R. 8888

PANDECTARVM
SEV
DIGESTORVM IVRIS CIVILIS

Quibus Iurisprudentia ex veteribus Iureconsultis
desumpta libris L. continetur;

TOMVS SECVNDVS.

Quod [illegible] *Vulgò appellant.*

Cum Accursij Commentarij, & doctissimorum virorum Adnotationibus.

Omnia diligentissimè purgata, & recognita.

Accessit Rerum, & Verbrum insignium Index locupletissimus.

EDITIO POSTREMA.

VENETIIS, M D XCI.

R. 8888

PANDECTARVM
SEV
DIGESTORVM IVRIS CIVILIS

Quibus Iurisprudentia ex veteribus Iureconsultis desumpta libris L. continetur;

TOMVS SECVNDVS.

Quod [illegible] *Vulgò appellant.*

Cum [illegible] Commentarij, & doctissimorum virorum Adnotationibus.

Omnia diligentissimè purgata, & recognita.

Accessit Rerum, & Verbrum insignium Index locupletissimus.

EDITIO POSTREMA.

VENETIIS, M D XCI.

3793 .f. ℓ 1800 7678

Infortiati Tituli quinque.

Versibus quadraginta sex annotantur.

Quando coniugio dos est repetenda soluto.

Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur.

Terminat hic titulus vigesimum-quartum librum Digesti Veteris.

Primi libri Infortiati Tituli.

Impensas dotis, res amotas dabo prima.
Agnosco ventrem, ventris quoque nomine mitto.
Nomine si ventris mulier de concubito fit.

De impensis in rebus dotalibus factis.
De actione rerum amotarum.
De agnoscēdis, vel alendis liberis à parentibus.
De ventre inspiciendo, vel partu custodiendo.
Si ventris nomine mulier in possessionem missa eadem possessio dolo malo ad alium translata esse dicatur. Si mulier ventris nomine in possessione calumniæ causa esse dicatur. Dicon cubinis.

Secundi libri Tituli.

Dat tibi tutelas etiam testando secunda.
De confirmando de legitimis dari possunt.
Tutores videas hic qui petat, atque ministret
Autor & ex facto de suspectis sociabunt.

De tutelis. De testamentaria tutela.
De confirmando tutore, vel curatore.
De legitimis tutoribus, & curatoribus.
De tutoribus, vel curatoribus datis ab ijs, qui ius dandi habent. Qui petant tutores, vel curatores, & vbi petantur. De administratione, & periculo tutorum, & curatorum.
De autoritate, & consensu tutorum, vel curatorum.
Quando ex facto tutoris, vel curatoris maiores agere, vel conueniri possunt. De suspecti tutoribus, vel curatoribus.

Tertij libri Tituli.

Excusat terna pars, educat, & rationes.
Vsile pro tutore gerit, falsus quoque mandat.
Atque magistratus tenet, & rebus eorum,
Iura dari suadent curatorem furioso

De excusationibus tutorum, & temporibus earum. Vbi pupillus educari debeat, vel morari, & de alimentis præstandis.
De tutelis & rationibus distrahendis. De contraria, & vtili actione tutelæ. De eo, qui pro tutore, vel curatore negotia gessit. Quod cum filio tutore, vel actore negotium gestum esse dicetur. De fideiussoribus, & mandatoribus tutorum, vel curatorum. De magistratibus conueniendis, vel hæredibus eorum. De rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt sine decreto non alienandis, vel supponendis. De cur. furio. vel alijs extra minores dando.

Quarti libri Tituli.

In qua testator, sed posthumus irrita dolet.
Hæredes statuo, vulgares substituendo.
Conditio instituit, & post de libero iure.

De testamentis, & qui testamenta facere possunt. De liberis & posthumis hæredibus instituendis, vel exhæredandis. De iniusto rupto, vel irrito facto testamento. De ijs quæ in testamento delentur, inducuntur, & scribuntur. De hæredibus instituendis. De vulgari & pupillari substitutione. De conditionibus institutionum.
De iure deliberandi.

Quinti libri Tituli.

Testator miles in quinta, acquirit, & hæres.
Monstrat aperire, quis omitens Syllanianum.
Si quis testari prohibet ius Codicis adilat.

De testamento militari. De acquirenda vel amittenda hæreditate. Quemadmodum testamenta aperiantur, inspiciantur, & describantur Si quis omissa causa testamenti, ab intestato, vel alio modo possideat hæreditatem.
De senatusconsulto Syllaniano, & Claudiano.
Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit.
De iure codicillorum.

Sexti libri Tituli.

Sextus dat pro mo legata notanda libellus.

De legatis, & fideicommissis primo.

Septimi libri Tituli.

Septimus inde liber tractat legata secundo.

De legatis & fideicommissis secundo.

Octaui libri Tituli.

Ter quoque legata notat octauus liber ipsa.

De legatis & fideicommissis tertio.

Noni libri Tituli.

Annua nona tenet, sic fructum quoque legat.
Seruitus, & dos hic leguntur, & optio vinum.
Instructus fundus sunt & legata peculi.
Additur his legata rubris penus atque suppellex.

De annuis, & menstruis legatis, & fideicommissis

Titulorum Inortiati.

missis. De vsu & vsufructu, & habitatione, & operis per legatum, vel fideicommissum relictis. De seruitute legata. De dote prælegata. De optione legata. De vino tritico, & oleo legato. De fundo instructo, vel instrumento legato. De peculio legato. De penu legata. De supellectili legata.

Decimi libri Tituli.

In decima parte legas alimenta, vel aurum.
Liberat, ac adimit dubijs, vel quæ nomine pœn.
Norma Catonis habet pro non scriptis quibus aufert.

De alimentis & cibarijs legatis. De auro & argento, mundo, ornamentis, vnguentis, vestibus vel vestimentis, & statuis legatis. De liberatione legata. De adimendis & transferendis legatis. De rebus dubijs. De ijs quæ pœnæ nomine relinquuntur. De regula Catonia. De ijs quæ pro non scriptis habentur. De ijs, quibus vt indignis hæreditates auferuntur.

Vndecimi libri Tituli.

Conditio vndecima monstratur lex quoque Falcens.
Si cui plus fuerit legatum quàm licitum sit.

De conditionibus, & demonstrationibus, & causis & modis eorum, quæ in testamentis scribuntur. Ad legem Falcidiam. Si cui plus quàm per legem Falcidiam licuerit legatum esse dicatur.

Duodecimi libri Tituli.

Ad Trebellian: atque dies cedit duodena.
Vt pro legatis caueat legatarij seruet.

Ad senatusconsultum Trebellianum, & Pegasianum. Quando dies legatorum, vel fideicommissorum cedit. Vt legatorum seu fideicommissorum seruandorum causa caueatur. Vt in possessione legatorum, vel fideicommissorum seruandorum causa esse liceat.

Tertijdecimi libri Tituli.

Tertia post decima est possessio parte bonorum:
Si tabula extabunt mutus bona possidet, infans,
Præteritis contra tabulas possessio datur.
Legatum præstans bona dotem confero ventri.
De coniungendis edictum Carbo notauit.
Vide bona possessor tabulas retinere secundum
Quando parens laxat, ex milite, iura patroni.
Obsequium nati debent præstare parenti.

De bonorum possessionibus. Si tabulæ testamenti extabunt. De bonorum possessione furioso, infanti, muto, surdo, cæco competent. De bonorum possessione contra tabulas. De legatis præstandis contra bonorum possessione petita. De collatione bonorum. De collatione dotis. De ventre in possessionem mittendo, & curatore eius. De coniungendis cum emancipatis liberis eorum De Carboniano edicto. De bonorum possessione secundum tabulas Si quis a parente manumissus sit. De bonorum possessione ex testamento militis. De iur patronatus. De obsequijs à liberis, & liberis parentibus, & patronis præstandis.

Decimiquarti libri Tituli.

Libertorum sunt opera, & bona parte suprema.
Vxi libertos, assignans fraude patroni.
Si nulla extabunt tabulæ datur vndiq; liber.
Legitimus cognatus, adhuc succedo gradusq;.
Vxor vir & vxor. miles non competit omni.
Le dat. & ordo sui addatur Tertylianum.

De operis libertorum. De bonis libertorum. De liberis vniuersitatum. De assignandis libertis. Quid in fraudem patroni factum sit. Si tabulæ testamenti nullæ extabunt. Vnde liberi. Vnde legitimi. Vnde cognati. De successorio edict. De gradibus affinitatis cognationumque, & nominibus earum. Vnde vir & vxor. De veterorum militum successione. Quibus non competat bonorum possessio. Vt ex legibus, & senatusconsultis bonorum possessio detur: Qui ordo in bonorum possessione seruetur. De suis & legitimis hæredibus. Ad senatusconsultum Tertylianum & Orficianum.

Carminum titulos omnes Infortiati ingeniosa serie comprehendentium.

FINIS.

TITVLI INFORTIATI

SERIE ALPHABETICA DISPOSITI

quò facilius hac arte tyrunculi eos inuenire possint.

A

Acquirenda vel omittenda hærreditate. 421 col. 2
Actione rerum amotarum. 49 col. 2
Adimendis leg. & fideicommissis 898 col. 1
Ad leg. Falcidiam. 996 columna 2
Administratione & peri.tut. 109
Ad senatusconsult. Syllania. 487 col. 1
Ad senatusconsul. Tertullia. 1374 col. 1
Alimentis & cib. 838 col. 1
Annuis & menstruis legatis, & fideicommissis 737 col. 2
Assignandis libertis. 1337 c. 1
Autoritate & consensu tuto. 153 c. 1
Auro & argen. leg. 854 col. 2.

B

Bonis liberto. 1320 c. 1
Bonorum possessio. 1214 c. 2
Bonorum possess. infanti, furioso &c. 1223 c. 1
Bonorum possess. contra tab. 1224 c. 2
Bonorum possess. secundum tabu. 1289 c. 1
Bonorum possessione ex testament. militis. 1299 col. 1

C

Carboniano edic. 1277 c. 1
Collatione bono 1251 c. 1
Collatione dotis. 1262 c. 1
Concubinis 75 c. 1
Conditionibus & demonst. 945 c. 2
Conditionibus institutionum. 388 c. 2
Confirmando tuto. vel cura. 92 c. 1
Coniungendis cum eman. libe. 1271 c. 1
Contraria tutelæ, & vtili. actio. 216 c. 1
Curatoribus furioso vel alijs extra minores dandis. 249 c. 1

N. P.

D

Dote prælег. 773 c. 2

E

Eo qui pro tutore prove curatore negocia gessit. 219 c. 2
Excusationibus tutorũ, & temporibus earum. 170 col. 1

F

Fideiussoribus, & nomina, & hæredibus tutorum 225 c. 1
Fundo instructo. vel instrum. leg. 797 col. 1

G

Gradibus affinitatis. 1355 col. 1

H

Hæredibus institu. 301 colum. prima.
His quę in testamen. delen. 927. col. 2
His quæ pœnæ nomi. relinquun. 927 col 2
His quæ pro non scriptis haben. 930 col. 2
His quæ vt indignis auferuntur. 931

I

Impensis in rebus dota. 44 c. prima.
Iniusto, rupt. & irri. testa. 285 c. prima.
Iure deliberandi 400 col. 2
Iure codicillorum 503 col. 1
Iure patronatus. 1300 col. 1

L

Legitimis tutoribus. 96 col. 1
Legatis & fideicom. primo 511 col. 1
Legatis & fideicom. secundo 589 c. prima
Legatis, & fideicom. tertio 663 c. 1
Legatis præstandis contra tabulas bonorum possessione petita 1240 col. prima
Liberatione legata. 877 col. 1
Liberis agnoscendis. 58 col. 1
Liberis, & posthu. 257 col. prima
Libertis municipum, & vniuersitatum. 13 col. 2.

Index Titulorum Infortiati.

M

Magistratus conuen. 228 col. 2
Militari testamento. 404. col. 1.

O

Obsequijs à liberis, & libertis præstan. &c. 1306. col. 1
Operis liber. 1308 col. 1
Optione vel electione legata. 785 col. 2

P

Peculio legato 817 col. 2
Penu legata 828 col. 2

Q

Quando dies leg. 1172 c. 1
Quando ex facto tutorum, vel curato. 160 col. 2
Quemadmodum testamenta aperiantur. 468 col. 2
Qui petant tuto. vel cura. 106 col. 2
Quibus non competat bonorum possessio. 1365 col. 2
Quis ordo in bono. possess. serue. 1366 col. 1
Qui testa. face. pos. 245 col. 2
Quod falso tutore autore gestum esse dicetur 221 columna prima.

R

Rebus eorum, qui sub tutela vel cura sunt 132 c. 2
Rebus dubijs 913 c. 1
Regula Catoniana 928 col. 2
Rerum amotarum. 49 col. 2

S

Senatusconsulto Syllaniano 487 columna 1
Seruitute legata 771 col. 1
Si à parente quis fuerit manumiss. 1297 colum. 1
Si cui plus, quam per legem Falcidiam. 1067 columna 1
Si mulier ventris nomine in possessionem calumniæ causa esse dicatur. 73 c. 1
Si quid in fraudem patroni factum sit. 1340 columna. 1
Si quis omiss. cau. test. 472 c. 2
Si quis aliquem testari prohibuerit, 501 c. 2
Si tabulæ testamenti extabunt. 1223 c. 1
Si tabulæ testamenti nullæ extabunt. 1345 columna 1
Si ventris nomine mulier in possessionem &c. 71 col. 2
Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur. 1. col. 1
Successorio edicto. 1352 col. 2
Suis, & legitimis hæredibus. 1367 c. 2
Supellectili legata 833 c. 1
Suspectis tutoribus & curatoribus. 162 c. 1

T

Testamentaria tutela. 82 col. 1
Testamentis, & qui testamenta facere possunt 245 c. 2
Tritico, vino, vel olco legato 792 c. 2
Tutelis. 76 c. 1
Tutoribus, & curatori. dat. ab ijs 100 col. 1
Tutelis, & rationibus distrahendis 205 c. 1

V

Vbi pupillus educari, vel morari debeat. 202 c. 1
Ventre inspiciendo 96 col. 1
Ventre in posse. mit. 1265 c. 2
Veteranorum, & militum succes. 1365 c. 1
Vnde liberi 1346 col. 2
Vnde legitimi 1349 col. 2
Vnde cognati. 1350 c. 1
Vnde vir, & vxor. 1364 col. 2
Vsu, & usufru. legatis 753 c. 1
Vt ex legibus, & senatusconsultis bonorum possessio detur. 1365 col. 2
Vt legatorum seu fideicommissorum nomine caueatur. 1189 col. 2
Vt in posse. leg. 1202 col. 1
Vulgari, & pupilla. substi. 354 c. 1

Finis Indicis Titulorum.

INDEX INFORTIATI PRIOR

CONTINENS MATERIAS, TVM TEXTVS, tum glossarum, studio & opera Aegidij Perrini, Officialis de Iosaio, in gratiam iuris Cæsarei studiosorum nunc primùm collectus, & excusus.

A

Abesse. l. 2. in fin. si uentris nomine mulier. & cæt. 71. columna prima.
Abesse non dicitur. qui fugit. in verbo, fugiēs.
Abesse quandoque significat esse. l. cui quę Romæ. de legat. 3. 723. columna secunda.
Absens causaliter dicitur abesse, & contra. l. quæsitum est. §. fin. de leg. 2. 721 col. 2 & in sum.
Absens Reipubl. causa. 438 col. 1
Absentem studiorum causa uideri præsentem. l. quæsitum est. de leg. 3. 720. col. 1 & in sum.
Absentus. l. penulti. de autori. tuto. & l. 1. §. nunc ante. vt in pos. l. no.
Abstineo pupillum. l. pen. de autor. tuto. 160 col. 1
Accepto seruetur. 136 col. 1 in tex.
Acceptus, id est, datus. 151 col. 1
Accessorium cedere principali. l. si quā do te auro & arg. leg. 869 col. 3 & in sum.
Accipere iudicium, in verbo, iudicium accipere.
Accusij de suo nomine gloriatio. 1148 col. 1
Accusasse intelligi, qui nomen detulit. l. cum patronum. §. de iure patrona. 130. col. 1.
Acetabula. 963 col. 2
Acetum incendij extinguendi causa paratum nec esui, nec potui cedere. l. 3. §. penori. de pe. l. 830 col. 2
Actio, id est, accusatio. 163 col. 1
Actio an cedi possit conreo in solidum in verbo Cedi.
Actio legis Aquiliæ pœnalis est aptitudine. 203 col. 2
Actio in alterius locum succedēs. eius naturam assumit. l. 1. §. si quis ut lege notabili capit. 1191 col. 2
Actionem ex delicto dari hæredibus. 1030 col. 1
Actionem ex testamento ad 30 annos durare. 546 col. 1
Actionem inferre 233 col. 1. in tex.
Actionem nullam possidenti dari. in verbo, possidenti.
Actiones temporariæ, & perpetuæ quæ dicantur. 1136 col. 1
Actor id est, adiutor, administrator 125 col. 1
Addici emptori. 66 col. 1 in tex.
Addictio 116 col. 2. in tex.
Ademptio an legatum uitiet. 919 col. 1.
Ademptionem fieri ex causa quæ habuerit originem in uita defuncti. 1008 col. 2
Adire patrem filiusfam. cogere non potest. in verbo, Patrem.
Aditionem non esse necessariam in suis hæredibus. 1375 col. 1
Adiuuauerunt. 936 col. 1
Adiutor turelæ. 81 col. 1
Administrare res suas ante vigesimum quintum annum nemo dicitur. 996 col. 1
Administrationem interdicere, & deponere differunt. in verbo, Deponere.
Adoptionem dissolui per emancipationem. 1226 col. 2
Adoptiuum filium in potestate, patris natur. lis remanere, nisi adoptetur ab auo. 1133 col. 2
Adoptiuos etiam consanguinitatis iura habere. 1330 col. 2 in tex.
Adscripta ne, an ascripto legendum, in l. tutores qui. §. periculo nominū. de admi. tuto. 134 col. 1
Ad tempus relictum liberorum verificari si uxore prægnāte fide commissarius decesserit. l. fed & ad tempus ad Treb. 1103 col. 2
Adultus, & pupillus differunt. 168 c. 1
Adultus curatorem habens testari potest. 887 col. 2
Aduocatus & officialis milites dicuntur. 1199 col. 2
Ædere, id est, actionem proponere 158 col. 1
Ædere patrimonium quid. l. in eos, de tutel. 80 col. 1
Æquæ dictio facit, vt coniuncti diuidūtur æqualiter admittantur. l. interdum. in prin. ff. de fiar. init. 312 col. 1
Ære alieno nisi ante soluta non deberi legata. 1390 col. 2
Aes Corinthium. 534 col. 1
Aestimatio. i. opinio. 146 colum. 1
Aestimatio. i. bona fama. 68 col. 1
Aetas qualiter probatur. l. 2. ad prin. de excus. tuto. 172 col. 2
Affectans tres tutelas non excusatur à quarta, l. spadonem, in fin. de excus. tut. 190 col. 1
Affinis quis dicatur. 815 col. 1
Afflictis non debet addi afflictio 1312 col. 2
Ager, id est, villa. 101 colum. 1
Agnasci 62 colum. 2
Agnatus omnis cognatus est. l. Iurisco
fultus §. nam qui est, de gra. affi. 1358 col. 2
Agnati qui sint. l. sunt autem. de legit. tut. & l. 2. §. j. de suis & legi. hære. 97 col. 2. 1371 col. 1
Agnati, & cognati quomodo differant. l. Iurisconsultus. §. inter agnatos. de gra. affi. 1358 col. 2
Agnato proximo hæreditatem deberi. l. 2. §. hæreditas. de suis & legitimis hæredibus. 1371 col. 1
Agnationem, & cognationem in tres gradus principales diuidi. 1353 c. 1
Agnoscere usuras. 317 col. 2 in tex.
Alienationem factam in fraudem legis de iure non ualere, in fraudem hominis valere, sed rescindi. l. si libertus, de iure patro. 1303 c. 1
Alienum libertum arrogari non debere sine uoluntate patroni. 1335 c. 2
Alimenta relinquere & educare idem leg. finali. de alimen. & cib. leg. 855 col. 2
Alimētorum & ususfructus diuersam esse rationem, in uerbo vsufru.
Alimentorum nomine quid continea tur l. legatis. de alimentis legatis. 841 col. 2
Alogiæ lege quidam. de administratione & peri. tut. 123 c. 2
Alteri vetrū, uel nobis uerba hęc quid importēt. lege si funde. §. his uerbis. de leg. 1. 518 col. 1
Alternatiuę vis. leg. uni. de lega. 1. 534 col. 1
Amita est soror patris, lege Iurisconsultus. §. Amita. de gra. affinitatis. 1359 col. 2
Amphitapas vestes esse vtrinque pilosas. 863 col. 2
Amplius quando sumitur comparatiue, quid inducat. l. si seruus legatus. §. si ita scriptum. de legatis 1. 453 col. 1
Amplius dictionem totum capere. l. legata, de leg. 1. 521 col. 1 & 694 col. 1
dictio, eo amplius, quid noter. l. liberis. de cond. & demon. 974 col. 1
Amplius hoc præcedentia repetere. l. si tibi pure. de leg. 3. 700 col. 1
Amplius verborum exclusiuum esse & augmentatiuum. 1069 col. 2
Anademata capitis esse ornamēta 865 col. 1
Ancones. 806 col. 2
Animus quomodo declaretur. 465 c. 2
Animo maligno & callido agere, quid in uerbo callido.

Index Titulorum Infortiati.

Annos in singulos stipulationem vnã esse. nec finiri morte stip. 739 col. 1
Annorum triginta præscriptionem nõ currere pupillo. in verbo, Pupillo. annua, bima, trima die. l. si cui legetur. in princip. de legat. 1. 541. columna 1
Annua, bima, trima die soluere, quid sit. 738 c. 2
Annua, bima, trima die, id est singulis annis per æquales præstationes leg. 3. de ann. lega. 738 c. 1
Annu censeri legatum donec nubat. l. legatum. de annu. le. in sum. 745. columna 1
Antipocha. 141 c. 1
Aperire. l. 3. §. quod ad causam, ad senatusconsultum Sylla. 493 co. 1
Apertio sola tabularum non facit hæredem hareditate cadere, licet pœna centũ aureorum sit statuta. in verb. hęredem.
Apocha. 141 c. 2
Apolides. i. sine ciuitate. 664 col. 1
Appellatio rei etiam hæreditatem cõtinet. in verbo, Rei.
Appellatione domini quis contineatur, in verbo, Domini.
Apsides quæ dicantur. 863 c. 1
Aqua in quibus regionibus vendi soleat, 838 c. 1
Aquam qui relinquit, pretium relinquere videtur. l. Mela. §. quidam. de alimen. & cib. leg. 848 c. 2
Aquiminarium 863 c. 1
Arbitrio Titij legatum: aut si Titius arbitrabitur quomodo differãt. 589 c. 2
Arbores germinales, & cæduæ 10 c. 2
Arenarius qui s dicatur 1085 c. 2
Argentum factum. l. Quintus Mutius. § fi. de au. & arg. leg. 868 c. 1
Arguere testamentum qui vult eum à secundis tabulis repellendum esse. 941 c. 1
Arrogari non debere libertum alienũ siue voluntate patroni. in verb. Libertum.
Artificio mutari officium. l. legatis. §. 1. de leg. 3. 715 c. 1
As, libra, pondo, vel pondus, idem significant. 331 c. 1
Asina molendinaria. l. cum de lanionis. §. 2. de fund. instruct. legat. 809 c. 1
Assignare libertũ. l. 1. de assi. lib. 1337 c. 1
Assignationem fieri, vel verbis: vel nutu, vel testamento, vel codic. l. 2. §. assignare de assig. li. 1337. c. 2
Athletæ qui dicantur. 177 c. 1
Audacter. l. Gallus. §. videndum, delibe. & pulth. 282 c. 2
Aui, vel patris delictum, an, & quãdo noceat nepoti, vel filio. leg. diui fratres. de iur. patr. 304 c. 1
Aui contra testamentum posse venire nepotem, licet filius iuste fuerit exhæredatus. l. 3. §. si emancipatus. de bono. possef. contra tabu. 1227 columna 1
Auo suus hæres non dicitur post mortem eius conceptus. l. Titius. de suis & legi. hær. 1372 c. 2
Aunculus matris frater. l. iurecon. §. Aunculus. de gra. affi. 1359 c. 2
Aurum & argentum signatum, quid. l. Quintus Mutius. §. pen. de aur. & arg. leg. 868 col. 2
Auri appellatione non contineri pecuniam signatã. l. Quintus Mutius. de au. & ar. le. 867 c. 2
Autor sibi esse quis potest. in verbo, Tutor se autore.
Autorari. l. huius quod fal. tut. 224 columna 1
Automata quæ dicantur. 536 c. 2

B

Balani quid. 810 c. 2
Beneficium indultum non tollit, qui impedit indulgendum 458 c. 1
Bes, Ex besse. id est, vncijs octo. 204 columna 1
Bibliotheca, id est, armariũ, vbi libri reponuntur. 708 c. 1
Bonorum possessio quid l. 3. §. bonorũ igitur. de bono. possessio, 1215 columna 2
Bonorum possessio alia edictalis, alia decretalis, 1210 c. 1
Bonorum possessio qñ detur. ibi. c. 2
Bonorum possessione agenti, datur rei vendicatio directa. 1237 c. 1
Bonorum possessionem, & rerũ differre. l. 3. §. 1. de bon. possef. 1215 c. 1
Bonorum possessionem contra tabul. petendam in parente, & patrono differre. in ver. Parentum.
Bonorum possessiones in figura iudicij non peti. 1295 c. 1
Bonorum possessionis quæ tribuunt ius septem esse 1215 c. 1
Bonorum possessor quis dicatur. 1291 c. 2
Bonorum possessorem dici, qui à iure prætorio succedat 1365 c. 2
Bonorum appellatione contineri tam mobilia quam immobilia. l. vxori meæ. de vsufruct. le. 769 c. 1
Bonorum dictionem, quandoque vniuersitatem, vel hæreditatem significare. 1206 c. 1
De bonis inuicem communicandis aliquos grauari posse. l. Lucius Titius intestato. in prin. ad Treb. 1162 c. 2
Boues iumenta non dici. l. legatis seruis. §. iumentis. de legatis tertio. 715 c. 2
Buccinum. 718 c. 2
Burdones. l. item legato. in prin. de le. 3. 705 c. 2

C

Cætera, dictio quid. 835 columna 2
Calculator l. vt iurisiurandi. §. dabitur, de ope. lib. 1310 c. 1
Calculatores, i. ratiocinarij l. spadonẽ. §. neque, qui excu. tute. 189. columna 2
Calendarium, 134 columna 2. & 136 c. 2
Calendarium continere nomina debitorum. l. qui filium. de legat. 3. 147 c. 1
Caligatas, id est viles & obscuras. 282 c. 1
Cancellare. l. cancellauerat. de ijs quę in test. 292 c. 2
Capacitas in legatis quando inspiciatur. 993 c. 1
Capere. i. decipere. 131 c. 1
Capitulum qualiter citandum est 59 c. 2. in mar.
Captatoriæ institutiones. l. Captatorias. & l. sequen. de hæred. instit. 339 c. 1 & 2
Captos à latronibus, & relegatos apud exteros testari posse. l. qui à latronibus, de testamen. 249 c. 1
Capitis diminutio 1218 c. 2
Capitis diminutio an sit de iure prætorio, vel ciuili 1296 c. 2
Capitis diminutione etiam minima perire hæreditates legitimas, 1373 c. 2
Capitis per diminutionem rumpi testamentum. 1373 c. 2
Carnes ponderandas esse. 808 columna 2
Carœnum. 795 c. 1
Carrucha dormitoria. l. vxori. quis, de auro & argento legato 859. columna secunda
Cauillatio quid sit. 929 c. 2
Caupona 806 c. 2
Causa quid. 946 c. 1
Causa & omnis demonstratio conditionem continet, non expressa specie 952 c. 2
Causa mutata, mutat effectum causæ, in verbo Mutata.
Causa varie sumitur. 1. c. 2
Causæ natura. 946 c. 1
Causæ finalis defectus. vitiat dispositionem. l. fina. de testamenta. tut. 92 c. 1
Causarum & litium cognoscendarum formula. leg. penulti. de ijs quæ in testamentis delen. 300 columna secunda
Cautela abundans non nocet. 254 columna 1
Cauteria 808 c. 1
Cautio, id est cautela. 190 c. 1
Cautio & satisdatio quomodo differant in verbo. Satisdatio.
Cautio Mutiana l. 4. §. fi. de cond. insti. 300 c. 1
Cautionibus varijs non esse vtendũ, nec interponi debere, nisi quæ relenant. leg. hæc stipulatio. §. finali, vt legatorum vel fideicommissorum nomine caueatur. 12 columna prima
Cedere diem quando. 431 c. 1
Cædi habena, vel ferula. in verbo, Habena.
Cellarius quis dicatur. leg. quæsitum §. cellarium, de fundo instructo, instrumentoque legato. 802 columna 2
Cœnatoriæ vestes, quæ adhibebantur in cœnis. 872 c. 2
Certioratus. l. 1. §. 1. si quis omis. cauf. 473 c. 1
Certus debet esse tutor, curator, procurator, legatarius. 88 c. 2
Cessare quando dicatur Fal. in ver. fal cidia.
Cessationes. 146 c. 1. in tex
Chartę appellatione quid l. chartæ. de bono. pos. secundum tab. 1293 columna 2
Cibaria rusticorum. 732 c. 2
Citatio qualiter probetur, quando citatur capitulum. in verbo, Cap.
Ciuitatem, & libertatem retinere eũ, qui in relegatione sit. 1221 columna prima
Ciuitatem tantum aufert deportatio in verbo, Deportationem.
Ciuitatum genera tria. 175 columna 1
Clara persona. l. 5. de cura. furi. prodi. 241 c. 2
Coacta editio implet conditionem. l. qui ita in princi. ad Trebellia 153 col. 2
Coctilia quæ dicantur. 866 columna 1
Coadiutor episcopi. 81 columna 1. in mar.
Coccus. 718 c. 2
Codicilli non rumpũtur, nec per subsequentes codicillos, nec per subsequens testamentum. 341 columna 1
Codicilli quot modis confirmentur. l. conficiuntur, de iure codic. 505 columna 1
Codicillos facilius confirmari, quam testamentum. 664 c. 1
Codic. llos facere non posse, nisi quibus factio testamenti permittitur. 506 c. 2
Coerceri est corpore puniri. l. ob fœnus de admin. & peri. tuto. 144 columna 2
Cogere fructus. l. is cui. §. quæri. vt in poss. le. no. 1209 c. 2
Cognationis nomen vnde. l. Iurisconsultus. §. 1. de gradi. affi. 1358 columna 2
Cognationem esse genus consaguinitatis inter fratres tantum, 1350 columna 2
Cognati, & agnati quomodo differãt. l. Iurisconsultus. §. inter agnatos, de gra. affi. 1358 c. 2
Cognatos dici vsque ad quintum gradum. 1365 c. 1
Cognationem suscipere. l. ius alimentorum. §. 1. vbi pupil. educ. 203 columna 2
Collationem hodie locum habere inter succedentes quocumque iure. 1261 c. 2
Collationem cessare cum agitur querela. 1364 c. 2
Collationem in duobus casibus fieri de iure veteri ex testamento. 1263 col. 2
Collectis, & præstationibus teneri vsufructuarium. l. quæro. de vsufru. leg. 772 c. 1
Collegium grauari posse ad restituendam hæreditatem vni de collegio. l. 1. §. si autem collegium. ad Treb. 1078 c. 2
Collocare in nomina, id est, dare ad vsuram. 151 c. 1. §. pupillo.
Collocare pecuniam, id est, fœnerato dare. l. si tutor. de administra. tuto. 123 c. 1
Colludenti sententiam non prodesse 543 c. 1
Colloria vellis & versiculoria. 872 columna 1
Coloni qui. 581 c. 2
Colum miarium. 865 c. 1
Commendo verbum. l. fideicommissa. §. si ita. de legatis 3. 669 columna 2
Compendium negotij, id est, incrementum. 144 c. 1. l. 3. §. altero.
Compensatio quid proprie. 604 columna 1
Competunt, id est, natæ sunt. 212 columna 1
Concha. 864 c. 2
Concubinatus an sit hodie permissus. 941 c. 2
Condici res quando possit. l. rerum amot. 57 c. 1
Condictio furtiua in hæredem competit 1212 c. 1
Conditio quid sit. 946 c. 1
Conditio falsa an legatum vitiet 978 c. 1
Conditio in persona vnius apposita, an cęteratur repetita in persona coniuncta. 159 c. 1
Conditio impedita per tertium habetur pro impleta. l. si Titius. de condi. & demon. 951 c. 2
Conditio si sine hærede decesserit, id est, sine liberis. l. ex facto. §. fina. ad Trebel. 1101 c. 2
Conditio promiscua quæ dicatur, & quando apponi debeat, 951 columna 1
Conditio impossibilis quãdo noceat. 389 c. 1
Conditionis in loco diem incertum haberi. l. si pecunia. §. 1. de le. 2. 593 col. 2
Conditionis varij effectus. 946 columna 1
Conditioni an hæres parere teneatur 1147 c. 1
Conditionem facere dictionem. quisquis, verbo futuri temporis coniunctam. 1110 c. 1
Conditionem per, cum, & per si dictiones fieri. 1183 c. 2
Conditionẽ quandoque facere, meũ, quandoque taxare, quandoque mõstrare. l. nuper de leg. 3. 723 columna 1
Conditionale relictum non transmitti. 386 c. 1
Confestim. l. 2. §. confestim. ad senatusconsul. Tertul. 138 c. 1
Coniuncta persona an resoluatur in disiunctam. l. cũ pater. §. pen. de leg. 2. 644 c. 1
Coniuncti, & disiuncti. l. si pluribus. de leg. 1. 527 c. 1
Coniuncti re tantum, & verbis tantũ. l. hæredes sine patribus, & l. si ita quis. de hære. instit. 337 columna 1. & 2
Coniuncti plures vocantur ad vnam portionem cũ disiuncto. l. Sempronius, de vsufru. leg. §. fi. 761 c. 2
Coniunctio inter incompatibilia resoluitur in disiunctionẽ. l. si Titio, de vsufru. leg. 665 c. 1
Conrens. l. si quis. §. in fine, de lib. leg. 878 c. 2
Consanginei qui dicantur. l. 1. §. post suos. de suis & leg. hę. 1370 c. 2
Consanguinei. i. fratres. l. 2. in prin. & gl. 1. de suis & legit. hær. ibid.
Consanguinei suo, agnati. consanguineos in succedendo sequuntur. l. 1. §. post suos. & l. 2. in prin. de suis & legi. hære. 1370 c. 2
Consiliarij. 105 c. 2
Consilium quandoque honeste requiritur, licet non teneatur. l. quidam. §. 1. de admi. & peri. tut. 114 c. 1
Consilij modo verba prolata, non importare necessitatem. l. cum pater. §. mando filiæ, de leg. 2. 640 c. 2
Iussus facere cum consilio alterius, an & quando teneatur sequi. l. Titium & Mæuium. in princi. de admin. tu. 142 c. 2
Consobrina quæ dicatur. 398 c. 1
Consobrini duarũ sororum filij. quasi consobrini. 356 c. 1
Constituere dotale prædium. id est, possessionem tradere. l. 5. in fine. fol. mat. 5. c. 1
Constituere. l. solet. de tute. 81 c. 1
Constitutum ius l. 1. re. amo. 50 c. 1
Consultatio stulta. l. Domitius. de test. 256 c. 1
Contextu vno testamẽtum fieri, quid. l. hæredes palam. §. fina. de test. 254 col. 1
Contradictio, quid importet. 1119. columna 2
Contradicere, id est, causam contra dicendi habere. 4. c. 1
Contubernales qui dicantur. 695 columna 2
Contubernium esse cum ancillis posse, matrimonium non posse. 272 columna 1
Conuertere in vsum nostrum aliquid l. quid ergo. §. planè, de cõtra. & vtili act. 217 c. 1
Copulatiuę virtus. l. Seiæ. §. Caio. de fun. instru. 821 c. 1
Coquus, 864 c. 1
Corpus, Verbum, summa, referri ad corpora l. quisquis mihi. de lega. 3. 730 c. 1
In Corporibus esse. l. non tantum. §. eos qui. de excep. tut. 191 c. 1
ad Corpora referri dictionem, quata. l. quisquis mihi, in princip. de leg. 3. 730 c. 1
Corradi summa, id est, colligi. l. ita autem. de admi. & peri. tut. 112 columna 2
Correctiue poni dictionem, imo. l. ita scriptum. de hæred. institu. 328 columna 2

Index prior materiarum Infortiati.

Corrumpere mores, pro corrigere. l. cum mulier. solut. matri. 35 columna 2

Κορησεῖον leg. scire etiam oportet. §. aliud, de excusario. tutor 185 columna 2

Cosinata. l. item legato. de legat. 3. 705 c. 2

Credendum an sit instrumento raso. 1293 c. 1

Creditori creditoris soluens an libere tur. 5 c. 1

Creditori plus dari, quàm extraneo heredi. 430 c. 2

Crimẽ, i. criminis accusatio. 162 c. 2

Culpæ triplicem esse materiam. 1105 col. 2

Cum. Et, dictiones non differre. l. Titio textores. [illegible] & l. si ancilla. de leg. 1 331 c & 348 c. 1

Cum, & Si, dictiones quomodo differant. 252 c. 2

Cum, Et, dictiones parificantur. l. 5 de fun. instru. 797 c. 1

Cum, dictio ponitur argumentatiue. l. si cui serui. de legatis. 1. 543 columna 1

Cum, dictio, principaliter tempus, secundario conditionem facit, l. si Titio quan. dile. ce. 1183 c. 1

Cum particula. pro quia, pro si, & pro quando. 1243 c. 1

Cuppæ. 793 c. 2

Curatoria. i. curatela. l. 1. & 2. in princ. de excu tu 171 c. 2

Curator patris potest esse filius. l. his qui. de tuto. & curato. 102 columna prima

Curator quandoque datur ad autoran dum in vno contractu. l. non tantũ. de tuto. & cura. idem ad lites. 101 col. 2

Curator quibus personis, & rebꝰ, & ad quid detur. 1163 c. 1

Curatores aduersus sententias excusationem offerentes appellare possũt. l. scire etiã oportet. §. 1. de excu. tut. 185 c. 2

Custodiam, & possessionem differre. l. is cui. in princ vt in pos. leg. not. 1205 c. 2

Cymbium, poculi genus procerum dicitur, ac manibus simile. 979 c. 2

D

Dactyliotecha, id est, vas, vbi annulli reponuntur. 709 columna 1

Damnato ad bestias, ad ferrum, in metallum, testamentum facere non licet. l. eius qui. §. in insulam deportari. de testa. 248 col. 1

Dare quid sit. 557 c. 2

Dare, id est relinquere. 103 c. 1

Debere cui detur. l quidam, circa fin. de iur. cod. 509 c. 1

Dari, & fieri species esse oppositas 971 col. 2

De [illegible], verbum prolatum à testatore hæredem obligat. 890. c. 1

Deberi nulli ante litem contestatam. 527 c. 1

Dicere i. transigere. 151 c. 2

Decretalis bon. pos. quæ. 1353 c. 2

Decretum primum, & secundum, operari ad veram, & integram possessionem. 1283 c. 1

Dedicere in iudicium. l. vulgo. de administ. tut. 124 c. 1

Defensores, id est, tutores, vel curatores. 1. 7 c. 1

Defrutum, id est vinum de labrusca 802 c. 2 in tex.

Defunctoria, dicto quid. 499 c. 2

Defunctoriæ, alias perfunctoriæ. l. propter senatusconsl. Sylla. 499 columna 2

Degustare. 793 c. 1

Delegare, & inbere differunt. 101 columna 2

Deliberandi tempus. 401 c. 2

Delphica mensa. 833 c. 1

Demonstratio quid. 946 c. 1

Denunciare ad domum sufficit. l. 1. ad prine. de libe. agnoscen. 59 c. 1

Deponere pecuniam, id est, reseruare & custodire. l. tuto. §. 1 si deponi de admi. & per. cu. tu. 115 columna prima

Deportationem tantum ciuitatem auferre. 1226 c. 1

Deportationem succesisse in locum interdictionis aquæ & ignis. 1221 columna 1

Deportatus & bannitus an, & quando dicantur mortui 110 1 c. 1

Deportatum solum ciuitatem amittere, non autem libertatem. 1101 col. 1

Depositio pecuniæ. l. tu. 1. §. si post. de admini. & peri. tut. 115 c. 2

Dialectici. l. qui quadringenta. in pri. ad legem Falcidiam. 1060 columna 1

Diarium quid. 853 c. 2

Dies quando cedat. 431 c. 1

Diætæ & hypocausta quid. 711 columna 1

Diffamatoria verba vitiare legatum. l. turpia in princi. de leg. 1. 545 columna 1

Differendam esse quæstionem status tanquam præiudicialem. 1279 columna 2

Differri quæstionem status in tempus pubertatis. 1270 c. 2

Diffinitio in iure periculosa. 49 columna 1

Diffusa negotia, id est, sparsa diuersis locis. l. decreto, de administra. tuto. 125 c. 1

Dignitatis rationem habendam l. 1. §. quamuis vertic. publicæ. de ventre inspi. 70 c. 2

Dilapidare bona prodigum. l. 1. de cur. fur. 241 c. 1

Dilationis materia quæ. 549 c. 1

Disiuncta persona an resoluatur in coniunctam, l. cum pater. §. pe. de leg. 2. in fin. 614 c. 1

Disiunctiue duo nomina posita, verbo singularis numeri pluraliter copulari. 466 c. prima

Disperdere pecuniam pupillarem dicitur tutor, cum eam mutuo dat, nec apud se retinet. l. Titia, §. præfectus legionis. de admini. & pericu. tuto 143 c. prima

Diuiduitas. l. si is qui. §. ad legem Fal. 1051 c. 2

Diurnum. 142 c. 2 in tex.

Dominij causam mutari. 5004 c. 2 in fin. & 1005 c. 1. in gloss. ad verb. in tel ligitur

Dominium ex solo titulo sine possessione quomodo & quando quæratur. 1145 c. 1

Dominium rei legatæ quãdo transeat in legatarium. 564 c. 2

Domini qui. l. 1. ff. ad senatusconsult. Sylla. 487 c. 2

Dominum seruus defendere debet etiam corporis obiectu. l. cum dominus. ad senatuscon. Syll. 498 columna 2

Domus quid dicatur. l. 1. ver. domum. de lib. agnosc. 59 c. 1

Domo legata etiam suppellectilem legatam intellige. l. si ita testamento. §. 1. de fund. instruct. lega. 807 colũna 1

Donatio quæ sit ex necessitate, an sit donatio. 904 c. 2

Donationes tres esse, & differre inter se. 905 c. 1

Donationem causa mortis legato esse similem. 1015 c. 2

Dos aduentitia & profectitia. 1. colũna 2

Dos, id est, actio de dote. 3. c. 2

Dos intrà quod tempus reddenda. 2. col. 2

Dos quandoque sequestratur. l. si cum dotem. §. si vero dos. sol. mat. 20 c. 2 & 21 c. 1

Dos varie constituitur, & repetitur. 1. c. secunda

Dotis iudicium an viro pro expensis factis in re dotali competat. 48 colũna 1

Dotis possessione, vel legato patris cõtentam esse deberi filiam 572 columna 2

Dotem etiam dici id, quod pater pro filia dedit, quæ monasterium sit ingressa. 1263 col. 2

Dotem prædij quandoque instrumentum vocari. 798 c. 1

Dotem viro filijs extantibus quandoque remanere. 1201 c. 2

Dotalis rei dominum esse maritum. 1104 c. 1

Dubitatio, error, ignorantia, & nescientia, quid differ ant. 245 columna 2

Dubia testatoris verba in qualibet testamenti parte declarari ad. inquirendam testatoris mentem. 816 columna 2

Duellum, & an quando indici debet. 632 c. 2

Dulcia quæ fiunt. l. si. §. de tit. leg. 857 col.

Duplicia testamenta. l. in duplicib. ad leg. Fal. 1050 c. 1

In duplicibus. hoc est in quo est institutio. §. & [illegible]

Index prior materiarum Infortiati.

stitutio & pupillatis substitutio quæ videntur duo testamenta. 1050 col. 1 & secunda

Dupondium. i. vigintiquatror vnciæ. 315 c. 1

E

Dictum in genere esse legẽ. 1350 c. 2

Edictum, & rescriptum differre. 1156 c. 1

Edictum successorium in agnatis locum non habere. 1340 columna 1

Educare, & alimenta relinquere idem l. si. de ali. & cibaria. legat. 874 c. 2

Eo amplius dictio, quid notet. l. libertis. de cond. & demon. 964 c. 2

Electio. Ex electione, id est, ponte. 107 c. 1

Elenchi. 872 c. 2

Elogium. i. sermo. vel verbũ testamẽti 266 c. 2

Emancipationem esse iurisdictionis voluntariæ, 1237 c. 2

Emancipatione suus hæres fieri non potuit. l. Gallus. in fi. de liber. & posthu. 234 col. 1

Emancipatus an contra tabulas bonorum possessionẽ habere possit, 1254 colum. 1

Emancipatos omnia conferre debere, quæ ipsis acquiruntur in vita patris, 1254 c. 1

Emancipatum petere contra tabulas 1254 c. 1

Emblemata, 870 c. 1

Emolumentum quid, quomodo & quibus prestandum sit 747 c. 1

Emptum, & paratum differre. 859 colum. 1

Enunciatiua verba quid inducãt. l. Titia cum testamento. §. Casus, & l. cũ proponebatur, de le. 2. & l. Pamphilo, & in prin. de le. 3. & l. Lucius Titius. §. filiam. ad Treb.

Enunciatiua verba sufficere ad fideicommissum. 615 c. 1

Enunciatiua verba quando inducant exceptionem. l. pe. de col. do. 1265 col. 1

Enunciatiua verba quando dispositionem inducant. l. qui volebant. de hæ re. instit. 539 c. 2

Enunciationibus quibusdam non stari. 1019 c. 1

Ἐπιμελητὴς 140 c. 2

Epistolam in præsentia quinque testium fieri debere. 529 c. 1

Epitima. l. scire. §. in fi. de tutor. & cura. 105 c. 1

Error ius facit. 490 c. 1 in tex.

Error in corpore vitiat institutionem & legatum. l. quoties. de hæ. institu. 309 c. 1

Errorem in adiectiuis non nocere. 512 c. 2

Errorem in appellatiuo, & in corpore rei seu substantia nocere. 512 columna 2

Errorem in nomine proprio, cognomine, & agnomine non vitiare. 612 columna 2

Errorem regionis non nocere, si de corpore constet. l. nomen. §. libertus de lega. 3. 687 c. 1 & 2

Escaria vasa suppellectili cedunt. l. 3. §. vitrea, de suppelle. l. 838 c. 2

Esculenta. l. 3. §. esculenta, de penu lega. 833 c. 1

Esse, id est, manere. 75 c. 2

Esse in fundo videntur, quæ maiori parte anni fuerunt. l. cum de lanionis, §. Sabinus, de fund. instr. 810 c. 1

Esse in fundo videri, quæ ibi sunt, vt perpetuo sint. l. quæsitum est. §. prædia, de leg. 3. 721 c. 2

Esse in loco non videtur pecunia, quæ illic est, vt mutuo detur. l. si corus. §. 1. de leg. 3. 722 c. 1

Esse non videri in loco, quæ ibi sunt ad tempus l. si fundus. de leg. 3. & in fum. 703 c. 2

Et, Cum, dictiones cadunt inter diuersa l. si is qui ducenta. in prin. de re dub. 920 c. 1

Et pro etiam. 2 c. 1

Euentus rei spectandus. l. iure nostro §. fi. de testa. tut 89 c. 2

Euidenter. id est, cum aliquo dolo. 232 c. 1

Exaudire. l. hæredes palam, de test. 253 col. 1

Exceptio in summarijs causis quando admittatur. l. 3. in prin. vt in poss. leg. no. 1102 c. 1

Exceptio est petita a tertia persona cuius interest, obstat l. Titia fol. mat. 29 col. 2

Excommunicationis sententia trahit ad se executionem. 190 c. 1

Ex continenti. l. quoties. solu. matrim. 27 c. 1

Excusari a tutelis non posse libertum l. libertas, de excu. tuto. 200 columna prima

Excusans se a tutela perdidit, quod sibi, suisq; ea contemplatione relictum est l. qui tutelam, de testa. tut. 90 col. 2

Excusationis necessitatem qui tutores non habeant. l. scire. §. qui non de excu. tut. 185 c. 2

Excusationes tutorum, vel curatorum a tutela, non facile recipiendas esse. l. scire oportet. §. j. de excus. tut. 185 c. 2

Excusationum dies quot sint a tutela. 185 c. 1

Excusationum quæ sint constituta tempora l. scire oportet. §. 2. & 3. de excu. tut. 185 c. 1

Excusationum temporibus neglectis non valet excusatio. l. scire oportet. §. j. 2. & 3. de excu tut. 186 c. 1

Excusatus a tutela vnius non ob id excusatur a tutela alterius. l. c. duobus. de testa. tut. 89 c. 1

Executrix potest esse mulier. l. a filio. de ali. & cibar. leg. 846 c. 2

Exequi. i. perficere quòd alius cepit. l. si tutoris, de adm. tut. 151 c. 2

Exercere. i. exercitorem facere. 150 c. 1 in tex.

Exercere. i. contestari. 201 c. 1

Exercitus vnde l. 1. de milit. testa. 1404 col. 1

Exhæredatio quare magis in fœmina quàm in masculo dicatur. 1209 colũna 2

Exhæredatio, vt valeat quinque requiruntur 258 c. 2

Exhæredationem conditionalem non valere, 267 c. 2

Exhæredationem a re certa non valere, 1117 c. 2

Exhæredationem nisi adita hæreditate non valere, 264 c. 2

Exhæredationem purè fieri debere. l. si perpercerit de libe. & posthum. 258 col. 1

Exhæredationes sunt odiosæ. 82 c. 2

Exhæredatus licet iuste fuerit filius, nepotem tamen posse venire contra testamentum aui. l. 3. §. si emancipatus, de bon. poss. contra tab. 1127 col. secunda

Exhibere, id est, nutrire. l. in insulam. §. vsuras. fol. mat. & l. si quis a, de libe. agnos. in prin.

Exigere, id est, ab initio extorquere 672 c. 1

Exigitur quandoque extra iudicium. 111 c. 2

Expensæ factæ circa personam tutoris quando imputentur pupillo. l. a tuto ribus. §. fi. de admi. tuto. 129 c. 2 & in fin.

Expensum facere. 151 c. 1

Expensum suæ facilitatis ferre debere qui minus idoneos fideiussores accepit. l. si is à quo. in fin. vt in poss. leg. no. & c. 1204 c. 2

Expilare substantiam, 164 columna 2 in tex.

Expressa nocere l. si quis Sempronii. ibi, quædam enim. de hæred. inilit. 338 c. 2

Expressio eorum, quæ tacite insunt. quid operetur. l. si ita legatum. §. 1. 547 c. 2

Expressum quid, & an, & quomodo differrat ab euidenti. 509 c. 2

Exteriora indicant interiora. 102 colũ na 2

Extra ordinem, id est, officio iudicis, 109 c. 2

F

Acies priscina. i. forma, l. si sine hærede. §. interpositio, de admi. tuto. 218 columna prima

Facies patrimonij. eadem 148 c. 1 in tex.

Fraternitatem adoptione quæsitam eo vsque impedire nuptias, donec adopto manebit. 1370 c. 1

Facto argento, vel auro legato non cõtineri quod fractum, vel collisum fit. 868 c. 1. in tex.

Facti argenti definitio. 868 c. 2

Facto alterius aliquem non exhæredari, aut hæredem fieri. l. pater familias. de hæred. institu. & in fin. 327 c. 1

Facultatibus labi. 119 c. 1. in tex.

In facultatibus esse l. si quis a liberis. §. & si impubes. & §. si quis de liber. agnoscen. 64. c. 2.

Index prior materiarum Infortiati.

Falcidia lex quo tempore lata sit. & a quo. 996 c. 2
Falcidia quando dicatur cessare, 2033 col. 2
Falcidiam locum habere, licet testamentum non valeat, 1020 columna prima
Falcidiam non habere locum, nisi ex testamento, 381 c. 1
Falcidiam non exrraneus deducit. 380 col. 1
Familiæ appellatione qui contineantur. l. his qui. de leg. 3.
Familiæ nomen personas, & hæreditatem complectitur, 642 c. 2
Fari non recte dicitur quis ante septenium. l. 1. §. 2. de admi. & per. tuto. 109 c. 2
Fatalia quando currãt, & quando nõ, 789 c. 2.
Fœminas pupillaritet non substituere, 372 c. 2
Fœmininum non concipit masculinũ, 57 c. 2
Feriato die tutor dari potest. l. nec mã dante. §. fi. tutor. & curat. 101 colũna 2
Fabulæ. 866 c. 1
Fides vbi non sit, ibi iustitiam sibi inuenire locum non posse, 187 columna 1
Fidei nota. l. si tutor. de suspe. tut. 169 col. prima
Fideicommissarium loco hæredis. 486 col. 2
Fideicommissarium non posse deducere quartam. 1080 c. 2
Frdeicommissa nuda voluntate firmari. 676 c. 2
Fideicommissa, & legata non cõtineri hæreditatis appellatione. l. si Titius de leg. 3. 730 c. 1
In fideicommissis spectandam preci puè testatoris uoluntatem. 673 colũna 2
Fideicommissum, & in codicillis sine mentione prioris testamenti fieri posse 637 c. 2
Fideicommissum per verbum dono, fieri. 629 c. 1
Fideicommissum uniuersale quomodo æstimetur 1168 c. 2
Fideiussores instar habere tutores idoneos affirmantem. l. 4. in fi. de fideiuss. tut. 127 c. 1
Filiatio qualiter probetur. 41 c. 1
Filius an possit patri esse testis in testamento, 251 c. 1
Filius donat causa mortis patre permittente, 247 c. 2
Filius quando extenditur ad nepotes, l. vxorem. §. concubinæ. de le. 3. 699 col. 1
Filij appellatione, omnes filij continẽtur. l. si quis ita. de testa. tur. 86 colum. 2
Filij, nomine continentur mares, & fœminæ, nati, & nascituri 86 columna secunda
Filij, vel nepotis emancipati præteritione non rumpitur testamentum. l. certum est, §. filia de iniu. rup. testa. 272 c. 2
Filij, nomine an nepotes veniant lege quod si, & ibi nota in marg. de testamen. tut. 83 c. 2
Filij, testamentum patris irritum facere. 294 c. 2
Filio preterito non petente, scriptos hęredes. in secundo remanere 1234 celum. 2
Filium excludere patronum. 1341 colum. 1
Filium de restituendo rogatum duas quar. posse detrahere. 104 c. 2
Filiorum appellatione filiæ continentur. l. si quis ita. de testa. tut. 86 c. 2
Filiorum appellatione nepotes non contineri 172 c. 2
Filiusfamiliàs patrem adire cogere potest. l. ille a quo. in fi. ad Treb. 193 c. 1
Fiscus, & respublic. quomodo differãt, 1193 c. 1
Fisco obligantur omnia bona cum eo contrahentis. not. in l. vel cum, de confir. tu. 95 c. 1
Fiscum capere in obsidatu quæsita, 248 c. 2
Forma id est, constitutio. 1270 c. 1
Fornicator seu maior fornicator. 807 col. 1
Fortè aduerbium veritatem facti, non iuris inducit dubitationem, 371 c. 1
Fratreminopem frater alter tenetur, 204 c. 1
Fratres, id est, cõsanguinei. l. 2. in prin. de suis & legi. hæred. 1370 columna secunda
Fratrum appellatione etiam sorores, continentur. l. Lucius. §. quæsitum de leg. 1. 729 c. 1
Fratrum duorum vxores εἰνάτερες dicuntur l. 4. §. priuignus, de gra. affir. 1357 c. 2
Fraudandæ legis causa conditio adiecta, pro non adiecta habetur l. Seius. ad leg. falc. 1026 col. 1. & sim. 1025 c. secunda
Frons. Qui fronte. &c. l. si plures, in fi. de admi. tut. 132 c. 1
Fructus an in quartam imputari debeant, 1018 c. 1
Fructus non satos tempore mortis in falcidia non computari. 1018 c. 1
Fructus post dilationem in fideicommissarij fauorẽ adiectam perceptos, uenire in restitutionem. l. Lucius Titius. §. hæredem fidei. ad Treb. 1167 col. 1
Frumentarij. l. mensores. de excusat. tuto. 194 c. 2
Fugiẽs dicitur esse in loco, vnde fugit l. seruus qui. de leg. 3. 723 c. 1
Fundum sicut est, legare, perinde est ac si fundum instructum. leges l. prædia. §. ita legatum, de fun. instr. 816 col. 2
Fundo instructo legato contineri suppellectilem. & alia multa in legato, 806 c. 1
Furiosus si fingat testamentum ante furorem factum, non rumpitur ipsum testamentũ. l. vlti. de iniust. rup. 284 c. 1
Furtum vnde est. 69 c. 1
Futurum quod est, legari posse l. quod in rerum, de legt. 1. & in summa. 522 col. 1
Futuros casus non præstandos. l. 1. §. præses. de mag. conuen. 229 c. 1

G

Gemmæ, lapilli, margaritæ quid differant, 864 c. 2
Genus. Quod operatur genus quo ad speciem, id species quo ad indiuidua. l. si chorus, de leg. 1722 columna prima
Gessisse dicitur, qui modicum attigit per se, vel alium l. ita. §. 1. de admi. & peri. tuto. 111 c. 2
Gessus commissus, id est, gestio, admini. l. vulg. de admi. tu. 135 c. 1
Gradus dicti ad similitudinem scalarũ. l. iure consultus. §. gradus. de. gra. affini. 160 c. 1
Gradus eiusdem si plures sint, per capita succedunt. l. 3. §. hæreditas, de suis & legi. hæred. Inter gradus l. 3. §. post humos, de iniu. rup.
Gradus, quo filius à patre est præteritus ipso iure non valere 265 columna secunda
Gradu eodem esse duobus modis dici 1358 c. 2
Grauari posse collegium ad restituendam vni de collegio hæreditatem. l. j. §. si autem collegium. ad Treb. 178 col. 2
Grauari aliquos posse de bonis inuicem commutandis. l. Lucius intestatus. in prin. ad Tre. 152 col. 2
Graui vtero vxorem esse l. qui graui de iure cod. 607 c. 2

H

Habena, vel ferula cædi. l. 1. §. impuberi, ad sen. Sylla. 490 col. 2
Habere quis dicitur quod remanet onerę deducto l. non amplius, de leg. primo 523 colum. 2
Hæres an cauere pro relictis teneatur, 190 c. 1
Hæres fiduciarius quis dicatur, 1127 c. j
Hæres institutus seruus, a quo tempore libertatem consequatur. 303 col. 2
Hæres si non erit, conditionem moriẽte instituto purificari. l. vxori, quãdo dies leg. ced. 1189 c. 1
Hæres suus quis dicatur. l. 1. §. suos, de suis & leg. hær. 1369
Hæres suus emancipatione fieri non potuit l. Gallus. §. quæramus, de lib. & posth. 284 c. 1
Pro hærede gerere l. pro hærede, in prin. de acqui. hære. 429 c. 1
Hæredem esse posse natum ex ea, quã postea vxorem duxerit l. filius à patre §. si quis. de lib. & posth. 272 columna 1
Hæredem institui posse etiam qui non dum natus sit, l. commodissime, in prin. de lib. & posth. 252 c. 2
Hæredem ob solam aperturam tabularum non perdere hæreditatem, licet pœna centum aureorum sit statura. 1085 col. 2
Hæredem tribus temporibus habilem esse. 246 c. 1
Hæredes suos fœminas non habere. l. nulla, de suis & leg. hæred. 1374 colum. 1
Hæredum appellatione etiam extraneos contineri. 841. col. 1
Hæreditarius, & legatarius quid. 446 col. 1
Hæreditas proximo agnato debetur. l. 2. §. hæreditas, de suis, & leg. hære. 1370 col. 2
Hæreditas repræsentat personam defuncti, non hæredis, l. si mihi & Titio. §. si ex eo hærede. & in summa, de leg. 2. 613. col. 2
Hæreditatis aditio. non recipit conditionem l. eum qui. §. vlt. de acquir. hære. 449. col. 1
Hæreditatis appellatione non contineri legata. & fideicommissa. l. si Titius, de lega. 3. 730. columna 2. & in sum.
Hæreditatis capax quando quis dicatur. 336. col. 2
Hæreditat's partes. l. seruum meum. §. si. de hęre. instit. 331 c. 1
Hæreditatem ad legitimam admitti eum, qui in vtero est, si æditus fuerit. 1372 col. 1. in tex.
Hæreditatem ad legitimos hæredes, & non scriptos in tertio grada pertinere. l. si posth. in fi. de libe. & posthu. 266 c. 2
Hæreditatem adeuntem triaincommoda sequuntur. 1236 col. 1
Hæreditatem volens non cogitur ad collationem dotis l. fina. de collatio. 1265 col. 2. & in sum.
Hæreditatem non aditam quandoque transmitti. 1391 c. 1
Hæreditatem per alium non esse acquirendam. 422 col. 1
Hæreditate non adita nihil in testamento relictum valere. 1 98 col. 1
Hermaphroditus ponhumum instituere potest. l. sed est, de libe. & posthu. 260 c. 1
Hic, demonstrat rem præsentem l. nemo dubitat, de hære. initi. 335 col. 2
Hierophliax, id est, sacrorum custos. 748 col. 1
Hippocratis auto itas magna l. iij. de suis & le. hæred. 1372 c. 2
Hoc amplius, præcedentia repetit. l. si vtibi pu. è de leg. 3. 792 c. 2
Honorarius tutor quis. 76. col. 2
Honoraria. fidaria adiutatis præsidia. 10. col. 1
Honorarij tutores l. 3. ad princ. de administra. & pericu. tuto. 111 columna 1
Honorariæ actiones, id est, prætoriæ l. pœnales. §. 1. ad leg. Falci. 1030 columna 1
Hortensia quid. 704 col. 2
Hyacinthi. 718 col. 2
Hymenæi 765. col. 1
Hypetra. 803 col. 2

Index prior materiarum Infortiati.

I

Idonea cautione in personarum quantitatem, & conditionem inspici. 1196 colum. 1
Idoneus hæres, l. qui est soluendo. in tex. 136 col. 1
Idoneior præferendus est l. quod si plures de testa. tut. 87. col. 2
Igitur, quandoque inceptiuè sumitur. 111 col. 2
Ignoranti, quando curat tempus. 464 col. 1
Ignoranter factum an, & quando dicatur. 552 col. 1
Imo dictio ponitur correctiue l. si ita scriptum. de hære. instit. 328 c. 2
Immunitas l. non tantum. §. 1. de excusa. tuto. 191 col. 1
Impendia. 191 col. 1 in l. Cura or.
Impendia. i. impensę. l. diuortio. si impendia. sol. mat. 11 col. 1
Impensa triplex, necessaria, vtilis, & voluptuaria. l. 1. de impen. in re. dot. fac. in princ. 44. col. 2
Impensa necessaria duobus modis dicetur. 45 col. 2
Impensa voluptuariæ l. voluptuariæ. de impen. in re. dot. fac. 47. col. 1
Impensæ vtiles l. j. §. fi. de impen. in re. dot. fac. 44. col. 2
Imperium merum quandoque delegatur. 100 c. 2
Impossibilis conditio quando noceat. 317 col. 2
Impuberem libertum dici, qui sit minor viginti quinque annis. 183 c. 1
Impuberem militem esse posse. 190 c. 1
Imputari in sortem debere superflua. in tex. 1208 col. 2
In, id est, valde. 1. col. 1
Inaures. 866 col. 2
Incertitudo personæ an, & quando vitiet. 310. colum. 2
Incertitudinem vtrumq; inualidum facere. 103 c. 1
Inconstantiam quandoque permitti. 992 c. 2
Indebitum scienter solutum an repeti possit. 535 col. 2
Indefensis fructus nocere non debet. l. is cui. §. cessitum. vt in posse. no. 1208 colum. 2
Indemnitas l. 1. §. an in hoc, de con. & vti. ac tut. 217 col. 1
Indifficilis. i. valde difficilis l. Gallus. Sille casus, de libe. & posth. 263 c. 1
Inducere quid sit 942 col. 1
Inductio, fictum, superinductio l. 1. §. & ideo. de ijs quæ in testa. 292 c. 1
Indulgentia, i. datio libertatis. 493 colu. 1
Infamis in testamentõ testis esse non potest. 256 col. 1
Infectum dicitur ad s materia l. & si non, de auro & argen. leg. 863. colum. 1
Infortiatum vnde dictum sit. 1 col. 1
Infortiatus l. pen. de aut. tut. 160 colum. 1
Ingenuum pro liberto promittere posse. 1319 col. 2
Inhabilis datus tutor, intelligitur datus, cum fuerit habilis. l. si hæreditas §. si furiosus. de testi. tut. 15. col. 1 & in summa.
Iniuriarum non agitur contra quem nisi faciendę iniuriæ animum quid fecerit. l. 1. §. si omnes. de ven. inspir. 69. col. 2. & in sum
Iniustum testamentum, ruptum, & irritum differunt. l. 1. & 2. de iniust. rup.
Inofficiosus, id est, inobsequiosus, 130 col. 1
Insolubilis quæstio. l. qui quadringenta ad leg. Falc. 1060 c. 2
Insternere. 834 columna 2. in l. de tapetis.
Institores. 807 col. 1
Institui non posse filium sub conditione, nisi ea potestatiua sit. 400 colum. 1
Institutio. De institutione reijci impossibilitatem. l. si quis ita. de condi. insti. 350 col. 2
Institutus in solidum etiam clausis tabulis potest adire hæreditatem. 435 col. 2
Instrumentum testamenti publicum esse l. 2. quemadmo. testa. aper. 469 col. 2
Instrumenteri quandoque vocari do tem prædij. col. 1
Instrumentum dotale l. si dotali. solutmatri. 35 col. 2
Instrumento legato contineri nomina debitorum. l. qui chyrographum de leg. 3. 712. col. 1
Instrumento an potius credendum sit quam septem testibus. 353 colum. 1
Instrumenta an in chartis rasis fieri possint. 1293 col. 1
Instrumenta fundi, quæ l. instrumenta. de fundo instru. 100 c. 1
Instrumenta non contineri legato generali. l. si mihi Mæuia. de leg. 3. 727 col. 2. in sum.
Instrumento emptionis non probari fines plebatuum, vel curiarum. 484 col. 2
Insula domus inacta, domus appellatione continetur. l. prædijs. §. fin. de leg. 3. 727 col. 2
Intendere l. si cum dotem. §. item pater. sol. mat. 21 col. 1
Intercessio quandoque. i. interuentus, consilium. 114 col. 1
Interesse multiplex. 1. col. 1
Interpositus curato. l. si sine. §. interpositio. de admini. ra. tuto. 128 columna 1
Interpretatio voluntatis testatoris quotuplex sit. 170 c. 2
Intestatus quis l. intestato. de legi. tut. 99 col. 2
Intestatus non dicitur, qui teneri non potuit. habetur tamen. pro intestato. l. 1. de suis & legi. hære. 1369 c. 1. in §. plane.
Intestati qui dicantur esse lege j. in princip. de suis & leg. hæ. 1369 colum. 1

Index prior materiarum Infortiati.

Intestatorum transitum multis fieri modis. 134 col. 2
Inuentaria. l. 1 §. de seruis. de tute. & rat. 206 col. 2
Irritum testamentum, iniustum, & ruptum. l. 1. & 2. de iniu. rup. &c.
Iudex si erranerit: quid. 269. col. 2
Iudex furiosus non desinit esse iudex l. nec mandante. §. de tut & curat. 101 col. 2
Iudex tutorem dare non potest. l. prætor. de tut & cur. 101. col. 1
Iudicis officio alimento decernenda esse. 1063. col. 1
Iudicis in recusatione causam dicere non oportere. 1085 col. 2
Iudicem ad maiorem pertinere tutoris dationem. 1380 col. 2
Iudicatus, id est, condemnatus. l. ex pluribus. de admi. tut. 137 col. 1
Iudicatum facere. 160 col. 1
Iudicium accipere. l. tutor. pro pupillo. de admi. tu. 126 col. 2
Iudicium, id est, vltima voluntas. 109 col. 1
Iurant municipes per eos qui municipium agunt. l. municipibus de condi. & demon. 990 col. 2
Iuramentum monachorum quod sit. 391 col. 2
Ius codicillorum per se singulare esse nec cum testamento coniunctum. 503 col. 1
Ius eligendi vnum ex reis transit ad hæredes. l à tutoribus. §. hæredibus quoque de adminiſt. & peric. tut. 129 col. 2
Ius ἐμβατ'ευτικὸν, id est ius detentionis. 134 col. 2
Ius idem esse posse vbi diuersa sit ratio. 1206 col. 2
Ius offerendi ad hæredem non transire. 995 col. 2
Ius litis colligatori vendi posse. 1023 col. 2
Ius patronatus perdere, qui pretium stipulatur operarum, vel aliquid pro operis. 1301 col. 1
Ius prætorium non per ciuile distingui. sed ciuile per prætoriũ. 524 c. 2
Ius substitutionis non transmitti ad hæredes. l. toties videtur. de acquir. hære. 463 col. 1
Iure ipso, id est per sententiam. 141 c. 1 in mar.
Iure prætorio aliquem posse esse hæredem aliquando, nõ ciuili 1147 col. 2
Iura plurium si ad vnum perueniant, posse illum, quod plures possunt. l. si mihi, & tibi. de lega. 1. 571 c. 1 & in sum.
Iustitia naturalis. l. scire. §. consequens de excus. tuto. 185. col. 1
Iuuenes. l. credulus, & l. si cum dotem. §. quod si is, sol. mat.
Iuuenem dici. qui non sit senex. l. non aliter. in fi. de lega. 3. 7 7 col. 2

L

Labicioritus. 866 col. 2
Labrum. 966 col. 2
Lanæ appellatione omnem lanam contineri, quæ tincta non sit, siue ex facta sit nec facta. l. si cui. lana de leg. 3. 717 col. 2
Lanio vnde dicatur. 808 col. 2
Lapides quidam renascuntur. l. diuortio §. si vir. sol. mat. 11 col. 1
Lar, quid. 59 col. 1
Lasanum vas virorum ad alui excrementa excipienda. 868 col. 2
Laser 832 col. 2
Lateralia, id est vascula terrea. 735 colum. 2
Lecti inargentati, inaurati, gemmati. 833 col. 2. in tex.
Legare, & fideicommittere. nullam admittere hodie inter se differentiam. 1106 col. 2
Legari an possit res in qua quis ius habet. 564 col. 2
Legari an possit alicui res suas. 620 colum. 2
Legatum quid. l. legatum. de leg. 1. & l. legatum est. de leg. 2
Legatum arbitrio legatarij. relinqui 589 col. 2
Legatum arbitrio Titij, aut si Titius arbitrabitur, quomodo differant. 589 col. 2
Legatum donec. nubat, cẽseri annuũ. l. legatum ita. de annu leg. 745. col. 2. & in fi. in.
Legatum demonstratione falsa vitiari non posse. l. his verbis. §. pater. de leg. 3. 735 col 2
Legatum incertæ personæ an, & quando valeat. 914. col. 2
Legatum obscurum ex septem coniecturis declarari. 53. col. 1
Legatum operarum, & vsusfructus differunt. l. 2. de vsu & vsufru. leg. 754 col. 1
Legatum quomodo in diem æstimetur. 1071 col. 1
Legatum seruo, vt valeat, duo requiri. 702. col. 1
Legatum tacite quod, & quibus modis offeratur. 187 col. 2
Legato fundo vti est, non cedunt reliqua colonorum. l. qui habebat. §. fi. de lega. 4. §. fi. 734 col. 2. & in sum.
Legato finito non statim finiri & causam. 853 col. 1
Legata à pupillo hærede instituto relicta, an augeantur. 1049 col. 2
Legata à solo fideicommissario peti, & præstari. 1083. col. 1
Legata ære alieno absorberi. 1180. colum. 2
Legata & fideicommissa non contineri hæreditatis appellatione. l. si Titius, de leg. 3. 730 c. 2
Legata per secundum testamentum reuocata videri. 1072. col. 2
Legata vbi, & quando habeantur. 599 col. 2
Legatarius. l. legatarius. de excu. tuto. 194 col. 1
Legatario non debere caueri, nisi scripturam testamenti ostendat. l. postquam. §. si dies. vt lega. no. ca. 1196 col. 1. & in sum.
Legatarium non esse creditorem. 1214 col. 1
Legatarium non detrahere Falcidiam 391 col. 1
Legatariam posse petere rem pro ipsa pecunia solutam. 923 col. 2
Legatos apud exteros, & captos a latronibus testamentum facere posse. l. qui à latronibus, de tenam. 249 colum. 1
Legere, est aspicere, & intelligere. l. 1. de his quæ in test. delen.
Leges habent: quandoque l. si quis. in princ. de excu. tut. 257 col. 2
Legio quandoque succedit militi. l. si quis filio. §. eius qui, de iniu. rupt. 290 col. 2
Legitimus tutor, id est, legitimè datus 10. colum. 1
Legitimos quo tempore dicatur natus l. 3. in fin. de suis & legi. hære. 1371 col. 2
Legitimum non censeri. natum post decimum mensem, & secundo aut post sextum mensem. l. 3. in fi. de suis. & leg. hæredit. 1372. columna 2
Legitima quid 97 col. 1
Legitimè, id est, cum decreto. 121. colum. 1
Legitimæ vsuræ. 116 col. 1
Legitimos tutores nemo dat. l. legitimos. in princ. de legi. tut. 98. columna 2
Leuir, est viri frater. l. 4. §. priuignus, de gra. affi. 1357 col. 1
Liberatio tribus modis legatur. 881. columna 1
Liberam testandi facultatem auferri. 744 col. 1
Liber ereptus, liber non est. l. libro ũ. §. sed nec, de lega. 3. 708. columna 2
Libri malleati qui. 709 col. 1
Libri singulares. 1. col. 1
Librorum appellatione quid contineatur l. librorum. in prin. de leg. 3. 707. col. 2
Libri Conditio si sine hærede discesserit, id est, sine liberis. l. finali, §. ex facto, ad Trebel. 1103. columna 2
Liberos non libertos contineri posterorum appellatione. l. quod his verbis. §. 1. de leg. tertio 723. columna 2
Liberorum ad tempus relictum verificari, si fideicommissarius vxore prægnante decesserit. l. sed & si. ad Trebel. 1103 col. 2
Merces precium est operarum reuenditarum. 65 col. 2
Liberorum redemptori teneri ad pretium, vel ad operas. 456 col. 2
Libertates valere in totum. 1264 colum. 1
Libertus quis. l. 3. in prin. de suis & legi. hære. 1371 col. 2
Libertum liberti non contineri libertorum appellatione. l. pater filium. §. 1. de leg. 3. 692 col. 1
Libertum alienum non debere arrogari sine patroni voluntate. 1335. columna 1
Libertum paternum filium dici posse. 1302 colum. 1

Libertum

Index Titulorum Infortiati.

Libertum a tutelis non excusari. l. libertum de excus. tuto. 188. columna 2
Liberti hæredis appellatione continetur libertus liberti. l. alimenta. §. fin. de al. leg. 849 c. 1
Liberti sui, qui alimenta. §. fi. de alimen. leg. l. 849 c. 1
Librarij. qui. 189 c. 2
Ligna coacta. 710 c. 2
Lignum quid. l. ligni. de leg. 3.
Ligni appellatione quid contineatur. l. si cui lana. §. ligno. de lega. 3. 718 col. 1
Litis æstimationem sufficere, est rei litigiosæ æstimationem soluere. l. si propter, rerum amotarum. 56 columna 1
Litium & causarum cognoscendarum formula. l. pen. de ijs quæ in testam. delen. 300 col. 1
Litura, inductio. superinductio. l. 1. §. & ideo. de ijs, quæ in testa. delen. 298 col. 1
Locuples. i. loculos habens plenos. 827 col. 1
Logarium quid. 831 col. 1
Lucro cedere. l. si cum dotem. §. si pater sol. mat.
Luitio. l. 1. de liber. leg. 29 c. 1
Lumen. 69 columna 2. in §. Tria lumina.

M

Machina quid. 802 c. 1
magistratus est princeps ciuitatis. l. spadonem. §. si ciuitatis. de excus. tut. 190. colum. 1
Magistratus ciuitatum à cura, & tutela remittuntur, l. athletæ. §. 3. de excusa. tut. 177 c. 2
Magistratus iussu præsidum dat tutores. 106 c. 2
Magistratuum potestas multiplex. 145 col. 2
Magnitudo. i. quantitas. 49 c. 1
Maior pars præualet. l. ante. in gl. fi. de adminiſt. & peri. tut 150 c. 2
Maiores qui. l. iureconsultus. §. parentes de gra. affi. 1258 c. 2
Maligno, & callido animo agere, q. d. l. si seruum. §. amouere. de acquir. hæredi. 457 c. 2
Male. Qui male agit odit lucem. 146 c. 2
Maluesia cuiusmodi vinum. 795 columna 1
Mandatus, id est, legatus. 162 columna 2
Manere quis dicitur. 52 c. 1. in glo. Maneat.
Manibus amissis testari quempiam posse. l. qui manus, de testa. 248 columna 2
Maritus an possit pro vxore testificari, & contra. 488 c. 2
Masculinum concipit fœmininum. l. seruis legatis. & l. qui duos. de legat. 3
Materiæ appellatione non contineri materiarum. l. quæsitum est §. illud. de leg. 3. 271 c. 1
Materiam rubeam infectam dici. l. & si non. §. infract. de argent. lega. 863 c. 2
Materiato legato non contineri materiam. l. librorum. §. chartis. de leg. 3. 709 c. 1
Mater familias an possit esse concubinal. de conc. 75 c. 1
Mater tutrix testamentaria esse non potest. l. iure nostro. de testa. tute. 89 c. 2. & in sum.
Matri succedere spurium filium, & testamentum matris posse dici inofficiosum, c. 1
Matricularius. Nota bonam cautelam pro matricularijs qui bona ecclesiarum vendunt, & retinent pro pretio argen. in l. tutor rerum. de admin. tuto. 148 c. 2
Matricularij sequentes, an nomina facta ab alijs suo periculo rec pere teneantur. l. tutor. 7. in arg. de admini. tut. 130 c. 1
Matrimonium. soluitur varie. 1. columna 1
Matrimonij solutio 774 c. 1
Materia est soror matris. l. Iurisconsultus. §. matertera. de g adi. affinita. 1359 c. 2
Μῆδικοὶ 92 colum. 2. in margi. 140 col. 2
Mendacium punitur. 166 c. 2
Mensores: l. mensores de excu. tut. 193 c. 2
Mente. 1122. c. 2
Metropolis quid. 175 c. 1
Meum, tuum, possessiua præsens tempus denotare. l. si ita. de au. & argen. leg. 857 c. 1
Meum quandoque demonstrat, quandoque taxat, quandoq; conditionẽ facit. l. nuper. de leg. 3. 732. 62 & 733 colum. 1
Meum præualet nostro gl. 1. l. quoties. de adminiſtr. & peric. tuto. 118 columna 2
Milliarium. 864 c. 1
Milliaria viginti in vnamquamque diem numerari. l. scire. §. 2. de excu. tut. 186 c. 1
Militari testamento probationẽ communionem esse necessariam 1193 columna 2
Militiam esse multiplicem. 321. columna 2
Milites vnde. l. 1. de mili. testa. 404. colum. 1 & 2
Militi quando succedit legio. l. si quis filio. §. eius qui. de iniust. rupt. 290 col. 2
Militem posse in terram testamentum scribere. 1289. c. 2
Militem in hostium potestate positum facere testamentum non posse l. facere de milita. testam. 405 colum. 2
Milites in numeros referri. l. ex eo. de mili. testa. 421 c. 1
Milites veteranos à tutela remitti. l. sed & milites. de excu. tuto. 189 columna 1
Miniculator, qui ex minio maiuscu-las, & capitaler literas libris attramento scriptis aut impressis adhibet. l. vt iurisiurandi. §. dabitur. de oper. liberto. 1310. col. 1.
Ministerium, id est, minister. 166 colum. 2
Minor dicitur Hedia. l. qui lancem. de auro & argen. lega. 869. columna 2
Minus, dictionem nil capere. 1070 col. 1
Minus in dubio debetur. l. idem Iulianus §. scio. de legatis 1. 533. colum. 1
Modicum tempus 25. c. 1. in tex.
Modus quid 946 c. 1
Modis natura. 946 c. 1
Modij. & modia. 784 c. 2
Molæ manuariæ. l. dolia. §. 1. de fundo instru. leg. 814 c. 2
Molæ inuentariæ. l. dolia. §. 1. de fun. instr. leg. 814 c. 2
Monstruosus quando quis dicatur, & quando rumpat testamentum 286 habet l. vxori. de lega. 3. 684 c. 1. & in sum.
Mora. Intra moras. l. tutor pro pupillo de admini. tut. 126 c. 2
Morte stipulatoris non finiri stipulationem, quæ in singulos annos vna est. 739 c. 1
Mulier an possit accusare. 163. columna 2
Mulier non potest esse curatrix. l. scire oportet, de tuto. & cura. Fallit in maire & auia. 105 c. 1
Mulier potest esse executrix. l. à filio. de alimen. & cib. leg. 847 columna 1
Mulierem excusat imperitia. l. 2. de vend. inspi. 71 c. 1
Mulsum, potio ex vino, & melle. 295 col. 1
Mundus muliebris. 866 columna 2. in text.
Munus & donum differunt. 121 col. 2 & 1310 c. 1
Munus nuptiale. l. 1. §. de seruis. de tutei. & ratio dif. 206 c. 2
Munera solennia. l. cum plures. §. cũ tutor. de admi. & per. tuto. 121 c. 2
Municeps quis. 80 c. 1
Murrhea vasa. 837 c. 2
Murrhina vasa. 864 c. 2
Mutiana cautio l. 44 §. fin. de cond. institu. 390
Mutus an, & quando contrahere possit. 1224. c. 1

N

Nascendi ordo l. si ita fuerit. §. plane si ita. 919. colum. 1
naturale contineri appellatione debiti, si aliud non reperiatur. l. quibus. §. dominus seruo, de condit. & demonstr. 963 c. 1
Naturaliter. 17 c. 1. in text. & gloss. 24 col. 1
Natus prius quis dicatur. l. si ita fuerit. plane. de reb. dub. 719 col. 1

Na-

Index materiarum Infortiati.

Natus pro non nato habetur, & contra.270 c.1

Natus quo tempore dicitur legitimus l.3.in fi. de suis & legi.hære.1372 colum.2

Natum esset, & natum erit idem. l.5. de tri. leg.794 c.1

Natis ex fimabre, vel neptis, an bonorum possessio danda sit.1347 c.1

Naualia.863 c.2

Nauarchus.1292 c.2

Nauem eandem esse, quæ destruitur, & reficitur carina manente. l. quod in rerum. in fi. de leg.1. 522. & in fi. c.1

Necessaria ad vsum censeri legata legato vsu.l.patronus.§.codicillis. de l.g.3.687.c.2

Necessaria impensa duobus modis fit.48 c.2

Necessario.i.vtiliter.gl.§.fi.l.diuortio. sol.mat.12 c.2

Necessarius hæres non est seruus, quē necessario testator manumittit. l. si seruo. de hæredit. institu. 344. c.1.

Necessarium, id est vtile. 732. c. 2. & 733 c. 1

Necessarios, id est, cognatos. 220. colum.2

Negligentia hæredis in eligendo lega t. rium.1157 c.2

Negligentia lata, id est, culpa.168 colum.2

Negligentiam hæredis fideicommissa rio nocere. l.si hæres. §.fin.ad Treb. 1157 c.2

Negotio super vno duos quempiam habere posse iudices.1290 c.2

Negotiorum testatoris causa absentē debere, vt præsentem alimenta percipere. l.testamento. de alim.& cib. leg. 852 c.1

Negotiatores qui dicantur. l. legatis seruit.in prin.de leg.3.724 c.2

Nepotem posse venire contra testamentum aui, licet filius fuerit iuste exhæredatus.l.3. §. si emancipatus, de bonorum poss. contra tab. 1227. colum.1

Nepotem hæredem instituendi modus.274 c.1

Nomen.l si maritus in id sol. matr. 33. col.1

Nomen,id est, emptor. l.pupillus. §.fi. de aut.tut.155 c.2

Nomen manere. 138 c.2.in tex.

Nominis eiusdem, si duo de legato cõtendant. l. si duo, vt lega. seu fideic. no. caue.1200 c.2

Nomine qui tantum hæres est,an proprie dicatur hæres.1211 c.1

Nomine legati contineri debitum, & vsuram. l.nomen de leg.3.685 c.1

Nomina l.1. §.si præsens.de magi.con. 229 c.1

Nomina non ex singulorum opinionibus,sed ex communi vsu intelligi debere.836 c.1. in tex.

Nomina agnoscere. l. qui nominibus. de admi.tut.138 c.2

Nomina edere. l.3. in prin. qui pe.tut. vel cur.107 c.2

Nomina idonea. l.cum plures.in fi. de admi.tut. 121 c.2

Nominibus propriis vocati, vocantur in viriles. l.seruus vni §.1. de leg.1. 529 c.1

Nomina propria,& appellatiua differre in legatis. l.turpia.§.fin. de leg.1. 525 c.2

Nomina contrahere . l. cum quæreretur. de admi.tut. 113.c.1

Nomina integra.l.cum quæreretur.de admi.tu 113 c.1

Nominatim fieri quid dicatur . l.1. de lib.& posth. & l.2.§.nominatim, de iniu.rup.&c.

Nominatorem magistratū.l.j.in princ. de mag.conue.229 c.1

Nomenclator. l.vt iurisiur. §. dabitur. de oper.libert.3310 c.1

Non dare eum, qui ita dat, vt haberi, aut teneri non possit. l.qui concubinam. §. si hæres tibi.de leg.3. 681. c.1

Non Iudei,i. Christiani.847 c.1

Nolo peti verba quid important . l.qd mihi. de lib.leg.328 c.2

Nota,i infamia.1171 c.2

Nouelletum.l.veluti.de impen.in reb. do.fact.47 c.1

Nubere. Dono. nubat legatum censeri annuum.l.legatum ita.de an. leg. 745 c.1

Nudum præceptum testatoris non valet l.Lucius.in prin.de leg.3.728.c.2.

Numerus. In numeros referri milites. l.ex eo.de mil.test.421 c.1

Nuntium mittere i. diuortium significare.l.si cum dotem.§.si maritus.sol. mat.206. 1

Nutu legari, vel fideicommitti posse, nisi mutus sit à natura. 467. columna 1.

O

Obrepere quid.148 c 1. & 233 c. 2

Obseruatores , & custodes actus.l.contra totulatores. l.3.ad princ. de admin. & peric.tut. 111.c.1.

Obsides non testari. l.obsides. de testa. 248 c. 2

Obsonatores,qui.715 c.1

Obuentionum materia. 1138 c.2

Odones,vel vndones. 865 c.1

Offerre se liti.l.2. in princ.de admi. & peri.tu.110 c.1.& in gl.c.1.

Officialis & viator.l.is cui.§.missus:vt in posse. no.1210 c.1

Officium.Ex officio,i.ex potestate.217 c.2

Oliuæ colligendæ tempus.776 c.2

Omnis non, id est nullus.l.obligari in prin.de aut.tu.157.c.1

Operam non diuidi.1309 c.1

Operæ an,& quando diuisionem recipient , & quæ , & ad quos hæredes transeunt.1309 c.2

Operæ aliæ officiales,aliæ obsequiales aliæ vero fabriles.1309 c.2

Operarum obligationem dissoluendi modi.1317 c.1

Operarum & vsusfructus legata differre.l. 2.de vsufru. leg.754 c.1

Opistographus, quid.l.chartæ.de bon. poss. secun. tabu. & apud Nebris. in suo lexico.1293 c.2

Oratio imperfecta perficitur ex præsumpta voluntate defuncti. l. si in testamento, de leg.1.573 c.2.

Orcinus hæres.l.duo socij.de hær.inst. 308 c.2

Orcinus quis. 97 c.2

Ornamenta muliebria,quæ.866 c.2.in tex.

Ornatus causa quæ sunt,non pertinere ad culturam. l. cum quæretur. §. fi.de leg 3. 713 c.1

Ouiliones , id est ouium custodes. 814. c.2. in tex.

P

PActum quandoque iuramento vetiri. 1310 c.1

Palam fieri quid.l.hæredes palam.de testa.252. c.2. & 253 c.1

Pali mate ia sunt.l.pali. de leg.3.711. c.2

Parata alicuius causa, quæ dicantur.l. hoc legatum,de leg.3.704 c.1

Parens videtur large accipi pro non patre in l.cum plures. §. cum tutor. de admi.tu. 121 c.2

Parentem & patronum in bonorum possessione contra tabulas petenda differre. 1297 c.2

Parentes qui dicantur.l.iurisc.§.parentis.de grad.affi. 1358 c.2

Pars aliqua. 563 c.1

Pars fundi dicitur fundus.l.plane vbi. §.sed & si quis.de leg.1.529 c.2

Pars hereditatis in vna re non dicitur. l.quamuis . si quis omis. cau. 482. c.1

Partem non facere eum , qui non admittitur ad partem.520 c.1

Partem facere, qui speratur admitti ad partem.l.j. §.si ex tribus. de bon. poss. contra tab.1225 c.1

Participes criminis aliquo viuente , non ciuiliter agi de crimine contra tertium.l.2.de Car.edi. 1279.colum 2

Partus an veniat cum legato ancillæ , & an sit fructus.701 c.2

Partum quandoque fructum dici . 1024 c.2

Passina instituere. l.diuortio. in fi. sol. mat.12 c.2

Paternum affectum propensiorem esse quo esse, l.pen.quod.falso tut. aut. 225 c.1

Patris confessio grande præiudicium filio affert.60 c.2.in tex.

Patrem adire filiusfamilias cogere posse. ille a quo.in fi.ad Trebel.1093 c.1

Patrem filij testamentum irritum facere c.1

Patrem liberis non posse substituere, nisi eos in potestate habeat. 377.colum.1

Patriæ appellatione subuenire.

Index posterior materiarum Infortiati.

tineril.vxorem.§.legauerat,de legatis 3. 699 col.1

Patriam potestatem furore dissoluimi ne posse 449 col.1

Patrimonium ex uoluntate patrisfami.constituti.322 col.2

Patronatus ecclesiæ cum uniuersitate transire in quemlibet 1315 c.2

Patronum semper tertiam habere. 1293 col.2

Pecorum fœtus , & partus ancillarum in fructu , aut reditu non contineri l deducta parte. §. hæreditatem ad Trebel. 1140 col.1

Pedaneus iudex,i.delegatus 101 c.1

Pegmata quæ dicantur.803 c.2

Pelles lanatæ l. si cui lana. versicu. sed etiam,de lega.3. 718 c.1

Penulæ. 816 co.j.

Penu legata quid legato complectatur. 829 colum.2 in l.qui penum,de pe.leg.

Penus omnis generis. 832 c.1

Peregrinans ad tempus,abesse non dicitur l. prædia. §. 1 de fundo instructo.815 col.1

Peregre agere l.si de tutoribus & curatoribus. 106 c.2

Personæ ttatus considerandus . 184 columna 2

Peruenire.l.si uerò.§.peruenisse, soluto mat.41 c.2

Peruenisse, uerbum inducit fideicommissum l.si fideicommissa.§.hęc uerba de leg.3. 671 c.1

Peti nolo, verba hæc quid importent, l.quod mihi,de lib. lega.888 columna 2

Phasianarij. l. auibus , de leg. 3. 716 colum.1

Phialæ 804 col.1

Phylira. 708 c.1

Phormiones qui dicantur. 803 c.1

Possidenti nullam dari actionem. 1215 c.2

Possessio bonorum quid.l. 3. §. bonorum igitur.de bo pos.1515 c.2

Possessio,& custodia differunt.l.is cui. in princ.ut in pos.le.1205 c. 1

Possessionem bonorum , & rerum differre. l.3 §.hæreditas, de bon. poss. 1515 c.1

Possessione bonorum.contra tabu. petita,non præstari leg. 1540 c.1

Possessiones bonorum duas esse 1364 columna 1

Postea dictio , non impedit diem hæreditatis redere. l.quoties. §. si quis ita 2 de hære.instit. 13 c.1

Posterorum appellatione contineri liberos , non libertos l. quod his verbis.§.1 de legatis 3. 723 columna 2

Posthumus quid contineat. lege 3. de liberis & posthumis . 259. columna 1

Posthumus quandoque dicitur , qui uiuo patre natus est , sed post testamentum l. si quis ita. §. finali , & glossa finali , de test. in 87. columna 1

Posthumum ex qualibet uidua natum hæredem instituì posse , lege posthumum . de liberis & posthumis 210 col.2

Posthumi qui l.3.§. posthumos. de iniusto rupto.286 c.1

Posthumi præteritione rumpi testamentum 266 c.2

Postulare,i.accusare 165 c.1

Postulare tutorem. l.2 de fideiusso. tuto.224 c.1

Potest uerbum quid 450 c.2

Potest uerbum extendi ad futuri. l. si quis de leg.2.611 col.2

Posse unum ad quem plurium iura pueniant,quod plures possunt.l.si mihi & tibi.de le.1. 517 c.j

Potestatis ius non sequitur filiusfam. quantum ad ius publicum attinet l. quod. in prin.ad Treb. 10.3 c.1

Potestatis uerbum latè patere. l. qui test.uer.Potestatis de tes.251 c.1

Præceptiones l.ex facto.§.unde scio de hær.instit.170 c.1

Præcipuum 1 c.1

Præiudicium,i.probatio. 60 col.2

Prædiorum pupillorum distractio quē admodum à prætore permittatur , l.magis puto.§. non passim & reliquis usque ad finem . de rebus eorum.

Prægnante uxore si fideicommissarius decesserit verificari ad liberorum tempus relictum,l.sed & si ad Trebel.1088 col.2

Pregnantem uxorem post longam absentiam maritus inueniens an partum reijcere possit,l.j.§. si quis. de liberis agnoscend.60 col.2

Præiudicium,id est prejudicialis actio 60 col.1

Prælatus electus in patris potestatem non debet esse.1092 col.1

Præmium,id est,priuilegium.in l. impuberi 136 col.1

Præparsti appellatione præparatoriũ contineri l.in argento.de aur. & argen.leg.765 c.j

Prærupta seditio.l.si quis filio. §.hi autem.de iniu.rup.291 col.1

Præsentis temporis verbum restringi ad tempus testamenti, l. uxorem. §. test.de leg.3.692 colum.2 & in fum. præscribere 169 col.2

Præstationibus & collectis usumfructuarium teneri. l.quæro. de usufructu legato 762 col.1

Præter dictio quando excludit, l.si ita legatum.de legatis j. 548 col.j.& in fumma.

Præter dictio, quandoque ponit illud, non prius fuerat dispositum, l. 2 de adim. lega. 898 columna secunda

Præter, dictio, quando ponatur excluſiue,l.Scio.§.penul.de annuis legatis 742 col.1

Præteritum qualiter extendatur ad futurum.lege uxori. §. 1. de legatis 3 684 col.2

In præterito & futuro repertum verbum in uoluntate ultima ad futurum referri , lege solemus, & lege, si legatum. de conditionibus & demonstrat.

Prætorem proximiori deferre, 1356 colum.2

Prætorem quid decedat in pupillorũ prædiorum distractione.l.magis puto.§.passim.& reliquis usque ad fin. de reb.eo.

Pretij nomine captum non uideri legatum l.qui fundum, in princip. ad leg. Falc.1055 c.2

Primipilus dicebatur decimæ legionis decurio, 181 col.1

Primipilum exercere,id est,uexillum, 181 col.2

Principaliter ad quod res paratur, debet attendi , non ad quod secundario,l.quamuis, de auro & arg lega. 867 c.1 & in sum.

Principes ciuitatis dicitur magistratus.l.spadonem.§.si ciuitatis, de excus.tut.190 c.1

Priuignus quid.l.4.§.priuignus.de gradi.affinit.

Priuilegiati.l.non tantum. §. sane. de excus.tut.1357 c.j

Priuilegium contra legem quando ualere,678 c.1

Prius, dictionem in uerbis testatoris postram ambiguitatem inducere. 1108 c.2

Probat qui non improbat, 59 col.2

Probatum , id est approbatum, 214 colum.2

Profiteri & professio quid.825 columna 1

Prohibere, gerere,& remouere,idem l.4.§. 1 de suspect. tut. 167 colum.2 in sum.

Promercales res,l. quod si hær. de impen.in reb.dot.fact.46 c.2

Promercium in §. item si quis, l. Nam quod liquidæ 832 c. 1

Promulsidaria,863 c.2

Propensus 163 c.2

Prospectus l. j. §.sufficit, de adminis. tut.109 c 2

Prothyra,vestibula dicuntur in domorum ianuis,803 c.2

Pro tutelæ actio.l.1. in princip. de eo qui pro tut.

Pro tutor. l. 1 §. 1 de eo qui pro tut. 220 c.1

Prouidere suæ rei l.si absens. ubi pup. educ.109 c.2

Proximus quis dicatur, l. 2. §. proximum de suis & legi. hære.1371 colum.2

Pubes an restituatur contra additionē, 426 c.2

Pube factum testimonium ferre non posse , de eo quod ante uiderit, 254 c.2

Pubertatis ante tempus rem pupillarem non usucapui, 220 c.2

Pubertatis annos egressis substitui directe neminem debere, 159 columna 2

Pupillus quis dicatur, 204 columna secunda

Pupilli personam repræsentat tutor. 130 c.1

Pupillum præ cæteris creditoribus priuilegium habere non solum in tutoris sui bona, sed etiam eius. Infortiatum.

BIBLIOTECA

qui pro tutore negotium gesserit. l. 1. in prin. de contra. tute. & uti. act. 216 co. 1
Purpura. 718 col. 2
Purpuræ appellatione quid contineatur. l. si cui lana. §. proinde, de leg. 3. 718 c. 2

Q

Quanti, dictio facit conditionem. l. pater. §. fin. de cond. & dem. 992 co. 1
Quanta relatiuum, & quanti aduerbium quomodo accipiatur 711 c. 1
Quanta, verbum refertur ad corpora. l. quisquis mihi. in prin. de legat. 3. 729 col. 2
Quam uis particula aduersatiue posita. 1192 co. 2
Quartas esse multiplices 1064 c. 1
Quasi, & tanquam 458 col. 1
Quæstio insolubilis. l. qui quadringenta. ff. ad l. Falc. 1060 col. 2
Quæstionis appellatione quæ intelligenda veniant 482 c. 1
Quæstionem non haberi de familia, nisi constet dominum esse occisum. 401 c. 1
Quæstionem status differri in pubertatis tempus. 1270 col. 1
Quæstionis status tanquam præiudicialem differendam esse. 1279. columna 1
Quin, id est, quod non. 123 col. 2.
Quilibet, & omnis quid differant. 607 c. 2.
Quisque, dictio collectiua est, l. hoc articulo. de hære. instit. 319 col. 2
Quisquis, dictio iuncta uerbo futuri temporis, facit conditionem. 1110 colum. 2.
Quis relatiuum quandoque inducit conditionem, quandoque demonstrationem. l. 5. de leg. 1. 513. col. 1.
Quis, vel qui relatiuum in dubio uerum facit relationem, non simplicem, l. Iulianus, de hære. instit. 313 c. 2.
Quis, uel qui relatiuum limitat antecedens. l. a filio §. testatur. & §. fi. de adi. leg. 847 co. 1.
Quis uel qui quandoque restringere, quandoque augere. l. ea tamen adictio, de leg. 3. 704. co. 2

R

Ratio pupillaris. l. cum post. de admin. tuto. 137 columna 2
Ratiocinatia ciuitatis. l. spadonem §. ratiocinatio de excusat. tu. 189 co. 2.
Rationalia. l. 1. §. de seruis. de tutel. & ratio dist. 206 c. 2
Rationis redditio an iudicis officio uel quo iure petatur. 996 col. 1.
Rationes, id est, liber rationum. 206 c. 2
Recusationem per nuntium, vel epistolam posse 1090 col. 2
Reddendi, verbum significationem habere per se dandi. l. hæres meus de leg. 3. 733. c. 1.
Redintegrare matrimonium. l. redintegrato. & l. fi. rerum amo.
Regionibus tutela diuiditur. 545 c. 1. in tex.
Regulam Catonianam in tribus locũ habere. 928 col. 1
Regulam Catonianam in multis falle re. 929 col. 1
Relatiuum quis uel qui, in dubio uerum relationem facit non simplicem. l. Iulianus, de hære. instit. 313 c. 2
Relictum ad tempus liberorum uerificatur, si uxore prægnante fideicommissarius decesserit. l. sed & si ad tempus. ad Trebell. 1103 c. 2
Religio quid sit, & superstitio. 891 colum. 2.
Reliquator, & reliquari. 138 co. 2
Reliquatio. 138 c. 2.
Reliquarum. l. Offidius. ad leg. 3. 731 co. 1
Reliquatus. l. si quis rationes. de liber. leg. 884 co. 2
Reliqua trahere 140 columna 1. & 2. in tex.
Reliquum, dictio quid importet, quid quæ eius contineatur appellatione. 315 c. 1
Remotus a tutela quando sit infamis. 167 c. 1.
Renuntia c. l. 1. §. si præses, de mag. conue. 229 c. 2
Repetita quæ vitiaret conditio, eam repetitam non videri. l. seruo alieno. §. 1. de leg. 1. 576 c. 1.
Repertorium, id est, inuentarium. l. tutor. 1. de administra. & peri. tu. 115 c. 1.
Replumbare. l. cum aurum vers. idem celsus. de aur. & arg. leg. 862 c. 1.
Reputare. l. sed & si in prin. fol. matri. 17 col. 1
Reputatio. l. 2. ubi pupil. edu. 203. colum. 1
Res, id est, lis. l. 3. §. 1. de tut. & in glo. rem. 77 col. 2
Rei appellatione etiam hæreditatem contineri. 1216 col. 1.
Rem tantum ualere quantum commu nier uendi possit. 1044. c. 1
Rerum amotarum actio ut competat, requiruntur plura. 57 col. 1
Res Italicę & prouinciales, quæ. le. ex facto. §. rerum. de hære. instit. 322. c. prima.
Rebus in dubijs agendum esse, vt res bona fide contracta tuto loco, sit ni si aperte contra leges scriptum sit l. vbi est, de reb. dub. 955 c. 2
Resignare testamentum. l. si testamentum. de test. 255 col. secunda.
Restrictiua verba quid importent. l. Aurelius. §. testamento. de lib. leg. 993 c. 1
Reuocari quicquid in fraudem patroni gestum est. l. 1. §. omne autem. si quid in frau. pat. 1. 41. columna. 1
Rudem materiam dici infectam. l. & si non. de auro & argen. legat. 863. c. 1.
Rumor falsus obesse non solent. l. vlti. de hære. instit. 347. c. 2.
Rursus dictio verificatur in duabus tãtam vicibus. l. fideicommissa. §. si quis decem. de leg. 3. 673. cap. 1. & in sum.

S

Saga. 865 c. 1
Salarium 129 co. 1. in quem ad modum.
Salaria aduocatum, medicorum, obstetricum, & huiusmodi. 119. columna 2
Salsamenta, ex quibus fiant. 794 col. secunda
Saltuarius, id est. saltus custos. l. quæsitum. §. saltuarium. de fun. instru. 802. c. 2.
Sapa. 802. c. 2.
Sarcophagum conuinienter sepulcrũ dici. 852. c. 2.
Sarculi. 800. colum. vbi vide. reliqua fundi instrumenta.
Satisdare intra quod tempus hæres debeat. 977 c. 1
Satisdare non cogi fiscum, eo quod semper diues sit. l. 1. §. si ad fiscum, vt leg. no. cap. 1163 c. 1.
Satisdari pro legatis. 1057. columna 2.
Satisdatio, & cautio quomodo differant. 977 c. 1.
Satisdatio tutoris quare per tutorem remitti possit, 1271 c. 1
Satisdationem remissam non peti posse etiam si hæres dilapidet. l. quæ filium vt legat. nom. caue. 1201 c. 1.
Secundarium. Non ad quod secundario res paratur, sed ad quod principaliter debat attendi. lega. quamuis, de aur. & argen. leg. 867. c. 1.
Seditio prærupta. l. si quis filio. §. hi autem de iniu. rupto. 291 c. 2.
Seminaria. l. 3. de impen. in re do. facta 45. c. 1.
Semestria. l. ei qui de acquir. hæredita. 492 c. 2.
Senem citius præsumi mori in alimentis quam iuuenem. 1046. columna. 2.
Senex quis dicatur 1046 c. 2.
Sententia lata contra ius litigantis non expresso errore in sententia nõ valet. l. scire oportet. §. consequens. de excusat. tut. 186. c. 2
Separata. In separatis de vno non infertur ad aliud leg. duobus. de testa. tut. 82. c. 1. & in sum.
Sequestrationem regulariter prohibitam esse 1196. c. 1
Sermonem in quo testatoris meus inspicienda est, ad omnium factum referri 319 c. 1
Seruitutem omnem esse indiuiduam, præter vsumfructum 630. columna secunda.
Seruitutes an sint in bonis, an extra bona 753 c. secunda.

Seruus fugitiuus legatus cuius sumptibus quæri debeat. 532 col. 1
Seruus hæres institutus, à quo emptore libertatem consequatur. 303 colum. 2
Seruo hæreditatem adimi non posse. qui liber. & hæres esse iussus sit. l. si ita. §. j. de libe. & posthu. 264 colũna 2
Seruum aliquando in tutorem posse dari 220 col. 1
Seruum communem vicem duorum subire. 861 col. 1
Seruum seruitutem an fundum domini stipulari posse 772. col. 2
Sescunx, id est, uncia cum dimidia 339 col. 1
Seu, dictio est ampliatiua. l. si quis ita de au. & arg. le. 869 colum. 2. & in sum.
Si, dictio facit principaliter conditionem secundario tempus. l. si Titio. quando dies le. ce. 1183 col. 1
Sigilla. l. quæstum. §. Papinianus de fun. inst. 803 colum. 2
Signatum aurum, & argentum. quid l. Quintus Mutius. §. pe. de au. & argen. le. 868 col. 1
Signatam pecuniam non contineri auri appellatione. l. Quintus Mutius. de au. & arg. leg. 862 col. 1
Significatio. Non aliter à uerborum significatione recedendum est, quã si ita uoluerit testator. l. non aliter. de leg. 3. 717 colum. 1
Simulo, & dissimulo. 68 col. 1
Simul fieri quæ dicantur 411 col. 2
Siue: dictio non restringit. l. cum quis §. ex his uerbis. de leg. 3. 691 col. 2. & in sum.
Smaragdi 872 col. 1
Sobolis procreandæ cupidine tanta. l. si cum dotem. §. si maritus. in fi. fol. ma. 20 col. 1
Sobrini consobrinorum filij. 1356 colum. 1
Socerum, & generum ex solis sponsalibus nomen acquirere. l. Seruius. de grad. aff. 358 col. 1
Societatem, collegium, & corpus differre 1216 col. 1
Solet, uerbum perpetuitatem not. l. qui saltum de legat. 3. 716. columna 1
Sordide aliquid agere 164. colum. 1. in tex.
Soror à fratre interdum dotanda 121 col. 2
Sors pro patrimonio inueniri. 196 colum. 2
Specie non expressa, conditionem omnis demonstratio continet: & causas 952 col. 2
Specie posita, poni & genus lege si quid. §. inter. de leg. 3. 705. columna prima
Specularia. l. quæsitum. §. specularia. de fun. inst. 803 col. 2.
Sponsalia. Ex solis sponsalibus socerum, & socrum, & generum, & nurum appellatione acquirere. l. Seruius. de grad. affinit. 1358. columna 1
Spurium esse vulgo conceptum. 1351 col. 1
Stantes, ideſt, existentes 176. columna prima
Stantes fructus, ideſt, pendentes. l. diuortio. §. pen. solut. mat. 11 columna 2
Statuam ab imagine differre 859. colum. 2
Status cuiuscunque considerandus. 148 colum. 2
Stipendium, & tributum an differant 46 col. 2
Stipulatio penalis quomodo: & quando committatur. 1072 columna secunda
Stragulum pelliceum. l. cum tunicam de au. & arg. leg. 866 columna prima
Strobyli 711 col. 2
Stulta consaltatio. l. Domitius de testa. 259 col. 1
Subiectum. Decretum in non subiectum non tenere 237 col. 1
Submemoratio. l. scire. §. oportet, de excu. tu. 187 col. 2
Substitutio quo pacto fieri soleat 380 col. 2
Substitutionis ius ad hæredes non transmitti. l. toties uidetur. de acq. hær. 462 colum. 1
Substitutionis quot sint species. & unde dicantur 350 351 352 & 353
Substitutionem pupillarem sex modis expirat 364 col. 2
Substitutionem pupillarem aditione confirmari 362 col. 1
Substitutionem obliquam ad directã non trahi 360 col. 1
Substitutionem post pupillarem ætatem non valere 359 colum. 2
Substitutionem sine institutione non fieri. l. j. de vulg. & pup. substit. 354 col. 1
Substitutio vulgaris quæ sit 350 colũ. prima
Substitutionem vulgarem quinque habere effectus 350 col. 1
Substitutionum quinque genera 354 col. 1
Substitutio non esse locum, quandiu institutus admittitur. l. quandiu institutus. de acquiren. hære. 455 colũ. prima
Substitutum omnem esse institutum 638 colum. 1
Subtilitatem iuris nimiam reprobari. l. posthumas præteritus. & l. filio præterito. de iniust. ruptoque, &c.
Subuertere quid. 97 colum. 1
Succedi filiofamilias. 197. col. 2
Succida lana quæ 718 col. 1
Summa, uerbum referri ad corpora l. quisquis mihi. de leg. 3. 729 col. 2 & in sum.
Supellex unde dicatur. l. Labeo ait, de supel. le.
Supellex est domesticum patrisfamilias instrumentum. l. 1. & de supelle. le. 834 col. 2
Superfetatio 439 col. 2
Superflua resecanda. 1199 col. 2
Suppletionem æqualiter fieri debere a legatarijs 1052 col. 1
Suspectum facere 146 columna 1. & in tex.
Suus hæres quis dicatur. l. 1. §. suos. de suis & leg. hæred. 1365. columna secunda
Suæ ætatis esse: quid 555. col. 2
Suos consanguinei, consanguineos agnati succedendo sequuntur. l. 1. §. post suos. & l. 2. in prin. de suis & leg. hær. 370 col. 2
Suos hæredes dici, qui sint in potestate tempore mortis & à nullo præcedantur 368 col. 2
Suos hæredes fæminas non habere. l. nulla. de suis & leg. hær. 1374 colum. 1

T

Taberna quid sit 47. columna prima
Taberna & caupona differunt. l. tabernæ. de fun. instr. 806 col. 2
Tabularum quid 718 col. 1
Tabulæ supremæ. l. 1. §. 2. de bon. poss. se. tab. 1039 col. 2
Tabulæ testamenti ex qua materia fiant. l. 1. de bono. pos. secun. tab. in prin. 1189 col. 1
Tabulas testamenti proprie esse testamentum in scriptis conditum signatum & perfectum 1346 col. 1
Tabulas unius testamenti plures esse posse. 308 col. 1
Tabulas debere septem sigillis esse signatas 1290 col. 1
Tacite legatum quod, & quibus modis auferatur. 387 colum. 2
Tarditas, & festinatio nimia puniuntur. l. tutor. in fi. de admi. & peri. tuto. 117 col. 2
Taxare quandoque meum, quandoq; monstrare, quandoque conditionẽ facere. l. nuper. de leg. 3. 724. columna 1
Tegumenta subselliorum, 866 col. i. tẽpus certæ ætatis adiectum causa legatarij diem, non conditionem inducit. l. firmo. §. j. quando dies leg. ced. 1187. col. j
Tempus deliberandi 401. colum. 2. & in sum.
Verba usque ad tempus quid important. l. pater. §. conditionum. de condi. & dem. 992 col. 1
In loco esse ea non uideri, quæ ibi ad tempus sunt. l. si fundus. de lega. 3. 703 col. 2
Tempus mortis & testamenti 735 col. 2 & 420. col. j
Temporis præsentis uerba, cum aduerbio nunc ad tempus mortis referri l. pe. de te. 256. col. 2
Tempora excusationum quæ sint constituta. l. scire. §. 1. 2. & 3. de exc. tut. 186 col. 1
Tessera frumentaria quid 610. col. 2
Testari. i. protestari, & coram iudice proponere. 187 col. j
Testari posse captos à latronib. & legatos apud exteros. l. qui a latronib. de test. 249 colum. 1.

Testari tredecim personæ prohibentur, 246 col. 2
Testari quem posse quandoq; de alienis. 506 col. 2
Testandi liberam facultatem auferri, 244. col. 1
Testatione manifestum facere l. 3. de concu. 76 col. 1
Testator an assignādo bona pluribus dicatur testari, vel codicillari. 1050 col. 1
Testatoris voluntas quot modis interpretetur, 577. col. 1
Testato conuenire, id est coram testibus l. quidam, in fin. de admini. & peri. tut. 114. col. 1
Testamētarius i. scribens testamētum, 309. col. 2
Testamentum, quid l. 2. §. 1. quemadmo. testa. aper. 469. col. 2
Testamenti solennia. 285 col. 1
Testamentum qua ætate fieri possit l. v. de testa. 246 col. 1
Testamenta duplicia l in duplicibus, ad leg. Fal. 1050 col. 1
Testamenti instrumentum publicum esse l. 2. quemadmodu. testa. aper. 469 col. 2
Testamenti factionem duo tempora requirere, 1290 col. 2
Testamenti initium ab hæredis institutione faciendum l. 1. in princ. de hære. instit. 301 col. 2
Testamenti faciendi tempus non respiciendum, sed id quo nepos nascitur l. Gallus. §. nunc. de libe. & posthu. 280 col. 2
Testamenti factio activa & passiua q̄ sit, 246 c. 1
Testamenti factionem amittere damnatos ad ferrum, ad bestias, in metallum l. eius qui. §. in insula. in deportati. de testa. 248. col. 1
Testamentum signatum quando dicatur l. ad testium. §. fi. de testam. 255 col. 1
Testamentum sine institutione quandoque valere, 407 col. 2
Testamento testem esse posse. qui & in iudicio l. qui testamento. §. eum qui, de testa. 252. col. 1
Testamento testis esse non potest mulier, in alijs potest, l. qui testamento. §. eum qui, de testa. 252 col. 1. & in fum.
Testamento testem esse non posse infamen 255 col. 1
Testamentum eius, qui capite damnatus est, vel ciuitatem perdiderit, acdibertatem irritum esse l. si quis filio. §. sed & si. de iniu. rup. 289. colum. 1
Testamentum apud hostes factum nō valere l. eius qui. de testam. 247. culum. 2
Testamentum hostium in potestate positum militem facere non posse. de milit. testa. 405. col. 2
Testamentum militi posse scribi gladio, puluere, vngula, suo sanguine 1259. col. 2
Testamenta plura facere licere militi, quæ rebatur, de mil. testa. 411 colum. 1
Testamento militari probationem communem esse necessariam, 419 colum. 2
Testamentum nuda voluntate non confirmari. l. pen. versi. nec putauerit. de bono. poss secun. tabu. 1296 columna 1
Testamentum falsa causa vitiat l. vlt. de hær. instit. 347 col. 2
Testamentum vnum posse transferibi multis exemplaribus. l. vnum testamentum, de testa. 255 col. 1
Testamentum nuncupatium an poterit probare per instrumentum publicum. 252 col. 2
Testamentum principale. id est. paternum non rumpi per accessorium. i. pupillare 365 col. 2
Testamentum secundum, rumpit primum 365 col. 2
Testamentum quinque modis irritari, 205 col. 1
Testamentum iniustum, ruptum, & irritum differunt. l. 1. & 2. de iniutto rup. &c.
Testamentum incisum à testatore furioso non rumpitur. l. vltim. de iniust. rup. 246 col. 2
Testamentum quando quis rumpat, & mostruosum dicatur. 256 c. 2
Testamētorum verba plenius exponi, quam stipulationum, 553 col. 1
Testamentorum quotuplex interpretatio. 425. col. 2
Testis conditioni inspiciendam testificationis tempore, 264. col. 2
Testem in testamento esse posse; qui in iudicio esse potest. l. qui testamēto. §. eum qui. de testa. 252. colu. prima.
Testes rogatos in militis testamento quandoque requiri. 413. col. 1
Testudo quid, 734 col. 1
Tomentum quid, 718. col. 1
Topiarius. i. ordinatus saltus vel horti, 808 col. 2
Totum qui dicit, nihil excipit. l. Iulianus. de leg. 4. 716. colum. 1. & in fum ma.
Traditio quid operetur, 821. col. 1
Trephezorum quid, 1333 col. 2
Transfuga. gl. 3. in l. si quis tutor, de tute. 81. col. 2
Triclinaria vestimenta quæ dicantur, 791. col. 2
Triclinarchus, 1199 col. 2
Trulla. l. supellectile legata. de supel. leg. 833 col. 2
Tunc, aduerbium quomodo vsurpetur. col. 2
Tunc dictionem, extremitatem temporis significare, 92 col. 2
Tutela quid l. 1. de tutel. 76 co. 2
Tutela an sit publicum munus, 190 colum. 1
Excusatus à tutela vnius, non ob id excusatur à tutela alterius. l. duobus. de testa. tut. 89 col. 1
Hæc verba, cum in suam tutelam venerit, quid importent. in l. cum filiofamiliàs. in princ. de leg. 3. 706. col. 1. & in fum.
Tutela legitima cessat, quando testamentaria penèet. l. si quis sub. de tutt. 85 c. 2
Tutelæ suæ factus, id est, sui iuris. l. quoties. §. 1. de admini. & pericu. tu. 119 c. 1
Tutelam restituere l. tutor. pro. in fi. de admi. tut. 126 co. 2
Tutelam reposcere, id est, tutelæ rationem l. maxime. de admin. tuto. 127 c. 1
Tutelas tres affectans non excusatur a quarta. l. spadonem. in fin. de exc. tut. 191 c. 1
Tutor quis, & vnde. l. 1. de tuto. 109. c. 2
Tutor, id est, curato. 101 c. 1
Tutor & curator differunt. 105 colum. 1
Tutor datus in augmentum. l. quoties §. fi. de admittrat. tutor. 120 colum. 1
Tempus hæreditatis aditæ respicitur in tutoribus. 84 c. 1
Tutor legitimus tria facere debet, antequam administret 98. columna secunda.
Tutor hodie non tenetur dare pecuniam pupilli ad vsuras. 123 columna 1
Tutor an pupillo teneatur pro malegestis a contutore. 137 c. 1
Tutor potest emere a pupillo, non se, sed contutore autore. l. pupillus. §. item. de auto. tuto. 155 c. 2
Tutor propter res malè venditas remouetur a tutela. 166 colum. 1. in §. Seuerus
Tutor personæ principaliter datur. 83 colum. 1
Tutor se autore obligari pupillo potest. 120 c. 1
Tutor temporarius. 101 col. 1. in tex. tutor rebus, & moribus datur l. cum plures §. cum, tutor. de adminiſt. tu. 121 c. 2
Tutoris autoritas condltionem non recipit 156 c. 2
Tutoris datio a matre facta, an semper sit confirmanda. 93 c. 1
Tutoris quod sit officium. 205. columna 1
Tutoris morte reuocatur mandatum ab eo factum l. si per epistolam. de acq. hære. 448 c. 1
Tutoris testamentarij dandi solēnitas l. 1. ibi, sunt quidam dati. de confitut. 92 c. 2
Tutorem res, vel pecunias pupilli intercipientem tribus teneri actionibus. 205 c. 2
Tutorem quandoq; solum, adire hæreditatem. 426 c. 1
Tutorem se testamento. scribens. tutor non erit, nisi testator subscripserit l. ex sententia. de testa. tute. 91 columna 1
Tutores esse, qui non habeant excusationis necessitatē l. scire. §. qui non iuste. de excu. tut. 187 c. 2
Tutores esse quosdam, qui constituta tempora obseruare non teneantur. 185 c. 2

tutores

Tutores, vel curatores non licuit admitti debere ad excusationes à tutela. l. scire oportet. §. 1. de excu. tuto. 185 colum. 2
Tutoribus & curatoribus a tutela, vel cura appellari non licet. l. scire oportet, in princ. de excu. tutorum. 185 columna. 2
Tuto loco veres sit bona fide contracta, dubijs in rebus agendum esse: nisi aperte contra leges scriptum sit. l. vbi est, de reb. dub. 925 col. 2

V

Vacare. 122 in tex.
Vacua pars. l. ex facto. de hæred. instit. 315 c. 2
Variatio reprobatur. 515 columna 1
Vasa an sint legata legato vino. 530 columna 1
Vascularius, 832 c. 2
Vectigal quid. 128 col. 1
Vela hypotrorum. l. quæsitum. §. de velis. de fun. instr. 803 c. 1
Velle instituí potest hæres, & si velit. l. iam dubitari. de hæred. instit. 345 colum. 1
Venalia, & quæ ad tempus ibi sunt, non venire in legato. 764 c. 2
Venalitia. l. 5. de iure del. 402 c. 1
Venalitiaria vita l. seruos. §. eum qui. de leg. 2. 719 col. 1
Vendi debere ea, quæ moram deteriora fiunt. de iure deliber. 402 columna 1
Vendicatio. 819 c. 1
Verbum quod reperitur in præterito & futuro, in vltima voluntate, refertur ad futurum. l. solemus. & l. si ita legatum, de cond. & demon. 888. c. 1 & in fum.
Verba, peti nolo, quid importent. l. quod mihi. de lib. leg. 886 c. 2 & in fum.
Verba restrictiua quid importent. l. Aurelius. §. testamento. de lib. leg. 892 c. 1
Verborum institutionis compendiosę triplex species. 351 c. 1
Verna quis dicatur. 732. colum. 1. & 530 c. 1
Versicoloria. l. si cui lana. §. de versicoloribus. de leg. 3. 718 c. 1
Vespilli qui dicantur. 1087 c. 2
Vestis & vestimentum idem. l. inter vestem. de auro, & arg. leg. 872 c. 2
Vestimentum quid. l. vestimentum. de auro & arg. leg. 865 c. 1
Vestimentorum genera. l. vestis, de auro & arg. leg. 865 c. 2
Viator, & officialis. l. is cui. §. missus, vt in possessione. 1219 c. 1
Vicarius damni &c. 135 c. 1 in §. tutor. qui tutoris.
Villa quid gl. villa. §. fi. l. diuortio. sol. matri. 12 c. 2.
Vinum vetus. l. vetus, de tri vino, & oleo leg. 795 c. 2
Vinum Cydoneum. 795 c. 1
vino legato quæ debeantur vasa. l. 2 de tri vino & oleo lega. 739 c. 1
Viridia. 866 c. 2 in gl. & vtrū. §. ornamenta.
Viripotentes quando dicentur puellæ. 797 c. 1
Vitiari non posse legatum demonstratione falsa. l. his verbis. §. pater, de leg. 3. 725 c. 2
Vitiato expresso non vitiatur tacitum. l. si fideiuſ. de leg. 1. 542 c. 1
Vitiantem repetitum conditionem, eā non repetitam videri. l. seruo alieno. §. pen. de leg. 1. 579 col. 2 & in fum.
Vini hæreditatem esse nullam. 437 c. 1
Vobis vel alteri vestrum, verba hæc, quid important. l. fi fundum. §. his verbis. de lega. 1. 558. colum. 1. & in fum.
Volo verbum quomodo dicatur. l. Phāphylo. §. 1 de leg. 3. 596. colu. 2. 246 colum. 1
Volet voluero, verbum quid. 563 columna 1
Voluntas vltima an semper deroget primæ. 893 c. 1
Voluntas testatoris ex vsu eius magis, quam instrumentis perpenditur. l. prædijs. §. 1 de leg. 3. 727 c. 1
Voluntas tacita. 757 c. 1
Legatum ad alterius voluntatem relatum non valere l. captatoriæ. de le. 1. 548 c. 1.
voluntatem testatoris sic intelligendam, vt non pereat 577 c. 1
Voluntatem nudam in additione sufficere. 462 c. 2
Voluntate patrisfamiliàs patrimoniū constitui. 322 c. 2.
Voluntatem vltimam sæpissimè ex testatoris consuetudine exprimi. 827 colum. 2
Vlpianus dicitur nobilis ab Hærennio, & nobilissimus a Modestino. l. 2. in fin. & l. 3. in fine. de excusa. tuto.
Vltima in voluntate verbum in præterito, & futuro repertum ad futurum referri. l. solemus. & l. si ita legatum. de cond. & demond.
Vnguenti appellatione quid continea tur. l. in argento. §. 1. de auro. & arg. leg. 853 c. 1
Vnguentorum genera. 865 c. 1. in §. vnguentus.
Vniuersale singulare, quando referatur ad præcedentia. l. hæres meus. §. vxori. de leg. 3. 735 c. 2
Vrbani serui qui. l. seruis vrbanis. de lega. 3. 632 c. 1
Visitatum. 128 c. 2
Vsque, dictio, quando ponatur inclusiuè l. patronus. §. Sempronio. de leg. 3. 687 c. 2.
Vsucapi non oportere rem pupillarem ante pubertatem. 220 columna 2
Vsura multiplex. 116 c. 2
Vsura grauior, id est, centesima. 119 colum. 2
Vsuræ maiores. 135 c. 2. in tex.
Vsura grauissima. 782 c. 2
Vsura pupillaris, quæ, l. tutor. §. quæ autem, de adminiſtra. & peri. tuto. 116 col. 2.
Vsura pupillaris quando præstetur. 116 c. 2.
Vsura quibus casibus concesse. 116 col. 2
Vsuræ quincunces. 117 columna 1 in tex.
Vsuræ trientes. 218 colum. 1 & 1004 col. 2
Vsuræ unciariæ. 143 c. 2 in tex.
Vsumfructum alienari non posse. 853 col. 2
Vsufructus alienam esse rationem, & alimentorum. 146 c. 2
Vsufructuarius tenetur ad collectas, & præstationes. l. quæro. de usuf. leg. 752 c. 1
Vsufructuarium omnem rei fructum capere. 769 c. 2
Vsu legato necessaria ad vsum conseri legata. l. patronæ. §. codicillis. de leg. 3. 687 c. 2
Vterque dictio quid. 558 c. 1
Vxore prægnante si fideicommissarius decesserit ad tempus verificari liberorum relictum. l. sed & si, ad Trebel. 1088 c. 2

Z

Zythum. fol. 795 col. 1. Dioſc. lib. 2. cap. 79. scribit zythum exhordeo fieri, potumq; uri nā pellere, renes, & neruos ledere, cerebri membranis noxium esse, inflāmationes excitare, humoresq; in corpore pravos. Eo medens ebur in omne opus tractabile redit. Eius potus usus frequens in Aegypto est sicut in Iudæa licere: quā ζυθον uocant, quo nomine & ipsam ebrietatem uocant: & promiscue ad omne potionis genus, quod inebriandi vim habeat, utuntur. In Cantabria atque Taraconensi Hispania, quæ usque in montes Pyrenæos excurrit, cereæ, quam ipsi cydram Galli citram, corrupti utrique uocant. Non enim a cedria rectè nominauerint, qui liquor exundans, & multus, in usum longe diuersum colligitur, neque a sicera, qui potus alius est: nisi fortè a malis, quæ citria nominantur, quod magis crediderim. Atque is potus, de quo loquimur, succus est ex malo, pyroue expressus, cuius usus & in Gallia rum quibusdam partibus est, maximeque in Normania, & ih omni credo terra alia, ubi ultes non sunt, tempore præsertim autumnali, & in pomorum ubertate. Quanquam in Hispania, Normaniaque permanentior ex arte reddatur: potusque annuus sit: in cæteris fere temporarius tātum, & qui citius uitium sentiat. Fitq; etiā ex sorbis farmentis prunellisque agrestibus, ac pomestiti fru. Itemq; ex cotoneis, nō sine mellis additamento ad acoris

Index posterior materiarum Infortiati.

vitium euitandum. In Germania plagisq; Septentrionalibus, & Occidentis æstiui, & quæ in Aquilonem tendunt ortumq; Solstitialem: vt Hybernia, Scotia. Anglia, Selandia, Noruegia, Liuonia, Frysia, Hollandia, Brabantia, Flandria, Picardia. Normannia, Britannia, Pruſſia, Polonia, Bohemia, Dania, Saxonia, Turingia &c. Ceruiſiæ, Quàm & ipſam ex hordei macerati, reſiccatique ferè coquunt, addito lupulo, ac frugis triticeæ, vel zeæ ſiue ſpeltæ ferragine. Itēque & ſiliginis alicubi, & auenæ, & leguminum, & panici quod bochenuue is vocant ſimilitudine fagi arboris fructu. Ceruiſiæ autem ſeu potius ceruiſiæ vocabulum, non ineptè indidiſſe videri poſſunt, quòd Cereris, id eſt, frumenti vis ipſi inſit. Id quod & eorum vernaculum oſtendit, byer, & Gallorum, dabiere, tranſitu vnius literæ. Nam a Græca dictione πυρὸς triticum, frumentum, byere nominarunt, ex quo poſſe etiam κρὶ δαφὶλόπυρον ſiue πυρπλύδια vocari quaſi hordei triticiq; decoctū, ſeu vis. Sic & ipſum pollentam malis vocant, à μαλτανίζω mallico, macero. Et coctura actionem breuem βρύω (vt puto) ſcaturio, quod ibi illa frugis vis exprimatur. Hunc potum licet vtilem quidem, nec inſalubrem adeo, neſcit tamen ferè ea Germaniæ pars, quæ ſuperior dicitur, & quæ Rheno adiacet, ubi vinum Rhenenſe, vinorum omnium, quæcunque alia profert terra, nobiliſſimum prouenit, Neſcit & Moſella ſtuuius, & Lucem burgenſis terra, ob vinorum affluentiam. Et præſtantior habetur: durabiliorq; quæ menſe Martio coquitur, aut cuius tunc proculenta paratur, & quæ fecib. vini aut aquæ mulſæ ſuper funditur. Omnium autē nobilior quā Bohemicam vocant, ex multis annis reſeruatam, quam Pruſſinam, quam Angelicam Nalam, quam Hummam Erefordianam, quam lopeam, Hungicam Bremenſem, Reiſſenſem.

INDEX POSTERIOR Iofortiati complectens ſelectiores Sententias, cum Textus, tum Gloſſarum accurata opera Aegidij Perrini, Officialis de Ioſaio, per ordinem Digeſtus, ſtudioſorum iuris Cæſarei gratia nunc primùm excuſſus.

A

Abeſſe non dici, qui ad tempus peregrinans abſit. lege prędia. §. adfinitas. de fundo inſtr. 812 c. 1

Abijcit qui partum, vel præfocat, vel alimenta ei negat. 62 c. 2

Abſens caſu res, cenſetur præſens. l. ſi ita legatum, de legat. 3. 724 c. 2

Abſens non videtur, qui diſciplinæ cā alio miſſus eſt, l. Seiæ. §. Pamphilæ. de fun inſtru. 812 c. 2

Abſens ob negotia teſtatoris, debet alimenta percipere, vt præſens. lege teſtamento. de adimen. legat. 852 colū na. 2

Abſentis amicos uocandos eſſe, cū de eius præiudicio agitur. 204 c. 2

Abſentis loco haberi furioſum, & nō conſentientis. l. 2. §. furioſus. de iure codicil. 503 c. 2

Abſentium comites æquè excuſari atque abſentes l. adminiſtrantes. de excuſ. tut. 199 c. 2

Abſurdum ſequitur aliud abſurdum. colum. 2

Acceptilationem eſſe ſolutionem quæ ab vno facta proficiat vtroque. 878 colum. 2

Acceſſorio extincto non extingui principale. l. pediculis. §. fi. de auro & argen. leg. 872 c. 1

Acceſſoria extingui extincto principali. 817 c. 2

Acceſſoriè appoſita verba generalia, ſuo principali reſtringuntur. l. prædijs. in princ. de leg. 2. 726 columna 1

Acetum extinguendi incendij cauſa paraſſe veteres. l. quæſitum. §. acetū de fundo inſtructo. 802 c. 2

Accuſare neminem cogi inuitū. 1326 col. 1

Actionem ſemel extinctam reſuſcitari poſſe 499 c. 2

Actorem quod facit ſuccūbere in exceptione, facit rerum ſuccumbere in petitione. l. 3. §. ſi duobus, de alimen. leg. 900 c. 2

Actorem ſuccumbere, ſi non probet cauſam ſuæ intentionis. l. eum qui ad Trebel. 1120 c. 2

Adauctæ facultates cum fuerint ceſſare paupertatis priuilegium. l. non tantum. §. eos qui. de excu. tut. 191 col. 2

Adeſſe credi, quod cuſtodiæ cauſa alibi, ſit. l. Seiæ. §. inſtructis de fundo inſtru. 812 c. 2

Adiecta. Pro non adiecta haberi conditionem turpem. l. non dubitamus. de conditio. & demonſtrat. 954 columna 1

Adigi iuramento nenubāt puellā non poſſunt l. adigere. de iure patrona. 1031 col. 1

Adire hæreditatem ſuſpectam nō poſſe cogi hæredem, l. non eſt cogēdus. ad Treb. 1131 c. 1

Adire hæreditatem hæredem cogi nō poſſe, niſi ei damnum vel lucrum ſarciatur, vel a prætore remittatur l. apud Iulianum ad Trebell. 1028 c. 2 in ſum.

Adita ſemel hæreditate omnia defuncti voluntas rata eſt l. ſi patroni. §. qui fideicommiſſarium. ad Trebellia. 1123 c. 2

Aditu iudicari, an ortus cedat domui. l. prædijs. §. balnea. de leg. 3. 727 colum. 2 & in ſum.

Aditionem metu factam reſcindi. l. ſi metus. de acquiren. hæredita. 465 c. 2 & in ſum.

Adminiſtrationem bonorum prodigo interdici. l. 1. de cura. fur. & prod. da. 241 c. 1

Adminiſtratorum præcedentium nomina tenetur tutor agnoſcere. l. qui nominibus, de adminiſtr. tut. 138 colum. 2

Ad tempus permiſſum, poſt tempus prohibitum uidetur. l. ſtatu liberum, §. Stichum. de lega. 2. 593. col. 2.

Adulatoria verba ad honoratum directa, non inducunt diſpoſitionem. l. generali. de uſufruct. legat. 763. colum. 1

Adulterio pollutam vxorem ducere non licet. l. Clodius. de ijs quibus vt indig. 939 c. 2

Adulterum apud filiam deprehēſum, patrem impunè poſſe occidere cum filia etiam prægnante. 544. c. 2

Adfectaſſe tutelam videri, qui patrimonij ſit immodici. l. ſpadonem, in fi. de excuſ. tut. 190. c. 2

Adfectatum leuiter portari. 173. columna 1

Adfectionis ratio habenda, l. Caius. in fin. ſol. mat. 35. c. 1

Adfectioni paternæ nonnihil dādum, l. qui cum natu. §. ſi pater. de bon. liber. 1327. c. 1

Adfectui paterno parcitur. l. penul. §. Iulianus. quod falſo tuto. autho. 225 col. 1

Adfectu non fugi, neque vtilitate ſingulorum, ſed communiter rerum pretio. l. pretia. in princ. ad legem Falc. 1043. c. 2

Adfinitas fornicatione contrahitur l. 1. de concu. in fi. & in gloſſ. pen. 75. c. 2

Adfinitatem, & cognationem eſſe non poſſe, vbi nuptię, ex quibus adfinitas coniungitur, interdictæ ſunt l. non facile. §. ſciendum eſt, de gradi. adfinit. 1357. c. 2

Adfinitatem quandoque ſine nuptijs contrahi. 1357 c. 1

Adfirmans tutores idoneos, fideiuſſoris inſtar habetur. l. 4. in fin. de fideiuſſor. tuto. 226 col. 2

Ædituum nondum partum, non eſſe hominem l. lege Falcid. 2. ad legem Falcidiam 1007 c. 2

Ægritudinem ſolutionem non differre 318 c. 1

Æquitatem principes mouendos eſſe l. qui filium. §. fi. in fine ad ſenatuſconſultum Trebellianum. 1160. colum. 2

Æs alienum prius ſoluendum eſſe, quàm legatum. 321 c. 1

Æſtimari rem debere communi æſtimatione non adfectione ſingulari l. pretia rerum. ad leg. Falc. 1043. columna 2

Æſtimari nihil rem peremptam, quam ſi extranei non æſtimaretur. le. in ratione. §. ſi vero argēti. ad le. Fal. 1028 columna. 1

Æſtimationem rei alienæ difficultas habenda eſt præſtandam. 676 columna. 1

Ætates hominis quatuor. 1046 columna. 1

Agendum ibi cautius eſſe, vbi periculum maius ſit 1278 colum. 1

Agnationem continere in ſe cognationem 1359 colum. 1

Agnoſcere totum videri, partem qui agnoſcit. lege ſi cui res. de legatis 2. 614 col. 1 & in ſum.

Alere patrem tenetur filius. l. ſi quis a liberis. 1. §. ſi impubes. de liber. agnoſcen. 46 col. 2

Allegantem contraria non audiri. l. Titiæ, de condit. & demonſt. 921 columna. 1

Alibi cuſtodiæ cauſa quod eſt adeſſe æſtimari. l. Seiæ. §. inſtructis, de fun. inſtru. 812 col. 2

Alienare res, & ius eccleſiæ damnumque inferre qui contendat, impium eum videri, ſi res ſuas ipſæ eccleſiæ Chriſti non contulerit. 1335 columna 2

Alienatione permiſſa, permittitur vſucapio, & econtra. 235 col. 2

Ali non alendum ſatius, quam alendum necari. l. 1. §. intereſſe. ſi muli. vent. no. 74 colum. 1

Alimenea ceſſant, vbi is, cui debentur habet vnde ſe nutriat l. 5. ſed ſi filius. & §. ſolent. de liber. agnoſcendis 63 col. 1

Alimenta eſſe officio iudicis decernēda. 103 col. 1

Alimenta præteriti temporis peti poſſe, & illis renunciari etiam. 550 columna. 2

Alimenta pro modo facultatum præſtāda l. 5. §. ſolent de li. agnoſcendis 95 col. 1

Alimenta pueris legata, quamdiu deberi antur. Mela ait. de alimentis & cib. leg. 845 col. 2

Alium pro alio punire, iniquum eſſe. 1394 col. 1

Aliud pro alio creditore inuito ſolui poſſe. 858 col. 1

Alijs quæ feceris, tibi facienda ſunt l. cum hæreditas. de admini. tutoris. 151 columna. 1

Alterius ex iure beneficio mihi competenti me vti poſſe contra alium. leg. ſi poſſ. de bono. poſſ. contra tabu. 1233 col. 2

Alternatiua ſin alternatiuis ſufficit alterum impleri leg. cum pupillus. §. in alternatiuis. de condit. & demon. 982. col. 1

Ambigua ſi eſt oratio, commodum eſt id accipi, quo res magis valeat, quam pereat. le. quoties. de reb. dub. 919 col. 2

In ambiguis quod minus eſt legatum debere videri. 832 col. 1

Ambulatoriam eſſe voluntatem defuncti vſq; ad mortem. 901 c. 1

Amicum fratris nomine cenſendum. l. nemo dubitat. de hæredi. inſtitu. 333. col. 2

Amicum meliorem non habere filiū patre. 328 col. 1

Amicis bene merentibus donandū eſſe. l. vnius, ſi quid in frau. pat. 1344 col. 1

Amicos abſentes, cum de ipſorū præiudicio agitur, vocandos eſſe. 204 col. 2

Amouere dicitur, qui dolo cauſam dat, vt alius amoueat. l. ſed & ſi rer. amot. 54 c. 2

Ancillarum partus & pecurum fœtus in fructu, vel rediu non contineri. l. ſi marito. §. ſi fundum. ſoluto matri. & l. deducta parte. §. hæreditatō Ad Treb.

Anguſtiam temporis non nocere. 518 colum. 2

Animalia in ſupellectili non eſſe. 558 colum. 2

Annus cœptus non habetur pro completo l. non putabam. de condit. & demon. 865 col. 2

Anni initium cœptum eſſe ſufficit. l. filiæ, de annu. leg. 752 col. 1

Anni initio ſoluendum. 738 col. 1

Anni parte maiore quæ fluerunt, in fundo eſſe videre. l. cum de Lanionis. §. Sabinus. de fun. inſtruo. 810 col. 2

Annum ante vigeſimum quintum res ſuas nemo adminiſtrare dicitur. lege fi. de condit. & demonſtratio. 996 colum. 2

Annum ceptum pro completo haberi fauore filij. l. qui filium. §. 1. ad Tre. 1160 col. 1

Annum poſt quinquageſimum nō deberi operas. l. liberta. de ope. lib. 1316 col. 2

Apoſtolicam vim legem obtinere, vt remittat iuramentum. 1301 columna. 2

Appellatio pronunciatum extinguit. 249 col. 1

Appellationis ſententiam iudicem poſſe partim confirmare, partim in nihilum redigere. l. vlt. de iure p. t. 1306 col. 1

Appellationi non ſemper deferendum eſſe. col. 1

Applicari fiſco, indigno quod auferetur. 939 col. 2

Arbitrium & æſtimationem alicuius electi ad arbitrium boni viri reduci. 670. col. 2

Arbitrio ab alieno nō debere pendere voluntatem vltimam. l. illa inſtitutio, in princip. de hæredi. inſtitu. 319 colu. 2

Arbitrio iniquo non ſtandum. 1315 colu. 2

Arborem malam, non facere fructum bonum 428 c. 2

Argento omni legato non cōtineri nūmos. 867 col. 2 in. §. an cui.

Argumentis quandoque cauſam decidi 1160 col. 2

Arma fœminarū eſſe lachrimas. lege 1. §. potuiſſe. ad Senatuſconſultum Syla. 90 col. 1

In armis. prouidentiā, in legibus religionem eſſe 624 co. 1

Arte ſua vti cuique licere, vel altero inuito. l. fin. de obſeq. a liber. & liber 1308 c. 1

Artibus liberalibus olim ſolitum fuiſſe inſtitui mulieres. l. qui filium, in prin. vbi pu. edu. de. 204 col. 1

Artificio mutari officium, lege legatis ſeruis. § 1. de leg. 3. 715 col. 1

Aſinum non eſſe nimiū onerandum l. ſi is. a quo. in fi. vt in poſſ. leg. nota 1203 c. 2

Atrocitate facti non ſolum remouetur tutor, ſed & punitur. l. 1. in fi. de ſuſpe. tut. 263 c. 2

Auferendum nemini eſſe beneficium iuris. 1283 col. 1

Augeri ſingulari ſignificationē pluralis. 389 c. 2

Aui vel patris delictum, an & quando noceat nepoti, vel filio. l. diui fratres. de iure patro. 1303 col. 2. & in ſum.

Auro vel argento legato, & gemmas debere ei incluſas. §. peruenimus. l. & ſi non ſunt. de aur. & arg. lega. 864 col. 2

Autorem eſſe, eſt quod agitur probare. l. 2. de auto. tuto. 154 c. 1

Autoritas in re propria quando præſtatur. 155 c. 2

Autoritatem in rem ſuam præſtare nemo poteſt. l. quod dicimus. in prin. de auto. tuto. 156 c. 1

Autoritatem ſequi, inſſum præcedere debere. l. ſi quis mihi. §. 2. de acquiē. hære. 435 c. 1

Auxilium ordinarium, non impedit extraordinarium. l. ſi minoris. de admi. tuto. 125 c. 2

Auxilium manu militari quandoque datur. 72 col. 1

B

Beneficium iuris nemini auferendum eſt. 1382 c. 1

Beneficium libertatis grande, & inæſtimabile 1320 columna. 1

Beneficium plenius qui ſunt conſecuti; grauius eos eſſe puniēdos. lege 3. §. virum autem. ad ſenatuſconſul. Sylla. 402 c. 2

Beneficium nō vitiari ex ſuperuenienti caſu, 1096 c. 2

Beneficium non dediſſe videtur, qui dedit inuitus. l. ſi ſeruo. de hære. inſti. 34 col. 1

Beneficium reatu excludi. 478 c. 2

Beneficium mihi competenti ex iure alterius vti poſſum contra alium. l. ſi poſt, de bo. poſſeſ. contra tab. 1133 c. 2

Beneficia ſua principes interpretari. l. ex facto. in prin. de vulga. & pup. 381 col. 2

Benignā interpretationem amplectendam. l. 2. de lib. & poſt. hu. 355 col. 1

Index posterior materiarum Infortiati.

Æſtimari rem debere communi æſtimatione non adfectione ſingulari l. pretia rerum. ad leg. Falc. 1043. columna 2

Æſtimari nihil rem peremptam, quam ſi extranei non æſtimaretur. le. in ratione. §. ſi vero argēti. ad le. Fal. 1028 columna. 1

Æſtimationem rei alienæ difficultas habenda eſt præſtandam. 676 columna. 1

Ætates hominis quatuor. 1046 columna. 1

Agendum ibi cautius eſſe, vbi periculum maius ſit 1278 colum. 1

Agnationem continere in ſe cognationem 1359 colum. 1

Agnoſcere totum videri, partem qui agnoſcit. lege ſi cui res. de legatis 2. 614 col. 1 & in ſum.

Alere patrem tenetur filius. l. ſi quis a liberis. 1. §. ſi impubes. de liber. agnoſcen. 46 col. 2

Allegantem contraria non audiri. l. Titiæ, de condit. & demonſt. 921 columna. 1

Alibi cuſtodiæ cauſa quod eſt adeſſe æſtimari. l. Seiæ. §. inſtructis, de fun. inſtru. 812 col. 2

Alienare res, & ius eccleſiæ damnumque inferre qui contendat, impium eum videri, ſi res ſuas ipſæ eccleſiæ Chriſti non contulerit. 1335 columna 2

Alienatione permiſſa, permittitur vſucapio, & econtra. 235 col. 2

Ali non alendum ſatius, quam alendum necari. l. 1. §. intereſſe. ſi muli. vent. no. 74 colum. 1

Alimenea ceſſant, vbi is, cui debentur habet vnde ſe nutriat l. 5. ſed ſi filius. & §. ſolent. de liber. agnoſcendis 63 col. 1

Alimenta eſſe officio iudicis decernēda. 103 col. 1

Alimenta præteriti temporis peti poſſe, & illis renunciari etiam. 550 columna. 2

Alimenta pro modo facultatum præſtāda l. 5. §. ſolent de li. agnoſcendis 95 col. 1

Alimenta pueris legata, quamdiu deberi antur. Mela ait. de alimentis & cib. leg. 845 col. 2

Alium pro alio punire, iniquum eſſe. 1394 col. 1

Aliud pro alio creditore inuito ſolui poſſe. 858 col. 1

Alijs quæ feceris, tibi facienda ſunt l. cum hæreditas. de admini. tutoris. 151 columna. 1

Alterius ex iure beneficio mihi competenti me vti poſſe contra alium. leg. ſi poſſ. de bono. poſſ. contra tabu. 1233 col. 2

Alternatiua ſin alternatiuis ſufficit alterum impleri leg. cum pupillus. §. in alternatiuis. de condit. & demon. 982. col. 1

Ambigua ſi eſt oratio, commodum eſt id accipi, quo res magis valeat, quam pereat. le. quoties. de reb. dub. 919 col. 2

In ambiguis quod minus eſt legatum debere videri. 832 col. 1

Ambulatoriam eſſe voluntatem defuncti vſq; ad mortem. 901 c. 1

Amicum fratris nomine cenſendum. l. nemo dubitat. de hæredi. inſtitu. 333. col. 2

Amicum meliorem non habere filiū patre. 328 col. 1

Amicis bene merentibus donandū eſſe. l. vnius, ſi quid in frau. pat. 1344 col. 1

Amicos abſentes, cum de ipſorū præiudicio agitur, vocandos eſſe. 204 col. 2

Amouere dicitur, qui dolo cauſam dat, vt alius amoueat. l. ſed & ſi rer. amot. 54 c. 2

Ancillarum partus & pecurum fœtus in fructu, vel rediu non contineri. l. ſi marito. §. ſi fundum. ſoluto matri. & l. deducta parte. §. hæreditatō Ad Treb.

Anguſtiam temporis non nocere. 518 colum. 2

Animalia in ſupellectili non eſſe. 558 colum. 2

Annus cœptus non habetur pro completo l. non putabam. de condit. & demon. 865 col. 2

Anni initium cœptum eſſe ſufficit. l. filiæ, de annu. leg. 752 col. 1

Anni initio ſoluendum. 738 col. 1

Anni parte maiore quæ fluerunt, in fundo eſſe videre. l. cum de Lanionis. §. Sabinus. de fun. inſtruo. 810 col. 2

Annum ante vigeſimum quintum res ſuas nemo adminiſtrare dicitur. lege fi. de condit. & demonſtratio. 996 colum. 2

Annum ceptum pro completo haberi fauore filij. l. qui filium. §. 1. ad Tre. 1160 col. 1

Annum poſt quinquageſimum nō deberi operas. l. liberta. de ope. lib. 1316 col. 2

Apoſtolicam vim legem obtinere, vt remittat iuramentum. 1301 columna. 2

Appellatio pronunciatum extinguit. 249 col. 1

Appellationis ſententiam iudicem poſſe partim confirmare, partim in nihilum redigere. l. vlt. de iure p. t. 1306 col. 1

Appellationi non ſemper deferendum eſſe. col. 1

Applicari fiſco, indigno quod auferetur. 939 col. 2

Arbitrium & æſtimationem alicuius electi ad arbitrium boni viri reduci. 670. col. 2

Arbitrio ab alieno nō debere pendere voluntatem vltimam. l. illa inſtitutio, in princip. de hæredi. inſtitu. 319 colu. 2

Arbitrio iniquo non ſtandum. 1315 colu. 2

Arborem malam, non facere fructum bonum 428 c. 2

Argento omni legato non cōtineri nūmos. 867 col. 2 in. §. an cui.

Argumentis quandoque cauſam decidi 1160 col. 2

Arma fœminarū eſſe lachrimas. lege 1. §. potuiſſe. ad Senatuſconſultum Syla. 90 col. 1

In armis. prouidentiā, in legibus religionem eſſe 624 co. 1

Arte ſua vti cuique licere, vel altero inuito. l. fin. de obſeq. a liber. & liber 1308 c. 1

Artibus liberalibus olim ſolitum fuiſſe inſtitui mulieres. l. qui filium, in prin. vbi pu. edu. de. 204 col. 1

Artificio mutari officium, lege legatis ſeruis. § 1. de leg. 3. 715 col. 1

Aſinum non eſſe nimiū onerandum l. ſi is. a quo. in fi. vt in poſſ. leg. nota 1203 c. 2

Atrocitate facti non ſolum remouetur tutor, ſed & punitur. l. 1. in fi. de ſuſpe. tut. 263 c. 2

Auferendum nemini eſſe beneficium iuris. 1283 col. 1

Augeri ſingulari ſignificationē pluralis. 389 c. 2

Aui vel patris delictum, an & quando noceat nepoti, vel filio. l. diui fratres. de iure patro. 1303 col. 2. & in ſum.

Auro vel argento legato, & gemmas debere ei incluſas. §. peruenimus. l. & ſi non ſunt. de aur. & arg. lega. 864 col. 2

Autorem eſſe, eſt quod agitur probare. l. 2. de auto. tuto. 154 c. 1

Autoritas in re propria quando præſtatur. 155 c. 2

Autoritatem in rem ſuam præſtare nemo poteſt. l. quod dicimus. in prin. de auto. tuto. 156 c. 1

Autoritatem ſequi, inſſum præcedere debere. l. ſi quis mihi. §. 2. de acquiē. hære. 435 c. 1

Auxilium ordinarium, non impedit extraordinarium. l. ſi minoris. de admi. tuto. 125 c. 2

Auxilium manu militari quandoque datur. 72 col. 1

B

Beneficium iuris nemini auferendum eſt. 1382 c. 1

Beneficium libertatis grande, & inæſtimabile 1320 columna. 1

Beneficium plenius qui ſunt conſecuti; grauius eos eſſe puniēdos. lege 3. §. virum autem. ad ſenatuſconſul. Sylla. 402 c. 2

Beneficium nō vitiari ex ſuperuenienti caſu, 1096 c. 2

Beneficium non dediſſe videtur, qui dedit inuitus. l. ſi ſeruo. de hære. inſti. 34 col. 1

Beneficium reatu excludi. 478 c. 2

Beneficium mihi competenti ex iure alterius vti poſſum contra alium. l. ſi poſt, de bo. poſſeſ. contra tab. 1133 c. 2

Beneficia ſua principes interpretari. l. ex facto. in prin. de vulga. & pup. 381 col. 2

Benignā interpretationem amplectendam. l. 2. de lib. & poſt. hu. 355 col. 1

Index posterior materiarum Infortiati.

Benignitatem amplectendam. l. 1. in prin. vt in posses. legat. not. 1202 colum. 2

Bestiæ. Ad bestias damnatis, ad ferrum, in metallum testamentum facere non licere l. eius qui §. in insulam deportati. de test. 248 c. 2.

Bona fide contracta res, vt in loco tuto fit, in rebus dubijs agendum esse nisi scriptum sit aperte contra leges l. vbi est. de rebus dubijs. 925 columna 2

Bona dicuntur cuiusuis vniuersitatis successio. l. 3. de bono. posses. 1215 columna 2

Bonorum administrationem prodigo interdici. l. 1. de curat. furi. & prod. dan. 240 c. 2

Bonorum nomen aliquando largius accipi. 194 c. 2

Bonorum omnium dationem non valere. 1303 c. 2

Bonorum quæstionem extingui, si pendente appellatione mors interuenit. 1008 c. 2

Bonis in proprijs institutum grauari non posse. 379 c. 2

C

Calculi errorem non facere, condōnem deficere. l. quāuis de condi. & demon. 958 col. 2

Calumniæ facultatem ex principale maiestate non accipiendam. l. Imperatorem. de hære. instit. 347. c. 2

Calumniam impunitam non relinquēdam. l. 1. §. & hoc edictum. si mulier vent. 110. 73 c. 2

Capitalem inimicitiam a tutela liberare. l. athletę. §. 4 de excusa. tuto. 177 c. 2

Captionem esse vitandam. 876 c. 1

Carmine famoso dānatum esse intestabilem. l. is cui. §. fi. de testa. 250 c. 2

Cæreum 832 c. 2 intex.

Casum impeditum pro facto haberi 545 c. 2

Casu quo extingui quid debet, eo incipi non debere. l. 5 de vsufrc. leg. 754 col. 2.

Casibus fortuitis virum vxoris, & vxorem viri participem esse debere. l. si cum dotem. §. si maritus. solut. mat. 20 c. 1

Castigatio modica permittitur viro in seruos dotales. l. si constante. §. si maritus. in gl. 1. solut. matrimo. 20 col. 1.

Cauere. Standum esse præcepto defuncti de cauendo. 1075 c. 1

Causæ olim tractabantur coram Imperatore, l. 3. circa medium de ijs, quæ in testa. delen. 300 c. 1

Causam dicere in vinculis. l. antepen. §. 1. ad senatusconsultum Syllan. 501 col. 1

Causa cessante non cessat effectus. 50 colum. 1

Causa finita non semper finit effectus 141 col. 1

Cautelam abundantem, neque addere aliquid neq; diminuere, neque vitiare. 571 col. 2

Cautio non præstatur, nisi petatur. 30 c. 1 in mar.

Cautionem habere, non ita expedire pupillo quam rem suam saluam esse. l. 5. de suspec. tuto. 174 columna. 1.

Cautionem superuacuam non præstari. 1071 colum. 1.

Cautionem præstari debere, vbicunq; aliquis in dubio admittitur. 1195 col. 2

Cautionem priuatorum, legum autoritati non nocere. 1374 c. 2

Cedere quæ dicantur ab adita hæreditate. 534 col. 2

Cella penuaria. 831 c. 1 in tex.

Centum annos hominum vitam non excedere. 755 c. 1

Certus per seipsum, non fit dubius per litem. l. cum quidā. §. fi. de acq. hær. 440 c. 1

Certam semper esse legem. l. cum quidam. §. suum. de acqui hæred. 439 col. 2

Certis si poterit, in certis nemo se committere debet. 1098 col. 2

Cessatum non est si non sit qui interpelletur. l. is cui. §. cessatum. vt in posse. leg. no. 1208 c. 1.

Caritatem modici temporis non inspici. l. pretia. §. fi. ad leg. Falc. 1044 col. 2

Circuitus vitandos esse & reprobandas ambages. 1074 c. 1

Ciuitas dicitur Roma per excellentiā: 2 col 1

Tutor sumendus est in ciuitate, cuius est pupillus. l diuus, in princ. de tu. & cura. 105. c. 2

Ciuitatem liberis replere mulieres. l. 1. fol. ma. 2 c. 1

Ciuitatis beneficia debere dari ciuib. arg. l. diuus de tuto. & curato. 105 col. 2

Clausus esse qui dicatur. l. 3. §. clausos. ad senatusconsultum Syllan. 492 col. 1

Cœptum quandoque haberi pro impleto. 864 c. 1

Cæptum annum haberi pro completo fauore filij. l. qui filium. §. 1. ad Trebel. 1160 c. 1

Cœptum annum non haberi pro completo. l. non putabam, de secondit. & demonst. 967 c. 2 & in sum.

Cœptum annum esse sufficit, vt transmittatur legatum. l. 5. de annu. leg. 739 c. 1

Cæptum librum, non esse librum. l. librorum. §. sed nec, de leg. 3. 708 colum. 2

Cogere patrem non potest filius fam. vt adeat hæreditatem. l. ille à quo. in fi. ad Treb. 1092 colum. 2. & in sum.

Cogi quempiam non posse restituere quod ex erronea sententia habet. l. debitor. §. fi. ad Trebel. 1143 colum. 1

Collegio licito legari posse, illicito non posse. l. cum senatus, de rebus dub. 925 c. 2

Collusionem vbique esse prohibitam. 478 c. 2

Comites absentium æque excusantur atque absentes l. administrantes. de excu. tu. 199 c. 2

Commissarios seu executores testamētorum, non habere actiones contra hæredes. cum sint vt ministri. 1168 c. 2.

Commodum quod inalienum fit, eius voluntatem requirit l. seruus dotalis. fol. mat. 40 c. 1

Communio discordiam parit 239. colum. 1

Commune aliquid esse pro indiuiso. l. magis puto. §. vlt. de reb. eo. 237 col. 2

Commune ius non ita facille tolli ac priuilegium. 416. c. 2

Commune quod est, meum dici posse 513 c. 2

Commune toli difficilius, quam speciale. l. eius militis. §. 1. de milit. testa. 416 c. 2

Communia non posse obligari sine decreto l. qui neque. §. vlt. de reb. eo. 239 c. 1

Communi a iure nonnunquam recedi pietatis intuitu, nedum à proprietate verborum. 698 columna. 1

Communi æstimatione rem æstimari debere, non affectione priuata, & singulari. l. pretia, ad legem Falci. 1043 c. 2

Compensare facillius esse quam soluere. 673 c. 1

Compensatio generis ad genus admittitur. 342 c. 2

Computare. Non computare impedimenti dies in termino. l. quibus diebus de cond. & demonstr. 961 co. 1 & in sum.

Concessa omnia videntur patri ob naturalem adfectum. l. Aurelius. §. Titius de lib. leg. 892 c. 2

Conditio mista si deficit per casum, deficit relictum. l. in testamento ita de conditio. & demonst. 957 columna. 2

Conditio non expectatur cuius euentus nihil operatur. l. si quis ita de hære. instit. 320 c. 1

Conditio potestatiua quando habeatur pro impleta. l. 3. de condi. instit. 389 c. 2

Conditio tacita rem conditionalem non facit. 393 c. 1

Conditioni possibili, honestæ, & facili hæres cogitur parere, inhonesta & difficilis ei remittitur, l. facta. §. si sub conditione. ad Trebel. 1146 colum. 2

Conditionem impossibilem pro non scripta habendam. l. mulier. de condit. instit. 397 c. 1

Conditionem aditio coacta implet. l. qui ita. ad Trebel. 1153 c. 2

Conditionem spernendam, quæ viduitatem inducit mulieribus. 955 colum. 2.

Conditio-

Index posterior materiarum Infortiati.

Conditionem facit animus. 953 col. 2

Conditionem alicubi extare videri, cū non extet. 323 c. 1

Conditionem esse potestatiuam, quæ spiritu vitæ vltimo impleri possit. 400 c. 2

Conditionem non facere calculi errorem. l. quamuis, de conditio. & demonstr. 658 c. 2

Conditionem repetitam non videri. quæ repetita vitiaret. l. seruo alieno. §. pen. de legatis primo. 579. colum 1.

Conditionem tunc impletam haberi cum per eum stat, qui debiturus esset si impleta esset. 984 c. 1

Conditionem turpem haberi pro non adiecta. l. non dubitamus, de condi. & demonstr. 954 c. 1

Conditionalē rem, non facere conditionem tacitam. 393 c. 1

Conditione defectam non videri, qū pareri conditioni non potuit. l. quæ sub conditione. §. quoties, de condi. instit. 392 c. 2

Sub cōditionē institui non posse filiū, nisi ea sit potestatiua. 400 c. 2

Conditiones eas vere dici, quæ conferuntur in futurum 988 c. 1

Conductores prædiorum olim anno eorum onera, & contributionum temporalium sustinebant. l. si fine. §. Lucius de administrat. tuto. 128 colum. 2

Confessio extra iudicium non nocet. 60 c. 2

Cōfessionem patris grande præiudicium afferre filio. l. 1. §. Iulianus. de lib. agnosc. 60 c. 2

Confirmare partium in nihilum deducere appellationis sententiam iudicem l. vlti. de iure patro. 1306 col. 1

Confirmari quandoque inualidum. 402 c. 1

Confitendi dari terminum ad soluendum l. si domus. §. 2. de legat. 1. 551 colum. 2

Congruo loco, & tempore interpellationem fieri debere. 1154 c. 2

Coniectari ignota ex apertis. l. 3. §. ità erit, ibi quasi ex hac, de suspect. tut. 165 c. 1

Consanguinitatis ratione aliqua fiunt quæ aliàs non fierent. 169 c. 1.

Consanguinitatis iura etiam adoptiuos habere. l. 1. §. fi. de suis & legi. hære. 1370 c. 1

Conscientiam verum esse iudicem, hoc est conscientiam mille testes 447 c. 2

Consciscere sibi mortem an liceat, & quando, l. si quis filio. §. eius qui, de iniust. rup. 290 c. 1

Conscisces sibi mortem tædio vitæ testamentum valere. l. 1. §. si quis non, ad senatusconsul. Sylla. 489 colum. 2

Consentire plures facile non posse. l. vnius. de liber. municipal. 1336 colum 2

Consentit non contradicens. l. 2. §. fi. soluto mat. 4 c. 1

Consentit qui præsenti non contradicit glos. 1. l. si filiusfamiliàs de tute. 79 c. 2

Consensum. non concubitum facere nuptias, l. cum fuerit, de condit. & demon. 951 c. 2.

Consensum patris, post sententiam non valere. 435 c. 1

Consequens, qui vult, idem & antecedens velle intelligitur. l. illud dubitari. de acq. hær. 460 c. 1

Consilij modo verba prolata necessitatem nō importare. l. cum pater. §. mando filiæ. de legatis 2. 640 colum. 2

Consilium quandoque sonare verba præceptiua. 641 c. 1

Consilium nouum, nouum factum habere 67 c. 2

Consuetudini defuncti in dubiis non semper standum. 793 c. 2

Consuetudinem esse alteram naturā 261 c. 2

Consuetudinem patris familiās non spectandā esse. l. 1. §. si defunctus. de reb. eo. 233 c. 2

Contemnere disciplinam, non debere videri militem qui ignouerit. 651 c. 1

Contractatum diminuere, quæ præter missa sunt necessaria, non superflua vitiare. 737 c. 1

Contra leges quæ fiunt, ea non solum esse inutilia, sed ēt pro infectis habenda. 1303 c. 1

Contradicere. Non cotradicens consentit. l. 2. §. fin. soluto matrimon. 4 c. 1

Contrarium legis sensum pro ipsa lege accipi. 505 c. 1

Contraria allegans non auditur. l. Titiæ, de conditio. & demonst. 991 colum. 1

Contrariorum eandem rationem esse. 374 c. 2

Contumacia suspectus quis fit. l. impuberibus. §. præterea. de suspect. tuto. 168 c. 2

Cōtumacia punienda est l. quid autē, de excusa. tut. 197 c. 2

Contumacia sua quisque punitur, l. tutelam. §. si plures in fi. de admin. tuto. 132 c. 1

Copulatiua requirit vtrāque partem veram, disiunctiua alteram l. si hæredi de condit. instit.

Corporis ad pecuniam non fit compēsatio gl. in l. 5. de impen. in re. do. fac 350 c. 2

Corporis sanitatem tempore testamenti non esse spectandam, sed mentis integritatem. l. 1. de testamen. 243 c. 2

Creditores non esse fraudandos l. is qui solidum, de hæ. ed. instituendis 339 c. 2

Creditoribus nocere non debere priuilegium. 409 c. 1

Criminis participe aliquo viuente non agi ciuiliter de crimine contra tertium. l. secunda, de Carbo. edi. 129 c. 2

Criminis conscientia mortem sibi conscifcens intestabilis est, l. si quis filio. §. eius qui, de iniust. ru. 290 colum. 2

Crocususia 577 col. 2 in §. ornamento rum. in mar. autem multa dicuntur de hac dictione 667 c. 1

Culei. 745 c. 2

Culpæ annumerari negligentiam. 231 col. 1

Culpam latam dolum esse. l. is cui. §. si hæres. vt in poss. leg. no. 1207 colum. 1

Culpam latam dolo comparari l. impuberibus. §. 1. de suspect. tut. 168 col. 1

Culpam in societate considerari. 740 colum. 2

Culpam non semper esse non resistere. 491 c. 2

Culturæ non esse, quæ ornatus causa fiunt, l. cum quæreretur, §. 1. de lega. 3. 713 c. 2

Curatorem filium patri dari posse. l. 2 de cur, fu. & prod. dan. 241 columna 1

Curis, & tutelis remitti ciuitatum magistratus. l. athletæ. §. 1. de excusat. tuto. 177 c. 2

Custodiæ causa quę sunt extra vrbem, in vrbe esse censentur. l. cui quæ Romæ de leg. 3. 723 c. 2

Custodiæ causa quod alibi est. adesse creditur. l. 5 cæt. §. instructis de fun. instru. 812 c. 2

D

Dare & remittere non idē l. Iulianus de condi. & demonstra. 67 c. 1

Damnari ægrius ferunt qui dam, quam mori. l. si quis filio. §. eius. de iniu. rup. 290 col. 1

Damnatus vendere, intelligitur iusto pretio l. si fideiussor §. fin. de leg. 1. 542 c. 2

Damnum, vel lucrum nisi hæredi sartiatur, vel a prætore remittatur, eum cogi non posse adire hæreditem. l. apud Iulianum ad Trebel. 1088 c. 2

Damnum patitur, qui perdit lucrum 254 c. 1

Dandi, per significationem habere verbum reddendi. l. hæres meus. §. vxori. de leg. 3. c. 2

Debitorem generis re oblata perēpta liberari. l. huiusmodi. §. 2. de leg. 1. 551. 733 c. 2.

Debitorum nomina instrumento legato cōtineri. l. quichyrographum. de leg. 3. 712 c. 1.

Debitum promissum intelligitur cum effectu, l. si prior. soluto matrimonio 29 c. 1.

Debitum, & vsuram contineri nomine legato. l. nomen. de legatis 3. 685 col. 1

Debiti appellatione continetur naturale, si aliud non reperiatur. l. quibus diebus. §. dominus seruo, de conditio. & demonstratio. 503 colum. 1

Debita patris, filius soluere non tenetur,

netur.l.v.§.parens quãuis. de liber. agnosc.65 col. prima
Debita tan.um reddere, non esse reddere rationes. 897 col.2
Debitum quasi nobis obuenire parentum hæreditatem. 1382 c.1
Deceptionem q iãdoque permitti. 339 col.prima
Dici quandoque causam argumentis 1106.col.2
Declarari posse,in qualibet testamenti parte dubia testatoris verba ad inquirendam ipsius mentem. 816 columnn.2
Decretum iniustum non tenet 155.columnn.2
Decretum non subiectum non tenet. 237 col.1
Sine decreto non posse obligari communia l. qui neq. §. vlt. de reb. eo. 239.col.1
De cuir dautruy large carroye. hoc est facile est, de alieno ludere corio. es ist gut breit remen schneiden auss ander leude ledder. l.cum plures. §. n mium. de adm. tut. 121 col.2.
Defendendi sui gratia lapides qui ,pijcit furiosum non esse 20 c.2
Deficiens fructus in vno anno, suppletur in fructibus sequentium. l. legatum ita,§.j. de annu. lega. 745 colum.2.
Defuncti iudicio non in parte, sed in toto parendum esse 847 col. 2
Defuncti voluntatem non circumueniendam. l. 4 in princ. si quis omis. cau.475 c.1
Defuncti locum hæreditatem obtinere,l non minus. de hær. institu. 119. colum.1
Defunctum repræsentat hæreditas. 319 col.2
Defunctorum ineptas voluntates non seruandas l.seruo alieno. §. fi. de le. 1.579 c.2
Delatorem nominis accusasse videri, l. cum patronum. de iure patron. 1302 col.1
Delictum aui, vel patris, an & quãdo noceat nepoti, vel filio l. diui fratres, de iure patr. 1303 c.2
Delictum patris nocere filiis. 1324 columna.2.
Delictum scribentis non tollere priuilegium testantis, sed contra. 408. colum.1.
Delictum tutelam præcedens,suspecti tutorem non reddit.l.3.§.nunc videmus.de suspect.tut.164 col.2
Delictum non debet penã egredi.l.rescriptum.de ijs qui.ut indig. 937 columna.1
Delinquens in parte,in totum reus est 493 colum.2
Dementiam fingere non prodesse obseruare. de cura. furi.& prod. 241 colum.2
Dementem quandoque ex sermonibus iudicari 453 c.1
Demonstratio falsa non vitiat institutionem. l. his verbis.§. vlti. de hær. inst. 329 c.2
Demonstrationem falsam non vitiare legatum. l. his verbis. §. pater, de leg.3. 735 c.2
Demonstrationem falsam & causam non nocere legato 554 c.1
Demonstrari hæredem sufficit aliter quàm nomine proprio. l. quoties. §. si quis nomen. de hæred. institu. 310 col.1
Deportationem non soluere matrim. 671 col.1
Derogare posteriora primis. 268 columna 1
Derogari iuri publico non posse.l.cerdonem.de ope.lib.1318 c.2
Desinere esse hæredem non posse, qui semel hæres extite it. l. ei qui soluendo.de hæredibus institu. 345 colum.2
Desinere non dicitur quod esse non cœpit. l. Titio.de cond. & demonstratio.974
Destructa nauis & refecta eadem esse dicitur manente carina. l. quod in rerum. in fin. de legatis primo. 522 colum.2
Deum esse timendum. l. quæ sub conditione. de condi.instit. 361 c.1
Diarium quid. 553 c.2
Dictum determinatur secundum suã causam.l.ita, in princi.de admin.& peri.tut.112 col.2
Dictum generale generaliter intelligi.1241.c.1
Dicto vnius testis quando fletur. l. Theopompus. de dote prælegat. 784 colum.1
Dies incertus, an & quando pro conditione habeatur 946 col. 2
Diem incertum conditionis loco haberi l. si pecunia. §. 1. de lega.2. 163 colum.2.
Dignitatis nomine relictum extendi ad successorem. le. quod princ. de leg.2.613.col.2.
Dignitatem habens non vinculatur. l.3.§. tutores,qui,de suspec. tutorib. 166 col. 2.
Dignitatem nulli excusationem tribuere.l. spadonem: in princ. de excus. tut. quod intellige de dignitate sine administratione. 189 columna 1
Dignitates emebant olim patres pro filijs,1254 col.2
Dignos sub minus digno nõ contineri 608 col.2
Diligere non magis videri testatorem substitutum, quam institutum l. Publius. §. 1 de condi. & demonstrant. 960 co.1
Diminutionem corporis fieri propter pecuniam absurdum est.l.quod dicitur.ad princ. & d impen. in re.dotal. fac.45 col.2
Directas debere ire vias Reipublicæ cautam absentem. l. non solum §. secundo.de excusat. tuto.182 colu.2 & in sum.
Disciplinæ causa alio missum absentẽ non videri. l. Seiæ. §. Pamphilæ. de fundo instruct. 812 columna secunda.
Disiunctio In disiunctionem resolui coniunctionem inter incompatibilia. l.si Titio.de vsufruct.leg.755 columna 2
Disiuncti, & coniuncti æqualiter vocantur ad successionem.l.si pater filio.de vulg. & pupil.substitut.1361 columna 1
Dispositionem non inducere iactantiæ causa prolata verba. l. vltim. de test.257 c.1
Distribuere.Minister electus ad distribuendum non tenetur satisfacere, nisi pauper fiat. l.liberto. §. largius. de annu.leg 750 col.2
Diuersis temporibus quempiam posse diuersis obedire iudicibus. 1319 colum.1
Diuitiæ. Boni mores plus quàm diuitiæ operantur.le.scire.§.pen. de tut. & cura.105 col.1
Diuiti plus fauetur, quàm pauperi. le. iij.§.tutores,qui.de suspect.tuto.266 colu.2.
Diuitem non tam facile conijci in vincula,quam pauperem.l.3. §.tutores, qui,de suspect.tuto. 166 c.2.
Diuertium reuocat donationem:glos. 1.§.seruis.l penul. soluto matrimo. 43.col. 2.
Diuturnitas temporis præsumit solennitatem.l.vi.§.1.de acquir.hær.428 colu. 2
Docere indoctum debet doctus. 141 colum.1
Dolus est lata culpa.l.is cui.§.si hæres, vt in possess. lega. l. nota. 1207 colum.2
Dolus præsumptus, & lata culpa, quo modo differant.1035.c.1
Dolus tutoris pupillo non nocet.l.3.§. quando ex facto tutoris. de autor.tut.ibi.c.1
Doli participes informatur. 2. in fin.si mulier. uen.nomi.74 col.2
Dolo latam culpam comparari. l. impuberibus. §. primo.de suspec. tuto. 168 col.1
Dolum non committere, qui fraudem repellit 445 col.1
Dolum unius alteri neque nocere, neque prodesse.502 col.2
Domini vicem usuf. obtinere.56 col.2
Dominũ dici, qui patris sit dominus. 553 col.1
Domus appellatione quandoq; contineri substantiam, & patrimonium 807 col.1
Domui an ortus cedat, ex aditu iudicari l. prædijs. §. balnea. de lega.3. 727 col.1
Donationem non esse naturalis debiti, sed solutionum deductionem 1113 col.2
Dos quandoque redditur constante matrim.2 c.1
Dos quandoq; non restituitur mulieri.2.col.2
Dos à marito paupere repeti potest,l. si constante. in princ. soluto matrimoni 1.22 col.2
Dotis causa præcipua est.l.1 soluto matrimonio.1.col.2

Dotantur

Dotantur fœminæ ad sobolem procreandam, & replendam liberis ciuitatem.l.1.soluto matri.2.c.1
Dotatas esse mulieres reipubl. interest 1.1.soluto matri. 2.c.1
Dubius per litem, non redditur, qui per seipsum certus est, l.eum qui. §. fi.de acqui.hær.44.col.1
Dubia in re benigniorem interpretationem esse sequendam.l. 3. §. 1. de his quæ in testa.300 col.1
Dubiis in rebus agendum esse, vt res tuto loco sit bona fide contracta, nisi sit aperte contra legis scriptum l.vbi est.de rebus dub. 925 columna secunda
Dubitabilibus de rebus legem esse debere. 1287 col.2
Dulcissimam esse vnicuique patriam. 734 c.1
Duo simul agere non possunt.l. decreto. in fi. de administra. tutor. 125. col.1
Duo iudices super vno negotio quempiam habere posse. 1290 columna prima
Duplici amissionis à pœna non liberum debere esse matrimonium lege Titio centum. §. Titio centum, de condi. & demonstra.975 columna 1 & in sum.

E

Ecclesiæ pupili vicem obtinet 161 c.1
Ecclesiæ patronatus transire in rem quamlibet cum vniuersitate.1315 c.2
Ecclesiæ relictum videri, quod ministris eius, aut sacerdoti relictum est l.annua his. §. 1. de annu. leg. 748 c. 1.& in sum.
Educare debere matrem infantem minorem triennio.202 c.2
Electio quando secum executionem trahit. non permittitur variatio, l. apud Anfidium. de opt.leg.719 columna 2
Emisse videri,qui emi mandauit.1165 col.1
Eodem ex facto quempiam pœnam & præmium consequi posse. 392.colum.1
Epistola, vel nuncio recusationem fieri posse. 1090 c.2
Error calculi non facit conditionem deficere.l. quamuis. de cond.& de. 956 c.2
Error nominis proprii non vitiat. l. 3. de leg.1.112 col.2
Errore facti solutionem factam repeti posse 1019 c.1
Esse in loco pecuniam non videri,quę illic sit vt mutuo detur. l. si chorus. §.1.de leg.3.722 col.1
Esse in loco vnde fugit, fugientem videri.l.huiusmodi.§.legatum.de le.1 563 col.1
Esse in vrbe censeri, quæ extra vrbem custodiæ causa sunt. l. cui quæ Romæ.de leg.3.723 c.2
Esse qui cum aliquo debet non tenetur cum eo continuè morari. l.si quis ita,de condit. & demonstra.949 colũna 2
Esse quod non cœpit, desinere non dici. l.Titio.de condi. & demonst. 979 col.2
Esse vbi res perpetuo solet non casu debere inspici. l.sit ita legatum,de leg.3. 724 c.2
Qui non est, sed esse speratur, partem facit. l.si duobus.§.j. de legat. 1.516 col.2
Errorem regionis non nocere, si de corpore ipso constiterit l. patronus liberto.§. libertis. de lega.3.687 columna.2
Euentum futurum inspici. 919 col. 1
Exceptio nõ admittitur. in summariis controuersijs.l.ille à quo.§.1.ad Trebel.1091 c.2
Exceptio in causis summarijs quando admittatur. l. 3. in princ. vt in pos. leg.no.1203 c.2
Exceptio quandoque post sententiam opponitur.16 c.1
Exceptio adulterij replicatione lenocinij tollitur. l. viro,scilu. matrimon. 31 c.1
Exceptionem reo competentẽ fideiussori proficere. 1193. columna prima
Excipere nihil,totum qui dicit.l.Iulianus.de leg.3.716 c.1.in sum.
Excludit beneficium per reatum 478 col.1
Excusari absentium comites, æque absentes. l. administrantes. de excus. tut.199 c.2
Excusationem nulli tribuere dignitem.l. spadonem. in princip. de excus.tut. quod intellige de dignitate siue administratione 189 columna secunda
Excusationem præstare paupertatem imparem oneri l. post susceptam de excu.tuto.189 c.1
Exemplum principis sequendum esse. 1051 co.1
Exempla non probant 149 c.1
Exemplar si deficit, & exemplandum. l.in testamento quidam, de cond. & demon.956 c.2.in sum.
Ex equipollentibus quid fiat non refert l.fideicommissa.§.si culta. & in sum.671 col.2
Exigere quandoque quis a se debet. 159 c.1
Existimationem non lædendam. le.filius qui,de condi. instit.395 columna 2
Expensarum appellatione rei pretium non contineri.l. quibus diebus.§.1. de condi.& demon.962 c.1 in sum. 749 c.1.& in sum.
Expensarum finem non habere prodigum. l. 1 de curat. fur. & prod. da 241 col.1
Experitur se defendens 130 c.1
Experiri sine actione nemo potest.133 col.1
Expressio eorum, quæ tacitè in sunt nisi operatur.l. Cornelius.de hæred. in fi.338 c.2.in sum.
Expressio eorum quæ tacite insunt qã operetur l.si ita legatum.§. 1 de legat.1.548 c.2
Expressum facit cessare tacitum l.cũ ex filio.§.filio,de vulgar.& pup.376 col.1.in sum.
Expressum si deferatur, tacitum, non differtur.l.quæro. §. fin. de testa.tu. 91 c.2 in sum.
Expresso vitiato, non vitiari tacitum. l.fideiussor.de legatis primo 52 col. 1.in sum.
Expressio quandoque validius tacitum esse.542 c.1
Expressa quandoque prodesse quãdoque nocere.969 c.1
Extingui pronunciatum per appellationem. 249 c.1
Extingui quo casu quid debet eo non debet incipi. leg. 5. de vsufruct.leg. 754 c.2

F

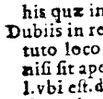

Facere videri, qui patitur, quod prohibere potest.1301 col.1
Faciendum quod proximè sit,haberi factum.le.penulti. de milit.testa. 421 c.2
Faciles multos esse ad iurandum. leg. quæ sub conditione. de condi. instit. 361 c.2
Facilitati suæ expensum ferre debet, qui minus idoneos fideiusso. accipit.le.si is a quo. in fi.vt in poss.leg.no. 1204 c.2
Facultates cuiusuis considerandas. le. de bonis matris.§. qui pupillo. de Carbo. edi.1285 c.2
Plus in aliquem pensum esse, quam sit in facultatibus l. quid ergo de contra.& vtili.in princ.217 c.2
Facultates postea quam adauctæ fuerint, cessare paupertatis priuilegiũ. l.non tantum.§.cos,qui de excu.tuto. 191 & in sum.
Facultatum pro modo faciendo sumptus.203 c.1
Facultatum pro modo præstanda alimenta.l.5.§. solent.de libe. agnosc. 65 c.1
Factum dici, quod fieri non possit.949 c.2
Factum non videri, quod non legitimè est factum 1189 col.1
Haberi quid pro facto quo ad præiudicium prohibentis. 502 columna prima
Factum legitime reuocari non debet 1343 c.1
Factum non dici, quod formam non habet.l.si is qui.§.quędam,ad legem Falc.1051 c.2
Factum tenet, quod fieri non debet 238 c.1
Factum ignoranti tempus non credere, sed ignoranti ius.1397 columna 2
Facti atrocitate non solum remoueri tuterem,sed etiam puniri. l. prima, in fin. de suspect.tuto.163 columna secunda.

Facti

Index posterior materiarum Infortiati.

Facti varietatem non iuris dubitationem inducere aduerbium forte. 371 col.1

Falsam demonstrationem non vitiare legatum.l.his verbis.§.pater. de leg 2. c.2

Falsam causam vitiare testamentum. l.vlti. de hæredib.instituend. 347 c. 2 & in fum.

Falsum non videri, quod veritatis primordio adnuatur. l. cum filius hæres meus de lega. secundo. 631 columm.2

Falsi testamenti prætextu sententia lata an sit nulla. 187.col.1

Familia Filium non de matris, sed de patris esse familia 488 col. 1

Familiam vbi quis habet, ibi morari dicitur. l.vxori, de legat. tertio. 684 col.1

Fari incipit puer septimo anno . 70 colum.1.

Fari infœlicitas excusat.l.fin. de admi. tuto. 153 col. 1

Fato conditiones impleri non sufficit. 947.colum.1.

Fauorem libertatis fauori nuptiarum præferri.l.Titio.3 §.1.de condi.& demonstratio.999 c. 1

Fauore religionis intelligi. quod maius sit,l.Titia. §. Seio. de auro & argen.leg.875 col.2

Fœmina tutrix esse non potest.l.fin. de tutel.82 col. 1

Fœmina viro sagaciorem esse citius. 246 colum.2.745. columna. 2 & in fum.

Fœminarum arma lachrymas esse. l. 1 §.potuisse,ad senatusconsultum Syllа.490 c. 1

Festinatio & tardiras nimia puniun tur.l.tuto. 1. §. 1. de admin. & per. tuto. 11 c.1

Festinatio præceps, & moratoria contatio nocet.l.tutor, qui repertorii. §.si tutor cessauerit, in fi.de admini. & peri.tuto.115 col.1

Fictioni veritatem prævalere. 269 columna 1

Fides in legum fraudem an accommodanda l.ex facto. §. fin.de vulg.385 colum.2

Fideicommissum non perire fideicommissarij morte.1097 col.1

Filias dotare paternum esse officium. glo.conueniri.l. si socer. solu. matr. 33 col.2

Filiatio non potest plenè probari.l.Lucius. & de condit. & demonstra. 985 colum.2

Filius non potest esse tutor in rem patris.l.quod dicimus,§.fi.de auto. tuto.156 col.2

Filius patrem inopem alere debet. l.5 §. si impubes. de libe. agnoscen. 64 col.2

Filius licet sit iustè exhæredatus, nepotem contra aui testamentum venire posse. l. 3. §.si emãcipatus,de bono. poss.contra tabu.1227

Filius quandoque corrigit patrem. 102 col.2

Filii parentibus vt succedant id in votis eorum esse . l. Iulianus si quis omis.cau.485 col.2

Filij scientiam patri nocere aliquãdo, 1363 col.2

Filio, & liberto patris, & patroni personam sanctam esse debere. l. liberto.de obseq. a lib. & liber.1308. colum.1

Filium patri curatorem dari posse l. 2 de cura. furi. & pro. da. 241 columna 1

Filium ob patris defectum corporis, vel mentis quædam facere posse 449 col. 1

Filium naturalem pro legitimo succedere.637 col.2

Filium plus pater diligit, quàm filius patrem.251 c 2

Filium matri curatorem esse posse .l.4 de cura. furio. & prod. 241. columna 2

Filium superuixisse patri præsumendum.l.cum pubere.de reb. dub. 926 colu.1

Filium patre non habere amicum meliorem.328 col.1

Filiorum appellatione etiam contineri naturales, conceptos in seruitute, l.Lucius Titius.§. fina.de leg. 2. 658 col.1

Filios non debere thesaurizare parentibus , sed parentes filijs. 1377 columna 2

Fiscum semper soluendo esse . 1193 colum.1

Fiscum semper esse diuitem , ideo non satisdare.l.1.§.fi ad fiscum.vt le. no. ca.ibidem.

Frater à fratre alendus est.63 col.2

Fratris appellatione etiam sororem contineri.729 col.1

Fratris factum fratri non nocere. l. 2 si quis aliquem test. prohi. 502 col.2

Fraudare. Durius cum eo agi qui legẽ fraudat , quàm qui hominem. 1303 colum.2

Fraudandos non esse creditores, l. si is qui soluendo. de hæred. instit. 333 colum.1

Fraudis participem conueniri,licet lucri non fit particeps.475 c.2

Fraudis suspitionem omnem tollere testatoris voluntatem.820 col.1

Fraudem,& dolum nemini patrocinari debere.1340 col.2

Fraudem in patroni quicquid gestum sit,reuocari.l.1.§.omne autẽ. si quid in frau.pa.1341 col.1

Fraudem in legis factam alienationẽ de iure non valere, in fraudem hominis valere,sed rescindi. l. si libertus.de iure pa.1303 col.1

Fraudem legibus non faciendam. l. si quis sub.de condi. insti.391 col.1

Fructus augent dotem.l.si marito. §. si fundum.sol.mat.29 c.1

Fructus deficiens in vno anno, suppletur in fructibus sequentium. l. legatum ita.§.j.de annu. leg. 745.colu.2 & in fum.

Fructus pendentes dicuntur pars rei, & eam reddunt pretiosiorem, secus in partu existente in ventre l. in lege Fal.2. ad leg. Fal. 1007. columna primo.

Fructus sunt qui deducta impensa superfunt.l.fructus.sol.mat.6.col.2.

Fructus quando computantur in quartam .1007 col.1

Frumentum quo tempore quis vendere cogatur pretio etiam paruo, non iusto.1044 col.2

Frustrationem non debere nocere in defensis . l. is cui. §. cessatum, vt in posl.leg.no. 1208 col. 2

Fuga fugientem condemnat. 168 c.2

Fugientem videri esse in loco vnde fugerit.l.huiusmodi.§.legatum. de lega.1.563 col.1

Functionibus in speciebus locum non esse.755 c.1

Fundum non respicere æs alienum, 1095 col.1

Fundum pupillo pignoratum tutores vendere posse. l.magis puto.§.si pupillo.de reb.eo.236 col.1

Fundi dotalis mulierem dominam nõ esse.868 col.1

Fundi pars dicitur fundus. l.planè, vbi §.sed si quis, de legat.1. 529 col.2. & in fum.

Funeris impensam , & monumenti differre. 1003 col.2

Funeri impensam necessariam nõ detrahi. 1048 col.2

Furiosus habetur pro consentiente, quando non requiritur verus consensus. l.2.§.fin.& no. in marg. solu. matri.4.colum.2

Furiosus habetur pro absente & non consentiente. l. 2. §. furiosus. de in. cod.503.columna 2

Furor superueniens iurisdictionem non tollit,l. nec mandante. §. 1. de tuto.101 col.1

Furorem fingere non prodesse ad munera ciuilia detractanda. l. obseruare. de cura.furio. & pro. da. 341 columna 2

Furore superueniente iussum reuocari. l.qui seruum. de acqui. hæred.447. columna 2

Furore non dissolui patriam potestatem. 449 col.1

Furore satis quis punitur. l. fin. de admini. tut.253 c.1

Furtum fine dolo non esse. 209 col.1

Furtum marito non committit. vxor.l. nihil rerum amot.§.vxor.53 col.2

Futurum in præsenti intelligi. 860 columna 2

Ad futurum quemadmodum extenda tur præteritum.l.vxori.§. 1. de leg.2 684 columna 2

Futuri temporis verbum etiam præterita comprehendere.510 col.1

Futuri temporis verbo iunctam dictionem quisquis, conditionem facere. 1110 columna 2

G

Alliæ quidam lapides renascuntur l.diuortio. §. si vir. solut. mattim. 11 columna secunda.

Geminatio quid operetur,& quos habeat effectus 334 c.2

Geminat duas singularitates vna pluralitas l. qui concubinam §. si Stichus,de leg.3.982 c.1

Generum,& socerum , & socrum , & nurum appellationem acquirere ex solis sponsalibus l.Seruius,de gradibus affinita. 1358 c.2

Generandi natura magis spectanda, quam temporale vitium l. si quis posthumos, de li. & posth. 261 colum. 1

A Generandi facultate abdicatur hõ propter valetudinẽ.l.si quis posthumos,de liber.& posthu.ibidem.

Generale dictum extraordinaria non compleri.l.Seio.§. 1. de annu. lega. 742 c.1

Generalia verba accessorie apposita ad suum principale restringuuntur l.prædijs. in princip. de lega. 3. 726 colum.1

Genus perire non posse.1023 co. 1. In Genere promissionem mediocritatem respicere.869 c.2

Genus pręcedens nõ restringit speciem numeratio.l. pecudis §. penul. de aur.& arg.leg.871 c. 2

Generis debitorem re oblata peremptа liberari.l.huiusmodi.§. 2.de le. primo. 156 c.2

Generi per speciem derogari.l.vxorẽ. §.felicissimo.in fum. de leg. 3. 698 col.1

Generi per speciem in aliam translatã derrogatur l.seruo , de pecu. leg. 823 c.2

Generi quandoque per speciem non derogari.in l.Titia.§.qui Marco.de annu.leg.747 c. 1

Gerere pro hærede qui l.gerit,de acq. hære.465 c.2

Grauari in bonis proprijs non posse institutum.379 c. 1

Grauari quempiam tantum, quantũ onoretur.l.filiusfamiliàs. §.1.de le. 1.580 c.1

Grauandum onere duplici neminem. 755 c.1

Grauius puniendos eos, qui plenius beneficium sunt cõsecuti.l.3. §.vtrũ autem,ad senatusc̃on.Syllan.493 colum.1

H

Hæreditas non adita non trãsmittitur.339 c. 2

Hæreditatem adire vel restituere per quem quis cogi potest.l.ille à quo.§.tempestiuum. ad Treb. 1092 c.1

Hæreditatem dominam esse.& defuncti locum obtinere l. non minus de hære.instituen.319 c. 2

Hæreditatem viuentis nullam dici. 805 c.2

Hæreditatem suspectam adire non cogitur hæres l. non est cogendus, ad Treb.1130 c. 2

Hæreditate semel adita omnis defunctis voluntas rata est.l.si patroni. §. qui fideicommissarium.ad Trebel. 1144 c.2

Hæreditariam non esse libertatem. 305 col.2

Hæreditariam per causam ius omne quod scriptus hæres nascitur ad eũ transferri æquum esse quem hæredis loco prætor habuit. l. cũ emancipatus.in prin.de bo. pos.contra ta. 1235 c.1

Hæres cœrtionem morum non habet in defuncti vxorem l. rei iudicatæ, in fi.solu.matr. 15 c. 2

Hæres semel desinere esse hæres non potest.l. ei qui soluendo , de hære. institu.346 c.2

Hęredis negligentiam fideicommissario nocere.l.si hæres.§.fin. ad Treb. 1157 c.2

Ad Hæredem non transire priuilegiã personale. l. cum patronus, de leg. 2.593 c.2

Hæredem non posse cogi adire hæreditatem, nisi ei damnum vel lucrũ fartiatur, vel remittatur à prætore l.apud Iulianum,ad Trebe. 1089 colum.1

Hominis in fraudem factam alienationem , valere, sed rescindi, in legis fraudem ipso iure non valere.l. si libertus,de iure patron.. 1303 c. 1.& in summa.

Homini sanæ mentis testamenti factionem non auferendum l. ex facto §.etenim,de vulg.303 c.1

Hominum vitam centum annos non excedere.755 c.1

Quod communiter verum est, nam Chatarina Schusa apud Mameram iam annum centesimum decimum septimum agit, ac sine baculi innixu incedit. Et vidit apud tres verosvirum, qui meminisse se ait ex annis 125. apud Embricam fœminam 119.annorum. Annorum autem declinatio mox ab ipsius Adæ tempore fieri cœpit, qui vixit annos 930 Seth.912 Enos 905 Cainam 910. Melalehel 895. Iared 962 Henoch 365 Mathusalem 969.Lamech 777 Nohe 950 Sem 600 Arphaxad 438 Sale 433 Heber 464 Phaleg 239 Reu 139 Serug 130 Nachor 148 Thare 205 Abraham 175 Hismael 137 & sic deinceps, vt indicat liber Geneseos.

Honeste quod non possumus, posse non dicimur l. filius qui, de condi. instit.395 c.2

Honori parentum & patronorum multa tribui.l.2.& de obseq.a libe.& li. 1306 c.2

Honorem lucro præferendum esse. 405 c.2

Hortus an domui cedat , indicari aditu.l.prædijs.§. balnea, de legatis 3. 727 c.1

Hostium in custodia qui est, sic reuerti expectatur vt partus nasci. 1351 col.1

Humanæ conditionis memorem quẽque debere esse. l. quidam,de condi.initi.399 c.2

Humaniorem sententiam esse tenendam 431 §. 1

I

Iactare nemo suum præsumitur c.2

Iactans se esse quod non est,ideo non punitur. l.si quod falsi.tuto.225 columna secunda

Iactantiæ causa verba prolata dispositionem non inducunt l.vlti.de testa.257 c.1.& in fum.

Ianthinum.728 c.2

Idoneum desinit esse nomen alicuius cum facultatibus labitur.l.cum post de admi.tu 137 c.1

Idoneos tutores affirmans.fideiussori instar habetur.l.4.in fin.de fideiuss. tul.227 c. 1

Ignorare iura quibus permittit,& quibus non 443 c.2

Ignorare suum factũ quãdoque iuste quis dicitur.447 c.1

Ignorantia iusta excusat à contumacia 72 c.1

Ignorantiam iustam a litis sumptibus excusa e. 646 c.1

Ignorantiam esse duplicem 433 c.1

Ignoscendum ei, qui non facit spõte. 1325 co.2

Ignota ex apertis coniectamus. l. 3.§. item erit ibi quasi in hac, de suspec. tut.105 c.1

Illicitum non omne puniri. 756 c. 1

Illicitum debet conuerti in licitum. l.legatum ciuitati, de vsufruc. leg. 757 c.2

Illustri matri non spurios, sed naturales cũ legitimis succedere. 1375 c. 1.

Immobilia, & mobilia contineri bonorum appellatione l.vxori meę de vsufruct.leg.769 c.1

Immodico pretio vendere & non vẽdere æquipollent. 676 c. 1

Immunitatem non tribui pœnã. 340 col.1

Impediri eousque nuptias frarernitate quæsita per adoptionem, donec adoptio manserit.1370 c.2

Impedimenti diem non cõputari, Interuino l.quibus diebus,de condi. & demon. 961 c. 2

Impeditam conditionem per tertiũ. haberi pro impleta.l.si Titius, de condi.& demon.951 c.2

Impedito nihil imputandum l. tutor qui de auto.tuto.157 c. 2

Impensa modica non curator. l. omnino, de impens. in rebus dota. fact. 47 c.1

Impensa semestris , si messis non responderit. ex vindemia deducitur l. si fundus . in fin.soluto.matrimo. Ratio, quia totius anni vna est fructus.13 c.1

Impensas studiosorum pro modo facultatum impendendas. l. de bonis matris §. qui pupillo, de Carb. ed. 1285 c. 2

Impensum esse aliquum plus,quam sit,in facultatibus l.quid ergo , de contra.& vti.217 c. 1

Imperatorem maiestatem eas leges seruare decere, quibus ipsa soluta esse videatur l.ex imperfecto , de legatis

Index posterior materiarum Infortiati.

lega.3. 678.col.1
Imperator institui non debet causa litis vitandæ l.Imperatorem,de hæred.inst.347.co.1
Imperatorem non dici,nisi susceptā in sula.421 c. 1
Imperfectam orationem perfici ex præcedenti,& sequenti. l. cum pater. §. cum imperfecta,de legatis 2. 640.colum. 2
Imperfectam orationem perfici ex præsumpta voluntate defuncti.l. si in testamento, de leg. primo 573 columna 2
Imperitia mulierem excusat. l. 2.de vent.insp. 71.c.1
Imperitiam iudicantis, uel seueritatē partibus obesse non debere. l. qui cum natu. §. si tamen, de bon. lib. 1326.c.1
Imperitiæ venia non danda, hoc uerum,sine priuilegio.l.impuberi de adm.tut.126.co.2
Imperium esse, ut qui res suas ecclesiæ Christi non contulerit,damnum inferre, & ius ecclesiæ alienare contendat.1335.co.2
Imponere legem sibi neminem posse vt ab ea non possit recedere. 670 c. 2
Impossibile. Ad impossibile nemo obligatur.l.3. in prin. ad senatusc on. Syl.461 co. 1
Impossibilis conditio pro non scripta est.l.mulier,de condi.institu. 397 co lumna
Impossibilis conditio institutionem non vitiat.l.seruum meum.§.1.de hær.inst.331.col.1
Impossibilitas de institutione reijcitur l.si quis ita de cond.insti. 390 c.2.& in sum.
Improbus esse,qui de viui hæreditate solicitus sit.l.2.§. interdum.de vulga.356.col.1
Impunitatem parere furore factum. l. fin. in fi. de administratio. tu. 153 c.1
Imputan dum nihil impedito. l. tutor qui.de auto. tuto. 157. columna secunda.
Inanis est actio, quam inopia debitoris excludit.72.col.2
Incaute factum, pro non facto habetur. l. 1.§. primo, de ijs quæ in test. 298.c. 1
Incendium non facile fieri alicuius culpa.547.col. 2
Incertam diem pro conditione haberi.l. dies incertus, de conditio. & demonstrat.& l.si pecunia.§. 1. de leg.secundo 980.col.1 & 593 columna 2
Incertæ personæ.legatum an, & quando ualeat.914.col.2
Incertitudo personæ uitiat actum. l. duo sunt,de test.tut.91.columna prima
Incipi eo casu non debere quid, quo extingui debet.l.5. de vsuf. leg.754 c.2
Incompatibilia. Inter compatibilia coniunctionem resolui in disiunctionem l. si Titio. de vsuf. leg. 755 c.2. & in sum.
Inconstantiam esse repellendam.1286
Inconstantia quandoque admittitur. l.j.l.de rebus,rerum am.53.c.1
Incrementum negociationis. i. compendium.l.qui negociationem, in prin. & l. Titium & Mæ. de admi. tut 150 col. 1.& 144 col. 1
Indefensis frustrationem nocere non debere.l is cui §.cessatum.ut in pos. leg.no.1298.co.2
Indefinita oratio restringitur ad præsens tempus.l.pe.de an.& arg.leg.§. cum ita.876.co. 1
Indefinitam æquipollere vniuersali. l.2. de lib. & posthu. & l. si ita relictum.in prin.& l.si plurib. de leg.2. & l.si plures, de leg.3
Indefinitum quandoque trahi ad futurum 876 c. 2
Indefinitum referri ad omnia. l. quidam de trit.le.794.col.2. & in summa.
Indiuisum.Pro indiuiso aliquid esse commune.l.magis puto.§. ultim.de reb.co.257 col. 2
Inædificatum, idest super ædificatum 771 c. 1
Ineptas defunctorum uoluntates non seruandas l.seruo alieno.§. fin. de leg.j.576,c.2
Inermis militia an gaudeat priuilegijs militiæ armatæ 1298 col. 1
Inæstimabilem esse patriam potestatem 486 c. 1
Infamis quando fiat remotus a tutela 167 c. 1
Infans,idest, minor septem annis.l.1. §.sufficit,de admi.& peri.tut.110 co lum.1
Infinitatem esse uitandam 673 col.2
Infirmitatem, & ægritudinem corporis a tutela excusare.l no n solum §.si quis:de excu.tu. 183 col.2
Inhumanum testatoris voluntatem non recipiendam. de condit. inst. l. quidem 399 co. 1
Inhumanitatem esse recipiendam. l. quidem.de cond.inst. 399 col.2
Inimicus. Damnum datum mihi ab inimicis tuis culpa tua, uidetur a te datum.l.pe. in prin. sol. matrim. 24 co. 2
Iniquitas cum ex uerbis resultat,mentem legislatoris seruandam esse, l. scire.§. aliud etiam, de excus. tuto. 186 co.1
Iniquum quandoque beneficium principis.l.ex facto.§.etenim, de vulga. subst.383 c. 1
Iniquum esse punire vnum pro alio 1304 c.1
Initium anni cœptum esse,sufficere. l.filiæ,de an.leg. 752 c. 1
In initio anni soluendum 737. columna 1
Iniuria Pro iniuria illata an: & quando permittatur uindicta.491.columna 1
Iniustæ licet sententiæ parendum esse propter auctoritatem iudicis. l. seruo inuito, ad Treb. cum prætor 1.52.col.1
Inopia alterius in alium quandoque dari actionem 781 col. 2
Inspici quandoque quod euenire posit.540 col. 1
Institutioni quandiu locus sit substitutioni non esse 400 c.2
Institutionem uitiari per impossibilitatem ratione perplexitatis. l. si Titius, de cond. inst. 395. columna secunda.
Instructo fundo legato, contineri supellectilem, & multa alia in legato 806 c. 1
Legare fundum sicut est, perinde esse ac si fundum instructum leges. prædia.§. ita legatum. de fun. instruct. 816 c. 1
Instrumento legatum debitorum nomina contineri. l. qui chirographū de leg.3.712 co.1
Instrumento amisso cogitur debitor promittere de nouo. 149 col.2
Instrumentis contenta veniunt in legato generali.l.his verbis. §. idem de leg 3.735 co.2
Instrumentis non ita perpendi testatoris voluntatem, quam ex eius vsu.l.prædijs.§.1.de leg.tertio 726.colum.1
Intelligens. Non intelligens præsens censetur absens.l.non multum, de aut.tu.158 col.2
Interpellationem non esse necessariā 850 c. 1
Interposita persona fraudem facit præsumi.l.pupillus. §. item, de aut. tu. 155 c. 2
Interpretationem benignam amplectendam.l.2. de libe. & posthu. 227 col.2
Interpretamur etiam manifesta. l.1.§. quamuis sit,de uen.insp.70 c. 1
Interueniente morte inter pendentē appellationem bonorum quæstionem extingui. 1008 col. 2
Intestabilem dici, qui nec facit testamentum,nec testis esse potest l.cum lege,de test.255 col. 2
Inualidum quandoque ualidari, & validum per inualidum vitiari. 327 c.1
Inualidum quandoque confirmari. 462 c. 2
Inuenire.Si quid inueniſti,& non rediderit, rapuiſti. l. diuortio. §. puto aut.so.ma.10.c. 2 & in marg.
Inuitus consentit nemo.l.1.§.2.de auto.tu.153 c.2
Inuito etiam altero cuique sua arte uti licere.l.fi.de obse.à lib. 1308 colum. 1
Inutile. Per inutile utile non uitiari. 364 c.2
Inutilia non contribui cum utilibus 1023 c.2
Iudex ex officio suspectum remouere potest.l.3.§. præterea, de suspe. tut. 1644 2
Iudex edictum suum imitari debet.l. si quis instituatur. §. 1. de hęr. inst. 317 c. 1
Iudicis negligentia non excusat. l. tuto. tutores de confir.tu.93 col.2
Iudicis mandatum non detractandū. l.tutores q.§. tutor datus de admi. nist.iut.134.cot.1
Iudicis officium late patet.l.3.§.præterea de suspectis tut.164 col.2
Iudicem appellationis sententiam partim confirmare posse, partim destruere.l.vlti.de iure patrona.1306 col.1
Iudicem & testatorem æquiparari. 839.c.2
Iudicem non posse ventri dari tutorem testatorem posse. 165 colum. 2 & 166 c.1
Iudicatæ rei autoritas magna.l.seruo inuito.ad Treb.§.cum Prætor. 1152 col.2
Iudicatis rebus standum esse. l. si patronus.§.si quis cum esset. de bo li. 1325 c.1
Iudicantis imperitiam, vel seueritatē partibus obesse non debere l. qui cum natu. §.si tamē,de bo.lib.1326 c.1
Iudicijs in summarijs exceptionem. nō admitti. l. ille à quo.§.1.ad Tre. 1091.col.1
Iurare multi facile solent,alij timide. l.quæ sub conditione,in prin.de cōdi.instit.301.col.2
Iurare de alieno facto iniquum est, l. Marcellus.re.amo 52.c.2
Iuramentum contra bonos mores factum non valere, l. si quis inquilinos,§.fi.de leg.1578.c.2
Iuramentum non confirmare. quod de se non valet.578 col.2
Iuramento puellam nullam adigi posse vt non nubat.l.adigere,de iure patrona.131.c.1
Ius omne, quod per causam hæreditariam scriptus hæres nanciscitur. ad eum transferri æquum est,quem prætor loco hæredis habuiti. cum emancipatus.in princ.de bon. poss. contra tab.1235.col. 1
Iuris autoritas magna.l.tutores qui §. tutor.datus,de administr. tuto. 131. col.1
Iuris publici esse testamenti factionē. l.3.de testa.249.c.1
Iuri publico derogari non posse.l.cerdonem.de ope.lib.1318.c.2
Iure ex alterius beneficio mihi competenti me vti posse contra alium l.si possess.contra tabul. §.fin.1334. col.2
Iure remissum non esse necesse remitti à iudice.l.quæ sub conditione.de condit.institu. §.fina. 393 columna prima
Iure siue iniuria opus fiat, per nuncia tionem inhiberi. 786 c.1
Iussus quandoque necessitatem importat.436.col.1
Iussus reuocatur furore superueniente.l.qui seruum,de acquiren. hære. 447 c.2
Iussus reuocatur nuda pœnitentia l.si quis mihi.§.fi.de acquirenda hære. 416 col.1
Vsus potest fieri nusu.l.pater quoties. §.fin de acqui.hære.486 col.2
Iussus præcedere debet authotitas.sequi.l.si quis mihi.§.2.de acqui.hære.435.c.1
Iustum dolorem exequitur maritus occidens vxorem adulteram. l.3.§. 1.ad Syl.4.1.c 2
Iusto pretio vendere damnatus intelligitur.l.si fideiussor,§.fin.de leg. 1. 542 col.2

L

Lata culpa dolo cōparatur.l. impuberibus. §.1. de suspecto tut.168 c.1.
Latenter. 146 c.2.in tex.
Legatum per verborum transpositionem non viciari.l.quidam,de pec. leg.823.cap.1
Legati nomine neminem plus præstare oportere,quam ad eum ex hæreditate peruenit. l. 1. §. sit is qui ad Trebel.1080 c.1
De legatis particularibus an & quando detrahatur.1022 col.1
In Legatis minimum esse præstandum.519 c.1
Lex. Ex lege dicitur,quod ex mente eius colligitur,licet verba desint. l. 3.in prin.de legi.tut. 97 col.1
Legislatoris mentem esse seruandam cum ex verbis iniquitas resultat. l. scire. aliud etiam, de excusa. tut. 185 c.1
Legis in fraudem factam alienationem de iure non valere, in hominis fraudem valere,sed rescindi. l. si libertus. & de iure patron. 1303 col.1
Legi non posse,& scriptum non esse idem. l. 2. de his quæ pro non scri. hab.931 c. 1
Legem semper certam esse.l.cum quidam.suum.de acq.hær.439 columna 2
Legem esse viuam prætoris vocē 237. col.2
Legibus fraudem non faciendam l.si quis sub.de condit.insti.391.columna 1
Legitimatus nō excludit substitutum. 1090 c.2
Legitimum modum nō posse excedere vsuram.l.3.de annu.leg. §.fi.7.8. col.2
Liberam voluntatem societatem præcedere debere.1316. col.2
Liber à seruo non facile dignoscitur. l.si cum dotem.§.fi.in gl.in verb seruus.solu.mat.22 col. 2
Liberalitatem non dici sed debitum in personas necessarias 206 col.1
Liberi de natis quandoque intelligūtur.l.cum vir vxori.de condit. & demonst.955 c.2
Liberorum in parentes impietatem punire ad publicam pietatem pertinere.& in tex. 1306 col. 2
Liberos pietatem debere parentibus non operas.l.penult.de ob.& à liber 1308 col. 1
Liberis replendæ ciuitatis gratia & ad sobolem procreandam dotati fœminas.l.1.fol.ma.2.col. 1
Libertatis fauor nuptiarum fauori ferfertur.l.Titio.§.1. de cond. & dem. 975 c.1
Liberto,& filio patris, & patroni personam sanctam esse debere.l.liberto.de ob.à lib.& lib.1308 c.1
Licito collegio legari posse illicito nō posse.l.cum senatus.de reb.dub.925 col.2
In Licitum debere conuerti illicitum l.legatum ciuitati. de vsufru.legat. 757 col.2. in tex.
Ligusticum.832 c.2
Limitatum tempus qui nō habet,perpetuum intelligitur. l.iurisperitos. in prin. de excus.tut. 194 c.2
Litis æstimationem ferens, emptoris loco habendus est.l.si propter. rem amo.55.col.1
Litis vitandæ causa institui nō debet Imperator.l.Imperatorem.de hęre. instit.347 c.1
Locationi factæ per aliquem.eius successor stare tenet.l. si filiofamilias. §.si vir.fol.mat. facit contra eum qui dedit beneficium adfirmam, & postea illud permutauit.26. col. 1.
Locupletior factus pupillus tenetur.l. pupillus § pupillus de author. tut. 155.col.1
Lucrari quis non debet,vnde punien dus est.l.si ab hostibus.in fin.fol.ma. 14.col.1
Lucrum ex tutela tutor facere non debet.l.qui negotiationē. ad prin. de admi.tut. 150 col.1
Lucrum,vel damnum,nisi hæredi satisfiatur,aut à prætore remittatur,cogi eum non posse adire hæreditatē. l.apud Iulianum. ad Trebel. 1088. colum. 2
Lucrum sentiens ex culpa mea mihi non potest imputare culpam.gl.fi.l. pe.fol.mat.43 col.2
Lucri ad damnum parem rationem. non esse.936.c.1
Luxuriam plus habere castitate: quia quis adulteram damnatam concubinam habere potest, vxorem habere non potest.l.1. §.1. de concub. 85.col.1.

M

Maiori parte anni quæ fuerunt, videri esse in fundo l. cum de lanionis.§. Sabinus. de fund.instru. 810 col.1
Maiori parti standum.112 col.1
Maius quod est, religionis fauori intelligi.l.Titia.§.Seia. de auro & arg.leg.875 c.2
Maledictionis verba institutionē non vitiant.l.his verbis.§.1.de hære. instit.320 col.2
Maleficos qui appellau erit patrem, & matrem à quibus educatus sit,militia indignum esse. l. 1.in fin. de obseq.à lib.& liber.1306.col. 2
Maleuolum propositum satisfactio non

non mutat. l. quia de fulpec. tuto. 163 colu mna. 1
Μαλιστα id est, maxime. 696. col. 1. in text.
Malitijs uiam non esse aperiendam. 236. colum. 1.
Malus semel. &c. 165. col. 2.
Mane & vespere rationem habendam in ueru. temporum. Sic Virgilius prudentis viri officium describens facit eum mane, vigilantem ante lucem, futuræque diei percurētem, disponentēque omnes rationes. nocte cogitantem plurima, lapsique diei cursum omnem reuoluentem, & tamquam ad calculos reuocantem, partimque etiam quemadmodum in futurū diem suum instituat, perpendentem.
Manifesta non indigere probatione. 775. col. 1.
Maritus damnatur ad doctem restituēdam, quantum facere potest l. maritum sol. matri 1414. col. 1.
Qui tam humanum est quam fortuitis casibus vxoris maritum, & vxorem viri participem esse. l. si cum dotem. §. maritus. solutu. mat. 20. col. 2.
Maritus post longam absentiam prægnantem vxorem inuenies, an partum reijcere possit. l. 1. §. si quis. de lib agno. 6 . col. 2.
Maritus vxoris procurator esse potest 171 col. 1.
Mariti in officio vxorem esse debere. l. sicut patronus. de oper. libe. 1319 col. 1
Marito reuerentiam debet vxor. l. alia causa. in fi. sol. mat. 15 col. 1
Maritum peregrinantem. an necessario debeat vxor sequi. 744. col. 1.
Masculinum concipere fœmininum. l. si ita scriptum. de leg. 2. 608 col. 1
Materiam non contineri legato marito. l. librorum. §. chartis, de leg. 3. 739 col. 1.
Mater non habet liberos in potestate gl. 1. l. 1. de testa. tute. 82 col. 2
Matris portio est partus in vtero. l. 1. §. ex hoc. de vent. inspi. 63. c. 1
Matrem sequitur partus, l. huiusmodi. §. legatum. de legat. 1. 563. c. 2
Matricularij, id est, administratores ecclesiarum, ob res male venditas posse remoueri, 166 columna 1. arg. §. Seuerus.
Matricularij debent litem cœptam persicere. nisi instrumenta litis, & rationes reddiderint. in ar. l. ita autem. §. fin. de admi. & peti. tut. 113. colum. 2
Matricularij præcedentiam nomina cognoscentes. tenentur ar. l. qui nominibus de admi. tut. 138 col. 2
Matrimonij honore turpis actio negatur in vxorem l. 2. re. amo. 50. co. 1
Medium tempus an noceat. l. seruum meum. in princ. de hæ. inst. 330 c. 2
Medium tempus non nocere. l. liber homo. §. si hæres de hæred. institu. & l. cum qui de condi. & dem. & l. si à substituto. in princ. de le. 1
Memoriam quorundam post mortem damnatur. l. si quis filio. §. quod si quis. de iniuſt rup. 291 col. 2
Memorem quemq; esse debere humanæ conditionis l. quidam de condi. insti. 339 col. 2
Mens legis prætulit uerbis. l. 3. in prin. de legi. tuto. 97 col. 1
Mens non uerba spectanda. nota. l. pe. de confir. tutæ. 95 col. 1
Mentis integritatem, non corporis sanitatem testamenti tempore spectādam. l. 2. de testa. 246 col. 1
Mentis sanæ homini. testamenti factionem non auferendam. l. ex facto. §. etenim de uulg. 383 col. 1
Mentem legislatoris esse seruandam cum ex uerbis iniquitas resultat. l. scire. §. aliud etiam. de excu. tuto. 288 col. 1. & in sum
Mentem sanam ex uerbis probari 399. col. 2
Mercatoribus licet sibi inuicem imponere. 658. col. 2
Mercedes præceptoribus large dandas. l. qui filium. vbi pup. edu. debe. 204 col. 1.
Merentibus bene amicis esse donandum. l. uiuus. si quid in frau. pat.
Merita nepotis magis, quàm patris delicta perpendenda. l. 3. §. si emancipatus. de bon. posses. contra tabulas 1227 col. 2
Meum melius quā nostrum 118 col. 2
Militi licere plura facere testamenta. l. quærebatur. de milit. testam. 431 col. 1
Militum priuilegium ad alienam iniuriam non porrigendum. l. impuberi. de admi tu. 136. col. 2
Ministrum electum ad distribuendum non teneri satisfidare. nisi pauper fiat l. liberto. §. largius. de annu. leg. 750 col. 2 in sum.
Minus licere ei, cui plus licet. 1274 columna 2
Minus quod est in dubio assumitur. l. qui concubinam. §. cum ita. 1. de leg. 3. 681 col. 1
Minus esse legis quam testatoris præceptum 1198 col. 1
Missa conditio si per casum deficit, deficit relictum. l. in testamento ita de condi. & demon. 957 colum. 2 & in sum.
Mobilia, & immobilia contineri appellatione bono. l. vxori meæ. de vsufr. leg. 769 col. 1
Modicus temporis caritatem non inspici. l. prætia. §. fi. ad leg. Falci. 1044 colum. 2
Momento omni cum aliquo morari non tenetur, qui cum illo esse debet l. si quis ita. de condit. & dem. 950 col. 1
Momenta per singula onerari non oportere eum, à quo satis petitur. l. si is à quo in fin. ut in pos. lega. nor. 1204 col. 2
Monitio non obligat gl. si. l. si filiusfa. in sum. de tute. 79 col. 2
Mora quæ deteriore fiunt, uendi debent. l. impuberibus. §. præterea de suspe. tut. 163 colum. 2
Moræ tempus in usuris inspici. 1185 colum. 2
Morari qui tenetur cum alio. sequi non tenetur. l. Mœuia. §. uxore de annu. leg. 744 col. 1. & in sum.
Mori quidam quam damnari malūt. l. si quis filio. §. eius qui. de iniust. rupto. 290 col. 2
Morientis assertio non probat. l. 3. §. 1 ad senatusco. Sylla. 491 col. 2
Morientis in potestate antequam quis nascatu, non potest dici fuisse. l. fin. de cō. l. bono. 1265 col. 1
Moris licet non sequatur, nullus tamen mortale dici posse. 491 col 1
Mortis & testamenti tempus. 735. columna 1
Mortis tempus quādo inspiciendum, & quando non 420 col. 2
Mortis tempore qui sunt in potestate, & à nullo præceduntur, suos hæredes dici. 1358 col. 2
Mortem omnia soluere. Mors ultima linea rerum. 1091 col. 1
Mortem sibi conscisceus criminis cōscientia est intestabilis: si tædio uitæ testabilis est. l. si quis filio. §. eius qui, de iniust. ru. 190 col. 2
Mortem sibi conscisuerunt multi philosophi. l. si quis filio. §. eius qui. de iniusti. rup. ibidem
Mortuum natum, haberi pro non nato. 1180 col. 2
Mos regionis iuspiciendus. l. 1 in fin. de uent. inspi. 70 col. 2
Mores suspectum facere, non pauperta tem. l. suspectum, de suspe. tut. 109 col. 1
Mores contra bonos, factum non tenet. l. si quis inquilinos. §. si de leg. 1. 577 c. 2
Mores improbare non debet maritus, quos uel corrupit, uel postea probauit. l. cum mulier. sol. matrim. 35 colum. 2
Mulieri fauetur in recipienda dote. l. si cum dotem. §. si patri. solu. matri. in marg. 19 col. 2
Mulieri prægnanti necessaria præstanda à curatore. 243 col. 1
Mulie i Inxuriosæ dari curatorem. l. & mulieri. de curator. furio. & prodig. 244 col. 2
Mulierem in testamento testem esse non posse l. qui testamento. §. eum qui de testa 252 col. 1
Mulieres dotantur ad ciuitatem liberis repiendam. l. j. sol. mat. 2 c. 1
Mulieres omnes esse malas. 992 col. 1
Mulieres olim instituebantur liberalibus artibus. l. qui filium, in princ. vbi pupil. edu. 204 col. 1
Mulierum genus auarissimum. l. quæ dotis. in gl. sol. mat. 29 col. 2
Mutare consilium, esse sapientis 1261 colum. j
Mutantur tempore multa l. in confirmando. de confirm. tuto. 94 columna 2
Mutata causa, effectum mutat: ut si tutor datus, ex amico fiat inimicus, è diuite pauper. l. pater. §. 1. de testa. tut. 83 c. 2
Mutuo dandam pecuniam, in loco esse non videri. l. si chorus §. 1. de leg. 3. 722 c. 1

N

Nasci. Antequam quis nascatur non potest dici in potestate morientis fuisse. l. fi. de collatione bonorū. 1262 c. 1
Natus habetur, qui in vtero est l. 2. §. remittit, de excus. tut. 172 c. 1
Natus post decimū mensem, & secūdo die post sextū mensem, nō cēsetur legitimus. l. 3. in fi. de suis & leg. hære. 1372 c. 2
de Natis quandoque intelligi liberos. l. cū vir vxori, de cōd. & dem. 955 c. 2
Natura quod facit iudicis ministerio non eget. l. si in duobus. quemadmodum testa. §. fi. 472 c. 1
Naturali præualet accidentali. l. 3. in textu & in summario, de tut. 77 co. 1
Naturalem etiam contineri appellatione filij. 403 c. 2
Næ, Id est, certe. l. Pamphilo §. propositum, de leg. 3. 696 c. 1
Necessaria ad vsum legata censeri legato usu. l. patronus. §. codicillis, de leg. 3. 687 c. 2
Necessitas rei familiaris non facit rescindere venditionem. 549 c. 1
Necessitatem, non importare uerba. cōsilij modo prolata. l. cum pater. §. mādo filiæ, de le. 2. 641 c. 1
Negationes duæ affirmant. gl. 3. §. pen. & l. si vero, soluto matr. 42 c. 1
Negligentia iudicis non excusat. l. tutores, de confir. tuto. 94 c. 1
Negligentia tutoris hæredi non imputatur. de fideiuss. tut. l. 4. versic. negligentia 226 c. 2
Negligentia obest cuique sua præsertim tutori. l. si tutor. de admi. tuto. 122 c. 1
Negligentia lata dolo comparatur l. impuberibus. §. 1. de suspect. tu. 168 c. 1
Negligentiam nocere. l. si quis Titio. §. 1. de leg. 2. 595 c. 1
Neglige.tium omnium par. causa. l. tutores qui. §. tutor datus, de admini. tut. 154 c. 1
Negotia plura, quam vocabula. 1. columna 1
Negotiatione abillicita quisque prohiberi debet. 300 c. 2
Nepotis merita magis, quam patris delicta perpendenda l. 3. §. si emancipatus, de bon. posl. contra tab. 1227 columna 2
Ad nepotes quando filius extendatur. l. vxorem. de legat. 3. §. concubinæ 699 c. 1
Nihil esse quod est minus. 1274 c. 2
Nisi dictionem, si præced.t negatio ponere, aliàs priuare, seu negare. 269 c. 2
Nolle non dicitur. qui velle nō n potest. l. pater. in princ. de condi. & demonst. 991 c. 2
Nomen qui detulit, accusare videtur. l. cum patronum. §. 1. de iure patron. 1302 c. 1
Nominum expositionem, & consensum duorum in pacto exigi. 884
Nominati proprio nomine tenentur in viriles. l. si hæredes. de leg. 1. 587. c. 2
Nominationem tituli non tribuere nominatio. ius. 550 c. 1
Nouissima scriptura quando spectanda. l. si quis eum. in princip. de vulg. 365 c. 1
Nouis morbis, noua remedia adhibenda. l. 1. de ventre inspi. in prin. 67 colum. 2
Nuda voluntate testamentum non constituit. l. pen. de bo. pos. secun. tab. §. fi. 1396 c. 1
Nudum testatoris præceptum non valere. l. Lucius. de legatis 3. in princ. 728 c. 2
Nuptam non videri, quæ virum pati nequat. 950 c. 2
Nuptiarum fauori libertatis fauorem præferri l. Titio vsusfructus. §. 1. de condit. & demonst. 990 c. 1
Nuptiarum conditionem non impleri ex nuptijs inualidis. l. quod pupilla quando dies leg. ce. Nuptiarum fauor magnus. l. Caius. in fi. soluto matri 35 c. 1
Nuptias consensus, non concubitus facit. l. cum fuerit, de condit. o. & demonst. 955 c. 2
Nurum, socerum, generum, & socerum ex solis sponsalibus appellationem acquirere. l. Seruius. de gradib. affi. 1358 c. 1
Nurum intereuenire, vbi voce nō opus sit. 467 c. 2

O

Obfutura magis inspicienda, quam profutura. 494 colum. 1
Obligari communia non posse sine decreto. l. qui neque. §. vltimo de rebus eo. 239 columna prima
Obscurum declaratur ex coniuncturis. l. si seruus plurium. §. 1. de leg. 1. 543 c. 2
Obscura verba declarari per præcedentia verba clara. l. Titia cum testamenta. §. Lucius Titius. de leg. 2. 604 c. 1
Obsidibus testameatum facere non licet. l. obsides. de testa. 248 c. 2
Obstetrix probatæ fidei & artis esse debet. l. 1. ad prin. de ven. inspi. 65 columna 1
Obstetrices partes non adhibent, sed iudex. l. 1. §. & notandum, de ven. inspi. 65 c. 2
Officium mutari artificio. l. legatis seruis. §. 1. de leg. 3. 715 c. 1
Officium suum nemini debere esse dānosum. l. sed si quis. quemadmo. testa. ape. 471 c. 2
Officio iudex suspectum remouere potest. l. 3. §. præterea, de suspe. tu. 164 c. 2
Officio in mariti vxorem esse debere. l. sicut patronus. de oper. liber. 1319 c. 1
Omissio modicæ solennitatis non vitiat. l. 1. §. fin. de ven. inspic. 70 c. 2
Omnia Ad omnia referri indefinitum. l. quidam, de tritic. legato 793 colūna 1
Onerari per singula momēta non oportere dum, quo satis petitur l. si is à quo. in fin. vt in pos. leg. nor. 1204 c. 2
Tantum quempiam grauari, quantum oneratur. l. filius familiās. §. 1. de le. 1. 580 c. 1
Onerandum nimium non esse asinum. Zo vil prach den hals. l. si is à quo. in fine. vt in posse. leg. no. 1204 c. 2
Onus concomitari emolumentum, & contra 910 c. 1
Oneri imparem paupertatem excusationem præstare. l. post susceptam, de excus. tuto. 169 c. 1
Onere deducto habere quod remanet, quis dicitur. l. non amplius. de leg. 1. 523 c. 2
Operentur vt aliquid verba testatoris intelligi debere. l. generali. §. 1. de vsufruct. leg. 763 c. 2
Operas esse diurnum officium. l. 1. de ope. lib. 1308 c. 2
Operas posi quinquagesimum annum non deberi. l. liberta, de ope. liber. 1316 c. 2
Operas turpes non imponendas. l. hæredum, de ope. libe. 1317 c. 2
Opinio quandoque plus habet, quam veritas. l. is qui. de acquir. hære. 428 c. 1
Opinionem plerunque pro vero poni. 1228 c. 1
Orationem imperfectam persici ex præcedenti. & sequenti. l. cum pater. §. cum imperfecta, de lega. ij. 640 columna. 2
Ordinis peruersionem non nocere. 518 col. 2
Ordinem inter legatarios non seruandum. l. is cui. §. qui prior. vt in pos. leg. nor. 1205 c. 2
Ordinem non semper esse seruandum. 1205 c. 2

P

Pactum in casum mortis valet. gl. 4. l. si cum dotē solut. matrim. 18 c. 1.
Palam qꝫ fit. tolerabilius est l. pupillus. §. vltimo ad autho. tut. 155 c. 2
Pat in pa em nullum habet imperium. 1092
Paria delicta mutua compensatione tolluntur. l. viro, solu. matr. 31 c. 2
Parci affectu paterno. l. pen. quod fal. tut. auto. §. Iulianus 225 colum. 1
Parere conditioni qui non potuit, conditione defectum non videri. l. quæ sub conditione, de condit. in. §. Infortiatum.

quoties.in fin. 393 c. 1
Parentis loco socer est.l. quia. solu.matrim.15 c.2
Parentes à liberis alendos.l. si quis à liberis,in prin.de liber.agnosc. 63 colum.1
Parentes uenerari oportet. l. 1. de obseq.à lib. 1306 c. 1
Parentum, & patronorum honori multum tribui. l. 2. de obsc. a lib. liber. 1306 c.2
Parentibus pietatem æqualem esse, licet sit inæqualis potestas.l.4. de cur. fur.& prodig. 241 c.2
Partis appellatione intelligi dimidiã 560 c. 2
Partem fundi fundum dici. l. plane vbi. §. sed & si quis. de leg. 1. 529 c. 2
Partem qui agnoscit, totum agnoscere videri. l. si cui res. de leg. 2. 614 c. 1
Partem rei dici fructus pendentes eam que reddere pretiosiorem: secus tamen in partu in uentre existente. l. in lege Falcidia. 2. ad legem Falc. 1006 c.2
Partem qui non capit, quia indignus, partem nihilo minus facit. l. 7. de leg.2.590 c.2
Partem vtramque veram copulatiua requirit, disiunctiua alteram tantum. l. si hæredi. de condi. instit. 390 colum. 2
Parte anni maiori quæ fuerunt, esse in fundo videri.l. cum de lanionis. §. Sabinus. de fun. instru. 810 columna 1.
Partus ancillarum, & fœtus pecorum in fructu, vel reditu non contineri. l.deducta parte. §. hæreditatem. ad Treb. 1140 c. 1
Partus antequam edatur, pars viscerum est matris.l.1.§. ex hoc. de uentre inspi.68 c.c.
Partus non editus, homo non est. l. in lege Falcidia 2.ad legem Falci. in fi. 1007 c.1
Partus matrem sequitur. l. huiusmodi.§.legatum,de leg. 1.563 c. 2
Partus non subijci, id est, non supponi publice interest. l. 1. §. sed & si. ver. publice. de uentre inspic.70 colum. 2
Partui consuli æquum esse.l.1.§.rectissime. de ventre in pos. mitten. 1267 c. 1
Partui nascituro magis faueri, quam nato.1279 c. 1
Partum decem mensium, & duorum dierum,dici legitimum 273 c.2
Pater naturali ratione à filio ali debet. l.si quis à liberis. §. si mater. uer.parens.de lib agno.62 c.
Pater dat tutores sine inquisitione, mater non,l.4. in prin. de test.tut.13 c. 1
Pater filium, & filius patrem alere tenetur.l.si quis à liberis.in prin.de liber.agnosc.64 c.2
Patris concubinæ cum filio nefaria cõiunctio est l.1.§. pen. de concub. 75 c.2
Patris dolus nocet filiæ.gloss. fi. l. Mæuia.so.mat. 36 c.2
Patris debita filius soluere non tenetur.l.5. §. parens quamuis. de liberis agnos. 64 c.2
Patris, & filij impuberis testamentum haberi pro vno.l. patris.de vulg.326 c. 2
Patris, vel ani delictum, an & quando noceat filio,aut nepoti.l. diui Fratres.de inre patr. 1304 c. 2
Patris,vel matris dictum, non præiudicare filio.1278 c.1
Patris familias consuetudinem non esse spectandam.l.1.§. si defunctus de rebus cor. 233 c.2
Patris filium curatorem dari posse.l.2. de curat.furio.& prodig. 241.columna 1
Patri filium superuixisse præsumendum. l. cum pubere. de reb.dub.926 c. 1
Patri omnia videntur concessa ob naturalem affectum.l.Aurelius. §. Titius.de lib leg. 892 c.2
Patrem egere iniquum est, cum filius sit in facultatibus. l. 5. §. & si impube. & l.si quis à liberis. §. impubes. de liber.agnosc.
Patrem filio non assignet,qui se darit adoptionem!. si pater. de bon. poss. contra tab.1237 c. 2
Patrem non admitti in testimonium filij. 251 c. 2
Patrem à filio regi indecorum. l. his qui.ad princ.de tuto.& cura.102 colum. 1
Patrem, & matrem à quibus educatus sit,qui appellauerint maleficos,mihitia esse indignum.l.1.in fin. de obseq.à lib.& iber.1306 c.2
Paternæ affectioni nonnihil dandum. l. qui cum natu.§.si patris. de bo.liber. 1326 c.2
Paterno affectui parci.l.pen. quod fal. tuto.auto.§.fi.225 c. 1
Patriam vnicuique esse dulcissimam. quod & Ouidius his versiculis expressit, Nescio qua natale solum dulcedine cunctos ducit, & immemores non sint esse sui.734 columna 1.
Patrimonij qui est modici,videri tutelam affect. sse.l Spadonem.in fi.de ex cus.tut.150 c. 2
Pauper deterioris est conditionis, quã diues.l. 3. §. tutores qui. de suspect. tut.167 c.1
Pueri minus,quam diuiti faueri.l.3. §. tutores qui. de suspec. tuto. ibidem.
Paupertas oneri impar præstat excusationem.l.pe à susceptam.de excus.tu tor. 159 c.1
Paupertatem a tutela excusare.l. paupertas. in princ. de ex. us. tuto. 17- c. 1
Paupertatem prodesse. 1074 c. 2
Peculio in suo nomine esse.l.Stichus. in fin. de peculio legat, 824. columna 2.
Pecuniam sterilem dici, quæ sine usura sit.l. quid ergo.§. vsuras. de contra.& uti.218 c. 1
De pecunia seruire durius esse, quam de persona.1314 c.1
Pœnam non debere egredi delictum. l. rescriptum. de ijs quibus ut indig. 937 c. 1
Pœnam unde quis meruerit, inde præmium non debet reportare. 413 colũna 2
Pœnitentia nuda reuocari iussum. l. si quis mihi.§.fi. de acquir. hæred.436 c. 2
Per alium posse quempiam id, quod p se non potest. 895 c.2
Perdit quis per alium, quod per se habere posset.90 c.2
peremta res non æstimatur, quæ si extaret,non æstimaretur. l. in ratione.§.si seruus.ad leg.Falcid.1007 colum. 2
Perfici ex præcedenti, & sequenti imperfectam orationem. l. cum pater. §. cum imperfecta.de legat.2.740 colum. 2
Perfidiosus ad tempus,post tempus prohibitus videri.l.fratuliberum. §.Stichus. de leg 2.563 c.1
Perpetuum intelligitur,quod non habet tempus limitatum. l. Iurisperitos,in prin. de excus. tut. 164 columna 2.
Perpetuitatis causa, vel quasi quæ inde aucupentur, non videri ele. 876 c. 1
Perplexitatis causa impossibilitas vitiat institutionem.l.si Titius de condi.instit.355 c.2
Persona fauorabilior quam causa.l.ex pluribus. de admi. tuto. 137 columna 1
Personale priuilegium non transire ad hæredem. l.cum patronus. de leg. 2. 598 c. 1.
Pertinacitatis pœna luenda. l. 3. §. tutores qui. de suspe. tut. 166. columna 2
Peruenire cum effectu accipi.l.qui concubinam.§.cum ita,2.de leg.3.681 colum 1
Peti quæ non possunt,non posse etiam repudiari.467.c.1
Philosophos non curare pecunias id quod & hodie theologi nostri faciunt,qui in illorum locum successerunt. 176 c. 1
Philosophos multos mortem sibi consciuisse.l. si quis filio. §. eius qui.de iniust.rup.290 c.2
Pietatis intuitu nonnunquam a iure communi recedendum,nedum a proprietate verborum.598 c. 1
Pietatem liberos parentibus. non operas debere.l.pe.de o. seq.a lib.liber. 1308 c. 1
Pietatem in parentibus æqualem esse, licet sit inæqualis potestas. l. 4. de cur. fur.& prodig. 241 c. 2
Pietatem quæ æquat, non faciendam. l.filius qui.de condi.instit. 395 colũna 2
Pignoratum pupillo fundum uendi posse.l. magis puto. §. si pupillo.de reb.cor. 235 c.2

Pisto-

Pistorum collegium licitum esse, & a tutela excusari. l. qui in collegio in princ.de excu.tu.202 c.1
Pluralitas geminat duas singularitates.l. qui concubinam. §. si Stichus. de leg.3. 681 c. 2
Pluralitas una geminat plures singularitates l.2.§. fina.& l. quamuis. §. si quis ita. de condit. & demonstratio.
Plurale significatione singularis augeri.289 colum.2
Plurale numerũ geminare singularis significationem.969 c.1
Pluralem numerum quandoque consistere in tribus.785 c.2
In pluralia quandoque resolui singularia. 516 col. 2
Pluraliter copulari uerbo singulari duo nomina disiunctiue posita. 466 c. 2
Plures non posse facile consentire. l. vni. de liberis municip. 1356 colum. 2
Segnius expediunt commissa negotia plures, quod est in contrarium ei, Multæ manus reddunt onus leuius. Vil hende maken lioh vuerck. 112 c. 1
Plurium iura, si ad unum perueniunt potest ille quod plures poterant l. si mihi. & tibi. in princ. de lega. 1. 517 col. 1
Poculenta l.3.§. poculenta. de pen.le. 830 col.2
Portionem portioni accrescere, non personæ. l. si totam. de acqu. hære. 462 col. 2
Posse non dicimur, quod honeste non possumus. l. filius qui. de condit. inici. 395 col. 2
Per alium posse, quod per nos non possumus.450 c.2
Possessio. Sine possessione ex solo titulo dominium quomodo, & quando quæratur.1145 col.1
Possibili conditioni hones æ, & facili hæredem parere cogi,inhonestam—, & difficilem ei remitti. l. facta. §. si sub conditione. ad Trebel. 1146 col. 1
Possidere uidetur, qui dolo desijt possidere.476 col. 1
Possidens non sibi, sed omnibus possidet.l.is cui.§.si plures.ut in pos.leg. no. 1205 col. 2
Positio cuius est, eius esse priuationẽ. l. nolle. de acquirend. hæredi. 422 col. 2
Posteriorem uoluntatem seruandam si præcedens non sit derogatoria l. si mihi,& tibi.& l.fi.de leg. 1
Posteriora, derogant primis. 278 colum.2
Posterorum appellatione liberos non libertos contineri.l.quod his uerbis. §.1 de leg.3.§.fi. 723 col. 2
Potestas licet inæqualis sit pietatem tamen esse æqualem parentibus. l. 3. infra de cura. fur. & prodig.241 colum. 2
Potestate in patris naturalis remanere filium adoptiuum, nisi adoptetur.ab auo. 1233 col. 2
Præcedens genus, non restringi numerationẽ specierum. l. pectalis. §. pe. de au. & arg.leg.871 c. 2
Præcedens uoluntas, si non sit derogatoria posteriorum seruandam l. si mihi & tibi. §. fin. de leg. 1. 518 col. 1
Præcedentem scripturam determinari a sequenti. 342 c. 1
Ex præcedenti & sequenti perfici imperfectam orationem. l. cum pater §. cum imperfecta. de lega. 2. 640 col. 2
Præcedentia restringi. per sequentia. 832 c. 2
Præcedentia non semper restringi per sequentia. 846 col. 1
Præcedentium administratorum nomina tenetur agnoscere tutor. l. qui nominibus.de admi.tut.135 col. 2
Ex præcedentibus, & consequentibus media intelligi. 1092
Præceptum testatoris nudum non valere.l.Lucius. in princ. de leg. 3.728 col. 2 & in fum.
Præceptoris, merces ampla soluenda.l.cum plures.§.cum tutor.de admi.& peri.tut.121 c. 2
Pretium loco rei succedere.567 columna 2
Pretium relinquere uidetur, qui relinquit aquam. l. Mela. §. quidam. de ali.leg.846 c. 2
Pretium, & rem comparatam ex pretio loco rei succedere l. Imperator. §.fi de leg.2.623 c. 1
Pretium rei,secundum reditum æstimari. 557 col. 2
Pretio rei expensarum appellatione non contineri. l. quibus diebus. §. 1. de conditi.& demonstra.962 columna 1
Pretij uarietatem loci & tempora afferre.l.pretia.§.fi. ad leg. Falc. 1044 col. 2
Precio corrumpi deterius esse, quam precibus 450 c. 1
Præfocare. Qui partum præfocat, uel abijcit,uel alimenta ei negat, necare uidetur. l.necare. de liber. agno. 62 c.1
Præiudicium non fit ueritati.l.5.§.memineisse.de lib.agno.64 c.1
Præiudicium grande affert filio confessio patris. l. 1. §. Iulianus. de lib. agnos. 60 col. 2
Præiaturam non dari usque ad tempus posse.320 col. 2
Præparatorium contineri præparati appellatione. l.in argento. de auro, & argen leg.865 c. 1
Præsens ad tempus restringi indefinitam orationem. l. vlt de aur. & arg. leg.876 col.2
præsens non intelligens, censetur absens l. non multum. de auth. tuto. 158 column.2
Præsens non contradicens, uidetur consentire. l. 3. in fi. de fideius. tuto. 276 col.2
Præsentis temporis verbum restringi ad tempus testamenti. l. vxorem §.testamento. de le. 3. 698 c. 2
Præsentem censeri rem casu absentẽ l. si ita legatum. de leg. 3. 724 col.2
Præsentia corporis non sufficit ad auctoritatem.l.1. §. fi. de auto. tut. 153 col. 2
Præsentia hominis inuiti,nihil operatur. l.1.§.fi. de auto. tu. 153 c. 2
Præiare neminem plus oportere nomine legati, quàm ad eum ex hæreditate peruenit. l. 1. §. si is qui,ad Treb.1097 col. 2
Præsumptam defuncti uoluntatem multum operari.l. quidam testamento & l. seq. de vulg. 370 col. 2
Præsumptionem uoluntatis sumi ex scientia testatoris 927
Præteriti temporis alimenta peti posse, & illi etiam renunciari. 850 c.1
Prætoris uox una lex est.1232 c.2
Principis beneficium quandoque iniquum.l.ex facto.§.etenim. de vulg. 383 col.2
Princeps beneficia sua interpretari. l. ex facto. in prin. de vulg. c. 1
Principes æquitate esse mouendos. l. qui filium.§.fi.ad Treb.1160 c.2
Principale accessorio non confirmari ex pupillari.de vulg.284 c.2
Principale trahere accessorium. l hæres meus §.fi.de leg.3.734
Princip. le si non ualet, nec accessorium. l. petitor. de lib. lega. 896 colum. 1
Principali cedere accessorium. l. si qñ,de auro, & arg. leg. 869 col. 1
Principali remoto, remoueri & accessorium.l.fundi.§. fi. de fund. instru. 813 col.1
Principali suo restringi uerba generalia accessorie apposita. l. prædijs. in prin.de leg. 3. 726 c. 1
Prior scriptura posteriorẽ corrigit l.nihil prohibet. de ali. leg. 540 colũ. 1.
Priuatio eius est,cuius positio.l. nolle, de acq.hære.422 col.2
Priuilegium paupertatis cessare, cum fuerint adauctæ facultates. l. non tantum.§ eos qui. de excus. tut. 191 colum.2
Priuilegium personale non transit ad hæredem.l. cum patronus. de leg.2. 598 c. 1
Priuilegium personale quando prosit alteri 598 col.2
Priuilegium non tollere priuilegium. 402 c. 2
Probare oportere actorem fuæ intentionis cãm, alioqui succumbere. l. cum qui ad Treb. 1120 columna 2
Probandi onus incumbit dicenti glo. penul.l.Titia sol.mat. 30 c. 1
Probatus semel. potest reprobari. l. sed & reprobari. de excusa. tut. 175 colum.2
Procreandam ad sobolem dotari fæminas, & ad replendam liberis ciuitatem.l. 1. soluto matrimonio. 2. colum.1
Procuratoris ad negotia qualis sit persona non curatur. l. quamuis. §. fina. ad Trebellianum. 1123 columna 2

Index posterior materiarum Infortiati.

Prodigus eſt, qui in ſermonibus uidetur mentis compos, ſed factus eſt inops.l.his qui.§. diuus. de tuto. & cura. 102 col. 2

Prodigus furioſum exitum habet.l.his qui in fin. de tuto.& curat. 102 colũna 2

Prodigo interci di bonorum adminiſtrationem.l.j. de cur. fur. & prodig. 240 col.2

Prodigum bona dilapidare. l.r. de cura.furioſo & prodig. pa. 241 c. 2

Prohibitum ad tempus,ad tempus conceſſum eſſe.l.pater filium §.fundum. de le.3.693 colum.1

Prohibitum una uia, alia permitti non debere.l.ſcire.§.1.de tut.& cura. 103 colum.1

Prohibitum directo,fit per conſequentiam.153 col.2

Promiſſio in genere mediocritatem ſignificat.530 col.2

Propoſitum maleuolum non mutat ſatiſdactio.l.qui. de ſuſpect. tuto. 168 col. 1

Propoſitum in propoſitum quod operatur,hoc oppoſitum in oppoſito.l.fi. §.fi. de le. 3. 737 col. 1

Prouocatus,qui ſe vlciſci uolunt. ei ignoſcendum eſſe.l.qui. cum natu.§. ſi libertus.de bo. lib. 1326 col. 2

Pubertatẽ eſſe finem pupillaris ſubſtitutionis.l.in pupillari. de pupi. ſubſti.364 c. 2

Publicas utilitas quando preferatur priuatæ. 2 col. 1

Publicum ius remittere nemo poteſt l.quidam. in princ. de adminiſtra. & per. tut. 113 col. 2

Publici iuris eſſe teſtamenti factionẽ. l. 3. de teſta. 246 col. 1

Publico iuri derogari non poſſe.l. cerdonem . de oper. lib. 1318 columna 1

Puniri ſatis furore quempiam. l. fi. in fin.de adminiſtratio.tuto. 153 colum n 2 1

Puniri non debet quis in pecuniam alterius.l ſi maritus ſoluto matr. 30 colum.1

Puniri etiam facti atrocitate tutorem non ſolum remoueri.l.1.in fin.de ſuſpec.tut.163 c. 2

Puniendum non ideo quempiam, qđ iactitet eſſe ſe,quod non eſt l. fin. qđ falſo tuto.ant.225 colum. 2

Pupillaris res ante pubertatem non uſucapitur.220.c. 2

Pupillaris tacita matrem excludit. 385 colum.1

Pupillo expedit rem ſaluam fore, magis quàm cautionem habere.l.5.de ſuſpe. tut. 168 c. 2

Pupillo pignoratum fundum tutores vendere poſſe.l. magis puto. §.ſi pupillo.de re.eo. 135 c. 2

Pupillo non currere præſcriptionem triginta annorum.1075 col. 2

Pupillorum prædiorum diſtractio quo modo a prætore permittatur.l.magis puto.§.non paſſim & ſequentibus uſque ad finem.de reb.eor.236 columna 2

Q

Quadriennium.Per quadriennium.i. ſingulis quadriennijs l.pe.de an.le. 752 colũna 2

Quantitatis appellatione quandoque ſpeciem intelligi.539 c.2

Quæſtionem indicia præcedere debẽt. 400 c. 2

Quis,vel qui,relatiuum reſtringere antecedens.l.ſi quis. de auro. & argen. leg.869 col. 2

Quod minus eſt in dubio debetur. l. Idem Iulianus.§.ſcio.de le.1.533 colum.1

R

Raſo inſtrumento an ſit credendum.129 1 c.1

Ratio ubi eadem eſt, ibi debet & ius eſſe idem. 1299 c. 2

Ratione aliquid habere,vel non habere.l.Imperatores.de tut. 213 c. 2

Rationem duorum temporum habendam ait pytagoras mane. ſcilicet & veſperi, id eſt, eorum & quæ acturi ſumus,& quæ geſſimus, in uer. temporum.1376 col.2

Reconciliatio inimicitiam tollit. 166 colum.1

Reddere charitas rationum tantum non eſt reddere rationes.897 c.2

Non rediſſe quæ interueniſſi, eſt rapuiſſe.l.diuortio. §. puto aũt. ſoluto matr.10 c. 2

Redditus eſſe generalius uerbum,quã fructus.1140 co.2

Referre nihil, non fieri aliquid,uel nõ iure fieri.769 co. 1

Regionis errorem non nocere , ſi de corpore conſtet.l.patronus.§.liberis. de le. 3.687 col. 2

Relictum dignitatis nomine ad ſucceſſorem extendi.l. quod principi.de leg.2.613 c.2

Religionis contemptu facile plerique iuuant, alij metu numinis timide. l.quæ ſub conditione.de conditio.infirt.391 col. 2

Religionis fauore intelligitur, quod maius eſt.l. Titia. §. Seia. de auro & arg.leg.875 col. 2

Reliquum, uerbum quid importet, & quid appellatione reliquorum contineatur. 315 col. 1

Reliqua colonorum non cedere legato fundo uti eſt.l.qui habebat.§.fi.de leg.3.734 c.2

Reliquorum appellatione non contineri pecuniam exactam,vel iam depoſitam patriſſimilias uſibus . Offidius.de leg.3.731 co.1

Remanet quod onere deducto , id habere quis dicitur l.non amplius.de leg.1.523 colum.2

Remittere publicum ius nemo poteſt l. quidam. ad princ. de adminiſtra. & peri.tut.123 col. 2

Remiſſionem rationum reddendarum non extendi ad reliqua l.ſi ſeruus uetitus.de leg. 1. 585 c. 1

Remiſſum a iure non eſt neceſſe remitti a iudice. l. quæ ſub conditione. §.de hoc.de condi.inſti.393 co.1

Remouere ſuſpectum poteſt iudex ex officio.l.3.§. præterea. de ſuſpe. tut. 164 col.2

Remoueri tutorem non modo atrocitate facti,ſed etiam puniri. l.1.in fi. ſuſpe.tut.163 co.2

Remunerare.ad remunerandum teneri nos. 1297 col.1

Renaſci aliquid facilius,quam de nouo naſci.572 col.2

Repetitam conditionem non uideri quæ repetita uitiaret.l.ſeruo alieno. §.pe.de leg.1.579 co. 2

Replenæ ciuitatis liberis gratia , & procreanda ſobolis dotari fœminas l.1.ſol.matr. 2 c. 1

Reprobare non poſſum , quod probaui gl.in l. cum mulier. ſoluto matr. 35 col.2

Re potius intuendas eſſe, quam uerba 302 co. 1

Rerum æſtimationem uariam debere fieri , & de tota re , non per partes. 1000 c.1

Rerum uocabula immutabilia, hominum mutabilia. l. 3. §. 1. de lega. 1. 512 co. 2

Rei pretium expenſarum appellatione non contineri . l. quibus diebus. §.1.de condit.& demonſtrat.962 colum. 1

Reipublicę cauſa abſentem directas debet ire uias.l.non ſolum.§.2.de ex cu.tut. 182 col. 2

Reſtaurare.l.ſed ſi §.ius.de reb.eo. 235 colum.2

Reſtituere non cogitur, quod quis hẽt ex erronea ſententia. l. debitor. §.fi. ad Treb. 1143 c.1

Reſtringi ſuo principali,uerba generalia acceſſorie appoſita. l. prædijs . in princ.de leg.3.726 c. 1

Rerum in totum eſſe, qui in parte deliquerit. 493 col. 2

Rerum ſuccumbere in exceptione facit quod actorem in petitione.l. 3. §. ſi quis duobus. de adim. lega. 900 colum. 2

Romam communem patriam cenſeri. 176 co. 2

S

Sacerdoti,uel miniſtris eccleſiæ relictum eſt, eccleſiæ relictum uideri. l. annua his. §. 1. de annuis le. 748 col. 1

Sæuitia, quæ in proprio ſeruo culpanda eſt , in alieno eſt coercenda . l. ſi conſtante. §.ſi maritus.ſolu.matri.24 colum.2

Salutem ſuam domini ſaluti non debere ſeruum anteponere l. 1. §. eodem autem . de ſenatuſconſ. Sylla. 490 co. 1

Sanctam eſſe debere perſonam filio & liberto patris,ac patroni.liberto.de obſe.a lib.1303 c.1

Satisdare non teneri miniſtrum ad diſtribuendum electum , niſi pauper fiat l.libert.§. largius. de annu. lega. 750 c.7.& in ſum.

Satiſdatio propoſitum maleuolum non mutat. l. quia . de ſuſpect. tut. 167.columna prima.

Scaphium, vas aptum mulieribus ad alui excrementa excipienda.868.colum.2

Scientia præſumitur.1157.c.1

Scripti hæredes ſemper legitimos præcedunt.l.in plurimum,de acqu.hær. 456.c.1

Scriptorem teſtamenti in teſtamento certum eſt teſtem eſſe poſſe.l.domitius,de teſt.256.c.1

Scriptura noniſſima ſpectatur. l. tutor datus,ad ſi.& l. hęreditas.§.j.de teſt. tut.84.c.2

Scriptura prior poſteriorem corrigit. l. nihil prohibet,de leg.adim.504. columna 1

Scripturæ in dubio ſtandum. l. ſi alij. de vſufruct. lega.758.colum.1.& in ſum.

Sripturæ ordinem non ſeruandum l.2. §.ſed ſi quis ita,de vulg.357. columna 1

Scripturæ pro parte . proteſtari poſſe parte nõ.l.Aurelius.§.pe de lib.leg. 895.c.1

Scripturam teſtamenti niſi legatarius oſtendat, non debere cauere ei.l. poſtquam.§.ſi dies,vt lega.no.caue. 1169.c.2

Scriptum non eſſe, & legi non poſſe idẽ.l.2.de ijs quę pro non ſcri. hab. 131.c.1

Pro non ſcripta habendam impoſſibilem cõditionem.l.mulier. de cond. inſti.397.c.1

Scrupuloſa non eſſe admittenda.l.ſed hæc.de excuſa.tut.197.c. 2

Scrupuloſa non debere eſſe iura.l.poſt humus præteritus . de iniuſt.rup.in princ.293.c.1

Scutellæ.l.& ſi nõ.§.argento facto. de aur.& arg.863.c.2

Se quiſque ſæpe corrigit.123.c.1

Secretorũ ſecreta debet eſſe ratio 1285 c.2

Semel hæres, deſinere eſſe hæres non poteſt,l.ei,qui ſoluendo. de hęred. inſtit.346.c.2

Senecæ conſulis tempore celebratum eſt Trebel.ſenatuſcon.l.1.in prin.ad Treb.1079.col.1

Senex qui non ſit,dici iuuenem.l. non aliter.in fi.de leg.3.719.c.1

Senem citius mori præſumi in alimentis,quam iuuenem.1046.c.2

Senſum,quam verba amplecti præſtat. l.3.§.conditio.de adim.900. columna 2

Sententiæ,licet iniuſtæ, parendum eſſe propter autoritatem iudicis.l. ſeruo inuito.ad Trebel.§. cum prætor. 1152.c.2

Sententiam appellationis partim confirmare,partim deſtruere poſſe indicem.l.vlt.de iur.pat.1308.c.1

Sententiam ex falſa cauſa latam non valere.433 c.2

Sequens adminiſtrator nomina facta ab alio non tenetur accipere ſuo periculo.l.tutor ſiue,de admi.tut.130. col.1

Sequens ſcriptura, præcedentem determinat.342.c.1

Seruum debere etiam corporis obiectu defendere dominum.l.cum dominus,ad ſenatuſc.Syl.498.c.2

Seruum domino operari debere.1219. col.1

Seruum vniuerſitatis non eſſe ſingulorum 434.c.2

Seueritatem,vel imperitiam iudicantis partibus obeſſe nõ debere l. qui cum natu.§.ſi tamen de bon. liber. 1326.c.1

Si non, ſemper ponitur conditionaliter 79.c.1

Signatum teſtamentum quando dicatur.l. ad teſt.§.fi.de teſtamen.255.colum.1

Simplex pro compoſito ſæpe ſumitur. 1.c.1

Singulare vniuerſale, quandoque refertur ad præcedentia.l.hęres meus. §.vxori.de leg.3.733.c.2

Singularitates duas geminat pluralitas vna, l.qui concubinã.§.ſi Stich⁹ de leg.3.681.c.2

Singulorum vtilitate non debere, neque affectu,ſed communiter pretia rerum fungi l.pretia.in prin.ad leg. Falc.1043.c.2

Sobolis procreandæ gratia,& ciuitatis replendæ liberis dotari fœminas l. 1.ſol.mat.2.c.1

Socium vxoris virum eſſe.849.c.2

Soluendi terminum confitenti dari l. ſi domus §.2.de leg.1.552.c. 1

Soluens quod debet, poteſt petere qđ ei debetur.l.ſi cum dos,rer. amo.52. col.1

Sororem a fratre, vel ſorore ali debere 121 c.2

Sorores fratrum appellatione contineri l.Lucius.§.quæſitum.de leg.3.729 col.1

Sors.In ſortem debere ſuperfluũ imputari.1298 e.2.in tex.

Speciale facilius tolli quam commune l.eius militis.§.1.de mili.teſtam. 416 c.2

Speciale mandatum.435 c.2

Spes res dicitur mea gl.fi.§.1.l. ſi filiofami.ſol.matr.26 c.1

Speciemm numeratio non reſtringit genus præcedens. l. pediculis. ff. de au.& arg.leg.871 c.1

Spectandam mentem,non verba.l. pe. de confir.tut.95.c.1

Spurios quandoque habere expedit. 2 col.1

Standum vnius teſtis dicto quando ſit l. Theopompus. de dot. præleg.784. col.1

Sterilem pecuniam dici, quæ ſine vſura ſit.l.quid ergo.§.vſuras,de cõtra. & vti.ac 218.c.1

Studiorum impenſas pro modo facultatum impendendas.l.de bonis matris.§.qui pupillo.de Carboniano edicto.1264.col.2

Subiecta eſſe talia, qualia prædicata demonſtrant.l.3.de fun. inſtru. 798. col.1

Subitaneus lapſus nemini imputandus.l.etiam contutoris,de adminiſt. tuto.122.col.2

Subſtitutum non magis à teſtatore videri diligi, quam inſtitutum l. Publius.§.1.de cond.& demon.970 colum.1

Subtilitas probatur.l. 1. §. Marcellus. de hær.inſti.302 c.1

Suburbia: patriæ appellatione contineri.l.vxorem.§.leganerat, de leg.3 699 c.2

Succedere loco rei pretium, & rem cõ paratam ex pretio l.Imperator. §.fi. de leg.2.628 c.1

Succedant vt ſibi filij, in parentum voto eſſe l.Iulia.ſi quis omiſ. cau. 485. col.2

Succeſſioni ex teſtamento quamdiu locus eſt,non poſſe locum eſſe ab inteſtato.400 c.2

Succeſſor locationi per aliquem factę ſtare tenetur. l. ſi filiofamilias. §. ſi vis,ſolu.matrim . facit contra eum qui dedit beneficium ad firmam , & poſtea illud permutauit.26. colũna 1

Succeſſoris eſt, quod dignitatis nomine relictũ eſt l.quod principi de leg. 2.913 c.2

Summarij in cauſis exceptio quando admittatur l.3.in prin.vt in poſ.leg. no.1203.c.1

Summarijs in iudicijs exceptionẽ non admittendam. l. ille à quo. §. 1. ad Treb.1091 c.2

Sumptus ita faciendos eſſe, vt ſuperſit aliquid.203 c.1

Supellectilem etiam intelligi,domo legat.l.ita teſtamento §.1.de fun.inſt. leg.807 c.1

Superflua non vitiare, ſed neceſſaria prætermiſſa diminuere contractum 816.c.2

Superioris autoritatem in eo non eſſe, quando neceſſario deſtruẽdum eſt. 682 c.1

Supremus eſt, quem nemo ſequitur, proximus, quem nemo præcedit. l. ex duobus,de vulg.& pupil. in prin 372.c.2

Suſpectus quandoq; per procuratorẽ defenditur.569 c.1

Qui ſe ingerit, ſuſpectus eſt.l. ſcire,in fi.de tut.& cura.105 c.2

Suſpectam hæreditatem adire non cogi.l.non eſt cogendus.ad Tre. 1130. col.2

Suſpectum mores faciunt,non paupertas,l.ſuſpectum,de ſuſpe.tut.168.colum.2

Suſpectum quempiam contumacia fieri.l.impuberibus.§ præterea de ſuſpect.tut.168 c.2

Suſpectum iudex ex officio remouere poteſt.l.3.§.præterea,de ſuſp.tu.164 col.2

Suſpectum tutorem non reddit delictum præcedens tutelam.l.3.§.nunc videamus,de ſuſpect. tutor. 164 colum.2

Suſpitionem omnem inducere poſſe vocem vnius 469 c.2

Suus dicitur,in quo quis habet ius patronatus. l. talem inſtitutionem

Index posterior materiarum Infortiati.

Index posterior materiarum Infortiati.

de hæredi.instit.331.c.1
Suus hæres auo non dicitur post eius mortem cõceptus. l.Titius, de suis, & leg.hær.1372.c.2
Suum est,quod vẽdicari potest.l. Quintus Mutius.§.argẽto omni. de au.& arg.leg.868.c.1
Suos hæredes patribus suis esse hæredes.1374.c.1

T

Acens consentit pro,& contra.l.2.§.fina. solu. matr.4. col.2
Tacitè quæ insunt, eorum expressionem nihil operatur.l. Corn. de hære. inst.& l.si ita legatum.§.1. de leg.1
Tacitum non vitiari viciato expresso. l.si fideiussor.de le.1.542.col.1
Totum non dicitur,licet expressum taceatur.l.quæro.§.ii.de testa. tute. 91. col.2
Talia esse subiecta, qualia prædicata demonstrant l.3.de fun.instr.789. colum.1
Taciditatis pœna luenda.l.tutor.j. §. si post.de admi.& peti.tu.115.c.2
Temporale vitium minus spectandũ quam generandi naturam.l. si quis posthumos.de lib.& posth.251.c.1
Tempus contractus in contractibus inspici.1040.c.2
Tempus tacendo currere.1208.c.2
Tempus medium non nocere. l. eum qui.de condi.& demon.& l.si à substituto.de leg.1.
Tempus mortis inspici debere in qualitate filij, cui est facta substitutio. 1250.c.2
Tempus vt currat,quatuor esse necessaria.1367.c.1
Tempotum duorum rationem habendam, vt in verbo rationem habendam,habetur.1370.c.2
Tenta cupidine sobolis procreandæ l. si cum dotem.§.si maritus. in fi.sol. mat.200.c.1
Terminum dari ad soluendum consenti.l.si dom.& §.2.de lega. 1. 552. col.1
In termino non computari dies impedimenti.l.quibus diebus, de condi. & dem.961.c.2
Testamentum quid.l.1.de testam. 245. col. 2
Testamentum, mentis testationem esse.596.c.2
Testamentum omne,dici voluntatem vltimam,nisi contrarium probetur. 1267.c.1
Testamentum vitiari per conditionẽ turpem.l.filius qui.de condit.instit. 395.c.1
Testamentum principale qui arguere vult eum à secundis tabulis repellẽdum esse.941.c.1
Testamentum patris,& filij impuberis habetur pro vno.l.patris,de vul.366. col.2
Testamentum obsides facere non possunt.l.obsides de testa.248.c.2
Testamentum valere mortem sibi consciscentis tædio vitæ.l.1.§.si quis.ad senatusc.Sy.489.c.2
Testamenti factionem iuris publici esse.l.3.de testam.246.c.1
Testamenti factionem homini sanæ mentis non auferendam l. ex facto. §.etenim.de vulg.383.c.1
Testamenti tempore non corporis sanitatem, at mentis integritatem spectandam.l.1.de testamen.245.colum.2
Testamenta plura facere militi licere l.quærebatur,de mili.test.411.c. 1
Testator præsumit decipi in eo, quod ignorat.927.c.1
Testatoris pœnitentiam tot testibus probari debere, quot in testamento requiruntur.518.c.1
Testatoris verba intelligi debere,vt aliquid operentur.l.generali.§. 1. de vsufru.leg.763.c.2
Testatoris voluntatem magis probari ex eius vsu,quam instrumentis.l. pẽijs.§.1.de leg.3.727.c.1
Testatoris voluntatem vltimam sepissime ex consuetudine exprimi.837. col.1
Testatoris voluntatem in iuris potestatem quandoq; resolui 312.c.2
Testatoris voluntatem probatam,præualere scripturæ. l. qui quartam. de leg.1.519.c.1
Testatoris voluntatem non semper seruari.327.c.2
Testatoris in humanam voluntatem non recipiendam, de condi. institu. 399.c.1
Testatoris voluntati non semper parẽdum esse 399.c.2
Testatorem non posse omnia.1318.c.2
Testis vnius dicto quando fietur: leg. Theopompus,de dote prælegat.784. c.1
Testem officium publicum habere. 471.c.1
Testem esse non posse quempiam eo testamento,quo institutus est hæres l.qui testamento. de testamen 251. col.1
Testem esse posse in testamento, testamenti scriptorem.l.Domitius. de testa.257.c.1
Timendum esse Deum,l. quæ sub conditione,de condi.instit.391.c.1
Tolli facilius posse speciale,quam cõmune.l.eius militis.§.1. de mili. testa.416.c.2
Totum agnoscere videri. qui partem agnouit.l.si cui res.de legat. 2. 614. col.1.
Transpositionem verborum non vitiare legatum.l.quidam,de pecu.lega. 823.c.1
Tunc verba præsentis temporis cũ adverbio tunc, referuntur ad tempus mortis.l.pe.de testa.tuto.92.c.1
Turpem conditionem haberi pro non dicta.I.non dubitamus,de condi. & dem.954.c.1
Turpem conditionem. vitiare testamẽtum.l.filius qui.de condit.instit.395. col.1
Turpes operas non implendas.l.hæc de mum,de oper.lib.1317.c.2
Tutela est officium virile. l. tutela. de tutel.81.c.2
Tutelam susceptam deserunt pauci.l. nec ille,de tut.& cur.103.c.2
A Tutela excusare infirmitatẽ, & corporis ægritudinem.l.non solum,§.si quis.de excu.tu.183.c.2
Tutela liberati per capitalem inimicitiam.l.athletæ.§.4.de excus.tut.277. col.2
Tutelis,& curis remitti ciuitatum magistratus.l.athletæ.§. de excus.tuto. 177.c.2
Tutor domini loco est, dum bene gerit.l.tutor qui tutelam.de admi.tut. 126.c.1
Tutor an propriam vtilitatem præferre debeat vtilitati pupilli. 129. colum.1
Tutor solennia munera mittere potest l.cum plures.§.cum tutor, de admi. tuto.121.c.2
Tutor debet facere quæ bonus paterfamiliàs faceret.l.generaliter,d admi. tut.120.co.2
Tutoris dolum pupillo non nocere. l. 3.quando ex facto tut.761.c.1
Tutorem suspectum non reddi per delictum præcedens tutelam.leg. 3. §. nunc videamus, de suspe. tut.. 164. col.2
Tutorem sæpe remoueri,& puniri.163. col.2
Tutorum factum irritum esse,si aliter atque à prætore iussi sint, fecerint.l. si pupillorum.§.si prætor,de reb.eorum.238. c.1
Tutorum periculum commune.l. tres tutores.ad prin.de admini.tuto.146. col.2
Tutores idoneos affirmãs fideiussoris instar habet.l.4.in fi. de fideiuss.tut. 226.c.2
Tympana 872.c.1

V

Ariatio non permittitur, quando electio trahit secum executionem. l. apud Ausidium.de opti.lega.791. col.2
Variationem reprobari.515.c.1
vendere damnatus, intelligitur iusto pretio l.si fideiuss.§.fi.de leg.542.colum.2
Vendere res suas nemo cogitur, inuitus.l.non enim.rer.amo.52.c.1
Venditor rerum pupili quandoque retinet eas pretio nõ soluto.l.tutor rerum,de admi.tu.148.c.2
Veram vtramq; partem copularina requirit,alteram tantum disiunctiua. l.si hæredi.l. de condi. institionum. 390.c.2
Verbum positum vel omissum non nocere.1294.c.2
Verba præsentis temporis referingi ad tempus testamenti. l. vxorem. §. testamento.de legat. 3. 698. columna 2

Verba

Index posterior materiarum Infortiati.

Verba minus amplecti præstat, quam sensum.l.3.§.conditio. de ali. lega. 900 c. 2
Verba iactantiæ causa prolata dispositionem non inducere.l. vlti. de testa.257 c.1
Verba debere intelligi,vt aliquid operentur.l. si quando.de legat. 1. & l. generaliter. §. 1. de vsufruct. legat.
Verba legis deficiant, ex lege tamen dicitur,quod ex mente eius colligi potest l.3. in princ. de legi. tuto. & no.l.pen.de confir.tut.
Verborum cum nulla est ambiguitas. debere admitti voluntatis quæstionem.l.ille aut ille. de legat. 3. 678 col.2
Verborum cum resultat iniquitas. legis latoris mente esse seruandam.l. scire.§.aliud etiam.excus.tuto.186 c.1
Verborum transpositio non vitiat legatum.l.quidam de pecu. leg. 823 col.1
In verba legis quandoque quis incidit,sed sententia excusatur.l.fin. in prin.qui pe.tu.108.c.2.
Veritatis primordio quod adimatur, falsum non videri.l. cum filius. §. seruus.de leg.2.631 c.2.
Veritati præiudicium non fit.l.5.§.imo.de lib.agnos.54.c.2
Veritatem quandoque minus habere, quam opinionem.l.is.qui.de acqu. hære.425 c.1
Vias debere rectas ire Reipub. causa absentem.l.non solum.§.2. de exc. tu.182 c.2
Viatori an credendum sit.237 c.1
Via vna prohibitum, alia permitti nõ debet.1332 c.1
Vinculum iuramenti obligare. 1310 colum.1
Vindicare potest q̃ suum est,l.Quintus Mutius.§. argẽto omni. de aur. & arg.leg.868 c.1
Vindicta pro iniuria illa an,& quãdo permittatur. 481 c.1
Vinum acinaticum.595 c.1
Vinum est omnis liquor ex vinea, precedens.l.si quis vinum.de triti. leg. 795 c.1
Vitiari testamentum per conditionẽ turpem.l. filius qui. de condi. instit. 395 col.1
Vitiato expresso non vitiari tacitum. l.si fideiussor.de leg.1.542 c. 1
Vitium temporale minus spectandũ quam generandi naturam. l. si quis posthumos.de libe.& posthu.261 colum.1
Vitio suo quemq; debere incommodum accipere.l.nec id.si quis omissa cau.482 c.1
Viuentis hæreditatem nullam dici. 1207 col.1
Vlcisci qui se voluit prouocatus ei ignoscendum esse,l.qui cum natu. §.si libertus.de bonis liber.1326 colum.2
Vltimam voluntatem defuncti pro lege seruandam. 1296 columna prima
Vniuersali æquipollere indefinitam. l.si plures. de legat. 3. 732 columna 1.
Vniuersitatem consentire non posse. 434 c.2
Vniuersitatem non facile consentire, nec congregari.1213 columna prima
Vnius testis dicto quando standum. l. Theopompus. de dote prælog. 784 col.1
Vnum quandoque plurium vicem sustinere.314 c.1
Volo.Verbum,cum voluerit, tractum habet, quamdiu volet &c. l. fideicommissa §.si fideicommissum. de legatis tertio. 670 columna prima
Voluntas defuncti est ambulatoria vsque ad mortem. 901 columna prima
Voluntas defuncti totum facit.l. ex facto. §. rerum. de hæredi. institu. 312 c.1
Voluntas vltima nõ semper tenenda. l.quidam.§.1 de admin.& peri.tut. 114 c.1
Voluntas testatori probata, præualet scripturæ.l.qui quartam.de lega. 1. 519 c.1
Voluntatis quæstio admitti debet, cũ nulla est ambiguitas in verbis. l. ille aut ille, de lega. 3.678 columna secunda
Voluntatem coactam, voluntatem esse in accipienda hæreditate. 1089 col.1
Voluntatem præsumi ex sola scientia. 678 col.1
Voluntatem nouissimam seruandã. l. translatio.de adimen. lega. 901 colum.2
Voluntatem defuncti circunueniendam.l.4.in princip.si quis omis. ca. 475 c.1
Voluntatem defuncti implendam, si potest.l.quæ sub conditione.§. quoties.de conditio.institutionum 392 col. 2
Voluntatem testatoris interpretari secundum æquitatem. 1115 columna secunda
Voluntatem testatoris magis ex eius vsu,quam instrumentis perpendi. l.prædijs.§.1.de lega. 3. 727 colum. prima
Voluntate libera societatem procedere debere.1316 c.1
Voluntates defunctorum ineptas non seruandas l.seruo alieno.§.fin.de leg.1.579 c.2
Votũ parentum esse, vt filij eis succedant l. Iulianus. si quis omis. caus. 435 c.1
Vocem vnius suspicionem inducere posse.459 c.2
Vsuram & debitum nomine legato contineri.l.nomen.de legat. 3. 685 colum.1
Vsuram nõ posse excludere legitimũ modum.l.3.§.fin.de annu. leg. 738 col.2
Vsuram quæ non facit pecuniam, sterilem dici.l.quid ergo.§. vsuras. de contra.& vti.218 c. 1
Vsucapionem permitti alienatione permissa, & contra. 235 columna prima
Vsum in nostrum aliquid conuertere l.quid ergo.§. plane. de contra vti. 218 c.1
Vsu testatoris magis voluntatem eius perpendi, quam instrumentis, l. prædijs. §. 1.de leg. 3.727 columna prima
Vsusfructus vicem dominij obtinet. 560 col.2
Vtero qui gestatur,natum haberi. l. 2 §.remittit.de excusa.tutor. 172 colum.1
Vtile per inutile non vitiari.l. qui testamento. de leg. 2. 605 columna secunda
Vtilibus non contribui inutilia. 682 1023 col.2
Vxor non committit furtum marito, nisi vt filia patri.l. 1. rerum amota. vide l.nihil. in fi. eodem titulo. 49 colum.2
Vxor viro operari debet.1319 columna 1
Vxoris procuratorem maritum esse posse.171 c.1
Vxorem adulterio pollutam ducere non licere. l.Claudius. de ijs quib. vt indig.939.col.2
vxor est vna caro cum viro. gloss.1. l. quia parentis. solut.matrimon. 15 col.2
Actio turpis in vxorẽ negatur.l.ij rer. amot.50 col.1
Vxorem quodammodo facit vitæ societas dominam. l. 1. rerum amot. 49 colum.2
Vxorem in officio mariti esse debere. l.sicut patronus.de ope.lib. 1319 colum.1
Vxorem prægnantem post longam absentiam reper ens maritus, an teneatur partum agnoscere. l. 1.§. si quis. de liber. agnoscen.60 columna 2

FINIS.

Index legum Infortiati.

LEGES INFORTIATI Serie ALPHABETHICA hic ordinantur.

A

AB agnato.de cura.furio. 244 c. 1
Ab exhæredati . de leg. 1. 587 c. 2
Ab intestato. de iure codicil. 509 colum.
Ab omnibus hæred.de leg. 1. 571 c. 2
Acceptis.ad leg.Fal.1065 c.1
Accipientis.de aut.& con.tut.158
Actione de rationibus . de tute. & ratio. dist.209 c.1
Actus sui rationem. de adminiſt.tuto. 124 c.1
Ad fiscum.de act.rer.amo.53 c.2
Adigere.de iure pat.1301 c.1
Ad instruendam. de admi.tut.129 c. 2
Aditio hæreditatis.de acquir.vel om. hære.446 c.2
Administrantes . de excusatio. tuto. 199 c.2
Ad testium.de testa.254 c.1
Ad veterani.ad legem Fal. 1034 c.2
A duobus.de ope.liber.1309 c.1
Æmilius dexter. de adm.tut. 145 c.2.
Æquissimum ad senatus. Tertul. 1381 colum.1
Æquissimum.de se.tab .1291 c.1
Æris alieni.ad leg.Fal. 10340 c.2
Æstimatis rebus.36 c.2
Æstimatæ res.37 c.1
A filio hærede de alim.& cib.le.47 c.1
A filio hærede.de leg.2.523 c.1
A filia petijt.Ad Trebel. 1144 c.1
Agnato proprior .de legit.tuto.100 colum 1
Ait prætor de iure delibe.402 c.2
Alia causa.solu.mat.14 c.2
A liberto suo de bo.liber.1331 c.1
Alienus fundus.ad leg.Falc. 1042 colum.2
Alienus fundus.ad leg.Falc.1042 colum.2
Alimenta & vestiaria.de ali. & cib.le. 848 col.1
Alimenta liberto.de lib.agnos. 65 colum.2
Alimentorum . de assign. libert. 1339 col.2
Alio hærede.de alimen.& cib.leg.842 colum.2
Aliquando accidit.de conditio.& demonst.924 c.1.
Aliter atque.de pecu.leg.822 col. 2
Alterius curatoris.de tute. & rat. dist. 214 c.2
alteri ex hæredibus. de adimen. lega. 906 c.2
Alumnæ suæ,de adimen.lega.908 colum.2
Amicissimos . de excus. tuto. 197 colum.2
An in magistratus.de mag.conue.232 col.2
Annua his verbis . de ann. legat. 746 col.2
Annua pecuniam. de annu. lega. 739 col. 2
Ante tabulas.de iure codicil.504 colum.2
Antistius de acqui.vel omi.hæred.
A patre, vel domino.de leg.3.666 colum 2
Africanus. de leg.1.532 col.1
ἀφίενται ἐπιτροπῆς, de excusat. tuto. 170 c.2.
ἀπελευτερον de excus.tuto. 188 colum. 1
Apud Aristonem. de admin. tuto.152 col.1
Apud Aufidium.de opt. lega.791 colum.2
Apud Iulianum. de hære. institu. 306 col.2
Apud Iulianum. ad Trebell. 1088 colum.2
Apud Pamphilum . de aur. & argen. leg.856 c.1
Argento.de leg 3.709 c. 2
Argumento sunt.de aur.& arge.lega 866 c.1
Aristo existimat.de acquirend. hære. 457 c.1
Aristo.de acquir.hæredit.468 columna 1.
Aristo negauit de iure codicil. 507 colum.2
Aristo scribit de iure deliberan. 402 colum.1
Asse toto.de hæredi.instituen.340 colum.2
Assignare de assig.lib.1339 c. 1
A testatore.de condi. & demonst. 994 col.2
Athletæ habent. de excusat.tuto. 177 col. 1
At si ancilla.de pecu.leg.817 col. 1
At vbi.de legat.præstand. 1236 columna.2
A tutela remotus.de contra.& uti.218 col.2
A tutoribus. de admin. & per.tut.129 col.1
Aufertur hæreditas.de ijs qui.vt indi. 932 col.2
Auia,quæ nepotem.de condit. & demonst.980 c. 1
Auibus legatis.de legatis tertio . 716 col.1
A vobis quoque . de annu. legat. 739 col.1
Aurelius Symphorinus, de lib. legat. 891 c.2
Aurelio Sempronio . de liber. legat. 887 c. 2
Aut certe. de oper.liber.1312 columna 2

B

BAlista. ad Trebell. 1119 colum.2
Bello amissi.de excusat.tu. 192 col.1
Beneficio legis . ad legem Falc. 1048 col.1
Bona autem . de bonor. possess. 1215 colum. 1
Bona militis , de veteranis . 1365 colum.1
Bonorum possessione . de leg. præsta. 1250 c.1
Bonorum possessio . de bonor. possess. 1214 c.2
Bonorum possessione . Vnde liberi. 1347 c.1
Bonorum ventris.de cura.fur.243 colum.1

C

CÆtera igitur . de legatis 1. 534 c.1
Caius Seius. de legat.2. 630 c. 1
Caius.Seius.de Senatus.Syllan. 500 c. prima
Caius, de iur.patro.1302 c.2
Caius Seius.solut.matr.34 c. 2
Caius Seius.de annu.lega.743 columna 1
Caius testamento de excusatio . tuto. 190 c.2
Caio Seio.ccc.de alim.& cib. leg. 844 col.2
Campanus.de ope.lib.1319 c.1
Cancellauerat.de ijs quæ in testa. dele.299 c.1
Capitis.de suis & legiti.hæredi. 1363 col.2
Capitis.vnde cognati.1351.col.2
Captatorias. de hæred. institit. 349 colum.1
Captatoriæ.de le.1.548 c. 1
Carbo nianum.de Carbo. edict. 1279 col.2
Carmelia.de iure patronat. 1306 colum.1
Cassius etiam . de liber. legat. 88. colum.1
Catoniana regula. 1. de regu. Caton. 628 col. 2
Catoniana.2.de regu. Caton. 930 colum.1
Causa cognita.de vulga.& pupil. 377 col. 1
Celsus pater.de leg.2.598 columna secunda
Centurio.de vulg.& pupilla. substitu. 364 c. 2
Centurio.de mili.testamen. 414 colũna 1
Cerdonem.de oper.liber. 1318 columna 1
Certum est.de inuest.rup. & irrit. test. 292 col.1
Certarum rerum. de testament. tuto. 86 col.1
Chartæ appellatio. de bonor. possessi. secundum tabulas . 1293 columna secunda
Chartis legatis.de lega.tertio. 719 colum.2
Chyrographis.de admi. & pe.tut. 146 colum. 1
Circa eos.de hæredi.institit.302 columna 2

Index posterior materiarum Infortiati.

Circa legem Falcidiam . ad leg. Falc. 1045.col.1
Circa pupillum. de administrat. tuto. 120 col.1
Circa tempora. quis ord. in bon. poss. ser.1367 col.2
Ciuibus ciuitatis. de rebus dub. 613 col.2
Ciuitatibus. de legatis. 1. 586 columna 1
Claudius Seleuchus.de ijs quib. vt indig.939 col.2
Clemens patronus . de hæred. institu. 342 col.2
Clodius. de acqui. vel omitt. hæredi. 367 col. 2
Codicillis Caio.de legatis 2. 658 colum.1
Cum tunicam.de auro & arg.leg.866 col. 1
Codicillis testamento . de annu.lega. 745 c.2
Codicillis . de vsu & vsufr.le.766 colum.2
Cogi ad Treb. 1094 col.1
Cognatis.vnde cognati. 1352 columna 1
Choæredi.de vulg. & pup. substit.377 col.1
Commodissime.de libe. & posth. 262 colum.2
Compluria.de tute.82 col. 1
Communi. de bo. liber.1329 columna 2
Concubinam ex ea. de concu. 76 colum.1
Concubinam ex sola.de concu.76 colum.1
Conditiones.1.de condi.insti.393 colum.2
Conditiones.2.de condi.insti. 395 colum.1
Conditiones.extrinsecus.de condi. & demonstr. 980 c.2
Conditionum.de condit.& demon.colum.1
Conditionum quæ.de cond.& demõ. 946 c.2
Conditionibus.de condi. & demonst. 948 col. 1
Conficiuntur. de iure codicil. 505 colum.2
Coniunctim hæredes.de leg.3. 712 colum . 2
Consilio,& opera.de curat.fur.241 colum.2
Constitutione. si quid in frau. patro. 1345 col. 1
Continetur autem.de fun. instru.807 col. 1
Contra rem de act.rer.amot.51 colum.1
Contrariã tutelæ actionem. de contr. & uti.216.c.1
Conuento hærede.de tut.& rat.distra. 215 col.2
Cornelius,& Mœuius. de hær. institu. 338 c.2
Credendum est,qui pet. tuto. 108 colum.2
Creditor debitori.de lib.lega.896 colum.2
Creditori ita.de legatis.3.678 columna 2
Creditorem.de leg.2.650 col.2
Cuius bonis.de curato. furio. 243 colum.1
Cui fundus legatus.de conditio.& demon.243 c.1
Cui quæ Romæ,de legatis, 3.723 colum.2
Cui seruus,si quis omis. caus. 484 colum.2
Cui vsusfructus.de vsu.& vsufru. leg. 762 col.2
Cum ab initio quãdmo.test.ape. 471 colum.1
Cum ab vno.de legatis.2.612 columna 1
Cum alij penum.de tri.vi.& oleo leg. 792 c.2
Cum alimenta.de alimen.& ciba.leg. 853 c.2
Cum aliter. de senatuscons. Syll. 487 col.2
Cum à pluribus.de serui.leg. 773 colum.2
Cum apud hostes. de lib.& posth. 284 colum.2
Cum aurum.de auro & arge.leg. 861 col.2
Cum autem pars.de legatis 2.592 colum. 1
Cum auus filium,de condit. & demõ. 992 c.2
Cum centum.da adimen.lega. 902 colum.2
Cum certus numerus.de tri.& oleo lega.794 colum.1
Cum certum . de auro & argen. lega. 858 c. 1
Cum certũ pondus. de triti.vi.& oleo leg. 793 c. 2
Cum codicillis . de testamen. tut. 92 col. 1
Cum curatore. de admin.tut. 126 colum.1
Cum de lanionis.de fun.instru.808 colum. 2
Cum dominus . de senatuscons. Syll. col. 1
Cum dominus seruum , de pec.le.824 col.2
Cum dos prælegatur.de dote prælega. 773 col.2
Cum dotem.ad legem Falcid.1041 colum.2
Cum ei partem.de legat.2. 606 columna 2
Cum emancipatus.de bono.possess.cõtra tab.1235 c. 1
Cum emancipati . de col. bono. 1256 colum.2
Cum emptor . ad legem Falcid. 1036 col.2
Cũ enim hæreditas.si quis omis. caus. 482 col.1
Cum erat pecunia.de annu.legat. 752 col.2
Cum ex filio.de vulg.& pupi. 375 colum.2
Cum ex oratione.de excusat.tuto.202 col.1
Cum falsum de acqui.vel omit.hære. 437 col.1
Cum filius rogatus, de condition. & demonstra. 997 c. 2
Cum filius de leg.2.629 c.2
Cum filiusfamil.de mili.testa.414 colum.1
Cum filiosfamiliàs. quis ordo in poss. ser.1368 c. 2
Cũ filiosfamiliàs.de legatis.1. 515 colum. 2
Cum filiosfamiliàs. de legat.3. 706 colum.1
Cum filio.de vulga.& pupill. 357 colum.2
Cum fisco.de senatusconsul. Syll. 456 col.1
Cum fuerit.de cond.& demonstr.951 colum.1
Cum fundus.de fun.instru. 813 colũna 1
Cum fundus.de legat.2.592 co.2
Cum hæredes deductis. ad Trebellia. 1129 c.1
Cum hæres. de acquir. vel amit. hær. 449 col.1
Cum hæres rogatus.de lib.leg. 889 colum. 1
Cum hæres ad Trebellia. 1121 columna 1
Cum hæreditas. de administra. tutor. 151 c. 2
Cum hæreditas 1. ad Trebellia. 1121 col.2
Cum hæreditas.2.ad Trebel. 1128 colum.1
Cum hæreditate.de acquir. hære. 450 col.2
Cum illud.quando dies leg.ced. 1189 col. 2
Cum in annos.quan.dies le.ced. 1176 col.1
Cum in annos.de annu. lega. 737 colum.2
Cum in annos.quan.dies le.ced. 1184 col.1
Cum in annos.de annu.leg.742 colũna 2
Cum incertus de legatis .1. 518 colũna 1
Cum in secundo.de inius. rup. testa. 295 co.2
Cum in substitutione de legatis 3.719 c.2
Cum in testamento.de rebus dub.926 col.1
Cum in testamento. de hæredi. instit. 323 col.2
Cum in testamento.de auro & arg.le. 868 c. 2
Cum ita datur de condit. & demonst. 989 col. 2
Cum ita legatur.de leg.2.600 columna 1
Cum ita legatum est. quan.di.le.ced. 1179 col.1
Cum ita legatur.de opti.lega. 787 columna 2
Cum ita legatum est.de condi. & demon.972 c.2
Cum ita legatum. de vsu & vsufruct. leg.770 c.1
Cum ita testamur.de lib.lega. 1887 columna 1
Cum legato.quan.dies le.ced. 1179 colum.1

Index legum Infortiati.

Cum legatorum. vt lega. no. 2193 colum. 1
Cum lege. de testamen. 255 columna 2
Cum mulier. soluto matrimo. 35. colum. 2
Cum mulier. de Carbò edi. 1287. colum. 2
Cum non facile, si cui plus quam per legem Fal. 1074. c. 2.
Cum optio. de opt. lega. 791 columna 1
Cum ostendimus, de fideiusso. 226 colum. 1
Cum pater, ad legem Falcid. 1042 colum. 1
Cum pater filios, de legatis 2. 632 colum. 2
Cum pater pluribus, de fun. instru. colum. 2
Cum patronus, de oper. liber. 1313 colum. 1
Cum patronus, de legatis 2. 598 columna 1
Cum plures, de administra. tuto. 121 colum. 1
Cum posthumus, de lib. & posth. 68 colum. 2
Cum post mortem. de admin. tuto. 137 col. 1
Cum propter, de lega. præst. 1242 colum. 1
Cum proponebatur, de lega. 2. 615 colum. 2
Cum pubere, de rebus dubijs. 926 colum. 1
Cum pupillum, de condi. & demonst. 981. c. 2
Cum pupillus de tute. & rat. distr. 215 col. 1
Cum quæritur, de fun. instru. 813 colum. 1
Cum quæritur, de reb. dub. 926 colum na 2
Cum quæreretur, de admin. tuto. 123 colum. 1
Cum quæreretur, de legatis 3. 712 colum 2
Cum quidam, de hære. insti. 437 c. 2
Cum quidam, de annu. legat. 752 colum. 2
Cum quidam, de legatis 2 596 c. 2
Cum quidam, de tuto. & cura. 100 colum. 2
Cum quidam, de lib. & post. 267 colum. 2
Cum quidam, de bo. possess. 1221 colum. 2
Cum quidam duos, de fun. instru. 798 colum. 2
Cum quidam legationis, de acqu. hæred. 437 col. 2
Cum quidam libertum, de auro & arg. leg. 856 col. 1
Cum quidam scripsisset, de ijs quib. vt indig. 939 c. 1
Cum quidam vxori. de supell. legat. 836 col. 2
Cum quidam vxori, de lega. 2. 595 colum 2
Cum quis vxori, de dote præleg. 777 col. 2
Cum quis decedens, de lega. 3. 688 colum. 1
Cum quo, ad legem Falcidiam. 1039 colum. 2
Cum res legata, de legatis 1. 539 colum. 1
Cum scriptum esset, de dote præle. 780 c. 1
Cum secundis tabulis, de ijs quibus vt indig. 940 c. 2
Cum semel, de tute. 78 col. 2
Cum senatus, de rebus dub. 925 colum. 2
Cum seruus ita, de condi. & demon. 984 c. 2
Cum seruus legatus, de leg. 1. 533 colum. 2
Cum seruus legatus, de adi. lega. 904 col. 1
Cum seruus, de condit. insti. 396 colum. 1
Cum sine, de Carbo. edict. 1288 columna 1
Cum sine, quan. dies lega. ced. 1180 colum. 2
Cum soluto, de acti. rerum amotar. 57 col. 2
Cum solus, de acquir. hær. 455 columna 1
Cum sub hac conditione. de condi. & demon. 973 c. 2
Cum suæ ancillæ, de legatis 3. 718 colum. 2
Cum tabulæ, de bon. poss. secun. tabul. 1294. c. 1
Cum tale legatum. de condi. & dem. 976 col. 2
Cum Titio, ad legem. Falcid. 1039 colum. 1
Cum tutor. de tute. & rat. dist. 214 colum. 1
Cum tunicam, de auro & arg. leg. 866 col. 1
Cum venter, de ven. in pos. mit. 1270 colum. 2
Cum venter, in pos. lega. not. 1311 colum. 2
Cum viuum, de trit. vi. & oleo leg. 794 col. 1
Cum vir vxori, de condi. & demonst. 955 col. 2
Cum vnus, de alimen. & ciba. leg. 843 colum. 1
Cum vsusfructus, de vsu & vsufr. leg. 756 col. 2
Cum vulgari de dote prælega. 779 colum. 2
Cum vxori suę, de lega. 3. 712 columna 1
Curator, de vent. in possess. mit. 1269 col. 2
Curator, ex senatusconsulto, de cu. furio. 241 col. 2
Curator furiosi, de curat. furio. 245 colum. 2
Curator pro minore, de admi. tut. 145 col. 2
Curator pupillo, de tut. & curat. 102 col. 2
Curatorem etiam, de auto. tuto. 138 colum. 2
Curatorem impuberi, de tut. & cura. 106 col. 1
Curatorem, qui pet. tut. 108 c. 1.

D

Damnas esto, de vsu & vsuf. 756 c. 2
Debitor decem. de leg. 2. 647 col. 1
Debitor sub. ad Trebel. 114 columna 2
De bonis. de Carbo. edict. 1285 columna 1
Decreto decurionum. qui per tut. 108 col. 2
Decreto prætoris. de adminis. tut. 129. colum. 1
Decreto prætoris, de suspect. tuto. 169 col. 1
Decessit, de Carbon. edict. 1287 columna 1
De diuisione, soluto matrimonio 5. colum. 2
Deducta, ad Treb. 1138 c. 1
De ætate. ad Treb. 1087 c. 2
De euictione, ad Trebellia. 1157 colum. 1
Defensor tutor de tute. & rat. distrah. 215 col. 2
Defendent tutore, de auto. tutor. 160 colum. 1
De grege ouium, de fund. instru. 500 col. 2
De libertatibus, si quis omis. caus. 481 colum. 2
De militum testamento de mil. testa. 404 col. 2
Demonstratio falsa, de condi. & dem. 952 col. 1
Denique & deliberantibus, de iniust. rup. 27 col. 1
Denique Pegasus, de pecu. lega. 820 col. 2
De rebus amotis. rerum amotar. 53 colum. 1
De statu suo, de testamen. 246 columna 2
De tapetis, de supellect. lega. 834 colum. 1
Detrahere, de alimen. legat. 912 colum. 2
Diarijs, de alimen. & cib. legat. 853 colum. 2
Dies incertus, de condi. & demon. 980 col. 1
Diuus Claudius, de iure patron. 1300 colum. 2
Diuus Marcus, de senatuscon. Sylla. 491 col. 1
Diuus Marcus, de tutor. & curat. 105 col. 2
Diuus Pius, de opt. lega. 785 columna 2
Diuus Seuerus, qui pet. tutor. 107 colum. 2
Diuus, si cui plus, quàm per leg. Fal. 1074 col. 2
Diuus Traianus, de milita. testa. 418 col. 1
Diuus Traianus, si à pat. quis mand. 1299 c. 1
Diuus Vespasianus, de iure patron. 1301 col. 2
Dini fratres, de iure patronat. 1301 col. 2
Diui Seuerus & Antoninus, de ijs quibus vt indig. 932 c. 1.

Index legum Infortiati.

Diui Seuerus, de adim. leg. 903. columna 1
Diui Seuerus, ad legem Falc. 1062. colum. 2
Diui Seuerus, de iur. codicil. 504. columna 2
Diui Seuerus, & Anto. de admin. tut. 127. col. 1
Diuortio facto. soluto matrimon. 7. colum. 1
Diximus tres de excus. tut. 173. columna 2
Dolia fictilia, de fun. instr. 814. c. 2
Dolus tutoris, quando ex fact. 161. colum. 1
Dolo facit mulier si ven. no. 73. colum na 1.
Doloue malo, rerum amota. 52. columna 1
Dolo carere, ad legem Falcid. 1034. colum. 2
Dominus seruum, de pecu. leg. 825. colum. 2
Dominus Sticho, de pecu. lega. 826. colum. 2
Domino a familia, ad senatusconsul. Syl. 498. c. 1
Domitius Labeo, de testa. 259. columna 1.
Domos hæreditarias, de leg. 1. 547. colum. 2
Dotalem fundum, de milita. testa. 408. col. 2
Dotalem seruum, solu. matrimo. 40. colum. 2
Dotis causa, soluto matrimonio 1. colum. 2
Dote prælegata, de dote præla. 778. colum. 2
Dotem voluntate, solu. matrimon. 30. col. 1
Dotem dedit, de collat. do. 1260 col. 2
Dum deliberat, de cura. fur. 241. c. 1
Duo fratres, de acquir. hæredit. 460. colum. 2
Duo hæredes, si quis omis. caus. testa. 482. c. 1
Duo socij, de hæred. institu. 308. colum na 2
Duo sunt Titij, de testam. tut. 91. columna 1
Duo tutores, de magist. conuc. 231. colum. 2
Duorum, de oper. liberto. 1319. columna 2
Duobus coniunctim, de leg. 1. 564. colum. 1
Duobus pupillis, de testam. tute. 89. colum. 1
Duos mater filios, de cond. & demon. 974. c. 2
Duos separatim, de vsu & vsufru. 756. col. 2

E

Eadem in omnibus, de lega. tertio 719. columna 2
Eadem ratio est de fund. instru. 801. colum. 1
Eas causas, de condit.
& demonstra. 883. colum. 1
Ἐὰν δὲ, de excusa. tuto. 174. columna 1
Ἐὰν δέ qui pet. tut. 107. c. 1
Ea tamen adiectio, de lega. 3. 704. colum. 2
Edicto prætoris, de bono. poss. 1221. colum. 2
Edictum de custodiendo, de ventre in spi. 71. c. 1
Εἰδέναι δεῖ. de tuto. & curat. 104. 310 colum. 1
Εἰδέναι de excu tut. 104. c. 1
Eius artificij, de oper. liberto. 1312. colum. 1
Eius bona, de testamen. 257. columna 1
Eius qui apud hostes, de testa. 247. colum. 2
Eius militis, de milit. testamen. 416. colum. 1
Eius serui ad legem Falci. 1034. columna 1
Eius seruum, de hæred. instituen. 337. col. 1
Ei qui, de bon. poss. 1217. c. 2
Ei qui de statu. de tuto. & curat. 104. colum. 1
Ei qui ita, de consti. insti. 394. columna 2
Ei qui mortem, de ijs quib. vt indi. 944 col. 1
Ei qui pro tutore, de eo qui pro tu. 22. col. 1
Ei qui se, de acquiren. hæred. 426. colum na 2
Ei qui saluendo, de hær. instituen. 346. col. 2
Ei quoque, de pecu. lega. 822. columna 2
Ei quoque vt l. not. 1159. c. 1
Emancipatus, si a patre. quis 1297. colum. 1
Emancipatus, vnde libe. 1346. columna 2
Emancipato quis, de coniun. cũ eman. 1275. c. 2
Epistolam ad Trebel. 1160. c. 2
Ἐφάμεν de excus. tu. 173. col. 1
Ergo si, si quid in frau. patro. 1344 c. 1
Ἐφεννιος Μοδεστινος, de excus. tuto. 170. c. 1
Et definit, fol. m. 41 c. 1
Etiam contutoris, de admi. tut. 122. colum. 2
Etiam ea, quæ de leg. 3. 676. c. 1
Etiam fideiussorem, de fideiuss. 216. colum. 1
Etiam filios, solu. mat. 16. col. 1
Etiam hoc modo, de lega. 1. 583. colũna 2
Etiam militibus, de ob. a lib. 1306. colum. 1
Etiam municipes, de tut. 80. c. 2
Etiam si patris, de leg. j. 577. c. 2
Etiam de, vt leg. no. 1700. c. 1.
Etiam si, si cui plus, quàm per l. Falcid. 1070. c. 2.
Etiam si tutor. de aur. tut. 159. columna 1
Etiam si, vt in pos. lega. nomi. 1212. colum. 1
Etiam si non interrogatus, de auto. tu. 154. c. 1
Etiam si, de bo. lib. 1320. c. 2
Et ante omnia, de impen. in reb. dot. fact. 49. c. 1.
Et è contrario, de acqui. hæred. 428. colum. 1
Et eo modo, de leg. 1. 585. c. 1
Et expleta, de hær. insti. 316. c. 1
Et fideicommissum, de lega. 3. 724. colum. 2.
Et hoc Tyberius, de hær. insti. 326. colum. 2
Et ideo. rer. amo. 50. c. 1
Et ideo, de præst. 1241. c. 1
Et ideo, quod fal. tuto. autore. 223. colum. 2
Et ideo si vino, de adimen. leg. 902. colum. 1
Et in libertos, de senatuscon. Syl. 459. colu. 2
Et in totum, de impen. in re. do. fa. 45. col. 2
Et mulieri, de curat. fur. 244. columna 2
Et ne de confir. tuto. 92. c. 2
Et non tantum, de excu. tuto. 183. colum. 2
Et Proculo, de leg. secundo 595 columna 2
Et quidem totum, de legat. 1. 520. colum. 2
Et qui non sunt, de tuto. & curat. 105. col. 2
Et si certus sit de senatusc. Sylan. 495. col. 1
Et si conditionalis, de aut. tuto. 156. colum. 2
Et si contra tabulas, de vul. & pup. 374 col. 1
Et si datus, de testam. tut. 86. columna 1
Et si æquo pretio, de leg. 1. 549. columna 1
Et si ex. de bo. libe. 1323 c. 1
Et si extrinsecus, quan. ex fa. tuto. 161. col. 1
Et si maxime, de serui. lega. 772. columna 2
Et si non sunt, de aur. & arg. lega. 862. col. 2
Et si non totam, si quis omis. cau. 482. col. 2
Et si pepercerit, de liber. & posth. 257. col. 2
Et si pluribus, de aut. tuto. 154. columna 2.
Et si quidem in eam. solut. matrim. 22. col. 1
Et si substitutum, de acquir. hæred. 454 col. 2
Et si transferam, de adi. lega. 905. colum. 1
Eum bonis, de acquir. hæredit. 465. colum. 1
Eum patronum, de iur. patro. 1302. colum. 1
Eum qui codicillorum, de iur. codic. 504. c. 2
Eum, qui duobus, de acquir. hær. 448. col. 2
Eum, qui nouissimus, ad Treb. 1120. colum. 2.

Index legum Infortiati.

Eum qui post, de condit. & demonstr. 993.c.1
Eum, qui rogatus, de ann. leg. 744. colum.2
Eum, qui tacitum, de ijs qui. vt indi. 942.c.2
Ex asse, ad Treb. 1119.c.1
Ex asse, ad legem Falc. 1038.c.1
Excipiuntur, ad senatusconſ. Syllan. 497.c.1
Excusare se tutor, de excus tut. 193.colum.2
Excusatus videtur, si quis omiss. causs. 476.c.1
Excusantur. de excus. tu. 171.c.2
Ex diuerso. sol. mat. 15.c.2
Ex duobus, de vulg. 372.c.2
Ex duobus filijs, de bo. poss. contra ta. 1236.c.1
Ex ea scriptura, de test. 256.c.2
Ex eo, quid interrogatus, quod fal. tu. auto 225.c.2
Ex eo tempore, de milit. testamen. 421. c.1
Ex eo vino, de tri. vino & oleo leg. 796 col.1
Ex facto etiam, de hæred. institue. 315. col.2
Ex facto, ad Treb. 1099. c.2
Ex facto, de hære. instit. 320. c. 2
Ex facto, de vulg. & pup. 351.c.2
Ex filio præterito, de leg. 3. 665. columna 2
Ex his apparet, de excus. tuto. 197. colum.2
Ex imperfecto, de leg. 3. 678. c.1
Ex inofficioso, ad senatuscon. Syl. 498. col.2
Ex militari, de milit. testamen. 406. colum.1
Ex parte, de acquiren. hæredita. 451. colum.2
Ex parte, de adimen. leg. 905. c.1
Explicito. ad Treb. 1076. c.1
Ex pluribus, de adminiſt. tuto. 137. colum.1
Ex pupillari. de vulga. & pupilla. 384. c.2
Ex semisse, de acqui. hæred. 459. columna 1
Ex sententia, de testa. tut. 91. c.1
Extraneo, de ventre in poss. mit. 1269. col.2
Ex tribus, de bon. liber. 1329. col.2
Ex vncijs, de hæred. instituen. 346. colum.1
Ex vsu testatoris, de tri. vi. & oleo leg. 795. c.2

F

Abriles, de operis liber. 1309 c.2
Facere posse. folu. matri. 27. col.1
Facere testamentum, de milit. testam. 105. c.2
Facta. ad Treb. 1245. c.1
Falcidia interuenire, ad legem Falcid. 1035. c.1
Falcidiæ stipulatio, ad legem Falcid. 1047. c.2
Falsa demonstratio, de conditio. & demonst. 958. c.2
Falsus tutor, quod fal. tuto. autore. 224 c.2
Fœminæ tutores, de tut. 82. c.1
Fideicommissum quod ex testa. ad senatusc. Sylla. 500. c.1
Fideicommissum quod à leg. de leg. 1. 555. c.2
Fideicommissum, de cond. & demon. 980. c.1
Fideicommissa. de leg. 3. 669. c.1
Filiusfamilias, de test. 250. c.1
Filiusfamilias, de liberis & posthu. 270 col.2
Filiusfamilias equestri, de milit. testa. 421. c.2
Filiusfamil. de acquiren. hæredita. 466 col.2
Filiusfamilias, miles de legat. 1. 576 colum.2
Filiusfam. qui militauerat. ad leg. Fal. 1019. c.2
Filiusfamilias, de iure patro. 1302. colum.2
Filiusfam. vnde lib. 1348. c.2
Filiofami. vel seruo. de ijs quæ pœ. 927 c.2
Filiusfam. quo ad. de annu. leg. 752. colum.2
Filius a patre, de libe. & posthum. 270. col.2
Filius autem, de tute. & rat. distrah. 212 col.2
Filius dum liberat. de iure delib. 403. c.1
Filius patri. de suis & legiti. hære. 1373 c.2
Filius patroni. de bonis liber. 1325. colum 2
Filius, de colla. bo. 1261. c.2
Filius, de col. do. 1264. c. 2
Filius, qui se paterna, de acq. hær. 444. col.2
Filius qui fuit. de condit. instit. 395. colum.1
Filij mater. ad senatuscon. Tertul. 1381 col.2
Filij etiam, de liber. & posthu. 267. colum.1
Filij. de iure patro. 1302. c.1
Filiofam. legatum, de condit. & dem. 963. c.2
Filio ex parte, de adimen. lega. 911. colum.2
Filio, quem pater, de lib. & posth. 268. col.2
Filio pater. de leg. 1. 565. c.1
Filio præterito, de iniusto rup. 296. colum.1
Filio vel, vt leg. no. 1197. c.2
Filio, ad legem Falcidiam. 1065. columna 2
Filium emancipatum, de acq. hæred. 452. c.2
Filium emancipatum, de collat. bono. 1260. c.1
Filium, & vxorem, de ope. leg. 791. colum.2
Filiumfamilias. quando dies lega. ced. 1187. c.2
Filium, quem, de bon. poss. contra tab. 1238. c.1
Filium quis, de lega. præstan. 1242. c.2
Filios hæredes, de vsu & vsufr. leg. 763 col.2
Filia, de col. do. 1263. c.2
Filiæ meæ. sol. matr. 40. c.2
Filiæ meæ, de ann. leg. 752. c.1
Filiæ suæ, de condit. & demonstr. 957. col.1
Filiam in potestate, de auro & ar. leg. 860. c.1
Filiam, ad Treb. 1136. c.2
Firmio, quando dies lega. ced. 1186. col.2
Fructus eos. soluto matrimo. 6. columna 2
Fuit quæstionis, de acquir. hæred. 433. col.2
Fuit quæstionis, de collat. do. 1265. colum.2.
Fundus, quem paterfa. de ann. leg. 741 col.2
Fundus, qui locatus, de fundo instru. 813 c.2
Fundi instrumento, de fun. instru. 813. col.2
Fundi Trebatiani. de vsu & vsufr. lega. 769. c.1
Fundo legato, de supelle. lega. 838. colum.1
Fundo mihi legato, ad legem Falcid. 1004. c.2
Fundo legato, de fundo instru. 813. colum.1
Fundo legato, de adimen. leg. 898. colum.2
Fundum communem, de seru. leg. 771 col.2
Fundum instructum, de fundo instru. 798. c.1
Fundum Mæuianum, de reb. dub. 913. col.1
Furiosæ matris. de cur. furio. 241. colum.1
Furiosus si tutor, de tut. 80. c.2
Furioso. de bo. poss. infan. furi. &c. 1223 col.1

G

Allus Aquilius: de lib. & posthu. 272. c.2
Generaliter, de admin. tuto. 120. c.2
Generaliter, vnde leg. 1349. columna 2
Generali capite, de vsu & vsufruc. leg. 763. c.1
Geometræ. de excus. tut. 193. c.1
Genere. de adminiſt. & peric. tut. 109. col.2
Gerit pro hærede, de acquiren. hære. 465. c.2
Gradus. de gradib. affini. 1355. c.1
Grege autem, de leg. 2. 590. c.2
Grege legato. de leg. 1. 321. c.2

H

Abitatio quoque. de ven. in poss. mitten. 1269. c.2
Habitationis legatum, de vsu & vsufruct. lega. 756. colum.1.
Hac parte, vnde cognati. 1351. c.1

Hæc

Index legum Infortiati.

Hæc actio solu. matri. 42 c.2
Hæc autem si cui plus quam. per l. Fal. 1073 c.1
Hæc bonorum. de Carbo. edic. 1288 colum. 2
Hæc bonorum possessio. unde cog. 1350 c. 2
Hæc clausula. de suspect. tuto. 752 colum. 2
Hæc conditio. de cond. & demon. 950 colum.1
Hæc conditio. 2. de condi. & demonst. 957 c. 2
Hæc scriptura. de condit. & demonst. 956 c. 1
Hæc stipulatio. ut leg. no. 1199 columna 2
Hæc verba. vnde leg. 1349 c.1
Hæc verba testatoris. de leg. 1. columna 1 & 2
Hæ demum. de oper. lib. 1317 columna 2
Hæ enim causæ. de suspect. tuto. 167 col. 1
Hæ operæ, de ope. lib. 1313 c. 2
Hæres cum ad Trebellia. 1103 columna 2
Hæres eius, de fideiuss. 227 c.2
Hæres in fundo, de usu & usufr. leg. 756 c. 1
Hæres institutus. de acqui. hæred. 440 col. 2
Hæres in omne, de acqui. hæredi. 443 colum.1
Hæres liberti. de obseq. 1307 columna 2
Hæres meus damnas. de lega. 3. 733 colum. 1
Hæres meus. de condi. & demonst. 982 col. 1
Hæres per seruum. de acquir. hæredi. 446 c. 1
Hæres percepto, ad Trebelli. 1158 colū na 1
Hæres, qui tacitam. de ijs quibus ut indig. 938 c.2
Hæres, qui veneni. ad senatusconsul. Syl. 498 c. 2
Hæres quandoque, de acqui. hæ c. 450 col. 1
Hæres statuliberum. de conditio. & demon. 973 c. 1
Hæres testatoris, de leg. 3. 676 columna 1
Hæres aut instituti. de vulga. 354 colūna 1
Hæredes mei, ad Trebellia. 1136 colūna 2
Hæres palam, de test. 252 c. 2
Hæredes sine partibus, de hæredi. instit. 337 c.1
Hæredis aditio, quando di. lega. ced. 1174 c.2
Hæredi, cuius sit tab. testa. text. 1222 colum. 2
Hæredi cum posthumo, de acquir. hæred. 440 c. 2
Hæredi posthumo. de lega. 1. 588 columna 2
Hæredi qui falsos. de ijs quibus ut indig. 94 c. 2
Hæredem damnatum, de libe. le. 877 colum. 2
Hæredem meum, de leg. 1. 505 columna 1
Hæredem, qui sciens. de his quib. ut indig. 942 c. 1
Hæredem tutoris. de cont. & vti. 219 colum. 1
Hæredibus. ad Treb. 1162 c. 1
Hæreditas ad Statium. de hæredi. inst. 337 c. 2
Hæreditas ex die. de hæred. instit. 320 colum 2
Hæreditatum cõputationi ad le. Falc. 1045
Hærennius. de excus. tuto. 170 columna 1
Hic titulus de collat. bono. 1351 columna 2
Hic titulus. de lega. præstan. 1241 colū. prima
Hi quorum. de suis & legi. hæredib. 1372 c. 1
Hi demum. de secun. tab. 1254 columna 1
His, qui in ea. de tut. & curato. 102 colū na 1
His, quibus. de lega. præstan. 1250 colūna 1
His uerbis, de hæredi. instituend. 329 colum. 2
His verbis. de leg. 3. 735 c. 1
Hoc articulo, de hæredi. institut. 318 colum. 2
Hoc autem. de administra. tuto. 114 colum. 2
Hoc edictum. de ope. lib. 1308 columna 2
Hoc edicto. si uen. nom. 71 c. 2
Hoc edictum. de bo. liber. 1320 columna 1
Hoc est patris. de grad. affi. 1356 colum na 2
Hoc genus legari. de condi. & demonstra. 993 c. 2
Hoc legatum, de leg. 3. 704 c. 1
Hoc modo. de condit. & demonst. 973 col. 2
Hominis operæ, de usu & usufr. leg. 753 col. 2
Hominis quoque. de usu & usufruct. leg. 754 c. 1
Homine legato. de opt. leg. 791 columna 1
Honori. de obseq. 1306 col. 2
Huius actionis. quod fal. tuto. aut. 223 colum. 2
Huius edicti. quod fal. tuto. auto. 221 col. 2
Huiusmodi legatum. de legat. 1. 560 colum. 1
Huiusmodi. quan. dies lega. ced. 1177 colum. 2

I

Am dubitari. de hæredi. instit tu. 345 c.2
Iam hoc iure. de vulga. 357 co. 2
Ia autem, quod ad legem Falc. 1049 colum. 1
Idem etiam. de acquir. hæred. 428 colum. 1
Idem erit. de assig. libe. 1338 columna 1
Idem, & si paterfa. de milit. testa. 412 colum. 2
Idem est, de vulga. & pupilla. 366 colum. 2
Idem est si de testamento. de milita. testa. c. 2
Idem, & si. de libe. legat. 886 columna 1
Idem est, & si dos. de reb. dub. 924 colum. 1
Idem est, de bo. lib. 1327 co. 1
Idem est. de liberis & posthu. 266 colum. 2
Idem est, si arrogauerit. de mili. testa. 405 col. 2
Idem fieri. de testámen. tutel. 90 colūna 1
Idem Iulianus. de leg. 1. 537 col. 1
Idemque erit, ad senatusconsul. Sylla. 496 col. 2
Idemque erit. de milit. testa. 405 colū. 1
Idemque est, de bono poss. contra tabu. 1226 col 1
Idque & in legato. de hæredi instit. 218 colum. 1
Idem seruandum. de leg. 2. 623 co. 1
Idem Vlpianus. de excu. tuto. 183 colūna 2
Ideo labeo. rer. amot. 53 c. 2
Ideoque nec debere. rer. amota. 52 colum. 1
Ideoq; qui posthumū. de libe. & posthu. col. 1
Ideoque si, de Carbo. edic. 1283 c. 2
Id est partem, de hæredi. instit. 325 colum. 2
Id est, quæ ipsi. de condit. & demonst. 987 c. 1
Id est res, de supel. leg. 833 c. 2
Id quod apud. de lega. 1. 515 col. 1
Id quod seruo, de pecu. lega. 822 colūna 1
Igitur si quidem, de iure delibe. 402 colum. 1
Illa institutio de hæredib. instituen. 319 c. 2
Ille a quo. ad Trebel. 1091 c. 2
Ille autem. de hæredi. instituen. 339 colum. 2
Ille, aut ille. de leg. 3. 678 c. 2
Illi cum illo. de usu, & usufruc. le. 770 colum. 1
Illicitè. de reb. eor. qui sub tut. 239 colūna 2
Illis libertis. de condi. & demonst. 985 colum. 2
Illud, aut illud. de opt. leg. 791 columna 1
Illud de bono. poss. contra tabu. 1229 colum. 1
Illud dubitari. de acquiren. hære. 460 colum. 1
Illud sine dubio, de iure codicil. 508 colum. 1
Illud semper. de tutor. & curator. 101 colum. 1
Illud usitatissimum. de excu. tuto. 192 colum. 1
Imo, & si quodam. de opt. lega. 787 colum. 1
Impensæ de impen. in reb. dota. 421 colum. 1
Impensarum. de impen. in reb. dota. fac. colum. 2

Imperator Antoninus . de lega. 2. 627 col. 1
Imperator. ad Trebel. 1128. c. 2
Imperatoris Seueri. de reb. eo. qui sub tute. 232. col. 2
Imperatorem . de hæred. institu. 347 colum. 2
Imperatores de tuto. & rat. distr. 213 colum. 2
Imponi operę . de oper. lib. 1316 colum. 1
Impuberes. de auto. tuto. 158 c. 1
Impuberi . de administrat. tuto. 136 colum. 1
Impuberi de tuto. & cura. 102 colu mna 1
Impuberibus . de acq. hæred. 425 colum. 1
Impuberibus quidem de suspect. tut. 168 c. 1
Filia in adoptionem. de colla. do. 1263 col. 2
In aduersa. de test. 250 c. 1
In ambiguo . de rebus dubijs. 914 colum. 1
Ivamndè de confirmando tuto. 92 col. 2
In annos singulos . de annu. lega. 737 col. 2
In arbitrium alterius . de legat. 3. 589 col. 1
In argento portorio . de auro & arg. 865 col. 1
In bon. pos. iuris . de bon. posse. 1220 col. 1
In bonis Superstitum . de li. agnos. 66 col. 2
In cognitione . ad senatusconsul. Syl. 697 c. 1
In concubinatu. de concub. 75 columna 2
In conditionibus . de cond. & demon. 953 c. 1
In confirmando . de confirman. tuto. 94 col. 2
In contra tab. de bo. pos. contra tab. 1224 c. 2
In dando tutore . de tuto. & curato. 104 col. 1
Indignum esse. de ijs quib. vt indign. 933 c. 2
Indigno hærede . de ijs quib. ut indig. 937 c. 2
In duplicibus . ad legem Fal. 1050 colum. 1
In eo, qui testatur. de testa. 146 colum. prima
In eos extra ordinem . de tute. 80 col. prima
In facto consistente : de conditio. & demon. 971 c. 1
In Falcidia . ad legem Falci. 1035 colum. 1
Iuferioris de succes. edi. 1354 columna 2
In fideicommissariam ad Trebellia. colum. 1
In Fauiana . si quid in fraud. patron. 1143 col. 1
In fraudem . de milit. testament. 407 col. 2
In fraudem . de ijs quib. ut indi. 938 col. 1
In fructu id esse , de usu & vsufruct. 770 c. 2
Ingrato. de iure patro. 1304 c. 1
In ijs, quæ extra . de condi. & demon. 952 c. 1
In ijs rebus . soluto matrimo. 42 colum. 2
In insulam. solu. ma. 32 col. 1
In lege Falcidia. 1. ad legem Falc. 106 col. 1
In lege Falcidia. 2. ad legem Fal. ibid. col. 2
In lege Falcidia. 3. ad legem Fal. 1035 colum. 1
In lege Falcidia 3. ad legem Fal. 1043 co . 1
In magistratibus . de magistra. conue. 232 colum. 1
In omnem rem. de tuto. & curat. 103 col. 2
In omnibus causis . de lib. agnoscen. 61 c. 2
In omnibus de bono. posses. 1215. colum. 1
In omnibus quæ . de tut. & rat. distr. 205 c. 2
In ordinem. de magi. conuen. 228 colum. 2
In partem soluto matrimonio. 44 colum. 1
In plurium hæredum . de acquir. hær. 455 c. 2
In pupillari . de vulga. & pup. 364 colum. 2
In quantitate ad legem Falcidiã . 147 col. 2
In quartam, ad legem Fal. 1063 colum na 2
In ratione legis 1. ad leg. Falc. 1007 col. 2
In ratione legis. 2. ad legem Fal. 1026 col. 2
In repetendis. de legatis 3. 713 columna 2
In repudianda. de acqui. hæredi. 433 colum. 2
In seruitutem . de bo. liber. 1327 col. prima
In singulis ad legem falcid. 1049 colum. 1
In singulos annos . de annu. lega. 741 colum. 1
Institutio talis . de condi. institu. 393 col. 2
Instrumenti significatione . de supel. leg. 834 c. 1
Instrumentum pistrini. de penu. lega. 832 c. 2
Instrumenta fundi. de fun. instru. 800 colum. 1
In substitutione. de vulg. & pupil. 371 col. 1
In suis heredibus. de lib. & posth. 265 colum. 1
In suis, de suis & legi. hære. 1374 colum. 1
In suspenso ad senatusconsu. Tertyl. 1382 c. 1
In tacitis, de leg. 1. 571 c. 2
In tempus, de hered. inst. 336 c. 2
Inter agnatos , unde legi. 1350 colum. prima
Inter bonorum , de administr. tuto. 144 c. 2
Inter cætera. de lib. & posthu. 184 colum. 1
Intercidit legatum. de conditio. & demon. 971 c. 1
Inter pupillos. de auto. tuto. 159 colũ. secunda
Inter tutores . de administr. tuto. 130 col. 2
Interuenit illa. de lega. præstan. 1150 colum. 2
Inter ueſtem uirilem. de au. & arg. le. 872 c. 2
Interdum hæc adiectio. de hæredi. instit. 312 c. 2
Interdum tamen. quod fal. tuto. aut. 222 c. 2
Interdum. 1. de ope. libertorum. 1316 col. 1
Interdum. 2. de oper. libert. 1319 colum. 2
Interdum. licet ut in posses. leg. not. 1213 c. 2
In testamento . de condi. & demonst. 956 c. 2
In testamento. 2. de condi. & demon. 957 c. 2
Intestati , quis or. in bo. posses. seru. 1366 c. 2
Intestati proprie . de suis & legi. hære. 1368 c. 2
Intestato parente . de legit. tut. 99 colum. 2
Intestato liberto . de suis & legi. hære. 1371 col. 2
Intestata. unde cog. 1352 c. 2
Inuicem enim . de hæred. institu. 327 col. 1
In uoluptarijs , de impen. in reb. dot. fac. 47 c. 2
Ipsi tamen hæredi. quemadmo. testa. ape. 470 c. 2
Is, à quo si fine . de uen. inspici. 71 colum. 1
Is autem nec. de iu. patro. 1302 colum na 1
Is cuius in seruo. de lega. 2. 597 colum. 2
Is cui annua. de alimen. & cib. le. 844 col. 1
Is cui fideicommissum. ad le. fal. 1079 colum. 1
Is, cui ita, quando dies leg. ced. 1180 col. 2
Is, cui lege . de testa. 250 c. 1
Is, cui sub conditione . de conditio. & demon. 952 c. 2
Is cui, ut in posses. leg. no. 1205 colum na 1
Is potest repudiare. de acquir. hæred. 428 c. 2
Is, qui aliqua . unde cogna. 1352 colũ. prima
Is, qui complures . de lega. 3. 729 colum. 2
Is , qui contra tabu. de vulga. & pup. 367 col. 2
Is, qui fideicommissum . de leg. 3. 678 colum. 2
Is, qui fundum . de usu & usufru. leg. 762 col. 2
Is, qui hæres, de acqui. hæred. 427 colum. 1

Is, qui in potestate . de leg. præs. 1247 c. 2
Is, qui putat . de acquiren. hæred. 428 c. 1
Is, qui vnum filium . de iure codic. 510 c. 1
Ita autem . de adminis. tuto. 112 columna 2
Ita pauciores . de iure deliberan. 401 c. 2
Ita tamen. ad Treb. 1109 c. 2
Item a. de leg. præst 1247 c. 1
Item legato. de leg. 3. 705 c. 2
Item prætor . de suis & legit. hæred. 1373 c. 2
Item quod Sabinus. de hære. institu. 314 c. 2
Iulianus ait , de lega. 2. 614 columna 2
Iulianus ait, de condit. & demonstra. 867 c. 1
Iulianus ait. de bon. lib. 332 columna 1
Iulianus de bo. lib. 1334 c. 1
Iulianus nec a filio fami. de leg. 1. 515 c. 1
Iulianus noster. de cond. & demonst. 886 c. 2
Iulianus notat . ad leg. Falcid. 1032. c. 2
Iulianus quoque. de hære. institu. 313 c. 2
Iulianus respon. de legat. 3. 716 c. 1
Iulianus scribit, de curat. furi. 243. columna 2
Iulianus scribit . si quis omi. cau. 485 c. 1
Julius Paulus . de condit. & dem. 973 c. 2
Julius ad Treb. 1171 c. 1
Iura libertorum . de iure patron. 1300 c. 2
Iure ciuili . de condi. & demonst. 955 c. 2
Iure militari. de milit. test. 405. c. 1
Iure nostro . de testa. tut. 89 columna prima
Iurisconsultus. de gra. affini. 1358 columna 2
Iurisperitos. de excusa. tutor. 194 colũna 2
Ius alimentorum . ubi pu. educ. deb 203 c. 1
Ius dandi tutores. de tuto. & curat. 101 c. 1

L

Labeo ait. de supel. leg. 834 c. 2
Labeo ait . de ope. liber. 1316 c. 2
Labeo. de gra. affinit. 1357 columna 1.
Lana legata . de legat. 3. 724 columna 2
Latinus Largus, de leg 2. 649 c. 1
Legatarius de excu. tut. 194 columna prima
Legatarius pro parte. de leg. 1. 531 colum. 1
Legatum ciuitati. de vsu & vsufru. leg. 757 c. 1
Legatum est . de legat. 1. 584 columna prima
Legatum est. de legat. 2. 605. columna secunda
Legatum ita erat. de leg. 573 columna prima
Legatum ita. de legat. 2. 646 columna secunda
Legatum ita est . de annu. legat. 745 c. 2
Legatum nulli , de adimen. leg. 905 c. 1
Legatum seruo. de leg. 1. 514 columna prima
Legatum sub conditione. de adim. leg. 906 c. 1
Legatum sub conditione de condi. & demon. 989 c. 2
Legato generaliter. de legat. 1. 530 colum. 2
Legato sub conditione. de condi. & demonst. 973 c. 1
Legatum inutiliter . de legatis . 1. 520 c. 2
Legata inutiliter. de adimen. lega. 903 c. 2
Legata supellectile. de supel. lega. colũ na 2
Legata sub conditione . de condi. & demonst. 836 c. 1
Legatorum petitio. de legatis 2. 601 c. 1
Legatorum. vt leg. no. 1189 c. 2
Legatis alimentis. de alim. & ciba. leg. 841 c. 2
Legatis quæ relinquuntur de condi. & demon. 235 c. 1
Legatis seruis. de lega 3. 717 columna secunda
Legatis vxori. de leg. 2. 605 c. 1
Legaui Titio. de libe. lega. 889 columna 2
Lege Cornelia . de test. 248 columna secunda
Lege Cornelia . ad senatusco. Syl. 500 c. 2
Lege duodecim tab. de test. tut. 82 columna 2
Lege duodecim tabu. de cura. fur. 240 c. 2
Lege Falcidia. ad legem Falc. 1006 colum. 1
Legis Falcidiæ . ad legem Falcid. 1041 c. 2
Legitimæ tutelæ. de leg. tut. 96 columna 1
Legitimam tutelam. de legi. tut. 97 colum. 1
Legitimos tutores. de leg. tuto. 98 colum. 2.
Legitimis. unde cognati. 1351 c. 2
Leuissima . de condi. & demonst. 959 c. 2
Lex Cornelia. de vulg. & pupill. colum ra. 1
Lex Falcidia ad legem Falcidi. 926 colum. 2
Lex Falcidia. 2. ad legem Falcid. 1305 c. 2
Liber homo de hæred. institu. 333 colum. 2
Liberationem. de libe. lega. 876 colum na 2.
Liberi. vnde lib. 1346 c. 2
Liberi patroni. de assi. lib. 1339 columna 1.
Libertinus, qui, de bo. lib. 1322 columna 2.
Libertus senatoris. de excus. tuto. 200 c. 1
Libertus quoque. de suspect. tuto. 163 c. 2
Libertus, qui. de adimen. lega. 908 colum. 2
Libertus cum, si quid in frau. patron. 1344 c. 2
Libertus de ope. lib. 1311 c. 2
Libertus non alijs. de tuto. & cura. 103 c. 2
Libertus, qui. de ope. lib. 1318 columna 2.
Libertus. de ope. lib. 1338 c. 2
Libertus. qui de bon. libe. 1331 columna 2.
Liberti omnes . de iure patro. 1300 colum. 2
Liberto, & de obseq. a lib. 1308 c. 1
Liberto suo. de annu. leg. 748 columna 2.
Liberto octoginta. de bo. lib. 1330 colum. 1
Liberto per. de bonis lib. 1335 columna 2.
Liberto sine . de bonis liber. 1328 colum. 1
Libertum. de excusa. tuto. 188 columna 1.
Liberta. quæ uoluntate. solu. matr. 30 c. 1
Liberta maior. de ope. lib. 1316 columna 1.
Liberta. de obseq. 1308 c. 1
Liberta. de ope. lib. 1318 c. 1
Libertis omnibus. de cond. & demon. 994 c. 1
Libertis, libertabusque , de alimen. & ciba. leg. 840. c. 1. & est interpretatio Græci adiuncti .
Libertis, quos testamento , de alim. & cib. leg. 849 c. 2
Librorum appellatione. de legat. 3. 707 c. 2
Licet famosa. de obseq. 1307 c. 2
Licet Imperator. de lega. 1. 553 columna 2.
Licet mulier. de Carbo. edi. 1279 colũna 2.
Licet placeat. de dot. præleg. 784 colũna 2.
Licet pro hærede, si quis omis. cau. test. 474 c. 2
Licet testatori. de usu & vsufruct. leg. 759 c. 1
Licet ut. ut leg. no. 1199 c. 1
Licinius locusta, de legatis 2. 609 colũna 2.
Ligni appellatio , de legatis 3. 710 colum. 2
Lineam margaritarum, ad leg. Falcid. 1025 c. 2
Literæ, quibus, de iure codicil. 510 colum. 1
Longe magis, de contr. & vti. 217 colum. 2
Lucius Titius, soluto matrimo. 30 colum. 2

Lucius Titius, de administra.tuto. 124 c.1
Lucius Titius curator, de admini. tut. 139 c.2
Lucius Titius, de iniust. rupt. 297 colum.2
Lucius Titius. de hæred. institu. 331 colum.2
Lucius Titius 2. de hæred. institu. 344 c.2
Lucius Titius. de vulg. & pup. 384 colum.2
Lucius Titius. de milita. testa. 419 colum.2
Lucius Titius. de legatis 2. 586 columna 2
Lucius Titius. de legati. 2. 595 columna 2
Lucius Titius testamento. de leg. 2. 683 c.1
Lucius Titius, de legatis 3. 728 columna 2
Lucius Titius, de libe. leg. 885 columna 2
Lucius Titius testamento. de auro & arg. leg. 875 c.1
Lucius Titius, de ali. & cibaria lega. 844 c.1
Lucius Titius, de fund. institu. 816 c.2
Lucius Titius, de condi. & demon. 985 c.2
Lucius Titius, ad Trebellia. 1162 c. 2
Lucio Titio, de leg. 2. 506 c. 2

M

Magis puto. de reb. eo. quæ sub tut. 235 c. 2
Magistratus. de mag. conue. 232 c.1
Mancipiorum. de opt. lega. 786 columna 2
Marcellus lib. 7. re. amo. 52 c.2
Marcellus autem. ad Treb. 1092 c.2
Maritus dotem. soluto matrimon. 37 c. 1
Maritus facere. soluto matrim. 38 colum.1
Maritus vxori. de opt. leg. 792 columna 2
Maritus ad legem Falcid. 1066 columna.1
Maritum suum. ad leg. Fal. 1025 c. 1
Maritum in id. soluto matrimon. 14 c.1
Mater filio. de condi. & demonst. 980 colum.1
Mater secun. tab. si quis omis. cau. test. 485. c. 2
Matris solicitudo. qui pet. tut. 106 colum 2
Matris ad senatusc. Tertul. c. 1
Matrem, ad Treb. 1170 c.2
Maximeque hæredem. de admini. tut. 127 c. 1
Mea res sub conditione. de condit. & demon. 990 c.2
Medices, de oper. libertorum. 1315 colum.1
Medico suo, de aur. & arg. leg. 1315 c.2
Mela ait, de alimen. & cib. leg. 845 colum.2
Mensores frumentarios. de excu. tut. 193 c.2
Mæuius cui fundus, de condit. & demonst. 970 c. 1
Mæuius fundum, de lega 2. 617 columna 1
Mæuio sundi. de legatis 2. 606 columna 1
Mæuia marito. soluto matrim. 36 columna 1
Mæuia nepotem, de annu. lega. 743 columna 2
Miles ad sororem, de legat. 2. 629 columna 1
Miles filiusfamiliàs. de milit. test. 412 c.2
Miles. ita hæredem, de milit. testa. 420 c.1
Miles, si testamentum, de milit. test. 416 c. 2
Miles. ad legem Falcidiam. 1067 colum.1
Militis codicillis, de mili. testa. 416 colum.2
Militi, qui de vetera. succes. 1365 colum.1
Milites enim, de milita. testam. 406 colum.2
Milites etiam, de milit. testam. 405 colum.1
Militibus liberam, de milita. testam. 404 c.1
Minori. quod fal. tuto. aut. 222 columna 2
Minus autem. de legi. tuto. 100 columna 1
Modestinus. vnde cognati. 1352 columna 1
More nostræ ciuitatis de acqu. hæred. 425 c.2
Moribus introductum, de vulg. substi. 354 c.2
Mortuo bouc, de legatis 2. 610 columna 1
Mortuo quan. dies leg. ced. 1172 columna 1
Mulier an. ad Trebellia. 1123 columna 2
Mulier habebit. rerum amotar. 51 colum.2
Mulier liberis, de confir. tut. 93 columna 1
Mulier. ad Senatusc. Trebellia. 1104 c. 2
Mulier, quæ viro, de condit. instit. 397 c. 1
Mulieri, & Titio, de condi. & demon. 979 c.2
Mulierem, quæ stupro. de ijs quib. vt indig. 940 c.1
Multum inter. st. de cond. & demonst. 954 c.2
Multum interest. de vsufruct. lega. 770 c. 2
Multa testamento, de cond. & demon. 948 c.1
Multi non notæ. de libe. & posth. 267 c.2
Municipio. vt in poss. lega. no. 1213 colum.
Municipibus. de lib. muni. & aliarum vni. 1336 c. 2
Municipibus. de condi. & demonst. 990 colum.2
Mutianæ cautionis. de cond & demon. 946 c.1
Muto itemq; mutæ, de tute. 78 c.2
Mutus, de bono. possess. inf. fur. &c. 1224 c. 1
Mutum de acquir. hæred. 422 c.2

N

Nam absurdum, de bon. lib. 1323 c.1
Nam aliter, de tri. vi. & oleo leg. 795 c. 2
Nam cum libertas, quando. di. leg. 1175 c,2
Nam cum ad. quando dies le. ced. 1172 c.2
Nam, & si sub conditione, de iniust. rup. 287 c.2
Nam in bona. de milita. testam. 415 colum.1
Nam in honorem. rer. amo. 50 c.2
Nam nec emancipatus, de legat. 1. 565 c.2
Nam ne id. de leg. 3. 705 c.1
Nam quæ accessionum, de pe. leg. 817 c.1
Nam quod ad Treb. 1093 c.1
Nam quod liquidæ. de penu. leg. 831 columna 2
Nam secundum. de leg. præst. 1244 columna 2
Nam similes, de iniust. rupt. 291 columna 2
Nam tertium. de hæred. institu. 314 columna 1
Nati post. vnde legi. 1350 c.1
Naturali filio. de confir. tut. 94 columna 1
Nec. re videtur, de libe. agnosc. 62 columna 2
Necessarijs, de acquir. hæred. 451 c.1
Necessarios hæredes ad senatusc. Syl. 495 c.1
Nec amplius, ad legem Falc. 1004 columna 1
Nec audiendus, de oper. liber. 1312 columna 2
Nec id iniquum. si quis omis. cau. 482 c.1
Nec ille definit. de tuto. & curato. 103 c. 2
Nec ipsa de collatio. dot. 1265 columna 1
Nec is. qui non, de acquir. hæredit. 428 c.1
Nec interest. ad legem Falcid. 1036 colum.1
Nec mandante, de tuto. & curat. 202 colum. 2
Nec militem. de testa. tute. 83 columna 1
Nec non ignoranti. de tuto. & cur. 101 col.2
Nec non illud de iure deliber. 401 colum. 1
Nec refert, quando dies lega. ced. 1376 c.1
Nec semel. quan. dies leg. ced. ibid. colum.1
Nec serui. de obseq. 1307 columna prima

Nec

Nec si forte. vt legat. nomin. 1194. columna 2
Nec solum. de opti. leg 780. c. 2
Nec vsus. de vsu. & vsufr. leg. 753. columna 1
Nemo dubitat. de hered. institu. 333. col. 2
Nemo potest in testa. de leg. 1. 546. columna 1
Nemine eiusdem. de legat. 2. 590. columna 1
Neminem pro hærede. de acq. hæred. 1352 col. 1
Nepos qui in delegat. præst. 1249 columna 2.
Nepoti legauerat. de fun. instr. 799. columna 2
Nequaquam credendum est. de excu. tut. 193 col. 2
Neque enim iam potuit. de mili. testa. 406. col. 2
Neq; stipendium de imp. in reb. dot. fa. 48. col. 1
Nessennius. de excus. tu. 195. columna 2
Nessennius, ad legem falcid. 1022. columna 1
Nihil autem. de oper. lib. 1311. columna 1
Nihil in hac. de coniug. cum emanc. 1275. col. 1
Nihil interest, rerum amota. 53. colũna 1
Nihil interest, de adimen. lega. 804. columna 1
Nihil interest. de bonis libert. 1335. col. 2
Nihil prohibet. de adimen. leg. 904. columna 1
Nihil proponitur. de susp. tut. 169. columna 2
Nihil proponi. de leg. 1. 585. c. 2
Nihilq; interest. de pecu. legat. 825. columna 2
Nisi aliud testatorem. de ali. & cib. le. 41. col. 2
Nisi si dolo. si cui plus quam per leg. fal. 1070. c. 2
Nisi finita. de tute. & rat. dist. 209 columna 2
Nolle adire. de acquir. hæred. 422. columna 2
Nomen debitoris. de leg 3. 685. colũna 1
Nominatim. de lib. & posthu. 257. columna 2
Nominatim. de legat. 3. 726. columna 1
Non ad ea. de condit. & demonst. 987. col. 2
Non aliter. de legat. 3. 717. columna prima
Non amplius. de legat. 1. 523. columna 2
Non dubium est. de legat 3. 675. colũna 2
Non dubium. de bono. pos. ex testa. mil. 299. c. 1
Non dubitamus. de condi. & demon. 954. col. 1
Non enim solu. ad Treb. 1123. c. 1
Non enim æquum est. rer. amot. 52. columna 1
Non est ambigendum. de bono. poss. 1220. col. 2
Non est cogendus. ad Treb. 1130 columna 2
Non est dubium. ad leg. Falc. 1037. columna 2
Non exigendum, de tute. 76. columna 2
Non existimo. de admini. tut. 146. columna 2
Non facile autem, de gra. affi. 1356. col. 2
Non fit. cõtra senatusc. de reb. eo. 239 col 2
Non magis quam si quis. rer. amot. 53. col. 1
Non minus. de hær. insti. 319. c. 2
Non multum interest. de auto. tuto. 158. col 2
Nonnunquam contingit. de condi. & demon. 969. c. 1
Nonnunquam. ad Treb. 1107. c. 2
Nonnunquam. de collat. bono. 1261. col. 1
Nonnunquam de leg. præst. 1247. columna 1
Non omne. quod bibitur. de penu. lega. 832. c. 2
Non oportet. de leg. 2. 612. c. 1
Non putabam de condi. & demonst. 967 col 2
Non putabit. de bo. pos. contra tabu. 1231. c. 1
Non quemadmodum. de lib. agno. 66 col 2.
Non quocunque modo. de leg. 1. 557 colum. 2
Non similiter. de mag. conue. 231. columna 1
Non solum. sol. mat 4. col. 2
Non solum autem. de excu. tuto. 182. colum. 1
Non solum autem quod. de libe. leg. 882 col. 1
Non solum debitorem. de liber. lega. 882 col 2
Non solum tutelæ. de tut. & rat. dist. 216 col. 1
Non tamen. vt leg. no. 1158 c. 1
Non tantum. de tuto. & curat 240. columna 2
Non tantum magnitudo. de excu. tut. 191 col. 1
Non tantum, de bo. pos. contra tabu. 1226. col. 1
Non videtur. si quid in frau. pat. 1344. col. 3
Non vsque. si a part. quis fue. manu. 1296. c. 1.
Nouissime prætor. quod fal. tut. auto. 223. c. 1
Nulla differentia. de auto. tut. 154. columna 1
Nulla fœmina. de suis & leg. hær. 1374 col. 1
Nullum ius. de obse. 1308. columna prima
Nummis indistincte. de legat. 3. 719. col. 2
Nunquam ex eo. de supel. leg. 838. columna 1
Nuper constitutum. de leg. 3. 723. columna 2
Nupta non impeditur. solu. matrim. 27. col 2
Nutu etiam. de leg. 3. 677. c. 1

O

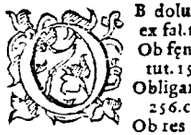

Obdolum malũ. quã. ex fal. tut. 160. c. 2
Obfœnus. de admin. tut. 154. c. 2
Obligari. de auto. tu. 256. col. 2
Obres amotas. rerũ amotarum. 56. col. 2
Obseruare de cura. fur. 241. columna secunda
Obsides. de test. 248. c. 2
Obtinui impossibiles. de condi & demon. 94 c 1
Octaui gradus. vnde cognati. 1352. columna 1
Officio iudicis. vbi pup. edu. debe. 203 col. 1
Ofsidius quidam. de leg. 2 731. columna 1
Omnes qui, ad Treb. 1158. c. 1.
Οὐπαλαιστρατιῶται. de excu. tut. (178. col. 1
Οὐμόνον. de excus. tut. 181. c. 2
Omnia quæ. testamentis. de leg. 2. 590 col 2
Omnibus. ad Treb. 1109 c. 2
Omnibus debitoribus. de liber. le. 877 col. 1
Omnibus quicunq; quemad. test. ap. 468. c. 2
Omnino, & in ædific. de impen. in re. do. fa. 47. c. 2
Operæ. de ope. lib. 1. 38. c. 2
Operæ. de ope. lib. 1310. c. 2
Operæ. enim. de ope. lib. 1313. col. 1
Opere testamento, de vsu & vsufr. le. 755. c. 1
Operarum. de ope. lib. 1319. c. 2
Operas. de ope. lib. 1308. c. 2.
Operis non. de oper. lib. 1319. c. 1
Operis obligatus, de oper. lib. 1318. columna 2
Optione legata de opti. legat. 790. columna 2
Ornamentorum. de aur. & arg. legat. 874. c. 2

P

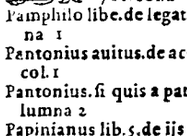

Pactuleius, de hæred. instit. 347. col. 2
Pali, & perticæ. de legat. 3. 711 col. 2
Pamphilo libe. de legat. 3. 695. columna 1
Pantonius auitus. de acquir. hære. 464. col. 1
Pantonius. si quis a pat. ma. 1298. columna 2
Papinianus lib. 5. de ijs quib. vt indig. 933. col. 2
Papinianus. ad Trebel. 1123. c. 2
Parens vel de obseq. 1307. c. 1
Pater dotem. de do. præle. 782. col 2.
Paterfamiliàs. de vulg. & pup. 386. c 2
Paterfam. testamento. de hær. institu. 327. colum. 1

Index legum Infortiati.

Pater filio.de hæred.instit 332.c.1
Pater filium hæredem,de legat.3.692. colum.1
Pater filium. ad legem Falc.1038. colum.2
Pater filium de collatio.dot.1264. columna 2
Pater filiæ donum de ferui.leg. 773. col 1
Pater filiam ad leg Fal.1013. c.2
Pater hære.de testam tute.83.c.1
Pater de adim.leg.903.c.2
Pater instrumento.de suis,& legi. hæ re.1374.c 2
Pater nubenti de collatio. do. 1265. col.1
Pater quoque.ad legem Falcid. 1026. col.1
Pater quoties.de acqui hære.466. colum. 2
Pater seuerinam.de condi.& demon. 991.col. 1
Patris & filij.de vulg.& pupil. 366.colum.2
Patri qui.si a paren. quis fue. manu. col.1
Patrem. ad senatusc̃on. Tertul. 1381. col.1
Patrimonij mei.de usu & vsufru.lega. 758.c.2
Patronus ex.ad Trebell 1143.columna 2
Patrono libertus.de bon.liber. 1330. col.2
Patronus liberto.de leg.3.686.columna 2
Patronus,qui de oper. liberto. 1314. col. 2
Patronus quoque.de tute.80.c.1
Patroni filia, de bonis liberto. 1332. col.2
Patronorum.de iure patron.1300.colum.1
Patronæ quidem. de bonis lib. 1328. col.1
Paulus respondit id quod. de reb. dub 914 col. 1
Paulus respondit, de reb. eo. qui sub tut.240.c.2
Paulus respõdit.Cum nomen.de reb. dub.914.c.2
Paulus respondit.ad leg.Fal.1024.colum.2
Paulus respondit.1.ad Trebell. 1127. col.2
Paulus respondit.2.ad Tre. 1144. colũna 1
Paulus respondit.de collat. bon. pos. 1262 c.1
Paulus respondit.de bon.pos.1221.colum. 2
Paulus.1. de bon. liber. 1334. columna 2
Paulus .de bo.lib.ibid.
Paulo Cassimacho . de lega 3.670.columna 1
Pecunias fænebres excus.tuto. 178. colum.
Pecuniam legatam.ne legat.2. 616 colum.
Pecunia legata de pecu.legat.812. colum.
Pecuniam [illegible] & cib. le. 184.col.2
Pediculis.de.aur.& argen. legat. 869. col.2
Pœnales actiones.ad lege. Falc. 1029. col.2.
Pœnam a conditione. de ijs quæ pœnæ.928.col.1
Penu certa de penu legat 829.columna 2
Penum meam.de pe.leg. 833. columna 1
Per fidei om'missum.de condit & demon 988.c 2
Per omnia exequata , de legat.1511. col 2
Per procuratorem,de acquir.hær.466 col.1
Per procuratorem.de obseq.1307. colum. 1
Petitor vel possessor.de li.leg.896. colum 1
Peto Luci Titi.de legat.2.624. columna 2
Pictoris instrumento , de fun. instru 803.col.1
Pignus a curatore.de.curat.furio.244 colum.1
Pignori obligatum.de hære.instit 319 col. 1
Placet Catonis.de regu. Cato.930.colum.1
Placet omnem.de lib.& posth.259.colum.1
Placet quoties.de acqui.hæredit.460. col.2
Planè cum. de ope. lib. 1311. columna 2
Planè si in exilium.de excus tut. 194. colum.2
Planè si quid,ad legem Falcid. 1032. col. 2
Planè si,vt in pos.leg.not.1204.columna 2
Planè si is,si,quod fal.tut.aut. 222.colum.2
Planè si filium.de legat. 1.563. columna 1
Plane vltra,de excu.tuto.200 columna 1
Planè vbi de leg 1 527.c 2
Plautius hæres. de condit. & demon. 964.c.1
Plautus mulieri.de aut.& arg.le.857. col 2
Plautus seruo ad legem Fal.1036.columna 2
Plotiana,de iure codi 510.c 1
Plures testamento.de reb.dub.927.colum.1
Plurib. tabulis,de ijs quæ in testa.de len 301 c.1
Portiones quoque. de ijs qui. vt indi. 944 c.1
Postea quã.si tabul test.nul.ext.1345. col 1.
Postulare tutorem.de fideiuss.226. colum.1
Postulante . ad Trebel. 1124. columna 2
Posthumus prꝛteritus . de iniust.rup. 292.c.1
Posthumus.de ven. in pos. mit. 1270. colum.2
Posthumi per virilem. de iniust. rupt. 285.col.2
Posthumo tutor datus.de tutel.& rat. dist.215.c.2
Posthumum,de lib.& posthu.270. colum. 2
Posthumorum loco . de iniust. rupt. 294 c.1
Posthuma,de liber.& posthu.269. colum.1
Postquam hæres.vt leg no.cau. 1195. col. 1
Post consanguineos,de suis & le.hær. 1370 c 2
Post dotem.sol mat. 31 c.1
Post emancipationem,de lib.leg. 881. col. 2
Post emancipationem,de lega.3. 696. col. 2
Post finitam.de suspect.tutor. 199 colum.2
Post legatum de ijs quibus. vt indig. 933.col 2
Post mortem furiosi.quan.ex fact.tuto.1611.c.2
Post susceptam,de excus.tuto.199.colum 1
Potest quis de vulga. & pup. 374. colum 2
Potest autem hæres.de leg.1. 524. colum 1
Potest hæres.ad leg.Falc. 1047.c.1
Potest pupillus.de autor.tutor 159.colum.1
Potest quis ita.de hæred.instit.333. col. 1
Pretia rerum,ad legem Falci.1043. colum 2
Prædia maritima. de fun. instru. 814. colum.1
Prædijs per præceptionem de lega.3. 726 col.1
Præterea patrono,si quis omis. caus. 483.c.1
Prꝛtor ait: vt ex lega. & senatusconf. 1365.col.1
Prætor ipse.de tuto.& curato. 101.columna 1
Prꝛtor non.de collatio.bon.1238.columna 2
Prꝛtor voluntates.si quis omis. caus. 472.col 2
Priuignus.de grad affi.1358.c. 1
Prius de re.ad senatusc̃on. Sylla. 498. col.2
Procurator a quo. de lib.legat.888.columna 2
Pro hærede,de acquir hæred.429. columna 1
Propo[illegible]ebatur,de mag.conue.330.columna 1
Propter litem,de excusa tuto. 192. columna 2
Propter magistratum,de excus. tutor. 193. col. 1
Propter veneni ad sena.Sylla.499. columna. 1
Pro tutelæ actione de eo qui pro tut. 219. col 2
Pro [illegible]upta ijs,de impen. in reb. do. fac.57.col 2
Proxime,de ijs,quæ in testam. delen. 299. col.2

Publius

Publius Mauius, de cond.& demon. 959.c.2.
Pupillares tabulas quemad. test. ape. 471.c.1.
Pupillus contra , de fideiuss. 227. col. prima.
Pupillus obligari,de aut.tuto.154.colum. 2
Pupillus si fari, de acqui. hæred.426 col. 1
Pupilli scientia, quod fal. tuto. auto. 223.c.1
Pupillo qui,de tut. & cur.106.columna 1
Pupillum etiam, de acquir.hære.448 col. 1

Q

Qa ætate , de testa. 246.c.2
Quamd.u institutus.de acquir.hæte 453.c. 1
quamdiu potest.de acqui. hære.443 c.1
Quamdiu prior.de acqu.hære 442 colum. 1
Quamdiu de bo.lib.1303 c.1.
Quanquam regula,de auto. tuto. 153 colum. 1
Quantitas patrimonij.ad le. Fal.1047 col. 2
Quamuis an teceſſor,de re.e. qui sub tut 230 c.1
Quamuis hæres,de fideiuss.225.columna 2
Quamuis iure,de tute. & rat dist.210 col. 2
Quamuis mulier, sol.mat.17 c. 1
Quamuis non proprie , si quis omis. cau.482 c.1
Quamuis quædam,de au. & arg lega. 862 c. 1
Quamuis rationes ,de con. & demon. 958 col 2
Quamuis senatus,ad Trebell. 1123 colum. 1
Quamuis,vt in pos.leg.no. 1213 colũna 2
Quamuis de colla.do.1262 c.2
Quæ conditio,de con.& demon. 961 col. 1
Quædam sunt,de reb.dub.923 columna 1
Quæ de legato, de leg. 1.538 c.2
Quæ iam non referũtur. de iure cod. 505 col.1
Quæ dotis nomine,solut. matrim. 29 col 2
Quæ fideicommissum,de legat.2. 646 col. 1
Quæ filium,vt leg.no. 1201 columna prima
Quæ in concubinatu est,de concu.75 col.1
Quę in testamento.de his quę in test. 297 col.2
Quę in testamento.de his quę pro nõ script. 931 c.1
Quæ legatorum,vt in pos.leg.1213 columna 2
Quem hæredi.de reb dub.926 columna 1
Quemadmodum vrbanus.de sup.leg. 837 c. 2
Quæ neptis suæ,de acquir. hæred.468 col. 1
Quærebatur si miles.de milit.test.411 col 1
Quærebatur, ad leg.Falcid.1052 colum. 1
Quæritur an,de Carbo.edic.1288 colum.2
Quæritur an , de bon. lib. 1332 colum. 2
Quæro an is, qui.de eo. qui pro tuto. 220 c.2
Quæro an non , de testa. tut. 91 colum.1
Quæro an.de iur.pat 1304 c.1.
Quæro de eo,de bo.lib. 1335 c.2.
Quæro si vsus fructus,de vsu & vsufr. le. 760 c. 2
Quæsitum,est,Stichum.de lega.3. 720 col.1
Quæsitum est,de condit. & demonst. 970 c. 2
Quæsitum est,de fun.instr.801 c.1.
Quæsitum est de hæred.instit. 315 colum.2
Quæsitum est an hi de tut.80 c.2
Quæsitum est, de leg.1 566 c.1
Quæsitum est,de acquiren.hæred 443 colum.2.
Quæ sub conditione,de condi. instit. 391 c.2
Qui actu legato.de adi.leg.898 colum na 2
Qui à latronibus,de test.249 c.1
Qui à patre.de confir.tut.93 c.2
Quia aliæ,de ope.lib.1311 c.1
Quia autem is.si quis omis. cau. 476 colum. 2
Quia & si,de leg.præst.1249 col. 2
Quia ita institutus , ad Trebell. 115 col. 2
Qui parentis.sol.mat.15 c.2
Quia personæ,de testa tut.86 c.1.
Quia perinde ad Treb. 1123 c.2
Quia poterat,ad Treb. 1085 c.1
Quia ratio,de cond.instit.398 colum na 1
Quia satisdatio , de suspect. tut. 168 col 1
Quia tale,sol.mat.14 c.2
Quia tacita,de hæredi. institutio. 318 col. 1
Quibus diebus,de cond.& demõ.961 colum. 2
Qui chyrographum,de lega.3.713 colum 1
Qui concubinam,de legat. 3. 680 colum.2
Qui contra,de iure patr 1302 columna 2
Qui cum natu.maior.de bon.lib.1325 columna 2
Qui complures de vulga.& pupil.372 col.2
Quidam cum filiumfa de hære.instit. 327 col.2
Quidam decedens.de admin.tut.113 col.2
Quidam hæredem:de tri.vi. & ol. leg. 794 c.2
Quidam in suo,de condit.institu. 399 colum.1
Quidam in testamento,de lega. 2.599 col. 1
Quidam ita, ad Trebellia. 1107 colum.1.
Quidam referunt de iure cod.508 colum.2
Quidam relegatus , de reb. dub. 914 col. 1
Quidam prædia reipublicæ.de vsu & vsufr.leg.757 c. 2
Quidam in testamento. de pec.le.823 col. 1
Quidam testamento,de vulga. & pup. 370 c.1
Quidam testamento.de leg. 1.569 columna 2
Quidam testamento,de confir.tut.95 col.2
Quidam Titium. si quis omis. caus. 479 c.1
Qui autem si se,de excu.tut. 197 columna 2
Qui ergo est,de lib leg.879 columna prima
Quid ergo si ita : de legat. 1.565 columna 2
Quid ergo si plus, de con.& dem.217 col 2
Quid ergo si maiorem, de lega. 1. 544 columna 1
Quid si nominatim,de lib. & posthu. 257 c.2.
Qui dotem stipulati . solut. matr. 35 colum.1
Qui dotem à matre,de dot.prælegat. 785 c 1.
Qui dotem in pecunia,de dot.prꝛleg. 783 c.2
Qui duas tabernas,de ferui. lega.771 col. 1
Qui dum captat.si quis ali.test.prohi. 501 c. 2
Qui duos impuberes, de reb.dub.917 col. 1
Qui duos multos , de leg.3.713 collũ na 2
Qui duos reos,de legat.2.593 columna 2
Quj duos seruos,de legat.1.521 colũna 2
Qui duos.de vulg.& pupi.381 columna 1
Qui duos,de coniun.cum eman.1275 col. 1
Qui duobus hæredibus.de cond.& demon. 955 c.1
Qui ex causa.de bo.libe.1330 columna 2
Qui ex duabus,de acqui.hære.449 colum 1
Qui ex fratribus.de cond.insti.398 colum.2
Qui ex liberis,de se.tab.1295 columna 2
Qui filio impuberi.de hære.instit.324 col. 1
Qui filium hæredem.vbi pu.edu.304 col. 1
Qui filium ad Trebel. 1159 c.2
Qui filium,de leg.præstan. 1250 colũ na 2
Qui filium libertinum , de iur.delib. 403 col.2
Qui filium,de leg.3 714 c.1
Qui filiabus,de leg.1.520 c.1

Index legati Infortiati.

Qui fructus. de vſu & vſufruct. lega. 760 c. 1
Qui fundum ad leg Fal. 1055 c. 2
Qui graui vtero, de iure codi. 507 colum 2
Qui habent tutorem. de tut. 77 c. 1
Qui habebat Flaccũ. de reb. dub. 926 col. 2
Qui habebat. de vulg. & pup. ſub. 386 colum. 1
Qui habebat in prouincia. de lega. 3. 734 c. 1
Qui hæres inſtitutus. de acquir. hęre. 437 col. 2.
Qui hæredi. de condi & demonſt 965 col. 2.
Qui hæreditatem de acquir. hær. 429 col. 1.
Qui hominem. de adi. leg. 903 c. 1
Qui in aliena. de acquir. hære. 422 colum. 2
Qui in collegio. de excuſ. tuto. 202 colum. 1
Qui in poteſtate. de teſt. 247 c. 1
Qui in ſeruitutem. de bon. libe. 1324 colum. 1
Quia ita inſtitutus ad Trebell. 1153 colum. 2
Quia ita legat. de do. præle. 779 c. 1
Qui iure, de mili. teſt. 405 c. 2
Qui iuſſus eſt. de admi. tut. 123 c. 2
Qui lancem. de au. & arg. lega. 869 colum. 2
Qui liberis. de vulga. & pupil. 360 colum. 1
Qui libertinus, de ope. lib. 1316 c. 2
Qui manumiſit de teſt. 248 c. 2.
Qui negotiationem de admi. tut. 150 colum. 1
Qui nc ſue. de reb. eo. qui ſub tuto. 238 c. 2
Qui nominibus. de admi. tut. 138 colum. 2
Qui non militabat. de hæred. inſti. 341 col. 2
Quinquaginta. de excuſ. tu. 198. colũna 2
Quintus Mutius ait. de aur. & arg. le. 867 col. 2
Quintus Mutius li. 2. de aur. & arg. le. 867 col. 1.
Quintus Mutius. de an. legat. 739 colum. 2
Qui omiſſa cauſa. 1. ſi quis omiſ. cau. 486 c. 2
Qui omiſſa cauſa. 2. ſi quis omiſ. eã. 487 col. 1
Qui onerandæ. de ope. lib. 1316 colum. 1
Qui patri hæres. de acqui. hære. 452 colum. 1
Qui peculium. de pecu. lega. 824 col. 1 ecunda
Qui penum legat. de penu. leg. 829 colum. 2
Qui plures habebat. de vſu, & vſufru. leg. 758 c. 1
Qui plures. de admi. tuto. 136 c. 2
Qui plures. 1. de vulg. & pupil. 567 colum. 2
Qui plures. 2. de vulg. & pup. 375 columna 1
Qui poſthu. ad ſenatuſ. Sylla. 492 colum. 2
Qui pro tuto. de eo qui pro tuto. 221 colum. 1
Qui putat ſe. de acquir. hęre 458 colum 2
Qui quadringenta. ad Treb. 1081 colum. 2
qui quadringenta. ad le. Falc. 1060 colum 2
Qui qualitercunque. qui pet. tut. 108 col. 2
Qui quarram. de leg. 1. 519. c. 1
Qui quod per legem. ad leg. Fal. 1015 col. 2
Qui ſaltum ęſtiuum. de leg 3. 716 colum. 1
qui ſe pupillum. de acquir. hęred. 477 col a.
Qui ſeruum. de acquiren. hęredi. 447 col. 2
Qui ſolidum. de leg. 2. 644 c. 2
Qui ſoluendo. 1. de hęred. inſtituend. 325 c. 2
Qui ſoluendo. 2. de hęre. infti. 336 colum 1
Qui ſquis mihi hęres. de leg. 3. 729 colum 2
Qui ſub conditione. de condi. & demonſt. 995 c. 1
Qui ſuperſtitis. de acqui. hęre. 467 colum. 1
Qui teſtatur. de hęr. inſti. 301 c. 2
Qui in teſtamento. 1. de teſta. 249 colum 2
Qui teſtamento. 2. de teſt. 251 c. 1
qui teſtamento. de excuſ. tut. 198 colum 2
Qui teſtamemento. de leg. 2. 605 c. 2
Qui ſibi mandauerat. de aur. & arg le. 855 col 2
Qui Titij, de ijs qui. vt indigni. 937 col. 2
qui totam. ad Treb. 1126 c. 2
Qui totam, de acqui. hęre 422 colum na 1
Qui tutelam de teſt. tut 90 c. 2
Qui tutor de admi. tut. 123 c. 2
Qui ventri, de ven. inſpi. 71 c. 1
Qui veſtem de ſupel. leg. 837 c. 2
Qui viuum. de tri. vi. & ole. legat. 795 col. 2
Qui volebat. de hęre. inſtit. 336 colum na 2
Qui vxori ſuę. de aur. & arg. leg at. colum 1
Qui vxorem. de iniuſt. rup. 205 colum na 1
Quod ad hęredem. de magi. conue. 231 c. 2.
Quod autem dicitur ad leg. Fal. 1048 colum 2
Quod cõſtitutum eſt. de mili. teſt. 412 colum 1
Quodcunque dolo. ſi quid. in fraud. pat. 1343 c. 2
Quod de bonis. ad legem. Falcidiam. 1015 col. 1
quod de pariter. de reb. dub. 924 colum. 1
quod dicimus, de aut. tuto. 156 colum. 1
Quod dicitur, de tute. 78 c. 1
quod dicitur. de impen. in re. do. fac. 45 col 2
Quod dicitur. de milit. teſta. 418 colum. 1
Quod dicitur, de lib. & poſthum. 293 colum. 1
quod dicitur, de impen. in re. dot. fac. 48 c. 2
Quod fideicõmiſſum. de lega. 1 568 colum 1
Quod his verbis. de legat. 3. 723 colum. 1
Quod in rerum natura. de leg. 1. 522. col. 1
Quod Labeo. de Carbo. edic. 1287 colum. 1
Quod mihi Sempronius, de lib. legat. 888 c. 2
Quod nifi. de ope. liber. 1312 coiumna 2
Quod per manus. de iure cod. 507 columna 2
Quod principi relictum. de legatis. 2. 613 c. 2
Quod pupillę, quan. di. le. ce. 1189 colum 1
Quod pure. quan. di. lega. 1174 colum na 1
Quod quis ſibi, de ijs quę pro nõ ſcri. habe. 932. c. 1
Quod ſeruus legatus. de legat. 2. 605 col 3
quod ſi alij. de adimen. leg. 902 colum 1
Quod ſi alterutro. ad legem Fal. 1049 colum 2
quod ſi dubitet. de acquir. hęred. 441 colum. 1
Quod ſi ea res. de impen. in re. dota. fac. 47. col. 2
Quod ſi iterum. de adim. legat. 901 co. 2
Quod ſi Męuius. de hęred. inſtitu. 342 colum 2
Quod ſi non ſit de hęred. inſtit. uend. 342 c. 2.
Quod ſi nepotes. de teſtam. tute. 83 colum. 2
Quod ſi nulla. de legat. 1. 547 colum na 2
Quod ſi pater. de bono. liber. 1324 colum. 2
Quod ſi plures. de teſtam. tutel. 87 colum. 2
Quod ſi quis Stichum. de legat. 1. 555 col. 1
Quod ſi tutor. de mag. conueni. 231 colum. 1
Quod ſi vir, ſoluto matrim. 41
Quod ſupra quadrantem ad leg. falc. 1007 c. 1
Quod tamen. de reb. eo. qui ſub tute. 235 col. 2
Quod traditum de condi. & demonſt. 687 c. 1
Quod vulgo. de bon. poſ. contra. tabu. 1237 c. 2
Quod defuncto. de legi. tut. 98 colum. ſecunda
Quod gradu. de vulg. & pupill. 364 colum. 1
Quo loco. de hęre. inſtituen. 316 colũna 1
Quoties cuidam. ad leg. Falcid. 1045 colum.

Index legum Infortiati.

col. 1
Quoties 1. de reb. dub. 919. c. 2
Quoties 2. de reb. dub ibid.
Quoties is, de bon. poſſ. 1222. c. 1
Quoties nominatim, de legat. 2. 589. col. 2
Quoties, ad Treb. 1106. c. 1.
Quoties, de oper. lib. 1314. c. 1
Quoties pater, ſoluto matrimon. 27. col. 1
Quoties pupillus, de acqui. hæred 446 col. 2
Quoties ſerui, de optio. legata. 785. colum 2
Quoties ſub, de condi. & demon. 954 col. 2
Quoties tutor, de adminiſtr. tut. 118. col. 2
Quoties volens, de hæredi. inſtit. 308. col. 2

R

RE coniuncti, de leg. 3. 725. col. 1
Recuſare ad Tre. 1086 colum. 1
Recuſari hæreditas, de acq. hęr. 467. c. 1
Redemptis, de iure co dicil. 507. col. 2
Regula Catoniana, de regu. Cato. 930 col. 1
Rei iudicatæ, fol. mat. 15. c. 1
Reintegrato, rer. amo. 56. c. 2
Reliqua quoque. de lib. leg. 887. c. 1
Rem legatam, de adim. leg 904. col. 1
Reperitur, ad legem Falcid. 1054. colum. 1
Rerum amo 1. rer. amo. 46. c. 2
Rerum quidem amo 2. rer amo. 56. colum 2
Rerum amo. 3. rer. amo 57. c. 1
Rerum amo 4. rerum amo. 57 c. 1
Rerum amo. 5. rer. amo 57. c. 2
Reſcriptum eſt, de ijs qui vt ind. 937. col 1
Reſcripta. de mili. teſta. 421. c. 2
Reſtituta, ad Treb. 1122 c. 1
Rogatus es, de al & cib. legat. 854. colum. 2
Rogo. quam. di. le. ce. 1188. c. 2
Romanius Apulus, de tut. & cura. 105 col. 2

S

SAcratiſſimi ad ſenat. Tertul. 1352. c. 1
Sæpe ad aliam, de curat. furi. 244 c. 1
Sæpe legatum, de leg. 3 676 col. 1
Sæpiſſime reſcriptum de iure cod. 503. c. 1
Saluius, de leg. præſt. 1244. c. 1
Satis conſtat, de iure patrona. 1305. col 2
Scæuola, ad Treb. 1161. col. 2
Sciendum eſt, de legatis. 1. 511. c. 2
Scilicet ſi ante. de opti. leg. 786. colum na 1
Sciphi electione, de opt. leg. ibid.
Scire etiam oportet, de excuſ. tut. 186. col. 2
Scire oportet, de tuto. & curat. 105. colum. 1
Scribit Celſus, ad Trebel. 1120. columna 1
Scribit Quintus, de aur. & arg. leg. 872 col. 2
Scriptus hæres, de Carb. edic. 1288. colum 1
Scripto hærede, vnde lib. 1347. columna 2
Sed cum, ad Treb. 1091. c. 1
Sed cum ea, de iure codi. 509. c. 2
Sed cum patrono, de bon. poſſe. 1218. col. 1
Sed duobus. de leg. 2. 590. c. 1
Sed eſt quæſitum, de lib. & poſthum. 259. col. 2
Sed etiam ad ea, de leg. 1. 526. c. 1
Sed & alijs, de cur. fur. 241. 1
Sed & domino rer. amo. 54. c. 1
Sed & in illo, de reb. dub. 924 c. 2
Sed & ipſis vt leg. no. 1194. c. 2
Sed & milites, de excuſat. tuto. 179. colum. 1
Sed & qui, ad Treb. 1075. c. 2
Sed & reprobari, de excuſa. tuto. 175. colum. 2
Sed & ſi adhuc, ſi quis omiſ. cau. teſt. 479 c. 2
Sed & ſi ad tempus, ad Trebel. 1103. col. 2
Sed & ſi alio, ad Treb. 1088. c. 1
Sed & ſi ante, ad Trebel. 1088. columna 2
Sed & ſi deceſſerit, de bo. poſ. contra tab. 1230. c. 1
Sed & ſi de fua, de acquir. hæred. 441. colum. 1
Sed & ſi diuortij, rerum amota. 54. colum. 2
Sed & ſi eum de ven. in poſſ. mit. 1269 columna 1
Sed & ſi ideo ſoluto mat 17 c. 1
Sed & ſi conditioni, de hære. inſt. 306. col. 2
Sed & ſi is, de Carb. edi 1284. c. 2
Sed & ſi plus, de lega. præſta. 1245. colum. 2
Sed & ſi pro. de leg. præſt. ibid.
Sed & ſi quis, de acqu. hæred 422. columna 1
Sed & ſi ſic, de leg. 3. 667. c. 1
Sed & ſic, de reg. Cato 929. c. 2
Sed & ſi cum, de pec. leg. 817. c. 2
Sed hæc nimium, de excuſa. tut. 197. col. 2
Sed hic videtur, de reb eor. qui ſub tute. 233. c. 2
Sed hoc impetrari, de iure delib. 402. col 1
Sed nec filius, de iniu. rup 292 c. 2
Sed nec ipſi, ad Treb. 1123. c. 1
Sed non dantur, de tutel. & ration. diſtrahen. 2 12. col 1
Sed quo minde, de leg. 2. 628. c. 1
Sed ſciendum, ad Treb. 1087. c. 2
Sed & ſi adhuc, ſi quis omiſ. cau. 479. col. 1
Sed ſi certos, de leg. 1. 543. col. 2
Sed ſicuti de Car. edic. 1289. c. 1
Sed ſi forte, de reb. eor. qui ſub tut. 237. colum. 2
Sed ſi hoc ſpecialiter, de condi. & demon. 972 col. 1
Sed ſi is, cui, de aſſi. lib. 1337. c. 2
Sed ſi maior, quemad. teſta. aper. 471. col. 1
Sed & ſi minor, ſi quid in frau. patro. 1344. col. 1
Sed ſi mortis, de legat. præſta. 1241. colum 2
Sed ſi non aliàs, de leg. 1. 565 col. 1
Sed ſi non ſeruus, ad leg. falcid. 1033. col. 1
Sed ſi pecunia, de reb. eor. qui ſub. tut. 234. col. 1
Sed ſi plures, de vulg. & pup. 361. colum. 2
Sed ſi res aliena, de leg. 1. 533. c. 2
Sed ſi quis ex ſenatoribus, quem. teſt. ape. 471. c. 1
Seia ab hærede, de aur. & arg. leg. 856. col. 1
Seia cum nuberet, de do. præleg. 782. col 2
seiæ dulciſſimæ, de aur & arg. leg. 874 col. 2
Seiæ egreſſæ, de tu. & cur. 106. c. 1
Seiæ ex parte hæredi, de fun. inſtr. 811 col. 1
Seius, & Augerius, ad leg. Falcid. 1025 col. 2
Seius Saturninus ad Trebell. 1126. columna 2
seio amico, de annu. leg. 741. c. 2
semel mora, fol. mat. 26. c. 2
sempronius Atallus, de vſu. & vſufru. leg. 760 c. 2
Sempronius Proculo, de leg. 2 609. colum. 1
Sempronio, de vſu & vſufr. leg. 766 colum. 1
Senatuſcon. Pilo, de ſena. syll. 396. colum. 1
senatuſconſultum, de lib. agnoſ. 58. col. 2
senatuſconſulto, de aſſign. lib. 1337. col. 1
senatus enim, de leg. 1. 536 c. 1
sequens quæſtio, de leg. 2 625. c. 2
seruius reſpondit, de leg 3. 712. columna 1
seruius, de grad affi. 1358. c. 1
seruius ab hoſtibus, de leg. 1. 570. columna 2
seruus alienus, de hę. inſt. 303. col. 2
seruus alienus, de con inſt 397. c. 2
seruus bonorum, de bo. poſ. 1218. c. 1
seruus communis, de acq. hære. 454. col. 2
seruus dotalis, fol. mat. 40. c. 1
seruus duorum, de acqui. hæred. 454. col 1
seruus hæreditarius, de hæred. inſtit. 331. c. 2
seruus licet, de teſt 256. c. 1
seruus patroni, de oper. lib. 1311. columna 1.
seruus poſt decem, de ann. lega. 745. col 1
serui, qui apud hoſtes, ad le. Fal. 1035 col. 1
seruus, qui in fundo, de leg. 3. 723. columna 1

Index legum Infortiati.

seruus vni de leg. 1. 549 c. 1
seruis vrbanis, de leg. 3. 732 c. 1
seruus vxori, de hære. institu. 340 colum 2
seru. electione, de leg. 1. 513 c 1
seruo alieno, de legat. 1. 578 colum na 2
seruo generaliter, de opti leg. 789 colum. 2
seruo inuito ad Treb. 1151 c 2
seruo legato. de leg 1. 550 c 2
seruo legato, de pecu. leg. 817 columna 2.
seruo manumisso. de pecu. leg 823 colum. 2
seruo meo qui non compe. bon. posf. 1365 c. 2
seruo sine libertate, de optio. lega. 790 c. 2
seruum à, de iure patron. 1301 colum. na 2
seruum communem, de vulg. & pupi. 386 c 2
seruum filij, de leg. 1. 536 c.2
seruum meum, de hæred. institi. 330 c.2
seruis legatis, de legat. 3. 772 columna 2.
seruos ad custodiam de ali. & cib. leg. 849 c.2
seruos autem, de legat. 3. 819 columna 1
sextiam filiam, de legat. 3. 683 columna 2.
sexto gradu. de grad. affi. 1356 columna 2.
si ab eo, cui. de vsu & vsufruc. leg. 755 c 2
si ab hostibus. fol. matr. 13 c 2
si ab instituti si quis omis. cau. 481 colum. 1
si absens sit. vbi pupil. educa. 204 colum 2
si ab uno, ut leg. no. 1200 c. 2
si adhuc cum, de tut & rat. distra. colum 2.
si adimendo. de adi. legat 904 columna 2
si ad pupillum. de auto. tuto. 157 colum. 2
si ad patrem, de suis & legi. hæred. 1373 c.2
si alienus seruus, de leg. 2 615 columna 1
si alienum, de hæred. instituen. 330 colum. 1
si alienum, de leg 1 530 c. 1
si alij fundum, de vsu & vsufr. leg. 758 c. 1
si alienum, fol mat. 14 c. 1
si alij uestimenta de aur. & ar. leg. 854 c 2
si alimenta, de ali. & cib. legat. 838 colum. 2
si alterius, de hære instit. 311 c.2
si à me tibi, ad leg Fal. 1026 c. 1
si à milite, de mili. test. 414 c.2
si ancillæ, de leg. 1. 548 c. 1
si ancillæ, de condit. & demonst 970 c.2
si ancillas. de leg. 1. 548 c. 1
si antequam, de fena. Sylla. 500 c. 1
si ante nuptias. fol. matri. 6. c. 1
si à pluribus hæredibus, de lega. 1. 573 c. 2
si à primo, de lib. & posth. 260. columna 1
si areæ legatæ, de leg. 2. 605 c. 2
si arrogati. de tute. 81 c. 1
si à fratre meo, ad leg Falcid. 1020 colum. 2
si à substituto, de leg 1. 518 c. 1
si à te, vt legati no. 1198 c. 1
si Augustæ, de leg 2 614 c. 1
si autem neque, de leg. 1. 525 c. 1
si autem certũ, ut in pos. leg. no. 1203 c 2
si bona patroni, de oper. liber. 1318 c. 1
si binæ tabulæ, de iniust. rupt. 292 colum. 2
si centorum, de mili. test. 408 c 2
si chorus, aut familia, de legat 3. 722 c. 1
si cognatis, de reb. dub. 925 c. 1
si cohæredi quis ordo in bon. pos. fer. 1367 c. 2
si concubina. rer. amot. 53 c. 2
si constante matrimonio. fol. mat. 22 c. 2
si creditor debitori, de lib. leg. 886 colum. 1
si creditor, ad leg. Falc 1053 c. 2
si creditori. de leg 1. 524 c 2
si cui annuum, de an. leg 744 c 2
si cui controuersia, de Carbo. edict. 1277 c. 1
si cui ædes, de leg 3. 783 c. 2
si cui fundus, de leg. 2 613 c. 1
si cui fundum, de fun instruc. 899 colum 1
si cui lana, de leg 3 71 c. 2
si cui legatum, de condi. & demonst. 968 c. 2
si cui legetur, de leg 1. 540 c. 2
si cui libertas, de cond. & demon. 968 c. 1
si cui plus, si cui plus quam per leg. Fal. 1067 c. 2
si cui pure ad Treb 1118 c 2
si cui res legata, de legat. 2 614 columna 1.
si cui seruã. de leg. 1. 543 c. 2
si cui vinum de trit. vino & oleo leg. 723 c. 1
Si cum dos. ter. amo. 52 c. 1
Si cum dotem. fol. matr. 17 c. 2
Si cum fideiussoribus. de fideiusso. 227 c. 1
Si cum hæres quãdo dies leg. ced. 1172 columna 2
Si cum ipse, de excu. tut 159 c. 1
Si cum optio, de opt. leg 790 c. 2
Si cum pater fol mat. 5 c. 1
Si cum plures, quando dies leg. ced. 1181 c. 2
Sicut adimi, de adim. leg. 901 c. 2
Sicut codicilli. quemadm. test. ape. 472 columna 1.
Sicut patronus, de op. lib. 1319 c. 1
Sicut testamento, de iure pat. 1304
Sicuti, de uen. in pos. 1265 c 2
Si damnatus hæres, de lib. leg. 885 columna 1.
Si debitor fideiussorem, de lib. leg. ibi dem.
Si debitor, ad leg Fal. 1012 c. 2
Si de pluribus ad senat. Sylla. 501 columna 2
Si deportati, de leg 3 667 c. 2
Si de possessione, si mulier uen. no. 78 columna 2
Si dies. quan. di. leg. ced 1182 c 2
Si dignum decem, ad leg. Fal. 1020 columna 2
Si disceptetur. ubi pup. educ. 204 columna 2
Si dolo tutoris, si quis omis. caus. 485 columna 2
Si domino Stichus, de lega 1. 570 columna 2
Si domus alicui, de leg. 1. 551 c. 2
Si dos, ad leg Fal. 1054 c. 2
Si dotali soluto mat. 35 c. 1
Si duas habenti, de excu. tuto. 174 columna 2
Si duo plurefue, de admi. tuto. 145 columna 1
Si duo sint, de acquir. hæred. 443 columna 1
Si duo, ut leg. no. 1200 c. 2
Si duo, de leg. præst. 1248 c. 2
Si duorum, de oper. liber. 1315 columna 2
Si duobus seruis, de leg 2. 605 columna 2
Si duobus, de mili. testam 418 columna 1
Si duobus, de leg. 1. 519 c. 2
Si duobus, de bon. pos. cõtra tab. 1234 columna 2
Si eadem res, si quis omit. ca. 483 columna prima
Si ego, & Titius, de iniust. rupt 296 colum. 2
Si ego, & seruus, de acquir. hæred. 436 c. 2
Si eius pupilli ad Trebel. 1149 columna 2
Si ei, cui fundum, de lib. legat. 886 colum. 2
Si ei qui post, de iure codicil. 503 colum. 1
Si eo tempore. de ijs quæ pro nõ scri. hab. 913. col. 2
Si emãcipatus, de bon. possi. cõtra tab. 1237 c 1
Si emancipatus, de bon. posi. contra tab. 1230 c. 1
Si emancipato. de leg. præstan. 1149 colum. 1
Si Eros Seio, de optio. legata. 789. colũna 1
Si vsufr. aliàs, sed & usufru. ad le. Fal. 1051 c 2
Si eundem, de bon. lib. 1336 columna 2
Si ex asse, de acquiren. hæred. 426 colum 1
Si ex causa, ut leg. no. 1195 c. 1
Si ex duobus, de tut. & rat. distrah. 215 c. 1
Si ex duobus, unde legi. 1350 c. 1
Si ex duobus, de affi. lib. 1339 c. 2
Si exhæredatus, ad senatusc. Sylla 496 columna 2
Si ex patronis. de bo. lib. 1334 c 1
Si ex pluribus, ad leg. Falcidiam. 1019 c. 1
si ex pluribus. de suis & legi. hæred. 1373 col 2
Si ex sua parte. de acquir. hæred. 443 col. 1
Si ex toto fundo. de legatis. 1. 514 colum. 1
Si falso tutore. quod fal. tut. auto. 224 colum. 2
si fideicommissorum. vt in pos. le. no. 1212 col. 2
si fidei meæ, de leg 3. 680 col. 1
si fideiussor, de leg. 1 5. 2 c. 1
Si fideiussores. de fideiuss 227 col. 1
Si filiusfamil. tutelam. 1. de tute. & rat. distra 210 col. 1
si filiusfamil. tutelam, 2 de tut. & rat. distra. 212 col. 1
si filiusfami. de mili. test. 415 columna 2
si filiusfami. de tute. 79 c. 2
si filiusfamil. de test. 250 c. 2
si filiusfamil de mili test. 410 columna 1
si filiusfamili. cum vxorem. de do. pẽ le. 784 col. 1
si filiusfami. miles. de bon. lib. 1329 col. 2
si filiusfamil. de senat. Tertul. 1382 col. 1
si filius subsituatur. de hære. instit. 340 c. 2
si filius. de condit. institu. 400 columna 1
si filius. de liber. & posthum. 260 colum 1
si filius. de vulgarib. & pupil. 363 colum. 2
si filius hæres. de liber. & posthu. 266 col. 2
si filius meus, si quis omis. causa 483 col. 1
si filius, qui mansit. si quis omissa cau 483 col. 1
Si filius. de leg. præst. 1249 col. 2
si filius. de colla. bon. 1261 c. 1
si filius qui, de bo. lib. 1332 c. 2
si filius. de iure patro. 305 c. 2
si filiusfamil. solut. mat. 15 c. 2
si filiofa. solut. matri. 284 c. 2
si filio emancipato. de lib. & post. 94 col. 1
si filio impuberi. de confir. tuto. 94 colum. 1
si filium. de liber. & posthum. 268 colum 2
si filium. de gra affi. 1357 c. 2
si filiofami. solut. matr. 40 c. 2
si filia. de col. do. 1263 c. 2
si filiæfami. de leg 3. 707 c. 2
si filiæ pater. de lega. 3 703 c. 2
si fuerit legatum. de reb. dub. 611 colum. 2
si fuerit municipio. de leg 3. 667 colum. 1
Si fundus alicui. de condit. & demon. 951 c. 2
si fundus in dotem. solu. matri. 12 colum. 1
si fundus. de rebus eo. qui sub tut. 240 col. 1
si fundus. de leg. 3 703 c. 2
si fundus. legatus: ad legem Falcid. 1045 c. 2
si fundus nihil. ad legem Falc. 1024 colum. 1
si fundus, quan. di. le. ce. 1188. c 2
si fundum. de condi. & demonst. 993 col 1
si fundum 1. de leg. 1 555 c. 2
si fundum 2 de leg 1. 567 c 2
si fundum Mæuio. de seruit. leg. 771 colum. 2
si furioso. de cura. furio. 244 c. 2
si gemma. de auro. & arg leg. 260 colum 2
si gener socerum. de ijs qui. vt indig. 945 c. 2
si grege legato. de leg. 1. 621 c. 2
si habitatio. quan. di. leg. ced. 1175 colum. 2
si hæreditas. de testa. tut. 84 c. 2
si hares centum. de legatis 1. 587 colum. 2
si hares damnatus. de tri. vi. & ol. leg. 794 col. 2
si hæres genaraliter. de lega. 1. 577 colum. 2
Si hæres iussus. de leg. 1. 553 c. 1
si hæres. de leg. 2. 615 c. 2
si hæres inst. tutus. ad leg. Falci. 1004 col. 1
si hares. ad legem Fal 1. 1004 colum. 1
Si hæres, si cui plus quam per le. Falc. 1075 c. 1
Si hares 1 ad Treb. 1156 c. 2
Si hæres 2 ad Trebel. 1157 c. 1
Si hæres 3 ad Treb. 1159 c 2
Si haredis. de leg. 1. 540 c. 2
Si hæredi. de conditio. institu. 390 colum. 2
Si hæredes. de legatis. 1. 587 columna 2
Si iam facta. de condi. & demonst 951 col 1
Si idem seruus. de legatis 2. 594 colum. 1
Si id inquit. quod falf. tuto. aut. 222 col. 2
Si id, quod a. si quid in fraud. patro. 134 c 2
Si id, quod mihi. de libe. legat. 888 colum 1
si illud, aut illud. de legatis 2. 598 col. 1
Si imaginem. de auro & arg leg. 859 colum. 2
Si impubes. de Carbo. edic. 1286 colum 1
Si impuberi. de tuto. & curator. 103 col 1
si in adoptionem, de bono pos. cont tab. 1234 c 1
si inter annos. de condi. & demonst. 968 c. 1
si incertus. de legatis 3. 663 columna prima
si in diem. de condi. & demonstr. 697 colum. 1
si duobus quemadmo. testamen. ape. 472 col. 1
si inæqualibus. de hæredi. institu. 312 col 1
si inimicitiæ. de ijs quib. vt indig. 938 colum. 1
si in libertum. de bon. lib. 1300 colum. 2
si in mer al'um. de ijs quę pro non scrip. 931 c. 2
si in singulos. de an. leg. 738 c. 2
si inter vicum. de rebus dub. 916 col 2
si in testamento. de vulg & pup. 358 col 2
si in testamento. si quis omis cau. 483 colum. 2
si in testamento de legatis 1. 573 colum. 2
si in testamento. ad leg. Falcid. 1044 col. 2
si innu. s. de condi. & demon. 995 colum 1
si inutiles vt in pos. lega. not. 1212 colum. 1
si is ad quem. de acquir. hæred. 433 colum 1
si is a quo, vt in posse. lega. no. 1203 colum. 2
si is cui legatus. de legat's 2. 595 colum 1
si is. qui bonis. de acquir. hæred. 566 colum 1
si is, qui duas ędes de serui. lega. 772 colum 2
si is. qui ducenta. & de reb. dub. 920 colum 1
si is, qui duos. de lib. lega. 695 colum na 1
si is, qui filium. de bo. pos. contra tab. 1240 c. 1
si is, qui hares. de vulga. & pupil 363 colum 1
si is, qui immiscuit. de acq. hære. 451 col 1
si is. qui pro tutore. de eo qui pro tut. 220 c. 2
si is, qui soluendo 1. de hære. instit. 332 col. 1
si is qui soluendo 2 de hære. inst 333 col. 1
si is. qui tres. de excusa. tuto. 195 colum. 1
si is qui, de vulga. & pupilla. 359 colum. 1
si is qui, ad legem Falcid. 1050 columna 2
si ijs legatum. de cond. & demon 947 col. 2
si ita esset, quando dies legat. ce. 1173 col. 2
si ita expressum. de condi. & demon. 978 col. 1
si ita facta. de iniust. rup. 294 columna 2
si ita fuerit. de legatis 3. 668 columna 2
si ita fuerit legatum. de rebus du. 918 colum. 1
si ita hæres, de condi. insti. 389 c. 2
si ita legatum sit. de condi. & demon. 951 c. 1
si ita legatum. de condi. & demõ. 992 col. 2
si ita legatum. de auro, & arg. leg 857 col. 1
si ita legatum. de conditio. & demon. 973 col. 2
si ita legatum sit. de leg. 1. 548 c. 1

Index legum Infortiati.

si ita legatum est. de legat. 3. 724 colum. 2
si ita legatur. de leg. 2 590 c. 2
si quis hæredes. de hære. instit. 337 colum. 2
si ita quis. de hære. instit. 318 c. 2
si ita quis testamento. de lega 2. 611 colum. 2
si ita quis. de vulg. & pup. substit. 267 col. 1
si ita relictum, de leg. 2. 607 c. 1
si ita scripsero. de cond. & demõ. 961 colum 1
si ita scriptum. de leg. 2 708 col. 1
si ita scripsisset. de lega. 2. 608 colum na 2
si ita scriptum. de hæred. institu 328 col. 2
si ita scriptum fuerit 2. de hæredi. instit. 338 col. 1
si ita scriptum. de condi. insti. 396 colum. 2
si ita scriptum. de secun. tab. 1294 colum. 1
si ita scriptum de libe. & posthu. 263 col. 2
si ita sit. de leg. 1. 518 col. 2
si ita stipulatio. de oper. liber. 1317 colum. 2
si ita testamento. de fund. instru. 807 colum. 1
si testamento. de iure patrona. 1302 colum. 2
si iure testamento. de legat. 3. 676 colum 2
si legatarius. de legatis. 3. 668. colum. 1
si legatarij. vt lega. no. 1198 columna 2
si ita legatus fuerit. de pecu. lega. 828 colum. 1
si legatus, ad Treb. 1117 c 2
si legatum purè de adi. legat. 902 colum. 2
si legatum sit. de an. legat. 738 colum. 1
si legati serui. de leg. 1. 546 columna secunda
si legatorum: vt in posse. no. 1212 colum. 1
si libertus cum. si quid in frau. patr. 1344 col. 1
si libertus cum. de bon. liber. 1331 colum. 1
si libertus meus, de bon. lib. ibi.
si libertus patro. de bon. libe. 1332 col. 2
si libertus præterito. de bon. liber. colum. 2
si libertus sub, de bonis libert. 1328 colum. 1
si libertus. de oper. libe. 1135 columna 1
si libertus, de iure patro. 1303 colum na 1
si libertus. de oper. liber. 1315 columna 2
si libertus. de oper. liber. 1318 columna 2
si mancipia. de fnn. instru. 810 colum 2
si maritus soluto matrimonio. 33 colum. 1
si maritus sol. mat. 10 col. 1
si marito publico. sol. matrimonio. 28 colum. 1
si mater. de vulga. & pup. 1372 columna 1
si metus causa. de acquir. hær. 463 colum. 2
si Mæuia. de hære. institu. 327 columna 2
si mihi, & Titio. de leg 2. 613 columna 1
si mihi, & tibi. de legat. 1. 517 columna 1
si mihi Mæuia. de legat. 3. 727 columna 2
si mihi purè. de legat. 2. 614 columna 1
si mihi sempronius de leg. 1. 570 colum. 2
si mihi stichus. de legat. 1. 570 colum. 1
si miles de mili. testa. 404 c. 2
si miles Titio. de milit. testa. 415 colum. 1
si miles vnum. de milit. testa. 405 colum. 1
si miles ad leg. Falc. 1064 col. 2
si minor viginti. de legat. 1. 571 colum. 1
si minor viginti quinque. de acquir. hære 453 c. 1
si minoris. de administra. tuto. 125 colum. 2
si minores. qui pe. tut. 107 c. 2
si mora. sol. matri. 13 col 1
si modo nulla. de leg. 1. 547 col. 2
si mul piures. de tut. & curat. 105 columna 2
si mulier sol. matr. 17. c. 1
si mulier. rer. amot. 54. col. 2
si mulier. cum filio. de reb. dubijs 926 colum. 1
si mulier dotem. de legatis 3. 665 colum. 2
si mulier ventris. quema. testa. aper. 472 col. 1
si mutus, aut surdus. de testa. 247 colum. 2
si nauem. de fundo instructo. 817 colum. 1
Si autem neque modo. de leg. 1. 525 col. 1
si necem domini. de bon. liber. 1322. col 2
si neget. de lib. agno. 66 col. 1
si nemo tutorum. de testa. tutel. 87 col. 2
si nemo. de test. tut. 84 col. 2
si nepos. de coniun. cum eman. 1276 colum. 1
si nepotes de col. bo. 126 c. 1
Singulos testes. de test. 256 columna secunda
Si nominatim. de condi. & demõ. 959 col. 2
Si non in. si cui plus quàm per leg. Falc. 1075 c. 1
si non lex Ælia sentia. de hære. insti. 343 c. 1.
Si non solus. si quis omis. cau. 479 colum. 2
Si operarum. de oper. liber. 1315 colum. 2
Si optio serui. de opti. legata. 789 colum. 2
Si palam hæres. de iure codic. 511 colum 1
Si Pamphylo. de opti. legat. 688 colum. 2
Si pater, de hære. instit. 325 c. 2
Si pater. de test. tut. 91 col. 2
Si pater ab hostibus de iniust. ru. 292 col. 2
Si pater exhæredato. de legat. 3. 726 col. 2
Si pater. de vulg. & pup. 370 c. 1
si pater filio. de vulga. & pup. 361 colum. 1
Si pater. filium. de vulga. & pupil. 368 col. 2
Si pater, de vulg. & pup. 368 c. 2
si pater ignorans solut. matrimo. 31 col. 2
si pater, de bo. pos. contra tab. 1217 colum. 2
si pater. de colla. bo. 1264 c. 1
Si pater de suis, & legi. hære. 1376 colum. 1
Si pater. vnde lib. 1347 col. 2
si pater. de bo. lib. 1332 c. 2
si patronus. de concu. 75 c. 2
si patronus. de confir. tut. 93 c. 2
Si patronus. de bonis liber. 1320 colum. 1
Si patronus hæres. si quid in fraud. patro. 1343 col. 1
si patronus non. de bon. liber. 1331 col. 1
si patronus ex. de bon. liber. 1328 colum. 1
si patronus. de bo. lib. 1334 c. 2
si patronus testamento. de bo. li. 1324 col 2
si patroni ad Trebel. 1132 c. 2
Si patronum ex. de bon. liber. 1334 colum. 1
si peculium. de peculio legato. 818 colum. 2
si peculium. de pecu. legat. 822 colum. 2
si pecunia, de leg. 1555 col. 1
Si pecunia legat. de legatis 2 593 colum. 2
Si pecuniæ. vt in posse. lega. no. 1211 colum. 1
Si pecuniam. si quis omis. caus. testa. 475 c. 1
Si penum. quan. dies leg. ced. 1184 colum. 2
Si per epistolam. de acquiren. hære. 448 c. 1
Si peregrè de tut & cur. 156 c. 2
Si plures. de administratio. tut. 110 colum. 2
Si plures institutiones, de condi. insti. 396 col. 1
Si plures. de iur deli. 403 c. 2
si plures de admini. tut. 131 c 2
Si plures tutores. de test. tuto. 89 colum. 1
si plures. de vulga. & pupil. 368 colum. 1
Si plures sunt. de legit. tuto. 100 colum 1
si plures gradus. de lega. 3 732 columna 1

Si plu-

Index legum Infortiati.

si plures. de bono. pos. 1219 col. 2
Si pluribus. de leg 1. 527 c. 1
Si pluribus hære. de le 2 607 c 2
Si portio. de leg. præst. 1250 c. 1
si postcaquam, vnde lib. 1248 c. 2
Si post diem quan. dies leg. ced. 1173 col. 1
si post diuortium. sol mat 26 c. 1
Si posthumus. de lib. & posthu. 265 colum. 1
si post missionem. ad leg. Falci. 1019 colum. 1
Si post mortem. de leg. 1. 549 c 2
Si post mortem de bono. pos. contra tab. 1233 c. 2
Si post pubertatem. de tut & rat. dist. 223 c. 1
si post de coniunge. cum emãc. 1176 col 2
Si postulante. ad Treb. 1155 c. 2
Si prædia minoris. de reb. ec. qui. sub. tu. 239 c 2
si prægnantem. de col. bon. 1262 c. 1
Si præteritus. de bo. poss. contra tabu. 1236 c. 2
Si prior maritus sol. mat 29 c. 1
Si probatum est. de tute. & rat. distr. 214 c. 2
si propterea, ad leg. Falc. 1038 c 2
si propter res amotas. rer. amot. 56 colum. 1
Si pupillus hæres. de tut. & rat. di. 210 colum. 1
Si pupillus. de admi. tut. 139 c. 1
si pupillus. de condi. insti. 359 c. 1
Si pupillus, de acquirend. hæredi. 444 colum. 2
si pupillus, de acqui hære. 465 c. 2
Si pupillus. ad leg Fal. 1021 c. 1
Si pupillus ad Trebel. 1170 c. 1
Si pupillo, de bo. poss. 1220 col. 2
Si pupillum patruus, de excus. tut. 192 col. 2
si pupillorum, de re. eo. qui sub tut. 237 c. 2
si purè. de vsu & vsufruct. lega. 754 colum. 1
Si purè quando dies leg. 1172 columna 2
Si quando alterius. de aur. & arg. leg. 869 c. 1
Si quando. de ope. lib. 1310 c. 2
si quando incerta. vt le. no. 1197 colũ na 1
Si quando quis vxori, de legat. 1. 577 colum. 1
si quæramus. de testa. 246 c. 2
si quid dolo. Si quid in fraud. patro. 1340 c. 1
Si quid earum de lega. 3. 705 c. 1
si quid cil. de auto. tut. 160 c. 1
Si quid relictum, de leg. 1. 585 c. 1
si quidam de condi. instit. 390 c. 1
Si quilibet hæres, de ijs qui. vt indig. 945 c. 1
si quis à filio. de leg. 1. 526 c. 1
si quis à liberis, de lib. agnosc. 62 colum. 2
si quis alicui, de acquir. hære. 747 colum 2
si quis bonorum, de leg. 1. 522 c. 1
si quis creditori. de pec. lega. 820 colum. 2
si quis cum testamentum, de testa. 255 col 2
si quis cum testamentum, de iu. codi cil 504 c. 1
Si quis cum de suis & de leg. hæredib. 1372 col 2
si quis cum, vt in poss. leg. no 1202 colum. 2
Si quis decedens, de lib. le. 878 c. 1
Si quis, de pluribus, de re. dub. 926 colum 1
Si quis dolo. si quis ali. testari prohi. 502 c. 2
Si quis duobus, de lega. 2. 594 columna 1
Si quis eum, quem. de vulga. & pup. 365 c. 1
Si quis eum quem. de condit. & demonst. 960 c 2
Si quis ex ijs. vnde lib. 1347 c. 1
Si quis ex. de coniung. cum emancip. 1271 c. 2
Si quis extraneus. de acquir. hæredit. 432 c. 1
Si quis fecerit. quemadmo. testa. ape. 472 col. 1
si quis filiabus. de test. tut 83 c 2
Si quis filio. de iniust. rupt. 288 colum 1
si quis filiumfamiliàs, de acq. hæ. 424 col 2
si quis filium, de coila bono. 1260. colum. 1
Si quis filium. de coniung. cum emã. 1276 c 1
Si quis hac lege, de oper. libe. 1311. colum. 1
Si quis hæreditatem, de ijs quæ pro non scrip. hab. 930. c. 2
Si quis hæres, de iniust. ru. 296. colum na 2
Si quis hæres, de acqui. hære 442. colum. 1
Si quis hæres. de acq. hæred. 458. colum 1
Si quis hæredes, de hær. insti. 313. columna 1
si quis in fundi, de leg. 1. 512 c. 1
si quis graui, de sena. syl. 491 c. 1
Si quis in principio, de lega. 3. 677. colum. 2
Si quis inquilinos, de leg. 1. 578 colũ na 1
Si quis inter tres, de excu. tuto. 190. colum. 2
si quis in testamento, de lib. leg. 886. colum. 2
Si quis in testamento, de condi. insti. 261. c 2
si quis intestatus, ad Tertyl. 1381. colum. 2
si quis instituatur, de hære. instit. 316 col. 2
si quis ita dederit, de testa. tuto. 86. colum 2
si quis ita legauerit, de aur. & arg. leg. 869. c. 2
si quis ita legauerit, de condit. & demonst. 949. col. 2
si quis ita legauerit, de adimen. lega. 898 c. 2
si quis, ita, de hære. Insti. 320 c. 1
si quis ita, de hær. insti. 323. col. 1
si quis ita, de hære insti. 340 c. 1
si quis ita, de condi. insti 309 c. 2
si quis ita, de hære. insti. 343 col. 1
si quis ita scripserit, de re. dub. 923 col. 1
si quis legata de condi. & demonstr. 969 col. 2
si quis legauerit 1 de lega. 1. 553 colũ na 1
si quis legauerit 2. de leg. 1. 485. colũ na 2
si quis legauerit, de aur. & argen. leg. 856 c. 1
si quis libertis, de ali. & cibar. lega. 838. colum 2
si quis libertum. de bon. lib. 1330. col 2
si quis mihi bona de acqu. hære. 434. col. 2
si quis non quasi. de acquir. hære. 458 col. 1
si quis omis. caus. si quis omis. caus. 482. c. 2
si quis operas, de ope. li. 309. col. 2
si quis pecuniam. si quis omis. caus. 475 col. 1
si quis posthumus. de lib. & posthu. 261. col. 1
si quis post accu de testamen. 248 colum 2
si quis priore. ad Treb. 1117. col. 1
si quis quasi ad senatusco. syl. 500 col 2
si quis quos. de leg. 2. 599. c. 2
si quis rationes. de lib. leg. 884 columna 1
si quis reum. de lib. leg. 879. c. 2
si quis sempronium, de hære. institu. 338. c. 1
si quis seruo. de leg. 2. 649 c. 2
si quis seruum. de leg 2 591. c. 1
si quis seruum. de condi. & demonst. 969 c. 1
si quis seruos, de leg 3 719. c. 2
si quis sic stipuletur. soluto. matrim. 38. c. 2
si quis solidum, de hære. insti. 339 colum 2
si quis sub conditione, de testa. tute. 85 col. 2
si quis sub conditione. si quis omis. cau 479. col. 2
si quis sub conditione, de cond. insti. 391 col. 1
si quis suus, de iu. deli. 403. col. 1
si quis testamento. de le. 1. 555 c. 2
si quis testamento. de lega. 2. 647. colum. 1
si quis testamento, de condit. institu. 364. col. 1
si quis Titio, de leg. 2. 594 col. 2
si quis tutor. de tute. 81. col. 1
si quis tutor. de iure pat. 1300 c. 2
si quis tutorem. de testa. tute. 88. colum. 2
si quis vinum. de tri. vi. & oleo le. 795 col. 1
si quis vsumfructum, de vsu. & vsuf leg 761 c. 1
si quod ex Pamphila. de legat. 2. 628 colum 2
si redditus, de fund. instruct. 801 colũ na 1

Si re

Si repudiauerit. vnde le. 1349 columna 1
Si reliquero de leg. tut. 99 c. 2
Si res aliena. ad Treb. 1130 c. 1
Si res mihi de leg 3 677 c. 1
Si res obligata de leg. 1. 546 c. 2
Si res pupillaris. de admini. tuto. 144 col 2
Si rem, quam maritus. rer. amot. 54 col 2
Si retentus. de bono. poss contra tab. 1231 c. 1
Si scriptus, de ijs qui. vt indign. 943 col. 2
Si secundum probabilem. de inoffic. test. 415 c. 1
Si Seiæ pro dote. de bon. prælega 782 colum. 2
Separatim de condi. & demonstr 957 col 2
Si sequens gradus. ad senat. Syl. 497 col 2
si seruus communis. de aut. tuto. 154 col. 1
Si seruus communis. de hære. institu. 308 c 1
Si seruus communis. de acquir. hære. 454 c. 2
Si seruus eius. de acquir. hæredit. 462 col. 1
Si seruus. de vulg. & pup. 366 c. 1
Si seruus legatus. de leg. 1 573 c. 2
Si seruus de iur. deli 401 c. 1
Si seruus legatus. de adi. leg. 907 colum. 2
Si seruus liber. de pec. le. 828 c. 1
Si seruum plurium. de le. 1. 542 c. 2
Si seruus. tibi ad leg. Fal. 1032 c. 1
Si seruus Titij. de leg 1. 551 c. 2
Si seruus vetitus. de leg. 1. 685 c. 1
Si seruus a testatore de senat Syl. 490 colum 2
Si seruus sub. de bo. poss. secund. tab. 1295 col 1
Si seruus. de assi lib. 1338 c. 2
Si seruo cum libertate, de adim. leg. 907 c 1
Si seruo meo, de leg 1 571 c. 1
Si seruo, de pec. leg. 824 c 2
Si seruo, de hæred. insti 344 c. 1
Si seruum hæredem. si quis omiss. ca. 486 c. 1
Si seruum quis. de acquir. hæred. 416 col. 2
Si seruum sub. conditione. de vsu. & vsufr. le 758 c. 2
Si sic legatum. de leg. 1. 553 c. 2
Si sic locutus. de lega 3. 675 c. 2
Si sine hæred. de admi. tut. 127 c. 2
si socer. solut. mat 33 c. 1
Si socer nurui de dote præleg. 775 colum 2
Si socius. de hære. instit. 345 c. 2
Si solus hæres. de acquir. hære, 461 colum. 1
Si spurius. vnde cog. 1351 c. 2
Si statuam legauero, de aur. & arg. le. 851 c 2
Si Sticho manumisso de pec. lega. 825 col. 2
Si sub conditione. de bo. pos. secund. tab. 1293 c. 2
Si substitutus. si mulier ven. nom. 74 colum. 2
Si tacitum ad leg. Fal. 1013 c. 1
Si semen quibusdam. de leg 2 557 colum. 2
Si tamen tutor. de test tut. 86 c. 1
Si re solum, de hære. insti. 318 c. 1
Si testamento de condit insti. 389 colum. 1
Si testamentum de ijs, qui vt ind. 945 col. 1
Si testamentum de testa. 255 c. 1
Si tibi rem certam, de adi. leg 603 colum. 1
Si tibi de electio. de op. le. 787 c. 1
Si tibi, & ei, de leg. 3. 669 c. 1
Si tibi homo, de leg. 1. 595 c. 1
Si tibi legatum, de leg 3 677 c. 1
Si tibi purè, de leg. 3 709 c. 2
Si Titius ex parte. de leg 3. 730 columna 2
Si Titius, de vulg & pup. 369 c. 1
Si Titius hæres. de condi. in init. 395 colum. 2
Si Titius mihi. de leg 2 611 c. 1
Si Titius statuas. de condit. & demon. 551 c 2
Si Titio aut Seio. de leg. 2 594 columna 2
Si Titio cum. quand. dies le. ced. 1183 colum. 1
Si Titio, & Mæuio. de leg 2. 614 colũna 2
Si Titio fundus. de vsu & vsufruct. le. 755 c. 2
Si Titio pecunia. de leg. 1. 568 columna 1
Si Titio, de leg. 2 590 c. 2
Si totam hæreditatem, de acquir. hær. 462 c. 2
Si tribunus. de excu. tut. 181 c. 2
Si tutelæ de admi. tut. 118 c. 1
Si tutelæ, de tut. & rat. distr. 209 columna 2
Si tu ex parte, de acqui. hæred 459 columna 2
si tutor aliquo, de suspe. tuto 169 colum. 1
si tutor constitutus, de admin. tu. 122 colum 2
si tutor reipub. de tut & rat. distr. 210 col 2
si tutor post pubertatem de tut. & ra. d. 2. 2 c 2
si tutor prò pupillo. de contr. & vti. 219 c 1
si tutor pupillo, de auto. tuto. 159 colum. 1
si tutor pupillam. de le. 1. 588 columna 2
si tutorem. de tuto. & rat. distr. 169 col. 2
si tutor vel curator. quando ex fac. tut. 160 c. 2
si tutoris. de admini. tuto. 151 columna 3
siue tutor. de administrat. tuto. 110 col 1
Siue autem, de leg. præst. 1246 columna 2
siue contra, de libe. agno. 61 columna 2
siue cum instrumento. de fun. instru. 797 c. 2
siue ingenua. 1. ad senat. Tertul. 1374 col 2
siue ingenua. 2. ad senatusc. Tertul. 1276 col. 2
siue libertus, de iure patron. 1305 colum 1
siue proconsul, de tut. & cura. 100 colum 2
siue tenuit de leg. 1. 535 c 2
si vendis. de ven. in pos. im. 1270 colum. 2
si vero composita, de milit. testa. 410 colum. 1
si vero, de bo. lib. 1323 c. 2
si vero negotium. solut matr 41. colum. 1
si vir vxori, de condi. & demonst. 971 col. 2
si vir vxori. ad legem Falc. 1006 colum 1
si vsusfructus. 1 de vsu & vsufru. leg. 754 col 2
si vsusfructus 2. de vsu. & vsufr. lega. 755 c. 1
si vsusfructus. ad legem Falcid. 1051 col. 2
si vsusfructus. quando. di. leg. ce. 1178 col. 1
si ut habiliter. de aur. & argen. legat. 864 c. 2
si vxor rem vir. rer. amo. 57 c. 1
si vxori mundus. de aur. & arg. lega. 975 c. 2
solemus dicere. de cond. & demonst. 950 c. 1
solent iudices, de alimen. & cib. lega. 838 col 2
solet etiam de tute. 81 c 1
solet prætor. vbi pu. edur. deb. 202
soluto matrimonio. fola. matrimo. 2. colum. 2
Σποδοντα de excusat tut. 68 colũna 1
spadonem. de excus. tut. 189 c. 1
species auri. de aur. & arg. leg. 860 colum 1
statu liber hæredis, ad legem Fal. 134 colum. 1
statu liberum. de leg. 2 592 c. 2
stemmata. de gra affi. 1356 c 1
stichus habet. de pec. le. 723 c 2
stichus liber esto. de leg 3. 675 columna 1
stichus nutricis, de cli. & cib. leg. 852 colum 2
sticho testamento. de vsu. & vsuf. leg. 768 c. 1
stichum, qui meus. de leg. 1 513 colum 2
sub conditione. de libe. & posth. 268 col. 2
sub conditione. de hære. insti. 340 colum. 1
sub conditione. de condit. instit. 393 colum. 2
sub conditione. de assi. lib. 1349 colum. 1
sub conditione. de bo. po. contra tab. 1237 c. 2
sub diuersis. de condit. & demonstr. 963 col 2
sub impossibili. de condi. insti. 388 colum. 2

Substitui, de vulg & pup. 366 c. 1
Successorium edictũ, de suc. edic. 1353 c. 1
Sumptus autem. de ven. in pos. mit. 1269 c. 1
Sumptus autem, de leg. j. 547 c 2
Sunt autem agnati, de leg. tut. 1269 c. 2
Suo victu, de ope. libe. 1312 columna 2.
Suppellex, de suppel lega. 833 columna 1.
Suppellectilis. de suppel. leg. 834 colũna 2
Suppellectil. legata, de suppel. leg 833 c 2
Suspectus fieri. de suspe tut. 167 colũna 2.
Suspectum tutorem. de suspe. tut. 168 c. 2
Suus quoque, de hæred. institit 304 colum. 2.

T

Aberne cautionig. de fundi. institu 266 c. 2
Tabernam, de fund. instit 799 c. 2
Tabula, de bon. poss. secun. tab. 1269 c. 1
Tabularum, quæ ad. testa. aper. 469 c. 2
Talis scriptura. de legat. 1. 525 columna 1
Talem, de hæredi. institu. 331 columna 1
Tales, de condi. & dem. 595 c. 2
Tenetur. si quis in fraud. pat. 1544 columna 1.
Temporibus, de uen. inspi 67 c. 1
Testamentum, aut nõ, de inius. p. 285 c. 1
Testamentum est. de test. 245 c. 2
Testamenti factio, de test 246 c. 1
Testamento datos, de tema. tuto. 83 c. 1
Testamento ita cautum, de ali. & ciba. leg 852 c. 2
Testamento, de test. tut. 87 c. 1
Testamento potest, de assig. hb. 1339 c. 2
Testamento. de hære insti. 347 c. 1
Testamento tutores, de test. tute. 88
Testamenta eorum. de mili. test. 413 c. 2
Testator filium, de leg 2. 760 c. 1
Testatoribus, de leg. 3. 713 c. 2
Theopompus de do pisis g. 784 colũna 1
Titius, & Seius, de hære. instit. 318 colum. 1
Titius filijs, de excu. tut. 200 c. 2
Titius fundi, de hære. instit. 312 c 1
Titius hæredes, de leg 3. 703 c. 1
Titius prius, quam, de mili. test. 413 c 2
Titius rogatus, ad Trebel. 1311 c. 2
Titius Stichi de leg j 560 c. 2
Titius testamento, de l. b. & posth. 269 c 2
Titius, de suis, & leg. hæ. 1352 columna 2.
Titius, de obseq. 136 c. 2
Titij filij è medio, de pecu. legat. 823 c. 1
Titio centum aureos. de leg 2. 628 colum. 2
Titio centum, de cond. & demon. 974 c 2
Titio fundus, de condi. & demon. 978 c. 2
Titio vsusfructus de cond. & dem. 990 c. 1
Titio vsusfructus. de usu, & vsufruc. leg. 758 c 1
Titium, & Mæuium, de admi. tut. 142 c. 2
Titia cum testamento, de leg. 2. 601 colum 2
Titia d. uortium. sol mat. 29 c. 2
Titia hæredis, de condi. & demon 976 c. 1
Titia hærod. de annu. leg. 746 c. 2
Titia. ad leg. Fal. 1055 c. 1
Titia post. de Carb. edi. 1288 c. 2
Titia Seio, de leg. 2. 651 c. 1
Titia testamento. de au. & argent. leg. 874 c. 2
Titia amicæ meæ. de aur. & argen. le. 874 c. 1
Titiæ si nõ nupserit, de cond. & dem. 991 c. 1
Titiæ textores, de leg. j. 530 c. 1
Τοῖς τε ἀπελευθέροις. de alim. & cib. leg. 839 c. 2
Tones, de acq. hære 462 c. 1
Tractabatur d mili. test 407 c. 2
Trebelliano legati. de adi lega. 901 columna 2
Trebatius ait, de hær. instit. 316 c. 2
Tres partes ad leg. Falci. 1053 c. 2
Tres tutores. de admi. tut. 146 c. 2
Tribunus militũ, de mili. test 411 c. 2
Tria onera. 1. de excu. tut. 172 c. 2
Tria onera 2 de excu. tut. 174 c. 1
Tunc autem, de iniu rup 285 c. 2
Tunc inutile, de pec. leg. 822 c. 2
Turpia legata, de leg. 1. 545 c. 2
Tutela legitima, de leg tut. 97 c. 1
Tutela plerumque, de tut. 81 c. 2
Tutela est, de tute. 76 c. 2
Tutor autem, de bo poss 1219 c. 2
Tutor ad vtilitatem, de admi. tuto. 124 c. 2
Tutor datus, de test. tut. 84 c. 1
Tutor decedens, de lib. leg 890 columna 2
Tutor incertus, de test tut. 88 c. 2
Tutor interponto. quando ex fa. tut. 162 c. 1
Tutor ita rectè, de test. tut. 68 c. 2
Tutor petitus, de excu. 194 c. 1
Tutor prò pupillo, de adm. & peri. tut. 126 c. 2
Tutor qui tutelam, de admi. tut. 126 c. 1
Tutor, qui per valetudinẽ. de autho. tut. 157 c. 2
Tutor quoque, de suspe. tu. 163 c. 2
Tutor qui repertorium, de admi. tuto. 114 c. 2
Tutor qui & cohæres. quãdo ex fa. tuto. 162 c. 1
Tutor rerum, de admi. tu. 148 c. 2
Tutor secundum, de adim. tu. 122 c. 1
Tutor si peritus, de tut & cur. 102 colum. 1
Tutor siue, de admi tut. 130 c. 1
Tutor, uel curator, de admi. tu. 124 colum. 1
Tutoris præcipuum, de admi. tuto. 127 c. 1
Tutori qui infantẽ. quan. ex fa. tu. 162 c. 1
Tutorem, qui tutelã, de admi. tut. 130 c 2
Tutorem, qui. de ijs qui. ut indi. 944 c. 1
Tutores a patruo, de conf. tu. 93 c. 2
Tutores non ab hærede. de test. tut. 83 c 1
Tutores, quibus, de auto. tuto. 156 c. 1
Tutores, qui post finem, de adm. tut. 132 c. 2
Tutoribus ita, de test. tut. 92 c. 1

V

Asa ęnea, de supel. leg. 837 c. 2
Vbi abiunt, de tu. & cu. 104 c. 1
Vbicunq; de ven. in pos. mit. 1269 c. 2
Vbi verborum, de re. dub. 925 c. 2
Vbi purè. ad Trebel. 1103 c. 1
Vel cum filio. de confir. tut. 95 c. 1
Vel ex parte, de reb. du. 915 c. 2
Vel in partes, de admi. tut. 112 c. 1
Vel negare quẽ admo. test. ape. 471 c. 1
Vel in valetudinem. de impen. in re. dot. fa 45 c. 1
Vel si viles. de impen. in re. dot. fac. ibidem.
Vel vtuo, de suis & leg. hæred. 1373 columna 1
Vel omnia, ad Treb. 1194 c. 1
Vel singulis, de vulg. & pupil. 375 c. 1
Vel uinus, de assig. lib. 1338 c. 2
Veluti. de bo pos. 1217 c. 2
Veluti si nouelletum. de impen. in re. dot. fa 47 c. 1
Ventre præteritio, de acqui. l. credi. 463 c. 1
Ventre tutor de tut. & cur. 104 c. 1
Verum est, de bo. poss. secun tab. 1293 c. 1
Verba hæc, de condi. insti. 364 c 2
Verba testamenti, de alimẽ & cib. leg. 843 c. 1
Verbis ciuilibus, de vulga. & pup. 359 c. 2
Verbis rogati, ad le. Fal. 1005 c. 1
Vestimentum, de au & ar. leg. 865 colum. 2
Vestis an uestimenta, de au. & arg. leg. 865 c. 2
Vetus accipitur, de trit. ui. & oleo leg. 795 c. 2
Videamus, si cui plus, quàm per le. fal 1073 c. 2
Videamus si ei. de lib. leg 891 c. 1
Videndum est de leg 3. 569 c. 1
Vilę instrumento. de fun insti. 807 c. 2
Vinum cum uasis, de tri. vi. & ole. leg.

Index legum Infortiati.

leg. 796. colum. 1 —
Vino legato,de tri.vi.& oleo.leg. 792. c.2
Vino legato.2.de tri.vi.& oleo le. 796. col.1
Virilis,de leg.præſt. 244.c.2
Vir vxori.de do.præle.782.c. 1
Viro atque vxore.ſol.mat 31.c.1
Virum qui non,ſi quis ali. teſt. prohi. 502 c 2
Vir vxori.de cur fur 244 c 2
Vitus libertus ſi quid in fraud. pat. 1344.c.1
Viuo filio.de bo. 1330 col. 1
Viua quoque.rer.amo.511.c.1
Vnum ex familia,de leg 2.620 columna 2
Vnum teſtamentum,de teſta. 255. columna 1
Voluptariæ autem,de impen.in re.de. fac.47 c.1
Vſufructu bonorum, ad leg Fal. 1047 col.1
Vſufructu in dotem,ſolu.mat. 38. colum. 2
Vſumfructum,de vſu,& vſufr.leg.754 col 2
Vt bo poſ.ſecun.tab.1295.c.1
Vt bonorum poſſeſſ.vnde vir.& vxor 1364.c.2
Vter ex fratribus,de condi.inſtit. 398. c.1
Vt hæredibus,de leg 2.610.c. 2
Vtile.tempus , quis ordo in poſſ. ſer. 1366.c.2
Vtilem,de confir.tut.95.c. 1
Vtilium nomine, de impen. in re. do. fac.48.c.1
Vt iuriſiurandi,de ope lib.139.columna 2
Vtrum. 1 de aſſi lib.1338.c.2
Vtrum 2.de aſſi lib.1339.c.1
Vtrum autem,de bon.poſ.contra tab. 1233.col.1
Vtrum ita,poſthumus,de réb.dub.915 col.2
Vt Stichum,de adi.lega.903.columna prima.
Vt ſcriptus,de bo.poſ. ſecundum tab. 1296.c.1
vulgo obſeruatur,de admini.tut.124. c.2
Vxori ex , quando dies leg.ced.1189. col.1
Vxori ita legauit,de do præle.785.colum.1
Vxori legaui,de aur.& argen.leg.715. colum.2
Vxori maritus,ve vſu & vſufru.le.761 col.2
Vxori meæ fundum,de do.præleg.782 c.1
Vxori meæ,de vſu & vſufruct leg.769 col.1
Vxori quis legauit,de aur.& ar.le.759 col.2
Vxori ſuæ,de pecu.leg.828.c.2
Vxori ſuę,de legat.tertio 684. columna 1
Vxori vſufructu.de vſu.& vſufru leg. 759.c.2
Vxori vſumfructum, de vſu. & vſufr. leg 768.c.1
Vxorem,& filium,de legat. 3. 697.columna 1

Finis tabulæ legum Infortiati.

QVALIS NAM VOX SIT INFORTIATVM, ET DE PANDECTARVM SERIE, ET PARTITIONE.

ANDREAS *Alciatus cùm cæterarum artium , tùm verò iuris peritiſsimus in proœmio primi libri Diſpunctionum ſuarum in manus ſuas nuper incidiſſe ait Digeſtorum volumen quoddam antiquiſsimum non vulgaribus , protritisq; Tomis diuiſum , ſed in duas tantùm partes , quarum poſterior a Trebelliano Senatuſconſulto ſumebat exordium . Quæ res (inquit) manifeſtiſsimum facit, ineptam eſſe recentium dubitationem, dum potiſsimum ambigunt , cur ſecundum Digeſtorum volumen Infortiatum dicatur , quaſi non barbara hæc vox ſit , & nullius ſenſus ab indocto aliquo literatore primùm facta , quem deinde alij æquè indociles ſecuti ſint . Hæc ille. Proinde nemo ſe poſthac cum Accurſianis cruciet , quid ita ſecunda Pandectarum pars Infortiatum , appelletur : cùm planè nec ſecunda ea ſit , vt quæ vigeſimiquarti libri Digeſtorum (qui vltimus eſt digeſti veteris) titulum vltimum ſecum trahat , nec vlla aut eius vocis etymologia reddi poſsit, cùm barbara ſit , vt iam dictum eſt : aut eius partitionis inſta ratio . Perpetuus enim eſt Digeſtorum ordo ac contextus , quinquaginta omnino librorum continua ſerie abſolutus , non alia prorſus ratione ab antiquis interciſus , quàm quod tanta librorum congeries , ac velut moles in iuſtum aliquod volumen conſui non poſſet . quale quid nunc feceris , ſi aut Vergilianam Aeneidem , aut Liuij Decades , aut cuiuſuis alterius autoris plures libros eandem rem tractantes in treis , aut plures Tomos diuiſeris.*

&c.

Dixit ſuprà de iur. dot. l. per quos conſtituatur dos: nunc econtra per quos repetatur. Vel ſic. Dixit §. tit. 1. de matrimonijs dirimendis: nunc eis diremptis quemadmodum dos repetatur. Secundo not. quòd hic non eſt caput libri: nam cum tres tantum ſint libri ſingulares pro dotibus, vt ſup. in proœmio Digeſto. §. alterutri. & conſtet vnũ eſſe de ſponſalibus, alium de don. inter vir. & vxor. alium de impen. in rebus do. fact. ergo hic nõ eſt caput libri, vt C. de vet. iure enucleã. l. 2. §. poſt hos. Tertiò quæro, quare iſte liber nominetur 1 Infortiatum? Reſpon. quia cum Romæ eſſet ſtudium deſtructum, & Bononiæ inoleret, eius recuperatione facta Rauẽnæ, cum eſſet amiſſum ius, eſt redditum forte, cum multa adſint, quæ deerãt. Et ſic ponitur in, pro valde, vt ff. de libe. & poſthu. l. Gallus. §. ille. & ſic, dictio ius, vel digeſtum, erit eius ſubſtantiuum. Alij dicunt, quia fortes leges ſunt in eo, ſed certè & in veteri. Alij ab inuentore, ſeu authore, vt Publiciana & Triticaria. arg. §. de orig. iur. l. 2. §. poſtea cum Appius, q̃ diuinare eſt. Vel potes dicere, q̃ nomina magiſtralia ſunt, quare de eis non eſt diſputandum: quia relinquitur pertinacibus, ſecundum Tullium: & quia plura ſunt negotia quam vocabula, vt §. de præſcr. ver. l. natura enim. Alij ab infortias Chaldæo vocabulo, quod eſt diſpoſitio: quia vltimæ diſpoſitiones hic ſunt. Et tractat hoc volumen de tribus: nam complet tractatum dotiũ. Item tractat de tutelis. Item de teſtamentis, & quæ in eis continentur. Et de ijs, quæ pertinent ad vltimas voluntates, tam ex teſtamento, quam ab inteſtato. Item dicunt quidam, q̃ Irn. non habuit hunc librum, quaſi poſt eum inuentus ſit: quod non placet. Quarto & vltimo dic, Solu. matr. &c. quod multis modis ſit, ſcilicet, q̃ matrimonium diſſoluatur, vt §. titu. l. 1. & ſemper hic titulus locum habet, vt infra de verb. ſign. l. cũ quærebatur. Item not. quòd dicit matrimonio: aliàs enim vel nulla actio competit, ſi ſciens non valere dedit: vel condictio ob cauſam locum habet, ſi ignorans: vt C. de condict. ob cau. l. 1.

Quemadmodum. Id eſt, per quos: vt ff. eod. l. 2. §. 1. & a quibus, & inquantum: vt ff. eod. l. maritum. cum alijs. Alij. id eſt, quando: & conſtat ſolu. matr. vt hic, & ff. eod. l. 2. in princ.

Peratur. Id eſt, repetatur: & ita ſimplex pro compoſito. ſic §. de pign. actio. l. penult. ſic econtra reddere pro dare: vt §. de legat. 2. l. cum quidam vxori: & ff. de dote præleg. l. 5. in prin.

Dotis. Talis eſt. Tractaturus de repetitione dotis Iuriſconſultus, ponit primo qualis ſit cauſa dotis, id eſt, actio de dote, vſque illuc. Nam & Reipublicæ, & cætera. Secundo rationem eius ponit vſque illuc. Cum dotaras, & cætera. Tertiò ponit rationem rationis vſque in finem legis. Primum dictum eſt tale: quia cauſa dotis in omni tempore, & ante contractum matrimonium, & poſt contractum, & eo ſoluto eſt, & eſſe debet præcipua & priuilegiata, & etiam in omni loco, tam in Prouincia, quam in Italia. Ratio eſt talis, quia non ſolum **mulierum priuatarum intereſt eis dotes ſuas conſeruari, ſed etiam Reipublicæ.** Ratio autem rationis eſt illa: quia valde eſt vtile Reipublicæ, quod mulieres habeant dotes ſuas, vt ſic poſſint nuptias contrahere, & ex nuptijs liberos procreare, & liberis prædictis ciuitates implere. Viu.

Dotis cauſa priuilegiata eſt, non ſolum propter mulieres, ſed etiam propter fauorem Reipublicæ, qui vertitur in liberis procreandis. Bart. & Paul. de Caſt.

I.

Dotis cauſa ſemper, & vbique ob cauſam, i. ob matrimonium datur: & ſine eo non eſt. vt §. de iu. do. l. 3. Vel, i. dotis conditio, i. aptitudo, vt ſic comprehendat tã dotẽ, quam actionem, nec eſt vis, quia ſi dos eſt priuilegiata, ergo & dotis actio: aliàs nihil valeret priuilegiũ: & ſi actio eſt priuilegiata, ergo & dos: quia propter dotem datur actio. Alij, cauſa, i. titulus, vel contractus: vt Inſti. de leg. §. ſi res. Alij, vt R. i. iudicium, ſeu inſtantia, vt citius fortè expediatur: vt C. de tranſ. l. cauſas. Alij, i. matrimoniũ, quod eſt cauſa dotis: quia matrimonium poteſt eſſe ſine dote, non econtra: vt §. de iu. do. l. 3.

Semper. Id eſt, omni tempore, & omni caſu eorum temporum, nam ante matrimonium, & conſtante matrimonio, & eo ſoluto eſt præcipua, id eſt ſpãlis: quaſi dicat, præ alijs capit multa: vel præter comunia aliarum conuentionum, capit ſpecialia, & ſic ponitur præcipuum §. de officio procu. Cæſ. l. 1. §. fina. & §. familiæ erciſc. l. ſi filia. §. hoc amplius. & § præcipere, & pone exempla de caſibus primi & ſecundi, & tertij temporis. Ecce enim ante matrimonium nudo pacto conſtituitur dos. Itẽ de bonis patris promiſſa creditur in dubio: licet alias ex nudo pacto actio non oriatur, & nemo ſuas pecunias iactare credatur, vt C. de do. promiſſio. l. ad exactionem. & l. fin. & §. de pact. l. iuriſgentium. §. igitur. & §. de prob. l. cum de indebito. Item de tacita ſtipulatione & tacita hypotheca: vt C. de rei vxo. actio. l. vnica. §. 1. & 2. licet alias ſtipulatio contra hatur vtroque loquente: vt infra de verb. oblig. l. 1. in princ. Item quia in arbitrium alterius partis: & quia incerta: vt C. de dot. promiſ. l. 3., & §. de iur. dot. l. cum poſt. §. gener. cum alias non conferatur, & certa quantitas contineatur: vt C. de contrahen. empt. l. in vendentis. & de verb. obl. in. ta ſtipulatus. Item ad hoc C. ad Velleia. l. fi. & commu. de leg. authen. res. & §. de iur. dot. l. quod autem. & de rit. nup. l. qui liberos. In ſecundo, quia non poteſt fundus dotalis alienari: vt Inſtit. quib. alie. non lic. in princ. quod eſt contra regulam. Inſtit. de rer. diu. §. vend. Item quia conſtante matrimonio repetitur ex cauſa: vt C. de iur. dot. l. vbi. quod eſt contra id, quod a principio ſenſerunt: vt §. de iure dotium. l. 1. Sed & primi temporis exempla ad ſecundum tempus poſſunt aptari, ſi dos conſtante matrimonio conſtituatur, quod fieri poteſt: vt C. de dona. ante nupt. l. fin. In tertio præfertur alijs in perſonali & hypothecaria: vt C. qui pot. in pign. hab. l. aſſiduis. Item compentatio non opponitur: vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. taceat. Sed arguitur contra ff. e. l. maritum. & propter hoc in verbo vbique, ſubauditur **ferè: & hæc exempla tertij etiam ad ſecundum tẽpus**

* Copioſiſſimum Cõmentariũ ad ſingula hui' tituli capita Duareus reliquit. Tu illum vide.

Andræ. de libr. parergon. 4. cap. 25. putat Infortiatum dictum à Græca dictione. ὀρτία. Cũ enim inquit, hũc librũ Græculi homines, penes quos Iuſtiniani temporibus adſerbabat, Latinis traderent teſtabant ſe dare.

ταφοτία quo nomine ſignificant quicquid vicis, & an nõe cauſa ſportatur. Et ſanè eã iuris partẽ, quæ de dotibus, & teſtamentis tractat, ſolemnus dicere eſſe ſpanelu quando.

Item Alci. proe. j. lib. Diſpu. parũ ait ocẽ hãc Infortiam barbaram eſſe, & nullius ſculus, ab quo ali quo literatore primum tactam.

In P. F. incipit. Dotiũ cã.

Natura lis, & legitimi, ſec' ſi naturalis tãtum, ſm Bar.

Iactare ſuum nemo præſumitur.

Etiam ſi filia dãs dotẽ eſſet muta ſecũdum Bar.

Dic qã in hoc nõ eſt ſpeciale, q̃ a dos certificat habito reſpectu ad perſonã, permittentis, & eius cui promittit ſm Bar.

Iſta ſub auditio ſi eſt neceſſaria ideo dic aliter, quòd dos eſt ſemp priuilegiata: niſi ſequeret aliquid turpe, vel q̃d eſſet contra ſpeciẽ honeſtatis, ſm Bart. & Iaſ.

aptantur, si tunc dos possit repeti. Sunt & alia exempla ad prædicta, quæ inuenire laboriosum est magis quam subtile, & facit ad omnia. ℈. de iure dot. l. in ambiguis.

a Vbique. Id est, in omni casu, vt dixi, vel dic, in omni loco: vt C. de tempo. in integ restitutio. l. fi. vel id est, siue ex stipulatione, siue non.

Et reipublicæ interest. Et pro etiam, quasi dicat, non solum mulierum, sed etiam reipublicę. vt hic, & ℈. de iure dot. l. 2. & j. de priuileg. credito. l. 2. & de dot. præleg. l. pater. in fi. & ℈. de pact. dot. l. 2. & sic est ratio primi dicti. Item nor. quod ratio priuatæ vtilitatis concordat hic cum ratione publicæ, quę etiam si discordent, prefertur publica: vt C. de cad. tollen. l. vnica. §. fina. Item nota interesse hic propter liberas personas: & sic est contra, ℈. de ijs qui deie. vel effu. l. 1. §. sed cum liber homo. Sed dic, hoc est inæstimabile interesse: vt infra de regu. iu. l. non est singulis. §. fin. & sic alias est inæstimabile, vt hic, alias æstimabile: & tunc qñque damnũ tantum continet: vt supra de act. emp. l. si sterilis. §. cum per venditorem, quandoque est in lucro: vt supra de eo quod cer. lo. l. 2. §. fin. quandoque propter affectionem: vt supra man. l. cum seruus. quandoque propter instinctum naturæ: vt supra de ser. expor. l. seruus ea. quandoque, quia res fuit maiorum suorum: vt supra de bon. lib. l. libertus qui soluendo. & j. si quid in frau. pat. l. 1. §. & alias videamus. & supra de minoribus. l. si in emptionem. quandoque quia vicina: vt j. de leg. 2. l. si cui fundus.

Aliàs, publicè.

Secũdario. & ista vtilitas rei pub. apta est afferre suam vtilitatẽ i quolibet particulari fm Ba. & Ias.

Pulchre in hãc sẽtẽtiã Arist. libr. 2. rolit. ca. 7. & Plutar. in apoph. La comicis de Lycurgo. & Cic. li. j. offic. elegãter scripsit: cõiugium esse vrbis principium, & quasi reip. ub. seminarium.

Cum dotatas. Ratio rationis.

Verũtã eadẽ priuilegia vẽdi caret sibi locũ i muliere steri li. Ba. Ale. & Ias.

Ad sobolem. Id est, ad nubendum, & sic pariendũ quod melius fiet cum dote, & diriori: vt in authen. de æqua. do. §. quia vero. col. 7. & ℈. de iure do. l. 2. & vt nõ repellatur a viro præmuptiue. vt in auth. de nup §. fic itaque. ver. si quis enim col. 4.

Addę glo. similẽ in l. illud. j. ad legẽ Aquil.

Liberis. Legitimis. ad quod. C. de ind. vidu. l. 2. & de bo. lib. l. fi. sed & spurios quandoque habere expedit: vt j. de decur. l. generaliter. §. spurios.

Ciuitatem. Romanam per excellentiam, & per hoc Imperium. Idem tamen in fœminis extra Romanam vrbem habitantibus cum eadem sit ratio, argumen. sup. ad leg. Aquil. l. illud. & facit infra de ventre in poss. mitten. l. 1. §. & generaliter. & j. de bonis damn. l. fi. §. penult.

Maximè. Id est valde.

Necessarium. Id est vtile. sic supra de offi. præfe. præto. l. 1. & facit ad id quod nota. C. de studijs libera. vrb. Romæ. l. 1. in fi. lib. 11.

Oluto. Lex ista quatuor principaliter dicit. Primũ dictũ est tale. Titius contraxit matrimonium cum Seia, & nomine dotis accepit dotem, postea inter eos factum est diuortium: certe mulieri dos restitui debet: & hoc vtiq; illuc, Nec cogitur, &c. Secundum dictum est tale: pone quod Titius cõtraxit matrimonium cum Seia, petit Titius, quod Seia soluat sibi dotem quam promisit. Dicit Seia, Ego volo quod tu promittas restituere dotem quam a me petis. Sempronio extraneo: certe distinguitur, qa si passurus est damnum maritus si promittat Sẽpronio, & de hoc timet iuste, puta quia verisimile est eum damnum passurum, si alij promittat: puta quia iam desijt esse soluendo, vel est verisimile, quod desinat soluendo esse, puta quia res suæ sunt in maris periculo, vel alio modo est verisimile, quod damnum possit sentire. Respõ. quod vxori in quantum facere possit, damnare tur, sed extraneo non: i. on ergo cogitur Sempronio promittere, alias sic: & ista vera sunt, quando mulier scia est sui iuris. Et hoc secundum dictum protenditur vsque illuc. quod si ĩ patris &c. Tertium dictum est tale; Seia existens in potestate patris, dedit dotem profectitiam Titio marito suo: certe soluto matrimonio actio pro illa dote competens est communis patris, & filiæ, & pater non potest repetere dictam dotem nisi voluntate filiæ: ergo & eodem modo promittendũ est per maritum de solutione dictæ dotis faciẽda, id est, voluntate patris, & filiæ: & si pater solus iussit promitti, non erit adempta filiæ sui iuris postea effectæ actio de dote: & si sola filia iussit promitti, integra manebit patri dotis actio: & eam non intentabit solus, imo adiuncta persona filiæ, sed si filia sui iuris interim efficiatur, nocebit ei quo ad repetendam dotem iussus illius solius, quẽ fecit marito, vt alij extraneo dotem promitteret. & hoc vsque illuc. Voluntatem &c. Quartum dictum est tale: Dictum est in versiculo, denique &c. quod pater non potest dotem repetere a marito sine filiæ voluntate: certè voluntatem filiæ accipimus, si non contradicat expresse: Verum si filia sit furiosa, videtur consentire, eo quod propter dementiam contradicere non potest: vnum tamen requiritur, quod filia sciat patrem agere pro dote repetenda, & non contradicat: si enim nesciret filia, pater non audiretur agendo, nisi caueret marito ratum filiam habituram: & hoc est quod dicit. Viuianus.

ri promitti, & non alij, si marito noceret. Bar.

I I.

Oluto matrimonio solui dos mulieri debet: nec cogitur maritus alij eam ab initio stipulanti promittere: nisi hoc ei nihil noceat. Nã si incommodum aliquod

Soluto. Expone vt in rubrica dicitur.

Dos. Annua, bima, trima, die, olim: hodie immobilia statim, mobilia intra annum, vt C. de rei vx. act. l. vnica. §. exactio. sed hoc fallit, quando culpa mulieris solutum est matrimonium: vt j. e. l. Lucius. §. fin. nisi vir deliquerit: vt j. eod. l. cum mulier. l. 1. & l. viro. Item fallit, si pactum est lucrandæ dotis interpositum: vt in authen. de sanc. epis. §. si vero contiante, colum. 9. & ad hoc etiam facit. C. eod. l. si constante: nisi in casu: vt j. eod. l. si ab hostibus. §. fina. Item fallit si aliud potest obijci mulieri. j. eo. l. si mulier. & l. femel. Itẽ fallit si extraneus dedit, & pactus est sibi reddi: vt C. de rei vxo. act. l. 1. §. accedit. Item fallit, si est in potestate patris: vt j. eo. §. 1. vel vt ista non obstent, dic mulieri, id est, patri mulieris: vt omnem repetentem comprehendas. Item quod dicit soluto, quandoque etiã constante, in casibus quatuor. Primus est infra eo. l. si constante. in princ. Secundus supra de iure do. l quemadmodum. Tertius C. de rep. l. 1. Quartus si maritus damnetur in metallum. nam non soluitur hodie matrimonium: vt in authen. de nup. §. quod autem. col. 4. & tamen dos repetitur, vt j. eod. l. si marito. his autem casibus cogitur, scilicet, reddere dotem constante matrimonio; Sunt & alij quando potest, & valet restitutio: vt j. eod. l. quamuis. & l. seq. alias si reddat vir, non liberatur nisi quatenus illa esset locupletior: & sic habet intitar donationis: vt C. si dos constãte matr. l. 1.

Nec cogitur. Dixit quando sol. matr. dos repetatur: nunc quando dos datur viro à muliere, nam non cogitur alij promittere. si patitur incommodum, vel secundum quosdam ẽt si ab extraneo detur, nõ cogitur extraneo promittere in donatione dotis: qđ non placet, vt Ci

Cõcor. c. 1. 2. & 3. eẍ. de do. inter vi. & vxorẽ. & đ. do. post diuor. resti. Bolo.

maritus suspectum habet: non debere eum cogi alij, quàm vxori promittere dicẽdum est, hoc, si sui iuris mulier est.

Patris & filiæ communis est actio de dote profectitia, nec pater in præiudicium filiæ potest petere, vel delegare: & si contra fiat: non liberatur maritus à filia quò minus ipsa possit effecta sui iuris, maritum conuenire: & econtra non potest filia patri præiudicare: sed sibi soli sic, vt excludatur ab agendo, cùm erit sui iuris: durante patria potestate non excluditur à consentiendo patri propter pactum suum. h. d. vsque ad §. voluntatem. Alexander.

Quòd si in patris po-

Aliàs hæc. Reprobatur per Bart. in l. đ diuisio ne. & l. si constãte. in prin. j. eodem.

Si fuit promissa certa quãtitas: fec' si simpliciter dos: fm Bart.

Istud exẽplum displicet. Bar. Bald. & Ias.

Etiã sine cõsensu pris secundum Bar. Bald. P. & Ias. Licet Ludo. & Ale. contra.

Non est opus cũ sine cõsensu patris possit agere, fm Ba. Bial. & Ia.

Puta, pter adulterĩ: quo casu nõ solummõ p dit dotẽ, imò etiã bona paraphernalia est gl. fin. in c. plerũque. eẍ. de don. inter vir. & vx. fm Ias. Hoc casu nõ proprie fit retentio dotis, cum dos adhuc sustinẽdis onerib. matrimonij seruiat. Bar. & Ias.

vt C. de rei vxo. act. l. 1. §. accedit. ℈. de pa. do. l. cũ dos. vel dic loqui eo casu quo ℈. f. so. mat. & dicit de satisf. q est j. e. l. si cõstante. §. quoties. & §. si vxor. illa ergo dẽt fieri mulieri, q̃ dotẽ dẽt repetere nõ alij, si est incommodũ viro: vel ẽt si exẽneus dedit: & pacta fuit, nõ dẽt ei satisfidari à viro si est incõmodũ, id est laboriosũ inuenire fideiussorẽ: cũ actio ei competens est stricti iuris, vt ℈. de cõd. cau. da. cã nõ sequ. dedi. si mulieri, est bonæ fidei: vt Inst. de act. §. fuerat. & sic ei cauendũ est: vt hic, & ℈. de in. l. in oibus. & ꝓut primo dixi, dic ab initio. l. datæ dotis, siue ante matrimoniũ, siue eo constãte, prout dixi. Secundo dic ab initio. l. fot. matri. Item dic stipulanti, id est stipulari volenti, vt j. de ver. obl. l. stipulatus. Itẽ qđ dicit nocebit, expone sẽm primũ, id est, nocere possit. sic inf. a đ statu lib. l. Labeo & infra subijcit.

a Snspectũ hẽt &c. Sed in quo põ nocere? Rñ. si sit rixosus. vt ℈. de pig. ac. l. si seruos. & de vsu. l. si qñ. vel potẽtiori, vt ℈. de ali. iud. l. 3. si mulier ſt ipulãti donat ĩ casu so. ma. ille aget a l solidũ, sed mulier ageret inquãtũ facere posset: vt j. de re iu. l. Nesẽnius. Itẽ nõ poterit aliquid viro vxor relinquere in morte: vt ℈. de pac. do. l. cũ maritus. §. fi. Sed qũo credit fieri pauper: vt j. qui & à qui. l. Iulianus? Respõ. quia iã forte erit non soluendo. Vel est verisimile ꝙ erit quia res suę in loco periculoso sunt, vel subiacẽt vsuris, vel ruinis, & nõ põt ĩ suis vẽdere: & hoc dicit, si suspectũ &c. Itẽ no. ꝙ si nihil nocet, cogit etiã alij ꝓmittere: vt hic, ad quod facit ℈. de rei vẽ. l. in fundo. & sic est cõtra. C. đ act. & obl. l. sicut. Sol. hic speciale, vel occasione dotis præambulę incidit in secũdã necessitatẽ. Itẽ cõtra. C. de noua. l. 1. Sol. vt ibi. Itẽ quo cogitur? Rñ. secũdũ primũ casũ per retẽtionẽ, vt vel mulieri, vel extraneo promittatur. sic ℈. de pig. ac. l. si necessarias. §. si pignori, & sic causatiuè, non pręcisè, actio autẽ ad hoc nõ est necessaria, vel officium iudicis: quod esset si iã solutum esset nam tunc mulieri cogitur reddere. vt d. l. in omnibus & Insti. de satisd. tut. §. pe. etiã si dicat sibi suspectũ incommodum, nisi dicat pactum factum lucrandę dotis. Sed ad quid cauetur, cum habeat actionẽ ex stipulatu. Rñ vt habeat in strm & probationes: vt d. l. in omnibus. Itẽ facit j. de sol. l. Paulus respõ. & ℈. de euic. l. in creditore. Item ad verbũ suspectum, facit C. de iudi. l. apertissimi. & j. ad Treb. l. quia. 2.

b Hoc. Scilicet qđ solui debeat ei. vt in prin. l. vel ẽt vt sibi vel alij ea volente promittatur: & sic ad proxi.

c Sui Iuris. Scilicet morte, vel emancipatione: vt C. de rei vxo. act §. videamus, & §. ex hoc. Accur.

d Profecta sit. No. duo necessaria ad hoc quod actio sit cõis. l. qđ ꝓfectitia sit dos, & quod in ptẽte sit filia: & est profectitia: vt ℈. de iur. do. l. ꝓfectitia. in adũe titia sola filia agit vt hic, & C. de col. aut. q. l. locũ. & ei agenti pr̃ debet consentire: vt C. de bo. quæ li. l. testate est dos ab eo profecta sit: ipsius & filiæ dos est. Denique pater non aliter, quàm ex voluntate filiæ, ꝓtere dotem, nec per se, nec per procuratorẽ potest. Sic ergo & promittendum Sabinus ait. Ei ergo promittendũ erit, cui vterque iusserit. Cæterùm si pater solus iussit, dotis actio filiæ nõ erit adẽpta, quãdocunque sui iuris filia fuerit facta. Item si volũtate solius filiæ promittat, remanebit dotis actio integra patri. Sed vtrum vt & agat solus, an & vt adiuncta quoque filiæ persona experiri possit? Et puto nec eã actionem amissam, quã adiuncta fi. §. 1. & est præcipuũ in dote fm hæc iura, vt aliquid iuris habeat filia, cum oĩa patri quęrantur, vt Insti. per quas per. no. acqui. §. 1. Item quid si ꝓ emãcipata filia pater dat dotẽ? Rñ. secundũ Irn. idem ac si esset in potestate. arg. ℈. de iur. do. l. profectitia. §. pe. & argu. j. eo. l. filiæ. & l. si ab hostibus. & C. de rei vxor. act. l. 1. §. accedit. ver. extraneũ & itellige in extraneo alio à pre, vel ascendẽte ꝓ patrem. Alij idẽ qđ Irn. fm hęc iura. Sed hodie corrigit ꝓ dctm ver. eẍ neũ. l. vt nõ sit ꝓfectitia, sed soli filiæ emãcipatæ cõpetat repetitio, vel fed m Io. dic ẽt hodie exigi hæc duo, ad hoc vt habeat locum ꝙ hic dicit, s. actionẽ eẽ cõem. Nec. ob. illa l. ꝓfectitia. §. pe. qa verũ ẽ ꝓfectitiã eẽ, vt ibi: non tã verè, vt hic. nec ob. j. e. l. filiæ. vt ibi dices.

Ibi pr̃ stipulat sibi dotẽ reddi. fm Bar.

Dos est. Id ẽ actio de dote, vt j. l. prox. dices. & dic qđ hãc societatem seu communionem inducit paterna pietas, & eius officij cura, ne sapius eam dotare cogatur, si sine eius voluntate dotis actio filiæ concedatur.

Hęc verba eẽ Triboniani docet acutus Iureconsꝰ. Goueanꝰ lib. 1. lec. cap. 45.

Limitabis hunc tex. per l. post dotẽ iũcta sua gl. 1. j. e. & p. l. Auia. C. de iure dot. vt. l. procedat, hęc lex ni fi pr̃ eã sibi fuerit stipulat'.

In P. F. qũqui. qñ cũq; Ant. Augu. l. 3. em. ca. 7. Et male P. ideo dic fm eũ qđ melior rõ assignat in l. iure fucursum ℈. de iusd.

Voluntate filiæ. Vt & C. de nup. l. si vt ꝓponis. 2. & nisi pater sit stipulatus incontinenti: vt j. e. l. quoties. & facit C. eo. l. 2. & l. filiæ. & j. l. 2.

Sic ergo. Id est voluntate filiæ. & est arg. sicut nõ exigit pr̃ sine filia, sic nec stipulat, nec facit aliũ stipulari.

Ei ergo. Scilicet extraneo, vel etiam patri.

Solus iussit. Et promissio est secuta. Acc.

Adempta. Nisi patris sit hæres, vel tũ in legato pereat à patre quanta est dos, vt j. eo l. si cum dotẽ. §. si pater, licet in redditione loquatur, ille §. si pater. idem in promissione, cum eadem sit æquitas, vt C. ad le. Fal. l. fi. & ℈. de calum. l. 1. in fi. & l. seq.

Sui iuris. Morte vel emancipatione: vt C. de rei vxor. act. §. videamus: interim ergo dum durat patria potestas, tutus est vir. quia cum solus pater habeat exercitium: repellitur, si veniat contra factum suum. Sed pone ꝙ pater exegit sine filia, & pauper factus est, ita ꝙ denuo eam dotare nõ põt: vt C. de rei vxo. ac. aut. sed quamuis. An filia virum conueniat dum est in ptẽte? Hic innit ꝙ non. Sed tñ. fe argu. ℈. de co per quẽ fac. erit. l. fi. & j. ad Treb. l. Imperator.

ADDITIO. Dic ꝙ ista rel põsio est bona secũdũ Bar. & Ias. procedit tamen ista gl. nisi dos fuisset legitime soluta patri, quia tunc secus, secundum Pau.

Promittat. Exneo, vt nec tibi nec pr̃ teneat marit.

Solus. Quando suo tantum.

Adiuncta. Id est nomine suo, & filiæ.

ADDITIO. Reprobat, quia debet dicere adiũcta psona filiæ cõsẽtiẽte filia, ex mẽte Aretini, & Iasonis

Amissam. Id est filia nõ ꝑderet hoc, licẽt alij delegauerit: & sic pr̃ agit ea contientiente ac si nõ delegasset nec. n. sunt socij vt factũ vnius alteri noceat: vt ℈. de arb. l. si duo. licet fiant quasi socij: vt no. j. de sol. l. qui

hoiem, §. si gener. vnus enim sociorum nomine suo tñ, vt ibi: hic suo, & filiæ: sed ea facta sui iuris nocet ei filiæ, vt subijcit: cum eo casu actio sit solius filiæ, vt C. de rei vx act. §. videamus & §. & hoc. sed certè imo vt amissa quo ad filiam, & ea existente in potestate, & sic non est opus consensu eius: vt ſ. de pac. do. l. cũ dos. §. si verò, quæ est contra. Solu. hic ipso iure non: ibi per exceptionẽ sic: vel ibi paciscẽdo de nõ petẽdo: hic de legãdo. Itẽ nunquid sũt duæ actiões: vna patris, alia filiæ: an vna communis? Hic innuit quod duę, sed Io. dicit vnã, quam pater quandoq; sus intentat, quandoq; adiuncta ipsi filiæ, quandoq; sola filia. Aliud est in actione iniuriarũ q̃sita patri per filiũ: quia sunt duæ: vt inf. de iniur. l. pater. Item no. quod filia potest per aliũ quod non per se, sic §. quæ res pig. obli. poss. l. Aristo. Sed magis dicitur non ſpedire quàm agere: sic ſ. de manu. vind. l. si pater. in fi.

Filia tñ pro cõsẽtiente nõ habeẽ cũ ob pudorem, reuerentiãq; paternam contradicere aut nõ fuerit, idq; cuidẽter apparet. l. si cũ dotẽ. §. eo aũt tẽpore. ſ. eo. Duar. hic.

Cõcor. c. si seruꝰ scientedñõ & nõ contradicente dñoluo in clericũ fuerit ordinatꝰ. distin. 54. & ex. c. non nanebñ dicimus. in tex. & gl. super ver. tacendo. de p̃sum. Facit regula, q̃ tacet. de reg. iu. lib. 6. Tacẽs an cõsentire videat, vide ad longũ. d. Ia. in §. item Seruiana. ver si. vbi formaliter dicit Bar. In fli. de act. Lib. 17.

Dic melius q̃ ibi requirit cõsensus, hic sufficit traditionẽ cessare fm Bar. & Ia.

Dic melius quod filiæ persona potest habere. Quòd si sui iuris fuerit facta filia nocebit ei ista stipulatio.

Filia sanæ mentis, si est præsens, & non contradicit, habetur pro consentiente. Idem si propter furorem contradicere non poterat: secus si ideo, quia erat absens: quoniam tunc non habetur pro consentiente, nec dissentiente, & ideo cum cautione rati tunc admittitur pater. Alexan.

Voluntatem autem filiæ cum pater agit de dote vtrum sic accipiemus, vt consentiat: an verò ne contradicat filia? Et est ab Imperatore Antonino rescriptum: filiam, nisi euidenter cõtradicat, videri consentire patri. Et Iulianus libro 48. Dig. scripsit, quasi ex voluntate filiæ videri experiri patrem, si furiosam filiam habeat. Nam vbi non potest per demẽtiam contradicere consentire quis eam meritò credet. Sed si absens filia sit, dicendũ erit, non ex voluntate eius id factum: cauendumq; à patre ratam rem filiã habituram. Vbi enim sapit scire eã exigimus, vt videatur nõ cõtradicere.

In dote, quæ est communis patri, & filiæ, solutio sponte facta vni sine consensu alterius, non liberat soluentem ab alio, nisi pecunia sit conuersa in vtilitatem alterius directò, vel per indirectum. h. d. cum l. seq. Alex.

Paulus libro vij. ad Sabi.

III.

On solum autem in exigenda sed etiam in soluenda dote, quæ communis est patris & filiæ, vtriusque vt ibi, aliud si eius procurator, vt d. l. rem ratam hab. nam priuilegium patri datum non trãsit ad alium: sic ſ. de leg. 2. l. cum patronus.

On solum. Pater pro filia quam in potestate habebat, dedit dotem Titio marito filiæ, factum est diuortium, certè dos restitui vel solui debet: vtrique tam patri quàm filiæ, quia non solum in exigenda dote siue in iudicio petẽda actio de dote communis est patris & filiæ, vt dictum est ſ. l. proxima. §. denique, sed etiam in soluẽda sine iudicio: neque pater potest facere filiæ conditionem deteriorẽ in hoc, neq; filia patris. Sed pone, quod maritꝰ soluit pecuniã dotis mulieri tñ, & dicta pecunia peruenit postea ad patrem: certè non solum actio, quæ competebat mulieri: quæ recepit dotem, sed etiam illa quæ competebat patri tollitur. Viu.

In exigenda. Exigitur ab inuito, vt ſ. de leg. 3. l. fidei commissa. §. si rem exoluit maritus sponte: videbatur enim q̃ licet non solus exigat, tamen soli extra iudicium soluatur vt in adiecto: vt inf. de so. l. quod stipulatus: non tamen est ita: & ecõtra exigit procurator li t.s: non tamen ei soluitur: vt ſ. de sol. l. hoc iure.

Quę. Fit relatio ad id q̃ datur intelligi per præcedens: dic quæ, id est actio: nam ipsa dos est viri: con sumpta forte. Vel ipsa dos est cõis eorum respectu iuris, quia vterque habet actionẽ pro ea, vel dic, quę, id est quia. Sed qualiter est actio cõis? Respon. sicut duobus hæredibus actio hæreditaria: & sic pro diuiso: quia sic est in illa: vt C. fam. ercisc. l. ea quæ, & pater exercet suam partem, & partem filię. Vel verius vtrique in solidum competit, vt duobus reis stipulandi: sed plusculũ habet pater. ſ. exercitiũ: vt ſ. l. prox. §. deniq; pater, & C. de bon. quæ lib. l. fin. §. vbi cõsẽsu tñ filiæ vt hic: nisi in casib. notatis in d. §. denique. Et fm hoc nõ oportet quod ambulet actio de vno ad aliũ, quod raro fit: tñ quandoq; contingit, vt ſ. de vsufr. l. sed & si quis stipuletur. §. si operas. sed vterque exercebit: diuersis tñ casibus, vt C. de rei vxo. act. §. accedit. & §. uideamus. sed fm hoc quare cauet de rato: vt ſ. l. prox. in fin. Rñ. p̃p filiæ consensum: qui abest: sine quo non agit, nisi cauet quod in duob. reis stipulandi non est opus, cum sine alterius consensu alter agat.

Alaer alterius. Id est filiæ, vel etiã extranei qui dedit dotem, & stipulatꝰ est incontinẽti sibi reddi: vt ſ. de solu. l. qui hominem. §. si gener. & ſ. de alie. iudi. mu. cau. fac. l. 1. & ſ. de re iu. l. nõ debet. & C. de an. except. l. vt perfectius.

Deteriorẽ. Etiam si solnatur patri: vt C. de rei vxo. actio. auth. sed quamuis.

Peruenerit. Quod est qualitercũque in rem patris verrat, etiã si te denuo dotet ex ea, cum hoc onus patris sit: vt ſ. de in rem ver. l. & ideo. in fi. & l. seq. & dicta auth. sed quamuis idem si pater non habuit causam contradicendi. vt ſ. eo. l. si cum dotem. §. 1.

Tolletur. Quia ipso facto ratum habet: vt ſ. rem ratam ha. l. Paulus respondit non tñ. & C. de con. ind. l. indebitum. & retrotrahitur: vt C. ad Mace. l. fina. Item non. q̃d liberor soluendo alij, dummodo pecunia ad creditorem perueniat: vt ſ. de peti. hæred. d. l. sed & si lege. §. si minori. ibi nam, & si id, &c. & ſ. de neg. gest. l. si liber. & ſ. de solu. l. queties. Accur.

I cũ pr. Pr dedit dotẽ, p filia q̃ hẽbat ĩ ptãte: ipse pr dotẽ repetit sol. ma. sine ꝑsensu filiæ: & eã dotẽ tradidit alteri viro, p filia. certe dicit Iurisc. p filia agere cũ priori viro nõ pt., quãuis pris exactioni nõ cõsenserit, repellitur enim doli exceptione. Viu.

Dedisset. Quod facere debet, nisi clades aduenerit patri: vt C. de rei vx. act. auth. sed quamuis.

Repellitur. Vt & ſ. eo. l. dotẽ. idẽ si extitit hŕs patri, uel habuit legatum æquiualẽs dotis, ut ſ. eo. l. si. cu dotem. §. si pater, alias ipla contra uirum, & uir cõtra socerum, uel eius hęredem per condictionem indebiti aget, ut ſ. de solu. l. qui hominem. §. si gener. Acc.

E diuisione. Ad euidentiam huius l. ita p̃mitto. Certũ est, q̃d pro onerib. matrimonij maritus lucrifacit dotis fructꝰ: ut C. de iu. do. l. p onerib. unde si esset cęptũ matrimonium in Cal. Ianuarij & tradita marito dotis possessio: & per totum annum durasset mĩmoniũ: totius illius anni maritus fructus dotis lucrifaceret, si aũt durasset tñ per partem anni: pro illa parte lucrifaceret fructus. & in isto vltimo loquitur hęc lex. Et ponit talem casum. Traxit matrimoniũ cũ Berta. in Calen. Ianu. postea in Calen. Febr. fuit data marito possessio rerũ dotaliũ: duravit matrimonium per sex menses, à tpe nuptiarũ contractarũ. maritus ergo debẽt habere fructus pro tpe sex mensiũ. Sed nũquid cõputabitur sibi tẽpus quo ad fructus lucrãdos à die ꝯtarũ nuptiarum, an à die quo tradita fuerat ei possessi. Et resp. Iuriscõ. q̃ computabitur ei tps a tempore quo fuit ei tradita poſ. & ita non habebit dimidiam partem fructuũ: quamuis per dimidiam partẽ anni duraverit matrimoniũ: imo, p quinque mensibus tñ: põt cũ marito suo pigritia iputari quare non fecit dari sibi dotem tpe, quo nuptias ꝯxit. Viuia.

ad virum pertineant, & pro quota ad vxorem soluto matrimonio. Alex.

V.

E diuisione anni eius, quo diuortium factum est, quæritur ex die contracti matrimonij, an ex die traditi marito fundi, maritus sibi computet tempus; Et vtrique in fructibus a viro retinendis, neque dies constitutæ dotis, neq; nuptiarum obseruabitur: sed quo primum dotale prædium constitutum est, ideſt, tradita possessio est.

Si præcedat traditio nomine dotis, & sequantur nuptiæ: ad cognoscendum pro qua rata temporis: fructus spectant ad virum, inspicitur dies nuptiarum, & ideo fructus ante percepti mulieri restituendi sunt. Alex.

De diuisione. dic, ex quo & vsquequo fructus dotis sunt viri. & certe ex quo hæc duo inteuenerunt. ſ. q̃ matrimonium est, & dos data, alterũ tñ non sufficit. Nam ante matrimonium data tæ dotis fructus augẽt dotẽ postea datæ, ex die quo est data, fructus sunt viri: vt hic, & in sequen. & hoc vsque ad vltimum annum matrimonij, si modo & onera subijt, alias non: vt ſ. eo. l. in insulam. §. vsuras. & de exce. do. l. fi. in princ. & ſ. de iu. do. l. cum posi. §. in donium, qui vltimus annus incipit habito respectu ad principium, q̃si prædicta duo concurrunt: vt hac l. at fructus vltimi anni diuidunt: vt pro quota durauit matrimonium, p tota habeat vir, p alia vxor: vt ſ. eo. l. diuortio. & C. de rei vx. act. §. sed nouissimi. Alij dicut, q̃ hic duravit mĩmonium per annu vel minus, erãt ergo fructꝰ viri, ex quo hæc duo cõcurrũt vsq; ad finẽ mĩmonij.

Anni eius. Ideſt vltimi anni matrimonij.

Traditi. Constante matrimonio.

Sibi, Ideſt ad suum commodum: vt lucretꝰ fructus.

Cõstitutę. Pacto sine traditiõne sibi ſtatim ꝯdicat.

Nuptiarum. Scilicet ꝯtarũ, si non tunc tradita erat.

Tradita possessio est. Nuptijs præcedentibus: secus si possessionis traditio nuptias præcessit: quia tunc augent dotem. vt inf. l. prox. & s. c. iure dot. l. dotis fructus. §. 1. præterea & alia ratione: quia dotale prædiũ non potest dici ante matrimonium contractum, licet quasi dotale dicatur: quo ad hoc vt alienati non possit: vt ſ. de fund. do. l. 4. nam dos sine matrimonio esse non potest: licet matrimonium sine dote esse possit, vt C. de dona. ante nupt. l. fin. Item contracto prius matrimonio scilicet ante dotis traditionem, non habet maritus fructus donec secuta fuerit traditio. Imputari. n. debet marito, quod fundũ sibi dari non petijt. uñ nõ lucrabitur fructus, licèt onera subeat: & Infortiatum.

Aliàs incipit, Si pater sine &c.

Ope exceptionis, nõ ipso iure. Bart. & Ias.

Hæc gl. est ordin. ad hoc q̃d hic dĩ. & facit ad ꝺcisionẽ q̃ nis, utrum soluẽs cre ditori creditoris liberet, & cõcludũt Doc. & Alex. hic, ut p gl. q̃ sic: si pretium ad principalem creditorẽ per ueniat de qua dixi, q̃ requirit verus cõsensus, furios⁹ & absẽs equi parãt: sed q̃ sufficit nõ cõtradicere nõ æquiparãtur vt hic fm Bart. Bal. & Pa.

Imo idẽ fm Ias. Hoc est verum in priuilegio psonali vt in regula priuilegiũ extra de reg. iu. lib. 6. nam in dubio ẽt non transit ad hŕdes: vt no. in l. maritũ. ſ. eod. cui cõcor. gl. in sum 25. q. 2.

Reprobatur fm Bar. & Ia. q̃ mãdatũ faceret mẽtionẽ de exigendo, sec⁹ si solum de agendo, quo casu gl. dicit verũ, fm Ale. in l. solutum. in a. possil. sub eo. uerbo. & ibi omnino Alexan. ſ. de solu.

. In P. Fl. nõ est cõtracti.

. In P. Fl. i. tradita possessionẽ.

Imo tria requirũtur, q̃a ultra hæc duo requirit rerũ, q̃ uir sup portet oĩa mĩmonij, ut ſ. subijcit fm Bart. Pau. & Ia.

Hæc patrẽtibꝰ nõ est. Acc.

Quia fructus recepti ante traditionem uñr suisse recepti p mulierem morante uiri nõ pertinẽt fm Bal.

ideo non nisi à tempore moræ sibi lucratur fructus: cum actio bonæ fidei sit, scilicet ex stipulatu quam habet: vt §. de vsur. l. mora. §. in bonæ fidei. & C. de rei vxo. act. l. 1. §. sed & si nō ignoramus. sed videtur mulier esse in mora, eo ipso quod percepit fructus, & vir subijt onera: vt §. de act. emp. l. Iulianus. §. ex vendito. & C. de acti. emp. lega. l. curabit. Sed pone mulierē fructus nō percepisse, vt argu. sup. de vsuris. l. videamus. in princip. vel pone eam obtulisse, equum est marito suam negligentiam imputare: vt C. de an. except. l. vt perfectius. aliàs ergo præterquam istis duobus casibus est in mora. argu. dictarum ll. & facit. ſ. de vsuca. l. si aliena. in prin.

Ista rūsio gl. placet Pet. & Barto. sed displicet Imo. Are. Alexan. & Iaſ. fm quos ī dote nō constituit mora re ipsa, sed opus est interpellatiōe, vel lapsu temporis.

Qui tñ onera quasi mrimonij subſtituit fructº reddere ñ cogit, mō iuſtus error ĩterueniat, & fructus bona fide pceptī in onera mulieris consūpti sint. l. i insulā. §. j. ſ. e. Dua.

VI.

Ante nuptias fundus traditus est: ex die nuptiarū ad eundem diem sequentis anni computandus annus est. Idem in cæteris annis obseruatur, donec diuortium fiat. Nam si ante nuptias traditus sit, & fructus inde percepti: hi restituendi sunt quandoque diuortio facto quasi dotis facti.

De fructibus diuidendis inter maritum, & vxorem, de bent ante omnia deduci impensæ factæ gratia ipsorum fructuum, siue per vxorem, siue per maritum, siue per vtrunque factæ sint: & hoc siue matrimonium durauerit minus anno, siue pluribus annis: & residuum fructuum diuidi debet. Alexan.

Titius contrahere matrimonium cū Seia volebat, & Seia nomine dotis tradidit dicto Titio futuro marito fundum ante nuptias, postea nuptiæ contractæ fuerunt. certè dicit iurisc̄ō. quod in ratione fructuum à marito ex dote retinēdorum annus cō putandus est à tempore contractarum nuptiarum, & non à tempore traditi fundi. Quid ergo erit de fructibus perceptis à marito ante nuptias contractas: certè illos non lucratur maritus, imo quasi dotis factos tenetur restituere mulieri. Viuianus.

Si ante. Secus si post: quia tunc ex die traditionis, vt §. l. prox.

Adde ꝙ opi. Azo. vt cōmuniorē seq̄tur Bal. & Doct. in l. ſi. ī pe. col. C. qui po. in pig ha.

Ex die nuptiarum. Contractarum, tunc enim incipit esse dotalis, vt §. l. prox. in fi.

Obseruatur. vt sciamus quota parte vltimi anni durat matrimonium. Accur.

Quandoque. Alias quandocunque.

Quasi dotis. Illud quasi, est expressiuum veritatis: vt §. de iu. do. l. dotis fructus. & ſ. eodem. l. diuortio. §. item si mesles. Sed quid si puellam decem annorum duxi de facto, & subeo onera eius, an lucrer fructus rerum suarum? Respon. non, per l. istam, & præcedentem, sed quidam vt Azo sic. & hoc de æquitate, quia quæ est ratio, quod lucretur post matrimonium, quia subijt onera, eadem & ante, ergo idem ius, argumen. supra ad legem Aquil. l. illud. & ad hanc, & superiores & similes dicunt, quod non subibat onera, sed per l. municipalem bene hęc ęquitas seruatur Bononię. Accur.

Hoc verum quādo maritº sciebat dictum matrimoniū non posse tenere, alias lucraretur fructus saltē tanq̄ bonæ fidei possessor fm Paul.

Ista gl. male quærit, sed in ista l. erat qō à quo tpe maritus lucrareť fructº quidelicet, an à tēpore pctacti, matrimoni, uel à tēpore locationis. Pau.

Ista gl. relata ad text. non pōt proceder: sed diceret verum quādo dos cō sisteret in re mobili. Pau. Imo. & Iason.

Amplia bis hanc. gl. ut procedat etiā si mulier nō fuerit dotata secundū gl.

Ista gl. Igitur si. & Nunc de viro.

Impendit. Vindemiando.

Concurrent. Quia quælibet suos deducet.

Vel dic concurrent, ideſt compensabuntur, vſq; ad concurrentem quantitatem, reliduū diuidetur secundum Bal.

Et ita. Ideſt similiter est &c. & quod subijt necesse, subaudi ibi enim &c.

Impensarum. Berta nupsit Titio Calend. Octobris: & vineam plenam dedit in dotem, in qua colenda impenderet x & durauit matrimonium x. annis, & plus vno mense, & sic solutum est in Calend. Nouembris: sicq; vinea redditur vacua mulieri, fructus vltimi anni diuiduntur, & pro 11. partibus mulieri redduntur. pro 12. qua durauit matrimonium, viro relinquitur: expēsa tamen quam fecerat mulier in colēdo ante datam vineam, deducitur: si autem vltimus annus matrimonij fuisset completus, quia solutum est matrimoniū in Cal. Octobris, & sic vineam plenam restituisset vir sicut acceperat: non deduceret mulier expensas ante factas, q̄a nec vir quas in vltimo anno fecit: vt §. l. proxi. §. interdum. retinebit, & §. impendia. in fi. §. sed qui dam indistinctē dicunt quod hic dicitur, siue sit completus vltimus annus, siue non. & §. impendia, in viro qui non deducit intelligunt: vt pote cum omnes fructus ei remaneant. Accur.

Primi anni. Scilicet matrimonij, non totius scilicet anni. Sed eius quod cessit ante datum prædium, scilicet in dotē, siue simul cępit esse mrimonium & dos, siue ante matrimoniū & postea dos, vt expensa tunc tēporis facta mulieri reddatur. Sed de quibus fructibus

VII.

Fructus eos esse constat, qui deducta impensa supererunt. Quod Scæuola, & ad mariti, & ad mulieris impensas refert. Nam si mulier pridie vindemias doti dedit, mox sublatis à marito vindemijs diuertit: non putat, ei vn decim duntaxat mensium fructus restitui, sed & impensas, quæ antèq̄ portiones fructuum fiant, deducendæ sunt. Igitur si & maritus aliq̄d impēdit in eundem annū, vtriusq; impēsę cō currēt: & ita si impēsarū à muliere factarū rō habeatur, cū plurimis annis in matrimonio fuerit: necesse ē primi anni temporis cōputari, quod sit ante datum prædium.

Fructus eos esse constat, qui deducta impensa supererunt. Quod Scæuola, & ad mariti, & ad mulieris impensas refert. Nam si mulier pridie vindemias doti dedit, mox sublatis à marito vindemijs diuertit: non putat, ei vndecim duntaxat mensium fructus restitui, sed & impensas, quæ antèq̄ portiones fructuum fiant, deducendæ sunt. Igitur si & maritus aliq̄d impēdit in eundem annū, vtriusq; impēsę cō currēt: & ita si impēsarū à muliere factarū rō habeatur, cū plurimis annis in matrimonio fuerit: necesse ē primi anni temporis cōputari, quod sit ante datum prædium.

Refert. Et primo ponit de expensis mulieris: postea viri, quando matrimonium duravit minus anno: postea dicit, quādo pluribus annis.

Mulieri. Nunc de mulierē.

Pridie vindemias. Puta Calen. Septembris.

Diuertit. Puta Calen. Octob. & sic per mensem duravit matrimonium. nam tantum durat vindemia: vt C. de fer. l. omnes. & secūdum hoc, verbum mox determinat, vel verbum diuertit, vel verbum sublatis. aliàs autem aliter accipitur hæc dictio mox. §. de indi. l. per interuallum. & §. si cer. pet. l. 1.

Ei. Scilicet mulieri.

Duntaxat. Sine expensis scilicet, vt subijcit: nam cū expensis restituit fructus 11. mensium.

Sed, & impensas. Puta restitui. Azo: quas fecerat mulier colendo vineam antequā traderet viro.

Fiant. Ideſt anteq̄ diuidantur fructus.

Vel dic concurrent, ideſt compensabuntur, vſq; ad concurrentem quantitatem, reliduū diuidetur secundum Bal.

Et ita. Ideſt similiter est &c. & quod subijt necesse, subaudi ibi enim &c.

Impensarum. Berta nupsit Titio Calend. Octobris: & vineam plenam dedit in dotem, in qua colenda impenderet x & durauit matrimonium x. annis, & plus vno mense, & sic solutum est in Calend. Nouembris: sicq; vinea redditur vacua mulieri, fructus vltimi anni diuiduntur, & pro 11. partibus mulieri redduntur. pro 12. qua durauit matrimonium, viro relinquitur: expēsa tamen quam fecerat mulier in colēdo ante datam vineam, deducitur: si autem vltimus annus matrimonij fuisset completus, quia solutum est matrimoniū in Cal. Octobris, & sic vineam plenam restituisset vir sicut acceperat: non deduceret mulier expensas ante factas, q̄a nec vir quas in vltimo anno fecit: vt §. l. proxi. §. interdum. retinebit, & §. impendia. in fi. §. sed qui dam indistinctē dicunt quod hic dicitur, siue sit completus vltimus annus, siue non. & §. impendia, in viro qui non deducit intelligunt: vt pote cum omnes fructus ei remaneant. Accur.

Primi anni. Scilicet matrimonij, non totius scilicet anni. Sed eius quod cessit ante datum prædium, scilicet in dotē, siue simul cępit esse mrimonium & dos, siue ante matrimoniū & postea dos, vt expensa tunc tēporis facta mulieri reddatur. Sed de quibus fructibus

ut valde singu. fm Aret. & Iaſ. ad hoc, q̄ fructus di cunē deductis expēsis interp̄tatiuè nō verè.

Fructus dicunē, q̄ deducta impensa sup̄ sunt, concor. glo. in ca. grauis, super ver. fructº, ex. de rest. sp.

Cōcor. c. vobis. in text. & gl. super ver. q̄d ad cau sas. 12. q. 2. & c. pastor. ex de deci.

Duareni interp̄tationi ad hūc locū adde ea quoque q̄ scripsit in disput. eadē ulti. & Alci. lib. 3. parad. c. 1. In P. Fl. Θεμάτιον est capitis præce. q̄ incipit, Papinia. autem lib. 11. &c. Vide in hāc legē Alci. lib. parer. 3. c. 1.

Imo nō erat certū ante tpora istiº legis, sed ni debaē ꝙ oēs fructº pcepti de berēt spectare marito, qui a idē cōtingit in usufructua-tio. Pau.

Ista gl. male quærit, sed in ista l. erat qō à quo tpe maritus lucrareť fructº quidelicet, an à tēpore pctacti, matrimoni, uel à tēpore locationis. Pau.

Ista gl. relata ad text. non pōt procedere: sed diceret verum quādo dos cō sisteret in re mobili. Pau. Imo. & Iason.

Amplia bis hanc. gl. ut procedat etiā si mulier nō fuerit dotata secundū gl.

Iuortio. Aliàs lex, alias §. Papinianus. Et dic

Berta nupsit Titio ī Calēd. Octobris, & vineā dedit in dotē vuis plenā sequēti mense. ſ. Calend. Nouemb. iam percepta vindemia locauit vir fundum ad annum pro 12. & in eodē anno in fine Ianuarij solutum est matrimonium, & sic durauit matrimonium quatuor mēsibus à die quo fuit contractū: sed à tempore locationis per tres menses. Certū est autem fructus debere diuidi huius anni ĩter virum & vxorē: vt pro quota parte anni durauit matrimonium, pro tota habeat vir, pro alia vxor: vt §. co. l. de diuisione. Quæro ergo: quātum dicas hic durasse matrimoniū, ut sic ſcias. quantam partē umdemiæ: & mercedis debitæ ex locatione habeat vir; Ad q̄ dic, quod si in spicitur tempus locationis, mnenies tribus mensibus durasse, & sic vindemiam totā præambulam, & quartam mercedis habet vir, quod est absurdum. quia & si in Cal. Nouēb. iam percepta vindemia fieret diuortiū, totam vindemiam haberet vir, quod est falsum: vt §. eo l. fructus, si vero inſpicias tempus, quo fit matrimonium contractum, inuenies durasse matrimoniū quatuor mēsibus: & sic tertiam partem vindemiæ, & mercedis habet vir: & hoc est verum, & sic annus incipit à die contracti matrimonij, & à die datæ dotis, non à die locationis: quòd autem tempus contracti matrimonij, & vineæ datę in dotem inſpiciatur, & nō tempus locationis, ptobatur in contrario casu. Nam pone econtra, quod post perceptam vindemiam dedit mulier viro in dotem vineam vacuam in Calē. Octobris vel Nouembris, & eodem anno Cale. Martij maritus locauit eandem pro 12. mense Aprili factum est diuortium. Quæro ergo quantam partem mercedis habet vir; Et quidem si inſpicias tempus locationis, habet 12. quia ex tunc vno mense durauit matrimonium: si autem tempus matrimonij, quod duranit quinq; vel sex mensibus, pro tanto lucrabitur vir: & hoc est verum: vindemia autem præambula à muliere ante contractum matrimonium percepta non diuiditur: vt §. ea. l. §. apparet, &c. quod hic iungas. H. Accur.

Facto. Idem si morte sit solutum matrimonium. Ir. nam sic fit redditio & diuisio: vt C. de rei vxo. act. l. 1. §. sed & nouissimi. in casu videtur contra, scilicet si superstes mulier sit alenda ab hæredibus viri intra annum, cum aliàs non habeat, quod dic, vt C. de rei vxo. act. l. exactio.

Fructus. Naturales & industriales quos vir pcepit, & mercedes debitæ marito ex locatione fundi dotadotata sēlis, vt declarant inferiora: nam omnia hæc sunt fructus, vt §. de vsufru. l. arboribus. §. 1.

Si fundus plenus fructibus datur in dotem, tempus locationis inſpicitur, vt ſciamus quid percipitur de pensione, ideſt, pro quanto tempore percipitur pensio: tempus verò matrimonij inſpicitur, vt ſciamus pro quota parte anni de pensione vir lucratur: ſed ſi fundus vacuus datur in dotem, tempus locationis pro nullo inſpicitur. Bart.

VIII.

Iuortio facto fructus diuidiait, non ex die locationis, sed habita ratione præcedentis tēporis: quo mulier in matrimonio fuit. Neq; enim si vendemiæ, tempore fundus in dotē datus sit, eumq; vir ex Calendis Nouēbribus primis fruēdum locauerit: mensis Ianuarij suprema die facto diuortio, retinere virum & vindemiæ fructus, & eius anni quo diuortium factum est, quartam partem mercedis æquū est. Alioquin si collectis vindemijs, altera die diuortiū intercedat: fructus integros retinebit. Itaque si in fine mensis Ianuarij diuortium fiat, & quatuor mēsibus matrimoniū steterit: vindemiæ fructus, & quarta portio mercedis instātis anni confundi debebunt, vt ex ea pecunia tertia portio viro re

Ait. Scilicet Papinianus de se loquēs, vt ibi. Et testimonium eius verum, est, de se loquēs Euāgelista Ioānes. Et sunt similia. §. de adop. l. si pater. §. qui duos.

Locationis. Qualiter hoc sit, statim in litera explanatur. Azo.

In matrimonio. Qui fundus fuit datus in dotem, ut §. eod. l. de diuitione.

Vindemiæ. Non perceptæ, puta Calend. Octobris: quo etiam die fuit matrimoniū cōtractum.

Fundus. Vinca-tus.

Locauerit. Pro 12. aureis, puta in annum.

Januarij. Puta eiusdem anni.

Suprema. Ideſt vltima. fic ſ. de uul. subſti. l. ex duobus.

Fructus. Omnes.

Azo.

Quartam. Quia quarta ptę anni ſtetit matrimonium à die locationis usq; in diem diuortij.

Æquum est. Qđ fieret, si à die locationis tēpº quo fructus diuiduntur, inciperet: quod non est ratione cōmuni, quia cum nō plus tertia parte anni matrimoniū ſteterit, nec plus debet lucrari: de fructibº: vt ſ. de reg. iu. l, fm naturā. Itē rōne ſpāli: quia sequitur inconueniens: vt subijcit, alioqui &c.

Alioqui. Ideſt, si dicas lucrari omnes secuta locatione: ergo idem erit ea non secuta. nam absurdum sequitur aliud absurdum.

Collectis. Ideſt, perceptis à marito.

Retinebit. Scilicet vir, quod est falsum: vt §. l. proxi. ideo aliud dicendum: vt subijcit ſ. ea. l. §. non solum.

Itaque. Nunc ſoluit prædicta.

Et quatuor. Octobris, Nouembris, Decembris, & Ianua. Io.

Fructus. Omnes deducta impensa: vt §. l. proxi.

Confundi. Ideſt commisceri. sic C. de colla. l. illam.

Ex ea. Ideſt vindemiæ æſtimatione, & quarta portione mercedis. Ioan.

Tertia portio. Ideſt tres aurei: sed cur non tertia, cū tertia parte anni durauit matrimoniū; Respō. nō dēt ante cōputari illa pensio quām debeatur: sed nō fuit debita marito nisi tribus mēsibus, aliud si prius locaſſet: nam ciuilis, & naturalis accessio æquialet. vt §. de vſur. l. vſurę. & de pet. here. l. mercedes. Sed opponiē, ergo inſpicit tempus locationis, qđ in principio negauj; Respō. tēpus locationis inſpicit: vt sciamus quid perci pit: tempus mrimonij, vt sciamus pro quota ptę anni lucrificiat vir id, qđ percepit: & sic pro tertia. vnum er go aureum de tribus habebit vir. Sed quare ꝓ primo mense aliquid de pensione habet; Respo. quia in illo subijt onera matrimonij: vnde etiā emolumētū hēat: vt ſ. de regu. iur. l. ſecundum naturam. aliàs si pro illo mense non haberet, non tertiam quartæ, sed quartam quartæ haberet vir pro onere. Itē cur tota merces, ſcilicet 12. aurei non veniunt in contributione vt totus fructus; ſeu cur non lucratur totam tertiā mercedis, cum & tanto tēpore ſuſtinuit onera matrimonij post locationē; Reſpon. quia ille, ſ. fructus vineæ totus est

& Doc. in l. ſi cū dotē. §. si maritus. ſ. e. & in l. ꝙ si nulla §. de relig.

Not. gl. iun. tex. ꝙ nō est ab surdū, ut qs loquatur de se ip ſo ī tertia persona fm Imo. Alex. & Iaſ.

Aliàs, coactis.

Sēsus ē ex ſnīa Alci. quartā partē mercedis quę merito ī rōne cōmuni, debēt ita cō fundēdā cū fructib. uindemiæ: ut tertia portio reddituſ annui penes maritum reſideat, atq; ita cū maritº quartā partem mercedis accipiat: nō plus ſi li ex fructib. uindemięſup plebiē ꝙ ſatis ſit ad tertiā portionē totius annui reddituſ conſtituendā.

perceptus, sed nō tota merces. Sed opponitur: quia & pensio videtur percepta fictione iuris: vt ĵ. de reg. iur. l. qui actionē. maximè quia viri solicitudine sola, sed fructus etiā sola natura percipiuntur: vt s. de rei vend. d. l. si nauis. Sed pōt respon. vt ĵ. de reg. iu. l. minus.

Omnes responsiones dicipossite d. spli cent Bar. Imolæ, & Ias.

Alij qa mulier gratuatur i colono, coi hēt necesse stare: vt ĵ. eod. l. si filio. §. pen. & ar. ĵ. de bon. authen. iud. pos. l. in venditione. nā hic si transfatio ex necessitate, vt ibi. & hīc releuetur in alio, vt non contribuat pensionem totā, ut arg. s. de iure iu. l. eum qui. Vel hic fm eos, qui dicunt pensionem non nisi in fine anni esse soluendam totam, quòd pensio cum effectu peti non potuit: & sic nō contribuit: sed illud: dic ut not. C. loc. l. ædē.

Singulariaglos. secūdum Imol. & Ias.

linquatur. Econtrario quoque idem obseruandum est. Nam si mulier percepta vindemia statim fundum viro in dotem dederit, & vir ex Calendis Martijs eundem locauerit, & Calendis Aprilibus primis diuortium secutum fuerit: non solùm partem duodecimam mercedis, sed pro modo temporis omnium mensium, quo dotale prædiū fuit, ex

Alij vt Ioan. dicunt, quòd tria contribuuntur rē, sed 9ª spe pro rata 3. mēsiū de 13. mensibus, quasi dicat, vno mense detracto, ne 13. mēsiū fiat cōtributio, vt est arg. ĵ. ea. l. item si messes. & §. interdū. nā in mercede idē quod in fructu, vt s. de peti. hær. mercedes, vel fit cōtributio: eum ea omnino debebunt Idest completo anno: nam si ex nouem aureis residuis contribueremus quatuor pro quatuor mensibus, & alios quatuor pro alijs quatuor ponendo vnum aureum pro vno mense, superflueret vnus aureus, p quo esset adjciendus alius mensis: & sic istum vltimum annum matrimonij, faceremus de 13. mensibus, quod esset absurdum. Contribuemus ergo sic: quod pro primis quatuor mensibus cōferemus quatuor aureos, & dimidium de nouem, & sic supererunt alij quatuor aurei, & dimidius pro alijs quatuor secundum Ioan. Sed Azo. & A. nec re nec spe tribui nouem dicunt, sed mulier integra habeat, & ad dictos §§. respondent, quòd vir nihil lucri habuerat eo anno de eo fundo, hic sic. Item, an sine cessione aget mulier contra colonum pro reliquo tempore ex locatione mariti? argu. quod sic. s. de dona. inter vir. & vxor. & l. vxor marito. Sed dic cōtra

Et bene, imo illa nouem debent esse præcipua ipsius vxoris, Bart. Paul. Imo. Alexand. & Ias.

C. per quas perso. nob. acquir. l. i. sed cedere debet vir: vt s. de pet. hæred. l. Iulianus. Alij quod caueat maritus de dando cum habuerit, seu nunc det, quantum vendi potest hoc nomen: vt ĵ. ad leg. Fal. l. in quantitate. §. magna. & ĵ. eo. l. si filio. §. fina. Item siue dicas tria tantum, siue etiam 9. contribui. nonnè fructus duorū annorum contribuuntur saltem in parte: & tamē non nisi tertia parte vnius anni durauit matrimoniū? Respon. non contribuitur: nam annus incipit à die tradita vinæ, vt s. eo. l. de diuisione. non à die quo fuit culta anno præcedenti perinde ergo habetur, ac si iste annus esset fertilior alteto & facit ĵ. §. in seruo.

Et bene. Barto. Paul. Imo. & Ialon. & procedit, nisi in subsidiū: quia maritus non possit reperiri secundum eosdem.

Econtrario. Bene dicit econtrario: quia s. loquitur qñ mulier dedit fundum in dorem, antequàm percideret vindemiam: hic loquitur quando iā perceperat vindemiam. Itē bene dicit idem, quia in vtroque casu circa diuisionem fructus vel mercedis cōputat tempus, non à die locationis, sed cōtracti matrimonij, & traditi fundi. Sed malè videtur dicere idē: quia supra dicit diuidi illam portionem mercedis tantum, idest quartam, quæ cessit & venit constante matrimonio, hic totā: nam fm illud esset hic diuidenda duodecima tantùm pars, vt eius dimidiam vir haberet, quia durauit matrimonium per sex menses. Potest tamen

dici, quòd in hoc casu benignus agatur cum marito, quia nullum alium habuit fructum constante matrimonio, sed supra habuit aliū, scilicet uindemiam, ut assignatur in utroq; casu. Azo. & sic idem: sed nō per omnia idem. sic s. ad Velle. l. idem. nā & supra fructus

mercede, quæ debebitur, portionem retinebit. Item si messes eius anni, quo diuortium factum est colonū ex forma locationis sequantur: ante vindemiam soluto matrimonio, nihilominus pecunia messium in coputationem cum spe futuræ vindemiæ venier. Apparet igitur ex his, illos fructus, quos mulier percepit antequam nuberet,

contribuuntur, hic mulier habet: vt ĵ. eo. §. apparet. Alij dicunt per omnia idē: & dicunt quod supra fructus fuerūt 12. quarta pars mercedis tria: & sic 15. de quibus habet vir quinq;, vxor decem, cū tertia parte anni durauerit matrimonium. Item & hæc locatio pro 12. vt s. & matrimoniū stetit quinque mensibus, & sic vir habet quinque, sicut s. & sic per omnia idem, sed nō placet, quia hæc similitudo magis est in facti accidētia, quàm

Ft male Bart. P. Alexan. & Ias.

iuris dispositione: nam raro hic casus accideret, & ad ea, &c. vt supra de legib. & senatusco. l. nā ad ea. Sed Pla. dixit se non legisse qualiter hæc identitas assignetur. Sed dic vt dixit. & sic in facto sit contrarietas: in iure identitas, licet nō per omnia, sed secundum Ioa. est idem: cum & s. futura pensio contribuatur spe: vt ibi not. Vel. fier fortè de toto contributio, cū ea omnino debebuntur, idest completo anno secundum Ioa.

Percepta. Calend. Octobris.

Statim. Eiusdem Octobris scilicet Calendis: & sic matrimonium durauit sex mensibus. Vel dic statim scilicet Calen. Nouembris: & sic durauit quinque mēsibus. Acc.

Duodecimam. Pro vno mense qui fluxit à die locationis usque ad diem diuortij.

Fuit. Qui fuerunt sex uel quinque.

Debebitur. Pro tota locatione. Item & contribuitur spes futuræ vindemiæ: ut ĵ. proxim. §. Item aliter distinguitur in prædio uēdito nunc, alij locato prius: ut ĵ. de iur. fisci. l. fi. & in usufructu: ut s. de usufruct. l. defuncta.

Itē si messes. Berta nupsit Seio calen. Nouembris: & in eodem anno postea diuertit Calen. Augusti: dederat aūt fundum in dotem, pars cuius erat vinea, vel per totum erant vites in arboribus, vt est Tusciæ, & in terra laboris hunc fundum vel mulier ante matrimoniū, vel vir postea locauit colono constituta mercede in numis pro mensibus 12. & pro vindemia alijs 12. impensa igitur messium & pecunia futuræ vindemiæ contribuitur, vt pro tribus partibus vir, pro quarta vxor habet, cum pro tribus partibus anni durauit matrimonium. Acc.

Sequantur. quia numis colit, qui propriæ colonus dicit: vt s. loc. l. si merces. §. vis maior. Vel dic secundū Azo. & Hug. quod colonus à muliere cōduxerat, & ei statim pecuniam soluerat: posteaque in eo anno durauit matrimonium, & tunc diuiditur spes futuræ mercedis futuri anni.

In computationem. Prædicto modo faciendam.

Vindemiæ. Idest pecuniæ quæ loco vindemiæ erat. Azo. vel dic quòd fundus ad messem erat locatus numis, sed non ad vindemiam: & ita vir percepturus erat. Et nota, quod hoc casu mulier cauet: vt ĵ. ea. l. §. interdum.

Apparet Infert ex eo quod dictū est in §. contrario.

Mulier, vel vir, vt s. eo. l. si ante.

Venire

Venire. Secus in perceptis cōstante matrimonio ante vltimum annum, tamen inchoatum, quia sunt viri. Itē secus, in perceptis vltimo anno, siue cōstet adhuc matrimoniū, siue nō: & tunc cautio exponit vt ĵ. §. interdū. finito aūt vltimo anno percepti omnino restituuntur: vt C. de rei vxo. act. §. fructib⁹, & de his dic ut s. eo. l. de diuisione.

non debere in contributionem venire.

De parte fructuum restituenda vxori potest obijci per virum compensatio pro rebus à viro vxori donatis, vel per eam amotis, & viro restituendis: & quod dicitur in anno (vt si pro quarta anni durauit matrimonium, vir lucretur fructus) habet locum in semestri, quando bis in anno idem fructus colligitur. Et similiter singulo quinquennio vnus tantum fructus colligitur, quinquennium, pro vno anno habetur. Alexand.

Ob donationes. Titius cōtraxit matrimoniū cū Seia, postea maritus donauit ei aliquas res, uel ipsa amouit de rebus viri, & cōsumpsit, ita quod nō extabant: postea factū est diuortium inter eos: diuortio facto, & finito anno ī quo factum fuit diuortiū maritus pcepit fructus ex fundo dotali, qui fundus ex aliqua causa remanserat apud eum, & eos cōsumpsit, agit mulier contra maritum quondam vt fruct⁹ restituat: maritus opponit compensationem de rebus, quas ei donauerat cōstante matrimonio, dicit eū maritus, Donat. o à me tibi facta non valuit: vnde possum repetere in æstimationem rerum donatarum, ex quo eas tu consumpsisti, potius tamen volo compensare cum æstimatione fructuum, quos percepi ex fundo tuo, & quos consumpsit. Item & volo tibi compensare in æstimatione fructuū prædictorum æstimationem illarum rerum, quas mihi amouisti constante matrimonio, & cōsumpsisti: certè dicit iurisconsult. quòd bene hoc facere maritus potest. Viu.

Cōcor. c. bona fide. extr. de depos. i. fi. ibi, in alijs si causa expostulatur, sit aliqd &c. & glo. sup uerbo, i alijs facit glo. sup uerbo, mino. ca. quem admodū. 22. q. 2. Bolog.

Ob donationes. Factas à uiro uxori, quæ facto diuortio tacitè infirmantur: ut s. de donat. inter uir. & uxo. l. cum hic status. §. si diuortium, & si extant, uendicantur, aliàs condicuntur, ut s. de donat. inter uir. & uxo. l. si sponsus. §. fi. & l. seq.

Amotas. Pro his habet uir actionem rerum amotarum, ut ĵ. tit. 2. l. 1.

Percepti sunt. A uiro ex fundo quondam dotali.

Compensationes. Hic est cōtra, C. de rei vxo. actio. §. sed nec ob res. Solu. hic nō fuit dos, licet actione de dote petatur, ut ĵ. eo. l. si filio. §. fi. ibi est dos, cui fauor exhibetur: ut s. l. Sed adhuc est contra s. de pign. act. l. si conuenerit. in prin. & C. de rei uendicat. l. si ex ea pecunia, quibus dicitur nō fieri compensationem specici ad speciem, uel speciei ad quantitatem. Sol. hic res amotæ, & donatæ, & fructus deferunt esse, unde quantitas hincinde debetur, hic C. de compensat. l. fi. Et facit in eod. tit. l. neque, & C. re. amot. l. 1.

Dic melius quod ibi loquit in retētione: hic & incompēsatione secūdū Bar. & Paul.

Quod in anno. Supra traditum est quo modo fructus debeant diuidi pro parte anni, quo factum est diuortium, & pro qua patre eos lucrati debeat maritus, & pro qua mulier. Nunc quæritur, an quod dictum est in diuisione anni, dici debeat in sex mensibus? verbi gratia talis fundus datus est in dotē, ex quo ſegetes bis percipiuntur in anno, vt puta solutum est matrimonium in primis sex mensibus anni, & fortè durauit matrimonium tātū per duos menses de illis sex mensibus, & ita per tertiam partem illorū sex mensiū nūquid debet maritus lucrari fructus pro tertia parte? & certè dicitur quòd sic: hoc autē quod bis ſegetes colligantur in anno contingit in fundis irriguis. ideſt, qui habent talē abundantiā aquæ, q̄ ſepe irrigantur. Secundò dicit, quod idē est quo ad diuisionem temporis, quo durauit matrimoniū, qñ fructus non colliguntur de fundo dotali, nisi transactis pluribus annis: puta tribus, sicut euenit in ſylua cædua: nam pro illa gte qua illi tres anni durauerūt, lucrabit maritus fruct⁹, mulier p alia. Tertiò dicit, l. Ponamus quod maritus locauit fundū dotalem vſq; ad viginti annos pro decē quolibet anno, & quolibet quinquēnio de illis viginti annis pro quinque: certè pro illa parte quinquennij qua duravit matrimonium, habebit de dictis quinque maritus, p alia mulier, & hoc est quod dicit literalis in eo enim reditu quod est ultra annuam pēsionem,

In hunc locū Plin. naturalis, hist. lib. 6. c. 17. & li. 17. c. 8. & lib. 18. ca. 22.

In P. Fl. in riguis.

tempus ad q̄nquennium computamus, ut si per dimidiam partem primi anni de dicto quinquennio quo sit diuortium, steterit matrimonium, sicque non stetit nisi per decimam partem, quinquennij tantùm, decimam partem augmenti consequatur maritus, & nouem partes mulier. Viu.

Quod in anno. Vt p quota parte anni durauit matrimoniū, uir habeat fructus, p alia mulier, idē in sex mensib. scilicet ut pro quota sex mensiū durauit, pro tota habeat uir, p alia mulier, & si totis sex mensib. duraret matrimoniū, & tota lucret vir. & hoc idē dico si quinq; annis durauit matrimonium: quia cōputabo per sex mēses, & diuidiā vltimo sex mēles, vt dictū est. Sed vī non nisi annū inspici: vt ĵ. eo. l. proxi. §. quod in semētē. Sed hic bis terra colit, & ad similē fructū, scilicet aridum, ibi ad dissimilē. Item hic bis seminatur, & in eodē loco: quod ibi nō est. Item hic directo à terra, ibi per obliquum, vel pro ad aliquid est vnus fructus, vt ibi: quo ad aliquid nō vt hic. Sed quid si in primis sex mensibus est melior fructus, puta frumentum, & secundis milium? Respon. idem quod ēsset, si uno anno fertilior fructus esset, quam in alio.

Nec habebit aliqd de fructu sex mensium sequentium. Pau.

Irriguis. ideſt aquosis.

Sylua cędua. Ex qua fortè non capitur fructus, nisi singulis quinquennijs uel alio simili spatio. quota ergo parte quinquennij durauit, pro tota uir lucratur, & si ultra quinquēnium durauit, inspiciam ultimum quinquennium, ut de anno dixi.

Nihil ē, sed illud, quod vult gl. p cedere quādo fructus unius temporis esset melior vel dēterior ex accidenti: fm Par. & Pau.

Annuam mercedem. Puta plaustrum lignorum.

Amplius. Dic amplius tempore, scilicet quinquennio post solutum matrimoninm: & secundum hoc computamus ad quinquēnium ut stetit matrimoniū sex mensibus, qui sunt decima quinquennij, lucratur uir decimam plaustri, sex menses sunt decima quinquennij. Vel dic amplius, scilicet annua mercede &c. & diem est sensus: & primò aduerbium temporis: secundo quantitatis est hoc uerbum amplius.

Non

Non ſolum. Titius accepit Seiã in vxorẽ,& Seia dedit in dotem pecora incerta quãtitate:poſtea ſecutũ eſt inter eos diuortiũ,ita quod p certam partem anni durauit matrimonium:quæritur, nũ quid lana & fœtus pecorum debeãt cedere lucro mariti pro illa parte anni,qua ſtetit matrimonium,ſicut ſit in fundo, ideſt in fructibus fundi: vt ſ.ea.l.in princ. & §. ex contrario, vſque huc? Et reſpon. Iuriſconſul. quod ſic, nõ enim debet maritus lucrari totum dictum fructum pecorum,& nihil mulieri reddere, quia iã ſequeretur iſtud abſurdum: quod ſi oues proximas tonſurę in dotẽ acceperit,vel prope earum partũ, & diuortium factũ ſit ſtatim poſt partũ earũ, vel poſt eas tõſas, nihil redderet mulieri: quod nõ eſt admittendũ. vt ſ.ea. l. §. alioqui. nã non ſolum qũo poſt eas tõſas,& par tũ ab eis editũ longo tempore durauit matrimoniũ debemus habere rõnem fructuũ eo tẽpore, quo percipiunt, ſed toto tpe anni, cum toto eo tẽpore animalium ipſorum cura ſit habẽda.Secundo dicit idem in fructibus, qui percipiũtur ex ſeruo in dotẽ dato,ideſt,in operis.Tertio dicit idem eſſe in poſſeſſionibus vrbanorum prædiorum. Viu.

In P. F. præſtaret In uer. exem.præſta rentur.

Non ſolum.Vxor oues pregnantes & lanificas doti dedit,fructibus per virum perceptis diuortium ſtatim factũ eſt:reſtituet vir pro rata anni, quo non durauit matrimoniũ,vt ſ. eo.l.de diuiſione,& i hac l.in pri. Acc.

Præſtetur.A viro vxori pro rata anni.qua non durauit matrimonium.

Tonſuræ Acceperit oues,repete.Azo.

Reddat. Quaſi dicat,imo reddet,cum non ſit ratio. quare non.

Illa tñ ſuſa cõiter non tenetur ſm Ioann. de Imo.&Ia.

Percipiunt.Scilicet tñ.ſic ſ.eo.l.diuortio.§. 1.ibi,neque enim &c.& eſt pro ſuſa Bul.cum medio tẽpore completa eſt vſucapio,quod dic,vt ſ. quibus ex caſu maio.l.ab hoſtibus §.ſed quod.& caue.tibi.quod nõ ſic eſſet in partu ancillarum dotalium.qui ex toto reſtituitur,vt C.de rei vxo.act.§. itaque. quia non ſunt fructus:vt ſup. de vſufruct.l.in pecudum.

Vt præteriti. Ante diuortium,& facit ſupra. ea. l.in prin.& ſ.econtrario.

De penſionibus.Ad hæc omnia facit ſup.de petit.hæred.l.mercedes.ſed inter proprietarium & fructuariũ non fit ſic diuiſio fructuum vltimi anni: vt ſupra de vſufru.l.defuncta: ſed econtra videtur idem.vt eo.ti.l. ſi operas.ſed dic vt no.eo.tit.l.adhuc.§.ſi operas. & d. l.ſi operas.

Non ſolum autẽ de fundo, ſed etiam de pecore idẽ dicemus, vt lana ouium, fętusq; pecorum præſtetur. Qua re enim ſi maritus prope partũ oues doti acceperit,item proximas tonſuræ: poſt partum & tonſas oues protinus diuortio facto, nihil reddat? Nam & hic fructus, toto tempore quo curantur, non quo percipiuntur, rationem accipere debemus.In ſeruo quo que anni ratio habetur, ſi in annum fortè operæ eius locatæ ſint : vt præteriti temporis ad maritum, poſt diuortiũ autem ad mulierem operæ pertineant. De penſionibus quoque præditorum vrbanorum idẽ eſt, quod in fructibus ruſticorum.

Arbores cædua computantur in fructibus : ſecus in arboribus fructiferis, & theſauris. Bartolus.

Si fundum viro vxor in dotem dederit, isque inde arbores deciderit: ſi hæ fructus intelliguntur, pro portione anni debent reſtitui. Puto autem, ſi arbores cęduæ fuerint vel germinales, dici oportet in fructu cedere , ſi minus quaſi deteriorem fundum fecerit, maritus tenebitur.

Sed & ſi vi tempeſtatis ceciderint : dici oportet, pretium earum reſtituendum mulieri, nec in fructum cedere: non magis, quam ſi theſaurus fuerit inuentus. Non enim in fructu computabitur, ſed pars eius dimidia reſtituetur, quaſi in alieno inuenti.

Lapis qui non renaſcitur, nõ eſt in fructu : ſecus ſi renaſcitur. idẽ in aurifodinis, argentifodinis & cretifodinis.

Si fundum. Mulier dedit in dotẽ fundum,maritus ſuccidit arbores de fundo dotali:quęritur vtrum pro ea parte anni, qua non ſtetit matrimoniũ. debeat mulier retinere, & pro alia ſibi reſtituere? Et dr qđ ſic,ſi arbores ſunt cæduæ, ideſt tales quæ ſcinduntur,& poſtea renaſcuntur,vel ſi ſunt germinales, ideſt quæ ad ceſpitem aliarum naſcuntur fultæ, quæ quidem ſine dubio renaſcuntur,ſicq; nomine fructuum continentur. Si autem non ſunt cęduæ vel germinales,non diuidit eas maritus ,p parte anni,qua ſtetit matrimonium , ſed tenet, quaſi fecerit fundum dotalem deteriorem vnde eas excidit. Sed pone,quod dictę arbores ſiue cęduę vel germinales ſiue nõ ceciderit ,ppter tempeſtatẽ,& maritus eas in ſuã vtilitatẽ conuertit. Certè ptium earum debet reſtitui mulieri, nec dẽnt diuidi inter eã & maritum nã & ſi theſaurum inueniſſet maritus in fundo dotali, cũ non diuideret. cum muliere, quod ſequitur, planum eſt. Vi.

In P.Fl. gremiales , aliàs cremiales. porro cremiũ dici à ruſticis ſurculos minutos & aridos, teſtis eſt Columella libr.12. cap.19.q̃q̃. ibigremia legatur.vide in hũc locũ Ant. Aug.emẽda.libr. 3. cap. 7.

Reſtitui. Vt ſ.eo. l.de diuiſione.

Cęduæ.Ideſt,quę ſucciſæ renaſcunt: vt ſ. de verb. ſign.l. ſylua.

Germinales. Quæ à ſtipite aliarũ naſcunt fultæ, & dẽſę,vt granũ naſcitur,quę alias dicuntur pedamenta:vt ſ.de vſufr.l.ex ſylua.& eſt aliàs gremiales,aliàs cremiales,& idem eſt ſenſus.

Cõcor. capi.ſi qđ ſueniſti & nõ reddidiſti , rapuiſti, & glo.in verbo , ſi qđ inueniſti theſaurũ. 4.q. 5. Plin. li. 13.capi.4. Sunt & cę duæ palmarumq; ſylue germinantes rurſus ąta dice ſuc ſæ.

Si minus.ideſt, ſi non ſunt cæduæ.

Tenebitur.Vxori actione de dote:vt ſ.eo.l.ſi marito.§.fi.& ſ.de iu.do.l.ſi ex lapidicinis.vel l.Aquilia:vt ſ.ad l. Aqui.l.ſi ſeruus ſeruũ.§.ſi maritus, & cum fuerit in culpa,nihil lucratur:vt ſ.de neg.geſt.l.ſiue hæreditaria.hic autem niſi ad neceſſitatem, ſicut fructuario licet:vt ſ de vſufru.l.arboribus.

Pretium. Si culpa viri deſierit eſſe,vel quia diſtraxit,vel in vtilitatem ſuam conuertit. Azo.

Theſaurus. Quid hoc ſit,die vt ĵ.de acq. rer.dom.l. nunquam.§.Theſaurus.

In alieno.Hoc eſt ĵ nos,qui dicimus maritũ dominũ rei dotalis eſſe:vt ſup.de iur.dot.l.cũ poſt.§. in dotẽ.Sed dic quod dictio quaſi,notat vitiũ,nõ aũt eſt ex preſſiuũ veritatis.Vel dic alieno,ſcilicet ſpe.ſic. ĵ. e.l.ſi conſtante.§.ſi maritus,& hoc not.C.de iur.dot.l.in rebus.ſed ſi eſt viri,ergo totus theſaurus dẽt eſſe ſuus: vt C.de theſa.l.1.li. 10.& inſti.de rer.diu.§. theſaurus. ſed certè,& fundus eſt viri:& tñ reſtituit: nã & vir nõ retinet niſi fructũ:nã nõ incrementũ alluuionis:vt ſ. de iu.do.l.3.Itẽ ancilla dotalis eſt viri,& tñ partũ non retinet vir:vt C.de rei vxo.actio.l.1.§.itaque: fit ergo ſuus,ſed reſtituit vt bonæ fidei poſſ. qui facit fructus ſuos:ſed reſtituit extantes:vt C.de rei vendi.l. certum eſt,& facit. ĵ.de acq.rer. domi.l.ſi is.& de iu. fiſ. l. non intelligitur.§.fin.& ſupra,de vſufruc.ſi abſente.§.fin.

Si vir.

Si vir. Vir inuenit in fundo dotali marmoreas lapidicinas, & excedit marmora , ita qđ fecit fundum fructuoſiorem: quia nunc poteſt ibi femina ri bladum : ſed tũ marmor excitum non fecit adhuc exportari de fundo,ſolutum eſt,poſtea matrimoniũ : quæritur vtrum illa marmora debeant diuidi inter virum & vxorem pro illa parte anni qua durauit matrimoniũ , vel non durauit, an ſint mariti ? Et dicitur, q̃ mariti debeant eſſe: quia extrahendo marmora de fundo fecit eum fructuoſiorẽ , vt dixi , & quia nõ eſt in fructu marmor.Sed nũquid expẽſa quã fecit in extrahendo marmore , debet ei præſtari vel reſtitui? Et dicitur quod ſic, ſecundum illos qui non habent in litera non:& hoc qñ talia erant dicta marmora , qđ inciſa nõ renaſcebantur. Sinautẽ ſint talis naturę vt renaſcantur,vt ſunt in Gallia,& Aſia,bene ſunt loco fructuum,ideoq; diuiduntur inter virum & vxorem. Alij habent in litera,& impenſa nõ eſt &c.& tunc dic,quod impẽſa quam fecit in eximẽdis marmoribus: non eſt ei præſtãda,quaſi fecerit eã circa fructus,cum marmora non ſint fructus,vt dictũ eſt,ſed præſtanda:quia fundum fructuoſiorem fecit. Vel dic quod non eſt præſtanda,ſcilicet alias cum fundum non fecit fructuoſiorem, ſed in noſtro caſu ſic: & vtrobique idem erit intellectus. Sed quid ſi maritus inuenit in fundo dotali cretæ fodinas,vel argenti fodinas,auri vel arenæ,vel fodinas cuiuſcũq; alterius materiæ,vt ſalis? Certe iſtæ ſine dubio in fructu computari debent:ideoq; diuidi debent ſol.ma.pro parte anni,qua durauit matrimonium. Viu.

Malim legere lapidicinas, à lapide cædendo, qua dictione vtitur Cic. lib.2. de diuinatione.

In P.Fr. deeſt verbum, eſt.

In P.Fl. niſi tale ſit.

In hũc locu Plin. lib.natur. hiſt.33.ca. 4.& Alex. ab Alexã. li.5. genialiũ dierũ. c.9.

Si vir.Diſtinguitur,aut renaſcitur , & ſic eſt fructus etiam viri,& impenſa lapidicinæ ei reſtituitur. aut nõ renaſcitur,& non eſt fructus,nec eſt viri, nec impenſa ei reſtituitur,& in primo caſu ſit fundus melior ſecundo deterior.

Et fundum fructuoſiorem.Quia plus ex lapidicina recipitur,quam ſi coleretur . Accur.

Mariti eſt . Et impenſa facta in lapidicina quærenda reſtituitur ei.vt ſ.de fund.do.l.fi.ibi,ergo non tantũ &c.ſed ſi minus fructuoſus fundus fieret, nec mar mor eſt fructus,nec eſt viri:ſed ipſum, vel eius pretiũ eſt dos: vt ſ.de iur.dot.l.ſi ex lapidicinis. nec impenſa reſtituitur ei : vt in d.l.fin.de fund. dot.in princ. & hic ſubijcit,& impenſa &c.& ſic mutat hic caſum , & impẽſam &c.& ſubau.aliàs qñ fundus deterior eſt factus:nam cum ſit in culpa , non debet ei impenſa reſtitui.vt ſ.proxi.§.ibi.ſi minus &c. at cum fructuoſior quia ad perpetuam vtilitatẽ agri,refunditur ei impenſa:vt ĵ.ti. 1.l.3.§.nos generaliter,ſed ſi mulier non per mittat virum accipere , tenetur ad exhibendum: vt ſ. de præſcr.verb.l.permiſiſti.& ĵ.de donat. l.qui ſaxum. Sed ſi non exemit,ſed tantum impenſam fecit,tũc de dolo tenetur: vt ſ.de do.l.ſi cum.

Quia talis impenſa non eſt vtilis mulieri ſm Bal. & Ia.

Non eſt ei præſtanda.Subaudi aliàs quando fundus deterior factus eſt.

Quia nec in fructu.Marmor nõ eſt fructꝰ,ſicut nec theſaurus: nã vtrunq; ſemel remotũ non renaſcitur : aliàs ſecus,vt ſubijcit:& eſt bona ratio: quia non fuit vtilis impenſa,qñ non renaſcitur,quæ vtilis, & neceſſaria reſtituitur.d.l.ſi.de fund.do.& eſt alia rõ,quia de fructib.debet deduci,non alias: vt ĵ.ea. l.§.impendia.

Si vir in fundo mulieris dotali lapidicinas marmoreas inuenerit , & fundũ fructuoſiorẽ fecerit: marmor qđ cæſum, neq; exportatum eſt,mariti eſt: & impenſa non eſt ei præſtanda, quia nec in fructu eſt marmor : niſi talis ſit, vt lapis ibi renaſcatur : quales in Gallia ſunt, & in Aſia. Sed ſi cretifodinæ,argentifodinæ, vel auri, vel cuius alterius materiæ ſint, vel arenæ : vtique in fructu habebuntur.

Si fundus reſtituitur pendentibus fructibus, mulier viro cauet : ſed eis perceptis, & matrimonio ſoluto poſt annum maritus nihil reſtituit : ſi intra annum fuerit diſſolutum,reſtituitur pro rata: quod etiam ad ſocerum, & eius hæredes extenditur. Bar.

Interdum marito de fructibus a muliere cauetur, & nihil retinet, ſi fructibus ſtantibus fundum mulier recipiet. Interdum retinebit totum maritus , & nihil reſtituet : ideſt, ſi nõ plus erit , quàm pro portione eum retinere oportet. Interdum verò reddet , ſi plus percepit , quàm eum retinere oportet.

Talis ſit . Locus, ſcilicet, vel lapidicina: & aliàs talis res, alias tale.

Alterius . Vt auri fodinarũ, vel ſalinarũ:vt ſ. qđ cuiuſque vniuer. no.l.1.

Habebuntur. Si tales materiæ ibi renaſcuntur : vt ff. de fun.dot. l.ſi. Azo. & ſ.proxi.& facit ſup. de contrahe. emp.l. in lege fundi.Interdum marito.

In P.Fl. retinebit, tñ maritus.

Quatuor dicit. Primo quod quandoque euenit, quod ſoluto matrimonio de fructibus nihil retinet maritus:qđ accidit quãdo ſolutum eſt matrimonium fructibus pendentibus: mulier tñ cui reſtituit matitus ſundum, cauet ei quod qñ fructus colligẽtur,ipſa dabit ei partem de ipſis habita rõne eius temporis, quo matrimonium durauit. Secundo dicit,quod quandoq; euenit, quod maritus retinet ſibi omnes fructus , & nihil dat mulieri , puta quia omnes fructus percepit,& per totum annum durauit matrimonium. Tertio dicit,quod quandoq; euenit,quod maritus plus percepit de fructibus,quam debeat habere habita ratione temporis,quo durauit matrimonium: & tunc debet id ſuperfluum mulieri reſtituere. Et hoc quando non durauit per totum annum,& hunc tertium caſum habuimus in prin.huius legis.Quarto dicit,quod illi tres caſus habent locum, ſiue agatur de dote cum marito,vel cum patre mariti, ideſt ſocero mulieris , ſiue cum hærede mariti, vel cũ harede ſoceri. Viu.

Dic menſalius quod iſto iure immobilia debẽt immediatè reſtitui. Bar. & Ia.

Cauetur.Nuda cautione:vt C.de ver.ſig.l.ſancimus. Arg.contra ĵ.eo...ſi cõſtante.§.quoties. Et econtra vir cauet mulieri de penſione:vt ĵ.eo.l.ſi filio.§.ſi.

Stantibus.Ideſt,pẽdentibus:quia ſunt pars fundi: vt ſ.de rei vend.l.fructus.Accur.

Si non plus . Quia toto anno durauit matrimoniũ.

Reddet.Annua bina trina die : ſed cum etiam immobilia,ſecundum hoc ius reſtituerẽtur annua bina trina die:vt C.de rei vxo.act.l. 1. §.exactio. quomodo ſtatim fructus reſtituitur ? Reſpon. de quinquennali fructu dicit : vt ĵ.§.quod in anno. Vel dic , quod fiat hic mentio noui iuris de illo. l. 1. §.exactio. ſm , iſto iure quod ſtatim reſtituuntur immobilia : ſic & aliàs ſ. de immobilibus.ſi.teſt.l.ſi non mortis. Item quid ſi facto diuortio fructus ſunt maturi? Reſpon.nec vir reddit quin percipiat,nec mulier cauet.argu. C.de ſecun.nupt.l.2. & ĵ.vt in poſt.lega.l.ſi quis à quo.Item quid ſi mulier velit fundum relinquere viro,nũquid cauebit ? Reſp.in eius electione vr,arg.C.de ſecun.nup.l.hac edictali.§. mobilium. nã fauore mulieris hoc dicitur , quod hic dicit.Item de quo cauet hic mulier? Reſpon.de fructibus reſtituendis pro rata:vt ſ.de iu.l. in omnibus. vel etiã de non minuẽdis,vel de vtroque: vt arg. ſ.de pet. hære.l diuus. quod de vtroque intelligi poteſt . Item hæc diuiſio fructuum locum hẽt,niſi vir debeat lucra

ri totam dotem ex pacto: quia tunc vir omnes fructus habet: vt C.si dos constan.mat.l.vnic.

Cum socero. Ideſt,patre viri.

Alterutrius.Scilicet mariti, ſi patrẽ nõ habet: vel patris mariti qñ habet patrem , qui dotẽ reddere debet.

Impẽdia.

Dictum eſt ſ.eod. l. fructus. qđ non intelligunt fructus, niſi deductis impenſis, nunc audi, quæ dicũtur impẽdia, & circa hoc tria ponit dicta. Primũ eſt, qđ illud dr impenſum cauſa percipiendorũ fructuum, quod eſt expenſum in arando, & ſeminando, & quod eſt expenſum in tutelam ædificiorum, & incurã ægrotantis ſerui ex quo ædificio, & ſeruo ſolebãt fructus percipi. Secũdo dicit, qđ pdictas expenſas non dẽt reciperе à muliere maritus, qñ matrimonium p totũ annũ durauit : ſicqs totũ fructum habet maritus:quia ex fructibus prius impenſæ deducẽdæ ſunt:quaſi dicat, nõ aliunde. Vnde cum maritus habeat oẽs fructus, ex eis detrahat expẽſas ſi vult. Tertiò dicit,q etiam qñ habet fructũ totius annι, vt dictũ eſt,poteſt petere à muliere quaſdã expenſas:veluti qñ fecit villã in fundo dotali,siue domunculam quandã,quę erat valde neceſſaria pro fructib.colligẽdis:vel ẽt cum eſſet ſine culpa ſua deuaſtata, eã refecit.Itẽ & ſi piſcinã fecit circa ripã ruinoſam dotalis fundi: vt quia plantauit ibi arbores,ne ipſa ruat. Viu.

In P.Fl. cã additũ inter lineas,& ſanè hi ablatiui, cãgra, & ſimiles plerunq; ſub audiũtur Græcorũ imitatione, q ſuũ ἔνεκα. frequẽter omittunt, vt tñ ſubintelligaẽ.

In P.Fl. ñ petenẽ.

In P.Fl. qua exfructib⁹, &c. vide Ant. Aug.emẽ. lib.2.c.2.

Impendia. In multis locis dixit de impẽſis factis à viro:nunc audi,quæ ſunt impenſæ fructuũ:de quibus dixit ſ.eo.l.fructus.

Ait.Scilicet eſſe.

Impenſum eſt.Et in alijs:vt ĵ.de fun.inſtru. & inſtr. leg.l.inſtrumenta.& ĵ.tit. 1.l.quod dicitur.& ſ.de peti. hære.l.ſi a patre. §.pen.

In tutelã.Ideſt tuitionem.ſ.vt libentius inhabitetur & fructus percipiãtur,ſi autem ad perpetuã rei vtil.tatẽ neceſſario vel vtiliter reperitur: vt ĵ.ſtatim.§.planè.

Fructus.Qui eſt idẽ qđ opa, ſ. de ope.ſer.l.fructus. Sed hæ. Factæ ſcilicet in fructibus.

Non repetũtur.Non ob.ĵ.de bo.auth.iud.poſ.l.prętor.§.his verbis.quia nõ lucratur ibi creditor fructus: & ideo recuperat expenſas.

Anni.Quia toto anno durauit matrimonium.

Satisfaciendum eſt. Nec enim fructus.ſ.eſt,niſi impenſa deducta.vt ſ.eo.l fructus.& ſ.fam.erciſc.l.ſi fundus. & ĵ.tit.1.l.3.§.nos.& ĵ.eo.l.in inſulam. §.fructus. & ſ.de vſu.l.quod in fructu.& ſ.de ope.ſer.l.ſi. Sed qđ ſi vno anno plus impendit quàm colligit? nunqđ de ſecũdo quo ſoluitur matrimonium, deducet ante partem? Arg.q ſic:vt ſ.eo.l.fructu.in fi. & ſ.de pet. hære. l.quod ñ ſumptum.Sed alij contra: vt ĵ.tit.1.l.ſi. & hic innuit,quod magis placet.vt ĵ.ea.l.§.ſi.

Eadem conditio erit, & ſi cum ſocero vel cum hærede alterutrius de dote agatur.

Impendia facta gratia quæ rendorum fructuum,de fructibus deducuntur: catera neceſſaria , & vtilia repetuntur . Bartolus.

Impendia autẽ fructuum percipiẽdorum cauſa Pomponius ait, quod in arãdo ſerendoq; agro impenſum eſt , quodq; in tutelam ędificiorum , ægrumve ſeruum curandum : ſcilicet ſi ex ædificio, vel ſeruo fructus aliqui percipiebant.Sed hæ impenſę non repetunt: cùm maritus fructum totius anni retinet: quia ex fructibus prius impenſis ſatisfaciendũ eſt. Planè ſi nouã villam neceſſariò extruxit, vel veterem totam ſine culpa ſua collapſam reſtituit: erit eius impenſæ petitio. Simili modo, & ſi paſtina inſtituit. Hæ enim impenſæ,aut in res neceſſarias , aut vtiles cedunt,pariuntq; marito actionem.

Commodum lapidicinarum exiſtentium in re dotali pertinet ad maritum : niſi aliud actum ſit. Bar.

IX.

I fundus in dotem datus ſit,in quo lapis cædi tur: lapidicinarum commodum ad maritum pertinere conſtat : quia palam ſit, eo animo dediſſe mulierẽ fundum, vt iſte fructus ad maritum pertineat: niſi cõtrariam voluntatem in dote danda declarauerit mulier.

Villam. Ideſt,domunculam in rure gratia fructuũ: vt ſ.de verb.ſig l.fundi. Accur.

Neceſſario. Ideſt,vtiliter.nec eſt.n.neceſſaria impẽſa:vt ĵ.de verb.ſig.l.impenſæ. Vel dic neceſſariam fructibus,nõ vero neceſſariam fundo ſecundũ Io. vt ĵ.de vſufr.leg.l.generali. §.Lucius. Acc.

Culpa ſua . Aliàs ſecus : vt ſ.ea. l.§. ſi fundum . ibi, ſi minus &c. & ſ.de negeſt.l.ſiue hæreditaria.& ĵ.de leg. 1.l.domus.& l.ſeq.

Petitio . Sunt emi hæ impenſæ rei , nõ fructuum: vt ĵ. titu. 1.l.4.

Actionem . Scilicet mandati, vel negeſt. vt C. de rei vx.act. §.ſed nec ob impenſas. & ĵ.tit.1. l.voluptarię.& tñ lucratur totũ fructũ : & ſic eſt contra ĵ.e. l.inſulã. §. fructus. Solu.ibi ſoluto matrimonio fuit perceptus:vel ſi eo coſtãte . non tenebat ibi matrimonium. Itẽ paſtinum expone, ideſt, plantationem arborum iuxta flumen, ne terra ruat: inde paſtinatio : vt ĵ.de verb. ſign.l.impenſæ . ſed paſtio dicitur locus , vbi bęſtiæ paſcuntur: vt ſ. de vſufru.l.ſi is, qui binas.in fi.

Quidã legũt,& ſi piſcinã inſtituit. Sed nra lectio cõuenit cũ Fl.

De paſtino inſtituẽdo,pulchrè Palladius lib.2. tit.10.

In P.Fl. hic tit. deletus eſt parenthęſim.

Melius lapidicinarum.

Qm impenſæ nõ fuerũt factæ de voluntate mulieris. Paul. & Imol.

I fundus. Mulier dedit marito ſuo in dotem fundum, in quo erant lapidicinæ.i.lapides, qui inciſi renaſcebantur : durauit matrimonium per totum annum,& poſtea ſolutum eſt : certè totũ commodum lapidicinarum debet ad maritum pertinere, quia fructus eſt,& hæc vera ſunt,niſi pactũ interceſſerit,q illud commodum non deberet lucrari maritus , eo tpe quo mulier dedit dotem . Quod in ſementem. Maritus fecit expenſas in agro dotali ſeminãdo : fecit ſimiliter forte in vinea amputãda quæ erat in eodem agro:ſoluitur eſt poſtea matrimonium,& nõ durauit, pone niſi per tertiã partem anni : vnde tertiã partem fructuum debet lucrari maritus,& duas mulier : & de duabus partibus fructuum mulieris, quas habet mulier ex vindemia debet detrahere maritus expenſas, quas fecit in meſſes vt dictum eſt ſ.eo. l.fructus. & de parte fructuum mulieris , quam habet mulier ex vindemia,debet detrahere maritus expenſam quam fecit in vinea. Sed pone, q nihil eſt collectum de fructibus meſſium, & ita non diuidunt niſi vindemiam : certè poteſt maritus extrahere ante partẽ de vindemia expenſas , quas fecit in vindemia , & illas quas fecit in meſſe:& eſt ratio,quia cũ fundus eſt talis ex quo non prouenient:niſi ſemel meſſes, & ſemel vindemia : totius anni dicitur vnus eſſe fructus.Viu.

Imò idẽ l casu huius l. ſm Bar. Paul. Imol. & Ias.

Cędit.In initio cũ datur:& ſic nõ refert, an renaſcat ibi,vel nõ:ſed ſi vir poſtea inciperet incidere, tũc diſtinguitur an renaſcatur,vel non : vt ſ.l.prox.§.vir. ſm Azo.alij dicũt ẽt, quod hic diſtinguitur an ſi prædicto modo,pro quibus eſt, quod hic dicit fructus.

Declarauerit mulier. Sed videtur hoc pactum non valere:

valere,vt ſ. de pac.dot.l.4.in princ.quare dic hic maximè.Vel dic valere pactum , quando non renaſcitur, & improprie dicitur fructus. Item & quando renaſcitur,& ſic eſt fructus , & valet pactum , quia alia fortè ſunt in dote , & alius fructus eiuſdem fundi: vt d.l.4. & C. de iur. dot. l. res quarum.

Ex vindemia.Eodem loco & anno collecta , vt vuæ : vt ſ.eod.l.prox.§.item ſi meſſes eius anni.

Vnus. Imo duo: vt ſ. eo. l. diuortio. §.quod in anno. q eſt contra . Solut. vt ibi.

I mora. Mulier dedit fundũ in dotem, facto diuortio poſtea maritus voluit reſtituere fundum: mulier fuit in mora recipiendi,q̃ritur ſi interim fundus dotalis , vel aliqua res in dotẽ data fieret deterior,an periculum pertineat ad maritum? Et dicitur quod non: niſi maritus fuerit in dolo vel lata culpa. Si autem fuit in leui culpa vel leuiſſima , veluti quia non fecit laborari fundũ vel coli, non tenetur : quamuis autem colere non teneatur ſi tamen inde fructus aliquo modo percepit, debet mulieri reſtituere. Viuianus.

Impenſa facta in certis fructibus, deducitur ex alijs fructibus eiuſdem anni , & eiuſdem fundi. Bar.

Quod in ſementẽ errogatur: ſi non reſpõderint meſſes , ex vindemia deducetur:quia totius anni vnus fructus eſt.

Mora mulieris in non recipiendo fundum dotalem , facit maritum teneri de dolo duntaxat , & de fructibus , quos percepit. Bartol. & Ale.

Sabinum. X.

I mora per mulierem fuit , quò minus dotem reciperet : dolũ malum duntaxat in ea re, non etiam culpam maritus præſtare debet : ne facto mulieris in perpetuum agrum eius colere cogatur : fructus tamen , qui peruenissent ad virum , reddunt.

Actio de dote profectitia conſolidatur in patrem ; ſi filia fingatur deceſſiſſe in patris poteſtate , licet verè non eſſet tempore mortis . Alex.

XI.

I ab hoſtibus capta filia,quæ nupta erat, & dotem a patre profectam habebat,ibi deceſſit:puto dicendum,perinde omnia obſeruanda, ac ſi nupta deceſsiſſet : vt ẽt ſi in poteſtate patris non fuerit, dos ab eo pfecta, ad eum reuerti debeat.

Qui occidit vxorem, non debet aliquid ex dote lucrari. Bartolus .

Si vir vxorẽ ſuam occiderit : dotis actionem

Illud proprie erit, ire in rem, quia ipſa dos domina rerum, ea dotalis ipſa ſolutione ipſum mulierẽ non aut̃ præcedere poteſt antequã ipſum in rem dimiſerit.

Cogatur . Scilicet vir.

Fructus tamen . Licet colere non teneatur ſi tamen colat, reddet fructus. vt hic : & ſ. de vſu. l.videamus. & ĵ. de hære. vendi. l. venditor.& de rei vendi.l.ſolum §.meum. & de condi. furt.l. ſi ſeruus. §. bonã dolus eſſet non reddere eos:vt ibi pra de mam.l. ñ pro curatorem. §. dolo.

I ab hoſtibus. Titius pro filia ſua quã in poteſtate habebat dedit dote marito,filia prædicta fuit capta ab hoſtibus,& ſic exiuit de patria poteſtate primo,& ſolutum fuit matrimonium inter eum & mariũm ſuũ:poſtea deceſſit apud hoſtes exiſtens, certè dos a patre profecta,ad patrẽ redire debet: nam licèt nupta nõ ſit tempore mortis,nec in patris poteſtate:tñ fingitur eſſe mortua tpe quo fuit capta,& illo tẽpore quo fuit capta,erat nupta,& in patris poteſtate ergo fingitur deceſſiſſe in matrimonio & pãte patris:vnde nõ eſt mirum ſi dos debeat redire ad patrẽ.

Si vir.Maritus cum vxore fecit pactũ, qđ ſi mulier in matrimonio prædeceſſeret,lucraretur dotẽ: poſtea maritus occidit eam,nunquid lucrabitur maritus dotem iuxta pactum? Et dicitur quod non:non enim debet lucrari ex eo,vnde debet puniri:ſed hæres mulieris repetit eam a marito:& idem eſt contra ſi mulier occidit virum. Viuian.

Nupta.Nec enim nupta erat , captiuitate ſoluente matrimoniũ:vt ĵ.de cap.l.in bello.§. medio tpe. in fi. §.& ĵ eo.l.ſi quis.ſed pp fictionẽ legis Corn.fingitur mortua præambula hora captiuitatis.& ſic vxor mortua eſt.vt ĵ.de vulg.ſubſt.l.lex Cor.Sed hodie contra, quia non ſoluitur matrimonium p captiuitatẽ: vt in aut.de nup.§.ſed ẽt captiuitatis.Sed deportato alterò à coniugũ,diſtinguitur,vt C.de repu.l.j.f.vtrum velit remanere in miſonio,vel non,ille qui eſt in captiuitate.

Debeat.Si fuerat pactus:non aliàs,ſm Io.licet quidam contra:vt no.ſ.eo.l.2.§.1.& facit ſ. de iure do. l. profectitia.§.fi.& de euic.l.pater. C.eo.l.dos. Vel dic, hic iure ſucceſſionis:quia pater ei ſucceſſit.Vel verius loquitur eodem caſu,cum fuerat in poteſtate patris: ſed tempore mortis non,quia ſerua hoſtium:quia tñ fingitur ante mortua,competit patri actio:& hoc ſi cõ

flat eam mortuam a filiis expectatur. vt in dicta auth. Lucrifacere Dic ex pacto quod fecerat de dote lucranda si ipsa pdecederet, & quod dicit occiderit, idem est, si negligentia eius perijt, quia medicum fortè in ea curanda non adhibuit, vel malum adhibuit: vt j. de ijs qui.

Cõcor. extra. de don. inter vir. & vxo. rẽ. c. donatio. vel de pacto de lucranda donatiõe pp nuptias &c. & ĩ gl. sup verbo, sicut dos.

vt ſdi. l. 2. & de æditi. edi. l. quod si nolit. §. ſi mancipiũ. & j. de lib. agn. l. necare. & j. ad Sylla. l. ſi quis ĩ graui. §. ſi tamen. Vel dic secundo casu, qđ nõ fecerat pactum de dote lucrãda, ſed volebat eam lucrari ex ptãte legis. C. de rep. l. consensu. & dicas tũc cp occiderit eã in adulterio deprehẽſam, quod ei nõ licèt, patri verò ſic licet: vt j. de adul. l. nec ĩ ea. §. ſiõ. & l. marito. & l. ſi adulteriũ. §. Imperatores. & de ſica. l. 1. ĩ fi. nec ob. ad Syl. l. ſi quis in graui. §. ſi cũ. quia ignoſcit ei ad minorationẽ pœnæ, non vt in totũ releuetur: vt in d. l. 2. de ſica. & d. §. Imperatores. Item no. hic, cp vnde debet quis puniri, nõ debet lucrari. ſic ſ. de neg. ge l. ſiue hæreditaria.

In P.F. xxxvj.

Statuendũ eſt. vt vxor occidens virũ non lucret doñonẽ pp nupt. ex pacto. Sed arg. cõtra. C. de de. inter vi. & vxo. l. ſi maritus in fin. ſed die vt no. ibi.

Dic quod ibi nõ erat certum delictũ fuiſſe commiſſum ſecundum Imol.

I alienam. Mulier dedit marito in dotem fundum quẽ alienũ eſſe ſciebat mulier: poſtea ſol. eſt matrimoniũ inter eos, pone trãſactis quatuor menſibus, & ita durauit matrimonium per tertiã partem anni: nunc repetit mulier fundum, & eius fructus pro ea parte anni, qua nõ durauit matrimonium certè bñ audiẽda eſt, ac ſi ſuũ fundum in dotẽ dediſſet. Vi.

Si alienam rem ſciens. Subaudi ẽt, multo magis ſi ignorat: vt arg. C. de agri. & cenſi. l. ſi coloni. lib. 11.

Reddenda. Actione de dote agenti: ſecus ſi rei vendi. vt ſ. de rei ven. d. l. ſolum. §. meum. & C. de iur. dot. l. in reb. & ar. ſ. de in. dot. l. Proculus. & j. de don. cau. mo. l. ſi alienam. in princ. & l. qui alienam. & ſupra de condi. inde. l. indebiti. §. ſed & ſi nummi. & de pig. act. l. ſi rem. §. pen. Alij dicunt etiam per rei vendi. vt no. C. de non nu. pecu. l. 1. & ſ. commo. l. ita. quod non placet, vt ibi diximus.

Et fructus quoq; Scilicet reddẽdi sũt. ad qđ ſ. de cõdi. fur. l. ſi ſeruꝰ. §. bone Sed q. d ſi cõcurrãt verꝰ dñs, & mulier? Rũ. pferẽ dñs vt ſ. depoſi. l. bona fides Sed arg. cõtra. ſ. naut. c. cau. ſtab. l. 1. §. Itẽ Põponius. Sed ref. vt ibi, & facit ſ. ſi cer. pe. l. nã & ſi. de pub. l. cum ſpõ ſu. & comm. l. commodare. & C. de rei vxo. act. §. ſed & nouiſſimi. & ſ. pro ſoc. l. cũ duobus. in fi. & l. quod aupignoris ĩ tem. & l. quod enim. & l. ſi igitur. Acc.

Dic qđ

Ar tum Dicas caſum vſq; ad l. rei iudi. §. 1. Et primo dicit cp ſo. ma. ſi mulier pueniat virum ad dotem reſtituendam, maritus debet ei condemnari, in quantum facere poteſt: hęres autem extraneus mariti ſi conueniatur à muliere, in ſolidũ cõdemnari: & eſt ratio. quia iſtud bñficium quod daꝫ marito, quod cõdemnetur inquãtũ facere poteſt, & non in plus: extinguitur cum pſona mariti, cum dicatur bñficiũ pſonale: ſed ſecus quã dixerim in hærede extraneo mariti, debet eſſe ĩ pſona defenſoris mariti, eo marito viuente. Nã nõ debet eſſe deterioris cõditionis defenſor mariti, quã ſit marit⁹: vñ ſufficit ſi preſtet mulieri, vel condemnetur mulieri in tantum in quantum maritus facere põt. Sed quid ſi maritus faciat pactũ cũ vxore, vt ipſe maritus poſſit condemnari vltra quam facere poſſit? Certè nõ valet pactum, ratione enim ſuæ perſonę, & reuerentię quam ei debet mulier, habet hoc maritus. Sed quo tẽpore ſpectabimus vtrũ poſſit facere maritus, vel non? Rũ. rei iudicatę tempore Vi. Facere poteſt.

re q̃ petebat reſtitui, ſecundum Bar.

demnari, exploratum eſt: ſed hoc hæredi extraneo non eſſe præſtandũ.

XIII.

Via tale bñficiũ pſonale eſt, & cũ pſona extiguit.

In P. Fl. nõ eſt, extraneo, ſed nec Acc. legiſſe vr cũ ſubaudiendũ dicat.

XIIII.

Lia cauſa eſt defenſoris: quẽ placet ſufficienter videri defendiſſe, ſi tantum vxori præſtet, quantum conſequeretur, ſi ipſum maritum conueniſſet.

Facit c. 2. cum gl. extra. de auto. & vſu. pal. vbi prohibet Papa archiepiſcopo cõmodare pallium: quia vti pallio eſt priuilegium per ſonale qđ perſonã non egre ditur.

Pactum quòd maritus conueniatur vltra quàm facere poſſit, cum per illud tollatur ius reuerentiale, non valet, tanquàm contra bonos mores. Alexan.

In P. F. xxxvj.

Eleganter quærit Pomponius libro xv. ex Sabino ſi paciſcatur maritus, ne in id, quod facere poſſit, condemnetur, ſed in ſolidum: an hoc pactum

Quod verbum expone vt not. j. de regu. iur. l. in condẽnatione. habita conſideratione ne egeat ſecundũ qđ poteſt viuere vt j. ad l. Fal. l. hæreditatem. Item hoc priuilegium habet locum, & ſi quæcunque alia actio intẽtatur inter eos conſtante matrimonio, nõ poſt vt j. de re. iud. l. non tantum. & l. ſed. hoc ita.

Si habuit ortũ cõſtante matrimonio, non aliàs ſecũdum Bar. to. & Imo.

Sed hoc hęredi. Scilicet extraneo: & j. eo. l. rei. §. 1 & j. de re iudi. l. ſciendum. ſed ſuo ſic: vt j. eo. l. etiam ſic econtra, nec mulieris hęredi extraneo: vt C. de priuil. dot. l. 1. & facit C. eo. l. nec maritos. & de rei vxo. act. §. cum autem.

Imò dũ modo habuit ortũ conſtante matrimonio ſecundum Bar. & Imol.

Via tale bñficium. A lege inanimata cõceſſum idem in cõceſſo à lege animata, niſi aliud ſit actum: vt j. de regu. iur. l. Neratius. puta à principe viuente: vt in auth. de conſuli. §. fi. col. 4.

Extinguitur. Sic pactum dicitur pſonale quandoq; & quandoque aliter: vt ſupra de pact. l. ſi tibi decem. §. pactus. & l. idem. §. 1. Acc.

Lia cauſa eſt defenſoris. Cum mandato, vel ſi ne, vt infra de re iud. l. ſi cum procuratore: & ſubaudi quam hæredis: vt ſupra l. proximi. vel etiam fideiuſſoris: vt j. de re iudi. l. & ſi fideiuſſor. quia hæres, vel fideiuſſor ſuo nomine conuenitur: vt ſup. mãdat. l. Papinianus. & j. de dam. infec. l. qui bona. §. 1. & C. de fideiuſ. min. l. 2. licèt ſit argu. contra, ſupra de ijs qui not. infa. l. furti. §. ſi quis alieno. Sed in his defenſoribus ſecus: quia non poſſunt plus grauari quare dominus, præter quam in ſatisdando. vt ſupra de procu. l. ſi

minor. §. quoniam. & l. ſed & hæ. §. defendere. & facit ſupra pro ſoc. l. verum. & Inſtitu. de action. §. item ſi de dote. & ſupra de conſtitut. pecun. l. quod ſi maritus.

Negat. Contra. C. de pact. l. penult. Sol. hic ſpeciale. Item contra, j. de re iud. l. ſi conuenerit.

Dic melius quod hic ió nõ valet conuentio qa ꝫ bonos mores, q̃ rõ ibi nõ militat ſe cũdũ Bar.

Sol. hic rõne perſonæ eſt priuilegiũ, ibi fauore actionis vel contractus, vt ſocietatis. Item quid ecõtra, ſi ille qui in ſolidum erat conueniendus: paciſcatur vt in quantum facere poſſet damnetur? Reſpond. valet: vt ſ. de pac. l. ſi quis crediderit. Item quid ſi ſoluto matrimonio fiat hoc pactum? Rũ. nec tunc tenet ex tunc. per legem iſtam: & pro eo. ſ. de relig. l. quod ſi nulla. Sed contra videtur arg. ſup. de pact. dot. l. licet. & l. ſeq. Item an, & ſi iuret? Reſpond. nec tunc valet: vt ſup. de pac. l. iuriſgentium. §. & generaliter.

Cõcor. c. vl. in gl. vl. in fi. ex de pact.

Huc pertinẽt quæ ſcribit Ariſtæcon. li. 2. c. 1. & Plutar. in opuſc. de præceptis cõnubial.

Etiã de iure canc. Bar. & Im.

Ei. In §. hæredi mariti. Dictum eſt ſ. eo. l. maritũ, quod extraneus hęres mariti in ſolidum dẽt condemnari: nunc dicit de eodem, & dicit, quod ſi maritus in vita ſua donauit quaſdam res mulieri. & illas conſumpſit mulier, & tempore mortis maritus reuocauit donationẽ, & non eſt cõfirmata morte eius, mulier remanet debitrix hæred. ſ. mariti in æſtimatione rerum donatarum. Item & ſi aliquid amouit mulier viuente marito, & matrimonio conſtante, & illud cõſumpſit, & ſic eſt debitrix in æſtimatione. Item & ſi expenſas fecit maritus in res dotales, & ipſa petit ab hærede æſtimationem rerum dotalium, vel quia æſtimatas dedit marito, vel quia maritus eas conſumpſit, poterit dictus hæres mariti ei opponere cõpenſationẽ ex tribus dictis cauſis, ſed ob malos mores mulieris non habet locũ cõpenſatio, quia nõ eſt neceſſaria: nam ſi pp ſuos malos mores ſolutum eſt matrim. maritus lucratur dotem, & per conſequens hæres eius.

Hæres coertionem morũ nõ habet in vxorẽ defuncti.

Socero. Pone quod ſol. ma. mulier agit de dote cum ſocero ſuo, i. cum patre mariti quondam: certè nõ debet condemnari ſocer, niſi in quantum facere poteſt: quia hꝰ loco patris mulieris: vel alterius eius parẽtis, qui parentes nõ poſſunt in plus condemnari. Sed pone, cp maritus conuenit patrem mulieris ad dotẽ quã ei promiſit pro filia. certe debet ſimiliter condemnari inquantum facere poteſt, non in plus. Vel ſi conueniat maritus vxo. vt ei det dotem: debet vxor condemnari in quantum facere poteſt: ac ſi fuiſſet eius ſocia in aliqua negotiatione, ſocij enim condemnantur, in quantum facere poſſunt, & hoc vſq; ad §. fi. l. ſeq. Viu.

Rei iudicatæ. Subaudi etiam. nam & tempus litis conteſt. inſpicitur ſecundum quoſdam. Ar. cõtra, ſ. de don. inter vir. & vxo. l. quod autem. & de ne. ge. l. litis, ſicut & ſubauditur. ſ. de pe. hær. l. ii. a patre. §. quo tempore. Sed non placet Hug. niſi dolo deſijſſet poſſidere, vt j. eo. l. cẽ. §. 1. & facit ſup. pro ſo. l. verum. §. tempus.

Hæredi. Extraneo: vt ſ. eo. l. maritum.

Pecuniariã. Quod eſt cum res amota deſijt eſſe: qa tunc condicitur æſtimatio: vt ſupra de cond. furt. l. in re. non autem obres: vt diximus ſup. l. diuortio. §. ob res: Azo. & ſic non ob. C. de rei vxo. act. §. taceat. quia ibi erat ſpecies. Vel hoc corrigit, vel hoc in hærede prima placet.

Obligatus. Ipſo iure facta compenſatione ab homine, nõ enim fit à iure, niſi in maleficijs, vel negligentijs: vt ſupra de compen. l. ſi quid. & l. quod La beo. & l. ſi ambo. & not. in ſumma, de compen. Azo.

In P. Fl. coercitionem.

In P. Fl. xvj.

Morum. Repete ob.

Non habet. Scilicet hæres, compenſationem: nam aut vir per hoc eam nõ reiecit, & non licet hæredi hoc excitare: vt arg. C. de reuo. don. l. fi. in fi. aut reiecit, quod potuit iure antiquo, & ſic lucratur dotem in totum circa compenſationem, ſed hodie nõ poteſt reijci, nec dos per hoc lucrifieri: vt C. de rei vxor.

Hinc ſo cerũ cum genero lauari veteres nefas eſſe crediderunt. Val. Maxi. lib. 2. c. 1.

Tametſi alio iure vtamur. l. ſicut autẽ de re iud. Duar. hic.

XV.

Ei iudicatæ tempus ſpectatur quatenus maritus facere põt.

Hæres mariti poteſt obijcere compenſationem ob res donatas, & amotas, non ob mores. Bart.

Hæredi mariti, licet in ſolidum condemnetur, compenſationes tamen, quæ ad pecuniariam cauſam reſpiciunt, prodeunt, vt hoc minus ſit obligatus: veluti ob res donatas & amotas, & im

XVI.

Via parentis, locũ ſocer obtinet.

Socero ex vtraque parte, *& etiam ipſi mulieri datur hoc beneficium. Bar.*

Socero quoque, cum quo nurus de dote agit, idem honor habetur, vt in id damnetur, quod facere poteſt.

XVII.

X diuerſo, ſi ſocer ex promiſsione à marito conueniatur: ſolet quæri, an idem honor ei habendus ſit? Neratius libris membranarum, & Proculus ſcribunt, hoc iuſtum eſſe. Item ſi mulier ex promiſsione conueniat magis placuit,

Vxor vna caro ẽ cũ marito.

act. §. taceat, & de repu. l. fin. §. ſi.

Socero. Scilicet patri viri.

Via parẽtis. Scilicet naturalis, & eſt ratio, quia cum vxor vna caro ſit cum marito, & maritus ſit in poteſtate ſoceri, vxor quoq; eſſe vr, ſed nõ eſt: qa qui naſcunt, patris &c. Inſti. de leg. agnat. tur. §. at qui per. verè tamen vxor tua in ſui & veri patris eſt poteſtate: vt C. de cond. inſer. l. ſi vxor.

Socer. Scilicet pater viri, qui nõ minus nurui, quam filio in pluribus habet neceſſe prouidere. Azo. vt ſup. fam. erciſ. l. ſi filia. §. ſi filius. in fi. §.

X diuerſo. in hac l. fuit poſitus in caſu l. præced. vſque ad §. in iudicio.

Si in iudicio. Dictum eſt in l. maritum, quod maritus oebet condemnari in quantum facere poteſt, & nõ in plus, cum mulier agit de dote contra eum: modo ponam, quod iudex condemnauit eum in ſolidũ per iuris ignorantiam: certè nihilominus habet exce. vt nõ mandetur contra eum ſententia executioni, niſi in quantum facere poteſt. Viu.

Ex diuerſo ſi ſocer. Scilicet pater mulieris.

Hãc antinomiã pulchrè ꝯcinnat Za ſius in intellectib⁹ ſuis ſingulis⁹, ru illum vi- dete.

Hoc iuſtum eſſe. Hic Neratius ſibi cõtradicit: vt infra de re iud. l. ſicut. in fin. Sed hic conſtante matrimonio; ibi eo ſoluto: vt ſubijcit in l. ſeq. ſed & eo ſoluto ſubdiſtinguitur: vt ſ. de iur. do. l. pen. agit autem vir eo ſoluto: vt lucretur dotem ex pacto: vt C. ſi dos conſtan. matri. l. 1. extraneo autem honor non habetur: vt ſ. de iur. do. l. pen.

Ex promiſsione. Mariti, vel alterius ſecundum H. imo ſua, & habet exceptionem vt damnetur in quantum facere poteſt: vt j. de iud. l. non tantum. in fine.

a Fuit in aliqua negotiatione: vt ꝯ. de re iud. l. sunt, & l. non tantum. nam & hæc est socia diuinæ, & humanæ domus: vt C. de crimi. expi. hære. l. aduersus. & ꝯ. de ritu nup. l. r.

b Ciuili. Et naturali. vt ꝯ. de pact. l. 1. §. adeo.

c In solidum. Non expresso errore in sententia, alioqui ipso iure nulla esset: vt C. qñ prouo. non est necess. l. 2. & ꝯ. de re iud. l. præses. & l. cum prolatis. Item not. hic speciale, exceptionem opponi post sententiam: qđ dic, vt not. ꝯ. ad Maced. l. tametsi.

Exceptio qñq; post litem opponitur.

d Doli. Quæ est odiosa: vnde si soluisset, nõ repeteret: secus si soluerit ante sententiam: quia tunc tutus exceptio. fauorabili, soluit, & sic repetit, vt sup. de cond. indeb. l. qui exceptionem. H.

e Tiã. Nõ solum maritus debet condemnari inquantum facere potest, & non in plus, sed etiam hæres eius, qui nõ est extraneus: imo sue est filius, siue ex ea muliere de cui⁹ dote agit, siue ex alia.

Licet in dotalib⁹. Maritus cõuenitur à muliere de dote soluto matrimonio: dicebat maritus: ego debeo condemnari inquantum facere possum, & non vltra. Dicit mulier iudici, domine condemnetis eum in solidum, quia culpa desijt posse facere, quia tota die ibat p tabernas, & malo modo expendit bona sua: quæritur quid iuris sit? dicit Iurisconsꝰ. quia circa res dotales, bene tenetur maritus præstare dolum & culpam, sed in rebus proprijs non est exigenda culpa ab eo, i. nõ debet propter hoc condemnari in solidum, quod bona sua dissipauit sua culpa: quamuis autem non teneatur de culpa in suis rebus, vt dictum est: tñ si contra mulierem in animo concepit dolum, & solummodo propter eam fraudandam bona sua dissipauit, bene imputatur ei, vt cõdemnetur in solidum: vnde dicit Offilius, quod si ob culpam mariti res dotales interijssent, quia dolum adhibuit, vt mulieri non posset satisfieri, & ipse maritus, aliàs non est soluendo: ita damnatur ac si dolo eius factum esset quo minus facere possit: si autem dolus mariti absit circa interitum rei dotalis, non tenetur nisi ad cedendum mulieri act. contra illum, qui rem surripuerit dotalem, vel damnum in ea dederit. Viuianus.

Reprobat cõiter ẽm Doct. hic.

f Etiam filios. Idem dici potest, & si sint nati ex alio matrimonio: & est speciale in his: vt ꝯ. e. l. maritũ defendendã eam per exceptionẽ. Idem & Proculus ait: sicuti cũ socia fuit, dabitur ei exceptio, q̃uis iure ciuili sit obligata.

Exceptio, quæ non impugnabat sententiam, potest opponi post sententiam Bart. & Ale.

Si in iudicio dotis, iudex ignorantia iuris lapsus condemnauerit maritũ in solidũ. Neratius & Sabinus doli exceptione eum vti oportere aiunt, eaque tutum fore.

Beneficium ne conueniatur maritus, nisi in quantum facere possit, transit in filios eiusdem matrimonij. Alex.

XIX.

g Tiã filios mulieris, qui patri hęredes extiterunt: in id, quod facere possunt, condemnandos, Labeo ait.

Beneficiũ quod habet maritus perdit ratione doli in fraudem mulieris in rebus proprijs commissi, vel si in dotalibus dolum qualitercunq; commisit: & quando maritus ex culpa alterius tenetur, liberatur cedendo actionem sibi contra eum competentem.

Idem in priuilegio competẽti tam in personali, quam in hypothecis, vt filijs mulieris detur, non extraneo hæredi: vt C. qui po. in pig. hab. l. fin. §. exceptis. & C. de priu. dot. l. 1. licet & in ecclesiastica emphyteusi: vt in Auth. de nõ ali. §. emphyteusim. col. 2. Sic & in feudis, vt in constit. feu. tit. de suc. feu. c. 1. sic & ꝯ. ad Treb. l. ex facto §. fin. & ꝯ. quod cum eo. l. sed & si. §. soli. & ꝯ. de ope. libe. l. ut iurisiurandi. §. fi. & l. si operarum.

Licet in dotalibus rebus non solum, dolũ, sed & culpam maritus præstet: cum tamen quæritꝰ, in iudicio de dote an facere possit, dolus dumtaxat comprehenditur, quia in rerum ipsius administratione non erat culpa ab eo exigenda: quanquam eum dũtaxat dolum ei nocere putẽ (si facere nõ possit) quem propter vxorẽ adhibuit: ne ei solidũ solueret: non propter quẽlibet aliũ. Offilius autem aiebat, si dolo mariti res dotalis interijsset: & alioquin soluendo non esset: quamuis nihil dolo fecisset, quo minus soluendo esset, perinde tñ eum damnandũ eius res dotalis noĩe, in qua dolũ fecisset, atq; si dolo eius factũ esset, quò minus facere possit: cæterum si circa interitum rei dotalis dolus malus, & culpa mariti absit: actiones solas, quas eo nomine quasi maritus haberet, præstandas mulieri: veluti furti, vel damni iniuriæ.

Culpam. Sed & culpam leuem etiã & diligentiam, quã in rebus suis adhibet: vt ꝯ. de iur. dot. l. in rebus. H. etiam si conuenerit in cõtrarium. vt ꝯ. de pac. do l. Pomponius.

Præstet. In dotalibus.

Cum tamen quęritur. Vt ob hoc fiat minoris condemnatio.

Dolus. Circa res suas, non dico dotales.

Culpa. Vt ei noceat, quo minus illã exceptionẽ hẽat. Hug. & est ad hoc ꝯ. de pet. hær. l. si quid possessor. §. sicut autẽ. & ad leg. Aqui. l. legis. & C. mandat. l. in re. Sed arg. contra, ꝯ. de ædil. edic. l. ædiles. §. Pædius. & l. cum autem. §. fi. & ꝯ. de tribut. l. illud. §. sed si mercem. sed hoc est pro. Item ar. contra ꝯ. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. l. 1. §. fin.

Dic, q̃ ibi ex qualitate facti p̃sumebaꝫ dolosè agere, quod nõ licet, maxime in re inanimata & in seruo. facit l. 1. ꝯ. ad leg. Cor. de sica. & C. de iniur. l. si non conuitij. & l. 1. ꝯ. de do. excep. secundum Bar.

Nocere. In proprijs.

Quemlibet alium. Quæritur, ergo cui fit dolus? sic ꝯ. qui. ex cau. in pos. ea. l. Fulcinius. § quod si aduersus. & §. illud. & ꝯ. vt in pos. l. leg. l. is cui. §. dolũ. & ꝯ. vi bon. rap. l. 2. §. hoies. & ad leg. Cor. de fal. l. filius. §. fi. Sed ar. contra. ꝯ. de ijs quæ in frau. cre. l. ait prætor. §. illud.

Dic q̃ ibi loquitur de dolo debitoris qui est minus culpabilis: quia de cuitãdis muneribus tractat. ar. l. Fulcinius. §. illud. ꝯ. quib. ex cau. in pos. ea. hic vero de dolo eius in quem est facta alienatio, qui de acquisitione cum alterius iniuria contendit. ar. l. ũ, §. licentia. C. de iu. delib. secundum Bar.

Offilius. Hic circa dotales.

Soluẽdo eẽt. Quia credebaꝫ aliàs eẽ soluẽdo & nõ Factum esset, in suis. (erat.

Cæterum. In dotalibus.

Mulieri. Cõtra furem & damnum dãtem, est enim generale

generale in omnibus, qui ideo tenentur, quia hẽnt actionem: vt ꝯ. de pecu. l. quod debetur. Item cũ actio l. Aqui. detur hero: vt ꝯ. ad leg. Aqui. l. item Mela. §. legis. apparet hic maritum cui datur, esse dominũ rei dotalis: & facit C. de iur. do. l. de his. Item no. ex prædictis, quod vbi in suis tãtũ committitur dolus, debet committi ꝯ vxorẽ: vbi in dotalibus nõ oportet cõmitti in p̃prijs, sed sufficit qualitercunque sit factus non soluendo vir.

Si mulier. Mulier à marito diuertit, & cœpit postea agere contra eũ ad repetẽdam dotem. antequam fertur sententia, redijt ad maritũ. Certè iudicium super dote institutum expirat. Viu.

Iudicium. Hoc cũ erat sui iuris, vel in potestate patris, sed eius consensu reuersa est: aliàs contra. C. de nup. l. si vt proponis. Itẽ hoc cum dos soli ei restituenda erat, vel ei & patri: secus si alij extraneo: vt supra de iure dot. l. stipulatio de dote. & inf. eod. l. in insulam. §. fina. Itẽ si reuersa est in cõtinenti, intelligitur idem matrimonium: si ex interualo, duo. Arg. ꝯ. de ritu nup. l. plerique. & ꝯ. de reg. iuris. l. quic quid. Item bene cõcordat. sup. de iure dot. l. si mulier. & l. diuus Seuerus. & l. post diuortium. H. & ꝯ. ti. 2. l. fi. Accur.

Iuxta hanc sententiã M. Ci. li. 2. officeos verè liberales censet qui suis facultatib⁹, aut captos à prædonibus redimunt, aut æs alienũ suscipiũt amicorũ causa, aut in filiarũ collocatione adiuuant.

Vamuis. Hæc l. ponit quosdam casus, in quibus maritus põt restituere mulieri dotem constante matrimonio: si vult ipsa mulier, & maritus. Primꝰ casus est, si mulieri dedit, vt ipsa mulier soluat creditori suo illud quod ei dẽt. Secundus casus est, si mulier ipsa vult emere ex pecunia dotali prædia idonea, & in dotem constituere. Tertius est, si ipsa vult consulere filijs suis egentibus quos habuit ex alio viro, vel etiam parentibus suis. Quartus est si vult filios suos vel parentes ab hostib. redimere, quia capti erant: ista habent locum non solum si dicta vxor est in potestate patris, sed etiam si non est. Viuia.

Soluat. Quod licet: vt ꝯ. de iure do. l. fi.

Emat. Et in dotem conuertat: vt & in ea. l. & l. Mutius. §. manente, & l ita constante.

Soluitur. Et ideo ei postea actio denegatur: vt inst. eod. l. si cum dotem. §. 1. Accur.

Si pendente iudicio expirat ius agentis, expirat iudicium. Alexan.

X X.

Si mulier diuerterit, & iudicio de dote contestato reuersa fuerit in matrimonium: redintegrato matrimonio expirat iudicium, & omnia in statu pristino manent.

Si mulieri constante matrimonio dos soluitur ex iusta cã, vel etiam maritus nomine mulieris in causas iustas expẽdit: eatenus actio de dote perimitur. h. d. cum l. seq. Alex.

XXI.

Vamuis mulier non in hoc accipiat cõstante matrimonio dotem, vt æs alienum soluat, aut prædia ido nea emat, sed vt liberis ex alio viro egẽtibus, aut fratribus, aut parentibus consuleret, vel vt eos ex hostibus redimeret: quia iusta, & honesta causa est, non videtur malè accipere: & ideo rectè ei soluitur. Idq; & in filiafamiliàs obseruatur.

XXII.

Ed & si ideo maritus ex dote expendit, vt à latronibus redimeret necessarias mulieri personas, vel vt mulier ex vinculis vindicet de necessarijs suis aliquem, reputatur ei id, quod expensum est; siue pars dotis sit pro ea parte: siue tota dos sit expensa, actio dotis euanescit. Et multò magis idem dicẽdum est, si socer agat de dote, debere rationẽ haberi eius, quod in ipsum impensum est: siue ipse maritus hoc fecit, siue filiæ, vt faceret, dedit. Sed & si non pater experiret, sed post mortem eius filia sola de dote ageret: idem erit dicendum. Cùm enim doli exceptio insit de dote actioni, vt in cæteris bonæ fidei iudicijs: potest dici, vt & Celso videtur, inesse hunc sumptum actioni de dote maximè si ex voluntate filiæ factus sit.

Si pater, vel extraneus dãs dotem stipulatur sibi soli reddi in vnum casum soluti matrimonij, censetur in alium casum mulieri donasse: ideo in illum casum solius mulieris est actio. Alex. de Imol.

XXIII.

Icùm dotẽ daret pater pro filia, quam habebat in potestate, dedit dotem marito, & incontinenti Infortiatum. Maximè. Idem ergo & si sine voluntate, si tñ ratũ habeat, quia ratihabitio comparatur mandato, & retrotrahitur: vt C. ad Maced. l. fi. & ꝯ. de neg. ge. l. si pupilli. §. item quæritur. & sic potest dici, quod maximè superabundat. sic C. de ma. test. l. fi. §. 1. sed fortè idem & si nõ habet ratum: quia pro rato debet haberi: vt ꝯ. de tutelis. & rat. distr. l. 1. §. sed nonnullos, & ꝯ. de negge. l. Pomponius scribit. Item no. hic specialiter, aliter non contingit liberatio, imo speciem donationis obtinet solutio, l. redditio dotis: vt C. si dos constante matrimonio. l. 1. quandoque tamen exigitur dos constante matrimonio: vt notatur ꝯ. eo. l. 2. in princ.

Icum dotem. Pater pro filia, quam habebat in potestate, dedit dotem marito, & incontinenti

Bonæ fidei. Nã & hoc est bonæ fidei: vt C. de rei vxo. act. §. sed non ignoramus. ergo permittitur iudici æstimare ex bono, & aquo qd debet restitui; quo, & illud continetur, vt si quid inuicẽ actorem præstare oportet, eo compensato in reliquo damnetur reus: vt Insti. de act. §. in bonæ fidei. Itẽ quare nõ ipso iure liberatur: vt ꝯ. l. proxi. Respon. hic non soluit mulieri. vt ibi.

Cõcor. cap. perstras, de don. inter vir. & vx. ibi, vt de parte honesti lucri dictus uir onera possit matrimonij sustinere, & gl. in verb. honesti lucri. ibi, sed puertat eã in societatem honestam, vel aliqđ cõmerciũm.

nenti stipulatus fuit à marito dotem sibi restitui, si matrimonium solueretur morte inter eum maritum, & filiam ipsius dotem dantis: postea solutũ est matrimonium diuortio, certè non habebit pater actionem de dote: imo filia. Idem, si stipulatus est sibi restitui dotẽ soluto matrimonio per diuortium, & postea solutum fuit per mortẽ. Et quod dixi, in patre, idem est in extraneo dotem donante. Viu.

Extraneus. Licet cõiungat, tamen in respond. dñersum. est. sic sup. de pecũ. l. licet. §. fi filius.

Diuortium. Scilicet tantùm. Azo.

In mortem. Scilicet tantùm.

Mulieri. Indistinctè, nisi fraudem committat: vt supra tit. 1. l. fi filia. in altero nullo modo, si in traditione, vel incõtinenti extraneus, vel pater si t stipulatus: vt infra eod. l. quoties. Si verò pactum simplex apponatur: si quidem ab extraneo, idem, vt C. de rei vxoriæ act. §. accedit. Si verò à patre, nil valet: vt C. de iur. dot. l. auia. Azo. & est ratio, vt ibi. Item quod hic dicit, est verum, nisi casus omissus similis sit expresso: vt supra de condict. ob cau. l. si extraneus, quæ est contra. Sed hæc solutio non placet, quia nec ibi casus omissus similis est expresso, sed solu. vt ibi. Item not. quod pactum factum in casum mortis, valet per regressum monasterij, vt C. de episc. & cler. l. Deo nobis. secus si deportetur: vt inf. de verb. oblig. l. ex ea. §. pen. licet sit argumentum contra, supra pro soc. l. actione. §. publicatione. & j. de bon. possess. contra tabulas. l. 1. in fi. Item facit ad hanc l. infra. de libe. & posthum. l. commodissimè, & supra de donat. inter virum, & vxor. l. sed si mors. & supra de pactis dotal. l. pacta conuenta. & infra de solutio. l. quæro. Sed argumen. contra. C. de posthum. hæred. instit. l. fi. Item oppo. quare in casu omisso non est communis dotis actio patri, & filiæ, vt sup. eo. l. 2. §. 1. & de vsur. l. si stipulatus. in fi. siue pater ante stipulationem numeret: siue post? Respon. quia dicta numeratio, vel datio quandocunque facta sit, videtur fieri causa implendæ stipulationis: vt infra de donatio. l. cum enim. Item eligendo vnum, expresse videtur alij renunciare: vt argumen. C. de procuratoribus. l. maritus. Alij dicunt in emancipata loqui, quod non placet, quia nil adderet, cum ad ipsam esset pater extraneus, quod esse non debet: vt j. de lega. 1. l. fi quando. Alij dicunt esse mulieri vna cum patre, sed in alium casum soli patri, & suis hæredibus.

Adducũ tur hæc à nõnullis: q̃ ita verũ ẽ, si pditus ræ soluiẽ. Pactum in casum mortis factũ valet.

Cõcor. text. cum gl. in ca. fi. de sta. monac. & in cle j. & ibi Car. eo. ti.

Actionem. Hoc dic, vt s. eo. l. 3. in fi. H.

Si post solutum. Pater dedit in dotem pro filia, quam in potestate habebat: postea solutum est matrimonium inter eam, & maritum suum, & exegit filia dotem a marito: & eam consumpsit: certè ad dotem potest agere pater contra maritum, vt dotem sibi patri soluat. Sed quid si maritus soluat mulieri prædictæ dotem ex iusta causa: quam nõ consumpsit, sed dedit fortè secundo marito; certe non aget amplius pater contra maritum, nec etiam hæres patris. Viuianus.

ter vel extraneus pro muliere, in vnum casum pepigit, vel ĩ diuortiũ, vel in mortem, dicendum est in eum casum in quem non pepigit, esse mulieri actionem.

Post solutionem factam filiæ, patris actio non tollitur: nisi ex iustis causis soluatur filiæ non perdituræ. Bar.

Si post solutum matrimonium filiafamiliàs citra patris voluntatem exactam communem dotem consumat, patri, & viua ea, & mortua, actio supereſt, vt dos ipsi soluatur. Cæterùm si non perdituræ, &

Voluntatem. Quæ expressa exigitur: vt s. de procur. l. filiusfamiliàs. §. inuitus. sed secus econtra: vt sup. eo. l. 2. §. voluntatem.

Exactam à sponte soluente, sola enim non agit: vt s. eo. l. 2. §. 1.

ex iustis causis soluta sit: non supererit actio: sed mortuo patre nec etiam hæredes agent, nec mulier.

Si mulier debitorem inopem ignoranter accipiat animo ncuandi, non perimitur actio de dote. Ang. & Alex.

Si mulier soluto matrimonio egentẽ reum dotis p nouationẽ decepta accipiat: nihilo minus actio dotis ei manebit.

Pater qui sine voluntate filiæ dotem exegit eam hæredem instituendo, vel eidem legando: intelligitur feciſſe animo compensandi cum dote exacta. Alex.

Consumat. Non in rem patris, aliàs secus: vt sup. eo. l. 3. in fi. H.

Supereſt. Pater ergo, quod non habẽtur quasi duo rei stipulandi: quia tunc filiæ solui posset: vt, s. de pact. l. si unus: Azo. Sed an aget adiuncta sibi persona filiæ? Respõ. sic: vt sup. eod. l. 2. §. sed vtrum. Vel ibi in præmissione, hic in solutione facta secundum quosdã. Sed an cogetur pater iterũ dotare? Argu. quod sic. C. de dot. promi. l. fi. & in Authen. de æqual. dot. §. quia vero. collat. 8. licet quidam contra.

Ex iustis causis. Quæ sunt sup. eo. l. quamuis: & l. sequen. & de iur. dot. l. mutus. §. 1. Sed quid si amisit solutam iusta ex causa? videtur non soluta: vt argumen. supra de in rem ver. l. quod si seruus. §. sed etsi mutua. Econtra quod sic: vt supra de exerc. l. 1. §. vnde quærit Offilius. Sed primum verius, quia ex quo perdidit perdituræ, & ex iusta causa. Accur.

Actio. Quia quod legitimè ab initio factum est &c. vt C. de admi. tut. l. fancimus.

Patre. Primo & secundo casu.

Agent. Vt & C. de vxo. act. l. vnica. §. & hoc ex rei. Accursius.

Mulier. Vt s. eo. l. 2. §. 1. in fi. & §. interim.

Si mulier. Soluto matrimonio inter vi. & vxorem repetijt mulier dotem à viro, dixit maritus: Ego non habeo nunc ad manus denarios, sed ego faciam, quod talis campsor tibi eos promittat animo nouãdi: & in veritate hic maritus sciebat campsorem non esse soluendo: mulier dixit, placet mihi: facta fuit nouatio prædicto modo, mulier nihil potest cõsequi à campsore: certè dicitur hic, quod remanet ei actio dotis contra maritum. Viuianus.

Manebit. Imo contra s. man. l. inter. §. abesse. So. hic fauore dotis, vel decepta fuit hic dolo delegantis: vt ibi dicitur. Item opponitur, quia videtur dari de dolo actio secundum H. vt C. de transact. l. sub prætextu. sed fauore eius datur actio dotis: quia perpetua, & vsuraria: vt C. de rei vxo. act. §. cum autem. verſic. exactio autem, quod non est in actione de dolo: vt C. de dolo. l. fi. sed cum sit extincta ea, quomodo intendit? Respon. restitutio datur ex clausula generali: vt s. ex quibus cau. ma. l. 1. §. fin. Vel dic verius, speciale est, ut non habeatur pro extincta. argumen. sup. eo. l. 1. & facit supra de min. l. patri. §. penul. & ad Velleia. l. quamuis. §. quoties, & §. si conuenerit. Item quid si constã. matr. tat huiusmodi nouatio? Respon. tunc minus valet, quia nec solui poterit, C. si dos constan. mat. l. 1. & quia nec nata est actio secundum quosdam: quod alijs non placet: vt infra de manu. l. seruum dotalem. sed dic vt no. j. de bon. dam. l. si alia. in fi. & facit C. de iu. & fac. ign. 9. l. fi.

Si pater.

Si pater. Pater dedit dotẽ pro filia q̃ in potestate habebat: est postea solu. matr. inter eam, & maritũ suum: vnde actio dotis est cõmunis patri, & filiæ: vt s. eod. l. 2. §. quod si in patris, & vnus sine alio non põt eam intentare. Pater non attẽto hoc, egit cõtra maritũ ad dotẽ absente filia sua: & ita euenit de facto, quod nõ satisfecit marito pater: quod filia haberet ratũ, sicut debet habere, & sicut debet facere: vt sup. eo. l. 2. in fin. postea decessit pater: & videns quod malè fecerat, instituit filiam sibi hæredem, vel dedit ei ita magnũ legatum, sicut erat dos quam exegerat à marito: mulier reuersa est, & vult agere contra maritum ad dotem: nunquid potest? certè non: sed debet ei computari, & compensari in dotem illud q.d pater ei reliquit, nã statim cum pater filiæ reliquit illud quod dixit, lucrat' fuit dotẽ quã exegerat a marito: vnde maritus à filia amplius inquietari non potest, quasi ipse maritus dederit mulieri illud, quod pater reliquit eidem mulieri. Viuianus.

Si pater filia absente de dote egerit. etsi omissa sit de rato satisdatio: filiæ denegari debet actio: siue patri hæres extiterit, siue in legato tantum acceperit, quãtum doti satis esset: & ita Iulianus in pluribus locis scribit compensandũ ei in dotem, quod a patre datur: lucroque eius cecidit, si tantum ab eo consecuta sit, quantum ei dotis nomine debebatur a marito, qui patri soluit.

Propter patris absentiam necessariam, potest solui mulieri cauenti patrem ratum habiturum.

Etsi Id est, quamuis.

Satisdatio. Quam debuit iubire: vt supra eod. l. 2. §. fin. & de procurat. l. non solum. §. fi de dote. H.

Tantum acceperit. Est ergo ratio, quia ex qua persona &c. vt s. de pig. act. l. solutum. §. solutam. & j. de reg. iur. l. ex qua persona. quod admitto si habuit vltra Falcidiam quantum est dos: vt supra, ad leg. Fal. l. pater filiam. in princ. attendè tamen de qua Falcidia, habetur quæstio, vt ibi not. Est & alia ratio secundum Roma. quia vbi illud non liquet, potius soluere quam donare patrem est verisimile: ne præstatione duplici hæredem velit onerare: vt j. de leg. 2. l. cum pater. §. qui dotale. & l. Lucius, & l. Titia. §. qui inuita. & arg. sup. l. non solum. in fi. & l. fi pater. & j. de do. prœle. l. 2. §. 1. & l. pe. & j. eod. l. dotem. & in Auth. de equa. dot. §. quia vero. col. 7. & C. de rei vend. l. cum à matre. Sed est contra C. de rei vxo. act. §. sciendum. Sol. hic pater voluit eam esse contentam altero. ibi non: vel ibi vir, hic pater legauit. Item non erat ibi exacta. Item contra j. de leg. 1. l. huiusmodi. §. qui seruum. Solu. secundum Ioan. hic propter legitimum patris exercitium, & virilem eius portionem, alias vtrũque. Vel ibi debitum cœpit esse post testamentum, hic ante.

Lucroque. Prima facie alio non attento: vt C. communi. de leg. l. 1. & hæc disposuimus. Vel dic attento commodo domini, & sumptu litis: vt infra. de leg. 3. l. 3. §. si rem.

Si patri. Quidam Romanus dedit dotem alij Romano pro filia sua: quam in potestate habebat: postea fuit relegatus, & ita oportuit eum exire ciuitatem: postea fuit solu. matrimo. filiæ, mulier petit dotem à marito, & vult cauere quod pater habebit ratam hanc petitionem: certè debet ei soluere maritus. Viui.

Non liceat. Quia relegatus est: vt su. de capi. dimi. l. amissione. §. qui deficiunt. vel damnatus ex causa, quę ignominia afficit, & sic Romæ habitare non liceat: vt supra, de ijs qui no. infa. l. 2. §. qui ignominiæ. in fi. & j. de re mili. l. milites. §. missionum.

Oportet. Nisi pater per nuncium vel per epistolã contradicat: vt sup. de procu. l. Pomponius. §. fi. secundum Azo. & H. Sed contra puto: nam ibi alterius nomine agebat coniunctus: hic suo agit filia, vnde & procuratorem ordinare potest: vt sup. de proc. l. filius. §. sed puto. & sic etiam est. j. proxi. §. nec obstat quia satisdat: quia econtra pater agens satisdat si filia est absens, propter communionem actionis: vt supra eod. l. §. fi.

Si patri propter condemnationem, Romę, vbi dos petatur, esse non liceat: filiæ satis dotis fieri oportet: ita tamen vt caueat, rem ratam patrem habiturum.

Ante litem contestatam potest filia mutare voluntatem. Item ex causa quandoque datur actio filiæ, & patri denegatur: vel econtra. Bart.

Eo autem tempore consentire filiam patri oportet, qua lis contestatur. Secundum hæc, si filia dicat se patri consentire, & ante litis contestationem mutauerit voluntatem, vel etiam emancipata sit: frustra vel cõtradicere? Respõdeo tẽpore quo lis cõtestat': vñ si filia videns patrem dare libellum marito nõ contradicit, vel expresse consentit: tpe aũt lit. contest. venit coram iudice, & expresse contradicit: dicitur aut hẽt iustã causam cõtradicendi, & sic non hẽt pater potestatẽ agẽdi iusta autem causa esset, si pater eius ita turpis, & malus est, vt iuste possit timeri, nec exactam per se dotem cõsumat: & hoc allegabat filia corã iudice, & in eo etiã casu iudex ex officio suo debet facere dotem sequestrari, ita quod nec pater eam exigat, nec cõsumat, nec filia penitus excludat patrẽ à iure quod in ea dote habet, si autem nõ habet iustã causam cõtradicendi filia: puta quia pater est vitę probatæ, filia aũt leuis mulier est, vel nimis iuuenis, vel nimis adhuc diligit maritum quõdam, qui tamen non merebatur, quia misit ei mulieri repudium: & tunc debet dari patri actio. Sed quid si mulier non cõparet corã iudice cum pater ibi est, sed mittit dicendo iudici per camerariam suam, quod pater est talis, quod cito consumeret dotẽ, & quod verecũdatur cõparere coram iudice, cum est ibi pater, allegatura quod pater sit turpis persona certè ex tunc debet inquirere iudex vtrum habeat filia iustam causam cõtradicendi vel non, id est, vtrum sit talis persona quæ accepta dote, dotem turpiter prodigat, an non, & ita aut denegari patri actionem, aut non. Viuianus.

Eo autem tempore. Sic continuatur supra eodem lege secunda. dictum est quòd filia debet patri agenti dote consentire, hic dicit quo tempore, secundum quosdam. H.

Si filia. Id est, quia voluntas filię debet interuenire.

Mutauerit. * Argumentũ quòd quis potest pœnitere ante litem contestatam: & hic & supra, de rei vend. iis qui se, & de iurisdictio. omnium iudic. l. fi cõuenerit, & infra de verborum obliga. l. si quis stipulatus, & hęc est ratio, quia adhuc videtur res integra. & re integra reuocatur mandatum, vt Insti. de man. §. recẽte. & supra, de procur. l. ante litem, & arg. in authen.

Cõcor. ca. ex literis. extra. de pig. ibi. cũ mulierib. fauor multus in recuperãdis dotib. debeatur, & glo. sup verbo, maleficium, circa finẽ.

Subauditur nomine, Anton. Au. li. 2. ca. 1.

*Pœnitere añ litẽ cõtestatã licet.

Cõcor. text. cum gl. in ca. 1. extra. de lib. obla. de quo p Lan. de Ornia. in cap. quoniam contra. §. citationes extra. de probat.

de litig §. si verò apud iudicē inuitū. coll. 8. & j. iudi. fol. l. si ante nec obstāt. arg. j. ria signata j. de optio. le. l. apud Aufidium. & de leg. 1. l. huiusmodi. §. si Stichū. quia licèt hic mutet voluntatem, nō fit cōditio viri deterior in aliquo, nec aliquod damnum ideo sentit: sed ibi secus est, vt ibi notat. H. hæc enim voluntas non est illicita, vt ibi, sed nec obligatoria: allàs seeus: vt C. de actio: & obl. l. sicut. Item qđ hic dicit accipe, si & causam mutuandæ voluntatis habuit: vt j. eod. l. dotem.

Pater. Ex primo consensu.

Si tam. Id est, valde.

In Pan. Fl. consuletur.

Filię. Quærela patris, ꝙ dote non admissa, sed eius curatori agendi copia non denegata, vel in subsidium filiæ actione seruata. vt j. e a. l. §. si solum. & de tuto. & cura. da. ab ijs. l. his. §. nec dubitet. Azo. Alij dicunt dotem sequestrandam, vt arg. j. ead. l §. si verò.

Condicat.

Cogatur. Nec reprobat quę scit agi à patre. & not. ꝙ innuit hic eam cogēdā, vel datis pignoribus: vel forte satis est, si non contradicat: vt supra. eod. l. 2. §. fin.

Per absentiam. Non hoc ipso quod est absens, scilicet vt sola absentia cōtradictionem inducat: tūc enim pater satisdando ageret: vt j. eo. l. 2. §. fin. sed expressim contradicit: quia est absens. Nam si esset præsens, timens verbera, fortè non cōtradiceret. Azo. Alij dicunt quod per solā absentiam videbatur contradicere. Accursius.

Flo. tractamus.

Iuuenis. Id est, nimiū credula, vt dicunt. Azo.

Nimia. Id est, nimis diligit maritū, qui non meruit diligi tantum. Azo. idem & si mereretur, & sic subaudi maximè. Sed alij contra. argu. j. de donat. l. filiusfamiliàs. §. & 1. C. de sac. sanc. eccl. l. iubemus. §. 1.

Si maritus. CASVS. Pone quod mulier constāte matrimonio cœpit furere, dicitur quòd ipsa nō potest mittere viro libellum repudij. Sed nūquid maritus potest ei furiosæ libellū mittere? Distinguitur, aut furor nō est perpetuus, vel est perpetuus, sed tamen sustineri potest per illos qui morātur in domo mariti, & per maritum, & tunc non pōt repudiari mulier per maritū: aliàs sic id est, si est in furore sæuissimo. Sed quid si est in prędicto sęuissimo furore mulier, & maritus nō vult eam repudiare, sed tamen nō curat de ea. imo pater aget. Nec non illud quoque probamus, quod Labeo probat: non nunquam patri denegandam actionem, si tam turpis persona patris sit, vt verendum sit: ne acceptam dotem consumat. Ideoque officium iudicis interponendum est, quatenus & filię, & patri competenter consulatur. Sed si latitet filia, ne tali patri consentire cogatur: puto dari quidem patri actionem, sed causa cognita. Quid enim si filia verecundè per absentiam patri contradicat: cur non dicamus, patri non esse dandam actionem? Quod si is pater sit, cui omnimodo consentire filiam deceat, hoc est, vitæ probatę: filia leuis mulier, vel admodum iuuenis, vel nimia circa maritum non merētem: dicendum est patri potius acquiescere prætorem oportere, dareque ei actionem.

Furiosus non potest coniugem repudiare, nec ipse potest ex hac causa repudiari, nisi furor sit intolerabilis.

Si maritus, vel vxor constante matrimonio furere cœperit, quid faciendum sit, tractemus. Et illud quidem procul dubio obseruatur, eam personam quæ furore detenta est, quia sensum non habet, nuncium mittere non posse. An autem illa repudianda sit: considerādum est. Et quidem, si interuallum furor habet, vel perpetuus quidē morbus est, qui tamē ferendus est ijs, qui circa eam sunt: tunc nullo modo oportet dirimi matrimonium, sciente ea persona, quæ cum compos mentis esset, ita furenti, quemadmodum diximus, nuncium miserit, culpa sua nuptias esse diremptas. Quid enim tam humanum est, quàm fortuitis casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse? Sin autem tantus furor est, ita ferox, ita perniciosus, vt sanitatis nulla spes superfit: circa ministros terribilis: & forsitan altera persona, vel propter sæuitiā furoris, vel quia liberos non habet, procreandę sobolis cupidine tanta est: licentia erit compotis mentis personæ, furenti nuncium mittere: vt nullius culpa videatur esse matrimonium dissolutū, neque in damnum alterutra pars incidat.

In P.Fl. ferēdꝰ tamē ijs &c.

Aliàs, est.

In hāc sententiā Valer. Maxi. li. 4. ca. 6. de amore cōiug.

In P. F. quā vt fortuitis &c.

In F. Sin autem furor est.

Ita circa.

Maritus cogitur vxorē furiosam alimentare, & alia necessaria impēdere: & si dotem dissipat, dos sequestrabitur. B.

Ista gl. facit ad, ꝙ bationem furoris, & maximè qñ nec dicitur, nec aliqd malì facit stātibꝰ secū: quia si ꝓijceret lapides ad suitutelā, non dꝫ furiosus: vt per Lud. Ro. in singular. suis in verbo furiosus. de quo vide gl. in c. Gōsaldꝰ. 17. qō. 2. & in c. 2. 41. dist. Lanf. plenèi ca. qm cōtra falsam. §. testiū. depositiōes prędic. cū se q. extra de proba.

ADDITIO. Dic quòd non est delictum sed infortunium. vnde allegatur, quod coniunx debet esse particeps pœnæ infortunij, non pœnę delicti secundum. Bartol. post Dy.

Participiem esse. Quia vnum corpus & vna anima sunt. H. ad quod j. de ritu nup. l. 1.

Propter sęuitiam furoris. Subaudi, vult dirimere. Azo.

Licentia. Sic C. de cur. fur. l. 4. sed hodiæ hæc causa non numeratur inter cæteras: & sic esset damnum. C. de repu. l. consensu.

Cognati

Cognati. Nominatiui casus, non genitiui. Azo.

Secundum dotis quantitatē. Maximè subaudi: alioquì si nulla dos est, non tenet maritus alimenta ꝓstare vxori. H. ꝙ est falsum, arg. sup. de reli. & sum. fun. l. qđ si nulla. Item vir iure canonico excommunicaretur.

Eum. Scilicet maritum.

Sequestrari. Pōt hic notari casus, in quo dos repetit constante matrimonio: vt not j. eod. l. 2. in prin. Itē dic speciale de sequest. ratione, nam regulariter prohibetur, vt C. de prohib. sequest. pec. l. 1. & alia similia nota vt ibi dixi.

Familia. Alias filia.

Quāuis. Iste vers. respicit, quod dicit sup. §. si maritus. in princ.

Patrem. Vt sup. de diuor. l. Iulianus.

Si soluto.

Pater dedit dotē pro filia sua in potestate cōstituta, & postea cepit furere pater, vel captus fuit ab hostibus: postea solut. est matrimonium: certe curator patris det repetere dotē a marito voluntate filiæ: aut si pater non hēt curatorem, ager alio, satisdando marito, quod pater cum fuerit factus sanę mentis, vel ab hostibus redierit, tanum habebit. Viu.

Furiosus sit. Secus quando pater lapit, & filia fuerit furiosa: tunc enim repetit pater: nec cauet filia ratum habituram, licet caueat ea absente: ut supra eo l. l. 2. §. final. Azo. & facit infra de iniur. l. sed si vnius. §. filio. & vide supra eodem. l. 2. §. fin.

Ab hostibus. Facit supra de rit. nupt. l. si filius.

Transgrediamur.

Dictum est supra l. 2. cui detur actio de dote, nunc dicitur contra quem: & aut maritus erat sui iuris, aut in potestate patris: si erat sui iuris, vel fuit data sibi dos, siue alij pro eo, semper ipse tenetur: si autem erat in ptāte patris, aut fuit data dos patri eius, aut sibi: si patri suo fuit data, ipse pater tenet in solidum: & non filius, nisi mortuo patre sit hæres eius: si aūt filio data fuit, aut iussu patris, aut non: si iussu patris data fuit filio, pater tenetur in solidum: si autem sine iussu patris, tenetur de peculio. Viu.

Transgrediamur. Dixit quibus competat actio de dote, nunc contra quos.

Ex voluntate mariti. Quia nihil interest, mihi. vel alij soluatur voluntate meā: vt & supra, de iure dotium. l. etiā si alij. & C. de solu. l. nihil. & de pigno. act. l. solutum. §. solutam. fallit j. de so. l. fugitiuus. Item videor gerere, quod ꝓ alium gero: vt & j. de admin. tuto. l. ita aūt. §. gestisse. fallit, C. de thesau. l. 1. lib. 10. ver. alienis. & j. de vi, & vi arma. l. cum fundum. §. quę situm.

In P.Fl. idē decernēdū est.

Iuri eius. Id est, potestati, puta filio, vel seruo.

Maritus. Supradicta habent locum, quādo maritus erat sui iuris, nunc quādo erat in potestate patris. Accur.

Socero. Id est, patri viri

Si soluto matrimonio pater furiosus sit, curator eius voluntate filiæ dotē petere poterit: aut si curatoris copia nō sit, agere filiæ permittendum erit: cauerique oportebit de rato. * Idem dicendum est, & si ab hostibus captus sit pater, de dote repetenda.

Dos soluta marito sui iuris, vel alij de voluntate mariti, contra maritum repetitur: sed si maritus erat in potestate patris: dos repetitur cōtra patrem in solidum: si soluta fuit patri, vel marito iussu patris: si autem sine iussu patris, tunc conuenitur pater de peculio tantum, & quando dos fuit soluta patri, filius nō tenetur, nisi sit hæres patris. Alexand.

Transgrediamur nūc ad articulum hūc: vt quęramus, aduersus quos competat de dote actio. Et aduersus ipsum maritum competere, palā est: siue ipsi dos data sit, siue alij ex volūtate mariti, vel subiecto iuri eius, vel non subiecto. Sed si filiusfamilias maritus sit, & dos socero data sit, aduersus socerum agetur. Planè si filio data sit, si quidem iussu soceri, adhuc absolutè socer tenebitur. Quòd si filio data sit non iussu patris, Sabinus, & Cassius responderunt, nihilo minus cum patre agi oportere. Videri enim ad eum peruenisse dotem, penes quē est peculium. Sufficit autem ad id eum damnari, quod est in peculio, vel si quid in rē pa-

Absolutè. Distingue tamen an cōtemplatione eius, volens tamen illum sibi obligare dederit, vel solum maritū, vel vtrumque: vt sic vel vterque, vel alter tantū teneatur, vt alias subdistinguere solemus. vt §. de neg. gest. l. si pupilli. §. 1.

Sufficit. Imo quādoque non sufficit, puta si res dotales extant, vel pater in eis dolum cōmisit: vt sup. de pact. l. in bonæ fidei. Item si non est soluta dos quæ fuit promissa a muliere: quia a tota obligatione debet eam liberare to cet: vt eodem tit. l. depositi. §. 1.

In P.Fl. item ꝙ in vetere ꝓ dānando, quod est in peculio, vel si quid in rē, &c.

Eum. Scilicet patrem.

formatum.

Sinautem socero. Ideſt, ſuo nomine tm̃ nō alieno. Hæres extiterit. Hic autē quod ſit hæres, actor probat: vt C. ſi minor ſe ab hære. abſti. l. 1. & de iu. deli. l. 1.

Si mulier Titia dedit dotem Sempronio cōtracto cum eo matrimonio de facto, & putauit valere matrimoniū quod nō valebat, eo quod ſuus maritus ſeruus eſt Caij: & ipſa putauit eū eſſe liberū (matrimoniū aūt non valet inter liberā mulierem, & ſeruum, vt in Auth. de nup. §. ſi vero decretum) poſtea illud matrimonium de facto exiſtēs ſolutum fuit: nūc mulier repetit dotem datā ei, quē accepit in virū, quaſi liber eſſet cū eſſet ſeruus: veniūt etiam alij creditores qui volunt agere cōtra dñm eiuſdem ſerui de pecul. nunquid hēbit hæc mulier priuilegium cōtra alios creditores, ac ſi verè matrimonium fuiſſet? certè ſic, ſed prædictus ſeruus aliquid dño debebat, ꝙ dominum mulier priuilegium non habebit niſi in duobus caſibus. Primus eſt, quando res quas dedit in quaſi dotē dicto ſeruo ex tant apud dñm. Secundus eſt, quando res ex pecunia quaſi dotali emptæ extant apud dominum. Sed pone, quod in eam quaſi dotem expenſum eſt aliquid vtiliter vel neceſſario per dictum ſeruum, certe tādiu retinebit dominus dicti ſerui res in quaſi dotem datas, quandiu expenſæ reſtituantur, h. d. cum l. ſequen. Viu.

In P. Fl. in dote.

Liber homo à ſeruo difficulter naſcitur.

Seruus eſſet. Quia difficilè poteſt naſci liber homo à ſeruo &c. vt §. de contrahen. emp. l. quia, & facit §. de pact. l. in perſonam. §. qui pecuniam.

Quaſi priuilegium. Bene dicit quaſi, quia nullum matrimonium eſt verè, ſed contubernium: vt in Aut. de nup. §. ſi verò decretum eſt. & §. ſi vero ab initio. & §. hoc autem. & §. ſi vero ipſe. col. 4.

Actionem. Nam dabitur conditio ob cauſam de peculio: vt ſupra de cond. cauſa da. l. 1. quia actio de dote dari non poteſt, cum non ſit dos, quæ non poteſt eſſe ſine matrimonio, ſed matrimonium ſic ſine dote: vt C. de do. ante nu. l. ſi in princ. & ita habebit priuilegiū inter perſonales actiones, ſed etiam tacitam hypothecam dicam eam habere etiam priuilegiatam: vt not. ꝙ. de priuil. cred. l. 2. in fi. H. & facit ſup. de iu. do. l. ſi ſponſa. & C. eo. l. ſi ignoraus.

Mulier. Vt & §. de pecul. l. ex facto. H.

Datę ſunt. Ideſt, exiſtunt: vt ſit tertium adiacens: ſic ponitur: vt ꝙ. de leg. 1. l. cum res. 2. reſpon. & ſecundum hoc punctua, dataę ſunt.

Comparataę. Ideſt exiſtunt: vt modò dixi. & facit ad hoc §. de don. inter vir. & vx. l. vxor marito. & de iure dotium. l. res. & ꝙ. de admi. tut. l. circa.

Quaſi & hæ &c. Et verè ſunt dotales, vt ſupra de iu. do. l. ita. ſed hoc nō admitto: quia illud eſt cū tenet matrimoniū, & ita eſt dos: hic nō, & ideo dicit, vt & §. dixit: quaſi priuil. Itē ſecus vbi matrimoniū eſſet verū: quia tunc etiam in his rebus, quæ nō extarent, præfertur cæteris. H. ut C. qui pot. in pig. hab. l. fi.

T ſi quid. Impenſum eſt. A ſeruo vel dño perpetuā vtilitatem rei, non fructuum gratia tantum: alioqui contra: vt §. eo. l. diuortio. §. impendia.

Seruabitur. Quaſi loco pignoris: ſic & ꝙ. de acquir. poſſ. l. ſi quis rem. ī fi. Aliud autē eſt in vera dote, quæ ob eam cām non differt ſolui: vt C. de rei vxor. actio. §. ſed nec ob impenſas. & ꝙ. de dote præle. l. dote. non aūt dicas, ꝙ hic corrigat. Itē nec dicitur hic, ꝙ fiat cōpenſatio, q̃ de quātitate ad ſpeciē locū non hēt: vt §. de pigno. actio. l. ſi conuenerit. in prin.

paratæ, quaſi & hæ dotales ſint.

XXIIII.

T ſi quid in eā dotem impēſum eſt, nec a muliere reddat: ꝑ doli mali exceptionē ſeruabit.

Propter mariti inopiam ēt conſtante matrimonio dos exigi poteſt, dummodo appareat facultatem viri ad dotis reſtitutionem ſufficientem non eſſe. Alexan.

XXV.

I conſtante matrimonio propter inopiā mariti mulier agere volet: vnde exactionem dotis initiū accipere ponemus? Et cōſtat, exinde dotis exactionem cōpetere, ex quo euidentiſsime apparuerit, mariti facultates ad dotis exactionem non ſufficere.

I cōſtante.

Titia dedit dotem Seio marito ſuo: maritus ĩchoat malè vti ſubſtantia ſua, quæritur vtrum conſtante ēt matrimonio mulier contra eū poſſet agere ad dotē? Et dicit, ꝙ ſic, ſi mulier uiderit eū ita male uti, & ita male vſum circa ſubſtantiam ſuā: quod ſi ſatisfaciat alijs creditoribus: non poſſit ſatisfieri mulieri. Viu.

Limitabis hāc legem, quādo vult dicere quòd dos à marito paupere repeti poſſit. & lege m, ubi adhuc. C. de iu. dot. ꝑ tex. in l. ſi is a quo ꝙ. vt in poſſe. leg. ſ. ut nō procedat ſi ab initio, & tgc doris datæ fuiſſe marit' pauper: vt plenè per Bal. in l. al leg. vbi ad huc. col. 5. licet ibi B diſcrepare videatur.

Vnde. Ideſt, à quo tempore.

Dotis. Et hypothecæ pro dote.

Mariti. Quid in ſocero, ſi ipſe vergat ad inopiam, & receperit dotem? Hic quidem vel alibi non exprimitur, niſi de marito vergente ad inopiam: & alias generaliter prohibetur agi conſtante matrimonio: vt C. de præſcri. 30. an. l. cum notiſſimi. §. illud puto tñ idem in ſocero quod in marito ſeruari: quia eadem ratio æqui tatis interuenit, ſcilicet ut mulieri conſulatur: vt C. ad leg. Fal. l. fi. Item quid ſi maritus, & ſocer tenentur, & alter tantum ad inopiam vergat? Reſpon. ſecūdum has leges, non poſſe agi conſtante matrimonio. quia vtriuſque vel alterius bona ſufficiunt, & ideo nō agitur, vt hic, ſed hodie agetur, quia negari non poteſt cę piſſe male geri res pro dote adſtricta. Item quid ſi nō mulier, ſed pater eius velit agere? Reſpon. idem: cū & ipſe teneatur eam denuo dotare: vt C. de rei vxo. acti. l. 1. & auth. ſed quamuis. Item quid ſi extraneus dedit pro muliere, & eſt ſibi pactus? Videtur pactus in caſum ſoluti matrimonij tantum: vt ſupra de iur. dot. l. poſt diuortium. Item iam non eſſet vnde alerentur ipſa & vir & filij, quod eſt quando ei redditur, vt C. de iur. do. l. vbi in ii. peret ergo mulier: quaſi in hunc caſum non ſit pactus: vt C. de rei vxo. act. §. accedit. Item nec eſt hic caſus reddendæ dotis omnino, cum adhuc ſeruiat oneribus matrimonij. Item quid ſi alius recepit dotē, & ſe obligauit, quod fieri poteſt: vt C. de do. cau, l. fi. Reſp. idem, quia eadem æquitas.

Nō ſufficere. Vt creditoribus, & mulieri ſatisfiat: ſatisfieri tamen mulieri poteſt: aliàs ſi demum cū nihil haberet, debet agi. nullū eſſet legis cōſilium: & ſic nō obſtat C. de iure do. l. vbi. vbi plenè poterat ſatisfieri: hodie vero mox cum incipit malè vti: vt in Aut. de æqua. do. §. illud. col. 8. Item dic facultates. i. bona: ſic §. de iure dot. l. ſiue gñalis. vt tñ cū tēperamēto quaſi facilitas: vt Inſtit. de act. §. itē ſi de dote. & adde ꝙ not. C. de iu. do l. vbi.

Aliàs nō eſt de dote.

Agat. Pro dote q̃ ſocer recepit. Et dic caſum: ꝙ mulier dedit dotē ſocero, qui poſta conſtāte mrimonio obijt filio exheredato alijs hę redibus inſtitutis: ante tñ q̃ adiret hę reditas, ſolutum eſt matrimoniū: quæritur an mulier poſſit agere ꝙ hæredes ſoceri pro dote? Et dic quod nō: ſed de mū adita hæreditate incipit agere poſſe: necergo ꝙ eā curit ꝓſcriptio: vt C. de præſcrip. 30. an. l. cū notiſſimi. §. illud. & de anna. excep. l. 1. in fi. ꝙ matitū autē nō pōt agere: qa nō fuit ei dos data nec ſucceſſit ei cui fuit data, licet adhuc cōſtante matrimonio poſſet filiꝰ eā petere act. fam. ercīſc. directa, ſi eſt hęres cū alijs, aliàs vtili: vt ꝙ. de dote præle. l. 2. §. ſi tñ hic dotem.

Iuſtinianꝰ multa huic iuri addidit in le. vbi adhuc. C. de iur. dot. Duar. hic.

In Pau. Flor. non eſt medij.

Mortuo eo, qui ad dotis reſtitutionē tenetur, & eius hereditate iacente, nō poteſt ſoluto matrimonio agi de dote, niſi eius hereditate adita. Alex.

Si exhæredato marito mulier agat de dote, magis eſt, vt ex die aditæ partis hæreditatis incipiat ei dotis exactio.

Si per maritum non ſatisfactum fuerit cum poſſet, ſtatim in ſolidū condēnatur: ſed ſi nō poſſet ſatisfacere, interueniēte medij temporis incōtinenti deducetur, nec mulier poterit voluntatem mutare. Alexand.

Quoties mulieri ſatisfactū eſt de ſolutione dotis poſt certum tempus, ſi maritus ſatisfare non poſſit: tunc deducto commodo medij temporis, cōdemnatio reſidui repræſentatur. Sed ſi cum maritus ſatisfare poſſet, nolet: inſolidum eum cōdemnandum Mela ait, non habita ratione commodi temporis. Iudicis igitur officio conuenit, vt aut ſatisfactione interpoſita abſoluat maritum, aut habita ratione compenſationis eū condēnet: quod quidem hodie magis vſurpatur. Nec ferenda eſt mulier, ſi dicat magis ſe velle dilationem pati, quam in repręſentatione deductionem. Siue autem mariti, ſiue vxoris periculo dos fuerit: nihilominus legitimo tēpore debet ſoluere maritus.

Vir tenetur reſtituere quic quid habet, vel habere ſperat à liberto dotali, niſi animo nocuādi vel cōpenſandi ſibi ꝓmiſſum fuerit manumittere. Bar.

Si vir voluntate mulieris ſeruos dotales manumiſerit: ſi quidem do-

Cōcor. gl. in verſ. onera. ibi, ſecꝰ tamē eſt in fœtu ancillarum dotalium. &c. ext. de vſur. in c. ſa lubriter.

Abſoluat. Ab obſeruatione iudicij.

Condemnet. Quando ſcilicet ſatisfare non poteſt.

Vſurpatur. Ideſt in vſu habetur: vt ꝙ. de vſuca. l. 2. & tūc magis ponitur comparatiuè nō electiuè, quia frequentius contingit ſatisfationē ex inopia non præſtari, quā ex malitia eà denegari: & ideo dicit magis. Il.

Nec ferenda. Quia non tñ gratia mulieris, ſed etiā viri eſt introductū: ſcilicet vt repræſentetur pecuniā: & fiat deductio præſente, & volente marito: pro quo eſt ꝙ. de leg. 2. l. ſi ita reli: tū. §. Pegaſus, & de ver. obli. l. eum qui Calendis. §. quoties. Vel dic verius hic loqui, cum iam erat lata ſnīa contra maritum, & facta deductio volente muliere: non ergo poteſt mutare voluntatem, vt hic, & ſup. co. l. ſi cū dotē. §. eo tempore, & ꝙ. de ver. obl. l. ſi quis ita ſtipulatus. pater ergo ex prædictis quod aut, ſatisfactur aut differtur ſolutio dotis, aut nō ſatisfactur cum poſſit, & condemnatur ſtatim inſolidum. aut non poteſt: & fit condēnatio & deductio: de quo eſt contra ſupra mand. l. ſi tibi mandauero. ſecūdo rñ. Sol. Speciale in dote, vel dic vt ibi. Itē facit. C. de preci. Imp. offe. l. vniuerſa. Sed ar. cōtra C. qui bo. ced. poſ. l. fi.

Solue iſtud contrarium ſm quod dixi. ſup. ibi: vel dic verius &c. ſecundum Bart.

Siue autem mariti. Quando eſt q̃ſtimata: aliàs contra: vt ꝙ. eo. l. æſtimatæ. & ſupra de iure do. l. plerunq;. Item quādo ſunt in quantitate: vt ſup. de iu. do. l. res. Itē quando per pactum: vt §. de pac. do. l. Pomponius.

Legitimo tempore Quod eſt aliud olim, aliud hodie: vt ſupra proxi. §.

Si vir. Mulier dedit in dotē marito ſeruos, poſtea voluntate mulieris eos manumiſit marit',

Sic in P. Fl. Haloā. autem reſcripſit repræſentationis.

& impoſuit eis aliquid nomine operarū :& poſtea ſolut.eſt mat.vnde extat caſus repetendę dotis: nunquid poteſt mulier petere à marito,quod preſtet ſibi illud quod habuit à liberto maritus noſie operarū,vel ſi aliquid ſperet habere maritus de hæreditate dicti liberti,vel ex obligatione operarū: nūquid dēt cauere mulieri ſe ei reſtituturū? Et certè diſtinguit, vtrum mulier voluit donare ſeruos marito, & donauit vt eos manumitteret, & tunc nō tenet de p̄dictis maritus mulieri: aut negotium fuit geſtū inter vxorē,& maritum:quia mulier mādauit viro, vt manumitteret ſeruos dotales: & tūc tenetur. Viu.

a Ei. Scilicet marito qui manumittebat: impoſuerat tū eis vt dārēt ſibi certū q̄d omni anno.

b Ei.Scilicet mulieri : aliàs eis, ſcilicet manumiſſis.

c Tenebitur. Scilicet vir vxori, tenuit enim donatio tali caſu.vt j.eo.l. dotalem. cū tribus legibus ſeq. & ſ. de do. inter vir. & vxo. l. quod autem, §. fin. & duabus legibus ſequentibus.

In P.Fl. ī ſuos eſt natura talis . vide Ant.Aug. lib. emen da.3.ca.7.

d Negotium. Quia fuit pacta vxor cum viro,vt redderet ſibi vir , quod fuerit conſecutus à libertis.

e Tenebitur vir. Accurſius.

f Caueat.C.de pact.l.ſi.cōtra.Sol.ratione præambuli contractus hic permittitur caueri:nam mandato mulieris vir manumiſit : volens vxori donare ius liberti ſic ſup.de actio.empt.l.ſi quis ſeruū,& facit C.de ſer. pig.da.ma.l.1.

g Ex obligatione. Facta à libertis de certo , quid dando.

Si maritus. Mulier dedit marito in dotem ſeruos : & conſtante matrimonio maritus ſe habuit malè circa eos:quia fortè verberauit eos tantùm cum baculis & alijs , quod deterioravit eorum perſonas :poſtea ſolutum eſt matrimonium, & agit mulier ad dotem,& petijt etiam deterioramentū quod ſuſtinuit in ſeruis ſuis:nunquid poteſt?& dicit iuriſcōſul. aut maritus fuit ſęuus circa ſeruos dotales tm:aut circa dotales,& etiam circa ſuos , ſi circa dotales tantùm fuit ſęuus:ſine dubio tenetur mulieri:ſi aūt etiam circa ſuos fuit ſæuus,quæ ſæuitia venit ex natura:adhuc debet teneri de dotalibus , in quibus fuit ſæuus iudiciō de dote.Sed certè iſtud ſecundum non videtur ſtare poſſe , maritus enim talem debet præſtare in dotalibus diligentiam, qualem circa res ſuas: & non vltra poteſt ab eo mulier exigere: vnde ſi malam præſtat in proprijs , non tenetur præſtare bonam in alienis.Sed reſpon.illud verum eſt,cū bonam diligētiam adhibet in ſuis. Si autem malam in ſuis rebus adhibet diligentiam,propter quod iuſte reprehendi poteſt:non excuſatur talem in dotalibus præſtando: imo punitur.

Cōcor. glo.in ca. ſicut vlte rius.7.q.1 & in capi. quēadmodū.ext. de iureiur.& in ca. placuit 33.q. 2.& in ca. vnum. ad ſi.20. diſt. quas oēs cū iſta liti. mitabis vt ſatur procedāt.

h Fuerit.Ita quod eos deterioraueri:modica tamen cū cauſa caſtigatio ei permittitur, legitima.

i quia & fructuario, vt ſupra, de vſufr.l.idem ij §. quoniam.

Conueniri. Ab vxore ſoluto matrimonio.

Naturaliter.Id eſt ex inſtinctū naturæ:aliàs natura lis,& aliàs licèt natura:aliàs natura talis.

Iudicio.Scilicet dotis.

Ab eo.Viro.

nare ei k mulier voluit, nec de libertatis cā impoſitis ei p̄ſtandis tenebitur l Quòd ſi negotium m inter eos geſtum eſt:vtiq; tenebitur, n vt offō iudicis caueat, o reſtituturum ſe mulieri , quicquid ad eum ex bonis liberti , vel ex obligatione p peruenisſet.

In bono ſufficit maritum eſſe talem in rebus dotalibus , qualem in ſuis : ſecus in malo .

Si marit⁹ ſęuus in ſeruos dotales fuerit q videndū , an de hoc poſsit conueniri. r Et ſi quidē tantum in ſeruos vxoris ſæuus fuit : conſtat eū teneri hoc noīne : ſi verò s & in ſuos eſt naturaliter: t adhuc dicēdū eſt, & duabus legibus ſequentibus.

k Exhibet . Et omnē:vt ſ. de iure do. l.in rebus,nec.n.falſa fide &c. vt ſ. depoſi.l. quod Nerua. & facit Inſt. p ſocī ſi.& ſ.fam.ercī.l hæredes.§. non tantū.

l Culpanda eſt.Nō tū vt eo noīe conueniatur:vt ſ.eo.l.l. etiam.§. 1. & arg. ſ. nau.cau. ſta.l.fin.§. ſeruorū. q̄nque tū in ſuis coerceretur: quod dic,vt Inſt. de ijs qui ſunt ſui vel alie iur.§.ſi.Itē not. q in bono ſcilicet diligentia exigit, & ſufficit paritas in ſuis & in dotalibus: ſed in malo non toleratur paritas,nam ſæuitia in ſuis toleratur q.d non fit in dotalibus : & hoc ſi in faciēdo , ſi aūt in negligendo,idem,ſi modo eſt magna negligētia : nā quāuis in ſuis ſit negligens vltra naturā hominis, nō ſic dēt eſſe in dotalibus,vt ſ.depoſi.l.quod Nerua.& j. ad Treb.l. mulier.§.ſed & ſicut , ſed ſi leuis , videtur toleranda etiā in dotalibus,nec obſt.ſ.eo.l.etiam.§. 1.quia etiam in faciēdo poteſt loqui,nec illa lex in rebus, quia illa in faciendo poteſt loqui,pro qua diſtinctione eſt ſ.de vſufru.l.ſicut §.de præteritis.Sed tutius eſt,vt omnis leuis culpa veniat:vt ſ.commo.l.ſi vt certo §.nunc videdum,& ſic intellige j.eo.l.ſi filio.§. maritum.

In P.Fl. exiget.

In P.Fl. addit hoc ijs loco, hoc eſt in dotalibus.

Exhibet. Et omnē:vt ſ. de iure do. l.in rebus,nec.n.falſa fide &c. vt ſ. depoſi.l. quod Nerua. & facit Inſt. p ſocī ſi.& ſ.fam.ercī.l hæredes.§. non tantū.

Culpanda eſt.Nō tū vt eo noīe conueniatur:vt ſ.eo.l.l. etiam.§. 1. & arg. ſ. nau.cau. ſta.l.fin.§. ſeruorū. q̄nque tū in ſuis coerceretur: quod dic,vt Inſt. de ijs qui ſunt ſui vel alie iur.§.ſi.Itē not. q in bono ſcilicet diligentia exigit, & ſufficit paritas in ſuis & in dotalibus: ſed in malo non toleratur paritas,nam ſæuitia in ſuis toleratur q.d non fit in dotalibus : & hoc ſi in faciēdo , ſi aūt in negligendo,idem,ſi modo eſt magna negligētia : nā quāuis in ſuis ſit negligens vltra naturā hominis, nō ſic dēt eſſe in dotalibus,vt ſ.depoſi.l.quod Nerua.& j. ad Treb.l. mulier.§.ſed & ſicut , ſed ſi leuis , videtur toleranda etiā in dotalibus,nec obſt.ſ.eo.l.etiam.§. 1.quia etiam in faciēdo poteſt loqui,nec illa lex in rebus, quia illa in faciendo poteſt loqui,pro qua diſtinctione eſt ſ.de vſufru.l.ſicut §.de præteritis.Sed tutius eſt,vt omnis leuis culpa veniat:vt ſ.commo.l.ſi vt certo §.nunc videdum,& ſic intellige j.eo.l.ſi filio.§. maritum.

In alienis.Scilicet ſpe,& hoc ſubijcit:hoc eſt &c. ſic ſ.eo.l.diuortio.§.ſi fundus,& ſic no.preſenti tempore inſpecto, viri ſunt, vt ſ.de iure do. l. quamuis , ſed ſpe futuri ſunt mulieris.Item facit ſ.de act.emp.l.pen. & C.de iu.do.l.in rebus.

Si vxor. Cōſtante matrimonio mulier commodauit rem mariti Titio: & illa res perijt penes commodotarium: poſtea ſolu.eſt matr. & agit mulier contra virum pro dote iam conſumpta à viro , & ita in æſtimatione dotis tenetur maritus, & mulier tenetur marito in æſtimatione rei quam cōmodauit:nunquid poteſt mulieri compenſare matrius dotis æſtimationē cū re commodata?& certè ſi eam prohibuit cōmodare, ſtatim debet fieri deductio de dote quam petit mulier in tantùm,quantum eſt æſtimatio rei mariti quam commodauit mulier. Si autem non prohibuit,incontinenti debet reſtitui dos mulieri , & ipſa debet cauere marito quod intra paruum tempus à iudice ſtatuendum reſtituet marito rem mariti quam alij commodauit ſi extat: aliàs æſtimationem .

Perierit. Id eſt perijſſet dicatur:alioquin fruſtra diceretur hic cautionem præſtari. Vzo.

Compenſationem. Ad dotem.

Poſſit. Exor.

Fieri. De dote tantùm,quantum vxor viro debet p hoc pactum, debet autem ſimplum æſtimationis rei commodatæ per codict.furti. Item debet duplum p actionem furti : nam licèt furtum factum ſi durante matrimonio,tū demum eo ſoluto fit hæc cōpenſatio, & ſic nō ob.C.re.amo.l.2.Sed H.dixit venire ſimplum tantum compenſatione per l.illam . Item an hodie habet locum huiuſmodi compenſatio? Videtur quod non, ſecundū Azo. per l. 1.C. de rei vx. act.§.taceat, ſed certè hic caſus non eſt ibi.

In P. F. item q; in vete.excēp. cautionē p̄hibenti.

Non prohibuit. Et ſic per cōſequēs conceſſit:arguim.C. ad Velle.l. ſi ſine.§. quod ſi patiēr̄iam, & ſupra de euict. l. quidam .

Tempus. Decem dierum ,vt ſupra de conſtit. pecu.l. promiſſor. vel trū die rum : vt C.de error. adua.l.fin. vel duorum menſium : vt C.de fideiuſſ. ſancimus. & l. penul. vel trium menſium : vt C. de ædific. priuat. l.de operis. imo arbitrio iudicis:vt hic dicit:& arg. j. de iudeb.l.1. in fin. Alij quatuor mentium , vt ſupra de iud. l. ſi debitori. Hug.

Prębendi. Vt inueniat ſi poſſit , & reſtituat:vt Inſtitu.de offic.iudic.§.& ſi rem.vel actiones cedat:vt ſ.de pe.l.q.ſ debetur,& facit C.de fur.l.fi.

Si bona. Mulier pone , commiſit in legem Iuliam de vi priua. quare tertia pars bonorum eius publicata eſt, & ita per conſequens tertia pars dotis.ſoluto matrimonio certè duas partes dotis repetet à viro mulier . Quid ſi poſt litem conteſtatam per mulierem contra maritum ſuper dote talis ſupplicatio interueniſſet ? certè ſufficit quod maritus conſemnetur mulieri in duabus partibus dotis . Sed quid ſi pendente iudicio ſuper dote mulier commiſit in legem Iuliam maieſt. propter quod tota dos publicata eſt ? Certè in totum debet maritus abſolui à mulicre. Viuianus.

Pro parte. Puta pro tertia: vt in l.Iul.de vi priu.vt j. ad leg.Iul.de vi priſ.l.ſi.

Conteſtatam. In actione de dote .

Quod ſi tota.Quod accidi. in v.legibus:vt j.de bon. dam.l.quinque legibus. Hugo. & dic vt ibi. & facit ſ. ad exhib.l.tigni.§.ſi.

I filiofamiliàs. Mulier dedit dotem marito in ſuo in poteſtate patris exiſtentiidedit, dico patre non iubente , ſolutum eſt poſtea matrimonium , certè aget mulier ad repetendam dotem ſi vult contra patrem mariti propter peculium filij , quod apud ſe habet . Sed quomodo hoc fiet ? pone quod habuit mulier in dotem xxx.peculium filij quod erat apud patrem valebat viij. Item mulier erat debitrix filio marito ſuo in xx. & per hoc patri : vnde in tantum videtur eſſe maius peculium, in quantum debet mulier , vnde eſt peculium xxviij. & dos.xxx.certè ſtatim debet remitti mulieri iſtud quod debet, id eſt xx.& ſic ſatisfactum eſt ei pro duabus partibus dotis , & remanſit ſoluenda tertia pars dotis,id eſt decem,& in peculio remanerent viij. remiſſis xx.mulieri , vt dixi : & an adhuc eſt plus dos quam peculium,certè totum quod eſt in peculio p̄ſtandum eſt mulieri , id eſt tota dos:quia etiam toto p̄ſtito quod eſt in peculio adhuc debētur ei duo de dote . Sed quomodo poſſet mulier p̄dicta debere marito ? Reſpond.ſi maritus fecit expenſas vtiles vel neceſſarias in res dotales : vel quia ei donauit maritus cōſtante matrimonio quare poſſet repetere , vel quia vxor cōſtante matrimonio amouit res quas dictus filiusfami. poſſidebat in ſuo pecu.

prohibuit eam commodare , arbitrio iudicis modicum tempus ei indulgeri cautionem prębendi.

Quatenus bona mulieris confiſcata ſunt, eatenus ei deſinit actio de dote competere: quia in fiſcum tranſit: & pro illa parte iudicium inchoatum extinguitur : & ſufficit ſententiam ferri pro alia parte, quę non venit in confiſcatione. Barto.

Si bona mulieris pro parte ſint publicata : ſupereſt mulieri reliquæ partis dotis exactio. Plus puto , & ſi poſt litem cōteſtatam publicata ſit pro parte dos , ſufficiet arbitrium iudicis ad partis condemnationem faciendam. Quòd ſi tota dos publicata ſit : expirabit iudicium .

In peculio filij videtur eſſe quicquid mulier debet filio: & ideo illud mulier poterit compenſare. Bart .

XXVI.

I filiofamiliàs dos data ſit iuſſu patris ; de peculio quidem agetur . Sed ſiue propter impenſas à filiofamiliàs factas agetur , ſiue ꝓpter res donatas a filiofamiliàs , vel amotas ab vxore res peculiares: hoc ipſo,quòd habet actionē pater ex perſona filij,ma ius peculium fit:& ſic

Si poſt.Soluto matrimonio maritus fuit ;in mora reſtituēdi res dotales:& poſt ſuā morā dotæ res factæ ſunt deteriores, certè ad periculum mariti debent eſſe .

Si qui.Soluto matrimonio mulier repetit dotem à viro:& tunc culpa mariti ſerui quidā dotales aufugerant certè maritus non ſolū dotem quam habet apud ſe, mulieri debet reſtituere,ſed etiam ei cauere ſe pſe cuturū bona fide dictos ſeruos,& mulieri reſtituturū.

Si vir. Fundum dotalem maritus in quinquenniū locauit cuidā colono:finito primo anno,ſolutum eſt matrimonium: vnde maritus debet reſtituere mulieri dictum fundum. Dicit maritus. ego nō reſtituā tibi fundum niſi caueas mihi ſeruare me indemnē , ſi ꝓpter aliquam cauſam ego condemnatus fuero colono pro tpe futuræ locationis,fortè. n.tu qui habebis fundum apud te nō ſeruabis ita ei pacta ſicut ego cōueneram, vnde aget contra me & faciet me condemnari ad intereſſe ſuum ? certè optimè dicit maritus. Sed & ſi mulier dicat marito ex quo vt vis à me cautionē vno modo prædicto: modo obtempera mihi alio,ſcilicet quod ſi aliquid cōſecutus fueris à colono pro futuro tpe locationis quod mihi reſtitues, tu. n. benè ſcis quod ex quo ſolutum eſt matrimonium inter me & te , non debes habere fructus , & certè ipſa hanc cautionem à viro debet conſequi. Viu.

Iniuſſu.Id eſt ſine iuſſu.ſic ſupra de ori.iur.l.2.§.& quia.Azo.

De peculio. Et quandoque in plus: vt ſup.de pecu. l in bonæ fidei. & l. depoſiti. §.1. & no.ſup.e.l.ſi cum dotem.§. transgrediamur.

Factas.Scilicet aget pater mandati: vel negotiorum geſtorum,vt C.de rei vxoriæ actione.l.1.§.ſed nec ob impenſas.

Vel amotas. Et ſemper dic conſumptas: vt habeat locum quod ſequitur de compenſatione.

Maius peculium. Quia iura in ſe continet, vt ſupra de pecu.l.quam Tuberonis.§.penu.& fin.& l peculiū

nascitur: sic & contrario, vt ſ. de iud. l. ſi fideicommiſſum. §. tractarum. Hug.

Præſtandum. Scilicet per cõpenſationem, ſed hodie huiuſmodi cõpẽſatio eſt prohibita: vt. C. de rei vxo. ac. §. ſed nec ob impenſas. & facit ĵ. c. l. ſi filio. Acc.

In P.Fl. qa adhuc ſit &c.

Et culpa. Scilicet lata: vt ſ. e. l. ſi mora, ſecundũ Azo. & ĵ. eod. ſ. de pign. act. l. creditor. & ſ. māda. l. ſi procuratorẽ. §. fi. ſed in vtroq; ſubaudi, & culpa. Itẽ pro eod. ſ. de rei vẽdic. l. ſi poſt. ſed ibi nõ tenebaẽ cuſtodire poſſeſſor. Tu ergo dicas & de leui: vt no. ſ. eo. l. ſi cõſtante. §. ſi maritus. nã cum dicit hic de dolo, ſubaudi & lata culpa, cũ ergo ſubijcit culpa, de leui intelligit. argu. ĵ. de leg. 1. l. ſi qñ. poteſt. n. eſſe culpa, ſi ceſſauit ſeruitutib. vti: & ſic amiſſæ ſunt: vt in d. l. creditor: & in alijs: vt ſup. de ædil. edicto. l. redhibere. §. 1.

Iurauerit. Ex hoc no. quidã, qd actio ex ſtipulatu eſt arbitraria, licet ſit bonæ fidei: vt C. de rei vxor. act. §. ſed & ſi nõ ignorãs: ſed hoc nõ ſequit, q ideo quia iurat in litẽ, ſit arbitraria: quia in oĩbus bonæ fidei iuratur: vt ſupra de in lit. iur. l. in actionib. & tã conſtat quod nõ ſunt arbitrariæ: nam oĩa arbitraria ſunt ſtricti iuris: vel ſm quoſdã eſt ſpecies propria actionis: vt alias no. Azo. vt Inſtitut. de act. §. præterea. Item ſunt hic & alia remedia: vt ſupra de rei vendic. l. qui reſtituere. & l. ſi culpa. & l. q. ſi poſſeſſor. Accurſ.

Inuitis nobis. Ni ſi ius habeat in re: vt ſ. de ſuperfi. l. 1. §. is autem. vel iuſtã cauſſam retinẽdi: vt ſ. commo. l. in rebus §. quod autẽ Azo. & ĵ. de acqui. poſſeſſ. l. ſi quis rem. H. & facit ĵ. ti. 2. l. ſi cum dos. §. ſi. & l. ſi. ĵ. & C. de pact. i. ſi. Accur.

Res noſtras. Spe, non re. ſic. ſ. eo. l. diuortio. §. ſi fundus. & l. ſi conſtante. §. ſi maritus.

Omnimodo. Etiã ſi apud mulierem erãt futuræ deteriores: vt ĵ. de leg. 1. l. res §. fi. Alij, ita demum, ſi non contingiſſet penes actorem: arg ſupra de pet. hære. l. illud. in prin & de rei vend. l. item ſi. §. fi. & ad exhi. l. de eo. §. ſi poſt. & dep. l. ſi plures. §. fi. & de iu. do. l. ſi is qui in pri. & qã me. cau. l. ſi cũ exceptione. §. qd ſi hõ. Hu.

Maritus. Si culpa eius interuenerit, alioquin cõtra: vt ſ. de rei vendi. l. ſi à bonæ fidei. & l. ſeq. & depoſi. l. ſi ſine. Azo. & Inſtit. de diui. ſtipul. §. 1.

Primũ fortè an num. Ex quo cœpit eſſe dotalis. Hu.

Cauerit. Scilicet mulier, ſecundum Hug.

Vnius anni Scilicet primi: eius enim anni omnino incõmoda debet ſuſtinere vir: q a oẽs fructꝰ eius anni lucratur: vt ſ. e. l. diuortio. §. impedia. Accur.

In P.F. in quinquennio.

Præter. Alias pp.

Emel mortua. Soluto matrimonio maritus fuit in mora reſtituendi dotales res mulieri, poſtea pœnituit, & obtulit ſeruum dotalem, & alias res mulieri: mulier autẽ noluit accipere poſtea prædictus ſeruus deceſſit. Certè non tenetur maritus ad eius pretiũ, cũ mulier fuerit in mora vltima: nec etiã hæres mariti tenebitur, imo ipſe iure liberati ſunt. Viuia.

In P.F. præctatũ iri.

Semel mora facta. Imo non videtur cũ omiſſa fuerit inſtantia debiti repetẽdi: vt ſ. de vſur. l. 1. §. 1. ſed die quod facta fuit. ſed poſtea fingit non facta.

Cõcor. glo. ſuper verb. curarit. ibi, cõtra mora põt purgari. in c. his quibꝰ. extra. de electio.

Deceſſerit. Sine dolo & culpa mariti. B.

Non debebit. Ipſo iure: vt ĵ. de ſol. l. qui decẽ §. & ſane. & die vt ibi.

Offerente. Opportuno loco & tẽpore: vt ĵ. de ſol. l. ſi ſolutum, idem eſt ſi alijs modis purgetur mora: puta quia ſibi p. omiſit animo nouandi: vel etiam non animo nouandi: tamen præſentet ſe. d. l. qui decem. §. 1. & 2. & ſupra de condit. furt. l. parui. Hugo.

Exceptio ponitur regulę traditæ. l. 2. §. qd ſi i pris. ſ. eo. Duar. hic.

Noluit. Facit ſupra de peric. & comm. rei vendi. l. illud. l. & de conſt. pe. l. ſed & ſi alia. & ĵ. de ve. ob. l. ſi ita quis. §. Scia. & ĵ. quo. leg. l. vlt. §. fi. & de ope. nouũ nũcia. l. prætor. §. fi aliquãdo. & ſupra eo. l. ſi mora, quia vltima mora nocet. Accur.

Limitabis hanc gl. per l. ſi p emptorẽ. cũ ſua gl. ſ. de actio. empt. vt non procedat qũ prior moroſus cõmiſerit dolũ vel negligentiã in prima mora. de quo vide gl. in l. homine ſ. man.

I poſt diuortium. Soluto matri. mulier deceſſit, vnde hæres mulieris agit contra maritũ ad dotem: & vult eum facere condemnari in ſolidum, cum non ſit ſoluendo. Certe non poteſt, eadem enim videntur de reſtituenda &c. vt dicit litera. Viu.

Muliere agente. Hoc quo ad partem conuentam. vt ſupra eod. l. rei iudicatæ. §. fin. & ĵ. de re iud. l. ſicut. in princ. Pars autem agens, aut eſt extraneus hæres, & non habet priuilegium. vt C. de priuile. dot. l. 1. aut de filijs, & tunc ſic: vt C. qui pot. in pignor. habe. l. fin. §. exceptis.

Acere.

Si vir in quinquennium locauerit fundum, & poſt primum fortè annum diuortium interuenerit: Sabinus ait, non aliàs fundũ mulieri reddi oportere, quam ſi cauerit, ſi quid pter vnius anni locationẽ maritus dãnatus ſit, id ſe pſtaturã eſſe: Sed & mulieri cauendum, quicquid præter primum annum ex locatione vir conſecutus fuerit, ſe ei reſtituturum.

Oblatio debitoris purgat moram ſuam & tollit omnem eius effectum. Alexand.

VXVII.

Emel mora facta, ſi ſeruũ dotalem poſtea offerẽte marito mulier accipere noluerit, & ita is deceſſerit: nõ debebit ei pretium eius maritus vel hæres eius: ne damnum ſentiat, quod poſtea offerente eo, mulier accipere noluit.

Licèt perſona actoris mutetur, non tamen mutatur qualitas actoris, ſcilicet reſpectu conuenti. Bartolus.

XXVIII.

Si poſt diuortium mortua muliere hæres eius cum viro, parenteve eius agat: eadem videntur de reſtituẽda dote interuenire, q ipſa muliere.

Dictum eſt ſup. eo. l. maritum. quod maritus non põt condẽnari niſi in quantum facere põt. cum non eſt ſoluendo: & mulier agit contra eum ad dotem ſoluto matrimonio: hic autẽ dicitur. quod in illo, quod põt facere, ẽ illud computatur, quod debet à muliere recipere, veluti, quia expendit aliquid pro ea conſtante matrimonio in res dotales fortè vtiliter, vel neceſſariò, vel etiam mandato mulieris: vnde ſi computato iſto, qd debet ei mulier, bene poteſt ſufficere ſubſtantia ſua ad ſoluendam dotẽ deducta ne egeat: illa debita debet mulier remittere: ſecus aũt ſi eſſet pro muliere alicui obligatus ſub conditione: quia non videtur ei abeſſe illud, qd poſtea debet ſub conditione, vnde nõ habet eam obligatam ad illud: & ſic quantum ad hoc non videẽ facere poſſe. Vi.

Videtur. Quaſi dicat id computat in facultatib. viri. Azo.

Conſequi poteſt. De iure, & de facto: alioqui eſt contra ſ. de dolo. l. nã is. Azo. & facit ſ. eo. l. ſi filio. in princ.

Sub conditione. Secus ſi purè, vt ſ. de neg. geſt. l. ſi quis mandato. & l. 2. in fi. hoc tamẽ caſu mulier cauet vt ĵ. eo. l. cum mulier. Alij exigunt hic eum condemnatum. arg. C. man. l. ſi pro ea.

Voties. Dictum eſt ſ. eo. l. 2. §. quod ſi in patris, q ſi pater dat dotem pro filia, ſoluto mat. actio dotis debet eſſe cõis patri & filię: nunc ponit casum, quo ſolus pater habeat actionẽ. ſ. quando ſtipulatur à marito inconſtanti cum ei dat dotem, eam ſibi reddi ſoluto matri. ſi autem ex interuallo ſtipuletur ſine cõſenſu filię, nihil agit. Sed quid ſi pater dedit dotem marito ante nuptias contractas? Certè quandocunq; vult ante nuptias poteſt ſtipulari: nec eſt ibi neceſſaria voluntas filiæ.

Si quis. Titius dedit pro quadã muliere dotẽ Sẽpronio: & ſtipulatus eſt ab eo, q quocũq; mõ mrimonii ſolueretur, ſibi Titio dos reſtituatur: ſolutũ eſt poſtea matrimoniũ: & ſoluit maritus vxori dotem. Certè ad huc poteſt conueniri ab illo qui dedit dotem. Viu.

Si ex continenti. Tẽpore traditionis dotis, ſiue fiat agente obſeruari ſolent.

Quod vir ab eius vxore poteſt exigere, in eius bonis computatur, & illud dicitur poſſe facere, quod dicitur hic in textu: ibi, Facere poſſe, & ideo in hoc compenſato nulla obijcitur mulieri. Bar.

XXIX.

Acere poſſe maritus etiam id videtur, quod à muliere conſequi poteſt: ſcilicet ſi iam ei aliquid abſit, q pro muliere aliquid expẽdit, vel mandato eius præſtitit. Cæterum ſi nondum ei abeſt, vtputa ſi ſub conditione obligatus eſt: nõdũ videtur facere poſſe.

Pater appropriat ſibi actionem de dote, ſi ante matrimonium ſtipuletur, vel poſt tempore traditionis, aliàs ſecus, niſi filia ei conſentiat. Bar.

XXX.

Voties pater dotem dat, & ſtipulatur, ita demum in ſuam perſonam de dote actionem transfert, ſi ex continenti ſtipuleꝰ. Cæterum ſi interpoſito tpe ſtipulari velit: non niſi conſentiente filia poterit, quãuis in poteſtare ſit. quia deteriorem cõditionem in dotem filię facere non põt, niſi cõſentiat filia. Planè ſi ante nuptias dotem dederit: poterit ex interuallo (ante nuptias tamen) & citra voluntatẽ quoque filiæ ſtipulari.

Si extraneus ſtipulatur dotem: ſolutio facta vxori mariti non liberat. Bar.

Si quis pro muliere dotem dederit, conueneritque, vt quoquo mõ dirempto mrimonio ipſi ſolueretur: poſtea maritus vxori dotem dederit, rectiſſimè diceẽ, exactionem, nihilominus ei, qui dedit, contra maritũ competere.

XXXI.

Vpta non impeditur, quo minus cũ priore marito de dote experiatur.

Non põt quis petere, quod exactũ cogetur reddere: ſed ſatis eſt debitorem liberare. B.

Quoties culpa viri accidit, ne dos a ſocero, aut a quolibet alio, q mulieris noĩe promiſerat, traditio dotis tpe quo contrahitur matrimoniũ, ſiue poſt: vt C. de iu. do. l. cum à ſocero. ſi aũt ante, tũc dicit vt ſubijcit, plane &c. Itẽ nota. quia ſp dicit hic ſtipuleꝰ, ſecus eſt ſi ſine ſtipulatione paciſcatur: vt C. de iu. do. l. auia. ſecus in extraneo: vt ibi, & C. de pac. conu. l. j & eſt rõ, vt i l. auia. no. & not. ſin. ilia vbi ſtipulatio tenet. & nõ pactum ẽt ex continenti: vt ſ. de reli. l. quod ſi locus. Acc.

In P.Fl. nõ eſt ſ. lia.

Interpoſito. Non ergo dr incõtinenti fieri quicq d ſit conſtante matrimonio ſuper dote. M. contradicebat per l. qui negotia. ſ. man. ſed expone vt ibi. & dixi ſ. de pac. l. iurif. §. ſed cum null. & facit ſ. ſi cert. pet. l. lecta. §. dicebam. & de pa. do. l. cum dos. & l. ob res. §. 1. & de iu. do. l. poſt nuptias.

In P.Fl. ſoluerit.

Stipulari. Nec. n. dos, nec dotis actio dicitur mulieri quæri niſi ſoluto matrimonio, cũ nõ ſit matrimonium: & ſic paciſcendo non nocet filiæ.

Aliàs ſecuto.

Ipſi. ſ. danti. Acc.

Soluereẽ. Quod pactũ valet: vt ſ. de pact. dot. l. ob res. §. 1. & C. de pac. cõuẽ. l. legem. & C. de rei vx. ac. l. 1. §. accedit.

Qñ dat actio dotis filię, & qñ patri, vide bonã gl. i l. poſt dotẽ. ĵ. eo. in gl. 1. & in l. vxorẽ §. teſtõ. ĵ. de leg. 3.

Cõpetere. Econtra & maritũ à muliere cõdicere poſſe vt indebitũ: vt ĵ. de ſol. l. qui hominem. §. ſi gener. H.

Cõiunge l. 6. de cond. caudat.

Vpta. Nupta ſecũdo viro bn põt petere dotẽ quã primo viro dedit. Fortè crederet aliquis cõtrarium: quia eſt in matrimonio, & dos nõ põt peti ꝑſtante matrimonio. Quoties Pro filia mea dotẽ promiſi Titio marito ſuo, antequã ſoluerẽ ei dotẽ, ſolutũ eſt matrimoniũ inter eos morte filia meæ, nunc ego ago ĵ maritũ de dote: certè ad nihil aliud mihi tenetur: niſi vt me ab obligõne dotis liberet. & q dixit ibi dotẽ pro filia promittente, idẽ in extraneo, circa q audi talẽ caſum. Extraneus promiſit dotẽ pro quadã muliere Titio marito ſuo: & non fuit ſtipulatus ille extraneus dotẽ ſibi reddi ſol. mat. per maritum: vnde actio mulieri competit: ipſa tñ deceſſit, & inſtituit hæredem dictum extraneum: nunc agit ille extraneus cõtra maritum ad dotem: certè ad nihil aliud tenetur ei maritus, niſi ut liberet eum a dicta obligatione. Viu.

Nupta. Secundo viro, & facit ĵ. de admi. tut. l. tutores qui poſt. §. pen.

Culpa viri. Multo fortius idẽ erit cũ fine eius culpa hoc acciderit, qñ ꝑiculũ ſpectat ad mulierẽ, nõ ad virũ vt ſ. de iu. do. l. ſi extraneus. & l. promittẽdo. §. 2. & §. fi.

Promiſerat. Nec eã pactus fuerat ſibi reddi: vñ mulieri qñt actio: vt C. de rei vx. ac. l. vni. §. accedit.

Deceſſerit.

2 Decesserit. Et sic non habet hæredem, vt ff. de castr. pec. l. 2. Item idem si diuortium factum est secundum Azo. vt ff. de pecu. l. depositi. §. 1.

3 Instituerit. Idem si ipsa promissori succedat: vt ff. de iu. do. l. promittendo. §. fi. Azo.

4 Virum. Nec. n. pōt quis obijc. re culpā ex qua lucrū habet vt ff. de iu. dot. l. cum ī fundo. §. 1. Azo. & facit. sup. de euictio. l. Seia fundos.

5 I marito.

6 Quia maritus cōmittit in legē Iuliam de vi. pri. forte tertia pars bonorū eius publicata est, & certe pro ea parte quæ publicata est, tenetur fiscus rīdere nō solū creditorib. alijs mariti sed ēt vxori p dote.

Si pater. Tromisi marito filiæ meæ ducēta nomine dotis, & postea acquisiui pactum ab illo marito, q donec viuerem nō inquietaret me super centū de dictis ducentis, postea maritus fecit pactum cum uxore de lucranda dote soluto matrimonio: postea ego pater solui marito centū de dictis ducētis, & postea solutum est matrimonium, volo agere contra maritū ad ducenta, certe non possum: quia nō dedi nisi centū. Sed pone me decessisse: vult agere maritus ff. hæredes meos ex pacto de dote lucrāda, certe bene potest petere illa centum quæ relictabant à me soluenda.

exigeretur: si autē in matrimonio filia decesserit, aut materfamiliàs facta, eum qui dotem repromiserat, hęredem instituerit, satis cōstat, nihil amplius virū præstare debere, quàm vt eos obligatione liberet.

Pro qua parte bona mariti publicantur pro ea parte ad dotem fiscus tenetur. Bar.

XXXII.

I marito publico iudicio damnato, pars aliqua bonorum eius publicetur: fiscus creditoribus eius satisfacere necesse habet: inter quos vxor quoque est.

Dotem sibi pacto remissam pater non exigit soluto matrimonio. Bart.

Si pater cùm ducenta filiæ suæ nomine * dotis promisisset, pactus fuerit, ne amplius, quā centum a se peterentur, & soluto matrimonio egerit: centum de quibus conuenit, ne peterētur, nec intelliguntur dotis esse: q si mortuo patre cū hęrede eius maritus agere, cœperit: ista quoque pecunia in dote erit.

* In P. Fl. dotis gra.

Actio iudicati post mortem patris consolidatur in personā filiæ sicut actio de dote. Bar.

Si voluntate filiæ procurator à patre datus, litem de dote contestatus fuerit, & re secundum eū iudicata, pater decesserit: iudicati actionem filiæ potius, quàm hæredibus patris dari oportebit.

Quatenus solutum est muliери, eatenus vir à cohæredibus eius non repetit. Bar.

Cùm patri dos data esset: & ei filius ex aliqua parte hæres sub conditione institutus fuerit, & pendente conditione cohæredes eius dotem pro sua portione mulieri soluerint: hoc minus ex dote filius præstare debebit, quoniam nullam actionem eius pecuniæ recuperandæ gratia aduersus cohæredes habet.

Fructus augent dotem: & ideo quod iuris est in dote, erit & in fructibus. Bar.

Si fundum dotalem re-

Si voluntate. Soluto matrimonio inter filiā meā, & maritū suum feci procuratorē, vt repetat dotem a marito, cui procurationi filia assensit, & sic cōdēnatus fuit maritus procuratori: postea ego pr̄ decessi. Certe actio iudicati ex dicta sententia debet dari filiæ meę, & nō alijs meis hæredibus. ¶ Cū patri Mulier q̄ nupsit filio meo, mihi patri dotē dedit, postea solutum est matrimoniū inter eos, & postea ego pater decessi instituti duobus hæredibus pure, & filio meo prædicto sub cōditione: mulier agit pro dote contra patrē institutos, & ab eis recuperauit dotem pro ea parte, qua hæredes erant: certe maritus quondam suus, idemq; institutus à patre sub conditione, non tenetur ei dare aduenien te conditione nisi superfluum dotis: & si soluat vltra, non repetet a cohæredibus. ¶ Si fundum. Dictū est ff. eo. l. diuortio, quod soluto mat. pro ea parte anni qua sterit matrimonium, maritus debet lucrari fructus, & pro alia mulier, modo ponamus, quod mulier recepit fundum, & non recepit fructus pro ea parte anni, qua non stetit matrimonium, certe adhuc petit dotem: quia non est ei integrè soluta sicut si peteret partum ancillarum, vel acquisita per seruos dotales. Viu.

Damnato. Casus ablatiui absoluti.

Aliqua. Puta tertia: & sic quota: vt l. Iulia. de vi priua. & C. ad l. Iulia. de vi. pub. l. 2. secus si certa res: vt Insti. de fideic. hære. §. sed illud. & C. de sē. pa. l. fi debitor. Acc.

Necesse habet. Vt & C. eo. l. 2. ipse aūt maritus dānatus in ea parte non tenet: vt C. de fideiuss. l. 1. & facit C. de bo. p̄scr. l. fi vt proponis. & C. de do. inter vi. & vxo. l. fi res.

In P. Fl. in dotem erit.

A se. Patre. Scilicet nō petat gener. Accur.

Egerit. Pater fortè, idem & in filia: vt ff. de iu. do. l. fi extraneus. Azo.

Nec intelligūtur. Vt & ff. de pact. dot. l. fin.

Agere cœperit. Quia fuit pactū personale: vt ff. de pact. do. l. cum pater. & l. ob res. §. fi. & matrimonium constabat adhuc, vel pactum fuerat dotis lucrandæ ad alia cētum, q̄ non potuit petere à patre, quamuis promiserat: quia fecerat pactum de non petendo ab eo tm̄.

Ista. Scilicet alia centum quæ pater non tenebatur soluere. Accur.

Si voluntate. Quia si contra voluntatem datus, aut non ageret, aut filiæ non præiudicaret: vt ff. eo. l. 2. §. 1. Acc.

Iudicata. Secus in iudicio operarū facta cōdemnatione: vt ff. de ope. li. l. qui libertinos. §. sed si iam. sed idē si sit tm lis contestata, vel nō contestata: vt eo. tit. l. fi operarū iudicio. & facit C. de rei vxo. act. §. & hoc. Sed arg. ff. sup. qui. mo. pign. vel hypo. fol. l. ficut. §. fi debitori. Itē facit ff. de iniu. l. sed si vnius. §. fi. Accur.

Sol. Secundum Bar. q̄ cū quis videtur alteri consentire ex voluntate: videtur consentire hæredi eius: vt in contrario, secus si consentit ex necessitate: quia tunc non videtur consentire hęredi, sic cessat ratio inferendæ necessitatis in hæredem, quæ tamen erat in defuncto: vt hic.

Filiæ. Quasi ipsa procuratorem dedisset.

Sub conditione. Potestatiua: vel dic, in defectum eius exhæredatur: alias non valeret: vt ff. de hære. instit. l. fi us. Accur.

Soluerint. Scilicet soluto matrimonio. Accur.

Debebit. Scilicet filius: cum fuerit hæres, alias non teneretur: vt ff. de do. praleg. l. 2. §. per contrarium.

Pecuniæ. Scilicet vxori iam solutæ.

Habet. Scilicet nunc, licet si extaret matrimonium; & famil.

& fam. ercis. ageret: etiā institutionis conditione pendente nondum factus hæres posset: vt ff. fam. erciscu. l. si maritus. & facit in eo. tit. l. fi filia. & de do. prę leg. l. 2. §. Idem Iulianus. & l. pater §. fi post. & l. pen.

Quo. Id est, qua portione vt sit figura synecdoche. Azo. & not. q̄ fructus vltimi anni debēt diuidi: vt ff. eod. l. diuortio.

Cōcor. e. generali cōstitutione §. q ātē. & gl. ī verbo reddit. item facit glos. super verbo, fūdatione. eo. c. de elec. lib. 6.

De dote. Licet non sit dos, sed dotis accessio. sic sup. cōmo. l. si vt certo. §. vsq; adeo. itē dic vt not. ff. de ver. ob. l Iulianus. §. 1.

Tu d c quod illa lex nihil habet facere cū ista: quia ibi loquit quādo dos est soluta perfectè: sed in rem deficit aliquod ius, hic quando dos non est perfectè soluta, & de ista materia habes in l. non solum. §. eleganter. ff. de dolo. & p Cyn. in l. exhibitionis. C. de exhib. re. & m Bart.

Acquisita.

Hoc. Id est, fructus. Accur.

Ancillarum. Secus in fœtu pecorū qui vt alius fructus diuiditur pro portione anni: vt C. de rei vx. act. §. itaque.

Ancillæ partus in fructu nō est.

Ista. Scilicet alia centum quæ pater non tenebatur soluere. Accur.

Si voluntate. Quia si contra voluntatem datus, aut non ageret, aut filiæ non præiudicaret: vt ff. eo. l. 2. §. 1. Acc.

Iudicata. Secus in iudicio operarū facta cōdemnatione: vt ff. de ope. li. l. qui libertinos. §. sed si iam. sed idē si sit tm lis contestata, vel nō contestata: vt eo. tit. l. fi operarū iudicio. & facit C. de rei vxo. act. §. & hoc. Sed arg. ff. sup. qui. mo. pign. vel hypo. fol. l. ficut. §. fi debitori. Itē facit ff. de iniu. l. sed si vnius. §. fi. Accur.

Sol. Secundum Bar. q̄ cū quis videtur alteri consentire ex voluntate: videtur consentire hæredi eius: vt in contrario, secus si consentit ex necessitate: quia tunc non videtur consentire hęredi, sic cessat ratio inferendæ necessitatis in hæredem, quæ tamen erat in defuncto: vt hic.

Filiæ. Quasi ipsa procuratorem dedisset.

Sub conditione. Potestatiua: vel dic, in defectum eius exhæredatur: alias non valeret: vt ff. de hære. instit. l. fius. Accur.

Soluerint. Scilicet soluto matrimonio. Accur.

Debebit. Scilicet filius: cum fuerit hæres, alias non teneretur: vt ff. de do. praleg. l. 2. §. per contrarium.

Pecuniæ. Scilicet vxori iam solutæ.

Habet. Scilicet nunc, licet si extaret matrimonium; & famil.

cepisset mulier non habita ratione fructuū pro portione anni, quo nupta non fuisset: nihilo minus de dote agere potest: quia minorē dotem recepisset: hoc eī ad dotis augmentū pertinet: quemadmodū si partum ancillarum nō recepisset: aut legata, vel hæreditates, quę post diuortiū per seruos dotales acquisita marito fuissent.

Qui promittit quod debet, intelligitur de debito cum effectu. Bart.

XXXIII.

I prior maritus posteriori dotis nomine: tanquā debitor mulieris, dotē promiserit: nō plus, quam id, quod facere possit, dotis futurum esse.

Adhibitus ad stipulandum dotem animo donādi, pōt eam à marito repetere: licèt maritus ab vxore adhibente nunquam receperit: si tamen sibi successit in hæreditate, quanquam hæreditas non sit soluendo. Alexan.

I prior. Soluto matrimonio inter me & Titiam. ipsa nupsit secundo, & ei me delegauit in id quod ei debeo, certè non poterit à me exigere secūdus vir vltra quàm facere possum deducto ne egeā: sicut nec ipsa posset. Viu.

Nomine. Aliàs gratia: aliàs nomine. Accur.

Possit, Imò in solidū cū secundus maritus sit creditor mulieris: vt ff. de re iu. l. Nessennius. circa prin. & de exce. dot. l. pure. §. fi eū. & de noua l. doli. in princ. & ff. de cōd. ob. cau. l. fi donaturus. §. 1. quę sunt contra. So. hic promisit prior vir secundo per hæc verba: promitto quod mulieri debeo, ibi vero decē, quę mulieri debeo: vel quod ipsa mihi dedit in dotē. ar. ff. de iureiu. Leū q §. fi mulier. & de cōsti. pe. l. 3. & Instit. de le. §. fi vxori. Quid autem si post hanc promissionem fiat nō soluendo? Respo. vt ff. de iu. do. l. fi extraneus. Accur.

Væ dotis. Vxor mea promisit mihi centum in dotem, & fecit stipulari Titium, & Semproniū à me marito animo donandi eis dictā dotem, cis que eā reddi: soluto mat. postea mulier decessit, antequam solueret mihi dictam dotē, & me hæredem iustituit, & ego eius hæreditatem adiui quāuis damnosam, nunquid tenear dicto Titio & Sempronio? Et dicitur quod sic: hæreditas enim vxoris est apud me loco dotis, & nedum prædictis satisfacere teneor, sed & alijs creditoribus mulieris. Viuia.

Tenebitur. Si animo donandi eis inter viuos fuerint adhibiti. si autem stipulanti simpliciter promisit, p̄sumitur q̄d non animo donandi: vt ff. de iure. do. l. mulier. §. fin. q̄ est contra, nā mulierum gen' auaris simum est: vt ff. de don. inter virum & vxor. l. si stipulata. & etiā quilibet præsumitur auarus: vt ff. de prob. l. cum de indebito: nisi ratio sanguinis, vel temporis aliud inducat: vt ff. de proba. l. Procula. & de do. inter vir. & vxor. l. si seruus communis, vel vicissim factæ donationis: vt ff. man. l. fi verò nō remunerādi. §. inde Papinianus. & alijs casibus ibi no. & ita locum habet actio mandati: non autem teneretur maritus stipulatoribus, sed fieret inter eos compēsatio. Si vero probatur animo donadi factū: in dubio præsumitur causa mortis: vt ff. de leg. 3. l. cū quis decedens, §. nuptura. & de dot. prælē. l. Seia. & hoc etiam pōt sic intelligi: & ideo posset

Aliter Vir. lib. Quæstio. XXXIIII.

Væ dotis noīe certā pecuniam promiserat: quosdam ad hibuerat, qui stipularentur partem dotis distracto matrimonio sibi solui, ea nulla data dote obierat, eodem marito suo hærede relicto: is damnosam hęreditatē eius adierat, nihilo minus stipulatoribus tenebitur: q̄n adeundo hæreditatem de bitricis, intelligeretur se cōpensasse: nec ad rem pertinere, quòd soluendo non esset hæreditas, quando cæteris ēt creditoribus teneat.

Exceptio oppositā à tertia persona, cuius interest, obstat, & venit examinanda in iudicio: & habet processum impedire. Alex.

Idem lib. viij. Quæst. XXXV.

Itia diuortium à Seio fecit: hanc Titius in sua potestate esse dicit, & dotem sibi

* Aliàs, si cumpensasse. i. nō temerè fecisse, de eo prius deliberasse vti solēt facere, qui cautè hęreditates adeūt: male igit̄ legit. Acc. se compēsasse.

Habes gl. in l. Nesennius. ff. de neg. ges. in verbo, dimidia. l. vtrā §. adeo autem. ff. de pet. hęre.

reuocari: vt C. de iu. do. l. 2. Accur.

Se compensasse. Sic ff. de euic. l. fi ei. in prin. & §. fi is. & ff. de fideiuss. l. fi debitor. & ff. eo. l. Meuia. Accur.

Cæteris, Nisi fieret inuentarium: vt C. de iu. delibe. l. scimus. §. & si præfatam. & in Auth. de hęred. & fal. §. si vero absunt. col. 1. sed in legato secus, etiam iure veteri: vt ff. ad Treb. l. 1. §. sed si is qui. & ff. ad l. Fal. l. in ratione. §. quod vulgo. H.

Tenetur. Dissimiliter tamen: quia cæteris tenetur in solidum. his in quantum facere potest: vt ff. su. le. proxi. & ff. eo. l. fi maritus. Azo.

Itia diuortium. Pro filia mea dedi dotem Titio: postea inter eos solutū est matr. ego dico eā esse in mea potestate sicq̄, volo agere contra maritū ad dotē cum voluntate filiæ mulier autem gerens se tanq̄ matrem fa. dicit se nō esse in mea ptāte. Certè ego pater debeo probare eam esse in mea potestate, & mihi consentire tacite vel expressè: si volo admitti ad agendū, nā & si in potestate mea se confiteretur esse: non tamen agerem sine eius voluntate. Vi.

Esse dicit. Implorando officium iudicis: vt ff. de li. exhi. l. 3. §. hoc autem. Azo. nam ipsa erat in quasi possessione existentiæ sui iuris.

Et dotem. Scilicet aduentitiam: nam profectitiam

potest

poteſt petere: etiam ſi filia eſſet emancipata: vt ſupra, de cuict. l. pater. & de iu. dot. l. profectitia. §. fi. ſecundū quoſdam: Sed ſecundum Azo. & H. etiam in profectitia optimè legi poteſt. Accur.

Poſtulat. Quam petit ſi filia eſt in poteſtate. pro qua dedit ēt nullo pacto appoſito, ſecus vbi dat. p emancipata: vt C. de rei vxo. act. §. accedit, & §. extraneum.

Denegandam. Primum probat legitimam: vt Inſtitu. de patria poteſtate. in prin. Secundū eo ipſo qđ non habet cām ꝫ licēdi: vt ꝫ. eo. l. dotē. Sed an Titia pōt agere interim, dū pēdet iudicium de poteſtate? Rñ. ſic ſm Azo. vt ꝫ. de lib. cau. l. ordinaria. & facit C. eod. l. filię. & ſup. eo. l. 1. & ſup. de inoff. teſta. l. qui de inofficioſo. Nec ob. ſup. de proba. l. ſi filius, qa hic erat in poſſeſſione libertatis filia: vnde patri incumbit neceſſitas probādi: ibi nō erat in poſſeſſione: vel ei qui dicit, nō ei qui negat, incūbit onus probandi: hic dicebat pater eā in poteſtate: ibi filiꝰ dicebat ſe liberum: qua reprobat.

Eſſe. Et illam non conſentire. Ac.

Libertā. Accepi in vxorē libertam meam, & dedit mihi dotem: poſtea ſeparauit ſe à me, mea voluntate. Certè bene repetet à me dotē. Viui.

Voluntate. Secus ſi eo inuito: vt ſup. tit. 1. l. fi. Hug.

Patroni. Cui erat nupta, & facit ſup. ti. 1. l. pe. & l. fi. & ſu. de rit. nup. l. filio, & l. matrimonium. & in Aut. de nup. §. diſtrahuntur. col. 4. & de ſanct. epi. §. ſi vero. collat. 9. Item hodie non fit diuortium conſenſu: niſi caſtitatis cōcupiſcentia hoc fecerit & c. vt in Auth. vt lic. ma. & auia. §. quia vero ex conſenſu. coll. 8.

Et fiſcꝰ vtitur iure priuatorū, maximè cū priuati alicuiꝰ ſucceſſor eſt. Ité viuat §. in priuatorum. ſ. de pet. hær. red. l. cum quidā. §. filius. ſ. de vſu. Duar. hic.

I maritus. Propter delictū vxoris meę dos ſua quā habeo, eſt publicata, vnde ſoluto matrimonio fiſcus agere poteſt contra me. certe nō condemnabor ei niſi in quantum facere poſſum. Viu.

Publicata. Delicto mulieris: quod euenit quinque legibus. ꝫ. de bo. dam. l. 3. Accur.

Perniciem. Vt C. de pœ. l. ſancimus. Ité quia no plus quam mulier cui ſuccedit, habere debet. vt ſ. de vſur. l. cū quidā, §. fiſcus. & ꝫ. de re iu. l. in oībus §. nō debeo. & facit ſ. eo. l. ſi cōſtante. §. fi. & ꝫ. tit. 2. l. ad fiſcū. Accu. reddi poſtulat, ipſa ſe matrem familiàs dicit, & de dote agere vult. Quæſitum eſt, quæ partes iudicis ſint? Reſpondi: patri, niſi probet filiam non ſolùm in ſua poteſtate eſſe, ſed etiā conſentire ſibi denegandam actionem ſicuti denegaretur etiam ſi conſtaret eam in poteſtate eſſe.

Liberta quæ legitimè recedit à patrono, ab eo poteſt petere dotem. Bar.

XXXVI.

Iberta, quæ voluntate patroni diſceſſit, de dote cum eo agere poteſt, quam ei dedit.

Etiam ſi fiſcus ſuccedat vxori, non perditur priuilegium mariti. h. d. cum l. ſeq. Barr.

XXXVII.

I maritus minus facere poteſt, & dos publicata ſit: in id quod facere poteſt, fiſco maritus condēnandus eſt: ne in perniciem mariti mulier punita ſit.

Non videtur filia contradicere quæ iuſtam cauſam contradicendi non habet. Barto.

XXXVIII.

Otē volūtate filię Otem. Soluto matrimonio Inter filiam meam, &, maritum ſuū, maritus mihi patri reſtituit dotem quamis filia non conſenſerit huic reſtitutioni: tamen eius voluntate cenſetur facta ſi cauſam contradicendi non habuit, & potiſſimùm ſi ego poſtea dē ei amplioré dotem. Vi.

videri patrem recepiſſe, cum cauſas contradicēdi ei, filia nō haberet: maximè cum ab eo poſtea ampliore ſumma dotata ſit.

Sponſalia contracta per patrem, non exigunt ius petendi dotem, vel retinendi filio competens culpa mulieris. Bart.

XXXIX.

Vcius Titius, cum eſſet filius familiàs, voluntate patris vxorem Mæuiam duxit: & dotem pater accepit: Mæuia Titio repudium miſit: poſtea pater repudiati, abſente filio, ſponſalia cum eadem nomine filij ſui fecit. Mæuia denuò repudium ſpōſalibus miſit, atque ita alij nupſit: quæro, ſi Mæuia aget cum Lucio Titio quondam marito, & à patre hærede relicto de dote, & probetur culpa mulieris matrimonium diſſolutum: an poſſit maritus propter culpam mulieris dotem retinere? Marcellus reſpondit, etiam: ſi vt hæres inſtitutus a patre Titius conueniretur: tamen ſi ſponſalibus non conſenſiſſet, culpam mulieris mulctandā eſſe.

Dic qđ ibi mulier ſuū defendit, & in re ꝓpria rōne volūtas. hic mulier volebat patrem grauare in re ꝓpria ipſius patris, vel dic, quod nō eſt ꝓ ratiōe voluntas in rebus cōmunibus, vel his quę alium laedunt, ſm Bart.

Alias deinde

Repudium. Meruit ergo amittere dotem, vt C. de repu. l. conſenſu. Azo.

Non conſenſiſſet. Tacitè autem conſentire non videtur: licet ſecus in filia: vt ſup. de ſpon. l. ſed ea quę. & l. filio. Item quid ſi expreſsè conſenſiſſet? Reſpondi videtur ei præiudicari: vt arg. infra ad leg. Iul. de adult. l. ſi vxor. §. fi. Sed vbi non conſenſit, patris conſenſus ei non nocet, licèt ſit hæres: quia conſenſus talis non eſt, ex quo datur actio vel exceptio. Vel verius etiam ſi conſenſiſſet filius non noceret: quia ſponſalia tantùm non matrimonium fuit contractum: imo quod plus eſt, nec ſponſalia videntur contracta, cum non durent: vt ſupra de in rem ver. l. ſi pro patre. §. verſum. & ſic non obſta. ꝫ. de regu. iur. l. ex qua perſona. & C. de rei vend. l. cum à matre, quę ſunt contra: hic ergo ſubaudi maximè ſi non conſenſiſſet, &c. Acc.

Iro atq; vxore. Debes ſcire, qđ ſi culpa mariti ſoluatur matrimoniū, ipſe amittit dotationē propter nuptias, ſi autem culpa mulieris, ipſa amittit dotem: vt ſ. l. proxi. & C. de repu. l. conſenſu. §. 1. 2. reſp. Sed quid ſi vtriuſq; culpa ſoluatur: certè dicit hæc l. qđ compenſantur adinuicem delicta: & ita nullus amittit. Viu.

Paria delicta mutua compenſatione tolluntur. Bartol. vel ſic. Exceptio adulterij tollitur replicatione lenocinij, vel econtra, cum agitur ciuiliter de dote, vel donatione propter nuptias lucranda: concordat l. cum mulier. infra eodem. Alexand.

Viro. Quendam. nam infra loquitur de repu. Hu.

Accuſantibus. Id eſt obijcientibus. in ciuili cā, ſic ponitur in Auth. de ſan. epi. §. ſi quis autem pro pecuniaria: ibi accuſata &c. colla. 9. puta in donatione propter nuptias, quam vir repetebat ab vxore: & dotis, quam vxor repetebat à viro, ſed vterq; ſe tuebatur propter delictum alterius: puta mulier propter lenocinium viri: & vir propter adulterium vxoris: quod quidē poſſet quilibet eorum facere: vt C. de rep. l. conſenſu: niſi obijciens eſſet in pari turpitudine, vel diuerſorum criminū, vel eiuſdem, in quo vterq; conſenſit: vt ꝫ. eo. l. cum mulier, criminali autē accuſatione inſtituta, vidicta poſci poſſet, nec. n. vnus aliū accuſare prohibetur, niſi cum idem perpetraſſet lenocinium: tunc. n. nil Iudæus Iudæo, nil Catilina Cethego: vt C. de hæret l. quoniam. §. intereſſe. Accur.

Ea lege. Indefinite dicit lege ſic & ſ. de mi. l. auxiliū. in fi. & in auth. vt lic. mat. & auia. §. quia vero ita comperiuntur. colla. 8.

Paria enim. Not. delictum cum delicto compenſari. ſic ꝫ. ne quid in Io. pub. l. 1. §. idem ait. & de dolo l. ſi duo, cum concor. & ſ. quod vi, aut clam. l. ſi vitē. §. ſi ad ianuam, & ne quis eum qui in ius voc. l. 2. & ꝫ. de adul. l. ſi vxor. in fi. Sed arg. contra ſ. commo. l. rem mihi, §. in exercitu. Accur.

Poſt dotem datam. Pater ex interuallo filiæ voluntate ſtipulatus eſt ſibi ſoli dotem reddi: facto diuortio ſub hac conditione, ſi filia ſine liberis deceſſerit, extitit conditio diuortij, i. mortis, & liberorū defectus: nulla patri dotem repetenti obſtat exceptio: ſed ſi diuortij tm, non ēt mortis, & liberorum defectus exiſtat, patri ſine filia agēti obſtabit exceptio niſi caueat rem ratam filiam habituram: vel caſu cognita omnino ſibi actio denegatur: vt ſ. eo. l. 2. §. pen. & fi. & l. ſi cum dotem §. ſed ſi latitet. Vel dic, ſecundo diuortij tantum fuiſſe, conditionem appoſitam: & tunc pater ſi defuncta filia ſine liberis ageret, non obſtat exceptio: quia ad ſolum patrem recidit actio: & hic ſubauditur maximè, vt ſtatim dicam. Si vero filia viua agat pater, obſtat exceptio inſpecto tenore actionis ex ſtipulatu, quæ patri cum filia competit: ſed quia pater poſtea ſibi ſoli conſenſu filiæ eſt ſtipulatus, primo & ſecundo caſu replicatur: vt ſ. eo. l. quoties. §. cæterum. Azo. Vel tertio dic, quòd volente filia fuit ſtipulatus ſimpliciter, non ſibi, quo caſu ſibi, & filiæ vī ſtipulatus: vt perinde ſit vt lex dicit, cum nullo modo eſt ſtipulatus: & ſic eſt communis actio vtriuſque. Arg. contra. ꝫ. de verbor. oblig. l. ſi ita ſtipulatus fuero. §. Chryſogonus. ibi, ſequens ſtipulatio, & nō datur replicatio patri, & ſecundum hos tres caſus filiæ voluntate determinet hanc orationē, ſtipulatus eſt. Vel quarto filiæ voluntate determinet facto diuortio: & tūc non datur replicatio. Vel quinto verbū dari, quaſi dicat, ad voluntatem filiæ mihi reddes. i. ſi ipſa tunc volet. Si ergo viuit, requiritur eiꝰ voluntas: alias ſi nō conſentiat, repellitur exceptione: ſed ea mortua ſine liberis, non eſt, cuius re quiratur voluntas. Sed ſi liberi extant, idem, quod non requiratur alicuius voluntas, ſi dos eſt profectitia, quæ ſequitur me: alioqui requiritur volun as ſi berorum. Si vere ponas, quod filia ſimpliciter conſenſit meę ſtipulationi, & ego non appoſui aliam conditionem, niſi diuortij: quare impediret agere facto diuortio etiam inuita filia? Accur.

Stipulatus eſt. Conſentiente filia ſecundum tres primos caſus: vel non conſentiente filia ſecundum alios duos.

Si cōditio. Vna tm. ſ. diuortij, non autem voluit filia quando pater agit, ſecundum omnes caſus.

Sine liberis. Maxime: nam idem ſi cum liberis, & dos eſt profectitia ſecundum vnum caſum. Vel dic, ꝙ hic caſus fuit complexus in ſtipulatione ſecūdum primum, & ſic non facit pro Bul. qui dixit dotem reddi patri etiam ſi liberi extent, & pro eo facit C. ſolu. mat. l. dos. vbi de hoc no. Sed pro Azo. facit ſup. de pac. do. l. inter ſocerum. in prin. & §. 2. & ꝫ. de lega. 3. l. vxore. §. teſtamento. & de minori. l. 3. §. ſed vtrum. in fi. §. & ſ. co. l. ſi ab hoſtibus. Accur.

I pater. Promiſi marito filiæ meæ dotem pro ea: antequam ſoluerem factum eſt diuortium inter eos me ignorante: poſtea ſolui dotem marito: certè ad repetendam dotem non ſolùm habeo condictionem indebiti, ſed etiam actionem de dote. Viuianus.

Non per indebiti. Imo indebiti: vt ſ. loca. l. ſi quis fundum. §. Imperator. quæ eſt contra. Solue vt ibi, & facit ſ. de iu. do l. quemadmodum. in fi. & de cond. ind. l. qui exceptionem, §. fi.

Per hāc l. iūcta ſua gl. r. limitabis tex. in le. 2. §. qū ſi i patris. ſ. eod. dum dicit patrē non poſſe dotē profectitiā niſi cū voluntate filiæ petere. de quo recurre ēt ad l. auia. C. de iur. do.

Dic, ꝙ ibi nō intelligitur, pſona extranea ſecus, in quā verba ſtipulationis cōferant, ſed pſona, cuius nomine ſtipulatio facta intelligit, bene ꝫ ōt ſubintelligi vt hic: & ēt ibi probat. quod patet, qa libertꝰ tenet credi procurato ri alieno noie ſtipulatꝰ, & hoc tenet Dy. ſm Bart. hic.

Etenim nō modo accuſator ſed nec ob iurgator, quidem ſe fendus eſt is, qui qđ in altero vitium reprehendit in eo ipſe deprehenditur. Cic. actio. 5. in Verrem & ibidē multa in hanc ſententiā.

Fallit iſta glo. in caſu. l. fin. in fi. & qđ ibi no. Doctor. ſ. qđ quiſq; iu. ſ. in actione iniuriarū: qa nō tollitur ꝓpēſatione ſed qlibet agit ꝓ ſua vt no. ī c. dilecti. ex de except. & in c. pe. in fi. extra de adul.

Digesta

In P.Fl. quidē sed non rectè meo iudicio.

IN insulam. Dedi dotem pro filia mea: & postea fui deportatus ob delictum,& postea solutum est matrimonium inter dictam filiam meam,& maritū suum. Certè cum pro mortuo habeor, potest filia dotem repetere. Et idem est si sum deportatus post diuortium inter eos factum.

Fructus. Quandā ancillam in vxorē accepi,credens eam liberam esse: & ipsa mihi dotem de facto dedit: & ex illa dote habui fructus: & eos consumpsi in factis communibus inter me & eam: postea dñs suus eā petijt vt suam ancillā, & vicit:nunquid poterit ille dominꝰ petere à me marito putatiuos illos fructꝰ, quos percepi & consumpli? Et dicitur ꝙ non. Sed quid si ego feci sumptus necessarios, vel vtiles circa res dotales, nunquid repetam à dicto domino? Et dicitur, quòd sic, hoc modo, quia si percepi aliquos alios fructus post solutum de facto matrimonium: cum illis debeo compensare dictos sumptus quos feci, & illud, quod est plus in sumptibus, petam à dño, & eos recuperabo.

Vsuras. Promisi Titio marito filiæ meæ centum in dotem, & ei dedi quinquaginta:& feci pactum cum eo, quod si solueretur matrimonium inter eum, & filiam meam, & ipse faceret moram in quinquaginta restituendis mihi, eorum præstaret vsuras: & pro illis quinquaginta quæ ei non solui, promisi ego genero vsuras donec soluerem: postea solutum est matrimonium, & fuit in mora gener restituendi socero quinquaginta,quę acceperat a socero:vnde socer petijt ab eo vsuras:gener dicit ei,tu promisisti mihi vsuras pro illis quinquaginta quæ mihi non solui sti: illas verò vsuras compento tibi cum vsuris,quas à me petis,nū quid potest hoc dicere,& facere gener? Et distinguitur, aut aluit vxorem medio tempore ipse gener,aut pater mulieris:primo casu potest compensare,secundo nō: quia non sustinuit onera matrimonij: vnde nō debet habere fructus maritus. Ad virum. ¶ Pro quadā mulierē extranea dedit dotem viro suo: & fui pactus cum marito suo eam mihi reddi soluto matrimonio, postea mulier diuertit à viro: vnde ego egi contra illum virum: & item contra eum fui contestatus pro dote: & postea mulier redijt ad virum. Certè non rumpitur iudicium: & eo iudicio stante, non absoluitur maritus. Viuia.

XLIII.

N insulam patre deportato, qui pro filia dotem dedit, actio dotis ad filiam pertinet. post diuortium quoque patre damnato, qui quidem dotem consentiente filia non petierat, æquè dotis actio mulieris est.

Vir non lucratur fructus dotis putatiuæ, retinet tamen quatenus in vxorem consumpsit, & quatenus necessariò, vel vtiliter impendit. Bar.

Fructus ex prædijs, quæ in dotem data esse vi debantur, bona fide perceptos,& mulieris oneribus ante causam liberalem absumptos: quamuis seruam fuisse postea constiterit, peti non posse placuit. Sumptus verò necessarios,& vtiles in prædia quæ dotalia videbantur factos, compensatis fructibus perceptis, ad finē superflui seruari conuenit.

Debitum hincinde ex causa vsuraria compensatur. Itē marito non debentur vsuræ, qui non alit vxorem. Bar.

Deportato. Ante diuortiū, ꝙ apparet ex litera seq.

Pertinet. Quia pater pro mortuo habetur : vt j. de contratab l. 1. §. fi. & de bo. lib. l. necem. §. 2. H.

Consentiente. Maximè,nam & idem vbi consentiē te ea petijsset:vt §. e. l. si marito. §. si voluntate. Vel dic, non petierat cū esse ctu, id est, non exegerat : nam tunc secus esset, & facit j. ad leg. Falci: l. pater filiam. in princ. & §. eo. l. si cum dotem. §. si pater. & j. eod. l. in his. §. filia. & l. si socer. in princ. & C. de rei vxo. act. §. videamus. & de solu. l. qui hominem. §. si gener. Accur.

Vsuras numeratæ dotis ex stipulatu pater, in matrimonio defuncta filia, si petat gener, q̃ residuæ dotis promissæ fœnus stipulatus est, ita demum ad finē vice mutua debitæ quantitatis compensationem opponere iustè videtur, si proprijs sumptibus vxorem suam exhibuit, alioquin si patris sumptibus exhibita sit: inanis vsurarum stipulatio compensatio ni non proderit.

Redintegrato matrimonio, iudicium de dote inceptum per extraneum, non dissoluitur. Bar.

Ad virum vxore post diuortium reuersa, iudicium acceptum ex stipulatione, qua extraneus, q̃ dotem dederit, stipulatus fuerat,nō dissoluitur: nec officio iudicis absolutio continebitur.

Maritus non tenetur per restitutionem dotis, actionem de dote cedere, si aliud ad vitam sufficiens sibi non remanet. Bar.

Fructus. Id est, in eo, quod sumptus excedūt fructus, seruabit de dote. vt j. titu. 1. l. q̃ dicitur.

Et vtiles Ad ꝓpetuam rei vtilitatem.

Compensatis. Soluto matrimonio : vel dic etiam constante : quia nō fuit matrimonium, nec habuit necesse sustinere onera matrimonij : nec lucrifecit fructus ea rōne, quod sustinuit onera, sed quia bona fide percepit.

Perceptis. Punctua perceptis : & dic conuenit seruari ad finem, id est, vsque ad finem. Accursius.

Superflui. Id est, residui,in quo sumptus excedit fructū vt §. de rei vendi. l, sumptus. & l. emptor. & facit j. tit. 1. l. 3. & de dote præleg. l. 1. §. impensæ. & sup. eod. l. si cum dotem §. fi. & l. seq.

Sed quo iure seruatur? Respond. vt C. de rei vxor. actī. §. sed nec ob impensas. Vel dic iure exceptionis doli cum non fuerit dos:vt d. l. sumptus, & de petit. hære. l. quod si sumptus.

Numeratæ dotis. Pro parte dimidia: quia dimidiam dotem dedit socer in qua restituenda est in mora maritus facto diuortio. Item alterius dimidiæ fuit gener vsuras stipulatus, quas modo compensat cum vsuris illis, quæ petuntur ex mora.

Si petat. Ex mora: quia iudicium bonæ fidei est: vt C. de rei vx. act. §. exactio. Vel secundum R. quia stipulatus erat: quia hic dicit, ex stipulatu. Accur.

Stipulatio. Qua socer tenebatur genero, si alterius dimidiæ differret solutionem. & facit §. man. l. creditor. §. pen. & de iu. do. l. cum post. §. in domum. & de doli excep. l. fi. in prin.

Non dissoluitur. Vt supra de iu. do. l. stipulato. nisi consensit denuo: vt §. de pact. do. l. cū maritus. §. 1. & facit §. eod. l. si mulier diuerterit. & §. loca. l. item quæritur. §. 1.

Si ma-

Vulg. neque ampli⁹ habebit, neque mādare actiones debebit. Duaren⁹ vtri usq; lectionis sententiam exponit, & ferri posse docet.

Aliàs, actiones debet. in Pā. tamen Fl. idverbum deest.

In P. Fl. apud Sextum Pomponiū digestorum ab Aristone libr. 5. ibidē Aristoni consensit. Ergo dicere, & si &c.

Aliàs vbi idem.

I maritus. Soluto matrimonio maritus fuit condēnatus pro dote vxori, in quantū facere potest, inuenit postea mulier, quòd ipse habebat quosdam debitores, qui debebāt ei tantum, quantum erat sufficiens ad satisfaciendum doti: certè non cogitur cedere mulieri actiones cōtra eos: cum facta cessione nihil ad alimēta sibi remaneat, & habeas in litera bis dictionem neque. Vi.

Quantitatē. Scilicet cōcurrentia, vel paria. Azo.

Ampli⁹. In bonis præter dicta nomina, quæ etiam nomina sunt ei necessaria pro victu.

Neque mandare. Nisi forte talis sit, qui ex sua persona possit sibi quærere victum. argu. infra de lib. agnoscen. l. si quis à liberis. §. sed si filius, & secūdum hoc habeas bis neque, & tunc incipe soluere ibi, neque mandare, &c. alias deest secundum neque : & non est aliqua negatio : & tūc dic, idest, non habet amplius, idest, aliud necesse nisi mandare actiones postquā cōdemnatus est, cū nihil habeat vltra alimenta: & tunc recidit in idem cum prima : sed in hoc differt, quia incipit ibi soluere, neque amplius. Vel aliter non habebit amplius, i. plus aliud necesse : nisi hoc mandare actiones fm Ir. & hoc si sint nomina sufficientia ad dotem, & ad alimenta, & tunc similiter incipit ibi soluere, neq; amplius. Vel aliter, i. cum facta cessione nihil ad alimēta sibi remaneat, & hæc communis est ad geminū neque, & ad vnicū, fm Ir. Vel aliter, imò necesse habet, si alias habeat sufficientia alimenta : vt C. de rei vx. act. §. cum autem ex. in fi. §. & §. de cessio. bo. l. qui bona. j. respon. Azo. & hoc secundum Irn.

I socer. Pro filia pater dedit dotem Titio, postea solutum est matrimonium inter eos, gener debitor dotis instituit socerum hæredē: & postea socer obijt, certe aget mulier contra hæredem patris, eiusdemq; soceri ad dotem, sed & si vixeret pater, & filiam emancipasset, ageret contra eū filia. Lucius Titius. Promisi pro filia mea c. in dotem Caio Seio, & postea ab eo acquisiui pactū. ne me viuo ageret ad dotē: postea solutum est inter eos matrimoniū: & ego pater decessi. & exhæredaui filiam meam prędictam, & duos alios mihi instituī, vnde mulieri soli competit dotis actio. maritus tenetur ei cedere actionem cōtra hæredes soceri, qui non soluerat adhuc dotē marito ꝓp pactum supradictum inter eos appositum, vel si velit maritus quondam facere hanc gratiam mulieri, vt ipse exigat ab hęredibus soceri dotem & mulieri det: bene potest hoc facere & si eo agente cōtra dictos hęredes ipsi excipiāt de dolo, dicēdo, dolo facis, quòd tu peris à nobis, ꝙ tibi non debet remanere, imo debes restituere: ipse poterit replicare, & dicere, illud quod vos dicitis, esset verum si vobis deberē restituere : sed ego debeo restituere vxori meæ quōdam : vnde vestra exceptio nihil valet, si autem concederes eos posse taliter contra maritum excipere in nostro casu, cum fuit

I maritus in id, quod facere potest condemnatus sit, & nomina sint ad dotis quantitatem: neque amplius habebit, neq; mādare actiones debebit.

Licet socer succedat genero, non tamen filia perdit ius consolidationis : imò facta sui iuris agere poterit contra hæredes patris sui, vel etiam contra ipsum patrem, tanquam hæredem mariti. Alex.

XLV.

I socer a genero hæres institutus, adierit hæreditatem : quandoq; mortuo patre, cum hęrede eius filiam de dote acturam Nerua, & Cato responderunt: vt est relatum apud Sextū Pōponium libro sexto Digestorum, & ab Aristone libro quinto, & ibidē Aristoni cōsensit.

Ergo dicemus, & si emācipasset pater filiam, ipsum quoque conueniri posse.

Qui petit illud, quod resti tuturus est alteri, quam ei à quo petit, dolo facere non videtur. Bar.

Lucius Titius filiæ suæ nomine cētum doti promisit Caio Seio : interque Caium Seium, & Lucium Titium patrem mulieris conuenit, ne dos a viro viuo Lucio Titio, idest, patre mulieris peteretur, postea culpa mariti diuortio facto, solutum est matrimonium: & pater mulieris decedens alios hæredes instituit, filia exhæredata. Quæro, an ab hæredibus soceri maritus exigere posit dotem, cum eā mulieri redditurus sit? Respondi: Cùm filia alijs a patre hæredibus

Aliàs, ego dicerē.

factū diuortiū ante mortē patris, oportebit te concedere in alio casu, scilicet q̃n diuortiū fuisset factū; post mortem patris eius sdemq; ceri, ꝙ vltimū sine dubio nō debet cōcedi : q̃ mortuo illo socero nata fuit marito actio de dote §. hæredes cōstante adhuc matrimonio prædicto : vnde per diuortiū nō tollitur ei, ꝙ autē dixi in filia exhæredata: idē erit pro parte instituta : nā cohæredes mulieris conueniet maritus pro hæreditaria pte ad dotem: & mulieri restituet, aut cedet actiones contra eos. Viu.

Hæc in nonnullis exemplaribus desūt.

Actura. Ergo aditio hæreditatis debitoris pro solutione nō habetur: alioqui filiæ, cū causam contradicēdi nō haberet, denegaretur actio. vt §. eod. l. dotem. Sed contra infra de fideiuss. l. si debitori. Respon. illud respectu succedentis tantum dici. Azo. Item quātum ad fideiussorias, & accessorias obligationes, nō quantum ad alias: vt j. de fideiuss. l. Vranius.

Aristone. Retulit Aristo, quòd ita Pompon. dicit, & consentit, & confirmat dictum Pomponij.

Consensit. Scilicet Pomp. & no: quòd pater & filia videntur esse duo rei stip. ergo licet vnus succedat debitori, nihilominus in persona alterius in suo statu remanet obligatio: vt j. de fideiuss. l. Vranius.

Dicemus. Locus à pari. Not. soli filiæ competere actionem cum fuerat emancipata, quæ fuerat ante cō munis: vt C. de rei vxo. act. §. videamus, sicque ambulat de patre in eam, vel de communione in proprium filiæ. sic §. de vsufruct. l. adhuc. §. si operas. Acc.

Conueniri. Actione de dote venia petita: vt §. dixi. sed si est in potestate constituta non potest contra patrem intentare actionem aliquam communi iure etiā cum venia: vt C. de in ius vocan. l. qui in potestate, sed de æquitate, iudicis offic. consulitur filiæ, cum paternum sit officium dotare filias: vt supra de ritu nupt. l. qui liberos, & C. de dotis promiss. l. fi. & de rei vxo. act. auth. sed quamuis.

Filias dotare pater nū est offi cium.

Peteretur. Ne vir peteret, quòd pactum valet: vt sup. eo. l. si marito. §. 1. de pact. dot. l. cum pater. & l. ob res. §. fina.

Mariti. Et ideo donationem propter nuptias amittit, & dotem promissam exigit, quam tenetur restituere. Accursius,

Redditurus sit. Imò videtur cōtra, cum ei imputari non possit, quod patrem mulieris non cōuenerit: vt §.

Infortiatum. c. de

de iur.do.l.si extraneus, cum ergo dotem non habeat nec culpa potest ei obijci, quod non habet, non potest conueniri de culpa sua: vt ff.eo.l.Mæuia. 1. respon. longe minus potest ei obijci cur patrem, si viuat, nunc nō conueniat: cum nec posset propter pactum. Sed respō. hic cōtemplatione dotis filia exhæredata fuit: unde dos ei legata uidetur: vt supra de rei vendicat. l.emptor. §.ancilla. & inf. de hæredib. instit. l. qui volebat, ideoque ex patris voluntate impu tatur marito, quod aliàs non imputare tur, cum patrem nō cōuenit. Vel melius etiā non legata dote agit filia: quia ad eam trāsit actio: vt C. de rei vxor. actio. l. unica. §. videam[a], nec imputatur marito, q̄ patrem, sed quod hæredes patri non conuenit insolidum. Azo. vel actiones non cedat: vt supra de pact. l. quod debetur. in fi. Azo.

In P.Fl. eū absurdè dicat.

Cœperit. Nec eā habet eam patre viuente quantum ad exercitiū, quia ē in potestate: sed habet eam mortuo patre, vt C. de rei vxoriæ actione. §. videam[a]. Accur.

Cui. Scilicet mari to. Azo.

Videri. Scilicet cō petat id quod restituturus est.

Eum. Maritum. Accur.

Ipsi. Scilicet hæredi soceri.

Sed alij. Regula ergo quæ dicit, Dolo facit qui petit, q̄ restituturus est, locum habet quando eidem: vt ff. de exceptio. dol. l. dolo. & ff. de reg. iur. l. in condemnatione. §. fina. & in posſeſſorio: vt infra de Carboniano edicto. lege quarta. §. causæ. non quando alij, & dic alij scilicet mulieri.

Excluderetur. Scilicet cum fuerit actum, quòd post mortem posset petere.

Admittendum. Scilicet excludi maritum.

Pro parte virili, ideſt, pro numero personarum: vt C. de ca. tol. §. finautem le. & ff. de leg. præſt. l. virilis. Sed videtur pro hæreditaria tantùm: vt C. de bon. author. iud. poſſ. l. ſi vxor. contra. Respond. hic proprijs nominibus expreſſis damnati fuerant ſoluere dotem.& ideo pro virilibus tenentur: vt infra ad Trebellianum. l. nonnunquàm. Azo. & de leg. 1. l. si hæredes. Vel dic, quod æqualiter omnes instituti erant. & sic pro hæreditaria portione, sed si inæqualiter ſimiliter, pro hæreditaria portione.

XLVI.

Aius Seius auus maternus Seiæ nepti, quæ erat in patris potestate, certam pecuniæ quantitatē dotis nomine Lucio Titio marito dedit: instituti, actionem de dote ſua recuperanda habere cœperit: neceſſe habebit maritus, aut exactam dotem, aut actiones ei præſtare: nec vllam exceptionem habebunt ſoceri hæredes æduerſus eum: cui abſurdè dicitur, dolo videri eū facere, qui nō ipſi, quē conuenit, ſed alij reſtituturus petat: alioquin & ſi poſt mortem patris diuertiſſet, nondum exacta dote: excluderetur actione dotis maritus, quod non eſt admittendum. Sed & ſi ex parte filia hæres patri ſuo extiterit: debebit maritus cohæredes eius pro parte virili exigere, & mulieri reddere, aut actiones ei præſtare.

Ex pacto aui materni dotem dantis, ſoluto matrimonio, actio quæritur mulieri. Bartolus.

Aius Seius. Seia in poteſtate patris exiſtens habebat auum maternum, qui auus marito dictæ puellæ, ſcilicet Lucio Titio dedit centum nomine dotis pro ea: & fuit ſtipulatus vt ſoluto matrimonio, dos reſtitueretur Seiæ nepti ſuæ, vel ſibiipſi auo: poſtea deceſſit hic auus, & ſolutum eſt poſtea dictū matrimoniū, quæritur q̄s actionē habeat ad dictā dotē, vtrum hæredes aui materni, an dicta neptis? & certè cum hic auus neptē non habuit in poteſtate. & ita ei erat extranea, non poteſt petere ipſa dictam dotem: ſed ſoluere ei poſſet marit[o] ſi vellet, & hæc vera ſunt de ſtricto iure: ſed de æquitate, & nuptiarū fauore perſonarūq̄; affectione, & quia pro dote neptis agitur: vtilis dictæ nepti tribuitur actio ex pacto dicti aui ad repetendam dotem à viro ſuo, Viuia.

In P.Fl. vxoris: ſed hic recti[e].

Diuerterit. Quia vtile per inutile nō vitiatur: vt ff. ſi cert. pet. l. certi condic. §. quoniam. Azo.

Competere videtur. Imò nullo modò videtur, q̄a ſua perſona potius ad ſolutionem, quàm ad obligationem uidetur inducta: vt inf. de verbo. obligat. l. eum qui ita. §. qui ſibi. Reſpond. perſona huius aui, eiuſdemque ſtipulationis ad obligationē potius uidetur adhibita: quia ſibi potuit ſtipulari, ſecus in extraneo, cum dico, mihi aut illi: q̄a ei ſtipulari non poſſum: id enim præſumendum eſt, quod de iure fieri poteſt: vt no. ſupra de condi. indeb. l. ſi procurator. §. Celſus. Accurſius.

Poſſe ſolui. Imo videtur quòd non, cum ad obligationem perſona Seiæ fuerit poſita: vt ff. de verbo. obli. l. eum qui. §. quòd ſi ſoli, ſed hoc ſpeciale, imo & actio datur, quod plus eſt, vt ſubijcit, ſed & permittendum, &c. Accurſius.

Sed & permittendum eſt. Scilicet de æquitate: nam quod dictum eſt, verū eſt de rigore iuris, vt hic ſequitur: & C. de pact. conuen. l. ſi pater. & argu. ff. de aqua pluui. arcen. l. 2. §. item Varus. in fi. §. & ſic non ob. ff. de verbor. obliga. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. quæ eſt contra. Item contra ff. ad Trebel. l. debitor. §. ea. Solu. ideo neptis agit ex pacto aui materni, quia ageret in hoc caſu nulla facta mētione cōuentionis: vt ff. de vul. & pupil. ſubſti. l. ſi filius. non autē ſic ageret mater ex pacto filiæ,

filiæ, vt ibi: quia nec ageret mater ſi nulla fieret à filia pactio. Item contra C. de iur. dot. l. ſi genero. Solu. vt ibi. & facit C. ad exhib. l. ſi res. & ſuper. depoſi. l. Publia. & ff. de verbor. obligatio. l. quicunq;. §. ſi quis ita. & C. de dona. quæ ſub modo l. quoties.

In P.Fl. nō eſt habere.

Dic q̄ ibi non ideo quæritur filiæ quod mater ei ceſſit: ſed quia pactū fuit interpoſitum ſuper re propria: & ſic quæritur cuilibet extraneo: vt l. penultim. C. ad exibend. & per Bar. in l. ſi ſtipulatio iſta. §. ſi quis inſulam. infra. de verb. obligat.

Fauore. Imo nullus fauor eſt, q̄a ex traneo dante dotē, nec paciſcente vel minus legitimè paciſcente (vt hic erat) debet dari mulieri actio: vt C. de rei vxo. act. §. accedit, ſed hic iure pacti expreſſi petitur, ibi taciti à lege inducti.

Vi dotem.

Titia vxor mea mihi dedit cū dotē: & ego promiſi ei reddere ſolu. matrimonio poſtea feci teſtamentum: & legaui dictæ Titiæ cāpum Martiū, qui capi ex teſtamento non poteſt: & dixi, q̄ hoc legato ſis dote tua cōtenta: mulier videns ſe non poſſe habere legatum, petit dotem, certè bene poteſt. Viuianus.

* In P.Fl. caput ſequēs, Cū mulier. p̄cedit hoc caput, Si dotali.

Ne dotem. Hoc non adiecto conſequeretur vtrunque, ſi eſſet capax: vt C. de rei vxo. actī. §. primum. ver. ſciendum.

Non potuerat. Vt quia legauit ea, quæ ædibus ſunt fixa: vt ff. de lega. 1. l. cętera. Azo. & facit ſup. de iure dotium. l. cum pater.

I dotali. Cum vxore mea feci pactum, quòd ſi haberē liberos ex ea. & ſolueretur matrimonium inter nos. quod remaneret apud me dos: poſtea habui filios, qui deceſſerūt, & ex eis remanſerunt nepotes. Dicitur hic, quod bene poſſum dotem retinere. Viuianus.

Interpoſita. Apparet quod propter liberos nō retinetur dos niſi eſſet pactū. ſic ff. de pac. do. l. ſi pater. & ſic eſt contra M. pro Io. ſed ipſe M. dicit ſuperuacuum fuiſſe hoc pactum: vt ſup. de diſtrac. pig. l. quæſitum. §. fin. ſed M. opi. præualet: vt not. C. ſolu. matri. l. dos. Item not. hac l. liberos, dici in infinitum. ſic ff. de verb. ſign. l. liberorum. in princ. quinimo & filij apellatione continentur nepotes: vt eo. titu. l. liberorum. §. ſed & Papinia. & l. fiſij, & de laga. 3. l. vxorem. §. concubinæ. Sed arg. contra. ff. de teſta. tut. l. quod ſi nepotes, & Inſti. qui da. tu. poſſunt §. fin. Item caue, quod hoc pactum valet ſi decedat mulier: vt hic & in Authen. de nup. §. dotes. col. 4. & de ſan. epiſc. §. ſi verò conſtante col. 9. non ſi vir: vt ſup. de pact. do. l. 2. §. 1. finautem fiat diuortium: dic quòd valet ſi ſint liberi, aliàs nō: vt ff. de do. præleg. l. 1. §. 1.

XLVII.

Vi dotem ſtipulanti vxori promiſerat, eidem teſtamēto quædam legauerat: ita tamē, ne dotem ab hæredibus peteret: ea, quæ legata erant, vxor capere non potuerat. Reſpōdi, dotis actionem mulieri aduerſus hęredes non eſſe denegandam.

Appellatione liberorum nepotes continentur. Bart.

XLVIII.

Dotali inſtrumento ita ſtipulatio interpoſita ſit, vt liberorum nomine dos apud maritum reſideat: nepotum quoque nomine dos retinebitur.

Siue maritus excipiat de adulterio, vt dotem lucretur, ſiue criminaliter accuſet: lenocinij replicatione vel exceptione repellitur. Alexan.

XLIX.

Vm mulier viri lenocinio adulterata fuerit: nihil ex dote retinebitur. Cur enim improbet maritus mores, quos ipſe aut ante corrupit, aut poſtea probauit? Si tamen ex mente legis ſumet quis, vt nec accuſare poſſit, qui lenocinium vxori præbuerit, audiendus eſt.

Maritus non tenetur de periculo nominis, ſi ſibi culpa imputari non poteſt. Barto.

L.

Vm mulier. Cum mulier ſoluto matrimonio repeteret dotem, vir obijciebat quod nō poterat repetere, quia adulterij commiſit: ipſa verò replicabat, q̄ eius conſenſu deliquit. certè lex iſta iudicat, q̄ maritus non poteſt obijcere contra repetitionē dotis, de adulterio. Sed numquid eā de adulterio poterit accuſare? Videtur q̄ ſic: quia legiſlator dixit, quòd de adulterio nil p̄t tractari vel obijci, cū dos repetitur, cum fauore dotis ſit hoc inductum: poterit igitur ſecundū hoc eam de adulterio accuſare, ſecūdum Hug. cum verbis legis non dicatur, q̄d non poſſit de adulterio accuſari: ſed ſolū non poſſe obij ci repetitioni dotis, de adulterio. Sed reſpond. quòd non poteſt, & hoc eſt ex mente legis, quāuis non ex verbis: quia qua ratione non poteſt obijci mulieri repetenti dotem, de adulterio, quia vir fuit leno, eadem ratione non poteſt accuſari, ſi mulier excipit de lenocinio. Accur.

Cōcor. c. ſi legitimus non fuerit accuſator, p̄ torū extra de accuſa. & gl. e. c. ſuper ver. legitimus. etiā per totū.

In P.Fl. retinet.

Quos. Scilicet bonos mores corrupit. Accur.

Probauit. Scilicet malos, & ſic verbum ſemel poſitum diuerſimodè ſumitur: vt ſupra ſi cer. peta. l. certi condictio. & dic corrupit conſentiendo ei, & approbauit dicendo damnatam adulterij vt dicunt: vt C. de adult. l. caſtitati. ſecundum Azo. & H. imo retinendo adulteram ſciens: vt infra. eo. tit. l. ſine metu. in fi. & ff. de adulter. l. ſi vxor. §. iudex, & not. non reprobo quod probaui: ſic iup. de nego. geſt. l. Pomponius. & ff. de iniurijs. l. ſed ſi vnius. §. 1. in prin. Accur.

Reprobare nō poſſū quod probaui.

Si tamen. Videbatur quod non: quia in lege non continebatur niſi de dote, ſuper qua repetenda dicebatur nil poſſe obijci mulieri de adulterio, vnde videbatur, ſecus eſſe in accuſatione, quaſi fauore dotis illud diceretur: non tamen eſt ita: & hoc eſt quod ſequitur, ſi tamen &c.

Limitabis hāc gl. per no. p Spe. in tit. de excep. §. 4. verſi. ſuper exceptione, vt procedat ī liberorū tm, nō autem in ſenio. de quo vide glo. in l. 2. C. de adu.

Audiendus eſt. Exceptio ergo lenocinij repellit accuſantem de adulterio. Sed contra infra de adulterijs l. ſecunda. §. ſi publico. Solutio hic non erat nomen accuſati receptum inter reos, aliàs non repelleret virum, vt ibi, & eod. titu. l. ſi maritus. §. præſcriptiones, ſed ambo punirentur, vt eod. tit. l. ſi vxor. §. iudex. ſed extraneus receptus inter reos non audiretur excipiens de lenocinio: vt C. eod. tit. l. 1. §. qui hoc dicit, & facit C. de adulterijs. l. ita, & ſupra eodem lege viro. Accurſius.

Mæuia. Mæuia cum mihi nuberet, dedit mihi in dotem quasdam res. & vnum instrumentum,in quo promiserat quidã Oltalicius nomine eidem mulieri se daturum decem, cum ipsa nuberet,ergo maritus constante matrimonio non exegi illã decẽ, & solutũ est postea matrimoniũ: mulier repetit à me non solũ alias res dotales, sed ẽt illa decem,quæ in dicto instrumẽto continẽbãtur. Certè dicitur hic, ꝙ si non potui exigere propter aliquã iustam cãm, non possum à muliere conueniri actione de dote,vel mandati ad decem prędictam.

Aliàs, Oracili'.

Fundus. Pater filiæ suæ nomine dedit mihi in dotem fundũ æstimatũ. quem fundũ obligauerat pater cuidã creditori: ille creditor egit cõtra me maritum hypothecaria, & abstulit mihi fundũ: postea solutum est matrimoniũ: vxor mea quõdã repetit à me æstimationem dicti fundi: ego excipio, quia mihi est euictus fundus: & ipsa replicat dicẽs, ego nõ dedi tibi eũ in dotẽ, imo pater meus: & ipse idẽ pater obligauerat creditori ꝙ mihi (aliàs tibi) abstulit: & decessit dictus meus pater non instituta me hęrede: vnde ꝙpter suũ factum nõ ꝑt me repellere. Certè dicitur hic quod dolus patris, debet nocere filiæ, & non viro eius quõdam: vnde repellitur à petitione⌣. Viuia.

Æuia marito suo in ter alias res dotis, etiam instrumentum solidorum decẽ tradidit, quo Otalicius eidem Mæuiæ caueat,daturum se, cum nuptum ire cępisset, decem ex eo instrumento,maritus nihil exegit: quia nec potuit. Quæsitum est, si dos a marito petatur an compellendus sit etiã illam summam, quæ instrumento continetur, refundere? Respondi,potuisse quidem eum,cui actiones mãdatę sunt, debitorem conuenire: sed si sine dolo malo,vel culpa exigere pecuniam nõ potuerit: neq; dotis nomine eũ cõuenire posse, neq; mandati iudicio.

Si prædium æstimatum in dotem datum sine culpa viri euincatur, non debetur æstimatio mulieri. Bart.

Fundus æstimatus in dotem datus,a creditore antecedente ex causa pignoris ablatus est. Quæsitum est, an mulier si æstimationem dotis repetat, exceptione subTradidit. Scilicet in dotem, ex quo vir habet vtilem actionem: vt C. de actio. & obliga. l. 2. Accur.

Quo. Scilicet instrumento.

Nuptum. Ideſt,cum iret ad nubendum siue contra hẽdum: sic dicitur vado dotum,& vado gestum. Azo.

Nec potuit. Vel propter inopiam: vt ſ. de dolo. l. nã is. vel ob aliam causam⌣. Accur.

Petatur. Soluto matrimonio. vel etiam constante in casibus, in quibus peti potest etiam constante matrimonio.

Summam⌣. Scilicet illa decem⌣. Accur.

Non potuerit. Scilicet maritus soluto matrimonio

Conueniri posse: vt ſ. de pact. do. l. ob res. §. fi. & de fu. do. l. si fundum. in fi. & de iure do. l. si extraneus. & ſ. e. l. nupta. §. 1. & arg. ſ. man. l. si procuratorem. §. fi.

Mandati. Potest mulier conuenire maritum soluto matrimonio.

k Ablatus. Ideſt euictus. Accur.

l Repetat. A viro.

Ait. Scilicet mulier.

Non teneri. Scilicet de euictione: vel dic, ideſt, non repelli exceptione⌣.

Cui. Scilicet patri.

Extiterit. Mulier.

mouenda sit? ait enim propterea se non tenerit, quòd pater eius dotem pro se dederit, cui hæres non extiterit. Paulus respondit, prædio euicto sine dolo & culpa viri, pretium petenti mulieri doli mali exceptionem obesse, Consequi enim eam pretium fundi euicti, euidẽs iniquitas est, cum dolus patris ipsi nocere debeat.

Fundus æstimatus tali æstimatione: quæ non faciat æstimationem, potest alienari muliere volente. Bart.

LII.

Æstimatis rebus in dotem datis pactũ intercesit, vt ex quacunque causa dos reddi deberet, ipsæ res restituerentur, habita ratione augmenti, & diminutionis boni viri arbitratu: quæ verò non extarent, æstimatio earum. Quæsitum est, cùm res quædam, quas maritus vendiderat, extarent: an secundum pactum & hæ ad mulierẽ pertinerent?

Mulieri. A viro.

Obesse. Sed cũ potest agere de euicti. dũ dos fuerit æstimata: vt ſ. de actio empt. l. creditor. §. prædiũ. & C. de iur dot. l. auia. quomodo excipit? Respõ. si excipiat, de euictio. nõ aget, vt hic, sed actionẽ cedet: vt ſ. e. l. si socer. §. Lucius si nõ excipit, de euictione aget: vt §. prædium. & sic eligat.

Ipsi. Scilicet filię, cum hẽt causam lucratiuã, & ideo debet ei nocere dolus patris, si agat: vt diximus infra de re. iu. l. quod ipsius. Azo. Item not. dolum patris nocere filię: sic infra de iure patronatus. l. qui contra. & si quis aliquẽ testari prohibuerit. l. 1. §. 1. Argumento cõtra infra de Carboniano edi. l. 1. §. 2. in fine.

Patris dolus an filię noceat

In P. Fl. incipit, Si æstimatis &c.

Solue vt notat. in l. diui fratres. ϗ. de iu. pa. & per Dyn. in c. non dẽt aliquis. extra. de reg. iur. lib. 6. Sed quãtũ ad ꝓpositũ hic dol⁹ patris nocet filię: sicut dolus cuiuslibet extranei, à quo quis causam lucratiuã habet: vt l. apud Celsũ. §. de authore. de doli exceptione secundum Bar. hic.

Æstimatis. Titia vxor mea dedit mihi in dotem quædam prædia æstimata: sed fecimus tale pactum simul, quod soluto matrimonio reddam mulieri res dotales, quæ extarent, & etiam deteriorationem earũ: & quod ipsa redderet mihi si in aliquo eas melioraſſem⌣. Item conuentum fuit in eodem pacto, quod si quæ illarum rerum non extarent tempore soluti matrimonij, ego redderem ei æstimationem: postea ego alienaui quasdam de his rebus non consentiente mihi prædicta mea vxore: neque postea ratum habente: postea solutum est matrimonium ex vi pacti: vult mulier sibi restitui dictas res alienatas, vel vult reuocare à possidente⌣. Certè dicitur hic, quòd bene potest, ac si non fuissent datæ æstimatæ. Viuianus.

Deberet. Ideſt, si aliquid contingeret propter quòd deberet reddi dos: quia sit solutum matrimonium⌣. Accursius.

m Æstimatio. Præstaretur.

x Earum. Scilicet rerum.

Volente.

1 Volente. Maximè, aliàs contra, Instit. qui. ali. li. in prin. hæc enim æstimatio pro nulla habetur: ut hic, & C. de iu. dot. l. si inter. etiam quantum ad alienationẽ: vt supra, de fun. do. l. quòd si fundus. Azo. vel dic hoc casu posse vendi consensu mulieris: vt supra, de pact. do. l. si secus. vbi nulla est æstimatio. vel recidit ad nullam: vt dictis ll. Item hodie videtur etiam⌣ in nõ æstimata posse vẽdi cõsensu mulieris, vt in Authen. vt immo. ante nup. do ibi, & hæc multum &c. colla. 5. Sed illud quo ad cætera idem quod in don. propter nupt. non quo ad alienationem. & facit sup. de iu. dot. l. plerunque. in fi. & l. cum pater. §. cum res.

Respondi: res, quæ extãt, si neque volente, neque ratum habente muliere, venissent, perinde reddendas, atque si nulla æstimatio interuenisset.

LII.

Æstimatæ res vsu etiam mulieris, periculo mariti deteriores efficiuntur.

Dos indebitè reddita condicitur. Bart.

LIII.

Aritus dotẽ, quam non accepit, si post diuortium per errorem soluit, repetet: quia non numeratã cauerat: exigi enim ab eo non potuit.

LIIII.

Venissent. Ideſt, vẽditæ essent à marito.

Æstimatæ. Mulier dedit mihi in dotẽ pannos suos: & fuerunt æstimati, sicuti quotidie fit: postea attriti sunt muliere eos portante. Dicitur hic, ꝙ nihilominus teneor ei ad æstimationem soluto matrim. Viu.

Æstimatæ res. Verè scilicet ab homine: vt hic, & sup. de iur. dot. l. plerunque. in prin. & l. cum post. §. pen. & de don. inter vir. & vxo. l. mortis. §. 1. & C. de iure do. l. cũ dotem: vel a lege: quia sunt res, quæ vsu cõsumuntur: vt ſ. de iu. dot. l. res.

Efficiuntur. Ideſt, si efficiantur. est mariti periculũ.

Aritus. CASVS. Sempronia nupsit Titio, & ei promisit dare dotem: nõ tamen dedit, & maritus ei promisit reddere soluto matrimonio: postea solutum est matrimonium, & petijt mulier ab eo dotem: & ipse existẽs intra tempora quibus potest opponere excep. non numeratę dotis, & credens efficaciter teneri soluit, cum de iure non teneretur, Certè repete re potest. Viu.

Post diuortium. Secus si constãte matrimonio: quia tunc etiam acceptam repetit, sed restituit: vt C. si dos constante matrimo. l. 1. nisi in casu: vt ſ. de iure dot. l. quemadmodum. aliud est si mulier, vel alius credens se debere marito soluit: vt ſ. de condi. inde. l. cum is. §. si mulier.

Caueat. Ideſt, cõfessus fuerat se accepisse, quod nõ receperat, nec tempora exceptionis erant lapsa: quæ sunt C. de do. cau. l. fi. & in authen. ibi posita.

Non potuit. Facit supra ad Maced. l. fin. & supra de pact. do. l. inter. §. 1.

I filiofami. Primò ponit vnum dictum communiter in patre & filio. Secundo in filijs tantum tollit tres dubitationes. Tertio in patre tantũ tollit vnũ dubiũ. Quarto in filio tãtum tollit aliud dubium. Secunda ibi, Nec interest. tertia ibi, At qui. quarta ibi, At si cum filio. Bar.

I filiofamiliàs data est dos: ipse quidẽ dotis actione tenetur: pater autem eius de peculio. Nec interest, in peculio rem vel pecuniam dotalẽ habeat, necne: sed quatenus facere põt, hic puoq; condemnandus est. Intelligitur autem peculiotenus facere posse, quod habet rei iudicandæ tempore. Atqui si cũ patre agatur: deduceretur ex peculio, quod patri, vel subiectis ei personis filius debet: at si cum ipso filio agatur, alterius debiti non fiet detractio: in computatione: quantum facere possit filius.

Coniun ge. l. 50. & 52. de re iudi.

In æstimatione quantum quis facere potest, non fit deductio æris alieni, nisi in donatore. Bart.

Titius filius sa. accepit vxorem, & ipsa dedit ei dotẽ sine iussu patris sui: postea solutum fuit matrimoniũ: ista vult agere ad repetendam dotem. Dicitur hic, ꝙ filius tenetur ei in solidum: sed pater non, nisi de peculio filij, quòd habet apud se. Et quòd dixit filium teneri in solidum, intelligas verũ esse, siue habeat in peculio rem vel pecuniam dotalem, siue nõ. Sed quãuis teneatur filius in solidũ, non tamen est condemnandus nisi in quantum ex peculio facere potest, sicut nec pater de peculio conuentus: & quãtum sit in dicto peculio, inspicitur tempore rei iudicatæ. quamuis autem fecerim similitudinem inter patrem, & filium quantum ad cõdemnationẽ: tamen quantum ad aliud est inter eos quædam differẽtia: quia pater conuentus de peculio deducit, ꝙ sibi debetur à filio, vel quod debetur filijs, vel seruis eiusdem patris à filio: filius autem in solidum cõuentus cõdemnatur: inquãtum facere potest peculiotenus nõ de ducto aliquo ære alieno, Viu.

Tenetur in solidũ, & iure ciuili. Hug.

De peculio. Ideſt peculiotenus. & iure prætorio. Hug.

Dotalem habeat. Scilicet filius ꝙ contingit, tenetur enim vtrobique: sed interest si quæras an teneatur pater: vt ſ. de pecu. l. in bonæ fidei, & ſ. commo. l. 3. §. si filio. Accur.

Hic quoque. Scilicet filius.

Condemnandus est in solidum. Ideſt, non deducto quod patri debetur, sed in tantum in quantum facere potest: vt prædixi. Item non vltra peculium vt subijcit, & supra de iudi. l. si filius. sed in alia actione quàm dotis in solidum damnaretur filius, etiam vltra peculium: vt supra de pec. l. si quis cum filio. Sed quid prodest hęc condemnatio, cum pater possit statim filio adimere peculium: & sic mulier nihil consequitur? Respon. prodest ad tria. Primò, quia pater potest conueniri actione in factum. de re iud. l. de peculio: vt ſ. de pecul. l. 3. §. sed & si filius, & de iu. l. tam ex contractibus. quod prius non erat, licet prima actione sic. Secundo, quia factus paterfamilias cõueniretur, nec amplius exigerentur probationes à muliere, vt sup. quod cum eo. l. 2. Tertio quia currunt vsuræ centesimę post quadrimestre tempus: vt C. de vsur. rei iudica. l. fin. si autem non adimat pater: videtur fieri tunc executio in peculio: vt hic dicitur, & ſ. de min. l. 3. §. sed vtrum ibi, & quidem &c.

Intelligitur autem. Scilicet filius.

Facere posse. Quia vir.

Quod Scilicet peculium⌣.

Deduceretur. Vt supra de pecu. l. sed damnum⌣. §. præterea.

Detractio. Hoc enim in solo donatore est: vt ϗ. de re iudi. l. sunt qui. & l. inter eos. §. fin. & ϗ. l. proxi. & facit supra eo. l. si filia. & l. si cum dotem. §. Trãsgrediamus. & ſ. de pecu. l. si ex facto. §. fi.

Infortiatum⌣.

MAritus. Quia habuimus supra eo.l. maritus. quod maritus debet condemnari vxori inquantum facere potest:ideo vult hic glossare,qua liter id intelligatur: & occasione mariti ponit de alijs qui condemnari solent inquantū facere possunt:sicut est socius, & patronus,& parens. Et dicit, qđ isti quatuor non deducunt ęs alienum in ęstimatione eius,quod facere possunt: secus autē seruatur in donatore. Viu.

Deducto. Nisi ex eadem causa donatur: vt inf. de re iud. l.inter eos.§. fi. & facit ff.l. proxi.

Alieno. Imo contra videtur:cum abesse debeat videri: vt ff.de neg.gest. l. si quis mandato. Sed illud nō simpliciter, sed ad aliquid est verum: vt ff.de reg.iur. l.minus. Azo. & facit ff. de re iudica. l. sunt qui. & l.sequē. Accur.

Vm mulier. CASVS Mulier dedit mihi in dotem domos inter alias res: & cum illæ domus minarentur ruinam vicino, ego caui ei uicino de damno infecto, postea solutum est matrimoniū,& mulier prædicta repetit à me dotem, dico ego mulieri caueas mihi, q quicquid damni passus fuero ex cautione damni infecti, tu resarcies mihi. Certè dicitur hic, quòd bene tenetur mihi cauere. Viuianus.

In P.Fl. mariti amouear.

Notabiliter dicit si velit,qa cautio nō præstat nisi petatur in l.fi.§. 1. ff.quorum ic. & l. peo.§. fi. & ibi Paul. ff Cast.fi lec. Paduana, de lega.2. ad idē Alex.consil. 77. 4. par.

Cauere debet. Sic supra de rei vendi. l.ipsi quoque.& de pet.hæred.l.illud. §.fin. & ff.de damn.infec. l.inter quos.§.fi dominus.& ff.eo.l.si filiofam.& l.dos. §.fin.& de pecu.l.si damni.& de ædil.edict. l.redhibere.§.penult. & l.item si serui. debuit enim cauere maritus. vt supra eo.l.etiam.§.fin.& ff.de lega. 1. l.quid ergo.§.item si ædes.& de hære.ven. l.venditor. & ff.tit. 1. l. 1.in fi.

Amoueatur. Sic ff.de pecu.l.quod debetur.

I quis. CASVS Duo dicit.Primum est tale:pater dedit dotem Titio nomine filiæ suæ, quam ei Titio maritabat, & fuit stipulatus pater hoc modo, si aliquo casu filia mea tibi nupta esse desierit, restituere promittis mihi dotem, quam tibi debeo donare pro ea: postea mulier capta est ab hostibus, vel propter aliquod delictum fuit deportata, vel aliter: qua captiuitate hostium fuit facta ancilla, nunquid poterit agere pater ex stipulatione ad repetendam dotem à dicto marito? Et dicitur quòd sic. Secundo dicit: pone, quòd pater fuit ita stipulatus à dicto viro filiæ. Si filia mea morietur in matrimonio, volo quod restituas mihi totam dotem:finautem diuerterit mediam:postea mulier capta est ab hostibus, vel est deportata: vel est facta serua alio modo quam per captiuitatem hostium,nūquid in his tribus casibus vt mortua, vt ita maritus teneatur restituere patri totā dotem secundum stipulationem,an videatur diuertisse,vt ita non teneatur nisi ad mediam dotem restituēdam maritus? Et dicitur q mortua videtur. Viu.

Si quis. Dans dotem, si pater, vel alius.

Dabis. Idest,restituens, nam soluitur matrimonium: vt supra de diuor. l.1. in fi. etiam si velit vir remanere: vt infra de ca.& posttim. reuer. l. in bello. §. medio. nisi in casu, vt supra de ritu nupt.l.in eo iure. §. fi. sed ea reuersa restauratur matrimonium nouo consensu: vt ff. de capti. & postli. reuer. l. cum duæ. & nolens patitur pœnam dissidij: vt ff.de cap. & postli. reuer.l. non vt à patrē. Sed hodie videtur non solui: vt in Auth.de nupt.§.sed etiam captiuitas.col la.4. Vel illa loquitē quo ad hoc, vt non nubat alij: non quo ad alia: vt supra de diuort. l.vxores. Accursius.

Si deportata. Hoc qñ vir mutat effectum, aliàs non, vt C.de repu. l.1.& facit ff. de contra tab. l.1.§.filium. Sed ar. contra ff.de ver. obligatio.l.ex ca.§.penul.

Hæc verba,vel ancilla effecta,in Pā. Fl. clausa sunt parē thesi,vt p deletis habeantur. In P.Fl. cōceptione.

I quis sic stipuletur a marito? Si quo casu Titia tibi nupta esse desierit, dotem dabis? hac generali commemoratione, & ab hostibus capta ea, committetur stipulatio; vel etiam si deportata fuerit, (vel ancilla effecta) hac enim conuentione omnes hi casus continentur. Planè quantū veniat in stipulatione:vtrū quasi mortua sit, an quasi diuortium fecerit? humanius quis id competere dixerit, quod propter mortem conuenit.

Vsusfructus in dotem datus in re propria mulieris, sibi & hæredi eius restituitur facto diuortio: in re verò mariti sibi duntaxat, in alienа verò commoditas percipiendi fructus sibi,& hæredi debet restitui.Bart.

LV.

Aritus facere posse creditur, nullo deducto ære alieno, item socius, item patronus, parensvè: at is, qui ex donatione conuenietur, omni ære alieno deducto, facere posse intelligitur.

Viro restituente dotem debet à muliere cauēri de indemnitate. Bar.

LVI.

Vm mulier de dotis repetitione post solutum matrimonium agit,cauere debet marito, qui ædium nomine damni infecti cauit, si velit eam recipere, vt periculum marito amoueatur.

Stipulatio generalis refertur ad omnem casum soluti matrimonij. Bar.

LVII.

Solue vt per Dy.in l.si cum dotem.in prin.supra eo.& per Bart.in l.Gallus.§.& quid si tantum.ff.de liber.& posthum.

Vel ancilla. Priuati alicuius, redacta puta in seruitutem: vt ff.de diuor.l.1. sed Rog. in prædictis omnibus intelligebat,si mors naturalis subsequatur: vt argu.ff. eo.l.si ab hostibus.

Conuentione. Aliàs conceptione.

Omnes hi Not. pro generalitate, sic supra de ser. vrb.præd.l.si seruitus:& infra de verb. sig.l.cum quærebatur.

Mortua. Quo ad hoc vt dos repeti possit.

Conuenit. Quia plus vel minus in casu mortis erat redditurus ex pacto facto super dote.

LVIII.

Sufructu in dotē

Sufructu in dotem. CASVS Mulier dedit vsumfructum in dotem diuortio interueniente, si proprietas neutrius sit, vir non debet ei restituere, sed cauebit, quod nec eam, vel eius hæredem impediret vti frui, donec vixerit: sed si vir non restituerit mulieri: qualiter restituet eius hæredi? & quid si mulier dedit in dotem vsumfruc. quem habebat in fundo viri: tunc vir nihil restituet mulieri. Si verò uir constante matrimon. alienauit fundum qui suus erat in quo mulier habebat vsumfructum, vel econtra mulier alienauit, quando suus erat, in quo viro constituit vsumfruct. tunc interueniente diuortio vsusfruc. est viri: & ex eius persona perit: sed restituit mulieri commoditatem vsusfructū. & cauebit se passurū eā vt ei frui donec vixerit,nam fructuariam eam facere nō potest,sed si consenserit dominus proprietatis tunc mulieri denuo poterit constitui vsusfruct. vel si voluerit emere mulier poterit ei vendere:quod si non poterit vendere domino p prietatis, debebit ei maritus præstare patientiam percipiendi fructus:& l.oc eodem casu si mora interuenerit restituendi vsumfructū. Et si mulier decesserit, vir debebit cōsentire hæredi, vel de vendendo, vel alio modo. Quod dixi in vsufruct. fundi, qui fuit ab initio viri vel mulieris, & desijt fundus ille esse: idem intelligo si ab initio fundus neutrius esset, vt quia extraneus dedit in dotem iussu mulieris: & hoc casu vir debet cedere mulieri ius quod habet,& debet consentire venditioni vel constitutioni vsusfruct. Vel dic b. eius:quod interueniente diuortio uir debet restituere vsumfructum datum in dotem, qui non erat nec ex prædio viri vel vxoris: & cauere, q nec mulierem, nec hęredē impediet: sed in hæredē subsistō: quia si vsusfru. fuit ex p̄dio viri: non debet restitui hæredi. sed si ex prædio mulieris, debet restitui hæredi,& hoc quando fundus perseueraret esse viri vel mulieris. Si vero desijt esse viri vel mulieris, quia alienauit proprietatē, vel extraneus dedit eum in dotem iussu mulieris, tunc vir debet cedere uri quod habet dimittendo eā percipere cōmoditatem fructuum,vel consentire venditioni:si dominus proprietatis vult emere vsumfructum,& mulier vēdere:& hoc eodem casu,si mora interuenerit, debet similiter consentire hęredi. Accur.

In P. Fl. interest, quēadmodum &c.

Limita, nisi esset mihi, & hæredib' meis quęsitus,&est singulare Bar.in l.1. §.excepto uerſic.sed quid si cō cedo.C. de cad. tollē. quem oēs sequūtur, secus in emphyteu si.gl.in l. debiti. §. fin.in ver. cum tenin fi.ff.de cōdi. ind.

Dato. Non aperit a quo:sed dic ab vxore,vel ab extraneo pro ea.

Sit. Tempore diuortij. Accur.

Eius. Scilicet mulieris. Et nota quòd dicit, cuius erat fundus tempore dationis: sed statim diuidit in quatuor casus,quia aut .i.i,aut vxoris: & eius perseuerantis vsque ad diuortium: aut non perseuerantis. aut extranei, & sic inuenies restitui formalem, qui erat causalis uiro in primo casu: in secundo econtra: in tertio & quarto,nec causalis,nec formali,sed commoditas.

Heredis. Scilicet mulieris.

Si cum. Habeas si enim,vel subaudi nam.

Vsumfructum. Qui de nouo constituetur ei à viro diuortio facto.vtpote extinctus per consolidationē, vt supra de iure dotium.l.cum in fundo. circa principium. Accursius.

A uiro. Formalis uiro, sed causalis mulieri, & hæredi: ut dicta lege cum in fundo. §. quòd si mulier. & §. ipsius autem.

Debet. Etiam hęredis mulieris.

i Moram. Idest, si restituisset usumfructum mulieri uiuēti, & mulier proprietatem non alienasset.

In dotem. Et sic utroque casu habet uir formalem.

Interpositis. Vt ea uteat quādiu &c. ut supra eodē in prin. Itē poterit aliud remedium adhiberi, ut locetur ei uel uēdatur numo uno: ut supra de iure dotiū.l. si ususfructus, & utroque casu cedet ius suum uir,sicut potest, ut subijcit. nam potest quo ad commoditatem: vt supra.de usufructu. lege arboribus.§. usufructuarius,& sic cedat, id est concedat, non autem ut faciat eā fructuariam: ut Insti. de usuf. uctu. §. item sinitur. & dict. l.si ususfructus.

Eam. Et hęredē sumit ut in fine huius l. quia cum uir sit usufructuarius. ex eius persona debet perire: ut supra de iure dotium lege cum in fundo. §. quod si mulier. & de peri.& commo.rei vend.l.necessario,§.fin.& ff. de noua.l.1. & ususfructus.

Quia sit forma à proprietate separata: causalis quia depēdet à causa,idest,proprietate: & no.pro hoc gl. ordi. Inst.de vsufru. in princ. Su. verb. ius authē. q domi. Ia. multū cōmēdat ad propositū nostrū in tracta.suo de act. §. æque.prima col.

In P.Fl. pretiū fructus.

Accommodauerit. Idest acceſſerit.

Constituatur. Et abinde peribit vsusfructus morte mulieris.

Ille. Scilicet proprietarius faciendo eam fructuariam,vel commoditatem solam eidem mulieri dimittendo,& hoc subijcit, aut æquiualens pro eo.

Dare. Scilicet proprietarius mulieri, vt plenam proprietatem habeat.

Vendere. Quia illa vult emere.

Cogetur. Scilicet consentire tali venditioni.

Non fecisset. Scilicet vir in consentiendo vel restituendo,vt potest.

Fructuum. Quos vendidisset. Accur.

Quod si facultatem,nō habuerit. Quia nō vult emere.& facit ff.de iu.do.l.cū in fundo.§.ipsius aūt.in fi.§.

SEruus. Titia dedit Seio in dotem seruum inestimatum: ille seruus mulieris contemplatione fuit institutus à quodam extraneo. Certè si maritus nō habet solicitudinem damnum sustinendi, potest bene iubere illi seruo vt adeat, vel repudiet, si magis credit expedire.

LIX.

Eruus dotalis hæres ab aliquo institutus mariti iussu, vel adire, vel repudiare debet hæreditatem. Sed ne maritus aut facilè repudiando, vel temerè suscipiendo incognitam successionem, dotis iudicio vxori suæ obligetur. consulendum est, mulierem coram testibus interrogari, vtrum velit omittere, an acquirere hæreditatē. Et si repudiare se dixerit: facilè mariti iussu repudiabit, quòd si hæreditatē agnoscere maluerit: reddendus est à marito seruus vxori ea conditione, vt cum iussu eius adierit, rursum marito retradatur, ita & mariti solicitudini consuletur, & vxoris desiderio parebitur.

Repudium fraudulentum patri non prȩiudicat. Bartol.

LX.

Ili meę emancipatæ & ægræ vir in hoc repudiū misit, vt mortua ea dotē pōtius hæredib. eius, quā mihi redderet. Sabinus dicebat, vtile mihi eius dotis recuperādæ iudicium dandum esse.

Expensa funeris statim repetitur non expectata dilatione legali. Bart.

LXI.

I filiafamiliàs nupta decesserit, & pater funus ei fecerit, tametsi ei dotem post aliquod tēpus gener reddere deberet: tamen continuò socer agendo consequetur, vt impensam funeris prę sentem recipiat: cætera dotis statuto tempore soluantur.

Si vir manumittit vxore cōtradicente, restituit oīa. Ba.

LXII.

O talem seruum vir inuita vxore manumisit: solus vir hæres à liberto institutus, Iliæ. Dedi Titio dotem pro filia mea emancipata, & stipulatus fui: vt si ea decederet in matrimonio ad me dos reuerteretur, vnde cum fuerim in vnum casum tantùm stipulatus, in aliū debet habere mulier vel hæres eius, ideſt si fiat diuortiū, vt ſ. eo. l. si cum dotem. in prin. maritus cum videret eam ægram, in fraudem meā fecit diuortium cum ea, vt sic ipsa ī matrimonio nō decederet: sicq; dos remaneret liberis, quos ex ea habuit, hæredibus eius. Certè dicit hic quod nihilominus habeo act. de dote. Viuia.

Alias obliget.

Seruꝰ dotalis. Inęstimatus: vt C. de rei vxo. act. §. & cō lex.

Mariti. Qui est dominus: vt Instit. quib. alic. lic. ī princip. & C. de iur. do. l. in rebus.

Obligetur. Et hoc si contemplatione vxoris est institutus, si autē viri contēplatione, viro acquirere nō restituturo mulieri, quod qualiter ęstimetur: colligitur infra de vul. sub. l. sed si plures. §. in arrogato, & C. de iur. dot. l. cum aliquis.

Consulendum. Marito hoc modo vt sequitur. concor. sunt supra de iur. do. l. si legato. & de vſufru. l. sed & si quid. & ſ. eodem. l. si marito. §. si fundum. & ī. de pecu. lega. l. hinc quæritur. §. potest. & inf. de acquirē. hæred. l. aditio.

Repudiare. Scilicet seruus dotalis, qui erat institutus hæres.

Maluerit. Scilicet vxor. Accur.

Iliæ. Dedi Titio dotem pro filia mea emancipata, & stipulatus fui: vt si ea decederet in matrimonio ad me dos reuerteretur, vnde cum fuerim in vnum casum tantùm stipulatus, in aliū debet habere mulier vel hæres eius, ideſt si fiat diuortiū, vt ſ. eo. l. si cum dotem. in prin. maritus cum videret eam ægram, in fraudem meā fecit diuortium cum ea, vt sic ipsa ī matrimonio nō decederet: sicq; dos remaneret liberis, quos ex ea habuit, hæredibus eius. Certè dicit hic quod nihilominus habeo act. de dote. Viuia.

Redderet. Cum in casu mortis tantùm sibi prospexit pater, scilicet si decederet in matrimonio: vt ſ. tit. l. si filia. & C. de rep. l. dubium. & in Auth. de nup. §. est quoq; colla. 4. Itē nō emācipatam: quia si in potestate esset, non haberet hæredē iure isto: vt ī. de castr. pecu. l. 1. & 2. Item facit ſ. de euict. l. pater. & C. de rei vxo. act. §. videamus, & quod not. in §. extraneum.

I filiafamil. Dedi dotem constitutem in rebus mobilibus pro filia quā habeo ī potestate, quę dos sol. mat. debet restitui post annum: vt C. de rei vxo. act. §. exactio. postea mortua fuit dicta mulier, & ego pater feci expensas circa funus. Certè quāuis dotē nō possem repetere ante annum, tamē dictā expēsam statim repetam à marito. qui habet dotem: est enim dicta expensa ęs alienum dotis.

In P.Fl. additur hoc loco Caius idem.

Fecerit. Quod facere nō tenetur, sed vir ex dote: nisi qā nulla est dos: vt supra de relig. l. sed si nondum. & l. quod si nulla. & facit ad istā legem. l. contra quoque. in eod. tit.

Solaantur. Ideſt tradantur.

Otalem. Mulier dedit mihi in dotē seruū: ego manumisi eum: ipse liberatus postea me hęredem instituit: vel aliquid eo viuente fui ab eo lucratus: puta de ijs quæ ei imposuit, p̄ libertate danda, vel habui ab eo ęstimationem operarum ei p̄ me impositarū: vel qa aliquid mihi donauit: postea solutum est matrimoniū inter me, & vxorem prædictam, petit à me dicta vxor, vt ei dē illud quod lucratus sum ab illo liberto. nunquid teneor ei dare? Et distinguitur hic aut ea inuita manu misi dictum seruum, aut volente, & si volente, aut donauit mihi seruum, vt manumitterem. aut mandauit mihi solummodo, vt manumitterem. Primò casu totum quicquid habui à liberto, debeo ei restituere illo scilicet modo, qui dicitur in hac l. Secundo casu nihil debeo restituere, In tertiò autē casu debeo restituere illud solum quod peruenit ad me tanquam ad patronum, & nihil aliud. & hoc est verum, siue iam habui à liberto prædicta commoda, siue habere possim. Item & si dolo feci quo minus ad me peruenīat teneor: & etiam hæres meus tenetur, si ad eum peruenerint prę dicta commoda, nō aliàs. Sed nunquid pater meus tenetur, si ipse dotem pro me accepit? & dicitur quòd non, quia l. non fuit locuta nisi super marito, & hæredē ei⁹. Sed quid si ego maritus nolo dare mulieri nisi ęstimationem rerum, quas fui lucratus à dicto liberto? Certè audior: & hoc vſque ad l. in his rebus.

Manumisit. Et valet libertas: vt ī. de manu. l. seruum, & C. de iur. do. l. & si & C. de ser. pign. dat. ma. l. 1. si modo est soluendo: vt dictis legib. dicitur, & hic, quia est dominus: vt supra eo. l. seruus dotalis.

Portionem.

Portionem. Tertiam hodie, olim aliter: vt Instit. de succeſſ. lib. in prin. & §. sed nostra.

Debet. Ex cautione, si præstita est: vt ſ. e. l. si constā te. §. si vir, Vel saltem condictione sine causa.

Dotis iudicio. Quasi augmentum dotis: vt ſ. eod. l. si marito. §. fin. sed superiori casu non auget dotem, cū patrono sit quęsitum licēt reddat.

Refragaī. Aliàs secus: vt ī. eod. l. si verò. §. item quicquid.

Vòd si vir. Voluit. Et potuerit hoc casu: vt C. eo. l. maritus. & sup. de donat. inter virum & vxor. l. quòd autem. §. fina. & inf. l. prox. Accur.

De libertatis. Scilicet dandę, nō onerandę. vt ī. quarum rerum actio nō datur. l. 1. §. quæ onerandę, & facit ſ. eo. l. si constante. §. si vir. in pri.

T sic definit. Licet. et. Vt ſ. l. proxi. nota. & est sic supra mand. l. si verò, non remunerandi. §. econtrario.

I verò negotium gerens. Cum mandato, vel sine: nō ergo vt donatarius: vt sup. eo. l. quòd si vir. Sed quid si ea ignorante? Respon. videtur refragari: vt ī. de furti. l. qui vas. §. verare. & not. sup. eo. l. quæ dotis. Accursius.

Non inuitæ. Sed mandanti, vt subijcit.

Restituere. Mādati actione cōuentus, quicquid enim &c. vt inf. ad legem Corneliam de falsis. l. filius emancipatus. §. fina. & supra mandati, l. ex mandato.

Imposuit. Scilicet in manumissione, vel postea vt infra dicit.

Operę. Fabriles, vel obsequiales. Azo.

Quippiam. Nec enim vt inter infensos sunt hæc tractanda, vt & aliàs supra de dona. inter vir. & vxor. l. si id quod. §. 2.

portionem hæreditatis, quam vt patronus cō sequi potuit, ac debuit, restituere debet: alteram verò portionem dotis iudicio ᶜ si modo vxor manumittendi refragatur.

Si vir voluntate mulieris donantis seruos dotales manu mittit: de impositis operis nil restituit. Bartolus.

LXIII.

Vòd si vir voluntate mulieris seruos dotales manumiserit, cum donare ei mulier seruos voluit: nec de libertatis causa impositis ei præstandis tenebitur.

LXIIII.

T definit seruus in dote esse: quia cui manumittendi causa donare liceret, ei quodā modo donaret, quòd permitteret manumittere.

Si maritus manumittit vxore volente eo animo, vt eius negotium geratur, restituit omnia, quę vt patronus consequitur mulieri, & eius hæredi: secus in eo, quod consequitur vt quilibet. Bartolus hoc dicit vsque ad §. de viro.

LXV.

I verò negotium gerens mulieris non inuitæ, maritus dotalem seruum voluntate eius manumiserit: debet vxori restituere quicquid ad eum peruenit: Sed & si quid libertatis causa maritus ei imposuit: id vxori præstabit. Planè si operæ fuerint marito exhibitę, non ęstimatio earum, nō erit æquum, hoc nomine vxori maritum quippiam præstare. Sed & si post manumissionem aliquid fuerit ei liberto impositum: id vxori præstandum est. Sed & si reum maritus acceperit, ex promissoreve? æquè aduersus ipsum obligationem debet præstare. Item quicquid ad eum ex bonis liberti peruenerit, æquè præstare cogetur: si modo ad eum quasi ad patronum peruenerit, cęterùm si alio iure, non cogetur præstare. Nec enim beneficium, quod in eum libertus contulit, hoc vxori debet: sed id tantùm, quòd iure patronatus adsequetur, vel adsequi potuit. Planè si ex maiori parte, quàm debet, hæres scriptus fuerit: quod amplius est, non præstabit. Et si forte cùm ei nihil deberet libertus, cum hęredem scripsit: nihil vxori restituet. Dabit autem (vt ait lex Iulia) quòd ad eum peruenit. Peruenisse accipimus, siue iam exegit, siue exigere potest: quia actio ei delata est. Adijcitur in lege. Vt & si dolo malo aliquid fa

Præstare. Cedendo actionem contra expromissorem pro impositis, & sic supra man. l. si procuratorem. §. fin. & l. qui mandatum. §. etiam. & intellige nō impositum causa onerandæ libertatis. nam tunc non vxoris, sed liberto si exegisset, restituere tenetur: vt ī. qua. re. act. non da. l. 1. §. pen.

Quasi ad patronum. Argu. ad causā ambasiatorū Mediolanensiū ad Imperatorem Cōstāt. sic inf. de dote præleg. l. cum quis. §. nā & si quis. & dixi sup. de act. empt. l. si quis seruum, & dixi ſ. de procu. l. qui ꝓprio. §. procurator. vt in cæteris. Item nota. de tanquam. sic sup. quòd iussū. l. 1. §. qd ergo. ꝓ cuiusq; vniuer. l. item eorum. & ī. ad Trebell. l. debitor. & de lib. leg. l. si quis reū. in fi. & ſ. de adopt. l. si pater. §. q duos. & §. fina. & ī. de acqui. hæred. l. si quis non. Item facit supra de cond. indeb. l. in summa. §. pen. & de neg. gest. l. sin autē. §. item si. Accursius.

In P.Fl. à marito sed hic rectius.

In P.Fl. reū marītus acceperat, ad promissio remve.

Planè si ex maiore parte. Olim dimidia, hodie tertia: vt Instī. de succeſſ. lib. §. 1. & §. sed nostra.

Nihil. Quia filios habet iure veteri, aliàs non vt instit. de succeſſio. lib. §. 1. & §. sed nostra. vel quia amisit ius succedendi electis muneribus & operis: vt C. de ope. lib. l. si quā. & de bono. posſes. contratab. l. 1. & 2. & ī. de oper. lib. l. qui onerande.

Ait lex Iul. Fortè de maritandis ordinibus, sic ī. ad leg. Corn. de fal. l. filius emancipatus. §. fin.

In P.Fl. nō est Iulia.

Delata est. Sic ſ. de pet. hære. l. idem Iulianus. sed eā cedendo liberatur. argu. sup. eo. tit. l. si sorcer. §. Lucius.

In lege prædicta Iulia: vt & sup. d. l. filius emancipatus. §. fi. & facit supr. de hær. ven. d. l. 2. §. sed & si quid. & ſ. de pet. here. l. sed & si lege. §. proinde. & ſ. mand. l. dolus. & ī. ti. 2. l. dolo. & ī. de verb. obligat. l. in illa stipulatione. §. item.

Si

a Si filium exhæredauerit. Mala mente tanquam ingratum,& tunc peruenerunt voluntate liberti. Si vero non mala mente:tunc etiam eo inuito habet filius contra tabu. vt ĵ.de bon.li.l.si patronus.§.si quis nō. & l.Paulus.& semper obtinet quod hic dicitur.

b Et ad. Alias,& si alias, vt si. & malè. quia est contra supra prox.§. alias, etiam.& benè.

c Ad ipsum patronum. Scilicet defunctum.

In P. F. ptineant.

d Ad hęredem. De iure vel de facto.

e Teneatur. Quasi dicat, nullo

f De viro. Qui maumiserit seruū dotalem. & ad eū aliquid peruenit à liberto.

g De socero. Scilicet si socer manumiserit seruum dotalem nurus, & aliquid ad eum peruenerit.

h Non erit. Scilicet danda directa nec vtilis, vt subijcit: vel ponitur nec, pro etiam. nec obst. ſ.de præscrip. ver. l. quoties.q.a hic non suggerit ęquitas dari. Vel. dic duas negationes facere vnā affirmationem : vt ĵ.de verb.sig.l. duobus.& sic non obst. d.l.quoties.& secundum hoc vbi lex non distinguit, nos tamen distinguemus.sic pro & contra supra de publi. act.l.de prætio.

Negationes ducta ciunt vnā affirmationem.

i Quod ait lex Iulia:vt ſ.§. dabit.

k Quanta pecunia erit. Quæ scilicet, peruenit ad te virum:vel dolo feciſti,quo minus peruenerit.

l Dato, Tu,vel hæres tuus. Accur.

m Præstari. Quia dixit pecuniam.Sed arg.contra inf. de leg.3.l.quisquis.

n Admitti debet.Sic ĵ.de leg.1.l.ſi fundus per fideicommissum.in princi.& sup.de pac.do.l.fi. in princip. & ĵ.de doli excep.l.ſi fideiussor:& ſ.de eui.l.habere licere.§. emptori.

o Æc actio, Mandati vel nego.gest.quæ datur

p vxori contra virum pro bonis liberti, & pro operis,de quibus ſ.l.prox.dicit vel condictio sine causa,vel ex cautione:vt ſ.l.dotalē.vel loquitur de actio. ex stipu.pro dote Azo.quando vir ad inopiam vergit: vt sup.eod.l.ſi constante.in princ.

q N ijs rebus. Titia dedit mihi in dotem

r res non in pecunia consistentes.Certè non debeo committere in eis dolum,vel culpam, & ſi committo, teneri debeo : & ponit exemplum in rebus dotalibus Licinæ vxoris Gracchi. Seruis vxoris. Martius seruis vxoris fibi in dotem datis ab ea,emit vestimenta : ſi-

ctum sit , quò minus ad eum perueniat, teneatur. Si filium exhæredauerit patronus, & ad eum bona liberti perueniāt: videndum est , an hæres hoc nomine teneatur. Et cùm nihil , neque ad ipsum patronum, neque ad hęredem eius perueniat: quomodo fieri potest , vt hoc nomine teneatur?

Prouiſio legis contra ius commune non extendetur vltra illud , quod exprimit , licèt eadem sit ratio. Bartolus.

De viro, hęredeq; eius lex tantùm loquitur:de socero, & successoribusq; ſoceri nihil in lege ſcriptum est , & hoc Labeo quasi omissum annotat . In quibus igitur casibus lex deficit , non erit nec vtilis actio danda.

Quando quis tenetur ad quantitatem respectu certæ ſpeciei , ſoluendo ſpeciem liberatur. Bartolus .

Quod ait lex. Quāta pecunia erit , tantam pecuniam dato:

ue dedit pecuniam eis,vt ipsi sibi emerent, & emerūt. Certè soluto matrimonio illa vestimenta debent restitui viro talia,qualia sunt: & ſi non restituantur per mulierem,pretium eorum compēsabit vir ei in dote. Filiafa.Soluto matrimonio inter me & filiam Titij in

In P.F. ptare.

ostendit ęstimationem hæreditatis vel bonorum liberti , non ipſam hæreditatem voluisse legē præstari : nisi maritus ipſas res tradere maluerit : & hoc enim benignius admitti debet.

LXVI.

Aec actio etiam constante matrimonio mulieri competit.

Damnum datum ab inimicis mariti culpa,mariti dari videtur , & ideo maritus tenetur. Bart.

Laboenus libro sexto ex posterioribus Labeonis

LXVII.

N ijs rebus, quas præter numeratam pecuniam doti vir habet, dolum malum, & culpā præstare eum oportere, Seruius ait. eaque sententia Publij Mutij est. nam is in Licinia Gracchi vxore statuit , quòd res dotales in ea seditione, qua Gracchus occiſus erat,perijssent ait,

P.Licinij Crassi filia auitam dotē ademptā Plutarch' ait.

DeGracchi interitu & seditiōe apud Plutar. in vita Tyberij & Caij Gracchorū.&apud Iuuenalē, satyra 2. Quis tulerit Gracchos de seditione querentes?

quod apud eū reliquerat, postea ab eo fecit diuortiū, & repetit dotem,quam ei dedit prima vice & secūda. Certe ijsdem diebus reddi debet vtraque, ac ſi prius diuortium inter eos non interceſſiſſet.

Si vir.Nomine filiæ meæ promiſi genero meo dotem,gener postea liberauit me. Certè generi est periculum. Si quis.Pro Titia promiſi dotem marito ſuo : postea eam instituī hæredem, & decessit . Certè modo non pertinet periculum ad maritum, ſi non exigat ab ea, quamuis esset eius periculum ſi non exegiſſet à me promiſſore, ſi viuus remanſiſſem: Viuianus.

Pecuniam. Ideſt, præter ea quæ sunt pondere , numero,& mensura:vt ĵ.de leg.1.l. talis. illa enim cum debita sint in genere , perire non possint : vt ſupra.de iure dot.l.res,& ĵ.ad l. Falci.l.ī ratione.§.incertæ.Azo. vel nisi sint æstimatæ.vt ſupar eo.l. æstimatę, sed tunc improprie dotales dicūtur:vt C.de rei vxorię act. l.& cum lex. Accur.

Seruius ait. Et benè : vt ĵ.eodem l. finali, & C. de iure

iure dot.l. in rebus. & ff. de iure dot. l. mulier. §. Paulus. & arg.C.de pac. cōuen.l.ſi.§.ſi.

Et tū dotem fuiſſe adēptā author est Plutarc. ī Gracchorum vita.

Facta esset. Sic ſ. loc.l.ſi merces.§.cul pæ. & ſ.commu. diui.l.is cū quo. Azo.

In vestiarium. Sine quo poterāt serui se tueri : & ultra consuetudinē dñi : alioqui de in rē verſo teneret dñs: ut ſ. de in rem uerſo. L 3.§. pinde ſi seruus & l.ſi res . in princi. hic ergo aget cōdictio. sine causa, inquantū est locupletior: cū donari vxori noluerit, quia litis contest. tps inſpicitur : vt ſ.de dona inter virū , & vxorē l.quod aūt, in prin. nam nō debet cum aliena iactura locupletari : vt ſ. ſi cert, peta. l.ſi & me.nam diuortium reuocat donationem : vt ſ. de donat.inter virū, & vxo.l.cum hic. §. ſi diuortium .

Diuortiū reuocat donationem.

Compensaturū . Hoc videtur corrigi. C.de rei vxor.actio. §.taceat . Vel dic ut no. ſ.eo. l.diuortio. §.ob donationes.& facit C. de compen. l. neque. & ĵ.rerum amot.l. . Item nota hic contra seruientes, & peditimequas : vt ſ. de pecu.l.id vestimentum . & ĵ. de leg.3. l. qui concubinam. in princ.

Solui debere. Sic ſ.eo.l.ſi à marito. §. ſi pro voluntate, & l.ſi socero. 1.rū.& l. in insulā. & ĵ.de le. 3.l.Lucius.§.1. Accur.

Sic in legatario le gata ancilla,legat & partus, ut ī l.ſi ancillas . & l. hmōi.§.legatum. de legat.1. & an , & qn sequat cōditionem patris, vel mīris, vide no. Bal.in l.fin.C.de fer.fug.

Partus tuus. vt & ſ. de iure dot. l.ſi mancipia. Sed contra.C.eo.l.1. Solu.vt ibi. & facit ĵ.de leg. 2.l.Lucius.

Errante. Secus ſi nō erraſſet : tunc.n. teneretur : vt ĵ.de verb.obl. l.ſi diuortio. Item & ſi ducēta erant dos, non teneretur:niſi inquātum facere potest : vt ſ.de constit.pecu. l.3. Sed arg. contra ſ. de iurciur. l. eum

quia Gracchi culpa ea seditio facta esset, Liciniæ præstari oportere.

Facto diuortio , maritus vestimenta data seruis dotalibus recuperat , qualia sint: aliàs compensat in dotem . Bar.

Seruis vxoris vir nummos in vestiarium dederat: quo pacto deinde intra annum diuortium interceſſerat, placuit Labeoni, & Trebatio , qualia vestimenta post diuortium essent, talia viro reddi . Idem iuris futurum fuisse, ſi ipſa vestimenta vir emisset, & seruis dedisset.Quòd ſi vestimenta non redderentur:tunc virum pretium in dotem compensaturum.

Voluntas de ſoluendo patri non impedit filiæ eius consolidationis mortuo patre in ea parte,quæ ſoluta non est. Bar.

Filiafamiliàs diuortio facto, dotem patri reddi iusserat,deinde parte dotis perſoluta,pater decesſerat. Reliquam partem , ſi nec delegata, nec promiſſa nouandi animo patri fuisset, mulieri ſolui debere, Labeo,& Trebatius putāt:Idq; verū est.

Si ad maritum ſpectat periculum ancillarum, ad eā ſpectat partus earum. Bar.

Mancipia in dotem ęstimata accepiſti : pactum conuentum deinde factū est,vt diuortio facto,tantidem æstimata redderes. nec de partu dotalium ancillarum mentio facta est . Manebit (inquit Labeo) partus tuus: quia is pro periculo mancipio rum penes te esse debet .

Si maritus per errorem promiſit plus debito : non pōt exigi vltra debitum . Bar.

Mulier , quæ centum dotis apud virum habebat,diuortio facto ducenta a viro errante stipulata erat . Labeo putat , quanta dos fuisset, tātam deberi:ſiue prudēs mulier plus esset ſtipulata , ſiue imprudēs. Labeonis ſententiam probo.

Dos primi matrimonij videtur in ſequenti matrimonio repetita : licèt matrimonium tertij in medio interuenerit : Bar.

Vxor diuortio facto partem dotis receperat, partē apud virū reliquerat , deinde alij nupſerat , iterū vidua facta ad priorē virū redierat,cui centū doti dederat, neq; eius pecuniæ , quæ reliqua ex priore dote erat, mentionem fecerat.Diuortio facto reliquū ex priore dote ijsdem diebus virum redditurum ait Labeo , quibus reddidisset,ſi supe rius diuortiū inter eos factum non esset: quoniā prioris dotis causa in ſequentem dotis obligationem esset trāslata , & hoc verum puto.

Dos acceptolata potest repeti , ſicut dos data. Bar.

Si vir ſocero ſuo iniuſſu vxoris,manente matrimonio dotem acceptā feciſſet : etiam ſi id propter egestatem ſoceri factum esset,viri tamen periculum futurum ait Labeo, & hoc verum est.

Pro qua parte mulier tenetur ſoluere, pro ea parte ad virum non ſpectat periculum. Bartolus.

Si quis pro muliere dotem viro promiſit, deinde hærede muliere relicta decesſit : qua ex parte mulier ei hæres esset, pro ea parte dotis periculum, quòd viri fuisset, ad mulierem pertinere,ait Labeo, quia nec melius, nec ęquius esset (quòd exigere vir ab vxore non potuisset) ob id ex detrimento viri mulierem locupletari : & hoc verum puto.

qui. §.ſi mulier.

Trosolutione huius contrarij dic considerāda esse verba promiſſionis:vt nota. in l. ſi prior, ſupra eo.secundum Bart.

Prudens . Ideſt, ſciens. Azo.

Imprudens . Ideſt , ignorans . facit ſ. de ædil.edic.l.1.§. causa.

Dederat . Præterid , quod remanſerat apud eum,& facit ſ. de iure dot. l. post diuortium.& l. dotem.& l.diuus. & l.ſi mulier. & ĵ.tit.2. l.redintegrato . Accurſius.

In P.Fl. centū decem doti, &c.

Si superius. Ideſt, primum . Acc.

Iniuſſu . Ideſt, ſine iuſſu,aliàs ſecus, vt ſ.ď iu. dot.l.ſi debitor. & facit in eo. titu.l.1. & l.ſi extraneus. & l.dotem. & l.cum fundo. §.1.

Ait.Labeo.Si postea locupletior fiat socer, uel eius hæres : ut ſ. de iu.dot. l.cum vir.Vel verius indiſtinctè:ut in eo. tit. l.uir ab eo.

Si quis . Extraneus .

Nec melius. Ideſt,nec bonum, nec æquum.

Non potuisset . Propter inopiam: idem tamen ſi potuisset exigere : nec enim obijcere potest mihi culpam, qui ex mea culpa ſentit lucrum : ut ſ.de iure dot. l.cum in fundo.§. quod ſi mulier . Azo. & facit in eo.tit. l.uir ab eo. & l. dotem. & l. promittendo.in fin. & ſ.eo.l.nupta. §.1.

Lucrum ſentiēs ex culpa mea mihi non pōt culpā imputare.

Mar.Cicer. lib.3. off.ſcribit hāc fuisse formulā arbitrij rei vxoriæ,qā æquus melius. Huius formulæ meminit Procu. Iaricō.c.42. ī fi. de ſol.

IN partem. Mulier dedit mihi in dotem seruum, habentem peculium, postea solutum est matrimonium. Certè ita benè debeo restituere peculium, sicut seruum: & in eo debeo teneri de dolo & culpa, sicut teneor pro alijs rebus dotalibus: & fructus ex eo debeo retinere, sicut ex alijs rebus dotalib⁹. Viuia.

In partem. Idest, pars dotis, quæ reddi debet.

Restitui. Debebit. quòd debet restituì præter quæsita ex re viri, vel opera serui dotalis: ut C. de rei vxo. act. §. itaque. & præter fructus peculij: vt hic subijcit.

Et culpam. Facit §. eod. l. in his. Item & §. de iu. dot. l. si legati. & l. si seruo. & de pecul. l. hic quæritur. §. 1.

Quomodo. Ideſt, ſicut. Accur.

Pertinebunt. Scilicet fructus: ut & §. de iur. dot. l. dotis. & C. de iu. dotium. l. pro oneribus. est enim tale peculium incrementum dotis Azo.

Vir tenetur de dolo, & culpa in quærendo, & conſeruando peculium: & fructus peculij ſpectant ad virum. Bar.

LXVIII.

N partẽ dotis reddẽdæ erit id, quod mulieri ex peculio serui restitui debebit: & ideo, & dolum, & culpam in eo peculio, vel acquirendo, vel conseruando maritus præstare debet: & fructus ex eo percepti quomodo cuiuslibet rei dotalis, ad maritum pertinebunt.

In iſto titu. Iuriſconſultus ſic procedit, quia primo ponit vnam diuiſionem generalem impenſarum vſque ibi, Neceſſariæ. ibi tractat de neceſſarijs vſque ad l. quod dicitur. §. vtiles. ibi incipit tractare de vtilibus vſque ad l.

I.

IMpensarum quædã sunt necessariæ, quædam voluptariæ. Necessariæ eæ dicuntur, quæ habent in se necessitatem impendẽdi: cæterùm si nulla sit necessitas, alio iure habentur. In necessarijs impensis hoc sciendum est, eas demum impensas dotem minuere, quæ in dotem factæ sunt, cæterùm si in dotem factæ non sint, non habent in se reputationem. Inter necessarias impensas esse Labeo ait moles in mare, vel flumen proiectas. Sed & si pistrinum, vel horreum necessariò factum sit: in necessarijs impensis habendum ait. Pro inde Vulcinius inquit, Si ædificium ruens, quod habere mulieri vtile erat, refecerit: aut si oliueta deiecta restaurauerit, vel ex stipulatione damni infecti, ne committatur præstiterit.

Scilicet ſine quib. negotium expediri non põt, vel ſine q bus res ef ficitur de terior: ut in ca. vt p̃ teritæ, in gl. 1. verſi. & dicunt expẽſæ. & de elec. de materia huius l. vi de in gl. a. c. 1. ex. de don. inter vir. & vx.

In P. Fl. reiecta. Haloã. ſcri pſit defecta.

Impensarum. Primò ponit diuisionem impensarum, quas facit quandoq; maritus circa res dotales: & dicit, quòd tria genera sunt: aliæ enim sunt necessariæ, aliæ utiles, aliæ voluptarię. Secundò dicit, quæ sunt necessariæ, ideſt, quæ fiunt propter necessitatem. Tertiò ponit quoddam proprium impensarum necessariarum: quia habent necesse fieri in dote: alias non compensantur cum dote, nec eam minuunt. Quartò ponit exemplum de necessarijs impensis vsque ad l. & in totum. Quintò dicit quare dicuntur necessariæ: scilicet quòd maritus habet eas necesse facere, & si non faciat, tenetur mulieri: sed pone, quod faciat, sed malum exitum habuerunt. Certè nihilominus minuunt dotem: & l. oc sit loco casus vsq; ad l. quod dicitur. Viu.

Necessariæ. Non ideo: quia maritus necesse habeat eas facere: quia secundum hanc significationem etiam vtiles dicerentur necessariæ: quia debet res dotales tueri: vt §. eodem. l. & in totum. & l. quod dicitur impensas. sed dicuntur necessariq, quia in se habẽt necessitatem impendendi. sic & ĵ. eo. l. impẽsæ. & ĵ. de verb. sig. l. impensæ.

In P. Fl. in res dotales factis,

In P. F. quę ad p̃sentis tẽporis, an vero ad p̃ sentis anni fructũ ptineat. Si in &c.

Impendendi. A lege impositam: quòd dic. vt ĵ. eod. l. 4. in princ. & de his dicitur vsque ad l. quòd dicitur. §. fina.

Necessitas. Quo ad ipsam rem: quia vel sunt vtiles, vel necessariæ.

In dotem. Ideſt, in res dotales, & ad perpetuam agri vtilitatem: vt ĵ. eo. l. 3. §. 1. nisi sit modica impensa: vt inf. cod. l. omnino. & l. penult.

Factæ sunt. Et ad perpetuã ipsius rei, in qua impenditur vtilitatem pertinẽt, & non sunt modicæ: vt inf. cod. l. penult. & l. omnino. & concor. §. de rei vxo. act. l. 1. §. necessariæ. Accur.

Non sint. Nec ad perpetuam agri vtilitatem pertinent: vt in conueniendo debitores, quorum nomina sunt data in dotem sibi: quia secundum Azo. cõuenisse videtur, vt suo sumptu hoc faciat: vel quia in res mulieris dotales impendit.

Reputationem. Scilicet i ipsam dotem minuendam: quia esset in necessarijs: vt ĵ. e. l. quod dicitur. §. 1. & facit Insti. de act. §. item si de dote. in fi. titu. & ĵ. ead. l. & de ritu nuptiarum. l. dotẽ. & de iure dotium. l. si is. §. quod dicitur. & C. de rei vxo. actio. §. sed nec & ĵ. de verbo. sign. l. impensæ. & etiam in præsenti. §.

Proiectas. Scilicet expendere, ut recuperet: uel expedit proijcere causa faciendi portum, vel causa munitionis: vel ne domus fundus rueret: vel pro clusa molendini, vel similibus.

Factum sit. Ideſt, refactum, alioqui contra ĵ. eodem l. veluti. & ĵ. de verbor. signific. l. impensæ §. in his, quę sunt contra secundum R. sed certè hoc potest esse, quòd licèt nouiter sit factum: tamen habetur inter necessarias impensas, & potest esse quòd inter vtiles. arg. eo. l. pen.

Vtile erat. Hæc adiectio fit ex sequentibus.

Præstiterit. Aliquid subaudi. & facit supra titu. 1. l. diuortio. §. planè. Sed quomodo præstitit aliquid ex stipulatione, cum non fuerit commissa? Respondeo præstitit. ne fortè committeretur super ista stipulatione transigendo vel dando aliquid vt remitteretur, cum esset mulieri vtile magis, quàm expectare stipulationis à se exposita euentum.

De Temi nario pul chrè Budæ. §. de vſufr. l. itẽ ſi fundi. §. ſeminã rios.

El si vites. Seminaria.

Loca, vbi frumentum ad seminandũ reponitur: vt & §. de vsufru. l. item si. §. penul. & ĵ. de fund. instru. l. cum de lanionis. §. cui fundus.

Vel ad eam. Vel pro & vel expositiuè pro ideſt. Sed quid si vt profit vsque ad decẽnium? Respõ. idem quòd si ad perpetuã vtilitatem, cum non sit ad præsentis tẽporis tantùm, & secundũ hoc, vel potest propriè legi.

Fructum Scilicet tantùm.

In præsentis. Scilicet anni vtilitatẽ tantùm sit impensum, & facit §. fam. ercis. l. fundus qui. & de do. inter vir. & vxor. l. si id quòd. §. 1. & ĵ. eod. l. omnino. & §. tit. 1. l. fructus. & l. in insulã.

Necessarijs. Hoc exponẽ: vt & inf. l. proxi.

II.

El si in valetudinem seruorũ impẽderit.

Quæ ſiunt ad perpetuam vtilitatem rei, dñr expẽſa neceſſariæ: ſed quæ factæ ſunt ad preſentem tantum vtilitatem, ſunt expenſæ vtiles.

III.

El si vites propagauerit, vel arbores curauerit, vel seminaria pro vtilitate agri fecerit necessarias impensas fecisse videbitur. Nos generaliter definimus, multũ interesse, an ad perpetuam vtilitatem agri, vel ad eam, quę non ad præsentis temporis fructum pertineat, an verò ad præsentis anni fructum. Si in præsenti: cum fructibus hoc compensandum, si verò non fuit ad præsens tantùm apta erogatio: necessarijs impensis compensandũ Iulianus putat.

Tin totũ id. Quòd ad ppetuam vtilitatem agri pũnet. Et not. quod impẽsa necessaria dicitur duobus modis. Primò vt ĵ. eo. l. impensæ. & de verb. signifi. l. impensę, & sic in pet. hęred. & rei vendic. dicuntur. Secundo, vt hic: quia vir habet necesse facere, aliàs est reus culpę, vt hic subijcit. Et sic accipitur supra l. proxim. & l. 1. Est ergo hic personę necessitas: sed ibi rei, quæ periret. alias & in vtraque significatione accipitur, cum tractamus de impensis in rebus dotalibus factis, secundum H. quod hic accipio quo ad hoc, vt facere teneatur: sed eis factis aliter vna, quàm alia repetitur: vt ĵ. l. proxi. & C. de rei vxo. act. §. sed nec ob impensas. Accur.

Præstabit. Videſ contra, quia semel cepit interesse: vt sup. si quis cau. l. qui autem. §. 1. & de edend. l. vbi. §. 1. Sed fortè hic fingitur non interfuisse sua propter casum huius periculi. vel speciale est inter virum & vxorem arg. ĵ. eo. l. omnino. Azo. & facit su. de negot. gest. l. sed an vltro §. 1. & l. siue hæreditaria. & i. de magi. conue. l. 1. §. si magistratus. & su. ad l. Aquil. si quis sumo §. fi. & ĵ. quòd vi aut clam. l. si alius. §. est & alia. & ĵ. ad Tertyll. l. 2. §. non solùm. & sup. mand. l. si procuratorem. §. mandati. Accur.

Vod dicitur. Hæc lex exponit illud quod est §. eod. l. 1. & 3. §. quòd impensæ necessariæ per meritũ factæ in res dotales minuunt dotẽ. Dicit enim illud esse intelligendũ, cum dos erat in pecunia tantùm, vel in pec. non ſpecieb. si aũt esset dos tm̃ in ſpeciebus non minuũtur ſpecies, sed ius dotis scilicet tantùm, & retinebit eas maritus sol. ma. do nec mulier ei satisfaciat, & hæc vera sunt quando expensæ sunt factæ in ipsa dote, nõ aliàs. Sed pone, quòd mulier satifecit marito de dictis speciebus impensis: numquid videſ dos crescere, quasi iam diminuta fuisset? an verò videtur ex integro permansisse, ita quod non fuerit diminuta, nec nunc videatur crescere: & dicitur, q̃ si pecunia fuerat in dote, videatur nunc crescere, nam diminuta fuerat ꝓpter dictas expensas. Sed pone quòd maritus soluto matrimonio restituit dotẽ vxori, necaliud dicit de impẽsis necessarijs quas fecerat in dotem: certè poterit condicere dotem, quasi eam indebitè soluerit. Vtiles autem. Vilo de nõ cessarijs impensis, nunc vult dicere de vtilibus & voluptarijs, & in hoc §. dicit quę dicũtur vtiles. l. seq. ponit exemplũ de vtilibus. in l. autem voluptariæ, dicitur quę sũt voluptarię. Item dicit quòd vtiles non minuũt dotẽ quãuis necessariæ minuant: sed tamen potest eas repetere maritus: & ita de-

IIII.

Tin totum id videtur necessarijs impensis contineri, quòd si a marito omissum sit, iudex tanti eum damnabit, quanti mulieris interfuerit, eas impensas fieri, sed hoc differt: quòd factarum ratio habetur, etiam si res malè gesta est: non factarum ita, si ob id res malè gesta est. Itaque si fulserit insulam ruẽtem, eaque exusta sit: impensas consequitur: si non fecerit, deusta ea, nihil præstabit.

Expenſæ neceſſariæ in dotem factę minuunt dotem & quantitatem in dote contentam, non corpora dotalia: ſecus ſi extra dotem ſint factę. Item muliere ſoluente eas, dos creſcit. Bartolus.

V.

Vod dr̃, Necessarias impẽsas dotẽ minuere, sic

Facit ad hanc l. ca. 1. in gl. 2. circa fi. extra de do. inter vir. & vxorẽ.

mum, si voluntate mulieris factæ sunt, vel si mulier non potest soluere expensas absq; eo quod vendat res in quibus factę sunt, quòd dicit si aliunde commodè potest soluere mulier, non requiritur eius voluntas ad hoc vt maritus possit repetere. Sed numquid voluptariæ poterunt repeti? & certè si maritus, vult auferre ornatum, quem posuit in rebus dotalib. qui ornatus potest marito aliquam vtilitatem afferre, & mulier nõ patiatur, debet marito restituere expẽsas, quas fecit in ornamento, alias non potest repeti, nec maritus põt auferre ornatum. Sed pone, quòd res dotales in quibus maritus fecerat voluptarias expensas, sunt propositæ ad vendendum: & sic dicta impensa faciet eas p us vendi, certè sine dubio tunc dẽt maritus repetitionem: alias non, etiam si voluntate mulieris factę sunt. Scias etiam quòd si maritus, velit donare mulieri constante matrimonio expensas necessarias vel vtiles, quas fecit in res dotales, & quas soluto matrimonio potest repetere: non valet donatio, & hoc vsque ad l. oino. in qua dicitur, quòd si maritus fecit modicas necessarias impẽsas in rebus dotalib⁹, nõ recuperat eas eo iudicio dotis, quo mulier agũ cõtra eum soluto matri. sed potest agere contra eam act. neg. gest. & hoc vsque ad l. neque. Viuia.

Quod dicitur. Vt Insti. d eact. §. pe. & §. de iur. dot. l. ſi is,

ſi is.§.quod dicitur.& C.de rei vxo.actiõ.l. 1.§.ſed ob. impenſas.& ĵ.eo.l. quod dicitur.

a Propter pecuniam. Impenſam. In dotem, ſubaudi.

b Cæterũ ⌣. Si hoc admitteremus. Io.

c Dotale ⌣. Quod eſt abſurdum ⌣.

d Manebit igit̃ &c.

Vel lege interrogatiuè, cęterum hęc res &c.& ſubaudi, non manebit igitur &c. Accur.

e Sed dotis. Ideſt. vniuerſitatis dotis quantum ad effectũ, quia ex illa ſatisfiet, & ſic poteſt dici, quod propter neceſſarias impenſas, cum ſolus fundus inæſtimatus datus eſt in dotẽ, dos ipſo iure minuitur: nõ tamen ipſe fundus dotalis minuitur, nam dos eſt nomen iuris, ideſt, ipſum ius quod eſt in dote, & facit ad hãc expoſitionẽ & hũc intellectum inf. de dot. prælc.l.1.§. ſed quod dixim⁹. ſic & cum aliquis eſt debitor in decem, dicemus ei⁹ patrimonium minutum in decem: nec tamen res quas ipſe habet minutæ sũt, vel eius eſſe deſierũt in aliquo, ſic & in pecuſio: vt & ſ.de pecul.l.peculium.§.ſi hæres.ſic & in hæreditate: vt infra de verbor.ſignifica.l. hæreditatis appellatio.& C.de bon.quæ liber.l.fi.§. ſinautem.& hoc ideo quia peculium, patrimonium ⌣, hæreditas, & dos, nomina iuris ſunt, ſed ſi poſtea mulier intra annum expenſas non offerat: deſinit fundus totus, ſi tantæ ſint impenſę, vel pars fundi eſſet dotalis. vt ſuprà de iure dot.l.ſi is.§.quod dicitur. Sed ſi maritus velit magis repetere expenſas, quam retinere fundum poteſt ⌣ C.de ędific.priuat. l.ſi vt proponis. & ſupra proxim. l.cum duobus.§.idem reſpondit. Alij dixerunt, quod ſtatim deſinit eſſe res dotalis, ſed ſi intra annum offerat pecuniam mulier: creſcit dos, & incipit eſſe dotalis. Et in hac opinio. fuit Scæuola: quod apparet per id quod dicitur in d.§.quod dicitur. in l. ſi is. vbi dicit, cuius rei manifeſtior in fundo iniquitas eſt, & poſtea: nam ſi deſinit, & in fine poſtea, & magis eſt vt ager in cauſam dotis reuertatur, ſed interim alienatio fundi inhibeatur. Ex prędictis ergo apparet, quod lex prædicta, ſi is: huic non ob. quę ſolet ſignari illi contraria. Vel quia quod dicit hic, abſurdum eſt diminutionem corporis fieri propter pecuniam, ſubaudiendum ab initio, ſed poſt ſecus, Vel non fit diminutio partis corporis, ſed totum deſinit in dote eſſe, ſi tantæ fiant impenſæ, quanti eſt fundus. Vel illud quod dicitur in l.ſi is.Scæuolæ opinio eſt, quæ hic corrigitur: Et in vltimo §.illius.l.vide tur corrigi per id, quòd dicitur ĩ fine, inhibeatur: licèt illud ſit factum pro illo quod dicit: reuertatur. Item illud eſt contra eum quod dicitur, manifeſtior eſt iniquitas in fundo: verum illud ſolemus exponere, Id eſt, eſſe videtur: nam non eſt iniquitas: vt dicitur in ſuperiori, & vt dicitur in fine illius §.quando autem erit accipiendũ ſ vt & Põponius ait) nõ vt ipſæ res corporaliter diminuat: vt puta fundus, vel quodcunq; aliud corp⁹: etenim abſurdum eſt diminutionem corporis fieri ,ppter pecuniam, cęterum hæc res faciet deſinere fundum eſſe dotalem, vel partem eius: manebit igitur maritus in rerum detentationẽ, donec ei ſatisfiat, non enim ipſo iure corporum, ſed dotis fit diminutio, vbi ergo admittimus diminutionem dotis ipſo iure fieri? Vbi non ſunt corpora, ſed pecunia, nam in pecunia ratio admittit diminutionem fieri. Proinde ſi ęſtimata corpora ĩ dotem data ſint: ipſo iure dos diminuetur per impenſas neceſſarias. Hoc de ijs impenſis dictum eſt, quæ in dotem ipſam factæ ſint: cæterum ſi extrinſecus, non minuent dotem. Sed ſi impẽſis neceſſarijs mulier ſatisfecerit: vtrũ dos creſcat, an verò dicimus, ex integro videri dotem? Et ego, vbi pecunia data eſt, nõ dubito dotem videri creuiſſe.

Tota dos ſoluta ſine deductione impenſarum neceſſariarum, indebiti conditione condicitur. Bart.

Si dos tota ſoluta ſit nõ habita ratione impẽſarũ: vindẽdũ eſt, an cõdici poſſit id, quod pro impenſis neceſſarijs cõpenſari ſolet. Et Marcellus admittit conditioni corpus æſtimatum cum quantitate eſt in dotem, vel cum corporibus æſtimatis, quod idem eſt: vt C.de iur.dot.l.quoties. tunc ſecũdum omnes ipſo iure minuitur dos propter impenſas neceſſarias, & decreſcit dos in quantitate data in dotem ⌣, vel in quantitate ęſtimata, & hoc eſt quod dicitur ĵ. pro xi. §. ibi, ergo &c. & ſ. de iure dot. l. ſi is. §.fina. H.& ſecundum hoc intellige. C. de rei vxor. actio.§. ſed nec ob impenſas & Inſtit. de actio. §. propter retentionem ⌣.

Vbi ergo. Aliàs ibi, & ẽ plana. aliàs vbi, & l. interrogatiuè, & erit reſponſio, vbi non ſunt corpora, &c.

Sed pecunia.

Corporis ad pecuniam nõ fit cõpenſatio.

Cum corporibus in æſtimatis, ſubaudi. Hug.

Nam⁹ pecunia. Quia pecuniæ ad pecuniam ipſo iure fit compẽſatio, ſed non corporis ad pecuniam. Azo. vt ſ. de cond. indeb. l. ſi nõ ſortem.§.ſi centum.& de pign. act. l. ſi conuenerit.

Æſtimata. Scilicet cum alijs æſtimatis. H.

Dos. Pecunię ſeu æſtimationis.

Impenſas. Factas in rebus æſtimatis.

Factę ſint, Ad perpetuam agri vtilitatem ⌣.

Si extrinſecus. Cum non ad vtilitatem agri perpetuam: vt ſ.eo.l.3.& ſubiunge exempla: vt inf.eo.l.omnino.& ſ.e.l. 1.§.in neceſſarijs.& ſ.ti. 1.l.fruct⁹.& ſ.de do.inter vir.& vxo.l.ſi id quod.§. 1.& l.ſed ſi vir ex lana.§.ſi,& l.ſi prædia. H.

Ex integro. Ideſt, de nouo conſtitutam ⌣. H.

Vbi pecunia data eſt: Subaudi. & fundus in quem impenſum eſt.

Creuiſſe ⌣. Sicut enim erat diminuta ipſo iure: vt ſupra proxim. ita econtra creſcit, & idem dici poteſt vbi corpus tantum, ſi dicamus quod decreſcit, ſecundum opinionem Sceuolę: vt ſupra de iure do.l.ſi is.§. fi.& facit ſupra de pecul.l.peculiũ.§. ſi pro hæred. & de donat.inter virum & vxor. l.cum hic.§.ſi nurus ſocero. Et eſt hic argu.ad feudum, nam vbi feudum quòd habeo eſt auitum, tranſit ad fratres meos me mortuo ſine filio, ſi verò mihi conceſſum, redit ad dominum ⌣. Sed pone, quòd commiſi feloniam, & amiſi fundum auitum: dominus remiſit mihi feloniam, non videtur de nouo datum: & ſic tranſibit ad fratres meos tanquam auitum, nõ de nouo mihi conceſſum: non autem reuertitur ad dominum de nouo, ſecundum Hug. Item ſi ſolus fundus eſt in dotem, & tantùm eſt impenſum quanti eſt: ſicut dicitur minui, ſic & creſcere reſtituis impenſis, ſed vbi minus, nec decreſcit, ergo nec creſcit: vt patet ex his quæ diximus ſupra eadem l. Accur.

Repudiata paterna hæreditate repudiatũ nõ quæritur. de hoc Bald. cum multis nota. alijs in l. q ſe patris. 9. col. C. vnde ĩ be. Angeſ in Auth. de nup. §. ſi vero. colla. 4.

Condictioni. Indebiti, quaſi plus debito ſolutũ ſit: vt & ſ.de condi.inde.l.qui exceptionem.§.ſi pars. nec ob. ĵ.eo.tit.l.ex quibus, quia hic etiam petitionem habet vir: per acti.mandati, vel nego.geſto. vt ſupr. tit. 1.l. diuortio.

diuortio.§.impendia & C.de rei vxo.act.l.1.§.ſed nec ob impenſas.& facit ĵ.tit. 1.l.ſi cum dos.& ſ.de condi. inde.l.qui inuicem.& de compen.l.ſi ambo.ibi, ſi quis igitur, &c.

Plerique. Iuriſconſulti, cum dicant, quòd nõ datur cond. indeb.

Fecerit. Et deteriorem eſſe non ſinunt: vt ĵ. de verborum ſignifi.l.impenſæ.

Eluti ſi nouellerum. Id eſt, nouam terram fecerit: vt ſ.de petihæred. l.vtiles. Vel, ideſt terram præciſam: vt ĵ.de verb.ſignific.l.Sylua.§.noualis. Vel, ideſt, nouam plantationem vineæ, vel oliueti: vt ſ.de fund.do.l.vir in fundo. Acc.

Piſtrinum. Supra eo.l. 1. §.inter. contra.Sol.vt ibi.

Tabernæ appellatio quid concinnat.

Tabernam ⌣. Tabernæ appellatio.de clarat omne vtile ⌣ ad habitandũ: non qđ ex tabulis clauditur, & expone: vt ĵ.de verbo.ſign.l.tabernæ.

Oluptariæ. Alias voluptariæ.

Exornant. Subaudi duntaxat, non autem fructum augẽt. & da exempla ĵ. de verb. ſign. l.impenſæ.§.fi.

Quarum. Scilicet omnium impenſarum illæ quæ vtiles ſunt, nõ quidẽ, &c. quòd faciunt neceſſariæ: vt ſ.eo.l.quod dicitur. Vel dic, quarũ ſcilicet voluptariarum illæ quæ sũt vtiles &c. quædam enim voluptariæ vtiles ſunt: vt ĵ. eo.l. quod ſi.

Exactionem ⌣. Habent per actio. man. vel neg. geſt. vt C.de rei vxor.act.§. ſed nec.& ſ.titu.1.l. diuortio. §. impendia. & intellige ſecũdum quòd in l. proxi. dices.

Tiliũ. Deductionem. Ideſt, retentionem ⌣: ſed hodie ceſſat, & competit rei vxor. actio. vt C.de rei vxor. actio.§.ſed nec. vel dic deductionem, ideſt exactionem.

Si voluntate ⌣. C.de rei vxor.actio.§.ſed nec.cõtra. Solu. quod hic dicitur, eſt ſecundum naturam actionis rei vxor. vt ibi dicit, hodie enim aliud eſt, vt ibi. Vel refert, poteſt aliunde ſoluere mulier commodè, & tũc quod ibi: alias non, vt hic ſubijcit: alias enim non eſſent vtiles. Si autem qñ fecit viralia erat ſoluendo: nunc non, quid erit? Reſpon. ſatis eſt, quia ſufficit vtiliter eſſe cœptũ: vt ſ. de neg. geſt. l. ſed an vltro. §. 1. facit. ſ.de rei vend.l. in fundo. & de pig. act.l.ſi ſeruus. & de nox. act.l.ſi ſeruus. §. 1.& ĵ.de ver.ſign. l.impenſæ. Accur.

Ro voluptarijs.

Profuturum eſt ei, ideſt ad eius commodum, non aliàs: quia non eſt indulgendum &c. vt ſ.de rei ven. l.in fundo. Sed arg. contra ſ.de in.dot. l.cum in fundo.§.diuortio autẽ. in fi.§.& facit C. de rei vxo.act.l.1.§.ſed nec. & de rei vendi. l.domum. & ſ.de ⌣ peti.hære.l.vtiles. & de in rem ver. l.4.§. ſed ſi mutuat.

Not. tũ expenſas nondũ factas ſed faciẽdas nõ poſſe taxari: ſingulariter not. Bal. ĩ mar. ver. expenſæ. & poſt eũ Inn. in c. cum veniſſet. de eo q. mit. in poſſ.

In P.Fl. incipit. Et pro &c.

Profuturum &c.

Dic quòd in illis iurib⁹ contra ex detractione vſusfructus poteſt vtilitas percipi vt ſ.ti.1.l.vſufructu. hic ex detractione impenſarum voluptariarum non, ſm Dyn. Item petit ibi quod ſuũ eſt, ideo ſibi reſtituit ſecundum Bar.

Alc. lib. 1. ptermi. in hũc locũ, mercales inq t res interp tatus eſt Ang. Politia. eũ res ſimpliciter venales: q ſnia vulgo reprobatur: qñ nõ generaliter venale ſignificat, ſed q præter ſuos vſus venale paterfam. hẽt: alioq hic apud Iuriſconſultũ oẽs impẽſę vtiles eſſẽt, quæ in aliquã rem fuiſſent factæ natura ſua vẽdibiles, qđ nõ ꝓbo. placet itaq; Baptiſtæ Piſtoien. c. anno poſter.

Vòd ſi. Impenſæ. Scilicet voluptariæ. & facit ſ.de rei vend.l. niſi ſi venalem. & l. in fundo. in fi. Hug. n Non voluptariæ. Supra de in rẽ verſo. l.4. §. ſed ſi mutua.& §.nec non illud. contra. Solu. hic ſpeciale inter cõiuges: vt C.de rei vxo. actio. l.1. §. ſed nec. hic tamen fit deductio: vt ſ. eod.l.pro voluptarijs. Acc.

N voluptarijs.

Inhibitã. vnde ſi velit maritus donare impenſas vxori vtiles, vel neceſſarias quas repetere poterat: non valet donatio: vt hic, & ſupra de donatio. inter virum, & vxor. l.ſi is.§.1. & l. ſed ſi vir.§.fina. Fallit tamen quandoque: vt in d.ll. & in l.ſi id quod. §. ſi quas ſerui. & in duabus legibus ſeq. Hug.

IX.

* Ro voluptarijs impenſis, niſi parata ſit mulier pati maritum tollentem, exactionem patitur. Nam ſi vult habere rẽ mulier: reddere ea, quę impenſa ſunt, marito debet: aut ſi non vult, pati debet tollentem, ſi modo recipiant ſeparationẽ, cæterũ ſi non recipiant relinquendæ ſunt. Ita enim permittendum eſt marito auferre ornatum, quem poſuit, ſi futurum eſt eius, quod abſtulit.

X.

Vòd ſi eæ res, in quibus impenſæ factę ſunt, promercales fuerint: tales impenſæ non voluptariæ, ſed vtiles ſunt.

XI.

N voluptarijs autem Ariſto ſcribit, nec ſi voluntate mulieris factæ ſunt, exactionem parere. Donationem inter virum & vxorem circa impenſas quoque inhibitam, verè Sabinus ſcribit.

In actione de dote, de impenſa modica non curatur, ſecus in actione neg. geſt. Bartolus.

XII.

Mnino, & in ædificandis ędibus, &

ſi ablatum viri commodo edat; aliàs ſecus, & ſi non patitur, debet ſoluere. Bar.

IX.

* Ro voluptarijs impenſis, niſi parata ſit mulier pati maritum tollentem, exactionem patitur. Nam ſi vult habere rẽ mulier: reddere ea, quę impenſa ſunt, marito debet: aut ſi non vult, pati debet tollentem, ſi modo recipiant ſeparationẽ, cæterũ ſi non recipiant relinquendæ ſunt. Ita enim permittendum eſt marito auferre ornatum, quem poſuit, ſi futurum eſt eius, quod abſtulit.

X.

Vòd ſi eæ res, in quibus impenſæ factę ſunt, promercales fuerint: tales impenſæ non voluptariæ, ſed vtiles ſunt.

XI.

N voluptarijs autem Ariſto ſcribit, nec ſi voluntate mulieris factæ ſunt, exactionem parere. Donationem inter virum & vxorem circa impenſas quoque inhibitam, verè Sabinus ſcribit.

In actione de dote, de impenſa modica non curatur, ſecus in actione neg. geſt. Bartolus.

XII.

Mnino, & in ædificandis. Scilicet de nouo, ꝓ dic &

die &, pro ideſt, & quòd ſubijcit reponendis, ideſt reſciendis. Accur.

Modicas. Scilicet vſq; ad duos aureos: ut ſup. de dolo. l. ſi oleum. §. fina. & l. ſeq. Vel dic verum arbitrio iudicis: vt §. commo. l. in rebus. §. poſſunt, & de vſufruc. l. hactenus. & arg. j. de iu. delib. l. 1. §. 1. aliàs deducitur modica, quæ non excedit vires dotis: vt in annuo donato à viro vxori: vt §. de don. inter vir. & vx. l. ex annuo. in prin. Sed ad id quod dicitur, impenſam in ædificando modicam non repeti, eſt contra §. de don. inter vir. & vxo. l. ſed ſi mors. §. fina. quæ eſt contra. Solu. ibi magna. Item quod hic innuit donatum ad reædificandum repeti ſi non eſt modicum, eſt contra, §. de donat. inter virum, & vxo. l. quod ſi vir. Sed poteſt dici, quod ibi fuit modica. Vel fortè aliud dicit l. iſta, ſcilicet, quòd ſi vir in res vxoris modicam facit impenſam videatur donare: maximè in dotalibus negotijs, vt hic dicit: & ſic ceſſet repetitio: ſed ſi eſt magna impenſa, non præſumatur, & ita competit ad repetendum nego. geſto. actio. & probatur hoc apertè. §. de donat. inter virum, & vxo. l. vtrum. & j. eod. l. quod dicitur. in fi.

Cõcor. cum ptin. huius l. c. pe. cũ glo. fina. extra de eo qui mit. i poſ. cã rei ſer.

Arbiter. Ideſt iudex. ſic C. de poſtu. l. quiſquis.

Alioquin. Ideſt ſi magna ſit impenſa, nego. geſto. actione repetatur. Vel alioqui, ideſt ſi dicamus modicam impenſam repeti, iam non intererit inter actionem neg. geſt. in qua etiam modica repetuntur, & iudicium dotis, in quo non repetuntur modica. Sed quomodo poſſit adaptari iudicium dotis ad impẽſas, cum illud iudicium contra virum, non autem viro detur? Reſpon. loquitur de impenſa facta ab vxore in re viri: quod non placet vt illa repetatur iudicio dotis. Alij, vt R. quòd eſt actio de dote directa, & contraria, quæ contraria hic datur, ſed de hac contraria non memini me inueniſſe, nec etiam poteſt dici, quod cõpetat ex ſtipulatu pro expenſis. Dic ergo iudicium dotis competere viro pro expenſis, ideſt deductionem ex dote: nam aget vxor iudicio dotis: dicet vir, volo deducere hoc iudicio: dicet vxor non potes, ſed agas neg. geſt. Et not. quod quidam dicunt, quod hæc deductio pro expenſa non modica habuit locum tempore huius l. ſed hodie contra: vt C. de rei vxo. actio. §. 1. §. ſed nec. Sed Hugo. dicit etiam ſecundum hæc tempora non habere locum. ſed antiquiori tempore ſic, & facit infra de libe. agnoſc. l. ſi quis à liberis. §. ſi mater.

Iudicium dotis, an viro pro expẽſis factis in re dotali cõpetat.

Eque ſtipendium. Maritus ſoluit tributum pro prædio dotali conſtante matrimonio: eo ſoluto vult repetere à muliere. Certè non poteſt: quia iſtud onus eſt fructuum. Viu.

Sũpendiũ & tributũ an differant.

d Nec ſtipendium. Stipendium, & tributum idem eſt: licèt ex diuerſis cauſis dicantur: vt j. de verb. ſign. l. ſi ager. §. 1. & facit C. ſine cen. vel rel. l. 1. & l. fi. & inf. de vſufruct. lega. l. quæro. & ſupra de vſufruct. l. hactenus. Accurſius.

Mpenſæ. Hæc lex dicit, quæ ſunt neceſſariæ impenſæ, & de eis ponit exẽpla: & dicit quæ sũt vtiles, & de eis ponit exemplum: & quæ voluptariæ. & ponit exemplum. Viui.

in reponendis, propagandisq; vineis, & in valetudine mãcipiorum modicas impenſas non debet arbiter curare: alioquin negotiorum geſtorum potius, quàm de dote iudicium videbitur.

Qui percepit fructus, debet tributa, & collectas ſoluere. Bar.

XIII.

Eque ſtipendium, neque tributum ob dotalem fundum præſtita, exigere vir a muliere poteſt: onus enim fructuum, hæc impendia ſunt.

XIIII.

Mpenſæ neceſſariæ ſunt, quibus non factis dos imminuitur: veluti aggeres facere, flumina auertere, ædificia vetera fulcire, iter reficere, arbores in locum demortuarum reponere. Vtiles ſunt: veluti pecora prædijs imponere: ideſt, ſtercorare. Voluptariæ ſunt balinea extruere.

Impenſa neceſſaria duob. modis dicit. Voluptuoſq.

Impenſa neceſſaria minuũt dotem, ſi in dote ſunt facta ad perpetuam vtilitatem: ſecus ſi cauſa quærendorum fructuum, vel ad temporalem rei cuſtodiam. Bart.

XV.

Vod dr, impenſas, quæ in res dotales neceſſariò ſunt factæ, dotem diminuere, ita interpretandum eſt: vt ſi quid extra minuunt dotem. ſicut & determinauit in aliqua alia l. ſupra eo. l. quod dicitur. & dicit, quod ſi aliquid impenſum eſt per maritum extra tutelam neceſſariam rerum dotalium, & non ad perpetuam earum vtilitatem: illa impenſa non minuit dotem: puta quia dotalibus mancipijs dedit alimenta, vel fecit adaptari parietem in domo dotali, vt nix non veniret: & fecit adaptari agrum dotalem, quamuis enim iſta, & ſimilia neceſſaria fiant, tamen non pertinent ad perpetuam vtilitatem rerum dotalium, ideo dotem non minuunt, & res dotales earum fructibus dictas impẽſas reficiunt marito, ideſt, compenſantur cum fructibus: nam multo magis videris tu marite percepiſſe ex his prædijs dotalibus deductis dictis impenſis ex perceptione per te facta fructum ex prædijs dotalibus, quia debent deduci: multo magis dico, quàm videaris in dictas res dotales impendiſſe tantum vt ita repetas expenſas prædictas, vel in dotem compenſes, & lucreris fructus, quod eſſe non debet: & vt generaliter dicam, ego non poſſum tibi definire, quæ ſint illæ expenſæ, quæ dotem poſſunt minuere, ſed iudex debet æſtimare ex genere expenſarum: vt ſi ſunt neceſſariæ, minuant dotem: alias non. Item ex magnitudine neceſſariarum expenſarum: quia ſi ſunt modicæ, non minuent dotem: vt §. eo. l. omnino, alias ſic, vt §. l. 1. 3. reſpon. & l. quod dicitur. Item etiam id potiſſimum debet dictus iudex inſpicere: vtrum ſint factæ expenſæ gratia quærendorum fructuũ, & ſi ideo ſunt factæ, non audiat maritum repetentem, vel in dotem compenſare volentem. Si autem non gratia fructuũ quærendorum ſunt factæ, tunc inſpiciat genus, & quantitatem. h. d. cum l. ſeq.

Definitio in iure periculoſa eſt.

In P. Fl. id eſt, in ea cauſa ſit Haloãd. ſcripſit, id demum in ea &c.

In P. Fl. & quæ mis.

In P. Fl. tã impẽdas in eas.

i Minuere. Vt & §. eo. l. quod dicitur, cum concor.

Extra.

a Extra tutelam. Id eſt perpetuam rei vtilitatem: vt ſuprà, eo. l. 3. §. nos generaliter.

b Tueri. Ad tempus ſaltẽ, ſicut fructuarius: vt ſupra, de vſufr. l. hactenus. & l. ſed & ſi quid. §. 1. & poſſeſſor quilibet, vt §. ad exhi. l. ſed & ſi hæreditas. §. 1. & de rei ven. l. ſi res. & §. commo. l. in rebus. §. poſſunt.

c Refectio. Scilicet facta ut tutius habitetur.

d Minuent. Quòd eſt falsũ: vt ſupra. eo. l. omnino.

e Sed ipſæ res. Scilicet dotales.

f Intelligũtur. Scilicet tales impẽſas.

g Impediſſe. Alias impẽdas, id eſt, impendere videaris.

h Deducto eo. Scilicet qđ impenſum eſt: vt & §. eo. l. 3. §. nos generaliter, & l. neque ſtipendiũ, & ſupra. de pet. hære. l. ſi à patre. §. fi. & ſuprà, titu. 1. l. fructus, & l. diuortio §. impendia. & infra de vſufruct. lega. l. quæro.

Videaris. Quia fit compẽſatio cũ fructibus.

In vniuerſum. Quia omnis definitio in iure periculoſa eſt: vt j. de regu. iu. l. omnis. & ſupra de vſur. l. mora. cum ſimi.

Ex genere. Id eſt, ex cauſa, & qualitate. ſcilicet vtrum ad perpetuã rei vtilitatẽ, vel ad fructũ præſentis anni: vt ſupra, eod. l. 3. §. nos generaliter.

Et magnitudine. Id eſt, quantitate: vt ſup. eo. l. omnino, & ſic ex his, id eſt, qualitate, & quantitate impẽſarũ põt colligi propoſitũ impẽdentis, an velit repetere vel nõ: vt j. de auro & argen. l. Scia. in fin. & ſupra de donat. inter virum, & vxorem. l. vtrum. & ſequen. lex continuatur cum iſta.

T ante. Factæ erunt. Hic accipe, eas vir &c. quod eſt j.

Colendi cauſa. Scilicet perpetuò per conſequentiam.

Percipiendo. Fructus præſentis anni.

Conſeruandam. Diutius. Acc.

Facit. Id eſt facere debet.

Nec vllam. Sic ergo ex mente impendentis iudicatur neceſſaria, & minuit dotem ipſo iure: alias non, & cum fructibus compenſatur: vt ſupra. l. prox. in fi. & facit §. famil. ercis. l. fundus qui dotis. & no. §. l. proxi. ibi, deducto eo &c. cum concor.

tutelam neceſſariam in res dotales impenſum ſit: id non in ea cauſa ſit, nã tueri res dotales vir ſuo ſumptu debet, alioquin tam cibaria dotalibus mãcipijs data, quàm quæ vis modica ædificiorum dotalium refectio, & agrorum quoque cultura dotem minuent. Omnia enim hæc in ſpecie neceſſariarum impenſarum ſunt. Sed ipſæ res ita præſtare intelligũtur, vt non tam impendiſſe in eas, quam deducto eo minus ex his percepiſſe videaris. Quæ a utem impendia ſecundum eam diſtinctionem ex dote deduci debeant: non tam facilè in vniuerſum definiri, quàm per ſingula ex genere & magnitudine impendiorum æſtimari poſſunt.

XVI.

T ante omnia quæcunque impẽſæ quærendorum fructuum cauſa factæ erunt (quanquàm eædem etiam colendi cauſa fiant, ideoque non ſolum ad percipiendos fructus, ſed etiam ad cõſeruandam ipſam rem, ſpeciemque eius neceſſariæ ſunt) eas vir ex ſuo facit, nec vllam habet eo nomine ex dote deductionem.

DE ACTIONE RERUM AMOTARUM.

Quja in ſoluendis matrimonijs per diuortiũ fiunt amotiones rerum, ideo de his. d. Vel quia repetitioni dotis de qua dixit ſupra, de iur. do opponitur cõpenſatio ob res amotas, vt C. eod. l. 1. ideo de hoc dicit.

I.

Erũ. C. Titia mea, vxor exiſtens amouit mihi quaſdam res cogitãs à me ſe parare: poſtea ſolutũ eſt matrimoniũ inter me & eã, nũquid poſſũ contra eã agere furti actione? Et dr q̃ non. imo agã actione rerũ amot. quamuis enim fecerit mihi furtũ, nõ tñ obligatur mihi furti, & iſtud contingit pp honorẽ p̃teriti mrimonij, q̃a ergo nõ ẽ nata actio furti, vt dictũ eſt, bñ põt adhuc naſci, ſi mulier dictas res contrectet ſolut. matr. Sed ſi ſeruꝰ vxoris meæ mihi furtũ fecerit certè habebo cõtra vxorẽ noxalẽ furti actionẽ nomine ſerui, & non ſuo. Quid ſi vxor mea fecit furtũ ei, cui hęres sũ? Certè furti mihi obligata eſt, ſed i honorem mrimonij nõ agã cõtra eã niſi cõditione furtua. Et idẽ eſt ſi mihi fecit furtũ ante, q̃ mihi nuberet. Itẽ q̃d ſi nõ extãt res, quas mihi amouit cõſtãte matrimonio, puta q̃a eas comedit vel aliter cõſũpſit mulier facto diuortio? Certè nihilominus locũ habet hęc actio rerum amotarum. Viuia.

'Sic in P. Flo. Halo. autem diſtulit has voces, De actione.

Huc pti nẽt q̃ ſcribit Plutarchus ĩ prĉceptis cõnubialibus, prę cepto xx. 1 Cõcor. glo. ſuper tit. extra. de iudi. & ibi ponit ad numerum. 12. ſignificationes huius dictionis, iudiciũ.

Rerum amotarum. Amouere dicuntur largè, ſi celatæ: delatæ conſumptæ, & contractæ ſunt doloſè, non errando: vt j. eo. l. & ideo. §. itẽ verum. & j. de acquirẽ. l. ſi ſeruum quis. §. amouiſſe. & §. amouere.

Iudiciũ. Id eſt, actio. 1 ſic. C. de trãſl. l. age. Alij aliter dicũt: vt Inſt. qui. nõ eſt permiſ. fa. te. §. præterea. Acc.

Vxor fuit. Alioqui ſecus. vt j. eod. l. ſi concubina. in prin. Item no. quæ eſt j. eo. l. rerum quidem. Sed contra. C. de fur. l. fi. §. fi. Sol. vt ibi.

Neruæ & Caſſio. Scilicet exiſtimantibus.

Societas vitæ. Scilicet diuinæ, & humanæ. C. de cri. expi. hær. l. aduerſus, & C. de fur. l. quamuis, & ſupra, de ri. nup. l. 1. & facit. j. ad mu. l. fi. §. 2. & ſupra, de iud. l. exigere. & j. de cri. expi. hære. Luxor.

a Alijs. Subaudi exiſtimantibus.

a Non esse actionem contra ℣. de fur. l. si quis vxori circa prin. sed expone, vt ibi.

b Cõstituto. Id est aperto: vt Institu. de obli. quæ ex delicto nasc. §. hi qui. & ℣. de fur. l. serui. & filij. Sed an cond. fur. teneatur vxor viro, quærit Ioan. & non soluit, sed vr qđ non: vt ℣. l. proxi. & ℣. de obseq. l. honori. & l. parens. Sed ar. cõtra. ℣. eo. l. & ideo. §. 1. & l. rerũ quidẽ. Accur. Dic ꝙ ibi in l. & ideo sunt casus speciales secũ dum Barto. hic ad l. autem rerum quidẽ. respondet vt per Barto. ibidem.

*Constituto iure aliqd receptum aut indultũ esse, quam significationẽ habet, elegãter explicat Aliciat. lib. parerg. 7. cap. 26.

Vnde veteribꝰ placuit, vt si qd iurgij inter virũ & vxorẽ interfessisset id nõ apud iudices, sed priuatim inter se ipsimet inuicẽ locuti dirimerent. Val. Max. li. 2. cap. 1.

Am in honorẽ vxorem Amouentem Secus ergo si desijt esse uxor cum amouet, vel cũ seruus eius amouet, vel ipsa ante cõiugium, vel ipsa postea extraneo, cui vir fiat hæres: vbi videt habere locum actio furti, sed fauore matrimonij condi. furti datur: vt subijcit.

T ideo. huius l. planus est vsque ad §. si filia. Si nilia. Filia mea in mea potestate cõstituta viro suo aliqua res amouit. Certe ego pater teneor marito actione rerũ amota. de peculio filiæ meæ, ipsa autem neque furti neque rer. amo. tenetur: in casu tamen teneor in solidum: puta si agam contra generũ meum. solut. matri. & repeto ab eo dotem, quam ei dedi ꝓ filia mea, ego dico adiuncta filiæ persona, id est noie meo, & filiæ meæ, cum mihi & ei sit actio de dote communis: vt supra, tit. 2. l. 2. §. quod si patris. nam tunc cũ agam nomine filiæ, teneor insolidum defendere in act. re amo. & defendendo satisdare: sed si mortua sit filia, nullo modo teneor nomine filiæ, sed teneor meo noie in quantũ locupletior sum factus ex rebus amotis per filiã, meã. locupletior autẽ videor esse factus, & si dolo feci quo minus ad me peruenirẽt res amotæ. Itẽ & si viua est filia, nihilominus teneor, noie ꝓprio illa, quæ ad me peruenerunt, & hoc vsque ad l. contra. Viuia.

d Tenebitur. Sicut quilibet extraneus, & hoc ideo, quia ab initio non fuit nata actio furti: vt ℣. de fur. l. ei qui. Item not. hic, quòd causa cessante nõ cessat effectus: cum facto diuortio, nisi contrectet, non detur actio: furti, sic. & ℣. de quæstio. l. vnius. §. seruus. & ℣. de pec. l. fi. & facit quod no. ℣. de vsufr. l. sequitur. §. si rem pignor. C. de noxa. l. 1. & supra de noxa. l. 1. & sup de mino. l. verum.

e Agere possumus. Contra infra. eo. l. si mulier. §. 1. Solu. vt ibi: Accursius.

f Vel nobis. Fecit ipsa furtum. ℣.

g In vtroque casu. Id est, in secũdo & tertio & quarto respon. nõ autem in primo: licet quidã cõtra etiã ad primum referant, ne obsit ℣. eod. l. si mulier. Item quod dicit dari condicti. furti. dicũt. ideo quia deest rerũ amotarum: quæ & condictio appellatur: vt ℣. eod. l. rerum amotarũ, ꝙ non placet: quia illa non datur constante matrimonio, vt C. eod. l. 2. ꝙ esset opus in his tribus responsis. Item nõ datur nisi causa diuortij fit amotum, & diuortium sit secutum: vt ℣. eod. l. rerum amot. Vel cum vxor de vita viri desperasset: vt inf. eod. l. si mulier. quæ non sunt hic, dicas ergo dari cõdi. fur. & sunt speciales casus. Nec obstat ad id quod notatur in l. 1. in fin. & facit inf. de sol. l. cum quis. §. 1. & ℣. de fur. l. si quis vxor. in prin. & sup. de ijs qui not. infamia. l. seruus Accursius.

Contineri. Facit ℣. eo. l. si concubina. §. 1. & ℣. de acq. hær. l. si seruum. §. amouisse. & §. amouerit.

Amouerit diuortij causa.

Dandam actionẽ. Scilicet rerum amot. vel condictionẽ, nã non est propriũ nomen actionis de peculio, vt sup. de pecu. l. 3. §. cui cõgruit. Et dic in patrem, id est, in quãtũ ad eum peruenit, vel locupletatũ est peculium: vt sup. de pecu. l. 3. §. ex cã. & de cond. fur. l. 4. & ℣. eo. l. viua quoque. & idem in omni maleficio: vt ℣. de vi & vi ar. l. 1. §. familiæ. licet noxaliter ex eis agi consueuerit: vt §. de ijs qui deic. vel effu. l. 1. §. cũ seruus, & sic intelligitur §. de cond. fur. l. pen.

Dic quod istud est verum in seruo, sed in filio delinquente cessat actio noxalis: secundum Barto. hic.

Displicuit. Scilicet dicit: licet sit verum: vt ℣. eod. l. penul. & facit ℣. eo. l. contra nurum. §. 2. Accur.

Dari actionem. Scilicet rerum amot. vel cõd. fur. vt §. de condi. fur. l. ex causa furtiua, & d. l. 3. de pecu. ex causa.

Insolidum. Videtur ex delicto filiæ patrẽ grauari, & sic est cõtra Authẽ. de nupt. §. est quoque. colla. 4. & §. de diuor. l. si filia. & §. tit. 2. l. si filiafamilias. Sed ibi in fraudẽ patris delinquebat filia: hic & in alterius. s. viri, vel hoc ideo quia ex persona eius agit: vnde insolidum defendit. Et ita quædã retinẽdo habemus solida, quæ nõ agendo. sic §. si cer. pe. l. cũ fundus. §. ferunt. & de compen. l. si cum filio. & de ædil. edict. l. si seruus. & facit sup. de procu. l. seruum. §. æquum. Et not. quod dicit, cum satisdatione, quia nemo &c. vt supra. de procura. l. non videtur. & sup. qui satisd. cog. l. si filiusfamilias.

Locupletior sit. Dic vt supra proxim. §.

Olove. Perueni. et. Ad hoc sup. de hæred. vel actio. vendit. l. 2. §. non tantũm. & §. fecisse. Accursius.

Iua peruenit. Dic vt nota. sup. eod. l. & ideo. §. penul.

Contra. Si nurus mea, id est, vxor filij mei in mea potestate constitut. amoueat aliquid causa diuortij: ego socer bene possum contra eã agere.

Quoties. Titia dedit dotem filio meo, & non mihi, & postea furripuit rem dotalem, certè ego non possum agere contra eam actione furti vel rerum amotarum: cum ad me non spectent res amotæ. Item cum. Si maritus existens in sui patris potestate, amoueat res vxoris: pater tenetur de peculio.

Si post. Vxor mea mihi constante matri. furripuit quasdam res: & postea secutũ est diuortiũ: & ego decessi, certè hæres meus habet cõtra eam actionem: & si ipsa decedat, hæres suus tenetur. Sed si ego decessi ante diuortium, & sic nõ habeo actionem rer. amo. vt inf. eod. l. rerum. nec hæres meus habebit: sed habebit contra eam hæreditatem pet. vel actio. ad exhibendũ, sicut si ipsa amoueat post mortem meam, & ante aditam hæreditatem meam per hæredes meos, tenetur actione rerum amot. cum non committatur furtum iacente hæreditate.

Contra nurum. Vt ℣. eod. l. nihil §. 1. sed ℣. proxi. §. est contra. Sol. vt ibi.

Ob res. Datas in dotem. Azo.

Furti. Nec rerum amotarum, cum ad socerum res amotæ non spectent: vel nõ tenentur pro eis, & idẽ in qualibet alia re amota, quæ ad patrẽ non spectat, si autem ad socerũ spectat, furti agere potest socer, si filius erat emancipatus, alioqui non furti, sed rerum amotarum, vt ℣. eo. l. nihil. §. vxor. & in hac l. in princip. & infra, proxi. §. H.

Etiam in virum. Vt infra, eod. l. proxim. C. eodem. l. 2.

Hæc actio datur contra hæredem, & transit ad hæredes. Item hæres viri potest condicere res amotas eo mortuo: licet iacente hæreditate non fiat furtum. Bartolus.

Si post diuortium maritus decesserit: hæres eius rerum amotarũ iudicio vti potest. Idem hæres mulieris ex hac causa tenebitur: sicut cõdictionis nomine ex cã furtiua. Sed si morte mariti solutũ sit matrimonium: hæres mariti hereditatis petitione, vel ad exhibendum actione, eas consequi poterit. Aristo & condicei posse rectè putat: quia ex iniusta causa apud eam essent. Quod si mortuo viro amouerit, non facit furtum: quia rei hæreditariæ nondũ possessæ furtum non fit, ideoque aut vendicari poterunt, aut in hæreditatis petitionem venient.

Si maritus, & vxor inuicem agunt rerum amotarum actione, poterunt compensare. Barto.

VII.

Vlier habebit rerũ amotarũ actionem aduersus virum, & compensare potest cum

De peculio. In patrem.

i In ipsum. Scilicet filium, & insolidum.

k Actio. Rerũ amotarum.

l Diximus. Supra eod. l. & ideo. §. pen. & §. fina.

m Potest. Vt & infra eo. §. si mulier. §. hæc actio. & facit infra. eod. l. si propter. §. fina.

n Sicut. Non omnino: sicut hæres enim furis tenetur etiã si nihil ad hæredem peruenerit, vt Instit. de oblig. quæ ex deli. §. fin. Sed hic non nisi in quantũ peruenit, vt C. eod. l. fina. & facit §. eod. l. & ideo. §. fina. & l. viua. Item non intelligas dari hoc casu condictionem ex persona defunctæ: vt not. §. eod. l. 1. in fi. item facit ℣. eo. l. penul.

o Hæreditatis petitione. Vt & ℣. eod. l. si propter. §. fina. & C. eod. l. fi.

Ei. Scilicet mulieri, id est, ab ea. & facit ℣. eo. l. rerum.

Rei hæreditariæ. Vt & infra si quis testa. lib. l. 1. §. Scævola. nisi in casu: vt ℣. de furt. l. hæreditariæ. & ll. sequ. & dic hic rem hæreditariã ante aditam hæreditatem, & ante apprehẽsam possessionem vt subijcit, quæ hæreditas subit vicẽ defuncti: vt Instit. de hæredi. instit. §. seruus alienus. cui uxor debuit reuerentiam: eandem debeat ipsi hæreditati, sed ea adita, & fiat furtum, & aget hæres furti: vt argum. supra. eod. l. & ideo, & facit infra de crim. expi. hære. l. 2. & l. vxor, & C. de fur. l. quamuis. & de cri. expi. hære. l. aduersus. & sup. de nego. gest. l. hæres. Accursius.

Petitionem. Non actionem rerum amotarum.

Vlier. Si vir amouit res suas vxori, bene tenetur hac actione; & si vterque eorum furripiat alteri: compensabunt adinuicem, vt §. tit. 2. l. viro atque vxori.

Mulier. sic & C. e. l. 1. & facit §. ti. 2. l. rei iudicatę. §. 1. l. viro. & C. de cõpẽsatio. l. neq; & ℣. e. l. Marcellus. Ac.

Vindicari passim reperias i Pã. Fl. ꝓ eo qđ vulgò vẽdicari scriptum est.

Vbi enim hæres posset vt subijcit, quæ hæreditas subit vicẽ defuncti: vt Instit. de hæredi. instit. §. seruus alienus. cui uxor debuit reuerentiam: eandem debeat ipsi hæreditati, sed ea adita, & fiat furtum, & aget hæres furti: vt argum. supra. eod. l. & ideo, & facit infra de crim. expi. hære. l. 2. & l. vxor, & C. de fur. l. quamuis. & de cri. expi. hære. l. aduersus. & sup. de nego. gest. l. hæres. Accursius.

Petitionem. Non actionem rerum amotarum.

Vlier. Si vir amouit res suas vxori, bene tenetur hac actione; & si vterque eorum furripiat alteri: compensabunt adinuicem, vt §. tit. 2. l. viro atque vxori.

Mulier. sic & C. e. l. 1. & facit §. ti. 2. l. rei iudicatę. §. 1. l. viro. & C. de cõpẽsatio. l. neq; & ℣. e. l. Marcellus. Ac.

diceretur sua hæreditas. vide de Paul. de Castr. in l. licet. C. de iure deli. Cyn. ibidem vtitur fere ijsdem verbis.

Si cum dos. Mulier amouit res mariti: postea sol.mat. egit mulier de dote,& eam consecuta est, nunquid amplius poterit maritus agere act. re.amo. & dicitur quod sic. Sabinus. Vxor amouit res viri: & solut. matrimo. eas non vult restituere: certe dabitur marito contra eam iuramentū in litē, etiam si mulier velit ei dare iustam æstimationem dictarum rerū, ipse autem nolit nisi res, & in isto casu iurat maritus contra vxorem, sicque datur marito quantitas quam iurauit: & remanet res amota apud mulierem: & maritus non tenetur mulieri cauere de euictione dictæ rei: quia propter cōtumaciam mulieris res apud eam remanet. hoc dicit cum duabus. ll. seq. Viuianus.

Nihilominus. Poterat enim excipere, vel compensare: vt C. eod. l. 1. quod cum non fecerit, videbatur sibi præiudicasse, vt C. ad legem Falcid. authen. sed cum testator. §. item si hæres, vel videbatur posse repetere vt indebitū, vt supra. titul. 1. l. quod dicitur. §. si dos. quod falsum est, vt hic dicitur, & facit supra de compensa. l. si ambo. & supra. de negotijs gestis. l. sed an ultro. in princip. & supra. commodat. l. in commodato. §. 1. & l. in rebus. §. fin. Accursius.

Actio. Rerum amotarum.

Quanti in litem. Sortitur ergo hæc actio naturam arbitrariarū actionum: licèt non connumeretur inter eas: vt Instit. de action. §. præterea.

On enim. Concord. ẽ. de in litem iurãd. l. si tutor. & ẽ. sol. matr. l. si filiofam. 1. §. 1. & ẽ. de rei vend. l. nec quasi. Sed cōtra. C. de in litē dam. tut. l. an tibi. Solu. ibi habebat rem venalem. Item cōtra supra de donat. inter vir. & vxor. l. si donatæ. Sed ibi causam habet possidens à vendicante, hic non.

Suo. Scilicet iusto uel proprio.

Deoque. Pro euictione. Vt ẽ. de rei uen. l. ex diuerso, §. petitor. & de condic. furt. l. si seruus. §. cauere. Sed contra supra. de dona. inter vir. & vxor. l. si donatæ. Solut. vt supra. l. prox. dixi.

VIII.

I cum dos solueretur: mulieri, aut satis doti fieret, dictum non esset, actum iri rerum amotarum: nihilominus agi potest. Nam & cū dos nulla sit, eadem actio detur.

In actione hac contra non restituentem iuratur in litem: & soluenti æstimationem non cauetur de euictione. Bart.

Sabinus ait, si mulier res, quas amouerit, non reddat: æstimari debere, quanti in litem vir iurasset.

IX.

On enim æquum est inuitum suo pretio res suas vendere.

X.

Deoque nec debere eū pro euictione promittere, quod ex contumacia mulieris id ita acciderit.

Tam viro, quàm vxori actione, qua maritus agere vult ob res amotas.

Qui soluit quòd debet non prohibetur petere, quòd sibi debetur. Bart.

VIII.

I cum dos solueretur: mulieri, aut satis doti fieret, dictum non esset, actum iri rerum amotarum: nihilominus agi potest. Nam & cū dos nulla sit, eadem actio detur.

In actione hac contra non restituentem iuratur in litem: & soluenti æstimationem non cauetur de euictione. Bart.

Sabinus ait, si mulier res, quas amouerit, non reddat: æstimari debere, quanti in litem vir iurasset.

IX.

On enim æquum est inuitum suo pretio res suas vendere.

X.

Deoque nec debere eū pro euictione promittere, quod ex contumacia mulieris id ita acciderit.

Tam viro, quàm vxori competit hæc actio. Bartolus.

XI.

Marcellus libro octauo Digestorum scribit. Siue vir vxorem siue vxor virū de domo expulit, & res amouerit: rerum amotarum teneri.

Conuento hac actione potest deferri iusiurandum, nisi alieno nomine conueniatur, & is cui defertur, non potest referre. hoc dicit, cum duabus ll. seq. Bartolus.

Qui rerum amotarum instituit actionem, si velit magis iusiurandum deferre: cogitur aduersarius iurare, nihil diuortij causa amotum esse: dū prius de calumnia iuret, qui iusiurandum defert. Iurare autem tam vir, quam vxor cogetur: pater autem amouentis iurare non cogitur, cum iniquum sit de alieno facto alium iurare. Is ergo cogitur iurare, qui amouisse dicitur: & idcirco nec hæres eius, qui, quæuè amouisse dicetur, iurare cogetur. Si quis delatum sibi iusiurandum referre velit, non videtur prætor permisisse.

Lib. vij.

In P. Fl. & res amouerunt.

Cōcor. glo. in capi. bona memoriæ. super verbo, natura. in princip. extra de electio.

dum. §. hoc iusiurandum.

De alieno facto. Sic suprà, de in lit. iur. l. videamus. §. 1. & facit. C. de iureiur. l. delata. & supra de iuris & fact. igno. l. 2. & 3. Sed contra. C. de adult. l. & in adulterij, & C. de fide. l. fin. Sed ibi ut testis. Item ex hoc quod hic dicit, not. hoc esse iuramētum veritatis, sic supra, de iureiuran. l. quoties, & l. iusiurandum, & ad pecunias. §. 1. Accur.

Nec hæres. Cum multum discrepet &c. vt C. de reb. cred. l. pen. in prin.

Permisisse. Scilicet relationē: vt inf. eo. l. idem Labeo.

Marcellus. Siue vxor expellat maritū de domo, & res amoueat viri: siue maritus expellat uxorem de domo, & amoueat res uxoris, tenentur.

Qui rerū. Egi actione rerū amo. contra vxorē quondā meā, & volo probare, ꝙ ipsa amouerat: & nō possū nisi per sacramētū suū, certè me iurāte ꝙ nō deferātur ei sacramentum animo calumniandi ipsa tenetur iurare, ꝙ nō amouerit, aut res mihi restituere, & qđ dixi in vxore: hēt locū in viro amo uēte res vxoris. Sed nunquid pater, uel hæres illius, qui dicitur amouisse, tenetur iurare: certè nō. Sed quid si ille, qui dicit amouisse, referat sacramētū deferenti? certè nō auditur. Item quid si ego qui agebā rerū amotarū, pro parte rerū probare volo, ꝑ alia parte sacramentū ei qui amouisse dicit, deferre, nūquid possum? & dicitur quòd sic, & hoc vsq; ad l. nihil interest. Viuia.

Res amouerit. Cā diuortij: & secutum est diuortium: vt inf. eo. l. rerum. & facit inf. eo. l. si mulier.

Iurare. Nisi patronus à liberta cōuentus, vt sup. de iureiur. l. si patronus libertam.

De calumnia. Hoc nisi sit patronus, cui remittitur, & etiam parenti: vt suprà, de iureiuran. l. iusiuran

XII.

On magis, quàm si quis ei, qui furti agat, iusiurandum deferat an ipse fur sit.

XIII.

Deo Labeo scribit, mulieri non esse permittendum, referre iusiurādum, & ita edictum ordinatum videtur.

Circa diuersas res admittitur variatio. Bart.

XIIII.

Erebus amotis permittendum est mari to, vel vxori, de quibusdam rebus iusiurandum deferre, de quibusdam probare.

In hac actione non curatur, an simul habuerint coniuges. Bartol.

XV.

Ihil interest, utrum simul, an separatim habitauerūt: cum actio rerū amotarum competat etiam aduersus eam, quæ ex ea domo subtraxit in qua non simul cum viro habitabat.

Contra coniugem eius, quam quis habet in potestate, non datur actio furti, secus si emancipata fuerit. Bartolus.

Vxor, & nurus, & pronurus, viro, & socero, & prosocero furtum fa-

*In P. Fl. referat.

Edicto.

Inconstātia, vel variatio quā doque admittitur.

ceo. & est speciale odio delinquentis. Et ideo idem in omnibus delictis, vt & ĩ. l. prox. & idem vbicūque lex defert: vt no. C. de rebus cre. l. delicta. aliàs regulariter potest referri: vt ẽ. de iureiur. l. iusiurandū, & ad pecunias. §. datur. & C. de reb. cre. l. delata. vbi de hoc not.

ADDITIO. Pro declaratione istius gl. dic secundū Petrū de Bellapertica, ꝙ ideo non est locus relationi aliàs, qa delictū de quo quæritur, non cadit in scientiā eius cui refertur: sicut in scientiam ei⁹ cui ab initio deferēbat quādo æqualiter caderet in scientiā vtriusque, vt cum aliquis verberatur ab aliquo, tunc est locus relationi: vt d. l. delata. & l. lex Cor. §. hac l. secundū Bar.

On magis deferat. Id est, referat.

Deo. Labeo scribit. Vt ẽ. eod. l. Marcellus. in fi. & l. sequenti.

Referre. Sicut nec ab initio deferre, secundum quosdā: quia de alieno facto, vt ẽ. eod. l. Marcellus. §. pen.

Erebꝰ. Probare. Incōstantia, uel variatio hic admittitur, qđ dic: vt ẽ. de procu. l. in causæ.

Ihil interest. Sive habitē in eadem domo cum uxore mea siue non, & ipsa tes meas mihi amoueat tenetur.

Vxor. Si habeo filium meum in potestate, & vxor eius mihi aliquid furtipiat: non ago cōtra eā actione furti, sed rerum amotarum. Si autem sit emancipatus à me filius meus, bene possum agere furti contra vxorē suā. Et quod dixi in vxore filij, idē est in vxore nepotis, & pronepotis. Viuianus.

An separatim. Quòd quādoque faciunt nobiles, & ideo non minus est matrimonium: vt ẽ. de dona. inter vir. & vx. l. cum hic status. §. si mulier, & maritus. & facit. C. de don. inter vir. & vxo. l. res. & de repet. l. 1.

Nō simul. Ergo ipsa sola: sed superiori casu subtraxit ex ea, quam vir solus inhabitabat.

Vxor. Facit ẽ. eo. l. 1. in fi. & l. contra nurum. §. 1. & de donat. inter vir. & vxo. l. 3. §. ab vxoris. & §. fin.

D fiscum. Vxor mea surripuit res meas constante matrimonio, & postea ex aliquo meo delicto bona mea publicata sunt, certè sicut sol. matrimon. poteram conuenire vxorem: ita eam conueniet fiscus.

Deuolutis. Puta viro dānato in metallum, & ita solut. matr. vt ẽ. de diuor. l. 1. & eius solutionis gratia res uiri amouit vxor, at uiro deportato non soluitur matrimonium, nisi vxor velit esse solutum, vt C. de diuor. l. 1.

Conuenitur. Sic enim fisco ut hæredi mariti tenetur, vel vt ipsi uiro, cui non tenetur ad pœnam: vt C. eo. l. 2. habetur enim ut hæres: vt C. hic sen. pat. l. si ademptis, & ad l. Iuliā. de ui publi. vel priu. l. tutoris.

k Quānis alij. Habeat alij pluralis numeri, & non habeas cōdemnet: sed dic condemnēnt, & dic: alij subtrahentes de rebꝰ ad fiscū pertinētibus, vel fisco delatis, vel fraudem contra fiscum cōmittētes: vt C. de naturalibus liberis. l. 1. in fi. & ĩ. ad l. Iuliā pec. l. sacrilegij. in fin. & ĩ. de iure fisc. l. aufertur. in fine, & est ratio. quia hic non erant fisca les, imo priuatæ, tēpore amotionis. Azo. vel habeat fin M. alij, vel alijs, extraneo, uel extraneis, & sic datiuus singularis numeri vel pluralis: & habeas cōdemnetur, scilicet mulier pro furtomanifesto, vel rapina, quā fecerat eis, non viro, vel fisco, nā quadruplū est, pœna furti manifesti, uel rapinæ. Sed omnino melius est legere condemnentur, quàm condemnetur.

XVI.

Dfiscum mariti bonis deuolutis, vxor rerum amotarum nomine in simplum conuenitur: quamuis alij in quadruplum condemnentur.

Inter eos, inter quos non fuit matrimonium verè, non habet locum hæc actio. Bartolus.

XVII.

I concubina res amouerit, hoc iure vtimur, vt furti teneatur.

cere possunt: furti autem non tenentur, nisi fortè emancipatus sit filius, tūc enim nurus patri eius, & furtum facit, & furti tenetur.

Hæc lex legitur pluribus modis, tàm in primo, quàm in secundo rēsponso. Primò loquitur in viro damnato in metallum: cuius occasione si vxor amouit, certè tenetur fisco actione rerum amotarum in simplum, quod nota: quia secundum hoc est casus, quod hæc actio locum habet, si quis amoueat propter spem matrimonij soluendi aliter, quam per diuortium. Secundò modo potest legi, quòd mulier amoueat causa diuortij: postea maritus fuit damnatus in metallum, vel deportatus, & mulier diuertit: non enim per deportationem soluitur, nisi diuortium sequatur, vt l. 1. C. de diuor. Bart.

XVI.

Dfiscum mariti bonis deuolutis, vxor rerum amotarum nomine in simplum conuenitur: quamuis alij in quadruplum condemnentur.

Inter eos, inter quos non fuit matrimonium verè, non habet locum hæc actio. Bartolus.

XVII.

I concubina res amouerit, hoc iure vtimur, vt furti teneatur.

I cōcubina. Si concubina mea mihi res meas amoueat, vel illā, cū qua uon est mihi matrimoniū de iure, licet sit forte de facto, bene habeo cōtra eā actionē furti, & nō rerū amotarū: quia actio rerū amotarū competit cā diuortij facta amotione, diuortiū aūt hic nō potuit esse, cum non fuerit matrimoniū, sed & si mulier nō cogitabat adhuc de diuortio,

Infortiatum.

cum mihi furripuit. licèt cum fiebat diuortium inter me & eã, dictas res celauit: nihilominus tenet actione rerum amotarum. Nõ solum. Siue extant res, quas mihi amo. aut vxor mea, siue non: semper habeo act. rerum amotarum: & etiam condictionem furtiuam: Quæ vir o. Mihi accommodauit Titi⁹ eodicem, siue digestum, & vxor mea mihi furripuit certè possum agere contrà eã actione rerum amotarum, & Titius, qui mihi cõmodauit, habet cõtra eã condictionẽ furti. Sed si vn⁹ nostrũ agat contra eã: alter nõ poterit agere. Sed pone, qd vxor mea nõ furripuit mihi suis manibus res meas, vel alienas mihi cõmodatas: sed introduxit fures, qui furripuerũt: certè nihilominus tenet: quamuis res amotæ per dictos fures ad eã nõ peruenerint, & quod dixi in re mihi cõmodata, idem est in ea, quam bona fide emi ego maritus.

Nupsit. Sic. C. de interdict. matr. l. si patris.

Contra mãdata. Sic. C. de nupt. l. & si contra.

Alibi. vt ff. de ritu nuptiarum. l. lex Iulianus.

Diuortij causa. Nullum autẽ est diuortiũ, cum nullũ sit matrimoniũ, & sic not. quod inter istos qui contra fas conueniunt: honor non debetur in omnibus, licèt liberalitas, & impudicitia inter eosdem ad instar matrimonij prohibeatur, vt sup. de donat. inter vir. & vxor. l. hęc oratio. §. 1. & l. cum hic status. §. fina. & infra ad legem Iuliam de adult. l. si vxor. §. 1.

Consequenter dicemus. vbicunque cessat matrimonium, vt puta in ea, quæ tutori suo nupsit, vel cõtra mãdata conuenit, vel ficubi alibi cessat matrimonium: cessare rerum amotarum actionem: quia competit diuortij causa.

Causa diuortij potest amoueri tunc, cum fit diuortium, vel etiam ante, si postea celetur. Bartolus.

Res amotas dicimus nõ solùm eas, quas mulier amouit, cum diuortij consilium iniisset: sed etiam eas, quas nupta amouerit, si cum discederet, eas celauerit.

Hæc actio competit pro rebus extantibus, & peremptis. Bartolus.

Non solum eas res, quę extant in rerum amotarum iudicium venire Iulianus ait: verum etiam eas, quæ in rerum natura esse desierunt. Simi li modo etiã certi con dici eas posse, ait. Quæ viro suo res pignori datas amouerit: hoc iudicio tenebitur:

XVIII.

Ed & domino condictio competet: sed alterutri agere permittendum est.

Amouere dicitur, qui dolo causam dat, vt alius amoueat. Bartolus.

XXIX.

Ed & si diuortij tempore fures in domum mariti induxerit, & p eos res amouerti, ita vt ipsa non contrectauerit: rerum amotarum iudicio tenebitur. Verũ est itaque, qd Labeo scripsit vxorem rerum amotarũ teneri, etiam si ad eam res non peruenerit.

Hæc actio competit coniugi pro re à se bona fide possessa. Barrolus.

X X.

I rem, quam maritus bona fide emerat, vxor amouerit, vel opem furi tulerit, idque fecerit diuortij causa: rerum amotarum iudicio damnabitur.

In eam, quæ causa mortis sperata amouet, vtilis hæc actio datur, hoc dicit secundum primam lecturam. Legitur alio modo. Qui amouit causa mortis sperata, tenetur hac actione si postea diuortium est secutum. Bartolus.

X X I.

I mulier cum de viri vita desperasset, surreptis quibusdam rebus diuertisset: si conualuerit vir, vtilis rerum amotarum actio ei danda est.

Etiam si amouendo vxorem non fiat: mulier cuius dolo fit amotio, tenetur rerum amotarum actione. Bartolus.

Si seruus mulieris iussu dominæ diuortij causa res amouerit: Pædius putat nec furtum eum facere, quoniam nihil lucri sui causa contrectet, nec videri furtum facienti opem ferre: cũ mulier furtum nõ faciat: quamuis seruus in facinoribus domini dicto audiẽs esse non debeat.

Sed rerũ amotarum actio erit.

Ex facto serui dotalis mulier tenetur, si fuerit sciens: aliàs liberatur dimittendo pro noxa. Bartolus.

At si in dotem seruus datus furtum viro fecerit: si quidem mulier talem esse eum scierit: totum damnum viro sarcietur, quòd si ignorauerit: tunc non vltra condemnationem noxæ multanda erit.

Si res dotalis amoueatur, habet locum hæc actio propter interusurium medij temporis. Bartolus.

Rerum amotarum actio damnum repræsentat, etiam si postea dotis exactio competat. Commodi quoque, si quod amotis rebus amiserit vir, ratio habenda est.

Hæc actio est persecutoria. ideo perpetua. Bartolus.

Hæc actio licèt ex delicto nascatur, tamen rei persecutionem continet: & ideo non anno finitur, sicut nec condictio furtiua: præter ea, & hæredibus competit.

In actione ex maleficio non est locus beneficio, ne quis condemnetur, nisi in quantum facere potest. Bartolus.

Nec viro, nec mulieri prodest in hoc iudicio, si facere non possint: pendet enim id ex furto.

Litis æstimatio facit emptionem: ideo soluens habet exceptionem, & retentionem. Bartolus.

Nupta. Nondum cogitans de diuortio.

Celauerit. Datur enim hęc actio ex secunda contra actione, cum ex prima deficiat, sic ff. de fur. l. ferui & filij. in princip. vt no. supra eo. l. 3. in princip. H. & facit supra eo. l. 3. §. item verum.

Desierunt. Sic in condictione furtiua: vt ff. de fur. l. inter omnes. in princ. cui hęc similis est. vt inf. eod. l. rerum in fin. Accur.

h Certi. Scilicet generali, quę concurrit cum condict. fur. & hac actione, vt supra si certum petetur. l. certi condictio. in prin. & §. sed ex causa furtiua.

Datas. Ab aliquibus.

Amouerit. Causa diuortij: & secutum est diuortium, vt & infra eo. l. rerum quidem. Alij dixerunt etiã cõstante matrimonio hoc casu dari rerum amotarũ: vt C. de fur. l. ii. §. fi. qđ non placet, nec illud eo modo intelligimus: vt ibi no.

Ed & domino condicto. Scilicet furtiua & actio furti. arg. ff. eod. l. si vxor. H.

Sed alterutri. Id est, ipse vir prius, si soluendo est: alias domin⁹, agat: vt C. de fur. l. fi. in fi. sed certe ibi loq̃tur de act. furt. & hoc idẽ, & eodem modo dicam de act. furti. & de act. rerũ. amotarum. Vel fortè nec tunc, quia ibi loquitur, cum constabat adhuc infimoniũ, hic eo soluto. Item hic condictio furtiua. & actio rerum amotarũ, cũ sint p̃secutorię, tolluntur ad inuicem: vt C. de fur. l. ancillę. & ff. de condic. furt. l. si pro fure. §. 1. facit sup. eodem. l. si rem.

Ed & si. Induxerit. Scilicet mulier.

Amouerit. Id est. Ipsi amouerint ei⁹ ope & cõsilio, alioq̃ si nec ipsi nec ipsa amouissent, fec⁹ esset ut ar. ff. de fur. l. si qs vxori. & fe. §. neq; verbo. vt l. si is qui rẽ. §. si rem Titiũ.

Non guenerit. Secus est in cond. furt. ut ff. de fur. l. vulgatis in fin. & l. seq. & ff. de cõd. furt. l. ex eã furtiua. & l. seq. & ibi not. plene. & facit ff. eo. tit. l. si mulier. §. fi. H.

I rem. Opem furi tulerit. Secus in cond. furt. vt no. l. proxi.

Diuortij causa. Aliàs secus. vt ff. eo. l. rerum. nisi in casu vt ff. l. prox. & l. si mulier. in prin. Acc.

I mulier. Vxor de vita viri desperans, diuertit ab eo surreptis ei quibusdam reb. postea vir liberatus est ab illa infirmitate, certe habet contra eam vtilem rerum amo. act. non autem directam, quia nõ fecit causa diuortij mulier furtum. Si seruus. Seruus uxori meę siue dotalis, siue nõ, furripuit mihi quasdã res iussu dominæ suæ, cũ inijsset consilium diuertendi certe tenetur mulier rerum amotarum act. secus si non fecit iussu dominæ: quia tũc distinguitur. vtrum mulier sciuit eum esse furem: cum eum mulier dedit mihi in dotem, & sarciet mihi totum damnum conuenta à me actio.

furti ferui. Si autẽ ignorauerit mulier eũ esse furem, tunc liberatur, eum noxæ dedẽdo. Rerum amotarum. Vxor mea amouit mihi res, quas mihi dederat in dotem. postea solutũ est matrimoniũ inter me, & eã, & sic ipsa habuit repetitionem dotis, si non furripuisset dotẽ, vnde videtur, ꝙ maritus non possit ab ea repetere res dotales quas ipse amouit: quia & si non furripuisset eas posset repetere. Dicitur tamen hic, ꝙ potest: quia interim patiatur damnum maritus eo, ꝙ fructus non habet ex rebus dotalibus per eam furreptis: & lucri, nedum damni habetur ratio. Hæc actio. Actio rerum amotarum cõtinet rerum persecutionem, quamuis nascatur propter delictum furripientis, & ideo non finitur anno, sicut nec condictio furtiua. Item non solum marito sed etiam hæredi eius competit: & si mulier non est soluendo: cõuenta tamen rerum amota. insolidum condemnatur. & idem est viro furripienti, & litera dicit rationẽ bonam.

Vt lis. Non directa. quia hic non fuit diuortium, quod esset opus: vt ff. eod. l. rerum. nec ideo quia mors fuit causa amotionis, non diuortium. licet & illud intercesserit. nam dicitur, diuertisset, videbatur autem nulla danda: cum mors prabuerit causam diuortio. & per consequẽs amotioni: quia causa cessante cessaret actio. sed certè diuortium remanet, quod causa proxima potest dici.

Facienti. Scilicet mulieri.

Non faciat. Imo videtur: vt infra de furt. l. si quis vxori. in princip. & l. qui seruo. §. idem Pomponius. & supra eodem. l. 3. §. 1. quæ sunt contra. Solut. hic non fecit seruus dolo, quia obediens: vel quia dominæ rem credens. & ita nec ipsa per eum: & sic non fert opem eis, quod non est ibi. & sic fecit dolũ, vnde tenetur domina vel noxali, si ignorauerit: vel suo nomine, si iussit.

Facinoribus. Atrocioribus, vt hic, & sup. de noxalibus. l. 2. §. 1. & infra de actio. & obligati. l. ferunt, & de regu. iur. l. ad ea. & facit infra de furtis. l. si quis uxori. §. neque. & l. si is. §. si tu. & l. qui seruo. in princ. Accursius.

Amotarum. In qua sufficit res amotas: & dolo malo, & causa diuortij, & secutum diuortium: vt in summa. Accursius.

Noxę. Facit supra de pigno. act. l. si seruus. & mandat. l. inter causas. §. sed cũ seruus. supra loca. l. cum in plures. §. Rerum. Die quòd mulier, quæ amouit viro res dotales, tenetur rerum amotarũ: licet postea actio dotis mulieri competitura sit: & hoc vt vir habeat interusurium medij temporis. argum. ff. eod. l. ob res. Annua enim bima trima die olim. hodie post annum huiusmodi mobilia restituuntur: ut C. de rei vxo. actio. §. exactio. Non ergo interim est locus compensationi: ut ff. de compensationibus. l. quod in diem, & quia species sunt amotæ: quæ scilicet compensatio, alias locum haberet: vt C. eo. l. 1. sed an mulier incidit in l. si quis in tantam. vel in decretum Diui Marci, die vt C. eo. l. 2.

Ratio. Scilicet siue quis amittatur quid sit. puta æstimationẽ, vel pœnã: quia rẽ amotã præstare nequit: aut creditã à se pecuniã chirographo subiato probare nõ valet, siue nõ lucretur puta serui operas, vel hŕditatem in qua seruus per vxorẽ amotus fuerat institut⁹, multa quoque alia causarũ corpori cohærentium exẽpla in damno, lucroq; in l. Aquil. & tit. de fur. inueniuntur. R. & facit ff. ne quid in loco publico. l. 2. §. marito.

Finitur. Vt infra de actionibus, & obligationib. Lib. honorarijs.

Furtiua. Quæ non finitur anno. H.

Competit. Vt ff. eo. l. contra. §. si post.

Non possint. Vt ff. de re iud. l. si rerum.

Ex furto. Bona ratio. nam furtum nõ fit sine dolo, vt Inst. de obligationibus quæ ex delic. §. pen. ita nec hęc actio competit sine dolo. Est & alia ratio, quia diuortium est secutum: vt est supra de negotijs gestis. l. diuortio. Sed ratio hic posita locum habet constante etiam matrimonio: ut supra titu. 2. l. etiam. §. licet. &

Alias, domino. † Facit. ff. q. 3. c. qui resistit. * In hanc sententiã Gellius li. 2. noc. Attic. c. 7.

In P. Fl. ficut condictio furtiua. quã lectionẽ, reperim⁹ etiam in ueteribus quibusdã exempla, manu scriptis.

ȷ. de re iudi. l. sed hoc. in fi. Hug. Itē secus in actione ex stipulatu pro dote, quam in hac actione. Accur.

§ I propter. CASTR. Mulier amouit uiro res cōstante matrimonio: postea solutum est matrimonium: vnde eam conuenit maritus rerum amo. & ipsa nolens restituere res amotas condemnata fuit in earum æstimationem: sicque res amotæ remanserunt pœnes eam: & postea ipsa ab earum possessione cecidit. nunquid habet rei vendi. ad eas repetēdas, & dicitur ꝙ sic, & si nō cadat à possess. & ab ea petat hæres mariti quōdam. vel ipse maritus quondā exceptione remouetur.

Si mulier. Mulier de uita viri desperans, non aūt diutium cogitās surripuit res mariti: & maritus mortuꝰ est, sicut ipsa credebat. certè nō hēt locum actio rerū amotar. quia non fuit amotū causa diuortij, sed causa mortis, vt dictum est: ut infra eo. l. rer. amota. sēd habet locum in persona hæredum mariti actio ad exhiben. & petito hæredi. sed in isto alio casu bene hēt locū actio rerum amotarū: post ea ipsa reuersa fuit ad maritum, & sic cessauit actio rerū amotarum, interim postea constante secūda reuersione ipsa surripuit eidem marito alias res, & solutū est matrimonium inter eos, certè nō solum pro rebus amotis per eā post reuersionem, sed etiam pro amotis in prima constantia matrimonij manet actio rerū amo. Et quod dixi si res essent fabricæ hospitalis relictæ competerent. Bald. in l. 1. in fi. ver sic. modo quæritur, C. si aduersus uēdi. pign.

Quod dic verū si mulieri dos fuisset soluta: alio nec heredibus nec quisquā cūq; legatarijs etiā si res essent fabricæ hospitalis relictæ competerent. Bald. in l. 1. in fi. ver sic. modo quæritur, C. si aduersus uēdi. pign.

Iulianus libro xxxix. digestorum. XXII.

§ I propter res amotas egero cū muliere, & lis æstimata sit, an actio ei danda sit, si amiserit possessionem? mouet me quia dolo acquisiuit possessionem. Respondi: Qui litis æstimationem sustinet, emptoris loco habendus est. Ideo si mulier, cum qua rerum amotarum actum est, æstimationem litis præstiterit: aduersus vendicantem maritum, vel hæredem mariti exceptionem habet: & si amiserit possessionem: in rem actio ei danda est.

Si mulier amouit causa mortis quæ secuta est, tenetur actione petitionis hæreditatis, & ad exhibendum. Bartolus.

Si mulier mortis causa res amouerit, deinde mortuus ei sit maritus: hęreditatis petitione, uel actione ad exhibendum consequi poterit hęres id, quod amotum est.

Vlpianus libro xxxi. ad sabinum. XXIII.

Edintegrato matrimonio, si iterum diuortium factum erit: ob res amotas prioris diuortij causa, item ob impensas, donationesque primo matrimonio factas, manere actionem existimaui.

Ob res amotas mulier tenetur pluribus actionibus: sed altera debet eligi. Bartolus.

Vlpianus libro xxxi. ad sabinum. XXIIII.

B res amotas, vel proprias viri, vel etiam dotales, tam vendicatio quàm condictio viro aduersus mulierem competit, & in potestate eius est, qua velit actione vti.

Pro rebus amotis secuto diuortio competit hac actio: si diuortium non est secutum, competit condictio. Bartol.

Marcianus libro iij. regularium. XXV.

Erum quidem amotarum iudicium sic habet locum, si diuortij consilio res amotæ fuerint, & secutum diuortium fuerit. Sed si in

Edintegrato matrimonio, si iterum diuortium factum erit: ob res amotas prioris diuortij causa, item ob impensas, donationesque primo matrimonio factas, manere actionem existimaui.

Ob res amotas mulier tenetur pluribus actionibus: sed altera debet eligi. Bartolus.

Vlpianus libro xxxi. ad sabinum. XXIIII.

B res amotas, vel proprias viri, vel etiam dotales, tam vendicatio quàm condictio viro aduersus mulierem competit, & in potestate eius est, qua velit actione vti.

Pro rebus amotis secuto diuortio competit hac actio: si diuortium non est secutum, competit condictio. Bartol.

Marcianus libro iij. regularium. XXV.

Erum quidem amotarum iudicium sic habet locum, si diuortij consilio res amotæ fuerint, & secutum diuortium fuerit. Sed si in

l. fe. & de dona. inter vir. & vxo. l. si donatę. secus si dolo desijt possidere. vt sup. de rei uēd. l. is qui. in fi. & infra de re iudi. l. in depositi. Itē de euictione ei nō cauetur, vt sup. eo. l. ideoq;. sed quidā cōtra. & ibi ideo, quia passa est iurari in litem contra se: hic nō. sed pro prima. ſ. de rei uendi. l. & ex diuerso. §. petitor. & de cond. fur. l. si seruus. §. cauere. Accursius.

Hæres. Scilicet viri, vt & sup. eo. l. cōtra. §. sed si morte, & vtili actione rerum amotarum: ut sup. eo l. l. si mulier. in princ. Accur.

Edintegrato. Alias, sed reintegrato. Accur.

Prioris. Fuerunt ergo duo diuortia. Accur.

Existimaui. Scilicet ego Aphricanꝰ. cessat ergo interim actio pro prædictis, nō autē extinguit: vt ȷ. eo. l. fi. sic & in prescriptione cōtra pupillū: ut C. de prescript. 30. anno. l. fi. cut, & dos redintegratur: ut ſ. de iure dctium. l. si is. in fi. & facit. ſ. ti. 2. l. pen. §. vxor. Accursius.

B res CASTR. Mulier surripuit mihi cōstante matrimonio res meas, vel ēt illas, quas mihi in dotem dedit: & nō est solutum adhuc matrimonium post amotionē. Sicq; nō habet locū actio rerum amotar. vt ȷ. l. proxi. uendicatio tamē & cond. furtiua locū hēbit: & alterutrius electione altera tollitur.

Vendicatio. Siue æstimatę sint, siue nō si pactum interuenerit de lucrando: vel etiam si non propter interusurium: ut sup. eod. l. si mulier. § rerum.

Condictio. Scilicet furtiua, & sic non obstat supra vsufruct. quemad. cauea. l. final. & etiam certi condictio: ut supra si cert. petat. l. certi cōdictio. §. sed & ex causa. & supra. eo. l. si concubina. §. penulti. uel dic ratione possessionis: ut supra. de cond. inde. l. in debiti. §. 1. Accursius.

Actione uti. Cum una per aliam tollitur: vt sup. e. l. sed & domino. Accur.

Erum quidem. CASTR. Tunc demum habet locum actio rerum amotarum, si mulier amouit causa diuortij, vel etiam uir, & postea diuortium secutum est: si autem non est secutum diuortium, uel si secutum est, non tamen ipsa surripuit causa diuortij, sicq; nō habet locum actio rerum amotarum, tamen maritus nō debet propter hoc res suas amittere, ideo furti condictione condicet.

Diuortium. Sunt ergo necessaria, ut competat hæc actio,

Rerū amotarū, actio ut cōpetat, plura requiruntur.

actio, scilicet amotio, & dolus: vt ſ. eo. l. si mulier. in fi. & causa diuortij & quòd secutum sit: vt hic & no. secundum Azo. quòd de iure canonico non habēt locū hic ti. si enim tenuit matrimoniū: ergo nunquā potuit separari postea: nisi ex causa fornicationis: & tūc etiam non soluitur matrimonium: sed potest negari debitum vxori, si verò non tenuit matrimonium: non datur hæc actio: vt ſ. eod. l. si concubina. nec dicitur diuortium, quando separatur iure cognatiōis vel affinitatis, imo declaratur nō tenuisse matrimoniū. sed in casu quādo ipsa causa sperate mortis amouit, forte etiam hodie locum haber. vt ſ. eodem. l. si mulier.

Licēt cessset. Nisi post diuortium celer: vt ſ. eo. l. si concubina. §. 1. & est contra. C. de fur. l. fina. Solu. vt ibi. Accursius.

Condicere potest. Condictione furtiua: nam furtū committit, licēt furti agi non possit: vt ſ. eod. l. 1. Vel dic cō dictione certi. vel si ne causa: ut sup. eo. l. proximi. dixi. & l. si concubina. §. 2. & hoc in honorem matrimonij: vt su. e. l. 2. & C. e. l. 2. Accu.

Iure gentiū. Quia iure naturali seu ex naturali obligatione tātum actio non procedit: vt ȷ. de fideiuſ. l. fideiussor. §. 1. H. sed certè naturalis obligatio dicitur. id est de iure gētium. item & de iure gentium nō sunt actiones, sed de iure ciuili: vt ſ. de origi. iur. l. 2. §. de inde. quare dic iuregentium &c. addita tamen actio ne de iure ciuili. Vel dic, quod vocat iusgentium, scilicet ciuile: eo quòd ab omnibus gentibus est receptum.

Erum amotarum. CASTR. Actio rerum amotarum est condictio, id est, actio in personā: per ſonaliter enim agit maritus contra vxorem quōdam ad repetendum res ſuas amotas.

Condictio est. Id est, in personā actio: vt C. de don. quę sub modo. l. 1. & instit. de act. §. sic itaque. vel dic, id est, naturam habet conditionis, scilicet vt non insa met, vt ȷ. de act. & ob. l. cessāt.

Erum amotarum. Sol. matrim. accuſauī vxorem meam de adulterio & nihilominus volo eam conuenire act. rerum amotar. certè dicitur hic quod benè possum.

Non differtur. Imò contra C. de adult. l. adulterij Solu. hic ab alio non viro accusatur. ibi à viro. Vel ibi vir accusat, & mulier ciuiliter agit: quo casu differtur ciuilis: vt C. de ord. iudic. l. quoniam. hic vir & accusat & ciuiliter agit.

§ I vxor. CASTR. Librum meum commodaui Titio, quem deinde vxor mea ei surripuit: postea ego cōueni Titium commodatarium & solui mihi æstimationē libri. certe vxorem meam poterit conuenire furti.

Furti actionem. C. de fur. l. fin. §. contra. Solu. ibi res aliena viro commodata erat, quī vxor surripuit: hic contra rem ſuam vir alij commodauit.

Regula iter. n. criminalis p̄ fert ciuili. l. fin. C. de ori. iur. vbi accusātur testes de falso: facit supideri in cā principali. Bart. l. l. diu°. §. diuus. ſ. de pec. hęred. in verſ. & ex hoc hȝ bes.

I vxor rem viri ei, cui eam vir commodauerat, surripuerit, isq; conuentus sit: habebit furti actionem, quamuis uir habere non possit.

Inſicitur quantum res valuit tempore amotionis, & postea quanti plurimi fuerit. Bartolus.

Tryphoninus libro viij. disputationum. XXX.

Erum amotarū ęstimatio ad tempus, quo amotę sunt res, referri debet, nam veritate furtum fit: et si leuius coerceretur mulier. Quare nec a bonæ fidei possessore ita res amotæ vsucapiuntur: sed si pluris factæ nō restituūtur, quæ amotæ sunt: crescit æstimatio, vt in conditione rei furtiuæ.

Per matrimonium redintegratum ſoluitur hoc iudicium. Bart.

Paulus libro ij. ad edict. praetoris. XXXVI.

Erum amotarum actio, condictio est.

Actio ciuilis posita ab vno non difertur propter accusationem criminalem propositam ab alio. vel aliter: Accusans criminaliter non potest reconuenire ciuiliter, vt in contrario, sed vnus, & idem potest agere ciuiliter & criminaliter. Bartolus.

Papinianus libro xxvij. quaestionum. XXVII.

Erum amotarum actio ob adulteræ crimen, quo mulier postulata est, non differtur.

Pro re viri ſubtracta competit actio furti extraneo: cuius interest: licet non viro. Bartolus.

Paulus libro xxxix. ad edictum. XXVIII.

Erum amotarum actio, condictio est. Et restituit diuortio reuocato. vt ſ. eod. l. redinte-

Vm soluto matrimonio rerū amotarum iudiciū contra mulierem instituitur, redintegrato rursus matrimonio soluitur iudicium.

res ex causa furtiua, cum autē mulier amouit res marito, bene facit furtum, licēt ipsa leuius puniatur.

Ad tempus quo amotæ sunt. Scilicet ad minus.

Furtum fit. Vt ſ. eo. l. 1. Accur.

Vſucapiuntur. Vt Insti. de vſuca. §. furtiuæ. Accur.

Crescit. Vt ſ. eo. l. si mulier. §. rerum.

Cōdictione. vt ȷ. de cōd. fur. l. ex argēto. & in l. in re furtiua. §. 1. & ſ. de fur l. in furti actione. & l. inficiando. §. insans. & facit. ȷ. de re iudi. l. si rerum. Accur.

Vm soluto. CASTR. Ago contra vxorem meā quondam acti. rerum amotarum, postea ipsa redijt ad me: certè soluitur iudicium rerum amotarum, vt ſ. eo. l. redintegrato. Viuian.

Soluto. Scilicet iam dudum forsan. nā subito muliere reuersa, nec etiam nata hæc actio videtur, sicut nec fuisset diuortium: vt ȷ. de regu. iur. l. quicquid. & ſ. de diuort. l. 3.

Soluitur. Et restituit diuortio reuocato. vt ſ. eod. l. redinte-

redintegrato,& no.ali quid vitiari,cū ad eam causum peruenia t,à qua incipere nō potest:vt ſ.ad leg.Aquil. l.quia.& infrà de ope.lib.l.qui libertinus.§.Iulian. & ſupra,ſol.mat.l.ſi mulier diuerterit.

† Alias de agnoſcendis,& alendis liberis vel parētibus vel patronis, vel libertis.

Hoc fit per duo Senatuſcōſulta, ſcilicet p Plautianū, & aliud ſub diuo Adriano factū, vt ĵ. eo.l.3.§.1.

Patronis.In liberis & patronis Senatuſconſult. non loquitur.

Senatuſconſultum.

Sup tractatu iſtius tituli duo fuerunt Senatuſconſulta: vnum vocatur Plautianum,& aliud qđ fuit factum tempore diui Adriani. de quo vltimo habebis.ĵ. eod. l. 3. §. 1. Plautianum autem duo capita habet: vnum caput eſt de ijs quæ falſum partū ſubijciunt:& de illo nō tractatur in hoc ti. aliud caput tractat de patre qualiter teneā agnoſcere filiū quo ad alimenta ei danda,& de pœna eius ſi nō obſeruet ea, q̄ in ſenatuſc.cōtinētur:vt ĵ.ea.l.§.pœna.& de alijs tractat ſimiliter.Pone ergo ita caſum hic,diuortiū feci cū vxore mea:& ipſa dicit ſe pregnātē ex me: vnde ipſa,vel pr̄ eius,vel procu.ab eis ad hoc conſtitutus de nunciant mihi hoc intra xxx.dies poſt diuortium,vel denunciant patri meo in cuius ſū poteſtate, vel denūciant ad domum meam,certè ego maritus debeo eis dicere coram teſtibus,non eſt verum,quod ipſa ex me ſit prægnans : vel debeo ad eam mittere cuſtodes, vt videant qñ pariet, vt ſic poſſim ſcire vtrum ſit meus filius,vel non ille,quem habet in ventre, ſi autem non faciam vnum de prediſtis duobus debeo preſtare alimenta puero,ſiue ſit ex me genitus,vel non.prius ergo debet mihi denūciare mulier, quam ego vxori,ſed ſi ipſa non denunciet.vel ſi denunciat & poſtea cuſtodes, quos mittere ad eam volo ego marius,non permittat ſtare ſecum : non teneor partum alere.Sed q̄d ſi ipſa non denunciauit mihi intra xxx. dies vt debuit quia non credebat ſe fore prægnantem : certè adhuc audietur,vt denunciare poſſit.Sed & ſi nullo mō vult denunciare mihi non oberit partui quantū ad alimenta ſibi per eam præſtanda.pater eutem nō tenetur ad alimenta,vt dictum eſt,quod autem dixi de xxx. diebus.intelligas quòd debent eſſe continui à tempore diuortij:& non vtiles.Elegāter.Pone quòd vxor mea non denunciauit mihi marito poſt xxx. dies à tepore diuortij ſe eſſe ex me prægnantem,& natus eſt partus ante xxx.dies completos,certè nō habet locum Senatuſcon.Plautianum: quia illud locum habet quando poſt xxx.dies natus ſit:ipſa ergo non punitur quia nō denunciauit:quia adhūc erat intra xxx. dies : qui ſibi dantur ad denunciandum: nec maritus quondam eò quòd omiſit ea,quæ debet facere: quia ipſe non tenetur ad illa : niſi mulier prius ei denunciet:vt ſ.ea.l.§. Illuc.nec partui nocet : nam benè poterit ſe probare filiū,ſicut ergo nō nocet partui ī hoc caſu:ita in eius conuerſo non nocet illi, qui dicitur pater,nam ſi mulier denunciauit mihi marito ſe eſſe pregnantē ex me ſicut facere debuit,& ego miſi cuſtodes ſicut & facere debeo : miſſio cuſtodū nō nocet mihi quin poſſim poſtea probare natum non eſſe meum filium:dicitur autem hic caſus conuerſus ad ſuperiorem:quia ſicut in ſuperiori nec mulier mihi denunciauit,nec ego ei, vel cuſtodem miſi ita per contrarium in iſto & ipſa mihi denunciauit, & ego cuſtodes miſi . Iulianus ſcribit . Dictū eſt ſ.eod.§. pœna . quod ſi mulier viro denūciauit ſe ex eo prægnantem ſicut debuit, & vir nō miſſit cuſtodes, vel non denunciauit ei contrario,eā non eſſe prægnantem ex ſe, tenetur maritus agnoſcere partum , nunc vult illud exponere, & dicit,quod eſt intelligendum quantum ad alimenta . Sed ſi velit probare eum non eſſe ſuum filiū benè poteſt : imò plus,qa ſua propria voluntate dicit extra iudicium eum ſuū filium eſſe, nihilominus poteſt poſtea probare eū nō eſſe filiū ſuū licet maximā p̄ſumptionē faciat pro filio dicta patris cōfeſſio.item quod dictū eſt ſ. ea l.§. ſed ſi maritus.quod ſi mulier nō obſeruet ea, quæ in Senatuſconſ.continēt,q̄ maritus quōdam nō cogit filiū agnoſcere, dēt intelligi quātū ad alimēta donec probauerit puer ſe eſſe eius filium:quod quidem non erit filio prohibitū.ſed quid ſi mulier denunciauit viro ſe eſſe ex eo pregantem : ſicut debuit: vir autē non negauit hoc;tunc certè,ſicut dictum eſt,quo ad alimēta faciet ſibi vir præiudicium : non autem quantū ad filiationem,Si quis.Titius fuit abſens ab vxore ponę per x.annos , & reuerſus inuenit vxorem prægnantem:vnde reiecit eam,ipſa autem poſtea denunciauit intra xxx.dies ei quòd ex eo prægnans erat,vir autem non contradixit,vel nō miſſit cuſtodes,certè p̄iudicat ſibi vir , quantum ad alimenta præſtanda : non quantum ad filitationem. vt dictum eſt multoties.

Primò Iuriſconſult. ponit in ſumma, qua fuit mens ſenatuſconſulti circa hoc,vſque ibi, permittitur igitur . ibi ponitur, qua fuit mens ſenatuſconſulti , inquantum ſpectat ad mulierem cum quibuſdam declarationibus , vſque ibi , Mariti . ibi tertia , in qua po nitur mens ſenatuſconſulti: in quantum ad maritum ſpectat , vſque ibi . Sed ſi maritus, ibi quarta,in qua tractat permiſtim de marito , & vxore contemnentibus ſenatuſconſul.vel obedientibus,vſque ad l.ſiue contra.§.quia Plautianum.ibi quinta , in qua circa dicta, ornat aliquas quæſtiones , vſque ad l.ſi quis a liberis . Bart.

Vlpianus lib. xxviij. ad edictum. I.

Senatuſconſultū, qđ factum eſt, đ lib. agnoſc. duas ſpecies cōplectitur: vnam eorū,qui agnoſcūt: alterā earū,quæ falſum partū ſubijciūt.Permittit igitur mulieri,parentive,in cuius poteſtate eſt, vel ei cui mandatū ab eis eſt, ſi putet prægnantē,denūciare intra dies triginta poſt diuortium connūmerādos,ipſi marito, vel parenti, in cuius poteſtate eſt, aut domū denunciare, ſi nullus eorum copiam habebat. Domum accipere debemus hoſpitiū, ſi in ciuitate maneat. Quòd ſi nō ſit,ſed in villa, vel municipio. illic, vbi larem matrimonio collocauerunt. Denūciare autē hoc tantū, eſſe mulierem ex eo prægnantem. Non ergo hoc denūciat, vt mittat cuſtodes maritus. ſufficit.n. mulieri hoc notum facere, quòd ſit prægnans. Mariti eſt iam aut mittere cuſtodes, aut ei denunciare, q̄ non ſit ex ſe prægnans. Hoc autem vel ipſi marito,vel alij nomine eius facere p̄mittitur. Pœna autem mariti ea eſt, vt niſi aut cuſtodes præmiſerit, aut contra denunciauerit, non eſſe ex ſe prægnantem, cogatur maritus partum agnoſcere & ſi non agnouerit : extra ordinem coercetur: Debebit igitur reſpondere, non eſſe ex ſe prægnantem, aut nomine eius reſponderi. Quod ſi factum fuerit: non aliàs neceſſe habebit agnoſcere, niſi verè filius fuerit. illud notandum eſt,quòd denunciatio à marito nō incipit,ſed à muliere.

Glo ſ.in cap.bonæ memorię. l.ſup. ver. ſigulares. de elec. dicit q̄ ſi ali quod capitulū citet, quoad p̄bandū citationem fuiſſe factā ſi non poſſit haberi copia p̄lati cui putet citatio facta, aut maioris capituli : ſufficit legere literas publicè in cap. vel ī Claſtro p̄ntibus, q ibi innouantur.

Si mulier contemnat Senatuſcōſultum Plautianum præiudicat filio:niſi verè probet ſe filium , fallit ſi erraret : vel ex neceſſitate mulier denunciationem omiſiſſet . Bartolus hoc dicit vſque ad §.quemadmodum.

Sed ſi marito vltro cuſtodes offerat, & ea nō admittat vel ſi nō denunciauerit mulier : aut ſi denunciauerit quidem, cuſtodes autem arbitrio iudicis non admiſerit, liberum eſt marito, parentive eius partum non agnoſcere. Si mulier contemnat Senatuſcōſultum Plautianum præiudicat filio:niſi verè probet ſe filium , fallit ſi erraret : vel ex neceſſitate mulier denunciationem omiſiſſet . Bartolus hoc dicit vſque ad §.quemadmodum.

bebit.& ȝ.eod. §.ex his'. sed si maritus non est contentus: sed oīno vult custodes admitti, cogēda erit remedijs prætoris:vt ȝ.tit. l.l. 1.§.ex hoc.

a Causa cognita. Iusti erroris, qa ignorabat se pgnātē vel ratione minoris ætatis.

b Et quod editur. Si probauit se esse filium:matri tamen nocebit:quia etiam si triēnio maior est alere cogitur: vt s. proxi. §. aliàs non. nisi pater sit inops vt in Authen.vt lic. ma.& auiæ. §.illud. col.8.Azo.

c Ex die diuortij. Scilicet connumerādos.H.& qui dies dicuntur vtiles, dic vt dicitur inf.de diuer. & tempo. præscript. l. 1. & quis ord. in bonor. poss. ser.l.2.

d Cessare. Quo dicitur mulierē denunciare intra 30. dies : alias vir non tenetur agnoscere, vt inf.ead.l. §.idem per contrarium.

e Ad denunciandum . Se esse prægnantem. Azo.

f Sed hanc rem. Quòd Plautianum non sit locutum de tali partu.Hugo.vel dic quod mulier nō denunciauit.

g Per contrarium. Ita est contra : quia s. uxor non paruit: hic autem paruit vir.

h Prægnantem.Repete neget,quid autem si neutrum eorum negauit, & custodes emisit ? Accursius.

i Protestetur.Not. sic.sup.de neg. gest. l.Neseniī. §. quid ergo.

k Iulianus scripsit. Aliàs §. Iulia. aliàs l.quod senatusconsul.&c.

l Cōtestatio. Idest, coram testib. dixerit: & per hoc videtur fateri.

m Diceret . Ad qđ est cogendus:vt suprà eadem.l.§.denunciare. in fine.

lier se esse prægnantem intra triginta dies nō denunciauerit:& postea denūcians. causa cognita audiri debebit . Quinimo, & si in totum omiserit denunciationē, Iulianus ait, nihil hoc nocere ei, quod editur. Dies autem triginta cōtinuos accipere debemus ex die diuortij, non vtiles. Elegāter autem apud Iulianum lib. decimonono Digestorū quæritur,si intra triginta dies marito mulier non denunciauerit, & intra triginta dies partum ediderit : an Senatusconsulto locus sit? Et ait Plautianum Senatusconsultū cessare : quia de eo partu non videatur sentire, qui intra dies triginta nascat, quippe dies triginta ad denunciandū præstat senatus. Sed hanc rem non facere præiudicium partui arbitror.

Vxor & maritus obseruat Senatusconsultum: licet maritus partum non agnoscat. Bartol.

Quemadmodum per contrarium si maritus vxore denunciante custodes miserit,nullum prēiudicium sibi facit . Licebit igitur ei partum editū ex se negare: nec ei nocebit, quod ventrem custodierit, & ita Marcellus libro septimo Digestorum scripsit,ait enim. Siue quis neget vxorem fuisse, siue ex se prægnantem , sine præiudicio rectè mittit custodes : maximè si missurus idipsum protestetur.

Si maritus contemnat Senatusconsultum Plautianum, cogitur partum agnoscere : nisi verè probet non filium, sed si mulier contēnit,maritus non cogitur, nisi ille probetur filius . Bart.

Iulianus libro decimo nono Digestorum scripsit: quòd Senatusconsulto comprehensum est, Si mulier viro denunciauerit se ex eo concepisse: & is, cui denunciatum erit, custodes ad ventrem custodiendum inspiciendumque non miserit, neque contestato dixerit, eam ex se prægnantem non esse , vt ei id, quòd editum sit, agnoscere sit necesse: non eo pertinet. vt quasi iudicio agnoscere se filium diceret, suum hæredem habeat, quamuis ex alio conceptus sit.Quandocūque enim (inquit) cœperit causa agi, grande præiudicium adfert pro filio confessio patris . Idem per contrarium quoque ait , Si mulier diuortio facto non fecerit ea, quæ Senatusconsulto præcipiuntur,vt liceat patri nō agnoscere: non eò pertinere,vt filius natus suum se dicere non possit: sed ad id tantùm , ut ita pater eum alere cogatur, si constiterit eum filium esse.Idem Iulianus ait, si vxore denunciante se prægnantem , maritus nō negauerit : non vtique suum illico partum effici,cogendum tamē alere,cæterùm si esset,satis iniurioſum ait . Si quis longo tempore abfuerit, & reuersus vxorem prægnātē inuenerit, & idcirco reiecerit si qd ex ijs, q̄ Senatusconsulto conticonsul.vt ȝ.eodem.l.si quis.§.1.

& §. confitetur filium , coactus tamen.

n Hæredem . Ad quod est ȝ. eodem. l.5. §. si vel parens. & §. meminisse . & §. solent. Accursius.

o Quādocūque. Alias quandoque, & dic enim, pro certè. Accur.

p Causa agi. Scilicet vt plene cognoscatur.

q Grande præiudicium . Idest, magnam probationē; non tamen plenā; sed secus forte in matris confessione, vt suprà de probat. l.fin.in fine. Item quòd confessio extra ius non nocet: ut supra de interro. act.l.1. in fine.& C. de lib. cau. l. iubemus. licèt Ioann.di xerit contra, argumen.huius .& sup. de proba.l.quidam. & C.de prob. l.non nudis, & l.non epistolis.H.

r Pro filio . Cæterū contra filium non facit patris dictum vt ȝ. de Carbo.edic. l.1. §. si quis . & §. sed & si quis , & facit in eo. tit. l.quod Labeo .& ȝ.de qō.l. 1.§.1.ibi, nec facilè &c. & de cur.furio. l.pen. Accur.

s Mulier. Repete : quòd Senatusconsul to comprehensum est,si mulier,&c. ad quod est sup. eadē lege . §. sed si maritus . Accur.

t Nō fecerit. Quia nō denunciauit intra xxx. dies se ex eo prægnantem . vt s.in princ.

u Vt ita . Scilicet demum. & facit infra eod. l.si quis. §. meminisse .

x Idem Iulianus. Aliàs lex , si vxore. aliàs.§.Idem Iulianus .

y Ait. Scilicet esse, & facit. ȝ.de reg.iu. l.qui tacet.

z Reiecerit . Et sic est diuortiū : vt habeat locū Senatusconsulti.vt ȝ.eodem.l.si quis.§.1. Accur.

Omiserit.

a Omiserit . Maritus quondam : quia vxore denunciante non contradixit, vel custodes non misit: vt s. ca.l.§.denunciare . Accur.

b Et nasci.Quantum ad alimenta.vt s.proxi §.& sic non est cōtra.s.de ijs,qui sunt sui vel alie. iur. l.filiū. vel ibi nō potuit cōtemnere senatusconsul. quia inuenit natum : hic sic, quia nascitur : vt ȝ. eod. l.si quis.§. 1. vel solue. vt ibi. Acc.

c Ex his . Scilicet. §. idem per contrarium. & suprà , proxim.

d Sui.ager præiudiciali . Accur.

e Verum . Pro sed, vel pro etiam .

f Alimentis.Si plenè probet se filium. in dicta causa præiudiciali : & sic non est cōtra.suprà,eod. §. sed si maritus .

g Cæterùm . Scilicet si fecerit,quæ in senatusconsulto cōtinentur.Azo.

h Non euitabit.Scilicet mulier vel filius. Azo.

i Pronunciauerit. ipsum esse filium .

k Esse suum . Hæc duo verba pronuntur loco vnius accusatiui, & reguntur, vel ab illo verbo agnosci , vel à verbo pronunciauerit , & continua . l.proxi.

l N omnib' cau sis . Quantum ad alimenta, & quo ad ius filiationis: vt sit suus.

m Fratribus suis , Sic.inf.vnde cogna. l.1.§.in cognationē. Sed argu.contra. C. de adopt. l.penul.§. sed nc. & in Authē. quib. mod. natural. effic. sui. §. filium . collatio.6. Accursius.

Dic,quod ibi loquitur de illo actu,qui rem de nouo in esse constituit,cōstat enim quod ante non erat legitimus, sed per illum actum efficiebatur legitimus : hic de actu qui in præteritum aliquid fuisse declarauit:vt infr.proxi.§.fi.facit. s.de stat.homin.l.ingēnuum . in hoc quando sententia facit ius, dic plenè per Docto. in l. 1. C. quæ res.ven.non pos. secundum.Barto.hic.

Iue contra , in hac lege in prin. continuatur cum casu præceden.Quia Plautianum.Vidimus.per superiora.Scilicet à principio primæ l.vsque huc,qđ senatusconsul.Plautianū habet locū circa illos partus,qui facto diuortio eduntur: & nō proūidit eis, q̄ nascūtur cōstan.mat. vnde factum fuit postea aliud senatusco. tempore diui Adriani, quod de eis loquitur.& per illud potest agi, vtrum maritus agnoscat eos: & idē est si mortuo marito nascat partus.viuo tā patre mariti,qui maritum in potestate habebat:vnde nascituros debet recidere in eius potestē.Sed quid si qō est, vtrum partus natus ite constan. matrian soluto, vel mulier illa fuerat vxor, vel non? certè adhuc cognoscet iudex ex hoc authoritate dicti Senatusconsul.Sed pone, qđ mortuus est ille qui pater dicitur, nec superest qui squam qui habiturus sit eum in potestate: certè nō habebit locū Senatusconsultum Plautia. nec illud quòd factum fuit sub diuo Adriano , sed aget puer petitio hæreditа. & ibi quæritur : vtrum fuerit ejus filius vel non : vnde si viuo patre agatur contra eum ex Senatusconsulto facto sub diuo Adriano , & pater interim decedat, ruptū erit illud iudicium : & poterit petere puer se mitti in possessionē ex Carboniano edicto . Scias tamen quòd Senatusconsul.Plautianū, & illud quòd factum est sub diuo Adriano,non habet locum , si nascituros non possit esse suus hæres ei, quem patrem dicit . Vivian.

n Ius facere . Similia.not.s.de inoffic. testa. l. Papinianus . §. fina. secus in pactu : vt suprà de pact. l. ius agnationis.

o Pertinet . Scilicet tantum. Accursius.

p Eduntur. Et post triginta dies : vt supra eodem. l. prima. §. similiter. & §. eleganter.& hoc si mulier dicat se prægnantem:aliàs si neget, loquitur infra titulo.1. l.1. in princip. est & aliud de quo dic vt infra titulo.1.l.1.§.penul. & §.de inspiciendo .

Aliud, Quasi deficiat primum in casu qui sequitur. Accur.

Agatur. Actione in rem præiudiciali, qua se in filium vendicabat,vel in nepotem,vel etiōtra illi in patrem vel in auum : vt Institu. de actionibus . §. præiudiciales. & ideo præiudicialis dicit, quia alijs quæstionibus præiudicat : vt infra de liberali causa. l.ordinata. & differt à rei vendicatione: quia illa ratione veri dominij,hæc non: cum filius & pater liberi sint, nec vnus sit in alterius dominio : sed ideo vendicat dicens se ex eo genitum . vt ab eo percipiat certa alimenta & successionem : quæ filij à parentibus percipere debent: & sunt prætoriæ præter vnam: vt in dicto §. præiudiciales.

In P.Fl. Plautianum.

Quod probabitur p opinionē, & famā viciniæ, sal tem quo ad hoc vt transeat onus probandi in aduersarium. Io. Andr. in reg. infamibus . lib. 6. fic do.Anto. in c.lator. q fil. sint legitimi.

In P.N. vt si quis agnoscere &c.

De hoc vide aliquid per Lanfrā.in c.qm contra.i versi. confessiones. Læius. l.Aureli', vt refert Ant.Aug. lib.1.emē dat.cap.9. existimat hæc eē sic cōiungenda,vt legatur,Cæterū si esset satis iniurioſum ait. si quis lōgo &c. Atque hanc esse Iuliani sniam, q̄ alio loco citat Vlpianus nēpe in l. filiū. s. de ijs, q̄ sunt ini vel alieniur.

In P. F. fuerit nec ne.

Vide Anto. Augu. li. Emen. 3. cap.7.

Si vero.

Cōcor. in glo. su per verb. valebit, in ca. pleruq; ibi, & ex sententia.ēē de donat. inter vir. & vx.

Plancianū in P. F.

II.

N omnib. cau sis: qua

III.

Iue contra pronunciauerit,non fore suū quamuis suus fuerit. Placet enim eius rei iudicē ius facere: & ita Marcellus lib. vij. Digestorum probat, eoque iure vtimur.

Si partus nascitur const.in te matrimonio , vel eo soluto morte viri ante superstite:vel si de hoc dubitetur an sit vxor : præiudicialis in rem redditur : & non habet locum : cum extraneus in petitione hæreditatis incidenter examinabitur de filiatione : quia ad Carbonianum deuenitur : & hæc instantia incepta cum patre, ad hæredem non transit . Bart.

Quia Plautianū senatusconsultum ad eos partus pertinet , qui post diuortium eduntur: aliud senatusconsultū tēporibus diui Adriani factum est , vt etiam si constante matrimonio partus sit editus , de agnoscendo eo agatur . Quid ergo si quis post mortem patris nascatur

a In cuius. Scilicet aui, & dic recasurus, id est, remansurus, vel dic, filij: & dic recasurus, scilicet si auus decessisset superstite filio.

b Ex filio. Secus si ex filia: vt Institu. de patria potestate. §. fin. Accur.

c Præiudicium. Id est præiudiciali actione in rem: vt prædixi. Accur.

Ex senatusconsulto, id est, ex senatusconsulto sub diuo Adriano facto, sic §. de origi. iur. l. secunda. §. exactis. vel dic ex mente Plautiani, & verbis alterius, secundum Hugo. tu dic ea vtroque, & hoc propter dubium, vt §. quorum leg. l. 1. §. 1. Accursi.

Præiudiciũ. Quo ista vendicabit istum in maritum. vt §. dixi in patre, & filio, secundum Azo. quòd non placet, sed dic id est, præiudiciali actione. Et nota septẽ casus. Primus quando nascitur post diuortium. Secundus quando cõstante matrimonio. Tertius quãdo post mortem pris viuo auo. Quartus quando est dubiũ in matrimonio, vel postea editus sit. Quintus quando dubium est, an fuit uxor. Sextus quando extraneus possidet bona patris mortuo patre: sed tunc non præiudiciali, sed petitio. hæreditatis. Est & septimus, quãdo pater lite pendente decessit: sed tunc per Carbonianum. vt eod. titu. l. sed in primis, vbi agitur præiudiciali: nec est opus denunciatione facienda à muliere his casibus: nisi in primo propter Plautianum cum non inueniam, & maximè quando constante matrimonio eduntur, cum sit in possessione filiationis, vt §. de ijs qui sunt sui vel alien. iur. l. filium. & l. si filius.

Vide tñ num rectius ita legi possit, in cuius potestatẽ. recasurus est, si ex filio &c. * Præiudicio.

Nota. vnum singulare: de hoc dubio, q̃ do. Pan. cõ. 1. col. 2. dicit se extraxisse ex dictis Pe. & Cyn. in l. non dubium. C. de legi.

Quæ disceptatio in principale iudicium venit, ĩ quo de partu agnoscẽdo quæritur.

d Si is. Qui bona patris possidet: puta agnatus defuncti.

e Quæritur. Et plenè dicitur. §. de Carbon. edict. l. 3. §. missum. Accursius.

f Præiudicium. id est, præiudicialis actio in rẽ, qua filius vendicat sibi in patrem, vel se ei in filium.

g Ad Carbonianum. Vt si filius est impubes, & petat bonorum possessionem ex Carboniano edicto: vt §. de Carbo. edict. l. 1. in princip. & interim alitur: vt §. de inoffi. testa. l. qui de inofficioso. & §. de Carbo. edict. l. si is. §. an autem. & quæstio status differtur ex Carbo. edicto, vel ex constitutionibus: vt infra de Carbo. edic. l. 3. §. quamuis.

auo superstite, in cuius potestatem recasurus est? & si ex filio eius susceptus probetur, videndum est. quid dici debeat. Et certè probandum est, cum auo præiudiciũ de partu agnoscẽdo, similiter agendũ. Quid si hoc ipsũ in quæstionem veniat, vtrũ in matrimonio, an postea editus sit? dicendum est, & super hoc ex Senatusconsulto agendum. Et quid sit, si an uxor fuerit, disceptetur? Et Iulianus Sexto Cæcilio Aphricano respõdit, locum esse præiudicio. Illud tenendum, hęc senatusconsulta post mortem parentis cessare: si is supersit in cuius potestate recasuri nõ sunt. Quid ergo est in petitione hæreditatis, quam filius intendit? Quæritur, vtrum ex eo natus sit, cuius hæreditatẽ petit, an non, & adeo hoc verum est, vt Iulianus libro decimo nono Digestorum scribat, si viuo patre redditum sit præiudiciũ, & antequàm

h Agnascuntur. Id est: si natus est sic, vt possit esse suus hæres illi, quem dicit patrem. Azo.

i Recasuri. Id est, futuri, sic supra ead. l. §. quid ergo. Accursius.

m Cessare. Sed an alio iure sunt alendi? Respon. si matrimonio, sic: vt inf. eod. l. si quis à liberis. §. 1. & §. 2. de natura ex cõcubina & ex dãnato coitu. dic vt ea. l. §. idem rescripsit.

pater decesserit: trãseundum esse ad Carbonianum edictum. Item hæc senatusconsulta pertinent ad eos, qui sui hæredes agnascũtur. Cæterum si fortè non sint in potestate recasuri: verius est senatusconsulta cessare.

Paulus lib. ij. sententiarum.

IIII.

NEcare videtur non tantùm is, qui partum præfocat: sed & is, qui abijcit, & qui alimonia denegat, & is qui publicis locis misericordiæ causa exponit, quàm ipse non habet.

Alimenta liberis à parentibus vel à liberis parentibus decernuntur officio iudicis cognoscentis: an sit filius vel pater: & an de facultatibus conuenti possit ali: & an sibi petens sufficiat propter res & operas suas, vel an subsit causa propter quam possint legitime denegari, hoc dicit. vsque ad §. solent. Barto.

Vlpianus lib. ij. de officio Consulis.

V.

SI QVIS à liberis Cæsare. Habeo filios in mea potestate constitutos, vel ẽt emancipatos. & sunt diuites, & ego pauper: certè benè tenẽtur me alere, &

n Præfocat. Id est antequàm nascatur extinguit, vel natum stringendo ad fauces, & sic hoc casu & sequentibus tenetur. l. Cor. de sica. vt inf. ad l. Corne. de sica. l. si mulierem. & l. nihil. & C. de sica. l. penul. & etiam l. Pompeia. de parricidijs: vt §. ad legem Pompe. de parri. l. 1. §. fi.

Abijcit. Puta in quodam nemore: vt differat à fine. l. & hoc casu fit sui iuris: vt C. de lati. liber. tol. l. 1. §. sed scimus. Arg. contra C. de nupt. l. patrem. Sed dic vt §. l. 1. §. pena. & facit C. de infan. exp. l. 2. & C. de patria pote. l. nec filium.

Denegat. Not. qui non facit &c. sic §. de regu. iur. l. qui non facit. & §. de re milit. l. non omnes. §. qui captus. & §. de ritu nup. l. qui liberos.

Publicis locis. Ad hospitale vel in foribus ecclesiæ, vt fiat ei eleemosyna: & sic causa misericordiæ habendæ ab alijs, quàm ipse &c. sic & C. de hæreti. l. 2. in fi. & supra ad Maced. l. filium. & supra de negot. gest. l. qui aliena. §. quanquam. item facit ad hoc distinct. 86. c. non satis. in fi.

& si ego sum diues, & ipsi pauperes, benè teneor eos alere: & quod dixi in patre, idẽ est in auo, & proauo, & alijs superioribus: & idẽ est in matre, auia, & proauia, & alijs superioribus ex fœminea linea ascendẽtibus. Sed quid si filius meus est calcarius: & potest se benè alere: certè non teneor eum alere, nisi forte esset in firmus taliter, quod nõ posset laborare.

Si vel parẽs. Filius meus petit à me alimenta coràm iudice, & ego nego eum Filium: in hac quæstio ne vtrũ sit filius vel nõ, debet iudex sum matim cognoscere: & si pronunciauerit eum filium esse, constituet ei alimẽta in bonis meis & non alias. Si autẽ omissa dicta cognitione sũmaria ei decreuerit alimenta, nullũ præiudicium faciet mihi patri volenti probare eum filium nõ esse: & quod dixi in filio idem est in patre alimenta à filio petente.

Idẽ Plato. dialo. 4. de leg. & dialo. 11. & Vale. Maxi. lib. 5. c. 4. vbi exẽpla quædã cognitu digna in hanc sẽtẽtiã refert.

Si quis ex his. Pone quod filius meus non vult me alere sicut tenetur, vt dictum est: certè debet iudex mihi constituere alimenta certa in bonis suis, & præcipere ei, quod ea mihi præstet: & si non præstet filius. iudex debet eũ constringere capitis pignoribus: & idem est in patre, à quo filius alimenta petit. Quid autem si pater dicat, Domine iudex, ego nolo præstare ei alimenta: quia ipse accusauit me: certè benè audiet patrem iudex, & icias quod non solum alimenta tenetur dare pater filio, & econuerso: sed etiam alia necessaria. Postea punitur hic casus de quodam qui habebat filium impuberem emancipatum diuitem, quia patri tenetur necessaria præstare. Si mater. Mater fecit expensas in alendo filio communi maiore triennio, & reperit eas à patre: certe benè potest, dum tamen non sint tales expensæ, quas fecisset etiam patre filium alente.

Flo. per focat.

Militie. Non solum filius paganus patrem alere tenetur, sed etiam miles: non tamen tenetur soluere debita patris. hæres autem filij extraneus non tenetur præstare, nili pater sit in nimia paupertate.

Solent. Non solum filij tenentur alere parentes, vt dictum est: sed etiam liberti patronos. Sed si negent se libertos esse: iudex cognoscet super hoc sũmatim vtrum sint liberti, vel non: & si apparuerint liberti: iudex alimenta in eorum constituet bonis patrono, alias nõ: sed si omissa dicta summaria cognitione cõstituat alimẽta nõ faciet præiudiciũ liberto, quin possit postea docere se non esse liberũ, & postea alimenta non præstare, & qũ constituit iudex alimenta patrono: debet cõstituere secundum quod libertus habet in bonis. Item scias, quod nõ solũ patroni debẽt ali à libertis, sed ẽt liberti a patronis. ĩtẽ scias, quod libertus matris meæ tenetur me alere: libertus autẽ liberti mei non tenetur me alere, nec ille meus libertus, quẽ ex causa fideicõmissi manumisi, nec ille quẽ redemi suis proprijs numis, & manumisi, nec ille à quo exegi mercedẽ pro operis. Item filius meus, qui

ris ali desideret, vel liberi vt à parente exhibeantur: iudex de ea recognoscet. Sed vtrũ eos tantùm liberos, qui sunt in potestate, cogatur quis exhibere: an verò etiam emancipatos, vel ex alia causa sui iuris constitutos, videndum est. Et magis puto, etiam si non sint liberi in potestate, alendos à parentibus, & vice mutua alere parentes debere. Vtrum autem tantùm patrem, auumve paternum, proauumve paterni aui patrem, cæterosq; virilis sexus parentes alere cogamur: an verò etiam matrem, cæterosque parentes, per illum sexum contingentes cogamur alere, videndũ est. Et magis est, vt vtrobique se iudex interponat, quorundam necessitatibus facilius succursurus, quorundã ęgritudini. Et cùm ex æquitate hæc res descendat, charitateque sanguinis: singulorũ desideria perpendere iudicẽ oportet. Idẽ in liberis quoq; exhibẽdis à parentibus dicendũ est. Ergo & matrẽ cogemus, præsertim vulgò quæsitos liberos alere, necnon ipsos eam.

Item diuus Pius significat, quasi auus quoque maternus alere compellatur. Idem rescripsit, vt filiam suam pater exhibeat, si cõstiterit apud iudicẽ iustè eã procreatã. Sed & si filius possit se exhibere, æstimare iudices debent, ne nõ debeant ei alimẽta decernere. Deniq, idẽ Pius ita rescripsit ad Titianum, Competentes iudices alite à patre tuo iubebunt accusauit libertum meũ de capitali crimine, non potest ab eo petere alimenta. Item scias, quod liberta cogitur alere patronum: super dictis autem alimentis cõstituendis patrono in bonis liberti, iudex debet dare arbitrium: & semper tenetur libertus ea præstare patrono, donec patronus fuerit pauper, & ipse diues. Item scias, quòd etiam patrem & matrem patroni egẽtes tenetur libertus alere, si patronus mortuus est, & liberi eius. Viuianus.

a A liberis. Scilicet naturalibus & legitimis, vel naturalibus tantùm.

b Exhibeantur. Id est, alantur.

c Cognoscet. Implorato officio suo vt hic, & C. de bon. quæ liber. l. fina. §. ipsum autem, & de alend. liber. per totum. & de patria potestate. l. nec filium. Sed argumentum contra sup. de iud. l. lis nulla. Solutio, hic speciale.

In P.F. ita rescripsit aditi a te cõpetentes iudices.

Ex alia causa. Quæ multæ sunt, vt Institutionibus. quibus modis ius patriæ potestatis soluitur. per totum. Accursius.

Vt vtrobique. Scilicet pro patre & eius parẽtibus, & pro matre & eius parentibus. Accur.

Interponet, Sic in Auth. vt liceat matri, & auiæ. §. illud. collat. 9.

Vulgo quæsitos. Vt in Auth. quib. mod. natur. effi. sui. §. oportet. & §. si quis habens, collatio. 6. C. cod. l. finali.

Compellatur: Scilicet vulgo quæsitus, vel non est aliquid fabaudiendum, & hoc est verum, si auus paternus, vel pater alere non possit: vt §. eo. l. pen. & d. §. illud. Accursius.

Frater fratrem alere tenetur.

Iuste. Vel etiam hodie ex concubina, secus si ex coitu illicito: vt in Authen. quibus mod. nat. effi. sui. §. discretis. & §. fin. & §. oportet. coll. 6. Sed an sic frater fratrem vel sororem? videtur quòd non, quia nec instituere hæredem tenetur: vt C. de inoffi. testa. l. fratres. econtra quod sic: vt §. vbi pup. edu. l. qui filium. quod est æquius, & no. C. eo. l. pen.

Dic quod ibi in d. l. qui filium. loquitur in sorore, quæ est vitæ obsequioris: & sic non est eadem ratio: vt l. cum hi. §. in persona. sup. de transa. Veritas tamen est, quod cogitur alere fratrem naturalem, ergo multo fortius legitimum, vt C. de naturali. authen. licet. & §. solut. matrimo. l. quamuis. secundum Barto.

a Pro modo facultatum. ǐ. ead. l. §. de alimentis. & §. & si impubes.

b Vt operi. Id est, operando. ergo arg. sumpto à cõtrario, si potes: contra est: vt argum. supra de offic. eius cui mand. est iurisd. l. 1. §. huius. & facit. ǐ. eod. l. fi. & ǐ. eo. l. alimenta.

c Summatim. Cũ filius per officium iudicis petit ali. & sic intellige. ǐ. ea. le. §. solent. sed cõtra C. de ind. l. iudices. Solu. hic speciale.

d Constiterit. Per illam summariã cognitionem. Accursius.

e Iubebũt. Iudices dando sententiam interlocutoriam.

f Nec decernent. Nisi interim donec causa agitur. vt ǐ. eo. l. si neget.

g Veritati. vt & ŝ. de ijs qui sunt sui vel alie. iu. l. pe. Sed contra. C. de ordin. cog. l. 2. solut. vt ibi: & eodẽ modo solue. C. de ordi. iud. l. 1. in fi. quæ est contra. & eodẽ modo C. de fi. instru. l. fin. in fi. & facit supra eo. l. 1. §. idem Iulianus. & §. idem per contrarium. & ǐ. ead. l. §. solent. Accursiu.

Eamde sententia refertur ab Vlpiano. l. pen. de ijs qui sunt sui, vel ali iu. suprà.

Ex his. Parentibus vel filijs: & idẽ ī patrono vel liberto, vt cõstituantur alimẽta pro modo facultatum ? vt & ǐ. §. proxi. & argu. supra, fol. mat. l. si cum dotem. §. fin. autem. & supra, eadem l. in fine. 1. respon.

Pignoribus. Hoc fallit in patrono: vt ǐ. eod. l. alimẽta. itẽ no. modum cogendi: sic. ǐ. titu. l. 1. §. ex hoc rescripto. ibi, qui debet &c. & Institut. de satisda. tuto §. penul. & facit. C. de patria potestate. l. nec filiũ. & C. eodẽ. l. 1. de bon. q̃ libe. l. fina. §. ipsum. Accur.

In P.F. habeat aliquid pater, vel an pr̃ me tire filios suos &c.

Sententiæ. Scilicet, interlocutoriæ latæ super alimentis. Vel dic quod est definitiua, quæ finem controuersiæ alimentorum imponit, vt ǐ. de re iud. l. 1.

Aliquid, id est causam aliquam.

Quod. Id est propter quam causam.

Eum. Scilicet filium. Accur.

Eum. Scilicet patrem.

Detulerat. Ex qua causa potest eam exhæredare: vt in Authen. vt cum de appel. cog. §. causas. col. 8. & idem si aliquid tale fecerit, per quod paterit exhæredari. arg. C. eod. l. fin. Accur.

q Cætera quoque. Vt vestimenta, & habitationes: cũ hæc appellatione alimentorum cõtineantur: vt ǐ. de ali. leg. l. legatis. & l. fin. & verbo victus: cum sine his homo viuere nõ possit: vt infra de verborum significatione. l. verbo. & l. sequen. & l. quosnos. §. fin. licèt sit arg. contra supr. de transa. l. cum hi. §. qui trãsigit. Sed dic vt ibi not. Item hic pro se & suis liberis & vxore: vt sup. fam. ercis. l. fi filia. §. 1. non tamen æs alienum, vt ǐ. ead. l. §. parens.

r Et si impubes. De magno non dubitatur: vt ŝ. ea. l. in fin. 1. resp. ibi, & vice mutua &c. sed tamen & hic idem est: vt & ǐ. de tute. & ra. distrah. l. 1. Si autem in potestate est, de castrẽsi idẽ: sed de aduẽtitio pater habet vsumfru. & ipse alit se & filiũ: de profectitio habet pater plenũ dominium: vt C. de bon. quæ liber. l. cum oportet. §. primo.

Repetat. Neg. gesto. actione cum id onus primo patri videatur imminere: vt argum. infra eodẽ. l. penultima. Accursius.

Sed & quantum. Alia præcesserunt verba in rescripto.

Necessario. Hæc necessitas est quo ad filium, non quo ad matrem: nisi pater esset inops: vt ǐ. l. pen. quia tunc indistincte non repetit. Accur.

Nec impetrare. Tibi reddi.

Materno affectu. Etiam nõ modica: vt & sup. de ne. gel. l. is q. nisi esset protestata, vt eod. tit. l. Nesennius. Idẽ si modica: puta lac, vel castaneas. arg. supra commodati. l. in rebus. §. sed & id quod. & de donationibus inter virum & vxorẽ. l. vtrum. & de impen. l. omnino. Item illa, quæ habet præstare: vt quando pater est inops, etiam si est protestata: vt notatur in dicta l. Nesennius. & secundum hoc loquitur. C. de negotijs gestis. l. lex, alimenta.

Exhibendos. Id est alendos. Accur.

Natura. l. Non directa sed turbata, vt in successione: vt sup. de inoffi. testam. l. nam & si. & inf. vnde liberi, l. scripto.

Dicebat Anaximenes, vt refert Stobeus, sermone 77. nihil esse iustius, quã grationis, & disciplinæ authores mutuis bñficijs demerori.

s Eius. Scilicet patris.

t Exoluere. Vt C. ne filius pro pa. l. patris. nisi in casu: vt C. de primipil. l. fi. lib. 12.

Hæredes. Etiam extraneos. H. & Azo. nam si essent liberi, vel nepotes, ipsi ex sua persona, non quia hæredes, tenentur ad alimenta: vt ŝ. ead. l. §. vtrũ. & facit ǐ. ead. l. §. fi. Sed arg. contra ǐ. de obsequi. l. hæredes liberti.

Dic, quòd ibi in hærede filij, hic in hærede liberti, secundum Bar.

Filij. Emancipati, alias hæredem non habet.

Cognoscere. Scilicet summatim: vt & ŝ. eod. §. si vel parẽs, & not. quod hic dicit de vltima parte tituli. Accur.

Possit. Sic ŝ. ea. l. §. meminisse.

Neget. Vindicando se ingenuũ, seu in ingenuitatem: vt ŝ. de probat. l. circa.

Se exhibeant. Sic supra eadem l. §. sed & si filius.

Ipsos. Scilicet filios patronorũ alendos: sed nunquid liberi libertorũ tenẽntur alere patronos parentum, si forte liberti alere non possint? Resp. ideo sic, viuis parentibus, nõ eis mortuis: vt C. de liber. & eorum liber. l. fin. & ǐ. de obseq. & liber. l. hæres, & idem econtra dico, vt pariter patroni parentum alere teneantur libertorum filios. H.

Non solum. Vt C. de oper. lib. l. qui manumittitur.

Cogitur. Filios patronæ.

Causa fideicommissi. Iſis non possunt imponi operæ, nisi a filio testatoris: vt C. de ope. lib. l. mater. & ǐ. de bo. libe. l. qui ex ea causa. Item in bonis eius non datur contra tab. C. de bono. pos. contra tabu. liber. l. 1. Item accusare eum, vt ingratum non potest: vt C. de libe. & eorum liber. l. 1. Item vocare in ius sine venia patronum non potest: vt ŝ. de in ius voc. l. is quoque.

Suis nunis. Scilicet serui, non autem redimentis: vt ŝ. de manumiſ. testamenti. l. 2. & iste nec operas debet, nec puniri vt ignarus potest: nec contra tabul. bonorum possessionem timet, vt C. de ope. libe. l. si tuis, & de bonis lib. l. multum: in ius tamen non vocabit, nisi quando patronus fidem fregit: vt ŝ. de in ius voc. l. sed si hac.

Mercedes. Idest pretium operarum reuenditarum: vt ǐ. de bon. liber. l. Iulianus. Azo. secus si operas exigat: quia tunc nõ omne ius, sed succedendi tantùm amittit, nam alendus est à liberto: vt ǐ. de iure patr. l. sicut. & de ope. liber. l. libertus qui operarum.

Amisit. Ipsa impositione amisit: vt C. de bon. pos. contra tabu. liber. l. 2. secundum quosdam, sed secundum Ioã. & nos, sola exactione amisit, vt C. de ope. liber. l. si quam. & ǐ. de iure patron. l. sicut. & ibi not. & hæc omnia vbi tenuit stipulatio pro operis. alioq; si causa libertatis oneranda fiat, tunc non tenetur: vt ǐ. de oper. liber. l. qui onerandã. & l. patronus, & de bon. liber. l. Iulianus ait. Item est cõtra. C. de oper. liber. l. 1. in fine. Solue, ibi mercedes operarũ exactæ nõ erant: quod ex ipsa litera patet: hic sic. Azo. vel solue vt ibi.

Capitis. Dic vt supra de in ius vocan. l. sed si hac. §. fi autem liberti. Accursius.

In P. Fl. non est egentes.

Perinde. Idest, exinde: & facit ŝ. eadem l. §. si quis ex his. Accur.

Liberto. Si enim liberto nihil superest ab eo, quod sibi necessarium est, nihil præstabit: licèt desit patrono.

Superfint. Filij enim primo compellentur ad alimẽta. prius ergo à liberis, quãm à liberto quis alitur: & not. quòd isti liberti libertorum non propriè nostri dicuntur, licèt secus econtra: vt ǐ. de verb. sign. l. licèt. §. 1.

Co nũge libr. 7. de iu. pat.

Limenta. Pone, quòd libertus est pauper, & patronus diues: certè bene tenetur ale

VI.

Limenta liberto petente non præ-

debeat: tamen æs alienũ eius non esse cogendũ filiũ exoluere, rescriptum est.

Onus alimentandi in subsidium transit contra hæredes. Bartolus.

Item rescripũ est, hæredes filij ad ea præstãda, quę viuus filius ex officio pietatis suæ dabat inuitos cogi non oportere, nisi in summam egestatem pater deductus sit.

Liberti coguntur alere patronos, & eorum filios & parentes: & officio iudicis cognoscetur, an sit libertus, & de facultatibus liberti, & patroni, & an causam habeant recusandi. Bart.

Solent iudices cognoscere & inter patronos & libertos, si de alendis his agatur: Itaque si negent se esse libertos, cognoscere eos oportebit. Quòd si libertos esse constiterit: tunc demum decernere, vt alant. Nec tamen alimentorum decretum tollet liberto facultatem, quò minus præiudicio certare possit, si libertum se neget. Alimenta autem pro modo facultatum erunt præbenda, egentibus scilicet patronis. Cæterum si sit, vnde se exhibeant: cessabunt partes iudicis. Vtrum autem tantùm patroni alendi sint, an etiam patronorum liberi, tractari potest. Et puto, causa cognita iudices, & liberos quoque patronorũ alendos decernere: nõ quidem tam facilè vt patronos, sed nonnunquã, & ipsos. Nam & obsequium nõ solum patronis, verum etiam liberis eorum debet præstari. Sed & libertus maternus alere cogitur.

Si quis a liberti liberto ali se desideret, vel ab eo, quem ex causa fideicommissi manumisit, quẽque suis numis redemit, non debet audiri, vt & Marcellus scribit: exequatque eum, qui mercedes exigendo, ius libertorum amisit. Sed & patroni filium, qui capitis accusauit libertũ paternum, negat exhibendum. Sed & liberta cogitur patronum alere. De alimentis patroni arbiter solet dari: arbitraturus quantum sit in facultatibus, vt perinde possit alimenta moderari: quæ tamdiu præstabuntur, quamdiu liberto superfit, patrono desit. Patrem quoque & matrem patroni, cum patronus, & filij eius minimè superfint, alere egentes, ipsi liberti (si idonei facultatibus sint,) coguntur.

Si patronus liberto denegat alimenta, perdit ius patronatus: si libertus patrono, redigitur in seruitutem. Bar.

re liberum, non tamen ad hoc præcisè cogitur, sed causariuè, quia amittit iure patronatus, si non faciat.

Imperatoris. Patronus erat in paupertate, vel ita infirmus, quòd nō poterat se iuuare libertus suus videns eum ita laborantē, nō curauit de eo, ce. tē iudex debet liberto præciper, vt seruiat patrono: & si libert⁹ nō obediat: dēt eum iudex facere vendi, & ptiū domino dare, ideſt, patrono: & idem est si cōtumeliā faciat libert⁹ patrono, vel ēt si cū verberauit.

Impositorum. Vt operarum: ad quod est ſ. de bon. libe. l. si patronus non alue tis, & de iure patro. l. ditus. in fi.

Etiā si pōt. Scilicet si vult hæc iura perdere: alij dicunt, si libertus pōt sibi ſufficere, ad quod ſ. l. prox. §. alimēta.

Relictos. A libertis: qui liberti nen dabant eis aliquid.

Potestate. Ideſt, dominio. ſed contra C. de libe. cauſa. l. ſolo. Solu. vt ibi. & adde diſtinctionem, quæ eſt. C. de liber. & eo. lib. l. 2. in fine. notulæ. Accur.

Admoneantur. Alias cōmoueātur, aliàs admoueantur, ideſt, corrigantur: ad quod eſt. ſ. de of. præfect. vrb. l. 1. §. cū patronus. & ſ. de iure patron. l. 1. Acc.

Vel à præſide, Vel, pro ſaltem. Azo. & facit ſup. de ijs, qui ſunt ſui, vel alie. iur. l. 2. Sed quid vendetur? Reſpon. libertus factus ſeruus per ingratitudi nēm prædictam. Alij dicūt libertum hoc caſu propter ſa men vendi, vt & ſi priuilegium. & no. p Bart. 12. caſus priuil. p eum enumeratos ff. Mela. in prin. verſ. vlt. ff. de alim. & cibar. leg. & allegat iura quib. probatur pdicta priuilegia.

Nec ei debentur honores liberto. qd no. Bal. in l. ſi. de bo. libe. C. ex quib. cauſis perdatur patronat⁹ libertis, vide cūdē in prædicto ti. & gl. magnā in d. l. fin.

Propter eorum fauorem, & priuilegium. & no. p Bart. 12.

ſtando, patronus amiſsione libertatis cauſa impoſitorum, & hæreditatis liberti punietur: non autem neceſſe habebit præſtare, etiam ſi poteſt. Imperatoris Cōmodi conſtitutio talis profertur: Cum probatum ſit contumelijs patronos a libertis eſſe violatos, vel illata manu atrocis eſſe pulſatos, aut etiam paupertate, vel corporis valetudine laborantes relictos: primū eos in poteſtate patronorū redigi, & miniſterium dominis præbere iubemus cogi. Sinautem nec hoc modo admoneantur: vel a præſide emptori addicentur, & pretium patronis tribuetur.

Cum de ſtatu inter virum & vxorem diſceptatur, liberi communes ſunt interim à patre alendi, nec alimenta præſtita à patre filijs præiudicium faciunt. Bar.

VII.

Ineget, qui maritus fuiſſe dicitur, matrimonium eſſe contractum, eò quòd eam, quæ ſe vxorem fuiſſe dicit, an cillam eſſe probare paratus ſit: alimenta † qui dem liberis præſtare interim compellendum: ſinautem conſtiterit eam ſeruam fuiſſe: nihil ei, qui paſcendos curauit, ex hoc præiudicij generari reſpondi.

Deſcendentes per lineam maſculinam coguntur alere aſcendentes: ſecus ſi per fœminam, niſi in ſubſidium. Bartolus.

ter tua eſt ancilla Titij: vnde Titius, cuius ſeruus es, debet te alere, & non ego, & talia verba ſuperflua dicebat pater, ſi ipſa fuit ancilla: non valuit mīſimoniū inter me, & eam. Certè dicitur hic, q bene tenetur ille, qui nō diffitetur ſe patrem, alere filium, donec probet matrem filij ancillā fuiſſe: & ſi probauerit hoc, nō ſiet præiudiciū ei, eo quòd aluit: quod autē dixi in filio meo ex aliena ſerua, idem eſt in nepote meo ex filia mea. nā ego non teneor alere eum, imo pater eius: niſi pauper eſſet pater, & hoc dicit cum l. ſeq. Viu.

Si neget. Scilicet de iure. Accur.

Ancillā. Quod ſi eſſet, non matrimonium, ſed contuberium dicitur: vt C. de inceſt. nupt. l. cū ancillis. Accur.

Compellendum. Preſumitur enim libera, & ſic matrimonium facit. ſ. de ventre in poſſ. mit. l. 1. §. ſed & ſi in certum. & de Carb. edi. l. ſed & ſi is. §. cum maior & quod no. C. de ordi. eccl. l. fin.

Nihil. Ideſt non. vel nihil præiudicij. Hug.

Ex hoc. Quod curauit ali. & facit ad hoc ſ. eo. l. ſi quis. §. ſi vel parens.

VIII.

NOn quemadmodū maſculorum liberorum noſtrum liberi ad onus noſtrum pertinent, ita & in fœminis eſt. Nam manifeſtum eſt, id quod filia parit, non auo, ſed patri ſuo eſſe oneri: niſi pater aut non ſit ſuperſtes, aut egens ſit.

Patronus non habet ius in bonis liberti, niſi pro alimentis in caſu neceſſitatis.

IX.

IN bonis ſuperſtitū libertorum, nullum omnino ius patroni liberivè patronorum habent: niſi ſi tam infirmos ſe eſſe, tamque pauperes præſidibus P probauerint, vt meritò menſtruis alimentis à libertis ſuis adiuuari debeant: idq; ius ita plurimis principum conſtitutionibus manifeſtatur.

Auo. Scilicet materno, & facit in Auth. vt liceat mat. & auie. §. illud quoque. colla. 8.

Aut egens. Simile eſt ſup. eo. titu. l. ſi quis a liberis. circa princ.

IN bonis. Viuo liberto patronus nō habet aliquod ius in bonis eius, niſi hoc ſcilicet, vt libertus teneatur eum alere egentem, vel infirmum. Viu.

In bonis ſuperſtitum. Sed mortuorū ſic, ſcilicet contra tabu. vt Inſtitut. de ſucceſſ. liber. per totum.

Præſidibus. Vt ſupra de offi. præfect. vrb. l. prima. Accurſius.

TITVLVS LIIII.

DE INSPICIENDO VENTRE, CVSTODIENDOQVE PARTO.

Hic dicitur, quòd in nouo facto, nouo conſilio opus eſt. Bartol. Vel ſic, Poſt diuortium ſi mulier negat ſe eſſe prægnantem, & maritus dicat eam prægnantem, debent vocari ad locum honeſtum tres obſtetrices, vt mulierem inſpiciant, & ſi duæ, vel omnes dicant eam grauidam.

DE INSPICIENDO VENTRE, CVSTODIENDOQVE PARTO. &c.

Emporibus. Valerius Friſcianus prætor vrbanus habuit coram ſe talem quæſtionem de facto: Rutilius enim Seuerus habuit vxorem Domitiā: & poſtea ſeparati ſunt: mulier negabat ſe prægnantem uolens forte iniuriari viro: & vir dicebat eam prægnantem, & ideo uoluit facere inſpici corpus eius ad ſciendum, vtrū eſſet prægnans, uel non: & non permittebat mulier ſe inſpici, dictus prætor ſuper hac quæſtione habuit conſilium à duobus Imperatoribus, qui fratres erant, vnde ipſi ita reſponderunt ei. Iſta quæſtio noua eſt, vnde neceſſarium eſt nouū conſilium, & illud dare volumus: dicim⁹ enim quod tu prætor facias eligi domum vnius honeſtæ fœminę: & eam debet intrare mulier: & ibi debēt eſſe tres obſtetrices bonę fidei, & eius corpus debēt inſpicere, utrū ſit prægnās uel nō: & ſi omnes obſtetrices, vel maior pars earum renūtiauerint tibi prægnātem eam eſſe, tunc debes facere apponi cuſtodes iuxta dictam Domitiam, ſi maritus vult. Si autem renuntiauerit tibi eam non eſſe prægnantē: non habet locum cuſtodia: in hac ergo quæſtione nō habet locum ſenatuſcōſultum Plautianum de liberis agnoſcen. nec illud quod factum eſt temporibus diui Adriani. de quibus dictū eſt ſup. ti. l. 1. & l. 3. §. 1. nec illud de liberis exhibendis: quia partus in ventre exiſtens, vt fuit in noſtra quæſtione dicitur pars mulier. Sed quid ſi mulier prædicta pariat poſtea; certè poterit maritus petere filium ſuum ab ea per interdictum de liberis exhibēdis, vel per officiū iudicis. Sed quid ſi mari⁹ antequam faciat prætor adhiberi obſtetrices ad eam inſpiciendam, uelit eam reſpondere corā prætore, utrum ſit prægnans uel non; nunquid tenetur venire coram prætore mulier, & reſpondere; Et dicitur q ſic, ſi non veniat, vel non reſpondeat cum venerit, debet eam cogere prætor captis pignoribus, uel etiam mulcta ei indicta, & ſi cōſtricta reſpondere dixerit ſe prægnantem, habebit ſenatuſcōſultum Plautianū locum, de quo dictum eſt ſup. ti. l. 1. non autem hoc reſcripsum, quòd habet locum ea negante ſe prægnātē eſſe notare ergo poteſt per verba ſupra dicti reſcripti, q domus honeſtę fœminę, & etiā obſtetrices, de quibus ſupra dictum eſt, debent eligi, & adhiberi per prętorem, & non per mulierem, vel maritum. Item ſcias, quod ſi omnes obſtetrices, vel maior pars earū renūtient prætori non eſſe mulierem prægnantem, ipſa poterit agere contra maritum actio. iniuria. ſi animo iniuriandi fecit eam inſpici maritus, quamuis autem in ſupradicto reſcripto non apponatur terminus, intra quem poſſit maritus facere inſpici mulierem, tamen eum debemus apponere, ſcilicet xxx. dies, ſicut appoſiti ſunt in ſenatuſconſulto Plautiano: ut ſupra titul. primo. leg. prima, in principio, cauſa tamen cognita poſt xxx. dies audietur maritus.

De inſpiciendo. Hucuſque dictum eſt per Imperatores, quando vino marito tractatur de partu, & mulier negat ſe prægnantem: nunc vult dicere prætor, quando mortuo marito mulier dicit ſe prægnantem, vt alij agnati non habeant hæredit. defuncti: & durant verba prętoris vſq; ad §. quāuis. bū per vnā columnam, & plus: primo ergo dicit prætor, quid habeat facere mulier prædicta in illo mēſe, quo moritur maritus: uſq; ad §. mulier autē ante &c. ibi dicit, quid habeat mulier facere illis xxx. diebus cū eſt iuxta partum, uſque ad §. mulier cū &c. ibi dicit qd habeat facere mulier, quando eſt in ipſo actu pariendi. vſq; ad §. quod natum &c. ibi dicit qd habeat facere nato partu, & apud quē partus debet ali, & quid hēt facere ille apud quē aliē: vſq; ad §. ſi cui &c. ibi dicit, q ſi mulier non obſeruet prædicta, nocebit partui. nam cum fuerit natus, non habebit bonorum poſſ. Carboniana, nec contra debitores paternos mouere poterit actiones.

I.

Emporibus diuorū fratrum cum hoc inciſſet, vt maritus quidam prægnātem mulierem diceret, vxor autem negaret: *debent apponi cuſtodes pro partu: ſi autem mulier non pariat, præſumitur maritus iniuriam feciſſe vxori apponendo cuſtodes. ſinautem obſtetrices dicant non prægnantem, non eſt opus cuſtodibus: quia nil eſt quod cuſtodiatur.*

consulti, Valerio Priſciano prætori vrbano reſcripſerunt in hæc verba, Nouam rem deſiderare Rutilius Seuerus videtur, vt vxori, quę ab eo diuertit, & ſe non eſſe prægnantem profiteatur, cuſtodes apponat.

Et ideo nemo mirabitur, ſi nos quoque nouum conſilium, & remedium ſuggeramus. Si igitur perſeuerat in eadem poſtulatione: commodiſsimum eſt, eligi honeſtiſsimæ fœminæ domum, in quam Domitia veniat: & ibi

Quamuis. A §. de inſpiciendo, vſque huc locutus eſt prętor, nunc loquitur Vlpian. exponens quędam, quæ continentur in edicto prætoris: & eſt leue uſque ad §. quod autem. ibi autem exponit illud quòd dicit prætor ſupra eadem l. § ſi cui. dixit enim cauſa cognita ſe denegaturum poſſeſſio. Carbonian. partui ſi mulier non obſeruet, quæ in edicto ſuo continētur: certè in cauſę cognitione verſatur, vtrum mulier ſit ſapiens ſicut alię mulieres. & tunc habet locum quod dixit prætor, an ſit quædam ruſtica ſimplex: & tunc non, quamuis autem dixerit prætor quædam obſeruanda circa partum per mulierem: tamen ſi alia eſt conſuetudo in ciuitate, nō tenetur mulier obſeruare prædicta: eſt ergo prædictum edictum prętoris derogatorium Carboniano edicto: quia ſi non obſeruet mulier ea, quę in eo continentur, vt dictum eſt, non habet partus Carbonianam: imperitia autem mulieris excuſat eam, vt dictum eſt: & hoc dicit cum l. ſequenti. Vtuianus.

Negaret. Porro in contrario caſu, ideſt, vbi mulier fatetur, prętor ſtatuit: vt infra eodem. §. de inſpiciendo, & ordo ſenatuſconſulti Plautiani eſt ſeruandus, vt infra eodem. §. ex hoc. ibi, quid ergo ſi interrogata &c. & ſupra titut. 1. l. prima, in principio. Hugo.

Conſulti. Diui fratres.

Seuerus. Scilicet maritus quondam.

Apponat. Scilicet maritus. H. Et not⁹. nouum factū nouum habet conſilium: vt C. de ve. in. enucle. l. 2. § ſed quia diuinę, & C. de leg. & con. l. leges: & ſupra de. prę ſcriptis verb. l. naturali. & ſupra de interrogato. actio. l. de ętate. §. ex cauſa. ſed uetus factum habet uetus conſilium: vt C. de iudicijs. l. rem nō nouam. Accurſius.

Perſeuerat. Sic ſupra de uſuris. l. mora. §. primo.

† Domitia. proprium nomen vxoris.

Cōcor. c. cęterū. cum gl. 1. in fin. extra. de in. calum. & in prœ. decretal. i glo. ſuper verb. noua litigia. in fi.

† Perſtat.

Tres.ff.eo.§.de inſpiciendo contra.Sol.vt ibi.

a te.Marito,imo a te Valerio prætore:vt & ff.eod.§. & notandum.

Vel duæ. Sic C.de fid.inſtru.l.comparationes.in ore enim duorum &c.vt extra de iud.c.nouit. circa princ.

Item no.ſtare aſſertioni pluriũ. ic Inſtit.de ſatuſt.tut.§. 1. & ſup. de teſta.l. vbi nu meros, & infr.§. ſi duos,& de credulitat. Et ſine iuramento forte: alias contra, C. de teſti.l.iuſiurandi.

Renunciauerint. Ideſt, retulerint.

Perſuadendum. Hæc perſuaſio imponit neceſſitatem: vt ff. eodem.§. quid ergo ſi non.&c.

Deſideraſſet. Quo caſu locus fuit ſ. ut. 1.l.1.in princ.

Inuidiã hic accipe pro odio emanãte ob ſiniſtram opinionem.

Ad inuidiam. Scilicet reprimendam, ſic ſ. de offic. procõſul.l.nec quicquam.§.pen.

Exiſtimationem. Ideſt, famam bonam: vt ff. de varijs cog.l.penul.videtur enim calumniatus: vt C.de aduo.diuer. iudi.l.1.vñ etiam in iuriarum tenetur, quãdo facit animo iniuriandi:vt ff.eod. §.ſi omnes.

Apparet. Patet enim hoc ex verbis ipſorum:vt ſ.eo.l.1. in prin.& ſ.tit.1.l.j. & l.3.§.quia.

Diſſimularet. Ideſt, diceret ſe non prægnantem, cum eſſet, & hoc ſciret, vnde dicitur. Quod non eſt ſimulo, diſſimulo;j; quod eſt: vt ff. de concuſſ. l.1. Accurſius.

Simulo & diſſimulo differunt.

Nec immeritò. Non habet locum ſenatuſcõſultũ: ſed nec reſcriptũ: nec immeritò reſcriptũ, quia ceſſat interdictum, & omne auxilium,& vere,partus enim,&c. Azo.

Portio eſt.Sic infra, de ven. in poſſ. mit.l.curator. a gu. ſupra, de rei vendi. l.fructus pẽdentes. & inf. quæ in fraud.cred.l.fin.§.non ſolum.& §.fructus, & infra ad leg. Falcid. Iam lege. §. fin. Sed contra ff.de vſuca.l.ſi aliena.§.fina. & ff.de verb.ſign.l. partum.Sed ſecundum quid eſt portio, vt non competat interdict.de liberis exhiben. ſicut nec pro aure,vel manu matris, vt hic. Azo. Sed quo ad hoc,vt ſit furtiuus ſicut mater,non:vt hic,vel ſol.vt ibi. Accurſius.

tres obſtetrices probatæ & artis & fidei, quæ à te aſſumptæ fuerint, eam inſpiciant, & ſi quidẽ vel omnes, vel duæ renunciauerint prægnantem videri: tunc perſuadendum mulieri erit, vt perinde cuſtodes admittat, atque ſi ipſa hoc deſideraſſet. Quod ſi enixa non fuerit: ſciat maritus ad inuidiam exiſtimationemque ſuã pertinere, vt non immeritò poſſit videri captaſſe hoc ad mulieris iniuriam. Si autem, vel omnes vel plures non eſſe grauidam renunciauerint; nulla cauſa cuſtodiendi erit.

Hoc reſcriptum locum habet ante partum editum, non poſt, nam poſt partum locum ſibi vendicat edictum de liberis exhibendis. Bart.

Ex hoc reſcripto euidentiſsime apparet, ſenatuſconſulta de liberis agnoſcendis locum non habuiſſe, ſi mulier diſſimularet ſe prægnantem, vel etiam negaret: nec immeritò. Partus enim antè quam edatur, mulieris portio eſt vel viſcerum. Poſt editum planè partum a muliere, iam poteſt maritus iure ſuo filium per interdictũ deſiderare, aut exhiberi ſibi,aut dicere,permitti extra ordinem. Igitur princeps in cauſa neceſſaria ſubuenit. Secundum, quòd reſcriptum euocari mulier ad prætorem poterit, & apud eum interrogari,an ſe putet prægnantem: cogendaq; erit reſpondere. Quid ergo ſi non reſpondeat, aut non veniat ad prætorem? nunquid ſenatuſconſulti pœnam adhibemus, ſcilicet vt liceat marito non agnoſcere? Sed finge non eſſe eo contentum maritum, qui ſe patrem potius optet, quàm carere filio velit. Cogenda igitur erit remedijs prætoris, & in ius venire: & ſi venit, reſpondere, pignoraque eius capienda, & diſtrahenda, ſi contemnet, vel mulctis coercenda. qd ergo, ſi interrogata dixerit ſe prægnantem? Ordo ſenatuſconſulti expoſita equetur. Quod ſi negauerit: tunc ſecundum hoc reſcriptum prætor debebit obſtetrices adhibere. Et notandum, quòd non permittitur marito, vel mulieri obſtetrices adhibere: ſed omnes a prætore adhibendæ ſunt. Item prætor domum honeſtæ matronæ eligere debet, in quam mulier veniat, vt poſsit inſpici. Quid ergo ſi inſpici ſe non patiatur, vel ad domum non veniat? Aequè prętoris authoritas interueniet.

Si maritus cuſtodes adhibeat mulieri non prægnanti, poterit mulier actione iniuriarum agere, ſi maritus hoc facit animo iniuriandi. aliàs non. hoc dicit Bartolus.

Si omnes, vel plures renunciauerint prægnantem non eſſe: an poſsit

a Experiri. Scilicet contra maritum.

b Iniuriæ faciẽdæ. Non aliàs. vt dicit, & C. de iniurijs.l.ſi non conuicij. & infra de iniurijs. l. illud.

c Illexerat. Aliàs illexerat,& aliàs illuxerat. q.d. induxit eum ad credendum qꝑ eſſet prægnãs dũ vellet forte placere: vel vellet pellem,vel veſtem. Acc.

d Quod. Ideſt, qa.

e Reſcripto. Vltra, qꝑ vir non denunciet: vt ſ. in principio huius legis.

f Senatuſconſultis. Supra tit.1. in prin. Accurſius.

g Audire. Idẽ quod ſupra, ſed non niſi cauſa cognita: vt ſupra tit.1.l.1. §.ſi mulier. hæc autem eſt cauſa eo ipſo,quòd petit: niſi cuidens appareat malitia.

h In mẽſe. Sed nõne hoc ſuperuacuũ eſt: per hoc, quod habuimus ſup. ti.1. l.1. vel ei contra. cũ ibi præſtituat xxx. dies ad denũciationẽ vnã: hic nullum præfigit tẽpus huic denunciationi bis ĩ menſe faciendæ? Reſpondeo nec eſt cõtra, nec ſuperfluũ: quia ibi loquitur facto diuortio, hic autẽ loquitur mortuo marito. Itẽ ibi denunciat ſe ex eo prægnantem: hic aliud,ſcilicet ut mittant hæredes uiri mulier. quæ ventrẽ inſpiciãt. Poſtea autem cum eſt prope partum per triginta dies denunciat, ut mittant qui ventrẽ cuſtodiãt,poſtea cũ parit denunciat, vt mittãt, quibus præſentibus pariat: & in prima denunciatione mittunt̃ qnque: in ſecũda tres liberti, & tres liberæ cum binis comitibus:in tertia quinque,præter duas obſtetrices.

i Quinque. Supra eod.l.1.§.1.contra. Solu. ibi negabat ſe

* In P.Fl. & quibuſdã exẽpl. manu ſcr. nõ eſt, dũ inſpicit.

mulieri iniuriarum experiri ex hac cã? Et magis puto agere eã iniuria rũ poſſe: ſic tamẽ,ſi iniuriæ faciendæ cã id maritus deſiderauit. Cæterũ ſi non iniuriæ faciẽdæ animo,ſed quia iuſtè credidit, vt nimio voto liberorum ſuſcipiendorũ ductus eſt,vel ipſa eum illexerat, vt crederet,qꝑ conſtante mrimonio hoc fingebat,æquiſsimũ erit, ignoſci marito. Meminiſſe autem oportet, non eſſe præſtitutum tempus reſcripto: quamuis in Senatuſconſultis de liberis agnoſcendis triginta dies præſtituantur mulieri. Quid igitur eſt? Semper ne dicemus, marito licere vxorem ad prętorẽ euocare, an verò & ipſi triginta dies præſtituimus? Et putem,prætorem cauſa cognita debere maritũ, & poſt triginta dies audire. De inſpiciendo ventre, cuſtodiendoque partu ſic prætor ait. § Si mulier mortuo marito prægnantem ſe eſſe dicet: ijs, ad quos ea res ptinebit, procuratorivè eorum bis in menſe denunciandum curet, vt mittant (ſi velint) quæ ventrem inſpiciant. Mittantur autem mulieres liberæ duntaxat quinque: hæque ſimul omnes inſpiciant, dum ne qua earum dum inſpicit, inuita muliere ventrem tangat. Mulier in domo honeſtiſsimę fęminę pariat, quam ego conſtituam. Mulier ante dies triginta, quam parituram ſe putet, denunciet ijs, ad quos ea res pertinet, procuratoribusvè eorum, vt mittant, ſi velint, qui ventrem cuſtodiant. In quo conclaui mulier paritura erit, ibi ne plures aditus ſint, quàm unus: ſi erunt, ex vtraque parte tabulis præfigantur: ante oſtium eius conclauis liberi tres, & tres liberæ cum binis comitibus k cuſtodiant. Quotieſcunque ea mulier in id conclaue, aliudvè quod ſiue in balneum ibit: cuſtodes, ſi volent, id antè proſpiciant: & eos qui introierint, excutiant. Cuſtodes, qui ante conclaue poſiti erunt, ſi voluerint, oẽs qui in conclaue, aut in domũ introierint excutiãt. Mulier cum partu rire incipiet, ijs, ad quos ea res pertinet, procuratoribusvè eorum denunciet, vt mittant, quibus præſentibus pariat. Mittantur mulieres liberæ duntaxat quinque: ita vt præter obſtetrices duas in eo conclaui, ne plures mulieres liberæ ſint, quàm decem: ancillæ, quàm ſex, hæ quæ intus futuræ erunt in eo conclaui, excutiantur omnes, ne qua prægnans ſit. Tria lumina, nec minus ibi ſint: ſcilicet, quia tenebræ ad ſubijciendum aptiores ſunt. Quod natum erit, ijs, ad quos ea res pertinet, procuratoribusvè eorum, ſi inſpicere volent, oſtendatur. Apud eum educatur, apud quem parens iuſſerit. m Si autem nihil parens iuſſerit: aut is, apud quem voluerit educari, curam non recipiet, apud quem educetur, cauſa cognita conſtituam. Is apud quem educabitur, quod natum erit, quoad trium menſium ſit,bis in menſe: n ex eo tempore, o quoad ſex menſium ſit, ſemel in menſe: à ſex menſibus, quoad anniculus fiat a ternis menſibus: ab anniculo, quoad fari

k Experiri. Scilicet contra maritum.

l Iniuriæ faciẽdæ. Non aliàs. vt dicit, & C. de iniurijs.l.ſi non conuicij. & infra de iniurijs. l. illud.

m Illexerat. Aliàs illexerat,& aliàs illuxerat. q.d. induxit eum ad credendum qꝑ eſſet prægnãs dũ vellet forte placere: vel vellet pellem,vel veſtem. Acc.

n Quod. Ideſt, qa.

o Reſcripto. Vltra, qꝑ vir non denunciet: vt ſ. in principio huius legis.

p Senatuſconſultis. Supra tit.1. in prin. Accurſius.

q Audire. Idẽ quod ſupra, ſed non niſi cauſa cognita: vt ſupra tit.1.l.1. §.ſi mulier. hæc autem eſt cauſa eo ipſo,quòd petit: niſi cuidens appareat malitia.

r In mẽſe. Sed nõne hoc ſuperuacuũ eſt: per hoc, quod habuimus ſup. ti.1. l.1. vel ei contra. cũ ibi præſtituat xxx. dies ad denũciationẽ vnã: hic nullum præfigit tẽpus huic denunciationi bis ĩ menſe faciendæ? Reſpondeo nec eſt cõtra, nec ſuperfluũ: quia ibi loquitur facto diuortio, hic autẽ loquitur mortuo marito. Itẽ ibi denunciat ſe ex eo prægnantem: hic aliud,ſcilicet ut mittant hæredes uiri mulier. quæ ventrẽ inſpiciãt. Poſtea autem cum eſt prope partum per triginta dies denunciat, ut mittant qui ventrẽ cuſtodiãt,poſtea cũ parit denunciat, vt mittãt, quibus præſentibus pariat: & in prima denunciatione mittunt̃ qnque: in ſecũda tres liberti, & tres liberæ cum binis comitibus:in tertia quinque,præter duas obſtetrices.

s Quinque. Supra eod.l.1.§.1.contra. Solu. ibi negabat ſe

prægnantem, & ita tres cõfitebatur, & ſic quinque: quaſi enim ſe ingerẽs redebat ſe ſuſpectam hic: vt ſ.de procu.l. quę omnia.

t Binis comitibus. Ideſt quatuor.ſi cui & dena. non x. ſed xx.dicuntur:vt ff.de legat.1. l. ſi quis teſtamento.

u Aptiores. Inde eſt quòd dicitur furtũ vnde dicitur a furto, ideſt, nigro quia clam,& occultè fit, & maximè de nocte:ut Inſtitu. de obli. quæ ex delic.§.1. & illud. Qui malè agit, odit lucem. Ioan.3.

Furtum vnde dicitur.

x Infortiatum. c 3 Fari

a Fari possit. Idest, septem annos habeat: vt C. de iur. deliber. l. si infanti.

b Si cui. Subaudi desideranti, cuius interfit. vt agnato defuncti.

c Adesse. Hæc tria facienda sunt: vt ff. ea. l. §. de inspiciendo vētre. & dic licitum de facto, aliàs refertur ad ius: vt ff. de ritu nupt. l. semper.

d Comprehensum est. in §. de inspiciendo.

e Possessionē. Scilicet Carbo. vt ff. l. proxim. vel dic vt ibi not.

f Causa cognita. Hoc dic vt ff. §. fi.

g Inspici. Bis in mē se, vel aliàs: vt ff. §. is autem apud.

h Bonorū pos. Scilicet Carboniana.

i Non dabo. Ideo quia nec Carboniana datur, ut prædixit, & sic no. factum matris, vel aliorum nocere partui. scilicet in possessorio: sed ī petitorio quo probat se filiū, hæc non nocerent: ut ff. de iureiūran. l. 3. §. cum de possessione & infra tit. 2. l. 1. in prin. & arg. ff. tit. 1. l. si quis. §. si uel parens. uideatur enim quasi non filius. Itē no. ꝙ qui hēt Carb. intētat actiones hereditarias, sed contra. ff. de Carbo. edicto. l. 3. §. emissum. sed plenè dic vt no. ff. de inoff. testam. l. qui de inofficioso. quę hic concordat. Item facit ff. de uentre in poss. mitten. l. 1. §. fi ea. & l. ubicūque. §. 1.

k Negligenda. Ne in dubietatē remoueatur: ut in Authen. de tabu. §. 1. colla. 4. & ne uideat negligi: vt ff. de iniu. l. itē apud. §. hoc edictū. sed ar. cōtra. ff. de dote præleg. l. 1. in fin.

l Oportet. Vt mittant, quæ uentrem inspiciant: vt supra eod. l. §. de inspiciendo. Accursius.

m Interest. Quia uolunt succedere, ut subijcit. Accursius.

n Ex testamento. Cum posthumi præteriti agnatione rumperētur testamentum: ut ff. de iniust. rup. test. l. 1.

o Natus sit. Idest, si nemo nasceretur, & dic à domino institutus cum libertate: quia tamen sub conditione est institutus, scilicet si nemo nascetur, non est interim liber.

p Non omnia. Forte quia non procuratoribus, cum eos habere non possit: cum non propriè dicatur administratio, aliàs posset: vt supra. de procura. l. seruum.

q Ordinū. Sunt ēm ordines procerum, vasallorum, & similiū. Itē ordines decurionū, & senatorū, & similiū: esset ēm absurdū, vt alienæ sordidæ sūrpis splendidis, & ingenuis natalibus audeant surrogari: ut C. de quæstion. l. super statu. & facit ff. de postu. l. 1. in prin.

r Familiarumque. Idest, agnationum: vt ff. de verbo. sign. l. pronunciatio. §. cōi.

s Debet audiri. Licèt aliàs non: ut arg. contra ff. de reg. iur. l. quòd attinet.

t Gerens. Gerit ēm suū negotiū, cū ad eū hæreditas debeat ptinere, si ei nemo nascatur, gerit ēm negotium publicū: quia publicè interest, ne partus subijciantur, & ne falsæ agnationi hereditas deferatur. Azo. & est sic. ff. de aqua pluuia arcen. l. apud. in fin. Acc.

u Primo gradu. Sic ff. de secund. tab. l. 2. §. defertur. Sed arg. contra. C. ubi publ. edu. deb. l. fi.

x Substituto. Nisi qñ vētri est substitutus: vt ff. l. q uētri.

Quod aūt prætor ait. Supra. §. fi cui.

y Possessionem. Scilicet Carbonianā.

z Rusticitatem. Sic C. de testa. l. fin. cum concor.

a Denegari. Interrogatiuè. q. d. non dēt denegari. Sed ar. cōtra. ff. de transl. cum hi. §. fi prætor. & de in integ. resti. l. diu. sed quę sunt hæc leuia? Resp. numeros paulo maior, uel minor fœminarum: at grauia sunt, & non omittenda hæc quatuor: scilicet inspectio ventris, & custodia, & præsentia ad partum, & posse inspici natum: vt supra. §. fi cui. nisi rusticitatis causa, vel simili: vel secundum morem regionis: vt dixit hic, & ff. l. prox.

b Sed & mos. Sic supra de legat. 1. l. si seruus plurium. §. fin.

posit, semel in sex mē sibus vbi volet, ostendat. Si cui ventrē inspici, custodiri, adesseve par tui licitum non erit, factumvè quid erit, quò minus ita ea fiant, ut suprà cōprehensum est: ei, quod natum erit, possessionem causa cognita non dabo. Siue quod natum erit, vt suprà cautum est, inspici non licuerit: quas vtiq; actiones me daturum polliceor ijs, quibus ex edicto meo bonorū possessio data sit: eas (si mihi iusta causa esse videbitur) ei non dabo.

Hic declarat, quibus personis sit denunciandum: & intellige semper hoc secundū edictum mortuo marito, nam in primo edicto, quod est à principio tituli vsque ad §. de inspiciendo, denunciatur marito.

Quamuis sit manifestissimum edictum prætoris: attamen non est negligēda eius interpretatio. Denunciare igitur mulierem oportet ijs, scilicet, quorum interest partum nō edi, vel totam habituris hæreditatem, vel partem eius, siue ab intestato, siue ex testamento. Sed & si seruus hæres institutus fuerit, si nemo natus sit: Aristo. scribit, huic quoque seruo, quamuis non oīa, quædam tñ circa partum custodiendū arbitrio prætoris esse concedenda, quā sententiam puto veram. Publicè enim interest, partus non subijci, vt ordinum dignitas, familiarumq; salua sit. Ideoq; etiam seruus ista, cum sit in spe constitutus successionis, qualis qualis sit, debet audiri, rem & publicam & suam gerens. Denunciari autem oportet ijs, quos proxima spes successionis contingit: vt puta primo gradu hæredi instituto, non etiam substituto, & si intestatus sit paterfamiliàs, ijs, qui primum locum ab intestato tenent: si verò plures sint simul successuri, oibus denunciandum est.

Omissio modicæ solennitatis non vitiat. Bart.

Quòd autem prætor ait, causa cognita se possessionem nō daturum, vel actiones denegaturum, eo pertinet, vt si per rusticitatē aliquid fuerit omissum ex ijs, quæ prætor seruari voluit, non òbsit partui. Quale est enim, si quid ex ijs, quæ leuiter obseruanda prætor edixit, non sit factū, partui denegari bonorum possessionem? Sed & mos regionis inspiciendus est: & secundum eum, & obseruari vētrem, & partum, & infantem oportet.

Mulier propter imperitiam excusatur. Bart.

Huc pertinent exempl. quę Vale. Maxi. lib. 9. c. 18. refert de ijs, qui infimo loco nati: mendacio se clarissimis familijs inserere conati sunt.

† Cōcor. in c. bonę memorię. l. cum gl. super uer. ho, recipit. extra. de elect.

† Cōcor. cap. super literis. cū glo. super verb. simplicitatē, ex. de resc.

§. fin. Accursius.

a Dictum. Quod est ff. l. proxim. §. de inspiciendo. vtq; ad §. quamuis, & dicas quòd Carbonianū edictū dat possessionem puero, cui sit quęstio status, vt infra de Carboniano edicto, l. j. ī principio, sed hoc facit quandoq; denegari, scilicet si mater nō obseruat, quæ in isto edicto continent: ut sup. l. proxi. §. fi cui. & §. fin. Sed quomodo, cū factū matris non debet nocere filio: ut infra de Carbo. edict. l. 1. §. fin. & infra titu. 2. l. 1. circa prin. & supra de iureiur. l. 3. §. fi. & l. sequen. Resp. non nocet in principali cā filiationis, qua probabit se filium. nam ꝓpter matrem præsumitur non filius: si saltem modicū ꝓ se non habeat ut infra de Carboniano edicto. l. 3. §. causæ, & argumentū infra de ventre in posse. mitt. l. j. §. si ea. Item oppo. quare dicit ad exemplum, cū directo Carbo. locum habeat; Respon. ad exemplum antiqui solennis datur hodie vtile, cui hic derogat. fic. C. qui. ex cau. ma. l. fi. Vel dic hic loqui de edicto de ven. in pos. mit. cui hic derogat, ut mulier non possit mitti, nisi seruauerit solennia huius edicti. illud enim ē ad exemplū Carboniani: ut infra de uen. in poss. mitt. l. 1. §. fi ea. & secundū hoc intellige supra l. proxima. §. si cui. & §. fin.

b Sed imperitia. ut supra, l. proxima.

c Vi uētri. Titius fecit testamentum, & instituit sibi filium hæredem, quem vxor in ventre habebat & ei uentri substituit Sempronium, & sic decessit postea Sempronius vult facere custodiri partum: certè bene potest hoc facere.

Substitutus. Scilicet directo. si nemo nascetur: ut supra eod. l. §. sed & si seruus, uel etiam per fideicommissū. ut infra. l. proxi. Item quòd subijcit substitutus, id est. pupillariter uentri substitutus: quo casu est hæres uentris, ut institutio. de pupil. sub. §. 1. quo casu interest eius propter tacitam vulgarem, quę intelligitur in expressa pupillari: ut infra. de pupil. substitu. l. iam hoc iure.

d Seruare. Id est inspicere, non ut natus apud eum alatur: ut in argum. contra. ff. ubi pupi. edu. l. 1. in princip. Accursius.

II.

Dictum de custodiendo partu derogatorium est eius: quod ad Carboniani decreti exemplum comparatū est: sed hoc aliquando remittere prætor debet: si non malitia, sed imperitia mulieris factum fuerit, ne venter inspiceretur, aut partus custodiretur. Paulus lib. xiiij. ad Plautium.

III.

Qui ventri substitutus est, vel institutus: si ventrem seruare velit, audiendus est.

Fideicommissarius vniuersalis. cuius conditio deficit propter natiuitatem posthumi, admittitur ad custodiendum partum, Bart.

IIII.

A quo, sine liberis decessisset quicqd ad eum ex bonis peruenisset, sorori fideicommissum relictum erat, decesit posthuma hærede instituta, & substitutis alijs. Quæsitum est, cum vxor defuncti prægnantem se dicat, an sorori procuratoriuè eius secundum formam edicti ventrem inspicere, & partum custodire permittendum sit? Respondi, in huiusmodi specie, de qua quæreretur posse videri ad eius, cui fideicommissum datum esset, solicitudinem prospiciēdum, idque causa cognita statuendum.

VTI EVS V.

SI VENTRIS nomine mulier in possessionem missa fuerit, idē potest & alij. si.

Primò commendat edictum, & eius rationem ponit. Secundò ponit mentem edicti. Tertiò exponit edictum vsque ad fin. Secunda ibi, Idcircò. Tertia ibi, Interest autem. hoc dicit. Bartolus.

HOc edicto. Titius instituit Sempronii hæredem: & rogauit eum, ut si sine liberis decederet, restitueret hæreditatē sorori suæ, scilicet Titij, decessit Sempronius hęres relicta prægnāte uxore sua posthumam nascituram instituit sibi hęredem, & quosdam ei substituit. uxor Sempronij hæredis dicit se prægnantē, soror Titij testatoris quæ substituta fuit Sempronio hæredi, vult custodire uentrem uxoris Sempronij hæredis. Et dicitur, qđ bā pōt facere hoc, causa tamen cognita. Viue Is à quo. Scilicet hæres. Accur.

Fideicōmissum, Subaudi, per se non habes, uel sub. hic quicquid &c.

Posthuma. quā credebat esse ī utero: & sic erat futura hęres hæredis. Acc.

Defuncti. Hæredis, qui & testator fuit instituendo pō sthumam.

Prospiciendum. Scilicet, in eo quòd petit, inspicere & custodire partum, sed secundū Azo. & hoc ad substitutos pertinet propter cætera bona fideicommissaria, quæ habituri sūt ꝓpter substitutionem posthumæ factam: fortè sic, si posthuma nō nasceretur. Sed quæ sunt cætera cum generale fuit; Respō. fortè propter quartam Trebelliani cā, & facit supra l. ex.

SIVE NEtis nomine mulier in &c.

HOc edicto. Titia dicens se esse prægnantem ex viro suo mortuo: fuit missa in possessionē bonorum uiri, causa uētris, ipsa autem dictā possessionem in alium trāstulit dolo malo. Certè tenetur actione in factū ex hoc edicto: & non solū ipsa tenetur, sed etiā pater eius, & si ipse dolū in hoc commisit, & dicta actio datur illis. quorū interest dictā possessionē in aliū non esse trāslatā, in quantū eorū interest: & nihilominus habent actionem cōtra illū qui iussu mulieris uel patris eius accepit dictā possessionē, scilicet interdictum uti possi. uel vnde ui. dixi ergo agendū cōtra patrē mulieris, uel mulierē ad ītereste. Sed quō pōt interesse illius, qui experitur cōtra eos; Respon. puta quia ille qui accepit possessionē dolo malo mulier is, accepit cā bona fide: & fructus ide preceptos bona fide

consumpsit: vnde de his nō tenetur: vel etiam si mala fide accepit possessionem non est nunc soluendo, ut possit satisfacere de fructibus. Et scias, q̄ dicta actio in factū competit contra mulierem. & patrē eius, etiam post annum continuum, si autem pater nō fuit in dolo, nō tenetur nisi in quantum ad eum peruenerit. Et scias q̄ dolo fecit mulier, si non prohibet venientem in dictam possessionē siue facit eū uenire. Sed pone, q̄ patris & filiæ dolus terceſſit, ille cuius interest, poteſt agere si vult contra patrem uel contra filiam, unde si filiam elegit, & ipſa ſatisfecit ei in toto interesse prēterquam in ſumptibus litis, q̄a non habebat plus ī bonis, non poterit redire ad patrem, niſi pro illis ſumptibus hoc dicit vſque ad finem titu. Viuianus.

a Hoc edicto. Cui verba non habem⁹, niſi dicas de titulo.

b In fauorem. Cui plus fauetur quam nato, & est ratio infra de ventre in poſſ. mit. l. 1. §. ſi ea. in fin.

c Poſſeſſionem. Cauſa uentris ex dicto illo de ventre in poſſeſſio. mit.

d Prędę Id eſt, ininſiſ acquiſitionis cōſiderata re ipſa, uel etiam propoſito tradentis, non accipientis qui bonæ fidei eſt quando que: unde lucratur fructus: ut in fra eadē l. §. inteteſt. & facit C. de vſucap. pro emp. l. fi. & ibi not.

e Actionem. Not. in factum dari ex edictis: ſed ex l. ciuili, & condictio ex lege: ut ſupra de cōdictio. ex lege. leg. prima.

f Alium. Patrem. Accur.

g Ipſorum. Id eſt mulieri: & eius, in cuis poteſtate eſt uel dic. id eſt, dolo eius, in cuius poteſtate erat: & ſic tranſit de ſingulari ad pluralem: ſic C. de in ius uoc. l. fi. & bene: quia ſufficit alterius tantum dolus ad hoc ut ipſe teneatur, qui dolum adhibuit: ut infra l. proxima. §. 1

h Neceſſario. Quia prima parte non continebatur: & dic in edicto quod non habemus.

i Cogatur. Ab eo, cuius intereſt alium nō eſſe admiſſum in poſſ. a muliere.

k Decedere. Aliàs diſcedere.

l Vel manu miniſtrorum. Pro eodem: & dic: id eſt, miniſtris iudicis: ſic ponitur ſupra de rei uendi. l. qui reſtituere, uel dic, id eſt, ſuis miniſtris. ſcilicet agentis. nam & ſuis etiam authoritate ſua uidetur hoc facere poſſe, quia ille non eſt mitti iuſſus, & iſte habet poſſeſſionem ciuilem, & naturalem, qui ante erat in poſſeſſione: cum mulier ſcilicet non poſſidebat ut infra de acquirend. poſſeſſio. l. 3. §. final. & l. ſi id quod. §. fina. & de ui & ui arma. l. 1. §. eum qui. Sed ſecundum primam expoſitionem eſt contra infra. ne uis fiat ei qui in poſſeſſ. miſſus. l. ſi quis. Solu. auxilium manu militari datur. ibi expulſo: hic domino ſeu hæredi denegatur. Item ibi contra prædonem: hic contra bonæ fidei poſſ. forte agitur. Vel ut prius dixi: hic

Auxilium manu militari quā doq; dat.

a in Patrem. Doli inſcium. aliàs inſolidum: vt §. 1. & ff. tit. 1. l. ſi. §. fi.

b Peruenerit. Vel dolo fecit, quo minus peruenire. vt §. rerum amo. l. 3. §. fi. & l. ſeq. Accur.

c Dolo. Non. Subaudi tantum, ſi non habes. Et not. differentiā, inter proceder & tradere: vt & C. de acq. poſſ. l. ſi. Item no. virili. 2. q. 7. no. Cardi. in cle. 1. quia verò. de ſta. mona. Adde text. in c. plerunq; §. de his, ſi. 2. q. 7. no. Cardi. in cle. 1. quia verò. de ſta. mona. colla. 2. & ſ. loca. l. itē quæritur. §. exercitu. & l. ſi fundus. & facit §. ma. l. dol⁹. Si & pris. Quòd eſſe poteſt: vt §. cod. l. 1. §. 1.

Et ideo. Bona ratio: ſec⁹ eſt ſi ad pēnam: vt §. de eo per quē. fac. eſt. l. 1. §. ſi plures. & ad l. aquil. Item Mela. §. ſi plures. & de iur. om. iudi. l. adeo. & inſ. ne quis eū qui ius vocā. l. pe. in fi. & l. fin.

d Sic in P. Hala a. tamē ſcripſit, qui ī poſſeſſione eſt. Sumptus. Hæc verba poſſunt determinare ſequentiā, ſutilis &c. & ſic eſt contra C. de euictio. l. 1. vel præcedentia, & tūc concordat, & eſt ſenſus ſecundus cōtrarius primò. Sed de quo ſumptu dicit? Reſp. dicūt quidā de eo, qui factus eſt in litigando cōtra admiſſum a muliere. Alij de iſto, q̄ ſit litigādo contra mulierē vel patrē. Sed non ne per l. properandum. victus victori &c. Reſpond. iuſta ignorātia excuſat a cōtumacia vt in ea. l. properādū. §. finautem. & de leg. 2. l. qui ſolidum. §. etiam.

2 Dic q̄ ibi actio de euictione nō fuit data propter principale, iō nō durat pro expēſis, hęc fuit nata propter, principale iō q̄ expēſis, durat fecundū Bar. hic.

in patrē dabitur actio, ſi quid ad cū puenerit.

II.

Olo facit mulier, non quæ in poſſeſſionem venientem non prohibeat, ſed quę circunſcribendi alicuius cā, clā, & per quādam machinationem in poſſeſſionē introducat. Si & patris & filiæ factum arguetur: in alterū, quem actor velit, reddenda eſt actio: quia in id, quod agentis intereſt, datur. Ideo ſi id, q̄ ei abeſt, ab eo, qui in poteſtate eſt, ſeruari poſſit (prēter ſumptus litis cauſa factos) inutilis erit ei hæc actio.

TITVLVS VI.

SI MVLIER ventris nomine in poſſeſſione calumniæ cauſa eſſe dicatur.

Iuramentum mulieris excuſat eam à calumnia: & partui non prodeſt, nec nocet. Bar.

Vipianus lib. xxxvii. ad edictum. I.

SI MVLIER VENTRIS &c.

Ide poſſeſſione. CASVS Mortuo viro Titia vxor ſua dicit ſe ex eo prægnātē: & ideo petit ſe mitti in poſſ. bon. eius cauſa ventris. hæres dicit, tu non es prægnans, & iō nō debes mitti in poſ. bo. ſed tū defero tibi ſacramentū ſi vis iurare te prægnātem, ipſa iurauit ſe prægnantē ex dicto ſuo viro quōdam: certè ſi verè non eſt prægnans, vel eſt, ſed non ex viro, ſic q̄ calumniæ cauſa petijt ſe mitti in poſſ. quia tū iurauit ſeruādum eſt iuramentum, & ſtabit in poſſ. donec erit tempus: quo deberet parere ſi prægans eſſet, & ſi quidem peperit, nihilominus hęres poterit probare natum nō eſſe genitū ex viro mortuo. Si autem non detulit mulieri ſacramentum hęres: ſed quia videbatur prēteri eam eſſe prægnantem, miſſa fuit in poſſ. ipſa nāque ſciebat ſe nō eſſe prægnantē: tenetē illis, quorum intereſt, puta cohęredi, ſeparanti partum, vel ſubſtituto ipſi ventri: vel illi qui haberet hēditatē ab inteſta. ſi venter non naſceretur, actione in factū ex hoc edicto ad intereſſe eorū: & intra annum vtilē tm̄. Sed quomodo poteſt eorum intereſſe? Reſp. propter alimenta expēſa in ventrem non plenū ſine cauſa. Item & propter hēditatem quam amiſit hęres hæredis: quia cum hæres nō poſſet eā adire, dubitās vtrū illa eſſet prægnans, vel non, deceſſit: & eā non aditam non tranſmiſit ad hæredem, petet ergo hæres hæredis ęſtimationem hæreditatis à muliere. Item poteſt eorum intereſſe propter illa, q̄ diminuta ſunt in hæreditate muliere in poſſeſſione. Et quòd dixi in hærede hæredis, vt poſſit à muliere petere pretiū hæreditatis amiſſæ propter calum. mulieris, idē eſt in hærede ſubſtituti, ſed pretium legatorum ab hærede quibuſdam relictorum per teſtatorem non prę ſtabit mulier: quia ipſa teneatur illud dare legatarijs, ſed pretium ſeruorum quibus dedit teſtator libertatē fideicommiſſariam benè prēſtabit mulier dicto hæredi ſubſtituti, ideoq; ipſe tenetur dare dictis ſeruis libertatem, pro illis autem ſeruis, quib. fuit data directa libertas, non dabit pretium mulier. & licet illi ſerui non poſſint habere libertatem de iure ſtricto, quia hęreditas non fuit adita per hęredem: tamen prętor debet ei tueri libertatem. Sed quid ſi mulier fuit miſſa in poſſeſſ. hęre. cauſa ventris per ſuam calumniam, & per caliūniam patris, in cuius erat poteſtate; ſuo nomine tenetur etiam pater. hoc dicit vſque in fi. tit. Vin.

Ignorātia iuſta à cōtumacia excuſat.

e Iuſiurandum. Nec ergo etiā ſi iurauit ipſa vel alius ſe deferente prægnantem non eſſe: vt §. de iureiur. l. 3. §. pe. & facit §. de alie. iud. mut. cau. fa. l. 1. in princip. & C. de anna. excep. l. vt perfectius. & ff. de reg. in. l. nō debet. Sed contra. §. tit. 2. l. 1. §. ſi cui. Solu. vt ibi. Item contra. ff. de Carb. edic. l. 1. §. ſi. Sol. vt ibi.

Ex eadem cauſa. vt mulieris calumnia puniatur.

Prægnantem non eſſe. Vel ex alio: vt ſup. de ijs qui no. infa. l. cum non prægnans.

Hanc autem actionem. Scilicet in factum, cum nō ſpecificatur: vt no. §. tit. 1. l. 1. in princ.

f Intra annum. Cur ergo non, vt ſuperior vltra annū datur:

Actio inanis ē, quę inopia debitoris ex cludit.

verus hęres non deſinit poſſidere per miſſionem mulieris: ut §. de acquirē. poſſe. l. 3. §. fi. unde agit vti poſſidē. nec mulier plus dedit quàm haberet: unde ille nō poſſidet, cum interdicto uti poſſidetis ſuccubuit, ſed hodie cum incipit ſcire, uidetur facere vim: ſubaudi, uel dolum. ut §. de doli. excep. l. 2. §. itē quæritur. Sed ſecundum hoc dic non prætoria poteſtate, ſcilicet tantum, ciuilis tamen ſit per ius ordinarium.

m Per interdictū. Vti poſſidetis, uel unde vi: & hoc ſi primò poſſidebat: vel per hoc interdictum: quod prætor in iſto adiecit: vt q̄ per dolum &c. alij per illud, ne vis fiat ei &c. ſed malè, q̄a illud non datur ei, cui iu. factū ex hoc edicto. ſed multeri quæ ventris nomine miſſa eſt in poſſeſſionē, ſi quis eā non admittat, uel reijcat, uel per ſe uel per alium. vt §. ne uis fiat ei per totum. Sed poſſet ſic defendi: ut quòd dicitur, cogatur decedere, ſcilicet ab ipſa muliere: cū ſine dolo eius ingreditur aliquis: Et quod ſubijcit intereſt autem &c. ſic continua, uerum eſt, quòd mulieri ita ſubuenitur, quia eius ītereſt: ſed etiam intereſt eius, qui experitur, & pone autem, pro ſed: & quod dicit experitur, ſcilicet actione in factum ex hoc edicto contra ipſa mulierem, cum dolo eius alius eſt admiſſus in poſſeſſionem: ſed hęc lectura nō eſt bona: quia ſtatim dicit bona fide, & ſic non cōpetit mulieri illud interdictum, ne vis fiat ei. &c. ſed ſi velis tueri probabiliter, dicas hic eſſe §. intereſt autē &c. & mutet caſū: ſed prima uerior eſt, ut agat dominus non mulier: quia eius intereſt, ut ſubijcit. ſed cōtra quem agit dominus, quia intereſt eius? Reſpon. ſi dicas cōtra poſſidentem pro poſſeſſione: nō uidetur: quia cum poſſit mulierem cōuenire, nō intereſt ſua: ſed fortè non eſt ſoluendo & ipſa, & ſic aut em, ponitur pro quia. Vel dic agi contra mulierem, quia intereſt, & ſic eſt §. intereſt &c. & autē ponitur exceptiuè, uel cauſa ornatus, ſic §. de iuſſit. & iur. l. ius ciuile. §. hoc igitur, & placet quod ſit. §. & mutet caſum.

n Bona fide. Cum ti. uel ſine ti. ut §. fi. regun. l. 4. §. 1.

o Non eſt. Et ſic actio eſt inanis, quam excludit inopia debitoris. ut §. de dolo. l. nam is.

p Hęc actio. In factum: vt §. in prin.

q Perſecutionem. Datur enim ad intereſſe; ut §. §. nō ſolum. & eſt bona ratio: ut §. de act. & obl. l. in honorarijs. Sed contra §. ti. 1. l. 1 §. hanc autem. Sol. vt ibi.

AVDITOR. Dic ſecundum Bartolum hic, quòd quandoque actio pœnalis ſuccedit in locum actionis perſecutoriæ, & tunc eſt perpetua: ut patet in vtili rei vendicatione, quæ datur contra eum, qui dolo deſijt poſſidere, ta loquitur hic, & in l. 2. §. hoc interdicto. de tabu. exhiben. & infra, ne quid in loco public. l. ſecunda. §. final. ſed quando actio ex ſui natura, & ab ipſo initio eſt pœnalis, & prætoria, tunc non datur niſi intra annum: ita loquitur ibi ſecundum eundē Bartolum.

In pa-

datur: vt ſ. titu. 1. l. 1. §. fi. quæ eſt contra. cum ex eadem cauſa proficiſcatur: ut ſ. §. & hoc edictum? Reſpon. fortè & ilſa vt hæc non datur vltra annum vtilē. & quod ibi dicit dari vltra annum ſubaudi cōtinuum: nā vtilis vltra annum extendi poteſt, uel hic eſt pœna ex parte mulieris. arg. ſup. ne quis eum qui in ius. l. 1. §. fin. & arg. contra. ſ. de eo per quē fac. eſt. l. 1. §. fi. ſecundum Azo. & H. ſed certè illa eſt magis pœnalis: nam hic adeſt mulieri. quia percepit fructus, ibi non: vn de magis debet dici contra.

Dic aliter, & melius vt ibi ſcripſi ſecūdū Bar. in l. cōtraria. §. fina.

Simili autem modo. Vt, & illa ſup. tit. 1. l. fi. in fi.

In parentem. Infra eo. l. fi. in fi.

Subſtitutus. Si partus nō naſcatur.

Ali non alendum. ſatius eſt quā alendum neceſſari.

Sine cauſa. Satius eſt enim ali, non alēdum, quam fame necari alendum, vt infr. de ven. in poſſ. mit. l. 1. §. ſed ſi certum. & l. 3. §. 1. & C. de Carbo. edic. l. fina. & inf. pro ſuo. l. hominem. Sed argumen. contra ſup. de condict. indebit. l. penult.

Excluſus ſit. Quia deceſſit non adita hæreditate, quam adire non potuit: ut infra de bonor. poſſ. ſecundum tabu. l. 2. in prin. & de acquiren. hæredit. l. cum quidam. §. quod dicitur. & ad Syll. l. 3. §. fi. & l. qui poſthumos. ſed certe non videtur per hoc excludi: ut infra de Carbo. edict. l. ſcriptus. Solu. ſui hīdes vel emancipati liberi non excludūtur: nec eorum hæredes, ſi non adierint. ideo quia vxor defuncti erat prægnans: ſed aliud eſt in extraneis: ut infra de acquiren. hæreditate. l. ventre. Azo. hic ergo in extraneis inſtitutis dicit, ibi in liberis.

Dandam. Actionem ad pretiū hereditatis: vt ſ. l. proxi.

Adeundo. Nā nō aditā nemo trāſmittit: vt C. de iu. delib. l. qñ. niſi ad ſuos: vt C. de ijs, qui ante aper. tab. l. 1.

Cōtemplatione. Scilicet ſubſtitutus.

I ſubſtitutus.

Alias. §. idem Julian. alias lex, ſi ſubſtitutus. Accur.

Hęres. Qui hęreditatem conſequi non poteſt: quam ſubſtitutus nō trāſmiſit ſi ante deceſſerit quā adeat: ut inf. de ſuis, & legit. hęred. l. ſi ex pluribus. & ſ. l. proxi. §. ſub prętextu.

Eius. Scilicet ſubſtituti.

Sed an decedāt. Ideſt extinguantur.

Potius. Scilicet quam contrarium.

Libertatibus. Sic Inſtit. de eo cui lib. cauſa bona addicūtur. §. 1.

Hac actione. Qua etiā pretium ſeruorum venit.

Etiā eorum. Non ſolum aliarum rerum. ſed cū habeat pretium, qui pretiū dedit, videtur emiſſe: vt ſ. de rei vend. l. eius rei, quid ergo ſi nō vult vendere? Et facit. C. de fideicom. lib. l. 1.

Tenebitur. Et infamabitur, ut ſupra de ijs, qui no. infa. l. non alia. & l. ſequē. Item tenebitur dico inſolidum: ſi autem non fuiſſet doli particeps inquantū ad eum peruenit: vt ſ. tit. 1. l. 1. §. fin. & ſup. ead. l. hoc edictum. ſecundum Azo. & Hug. & §. in parentem.

Contra mulierem ſuccurritur hæredi ſubſtituto defuncti: & conſeruantur legata, & libertates.

LEX. II.

SI ſubſtitutus entri manente muliere in poſſeſſione deceſſerit, hæres eius eadem actione pretium hęreditatis a muliere exiget, Sed an decedant legata cæteraque onera hæreditatis, videndum. Et mihi videtur potius dici poſſe legatarios cum muliere vſuros hac actione: qa & ipſorum interfuit adiri hęreditatem. Libertatibus planè ſubueniendum erit aduerſus eū, qui propter hæreditatem hac actione egit: ſcilicet vt fideicommiſſarias cogatur is præſtare, qui pretium etiam eorū vtiq; conſequitur. Sed & directis credo prætorem ſuccurrere oportere, vt interuentu ſuo tueatur eorum libertates. Si dolus filiæfamilias interuenerit, & particeps doli pater fuerit, ſuo noīe tenebitur.

In P. Fl. eſt prece. dentis capitis, qui incipit. Idē Iulian° l. 19. Digeſtorū, ſic ait, ſi ſubſtitut° manente muliere. &c.

Agat.

Concubinarum apud Perſas magnū fuiſſe honorē ſcribit Alex. ab Alexā. lib. 5. c. 21.

TITVLVS VII.

DE CONCVBINIS.

Liberta concubina patroni ſui non poteſt patronum relinquere: & alij nubere, licet poſſit alteri ſe in concubinam dare. Item illa ſola poteſt eſſe concubina, cum qua ſtuprum non committatur: & concubina patris non poteſt eſſe concubina filij, vel nepotis: & concubina non debet eſſe minor xij. annis.

Vlpianus lib. ij. ad leg. Iuliam, & Papiam. I.

DE CONCVBINIS.

Poſt matrimonia, & filios legitimos ex his natos ponit de concubinis, ex q̄b. naſcuntur baſtardi. Quę

QVæ in concubinatu. Habeo libertam meam in concubinam: ſi receſſit à me, nunquid poteſt alij nubere, vel in concubinatu alterius eſſe; & dicit quidam quod ſic, & malè: nam matrimonio non pōt ſe alij copulare: in cōcubinatu autē ſic. Secundò dicit, quòd illæ ſolæ debent eſſe cōcubinæ cum quib° non committitur ſtuprum: ſtuprum autem committitur in vidua & virgine. quid de illo q̄ damnatam de adulterio habet concubinam? certè non punitur: ſecus ſi eā ducat vxorem. Tertio dicit, Titia fuit mea cōcubina: nūc vult eſſe coucubina filij mei vel nepotis: certè non' pōt, & idem eſt econtra. Quarto dicit, quod concubina non poteſt eſſe minor duodecim annis. Viu.

Quæ in concubinatu eſt. Scilicet patroni.

Ab inuito. Quis patronus & quis inuitus hic dicitur, habes ſupra de rit. nuptia. l. in eo.

Dare. Quòd falſum eſt, vt ſubijcit. Azo.

In concubina. Scilicet patroni.

Connubium. Id eſt matrimoniū. ergo multo magis cōcubinat°, q̄ppe &c. & dic quando non habet aliam concubinam, infrà de ijs quibus vt indign. l. cum tabulis. §. 1. Alij vt R. dicunt admitti connubium, ac ſi dicerent nō concubinatus: quòd eſt mirum, cum alterius potius erit concubina quam patroni, profectò ergo erit licentius, quod eſt indignius, & non quòd eſt honeſtius. Ro. apparet ergo, quod concubina non deſerit eum pro alio viro, vel non viro, vt hic. Item nec liberta vxor: vt ſup. de diuor. l. ſi. Item nec illa, quæ non vt concubina ei coniungitur, non tamen habet patronus aliquam concubinam: vt ſupra de ijs quib. vt indign. l. cum tabulis. §. 1. ſed ſponſa ſic: vi ſupra de ritu nup. in eo. iure. §. pen.

Honeſtius. Et licentius etiam: quia in ea non committit patronus ſtuprum, etiam ſi ipſam non habeat vt concubinam: vt dicta l. cum tabulis. §. 1.

Quam matremfamilias. Hanc non licet habere in concubinam, niſi in quatuor caſibus, ſcilicet quando obſcuro loco eſt nata. Item quādo corpore fecit quæſtum. Item quando interuenit proteſtatio. Item quando de adulterio eſt damnata: vt inf. eod. l. in concubinatu: & inf. prox. §. qui autem.

Stuprum. Vt in virgine vel vidua: vt infr. de adult. l. inter. §. lex Iulia. & l. ſtuprum, & ſ. de verb. ſignificat. l. inter. idem ſi inceſtus: vt ſ. eodem. §. ſi qua. Imo videtur, quòd ea demum poſſit eſſe cōcubina, quę poſſit eſſe vxor: vt in Auth. vt lice. matri. & auiæ. §. ad hoc, collat. 8. niſi in ancilla, quæ poteſt eſſe concubina, non vxor: vt C. commu. de manu. l. fin. & in ſubiecta præſidi. vt: infrà eodem titu. l. fin. An virgo poſſit aſſumi in concubinā: videtur quod non. Sed dic contra, ſi obſcuro loco eſt nata: vel cum proteſtatione, ſicut quæliber vidua: vt infra eodem l. tertia. Accurſius.

Si vxorem. Ergo habet plus caſtitate luxuria. & ſic eſt argumen. contra in Authen. de reſtitu. & ea quæ pa. §. fin. collat. 4. & facit C. de adulter. l. crimen. & l. caſtitati.

Prohibēdum eſt. Apparet ergo hic p fornicationem contrahi affinitatem: vt not. Inſtitut. de nupt. §. affinitatis. & C. de nupt. l. liberi.

Duodecim. Sic in matrimonio: vt Inſti. de nup. ī princip. Accur.

Ipatronus.

LEX. III.

NN concubinatu poteſt eſſe & aliena liberta, & ingenua: & maximè ea, quę obſcuro loco nata eſt, vel quæ corpore q̄ſtū fecit, alioquin ſi honeſtę vitæ & ingenuā mulierem in cōcubinatu habeo libertam meam in concubinam, poſtea furere incepi. certè durat concubinatus.

Eſſe. Id eſt, remanere. ſic ſ. de iudi. l. iudex.

Dicitur. Sic & vxor: vt ſ. d ijs qui ſunt ſui vel alie. iu. l. à patre. & facit ſupra de ritu nupt. l. in eo. §. deinde.

Genes. ea. 25. & 40.

Affinitas Per fornicationem contrahitur.

N concubinatu. Concubinam habere poſſum non ſolum ingenuam, ſed etiam libertam, & maxime illam, quæ nata eſt obſcuro loco, vel corpore fecit quæſtum: ſi autem volo habere concubinā liberam mulierem honeſtæ vitæ, aut debeo ipſam accipere in vxorem, aut à principio proteſtari, quòd volo eam pro concubina tenere, aut puniar de ſtupro: & ſi proteſtor, vt dictum eſt, non dicor committere ſtuprum vel adulterium propter licitum concubinatum etiam per leges. in ſequenti l. dicit quòd concubinatus fit ſolo animi affectu: in alia dicit quòd poteſtas Bononię benè poteſt ibi habere concubinam: hoc vſque in finem.

Aliena. De ſua conſtat: vt ſ. l. 1. in princ.

Ingenua. Quod accipe ī caſibus: vt ſ. l. 1. no. & quod dicit maxime, quod & alias poteſt eſſe in alijs certis caſibus. & adde quod & ancilla, vt C. commu. de manu. l. fin. & ſ. de priuil. cred. l. pen. & de pign. l. denique.

Obſcuro. Id eſt, vili genere & abiecto, vt ex arenario vel ſimili: vt in Authen. quib. mod. nat. effi. legi. §. quiſquis. coll. 6. & C. de inceſt. nup. l. humilem.

Vel quęſtum. Cum qua non committitur ſtuprum vt C. de adult. l. quę adulterium.

Tefta-

a Testatione. Scilicet quòd si concubina, & debet secundum Hug. fieri in initio, non post.

b Eam habere. Quod præsumitur secundum leges: vt sup. de ritu. nup. l. in liberæ. & de dona. l. donationes. secus tamen seruatur secundum canones: vt 30. q. 5. cap. 1. in fi.

c Ab ipso. Scilicet liberto, nec etiam ab alio q legitimè habeat concubinā.

d Nomen assumpsit. Id est, effectū, vt sit legitima coniūctio. hic C. de fer. l. à nullo. Si autem dicas ideo nō puniri, quia hoc nomē datū est a lege, eadē ratione nec sellionatus, cum & illud sit nomen legis nec plagium, q tū per leges puniunt: vt. ff. de crim. stel. p totū. & ad l. Flaui. de plag. per totum.

e Legis. Fori, non poli. nam secundū canonicas & diuinas scripturas est fornicatio.

f Pœnam. Adulterij vel stupri.

g Oncubinam ex sola. Quasi dicat etiam sine cōcubitu, vt & matrimoniū. nō autem sola adductione in domum, quia cohabitare debet: vt in Authen. quib. mod. nat. effi. tui. §. si quis autē. coll. 7. animus ergo facit concubinā, vel vxorē p sūptā: sed Plac. nō exigit cohabitationē p hanc legē.

h Oncubinā. Potest. Non vxorem: vt j. de ritu nup. l. si quis officium. Accur.

Aristoteles tū li. 7. Pol. c. 16. cocubitū, oēm alteri⁹, quam cōiugi cē set penit⁹ interdicē dū: eumq; qui cōtra fecerit gra uiter puniēdū: idq; & apud Christianos obtinere extra cōtrouersiam est.

i Nuptias. n. sol⁹ cō sensus, nō cōcubitus facit. tex. in l. cui fuerit. j. de cōd. & demō. & matrimoniū primus inuenit Cecrops rex Athenien sis, teste Iustini. li. 1. ver. nūc ad bella.

bere maluerit, sine testatione hoc manifestū faciente non cōceditur: sed necesse est ei, vel vxorem eam habere: vel hoc re cusantem stuprum cū ea committere: nec adulterium per concubinatum ab ipso cōmittitur. Nā cōcubinatus per leges no men assumpsit, extra legis pœnam est, vt & Marcellus libro septimo Digestorum scribit.

Paulus lib. xix. responsorum.

IIII.

Oncubinam ex sola animi destinatione æstimari oportet.

Ulpianus lib. 1. Sententiarum.

V.

Oncubinam ex ea prouincia, in qua quis aliquid administrat habere potest.

Primò ponit definitionem tutelæ. Secundò ponit definitionem tutoris. Tertiò po-

Dictū est §. de ventre inspiciendo, quia ei qui est in vētre, tutor relinquitur: vt inst. eo. §. cū aūt. nō dico vētri: quia tunc curator: vt j. de tut. & cur. ab his. l. ventri. nō de tutelis generaliter dicit. Vel dic, sicut necesse habēt patres prouidere liberis in alimentis: vt sup. de liber. agnosc. fic, & in tutelis ergo de his dicit. Accur.

Vtela. † Vis ac potestas. Idest, violenta potestas, quia datur inuitus, & inuito: ut no. Instit. eo. in princ. & per hoc differt à curatore: quia curator nō datur inuito nisi ad litem, vt ibidem: licet quandoque cogatur vt velit: vt infra eodem. l. qui habet. §. si pupillus. in fi. §.

† Vis, & potestas. In diffinitione tutelæ idē fere significāt. In hoc tm di

* In capite libero. Per hoc remouet seruum, qui non potest habere tutorem: vt j. eo. l. si arrogari. §. 1. nisi in duobus casibus: vt j. de tut. & cura. da. ab his. l. ei qui & l. si impub eri. quòd dic vt Instit. eo. in prin. not.

Ad tuendum. Per hoc remouet patrem, quod est propter alios effectus patriæ potestatis, ma xime vt patri quærat.

m pp ætatem. Per hoc remouet curatores furiosi & simi lium. Itē & patriā potestatem, in quibus non considera tur ætas. sed hic sic. vt Instit. quib. mo. tut. finit. in prin.

n Data. Dic data à lege, vel iudice, sed ꝓmissa à testatore. Vel data personæ, ꝓmissa secundario in rebus: ut no. Institu. eo. in prin. Itē no. quod Placen. dixit hęc verba, iure ciuili, &c. non esse de definitione: sed Azo. contra.

Exq; re ipsa. Id est, vi & potestate.

o Tutores. Alludit vocabulo. sic infrà de acqui. pos. l. 1. in princ.

p Tuentur. Vt sup. de offic pręfe. vrb. l. 1. in prin.

q Non potest. In testamento, vel à iudice, vel a lege: ut j. de legi. tut. l. pen. §. fi. sed procurator ad negotia non ad iudicia esse potest: vt §. de procu. l. mutus. & eadem in surdo dicas, per dictas leges.

r Surdum. Qui omnino non audit, alias contra: vt j. de leg. tu. l. ii. quinimo superueniens vitiū remouet: vt j. de excusat. tut. l. post susceptam. Ita facit §. de posiu. l. 1. §. casum. Sed contra j. de decur. l. honores. §. 1.

Sed ibi à patrimonialibus muneribus non excusatur, sed personalibus hic, sicut est tutela: vt j. de mun. & hono. l. 1. §. illud. Itē hic innuit ipso iure tutem. Sed contra. C. qui morbo. l. unica. vbi dicit excusandū. Sed dic, quod ibi impropriè dicitur excusatio. Accur.

s On est exigendum. Quidā debitor pupilli volebat ei soluere debitam pecuniam: & non vult ei soluere, nisi pupillus habeat tutorē. Certè pupillus nō tenetur sibi petere tutorem, imo debitor prædictus. Item si habet pupillus tutorē, & est absens tutor, non tenetur pupil. ire ad locum vbi est tutor, vt sua authoritate dictus debitor soluat, sed debitor debet ducere tutorem ad pupillum, si vult liberari. Viu.

Petat.

nit allusionem, seu derivationem huius vocabuli tutor. Secunda ibi, Tutores. Tertia ibi, Ex qua re. Bartolus.

Paulus lib. xxviij. ad edictum.

I.

Vtela est (vt Seruius definit) vis ac potestas in capite libero, ad tuendum eum, qui propter ætatem sua sponte se defendere nequit: iure ciuili data, ac permissa. Tutores autem sunt, qui eam vim ac potestatem habēt, exq; re ipsa nomen acceperūt. Itaque appellantur tutores quasi tui tiores, atque defensores: sicut æditui dicuntur, qui ædes tuentur.

Mutus, & surdus tutores dari non possunt. Bart.

Mutus tutor dari non potest: quoniam authoritatem præbere non potest. Surdum non posse dari tutorem plerique, & Pomponius lib. 69. ad edictum probant: quia non tantùm loqui, sed & audire tutor debet.

II.

On est exigendum a pupillo, vt sibi

stātes, ꝙ n vim indicāt facultas quā ex ingenuita te q̄s hēt vt tutelæ mun⁹ subire possit. p ptātem verò facultas illa lege⁹ data ad tuendū eū, q̄ pætatē se defendere neq̄t. Fācisc. Hotomanus. in cōmēt. ad tit. de aut. Instit. li. 4. putat vim hoc loco ꝓ iure accipi: ac ꝓpterea Theophilū i Instit. hoc ipso ti. vertisse διναστ τι pro eo ꝙ est vis.

In P. Fl. quasi tutores.

In P. F. nō est furiosorū.

Petat. Quia inuito datur tutor: vt hic, & j. de tut. & cura. dat. ab his. l. necnon. secus in curatore, nisi ad litem, vt Institu. de cura. §. item inuiti. & inf. l. proxi. §. si pupillus. in fi. §.

Proficiscatur. Ad domum, vt vadat ad iudicium.

Vi habent.

Pupillus habens tutorem cœpit furere. certè nō dabitur ei curator; imo remanet in tutela: & si non habebat tutorem, dabitur ei tutor. Sed pone, ꝙ hic puer erat pubes, & minor 25. ann. & furiosus, & non habebat curatorem: certè dabitur ei curator tanquam puberi & nō tanquam furioso.

Si pupillus. Pupillus volebat agere contra tutorem suum: vnde ad hoc debet habere curatorem, quærit quis debeat illum curatorem petere pupillo, vtrū ipse pupillus, an vero tutor, contra quem vult agere pupillus, vel qui vult agere contra pupillū? & certè si agere vult pupill⁹, ipse sibi petet dictum curatorem & præsentem. Si autem tutor vult agere contra pupillum ipse tutor debet dictum curatorem ei petere, & cogetur pupillus eum habere curatorem, si cō tradicit: & dictus curator potest dari quolibet loco, & quolibet tempore. Sed pone, quod pupillus petijt sibi dictum curatorem, & non addidit in quā rem acciperet? certè in omnes cōtroversias videt accep-

tu, quod qualiter intelligatur, dicit plenè l. seq. vsq; ad §. possint autem, &c. sed autem dicit, quod plures tales curatores ad litem possunt dari pluribus pupillis litigare volentibus cum curatore vel tutoribus eorum, & vnus curator potest dari pluribus pupillis & vnus curator potest dari vni pupillo, & non solum in vna lite potest dari curator pupillo, sed etiam in pluribus litibus. Itē si datur dictus curator pupillo, alius interim non erit curator. Item si curator datus est pupillo aduersus vnum tutorem, poterit esse curator similiter aduersus alium tutorem dicti pupilli, & ita obtinebit vicem duorum curatorum in hoc casu & etiam in alio: veluti si datus sit curator pupillo ad vnam litem, quam habet cum tutore solo existente, & transacto vno mense datus sit idē curator eidē pupillo in alia lite contra eundem tutorem: hic etenim vicem duorum curatorum obtinet: & hoc vsque ad l. mutuo. Viuianus.

Duodecim tabularum. Quæ dat curatorem furioso: vt Instit. de curat. §. furiosi. quod de maiore xxv. ann. intelligo, vt hic dicitur.

Quia autem. Id est, ex eo quod &c. & dic pupillorū scilicet furiosorum vt dictum est: & facit j. de curat. fur. l. penult.

Cum magis. sic supra de arbit. l. sed si in seruū. §. si quis iudex. Arg. cōtra. §. de iur. do. l. cum pater. Sed dic vt ibi.

ADDITIO.

Dic quòd quandoque causa naturalis & accidentalis sunt inuicem repugnantes: & tunc prævalet accidentalis, cū natura alteretur: vt l. 1. §. bestias. sup. de postu. Quandoque causa naturalis & accidentalis non repugnant, sed repugnant effectus earum, vt hic (nam potest quis esse pupillus & furiosus: sed nō potest habere turorem vt pupillus & curatorem: vt furiosus) & tūc prævalet causa naturalis. vt hic patet.

Quandoque causa naturalis, & etiam accidētalis possunt simul cōcurrere, & eriam effectus earū se compatiuntur, & tunc vna non prævalet alteri, & ita loquitur d. l. cum pater, & ita videt intelligere Dy. secundum Bart. hic.

Cum iusto. Idest legitimè ordinato, alias prouideretur ei etiam per alium tutorem, qui modo non est, cum habenti tutorem &c. vt Instit. de cura. §. interdum.

Cum. Eorum quo. Idest, aliquo.

Vult. Rei vendicatione, finita tutela vel durante: vt Instit. de Attil. tu. §. ti. finitur ēt eo existente pupillo quandoque: vt Instit. quib. mod. tut. finit. §. 1. 2. & 3.

Rem. Idest, litem.

Posse. Nisi plures sint tutores, vel curatores, quo casu vno authore potest contra alium agere. vt infra tit. 1. l. fi plures. Hugo.

Præsentem. Aliud in tutore: vt j. de tut. & cura. dat. ab his. l. illud. & l. seq. Hug.

Præsenti. Et sic aliud in tutore: vt d. l. illud. & etiā in curatore adulti: vt §. de procu. l. mutus §. is qui.

Infanti. Idest, minori septem annis: vt C. de iu. del.

ætas curæ vel tutelæ subijcit, non esse necesse quasi dementi curatorem quæri: & ita Imperator Antoninus Augustus rescripsit. cum magis ætati quam dementiæ tantisper sit consulendum.

Propter litem, quam quis habiturus est cum tutore vel curatore, datur curator, qui non datur nisi præsenti, & petenti, Item cogitur quis petere, Bartol.

Si pupillus pupillave cum iusto tutore, tutorve cum eorū quo litem agere vult, & curator in eam rem petitur: vtrum ipsis poscentibus datur an verò & aduersario? Et sciendum est, siue agant siue conueniantur: dari his hunc curatorem posse; sed non aliàs, quàm si ipse petat, cui dari eum oportet. Denique Cassius libro sexto scripsit, talem curatorem neminē dari posse, nisi præsentem: neque cuiquam nisi præsenti & posthulanti: itaq; infanti non potest dari. Idemque Cassius ait, si pupillus curatorem poscere non vult, quò minus cum eo aga-

† Glos. r. In ca. edoceri. in fi. extra. de resc. dicit per hunc §. quod si lis oriaē inter collegium & prælatum debet adiri superior, cuius officium, cessabit lite finita.

Sic in P. Flo. & recte: tamet si Haloander omisit hęc, turve cū eorum quo.

l. si infant. cum nō possit fari, nec intellectum habeat.

Cogi. Sibi ipsi contradicit hæc litera. nam supra dixit cum non cogit, sed tantùm petenti dari: hic dicit cogi. Sol. quidam dicunt quod ibi agit: hic conuenit. sed hoc non valet: quia ibi de vtroque dicitur: nam dixerat siue agat, siue conueniatur. Dic ergo, ibi non cogitur, scilicet vt iudex eo inuito det. si nō petat, hic autem cogitur ad volendum. Vel dic, nō cogitur accipere hunc, puta Titium, cogitur tamen aliquem nominare: sic ergo, si agat pupillus, est idem quod adulto, vt non cogatur vt hic: nec admittitur ad agēdum, nisi habeat: at si conueniatur adultus: cogitur vt detur a iudice eo inuito, si non petat: vt C. qui pet. tuto. l. 1. & Instit. de cura. §. item inuiti. & su. de minor. l. ait prætor. in versi. & ideo. Item ad negotia pupillus cogitur vt su. l. prox. adultus non: vt institu. de cura. §. item inuiti. An autem possit semper aliàs dari curator pupillo? Distingue, an habeat tutorem, vel non: vt infra de tut. & cur. da. ab his l. curator. & l. curator. vbi non est idoneus tutor: vt Institu. de cur. §. interdum.

Quolibet loco. Igitur a procedente iudice dari potest nō solum ab eo qui sedet p tribunali, sed certè qui dat à iudice, datur cum inquisitione: vt Instit. de Attil. tuto. §. sed hoc iure. igitur cū causæ cognitione: inde est etiam q dicitur esse miti imperij: vt inf. cod. l. muto. §. tutoris. ergo à procedente non videtur posse fieri: vt C. de dila. l. à procedente. & infr. de bo. poss. l. 3. §. pen. Sed est forte fauore pupillorum: vt s. de fer. l. 1. & 2. & inf. quis ord. in bon. poss. fer. l. 2. §. dies. Sed hoc non potest stare: vt ȷ. de confir. tut. l. naturali. in fi. & erit hoc intelligendū de eo qui datur sine inqnisitione, a quo exigenda satisdatio est: nam q̄que datur cum inquisitione, quandoque sine inquisitione: vt C. de tuto. & cur. qui non satisd. l. 1. secundum Azo. & Hug.

Et tempore. Etiam feriato: vt s. de fer. l. 2.

Si pupillus petat talem. Idest, ad litem inter se. & curatorem, vel aliquem alium. Accur.

Omnes res. Scilicet inter se & curatorem vertentes, vel inter se & illum contra quem petit. & facit C. de ann. excep. l. fi. & ȷ. de appel. l. scio. & ȷ. de admit. tuto. l. quoties. §. ȷ. l. proxi.

Vòd dicitur. supra. l. proxi.

Ageretur. sic s. de procu. l. si defunctus. §. fi. & de adult. l. denunciasse. & ȷ. de tut. & cur. dat. ab his. l. curatores. Sed arg. cōtra. ȷ. de acquir. hæredit. l. si quis mihi bona. §. iussum. H.

ADDITIO. Dic quòd illud est speciale secundū Bar. hic, & in l. contraria.

Plures. Scilicet curatores.

In plurium. Scilicet pupillorum. sic s. de procu. l. si quis §. vnius. & de pac. l. si plures. Sed cōtra ȷ. iudi. fol. l. iam tamen §. si tamē. sed ibi plures vnū defendere volebant, quod nō licet. vt s. de procu. l. nō solū. q casus non est hic.

Vm semel. Talis. Ad litem. vt superiorib. legibus tractatur. Hugo.

Non potest. Imò videtur quòd sic. adeo vt prior intelligatur remot⁹: vt s. de procur. l. si quis cum. §. fi. Sol. vt ibi. Item eadem lex cōtradicere videt ad secundum resp. huius legis. Sed dicas, quod ibi in eadem lite, hic in alia, & sic remanet hic verterque tutor.

Tutor. Idest curator, vt postea innuit. sic C. de in lit. dan. tut. l. ad litem.

Vto. CASVS. Hęc lex habet quinque partes. Prima dicit, quòd mutus impubes potest habere tutorē, & eip testdictus tutor authoritatem prętare. Secunda d. cit, quòd præses non potest dare tutorem pupillo sub conditione expressa. Tertia dicit, quod datio tutoris non est tantum meri imperij, nec tantùm iurisdictionis, sed misti imperij: vnde ille solus potest tutorem da. e, cui hoc commissit lex: vel senatusconsultum vel Imperator. Quarta dicit, quod surdo impuberi potest tutor dari. Vltima dicit, quòd si pater impuberis est captus ab hostibus, non potest ei dari tutor, sed datur curator substantię, si tamen ei tutor detur, benè tenebit datio. Viuia.

Verum est, Vt ȷ. de tuto, & curat. dat. ab his. l. nec mandante §. pen. & arg. ȷ. eo. §. surdo. nō autem vt furioso curator: vt s. eo. l. qui habet. in princ.

Sub

a Sub conditione. Expressa, vel tacità secundum Ro. imò sub tacita potest: vt ȷ. eod. l. furiosus. & ille qui datur in locum testamentarij, videtur dari sub conditione, vel ex die qui definit tunc: vt ȷ. titu. 1. l. si quis sub conditione. & in locum captini: vt Instit. de Attil. tut. §. 1. & absentis reipublicæ causa: vt Instit. de excu. tuto. §. item qui rei. sed sub expressa non: vt hic & ȷ. de reg. in l. a&. secus in procuratore: vt s. de procu. l. 3.

ADDITIO. Dic quòd ratio est fauor pupilli, ne dum conditionis existentia expectatur, bona pupilli negligantur, & pereant, secūdum Bar. hic.

Dationem. Argumen. contra illud generale, quod fieri non debet, factum tenet: ut ȷ. quando appellan. sit. l. 1. §. biduum. & s. de fer. l. 1. §. 1. ibi, tamen si. & ȷ. de interdict. & releg. l. relegatorum. §. ad tempus. & facit suprà, quòd cuiusque vniuersi. 1. item. §. si decuriones. & ȷ. de autho. tut. l. & si cōditionalis.

Præsides. Sed à testatore sic: vt Instit. qui dar. tut. poss. §. ad certam. & infrà titulo primo. l. tutor datus. & l. si quis sub conditione. Accur.

Non conditionem. Testatoris, vel datoris, sed legis: nam dictio, si, non semper conditionaliter ponitur. Ro. sed certe nec legis est conditio, sed admonitio: vt hic, & infra de verbor. obligat. l. si decem. cum similib. & argumen. ȷ. de condi. & demonst. l. Titia. & l. aua. §. fina. & inf. de vsucapio. pro empt. l. 2. §. si in diem. & infra vt leg. nomi. ca. l. licet. & ȷ. de excusatio. tuto. l. qui testamento. & ȷ. de fideicommiss. lib. l. ergo. §. illud.

Committi. Imò denegari: vt C. de tuto. vel cura. qui non satisd. l. 1. 2. & 3. & l. non omnium. licet vt suspectus non possit nominari, seu accusari: vt ȷ. de susp. tu. l. hæ enim. in fine.

Neque imperij. Scilicet tantùm, neq; iurisdictionis tantum: sed ex vtroque, & ita missi imperij est: habet enim ab imperio, vt non possit delegari: vt inf. de tut. & cur. l. nec mandante. nisi in legato proconsulis: vt s. de offi. proconsul. l. penult. quæ est contra. & nisi magistratui habenti alias iurisdictionē: sed tunc magis iussus datur quàm delegatio: vt Institu. de Actilic. tuto. §. pen. & sic intelligitur. ȷ. de tuto. & cur. dat. ab his. l. ius dandi. quæ est contra, habet autem à iurisdictione: quia consistit in pecuniario cōmodo tantùm. Item & non est ibi gladius, hodie vero competit iure magistratus, si facultas pupilli est intra quingentos solidos? vt Institut. de Attil. tuto. §. nos autem. & not. s. de offic. eius cui mand. est iurisdi. l. 1. §. 1. & facit suprà de iurisdict. omn. iudic. l. 1. Accur.

e Vel lex. Vt xij. tabu. vt Institu. de legi. agnato. tute. in princ.

f Senatusconsultum. Et infrà eod. l. penul.

g Dari. Vt ȷ. de tuto. & cur. l. nec mandante. §. fin. sed ipse non potest dari: ut sup. eo. l. 1. §. fi.

h Dationem. Secus in filio deportati: quia ibi non est fictio, quæ est hic: vt C. de senten. pass. l. fi. Sed cōtra. pater nō captus dat filio capto: vt infra titu. 1. l. si quis. §. 2. Idem argum. contra huic §. supra, ad Maced. l. 1. §. si pendeat. Accursius.

i Substantiæ. Non personæ. sic C. de posthum. reuer. l. 3. & sup. qui. ex cau. mai. o. l. ab hostibus. §. ego puto. & C. de bon. quæ lib. l. fin. §. finautem. & Instit. de cura. §. dantur autem. & infrà de admin. tuto. l. Lucius. §. Sempronij.

§ I. filiusfamilias. CASVS. Filimeus fuit datus à præside tutor cuidā pupillo, & malè gessit: quæritur vtrum ego pater tenear: & certè aut cognoui dictam tutelam, aut non. Primò casu teneor in solidum. in secundo verò de peculio. qua liter autem videar agnoscere, vel non: planè dicit litera vsque in finem legis. Viu.

Consensit. Consentire autem videtur si præsenti non contradicit: vt ȷ. ad municip. l. 2. & C. de filijsfam. & quemadmod. l. 1. lib. 10. Ro. Sed contra ȷ. de admin. tut. l. Lucius. Sol. vt ibi. Item contra s. de neg. gest. l. mā dasti. Solu. vt ibi.

Monuit. Quod etiam monitioni contradicens facere potuit, secundum Ro. monitioni ergo non obligat. sic s. de nego. gest. l. fi. ferm. & quod no. C. de nego. gest. l. fi negotium. Item dic vt no. C. quod cum eo. l. 1. Item facit. ȷ. de acqui. hęred. l. si quis mihi. §. iussum.

Patronus.

Factū tenet quis fieri non debeat.

Rōnem huiº axiomatis vide apud Alc. lib. 3. parergon. c. 8.

In P. Fl. sed admonitionem satisdedexit, hoc cē non aliter ei gerere.

Cōcor. glo. 2. post prin. in c. ignificasti extra. de elect.

In P. Fl. idem Titiº aduersus alium tutorē dari poterit. quę lectio magis placet, quam hæc nra cam; & reperim⁹ in vetust. quibusdā exemplaribus inuenire.

Hūc locum pulchrè explicat Io. Lōgoallius in cōmentari, s suis ad le. Imperium. ff. de iur. omni. iud.

In P. Fl. accommodare.

Amplia bis hunc text. per l. 1. C. q̄ petit. vt p̄cedat i curatore dato inuito. ad qd̄ facit l. proxi. §. si pupillus. de quo vide l. mut⁹. §. is qui. su. de pro. u.

PAtronus. Non ſolum alij tutores pupillorum debent bona fide gerere tutelam: ſed ēt patronus tutor liberti ſui: & ſi aliquid in fraudem fecit circa bona dicti ſui liberti: totum debet reuocari. Viuianus.

a Sum. Sed alieno liberto ingenuus datus excuſari poteſt vt ℨ. de tuto. & cura. da. ab ijs. l. pupillo. & de exc. tuto. l. cū ex oratione. & C. de excu. tut. l. ex cauſa.

b Fidem. Scilicet bonam, licēt quandoque nō ſatisdet, ſcilicet ſi eſt honeſta perſona: vt ℨ. de legi. tutor. l. legitimos.

c Pupilli. Dic ideſt pupilli, quamuis liberti Accur.

d Geſta ſunt. In adminiſtratione tutelæ à tutore, eodemque patrono. Hugon.

e Reuocari. Eodem modo, ac ſi alius tutor eſſet.

VIII.

ATronus quoque tutor liberti ſui fidem exhibere debet: & ſi quam in fraudem debitorum (quamuis pupilli liberti) geſta ſunt, reuocari ius publicum permittit.

Fraus in aſſumendo tutelam vel in malè adminiſtrando, extra ordinem punitur, Bartolus.

IX.

NEos extra ordinem animaduertitur, qui probantur numis datis tutelā occupaſſe, vel pretio accepto operā dediſſe, vt non idoneus tutor daretur: vel conſultò in edendo patrimonio quantitatem minuiſſe, vel euidenti fraude pupillorum bona alienaſſe.

Hic eſt duplex litera: vna affirmatiua, ſecundum quam dicit: quòd municipes poſſunt dari tutores municipi, hoc eſt

f In eos. Nec tamen remouentur vt ſuſpecti: vt inſ. de ſuſpect. tuto. l. 3. §. tutor. Azo. & Hugo.

g Datis. Vt & ℨ. de offi. præſe. vrb. l. 1. §. item ſolent. & Inſti. de ſuſp. tut. §. ſed ſi quis præſens. in fi. Sed quid ſi econtra accepit: vt eſſet? Reſp. erit tutor. ſed per cō dictionem ob turpem cauſam tenetur: cum gratis ſubire teneatur, vt ℨ. de condic. ob turpem cau. l. fi. ſed in procuratore ſecus: niſi pactꝰ eſſet de quota: vt ſuprà mand. l. 1. & l. ſalarium. & C. de procu. l. item.

h Idoneus. Sic ℨ. de ſuſpec. tuto. l. 3. §. tutor. ibi, neq; enim intereſt &c.

i In edendo. Ideſt monſtrando & ponendo in inuētario. ad quod C. de magiſt. con. l. fin.

k Etiam municeps. Habeas ſiue non: vt eſt Piſana litera, & dic nō ſolum aliquis ciuis Romæ, vel alterius ciuitatis. ſed ēt alicuius municipij extra vrbem. Et dicitur municeps, quia ſimul munera capit, vt ℨ. ad mu-

Municeps qs dicat,

ni. l. 1. in princ. Et not. quòd tam datus à iudice tutor, vel curator, quam ille cui datur debet eſſe ciuſdē municipij ſeu ciuitatis, & dantem oportet eos habere ſub ſua iuriſdictione: vt in fi. huius l. alioqui nulla eſſet datio: vt C. qui dari tut. poſſ. l. neq; & ℨ. de excu. tu. l. illud vſitatum. & ℨ. de tut. & curat. l. 1. in fi. & l. pupillo, & hoc ſi detur à iudice: nam ſi à teſtatore detur, tenet datio: ſed habet excuſationem tutelę: vt C. de excuſa. tuto. l. teſtamento: vt ℨ. e. titu. l. quæro. & inſ. de excuſa. tuto. l. fi. ſi tamen in loco illo non inueniatur idoneus, ex alio loco accipietur: vt ℨ. de tuto. & curat. l. diuus. Alij habent non municeps. q. d. non ſolum ciuis alicuius ciuitatis, ſed etiam qui extra habitat: dūmodo ſub iurisdictione illius ciuitatis: vt ℨ. de tuto. & curat. da. l. iusdandi. in fi.

ciues ciui. & ſic innuit ſecus eſſe, ſi non eſſet ciuis ciuitatis. Alia litera eſt hic negatiua ſecundum quam dicit, q̄ non municeps poteſt dari municipi tutor. Bart.

X.

ETiam municeps tutor dari poteſt, dūmō municipi detur.

XI.

VRioſus ſi tutor datus fuerit, poteſt intelligi, ita dari, cū ſuæ mentis eſſe cęperit.

Tutores dati in locum abſentis durant etiam illo defuncto. Bart.

XII.

VÆſitum eſt, eos, qui in locum abſentis reipublicę cā tutores dati ſunt, mortuo illo tutores perſeuerent: an alij petendi ſint? Pauſus reſpondit, eos, qui in locum abſentis dati ſunt, nō reuerſo eo, in eadem cauſa perſeuerare

Anton. Aug. emē. dati. lib. 1. c. 3. adnonet i P.F. ita ſcripti eē, ēt non municeps tutor dari pōt dūmodo. &c.

† Cōcor. cū hac. l. c. venerabili. cū gl. ſuper verbo, coadiutorē. extra de off. deleg. vbi dicitur, q̄ epiſcopo datur coadiutor, p̄pter ſuſpitionē dilapidatiōis, vel aduerſam valetudinem.

‡ Alias, ſed etiam actor tutelæ.

Vrioſus. Si furioſus detur pupillo pupre tutor: non erit ante tutor quām reſipuerit. Vi. Cum ſuę. Sic ergo ſub cōditione. & ſic eſt contra. e. l. muto. §. 1. Solu. ibi à iudice, hic a teſtatore: vt ſu. e. tit. l. ſi hæreditas. §. ſi furioſus. & Inſtit. qui dari tuto. poſſ. §. furioſus. ſecundum Ro. vel ibi ſua expreſſa nō, ſed tacita ſic: vt ibi no. ad quod eſt ſup. de iudic. l. cum furioſus.

Væſitum. Tutor meus aberat cauſa reipublic. & ideo loco eius dati fuerūt curatores: certè ſi non reuertatur tutor abſens, quia ibi mortuus eſt, fortè manebunt curatores prędicti vſque ad tempus pubertatis, & non ſolum propter abſentiam tutoris datur pupillo curator, ſed etiā ſi infirmus ſit tutor, vel nimis ſenex, ita quod non poteſt ſufficere adminiſtrationi: imo nec poteſt adminiſtrare: ſi autem poteſt adminiſtrare, ſed non ſufficienter, datur ei adiutor ſuo periculo. & hoc dicit cū l. ſequen. Viuian.

Tutores. Ideſt curatores: vt Inſtit. de excuſat. tuto. §. item qui. Vel dic proprie: vt infrà de ſuſpect. tuto. l. 3. ſi quis abſuturus. & not. C. in quib. cau. tuto. ha. l. 1.

Perſeuerare. Sic ℨ. de tuto. & cur. dat. ab ijs. l. curatorem impuberi. & C. de ſent. paſſ. l. fi. Sed argu. contra. ℨ. de in

‡ Quali bet bona ſim Bart.

de in diem addi. l. inter. §. 1. Item contra ℨ. e. l. muto. §. fin. Sed ibi propter paternam reuerentiam non datur in locū patris capti: hic datur in locū tutoris abſentis.

¶ Olet etiam. Habenti. Vt inſtitu. de cura. §. interdum. Sed tutor non regulariter, licēt quādoque fallit in caſibus. in quib. eſt ſpeciale ſecundum Ioan. qđ dic, vt C. in quibus cau. tu. l. 1. licet Pla. dicat non fallere: & legit tit. p̄dictū correctiue: de curatore autem non eſt dubium, quia iungitur curatori: vt infra de tuto. & cur. dat. ab ijs l. ventri, §. j. Acc.

Quām curator. Quia curatores vſque ad certā ætatē dari ſolent, hic aūt quouſq; ſiniat neceſſitas. Item non præſtabit impuberi autoritatem in adeunda hæreditate, quod faceret curator puberi. itē tutor: vt ℨ. de appellatio. l. cum in vna. & C. de admin. tuto. l. cum quidam. Axo.

Eſt etiam adiutor. Ideſt, actor. Ac.

Conſtituere. Ergo ſuperiorē dat prætor, hunc p̄mittit dari, vel conſtituit. Axo. & facit inſti. de cur. §. fi. infra de admini. tu. l. decreto. C. de procu. l. neque. & de eo ibi not.

I arrogati. Hęc lex. ponit 7. caſus, quibus finitur tutela. Primus eſt ſi pupillus datus eſt alicui in arrogationē. Secundus, ſi eſt deportatus. Tertius, ſi redactus eſt in ſeruitutē à patrono propter ingratitudinē. Quartus, ſi eſt captus ab hoſtibus ipſe, vel tutor eius. Quintus eſt, ſi fuit ei datus à teſtatore tutor vſque ad paſcha, & venit, poſt paſcha. Sextus eſt, ſi vt ſuſpectus fuit remotus a tutela tutor eius. Septimus ſi datus fuit tutor, donec nauis ex Aſia venerit: & poſtea nauis venit, Vlpianus.

Si arrogati. Ad totam hanc legem concord. Inſtit. quib. mod. tute. fi. §. 1. vſque ad fi. tit.

Redigatur ex ingratitudine, vel pro delicto in metallum datus: & ſecūdum hoc dic proximum puberati: vt ℨ. de reg. iu. l. pupillum.

Pupillus. Et tunc datur curator bonis: vt ſupra eod. l. muto. §. fin.

Datus. A teſtatore. Vt ℨ. tit. 1. l. tutor datus. §. tutorem autem. Non à iudice: vt ℨ. de reg. iur. l. actus.

Suſpectus. Idem ſi ſe excuſat: vt Inſtitu. quibus modis tut. fin. §. fi.

Sed & ſi ad certam. Puta vſq; dum nauis ex Aſia venerit. & ſic eſt certa: ſed incertum eſt an exiſtat. Si autem dicas omnino extituram, tunc nō eſſet cōditio vt ℨ. de noua. l. ſi pupilli. §. 1. Et dic, datus in teſtamēto, non à iudice: vt Inſtit. qui mod. tu. fi. §. ſed & ſi certā.

XIII.

¶ OLet etiam curator dari aliquando tutorem habenti propter aduerſam tutoris valetudinem, vel ſenium ætatis: qui magis adminiſtrator rerum, quām curator eſſe intelligitur. Eſt etiam adiutor tutelæ, quem ſolet prætor permittere tutoribus cōſtituere, qui non poſſunt ſufficere adminiſtrationi tutelæ: ita tamen, vt ſuo periculo eum cōſtituant.

Si pupillus tranſit in alterius poteſtatem, vel perdit ciuitatem tutela finitur. Idem ſi tutor remoueatur vel conditio extitura extiterit. Bartolus.

XIIII.

IArrogati ſint adhuc impuberes, vel pupilli deportati ſint: tutores habere deſinunt. Item ſi in ſeruitutem pupillus

XV.

IQuis tutor non ſit captus ab hoſtibus, ſed miſſus ad eos, quaſi legatus, aut etiam receptus ab eis, aut transfugerit: quia ſeruus non efficitur, tutor manet: ſed interim à præſidibus alius tutor dabitur.

Tutela eſt officium virile, & non tranſit ad hęredes. Bartolus.

XVI.

VTELA plerunque vſque ad tempus pupertatis.

Curator vel coadiutor datur tutori per iudicem, ex cauſa, vel per ipſum tutorem cum decreto iudicis. Barto.

redigatur: vtique finitur tutela. Alijs quoque modis deſinunt eſſe tutores: ſi fortè quis ab hoſtib. fuerit captus, vel pupillus, vel tutor. Sed & ſi ad tempus fuerit quis datus, tempore finito deſinit eſſe tutor. Præterea ſi ſuſpectus quis fuerit remotus: deſinit eſſe tutor. Sed & ſi ad certam conditionem datus ſit: æquè eueniet, vt deſinat eſſe tutor exiſtente conditione.

Si tutor eſt apud hoſtes, ſine mutatione ſtatus, non finitur tutela, Bart.

IQuis tutor. CASVS. Tutor non eſt captus ab hoſtibꝰ: ſed miſſus eſt ad eos, p̄ ambaſiatore: vel ēt nō miſſo eo hoſtes receperunt cū tāquā ambaſiatorē, uel ēt ad hoſtes trāsfugit. in his tribus caſibꝰ cū non fiat ſeruus hoſtium, non deſinit eſſe tutor, ſed tamen interim datur pupillo ſuo curator. & hoc dicit cū l. ſequen. Viuianus.

Captus. Aliàs ſecus: vt ℨ. l. proxima.

Ab eis. Ideſt, hoſtes receperāt eum tāquam legatū miſſum ad eos, cū non eſſet. Non autem dicas receptū à nobis; quia ſi iā rediiſſet, ad qd dareē alius? Transfugerit. Sed nunc transfuga deſinit eſſe ciuis: ut infra de capti. & poſtli. reuer. l. poſtliminiū. §. filius & ℨ. de cap. di. l. amiſſione. §. 1. ergo deſinit eſſe tutor. vt Inſtit. qui. mo. tu. fi. §. ſed & capitis. & hic dicit, tutor manet. Solu. hic non prodito ris animo: ſed ſic fingebat, vt videret ſtatū hoſtiū, tamen trāsfuga eſt quia facit ℨ voluntatē populi Romani, & hic non deſinit eſſe ciuis, & ſic tutor manet: ſecus eſt cū p̄ditoris aīo: vt ℨ. de capt. l. poſtliminiū. §. transfugæ. Alij referunt hunc verſum, q̄ ſeruus nō efficitur, tutor manet: ad alios caſus, non ad trāſugā.

Quia ſeruus. Nec ciuitatem perdit, ſubaudi: aliàs nō eſſet ſufficiens ratio. Hug.

Dabitur. Aliter ſi eſſet captus pater. vt ℨ. e. l. muto. §. fi. Item quod dicit tutor alius. i. curator ſecundum P. ſic. ℨ. eo. l. cum ſemel. vel ſecundum eum refertur ad transfugam tantum. Tu dic ſpeciale ſecundum Io. vt habenti tutorem detur tutor: vt no. ℨ. eo. l. ſolet.

Vtela. CASVS. Primò dicit, q̄ tutēlæ officium eſt plerunque virile. i. officium virorū & nō mulierum: quamuis fallat in matre: vt ℨ. l. fi. quam hic cōiungas. Secūdo dicit: non omnis qui debet hæreditatē habere: quia illius cui defe. ebat tutela alicuius pupilli. dēt habere tutelā dicti pupilli: quia ſi mulier ſit hęres, non debet habere tutelā: quę defūcto deferebatur. & idē dico in hærede maſculo minore xxv. annis. Tertio

Infortiatum. dicit,

dicit, quod in locum furiosi tutoris alij tutores dantur. & idem est in tutore surdo, & muto effecto. Viu.

a Tutela plerunque. Propter hoc quod dicitur ff. eo.l.fi. & facit C. quando mulier tu. offi. fun. po. l.1. & de reg. iur. l.2.

b Ad alium. Vt ff. de ijs qui no. insa. l. furti. §. illud. idē dicas ī qualibet ꝓlatura, & ēt in cōmissaria.

c Ad liberos. Etiam non hæredes. sic C. de la. li. tol. l. 1. §. sed si sub cōditione. & facit ff. de legi. tut. l. 4. §. si duo.

d Ætatis. xxv. anno. ut C. de legi. tu. l. fi. in fi.

e Non descendunt. Differūt ēt in alio: qa legitimę pereūt minima cap. dimi. cæteræ non, vt ff. de capi. dimi. l. tutelas.

f Omplura senatusconsulta. Quorum nomina non habemus.

g Tutoris. Testamētarij, scīlicet R. ꝓ id ꝙ no. ff. e. l. furiosus.

h Tutores. Idest. curatores secundum P. vel secundum Io, est speciale: vt nor. ff. eod. l. solet. nā isti propter aduersam valetudinē non desinunt esse tutores, vt d. l. solet. licēt deponere possunt tutelā. vt ff. de exc. tu. l. post susceptam.

i Oeminæ. Dari. A testatore: vel à iudice. vt infra tit. 1. l. iurē nostro.

k Munus est. Vt ff. eo. l. tutela.

l Principe. Et tunc debet confirmari: eo quòd debet interponi à iudice decretum administrationis, & tūc renunciat secundis nuptijs: vt C. quando mulier tut. offic. fun. l. 2. in prin. & in Auth. vt ij qui obli. §. fi. collat. 6. Sed hodie mater, & auia absque hac impetratione omnibus præferuntur, si renunciat secundis nuptijs, & Velleiano senatusconsul. exceptis testamentarijs, vt in Auth. de heredi. ab intest. §. ex his. colla. 9. & adde de his not. C. quando mu. tut. of. fun. l. 2. & auth. matri. & C. ad Tertyl. l. omnem. Accur.

DE TESTAMENT. TVTELA.

Dictum est ff. de tutel. in genere: uerū quia species subsūt generibus, sequitur videre de tutelis in specie.

LEge duodecim tabularum. GAIVS. Lex ista cum sequen. dicit tria. Primum est, quòd parētes possunt dare tutores liberis suis, quos in ptāte habent. Secundò dicit, quòd possūt dare tutores etiam illis liberis, qui non sunt adhuc nati, duin tamen duo concurrāt. Primum, vt si nascituri essent viuo eo, forent in eius potestate: quod quidem in filijs nōdum natis planū est: sed in nepotibus, & pronepotibus, & alijs descendentibus nō est ita planum. vnde ꝙ dico ī nepote posthumo, intelligas & in cæteris descēdētib. Filius meus in mea ptāte cōstitutus decessit relicta vxore sua prægnante, certè illi nepoti meo posthumo bñ possum dare tutorem: qa si nascat me viuēte, bene est futurus ī mea ptāte. Secundū est, ꝙ dēt in teruenire, ꝙ posthumus dictus me⁹ nepos nō sit rupturus meum testm̄ cū nascet: ueluti quia nō ē præteritus à me, imò institutus, vel exhæredatus. si aūt esset præteritus, sicque rumperet testamētū: nō valerēt datio tutoris ꝑdicta. Tertiò dicit, quòd si habeo filiū in potestate, & ex eo nepotē: & do tutorē dicto nepoti: certè pēdet dicta datio tutoris, donec ego, vel filius, prædictus decedat, ut si quidem filius decedat, ualeat dicta datio tutoris. Si autem ego decedā, sicq; dict⁹ nepos me⁹ recidat ī ptātē p̄ris sui, ciuldēque filij mei nihil valet datio: ēt si ego auus erā miles. h. d. cum l. seq. Viuianus.

Parentes possunt dare tutores in testamento liberis naturis, & nascituris, qui in alterius potestatem recasuri non sunt. Bart.

Caius lib. xij. ad edict. prouinc.

I.

LEge duodecim tabularum pmissum est parentibus, liberis suis, siue masculini, siue fœminini sexus (si modò in ptāte sunt) tutores testamento dare, Itē scire dēmus ēt posthumis filijs, vel nepotibus, vel cæteris licere parentibus testamento tutores dare, qui modò in ea causa sint, vt si eo viuo nati fuerint, in potestate eius futuri sint, neque testm̄ rupturi sint. Item ignorandū non est, eum qui filium in potestate, & nepotem ex eo æq; in potestate habebit, si nepoti tutorem dederit: ita rectè dediſſe videri, si nepos post mortem eius in patris sui potestatem recasurus non sit: quod euenit, viuo testatore filius in potestate eius esse desierit.

II.

Ec militem liberis recasuris in potestatem tutorem dare posse, a diuis fratribus rescriptum est.

Testamento videntur dati, qui sunt dati in codicillis testamento confirmatis. Bartolus.

Idem lib. xxxv. ad edictum.

III.

TEstamento datos tutores accipere debemus etiam eos, qui codicillis testamento confirmatis scripti sunt. Sed eos demum testamento datos accipere nos oportet, qui iure dati sunt.

Pater dat tutorem filio instituto, vel exhæredato: mater instituto tantùm: & tunc cum inquisitione confirmatur. Bartolus.

IIII.

PAter hæredi instituto filio, vel exhæredato tutorem dare potest, mater autem non, nisi filium instituat: & etiam inquisitio debet fieri in tutore dato a mre, licet nō fiat, in dato a patre.

Dies tutelæ cedit ab adita hæreditate, & immediate illa potestas transit à testatore in tutorem. Bart.

Cum à patre datus, quamuis minus iure datus sit: tamen sine inquisitione confirmatur: nisi si causa, propter quā datus videbatur: in eo mutata sit: veluti si ex amico, inimicus, vel ex diuite pauperior effectus sit.

Appellatione filiorum continentur posthumi filij, non nepotes: sed appellatione liberorum etiam nepotes continentur: appellatione verò posteriorum omnes descendentes continentur. Bart.

V.

QVi suis filiabus suis, vel filijs tutores dederit, etiam posthumæ videtur dediſſe: quia filiæ appellatione etiam posthuma continetur.

Idem lib. xxxix. ad Sabinum.

VI.

QVid si nepotes sint, an appellatione filiorum & ipsis tutores dati sint videndum est. Et magis est, vt ipsis quoque dati videantur, si modò liberos dixit. Cæterum si filios, non continebuntur. Aliter enim filij, aliter nepotes appellātur. Planè si posthumis dederit: tam filij posthumi, quàm cæteri liberi continebuntur.

Tutores non ab hærede, sed a testatore protinus proficiscuntur, simulatque aliquis hæres extitisset.

VII.

TVtores non ab hærede, sed a testatore protinus proficiscuntur, simulatque aliquis hæres extitisset.

a Filius. Scilicet media persona.

b Desierit. Non dignitatis occasione: vt in Authent. constit. quæ de dig. §. illud. colla. 5. & Institu. de tut. §. permissum. & ff. de reg. iur. l. quo tutela. aliàs incipit, Quintus Mutius. & ff. de ijs qui sunt sui, vel aliē. iuris. l. nepotes. Accur.

c Nec militem. In potestatem. Scilicet mediæ personæ. & facit ff. de mil. test. l. cum filius. & ff. l. proxi.

d Testamento. Cōfirmatis: alioqui secus ēt: vt ff. de confir. tuto. l. 2. & idem in libertatibus directis: licēt secus sit in fideicō. vt ff. de manu. testa. l. libertates, & sic de hereditate dī, Insti. de cod. §. codicillis. & est rō. ff. de hæred. instit. l. asse. Vel pōt dici aliud cē hodie, quasi semp videant esse confirmari: ut Insti. de codic. §. nō tantum. Accur.

e Dati sunt. Aliàs nec propriè tutores dici possunt: vt inf. de ver. sig. l. Paulus. & facit ff. de re iudi. l. 4. §. condemnatū. & ff. de fideiuss. l. 3. & de cōdi. & demō. l. hæc cōditio. & de sec. tab. l. hi demum Argu. ff. de condi. instit. l. mulier. §. fin. ADDITIO. Tu dic, quod ibi in cōditionibus, q̄ sūt facti, ꝓterea, & ibi valet de iure fm Bart. Ater.

f Pater siue instituat filium suū, siue exhæredet: potest ei dare tutorem non autem mater, nisi filium instituat: & etiam inquisitio debet fieri in tutore dato a mre, licet nō fiat, in dato a patre.

g Exhæredato. Sic & pupillariter substituere: vt Insti. de pupil. substit. §. non solum. quandoquē tñ potest quis filio suo substituere, & non tutorem dare: vt ff. de mili. test. l. cū filius. Hug.

h Quasi. Bene dicit quasi, quia personæ principaliter secūdariò rebus dari dicitur: vt Institu. qui dari tu. pos. §. certè. & Inst. de excu. tut. §. datus. sed videtur quòd etiam tunc non posset: vt ff. de lega. 2. l. peto. §. mater. quæ est contra. Solu. non tenet, vt ibi: nisi confirmetur. vt hic. & no. C. eo. l. 4. & facit ff. tit. 1. l. 2. & 3.

i Inquisitione. Diligentiori. Hug.

k Pauperior. Sic ff. tit. 1. l. 7. & l. pen.

l Si quis. GAIVS. Cum filijs, siue filiabus do autorē: etiam posthumæ videor dediſſe. Item si dedi tutores liberis, continentur ēt nepotes. Itē si dedi posthumis: non solum filij, sed etiam nepotes posthumi continentur, & hoc dicit cum l. seq. Viu.

m Posthumæ. Nomine filij, mares, & fœminæ, nati, & nascituri cōtinentur. Sed econtra, noīe filiæ non continentur: vt ff. co. l. fi si qs & de lega. 3. l. si ita. & ibi no. & etiam capti ab hostibus, vt ff. eo. l. fi si quis. §. 1.

n Continet. Aliud in legatis, nisi in ali qua parte testamenti mentionem posthumi fecerit: vt ff. de leg. 1. l. qui filiabus. & continua. l. seq.

o Vid si. Non continebū tur. Imo vī ꝙ sic: vt ff. de ver. sig. l. filij, & l. iusta. & l. liberorū. quæ sunt contra. Sol. vt Instit. eo. §. pe. Et no. secūdum Ro. ꝙ talis dicendi veritas nō cadit in idiotam.

p Quam cæteri. Scilicet nepotes, & alij nascituri, non nati: ne sit contra. ff. de verb. signi. linomen filiarum.

q Vtores. Tutoris datio proficiscitur à testatore principaliter, licēt secundario proficiscatur ab hærede: quia non aliter valebit datio, nisi hæres hæreditatem adeat, vt infra in l. 3. quam hic cōiungas: & est plana. Viu.

r Proficiscuntur. Vt cætera quæ relinquuntur. H.

s Simulatque. Id. est, postquam H. & facit ff. eo. l. si nemo.

Ampliabis hāc l. per l. 2. §. filius. ff. ad Tertul. vt possit ītel ligi in nōdū natis: de quo in l. precib⁹. C. de imp. & ali. sub.

An filij appellatione nepos veniat, pulchrè Alci. libr. para. 3. c. 14.

In P. Flo ren. planè si posthumis dederit.

Extite-

In P. Fl. cde.

TVtor datus. CASVS. Filio meo tutorem dedi: postea vetui in testamento, vel codicilis, ne tutor esset. certè non est amodo tutor. sed & si dedi eum sub conditione, ea deficiente non erit tutor. & postea ponit quatuor modos, quibus pōt tutor dari. postea dicit, ꝙ in dationē tutoris nouissima scriptura ualet. Viuia.

a Testamēto. Aliàs secus: vt ℈. inſti. 1. l. muto. §. ſi ſi.

b Vel codicillis. Testamento confirmatis: vt Inſtit. de codici. §. 1. Vel fortè aliud in hæreditate, cum tractatur de ademptione.

Certū tēpus. Transfit igitur ad tempus in potestate tutoris, sed nō in potestate patris: vt ℈. d adop. l. quæſitū. sed alia ē potestas vnius, quā alterius: nā multis modis dicitur: vt ℈. de ver. significa. l. potestatis.

In P: F. non est in testamento.

c Et sub cōditione. Dic testamento: vt Insti. quibus modis tu. ſi. §. sed si ad certam.

d Leuissima. Hoc in libertate.

Nouissima. Hoc fit in legato. vt ℈. de condi. & demonstr. l. quod traditum, & l. seq. & dic, vt ibi.

Spectanda est. Sic ℈. eo. l. si hæreditas. §. 1. hoc nisi prima deroget alij: vt ℈. de leg. 1. l. si mihi, & tibi. §. interdū. & de le. 3. l. si quis. in prin. licèt sit argu. cōtra. ℈. de codi. l. diui. §. licèt, & facit C. d pac. l. pacta nouissima.

e I nemo. Statim valent. Id est, tutor statim est tutor: nisi fuerit datus posthumo, quoniam incipit eo cdito: vt inf. eod. l. si nemo. §. fin. Item nota hic inſpiciendum tempus aditæ hæreditatis, an quis possit esse tutor: & sic regula Catoniana non pertinet ad tutoris dationem: sicut nec ad legata vel hæreditates: quorum dies cedit ab adita hæreditate: vt infra, de regu. Catoniana. l. antepenultima. Sed quid si solus pupillus est institutus cui est tutor datus; Videtur perplexio, siue insolubile. Sed potest dici quòd authoritate iudicis adeat. argum. C. de iura deliberan. l. infanti. in fin. Vel dic, quod dabitur curator ad hæreditatem adeundam: vt C. de admini. tu. l. cum quedam. vel dabitur sibi alius tutor: vt habes expressè statim ℈. l. prox. vbi ponitur hic casus, & facit ad l. ſiſtā ℈. de bo. lib. l. 3. §. ſi patronus. & infra de manu. teſt. l. te

Tempus hæreditatis aditæ in tutoribus considerat.

Nam & ipse hæres tutor dari potest: & post mortem hæredis tutor rectè dari potest.

Vnumquodq; per id quod ligatur, per contrarium dissoluitur.

VIII.

VTor datus, vetari tutor esse potest, vel testamento, a vel codicillis. b Sed si sub conditione fuerit tutor datus: deficiente conditione tutor non erit. Tutorem autem c in testamento: & à certo tempore dari, & vsque ad certum tempus d licet, & sub conditione, e & vsque ad cōditionem.

In tutelæ datione attenditur etiam nouissima scriptura. Bart.

In tutoris datione vtrum leuissima d condi tio, an nouissima e vt in legato spectanda est? & vt puta Titius cum poterit, tutor esto. Titius, si nauis ex Asia venerit, tutor esto, f & Iulianus libr. xx. Digestorum rectè scripsit, nouissimā scripturam esse spectandam.

Non valent dispositā in testamento, nisi adeatur hæreditas saltem per vnum ex pluribus. Bart.

stamento. & l. si ex legato. & infra. ad Treb. l. ita. §. 1. & si quis test. liber esse. l. 1. §. ante aditam. & ℈. de contrab. l. illud. in princ. & ℈. l. prox. in prin.

f I hæreditas. CASVS. in testamento, in quo g instituit mihi hæredem, dedi tutorem filio meo: hæres differt adire hæreditatem, & sic non pōt interim administrare tutor. certè alius tutor dari poterit à iudice. Secundo dicit, ꝙ nouissima scriptura in tutoris datione inſpicienda est. Tertiò dicit, instituit mihi hæredē filiū meū in mea potestate cōsti tutū, & filium suum ei substituit, qui etiā erat in mea potestate: & ei meo nepoti tutorē dedi, certè si filius prædictus me viuo exeat de mea potestate, valebit tutoris datio & cōfirmatur ex lege Vellei. & ꝙ dixi in nepote substituto, idē est in eo qui institutus est, vel exhæredatus. Si furiosus. Dedi tutorem filio meo quondā q erat furiosus, cū desierit furere, certè valet datio. Si aūt do eū simpliciter, erit tutor cū furere desierit: licèt quidā dixerint non valere dationē. Seruus. Seruū alienum ita dedi tutorē filio meo: Stichus si liber erit, tutor sit filio meo. certè bene valet datio. si autem simpliciter eum dedi, intelligitur cum liber erit, & hæres meus tenetur luere, & manumittere. Viuia.

h Dari posse. A iudice, & sic datiua hic præcedit testamentariam: cum testamentaria soleat omnes præcedere: vt infra, eo. l. si quis sub conditione. §. dicam. & facit Inſt. de Atil. tuto. §. item si purè.

i Tutor datus. Vnus idemque, si primo purè, postea sub conditione, vel econtra: vt ℈. eo. l. tutor. §. tin. Vel dic vnus atque alius: sed in vltima scriptura prior sit reprobatus, alioqui vterque erit tutor: & C. eod. l. 2. licèt secus sit in datione procuratorum: vt ℈. de procu. l. si quis cum. §. fin.

SOLVTIO. Tu dic secundum Bartol. quòd licèt fuit scriptus primò vnus, postea alius: tamē quia eodem tempore confirmatur, ideo valet datio vtriusque, quæ ratio cessat in procuratore: vt not. per Doct. in d. l. 2. C. eo.

Succeſſiſſe

† Vide ꝙ scripſit in hūc. §. Aliciatus lib. diſpūctionum 1. c. xx.

In P. F itēq; in q buſdā exēpla manuſcri. an aliquo casu nō ſit vtilis datio.

a Succeſſiſſe Id est, in locum sui patris deuenisse, vt incipiat esse suus.

b Auo. Vt Insti. de exhære. liber §. posthumorum. dic viuo auo, scilicet tempore mortis filij. Sed post mortem ipsius aui.

c Cōfirmatū sit. vī hoc stare nō posse. nā aut hic filius, & nepos ex eo fuit institutus, vel alter tātum: si vterque, ma lè vī poni, cū enim confirmatum, &c. cum statim teneat quod hic dicit in fine, id est, &c. nam vī idē repetere cū dicit, idē est, &c. si autem alter tantū, aut filius tātum: & tunc nepos siue sit exhæredatus, siue nō: mortuo filio, & viuo testatore deficit testamētum: cū nullus inueniatur in eo hæres, qui adire possit: ergo & tutela deficit, vt ℈. eo. l. si nemo. aut nepos tantū. & tunc aut filius fuit exhæredatus: aut non, si exhæredat⁹, statim valuisset datio tutoris, & malè diceret nepotem ex eo succeſſiſſe, & confirmatū testamentū, si fuit præteritus: ergo ab initio nullū fuit testamētū: nec cōfirmatur: licèt filius decedat viuo auo: vt Inſtit. de exhære. lib. in princ. licèt sec⁹ sit in posthumo præterito: vt infra de iniuſ. teſt. l. posthumus. Si uero neuter, ergo nō valuit testm̄: cum nec alius fuerit īstitutus: & malè oīa ponerent, q̄ dicunt in lra. Ad hoc resp. ꝙ filius fuit institutus, & nepos ei sub ſtitutus, & ꝙ dicit confirmatū, sub. ex l. Veile. scilicet, non ꝙ ab initio nullum fuit: sed ꝙa nisi eēt legis Velleiæ consilium obſeruatum, ruptum esset: vnde dic, confirmatum, id est, non ruptum: vel dic confirmatum, id est, conſeruatum. Azo. Item contraria hæc videntur regulæ Catonianæ: vt infra de regu. Cato. l. 1. Sed non est: quia reg. Cato. nō pertinet ad nouas leges, vt ℈. de reg. Cato l. ſi. lex. aūt Velleia, noua est, vt infra de libe. & posth. l. Gallus. §. ſi eius qui filium habebat.

N. P.

fisse, & nepotem ex eo succesisse viuo auo. Et fortius dicendum est, tutelam quoque ex lege Iunia Velleia confirmatam. Nam & Pomponius lib. xvj. ex Sabino scripsit, valere tutoris dationem. Cum enim confirmatum sit testamentum: consequenter tutoris quoque datio ualebit in eo testamēto scripto, quod valet: id est, vbi nepos, vel hæres institutus sit, vel nōiatim exhæredatus sit.

Inhabilis datus tutor, intelligitur datus, cum fuerit habilis.

Si furiosus testamento tutor detur, si quidē cum furere desierit: rectè tutorē esse datū, Proculus existimat. Quòd si datus sit purè: negat Proculus valere dationem. Sed est verius (quod & Pomponius ait) rectè videri datum: & tunc fore tutorem cum sapere cœperit.

Seruus alienus potest dari tutor sub conditione libertatis: & si simpliciter datur, in dubio videtur ei data fideicommissaria libertas. Bart.

Seruus alienus ita dari tutor potest, Si liber erit, tutor esto. Qui imò & si purè datus sit: videt inesse hæc conditio cū liber erit. Pōt autem quis & extraneo seruo defendere ex hac causa fideicommissariam

d Vel nominatim. Debebant autem mares nominatim exhæredari: fœminæ poterant inter cæteros: vt Inſti. de exhæred. lib. §. 1. sed hodie nulla est differentia: vt Insti. de exhære lib. §. nostra. secundum Azo. Et dicas idem: sed non per omnia idem, nam si fuit nepos institutus vel cū filio, vel filius exhæredat⁹ nō cōfirmatur: sed statim valet mortuo postea auo. Itē si fuit exhę redatus vterque, & extran⁹ institutus, mortuo postea auo, statim valet tutela: vt ℈. eo. l. si pater. si aūt filius tantū fuit exhæredatus, tūc te ſtamentū aui nullū est, si præmoriatur filius auo: vt ℈. dixi & facit ſup. eod. l. 1. & ℈. de libe. & posthu. l. filius à patre, & l. si quis. Sed arg. cōtra, infra de reg. iur. l. pen.

e Cœperit. Dic vt ℈. ſi. 1. l. furioſus. no. & facit Insti. eod. §. furioſus: & ſupra de iud. l. cum furioſus.

f Si liber erit. Sub eadē cōditione potest hæres institui: vt ℈. de condi. insti. l. seruus alienus. Itē qd dicit dari, dic à testatore: à iudice autē non: nec purè, nec cū libertate: vt C. qui da. tu. poſ. l. in seruili. Acc.

Cū liber erit. Ergo tenet. Sed ℈ Inſt. eo. §. ſeru⁹. vbi dicit nō valere. Sol. nō valet vt ſtatim adminiſtret, vt ibi: sed cum liber erit, sic, vt hic dicit.

Scripserit. Quasi dicat, nihil: & hoc quātū ad ipsā liber tatē, & tutelā finaliter sed tñ in suo ſeruo directā, si fuerit ſcien s, si ignorās, ſi deic. in alieno semp fideic. ut C. de fidei cō. li. l. & si non adſcripta. & Inſt. eo. §. ſeruus, & facit C. e. l. ſi pupillorum.

Cōcor. cā. epiſcopū nō debere i alienā irriuere ciuitatem, per tot. 9. q. 2. & vide gl.

g I quis ſub.

h Si dō tutorē ſub cōditione, iterimi ali⁹ dād⁹ ē à iudice: nec vēdicat sibi locū legitimus. nā & ſi teſtamētari⁹ attingit tutelā. & postea capt⁹ fit ab hoſtib⁹, vel remot⁹ vel excuſat⁹ a tutelā. ñ venit legitim⁹. Iec⁹ ſi mortuus sit teſtamētari⁹: q̄a tūc bñ hēt locū legitimus. Vi.

i Dandus est. Vt Insti. de Attil. tit. §. 1.

k Pupillus habeat. Id est, habere potest. sic infra de

statu lib.I.Labeo.

a Abijt. Scilicet a tutela: aliàs abiicit, scilicet iudex eũ. & dic abijcit, id est, remouet, vel excusat. sic ĵ. de legi. tut. l. tutela. §. quæri. & facit. §. si duo. l. inteſtato. & ĵ. eo. l. idem fiet. Accur.

b Quia hic senatus consult. Scilicet inmoniatũ: ut & ŝ. tit. 1. l. complura. & dicebat, q̃ quãdiu locus est testamentariæ, cessat legitima. Accursius.

c In ciuitate esse. Not. q̃ æquiparat mors ciuilis naturali. Itẽ nota, qđ habẽti tutorẽ dat̃ tutor. sic ĵ. de exc. tut. l. ꝓpter. §. 1. & no. ŝ. tit. 1. l. solet. Itẽ not. qđ testamẽtaria si est, excludit legitimã, & datiuã: sed si ea nõ est, legitima excludit datiuã. Tertio succedit datiua deficiẽte legitima. Sed qd si fuit testamẽtarius, & desijt? Respõ. refert, an remanẽat reliqui: vt quia excusatus est, vel remotus, & tũc datiua, an non: vt quia est mortuꝰ naturaliter uel ciuiliter: & tũc aut aliqs alius testamẽtarius remanet: & dat̃ datiuus, aut nõ. & tũc legitimus: vt hac l. Itẽ quid si fuit legitimus, & desijt? Respon. sequens legitimus erit quocunq; modo delinat primus: vt infra de legi. tut. l. tutela. §. fi. & l. seq. nam & datiuus iã datus reijcitur superueniẽte legitimo, qui prius nõ erat. vt infra de tut. & rat. distrahen. l. si tutor. §. 1. multo magis impeditur dati, dum est legitimus. Item quid si datiuus desijt? Respond. venitur ad legitimum si est: vel ad alium datiuum: vt arg. dicta l. si tutor. §. 1. Sed quid si mater desijt quæ tutrix fuit? Respon. siue testamentariam, siue legitimam, siue datiuam dicas: habes responsionem ex præmissis: sed qualis sit, nota. C. quando mul. tu. offic. fun. authẽ. matri. sed hodie videtur quod ipsa poterit petere quem uult, si secundo nubat: ut in Auth. de nup. §. si autem tutelam. colla. 4. & C. ad Tertul. l. omnem. & C qui pe. tut. l. matris. & facit ĵ. de admi. tut. l. Lucius §. pen.

d Dari alius. Vt enim hæredibus hæreditas non defertur ex testamento, & ab inteſtato: ita testamentaria, & legitima non se compatiuntur, sed testamentarius cũ datiuo, sicut hic.

e Ertarum. Ad vnum prædium nõ potest dari tutor, vel ad certam causam uel causas, & est ratio quia ꝓsonæ dat̃. tame bene põt dari ad vniuersitatem rerum certarum, & est ratio quia personæ datur. & hoc dicit cum tribus legibus sequẽtibus. Viu.

idcircò abijt, vt alius det. Quòd si tutor testamento datus decesserit, ad legitimum tutela redit: quia hic Senatusconsultum cessat. Planè si duo, pluresuè fuerint tutores testamentarij: in locum eius, qui decesit, vel in ciuitate esse desiit, poterit dari alius. Cæterum si nullus superfit, vel in ciuitate sit: legitima tutela succedit.

Tutor non potest dari certa rei: sed personæ vel vniuersitati. hoc dicit cum duabus. ll. seqq. Barto.

XII.

Certarum rerum vel causarum testamento tutor dari non potest, nec deductis rebus.

XIII.

Si datus fuerit: tota datio nihil valebit.

XIIII.

Via personę, nõ rei vel causæ datur.

XV.

f Non potest. Quantum ad hoc, vt ita sit tutor, sicut disposuit testator, sed integrè ad omnia erit tutor: ut sup. ti. 1. l. qui habet, §. fi. Azo. & Hug. Sed lex ĵ. proxim. dicit contra. & in l. qui habet. est alius casus. Itẽ ꝓ dicit causarum, est contra. C. de in lit. dan. tut. l. ad litem. Sol. ibi tutor, id est, curator de quo constat: vt ĵ. de tut. & cur. da. ab iis. l. 7.

g Nec deductis. Sic supra de vsu, & habitatio. l. plenũ. §. 1. & infra de liberis, & posthumis. l. cum quibusdam. Accur.

h Via ꝓsonæ. Non rei: Vt Insti. eo. §. certè. Sed cõtra Insti. de excusa. tutor §. datus: & ĵ. de admin. tu. l. cũ plures. §. cũ tutor. Solutio. ibi secunda riò, principaliter non, vt hic. in curatore econtra: vt C. de nupt. l. in copulandis.

i Tamen. Rei Africanæ. Hic datur cuidam vniuersitati. & sic non obstant leges præcedentes.

k Quis ita. Quinq; dicit. Primò, si dedi filiis meis tutorem, videor dedisse, & filiabus: Secundò dicit, si dedi filio meo tutorẽ non adiecto nomine filij. & plures habeo filios: omnibus uideor dedisse. Tertiò dicit, ꝙ quando filiis meis tutorem do, videor etiam dare illi filio, qui est apud hostes. Quarto dicit, credebã filiũ meũ Titium mortuum esse cum viueret, & dedi tutores filiis meis, certè i. li non videor dedisse. Quintò dicit, si do tutores posthumis, & ipsi postea me viuo nascantur, nihilo minus valet datio. Viuia.

l Filijs. Secus si dixisset filiabus, quia fœminino nõ concipit masculinum: vt ĵ. de leg. 2. l. si ita scriptum.

m Tam filiis. Natis, & nascituris: vt ŝ. eod. l. si quis. sed si posthumis dixerit, non continentur iam nati: vt ĵ. de uer. sig. l. nomen filiarum.

n Continentur. Sicut fratrum appellatio. cõtinetur soror: vt ŝ. de pact. l tres fratres. Azo. & facit ĵ. de verb. signi l. si quis mihi. & l. filij appellatione.

o Si quis filio. Non expresso proprio nomine. Azo.

p Omnibus. Sic ĵ. de ver. sig. l. Seruius ait. & ĵ. de leg. 1. l. qui filiabus. §. si quis & de le. 3. l. si plures. & de le. 2. l. si ita legetur. in princ. & ĵ. ad Trebel. l. fin. Sed contra ĵ. de lib. & posth. l. nominatim. Sed non obstat. quia exhæredationes odiosæ sunt: ut eo. titu. l. cum quidã. Hug. Item facit in Authen. ut lic. matri. & auiæ. §. ad hoc. colla. 8. Exhereda tiones odiosæ sũt.

q Videbitur. Si redeant, & hoc propter ius postliminij, vt

nij, vt argum ŝ. de adop. l. si pater. circa princ.

a Credat. Facit ad hoc ĵ. de ijs, q̃ in testa. delẽ. l. 1. §. & iõ. & ŝ. de ĵhen. emp. l. fundi. & de trãsact. l. cũ Aquiliana. & ĵ. de lib. & posth. l. Titius. in princ. & C. de test. mili. l. sicut, & l. si cũ. & ĵ. de sup pellec. leg. l. Labeo.

b Nascant. Videbat ĵ. q̃ a mẽtione posthumorũ facta non cõtinetur iã natus, vt ĵ. de ver. sig. l. nomen filiarũ. cc facit ŝ. de li. & posth. l. cõmodissi nẽ. & C. de posth. hęre l. fi Acc.

c Estamẽto. Tutores testamẽtarij non debent satisdare rem pu. sal. fo. in casu tũ habet locum satisdatio: si. n. vnus de testamentarijs tutoribus vult solus administrare, dẽt offerre satisdationẽ contutoribus: & si cõutores volunt satisdare in bonis. sicut & ipse eis offert, fol. 2 ad ministrabit satisdãdo. Si autẽ volũt satisdaꝛ, sicut ipse, ad ministrabũt cũ eo: q̃q; tñ ẽt alijs nolẽtibus satisdare nõ admittit ille solus, q̃ offert satisdationẽ: veluti q̃ turpis ꝓsona é, & malè habuit se in tutela. Itẽ & q̃q; licẽt ipse satisdet, administrabũt alij cũ eo nõ satisdãtes: veluti quãdo alij sũt honestæ personæ. Sed pone, ꝙ oẽs tutores concordauerũt: vt vnus fol. 2 administraret: venit vnus, & offert satisdationẽ. Itẽ venit alt⁹, & venit tertiꝰ: certe ille dẽt admitti, qui est magis idoneus. Sed quid si q̃dã extraneꝰ offert satisdationẽ prædictã? certe nõ dẽt audiri. Dixi ergo, q̃ testamẽtarij nõ satisdant nisi sicut dictũ est: hãc est in datis a iudice ex inquisitione. hoc dicit vsque ad l. si nemo. §.

¶ Cõsor. glo. in verbo, & testimonio. ibi, tutori dato in testamento suo sufficit testimonium patris. ca. episcopũ. 9. q. 2.

* Hæc in P. Fl adiecta sunt in margine.

cum ignoraret se Titium filium habere, filijs tutores dederit, vtrum ijs solis dedisse videat quos in potestate scit: an ei quoque, quem ignorauit se habere? Et magis est, vt huic dedisse non videatur, licet nomen filiorũ admittat & ipsum: sed quia de ipso non sensisset, dicendum est, cessare in personam eius dationem. Proinde & si credat filium decesisse, qui supererat; idem erit dicendum. Nec enim videtur ei dedisse, quem obiit se credebat. Si posthumus dederit tutores, hiq; viuo eo nascantur an datio valeat? Et magis est, vt vtilis datio fiat, etiam si viuo eo nascantur.

Testamentarij non cogũtur à iudice satisdari: sed quandoque possunt offerre, vt soli administrent, ad quod admittuntur, nisi alij etiam offerant idoneè, vel iudici cognoscenti alied videatur, quod si plures simul offerunt: idoneor eligitur. Bar.

XVII.

Estamento datos tutores non esse cogendos satisdare rem saluam fore, certo certius est. Sed nihilo minus cum quis offert satisdationem, vt solus administret, audiendus est, vt edicto cauetur. Sed rectè Prætor etiam cæteris detulit hanc conditionem, si & ipsi velint satisdare. Nam & si ipsi parati sint satisdare, non debent excludi alterius oblatione: sed impleri videlicet ab omnib. satisdatione, omnes gerent: vt qui contentus est magis satis accipere, quàm gerere, securus esset. Non omnimodo autem is, qui satisdat, præferendus est. Quid enim si suspecta persona sit: vel turpis, cui tutela committi nec cum satisdatione debeat? Vel quid, si iam multa flagitia in tutela admisit? Nonnè magis repelli & reiici a tutela, quàm solus administrare debeat? Nec satis non dantes temerè repeliuntur: quia plerumque bene probati, & idonei, atque honesti tutores, etiam si satis non dent, non debent reiici: quinimò nec iubendi sunt satisdare. Duplex igitur causæ cognitio est. Vna ex persona eius, qui obtulit satisdationem, quis & qualis sit. Alia contutorum, quales sint. num fortè eius existimationis, vel eius honestatis sint, vt non debeã: hãc contumeliam satisdationis subire.

XVIII.

Vòd si plures satisdare parati sint, tunc idoneor præferendus erit: vt & tutorum personæ inter se & fidei iussorum cõparentur.

Extraneus volens satisdare non repellet tutores ab administratione. Bart.

XIX.

I nemo tutorum prouocet ad satisdationem, sed existat quidam qui tutor non est, desideretq; vt aut satisdẽt tutores, aut si non satisdent fi. qui incipit, testamento. Viuia.

Certius ẽ. Vt C. de tu. vel cur. qui satis nõ de. l. pe. & Instit. de satisd. tut §. 1. & C. de epi. audiẽ. l. de creationibus. Hug.

d Cauet. Sed hæc facultas oblationis satisdãdi nõ est in patronis, ne spes successionis diminuatur. vt ĵ. de le. tu. le. legitimos. §. pe.

e Debeat. Vt & infra de suspe. tut. l. suspectus. & l. quia.

f Admisit. Sic ĵ. de suspe. tu. l. 3. §. fin autẽ. & de re. mili. l. nõ oẽs. § à barbaris.

g Duplex. Sic sup. de arbit. l. Celsus. Hug.

h Existimationis. Id ẽ famæ, sic ĵ. de var. & extraor. cog. l. pẽ.

i Vod si plures satisdare parati sint, tunc idoneor. Sic ĵ. de le. 1. l. huiusmodi. §. fi. & de accusa. l. si plures. & de lib. hom. exhi. l. 3. §. hoc interdictũ. & C. cõmu. de leg. l. fi. in prin. & ĵ. de collatio. do. l. fin. sic ĵ. de dã. infec. l. in reficiendo. Sed ar. ŝ. de iud. l. in tribus. & de vsufru. l. equissimum. in princ. & l. quoties. & ĵ. de admin. tut. l. 3. in fi.

ADDITIO.

Dic secundũ Bart. q̃ ibi nemo offerebat satisdationem.

k Si nemo. C. A. In hac. l. patet ex casu ꝓcedenti vsque ad §. testõ.

¶ Testamento. Insti tui mihi posthumũ meũ hæredem: & ei substitui Titiũ, item dedi ei tutorũ Semproniũ: certè Sempronius nõ erit tutor antequã posthumus nascat: & si postea nõ nascat, & sic hẽat substitutus hæreditatẽ: de ijs quæ administrauit Sempronius, tenet substituto vtili act. negge. Quid si posthumus nascat, & ireat substitutum? postea hic tutor, qui gesserat añ nativitatem posthumi fuit remotus. *In P. F. persona. In P. Fl. desiderem.

motus à tutela anteq̃ inciperet gerere post natiuitatẽ ci⁹.certè adhuc tenet pupillo vtili actione p̃dicta. Si au tẽ administrauit,& añ natiuitatẽ,& post,de vtraq; ge stione tenetur actione tutelę: quod est mirabile. Vi.

2 Non est au liendus. Ar. cõtra. C. cõmu. diu. l. 3. in fi.

q̃ hic fuit electa in dustriam persona: q̃ ratio ibi cessat, se cundum Bar.

3 Hoc edictũ. Cui⁹ verba nõ habemus.

4 De satisdatione. Scilicet non exigen da: vt & ſ. l. testamẽ to. 1. resp.

5 Hoc edictũ. Nã & hi non satisdãt: qa idonei sunt electi: vt Instit. de satisd. tu. §. 1. soli ergo legi timi: & datiui sine ing stione satisdãt.

6 Clausulæ. Eiusdẽ edicti: vel alterius,& facit a l §. j. de leg. 3. l. 3. 4. & 5. & infra de administratione tut. l. 3. §. penult.

7 Negotiorum. Vtilis: vt j. de tut. & ra. dist. l. pen. & de eo qui pro tut. neg. ge. l. 1. §. si quis. & ſ. de neg. gest. l. neque. §. in hac. & l. cum pa ter.

In P. Fl. elegerat. Haloand. elegerit.

Eadem actione. Nego. gest. & vtili. Hug.

Veniet. Sic j. de rebus dub. l. quædã. & ſ. si certum pet. l. proinde.

8 Vtor incertus. Primò pone exẽplum: vt j. eod. l. duo sunt. Secundò dicit q̃ nõ solum prætor, sed ẽt Consul põt tutor in testamento dari. Ter tiò dicit, quod illi dem um possunt tu tores in testamento dari, qui ex testa mento capere pos sunt. Quartò dicit, quòd si testator tu torem seruum de dit, quem liberum putauerat, nihil a git. Quintò dicit, q̃ incerto pupillo non potest dari tu tor, certo autem sic: & ponit exempla. Sextò dicit, quòd si pupillus habeat plu res tutores, & cum vno eorũ vult agere, potest autori tate alterius: & nõ est necesse, quod detur curator. Septimo dicit, quod tutor duorum pupil. potest se exo nerare ab vnius tutela, & alterius exit tutor. h. d. v sque ad l. iure nostro. Viuia.

parato sibi satisdare com mittant tutelam: non est aud ẽdus. Neq; enim aut extero committenda est tutela: aut testamento dati tutores contra ius sa tisdationi subijciẽdi sunt. Hoc edictum de sa tisdatione, ad tutores testamentarios pertinet. Sed & si ex inquisitione dati sint tutores, Marcellus ait, & ad hos pertine re hoc edictum: & id etiam oratione Diuorum fratrum significari. Ideo que & illi clausulæ sunt subiecti, vt si cui maior pars tutorum decernat, is gerat, quem maior pars eligat: quamuis verba e dicti ad testamẽtarios per tineant.

De eo quod quis gerit, antequàm nascatur posthumus, tenetur actione negot. gest. si verò post eum natum gerat, in actionem tutelæ deuoluitur. Bartolus.

Testamento datus po sthumo tutor, nondum est tutor, nisi posthumus edatur. datur tamen ad uersus eum substituto pu pilli negotiorum gesto rum actio. Sed si partus editus fuerit, deinde hic tutor prius, quàm quic quàm gereret, remotus à tutela fuerit: & hic ea dẽ actione tenebitur: si quid planè gesserit post editum partum: de eo quoque, q̃ antè gesserit, tutelæ iudicio tenebitur: & omnis administratio

9 Tutor incertus testamento. Etiam subaudi. Et not. quòd certus debet esse tutor: vt Instit. de lega. §. tutor. & j. eo. l. duo. & certus ille, cui datur, vt j. eod. l. tutor. Item certus procurator: vt ſ. de procur. l. dũmodò. Et certus qui instituitur hæres: vt inſ. de hære. instit. l. in tẽpus. §. quoties. Et ille, cui legatur: vt Inſt. de leg. § incertis. Nec obst. infra de reb. dub l. quidã. quia ibi bene certus intelligitur legatarius. Item nec obst. C. de epiſ. & cle. l. id quod, & l. nulli. & l. si quis ad declinandam, quia specialia ibi fauore pauperũ: & captiuorum.

Sic etiã nõ potest fieri compromissũ de incerta pſona, vt in c. inno. tuit. in fi. cum gl. 2. post prin. extra de arbi.

10 Cõsul fit. Possunt tamen se excusare: vt Inſt. de excu. tut. §. & qui potestatẽ. at iudex non po sset dare, nisi sibi subie ctum: vt not. ſ. de tu. l. etiam.

11 Testamento. Alias incipit, Si quidem & alias Testamento.

Factio est. Passiuè hoc intelligas, id est, qui capere p̃t ex testamẽto, alioq̃ ſ: vt Instit. qui da. tute. pos. in princip. vbi filiusfa. põt esse tutor, non tñ põt te stari actiuè. Sed quo tempore erit hoc at tendendũ: an obser uabitur, q̃ in hæreditate, vel etiã q̃d in legato dicimus attendendum: vt Inſt. de hære. qua. & diffe. §. i extraneis. vel tempus aditæ hæreditatis tñ? q̃d magis vr: vt sup. eod. l. si nemo. & C. de cad. tollend. l. 1. §. in nouissimo. & arg. eius, quod dicitur de hæreditate, & legato, & conditionibus: vt infra de reg. Catõ. l. Catoniana.

12 Vtor ita rectè non datur, [Illi aut illi filiis meis vtri eorum p volet, Titius tutor esto.] Quid enim dicemus, si Titius constituere nolit, vtri ex filiis tutor esse velit? Ita autem rectè tutor dabit, [Titius si vo nus, haberet libertatem: vt ſ. eo. l. si hæreditas. in fin. & Instit. e. §. 1. & facit j. de fideicom lib. l. generaliter. §. si quis tutorem.

13 Vtor. Vtri eorum. Videbatur cõtra: quia nõ po fuit in sua potestate: sed cur. ad quod ſ. titu. 1. l. qui habet.

qui habet. § si pupillus. sed incertitudo hoc hic facit. vt & nõ ſ. eo. l. tutor incertus. & facit inf. de noua. l. si Stichum. § si decem. & de stipu. ser. l. sed & si ita stipuletur. & de leg. 2. l. vnum. §. rogo. Sed argum. contra

Solue vt ibi secũ dum Bar.

j. de noua. l. si is. in fine.

14 Filio meo. Et sic omnibus fili s videtur dedisse: licèt i singulari numero fuit locutus: vt ſ. eod. l. si quis. §. 1. & j. de ver. sig. l. Seruius ait, sed certè bñ hoc admitto. sed lex ista non facit istam vim: sed an valeat tutoris da tio facta sub hac cõditione, si volet. vel sub illa: vtri eorum volet. Azo. & primo propter incertitudinem personæ cui da tur, non valet. in secundo est ce ta, & ideo valet. at in lega to dic, vt j. de leg. 1. l. Senatus. §. legatũ. & l. si sic. In stipula tione, dic: vt j. de act. & ob. l. sub hac. & de verb. oblig. l. centesimis. §. fi. & dic quòd dictio si, facit hic cõditionem, quandoque non: vt inf. de conditio. instituti. l. verba.

15 I plures. Secus si vnus tãũ: vt C. de in lit. dã. tut. l. 1. & inf. de tut. & ra. distra. le. si tutor. §. si testamen. in fin. §. & Inst. de auto. tuto. §. fin. & ſ. de tut. l. qui habet. §. si pupillus.

16 Vobus. Vel diuersi fuerunt testatores. & tunc plana. vel vnus, sed filij habebant bona materna, vel alia separata. nec enim exigo, quòd bona eius pater diuiserit. cum etiã exhæredatis potest dari tutor: vt infra. le. proxima. §. finali.

17 Alterius. Fortè liberti: cum iste sit ingenuus: vt C. de excu tu. l. excusatum. vel etiam propter numerum tutelarum secundum primum casum, & etiam secundum alium: vt C. de lib. cau. l. si multis.

18 Separatę. Alioqui vna tutela intelligeretur, nõ duę: vt inf. de excu. tu. l. tria. & Instit. de exc. tu. §. itẽ tria. sed quid. tunc fortè erit, vt dr C. qui tut. nu. l. fi. in si.

19 Vre nostro. Non possum in testamento meo committere vxori meæ tutelam filiorũ cõmunium: & si confirmata fuerit voluntas mea prædicta à præside, successor præsidis non tenetur illã sententiam præsidis sequi. Secundo dicit, quod si do tuo res duos filio meo, & postea do ei tertiũ, cui volo reddi rõne p alios quolibet mense forte: certè iste tert. us non dr tutor honorarius. Tertio dicit, exhæredaui filiũ meũ impuberẽ in testõ meo, & dedi ei tutorem, & instituo mihi hæredẽ extraneũ, filius vult agere q̃rela inofficiosi testamenti contra insti. certe authoritate p̃toris dictus tutor ei p̃stabit authoritatem in agẽ

let, illi filio meo tutor esto.]

20 I plures tutores sint, à prætore curato rem posci litis causa su peruacuum est: quia alte ro authore cum altero agi potest.

Excusatus à tutela vnius, propter hoc non excusatur à tutela alterius. Vel aliter, In separatis de vno ad aliud non infertur. Bar.

21 Vobus pupillis tutor datus, & si alte rius tutela se excusa re potest cum res separatæ sint: attamẽ alterius tutor manet.

Mater non potest esse tutrix testamentaria: nec à iudice cõfirmatur. Bar.

22 Vrè nostro tutela com munium liberorum matri testamento patris frustra mandatur. Nec si prouinciæ præses im

do: & si succũbat in querela pupillus, dictus tutor erit tutor testamentarius: si obtinebit, erit datiuus: quia ru ptum fuit testm̃ eo viuente, & quod dixi q̃n agitur q̃rela p filiũ pup. habet locum si pup. dicat patrem in testõ decessisse, vel dicat falsum esse testm̃ quod mon strat institutus: nã peritia lapsus patris voluntatem sequendam decreuerit: successor eius sententiam, quam leges nostræ non admittunt, rectè sequetur.

Non videtur tutor honorarius qui ab alijs rationes exigere debet. Bart.

Honoris causa tutor datus non videbitur, quẽ pater à cæteris tu toribus, quibus negotia gerenda mandauit, rationes accipere voluit.

Datus tutor in testamento de cuius viribus dubitatur, à prætore confirmatur: & interim erit tutor: sed qualis sit, declarabit euentus. Bar.

Propter litem inofficiosi testamenti ordinandi, exhęredato filio, cui tutorem pater dedit, eundem à prætore confirmari oportet. Euentus iudicatæ rei declarabit vtrum ex testamento patris, an ex decreto prætoris authoritatem acceperit.

23 Mãdatur. Sed con filio eius geri rectè mandatur: vt inf. de admi. tut. l. quidã de cedens. §. Papini. & repete hic q̃ no. j. de tute. l. fi. & C. quando muli. tut. offi. fun. l. 1. & auth. matri. & ſ. de ne. gest. l. qui aliena. §. quanquam. Itẽ videtur contra j. ad Tertul. l. 2. §. si mater. ibi, quid tamẽ si pater. &c. sed dic vt ibi.

Sequetur. Vt inf. de rebus eo. l. quamuis.

Honoris. Honorarius dr, quia honor est ei cui datur: si alicuius dignitatis sit cui datur. Alij qui à p̃tore datur: quod non placet, vt no. j. de sol. l. q̃ si fortè. §. 1.

Honorarius quis dicatur.

Quem pater. Hoc ipso quod eũ proposuit alijs: sed ita si alios voluit gerere sine isto: vt inf. de admi. tuto. l. 3. §. 1. quæ est contra. Vel dic, vt ibi.

Euentus. Quia si succũbat in querela pupillus, erit tutor testamentarius: si obtineat, erit datiuus: q̃a cũ rumpitur testamentum per querelam, & cætera quæ ibi sunt, rumpuntur, vt legata, & tutelæ: vt ſ. de inoffi. testa l. qui repudiantis. §. fi. & l. Papinianus. §. fi. & ſ. e. l. 3. hodie secus: vt C. de lib. præte. auth. ex cau. & continua l. seq. cum ista.

Ex hac gl. no. quòd per auth. ex causa conseruatur illud, quod est relictum filio rumpenti testamentum. nam ei erat datus tutor vt sibi conseruetur, quod etiam tangit gl. in l. maximum vitium. C. de lib. præte. secundum Bar. hic.

Idem

Idem fiet. Scilicet quòd confirmatur testamẽtarius.

Extet legitimus. Extet dico scriptus in testamento.nã confirmabit: vt datus in testamento,non vt legitimus,Vel dic secundò,q̃ non erat scriptus patruus, sed alius qui confirmatur excluso patruo legitimo: quia donec speratur testamentaria,non est locus legitimę:vt §. eo.l.fi quis sub conditiõe:& hæc lectura est aptior literæ quæ sequitur. quia tutore habenti, &c. Accursius.

Non potest. Nisi vt §. titul. l.l.quæsitum, & l.fi quis. & nisi creuerit patrimoniũ.vt C. in qui. cau.tu.habẽ.l.licèt. Azo. & j. de excus. tuto. l.propter,§. 2. Hug. & facit Instit. de cura.§.interdũ.

Præiudicio. Si. n. alius daretur, videretur testamentum non valere, & fieri ei præiudiciũ,quòd hic non est, quando idem confirmatur. Accur.

Cum autem ipse patruꝰ. Scilicet scriptus in testamento tutor. Vel dic secundum aliam lecturã, quod non erat scriptus,nec etiam alius scriptus erat tutor, & facit j. de excusa tutor.l.fi pupillum.

Dem fiet, si intestatam decessisse patrem pupilli nomine defendatur,falsumve testamẽtum nomine pupilli dicatur: & si patruus extet legitimus tutor futurus ab intestato: quia tutorem habenti tutor dari non potest. Nam cõmodius ipse, qui scriptura cõtinet, à prætore dabitur: vt sine vllo litis prę̃iudicio iustus tutor,author pupillo ad eam litem fiat.

Propter causam status recedit à legitimo, & locus est datiuo. Bar.

Cùm autem ipse patruus, quem tutorem legitimum sibi dicebat pupillus esse, subiectum filium criminaretur, & ad se legitimam hæreditatẽ pertinere contenderet:alium tutorem petendum Iulianus respondit.

Qui se à tutela excusat, perdit quod sibi, suisq; est.ea

Criminaretur. Id est accusaret.

Vi tutelam. Iustitui filium meũ impuberem hæredem, & ei Titium tutorem dedi, & legaui dicto Titio:& etiam filijs Titij:postèa ipse mortuo me excusauit se à tutela p̃dicta. certè nõ solum legata sibi relicta amittit,sed ẽt relicta filijs suis, si cõtẽplatione ipsius tutoris legaui filijs eiꝰ. Secundò dicit, institui hæredes: & per fideic.eos rogaui vt manumitterent Stichum seruum meũ : postea dictum Stichum dedi tutorẽ filio meo impuberi volẽs recedere ab eo, quod dixi manumittendum per fideic. certè non erit incontinenti tutor:sed tunc demũ cum fuerit manumissus.Tertiò dicit, si patronus dedit tutorẽ liberto impuberi non valet,sed confirmatur. Vi.

Qui tutelam testamento. Secus si à iudice: vt j. de excu.tuto.l.Nessennius.& j.de ijs quib.vt indig.l.post legatum.§.amittere.argu.contra. j. de leg 2.l.cũ filius. §.non iure.

Excusationis. Aliud si ideo quia de iure esse non potest:vt quia miles:vt C. de leg. l. ab administratione.vel minor:vt infra eo.l.quæro.§.fi.Item idem est, si remotus est,vt suspectus,ac si excusset. Item idem si non administrauit, sed cæteros administrare permisit:vt inf.de excu.tut.l.quid autem.

Noluit. In totum vel in partem:vt j de lega. 1. 1e. etiam si. Azo.

Submouendus. Cũ aliàs testator legaturus nõ fuerit:vt j.de excu.tu.l.Nessennius.sed aliàs distinguitur, an emolumentum legati esset peruenturũ ad patrem, vel nõ:vt j.de ijs quib.vt ind.l.post legatum.§.si pater. quã dist.hic non admitto,cũ & si ipsi esset relictũ,post cõtẽplationẽ ipsius.si aliàs relicturus esset:vt d.l. Nessennius.

Non affectione. Sic j.de leg.3.l.si tibi legatum. Item not. q̃ filij filij perdunt per alium q̃ ex sua persona habere possunt. Arg. contra. j.de leg.3. l. fi §. Seio.& de leg. 2.l. fi Titio.& l. qui capere. Item contra huic l.j.de excu.tut. l. tutor.§. 1. sed expone vt ibi. Item facit inf. vbi pup.educ.l. 1. §. fi.& de admit.tut. l. ita ãt.§.Papinianus.

Dic quòd in illis legibus contra erat pro parte relictum in ꝑsona vtriusq; , hic ãt erat totũ relictũ cõtemplatione patris : vt j. de vulg. & pus. substi. l.fi plures. §. in arrogato.Bar.hic.

Manumissus. Id est, manumitti iussus.sic missus,id est, mitti iussus: vt j. de dam. infe.l. si finita §.pe. & l.si quis iussus.& pone iussum manumitti ab ipso testatore, qui dabat eum tutorẽ , & erat eiꝰ proprius seruus: & dic quod constabat, quod dando eũ tutorem volebat recedere ab eo quòd dixerat eum manumittẽdum per fideicommissum : alioqui secus esset,nam pone primò reliquisse libertatem per fideicommiss. postea tutorem dando videtur libertatem dare directam : vt Institut. qui testa.da.tut.post §.sed sciendum.& §.e.l.si hæreditas.§. 1.& l.tutor.§.fina.& de vulg substit.l.si quis eum quem. Et idem est si conuertas ordinem in dubio voluntatis defuncti,quia directa fauorabilior est fideicõmissaria:quia eam statim consequitur. Argu. j. de leg. 2.l.si idem seruus.& j.de manu testa.l si peculium.§.j. & C.de necessi.ser.l.quidam. in prin. Item facit benè ad rationem istam j.de libe.& posthu.l.si ita.§. regula. illud quidem dici non posset, quòd ille qui dabat eum tutorem, fuerit rogatus ab aliquo eum manumittere,& eum nondum manumissum det modò tutorem:quia hoc ipso cõsequeretur eo mortuo libertatem directam:vt Instit.qui dari tuto. post §. 1. Vel dic quòd hic seruuserat alienus,& dominus eius rogatus erat ab aliquo, qui eum sibi reliquerat , vel aliquid aliud,eum manumittere. Vel itte qui dabat eum tutorem in testamento,in eodem rogauerat dominum, vt eum manumitteret. Azo.

Testamento. Vt mox sit tutor ante libertatem: quia non vult testator vt liber sit neque tutor, nisi ab hærede manumittatur, si hoc constet:aliàs præsumitur, quod velit eum habere directam per hoc quòd datur tutor secundum Hug. vt modo not.

Impuberi. Facit C.eo.l. 1.& j.tit.1.l.3. & de exc.tut. l.Iurisperitos.§. fi.

Ex

EX sententia. Scribo me tutorem in testamento Titij :non ero tutor: nec.n. apparet scriptum testatoris scribentis me tutorẽ: quia tũc benè ero tutor,cum concurrit mea scriptura cum scriptura testatoris:& quia ibi est mea , non habeo excusationem à tutela , & q̃a est ibi illa testatoris, nõ possum remoueri vt suspectus à dicta tutela. Viuian.

Liboniani. Eius Senatusconsi.fit mẽtio.j.de fal. in titu. & l.Senatus. & l.diuus.& l.filius. & C. de iis q̃ sibi adscri. l. Senatus.

Curatorem. Non dicit tutorẽ , quia habẽti tutorẽ , &c. vt C. qui pen. tut. post.l.pe. Vel dic, id est tutorem : sic C. de confir. tuto. l. si vt proponis .

Excusationẽ. Præiudicat ergo sibi ꝑ id quòd de iure nõ tenuit, scilicet talis datio in testamẽto, sic j. ad leg. Iul. de adul.l. vim passam. §.duos.Arg. contra infrà de leg. 2. l. cũ quis : in prin. & facit.j.de dec.l.2.in fi. Hug.

Tu dic secũdũ. Bar. q̃ hic videtur purè remisisse: in contrario ꝑmisit sub quadam cõditione seu quodam respectu, qui postea deficit.

Suspectũ. Hoc ipso: licet videatur suspectꝰ: quia se ingerit scribẽdo se tutorẽ: vt j. de fal. l.vxori.§. 1. & §. de proc. l. quæ omnia . & j. rem pupil. sal. fo.l. datiuus. & hoc intelligit Io. cũ manu sua testator declarauit hoc ipsum, &c. vt supra dixi, alias secus. Vel dic fm Hugo. etiam si hoc non declarauit q̃ nõ sit remouendus si aliàs idoneus inuenitur. vt d.l.vxori.§. 1.& facit inf. titu. l.l. 2.

Vo sunt. Si do Titium tutorem, & non potest sciri de quo Titio cogitaui , non valet datio. Viuian.

Sensit. Sic §.eo.l.si quis.§. si quis cum.& j. de condi.& demon.l.demonstratio.in princi & j. de verbor. obl.l.in cõuentionalibus.&de leg. 1.l.si quis à filio. §. 1.Sed quid si alter decedat viuo testatore? vr quod superstes debeat esse tutor : vt argu. j. de hære.instit.l. qui soluendo.& §.de contrah. emp.l. si in emptione. dabit. sed voluntatẽ eius, si fides inquisitionis congruat, prætor sequetur:

Qui sibi adscripsit tutelam in testamento, non erit tutor: nisi testator subscripsit, & excusationem amittit. Bar.

XXIX.

EX sententia Senatusconsulti. Liboniani tutor non erit, qui se in testamento pupillo tutorem scripsit. Cum autem patris voluntas hoc ipsum manu sua declarantis ambigua non esset, eum (quamuis alii tutores essent curatorem dandum respondi : nec admittendam excusationem, quam iure publico habebat,quoniam promisisse videbatur, nec vt suspectum remoueri.

Incertitudo personæ cui datur tutor, vitiat dationem Bar.

XXX.

VVo sunt Titii, pater & filius : datus est tutor Titius: nec apparet de quo sensit testator : quæro quid iuris sit? Respondi : is datus est, quem dare se testator sensit Si id non apparet: nonius deficit , sed probatio, igitur neuter est tutor .

Vo sunt. Si do Titium tutorem, & non potest sciri de quo Titio cogitaui , non valet datio. Viuian.

Sensit. Sic §.eo.l.si quis.§. si quis cum.& j. de condi.& demon.l.demonstratio.in princi & j. de verbor. obl.l.in cõuentionalibus.&de leg. 1.l.si quis à filio. §. 1.Sed quid si alter decedat viuo testatore? vr quod superstes debeat esse tutor : vt argu. j. de hære.instit.l. qui soluendo.& §.de contrah. emp.l. si in emptione.

Tutores dati testamento rupto debent confirmari. Bar.

XXXI.

IPater exhæredatæ filiæ tutores dederit, & testamentum eius ruptũ dicatur nato posthumo: commodissimum est, eosdem tutores pupillæ dari ad petendam intestati hæreditatem.

In testamento potest dari tutor non ciuis. Bar.

XXXII.

VEro an non eiusdem ciuitatis ciues testamento quis tutores dare possit ? Paulus respondit, posse.

Tutor datus causa notitia ita tenetur vt alius. Bartol.

Idem Paulus respondit, eum quoq; , qui propter rerum notitiam tutor datus est, perinde in omnibus & administrationis & accessionis iure conueniri posse, atq; cæteros tutores, qui eodem testamento dati sunt.

Licèt expressum differatur, tacitum non differtur.

Lucius Titius hæredes instituit filios suos pupillaris ætatis,eisq; tutos propter rerũ notitiam tenetur ita benè sicut alii. Tertio dicit,dedi seruum meum minorem xx. ann.filiis meis tutorem, & non dedi libertatem expressè: certè liber erit incontinenti adita hæreditate: tutor autem erit post completum xxv. annum.

Posse. Habet tamen excusationem : vt j.de excusa.tut.l.fin.& C.de excu.tut l.testamento. Item secus, si à iudice detur: vt C.qui da.tut.post.l.neque : & j. de tuto.& cur.dat.ab ijs.l.ius dandi.& l.1.in fi.& l.diuus. & no.§.de tute.l. etiam.

Notitiam. Nam quidam dantur causa honoris, qui dam

Casus huius l. recitat ī gl. 1.in c. pastoral. ver fi.itẽ qualiter pñt primi. ex. de resc. & concord. cum hac l. In quantũ dr̃ in ea, q̃d incertitudo personæ vitiat actũ c. cum tibi. & q̃d ibi not. Doc. & gl. extra de testam.

Solue vt ibi patet secundum Bar.

dam propter rerum notitiam: vt ff. de fol.l.quòd si fortè. §.1.& C.eo.l.iur.nostro.§.1.& ff. de admi.tut.l.3.§.1.Hug.

Placet. Vt Instit. eo.§. seruus.

Legitimâ ætatē. Vt C.de legi.tut.l.fi. nec ob.l.C. de lega. I.pe. qa hic non pōt esse, etiā si velit: vt not.C.eo.l.q tutelā.

Vtoribus.

Ita dicit testator, Lucium Titiū do tutorē filio meo: & si is Lucius Titius nō est viuus, tunc do tutorē Caiū Plautiū. Lucius Titius viuens tutelā administrauit,& postea mortuꝰ est. certè non habebit Caius Plautius tutelā: quia ita demū fuit tutor datus,si Lucioꝰ Titiꝰ nō viueret tpe mortis testatoris: tūc autē benè viuebat,vt dictū est.Viu.

Tutoribus ita datis, Per illa verba, scilicet si is non uiuit:tunc, &c. sic ergo extremum tempus mortis, tūc, aduerbiū significat: vt infrà.de cōdi.& demonstrat.l.4.§.fina.

Inquantum iste tex. facit, quòd dictio tunc. cum verbo ꝓsentis temporis. iuncta refertur ad tēpꝰ mortis, cōcor. text.in ca. ego. & ibi Arch. post gl.63.dist.

Vm codicillis. In testamēto meo dedi tutores filijs meis: postea credens quosdā ex eis tutoribus decessisse, vel à tutela excusatos esse,feci codicillos, & dedi tutores filijs meis exprimendo in codicillis, qđ ꝓp meā credētiam dabam eos vltimos tutores: certè deficiēte causa,id ē,credētia mea,deficit effectus: qa non reijciuntur à tutela testamentaria. Viu.

Significasset. Scilicet aliquis.

Pertinerent. Et dati in codicillis cū eis erunt tutores: qm̄ dando posteriores, priores non remouisse videtur: vt C. eo.l.2.arg. contra §. de procu.l. si qs cū. §.fin. Vel fortè dati in codicillis nō erūt tutores his verbis dedit: Filijs meis tutores sunto Caius Mæuius, & Lucius Eros, cui Eroti libertatem non dedit: fuit autem Eros intra xxv. annos ætatis. Quæro, an posſit libertatem sibi vendicare? Paulus respondit: quoniam placet eum, qui à domino tutor est datus, libertatem quoq; meruisse videri: eum quoq; de quo quæritur, in eadem causa habē dum & liberum quidem, ab adita hæreditate esse: tutela autem post legitimam ætatem onerari.

Verba præsentis temporis cum aduerbio tunc: referuntur ad tempus mortis. Bart.

XXXIII.

Vtoribus ita datis, Lucium Titium tutorem do, si is non uiuit, tunc Caium Plautium tutorem do. Lucius Titius vixerat, & tutelā gesserat, deinde mortuus erat Trebatius negabat ad Plautium pertinere tutelam: Labeo cōtra. Proculus id quod Labeo: ego Trebatii sententiam probo: quia illa verba ad mortis tempus referunt.

Defectus causæ finalis vitiat dispositionem. Bar.

XXXIIII.

Vm codicillis ideo alius se tutores dare significasset, quoniam testamento datos quosdā defunctos, aut excusationem habere posse comperisset: an nihilo minus, qui eorum viuerent, nec excusati essent, tutores permanerent? Respondit, nihil proponi, cur non permanerent.

TITVLVS III.

DE CONFIR-

I.

Nα μὴ δὲ περὶ τῶν δεδωκότων ἐπιτρόπων παραλείπωμεν, δραχέα καὶ περὶ τούτων σκεψώμεθα. εἰσί τινες οἱ δεδωκότες ὀρθῶς κατὰ διαθήκας ἐπίτροποι, τοῦτ' ἔστι καὶ ὑφ' ὧν ἔχρην καὶ ὅτις ἔχρην καὶ ὃν τρόπον ἔχρην, καὶ ὅπου ἔχρην. Πατὴρ γάρ ὁ ὅτις, ἐκτὸς ὧν ὃς ἔχει ἐν ὀξυρύγχοις ὀρθῶς δεδωκὼς ἐπιτρόπους, ἀλλ' ἐν διαθήκαις. ἐὰν δὲ ἢ πρόσωπον τοιοῦτων, ὃ σὺ δύναται δῆναι. οἷον μήτηρ ἢ πάππων, ἢ ἀλλότριος τὶς, ἢ πρόσωπον ᾧ μὴ δώσατα δῆναι, οἷον πατὴρ ὑῷ τὸν μηδέπω ἐν ἐξουσίᾳ ἢ θυγατρὶ ἢ ἐὰν εἴπῃ παρακαλῶ ἐπιμέλεσθαι τὸν πραγμάτων, ἢ ἐν κωδικίλλοις μὴ βεβαιωθεὶς δῶ ἐπιτρόπον ἢ κυράτορα, τότε τὸ ἐνδεὸν ἀναπληρῶσαι ἐκ τὸν τῶ ὑπατικῶ ἐξουσίας αἱ διατάξεις συνεχώρησαν καὶ καλῶς γνώμῳ βεβαιῶσαι τὰς ἐπιτρόπους. καὶ ἐὰν μὲν πατὴρ ἢ ὁ δεδωκὼς περαιτέρω ᾖ δὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖσον πολυπραγμονεῖ ὁ ἡγούμενος, ἀλλ' ἁπλῶς αὐτὸν βεβαίοι. ἐὰν δὲ ἄλλος τὶς τότε πολυπραγμονεῖ τὸ πρόσωπον εἰ ἐστὶν ἐπιτήδειον. ἔτι εἰδέναι δεῖ ὅτι κυράτωρ κατὰ διαθήκας οὐδὲ ὑπὸ παρόδου ὀρθῶς δίδοται ἀλλὰ δοθεὶς εὐθὲ βεβαιοῦται ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου.

DE CONFIR-

I.

Tne. Quǫ; autores recte dantur: tūc non est necessaria confirmatio: & de hoc ponit exemplum: si autem non valet datio, tunc habet locum confirmatio, & de hoc ponit exēplum. Scias tamen quòd quando pater dat inutiliter, sine inquisitione aliqua confirmatur: si aūt alius det inutiliter: tunc est necessaria inquisitio in confirmatione. Itē scias, quod pater non potest dare filio curatorem in testamento: si tamen det, confirmatur à iudice. Viu.

Vt ne. Hæc lex est Græca, & prima huius titu. Vel dic, quòd nō est prima, quia alijs non connumeratur: sed primò legitur. Azo.

Cōfirmari queuntibus. Id est, de his tutoribus qui queunt, id est, possunt confirmari. Azo.

Aliàs non habetur in tex. queuntibus.

Et à quibus. Si habes à quib. id est, à patre: vt sup. tit.1. l.2. siue quibus puta filijs per eandem legem. Accur.

Tutor legitimè datus in testamento, non eget confirmatione: secus si minus legitimè vel ex persona dantis, vel eius cui datur, uel modo dandi. Bar.

Tne. de confirmari queuntibus tutoribus relinquamus indiscussum, paucā de his scrutemur. Sūt quidā dati rectè tutores secūdū testamēta. i. & à quibus; oportet, & quibus oportet, & quomodo oportet, & vbi oportet. Pater enim filijs, vel nepotibus, quos habet in potestate rectè dat tutorem, sed in testamento. Si autem fuerit persona talis, quæ nō potest dare, velut mater, aut patronus, aut extraneus quis: aut persona, cui non potest dari, veluti pater filio non existenti in potestate, aut filiæ: aut si dixerit, Precor te curam habere rerum: aut in codicillis quidem non confirmatis dederit tutorem, aut curatorem: tunc quod deficit, repleri a cōsulari potestate constitutiones concesserunt, & secundum mentem confirmari tutores. Et si quidem pater fuerit, qui dederit tutorem amplius nihil inquirit, qui præst: sed simpliciter eum confirmat. Si autem alius quis dederit: tunc inquirit personam, si apta sit. Hoc amplius scire oportet, quoniam curator testamento neque a patre rectè datur: sed datum assuetum est confirmari ab eo, qui præst.

Tutor, vel curator datus à matre, confirmatur ex inquisitione. Bar.

Tutoris data à matre facta an semp confirmationem requirat.

II.

Vlier liberis non rectè testamento tutorem dat: sed si dederit, decreto prætoris, vel proconsulis ex inquisitione confirmabitur; nec satisdabit pupillo rem saluam fore. Sed & si curator a matre testamento datus sit filijs, eius decreto confirmatur ex inquisitione.

Tutor datus à patre in testamento inualido, confirmatur: secus si in testamento valido datus esset. Bart.

III.

Vi à patre tutor scriptus est, aut non iusto testamento, aut non vt lege præciebatur: confirmandus est ad tutelam gerendam perinde, ac si ex testamento tutor esset, ideſt, vt satisdatio ei remittatur.

Quilibet potest dare tutorem impuberi, quem instituit si nihil aliud habet. Bar.

IIII.

I patronus, vel quiuis extraneus impuberi, quem hæredem instituerit, tutorem dederit, & extra ea nihil in bonis pupillus habeat: non malè diceretur, iudicium eius sequendum esse, qui, & personam eius, quem tutorem esse voluerit, nouerit: & impuberē ita dilexit, vt eum hæredem instituerit.

Ad magistratus, qui tutores confirmant sine inquisitione, & fideiussores non recipiūt pertinet periculum administrationis. Bar.

Papin. lib.1.j.quæſt. V.

Vtores à patruo testamento datos iusit prætor magistratus, vel suis in epistola, vel codicillis non confirmatis: vt C.eo.l.2.& §.tit.1.l.3.

Remittatur. Quia paternum testimonium sufficit: vt Insti.de satisd.tut.§.1.& C.de episco.audi. l.de creationibus,& Instit.de tutel.§.fin.& facit infra qui pertutor. l.fin.in princ. & sup. tit.1. l.pater. & l.si pater.H.

I patronus. Nihil i bonis. maximè: vel hic in exfraneo,vel patrono, secus in matre: sed quod primo dixit: prævalet de extraneo,vel patrono. Hug.

I Sequendum esse. Cum inquisitione tamen: vt §.titu.1. l. qui tutelam. §.fi. & hoc cum instituit eum, alias nec cum inquisitione, nec sine inquisitione cōfirmabitur. Vel hoc erit verum in prorsus extraneo: in patrono idē, quod in matre.

Tvtores. CASVS. Patruus meus, qui dī mihi extraneꝰ, dedit mihi in testō suo tutores: & me instituit hereděprætor, quia nō valuit datio tutoris, præcepit magistratibus, ꝙ cōfirmarent sine inquisitione: certè cū confirmant debent exigere satisdationem rem pup. sal. fo. etiā si dictus patruus ꝑcepit, quod non satisderet. Sed quid si prætor dixit magistratibus, nō accipiatis satisdationē à dictis tutoribus: certè tunc debēt inquisitionem facere, nec accipere satisdationem, & ipse prætor non interponet añ decretum: vt sint tutores, quàm magistratus prędicti ꝙ nunciēt facta inquisitione cos esse idoneos. Quid ergo si magistratus non faciāt inquisitionem in secundo casu, vel nō accipiant satisdationē in primo, & tutores prædicti inueniantur nō soluendo tempore depositæ tutelæ? certè regressum habebit pupillꝰ ad magistratus in eo, quod non recuperat à tutoribus. Viuian.

Con-

a Confirmare. Quod videtur non potuisse facere: vt j.tit.2.l.nec mandante.sed dic: vt ibi.
b Hi. Scilicet magistratus.
c Cautionem. Rem pupilli saluam fore.
d Debuerunt. Cum confirmantur sine inquisitione: & sic intelligit tota lex, cū mihil reliqrat dict⁹ patru⁹ nepotibus: quibus dedit tutorē: & plana est: & sic dicit eos confirmandos, ac si nullam eorum mētionem fecisset patruus, q̄a idonei sunt: & eos esset daturus iudex etiā mentione eorū nō facta: & ita dabit eos cum inquisitione, vel sine inquisitione, satisdatione tamen præstita, sed si ponas aliquid eis relictū, videtur mirum quod dicit, q̄d cautionem accipere debuerunt, cum debeat fieri confirmatio cum inquisitione: vt j.ead.l.dicit. & vt dicimus in matre. & in patrono: & in quouis exneo: vt s.eo.l.2.& l. si patronus. & s.tit. 1.l.pater.& l.qui tutelam.§.fi.ergo cautio non est exigenda: vt Institu. de satisdat.tuto. §. Item ex inquisitione. Sed ibi loquitur in illis, qui simpliciter dantur,non confirmantur: licēt & in illis hodie Bul.di

Qui ergo p̄cipit tutorē cō firmare, sm ius intelligit p̄cipere. Et facit capi. cām q̄. cū gl.sup ver bo, inferē dā. in fin. ex de resc.

In P.Fl. filio puberi.

In P.Fl. impuberi.

xerit exigendam cautionem: vt Instit.de Attil.tuto.§. nos autem. Sed hic in confirmatis: qui licēt dentur ex inquisitione. tn satisdant. Sed contra hoc videtur esse.j.eo.l.fi.& s.eod.l.1.licēt secus sit in dato à patre postea confirmato: qui & sine inquisitione datur, & sine satisdatione:vt s.eo.l.2. verum aliqua inquisitio est necessaria, scilicet illa, de qua fit mentio.j.eo.l. in confirmando.& l.seq.& l.vtilitatē & s.tit.1.l.pater.in fi.Vel dic,q̄d pōt fieri cōfirmatio horum qui dantur à matre,patrono,patruo,extraneo cum inquisitione,& tunc nō satisdant:vel sine inquisitione, dum tn satisdent: vel hoc est additum a compilatoribus noui iuris:vt Instit.de Attil.tuto.§.nos autem. vel confirmatio debet fieri cum inquisitione:& hi magistratus qui fecerūt cōfirmationē sine inquisitione: male fecerūt: vñ cū inq̄sitionē omittebāt,salte cautionē exigere debuerūt:vnde dicit postea,nō ante decretum &c. Azo.

e Interponere. Imò potest: vt Instit.de satisf.tut. aliàs tutor nunquam satisdaret.sed est hoc intelligendum, cum non vult exigere satisdationem: sed cum inquisitione confirmare aliàs, vt dixi.

f Decernatur. In factum,vel vtilis tutelæ,vt j.de magistra.con.l.fi.nec ob.Insti.de satisf.tu.§.fi.vt ibi no. & facit s.eo.l.mulier.& C.de magist.conue.l.pen.

I filio. Filio meo impuberi dedi tutorem in testamēto nō vtili, vel puberi dedi curatorem:& ita nō valet datio: debent certe cōfirmari sine

tus cōfirmare. Hi cautionem quoque accipere debuerunt: nec volūtas eius qui tutorem dare nō potuit, negligentiā magistratuū excusat. Denique prætor non antè decretum interponere potest, quàm per inquisitionem idoneis pronunciatis. Vnde sequitur, vt si tutelæ tempore soluendo non fuerunt: in id, quod de bonis eorum seruari non possit, contra magistratus actio decernat.

Tutor datus à patre, sine inquisitione confirmatur.

Ex libro octavo. VI.

I filio impuberi pater tutorem, aut puberi curatorem dederit: citra inquisitionē prætor eos confirmare debebit.

Hermogenianus lib.primo epitom. VII.

Naturali filio, cui nihil relictum est,

aliqua inquisitione. Vivian.

2 Dederit. Minus solenniter: vt C.eo.l.2. Item nec in solenni testamento potest dari curator: vt Institu. de cur.§.1.sed si habes primo puberi: postea impuberi, plana est litera: & erit inutilis datio tutoris, rōne eius cui datur: cum dat curator, ratione dātis, & eius cui dat:quia non datur in testamēto etiam solenni: sed secūdū primam literā inutilis est datio tutoris: quia minus solenniter datus est. Item curatoris, ratione eius qui dat: quia non potest dari in testamento ēt solenni. Azo. & facit s. titu. 1. l. si pater.& quòd not. s.l. proxi.

Naturali. CASVS. Naturali tantùm filio meo dedi tutorē, & nihil ei reliqui: certè nō debet cōfirmari nisi cū inquisitione. Secūdo dicit, quòd quatuor debent interuenire in inquisitione, quam iudex facit de tutore. Vivianus.

h Naturali. Secus in legitimo, & naturali, cui potest testator dare tutorē: siue aliq̄d ei relict, siue non:vt s.tit.1.l. pater.Azo.

i Nihil relictū est. Alioqui confirmat sine inquisitione: vt C.eod.l.fin. & C. qñ mul.tut.offi.l.1.in princ.si autem nullum reliquisset,mater vocaretur ad tutelam: vt C.qñ mul.tut.off. fan.l.fi. Vel dic, q̄ si eum instituit, vel aliquid ei reliquit, confirmatur cum inquisitione,sed cum nihil,ēt cum inquisitione non cōfirmatur,vt hic dicit: vel dic vt in matre.no.s.eo.l.tutores.

k Datus sit. A iudice.

l An is dederit. Quis possit dare, & cui, & quis dari, habes infra tit.2.per totū. & maxime l.1. & l.ius dandi. Item quod dicitur de decreto, facit j.de bon. poss. l.3 §.penul.& quis ordo in bono.poss.ser.l.2.§.dies.& §. in bonorum. Sed contra ad idem supra, de tutel. l.qui habet.§.pen. Sol.vt ibi.Et eodem modo respon. ad id quod est infrà, tit.2.l.nec mandante. §.penultimo. Accursius.

m N confirmando. CASVS. Quamuis in confirmando tutore inutiliter dato a patre naturali & legitimo non debet fieri inquisitio, vt dictum est s.eo. l.3.& l.si filio.& l.1.§.& si quidem. tamen istud in ea confirmatione debet inquirere iudex, s. vtrum duraut patris volūtas, qui inutiliter tutorem dedit,an nō: & si quidem durauit, cōfirmabit tutorem sine aliqua alia inquisitione.Si aūt nō durauit,& hoc apparet aptè nō cōfirmabit.Sed quid si nō apparet apertè,q̄ durauit vel nō? Certè aut aliq̄d accidit in p̄sona tutoris post dictā dationē inutilem,q̄d si sciuisset testator be ne veruisset eū esse tutorem,aut nō accidit, si accidit

puta

puta,quia factus est tutor pauper, aut apparet prædictā dationē inutilem,eo quòd malos mores habet tutor quos nesciebat pater,cum dabat eum tutorē: uel natæ sunt inimicitiæ inter patrē & tutorem: vel cum fisco cōtraxit tutor,postquā datus fuit tutor, certè in his casibus, & similib⁹, aut decessit pater statim facto testamento aut multum vixit postea.

Primo casu p̄sumimus patrē sciuisse dicta vitia tutori supueniss: sicq; p̄sumimus durasse patris voluntatē cū. n. nō habuit spatium remouendi tutorē. hoc casu p̄sumimus eū sciuisse dicta vitia,vt dictū est quia si haberet spatium & non remoueret, p̄sumeret uelsciuisse.nullus. n. esset tā prauus,qui si haberet spatiū remouendi tutorem cui supuenerunt dicta vitia,& sciret ea ei superuenisse, quin be nè remoueret eum, Secundo autē casu. scilicet quādo multū vixit pater, post quam dedit inutiliter tutorem,videtur pater ignarus dicta vitia tutori superue nisse:quia eum non remouit:cum haberet spatiū si est ignarus, vel p̄sumitur ignarus, vt dixit:ergo nō confirmatur: imo vtilitatem pupilli p̄tor debet sequi, & non scripturam testamēti.si autem non superuene rint aliqua vitia tutori post dictam dationem inutilem, & non apparet aperte quod testator vernerit postea eum esse tutorē, non remouebitur: ideo sine aliqua inquisitione alia confirmabitur : vt dixi in prin.huius casus. hoc dicit usque ad l.quidam. Viuan.

In facili.Ideſt, facile sciri potest,vel secundū. Ro. subaudi. Scilicet durasse voluntatem.

Ante annos. Scilicet plurimos pater tutores dedit.& facit ad ea quæ sequuntur inf. de admin.tuto.l. tres.§.1.& s.tit.1.l.pater.& inf.de adi.le.l.3.§.fi.& l.4. licēt sit arg.contra.in e.ti.l.ex parte.Sed dic vt ibi. Itē facit.C.de suspe.tu.l.etiam.& s.de interrogat.act.l.de ætate.§.ex causa,& inf. vt in poss.leg.l.si is à quo.§.fi. & l.seq.& infra vbi pup.educ.l.1.

El cum. Miscuisset.Scilicet tutor.& dic quod ideo non confirmantur,quia se excusāt occasione contractus talis:vt C.ne tuto.vel cur.l.1. in fin. & C.qui dari tut.possint.l.fin. secundum quosdam; sed non placet, quia ibi de contractu vectigali,hic de alio. Item illa litera aliter intelligitur. vt no.C.de excusat.tuto.l.coloni. Sed hoc ideo quia damnum esset pupillo : quia fisco omnia bona secum contrahentis obligauit: vt C. quibus ex causis pign. tacite contrah.l. 1. licēt idem sit in pupillo, cui bona tutoris tacitè pro administratione tenetur : vt C de administ. tut.l.pro officio.Sed quia potior est fiscus tempore,ergo & iure secundum regulam.C. qui pot.in pign.habe.l.si fundū.quia sic est priuilegiatus fiscus vt pupillus. Item quod dicit dānosum, subaudi maximè: quia de facili posset esse damnum pupillo. vt prima facie apparet.Azo. prædicta habent locum, qñ ante assumptionē tutelę contrahit cū fisco : si aūt postea tenetur falsi : vt infrà de fal. l. 1. §.penul.

Fisco omnia bona secum cōtrahentis obligant.

quòd in facili est,si p̄ximo mortis tempore tutores non iure, vel curatores scripserit pater. Nā si ante annos, vt medio spatio potuerit facultatum tutoris non iure à patre dati fieri diminutio, vel morū antè celata, vel ignorata emerserit improbitas, aut inimicitiæ cum pater emerserint.

Paulus lib. singulari de Cognitio. IX.

El cum fisco aliquē contractum damnosum miscuisset.

Triphoninus libro xiii. disputa. X.

Vtilitatem pupillorū prætor sequitur, non scripturam testamenti vel codicillorum. Nam patris voluntatem prætor ita accipere debet, si non fuit ignarus scilicet eorum, quę ipse prætor de tutore comperta habet. Quid denique,si postea de eo, quem pater testamento codicillisve non iure dedit,scripsit tutorem esse nolle?Nempè non sequetur primam voluntatem prętor,à qua pater discesit.

Curator datus à patre nō debet satisfare rem pupilli saluam fore: sed de fideicommisso restituendo sibi relicto: si curam dimiserit. Barto.

Scæuola lib. xx Digestorum. XI.

Vidam testamento nepotibus curatorem dedit, fideicommisso ei relicto: quæsitum est, an administrare curator compelli debeat? Respondi, curatorem quidem non esse: sed cùm aliquid testamēto ei datum esset, teneri eum ex fideicommisso, si non curam suscipere ret: nisi id, quòd ei datum esset, nollet petere,aut reddere paratus esset. Item quæsitum est,an iste curator satisdare nepotibus debeat?

Mens potius quā verba intuēda est.

In P.F. incipit, Auia nepotib. curatorē dedit &c.

Vidam. CASVS. Titius dedit curatorem in testamento suo filijs fratris sui, & filijs filię : & rogauit eum per fidecommissum, q̄d dictam curā administraret : & ei curatori reliquit fideicōmissum de decē, postea dictus curator confirmatus est à prætore cum inquisitione,sicut debet fieri,qñ ab extraneo curator datur:vt s.eo.l.2.in fi. Quæritur nunquid administrare teneatur,sicut p fideicommissum rogatus fuit à testatore? Et distinguitur:aut vult habere fideicommissū de x.sibi à testatore relictū, aut non.Primò casu cogit administrare: secundo nō:Sed nunquid teneat satisdare adulto;certe non, pp hoc q̄d sit curator:qa cū inquisitione fuit cōfirmatus,vt dixi:sed si habet iā apud se fideicommissum de x.predictum, & nō vult administrare, & sic tenetur restituere, propter illud restituendum bene satisdat. Viuian.

Quidam. Alias quædam : & alias auia.

Relicto.ad hoc ut sit curator, alioq̄ cessat hæc lex vt j.de ijs quib.vt indig.l.post legatum.§.amittere.

Nō cē.Rectè datū ab auia. Azo.vel a patruo,vel ab auo,cū curator nō possit testō dari:vt Inst.de cu.§.1.

Susciperet. Per confirmationem iudicis.

Paratus,esset.Hoc intellige cū accepit legatū ignorās se curatorē datum in testamento: aliàs non posset relinquere curam,cum legatum recepisset.vt j.de ijs quibus vt indig.l.post legatum.§.amittere. Azo.

n Debeat. Rem pupilli saluā fo.quòd post confirma

tionem

*In P.F. ipsa.

tionem esset faciendum, si fieri deberet: vt & excusatio: vt ff. de excu. tuto. l. Nesennius. Accur.

a Non debere. Scilicet satisdare rem pupilli sal. fore. & est ratio: quia cū inquisitione cōfirmatur: vt ff. eo. l. 1. 2. 3. & 4. tit. 1. l. qui tutelam. §. fi. & Instit. de curat. §. 1. sed & datus ex inquisitione nō satisdat: vt Inst. de satisf. tu. & cu. §. 2. Az.

b Peti. Idem repeti.

c Fideicōmissi. Restituendi minori, si eius curam non gerere voluerit. Azo. & facit. ff. de fideicō. liber. l. generaliter. §. si quis alienū. ibi, quòd si legatum. & C. de leg. l. si legatarius. & ff. tit. 1. l. qui tutelam. in princip. & dic vt ibi. Item contra ff. eo. l. tutores. vbi dicit eum satisdare debere: sed tu dic vt ibi dicit.

Cōcor. c. ifames. ibi in §. si cōtra patrē pupilli cām egisti tutor, vel curator datus r eā dem cām defende- re nō phi leris.

Respondi, quasi curatorē non debere: b sed cū fideicommissum peti c ab eo posit, fideicōmissi d noīe satisdare debere.

TITVLVS III.

DE LEGITIMIS tutoribus.

Legitima tutela ex verbis & ex mente l. xij. tabul. defertur cognatis, ad quos defertur hæreditas: fallit si mulier est in medio. Bar.

Vlpianus libro xiij. ad Sabinum. I.

LEgitimæ tutelæ, lege duodecim tabularum agnatis a delatæ sunt, & consanguineis, b item patronis, idest ijs, c qui ad legitimam hæreditatem admitti possunt. Hoc summa prouidētia: d vt qui sperarent hanc successionē, ijdem tuerentur bona, ne dilapidarētur. Interdum alibi hæreditas est, alibi tutela: vt puta si cōsanguinea e pupillo sit. Nā hæreditas quidē ad agnatam pertinet, tutela autē ad agnatum. Idem in libertinis, si sit patrona, & patroni filius. Nam tutelam patroni filius, hæreditatem patrona obtinebit. Tantundemq; erit, & si sit proni filia, & nepos.

Spes primi legitimi facit tutelam non deuolui ad sequentem, sed esse locum datiuo. Bart.

Si apud hostes sit frater, inferioris gradus agnato tutela non defertur. f Nam & si patronus apud hostes sit: patroni filio tutela non defertur, sed interim a prętore datur.

Licet patronus propter delictum priuetur iure succedendi: non tamen priuatur onere tutelæ. Bart.

Interdum autem etiam sine hæreditate tutela defertur, interdum hæreditas sine tutela: vt puta in eo, qui latitauit, g cùm seruum h suum rogatus esset manumittere. Nam generaliter Diuus Pius rescripsit Aurelio Basso, ius patroni eum non habere, i his verbis. Planè tergiuersatio k eorum, hi non vocantur, alij cognati tm, nec hi vocantur.

a Idest ijs. Alias, idest ijs &c. aliàs item his &c. & da exemplum de patre qui emācipauit filium contracta fiducia: vt Instit. de legi. agn. suc. §. fi.

b Prouidentia. Idest, ratione naturali: vt ponitur. C. de in ius voc. l. 2. & ff. de iust. & iu. l. penul. in prin. Sed hodie sicut hæreditas agnatione non inspecta, proximis defertur, sic & tutela: vt in Auth. de hære. quæ ab intesta. §. ex his. coll. 9. sed fm iura ista secus, quia non succedebāt cognati vt C. e. l. 1. Sed nūquid agnatis deficientibus poterāt admitti cognati ad tutelā: mnā ad hęreditatē admittebantur: vt Instit. de succ. cog. & ff. quis ordo. in bon. pos. ser. l. j. in pricipio? Forte nō, quia ex lege nō vocanē cognati ad successionē sed p prætorē tm, sed tutela à testatore, vel à iudice, vel à lege defertur. Itē non inuenitur aliquē de cognatis vocari ad tutelā ex lege aliqua. Azo. Sed arg. ff. ff. de capi. dimi. l. tutelas. ibi ex nouis &c. sed nec ibi poni potest de hoc exemplum:

c Cōsanguinea. Id est, soror: vt Instit. de leg. agn. suc. §. cæterum. in prin. & facit ad hoc, & ad sequē. resp̄ō. ff. e. l. pe. & Instit. de legit. patr. tute. §. fi. Item & nota, quod hæreditas ad proximum defertur: vt C. de legi. hæ. auth. post fratres. & Instit. de leg. agn. suc. in princ. & §. ii plures.

d Non defertur. Quia proximior sperat redire: vt ff. de bon. lib. l. si necē. §. si deportatus. Sed certè non est bona rō, licet quidam approbent eam: vt ff. eo. l. 3. §. non tantum autem. Azo. sed ibi non erat spes postliminij.

e Prætore datur. Nisi sint compatroni, apud quos remanet tutela: vt ff. l. 3. §. fi duo. & facit. ff. de testa. tut. l. si quis sub conditione. Accur.

f Latitauit. Idest, turpiter se occultauit: vt ff. quibus ex cau. in pos. ea. l. Fulcinius. §. quid sit.

g Seruū suū. Scilicet rogatus quo casu ex Senatusconsulto facto ab Æmilio Iunco, & Iulio Seuero cōsulibus, et uenit ad libertatem: vt ff. de fideic. lib. l. si eū. §. si quis. sunt & alia Senatusconsulta: vt Instit. de fideicō. liber.

h Non habere. Est tamen libertus eius, qui manumittere debuit, vt ff. de fideic. lib. l. in fideicommissarijs. sic & ff. de in ius voc. l. sed & si hāc. in fi. 1. resp.

i Tergiuersatio. Idest, dolus & fraus.

Subuertere.

Subuertere q d sit.

k Subuertere. Idest in totum desistere à præstatione libertatis: sic ff. ad Turpil. l. 1. §. tergiuersatio.

l Assignatus sit. Quod fieri potest: vt ff. de assi. lib. 1. 1. in princ. & facit ff. eod. l. tutela. §. 3. & Instit. de legi. patr. tute. in fin. Sed contra ff. titu. 1. l. si impuberi. §. quamuis. Solu. ut ibi.

m Egitimā. Diminutione. Etiam minima, vt si sit arrogatus: ut ff. de tute. l. si arrogati. in princ. & idem in cæteris tutelis, qd in legitimis: & idem in capi. dimi. tuturis legitimi: in alijs secus: vt ff. de capi. di. l. tutelas. & Inst. qui. mo. tut. fini. §. simili modo. nam & in alio differt legitima ab alijs, quia hæc transit ad liberos,

Etiā adoptiuos, & emancipatos. Bartol. in l. 1. & 2. ff. de legi. tu. & q dicatur legitima, vide eundē in l. frater ver. aduerte. C. e. tit.

n Vtela. Tutela quæ defertur patronis ex l. 12. tabu. vt dictum est in l. 1. datur eis ideo, quia sperant hæreditatē libertorū habere: vt & ibi dictū est: si ergo nō sperant habere hæreditatē, non habebunt tutelam, ponit ergo tria exēpla de illis patronis, q sperant hæreditatē habere liberti: & ideo vocantur ad tutelā: postea ponit exemplū de illo, qui sperat hīe hæreditatē: & non subit tutelā. Si duo. Titius & Sēpronius, & Seia manumiserūt seruum cōem impuberem: certe mulier patrona non erit eius tutrix: alij patroni sic. Sed quid si vnus de patronis decesserit filio relicto, vel ab hostibus captus fuerit, vel in seruitutē redactus fuerit: certē filius eius nō succedet loco eius in tutela: imo patroni superstites administrabunt. Si aut oēs patroni decedant, filij eorū succedūt eis in tutela: & si vnus patronus relinquat filium, alter nepotem, solus filius habebit tutelam: sicut esset in hæreditate. Quid si vnus patroni mortui filius sit remotus: vel exculatus à tutela, nunquid succedit in tutela nepos ex alio: & dicit quod non, imo dabitur a iudice: si autem mortuus sit filius vnius patroni mortui, vel capite diminutus, habebit tutelā nepos ex alio patrono. Si parens. Emancipaui filium meum impuberem: certè ero tutor eius legitimus. Si autē ego moriar, fratres sui erunt tutores eius fiduciarij: & quod dixi in filio, habet locum in filia, & nepote, & in nepte, & in seqnentibus. h. d. cum l. seq. Viu.

o Nominatim. Idest ex verbis legis: vt Instit. de leg. pa. tut. aliàs dicitur deferri nomine naturaliter designato: vt ff. de capit. dimi. l. tutelas. Accur.

p Sed per cōsequentias. Et sic ex mente, qā tāiundem valet: vt ff. de ver. sign. l. nominis. §. 1.

q Compulsus. Quia ēt ad hæreditatem tūc admittitur: vt C. de bo. pos. ff. tab. lib. l. 1. & ff. de suis & legitim. l. intestato. Accursius.

r Emit. Non suis. numis, sed serui, cōniuentibus oculis: qa tunc qñ sui emptoris, locū hēt constitutio duorum fratrum ad Vrbiū Maximū missa: vt ff. de mag. con. l. 4. & pro patrono tūc nō hr: vt ff. de in ius voc. l. sed & si hac. & sic eius hrditas sibi non defertur, sed tutela sic: vt dr in eo qui consequitur libertatem ex Æmiliano, seu Vinciano Senatusconsulto: vt ff. eo l. 1. §. interdū neque enim immunitatem pœnæ tribuere dēt: vt ff. de interdict. & relegat. l. relegatorū. §. fin. Arg. contra ff. de suspec. tu. l. decreto. & de excus. tuto. l. sed & miles. §. sed ignominia. secus autem est in Rubriano, vbi nec tutor est vt ff. l. proxi. §.

s Ad Aufidium. Vt C. si mancip. ita fuerit alie. l. 2. Hug.

t Turotem esse. Et ad hæreditatem admittitur: vt ff. de suis & legi. hæ. l. intestato. §. is planè.

u Ex Rubriano Senatusconsulto. Quod locum habet, cum seruum testatoris rogatus sit manumittere: vt ff. de fideicom. lib l. cum vero. §. subuentum.

x Sed orcinus. Idest directe manumissus: vt Instit. de singul. rebus per fideicom. relict. §. libertas. & §. qui di recto. Accur.

y Pertinebit. Et si filius defuncti sit, nō vt patronus, sed vt patroni filius ad ius libertorū veniet: vt ff. de fideic. lib. l. si filius. §. erit. & facit ff. ti. j. l. si impuberi. §. j.

z Solos masculos. Facit ff. l. 1. §. interdum. & §. fina. & Instit. de legitimis tutoribus. §. 1. Orcini legit An. Nebri. in Lexic. suo iu. ciu. hac ipsa dictione. Alciat. verò orthinus, & à Græca voce orthos deflectendū putat. Cæterum Orcini liberti frequens est mētio in iure: significat autē libertū alicui defuncti & iam ad orcum missi. Theophilus vertit, χαρων νεκυον à Charonte inferorum portitore ab orcho Prob. Grāmatic. Cōtius in Instit. Beroaldus in fin. li. Apuleij Asino aureo inquit, Orcinus libertus (vt opinor) dicit qui sit ipsius testatoris defuncti, & forbi familiā asciscitu.

Insti. de legi. pat. tu. §. fin. & ſ. eo. l. pen.

a Hæreditatibus. Quæ patronis deferũtur in bonis liberorũ: vt hic. & ſ. de oper. liber. l. à duobus, & de bonis liber. l. libertinus. §. 1. & l. ſi libert⁹ præterito. §. 1. aliud eſt in hæreditatibus q̃ de ferũ agnatis in bonis agnatorũ, vt in frã de coniug. cum emancipa. liber. l. 1. §. liberos autem.

b Dentur. Qui erũt datiui. ſic §. de teſt. tut. l. ſi quis ſub cõditione.

c Diminutione. Etiã minima: vt ſup. l. proxima. & facit ſupra de tut. l. ſi arrogati.

d Legitimi. Eſt ergo ex mente, nõ ex verbis legis, q̃a deſinit eſſe agnat⁹ hoc iure, ſed hodie verè legitimus dici põt: vt Inſt. de leg. agnat. ſuc. §. fi. & facit Inſtitut. de leg. patro. tut. Accurſius.

e Vo defuncto. Si fiduciarij. Quare nõ legitimi ſicut filij patroni sũt legitimi? Reſpon. vt Inſti. de fiduc. tu. Itẽ eſt ãlia ratio, quare nõ sũt legitimi, quia deſierunt eſſe agnati inter ſe hoc iure: vt C. de inoff. teſta. l. fratres, hodie ſec⁹: vt C. de legit. tut. l. 4. & ſic poteſt dici legitima: vt C. ã excep. l. a duerſus.

f Egitimos. Legitimi tutores ita appellantur, quia lex eos dat, & non homo: ſed ipſi bene tenentur ſatiſdare, etiam ſi ſint patroni, qui ſint tutores libertorum, ſi tamẽ ſint viles perſonæ: aliàs non. Secundo quæriſ, an vni de legitimis tutoribꝫ poſſit cõmitti ſoli adminiſtratio? & certè ita ſi vult iudex, & idem eſt in datiuis. Itẽ nũquid vnus de legitimis, vel datiuis põt alijs offerre

Hæc in P. Fl. margini adiecta ſunt.

uis ille filium reliquerit. Sed & ſi ab hoſtibns fuerit captus: interim ſoli compatroni tutores ſunt. Simili modo, & ſi in ſeruitutẽ redactus ſit: appareret cæteros eſſe tutores. Sed ſi omnes patroni deceſſerunt: tunc tutela ad liberos eorũ incipit pertinere. Proinde ſi alter ex patronis filium, alter nepotem reliquerit: vtrum ad ſolum filium, an verò & ad nepotem tutela pertineat: quia & nepos in familia patris ſui proximus eſt? hoc apparebit ex legitimis hæreditatibus, legitima autem hæreditas ad ſolum filiũ pertinet: ergo & tutela ad ſolum filium deſcendit: poſt filium tunc ad nepotem.

Si primus legitimus deſinat facto iudicis hoc principaliter agentis: eſt locus datiuo non ſequenti legitimo: ſecus ſi deſinit caſu naturali, vel ciuili, iudice hoc principaliter non agente. h. d. cum §. ſequen. Bartolus.

Quæri poteſt, ſi patroni filius ſit remotus, vel excuſatus, an nepoti tutela deferatur? Et Marcellus in ea ſententia eſt, vt ſuccedi non poſſe ſcribat: idcirco enim abierunt a tutela, vt alij in locum eorum dentur, nõ vt ſucceſsio admittatur. Non tantùm autem morte, verum etiam capitis diminutione, ſucceſsio debet in legitima tutela admitti. Quare ſi proximior capite diminutus eſt: qui poſt eum eſt, ſuccedit in tutelæ adminiſtratione.

Pater eſt legitimus tutor filij emancipati: frater fratris emancipati eſt tutor fiduciarius. h. d. cum l. ſequent. Bartolus.

Si parens filium, vel filiam, vel nepotem, vel neptem, vel deinceps impuberes, quos in poteſtate habeat, emancipet: vicem legitimi tutoris ſuſtinet.

IIII.

Vo defuncto, ſi liberi perfectæ ætatis exiſtant, fiduciarij tutores fratris, vel ſororis efficiuntur.

Tutores legitimi conſtituuntur ipſo iure per legem, non tamen poſſunt adminiſtrare niſi ſatiſdent: quæ ſatiſdatio à patrono cauſa cognita non exigitur. Bart.

V.

Egitimos tutores nemo dat: ſed lex duodecim tabularum fecit tutores. Sed etiam hos cogi ſatiſdare, certum eſt: in tantum vt etiam patronum, & patroni filium, cæterosque liberos eius cogi rem ſaluam fore ſatisdare pleriſque videatur. Sed hoc cauſa cognita prætorem ſtatuere debere, melius eſt: vtrum debeat ſatiſdare patronus liberiq̃ eius, an non: vt ſi perſona honeſta ſit: remittatur ei ſatiſdatio: & maximè ſi ſubſtantia modica ſit. Si autẽ patroni perſona vulgaris, vel minus honeſta ſit: ibi dicendum eſt, ſatiſdationem locum habere: vt aut modus tutelæ, aut perſona, aut cauſa admittat ſatiſdationem.

Vni ex tutoribus legitimis ex cauſa poteſt decerni adminiſtratio: & ſe inuicem poſſunt prouocare ad ſatiſdationem: nisi ſint patroni. Bartolus.

In legitimis, & in ijs, qui à magiſtratibus dantur, quæſitum eſt an vni decerni tutela poſſit? Et ait Labeo, & vni rectè tutelam decerni: poſſe enim aliquos, vel abſentes, vel furioſos eſſe, quæ ſententia vtilitatis gratia admittenda eſt, vt vni decernatur adminiſtratio. An ergo, & prouocare ſe inuicem ſecundum ſuperiorem clauſulã, poſſint? Et magis eſt, vt ſi omnes ſatis non dederint, vel potuerint, & noluerint: vel ſi finita ſit ſatiſdatio (nonnunquam enim ſatiſdatio ab eis non petitur) aut ſatis deſinat eſſe cautum, aut magiſtratus municipales ab ijs, quos dederunt aut nõ potuerint, aut noluerint ſatis exigere: poſſe dici etiam in his, quo caſu cautum non eſt, admittendam prouocationem. An ergo & in patronis idem ſit dicendum, maximè vbi ceſſat ſatiſdatio? Et puto in patronis non oportere admitti prouocationem, niſi ex magna cauſa: ne quis ſpem ſucceſsionis diminuat. Nam ſi patrono tutela nõ fuerit commiſſa: poterit per compatronum dã no affici, qui ſolus rem pupilli malè adminiſtrat.

Capitis diminutione pereunt legitimæ tutelæ, etiam iam ſuſceptæ. Bart.

Si legitimus tutor capite minutus ſit: dicendum eſt, deſinere eum eſſe tutorem, & locum eſſe iudicio tutelæ, finita tutela.

Qui non reliquit tutorem, eſt inteſtatus quo ad tutelam: & mortuo teſtamentario deuenitur ad legitimos. Bart.

VI.

Nteſtato parente mortuo agnatis defertur tutela. Inteſtatus autem videtur non tantùm is, qui teſtamentum non fecit ſed & is, qui teſtamento liberis ſuis tutores nõ dedit, quantum. n. ad tutelam pertinet, inteſtatus eſt. Idẽ dicemus, ſi tutor teſtamento datus adhuc filio impubere manente deceſſerit: nam tutela eius ad agnatum reuertitur.

VII.

Vnt autem agnati, qui per virilis ſexus perſonas cognatione iũcti ſunt quaſi a patre cognati, veluti frater eodem patre natus, fratris filius neposve ex eo, item patruus, patrui filius, nepos ve ex eo.

Qui ſunt in pari gradu agnationis, pariter vocantur ad tutelam. h. d. cum ſeq. Bart.

VIII.

I reliquero filium impuberem, & fratrem & nepotem ex alio filio, conſtat vtroſque.

Ntestato Siue patet impuberis non fecit teſtamentum, ſiue fecit: & non dedit ei tutorem: ſiue dedit, & mortuus eſt, ſemper tutela venit ad agnatos: qui autem ſunt agnati, dicit planè lex ſequens. Viu.

Non fecit. Item, & alijs modis: q̃d dic vt Inſtit. de hæreditati. ab inteſta. in princ.

Deceſſerit. Cum vnus ſolus erat tutor datus in teſtamento: nam ſecus ſi plures: vt ſupra de teſtamẽ. tut. l. ſi quis ſub conditione. Item bene dicit deceſſerit: nam nõ dicit qui ſic, ſi remotus, vel excuſat⁹ fuerit: tũc enim à prætore datur, & nõ ad legitimũ defertur: vt dicta l. ſi quis ſub condition, & facit Inſti. eod. §. quod aũt.

Vnt autem. A patre. Nam in agnatis cognati intelliguntur, vt genus in ſpecie. vt ſ. vnde leg. l. penul. & de gradi. l. Iuriſconſultus. §. inter agnatos, & facit Inſtitu. de legiti. agna. ſucceſſ. in prin. & Inſt. eod. §. 1.

I reliquero filium. Habebam fratrem maiorem viginti quinq; annis, & nepotem ex filio mortuo maiorem ſimiliter, & filium impuberẽ: certè. me mortuo ſunt tutores filij mei dictus frater meus & nepos, ſũt em̃ impuberi in eodem gradu: quia in tertio q̃libet: ſi aũt plures ſunt agnati, vnus tamen eſt proximior quàm alter: proximus ſolus habet tutelam: poſtea reuertitur ad eos qui sũt in eodem gradu, h. d. cum l. ſequen. Viuianus.

Si reliquero filium, ſcilicet meum. ſ. Filio. Meo. Azo.

Cõcor. gl. fin. ibi, Et ſcias q̃ inteſtatus dicit qui nullũ, uel nõ iure ſe cit teſtũ, extra titu. de ſucc. ab inteſtato.

Tutor legitimus tria facere dẽt priuſquã adminiſtret.

In P. Fl. vt ſi oẽs ſatis non dederint, vel ſi finita, &c. in quibuſdã autẽ exẽp. manuſcri. vt ſi oẽs ſatis non dederint. aut non potuerit: vel ſi finita eſt &c.

Dic q̃ etiam requiritur vnum, ſ. quod tutor p̃mittatur pupillũ in defenſum non relinquere: ut C. de admin. tu. l. tutor qui repertoriũ, & quidam volũt, q̃ illa verba ponantur formalia, quod promittat pupillum defendere ſine vlla cũctatione: tũ non credo, q̃ ſit neceſſe, q̃ ponantur verba æq̃ pollentia: quia iura cõſiderant effectũ, nõ formulã verborum: vt C. de teſt. l. omniũ, & l. q̃m dignum, & in Bal. hic.

†Facit ad hunc ter. c. 3. cũ gl. ſuper verbo, clerici in fi. ex de procu.

Sed hoc cauſa cognita. De perſona, & de modo ſpecificauit de cã dic: q̃a forte nõ diligit pupillum vt arg. ſ. ti. l. i. ſi impuberi, vel videtur affectare, vnde videt̃ ſuſpectus: vt §. de procu. l. quæ omnia. & facit §. de tranſ. l. cum hi. §. in cauſa. & §. modus. & §. ſed & perſonarum: & facit §. de teſta. tut. l. teſtõ. & Inſtit. de ſatiſda. tuto. §. 1.

Decerni tutela. Ideſt, tutelæ adminiſtratio.

b Clauſulam. Quã habes. §. de teſta. tute. l. teſtamento datos. & l. ſi nemo. §. primo.

Non ſatiſdederint. Ideſt, ſi nullus ſatiſdedit, æqui. pollent enim, omnis homo nõ currit; & nullus homo currit: præterea quoties ſignificatio ſumittur ex vniuerſo, in quo aliquid falſum eſt, totã oratio nẽ falſam efficitur ſ. de rebus dubijs. l. ſi is. §. vtrũ. Sed q̃d ſi quidã ſatiſdederũt, quidã non; Reſpond. inter eos, qui non ſatiſdederunt, admitti ſuperiorẽ: clauſulam. Azo. & dic non ſatiſdederunt quia non fuit petita, vel quia non potuit, vel quia ad tempus fuit præſtita, quod finitũ eſt.

Satiſdatio. Accipe poſſe dici, &c. nõ nũquã enim, &c. & eſt interpoſitio.

Petitur. Vt ſupra ea. l. 2. reſp.

Non potuerint. De facto vel de iure: quia dati ſunt ex inquiſitione: quoniã non ſatiſdãt: vt Inſti. de ſatiſd. tuto. §. primo. ſed ſine iquiſitione dati nõ dẽrent adminiſtrare, niſi ſatiſdederint: imò dẽnt remoueri: vt C. de tutoribus, vel curato. qui ſatiſ. non de. l. tutor qui. & l. 2.

Non eſt. Nunc: quia non fuit: vel deſijt, vel eſt, ideſt, extitit: vt ſit tertium adiacens. ſic infra de legat. 3. l. cum res. Azo.

Satiſdatio. Quia ſit honeſtus: vt §. in princip.

Ex magna cauſa. Scilicet ſi alij ſunt abſentes, vel furioſi vt ſupra. ead. l. §. in legitimis.

Ne quis. Patronus tutor. Accur.

Succeſſionis. quã habet alter patronus in bonis liberti.

Per compatronum. ſed nonne idem eſt in legitimis tutoribus, ideſt, agnatis; Azo. poteſt dici non: argum. ſupra eod. l. tutela legitima.

Minutus ſit. Etiam minima capi. dimi. niſi ſuperſit frater, propter l. Coſtan. vt C. de ſeg. tuto. l. 3. & 4. no-

a Gradu sunt. Scilicet filio meo: nam nepos ex filio meo est mihi in secundo, filio meo impuberi est in tertio, frater quoque meus est in tertio. Azo. vt Instit. de gradi. §. 2. & 3.

b SI plures tutelam. Institu. de capi. dimi. §. cum autem. & §. fi. & de legi. agna. succe. §. si plures. & quare hoc quod not. ff. de tute. & ratio. distr. l. si tutor. §. 1.

AGNATO. CASVS. Titius impubes hēbat agnatum, & agnatā, & agnata erat ei magis proxima q̄ agnatus, certè admittet nihilominus agnatus ad tutelam eius, & non agnata, & de hoc ponit tria exempla.

Surdus, & mut⁹. Dicit hic, q̄ sicut surdus, & mutus non p̄nt esse tutores testamnetarij, ita non p̄nt cē legitimi. Surdaster autē bñ pōt esse tutor. Vitia.

Nō obijcit. Et est hoc iō, quia fœmina lapsu tēporis tutelā suscipere ñ p̄t, alioqui secus. vt ff. de excu. tut. l. non solum. §. si libertus, & §. eod. l. 1. §. si apud. quæ sunt contra.

c Habētis. Bona ſra est habens, & bona habentis, & s̄m hāc dic q̄ erit legitimus tutor filij fratris, dico habētis consanguineā sororē, q̄ erat illi filio amit. Vel dic, legitimus erit tutor filij fratris: filij dico habentis sororē cōsanguineā, & sic ipsa in secundo, patruus in tertio est, & hæc verior est secundum prin. l. & ff. subijcit.

d Tutor. Sorore cōsanguinea repulsa secundum vtrunque casum.

e Nec amita. Quæ est in tertio gradu.

f Magno. Qui est in quarto gradu.

g Fratris filijs. I. ipsius materteræ: & sunt isti in quarto gradu, vt instit. de gradi. §. 4. & facit §. ead. l. 1. §. interdum. Accur.

h MSurdus. De hoc dic: vt §. de tu. l. 1. §. 1. 2. & 3.

i In⁹ āt audiēs. Ideſt, surdaster, vel parū audiēs.

DE TVTORIBVS ET CVRATORIBVS &c.

Iue proconsul. CASVS. Hæc l. nomi

esse tutores, si perfectæ ætatis sint: quia eodem gradu sunt.

Gaius Libro xij. ad edict. Prouincial. IX.

MI plures sint agnati, proximus tutelam nanciscitur, & si in eodē gradu plures sint: oēs tutelam nanciscuntur.

Propinquior agnata non impedit sequentem agnatum: nec propinquior cognata impedit sequentem cognatum. Bartolus.

Hermogenianus Libro iij. iuris epitomarum. X.

Gnato propior fœmina quò minus sit impuberis agnati tutor, nō obijcitur. Ideoque patruus sororem cōsanguineam habentis fratris filij legitimus erit tutor. Nec amita patruo magno, vel matertera fratris filijs, ne sint tutores, obstat. Surdus & mutus nec legitimi tutores esse possunt, cum nec testamento, nec alio modo vtiliter dari possint.

Paulus Libro xxvi. ad Plautium. XI.

MInus autem audiēs poterit.

TITVLVS V.

DE TVTORIBVS DATIS ab his qui ius dandi habent, & quibus, &c.

Ius dandi tutores habent, &c.

Nat quosdam magistratus, qui possūt dare tutores: & dicit quod ijs solis possunt tutores dari, qui sunt de illa prouincia, quam ipsi regunt.

Siue proconsul. in quo differt à præside, dic vt supra de offi. præsid. l. 1. Accur.

DE TVTORIBVS & curatoribus datis ab his qui ius dandi habent, & quibus, & in quibus causis specialiter dari possunt.

Is potest dare tutorem, cui est concessum: & illi qui sua iurisdictioni subest. Bart.

Vlpianus lib. xxxix. ad Sabinum. I.

SIue proconsul, siue præses, siue etiam præfectus Ægypti, siue proconsulatū obtineat prouinciæ, vel temporis causa præside defuncto, vel quia ipsi prouincia gerenda commissa est: tutorem dare poterit. Legatus quoq; proconsulis ex oratione diui Marci tutorem dare potest. Quòd autē permittitur tutorem dare prouinciæ præsidi, eis tantūm permittitur, qui sunt eiusdē prouinciæ, vel ibidem domicilium habent.

Propter absentiam vel appellationē aliorum datur tutor ad tempus. Bart.

Idem libro xxvi. ad edictum. II.

CVm quidam tutores dati appellassent, secundum vnam lecturam. Solut. qui pro sua iurisd. l. 1.

CVm quidam. CASVS. tutor datus propter iustam causam non administrat: debet ei pupillo dari alius, qui duret, donec primus erit expeditus. Viu.

Appellassent. Quod fieri poterat olim, hodie cōtra: vt instit. de excul. tuto. §. qui autem. & ff. quando appell. l. 1. §. 1. Azo.

ARGVTIO. Tu dic secundum Barto. hic, quòd hic appellatur a sententia reprobante excusationem: & sic concordat cum contrarijs.

Non

a Non adessent. Sed abessent reipublicæ causa. vt §. de tut. l. quæsitum.

Tutorem. Id est, curatorem. nisi ex necessitate pro adeunda hæreditate: vt ff. de apell. l. cum vna §. 1.

Vs dandi. Magistratus municipales possūt tutores dare, sed eos tantum qui sunt de illo municipio quod regūt: vel de villa eius municipij, & hoc intelligas, si prędes magistratibus prædictis iubeat hoc. Viu.

Datum est omnibus. Iussu prædictis: vt Instit. de Atti. tut. §. sed hoc iure. non enim his iure suo competit, nisi substantia sit hodie infra quingentos solidos, vt ibidem dicitur. Acc.

Municipio. Contra §. de tut. l. etiam secundum vnam lecturam. Sol. vt ibi.

Vel agro. Id est, villa: vt ff. de verbo. sign. l. fundi & facit §. de offi. præsid. l. fi. & C. e. l. neque. & §. eo. l. i. in fin.

Rator.

Prætor non potest dare se tutorem alicui pupi. sicut nō potest semetipsum delegare ad aliquā causam. nec se arbitru facere in ea causa, quam vt prætor cognoscere debebat. Viu.

Pedaneus iudex. Id est, delegatus. vt C. de peda. iud. leg. pen. alias dicitur q̄ cognoscit de minimis: vt C. eo. tit. l. fi. & facit §. de offic. præsid. l. v. & l. fi. & quod ibi. no.

Nec compromissarius. Id est, prætor non potest se facere arbitrum: quod dic vt §. de arb. l. sed & si. §. ij. uel dic non potest arbiter se dare tutorem: licèt de hoc compromittatur.

Llud. Potest dari tutor siue sit præsens siue sit absens: & potest dari pupillo præsenti, & et absenti, & ignoranti, & etiam inuito pupillo potest dari. Viu.

Absentem. Secus in curatore: vt §. de tut. l. qui habet. §. i. & Instit. de cur. §. item inuiti. & §. de procur. l. mutus. §. is qui.

Absenti. Secus in curatore: vt dix. & facit §. de procu. l. 1. §. fi. Sed arg. contra §. de ado. l. post mortē. §. fi.

Dic q̄ ibi in adoptione: quæ est actus priuat⁹, nec cadit inter absētes, sicut nec cognatio naturalis, sed hoc est publicum munus, qđ cadit in igno-

Imperij merū q̄ que dē gatur.

† Cōcor. cū hac l. ca. viti. in glo. super verbo, ualeat. extra de offi. archi. ubi dicit quod prælatus nō potest accipere prælaturā à seipso.

Facit. in c. patro nalis. sup. verbo, re nitētem, in fi. extra de offi. de leg.

rantem, & inuitum. ita dicunt Doct. fm Bar. hic.

Ec non ignorāti & inuito. Secus in curatore: vt no. §. leg. proxima. Acc.

On tantum. Hęc lex dicit, quòd si aliqua adulta vult nubere, potest ei dari curator ad dotem cōstituendam marito: sed & si nupta est, & vult augere dotē vel mutare: datur ei curator. Viu.

Augendam. Quod potest fieri ēt constante matrimonio: vt & donatio propter nuptias: vt C. de dona. ante nup. l. fina. Azo. & facit §. de iure dot. l. siue generalis.

Mutandæ. Id est, permutandæ: vt ex pecunia in rem, vel econtra, si mulieri vtile sit: vt §. de iure dot. l. ita constante.

Ec mādante, Priuatus nō potest dare tutorē pupil. etiā si præses prouinciæ præcipiat ei hoc. Itē dicit, quod licèt prætor uel præses furio si vel dementes effecti remanēat in magistratu: non tamen administrāt: & ideo tutorem dare non possunt. Item dicit, qđ tutor potest dari etiā in die feriato. Item dicit, q̄ si pupillus est furiosus, dat ei tutor: si aūt adult⁹ est furiosus, datur ei curator. Vi.

Nec mandante. Imo uidetur q̄ sic: vt Instit. de Atti. tut. §. sed hoc iure. & ff. de admini. tut. l. Lucius. §. cum in testamēto. quæ sunt contra. solu. subdito habenti aliàs iurisdictionē potest iubere, non delegare: ut in contrariis: sed nō subdito, vel non habenti iurisdictionē, non, ut hic: est enim aliud iubere, alind mandare vel delegare: vt in Auth. ut null. iud. § & hoc uerò. colla. ix. & C. quod cum eo l. iij. & facit. C. e. l. neque. & §. de tut. l. muto. §. tutoris.

Abroget. Bene dicit abroget: quia licet non in totum tollat. derogat tamen in quibuldam: vt hic dicit. est enim aliud derogare, & aliud abrogare: vt infra de uerb. signifi. l. derogare & facit §. de iudic. l. cæcus. & l. cum prætor §. non autem omnes. & l. cum furiosus & §. de his qui sunt sui uel alien. iur. l. patre. & de postul. l. j §. casum.

Omni die. Vt §. de feriis. l. ii. fic & ff. de noui oper. nun. li §. itē nunciatio. & §. de tut. l. qui habet, §. penu.

Sic in P. Fl. malim tamē cum Haloādro legere, ꝑpior, vt ꝑximiore significet.

In vete. exemp. altero corrēctū est patruus dico habēs &c. ꝑ eo qđ hic est fratris dico habentis.

Sic in P. Fl. Haloā. aūt legit, Nec mandante præside alius tutor dari poterit.

Iubere & delegare differunt.

Derogare & abrogare differunt.

a Tutor. Dic tutor, si est pupillus: curator, si est adultus: vt supra de tut. l. qui habet in principi. & l. muto. in princ. & §. surdo.

IMpuberi. Quamuis tutor datus generaliter alliàs intelligitur ad omnia datus tamen datur quandoque ad vnam solam hæreditatem adeundã: puta si tutor illius pupilli vniuersalis appellauerat.

Tutor. Quia non potest adire hæreditatem sine authoritate tutoris: vt Insti. de auto. tut §. neq; & C. de iure delibe. l. potuit. & l. si infanti. secus in bonorũ possessione. vt C. q admit. ad bon. poss. l. bonorum, licet eo casu idem videatur dici posse: vt ibi nota. Item quod est in hæreditatis aditione, est in restitutione, quæ debet fieri impuberi: ut infra, ad Treb. l. restituta. in fin. Item solus tutor non potest adire, vt pupillo acquirat, vt C. de iure delib. l. si infanti. & l. potuit. sed bonorũ poss. sicut ĵ. de bon. poss. l. si pupillo. & l. tutor. & ĵ. de app. l. cũ in vna. §. 1. itẽ restitutio hæreditatis ei soli non est facienda, vt ĵ. ad Treb. l. nec ipsi. nisi pupillus esset infans: vt C. ad Treb. l. sancimus. & facit §. de test. tut. l. si tamen.

In P. Fl. affuerit.

Ex causa. Scilicet hac. quia cum curatore fieri nõ potest. vt ĵ. de apell. l. cum in vna. §. 1. sed aliud in adulto: vt C. de admi. tu. l. cum quædam. & est ratio: vt no. d. l. cum in vna.

Absente. Non reipublicæ causa: alias secus esset: vt supra de tu. l. quæsitum. & C. in quib. casibus tut. habenti. l. j. & Institution. de excusa. tut. §. item qui reipublicæ: Azo & facit. C. in quibus casibus tut. hab. l. pen. & qui dar. tut. poss. l. curator. Item quid si alius præuenit matrem pupilli? hic est argum. quod non valet. Item authent. cum dicit, quod precedit alios, nisi testamentarios. vt authent. matri. C. quando mul. tut. offi. fungi potest.

In facti causa. Quia credebatur non habere curatorem, & habebat: vel quia credebatur pupillus, & erat adultus: vel credebatur non habere patrem, & habebat, & sic non potest habere tutorem: vt ĵ eod. l. Seiæ. & C. de cur. furiosi. l. fina. in principio. & institutio. de tut. in princ.

Vrator. Adfuerit. Id est, præsens fuerit, & subaudi, & res per eũ possunt geri: aliàs enim nõ intelligeretur adesse: vt §. quod cuiusque vniuersi. l. 1. §. & quidem. & sic curator datur: vt §. de tut. l. solet. Item secus si abesset: ut ĵ. eo. l. in omnem. & l. curatorem. & Insti. de excus. tut. §. item qui reipublicæ. & §. de tute. l. quæsitum. Sed quid si non habet tutorem præsentem, vel absentẽ: an potest dari curator? Respond. sic, per legem istam, secundũ Azo. vt ĵ. eo l. curatorem.

Is qui. Debet dari curator illis ẽt maioribus xxv. an. qui non possunt ad ministrare bõa sua: puta quia sunt infirmi, vel furiosi, vel dementes, vel prodigi: etiam si videãtur in verbis compotes: & in hoc casu poterit patri esse curator filius proprius. Viu.

Filium. Licet in ei⁹ sit potestate. H. Regi. Erubescit em̃, &c. vt in Auth. de nupt. §. si vero pectet. Acc.

Dandum. Sic & in iure corrigit filius patrem: vt §. de condi. causa data. l. 3 §. si quis quasi. & tenebitur hic filius reddere rationem, vt quilibet curator: vt Insti. de Attil. tu. §. fin. & idem in matre dicimus: vt C. de secun. nupt. l. hac. §. his illud. aliud tamen obseruatur in patre: vt C. de bon. quæ liber. l. fina. §. hoc ꝓcul dubio. & in Auth. de nupt. §. si vero expectet. collatio. xi. Item facit infra de curator. furis. l. 1. §. final. & l. 3. & l. furiosi. Accursius.

Hinc Sophoclem quasi decẽptem à filiis in iudicio vocatũ vt ei bonis interdiceretur scribit Cicero in lib. de senectute.

Quærelam. Quod facere potuit mater: non tamen habuit necesse. vt C. qui per tut. matris. & ĵ. tit. 1. l. 1. & l. si minores. Azo.

Ex sermonibus. Sic ergo ex sermonibus alicuius cõuincitur, an sit sanæ mentis, an non: sic infra, de conditio. insti. l. quidam. Azo. & infrà de quæst. l. de minoribus. §. tormenta. Item ex gestis: vt in fi. huius. l. nam exteriora indicant secreta animi etiam in aliis animalibus: vt Instit. de rer. diui. §. pauonum. in fi.

Exteriora indicãtur interiora.

Si impuberi. Institui mihi Titium hæredem, & rogaui eum per fideic. quod restituat hæreditatem Sticho seruo meo impuberi: & ei libertatẽ det. Titius non vult eam adire. certe dabitur tutor dicto impuberi, licet sit seruus: cuius autoritate cogetur hæres a seruo hæreditatẽ adire, & restituere, & dare fideicomm. libertatem, & tãdiu durabit dictus tutor, quamdiu dictus hæres patronusq; illius impuberis effectus per manumissionem ciusdẽ impuberis liberti tutelam accipiat, & satisdet rem pupilli. fo quãuis. n. non soleat exigi satisdatio à tutore patrono, tamen hic bene exigitur: quia voluit dictũ impuberem libertatẽ priuare si potuisset, & si nõ satisdet, non habebit tutelam. & si dictus impubes efficiat̃ maior xij. ann. sicq; tutela sit finita, poterit bene dari eidem curator dictus patronus: & si detur cum inquisitione curator, non satisdabit. & quod dixi in masculo, impubere, seruo, idem est in fœmina: & qđ dixi in fideicomm. libertate relicta, idẽ est etiam in directa. Viu.

Sic in P. Flor. & in vet. exẽpl. manuscri. Haloã. tñ legit, Idẽ in eo seruet ꝓ in eo cui directa.

Cõcor. gl. in ver. bo, tutorũ & curatorũ. ibi, & interdum maiori furioso, uel prodigo. i cle. de religio domi. c. quia cõtingit. ver. illi etiam. Filiꝰ quidoq; cogit patrẽ, & matrẽ,

Per fideicommis. Hoc refertur etiam ad libertatẽ, vt differat à casu sequenti.

Data sit. Id est relicta. & dic ab eodẽ hærede, vel a diuersis. sed vnus alteri succedens cæpit vtrumque debere: vt ĵ ad Treb. l. si res alij. §. seruus. & l. mulier. §. non est.

Eam Institutum.

Cogendum. Cui idem debet vtrumque, vel hæres vnum, fideicommissarius aliud: vt ĵ. ad Treb. l. cogi. §. fi. & facit in ea. l. §. fed & si seruo. & l. apud Iulianũ. §. Antistia. & l. pomponius. in prin.

Detur. Sic §. de test. tut. l. idem fiet.

Quo ad Infra e. l. curatorem contra. Solu. ibi dicit ex causa, quod soluit contrarium. Acc.

Caueatur. id est, caueat qui datur tutor, ꝙ conseruabit hæreditatem ab hærede, & ꝙ bene eam custodiet ab eo. continetur enim hoc sub illa stip. rem pup. sal. fore. Vel dic, quod hæres cauere debet de hæreditate illa nõ diminuẽda, & nõ deuastanda. arg. ĵ. de priuileg. credit. l. si creditores: & not. §. q satisd. cog. l. inter oẽs. Vel dic, ꝙ hæres idemq; nunc patronus debet cauere rem pupilli salua fore restituta hæreditate: quia tunc **datuo expulso, iste est legitimus tutor: vt ĵ. dicit. Azo.**

Exigatur. Vt §. tit. 1. l. legitimos. Azo.

Quod in ipso fuit. Quia noluit adire, nisi coactus. Accurs.

Et ius quidem. Scilicet vt sit liberti tutor legitimus restituta hereditate: & sic non videtur obstare, supra de legiti. tut. l. 1. §. interdum. autem. quia hic de alio iure liberti ꝙ retinet patronus dicitur: ibi de alio, quod amittit. præterea loquitur ibi in seruo hæredis, hic in seruo testatoris: nam in seruo hæredis nõ potest loqui, infra ad Trebell. l. cogi. §. sed & si seruo. sed secũdũ hoc obstabit supra de legiti. tute. l. 3. ibi planè si fortè ex Rubriano &c. sed dico aliud esse, cum quis vult seruum priuare libertate se absentando, vel latitando: & sic peruenit ad libertatem ex Senatusconsulto Rubriano, vel Vinciano: quo casu loquũtur illæ leges: aliud cũ cessat adire hæreditatem: & ita per consequens vult seruos priuare libertate. quo casu loquitur hic, Azo.

* Ant. Augustẽ. en ẽdatio. l. 1. ca. 9 putat hæc sic eo iungenda esse, vt sũt hic à nobis cõstꝛcta. tu illa videto.

1 Definit. vt Instit. quibus modis tute. fi. in princip.

* Sic in P. Fl. Haloã. tamẽ scripsit, tutor dãdus est.

Minoribus. Vigintiquinque annis, vt C. de ijs qui veniam ætat. impetrauerunt. l. fi.

Desiderantibus. Non autem inuitis: vt Instit. de curato. §. item inuiti.

Pro vinculo. Quia non satisdat. vt institution. de satisdatione tutor. §. item, potest tamen se excusare eo, quod fuit tutor: vt Institut. de excusa. tuto §. qui tutelam. secus in liberto: vt C. de excusat. tut. l. libertos.

Libertus. Libertus cogitur esse tutor filiorum patroni, illorum s. qui possunt habere iura patronatus. Viu.

Sperare. sunt quidam qui non sperant: vt quando ex necessitate manumisit: vt ĵ. de excusa. tut l. nequaquam & alij: vt §. de libe agnoscendis. l. si quis à liberis §. si quis a libertis. & facit C. de exculatio. tutorũ. l. libertos.

Nomnem. §. Si tutor abest causa reipublicandi omnia agendo, datur alius in locum eius interim: nec absens præiudicat is desinit esse tutor.

In omnem rem. Facit supra de tute. l. quæsitum. & supra eo. l. curator.

Ec ille. Omnibus. Nota quòd post acceptam

tutelam pauci deserunt,& eorũ qui deserunt:alij prot fus,alij ad tempus deserunt,quod dic per exempla: vt notatur:ſ.de minoribus. l. verum. §. ex facto. ſi ergo hoc reſponſum intelligas in ijs,qui prorſus deſerunt, non refertur ad principium legis,hęc dictio quod,ſed ad legẽ præcedentẽ: ſi autem ad alios q ad tempus, tunc ad totum refertur, & hæc ſecunda eſt veritas. & facit infra de tutelis & ration. diſtrahendis. l.ſi tutor reip & j. de excuſatione tutorum. l. & non tantum. & l.præcedenti. in fin. & l. ſequenti.

I qui.

Ille ſeruus, qui litigat de ſtatu ſuo,poteſt habere tutorem.

Ei qui de ſtatu.

Sed nonne debuit quæſtio ſtatus in tẽp' pubertatis deferri.vt j.de Carbo.edi. l.3.§.fi. Reſpon.hoc expedit pupillo, vt in prædicta.l.§ duæ. Azo.

Teneat datio.Scilicet vſque ad puber tatem:vt j.eodem l curatorem. & ſi liber non eſt,vſque ad finem cauſæ: vt notatur C. qui dari tutores poſſunt. l. 1. Azo. & nota tacitã intelligi cõditionẽ. ſic & ſupra de tutelis. l. furioſus. & ſupra de teſta.tut.l.iure noſtro.§.fi.& l. ſi quis ſub conditione. ſub expreſſa nõ poteſt: vt j.de regulis iuris. l. actus.

N dando.

Quando iudex dat tutorem debet inquirere in perſonã eius,vtrum ſit bou⁹, vel malus: etiam ſi tutor dandus ſit Senator. Viu.

In dando. Ex inquiſitione: in qua quatuor attẽdenda ſunt:vt ſ. de confir. tut.l.naturali.§.3.& quinto : vt j.eodẽ l. fcire.§. cũ reliquis.

Senator.ſic ſupra de procur. l.minor. §.is qui.& facit j.de excuſa.tuto. l.ſpadonem.§.ſcire.

XVII.

Bi. I, qui de ſtatu ſuo litigat tutorem dari poſſe Pomponius ſcribit, & verum eſt: vt ita demum teneat datio, ſi liber eſt.

XVIII.

N dando tutore ex inquiſitione: & in eum inquiritur, qui Senator eſt: & ita Seuerus reſcripſit.

Quando rectores non ſunt in ciuitate, tutoris datio remaneat apud ordinem decurionum. Bar.

XIX.

Bi abſunt ij, qui tutores dare poſſunt decuriones dare iubentur tutores, dummodo maior pars conueniat, vbi non eſt dubium, quin vnum ex ſe dare poſſint. Magiſtratus municipalis collegam ſuũ quin dare tutorem poſsit, non dubium eſt.

Ventri non datur tutor, ſed curator. Bar.

XX.

Entri tutor a magiſtratibus populi Roma. dari non poteſt: curator poteſt. nam de curatore conſtituendo edicto comprehenſum eſt. Curatorem habenti quo minus alius curator detur, regula iuris non eſt impedimento.

Bi.

Si magiſtratus, qui debent dare tutores,ſunt abſentes:decuriones poſſunt dare tutorem etiam vnum ex ſe: ſi ſunt præſentes magiſtratus, ipſi dabunt, & vnus poteſt dare alium. Viu.

Dare poſſunt. Puta magiſtratus.

Maior pars. Præſertim cum duæ partes adſint: vt ſupra quod cuiuſq; vniuer.l. nulli.& l.planè. Item dic maior numero perſonarũ, vel ætate,vel dignitate, vel authoritate: vt ſ. de pac.l. maiorẽ. Item facit j. de reg. iur. l. aliud.§. refertur. & j.ad munici.l. quod maior. H.

Vnum ex ſe. Et ipſum etiam magiſtratum: vt j.tit. 1. l. decreto.

Nõ dubium eſt. Imò certũ eſt,quòd non poteſt: & ponitur, quin, pro quòd non : nam implicat in ſe negationem, & eſt ratio : quia non eſt ſubditus iuriſdictioni dantis : vt ſupra eodem. l. ius dandi. & infrà. de manumi.l. apud. & de manu.vin. l. apud.§.apud. Vel dic qđ ſatis poteſt hoc concedi, cũ in hoc vnus alteri conſentit : vt ſupra, de iuriſdict. omniũ iud. l.eſt receptum,& ſecundum hoc ponitur quin,pro quòd: & caue: quia hoc fit in defectum præſidis, vel iuſſu eius : non aliter: vt j.eod. l.diuus.in fi.vel quã do ſubſtantia pupilli eſt parua: vt Inſti. de Atti.tu.§.pen.

Entri. Edicto. Scilicet facto de ventre in poſſeſſionem mittẽdo:cuius verba non habemus, ſed ſententia eſt j. de ventre in poſſeſſ. mit.l. j.§.quoties.& §.mulier.& §. eligitur, & j de ſuſpect.tut. l.3. §.non tantũ, & §. ſi curator ventri. & j. tit.2.l.inter bonorũ. & de eo qui pro tut. l.1.§.ſi quis.

Regula. Vt illa quæ vetat tutorem dari habẽti : vt Inſt. de cur. §. interdum. vel vlla alia : ted tamen cauſa cognitæ hoc fit vt C. qui dat. tuto.poſſunt. l.curator.& no. quod hæc eſt vna differentia inter tut.& curatorẽ,alia eſt in principio. huius l.& j. de appell.l.cum in vna.§. 1.alia quia curator nõ datur teſtamẽto. Itẽ quinta:quia non datur inuito,niſi ad lites: vt Inſti.de cura. §. ſed curator. & §. item inuiti. & ſ. de tutel l.qui habet. §. ſi pupillus. Sexta, Inſti.qui da. tu poſ. §.certè & Inſtit. de excu.tuto. §. datus. Itẽ alia, quia tutor alius eſt teſtamentarius, alius legitimus, alius datiuus: curator vero tantũ datiuus:niſi furioſo : vt Inſtit. de cura. §. item furioſi. Item tutor ſoli pupillo datur:vt j.eod. l. Sciæ. curator pupillo & alijs.

Huiuſmodi ſponſiones verã, & germanã interpretationẽ ex verſiõe Ant. Auguſtini ſubſignẽ huius ogis. cap. 21. pagin. 1383. id eſt ſcire oportet.

Cire.

Mulieres non poſſunt eſſe curatrices. Item ſi mulier inſtituit filios ſuos hĩdes ſub hac conditione, ſi emãcipetur à patre, & ſint emãcipati, ſicque habeãt hæreditatẽ patris, non dabitur eis exiſtentibus puberibus dictus pater curator. nam & ſi pater Inſtituens filium iuſſit, quod nõ habeat Titium tutorẽ: non poterit d.ctum Titium habere tutorẽ. Item dicit, qđ illi qui ſunt in ambaſiata, non debent dari tutores etiã ab Imperatore. Item dicit qđ magiſtratus dãs tutorem debet inquirere vtrũ tutor dandus bonos habeat mores : & tunc debet eum dare, & nõ aliàs. Itẽ non debet illũ dare qui offert ſe ad tutelã, vel etiam offert pretiũ, vt ſit tutor.

Scire. Hæc lex eſt Græca, & multi non habent.

Non creabunt. Vt j. de reg. iur. l. 2. Sed quid in matre & auia? Reſponde vt in Auth. vt ſine prohi. mat. debt. §. 1.collat 7.

Alia via. No. Similia, vt ſup. de iurã. ſactio. l. cum hi §. ſi cum iis.

Epitimia. Id eſt. voluntate teſtatoris.

Non pertinet. Et

* Manente epitimia,i. exiſtimatiõe ei⁹ ſalua : quẽadmodũ interp tatur Anto. Aug. l. ſingul. ad Modeſtinum.

Imò manẽte epitimia.i. exiſtimatione eius ſalua.

Tutor & curator qualiter differant

Mulieres non poſſunt eſſe curatrices. Fallit hodie in matre, & auia: vt in authen. matri, & auię. C. quando mul.tute. offi.fung. poteſt. Bar.

Cire oportet magiſtratus, quòd curatrices minoribus mulieres non creabunt.

Cum quid vna via prohibetur alia non debet eſſe permiſſum Bar.

Si mater ſub hac conditione ſcripſerit filios hę redes, Si ſoluti patris teſtate fuerint:ſolutis his, & propter hoc hæredibus, ipſe pater curator creari non poterit, etiam ſi voluerit: vt non alia via hoc quod noluit teſtatrix, fiat: & hoc ita à diuo Seuero promulgatum eſt. Sed & ſi quis à parentibus prohibitus fuerit tutor eſſe, hunc neque creari oportet: & ſi creatus ſit, nec recuſauerit: prohiberi eum eſſe tutorem, manente epitimia.

Abſens cauſa Reipubl. non debet dari tutor: & ſi tutor datur ex inquiſitione, inquiritur de moribus dandi: nec debet dari ille, qui ſe ingerit. Bartolus.

Eos, qui in legatione ſunt, non creant tutores vel curatores magiſtratꝰ: quia per id tps, quo in legatione ſunt, periculum ad eos nõ ꝓtinet. Si ꝑfectoriũ hominem in legatione exiſtentem Romanus Princeps dederit tutorem,dimittetur. Cũ reliquis oportet magiſtratum & mores creandorum inueſtigare. Neque enim facultas,neq; dignitas ita ſufficiens eſt ad fidem, vt bona electio, vel voluntas, & benigni mores. Semper autem mixtè hoc obſeruẽ: magiſtratus, nec creent eos, qui ſeipſos volunt ingerere, vt creentur : quique pecuniã dant. hos. n. & pœnę obnoxios eſſe lege promulgatum eſt.

XXII.

Ai ſi μὴ βελδταὶ ϐελδτῶν πολιτῶν χειροτονῶται ἐπίτροποι, ὥσπερ καὶ βουλδταὶ, τοῖς μὴ ἐκ βελδτῶν.

Nobiles poſſunt eſſe tutores popularium, & econuerſo. Bartolus.

T qui non ſunt conſiliarij; vel Senatores, conſiliariorum, vel Senatorum filijs tutores creantur: ſicut & conſiliarij, vel Senatores, ijs qui non ſunt ex conſiliarijs, vel Senatoribus.

XXIII.

Imul plures tutores dari poſſunt.

Si idoneus tutor in ciuitate non reperitur, perquiritur in circumſtantibus ciuitatibus. Bartolus.

XXIIII.

Iui Marcus, & Verus Cornelio Proculo. Si quando deſunt in ciuitate, ex qua pupilli oriundi ſunt, qui idonei videantur eſſe tutores: officium ſit magiſtratuum inquirere ex vicinis ciuitatibus honeſtiſsimum quemque, & nomina præſidi prouinciæ mittere : non ipſos arbitrium dandi ſibi vendicare.

Curator datus impuberi, durat vſque ad pubertatem. Bartolus.

Reſponſorum.

XXV.

curator interim datur:vt ſup. eod. l. in oẽm. poteſt & ipſe agere interim pro pupillo,vt inf. de legationi.l.ſi abſenti. §. 1.licet non pro alijs:vt & eo.tit.l.Paulus. in fin.

Benigni. ſic j. de verb.ob.l.ſi quis ſtipulatus. in fi.

Ingerere. Niſi ſint idonei : vt infra de fal. l. vxori. §. 1. & facit ſ. de procurato. l. quæ omnia. §.1.

T qui.

Illi etiã qui non ſunt conſiliarij principiũ,poſſunt dari tutores filijs conſiliariorum, & econtra. Viu.

Conſiliarij. id eſt Senatores, ſic dicti : quia eorum cõſilio vtitur princeps : vt C.de leg. & conſtit. l humanum. dic ergo qđ Senator põt eſſe tutor filio priuati, & priuat' filio Senatoris. ad qđ j. de excuſat.tut. l ſpadonem.§.ſcire,in ſi lentiarijs ſecus : vt C.de excu tut.l. fin.

Imul. Dari poſſunt. A iudice: vt faciat ad titulum. Item à lege.vtſ titu. 1.l. ſi plures. & à teſtatore : vt de teſta. tu.l.ſi quis ſub conditione. §. planè.

Iui Marcus & Verus &c.

Poteſtas Bononiæ non põt dare pupil. Bon. tutorem Mutinenſem : ẽt ſi ille Mutinẽſis, eſt idoneus. & etiã ſi in Bononia non ſunt idonei ſed debet nomen Mutinen. prædicti ſcribere præſidi prouin. & ipſe dabit eum. Vi.

Vendicare. Sed quid ſi eos dederit, & ipſi conſenſerint decreto? vi letur valere datio: vt ſup. de iur.om. iud.l. eſt receptũ,& ſ.eod.l. vbi §.ſi. ſm vnum intellectum.& facit j. de mune. & hono.l. vt gradatim.& C. de epiſ.& cler. l. in eccleſijs.& j. de excu. tut.

* Id eſt, quia non ſunt decuriones,decurionum liberis tutores creantur,quẽad modũ decuriones quoq; nõ decurionum liberis. Anto. Aug. lib. ſingul. ad Modeſt. Princeps Senatorio ordine ſit, vtà Senatore ordinem habeat.

† Debent ergo dari tutores de ciuitate, vñ pupilli ſunt oriũdi,ſi inueniantur idonei, & ẽt debẽt ordinari in eccleſijs, q ſũt d loco eccleſiæ cõcu. huic d. ca. hor tamur, & c. bonæ memoriæ. 2. eum gl. ſu per verſic. alienũ, cx. de poſtul. prælator.

Supra admonuimus in P. Fl. vbi tu vindicare ſcripſit eẽ pro vendicare, & vindicatio ꝓ vendicatione.

tut.l.illud.aliud obseruatur in dato testamento: vt ſ. de testam.tut. l.quæro. Hug.

a Cvratorem. Ex causa, vt quia tutor est absens: vt ſ.eo.l.in omnem.

Perseuerare. vt & C.quando tu.vel cur. esse desi. l.1.& no. quia dixit ex causa: aliud est ſi detur ad cām: quia tūc finita causa finitur cur. vt Institutionibus, de autho. tuto §.fi.& ſ. eod.l. ſi impuberi. circa prin. ibi, qui tutelā

Marcus Antoninꝰ phūs primò conſtituit, vt oēs adulti curatores ac ciperent nō reddi tis cauſis, cum ante nō niſi ex l. Lectoria. vel ꝓpter laſciuiam vel pp de mētiā darent. auth. Capitoliū.

Quali vē litioni decretū iudicis inter poſitū cū eſſet donatio, nullū eſt, vide q̄ no. Bal. in rubr. q admit. ad bon. poſſ. C. & eiuſdē col. 3.

teneāt &c. quę ſunt cōtra. ſi autē detur ſimpliciter, ad omnes cauſas dari vide tur: vt ſup. de tutel. l. qui habet. §. fi. & facit ſ. eod. l. curator. Item facit ĵ. de adminiſtra. tut. l. quoties §. conſtat. & ſupra de pecul. eo. tempore. Accur.

Eiæ. Decreto.

Expreſſo errore in decreto: aliàs ſecus: vt ĵ quæ ſentē. ſine appe. reſcin. l. 1. §. vet. 2. & C. qñ prouoca. nō eſt neceſſe. l. 1. & 2. Hug.

Neceſſariam. Quia decretum continet impoſſibile. vt ĵ q̄ ſent. ſine appel. l. 1. Azo. & facit ĵ. de vulg. ſubſtit. l. in pupillari. & inſ. de codi. & demon. l. pater. §. conditionum, & infra de excu. tut. l. qui teſtamento. & de bo. libe. l. ſi filius. §. cū filius. & infra de eo qui pro tuto. l. 1. §. ſi quis quaſi. & inf. de coll. bo. l. ſi filius emancipatus. & C. de petit. hære. l. ſi putans. Accur.

Vpillo. Aliquis pu. habet bona Romæ, & ī prouin. magiſtratus Rom. dabūt ei ru. qui adminiſtret bona Romæ conſtituta: & magiſtratus prouinciales dabūt ei ꝓ alijs. Itē dicit, q̄ libertini debent habere tu. libertinos, & non ingenuos. ſi tamē ingenuꝰ datus ſe nō excuſet, tenet.

Prætor. ſcilicet tutorem dare poteſt.

Prouincialium. i. rerum, quæ ſunt in prouincia.

Præſes. Facit C. vbi pe. tuto. l. 1. & inf. de excuſat. tut. l. illud. & l. iuris peritos. §. cum oriundus.

Excuſauerit. Quod potuit eo ipſo, ꝙ eſt ingenuus: vt C. de excu. tut. l. 3. niſi ſit patronus: vt ſ. de tu. l. patronus. & facit ĵ. de excu. tu. l. cū ex oratione.

Romanius. Quidā Romanius Appulꝰ cum eſſet magiſtratus, dedit tu. pu. nec exegit ſatisdationem rē pu. ſal. fo. finito poſtea officio dicti Romanij Appuli Magiſtratus qui ei ſucceſſit in officio, nominauit dictū Romanū tutorē dicto pu. ipſe excuſabat ſe hac rōne, quia cū ipſe dediſſet tut. eidē pupillo non exacta ſatisdatione: vt dictū eſt, poſſet eſſe, quod teneretur ꝓp hoc pupillo tutore non exiſtente ſoluendo. Itē ſi ipſe daretur, iterum obligaretur eidē pup. & ſic duplex periculum ſuſtineret in eadē tutela: quod eſſe non dēt, vt dicebat: certè non valet eius excuſatio. Viu.

Romanius. Nam nec ipſe fideiuſſor, nec magiſtatus computat tale onus in numero trium tutelarum: vt ſup. de ritu. nup. l. ſi quis tutor. §. 1.

Ipſe. ſ. Appulus.

Ne in vna. Hæc eſt eius allegatio.

Decreuit. Hic incipit reſpondere.

Detentus eſt. Ille Appulus.

I peregrè. A. Tu ſcis q̄d tutor. ex quo ſciunt ſe datos, debent ſe excuſare: certè ad hoc vt ſciant ſe datos. ſicq; adminiſtrent, aut ſe excuſent magiſtratus debent eis notum facere intra triginta dies ex quo dati fuerunt. Viu.

Si peregre. Id eſt, ablentes ſint tutores dati à præſide renunciante magiſtratu.

Magiſtratibus. Magiſtratus defert nomina creandorū præſidi, non autē ip ſe dat niſi iuſſu p̄ſidū. vt ſ. eod. l. diuus. & l. ius dandi. Item magiſtratus poſt datione ñ nūciat dato tutori intra trigīta dies: nam ex tunc currunt tpa excuſationis. l. dierum. vt hic, & ĵ. de excuſ. tu. l. ſcire. §. quinquaginta. & §. oportet. potuit enim dari etiam abſens: vt ſ. eo. l. illud.

Magiſtratus iuſſu p̄ſidū dat tutores.

Fiat. ſ. tutoribus abſentibus.

XXVI.

Vratorem impuberi datum quacunq; ex cā, perſeuerare ī diē pubertatis in eadem cura reſpondi. ergo poſt pubertatem aliū curatorem ſibi petere debebit.

Si tutor datur tanquam impuberi qui non eſt, non valet datio. Bar.

XXIX.

Omanius Appulus à iudice appellauerat, dicens ſe non debuiſſe dari in tutela collegam ei, quem ipſe cum magiſtratus eſſet nominaſſet ſuo periculo: ne in vna tutela duplex periculū ſuſtineret. Decreuit Imperator, poſſe quem & fideiuſſorem pro tutore eſſe, & nihilo minus tutorem dari. Itaq; detentus eſt in tutela.

Tutoribus datis debet per iudicem intra xxx. dies nunciari. Bar.

XXIX.

Peregrè agant, q̄ tutores vel curatores dati ſunt: vt intra diē trigeſimum notum his à magiſtratibus fiat, Diuus Marcus reſcripſit.

In P.Fl. non eſt, vel curatores.

TITVLVS VI.

QVI PETANT

Mater tenetur filijs impuberibus petere tutores & curatores, non adultis. Bar.

I.

Matris ſolicitudo in petēdis filio tutoribus non etiam curatoribus obſeruāda: niſi quo caſu impuberi curator petendus eſt.

II.

Pupillis petendi tutor. ſunt à matre aliàs priuatur ſucceſſione, & à libertis, qui aliàs puniuntur, & alij agnati vel cognati poſſunt hoc facere. ſed ſi neglexerint, non puniuntur, hoc dicit cum princ. l. ſeq. Bartolus.

III.

Inuus Seuerus Vlpio Ruffino Omnē me rationem adhibere ſubueniēdis pupillis, cum ad curā publicam pertineat, liquere omnibus volo. & ideo mater, quæ vel non petierit tutores idoneos filiis ſuis, vel prioribus excuſatis relictiſve, non confeſtim aliorum nomina dederit: ius non habeat vindicandorum ſibi bonorum inteſtatorum filiorum. (Sed & apud Paulum libro ſeptimo ita reſponſum eſt.)

In P. Fl. hoc caput nō eſt diſtinctū à precedenti, ſed cōnexū eſt ei in hūc modum, Cuius verba inſeruimus: Diuus Seuerus Cuſpio Ruffino &c. quidā ex P. Fl. legit Vlpio Ruffino.

Hæc q̄ parenthęſi clauſa ſunt non habentur in P. F.

Huius reſpōſi verā & germanā interpretationē exverſione Ant. Auguſtini q̄re ſub finē huius operis, capi. 2. pag. 1384.

Inepta titulorum ordinatio: cum hic titulus debuerit præcedere præcedentem titulum.

Matris. Mortuus eſt maritus Titiæ, & reliquit filiū impuberē, certè illa Titia mater debet petere tutorē eidē impuberi, & etiam curatorem, ſi neceſſarius eſt. ſi autem eſſet adultus ille filiꝰ non teneretur ei petere curatorē: ſcias etiam quòd quidā ſunt, qui poſſunt dicto impuberi petere tutorem: nō tñ tenentur: quos nominat lex ſequens. reliquas leges vide per teipſum. Viu.

Huius reſpōſi verā & germanā interpretationē ex verſione Ant. Auguſtini q̄re ſub finē huius operis, ca. 2. pa. 1383. l. ſi mino. res.

Tutoribus, Vt C. eo. l. matris pietas.

Quo caſu. Vt & ſ. tit. 1. l. curator. & l. in omnē. & ſ. de teſta. tute. l. 4. & de tute. l. 3. §. 1. & l. ſolet. & ĵ. de excuſat. tut. l. diuus. §. pen. & Inſti. de excuſa tut. §. item qui. & C. in quib. calib. tuto: habent. tut. dar. l. 1. & 2. Azo. & ĵ. ad Tertu. l. 2. §. quid ſi curatores. Accur.

I minores. Hæc lex ex Græco tranſlata eſt in Latinum.

Defen ſores. Id eſt tutores vel curatores.

Propter ætatem. Quia pupilli ſunt.

Ex electione. Id eſt, ſponte: & ſub audi alij ex neceſſitate: & hoc ſubiicit, ſunt autem, &c. non enim eſt dicendum, quod affines & amici ex neceſſitate hoc faciāt, vel nec etiam cognati: nec obſt. C. de legi. hęred l. ſciant. quia illud intellige in agnatis & in illis qui bus defertur legitima hæreditas ab inteſtato: vt ipſi habeant neceſſe petere, ſicut & mater & liberti, nam non ꝓt dici, ꝙ ſoli matri, & libertꝰ imponatur hæc neceſſitas: vt d. l. ſciant. & ĵ. ad Tertull. l. 2. §. quid ſi nepotibus, vbi de auia dicitur, ſed hodie in cognatis videtur idem ꝙ in agnatis: vt in Authen. de hær. ab intеſta. §. ex his. col. 9. & tamen proximio rem dic ꝑdere, non ſequentes: vt ĵ. ad Tertyll. l. 2. §. fi.

Iuus. Omnem. Quidam non habent p cedentia, ſed hic incipit l. diuꝰ Pius, &c. & totum eſt interpretatio Græca, Accur.

Filiorū. Infrà ad Tert. l. 2 §. ſi mater.

Dic tamen verū quo ad inteſtati ſucceſſionē, nō quoad alia ſecundum. Bar. poſt gl. in l. cū ita. §. fi. ver. an vero hodie. ĵ. de leg. 2.

Tutoribus non etiam curatoribus obſeruāda: niſi quo caſu impuberi curator petendus eſt.

II.

Ἂν οἱ φίλικες μὴ ἔχωσι τὸν ἐκ τῶν νόμων κηδεμόνας, ἐὰν μὲν ἐπιτρόπων δέωνται διὰ τὴν ἡλικίαν, δύνανται αἰτῆσαι αὐτοῖς ἐπιτρόπους καταστῆναι οἵ τε δημόται, καὶ οἱ κατ' ἐπισκοπὴν οἰκεῖοι γονέων ἀρρένων τῶν θηλειῶν δύνανται καὶ φίλει τῶν γονέων, καὶ πρόφασις αὐτῶν παίδων τοῦτο αἰτῆσαι οἱ μὲν ἐν ἄλλοι ἐκ προαιρέσεως αὐτῶν ἐπιτρόπους εἰσὶ δὲ τίνες οἷς ἐπαναγκὲς ἐστιν, αὐτῶν ἐπιτρόπους. οἷον μήτηρ, καὶ ἐπελεύθεροι. ἐκ τούτων γὰρ ἡ μὲν ζημιοῦνται οἱ δὲ μὴ κολάζονται. ἐὰν μὴ αἰτήσωσι τῶν ἐκ τῶν νόμων κηδεμόνας· ἡ μὲν γὰρ μήτηρ ἐξελαύνεται τῆς τῶν παίδων νεμομένης κληρονομίας, ὡς ἔσα ἀναξία λαβεῖν κλήρων νόμιμον, μὴ φροντίσασα αὐτῶν κατασταθῆναι ἐπίτροπον, καὶ ἐ μόνον ἐὰν μὴ αἰτήσῃ, ἀλλὰ καὶ ὃν ἂν αἱρῆσιν, ὅσας χάριν αἰτήσῃ. τὸν ἀφεθῆναι δυνάμενον εἰ τὰ ἀφεθέντος αὐτῷ καὶ ἀποβληθέντος, ἄλλον μὴ αἰτήσῃ πάλιν. ἢ ἐξεπίτηδες κακῶς αἰτῆσι. ἀπελεύθεροι δὲ, ἐκ τούτων τῶν αἰτιῶν κατηγορηθέντες, ἐὰν τοῦ ἡγεμένος κολάζονται, ἐπισκεφῶς, ἐὰν φαίνωνται, ἢ διὰ ἀμέλειαν, ἢ διὰ κακίαν μὴ ἠτηκότες. τὰ δὲ περὶ τῆς μήτρος προειρημένα δηλῶν ταῦ ἐν ἐπιστολῇ Σεβίρᾳ. ἧς τὰ ῥήματα ὑποτετάχαμεν.

Pupillis petendi tutor. ſunt à matre aliàs priuatur ſucceſſione, & à libertis, qui aliàs puniuntur, & alij agnati vel cognati poſſunt hoc facere. ſed ſi neglexerint, non puniuntur, hoc dicit cum princ. l. ſeq. Bartolus.

III.

Inuus * Seuerus Vlpio Ruffino Omnē me rationem adhibere ſubueniēdis pupillis, cum ad curā publicam pertineat, liquere omnibus volo. & ideo mater, quæ vel non petierit tutores idoneos filiis ſuis, vel prioribus excuſatis relictiſve, non conſeſtim aliorum nomina dederit: ius non habeat vindicandorum ſibi bonorum inteſtatorum filiorum. (Sed & apud Paulum libro ſeptimo ita reſponſum eſt.)

Ἂν μέν τοι τὶς ἢ δανειστὴς, ἢ legatarios ἢ ἄλλως ἀναγκαίαν ἔχῃ πρὸς τὸν ὀρφανὸν σύσασιν αὐτὸς μὲν ὁ αἰτήσει ἐπίτροπον τῷ ὀρφανῷ, ἀλλὰ τὶς αὐτῶν δυναμένοις, ἀξιόσει αἰτήσας, ἢ ἐὰν ἄτοι ἀποκυήσῃ σὺ τότε προσελθὼν τῷ ὑγιεμένῳ. αὐτῷ τοῦτο ἐρεῖ, ἵνα καταστάθῃ τος ἐπίτροπος νομίμῳ ἢ πρὸς τὸν ὀρφανὸν γένηται σίσεως, ταῦτα μὲν περὶ ἐπιτρόπων, καὶ ῥάτορας δὲ, ἑαυτοῖς αἰτήσουν οἱ φίλικες. Ἐὰν μὲν παρῶσι, δ' ἑαυτῶν, ἐὰν δὲ ἀποδημῇ τὶς αὐτῶν αἰτήσει διὰ φροντιστὴ. εἰδὲ ἄλλος αἰτήσαι κυράτορα δικάσαι τῷ φίλικι, ἐξῆ τίθη, καὶ Οὐλπιανὸς ὁ ῥαῖστος, ὅτως γράφει, ὡς δέον ἄλλον αὐτῷ μὴ αἰτεῖν, ἀλλὰ αὐτὸν ἑαυτῷ.

Legiti-

In P. Fl. hoc caput nō eſt diſtinctū à precedenti, ſed cōnexū eſt ei in hūc modum, Cuius verba inſeruimus: Diuus Seuerus Cuſpio Ruffino &c. quidā ex P. Fl. legit Vlpio Ruffino.

Hæc q̄ parenthęſi clauſa ſunt non habentur in P. F.

Huius reſpōſi verā & germanā interpretationē exverſione Ant. Auguſtini q̄re ſub finē huius operis, capi. 2. pag. 1384.

a Legitimo. Id est, legitimè, vel dic etiã datiuum dici legitimũ, arg. ĩ. de verbo. sign. l. lege, & facit C. eo. l. filius.

b Minores Pupilli & adulti. sic accipitur minores. s. in prin. huius l. Accur.

c Per procuratorẽ. Si habet tutorẽ vel curatorem aliquẽ. dic eius authoritate constitutũ: vt C. de procur. l. neq; nam datur curator habẽti tutorem: vt s. de tut. l. tiolet. & habenti curatorẽ: vt s. titu. l. l. ventris. Sed quid si non habet tutorem vel curatorẽ, cuius authoritate ordinetur? Resp. petet per se. sed qui dã dicũt qđ lex illa neq; loquitur quãdo constituitur procurator ad aliquam cãm ordinarie agẽdã, non ad vsũ factũ: vt hic, nã & ipse minor in hoc habet legitima personã, vt hic dicit. Ac.

d Sibiipsi Ergo infanti non põt dari: vt s. de tut. l. qui habet. §. si pupillus. & facit ĩ l. prox.

e Vratorem. Videri Vt s. proxi. respond. Sed cõtra s. de procu. l. mutus. §. is qui sed dic vt no. s. de tuto. l. qui habet. §. 1.

f Eum. Scilicet tutorem.

g Qui petit. Scilicet curatorem. Acc.

h Iudicium. Id est, petitionem & facit C. q admitti ad bono posl. l. bonorum.

i Debere. C. si mater indẽni. primo. l. fi. contra. Sol. illud in petitiõe tutoris, quod ex necessitate facit: hoc curatoris, quod nõ ex necessitate: vt sup. l. 1.

k Vi qualitercunque. Non habent. Vt ĩ. titul. 1. l. tutores §. qui se. quæ est cõtra Solu. ibi gessit: hic nõ. Item ibi nõ erat tutor: hic erat: sed excusationem habebat.

l Et hoc quoq; caput in P. F. connexũ est superiori: estq; Δεμάτιον capitis secundi.

Qui litigaturus est cum pupillo, non debet ipse petere tutorem, sed alijs nunciare: quibus negligentibus iudici debet referri. Bar.

Si quidem aliquis vel fœnerator, vel legatarius vel alius necessariam habeat aduersus pupillum persecutionem: ipse quidem non petet tutorem pupillo, sed eos qui petere possunt, rogabit petere: vel si hi neglexerint: tunc accedens ad præsidem hoc ipsum dicet: vt constituto tutore legitimo, ea aduersus pupillum moueatur ꝓsecutio. Hæc quidem de tutorib.

Minores petunt sibi curatores per se, vel per procuratorem. Bar.

Curatores autem minores sibiipsis petent: siquidem adfuerint, per seipsos: si autem abfuerit aliquis eorum, petet per procuratorem. An autem alius petere curatorem possit minori, quæsitum est. Et Vlpianus egregiè ita scribit: non decere alium ei petere, sed ipsum sibiipsi, & apud Paulum libro nono respõsorum ita relatum est.

Tutor non potest petere curatorem pupillo, & qui legitimè non petierit tutorem. pro non legitimo habetur. Bar.

III.

Vratorem ignorante, nec mandãte pupilla non rectè ei à tutore petitum videri: periculumq; eorum, quæ curator non iure datus gessisset, non sine ratione eum, qui petit, cogendum agnoscere. Et alia parte eiusdem libri ita respondit: si matris iudicium princeps secutus, curatores filiæ eius dederit: periculum administrationis eorum eam respicere debere.

Οἱ ὑπὸ οὖν ἀφειθέντες δὲ excusationes τῆς ἐπιτροπῆς, ἀνάγκλω οὐκ ἔχουσιν αἰτεῖν τοὺς ὀρφανοὺς ἐπιτροπὸν ὡς φησὶ Σεβῆρος καὶ Αντωνίνε διάταξις.

Remotus à tutela non tenetur alium petere. Bar.

V.

Vi qualitercunque dimissi sunt per excusationem à tutela, necesse non habent petere pupillis tutorem, vt ait Seueri & Antonini constitutio.

Nota quòd decuriones possunt dare aliquem iudicem tutorem. Bart.

VI.

Ecreto decurionum & ipsum magistratum curatorem dari potuisse respondi.

Mater, quæ tuterem non petijt confirmari, vel in locum excusati aliũ dari, cũ alius nõ supereſſet: perdit successionem filij: non id quod ei debetur ex testamento mariti, nec sibi imputatur, si vt suspectum non petijt remouerit. Bar.

VII.

Redendum est, & eam matrem constitutione contineri, quæ à patre non legitimè tutores testamento, vel codicillis datos filiis impuberibus, nõ postulabit decreto confirmari. Sin autem pluribus tutoribus idoneis datis, vnus eorum vel decesſit, vel temporalem excusationem accepit: mater, quæ propterea in locum eius alium non petit, quia numerus reliquorum administrationi tutelæ sufficiebat, incidit quidem in verba constitutionis, sed sententia ex cusatur. Sed si suspecto tutore pupilli ac cusato decretum erit, ei adiungi alios, mater eos quoq; petere debet: & si nõ petit, incidet in sanctam constitutionis. Hæc autem mater ab omni quidem bonorũ vendicatione inteſtatorũ filiorum repellitur. Si verò maritus ei fideicommiſſum à filio

a Ecreto. Et ipsum magistratum. Alias magistratuũ: alias magistratũ, & facit s. ti. 1. l. vbi. & no. qđ ad vltimã partẽ rubricæ respicit hic tex. Vel dic qđ de vltima gte nihil in nigro ponitur: sed C. vbi pe. tut. sic: & C. de rel. & sum. fu. & ale. lu. & nihil de vltima parte dicit.

Redendum. est. Confirmari. De hoc dic vt s. de confir. tut. l. 2.

b Excusatur. Contra ĩ. ad Tertul. l. 2. §. quid si non oẽs. Sol. hic reliqui suffi ciunt: vt hic. ibi nõ.

Ei adiungi alios. Quod fit quando tutor vinculo necessitudinis iungitur pupillo: vt ĩ. de iuspec. tut. l. si tutor. Accur.

In sententiã. Et erit eadẽ pœna: vt ĩ. de verb. sig. l. nominis. §. 1.

Bonorum. Sunt enim multæ vẽdicationes: vt petitio hæreditatis directa, & vtilis, & rei uendicatio ꝓ singulis, sed non repellitur à singulari fideicom. vt ĩ. prox. §.

c Filiorum. Si impubes moriatur: vt C. ad Tert. l. mater.

Huius resp. õis vetã & germanã interpretationem verſione Anto. Augustini. ẽ re sub ſ. nẽ huius operis, ca. 2. pag. 1382.

In P. F. hoc respõ sum non est separatũ à præcedẽtib: vt annotauit Anto. Augustinus. ad Modestinum.

a Ex alieno. Scilicet mariti, sic ergo non ob. C. de leg. hære. l. feriant. quia ibi excludit ab inteſtato. Sed contra allud §. C. ad Tertil. l. omnem. Sed ibi magis delinquit mater: quia transit ad secunda vota: & ideo in substitutione punitur, vel fortè secus in simplici legato vel fideicõmiſſo, quã in substitutione vniuersali: vt ibi secũdum Azo. & & H. Tu dic, quod fuit relictum ĩ casu pubertatis, quid patet ꝑ cõditiões hic insertas, quo casu cessatũ à pœna erat, vt sup. proxi. dix. si ergo simpliciter est relictum, amittit. argu. ĩ. de excuſ. tu. l. amiciſſimos. Itẽ cõtra. ĩ. ad Sylla. l. ꝑ veneni. §. 1. Sed ibi dolus, hic negligentia. Item alio casu loquitur. Accurſ.

Virilis animi. Potest tamen, si vult: vt Iuſti. de iuſp. tu. §. consequens.

Ignorare. Secꝰ ãt si sciuit, nã & ꝓtor põt errare: vt ĩ. ad Tertyl. l. 2. §. non ſolũ. & §§. sequentib.

Iudicii. 1. vltima matris voluntas.

Eligendos. Ideſt, dandos: vt ĩ. tit. 1. l. Titium. §. à matre.

Sed inquisitio. Vt s. de confir. tut. l. 1.

reliquerit, cui mulier nõ petit tutorẽ, Si sine liberis decesſerit: vel sub hac cõditione, Si inteſtatus mortuus erit: fideicommiſsi petitio, q ex alieno iudicio descendit, non est perẽpta. Quæ autẽ suspectum tutorem non fecit, nec verbis nec sententia constitutionis in pœnam incidit: quòd eiuſmodi facta dijudicare, & æstimare, virilis animi est, & potest etiã delicta ignorare mr, satisq; est eam petijsse talem, qui inquisitione per prætorem habita idoneus apparuit: & ideo nec iudicium eius sufficit ad eligendos tutores: sed inquisitio fit, etiam si maximè in propria bona liberis suis teſtamento tutores dederit.

TITVLVS VII.

DE ADMINISTRATIONE TVTORVM, VEL CVRATORVM, ET EORVM QVI DATI VEL CONFIRMATI SINT.

Erere. Si tutor nolit administrare, prætor debet eũ ꝑcisè cogere. Sed qđ si ꝑtor eũ non cogat; certè nihilominus dimittit negotia suo ꝑiculo. Secundo dicit, tutor tenetur defẽdere pup. in iudicio. & vt benè defẽdere, siue ipsemet recipiat libellũ in sua persona, siue faciat recipere pu. & ipse authoritatẽ ꝑstet, & nõ cogit tutor satisdare de iudicato soluendo. si aũt pupillus est infans vel absens: tũ ipse tutor debet recipere libellũ. Quid in curatore adulti adultum defendente, certè actor habet electionẽ, cui det libellũ adulto præsente, si aũt esset absens, soli curatori dat libellum. Quid contra si tutor, vel curator pup. velint conuenire debitores pupillorũ, vel adultorũ, certè habent electionẽ tutor, vel curator, vtrũ ipsimet dent libellum, vel faciãt dare ꝑ pupilũ vel adultũ cum eorum authoritat. Vi.

Atquẽ. Pro ideſt: & dic ad gerendum accedere: nec contra infr. eo. l. ita autem. §. gessisse.

Extra ordinem. Ideſt, officio iudicis, & captis ꝑignoribus: vt Insti. de satisd. tut. §. pen. vel multa in dicta, seu banno: vt s. si quis ius dicen. non ob. l. vnica. in prin. & facit ĩ. de mun. & hono. l. si quis. & C. de ſuspec. tut. l. 3. & s. de ven. inspici. l. 1. §. quid ergo.

Tempora. Quæ sunt ĩ. de excu. tut. l. quinquaginta.

I.

Erere atque administrare tutelam, extra ordinẽ tutor cogi solet, Ex quo scit se tutorẽ datũ: si cesſet tutor, suo periculo cesſat. Id. n. à diuo Marco constitutũ est, q scit se tutorem datũ, nec excusationẽ (si quã habet) allegat intra tẽpora prætituta suo periculo cesſat.

Tutor potest defendere pupillũ per se, vel ei se defendẽti authorari, prout elegerit ipse sed curator potest defendere adultũ per se, vel ei defendenti authorari prout elegerit actor: Item tutor & curator possunt agere: vel agentibus authorari, prout ipse elegerint. h. d & est solemnis, & magistralis casus. Bart.

Sufficit tutoribus ad plenã defensionem, siue ipsi iudicium suscipiant, siue pupillus ipsis authoribus: nec cogẽdi sunt tutores cauere, vt defensores solent. Licentia igitur erit, vtrum malint ipsi suscipere iudicium, an pupillũ exhibere, vt ipsis authoribus iudiciũ suſcipiat: ita tñ, vt pro ijs, qui fari non possint,

b In quã tum l. ista innuitur tutorẽ cogi officio iudicis ad ministrare ex quo scit se datũ tutorẽ limitabis per text. ĩ l. 1. inf. rẽ pupilli saluam fore. vt s. procedat quòd hic dicit, postq; satisdedit & iurauit se bñ & vtiliter gesturũ, defensurumq; pupillum, postq; ei decretum administrationẽ: vt plenè p Ant. Corſ. in singu. suis versi. tutor inc. tutor debet in instrumento exprimer.

Vel

a Vel absint. Infrà ead. l. §. in absentibus.

b Suscipiãt. Proposita à tutoribus nomine pupillorũ querela. Hug.

c Authoritatem præstent. Pupillo in ius vocato, & se defendenti: vel ipse tutor conueniatur: vt sup. §. licẽtia. Accur.

Licentia. Videtur notari differentia inter pupillum, & adultum. vt primo casu sit electio ex parte minoris: vt §. licentia. secundo ex parte actoris, vt hic. Sed certè multo magis hic videt esse idẽ quod §. vnde dic, licentia est vocare adultum, si ipse velit respondere: nam & curator potest.

Vt ipse litem. Si curator vult. nam adultum potest exhibere, & authorari: vt sup. in pupillo dictum est.

Non denegari. Supra quãdo pars minoris conuenitur: nunc quando agit.

Ex persona sua. Idest, curatorio nomine tantũ: vt subijcit: & C. eod. l. debitoribus.

Prospectu. Idest, vt sic prospiciat officio suo. alias respectu.

Facientibus. Pupillis vel adultis, & facit ad hãc l. C. de bon. quæ liber. l. fi. §. 1. & §. sin autem secundo. & §. sinautem puerilis.

Iue tutor.

Titius creditor pupil. egit cõtra tu. eius: & condẽnatus fuit tutor: postea fuit finita tutela. certè sententia mãdatur executioni in bonis pupilli & non in bonis tu. Quod autem dixi pup. executionem fieri; fallit in vno casu scilicet quando abstinet ab hæreditate, ex qua descendit actio mota contra tutorem prædictum. siue autem abstineat pupillus a dicta hæreditate, siue non, certe non fit executio in bonis tutoris, nec etiam in bonis fideiuss. quos dederit creditor tutor de iudicatum soluendo licẽt eos dare non teneretur: & idem est contra, si condemnatus fuit aliquis tutori.

Sicut posſũt cõuenire debitores ex sua persona: sic eidẽ posſũt sine periculo solui. Bar. in l. quod si forte. §. qd ergo. j. de solu.

Sic in P. Haloan. scripsit, respectu.

Sic in P. Flor. & in ver. exem. manuscri. Haloand. aũt legit. si ideo se liti obtulit. q̃ non posset &c.

Condemnauit. Idest, condemnari fecit pupilli debitores. sic §. de ijs qui not. infam. l. furti. §. mãdati. & C. de sac. san. ecc. l. iubemus §. is quoque. & §. si pars hære. pet. l. cum multi. in fi.

Datur. Etiam durante tutela: vt hic dicit secundum quosdam. Alij dicunt demum finito officio transferri actionem in pupillum: vt sup. §. si quis cau. l. fi. sed & secundum eos vtilis datur in minorem etiam durãte officio: vt hic dicit. constat enim transferri: vt no. C. de iur. cal. l. 2. in gl. quæ incipit, sed ad quid.

Obtulit. Non enim potest dici se liti offerre, cum hoc faciat ex necessitate: vnde secus est in procuratore, qui se liti offert cum adhoc non cogatur, sed sponte faciat: vt §. de procu. l. si procurator. §. fi. & l. Plautius. sic & in contractu differunt: quia tutor nõ tenetur finita tutela. vt j. quãd. ex fac. tut. l. post mortẽ. §. fin. sed procurator sic, vt §. de procu. l. procurator qui. & facit j. de re. iudi. l. 4. C. quan. ex fact. tut. l. 1. Liti se offert q̃ ex necessitate subit.

Propter absẽtiã. Quibus casibus est necesse, vt ipse iudicium subeat: vt suprà. l. proxi. §. ita tamen.

Satisdedit. Creditoribus pupilli de soluẽdo ad certum diem. non dicas iudicatum solui: vt §. l. proxim. §. nec cogendi.

Abstinuit. Per integrum restit. satisdãdo enim videbatur adijsse: vt C. de iur. delibe. l. 2. & hoc si erat infans: alias actus & voluntas pupilli est necessaria: vt C. de iure deliberan. l. potuit. Sed q̃d si citra additionem tutor prædicto modo satisderit? Haloan. legit, nisi abstineat. Dandã

Eius. Scilicet tutoris. In quibus hic tex. cõmitti vni ex pluribus tutoribus b, vel curatoribus administrationẽ limitabis p. l. legitimas. §. in legitimis. §. de legit. tut. s. vt in

Quemadmodum ipsi. Scilicet tutori, qui restituitur, qua si læsus sit pupillus in eo, quia satisdatum est eius nomine cui satisdandum non erat, & ad hũc vltimum, & penultimum casum facit §. de acq. hæred. l. si pupillus. & §. de proc. l. si minor. & sup. si quis cau. l. fi. Sed contra sup. de min. l. in causæ. 1. & C. de fideiuss. min. l. 2. Sol. vt ibi.

Vel pro infãte. i. minore 7. ann. vt su. l. 1. §. ita tamẽ. & C. de iure delib. l. si infanti.

I plures. Iudex dedit cuidã adulto plures curatores: certè q̃d vnus solus facit, ratũ est: & idem est in curatoribus pluribus furiosi: namque & prætor solet vnum decernere. Item si pater, vel auus q̃ dedit plures tutores filio, iubeat vnum ex his solũ ad ministrare: ille solus administrabit: & idem est si inuiti liter dedit tutores pater, & vnum iussit gerere: & p̃tor eos postea confirmauit. Alij ergo nõ administrãt sed vocabuntur honorarij: & tenebũtur demum excussis facultatibus eius, qui gessit: & isti non gerentes benè debẽt inspicere qualiter administret gerẽs: & si est pecunia in hæreditate, debent curare vt deponatur ad prædiorum cõparationem: illud tamen quod dictum est. committi tutelam illi tutori, cui pater commisit, fallit in tribus casibus, qui ponuntur in §. quamuis. & q̃d dixi in tutorib⁹, habet locum in curatoribus. Quid si pater non dedit vni? certè fiet hoc: quia vtilius est pupillo: aut maior pars tutorum vnum ex se eliget, qui solus administret, quando ipsi omnes tutores concordant: & tũc vnus solus administret. Quod si inter se non conueniant: ac propterea nõ decernant quis administret: ipse prætor decernet. Si autem omnes volunt administrare, debent audiri: sed si velint inter se tutelam diuidi, audiẽdi sunt: & postquam diuisa fuerit, vnus non debet attingere de parte alterius: imo exceptione repelletur hoc dicit cum l. seq. Viuian.

Curatores. Aliàs curatorem: aliàs curatorẽ, aliàs curã.

Decernet. Vt tamẽ caueat cæteris, & sic administret solus, sed si non decernat, tamen quod vnus fecerit, ratum est: quia videtur alius consentire, nisi dissentiat: vt j. de cura. fu. l. cõsilio. §. pen. & fi. & facit C. si vnus ex plurib. l. 1. & j. ead. l. §. quod in tutoribus. & §. apparet.

Putauit. Vt Insti. de satisd. tu. §. 1.

Testamento. Minus legitimè facto.

Confirmauit. Quod debuit: vt §. de confir. tu. l. 2.

Honorarios. Sed cum isti teneantur rationes ab alijs exigere, vt j. subijcit: ergo nõ sunt honorarij: vt §. de testam. tu. l. iure nostro. §. 1. quæ est contra. Sol. vide Bu. in d. l.

*In P. Fl. expuncta est dictio, nullũ, sed non recte meo iudicio, vt ex sequẽtib⁹ apparet. & potissimũ ex eo loco, imputabitur, q̃ is quãdoque &c. Itẽ ex eo blandiuntur. n. sibi &c.

†Bud. l. vnica. §. de offi. quæst. tribunorũ ingt ærariorum, quos receptores generales, appellamus, atq; coactorũ, qui receptores particulares nũcupantur, obseruatores, custodes q̃; sũt, quos hodie §. rotulatores dicunt antigraphai, à græcis nominantur actaq; eorum antigrapha, quasi contrascripta &c.

Vel dic, quòd ibi dicitur hic honorarius. Vel dic, propriè dicitur hic honorarius, qui ibi administrabat cum alijs, & etiam rationem ab eis exigere debebat: hic non administrabat: & dic quare dicitur honorarius: vt ibi no. & facit sup. de solutio. l. quod si forte. §. primo. vbi dicuntur tria genera tutorum.

Redundare. Si habeas non: benè est. nam redundat: vt j. subijcit. & §. de, ritu nupt. l. si quis tutor. §. quid ergo si honoris causa, prius conuento alio: vt C. si tu. non gess. l. 1. & de peric. tu. l. 1. & etiam magistratu secundum nos. si habeas sine non, dic, scilicet ad præsens, redundat tamen post, conuento alio, & magistratu: sed videtur, q̃ possit eligere etiam non gerentẽ prius: vt j. de cur. bon. dã. l. 2. §. fi. Sol. ibi in curatoribus rerũ, hic in tutoribus, vel curatoribus personarũ Vel ibi à creditoribus: hic propter gestionem fm P. vel illa secundũ istam: vt ibi no.

Exigere. Extra iudicium: nam in iudicio nõ potest durante tutela cõtutoris: sed aliter in curatoribus distinguitur: vt j. eo. l. cui plures. & l. actus. & l. cũ curatore.

Ad prædiorum. Sic infra eo. l. ita autem. quæ huic §. cõtinuatur.

Ostendimus. Hoc §.

Ignorante. Si eñ comperijsset: verisimile est, quòd mutasset. & facit §. de testam. tu. l. pater. & de confir. tu. l. vtilitate. Azo.

Adiungendos. Propter late diffusum patrimonium: vt C. in quibus casibus tutor. haben. l. propter. & quandoque iunguntur cum tutores: vt j. de excus. tut. l. propter. & §. de tute. l. si quis tutor.

Secuti. Sic infrà eo. l. quidam. §. vsq; adeo.

Igitur. Inceptiuè sumitur, non illatiuè. vel dic illatiuè: quia comprobando voluntatem patris in hoc: vt hic, & §. l. 1. §. 1. satis vt velle per vnum geri, etiam si pater non dixit.

Administ-

a Adminiſtretur. Cum pater hoc dixit, quippe &c.
b Facilius. Vnde verſus: Segnius expediũt commiſſa negotia plures. & facit ff. de no. ope. nun. l. ſtipulatio. §. pen. & §. cod. l. 1. in princ. & in Auth. de hæ. ab inteſt. §. ex his. colla. 9. in fi. & §. de origin. iur. l. 2. §. nouiſſimè. & ff. de cura. fur. l. cui bonis. §. fin. & Inſti. de ſatiſda. tut. §. 1. & ſup. de exer. l. 2. & ff. eo. decreto. §. fi. Accur.
c Nolet. Scilicet electus.
d Is gerat. Poteſt etiam cogi electus: vt §. eo. l. 1. in princ. Et no. etiam maiori parti fore ſtandum. ſic §. de pac. l. & ſuũ. §. fin. & de vent. inſpi. l. 1. §. 1. & inf. de ſepulch. viol. l. 3. §. ſi plures. & ff. de regu. iur. l. aliud. §. refere tur. & ff. ad munici. l. quod maior, & §. quod cuiuſque vniuerſi. l. nulli. & §. depoſi. l. ſi plures. & Inſti. de ſatiſda. tut. §. 1. Item ſi non inuenitur maior pars, quod iudex eligit, ad quod C. de iud. l. fina. & de iureiur. l. iuſiurãdum. §. ſi de qualitate. & C. de nup. l. 1. & facit ff. de leg. 1. l. hmõi. in fin.

Hic Iſocrates cenſebat rem pub. vniꝰ prĩcipis ĩperio quã populi ad miniſtratione recti⁹ gubernari. author Stobæus ſermone 45. Maiori parti ſtandum.

e Conuocari. Sic in Auth. de hæred. ab inteſta. §. pen. in fi. colla. 9.
f Eis omnibus. Sic §. de leg. tut. l. legitimos. §. pe. in fi. §.
Diſtribuatur. A prætore, & facit ff. eo. l. actus.
h VEl in partes. Diuiſa. Scilicet prætore autore.
i Pro ea parte. Vnuſquiſque tamẽ ex omni cauſa etiã quam non adminiſtrat, conuenitur: vt ff. eo. l. inter. in fi.
k Nõ adminiſtrat. Illud tamen no. ꝙ ſi cauſa eſt agenda in regione mihi deputata pro rebus tibi commiſſis illam ego proſequor: vt infra eod. l. tutore qui poſt. §. hæres. niſi in tua regione agere poſſis: vt infra eo. l. Titium. §. tutores. Azo. & facit ad l. ſiſtam. C. ſi ex plu. tu. l. 2. de auth. præſt. l. fi. & de peti. tut. l. 2. & ff. l. ſi duo. in fi.

prætori curæ fuiſſe, ne tutela per plures adminiſtretur, quippe & ſi pater non deſtinauerit, quis gerere debeat: attamen id agit, vt per vnum adminiſtretur. Sanè. n. facilius l vnus tutor & actiones exercet, & excipit: ne per multos tutela ſpargatur.

Tutores poſſunt vni ex eis adminiſtrationem committere vel omnes ſimul gerere, vel diuidere. Bart.

Si non erit à teſtatore electus tutor, aut gerere nolet? tunc is gerat, cui maior pars tutorum tutelam decreuerit. Prætor igitur iubebit eos cõuocari, aut ſi non coibunt, aut coacti non decernent: cauſa cognita ipſe ſtatuet, quis tutelam gerat. Planè ſi non conſentiant tutores prætori, ſed velint omnes gerere, quia fidem non habeant electo, nec patiuntur ſuccedanei eſſe, alieni periculi: dicendum eſt, prætorem permittere eis omnibus gerere. Item ſi diuidi inter ſe tutelam velint tutores, audiendi ſunt: vt diſtribuatur inter eos adminiſtratio.

IIII. VEl in partes, vel in regiones, & ſi ita diuiſa fuerit, vnuſquiſque exceptione ſummouebit pro ea parte vel regione, q̃ non adminiſtrat.

ſe. ibi aũt poniẽ talis caſus. Dictum eſt §. eo. l. 1. in prin. ꝙ tutor ſolet cogi gerere: nunc dicit ꝙ ſi incipiat gerere ẽt aliquid modicũ, non habet locũ coactio: ſed ſi deſinat gerere poſtq̃ incepit, poterit remoueri vt ſuſpectus. Quid ſi tutor mãdauit cuidã extraneo tutelã gerendã? Certè aut ille extraneꝰ adminiſtrauit, aut non: primo caſu tenetur tutor pupillo finita tutela directa actione tutelæ, ſecundo vtili. Debitor. Si debitor nieꝰ gerat tutelã filij mei, debet à ſe exigere: & ſi nõ fecit, tenet actio. tutelæ. Secundo dicit, ꝙ pupillo pubere facto tutor eiꝰ quõdã debet eũ admonere, vt petat ſibi curatorem: & ſi nõ faciat, etiã de hoc omiſſo tenet actio. tutelæ. Tertio dicit, Curator adulti litẽ mœpit noſſe ipſius adulti: pẽdente lite finita eſt cura: certè tenetur curator finire dictã litẽ, niſi reddiderit rationẽ adulto quondam, & reddiderit inſtrumenta dictæ cauſæ: & ſi non perficiat litẽ, tenetur ob hoc act. neg. geſt. ẽt ſi iã actũ erat dicta acti, contra eum. Viu.

Dictum determinatur ſecundum ſuam cauſam. Bar.

V. TA autem depoſitio ni pecuniarum locus eſt, ſi ea ſummari corradi, ideſt, colligi poſsit, vt inde ager comparari poſsit. Si enim tam exiguam eſſe tutelam facilè probatur, vt ex numo refecto prædium puero comparari non poſsit, de poſitio ceſſat. Quæ ergo tutelæ quantitas depoſitionẽ inducat, videamus. Et cum cauſa depoſitionis exprimatur, vt prędia pupillis comparẽtur, manifeſtum eſt, vt ad minimas ſummas non videatur pertinere, quibus modis prędiniri generaliter non poteſt: cum facilius cauſa cognita per ſingulos poſsit exami nari. Nec tamen auferenda facultas eſt, etiam minores ſummas interdum deponi poſtulare, ſi ſuſpecti tutores eſſe videantur.

Geſſiſſe dicitur, qui modicum attingit per ſe, vel per alium: & ſi ceſſat, vt ſuſpectus poterit accuſari: & qui non geſſit, tenetur vtili. Bar.

Geſsiſſe autem videtur tutor, qui quid omnino pupillare attigit, etiam ſi modicum: ceſſantq̃ partes eorum, qui ſolẽt ceſſantes cogere adminiſtrare. Quòd ſi poſt ea, quam geſsit, tunc ſe guſtu abſtinuit: etiam ſuſpecti poſtulatio ſuccedit. Quòd ſi quis tutelam mandauerit gerendã, geſtaq̃; fuerit ab eo, cui mandatum eſt, locus erit tutelæ actioni. Geſsiſſe enim videtur, & qui per alium geſsit. Quòd ſi non acceſsit is cui mandatum eſt: vtili actione conuenitur.

Debitum ex alia cauſa deuoluitur in actionem tutelæ. Bartolus.

Debitor patris, qui tutelam adminiſtrauit filij, tutelæ iudicio tenebitur, etiam ob id, quod patri debuit.

Tutor finita tutela tenetur admonere minorem, vt petat ſibi curatorem: alias tenetur. Bartolus.

Si tutor pupillum ſuũ puberem factum non admonuerit, vt ſibi curatores peteret (ſacris cõſtitutionibus hoc facere iubetur, qui tutelam adminiſtrauit) an tutelæ iudicio teneatur? Et magis puto ſufficere tutelæ iudicium: quaſi connexum ſit hoc tutelę officio, quamuis poſt pubertatem admittatur.

Poſt completam tutelam, vel curam cogitur quæ litem cœptam perficere, niſi inſtrumenta luis, & rationes reddiderit. Bart.

Poſt cõpletum xxv. annum ætatis, ſi nondum rationes redditæ ſunt, nec ad cauſam pertinentia inſtrumenta, fidei ac verecundiæ curatorũ cõuenit, vt conſilio ſuo cœptam litem perficiant. Si igitur ceſsẽt in ijs, quæ cõſtituta ſunt, faciendis: magis puto ſufficere negotiorum geſtorum iudicium, etiam ſi actum eſt: ſi tamen huius rei ratio reddita non eſt.

Si relinquitur liberatio à reddẽdis rationibus, nihilominus tutor de dolo tenetur, qui non poteſt remitti: ſecus ſi de damno quod ſua culpa ſentiret. l. d. concordat l. ſi ſeruus vetitus. de legat. 1. Bar.

VI. VIdam decedens filijs ſuis dederat tutores, & adiecerat, Eoſq; alogiſtas eſſe volo. Et ait Iulianus tutores, niſi bonam fidem in adminiſtratione præſtiterint, dãnari debere: quamuis teſtamento comprehenſum ſit vt aneclogiſti eſſent: nec eo nomine ex cauſa fideicommiſsi quicquam conſequi debebũt, vt ait Iulianus: & eſt vera iſta ſententia. Nemo enim ius publicum

a Poſtea quàm geſsit. Ideſt. gere inchoauit, & dic non ante: vt ff. de ſuſp. tut. l. hæc enim. §. fi.
b Poſtulatio. Quaſi dicat: actio tutelæ, finita tutela tamen non autem coactio: vt §. l. proxim. & inf. de autho. tuto. l. ſi tutor qui.
c Per aliũ. Not. qui per alium facit, ipſe facere videtur, ſic §. de neg. geſt. l. 3. §. fi. & l. nam & Seruius, & C. de neg. geſt. l. 4. & ff. de hæred. inſtit. l. 2. & §. ꝙ cumque vniuer. l. item §. 1. & ff. de vi, & vi arm. l. 1. §. deiecciſſe. Sed arg. contra in eo. titul. cum ſundam. & de contrahen. emp. l. qũ ſæpe. §. ſi q̃s. & de adoptio. l. poſt mortem. §. 1. & C. de iis qui ve. ætat. impe. l. 2. & ff. de acqui. hære. l. Paulus reſpondit per procuratorem. & §. de trãſac. l. cum hi. §. fi. & §. ad l. Aqu. l. liber homo. 2. reſpon.

Solue vt ibi patet, ſin Bar.
Dic qđ ibi in abſentia vendidiſſe nõ vr, ſed in pñtia ſic, ex quo p aliũ facit, ſin Bart.
Dic ſin Bar. quod fallit ibi, quia adoptio non eſt in adminiſtratione: ut ff. de man. l. ſeruꝰ furioſi. Dy.
Dic qđ ẽt fallit ibi, qa venia ętatis dat rõne induſtrię, q̃ magis apparet cu petit p ſe, quã u peteret p alium, ſin Dyn.
Dic qđ nõ, eſt p necceſſitra ſin Bar.
Cõpar. gl. 2. in fi. in ca. literas. ex. de reſcr. & regula iuris qui per aliũ. de reg. iur. lib. 6.

Dic, quod hoc eſt pro quia ibi vterq; tenetur vt ibi patet ſecundum Bar.
Vtili. Scilicet tutelæ qđ mandauit, ſicut qui nõ geſſit. nã qui nõ geſſit, tenet vtili, non directa: vt ff. de pup. ſal. fo. l. nõ quaſi. §. 1. & ad hoc §. man. l. ſi procuratorem. §. ſi tutores.
Actionẽ. Hoc apertius notatur per exemplum j. eod. l. tres tutores.
Qui. Scilicet debitor.
Tenebitur. Si à ſe exegit. & ſic prima actio cõuertitur in actionẽ tutelæ: quia interfuit pupilli: vt §. de negot. geſt. l. diuerſi.
Debuit. Ergo & naturaliter ſolu debuit a ſe dd exigere: ſed dic vt j. eo. l. quoties. §. illũ. tem porali. & §. de petit. hær. l. illud poſt. §. iuſtũ. & ff. de ſol. l. Stichũ. §. additio. Azo. facit §. de ne. geſt. l. ſi pupilli. §. fi. & l. finaut. & ff. de tut. & ra. diſtr. l. ſi tutorẽ. & l. ſi poſt.
Non admonuerit. Quid ſi admonuit. & ipſe noluit? reſpon. excuſatur tutor, quia inuiti adoleſcentes curatorem non accipiunt: vt inſti. de cura. §. item, Azo.
Adminiſtretur. Si habes ſine d, dic, i. derelinquatur: ſi cum d, dic. l. adminiſtratio, ſi vis exponere adminiſtretur i. reciptatur: debet eſſam exẽ d, ſi exponatur, ideſt, committatur, tunc poteſt eſſe ſine d, & facit ad hunc §. & ad ſeq. C. arbi. tute. l. tutor. & dic, vt ibi no. & inf. eo. l. a tutoribus. §. 1. & §. de fideiuſ. tu. l. 1. & ff. de tu. & ra. diſt. l. ſi tutorem. & l. ſi tutor Reipublicæ. §. ſi teſtamento. & l. ſi tutor poſt. & ff. eo. l. tutor qui. §. 1. Accur.
Poſt completum. Hic eſt §. ſed quidam non habent.
Conſilio ſuo. Scilicet, tutoris quondam. Azo.
Actum ſit. Actione negotiorum geſtorum: ſecus in actione familiæ erciſcundæ vt C. de neg. geſt. l. 3. & §. fam. er. l. ſi filia. §. famil. æ. Azo. & facit C. qui pe. tu. l. admonet. & C. vt cauſa poſt pu. adſt. tu. l. j. & ff. de ap pe. l. negotiorũ. §. fi. & l. tutor. in fi. & C. de peri. tut. l. ſi. & de iud. l. 2. & ff. eo. l. tutores. §. tutores. Acc.
Vidã. Teſtator dedit tutores filijs ſi. is, & dixit, nolo ꝙ reddãt eis rationem tutelę: certè nihilominus tenẽtur tutores de dolo, poteſt etiam teſtator legare tutoribus damnum omne, quod ex tutelæ adminiſtratione eſſerint: in quo non cõtinebitur ſi quid doto commiſerint. Papinianus ſcribit.
Alogiſtę dñr q̃ adminiſtrationis ſuæ rõnes reddere non tenentur, qualiter hi accipiũtur cuilibet q̃ manifeſtũ eſt: quãuis, & analogiſtã tutorẽ dicer poſſim⁹, quaſi rõcinatorem, qđ huic loco nõ cõuenit. tu vid Alci. lib. 1. pter. ĩhac ipa dictio ne, & in am. ad tres poſte. lib. C. ã frum. Alexan & Bapt. Piſi. ca. 44.
In P. Fl. δμάτιον eſt præcedẽtis capitis qđ inci pit, Iulia. lib. 21. Digeſtorum hmõi ſpeciẽ ꝙ pot. nit. Quidã decedens. &c.
In P. Fl. cosq; anecclogiſtos eſſe volo, & paulo poſt, ut aneclogiſti eſſent: ſignificat ãt ca dictio, cos q red dendã rationibus, ſoluti ſi t. Vid Alci. li. Parerg. 2. ca. 25.
Infortiatum. In eodẽ verſic. mi quoddã alogi, quaſi remoti eſſent à ratiocinatione. tur gl. in c. cu dile-

Causa cognita. Attento eo quanti ſunt prædia venalia, vel quæ ſuſpicantur venalia futura.
Per ſingulos. Scilicet tutores.
Poſtulare. Scilicet cõtutores, vel dic quemlibet de populo qui perpenſa ętate petit: vt in ſuſpecto tutore: vt Inſti. de ſuſpe. tut. §. conſequens. Azo.
Tutores. Qui pecuniam pupillarem collegerunt.
Geſsiſſe. Exponit verbũ gerere, ꝙ eſt in princi. legis

Poſtea

§. & ad ſeq. C. arbi. tute. l. tutor. & dic, vt ibi no. & inf. eo. l. a tutoribus. §. 1. & §. de fideiuſ. tu. l. 1. & ff. de tu. & ra. diſt. l. ſi tutorem. & l. ſi tutor Reipublicæ. §. ſi teſtamento. & l. ſi tutor poſt. & ff. eo. l. tutor qui. §. 1. Accur.
Poſt completum. Hic eſt §. ſed quidam non habent.
Conſilio ſuo. Scilicet, tutoris quondam. Azo.
Actum ſit. Actione negotiorum geſtorum: ſecus in actione familiæ erciſcundæ vt C. de neg. geſt. l. 3. & §. fam. er. l. ſi filia. §. famil. æ. Azo. & facit C. qui pe. tu. l. admonet. & C. vt cauſa poſt pu. adſt. tu. l. j. & ff. de ap pe. l. negotiorũ. §. fi. & l. tutor. in fi. & C. de peri. tut. l. ſi. & de iud. l. 2. & ff. eo. l. tutores. §. tutores. Acc.
Vidã. Teſtator dedit tutores filijs ſi. is, & dixit, nolo ꝙ reddãt eis rationem tutelę: certè nihilominus tenẽtur tutores de dolo, poteſt etiam teſtator legare tutoribus damnum omne, quod ex tutelæ adminiſtratione eſſerint: in quo non cõtinebitur ſi quid doto commiſerint. Papinianus ſcribit.

Poſt cõpletum xxv. annum ætatis, ſi nondum rationes redditæ ſunt, nec ad cauſam pertinentia inſtrumenta, fidei ac verecundiæ curatorũ cõuenit, vt conſilio ſuo cœptam litem perficiant. Si igitur ceſsẽt in ijs, quæ cõſtituta ſunt, faciendis: magis puto ſufficere negotiorum geſtorum iudicium, etiam ſi actum eſt: ſi tamen huius rei ratio reddita non eſt.

Si relinquitur liberatio à reddẽdis rationibus, nihilominus tutor de dolo tenetur, qui non poteſt remitti: ſecus ſi de damno quod ſua culpa ſentiret. l. d. concordat l. ſi ſeruus vetitus. de legat. 1. Bar.

VI. VIdam decedens filijs ſuis dederat tutores, & adiecerat, Eoſq; alogiſtas eſſe volo. Et ait Iulianus tutores, niſi bonam fidem in adminiſtratione præſtiterint, dãnari debere: quamuis teſtamento comprehenſum ſit vt aneclogiſti eſſent: nec eo nomine ex cauſa fideicommiſsi quicquam conſequi debebũt, vt ait Iulianus: & eſt vera iſta ſententia. Nemo enim ius publicum

Alogiſtę dñr q̃ adminiſtrationis ſuæ rõnes reddere non tenentur, qualiter hi accipiũtur cuilibet q̃ manifeſtũ eſt: quãuis, & analogiſtã tutorẽ dicer poſſim⁹, quaſi rõcinatorem, qđ huic loco nõ cõuenit. tu vid Alci. lib. 1. pter. ĩhac ipa dictio ne, & in am. ad tres poſte. lib. C. ã frum. Alexan & Bapt. Piſi. ca. 44.
In P. Fl. δμάτιον eſt præcedẽtis capitis qđ inci pit, Iulia. lib. 21. Digeſtorum hmõi ſpeciẽ ꝙ pot. nit. Quidã decedens. &c.
In P. Fl. cosq; anecclogiſtos eſſe volo, & paulo poſt, ut aneclogiſti eſſent: ſignificat ãt ca dictio, cos q red dendã rationibus, ſoluti ſi t. Vid Alci. li. Parerg. 2. ca. 25.
Infortiatum. In eodẽ verſic. mi quoddã alogi, quaſi remoti eſſent à ratiocinatione. tur gl. in c. cu dile-

pupillus debet eũ probare ſciuiſſe: præſumitur enim ignorantia. Viu.
Quidam decedens. Alias lex, alias §. Acc.
Alogiſtas. Ab a, qđ ẽ ſine: & logos ꝙ ẽ ſermo: qua ſi nõ teneant ſermocinari. vel rõdere ꝙ geſtone: inde legiſta. i. rõnalis. q̃ tenet reddere rõnẽ, qui vocat procurator Cæſaris: vt C. de modo mul. l. curator. vel ſin quoddã alogi, quaſi remoti eſſent à ratiocinatione. ſed q̃ ius publicum. Sic ff. de legat. 1. Inemo. & §. de teſta.

ctus ſuper verbo, cõſtitutum, ex. de conſue. porrò causã pupillorum cõem omnium cauſam appellat Cicer. ad acti. 3. in ver.

tur. l. iure noſtro, & C. de condit. inſer. l. 2. & ĵ. de lib. & poſthum. l. ſi ita. §. fin. & conſonat huic l. C. de tranſ. l. ſub prætextu. & s. de pact. l. ſi vnus. §. illud, & quod ibi no. & s. de nego. geſt. l. Pomponius, vbi dicit, nuda voluntas, & s. de tranſ. l. qui cum tutoribus. in fin. Hug.

Huiuſmodi cautionibus. Ideſt, cautelis.

Senſerit. Leui culpa, non dolo: vt in prædicto casu. ad quam leuem culpã ſit hic relatio: idemque, & ſi exprimat hoc idẽ defunctus. nec enim præſtabitur ex cauſa fideicõmiſſi tutori, qũ dolo fecit: licèt hęc lex innuat contrarium.

Pater. Alias eſt §. Papinian⁹: aliàs lex pater, &c. Azo.

Mandauit. In teſtõ ſuo, in quo eis tutores dedit. Azo.

Eo nomine. Ideſt quia matris cõſilio geſturi erant: vel dic ideſt nomine tutelæ. Azo.

Integrum. Quia & ſine matre gerere poſſunt: vt ĵ. eo. l. Titium. §. 1. Sed contra eſt principium eiuſdem. l. Titiũ. ſed ibi erat tutor, & eſſe poterat conſiliator: hic non, vt s. de teſt. tu. l. iure noſtro. & eodem modo reſpon. ad l. ſupra de exerci. l. 1. §. ſi plures. quæ eſt contra. vt & ibi dixi.

Facit gl. 2. in ca. cũ olim, in princ. ext. de arb.

Cõueniet. Ex honeſtate. ſic C. de neceſſ. ſer. l. q dã. §. illo. h Liberatio. Facta à defuncto, quæ nõ valet: vt ſubijcit, & ĵ. proxi. §. & s. prox. l. quidam decedens.

Patris. Qui ſine ea voluntate gerit.

Interceſſio. Ideſt, interuentus ſiue conſilium, ſcilicet malum. Azo. & facit ĵ. proxi. §. Accur.

Mancipia. C. pro emp. l. 2. contra. fol. ibi cum cauſa, & ſalubre conſilium, hic ſecus: vt infra de leg. 1. l. ſi filius. §. diui.

Domus. Quæ omnia olim vendi debebant: vt C. de admi. tu. l. lex quæ. circa princ. Accur.

Voluntatem. No. diſcedi quandoq; à voluntate, ſic ĵ. vbi pu. edu. l. 1. & 2. & s. de cõſi. tu. l. pe. & de teſt. tut. l. iure noſtro. & C. eo. l. tutelam. & ĵ. de an. leg. l. Quintus Mutius. & ĵ. de leg. 3. l. Lucius Titius. in prin. & l. pater filium. & s. de relig. l. at, ſi quis. §. æquum. & ĵ. de condi. inſti. l. quidam. & s. eo. l. 3. §. quamuis.

Teſtato. Ideſt, coram teſtibus, vel vicinis.

Quin debeat. Quia certè debet ad eum ſpectare periculum, & facit C. e. l. tutor. & l. & ſi ſciſſes. s. eo. l. 1. & Inſti. de leg. §. quod autem. & s. de pet. hæ. l. qui ſe & l. item ne. §. petitã. & C. qui nil. non pot. l. ſuper ſeruis.

remittere põt huiuſmodi cautionib⁹, nec mutare formam antiquitus cõſtitutam. Damnum verò quodcunq; ex tutela quis ſenſerit, & legari, & per fideicommiſſum ei relinqui poteſt.

Si tutor iubetur gerere de conſilio eius, qui non poteſt eſſe particeps officij, de honeſtate illud requirit: ſed non tenetur ſequi: ſicut aliàs quandoque à voluntate defuncti receditur. Bart.

Papinianus libr. 5. reſponſorum ita ſcribit: Pater tutelam filiorum conſilio matris geri mandauit, & eo nomine tutores liberauit. Non id circò minus officium tutorum integrum erit: ſed viris bonis conueniet ſalubre conſilium matris admittere: tametſi neque liberatio tutoris, neque voluntas patris, aut interceſsio matris tutoris officiũ infringat. Vſque adeò autem licet tutoribus patris præceptum negligere: vt ſi pater caueret, ne quid rei ſuæ diſtraherentur, vel ne mancipia diſtrahantur: vel ne veſtis, vel ne domus: vel ne aliæ res periculo ſubiectæ, liceat eis contemnere hanc patris voluntatẽ.

A tempore ſcientia periculum eſt tutoris: & ignorantia præſumitur: niſi ſcientia probetur. Bar.

Ex quo innotuit tutori, ſe eſſe tutorem: ſcire debet, periculum tutelæ ad ſe pertinere. Innoteſcere autẽ qualiter qualiter ſufficit, non vtique teſtato eum conueniri. Nam & ſi citra teſtationem, ſcilicet vndecunque, cognouerit: nulla dubitatio eſt, quin debeat periculum ad ipſum reſpicere.

VII.

Oc aũt, q̃ cognouerit tutor, pupillus probare debebit.

Contra tutorem, qui non facit inuentarium abſque cauſa iuratur in litem: & antequam faciat, non poteſt adminiſtrare, niſi quæ dilationem non recipiunt. Bartolus.

VIII.

Vtor, qui reperto- & C. de ſpon. & ar. ſpon. l. mulier, & ĵ. quod fal. tut. l. 3. in fi. & s. de proba. l. verius, & s. de act. emp. l. 1. §. 1. Sed argum. contra infra de adul. l. denunciaſſe, & faciunt iſta etiam ad l. ſeq.

Reſpicere. Dic aut datio tutoris eſt ipſo iure nulla: & tunc non imputatur ei ſi non gerat: vt C. qui da. tut. poſ. l. militiæ, & l. neque aut tenet: & tunc ſi quidem tutor ignorat ſe datum, quod ſemper præſumitur niſi pupill⁹ probet de ſcientia tutoris: vt ĵ. l. prox. l. idẽ eſt: vt hic, ſi verò ſciat ſe datum, & ſciat nullam ſibi competere excuſationẽ, ſtatim tenetur: vt hic, & ĵ. de excu. tut. l. qui teſtamento. & ĵ. ſi tut. ap. l. 2. & C. de excu. tut. l. quamquam. & ĵ. eo. l. tutor, vel curator. & l. tutores qui poſt. §. tutor. ſi verò ſciat ſe datum, & ſciat ſibi aliquam competere excuſationem, & non proſequatur eã, tunc tenetur, ex quo iuſſus eſt gerere, vel vt puto, ex quo lapſa sũt tempora excuſationis, & probatur hic & præcedens caſus ĵ. de ex uſ. tut. l. ſi is qui tres. §. illa. ſi verò credat aliquam ſibi competere, nec competat, & nõ proponat eã, ſtatim tenetur ex quo datus eſt, ſi verò proponat eam, & proſequat: ſi quidem vincat, nũ quam ſpectat periculũ ad eũ, & ſi ſuccumbat, tenetur ex quo iuſſus eſt: vt ĵ. eo. l. q̃ iuſſus eſt. Az.

Facit ca. veniẽs. cũ gl. 2. in principio. ex. de fil. presb.

Cõcor. cum hac l. c. 1. cũ gl. ſuper ver. allegãs. ex de poſtul. præl.

Oc aũt. Probare debebit. Ar. ĵ. C. de epi. aud. l. ſi legibus. Item cõtra. C. de peri. tu. l. ſi tutor. Solu. hic ex neceſſitate probat pupillus ſcientiã, ibi admiſſus, non iuſſus tutor probat ignorãtiã. ſic C. de præd. min. l. ſi prædium, & de præſcr. long. tẽp. l. pe. & arg. s. de proba. l. circa, vel dic vt ibi. Accur.

Vtor. Caſus vſq; ad §. vſuræ. Tutor antequã inciat gerere, debet inuentariũ facere: niſi iuſtam cãm habeat, quare non faciat, & ſi non faciat tanquã doloſus tunc remouetur à tutela, & tenetur pu. ad intereſſe, quod æſtimabitur per iuramentũ in litem: illa tamen quæ non recipiunt dilationẽ, bene debet gerere ẽt ante factum inuentariũ, imò ea tenetur diſtrahere, & aliàs ſuo periculo ſtant: nec poteſt ſe excuſare dicens. ideo non vendidi, quia expectabam cõtutores meos, cum quodam ergo ſpatio moderato debet eas res diſtrahere: quod in iudicis erit arbitrio. Cõpetit. Dictum eſt ſupra eo. l. 3. §. & ſi pecunia: quòd tutores debent ponere pecuniam pupillarem ad prædiorum compa-

comparationem: nunc dicit, ſi per preces, vel gratiam non idonea emant prædia, vel etiam per latã culpam, quia tenẽtur pupil. Quid ſi poſt depoſitio. nã nulla p̃dia emãt: tenẽtur ad vſuras pecuniæ depoſitæ: niſi forte nõ inueniebãt prædia venalia, & tenentur qñ non emerunt, ad vſuras q̃ frequentant in illa regione. Si aũt in ſuos vſus dictã pec. conuerterũt clã tenẽt ad centeſimas vſuras: quamuis ille tutor qui nõ fœnerauit pec. pu. non teneat niſi ad pupillares: nec ille q̃ debitor exiſtẽs patris pupillorum durãte tutela à ſe non exegit. Quid ſi tutor fœnerauit pecuniam pu. & dedit eã fœneri multis; aut oĩa tenẽt pupillus nomina approbare, aut omnia reprobare. Si deponi. Si ẽ pecunia ĩ hęreditate pupilli: tutor dẽt eam deponere ad predio rũ cõparationem: vt s. e. l. ita aũt. & ſi q̃dem tutor deponat: nõ tenẽt ad vſuras. Si aũt nõ deponat, aut præceptum fuit ei a iudice, vt deponeret aut nõ: ſi non fuit p̃ceptũ, tenetur ad pupillares vſuras. ſi aũt fuit præceptũ, tenẽt ad cẽteſimas: ſicut & qñ negauit ſe hãre pecuniã, cũ tractaret de alimẽtis pupillo p̃ſtandis: nã & tũc tenẽt ad cẽteſimas vſuras eius pec. quã habet: & ẽt caſtigatur extraordinar. Si autẽ negauit ſe hãre pec. cum tractaretur de expediẽdis aliis negotijs pupilli, præſtabit pupillares tãtum, & de pupillaribus præſtandis ponit quinque plana exempla: præter autem p̃dictos tres caſus, in quibus p̃ſtãtur centeſimæ, & p̃ter dictos quinque, in q̃bus præſtantur pupillares, tenetur ex aliis cauſis tutor ad eas vſuras, quæ in regione frequentantur Viui.

Facit hic §. quod ecclesia cãte eccle ſia preſentes poſſint præcedere ad electionem vſq; ad ſi. triũmẽſium, vt habeẽt ĩ capi. cum nobis. in glo. ſuper uer. reuocare, poſt med. ĩ uer ſicul. dicit Io.

Repertorium. Sic dictum eſt quia reperta cõtinet, & inuentarium: quia inuenta in bonis pupilli, ibi deſcribuntur: & debet fieri mox cum commodè fieri poteſt, licèt aliter alij dicant, & in preſentia tabellionis: & iudicis: vt C. eo. l. tutores. & ibi not. & fiet vna vice, & ſi quid addetur bonis, iterum addetur inuentario: & ſcribetur dies: vt C. de cura. furi. l. fin. §. ſi.

Feciſſe videtur. Præſumptione huius. l. ideoque, vt ſuſpectus remouetur. & alias pœnas patitur: vt C. arbit. tuto. l. fin. & infra, de ſuſpect. tutoribus. l. 3. §. tutores. ſed an honorarius tutor: vel datus cauſa notitiæ. qui non adminiſtrat, debeat facere? Reſpond. ſic: **nam indefinitè hic dicit. Item omnibus poteſt ſolui** rium non fecit, quod vulgò inuentarium appellatur, dolo feciſſe videtur, niſi forte aliqua neceſſaria, & iuſtiſſima cauſa allegari poſſit, curid factum non ſit. Si quis igitur dolo inuentarium non fecerit: in ea conditione eſt, vt teneatur in id, qd̃ pupilli intereſt: quod ex iureiurando in litem æſtimatur, Nihil itaque gerere antè inuentarium factum eum oportet: niſi id, quod dilationem nec modicam expectare poſsit.

Nimia feſtinantia, vel negligentia tutoris in rebus pupilli vendendis punitur. Bartolus.

Si tutor ceſſauerit in diſtractione earũ rerum, quæ tempore depereunt, ſuum periculum facit. Debuit enim confeſtim officio ſuo fungi. Quid ſi contutores expectabat vel differentes, vel etiã volentes ſe excuſare, an ignoſcatur ei? Et non facilè ignoſcetur: debuit enim partibus ſuis fungi, non quidem præcipiti feſtinatione, ſed nec moratoria cunctatione.

In emendis rebus tutor nõ tenetur, niſi de dolo & lata culpa. Bartolus.

Competet aduerſus tutores tutelę actio, ſi malè contraxerint: hoc eſt, ſi prædia non idonea comparauerint per ſordes, aut gratiam. Quid ergo, ſi neque ſordidè, neque gratioſè, ſed non bonam conditionem elegerint? Rectè quis dixerit, ſolam latam negligentiam eos præſtare hac in parte debere.

Si tutor pecuniam pupillarem otioſam relinquit: vel in vſus ſuos conuertit, tenetur eius pecunia vſuras præſtare. Bartolus.

Si poſt depoſitionem pecuniæ comparare prædia tutores neglexerũt, incipient in vſuras conueniri. Quanquam enim à prætore cogi eos oportet ad cõparandum, tamen ſi ceſſent, etiam vſuris plectendi ſunt tarditatis gratia, niſi per eos factũ non eſt, quo minus compararent. Pecuniæ quam in vſus ſuos conuerterunt tutor ĵ. de ſolutio. l. quod ſi fortè. §. 2. & §. & qui notitiæ. Item ad omnes pertinet periculum: vt s. de ritu nup. l. ſi quis tutor. §. quid ergo. & C. de peri. tutorum. l. 1. Item communionem habent in tutela, licèt non adminiſtrent: vt s. eo. l. 3. §. nec putet & C. de peri. tut. d. l. 1. & C. ar. tut. l. fin.

Intereſt. Propter res, & cauſas amiſſas: vt ĵ. eo. l. chirographis. Azo.

Quod. Scilicet intereſſe, & vltra ẽt: vt s. de in litẽ iur. l. 2. & l. ſi tutor. Azo. Sed qñ iurabũt? Reſpõ. in actione tutelæ, & ſic finita tutela: vt ĵ. de tut. & ra. diſ. l. niſi. & C. de in lite iur. l. pe. & ar. ĵ. da ma. teſt. l. ſi ita fuerit. & de fideico. li. l. ſi purè. in fi. Itẽ q̃s? Reſpo. alius tutor: vel curator, vel etiam ipſe adultus: vt s. de in li. iur. l. videamus. Accur.

Eũ oportet. Dẽt, & alia facere: antequam adminiſtret, ſcilicet ſatiſdare rẽ pupilli ſaluam fore: vt C. de tu. & cur. q̃ ſatis nõ dederint. l. 1. & fi. niſi ſit teſtamẽtarius, vel cũ inquiſitione datus: vt in c. ti. l. nõ omniũ. Itẽ dẽt decreto iudicis accipere res: vt C. arb. tut. l. fi. Itẽ iurare: vt in Authe. vt ij qui. §. fi. col. 6.

Poſſit. C. e. l. fi. in fi. & l. lex quæ. in fi. & s. de mino. l. ait prætor. §. quæſitũ.

Suũ periculum. Sic ĵ. ad Treb. l. mulier. §. ſed enim. & C. eod. l. lex quæ. in fi. & l. fi.

Præcipiti. Sic ĵ. de iu. fiſ. l. edicto. §. cum autem. & de ver. obl. l. continuus. §. cũ ita. & ĵ. de leg. 2. l. cũ quidã. & de iu. deli. l. 1. in fin. & s. ſi q̃s cau. l. 2. §. ſi quis tũ. & ĵ. de ſol. l. ratum. & ĵ. ad Terty. l. 3. ſi mater. & §. cõfeſtim.

Moratoria. Ideſt, longa mora.

Latam negligentiam. Ideſt, latam culpam: vt ĵ. de uer. ſig. l. magna. & hoc eſt ſpeciale, ut non veniat leuis: eſt & alius caſus: vt C. arbi. tu. l. nomina. regulariter contra: ut C. arbi. tu. quicquid.

Dic quod ſpecialis caſus eſt hic. ſ. qñ emit p̃dia, ut nõ teneatur niſi de lata culpa, ſm Bart.

Prædia. Quod debet fieri, ut s. eo. l. ita aũt. in princ.

Conueniri. Etiam ſine interpellatione: ut C. in quib. cau. in integ. reſt. non eſt neceſſ. l. minorum. ſic eſt ar. contra ĵ. de uerb. obl. l. ſi ex legati:

Non eſt. Vt ĵ. eo. l. cum plures. §. fi. s. ea. l. §. uſuræ.

Pecuniæ. Hic debentur uſuræ centeſimæ.

Conuerterunt. Scilicet clam. Azo. vt habeat locũ quod ſequitur; quod eſt ĵ. eo. l. non exiſtimo.

a Legitimas. Imò cẽtesimas: ut ſ. de neg. geſt. l. qui ſine. §. ſed quas. Solu. hic legitimas vocat, ideſt, centeſimas: vt & ibi dixi & ſi accipitur C. arb. tut. l. curator, & de vſu. pu. l. 1. Aliàs dicitur legitima, quam quilibet ſecundum conditionem ſuæ perſonæ põt ſtipulari: vt C. de vſu. l. eos. §. ſuper hoc modo dicitur pupillaris, quam pupillus ſecundum conditionem ſuam poteſt ſtipulari. Accurſius.

Vſuræ quibus caſib. ſint cõceſſæ, vide p. Pan. in c. cõqueſtus. in 1. col. de vſu. & Doc. in c. ſalubriter eo. tit.

Vertiſſe. Scilicet vſuras centeſimas.

Patri. Niſi eſſent minores pupillabus: vel in prouincia frequẽtatis, quando tales præſtari debent vt iuſ. ead. l. §. ex cæteris, ſi enim non vſurarium erat debitum, fiet vſurarium: vt ſ. de neg. geſt. l. ſi pupilli. §. fin. & l. qui ſine. in princip. ergo minor vſura ſit maior, vt dictum eſt.

d Suo nomine. Idem ſi pupill. vt ſ. eo. l. cum quæritur. in fin. licèt quidam contra. & facit ſ. de vſur. l. Caius Seius, & argumen. ſup. de procur. l. in cauſæ. in princi. & de ope. li. l. ſi ita ſtipulatio. Argu. contra ſup. de inoff. teſtamen. l. Papinianus. §. ſed nec in puberi. & infra de col. bo. l. nonnunquam. Item facit ſupra mãdati. l. idemque. §. ſi mãdauero.

e Comparationẽ. Quia ſufficiens eſt ad prædium emendum: vt ſ. eo. l. ita autem. in princ.

f Pupillares. Ideſt quas pupillus pro conditione ſua poſſet ſtipulari: vt C. de vſur. l. eos §. ſuper. Sed contra infra. eadem l. ibi, Vel ſi moram &c. & §. quæ ſint &c. vbi dicit legitimam, ſed hic corrigitur ſecundum quoſd. i. Vel verius dic, ideſt, A pupillares ſiue præceſſit preceptum, vt ibi, ſiue non. Item quòd hic dicit, eſt verum poſt ſex vel duos menſes no uiter creato tutore diſcenſo à veteri: vt ſ. ea. l. vſurẽ. & l. ſi tutor conſtitutus.

g Et neglectum. Et dic, centeſimæ ſecũdum Hug. ſed ſecundum Azo. pupillares, vt infra. l. prox. & infra dicemus in gl. ibi, quando.

h Legitimæ. Ideſt centeſimę, vt in ſequẽti caſu ſubijcit nam dicit, idem ſolent &c. & poſtea dicit grauiſſimam. Hu. ſed Azo. dicit. i. pupillares: vt & ſ. ea. l. in ver. vel ſi moram &c. & in hoc non ſit idẽ hic, & in ſequẽti caſu, vt cõminatio aliquid operetur. hic pupillares, ibi centeſimas, ſed cũ ẽt ſine cõminatione præſtantur pupillares: vt in §. præcedenti: ergo non videtur prodeſſe admonitio, niſi fortè in hoc; quod non expecta bũtur duo, vel ſex menſes: vt ibi no. Et pro hoc qđ no

tores, legitimas i vſuras præſtãt: ſed hoc ita demum, ſi euidẽter doceantur pecuniã in vſus ſuos conuertiſſe. Cęterum nõ vtique qui non fęneratuit, vel non depoſuit, in ſuos vſus vertit, & ita diuus Seuerus decreuit.

Doceri igitur debet in vſus ſuos pecuniam vertiſſe. k Vertiſſe in ſuos vſus nõ accipimus eum, qui debitor patris pupilli fuit, deinde ipſe ſibi non ſoluit. hic enim eas vſuras præſtabit, quas patri l promiſerat. Si tutor pecuniam pupillarẽ ſuo nomine fœneraue rit: ita demum cogetur vſuras, quas percepit, præſtare: ſi ſuſcipiat pupillus cæterorum nominum periculum. Si deponi oporteat pecunias ad prædiorum comparationem: m ſi quidem factum, eſt vſuræ non current. Sin verò factum nõ eſt: ſi quidem nec præceptum eſt vt deponantur: pupillares n præſtabuntur, ſi præceptum eſt, & neglectum: o de modo

vſurarum videndum eſt. Et ſolent prætores comminari: vt ſi non fiat depoſitio, vel quanto tradi p fiat, legitimæ q vſurę p. ſtentur. Si igitur comminatio intercesit, iudex qui quandoque cognoſcet, decretum prætoris ſequetur. r Idẽ ſolent s facere prætores etiã circa eos tutores, qui negant habere ad alendos pupillos penes ſe aliqd: vt quicquid conſtiterit penes eos eſſe, eius grauiſſima t vſura pendatur, & hoc perſequi oportere iudicem palàm eſt, cum & alia u pœnę adiectione. reſiduarum autẽ ſummarum x pupillares vſuras pendi oportet. Quæ ſint autem y pupillares vſuræ, videndum eſt. Et apparet hanc eſſe formã vſurarũ, vt eius qdem pecuniæ: quam quis in vſus ſuos conuertit, z legitimam a vſurã præſtet. Sed & ſi b negauit c apud ſe eſſe pecuniam, & prætor pronuntiauit contra eum: legitimam ſolue re vſuram debebit: vel

Vſura multiplex. Vſura pupillaris an & qñ præſtatur.

expectantur duo mẽſes facit litera, qñ tardius &c.

Sequetur. Scilicet non tanquàm validum, ſed quaſi ab eo tempore fuerit in mora, & currat vſura: nõ qđ comminatio valeat, vt in contrario: ut C. commi. epi. &c. ergo nec ſequendã. vt ſ. de teſta. tut. l. iure noſtro Ar. ad hoc ſ. de vſu. l. ſi quis ſolutioni. §. mora. vel dic ibi ſpeciale.

i Idem ſolent. Et hic centeſimæ.

Gratiſſima. Ideſt centeſima: quæ legitima quoq; vocat.

m Cum alia. Aliàs alię ſecundum anti quos, qui in datiuo pronũciabant alio: vt ibi, & alio, veni & uenit: & die pœnę ide. i, malẽtæ: q̃ eſt infra de ſuſpect. tuto. l. 3. §. tutores, ſic ponitur pœna pro mulcta. ſ. ſi qs ius dic. l. 1. in princ.

n Summarum. Quas penes ſe eſſe conſitentur: nec tamen deponunt: ut ſ. in §. ſi verò factũ non eſt.

o Quæ ſint autẽ. Ideſt quãdo debeãtur, & dic pupillares: quas pro conditione ſua poteſt ſtipulari pupillus: vt ſ. dixi. Itẽ no. quod vſura alia centeſima, alia pupillaris, alia ex conſuetudine regionis: prima præſtatur duob. caſibus, ſcilicet quando conuertit in ſuos vſus clam: vt ſ. §. pecuniæ. Item quãdo negat ſe habere ad alendum, & habet in veritate: vt ſ. e. §. idẽ ſolẽt. Addit Hu. tertium qñ poſt præceptũ non depo

fuit: vt ſ. ibi, ſi præceptũ eſt &c. Secũda præſtat 5. caſibus. Primo quando conuertit in ſuos vſus palam: vt ſubijcit, & apparet &c. Secundo quãdo negat ſe habere. & non habet, ſed prætor decernit eum habere, quo caſu decretum pro veritate accipitur: vt ſubijcit, ſed & ſi negauit &c. Tertiò ſecundum Azo. quando poſt præceptum fecit moram depoſitioni: vt ibi, vel ſi moram &c. & ſupra. ibi, ſi preceptum &c. ſed hoc caſu dicit Hug. venire centeſimam: vt dixi, & hoc tertium ponit, quando non præceſſit præceptum. Quartus eſt ibi, ſed & ſi dum negat &c. Quintus ibi, item ſi à debitoribus &c. Item adijcit Azo. ſextum, quando nõ præcedente præcepto iudicis facta eſt mora depoſitioni pecuniæ: vt ſ. §. ſi verò factũ non eſt, aliàs regulariter debetur. quę leuior ſit in regione: vt ſ. §. ex cæteris.

p Conuertit. Palam.

q Legitimam. Ideſt, pupillarem. Et not. quòd incipit quinque caſus.

r Sed & ſ. Et dic pupillarem. Accur.

s Negauit. Nec erat: ſed decretum pro veritate accipitur

pitur, ſed ſi eſſet: etiã à die mor, e vt ſubijcit, vel ſi moram &c. Vel dic quod & hic falſò negabat: ſed ob aliã cauſam, quàm vt alimenta non præſtarentur: & ſic non centeſima, ſed pupillaris currit.

a Vel ſi moram. Non precedente præcepto iudicis ſecundũ Hug. ſecundum Azo. precedente, vt ſubijcit, & prætor irrogauit, ideſt, comminatus fuit ſe irrogaturum: & tũ debebatur centeſima hoc caſu ſecundum eum.

b Dum. Hic pupillares.

c Negat. Extra ius.

d Legitimis. Ideſt, pupillaribus.

e Debitoribus. Et hic pupiliares.

f Leuiores. Nõ grauiores legitimis, licet ſic cõſuetudo, vt C. de vſur. l. eos. §. nec licet. & facit ſ. de lega. 1. l. apud Iulianum. §. vſurarum & ſ. de vſu. l. 1.

g Frequentantur. Subaudi, erunt præſtandæ.

Vſuræ. Si tutor pecun. pup. mutauit, & eam poſtea rehabuit: & finita ſit tut. & conueniat eum pup. ac. tut. & petat vſuras, non ſolum quas habuit tutor à debitoribus quib mutauerat, ſed etiam eas quas nõ habuit: qa tardè incepit mutuare ex quo datus fuit tutor: certe iudex non cõdemnabit eum in vſuras, quas non habuit ex eo quod non habuit & nõ mutauit ſtatim, cum fuit datus tutor: & parcet ei in vſuris quantũ ad duos mẽſes, qui cucurrerũt, ex quo fuit datus tutor, & nõ mutauit: ſi autem non mutauit tranſactis illis duobus menſibus: ita bene tenetur ad vſuras ac ſi mutuaſſet, & vſuras habuiſſet. Et quod dixi in eo qui nõ mutauit: idem dico in eo qui mutauit, ſed piger fuit in recuperandis vſuris: ita q debitor factus eſt non ſoluendo: nam a termino quẽ dederat debitori, vſq; ad duos menſes nõ tenetur tutor ad vſuras, quas ſua negligentia amiſit pupillus: ſed poſtea ſic. Hoc autem ſpatium duorum menſium non datur tutori, qui in ſua vtilitatẽ pecuniam pupilli conuertit. Si quas vſuras. A debitore pupilli, vel adulti tutor, vel curator vſuras exegit & eas in ſuam vtilitatem conuertit. Certe ad earum vſurarum vſuras tenetur pupillo. Secundo dicit, curator meus mortuus eſt relictis hæredibus Titio & Sempronio: & in arca mea erat pecunia: hi hæredes curatoris non petierunt mihi dari alium curatorẽ: & ſic nõ fuit qui mutuaret dictam pecuniã. Certe ipſi hæredes tenentur ad vſuras dictæ pecuniæ. Tertio dicit. Duos tutores habui: vnus male adminiſtrabat, & alius non, accuſaui eundem de male adminiſtratis, & hic male adminiſtrans factus eſt non ſoluendo: tunc cõuenio

N. P.

alium qui bene adminiſtrauit ex perſona malè adminiſtrantis, quod bene poſſum facere quantum ad ſortem, in qua tenebatur male adminiſtrãs. Sed de vſuris in quib. tenebatur malè adminiſtrans, dubitabat vtrũ teneatur bene adminiſtrãs? Et dicitur quod ſic, & hoc

rator vſibus ſuis retinuerint, earũ vſuras agno ſcere eos oportet. Sanè enim parui refert, vtrum ſortem pupillarẽ, an vſuras in vſus ſuos conuerterit. Pecuniæ, quæ in arca fuit, etiam hæredes curatoris tamdiu vſuras præſtabunt, quamdiu nõ interpellauerint, vt loco defuncti curator conſtituatur. Si tutor pro cõtutore condemnetur, an etiam in vſuras condemnandus ſit, quæritur? Et placet (vt multis reſcriptis continetur, & Papinianus libro duodecimo quæſtionum ait) etiam in vſuras eum condemnandum, ſi ſuſpectum facere ſupersedit: & quidem eas demum vſuras cogendum præſtare, quas ſuæ etiam adminiſtrationis cogitur. Sciendum eſt tutorem, & poſt officium finitum vſuras debere in diem, quo tutelam reſtituit.

Tutor non tenetur reſtituere.

ſi nõ tenebatur male adminiſtrans ad maiores quàm ipſe: Si autem tenebatur ad maiores, puta qa tenebatur ad cẽteſimas ex eo, qđ pecu. pupill. clam in ſuos vſus conuertit. vt ſ. ea. l. §. pecuniæ. itle autem qui conuenitur, tenebatur ad pupillares, de quibus dicitur ſ. ea. l. §. quæ autẽ, non tenebitur cõuentus niſi ad pupillares, etiã ex perſona illius, qui tenebatur ad cẽteſimas. Quarto dicit, qđ ſi finita tutela & rõne tutelæ reddita per tutorem, nõ reddat pupillo pecuniã, tenetur ad vſuras, hoc dicit vſq; ad finem legis. Viii.

Sic ſn P. Flo. Haloã. legit, tutoris.

h Duorũ menſium. Ab ingreſſu tutelæ. Sed contra infrà l. ſi tutor conſtitutus. Sol. vt ibi. Item poſt hoc tempus ita demũ ſi potuerit collocare: vt infra eod. l. cum plures. §. fin. & C. de vſu. pup. l. 3. Item facit in Auth. vt ij qui. §. quoniã. col. 6.

i Vſuras earum. Tãquã ſortis: vt infra eo l. qui negotiationem. §. 1. & fin. & ſupra mandа. l. idemque. §. ſi procurator. & C. de vſu. pu. l. 2.

k Non interpellauerint. Quod facere debent. vt arg. ſ. e. l. ita autem. §. ſi tutor. & §. poſt completũ. ſed & interpellatione facta debentur vſuræ, ſi eã hæredes conſumpſerunt: vt j. de nox. e. inſti. l. cum ottẽdimus. Item contra ſ. de vſu. l. pecuniæ. §. n. vbi inculpabilis eſt de bitor a maiori vſura, ſi creditor deceſſit. ſol. hic in culpa fuerunt hæredes, qui non petierunt curatorẽ conſtitui loco defuncti curatoris, quod facere debuerũt, ſed non. Vel ibi ſ. nerator non fuerat dominus pecuniæ. Io. Sed die ſecundum Azo. quod non eſt contra: quia ibi creditor, hic debitor deceſſit: qui differunt: vt ſ. de nauti. ſc. l. ii. & de vſu. l. cum quidam §. ſi pupillo. & fa. ſi j. eo. l. tutores. §. qui ſi.

l Suæ adminiſtrationis. l. noſce, cõtra j. ad mun. l. liber tus. §. n. fer. ibi loquitur in adeuniore q rẽ pupilli ſalua fore promittit, vnde ſufficit ibi præſtare indemnitatẽ, nec in contutore. Sed ar. contra huic lo. j. eo. ti. l. Lucius. §. 1. quare die eſſe ſpeciale eo caſu, quo ſuſpectũ facere ſupерſedit: vt hic, & C. de vſu. pu. l. 2. licet poſſet dici in l. libertus, loqui non de pęna quæ vſura dicit, ſed de alia, licèt lex Lucius. ob. & facit j. de mag. c. 1. fi.

m Debere. Niſi obtulit & depoſuit. vt j. l. tutor. §. fi. & cõſonat ſ. de vſu. l. 1. §. fi. & j. e. l. Lucius. §. qſitũ. & §. fi.

Infortiatum.

SI tutelæ. GAIVS. Cum haberet pupillus 12. annos, tutor eius mutuauit pecuniam pupilli Titio, & dedit ei terminum vsque ad duos annos, finita est tutela adueniente pubertate, antequam veniret dicti dies mutui. agit pupillus contra tutorem, & petit etiã dictã pecuniam: cuius nõdum venerat terminus: nunquid debet condemnari tutor ad illam? Certè non, si fuit ei licitum mutuare: alias sic licitum: autè ei non erat, si non fecerat inuentarium. Viuianus.

a Creditę pecunię. Secus est, si alicui sit obligatus tutor nomine pupilli in diẽ, quando nõ videtur expectãda dies, sed statim agit: vt supra de neg. gest. l. 2. & l. si quis mandante. licet quidam cõtradixerunt ibi. & agitur vt liberetur, vel vt de indẽnitate cauea tur: vt supra mand. l. si mandauero. §. 2. & 3. Accur.

b Credere. Hoc scilicet, quia fortè nõdum fecerat inuẽtarium, vel nondũ satisfecerat: vt supra eodẽ. l. tutor qui. in prin. & C. de tu. vel cura. qui satis nõ dedit. l. tutor qui. Azo.

c Non expectabitur. Sic supra ad Velleia. l. aliquãdo §. fina.

OVoties. GAIVS. Si tutor vult mutuare pecuniam, debet facere stipulari pupillum a debitore: vel si est infans, debet stipulari seruus eius: si autem sit infans, & non habet seruum, tunc tutor debet stipulari, vel seruus, vel filius tutoris: & acquiretur vtilis actio pupillo. Quid si absens sit pupillus? Solus tutor debet stipulari. Si pater. Titius erat debitor Sempronij & ego eram eius fideiussor: ego feci testamentum, & dictum Titium principalem debitorẽ dedi tutorem filio meo: venit dies pecuniæ soluendę Sempronio durante tutela. Certè debet soluere tutor, & si non faciat, & efficiatur non soluendo, & sic oportuit pupillum soluere creditori, quia fuit hæres mei fideiussoris: non solum potest agere mandati, finita tutela contra tutorem suum quondam eundem principalem debitorem, sed etiam tutelæ: melius tamen pro se faciet si agat tutelæ: quia in actione tutelę erit ipse priuilegiatus tacita hypotheca: & ẽt in personali actione: & ẽt contra fideiussores, quos dederat ei tutor pro re eius saluãda, potent agere. Si aũt dies dictæ pecuniæ soluendæ non venerit durãte tutela, non imputatur dicto tutori, si non soluat eã suo creditori, & sic actio mandati non conuertetur in actio. tutelæ. Item quid si patri pupilli debeat tutor aliquid & tẽporali tenebatur actione, & à se nõ exigat durãte tutela? Certè bene tenetur de hoc pupillo actione tutelæ, & perpetuo: sicut enim imputatur tutori si nõ exigat ab alijs pupilli debitoribꝰ: ita & si à se non exigat, & plus. nam cum debet exigere ab alijs, necesse est, qd proponat contra eos actiones, & dẽtur dilationes debitoribus ad respõdẽdũ, vt fieri so let: vnde illud medium tempus tutori nõ imputatur. sed sibi ipsi: nec est necesse, quod ipse det libellum: vn de non expectãtur talia spatia: plus etiam dico, quod si patri pupilli debuit vsuras maiores quam pupillus possit stipulari, & non exegit a se durante tutela sortem patri debitam, tenetur pupillo ad illas maiores vsuras. Quid si tutor fuerit creditor patris pupilli: & est pecunia in hæreditate? Certè bene potest sibi soluere, & si nõ soluat sibi, non tenebitur pupillus in vsuras, quæ current medio tẽpore: ita enim debet soluere sibi, sicut alijs creditoribus pupilli: & non debet expectare tutor vt conueniatur à creditoribus: ideo statim debet eis soluere: ex quo scit eos recipere debere: & si resistat omnes expensæ erunt super barbam suam. Sed nunquid potest tutor accipere mutuã pecuniam à pupillo cũ authoritate contutoris? Et certè sic. Constat. Pupillo habenti tutorẽ in hæreditate patris. supuenit alia hæreditas, & sic fuit adiunctus tutor, vel curator. Certe iste adiunctus non debet admini strare priuata bona: nisi in hoc accusẽt primum tutorem, si videat eum malè administrare: primus aũtẽ tutor bene tenetur administrare in bonis superuenientibus, Vi.

Re pecuniam quam credidit, nisi adueniente die: nisi in credendo potuit sibi culpa imputari. Bar.

IX.

ITutelæ agatis, cuius tutela administrata est: dicẽdum est nonnunquã diem creditæ pecuniæ expectandam, si fortè tutor pecunias crediderit pupilli nomine, quarum exigendarum dies nondum venit. Sanè quod ad pecunias attinet, ita demum verum est, si potuit, & debuit credere, cæterum si non debuit credere: non expectabitur.

Tutor debet facere pupillo si potest, vt quæratur directa: alias actionem vtilem quæri sufficit. Bar.

Debitum ex alia causa, in actione tutelæ deuoluitur, si tutor debuit, & potuit soluere: & pupilli interest, quod in actionẽ illam deuoluatur. Bar.

Hoc ordine. Hoc videtur hortatiuè dici: nam cũ pupillus directã ex sua persona, vel ex persona tutoris vtilẽ habeat quid refert? Respondetur, potest dici, vt sit ratio prouerbium illud: melius est meum quã nostrum: nam cum tutor stipulatur, durãte tutela potest agere nomine suo, & impuberis: finita vero ea neutro: sed cum pupillus habet directam, tutor nõ ex petitur suo nomine, sed impuberis tantum, & in ea postularet semper in integ. restitu. sed non in ea quã suo nomine intenderet in rem directam, secundum Azo. Et not. ex prædictis, quod soluta est quæstio an valeat stipulatio sed hic ordo turbati: quia valet. Meum melius est quam nostrum.

e Eius ætatis. Quia infans est, qui stipulari non potest: vt j. de verb. obl. l. 1. in princ. & l. mulier. nisi in casu: vt j. rem pup. sal. fo. l. seruum.

f Suo nomine. Scilicet tutoris, dicendo promittis mihi: sed si expressim nomine pupilli, vel adulti stipulatur, dico valere ad similitudinem constituti: vt ff. de constitu. pecu. l. eum qui. §. Iulianus. Sed quid si dicat: promittis pupillo? forte valet: licèt non inueniatur, nisi in constituta pecunia. vt d. l. eum. §. si actori. & facit ad hanc l. C. quando ex fac. tut. l. 2. & j. quando ex facto tut. l. 2. & j. de verb. obli. l. si procuratori præsentis. & ff. de procu. l. mutus. §. si procurator. & j. rẽ pup. sal. fo. l. 2. & 3. Sed contra ff. de pign. act. l. solutum. §. fi. Solut. speciale hic in tutore, & curatore; vt ibi in procuratore.

Ne quaquam. Aliàs est hic §. nequaquam: aliàs est hic lex, quæ incipit, si pater &c.

Soluerit. Idem si non soluerit, si tutor lapsus est facultatibus, vt subijcit, Accur.

b Ego & hoc. Prepostera est litera ista: nam illa conditio, si facultatibus &c. refertur ad id, quod demõstrat hoc pronomen hoc, non ad id, quod demonstrat verbum superius: & est illud verum pure: dic ergo, superius, idest, si erat in diem debitor, & finita tutela venit dies, non deducitur in actione tutelæ omnino, & pure verum est: quia nisi dies venit finita tutela, non tenetur tutelę actione: & aliquatenus non imputatur sibi nõ soluere, cũ soluere non teneatur antè diem: & hoc vt teneatur tutelæ cũ pater pupilli fideiusserat pro eo: ita verum puto, si facultatibus &c. sed sine interpositione potest legi sic: hoc, scilicet proximè dictum scilicet quando dies venit durante tutela, omnino deuoluatur: puto verum: & superius, id est, quod dictum est in primo casu cum pater pupilli fideiussit pure pro illo, vt teneatur actione tutelæ tutor si non soluit creditori, illud similiter verum puto. si facultatib. &c. Ioan. Item bene dicit cœpertit: quia secus si subito labũtur: vt infra eo. l. etiam. & sup. de neget. gest. l. dinortio.

c Venire. Ad hoc est contra supra de negotijs gestis lege diuortio. in fine & l. qui sine. in principio, sed hic erat obligatus tutor ad liberandum pupillum: vt pote hæredem fideiussoris: ex qua liberatione vel solutione nihil veniebat in bursa pupilli, vnde posset traxisse commodũ: ibi tenebatur soluere bursę pupilli pecuniam: ex qua pecunia pupillus commodum habere potuisset.

d Effectum hoc habere. Scilicet quod dixi deuolui in vno casu, vel duobus. Azo.

e Priuilegio. Hypothecę: vt C. de admini. tutor. l. pro officio. & personalium actionum: vt sup. de priu. cred. l. 2. §. fin. & l. feq.

f Item si temporali. Idem est, si perpetua licet secus dicatur in negotiorum gestore: vt ff. de neg. gest. l. dinortio. §. pen. & §. fin. verum & ibidem dici posse not. Itẽ facit ff. de neg. gest. l. at qui natura. in prin.

Si pater familiàs eum, pro quo fideiussit, tutorem dederit filio suo: officio tutoris conueniret, vt cũ dies pecunię præteriit, creditori debitũ soluat. Et ideo cessante eo si pupillus suę tutelę factus soluerit ex causa fideiussoria, non solũ mãdati, sed ẽt tutelæ agere poterit. Hoc enim ei imputat, cur pro se non soluerit. Quòd si in diẽ debitor fuit iste tutor: quibusdã videtur, nõ venire in tutelæ iudicium, si modò is dies post tutelam finitam superuenit. Quòd si dies adhuc durante tutela venit: putant omni modò deuolui in tutelæ iudicium. Ego & hoc, & superius ita verum puto, si facultatibus labi tutor cœpit. Cæterùm si idoneus tutor fuerit, nihil venire in tutelæ iudiciũ. Nec quisquam putet nullum effectum hoc habere, nanque si quis dixerit in tutelæ iudicium deuolui: & priuilegio locus est: & fideiussores tenebuntur, si rem saluã fore cautum est.

Si tutor permittit expirare actionem temporalem, quam pupillus contra ipsum habet, efficitur perpetua actio tutelę: quia à se exigere debet tutor, sicut ab alijs.

Item si tẽporali actione fuit obligatus tutor, dicendum est locũ esse tutelæ iudicio, vt perpetua actio sit. Et generaliter quod aduersus aliũ præstare debuit pupillo suo, id aduersus se quoq. præstare debet, fortasis & plus. Aduersus alios enim experiri sine actione nõ potuit: aduersus se potuit. Sed si sub vsuris grauioribꝰ patri pupilli pecuniã debuit, quam sint pupillares: videndũ est, an ei aliquid imputetur? Et si quidem soluit: nihil est, quod ei imputetur. Potuit enim soluere, nec onerare se vsuris. Si verò non soluit, vsuras cogendus est agnoscere, quas à se exigere debuit.

Tutor potest sibi & alijs soluere, debet enim bonam fidem agnoscere. Bartol.

Sicut autem soluere tutor quod debet, ita & exigere à pupillo, quod sibi debetur, potest, si creditor fuit patris pupilli. Nam & sibi soluere potest, si modò fuerit pecunia, vnde soluat: & si vsuræ fuerunt grauiores quæ ei debebantur, relegio tutelę: quia à se exigere debet tutor, sicut ab alijs.

g Tutelæ iudicio. Sic desijt obligatus esse: vt §. de neg. gest. l. qui sine in princ. & l. diuortio. §. pe.

h Fortassis. Imo sine fortè: quia in exigẽdo alium, nõ impuratur culpa nisi transacto tẽpore quo agere potuit: in se autem exigendo non datur dilatio: quia nec est opus, vt hic dicit. Azo.

i Non potuit. Plerunq; subaudi. quãdoque enim officio iudi is agitur: vt in restitutione minorum & maiorum. & in expensis litis: vt salario aduocatorum: & in iure incolarũ, quod M. dicit esse actionem: Ioan. contra. sed ius quoddam. Azo. & facit ad id quòd dicit j. e. l. antepen. & §. de neg. gest. l. si pupilli. §. fina. & l. fin autem. & supra de eden. l. 1. in prin. & quod met. cau. l. extat. & C. de interdict. l. fina. & sup. de pet. hæredi. l. sed & si lege. §. pen. Item sic supra si ser. ven. l. altius. & de cond. indeb. l. frater à fratre. in fine. 1. rep. Hug.

k Potuit. Igitur videtur, qꝰ naturaliter debitũ debet à se exigere: vt supra de neg. gest. l. at qui natura. in princip. non igitur donari dici potest: quia in necessitatibus, &c. vt infra de admen. leg. l. rem legatam. errant ergo qui dicunt donari, quod datur solo naturali iure cogẽte: vt j. de reg. iur. l. donari. accedit ad cõfusionẽ pdicti erroris, quod bone fidei possessor ex hæreditate debitum naturale deducit. vt supra de pet. hær. l. si. quid possessor. §. 2. & j. de solu. l. Stichum. §. aditio. & infra de dona. l. hoc iure. §. si quis & sup. de pecu. l. eo tempore. §. etiam. Sed cõtra si naturale debitum tantum debeat pupillus tutori, potent ne tutor sibi soluere; non videtur: vt j. proxi. §. Sed argu. cõtra ff. de petit. hære. l. si quid possessor. §. 1. & j. de solu. l. Sthicũ. §. aditio.

l Grauioribus. Centesimis, Scilicet: vt ex re iudi. non ex contractu: quia tunc pupillares essent tam graues. Accur. Flo.

m Aliquid imputetur. Si fortem, vel vsuras non soluit. Hug.

n Quod debet. Pupillo.

o Grauioribus. Idest graues, quales oẽs sunt. Vel die

In P. Fl. debet.

Salariũ aduocatis, nutricibus, obstetricibus, medicis & similibus, debẽt off. in. Spec. in tit. de offic. om. iu. §. 1. 3. col. versic. itẽ cũ aduocatus.

Cõcor. in c. cõstitutus. ſ. gl: 1. ibi, quia sine actione, extra de elect.

In P. F. non est à pupillo.

grauiores illis quibus potest inueniri mutuo.

a Liberare. Idest facerè, quod ei desinat actio competere: sic ponitur ff. de accep. l. 1. Accur.

b Vtique. Subaudi ita demū. Azo. & facit ad hoc ff. de neg. gesto. l. si pupilli. §. fi. & l. debitor. & C. qui dari tu. pos. l. creditor. & authen. minoris.

c DE FIDE IVSSORIBVS. Ba. quærit hic, an §. iste, & præcedens sint correcti per d. auth. minoris, quæ prohibet debitores, & creditores esse tutores, Respon. quod sic in tutore legitimo & datiuo, in testamentario est magna controuersia: vide eundem Bar. in l. propter litem ff. de excu. tuto.

Semper. Idest, nō debet semper se vocari facere ad ius: imo debet causam pupilli, si bona est, defendere.

d Si mala causa. Ad quod est supra mā. l. idemque. §. fideiussores. & l. Quintus. & infra de app. l. tutor. & C. de admin. tuto. l. si bona. & l. non est. & ff. de procu. l. qui proprio. §. litis.

e Denunciari sibi Scilicet iudici. Item fallit ff. de act. emp. l. emptorem. circa prin. & ff. de contrahen. empt. l. fistulas. §. 1. & C. de aduoca. fisc. l. pe. & ff. de leg. 2. l. qui solidum. §. etiam.

f Honoraria. Idest salaria præstita ad vocatis.

g Bonam fidem. Sic ff. mand. l. si fide iussor. §. quædam.

h Sibi creditam. Sic ergo se autore obligatur pupillo in mutuo, sic ff. si cer. pet. l. singularia. nō idē alias: vt ff. eo. l. non existimo. sed pupillum sibi se autore nō obligat: vt C. de contrahē. empt. l. si in emptione. §. fin. nisi forte palam faciat, & bona fide: vt ff. eod. l. non existimo. & adde hic qđ not. C. de contrahē. empt. l. cum ipse. & facit ad hoc ff. de auth. tuto. l. pupillus. §. 1. & §. pupillus. & ff. eo. l. tutor rerum.

i Acceiserunt Scilicet pupillo.

k Exigere. Repete supersederit. & facit ff. eod. l. etiam

In P.Fl. si conueniatur per iudicē, tolluere. Id circo si mala causa pupilla ris est, denunciare veram sibi debet.

In P.Fl. sibi mutuā, p scribendo.

Tutor se autore pupillo obligari pōt.

uabitur eis pupillus: qa tutor se potuit liberare, a sicut alijs quoq; soluere & potuit & debuit. Nec vtiq; b necesse habet, c si conueniatur per iudicē semper d soluere: tueri enim debet causam pupilli, si iusta est. Idcircò quoque si mala e causa pupillaris est, denunciari verum sibi f debet. Deniq, imperator Antoninus cum patre etiam eos honoraria g imputare pupillo prohibuit, si superuacaneam litem instituissent, cum cōuenirentur à vero creditore. Neq; eīm prohibentur tutores bonam fidem h agnoscere.

Tutor potest à pupillo mutuo accipere: & sibi sum debitorem adscribere. Bart.

Non tantùm autē sibi soluere tutor, verum ēt sibi creditā i pecuniā scribere potest (vt Marcellus lib. viij. Digestorum scripsit) seq; mutua pecunia poterit obligare, k sibi mutuatam scribendo.

Tutor datus patrimonio su peruenienti non tenetur, de anteriori, sed prior tenetur de augumenti obuenienti. Bart.

Constat eum, qui ad augmentum datur (vt puta ad bona materna, quæ postea accesserunt, l vel ad quid aliud augmentū) administrare pristina bona non solere. Si autem suspectum facere priorem tutorem supersedit, vel satis ab eo exigere, k plectetur. Per contrarium au

tem qui datus est simpliciter tutor pupillo, vel curator: si quid postea augmenti accesserit periculo tenetur, quamuis soleat ad augmentū dari curator, quæ res non facit, vt ipsa augmenta nō pertineant ad curam priorū, ad quos omnis vtilitas pupillorum debet pertinere. Siue igitur datus est communicatur periculū cum prioribus: siue datus non est, tenetur administrationis necessitate is, qui antea erat datus.

Tutor non videtur defendere, qui nō facit ea, quæ faceret quilibet legitime defendēs. B.

Idem libro xxiij. ad edictum. XI.

Generaliter quotiescunque non fit nomine pupilli, quod quiuis paterfamilias idoneus faceret. m non videtur defendi. n Siue igitur solutionem, o siue iudicium, siue stipulationem p detractat, defendi non videtur.

In rebus emptis per tutorē, qui est inuentus seruus, dās nō habet ius deductionis. Bart.

Idem libro xxiij. ad edictum. XII.

Circa pupillum, cuius tutor seruus erat pronunciatus, diuus Pius rescripsit: in rebus, quas ex pecunia pupilli seruus comparauerat, dominum non posse vti prerogatiua deductionis, quod & in curatore q obseruandum est.

Generaliter. CASVS Ea debet facere tutor circa pupillum, quæ faceret circa se quilibet paterfa. in bonis suis: si ergo nō soluat creditoribus pupilli, cū sciat eos recipere debere, non videtur eum defendere? & ita tenetur, & idem est, si non defendat eū in iudicio, & idē est si non promittat pro eo de dāno infecto vicinis suis, cū pupilli domus minaretur ruinam. Viuianus.

l Defendi. Vt infra eodem. l. a tutoribus.

m Solutionem. Vt supra, l. proxim. §. item. in fin.

n Stipulationem. Damni infecti, vel similē: quod tamen quādoque fallit: vt supra, de procurato ribus. l. sed & hæ. §. fin. & l. sequenti. & facit supra de iud. l. rectè defendi. & infra, quibus ex causis in possessionem eatur. l. hæc autem. §. 1. & supra, de procurat. l. non solum, in princip. & l. sed & hę. §. non solum. & C. eod. l. fi. Accursius.

* In P.Fl. facit.

Circa pupillum. CASVS. Titius fuit tutor Sēpronij: & ex pecunia eius ei prædia comparauit, postea tutor fuit petitus in seruitutem, & ferus pronunciatus, agit pupillus ac. tu. de peculio contra dominum. dominus vult deducere debitum sibi a seruo, sicut moris est, circa illas res, quas dictus tutor emit de pecunia pupilli. certè habebit ea prædia pupillus, & in eis non potest habere dominus aliquod partici pium ex causa deductionis prædictæ. & idem est in curatore, quod dixi in tutore. Viuianus.

o Curatore. Qui seruus est pronunciatus: & facit ff. de peculio. l. ex facto. §. planè. & sup. solu. matrimon. l. si cum dotem, §. fin.

Cum

Cum plures. CASVS Si plures tutores administrant tutelam, & vnus eorum ante finitā tutelam vult agere contra alios act. tutelæ: certè non potest. Secundo dicit, quod tutor bona fide, & legitimè rem pupilli vendidit, & in ea venditione pupillus non est deceptus in aliquo: pupillus vult ea vendicare. Certè non pōt. si. n. minores ita admitterent ad rumpendos contractus per tut. factos, eis noceret: quia non inuenirēt aliquos qui cum eis contrahere vellent, & ēt si tutor nō est soluēdo, nihilo magis poterit pupillus rescindere dictū cōtractum. Sed quid si mala fide fuit fact? dictus contractus: & in eo pupillus deceptus fuit? Alienatio non valet quantū ad effectum: quia restituetur p dictus pupillus, nec facio vim vtrū sit soluendo tutor vel non. Tertio dicit, quod si tutor donet histrionibus de bonis pupilli, ad hoc vt pupilli fama crescat: quia non donaret de rebus p prijs tutor pro sua propria fama: totum est super barbam suā. Quartò dicit, quod tutor datur personæ pupilli, & rebus: & quia datur personæ ideo debet facere, quod pupillus addiscat bonos mores inueniendo ei magistrum, & soluendo magistro salarium competens: & si pupillo expedit debet constituere alimenta seruis ac libertis, & amicis pauperibus pupilli, solita munera parentibus, & cognatis pupilli mittere: dotare tamen non debet sororem pupilli natā ex alio patre. Vltimo dicit, q̄ si tutor non potuit fenerare pec. pup. non tenetur ad vsuras: puta, quia non inuenit aliquos, qui accipere velint mutuo. Viu.

Durante tutela non potest agi actione tutelæ. Bartolus.

Idem libro xxiij. ad edictum. XIII.

Cum plures tutelam gerunt, nulli eorum in contutorē actio a pupilli nomine datur.

Quæ legitimè, & bona fide alienata sunt, non retractantur ex eo, quòd bona pupilli fuerunt. Bart.

Quæ bona fide à tutore gesta sunt, rata habentur etiam ex rescriptis Traiani, & Adriani: & ideo pupillus rē à tutore legitimè b distractam vendicare non potest. Iam & inutile est pupillis, si administratio eorū non seruetur nemine scilicet emente. Nec interest, c tutor soluēdo fuerit, necne: cùm si bona fide res gesta sit seruanda sit: d si mala fide, alienatio non valeat.

Non potest tutor propter pupillum suo nomine plus expendere. Barto.

Nimium est, tutori li

a Actio. Scilicet tutelæ. nam alia benè datur: & illarum quæ dantur, quædam exerceri possunt durāte tutela: quædam non: vt ff. de tu. & ra. distr. l. si tutor. §. fi. & l. seq. & Insti. de auto. tu. §. fi. Item & accipe ex eadem tutela: secus si ex alia. vt ff. de suspe. tu. l. 3. §. qri. Itē adde quod no. C. eo. l. 2. & l. rōnes. & sic non obst. ff. rem pu. sal. fo. l. nō quasi. §. hanc. Item facit ad l. iftā, ff. eo. l. actus. & l. cū curatore. & de tute. & ra. distr. l. nisi. in prin. & §. fi. & ff. de suspe. tu. l. tutor. in prin. & ff. de proc. l. qui proprio §. fi. & l. qui duos.

b Legitimè. Cum decreto, si erat res immobilis: vel sine decreto, si mobilis, quæ seruari non potest: quoniam imputatur tutori, si non distrahat: vt ff. eo. l. tutor qui. in prin. & §. j. nec etiam ratione ætatis, nisi sordes, vel gratia tutoris interuenit, vel enorme damnū: vt ff. e. l. tutor. §. cōpetit. & ff. de mino. l. & si fine. §. quæ

situm. & l. si ex causa. in prin. & l. pen. Hug.

c Nec interest. Quantum ad hoc, vt valeat venditio, vel non possit vendicari res vendita, vel non. sed quātum ad aliud interest quandoque. Hug.

d Seruanda sit. Adeo vt detur in pupillum vtilis actio de euictione, re ab aliquo euicta, sed in id demū &c. vt ff. de euict. l. 4. & sup. de act. empt. l. Iulianus. §. idē Iulianus. in fin. §. Itē dic hic loqui in rebus, q̄ casibus subiectę sunt. vt predixi, in alijs etiā pro paruo damno, licèt nō p minimo: vt ff. de in integ. restit. l. Scio. & facit C. de sac. sanc. ecc. l. iubemus. §. sanè.

cere respectu existimationis e pupilli erogare ex bonis eius, quod ex suis nō honestissime fuisset erogaturus. f

Circa personam pupilli debet tutor expendere quod moribus, honestati, & conditione pupilli congruit.

Cùm tutor non rebus duntaxat, sed etiam moribus g pupilli prępon atur: in primis mercedes pœceptoribus, h nō quas minimas poterit sed pro facultate patrimonij, pro dignitate natalium constituet. aliměta seruis libertisq;, nonnunquam ēt extraneis i (si hoc pupillo expediet) præstabit: solennia k munera parentibus cognatisque mittet. l sed non dabit dotē sorori pupilli alio pre natę, ēt si aliter ea nubere non potuit. nam & si honestè, ex liberalitate tamen fit, quę m seruanda arbitrio pupilli est: n Si tutor pecuniam pupillarem credere non

e Existimationis. Idē, q̄a faciat p pupilli honore, vel fama. vel laude: vt ff. & ff. de verb. sig. l. munus proprie.

f Erogaturus. Alio qui contra: vt ff. §. 1. & est sic ad l. istam ff. de peti. hær. l. sed & sin. §. si quis. & §. quod autem.

g Moribus. Imò psōnæ primo. vt inf. de cur. fu. l. consilio. 1. respon. facit Insti tu. qui dari tut. pos. §. certè. & de excu. tu. §. datus. & inf. de cur. fur. l. consilio. in prin. & ff. de offi. præfi. l. diuus. §. fin. Hug.

* In P.Fl. exteris.

h Præceptoribus: Sic ff. de don. l. Aquilius. & inf. vbi pup. edu. l. qui filium.

i Solennia. Quot modis dicitur munus, & quæ est differentia inter munus & donum, habes ff. de verb. sign. l. inter domum. & l. munus. Azo. Item dicit munera non nuptialia. vt ff. l. proxi. §. fi. & ff. de tut. & ra. distr. l. 1. §. sed nonnullos.

Munus & donū differunt.

k Mittet. Repete si pupillo expediat: aliàs non. vt ff. l. proxi. §. fi. Azo.

l Pro declaratione huius gl. dic fm Bar. q̄ hic loquitur de muneribus solitis & consuetis, quę ex honestate dimitti non pōt, ibi de muneribus inconsuetis, & quæ secundum honestatem dimitti possunt.

m Alio patre. Sed quid si ex eodem patre; Respon. videtur idem: nam paternum est officiū dotare filias: non maternum. misi in casu: ergo nec fraternum: vt C. de do. pro. l. fi. & de iure do. l. mater. & hæret. l. cognouimus. sed ideo sic dicit, quia tunc esset commune patrimoniū. & ideo ex eo dotanda: vel si pater assignasset in testamento vnde esset dotāda, etiam ex eo esset dotanda: vel potest dici, quod si nihil habet soror ex eodem patre nata vnde dotari possit: quod à fratre est dotanda ex probabili causa. Azo.

Soror q̄ſque est à fratre dotanda.

n Quæ. Liberalitas.

o Pupilli est. Donatio nō seruatur, cum donare non possit. sed seruatur post legitimam ætatem: vt C. si ma

ior

lor fac.l.fi.§.cum autē:Vel dic,ꝙ & donare quandoq; potest minori:qđ dic:vt C.si aduer.don.l.1. & de admi.tu.l.lex quæ.& de prædijs min.l.prædia. & d.§.cū autem.& facit ad hunc.§.s.de ritu.nup.l.sciendum.& j.de Carb.edict.l.bonis.§.non solum. & de donati. l. filiusfa. & s. de iure do.l. quæro. & l. fiue.& j. eo. l. tutor. & de tut. & ra. distr. l.1. circa princ. & j. de cur.fur.l.fi.

a Non potuit. Hodie idē si potuit, nisi qñ pupillus non habet sufficientem redditum,quod dic: vt C.eo.a th.nouissimè. & facit j. l. proxim.§.1.& C de vsu.pup.l.3.

Vtor secundū. b Si pupill⁹ habeat multos seruos: tutor debet prouidere quot ex eis debeant itare cum pupil. Secudo dicit, quod si tutor non fœneret pecu. cum possit,tenetur: & potuisse videtur, cum fœnerauit suam pecu. Tertio dicit,qđ si pater pupilli reliqt legata quibusdā, debet tutor priusquam ea soluat, demonstrare testamentum sapientibus ad sciendum vtrum sint debita, vel non: & illa quæ non sunt debita, non debet soluere:& non debet tutor mittere matri, vel sorori pupilli munus nuptiale, sed eas alere benè pōt.si non habeant quid comedant.Alia enim causa est eius quod impenditur per tutorem in alimenta matris,& sororis pupilli pauperum,quæ causa licita est:& alia causa est muneris nuptialis prædicti, & legatorum indebitorum, quæ quidem causa tutori non est licita. Viu.

In P.F. nō est collocare.

b Tutor secundum dignitatem. Facit C.eo.l.lex quæ. §.ante omnia.& sup.l.proxi.§.cum tutor.

c Arguantur.Sic sup.commo.l.fi vt certo. §. planè.& depositi.l.antepen.Sed argu.contra sup.de in lit.iur.l. videamus.§.sed nec.

ADDITIO. Pro solutione huius contrarij dic ſm Bar.hic,qđ tutor in proprijs,& in pupillaribus eandē diligentiā debet adhibere:vt j.eo.l.à tutoribus.sed in proprio facto non cōpellit diligens paterfa.subire periurium:eodem modo nec in pupillaribus:vt d.l.videamus:hic aut constabat diligentiam adhibitam in proprijs,ergo debet adhibere in pupillaribus, ſm Dy.

d Non debitū. Quod si fecerit,quid iuris sit, legitur s.de condi.indeb.l.fi procurator:§.fi.& l.cum indebitum in princip.& l.fi.§.tutor.& s. de peti.hære.l.quod si possessor.& l.ii possessor.§.bonæ fidei.Sed pone qđ indeb.tum exigit: tunc obseruabo idem in tutore, quod in procuratore: vel negotiorū gestore dicit lex obseruandum:vt sup.de procurator.l. qui proprio.§. procurator:vt in cæteris,& de negor.gest.l. si quis negotia.Sed argu.contra sup.de petit.hæreditat. l.si possessor.§.bonæ fidei.Azo.

EDITIO Solue vt no.in d.l.si quis negotia.sup. de negot.gest. secundum Bart.

XIIII.

Vtor secundum dignitatem facultatesque pupilli modum seruorum æstimare debet, qui circa eum futuri sunt.

Quòd quis facit de suo, præsumendum est quòd potuerit facere de alieno. Bartol.

Non est audiendus tutor, cum dicat ideo cessasse pupillarem pecuniā collocare,quòd idonea nomina non inueniret: si arguatur eo tempore suam pecuniam benè collocasse.

Tutor debet soluere debita,& expensas necessarias facere, & contutores suspectos arguere,expensas vero, quæ in donationem caderent, facere non potest. Bartolus.

In soluendis legatis,& fideicommissis attendere debet tutor, ne cui non debitum soluat: potuit, a quòd non erat cui crederet, pupillo vacabit.

XV.

Tiam contutoris factum imputatur collegę, si potuit & debuit suspectum facere: interdum & sibi debuit satis petere. Nam si idoneus subitò lapsus est, nihil collegæ imputari potest.

Negligentia in non conueniendo debitores,& in non mutuando pecuniam, imputatur tutori. Barto.

XVI.

Si tutor constitutus, quos inuenerit debitores, non conuenerit, ac per hoc minus idonei efficiantur: vel intra sex primos menses pupillares pecunias non col locauerit: ipse in debitam pecuniam, & in vsuras eius pecuniæ, quā non fœnerauit, conuenitur.

Si in eadem administratione plura nomina contrahantur,ad petitionem administrātis debet dominus, vel omnia agnoscere, vel omnia repudiare. Bart.

XVII.

Vm quæritur iudicio tutelæ quæ nomina à tutore facta agnoscere pupillus debeat: Marcellus putabat, si tutor pecuniam pupilli mutuam dedisset, & suo nomine stipulatus esset, posse dici nomina integra pupillo salua esse: deperdita, & malè contracta ad tutorem pertinere: sed verius se putare posse tutorem eam conditionem adoleſcēti deferre: vt id, quod gessisset tutor in contrahendis nominibus,aut in totum agnosceret, aut à toto recederet: ita vt perinde esset, ac si tutor sibi negotium gessisset. Idem est, & si pupilli nomine credidisset.

Tutor tenetur à tempore quo iussus est administrare, si antè ignorauit. Bart.

XVIII.

Vi iussus est ab eo, qui ius iubendi habet, tutelam gerere, si cessasset,ex quo iussus est, indemnem pupillum præstare debebit, non ex quo tutor esse cœpit.

Tutela potest geri, & tutor obligari, licet in nullo actu interponatur authoritas. Bartolus.

XIX.

Vi tutor negotia pupilli gessit, quāuis in nulla re author pupillo fuerit, quin tutelæ iudicio teneatur,dubitari non oportet. Quid enim prohibet ita patrimonium pupilli cōpositum esse, vt nihil gerere necesse sit, in quo tutoris authoritas interponi debeat?

Fuit datus in vsuras eius pecuniæ conuenietur.

a Minus idonei. Dolo,vel lata culpa, seu magna negligentia: de leui autem hoc casu non tenetur,qđ dic vt C.arbi.tu.l.2.non ergo subito:vt s.l.proxi.& sup.de neg. gest.l.litis.Item hoc nisi post mortem pupilli effi ciatur non soluendo: vt sup.eo.l.cum post mortem.

b Sex primos menses. Vt s.eod.l.tutor qui.§.vsura.contra. vbi dicit duos. Sol. hic nouiter venit ad administrationē: ibi dudum fuerat. Azo. Vel subaudi hic maxime.Vel dic quod post sex menses tenetur ad vsuras: & demū elapsis duobus exiguntur. prima placet.

c Non collocauerit.Cum potuerit,alioqui contra, vt supra eod. l. cum plures. §. fina. & C. de vsu.pu. l.3. & adde, quod est sup. si certum pet. l.periculum. & C.eo.l.debitoribus. & j.de condi. & demon. l.antepe.

d Vm quæritur. CASVS. Tutor pluribus pecu. pu. mutuauit. & diuersis temporibus finita tutela, quędā nomina vult approbare pupillus, quædam non, quæritur quid iuris sit? Et certè tutor potest dicere pupillo, aut omnia nomina agnoscas,aut ab omnib⁹ recedas:& ego super his volo meū negotium gessisse, & tantam pecuniā volo tibi restituere & ittam electionē tenetur pupillus accipere, & hoc verū est, siue suo nomine mutuauerat tutor, siue non. Marcellus autem dixit aliter, & malè. Viuia.

e Suo nomine. Scilicet tutoris.

f Putare.Scilicet ait Marcellus corrigens seipsum. Vel dic; ait Paulus corrigens Marcellum.

g Conditionem. Idest electionem.

h Recederet.Scilicet pupillus, & fit hic compensatio in exigendis nominibus non exactis : vt j.eod.l.tutores.§.periculo.

i Gessisset. Et pecuniam pupilli palam in suos vsus conuertisset, vt teneatur præstare pupillares vsuras pro tota pecunia:vt supra eod.l.tutor. §. si depositi.licet a delatoribus acceperat maiores, non autem hic delatio conditionis prodesset tutori, sed tenetur ad centesimas:quia clam accepisset : vt infrà eod. l. non existimo. & facit C.quando ex fac.tu.l.2. & C. eod. l. debitoribus.& sup.de vsu. l.Caius. & infrà de acquir. hære.l.cum hæres.& s.de procu.l.in causæ. in princ.& C.de iure delib.l.cum quidam.in fi.& infrà de lega.2. l.neminem.& infra,pro dote.l.3.in fi.& in Authen.de iureiuran.à mon.§.fin.collat.5.& sup.eod.l.tutor qui. §.si tutor.& C.de omni agro de ser.l.qui vtilia. lib.11. & inf.de re iudica.l. in summa. §. q fortis. Arg.contra j. rē ra.ha.l.cum debitore, i & s. mūd.l.si verò non remunerā di. §. idem ait si tutor.& s.de neg.gest. l.si quis aliena.

ADDITIO. Intelligas ibi,quod diuersæ & separatæ erant administrationes: hic vna. k Vel si intelligeres,quod ibi vna esset administratio, dicas qđ ibi deficit per hanc suppletionem: quia si deferatur,cōditio debet, vel in totum approbare, vel in totum reprobare, secundum Dynum,& Bart.

l Vi iussus. CASVS. Quidam tutor datus credēs se excusationem habere. eam proposuit, & in ea succubuit, vnde iussit ei iudex vt administraret amodo, ipse autē nō administrauit. Certè, tenetur indemnem eum præstare a tempore, à quo iussit iudex, & non a tempore quo fuit datus tutor. Viuianus.

Habet. Sic infrà de bon. autho.iudi. pot.l.cum vnus.§.is qui. Accur.

m Ex quo iussus est. Sed ante si notum habuit, accedere debuit. vt supra eo. l.quidam decedens. §.fina.

Vel ibi non habeat excusationem, nec allegabat, & facit infra de excusatio. tutorum. l. fi is qui tres. & sup.eo.d.l.1. in principio. & in Authentica de hæredibus & fal. §.illud quoque.collatio.prima.& infrà eodem.l.4.

n Vi tutor. Quidam pupillus habebat ita expedita negotia hæreditaria, eo ꝙ habuit bonū patrem,ꝙ non fuit necesse tutori præstare pupillo agenti, vel fugienti authoritatem : aliàs tamen negotia administrauit.Certè benè tenetur dictus tutor actione tutelæ. Item dicit, quod si vnus de tutoribus fuit a pupillo conuentus, & exactus, alter non liberatur. Viu.

o Quin tutelæ.Idest, quod non,Azo.& facit j.de statulib.l.fi libertate. §.fi.

p Debeat.Respondeo nihil.

Actum

Dic, ꝙ ibi ratihabitio patris valet ad cōmodum procuratoris hoc acceptātis, secus si in eiꝰ cōmodum hoc acceptare nollet. ita loquitur hic secundum Bar.

Ibi gerēs nō deferebat q̄ditionem hoc est nō petebat vt totum approbaret, vel totum reprobaret: hic secus secundum Bar.

a Actum fuerit. Vel transactum, vt ĵ. de tut. & ra. distr. l. si ex duobus. C. de transact. l. 1.

b Non liberabitur. Imò videtur q̃ sic: vt ĵ. de tuto. & ra. distra. l. ex duobus. in fi. quæ est contra. fol. hic ipso iure non liberatur, ibi per exceptionem sic, secũdum Ir. vel secundum Ioan. non ipso iure, nec p̃ exceptionẽ, sed bona fide, quæ non vult bis idem exigi: vt infra de regu. iur. l. bona fides. Vel distingue, aut fuit actum, & nihil adhuc exactum, sed tm̃ contestatio facta: & tunc alter nõ liberatur: vt hic, aut totum exactum: & tunc in totum alter liberatur vt ibi, si autem pro parte: tunc pro parte exacta liberatur alter: vt ibi. & ŝ. depositi. l. j. §. si apud. & iup. de ijs qui deie. vel effu. l. perceptione. Accursius.

In P.Fl. concuratori.

ACtus. CASVS. Vnus tutor nõ tenetur alteri rationem reddere de eo, quòd administrauit etiam si male administraret, sed si non permittat contutorem secum administrare, aut non rectè gerat: suspectum eum postulabit.

In. Flp. erit.

Compellendum. Repete hic quæ no. supra eo. l. cum plures. in princi. & C. eod. l. aduersus. & l. rationes. & facit supra eod. l. 3. §. si patrens.

Quæ de bet fieri iudice sedẽte pro tribunali: nec p̃t cã delegari, tex. sing. i l. scire oportet. §. oportet. ff. de excu sat. & ibi Bart.

Vtor. CASVS. Titius dat⁹ fuit tutor Seio: pupillus ipse sciens nullam sibi competere excusationem proposuit: iudex eam non recepit: vnde ipse appellauit: postea appellatio sua iniusta pronunciata fuit. Certè periculum tutelæ ad eum spectat à tempore quo sciuit se tutorem datum. Vlpianus.

Recepta. Per dictam sententiam. Et no. quòd à datione non appellatur, sed a reiecta excusatione: vt ĵ. quando appellatur. l. 1. §. si quis tutor. Accur.

Debuit. Scilicet ex die iussus: vt ŝ. eod. l. qui iussus. vel ex die quo sciuit, vel scire debuit se datum, & administrare debere: vt ŝ. eo. l. 2. & l. quidam. §. fi. & facit C. de excu. tut. l. 3. Accur.

Vcius. Filius meus in mea potestate existens fuit datus tutor a quodam in testamento, & ego sciui, & consensi. Certe non teneor insolidũ nisi expresse recipiam in me periculum: imo teneor tantum de peculio, & de in rem ver. Vlp.

XX.

Ex duobus tutoribus si cũ altero actum fuerit, alter non liberabitur.

Durante administratione non tenetur quis reddere rationem collegæ, sed eum ad administrationem admittere. Bartolus.

Vlpianus lib. j. Responsorum.

XX.

ACtus sui rationem tutorem contutori reddere non esse compellendum, sed nisi cũ eo administrationẽ communicet: aut si non ex fide curã gerat: suspectum postulari posse.

Tutor qui succumbit in excusatione tenetur, ex quo debuit gerere. Bar.

Idem libro vicesimo sexto ad edictum.

XXI.

VTor vel curator: cuius iniusta appellatio pronũciata fuerit, cuiusve excusatio recepta nõ sit: ex quo acceder ad administrationẽ debuit: erit obligatus.

Si pater consentit filio, qui administrat vt testamentarius: non obligatur nisi de peculio, & de in rem ver. Bar.

Marcellus libro tertio digestorum.

XXII.

VCius Titius Caium Seium filiumfamilias

Dedit. Quòd fieri potest: vt Insti. qui da. tut. pos. in prin. & ĵ. si tu. vel cur. da. ap. l. 1. & ĵ. eo. l. tutores. §. tutor datus. in prin.

Insolidum. Imò contra: vt ŝ. de tut. l. si filius. Solu. hic de testamentario loquitur. ibi de datiuo, & potest esse ratio, quia non ita eget cõfirmatione prætoris testamẽtarius, vt datiuus. Vel ibi agnouit volens ipse teneri, ac si ipse gessisset: hic præsensit tantùm, vt filius possit obligari, & agere pro pupillo in cautis: vt arg. C. de bo. quæ libe. l. fi. §. 1. & facit C. qũ cum eo. l. 1. & quod ibi not.

testamento filio suo tutorem dedit. Caius Seius sciente, & consentiente patre tutelam administrauit. quæro, an defuncto Caio Seio actio tutelæ aduersus patrem eius, & in quantum competat? Marcellus respondit secundum ea, quæ proposita essent, actione de peculio, & de in rem verso patrem teneri. nec multum videri in hoc casu facere patris scientiam, & consensum ad obligandum eum insolidum: nisi fortè contutore, vel quo alio volẽte eum facere suspectum, interfuerit pro filio, & quasi in se periculum receperit.

h Eum. Scilicet filium, & subaudi maxime, nam idem & si alias receperit periculum. Accur.

i Interfuerit. Scilicet pater pro filio, non dico ndeiuben do, sed quasi ndeiuberet, & sic qũ iussu: vt ŝ. quod iussũ. l. 1. & sic dictio quasi notat similitudinẽ, vel dic, q̃ no. veritatem. sic Insti. de iu. nat. §. lex.

Paulus libro III. ad edictum.

XXIII.

VTor ad vtilitatem pupilli, & nouare, & rem in iudicium deducere potest: donationes autem ab eo factæ, pupillo non nocent.

Tutor non debet cauere de rato, nisi de eius potestate dubitetur. Bar.

Vlpianus libro tertio ad edictum.

XXIIII.

VIgò obseruatur, ne tutor caueat ratam rem pupillum

Non nocẽt. Quia pupilli arbitrio sit relinquẽda: vt ŝ. eo. l. cum plures. §. pen. Item, quod dicit de donatio. fallit in casibus assignatis: vt ŝ. eod. l. cum plures. §. pen. ĵ. de tute. & ra. distr. l. 1. §. 1. & C. si aduer. do. l. 1. licèt lex illa aliter intelligi possit. Item quando ex magna vtilitate minoris hoc heret cognitione iudicis: vt ĵ. de cur. fur. l. fi. & hoc de donatione simplici: at in donatione ob causam, vt est dos, & do. propter nup. dic vt C. de præ. min. l. prædia. & C. si maior fa. l. fi. §. fi. & C. eo. l. lex quæ. in princ. & ŝ. de iu. do. l. quæro. & l. siue. & facit ad l. C. eo. l. non tantum. & ĵ. eod. l. tuto. & ŝ. de iureiur. l. iusiurandum. §. 2. & ĵ. de noua. l. 1. §. 1. & l. nouare. §. 1. & ĵ. de accep. l. & per iusiurãdum. §. tutor. & ĵ. eo. l. Lucius. in fi. Hug.

Vigo. Tutor agẽs nõe pup. nõ tenet cauere, qũ pupillus habebit ratũ, sed bñ dẽt demõstrare qualiter est tutor, & idẽ est in curatore. Viu.

Pupillum. Nec iudicatum solui. vt no. ŝ. eo. l. 1. §. 2. sed actor ab eo constitutus sic: vt ĵ. rem ra. hab. l. actor. H.

Non

a Non decipi. Quia cauet de rato: vt ŝ. quòd cuiusq; vni. l. item. §. actor. licèt cũ erit factus pubes: vt inf. de noua. l. si pupillus. H. Vel dic secundum Io. qũ hic non est cautio de rato: sed quod aduersarius nõ patietur damnum per id quod iste non sit tutor: vt hic, & C. eo. l. tutores. & facit C. de eo. qui pro tuto. l. 1.

DEcreto. CASVS. Si pupilli patrimonium valde diminutum est: ita qd tutor nõ est sufficiens ad administrandum, põt constitui actor a iudice qui adiuuet tutorẽ & periculo tutoris: & qñq; constituit etiam dictus actor ex necessitate, & de hoc ponit exemplũ. Itẽ dicit, quod si ex quatuor tutoribus duobus eorum tutela commissa est, vnus eorum potest agere nomine pupilli. Viu.

Actor. Idest, adiutor vel administrator: vt supr. de tut. l. solet. in fin. & quandoq; tutor, vel curator sine periculo tutoris: vt d. l. solet. in prin.

Id postulet. Item aliàs: vt ĵ. eo. l. siue. in fin. & insti. de cu. §. fina.

Necessariò. Supra fuit necessitas rei, idest, administrationis. sed non personæ actoris: quia & per procuratorẽ poterat non solum per actorem prouideri hic rei. & personæ. Vel dic, q̃ ŝ. nec persone, nec rei fuit necessitas, licet fuit causa, vel quia diffusa negotia vel pp̃ ætatem, vel pp̃ valetudinem, hic vero est personæ necessitas, & facit C. de pcu. l. neque. & cauet de rato, vt ĵ. rem ra. hab. l. actor.

Videtur hũc. §. q̃ si sint constituti duo procuratores qd̃ vnus possit agere sine altero. dẽ quo vide ca. petitio tua. in gl. ĵ. extra de procura.

Permittimus. Insolidum contra debitorem pupilli ad qd̃ est C. si vnus ex pluribus tut. l. 1. & de aut. præst. l. fi. Sed arg. contra ŝ. man. l. ante. §. duobus. & de arbi. l. ficuti. & de procu. l. qui proprio. §. fi. & l. seq. & C. de ape. l. in obferendis. §. si vero.

Facit al hanc l. qd dicit glia ca. 1. super verbo. si dato, prope fin. ei de procu.

Dic fm Bar. quod aliud est tutoribꝰ, cum ius tutelæ sit indiuiduum, & insolidũ apud quẽlibet. vt ĵ. eo. l. inter tutores. Aliud in procuratoribus. vt in cõtrarijs legibus, & istam materiam expedit pla nè idem Bar. in repe. l. 1. §. fi plures. sup. de exerci.

Non possunt. Commodè insolidum: vt ŝ. l. 3. §. appareat, vel quia impeditur alter eorum: & sic idem impotentia facti non iuris dicit, sic insti. de codicil. §. 1.

CMinoris. CASVS Finita tutela habuit pupillꝰ curatores: & curatorum authoritate conuenit tutores actione tutelæ, & culpa eorundem curatorũ petuit minus à tutoribus pupillus quòdã, quàm recipere deberet, vnde pupillus propter hoc egit contra dictos curatores, & condemnati sunt ei ad interesse, & iterum restitui vult pupillus aduersus tutores, & petere illud quod dederat ad condemnationem de eis fa-

habiturum, quia rem in iudicium deducit. Quid tamen si dubitetur, an tutor sit, vel an duret tutor, vel an gestus illi commissus sit: Aequum est, aduersarium non decipi. Idem & in curatore est, vt Iulianus scribit.

Ex causa constituitur actor per tutorem decreto iudicis. Bartolus.

Paulus libro II. ad edictum.

XXV.

DEcreto prætoris actor constitui periculo tutoris solet, quotiesque aut diffusa negotia sunt, aut dignitas vel ætas, aut valetudo tutoris id postulet. si tamen nõ dum fari pupillus potest, vt procuratorem facere possit, aut absens sit: tunc actor necessariò constituendus est.

Vnus ex pluribus tutoribus potest agere. Bartol.

Si duobus tutela simul gerenda permissa est vel à parente vel à contutoribus, vel à magistratibus: benigne accipiẽdum est, etiam vni agere permissum; qa duo simul agere non possunt.

Auxilium ordinarium, non impedit extraordinarium, quãdo competit contra diuersos. Item beneficium restitutionis potest in alios per cessionẽ transferri. Bartolus.

Vlpianus libro tertio ad edictum.

XXVI.

IMinoris nomine actum fuerit cùm tutoribus, adsistentibus curatoribus, & pupillus ob hoc egerit cum curatoribus, & ei sint condemnati in id, quo sua intererat, minoris eorum culpa tutores condemnatos non esse: an restitutio aduersus tutores cesset? Et Papinianus libro secundo responsorum ait, nihilominus posse restitui: & idcirco curatores si

Casum ponit. In P.F. nõ est nomine.

Si minoris. Quã tenerentur tutores & dic casum. Curatores nomine adulti proposuerunt cõtra tutores quondã actionem tutelæ in distinctè, vt redderent rationem administrationis, in processu causæ culpam imputant frumenti malè venditi in x. cum possent æstimare culpam in xx. iudex damnauit tutores in x. adulto. hãc culpam potest imputare curatoribus: quòd si facit, cedet curatoribus in integrum restitutionis auxiliũ contra sententiam, & actionem, tutelæ, tutores autem nõ conueniuntur ab adulto, si iam consecutus est à curatoribus quod sibi debetur: quia de pda esset solicitꝰ Et autem poneres quod actio proposita esset in x. ipso iure non obst. in maiori summa ex eadem, vel alia specie debita: vt Insti. de actio. §. si minus. Item si poneres agi ex vna specie, quia frumenti: & nũc ex alia, ipso iure non obst. excepti. ĵ. de excep. rei iud. l. cum quæritur. sed in nostro casu indistinctè egit, sed speciem frumenti fuit prosecutus, & de cæteris absolutus, & sic habet locum replicatio in alijs iure communi, & sic cessit restitutio in integrum: vt ŝ. de minori. l. in causa. & C. de iudi. l. licèt. in specie vero frumenti in integrum restitutio contra sententiam locum non habet. Potest etiam dici quod hic ab initio non fuit actum, nisi in specie frumenti: & sententia data in x. & in al js absolutus.

h Ei. Scilicet adulto.

i Condemnati. Curatores.

k Minores. Quam deberent.

l Posse restitui. Ordinarium non excludit extraordinarium, & sic est contra ŝ. de min. l. in causa. & C. de iu. l. proponendum. §. fi. Sol. vt C. si tutor vel cur. l. fi. Item ad quid datur restitutio cum habeat actionẽ in factum de re iu. contra curatores: & sic nõ interest eius?

Ordinarium non excludit extraordinarium

eius. Respo. vt possit eam credere: vt ff. de min. l. quòd si minor. §. 1. vel quia habere plures reos interest: vt infra de libe. lega. l. 3. in fi. & quia expedit sibi habere curatores locupletes. vel dic, quòd nō est oppo. per d. l. C. si tut. l. fi. Accursius.

a Prouocantes.

Azo. & H. dicunt à sententia, quia minori damnati sunt tutores minus, quā deberent: vt sup. posuit. & hoc ideo quā ff. dicit actiones cedēdas. ſ. tutelæ, & ff. rōnibus dictrahendis, quę nō possunt etiam cedi. nisi appellatum esset. Sed secūdū hoc, in qua causa obijcitur exceptio doli? Resp. in actione in factū, qua agitur cōtra tutores. Vel dic appellantes à sentētia lata contra se curatores pro adulto, & tunc benè stat exceptio doli. Sed tunc quæ actio ceditur si sentētia prima transiuit in rem iudicatā? Respon. in integrum restitutio, vt ff. de minor. l. quod si minor. Itē & tutele, quæ cōpetit præhabita restitutione: conditionalis enim obligationis potest fieri cessio. vt C. de don. l. ſpem. Alij dicūt à neutra appellantes, idest, reclamantes. Itē quomodo post sententiam opponitur exceptio doli peremptoria? Respond. in causa appellationis secundum casum: vt C. de temp. & re. l. per hanc ſecundum primum. & tertium dic, quòd hic est casus specialis, scilicet cedendarum actionum: vt infrà de fideiuſſ. l. ſi fideiuſſor. & §. idem. & not. ſup. ad Maced. l. tametſi.

Mandentur. in eo qđ non est petitum in ea ſpecie.

De præda. quòd esse non debet: vt C. pro empt. l. eum qui, & infrà ad Velleia. l. ſi mulieri ſoluero. & de iure do. l. quoties.

Niſi fortè. Hoc casu non prodest tutoribus soluiſſe: quia conuenientur ex iure cessō. Sed quō sit cessio post ſolutionem? Respond. ſecundum Ioan. fuit tunc actum: vel ēt non sunt pacti: vt no. infr. de fideiuſſ. l. cum is, & de ſol. l. Modestinus. & l. Sticum. §. ſi mandato. & facit ad l. iſtam inf. de tut. & rat. diſt. l. alterius. §. fin. & C. ſi aduer. ſol. l. 1. & C. de contra. act. tut. l. 1. & ſup. de peti. hæred. l. ſi quid. Accur.

Vm curatore. Si adultus vult agere contra curatorē ſuū aliqua ſpeciali actione durante administratione benè potest, licèt non possit, vt rationem reddat, & idem dico in pro tutore. Viu.

Cum curatore. In procuratore plana est, ſed in curatore dic, vt agatur cum eo furti, vel dāni, vel iniuriæ. licèt ſecus in tutore: vt ff. de tut. & rat. diſtra. l. ſi tutor. §. fi. & l. fi. Vel ſecundo pone in rei vendicatione

nondum iudicatum fecerint posse prouocantes per exceptionem doli cō ſequi, vt eis mandentur aduerſus tutores actiones. Quid tamē ſi iā fecerunt iudicatū curatores; Hoc proderit tutoribus: qm̄ nihil minori abest, qui de præda magis, quam de damno ſollicitus est: niſi fortè mandare actiones paratus ſit curatoribus.

XXVII.

Vm curatore, & pro tutore etiam manente adminiſtratione agi potest.

Tutor qui benè facit, habetur pro domino. Bar.

XXVIII.

Vtor, qui tutelam gerit, quantum ad prouidentiam pupillarem domini loco haberi debet.

Finita tutela ſiniuntur qua potest cum eo agi, ſicut & cum tutore: vt Iſti. de autho. tut. §. fi. Vel tertiò in ſti. rem adul. ſaluam fore, in qua ſecus in tutore: vt ff. rē pupil. ſal. fo. l. nō quaſi. §. hanc actionem. Vel dic quarto curatorem, ideſt cū, qui gerit putans ſe curatorem, cum non ſit. arg. inf. rō pupi. ſal. fore. l. non quaſi. §. illud ideo. non autem intelligas in negotiorum geſtore: vt reddat rationem totius adminiſtrationis: vt ff. eod. l. actus. quæ est contra. & plenè nota. C. eo. l. 2.

Vtor pupillarem. Non tamen cum ſpoliatur, ſic inf. de cur. furio. l. ab agnato. & ff. e. l. tutor ad. & infrà ꝓ emp. l. q̄ fundū. §. ſi tutor. & C. e. l. non omni.

Vtor pro pupillo.

Titius vocauit in iudiciū tutorem Semproni nomine, & cum tutor, vel pupillus non poſſideret immobilia, ſatiſdedit tutor iudicio ſiſti. & antequā lis contra eum cōteſtaretur finita est tu. Certè non cogitur tutor iudiciū accipere. Item dicit q ſi tutor post pubertatē pupilli obtulit pu. pecu. & cōſignauit. & in tuto loco depoſuit, non current vſuræ contra eū. & idē est in hærede tutoris. Alij dicebāt, ꝓ ſufficiebat oblatio tātum, & malè. Alij dicebant, ſi per tutorem non ſtetit quo minus rōnē redderet, quod ſufficiebat: & malè. Viu.

XXIX.

Vtor pro pupillo in iudicium vocatus, ſolenniter cauit. Si intra moras puer ad pubertatē peruenit, non est cogēdus accipere iudiciū.

Ille per quem non ſtat, quo minus reliqua ſoluat: ad vſuras non tenetur. Bartolus.

Tutor, qui post pubertatem pupilli negotiorū eius adminiſtratione abſtinuit: vſuras præſtare non debet ex quo obtulit pecuniam. Quinetiam iuſtius mihi videtur, eum per quem non ſtetit, quo minus conuentus reſtitueret tutelā, ad præſtationem vſurarum non compelli. Vlpianus notat. non ſufficit obtuliſſe, niſi & depoſuit obſignatam tuto in loco.

XXX.

Caut. Iudicio ſiſti, ut ff. ſi quis cau. l. fi.

Accipere. Si nondum ſuſceperat per conteſtationem: alias ſecus: vt C. vt cau. poſt pu. adult. tu. l. 1. & ff. de appell. l. negotiorum. §. fi. & l. tutor. & l. fin. §. fin. & ad idem ſ. eod. l. 2.

Non debet. Niſi erat connexum negotium: quo caſu non imputatur tutori, ſi ſe abſtinet, vt ſup. eod. l. ita autem. §. ſi tutor.

Non ſtetit. Ideſt, non fuit interpellatus: & ſic non fuit in mora.

Tutelam. Ideſt adminiſtratæ tutelæ rationem, non dicas quod ſe obtulit: vt reddat rationes, vt ideo euadat vſuras: vt ff. de vſur. l. 1. §. 1. & §. fi. Sed exponc, vt infrà. l. prox. quæ huic reſpon. continuatur.

Non compelli. Omni tempore: quia non poſt xxv. ann. vt ff. l. proxi. not. Accur.

Notat. C. exrigit qđ de oblatione dixerat, & facit ff. de vſu. l. 1. in fi. oblatio tā ſola impedit curſum earū, q̄ nōdū incœpiſſent currere: vt C. de vſu. l. ſi per te. Sed hic incipit currē ſtatim finita tutela ex quaſi mora: vt C. in q. b. cau. in inte. reſt. nō est nec. l. in minorū. & facit C. de pig. act. l. nec creditores. & de vſuf. l. ex pdio & l. 2. & ff. de vſu. l. qui ſemiſſem. §. fi. & l. cum qđ. §. ſi pupillo. & l. debitor.

Obſ. curſus vſurarū pedit.

Maximeque. Scilicet dicimus non teneri ad vſuras: ſi factum est per eum, vel tutorem, ꝓ dixi ſup. l. proxi. §. quinetiam. Et dic caſum, quod tutor poſt finitam tutelam ſterit per xx. ann. vel plus, quòd non fuit conuētus tutelæ vel interpellatus, & ſic nō fuit in mora communi, ſed fuit quaſi in mora. Certe non damnatur in vſuris pro tempore quod labitur, poſtquā minor factus est maior 25. ann. ſed ꝓ anteriori ſic, nā curſu tēporis definit illa quaſi mora: vt ff. de lega. 2. l. Titia. §. vſuras. & ſecundum hoc intelligatur ſup. l. proxim. §. quinetiam. ſed pro priori tempore ſic. item & pro futuro, ſi noua interpellatio interceſſit, vt ibidem dicitur: nec hic colligitur, quòd actio tutelæ tollatur xx. ann. ſaltem pro vſuris: vt quidam dixerunt, vt patet ex præmiſſis. imo xxx. ann. durat: vt C. arbi. tute. l. tutores. & facit inf. eodem. l. Lucius. §. quæſitum.

Sic in P. Fl. ſcriptū eē admonet Anto. Aug. lib. j. ca. 3. adjicit inſup quoſdā legere, cui fortè per xx. annos vel amplius in mētem non venit tutelam &c.

Eum. Scilicet, pupillum factum adultum.

In mentem. Æquiuocat vulgare: venit mihi in cordē.

Tutelam. Ideſt, tutelæ rationem.

Vtoris. Inter alia quæ tutor habet facere, iſtud est præcipuum, ꝓ defendat pup. cum aliquis agit contra eum. Viu.

Indefenſum. In iure: vt ff. eod. l. generaliter. & C. eo. l. fi. non in contractu: vt ff. de auth. tu. l. ſi tutor.

Iui. Quandoq; tenentur tutores, q libet prout geſſit: quandoq; inſolidum, & hoc vltimum habet locum de ijs quæ geſta sunt ab eis durāte tutela, non quantum ad ea quæ poſtea geſſerunt: quia de his non tenetur vnus pro alio. Viu.

Forma. i. conſtitutio, vel lex, ſic C. de off. præſe. præ. l. formā q. d. lex quæ dicit tutores teneri. ſ. quemlibet prout geſſit. i. gerere debuit, qñ à teſtatore, vel à iudice fuit diuiſa, & nōnunquā. i. aliqñ dicit teneri inſolidū: vt quādo a nullo diuiſa, vel a ſeipſis locū habet, de geſtis ante non poſt pubertatem, nam tunc indiſtincte pro partibus quas gererent, tenentē actione ne. geſ. nō tutelæ, & hoc niſi connexa erat adminiſtratio: vt ff. de tu. & ra. diſt. l. ſi tutor poſt. & ff. de neg. geſt. l. eū actum. & l. atqui. §. Scæuola. illud conſtat, ꝓ quando à teſtatore, vel a iudice, ꝓ pro partibus tenentē, niſi in tribus caſibus: ſed qñ à ſe, vel nullo, quilibet inſolutum: vt C. de diui. tu. l. 2. & ff. eo. l. ſi duo. & l. tutores tres. in princ.

Nonnunquam. Quidam repetūt, itē forma qua &c. ſed non est opus aliquid repetere: & facit ad hanc l. ff. de neg. geſt. l. ſi pupilli, in fi. & l. Pomponius. & l. ſeq. & C. de neg. geſt. l. tutori.

I ſine. Tutor Titij ſine hęrede deceſſit

Maximeq; hæredem tutoris. nam periniquum est eum, cui fortè post viceſimum annum, vel amplius in mentem venit tutelam repoſcere, etiam vſuras poſtulare.

XXXI.

Vtoris præcipuum est officium, ne indefenſum pupillum relinquat.

Donec plures gerunt ex officio publico tenentur inſolidū. ſecus cum incipiunt gerere ex priuato. Bart.

XXXII.

Iui Seuerus, & Antoninus Auguſti Sergio Iuliano. Forma, qua ſinguli tutores, ꝓut quiſque geſsit tutelam, nonnunquam inſolidū tenentur: duntaxat intra

datus dicto pupillo quondam non inueniēs hęredem tutoris, egit contra fideiuſſores tutoris, vt ei exhibeant inuentaria: quæ ei tutor fecerat, & alia pupillaria inſtrumenta, certè benè tenentur. Quòd ſi nulla culpa tutoris interuenit in eis, vel alijs inſtrumentis perdendis? Certè non tenetur, nec fideiuſſores eius. Itē ſcias, quòd tutor tenetur reddere rationem de fructibus, qui potuerunt ex prædijs colligi, & ſi credidit ſeruo pupilli adminiſtrationē tutor, & ſeruus eius de fructibus fundi dedit minus, quàm in veritate posset ꝓcipi, certè pupillus poterit illud à tutore recuperare: recōpenſabitur tamē id cum eo, quòd ſeruus habet in peculio. In P. Fl. incipit ſine hærede, &c.

Interpoſito. Adoleſcens quidam vendidit fundum Titio cum authoritate curatoris, & cū decreto prætoris: & pretiū fundi in vtilitatem ſuā non est cōuerſum: quare inueniens ſe deceptū petijt reſtitutionē: ut reſtituatur ſibi fundus: & non vult reſtituere pretiū emptori, certè optimè dicit adoleſcens. Itē ſi emptor fecit ī eo fundo aliquas expēſas voluptatis cauſa: eas ab adoleſcente non recuperat, ſed tamē benè eas abradere poteſt, ſi poteſt inde habere aliquem profectū, & ſi non facit deteriorem fundum. Lucius Sempronius fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredem Lucium Titiū, & ſororem eiuſdem Lucij Titij, quæ erat adulta, ſicq; frater ſuus erat eius curator, iſte curator locauit fundos hereditarios communes ſibi, & ſorori ſuæ, & erat in ciuitate, vbi morabantur, conſuetudo, quod domini prædiorum locantes fundos ſoluerent tributa, & non coloni, licet iura velint quod coloni ſoluant: hic frater idemq; ſororis ſuæ curator ſoluit ꝓ dictis prædijs tributa ſecundum conſuetudinem. Certè optimè fecit, nec ei poterit aliquid imputare ſoror ſua adulta. In P. Fl. ſi quodda tum.

Tutores. Duo tutores cuiuſdam pupil. pecu. pupillarem diuiſerunt inter ſe: & poſtea vnus eorum relegatus est: & ſic nihilominus remanſit in tutela: & cum propter relegationem non poſſet adminiſtrare, conſtituit actorem, vt moris est; alter tutor vult repetere ab actore dictam partē pecuniæ: dicitur hic quod non poteſt: quia non est finita tutela. Viu.

Conueniri poſſe. Siue ſimpliciter, ſiue in omnem cauſam interceſſit: vt ff. de leg. ne. ca. l. 1. §. belliſſimē. & ff. de fideiuſſo. l. ſi quis pro eo. §. ſi numos. Et not. quod aduerſus tutorem, & hæredem eius iuratur in litem ob hanc cauſam: vt C. de in lit. iuran. per totum, quia conuenitur actione tutelæ, quæ est bonæ fidei, non autem contra fideiuſſorem: quia actione ex ſtipulatu, quæ est ſtricti iuris, in qua non iuratur in litē: vt ff. de in lit. iuran. l. in actionibus.

Damnum. Quidam habent hic l. damnum. quidam habent

Per contrariū pupillus loco ſerui habetur. Nā vt inquit Paulus ad Gala. capit. 4. Quandiu hęres puer est, nihil differt à ſeruo, cū ſit dās oīnm: ſed ſub tutori b⁹ & actoribus. est vſq; ad tempus, qđ pſcripſerit.

habent.§.Modestinus.& dic damnū. vt C. de vect.l.2. & no.C.eo.l.si tutores.& facit C. de fun.pa.l.2.

Vectigal qd dicit.

a Vectigalis. Idest, tributi, vel pensionis, sed propriè vectigal dicitur octaua cuiuslibet rei quæ vehitur: vt C.de vect.& com.l.ex præstatione.& l.legatis.Azo.

b Proponitur. Sed

In P.Fl. eo quia.

si proponitur amissa, nunquid probabit casum fortuitū quasi præsumat culpam commisisse? argn.ff.de cust.reo.l.fi. & ff.de edend.l.si quis. §. penult. hæc tamen quæstio plenius disputat à nobis alias, & Azo. ut ff. de eden. l.si quis. & ff. de lega.2.l.cum ita. §. species. & C. de pig.actio.l.si creditor.

c Potuerunt. Honestè: vt ff. de rei vendi.l. fructus. & facit C. arbit.tut.l. quicquid.

Casumpo nit.

d Item respondit. Concessit tutor seruo pupilli administrationem fundi: qui seruus cum posset reddere xx. reddidit tantum x. quæ desunt, debet tutor pupillo: sed seruus tenetur naturaliter tutori, & pupillo de peculio. vnde si tantum est in peculio, fit compensatio: nō autem dicas seruo extranei, quia si tūc ficret dicta compensatio, damnū haberet pupillus: tū quia sumptibus, & litib⁹ vexaretur minor, vt sup. de minor. l. minor. tum quia euentus iudicij incertus est: vt ff. de pecu. l. quod debetur, vnde melius esset, si tutor primò satisfaceret pupillo, & ipse postea de peculio experiatur, & facit supra de nego.gest. l.nam & Seruius.§.fin. Accurs.

e Si minus. Quia decem.

f Percipi. Quia xx. percipi potuerunt.

g Proficere. Vt opponat compensationem pupillo, inquātum ipse est obligatus actione de peculio ipsi tutori.

accidit eo quòd cautiones soluti vectigalis in uentæ non sunt ad tutorem cuius nulla culpa admissa proponitur, minimè pertinere.

In reddenda ratione sufficit contra tutorem probari, quòd fructus bona fide percipi potuerunt, licèt perceptos per eum non probetur. Bar.

Modestinus respondit, tutorē eorum reddituum nomine rationem pupillæ reddere debere, qui ex fundo bona fide percipi potuerunt. Item respō dit, si minus tutor a seruo percepit, quàm bona fide ex fundo percipi potuit: eo, de quo pupillę sit obstrictus, quātum ex peculio serui posset seruari, eidem tutori perficere debere, scilicet si non perdituro seruo administrationem credidit.

Restitutus ad rem venditam non debet restituere pretium, nisi quatenus ex eo factus est locupletior, nec expensas voluptarias sibi auferre possunt. Bart.

Interposito curatore adolescens fundum Titio vendidit: postea agnita fraude, in integrum restitutus, in possessionē induci iussus est. Quæro, an cùm ex hac venditione melior factus non sit, neq; in rem suam quicquam versum probet, pretium emptori restituere non debeat? Modestinus respondit, pretium fundi ab adolescente vel

h Non perdituro. Et perdidit, vt hic, & ff. de mino. l. quod si minor. §. pe. tunc n. si perdituro commisisset, non agit de peculio tanquam extraneus propter officium tutelæ: quia tali non debuit committere administrationem. Azo. & sup. de nego. gest. l. siue hæreditaria. Accur.

i Interposito curatore. Idest, eo præstante authoritatem. Hug.

nūdari, si rationibus eius non profuit, nec quicquam de eo à iudicante de in integrum restitutione statutum est, emptorem frustra postulare. Item respōdit, sumptibus voluptatis causa ab emptore factis, adolescētem onerandum non esse. Qui tamen ab eodem ædificio ita auferri posśūt vt in facie pristina, idest, quæ fuit ante venditionē ædificium esse posśit, emptori auferri permitti oportere.

Consuetudo quæ reficit rem sicut ligat maiores, ita & minores. Bart.

Lucius Titius cohęres & curator sororis suæ cum esset ex ciuitate, in qua vsitatum erat, ipsos dominos prædiorum, non conductores onera annonarum, & contributionum temporaliū sustinere, morem hunc, & cōsuetudinem semper obseruatam secutus & ipse, pro communi, & indiuidua hæreditate annonas prestitit. Quęro, an in rationibus dādis oppo ni curatori possit, quòd non rectè pro parte sororis tales impensas fecerit? Modestinus respondit, in id demum curatorem adultæ reputare ex causa, de qua quæritur, posse: quòd ipsa, si rem suam administraret, erogare compelleretur.

Relegatione non finitur tutela, ideo tutor conueniri non potest. Bar.

k Vendidit. Cum decreto, alioqui nō indigeret in integrum restitutione.

Cum creto. tū restitutur ad fus ven tionē niter ētā ad re. tenē si is qui ibi Neap. de neg.

l vt C. de præ. mino. l. si quidem. & l. non est. Vel loquitur in prædio vrbano, quod secūdum hæc iura poterat alienari sine decreto. Hug. licèt hodie secus: vt C. eodem l. lex quæ, in princip.

m Fraude. Maxime: vt suprà de minor. l. tutor. & l. pen. in prin.

n Probetur. Quis ergo probet? dic ut C. de præ. min. l. prædiorum. & facit ad hæc in eo. ti. l. si prædium. & ff. de mino. l. patri. §. prædium. & §. item, ex diuerso. Accur.

o Postulare. Contra sup. de minor. l. quod si minor. §. restitutio. & l. nō omnia. die plenè vt ibi. Accur.

p Onerandū. Nisi erat promercalis: vt supra de impe. l. pro voluptarijs. & de rei vend. l. nec venalem.

In hi tēporis in ali bus l tpalia.

q Oportere. Nisi paratus esset minor tantum dare, quantum habituus est etiam his ablatis, vel corralis, vt ff. de rei ven. l. in fundo. Azo. & facit inf. pro empt. l. si quis cum. & ff. de min. l. inter.

In hi quia.

§. fi. & de pet. hære. l. vtiles.

r Vsitatum erat. Contra sup. de vsufruc. l. hactenus. & C. de pignori. l. in summa.

s Non conductores. Scilicet prædiorum.

t Et indiuidua. Idest, indiuisa.

u Reputare. Aliàs imputare, & ita est. in lib. domini. Azo.

x Compelleretur. Sed ipsa compelletur ratione consuetudinis: ut suprà de legi. & Senatusconsul. l. de quibus, si erat inducta ex certa scientia contra legem, alioqui contra: vt in eod.

eo. tit. quod non ratione. & C. quæ sit lon. consu. l. cōsuetudinis. ergo & ipsa agnoscat eam. Azo. & facit C. de agri. & censi. l. litibus. lib. 11. & C. de iure emph. l. 2.

a Durante tutela. Et ante exilium, & post: vt ff. de sol. l. quod si forte. §. 1. & statim dicam. Hug.

b Cōstituto. Id est, petito à tutore relegato constituti: quia ipse impeditur gerere, & constituto à iudice: vt Instit. de cura. §. fina. sed & curator loco ei⁹ potest constitui: vt ff. de solu. l. quod si forte. §. 1. & secundum hoc die in exilium, id est, relegatus est: sic etiam ponitur ff. de interd. & releg. l. exilium. & C. de epi. aud. l. nemo. & ff. de mino. l. Papinianus exuli. aliter ponitur & propriè ff. de pub. iud. l. 2. & tunc non posset actorem constituere, cum bonis amissis nudus exulet, & ciuis esse desinat: vt ff. de cap. diminu. l. tutelas. §. 1. & fina. & l. 2. sed secundum quosdam posset constituere fiscus, ad quem bona pertinent. Sed quomodo: cum in tutela non succedat: vt ff. de ijs, qui notantē infa. l. furti. § pen. Item hoc casu quasi finita tutela pro illius deportati parte posset agi contra fiscum: vt C. ad legem Iuliam de vi. l. tutores.

Ab eo. Contutore relegato.

c Non posse. Quia non est finita tutela, ergo nec actio tutelæ nata: vt ff. de tu. & ra. distr. l. si tutor. §. fina. quia licèt sit relegatus, remanet ciuis: vt infr. de interdi. & releg. l. relegatorum. §. ad tēpus: & tutor remanet, licèt loco eius actor, vel curator debeat constitui: vt hic, & supra de tuto. l. si quis tutor. Alij dicūt, quod hic relegatus manet tutor post relegationem vsque dum constituatur curator, non post, per l. quod si forte §. 1. quod nō placet, secundum Hug. vt hic dicitur. Acc.

A Tutoribus. CASVS. Ita debet administrare tutor res pupilli, sicut facit aliquis bon⁹ paterfamilias res suas. Sed o dicit, q⁹ adueniēte pubertate, & pupillo curatores accipiēte, tutoris officiū finitū est. Tertio dicit sicut pupil. habet electionē quē ex tutoribus conueniat, ita & habet hęres pupi. Quarto dicit quod si tutor faciat pro se aliquas expensas ex bonis pupillis non cōputat pupillo nisi forte iudex constituat ei tutori salarium propter onus tutelæ.

d Debet. Not. q⁹ nō dicit solet: sicut lex dicit ī socio: vt

N. P.

Tutores duo post vēditionem pupillarium rerum factarum, pecuniā inter se diuiserant: post quam diuisionem alter eorum in exilium datus est durante tutela: quæ rebatur, an actore constituto, contutor eius partem pupillaris pecuniæ petere ab eo posset? Modestinus respondit: si hoc quæritur an cum tutore relegato contutor eius tutelæ actionē exercere possit, respondi non posse.

Tutor tenetur facere illud, quod diligens paterfamilias facturus esset. Bar.

XXXIIII.

Tutoribus, & curatoribus pupillorum eadem diligentia exigenda est circa administrationem rerum pupillarium, quam paterfamilias rebus suis ex bona fide præbere debet.

Curatoribus constitutis, in eos administratio transfertur, & officium tutoris finitur, Bartolus.

Officium tutorum curatoribus constitutis finē accipit: ideoq; om

Inquantū iste §. vr sentire tutelā nō finiri relegatione, limitabis hūc tex. vt obuietur ff. rijs, vt ñ procedat, qñ relegatio est perpetua, per l. tutor petitus. §. hiūsta l. pla nè ff. de excu. tut.

No. singu. di. Bal. in l. videamus. ff. de in lit. iur. an debeat pferre vtilitatē propriam vtilitati pupilli: & post multa dicit, q⁹ vbi agitur de periculo rerum, sic: secus vbi de periculo aīæ. & vide. q⁹ no. in l. tutor. ff. eod.

Insti. p foc. §. fi. & facit ff. de tu. & ra. di. l. j. prin. & ff. de reg. iur. l. in ff ibus. & C. de peri. tu. l. 1. in prin. Acc.

e Accipit. Nisi cōnexa sit administratio: vt C. vt causa post puber. adsit tu. l. 1. & ff. de ap. l. tutor & ff. de hære. tu. l. 1. & ff. de tut. & ra. distr. l. si tutor post. & ff. eo. l. ita autē. ℞. si tutor. Vel dic idē, & si cōnexa fuerit, cū curatores fuerunt constituti, & eis ratio administratiōis red dita: vt C. arbi. tut. l. si tutor post, & facit ad l. ff. C. eo. l. 1. & de peri. tu. l. fin. & ff. eod. l. tutores qui post. §. 1.

f Electio. Conuenicndi quem velint corū qui gesserunt: vt C. de diui. tut. l. 2. qui omnes in solidum tenentur: vt ff. eo. l. tres tutores, in princ. verum si idonei sunt tempore finitæ tutelæ, habent beneficium diuidēdæ actionis: vt C. de diuisu tut. l. 1. secus est in priuilegijs personalis actionis: vt ff. eo. l. ex pluribus. & ff. de priuileg. cred. l. dabimus. §. 1.

In P.F. i vet. exē. in quo potissimum.

In P.F. si est quē in admodum, sed fecit hoc separatim pē alibus. In P.F. latium.

ANTITO. Dic quod illud non est priuilegiū, ideo transit ad hæredes, ibi secus, & isto modo intelligas secundum Bar. hic.

Nisi ab eo. Hęc exceptio non refertur ad proximum dictum, sed ad id, q⁹ dixit sumptuum factorum in tutelam haberi rationem: q⁹ verum est: nisi ab eo &c. Et quod dicit certum salarium sub. pro sumptibus in tutelam erogandis: vel satis potest tolerari, vt referatur ad id, quod dixit non haberi rationem sumptuū factorum in tutores, nisi &c. quod bene videtur, q⁹ potuit iudex certū salarium constituere tutori pro remuneratione suī laboris, sic supra man. l. si remunerandi. in princ. Non dico ad postulationem tutoris, cum fortè alias nollet esse tutor, quia tunc aliud esset: vt no. supra de tutel. l. in eos. Item bene dicit certum: quia incertū peti nō posset quod dicit vt not. supra man. l. salariū. & l. qui mutuam, §. pe. & C. ma. l. salarium. Azo. & facit C. eod. l. 3. & infra de tut. & ra. distra. l. 1. §. si pupillus. & supra mandā. l. idemque. §. item Labeo.

g Salarium. Alias solatium, & ita in lib. domini. Azo.

XXXV.

Dinstruendam diligentiam iudicantis, & pupillorum vtilitatem admittendam,

Si pupillus agat tute

A Dinstruēdam. lę cōtra tutorē, & nō pōt bñ aperiri veritas de administratis, serui ipsius pupilli pūt torqueri ad hoc. k Ad instruendam. Alias. §. Iulius Aquila. & alias lex ad instruendam.

Infortiatum. I Interrog-

Interrogari. Et torqueri: vt C.de admini.tuto.l.lex quæ.ibi,nam & boni &c.& ĵ.de fuſpec.tu.l.fin.& ĵ.de tut.& rat.diſtr.l.1.§.de ſeruis.

Vtor. Titius a miniſtrauit tutelam Sempronij & mutuauit pluribus pecu. pupill. & nomina ſunt facta non idonea, & interim remotus eſt à tutela, & Caius in locum eius poſitus: certè bene tenetur ſecundus tutor illa nomina recipere: ſed non erunt periculo eius. Vtu.

Nõ eſſe. Alias eſt nõ, alias deeſt, nam idonea, & non idonea cogitur ſuſcipere,non ſuo periculo tn: ſed ſi ſponte tanquam idonea accipiat, ſibi præiudicatur: vt ĵ.eo.l.qui nominibus.In minore aũt dic, vt §. eo.l.cũ quæritur.& ĵ.eo.l.q nominibus. 2. reſp.

Suſcipere. Per ceſſionẽ,ſi priori erant actiones quæſitæ,aliàs per traditionẽ inſtrumentorum:vt C.de peric.tu.l.fi. & quã ex fact. tut.l.2.

INter.Duo erãt tutores, Titius & Mæuius, diuiſa ẽ tutelę adminiſtratio per iudicem,vt Titius Italica,Męuius Syriaca negotia gerat: agit Titius in x. contra Sempronium debitorem pupilli ex contractu Italico, & Sempronius cõpenſat x. quæ ſibi debet Mæuius ex contractu rerum Syriæ, videbatur, quod non poſſet compenſare:vt C.de compen.l.eius. Sed contra eſt in ſpecta perſona impuberis, qui debitor, & creditor eſt Sempronij ex contractibus,vel patris,vel ſui,vel tutorum: qui omnes vnam perſonam, ſcilicet pupilli repræſentant, ſed in l.eius.cum diuerſis fuerat contractum. Et ſecundùm hoc quod dicit,nam &c. non inducit alium caſum: ſed circa eundem reddit rationem. Et quòd in fin. dicit,non debet obſtare volenti experiri,id eſt compenſare,& ſic qui compenſat,experitur. Sic & alias dicitur experiri qui ſe defendit, vt ĵ. de re iud.l.fæpe.Ioan.Vel pone ſecundum Azo. quod diuiſa fuit à ſeipſis retẽto primo caſu, in prima parte l. cp autem ſubiicit nam, dic,vt dixi diuiſionem tutelæ nõ obſtare compenſare volentibus,nam nec agere volentibus obſtat.Et quòd in fi.dicit experiri, propriè dicit: per inde enim habetur quo ad alios agere volentes,ac ſi à nullo fuiſſet diuiſa,vt C.de admin.tu. l.1.& 2.§.fin.& de aut.præſtan.l.fi.& C.ſi ex plu.tu.l.1. & 2.& C.de pac.l.debitorum,& l.pacto.ſed certè & in ſuperiori caſu qũ à teſtatore,vel a iudice, videtur idẽ, vt non obſtet diuiſio volentibus agere,& pro hoc eſt, quod dicit,quod hæc diuiſio non eſt iuris,& ſic quilibet remanet in ſolidum tutor omnium rerum pupilli, licet geſtio diuidatur: inde eſt cp vni imputatur, ſi alium ſuſpectum nõ accuſat:vt C.de diui.tut.l.2.& ſic creditor qui contraxit cum tutore gerente Italica,cõueniet alium qui gerit Syriaca, & cum eo compenſat per l.iſtam.æs enim alienum non reſpicit certi loci facultates:vt §.de iudi.l.ſi fideicõmiſſium.§.1. & ad Trebe.l.ĵ §.ſi hæres.Sed licèt quilibet tutor conueniat ex quolibet contractu contutoris, vt dictum eſt, non tñ agit,vt §.eo.l.1.& l.vel in partes.& ĵ.eo.l.Titium.§.tutores & §.fi.cum quilibet pro rebus ſuę adminiſtratio nis tantum conueniatur: vt ĵ.eod.l.ſi duo.& hoc ſm Azo.ſed ſm Hug. non placet, cp qũ eſt diuiſa à teſtatore,vel a iudice,quod vnus conueniatur ex cõtractu alterius. Vel dic tertio ſecundum Hug. quod ſi tutor Italicus debet ex adminiſtratione pupillo decem ſub vſuris, ſed tutor Syriæ ex perſona pupilli alia decem debet tutori Italico: fit compenſatio ipſo iure, vt vſuræ non currant: vt §.de compẽ.l.idẽ. §.ſed ſi inuicẽ. Sed compenſatio videbatur differenda, ſicut, & tutelæ actio differtur naſci: vt ĵ. de tut.& rat. diſtr.l. niſi. & l. ſi tutores. §.fin. & l.ſequ.item & alia ratione, quia videbatur alius tutor agere contra pupillum,pupillus autem cõpenſare volebat, quod alius tutor debebat: quod non videbatur poſſe fieri: vt d. l.eius. ſed hoc remouet hęc lex. Acc.

Officium. Quia diuiſum habet officium, & perſonam: quia agens gerit perſonam creditoris, cũ cõtractus ſit Italicus ex quo agit,& non perſonam debitoris, quam alius tutor gerit, & ideo videbatur differri vſque ad finem tutelæ, quando pupillus ſubit perſonam vtriuſque.

Non iuris. Non enim iure ipſo,ſed iudicis aſſignatione inter eos tutela diuiditur.Io.& ſecundũ hoc facta fuit à iudice diuiſio. Vel dic non iuris,i.vt debita, & credita, & iura non ideo diuiduntur à quocunque ſit diuiſa,ſed eſt diuiſio iuriſdictionis, id eſt, adminiſtrationis.Nec ob.ſup.de tut.l.muto.§.tutores, bi dicit,quod tutela non eſt iuriſdictionis, ſed mixti imperij,nam hic de diuiſione, ibi de ipſa tutela dicit.

Et inter ipſos.Scilicet tutores,& pupillum quãdo à iudice,non vero in præiudicium aliorum. Vel dic inter ſe tutores tantùm, quando à ſe facta eſt diuiſio: nam nec pupillo nocet:vt C. de diui.tut. l.2.§.fi.

Debet. Non debent &c. eſt enim litera ſuſpenſiua vſque hic.

Vtorem. CASVS. Primò ponit regulam, dicens, quòd tutor mutans ſtatum durante tutela ſecundum diuerſitatem perſonæ,tenetur:vt in verſic. inde deſcendit &c.ponit vnum exemplum regulæ.Filiusfa. fuit tutor datus cuidã pupillo, & durãte tutela fuit emancipatus à patre,vnde quia mutauit conditionem tutor,ita tenebitur,vt de eo cp adminiſtrauit durante poteſtate teneatur pup. inquantum facere põt, de eo quod adminiſtrauit poſt emancipationẽ à ſe facta tenetur in ſolidũ: pater autem eius tutoris tenetur pup. de pecunia filij ſui tutoris pro adminiſtratione tutelæ,quã fecit filius exiſtẽs in poteſtate,& poteſt agere pup. cõtra dictum patrem de pecunia intrà annũ vtilem à tempore emãcipationis:qui annus incipiet currere à tempore quo pup.agere poteſt tut.i finita tutela, & eſt ſimile ad prædicta de ſeruo Titij ab eo præpoſito ad merces vendendas,vel debita exigenda:

Idem lib.vi. Quæſtionũ.

XXXVII.

INter tutores diuiſa tutela eſt: æquitas, quæ merum ius compenſationis inducit, propter officium & perſonam agentis tutoris nõ differtur : nam diuiſio tutelæ (quæ nõ iuris, ſed iuriſdictionis eſt) modum adminiſtrationis facit, & inter ipſos locum habet : nec experiri cum pupillo volentibus obſtare debet.

Si variatur conditio perſonæ gerentis : vel eius cuius negotia ex neceſſitate geruntur, obligationis conditio variatur. Bar.

Idem lib. vi. Quæſtionũ.

XXXVIII.

Vtorem, qui tutelam gerit,Sabinus & Caſsius, prout gerit, in ſingulas res p tẽpora velut ex pluribus cauſis obligari putauerũt. Secundũ quã ſniam ſcut ſeruus inſtitor dñicę mercis,vel propoſitus debitis exigendis, ſi liber factus in eodẽ ſtatu perſeueret, (quamuis tempore ſeruitutis obligari non potuerit) præteriti temporis nomine actione negotiorum geſtorum non inutiliter conuenietur: earum ſcilicet rerũ, quæ connexam rõnem cũ ijs quæ poſtea geſta ſunt, habuerunt, ſic enim & tutelę iudicium earum quoque rerum cauſa tenere placuit, quæ poſt pubertatẽ adminiſtrantur, ſi poſterior actus priori cohæreat,neq; diuiſus propriã rõnem habeat. Inde deſcẽdit quæſtio,quæ vulgò circa filiumfamiliàs tractata eſt : qui tutor teſtamento datus, poſt tutelam geſtam emancipatus in eodem officio perſeueravit. Et ſecundũ Sabini, & Caſsij ſententiã euenit, vt de eo quidẽ,quod poſt emancipationem geſtum eſt,in ſolidum conueniri poſsit: de præterito autẽ, ſiue peculiũ non ſit ademptum,ſiue ademptum ſit, in id qđ facere poſsit. Quòd ſi ſuperioris temporis nomine patrem de peculio pupillus conuenire maluerit (annus eñ vtilis ex quo tutelæ agi poſſe cęperit, computabitur : ne capiatur pater, inducta totius temporis cauſa) tempus, quo filiusfamiliàs tutelam geſsit, comprehendendum erit.

Inter tutores contumaciter non gerentes habet locum beneficium diuiſionis, non autem ceſſionis. Bart.

XXXIX.

SI plures tutelam non adminiſtrauerint: & omnes ſoluendo ſint, vtrum quia nullæ partes adminiſtrationis inueniuntur, electioni locus erit:an vt eiuſdem pecuniæ debitores, excipere debebunt periculi ſocietatem? Quod magis ratio ſuadet. Si quidem ex eis idonei non ſint, onerabuntur ſine

Si plures. Cuidam pupillo dati fuerũt plures tutores: & nullus eorũ adminiſtrauit, certè q libet eorũ dẽt teneri pro parte, & ſi alig ex eis nõ pñt ſoluere partẽ ſe contingentẽ,alij in hoc tenenẽ, vnde põt eẽ, quod nullª eorũ,potuit ſoluere partẽ ſe contingentẽ præter vnũ : & ille fuit conuentus pro ſua parte,& aliorũ:nunquid poterit deſiderare vt ſibi contra alios cedatur actio per pupillũ? & dicitur quod non: quia quilibet tenetur pro ſua cõtumacia.Vtu.

Non adminiſtrauerint. Id eſt, nullª geſſerit.

Adminiſtrationis. Nec enim erat diuiſa adminiſtratio : vel erat, ſed à tutoribª tantũ,aliàs quilibet pro ſua pte adminiſtrationis tenetur: vt C.de diu. tut.l.2. §.1. imò ſecundum Azo.nullo modo erat diuiſa : nec adminiſtrauerunt, vnde omnes tenentur in ſolidũ, nec eſt primò vnus pro altero cõueniẽdus:vt C.ſi tut.non geſ.l.fin.& §.eo. l.tutores.§.in eum.

Societatẽ. Vt fiat diuiſio, quod verũ eſt.itẽ vt fiat ceſſio quod non erit, vt ſubijcit hac l.

In P.Fl. non eſt ſi cui.

Velut. Bene dicit velut,verè enim eſt vna cauſa, ſcilicet tutelæ, ſed vt ex pluribus obligatur. Accurſius.

Obligari. Scilicet naturaliter tãtùm, nam ciuilis obligatio fortè tũc demũ naſcit, cũ & actio, id eſt, demum finita tutela, vt inf. de tut.& ra.diſt. l.ſi tutor §. fin. vel oritur ciuilis, & naturalis obligatio, ſed inde nõ oritur actio,niſi demũ finita tutela, ſic §. de pac. l. iuris gentiũ.§. 1.& habetur C.de rer. permi. l.ex placito. vel ſubau.obligari demũ finita tutela. Azo.

In P.Fl. adminiſtrationi.

Connexam. Ergo de nõ connexis nõ tenetur, & ſic facit ad princip.l. & adde quod not. §. de nego.geſt.l.cũ actũ. & l. at qui natura, §. Scæuola.

Sic enim &c. Ad connexum, non ad l.prin. Inducit ſimile: vt hic,& ĵ.de tu. & ra.diſtr.l.ſi tutor poſt. Accur.

In eodem officio. Nec enim deſinit eſſe tutor: vt ĵ. de tu. & ra. diſt. l. ſi filius.

Facere poſſit. Vt §.quod cum eo per totum Azo.

Superioris. Nam nomine poſterioris tẽporis pater non tenetur:vt ĵ.de tut.& ra.diſt.l.ſi filius tutela. Acc.

Ex quo tutelæ. Scilicet demum:non ante:vt §.quando act.de pec.eſt ann.l.1.§.annus.ſic C.de præſ.30.vel 40.ann.l.cum notiſſimi. §. illud.

Ne capiatur. Id eſt,ne decipiatur.

Totius temporis. Id eſt, ſi non teneretur de peculio etiam tempore poſt emancipationem. Accur.

Filiusfamilias. Scilicet demũ vt ĵ.de tu.& ra. diſt.l. filius. Item contra §.de neg.geſt.l.Pomponius in fin. Sol.vt ibi. Item facit §.pro.loc.l.ſi id quod.§.fi.& §.de tu.l.ſi filius.& C.arb.tut.l. ſi tutor poſt.

ADDITIO. Ad l.Pomponius,reſponde ſecundùm Barto.hic,quod in geſtione quę fit ex voluntate, habet locum hæc diſtinctio.ſcilicet aut variatur conditio gerentis:aut eius,cuis negotia geruntur per rationem ibi poſitam.ſed in eo qui gerit ex neceſſitate, dicta diſtinctio non habet locum,ſed in cuiuſcunque perſona variatur conditio, variatur obligatio: vt hic: ceſſat enim ratio iſtius diſtinctionis, ſecundum eundem Bartolum hic.

Ratio ſuadet. Vt ſit facienda diuiſio actionis proportionibus inter eos,ſecundum Hug.exemplum eorum qui debent in ſolidum pecuniam ex fideiuſſoris cauſa. Idem hodie ſi debe.ent principaliter: vt in Authen.de duo.reis.in princip.collat.7.ſed Azo dicit doloſis,& contumaciter ceſſantibus,vt hic erat,non dari beneficium diuiſionis:nam qua ratione doloſis nõ ceditur actio in ſolidum, nec pro parte, quia proprij maleficij pœnam ſubeunt:vt hic ſubijcit, & infra.de tut.& ra.diſt.l.1.§.planè.eadem ratio facit vt nec diui datur actio. Sed hæc litera contra eum eſt, ſequendo Caſſium:ſed eum excuſe:& dicas quod in hoc ſit ſocietas,vt vnus ante alium nõ poſſit eligi: ſed ſimul in ſolidum tamen.vt euidenter hic videtur dicere, & ĵ. eod.l tutores §.eum.& C.ſi tut.non geſſ.l. in fi.prima placet. Accurſius.

Idonei non ſint. Tempore lit. conteſt.imò tempore depoſiti

depositi officij: vt C. de probat. l. ex persona. & ff. de dui. tu. l. 1. & infra eo. l. Æmilius.

a Cæteri. Etiam ante quàm conueniatur magistratus hoc casu secundum Azo. sed Hug. primò dicit veniri hoc casu ad magistratum in portionem deficientem: argu. ff. de tu. & rat. distra. l. 1. §. plane.

b Conuenitur. Altero non soluendo existente.

c In parte. Non ergo in solidũ, licet extraneo sic. arg. C. de dolo. l. 1. & ẽ hic arg. vt vni correo aduersus correũ nõ fit cedẽda actio in solidũ, sed pro parte: vt arg. ff. de pec. l. quæritum. §. sed si p parte, & ff. de tu. & rat. distr. l. cum pupillus. Sed posset distingui q̃ aut renunciauerit bñficio diuisionis: & tunc etiã in solidum debeat conueniri, & in solidum debeat cedi alioqui cum poterat petere diuisionem, sibi imputet, quia non nisi pro parte fiet cessio: sed si est renunciatum videtur melior conditio prioris soluentis. Sed respond. sic, quia fortè agendo succumberet: argu. ff. de pecul. l. quod debetur. similis quæstio. ff. de noxa. l. si quis à multis. Accur.

Cõreo an fit cedenda actio in solidũ in correum.

d Qua fronte. Non enim debet consequi actionẽ ex improbitate sua. vt ff. de fur. l. itaque. nisi in casu: vt ff. de fur. l. qui vas. § ff. ego. & ita hoc non potest hic desiderari propter suum dolum. aliud quando propter culpam communem, vbi ceditur vel non cessa datur vtilis: vt infra de tut. & ratio. distra. l. si ex duobus. & l. 1. §. nunc tractemus.

e Vtores. Finita tutela, tutores credentes non esse finitam tutelam, nihilo minus administrauerunt, & nomina pup. interim facta sunt non idonea: cum tempore finitæ tutelæ essent idonei, certe non erunt periculo dictorum tutorum. Secundò dicit. Pater dedit curatorem in testamento filio impuberi: & sic non valuit datio, & non debet administrare nisi cõfirmatus: Prætor postea hoc videns, alios tutores in locum eius dedit dicto pupillo: certè amodo periculo gestoris nõ videtur dictus curator teneri: & scias quod incontinenti ex quo scit se de iure nõ datum, debet deferere administrationem, & alium dari petere: si autem defereret, & alium non petierit, teneretur si aliquæ res p̃p hoc perirent, secus autem est in negotiorum gestore, qui non tenetur alium petere cum satis est, si seruiat amico suo in vna specie. ¶ Hæres institutus. Dic vt §. per Acc. in isto. §. ¶ Ad versus, Tutori mutuam sua contemplatione, & ab eo stipulatus fui, & ipse in vtilitatem pupilli sui illam pecuniam conuertit: certè nihilo minus eum potero cõuenire. ¶ Curatores. Adulti cuiusdã curatores taliter inter se cõuenerunt: quod si vnus ex persona alteri damnũ patiatur: vt alter ei refundat, & in hoc pignora inuicem dederunt, adulto postea facto maiore xxv. an. omnes ipsi curatores soluẽdo sũt: certè cautio an nihilatur. ¶ Tutor. Titius datus fuit tutor Sempronio: & volens se excusare à tutela, non fuit excusatio eius admissa, vnde ipse appellauit: & pẽdente appellatione decessit: & hæres eius prosecutus fuit appel. & succubuit: certè omnia, quæ amissa, sunt de bonis pupilli à tpe quo tutor fuit se datum tutorẽ, sunt ad periculũ istius hæredis tutoris: & est ratio, quia non videtur &c. vt dicit litera. ¶ Rerum. Quidam pupil. habens bona in prouincia & in Italia, habuit vnum tutorẽ pro his bonis prouincialibus, & ille tutor prouincialis venit Romã, & ita in Italiã cãprosequendi causam quãdam appellationis pupillarẽ: certè antequã reuertat in prouinciam, debet facere ita, quod pupillus habeat tutorem pro Italicis bonis: & si non faciat: erit eius periculum. & si ipse pecuniam redactam ex rebus Italicis portet in prouinciam, tutor postea pro Italicis bonis datus de illa pecu. administranda non tenetur, & hoc dicit cũ seq. §.

dubio cæteri. f nec iniquè: cum singulorũ contumaciam pupillo damnum in solidum dederit. Vnde quærendum est, an actiones pupillus ei, qui solus cõuenitur, g in alterũ pro parte f scilicet præstare debeat? Sed cũ propria cuiusque contumacia puniatur, qua frõte h poterit hoc desiderari.

Ei qui non potest agere, non imputatur periculum si nomina debitorum sunt effecta deteriora. Bar.

Idem lib. v. respon. XL.

¶ Vtores, qui post finem tutelæ per errorem in officio i durantes, rerũ administra-

i In P.Fl. per errorẽ officij, hęc nostri te. videt melior lectura.

poterat pro altero conueniri, ita nec vnius tutoris hę res pro alterius hærede conuenietur.

¶ In eum. Pluribus datis tutoribus vnus administrare noluit: certè finita tutela in subsidium tenetur pro rebus, quas alij administrauerunt, sed si communi negligentia aliquid perijt omnes tenentur principaliter.

¶ Tutores. Quamuis tutores post finitam tutelam teneantur complere litem inceptam, tamen si vincant, non tenentur facere mandari sententiam executioni

¶ Ab eo. Tutores damnum dederunt pupillo in centum, pupillus maior factus egit contra eos: & cũ nollent litigare. dederunt pupillo quinquaginta, qui & remisit eis actionẽ tutelę, quæritur, an teneat remissio, & an videatur facta ex causa donationis, vel trãsactionis? Respon. quod remissio tenet, quia facta fuit à maiore xxv. ann. nec videtur donatio, sed transactio quia aliquid est datum à tutoribus. Bar.

¶ Adolescens. Cuidam pupillo fuerunt tutores dati: & quia non erant sufficientes administrationi, fuerũt eis adiuncti curatores qui curatores de administratione se non intromiserunt, dictus pupi. fuit factus adultus & conuenit tutores, & ab eis non potuit exigere totum damnum suum, nunquid potest redire ad curatores prædictos? & dicitur quod sic.

¶ Tutor. Duo fuerunt tutores quidam pupill. vnus decessit relicto hærede, qui poterat bene pupillo satisfacere: tutor viuens dictum hæredem non conuenit, & sic factus est nõ soluẽdo: certè ad periculũ tutoris est hoc sicut: & illius tutoris periculũ est, qui cũ videret contutorem malè se habere, non fecit eum suspectũ.

¶ Tutelæ. Duo fratres erant instituti hæredes à patre communi, & eis datus tutor: vnus dictorum fratrum habebat decem ann. pone, alter sex, tempore procedẽte ille qui habebat decem annos factus est maior quatuordecim, & sic finita est sua tutela: ille cuius finita est tutela, bene potest agere actione tutelæ contra dictum tutorem, quamuis frater eius remaneas in dicti tutoris tutela.

¶ Quod de peculio. Tutor cuisdam pupilli seruo pupilli administrationem tutelæ certo tempore credidit & seruus male administrauit: vnde tutor tenetur pupillo ad damnũ, quòd datum est ei per seruum: vt §. eod. l. si fine hærede. §. item respondit, si minus: hic pupillus factus adultus manumisit dictum seruum: & ei peculium donauit, nunc agit dictus adultus contra tutorem quondã pro eo, quod malè administrauit dictus seruus: dicit tutor, tu petis à me decem nomine dictæ malæ administrationis serui tui, cum manumisisti eum bene habebat in peculio decem, & illa nolui sti tibi remanere: ideo quia donasti ei peculium, debes ergo me liberare per acceptilationem ab eo quod petis, certè optimè dicit tutor quòdam, multo ergo magis

gis debet eum liberare, si retinuit adultus peculium serui cum eum manumisit.

k Administrationem. Non connexam: nam in connexa tenetur perseuerare vsque ad transactio. tutelæ: in non connexa non: & connexa venit in actio. tutelæ, non connexa si per seueret, in actione neg. gest. vt ff. de tut. & ra. distr. l. si tutor post. & C. de peric. tut. l. fi. & arb. tu. l. tutor post. Acc.

l Nõ erũt. Tẽpore depositi officij, ergo inspicit si fuit idonea noĩa, vt hic, qa exactio eorum non erat connexa priori bus, sic & in collega. ut C. de proba. l. ex persona. & ff. eo. l. Æmilius. in seruo iusso reddere rõnes tpe sti mutui. arg. contra, ff. de cond. & demonst. l. antepen.

Experiri nemo põt sine actione.

m Inferre. Nemo enim põt sine actione experiri: vt §. eo. l. quoties. §. itẽ tẽporali: nõ ergo est eis iputãdũ, nisi essent coniũctæ p̃sonæ: vt §. de neg. gest. l. fin autem.

n Datus. Imò curator debuit cõfirmari. vt Instit. de cura. §. 1. sed forte non debuit: vt §. de test. tu. l. pater. in fi. & de cõfir. tut. l. vtilitatẽ. & hic cõfirmando.

o Ille. Scilicet curator.

Non iure. Quòd dic vt §. de confirm. tut. l. 2.

Vel culpę Si alius gestur⁹ erat oĩa: vel si nõ certiorauit ne cessãt os pupilli: ut §. de eo qui pro tut. l. 1. §. fin.

Non idẽ. Et verè non idẽ: qa nec oĩa in codẽ statu petuntur, & q̃a supra accessit, quasi omnia gesturus, & per errorẽ hic quasi vnũ, & ex certa scientia. Si autem hic quasi omnia gesturus accedat, vel quasi vnum: sed tamen alius erat omnia gesturus, tenetur de omnibus: vt §. de nego. gest. l. si pupilli. §. fin. & l. sed cum aliquis. Accursius.

p Gesserit. Et perfecit, & alia deseruit, & facit C. de neg. gest. l. tutori. & §. de proc. l. qui proprio. §. 1. & §. proxi. §.

q Hęres. Pupillus habebat quatuor tutores, inter quos erat administratio diuisa per iudicem, vel testatorem, vt duo in prouincia, & duo in Italia administrarent: cõtigit, q̃ quidã Italicus homo instituit hęredẽ quendam prouincialẽ, & rogauit eũ de restituenda hæreditate dicto pu. tutores prouinciales debent cogere insti tutũ adire, & restituere verbo, vt Italici postea administrent quod non fecerũt: & institutus interim de cessit sine hærede, & sic extinctum est fideicom. certè huius culpæ nomine tenentur tutores prouinciæ. Ac.

r Nõ habuit. Si enim habuisset, à substituto esset præstandum fideicommissum, vt C. ad Treb. l. nõ instam. relicta. n. ab instituto videntur repetita à substituto: vt ff. de legat. 1. l. licèt. & de leg. 2. l. cum pater. §. ab instituto. Argu. contra, infra, de leg. 3. l. 1. §. fi.

s Decessit. Et sic euanuit l. deic. vt §. de test. tu. l. si nemo. & ff. ad Treb. l. ille à quo. §. 1. sed si adiisset, & ante restitutionẽ decessisset aliquo hærede relicto, non euanuisset, sed eius hæres cogeret restituere, vt ff. ad Tre. l. si eius. §. si qs aũt: At nullo relicto ipso iure transeunt actiones: ut C. ad Treb. l. fancimus. §. fi. Si aũt hæres instituit hæredẽ, sed nõ vult; scilicet, hæres hæredis adire, an possit cogi adire. Respon. vt no. C. de fideicom. l. eam quã.

t Desiuerũt. Nam debuerũt cogere adire & restituere verbo: vt ff. ad Trebe. l. restituta. vel saltem adire: vt non deficeret fideicomm. ut dictum est. Accur.

In P.Fl. recidere.

u Restituto. Id est, petito restitui cãm, &c. id est, de iure potuit peti in prouincia, vt cogat adire, & restituere verbo, cũ erat prouincialis hæres qui cogebat: alias nõ, licet sit argu. ff. ad Treb. l. si legatus. in prin. sed ibi Romæ cogebat legatus, vbi est cõis patria, & forũ: vt ff. ad municip. l. Rom. Item fin hoc non est contra §. codẽ. l. vel in partes. & ff. eo. l. Titiũ. §. tutores. Et no. quod hic fit restitutio pupillo, tutore autore: vel etiam soli tutori cum pupillus est infans, vel absens: vt C. ad Treb. l. fancimus. in prin. & infra ad Trebel. l. restituta. §. fi. & l. sequen. & l. sed nec. & facit ad §. C. manda. l. si maritus. & de peri. tu. l. 2. Acc.

v Gl. in c. nisi cum pridẽ, sup verl. o, sed duntaxat. adducit hunc §. in arg. q̃ nul lus eps p nullo crimine põt renũciare episcopatui. ex. de renũ. vide glo. illam. w In hanc sniam Ci. in oĩone p Roscio Amer. vbi de iudicio mandati differit.

x Rerum. Diuisa ergo erat administratio.

y Ad eos. Tutores.

z Abstinuit. Sic accedit de facto, vel ideo dicit: quia non vult pupillum teneri, alias tenetur quãdo est versa in rem suam, vt infra dicit, vel qui, id est, quia secundum Azo. Accur.

-Cõtraxit, Non cùm patre pupilli. Argu. contra sup. Infortiatum.

col.2.& dic cũ tutore, noſe & contemplatione tutoris tantùm,& ſic ſolus tutor tenetur:vt C. ſi cer.pe.l.eum qui.& C.ſi tu.vel cu.l.pe.ſed & ipſe pupillus conueniri pōt cũ ratum habet,vel pecunia eſt in rẽ eius verſa: vt C.quod cum eo.l.ei qui.in fi. ſi aũt noſe,& contemplatione pupilli tantũ,ſolus ipſe tenet: vt ſ.de neg.geſt. l.ſi pupilli.§.1.ſi cõtemplatione vtriuſque, vterque tenetur: vt ibi nota. & facit C. quãdo ex fac.tu l.3.

Mutui periculi.vt ſi vnus ex perſona alterius damnũ patiatur, alter ei reſtituat, vel refundat. Hug.

Quæ debet fieri p pub. iſtrumentum. Bart. in l. 2. in prin. 4.col.ſ.ſo. mat.& qd debet in ea interuenire, vide Ant. Cor. in ſingul. ſuis,i ver. tutor.inc. tutor dẽt in inſtrumento.de quo uide, quod dixi in apoſtil. ad l. 1. in verb. gere re. ſ.eo.ti.

Soluẽdo. Quia iã alter pro altero conueniri nõ pōt: vt C. de diuid. tut. l. 1. & de proba.l.3.& C.in qui. caſi.tu.ha.l.fin.

Creationẽ. Id eſt, ſiãam reprobãtem eius excuſationẽ:vt C.de excuſat. tut. l. quamquam.non ab ipſa creatione : vt ĵ. qñ appell.ſit,l.1.§ ſi quis tutor. aliud in alijs muneribꝰ, vbi ab ipſa creatione appellatur:vt C.de appe. l.hi qui. Accur.

Præteriti tẽporis. Nõ futuri, ꝙa finita eſt tutela eius morte: niſi in connexa adminiſtratione: vt ſ.e. l.à tutoribus.§. 1.& ĵ.de hær.tu.l.1.

Mandatũ.Scilicet iniunctũ, & facit ſ. de rit. nup.l.ſi quis. §. quid ergo. & ſ.e. l.tutor,vel curator. & infra de appell. l. Imperator. §.ſi magiſtratus. & ĵ.ſi tut. vel cur.app.l.1. & 2. Accur.

In vrbe. Ronama per excellentiam:vt Inſtit.de iure nat.§. ſed ius.

Curatores. Nõ ergo dicit tutores: ꝙa tutorẽ habenti non &c.vt ſup.de teſtu. l.idẽ ſiet. Sed certè & tutores dari pñt: vt C.in quibus caſi. tut.hab.l.propter.& facit ſ.eod. l.qui ſe. & ĵ. de eo, qui pro tut.l.1.§.fi.& ſ.eod. l.ita autem. §. ſi tutor. Acc.

Reuocare debẽt.Scilicet illi, puinciales tutores. Ac.

Conueniet. Id eſt,admittet cõuentionem,quam ſuper ea culpa non leuiet minor.

Sublata cauſa cautionis interponendæ, tollitur effectus cautionis interpoſitæ. Bartolus.

Curatores adoleſcẽtis mutui periculi gratia, cautionem inuicẽ ſibi præbuerunt, & in eam rem pignora dederunt. Cum officio depoſito ſoluendo fuiſſent:irritam cautionem eſſe factam, & pignoris vinculum ſolutum apparuit.

Periculũ temporis current is pendente appellatione fruſtratorìe interpoſita, ad hæredem tutoris pertinet. Bartolus.

Tutor datus aduerſus ipſam creationem prouocauit: hæres eius poſtea victus,præteriti temporis periculum præſtabit: quia non videtur leuis culpa contra iuris authoritatem mandatum tutelæ officium detrectare.

Tutor vnius prouinciæ rectè petit curatorem conſtitui ad cauſam,quæ in alia prouincia agitatur. Bar.

Rerum prouincialium tutores in vrbe cauſa appellationis impuberum agentes: rerum Italicarum curatores, vt impuberibus conſtituantur,ad officium ſuum reuocare debent. aliõquin ſi prius in prouinciam redierint, dolũ, aut culpam eorum in ea quo que parte rectè iudex cõueniet.

Tutor datus certæ regioni adminiſtrat ea, quæ tempore adminiſtrationis erant eiuſdẽ regionis. Bar.

Patruus teſtamento fratris filio tutor datus, cum in Italia domicilium haberet,tam Italicarum rerum, quã prouincialium adminiſtrationem ſuſcepit, atque ita pecuniã ex venditionibus Romæ refectam in prouinciã traiecit, & in calendarium pupilli conuertit: tutor in locũ eius Romæ ſubſtitutus, ad miniſtrationem pecunię, quæ non pertinet ad tutelam ſuam, ſuſcipere non cogitur.

Curatores tenentur inſolidum vt tutores. Bar.

Curatores teſtamento, vel tutores inutiliter dati, neque decreto prætoris confirmati, negotia geſſerunt, vice mutua periculum præſtare cogũtur : cum officium ſponte citra iuris adminiculum intulerint: & qui fuit idoneus,decretum prætoris curatores,vel tutores cõſtituentis, implorare debuerit.

Vnus hæres non tenetur ex perſona ſua, ſi non exegit hæredem alterius tutoris. Bartolus.

Tutoribus idoneis diẽ functis, vice mutua periculum ad hęredes eorum non redundat: ꝙ non habuit locum officio tutelæ manente.

Primo tenetur gerẽs,quàm non gerens pro geſtis : pro negligẽtes quilibet æqualiter. Bartolus.

Vẽditionibus.Rerũ Italicarũ, vt aliqua ſit dubitatio.

Refectam. Id eſt, redactam.

Et in calendarium. Id eſt, in librũ in quo ſcripta ſunt nomina prouincialia. Accur.

Cõuertit.Quod potuit: quia loco domini habetur, & generalis erat tutor: licèt alius fuerat adiunctus.Accu.

Romæ ſubſtitut⁹. Ad bona Italica,qã fieri pt:vt ĵ.de excu. tut.l ꝓpter.§.fi.& ſ. e.l.quoties.§.cõſtat.

Inutiliter. Quia in teſtamento non iure facto, vel nõ vt lege ꝓcipitur.vel dicas à matre: vt ſ. de confir.tu.l.1.& 2.vel filio emancipato: vt Inſt.de tut.§.fin.vel codicillis teſtamento nõ cõfirmatis, vt ſ.de teſt.tu.l.3. Acc.

Vice mutua. Et in ſolidũ: vt ſic etiã altero non ſoluente alter teneatur in totum. Accur.

Sponte. Quaſi dicat, quia inſolidum vt curatores obligare ſe volunt.

Iuris. Adminiculum. Id eſt, nulla facta diuiſione adminiſtrationis per teſtatorem,vel iudicẽ: quia tunc pro partibus:vt C.de di.tu.l. 2.§.1.vel dic admiculum iuris, id eſt, cũ de iure dati non eſſent:& ſic non tenebãtur gerere. Ac.

Intulerint. Id eſt, admin ſtrare cœperint: aliàs ſtulerint, id eſt, inſpexerint: aliàs inuenerint : aliàs interuenerint.

Et qui.Id eſt,vn⁹ de ꝓdictis datis inutiliter debuit petere confirmari,& ſuper hoc implorare officium prætoris : ſic & ſ.de confir.tu. l.naturali.

Functis. Aliquo tempore,& poſt depoſitum officium.

Periculũ. Scilicet ꝙvnus pro atero cõueniatur, ad hęredes eorũ non redundat: quia nec ad ipſos tutores ſi viuerent,redunderet: ſi fuiſſent ſoluẽdo tẽpore depoſitiofficij: licèt fortè mõ cũ decederẽt, vnus eorũ nõ ſit ſoluendo:vt C.de di.tut.l.1. & ſim hoc quòd ſubijcit, ꝙ non &c.ſcilicet, quòd hæres vnius nõ teneatur pro hęrede alterius,

Haloil. ſcripſit erint,in P.Flinius rint.

alterius,non habet loc⁹ quã deceſſerunt durante tutela:quia tunc hæres vnius conuenitur pro hęrede alterius:ſicut econtra ſ.e.l.à tutoribus.§.hæredibus:quia ad eos cũ deceſſerunt,totũ ſpectabat periculũ. Vel aliter bene dico hæredẽ vnius pro hærede alterius nõ teneri, quod id eſt,ꝙa hoc periculũ no habuit locũ, id eſt, nõ cepit imminere durante officio, & ſic in fine depoſiti officij non erat, ſed bene erat ſolnendo. vt C.de di. tute. l. 1. ꝙ ſatis in idẽ recidit. Vel dic ſecundo,nõ redundat periculũ. ſcilicet vt hæres vnius tutoris teneat ex ſua pſona,ſi non exegerit hæredẽ alterius tutoris : quia finita eſt tutela : vt ĵ.eod.l. cum poſt,in prin. & quod dicit, ꝙ non &c.i.ꝙ periculum nõ cępit durante tutela.An autem vnus contutor ab altero dẽat exigere?Reſp.nõ:vt ſupra eo. l. cũ plures,i princ. niſi fiat non ſoluendo: quo caſu remouet. & poſtea cõueniri dẽt ſecundũ Azo. Item tenetur tutor ſecundum Azo. ſi non exigat hæredem contutoris: vt ĵ.ea.l.§.tutor.

Noluit.Contumacia vel malitia : ſecus ſi errore : vt ĵ. de excuſat. tut.l.qui teſtamentum.

Æqualiter. Niſi ꝙ ex communi negligentia perijt,fuerit ex appẽdicijs eorum quæ geſta ſunt: vt ĵ.e l.tres tutores.§.item in eo.& facit ad hoc ĵ.rem pupil.al.fo.l.non quaſi,§. 1.& C. ſi tut.non geſt.l.2.& C.arb.tut.l.cum interdictæ.

Perfecerunt. Antequàm redderent rationes :vt ĵ.de appell.tuto.& facit in eo.tit.l.negotiorum. §. 1. & C. vt cau.poſt pub.l. 1.& C.arbi.tut.l.tutor poſt.& ſ.eod. l.ita autem.§.ſi tutor.

Iudicatum. Id eſt, actione in factum agere non potuerunt,nam non eſt connexa ſicut cauſa appella. nam nec procurator qui obtinet,agit iudicati: vt ſ.de procu.l.ſi procurator.

Non iuuatur. Quia maior:ſubaudi maximè.nam & minor curatorem non habens, vel habens eo autore pōt tranſigere,licèt læſus reſtituatur,vt C.ſi aduer. tranſ.l. 1.& 2.Secus ſi ſine eo, quia ipſo iure nõ valet: vt C.de in integ.reſtit.mi.l.ſi curatorem. Et ad caſum ſubauditum per verbũ maximè conuenit quod dicit, nec donatũ &c.quia minor non poſſet tranſigere animo donandi,ſicut nec eius curator,vt C.de pact.l.pactum curatoris,& ſ.eod.l.tutor ad niſi fiat bona fide, ſciens nihil ſibi deberi:vel nõ habeat probationes: vt C.de tranſac.l.præſes.& ſupra.de iureiur.l.iuſiuran.& l.tutor.Vel dic nõ ſub.maxime.& ſic in maiore tũ dicat.Item quod dicit conuentione:nõ gratuita,ſed aliquo dato &c.vt habetur C.de tranſac.l. tranſactio.

Pro intellectu iſtius gl.dic,ꝙ maior factus pōt liberare tutores, vel curatores ſine dubio:vt hic exiſtẽs minor nõ poſſet liberare ex cã donationis, ſed trãſactionis ſic, ſi fieretbona fide:vt d.l.præſes.& l.tutor. aliàs ſecus:quia poteſt reſtitui per titulũ,C. ſi aduer.trãſa. hodie verò valeret iſta remiſſio cum iuramento, vt not. ĵ. de contra. iud. tut.l. 3.§. contrarium. ſecundum Bart. hic.

Nec donatũ. Quia tunc non valeret in minore. Vel dic in maiore nõ donatũ: ꝙa aliquo dato. &c. vt dixi.& ſic non eſt donatio:vt ĵ. de dona.l.1 in prin. Acc.

Trãſactũ. Aliquo dato, vel promiſſo vel retento: aliàs,prię non poſſet dici tranſactio : vt C.de tranſact.l. trãſactio.

Negligentiæ tutorum.Id eſt cum negligẽtibus tutoribꝰ.

Periculo. Paterfamiliàs fecit nomina ſub maioribus vſuris, ꝙ frequentarẽtur in regione,legitimæ tñ erãt : quo defuncto pupilla hę rede,tutor datus neglexit exigere: & facti ſũt debitores nõ ſoluẽdo:nunc pupilla agit cõtra tutorẽ,qđ poteſt vt C.eod.l. debitoribus. debet ergo ipſa cedere actiones inanes tutori, & ei⁹ periculo. Et ſecũdum hoc dic,pater ſcilicet pupillę.& verbum adſcripta, eſt vna dictio , ſed vſuras iam exactas retinet ipſa pupilla. Vel ſecundo.Titius pater Sempronij mutuauit nomine cuiusdã pupillę cuius tutor erat,pecuniam pupillæ:& ſic directæ actiones pupillæ quaſitæ ſunt:vt ſ.ſi cert.pet.l.certi condictio. §.ſi numos & ſim hoc adſcripta pupillæ, ſunt caſus ablatiui abſoluti:licèt hic quidam ſcripſerunt,quod adſcripta ſunt duæ partes : ſed quod eſſet ſuppoſitũ verbi cogitur. Cũ ergo pupilla nolit habere rata,vtpote nõ idoneę perſonę mutuata:ceder tutori vel hęredi actiones inanes:vt C.ſi ce.pe.l.ſi abſentis.& recipiet ſolutionẽ ab eo:vt C.arb.tut.l.2.Et ꝙ de vſuris dicit,dic quod retinet pupillã quaſi ex ſua re, vel dic retinet tutor vel eius hæres:quia in totum debet pupilla approbare,vel reprobare:vt ſup.eo.l.cum quæritur. Accur.

Calendarij.Dic hic,vt ĵ.de lega.3.l qui filium.in fi. Accurſius.

Non traſtulerunt.Id eſt,non fecerunt ſibi reddi rationem,& reliqua.

Retinet.Non tamen agit nunc cura perſeuerante vt ſup.eo.l.actus.

Cõſultum.Aliàs conſumptũ:aliàs conſultum:& fa

cit C. de suspect. tut. l. 2.

a Vt is. Id est, sicut: & facit C. de diui. tut. l. 1. & 2. & facit ff. eo. l. Æmilius.

b Idem. Scilicet tutor: nam potest vnius tutela finiti, & alterius durare: vt quia alter adoleuit: vel leg. tempus ætatis est factus: vnde hoc casu differt testamentarius à datiuo: vt ff. de tut. & ra. distr. l. si tutor. §. 1. & facit §. fol. mat. l. nuptura. Sed argu. contra, ff. de Carbo. edict. l. 3. §. ibidem.

Cepit. Adolescēs: ad quē debuit habere xx. ann. licèt hodie sufficiat minus: vt Inst. qui ma. non post. §. eadē. & C. eq. ma. nō possunt. l. 1. minor. & authē. ibi posita. Aliis dicē ēt ante xx. an. sed fuit vna ē cautis ibi positis. Et sm hoc dic, cepit adolescēs, vel cepit manumissus: & dicēs eum manumissū vt sit curator: vt eo. §. Inst. qui ma. non pos. Accur.

Retinere potuit. Sed maluit ei donare. Azo. sed nonne male fecit curator, qui permisit manumittere, & ei peculium concedere: vt C. si aduer. liber. l. quos retrahit? Resp. ibi fuit curator manumissus, vel expone ibi, culpa vel fraude, id est, fraudulēta culpa, vt sic leuis nō veniat hoc casu, vt hic, sed lata sic, vt ibi, & sup. eo. l. tutor qui. §. cōpetit. Vel erat maior xxv. ann. quia dicit, cepit administrare: vt §. de min. l. 1. in fin. & quod dicit adolescens, scilicet quondam. Accur.

Reddenda. A curatore.

Accepto feretur. A iuuene, id est, iuuenis accepto feret curatoribus, ne teneātur vel de seruo, vel de peculio, quod peruenit ad iuuenem. Azo. & facit §. eo. l. si sine hærede. §. idem respondit.

Mpuberi. Quidam miles filio suo impuberi dedit curatorem in testamento: quæ datio non valuit, & non fuit confirmatus a prætore dictus curator, & nihil administrauit: certe nō adstringuitur periculo administrationis: & reddit ratio in litera. Vi.

Centurio. Scilicet pater.

Dedit. De facto, de iure enim non tenet: quia impuberi, vt §. de confir. tut. l. si filio. secundum vnam lect. item quia in testamento: vt Inst. de cur. §. 1.

Non secuto. De confirmatione, id est, si non fuerit secutum. Azo.

Non adstringetur. Vt C. de confirma. tut. l. 1. & 2. & qui da. tut. possit. l. neque. secus si administrare: vt §. l. prox. §. 1. & §. 2. & §. curatores testamento.

Nam priuilegium. Quod est vt possint testari vt voluerint: vt C. de testa. mili. l. milites. Accur.

Ad alienam. Scilicet curatoris dati si cogeretē, & est ad hoc C. de emancip. lib. l. nec auus. & ff. ne quid in loco pub. l. 2. §. si quis à principe. & ff. ad Trebel. l. si cum ab hærede.

n Imperitiæ. Scilicet iuris scilicet si nō seruet solennitatem iuris nam peritia proprie iuris dicitur: vt Inst. de iure natur circa princi. ibi, videmus &c.

Patriæ potestatis, Vt cui possit paganus dare tutorē in testamēto, possit & miles: cui non pōt paganus dare tutorē vel curatorē, nec possit miles: vt §. de tela. tut. l. 1. & 2. & facit C. fami. erciscū. l. inter omnes. in fi. & facit §. de iur. & fact. igno. l. penul. §. si quis ius ignorās.

Vi plures. Pupilli habuit plures tutores: finita est tutela paupertate, & omnes tutores sunt soluēdo præter vnum, fecit testamentum pupillus quondam, & legauit liberationē tutelæ illi tutori, qui non erat soluendo: nūc hæredes pupi. quondā conueniunt cōtutores illius tutoris, cui erat liberatio relicta: non solū pro eorum administratione, sed etiam p̄ mala administratione dolo facta per dictum tutorem. ex eo, quod ipli eu nō potuerunt suspectum: nunquid possunt conuenire: & videtur quòd non: quia fuit liberatus dictus tutor: sed certè bene tenentus: quia cum fuit liberatus, nō videtur liberatus nisi de his, quæ culpa gessit, non autem de ijs quæ dolo malo gessit, vel de ijs quæ penes se retinet de tutela. Viuianus.

Non est relicta. Vt §. eo. l. quidam decedens & §. de lib. leg. l. Aurelio. §. 1. potest tamen remitti: vt si dicat testator: vt dicitur ff. de li. le. l. si quis rationes. nec ob. prædictis §. de pact. l. si vnus §. illud. vt ibi no. Accur.

Conueniuntur. Sed quo, cū pupillus non possit cedere actiones aduersus contutorem: quia non potest conueniri propter remissionem factam in testamēto? vnde perinde est, ac si pupillus hæres remisisset: quia eadē est persona cum defuncto: vt in Auth. de incest. a mo. præt. in princ. colla. 5. ergo non debet posse agere contra hunc tutorem: quia non remouit cōtutorē suū suspectū: vt ff. de sol. l. Stichū. §. pe. & ff. eo. l. si pupillus. illud autem constat quod si vnus conueniatur pro altero, cedi debet ei actio contra eū nisi cōueniatur ex cōi dolo: vt §. eod. l. si plures. & ff. de tut. & ra. distra. l. 1. §. nunc. & l. si ex duobus. Resp. bene, possent cedi, scilicet pro his reliquis, quę remāserunt penes ipsum. & si quid dolo fecit, & eis cessit bene potest agi, & sic in plus poterit cōueniri ille qui nō remouit suspectū, quam possit ei fieri cessio contra tutorem. Vel hic pupillus

Tutor, qui tutoris ido neum hæredem conuenire pupilli nomine noluit, damni vicarius substituitur, vt is qui non idoneo tutelæ tempore suspectum facere supersedit. Tutelæ iudicium ideo differri non oportet, quod fratris, & cohæredis impuberis idem tutelam sustineat. Quod de peculio serui actoris, quem adolescens postquam res suas administrare cepit, manumisit, retinuit, aut retinere potuit: in ratione reddenda curatori per iudicem accepto feretur.

Priuilegium concessum militibus circa testamenta, intelligitur concessum circa eorum bona, nec vltra se extendit. Bar.

XLI.

Mpuberi filio Centurio curatorem dedit decreto prætoris nō secuto, si nihil curator datus administret: pericu lo contumaciæ, vel negligentiæ nō adstringetur. k nam priuilegium militum ad alienam n iuriam porrigi non oportet: nec in alijs circa supremam voluntatem imperitiæ venia datur, quam in bonis militum. Filij verò tutela iure patriæ potestatis, o non militiæ præmio mandatur.

Licèt vni sit relicta liberatio reddendarum rationum, non prohibetur pupillus aliū ex eius persona conuenire, si eum suspectum facere neglexit. Bar.

XLII.

Vi plures tutores habuit: vnum qui soluendo non fuit, rōnem actus sui vetuit reddere. Quoniā eius liberatio, quod ex tutela percepit, aut dolo cō: traxit, non est relicta: contutores, qui suspectū facere neglexerunt, ex culpa relicte conueniūtur.

Adde an illud priuilegium habeāt milites nostri tēporis. Vide gl. Bart. & Doct. in l. filiusfa. §. Veterani. sup. de pecur. & in milites C. eod.

pillus non remisit: sed pater eius: vnde fortè non poterit ei imputari. Vel fortè non est isto casu facienda cessio: quia magis ex culpa sua conuenitur qui nō remouit: quā ex persona eius qui debuit remoueri. Azo. vel dic, qđ ille, qui conuenitur quia nō remouit contutorem, non tenetur de eo qđ contutor malè gessit culpa, sed solum de eo qđ malè gessit dolo. Idem & de reliquis, sed tamen ex culpa sua dicitur p̄ueniri hic tutor: qa in culpa fuit, quod contutorem nō remouit: & ideo ex culpa sua conuenitur, & ex dolo alterius, sed non de culpa alterius.

Tutor an pupillo teneatur p malè gestis à contutore.

a Nō tenetur. Quasi de dolo, & reliqs bene teneatur. Accursi.

X plurib⁹.

Cum qdam ex tutoribus officio depositō nō essent soluendo, pupillus vnum ex his insolidum conuenit & exegit, & ei cessit actionē contra alios cōtutores: certe non habebit hic tutor cui pupillus cessit actionem, idem priuilegium qđ haberet pupillus: si illas actiones ipse intētaret, scilicet tacitę hypothecæ: quia personale est beneficium, vt in personalibus actionibus præferatur cæteris creditoribus. Viu.

Qualitas facit p̄sumptionē an qs sit administrus de iure, vel de gra. Bald. in l. 2. C. de ser. 15. quæst.

Tutor enim legatarius ex culpa, quæ testamento remissa est, non tenetur.

Quæ non sunt transmissibilia ad hæredes, per cessionem non transeunt. Bar.

Idem lib. 3. de similibus.

XLIII.

EX pluribus tutoribus in solidum vnū tutorem iudex condemnauit. In rem suam iudicatus procurator dat⁹, priuilegium pupilli nō habebit, quod nec hæredi pupilli datur. Non enim causæ, sed p̄sonæ succurritur, quæ meruit præcipuum fauorem.

Si mortuo pupillo res eius ceperint perire: liberatur tutor à periculo perituraruṁ rerum. Bar.

Paulus libro vij. quæstionum.

XLIIII.

CVm post mortem pupilli n definit esse nomen idoneū, tutor periculo eximitur. o Quidā cū esset fratris sui filiæ curator, quadringenta dotis nomine marito eius se daturū promisit: quæro an succurrendum sit ei, cum postea ære alieno emergente, p supra vires patrimonij eius dos promissa sit: q quoniam in instrumento ita scriptum sit, r Ille patruus & curator stipulanti spopondit. s Mouet quæstionem, quòd non: vt de suo dotem daret, sed cùm crederet rationem pupillarem sufficere, promisit. Præterea, & illud hic potest tractari, vt si sciens curator non sufficere promiserit, vel donasse videat: t vel qm dolo fecit, non illi succurratur. u Respondi, quæro, nunquid teneat supplere de meo illud, qđ de est patrimonio puellæ ad soluendū dictā dotem? & ex vna parte videtur quod non: & ex alia videtur quod sic, sed tamen ita iudicat: quod si ego promisi animo donandi, teneor soluere: & non repetam à muliere, sicut & si animo donandi cuilibet alij creditori mulieris promisissem pro ea: si autē nō promisi animo donādi, teneor marito soluere, & possum à muliere repetere: siue constet mīmoniū inter eā & maritū suū, siue nō: sed quid si mulier dixit mihi quod non soluerē marito? habeo exceptionem contra maritū in eo quod deest ad patrimonio mulieris ad quadringenta soluēda marito, ipsa autem mulier debet marito cauere, quod si effecta fuerit ita diues cōstante matrimonio, quòd possit complere quadringēta, quod ea complebit. Viu.

Pupilli. Aliud si in vita: vt §. e. l. tutores. §. adolescēs. C. arb. tut. l. 2. & de admi. tut. l. debitoribus. Accur.

Eximitur. Quia finita est tutela eius morte: vt Inst. quib. mod. tut. fin. §. simili. & sufficit nomen debitoris esse idoneum tempore finitę tutelę: vt sup. e. l. tutores qui, in princip.

Quidam cum esset. Si curator adultæ promittat dotem pro ea supra vires patrimonij: si quidem scienter, vel animo donandi, vel dolo, tenetur: vt in illo ver. prę terea: sicut si promisisset creditori puellę similiter animo donandi: vt in versi. seq. si causa negotij gerendi promisit vltra, vt dicitur in versi. mouet, & in illo, sed is in pri. habet mulierem obligatam, vt si quidē iā soluerit etiam minus dote, recipiatur, vel si solum promisit, vt ei acceptum feratur, & hoc siue cōstante matrimonio siue eo dissoluto. vt ibi habet mulierē obligatam, &c. & ibi vel certè &c. vsque ad §. quod si mulier. &c. ad similitudinem mulieris conferentis dotē, deinceps planum est. Accur.

Casum ponit.

Emergent. In bonis neptis, vt subijcit, & ita q̄ de nouo emergunt &c. vt §. de interro. act. l. de ætate. §. ex causa. & casus isti non possunt præuideri: vt ff. de admi. re. ad ci. perti. l. 2. §. si eo tempore. Accur.

Promissa sit. Et videtur quod non, quoniam, &c.

Vel donasse videatur. Quod videtur: vt ff. de reg. iu. Lcuius. & C. de do. promiti. l. fi. Accur.

Succurratur. Quod videtur: vt §. ad Velle. l. 2. §. verba. quæ ambo satis in idem recidunt. Accur.

Egressus

* Egressus. Quia promisit vltra quã deberet, & sciẽs: vel melius, quia obligauit se suo nomine animo donãdi, cum pupillæ nomine facere debuerit, & sic non tenetur finito officio: vt C. quan. ex fa. tut. l. 1. licèt in procuratore secus: vt §. de procu. l. procurator, qui pro euictione. Accur.

* Spopondisset. Animo donandi. similiter.

* Gerendi. Credens rõnem pupillæ suffi cere: vt §. dixi.

* Promisit. Etiam si non soluit: quia id ei abesse videtur &c. vt §. de neg. gest. l. si quis mandato. & §. manda. l. si mandato §. item.

* In P. Fl. Puellæ.

* Obligatam. Ad reddendum si iam soluit, vel ad liberandum si non soluit, & hoc siue matrimonium duret, siue solutum est.

* Habet dotem. Eo quod vir habet promissionem: ar. supra de iu. dot. l. si extraneus. Accur.

* Bonorum dicitur. Nã confert mulier dotem tanto minus accipiendo, quando soluta est vel faciendo accepto ferri. qñ promissa est tantũ: vt infra de coll. dot. l. 1. §. 1. & §. conte-

* Eo qđ.

quens. Accur.

* In P. Fl. nõ queat.

* Exacta sit. A marito, id est, quia maritus exegit à curatore vel secundum Ir. quòd hic adulta exegit dotem à marito suo.

* Non quęrat. Id est nolit, & dic duobus modis. Primò, qđ petit ista restitui, quod põt: vt §. de min. l. si ex causa. §. in dotis. Sed tunc dubitatur, an hæc restitutio prosit curatori: an non: & an ipse petat ex sua persona ẽt ea petere nolente ad imitar fideiussoris minoris do lo inducti: vt C. de fideiussi. min. l. 2. quod quidam dicunt? Sed tu dic: cum vnam personã repræsentet puella & curator proficere curatori restitutionẽ puellę: maximè quia non põt conueniri nisi curatorio nomine: & ita nomine adultæ durante cura: post nullo modo: vt §. de re iudi. l. si fe. secundo quod ẽt si nõ petat puella restitui: quod tñ posset: vt dixi, habeat tam ipsa, quam curator exceptionem in eo quod vltra modum est: si modò caueat marito: vt subijcit: & secundum hoc denunciabit curatori, ne soluat primo & secundo casu: si aũt curator conueniretur nomine suo. tũc distingue, aut sic promisit, & tenet cum effectu: vt §. aut curatorio nõe promisit: & tunc non tenet ipso iure, ẽt sine ope exceptionis. Sed opp. imo vr non exceptione: sed ipso iure imandum curatorẽ. vt §. de iure dot. l. siue generalis. Sol. ibi vltra patrimonium: hic vltra vires patrimonij, vt ibi no. Item videtur qđ nec exceptionem habeat cõstante matrimonio: vt supr. de cõd. ob cau. l. si donaturus §. 1. ne habeat mulierem in dotatã, vt ibi dicitur Sol. ibi totũ erat indebitũ quod extraneus pro muliere promiserat: & sic oino fieret indotata: hic autem solum quod est vltra modum, vel aliud in curatore, vt hic, ne officium suũ sit sibi dãnosum vt §. quem ad. test. ape. l. si quis ex: & de fur. l. si seruus. §. quod verò. Sed certe & in contrario suus error eodem modo non debet illi extraneo nocere: arg. §. de cond. inde. l. sed & si me. Vel ibi suum negotium: & suo nomine: vt ipse ex sua persona teneretur, licet

curator cũ officiũ suum egressus spontè se obligauit, non puto ei à ptore subueniri debere, non magis, quàm si creditori pupillę pecuniã se daturũ spopondisset. Sed is, de quo tractamus, si non donandi animo, sed negotij gerendi causa dotem promisit: habet mulierem obligatam? & poterit dici, etiam manente matrimonio eam teneri, qa habet dotem: sicut in collatione bonorum dicitur, vel certè post diuortium, siue exacta sit dos, siue maneat nomen: quia potest efficere, vt ei accepto ferat. Quòd si mulier suum curatorẽ adimplere id, quod supra vires patrimonij eius in dotem dare promisit, non quęrat: curatorem quidem in hoc quod superfluum est, per exceptionẽ releuari, mulierem verò cautionem in maritum exponere debere: quòd si quandoq; locupletior cõstante matrimonio facta fuerit, dotis reliquum maritus soluat.

Qui nomina quæ sibi à prior re administrare assignantur, agnouerit, eorum periculo est adjrtchus. Bar.

LEX XLV.

VI nominibus à curatoribus prioribus susceptis, siue tutoribus nomina agnouerunt: periculũ in se transferũt.

Per receptionem vsurarum pupillus non perdit priuilegiũ. Bartolus.

Sed si pupillus post pubertatem rationibus à tutore acceptis, reliquationem eius secutus, vsuras acceptauerit: mandato mulieris fecit. at hic gessit negotium minoris & eius nomine se obligauit, vnde cum minor iuuatur, & ipse iuuatur. Vel secundum Io. ibi credens se debere promisit spontè: hic sciens se non obligatum mulieri, credebat tamen esse tantum in bonis eius quod sufficeret ad hanc dotem, ex necessitate officij sui promisit: ideoq; ei subuenitur: vt infr. de ips quib. vt indig. l. tutorem. Vel hic vir non erat dignus maiori dote, quam facultas mulieris patitur ibi erat dignus tota dote promissa: & alias non accepisset eam in vxorem. Accur.

* In P. Fl. seruat.

* Cautionem. Sic C. de rei vxo. act. §. cum autem.

QVI nominibus. CASVS. Pupillus vel adultus approbauit nomina facta per tutores & curatores: certè ad suũ periculum erũt anno Io. Sed quid si finita tutela, fecit pupillus rationem cum tutore: & de eo in quo tutorem constituit esse debitorem accepit vsuras, sicq; videtur approbasse rõnẽ tutelæ: & postea inuenit quod tutor aliquid dolo gessit? & sic post eum conuenire de hoc. Sed si non est soluendo tutor, nũquid potest conuenire hypothecaria possessores rerum quondam pupilli? & dicitur quod sic.

* Quid sit reliquatio, quid item reliquari pulchrè Petr. Cinnitus de honesta disciplı. lib. 15. cap. 3. cruciat. n. se Acc. in huius ver bi interpretatione. Budæ. in annot. in tit. ad municipal.

* Qui nominibus. Qui scilicet tutores vel curatores vt §. de tu. & ra. distr. l. si probatũ. Et quod dicit agnouerunt, scilicet tanquam debitores: alias non, vt §. eod. l. tutor, siue. & dicuntur agnoscere, vt dicitur §. de tut. l. si filius fam. Itẽ qđ dicit periculi sub tunc imminens. nã si tunc non imminebat, sed postea cœperunt esse minus idonei debitores, non imputatur eis nisi in culpa sint, qđ nõ cito exegerint. si facere potuerũt: vt C. eo. l. debitoribus. Itẽ dic, qđ coguntur illa nota in se trãsferre ẽt si minus sint idonea, non tñ agnoscere. vt sup. eo. l. tutor siue. vel dic, qui, id est illi quorũ tutela vel cura est gesta: vt sup. eo. l. cum quæritur.

* Reliquationem. Alias reliquationem, aliàs reliquorũ rationem, & dic quod tutor dicebat, & hoc & hoc habui: & ibi expendi: vnde adultus fuit contentus, & liberauit eum oino, & etiam accepto tulit vsuras, & secundum hoc reliquatio, id est retentio: sicut & ponitur §. eo. l. Lucius. in princ. sed secundum hoc, quomodo est priuilegium salauum? Respon. petita in integrum restitutione prius: si autem in vsuras tm liberaliter, in alijs remaneret ius saluũ adulto, siue restitutione. Vel dic secundo, reliquationẽ, id est, reliquorum

tum assignationem, & repræsentationem, nam dicebat centum apud se esse in reliquis. & inde vsuras minori sæpe soluit, sic ponitur §. de pact. l. tale. §. post diuisionem. & secundum hoc minor fuit contentus dictis centum pro reliquis: & sic benè dicit saluum priuilegium. Sed tunc est contra, §. de priui. cre. l. si ventri. §. in bonis. vbi deponens perdidit priuilegiũ accipiẽdo vsuras. Sol. vt ibi. Potes ẽt dicere secundum hanc lectu. acceptauerunt, i. liberauerunt, & non erit d. l. ex contraria.

ADDITIO. Solue secundũ Bar. & aliud est in priuil. quod datur depositario: illud enim pditur per receptionem vsurarum egreditur eũ terminos depositi, & aliud in priuile. quod datur pup. vt hic. Accur.

* In P. F. desunt. authoritate curatoris.

priuilegium * suum non amittit in bonis tutoris venditis. Prętor enim priuilegiũ ei seruare debet.

Quatenus vnus ex tutoribus est liberatus facto pupilli, eatenus alter eius nomine conuenri non potest. vel aliter: Qui tenetur cedere actionem si eam cedere non potest facto suo, repellitur exceptione cedendarum actionem. Bar.

Inscribitur aliis. Quæstionum. XLVI.

SI pupillus alterum ex tutoribus post pubertatem * authoritate curatoris liberasset * improbè alterum illius nomine * conabitur interpellare. Idemq; dicemus in duobus magistratib' col-

legis, * quorum alterũ Respublica cõuenit. Sed hæc in magistratibus tractaui, quasi duo rei eiusdem debiti essent omnimodo non ita est. * Nam si vterque idoneus est, electio locum non habet. * Is autem, qui tempore liberatus est, * non ei similis est, qui nihil habet, * sed ei, qui satisfecit: * habet enim, quòd obijciat petitori.

Si adultus debitorem suũ procuratorem constituat: non videtur eum ut debitorem idoneum ex causa præambula approbare. Bar.

Idem libro ix. Responsorum. XLVII.

LVcius Titius cura-

* Dic fm Dyn. quòd ibi non liberatur facto creditoris, sed facto testatoris legantis, qui vnũ ex hæredibus potuit liberare, & alios in solidum obligare: vt l. cum ab vno. §. de leg. 2. Bar.

* Collegis. Scilicet vt vno liberato alter tantùm pro virili teneatur.

* Tractaui. Ego Paulus. Accur.

* Quod non ita est. Vt in solidũ teneaẽ magistratus indistinctè: sed si ex dolo conueniuntur, non si ex culpa: vt infra de magist. con. l. antepe. & C. de magist. conue. l. 3.

* Locum non habet. Quia vt dixi, viriliter tenentur, nisi alter sit non soluendo: tunc. n. alius tenetur in solidum. Sed si vnus sit tempore liberatꝰ, soluisse videtur: & ideo alius in virilem tantũ tenetur: vt subijcit. Accur.

* Tempore liberatus est. Scilicet 30. annis, qui currunt contra actionem tutelæ. Sed quomodo põt vnus ante aliũ liberari: contestatione litis, vel agnitione debiti non: vt C. de duo. re. l. fi. Resp. quidam quod ante fuerat finita tutela in persona vnius, quam alterius, §. morte: vel quia vsque ad diem, vel conditionẽ fuit datus in testamento: vt Insti. qui. mo. tut. fi. §. sed si vsque. & qui dar. tut. pot. §. ad certum. Sed hoc hodie non valet, quia non currit in pupillari ætate: vt C. de præscr. xxx. an. l. fi. ut. §. non sexus. Tu ergo dic hoc posse contingere: quia finita tutela vnius per mortẽ, vel diem, vel conditionem, vt dixi, minor fuit litem contestatus, & sic in xl. ann. fuit perpetua: vt C. de præscrip xxx. ann. l. fi. altero postea anno fuit finita tutela alterius, & sic eius actio durat xxx. ann. tantum: nec potest dici quod ipsius actio sit perpetua in xl. ann. cũ nec nata erat tempore litis contestatæ: vt §. de tutu. & ra. distr. l. si tutor. §. fin. & l. seq. Præterea secundum Hug. & si vno rempore finiatur in persona vtriusque tutoris fortè non nocet alteri contestatio facta contra alterum, quia non in solidũ. sed viriliter tenentur duo tutores finita tutela: si in eius fine ambo erãt solũdo: vt C. de diui. tu. l. 1. Et sic dicas ẽt idẽ esse hodie p Auth. de duob. re. vt non teneant nisi viriliter: imo certè in solidũ, si alter est absens vel minus idoneus: vt in Auth. de duob. reis. §. 1. coll. 7. quod in tutoribus a modo non est, licèt alter fiat inops: vt d. l. de diui. tut. & §. eo. l. Æmilius. Sed hoc non placet: vt ponamus quando finita tutela omnes sunt idonei, qa oportet non ponere qñ vnus in defectum alterius tenetur in solidum, nisi esset liberatio, vel præscriptio: quod non est in tutoribus: vt dictum est. Accur.

* Nihil habet. Vt ita alter teneatur in solidum.

* Satisfecit. Pro parte sua: ita vt alter teneatur in viriliem tãtùm, differunt tamen, quia soluens ipso iure præscribens exceptione liberatur: vt Instit. qui mod. toll. oblig. in princ. & §. de act. & obl. l. obligationum. ferè. §. placet. item ad hoc sup. de constitu. pec. l. item illa. §. quod adijcitur ei. Accur.

LVcius. CASVS. Curator cuiusdã adulti fundũ adulti

adulti locauit Sempronio: qui Sempronius nō soluit adulto id, quod debuit soluere ex cōductione: vnde & ad hoc tenetur dictus curator adulto: adultus postea fecit procuratorem ad negotia sua dictum conductorem: nunquid propter hoc quod fecit ipsum procuratorem, videtur approbare obligationem eius, & ab eo curatorem liberare? & respon. quòd non.

Sempronij. Sempronius pollicitus fuit dare Ciuitati Bononiæ centum, postea decessit relicto filio impubere, qui filius credēs patris hæreditatem esse damnosam, abstinuit se ab ea, vnde Respublica Bononiæ accepit bona prædicta, & intrauit in possessionē eorū: & ad ea gubernanda fecerunt magistratū reip. tres curatores: durante administratione, vnus ex his factus est non soluendo: tempore procedente dictus pupill⁹ videns q̄ hæreditas p̄dicta erat lucrosa: recepit eam Imperatore hoc iubente, vult modo prædict⁹ pupill. conuenire dictos curatores: & quia vnus nō est soluendo, vult conuenire alios ex persona eius, quæritur vtrum possit? & dicitur q̄ non, imo conuenient magistratus qui dederūt eos curatores. Tutorem. Quamuis tutor mutuet pec. pup. suo nomine, non tamē tenetur ad vsuras cēsimas pupillo. Quæsitum. Finita tu. tutor pecu. pup. in suos vsus conuertit: certè de ea pecun. eadem vsuras præstabit pupillo, quas præstaret pro illa quam in suos vsus conuerteret tutela durante. ¶ Paulus. Fideiussor qui datus fuit per tutorem pupillo pro re pupilli saluāda, non tenetur de his quę male tutor administrauit post tutelam finitam. ¶ Tutelæ. Contra tutorem meum quondam egi tutelæ, & ipse monstrauit mihi librum, in quo scripserat rationes tutelæ, ibi tamen non erat scriptum quāliter quidam debitores mei persoluerūt tutori prædicto: qui in veritate ei soluerant durante tutela: & tutor confessus fuerat sibi solutum, fuit mihi condemnatus tutor in id quod apparet ex dicto libro eum mihi debere: & soluit mihi: certe adhuc possum agere cōtra eum actione tutelæ pro pecunia quā ei soluerant dicti debitores: quamuis iam egerim semel contra eum.

Facit ad hunc §. ca. petitio tua. i gl. 1. ex. de pc.

Cum testamento. In testamēto duo tutores cuidā pupil. dati sunt, vnus illorum decessit: & alter in locum eius est datus à magistratibus, & ab eo exacta est satisdatio rem pupilli tabiam fore, cum male administraret tutor datus in locum mortui, superstes tutor testamentarius postulauit eum suspectum sicut debuit, postea factus est nō soluendo subsitutus tutor, quis tenebitur pro eo pupillo? Certè primo tenentur fideiussores ab eo dati, & postea magistratus: tutor autem testamentarius non tenetur, nisi pro sua parte.

Tutoribus. Tutores exigentes debitum a debitoribus pupilli bene liberant eos: sed non possunt eis remittere debitum, vnde ille qui minus soluit tutori, in superfluo conuenietur a pupillo.

Traxit. Id est, partem mercedis soluit, & partem apud se retinuit. Azo.

Æxate. Viginti quinq: an. nam ante non potest facere procuratorem. niti authoritate tutoris, vel curatoris: vt C. de procur. l. neque.

Procuratorem. Vel generalem, vel ad aliquam causam vel contra curatorē quondam, per quod videbatur multùm de eo confidere.

Omne debitum. Id est, omne in obligationem debit: Sēpronij. Azo.

Reliquatus est. Id est, retinuit apud se, & sic ponit vno modo, supra eod. l. qui in nominibus. secundum vnū sensum.

Videri. Ne sibi præiudicet, vel etiā contra Sempronium: ne ex mora petat vsuras, vel non teneatur: quia a te non exigitur: vt §. manda. l. qui mutuam.

§. non ideo. vel contra curatorem, si tempore curæ potuit exigere a colono, & adulto emolumentum quærere, & non fecit: vt C. arbitr. tutel. l. quicquid. Azo. vel in colonus tempore curæ factus est non soluendo negligente curatore: vt C. eodem, l. debitoribus.

Pollicitationē. Facta ob honorem. vel etiam sine causa, sed incepérat soluere: alias non diceretur debitor: vt inf. de pollic. l. 1.

Patriæ. Tuta ciuitati suæ. Accur.

Reipublicæ. Scilicet ciuitatis propter dictam pollicitationem.

Apud Græcos. Hoc est Græcum.

Si pupillo. Si, id est, quamuis. Accur.

Actiones. Scilicet neg. gest. vt sup. de ne. gest. l. cum alicui. licet non fuit contemplatione gerentis, & hoc ideo: quia in rem eius versa cōra gestio, siue fructus quos ipse procurator. arg. C. quod cum eo. l. ei qui, in fi. Azo. imo quia re ipsa eius sunt negotia ex postfacto: vt sup. de nego. gest. l. item si cum putaui. §. ti. Alij dicunt in factum, quod non placet, sed illa dabitur in magistratum, vt statim dicam. Item dicit decerni propter id quod est. §. de ori. iu. l. 2. §. omnium. quod hodie non est: vt C. de formu. l. vnica.

In P.Fl. liberasset.

In P.Fl. ἐπιμελεῖται. Alci. legit μηδὲν οἱ vide eum libr. 2. Parer. ca. 29. Alij, ἐμπαξες legūt averb. ἐμπαξῶ qd est curo. ita em̄ legendum iudicāt ve tigia exēplariū vetustorū.

Reliquari inquit Budæ. in ann. in tit. a l municipalem, est æs alienū ex reliqs rationum trahere.

Vel aliàs a lege potestaté habētib⁹. Spe. in tit. de cura. & nota. quæ dicuntur in l. muto. §. tutores. ſ. de tute.

Conuen-

Conuenire oportere. Actio. in factum: vt Insti. de satisd. tut. §. sciendum. vel act. neg. gest. quia videntur gessisse per alium: vt arg. §. eo. l. ita autem. §. gessisse & arg. ĵ. de magist. conuen. l. fi.

Administrant. Sub. sine publico officio, vel dignitate, sed vt priuati: vt in nostro casu. Alioqui cōtra, §. eo. l. si pupillus. & ĵ. de magi. conue. l. antepenu. & quod dicit alia causa &c. quia inuēto vno curatore non soluendo, omisso alio, veniunt ad magistratū: sed in tutoribus vno nō soluendo, prius ad cōtutorē, quàm ad magistratum: quod est si tutela non est diuisa, vel si est a se ipsis diuisa: secus si a iudice vel testatore: vt C. de diui. tu. l. 2. Item facit. ĵ. ea. l. §. cum testamēto. & ĵ. de tut. & ra. distra. l. 1. §. nunc tractemus. Item quod dicit teneri magistratū pro non idoneo, imo vī pupilli esse damnū, vt §. de nego. gest. l. cum alicui, quæ est contra. Solutio. ibi dicit periculum esse legitimi hæredis, vt non cōueniat alium curatorem: sed magistratum, sicut hic dicitur. Azo. vel hic durante officio desijt esse soluē te so, ibi eo finito. argu. C. de proba. l. ex persona. & arg. ĵ. de magist. con. l. 1. §. magistratus. Vel solu. vt ibi. Item videtur ad cōcuratorem veniendum, & non ad magistratum: sic ĵ. de iure fisci. l. aufertur. §. fi. Sol. ibi agit fiscus vel magistrat⁹ contra tutores seu administratores: hic agit minor, cuius bona fuerunt administrata. Accur.

Suo nomine. Quod potest: vt supra eo. l. quoties circa, in princ. gerendo tamen negotium pupillare: sic & C. de bon. mat. l. 1.

Conuertere. Scilicet tutorem: & quando dicatur in suos vsus conuertere, dic, vt supra eo. l. tutor qui re pertorium. §. pecuniæ.

Eadem vsuras. Scilicet centesimas, si fecit clàm: si palàm, pupillares: vt ĵ. eo. l. non existimo. & §. eo. l. tutor qui. §. pecuniæ. sic ergo finita cā nō finit effectus. sic & §. rer. amot. l. & ideo. & facit §. eo. l. tutor qui. §. fi. & de vsur. l. 1. in fi. & §. eo. l. tutor. ℘ pupillo. §. tutor.

Non teneri. Sic §. de pact. l. 1. & §. loca. l. item quæritur. §. qui impleto. & C. loca. l. si cum Hermes. & sup. eo. l. ita autem. §. quamuis. & l. tutores. §. curatores. & ĵ. de iu. fisc. l. 3. §. cum quinquennium.

Cā finita nō semp finitur effectus.

Tutelæ iudicio. tutor conuētus edidit librū rationum, & secundum eum condemnatus, soluit: postea cum à debitoribus paternis, quorum nomina libro rationum non inerant, exigere vellet pupillus, prolatæ sunt ab ijs apochæ tutoris: quæsitum est, vtrū aduersus debitores actio ei competat? Paulus respondit, si tempore administratæ tutelæ debitores tutori tutelam gerenti soluissent, liberatos eos ipso iure à pupillo. Sed & si cū tutore actū esset, posse eundē adolescentem propter eā causam tutelæ experiri, & aduersus exceptionem rei iudicatæ doli mali replicatione vti.

Si tutor testamentarius & datiuus gerunt diuisim: pro datiuo prius peruenitur ad magistratum, quàm ad contutorem: secùs si omnes essent datiui. Bar.

Cum in testamento duo tutores dati essent pupillo, & alter ex ijs vita defunctus fuisset: in locum eius petente matre, ex præsidis prouinciæ præcepto, à magistratibus alius tutor datus est, à quo magistratus satis exegerunt rem saluam fore: tutor testamento datus, postea datū

Tutelæ iudicio. Hic debet esse §. q si legeretur cū præcedenti, non benè quæreretur, an teneat fideiussor tutelæ iudicio: nā ex stipulatu teneretur si teneret: & si non est. §. dic hunc fideiussorem succesisse tutori: vñ sicut tutor non tenet ret tutelæ, nisi esset connexitas, sic nec eius hęres: vt inf. de tut. & ra. dist. l. si tutor post. & tūc tenetur fideiussor qñ non est connexa, vel dic tutelę iudicio, id est propter tutelæ iudicium, quod datur in tutorem: quia non datur, sed nego. ge. vt d. l. si tutor.

In P. F. tutorem.

Tutor cōuentus. Indistinctè act. tu. proposita, vt infrà patet.

Librum rōnum. Totum quod ad rē pertinet: vt sup. de eden. l. argentarius. §. 1. & quæ sit ratio, dic vt e. ti. l. si quis. §. rationum.

De apocha, & antapocha pulchrè Alc. lib. ṗ termiſſ.

Apochæ. In quib⁹. de debito fuerat tutor cōfessus, scilicet, se recepisse, vt C. de fi. in ſtru. l. plures.

Ad ius operatur. adde i p̄ uatione q̄ fit ꝓp delictū, vel contumaciā: quia quānis sit priuādus ipso iure, ītelligit ſ cuta ſnſa. nor. in ca accepta. i verſi. imò plus eſt. ſ reſti. ſpo. Bald. in c. j. pen. co. q. 6. mod. feu. amit.

Gerenti. Alioqui sec⁹: vt inf. de sol. l. qđ si forte. §. 1. Acc.

Ipso iure. Sentētia iudiciali interueniēte: vt C. eo. l. ſancim⁹, alias nō ipso iure: tu dic ēt sine iudice: vt ĵ. eo. §. fi. licet detur restitutio: vt Instit. q. alie. li. §. nūc admonēdi vbi de hoc nō.

Rei iudicatę. Apparet ergo quod in distincte fuit ꝓposita actio tutelæ. & sic C. de iud. l. 2. Accur.

Dati essent. A testatore diuisa tutela: vt inf. paret.

Petente matre. Quæ habet necesse petere, vt sup. tit. 1. l. 1. & 2. licet quandoque excutetur, si nō petat in loco cum mortui: vt sup. ti. 1. l. fi. in prin.

A magistratibus. Ergo dedit præsidis præcepto: vt hic dicit. sic Insti. de Att. tuto. §. sed hodie. Sed contra fu. de tu. & cu. da. ab ijs. l. nec mandante. Sol. vt ibi.

Datus est. Tutor ergo datur habenti tutorem: sed hoc

hoc casu permittitur: vt ſ. de teſtamen. tu. l. ſi quis ſub conditione.

a Pro eo. Scilicet tutore, puta fideiuſſores. Accur.

b Vel magiſtratus. Non autem ſi fideiuſſores magiſtratuum. ſic ff. de magi. conue. l. 1. Accur.

c Facere debuerit. Citius quam fecit.

d Alias. Scilicet quando non eſt diuiſa tutela, vel eſt iter ſe. Item exigitur quod geſſerint oēs, vt ff. de magi. conue. l. ſi duo, ſi vero vn' geſſiſſet, alius non, primo conuenitur magiſtratus quā tutor qui non geſſit, niſi imputetur non gerenti, quod contutorem non accuſauit ſuſpectū, vel tarde, vel accuſando, pdidit iura ei': vt inſ. de tute & ra. diſtr. l. 1. §. nunc tractemus. Azo. & C. de dī. tu. l. 2. Accur.

e Excuſſi fuerint. Aliàs excuſati, ſub. propter inopiam, aliàs excuſſi. ſcilicet per executionē.

f Collegam. Scilicet quàm magiſtratum. qui col. &c.

g Dimidias. Quid autē ſeruetur tunc ſupra dictum eſt.

In P.F. excuſati fuerint: ſ. lectionē & Acc. an notauit.

Ipſo iure. Vt inf. de ſolu. l. ſi pupilli. ēt ſine iudice, ſecūdum R. hic cum iudice: vt not. ſ. §. tutor.

Donare. Niſi in caſibus: vt no. ſ. eo. l. tutor.

Diminuēdi cauſa. Sed bona fide bene poteſt tranſigere: vt. infr. de fur. l. interdum. §. qui tutelam, & C. de tranſact. l. præſes & facit C. de pact. l. pactum. & de iureiur. l. ſi iuſiurandum. §. ſi tutor & infra pro empt. l. qui fundum. §. ſi tutor. & ſupra eo. l. tutor qui tutelam. & de offic. procu. Cę. l. 1. §. ii rem. & C. eo. l. non omni. & ff. de fur. l. tutor. & Inſti. quib. al. licet. §. pen. & §. fin.

ITitium. CAPVT. Filijs meis dedi tutores Titium extraneum, & Mæuium fratrem meum, & ita ſubiunxi: volo qđ oīa gerantur cū conſilio Mæuij fratris mei, & quod ſine eo fiet nolo ratum eſſe, & volo quòd Mariana & Ianuaria æſtiment quantum eſt neceſſe filijs meis quolibet die pro alimētis, poſtea de bonis pupillares ſolueruat toli Titio: certè nō liberā tur. Item nō ſtatur arbitrio dictarum mulierum de alimentis, imò cōmittitur arbitrio boni viri. ¶ Tutores. Quidā pupillus habebat tutorem pro rebus Italicis, & alios pro prouincialibus. In Italia aūt inuenerūt tutores Italici inſtrumenta debitorū prouincialiū: nunqd tenenē ea exigere? certè non, ſed debent hoc manifeſtū facere tutoribus prouincialib. ¶ A matre. Tutor à matre datus filijs ſuis ſi diſtrahat bona pupillorum, ea à poſſidentibus vendicabūt pupilli. ¶ Præfectus. Teſtator dixit pecuniā quā relinquo filijs meis nolo mutuari alijs: ſed ſi tutores volēt ſibi retinere, & ſoluere de libra quatuor denarios, placet mihi & tutores dixerunt, placet nobis poſtea tutores alijs mutuauerūt dictam pecuniam ad ſex denarios in libram: certè ipſi tenēbūtur præſtare pupillo quatuor denarios de libera dictæ pecuniæ. ¶ Lucius. Quidā inſtituit ſibi heredem Lucium Titium, iſte Lucius a tutore quorundā pupillorum mutuā pecuniam accepit, & rem dictæ hæreditatis ei obligauit procedente tempore. & his pupillis iā puberibus effectis, iſe? abſtulit dictam hæreditatem Lucio Titio, eo quod iſe nō vindicauit mortem illius, qui eum hæredem inſtituerat, & ſic dictum pignus abſtulit dicto tutori: vnde nō poteſt eſſe ſalua pecunia pupil. cum ipſe Lucius Titius eorū debitor fortè non ſit ſoluendo: nūqd erit iſtud nomē periculo tutorum, & certè non.

Tutor poteſt ſolutionem repetere, non donare, vel pro modico ſine cauſa tranſigere, hoc dicit iſte no. §. Bar.

Facit ad hunc tex. c. 1. cū gl. 1. extra de tranſact.

Tutoribus cōceſſum eſt, à debitoribus pupilli pecuniam exigere, vt ipſo iure liberentur: nō etiam donare, vel etiā diminuendi cauſa cū his tranſigere, & ideo eum, qui minus tutori ſoluit, à pupillo in reliquum conueniri poſſe.

Iuſſus facere cum conſilio alterius, ſi quidem eſt particeps officij, tenetur cum requirere, & ſequi: aliàs ſecus. Bartolus.

XLVIII.

ITium, & Mæuium tutores quis dedit, & ita cauit: Volo & rogo omnia fieri cum Męuij fratris mei conſilio: & quòd ſine eo fiet, irritum ſit. Titius ſolus à debitoribus exegit: an liberati eſſent, quæritur? Reſpondi, ſi & adminiſtrationem Mæuio dediſſet, non rectè ſolutum. Quantū aūt filio meo diurnum ſufficiat, Marina, & Iannaria æſtimabūt. Quæro, an contenti eſſe debeāt tutores arbitrio mulierū? Reſpondi, ſumptū boni viri arbitrio faciendum.

Ad tutorem apud quem inſtrumenta ad adminiſtrationem alterius pertinentia reperiuntur, pertinet alteri notum facere, aliàs tenebitur. Bar.

In P.Fl. repierūt.

Tutores dati ad res Italicas, inſtrumenta Romæ repererunt debitorum prouincialium, vt pecunia Romę, aut vbicunque petitum fuerit, ſoluatur. Quæro, cum neq; debitores in Italia eſſent, neque eorū prædia: an hæc exactio ad Italicæ rei tutores pertineat? Reſpondi: ſi prouincialis contractus eſſet, non pertinere: reſpicere tamen ad officium eorum, ne inſtrumentorum ignorantia contractus eos, ad quos adminiſtratio pertineret, lateret.

Res non legitimè venditas poteſt pupillus vēdicare. Bar.

A mſe datus teſtō tutor, cū putaret ſe tutorem eſſe, diſtraxit bona materna, & paterna pupillorū, & deceſsit non ſoluendo: quæritur, an pupillus res poſsit vendicare? Reſpondi, ſi manent res pupilli, vendicari ab eo poſſe.

Ea quæ tutor poteſt facere pro pupillo, & pro ſe licitè, faciendo ſimpliciter, videtur pro ſe facere. Bar.

Præfectus legionis ita teſtō cauit, Volo, vt ſit in arbitrio tutorum filij mei, ſi voluerint, huius ſummæ vncias inferre vſurarum noſe, ita ne nūmi diſpergantur. Quæro, ſi apparuerit pecunia fœnerata à tutoribus, iudicio tutelę vnciarias vſuras, an verò eas, quas ſtipulati ſunt præſtare debēāt? Rndi, ſi ſecundum voluntatem defuncti elegiſſent vſurarum præſtationem, neq; pupilli nomine in fœnus dediſſent, id præſtari, quod teſtator voluiſſet.

Damnum ſubitò emergens in re pignorata, tutori non imputatur. Bar.

Lucius Titius mutuam pecuniam à tutore accepit, & rem hæreditariam pignori ei dedit, poſt trienniū iam puberibus ijs, quorum tutela adminiſtrata eſt, fiſco bona defuncti adiudicata ſunt: quia mortem eius hæres non eſt eum agere poteſt, ſi velit, vt ſupra eo. l. tutores qui. §. 1. & 2. & §. curatores teſtamento. Itē cum deceſſit non ſoluendo, in hæreditate eius non eſt locus legi: vt infra de hæred. inſti. l. ſi quis ſolidum. Azo.

qui licèt ſunt nominati à teſtatore, officium tamē habent à lege: vt l. 1. in prin. ſ. de tut. Ideo teſtator adijciendo q̄ faciat cum conſilio alterius extranei, vel cō tutoris non habentis adminiſtrationem, non pōt officium datū à lege infringere: vt hic, & in d. l. cū quis. in princ. & §. 1. ſ. ea. l. fm Bart. hic.

Dediſſet. Et benè dedit adminiſtratio nem Mæuio fratri ſuo: vt cum dixit in prin. l. Titium & Mę uium tut. do. &cæt. ſic ergo non rectè ſolutum eſt Titio tantum.

a Sufficiat. Ad alimenta. Accur.

b Arbitrio. Cum non ſint tutrices: vt ſ. eod. l. quidam. §. Papinianus. alioqui contra. vt ſ. proxi. dixit. Sed nunquid exquirēt tutores opiniones mulierū? Reſpond. non, quia tutores plenam adminiſtrandi habent poteſtatem, ſecus ſi illijs non inſtitutis legaſſet alimēta arbitrio illarum, tunc exquirerentur earum arbitrium: & ſi iniquum eſſet, corrigere tur: vt infra de legat. 2. l. 1. & de an. leg. l. ſi cui annuum. hic autem filios inſtituerat, & eis præſtari alimenta arbitrio mulierum voluit: quaſi ipſæ tutrices eſſent, quod eſſe non potuit. Azo. vt ſupra de teſta. tu. l. iure noſtro, & facit ad l. illam. ſ. pro ſocio. l. ſi ſocietatem. §. fina. & l. ſequen. & ff. de verb. obliga. l. ſi quis arbi tratu. & ff. de ope. li. l. ſi libertus.

Prouincialium. Continebantur aūt in illis inſtrumentis vt pecu. &c. Accur.

c Non pertinere. Vt & ſ. eod. l. vel in partes. Sed contra s. eod. l. tutores qui. §. hæres. ſed ibi bene pertinebat ad eum.

d Officium eorum. Tutorum Italiæ.

e Inſtrumentorum. Et hoc dico &c.

f Ignorantia. Id eſt, propter ignorantiam contractus latērent &c. & facit ſ. tit. l. 1. §. ſi.

Tutor cōtutorē do cere tenetur.

g Ad quos. Tutores prouinciæ, & not. quod tenetur vnus docere alium de eo quod pertinet ad adminiſtrationem docti, & facit ſ. eo. l. tutores qui poſt. §. hæres.

h Putaret. Non tamen erat, niſi confirmaretur: vt & ſupra de confirm. tut. l. 1.

i Diſtraxit. De facto, de iure enim non tenetur, & iō vēdicat: vt hic. & ff. de re. eo. l. qui neque. & C. de tu. & cur. qui ſa. non de. l. in dubium. & ff. de do. except. l. apud Cellium. §. ſi quis non tutor.

k Non ſoluendo. Idem ſi eſſet ſoluendo: vt C. ſi tuto. vel cur. l. etiam. Sed tunc poſſet aliquid conſequi pupillus agendo contra hæredem tutoris, nam cōtra eum agere poteſt, ſi velit, vt ſupra eo. l. tutores qui. §. 1. & 2. & §. curatores teſtamento. Itē cum deceſſit non ſoluendo, in hæreditate eius non eſt locus legi: vt infra de hæred. inſti. l. ſi quis ſolidum. Azo.

l Si manent. Si id eſt, quia: nec enim potuit præſcribi pupillo: vt ff. de acquirerum do. l. bonæ fidei. in fi. 1. reſp. Azo. Vel pone conditionaliter: & dic, manent, id eſt, extant. idem, & ſi eſſe deſierunt dolo poſſidentis, vel ſi ſciens tutorem eum non eſſe, emiſſet Hug.

Vncias vſuras, in P.F. porro vncias vſuras interpreta ē Bart. q̄ ſinguios nūmos è centeſimo quot annis efficiunt.

m Ab eo. Emptore.

n Huius ſummæ. Puta centum marcharum, quas habebat in arca in ſterlingis, & dic, q̄ teſtator timens, ne pecunia prædicta diſpergatur, vel perdatur, ſi tutor eā mutuet diuerſis nominibus, voluit vt eēt apud tutorem, & faceret quod veller: & daret pupillo, vel vnciam de libra, vel denarium de ſolido in capite anni, nam vncia eſt duodecima pars aſſis, licèt plus ab alijs tutor percipiat, & valet hoc legatum, vt ff. de leg. 3. l. fideicommiſſum. §. ſi hæres. nunc ergo non habet pupillus niſi vnū nomē, ſcilicet tutorem. & facit ſup. eod. l. 3. §. apparet.

In P.Fl. præſtatur.

o Fœnerata. Non nomine pupilli.

p Dediſſent. Quia tunc tenerentur præſtare, quas ſtipulati eſſent: tum quia nomine pupilli fœnaſſent, tū quia hoc faciendo videntur elegiſſe contrarium voluntati defuncti. & facit C. de ſolu. l. pen. & ſ. mand. l. idemque. §. ſi mandauero. & pro ſo. l. ſi vnus ex ſocijs.

q Lucius Titius. Hæres cuiſdam, cuius mors erat vindicanda H.

r A tutore. Quorundam pupillorum. Azo.

s Dedit. Lucius.

t Puberibus. Scilicet factis.

u Hæres non eſt. Scilicet Lucius, & rectè fuit. vt C. de ijs qui. vt iudi. l. 1. & ita apparet modò nō tenere obligationem

gationem rei hæreditariæ.

a Non pertinere. Quia tempore finitæ tutelæ bonum erat nomen: vt ff. eo.l.cum post.in princ.& C.de petit. tut.l.fi.& j.eo.l.Æmilius.

b Bonorum. Scilicet aliquorum, vel etiam omnium: nã morte socij societas finita est. Accursius.

c Non compendiũ. Imo compendium: vt ff.pro soc.l.actione.§.fi in rem. & §. morte. & l. verum. §. In hæredem. Sol. hic suo proprio nomine,non communi: vt & C.communia vtriusque iu. l. si patruus. vel vt ibi in §. fi in rem.& facit j.de leg.3.laideicommissum. §. fi gs illicitè. ar. contra,j. eo.l.qui negotiationem.

ADDITIO. Pro declaratione huius glo. distingue fin Bart.hic,aut negotiatur nomine cõmuni , aut suo proprio, aut dubitatur: si cõmuni, non dubium est,quod compendium est cõmune: vt dic. l.contraria. Sed secundo casu,quando nomine proprio , tũc aut de pecunia communi cum pupillo, aut de propria dubitatur . Si de cõmuni , tunc quia res empta efficitur cõmunis,communicabitur compendium:vt l.actione.§.fi in rem.& ibi no. ff.pro hoc.

d Tutor rerum . Id est cõtractuum : vel dic ibi,id est, in Italia : ergo potest ibi agi: vt sup.de iud. l. hæres absens.§.1.& l.omnem . Sed contra,j.de cur.bo.dan. l.2.§. quod si per regiones : sed & illud intelligitur secũdũ istam.& facit ff.eo.l.vel in partes.& l.tutores qui.§.hæres.& no.in l.inter.

e Reputari.Scilicet pupillo ab isto tutore.

INter bonorum. Curator bonis,vel vẽtri datus, nõ habet plenam administrationem,sed cũstodiam,licèt possit vendere res, quæ deteriores futuræ sunt : sed curator furiosi, vel prodigi, vel pupilli habet plenam administrationem. Viu.

f Inter bonorum. Curator bonorũ,& ventris ex vna parte,alij ex alia. Accur

g Istis.Scilicet curatori furiosi,prodigi,& pupilli.

h Planè . Aliàs,planè, & aliàs plenariè,i.indistinctè, vel indifferenter , seu simpliciter : nam in alijs distinguuntur res perituræ à non perituris . Accur.

vtus . Quæritur , an id nomen pupillus recusare possit : Respondi,secundum ea , quæ proponuntur , id nomen ad onus tutorum nõ pertinere.

Tutor qui est debitor pupilli in genere,si rem emit suo nomine,non videtur emisse de pecunia pupilli. Bar.

Altero ex duobus fratribus socijs bonorum & negotiationis defuncto hærede filio , tutor patruus venditis omnibus communis negotiationis mercibus , & sibi redemptis,negotium suo nomine exercuit: Quæsitum est vtrum compendium negotij , an vsuras pecuniæ præstare debeat? Respondi , secundum ea, quæ proponuntur , pupillo vsuram non compendium præstandum.

Tutor vnius regionis potest solvere creditori alterius regionis. Bar.

Tutor rerum Italicarum conuentus à creditore prouinciali , vbi rem pupillus habuit, soluit. Quæsitum est , an in tutelæ iudicio reputari possit? Respondi , nihil proponi , cur non possit.

Duobus. Scilicet curatori bonorum,& ventris.

k Deteriores. Et facit j.de hæred.instit. l. si quis instituatur,& de Car.edict.l.sed si is,§.quoties. & etiam interruptio vsucapionis:vt j.de mu.& homo.l.1.§.fi. & alia quæ sunt necessaria . Nam etiam propter ea alienum si dilatio est damnosa,vendit: vt inf. quibus ex causis in poss ea.l.Fulcinius. §.adeo.in fin §.Sed alij faciunt etiã voluntaria bona : Sed vt§,quod tutori assimiletur:vt ff.de vẽt. in possess.mit.l. 1.§. item si periculum. Solu. ibi quoad ea, quæ necessitatem habent.

* In P.Fl. illis.

Hermogenianus lib. iuris epitomarum.

LEX XLIX.

NTer bonorum, ventris que curatorem , & inter curatorem furiosi , itemque prodigi pupillive magna est differentia : quippe cum istis quidem planè rerum administratio,duobus autem superioribus sola custodia,& rerum,quæ deteriores futuræ sunt,vẽditio committatur.

Tutor qui non est soluendo ob negligentiam , punietur in corpore.

L.

OB fœnus pupillaris pecuniæ per contumaciam non exercitũ , aut fundorum omissam comparationem , tutor si non ad damnum refarciẽdum idoneus est, extra ordinem coercebitur.

Casus fortuitus non imputatur tutori. Bar.

LI.

SI res pupillaris incursu latronum pereat, vel argentarius,cui tutor pecuniã dedit , cum fuisset celeberrimus,solidum reddere non possit : nihil eo nomine tutor præstare cogitur .

ADDITIO. Solu. vt ibi, & C.de pe.l.penam.secundum Bar.

SI res. Si per casum res pupillares amittantur, non tenetur tutor:idem est si depoluit tutor pec.pup. apud quendam camporem, qui videbatur celeberrimus , & in veritate quasi nihil habebat: vt fuit Hieronymus Galeria. Viu

n Latronum. Computatur hic casus inter fortuitos , sed secus in furto:vt ff.nau.caup. stab.l.idem.§.fi.

o Cogitur. Non.n.tenetur de casu fortuito, nisi culpa, vel pactum præcedat.vel mora: vt C.de neg.ge. l.negotium.Item hic tenetur cedere actionem:vt ff.de peti.hær.l.item videndum. & facit ad hanc l.C.de pet. iu.l.3.& 4.& j.de reg.iu.l.contractus.§.fi. & C.de pig. act.l.quæ fortuitis.

Si duõ. Magistratus dedit pupillo duos tutores sine inquisitione : & Titius fideiussit pro eis pro rebus pupilli saluandis,aut est diuisa admini stratio inter eos,aut non : si non est diuisa: vno malè gerente in tota tutela,fideiussor prædictus in solidum tenetur,si autem est diuisa, & vterque tutor fideiussorẽ dederit : vno malè gerente , fideiussor alterius qui benè gessit, non tenetur.

a In fideiussorem . Dic hũc fideiussisse nomine singulorũ tutorum , & nomine omniũ negotiorũ pupilli, sed in sequenti casu licèt teneat pro quouis tutore,non tñ pro omnibus negotijs pupilli nomine singulorum tutorum, sed huius nomine pro istis , istius nomine pro illis teneatur.

b Per quemlibet. Id est, pro quouis tutorum delinquẽte: vnde patet quod pro omnibus fideiussit rem pupi.salu. fo. sed infra nõ pro quouis dleinquẽte : quia nõ pro eo qui delinqueret ex suã administrationem . Item in alio potest esse differẽtia: quia hic vno delinquente, tenetur , & alter contutor : vnde potest dici fideiussorẽ teneri etiam pro nõ delinquente , quod infra non est : quia non tenetur pro delinquente , nec pro non delinquente.

c Diuisa sit. Non audeo dicere a testatore : quia tunc non satisdant nisi inter se:vt Instit. de satisda. tuto.§. 1.dic ergo à iudice. Sed pone,quod sit diuisa ab eis inter se,videtur fortè quod quilibet pro sua administratione esset primò conueniendus. Item eius fideiussor, & postea alius,qui alia bona administrauit,& sic video quod primò cõuenitur qui administrauit:& post ea qui non administrauit:vt supra eodem.l.tutores.§. in eum.& C.si tutor non gessit.l.fi.& C.de di.tut.l.fin.& hic,in fi.dicit quãtum enim &c.Sed secũdum Azo.& Hug .verius puto tunc habere electionem pupillum, quem ex tutoribus velit cõuenire in solidum:& sic fi deiussorem.vt C.de diui.tut.l. 2.

d Experiri.Si expiratur contra debitorem,cuius exactio ad se non pertinet.delinquit,sed pupillo non præiudicat,licet succumbat:vt sup. eod.l. vel in partes.& sic stipulatio contra se,vel fideiussorem rem pupi. salfo.non committitur.Item si conueniatur extra suam regionem rei vendicatione pro rebus sibi non commissis,sed alij tutori: delinquit, quidem defendendo se:sed tamen stipulatio non committitur contra eum, vel fideiussorem:& licet succumbat,non nocet pupillo,secus in personalibus,nam contra quemlibet tutorem in solidũ proponuntur:vt supra eod.l.inter.vel aliter dic, vt ibi notatur.

Eodem modo quo vnus tutor tenetur pro alio,eodem modo tenetur fideiussor eius. Bartolus.

LII.

SI duo , pluresve tutores tutelam administrent : in fideiussorem quidẽ in solidũ per quẽlibet eorũ committitur stipulatio . At si inter eos diuisa sit tutela regionibus (quod plerũq; fit) & alius vrbica negotia , alius peregrina administraret : tunc ex substantia cuiusque rei,aut committi cõtra fideiussorem stipulationem,aut nõ cõmitti dicemus . Nã licèt oẽs tutores sint , & tutela gerant : tamen cũ quis de ea re, quæ extra suam regionẽ erit, experiri, vel ad iudicium vocari cœperit: perinde nõ committitur stipulatio, atque si ei administratio tutelæ permissa non esset. Quãtum enim facit in totum denegata: tantundem valet si in ea re, de qua agitur , denegata sit.

LIII.

VRator pupillo minore non tantùm dotem dare debet: sed etiam impẽdia, quæ ad nuptias facienda sunt.

Ad contutorem , & magistratum pertinet periculum tutoris , qui satis non dedit si tempore finitæ tutelæ reperitur non soluendo : aliàs secùs. Bar.

LIIII.

EMilius Dexter magistratus sui tpe,datis tutoribus cessauerat i exigẽda satisdatione: deinde quibusdam excusatis,à sequẽtibus magistratib' Dexter tutor assumptus fuerat: creat' conueniebat insolidũ duplicitatione: quòd cum magistratus esset, Denegata sit.Scilicet administratio, vt hic fuit à iudice,per diuisionem quã fecit,& no.quantũ &c. sic ff. pro soc.l.actione.§.renunciare.& j.de acqui.hær.l.fi seruus eius qui.& facit C.famil.erciscis.l.quoties. & de quad.præscript.l.2.& de præscript.xxx.ann.l.omnes.& supra de vsur. l. qui scit. Sed arg.contra, ff.de vsufructũ.l.quoties.§.fi. & de mi. l. illud. §.fi talis.

a Dic, quando ibi requiritur speciale mãdatum, quia sub generali verisimiliter nõ cõprehẽditur,vt in casu illius l. & in alijs in quibus exigitur speciale mandatum secundum Bar. hic.

VRator. CAVSA. Curator adultæ debet ei constituere dotem nubere volenti de bonis ipsius adultę, & alias expẽsas circa nuptias debet facere . Viu.

Curator, pro minore.s.Puella.

b Impendia . Facit ad hoc C. eo.l.sumptus . & l. si curatores. & de nupt. l. in copulandis .& ff. de in.dot.l.quæro. & l. siue. & ff.eod.l.cum post.§.1.

Emilius.

Æmilius Dexter tempore sui magistratus dedit tutores quibusdã pupillis sine inquisitione, & ab eis satisdationem rẽ pupil. sal. fo. non exegit.postea deposuit magistratum , & cum excusati essent a dicta tutela quidam ex dictis tutoribus,ipse Æmilius Dexter fuit datus tutor eisdem pupillis per sequentem magistratum : finita tutela omnes tutores erant soluendo,sed ante redditas rationes vnus fortè factus est non soluendo , volebant conuenire pupilli quondam Æmilium Dextrum etiam pro parte illius, qui non erat soluendo:& quia nõ exegit satisdationẽ cum dedit dictos tutores sui magistratus tempore:& quia tutor fuit postea ipse adiunctus, certè propter aliquam istarum rationum non potest eũ pro parte alterius conuenire,cum vt dictum est,omnes tutores erant soluendo tempore finitæ tutelæ. Viuia.

Sic in P.Flo.Haloan. autem legit, & quia tutor & qui cum magistrat. &c.

Cessauerat in exigenda . Sunt enim quidam magistratus qui habent ius exigendi satisdationem tantũ, quidam dandi tutores tantum,quidam vtramq; potestatem habent,qui habent dandi tñ,non conueniuntur:vt Instit.de satisf.tu.§.neq; & j. de magi. conuc.l. 1.§.neq; autẽ: alij cõueniri possunt vtili act.tut.vel in factũ:vt j.de magi.conu.l. fi.& nor. Instit.d.§.neq: Accur.

Magistratuũ potestas multiplex.

Sequẽtibus.Defijt ergo Æmilius Dexter esse magistratus.

Fuerat.Verbum fuerat cum præcedenti, vel sequenti litera legi potest.

Duplici ratione . Vna quia tutor fuit, & hanc non ponit:quia patet: altera,quod cum &c. Accur.

Satisdationem. Rem pupilli saluam fore.

Fuisse tutores. Scilicet dictum est.

Cessationem. Quia neglexerunt conuenire tutores statim finita tutela, vnde fuerunt in culpa. vt §. eo. l. tutores. §. adolescens. & l. a tutoribus. §. 1.

Obesse tutoribus. Scilicet, alijs quos ex facto cõtutorum nunc voluit conuenire.

Pronũciauit. Scilicet iudex super hoc cognoscens.

Licèt ei. Aliàs ei. Scilicet pupillo, id est ad eius vtilitatẽ: aliàs enim.

Satis. Id est, satisdatio &c. & sic vel seruo suo, vel sibi, vel seruo publico: vt infra de mag. cõuen. l. 1. ¶. exigere. aliàs est eis. i. a tutoribus.

Sin minus. Id est, non sunt idonei tẽpore finitæ tutelæ.

Aliàs, deest ei.

Et magistratuum Secũdum ordinem. quẽ dixi, tas. in magistratibus, quem tutoribus. supra eod. l. Lucius. §. cum testamento. &c j. de tut. & ra. distr. l. 1. §. nũc tractemus. & infra de mag. conuen. l. 5. Azo.

Hæc quæ parẽthesi, scinda sut reiecit Hal. & deridẽda bentur tũ in F. Fl.

Non fecisset. Vt contutores.

Non exegisset. Vt magistratus.

Idoneus. Scilicet tutor, à quo debuit exigi satisdatio, & facit C. de proba. l. ex persona.

On existimo maximis. Id est, conuentis.

Eum. Contutorem.

Et cauit. De ea reddenda. Et no. q tres casus hic ponit: Primus quando a contutore accepit, quod potest, vt hic, & infra de auth. præst. l. 5. in princ. & §. 1. & tãc conuentas: vt hic, si modo non excedant legitimas. Secundus, quando clàm, quod non licet: & tunc centesimas: vt §. de neg. gest. l. qui sine. Tertius, quando palam ipsemet accepit sibi, quod potest: vt hic, & supra eo. l. quoties. §. non tantum, & tunc pupillares: vt §. eo. l. tutor qui repertorium. §. quæ sint, id est, quas potest pupillus stipulari secundum conditionem suæ personæ: vt C. de vsu. l. eos. §. super. Ad primum casum facit, q no. C. de contrahen. emp. l. cum ipse.

Quia hic. Hic latenter intrat secundum casum.

Sibi. Bene dixit sibi, quia si ipse tutor de pecunia pupil. clàm accepit, tenetur ad centesimas: vt §. eod. l. tutor qui repertorium. §. pecuniæ.

His. Scilicet conuentis.

Accepisset. Sic §. de neg. ge. l. & in contraria.

Et multum. Accedit ad tertiam: inferendo adhuc secundum casum.

Extraneum. No. arg. de tanquam. sic supra, de ado. l. si pater. §. qui duos.

Faceret. Scilicet tutor.

An. Hic est secundus casus, & tenetur ad cẽtesimas.

Iuuaret. Hic, & furti tenetur: vt infra l. proxi. §. 1. & de tut. & rat. distr. l. 1. §. pen. Item facit supra, de ritu nup. l. fin.

& tutores dedisset, satisdationem non exegisset. Ex diuerso dictum est, licèt satis exactum nõ esset: tamen in diem tutelæ finitæ idoneos fuisse tutores: neque cessationem, curatorum obesse tutoribus debere. Pronunciauit, si in diem finitæ tutelæ idonei permansissent tutores, licèt ei satis non esset exactum, curatorũ esse periculum: sin minus, tutorum, & magistratuum: (hoc est, tunc esse periculum eius, qui suspectum non fecisset, aut satis non exegisset cũ finita tutela non inueniretur idoneus fuisse.)

Tutor potest accipere pecuniam pupilli mutuo à contutore, vel à seipso palàm, & bona fide, & non clàm. Bar.

Res tutores. Titio pupillo fuerunt tres dati tutores, vnus administrauit, secundus mandauit gerendam cuidam extraneo: & ille extraneus quædam administrauit, & quædam non. tertius non administrauit per se aliquo modo, nec extraneo mandauit administrationem, sed tutori primo administrãti cõmisit suam administratiõis partem, & accepit ab eo fideiussorem rẽ pupl. tal. fo. postmodum finita est tutela, & inuenitur non soluendo tempore depositi officij ille, qui primus administrauit, vnde pupilli quondam uolebat conuenire ex persona illius. q non erat soluendo, secũdum, & tertium tutorem, & ipsi dicebãt. Nos non deberemus cõueniri etiam pro nostra parte, nedum pro aliena, nisi in subsidium. quia nos non administrauimus. vt §. eod. l. tutores qui. §. in eũ. quæritur quid iuris sit? & antequam respõ. quæ là inserit. ver. & tutorum &c. vsq; ad ver. non solũ ergo &c. vbi est respõsio tali modo: quod allegatio secundi, & tertij cõtutoris nõ valet: quilibet enim eorum gessisse videtur. cum alijs tutelam gerere mandauerit. & ideo pro sua parte non debet conueniri in subsidium, sed principaliter: & pro parte cõtutoris nõ soluẽdo existentis debet teneri. Si autem fuit aliquid in tutela, quod non fuit per aliquem administratum, illud debet communiter ad omnium periculum pertinere citra aliquem ordinem substitutionis, nisi illud non gessum, esset appendicium illorum, quæ gessit tutor tutelam administrans pro parte per extraneũ cui mãdauit: quia tunc ad eius socios periculũ debet pertinere. Visa ista propositio vsque ad §. quod autem &c. reuertamur ad ver. & tutorum &c. & vltra dicamus. & tractatur, quod tutorum administrantium alij habent diuisam administrationem, & alij nõ; illi qui non habent diuisam, tenentur in solidum, si vnus inueniatur non soluendo: si autem fuit diuisa administratio, non tenetur aliquis eorum nisi pro sua parte. Sed quid si tutores surripiant res pup. nunquid tenentur in solidum in duplum act. de rationibus distrahendis, & si vnus præstet duplum vni, an nihilo minus alij in solidum teneantur? Et videtur quod sic, quia in alijs iuribus hoc euenit: sed tamen nõ est verum: quia tutores surripiẽdo aliquam rem de administratione, nõ videtur furtum facere, sed male se in administratione habere, ipse etiam tutor in duplum conuentus actio. de rationibus distrahendis. & exactus non poterit conueniri ad rem surreptam, vel eius æstimationẽ condictione furtiua. Quod autem dictum est in princip. huius legis, & in §. non solum. contutores soluendo existentes cõueniri posse pro cõtutore non soluendo existente, nunquid est hoc verum semper? Et certe

Quisqs male agit, odit lucẽ, vt in c. cõsuluit. cũ glo. super verb. odit lucem. ex. de of. dele.

cè non: est enim tunc tantum verũ, quando tutoribus soluẽdo existentibus imputari potest, q̃ dicto cõtutori permiserunt administrationẽ, cũ non deberent per mittere: qd scire possumus ex qualitate personę ipsi' contutoris, veluti quia apertè prodigus est, vel bona eius vẽdita sunt tẽpore quo prætor cõ tutorem dedit: isto enim casu benè imputatur contutoribus. Item possumus scire ex intercapedine temporis, puta quia pater qui dedit filijs tutores in testamẽto, ita cito de cessit. post testa. à se factũ, q̃ ignorauit aliquid eorum accidisse tutori post factum testamentum. puta qa post testamentum a patre factũ dictus tutor apertè factus est prodigus, vel bona sua venierunt. Nam & isto casu imputatur cõtutoribꝰ qua re permiserũt ei ad ministrationem: & idẽ dico, quãdo pater q̃ dederat tutores filijs in testamẽto destinauit testamẽtũ mutare: & nõ fecit propter mortẽ cito superueniẽtẽ, quasi dicat si vixisset pater multo tempore post testa. & sic præsumeretur eum scire tutorem esse prodigum, vel bona eius vendita fuisse: vel eũã in veritate sciret, & non repulit eum à tutela filiorum, non imputabitur contutoribus quare ei permiserũt administrationem, & sic q̃ eo nõ tenebũtur cum nõ est soluẽdo. Viu.

Sic ĩ P. Florẽ. Haloand. autem legit, secundus tertio gerendã mã dauit. tertius nihil omnino gessit.

Sic ĩ P. Florẽ. Haloan. scripsit pœnæ dẽpta actio.

Dati sunt. A testatore vel iudice.

Quatenus. Id est, in quantum. Accur.

Et tutorum. Altius orditur. Accur.

In solidum. Hoc cum non est diuisa, vel etiam à se, aliàs secus: vt C. de di. tu. l. 2. & §. eo. l. si duo. Accur.

Distributa est. Id est, diuisa à testatore, vel à iudice ne contradicat superiori rũ prox. facit §. depo. l. si duo.

Furati sunt. Scilicet omnes vnam rem.

Duodecim tabularum. Scilicet de rationibus distrahendis, non autem de actione furti: quia de ea aliud erit: vt ĵ. eo. §. sed tutores &c. Item quia illa lex est ex legibus. non ex l. 12. tabu secundũ Azo. sed certè, imo est ex. l. 12. tab. furti non manifesti: vt Insti. de noxa. §. sunt autem. licet manifesti prætoria sit, vt Institu. de perpetu. & tempo. act. §. 1.

Exacta est. Vt C. de condi. fur. l. 1. & ĵ. de fur. l. vulgaris. in fi. & §. ad l. Aqu. l. Item Mela. §. si plures.

Contrectare eam. Scilicet pecuniam: & ita velamen administrationis temperat furtum. sic infra titul. 1.

administrationem non tam inuito domino contrectare eam videntur, quàm perfidè agere. Nemo denique dicet: vnum tutorem, & duplum hac actione præstare, & quasi specie condictionis, aut ipsam rem, aut eius æstimationem. Non solùm ergo gessisse tutelam creditur is, qui alij gerẽdam mandauit, sed & qui satis à contutore accepit rem saluam pupillo futuram, eique permisit administrationem totius tutelæ: nec potest se defendere constitutionibus, quæ iubent antè cõueniri eum, qui gessit. Item in eo, quod nemo gessit, non vtique eius periculum est, qui quædam gessit, sed communiter omnium. Exigi autem ab eo solo periculum ob alia, quæ non gessit, non oportet: nisi si qua talia sunt, quæ vel consummationem cęptorum ab eo desiderabant, vel ita coniuncta fuerunt, vt separari nõ

l. 1. in princ. Sed arg. contra supra, de infami. l. athletas. §. ait prætor.

Hac actione. Scilicet de rationibus distrahendis, quæ datur in duplum pretij rei, vel ipsius pecuniæ sur reptæ, non in duplum interesse: vt ĵ. de tut. & rat. distr. l. 1. §. considerandũ, sic ergo no. duplum non posse peti per hanc act. & simplũ per condict. Sed cõtra §. de cond. furti. l. si pro fure. §. furti. & pro soc. l. rei communis, quæ sunt cõtra. Sol. ibi in actio. furti, hic in act. de rationibus distrahẽdis: & hoc qa in ea vnũ simplum est rei persecutio: vt ĵ. de tute. & ra. dist. l. hac actione, in fi. & hac ratione tollitur per acti. tute. & illa per istam, vt d. tit. l. 1. §. in tutela. Sed quare hic nõ est totum duplum pœna, vt in furto? Respõ. administratio tu. mitigat delictum, vt hic dicit, sed tutores &c. Alij soluunt, quod nemo dicet. s. malè. vnde bene dixit, q̃ dicit peti duplum, & simplum: alij q̃ ab vno eorum possum habere simplũ. vel duplum, vel ab altero duplum, ab alio simplum: cæterũ habere duplum, & simplũ ab vno: itẽ & ab alio, nemo dicet: prima placet.

Cõdictionis. Scilicet furtiuæ, quæ datur in tutorẽ: vt ĵ. de tut. & rat. distra. l. actione. §. 1. & venit in ea res, vel ęstimatio, vt hic, & §. de condi. fur. l. in re furtiua: vel id est, actionis tutelę quę est eondictio, cum personalis sit actio. vt Instit. de act. §. appellamus. Item & pœnam furti, scilicet duplum dicam venire in act. tu. quia primò actio furti nascitur quam tutelę, quia tutela durãte, licèt intentari non possit nisi ca finita. vt ĵ. de tut. & ra. dist. l. si tutor. §. fi. & l. seq. ergo deuoluitur in actio. tutelæ: vt §. de neg. gest. l. diuortio.

Non solum. Quia gerentes tenentur in solidum: vt sup. in princ. ergo dicit, quis, dicitur gerere.

Mandauit. Vt §. eod. l. ita autem. §. gessisse. Sed ar. cõtra ĵ. de excusa. tuto. l. fi.

Tutelæ. Quod fieri potest: vt Insti. de satisd. tu. §. 1.

Constitutionibus. Quarum intentio est C. de diui. tu. l. fin. & C. si tut. non gess. l. fin. suprà, eo. l. tutores. §. in eum.

Non oportet. Vt C. si tut. non gess. l. si. in fi.

Separari. Vt labor colligendæ segetis, labor excutiẽdorum granorũ à paleis. & ad hoc ĵ. de magist. conue. l. duo. & §. de procura. l. qui proprio. §. item quæritur,

& ff. de tut. & rat. dist. l. si tutor post. & C. de nego gest. l. eum actum. & C. de redhi. l. plerumque. & ff. si quid in frau. patr. l. 1. §. quamuis, & commu. vtri. iud. l. possessionum. Accur.

Quod autem dicitur. In princip huius legis dicitur enim tutorem ibi desijsse esse soluendo tempore administrationis, vel nō fuisse ab initio: & dicitur contutores prestare debere hoc dānum pupillo: qa dicitur ibi vniuersos in solidū teneri: est enim eis imputandum, quia non exegerūt satisdationē, vel non remouerūt eū vt suspectū: vt C. eod. l. Æmilius: & l. etiam. & l. quoties. §. constat. vnde cum non sit soluendo tempore depositi officij, alij pro eo tenētur: vt C. de proba. l. ex persona. & C. de di. tu. l. 1. & 2. secus tamē obseruatur in magistratibus: qa non tenentur pro tutore, si ab initio fuit soluēdo: vt ff. de magist. conue. l. 1. §. si magistratus. & secūdum hoc ponitur verbum autem, pro certe.

In P.Fl. id est.

In P.Fl. cōtutori.

Æstimationē pro considera tione hic accipe.

b Desijsse. sub. de eo qui dicitur desijsse &c.

c Permansisse. Licèt nihil sit additū, & sic tūc nō sit culpa: an verò sit culpa, licèt nihil sit diminutum.

d Sed hoc. Nunc respondet.

e Ex psonæ qualitate. Quę honesta est, & carēs omni suspitione: & tunc non imputatur contutori: secùs si erat suspectus, & modicæ fidei. Azo. Item & de hoc dicit infra ibi. Nam apertè &c.

f Æstimationem. Id est, sententiam, & opinionem. Azo. & no. quòd innuitur hic, quod etiam ex voluntate patris excusari possit, qui non petijt satisdari a contutore, si pater cum hoc sciret, talem eum dedit tutorem: si autem tempore testamenti erat honestæ vitæ, postea antè mortem, vel post mortem cœpit esse malæ, tunc secus. Idem si credebat testator eum esse alterius vitæ, quàm erat.

g Prodigo. Scilicet contutori, quod est infra: & ecce personæ qualitas, non autem hic intercapedo: qui à iudice fuit datus, vt subijcit.

Obrepere quid sit.

h Obreptum. Id est per mendacium impetratum: sic ff. de reb. eo. l. magis. §. pe. & de fideicom. lib. l. cum vero. §. penult.

Permittere. Scilicet prætor.

Personæ status cōsiderādus est.

Non debet. Etiā si satisfdet prodigus quia satisdatio &c. vt ff. de suspec. tut. l quia. Itē. nota cōsiderari statū eius cui bona venerunt. sic & C. de proc. l. Titius. Itē nota quod hic loquitur de tutoribus datis in testamēto vel à iudice, vel eriam à lege iam administrantibus: & vnus vult sibi ab alio satisdari, vel propter paupertatē, vel suspicionem, vel quia trāsfert in eum administrationem, vt in prin. huius legis, non autem loquitur in ipsa confirmatione: quia tunc non dicerentur cōtutores adhuc. Itē qualiter alicui eorū imputaretur culpa, cū adhuc tutor nō esset. Item potest dici q prius dixit, si iam cōfirmat. erāt. licèt nōdū administrare incœpissent.

deberent. Quod aūt dicitur desijsse soluendo esse, vel non esse: contutores prestare debere: videamus qualem intellectum habeat: item vtrum sufficiat nihil deminutum esse de facultatibus contutoris, ex quo tēpore datus est, sed eandem faciem patrimonij permansisse: an & si nihil post accidit, quod palàm faciat diminutionem patrimonij, debeat tū contutor inquirere fortunas cōtutoris. Sed hoc & ex personæ qualitate, & ex temporis intercapedine, quo testū factum est, vsque ad mortem patris aliam æstimationē * accipere debet. Nam apertè prodigo, vel cuius bona venerunt, licèt obreptū fuerit prætori, qui decreto eum dedit, permittere contutor administrationem nō debet. Et potuit aliquid pater eorum post testū factum accidēs ignorasse: aut cū destinatū haberet, mutare testū, id non fecisse.

Rem pupilli iustè venditam, potest tutor sibi licitè retinere, si emptor pretium non soluit, & ipse tutor pretium de suo in vtilitatem pupilli convertit. Bar.

LVIII.

Vtor rerum, & animalium pupilli venditionem fecit: sed quędam animalia emptoribus pretium non soluētibus, retinuit, & apud se habuit, pretium idem rationibus pupilli accepto tulit: ex ijs aliquot nata sunt: defuncto tutore, hæres eius eādem tutelam administrauit, & animalia annis pluribus possedit. Quæsitum est, an cum is cuius tutela administrata est, annorum quatuordecim esset, iure animalia vēdicaret? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, pupillum ea vendicare non posse.

Vtor. Tutor vendidit animalia pupilli Titio, puta decem boues. Titius non vult soluere pretium nisi pro quinque, tutor retinuit sibi alia quinque: & potuit, p eis tātum pretij in rationib⁹ pupilli quātum ei Titius promiserat: & hæc omnia bona fide fecit, & palam: postea decessit hic tutor hærede relicto. Quæritur vtrum pupill⁹ possit vendicare dicta animalia, & eorum fœtus ab hærede tutoris? Et dicitur qđ non. Viuia.

In P.Fl. an. xxiiij. esset.

Tuto. rum. Vel dic, quod seruari nō poterant res istæ, & animalia. Vel dic, quod erāt superuacua. Vel dic quod loquit iure ifto: ne sit contra. C. eo. l. lex in fin. Vel dic, cum decreto vendita. Item ad bruta animalia referas, non ad ancillam, cuius partus non dicitur fructus: vt ff. de vsur. l. in pecudum, & sic non haberent locum sequentia.

Dic, q tutoris authoritas, fuit ab initio hic iuste interposita: cū alteri fuit facta venditio: vnde absque nouaauctoritate non soluente emptore, potuit tutor sibi retinere palam, & bona fide. arg. ff. eo. l. non existimo. Bart. hic.

Idem. Scilicet pretium, vel idem tutor.

Tulit. Id est, expendit.

Defuncto tutore. Idem si eo viuo quantum ad fructus fructuum, quia non videtur prædo qui pretium numerauit: vt supra de peti. hæredi. l. sed & si lege. §. scire. Accur.

Non posse. Ergo tenet emptio, quam sibi fecit ipse tutor, & sic est cōtra ff. tu. l. 1. l. 1. & l. 5. §. itē ipse tutor quæ est contra Sol. non vendicat, nisi reddat quod in vtilitatē suā versum est, secūdū quosdā: vt C. de prædmi. l. si prædium. Vel ideo non vendicat, quia viucapta sunt ab hærede tutoris, titulo pro hærede: vt ff. pro hærede. l. pleriq; & crithoc in extraneo hærede, nō in suo, vt C. pro hæred. l. nihil. Item. & in extraneo ita demum, si tutor habuit bonā fidem. licèt in iure erraret: vt ff. de petitione hæreditat. l. sed & si lege. §. scire. Argument. contra supra, de iuris & facti ignorantia. l. iuris ignorantia. & l. error, sed dic, vt not. in dicto. §. scire. sed M. dixit extraneum posse vsucapere etiam si defunctus.

functus habuit scientiam rei alienæ. Et nota quòd hæc in hærede, non in tutore habēt locum, cui iuris error nocet quantum ad vsucap. vt ff. de vsuca. l. nunquam. Vel tertio ideo non vendicat: quia bona fide percepit fructus tales, nō quod ipse tutor à se potuerit emere: & hæc ratio est bona in natis ex animalib. pupilli, qui sunt fructus, non in ipsis principalibus, in quibus remanēt primæ duæ solutiones. Vel dic quarto ad omnia quæ hic palam, & bona fide emit: vt ff. tut. l. 1. l. pupillus. §. sanè. & C. de contrahen. emp. l. cum ipse. Ex prædictis modis soluunt alia contraria, de cō trahēda emp. l. non licet. & l. si in emptione. §. si.

Imputatur tutori, si ex instrumentis in inuentario exemplatis potuerit conuenire debitores, & neglexerit. Bar.

In P.Fl. eos.

In P.Fl. & in vetustis exēpl. manuscr. circa prioresdebitores sed magis placet quod hic legitur.

Hyrographis. CASSIN. Tutor coram iudice in inuentarium rerū pupilli fecit, & ibi instrumēta pupilli descripsit, sicut moris est: postea dicta instrumenta combusta sunt casu, tutor non conuenit debitores, qui continebantur in dictis instrumentis combustis, cum posset eos conuenire ex inuētario: & hoc fecit dolo, vel culpa, certe si debitores prædicti efficiantur nō soluendo, tutor tenebitur pupillo.

Ab eo. Titius fuit accusatus de aliquo maleficio coram præside, & præses eum relegauit, & in sententia ademit ei omnia bona, ipse appellauit, & præses appellationem nō recepit: vnde ipse iuit ad Imperatorem, & tantum ei cum amicis supplicauit, quod fecit recipi dictam appellationem, pendente hac appell. quidam pupillus cum authoritate tutorum suorum emit à dicto Titio fundū de dictis bonis, postea appell. fuit pronunciata iniusta, & prima prædis sententia confirmata, in qua ademerat bona Titio prædicto, vnde filius abstulit pupillo dictum fundum, nūquid recuperat a tutoribus? Et dicitur quod sic. Vlianus.

Tutores. Aliàs contutores, Id est qui simul erant tutores. Sed tria quæro. Primo, quomodo probatur per exempla: vt in auth. vt spon. larg. §. 2. col. 8. quæ est contra. Respondeo, authoritate iudicis fuit publicatum: vt in Auth. vt fra. fil. 9. illud. col. 9. sicut fit in testamento condito in scriptis: vt C. de testa. l. 2. Ideoq; dicas secundum Azo. quod tota series instrumentorū contineri debet in inuentario, licet secus in creditoribus: vt infra de bo. author. iudi. poss. l. 1. Secundo, nunquid sufficeret probatio amissionis, seu casus? Resp. ōdendum: vt C. de testi. l. testium. in fi. nisi contra illum qui causam amissionis prætitulit: vt C. de probationibus. l. si de possessione. Tertio, quomodo probatur per exemplū, cum nec ipsum chyrographū probaret? Respondeo, quia in eis fuerat subscriptio trium testiū, & causa debiti adiecta: & sic proficiebat ad comparationem literarum, & ad veritatem aliuuandam, si aliud adminiculum esset, puta vnus testis, C. de probationibus. l. instrumenta. & de non numerata pecunia. l. generaliter. & C. de ind. instrumento. l. comparationes. non dico, quod supererssent testes, qui interfuerint confessioni factæ causa ad iecta: quia tunc per eos solos probaretur, secundum Azo. & Hug. sed non video qualiter nat cōparatio: quia cōbustum est, & inuentarium habet, alias literas, ex quibus nō fiet cōparatio. Item nec veritas poterit inueniri cum sit cōbustū: quare dicas, quod hæc chyrographa tuerūt publica instrumēta: cum enim dicātur a chyros, quod est manus & grapho, quod est scribo: ita instrumēta publica sicut priuata possūt dici chyrographa. Sic largè ponitur C. etiam ob chyrograph. pec. in rubr. Item colligo hic inuētarium debere fieri coram iudice ordinario, cū fuerit publicatio facta: vt & nota. C. eo. l. tutores & nota. supra eod. l. tutor, qui repertorium. in principio.

LIX.

Ab eo, qui sententia præsidis bonis adēptis relegatus erat (cum ex permissu principis appellatio eius recepta sit, q̄ is, qui pronunciauerat, non receperat) fundum emerat pupillus interuenientibus tutoribus: & appellatione iniusta pronunciata, fundus ei ablatus est. Quæsitum est an tutelæ iudicio pretium fundi pupillus consequi à tutoribus possit? Respondi: si scientes emerunt ab eo, qui in ea causa esset, vt obnoxius sententiæ priori effet: tutelæ iudicio eos teneri.

Si tutor facit id, quod testator iussit, præsumitur in dubio nomine pupilli facere, licèt non exprimat. Bar.

Aut ad nouationem. Id est, ad promissionem nouam faciendam. & sic not. quod si amisit instrumentum, cogitur de nouo debitor promittere, vel si est imbreuiatura, iterum fiet.

Instrumēto amisso cogit debitor nouo promittere.

Probatum. A patre pupilli: quia præsumitur pro tutoribus: quia iam conuenerāt quosdam debitores, vt prædixi. Item & quia qui dolum dicit &c. vt supra de probat. l. quoties. §. qui dolo. & potest hic no quod est C. de pig. act. l. si creditor, verum hic non dicit amisisse, sed prætermisisse. & de his dixi supra, de edend. l. si quis. §. fin. & l. seq.

Ademptis. Scilicet expressè, nō tacite: vt C. de pe. l. deportatorū. & inf. de interdic. & relega. l. relegatorum. §. ad tempus. Vel dic, quod nec expressè, licet factum teneat: vt in d. §. ad tempus.

Ablatus est. Sed contra videtur, cum agatur ex secunda sententia tantùm, cuius tempore hæc res erat alienata: vt ff. de ijs qui no. infa. l. furti. §. 1. Respon. efficum iudicis imploratur, vt alienatio facta pendente appellatione rescindatur: quia nihil nou. pend. appellatio. & c. vt ff. nil. nouæ. penden. appella. Azo. Item contra ff. eo. l. Titium. §. Lucius. Sed ibi non erat mota cōtrouersia, vel lata sententia tempore alienationis, hic sic. Item ibi tutores ignorauerunt, hic sciuerunt factum, propter quod abstinere debebant.

Priori. Alias prioris, scilicet iudicis prioris, alias prioris. Ac.

QVi. GAIVS. Pamphilum, & Diphilum seruos meos manumisi: & postea feci eos exercere pro me aliquam negotiationem: postea in testō meo dedi eos tutores filijs meis, & iussi, ꝙ eandem negotiationem exercerent. vnde & ipsi tutelam administrauerunt, & negotiationem exercuerūt: finita tutela Diphilus reddidit in ratione tutelæ pupilli quōdam, illud quod lucratus fuit ex negotiatione. Pāphilus autem nō'ebat reddere lucrum ex negotiatione. sed vsuras pecu. pupilla. quia fortè maius erat lucrum negotiationis, quàm vsura. Certè debet cōstringi ad id reddendū, quod ex negotiatione lucratus est.

¶ Ex duobus Titius habebat duos tutores, vnus eorum tutela durante decessit, vnde tutor superstes egit contra hæredem eius, & exegit ab eo quicquid tutor mortuus pupillo debebat, ac pretera eius pecuniæ vsuras: Cum pupillus pubes esset effectus, agereturꝙ tute. act. aduersus tutorē superstitem, dubitabatur quatenus præstandæ essent vsuræ eius pec. quam a cō tutoris hærede superstes tutor recepe rat. an scilicet sortis duntaxat, an etiam vsurarum vsuræ deberentur? Respon. Iurisco. tutorem si eā pec. in vsus suos conuertisset, totius pecu. nedum ipsius sortis vsuras debere. Si aūt pecuniam in rōnibus pu. reliquisset, id præstandū, ꝙ bona fide percepisset, si fœnori dedisset cum potuisset.

Hic M. Cic. act. 3. in Verrē, crimino- se obiecit sceleratū ex tutela pupilli Malleoli lucrum.

¶ Testamento. Dedi tutores filijs meis in testam. postea id testamentum est ruptum: forte posthumi agnatione, & sic nihil valet datio tutorum, vnde tutores prædicti non administrabant, postea prator iussit eos administrare. Certe non tenentur, de non administratis, nisi a tempore quo iussi fuerunt. ꝰ Pupillo. Habebam filiam, & filium impuberes, filium instituī, & filiam exhæredaui, ei tamen filiæ reliqui ducenta, & eis dedi tutores: Certe isti tutores debent seperare à substantia defuncti illa ducenta, quæ dici possunt, & ad vtilitatem pupillæ mutuare, & si non faciant, tenētur pupillæ. ꝰ Quæritur. Finita tutela, curatores nunc adulto dati conuenerunt tutores, & exegerunt ab eis illud quod debebant pupillo quondam, & vsuras eius: certè hæc vsura efficitur fors apud curatorē vnde ita bene tenentur ad vsuras illius vsuræ, sicut ad vsuras fortis. Vinianus.

a Quia lucrum. Idē habes in procuratore: t ff. de procur. l. qui proprio. §. procurator, vt in cæteris, & gestore sine mandato: vt supra, de nego. gest. l. fin autem. §. j. & in omnib. nisi fecerit lucra tanquam quilibet: & ita suo nomine, nō tanquam tutor, vel procurator, vel gestor: vt ff. sol. matri. l. si vero. §. item quicquid. & sic soluitur contra, ff. eod. l. Titius. §. altero. Vel die, quod hic isto modo dati sunt tutores. Vel ibi societas, quæ morte finitur, hic mandatū post mortē inchoādum: vt supra man. l. si vero non remunerandi. §. ti. Et nota hic quod dixi C. arbi. tut. l. quicquid. & facit C. de anno. & tri. lib. vel iudices. & supra de pe. hæred. l. si possessor. §. quod indebitum. Accur.

Dixi. Quod facere dēt: alias vicarius su- periculo substituturi: vt sup. eod. l. tutores qui. §. antepen. Acc.

Quantū. Puta centum de forte, & viginti de vsuris accepit superstes tutor ab hærede defuncti. Et quæritur, an dictæ fortis tātum. an etiam vsurarum debeat vsurā pupillo superstes tutor? & distinguitur. Accursius.

Pubes. Contra superiorem.

Portionis. Scilicet de centum. Accursius.

Eius summæ. Scieret cxx.

Pupillo. Id est, ad vtilitatem pupilli.

Vsuras præstandas. Alias centesimas. si clām, vel pupillares, si palam: vt ff. eo. l. non existimo.

Neglexisset. Dicta c. & xx. exacta. & nota potuisset, alias secus, vt supra eo l. cum. plures, in fin. & l. ob fœnus. Accur.

Fungi debet. Vt ff. eo. l. tutor qui. §. antepe. subaudi ergo & in nostro casu vsura est facta fors, & sic prestabit tutor superstes vsuram de omnibus cxx. in his duobus casibus, scilicet cum vertit in rem suam, vel quando non fœneravit cum potuit.

Ruptum videbatur. Et in veritate erat, & forte idē si non erat, si esse probabiliter credebatur, vt ar. supra eo. l. qui iussus.

Cessa-

QVi negotiationem per Pamphilum, & Diphilum prius seruos, postea libertos exercebat, suo testamento eos tutores reliquit, & cauit, vt negotium eodem more exerceretur, quo se viuo exercebatur: hique tutelā administrauerunt, non tantùm cū impubes patroni filius fuisset, sed ēt post pubertatem eius. Sed Diphilus quidē cum incremento negotiationis rationes obtulit: Pamphilus autem putauit reddere oportere non ad incrementum negotiationis, sed ad cōputationem vsurarum, vt in tutelæ iudicio solet. Quæritū est, an secundum voluntatem defuncti exemplo Diphili Pamphilus quoque rationem reddere debeat? Respondit debere Claudius Triphoninus: quia lucrum facere ex tutela non debet.

Quod tutor ab alio exigit nomine sortis, vel vsurarum, quantum ad eum loco sortis habetur. Bar.

Ex duobus tutoribus pupilli, altero defuncto adhuc impubere pupillo, qui supererat, ex persona pupilli sui iudice ac cepto b consecutus est cum vsuris, quantū ex tutela ad tutorem defunctū peruenerat. Quæritū est iudicio tutelæ, quo experitur pubes c factus, vtrū eius tantum portionis, c quæ ab initio ex tutelæ ratione peruenerat ad defunctum contutorem, vsuræ veniant: an etiam eius summæ, d quæ ex sortis vsuris pupillo e aucta post mortem ad eius superstitem æquè cum sorte translata sit, aut transferri debuit? Respondi, si eam pecuniā in se vertisset, omnium pecuniarum vsuras præstandas: quòd si pecunia mansisset in rationibus pupilli, præstandum quod bona fide percepisset, aut percipere potuisset si fœnori dare (cum potuisset) non neglexisset: cum id quod ab alio debitore nomine vsurarum cum sorte datur, ei qui accepit, totum sortis vice fungitur, vel fungi debet.

Tutores dati inutiliter in testamento, non tenentur de periculo antè confirmationem contingente. Bar.

Testamento dati tutores, qđ ruptū videbat, f cessauerunt. Ab eo tēpore: alioqui spectaret periculum ad eos: vt sup. eo. l. tutores qui. §. 1 & 2. & §. curatores testamento. Azo.

b Et ij. A præside, repete.

c Tutelā. Id est, curā: nā erant curatores: vt C. de ꝑfir. tutore. l. si vt propo nis, & hoc ideo, ne refrageē regula, qa habēti tutorē &c. vt supra, de testamēta. tutela. l. idē. vel fortè tutores curatores dicerentur: maximè si ponas simul datione tutoris, & cōfirmationē horū factam. Itē est arg. huius legis, quod isti tutores confirmati dēnt dici datiui. nō testamentarij, cum testamētaria soleat datiuam præcedere. Azo. vt infra de tu. & ratio. distrah. l. si tutor. §. si testamento. Accur.

* In P.Fl. ex testamento datos periculum antecedētis tēporis.

Datos. Ad eos qđ est infra, datos &c.

d Iussi sunt. Administrare: & facit infra. de excusatio. tuto. l. Caius.

e Legauit. Scilicet pater.

f Collocare. Nomine pupillæ. & facit ff. ea. l. § ex duobus, & l. tutor qui. §. si vsuras. & ff. mand. l. idemque. §. 1. & non ob. C. de vsu. l. fin. quia hic est facta fors.

g Vm hereditas. Finliā meā impuberē mihi hęredē instituī, & ei tutores dedi: vnus ex tutoribꝰ q meus erat creditor, fortè diligebat pupillā plus quā alij tutores: vnde iuit ad creditores hereditarios, & dixit eis, sciatis ꝙ pu. nō adibit hereditatem patris, nisi quilibet nostrū remittat tertiā partē sui debiti pone. & sic nō habebitis quē conueniatis: & creditores dixerūt ei, facias eam adire, & nos remittimus sicut postulasti, & ita factū est: postea finita tutela dictī tutores fuerūt dati curatores pupillæ prędictę, nunc cessauerunt h in administratione tutelæ: & à præside tutor datus est pupillo. Iussi autem sunt & ij, qui dati erant testamēto tutores, tutelā administrare, coniuncto eo, qui à præside datus cœperat administrare. Quæritum est, i ad testamento datos periculum administrationis vtrum ex apertis tabulis, an ex quo iussi sunt pertineat ad eos? Respōdi, ad eos de quibus quęreretur, nullum antecedentis temporis periculum pertinere.

h In P.Fl. nō est verbum, sepa rate.

Tutor tenetur si relictum pupillo neglexit à fratre eius petere.

Pupillo hærede instituto, filiæ exhæredatæ duo millia nummorum aureorum legauit, eosdemque tutores vtrisque dedit. Quęsitum est, an ex eo die quo duo millia potuerunt à substantia hæreditatis separare, & in nomina collocare k neglexerint, vsurarum nomine pupillæ tutelæ iudicio teneantur? Respondi teneri.

Quantum ad recipientem pro sorte habetur, quod ei ab initio pro vsuris datur. Bartolus.

Quęsitum est, an vsuras pupillaris pecuniæ, quas tutores debuerunt, cum ad curatores transferuntur, in sortem computentur, & vniuersæ summæ vsuras debere curatores incipiant? Respondi, omnis pecuniæ, quæ ad curatores transit

i In P.Fl. extortis vsuris pupillo. &c.

k In P.Fl. sed fœnori date cū potuisset, neglexisset.

adultę facte: & pactū fecerunt cū multis alijs creditoribus hereditarijs de parte certa debiti ei soluēda: certè prædictus tutor, qui creditor erat dēt esse cōtentus ea parte debiti, qua fecit esse cōtētos alios creditores hæreditarios. Viuianus.

parem causam esse: quia omnis sors efficitur.

Factum quod tutor facit cum creditoribus pupilli tenetur obseruare in semetipso. Bartolus.

Digestum. LX.

VM hæreditas patris ære alieno grauaretur, & res in eo statu videretur, vt pupilla ab hæreditate paterna abstineret: vnus ex tutoribus, cum plerisque creditoribus ita decidit, vt certa crediti portione contenti essent, acciperentque: idē curatores iam viri potenti accepti, cum plerisque creditoribus deciderūt. Quæsitum est, an si aliquis tutorum creditor patris pupillæ solidam pecuniā expensam sibi ex re pupillæ cum vsuris fecerit, reuocari à curatoribus pupillæ ad portiones eas possit, quas cæteri quoque creditores acceperunt? Respondi eum tutorem, qui cæteros ad portionem vocaret, eadem parte contentum esse debere.

In actione tutelæ venit, quod factum est ab hærede tutoris impleta inchoata per defunctum. Bar.

Pomponius lib. viij epistola. LXI.

SI tutoris hæres executus est, ꝑ quæ tutor inchoauit: q tutelę etiam eo nomine tenetur.

Pupillus tenetur ex culpa tutoris quatenus est locupletior, & etiam vltrà, si tutor est soluendo: sed liberatur cedendo actionem. Bart.

Idem lib. xx. epistolarum. LXII.

Decidit. Id est, trā segit.

Idem curatores. Scilicet q ante fuerunt tutores, qui tamen nō coguntur: vt Inst. de excus. tu. §. qui tutelā. nisi esset libertus: vt C. de excus. tut. l. libertos, vel dic, Idem scilicet pactum.

Accepti. Id est, dati.

Aliquis tutorū. Id est, aliquis tutor, q fuit creditor patris.

Cū vsuris. Id est, soluit sibi fortē, & vsuras, & nihil remisit.

Qui cæteros. Scilicet creditores: & ad de quod nota. ff. de pact. l. cum in eo. & nor. ꝙ officiū suū ē ei dānosum, sed nō est: quia & si tutor non esset, ad idē cogeretur, scilicet consentire maiori parti. In hoc aūt quod cæteros teneē vocare ad remittēdum, non potest negari damnosum esse. Itē facit ff. de pact. l. iurisgētium. §. hodie. & l. maiorem.

ADDITIO Itē i- l tutoris. Quædam inchoata ꝑ tutorē hęres tutoris perfecit: certè eo nomine actio. tutelę tenetur, quamuis ipse tutor non sit. Vsui.

Execut' ē. Quod facere dēt. Simile ē infra, de authoritate tutorum. l. i.

Inchoauit. Alioq nō tutelæ, sed actione negotiorū gestorū tenet: vt no. ff. eo. l. tutores q. in prin.

tellige sm Bart.de oīb⁹ gestis p hīdē,ad q̄ tenebaī,vt veniāt in actione tutelæ:hic de his ad q̄ nō tenebat,vt veniant in act.neg.gest.vt j.de aut.tut.l.etiam,& l.seq.

APud Aristonem. CASVS. Pupillus tutorem habens possidebat quandam hæreditatem:ex ea hæreditate,qualdā res desijt possidere culpa tutoris, nunc ad illam hæreditatem agit Titius cōtra dictum pup.hæreditatis petitione: quia verus erat hæres, nunqnid condemnabitur Titio pupillus in æstimatione rerum prædictarū, quas pupillus desijt possidere culpa tutoris? & certe hic si tutor potest satisfacere de hoc pupillo. Sed q̄d si tutor nō est soluendo, nunquid erit damnum Titij, sicut si ipse pupill⁹ desijsset possidere dictas res sine culpa tutoris? quo casu nō tenetur pupillus: quia expers culpæ dicitur. Et idem quæro circa furiosum hæreditatem alicui ius possidentem. & propter furorē suū alienatā de ea diminuentem:& certē optimē scripsit apud Aristonē ille, qui dixit quod pupillus cōdēnatur petitione hæreditatis ad æstimationē rerum hæreditariarū tutoris culpa perditarum, si tutor potest satisfacere hoc damnū pupillo,non tamen debuit dubitare dictus sapiens, qui scripsit prædicta apud Aristo.vtrum sit damnum petitoris,& non pupilli cum tutor non est soluendo:qua bene est petitoris damnū:tamen pupillus debet cedere acti.petitori contra tutorem,sicut faceret quilibet alius hæreditatis alienæ possessi.si sine culpa sua damnum sit ab alio in hæreditate datum. Et idem est,q̄ furiosus alienam hæreditatem possidet,& aliquæ res hæreditariæ sunt amissæ dolo vel culpa curatoris,aut si tutor,vel curator stipulatus est a quodam extraneo aliquid,propter hereditatē alienam,quam possidebat pupillus,vel furiosus.fortè quia cōtraxit tutor, vel curator cū illo extraneo,vendendo ei rem ex dicta hæreditate,vel mutuando ei pecuniā,& ille extraneus erat minus idoneus tempore quo contraxit. & ita potest imputari tutori, vel curatori:& propter hoc habebit pupill.tutorem,vel curatorem obligatum,debebit pupillus cedere actionem contra tutorem vel cura. petitori hæreditatis qui vincit:si autem furiosus alienam hæreditatem possidens,sine culpa curatoris sui amittat rem ex ea,non tenetur petitori ad pretium,nec ad cedendum acti.contra cur.quia cura.non tenetur: & perinde est,ac si per casum fortuitum esset amissa.Vi.

a Ex hæreditate quam possidebat pupillus, & super qua conueniebatur petitione hæreditatis. Accu.

b Desijt possidere. Cum autem vendidit, vtrum verum pretium,vel acceptum,vel res ipsa veniat in petitione hæreditatis:dic,vt dixi s. de petitione hære. l. item veniunt.§.fi.& l.seq.§. penul.

PUd Aristonem ita scriptum est. Quod culpa tutoris pupillus ex hæreditate [a] desijt possidere, [b] eius æstimatio in petitione hæreditatis sine vlla dubitatione fieri debebit, ita [c] si pupillo de hæreditate cautum sit. Cautum autem esse videtur, etiam si tutor erit idoneus à quo seruari possit id, quod [d] pupillus [e] ex litis æstimatione subierit. [f] Sed si tutor soluendo nō est:videndum erit,vtrum calamitas [g] pupilli, an detrimentum petitoris esse debeat: perindeque haberi debeat, ac si res fortuito casu interijsset: similiter atque ipse pupillus expers culpæ quid ex hæreditate diminuisset,corrupisset, perdidisset. [h] De possessore [i] quoq; furioso quæri potest: si quid, ne in rerum natura esset, per furorem eius accidisset. Tu quid [k] putas? Pomponius: Puto eum verū dicere.Sed quare cunctatus es, si soluendo non sit tutor, cuius damnum esse debeat? cū alioquin elegantius dici potuerit, [l] actiones duntaxat, quas haberet cum tutore pupillus, petitori heredi tatis præstandas esse, si cui hæres, vel bonorū possessor, si nihil culpa eius factum sit (veluti si de fundo hæreditario vi deiectus sit,aut seruus hæreditarius vulneratus ab aliquo sit sine culpa possessoris) nihil plus, quam actiones, quas eo nomine habet, præstare debeat. [m] Idem dicendum est,etsi per cura-

c Ita.Scilicet verum est.

d Id quod pupillus.Licet non satisfecerit tutor pupillo rem pupilli saluam fore.

e Subierit.Nota, quando est soluendo, soluit Aristo. sed quando nō est soluendo,tunc quærit Pomponius sed non soluit ad præsens, vt subijcit. se i ti.

f Calamitas.Id est damnum debeat esse pu, il.

g Et perdidisset. Quibus casibus bonæ fidei possessor habetur pupillus, & sic pupillus non tenetur, cum locupletior non sit: vt sup. de pet hæred. sed & si lege. §.contulit. & facit in eod. titu. l.deperditū, & not. quæ hanc casum non soluit, sed de dolo tenetur.Compo.

h De possessore. Alienæ hereditatis & hanc solut. ibi in l.

i Tu quid. Loquitur comparatiue inter ipsū & quæstionē Aristonis:de qua dixit in primo casu, quādo tutor est soluendo: & dicit q̄ hic tenetur articulo alio in quo dubitatiū quādo nō est soluendo quæstio dubitatiū o Pomp. certe indubitanter debuisti dicere, nō teneri pupillum: & in primo vbi est soluendo. melius dixisset Aristo pupillum non teneri nisi ad cessionem: & sic corrigit Aristonem,& scripsim in eo,quod approbat eum dicere ergo secūdum.Azo.& Hug.quod si pupillus est locupletior ex dolo,vel culpa tutoris, semper tenetur, si pupillo cautum,vel non:sit soluendo,vel non:vt s. de actio.emp.& vend.l.Iulianus.in fin.& j.de doli except.l.apud Celsum.§.illa,quæ huic videtur contra. & de euict.l.illud. Si vero non est locupletior, tenetur,vt tamen liberetur cedendo actionem siue sit soluendo siue non: vt hic patenter dicit. Nec obstat quod lex quandoque dicit si est soluendo.vt s.de tribut.l.3 §. i.& de pecul.l.summa.§.si dolo.& j.ne vis fi.ei qui in possessionē.l.i.§.hoc edicto.& j.tutel.2.l.1.& aliæ plures:quia tunc tenetur, scilicet cedere,maxime si est soluendo tutor. Ita non obstat j.de reg.iur.l.neq; vbi etiā cedere nō debet:quia ibi in rem suam committit tutor dolum,& sic pupillus non tenetur in aliquo: illud autem cōstat, quod si dolo pup.aliquid factum est,& ipse erit doli capax,quod tenetur,alias non,nisi sit locupletior:vt s de do.l quid enim.& l.præcedenti.

k Vel bonorum.Futuatiuus,vel dic verius:quod alij vē dixerat hæreditatem,vel rogatus erat restituere. Azo.

l Præstare debeat. Vt & s. de pe. hared. l. quod si in diem.§.Iulianus.vsque in finem.nec obstat.l.at vbi,in eo.titu.vt ibi nota.

m Idē dicendum. Quod dictum est supra, cum vi deiectus est,vel seruus vulneratus est:sed non omnino idem,quia s. fuisset cedi actiones:quia sine culpa possessoris datum est damnū,vel possessio amissa. hic non:quia culpa amissum est:vtrobiq; tamē cedūtur,

In P. F. dicere poterit.Alibi dicipossit Sic in P. Hodiē. Scripsit vē ditori.

tur,si actor velit:alioq; hoc secūdo casu poterit actor petere omne damnum petitio.hared.contra tutorem vel possidentem pro possessore: vel agere ad vtrūque. secessionem,& damnū:sed cessio actionis minuit dānum. Item huic est contra iup de hære.vel act. ven l. venditor.in fi.expone: vt ibi.

n Stipulatus.Ex rebus hęreditarijs, cui ip⁹ possessor erat pupillus:stipulatus dico,ab aliquo extraneo, qui rē aliquā de hæreditate possidebat,vel erat debitor hæreditarius, vel vendendo, vel contrahendo super re hæreditaria aliquid stipulatus est, vel mutuum quod dedit minus idoneum habet, vel vendidit minori ptio, vel minus idoneo hominināmi debet pupillus cedere actionem quam habet contra tutorem vel curatorem. Ioā. imo cōtra promissores.Hug.

Si casu. Vt & s. ad l. Aqui.l.ced.& si quem.unq;.§.2. & de rei vend.l quōd infans. excusat. n. eum infelicitas fati: vt j.ad leg. Cornel,de fica. l.infans. Itē satis ipso furore punitur: vt j.ad legem Pōpeiam de parricid l.ii. in fi. & supra de offi. præsi. l.duus.nec est addenda affinitio afflictio: vt suprà ad leg. Rhod. de iac.l. nauis. Accur.

* In hāc sententiā Ouid. lib. 1. Amorū eleg.7.vbi furorē a pœna excusare,apositilime deseri bit.

Fati in felicitas quæque excusat.

Affinitio nō est dāda affinitio.

* In P.F. contigit.

Directò phibitū, fit per cōsequētia.

TITVLVS VIII.

DE AVTHORITATE & consensu tutorum, & curatorum.

Quod non licet de iure dare, licet per consequentiam. Item quod non potest authorari in negotio, ex quo sibi acquiritur præcise aliter. Bart.

VIpianus libro 3 ad Sabinum.

I.

VAnquā regula sit iuris ciuilis, in rē suam authorē tu

DE AVTHORITATE ET consensu tutorum, vel curatorum.

VAnquam. CASVS. Ego tutor Titij,habebam debitorem Sempronium, qui Sempronius instituit filij hæredem dictum pupillum,nunquid potuim præsentire authoritatem dicto meo pupillo ad adeundam dictam hæreditatem? Et videtur quod non: quia per illam additionem efficitur meus debitor: sed tamen dicitur, ꝙ bene possum: quia regula quæ dicit tutorē non posse esse authorem pupillo in rem suam tutoris, intelligitur quando principaliter in re sua authoritatem præberet tutor: secus autem si per consequentiam, vt fuit in nostro casu. Secundum ergo dictam regulam non potest tutor stipulari a pupillo se authore: quia in principaliter circa rem suā authoraretur. Item non potest præstare authori. pupill.vel pupillæ suæ,vt promittat filio, vel seruo suo aliquid, niti ex illa stipulatione, vel traditione pupill.efficeretur locupletior: quia tunc de eo tenetur ciuiliter,& naturaliter. ¶ Tutor Titius volebat ꝓtrahere cum pup. tutorem habente: & cum tutor authoritatem ad hoc præstare nollet: eum feci attare contractui per vim,nunquid valet contractus? Certè nō.ac si tutor contractui interesset dormiēs,vel habēs morbum qui non permittat eum intelligere,quę agūtur: non enim est differentia vtrum non superueniat authoritas tutoris:quo casu nō valet quod agitur, an vero adhibea inutiliter,vt fuit in nostro casu. Viu.

torem furiosi culpa vel dolo quid amissum fuerit:quemadmodum si q̄d stipulatus tutor,vel curator fuisset,aut vendidisset hæreditariam rem.Im punè autem puto admittendum, quod per furorē alicuius accidit:quo mō si casu [a] aliquo sine facto ꝓsonæ id accidisset.

torem fieri non posse: [b] tamen potest tutor proprij sui debitoris hæreditatem adeunti pupillo authoritatem accommodare: [c] quamuis per hoc debitor eius efficiatur. [d] Prima enim ratio [e] authoritatis ea est, vt hæres fiat : per consequentias contingit [f] vt debitum subeat. Se tamen authore ab eo stipulari non pōt. [g] Et cum quidam authoritatem accommodaret pupillæ suæ,vt seruo suo stipulanti sponderet : diuus Pius Antonin⁹ rescripsit, iure pupillam non teneri : sed in quantum locupletior facta esset dandam actionem. [h] Sed si author fiat , vt filio suo quid tradatur : nulla erit authoritas ; euidenter enim sua authoritate rem acquirit. [i]

Non valet authoritas interposita à tutore inuito,nec præsentia corporis cum ignorātia. Bartolus.

Tutor si inuitus retenlud prohibitum non sequitur necessario ad permissum : tunc illud quod non licēt directo,non licet per consequentiam:vt in contrarijs.sed si permissum nō potest procedere sic prohibitum:quod non licēt directo licet per consequentiam:vt l.quoties. C.de iud. Ita dicit Dy.& bene,secundum Bar. hic.

a Efficiatur.Sed non administrabit amodo , nisi adiuncto curatore:vt in Authen.vt hi qui ob. res mi. §. sed & si quis.col. 6. Accur.

b Prima enim ratio. Principalis vel propria. Accur.

c Non potest.Sed præmittere ei potest : quia meliorem &c vt Inst.eo in prin.& j.eo l.obligari. Item & si ne stipulatione:obligatur est pupillus ad contraria,si quid impēdat tutor in rem pup vt j. de contra.iud. tut.l.1.in prin. Item hoc nisi palàm,& bona fide:vt infra eo.l.pupillus.§.sanè.

d Dan tam actionem. Tutori in pupillum,qui a non debet trahere occasionem iuris ad iniquum compendium:vt C.de vsuc.pro.emp.l.fi. Accur.

e Rem acquirit.Id est, acquirere vult. Sed pone hoc casu filium stipulari eautam cattrensem , vel quasi, vel etiam hodie aduentitiam.Respondeo,valet authoritas,nisi adductiua quo ad vsumfructum,qui patri quę rereatur:vt C.de bon.quæ lib.l. pen. Item hic videtur,

solui

solui quæstio, si filius familiàs, velit donare eã mortis ipsi patri, vel seruo patris, & hoc pro patre authore: vt ff. de don. cau. mor. l. tam is. §. 1. quod posset. & idem si frater, scilicet promittat fratri quo ad vsumfructum. Accursius.

a Per vim. Vt authoretur.

b Non valet. Imò videt quod valeat ipso iure, sed debeat rescindi postea actione quod met. causa, vel alio iure restitutionis: vt ff. quod met. cau. l. si mulier. §. pen. & inf. quod fal. tut. auth. l. interdum. Sed hic speciale, vt in dote: vt supra: quod met. cau. l. si mulier. §. item dos. sic & in matrimonio: & iudicio, vt ibi not. Item & in testamento: vt ff. de testa. l. qui testamẽto. §. fin. & ff. de acq. hær. l. 6. §. fi. sed ibi fuit fallens: vt ff. quod fal. tu. autho. l. nouissimè. §. quid enim si compulsus.

c Corporis. Sic ff. de cap. l. nihil. & §. de arb. l. diè. §. corã. & de neg. gest. l. atqui natura. §. si libero. & ff. co. l. nõ multum. Accur.

d Vt. Id est, sicut.

e Morbo comitiali. Id est, caduco.

f NVlla differẽtia. Pone exemplum: vt sup. l. ,pxi. in fin. & ff. eod. l. obligari. §. pen. & ff. de acquir. hær. d. l. si quis mihi bona. §. iussum. Item facit. §. qui latifd. cog. l. quoties. & de interrog. act. l. de ætate. §. nihil.

ETiam. CASVS. Si tutor dicat sibi placere qđ agitur per pupillum cum Titio, quamuis non interrogatus est ab aliquo, valet quod agitur. Viu.

g Valet authoritas. Sic & supr. de interrogato actione l. si fine.

h Probare. Dicens, approbo, vel agnosco, vel equipollens: sic & in ratihabitione: vt ff. rem ra. habe. l. quo enim. imo ẽt si tacet videtur authorari, si sciat qđ fit. & sic præsens: vt ff. eo. l. impubere, & l. non multum, fm Azo. & arg. C. ad Vellei. l. si fine. Argu. contra ff. de reg. iur. l. qui tacet. vel forte fm Hugo. erit distinguendum: vt §. qui. mo. pig. vel hypo. fol. l. sicut. §. non videtur. Sed hæc non placent: imo oportet eum loqui, vt hic: nec illã l. impuberes, licit de sua taciturnitate, sed pupilli, quãdo re contrahitur obligatio: sed illa non multùm ob. nisi subaudiatur, maximè ibi scilicet super illo verbo, ignorauerit.

ET si pluribus. CASVS. Si emam à pupillo habente plures tutores: autho. illius tutoris cui administratio est denegata, vel illius, q̃ remotus est vt infra spectus, nõ possum effici dñs rei quã emi taliter: secus autem si emo cum authoritate vnius de tutoribus, qui administrabat, vel administrare poterat: quia tunc valet quod agitur. Viuianus.

i Et si pluribus. Super hac l. dic, vt in summa eo. ti. in §. præstare oportet &c. v que illuc. §. potest tutor.

k Sufficiat. Vt C. eo. l. fi. nisi in casu cum soluitur tutela: vt ibi.

Facit gl. in c. abbas prope fin. ibi. itẽ authoritas extra, de ijs quæ vi, metusve, causa.

tus sit per vim: a non valet, b quod agitur: neque eã præsentia corporis c sufficiat ad authoritatẽ: vt d si somno, aut morbo comitiali e occupatus tacuisset.

II.

VIla differentia f est, non interueniat authoritas tutoris, an per peram adhibeatur.

Sufficit authoritatem tutoris interponi parte non interrogante. Bar.

III.

TIam si non interrogatus tutor authorfiat: valet authoritas eius, cum se probare dicit id, quod agitur: hoc est enim authorem fieri.

Sufficit vnius tutoris authoritas, si potest administrare, aliàs secus. Bar.

IIII.

TT si pluribus i datis tutoribus vnius authoritas sufficiat: k tamen si tutor authoretur, cui administratio tutelæ concessa non est, id ratũ à prætore haberi non debet: & ideo puto verius esse, quod Ofilio placebat: si eo tutore authore, qui tutelam non gerat, emam a pupillo sciens alium eius tutelam gerere, dominum me non posse fieri. Item si eo authore emam, qui à tutela fuerit remotus: nec enim id ratum haberi.

Pupillus tutori autore authorante non potest obligari naturaliter, nisi quatenus factus est locupletior, sed cum authoritate alterius tutoris potest. Bar.

V.

VPillus obligari tutori eo authore non

1 Concessa non est Imò vt posse authorari vt ff. de acquir. hæred. l. pupillum. q̃ est contra. Sol. expone, hic non est concessa. i. est denegata à iudice, vel à testatore: siue in totũ, siue in partem: vt q̃ facit in toto quo ad totum, sic & in parte quo ad partẽ: vt §. tit. 1. l. si duo. & l. 3. §. 1. & fin. & l. seq. i contrario vero nõ fuit negata. Sed secundum hoc quid differt hoc à fine illius legis? Rñde, aliud est cũ remoueri oĩno, aliud interdici ei administra tionem. & sic non definit esse tutor: vt §. tit. 1. l. 3. §. sic in episcopo, aliud est eũ deponi, aliud est administrationẽ auferr, licet sit argumentum contra. ff. tit. 2. l. hæc n. §. si prætor. Sed ibi expone. Sed si est concessa vni nonne videtur aliis denegata? Respõde, aut committitur vni, vt ille solus habeat necesse gerere, alij tamen possint, si velint, & tunc oẽs pũt authorari. vt d. l. pupillũ. & ff. de sol. l. quod si forte. §. 1. Aut vt alij repellantur & tunc nõ vt hic, & d. l. quod si forte. Aut est dubium & tunc oĩno possunt: vt arg. §. de iud. l. cum prætor.

Deponere administrationẽ, & interdicere, differunt.

Ex dictis illius glossa apparet qualiter debeat intelligi l. pupillum, quæ fuit §. allegata pro contrario: nam ibi loquitur in pluribus tutoribus, qui poterant administrare, & habebant decretum iudicis, tamen vnus non administrabat: certe benè poterat authoritatem interponere, ita loquitur ibi secundum Bar.

Sciens. Idem & si ignorans. quo ad hoc quod dicit dñm me non posse fieri. Sed secus est quo ad hoc, vt habeat locum edictum, quod falso tutore authore: vt ff. quod fal. tut. auth l. 1. §. 1. & fi.

l Remotus. Supra ergo licet vni concessa, & alteri denegata est: tamen remotus non fuit a tutela: vt ibi no. & facit. ff. pro emp. l. qui fundum. §. qui sciens.

m Vpillus. Administrabã tutelam pupilli, & ei mutuaui decẽ, vel ab eo fui aliquid stipulatus, nũquid obligatur mihi pupillus? Et distinguit, aut habeo contutorem, & cũ eius authoritate pupillo mutuaui, vel ab eo fui stipulatus: aut nõ habeo cõtutorẽ: vel ab eo sed sine eius authoritate prædicta feci, primo casu obligat mihi pup. secũdo non, ẽt naturaliter, nisi inquãtũ fact⁹ est locupletior: quia tũc tenet ciuiliter: & naturaliter. Secundo dicit, q̃ si pupillus vẽdat aliquid

aliquid alicui sine tutoris authoritate, vel emat ab aliquo, non obligatur ciuiliter. Tertiò dicit, q̃ si tutor emat rem pupilli sui, à seipso nihil valet: sed authoritate tutoris benè valet, nisi mala fide fiat: nã tunc etiam cũ authoritate contutoris nihil valet: & ideo non procedit vsucapio: sed si maior fact⁹ pupillus ratam habeat dictã emptionem dolo factam, valet contractus. Quid si tutor emat rem pupilli p interpositã p̃sonã? Non valet, nisi interponat aliũ ea dẽ causa, quia nolebat propter suã honestatẽ nomen suũ scribi in instrumento: & tunc valet si sine calliditate faciat, alias non. Quid si creditor pupilli habens rẽ pupilli pignori obligatã, eam vendat, vel ex pacto, vel ex lege, põt emere cã tutor bona fi. Quarto dicit, q̃ dictum est de tutore à pupillo emente: vt valeat emptio, vel non: idẽ est si filius tutoris, vel alius tutoris iuri subiectus, emat à pupillo p̃dicto. Sequens lex dicit, q̃ tutor qui non administrat res pupilli, põt à pupillo emere, tanquã quilibet extraneus. Viu.

a Non põt. Vt §. eo. l. 1. in prin. sed & sine authoritate eius põt ex causa administrationis: vt ff. de contra. tu. act. & vti. l. 1. in princ.

b Sufficiat. Nã aliquis est qñq; tutor, cuius authoritas nõ sufficit: vt ff. l. prox.

1 Vltra istos cas⁹ pupill⁹ ob lucr. puta, pacti, seu cõtractus sint iuramẽto firmati: qa tũc iuramẽtum reddit eũ maiorẽ: pulchrè Inn. in c. 2. de iureiu. Pau. de Cast. cõs. 217. qđ in cipit, Si ñ interesset iuramentum.

c Non erit obligatus. Etiam naturaliter si clam, & non est locupletior: & iungit huic sequens dictio, naturaliter, secus si palam, & bona fide: vt sup. tit. 1. l. non existimo. & ff. §. fane. Sed econtra potest se obligare pup. accipiendo ab eo mutuum: vt supra ti. 1. l. quoties. § non tantum. & adde quod nõ. C. de inu. stip. l. 1.

d Naturaliter. Si continues superiori. plana est: si vero inferiori. tunc sub. & ciuiliter, ex quo locupletior est.

e Idem & si dolum cõmitteret, quia hæc sunt paria: vt su. depositi. l. 1. §. an in pupillum. & facit C. de negot. l. 2. & su. de cond. indeb. l. quod pupillus. & l. naturaliter. §. fi. & l. seq. & de act. & ob. l. pupillus. & ff. quando dies leg. ced. l. cum illud. §. hæres.

f Nec emendo. Ille tñ cum quo contrahit, sibi obligatur: vt Inst. eo. in princ. & sup. de act. emp. l. Iul. §. si quis à pupillo, & hoc cum res erat talis, quam licitum erat ei alienare: alioqui secũdum Io. aliud esset, & sic claudicat hic contractus ab alia parte. arg. contra, §. de arbi. l. Pædius.

g Emptoris. Aliàs emptionis, & venditionis: & ita in libro domini. Azo.

h Et venditoris. Vt quia emat ab eo se authore: *sunt enim hæc correlatiua, emptor & venditor: & alius dẽt esse emptor, & alius venditor, vt §. de rerum permu. l. 1.*

i Sufficit. Hoc dic, vt not. in princ. huius legis.

k Mala fide. Præsumpta, vt quia se authore emit: alij referunt ad proximũ, quando emit authoritate contutoris: & dicunt mala fide ineo, quòd pretio minore, vel sciens rem alienam.

l Nec vsucapere. Hoc intelligas, cum res aliena emebatur à pupillo: alias frustra poneret de vsucapione. Sed contra infra pro emp. l. 2. §. tutor. Sol. ibi tenuit emptio, quia authoritate cõtutoris: vel dic palam, & bona fide, quod hic non fuit. Item intelligas hoc, nisi palã forte, & bona fide hic authoretur sibiipsi, secundum Ioan. arg. §. fane. & §. titu. 1. non existimo. & C. de contrahẽ. empt. l. cum ipsa. Item contra, §. de contrahen. empt. l. si in emptione. §. fin. Sol. vt ibi: & d. l. cum ipse. & ijsdem modis soluitur in eod. titu. l. non licet. & supra tit. l. tutor rerum. & l. quoties. §. nõ tantum.

In P.F. non est p sonam.

m Sanè si sue ętatis. Scilicet 25. ann. vt C. de ijs qui vẽ. æta. impet. l. fin. & facit C. si mi. se ma. dixe. l. 1. & secunda.

n Nullius momenti sic. Sic C. quòd met. cau. l. pen.

o Palam. Scilicet tutor à pupillo se authore palàm præstando authoritatem, & bona fide, & ita in hoc casu præstat in re sua authoritatem. sic §. tit. 1. l. non existimo. in fi. & l. tutor rerum. & ff. de iu. fis. l. non intelligitur. §. si quis. & hoc inuit sequens casus. Sed & si creditor &c. Alij hoc referunt ad casum illum, quando tutor accepit à contutore. & pro hoc est arg. supra tit. 1. l. non existimo. in prin. & facit ad hoc de ri. nup. l. fi. & C. mand. l. ab Anastasio.

p Nomen. Id est, emptorem qui emeret.

q Inscribi. No. sic C. de contrah. & cõ. stip. l. optimam.

r Emisset. Quo casu non valet.

s Distrahat. Ex pacto habito cũ patre pup. vel ex lege.

Et

Et sic no. quòd admittitur vt quilibet: argu. contra. C. de dolo. l. 1.

e Si ipse emisset. Sic in donationibus veritis à iure ciuili, vt C. de dona. inter vir. & vxo. l. cum inter. & facit ff. l. quod dicimus. Accur.

b TVtores. Decreta nō est. Id est, denegata est: vt ff. eod. l. & si pluribus. not. nā & hic dicit extraneo: isti ergo cum authoritate cōtutoris emūt, nō autem se authoribus, cum non possunt præstare authoritatem, sed admittrantes possunt sibi authorari palam, & bona fide: vt sup. l. proxi. §. fanè. Alij dicūt hos posse emere prædicto modo: sed q̄ administrant, nullo modo: quod non placet.

QVod dicimus. CASVS Hęc lex dicit idē, quod prima lex in prin. ¶ Si duo. Pupillus duos tutores habens accepit mutuā pecuniam adhuc bus reis stipu. & vni de reis obligauit se cum authoritate vnius tutoris, alteri cū authoritate alteri⁹: certe obligauit, si ambo tutores authoritatem accōmodare poterant: alias non. ¶ Si & pater. Ego & pater meus eramus tutores cuiusdam pupilli: & pater meus fuit stipulat' à dicto pupillo mea authoritate: certè nihil valet. Viu.

c Quod dicimus. Supra eo. l. 1. in princip. & l. pupillus. in princ.

a Acquiritur. Id est acquirere vult: vel etiam ex alio contractu: vt sup. eod. l. pupillus. §. fin. & inf. ead l. §. fin. & inf. eo. l poteſt. §. 1. & l. sequenti.

c Vt dictum est, ff. eo. l. 1. 2 respon.

f Sufficiat. Quod est semper, vt ff. eod. l. & si pluribus. nisi fuisset dictum vt vnus sine altero non obligaret, nec authoritatem præstaret: vt sup. titu. 1. l. Titium. in prin. Vel nisi alias denegata: vt no in d. l. & si pluribus. Sed nonne vterque tutor videtur cōsentire, & authorari etiam alteri cum præsens sit, vt ff. eo. l. impuberes. Respondeo hic forte exprimebat vterque se præstare authoritatem vni tantum, vel vter q̄s ignorabat alterū præstare authoritatem.

ē Non sufficiat. Expone vt ff. eo. l. pupillus. in princ. & hoc modo nota.

h Stipulationem. Scilicet illam cui deest authoritas, vel tota est nulla, si fuit authoritas illius qui non pōt præstare: vt §. tit. 1. l. Titius. Azo. & Hug. arg. ff. de duo. re. l. his verbis. & l. si duobus. §. fi.

i Non potest. Et econtra: vt ff. in prin. huius legis: & ibi no. & §. l. 1. §. 1. & facit §. de iur. omn. iud. l. qui iurisdictioni. Sed arg. contra. dup. de iud. l. in priuatis.

ET si cōditionalis. CASVS. Quamuis cōtractus quem vult pupillus inire, sit cōditionalis: tamē authoritas tutoris ei⁹ pure interponi debet. Vel. s. Non conditionaliter. Not. quod non recipit diem, vel cōditionem authoritas. Sunt & quidam alij actus similes: vt de reg. iur. l. actus. & ff. de adop. l. quæsitum. Accur.

k Bligari. CASVS. Pupillus sine tutoris authoritate non potest se obligare: sed tui acquirere bene potest. Sed num quid potest mutuare sine tutoris authoritate: Resp. quod non, quia non potest alienare aliquid sine tut. aut. in mutuo autē fit alienatio. Sed & si in manumittē loni tutoris auth. tui cum inita causa. & apud consilium id fieri oportet. Item dicit, q̄ pupil. non potest obligari ex aliquo contractu ciuiliter, sine tut. auth. Quid si soluat creditori suo pupillo sine tutho. auth. nūquid liberat: & certe non, nisi creditor bo. fi. l. pecuniam sibi a pup. persolutam consumpserit: quia tunc propter consum. liberatur. ¶ Pupillus hæreditatem hereditatem et aut inventam non potest pup. adire sine tut. auth. nec ex Senatusc. Treb. potest recipere pup. sine tut. auth. hæreditatem sibi per fideicom. restituendam per al. quem hæredem instit.

¶ Tutor. Quando pupillus per aliquo negotio contrahit, statim debet autho. præstare tutor, non autem ex interuallo, vel per epistolam, dum est absens: secus autem si tutor sit cum pup. & contrahens cum pup. sit absens: quia tunc bene valet autho. tas. si tamen sit talis cōtractus, qui inter absentes fieri possit: de quibus dicit litera plane. Viu.

l Obligari ex omni. Ex nullo pōt obligari: sic omnis homo non currit, id est, nullus homo currit: & dic, vt

Tutoris authoritas diem, vel conditionē nō recipit.

sufficiat. f Cæterū si non sufficiat, g dicendū erit, inutilē eē stipulationē. h

Filius tutor non potest interponere authoritatem contrahente patre, in cuius est potestate. Bar.

Si & pater & filius, qui in potestate eius fuit, tutores fuerunt: & pater sit stipulatus filio authore: nullius momenti erit stipulatio: idcirco, quia in rem patris author esse filius non potest.

Interpositio authoritatis, est actus legitimus, qui conditionem non recipit. Bar.

Papinianus lib. vii. ad Sabinum. VII.

VOd dicimus, i in rem suam authoritatem accōmodare tutorem non posse: toties verū est, quoties p̄ semetipsum, vel subiectas sibi p̄sonas acquiritur ei stipulatio. Cæterum negotium ei per consequentias geri (vt dictū est) nihil, phibet authoritas.

Diuersitas tutorum authorantium, non impedit constitutionem duorum reorum. Bartolus.

Si duo rei sint stipulādi, & alter me authore à pupillo stipuletur, alter altero tutore authore: dicendum est, stipulationem valere: sic tamen, si authoritas tutoris vnius

Papinianus lib. viii. ad Sabinum. VIII.

ET si conditionalis cōtractus cum pupillo fiat, tutor debet purè authorisare: nam authoritas non conditionaliter, sed purè interponēda est, vt conditionalis contractus confirmetur.

Pupillus nullum actum, vel contractum potest facere sine tutore, si in eis posset laedi: bene autem potest actum exercere sine tutore, siue contractū inire, quando certum est, quòd ex eo laedi non potest.

Papinianus lib. ix. VIII.

BLigari ex omni pecuniam sibi a pup. persolutam consumpserit: quia tunc propter consum. liberatur. ¶ Pupillus hæreditatem hereditatem et aut inventam non potest pup. adire sine tut. auth. nec ex Senatusc. Treb. potest recipere pup. sine tut. auth. hæreditatem sibi per fideicom. restituendam per al. quem hæredem instit.

¶ Tutor. Quando pupillus per aliquo negotio contrahit, statim debet autho. præstare tutor, non autem ex interuallo, vel per epistolam, dum est absens: secus autem si tutor sit cum pup. & contrahens cum pup. sit absens: quia tunc bene valet autho. tas. si tamen sit talis cōtractus, qui inter absentes fieri possit: de quibus dicit litera plane. Viu.

l Obligari ex omni. Ex nullo pōt obligari: sic omnis homo non currit, id est, nullus homo currit: & dic, vt

vt no. C. de inutil. stip. l. 1.

f Potest. Nisi infans sit: vt ff. de verb. obli. l. 1. & l. mulier, nisi in casu: vt ff. rem pup. sal. fo. l. 2. §. seruum. H.

g Sed credendo. Id est numerando alicui pecuniā ex causa mutui. Accur.

h Nihil alienare. Nisi demum consumpta pecunia: vt ff. si cer. pet. l. non omnis. §. fi.

d Nec manumittere. Est enim manumissio alienatio: vt C. de reb. alie. non alie. l. fi.

Ælia Sētia, scribē dum est. Nam Ælio Sentio lata ē, de qua vide Angel. Po. misce. c. 83. & Alci li. disp. 2. c. 21.

e Ex lege Ælia Sentia. Quæ prohibet minorem xx. ann. manumittere, nisi causa probata: quod dic, vt Instit. qui manu. non pos. §. eadem. nisi sit infans, qui etiā apud consilium non manumittit: vt inf. de manumis. vindi. l. penulti.

Soluendo. Id est, pecuniam reddēdo creditori suo.

i Liberabitur. Vt ff. de solu. l. quòd si forte. §. fi. & ff. si certum pet. l. non omnis. §. fin.

Non potest. Sed cum tutoris authoritate potest, nō curatoris: vt ff. de appel. l. cum in vna. §. tutor.

k Quamuis lucrosa. Vt Instit. eo. §. neque autem. & ff. de re mili. l. officium. §. sed scio. Item & quæ videtur lucrosa, quandoq; est dānosa: vt ff. de min. l. minor ann. xxv. Azo. & adde quod no. C. qui admit. ad bo. pos. l. bonorum. & ff. de iu. delib. l. si infanti. sed conditioni parere potest: vt ff. de cond. & demonst. l. 5.

m Sine tutoris authoritate. Nec tutor solus, nisi cum pupillus est infans, vel abest: vt infra ad Trebell. l. restituta. in fin. & l. sequen. & C. ad Trebell. l. scimus. in princip.

l Debet. Si hoc prodesse pupillo existimat: vt Instit. e. §. pen. nec tū prēcisè cogitur: vt infr. e. l. si tutor. & dic præsens cum pupillo, non autem cum eo qui cōtrahit cum pupillo: vt ff. §. fi. sic ergo authoritas tutoris interuenit in ipso negotio, vel post incontinēti: sed aliud est in iussu facto a patre, vel domino de adeunda hęreditate q̄ præcedit: vt ff. de acq. hæ. l. si quis mihi bona. §. iussum. q̄ est contra. Vel dic: vt ibi: & Instit. e. §. pen. Ac.

m Post tempus. Non modicum.

cōtractu pupillus sine tutoris authoritate non potest acquirere aūt sibi stipulādo, & per traditionem accipiendo, etiā sine tutoris authoritate pōt: sed credendo, obligare sibi non potest: quia sine tutoris authoritate nihil alienare pōt. Ex hoc autem, quod pupillus nullam rem sine tutoris authoritate alienare potest, apparet, nec manumittere eum sine tutoris authoritate posse. Hoc amplius, licèt tutoris authoritate manumittat: debet ex lege Ælia Sētia apud consiliū causam probare. Pupillus ex omnibus cau sis soluendo sine tutoris authoritate, nihil agit: quia nullum dominium transferre pōt: si tamen creditor bona fide pecuniam pupilli consumpserit, liberabitur pupillus. Hæreditatē adire sine tutoris authoritate non potest, quamuis lucrosa sit, nec vllū habeat damnum: nec ex Senatusconsulto Trebelliano hęreditatē recipere sine tutoris authoritate pōt.

Authoritas debet in ipso negotio interponi. Bar.

Tutor statim in ipso negotio præsens debet author fieri: post tēpus verò, aut per epistolam interposita eius authoritas nihil agit.

Sufficit tutorem authorari pupillo præsente, licèt alia pars sit absens. Bar.

Etiam si non exaudiat tutoris authoritatem is, qui cum pupillo contrahit, scriptis tamen hoc approbetur: rectè negotium geritur: veluti si absenti pupillo per epistolam vendam aliquid, aut locem, & is tutoris authoritate consentiat.

Non imputatur tutori, si impeditus non authoratur. Bar.

Papinianus lib. xxii. ad Sabinum. X.

VTor, qui per valetudinem, vel absentiā, vel aliam iustam causam author fieri nō potuit, non tenetur.

Hæreditas, vel bonorū possessio non potest agnosci sine authoritate tutoris, vel curatoris furiosi: qui tenentur, si non vtiliter fuerint authorati. Bar.

Papinianus lib. xxiii. ad edictum. XI.

I ad pupillum, aut furiosum bonorum possessio pertineat, expediēdarum rerum gratia, & in agnoscenda, & in repudianda bonorum possessione voluntatem tutoris, curatorisq; spectaquando agnoscit prędicto modo cum autho. eiusdē, debet in curia, & extra curiam expedire res, quę in ea hęreditate continentur: & si contra commodum pupilli faciat tutor, circa tria prędicta: tenebitur ei finita tutela, act. tute. propter hoc. & quod dixi in pupillo tutorem habente, idem est in furioso curatorem habente. Viuian.

Aut per epistolam. Quid si p̄sente pupillo mittit Titio tutori epistolam, qua dicit se vendere rem & authoratur, & postea Titius consentit: Dic hoc non valere: quia si Titius consentit, fit contractus: vt ff. & §. com. prædi. l. fi. & sic authoritas remota est à contractu: & est ante, cū debeat eē p̄fecto negotio, vt d. §. iussum.

Scriptis. Vel testibus: vt C. de fid. instru. l. in exercendis. & de pact. l. pactum.

Et is. Scilicet pupillus.

Consentiat. Nam solo consensu contrahitur emptio, & locatio: vt Instit. de obligat. ex con. §. ideo.

Vtor, qui. CASVS. Si tutor non præstet aut. pu. contrahenti cū aliquo ad suam pupi. vtilitatem: qa aut habet iustam causam tutor, aut non: si autem habet iustam causam, nō tenetur propter hoc pupillo act. tutelæ, finita tut. Si autem non habeat iustam causam, non debet prator precisè eum cogere ad authorādum, sed finita tutela tenetur pupil. propter hoc: & hoc dicit cum l. si tutor pupillo. ff. eo. Viu.

Nō potuit. Secùs si nō impediretur: vt ff. eod. l. si tutor.

Non tenetur. Scilicet tutelæ illi pupillo.

Et iste est vn⁹ casus exceptus à regula, quæ dicit q̄ ratihabitio retrotrahit: vt in ca. 2. in glo. vnica, ꝓpe fi. extra. d pac.

I ad pupillum. CASVS. Tutorē si habeat pupilus, & ei sit bonorū pos. ab aliquo delata, debet agnoscere bo. pos. pupillus cū author. tut. si expediat ei agnoscere, si autem nō expediat, debet eandem cum authoritate eiusdē tutoris repudiare:

l Et si tutor. Scilicet furiosi: de quo tantùm casu hic dicit: at curator adulti, vel impuberis an possit adire, vel additioni authorari: dic, vt no. ff. de ap. l. cū in vna §. 1. Item solus pu. auth. iudicis cū nō habet tutorem, vel curatorem, bonorum possessionem petere potest:

vt C.

vt C. qui a imit. ad bo. pos. l. bonorũ. & de iur. deliber. l. si infanti. in fi. Item solus tutor non põt repudiare, licèt solus acquirere possit: vt ĵ. de bo. po. l. tutor. licèt pupillus eo authore sic, vt hic. & ĵ. de fuc. edi. l. 1. §. tutori. Itẽ ad id quod dicit curatorẽ furiosi posse acquirere, & repudiare ẽ ℨtra. ĵ. de fuc. edi l. 1. §. furioso. vbi non repudiat. & ĵ. de bo. pos. furioso &c. l. 1. in prin. vbi nõ acquirit, sed dic, quod repudiat, & acquirit quo ad fructus, vt habeat: vel perdat, nõ quo ad proprietatem bonorum q̃ ad alios valit suo ordine, si in furore decedat: vt C. de fur. l. fi. §. tali.

Qui. Scilicet tutores, & curatores prædicti.

b Curationisve. Scilicet negotiorũ gestorum: vt C. de negot. gest. l. curatoris.

SI seruus.

SVS. Tutor eras cuiusdã pupillæ, & habebas seruum communem cum Titio: dictus seruus accepit per traditionem ex aliquo cõtractu facto à dicta pupilla iuxta dictum cum authoritate tua: certe nihil tibi tutori põt acquiri in hoc casu p dictum seruum: vt ℨ. eo. l. quod dicim⁹. ergo totum acquireretur Titio, & Marcel. approbat, & reddit rationem generalem: nam quod cũq; ad omnes &c. Viuianus.

c Pertinebit. Hic habent quidam Marcellus ait, vt ego habeo: & dic scilicet esse verum quod dictum est.

d Marcellus notat. Id est, ait: & aliàs deest illud, Marcellus notat.

e Comprobauerunt. vt & ĵ. de stip. ser. l. 1. §. communis. & Inſti. de stip. ser. §. fi. Sed contra ĵ. de stip. ser. l. proinde. §. 1. sed dic, vt not. ℨ. pro soc. l. verum. §. seruo. Item facit ĵ. ad leg. Fal. l. Plautius.

f Mpuberes. Etiam si tutores taceant pſentes existentes contractui pupilli, obligantur impuberes, ciuiliter & naturaliter: si intelligant tutores qp agitur & de hoc ponit duo exempla. Primum est, qñ pupilli accipiunt mutuam pecuniã presentib. tutorib⁹, & ẽt tacentibus. Secundũ est, qñ eis soluitur indebitũ pſentibus tutoribus: & ẽt tacentibus: nã tenẽtur pup. condict. inde. & bene dixi, si intelligant tutores qp agitur: nã si ignorauerunt, non valet authoritas: & ita nõ obligantur pupilli ciuiliter, & hoc dicit. l. seq. Viu.

g Etiam si taceant. Scilicet impuberes.

Acceperint. Scilicet pupilli.

Dicant. Scilicet impuberes. Et no. qp duo exẽpla ponit quib. cõtrahitur obligatio re, & sic nõ est opus verbis: vt Inst. qui mo. re cõtra. obli. in prin. §. 1. vnde fm H. secus esset in stipulatione. & facit ĵ. eo. l. inter pupillos.

Condictione. Scilicet indebiti.

On multũ.

Quia neutro casu intelligitur authoritas prestita. & facit ℨ. eo. tit. l. 1. in fine.

Ccipientis.

Tutor erã duorũ pupillorũ, vnus agere volebat cõtra Sempronium ad fundũ. & Sempronius volebat cõuenire alterũ pupillũ ad domum: certe ego tutor bene possum authoritatẽ prestare, & pupillo agenti, & pupillo fugienti: & istas duas authoritates possum præstare vna vice: & hoc est verum, etiã si fuerim ego tutor cæcus effectus, & hoc dicit l. seq. alia sequens ℨ. exposita est. Viu.

In P.F. affuerit tutor: tedhic rectius nisi illic scribẽdũ sit, abfuerit, tutor.

Accipiẽtis. Potest poni casus, sicut innuitur in litera, quando vnus tutor erat duorũ pupillorũ, quorũ vnus queniebatur à Sempronio pro boue, & alius agebat contra eũdem Sempronium p domo, & ita sufficit vnũ sacramentum calumniæ, & vna authoritas vtrique pupillo. Dic ergo accipientis. ſ. de boue, & edẽtis, id ẽ, actionẽ proponẽtis de domo, & vtriq; scilicet pup. vel dic, quod vnus erat pupillus, qui agebat ad domum ℨ Sempronium, & recoueniebatur ab eodẽ Sempronio, vel ab alio pro boue: & fm hoc dic, vtriq; ſ. iudicio: & fm hos duos intellectus non est contra, ℨ. de procur. l. licet. §. si plures. Vel tertio secundum R. qp vnus erat, tutor duorum pupillorum, quorum vnus agit contra alium de boue: nam authorabitur vtique pupillo, sed hoc non placet: quia qualiter iuraret de calumnia? nã si vnum credit iuste litigare, ergo alium iniuste. Item, quomodo ipse tutor nomine vnius condemnabitur si ipsi nomine alterius: vt d. §. si plures: posset tamẽ defendi, si ponas vtrũq; habere intellectum, vt ipsi iurẽt authore tutore. non tutor: vt no. hoc fieri posse. ℨ. ti. l. 1. §. sufficit. vel secundum vetera iura, quãdo nõ iurabatur: vel tertio, quando nõ fuit exactum: & sic vtrique pupillo litiganti authorabitur, sicq; nõ obst. d. §. si plures. Accur.

h Edentis. Id est, actionem proponentis, fm primam.

i Vtrique. Scilicet pupillo, secundum primam: alias vtrinque.

Factus

Factus sit. Ex post facto. sic & ℨ. de postu. l. 1. §. casum. nam à principio cæcus dari non potest: vt C. qui da. tut. l. luminibus. licèt videatur, quòd se habeat excusare: vt C. qui. morb. l. 1. §. sed impropriè dicitur excusare. ibi. Item hic quando ex postfacto potest se excusare: vt inf. de excusa. tut. l. post susceptam.

Non debet. Imò contra, vt C. de admin. tut. l. fin. Solut. ibi in iudicijs, vt cogatur, vel tanquam suspectus remoueatur: hic in contractibus, non ideo remouetur: & est ratio, quia ibi certum est de damno propter missionẽ in possessionẽ quæ fieret, hic est dubium. Itẽ contra sup. tit. l. 1. 2. in prin. & Instit. de satisd. tut. §. quibus. Sed cogitur in genere administrare, nõ in hac specie, sed authoritatem præstare. Vel dic etiam, qđ administrat non authorando cum hoc expedit: ut & sup. de procur. l. sed & hæ. §. fin. & l. seq. Item est hic ar. contra C. in quib. caus. in integ. restit. non est necess. l. fi.

Dic qp ibi certũ erat ab initio lædi, & ibi soluitur per Cyn. in prima oppositio. secundum Bar. hic.

Oest.

Pupillus benè potest delegare debitorẽ suum alicui alij cũ authoritate tutoris sui: sed si tutor ẽ debitor pupilli, non potest pupillus eum alicui delegare sua tutoris authoritate: quia iam a pup. liberaretur sua auth. quòd esse non debet. Item non potest cedere actiones, quas habet contra tutorem suum debitorem alicui alij, faciendo eum procuratorem in rem suam, contra tutorem cum autho. tuto. propter eandem rationem: quia futurum &c. & hoc dicit. Viuia.

Delegare. Ergo & actionem cedere: & sic apparet rationem diui Seueri ad nomina non pertinere: vt ĵ. de reb. eo. l. 1. §. 1. nec l. Constantini: vt C. de admi. tu. l quæ tutores.

Liberetur. Ipsemet ergo à se exigere debet: vt supra de nego. gest. l. diuortio. in fi. & sup. titu. 1. l. quoties. §. sicut. & infrà de fideiuſſo. l. tutor. quod si non facit, curator in eã causam constituendus est: vt Inſti. tu. eodem. §. fi. sed hodie, qui debitor est pupilli ab initio, non admittitur ad tutelam, vt in auth. vt hi qui

Cæcus

ẽt in oĩb⁹ põt esse testis, pterq̃ in his q̃ vi ſu pcipiũtur, sic inter personas, quarũ voces hẽt notas. glo. est no. in c. testes. 3. q. 7. Abb. in c. cum cãm. de testi. allegat sed melius gl. in ca. q̃rẽdũ. 2. q. 7. & in alleg. ca. testes. ĩ vers. quę noue runt, & viderunt.

ita est: si bis author factus est: an & vna authoritas sufficiat eo animo, vt ad vtrumque pertineat, dubitat quidẽ Pomponius: sed fortiter defendit sufficere vnã authoritatem.

XVI.

Tiam si tutor cæcus factus sit, author fieri potest.

Non cogitur tutor in certo contractu authorari pupillo. Bartolus.

XVII.

I tutor pupillo nolit author fieri, non debet eum prętor cogere: primùm, quia iniquũ est, etiam si non expedit pupillo, authoritatem eum præstare: deinde & si expedit, tutelæ iudicio pupillus hanc iacturam consequitur.

Quæ sunt gerenda cum alio, possunt expediri tutore authore: secùs si cum ipso tutore: tunc enim non potest authorari, nec ad id se authore procuratorem facere. Bar.

XVIII.

Oest pupillus tutore authore debitorẽ suum Titio delegare.

ob. §. 1. col. 6. Item no. hic in sua re non posse fieri authorem: vt ℨ. l. 1. in prin. & facit ĵ. eo. l. fi.

Authoritas in re propria nemini opitulatur.

Vratorem. Non solum puberi, sed ẽt impuberi quandoque datur curator: sed non potest explicare ea, quæ solennitatem iuris desiderant: puta vt adeat pupillus hæreditatem sibi delatam cum authoritate dicti curatoris: hic enim tutoris authoritas est necessaria. Viuia.

Impuberi. Non solùm inpuberi.

Dari posse. Ad litem scilicet: vt C. de in lit. dand. tut. l. 1. & suprà de tuto. & cur. da. ab his. l. curatorem.

Explicanda. Vt si hęreditatem adeat: vt inf. de appellatio. l. cum in vna. §. 1. Azo. & C. de in lit. dã. tutor. l. fi.

Nter.

Tutor eram duorum pupillorũ, qui cõem habebant hæreditatem paternã: me præsente diuiserunt voluntariè dictam hæreditatem: tamen ego nõ subscripsi diuisionis in strumento: certè benè valet diuisio. Viuianus.

Præsente tutore. Speciali singulorũ pupillorum: nec. n. vnus vtriq; author esse potest, nisi id fiat, vt notatur suprà eodem, l. accipientis.

Nou assignante. Scribendo quid cuique pupillo in portionem veniat, nam satis est, quòd cõsentit: vt sup. eo. l. impuberes. Azo. Vel dic assignãte, id est, subscribente: & sic ponitur C. de reb. alienis non alie. l. 2. Hugo. Item videtur huic legi contrarium infrà de rebus eorum, l. si pupillorum. & C. de præd. minor. l. penultima, quibus dicitur minorem non posse prouocare ad diuisionem. Solutio. in hac hæreditate non erant nisi mobilia. Vel hic fuit decretum: & nihilo minus authoritas tutoris, vel curatoris est necessaria: argument. C. si propter publicas pensitatio. l. finali. Nec obstat supra de minoribus. lege ait prætor. §. permittitur. quia maior solennitas in alienatione, quam quando ei soluitur est necessaria: & est ratio, vt ibi notatur: & secundum hoc nemo vocauit eos ad diuisionem: sed spontè venerunt. Vel tertio dic, quòd quidam cohæres eorum maior, eos prouocauit: vt dicta l. penultima, C. de prædijs minorum.

Defen-

XII.

I seruus communis tuus, & Ticij, à pupilla tua te authore aliquã rem per traditionem acceperit: tota ad Titium pertinebit. Marcellus notat. Nam quodcunque ad omnes dominos non potest pertinere, id pro solido ad eum, cui acquiri potest, pertinere veteres comprobauerunt.

In contractu qui non celebratur verbis, non est necesse pupillum loqui: & ei tutor potest authorari. Bar.

XIII.

Mpuberes tutore authore obligantur, etiam si taceant. Nam cum pecuniam mutuam acceperint: quãuis nihil dicant, authoritate tutoris interposita, tenentur. Quare & si non debita pecunia his personis soluta fuerit: quamuis tacuerint, interposita tutoris authoritas sufficit, vt condictione teneantur.

Tutor cum præsens negotium pupilli contrahendum, siue contractum ignorauerit. non intelligitur authoritatem præstare. Bar.

XIIII.

On multum interest, nõ adfuerit tutor, cùm negotium contraheretur: an p̃ens ignorauerit, quale esset, quod contraheretur.

Vna voce potest interponi authoritas duobus diuersis actibus. Bart.

XV.

Ccipientis, & edentis iudicium idem tutor, author vtrique fit. Sed hoc vtrum

XIX.

Vratorem etiam impuberi dari posse, sed ad ea, quæ solennitatem iuris desiderant, explicanda tutore authore opus esse.

Non est necesse tutorem authorantem diuisioni se subscribere. Bart.

XX.

Nter pupillos paternæ hæreditatis diuisio facta est præsente tutore, sed non assignante instrumẽto diuisionis, quæsitũ est, an ei stari oporteret? Respondi, si tutor author fuisset, non idcirco minus standum esse diuisioni qp non assignasset.

Petitio restitutionis impedit executionem sententiæ. Bartolus.

XXI.

DEfendere. Titius cum fisco cõtraxit, & decessit relicto filio suo pupillo hærede, qui pupillus habebat tutorem Seium procuratorem fisci, cũ quo fisco contraxerat pater dicti pupil. egit contra dictum pupillum, & Seium eius tutorem: & sic condemnatus fuit pup. procurator fisci: postea finita fuit tu. & habuit curatorẽ Caiũ pupillus: quonda ꝑ curator fisci portauit sniam, qua fuit ei cõdemnatus ꝑ up. coram procuratore Cæsaris, qui est index inter fiscum. & priuatum: & petijt eam mandari executioni: vnde procurator Cæsaris dixit curatori adulti, qui vocabat Nouellius: Solue quod debet adultus tuus ex cã iudicati: curator autem respondit ei, ego abstineo ab hæreditate patris pup. quondã. nunc apud me adul. dixit procurator Cæsaris, curator fisci. ꝑ mõstrabat suiam audisti quid respondet aduersari tuus: fac ei illud quo i videtur tibi. Quæritur hic nũquid propter verba dicta curatoris, abstinentus videtur ab hæreditate patris dictus adolescẽs? Et dicit quod sic. in sequ. l. ponas exemplum, vt ſ. eo. l. potest. Viu.

In P.Fl. faciat.

Defendere. Pupillus tutore authore conuentus fuit à fisco ad decem ex contractu paterno, cuius hæreditatem adierat, & condemnatus tandem accepto curatore petebatur mandari sententia executioni coram procuratore Cæsaris: sed curator vt euiaret executionem abstinuit pupillum hæreditate: dicit quod amodo non tenetur ille minor.

Casum ponit.

Accepit curatorem. Non apetit, an durante tutela fuerit datus curator, quod posset fieri ad litem, ob aliquam causam: vt ſ. de tut. l. solet. vel postea. pro prima est quod infra dicit, ibi, abstineo pupillum. pro secunda, quod dicit in fi. adolescens abstentus. Sed secundũ R. non est vis, & si primam teneas, dic, i. adolescens, ſ. nunc cum proponitur quæstio Scæuolæ: si secundã, dic, id est, pupillus, scilicet quondam.

Cæsaris. Cognoscens inter fiscum, & minorem in actione in factum, quæ proponitur pro executione.

Iudicatũ facere qd sit.

Facias iudicata. Id est, condemnationem soluc, sic ponitur ſ. si cer. pe. l. fi.

Curator. Si habeas procurator: dic. i. curator.

Responsum habes. Id est, tu respondes, vt ita loquatur curator, vel tu procurator fisci audi responsum aduersæ partis.

Debeas. Tu curator minoris: vel dic, tu procurator fisci.

Absentum, & sic non tenebitur de cætero actione in factum, de re iud. vt ſ. tit. l. 2. in fi. & ſ. si quis cau. l. fi. Sed quo curator solus & nudis verbis potuit abstinere? Resp. Secundum P. adierat sine tutore, & sic poterat dimittere sine restitutione: vt ſ. de acqui. hære. l. impuberibus. Alij vt Azo, qd adiuit solus tutori sine cõsentu pupilli, & sic nõ tenuit aditio: vt C. de in. de. l. potuit: vnde & sine restitutione potest se abstinere. Vel tertiò fm Hu. hic fuit petita restitutio, & causa cognita data, vt fieri debet. vt ſ. de mino. l. in causa. §. causa. & l. etiã. §. ii.

TITVLVS XXVI.

QVANDO EX FACTO TVTORIS VEL CVRATORIS MINORES VEL CONTRA EOS ACTIONES DANTVR, VEL NON DANTVR, VEL CONTRA EOS PETITIO PERPETVA.

Quando pupillus conuenitur ex dolo tutoris, non admittitur probatio per iuramentũ in litem. Bart.

I.

BDolum malum, vel culpa tutoris Aristo. ait pupillũ posse sorẽ cõdemnandũ: sed nõ puto, quanti actor in litem iuraret: & tũ illud ita est, si rẽ à tutore pupillus seruare posit.

Quæ à tutor, vel curator acquirit ex pecunia minoris, efficitur minoris. Bar.

II.

I tutor, vel curator pecunia eius, cuius negotia administrat mutua data, ipse stipulatus. Scilicet sibi tutori, vel curatori.

In nomen suum. Id est, nomine suo proprio: & dic, tutor emit de pecunia pupilli: si autem nomine pupilli accepisset, tunc dic directã: vt C. per quas perso. l. 2.

Vtilis actio. Ex stipulatione, cum fuerit mutuũ stipulatus: vt & ſ. ti. 1. l. quoties. §. 1. & plenè no. C. eo. l. 2. Itẽ vtil is in rẽ, quando emit de pecun. minoris: & est speciale in eo, sic & in milite: vt C. de rei vend. l. si vt proponis. & ẽt in vxore: ut sup. de donat. inter vir. & vxo. l. vxor marito. Et idem in ecclesia, quæ vicẽ habet pupilli: vt C. de sacr. eccles. l. fin. quia est contrarium regulariter: vt C. de rei vẽ. l. si ex eodẽ. sed ad stipulationem est cõtra ſ. de pign. act. l. solutũ. §. per liberam. Sol. hic vtilem dicit quæri per tutorem: ibi negat directam. Acc.

Ecclesia vicem pupilli obtinet.

Olim casus. Dolus tutorũ nõ debet prodesse, vel nocere pupillo, nisi ex eo factus sit locupletior pupil. & de hoc ponit tria exempla. Et est primum tale. Pupillus habebat seruum, q negotiabat in merce peculiari sciente pupillo, & tutore eius: vnde creditoribus peculiaribus tenet pupil. tributoria act. id est facta cõtributione de se, & aliis creditorib. cũ seruus prædictus eidem pup. domino aliquid debebat, tãtum debet habere pupill. quantũ quilibet aliorum creditorum, & non plus. Tutor autem pupil. dolo fecit ut in eis peculiaribus aliqua non contribueretur, imo apud pu. remaneret. certè tenetur pu. quia factus est locupletior. Secundum, & tertium exemplum planum est: cum lege seq. Viu.

In P. F. incipit, At si.

Fauit. Et sic est locupletior: vt supra de trib. l 4. §. 1. Accur.

Dicendum est. Si ex dolo tutoris, uel etiam ex suo habuit commodum ex re depositi: vt supra, depo. l. 1. §. an in pupillum.

Probetur. Vt & ſ. tit. 2. l. fi. vbi planè de hoc no. & facit ad hanc. l. j. ne uis fiat ei, qui in possi. missi. l. 1. §. ex hoc edicto. & ſ. de euic. l. 4. & ſ. de admi. tu. l. cum plures §. 1. & de pecu. l. in summa. & de dolo. l. si ex dolo.

Et supra, commodati l. 3. in princ.

At si extrinsecus. Admiserit. In sua re, nõ pupil

Stipulatus. Scilicet sibi tutori, vel curatori.

In nomen suum. Id est, nomine suo proprio: & dic, tutor emit de pecunia pupilli: si autem nomine pupilli accepisset, tunc dic directã: vt C. per quas perso. l. 2.

Vtilis actio. Ex stipulatione, cum fuerit mutuũ stipulatus: vt & ſ. ti. 1. l. quoties. §. 1. & plenè no. C. eo. l. 2. Itẽ vtil is in rẽ, quando emit de pecun. minoris: & est speciale in eo, sic & in milite: vt C. de rei vend. l. si vt proponis. & ẽt in vxore: ut sup. de donat. inter vir. & vxo. l. vxor marito. Et idem in ecclesia, quæ vicẽ habet pupilli: vt C. de sacr. eccles. l. fin. quia est contrarium regulariter: vt C. de rei vẽ. l. si ex eodẽ. sed ad stipulationem est cõtra ſ. de pign. act. l. solutũ. §. per liberam. Sol. hic vtilem dicit quæri per tutorem: ibi negat directam. Acc.

Olim casus. Dolus tutorũ nõ debet prodesse, vel nocere pupillo, nisi ex eo factus sit locupletior pupil. & de hoc ponit tria exempla. Et est primum tale. Pupillus habebat seruum, q negotiabat in merce peculiari sciente pupillo, & tutore eius: vnde creditoribus peculiaribus tenet pupil. tributoria act. id est facta cõtributione de se, & aliis creditorib. cũ seruus prædictus eidem pup. domino aliquid debebat, tãtum debet habere pupill. quantũ quilibet aliorum creditorum, & non plus. Tutor autem pupil. dolo fecit ut in eis peculiaribus aliqua non contribueretur, imo apud pu. remaneret. certè tenetur pu. quia factus est locupletior. Secundum, & tertium exemplum planum est: cum lege seq. Viu.

In P. F. incipit, At si.

Fauit. Et sic est locupletior: vt supra de trib. l 4. §. 1. Accur.

Dicendum est. Si ex dolo tutoris, uel etiam ex suo habuit commodum ex re depositi: vt supra, depo. l. 1. §. an in pupillum.

Probetur. Vt & ſ. tit. 2. l. fi. vbi planè de hoc no. & facit ad hanc. l. j. ne uis fiat ei, qui in possi. missi. l. 1. §. ex hoc edicto. & ſ. de euic. l. 4. & ſ. de admi. tu. l. cum plures §. 1. & de pecu. l. in summa. & de dolo. l. si ex dolo.

Et supra, commodati l. 3. in princ.

At si extrinsecus. Admiserit. In sua re, nõ pupillo, & sic intelligitur j. de reg. iur. l. neque.

Post mortem. Pro furioso lata fuit sententia contra curatorem eius: postea mortuus est furiosus: certè non mandabitur sententia executioni contra curatorem, sicut nec mandatur, cõtra tutores q defenderũt pup. si autem finita tutela uel cura animo nouandi promisit illi, pro quo fuit sententia data: tutori quondã pu. vel curator furioso, bene tenet q libet. Tutor. Pater pupilli fuerat condemnatus cum viuebat Titio l 100. ego tutor promisi dicta 100. dicto Titio, postea finita est tutela, non poterit me creditor Titius cõuenire: secus aũt si accepissem meo nomine mutuã pecuniam ab aliquo, & soluissem dicto Titio. nam tenerer illi à quo accepi etiam finita tutela, nisi ille à quo accepi iõ mihi dedit, vt soluerem dicto Titio. Viu.

V.

POst mortem furiosi non dabitur in curatorem, qui negotia gesserit, iudicati actio: non magis, quam in tutores: si modo nullam ex consensu post depositum officium nouationem fecerit, & in curatorem, vel tutorem obligationẽ esse translatam constabit.

Si tutor simpliciter contrahat in re pertinente ad pupillum, intelligitur tutorio nomine contrahere: si in re, quæ põt ad ipsum, & ad pupillum pariter pertinere, intelligitur nomine proprio contrahere, nisi aliud actum sit. Bar.

Tutor, qui pecuniã soluturũ se cauit, ad quã pater pupilli condemnatus fuerat, actionem post tutelam finitam rectè recusat. Non idem in eo placuit, qui suo nomine mutuam pecuniam accepit, & iudicatum pro pupillo fecit, nisi fortè creditor ideo contraxit, ut in causam iudicati pecunia transiret.

Sicut pupillo quæritur per tutorem, ita per actorem ab eo constitutum. Bar.

In tutores. Scilicet finito officio: vt & C. eodem. l. 1. & si qs cau. l. fi. sed nec eo durante: vt j. de reg. iur. l. si se. §. 1. & ſ. tit. 2. l. 2.

In P. Fl. nõ est, ad

Constabit. Vt & supra de consti. pec. l. Titius Seio.

Rectè recusat. Promisit enim tutorio nomine: sed certè & si non exprimat: ex quo appareret, quod in rem pupilli se obligauit, idem est: vt infra eodem. l. fina. sic econtra, licet stipularetur sibi, si tamen pecuniam pup. quæritur ei: vt supra, eo. l. si tutor. secus autẽ si suo proprio nomine exprimendo volens fortè donare pupillo: vt j. de admini. rerũ ad ciui. pertinen. l. 3. §. in eum. Item secus in procuratore: ut supra, de procu. l. procurator qui pro euictio. & est ratio, vt ibi notatur.

Non idem. Quod dictum est in tutore cauente, non habet locum in tutore soluente, qui prædictam pecuniam soluit non de suo, sed quia eam accepit mutuo, & suo nomine: & creditor non numerauit contẽplatione pupilli, ut in fine huius legis: nam etiam finita tutela tenetur mutuanti. Accur.

Suo nomine. Id est pro se, non pro pupillo: postea tamen soluit pro eo. Azo.

Pro pupillo fecit. Scilicet solui pecuniam, in qua pater fuerat condemnatus. Azo. & potes distinguere:

vt no.ſ.de neg geſt.l. ſi pupilli.§. 1.& facit. ſ. de pc.l. procurator.§.fi.& C.ſi tut.vel curator.l.ſi creditor.

Vtor.

torem,& iudicio actorem conſtituit ad dicto actore poſtea lata fuit ſententia:certè habebit pupillus actio. iudicati. Vlianus.

Tutor interpoſito decreto. aliter enim fieri non potuit ſupra,tit.2 l. decreto.& Inſt. de curato.§ fi.

Eum. Scilicet agentem.

Actio. Scilicet in factum de re iud. & C. de rebus credit.l. actori. hæc quidem dabitur pupillo. & facit ſup.a, de pc.l. ſi procurator.& C. eo.l.2.& l. pen.

Vtori. actio def. ſic. j. de re iudic.l.4.§. 1.& ſ. tit.2.l.2. & ſ. ſi quis caut.l.ſi.

Vtor.

Me tutorem Titij, & ipſum Titium inſtituit Sēpronius hæredes:& a nobis fideicomm. reliquit Mauio ſub ditione, vel ex die. petijt Mæuius vt caueremus ei de fidei commiſ. præſtando adueniente die, vel cōditione: ego caui pro me, & pupillo cohærede meo, certè ex illa cautione tenebitur pro parte pupilli vtili actione ex ſtipulatu fideicō miſſario Meuio. Vlianus.

Nomine. Relicti in diem, vel ſub cōditione à ſe,& à pupillo, & ſi cauit pro ſe,& pro eo per conſequens.

Dandam. Legatario, vel fideicōmiſſario aduenientē die,vel conditione: vt j. vt lega. nomi. ca.l. prima. in prin. & facit ſupra,eo.l. poſt mortē.§. 1.vbi ex promiſſione tutoris tenetur pupillis. Alij etiam dicunt, quod datur tutori in adultum cohæredem: & dicunt familiæ erciſcundæ ſi non eſt redditum: vt ſupra familiæ erciſc.l.hæredes.§. familiæ. Vel ſecundum Pyleum vtilem tutelæ, quæ non placet.

Tutor egit contra pupilli debitorē pendente,cum decreto prætoris complendam litem: & pro di-

VI.

Vtor interpoſito decreto prætoris, actorē reliquit; ſecundum eum ſententia dicta,iudicati actio ad pupillū non minus transfertur, quam ſi tutor obtinuiſſet.

VII.

Vtori, qui infantem defendit, ſuccurritur, vt in pupillum iudicati actio detur.

Si negocium in parte ſpectat ad pupillum, pro illa videtur tutoris nomine facere: pro alia proprio. Bar.

VIII.

Vtor, qui & cohæres pupillo erat,cum conueniretur fideicommiſſi nomine, inſolidū ipſe cauit: quæſitum eſt, an in adultum pupillum pro parte danda ſit vtilis actio: Reſpōdit dandā.

Procedit per modum ſummæ Primo ponit quid induxit ad tractandum, ſeu tradendum iſtam materiam Secundo ponit quæ requirantur ad hoc, vt iſta materia intelligatur: & illam per ordinem tra

DE SVSPECTIS TVT

& Curatoribus

Haec clauſula. Primò dicit, quod tit.de ſuſpectis tutoribus neceſſarius eſt, & frequens.Secundo quærit, vnde crimen ſuſpecti delcendit, & apud quod magiſtratus poſſint poſtulari ſuſpe.tut. vel cur. & quis tutor, vel curator poſſit ſuſpectus poſtulari, & quis poſſit poſtulare ſuſpectos & ex quibus cauſis poſſit remoueri tutor, vel curator a tutela, vel cura. & quæ ſit pœna tutoris, vel cura. pronūciati ſuſpecti.Tertio determinat vnde delcēdit hoc crimen. Quarto dicit, qui ſint illi magiſtratus, qui poſſunt remouere à tutela, vel cura ſuſpectos. Quintò determinat qui tutores,& curatores poſſunt accuſari, & remoueri à tutela, vel cura.Sexto determinat qui poſſunt acculare de ſuſpecto, vſq; ad §. ſi quis, de plebeis. Cætera ſunt plana vſq; ad §. quæri poteſt.in l.tutor. Viu.

Cauſa ſuſpecti poteſt agitari coram ordinario, & coram delegato iudice. Bar.

Damus autem ius remouendi ſuſpectos tutores Romæ prętoribus; in prouinciis pręſidibus earum. An autem apud legatum proconſulis ſuſpectus poſtulari poſsit, dubium fuit.Sed Imperator Antoninus cum diuo Seuero Braduæ Maurico, proconſuli Africæ reſcripſit poſſe: quia mandata iuriſdictione, totum officium iuris dicendi ad eum tranſit.

Ergo & ſi prætor mander iuriſdictionem, ſimili modo dicendum eſt,ſuſpectum poſſe apud

I.

Haec clauſula, & frequēs & per neceſſaria eſt. Quotidie enim ſuſpecti tutores poſtulantur. Primùm igitur tractemus, vnde deſcendat ſuſpecti crimen, & apud quos poſtulari quis poſsit ſuſpectus tutor, vel curator: deinde quis, & à quo,& ex quibus cauſis remoueatur, deq; pœna ſuſpecti.Scien dum eſt ſuſpecti crimē a lege duodecim tabularum deſcendere.

Cauſa ſuſpecti poteſt agitari coram ordinario, & coram delegato iudice. Bar.

Damus autem ius remouendi ſuſpectos tutores Romæ prętoribus; in prouinciis pręſidibus earum. An autem apud legatum proconſulis ſuſpectus poſtulari poſsit, dubium fuit.Sed Imperator Antoninus cum diuo Seuero Braduæ Maurico, proconſuli Africæ reſcripſit poſſe: quia mandata iuriſdictione, totum officium iuris dicendi ad eum tranſit.

Ergo & ſi prætor mander iuriſdictionem, ſimili modo dicendum eſt,ſuſpectum poſſe apud

quis. Sed quæ erit pœna talionis? Reſpon. infamia.

Item & alias quandoq; pœnas patitur tutor:vt j. ea. l.§.fin.& l.ſeq.& l.tutor.§.fin.& l.ſequent.quas hic accuſator patietur:vel ad minus extraordinarie punietur: vt j. ad Turpil.l. & in priuatis.

Mandata. Id eſt, legata.

Totum. Imo non:vt ſ. de offic.proconſul.l.ſolent. in princ.& l-nec quicquā.§.1.& l.ſi quid.dic ergo totum quod non exigit maiorem animaduerſionem.

Tranſit Id eſt,conceditur: vt ſ. de off.eius cui man. eſt iu-

Vide.l.j. §.ſuſpecti j. ad Turpillia.

Tutor ſuſpect' afficiur infamia quod limita niſi fuiſſet cōſanguineus pupilli: quia tunc vt ſuſpect' nō remouet ne ifamet ur:ſed illi dabit ad iūctus. tetius i l.ſi tutor j. e. Bart in l. qui ſi forte.§. ſunt quidam.j. de io.

eſt iuriſdict.l.1.§. finall.

In prouincia. Si dicas in præſide.& eius legato, eſt contra j.ad Turp.l.1.§.ſuſpecti. Sol. ibi nomen præſidis eſt generale, vt etiam delegatos præſidis comprehendat:vt ſ.de offic.præſid.l. 1.Vel poteſt cognoſcere delegatus præſidis, &prætoris, vt hic, non remouere: vt ibi,& ad hoc ſ. de offi. eius cui mand. eſt iuriſdid.l.4.& ſic remotio non pōt de legari. Tu dic in legato procōſulis eſſe ſpeciale, vt de omni crimine cognoſcat: vt ſ. de off. proconſul.l. ſolent. Item vt de ſuſpecto cognoſcat & remoueat.vt hic,& Inſt.eo. in prin.idem pōt dici in legato prætoris:vt hic. Nec obſt. quod dicit in ,puincia:quia dicit à procōſule, vel ſuo legato. nam & proconſ. regit prouinciā remotam:vt no.ſ.de offi.præſid.l.1.& ſecundum hoc præſes ad agnoſcendum non delegat: vt in contrario.

Omnes tutores. Id eſt,cuiuſlibet generis tutores, ſiue teſtamentarij,ſiue legitimi, ſiue datiui & idē in curatorib⁹ vt j. l. 3. §. non tantum, & dicas malè gerentes,non benè: & ſic comprehendit genera ſingulorum: & nō ſingula generū: ſic j. de vi & vi arma.l. 1.§.priuatū. & Inſtit.quib. mod. tut. l.fi.§. ſimili modo.& Inſtit. de fideiuſſ. §. 1. & ſ.de pecu. l. quam Tuberonis. §.in peculio.

Legitimus. Imò videtur adiungēdus curator: & idem in patrono dicitur: vt j.eod.l. ſi tutor. Sed dic, quod illud eſt cōſilium magis quam pręceptum. Et eodem modo reſpond.j.eo.l.3.circa prin.ibi, ſed ſi patronum &c.

Parcendum. Quia eum remotum non ſequitur infamia: quæ aliàs ſequeretur:vt hic, & C.eo.l.ii. Alij q̄ non remoueatur, ſed curator adiungatur.ut j.eod. l.ſi tutor. ſed illud eſt conſilium, vt dixi :non præceptum.

Poſtulare.Id eſt,accuſare:aliter ponitur ſ.de poſtu. l. 1.§ poſtulare. Accur.

Hanc actionem.Id eſt,accuſationem,ſic ponitur C. ſi tut.non geſſ.l. 1.& j.de ſepul.vio.l.3.§ pen.

Patere. Aliàs cōpetere.& ita in libro domini Azo.

Mater.Secus in iuramento in litem: vt ſupra de in litem iurand.l.videamus.

Propenſa.Id eſt,moderata,imò procliui.

Egredientem.Quod eſſet, quando faceret,vt cœtibus virorum poſſet intereſſe: arg.C.de produ.l.maritus. Admittitur ergo mulier quælibet ad accuſationē iſtā, dummodò ex honeſta cauſa moueatur:& hoc fauore pupillorum: aliàs mulieres nō admittūtur ad accuſationem, niſi ſuam, vel ſuorum iniuriā proſequantur vt C. qui accuſa.non poſſ.l.de crimine.& inf. de accuſa l.qui accuſare, & facit Inſtit. eo. §. conſequens.& ſ. de proc.l. fœminis.

Mulier an ad accusā dū amittatur.

Si qs de plebeis. Nam nō omnes ſic puniuntur, ſed humiliores tantum: vt j.eod.l.3. §. tutores qui. Accur.

In P.Fl perpēſam pietatem

Atrociora. Puta quia præſens alimē ta denegauit, & probatum eſt eius mendacium: vel ſi data pecunia tutelam redemerit, vel ſi inuētarium nō fecit, vel ſi pecuniā deponere. vel in emptionē prædiorum conuertere noluit iuſſus à iudice, vel euidenti fraude bona pupillorum alienauerit. Itē ſi libertus fraudulenter geſſit tutelam filiorū patroni:vt Inſtitu.eod. §. ſed ſi quis.& §.libertus & ſ. de offic. pf. vrb.l.1.§.item. & ſ. de tut.l. in eos.& ſ. de. admit.tut.l.tutor q.§.itē ſolēt.& j.l. 3.§.tutor q.& §. tutores.& j.l.px.& C. de admi.tut. l. niſi.

In P.Fl. egredientis.

Præfectū. Quia ad eū ſpectabat hæc iuriſdictio, ſiue cura vt ſ. de offic. pf. vr l.1.§.item ſolent.

In P.Fl. non continer.

Grauiter. Suo arbitrio: vt C. de adminiſtrat.tutor.l.niſi.

Tutor in multis caſibus non ſolum remouetur, ſed etiam punitur.

Ibertus quoque.Geſſiſſē.Secus ſi nullo modo geſſit:quia ingratus redigitur in ſeruitutem: vt j.de iur.pat.l.ingratus. Ar. contra C.de lib.cau.l. ſolo.

Puniendus. Et de ſuſpecto accuſari poteſt:vt C.qui pe.tu.l.1.& facit Inſt.e.§.libertus. & C.de ad tu.l. niſi.

Vtor quoque. Adhuc tutor. Qui alium accuſat

contutorem.

Deſierit. Finita tutela per capitis diminutionem, qui eſt poſtea reſtitutus. Azo. Vel dic,quod fuit datus ad certam conditionem,vel diem: vt Inſtit.quib.mod. tut.fi.§.ſed & ſi.& §.præterea.

Contutor.Scilicet accuſatus,& qui nunc remouebitur

bitur propter accusationem contutoris quondam: & secundum hoc manet quando ille desijt, sed non manet post finitam accusationem de se factam.

Suspectum Id est, dicere, nō solùm si alia causa desijt, sed etiam quando per accusationem suspecti: tūc enim definit: vt Insti. quib. modis tut. fi. §. fin. quo casu videbatur, quod nihil dolosus dolosō.

Gratè. Ergo si omittant, committunt ingratitudinē: vt ff. de iure patr. le. ingratus, & C. qui pet. tut. le. 2. licèt sit arg. contra C. de lib. cau. l. solo.

Suū. Scilicet pupilli. & bene dico, & melius est: quia optimum consilium est adiungi curatorem: vt infra eodem. l. si tutor, & secundum hoc libertus impuberis accusat patronum pupilli impuberis. Vel dic suum, scilicet istius accusantis, & ideo melius dicit, qa incurrere posset patroni sui offensam, quia ob hoc solū posset eum in seruitutem reuocare, vel petere castigari, vt C. de li. & eor. lib. l. 2. & ff. de iure pat. l. 1. nam licet famosam accusationem possit libertus contra patronum nomine alterius proponere, etiā sine veniæ impetratione, vt §. de in ius voc. l. quæsitum. licèt lex ita aliter intelligi possit: non tñ accusat, etiā si suam iniuriam prosequatur: vt inf. de accusa. le. hi tamen. §. 1. & sic intelligitur lex illa C. si tu. non gest. l. 1. licèt aliter quidam intelligant: vt ibi no. Vel tertio potest intelligi, quod erat libertus communis pupilli, & eius tutoris. Accur.

In P. Fl. vt suspectum.

Grauius. Qui fortè inter eum, ſ patronū, & libertum magna discordia oriretur: & magna verba etiam ad accusandū procederent. Et quod dicit omnibus alijs, ſ libertis q. d. si conceditur istis, cōceditur omnibus alijs libertis accusare patronos, argu. ff. de re mil. l. officium. §. sed scio. vel dic alijs, id est, dicere, non nocet pupillo si libertus repellatur: quia omnibus alijs de pupillo competit hoc ius: vt §. l. 1. §. consequens.

Bonorumve. Aliorum quam ventris, vel dic bonorum & ventris. nam quandoq; ijdem, quandoq; diuersi constituuntur curatores ventri, & bonis: vt ff. de vētre in poss. mit. l. 1. §. hoc iure vtimur. & facit ff. ead. l. §. curator ventri. & §. de adm. tu. l. inter bonorum.

aūt maneat tutor. & ita diuus Seuerus rescripsit. Plus diuus Pius Cæcilio Petino rescripsit, posse tutorem suspectum remotum contutores suos suspectos facere.

Liberti possunt tutores patronorum suorum, siue filiorū patroni sui accusare de suspecto: sed liberti non accusant patronos suos crimine suspecti tutoris. Item omnis curator non tantum adolescentium potest suspectus accusari. h. d. vsque ad fi. l.

Liberti quoque pupillorum gratè facient, si tutores, vel curatores eorum malè gerentes rem patronorum, vel liberorum patronorum suspectos fecerint. Sed si patronū suum suspectū in tutela facere velint: melius est, liberos ab accusatione repelli, ne in ipsa cognitione grauius aliquid emergat: cum hoc alijs omnibus pateat. Nō tantum autem adolescentis curator, sed etiam furiosi, vel prodigi, vt suspectus, remoueri pōt. Sed & si quis curam ventris, bonorumve, administra:: non carebit huius criminis metu.

Tutor pōt remoueri ex officio iudicis sine accusatione.

Præterea videdum, an & sine accusatiōe possit suspectus repelli. Et magis est, vt repelli debeat, si ptori liqueat ex apertissimis rerum argumētis suspectum eū esse: quod fauore pupillorum accipiendum est.

Tutor remouetur ob dolū in tutela cōmissum: secus si extra tutelā. Item secus si in alia tutela, si est q cum actione tutelæ conueniat. h. d. vsque ad § si tutor inimicus. Bar.

Núc videamus, ex quibus causis suspecti remouēatur. Et sciēdū est aut ob dolū in tutela admissum suspectum licere postulare, si fortè grassatus in tutela sit, aut sordidè egerit, vel pniciosè pupillo, vel aliquid interceperit ex rebus pupillaribus iā tutor. Quòd si q̄ admisit, antè tamē q̄ tutor esset, quis in bonis pupilli, vel in tutela non pōt suspectus tutor postulari: quia delictum tutelā præcesserit. Proinde si pupilli substantiam expilauit, sed antequam tutor esset accusari debet expilatæ hæreditatis crimine: si min⁹, furti.

Quæri potest, si tutor

Criminis Id est, accusationis de suspecto.

Debeat. Et ideo fortè non erit tunc infamis: vt C. si tu. non gest. l. 1. Acc.

Si prætori. Qui & præses dicitur, vt §. de offic. præsid. l. 1. & sic non obst. ff. ad Turpill. l. 1. §. suspecti & de offic. præsid. le. 1. item prætori: vt iudici: vt no. §. de offic. præsid. l. illicitas. §. veritas. Ité liquet sine alicuius accusatione, puta fraudolosè videt eū agere causam pupilli corā se: vel aliter per officium inquisiuit: vt ff. eod. l. fi. & ff. ead. l. §. si tutor inimicus. & ff. vbi pup. educ. l. fin. & ad idem §. de pec. l. nō solum, §. fi. sic est in lenocinio, & quibusdam alijs: vt no. ff. de adul. l. 2. §. si publico. si verò alius postulet tutorē remoueri, principaliter hoc instituēdo, nunquam sine accusatione admittitur: vt not. sup. ea. l. §. 1.

Facit gl. in c. venerabili. circa me. ibi. & etiā iudex, extra de off. del.

Apertissimis. Sic C de prob. l. ciant.

Grassatus. Id est studiose malè gessit. Accur.

Aut sordidè. Per pecuniam. Acc.

Perniciosè. Per gratiam alienando.

Interceperit. Sibi accipiendo.

Tutor. In bonis pupilli, & in tutela dicitur tutor.

Crimine. Cum subtraxit res hæreditarias ante aditā hæreditatē, vel post aditam hæreditatē, sed ante apprehēsam possessionē. Et quod subijcit, si minus, id est, cum subtraxit post aditam hæreditatem & apprehēsam possessionē, ſ. ab hærede pupillo: tunc enim conueniri potest furti. quia rei hæreditariæ non fit furtum nisi in casibus: vt infra de fur. l. rei hæreditariæ. & l. seq. & infra de cri. expil. hæred. l. 2. & l. fin. Vel dic si minus, id est, si non potest accusari crimine expilatæ hæreditatis: quia non habet locum: quod est vt dixi: innuit ergo hic, quod pro ante gestis nō potest accusari vt suspectus: & sic est contra. Instit. eo. §. sed & antequam. Sol. vt ibi.

¶ Quæri potest. Titius fuit tutor curiusdā pup. & malè administrauit: illo pupillo pubere facto idem fuit datus ei tutor cum quibusdā aliis. nunquid ob malam administrationē tutelę potest suspectus postulari in cura existens? Et dicitur q̄ non: quia pōt conueniri act. tutelæ a concuratoribus: & idem potest dici in eo, qui bis fuit tutor: vt existens in secunda tutela

tela nō possit postulari suspectus de eo, quòd malè in prima administrauit, in secunda si habet cōtutorem, qui eum possit conuenire turelæ de eo, quod in prima administrauit malè. sed autē in secunda tutela nō habet contutorem, bene remouetur vt suspectus à secūda tutela ex eo qđ malè administrauit in prima: & idē est in curatore, de quo dictū est in prin. §. Sed quid si ita fuit datus tutor pupillo donec ī Italia eris, tutor esto: vel donec vltra mare non ieris, tutor esto. & hic tutor antequā exiret Italiam, vel iret vltra mare, administrauit tutelā: & malè. & postea exiuit Italiam, vel vltra mare iuit, deinde reuersus administrauit iterum? nunquid potest postulari suspectus de eo qđ malè administrauit, antequam exiret Italiam, vel vltra mare iretè Et dicitur quod sic: nō enim potest conueniri tutelæ, quia non est finita: vna enim fuit tutela, & non plures. Secus autem esset si, ita dixisset ille qui, tutorem dedit, cum Reipubl. causa non aberis, tutor esto, cum aberis, tutor ne esto: cum reuersus fueris, tutor esto. Nam si tutor taliter datus malè administret antequam vadit causa Reipubli. & postea reuersus adhuc administret, non poterit ex priori male gestum postulari suspectus, quia potest conueniri tutelæ: duæ enim tutelæ fuerunt. Item quid si Titius fuit datus curator ventri, vel bonis. & malè curam administrauit, & postea puero nato fuit tutor datus: nunquid existens in tutela potest suspectus postulari de eo, quod malè administrauit in cura? & aut habet contutorem, qui eum possit conuenire de eo, quod male in cura administrauit, aut non. Primò enim posset postulari suspectus: secundò sic, & hoc vsque ad §. si tutor inimicus. Viu.

Facit gl. in P. Fl. à concuratoribus.

Confirmatus. Sponte. nec enim cogitur: vt supra, de adm. tut. l. cum hæreditas.

b Ex delictis tutelæ. Id est, admissis in tutelari bus negotiis, dum erat tutor.

c Tutelæ. Scilicet, actione.

d Contutoribus. Id est, à concuratoribus.

e Depositio officio. Scilicet tutelę, aliàs non posset agi actio. tutelæ: vt ff. de tut. & ratio. distra. l. nisi.

f Sumpto. Scilicet curæ.

g Datus. A testatore.

N. P.

fuerit pupilli, idemq; sit curator confirmatus adolescenti: an possit ex delictis tutelæ suspectus postulari? Et cū possit tutelæ contutoribus conueniri: consequens erit dicere, cessare suspecti accusationem, quia tutelæ agi possit deposito officio, & alio sumpto. Item erit quærendum: si proponas aliquem desiisse esse tutorem, & rursum cœpisse (ut puta vsque ad tempus, uel ad conditionem erat datus: deinde iterum, vel superueniente conditione testamentaria, vel etiam a prætore postea datus) an suspectus possit postulari? Et quia duæ tutelæ sunt: si est qui eum tutelæ iudicio conueniat, æquissimum erit dicere, cessare crimen suspecti. Si autem ipse tutor est solus nunquid quia tutela cessat, remouendus sit ab hac administratione, quasi in hac suspectus ex eo, quòd in alia malè versatus sit? Ergo & in eo qui curator solus post finitam tutelam confirmatus est, idem dici potest. Quòd si quis tutor ita datus sit, Quo ad in Italia erit, tutor esto: vel, Quo ad trans mare non ierit: an possit suspectus postulari ex eo gestu, quem administrauit antè quam trans mare abesset: Et magis est, vt postulari possit: quasi vna tutela sit, habens interualla.

Si quis abfuturus rei publicæ causa, desiderauerit in locum suum constitui alium tutorem: an reuersus ex antè gesto suspectus postulari possit; Et quia potest ex priore gestu vtili actione conueniri, cessabit postulatio. Si curator ventri bonisue datus fraudulenter versatus sit, deinde tutor datus, an postulari suspectus propter fraudes in cura admissas possit, dubitari potest. Et si quidem habet contutores, non poterit postulari: quia conueniri potest.

Testamentaria. Hoc ideo dicit, quia à iudice nō potest dari sub conditione: vt supra de tut. l. muto §. 1. licet à testatore sic vt hic. & §. de test. a tut. l. tutor. datus. & Inst. de Attil. tut. §. 1.

Conueniat. De facto, puta alius tutor: ut ff. ea. l. §. fi curator. Et sic not. quòd ut accusatio suspecti locum non habeat, oportet q̄ de iure, & de facto possit agi tutelæ: vt no. C. eo. l. 3. Ité contra §. de admin. tut. l. cō plures. Sed ibi pro eadē tutela tutor & curator conueniri non possunt. hic ex alia.

Crimen suspecti. Nec remouebitur ob hoc solū, quod in alia malè versatus est, nisi vbi non est, qui eū ex priori conueniat tutela, vt subijcit: si autem aliūde quam ex eo quod malè gessisse dicatur in prima, tu suspectus dicitur: dicunt quidam indistinctè, quod pōt: nec obstat q̄ agi potest tutelæ, quia ex hac causa agi nō potest. Sed certè satis potest respōderi ad contrarium, quòd non possit remoueri. quid enim si cā illa suspicionis remota est vt ff. de adim. leg. l. 4.

Si autem. Facit ff. ead. l. §. si curator.

Tutela cessat. Id est, qui tutelæ eū conueniat.

Versatus sit. Sub. & certè sic. Et sic not. qđ qui in uno malus est, & in aliis. &c. sic ff. de re mil. l. non omnes. §. à barbaris. & §. de transl. cum hi §. in persona. & §. de testam. tut. l. in testamento. §. non omnino. & ff. de accu. l. si cui. § iidem.

Facit gl. in c. venerabili. super verbo suspectus post prin. ibi: hodie verò sec' extra de offic. del.

Idem dici potest. Scilicet quòd possit remoueri.

Vide glos. in c. accepimus. super verb. reputare. circa me. quę ponit casum huius §. extra de ætat. & qualit. ord.

Suspectus postulari. Quia durat tutela: non ergo concurrit actio tutelæ. & postulatio de suspecto: ut hic, & superioribus §§. & ff proxi.

q Vna tutela. Durat enim eadem: nisi & testator dixisset contra: vt ff. tit. 1. l. Titius. & facit ff. de milit. testa. l. quod dicitur. §. miles.

r Tutorē. Id est, curatorē: ut dixi §. de tut. l. quæsitum.

s Vtili actione. Ergo finita fuit tutela per excusationem, vt & ff. de tut. & ra. distr. l. si tutor in prin. & Insti. de excusa. §. item qui rei. & not. ff tit. ff. l. pen. in prin.

t Bonisue. Aliquando idem datur, quando diuersi dātur ventri & bonis: vt not. §. ea. l. § non tantum. & no. curator: quia tutor ventri dari nō potest à iudice: vt §.

Inforciatum. L 3 de tut.

de tuto.& curat.dat.ab.ijs.l.ventri.sed à testatore sic: vt supra de testa.tut.l.si quis filiabus. Accur.

Potest.Vtili neg.gest.& est arg.supra,ead.l.§.si autem. & quod ibi nota.

Dedi tutorem filio meo, & ipse tutor ante mortē meam factus est meus inimicus, vel pupillo me mortuo: certè bene debet reiici à tutela.Secūdò dicit, Si tutor vendat, res quę sine decreto nō possiunt alienari, nihil agit:quin & si id fecerit per fraudē, remouetur vt suspectus. Tertiò dicit, Quidam tutor non dabat pupillo suo alimenta: vnde vocauit eū prætor coram se volens pupillo constituere alimenta, & ipse non venit, vel venit, & dicit pupillum non habere, vnde ei alimenta constitueret, & postea repertum est contrarium: certè hic tutor potest puniri eo mō quo punitur qui corrūpit notarios prætoris per pecuniā, vt ipse tutor constituatur. nam & iste, & ille remouentur vt suspecti: & etiam remittuntur ad præfectum vrbis, extra ordinem ab eo puniendi. Quarto dicit, quod tutores q inuentiarum nō faciunt, vel qui nolūt deponere pecuniā pupillarem ad prædiorum comparationem, vel qui per pecuniam per se depositam nolūt post ea prædia emere: si sūt plebei duas pēnas sustinent: quia in vinculis ponuntur, donec inueniatur idonea emptio: & etiam remouentur vt suspecti: si autem non sunt plebei remouentur tantum vt suspect.hoc d.vsq; ad §. is tutor. Viu.

In P. Fl. In mendacio reuincatur.

Si tutor inimicus. Inimicitia capitali, nec interuenit reconciliatio: vt Institut.de excusat.tuto.§.inimicitiæ.

Reconciliatio inimicitiam tollit.

Parentibusve. Ex linea ascendenti in infinitum: vt supra,de in ius voc.l.quique §.parentum, secus si cū fratre,vel aliis transfuerit alibus: & facit supra,de arbit. l.licet,& de procu.l. filius in fi.

Mouerit. Videtur,quòd per officium hic inquirat: quod dic vt supra,ead.l.§.præterea idem tamen si aliquo accusante.

Egisse. Scilicet quo ad alienationem: vt C.de prædiis mino.l.4. & l.fi quidem. Acc.

Per fraudem. Vt totam pecuniam, partemve: sibi vsurpet.

Testē: si non habet, amoueri poterit.

Propter inimicitias cum pupillo, vel cum parentibus remouetur tutor vt suspect⁹. Vi.

Si tutor inimicus pupillo parētibus ve eius sit, & generaliter si qua iusta causa prætorem mouerit, cur non debeat in ea tutela versari, reiicere eum debebit.

Propter res malè venditas, potest tutor vt suspectus remoueri. Bart.

Seuerus & Antoninus rescripserunt Epicurio: tutores, qui res vetitas sine decreto distraxerunt, nihil quidem egisse, verum si per fraudem id fecerunt, remoueri eos opertere.

Tutor qui denegat alimenta indebitè, potest vt suspectus remoueri, & etiam puniri. Bart.

Tutor, qui ad alimenta pupillo præstāda copiam sui non facit, suspectus est: poteritq; remoueri. Sed si non latitet, sed præsens nihil posse decerni contendit, quasi inopi: si datis pupillo aduocatis de mendacio conuincatur, ad præfectum vrbis remittendus est: neque enim interest id agere quenquam, vt corrupta fide inquisitionis tutor constituatur, an bona fide constitutum velut prædonem bonis alienis incumbere: hic ergo quasi suspectus remouebitur, sed remittetur puniendus ea pœna, qua solent affici, qui tutelam corruptis ministeriis prætoris redemerunt.

Tutor qui non facit inuentarium, vel pecuniam ad comparationem non deponit pertinaciter, in vinculis est ponendus, nisi fuerit positus in dignitate. Bar.

Tutores, qui repertorium non fecerunt, vel qui pecuniam neque ad prædiorum comparationem conferre, neq; deponere peruicaciter perstant, quoad emptionis occasio inueniatur: vinculis publicis iubentur contineri, & insuper pro suspectis habentur. Sed sciendum est, non omnes hac seueritate tractari, debere, sed vtique

Copiam.Infra.eo.l.impuberibus.in fi.& Institu.eo. §.si quis tutor,& j.vbi pup. edu.l.fi.

Fide inquisitionis. Quia corripit iudicem, qui debebat inquirere de eius moribus, & sic approbatum dare. Accur.

Constitutum. Tutorem.

Hic ergo. Qui per mendaciū dicit se non posse alere.

Remouebitur. Ergo nec ille qui corrupit, remouetur: vt hic euidenter probat: nam & supra dixit, neque enim interest,&c. alii sub au. tantū, quasi dicat nō tantū remouebitur &c. vel etiā fiet alterum, quod iudex volet secūdū H.arg.§.ea.l.§.si tuto. Et sic no. ex mēdacio quem puniri vt not.supra, quod cum eo.l.3 §.j.

In P. Fl. nō quasi.

Mēdaciū puniri debet.

Pœna. Extraordinaria: vt supra,de tut.l.in eos.

Ministeriis. Id est ministris, non vt inquireretur de moribus, & punitur hic secundū Azo. quia pupillo fecit iniuriam corrumpendo officiales: vt j. de in iur.l. idem apud. §. idem ait eū. Sed certè secūdum H. imò ibi fecit iudici, vt ibi dicit. & facit §. de offic.præfec.vrb. l.j.ff.item solent.

In P. Fl. desūt hæc tutores q reptoriū non fecerunt. & q subsequūtur, cōnexa sunt fini præcedentis §.

Tutores qui repertoriū. Id est inuentarium: vt supra de administrat. tut. l. tutor qui.

Non fecerunt. Nox subaudi: vt C. de admi.tut.l. tutores quod expone vt ibi. & hoc nisi iusta causa fuerit, quare nequiuerint: vel nisi remissa fuerit inuentarii confectio à testatore: vt supra,de administ.tut.l.tutor qui. in princ.& C. arbit. tut.l.fi.§.fin.

Comparationem. Aliàs emptionem. hoc dic,vt supra,de admin.tut.l.ita autem. in prin.

Peruicaciter. Aliàs pertinaciter, à per.id est,valde & tenax: aliàs peruicaciter, quia fortiter resistit cum iudex ei præcipit quod debet: vt supra,de adm.tut.l.tutor qui.§.si deponit.item aliàs præstant,aliàs præstā.

Vinculis. Hoc est cum inopia dignoscitur laborare: vt supra,de adm tut.l.ob fœnus.& arg.j.de pœn.l.1. §.fi.& j.de iniur.l.fi.& supra de offic præfid.l.illicitas in fi.Item & infamia notantur, & grauioribus pœnis subiiciuntur: vt C.arb.tut.l.fi. & §.de adm.tut.l.tutor qui.§.si deponi. & §.sequenti.

Sic not. deterioris conditionis pauperem quam diuitem. Bart. in l. ob fœnus. hic alleg.

Suspectis. Idemque & si vnus tutor non communi cet contutori in administratione, vt §. de admini.tut. l.actus.

Humiliores. Vt §.eo.l.1.in fin.namq; maiores nostri &c.vt j. de pœn.l.capitalium.in fi.& de iniur.l.fi. & de incen.rui.naufr.l.Pædius.

¶ Is tutor. Tutor qui dolo vel lata culpa abstinet pupillum suum ab hæreditate sibi delata, remouetur vt suspect⁹, & efficitur infamis, subaudi: si autē remoueatur à tutela ob leuem culpā, vel negligētiam, nō efficit infamis. Sed quid si fraude in tutore reperta non remouit eum prætor, sed alium ei adiunxit, nō est infamis. Bonum est ergo, q prætor qui remouet à tutela tutorē, exprimat in remotione causam, vt videre possimus vtrum sit infamis, vel non: si autem non exprimit causam remotionis, nec in iudicio fuit probata, nō erit infamis remotus. hoc dicit cum ptin.l.sequent. Viu.

Inconsideratè. Id est, lata vel leui culpa: vt j. prox. §.

Ineptiam. Alias inopiam, & aliàs imperitiam, & hæc ad numeratur culpæ: vt §.de offic præsid. l.illicitas. §.ficut.

Remotus fuit. Scilicet ob negligentiā vel culpam non latam: omnia enim ista ferè idem significant, & vnum est expositio alterius: & est quasi verborū inculcatio. Sed quid si remouetur ob latam culpam? videtur quod sit infamis: vt j.eo.l.Impuberibus §.1. & §. depo.l.quod Nerua. Vel forte quantum ad infamiam lata culpa non comparatur dolo, vt in criminibus: vt j.ad legem Cornel.de fic.l.in lege.si aūt ob fraudem, vel dolum, constat quod famosus est: vt Insti.eo.§. suspectus. & C.de tut.& curat.qui sat.non dede.l.2. cum damnatus de dolo sit infamis: vt §. de his qui not. infam.l.1.qui furti.

Remotus à tutela ī famatur.

Fraudem. Quam inuenit eum commisisse, & hoc fecit iudex, quia erat agnatus vel patronus: vt j.eo. l.si tutor. vel fortè emendatus. nam suo arbitrio est: vt §. eadem l. §. si tutor.

Hæ enim. CASVS. in pri. continuatur cum præceden.casu. ¶ Si prætor. Siue prætor corā quo est accusatus tutor suspectus, dicat in sententia, remoueo te à tutela: siue dicat, prohibeo ne geras: semper videtur remotus. ¶ Qui nihil. Si tutor non administrat tutelam; non potest ob hoc ipsum solum suspectus postulari. si autem gerat & malè, vel per dolum suum, vel alio modo bene potest remoueri, vt suspectus: & hoc dicit, verum ob ignauiam. &c. Viu.

Hæ enim causæ. Scilicet rusticitas. & similes.

Abeat. Id est, recedat.

Causa remouendi. Sic §. de his qui nota. infa.l.2.§. ignominiæ. arg. contra j. de re.milit.l milites. §. missionum in fi.illius. §.

Et verum est. Distingue tamen: obijciebatur ei culpa: & tunc obtinet quod hic dicit: an dolus: & tunc sit infamis, quasi ex ea causa remotus. quæ ī iudicio erat deducta: vt j. de excep. rei iud l. si ex testamento. si autē nulla causa expressa, tunc in dubio propter culpam videatur remotus: vt potē in benigniorē partem: vt j. de pæ.l. si præses. & l.interpretatione. & hic.

In P. Fl. debuisse dici.

Desinat. Imo videtur non desinere vt j. de admi. tuto. l.3.§.1.& fi. Sed dic, quòd aut accusabatur de suspecto: & iudex prohibuit ad ministrare, & videtur remouere: quia hoc petebatur, & agebatur: aut cū contentio esset futura iter tutores plures, præses vel prætor alijs concessit administrationem, & alijs denegauit: vt ibi, vel hæc ſm illā: vt.ſ. desinat quo ad administrationem, non quo ad alia.

Qui nihil. Potest ita intelligi, vt si nō gesserint, non possint accusari: sed remoueri per officiū iudicis: vt §.eo.l. tutor. § præterea. si dolo, vel ignauia] fecerunt. 1. cessauerunt: vt hic, & Insti. eo. §. sed & antequam. & C.eo.l.2.& l.3.in fin. quæ est contra. Sed. & potest cogi gerere captis pignoribus: vt C.e.l.præles.in prin. Vel dic, q antequam gerat, ex dolo tantum siue contumacia potest accusari vt suspectus: vt in contrarijs. Et quod hic subijcit, verum ob ignauiam., mutat casum, quando administrat. & defecerunt i. administrarunt. Et secundum hoc quod dicit, si dolo, sub. vel ignauia, vel negligentia, vt §. polu it. sed secundum primum casum nō repetuntur, sed notabiliter ponit, si dolo &c. Alij dicunt ob hoc solum quod non gessit, non remouetur: sed propter fraudem sic, vt hic. Vel nō potest remoueri ex verbis. ſ.l.12.tab. vt in princ. §. sed ex mētesic: vt hic in fi. & in contrarijs. & facit j. eod. l impuberibus. §. fi.

Vspectus. Siue satisdederit tutor, siue satisdare parat⁹ sit nihilo minus suspectus p̄ postulari, & remoueri: quia hoc vt⁹ius est⁹ pupillo. Sed o dicit, q tutor tenetur contutorē suū malè gerentem suspectū postulare: & si non faciat, succedāneus est periculi: nec habet excusationē, eo q cōtutor tu⁹ malè gerens cauerit pupillo. & l.seq. reddit rationem. Viu.

Satisdederit. Aliàs satis non dedit, & est poitea: vel non offerat &c. sed malè, quia non conuenirent

Humiliores. Cęterum eos, qui sunt in aliqua dignitate positi, non opinor vinculis publicis contineri oportere.

Is tutor, qui inconsideratè, vel dolo pupillum abstinuit hæreditate: suspectus postulari potest.

Remotus propter culpam non est infamis, idem in eo, cui alius adiungitur. Bar.

Qui ob segnitiem, vel rusticitatem, inertiam, simplicitatem, vel ineptiam remotus fuit: in hac causa est, vt integra existimatione tutela, vel cura abeat: sed & si quis ob fraudem non remouerit aliquem, sed ei adiunxerit, non erit famosus: quia non est abire tutela iussus.

Remotus absq; dolo, non est infamis: & si in sententia causa non exprimatur, non intelligitur ex causa famosa damnatus, seu remotus. Bar.

IIII.

Æ enim causæ

Causa remouendi. Sic §. de his qui nota. infa.l.2.§. ignominiæ. arg. contra j. de re.milit.l milites. §. missionum in fi.illius. §.

Et verum est. Distingue tamen: obijciebatur ei culpa: & tunc obtinet quod hic dicit: an dolus: & tunc sit infamis, quasi ex ea causa remotus. quæ ī iudicio erat deducta: vt j. de excep. rei iud l. si ex testamento. si autē nulla causa expressa, tunc in dubio propter culpam videatur remotus: vt potē in benigniorē partem: vt j. de pæ.l. si præses. & l.interpretatione. & hic.

In P. Fl. debuisse dici.

Desinat. Imo videtur non desinere vt j. de admi. tuto. l.3.§.1.& fi. Sed dic, quòd aut accusabatur de suspecto: & iudex prohibuit ad ministrare, & videtur remouere: quia hoc petebatur, & agebatur: aut cū contentio esset futura iter tutores plures, præses vel prætor alijs concessit administrationem, & alijs denegauit: vt ibi, vel hæc ſm illā: vt.ſ. desinat quo ad administrationem, non quo ad alia.

Qui nihil. Potest ita intelligi, vt si nō gesserint, non possint accusari: sed remoueri per officiū iudicis: vt §.eo.l. tutor. § præterea. si dolo, vel ignauia] fecerunt. 1. cessauerunt: vt hic, & Insti. eo. §. sed & antequam. & C.eo.l.2.& l.3.in fin. quæ est contra. Sed. & potest cogi gerere captis pignoribus: vt C.e.l.præles.in prin. Vel dic, q antequam gerat, ex dolo tantum siue contumacia potest accusari vt suspectus: vt in contrarijs. Et quod hic subijcit, verum ob ignauiam., mutat casum, quando administrat. & defecerunt i. administrarunt. Et secundum hoc quod dicit, si dolo, sub. vel ignauia, vel negligentia, vt §. polu it. sed secundum primum casum nō repetuntur, sed notabiliter ponit, si dolo &c. Alij dicunt ob hoc solum quod non gessit, non remouetur: sed propter fraudem sic, vt hic. Vel nō potest remoueri ex verbis. ſ.l.12.tab. vt in princ. §. sed ex mētesic: vt hic in fi. & in contrarijs. & facit j. eod. l impuberibus. §. fi.

Vspectus. Siue satisdederit tutor, siue satisdare parat⁹ sit nihilo minus suspectus p̄ postulari, & remoueri: quia hoc vt⁹ius est⁹ pupillo. Sed o dicit, q tutor tenetur contutorē suū malè gerentem suspectū postulare: & si non faciat, succedāneus est periculi: nec habet excusationē, eo q cōtutor tu⁹ malè gerens cauerit pupillo. & l.seq. reddit rationem. Viu.

Satisdederit. Aliàs satis non dedit, & est poitea: vel non offerat &c. sed malè, quia non conuenirent

sequentia: sed & satis legi potest, illud autē verum est, quod qui nō satisdat cum debet, ob hoc ipsum potest remoueri vt suspectus: & si ob dolum, cum infamia, si inopia, non: vt not. C. de tut. & cur. qui satis non de. le. 2. & hic. Et est hoc verum de inope, si magis expedit pupillo habere cautum, vel remoueri, quàm bonos mores tutor's: aliàs non remouetur, sed curator adiungitur vt Instit. eo. §. fin. & C. eo. l. pietatis. & l. in postulā dis in. eo autem qui non debet satisdare, solū inspicit sit fidelis, an nō: vt ita vel administret adiuncto curatore, vel repellatur.

Collegam Quem potest, & debet accusare: vt ī. eod. l. 3. in prin. Sed arg. contra §. de admin. tute. l. actus.

Hæc verba ponit gl. in c. venerabili. super verbo, suspectus. post med. ibi, nec admittendus. extra, de offic. deleg.

In P. Fl. in re familiari.

Via satisdatio. Sic Instiut. eo. §. nouissimè.

Grassandi. Id est malè agendi. & facit ĵ. de appel. l. Imperatores §. fin. & §. de testa. tute. l. testamento §. 2.

Mpuberibus. Impuberes per se nō possūt tutores suos suspectos postulare, pubes autem sic, cum consilio tamen amicorum, & cōsanguineorum suorum. Secundò dicit, quod ēt per latā culpam remouetur tutor à tutela. Tertiò dicit, quod si tutor à prætore vocatus vt constituātur pupillo alimenta, non veniat: mittitur pupillus in possess. bon. eius, & potest vendere pupillus de dictis bonis curatore sibi dato ea quæ sunt futura deteriora propter moram. & ipse tutor vt suspectus remouetur ab eius pupilli tutela. Quartò dicit ꝙ si tutor datus alicui pupillo non compareat, debet citari, & si non veniat, debet remoueri vt suspectus, si prætori placet: istud tamē raro euenit, id est, euenire debet, vt l. quis non gerens remoueatur suspectus. Viu.

Non permittitur. Per se, sed alij pro eo possunt: vt C. eo. l. pietatis in fi.

Necessariorum. Amicorum, vel consanguineorum vt ī. de iureiur. l. fi. vnde Iob, Necessarij mei venerunt ad me. Azo. & facit Inst. e. §. impuberes. Et not. differre adultum curatorem habentem a pupillo: vt ī. de in lit iur. l. videamus. & sic arg. contra C. de integr. rest. mi. l. si curatorem habens.

Adultus curatorē habēs, differt a pupillo.

Ad hūc locū vide Ant. Aug. lib. 4. ca. 9.

Expedit enim pupillo rem suā saluā fore, quā tabulas rē saluā fore cautionis habere. Nec ferendus est contutor, qui ideo collegā suū suspectum non fecit, quoniam cautum erat pupillo.

VI.

Via satisdatio propositum tutoris maleuolum non mutat, sed diutius grassandi in re pupillari facultatem præstat.

Adulti possunt accusare curatorem de suspecto cū consilio consanguineorum, secus in pupillo.

VII.

Mpuberibus quidem non permittitur suspectos facere, adolescentibus planè volentibus suspectos facere curatores suos permittitur, dum modo ex consilio necessariorum id faciant.

Tutor potest remoueri propter latam culpam. B.

Si fraus non sit admissa, sed lata negligentia: quia ista prope fraudē accedit, remoueri hunc quasi suspectum oportet.

Ex sola contumacia quis suspectus efficitur, & vt suspectus remoueri potest. Bar.

Quia ista. Scilicet lata culpa: nā lata negligentia dolo comparatur: vt infra de reg. iur. l. negligentia. & ī. si men. fal. mo dix. l. 1. §. ideo. & depositi. l. quod Nerua. & de act. & oblig. l. 1. §. is quoque apud quem. ibi, magna tamen negligentia &c. fallit tamen in criminibus. vt ĵ. ad l. Cornē. de sica. l. in lege. & facit C. de o. fic. præfe. præt. l. si quos & ī. eod. l. tutor. §. fi. & l. hæ. enim. in fin.

Cōcordat cum hoc. §. gl. 2. post medi. in c. at si clerici. extra de iudicijs. Lata culpa an dolo comparetur.

Præterea acceſſerūt quædam ſpecies ex epiſtola Imperatoris noſtri, & Diui Seueri ad Atrium Colonium: nā aduerſus eos, qui ne alimenta decernantur, ſui copiā perſeuerant non facere; vt ſuis rebus careāt, præcipitur: reique ſeruandæ cauſa pupillus in poſſeſſionem mittatur eius, qui ſuſpectus ſententia ſua factus eſt: quæque mora deteriora futura ſunt, curatore dato diſtrahi iubentur.

Tutor qui etiam sui pupillo agere volenti non præstiterit, tanquam suspectus remouebitur. Bar.

Item ſi quis tutor datus non compareat, ſolet edictis euocari: nouiſſimeq; ſi copiam ſui non fecerit, vt ſuſpectus remoueri, ob hoc ipſum quòd copiam ſui nō fecerit: quod & perrarò, & diligenti habita inquiſitione faciendum eſt.

Suspectus dicitur tutor ex moribus, non ex diuitiarum defectu. Bar.

Ex hac gl. not. ſecūdum Bar. hic, qd lata culpa æquiparatur dolo: quod intelige quātū ad remouendum, non quantum ad infamandū, per eundem Bart. in l. 3. §. fi & ī. eo.

Fuga fugiētē condemnat.

VIII.

Vſpectum tutorem eſſe putamus, qui moribus talis eſt, vt ſuſpectus ſit. Enimuerò tutor

Suis rebus. Dicunt quidam pupillorum, vt ita tutoribus auferatur adminiſtratio. ſed certè imò tutoris ceſſantis, vt ſtatim incurrit eius qui &c. Sed ad quid hoc fiet? Reſp. vt cautum ſit pupillo ſi quid eius intereſt pro malè geſtis, vel neglectis, nō qd ex eis alatur, ſed de ſuo: vt infra tit. 2. le. fin. in. fin.

Sententia ſua. Per fugam enim vel per ceſſationem ſe condemnat: vt in Auth. de exhib. re. §. ſi vero colla. 5. & remouetur vt ſuſpectus: vt ī. eo. l. tutor. §. tutor. & Inſtit. eod. §. ſi quis.

Curatore dato. Ad cuius officiū pertinet talia diſtrahere: vt ī. de adm. tu. l. inter & facit C. de adm. tu. l. tutor. §. 1.

Item ſi quis. Supra citatur vt alat, hic vt adminiſtret.

Edictis. Scilicet tribus, vel vno pro omnibus: vt ī. de iudic. l. ad peremptorium, & l. ſequenti.

Ob hoc ipſum. Pro hoc regulare, quod ille qui accuſat, probat dolum vel negligētiam tutoris: vt ſupra de probationibus. l. quoties. §. qui dolo. ſed in caſibus præmittur: vt n. c. & argumentum C. de iudicijs. authentica, iubemus. Item in alijs: vt ī. eod. l. tutor. §. fin autem ipſe tutor. & §. ſi tutor inimicus & §. tutor qui. & §. tutores qui. ſed poſſet etiam iſte cogi adminiſtrare: vt C. eo. l. præſes.

Inquiſitione. Nā cauſa cognita ſit tutoris remotio iudice ſedente pro tribunali: vt ĵ. ad Turpil. l. §. ſuſpecti. Iſtē videtur contra ī. eod. l. hç. enim. in fi. ſed poſſes dicere, quod hic adminiſtrabat. vel dic vt ibi not.

Vſpectū. CASVS. Quāuis tutor ſit pauper, nō remoueretur propter hoc à tutela vt ſuſpectus, ſed ita demum ſi male gerat. Viu.

Non eſt. Sed curator adiungitur: vt Inſt. e. §. fi. & C. eo. l. pietatis. Nec ob. contra C. de tut. qui ſatis non de. l. 2. & ī. eo. l. ſuſpectus. vt ibi no. Item facit ĵ. l. prox. itē & C. de ince. nup. l. humilem. & ĵ. de appri. ſcre. l. ſi creditorem. & C. eo. l. in poſtulandis.

Huc ꝑtinet lepidiſſimum Ariſto. ꝑblema, ſe ctione 18. inſignia-qj, & imprimis ſcitu digna exempla apud Vale. Max. li. 4. c. 4.

1 tutor. CASVS. Quidā ſunt tutores quos nominat, qui ſi propter dolum accuſentur de ſuſpecto non debēt remoueri, imò curator eis debet adiungi. Viu.

Nota fidei. Nota infamiæ iuris: vel nota apud bonos: & graues: & poteſt dici hoc eſſe conſilium: ſed benè poſſet remoueri: vt tamen non inferatur cauſa doli quæ irrogat infamiam vt ī. e. l. 1. §. oſtendimus. in fin. vel dic ſecundò, quòd nullatenꝰ eſt remouendus, ſed curator adiungitur: vt hic. Vel tertio diſtinguit an propter dolum: vt tunc non remoueatur: an verò culpa ei obijciatur: & tunc ſic: quia tunc non timet infamiam: & ſic loquitur dict. §. oſtendimus. Item videtur contra C. arbi tu. l. fi. §. fin. vbi indiſtinctè remouetur: ſed ibi ſpeciale, quando ob inuentarium nō factum: hic ob aliā cauſam. Vel econtra illa determinatur ꝑ ittā, vt in alijs tutoribus intelligatur, non in iſtis. Et not.

In P. F. factum.

In P. F. aliàs, quā eundē cū notata fide & exiſtimatione remoueri.

Cōsanguinitatis rō ne aliqua fiunt, quæ aliàs non fierent.

ratione conſanguinitatis aliqua fieri quæ aliàs non fierent: ſic ĵ. eo. de recepratoribus l. iij. & ī. de pact. l. antep. & ĵ. de le. 1. l. ſi domus. §. qui confitetur. & ī. de vſufr. l. ſi extraneo. & ĵ. de mino. l. ſi in emptione. & ſupra, ſolu. mat. l. Caius, in fi. & ī. de ijs qui deiec. vel effu. l. ii vero. §. hæc autem.

Suſpecti cauſa quādoque ꝑ curatorē defenditur. Præmium & pœnam qs ex eodē facto conſequi poteſt.

DEcreto. CASVS. Remotus à tutela nō tenetur plus gerere: & non ſunt res periculo eius. Viuia.

Non timet. Quia ab eo tempore quo cœpit cauſa ſuſpecti moueri, interdicitur ei adminiſtratio: vt Inſtit. e. §. ſi quis autē. Et no. quod in duobus caſibus defendit quis ſe in cauſa ſuſpecti per procuratorem: vt ī. de pro. l. non ſolum. §. fi. quod eſt contra regulam, vt ĵ. de publ. iu. l. pen. §. ad crimen conſtat autem hoc eſſe publicum iudicium: vt ī. eod. l. 1. §. conſequens. Item no. hic ꝙ conſequitur quis ex eodem facto præmium & pœnam. ſic C. de ijs qui ſibi adſcri. in teſt. l. 1. argu. cōtra ī. de neg. geſt. l. ſiue hæreditaria. & hic nota.

Pro ſolutione vide diſtinctionē, quàm ponit Dyn. in c. quod ob gratiam. de reg iur. lib. 6.

Oſt finitā. Si inſtituta accuſatione de ſuſpecto finiatur alio modo tutela, illa accuſatio de ſuſpecto ſoluitur. Viuianus.

IX.

I tutor aliquo vinculo neceſsitudinis, vel affinitatis pupillo coniunctus ſit, vel ſi patronus pupilli liberti tutelam gerat, & quis eorū tutela remouendus videatur: optimū factum eſt, curatorem ei potius adiungi, quā eundē cū nota fidei & exiſtimationis remoueri.

Post remotionem non spectat ad tutorem periculum tutelæ. Bar.

X.

Decreto prætoris vt ſuſpectus remotus, periculum futuri temporis nō timet. Iniquum enim videtur remoueri quidem à tutela, vel cura, in futurum autem nō eſſe ſecurum.

Finita causa litis, finitur instantia. Bar.

XI.

Oſt finitam tutelam cognitio ſuſpecti tutoris, quamuis pridem cępta ſoluitur.

A fertis pupilli potest inquiri & inuestigari de fraude tutoris. Bar.

XII.

Nihil proponi, cur præſcribere cura tor poſsit in cognitione ſuſpecti, quo minus religio prætoris à pupillari ſeruo detegente fraudes inſtruatur.

Pater cogitur se obligare pro filio tutore, si est necesse. Bartolus.

Imperator Adrianus Britaſio Pollioni legato Lugdunenſi in hæc verba reſcripſit. Si Iſidorus Macer quamuis filiusfamiliàs ſit, tutor tamē idoneus eſſe videtur: pater autem eius idcirco cauere non vult, vt filiū ſuum tutelæ eximat, & in hoc artificio perſeuerauerit: exiſtimo te huic fraudi rectè occurſurum: vt & filius, & ipſe ad tutelam liberorum Clementis gerendam compellantur.

In P. F. recepta.

Adultus acculauit curatorem ſuum de ſuſpecto: benè poteſt introducere in teſtem ſeruum ſuum proprium. ¶ Imperator. Quidam qui vocabatur Clemēs, dedit tutorem filijs ſuis Iſidorum Marcum filiumfamil. Titij & ipſum Titium patrem Iſidori Marci. Titius pater cogitauit, ego non ſatiſdabo pro filio meo contutore meo rem pupilli ſaluam fore, & ſic non erit tutor: certè ita fraus nihil ei proderit imo ipſē, & filius ſuus Iſidorus erunt tutores etiam inuiti. Viuianus.

Hoc θεώρημον non habetur hoc loco in P. F. poſitū eſt autem ad verbum ī. ſub. leg. ſi qs inter tres. ĵ. tit. prox.

Præſcribere, id eſt, excipere. ſic ponitur ĵ. de adult. l. ſi maritus. §. præſcriptiones.

Poſſit. Scilicet cum effectu: quia non poteſt, vel qa non poſſit, id eſt, debeat ex neceſſitate: nam hic nō habet neceſſe facere: quia ſi opponat, parum prodeſſet: vt argumento ſupra de adminiſtratione tutorum, l. ad inſtruendam. & inf. de tutelis, & rationibus diſtrahendis. l. 1. §. de ſeruis. & C. de adminiſtratione tutorum l. lex quæ. §. j. argum. contra. C. de teſtibus. l. ſeruos. Sed hic ſpeciale fauore pupillorum. ſic ī. eo. l. tutor. §. præterea.

Imperator Adrianus. Quamuis &c. quidam habent hanc legem hic, ſed eſt in tex. inf. ut j. l. ſi quis inter tres. §. Imperator.

DE EXCVSA-tionibus, &c.

Digestorum Liber VICESIMVS septimus.

Herenni°. Herennius Modestinus misit quandam epistolā Ignatio Dextro, in qua dicit qualiter ipse Herennius fecit librum de excusationibus tutorum: & hunc librū vult ita aptare, quòd de excusationib° tutorū sit manifesta doctrina: dicit ergo prius qd ingenui non debēt dari tutores pupillis, qui sunt liberti, & si dentur, habent excusationem: si autem non excusent se cum possint: benè erunt obligati rōnibus tutelæ. Itē sponsus non potest esse curator sponsæ suæ. Viuian.

Hærennius. Sub audi ego. Et nota, q nostri Doctores, intelligūt, quòd ex legibus Latinis antiquis, Herennius fecit librum trāsferendo in Græcū: & quia benè cōpilauit, reassumptus est in Latinū: vt hic, & facit pro eis quod est infra, Græcorum voce. Sed certè benè pōt dici econtra, q ex Græco in Latinū transtulit Herennius & dices in Græco, id est, ex Græcorum voce. Acc.

Vocaui. Ego Herēnius Modestinus.

Legalia. Id est, leges ipsas. Et no. qđ innuit q primo fuerunt leges in Latino, quia dicit voce Græcorum, & dicit transferendum: sed certè aliquæ prius in Latino, & aliquæ prius in Græco. Hoc tamen est, quod à Græcis habuerunt originem: vt Insti. de iure nat. §. & nō ineleganter, sicut in quilibet arte vt in principio fui tracta tus dicit Priscianus. tamen constat hanc

In P. Fl. hic tit. sic scriptº ē, De excusa alia quæ sequūtur hic non sunt hi.

Huius rescpōsi ac reliquorū Græcè scriptorū, quę sub hoc tit. continentur, vera & germanā interpretationem ex versione An. Augustini quære sub finē huius operis.

Digestorum Liber VICESIMVS septimus.

DE EXCVSA-tionibus, tutorum, & curatorum.

Titulus.

Lib. I. Paul. lib. I. Sent. I.

Ρέννιος Μοδεστῖνος Ἰγνατίῳ Δέξτρῳ, Συγγράψας σύγγραμμα (ὡς ἐμοὶ δοκεῖ) χρησιμώτατον, ὅπερ παράτιτλον ἐπιτροπῆς καὶ κυρατορίας ὠνόμασα τοῦτο σεί πέπομφα. Πειράσομαι δὲ ὡς ἂν ἔσῃς τε περὶ τούτων διδασκαλίαν σαφῆ ἀσπαζόμενος νόμιμα τῇ τῶν ἑλλήνων φωνῇ. Εἰ καὶ οἶδα δύσφρασα εἶναι αὐτὰ νομιζόμενα πρὸς τὰς τοιαύτας μεταλολάς, προδήσω δὲ τῇ τῶν λεγομένων διηγήσει αὐτὰ τὰ, τῶν νόμων ῥήματα, εἰ πε καὶ τάτε δεδεῖσθαι, ἵνα τῷ τε τῶν λεκτέων καὶ τῶν ἀναγνωσέων χρῆσιν ἔχοντες τὸ ὁλόκληρον τῆς διομένοις καὶ τῶν ἀφέλειαν παραχώμεθα. Λεκτέον τοίνυν πρῶτον, τίνας, ἃδεῖ χειροτονῆσαι ἀπελεύθερικῆς ὀρφάνοις ἀμενεῖς ἁδώσειν οἱ ἄρχοντες ἐπιτρόπους ἢ κυράτορας, εἰ μὴ παντελῶς ἀπορία κατὰ τὸν τόπον ἀπελεύθερον ἐσιν. ἀπελεύθερικῆς, γὰρ ἀπελεύθερους μόνους δεῖν διδόωσι τῆς ἐκτὸς αὐτῆ τόπε ὄντας, θεί. Μάρκε ὀρατιων κελεύει. ἐὰν δὲ δοθῇ θειότατος Σεβῆρος τῇ φηλίκων προνούμενος, ὑπεύθυνον αὐτὸν εἶναι τῇ ἐπιτροπῇ, ἐὰν μὴ ἐμπροθέσμως δικαιολογήσηται, αὐτέγραιχεν. Οὐκ ἐξέσιν κυρατορεύειν μνησῆρα μνησῆς, ὡς ἡσυχλήτος λέγει, χειροτονηθεὶς δὲ ὁ τοιῆτος ἀπολυθύσεται.

Tutor vel curator libert° dari nisi in subsidium ingenuus prohibetur: datus autem se excusare debet, aliàs ad rationem redditionem se obligat: libertus verò non potest se à dicto onere excusare. Nicol. de Neapol.

Herennius Modestinus Iguatio Dextro. Conscribens librum (vt mihi videtur) vtilissimum, quem de excusatione tutelæ & curæ vocaui, hunc tibi misi: faciam autem, quo ad possibile erit de his doctrinā manifestam enarrans legalia Græcorum voce. & si cognouero inepta ea ad transferendum esse, apponam dicendorum narrationi etiam ipsa legum verba, si necesse erit: vt dicendorum simul & legēdorum vsum habentes integritatem indigentibus, & vtilitatem præbeamus. Dicendum igitur primum est, quos creari non oporteat. Libertinis pupillis ingenuos tutores, vel curatores Præsides non dabunt: nisi omnimodo libertinorū penuria secundum locum illum sit. Libertinis enim libertinos solos oportere dari, qui ex eodē loco sint, oratio diui Marci iubet. Si autem dabitur: Diuus Seuerus impuberum curam habēs, obligatum eum esse tutelæ, nisi iustè rationes reddiderit rescripsit. Non potest curator esse sponsæ sponsus, vt Senatus dicit: creatus autem talis absoluitur.

legum compositionem in Latino priº fuisse conscriptam: vt C. de ue. iu. enuc. l. 2. §. hoc aūt quod ab initio. in fi. 1. col. secundum Azo. & H. est ergo melior alia expositio: & dic ad transferendum, de Græco in Latinum.

Inepta. Quia sæpe nō pōt benè fieri translatio de vna lingua in aliam.

Dicendorum. Id est eorum, quę sum dicturus. H.

Verba. Latina, vt dicunt: melius dic Græca. nam & alias hoc frequētur fit, q verba Græca ponūtur in legibus Latinis: & patet §. de cōtrah empt. l. 1. §. pe. & in multis alijs locis, vt Inst. de contrah. emp. vbi habemus Græcum. Acc.

Ingenuos. Nec illos q habent ius annulorum aureorū: vt j. eod. l. cum ea oratione.

Penuria. Necessitas legem non habet. sic no. §. de off. consu. l. 1.

Dabitur. s. ingenuus libertino tutor. l. de facto, tenet de iure: vt hic, nisi se excuset: vt C. e. l. 3. & §. de tut. & cu. da. ab ijs l. pupillo. §. 1. nam multa quæ fieri non debent, facta tamen tenent: vt & j. qā app. fit. l. 1. §. biduū. & sup. de fe. l. 1. & ibi not.

Impuberum curā habens. nam multa tractauit ille de vtilitate impuberū, & de off. tut. & cur. vt j. de rebus eorum q sub tutela vel cura. sunt. l. 1. Acc.

Sponsæ. Nec vxori maritus: vt Instit. eo. §. pe. & ipso iure nulla est datio: & ipropriè ibi ponitur verbū excusationis: vt & in eo. tit. §. itē maior. & si quidem primo, erant tractata sponsalia, vel matrimoniū, verū est q dari nō potest: & si detur fortè absens ignorans,

ignorans, petet alium loco sui constitui, ut C. eo. l. am plissimi. & l. licèt & de interd. matri l. cum proponas. si autem primo sit datus, non potest postea contrahere cum illa vel sponsalia vel matrimonium: vt C. de interdi. matri. per totum & supra, de rit. nup. l. si quis tutor in prin. & §. quā uis. Procuratorē autem constat maritū posse esse suæ uxoris vel sponsæ: vt C. de procu. l. v. & l. ma ritus.

Maritus vxorisue procurator eē potest.

Huius sponsi veram & germanā interpretationē ex versione Ant. Aug. quære sub finē huius operis.

Xcusantur. Illi qui habēt lxx. annos, possunt excusari à tutelis, si eos annos excesserunt eo tempore, quo tutores creātur à iudice, vel à lege, vel dentur in testamento, debēt ex cessisse dictos annos tēpore, quo incipit tut. test. i. tēpore aditæ hæreditatis illius, q dedit tutor. si dedit eū purè: vel si dedit eum sub cōdi. debet excessisse tēpore existentis cōditionis: qualiter autem probetur dicta ætas, dicit litera planè.

Senes. n. ab oībus publicis muneribus vacare, tradit Arist. lib. 3. Poli. c. 1.

Remittit. Multitudo filiorū de qua dicitur Inst. e. ī prī. dat excusationem à tutela tutori & debēt esse filij legitimi, & naturales: & non obstat si sint emancipati, & filij qui mortui sunt, nō prosunt nisi moriātur post excusationē completā: & hoc habet locū in omni tutore: ille aūt qui est in ventre, nō pdest patri ad excusationem & ēt nepotes ex filio nati pro sunt auo ad excusationē, & si sunt plures nepotes ex uno filio nati, pro uno reputātur. Item numerus filiorū debet esse tutori, ad hoc vt excusetur tempore quo datur tutor.

Ad hoc responsū: etiam qđ de Lacedemoniorū Republi. refert Aristo. lib. 2. Pol. c. 8. & Gel. lib. 2. noc. At. c. 15.

Amplius. Hic ponitur quinta excusationis ratio: veluti si tutor electº habeat tempore electionis tres tutelas, vel tres curas, vel cōiūctim tres tutelas & curas dum tamē habeant onus in se. & intelligūtur tria onera tutelarum non pro numero pupillorū, sed patrimoniorum, de quo dicto oritur talis quæstio. Titius duas tutelas, habebat, & fuit vocatus ad tertiā, & appellauit: & pendente appellatione tertiæ, fuit ad quartam promotus, certè habet excusationem à quarta pendente tertiæ appe. & si quidem uincat tutor in appell. tertiæ, & sic etiam non subeat, nō habebit excusationē à quarta: si autem succumbat, & sic eam subeat, habet excusationem à quarta: & scias q propter patrem habentem tria onera tutelarum vel curarum, habet excusationē à quarta filiº suus: & idem est econtrario. s. si filius habeat tres tutelas vel curas ut pater excusetur à quarta, & si filius habet vnā tutelam, & pater duas, excusatur pater à quarta, & etiā filius: & hæc habēt locum, quando pater & filius morantur in vna domo: & idem est si frater meus qui moratur mecum, & cum patre meo in cuius sumus potestate, habet tria onera tutelarum. Nam ego & ipse, & pater noster possumus excusari à quarta, & hoc quādo frater meus administrabat tres tutelas, voluntate patris nostri. Viuia.

Excusantur. Et hæc est Græca.

Septuaginta. Idē in alio personali publico munere: vt C. qui ęta. l. fina. libro 10.

Quo creantur. A iudice vel à lege.

Adiit. Institutus quia tūc incipit tutela testamentaria: sic §. de tutel. l. tutores. & l. si nemo. nisi in casu, vt ibi dicitur. & glossauit hic Rogerius, & Io. scilicet necessario instituto: uel ipso hærede tutore dato.

In testamento. Caute dicit testamento, quia a iudice non potest dari sub conditione, ut nota. suprà tit. 1. l. 3. §. quæri, pōt, & ea existente incipit esse tutor: ut hic, & §. de testa. tut. l. si quis sub cōditione

Ἰδιώτικοι δὲ τέκνων διαλέγονται, ἔσιν σωαγάγειν, οὐδαμοῦ γάρ ἐσιν ῥάδιον ἀρεῖν, ὅτι περὶ ὑῶν διαλέγεται διάταξις, ἀλλὰ περὶ τέκνων ἢ δὲ πορσηγορία αὐτὴ καὶ ἐπὶ τοὺς ἐγγόνες ἐκτείνεται τὸν δὲ ἀριθμὸν τῶν τέκνων τὸν ὡρισμένον ταῖς διατάξεσιν εἶναι δεῖ ἑκάστῳ τὸ τεῦτε χειροτονεῖται οὐχὶ καὶν μετὰ τὸ χειροτονηθῆναι γεννηθῇ πρὸ τῶν τὰ δίκαια τῆς ἀφέσεως παραχέδαι γὰρ μετὰ τοῦτο δε γεννημένοι οὐ βοηβάσιν, ὡς διατάξις φήσιν Σεβῆρε τῆ Ἀντονίνε ἐκ καὶ οἱ πρεῖς ἔχοντες ἐπιτροπὰς, ἢ πρεῖς κυρατίονας ἢ ἀνταμεμιγμένας πρεῖς κυρατίονάς τε καὶ ἐπιτροπὰς, καὶ ἐκ μενούσας τετ' ἐσι μπω ἐκ Ἑάντων τῶν ἡλικίαν τῶν φηλίκων, οὗτοί φεῖναι ἐς τετάρτῳ ἐπιτροπῶν καὶ κυρατορίαν καλούμενοι ἀλλὰ μὴν, κἂν κυράτωρ τις ᾖ μὴ φηλικος ἀλλὰ μαινομένε, εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν κυρατοριῶν καὶ οὕτη ἀπολογιδήσεται ἡ κυραλορία. ὅσῳ οὖν τῷ ἔχειν διδάσκει διατάξις Σεβῆρε καὶ Ἀντωνίνε λέγει καὶ ὁ κράτιςος Οὐλπιανὸς περὶ τῶν ἐπιτροπῶν ταῦτα.

Aetas septuaginta annorū probata legitimè à tempore creationis perfectam tribuit excusationem à tutela vel cura testamentaria vel datiua. Nic. de Neap.

Vulgaris.

Xcusantur à tutela, & cura qui septuagincelsisseāt oportet septuata annos cōpleuerūt. Exginta annos tpe, illo, quo creātur, aut quo hęreditatē adiit qs, aut quo cōditio, quæ testamēto

tione,in prin.& l.tutor datus. in prin.& Inſt.de Attil.tu.§.1.

a Scriptura. Id eſt, profeſſione nataliũ, de qua habes ſ. de ſtatu hom. l. Imperator. & C. de lib. cau.l.nec omiſſam.

b Demonſtrationib. Aliàs probationib.& ita in lib. domini Azo.

c Legitimis. Teſtibus vel inſtrumentis: vt C. de fi. inſtru.l.in exercendis. & etiam mater in tali cauſa admittitur: vt ſ.de probat.l. etiã matris. & facit ad hoc l.fin.eo.tit.non tamen dicas ſecundum Azo. quod ex his natalibus fiat plena probatio: ſed duæ præſumptiones etiam probationem plenam faciũt cum alijs iudiciis: quia quæ non proſunt ſingula, multa iuuant: vt C. de prob.l.rationes. & l.inſtrumenta. & l.non epiſtolis. & l. non nudis.

d Remittit. Id eſt, relaxat.

e Legitimos. Et naturales: nam nec ſolum naturales proſunt,vt hic: nec legitimi tantum, vt adoptiui: ſe licet patri adoptiuo, licet patri naturali ſic: vt Inſt. eo. in prin. niſi forte datus ſit auo, uel proauo, vt tunc profit adoptanti. argu. Inſtit. de adop. §. ſed hodie.

f Liberos. Scilicet viuos.

g Deceſſerunt. Vel etiam capti ſunt ab hoſtibus: vt C. qui num. libe.l 2. lib.x. Item hoc eſt verũ, niſi in acie deceſſerint:ut Inſtit. eo. in prin. & inf.eo.l. Libello.

h Hoc aũt. Scilicet quod dictum eſt de mortuis.

i Alio. Datiuo uel legitimo. Ir.

k In multis. Quoties de eius commodis agitur: ut ſup. de ſtatu hom. l. qui natiuitatis ſcriptura, aut aliis demonſtrationibus legitimis.

Perfectus numerus filiorum legitimorum, & naturalium ſuperſtitum excuſationem tutelæ præſtat: & in hoc computantur nepotes qui ſuperſunt ex præmortuis filiis: pluribus tamen ex vno patre relictis, loco vnius computandis. h.d.vſque ad §. amplius. Nic. de Neapol.

Remittit à tutela vel cura & liberorum multitudo. Legitimos autem liberos eſſe oportet omnes, etſi non ſint in ptã te. Oportet autem liberos viuos eſſe, quando tutores patres dantur. Qui enim antea deceſſerunt, hs non connumerantur: neque rurſus nocent, qui poſtea moriuntur: & hoc inquit conſtitutio diui Seueri. Hoc autem videtur quidem dictum eſſe de tutore dato ſecundum teſtũ, conuenit aũt hoc & in omni alio. Qui autem in ventre eſt etſi in multis partibus iuris cõparatur iam natis: tamẽ neq; in præſenti quæſtione, neq; in reliquis ciuilibus muneribus prodeſt patri. & hoc dictũ eſt in conſtitutione diui Seueri. Non ſolum autem filii remiſſionẽ tutelæ tribuunt, & filiæ: ſed etiam nepotes ex filiis maſculis nati, maſculi & fœminę. Auxiliantur autẽ tunc,quando patre eorum mortuo, illius locũ ſupplent auo.

Quotcunque aũt nepotes fuerint ex vno filio, p vno filio numerantur, Hæc aũt ex conſtitutionibus, quæ de liberis loquũtur poſſunt colligi: nuſquam enim facile eſt inuenire, vbi de filiis loquatur conſtitutio, ſed de liberis: appellatio autem hæc & ad nepotes extenditur. Numerum autẽ liberorum determinatum conſtitutionibus eſſe oportet vnicuique tunc cũ creatur: nõ & ſi poſt creationem generẽtur antè quam iura remiſſionis præbeãtur. Nam ſi poſt creationem generantur, non auxiliantur, vt conſtitutio inquit Seueri, & Antonini.

Numerus trium tutelarum, vel curarum ſimplicium non admiſtrarum pupillorum diuerſum patrimonium habentium non commune, principaliter iſtam excuſandi facultatem præbet à quarta. Nicol. de Neapol.

Amplius autem & qui habet tres tutelas,aut tres curas, aut commiſtas tres curas, & tutelas, & adhuc manentes,hoc eſt nõdum excedentibus ætatẽ minoribus: hi excuſantur ad quartam tutelam,vel curam vocati. Sed tamen ſi & curator quis fuerit non impuberis, ſed furioſi ſeu prodigi in numerũ curarum & hæc computabitur cura: quod ſic ſe habere docet conſtitutio Seueri. & Antonini. Dicit autẽm hæc & nobilis Vlp. de tribus tutelis.

Trium pupillorum cura non fecit tria onera, ſed trium pupillorum tria patrimonia poſſidentium. Bart.

III.

l Ria onera tutelarum dant excuſationem. Tria autem onera ſic accipienda ſunt, vt non numerus pupillorum plures tutelas faciat in vtero. & ſ. de acqu. her l. cum quidam § primo.

In reliquis. Vt ſi vocetur ad honores vbi profunt filii iam nati ad implendum numerum annorũ: vt ſup. de mi.l. 2. & ſ de mune. & hon. l. ad republicam. non tamen proſunt ad recipiendam adminiſtrationem rerum ſuarum: vt C. de in integr. reſtit. min.l.2 & de adminiſtr. tuto. l. de his. & C qui, & aduerſus quos. l 1. Item proſunt ad excuſationem perſonalium munerum filii nati: ut C.de iis qui numero liber. l.3. in fin. lib. decimo. Acc.

m Illius locum. Facit C qui numero liber.lib.l 3 lib.10.

n Auo. Itti nepotes.

o Numerantur. Sic Inſtit. de hæred. ab inteſt. §. cum filius.

p Extenditur. Vt ſ. de verb ſign.l. liberorum. & l.iuſta. & l.nomen.

q Determinatum. Romæ tres, in Italia quatuor, in prouinciis quinque: vt Inſtit. eo. in prin. & C. qui numero lib. l.eos qui.

r Creatur. Scilicet tutor.

s Nam ſi. Aliàs non ſi: & tunc abundat vnum nor. ſic C.de teſt.ma.l.fi §.fin autem.

t Excuſantur. Hoc ideo, quia iſtæ permiſtæ ſunt eiſdem generis,aliàs ſecus: vt infr. eo. l. Ipadonem § qui iura: & C qui numer. tut.l. 1.§ fin. Accur.

u Dicit autem hæc. Hoc eſt inducẽs ad ſequentem legem, quæ eſt.Vlp.

x Vlpianus. Aliàs Vlpiani. ſcilicet conſtituto, ſcilicet tractans de tribus, &c.

y Ria. hæc eſt Latina.

z Onera. Id eſt,tres onerosæ

oneroſæ tutelæ: & non affectatæ: vt inſti.eo.ti.§. item tria. & ſ.eo.l.ſpadonẽ.§. fina.ſi.n.eſſent affectatæ non inferunt onus: quia portatur leuiter quod portat quiſq; libenter: vt ſ. ſi quis cau.l. 2. §. fi.& ſ. ex quib. cau. maio.le.3.& 4. & 5. & hoc eodẽ modo exponiẽ C. qui nu. tut.l. 1.vbi dicit non defunctoriè. Vel expone illud vt ibi,ſed hoc non muto.

Affectatũ leuiter portatur.

a Separatio. Sic ergo generaliter intelligas pro modo ſuo ſiue pro cumulo debiti, ſiue pro patrimonio,non pro numero perſonarum: vt ſ.de pact.leg maiorem, & l. ſi plures & C. qui bon. ced. poſſ.l. fin.& facit ad legem iſtam inf. ad Ter. leg.2.§.non ſolum.& ſ eod.l.excuſantur.§.fi.

b Diximus. Suprà eo.l. excuſantur.§.fi.& hæc & illa ſunt Herennij, & Græcè.

c Appellauerit. Lata ſententia contra eum ſuper excuſatione propoſita. alioqui contra: vt Inſti.eo.§.qui autem. & ſ quãdo app.ſit.l. 1.§.ſi quis. & ſ.eo.l. ſcire.in princ.

d Tertiæ. Quaſi dicat excuſet me propter tertiam.

e Illã.Scilicet quartã:qa ipſo iure non teneat vocatio, nec egeat excuſatione.

f Non oportere.Et ſi videtur q ipſo iure interi non teneat vocatio ad quartã: & ſic interim pendente cauſa appellationis non habet neceſſe ſe excuſare: vt Inſt.eo.§. Item maior.& ſ.eod.l.ſcire oportet.§.hæc de hir.& C.de app.l.nominationes. ſed demum lata ſnia contra eum, à qua non appellauerat: vt ar. ſ c.l. ſi is q tres. Az.

g Illi°.Si habes ſententiæ,plana eſt. ſi habes finem, finis ſed patrimoniorũ ſeparatio, & ideo qui tribus fratribus tutor datus eſt, qui indiuiſum patrimonium habent: vel quibuſdam tutor,quibuſdã curator: vnam tutelam ſuſcepiſſe creditur.

Vel ſic. Lege lib. ij. Exec. IIII.

Φάμεν τρεῖς ἔχοντας ὀπιτροπὰς, εἰς τεταρτὸν μὴ καλεῖσθ. ἐζητήθη τοίνυν ἐάν τις ἐν δύω ὢν ὀπιτρόποις εἶτα ἐὸς ὀπιτρόπω πλείω προβληθεὶς ἐκκαλέσηται καὶ ἐπιμετεώρου ὄντος τῆς δικῆς τῆς ἐπὶ τῇ ἐκκλήτῳ εἰς τὸ τέταρτον δικαιολογῆμενος μνησθήσεται καὶ τῆς τρίτης ἢ παύλα πασιν παραλείψ ἐκείνῳ. καὶ ῥίπτω ὑπὸ τῶ θειοτάτων Σεβήρου καὶ Ἀντωίνε διατεταγμένον μὴ δεῖν εἰς τέταρτον προχειρίζεσθαι τὸν ἀπὸ τῆς τρίτης ἐκκλητον πεπεμένον. ἀλλὰ μετεώρου ὄντος τῇ ὀπιτῇ τρίτῃ χειροτονίᾳ δικαιολογίας τὸ ἐκείνης τέλος θεωμένην, ὅρον ἐσομένου τῇ τεταρτῃ χειροτονία, ὅρθῳ τῷ λόγῳ. εἰ γὰρ ἐλθὼν τῇ ἀξίᾳ τέταρτος ὑποδέξεται τις ὡς τῇ δωμέᾳ τρίτῳ ὠδικημένῃ ὀπὶ τῇ τρίτῃ ἐκκλήτου ὑποράνθεσης, τέσσαρα χείας ἐγκαλαχεδήσεται παρὰ τοὺς νόμους. ἐὰν παλὴρ ἐν τρισὶν φρόνησιν ἢ ὀπιτροπῶν ἢ κηραπορίων, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὢν συνοχληθήσεται, καὶ τοῦτο οὕτως διατέτακται ὑπὸ τῶν θειοτάτων Σεβήρου καὶ Ἀντωίνε, τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐναντίων ὄντων τοῦ υἱοῦ ὀπιτροπὰς ἄνεσιν τῷ παρεδρῶ δύναι καὶ πάλιν ἀμφοτέροις ἐὰς κοινὰς. τουτέστιν μίαν τῶ ὑῷ καὶ ἄλλο τοῦ πατρὸς, ἢ δὲ τὸ ἔμπαλιν τότε δὲ ἑαυτὰ ἅτως ἔχῃ, ἐπειδὰν τὸ ἑαρὸς ἐνὶ οἴκῳ ὄχι διακεχωρισμένοις διαφέρει. χάρει δὲ καὶ Οὐλπιανὸς ὁ κράπτος ἑαυτά.

Ad tertiam tutelam vel quartã vocatus appellatione interpoſita & pendente ad aliã vocari non poteſt, ſed terminus illius appellationis expectatur & in ea ſuccumbens quartam repellit. eius autem victoria illam admittit, niſi illa de iure fuerit recuſata. Nic. de Neap.

Vulgaris.

Diximus a tres habẽtem tutelas,ad quartam non vocari. Quæſitũ eſt igitur, ſi quis duas habens tutelas, deinde ad tutelam tertiam vocatus appellauerit, b & adhuc pendente iudicio appellationis ad quartam tutelam promoueatur:vtrum à quarta ſe excuſans mentionem faciet & tertiæ, c an omnino dimittet illam? d Et à diuo Seuero & Antonino conſtitutũ inuenio, non oportere e ad quartam promoueri à tertia appellantem: ſed pendente tertiæ creationis excuſatione illius f finem expectare, terminũ futurum quartæ creationis recta ratione: ſi enim eo ordine quartam ſuſcipiat quis, eueniet vt poſt tertiam extantem g iniuſta tertię appellatione apparente, quatuor oneribus grauetur extra leges. h

Tria onera tutelarum penes eoſdem qui ſunt in eadem poteſtate,vel ipſum in poteſtate habentes exiſtentia,ab alijs tutelis excuſant, niſi ſeorſum habitent: vel eorum altera accepta fuerit abſque voluntate paterna. Nicol. de Neap.

Vulgaris.

Si pater in tribus fuerit muneribus i aut tutelarum, aut curatoriarum,filius eius non vexabitur. & ita conſtitutum eſt à diuo Seuero & Antonino. Hoc autem & eõtrario k eſt, quòd oportet filij l tutelas remiſsionem patri dare, & rurſus vtriuſq; communes,id eſt,vgam filij,& duas patris: aut econuerſo.Tunc autem hæc ita ſe habent,cum onus vni domui, m non ſeparatis n contingit.Scribit autem o & Vlpianus nobiliſsimus hæc eadem libro ſingulari de officio prætoris.

Tria,

a Diximus. Supra.

b Tres habẽtem. Quæ ſi habeat tres tutelas, & ſit quarta, & ſit tertia, & ſit quarta, & ſit tertia, & ſit quarta, & ſit tertia

Ria. Hæc est lex Vlpiani, & Latina.

Quia voluntate. Hoc dic: vt §. de tu. l. si filius. & §. de admi. tut. l. Lucius Titius. & per hoc apparet, q̃ aliũ debet esse in magistratu & fideiussoribus tutoris. vt j. eod. l. ipsum. §. si ciuitati. & §. de ri. nu le. si qs tutor. §. 1. quæ sunt contrariæ. & est rõ. quia illi non tenentur, ideo quia agnouerunt tutelam: vel quia eorum voluntate gesta sint, sed hic pater sic: vade perinde est ac si ipse pr̃ gerat. arg sup. de admi. tut. l. ita autem. §. gessisse. & sup. ne quis eum, qui in ius voc. est, vi exim. l. si quis. in princ. vnde hic fortè statim conueniri potest: sed ibi in subsidium tantum excusso eo qui gessit.

Omnibus. Tam patri, quàm filijs.

Non prodesse. Licèt pater de peculio teneatur: vt sup. de tu. l. si filius. quia etiam inuitus de eo obligatur: vt sup. de pec. l. si quis seruũ. §. etiã. & quasi filij patrimonium reputatur, non patris: vt §. de pec. l. peculium. & facit sup. l. proxi.

I duas. Hæc Græca est. Ac. Quæ est ordine. Id est. aliquo ordine, ita q̃ vna priõ, alia posteriori tẽpore: vel lege interrogatiue: & ibi incipit responsio, & si Imperator &c. & postea cum dicit, aut tertiam, subaudi verè tertia prodest ad recusationem quartę. etenim &c. Azo.

Ad aliam. Id est tertiã. Et no. de ordine seruando. sic & j. de fideic. liber. l generaliter. §. quid ergo. sed arg. contra. j. de so. l. nec enim.

Creationes. Scilicet duarũ tutelarum id est, duo decreta.

Diuersis chartis.

V.

Ria onera in domo vna esse sufficit. Proinde si pater alicuius, vel filius, vel frater, qui ẽ in eiusdem potestate, tria onera sustineat, quæ ad periculum patris sui spectent: quia voluntate eius administrant, omnibus excusatio à tutela competit. Sed si non volũtate patris administrẽt: non prodesse sæpe rescriptum est.

VI.

Ἂν δύο ὦσι πάντως ἀλλαι δύο ὁμοῦ ἐταξῶσιν, ἡ τῆ τάξει τῆ τοῦ Consulis, αὐτῷ εἶν τῶν ἀφέσεων ἧς τετάρτης. κἂν αὐτοκράτορος τῶν τεσσάρων ἐγχείρισις ἢ τῶν τριῶν ἕξειν μέντοι γνῶναι τὰ ὑπ' αὐτοκράτορας φθάσει προβληθέντα εἰς ἄλλων. Ἐὰν δὲ ἡ τάξις μὴ φάνεται ἀλλὰ εἰ μιᾷ ἡμέρᾳ αἱ δύο χειροτονίαι πρωτατῶσιν εἰ διαδόσεις χάρτας, ἐκ χειροτονίας θεὶς, ἀλλὰ ὁ χειροτονήσας ἐπιλέξηται ὁ ἴδιαν δεῖ αὐτῶν ὑπολέξασθαι γραμματικοὶ, σοφισταὶ, ῥήτορες, ἰατροὶ, ὁ ἀριθμητικὸς καλούμενοι, ὥσπερ τῶν λοιπῶν λειτουργιῶν. Οὕτω δὲ ἀπὸ ὀπηδητῆς καὶ κυρατορίας ἀνάπαυσιν ἔχειν. ἔξεστι καὶ ὁ ἀριθμὸς ῥητόρων, εἰ ἑκάστη πόλεί τῶν τὴν ἀλειτουργησίαν ἐχόντων, καὶ αἱρέσεις πρὸς προσκείμενα τῷ νόμῳ, ὅσα δηλῶσαι ἐξ ἐπιστολῆς Αντωνίνου τοῦ δ' σεβοῦς γραφείσης μοι ὑπ' καὶ νῦν τῆς Ασίας. Φανερὸν δὲ πῶ νόμῳ διαφέρουσης, ἧς ὄξιν τὸ κεφάλαιον τοῦ τὸ ὑποτεταγμένον. εἰ μὲν ἐλάττος πόλις δημόσια πρὸς ἀτελεῖς ἐχειν καὶ τρεῖς σοφιστὰς, καὶ γραμματικοὺς τοὺς ἴσους, οἱ δὲ μείζας πόλις ἕπτα τοὺς λειτουργοῦντας τέσσαρας τοὺς παιδεύοντας ἑκατέραν παιδείαν εἰ δὲ μέζισαι πόλις δὲ καὶ ἰατροὺς καὶ ῥήτορας πέντε καὶ γραμματικοὺς τοὺς ἴσους, ὑπὲρ δὲ τούτον τὸν ἀριθμὸν οὐ δεῖ μείζιν πόλιν τ' ἀτέλειαν παρέχες. εἰκὸς δὲ τῷ μετὰ μείζιν ἀριθμῷ χρήσασθαι τὰς μητροπόλεις τῶν ἐθνῶν. πρὸ δὲ δευτέρου τὰς ἐχούσας ἀγορὰς δικῶν, τῶν δὲ τριττοὺς λοιπὰς, τὸν τὸν ἀριθμὸν ὑπερβαίνειν μὴ δὲν ἔξειν ὅτε ψηφίσματι βελῆς ὅτε ἄλλῃ πῃ παφόρει, ἐλάττας δὲ ἐξέσιν. ἐπὶ δὲ τῆ τρίτῃ τῶν λειτουργικῶν λιτουργιῶν φαίνεται τὸ πιστὸ χειρόμενον. καὶ μέντοι καὶ ἄλλως τῶν ἀλειτουργησίαν ταύτῃ καθ' ὅσον τα, ἐὰν μὴ δόγματα ἐκ λῆς ἐκ καταλέγωσιν τῶν ἀριθμῶν τῶν συνεχομένων, καὶ ἀφεῖ τὸν ἄλλον ἀλλ' ῥως μὴ ἔχωσιν, καὶ ἐπιλοίσφας δὲ ἀπολυέσ ὀπηδητῶν Παῦλος χαίρειν σύτας.

Habenti duas tutelas, si duæ deferãtur diuersis temporibus, prior posteriori præfertur: si verò simul deferãtur: illa præfertur, quam deferens declarauit. Nic de Neap.

I duas habenti tutelas, aliæ duæ simul superinductæ fuerint: quæ est ordine tertia, auxilia bitur ei ad remissionem quartæ: & si Imperator fuerit, qui quartam iniunxerit, aut tertiam: & antè quàm cognoscat Imperatoris mãdata promotus erit ad aliam.

Si autem ordo non apparuerit, sed in vna die duæ creationes proponerẽtur in diuersis chartis: non qui creatus est, sed qui creauit, eligetur eum suscipere. Grammatici, sophistæ, rhetores, medici qui περιοδευταὶ, id est, circulatores vocantur, quemadmodum a reliquis muneribus, ita & a tutela, & a cura requiem habent. Est autem & numerus rhetorum in vnaquaque ciuitate, qui vacationem munerum habent, & hæreses quædam propositæ

Alias diuersis creatis, id est, diuersis creationibus eiusdem personæ. Dyn.

Eligeret. Si ordo non apparet, elegit iudex vt hic, & arg. infra de accl. si plures alias committitur forte: vt sup. de iu. & le in tribus. & C commun. de le. l. fi in princ. alias nihil valet quod fit: vt j. de hær. instit. leg. qui soluẽ 10. & sup. de vsufru. l. quotiescunque. aliquãdo committitur priuato: vt j. a l Treb. l hæredes. §. fi. quę omnia sunt arcontra. sed hoc fit fauore pupillorum, il. si duone diu stent sine tutela, nam incertus tutor non potest eis dari: vt sup. de tut. ture le. tutor incertus. Sed quid si adueritis dentur tertia, & quarta? Respond. ad superiorem recurrimus: vt arg j. de re iud. le. duo. & facit hæc lex ad id quod no. C de edic. diui Adr. toll l. fin. §. fin autem.

Sophistæ. Id est, dialectici. Accur.

Circulatores. Alias circitores: alias circuitores qui circuibant ciuitatẽ sanando ægros sicut fullones vocãtur ex eadem causa vt sup. de instit. l. quicunque. §. 1. Item illi vocantur parabolani, quia multas habent parabolas: vt C. de epis. & cle. leg. parabolani.

Muneribus. A quibus sunt immunes: vt C. de profes. & me. l. medicos. & l. fin & j. de mun. & hon. l. fi §. fi.

Et hæreses. Subaudi. Hæreses hic accipe pro sectis, quæ legibus non sunt improbatæ: quales erant Philosophorum.

In quãtum hæc glo. videt sentire dubium esse dirimendum, forte hoc est verum quando est dubiũ in iure: vt plenè p Bar. il. si duone. j. vti pos. gl. in c. licet. & ibi Feli. post Io. And. ad Paner. cclũ. pen. ver possidente. ext. de proba. glo. & Arch. in c. 2. qui & seq. xxvj. q. 2.

Περιοδευταὶ, id est, circumeunt, inquit Anto. Augustinus. libr. singul. ad Modestum.

Ciuitas Metropolitana maxima dicitur.

Rhetores. Pro eodem videtur ponere sophistam & rethorem: quia supra, in illo §. minores. dixit sophistas & grammaticos: & nunc dicit rhetores & grammaticos. Vel verius dicam sophistas appellari dialecticos. nam & sup. §. grammatici. posuit grammaticos sophistas & rhetores: quare apparet non poni pro eo. Axo.

Metropoles. Id est ciuitates quæ habent metropolitanum, i. Archiepiscopum.

Quid sit metropolis, pulchrè Budeus supr. de offi. p conf. l. ob seruare.

Forum causarum. Forum causarum, & locus iudiciorũ, idẽ est. Vel dic causarũ criminalium, iudiciorũ ciuilium, vel e contra: vt sup. de test. l. 1. in princ.

Non licet. Aliàs impossibile est, & tunc dic, id est difficile sic §. de iis qui deiec. vel effu. l. 2. Vel benè dicit impossibile: quia non debet fieri: vt j. de condi. Instit. l. filius, & de verb. sig. l. nepos.

Tale factum. id

audi. dendi sunt, q.d. & j. dam leges hæreses, id est diuidentes ciuitatem à ciuitate: vt statim dicit.

Minores. Tria genera ciuita. ponit minores, maiores, & maximas.

Septem scilicet medicos.

Vtramque doctrinam. Scilicet grammaticam & sophisticam. sq̃ quatuor in qualibet: nam in minoribus cõcessi fuerunt tres.

Maxima. Quidã dicũt maximas, Romam veterem, & nouam quod non placet: quia ibi alius est numerus: vt C. de iud. li. vr. Rom. l. 1. lib. 11. & de priuile. vrb. Confiant. l. 1. Sed vocabis hic maximas Metropolitanas & Archiepiscopales: vt infra, statim.

lege, quod manifestum est ex epistola Antonini Pii, quæ scripta quidem est communitati Asiæ, vniuerso autem orbi conueniens est: cuius capitulum hic subiectum est. Minores quidem ciuitates possunt quinque medicos immunes habere, & tres sophistas, & grammaticos totidem: maiores autem ciuitates septem qui curent: quatuor qui doceant vtramque doctrinam. maximæ autem ciuitates decem medicos, & rethores quinque, & grammaticos totidem. Supra hunc autem numerum ne maxima quidem ciuitas immunitatem præstat. Decet autem maximo quidem numero vti metropoles gentium, secundo autem quæ habent vel forum causarum, tertio autem reliquas. Excedere quidem hunc numerum non licet neque sententia senatus, neque alia qua adinuentione: minuere autem licet, quoniam pro ciuilibus muneribus appareret hoc tale factum.

& vtique non aliter de immunitate hac fruentur, nisi decreto senatus inscripti fuerint numero concesso, & circa operationem se negligenter non habeant. Et quidem philosophos liberari à tutelis Paulus scribit ita.

Verè philosophantes excusationem consequuntur à tutela & cura. secus si fictè: & idem in aliis priuilegijs, per quæ immunitas eis adiuditur: vt legatione, militia, uel alio famulatu conceditur: & ab emptione spectierum sacerdotum & gymnasii administratione, medicus verò semel approbatus poterit reprobari. Nicol de Neapol.

Philosophi, oratores grammatici, qui publicè iuuenibus prosunt, excusantur à tutelis. nam & Vlpianus li. iiij. de off. proconsi. ita scribit.

VII.

Ed & reprobari medicum posse à republica, quamuis se mẽl probatus sit, Imperator noster cum patre Lælio Basso rescripsit.

Περὶ δὲ τῶν φιλοσόφων ἡ αὐτὴ διάταξις τοῦ Πίου ἔτων λέγ. φιλοσόφων δὲ ὧν ἑτέθη ἀριθμὸς διὰ τὸ ἀπονίας εἶναι τοὺς φιλοσοφοῦντας, δῆμαι δὲ ὅπ οἱ πλούτῳ ὑπερβαλλοντες ἐθέλοντες πα ρέξειν τὰς ἀπὸ τῶν χρημάτων ὠφελείας ταῖς πατρίσιν εἰ δὲ ἀκριβολογοῦντο πρὸς τὰς ὑσίας, αὐτόθεν ἤδη φανερὸν γενήσονται μὴ φιλοσοφοῦντες, ἔστιν δὲ καὶ ἐν τοῖς τῶ Ἐπικλέους Κομμόδῳ διατάξεσιν γεγραμμένον κεφάλαιον ἐξ ἐπιστολῆς Αντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς ὑπὲρ τῶν δηλούντων καὶ φιλοσόφους ἀλειτουργησίαν ἔχειν ἀπὸ ἐπιτροπῶν ἐστιν δὲ τὰ ῥήματα ὁμοίως δὲ τούτοις ἅπασιν ὑδὲν ὁ πατὴρ μᾶ παρελθὼν δ' ὑὸς ἐπὶ τῶν ἀρχῶν διατάγματα τὰς ὑποχρέσας πυὰς καὶ ἀτελείας ἐβε βαίωσεν, γράψας φιλοσόφους, ῥήτορας, γραμματικοὺς ἰατροὺς ἀτελεῖς εἶναι γυμνασιαρχῶν, ἀγορανομιῶν, ἱεροσυνῶν, ἐπισκεψιῶν, στατωνίας, ἐλαιωνίας, καὶ μήτε κοίνῃ, μήτε πρεσβεύειν, μήτε εἰς φρατείαν καταλέγεσθαι ἄκοντας, μήτε εἰς ἄλλων αὐτοὺς ὑπηρεσίαν ἔθνικῶν ἢ ἵνα ἀλλῶν ἀναγκάζωσιν. ἐπὶ κ' ἀκείνῳ εἰσέναι χρὴ ὅπ ὁ ὃν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι διδάσκων ἢ θεραπεύων τῶν ἀλειτουργησίαν ταύτῳ ἔχῃ. ἐὰν γὰρ Κομανδῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ σοφιστεύει, ἢ θεραπεύῃ, ἢ διδάσκῃ, παρὰ κομανδῶν ἀλειτουργησίαν οὐκ ἔχῃ. καὶ τέτεῦτως νενομοθέτηται ὑπὸ τῶν θείων τάτων Σεβήρου καὶ Αντωνίνου. τοὺς μὲν τοὺ ἀγαθοὺς ἐπιτηδείους καὶ ὑπὲρ τὸν ἀριθμὸν καὶ ἀπαλλε-

est numerũ taxatũ. i. vbi multi sunt qui munera subeunt. & facit C. de dilation. l. siue pars. & Insti. de excu. tu. §. qui autem. Accur.

Negligenter. Quo casu potuerunt reprobari. vt j. l proxi. in princ.

Paulus scribit. In Latino, & sicincipit lex Latina. Accur.

Oratores. Id est, rhetores. Accur.

Excusantur. Non autem illi, qui primas literas docent. vt j. de vac. mun. l. secunda, §. qui pueros. nec poetæ: vt C. de profess. & med. l. poetæ autem.

Ed & reprobari. Vt infr. de mune. & hono. l. vt gradatim. §. reprobari. & C. de profess. & med. l. secunda. Sed contra Instit. qui ma. non pos. §. semel. Solu. illud fauore libertatis: hoc fauore sanitatis. Item non obst. infr. de re iudi. l. iudex. quia ibi desiit esse iudex. Item illud ideo est, ne illusoria fiant iudicia: ut supra de iud. l. si prætor. & infr. ne quid in loc. publ. l. fin. & infra ad Trebell. l. seruo inuito. §. cum prætor. Item argu. contra supr. qui satisda. coga. l. fi ab arbitro. & de nego. gest. l. Pomponius. vbi de hoc. Item facit C. de episco. & cleric. l. generaliter. & supra, l. proxim. in fine.

In P. F. Θεμιστίου est præcedentis capitis.

Reprobari pōt semel approbatus, ex causis postea emergentibus, vt in c. nulli. de elec. lib. 6.

a Philosophorum. Hoc est Græcum.

b Existimo. Scilicet esse aliquos, quasi dicat, licèt sint rari, sunt tamen quandoq; , vt qui dat pecuniam suã in vtilitatem patriæ & sic de ea non curanti sibi aũt curant, vt quia dicant, nolo dare substantiam meam non sunt philosophi, vt subijcit.

c Patriæ. Subaudi, sunt philosophi: si tamen philosophiæ insistant.

d Manifesti. Nam verè philosophantes pecunias contẽnunt: vt ĵ. de vac. mu.l. in honoribus. §. philosophis. & C. de mu. pa.l. professio.

e Gymnasijs Sacer doti.i. à sacerdotalib. exercitijs Gymnos enim Græce, Latinè labor, siue exercitium dicitur, secundum Py. Vel dicq no sunt præpositi gynæcijs fœminarũ laborantiũ in serico principis. hic ponit C. ad leg. Iul. repe. l. vnusquisque & C. de muri. & gynec. per totum, libro 11.

f Stantes. Id est existentes. & iunge precedentibus q subii cit, & neq; &c. & dic & neq; cogi eos ad famulatum emptionis frumenti, vini, & olei. & proiius ẽ positionis. l. vt ꝓpositus ad facienda ea. Sed contra C. de quib. mu. l. vel p. ne l. fe ex. l. 1. & 2. Sol. nulla dignitas vel priuilegium excusat, quin teneatur quis emere frumentum & similia tempore necessitatis, vt reddatur vbertas: vt C. vt ne licit. in empt. spe. l. 1. li. x. sed a cunra. indicendi emptionẽ de re quis excusãtur: vt hic, infra de mu. & hon. l. 3. §. cura.

g Iudicare. Huic est contra §. de arbi l. 3. §. tãetsi. Sol. hic loquit de iudiciu militia numerari nolentes, neq; ad alium latum eos cogi.

Docens Grammaticam, vel curans in propria patria, habet excusationem in illa, secus si docet in patria aliena: nisi sint valde disciplinati, quia tunc vbique docentes etiam extra numerum, excusationem consequuntur. Idem in philosophantibus in ciuitate Romana, & legum doctoribus, siue cum salario, vel sine salario docerent. Nic. de Neap.

Amplius & illud scire oportet, & eum, qui in patria propria docet, aut medicatur, immunitatem hanc habere. Si enim existens Cumanus in Cęsarea doceat, aut medicetur: apud Cumanos immunitatem non habet. & hoc ita promulgatum est à diuo Seuero & Antonino. Valde tamen disciplinis instructos, & si supra numerum, & in aliena patria moram faciant, esse ĩmunes Paulus scribit, dicẽs diuũ Piũ Antoninũ ita iussisse. Romæ philosophantẽ cũ salario vel sine salario remissionẽ habere promulgatũ est à diuo Seuero, & Antonino, ita ac si in propria patria doceret. Quibus ꝓmulgationibus potest quis illam rationem adducere: quoniam in regia vrbe, quæ & habetur, & est cõis patria, decẽ. er utiq; vtilẽ, seipsũ præbens, non minus quã in propria patria immunitate fruetur. Legũ verò doctores ĩ aliquo ꝑsidatu docentes remissionẽ non habebunt. Romæ autem docentes, & à tutela & cura remittuntur.

h Tenetur quis emere ergo & vendere quia sunt correlatiua. si eũ lit ẽptor, necessario erit vẽditor. Pa. de Ca. fa. citimagnũ tractatũ in cõsi. 19 per totũ.

i Alias, immunes esse non solum à præfecturis gymnasiorũ & sacerdotii solere, sed & frumẽti, vini, & olei emptionis, & præpositionis, & neque iudicare, neque legatos esse, neque in militia numerari tutos, neq; ad aliqđ munus gẽrale. siue familiarũ, cos cogi.

k Ciuilibus. Ciuile. i. de iure ciuili: vt §. de tute. l. 1. r. secundum hoc dicitur munus ciuile: quia munerum ciuilium triplex est diuisio: vt ĵ. de muner. & l. uno. l. fi. in prin.

l Nec prouinciale. Id est, non est tale, qualia sunt alia munera, quæ sunt in prouincijs, quæ sunt publica authoritate & vtilitate.

m Ciuitatum. Ad hoc ĵ. eo. l. non tantum §. fanè. & l. administrantes. & Instit. eo. §. & qui in potestate. in municipio secus: vt ĵ. eo. l. propter.

n Capitalis. Hoc expone duobus modis, vt Inst. eo. §. inimicitiæ.

o Creato. Aliàs creatio.

p Facta. Id est, nata scilicet inimicitia aduersus, &c. à quacunque parte, ꝓuenit culpa. sed hic videtur, quod prouenit a parte tutoris.

q Nisi secundũ testamentũ. Quo casu ante facta vẽ modo remitti per testamẽtum: & sic apparet, quod pater pupilli fuerit offensus.

r No. ex hac gl. qđ ad offensum nõ ad offendentem pertinet facere pacem. & sic adde, quod tacita seu ficta offensa per pacẽ facilius abolet ur quã vera & expressa, vt §. ad Syl. l. diuus. secundũ. Bal.

s Datus tutor. Quia hoc dixit, do quia inimicus est, vel ex aliis coniecturis apparet, quod non mutauit animum aduersus eũ qui sibi sumit indictum modo dando ei fauores. & facit ĵ. de ad men. leg. l. fi ij. & §. de arbitr. l. iii. & C si propter inimici. creatio facta sit. l. 1. lib. 10.

t Nisi postquam. Aliàs postquàm: & est bona, & est exceptio exceptionis: quali dicat inimicitia dat excusationem, nisi in testamentario: & tunc non nisi post testamẽtum est facta: quo casu non potest dici remissa per testamentum, cũ nec tunc erat nata: sed post testamentum orta, si diu steterit, & potuerit testamentum mutare, & non mutauit. satis videtur remisisse: vt ar. §. de admin. tut. l. ties tutores & de confir. tut. l. in confirmãdo. & l. vtilitatẽ. ii. j habẽt priusquã, & tunc oportet quod excipiat à primo dicto. §. inimicitia dat excusationem, nisi prius &c sed certe tunc videtur ea dẽ superior exceptio: nam & hic & ibi fuit ante testa

Infortiatum. M mentum

ciuilibus, & filij & vxores eorũ: vt C. de profes. & medi. leg. medicos. Sed q quid de patrimonialibus: Respõdic, vt in d. leg. medicos.

Thlætæ. Illi Athletæ, qui sunt coronati propter certamina quæ vicerunt, habent excusationẽ à tutelis. Itẽ ꝑsides donec sunt in præsidatu. Secundo dicit, quòd tutela non est munus publicum vtilitate, quamuis sit authoritate. Tertio dicit quod magistratus ciuitatum habent excusationem. Quarto dicit, quod inimicus meus datus tutor filijs meis à iudice, habet excusationem. sed si post inimicitiam ego-met dedi eum tutorem filiis meis in testamẽto nũ excusatur: videor enim hoc ipso remittere offensam quod eum tutorẽ do. sed si postquam eum tutorẽ dedi in testamento nata est inimicitia inter me & eum, sine dubio excusatur. Quinto dicit, quod ille, qui mouet quæstionem pupillo de statu excusatur ab eius tutela. Sexto dicit, quod nimis pauperes & rustici nimis simplices excusantur, non autem illiterati, si negotia sciunt facere: vtiu.

u Athletæ. Latina. est hæc lex. Et erant athletæ, qui sine mercede virtutis gratia certabant, & certaminibus sacris deteruiebant: vt §. de ris qui no. infa. leg. athletas. non dicas de illis, qui hodie certant: quia sunt infames: vt §. de ris qui no. infa. leg. 2. in fine, vnde non debent habere præmium, vnde pænam merentur: vt §. de neg. ges. l. siue hæreditaria.

v De athletis multa. Bud. §. de his, q no. inf. l. athletas. de certaminibus sacris Ale. l. vnica. de athletis li. C. x Hieronicas autẽ hic Vlp. intelligit.

x Coronati. Scilicet teritur C. de athletis, l. 1 lib. 10.

y Gentium. Nam cessante causa, cessat effectus. ut C. de episc. & cle l. generaliter. & §. de pa. l. quod dictum. & Instit. eodem. § item diuus Marcus: & §. item qui reipublicæ. & §. inimicitiæ.

z Munus. Vtilitate, sed authoritate sic: ut Instit. eo. in prin. quæ est contra. Sed vtilitate secundario est publicũ: quia expedit reipublicæ &c. vt Inst. de iis qui sunt sui vel alie. iur. in §. pen. sic & §. de eden. l. argen §. 1.

a Nec quod. Nõ enim habet tutor necesse de suo facere sũptus tutelæ. vt §. de admi. tut. l. à tutoribus. §. fi.

b Ad impensam. Non patrimoniale, sed personalem.

c Qualiter Roma communis sit patria. pulchrè Alc. lib. disp. cap. 21.

d In P. Fl. Θεμάδιον est capitis præcedentis.

e Sed ciuile. i. de iure ciuili: vt §. de tute. l. 1. r. secundum hoc dicitur munus ciuile: quia munerum ciuilium triplex est diuisio: vt ĵ. de muner. & l. uno. l. fi. in prin.

f Nec prouinciale. Id est, non est tale, qualia sunt alia munera, quæ sunt in prouincijs, quæ sunt publica authoritate & vtilitate.

g Ciuitatum. Ad hoc ĵ. eo. l. non tantum §. fanè. & l. administrantes. & Instit. eo. §. & qui in potestate. in municipio secus: vt ĵ. eo. l. propter.

h Capitalis. Hoc expone duobus modis, vt Inst. eo. §. inimicitiæ.

i Creato. Aliàs creatio.

k Facta. Id est, nata scilicet inimicitia aduersus, &c. à quacunque parte, ꝓuenit culpa. sed hic videtur, quod prouenit a parte tutoris.

l Nisi secundũ testamentũ. Quo casu ante facta vẽ modo remitti per testamẽtum: & sic apparet, quod pater pupilli fuerit offensus.

m No. ex hac gl. qđ ad offensum nõ ad offendentem pertinet facere pacem. & sic adde, quod tacita seu ficta offensa per pacẽ facilius abolet ur quã vera & expressa, vt §. ad Syl. l. diuus. secundũ. Bal.

n Datus tutor. Quia hoc dixit, do quia inimicus est, vel ex aliis coniecturis apparet, quod non mutauit animum aduersus eũ qui sibi sumit indictum modo dando ei fauores. & facit ĵ. de ad men. leg. l. fi ij. & §. de arbitr. l. iii. & C si propter inimici. creatio facta sit. l. 1. lib. 10.

o Nisi postquam. Aliàs postquàm: & est bona, & est exceptio exceptionis: quali dicat inimicitia dat excusationem, nisi in testamentario: & tunc non nisi post testamẽtum est facta: quo casu non potest dici remissa per testamentum, cũ nec tunc erat nata: sed post testamentum orta, si diu steterit, & potuerit testamentum mutare, & non mutauit. satis videtur remisisse: vt §. de admin. tut. l. ties tutores & de confir. tut. l. in confirmãdo. & l. vtilitatẽ. ii. j habẽt priusquã, & tunc oportet quod excipiat à primo dicto. §. inimicitia dat excusationem, nisi prius &c sed certe tunc videtur ea dẽ superior exceptio: nam & hic & ibi fuit ante testa

N. P.

VIII.

Thletæ habent à tutela excusationem: sed q sacris certaminibus coronati sũt. Ἔσυνος ἱεροσιῶν οἷον Ἀσσαρχία, Εὐθυωφρχία Κατασταδοκαρχία. πρὸ ἐξέτει ἀλειθερωσίων ἀπὸ ὁπτρο-πῶν. πυτέσιν ἕως ἂν ἄρξῃ.

Gentium præsidatus, puta Asiæ, Bithyniæ, Cappadociæ tribuit immunitatem à tutela: hoc est quoad in præsidatu sunt. Tutela non est reipublicæ munus, nec quod ad impensam pertinet, sed ciuile: nec prouinciale videtur tutelam administrare.

Ἀφεσθαι ὁπτρο-πῶν καὶ κατρίας στρατηγοὶ ἐν πολέων. διδόασιν ἀφεσιν ὁπτρο-πῶν καὶ κεφαλικὴ ἐρθρατὴ χρόπονηθέντι, νομίσῃ πρὸς τὸν πάτερα ἐν ὀργάνων ἐκ τὸς εἰ μὴ κατὰ διαδήκας φανέν δόξαις ὁπτρο-πὸς, πλὴν εἰ μὴ κ τὸ χαφῆναι ὑπὸ διαθήκων κεφαλικὸς

Remittũtur a tutela & cura magistratus ciuitatũ.

Capitales inimicitiæ liberant à tutela, si ante testamentum, quo tutor datus fit, orta fiat, aut post longè durauerint.

Dat remissionem tutelæ & capitalis inimicitia à creato facta aduersus patrem pupillorum: nisi secundum testamentum apparuerit datus tutor, nisi postquam scriptum est testamentum, capitale certamen eis inuicem constitit: uel nisi antiquior quidem est testamento inimicitia: propter hoc autem uideatur esse data.

mētium inimicitia: & oportet tunc dicere quod nisi ponitur hic expositiuè q. d. nisi secundum testamentum &c. id est, prius quam scriptum sit, &c. sicut aliàs ponitur hæc dictio nisi supra de procurat. l. nisi, & ideo prima melior.

Debito. Si malè gessit, vel saltem reddere rationem, vel accipere mutuo pro pupillo: vel conuenietur à creditoribus pupilli.

De statu mouet. vel de omnibus bonis, vel plurima parte, vt ff. eo. l. propter. & Inst. eo. §. itē propter litem. Itē idem est, si à patre pupilli huic fuit quæstio status mota. vt Inst. eo. §. Item is qui.

Calumnia. Vt ita euitet tutelā & arg. ff. si qs cau. l. 2. §. fin.

De rusticis. Latina est. & aliàs lex, aliàs. §.

Mediocritas id est paupertas & facit ff. l. prox. & dic vt ibi.

Rusticitas. Id est, simplicitas nota. sic C de testa. l. fi.

Interdum. Nam distinguitur in paupertate, vt ff. l. proxi. Itē & in rustico, nā quidā sunt fagaces.

Rustici q dam sunt fagaces.

Si modo. Alioquin recipienda est excusatio. vt Insti. eod. §. similiter contra. & facit C. de postulan. l. 2. & de iud. l. certi iuris. arg. contra ff. de re iud. l. Pōponius si vni &c.

Dic q ibi iudex erat literatus: licet in casu illo iā cœpta qōne dubitaret de facto, & de iure q resultaret ex illo: fec' si esset oīno illiteratus. & ita loquitur d. l. certi iuris. hic ātloquitur in tutore, in quo non exigitur quod sit literatus: sed tantùm exigitur experientia factorum sic dicimus in potestate, vel rectore vt not. in d. l. certi. & si illam non

tus tutor, vt supponatur debito, & negotijs. & hoc ex epistola Imperatoris Seueri ostenditur. Amplius autem absoluitur à tutela, cum quæstionem quis pupillo de statu mouet. si videatur hoc non calumnia facere, sed bona fide, & hoc diui Marcus & Verus promulgauerunt.

Simplices, & illiteratę personæ non excusantur à tutela, si modò non fuerint aliàs expertes.

De rusticis aūt, & humilibus, & illiteratis scribit Paulus ita, Mediocritas, & rusticitas interdum excusationem præbent, secundum epistolas diuorum Adriani & Antonini. Eius qui se negat literas scire, excusatio accipi non debet, si modò expers non sit negocio rum.

Qui minus possidet pupillo excusatur à tutela, vel qui ob paupertatem non poterit pupilli res administrare.

IX.

Aupertas sanè dat excusationem, si quis imparem se oneri iniūcto possit probare: idque diuorum fratrum rescripto continetur.

X.

Ἰ παλαισταὶ τῶν οὐ ὀφείλουσιν πληρῶσαι τὸν τῆς στρατείας χρόνον, ἀφεσιν ἔχουσιν ὀφείλοντων πρὸς πάντας τοὺς ἰδιώτας πρὸς δὲ τοὺς παῖδας τοῦ τῆς αὐτῆς τάξεως κεκοινωνηκότων ἢ φάντων παλαισταὶ τῶν οὐτος μὲν οὐδὲν αὐτοῦ ὀφείλει στρατεύσας ἀφεσιν ἔχουσιν, μετὰ δὲ οὐδὲν αὐτὸς οὐκέτι. τὸ γὰρ ἰσόμοιρον τῆς στρατείας ἰσχυρότερον νομίζω

habet, bene excusaretur fm Bar. hic.

Negotiorum, Id est extra negotia. i. non sit expers exercitationis. Accur.

Aupertas. Latina est, aliàs §. aliàs lex est.

Imparem. i. inconuenientem propter paupertatem: & est planum si ita pauper est, vt oporteat eum laborare ut in de alatur, aliàs dicitur pauper qui non habet 50. aureos in bonis: ut ff. de accusa. l. nonnulli. Azo. vel dic. quia tantum non habet quantum pupillus cui datur tutor: sed hic talis cum aliis tutoribus bene potest administrare, solus non: vt C. de peric. tu. l. 1. sic & in Authent. vt dif. iudi. §. 1. col. 9. ubi ordinarius suspectus non solus, sed cum episcopo cognoscit. Item propter paupertatem remouetur quādoque quis vt suspectus: quandoque non, vt infra tit. 1. l. suspectus. & l. sūspectum.

Cōcord. gl. in cap. quo iure, & ibi Archi. 80. distin. & in c. Odoardus. extra de sol.

In hūc locum vide Alexā. ab Alexā. lib. 6. cap.

ὑπὲρ παλαισταπωτῶν προνοίας, ἐὰν μὴ ἄρα ἄλλα ἔχωσιν δίκαια πρὸς παραίτησιν ὀφείλοντος, οἳ ἀριθμὸν ἔτων ὑπὲρ πεντήκοντα καὶ ἴδιας ἰδιώτας πρὸς ἅπαντα τὰ συμφερόντως ἐώθεσαν ἑαυτὰ δὲ δεῖ ἡμᾶς καὶ δεῖ ἐγγίονων ὑπὲρ παλαισταπωτῶν. ἐγγόνοι δὲ τοῦ παλαισταπωτῶν αὐτῇ χώρᾳ τῶν ἰδιωτῶν εἶναι παρεδόθησονται. οἱ μέντοι ἀπὸ στρατεύσαντες, ὁμοίως τοῖς μηδὲ στρατεύσασιν νομίζονται. καὶ διὰ τοῦτο οὔτε αὐτοὶ ἔχουσιν προνοίαν, οὔτε τοῖς τούτων παισὶν παλαισταπῶται ἐπίτροποι δοθέντες κατάσχεθήσονται ἐξὸν πλησίον πρὸς τὴν στρατείας χρόνον, καὶ ὁμοίως χουσιν ἀφεσιν ὀφείλοντων χρὴ τὰ αὐτὰ τοῖς πληρώσασιν, ὁ δὲ εἰκοσὸν ἔτος τῆς στρατείας, ἐν ᾧ ἐξῆν ἀφεθεὶς ἤκ ἔχει διλωκοῦ ἐπὶ τὰς ὀφειλούσας ἀλειτουργησίαν, ἀλλὰ πρὸς χρόνον. ὥσπερ καὶ τῶν λοιπῶν πολιτικῶν λειτουργιῶν ἄφεσιν ἔχει ὁ μὲν γὰρ ἐντὸς πεντετὴς τῆς στρατείας ἀπολυθεὶς, σύνεσιαν ἑαυτοῦ ἐκδικήσει ἀλιτουργησίαν. ὁ δὲ μετὰ πέντε, ἐπὶς ἑαυτοῦ ἔχει ἀλιτουργησίαν ὁ δὲ μετὰ ὄκτω, διετίας ὁ δὲ μετὰ δώδεκα, τριετίας, ἢ δὲ μετὰ δεκαέξ ἓξ πενταετίας. ὁ δὲ μετὰ εἴκοσι, ὡς πρεῖ πομεν. διλωκῶς ἀπολυθήσεται ὁ δὲ ἐν τοῖς νυκτοφύλαξιν τοῖς ἐν Ῥώμῃ στρατεύσαμενος ἑαυτὴ μόνῃ ἔχει ἄφεσιν. ἔτι δηλαδὴ ἐὰν ἐν τίμως ἀπολυθῶσιν, ὥσπερ πρεῖ πται, διὰ νόσον καλυμένην καυσαρίαν ἄφεσιν λαμβάνουσιν. ἔστιν δὲ καὶ αὐτὴ ἐνπμος ὁ γὰρ ἀπὸ τυχῶν ἀφεσέως ἤκ ἔχει ἀνάπαυσιν. συμβεβηκὸς δὲ εἶναι πιστεύεται ἐμόνον ὁ λεγιωνάριος, ἀλλὰ καὶ πᾶς παντὸς πρόσωπα στρατευσάμενος, ὅπως δὲ καὶ αὐτοῦ ἀπολυθέντος. καὶ γὰρ λεγιωνάριος τῇ ἐντοῖς νυκτοφύλαξιν στρατευμένῃ παιδὸς ἐπίτροποι γίνεται ἤδη δὲ καὶ στρατώτῃ ἀρχιλίκος κρατῶν δοθήσεται ὁ παλαισταὶ τιώτης δηλαδὴ, ἐὰν ὁ πατὴρ αὐτῇ ἀποδανῇ. ἐὰν δὲ ἅπαξ ἀπολυθῶσιν, ὁμοίως καὶ τούτοις πᾶσιν διατάξεις μαρτυροῦσιν. γράφει δὲ καὶ Οὐλπιανὸς οὕτως.

Veterani milites, & qui tempus compleuerint militiæ, quanquam non militent, liberantur à tutela.

Sed

§ Ed & milites. Milites qui compleuerunt honestè tempus militiæ, excusantur à tutela priuatorum, non autem à tutela filiorum commilitonum suorum vel aliorum militum: nisi intra annum tantum computādum à tempore quo fuerunt de militia missi: nisi habeant communem excusationem: quia tunc etiā perpetuò excusantur. qđ dixi de filijs commilitonum, non habet locum de nepotibus. & bene dixi in princi. honestè compleuerunt: quia si ignominiosè missi sunt de militia, non habent excusationem etiam de tutelis priuatorū. Quid si milites quondā dētur tutores priuatis, & se nō excusent? certē bene obligantur. Quamuis autem dixerim, quod illi qui honestè compleuerunt tēpus militiæ, excusātur à tutelis priuatorum sunt tamen qui non cōpleuerūt tempus, & tamen excusantur: & de his ponit planè litera vſq; ad §. scribit autem, vbi quidem dicit, quamuis dixerim, quòd ignominia missi bene excusantur à tutelis vrbicis. Itē quāuis dixerim, quod missus de militia ante xx. ann. non habet perpetuam excusationē, sed tēporalē: tū qnq; habet perpetuam, veluti qñ militauit in cohortibus vrbanis. Item quod dixi in princ. l. quod ille qui desijt esse miles, non habet excusationem à tutelis filiorū aliorū militū, qui secum militauerunt post annum. nunquid vnam tute lā talē necesse habeat suscipere, & nō plures simul cū ea: & an ea finita nullā postea suscipiat, an & aliā, sed demum prima finita? dicit q vnam tenetur suscipere, & ea finita, nullam aliā: sed in tutelis etiam priuatis, quæ finitæ sunt, non est ita. nā finitæ non cōputā tur inter tres tutelas quæ solent excusationē p̄stare. Sed quid si olim miles fuit tūc datus filio commilitonis tutor, non autē gessit, nunquid habebit excusatiōnē ab alijs tutelis? certē non, q̄uis si administrasset, haberet excusationē, vt dictū est: & quod dixi in tutelis, habet locū in curis: & non est vis qualiter filii cōmilitonis tutore indigeant: an quia emancipati sint à patre, an verò quia pater eorum decesserit. & hoc vſque ad §. primipilarij. ¶ In fine talis ponitur casus. Primipilarius non habet excusationem à tutelis filiorum alterius primipilarij. sed à cæteris sic. & illi dicuntur primipilarij. qui primum pilum exercent, si autem non exercuerunt, non habentur pro pimipilariis, scilicet vt filijs suis teneantur esse tutores alij primipilarij. Viu.

Sed & milites. Græca est.

Honestè. Est enim honesta, &c. vt supra de ijs qui notan. infam. l. 2. §. ignominię. & infra de re mil. l. milites. §. missionem.

Tutelarum. Etiā postq̄ desierint, vt C. de excus. tu. l. 1. & 2. & argu. ff. de decu. l. fin. & de quæstioni. l. vnius. §. ſeruus. Sed argu. contra. in eod. tit. l. 1. §. item in vno.

Ordini. Vt filio commilitonum.

Fuerunt. Veteranorum.

Intra annū. Hoc spatiū habēt ad nouas tutelas vocati: aliàs statim reassumūt veterem: vt Instit. eodem. §. itē qui reipublicæ.

Fortior. Ex vna parte damnum est, ex alia parte labor vitatur.

Numerum anno rum. Vt ff. eo. l. excusantur. in prin.

Tale. Puta liberorum numerus: vt infra ead. l. 1. §. 1. & aliæ causæ, quæ ibi sequuntur. Acc.

Hæc autem. Scilicet locum habent quòd nō excusetur.

Credunē. Appellatiōe ergo filij nepotes non continentur: vt Instit. qui da. tut. pof. §. fi. & fac ff. eod. l. nō tm. §. Iliēibus. & §. fi. & l. administrantes. §. fi. & l. spadonem. §. fin autem liber. & ff. eod. l. penultima & de re milit. l. 3. & ff. de tutel. l. etiam.

Existimantur. Nisi in casu: vt infra. §. sed & ignominia.

Neque filii eorum. Innuit filium militis non ignominia missi posse excusari propter patrē, pro quo est ff. eo. l. tria. 2. sed fallum est: vt ff de vaca. mu. l. in honoribus. §. vacationum.

Qui olim. Subaudi illi qui olim, &c.

Obligantur. Habebant tamen excusationem, cū veterani essent sic ff. eod. l. 1. §. si autem dabitur.

Sed non eādem. Id est, non secundum illud quod habent qui impleuerūt, aliàs sed eandem. i. eadem habent priuilegia, quæ habent qui impleuerunt, vel eandem immunitatem, vel eandem remissionem: non tamē ita perpetuam quandoq; vt subiicit. & facit C. de iis qui non imple. stip. fac. fol. 1. 2. & 3. lib. 10.

Tempus militiæ. Certum in quo erat assumptus, q̄ erat vel maius, vel minus xx. annis.

Continuam. Id est, perpetuam, quæ cum semper cō mitetur.

Habet. Scilicet ad tempus.

missi sunt similes ijs, qui nunq̄ militauerūt: existimātur: & propter hoc neq; ipsi habent priuilegium, neq; filij eorū.

Qui iam non militant, sed militauerunt: nisi sint veterani: non excusantur. Bartolus.

Qui olim fuerunt milites, tutores dati obligabuntur.

Qui non cōpleuerit militię tēporis, habet per quartā ptē cōpleti temporis excusationē.

Quandoq; aūt non cōplent quidem militiæ tēpus & tñ habent remissionem tutelarū: sed non eandem cum ijs, qui compleuerunt: qui enim vigesimum annum militiæ excesit, similis esse creditur ei qui compleuit tempus militiæ: qui autem intra hos annos missus est, non habet continuam tutelarum immunitatem, sed ad tempus, quemadmodum & reliquorum ciuilium munerum remissionem habet. Qui enim intra quinque annos militia solutus est,

Valerius.

§ Ed & milites, qui honestè compleuerunt militiæ tempus, remissionem habēt tutelarum aduersus omnes hodie priuatos. Aduersus autem filios eorum, qui eidem ordini cōmuni cauerunt, & eorum qui olim milites fuerunt, intra annum quidē missionis remissionē habēt: post annum autem non habent. Coæqualitas. n honoris militiæ fortior vi detur omni militū priuilegio, nisi fortasis alias habuerint iustas tutelæ excusationes: vt puta numerum annorum, vel ali quid tale, quale priuatos aduersus omnes excusare consueuit. Hæc autē de filijs, non de nepotibus eorum, qui olim milites fuerūt. Nepotes enim eorum, qui olim milites fuerunt, in eodem loco cum reliquis priuatis esse creduntur.

Qui turpiter militauerit, non habet ipse, nec filij eius excusationem tutelę.

Qui verò ignominiosè

In hūc locum vide Anto. Aug. emēdat. lib. 1. ca. 11. qui θεμάτιον sequēs cū fine hui' putat connectendū hoc mō, neq; si filijs veterani tutores dent, obligabūtur. Porrò pro eo qđ est, veterani, interpres, hic vertit qui olim fuerūt milites.

Solue vt ibi no. fm Barto hic. in P. Fl. et hi qui expleuerunt.

Tu dic hoc cē verū in priuilegiis l. prohibēte: vt no. in l. iubemus. §. fi. & ibi Bal. C. ad Trebel. & gl. in Cle. 1. & ibi Ancha. de Baptif.

¶ Nullam. Ea ratione quod fuerit miles, sed qa reipublicæ causa abfuit habet annū, qui dat alijs reuertentibus secundū Py. sed R. nec annum dat, vel eius aliquam partem, sed Azo dicit quod habet annū & tres menses, id est, quartam partem v. annorum sicut pro portione vides. in sequēt bus, p quilibet habet quartam huius tēporis quo fuit in militia: illud tū vī econtra. quod qui fuit per xx. annos in militia, non habet quartā partē, sed perpetuā habet remissionem.

Post sexdecim. Aliàs xv.

Qui autem inter nocturnos. Quibus præest præfectus vigilum. vt §. de offic. præf. vigil. l. 1. 2. & 3.

Ita autem. Scilicet qui militant inter nocturnos custodes, anni habent remissionem, &c.

Honestè. Quit cōpleuerunt tēpus, in quo fuerunt assumpti sicut dictū est de militibus absentibus §. prox. §. quā doq;. Vel ēt nō compleuerunt, propter ægritudinem &c. licēt huic §. sit cōtra. j. §. planè. Vbi perpetuā dat excusationē. Sola. vt ibi.

Honesta. Scilicet licentiatio: vt C. de re mil. l. causaria.

Facit ista gl. pro scholasticis non residēb°, q recedunt, ab vniuersitate ante tps studij cōpletum. in l. il licitas. §. il licita. §. de offic. p̄sid. & nor. sin gulariter Bal. in l. q sub prætextu. C. de sa. tan. ec. vbi asserit eos non gaudere, priuileg.

Non habet. Sed tamen vbiq; potest manere, nisi in his locis à quib° specialiter arcet: vt C. de re. mil. l. 3. lib. 12. Itē nec in vrbe, nec in sacro comitatu: vt j. de re milit. l. milites. §. missionum. & j. proxim. §. nec alibi: vbi Imperator sit: vt habes §. de ijs qui not in fa. l. 2. §. ignominiæ. Accur.

Greditur. Vt habeat remissionem. Et not. quod hic est principium respō. qui qualitercunque &c. vel melius ibi, sed & omnis.

Militauit. Puta in alia ala, vel alio numero militū, non legione.

Filiorum. Eius, scilicet qui simpliciter militauit & honestè fuit & ipse absolutus. Accur.

Etenim. A simili, & dic legionarius sit tutor filiorū eius &c. vel lege rectè, & in fi. dic tutor. f. filiorū alterius militis nocturni vel veterani. Accur.

Impubes, miles esse potest.

Impuberi. No. impuberem posse esse militē sic C. de test. mil. l. fin.

Curator. Ad litem vel curator. i. tutor. vel dic impuberi. i. adulto vt j. de acq. hær. l. impuberibus.

ADD. 110 No glo. secundum Bal. hic quæ vult, quòd impuberi non possit dari curator gñalis: sed tm ad litem vel ad speciem certam. vide q no. in l. ventri. §. de tut & cur dat ab his. & j. e. l. amicissimos §. fin.

Qui. Subaudi ille qui &c.

Hinus. Scilicet impuberis. Acc.

nullam sibi vendicabit immunitatē. Qui autem post quinq; annos, vnius anni habet immunitatē: qui autem post octo, biēnij: qui autē post duodecim, triennij: qui autem post sexdecim, quadriēnij: qui autē post viginti, sicut supra diximus, continuè absoluetur.

Supra dictum est de ijs, qui militant extra ciuitatem Romanam: hic de ijs, qui in ciuitate Romana eam custodiēdo de nocte. Nicolaus de Neap.

Qui autem inter nocturnos custodes, qui sunt Romæ, militauerit: anni solius habet remissionem, ita autem, si honestè scilicet absolutus fuerit, sicut dictum est: vel propter ægritudinem causariam vt vocant missionem acceperit: est enim & hæc honesta. Qui enim ignominiosa potitur missione, non habet vacationem. Veteranus autem esse ereditur, non solum legionarius, sed & omnis, qui qualitercunque militauit: & si honestè est & ipse solutus, filiorum tutor creabitur: etenī legionarius, eius qui inter nocturnos custodes militauit, filiorum tutor fit. Iam verò & militi impuberi curator dabitur, qui olim miles fuerit: scilicet si pater huius mortuus fuerit: siue etiam hic emācipatus fuerit. Similiter & de vniersis his constitutiones testantur.

Qui deportatus, vel relegatus est, qui nō possit ciuitatē intrare, excusatur à tutela.

Scribit autem & Vlpianus ita: Sed ignominia missi ab vrbicis plānè tutelis excusabuntur, quia ingredi vrbem eis non licet. Planè inquit Vlpianus si quis in cohortibus vrbanis per militauit, licèt ante xx. ann. mittitur, tamen perpetuam habet à tutelis excusationem.

Ἐλήφθη δὲ πότερον μίαν καὶ ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ταλαιπωρίαν ἢ ἔτι καὶ οὐ τὴν τοῦ ἄπαις. παυσώμεθα δὲ τῆς πρώτης ὑπὸ τῆς πάλιν ἀναλήψοντα, ἀλλ' ὥσπερ ἔτι ἴδιόν τι ἀπαυδήσαν ἀφοσιώσεται τοῖς ἐκκοσι, ἃ δὲ εἰς τὰς τριῶν ἡμιόλιον ἔχοντα, ἅτως καὶ ἔτι ἀπὸ λαιτραπτῶν ἂν ὀφείλοιτο δεχθῆναι ἡσθαι ἐπὶ τοῦ κουρατορίου ἔστι γὰρ ὁ

¶ Emancipatus. Id est dicere, qualitercūq; exijt de patris potestate, vel morte vel emancipatione, nā si esset in patris potestate, non daretur tutor vel curator. et vt supra de testamentu l. 1. & 2. sed & si est emancipatus, quare pater nō est suus legitimus tutor: vt Institu. de legit. pa tutel. Rest. p. aliud in curatore, vt hic & j. eodem. l. amicissimos. § fina. Arg. contra. in Authen. vt ij qui ob. §. 1. collā. 6. Vel dic, quod ille pater erat minus idoneus. & facit infra eod. l. §. quæritum.

Puberi.

Similiter. Quasi dicat, non solū alijs Græcis ¶ hoc tit. dictæ cōstitutiones testantur, sed etiā supradictis hac l.

Vniuersis. Exactionibus.

Constitutiones. Græcę.

Testantur. Id est, testimoniū ferunt.

Vrbicis. Nō alijs: vt C. de ex quib. imp'e. stipen. l. j. lib. 10. & ¶ proxim. §. qui enim ignominiosa &c. quæ sunt contra. Item no. hic ex eodem facto pœnā & præmium cōsequi. sic infra de ijs qui. vt in fignis. l. 1. & dic pro, & cōtra. vt supra de negs. gest. l. siue hæreditaria. Acc.

Perpetuam. Hic no. quatuor iura C. de ijs, qui nō imple stipē. l. 2. & 3. lib. 10. dicit eū nō habere excusationem, qui militauit minus xx annis. Item supra. § quandoque. dicit habere temporalē: vt ibi distinguit. Item ¶ §. qui autem inter nocturnos. dicit habere annum, hic vero dicit perpetuò. Solut. in milite absente dic, quod non habet: vt in dictis ll. nisi temporalem: vt supra. §. quādoque. Sed militās in ciuitate ad custodiam vrbis, si de nocte, tunc habet annū: vt ¶ §. qui autem. si de die, tunc perpetuò, vt hic. quia pro absentibus habentur: vt supra, ex quibus causis maiores, l. milites. ¶ Alij dicunt hoc in ipso præfecto vig. speciale. Tertij dicunt speciale in ijs, qui militant inter cohortes præfecti vrbis: vt infra eodem. lege si tribunus. secus de ijs qui militant in cohorte prætoris.

Recipiant:

¶ Recipian t. Id est, recipere habeant necesse, & dic p quæritur, an veteranus cogatur recipere tantum vnā tutelam filij conueterani & aliā non ēt ea finita: & habeat priuilegiū suū, sic vt postea nō habeat necesse ali quā aliā suscipere: an vero cū illa durat, excusationē ab alia habeat, si fibi deferatur, sed illa finita si iterū alia deferatur, se excusare non possit, & videtur declinare in hanc sententiam, vt de cętero habeat excusationem, an vero ea finita cogitur aliā suscipere, & primum probat, & sic prodest ei præterita: quia secus est in tutelis priuatorū, si āt tm fuisset datus & nō administrasset: tunc cogit aliā suscipere secundū Ioā. Sed alij dicunt hic dici, quod excusentur ea durāte tātum, pro quibus est finis ibi, ita in his. &c. C. de excu. vete. l. 1. vbi dicit eodē tēpore. & sic cōtra mētē huius. §. est ibi aliter, &c. quidā volunt loq. in tutela priuati, an veteran° cogitur vnā suscipere vt primo quæsiū in tutela filiorum conueterani. p nō placet: vt j. hoc §. ibi, & nihil differt &c. C. de excu. ve. l. fi. illud ergo cōstat, qđ plures simul non cogitur suscipere: vt C. de excu. ve. l. 2. Item quod si susceperit vnā tutelam priuati, non ideo cogitur suscipere aliā: vt C. eo. l. voluntariā.

¶ Priuilegium recipiāt. Stale, vt nullā cogantur suscipere. & subau. quòd verū est secundū primū. & secundū: hoc profecit ei habuisse primam, & sic bene sequitur, aliter &c. & est tota plana, sed secūdū alios dic qđ recipient. f. priuilegiū. Stale vī vnā aliā & solā suscipiāt: & secundū hoc dic aliter in priuatis, scilicet tutelis vel honoribus, q vel quæ quieuerunt, id est, sunt finitæ quia cogitur etiā plures recipere, & qđ subij-

μοθετημένον. ὡς δηλοῖ θεῖα διάταξις Σεβήρε τε καὶ Αντωνίνε. καὶ οὐδὲν διαφέρει πῶς δήποτε αἱ παῖδες τε συφαπώτε ἐπίτροποι ἢ κουράτορ, πότερον ὑπὸ χειρὸς ἀπολυθέντες, ἢ τοῦ πατρὸς ἀποθάνοντος. πρωτοπιλαρίοι ἐκ διατάξεων βασιλέων παράτησιν ἔχουσι τῶν λοιπῶν ἐπιτροπῶν. πρωτοπιλαρίου δὲ, ἐφ' ὧν ἐπιτροπεύουσι. πρωτοπιλαρίς δὲ οὗτοι νομίζονται. οἱ διανύσαντες τὸ πρωτοπιλον. ἐὰν δὲ μὴ διανύσας ἀποδάνῃ, τούτε τῶν παίδων πρωτοπιλαρίος οὐκ ἐπιτροπεύσει.

Valentia.

Quæsitum est autem vtrum vnam & semel tutelā recipiāt, qui olim fuerunt milites: vel vno tēpore non amplius quā semel: quiescente autem prima tutela, rursus priuilegium recipiāt. Sed sicut ī priuatis qui quieuerunt, non auxiliantur ijs qui habuerunt, neque inter tres annumerātur: ita & in ijs, qui olim fuerunt milites non prodest creatum esse. hoc autē & in curijs est promulgatum: vt ostendit diui Seueri & Antonini cōstitutio, & nihil differt qualiter indegeant filij commilitonis tutore, vel curatore, vtrum emancipati, vel patre mortuo. Primipilarij ex constitutionib° imperialibus excusationem habet reliquarum tutelarū: primipilarij, autem filiorum tutores erunt primipilarij autem ij existimātur, qui exercēt primi pilum. Si quis autem nō exercens mortuus fuerit. huius filiorum primipilarijs tutor non erit.

I tribunus in cohortibus prætoris permilitauerit, etiā collegarū filiorum tutela excusabitur beneficio diui Seueri & Imperatoris nostri.

XII.

Τὸ μόνον δὲ εἰ τὰς ἀπὸ καλίγαι φρατείας καὶ τὰς λοιπὰς πριμιπιλάριοι φρατάσαμενοι ἀλλὰ καὶ οἱ ὑποσοῦ χρείας δημοσίας δῆμε Ρωμαίων ἕνεκα ἀπολυθέντες ἐνιαυτοῦ ἔχουσιν ἀνάπαυσιν μετὰ τὸ ἐπαγγελθεῖν· ὁ μέν τοι ἐνιαυτὸς οὗτος οὐ μόνον τοῖς πληρώσασιν τὸ σωμήπιτης φρατείας χωρὶς ἐν ταῖς λοιπαῖς, δημοσίαις χρείαις δίδοται ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑποσοῦ παυσαμένοις τῆς δημοσίας χρείας καὶ ἐπαγγελθοῦσιν κἂν ἐλάττονα χρόνον διατρίψασιν τοῦ διατεταγμένου. ὡς μέν τοι πρὸ τοῦ εἶχον ἐπιτροπὰς· διὰ δὲ τοῦτο ἀπέθεντο ὅτι δημοσίου ἕνεκα πράγματος ἀφεδημοῶ. λαύτας ἐπαγγελθόντες παραυτίκα ἐπαναλήψονται αὐτοῖς συνδέν αὐτοὺς συνβάντος τε, ἐνιάυτε, ὁ δὲ ἐνιαυτὸς πρὸς τὰς μελλούσας νέας δίδοται· πρὸς τὰς ἀναληφθῆναι ὀφειλούσας, ἐνιαυτὸς δὲ σωμηένων ἡμῶν. ἔζετα δῆσε ταῖς ἐζότε τισὶ ἐπανῆλθεν δ' τειαν ὁδὸν εὐθυῶν ἢ εὐθυνήγε ὁροίλων οὐχ τὴν ἐκφεύδων καὶ οἰχ διατήκας δοθέντες ἐπιτρόποι παραπήσοντα χ ὁμοίως δῶ χοιρισμὸν δ' ἐν ἄλλῃ ἐπαρχία ὄντων κτημάτων ὁ δηλεῖ ἢ ὑποτεταγμένῃ τῷ θρατάτῳ Σιβήρε διατάξει.

In fortiatum.

vt hic dicit:aliàs contra,vt ẽ.l.prox.in princ.& §.fin.& C.de excu.vetera.l.a. Accur.

NOn solum. GRAECE Non solum illi qui militauerũt,habent anni vacationem post reuersionẽ, sed ẽt illi qui aliter abfuerunt causa reipubl.& hic annus datur non solũ ijs, q cõpleuerũt cõsuetu tẽpus militię, & sunt reuersi, sed ẽt ijs,qui à qualibet reipubl. necessitate sunt remissi, etiã si minus xx. an. steterunt in militia, uel alia necessitate reipub.sed nõ prodest dictus annus, nisi quantũ ad nouas tutelas, & erit continuus, & curret, ex quo potuerit redire de necessitate reip. ¶ Et qui in testamẽto. Rerũ prouincialium mearum dedi tutorem filio meo, q tutor erat de Italia:nunquid poterit se excusare abadministratione rerũ de prouincia ? Et certè sic. ¶ Qui primipilũ,Quidã primipilarius reuertĩs fuit de militia, & suscepit tutelã filij cõmilitonis sui cũ quodã alio sicut teneẽ facere ut ẽ.eo.l.sed & milites. §. fi. & postea misit eũ imperator : militiã itẽ cũ cõtutore suo. certe interim dabit loco eius curator.& hoc est verũ generaliter in omni eo, qui tpis vacationẽ habet, & de hoc ẽt ponit tria exempla. Primũ est de patrono, qui dedit filiis suis tutorẽ libertũ suũ qui erat impubes. Secundũ est de eo, qui dedit tutorẽ filiis suis quendã aliũ minorẽ xxv. an. Tertiũ est de legitimo tutore, qui est impubes: nã istis tribꝰ casibus, qui habẽt tpis vacationẽ,ſ.donec cõpleuerint xxv.an.dabit interim curator. ¶ Si quis ita. Aliquis turor nõ habebat perpetuam infirmitatem,sed temporalem:certe interim dabitur loco eius curator. Idem si habeat insaniam temporalẽ : si autem infirmitas sit perpetua, excusatur penitus & non datur loco eius curator:& si non est adhuc tutor, non accipiet tutelam. Sunt & alii. Titius Bon erat tutor cuiusdã Bo.postea iussu vel permissu imperatoris mutauit domicilĩũ suũ in Mutinã certe amodo nõ teneẽ periculo dictæ tutelæ. Hoc dicit vlp; ad l scire. Viu.

a Non solum. Græca est.&aliàs est caput legis,& alias non.

b Caligatas. Idest,viles & obscuras, vt in authen.qui.

Quicunque reipublicæ causa abest, habet annum post reuersionem, ut ad tutelas non vocetur. Nic.de. Neap.

Subscriptio.

c On solum autem qui ad caligatas militias & reliquas primipilarii militauerunt; sed & qui qualitercunq; necessitatis publicæ populiRomani gratia absentes fuerũt, anni habent vacationem post reuersionem.

Annus iste datur pro futuris tutelis, non pro his quas iam susceperint reipublicæ causa absentes.

Annus denique hic non solum iis qui compleuerũt consuetũ militiæ tempus, in reliquis publicis necessitatibus datur:sed & iis, qui qualitercunque quieuerunt a publica necessitate, & reuersi sunt: & si minus tempus eo,quod constitutum est, consummauerunt,quas denique prius habebant, tutelas, propter hoc autem deposuerunt, quoniam publici negotii gratia abibant; has cum reuersi fuerint, confestim recipient, nihil eis auxiliante anno. Annus enim ad futuras nouasque datur, non ad eas, qui resumi debent.

Absens reipublicæ causa debet ire per directas uias: qui non iuerit per directas,sed per circumitiones, incipit eidem currere annus eo die quo si per directas iuisset, venire potuerit.

Annus autem continuorum dierum scrutabitur, ex quo quis reuersus est rectam uiam dirigens, uel dirigere debens: non eam, quæ est ex circuitibus.

Tutor datus simpliciter potest restituere administrationem rerum & possessionum, quæ in alia regione siue prouincia sunt, siue situantur.

Et qui in testamento dati sunt tutores, renuent secundum leges administrationem earũ, quæ in alia prouincia sunt,possessionum:quod ostendit subiecta Diui Seueri constitutio. Diui Seuerus. & Antoninus Augusti Valerio, Testamento tutor datus, ante præfinitum diem adire debuisti: & postu-

c Compleuerũt. Accipe in reliquis &c. quasi dicat, siue xx. annos, qui cõsueuerunt statui militi:b. siue minus in alijs publicis necessitatibus steterunt,habẽt annum.

d Quieuerunt.i.quãdoque redierunt.

e Constitutũ. l. in militibus, vt xx. an.

f Habebant. Alias abibãt.l. à tutela & recesserant:alias habebant.l.excusationem: & facit Instit. eod §. item qui reipublicæ.

g Annus autem continuorum. Id est cõiunctorũ unus post alterũ.q.d.cõtinuus est. Alias cõputatorum, & tunc dic secundum cõputationẽ, quæ fit ẽ.ſi quis caut.l. 1. & infra de ver. sig.l.3.

h Scrutabitur. Aliàs seruabitur.

i Ex circuitib. Nisi impeditus fuerit iusta ex causa: vt ſ. de va.mu.l. tẽpus. & ẽ. qui ex cau. maior.l. itẽ hi. §. 1. & l. seq. & l.ſi cui §. 1.& ẽ.ſi quis cau.l.2.§.pen.

k Et qui in testamento dati.l.simpliciter: & sic habuerunt excusationem in reb. in alia prouincia constitutis, Si autem expressisset eos le dare tantũ in rebus eius prouinciæ unde sunt,ipso iure immunes ab aliis essent. Item ideo dicit in testamento,quia si à iudice: oriatur,si det rebus alterius prouinciæ quã vnde est iudex. vel præses quod ipso iure nulla est datio:& sic non est opus excusatione:nisi cũ datus esset ab imperatore,uel ab aliquo eius iussu. & probantur hæc infra eo.l.illud,& C.eo.l. 1.& l.testamẽto, & ẽ.de tut.& cur.da.l.pupillo.& similem distinctionem no.ẽ. de test.tut.l. quæro. in princ.

l Quæ. Alias quas.l.leges.

m Diui. Alias lex.

n Datus. Tutori loquitur.

o Præfinitum. Scilicet quinquaginta dierũ:& si nõ fecisti poterit propter late diffusum patrimoniũ adiũgi curator:

curator:vt C.eod. l. testamento.

p Qui primipilum. Id est primipilariam administrationem. Azo.& est Grecum.

q Expleuit. Aliàs exercuit. Accur.

r Et vnius. Scilicet primipilarij.

s Filij. Aliàs filium, scilicet in tutelam suscepisset. & dic vnius scilicet compri mipilarij sui:vt ẽ eo. l.sed & milites.§. fi. Accur.

t Deponet. Et curator dabitur in locũ eius:vt Instit.eod.§. item qui.& de tute. l.quæsitum. & le. leq.

u Collegam. Tutor quidã fuit pro collega primipilarij;loco eius dabitur curator. Vel dic, quod vnus tutor fecit sibi aliũ adiungi in collegã:quod quandoque fit: vt C.in quibus cau tu.ha.l.propter.nam si hic collega fuit primipilarius:alius curator dabitur in locum eius.

x Quam. Constitutionem.

y Temporis. Vt reipublicæ causa.

z Dabitur. In testamento.

a Impubes. Id est, minor xxv. ann. sic ponitur ſ. de acqu. hær.l.impuberibus. vel subau. maximè. nam idem si pubes: quia minor xxv.an. ipso iure non potest esse tutor: vt supra. de test. tut. l. quæro §.fi.in fi.& Instit.eo. § itẽ maior.& C. de leg.tut.l.fi.& secundum hoc oportet quod hic sit prope 14. ann. & pupillus anniculus, vel intra ann. vt ita tutor citius gueniat ad xxv. ann. quàm pupillus ad 14. Vel dic hic loqui secundum vetera iura,secundũ quæ adulti poterãt esse tutores: nisi excusarent se.ꝙ hodie est secus:vt Instit. e. §. item maior.

b In locum eius. Imo videtur iquòd lare,verba administratione rerum quæ in alia prouincia erant, liberareris.

Ὁ πριμίπιλον διανύσας ἐὰν ἐπίδοξων δεξάμενο καὶ ἑνὸς παιδίν πάλιν εἰς τὰς στρατιωτικὰς χρείας ἀναλη-φθῇ, ἀποδίσεται τῷ φρονήσα τὴς ὑπερτ᾽ς ὁμοίως καὶ εἰς τὸν τόπον, ἐκείνε τοῦ ὑπερόπα. ὃν μεθ᾽ πάντα συνκαθεδρον ἑαυτ᾽ς ἀπήγαγον, δοθήσεται κρατορῶς φησὶν διάταξις τοῦ θειοτάτε Σεβήρε. ἣν ὀρθῶς ἐφαρμόζον τοῖν τοῖς ὁμοίοις κεφαλαίοις κυράτορα δι δωσαι ἐρεῖ εἰς τὸν τόπον τὸ χρόνε ἀναπαυθ᾽ λαμβανόν των ἐὰν ἀπελεύτερος δοθῇ φίλιξ ὑπὸ παιρόνε ὑπερ᾽ πως τοῖς τέκνοις αὐτ᾽ς, ἢ καὶ ἕτερος ὅσος δεσπότε ἐλαττέων ἢ περὶ εἴκοσι ποντε ἑαυτ᾽ῷ, εος μὲν φίλιξ ἢ οὐκ ἐγκληθήσεται οὐ τοσύτῳ δὲ ἕτερος εἰς τόπων αὐτ᾽ῷ χεικληθήσεται ρονηε. ὁμοίως᾽ εἰν τούτῳ καὶ ὁ νόμος ὑπερ᾽ πις ἐὰν φίλιξ ων τύχῃ καὶ ὁ καὶ εἰς τὸν τόπον τούτε κληθέων οὐ τοῦ τέως δοθήσεται, ἐάν τις οὕτως νοσήσῃ ὡς δεῖν αὐτὸν μὴ παντάπασιν ἀρθῆναι ὑπερόπα εἰς τὸν τόπον αὐτ᾽ς κυράτωρ δίδοται, ἀφαίσας δὲ πάλιν ἔτως ἀναλη-φθεται τῶν ὑπερόπων εἰ δὲ καὶ τὴς εἰς μανίαν ἐμπέσῃ ὅμοιος ὢν τούτῳ οὕτω καὶ Οὐλπιανὸς χράφει.

Priuilegio finito, quo quis excusatur à tutela tutelam subit: si iterum reassumit priuilegium habet vacationem à tutela, intellige in primipilario, ne erres in textu, qui sequitur gl super verbo collegã, ponit casum.

Qui primipilum ꝰ ex pleuit: ᵇ si cum tutelam suscepisset, & vnius ᶜ filij, ᵈ rursus in militares necessitates assumptus erit:deponet ᵉ solicitudinem tutelæ. Similiter & in locum illius tutoris, quem posteà sibi collegã ᶠ quis adduxerit,dabitur curator: vt ait constitutio diui Seueri:quam ᵍ si rectè adaptatis omnibus similibus capitulis, curatorem dari licet in loco meorum qui temporis ʰ vacationem recipiunt.

Nemo potest esse tutor minor xxv. annis:& si datus sit, donec ad maioritatem perueniat, non molestabitur, sed in locum suum interea creabitur curator.

Si libertus impubes dabitur ⁱ a patrono tutor filijs suis, vel alius qcũq; minor vigintiquinq; annis:donec quidem impubes ᵏ fuerit; non molestabitur.interim autem alter in locũ eius ˡ creabitur curator. Similis est huic & legitimus tutor, ᵐ si impuberem esse contigerit. etenim ĩ locũ eios curator interim dabitur.

Infirmitas & agritudo corporis excusat à tutela non modò suscipienda, verum etiam susceptæ.

Si quis non ita ægrotus fuerit, vt oporteat eũ omnino dimitti à tutela, ⁿ in locum eius curator interim dabitur, sanatus autem hic rursus recipiet tutelam. Si quis autem & in insaniam inciderit, similis est ᵒ huic.& ita Vlpianus scribit. Aduersa ᵖ quoque valetudo excusat: sed ea quæ impedimento est, quo minus quis suis rebus superesse possit, vt Imperator noster cum patre rescripsit.

Paul.lib.i.Singulari de excusatione tutorum. XIII.

ꝟ Non tantum ᵍ ue incipiant, ʳ sed & ˢ a cœpta excusari debent.

Qui in infirmitate excusatur, non in perpetuum sed ad tempus infirmitatis excusabitur: & datur interim curator.

Modest.lib. iij. Excusationum. XIIII.

ꝟ Dem Vlp.scribit.Sed in hoc ᵍ rescripto ʰ adiectum est,solere vel ad tempus, vel in qui est in sequenti gradu,debet vocari, & sic,apud aliũ erit hæreditas,apud aliũ tutela:vt Inst. de le. par.tut.§.fin.& ẽ.de leg.tut.l. 1.in fine. & leg.agnato.q̃ sunt contra. Sol. hic spes est hũc effici maiorem:& sic posse peruenire,ad tutelã,tibi non,ꝙ fœmina fiat masculus. Argu. ad hoc ẽ.de legi. tute.l. 1.§.si apud. vel posset dici, qã hic non erat alius legitimus habilis, vel omnes alij mortui erãt, vel habebant aliam excusationem. primũ verius.

i A tutela. Quia spes est sanitatis, aliàs secus:vt ĩ.eod.l. idem. Vlpianus.

k Similis est. Vt nõ excusetur omnino, sed curator detur: vt ĩ. eod. l. idem Vlpianus. Sed cõtra ĩ. eo.l.post susceptam. Solu. vt ibi.

l Aduersa. Latina est:& facit Insti. eo. §.item propter.& ẽ. de offi.con.l. 1.§.fanè. & Instit. de cur. §. fi. & ẽ.de procur. l.non cogendum.§. primo.

m Verti debuit,si minor:ẽ esse &c. vt admõet Anto. Augu. li.singulari ad Modestinum.

n Iuxta hãc sententiã vertit Antoni.Augusti. Haloã.vero legit si quis ita ægrotꝰ fuerit vt oportet eũ nõ omnino dimitti à tutela &c.

o Non tantũ ne incipiant esse tutores, &. est Latina.

p Dem. Sed in hoc. aliàs est lex, sed in hoc.& est Latina.

In perpetuum, quod non est in eo qui propter valetudinem militia dimittitur, nam optimum sanatus non reuocatur: vt C. de re militar. leg. 1. & l. si longius. Arg. quod non habet causā cōtinuam vel æternam non excusat: cui cōcordat. cū gl. in c. quereIam, extra de procu. & cap. pla cuit. 18. dist.

perpetuum excusari, prout valetudo, qua afficitur. Furor autē nō in totum excusat: sed efficit, vt curator interim detur.

Furor. Sic supra, eodem l. non tamen §. si quis ita sed contra infra eodem l. potest succedere. Solutio. vt ibi.

Sunt & alij. Græcum est quod hic dicitur, in Latinum translatum.

A solicitudine. Scilicet tutelæ.

Scientis. Vtrumque debet interuenire, sed sufficit alterum literis significari secundum Io. quod scit Imperator eum esse tutorem: vel quod concedat sibi alio migrare: est tamen argumenta contra supra, de iurisdict. omn. iudic. l. penultima. Item sunt alij qui susceptam tutelam deponunt: vt quia reipublic. causa abesse coeperunt: vt Institutio. eodem §. item qui reipub. vel fortè ibi loquitur. Illis duobus casibus. qui ponuntur sup. de minor. l. verum §. ex facto. vbi & not. alios casus vbi cœpta dimittuntur. Item potest dici idem in casibus sup. proxime positis. l. nō solum. §. si quis non ita ærotus. & §. sequen. & leg. non tantum. & hac l. in princip. Sed in ijs quidam dicunt contra. id est vt non possit deleri, sed curator detur. sed nonne inferitur de furioso, item de eo qui perpetua valetudine tenetur, vt & ita perpetuò excuset: vt sup. hac l. in prin. & §. 1. & superiori. §. si quis.

Ex hac l. sumitur optimum arg. quod firmitas, q̄ non habet causā ci. l. si longius. Argument. contra supra li. quis ca. l. 2 §. nam non illud.

Qui ex permissione principis domicilium suum transtulerit excusatur à susceptis tutelis.

Sunt & alii, qui etsi iam sint tutores, vel curatores, continuò tamen de reliquo absoluuntur, à solicitudine: puta qui domicilium aliò transtulerunt ex rescripto Imperatoris scientis quidē tutorem esse eum, trāsmigrare autem expressim ei concedentis & horum alterutrum literis significantis.

XV.

Ἰδέαν χρὴ ὅπως τε οἱ χρηστοὶ θῆνται ἐπίτροποι, ὅτε οἱ χρὴ διαθήκαις ἀποθνήσκοντες, ἐκκαλεῖται ἀνάγκαι ἔκειν δηλοῦ διάταξις τοῦ θειοτάτου Σεβήρου καὶ Αντωνίνου, τοῦτο δὲ περιοῦσιν λάβειν δεῖ καὶ ὅτι τοῦ χρόνου τοῦ ἐπιτρόπων κυρίου. ἐν ὀλίγοις γὰρ πάνυ διαλαβεῖν οἱ κυράτορες ὑπὸ τοῦ ὅπως τοῦ πάντων. χρὴ μέντοι τοῦ ψήφου τοῦ ἐκβαλεῖν αὐτοῖς ἀξιωσαπάντως ἄδειαν ἔξω σιν ἐκκαλεῖσθαι πολλὰ δὲ παραπλάττειν ἔστι κακεῖ, ἵνα ὅπως ὅπως τι ἡ κυράτορες τὰ δίκαια τῶν φυλάττειν τῶν προθεσμίαν τῶν ἀφέσεως. πλὴν γὰρ αὐτὸς ἐμπροθέσμως προσελθῶν τοῦ δικαστοῦ. ἐὰν δὲ αἱ προθεσμίαι ἄλλαι ὁ μὲν γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ὢν ὅπως, κεχειροτόνηται, ἢ ἐντὸς ἑκατοστοῦ μιλίου τῆς πόλεως, ἐντὸς πεντήκοντα ἡμερῶν παραστήσεται. ἢ μεῖα τοῦτο συγχωρηθήσεται, ἀλλ' ἔξεται τῆς φρονπόδος. καὶν τις τοῦ πρὸ πολίτου ἔσαι ἐν τῇ αὐτῇ ἀπῷ, ἐν ᾗ ὧν ἂν εἰ ἀπεδήμει τοῦ ἰδίου κινδύνῳ αὐτὸν ὀλιγωρεῖν πρὸς τὸ μηδὲ καταλείπεσθαι αὐτοῦ πανδήμων πρὸς παράτυπον. ὁ δὲ ὑπὲρ ἑκατὸν μιλια τῆς πόλεως ἀποδημῶν εἴκοσι μιλια ἐξῆς ἀριθμούμενα αὐτοῦ καθεκάστην ἡμέραν ἀρ' ἧς ἀνεγνώσθη δεῖ δὲ αὐτοῦ μὴ ὑποστῆναι ἀρχόντων ἢ κτῆσιν πρόσωπον ἢ ἐπὶ τῆς οἰκίας, καὶ ἐξωθεν τῶν ἄλλως ἡμέρας ἔχειν ὡς διημολογίαν τοῦτο δὲ διαφέρει καὶ τῆς διαθήκας δοῦναι, ἐάντε ἐπίτροποι ὦσιν, ἐάντε κυράτορες ὡς καθάπερ βεβαιῶσθαι ἔθος ὑπὸ τοῦ ἠκούσθη. ἕτερον δὲ ἐκείνο ἐρίπτουσιν ἐκ τῆς Μουκιανοῦ θέσεως. ζητήσεως ἄξιον, πῶς γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ὢν πεν ἧς κεχειροτόνηται, ἢ ἐν τοῖς ἑκατὸν μιλίοις πεντήκοντα ἡμῶν ἔδωκεν τοιοῦτος πρόθεσμιαν. πῶς δὲ ὑπὲρ ἑκατὸν μιλια διαβαίνει καθ' ἑκάστην ἡμέραν δεῖν φθῆναι εἴκοσι μιλια ἐκέλευσεν, καὶ ἔξωθεν ἑκατὸν ἄλλας πεντήκοντα ἡμέρας προσέθηκεν εἰς διημολογίαν. ὅθεν συμβαίνει ἐὰν τις ὑπὲρ ἑκατὸν ἐξήκοντα, μιλιαν τὰς διατριβὰς ποιούμενος, τοῦτο εἶναι προθεσμίαν ὅλτω καὶ πεντήκοντα ἡμερῶν, ὁλτῶ μὲν γὰρ ἑκατὸν ἐξήκοντα μιλίων ὡς καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἴκοσι μιλίων ἀριθμουμένων, πεντήκοντα δὲ τὰς πρὸς τὴν διημολογίαν. ἔσαι δὲν ἐν χειροτονήσει ὁ ὑπὲρ ὧθεν διατριβὰν τὰ ἐντὸς ἑκατὸν μιλίων ὄντος, ἢ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, εἰγε ἔτοις μὲν ἀεὶ πεντήκοντα ἡμέρας προθεσμίας εἶπεν. ἐκείνοις δὲ ἐλάττης. ἀλλ' εἰ καὶ τὸ μιλιαρισιὸν τὸ ῥηθὲν τὸ νόμου ταύτῃ ὑποτελεῖ τῷ διάνοιαν. ὥστε γνώμου τὸ νομοθέτου ἄλλοι δόλεται. ὅτως γὰρ καὶ Κερβίδιος Σκαιβόλας καὶ Παῦλος, καὶ Δομιτιος Οὐλπιανὸς οἱ κορυφαῖοι τοῦ νομικῶν χείσαν, φάσκοντες ὅτως δεῖν ταῦτα παραμυθεῖσθαι ὡς μηδόπω πνὶ ἐλάττω διδόσθαι τοῦ πεντήκοντα ἡμῶν προθεσμίαν τότε δὲ μακροτέραν, ὥσαν ἡ διαιρήσεις τοῦ ἐπὶ τῇ ὁδῷ ἡμερῶν ὀπροσιδεμένας ταῖς ἑκατὸν ἡμέραις ἃς ὡσὶ διημολογίαν ὀνόμους δίδωσιν, ὑπερβαίνει τὰς πεντήκοντα ἡμέρας. οἷ ἐὰν παραθῶ μὲν ὑπὸ τετρακοσίων τεσσαράκοντα μιλίων διάστειν, ὅτως γὰρ τῆς μὲν ὁδὸς ἔχει ἡμέρας εἴκοσι δύο πρὸς διημολογίαν δὲ ἄλλας ἑκατὸν πραφυλάξειν δὲ αὐτῶν τῶν προθεσμίαν πάντες οἱ ὁπισθεν παρατάσσοντες ὅπως καὶ κυρατοῖαν, ἢ μέσος τε ταύτης. ἀκολθῶν δὲ ὅτι ὡς δίν ὅπ εἰ καὶ πνὶ εἰδεῖ πραστήσεως ἢ τῆς χρόνου, ἢ ἄλλος ἀκαδάστειαι, ἐὰν μὴ ὑπὸ λάξῃ τῶν προθεσμίαν, εἰ μὴ ἄρα τῆς ἑτέρας πολεῶς πολίτης ὢν ὅτως δὲ ἐπαναγκές ὅτι φυλάττειν τῶν προθεσμίαν, ὅπ κἂν διημολογησάμενος ἀρεῖται, μὴ ἐλευθερῶς αὐτὸν οἱ θῆται. Σεβῆρος καὶ Αντωνῖνος δηλῶσι τοῦ διαιρεῖσθαι δὲ αἱ προθεσμίαι ἄλλαι ὁ μὲν γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ὢν ὅπως, κεχειροτόνηται, ἢ ἐντὸς ἑκατοστοῦ μιλίου τῆς πόλεως, ἐντὸς πεντήκοντα ἡμῶν παραστήσεται. ἢ μεῖα τοῦτο συγχωρηθήσεται, ἀλλ' ἔξεται τῆς φρονπόδος. καὶν τις τοῦ πρὸ πολίτου ἔσαι ἐν τῇ αὐτῇ ἀπῷ, ἐν ᾗ ὧν ἂν εἰ ἀπεδήμει τοῦ ἰδίου κινδύνῳ αὐτὸν ὀλιγωρεῖν πρὸς τὸ μηδὲ καταλείπεσθαι αὐτοῦ πανδήμων πρὸς παράτυπον. ὁ δὲ ὑπὲρ ἑκατὸν μιλια τῆς πόλεως ἀποδημῶν εἴκοσι μιλια ἐξῆς ἀριθμούμενα αὐτοῦ καθεκάστην ἡμέραν ἀρ' ἧς ἀνεγνώσθη δεῖ δὲ αὐτοῦ μὴ ὑποστῆναι ἀρχόντων ἢ κτῆσιν πρόσωπον ἢ ἐπὶ τῆς οἰκίας, καὶ ἐξωθεν τῶν ἄλλως ἡμέρας ἔχειν ὡς διημολογίαν τοῦτο δὲ διαφέρει καὶ τῆς διαθήκας δοῦναι, ἐάντε ἐπίτροποι ὦσιν, ἐάντε κυράτορες ὡς καθάπερ βεβαιῶσθαι ἔθος ὑπὸ τοῦ ἠκούσθη. ἕτερον δὲ ἐκείνο ἐρίπτουσιν ἐκ τῆς Μουκιανοῦ θέσεως. ζητήσεως ἄξιον, πῶς γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ὢν πεν ἧς κεχειροτόνηται, ἢ ἐν τοῖς ἑκατὸν μιλίοις πεντήκοντα ἡμῶν ἔδωκεν τοιοῦτος πρόθεσμιαν. πῶς δὲ ὑπὲρ ἑκατὸν μιλια διαβαίνει καθ' ἑκάστην ἡμέραν δεῖν φθῆναι εἴκοσι μιλια ἐκέλευσεν, καὶ ἔξωθεν ἑκατὸν ἄλλας πεντήκοντα ἡμέρας προσέθηκεν εἰς διημολογίαν. ὅθεν συμβαίνει ἐὰν τις ὑπὲρ ἑκατὸν ἐξήκοντα, μιλιαν τὰς διατριβὰς ποιούμενος, τοῦτο εἶναι προθεσμίαν ὅλτω καὶ πεντήκοντα ἡμερῶν, ὁλτῶ μὲν γὰρ ἑκατὸν ἐξήκοντα μιλίων ὡς καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἴκοσι μιλίων ἀριθμουμένων, πεντήκοντα δὲ τὰς πρὸς τὴν διημολογίαν. ἔσαι δὲν ἐν χειροτονήσει ὁ ὑπὲρ ὧθεν διατριβὰν τὰ ἐντὸς ἑκατὸν μιλίων ὄντος, ἢ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, εἰγε ἔτοις μὲν ἀεὶ πεντήκοντα ἡμέρας προθεσμίας εἶπεν. ἐκείνοις δὲ ἐλάττης. ἀλλ' εἰ καὶ τὸ μιλιαρισιὸν τὸ ῥηθὲν τὸ νόμου ταύτῃ ὑποτελεῖ τῷ διάνοιαν. ὥστε γνώμου τὸ νομοθέτου ἄλλοι δόλεται. ὅτως γὰρ καὶ Κερβίδιος Σκαιβόλας καὶ Παῦλος, καὶ Δομιτιος Οὐλπιανὸς οἱ κορυφαῖοι τοῦ νομικῶν χείσαν, φάσκοντες ὅτως δεῖν ταῦτα παραμυθεῖσθαι ὡς μηδόπω πνὶ ἐλάττω διδόσθαι τοῦ πεντήκοντα ἡμῶν προθεσμίαν τότε δὲ μακροτέραν, ὥσαν ἡ διαιρήσεις τοῦ ἐπὶ τῇ ὁδῷ ἡμερῶν ὀπροσιδεμένας ταῖς ἑκατὸν ἡμέραις ἃς ὡσὶ διημολογίαν ὀνόμους δίδωσιν, ὑπερβαίνει τὰς πεντήκοντα ἡμέρας. οἷ ἐὰν παραθῶ μὲν ὑπὸ τετρακοσίων τεσσαράκοντα μιλίων διάστειν, ὅτως γὰρ τῆς μὲν ὁδὸς ἔχει ἡμέρας εἴκοσι δύο πρὸς διημολογίαν δὲ ἄλλας ἑκατὸν πραφυλάξειν δὲ αὐτῶν τῶν προθεσμίαν πάντες οἱ ὁπισθεν παρατάσσοντες ὅπως καὶ κυρατοῖαν, ἢ μέσος τε ταύτης. ἀκολθῶν δὲ ὅτι ὡς δίν ὅπ εἰ καὶ πνὶ εἰδεῖ πραστήσεως ἢ τῆς χρόνου, ἢ ἄλλος ἀκαδάστειαι, ἐὰν μὴ ὑπὸ λάξῃ τῶν προθεσμίαν, εἰ μὴ ἄρα τῆς ἑτέρας πολεῶς πολίτης ὢν ὅτως δὲ ἐπαναγκές ὅτι φυλάττειν τῶν προθεσμίαν, ὅπ κἂν διημολογησάμενος ἀρεῖται, μὴ ἐλευθερῶς αὐτὸν οἱ θῆται. Σεβῆρος καὶ Αντωνῖνος δηλῶ-

Scite.

Cire etiam oportet. Quando tutor detur in testamento vel à iudice, & vult se excusare, non debet appellare, imò excusationem intra tempora statuta proponere, & si denegetur ei excusatio, tunc appellabitur, & idem est in curatoribus. Illi autem qui volunt se excusare. aut sunt in ipsa ciuitate, vbi dantur curatores, vel intra cētum miliaria. aut vltra. Primo casu intra l. dies debēt excusationē coram iudice proponere: & si non faciant, tenebūtur administrare. Secundo casu habent pro quibuslibet xx. millia rijs vnam diem, & incipiet eis currere tempus ab ea die, in qua cognouerūt se tutores datos, & postea xxx. dies vltra. sed secundum hoc posset euenire, vt ille qui magis distat, minus tempus haberet. de quo ponitur in litera exēplum. sed supradicta intelliguntur: vt nū quam aliquis habeat minus l. dierū: plus autem sic, si an numeratio dierum qui sunt in via cum xxx. diebus prædictis excedit leg. dies & de hoc ponit exemplum. & hæc tēpora habēt locum. siue excuset se quis à tota tutela, siue ab eius parte. & nisi volens excusare se, obseruet dicta tēpora: non valet excusatio, nisi magistratus det tutorem de alia ciuitate quā vnde est pupillus: quia tunc tutor nō tenetur se excusare, q̄a ipso iure nō valet datio. Sed quid si tutor benè obseruauit dicta tpa: & fuit absolutus p̄ falsas excusatiōes? Certè nihilo minus est tutor: & si in locum eius dat̄ alius, nihil valet datio, & non sufficit tutor ad excusationem repsentare se intra constituta tpa corā iudice imò debet testari, & dicere coram eo excusationē habet. & dēt nominare oēs excusationes suas si plures habet: & si non faciat, non valebit ei, nisi impeditus sit venire coram iudice propter aliquā causam. Et scias, quòd dicti 50. dies continuè currunt tutoribus à tempore quo sciunt se datos. Item potest volens se excusare & dicere excusationes suas coram oībus, iudice sedente pro tribunali: vel si valet i secreto: vel si vult per libellum. Sunt autem quidā, qui nō tenētur obseruare constituta tēpora: sicut sunt illi, q̄ non tenentē administrare ipso iure: puta ille q̄ datus est tutor ab auo materno: vel ille q̄ nō est suppositus iurisdictioni illius magistratus, q̄ eū tutorē dedit. Isti. n. vel similes nō habēt necesse excusationē proponere. Viu.

Quando tutor detur in testamento vel à iudice, & vult se excusare, non debet appellare, imò excusationem intra tempora statuta proponere, & si denegetur ei excusatio, tunc appellabitur, & idem est in curatoribus. Illi autem qui volunt se excusare. aut sunt in ipsa ciuitate, vbi dantur curatores, vel intra cētum miliaria. aut vltra. Primo casu intra l. dies debēt excusationē coram iudice proponere: & si non faciant, tenebūtur administrare. Secundo casu habent pro quibuslibet xx. millia rijs vnam diem, & incipiet eis currere tempus ab ea die, in qua cognouerūt se tutores datos, & postea xxx. dies vltra. sed secundum hoc posset euenire, vt ille qui magis distat, minus tempus haberet. de quo ponitur in litera exēplum. sed supradicta intelliguntur: vt nū quam aliquis habeat minus l. dierū: plus autem sic, si an numeratio dierum qui sunt in via cum xxx. diebus prædictis excedit leg. dies & de hoc ponit exemplum. & hæc tēpora habēt locum. siue excuset se quis à tota tutela, siue ab eius parte. & nisi volens excusare se, obseruet dicta tēpora: non valet excusatio, nisi magistratus det tutorem de alia ciuitate quā vnde est pupillus: quia tunc tutor nō tenetur se excusare, q̄a ipso iure nō valet datio. Sed quid si tutor benè obseruauit dicta tpa: & fuit absolutus p̄ falsas excusatiōes? Certè nihilo minus est tutor: & si in locum eius dat̄ alius, nihil valet datio, & non sufficit tutor ad excusationem repsentare se intra constituta tpa corā iudice imò debet testari, & dicere coram eo excusationē habet. & dēt nominare oēs excusationes suas si plures habet: & si non faciat, non valebit ei, nisi impeditus sit venire coram iudice propter aliquā causam. Et scias, quòd dicti 50. dies continuè currunt tutoribus à tempore quo sciunt se datos. Item potest volens se excusare & dicere excusationes suas coram oībus, iudice sedente pro tribunali: vel si valet i secreto: vel si vult per libellum. Sunt autem quidā, qui nō tenētur obseruare constituta tēpora: sicut sunt illi, q̄ non tenentē administrare ipso iure: puta ille q̄ datus est tutor ab auo materno: vel ille q̄ nō est suppositus iurisdictioni illius magistratus, q̄ eū tutorē dedit. Isti. n. vel similes nō habēt necesse excusationē proponere. Viu.

Datos. Id est, datiosi: idem dicas de legitimis: vt Instit. eo. §. qui autem.

Prouocare. A datione. Acc.

Necesse. Sed excusare se debēt oēs testamētarij: vt C. de test. tut. l. si tibi pr. dū tñ datio teneat, non alias: vt C. de cōā. tu. l. 1. Itē secus i vocatis ad alia munera, q̄ hāt necesse appellare ab ipsa nominatione, dū tñ teneat nominatio: nisi sint veterani, vt j. quādo appella sit, l. 1. §. si quis & l. nominationes. C. quādo. puo. nō ē necesse l. veteranis. Acc.

In pauciſſimis. Differunt. n. quandoque: vt supra, de tuto. & cura. da. ab ijs. l. ventris. §. 1. Ac.

Concedat. i. permittatur legibus. f.

Tribuere. Id est allegare

Accedere Non iudex ad eum: vt j. quis ord. in bo. poſ. ser. l. 2. §. si præses.

Centeſimum lapidem. Id est, centesimum milliare, qui libet. n. lapis (vt hic accipitur) milliare designat: vt Instit. eod §. quibus autem.

Dies. Qui inci-

Aliàs obseruare oportet vt permittāt tutor. vel cura. cās remissionis exponere.

Centeſimum lapidem.

piunt

Non tamen computabitur dies notificationis, sicut nec dies recepticationis. Bald. in l. si ea pecul. C. q acculare nō pñt. Idē dic in diem quo appellatū fuit, quia non computatur in termino prosequē di. glan cl. ficut. de appell.

piūt ex quo cognouit se datum: vt j. ea. l. §. quinquaginta. & ēt no. s. de admi. tu. l. i. in prin. & l quidā decedens. §. fin. & le. seq. & l. qui iussus. & j. e. l. quinquaginta. & C. eod. l. quinquaginta.

a Vnam quā. Sic pe. col. C. s. si quis cau. l. i.

b In faciem. Id est, suæ personæ. Accur.

c Domum. Not. hic C. de ann. except. l. i. perfectus. & j. q. vi aut clā. l. aut. §. i. & j. de dā. infect. l. 4. §. rotines.

d Alios. Sic loquit quasi supra dederit 30 quod est falsum. sic & s. de procu. le. non solū. §. quærit. & simile est tēpus. & s. de lib. agnosc. l. i. in prin.

e Ad excusationē. Scilicet, ponendā.

f Curatores. Dati in testamento, & die post confirmationē non ante: vt j. ea. l. §. oportet. & j. eo. l. Caius. Accur.

g Confirmari. Vt s. de confir. tute. per totum. & Institu. de cur. §. dantur.

h Promulgatione. Id est, inquisitione.

i Milliariorum. Id est, pro centum sexaginta milliarijs.

k Si vtiq; his. Qui sunt in ciuitate: vel sunt intra centum miliaria.

l Illius. Qui longius distant. Accur.

m Mens. Quæ est seruāda, qā dic, vt s. de legi. & Senatusc. Quod vero contra. & l. seq. Sed argum. contra, infra qui & à qui. l. prospexit.

ADDITIO. Dic q̄ hoc habet locum, qñ est scripta mens contra verba. Ibi non erat mens scripta: vt habes C. de leg. l. non dubiū, & m Bart. hic.

n Κορυφαῖοι. Id ē vertices, aut etiam principes, erant enim quasi capitanei legum prudentum.

o Iurisconsul.

p Spatium. Statutū, scilicet s. hac l.

gligere: neq; vlla ei via relicta erit ad excusationē.

Præses qui tutorem dederit, habebit ei in faciem, vel ad domum intimare se datū: post diem autem notitię habet datus tutor & alios triginta dies.

Qui autem suprà centum milliaria à ciuitate abest, viginti milliaria habebit numerata in vnam quamque diem, à qua cognouerit (oportet autem ei manifestari a præsidib. vel in faciem vel ad domū) & extra hos, alios triginta dies habebit ad excusationem.

Hoc autem conuenit & ijs, qui in testamento dati sūt siue tutores fuerint; siue curatores quos cōfirmari à magistratib. consuetum est.

Quotiescunque ex verbis legis simpliciter intellectis resultat iniquitas: tunc à verbis recceditur, & mens seruatur. Nic. de Neap.

Aliud etiam inuenimus in diui Marci promulgatione, inquisitione dignum. Si enim ei, qui in ipsa ciuitate est, in qua creatus est, vel intra centum milliaria, quinquaginta dierum spatiū legislator dedit: ei verò, qui vltra centum milliaria habitat, in vnamquāque diem numerari vigiti miliaria iussit, & extra hos alios triginta dies adiecit ad excusationem. Vnde contingit, vt si cuius habitatio centum sexaginta milliaribus absit, is octo & triginta dierū spatium duntaxat habeat: octo quidem centum sexaginta miliariorū nomine, in vnamquamque diem viginti miliarijs numeratis: triginta verò eo quòd ad excusationem faciunt. Erit igitur in deteriori ordine, qui longius habitat, eo qui intra centum milliaria est, vel in ipsa ciuitate, si vtique h s quidem super quinquaginta dies spatij sunt: illis verò pauciores. Sed & si maxime verba legis hunc habeant intellectum, tamen mens legislatoris aliud vult. Ita enim & Cerbidius Scæuola, & Paulus, & Domitius Vlpianus *Reprobāt* legum prudentū scribunt dicētes ita oportere hoc obseruari, vt nunquam alicui minus detur quinquaginta dierum spatio: tunc autem longius, cùm annumeratio dierum, qui in viam computantur, adiectis xxx. diebus, quos ad excusationem lex dat, excedit quinquaginta dies: vt puta si dixerimus aliquem à quadringēnis quadraginta milliarijs habitare. hic enim viæ quidē habebit dies xxij. ad excusationem autem alios triginta. Obseruabunt autem hoc temporis spatium omnes, qui qualitercunque excusantur a tutela, vel cura, vel parte eius.

q Vel parte eius. i. dicere, siue excusetur à tutela in perpetuum: siue in partem. i. ad tempus, vt j. eod. l. idem Vlpia. vel id est, cum vnus solus dat est tutor, & se excusat, vel cū duo, & hic vnus eorum se excusat, qui dicitur excusari a parte tutelæ, vel cū forte excusat se ab administratione rerū alterius prouinciæ: vt j. eo. l. illud.

r Tempus. Quinquaginta dierum.

s Alterius ciuitatis. Cui maius tempus q̄q, datur ratione itineris: vt s hac leg. §. qui autem. & §. sequ. vel forte quia non habet necesse se excusare, quia nō tenuit datio, vel forte quia non fuit datus a magistratu sue ciuitatis: vt s. eo. l. non solum. §. & qui in testamento & §. diuus. & s. de tut. & cu. da. ab ijs. l pupillo. Accur.

t Vt & si excusatus. Per ambitionē, vel quia obiecit falsas allegationes inducendo, vel falsas probationes: vt C. si ex falsa lle. l. i. & fin. & s de tranlac. l. cū hi §. ii p̄tor. secus in alia sententia: vt j. ad Trebel. l. ferue. §. cum prætor. & dico hic sniam ipso iure nullam, vt Inst. eod. §. si. nisi de hoc ipso iudicio pendēte,

Sententia lata contra ius litigatoris non expresso errore in sententia, non valet ipso iure: sed hoc est fauore minoris ætatis b d. Nic. de Neap.

Consequens autem est credere, quòd si aliqua specie excusationis fuerit quis vsus, non aliter audietur, quam si obseruauerit constitutum tempus, nisi forte alterius ciuitatis est ciuis. Ita verò necesse est custodiri constitutum tempus: vt & si excusatus, fuerit dimissus, non liberari eum, diui Seuerus & Antoninus ostendant in constitutione, iubentes non detineri eum, qui in locum eius creatus sit: quasi non liceat alium dari in locum existentis tutoris. Sufficit autem intra constitutum tem-

Sententiā prætextu falsi istrumēti lata an sit nulla.

causa fuerit mota: vt C. de fi. instr. l. fi. aliàs latam sententiam per falsum instrumētum, vel testes, dico ipso iure valere: sed rescinditur postea per restitutionē: ut j. de re iud. l. Diuus. sed si pretio fuerit iudex corrupt: vtiq; dico ipso iure nullam: vt habetur C. quando pro uo. non est necess. l. venales, Azo. Sed certè hic solū velle vī quod post tēpus venit, nō aliàs falso vsus est. Accur.

a Nocebit. Desistēti ab accusatione, quin possit pœnire: vt C. de app. l. fi quis libellos. Vel alter leges, i. non eis nocebit quo minus possit adhuc proponere excusationem suā, & probare: & hoc si nolens desiit esse: & contra voluntatē suā ob aliquā iustā, & probabilem cām, ut dicet post statim: si enim affectasset absentiam, secus esset: vt §. si quis cau. l. 2. in fi.

b Cuius. Scilicet necessitatis: secundū Fy. vel constitutionis. & facit s. de auth. tut. l. tutor qui.

c Scire aūt oportet. Quidam habēt hic §. sed non debet esse: quia quę sequuntur, sunt verba constitutionis Seueri, & Antonini.

d Testari. Id, est, protestari. i. proponere corā iudice, vel coram pluribus. in presentia iudicis: ut j. eo. §. 2. Accur.

e Sin min. Scilicet accessit: sed non omnia nominauit cum plures haberet excusatiōes: vel accessit ad iudicem, sed nullas proposuit excusationes.

f Nequaquā. Quantum ad nō nominatas: sicut. n. ei qui nihil nominauit, nihil prodest, ita ei q̄dā nominauit, q̄dā ñ, nō prodest quo ad nō nominata, & est ad l. istā Insti. e. §. qui autem. & j. de excu. l. nemo prohibetur. & s. de trāsact. l. cū hi. §. si prætor aditus ibi, sed & si non de omnibus. &c. Item cōtra C. de inoff. testa. l. contra maiores. Sed hic potest omnes excusationes simul proponere, ibi non: aliàs ubi esset contrarius, & sic repellendus: vt infra, quando appella. sit l. 2. §. Itē contra, infra eod l. propter litem. sed ex prædictis patet solu. Accur.

Iustitia enim locū sibi nō inuenit, vbi non est fides Specu. in titu. de sum. Trin. in princi.

tempus excusare se solum. Si enim postea nolens dederit, non ei nocebit. Ideoq; si repræsentauerit quis se solum, non permanserit autem postea, vt se excuset: post constitutum tempus exceptione repelletur. Et hoc dicit constitutio Imperatorum Seueri & Antonini. Si enim quis propter ægritudinem vel aliam necessitatem, puta maris, vel hiemis, vel incursus latronum, aut aliam quā similem; constituto tempore non poterit venire: ignoscendum ei est, cuius fidem, tametsi sufficit firmare ex ipsa naturali iustitia: est tamen & constitutio Imperatorū Seueri & Antonini hęc dicēs, Scire autem oportet nō sufficere, si accedat ad iudicem: sed oportere etiā de specie remissionis testari: & si multa habeat iura: quę ad remissionem faciūt: omnia nominare: sin minus, similem esse ei, qui nequaquam accesit; aut accesit quidē, iustā autem remissionis causam non nominauit. Quinquaginta verò dies continui numerantur, in cipiēdo à tempore cognitionis, quo quis cognouit seipsum datum esse.

Qui excusaturus est, tenetur ad minus vnam speciem excusationis, aut viua voce, vel in scriptis iudici præsentare.

Oportet autem unā testari añ tribunal vel aliter in submemorationibus. Pōt autem & libellos dare, vt ijdē ipsi aiūt Imperatores. Hæc de iis, qui obseruare constitutū tēpus debent. De iis aūt, qui non subiecti sunt cōstitutis temporibus, age, scrutemur.

Quisquis tutor datus ex iuris quatis occasione non tenetur administrare, non oportebit eum constituta excusationis tempora obseruare.

Qui non iustè dati sūt tutores, hoc est, a quibus non oportet, aut quos nō oportet, aut quib. nō oportet, aut quo nō oportet modo: si neq; cōfirmentur, neque administrauerint: sunt immunes: neque opponet quis eis, quòd constituta tempora excusationum non obseruauerint: neq; habent excusationis necessitatem: vt ostenditur in subiectis constitutionib. quas exēpli gratia subiecit: adaptantur autem utique omnib. Diui Seuerus & Antoninus Augu. Narcisso ab auo materno tutor datus, necesse non habuisti excusari, cum ipso iure nō tenearis: si igitur administrationi te nō immiscuisti, potes esse securus.

g Cognouit. Quis hoc probare debeat, no. s de admi. tut. l. i. in prin. & l. quidam decedens in fi. & l. seq. Itē ad tempus continuum est: sic j. de vsuf. l. unquam. §. i. & j. eod. l. quinquaginta. & Insti. eo. §. qui autem. & C. eo. l. quinquaginta. & s. eo. l. non solum. §. annus.

h Oportet autem vnam. Scilicet excusationem.

i Tribunal. Tria no. quia propositio excusationis debet fieri coram iudice sedente pro tribunali, vel viua voce ab eo qui se excusat, vt hic: vel per libellum à seipso datum vt subiicit, pōt aūt & c Secundò nota, quia productio testium in cā excusationis pōt fieri etiā nō corā iudice: sed apud alium voluntate iudicis: & h. d. aliter, &c. vel aliter poterit per procuratorem absente illo qui se excusat. Tertium est, quia ipsa causa & sententia fit per excusatione de legari nō pōt: quia causa cognita & iudicis officio nō iure actionis expeditur hæc causa: vt suprà de off. proconsul. l. nec quicquam. §. i.

k Et libellos. i. scripturam continentem excusationem. Sed cōtra s. e. l. excusare. Sol. vt ibi.

l Age. Aliàs agere cum precedentib. & dic agere, id est, excusare, uel cum seq. & tunc. i. dicere.

m A quibus. Iudicibus vel testantibus.

n Non oportet. Minores vel fœminas: & caue, quia non comprehendo habētes excusationē: sed eos tñ q̄ citra excusationem non possunt esse.

o Quib. Vt maioribus, vt s. d tu. & cur. dat. ab iis. l. scire.

p Quo non. Si habes quomodo, benè. aliàs subaudi. Vel dic quo, scilicet loco.

q Neque administrauerint. Quia tunc secus: vt s. de administra. tuto. l. tutores qui. §. 1. & 2. §. curatores. & §. patruus. Item facit suprà de tut. & cur. da ab iis. l. i. & 2. & l. pupillo & s. de confir. tut. l. naturali. & l. neque. Item vide, quæ not. suprà de admin. tu. l. quidam decedens. §. ex quo.

r Diui. Latinum est.

a Similiter. Aliàs lex, est aliàs §. Græcum est: nã hæc lex est Modestini qui transtulit, vt ff. eo. l. i. in princ. & facit ff. de iur. om. iud. l. fin. & C. qui da. tu. pos. l. neque.

Tibertum.

Liberti nõ pñt se excusare à tutelis, filiorum patronorum. Qui aũt dicuntur liberti, & filii vel liberti patronorũ, dicit hæc l. planè. Viu.

b Libertum. Græca est, quia non põt se excusare à tutela patroni: vt ff. de tuto. & cur. da ab iis. libertus. C. eo. l. libertos.

c Patris. Id est, paternos libertos dicimus nostros: sed libertos liberorum nostrorum nõ dicimus nros: ut j. de verb. sig. l. licet. §. patronos.

d Deinceps. Sic ff. de ius vo. l. fed & ii §. libertos. & j. de ver. sig. l. liberorum.

e Sed & si ius. Sic j. de iu. au. annu. l. i. & de bo. li. l. 3. in prin. Sed ff. j. co. l. cum ex oratione. Sol. vt ibi. Accur.

f Nequaquam ꝓnumerat. Nec ille q̃ p tide icõmissum: vt j. e. l. nequaquã. Acc.

g Vn' oib. aliàs oĩũ. Scilicet, libertorũ, id est, vnus de numero oĩum libertorũ.

h Liberis. Scilicet, patroni. Accur.

i Trib. tutelis. Id est, licet hi liberti patroni sint ultra tres. quia ꝓ vna habetur: numerositas. n. pupillorũ nõ plures tutelas facit, sed patrimoniorum separatio: vt ff. e. l. tria: & licèt habeat tres tutelas alias, vel quatuor liberos, non prodest: vt hic, & C. e. l. liberos, & secundũ hoc est ff. C. eod. nec Senatorũ. Sol. nouas reiecit, vi ibi, nõ pteritas, vt hic: vel aliter, vt ibi: & facit j. co. l. libertus. Accur.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἐὰν τὸν μὴ ὑποκείμενον τῇ δικαιοδοσίᾳ χειροτονήσωσιν οἱ ἄρχοντες, ἐπίτροπον ἢ κηδεστορα. οὐδὲ οὗτος ἀναγκλω ἔχει παραιτήσασθαι τὰς προφερομένας ὑπ' αὐτῆς τὴν μήτε πολίτιν μήδε ἰνκόλαν.

Similiter autem & si eũ, qui non suppositus est iurisdictioni, creabũt magistratus tutorẽ vel curatorem: neq; hic necessitatẽ habet obseruare constitutas tẽpora: vt puta quia neq; ciuis, neq; incola est.

XVI.

Πελάτερον ἐν τῷ λόγῳ τῶν δεῖ ἀφέσεως ἐπιτρόπων καὶ κηδεστόρων, εἰδέναι δεῖ. ὅπου μόνον τὰ πατρὸς τὰ ὀρφάνα ἀλλὰ καὶ μητέρος νοεῖσθαι χρή. καὶ ὁπόταν δὲ ζητῶμεν περὶ παίδων πατρόνου, εἰδέναι χρὴ, ὅπ τοῦτο προσηγορίαν τοῦτον ἐν τῷ πρώτῳ βάθμῳ σήσομεν, τετέσιν ὑὸν καὶ θυγατρα, ἀλλὰ καὶ ἐκγόνους ἐξ ἑκατέρα καὶ τὰς ἐγγύτατα. ἀλλὰ καὶ ἐὰν δίκαιον χρυσῶν δακτυλίων λάβῃς, ἐπὶ διασώζει τὸν τῶ πολλὰ τέρων τάξιν ἐν πύτῳ. ὅσῳ ἀντέχει φανῆναι θειότατος Αντωνινος ὁ μέγας. ὁ ἰδίῳ ἀγωνίῳ ὀνηθῆς καὶ ἀπελεύθερωτέις, οὐδαμῶς συγκρίνεται τοῖς λοιποῖς ἀπελευθέρις ἐὰν πολλοὶ ἀπελεύθεροι ὦσιν, εἷς ἀπάντων τοῖς τέκνοις ἐπιτρόπος δυνήσεται, καὶ ἀπὸ τριῶν ἐπιτρόπων οὐκ ἀπολυθήσεται.

Libertus non solùm potest se excusare à tutela patroni: sed & matris pupillorum. ad nepotes etiã & neptes ex pupilloru latere debet hoc referri.

Ibertum, cum de excusatione tutorum & curatorum tractatur, scire oportet non solum patris pupilli, sed etiã matris intelligi debere. Sed & cum de liberis patroni quæsierimus, scire oportet, appellationem hanc non in primo gradu consistere: hoc est, in filium, & filiam: sed & in nepotes ex vtroque latere, & eos, qui deinceps sunt. Sed & si ius annulorum aureorum impetrauerit: adhuc custodit liberorum ordinem, secundum hæc, quæ rescripsit Marcus Antoninus. Qui propria pecunia emptus, & manumissus est: nequaquam connumeratur re liquis libertis.

Vnus ex pluribus libertis tutor datus multis & omnibus liberis patroni, non habebit triũ onerum appellatione excusationem.

Si plures liberti fuerint, vnus omnibus liberis tutor dabitur, & à tribus tutelis non absoluetur.

XVII.

Παίδευτα χειροτονήσαν ἐπιτρόπον, ἃ δωμέαν δ' ἔχει παραίτησιν ὡς δείκνυσιν διάταξις τ' αὐτοκρατόρων Σεβήρε καὶ Αντωνιε, ὑπὸ παπὶ ἐπαγγελάμενος ἐπιτροπεύειν τῶν παίδων, ἀφείεσα ταύτης τὴν ἐπιτροπὴν δύναται καὶ ἄλλως ἔχει δίκαια ἀφέσεως. εἰδέναι δὲ ἐστὶ ὅπ ἀξίω μαθεῖν τὰ ἐξῆς παραίτησιν. ὅθεν ἐάν πς συγκλητικὸς ἦν ἕτος ἐπιτροπεύσῃ καὶ τ χῆ διὲς ἐς ἔτερας τάξεως ὄντων συγκλητικῶν, ὅσῳ ἀντέχα φανῆναι οἱ θειότατοι Μάρκος καὶ Κόμοδος εἰ δέ πς ἐπιτροπος ὢν κρατορικὸς μὴ συγκλητικὸς ἦ ἄλλως ἀξιωματικὸς, εἰ δὲ ὕστερον γένηται συγκλητικὸς, διωτικὰς ἐπάνελυται τὴν φροντίδος. εἰ δὲ οἱ ἐπιτροπεύομενοι ἦ κρατορεύομενοι παρ' αὐτῷ παῖδες ἦσαν συγκλητικὸι, ὃν ἐπάνελυται τῆς ἐπιτροπῆς, ὁμοίως δὲ ὀχῆ διὲς ἔτερας τάξεως ὢν οὐ παραιτήσεται ἐπιτροπεύειν καὶ κρατορεύειν τῶν μειζόνων. Μαικὲ λιβερίους μηδὲ καλλιλάτορας ὃς διαφησιας λέγομεν ἔχειν ἀλίτειγησιαν λέγουσιν αἱ θεῖαι διατάξις, ἤδη δὲ καὶ οἱ ἰκδικοὶ τῶν μὴ ἰκδικαίων ἐπιτροπεύσαι, ὥσπερ καὶ τὰ λοιπὰ λίτουργήσουσιν αἱ δὲ διατάξις ἐκείνοις μόνοις ἀνενοχλήτους αὐτὸς εἶναι κελεύουσιν οἷς ἢ θρησκεία χρεὼν δοκεῖ. λολισεια πόλεως ὑπὲ εἰς ἀριθμὸν μιᾶς ἐπιτροπῆς προχωρεῖ. ἀπελευθέροις μὰ κων συγκλητικῶν καὶ διοίκουσιν τὰ αὐτῶν πράγματα οὐκ ἀπολύονται ἐπιτροπῶν, τοῦτο γὰ τοῖς τῶν ἀρρένων. συγκλητικῶν ἀπελευθέροις μόνοις συγκεχώρηται ἐὰν ὁ τῆς πόλεως ἄρχων. τοῦτ' ὅσιν ϛρατηλὸς, διαπιπούσης αὐτῷ υἷς χειροτονίας ὑπὸ δήμου ἠρῶται καὶ δῶρ ἐπιτροπᾶς, ὥσπερ οὐ δὲ ὁ ἐγγυησάμενος ἐπιτροπὴν, ἀλλ' οὐδὲ οἱ κατὰ τιμὴν ἐπιτρόποι γραφέντες, ὁ τέλη μεμιδωμένος παρὰ πόλεως οὐκ ἀφίεται ἐπιτροπῶς, ὁ πολλὰ δίκαια ἔχων εἰπεῖν ὧν ἕκαστο καθ' αὐτὸ ἂκ ἔστιν

Spadonem.

Padonem. Spado nõ habet excusationem à tutela ea rõne quod sit spado solum. Itẽ nec ille qui promisit patri pupillorum, quod gereret eorũ tutelam. Item nec ille qui habet dignitatẽ sine administratione: & de hoc ponit exẽplum. Item nec librarij, nec calculatores nec Iudæi. Item nec Senatores: quamuis ipsi liberti administrent res dictorum Senatorum. Item nec magistratus qui factus est obnoxius tutelæ periculo ꝓp tutorẽ, quem cuidã pupillo dedit, põt istud periculum cõnumerare in numero trium tutelarũ, quæ excusationem tribuere solent: nec fideiussores alicuius tutoris põt istud periculum in dicto numero computare, nec illi qui sunt honorarij tutores. Itẽ ñ põt excusari ille, q̃ à ciuitatib⁹ vectigalia conduxit. Itẽ nec ille, qui habet plures excusationis species, nullã tamen ꝓfectã. Item nec ille, qui meruit in genere immunitatẽ munerum publicorum. Item si aliquis est excusat⁹ ab vna tutela, non proderit hoc ad excusationẽ alterius. Item non excusatur ille, qui dicit se ignotum patri pupilli. Item nec ille, qui affectauit habere tres tutelas vel curas. si autem non affectauit, etiã filij vel filiæ emãcipatæ tutela cõnumerabit ei in numero trium tutelarum, & excusabitur à quarta. Itẽ nec ille excusatur, qui voluit cauere pro filio dato tutore. nam & ipse & filius erunt tutores. h. d. cum l. sequ. Viu.

a Spadonem. Quorũ appellatio generalis est: vt j. de verbo. sig. l. spadonem. & est Græca. Accu.

b Creabunt Magistratus. Accur.

c Qui patri. Facit Inst. e §. itẽ si pp. & j. de fal. l. vx. §. 1.

d Digna tutem. Sine administratione & sic non obst. ff. eo. l. athletæ. § gentium. & §. remittuntur. Acc.

e Et eorum Scilicet pupillorum. Accur.

ἐχυρὸν εἰ δίωπσεται ἀφεθῆναι ἐζήθητη. οἷον ἐβδομήκοντα μὲν ἔτων οὐκ ἔστιν, οὐδὲ πρῆς ἔχει ἐπιτροπὰς, οὐδὲ πέντε τέκνα. ἢ ἄλλοπ δικαίων ἀνάστεως ἔχει μετ' αὐτοὺ δύο ἐπιτροπὰς καὶ δύο παῖδας καὶ ἑξήκοντα ἐστὶν ἐξ ἢ ἄλλα πρὸ τοιαῦτα λέγει καθ' αὐτὰ μὲν σύνταλῆ τῶν βοηθειῶν μὴ παρέχοντα. ἢ δὲ πρὸς ἀλλήλα κοινωνία ὃν τα δικαιοφανῆ ἀλλὰ ἔδοξεν τῶν μὲ ἀφείκεσθαι ὁλοσχῶν ἢ ἔχων ἀλειτουργησίαν πολιτικῶν ἢ δημοσίων λειτουργιῶν, ἅτος ἐπιτροπῆς ἂκ ἀφεθήσεται, ὁ ἀπολυθεὶς ἐπιτροπῆς ἢ κηρατορίας, ἀπάντος τοῖς ὑπομνήμασιν πρὸς ἄφεσιν ἑτέρας χειροτονίας χρήσεται, ἐὰν μὴ ὑπαρχῇ αὐτῷ δικαία ἀφέσεως ὀφάνων ἑαυτὸν ἀγνοσὸν ἕξιται τῷ παρεῖ ἢ τῇ μητρὶ ὀρφάνε ἢ διὰ τοῦτο ἀτεθήσεται, ἐσθότε καὶ ὁ πρεῖς ἔχων ὑπατροπὰς ἢ κηρατορίας, ἔχει δίκαιον ἀφέσεως οἷον ἑαυτῆς ἐπιτροπεύσει ἀναδέξασθαι. ἤδη δὲ καὶ ὁ μετρίᾳ γονύμενος ἐπιτροπῶς ἐπιτιμᾶσαι δοκεῖ.

§ Padonem quoque creabunt tutorem: nullam enim habet excusationem, vt constitutio ostendit Imperatorum Seueri & Antonini. Qui patri promisit se ore tutorem liberorum excusari ab hac tutela nõ potest, & si aliter habet ius excusationis: Scire oportet nulli dignitatem tribuere excusationẽ. Vnde si quis Senator fuerit: hic tutor erit & eorũ qui inferioris ordinis sunt quàm Senatorum: quẽadmodum rescripsit diuus Marcus & Commodus. Si quis autem tutor vel curator fuerit non Senatoris, vel aliter non in dignitate positi: deinde postea fiat Senator, continuò absoluetur à solicitudine. Si autem liberi, quorum tutelam aut curam administrabat, erant Senatoris: non absoluetur à tutela aut cura. Similiter autẽ q̃ inferioris ordinis est, non excusabitur à tutela vel cura maiorũ. Neq; librarios, neq; calculatores quos vulgò rationes dicimus habere immunitatẽ dicũ: diuorum constitutiones. Iam autẽ & Iudęi nõ Iudęorũ tutores erũ, sicut & reliqua administrabũt Cõstitutiones n. in ijs solis sine molestia eos esse iubent, per quæ cultus inquinari videtur. Rõcinatio ciuitatis neque in numerum vnius tutelæ procedit. Liberti vxorum Senatorum, & si res eorum disponunt, non absoluuntur tamen à tutelis. hoc enim masculorum Senatorum libertis solum concessum est.

Magistratus aut prętor ciuitatis non habet connumerationẽ huius obligationis: quã ex creando aliquem in alterius tutorem contraxerit. quòminus aliàs tutelas suscipiat.

Ordinis. Sunt tamen alicuius dignitatis, aliàs secus vt statim dicit.

Positi. Et sic priuati: & ipse erat similiter priuatus.

Postea fiat. Hic tutor.

Continuo. Alias confessim.

Absoluetur. Sic est iste vnus de casibus, vbi suscepta tutela deponitur: vt no. ff. l. Idem Vlpia. §. funt & alij. & facit ff. de arbit. l. nõ distinguemꝰ. §. sũma. & j. de va & ext. mu. l. pen. Sed arg. contra. C. de nup. l. pe. & infra eod l. tutor.

Senatoris. s. filij.

Inferioris. scilicet Senetorum.

Maiorum. Quàm ipse sit. Accur.

Neque librarios. Id est scriptores, de quibus loquitur j. de reg iu. l. si librarius. & de ope. li. l. antep. & C. de vet. i ure en. l. 2. §. antep. Accu.

Calculatores. Quia per calculos, Librarij qui dicantur: q̃ itẽ calculatores, pulcantur, vnde dr̃ in chrẽ Aug. lib. ad Modestinum in singulari. hunc ipsũ locum. Idem minutissimos lapillos faciunt cõputationes, qui dicuntur non iniuritò calculi: quia nõ impunè pedibus calcantur, vnde dr̃ in tit. C. de erro. calc.

Non iudeorum. i. Christianorũ, nõ sed aliorũ Iudæorũ.

Administrabunt. Vt tutelam & curã. q̃ aũt possit facere ea, ꝓp quæ inquinaretur, id est, polluere cultus, vt misã, vel aliud officium Christianorum exercere, illud non est eis permittendum: & hoc subijcit, constitutiones. n. &c. Accu.

Solis. Muneribus Eos. s. Iudæos.

Cultus. Diuinus: vnde ꝓlatus in aliqua ecclesia non erit, nec ẽt dignitatẽ tẽporalẽ dẽt hẽre: vt C. de iu. de. l. fi. licèt olim contra: vt j. de dec. l. generaliter. §. fi. Accur.

Rõcinatio. computabat introitus, & exitus ciuitatis: vt calculator generaliter.

y Eorũ s. Senatorũ, si nõ habes in tex. idem si vxorũ.

z Senatorum. Qui sunt patroni vt j. e. l. cũ ex oratione. s. & C. eo. l. nec Senatorum.

Creationes.

a Creatione. Quia creauit alicui aliquē in tutorem: & facit ſ. de rit. nuptia. l. ſi quis tutor. §. 1. ſed contra ſ. e. l. ttia. Sol. vt ibi.

b A cura. Secus e contra: vt C. ne tut. vel cu. vec. cō. l. j. Ac.

c Excuſari. vt C. qui nu. tut. l. fi. Sed contra ſ. eod l. 2. §. amplius. Sol. vt ibi. & facit ad hoc illa lex, in prin. & §. remittit. Acc.

d Coniuncta. Aliàs in cōione, aliàs deeſt illud in cōione.

e Sint. Id eſt, ſi illi erunt ſocij, ponētur ſimul: & inducent excuſationem. Acc.

f Excuſabitur. Innuit hic quod tutela non ſit publicum munus vel ciuile: & ſic eſt contra Inſtit. eo. in prin. & j. eo. le. non tñ. §. eos. vbi dicit q̄ eſt publicum. Item eſt ciuile. vt ſ. eo. l. athletæ. §. tutela. Sol. hic generalis remiſſio fauore pupillorū pertinet ad ea quæ ſunt publica authoritate & vtilitate tñ: ſed hoc vtilitate priuatum. pro quo eſt j. e. l. non tā tum. § non omnia.

Depoſitionibus. Scilicet teſtū: quia res inter alios, &c. Item & quia poſſet eſſe verum q̄ primo probauit. l. de numero liberorū: ſed mō aliqui deceſſerunt.

Non propter hoc vt Inſt. e. §. non eſſe. & arg Inſti. de hær. inſti. §. fin. Accurſi.

Eſt aūt. Facit ſ. e. l. tria onera. & inſt. eo. §. itē tria onera.

Quando. Aliā quandoque: & uus dic, id eſt, aliquādo.

g Si quis. Aliàs lex, ſi quis. aliàs. §. idem Vlpian. ſcribit, ſi quis &c.

h Filij ſui. Cuius eſt legitimus tutor: vt Inſti. de legit. patrono tutela.

i Cautio. l. cautela. aliàs creatio.

k Conſtitutio. Quę ſequitur, quam & quidam habent pro

No. ſingula quæ non proſunt nec vnita iuuāt Bart. iſta. hic diſcutit. contrarium tenet Spec. in ti. de inſtr. ædi. §. 7. vide Bal. dicentem quod verbū ſingulas, la, lū: habet vim ſpecialis dinumerationis: imprię tñ & hoc in l. Stichū. §. ſtipulatio. j. de ver. ob.

Si ciuitatis princeps, id eſt, magiſtratus incidente ei creatiōe, obnoxi⁹ fuerit piculo tutelæ: hanc nō cōnumerabit alijs tutelis, quēadmodum nec ſi deiuſſores tutelæ: ſed neque q̄ ob honorē tutores cōſcripti ſunt. Qui vectigalia cōduxit à ciuitatibus. nō excuſatur à cura.

Qui iura multa poterit dicere, quorū vnūq̄que per ſeipſum ſatis validū nō eſt, an poſsit excuſari, quęſitū eſt: puta ſeptuaginta q̄s annorū nō eſt, neq; tres habet tutelas, ſed neq; quinq; filios, aut alicui aliud ius remiſsionis hēt: nimirū duas tutelas & duos filios, ſexaginta annorū eſt: aut alia q̄ dam talia dicit per ſeipſa q̄ tē pfectum auxilium nō prę bentia, quę tamē ſi inuicē cōiuncta fiant, iuſta appareant. Sed viſum eſt, hunc non excuſari.

Immunitas qua eximit à publicis, & ciuilibus muneribus, non liberat ab onere tutelæ.

Qui accepit immunitatē ciuiliū, vel publicorum munerū, is à tutela vel cura nō excuſabit.

Nouis tutelis delatis, nouis eſt vtēdum allegationibus, nec ſufficit ſemel excuſatum fuiſſe.

Qui abſolutus eſt à tutela, vel cura, nō omnino depoſitionibus apud acta ad remiſsionem alterius creationis vtetur, ſi non exiterint ei iura remiſsionis. Qui dixerit ſeipſum ignotum eſſe patri vel matri pupilli, non propter hoc excuſabitur.

Qui affectauerit ſupra tres tutelas, non vtetur beneficio excuſationis: pauper autem in tutela repertus præſumitur eā affectaſſe.

Eſt autem q̄ſ & q̄ tres hēt tutelas, vel curas, non habet ius remiſsionis: puta ſi q̄s affectauerit ſuſcipere. Iā āt & tutor qui modici patrimonij factus eſt affectaſſe videt.

Gerens tutelam ſui emancipati filij, habet annumerare hanc ſufficiēter alijs duabus tutelis.

XVIII.

Iquis inter tres tutelas emancipati filij ſui tutelā adminiſtret: an ei hęc in numerum proceder, ſcio dubitatum. Inuenio tamē reſcriptū, emancipatę filię tutelā numerari inter onera oportere.

Ἐὰν δέ τις χειροτονηθῇ ἐπίτροπος ἀνεψιᾶς πατρὸς ἐξόντος, εἶτα ὁ πατὴρ μισθώσηται παρ' αὐτοῦ τὰ ἀγρὸν ἐξέσῃ ἐκβαλεῖν αὐτὸν καὶ ἀνιέναι τὸν πατέρα χειροτονεῖσθαι ἐπίτροπον, ὡς μηδενὶ πρόσωπον διακρίνειν τὸ ἐπὶ τῇ ἐπιτροπῇ ἀσφαλές. ὡς δηλοῖ τὴν θείαν Ἀντωνίνου διάταξιν.

Si quis creabitur tutor exiſtens in patris poteſtate, deinde pater noluerit pro eo cauere: iuſſerunt leges, & ipſum patrem creari tutorem, vt nullo modo impediatur tutelę cautio, vt oñdit diui Adriani cōſtitō.

Filiusfamilias poteſt eſſe tutor: & ſi pater nolit pro eo ſatisdare, vt tutela liberetur, cogentur ambo & pater & filius onus tutelę ſubire.

Imperator Adrianus Battaſio Pollioni legato Lugdunenſi in hæc verba reſcripſit: Clodius Macer (quamuis filiusfamilias ſit) idoneus tutor eſſe videbitur: pater autem eius ſi idcirco cauere non vult, vt filium ſuum tutelæ eximat, & in hoc artificio perſeuerauerit: exiſtimo te huic fraudi rectè occurſurū, vt & filius & ipſe ad tutelā liberorū Clemētis gerēdā cōpellāt.

In P. Fl. legato Lugdonenſi. ſic & in l. fi. j. de cenſib. dicuntur Lygdonēſes Galli.

Si tutor vel curator datus inutiliter, confirmari ſe permiſerit, non poterit poſtea ſe excuſare.

XIX.

Aius teſtamento Nigidium filio ſuo tutorem dedit, eundemq; vſque ad xxv. annum curatorem cōſtituit. Quæro, cum li-

A cura-

a A curatione. Nō à tutela: vt C. de teſt. tu. l. ſi tibi pſ.

b Appellationem. Sic ſ. eod. l. ſcire oportet. in princ.

c Se excuſare. Ob hoc ipſum quod tutor fuit, niſi eſſet libertus: vt C. eo. l. libertos. Acc.

d Confirmatus. Id eſt tēpore confirmationis, vt ſ. eo. l. iuriſperitos in fi. nam ſi pateretur ſe confirmari nō reſiſtendo tacitè vī renūciaſſe excuſationi: vt ar. ſ. e. l. ſpadonē. §. 1. & ſic intelige C. de confir. tut. l. 1. & facit j. e. l. pe. §. procedit. & ſ. de admi. tu. l. qui negotiationem. §. teſtamento. & inſt. eod. §. qui tutelam. Acc.

e On tm. Dictum eſt ſ. l. 3. q̄ tria onera tutelarū dant excuſationē à quarta: hæc lex ponit exēplū qualiter debet intelligi onus.

¶ Ilienſib. Ilienſes habent excuſationē à tutelis illorū qui non ſunt Ilienſes. Secundò dicit, q̄ illi qui ſunt ī corporibus, habent excuſationē à tutelis illorum, qui non ſūt de corpore, & hoc intelligas ſi ſpecialiter habent immunitatem conceſſam, non autem ſi generaliter. Tertiò dicit quod illi qui fungū tur ædilitate, nō habent excuſationē à tutelis: illi aūt qui habent honorē cū adminiſtratione, benè excuſantur à tutelis eis de nouo delatis: non aūt à veteribus. Item domini nauium non habent excuſationem nec inquilini caſtrorum habent excuſationem à tutelis filiorum illorum, qui ſunt in eadem conditione ab aliis autem ſic. Viu.

f Intuenda, Aliàs. ineunda. Acc.

g Suſcipienda. Id eſt quā magnitudo patrimonii eius tutelæ quæ ſuſcipienda eſt: vt j. eo. l. ſi is qui tres. §. fi. Acc.

h Semeſtre tēpus. Id eſt, ſex menſium arg. ſup. eo. l. tria. & ſic. nor. ſpatium hoc eſſe paruum, & prope fi. dicitur, ſic C. de iud. l. properandum. §. fin autem.

In P. Fl. ineunda eſt ſuſceptarū triū tutelarū quæq; ſuſcipienda eſt.

i Nō ſint. Sic j. eod. §. fi. & ſ. eo. l. ſed & milites. §. 1. & §. primipilarij. & j. eod. l. adminiſtrāte. §. fi. & C. eod. l. pen. & ſ. eo. l. ſpadonē. §. ſi quis aūt. & C. de excu. vetera. l. 1. & 2. Item habent hi priuilegiuni, vt filii ſequātur conditionem matris: ut j. ad munic. l. 1. in fi. & j. proxi. Acc.

k Circa tutelarū. Medū circa alia munera: & hoc ſi ſint habiles ad illud artificiū ad quod ſumpti ſunt exercendū: vt j de iure immunit. l. ſemper. §. pen. Item cautē dicit extraneorum. nam ſecus à tutela collegarum: vt ſ. proxi. §.

l Cōpellantur. Nā compellūtur auctis facultatibus, niſi augeāt negociationē: vt d. l. ſemper. §. negotiatio: & §. pen. Item not. quod vocat hic tutelam publicū munus: licet videatur contra ſupra eo. l. ſpadonem. §. qui accepit. Solu. vt ibi.

In p. Fl. cęterorū: in P. Fl. niſi ſi.

m Nominatim. Vt apparet j. proxi. §. & §. domini nauiū. Itē ſola illa habent immunitatem, quæ licita ſunt: & ſola illa licita ſunt: quæ lege uel Senatuſc. uel aliqua cōſtitutione confirmantur: ut infra de iure. immu. l. ſemper. §. negotiatio. & §. pen. & fin. & j. de colle. illic. l. fi & ſ. qđ cuiuſque vni. l. 1. in princ. Fm Azo.

n Is qui ædilitate. Id eſt, qui eſt ædilis curulis, de quo habeſt mentio Inſt. de iure natu. §. proponebant. vel ædilitate, id eſt, qui habebat curam emendi frumenti vel vendēdi tempore famis: ſicut ponitur ſ. de compenſa. l. ideo. & iſtud tale officium dicitur munⁿ. Azo. vt ſ. eo. d. l. ſed & reprobari. § de philoſophis. in fin. illius §.

o Excuſati, ſunt. Non tñ à tutela.

p Honorem. Cum adminiſtratione ſic j. eo. l. adminiſtrantes in princip. & ſ. eo. l. athletæ. §. 1. & §. remittit. & ſic non ob. ſ. eod. l. ſpadonem. §. ſcire.

Vacare,

a Vacare. Verè dicimus. vel subaudi placuit.
b Vacent. Sed ab alijs muneribus quandoq; excusan tur: vt j. de vacatio. munerum l. hi qui. & concordantiæ sunt infrà de iure immunitatis. l. semper. § immunitati. & § diuus & §. licet. Accur.

c In quilini castrorum. Id est castellorum: quasi aliunde veniens non teneatur ibi ad munera indifferenter. Nõ aut dicas castrorũ principis: qa tũc non inquilini, sed milites dicerentur: & idem in illis habes j. eod. l. propter magistratum. §. 1. & facit sup. ea. l. §. Illi fibus cum suis concor. & §. de tut. l. ẽt non.

* Castra vrbana intellige de quibus copiosè agit Zasi. li. 4. c. 10.

d Bello amissi. Liberi qui sunt amissi in acie belli, prosunt patri ad excusationẽ tutelarũ, quamuis alii qui sunt aliter mortui non prosunt: vt sup. eod. l. 2. Viuianus.
d Bello amissi. Siue in potestate, siue emancipati.

† Sunt n. honorãdi qui procũ fernanda patriæ salute suam neglexerunt salutem, Arist. li. 3. Ethico ca. 6. & lib. 2. Politic. 6.

e Excusationem prosunt. Quia videntur per gloriã mori re, vt Instit. eo. § sed qui in bello. Hẽ ad alia munera vitandã: vt infra de vac. mu. l. 2 §. muneris. & l. fi. Item mulieri vt possit adoptare: vt Inst. it. de adop. §. fœminæ. Accur.

f Remittatur. Vt j. eo l. propter. § licet. & infra e. vbi in fi. & 3 eod. l. non solũ. §. qui testamento. & l. idem Vlpianus. §. sunt & alii. & C. eod. l. 2. & qui petant tu. l. neque. & facit ad hoc suprà de testa. tute. l. quaro. & supra de tut. & curat. dat. ab iis l. pupillo. Accur.

g Si tutor habet litem cum pupillo de oibus bonis vel maiore parte, excusat à tutela eius: imò etiam si velit esse tutor non potest. Postea dicit, q̃ si tutores habent plures excusationes, & eas non proponant simul a principio, cũ incipiũt se excusare, bene possunt postea proponere, intra tpa tũ quæ sunt 3. eod. l. scire § 1. postea dicit, q̃ pot euenire casus, in quo habẽti tutorẽ, detur tutor: veluti si aliqs siue Senator, siue alius detur tutor pupillo, qui habet patrimonium in Italia & Prouincia, & ille tutor est Italicus: nam potest se excusare, vt non administret, p uincialia bona: & pr uincialibus bonis dabitur alius tutor, qui ea administrabit. Viui.

Expedict. Concerd 3. de testa. tut l idem fiet. in fi. & C eod. l humani tatis. & inst. l. proxi. Accur.

h Ropter. Non potest. Sed nec bonis: licet debitũ amittat. Azo. quod accipe post tutelam alium, tam si ne protestatione debit. Ab initio ergo aut protestatur, & non admittitur ad tutelam: aut non, & est tutor, & perdit debitum. sed H. dixit ipso iure non tenere dationẽ hodie, & non remanet tutor: & sic corrigitur secundum eum quod hic dicit, per Auth. vt ij. q̃ ob. se per. ha. §. 1. col. 6. & facit supra l. proxi. & C. eo. l. si vt allegat & C. de admin. tut. l. cum quidã. & supra de testa. tuto. l. idem fiet.

Controuersia. Vt Instit. eo. § item: propter. Idem si erat quæstio statuis: vt supra eo l. athletæ, §. amplius.

Non probauerit. Tamẽ bene omnes coram iudice nominauit. & sic nõ obst. supra eod. l. scire. §. scire. Vel loquitur ibi, qui indoctus tempora tiarum volebat. q̃ omiserat nominare vel probare: & tunc nõ licet ei: secus si intra tempora, vt hic habes. Azo. Item arg. cõtra supra de iudi. l. sed & si iusce perit. Sed ibi dilatoria: hic peremptoria. Item facit infra de excep. l. nemo & Institut. eod. §. qui autem. Accurs.

i Licet datus. Simpliciter, & sic datus à iudice, vel à testatore: sed si determinatur patrimonium ad quod datur, refert detur à iudice, vel a testatore: vt not. 3. eo. l. non solum §. & qui testamento. & §. diuus.

Datus est. Scilicet secundario: nam principaliter persona: vel dic datus est, id est, dari videtur: vt sup. de testa. tute. l. quia. & Instit. eodem. §. datus. & qui testa. da. tut. pot. §. certè.

k Lapidem. Id est, miliarium: sic ponitur. sup de off. præfe. vrb. l. 1. §. initio. & Institu. eodem. §. qui autem. Accurs.

l Nec Senatores. Qui possunt dari filijs aliorũ Senatorũ, vel inferioris dignitatis, vt 3. eo. l. spadonẽ. §. scire. Tutor datur. Hæc sunt contra. C. qui pe. tu l. cum iure. & 3. de test. tu. l. idẽ fiet. & Instit. de cu. §. interdum. Solu. ibi sufficiebat primus: hic non. Vel dic hic spãle: vt & aliàs not. C. in q. casi. tu hab. l. propter. Idem facit j. de censi. l. forma. & de ver. sig. l. pupillus. §. territorium. Acc.

m Eometræ. Mensuratores terræ non habent excusationẽ à tutelis: illi vero, quibus princeps iniunxit aliq̃ curam, bene habent. Viu.
m Geometræ. Id est mẽsuratores terræ: vt Baldoinus.

n Donec curam. Sic Instit. eo. §. item diuus. & C. e. l. exactores. Accur.

o Ropter. Quamuis tutor sit electus ad aliquod officium, pura vt sit magistratus: non tamen adhuc administrat, nõ habet excusationẽ à tutelis: posrea dicit, q̃ si illi, qui sunt in castris pro Imperatore, denẽ tutores à iudice, qui non ẽt ipse in castris militet: habent excusationem.

* In P. Fl. negatio hæc addita ẽ inter lineas.

p Non habere. Aliàs ẽ habere sine nõ: & tũc dic, quod iam cœperat administrare: aliàs non haberet excusationem: vt 3. eod. l. non tantum. §. vacare. Alij habent non habere, & tunc non in cœperat. Vel dic, etiã si cœperat, non hẽt magistratus municipij: licẽt aliud sit in magistratu ciuitatis: vt 3. eo. l. athletæ. §. remittuntur. Sed ar. contra. supra si quis caut. l. 2. §. si quis municipalis.

ADDITO. Die secundum Bar. hic quod ibi excusatur à priuato onere, hic nõ excusatur a publico onere, pupillorũ fauore. Vel dic q̃ ibi erat iusta causa impedimenti: hic nõ est iusta causa administrationis recuperandę, quia nihilominus potest administrare secundum And. de Pisis. Vel dic, quod illud ibi, vt excusetur à pœna, hic non excusatur à tutela, secundũ Dy.

q Si in castris. Miles fuit datus tutor à iudice sub quo erat, filio commilitionis: tenet datio ratione dantis, quia iurisdictionem habebat in illum, & ratione dati: vt ar. supra eod. l. non tantum. §. fin. cum si. & dans, & datus, merebant stipẽdia in castris. Si autem ab alio non iudice suo, & alij esset datus: non teneret ratione dantis, nec ratione dati, etiam si velit dare miles: neq; habet necesse se excusare, sed ipso iure non tenet datio: vt Instit. eod. §. idem & in milite. & ita impropriè hic dicit excusationem: vt & aliàs Insti. eod. §. pe.

N. P.

pilli sit, & ideo illarum rerum dabunt tutores in prouincia præsides eius. Nec Senatores vltra centesimum lapidem vrbis, tutelam gerere cogun tur. Habenti ergo tutorẽ, tutor datur: sed aliarũ rerũ, non earundẽ, datur.

A tutela, seu cura terræ mensores excusationem nõ habent: sed secus in procuratore principis durante eius officio est seruandum. Nic. de Neap.

XXV.

r Eometræ à tutelis non vacant: ij vero quibus princeps curam alicuius rei iniunxit, excusantur à tutela, donec curam gerunt.

Magistratus in municipio non excusat: secus in ciuitate.

XXVI.

s Ropter magistratum, quem in municipio quis erat administraturus, tutelæ excusationem non habere respondi.

Sententia à non suo iudice lata non tenet.

Si in castris merentes nõ ab eo tutores dẽtur, qui in castris merebat, ex

XXVII.

t Equaquam. Si aliquis est manumissus ex causa fideicom. non cogitur esse tutor filiorum manumittentis. Vinianus.

u Ablatum. Potest enim proponere excusationem, si quam habet, quod alij non licet: vt 3. eo. l. libertũ. in fi. & facit 3. de tutor. & curat. dat. ab ijs. l. libertus. & C. eo. l. libertos.

x Ferè. Hoc ideo dicit propter ea quæ no. 3. de in ius vocã. l. is quoque.

y Exceptio. Item ad successionem venit, & etiam contra tabu. petit: vt j. de bo. lib. l. qui ex causa fideicommissi. & C. de bon. poss. contra tab. lib. l. 1.

z Excusare. Per libellos. Id est, per sententiam inter absentes latã: vt j. de re iudic. l. de vnoquoque. Vel id est per iudices delegatos: & ita hæc cã delegari nõ potest: sic ponitur 3. de offic. proconsi. l. nec quicquam. §. 1. Vel dic, id est per procuratores, & tunc est sic. C. de ijs qui ven. ætat. impe. l. 2. & j. de acq. hæ. l. Paulus. Sed contra, 3. de admin. tu. l. ita autẽ. §. gessisse. Vel dic non per libellos directos per nunciũ, vel per procuratorẽ ad iudicem, & fm hoc est contra, 3. eo. l. scire. §. põtaũt. Sed non obstat, quia ibi dicit, quod veniens ipsemet ad iudicem offert libellum excusationem continentem. Vel dic. i. non sufficeret dare libellum, nisi probet quę ibi continentur: sic exponimus C. de prad. minor. l. minorem. Vel potest dici: quod per generalem procuratorẽ non potest, per speciale sic: vt 3. de minor. l. illud. §. fi talis. Sed tunc est arg. contra. 3. de admi. tut. l. fi duo. & facit 3. de adop. l. post mortem. §. fi. Sed arg. contra j. de ma. vin. l. etiam §. absens. Accur.

a Dic quod ibi loqnitur i procuratore: hic secundum verum intellectum loquitur in iudice delegato, secundum Bartolum.

b Mensores. Aliàs censores, sed mẽsores in lib. domini Azonis, qui sunt in ciuitate Ro. sec' fortè si in prouincia: vt j. de vac. mu. l. his oneribus. §. corpus, & intellige mensores, id est, qui haberet curã metiendi, vel mensurandi frumentum. Proponuntur eñ quandoq; ad hoc, vel tempore ædilitatis, vel tempore expeditionis, vel simili de causa, vt 3. de comp. ob negocium. & dixi 3. eod. l. fed & reprobari. §. de philosophis. in fi. & facit ad hoc 3. eod. l. geometræ. 1. respon. & C. eo. l. exactores.

Libellũ hic accipe pro schedula supplicatoria qua in significatione sumit in l. nec quicq̃. §. vbi decretũ. 3. de off. procõ. vt ibidem ãnotauit doctissimus Budęus, vulgus requę stã vocat. Porro cũ teruis excusatio causæ cognitionẽ desideret, non põt q̃ libellũ expediri. d. l. nec quicq̃. §. vbi decretu.

Præter hoc excusatiõis prærogatiuam pleraque circa rem annonariam grauiter prouidit idẽ Imp. Marcus, ut testis est Capitolin' ĩ eius vita, Mensores q̃ dicant ẽ

Infortiatum. N Legata-

LEgatarius. CASVS. Titium dedi tutorem filio meo: & vt bene administraret, reliqui ei centum, & rogaui eũ, ꝙ dicta c. restituat Mæuio: ipse postea excusauit se à tutela, nũquid amittet legatum? Et certè non, quia non debet remanere penes eum, etiam si se nõ excusset: secus si nõ esset rogat⁹ alij restituere: qa tunc bene amitteret, nisi eẽt filius testatoris hic tutor: & hoc dicit primus §. l. seq. huic aũt tutori alij rogato restituere ẽ similis ille, cui datũ est legatum sine onere tutelæ, & rogatus est alij legatũ restituere, nã si accusset testamentum falsum & non obtineat, nõ amittet ꝓp hoc legatũ: quia nõ debet remanere penes eum: secus si nõ esset alij rogatus restituere: quia tunc amitteret, & haberet fiscus: vt C. de ijs qui. vt indig. l. aliã. Principiũ autem l. seq. dicit, qđ si tutor acqrat de nouo aliquã excusationẽ postquã tutor petitus est, nihil ei ꝓdest. Vltimus. §. l. seq dicit, ꝙ si tutor est datus in exilium ad tẽpus, curator interim loco eius datur: vnde ipse non excusat in totũ. Sed qđ si in exilium perpetuò datus sit de nouo tutor creatus: bene excusatur. Ex p̃dictis apparet, ꝙ si vnus de tutoribus sit in exiliũ datus, siue perpetuo, siue ad tẽpus, & contuto rẽ suum male gerẽtem interim nõ facit suspectũ, veniã habet, vt non teneatur de mala con tutoris administratione. h. d. vsq; ad l. iurisperitos. Vt. a Legatarius. Datus in testamento tutor.

Egatarius, qui rogatus b est alij omne legatum restituere, si malit se excusare à tutela, legatum propter fideicõmissarium consequitur: cui similis est, qui de falso egit, nec obtinuit. c

XXXI.

TVtor petitus ante decreti diem, d si aliquod priuilegium quærit: rectè petitionẽ istitutã excludere non poterit.

Haredes extranei possunt legatum, quod tutori relictũ erit remunerandæ tutelæ gratia, volenti se à tutela excusare, apud se retinere, si eius si filio in testamento pater quid reliquerit vt alterius filij impuberis tutor sit.

Quæ tutoribus remunerandæ fidei causa testamento parentis relinquuntur: post excusationem ab hæredibus extraneis quoq; retineri placuit: quod non habebit locum in persona filij, quẽ pater impuberi fratri cohæredem, & tutorem dedit: cũ iudiciũ

a Legatarius. Datus in testamento tutor.

b Rogatus. Sed vbi non esset rogatus restituere alij, remaneret apud pupillum: vt C. de leg. l. pe. in fi. Sed si in eo dixit falsum, & succubuit, dat fisco: vt C. de ijs quib. vt indig. l. aliam.

c Nec obtinuit. Id est, succubuit: & contrariam sentẽtiam reportauit: vt §. de inof. test. l. Papinianus. §. meminisse. & d. l. aliam, & facit supra de test. tut. l. qui tutelã. in prin. & j. l. prox. §. 1. & j. fi quis ali. test. pro. l. 1. §. fi dominus. & inf. de bo. lib. l. in seruitute. §. fi quis. & j. de contra tab. l. 4. Acc.

d TVtor. Ante decreti diẽ. Id est, antequàm decerneretur esse tutor, & an competeret ei excusatio, vel non. Azo. & facit sup de iurisd. omn. iud. l. cum quædam. & de iud. l. fi quis postquam. Sed arg. contra, §. fi quis cau. l. qui autem. & §. eo. l. spadonem. §. fi autem. & l. non tantum. §. vacare. & j. de va. mune. l. his oneribus. §. auctis. & l. prætor. §. fi post.

. Remunerãdę. Non ita si aliàs relicturus erat, vel expressit se velle dare ẽt si tutelam non administraret, vt inf. eo. l. Nessennius §. fi. & seq. idem si nõ remãsit per eum quo minus esset tutor, vt j. de leg. 2. l. cũ filius. § varijs, & C. de leg. l. armatæ. & l. fi leg. 1. arius. & §. eod. l. prox. & §. de test. tutel. l. qui tutelam. & j. de leg. 1. l. etiam.

patris vt filius, non vt tutor promeruit. Tutorem ad tempus e exulare iussum excusari non oportet: sed per tempus f exilij curator in locum ipsius debet dari.

Iudiciũ puta mihi tutionẽ de se factã in media hæreditate. Sic j. eo. l. amicissimos. 2. resp. Et sic no. de tanquã quod dixi supra de ado. & l. fi pater. §. qui duos. & facit supra q̃ petant tu. l. fi. §. fi.

e Tẽpus. Hic ad tẽpus sed in l. seq. in perpetuũ, vnde hic nõ excusat: sed curator datꝰ ibi excusatur, & datꝰ alius tutor a iudice: vt sup. de testa. tut. l. fi qs sub conditione. §. 1.

f Exilij. Tutor. Id est, cõstitutus, id est, qui iam erat creatus tutor. antequam dare tur in exilium, vel posset intelligi in exilio existens, datus est tutor. H.

Datus sit. Scilicet in exilium.

XXXII.

ILanè si in exilium datus sit tutor g poterit se excusare, si in perpetuũ datus sit. h Facilius autem exulis ignorantia, qui contutorem suspectũ facere non potuit, veniã habebit.

Qui non habet limitatum tempus, intelligitur in perpetuum.

XXXIII.

VRisperitos, qui tutelam gerere cœperunt, in consilium principum assumptos, optimi maximiq; principes nostri constituerũt excu-

g Limitabis p hũc text. iũcta l. seq. tex. in l. fi. fine hæred. §. tutores duo.

Facilius. Id est, facile. q. d. si se nõ excusat, nunquid dẽt cõtutorẽ qui domi remãsit. de suspecto accusare? dicit qđ nõ: tũ quia ignorat eũ male gerere: tũ quia non põt, alioqui aliud esset: vt C. de diu. tute. l. 2. Sed nũquid potuit per procuratorẽ: vt supra de minori. l. Papinianus exuli? Resp̃. reliquit, sed mortuus est: vt §. ex qui. ea ma. l. necnon. Vel vt veri⁹ dicã, non põt fieri hæc accusatio suspecti per procuratorẽ: quia cã qu̇dammodo est criminalis, & infamis: sed ad defendendũ quandoq; cõceditur alicui habere procuratorem: vt §. de proc. l. non solũ. §. fi. Alij ꝙ hoc casu nõ erat tutor ille qui erat in exiliu datus, & cõtu tor em exponunt. id est, tutorẽ: vel est forte vel mater, vel agnatus: cui parcitur in hæreditate impuberis, qua alias perderet: vt C. de admin. tut. l. fin. Accur.

h Facit hæc l. fm qđ dicit hic Bar in ar. qđ offi cialis ad bñplacitũ principis, dr perpetuus: de quo p Iacob. Rebuff. in l. curiales. C. đ decu. lib. 10.

VRisperitos. CASVS. Si princeps vocet ad latus suum aliquos iurisperitos, ipsi habent excusationẽ à tutela. Secundo dicit: Titius in prouincia natus stabat Romæ, quæ est in Italia, & fuit datus a ꝓtore Romæ, & a prætide in prouincia curator cuidã adulto, q habebat bona in Italia, & prouincia: & ipse, ꝓpria voluntate suscepit, postea fuit electus curator, vel tutor cuiusdam alterius, & postea ab ista vltima vult se excusare ea ratione, quia habet curã adulti habẽti bona in Italia, & prouincia, & computabat illam curam pro duabus. Itẽ habet aliam curam: vnde hæc vltima videtur

tur quarta, à qua sine dubio debent excusari illi, qui habent tres: vt §. eo. l. tria. certè primà cura nõ computatur nisi pro vna: & i. eo non excusatur ab vltima. Tertiò dicit, Si aliquis habet immunitatem à tutelis, etiam fratris sui curam suscipere non cogitur.

Quartò dicit, Liberto meo ipuberi dedi tutorẽ aliũ meũ libertũ: & nõ valet datio, qa sum extraneus: vnde si ꝓtor vult eũ cõfirmare: certè ab hac confirmatione hẽt excusationẽ libertus. Vi. a Exusãdos. Vt & C. eo. l. fi. & §. de minor. l. verum. §. ex facto. & §. eo. l. Geometræ. Accur.

b Non hẽret. Quasi dicat, nescimus quã tũ tenebit eũ: na sine licẽtia recedere non debet: vt C. de dec. l. fi quis. & ita non curator, sed tutor ei dabitur isto perpetuo excusato.

c Cum oriundus. Scilicet pupillus.

d Præsidis. Ideo de vtroq;, qa alter in alterius p̃sidatu nõ posset dare: vt no. §. eo. l. non solũ. §. & q testamẽto. & facit §. eod. l. pp. §. licẽt.

e Non videri. Hoc prodest scire ꝓp id qđ habes §. eo. l. 3. §. amplius. Accur.

f Non viderentur. Arg. contra j. de minor. test. l. si certarũ.

ADDITIO.

Dic ꝙ ibi loquitur in milite: quia potest habere bona duplici iure: hic in paganis: in quo secus est secundum Bartol. hic.

g Fratris. Subaudi etiam sic in patre: vt j. eod. l. amicissimos. §. fi. & facit C. eo. l. voluntariæ. secus in liberto: vt C. eo. l. libertos.

h Excusari. Si quam haberet excusationem: & facit §. de testa. tut. l. quæro, §. fi. & de confir. tut. l. 3.

i Ne decreto. Quasi dicat, cum ventum fuerit ad decretum confirmationis: ante non est opus excusatione: vt C. de testa. tut. l. j. & sup. eod. l. Caius. & l. scire §. hoc de his. Et no. hic, quod ante cõfirmationem se excusat: & sic intellige dictam l. Caius.

SIis. CASVS. Trium pupillorum tutelas administrabam: postea fui datus tutor duobus aliis pupillis diuersis temporibus: vnde poteram me excusare ab vltimis duabus tutelis: prius autem quàm me excusarem super eis, vnus ex tribus pupillis prioribus decessit: & ita ex prioribus tutelis non remanserunt nisi duæ: quæritur vtrum habeam necesse subire vnam de duabus vltimis tutelis illam. s. quæ fuit prior quã alia? Et dicitur quòd sic, & est ratio: quia illa tutela quæ erat quarta, ante mortẽ dicti pupilli succedit loco tertiæ finitæ per pupilli mortem: sed à tertia nondũ finita non poteram me excusare. ergo nec ab ea, quæ succedit in eius locũ. Itẽ est alia ratio: quia si aliquis habet tres tutelas, & eligatur ad quartam: ipso iure est **tutor in quarta: licèt competat ei ab ea excusatio, si** est ipso iure tutor in quarta. & quarta cœpit esse tertia antequam excusetur à dicta quarta, ergo nõ est dubium quod tenetur eam quartã subire. Sed oppono ad prædicta, nonne solet dici, quod si habeo tres tutelas habeo excusationem à quarta, etiam si non administrẽ vnã de tribus prioribus? Certè sic, ergo & in nostro casu debeo hãc excusationem a quarta, quãuis non administrẽ vnam de tribus prioribus. Sed rñ. tua oppositio hẽt locũ qñ vna de tribus prioribus quã non administro non est finita: & ita ptinet ad me periculũ, licèt nõ administrẽt: in nostro autẽ casu finita erat, & ideo amplius ad me periculũ de futuro non pertinet: vt §. de suspect. tut. l. decreto. Quod autẽ dixi in eo tutore, cui à iudice sunt datæ duæ tutelę tempore quo habebat tres alias: idem dico in eo cui datæ sunt duæ vltimæ in testamento duorum testatorũ: scilicet, ꝙ mortuo vno de tribus priori bus pupillis, subrogetꝰ tutela illius, cui prius datus ẽ tutor in testamento. Sed quomodo possum⁹ scire, cui de vltimis pupillis duobus sit tutor datus? Resp̃. aut testatores dedeconditione. Primò casu debemus inspicere, cuiꝰ testatoris sit prius adita hæreditas: & illius tutela prius videbit dari: & sic ab ea non excusabit se tutor sed ab alia sic: si autẽ dederũt eum tutorem sub conditione qualibet, tunc cuiscunque conditio prius venit, ille videtur prius eum dedisse: & ab illa tutela non excusabit se: sed ab alia sic. Posuit ergo vnam differentiam inter quartam tutelã, quę effecta est tertia, & quintam, quę effecta est quarta: quia à prima non habet excusationem, à secũda sic: vt dictum est. Est & alia differentia inter eas: quia si mihi habenti duas tutelas, delata sit tertia, & quarta, periculum subtineo tertiæ ab illo tẽpore quo sciui me datum tutorem, quartæ autem sustineo periculum ex eo tempore ex quo iussus sum administrare, id est, ex quo elapsum est tẽpus excusationis: quia in ea habebam excusationem, & excusationem prosecutus nõ fuit. ¶ Eũ qui. Ego eram tutor trium pupillorum separatum patrimonium habentium: vocatus fui ad quartam tutelam: antequam excusarem me à quarta, abstinui vnũ de tribus pupillis prioribus ab hæreditate patris super qua erã ei tutor, certè nõ habeo excusationem à dicta quarta, quia videtur finita vna de tribus, sed quandoq; est, ꝙ nõ debeo detineri in secũda tutela nedũ in quarta: veluti si vna tutela quam administro, est nimis negociosa, & hoc põt euenire in pluribus fratribus, vel non fratribus commune patrimonium habentibus, licèt enim non cõputetur pro plũri-

bus tutelis,eorum tutela potest tamē esse ita negotio se,quod loco plurium tutelarum est.Si autem duo fratres diuisum patrimonium habeāt,& ego sim eorum tutor, duas tutelas habere videor,vnde si habeā aliā, a quarta excusari possum. Viuianus.

a Duobus pupillis.
Non commune patrimonium habentibus: & ita erant duæ tutelæ: alioqui esset vna, vt infra eod.l. in fine.

* Totum hoc, q̄ potuit excusari,ī quibus dam exēp.non habetur: est tamen in P. Flo.

b Administrabat. Scilicet ante priam daretur duobus vltimis. Acc.

c Vel. Id est, postquam.

d Tenuit eum Efficaciter ita, quod excusatio aliqua propter numerum tutelarum ei non subuenit modo: licēt i principio subueniret excusatio: quia tenuit decretum nominationis: licēt non edicaciter.& hoc est quod subijcit, nam ipso iure &c.& facit inf. eodem.l.cum ex oratione.

* Poterit.

e Quarto. loco. Plus autem erat in quinto.

f Nec me mouet. Ad hæc, vel secundum Ioan.ad hoc.

g Administretur. Subaudi vel non: quia semper cōputaretur in numero trium tutelarū,cum adhuc teneatur reddere rationem: hic ergo licēt administrare nō teneatur: tenetur tamen reddere rationem:ergo debet computari ī numero triū tutelarū, sed non est ita: quia finita erat prima, & abinde non sustinet periculum cessationis, si autē non esset finita administratio, esset contra.

h Eo pertinet. Scilicet hoc considerare.

i Cessationis. Quia administratio non sit finita.

k Imputandam. Ad excusationem.

l Idem euenire potest. Quod supra dictum est.

m Hæreditatis. Vt ff. de testa. tut.l.tutores. & l. si nemo.& l.si hæreditatis.in prin.& l.tutor datus. in principio.& l si quis sub conditione. Acc.

n Illa quoq;. Proponit & aliū casum circa prædicta.

o Decimus. Scilicet duarum tutelarum delatarū diuersis temporibus.

p Tertia & quarta. Alicui habenti duas, delata est tertia, & quarta.

q Detentus sit. Quia non excusauit se intra tēpora constituta:& sic fortè iussus est administrare.

r Iussus. Id est, ex quo lapsum est tempus excusationis:quia in ea habebat excusationē, quam prosequi potuit: vt not.ff. de admin.tut. l.quidā. §.ex quo. Acc.

s Illius. Scilicet tertiæ.

Ex quo datus. Id est ex quo scit se datum:vt C. de admi. tut.l. & si scilles. id est, non expectatis quinquaginta diebus, cū nullum haberet excusationē: vt plenè no.ff.de admi tu.l.1. in princi. & l.ita autem.§.fin. & l qui iussus. & l. tutor vel curator. & sic non est contra C. eod. l. quinquaginta. Acc.

Etiam. Quidā non habent hæc §. sed habent, & eum &c. sed melius est cū §.

Qui pupillum. Et ita non habet ni si duas.

Cæterum. Procerte,vel dixi à quarta excusandum.Sed certè imo est a secunda quando hæc vt hic, & ff.eo.l.non tantum.& quādo ne nec à quarta:vt sup. eod.l.spadonē.§.eo autem.& Instit.eod.§. item tria onera.

Crediderit. Accipe vt pro pluribus cedat.

Neque igitur. Supra l. tria & l. diximus.§. fina.

Cōfortes. Id est, quib' idē patrimonium vel hæreditas cōtigit obuenit.nam fors etiam patrimonium significat, teste Sexto Pompeio Festo. Alias legit tex. Frattres & fororetes.L B.

XXXV.

NEssennius.Hoc principiū diuidas in tres partes. Primo ponit thema, in quo themate ponit aliam quæstionem circa præmissum thema.Secūdo ibi,Et quidem.Tertio ibi,Et an aliquid, Item secunda pars diuiditur in tres partes.Secunda ibi,Mater. Mater filio instituto dedit tutorem Titium,vel quidā extraneus,vel pater filio emancipato:quæ dationes tutorum non valent:& eidem tutori legatum dederunt,ille tutor cum confirmaretur a prætore, excusauit se,nunquid amittit legatum? Et certe sic,si ob hoc erat ei datū vt administraret:si autem alias daturus esset testator,non amittit,& ta prius detentus sit: quod huius, i. quartæ ex quo iussus est administrare:illius ex quo datus est,periculum sustinet.Eum, qui pupillū bonis paternis abstinuerat, detinendū in quarta tutela existimaui, quasi depositā illa. Cæterum putarē, rectè facturū prætorē,si etiam vnam tutelā sufficere crediderit, si tam diffusa,& negociosa sit,vt pro pluribus cedat. Neq igitur fratres cō sortes plurimum loco habendi sunt: neq, nō fratres, si idem patrimoniū habent, & ratio administrationis pariter reddenda sit: & ex diuerso, fratrum diuiso patrimonio,duæ tutelæ sunt. Nō enim (vt dixi) numerus pupillorum, sed difficultas rationum conficiendarum, & reddendarum consideranda est.

Qui tutor in testamento datus est, & ei legatum est in eodem testamento,perdit legatum,si non vult subire onus tutelæ.Idem dicendum est in testamento matris & extranei: hoc tñ locum habet, si legatū est tutori relictum ea contemplatione vt tutelā subeat, aliàs secus.h.d.cum trib.ll.seq.

XXXV.

ESsennius Apollinaris Iulio Paulo salutē. Mater filium suū pupillū, vel quis alius extraneus extraneū ęquè pupillum scripsit hæredē: & Titio legatū dedit, eūq; eidem pupillo tutorem adscripsit. Titius cōfirmatus excusauit se à tutela:quęro an legatū amittat? Et quid si testō quidem tutor non sit scriptus,legatum tamen acceperit,datusq; a prętore tutor se excuset,an æquè repellendus sit a legato? & an aliquid interfit, si a patre, vel emancipato pupillo tutor datus sit, vel puberi curator? Respondi, Qui non iure datus, vel curator, vel tutor a patre confirmatus à prætore excusationis beneficio vti maluit, repellēdus est a legato,idq; & Scæuolæ nostro placuit. Nam & prętor qui eū confirmat tutorem, defuncti sequitur iudicium. Idem in matris testamento dicendum est.Similis est matri quiuis extraneus, qui pupillum hæredem instituit, eique & in tutore dando prospicere voluit: quales sunt alumni nostri. Rectè ergo placuit, eum, qui recusat id onus, quod testator reliquit, ab eo quod petit,quod idē dedit, repelli debere. Non semper tamen existimo eum, qui onus tutelæ recusauit repellendum à legato: sed ita demum, si legatum ei ideo adscriptū appareat quod eidem tutelam filiorum iniunxit, non quòd alioquin daturus esset, etiam sine tutela. Idque apparere poterit,si posueris testamento legatum adscriptum, codicillis verò postea factis tutorem datum: in hoc enim legato potest dici, non ideo ei relictū, quia & tutorem esse voluerit testator.

*Recusat on' quod testatorre linquit,& ab eo q̄ petit, q̄nque idem &c.

Idem lib. xvij. Quæstio.

XXXVI.

SEd hæc nimium scrupulosa sunt: nec admittenda, nisi euidenter pater expresserit velle se dare, etiam si tutelā non administrauerit. Semper enim legatū, aut antecedit,aut sequitur tutelam.

Idem libro vij. Quæstio.

XXXVII.

EX his apparet,non esse his similem eum, quem prætor tutorem dedit,cum posset vti immunitate: hic enim nihil contra iudicium fecit testatoris,nam quem ille non dedit tutorem, eū voluisse tutelam filij administrare, dicere non possumus.

Idem lib. xxiij. Quæstio.

XXXVIII.

QVid autem si se non excusauerit, sed administrare noluerit, contendens, q̄ cæteri idonei sint? Et hic poterit conueniri, si ab illis res seruari non potuit. Sed hoc quærendum non est: sed cōtumacia punienda est eius,qui quodam modo se excusauit. Multò magis quis dicere debebit indignum iudicio patris, qui vt suspectus remotus est a tutela.

Qui tutor datus est, & ei legatum est in testamento, postea in eodem testamento substitutus est: licèt repudiando onus tutelæ perdat legatum, non tamen perdit ius substitutionis.

Idem lib.ix. respon. XXXIX.

AMicissimos quidem, & † fidelissimos parentes liberis: tutores eligere solere: & ideo ad suscipiendum onus tutelæ etiam honore legati eos

* Sic in P. Fl. Haloā. autē scripsit, fratres,& fororetes.

* Aliis fratris.

tis, & de hoc ponit vnū exēplū, qd in l. proxima corrigit:dicēs ergo fuit bonū, sed non exemplum. Quid si dedi legatum Titio,& postea iudex dedit eum tutorem filiis meis, & ipse se excusauit:nūqd amittit legatū? & certe nō. Quid si nō excusauit se,sed noluit administrare tutor in testō datus cui legatū fuit? certè adhuc amittit legatū,& idē est, si sit remotus suspectus. hoc dicit vsque ad l. amicissimos. Viu.

a Paulo salutem. Et quæstionem hanc.

b Cōfirmat'. Id est, dum deberet cōfirmari,id est,uel confirmādus: quia non valuit datio: vt ff.de cōfir.tu.l.1.& 2.& ff testamē. tut.l.pater.

c Datusq;. Id est,dādus.& hic casus soluit ff.in l.ex his. Ac.

d Respōdi. Qui.Subaudi ille, & respondi ad proximum.

e Cōfirmat'. Id est, cōfirmādus,& facit ad hanc l.& sequentes,q̄ continuantur cum ista. ff.de testa. tut.l.qui tutelam.in princi.& C. de legi. tut.l.ab administratione. & l.pe.& ff.de ijs quib. ut indig.l. 5.§.admittere,& supra, eo.l.legatarius. & l.tutor.§.j.& ff.de leg.2.l.cum filius.§. non iure.& de lega. 1. l.etiam.

f Iudiciū. Et iō qua si ipse defunctus p̄fectè dedisse videt.

g Idem in matris. Nunc rñ. ad primā.

h Similis. Nunc ad secūdā,nā de matre &de extraneo,& de patre quæriuit.Acc.

i Dedit. Id est,reliquit:vt ff.ti.j. l.1.ī fi. k Quia &. Hoc cōrigit ff. l. proxi. quæ huic continuatur.

l EX his. Quæ dixit in l.Nessennius. ibi,nam & prætor &c. & facit ff.de ijs quib.vt ind. l.1.§.amittere. Acc.

m Prætor. Tantum, non pater. Acc.

n Nā. Nō tenet cōtra iudiciū, nā &c.

o Vid aūt. Nō excusauerit. Legatarius dat' tutor à testatore.Acc.

Cæteri. Tutores secum dati.

p Non potuit. Vt & C. de admi. tut.l.& si scisset. vnde videbatur non esse à legato repellendus.

q Sed hoc. Scilicet p̄ pt cōueniri ī subsidiū, nō est q̄rendū: vt scilicet non admittat ad legatum: imò edit, vt subijcit.

r Iudicio patris. Scilicet legato relicto sibi ī iudicio patris.

s Remotus ē. Quia malè gerebat: aliàs remouendus.

Micissimos.

CASVS Quē dā amicū meū fidelissimū mihi tutorē dedi filio meo & ei legatū dedi. & si filius meus decederet eū tutorē ei substitui,certè si excusset se ab eius tutela nihilo minus habebit hæreditatem ex substitutione mortuo pupillo. Secūdo dicit:Habebā tres filios Romę:& ita excusationē habebā à tutelis propter eos: vnus de his filiis erat adultus,& à me erat emācipatus,vn de petiit à me curatorem sibi dari: & ego excusabam me pp tres filios, certè non possum. Viuia.

t Amicissimos.

* In P. F. contētus.

* P.Fl.nō potuisset.

* In aliq̄ b' codicibus,remouendus.

† Vt pote quos itelligat in rebus pupilli non facilè fraudē cōmissuros. Porro fraudare pupillū quē quis.

in tutela habet nō minus pij diosū, & neiarium est, quàm aut fidem frangere, quę vitam contineat aut fociū fallere, q se i negotio cōmūxit, vt e ꝓclare dicū a Cic. in oꝛone ꝓ Roscio Comedo. Pro ijs ēt vide Mūdo: Περὶ τῆς Ακαριετίας. cap. 45. de Ingratitudine tutorum, & curatorum.

* Alibi. prosequi.

Patres enim solent dare fideles amicos tutores filijs suis: & etiam legata eis relinquunt.

a Substitutus. In hæreditate. Accursius.

b Suscepissēt. Et si excusēt se à tutela, quòd substitutio euanescat.

c Repellendum. Si excusat se à tutela.

d Submouendum. Eo quod excusat se à tutela, & dic, remouetur à legato, sed non à substitutione: vt supra eod. l. tutor petitus. §. 1. Accursius.

e Finiretur. Sic §. de vsufruct. l. Titio. Accur.

f Petur. Id est, dari petatur. Accur.

Vti possit. Id est, se excusare: qa tres habet liberos Romæ: vt Institu. eod. in princ. & est arg. l. ista, quòd licèt pater nanciscatur legitimam tutelam impuberis filij emancipati: vt Insti. de legi. pa. tut. non idem sit in cura. Arg. contra in Authen. vt ij. qui ob. §. 1. col. 6. verū hic loquitur eo casu cum excusationem habet iustam, vnde videretur cum aliàs vocari ad legitimam eius curam: sicut ad tutelam. Accur.

h Putauerit. C. de lib. cau. l. cum affirmes. & §. de hæred. instituto. l. quidam. §. penaul.

Qvi testamēto. CASVS. Ego habebam tres filios in ciuitate Romana: & ita excusatio. a tutelis ꝓ eos: fui datus tutor eūidam pupillo, vnde coram iudice ꝓposui vnam excusationem veram, & aliam falsam, scilicet, quod dictus pupillus habebat patruum qui debebat esse suus tutor legitimꝰ, vnde ego esse non possum. Iudex autē motus illa falsa allegatione, me absoluit: certè nihil valet mihi illa absolutio: quamuis habuerim vnam veram excusationē fiorū, vt dictum est:

* Haloan. vtendū sibi putauerit P. Flo. esse tenta uerit.

persequi. * Sed cum ꝓponatur is, de quo quæritur, in testamento legatum meruisse, & idem pupillo substitutus: non est verisimile, hunc demum eum testatorem substituere voluisse, si & tutelam suscepissēt: & ideo eum, de quo quę ritur, à legato quidem, si adhuc viueret pupillus, repellendum fuisse: à substitutione autem non esse submouendum: cum eo casu etiam suscepta tutela finiretur. Lucius Titius ex tribus filijs incolumibus vnum habet emancipatum eius ætatis, vt curatores accipere debeat. Quæro si idem Titius pater petente eodem filio emancipato, curator à prætore detur: an iure publico vti possit, & nihilo minus trium filiorum nomine vacationem postulare? Respondi, prǫmiū quidem patri, quod propter numerum liberorū ei competit, denegari nō oportere: sed cum filio suo curator petatur, cōtra naturales stimulos facit, si tali excusatione vtēdum esse putauerit.

Insertio falsa causa reddit sententiam ipso iure nullam fauore minoris. Dyn. vel aliter. Si omittitur causa vera in pronūciatione, & inseritur falsa sententia, non tenet fauore minoris. Vel sic secundū Raym. Decretum iudicis iniustum, seu nullum, tutorem testamentarium non excusat ab administratione, tamen cessante eo per errorem, excusatur. secus si id per fraudem, &

ego autem credens valere absolutionem, nihil administrauī, nunquid teneor periculo cessationis? & certè non, si credens me absolutum propter meam veram excusationem, administrare cessaui: alias teneor. Viu.

Tres liberos. In ciuitate Romana: vt Instit. eod. in prin. & hæc erit bona & vera ratio.

Habenti. Id est, pupillo habenti. Hugo.

Datum. Hęc falsa & non bona in hoc casu, nam quia tutorem habēti tutor dari non potest a iudice, quia legitima præcedit datum: vt C. qui dat. post l. fi. fororis. nisi in casu: vt supra, de test. tut. l. si quis sub conditione. videbatur allegatio hæc valida: sed hic erat datus in testamento. & dic forsitan. vel etiam nō solum.

Datus es. Tutor.

Excusatio. Quia ipso iure nulla vt dar. orgit nō habes necesse te excusare: vt C. qui dar. tutor. post l. fi. fororis. & §. eod. l. scire oportet. §. hoc. de his.

i Renunciationis. Qui sc. dum de patrono allegauit. & si nō remouetur ipso iure: vt in text. §. ima Vel sic. subaudi. ꝓnunciationē. dicatur esse vacationē habere tenetur vt ꝓ mando ꝓpositi. l. §. bidduum.

Item quæro. Dixit quod remanet tutor, sed an teneatur tutelæ. si nō gessit: nunquam, vt l. Titio, error, vel malitia.

q Vtili. Quæ solet dari in eum qui non gessit: vt §. de actionē tutel. l. tutores. §. in cum.

Qvinquaginta. CASVS. Quinquaginta dies continui de quibus dictum est supra eod. de iudic. l. §. quinquaginta, dantur ad ꝓponendas coram iudice excusationes: sed ad peruenicndum ad sententiam, super excusatione dantur quatuor mēses cōtinui,

malitiam omittitur. Nico. de Neapol.

Paulus libro ij. Sententiarum. XL.

Qvi testamento tutor datus fuerat adito prætore dixit, se tres liberos habere: adiecit ꝓterea habenti patruum legitimum tutorem, se vitiosè tutorem datum. prætor ita decreuit. Si legitimum tutorem habenti, tutor datus es, non est tibi necessaria excusatione.

Quæro, cum nemo patruus impuberi tutor esset, an nihilo minus tutor remanserit? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, quamuis iustas excusationis causas haberet, non tamen excusatum esse propter vitium pronūciationis.

Item quęro, si ac quie uisset sententiæ an ob id, quòd non gessit tutelam, vtilis actio in hunc dari debeat? Respondi, si errore potius, (quòd se pro iure trium liberorum, quod allegabat, excusatum crediderit, quàm malitia ab administratione cessasset, vtilem actionem non dandam.

Spatium quinquaginta dierum ad proponendas iudicio excusationes, tutoribus & curatoribus ex statutum: sed quatuor mensēs continui a die nominationis, & scientia ad instantiam finiendam, nisi prosequentes contradictum, aut facto aduersarij fiat impediti. Nic. de Neap.

Paulus libro ij. Sententiarum. XLI.

Qvinquaginta die-

a Gl. fi. in c. olim. de referip. in dicit hāc l. in arg. ꝙ si literis impetraris est inserta hæc clausula. si est ita: vel si ꝓ nulla vera sūt: quod impetrator tenet omnia ꝓbare, licet alterū sufficeret.

Legitima tutelā datam ꝓcedit.

* No. hūc text. sing. Fin. Bald. nic, quod in a cōtingens fal sam cām tamen tenet ipso iure nulla, de quo vi de Ang. in l. 2. §. ignoranti. ff. de his qui no. infa.

tinui computandi à tempore quo fuit nominatus tutor ille, qui se excusat. Sed quid si per tutorem non remansit, quia daretur sententia super excusatione sua intra dictos quatuor menses continuos, sed stetit propter moram aduersarij sui, qui ei contradicebat: nunquid adhuc poterit excusari? certè sic, & hoc dicit, cum l. seq. Viu.

a Quinquagīta die rum. Hi currunt, ex quo sciunt se tutores datos: vt C. eo. l. quinquaginta. & conditio extitit, si sub conditione est datus, & adita sit hæreditas, si in testamento sit datus: vt §. eo. l. pen. §. procedit, & facit infra. de cond. & demon. l. si in diem.

b Contestandas. Id est, protestandas & proponēdas coram iudice: vt supra eodem. l. scire oportet. nec enim est aduersarius fortè qui resistat.

c Ex die nominationis. Sed si isti cō tinue curūt ex die nominatiōis: & ponas eum scire post quatuor menses se tutorem: ergo prius præscribitur cognitioni quàm propositioni, & sic proponetur, & non cognoscetur, sed substitutio hic nominationis, & cognitionis, secundum Azo. Alij dicunt vt non minus sit Sothebus. arg. §. eod. l. scire. §. aliud. Alij quod mero iure tantum currat, sed postea restituatur ex clausula generali supra, quib. ex cau. ma. l. 1. in fi. Item not. hic speciale contra. l. properandum: & contra auth. qui semel. quę est contra. C. quo. & quando iud.

† Qualiter probe tur pupillas, vide multos casꝰ p Ang. enumeratos in Authē. de re. & fac. §. hinc nobis. col. 1. & cōmendat textū, quē dicit meliorem totius iuris, in l. in fundo. C. quando fiēt vel priuatus. & vltra hos casus quādo nō potest super esse oneri sibi inium cto, vt hic & Inst. de excusa. tuto. vel curat. §. sed & ꝓpter.

I cum ipse. Contradictionis. Vt quia iudex dedit alteri parti dilationem maiorem, quam sit quatuor mensium. Accur.

e Liberaretur. Intra quatuor menses, & est sic §. de minorib. l. inter. & C. de temp. integr. rest. l. petendæ. & arg. C. de inof. testa. l. contra maiores.

Reste probari. Etiam post quatuor menses, id est, adhuc poterit se excusare vltra tempus statutum superiori.

Post susceptam. CASVS. Si tutor est factus cæcus post tute. bene potest eandem ponere, & idē est de alijs morbis, qui hic nominātur, & idem est de paupertate maxima. Viu.

g Cæcus. Vtroq; lumine, aliàs secus: vt C. eo. l. frater. Idem dic omnia quæ not. supra de authori. tutor. & curat. l. etiam si tutor. Item dic, quòd hic accideret. Itē no. post susceptam: quia si in principio esset cęcus, vel similis, non fuisset datus, vt §. de tut. l. 1. §. penulti. & §. fi. & facit §. de aut. præstan. l. etiam si tutor. & de postul. l. 1. §. casum.

h Furiosus. Hic est contra §. eodem. l. non solum. §. si quis ita ægrotus, & l. idem Vlpianus. §. furor. vbi nō deponit omnino, sed datur curator. Sol. hic perpetuò furiosus: ibi non, ar. in ea. l. idem Vlpianus. in princ. & §. eod. l. tutor petit. §. fi. & l. sequen. Vel secundum alios hic deponit eo modo, vt detur curator. Itē adde hic quod no. §. de minō. l. verū. §. ex facto. Item facit Instit. eo. §. penult. & C. qui morbo. l. vnica.

i Valetudinarius. Perpetua valetudine, aliàs secus: vt §. eod. l. sed in hoc. in princip.

k Paupertas. Hic dic, vt §. eod. l. paupertas. & §. eodem. l. athletæ. §. mediocritas.

Dminiſtrātes. CASVS. Licèt sine literis Imperatoris aliqs eius res adminiſtret, interim excusationē habet: & idē est in præfecto annonę, & vigilū. Item dicit, quod illi qui sequūtur illos qui reipu. causa ꝓficiscuntur, à futuris tutelis interim excusantur, non à præteritis. Itē dicit cum l. sequen. quod illi qui excusantur ratione collegij, vel corporis, in quo sunt, nō possunt excusari à tutelis filiorum collegarum suorū: nisi hoc specialiter esset eis concessum: vel nisi essent filij collegarum loginqui vltra centum milliaria à ciuitate, in qua fuit facta datio tutoris vel tutorum. Viu.

l Codicillos. Id est, sine collatione dignitatis, quę cōsueuit dari per codicillos: vt Insti. qui. mod. ius pa. po. §. filiusfamilias.

m Tempore adminiſtrationis. Non vltra: vt supra. eo. l. athletæ. §. gentium ꝓfidatus.

n Præfecturam. Vel fisci: vt Insti. eo. §. item diuus.

o Statutum numerum. Non aliter: vt §. eo. l. fi. & §. eo. l. duas. §. minuere.

p Profecturis. Dum tamen iam se præparauerint ad proficiscendum: vt §. quib. cau. ma. l. qu. mittuntur. §. similiter: alioqui contra. §. eo. l. propter magistratum. in princ. Azo.

q Non deponunt. Quia secus est in ijs, qui reipubl. causa absunt: vt Instit. eo. §. item qui reipu. & sic hoc arg. quod hic facit, falsificatur ibi. & in eo qui dignitatem Senatoriam adipiscitur: vt §. eo. l. spadonem. §. si autem quis. & in alijs not. §. eod. l. idem Vlpianus. §. sunt & alij. Accur.

r Excusantur. Vt §. eo. l. non tantum. §. eos. & facit C. eo. l. pe. & sup. eo. l. non tantum. §. eos qui.

a Specialiter. Vt pistorib. vrbicis : vt inf. e. l. fi. §. r. b Lanè. Milliarium. Sic §. e. l. propter. §. licèt.

Libertus. CASVS. Licet libertus Senatoris administret tutelam filiorum ipsius Senatoris, cum tuo dam alio eorum tutore, non habet excusationem ab aliorum tutelis.

c Nō excusat. Nisi solus agat, vt C. eo. Inemo Senatorum. Sed nō inenio nisi ipso Senatore: vnde fortè aliud in filijs eorū, & libertis vxoris Senatoris: vt §. eo. l. spadonē. §. liberti. & j. l. pxt. l fi. & facit supra eo. l. libertum. per totum.

* In P. F. scriptum est centesimum milliarium.

CVm ex oratione. CASVS. Sicut ingenui hēnt excusationē à tutelis libertorum, ita libert⁹ qui hēt i⁹ annulorū aureorū, vñ & si ingenu⁹ sit datus tutor liberto pupillo, q hēt i⁹ annulorū, nō hēt excusationē: q d si ingenu⁹ fuit datus tutor pupillo liberto, q non hēbat adhuc i⁹ annulorū, & sit excusatus: posteà dictus pupillus habuit ius annulorū? certe nō hēbit excusationē nūc: & ponit simile de eo q erat reuersus cā Reip. sicq; habebat excusationē à tutelis intra annū missionis: & durāte illo anno fuit excusatus ab vnius tutelā: qui certè finito dicto anno poterit dari tutor eidē à cuius tutela se excusauit. Vltimo ponit aliā differentiam inter illū libertū, qui hēt ius annulorū, & aliū qui nō hēt: q d si libertus non habens ius annulorū administret res domini sui qui erat Senator, excusatur ab aliorū tut. nō aūt ille qui habet i⁹ annulorum. Viuian⁹.

d Debeat. Vt §. eo. l. 2. §. libertinis, & facit. C. eo. l. excusatio nis.

e Impetrasset. Vt ex cusetur à tutela liberti, ingenuorum autem erit tutor.

rum tutela non excusantur: exceptis ijs, quibus hoc specialiter a tributum est.

Paulus libro singulari de cognit. XLV.

PLanè vltra b centesimum milliarium c ab vrbe, filiorum collegarum suorum tutelam suscipere non coguntur.

Hermogenianus. XLVI.

LIbertus Senatoris, filiorum eius tutelam administrans, ab alijs tutelis non excusatur.

Ingenuus, vel libertus iure annulorum aureorum munitus, excusare se potest à tutela, seu cura liberti : nisi etiam eodem iure sit tutus : illius etiam tutelam, vel curam prius excusatus suscipere compellitur. Nic. de Neap.

Triphoninus. XLVII.

CVm ex oratione Diui Marci ingenuus libertino tutor datus excusari debeat: eandem excusationem competere etiam ei, qui ius annulorum impetrasset, Imperator noster cū Diuo Seuero patre suo rescripsit. Ergo si pupillo libertino habenti ius annulorum datus sit ingenuus tutor, vel curator: consequens est, vt excusatio eius ob hanc conditionum diuersitatem non debeat accipi. At si antè quam pupillus, vel pubes minor ann. xxv. ius annulorum acciperet, Lucius Titius ei datus, vt ingenuus excusatus fuit: post impetratum beneficium denuò idem tutor curatorve dari poterit: exemplo eo, quo placuit: & rescriptum est eum, qui tempore, quod intra annum erat, ex quo Reipublicæ causa abesse desierat, excusatus fuit, prætorito eo, ipsum suo b loco dari posse.

Libertus Senatoris ipsius solus procurator excusare potest se ab aliorum tutelis, nisi iure annulorum aureorum à principe sit donatus. Nic. de Neapol.

Et quamuis libertus, q Senatori patrono procurat, excusationem ab aliorum tutela habeat: iste tamen, qui ius annulorum impetrauit, qui in ordinem ingenuorum trāsijt, tali excusatione vti non potest.

Tutor testamentarius Reipublicæ causa absens, veterem tutelam excusationis priuilegio circumscripto, assumere tenetur statim post reditum, administrationis prioris temporis conuentione cessante, nisi in dispositione testatoris expresse fuerit absolutus : tunc à posterioris temporis administratione absentia priuilegio se excusat post hæreditatis adi tionem, seu euentum conditionis, quibus in testamento fuerat constitutus. Nicol. de Neapol.

Idem libro i. disputat. XLVIII.

a Itius filijs meis, b quoad Reipublicæ

f Rescripsit. Habetur ergo pro ingenuo, vt vitet tutelā liberti, & sic est contra §. eo. l. libertum. §. sed & si ius. Sol. quo ad patronū & eius filios nō habetur pro

ingenuo: quia non vitabit tutelam, vt ibi: sed quo ad extraneos sic, vt excusetur à tutela liberti, vt hic.

g Suo. Quasi ipse post annum loco sui detur, cū post annum non haberet excusationem.

h Loco. Sic suprà. eod. l. fi is qui tres.

i Impetrauit. Et hic quo ad extraneorū tutelā habet vt ingenuus. & nō obst. §. eo. l. libertū. §. sed si is. Item priuilegium istud retorquet hic in tuā lætionem: nā & aliàs excusaret se: vt hic, & C. eodē. l. nec Senatorū. & j. ad muni. l. libertus. 2. respon. & hic admittit, & sic est j. C. de legi. & cōstit. l. q fauore. So. hic, p patrono erat fauor, vt libertus excusare tur ab alio. non sibi liberto. & facit j. de iur. aur. an. l. 1.

k Itius.

Ita dixit testator q dā: Titi⁹ tutor esto filijs meis donec reipu. cā nō aberit. Titius dicit tutelā gerere incepit, & postea cœpit abesse cā reipub. & postea abesse desijt: nūc ipse vult excusari ab administratione, quasi sit ei noua delata tutela, dicēs: ad minus intra annū a tempore quo reuersus sum, debeo excusari, sicut excusāt alij, q abfuerunt cā reip. vt sup. l. proxi. §. exēplo. Itē & liberos sufficiētes ad excusationes acq siui, donec aberā cā reipu. certè nō pōt se excusare, quia vna tutela est administratio quā fecit ante absentiam, & illa quā fecit postea, & quia vna tutela est: ergo nō ē finita tutela, quātū ad administrationē primā: & sic nō pt agi contra eum tutelæ.

¶ Sed si ita. Si ita scripserit testator: Titi⁹ tutor esto, & cū reipub. cā aberis, tutor ne esto: cū redieris reipu. cā tutor esto. Hoc casu certè bene excusabit ab administratione, q de bet fieri postq reuersus est: q a hoc casu ex ipso testō d fuit tutor eē, cū cepit abesse cā reip. & h. d. j. sed hic ex ipso &c. repetit tū q d definierat in primo casu, pa-

nendo, priusquàm veniat ad solutionem secundi, & hoc in ver. quia igitur &c. a quos cōiungas cū isto ver. sed si ita &c. & legas vsque ad §. fi à prætore. & postea reuertaris ad §. procedit. vbi ita quærit. Ego dedi tuto res filio meo in testamento ex die, vel sub conditione, nunquid habēt:

a Haloā. scripsit si abierit.

se necesse excusare ante diem vel conditionem si nolunt administrare, vel nū quid currunt eis 50. dies qui dantur ad proponendas excusationes : & certè non: nam non sunt ante tutores, quàm dies venerit, vel cōditio extiterit : & quando dati sunt pure, non sunt ante tutores : quam adita sit hæreditas illius, qui dedit eos tutores. ¶ Si à prætore. Sicut tutores pupillorum & curatores adolescentiū excusantur propter liberos : vt supra eo. l. 2. ita & curator datus mente capto vel muto, vel ventri.

¶ Romæ. Si aliquis detur tutor Romæ, & hēat tres filios, potest excusare : vt Insti. eod. in princ. Quis autem videatur Romæ datus. dicit planè hic §.

¶ Si tanta. Quamuis libertus: non habeat excusationem a tutela filiorū patroni : vt §. eod. l. libertum, tamen hic §. ponit vnum casum, in quo habet locum excusatio.

* In P. F. præcedit autē &c.

a Cœpit. Et sic se excusauit : vt Insti. eod §. item qui reipublic. & j. statim dicit.

b Et desijt. Abesse reipubl. causa: quia est reuersus.

c Ob absentiam. Per annum ad minus, vel etiam plus: secundū distinctionem temporis, quo abfuit: vt j. eo. l. nō solum, in princ. & l. sed & milites. §. quandoque.

d Excusari. Sed statim reassumere teneatur vt in veteribus tutelis cōtingit : vt supra eod. l. nō solum. §. annus. & §. quas denique.

causa e non aberit, tutor esto, f gesit tutelā ex testamento datam, deinde Reipublicæ causa abesse cœpit g & desijt, h an quasi noua tutela nūc delata excusari debeat, etiā ob absentiam i Reipublicæ causa? an quia præcessit testamentum absentiā ob publicam causam, & est ab eo iam administrata tutela, non oporteat eum excusari? k Quid si liberos intereà susceperit, aut aliam excusationem parauerit? l & magis est, vt hæc vna tutela sit, ideo nec excusationē ei competere, nec agi tutelæ m ob prius tempus posse. Sed si ita scriptum in testamēto fuit, Titius tutor esto : n cùm Reipublicæ causa, aut ob aliam aberit, tutor ne esto: cum redierit, tutor esto, o q d de excusatione, aut ob absentiam reipublicę cā, aut ob aliam, quæ post obuenerit, dici oporteat, videamus. p Procedit autem & alia quæstio: testamento tutores ex die, vel sub conditione dati, an se excusare ante diem, cōditionemve necesse habeant; & in primis, an iā dies quinquaginta eis cedant, intra quos necesse est causas excusationis exercere? q Sed verum est, non antè esse tutorē, quàm dies venerit: iam nec antè, quàm adita r sit hæreditas. Quia igitur s ex eodem testamento iam gesta fuit tutela, & qui excusatus est aliàs abfuturus reipublicę causa, reuersus continuò hæret tutelis antè susceptis, etiam intra annum. Sed hic t ex ipso testamento desiderat esse tutor : & ideo ex secunda tutela excusare se potest.

Curator datus à iudice mēte capto, muto, seu ventri, se excusare potest propter legitimum numerum liberorum. h. d. Nic. de Neap.

Si à prætore detur curator mente capto, aut muto, siue ventri : excusatur iure u liberorum. x Romæ datos tutores eos tantum accipere debemus, qui vel à præfecto vrbi, vel à prætore, y vel testamento Romæ confecto, vel in continentibus z dati sunt.

Libertus diuersa valetudine corporis, seu mentis super proprijs negotijs legitimè impeditus, à tutela patroni, eiusq; liberorum de iure communi se poterit excusare. h. d. Nic. de Neapol.

Si tanta corporis, aut mētis valetudine ab agēdis rebus libertus prohibeatur, vt ne suis quidē negotijs sufficiat, necessitati erit succurrendū, a ne impossibile ei iniunga tur tutelæ munus, quod obiri b à liberto nō possit, c nisi cum incommodo d pupilli, & aduersus vtilitatem eius.

Pistores in collegio in legitimo numero constituti, pistoriam per seipsos exercentes, à tutelis, & curis, etiam collegarum excusantur: vrbici excusari possunt, si in loco vbi data sunt, domicilium non habēt. h. d. Nic. de Neap.

e Paruerit. Quasi dicat nunq d proficit, quasi ad nouam vocetur, an vero non, quasi ad antiquam redeat? & soluit, magis est &c.

f Tutelæ. Sic §. tit. 1. l. tutor. §. quod si quis. Sed cōtra infrà de tut. & rat. dist. l. si tutor. in principio, & supra tit. 1. l. tutor. §. si qs abfuturus. vbi dicit agi. Solu. ibi vtilem concedit. hic directam negat. Vel secundum H. illæ intelliguntur secundum distinctionem huius §. & sequen. sed si ita &c.

g Tutor esto. Sic enim ex die & ad diem dari potest in testamento. non aliàs : vt Insti. de satisda. tut. circa princip. & §. de test. tut. l. si tutor datus. §. r.

h Videamus. Solu. erit infra ibi, sed hic ex ipso.

i Exercere, Id est, contestari. vt supra eodem, l. quinquaginta.

k Adita. Sic supra de test. tut. l. si nemo.

l Quia igitur. Nūc redit ad principium legis.

m Sed hic. Nunc soluit quòd quæsiuit §. ibi, sed si ita scriptum in testamento &c.

n Iure. Id est, excusatur, ac si habeat liberos tres Romæ, quatuor in Italia, quinque in prouincijs: vt subijcit etiā in alia glos.

o Liberorum. Secundum distinctionē. Insti. eo. in princi. tres Romæ, quatuor in Italia. quinque in prouincijs.

p Vel in continentibus, ædificijs, scilicet, & sic apparet: quod latius patet Romæ vocabulum quàm vrbis, quia vrbs muris finitur, vel claditur, vel si, sed nō terminatur : vt inf. de verbor. signifi. l. 2. & l. in continentibus.

q Succurrendum. vel succumbendū.

r Obiri. Id est, fieri, vel exerceri.

s Non possit. Nisi cum incōmodo. Id est, quod si iniunga tur, accidit incommodo

t Marcus Imperator prim⁹ cōstituit prętorē, qui tutores dare t, cum à Cōsulib⁹ antedarētur, vt dilgētius de tutoribus tractaret. author Capitolinus ī eius vita.

* In P. F. succūbēdum.

* In P. F. dēest particula, nisi vel, si, sed nō fctè, meo iudicio.

modo pupilli, &c. Aliàs obiri non potest cum incommodo &c. hoc sensu. q̃ tutelæ munus cum incommodo pupilli à liberto obiri nõ potest.

QVi in collegio. Qui dã erãt pistores electi vt facerent fortè panem pro militibus, & erant certi numero, certè illi debent excusari à tutela aliorum hominum: nõ ãt à tutela filiorũ sociorũ suorũ, ni si sint vrbici pistores, quia tunc ab oibus excusantur. Itẽ scias, quod aliquis potest se excusare à tutela ea ratione, q̃d domicilium nõ habet in eadẽ ciuitate i qua tutor datꝰ ẽ a testatore. Vi.

Pistorum collegiũ licitũ est.

Quj in collegio pistorum. Hoc est licitũ collegium: vt ſ. quod cuiusq; vni. l. 1. §. 1. & sic habere põt priuilegium: vt no. ſ. eo. l. nõ tãtum. §. non omnia.

b Tutelis. Aliàs tutela.

c Per semet. No q̃ per semetipsum nõ vt facere, qui p aliũ facit. Argu. contra ſ. de admin. tut l. ita autem. §. gessisse. & l. tres tutores. §. non solum.

d Numerum. Non aliter: vt hic, & ſ. eo. l. si duas. §. minuer.

e Vrbici. Supra eo. l. administrantes.

f Excusãtur. Cum determinatione, q̃ subijcitur, sed hoc genus, &c.

g Non habere. Facit ſ. e. l. illud vsitatum. & l. sed in hoc. §. sunt. & alij, & l. non tantũ. §. fi. Sed argu. cõtra ſ. de iud. l. hæres absens. §. 1. vbi ĩ alia terra gessit quis tutelã. Sed dic q̃ noluit se excusare ibi. hic fic.

VBI PVPILLVS educari vel morari debeat, & de alim. &c.

Pupillus educari ac morari debet apud virum idoneum, eius propinquis præsentibus ex persona, conditione, & ex tempore prætoris arbitrio eligendum, excluso ipsius substituto: licèt in testamento pater expressè contrarium cauerit. h. d. Rayn. secundum Nicol. de Neap.

XLIX.

QVi in collegio pistorum sunt, à tutelis excusantur, si modo per semet pistrinũ exerceant. Sed non alios puto excusandos, quàm qui intra numerum sunt. Vrbici autem pistores à collegarum quoque filiorum tutelis excusantur. Sed & hoc genus excusationis est si quis se dicat ibi domicilium non habere, vbi ad tutelam datus est, idq; Imperator Antoninus cum diuo patre suo significauit.

I.

OLet prætor frequẽtissimè adiri, vt cõstituat vbi filij vel alantur, vel morentur: nõ tantum in posthumis, verùm omnino in pueris. Et solet ex persona, ex conditione, & ex tempore in statuere, vbi potius alendus sit: & nonnunquam à voluntate patris recedit prætor. Denique cum quidam testamento suo cauisset, vt filius apud substitutũ educaretur. Imperator Seuerus rescripsit, prætorem æstimare debere præsentibus cæteris propinquis liberorum. Id enim agere prætorem oportet, vt sine vlla maligna suspicione alatur partus, & educetur.

Liberti, parentes, cognati, vel pupillorum affines, educationem præcisè suscipere à prætore coguntur: extranei verò excusantur ab hoc onere: sed priuantur legatis ac hereditate in testamento patris pupilli sibi relictis: nisi aliàs fuerat relicturus h. d. Ray. secundum Nic. de Neap.

Quamuis autẽ prætor recusantem apud se educari, non polliceatur se coacturum: attamen quæstionis est, an debeat etiam inuitum cogere: vt puta libertũ, parentẽ, vel quẽ aliũ de affinibus, cognatisve? Et magis est, vt interdum debeat id facere. Certè non malè dicetur, si legatarius, vel hæres educationem recusset testamento sibi iniunctam, denegari ei actiones debere, exemplo tutoris testamento dati. Quod ita domũ placuit, idcirco sit relictum. Cæterum si esset relicturus etiam si educationem recusaturum sciret: non denegabitur ei actio: & ita diuus Seuerus sæpissimè statuit.

Tutor à pupille tutelæ actione conuentus sumptus in alimentis, ac disciplinis eius factos ab illo secundum vires facultatis eius sibi poterit cõputare non vltra, etiam si immoderata taxatio facta fuerit in testõ, vel à priore. Ni. de Nea.

OLet Titius decedẽs relictis filijs pupillis natis vel nascituris. Certè prior debet statuere, vbi pueri isti morentur, & alantur, & si testator, dixit apud quẽ morentur & educẽtur, nõ ipse sequitur eius voluntatẽ prætor, & de hoc ponit exemplũ. Quid si ille, apud quẽ vult põtor pueros morari, recusat, nũquid cogit eum? Et certè sic causatiuè: quia si aliquid ẽ ei ob hoc in testamento relictũ, denegabitur ei eius petitio. Viuianus.

P. F. educetur.

Ex causa prætor aliquã avolũtate patris recedit. & facit gl. in prin. in c. olim. extra ũ arb.

Adiri. A matre vel agnatis pupilli vel substituti. vel à quocunque.

In pueris. Scilicet generaliter.

Ex persona. Vt nõ apud eũ, qui inidiaretur pudicitiæ eius: vt ĩ. eod. l. pen.

Ex cõditione. Cũ distinctiõe sit agnatus, vel cognatꝰ vel nõ: vel vilis pſona, & male morigera.

Et tpe. Vt consideretur si sit minor triennio; & tunc sit apud matrẽ: vt C de pat. pot. l. pe. Itẽ an eo tempore ille esset pupillo successurus: vt j. l. proxi. & C. eo. l. 1. in fi.

Infãs minor triennio apud matrẽ educetur.

Recedit. Hoc dic vt j. l. proxi. in fi. no.

Suspicione. Quia eũ occideret, pter substantiã, sic C. eo. l. 1. in fi. & de nupt. l. viduæ.

Coacturũ. i licèt prior non promittat se coacturũ denegatẽ alimẽtare: iterdũ tamẽ hoc faciat, vt subijcit, attamẽ &c.

Id facere. Vt C. eo. l. 1. §. 1.

Actiones. ſ. relictorũ, exẽplo tutorũ & subijcit, vel ex tutela, vt subijcit: & ſ. ti. 1 l. tutor peti tꝰ. §. q̃ remunerãdi.

Relictum. Vt alimenta præstet.

Non denegabitur.

tur. Vt ſ. tit. 1. l. Nessennius. in fi. & l. seq. & de test. tutel. l. tutelam.

EFficio. CASVS. Finita tutela agit pupillus cõtra tutorem quondam act. tut. tutor vult ei reputare ea quæ impendit in alimenta pupilli, vel disciplinam certè bene põt si non expendit vltra modũ: ille ergo modus dẽt seruari in dictis expensis p tutorem qui constitutus est à prætore ob hoc adito: si autem non constituit prætor, debet facere tutor expensas secundum facultates pupilli: & illas ei coputabit, & non alias. Quid si prætor, vel pater pupilli impensas facere decreuit vltra facultates patrimonij, nõ debet eas seruare tutor. Competit ergo prætori ius alimentorum constituendorum pupillo, qualiter autẽ circa hoc se habere debeat prætor, dicit l. sequen.

Idem fib. [illegible]

II.

EFficio iudicis, qui tutelæ cognoscit, congruit reputationes tutoris nõ improbas admittere: vt puta, si dicat impendisse in alimenta pupilli, vel disciplinas. Modus autem, si quidem prætor arbitratus est, is seruari debet, quem prætor statuit. Si verò prætor non est aditus: pro modo facultatum pupilli, debet arbitrio iudicis æstimari, nec enim permittendum est tutori tantum reputare, quantum dedit, si plus æquo dederit. Hoc amplius, & si prætor modum alimentis statuit, veruntamen vltra vires facultatum est, quod decretum est, nec suggessit prætori de statu facultatum: non debet ratio haberi alimentorum omnium, quia si suggessisset, aut minuerentur iam decreta, aut non tanta decernerentur. Sed si pater statuit alimenta liberis, quos hæredes sciret posse: ea præstando tutor reputare poterit: nisi forte vltra vires facultatũ statuerit: tunc enim imputabitur ei, cur non adito prætore desiderarit alimenta minui.

Officio iudicis. Superior lex dicit vbi: nunc ex cuius bonis.

Tutelæ. Id est, super actio. tutelæ.

Admittere. His modis q̃ sequũtur.

Sumptus pro mõ facultatum faciendi sunt.

Pro modo facultatum. Not pro mõ facultatum sunt faciendi sumptus: vt hic, & ſ. l. proxi. & ſ. de admin. tut. l. cum plures. §. cũ tutor. & sup. de religi. l. si quis sepulchrum. §. sumptus. & in Authen. vt determinatus sit numerus clericorum. in princip. coa. 1.

Statuit. Vt C. de ali pu. præst. l. fin. & sup. de negot. gest. l. Nessennius. §. 1.

Decretum. Id est, factum à prætore, siue ordinatum.

Suggessit. Scilicet tutor, vel pupillus.

Omnium. Subaudi eorum, quę decreta sunt.

Voluntas vltima patris nõ sẽper seruãda est.

Vltra Vires. Volũtas patris testantis non semper seruanda est: vt quando vltra vires in testamento decreuit alimenta præstanda: vt hic, & sup. l. proxim. §. 1. & j. de ann. lega. leg. Quintus. & supra de admi. tut. l. quidam decedens. §. Papinianus. & sup. de relig. et si quis. §. æquum. & su. de test. tu. l. pater. & de confir. tut. l. vtilitatem. & j. de oper. li. l. cerdonem. & C. ad Trebel. l. in bemus. circa prin. & C. arbit. tu. l. 1. Sed argum. contra C. de interdic. matri. l. si patri.

III.

IVs alimentorum decernendorum pupillis, prætori competit: vt ipse moderetur quã summam tutores, vel curatores ad alimenta pupillis, vel adolescentibus præstare debeãt. Modũ aũt patrimonij spectare debet, cũ alimenta decernit: & debet statuere tam moderatè, vt non vniuersum reditum patrimonis in alimenta decernat: sed semper ita sit, vt aliquid ex reditu supersit. Ante oculos in decernendo habere debet, & mancipia quæ pupillis deseruiunt, & mercedes pupillorum, & vestẽ, & tectum pupilli: ætatẽ etiã contẽplari, in qua constitutus est, cui alimẽta decernuntur. In amplis tamen patrimonijs positis, non cumulus patrimonij, sed q̃d exhibitioni frugaliter sufficit, modũ alimentis dabit. Sed si nõ constat quis modus facultatum sit: inter tutorem & eũ qui alimenta decerni desiderat, suscipere debet cognitionem: nec temerè alimenta decernere, ne in alterutram partem delinquat: prius tamen exigere debet, vt profiteatur tutor, quæ sit, penes se summa: & comminari grauiores ei vsuras inligi eius, quod supra professionẽ apud eũ fuerit deprehensum. Item ad institutionẽ quoque pupillorum, vel adolescentium, item pupillarum, vel earum, quæ infra vigesimum annum

Dic q̃ illud in matrimonio, in quo voluntas patris debet seruari, vt C de nuptijs. l. si vt proponis. & sup. de fidei. homini. l. Paulus. alias in cipit eum qui, fm Bartho.

Ei. Tutori.

Vs alimentorum sup. l. 1. in prin. & C. de alimẽ. pup. præst. l. fin. & j. l. 1. §. sed & si seruis.

Debet. Scilicet prætor etiam mancipia: quod est ĩ. & hoc dico in decernendo, scilicet alimenta pupillo: & pro illis mancipiis, quæ pupillo deseruiunt: & etiam mercedes illorũ seruorum, & etiam pupillorum vestem, & tectum, vel aliter etiã mercedes pupillorũ soliter, & magistris illorum pupillorũ, & etiam vestem, & tectum.

Sumptus in facien di fructi aliqui ũ.

Reditum. Not. ſ. bonã. quæ non debet quis omnes fructus, quos ex suis possessionibus, vel aliunde habet, expẽdere: sed temp. ina facere, vt ex reditu aliquid supersit: vt ſ. l. in prin. & C. de ali. pu. præst. l. fi. & ti. 1. l. prima. §. sed & si seruis.

Mercedes. Dandas nõ quantas minimas poteſ, vt supra, de admin. tut. l. cum plures. §. cum tutor. Accur.

Et cum qui. Quicunque ille sit, vt ſ. l. 1. in prin.

P. Fl. cõprehensã.

Cognitionem. Inquirendo quantũ habeat in bonis pupillus, vel adultus. Accur.

Infra ctionẽ in F. Fl.

Tutor. Aliàs autor, id est, tutor.

Ei vsuras. Sic sup. de admnist. tu. l. tutor qui. §. idem solent. vbi si negat tutor se habere pecuniam ad alẽdum pupillum, cum in veritate habeat, tenetur ad centesimas vsuras.

Non

a Non compellitur. Sic ſ. de admini.tu.l.ſi à tutoribus. in fine.

b Decreta. Id eſt, ordinata.

c Augeri. Sic ſ.de leg.3.l.fi.§ fi.

QVi filium.

§ Filium meum hæredem inſtituit, & filiæ meæ 200. legauit cum nupſerit: & filio & filiæ tutorem dedi Sempronium, iſte tutor dedit alimenta filiæ iuſſu magiſtratus, ſiue non: finita tut. fili' vult dicta alimenta ſorori ſuæ præſtita repetere a tutore, certè non poteſt: ſi filia nõ habebat vñ ſe aleret:& quod dixit in alimentis, idẽ eſt in aijs ſorori pupilli neceſſarijs. Viuian.

Legauerat. Et exhæredauit eã vel inſtituit ſaltem in aliquo,alias non valeret teſtamentum: vt Inſti. de exhære. libe.in princ.

Prætereà. Scilcet plus ei legauit.

Inſtitueretur. Sic fortè erat olim moris mulieres legere Grammaticam. Accur.

Poſſit. Pupillus a tutore ſuo,dicendo, reddas mihi qđ expendiſti de meo in alimenta ſororis meę.

Inſtituerit. Id eſt, inſtitui fecerit. Et not. quod iuſſus iudicis facit, quod iſta expentæ non repetantur: vel expẽſæ paruitas facit, vel antiquitas. Itẽ quod mulieres poſſint addiſcere Grãmaticam defendit hac lege, vt iſti ſumptus non repetantur.

Hæc aliter.Id eſt, aliunde non poterat ali, vel hoc, id eſt ſcientia literalis bonum ſi nõ poterat ſine magiſtris addiſci, vt & C. de alimentis pu.

Inopem fratrẽ fra ter alere tenetur.

Hic ar. quod frater tenetur alere fratrẽ

conſtitutæ ſunt, ſolet decernere reſpectu facultatum & ætatis eorum, qui inſtituuntur.

Tutor pupillos egentes de ſuo alere non tenetur:& ſi poſt alimentorum decretum ad inopiam ſunt deducti, debent alimenta decreta minui, ſi verò ad pinguiorem fortunam deuenerint ſunt augenda. Nico. de Neap.

Sed ſi egeni ſint pupilli: de ſuo eos alere tutor non compellitur. Et ſi fortè poſt decreta alimenta ad egeſtatem fuerit pupillus perductus:diminui debent, quæ decreta ſunt: quemadmodum ſolent augeri, ſi quid patrimonio acceſſerit.

IIII.

VI filium hæredem inſtituerat, filiæ dotis nomine cũ in familia nupſiſſet,ducenta legauerat, nec quicquam aliud præterea, & tutorem ei Semproniũ dedit:is à cognatis & proximis pupillæ perductus ad magiſtratum iuſſus eſt alimenta pupillæ, & mercedes, vt liberalibus artibus inſtitueretur, pupillæ nomine præceptoribus dare: pubes factus pupillus, pubertatem iam factę ſorori ſuę ducenta legati cauſa ſoluit. Quæſitum eſt,an tutelę iudicio conſequi poſsit quod in alimẽta pupillæ, & mercedes a tutore ex tutela præſtitum ſit? Rñdi: Exiſtimo, & ſi circa magiſtratus decretũ tutor ſororem pupilli ſui aluerit,& liberalibus artibus inſtituerit (cùm hæc aliter ei cõtingere non poſſent) nihil eo nomine tutelæ iudicio pupillo, aut ſubſtitutis pupilli præſtari debere.

Controuerſia de alendo pupillo, præſidis iudicio eſt dirimenda, illis excluſis, quos foret veriſimile eis facere præiudicium.Ray.

V.

I diſceptetur,vbi morari, vel educari pupillũ oporteat,cã cognita id præſidem ſtatuere oportebit. In cauſæ cognitione vitandi ſunt, q̃ pudicitię impuberis poſſunt inſidiari.

Tutor abſens voluntariè, centumax in alendo pupillũ, hoc in iudicio requirentibus amicis,vel cognatis eius, velut ſuſpectus cauſa cognita remouebitur à prætore: vel eidem curator generalis, et ꝓpetuus ab ipſo adiungetur: neceſſariò verò abſens idoneus,in officio retinebitur, ſpeciali curatore ad præſtationem alimentorum duntaxat ſibi adiuncto,ſecundum Ray.

VI.

I abſens ſit tutor,& alimenta pupillus deſideret: ſi quidem negligẽtia, & nimia ceſſatio in adminiſtratione tutoris obijciatur, quæ etiam ex hoc arguatur, q̃ per abſentiã eius deſerta derelictaque ſint pupilli negotia,euocatis affinibus, atq; amicis tutoris, prætor edicto propoſito, cã cognita, etiam abſente tutore, vel remouendum eũ, qui dignus tali nota videbitur, decernet: vel adiungendum curatorẽ: & ita qui datus erit, expediet alimenta pupillo. Si verò neceſſaria abſentia tutoris, & improuiſa acciderit: fortè q̃ òd ſubitò ad cognitionem principem: vt not. C. de alen.lib.l.pen. & facit ſ.ti.1.l.1.§.ſed nonnullos. & ſ. de adminiſt. tut.l.cum plures. §.tutores.

I diſceptetur.

Sicut dictum eſt ſupra in l.1.prætor debet cã cognita ſtatuere vbi pupillus morari debeat, vel educari: & certè non debet permittere prętor, vt pupillus vel pupilla ſtet apud talem, qui inſidietur pudicitiæ eius.

Præſidem. Supra l. 1. in princ. & C.eo.l.1.

Impuberis. Maris vel fœminæ, qđ eſſet ſi ad impudicam vitam eos induceret.

I abſens.

Tutore abſente.pupillus coram prætore petit ſibi conſtitui alimenta: nunquid expectari tutor dẽat? Et certè non: imo debent pupillo conſtitui alimenta etiã eo abſente: & plus debet facere prętor, qui debet inſpicere, ſi hic tutor eſt in nimia negligentia,& ceſſatione circa adminiſtrationem,quia tunc debet vocare amicos & affines tutoris: & ſi tutor non erit coniũctus pupillo, debet cum remouere, & alium loco ſui dare, & eo ſubrogato, conſtituere alimẽta pupillo. Si autẽ ſit pupillo cõiunctus, non debet eum remouere, ſed curatorem ei adiũgere: & cum illo curatore alimenta conſtituere, ſi autẽ neceſſario abeſt tutor,tunc ſolummodo ad hoc datur pupil.curator, vt cum eius authoritate alimenta ei cõſtituantur. Viu.

Amicis. No. vocandos amicos abſẽtis, cũ aliquid debet fieri in eius prę iudiciũ, ſic ſ. ex q.b. cau. maior. l. ergo.

Cõcor. c.cũ locũ. ext. de ſpõ.& matri.vbi ꝑcipit mulierẽ colloca ri in loco tuto & honeſto.

F.F.impuberi.

Abſentis amici cũ de ei' piu dicio tractatur vocandi sũt.

conſti-

Conſtituetur.Curator,& eſt arg.ad l.iſima ſup. de ſuſpe.tuto.l.3.§.tutor,qui.& l.impuberibus.§.fi.Item no.qđ prima lex huius tit.& lex pen. reſpiciũt primã partem tituli:ſcilicet vbi morari & educari debat pupillus. Aliæ leges reſcipiunt vltimã:ſcilicet de alimentis pupillo præſtandis. iſtud ſemper teneas, quod ſi eſt minor triẽnio,apud matrem,ſi viuit, eſt nutriẽdus, & ab ea alẽdus :vt C.de pat. pot.l. pen.Item no. quod titulus iſte loquit,cũ mortuo patre tractatur, vbi educari deãt & morari: & à quo ali: & quãtũ alimẽtorũ nomine præſtari:& ex cuius bonis. Itẽ no.eum dici pupillũ,qui eſt impubes, & ẽ ſui iuris morte patris, vel emancipatione: vt infrà de verbo. ſignificatio. l.pupillus. in princ. Sì autẽ pater viuit, vbi tũc deãt morari, & educari, & ex cuius bonis, habes C. dinor. fact.apud quem lib.l.1.& in aut.ibi poſita,quæ eſt vt hic. matri. & auię.§.illud.col.s. Accur.

Pupilli.No.non dici tutoris:vt ſ.eod.l.ius. §.ſed ſi eeni.Et ſim hoc etiam intelligẽdum illam impuberibus. ſ.tit.2.quod licèt minatum in bon.poſſ.ſ.tutoris,alitur tamen de ſuo,vt hic dicit.

cipalem profectus, nec rei ſuæ prouidere,nec cõſulere pupillo potuerit: & ſperetur redire, & idoneus ſit tutor, nec expediat alium adiungi, & pupillus alimenta de re ſua poſſulet: rectè conſtituetur ad hoc ſolum, vt ex re pupilli alimenta expediat.

Pupillus quis dicatur.

De tutelis.

DE TVTELÆ, ET RATIONIBVS DISTRAHENDIS.

De tribus actionibus tractat hic titulus, primò de act.tut.directa qñ naſcitur.& quidẽ finita tut.vt ſ.eo. l.niſi.& quid in ea veniat, dicit hic ti.ſed de cõtraria actitut tractat ſ.ti.1.Secũdò dicit hic ti.de quadã alia actione,q̃ dicitur actio de rõnibus diſtrahẽdis:vt inf. eo.l.1.§.de diſtrahendis.& datur cõtra tutorẽ pro iis, quæ ſibi reliquit in duplũ:vt j.l.2.in fin.Tertio de act. curę,id eſt,de actione vtili negotiorũ geſtorum, q̃ daꝫ in curatorem:vt ſ.eo.l.ſi tutelę.& in aljs legibus.

IN Omnibus. Tutor debet reddere rationem pupillo iudicio tut. non ſolum de ijs,quæ fecit cum facere non deberet,ſed de ijs, quæ non fecit cum facere deberet:& tenetur de dolo, culpa, & negligentia: & ponit exemplum de eo quod facere non debuit & fecit,vſq; illuc,ſed nonnullos &c.& ibi cõcedit tutori,vt donet pro pupillo in caſu:& ſi non faciat teneꝫ. ¶ Officio tutoris.Tutor cum adminiſtrat, debet ſcribere in chartis diſpendium,& illum librum rõnũ debet pupillo reddere,aliàs tenetur ẽt de hoc, act.tut.& ẽt ſerui poſſunt ſuper hoc torqueri:& ſi tutores dicũt ſeruos malè feciſſe rationes pupilli,cum ipſi ſerui aliquid adminiſtrabant:torqueãtur ſerui.

¶ Prætereà ſi matrem. Si tutor dedit alimenta matri pupilli ſui,imputabit pupillo:& hoc ſi mater erat paupertina,alias nõ:Item nec imputabit nuptiale pupillo quod dedit matri eius:ſed ſi dẽt tutores alimẽta liberto pupilli eorũ cõtutori,egenti,benè imputabũt. Idẽ & ſi dent alimenta ſeruis vel libertis pupilli, qui nõ erant eius tutores,dum tñ erãt ei neceſſarij. Idem ſi præſtent alimneta liberis homnibus neceſſarijs, & vtilibus rõnibus pupilli. Item imputabit pupil. tutor ſumptus litis & viatica. Nunc tractemus.Viſo de officio tutoris,videamus pro qua parte tutores conueniãtur finita tutel.qñ plures fuerunt: & ſi quidem oẽs geſſerunt,& oẽs ſoluendo ſunt tempore depoſiti offi. pro virili parte conueniuntur,ſicut eſt in fideiuſſoribꝰ: ſi autẽ oẽs geſſerunt, & quidãsũt ſoluẽdo, & quidã non: puta quatuor erant tutores, & oẽs geſſerũt, vnde ſi eſſent ſoluẽdo,de viginti debitis deberet ſoluere qlibet quinq;, duo ex eis habent benè quilibet quinq;. & plus,ita qđ bñ poſſunt ſatisfacere in totũ, ſi eſſet neceſſe,alij duo non hãt niſi quilibet tria:& ita deficiũt cuilibet de duobus duo,certe duo primi ſoluẽt quilibet ſeptem: & duo vltimi ſex.ſ. q. libet tria, ſicut hñt: & ſiue ſint primis ceſſę ac.ſiue non,habebunt ꝫ alios ꝑ quibus ſoluunt,vtilem actionem ne.geſt.ſecus aũt ſi ex dolo cõi ſoluiſſent pro contutoribus: quia tunc non debet eis actio cedi:nec debent habere vtilẽ ſine ceſſione,& reddit rõnẽ quare:& ſic cõueniuntur oẽs ante magiſtratũ qui eos dedit:& hoc qñ oẽs geſſerũt, vt dictũ eſt.Si aũt vnus geſſit,alter non : primo cõuenietur magiſtratus quã tutor:qui nõ geſſit,niſi in duobus caſibus,ſ.qñ tutor:qui nõ gerens videbat gerẽtẽ male adminiſtrare,& nõ accuſauit de ſuſpecto,vel nõ exegit ab eo ſatiſ.rem pup.ſo. ¶ Hãc actionẽ. Actio tutelæ datur contra hæredes tutoris & hæredibus pupilli. ¶ Non tantũ. Si tutor eſt condemnatus pupillo pro contutore,pòt petere à pupillo.vt cedat ei act.cõtra tuto.ſed & ante condemnationem potuiſſet hoc feciſſe. ¶ De rationibus Viſo de actione tutelæ, quæ datur contra tutores,videndũ eſt de actionibus,& de rationibus diſtrahẽdis,quæ dantur ſimiliter cõtra tutores,& certè omnes tutores qui adminiſtrauerunt, tenẽtur ea,ſi res pupilli interceperunt : ſiue ſint tutores legitimi, ſiue qui:unq; alij,& tenentur reſtituere pupil.res interceptas in duplum:non autem duplatur intereſſe pupilli.Tutor ergo non intercipiens res vel pecunias pupilli,tenetur tribus actionibus,ſcilicet actione tutelę,& de rationibus diſtrahendis, & furti: & actio tutelę tollit actio de rationibus diſtrahẽdis,& e contra: ſed ſi conuentus ſit actione de rationibus diſtrahẽdis,no liberatur ab actione furti:& hoc ĩõ quia nõ eſt actio furti,& actio de rationibus diſtrahẽdis ex vna obligatione,imo ſunt ex duabus obligationibus: & ideo vna per aliam non tollitur. ¶ Hanc actionem. Hæc actio de rationibus diſtrahendis eſt perpetua,& datur hæredi pupilli: ſed nõ datur in hæredes tutoris quia eſt pœnalis,& competit actio demũ finita tutela,ſicut & actio tutelæ. Et hac actione tenetur ille tutor, qui cũ adminiſtraret tutelã, furripuit aliquam rẽ pupilli ſiue dolo,ſiue non:ſed quãdo dolo, tenetur etiam furti,& vna per aliam non tollitur:ſed ſi tutor furripuit dolo,& ſic tenetur etiam furti & condictio. furtiua,& agit contra eũ pupillus cõdictione furtiua. & ſi fuerit ab eo conſecutus illud quod ablatum, non tene-

tenetur amplius hac actione de rationibus distrahendis. Item scias: quod hæc actio de rationibus distrahendis, quæ competit ad duplum, vt dictum est: continet in simplo vno rei persecutionem: & ita vnum simplum est capitale pupilli: & aliud pœna tutoris. Viuianus.

a Non fecit. Subaudi cum facere deberet, sic & in procuratore: vt C. mandat. l. in re mandata. Et no quòd hic dicit, quod nõ præter mittet de faciendis quod hodie iutare cogitur: vt in Auth. vt ij qui ob. §. fi. collat. 6.

b Diligentiam. Scilicet debet adhibere: vt sup. de administrat. tuto. l. à tutoribus. in princip. & C. arbitr. tuto. l. quicquid.

c Donationem. Faciendam: vt apparet ex sequentibus.

d Non est. Vt Institu. quib. nõ est permi. face. test. §. præterea.

e Permittẽdæ sunt. Quia nec testari, nec aliam vltimam voluntatem condere potest: vt infrà, de codicil. l. diuus. §. penult. Sed cum donatur, ad quid tenetur substituto, vel legitimo vel ẽt ipsi pupillo, dato quòd non decesserit? Respon. traditio facta fuit: & sic est electio, vel contra eum qui habet, vel contra tutorem vel curatorem: vt C. si tu. vel cur. l. fi. Accursi.

f Ita est. Quod nõ valet etiã cum decreto: vt C. si maior. fac. l. fi. §. cũ autem. & dic, vt ſ. de admin. tuto. l. tutor ad vtilitatem, & facit ĵ. de cur. furio. l. fina.

g Præstiterit. Not. in necessarias ꝓsonas non dici liberalitatem, sed debitũ sic: vt sup. titu. 1. l. antepen. & sup. sol. matri. l. sed si ideo. & sup. de admi. tut. l. tutor secundum. § fina. & ĵ. ead. l. §. præterea.

h Bonæ fidei. Scilicet actio tutelæ: vt Insti. de actioni. §. actionum. Accur.

cit, [a] rationem reddet hoc iudicio: præstando dolũ & culpã, & quantã in suis rebus diligẽtiã. Vnde quæritur apud Iulianum lib. xxj. Digestorum, si tutor pupillo authoritatẽ ad mortis causa donationẽ accõmodauerit: an tutelæ iudicio teneatur? Et ait teneri eum. Nam sicut testamenti factio (inquit) pupillis concessa non est: ita nec mortis quidẽ causa donationes ꝓmittendę sunt. [b] Sed & si non mortis causa donauerit, tutore autore: idẽ Iulian. scripsit, pleroſq; quidem putare, non valere donationem. Et plerũq; ita est.

Tutor alimenta præstita de facultatibus pupilli valde amplis duntaxat eius matri, vel sorori egentibus potest imputare decreto iudicis sibi, vel ipsius substitutis: & per negligentiam istud omittens ei tutelæ actione tenetur: secus si munus eidem miserit nuptiale. Nico. de Neap.

Sed nonnullos casus posse existere, quibus sine reprehẽsione tutor autor sit pupillo ad diminuendũ, decreto. ſ. interueniẽte: veluti si matri, aut sorori, q̃ aliter se tueri non possunt, tutor aliméta ꝓstiterit. [g] Nã cum bonæ fidei [h] iudicium sit: nemo feret (inquit) aut pupillũ, aut substitutum eius quę rentes, quòd tam coniunctæ personæ aliæ sint: qui nimò per contrarium putat, posse cum tutore agi

[a] Agi tutelę. Id est, tutelę iudicio conuenitur, & etiam in litem iuratur: vt C. de in lit. iuran. l. j.

[b] Officio. & ille & 'ex quædam supra de edendo, videntur destruere illum tractatum de edendo, vbicunque nota. Doctores dari officiũ iudicis, vel actionem in factũ. Nam hic dicit, quod si tutor non faciat rationes, vel factas non exhibeat vel non edit, hẽt locũ actio tutelæ. Et in l. quædam dicitur contra procuratorem non edentem dari mandati: & contra socium pro socio. Sic ergo cũ semper argẽtarius faciat, seu scribat rationes mãdato scholaris, vel eius procuratoris, locum habet mandat', non offi. iudi. vel actio in factum ex illo edicto? Respon. quotiescunq; ab initio contrahо cũ aliquo, vt gerat negotia mea vel fiat me' socius, vel vt fiat in isto casu, sit tutor, & gerat negotia mea, & faciat librum rõnum. vt & fuit in l. quædam. in procu. & socio lo cũ habet tutelæ, vt hic, vel mandati, vel pro socio: vt l. quædam: aut nõ fuit ab initio contractum, sed dixit tãtũ scholaris argentario, vt scriberet rationes: & tunc habet locũ officiũ iudicis, vel actio in factũ ex illo edicto: vt in l. si quis ex argentarijs §. ex hoc. supra, de edendo.

[c] Rationes. Id est, librum rationum: vt supra, de edendo, l. si quis. §. rationem.

[d] Tenebitur. Et etiam iuratus in litem: vt C. de in litem iuran. l. j. Acc.

[e] De seruis. Facit supra, de admin. tu. l. ad instruendam. & C. de admini. tut. l. lex. quæ. & sic alias C. de iure deliberan di. l. fina. §. & si prætatam.

[f] Præterea. supra ea. lege. §. sed non nullos.

[g] Tutelæ. Si tale officium prætermiserit.

Tutor librum rationum cõficere, ac reddere pupillo tenetur alias tutelæ in iudicio obligatur. h. d secundum Ray.

Officio [a] tutoris incumbit etiam rationes actus sui conficere, & pupillo reddere. Cęterum si non fecit, aut si factas nõ exhibet: hoc nomine iudicio tutelæ tenebitur.

Inuentarium, ac librum rationum tutelæ exhibere tutore cessante, serui negotia gerentes possunt interrogari simpliciter, & cum tormentis, & sine: idem si fraus in scribẽdis rationibus per tutores ipsis imputetur. h. d secundũ Ray.

De seruis [b] quoq; interrogationes: sed & quę stiones habendas, & hoc officio iudicis conuenire placuit. Nam diuus Seuerus decreuit, cum neque inuentaria, neq; rõnalia proferuntur, remedio eo vti debere, vt rationes a seruis, qui rem gesserũt, proferantur. Has rõnes si mala fide conscriptas esse à seruis dicãt tutores: ẽt in quæstione serui interrogari poterunt. Præterea [c] si matrem aluit pupilli tutor: putat Labeo reputare eũ posse: sed est verius, non (nisi perquã egenti dederit,) imputare eum oportere de largis facultatibus [d] pupilli. Vtrumque igitur concurrere oportet, vt & mater egena sit, & filius in facultatibus positus. Sed si munus nu-

[a] Facultatibus. Largis, vt prędixit, & facit ſ. de li. agn. l. si quis à liberis.

Imputa-

[a] Imputaturum. Sic ĵ. de adm. tu. l. tutor ſm. §. fi. Sed contra, ſ. de admi. tu. l. cum plures. §. fi. Sol. vt ibi.

ADDITIO. Dic, ꝙ ibi erat munus consuetũ, hic verò nu ptiale secundum Bar. hic.

[b] Perquam. Id est, valde. Accur.

[c] Quia aliter. Igitur a pupillo eodẽque patrono erit alendus, etiã si tutor non esset, vt supra de libe. agnoscen. l. alimenta. & inf. de iure patr. l. diuus. §. Imperatores.

[d] Statutum. A tutoribus.

[e] Tutor. Scilicet libertus.

[f] Sed & si seruis cibaria. Vt sup. tit. 1. l. ius. §. ante oculos.

[g] Item sumptus litis. Vt sup. de admi. tut. l. a tutoribus. §. fi. & ſ. man. l. idẽq; §. idem Labeo.

[h] Soluendo sunt. Tẽpore depositi officij: vt C. de diu. tutel. l. 1. & C. de proba tio. l. ex persona. & C. de cad. tol. l. 1. §. vbi autem.

[i] Pro portionibus virilibus. Id est, pro numero personarũ: vt C. de cad. tollẽ. §. vbi autem.

[k] Fideiussorum. Qui habent hoc beneficium ex epistola diui Adriani: vt Institut. de fideiuss. §. si plures. C. de constitu. pecun. l. finali.

[l] Alterius tutoris. Qui administrauerat solus. Sed hic nõ oppositum, quod ille prius conueniretur quod potuisset: vt ſ. de admin. tut. l. tutores qui. §. in eum. Vel oppositum, sed ille erat nõ soluẽdo. Vel dic, quod ambo gerebant: sed alter tantum commisit culpam. Idem si ambo: vt subijcit ex cõmuni gestu, &c. & tunc poterat impetrare beneficium diuisionis: quod nõ fecit: sicut nec opposuit, licèt posset opponere. vt C. de diui. tut. l. 2. in principio. Vel si opposuit, alter non erat soluendo.

[m] Vtilem actionẽ. Scilicet neg. gest. vt sup. de neg. gest. l. ex facto. in fi. Quod secus contingit in pluribus con-

ptiale matri pupilli miserit: non eũ pupillo imputaturum, [a] Labeo scribit, nec perquã [b] necessaria est ista numeratio.

Si plures tutores, aut ipse testator vnum ex pluribus tutoribus ordinauerit. filiber tum suum, qui administret tutelam: cæteri tutores possunt illi administranti alimenta cõstituere: & ille administrans poterit certis personis constituere victualia quæ persona hic enumerantur, dicit etiam in quam rem sumptus sint præstandi.

Si pupillis tutores pater dederit, interq; eos [c] & libertum suum, per quẽ voluerit tutelam administrari: & tutores certã summam ei statuerint, quia aliter [d] se exhibere non poterat: habendam eius rationem, quod statutum [e] est, Mela existimat. Ergo etsi ex inquisitione propter rei notitiã fuerit datus tutor, [f] eiq; alimenta statuerint contutores: debebit eorum ratio haberi: quia iusta causa est præstandi. Sed & si seruis cibaria præstiterit, vel libertis scilicet rei pupilli necessarijs: dicendum est, reputaturum. Idemque est, & si liberis hominibus: tamen ratio præstandi iusta intercedat. Item sumptus litis [g] tutor reputabit, & viatica: si ex officio necesse habuit aliquo excurrere, vel proficisci. Nunc tractemus, si plures tutelam pupilli ad ministrauerint, pro qua

[c] In P. Fl. iter quos.

[d] In P. F. neq; actio nalia.

[e] In P. F. imputare.

quisque eorum parte conueniendus sit. Et si quidem omnes simul gesserunt tutelam, & omnes soluendo sunt: [h] equissimum erit, diuidi actionem inter eos pro portionibus virilibus [i] exẽplo fideiussorum. [k] Sed & si non omnes soluendo sint: inter eos, qui soluendo sunt, diuiditur actio: sed prout quisque soluendo est, poterunt conueniri. Et si fortè quis ex facto alterius tutoris [l] condemnatus præstitit, vel ex communi gestu, nec ei mandatæ sunt actiones: constitutum est à diuo Pio, & ab Imperatore nostro, & diuo patre eius, vtilem actionem [m] tutori aduersus contutores dandam.

Ex dolo suo conuentus, non habet regressum contra socios suos: ex dolo enim suo pœnam patitur.

Planè si ex dolo communi conuentus præstiterit tutor: neque mandandæ sunt actiones, neque vtilis competit: quia proprij delicti pœnam subijt: quę res indignum eum fecit, vt à cæteris quid doli participibus cõsequeretur. Nec enim vlla societas [n] est maleficiorum, vel iusta communicatio damni ex maleficio. Vsque adeò autẽ [o] ad contutores [p] nõ venitur, [q] si sint soluendo cõtutores: [r] vt prius ad magistratus, qui eos dederũt, vel ad fideiussoribus: vt inf. de fideiusso. l. vt fideiussor. & facit ad hoc C. de contra. iud. tute. l. 1. & infra, de solu. l. Modestinus.

[n] Communi. Multo magis si proprio, & sic est de culpa, vt C. de contra. iud. tute. l. 2.

Proprij delicti. Bona ratio. sic sup. de noxali. l. si communis familia. & de neg. gest. l. siue hę reditaria. & de procur. l. ꝓ proprio. §. procurator, vt in cęteris, vt inf. e. l. si ex duobus. & C. de nego. gest. l. ex facto in fin. & inf. de fideiuss. l. si à reo. §. fi.

[h] Vlla societas. Vt supr. pro soc. l. nec prætermittendum. Sed quid si nullus gessit? Respond. Azo: idẽ quod hic, scilicet qã nec cedat, nec vtilis detur: vt su. de admi. tu. l. si plures in fi. Itẽ an diuisio fiat inter dolosos? Resp. si non administrant, sic: vt dict. l. si plures. si vero administrãt, hic non verat: vnde videtur idẽ: licet Azo in summa de diui. tutel. dicat nullum beneficiũ dari dolose gerentibus, vel cõtumaciter nõ gerẽtibus: & facit ad prędicta C. de contra. iudi. tute. l. 2. & C. arb. tut. l. eum in terdictæ. §. fi. & ĵ. rem pupill. sal. fo. l. fi. & C. de fideiuss. l. 3. & infra de solu. l. Modestinus. & sup. commo. l. rem mihi. §. in exercitu.

[i] Vsque adeo autẽ. Mutat casum, nã ſ. oẽs gesserunt communiter, vel inter se diuiserunt: nunc quidam alter tantũ. vel si inter omnes diuisa fuerat administratio per iudicem vel testatorẽ, scripsit, Si & sic supra omnes conueniuntur ante magistratum: vt ex præcedẽti litera patet: hic erit secus: quia primo magistrat' quàm tutor non gerens conuenitur nisi in casib', scilicet duobus Marcelli.

[k] Haloã. scripsit, Si soluendo tutores. non sint sed nobiles cũ conueniunt veteres exẽp. & ipse ẽt P. F. vt adnotauit Ant Aug. emen. lib.

[l] Ad contutores. Scilicet non gerentes. Accur.

[m] Soluendo contutores. Scilicet gerentes. Accur.

Ad fi-

a Ad fideiussores. Tutorum gerentium, non dico fideiussores magistratus, nam illi non tenentur ob hoc, vt ff. de mag. conue. l. 1. in prin.

b Quod enim. Hic habeas versum: & lege quę sequũtur duobus modis. Primò secũdum Io. quod, pro sed, enim, pro quia, qua si dicat, sed ga Marcellus dixit, & alij quidam cõtrarium prædictis à nostro Imperatore: sic erit accipiendum, scilicet dictum Imperatoris nostri, scilicet vt primò veniatur ad magistratus, quã ad non gerentem, si non contutor, &c. quia tunc habeat locum dictum Marcelli, & sic non abundat dictio, non. Secundo fm Hugon. quod enim, id est, certè quòd Marcel. & alij dicunt primò conueniri etiã non gerentem quã magistratum: quod videtur contrarium dicto Imperatoris: sic est intelligendũ dictum Marcelli, si non contutor, &c. & secũdum hoc dic abundare, non. Vel dicas, quod includitur in verbo noluerit: quod bis summatur, s. non voluit facere suspectum, vel non voluit satis exigere. sic & ff. de Carbo. edi. l. cum fine §. at similiter.

Vnus ex contutoribus. Etiam non gerentibus.

Accipiendum. Dictum Imperatoris, secundum Ioannẽ, vel dictum Marcelli secundum Hugo. & adde hic distinctionem secundum Azo. si dati sunt plures tutores, & nihil gesserunt, conueniuntur primo quam magistratus: ut §. de admi. tu. l. si plures. & ita est idem, ac si gessissent omnes, si vnus eorum gesserit, alius nihil gesserit, si quidem nõ est diuisa administratio: vel est diuisa, sed a seipsis inter se, conuenitur primo gerens, secundo magistratus, tertio non gerens: nisi obijciatur non gerenti, q̃ contutorem non remouit vt suspectũ: vel tardè remouit, vel citò quidem, sed in eo iura pupilli prodidit: vel nõ exegit ab eo satisdationẽ rem pup. sal. fo. cum videret eum desinere esse soluendo, & finita tutela inuenitur non soluendo: vt §. de admi. tut. l. etiã. & l. Æmilius in fi. & l. tres tutores. §. fi. in his. n. quatuor casibus cõuenitur post illum qui gessit, non tutor qui non gessit: vt hic, & C. de diui. tut. l. 2. Si vnus gessit, & alius aliqua gessit, cõuenitur vterq; pro oĩbus ante magistratum: vt ff. de mag. conue. l. duo. & de admini. tut. l. Lucius. §. pe. Si vnus gessit, alius nõ, & est administratio diuisa à iudice, vel a testatore, cõuenitur quilibet p̃ sua gestione antequàm magistratus, & post magistratum cõuenitur contutor in prædictis quatuor casibus, vt sup. de administratione tutorum. l. Lucius. § penult. & hæc omnia cum magistratui obijciatur culpa: vt Instit. de satisd. tut. §. pen. appellatur ergo subsidiaria actio. quę datur in magistratu: non quod semper vltimo cõueniatur magistratus, sed q̃ plerunque: vt quia aptitudinem reiecit: vt & actio. l. Aq. l. dicitur penalis apti tudine: vt Instit. de leg. Aquil. §. his autem verbis. Vltimo faciunt ad hæc C. de conue. fil. deb. l. 3. & infra ad municip. l. Imperatores.

Hanc actionem. Tutelæ: vt C. eo. d. l. tutelæ.

In hæredem. Aliter quam in tutorẽ, vt C. de hæred. tut. pe. totum.

Pupilli. Aliter, quam pupillo: vt §. de admini. tut. l. ex plurib⁹.

Post condemnationem. Speciale est, vt post sententiam opponatur peremptio. ita: vt ff. de fideiussor. l. si fideiussores. §. idem respondit. Regulariter contra. C. sent. rescin. non possit. l. peremptorias. similia quæ ibi.

De rationibus. Nunc de secunda parte tituli.

Tantum æstimationem. Scilicet duplandam, non interesse duplandum. & facit ff. l. proxi. in fi.

Non potest. Etiã ad pœnam: vt ff. l. prox. in prin.

Sine contra. Id est, si actum fuerit actione de rationibus distrahendis tutelæ actio. &c.

Papinianus ait. Vt infra l. proxi. §. quod si furandi. & ff. de fur. l. tutor. & infra de admini. ra. tut. l. tres tutores §. 1.

Eiusdem facti. Vt sic vna per alteram tollatur: vt ff. de act. & obli. l. plura. sed non est ita, nam hæc intercepta ex dolosa interceptione datur. Nam & dolo nõ commisso, habet locum hæc, vt ff. l. prox. §. 1. quod in furto secus, sic alias sunt duo præcepta arbitri: vnũ pecuniã dati, alterũ intra calẽdari. §. de arbi. l. Celsus. Item hæc quando perfidè agit: illa quando inuito domino, vt §. de adm. tut. l. tres tutores. §. sed tutores. Et sic non obst. ff. de act. & obli. l. qui seruum. in fi. & ff. vi bon. rap. l. 2. & §. commo. l. vnde quæritur. in fi. & facit ff. de priuat. delict. l. unquã. & hæc est ratio quare tollatur per condictionem furti: vt ff. l. prox. §. fi.

Nam & tutelæ. Arg. a simili.

Hanc actionem. Scilicet de ratio. dist. nam secus in actio.

Haloan. legat. tex non dicit plures ee actiones eiusdẽ facti. Sed ne gatibnem deesse in P. F. admonet Anto. Aug. emẽ. lib. 1. c. 2. quę necessario exemplis habeat.

Speciale in quo prius discutitur fideiussorq̃ principalis debitor, ff. aut. pñte. C. de fide iuss. sed est vnũ singulare Baldi in apottil. in l. si mãcipiũ. §. de euict. vbi dicit excepti nẽ dilationis esse d̃ apicibus iur. sed in ijs quę sũmę pcernũt æquitatem, vt hic, nõ attẽdũtur illi actes iuris. & sunt alij multi casus enumerati p Do. de Capel. Tho. Ios. quæst. excvj. vide ibi.

In P. Fl. Rõnib. distrahẽdis actiõe, reiecta ppositione, de, quã tñ non reiciũt in sequentib⁹, vbi similis locutio incidit.

res veniatur, & ita Imperator noster Vlpio Proculo rescripsit. Quod enim Marcellus libro viij Digestorum scripsit, quodque sæpissimè rescriptum est: quamdiu vel vnus ex contutoribus idoneus sit, non posse ad magistratus, qui dederunt, veniri: sic erit accipiendum, si non contutor ob hoc conueniatur, quòd suspectum facere, vel satis exigere noluit: Hanc actionem etiam in hæredem tutoris competere constat. Sed & hæredi pupilli ęquè competit similibusque personis.

Tutori condemnato pro contutore, debent cedi actiones à pupillo contra tutorem.

Non tantùm ante condemnationem, sed etiam post condẽnationẽ desiderare potest tutor, mandari sibi actiones aduersus contutorem, pro quo cõdemnatus est. De rationibus distrahẽdis actione nõ solũ ij tenẽtur tutores, qui legitimi fuerunt: sed omnes, qui iure tutores sunt, & gerunt tutelam. Considerandum est in hac actione, vtrum pretium rei tantum duplicetur, an etiam quod pupilli interfit. Et magis esse arbitror in hac actione, quod interest, non venire, sed rei tantum æstimationem. In tutela ex vna obligatione duas actiones esse constat, & ideo siue tutelæ fuerit actũ, de rationibus distrahendis agi non potest: siue contrà, tutelæ actio quò ad speciẽ illam perempta est. Hunc tutorem tũ, qui intercepit pecuniam pupillarem, & furti teneri, l'apinianus ait, qui etli furti teneatur: hac actione conuentus, furti actione nõ liberatur. Nec enim eadem est obligatio furti, ac tutelæ: vt quis dicat plures esse actiones eiusdem facti, sed plures obligationes. Nam & tutelæ & furti obligatur. Hanc actionem sciendum est perpetuam esse, & hæredi, similibusque personis dari ex eo, quòd

actio. tut. vt §. ea. l. §. hanc. quia penalis est in uno simplo: vt ff. l. prox. §. fi. igitur non datur in hæredem: nisi lis sit contestata, vt Instit. de perpe. & temp. act. §. non autem. sed in eo quod est rei persecutoria, videtur dari posse: vt C. ex delict. defun. l. 1.

Hæc actio. Scilicet de rationib⁹ distrahendis.

Finita. Vt inf. eo. l. nisi.

Furtũ nõ est sine dolo.

ACtione. Abstulerit. Dolo, vel non dolo: vt quia credebat sibi licere, vel pupillum consensurum.

APPETITO

Dic secundum Bal. hic, quod fuit in dolo præsumpto, & propterea actio in duplum datur secundum Dyn.

Quod si furandi. Et ita dolo, nã furtum nõ est sine dolo: vt Instit. de obli. quæ ex delic. §. 1.

Tenetur. Vt supra proxi. l. §. considerandum. ibi, hunc tamen &c.

Altera. Id est, actio de ra. distr. non tollit actionem furti, uel contra: sic Instit. si quadr. pau. fe. dic. §. fin. & est ratio ut not. §. l. proxi. §. penult.

Tollitur hoc iudicium. Ergo & in pœnã: & sic est arg. contra, inf. de act. & obl. l. qui seruum. in fi. secundum vnã literã: vt ff. vi bon. rap. l. 1. Sed dic speciale quia ambæ oriũtur ex eadẽ causa: quia perfidè agit, vt §. de admini. tut. l. tres tutores. §. sed tutores. quod secus est in actione furti: vt not. §. l. prox. §. pen.

Hæc actio. Scilicet, de rationib⁹ distrahendis.

II.

ACtione de rationibus distrahẽdis nemo tenetur, nisi qui in tutela gerenda rem ex bonis pupilli abstulerit. Quòd si furandi animo fecit, etiam furti tenetur. Vtraq; autem actione obligatur: & altera alteram non tollet.

Condictio furtiua competit pro rebus interceptis à tutore: qua postquam actum fuerit, tollitur actio de ratio. distrah.

Sed & cõdictio ex causa furtiua competit: per quã si consecutus fuerit pupillus, quod fuerit ablatum, tollitur hoc iudicium, quia nihil absit pupillo. Hæc actio licet in duplum sit: in simplo rei persecutionẽ continet, & non tota dupli pœna est.

Pomponius lib. v. ad Sabinum.

III.

SI tutelæ. Pone in contrarium: quia agit quondam tutor, vel curator, vel procurator cum mandato, vel sine, cõtra pupillum, vel nouum tutorem, vel adultum, seu curatorem nouum, vel dominum, pro eo qã durante officio, vel pro pupillo, vel adulto, vel domino se obligat, transferens in se obligationem domini: & erat obligatio sub conditione, vel in diem, certè cauebitur de indemnitate adueniente die, vel cond. sic & §. pro soc. l. omnes. & l. pro socio arbiter. Et secundum hoc dic ab aduersariis, id est, vel à pupillo, vel adulto, vel domino. Item q̃ subijcit, tutori, & procuratoris quondam: & dic procur. cum mandato, vel sine mandato: quia dicit de act. nego. gest. Item quod dicit absit. i. abesse põt, vel tut. vel cur. vel procu. quondam: fortè enim non aberit quia nõ existet cõditio, posset viuo pupillo captum est: sed in hęredẽ, cæterosq; successores non dabitur: quia pœnalis est. Hæc actio tunc competit, cum & tutelæ actio est: hoc est finita demum tutela.

Paulus libro viij. ad Sabinum.

IIII.

NIsi finita tutela sit, tutelæ agi non potest. Finitur autẽ non solum pubertate, sed etiã morte tutoris, vel pupilli. Filium fam. emancipatum, si tutelam apministret, etiam directò teneri, Iulianus putat. Si adhuc impubes tutelæ agat, nihil consumitur. Cum furioso curatore non tutelæ, sed negociorũ gestorum actio æquè competit, etiam dum negocia gerit, qa non idem in hac actione quod in tutelæ actione (dum impubes est is, cuius tutela geritur) constitutum est.

Vlpianus lib. xxv. ad Sabinum.

V.

TUtor rem sibi depositam à patre pupilli, vel commodatum non reddat, non tantũ cõmodati vel depositi, verùm

Isi finita. Actio tutelæ nõ potest intentari contra tutorem nisi finita tutela: & finitur tutela pubertate pupilli, vel morte alterutri⁹ eorum: & filiusfamil. tutor tenetur actio. tut. & etiam emancipatus: & si pupillus incipiat agere tutelæ nõdum finita tutela, non ꝺducetur causa ad finem: sed secus est in actione neg. gest. quæ datur furioso cõtra tutorem suũ: quia illa bene competeret etiam durante administratione.

Mortuo cõtutore finit ẽt tutela quantũ ad suã partẽ, nec accrescit superstit. Spe. in tit. de instru. edi. §. nũc vero alii. qua. versi. q̃d si pñt plures.

Non potest. Vt ff. eo. l. si tutor. in fi. & l. cum tutor. in fi. & §. eo. l. 1. in fi. & inf. Insti. de Attil. tu. in fi. & ff. de iniur. l. nec magistratibus. sic & econtra: vt ff. tit. r. l. 1. §. finita. & cõcor. ff. rem pup. sal. fo. l. 1. & §. de admin. tuto. l. actus. & l. cum curatore. & l. cum plures. in princ. & C. de admin. tuto. l. rationes. & l. 2. & quod ibi no.

P. Flor. actio est q̃ competit.

Etiam morte'. Itẽ aliis modis: vt Insti. quib. mo. tu. fi. l. fin. per totum.

Emancipatum. Maxime: nam idem si est in potestate: vt ff. de act. & obli. l. filiusfamilias.

Tutelæ agat. Cũ tutela nõ sit finita, & sic nec actio nata, vt in prin. l. Non ergo nocebit cum erit nata, quin tunc agatur: vt §. de pig. l. grege. §. si sub conditione. posset enim esse impubes, & tamen tutela esset finita.

Dum negocia gerit. Secus in curatore adulti: vt C. de admi. tut. l. 2. & l. rationes, & est ratio: quia hic nescimus vsquequo expectaretur: vt C. de vsufru. l. ambigui. sed ibi certum est quando poterat agi.

Constitutum est. Vt §. in prin. huius l.

Tutor. Pater pupilli deposuit librum suum apud Titium, vel etiam ei commodauit: qui Titius fuit postea tutor filij illius qui deposuit, vel cõmodauit, & nõ vult reddere pupillo, certè tenetur ad reddendum actio. commodati, vel depositi, & etiam tutelæ: & si accepit pecuniam vt reddat eam pecu. restituere tenetur cõd. ob tur. cau. vel actio. depositi, vel actione commodati. Viu.

Infortiatum. Tenetur.

a Tenetur. Non ergo extinguitur, licèt ex secundo te neatur, vt supra de neg. gest. l. diuortio. in princ. & in fi. & facit supra mand. l. qui negotia. Acc.

b Acceperit. Scilicet tutor.

c Pecuniam. Scilicet decem solidos.

d Vt reddat. Scilicet pecuniam pupilli, pupillo quam habebat apud se tutor vel ex causa depositi, vel muti: quam reddere noluit, niti pupillus daret sibi x. solidos.

e Repeti. Vt & §. de condi. ob. tut. cau. l. 2. & l. fi. & §. depositi. l. fi.

SI filiusfamilias. CASVS. Filiusfamilias gessit tutelã volũtate patris: & sic pater tenetur in solidũ: postea hic pater emãcipauit filium, & ille filius nihilomin⁹ administrauit: & ante emancipationem commisit dolum in tutela fili⁹, & post, certè de priori dolo tenetur pater: & nõ de posteriori.

f Si filiusfamilias. Facit supra pro socio. l. si id quod. §. si filius. & §. de admi. tut. l. tutorem. & j. e. l. si filiusfamilias.

SI pupillus. CASVS. Titius, administrauit tutelã Sempronij quondam pupilli: nunc administrat tutelã Caij pupilli: Caius pupillus successit Sempronio prædicto, certe potest Caius agere contra tutorem suum etiam durante tutela sua propter administrationem tutelæ Sempronij. ¶ Si tutor. Tutor captus est ab hostibus: & sic finita est tut. certè quamuis iure postliminii possit tutor prædictus recuperare tut. etiam si reuertatur cũ finita est, vt dictum est: tamen possunt conueniri fideiussores dicti tutoris, vel defensor eius, vel curator bonis eius datus. Vin.

g Actionem. Scilicet tutelæ: sed hodie repellitur: vt in Auth. vt ij qui. §. 1. colla. 6. Accur.

h Constitutus. Quod fieri potest: vt §. qui. ex cau. ma. Lab hostibus. in prin. & facit j. rem pupil fal. fo. l. non quasi. §. si ab hostib.

i QVamuis. Possit. Tutor reuersus. & facit j. l. proxi. & Insti. de Attil. tut §. 2.

SI tutor Reipublicæ. CASVS. Testator dedit tutorem filio suo, & ita postea dixit: quo ad reipubl. cau. non aberis, tutor esto: cum aberis, tutor ne esto, cum reuersus fueris, tutor esto, & ita prima tutela, & vltima sunt duæ: postea turor prædictus, cepit abesse causa reipub. & loco eius alius fuit datus à iudice, certè pro eo quod administrauit antequã se absentaret causa reipu. conuenitur actio. tu. si autem reuertatur, reaccipit tut. prædicti pupilli. & ille qui fuit datus loco eius, desinit esse tutor, & potest actio. tut. cõueniri. ¶ Si duob. Duo erant impuberes, quorum vnus habebat xiij. ann. & alter vnum annum. iudex dedit eis tutorem Semproniũ, postea ille qui habuerat xi. j. ann. ante, habuit postea xxv. ann. & alter qui habuerat tantũ vnum ann. nunc habet xiij. ann. & sic est eius tutor legitimus frater suus, certe Sempronius qui fuit datus a iudice, desinit esse tutor: & potest tut. conueniri. secus autem si Sempronius prædictus fuisset eis datus tutor in testamento: quia non desineret esse tutor impuberis habentis nunc xiij. ann. quamuis frater eius sit factus maior 25. ana quia semper testamentaria tutela, sicut fuit in persona Sempronij, præualet legitimæ, ad quam assumendus esset frater effectus maior xxv. ann.

fideiussores eius, vel defensor, vel curator datus bonis captiui tutoris: si tamen tutor postliminio reuersus fuerit, recipiet pristinam tutelam, l. d. cum l. seq.

Si tutor in hostium potestatẽ peruenerit (quia finita tutela intelligit) fideiussores, qui pro eorem saluam fore spoponderint: & si quis existat defensor eius, qui paratus est suscipere iudiciũ tutelæ: vel si quis sit curator bonis eius constitutus, rectè conuenientur.

VIII.

Vamuis iure postliminij tutelam pristinam possit integrare.

Reuerso tutore, qui Reipublicæ causa aberat, potest conuenire is, qui in locum eius datus fuerat: quia desinat tutor esse.

IX.

I tutor Reipublicæ: causa abesse cœperat ac per hoc fuerit excusatus quòd reipublicæ causa aberit: tutelæ iudicio locus est. Sed si desierit reipublicæ causa abesse: consequenter desinit, qui in locum eius datus est: & tutelæ conueniri poterit. Si duobus impuberibus fratribus tutor datus sit, & alter eorum in legitimam tutelam fratris sui perfectæ ætatis constituti reciderit: eum, qui datus sit, tutorem esse desinisse, Neratius ait. Quia igitur desinit, tutelæ actio erit etiã ex persona impuberis: quamuis si testamento datus fuisset, non desineret esse tutor eius, qui adhuc erat impubes: quia semper legitima tutela testamentariæ cedit. Si testamento sub conditione tutor datus sit, deinde alius medio tempore ex inquisitione: dicendum est, locum esse tutelæ iudicio, existente conditione: quia tutor esse desinit. Sed & si quis testamento vsque ad tempus fuerit datus, idem erit dicendum. Et generaliter quod traditũ est, pupillum cum tutore suo agere tutelæ non posse, quia per hoc fuerit excusatus. Sed quòd reipublicæ causa aberit: tutelæ iudicio locus est. Sed si desierit reipublicæ causa abesse: consequenter desinit, qui in locum eius datus est: & tutelæ conueniri poterit. Si duobus impuberibus fratribus tutor datus sit, & alter eorum in legitimam tutelam fratris sui perfectæ ætatis constituti reciderit: eum, qui datus sit, tutorem esse desinisse, Neratius ait. Quia igitur desinit, tutelæ actio erit etiã ex persona impuberis: quamuis si testamento datus fuisset, non desineret esse tutor eius, qui adhuc erat impubes: quia semper legitima tutela testamentariæ cedit. Si testamento sub conditione tutor datus sit, deinde alius medio tempore ex inquisitione: dicendum est, locum esse tutelæ iudicio, existente conditione: quia tutor esse desinit. Sed & si quis testamento vsque ad tempus fuerit datus, idem erit dicendum. Et generaliter quod traditũ est, pupillum cum tutore suo agere tutelæ non posse, hactenus verum est, si eadem tutela sit. Absurdum enim erat, à tutore administrationis rationem negotiorũ pupilli reposci, in qua adhuc perseueraret. In qua autem desijt esse tutor, & iterum cepit, si ex pristina * administratione tutelæ debitor est pupillo, quomodo si pecuniam creditam à patre eius accepisset. Quẽ igitur effectum hæc sententia habeat, videamus. Nam si solus tutor est, vtique ipse secum non aget: sed vel per specialem curatorem cõuenien dus est: vel pone eum cõtutorem habere, qui possit aduersus eum iudiciũ accipere, ex qua causa cum eo tutelæ agi potest. Quinimò si medio tempore soluendo esse desierit: imputabitur contutoribus, cur non egerint cum eo. Si tutori curator sit adiunctus, quamuis suspecto postulato, non tamen cogetur tutelæ iudicium tutor suscipere: quia tutor maneret. Sed & si fuerit tutor confiscatus, aduersus fiscum dãdam esse actionem constat ei, qui loco eius curator datus sit, vel contutoribus eius.

tutores: aliàs erit eorum periculum: secundo casu dabitur curator specialis pupillo, qui tutorem prædictũ cõueniat. ¶ Si tutori. Tutor pupillo suo coniunctus, vel affinis, fuit de suspecto accusatus & postea fuit iudicatum quod adiũgeretur ei curator in administratione: certè non potest conueniri dictus tutor act. tuto. quia non desijt esse tutor: secus autem si tutor fuit deportatus, & bona fuerunt publicata: quia cum sit finita eo casu tutela, potest conueniri actio. tute. pillum curatorem qui datus est loco eius, vel per cõtutores. ¶ Cæteræ actiones. Dictum est §. eodem. l. nisi. quòd actio tute. non nascitur durante tut. quid de aliis actio. puta furti, & l. Aql. & cõdi. furtiua? Respõ. bene nascũtur durante tut. sed nõ possunt intẽtari nisi ea finita: nec obstat, quod posset aliquis dicere. s. dãnificari pupillum si actio furti, & l. Aql. non possunt intẽtari durante administratione, eo quod si interim moriatur tutor, non poterit agere pupillus contra hæredes tutoris: nõ obstat dico, quia quis dictæ duæ actiones intereãt morte tutoris: tñ pupillus habet act. tu. contra hæredem tutoris, in qua veniet illud, quod pupil. poterit recuperare a tutore per act. furt. & l. Aquil. quia tutor cum administrabat etiam solus, debebat sibi soluere pro pupillo omnia, quæ pupillo debebat per act. furti, & l. Aquil. hoc dicit cum l. sequent. Viuianus.

a Excusatus. Ad tempus, vt Insti. de excus. tu. §. item qui reipublicæ.

b Tutelæ iudicio. Vtili, non directo: vt sup. de accusa. tut. l. Titius. vel dic vt ibi, & facit supra de suspect. tut. l. 3. §. quæri. in fi. & §. seq.

c Datus est. Tutor vel curator: si non habes in tex. curator. Accur.

d Tutelę. Si fuit tutor, vel neg. ge. vel si curator. ad qđ sup. de tut. l. quęsitum.

e Datus sit. Quorum vnus anniculus, vel circa, alter parũ distans à pubertate: & sic citius habebit 25. an. quã alter habebit 14. Vel dic qđ olim etiam adultus poterat esse tutor, nisi se excusaret: quod hodie est secus: vt Insti. tu. de excu. tut. §. item maior.

ADDITIO Dic q⁹ imò nec olim poterat alius tutor esse minor xxv. an. vt §. de admi. tu. l. qro, §. Lucius. & §. de excu. tut. l. nõ solũ. §. libertus. secundum Bar.

f Datus. A iudice.

Ex persona. Vt §. de admi. tut. l. tutores. §. tutelæ.

Impuberis. Sic ergo datum cedit legitimæ. Sed quid si proximior agnat⁹ sit, minor frequens, qa maior admittitur. si proximior incipiat esse maior nũqd posteriordesinit eẽ tutor? Rñ. vt no. §. de excu. tut. l. non solum. §. si libertus. Itẽ quid si duo tutores fuerunt dati in testamento: & in locũ vni⁹ excusati ad tẽpus detur tutor vel deẽ tutor in locum defuncti: & postea decedat testamẽtarius tutor: nunqd datiu⁹ desinit esse tutor, & legitim⁹ admittit? argu. qđ nõ. sup. đ tu. l. qũtũ. sed hęc lex est arg. qđ definat, secundum Hug.

P. Fl. desinit tutor.

P. Fl. cępit eẽ sic ex pristina.

Cedit. Vt & §. de testa. tu. l. si quis sub conditione. & C. de test. tut. l. 3.

P. Fl. in dicem.

Sub conditione, qđ nõ posset à iudice fieri: vt j. de reg. iur. l. actus. Acc.

Desinit. Facit §. de test. tut. l. si quis sub condõne, & Insti. de Attil. tut §. 1. Accur.

Erit dicẽdum. s. q⁹ finito tẽpore sit loc⁹ tutelæ iudicio.

Perseueraret. Vt & sup. eod. l. nisi. in prin. & sup. de exc. tut. l. Titius.

Accepisset. Sic ergo põt conueniri: vt §. de suspe. tut. l. 3. §. quæri. & §§. fequẽ. Et adde quod not. C. de admi. tut. l. 2. Item concor. sup. de admin. tut. l. cum plures. & l. actus. & l. cum curatore. Acc.

Halo. tutor.

Sed vel. Nunc rñ. & bene: vt Insti. de auth. tut. §. fi.

Accipere. Hoc casu non petitur curator: vt sup. de testa. tut. l. si plures.

Tutor maneret. Si erat agnatus, vel patronus: vt §. de suspe. tut. l. si tutor. Vel dic, quod loquitur quando pendente causa suspecti adiungitur curator: vt C. de suspect. tuto. l. eum. Accursius.

Confiscatus. Quia fuit propter delictum deportatus, & sic bona confiscata: vt C. de pœnis. l. deportatorum. & tutela finita: vt Instit. qui. mo. tu. finitur. §. sed & captis, igitur tutelæ agi potest: vt hic, & C. de bon.

proscrip.l. si vt proponis.

a Competunt. Id est, natæ sunt, sed non intentātur: vt ĵ.l. prox. ergo. actio tutelæ nec ēt nata est durāte tutela, cum ipsa cæterarum regula non contineatur, vt hic dicit, & patet sup. eo. l. nisi. in prin. idē dicas in act. de ra. distra. vt s. eo. tit. l. 1. §. fi.

b Condictio. Furtiua, & dic facto furto durante tutela. Accursius.

c Sed non dātur pupillo. Vt ipsemet eas intentet, sed per curatorem datum liti secundū quosdam, quod nō placet, vt C. de admin. tut. l. 2.

d Quamuis enim. Respondet tacitæ obiectioni: quia si non dantur statim hæ actiones contra tutorem, contingere posset eum nouari, & sic prædictas actiones expirare: & ita pateretur dānum: ad quod rūdet, quamuis. n. &c.

e Intereant. Quia pœnales sunt s. furti, & dāni, iniuriæ, in eo quod crescit ex repetitione xxx. dierū: & ideo ad hęredē & non trascūt, vt C. ne ex delic. de. l. 1. & Institutio. de perp. & tem. act. §. non tātum. & sup. ad leg. Aquil. l. idē Neratius. §. hanc. & C. de fur. l. furti actio. Condictio vero furtiua est rei p secutoria: & ideo in hęredem competit: vt s. de condi. furti. l. si pro fure. §. fi. Accur.

Condictio furtiua in hæredem competit.

f Hærede eius. Scilicet tutoris.

g Actionē habet. s. tutor, vt s. de nego. gest. l. sin autem. §. idem erit. Acc.

h Debuit. Tutor quod ex quacunque causa pupillo debuit: vt & sup. de neg. gest. l. diuortio. in fin. & ĵ. de fideiuss. l. tutor. Acc.

Si filiusfam. CASVS. Filius meus fuit datus tutor Titio pupillo, & cępit administrare, postea emācipauit eum, certè nihilo minus remanet tutor: & de eo quod administrauit ante emancipationem, tenetur inquantum facere potest: de eo quod administrauit post, tenetur pupillo in solidū: ego vero pater tantum de peculio teneor, intra annum incipientem currere post pubertatem dicti pupilli. Viuian.

i In solidum. Imò pro vtroque in quantum facere potest: vt supra de nego. gestis, l. Pomponius in negocijs. quæ est contra, Sciu. ibi domini negotiorum: hic gerentis fuit mutata cōditio: vt & supra de administr. tut. l. tutores. §. proinde. & s. p soc. l. si id q. d. §. filius.

Cæteræ actiones, præter tutelæ, aduersus tutorem competunt, & si adhuc tutelam administrat: veluti furti, damni, iniurię, condictio.

Paulus libro vnic. regulis edicti. X.

Sed non dantur pupillo, dum tutelam tutor gerit. Quamuis enim morte tutoris intereant: tamen pupillus cum hærede eius actionem habet: quia sibi soluere debuit.

Vlpianus libro vnic. regularum. XI.

Si filiusfamiliās tutelā administrauerit, deinde fuerit emancipatus: remanere eum tutorem Iulianus ait: & cum pupillus adoleuerit: agendū esse cum eo eius quidem temporis, quod est ante emancipationem, in quātum facere potest: eius verò quod est post emancipationem, insolidum: cum patre verò duntaxat de peculio: manere enim aduersus eum ēt post pubertatem de peculio actionem. Neq; enim ante annus cedit, intra quem de peculio actio datur, q̄ tutela fuerit finita.

Post pubertatem. De eo quod ante emancipationē gessit non quod post: vt s. e. l. si filius. Item hoc etiam si multi anni transeant post emancipationem, anteq; sit pubes: neque enim &c.

Finita. Nam prius agi non potest tutelæ de peculio: vt s. eod. l. nisi ergo non currit annus, qui datur post emancipationem: quia vtilis est: vt supra quando actio de pecu. est an. l. prima. §. annus.

Paulus libro vnic. regularum. XII.

Illius autem tutor propter hoc suum factum cum patre agere non potest ante pubertatem, quia nec finita tutela hoc ab eo exigi potest.

Si tutor post pubertatem gerit negocia, quæ connexa sunt negocijs inceptis ante pubertatem: poterit conueniri actione tutelæ etiam de his, quæ tutela finita gessit, secus autem si non est negot. connexum: quia nego. gest. conuenietur: si autem tutor finita tutela intermisit gerere negocia, postea iterum incepit: pro eo quod gessit in tutela, actio tutelæ: pro eo quod gessit post, neg. gest. actio quæritur, h. d. cum l. seq.

Vlpianus libro vnic. regularum. XIII.

Si tutor post pubertatem pupilli negocia administrauerit: in iudicium tutelæ veniet id tantum, sine quo administratio tutelæ expediri non potest. Si verò post pubertatem pupilli, is qui tutor eius fuerat, fundos eius vendiderit, mancipia & prædia comparauerit: neq; venditio-

Casū ponit.

cum eo. & supra de administ. tut. l. tutorem. & ĵ. titu. 1. Quid ergo. §. iudicio.

a Continebitur. Alias computabitur.

b In negociorum. Sic s. de neg. gest. l. si pupilli §. fina. & l. sin autem. Sed arg. contra. in eod. titu. l. diuortio. §. cæterum. Sed dic, quod hic remiserat vsuras in actione tutelæ.

c Si post. Tempore aliquo, alioqui pro vtroq; aget tutelæ, etiam in connexis. Accur.

d Cum eo. Tutelæ pro prima gestione, ne. ge. pro secunda, quæ tutelę deuoluitur in neg. gest. si interest, non alias vt s. l. proxi. no.

e Si ex duobus. CASVS. Duo tutores in tutela dolū commiserunt: pupillus cum vno eorum transegit, certè non prodest alteri, secus si vnus tutorum prædictorum præstitisset pupillo totum suum intereſſe: quia tunc ambo liberantur, sicut liberantur duo commodatarij, si vnus eorum cōmodatum restituat: & duo depositarij, si vnus eorum rem apud eos depositam restituat: & sicut liberantur duo dolū cōmittētes in re eis mādata, si vnus latisfaciat mādatori de toto intereſſe suo. Vi.

f Proderit. Subaudi ex vi pact., sed quia solutum est: vt ĵ dicit lo. & sic nō ob. s. ĵ. de fideiuss. l. si stipulatus. §. 1. & facit C. de transac. l. 1.

g Pœnam. Vt s. l. 1. §. nunc tractemus. ibi, plane &c. Acc.

h Quod si præstitisset. Ex tua, non ex trā tua actione: vt differat a superiori casu, vel die ex trā tactione, & facit s. de eo p quē fac. erit. l. 1. §. si plures. & s. si mē. fa. mo. dix. l. 3. in princ.

i Commodata est. Vt s. commo. l. si ut certo. §. fi. Acc.

j Vel deposita. Vt s. depositi. l. 1. §. si apud, & l. si duo.

k Iadhuc cum. CASVS. Tutor datus sine inquisitione, vel legitimus, promisit rem pupil. sui sal. fo. nis huius, neque emptionis actio iudicio tutelę continebitur. Et est verū: ea quæ connexa sunt venire in tutelæ actionē. Sed & illud est verum, si cœperit negotia administrare post tutelā finitam: deuolui iudicium tutelæ in negociorum gestorum actionem. Oportuit enim eum à semetipso tutelam exigere. Sed & si quis cùm tutelam administrasset, idem curator adolescenti fuerit datus: dicendum est, negociorum gestorum eum conueniri posse.

Cæsus lib. vnic. ad edictum Prouinc. XIIII.

Si post pubertatem tēpore aliquo licēt breuissimo intermiserit administrationem tutor, deinde cœperit gerere sine vlla dubitatione tam tutelæ, quàm negociorū gestorum iudicio cum eo agendum est.

Duobus tutoribus dolum in tutela committentibus, vnius transacto facta cum pupillo non prodest alteri, secus si vnus eorum totum interesse præstiterit pupillo.

Vlpianus lib. ĵ. Disputationum XV.

Si ex duobus tutoribus cum altero quis transegisset, quamuis ob dolum communem: tranactio nihil prodedit alteri, nec immeritò: cum vnusquisque doli sui pœnam sufferat. Quòd si conuentus alter præstitisset: proficiet id quod præstitit ei, qui conuentus non est. Licèt enim doli ambo rei sint: tamen sufficit vnum satisfacere: vt in duobus, quibus res commodata est, vel deposita, quibusq; mādatum est.

Sicut durante tutela tutor non potest conueniri actione tutelæ, ita nec tutor, nec fideiussor eius possunt conueniri durante tutela ex stipulatione rem pupilli saluam fore, secus in curatore.

Idem lib. ĵ. disputationum. XVI.

Si adhuc cum tutore ex stipulatu agatur, vel cum ijs, qui pro eo interuenerunt: erit dubitatio, an quia tutelæ agi non potest, nec ex stipulatu agi possit. Et pleriq; putant, etiam hāc actionem propter eādem vtilitatē differendā. Cum curatore pupilli siue adolescentis agi poterit, & si vsq; adhuc cura perteueret.

Tutor finita tutela, vel nō, nō tenetur submittere sumptus pupillo causa litis exercendæ contra se.

Idem lib. ĵ. Officio Consulis. XVII.

Imperatores Seuerus, & Antoninus, rescripserunt in hæc verba. Cum hoc ipsum quæratur, an aliquid tibi à tutoribus, vel curatorib. debeatur, non habet rationem postulatio tua, volentis in sumptū litis ab his tibi pecuniam submini strari.

& fideiussores super hoc dedit: postea malè administrabat, quæritur vtrum ex dicta stipulatione durante tutela, possit conueniri ipse, vel fideiussores eius prædicti? Et respon. quod non, sicut nec potest conueniri tutelæ, secus in curatore, qui ita promittit, vt dictum est in tutore: quia ipse bene conueniri poterit ex dicta stipulatione etiam durante cura. Viuia.

l Si adhuc cum. Aliàs si cum vno.

m Ex stipulatu. Scilicet ex stipulatione rem pupil. sal. fo.

n Non potest. Vt s. eo. l. nisi. in princ.

o Vtilitatē. Propter quā differtur actio tutelę scilicet quia absurdū est &c. vt s. eod. ti. l. si tutor. §. & generaliter.

p Differendam. Vt hic, & ĵ rem pupil. sal. fo. l. non quasi. §. hāc stipulationē. & §. si tutor. & § generaliter. secus aut ī curatore ēt impuberis: vbi agitur ēe ante finitā. tutelā: vt hic subijcit, & ĵ. rē pupi sa. fo. l. non quasi. §. illud sciendum.

q Agi potest. Ex p dicta stipulatione: vt ĵ. de sup. fol. non quasi. §. illud sciēdū. secus in gña li act. neg. gest. vt C. de admi. tut. l. vbi de hoc not. & supra de administratione tutorū. l. actus. Alij dicunt hic dari ad litem, vel ad aliquā aliam speciem, ibi de generali. Vel textio posset intelligi vt s. de admini. tut. l. cum curatore.

r Imperatores. CASVS. Tutor finita tutela restituit res suas pupillo suo quondam: nunc dicit pupillus quōdā tutori: Tu debes ad huc mihi decē: vnde ea peto: & peto vt facias mihi sumptus in hac lite de decē. Certe non dēt audiri a iudice talis postulatio, imo apportare dēt adultus denarios secū; causa faciendi expensas in dicta lite, Viuianus.

s Tua. Id est, tui. Accur.

t Litis. Quæ vertitur inter te; & eos: siue finita siue infortiatum. O 3 admi-

administratio, siue non: dummodo agi possit. Sed arg. contra. ff. de inoffic. testa. l. si instituta. §. de inofficioso. & C. de or. cog. l. fi. Dic quod ibi erat quæstio de bonis, de quibus debebat viuere ille agens: & iam vicerat in causa principali: vnde ex illis bonis debet habere sumptus, & victum: hic erat quæstio de quodam debito particulari, secundum. And. de Pisis. Vel dic, ꝙ ibi erat quæstio status, & bonorũ omniũ: nec habebat vnde se posset alere aliũde. hic vero sic, secundum Dyn. Vel dic, ꝙ ibi erat præsumptio pro illo q̃ petit sibi administrari sumptus rõne possessionis, vel quasi libertatis: vt ibi patet in litera: quæ rõnes hic cessant, & per ista patet resp̃sum ad legem istam in quæstiõe de monacho: quia monachus ante alebatur à monasterio: quia non habebat aliũde vnde se aleret, secundum Bartolum hic.

XVIII.

CVm tutor negocijs impuberis administratis, pupillum paterna hæreditate abstineat: bonis patris venditis tractari solet, vtilis actio pupillo relinqui, an creditoribus concedi debeat. Et probatur, actionem inter pupillũ, & creditores patris esse diuidendã: scilicet, vt quod rõni bonorũ per tutorẽ deerit, creditoribus reddatur: quod autem dolo, vel culpa tutoris in officio pupilli perperã abstenti cõtractum est, puero relinquatur, quę actio

CVm tutor. CASVS. Tutor Titij pupilli administrauit negocia eius aliquo tempore: inter quę negocia erant bona patris dicti pupil. qui pater pup. habuerat multos creditores: dictus tutor in dicta sua administratione diminuit aliquo malo modo de dictis bonis paternis. Item abstinuit dictus tutor dictũ pup. patris ab hæreditate, cum vtile esset pupillo eam retinere: nunc veniunt creditores patris, & non inuenientes aliquem hæredem patęis, faciunt vẽdi bona patris authoritate iudicis, vt eis satisfiat: & non inueniunt ibi aliquam integram satisfactionem, eo quia tutor malo modo diminuit, vt dictum est: quęritur vtrum pup. tantùm habeat act. tut. contra dictum tutorem, eo quod eum abstinuit a patris hæreditate cõtra commodum suum, vt dictum est: an vero etiam creditores habeant contra eum act. nego. gest. eo quod ipse malo modo diminuit de bonis patris pupilli. Et dicit, quod pup. habet suã act. tut. contra eum, & creditores habent cõtra eum act. neg. gest. sed illa pupilli non intentatur, nisi finita tutela: ista auctoritate creditorum intentatur etiam incontinenti. Viu.

a Administratis. Adiuit, & administrauit, & postea per in integrum restitu. abstinuit, & postea vendidit. Vel dic, ꝙ administrauit non adeundo, puta cum prosectione: & tandem abstinuit, & vendidit posteà: & malè fecit vtramque s. abstentionem, & rerum venditionẽ: vtroque casu pro primo malè gesto, pupillo: pro secũdo, creditoribus tenetur. Accur.

b Venditis. A tutore nomine creditorum, vel pro soluendo eis.

c Actionẽ. Id est, cõmodũ agendi. nam alia pupillo datur. s. vtilis. i. efficax tutelæ: alia creditoribus. s. neg. gest. similis diuisio est. ff. de fur. l. inter oẽs. § si seruus. Alij dicunt quod actio tutelæ diuiditur: & dicũt cessãm a pupillo eis, & sic apparet quod adiuerit: prima placet.

d Per tutorem. Male vendentem.

e Reddatur. Per actio. neg. gest.

f Contractum est. Vt quia hẽditas erat bona in 100. omni ære alieno deducto. Ex hac gl. no. secũdum Bal. hic quod quando dr, Ista hęreditas, est bona pro centum, tantum est dicere, ꝙ cẽtum sunt in hæreditate vltra omne æs alienum.

Puero relinquatur. Per act. tu. Nec hoc quod habebat pupillus à tutore, obligat eum creditoribus: vt C. arb. tut. l. eũ. & facit ff. de cond. inde. l. tutores. & ff. de bo. auth. iud. poss. l. si non expedierit. §. 1.

Quę actio. s. tutelæ, quæ datur pupillo.

Peruenerit. Vt ff. eod. l. nisi. sed illa. s. quæ datur creditoribus, quæcunque sit, confestim datur, vt hic subijcit.

XIX.

CI probatum est nomen debitoris à nouissimo curatore, frustrà tutorem de eo cõueniri.

Minoribus in integrum restitutis contra maiorem, sibi restituitur actio contra tertium minoris beneficio liberatum.

XX.

LIterius curatoris hæredem minorem,

sine dubio non prius cõpetet, quàm pupillus ad pubertatẽ peruenerit, sed illa confestim creditoribus datur.

SI probatum. ANAS. Tutor pecuniam pupilli mutuauit: postea finita tutela fuit datus curator dicto pupillo quondam: qui curator approbauit illud qd̃ fecit tutor ī pecunia mutuanda, certe amodo propter hoc non tenetur tutor pupillo, imo curator. Viuia.

Si probatum. Id est approbatum vt idoneum quod facere non habet necesse. vt si non erat bonum: vt ff. de admin. tut. l. tutor. siue. & fuit factum nomen à tutore de pecunia pupilli.

Tutorem. Qui contraxit nomen.

Conueniri. A minore, vel ab alio eius nomine, bonum enim fecit &c. vt ff. man. l. inter caulas. §. abesse. nisi per in integ. restit. vt arg. ff. de admi. tut. l. si minoris. Accur.

Literius. Casum in prin. l. ponit hic gl. Non idcirco. Titius administrauit tutelã Seij pupilli, finita tutela habuit Seius curatorẽ: qui curator conuenit dictum tutorẽ act. tu. & cũ deberet tutor cõdemnari in xx. culpa curatoris fuit cõdemnatus in x. tantum, vnde dictus Seius petit in integrũ restitui ꝙ tutorẽ in minori pecunia condemnatũ, cũ ipse Seius sit adhuc intra tempus quo põt dari restitutio. i. intra quadriennium: quamuis transierint xxv. anni. Item potest dictus Seius agere contra dictum curatorem, qui fuit in culpa vt dictus tutor in minus cõdẽnaretur, egit ergo Seius contra dictum curatorem: & fecit eum propter hoc cõdemnari: nunquid propter hoc quod condẽnatus est curator, liberatus est tutor de his quæ supra dixi? Certe non. Si ergo agat dictus Seius contra curatorem act. iudi. repellet eum curator excep. doli, si Seius non cedat ei actionẽ, quam habet contra tutorẽ. Viu.

Alteri' casum ponit. Titius adultus habuit duos curatores, qui ex mala gestione tenebant in xx. decessit vnus Seio relicto hęrede: qui Seius erat minor: nunc Titius factus maior, & sic finita cura, egit contra Seiũ, & habuit xv. Item egit contra curatorem viuum, & habuit v. & de reliquo fuit absolutus viuus: nunc restituitur Seius contra Titium in v. quia in tantum fuit læsus per sententiam, certè restituetur Titius de æquitate cõtra curatorem viuum absolutum pro illis quinque. Vel dic secũdo, quod Seius læsus restituitur contra curatorem viuum, cui proficit Seij læsio. & secundum vtrumq; dic de æquitate, non de rigore.

Maiore.

a Maiore. Quam deberet.

b Non dabit. De iudicio stricto: sed de æquitate sec'. vt subijcit.

c Ei. s. Titio facto maiori, & est no. quod hic Titi' maior nõ tantũ contra minorẽ põt restitui: vt C. si adue. transac. l. 1. & 2. sed

P. Fl. nõ est in. ẽt in alium restituiẽ antiqua actio: vt hic & C. de rep. quæ fi. in iudi. l. 1. Vel dic secundũ aliũ casum ei, id est, Seio in maiori pecunia dãnato: quia nõ repetit, vel non potest propter inopiã repetere à Titio, certè restituetur contra curatorem viuum.

d Nõ idcirco actio. Pone casum: vt ff. de admin. tut. l. si minoris. & incipe construction. actio quæ potest &c.

e Cõsequi poterũt. Et sine cessione habent vtilẽ: vt C. de cõtra. iud. tut. l. 2. & argum. supra prox.

Casũ ponit. CVm pupillus. Pupillus egit contra vnũ de tutoribus in solidum & cõdẽnatus ẽ in solidũ puta in centũ, q̃ soluit ī solidũ facta prius cessione cõtra aliũ nõ condẽnatũ, certè tutor condẽnatus, soluẽdo non extinxit actionẽ sibi cessam ꝙ parte: quia nõ hoc soluit vt extingueret. sed vt pretiũ cessionis: vt hic, & infrà de fideiuss. l. cum is. & intrà de sol. l. Mode stinus.

f Iudicatum, Id est solutio condemnationis à cõdẽnato.

g Pro parte. Hic pũctua: & dic, tutela cõdemnati tutoris, scilicet in solidum, non videtur reddita pro vna parte, scilicet pro parte nõ cõdemnati: quia sic actio esset extincta, & nõ valeret cessio facta, vel quę fieret: sed nominis &c. Et sic est argum. quod pro parte nõ in solidum fit cessio vni de duobus reis conuento in solidum: vt supra de administra. tu. l. si plures. & de pec. l. quæsitum. §. sed si velit. Si autem diceres pro parte condemnati non videri satisfactum, sed nec pro parte non condemnati, vt constat: ergo solida actio remaneret: & ita in solidum cederetur: quod quidam dixerunt per hanc legem, quod non placet.

h Nõ tutela reddita. Et ita actio cessa nõ est extincta:

DEfensor. CASVS. Pupillus quondã fecit vocari in ius tutorẽ suũ quõdã, volens eũ cõuenire ac. tut. Titius obtulit se ad tutoris defensionẽ: nũquid aufertur propter hoc pu. priuileg. quod habet vt alijs creditoribus prẽferatur? Et certe nõ: & est ratio vt dicit litera. Viuianus.

Condemnatus. Pupillo agenti contra eum.

Priuilegiũ. Quod habet in personali actione tutelæ, vt præferatur alijs.

i Contraxit. Id est, quasi contraxit. nã tãtũ in iudicio quasi contrahitur: vt ff. de pecu. l. 3. §. idem Iulianus, & est bona ratio: nã secus si volũtariè noua esset animo nouãdi ab aliquo stipulando: vt infra de nouat. leg. aliani.

Onuento. CASVS. Titius habuit tutorẽ Seiũ, ꝙ Sei' decessit relicto hærede: nũc aũt Titius factus adultus habet curatorem: & cum curatore cõuenit hæredẽ tutoris. & fecit eũ cõdẽnari in eo qd̃ debuerat tutor: nunquid propter hoc, ꝙ cõdenatus ẽ hæres tutoris, est liberatus ipso iure, vel per excep. curator ab eo pẽ qd̃ tenebat adulto? certè nõ: tenetur enim curator non solũ facere cõdẽnari tutorẽ quondã, vel hæredẽ eius, sed ẽt ab eo exigere qd̃ debet, & quod dixi in curatore, idẽ dico in magistratibus, qui dederunt tutorem, & in hæredibus eorum. Viuia.

Eiusdem. Scilicet pupilli quõdã, nũc autem adulti. Item cõuento. nõ autem exacto. Alioqui in quantum esset exactum ab hęrede tutoris, liberatur ipso iure curator minoris, & hẽdes magi-

Nouatio em̃ fieri debet expressè, nisi in tribus casib. q b. tacitè ꝓsumitur facta ipso iure, vide l. fin. C. de no. & ibi gl. Bar. in l. Valerianus. ff. de præt. stip.

In P.F. neq; pro tutore.

strat'. vt ff. e. l. alteri'. §. fi. & de admin. tut. l. si minoris.

DOsthumo. CASVS. Quidam in testamento dedit tutorem posthumo suo, qui tutor administrauit: & posthumus nõ est natus postea: qua actione tenetur dictus tutor de eo quod administrauit? Et certè act. nego. gest. vtili, non autem act. tut. vel protutelæ, vel neg. gesto directa. Viuianus.

a Significatio est. Qua possit dici protutelæ.

b Negociorum gestorum. Scilicet directa.

a Vtilis. Neg. gest. vt & sic intelligitur ff. tit. 2. l. 1. §. si quis. & ff. de test. tut. l. si nemo. §. fin. & ff. de neg. gest. l. cum pater.

NOn solum. Non solũ pupillus habet priuil. in bonis tutoris sui quondam, vt præferatur alijs creditoribus, sed ẽt in bonis eius, qui gessit tanq̃ tutor, cũ tutor non esset: quemadmodũ & in bonis eius qui aliq̃d debet ex curatione pupilli, vel pupillæ, & furiosi, vel furiosæ, & hoc est verum, si non est satisfactũ.

* P. Flor. quia.

* In P. Fl. qui pro tutela.

b Priuilegium. Scilicet quod datur in actione personali: & sic concordat ff. de priuileg. cred. l. dabimus. §. si quis. & l. seq. & l. si negotium. Sed hęredi nõ datur, vt ff. de admi. tut. l. si ex pluribus. Sed quid erit de tacita hypotheca? videtur idem, vt not. C. de adm. tut. l. pro officio. & hoc videtur velle. Acc.

* Debebitur, in Pã. Flo.

c Cautum. Id est, satisfactum.

DE CONTRARIA tutelæ & vtili &c.

I.

De duabus actionibus dicit. ff. de cõtraria tut. Item de vtili neg. gest. contraria.

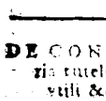

Ontrariam.

CASVS. Si tutor administret tutelam pupilli, & administrando aliquid de suo impendat, dat ꝓtor tutori contrariam tutelæ actionem contra pup. & ideo dat vt tutores inuitentur præmiorum exhortatione ad accipendam tutelam, quamuis alias pupillus non obligetur sine tutoris authoritate, nec pupillum sibi obligare tutor se authore possit: & scias quod actio contraria datur non solum tutori, sed etiam ei, qui pro tutore administrauit, & curatori pupilli, vel adolescentis, vel furiosi vel prodigi, & ventris, & vbicunque possit alibi inueniri aliquis curator, sed tutori competit dicta actio demum tuta finita: sed ei qui pro tutore administrauit, & curatori competit statim cum aliquid impenderint, & si pupillus conueniat tutorem actione tutelæ, est in arbitrio tutoris, vtrum compenset cum pupillo id quod debet recipere à pupillo, an petat directe contrario iudicio, & si nõ opponat tutor compensationẽ, si finita causa actionis tutelæ velit tutor agere contraria, bene potest secus si opposuit cõpensationẽ, & iudex eã reprobauit: nã nõ poterit postea agere ꝓria. ¶ An in hoc iudicio. Nunquid venit in hac cõtraria actione ẽt ea, quę pater pupilli debuit tutori? Et dicitur qd nõ: sed si distulit petere id qd̃ pater pupilli ei debebat, amore pupilli, & propter hoc dãnum passus est: certè relationẽ illius damni ꝑt consequi contraria actione: vnde si pater pupilli tenebatur tutori aliqua temporali actione, & distulit agere, vt dictũ est, ita quod perijt dicta actio: certè habebit cõtrariã actionẽ ad id consequendum, quod debebat cõsequi tali actione. ¶ Hæc actio ẽ. Quãuis pupilli nõ agat cõtra tutorem act. tut. tũ tutor ꝑt agere contra pupil. contraria act. sed qd si pupillus agat cõtra tutorẽ act. de rationibus distrahẽdis? Certè contra eum poterit agere tutor contraria act. ẽt si plus impẽdit tutor in vtilitatem pupi. quã fit in facultatibus pup. sed si non expedit tutor i vtilitatẽ pupilli illud qd expendit vltra quã fit in facultatibus pup. non repetet cõtrario iudicio. h. d. cũ duabus leg. seq. vsq̃ue ad §. contrarium. Viuia.

* In P. Fl. non est iudicium.

Quid in actore, seu procuratore percutiente procuratorẽ iudicis decreto petitus, an finiatur autoritatio cũ ita cõtingat? vt ꝙ sic: qa tutela finita, finitur officium actoris. vt voluit gl. quã sequit Saly. in l. neq;. C. de procurã in casu nostro cõcludunt fuit qd̃ non ꝓdios de Capella Tholo. alle gates pro se textũ in l. item eorũ. §. pen. ff. quod cuiusq; vniu. & l. nulla, C. de pro.

Scientes. Hac ratione est inuẽta neg. gest. cõtraria: vt Institu. de obl. quæ ex quasi con. §. 1.

Non obligentur. Vt ff. de autho. tut. l. obligari.

Possit. Vt supra de autho. tuto. l. 1 in princip.

Ciuiliter obligetur. Sub. etiam, non solum naturaliter: & hoc quia venit obligatio ex re: vt infr. de act. & obliga. l. furiosus. aliàs naturaliter tantũ. quod dic vt not. ff. de auth. præstanda. l. si pupillus.

Hæc actio. Scilicet contraria in genere accepta, nã dicit postea de contraria neg. actione.

Debet. Vt ff. tit. 1. l. fin.

Contrarium dandum iudicium. i. actionem ne. ge.

Durat. ff. officium vel tutela: & sic est in actione tutelæ: vt supr. titul. 1. l. nisi. secus autem in contraria protut. & contraria vtili neg. gest. vt ff. proxi. Sed curiam varie: statim respon. quia &c.

* In aliquibus codicib. proc.

Quia hoc casu. Hæc est bona rõ ad act. protut. vt ff. tit. 1.

tit. 1. l. 1. §. cum eo. & neg. ge. contra cæteros: vt ff. titu. 1. l. nisi. §. fi. Sed in adulti curatore videtur secus: vt C. de admi. tut. l. 2. qua est contra. Sol. dic, vt exponitur ff. de adm. tut. l. cum curatore.

Reputare. vt sup. de condi. indeb. l. cum indebitum. & l. fi. §. tutor. & argu. ff. cõmo. l. in rebus. §. quod autẽ. & C. eo. l. fi. Ac ur.

Sed si reprobata. Sic sup. de neg. gest. l. fin autem. §. fi rationem. & de compen. l. quod in diẽ. §. fin.

Integra sit actio. Quæ contra patrẽ pupilli competebat. & est ad l. C. de in litem dand. tut. l. 3. Accur.

Tempore finitur. Vt redhibitoria q̃ nõ exercuit nec sibi exegit propter vtilitatem pupil i.

Contraria agere. Sic ff. commodati. l. in commodati. §. 1. & l. in rebus. §. fi. & C. eo. l. fi.

Ongè. Dãnũ est. Scilicet cõtrarium iudicium tutelæ. Accur.

Intendatur. Contra tutorem: & dicit magis ideo, quasi liceat sibi vendicare se: ad quod est infrà de bon. liber. l. qui cum maior. §. fi libertus. Accur.

Vid ergo. Casus in princi. huius l. positus est in fine casus ꝓcedentis. ¶ Cõtrariũ iudiciũ. Finita tutela vult agere tutor cõtra pu. act. contraria, vt pu. liberet eum ab act. tut. qua ei tenetur. Certè non põt, sed tñ potest agere de his, quę el tutori absunt propter admi. tut. & si ei abest pecunia: eam repetet cum vsuris: de quibus dicit litera satis plane: & si pu. debeat tutori vsuras propter prædictam causam, & tutor debeat vsuras pup. qa non fœneratiuit pee. pupillarem, cõpẽsabitur vna vsura cum alia: & idem si alio modo debeat tutor vsuras pup. quia semper debebit compensare cũ vsura sibi debita à pu. puta quia in vtus suos cõuertit pu. pec. & sic ad vsuras tenetur pu. & postea in vtilitatem pup. impendit de sua pec. quo casu tenetur ei pu.

* P. Flor. Ego.

statim actio cõpetit. Præterea si tutelæ iudicio qs conueniatur: reputare ꝓ potest id, quod in rẽ pupilli impendit: sic erit arbitrij eius, vtrum cõpensare, an petere velit sumptus. Quid ergo si iudex compensationis eius rõnem non habuit? an contrario iudicio experiri possit? Et vtiq; põt. Sed si reprobata ꝓ est hæc reputatio, & acquieuit: nõ debet iudex contrario iudicio id sarcire. An in hoc iudicio non tantùm quæ pro pupillo, vel in rẽ eius impensa sunt, veniant: verum etiã ea quoque, quæ debebantur aliàs tutori (vt puta si quid à patre pupilli debitum fuit) quę ritur. Et magis puto, cum integra sit actio ꝓ tutorii, non esse in contrarium iudicium deducendum. Quid tamen si ideo expectauit, quia tutor erat, & ideo non exegit? Videamus, an cõtrario iudicio tutelæ indemnitatem cõsequatur. Quod magis probandum est. Nam sicuti quodcunque aliud gessit pro vtilitate pupilli, id contrario iudicio cõsequitur: ita etiã id, quod sibi debetur, consequi debet, vel eius securitatem. Ergo & si ex causa, quæ tempore finitur, obligatio aliqua fuit: tutelæ contrarium iudicium ei esse opinor.

ad vsuras: & idẽ ẽcontra si prius impendit & postea in suos vsus cõuertit: quia semper cõpensabitur vna vsura cũ alia. ¶ Vsuras vtiũ. Supra prox. §. dictũ est, qd̃ tutor qui impendit pecuniam suam in vtilitatẽ pup. ꝑt eam repetere contraria actione cũ vsuris: nunc q̃ritur, cuius temporis vsuras consequi possit tutor, vtrum eius tẽporis tantum quo durauit tutela, an ẽt eius temporis qd̃ cucurrit post finitã tutelam, an ex mora tñ cõmissa post finitam tutelam: & certè totius temporis quod cucurrit antequam restitueretur sibi pecunia, cõsequi debebit tutor vsuras: & hoc qñ non potuit sibi soluere tutor durãte administratiõe, secus aut si potuit, & nõ fecit: & scias q̃ semp põt repetere tutor illud quod impendit in rẽ pu. benè ac diligenter administrãdo, ẽt si contrarium euentũ res habuit. ¶ Iudicio tutelę cõtrario. Non solum qd̃ impendit tutor in vtilitatẽ pupilli durãte tutela, põt cõtrario iudicio repetere, vt dictũ est, sed ẽt id qd̃ impendit antequã esset tutor, puta quia pro tutore gerebat antequã esset tutor: vel erat curator ventris, vel alio quocunq; modo bona fide impẽdit: sed & id quod post finitam tutelã impendit, põt repetere, & hoc si id quod administrauit post tutelam, & in quo impendit, erat connexum his, quæ durãte tut. administrauit. ¶ Hãc actionẽ. Hæc actio contraria quę datur tutori contra pup. est perpetua, & competit hæredi tutoris, & contra hæredem pup. datur. Viu.

* In facultatibus. Id est, facultate soluendi: aliàs quo pupillus redderet? sic exponitur ff. de ver. sig. l. nepos Proculo. Vel dic, quod licet plus expendat, condemnabitur pupillus, & exigetur quando erit soluendo.

Licet quis aduersarium nõ aggrediatur, tamen quandoque aggressionem patitur. h. d. cum l. seq.

Hanc actionem dan dã placet, & si tutelę iudicio non agatur. Etenim nonnunquam pupillus idcirco agere tutelæ nõ vult, quia nihil ei debetur: imò plus in eum impensum est, quàm quod ei abest, nec impediẽdus est tutor contraria agere.

Vlpianus lib. xxx. ad edictum.

II.

LOngè magis dandum est, & si de rationibus distrahendis actio intendatur.

Vlpianus lib. xxx. ad edictum.

III.

QVid ergo si plus in eum impendit, quã est in facultatibus? Videamus, an posit hoc cõsequi. Et Labeo scripsit posse. Sic tamen accipiendum est, si expediat pupillo ita tutelam administrari. Cæterum si non expedit, dicendum est absolui pupillũ oportere. Neque. n. in hoc administrant tutelæ, vt mergãtur pupilli. Iudex igitur, q̃ prio iudicio cognoscit, vtilitatẽ pupilli spectabit: & an tutor ex ofto ꝓ suptus fecerit.

Finita tutela, tutor non potest agere hoc iudicio, vt pupillus eum liberet ab actione tutelæ: sed tantum agit prope pecunia, quæ ei abest, & hoc cũ vsuris.

Ex officio. Id est, ex pietate: vt ff. e. l. pen. & facit sup. de pign. act. l. si seruos. Accur.

Libera-

a Liberationem. Finito officio, quã multi hodie extorquent cum iuramẽto quæ sine fraude tenet: vt C. si aduer.ven.auth.sacramenta puberum. Accursius.

b De suo. Sic sup. de nego.gest.l. 2.& ſ. manda. l. si vero non remunerandi. §. si mihi.

c Trientibus. Si tales ſm conditionẽ suæ personæ ei debẽtur: vt C.de vsur. l.eos.§.super.

Trien s vsura, centesimæ vsuræ tertia pars ẽ, qua.ſ.qua tuor in cẽtenarium vsuræ nomine singulis annis pẽdũtur.

Obseruantur. Si sint minores legitimis: vt d. l. eos. C. de vsuris.§.ceteros. Accursius.

d Si nimium. Id est, pluſquam colligant hæ vsuræ: vt ſ. de vsur. l. & incontraria aliàs nimirum. Accur.

e Aliquid. De sua propria pecunia.

f Præstabit. Ipſo iure facta compensatione: vt sup.de compenſa.l.cum alter. Accur.

g Definit. Sic ſ. de in rẽ verſo. l. si pro patre. §. verſum. Accurtius.

h Vſus suos. De pecunia pupilli.

i Reddatur. Et ita durante tutela, & poſtea.

k In substãtia pupilli. Durante officio.

l Nõ oportere. Vt &ſ.de admi. tut. l. quoties.§.ſicut.

m Impetrauit. Id est obtinere nõ potuit. Sed quare iniuriam ſibi factã vertit in pupillum? Reſpondetur, quia pupillo fuit facta: nec tutor prębuit cauſam: vt j.de fideiuſ. l. exceptione.

n Euentum. Quia non potuit perfici, vel dic, euentũ perſeuerãtem: vt ſ. de neg.geſt.l. ſed an vltro.§. 1. Accur.

o Ante tutelam. Scilicet finitã. Acc.

p Vel poſt tutelam. Scilicet finitam. ſi negotijs &c. vt ſup. eſt. 1. l.ſi tutor pro. Accur.

In quibuſdam libris quantum.

Rectè non pſtet Ant. Aug. lib. 1. emẽda. cap. 2.

Contrarium iudicium an ad hoc quoque competat, vt quis à pupillo exigat liberationem videndum eſt. Et nemo dixerit, in hoc agere quẽ contrario poſſe, vt tutelæ iudicio liberetur: ſed tantum de ijs, quæ ei propter tutelam abſunt. Conſequitur autem pecuniã, ſi quam de ſuo conſumpſit, etiam cum vſuris: ſed vel trientibus vel ijs, quæ in regione obſeruantur, vel ijs quibus mutuatus eſt (ſi neceſſe habuit mutuare, vt pupillo ex iuſta cauſa prę rogaret) vel ijs à quibus pupillum liberauit, vel quibus caruit tutor: ſi nimiũ profuit pupillo, pecuniam eſſe exolutam. Planè ſi tutor fortè aliquid pecuniæ debuit fœnerare, & aliquid ipſe pro pupillo ſoluit: nec ipſe vſuras conſequitur, nec pupillo pſtabit. Quare & ſi in vſus ſuos conuertit, deinde aliquid impendit in rẽ pupillarem: quam impendit vertiſſe deſinit & exinde vſuras non præſtabit, & ſi antè impendit in rem pupillarem, mox in vſus ſuos vertit: non videbitur vertiſſe quantitatẽ, quæ concurrit cum quantitate ſibi debita, vt eius ſummæ non præſtet vſuras. Vſuras vtrum tandiu conſequitur tutor, quamdiu tutor eſt, an ẽt poſt finitam tutelam, an ex mora tantum, videamus. Et magis eſt vt quo ad ei reddatur pecunia, conſequatur. Nec enim debet ei ſterilis eſſe pecunia. Si tamen fuit in ſubſtantia pupilli, vnde conſequeretur: dicendum eſt non oportere eum vſuras à pupillo exigere. Quid ergo ſi de re pupillari non potuit ſibi ſoluere, quia erat depoſita ad prædiorum cõparationem? Si quidem non poſtulauit à prætore, vt promatur pecunia, vel hoc minus deponatur, ſibi imputet. Si vero hoc deſiderauit, nec impetrauit: dicendum eſt, nõ deperire ei vſuras in cõtrario iudicio. Sufficit tutori benè & diligenter negocia geſſiſſe, etſi euentum aduerſum habuerit, quod geſtum eſt. Iudicio tutelæ contrario præſtatur, & id, q̃ in rem pupilli ante tutelam, vel poſt tutelã verſum eſt, ſi negotijs tutelæ tempore geſtis connexum probatur: & quod ante impenſum eſt, ſiue pro tutore negotia geſſit, & poſtea tutor cõſtitutus eſt, ſiue ventri erat curator. Sed & ſi non pro tutore negotia gerebat: debet venire, q̃ antè impenſum eſt. Deducuntur enim in tutelæ iudiciũ ſumptus, quoſcunque fecerit in rẽ pupilli: ſic tamen, ſi ex bona fide fecit. Hanc actionem perpetuam eſſe palàm eſt: & hæredi, & in hæredem dari: cæterisq; ſucceſſoribus, & ad quos ea res pertinet: & in eos.

Tutor remotus à tutela tã quam ſuſpectus, poteſt agere contrario iudicio ad repetendum, quod in rem pupilli impendit, quia in eo ſtatu eſt, ac ſi pubertate pupilli finita eſſet tutela, & hac actio datur hæredi tutoris, ſi creditoribus pupilli pro pupillo ſoluat. hoc dicit cum l. ſequenti.

Iulianus Lib. xxx. Digeſtorum. IIII.

A Tutela remotus, eo loco haberi debet, quo eſſet finita tutela: & puber-

d Quod ante. Scilicet tutelam inchoatũ quod eſſet, põt. ſi neg. &c.

e Ante impenſum. Id eſt, ante tutelam inchoatam: nec forte diſtinguitur, cõnexum ſit, vel non, licet poſt eam finitam diſtinguat: q̃a & q̃d ante debuit, vertitur in actionẽ tutelę directam, ſic ecõtra, quod ei debetur, vertitur in contrariam: ſed q̃d ĩcipit deberi ex negotio nõ connexo poſt finitã tutelã, non venit in directã, ergo & ſi quid impẽdit in tali negotio non connexo, non venit in cõtrariam: vt hic dicit.

f Bona fide. Hoc ſ. eo. circa princ. dixit ex officio.

Hanc actionem perpetuam. Quia ſic eſt indirecta: vt C. eod. tit. l. tutores. Accur.

g Hæredi. Quia ſic eſt indirecta: vt ſ. titu. l. 1. §. hanc actionem.

A Tutela. CASVS. Tutor fuit remotus à tutela tanquam ſuſpectus, nequid poteſt agere cõtrario iudicio ad repetendum id q̃d impendit in rẽ pupilli durãte adminiſtratione? Et ẽt quod ſic: quamuis pupillus non ſit adhuc factꝰ pubes: quia perinde eſt, ac ſi eſſet finita tutela pubertate pupilli, nam & pupillus poteſt eum conuenire act. tut. ac ſi eſſet finita tutela pubertate. Viuia.

h A tutela remotꝰ. vt ſuſpectus. Acc.

i Finita. Scilicet. P.F.Cateroſque ſucceſſores.

pubertate pupilli, nam & hic finita eſt: vt ſ. de ſuſpect. tut. l. decreto. & Inſti. quib. mod. tu. ſi. in fi. ſecus vbi de ſuſpecto eſt adiungendus curator: vt ſ. tit. 1. l. ſi tutor. §. pe. & facit ſ. ea. l. §. fin.

k Æredem. CASVS. Hęres tutoris ſoluit, p pupillo illã pecuniã, in qua erat obligatus pupillus: certè habet ad eã recuperãdam à pupillo, contrariam actionem. Viu.

l Hæredẽ tutoris. Sic ſ. manda. l. hæredem.

m I tutor.

n Tutor obligauit ſe pro pupillo cuidam creditori pup. aut pupilli obligationem aio nouãdi in ſe ſuſcepit, certè finita tutela habet contrariam actionem contra pupillum: vt eum faciat liberari etiam ante quam ſoluat creditori. Viu.

o Ante, quam ſoluat. Quia videt ei abeſſe: quia eſt obligatus: vt ſup. de nego. geſt. l. ſi quis mãdante & l. 1. & 2. & ſ. mand. l. ſi mandato. in princ. ſecus in fideiuſſore: vt C. mand. l. ſi pro ea. & quæ eſt rõ, dixi in d. l. ſi quis mandante.

DE EO, QVI pro tutore prove curatore negotia gerit.

¶ Vna pars eſt pro tutore, alia pro curatore: vt C. de neg. geſt. l. qui pupillæ. ſicut bon. poſſ. ut j. de bono. poſſ. l. 2. §. hæreditas.

TITVLVS V.

DE EO, QVI pro tutore prove curatore negotia gerit.

I.

P Rotutelæ. CASVS. Vlpianus primò rationem dedit, quare inuẽta ſit a ptore actio protutelæ. Secũdo dicit, quis videatur gerere pro tutore: nempe is qui credit ſe tutorem cum non ſit: & ille qui ſcit ſe non eſſe tutorem, fingit tamen ſe eſſe, & adminiſtrat: vnde ſi ſeruus Titij adminiſtret tutelam Sempronij quaſi tutor, dabitur in dominum vtilis actio protutelæ de peculio. Tertio dicit, quod ille qui adminiſtrat tanquam tutor cum non ſit: poteſt cõueniri ẽt ante pubertatẽ pupilli: vnde ſi aliquis fuit datus tutor ad tempus, & poſt tempus adminiſtret: de illa adminiſtratione tanq̃ tutor tenetur actione protutelæ. Item ſi antequã eſſet tutor: adminiſtrauit vt tutor: de illa adminiſtratione tenetur actione protutelæ. Quartò dicit, quod ſi aliquis adminiſtret tãquã tutor negotia eius qui non põt habere tutorẽ quia nõdum natus eſt, vel alio modo non põt habere tutorem: non habet locũ actio protutelæ, ſed neg. geſt. Quinto dicit, quod actio protutelæ non datur cõtra curatorem impuberi datũ, ſed benè datur cõtra illum, qui compulſus eſt per iudicem vt adminiſtret tutelam, cum non ſit tutor. Sexto dicit, q̃ in actione protutelæ veniunt vſuræ, & tenetur protutor non ſolum de ijs, quæ geſſit, ſed etiam de ijs quæ non geſſit, ſi alius geſſiſſet iſto non incipiente gerere põt tamẽ dimittere geſtionem. cum primũ cognoſcitſe nõ eẽ tutorẽ, dũ tñ propinquos pupilli certiores reddat, vt petant ei tutorẽ, aliàs teneẽ.

a Incertum ſit. Pupillo quõdam, nunc adulto.

b Quis tutor. ſ. vore exiſtens.

c Quaſi tutor. ſ. cũ non ſit tutor.

d In vtrunq; caſũ. Id eſt, ſiue verè fuerat tutor, ſiue verè nõn fuerat.

e Actionẽ ſcripſit. Non aperit quã, vn de dic, quãdo tutor verè fuerit, diſtinguitur an ſciuerit, & tunc tutelæ, an ignorauerit, & tunc protutelæ: vt j. eod. l. quæro. & j. ead. l. §. ſi curator. Si verò non erat tutor, tũc indiſtinctè ſciuerit, vel nõ, dũmodo geſſerit vt tutor, hẽat locũ actio protutelæ: vt j. ead. l. §. protutore. & q̃d ſubijcit, actione tñ &c. Altero caſu cũ diſtinctione tutelæ, & ꝓtutelę, altero indiſtinctè protutelæ vt dictũ eſt, & hoc ſecundum Azon. Vel dic hoc principium loqui quando adultus eſt incertus, an adminiſtrauerit verus tutor exiſtens, aut nõ exiſtens. Et quod dicit in vtrumq; caſum, id eſt, quicunque caſus ſit: dum tamẽ dubium eſt: & dic dari tantum protutelæ, ſi autem certus eſt de veritate, habeat locum prædicta diſtinctio. & ad hãc literã facit quod ſequitur, ſolent enim &c. Item quod dicit, ſiue tutor eſt, ſiue non: ſubaudi, dum tamen dubium eſt.

f Fungitur. In hoc caſu datur ei actio negociorum geſto. in eum qui ſponte gerit: ſed cum dicat pro tutore agere: ergo nego geſto. habet locum, vt hic, & C. de teſt. tutc. l. 4. in fi.

g Vtile iudicium. Id eſt, actionem protutelæ: vtilem de peculio: vt ſupra de pecul. l. ex facto. Item argum. contra. infrà eodem. §. ſi quis quaſi. Item facit C. eod. l. 1.

h Nulla dubitatio eſt. Vt ſuprà titulo 1. l. 1. §. ſinito. & infrà rem pup. l. ſalu. fore. l. non quaſi. §. ſed & in eo. Accur.

i Finita. Ad tempus fortè datus erat.

Deinde

a Deinde quasi. Id est, verè tutor: hoc enim quasi, est veritatis expressiuum.
b Deuoluatur. Vt & §. tit. 2. l. si tutor post. §. fi.
c Habere potest. Vt supra de tuto. & cura. da. ab ijs. l. Seiæ.
d Actio cessat. Cur ergo similiter non cessat, vbi qs se putat tutorem, cũ esse non poterat: vt sup. eo. §. proinde. quæ est ar. contra. Resp. quia seruus aliquãdo põt tutor dari. s. testamentarius: vt Institu. qui da. tut. post. §. 1. & 2. sed puberi nõ põt dari vllo modo, sed si datũ inuenias aliquẽ, qui nullo mõ possit dari: dic idẽ, vt cesset protutelę: vt in milite: vt C. qui da. tuto. post. l. armatæ. sed certè seruus existens seruus, nũquã põt esse tutor. Vnde dic fauorem pupillis debitum nota re differentiam.
e Natus est. Vt quia adhuc est in vtero, nec nascitur viuus: vel nullo modo nascatur: & ita nullus omnino videt fuisse: vt §. de verb. sign. l. qui mortui. & ita cũ nullo tẽpore appareat tenuisse dationem tutoris: non protutelæ agit, sed neg. gest. vtili, vt subijcit. & §. tit. 2. l. potissimo. & de ne. ge. l. cum pater. & §. de testa. tut. l. si nemo. §. fin.
f Actio. Vtilis. Accursius.
g Hanc actionem. Scilicet protutelæ: sed datur actio nego gest.
h Curatoris. Verè enim erat curator: & hoc sciebat, & sic gerebat: vt §. eo. l. ro. Accur.
i Debeat. Actione protutelæ. Accur.
k At iste. De quo §. proxi. §. dixi. qui vere erat curator. Alij dicunt, quod nõ tutor gerens: vt tutor teneat protutelę, sed nõ curator gerens vt curator, nõ tenetur protutelæ. Quod hoc verum sit, hæc litera nõ patitur. An aũt cõcurrat actio ne. ge. cum ista actione? quidã dicunt qđ sic: quia gerit sub pricione necessitatis. tũ dic quod non: vt no. §. de ne. gest. l. 3. §. hac actione.
l Non tenebitur. Vt C. de test. tut. l. 1.
m Alius. Accedens protutor quasi omnia gesturus te-

Aliqñ seruus pt tutor dari.

† Circa hoc dubitaret, an talis debeat satisfacere. & vt q non: quia datus a iudice pinquisitione: vt C. de tuto. & cur. q satis nõ de de. le. 1. hodie tñ sec°. vide gl in d. l. j.

tutore negotia impuberis gesserit tenebitur: Sed & si prius pro tutore administrauerit, deinde quasi tutor: æquè tenebitur ex eo, quòd p tutore administrauerit: quamuis deuoluatur b hic gestus in tutelæ actionem. Si quis quasi tutor negotia gesserit eius, qui iam pubes est, neq; tutorem habere potest: c protutelæ actio cessat. d Simili modo & si e ius qui nondum natus est. Nam vt pro tutore quis gerat, eam esse personam oportet, cuius ætas recipiat tutorẽ: id est impuberem esse oportet. Sed erit negotiorum gestorum actio.

Si curator impuberi à prætore datus negotia gesserit: an quasi pro tutore gesserit teneat, quęritur? Et est verius, cessare hanc actionem: quia officio curatoris functus est. Si quis tamen cum tutor non esset, compulsus à prætore, vel a præside, dum se putat tutorem, gesserit tutelam videndum, an pro tutore teneatur. Et magis est, vt quamuis compulsus gesserit, teneri tamen debeat f quia animo tutoris gesserit, cum tutor non esset. At iste g curator non quasi tutor, sed quasi curator gessit. In protutelæ iudicio vsuræ quoque veniunt. Sed vtrùm solummodo in id quod gessit, tenebitur: an vero in id etiã quod gere re debuit? Et si quidẽ omnino non attigerit tutelã: non tenebitur h Neq; enim attingere debuit, q tutor non fuit. Quòd si quædam gessit, videndũ an etiam eorum, quæ non gessit, teneatur. Et hactenus tenebitur, si alius i gesturus fuit. Sed & si cognito, quod tutor non fuit: abstinuit se administratione: videamus, an teneatur, si necessarios pupilli nõ certiorauit, vt ei tutorem peteret: quod verius est.

II.

I is, qui pro tutore negotia gerebat, cum tutor non esset, rem pupilli vendidit, nec res ea vsucapta est: petet eam pupillus, quanq; ei cautum est. Non enim est cadẽ huius, quæ tutoris, rerũ pupilli administratio.

III.

Væro, an is, qui cum tutor testamento datus esset, & idipsum ignoraret, p tutore negotia pupilli gesserit, quasi tutor, an quasi p tutore negotia gesserit, teneat: Rndit: Non puto teneri quasi tutorem: quia scire quoq; se tutorẽ esse k debet, vt eo affectu negotia gerat, quo tutor gerere debet.

n Necessarios. Id est cognatos: sic ponitur sup. de iust. & iur. l. fi. & facit sup. de admi. tut. l. tutores q. §. qui se. Acc.
o Quod verius est. Ergo si certior tuit non tenetur, nisi alius erat gesturus: aliud in spontaneo gestore, qui accessit vt omnia gesturus, vt no. so notaui.
p Is qui. CASVS. Titius tanquam tutor, cũ nõ esset, administrabat negotia Sei: & sic administrando equã Sei pupilli vendidit Caio certe pupillus potest enim vendicare à Caio, si Caius adhuc non vsucepit, q tamuis habeat pupillus ob hoc obligari in dictum pro tutorem. Viui.
q Vsucapta est. Scilicet post pubertatẽ pupilli: quia nõ vsucapitur res pupilli ante pubertatem: vt §. de acq. re. do. l. bona fides. Vel verius dic, quia nec potuit vt d. bonæ fidei: secus si nõ erat pupilli, licet eius putaretur: vt §. de exce. do. l. apud Celsum. §. si quis non tutor. & sic non ob. l. illa quæ videbatur contraria.
r Et Scilicet pupillo: qui fatidar rem pupilli saluam fore, si: & §. tit. 1. l. pupilli. & facit §. de re. e. l. qui neque.

Varo an is. CASVS. Titiã in testõ meo dedi tutorem meis filijs. Hic Titius nesciens se datum tutorem adminiuit tutelam filiorum meorum. Certe tenetur eis actione protutelæ, & nõ tutelę, nam ad hoc vt tutela teneatur, necesse est, quod se tutorem esse sciat: hic autem nesciebat. Viu.

s Tutorem esse. Scilicet vt teneatur tutelę actione: igitur tenetur hac actione protutelæ. Accur.

Qui

t Sic in P. F. Haloan. aũ scripsit, cũ tutor esset, sed nõ recte.
u In F. Fl. nõ est res. Pupilli res ante pubertatem non vsucapitur.

QVI pro tutore. CASVS. Ille qui administrat tutelam pupillli tanquam tutor, cum nõ sit, debet præstare in administratione fidem & diligentiam, sicut facit tutor verus, & si aliquid impendat in negotijs pupilli, ad illud reputandũ habet p riã p tutelæ actionẽ. & l. d. cum l. seq. Viu.
a Tutor. Quã autẽ pstat tutor, dr §. de tute. & rõ. distr. l. 1. in princ. & C. arbit. tute. l. quicquid. & § de admin. tut. l. à tutoribus. in princ.
b Et qui cõtrarium. Id est, contraria actio protutelæ. & statim: vt §. ti. j. l. j. §. j. & 2.

QVOD FALSO tutore &c.

¶ Quid differt hic titulus à superiori? Respon. hic consulit contrahenti cũ pupillo falso tutore authore: vt inf. l. 1. §. si ille ipsi pupillo. Item ille habet locũ siue sciat se nõ esse tutorẽ, siue credat se esse, cũ non sit, vt §. ti. 1. l. 1. §. protutelę hic autem tantum qũ scit se non esse, vt §. eo. l. nouissimè. in princ.

IVlianus libro xij. ad edictum. I.

IVlianus edicti æquitas non est ambigua; ne contrahentes decipiantur, dum falsus tutor adhibetur. Verba autem edicti hæc sunt. Qđ eo authore inqt, q tutor nõ fuerit.

Ambigua. Id est, dubia. imò certa & indubitata, sine contrahentes &c.
Inquit. Scilicet prætor.
Non fuerit. Gestum erit subaudi, dabo in inte. rest. quæ verba detruncatè posita sunt: vt §. ea. l. in fi. Item postea adijcitur in edicto prætoris, & illa verba, quæ dant aliud remedium quę habes §. eod l. nouissimè. in prin. Et no. quod tria remedia ex hoc edicto sunt prodita. Vnum contra ipsum dolosum tutorẽ: vt §. eo. l. nouissimè. in prin. Aliud contra eum qui dolo fecit, vt non tutor authoretur: vt §. eod. l. huius actionis. & ista duo sunt p actionẽ in factũ: vt d. l. nouissimè. & l. huius. §. 1. & tertiũ de resti. in inte. danda cõtrahẽti cũ pupillo fallo tutore authore cõtra ipsum pu, vt non noceat ei quod egit cũ pupillo falso tutore authore, vel cũ ipso tutore falso: & de hac restitutione dr §. ea. l. §. fi. & l. seq. vsque ad l. nouissimè. & in l. nouissimè. §. Põponi°, & l. si falso §. Põponius. Sed ei cui° se tutorẽ eẽ dicebat, subuenit p tor per hoc edictũ: vt §. e. l. fals°. in prin.

QVOD FALSO tutore auctore gestũ esse dicetur.

* P. Fl. dicatur.

IVlianus libro xij. ad edictum. V.

IVlianus libro xij. ad edictum. V.

I, qui pro tutore negotia gessit, contrarium iudicium cõpetit.

TITVLVS VI.

QVI pro tutore negotia gerit, eandem fidem & diligentiã præstabit, quam tutor a præstaret.

Vlpianus libro xij. ad edictum. V.

I, qui pro tutore negotia gessit, contrarium iudicium cõpetit.

TITVLVS VI.

QVI pro tutore. CASVS. Ille qui administrat tutelam pupillli tanquam tutor, cum nõ sit, debet præstare in administratione fidem & diligentiam, sicut facit tutor verus, & si aliquid impendat in negotijs pupilli, ad illud reputandũ habet p riã p tutelæ actionẽ. & l. d. cum l. seq. Viu.
a Tutor. Quã autẽ pstat tutor, dr §. de tute. & rõ. distr. l. 1. in princ. & C. arbit. tute. l. quicquid. & § de admin. tut. l. à tutoribus. in princ.
b Et qui cõtrarium. Id est, contraria actio protutelæ. & statim: vt §. ti. j. l. j. §. j. & 2.

QVOD FALSO tutore &c.

¶ Quid differt hic titulus à superiori? Respon. hic consulit contrahenti cũ pupillo falso tutore authore: vt inf. l. 1. §. si ille ipsi pupillo. Item ille habet locũ siue sciat se nõ esse tutorẽ, siue credat se esse, cũ non sit, vt §. ti. 1. l. 1. §. protutelę hic autem tantum qũ scit se non esse, vt §. eo. l. nouissimè. in princ.

IVlianus libro xij. ad edictum. I.

IVlianus edicti æquitas non est ambigua; ne contrahentes decipiantur, dum falsus tutor adhibetur. Verba autem edicti hæc sunt. Qđ eo authore inqt, q tutor nõ fuerit.

Ambigua. Id est, dubia. imò certa & indubitata, sine contrahentes &c.
Inquit. Scilicet prætor.
Non fuerit. Gestum erit subaudi, dabo in inte. rest. quæ verba detruncatè posita sunt: vt §. ea. l. in fi. Item postea adijcitur in edicto prætoris, & illa verba, quæ dant aliud remedium quę habes §. eod l. nouissimè. in prin. Et no. quod tria remedia ex hoc edicto sunt prodita. Vnum contra ipsum dolosum tutorẽ: vt §. eo. l. nouissimè. in prin. Aliud contra eum qui dolo fecit, vt non tutor authoretur: vt §. eod. l. huius actionis. & ista duo sunt p actionẽ in factũ: vt d. l. nouissimè. & l. huius. §. 1. & tertiũ de resti. in inte. danda cõtrahẽti cũ pupillo fallo tutore authore cõtra ipsum pu, vt non noceat ei quod egit cũ pupillo falso tutore authore, vel cũ ipso tutore falso: & de hac restitutione dr §. ea. l. §. fi. & l. seq. vsque ad l. nouissimè. & in l. nouissimè. §. Põponi°, & l. si falso §. Põponius. Sed ei cui° se tutorẽ eẽ dicebat, subuenit p tor per hoc edictũ: vt §. e. l. fals°. in prin.

in prin.& l.fi.quòd poteſt dici quantum remedium.

a Deſunt. Vt apparet per ſequentia.

b Furioſus. Vnde perinde eſt habendum, ac ſi tutor nõ ſit. ſic ſup.quòd cuiuſque vniuer.nom. l.1.§.& qui dẽ.& Inſti.de legitima.tu.§.qui autẽ.& ſ. qui ſatisda. cog.l.quoties. & ſ. de mune. & hon. l. vt gradatim. §. 1. Sed in furioſo primũ & quartum remediũ ceſſant. & alia locũ habẽt: & ſic hic intellige.

c Nonne valebit. Certè ſic. & ita vtile per inutile nõ vitiat: vt ſ. de ver. obli.l.17.§. pen. & l. quæ extrinſecus.& de ſtipul. ſer. l.ſi tibi aut.1.fi.Argu. contra.ff.de arb. l. Pedius.§. in ſeruũ. Acc.

d Singulariter. Id eſt, verbo ſingulari. nam ſi dicunt verba, quæ eo authore &c.vt ſ.§.i.ſi tã &c. & ſ. de neg.geſt. l.3. §.negotium. & in vi bo. rap. l.1. §. vel cuius. ibi, ſed & ſi vnus &c. Accur.

e Pro tutore. Id eſt, putans vel fingens ſe tutorẽ, cum non ſit: vt ſ.tit.1.l. 1.ĩ prin.& §. 1. Sed in eo qui putat, ceſſat primũ remediũ & quartum, cũ exigant dolũ: vt d.l.nouiſſimè. in princ. & l.falſus.in princ. Accurſius.

f His. Pro tutore gerẽtibus. & faciat ſ.de min. l. ait prætor. §. permittitur Accurſius.

Ait prætor. hoc adde.1.§.ſ. eo.

In integrũ reſtitutionem. Exponе vt in prin. no.

g Decepit. Sic ſ.de act.empt.l.1.in fin. & de ædil.edic. l. ſi tamen. §. in edilitijs.& l.1.§. ſi intelligatur:& ſup.ad Velleia.l 2.§. verba.

h Id inquit. Prætor: vt ſ.l.proxi.in fi.

i Actor. Id eſt agit modo qui. ſ. contraxit, vel aliquid egit cum falſo tutore, vel eo authore.

k Labeo. Scili cet adiecit.

l Nõ crediderit. Qm̃ idẽ eſt, ac ſi nõ fuiſſet ei dictũ: & ſic ei ſubeniturnã nõ fuit credulus: ſic ſ.de eo p quẽ fac.erit.l.1.§.1.& de mi.l.tut.in prin.arg. cõtra. C.de rei vẽ.l.ſi fund⁹.& ea q̃ ibi no.& hic dici poſſẽt.

m Lanè. Auxilio. huius edicti. ſ. actione in factum, vel reſtitutio.in integrum, per hoc edictum, vt no in princ.ſ.l.1.

n Non nocet. ſi non vtitur iure huius edicti, neq; debet ei nocère exceptio inuenta contra edictũ. ſic C.de præſcrip.lon.temp.l.1.

Cum pupillo. Falſo tutore authore, vel cũ ipſo pupillo, qui dicebat ſe alterius tutorem, cum non eſſet, vel eſſe non poſſet.

o De hoc dic vt in cap. ſuper quæſtionum. §. ſi verò. extra de offi cio deleg. vbi ĩd hoc. adde quæ notaui in apoſtil.ad l.ſed & ſi ſibi,ĩ verſic.vtile p inutile.ſuper glo.in verbo,adiectionẽ. ĵ. de ſtip. ſeru.

p Ipſo iure aliquid conſiſtere aut valere, quid ſit pulchre, vt cætera omnia, explicat Frãcilius Homanus ĩ commẽtarijs ſuis ad tractatum de actionib⁹, Inſtit.libr. 4.circa prĩcip.

Simile habetur ĩ c. qui magistratus, in gl. 2.2.q. quę. & in c. illud, de clerici excom.

Verbis edicti multa deſunt. Quid enim ſi fuerit tutor, is tamen fuit, qui authoritatem accommodare non potuit, puta furioſus, vel ad aliam regionem datus? Sed Pomponius libro trigeſimo ſcripſit, interdum quamuis à non tutore geſtum eſt, non pertinere ad hãc partem edicti. Quid enim ſi duo tutores, alter falſius, alter verus, authoritatem accommodauerint? nonne valebit quod geſtum eſt? Itẽ hoc edictum licèt ſingulariter ſcriptum ſit, ſi tamen plures interuenerint, qui tutores non erant, tamen locum habere debere, Pomponius lib. xxx. ſcribit, Idem Pomponius ſcribit: etiam ſi pro tutore negotia gerens authoritatem accommodauerit, nihilo minus hoc edictum locum habere: niſi fortè prætor decreuit ratum ſe habiturum id, quod his authoribus geſtum eſt: tunc enim valebit per prætoris tuitionem, non ipſo iure.

Volenti & conſentienti nõ fit fraus neque iniuria.

Ait prætor, Si id actor ignorauit, dabo in integrũ reſtitutionẽ, Scienti non ſubuenit: merito, quoniam ſe ipſe decepit.

In hac l & quatuor ſequentibus ponuntur perſonæ quibus non nocet: licèt ſciant ſe cum falſo tutore contrahere, & reſtituuntur in integrum.

II.

Iid (inquit) actor ignorauerit Labeo. Et ſi dictũ ſit ei, & bona fide non crediderit.

III.

Lanè ſi is ſit, qui auxilio non indiget: ſcientia ei non nocet: vt puta ſi pupillus cũ pupillo egit. Nam cum nihil actum ſit, ſcientia non nocet.

IIII.

Inori xxv. ann. ſuccurritur, etiam ſi ſcierit.

V.

Nterdum tamen etſi ſcientia noceat, tamen reſtitutio facienda erit, ſi à prætore cõpulſus eſt ad iudicium accipiendum.

VI.

Actum ſit. Scilicet ipſo iure: nõ eſt opꝰ actione in factum, vel reſtitutione in integrum ex hoc edicto: nec ergo ſcientia huic edicto nocua nocebit huic, vt modo not. & hoc, qd̃ vbi quis ipſo iure eſt tutus, non egeat auxilio extraordinario, patet ſ. de minor. l. in cauſæ. & facit ĵ.e.l. pupil.

Inori 25.anno. Adulto tamen vt differat à præcedenti lege.

Succurritur. Per hoc edictũ, qui obligantur ipſo iure: vt C.de in integ. reſti. min.l.ſi curator: m. & ſecũdum hoc, ipſo iure ſcientia nõ nocet, ſicut in pupillo: qd̃ non vt verũ. Dic ergo quod ſuccurritur per edictum de minoribꝰ ad habenda remedia huius edicti, q̃ non habet propter ſcientiã: vt ſ.l. 1. in fi. licet quo ad vnũ de remedijs.ſ. ſm. quod datur in integrum reſtitutio, videat reſtitui, vt reſtituatur, qd̃ alias reprobam⁹: vt ſup. de minor. l. interdũ.

Nterdum. Nocebit.l. aliàs: vt ſ.l.1.in fi. hic tamẽ non nocet.

Reſtitutio. Ex hoc edicto contra ſententiam pro pupillo latam: & ſic dicit de tertio remedio. Sed nonne ipſo iure ſententia ẽ nulla? vt ſup. de iud. l. 2. §.1. ergo non eſt opus reſtitutione? Reſp. ibi erat iudex non ſuus, hic ſuus. & facit ſupra de autho. tuto. l. 1.in fin. & inf. eo. l. nouiſſimè. §. 1.

ADDITIO. Dic quòd imò videt valere p probatione tutoris ad hoc vt reſtitui non poſſit: & videtur obſtare. l. 1. §. idem Pomponius. ſup. eo. tit. Sed aliud eſt in compellendo litigantem, quo caſu iudicium in præiudicium pupilli non valet, & ideo litiganti & reo reſtitutio conceditur: & aliud eſt legitimare perſonã tutoris: & valet in præiudicium pupilli, & reſtitutio denegatur, ſecundum Bart. hic.

y Erit. Actor qui agebat rei vendicatione.

z Compulſus. Quis, ſciens fallum eſſe tutorẽ eũ, ſibi ſecum volebat agere non ĩne alicuius pupilli. Hug.

a Vpilli. Qui ſciens cum tutore falſo alicuius pupilli contraxit: vt ſ.eo.l.plane. Accur.

b Computanda nõ eſt. In hoc edicto, vt ei minus ſuccurratur per hoc edictum. Accur.

c Tutoris. Scilicet ſcientia.

d Computãda eſt. Scilicet in hoc edicto, vt ei minus ſuccurratur. H. ſic ſ. de interro. act. l.2.§.fi.

e Si pupillo. Contra ſuum verum tutorem per ſtipulationẽ rem pup. ſal. ſo.& idoneus eſt, & eius fideiuſſor.

f Melius. Dixerat ſcientiã tutoris nocere pupillo, nunc corrigit, & ſic non nocet.

g Pupillo. Contrahenti cum falſo tutore alterius, & dic reſtituti per hoc edictum.

h Quàm incertum cautionis. Id eſt, q̃ agere ex cautione rem pupilli ſaluam fore: in qua eſt dubius euentus: vt ſ. de pec.l.quod debetur.& facit ſup.titu. l.1.2.

i Si aliàs. Nam regulariter conſtat habere minorem electionẽ, ſi velit agere contra tuto. vel cur. vel petere reſtitui contra aduerſarium: vt C.ſi tut. vel cur.l.etiam.& l.fi.& ita ergo fit hic.

k Quiſſimè. Cas. Hucuſq; dixit, qualiter ſuccurratur cõtrahenti cum falſo tutore pupilli aduerſus ipſum pupillum: nunc qualiter ſuccurratur aduerſus ipſum tutorem dolo malo authoritatẽ accõmodantẽ. Et dicit, q̃ datur contra eũ actio in factum ex hoc edicto, quanti ea res erit: & benè dixit dolo malo, nam alias non tenetur: & qd̃ dixit, quanti ea res erit &c. exponit i. verum rei pretium. ¶ Põponius. Nunc reuertitur ad auxiliũ reſtitutionis, quod datur ĩhenti cum falſo tutore pupilli contra pupillũ. Et dicit, quod iſtis qui petunt reſtitutionem contra pupillum, debent reſtituere impenſæ per falſum tutorem, qui dolo malo authoritatem accõmodauit: & ita tangit hic §. de primo auxilio, & de ſecundo huius edicti. ¶ Si plures. Ponamus, q̃ plures dolo malo fuerũt authores pupillo mecum contrahenti, cum non eſſent tutores: certè ĩ eos oẽs habeo actionẽ in factum ad intereſſe, & ſi recupero ab vno intereſſe, ceteri liberantur. non autem ideo, qd̃ incipiam contra vnum agere, liberãtur alij: vnde ſi vnũ cõueni; & nihil ab eo conſecutus fui, totũ conſequar ab alijs, & ſi partem fui cõſecutus à conuento, reliquũ conſequar ab alijs, & hoc dicit cum l.ſeq. Viu.

l Nouiſſime. Hucuſque dixit qualiter ſuccurratur cõtrahenti cum falſo tut. pup. contra ipſum pupillum, ſcilicet per in integrũ reſtitutionem, vt ei non noceat quod egit: nunc qualiter ei ſuccurratur contra ipſum falſum tutorem, cum quo contraxit. Accur.

m Iudicium. Id eſt actionem in factum ex hoc edicto.

n Excuſatus. Reſpond. certe ſic: & ita no. q̃ coactio magiſtratus eum excuſat: vt ſ. ſi quis cau. l.2.in fin. & etiã verus tutor nõ debet cogi authorare: vt ſ. de author. præſt. l.ſi tutor. & non valet qd̃ agere tur, vt ſ. de ſuſpect. præſtan. l.1. in fi.

o Quod ait. Suprà in prin. l.

p Veritatem. Id eſt, veram rei æſtimationem: vt infra de verb. ſignifi. l. inter hæc. & ſuprà, qui ſatisda. cog. l.2. §. fi. & ſup. ſi q̃s ius dic. non obtempe. l.1.§. fin. Sed & ſumptus continentur hac actione his verbis: vt ĵ. proxi. §. & licèt dicat non pœnam, verum eſt reſpectu actoris: reſpectu tamen tutoris cõuenti benè eſt pœna: quia ſoluit, quod ei non adeſt. & ſic nõ obſtat d. l.1. ſi quis ius dic. & facit inf. eo. l. falſus. § 1. Accurſius.

q Sumptuum. Vt ſ. proxi. §. dixit.

r Reſtitutorio. Ex edicto poſito ſuprà eo. l.1.in fin. ſcilicet contra pupillum cũ quo contraxit falſo tutore authore. Sed nõne habuit primo iudicio totum intereſſe? ad quid ergo poſtea reſtituitur? Reſpond. hic nihil aliud petit niſi vt non noceat ſibi, quod fecit cum eo. Vel dic quòd noluit à tutore prius petere: niſi quod non poterat petere à pupillo per in integrum reſtitutionem. Accur.

s Perceptione. Sic ſ. de dolo.l.in plures. & ſ. de ijs qui deic. vel effu. l. perceptione. Accur.

t Tideo. Seruatum ſit ab vno falſo tutore.

u Denegandam. Hanc actionem ex hoc edicto, ſic ſuprà quod metus cau. l.ſi cum exceptione. §. fi. & l. ſequen. Accur.

x Vius actionis. Cas. Non ſolùm datur contrahenti cum falſo tutore in integrum reſtitutio petita actio. contra pupill. vt dictum eſt à principi. l. 1. vſq; ad l. nouiſſime. & non ſolũ datur actio in factum contra falſum tutorem: vt d.l. nouiſſime. ſed ẽt exemplo cuiuslibet dictarum actionum datur contrahenti cum falſo tutore actio in factum contra illum, qui dolo malo curauit, vt alius tutor quam verus. i. tutor falſus det authoritatem pupillo contrahẽti. ¶ Has actiones. Actio in factũ, quæ datur contra falſum tutorem. de qua dictũ eſt ſ. eo. l. nouiſſimè. & alia actio in factum, de qua dictum eſt in prin huius leg. competunt hæredibus cõtrahentis cum falſo tutore, ſed nõ dantur in hæredes falſi tutoris, vel in hæredes illius, qui

qui curauit vt falsus tutor adhiberetur, nec dãtur post annum contra falsum tutorem viuentem, vel contra illũ qui dolo curauit, vt falsus tutor adhiberetur: & est ratio, quia sunt, & veniunt ex delicto & dolo: & quia sunt, ex delicto, euenit etiam illud, quia noxaliter dantur contrahenti cum falso tutore contra dominum, vel patrẽ falsi tutoris, & cõtra dominum, vel patrem illius qui dolo curauit vt falsus tutor adesset. Viu.

P. F. trigesimo primo.

a Huius actionis. in factum ex hoc edicto cõtra falsum tutorem, quæ datur ex verbis, & ex sententia: vt ẽ. eo. l. nouissimè. in princ.

b Actionem vtilem in factum ex sententia huius edicti: ergo vtilis: vt ẽ. fi quadru. pau. l. 1. §. pen.

c Has actiones. Scilicet quæ dãtur contra falsum tutorem: vt ẽ. eo. l. nouissimè. in princ. & alia quæ eius exemplo competit in eum qui dolum malum adhibuit &c. vt ẽ. eod. in principio huius legis.

d In eos. Scilicet hæredes.

e Nec in ipsum. Falsum tutorem, vel eum qui dolum malum adhibuit &c.

f Et factum. Id est, delictum, facto enim obligatio oritur ex delicto: vt Insti. de obl. ex deli. in prin. nã ex delicto videretur venire.

g Et in dolum. Id est, propter dolum: vt ẽ. eo. l. nouissimè. & in prin. huius legis.

h Personas. Puta seruos qui gerẽtes se vt tutores, authoritatem præstiterunt pupillo mecum contrahenti.

i Subiectæ sunt. Iure seruitutis, non filiationis: vt Institu. de nox. §. fin.

k Noxales. Igitur ex delicto sunt: alioqui si ex cõtractu, de peculio daretur: vt ẽ. de ijs qui deie. vel effu. l j. §. cum seruus: sed cum sit rei persecutoria, non pœnalis: vt ẽ. eo. l. nouissimè. §. quod ait. ergo vltra annũ, & in hæredem datur: vt j. de act. & ob. l. in honorarijs. & C. ex del. defun. l. 1. Sed dic quod hic nihil pertinet ad conuentum. vnde quo ad eum pœnalis est: alias esset secus: vt in dictis legibus. Vel dic, quod est speciale in his honorarijs. Item facit ẽ. de alie. iud. mut. Litem si res. §. fi. & legibus seq. Accur.

SI falso tutore. CASVS. Cum haberet Titius actionem temporalem personalem, vel rei vendicationem ad recuperandam rem suam contra Seium, pup. egit contra eum falso tutore interueniente, & litem fuit contestatus, quæ contestatio nihil valuit propter falsum tutorem: nũc antequàm veniretur ad sententiam, dies dictæ actionis temporalis exiuit, vel pupillus vsucepit rem prædictam Titij: quæritur quid iuris sit. Et certè Titius potest petere in integ. restitut. & ea appetita & habita restituetur ei tempus actionis amissæ, & ponetur in eodem statu, ac si pup. non vsucepisset rem suam, perinde ac si verò tutore authore cũ pupillo litigasset. Vivian.

i Si falso. Sub. cum, id est dicere, si actum sit cum falso tutore nomine pupilli, vel cũ ipso pupillo falso tutore præstante authoritatem.

m Dies actionis. Personalis, qua cõueniebatur falsus tutor nomine pupilli.

n Aut res. Actoris qui agebat rei vendicatione.

o Vsucapta sit. A pupillo. nam lit. contest. sic facta, vel iudicij sic acceptũ nullum est. sicut & si coram non cõpetenti iudice egisset: vt C. ne de sta. de fun. l. pen. & ad hoc est satis expressum. C. de tuto. & curat. qui satis non de. l. 3. & j. de reb. eo. l. qui neque.

Debet. Pupillus, nõ ergo proficit ei vsucapio: & sic est arg. contra. ẽ. de alie. iud. l. item si res. in prin. in ipso autem tutore falso non potest pẽi.

Illo. Aliàs ẽ alio: & ita est in libro domini mei.

Forte se cus, si respõdisset: quia per rẽsionem & litis cõtestationẽ secutã videret acquieuisse. vide Bart. in l. 1. de iud. & Specu. ti. de il tis cõtest. l. pen. vet. ité dicit.

Alsus tutor.

Prin cipiũ huius legis cũ vltima huius titu. dat auxilium minori contra falsum tutorem, qui ei fuit author in contrahẽdo. & dant ei actionem in factum ad recuperandum à fal. tut. totum illud in quo deterioratus est minor. Sed & si quis. Dictũ est in l. nouissimè. quod ille qui contrahit cum pup. falso tut. authore, habet actionem in factum, contra eum fallum tutorem: modo dicit hic quod idem, si prætet fallus tutor authoritatem filiofa. vel filiæ qui non dicuntur pupilli: & idem si seruo vel ancillæ. Iulianus. Quid si pater Titiæ minoris xij. ann. eam mihi maritauit, & sic non valuit matrimoniũ, & si fortè propter hoc ego sum in aliquo deterioratus nunquid tenetur mihi dictus paterfamilias? & certe non, quia non videtur dolo facere maritando filiam ante tempus: imo maxima affectione, quam habet erga filiam. Quid si puella prædicta mihi per patrem maritata intra xij. ann. decedat ante xij. ann. & dos sit penes me, qui debebam esse maritus. & fecerim ego pactum de lucranda dote, vel parte, si matrimonium solueretur morte mulieris, quod matrimonium non erat adhuc, pater autem prædictus, qui dolo in hoc versatus fuit, condixit eam a me? certè potero eum doli exceptione submouere in totum: si feceram pactum de tota dote lucranda: vel potero eum submouere in parte, si fecerã pactum de parte lucranda. Viu.

In factum actionem. Contrahenti secum, vel cum pupillo se authore: vt supra eodem. l. nouissimè. in principio: non autem legas, quod minori cui præbuit authoritatem, teneatur, sed hoc dicit infrà eodem. l. fina. sed certe in eo loqui potest per legem illam. Accursius.

p Fuerit. Falsus tutor.

q Vel alieni. Vt filiusfamiliàs. Item si est seruus habet locum noxalis, vt ẽ. eo. l. huius. §. fi.

r Tenebitur. Contrahenti secum: & ideo hunc casum repetit, vt addat sequentes.

s Sed & si quis. Asserens se tutorem, & illam suã pupillam, cum esset alterius filia.

t Author. Aliàs tutor.

Ad

u Ad contrahendum. Cum aliquo.

b Tutore autore. Scilicet falso, qui sẽ tutorem, & illã liberam & pupillam suam asserebat.

c Propensiore. Præsumitur enim causa affectionis fecisse magis quàm dolo. sic ẽ. de rit. nup. l. nõ solum §. denuo. & ẽ. de adop. l. nec ei. §. eorum. & in Authent. vt sine prohibi. in princip. collat. 5.

d Pertinet. Puta pater, vt dixit, qui dotauit. Item si extraneus dotans cã sibi reddi stipulatus sit.

e Doli. Non pacti: quia vbi non tenet matrimonium, nec pactum: vt C. de cõdic. ob cau. l. 1. Sed pacto non apposito non daretur exceptio. Acc.

f Contradicentem. Per condictionẽ ob causam, vel sine cã, non actione de dote: quia dos nulla, cum matrimonium nullum: vt d. l. C. de condict. ob cau. l. 1. & ẽ. de cõdictio. ob cau. l. fin. & C. de do nã. ante nupt. l. fina. Accursius.

g Lucraturus. Puta per pactum quod fecerat de ea lucrãda, si prædecederet in matrimonio. Sed nunquid actio ex hoc edicto dabit aliquo casu? R. nd. sic, si soluta non esset, & esset promissa sub prædicto pacto. Item exceptione doli, & actione ex hoc edicto potest haberi ratio fructuum qui essent viri, si matrimoniũ esset: nunc non sunt: vt ẽ. de iu. dot. l. dotis fructus. in princ.

In hunc locũ Plato dial. 6. de legi. Aristi. l. 7. Polit. c. 17.

P. Fl. qui filiũ suũ maturius in familiã spõsi perducere voluit.

ADDITIO.

Dic ẽm Bal. hic, qđ hoc non est verum in actione ex hoc edicto, de qua prox. not. ẽ. Ratio est, ut fructus essent marti, etiã si matrimonium tenuisset, exigitur quod dos sit tradita: vt l. de diuisione. ẽ. fol. matr. & no. in d. l. dotis fructus. ẽ. de iu. do. quod in qõne huius glo. locum habere non potest, cum præsupponatur in ea dotem tradi tam non fuisse, ẽm Iac. de Ra. Sed ad hoc põt faciliter respõderi, si ponas patrem fuisse interpellatum, & sic in mora, secundum eundem Bal.

h EX eo quod interrogatus. Fortè in iudicio cõstitendo coram iudice se tutorem.

i Respõso. Facto in iudicio accepto nomine pupilli, vel aliàs in contractu aliquo inito nomine pupilli.

k Vtilem. Ex hoc edicto, siue eius merte.

l Dandam. Pupillo, vel adulto facto: & est hoc quartum remedium. Alij dicunt hic loqui de actione pro tutelæ: sed certè de ea dixi ẽ. titu. 1. & in l. 2. differt hic titu. ab illo: ut not. ẽ. in rub.

Verba huius edicti debent accipi cum effectu, non tantũ si quis iactauit se esse tutorẽ.

Iacobus Raevardus XII.

DE FIDEIVSSORibus, & nominatoribus, &c.

TEX eo, quòd interrogatus tutorem se esse respondisset: nulla eum actione teneri. Si tamen cum tutor non esset, respõso suo in aliquam captionem adolescẽtem induxisset: vtilem actionem aduersus eum dandam.

Non punitur pater hoc edicto, citra ætatem puellam nuptui tradens: quòd si dolo id pater faciat, & puella intra xij. annum moriatur, & pater dotem repetat: gener poterit eum repellere doli mali exceptione his casibus quibus si fuisset matrimonium constitutum, erat dotem totam, vel partem eius lucraturus.

Iulianus lib. xxj. Digestorum tractat: an etiam in patrẽ debeat dari hęc actio, qui filiam minorẽ xij. annis nuptum dedit. Et magis pbat, patri ignoscendum esse si filiam suam maturius in familiã sponsi pducere voluerit. Affectu enim propensiore magis, quam dolo id videri fecisse. Quod si intra xij. annum hæc decesserit, cum haberet dotẽ: putat Iulianus, si dolo malo cõuersatus sit is, ad quẽ dos ptinet: posse maritum doli mali exceptione cõtradicentẽ submouere, in casibus in qb. do: ẽ vel in totũ, vel in partẽ, si cõstabat mrimoniũ, fuerat lucraturus.

TITVLVS VII.

DE FIDEIVSSORibus & nominatoribus, & hæredibus tutorum, & curatorum.

Pomponius lib. xvij. ad Sabinum. I.

VAuis hęres tutoris tutor nõ est: tamẽ ea, quę per defunctũ inchoata sunt, per hæredẽ (si legitimæ ætatis, & masculus sit) explicari dẽt: in quibus dolus eius admitti põt. Quod penes tutorẽ fuit, hæres quoq; eius reddere dẽt. Quod apud pupillum is reliquerit, si hæres capit: non quidem crimine caret, sed extra tutelã est, & vtili actione hoc reddendũ, teneẽ. Idẽq; iuris est, si ancillę qs tutore autore credidisset. Nã omnibus istis modis propter tutorẽ decipitur is, qui cõtraxit: qa aliter cũ impubere contracturus non fuisset: quã si tutoris authoritas interceſsisset.

Vamuis a CAVSA Hæres tutoris nõ est tutoris & nihilo minus quadam tenetur facere ac si esset tutor. Primum est quod facere tenetur, (explicare ea, quæ per tutorem defunctum inchoata sunt: & hoc si hic hæres est masculus, & pfectæ ætatis: in quibus p tutorẽ inchoatis põt dictus hęres sine dubio dolum cõmittere, & de eo debet teneri. Secundum est, quia tenetur reddere pupillo illud qđ tutor reliquit apud pupillum, & apud se hæredẽ, puta pecuniã quã reliquit tutor in arca, quæ arca erat in domo tutoris. Tertiũ: qa teneẽ reddere pupillo illud quod ei abstulit, vel accepit. Viu.

a Tutor non est, vt &. de his qui not. infa. l. furti. §. pen. & argu. ẽ. pro soc. l. hæres socij. Acc.

b Inchoata sunt. Sic ẽ. de ture. & rat. distr. Lsi tutor post.

c Legitimæ. Nã minor nõ est legitimi administrator: vt C. de legi. tut. l. fi.

d Et masculus. Nõ fœmina: vt ẽ. de legi. tut. l. pen. Acc.

e Explicari. In iudicio secùs: vt ẽ. de iud. l. tam in contractib. §. certè.

f In quibus. Explicandis.

g Quod. Alias deest de eo. & est §. quod penes. aliàs est §. de eo &c. Alij habent §. hæres, sed tu habeas §. quod penes &c.

h Is. Scilicet tutor.

i Capit. Id est, accipit vel aufert pupillo.

k Crimine. Scilicet dolo.

l Vtili actione. Scilicet tutelæ, si hæres tutoris est: vt

j.eod.l.cum ostendimus, vel vtili neg.gest. si est hæres curatoris: vt C.de neg.gest.l.curatoris. Et sic no.quod non loquitur in inchoatis per defunctum. facit ad præd.ta §.de admini.tuto.l.pen.& de tut.l.antep.& j.eod.l.fi.§.1.& § de nego.gest.l.nam & Seruius.§.si vno.& l.qui aliena.§. tutoris.

POstulare. CASVS. Titu. loquitur de nominatoribus tutorũ, qui nominatores & postulatores tutorum tenentur tanquam fideiussores: vt j.titulo 1.l. 1. §. sed si ordo. Ita ergo lex dicit, quod nõ solũ ille dicitur postulator vel nominator tutoris, qui per se postulat vel nominat: sed ẽt illa, qui postulat vel nominat per aliam. Viu. a Postulare. Coram iudice qui dare debet.vt j. de damno infect.l.4.§.postulare.

b Nominare. Inter absentes, vt quando magistrat⁹ mittit nomina quorum dam præsidi quasi sint idonei: vt §. de tutor. & cur.dat.ab ijs. l. diuus, nam & hi tenentur in solidum: vt C. de magi.conue.l.1.& 2.& qui postulatur tenetur, nisi sit fœmina: vt C.de adm.tu.l.fin.§. personis. & C.si mater indem. pro.l.1.& j eod.l.cũ ostendimus.§. fina. Et nota.quod qui p alium &c. vt §. de administra.tut.l. ita autem.§.gessisse.

ETiam. CASVS. Tutor dedit pupillo fideiussores rem pupilli saluam fore: postea cum ptor vellet alimenta constituere pup. præcepit tutori, vt declaret quantam pecu. pupil. habet. tutor cum haberet xx. dixit x. tantum: certe de x. quæ tacuit, præstare debet vsuram centesimam: vt supra, de adminis. tuto.l.tutor qui repertorium.§.idem solent. Certè ad eandem rationem vsurarum debent teneri fideiussores & hæredes dicti tutoris.

c Vsurarum. Ad quem modum vocetur tutor, habes §. de admin. tu.l.tutor qui repertorium.

CVm ostẽdimus. CASVS. Diximus §.l. 1. qđ hæres tutoris tenetur tutelæ iudicio: modo videamus latius, & quæramus vtrum hæres tutoris teneatur de suo proprio dolo, vel administratione? Et certè Seruius Iurisc⁹ sultus dixit, quod hæres tutoris teneẽ suo nomine tutelę iudicio vtili, in trib⁹ casibus, q̃ sunt pla

reddere compellitur.

Vlpianus libro xxxix. ad Sabinum. II.

POstulare a tutorem videtur, & qui per alium postulat, item nominare b & qui per aliũ hoc idem facit.

Idem libro xxxv. ad edictum III.

ETiam fideiussores, & hæredes fideiussoris ad eundem rõnem vsurarum c reuocandos esse constat, ad quam & tutor reuocatur.

Hæres tutoris tenetur de suo proprio dolo & administratione in tribus casibus qui sũt plani in tex si post mortem: & reddit rationem ibi num cum &c. de negligentia verò propria nõ tenetur hæres tutoris.

Idem libro xxxvi. ad edictum IIII.

CVm ostendimus hæredẽ quoq; tutelæ iudicio posse conueniri: d videndũ est, an etiã proprius eius dolus, vel propria administratio veniat in iudiciũ. Et extat Seruij sententia, existimãtis, si post mortẽ tutoris hæres eius negotia pupilli gerere pseuerauerit: e aut in arca tutoris pupilli pecuniã inuenerit, & cõsumpserit: vel eã pecuniã in litera vsq; illuc, nam cum permittatur &c. & ibi reddit rationẽ: de negligentia tamen non tenetur, & si de pupi.pec.fecit facta sua, hæres præstare debet vsuras, quantas iudex suo arbitrio iudicauerit, vt dixerit. ¶ Fideiussores. Cum iudex exigeret a tutoribus fideiussores rem pupilli saluam fore dixerunt tutores, ecce Titius, & Seius amici nostri & vicini, qui fideiubent pro nobis: & sic iudex fecit scribi in quaterno notarij sui, qđ Titius & Seius exiterãt fideiussores p tutoribus: ipsi tñ Titius & Seius hoc audientes nihil dixerunt: certe tenentur, ac si promisissent: & sicut fideiussores tenentur, & illi qui affirmat erũt idoneos esse tutores: & scias quod fideiussiones tutorum a pupill. conuenti ita benè poterunt reputare pupil. sicut possent tutores: qualiter autem possent tutores, habuit supra, de contra. iud. tut. l. 1. §. fina. & l. seq & hoc dicit cum l. sequen. Vlpianus.

Hæredem. Alias, scilicet in nostris libris est, sed & Pomponius dixit, scilicet j.eo.l.1.§. quod penes.

Conueniri. Ex facto defuncti.

Propria administratio. Non connexa cum eo quod defunctus inchoauit. Accurs.

Perseuerauerit. Alia non inchoando.

Proprio dolo. Vel lata culpa: quod dic, vt C.de in lit.iuran.l.2. & l.alio. Accur.

Negligentia. Id est leuis culpa, sed lata sic: vt C.de neg.ge.l.curatoris, vbi ex persona defuncti tenetur similiter de dolo, & lata culpa defuncti non leuinisi in casibus tribus: vt C.de hęre.tu.l. 1. At ipse defunctus tenetur de dolo, lata culpa, & leui: vt C.arbit.tuto.l.quicquid. Item & illud constat, quod etiam leuis culpa, seu negligentia ei imputatur, si non explicet inchoata per defunctum: vt § eo.l.1.

Addo singulare, q̃ si dein ubi datus est tutor a testatore hacle ge, q̃ non rediret rõnẽ tutelæ, nihilominus tã ipse quam hæredes ei⁹ cogerentur, nõobstantibus verbis testatoris. Salic. in l. cũ necessitate. C.de fideicom. qđ dictũ exclamatio. Iaf. in l. actiones vl. C. de transact.

Præsentia & patientia præiudicant.

k Præstare debet. Sed contra supra. pro soc.l.socium qui in prin.& §.1.sed expone vt ibi. & facit j. titu.1.l. non similiter. Acc.

l Oportet. Qui seruabit legem. supra de vsur.l.1. in principio.

m Iure legitimo. Id est solẽni stipulatione. Et sic non fingi stipulationẽ, vbi non est: vt sup.de adop.l.his verbis.& C.de rei vxo.act. l. 1. in princ. & j.de dam.inf.l. si finita. Item nota patientiam & presentiam præiudicare. sic sup.de iudi.l.quidam.& de exerc.l.1.§.magistram.& sup.man.l.si remunerandi.§.si passus.& j.ad mun.l.2.§.1.& sup. nau.cau. stab.l.1.§. fi.& §.loca.l.cum in plures.§.locator.

n Affirmauerint. Sic §.de pign.l. fideiussor.§.pater.& de institu.l. cuicunq;. §.sed & cum fullo.

o Cum fideiussoribus. Reputationes: vt §. de cõpen. l.4. & C.de excepti.l.defensiones. Quas autem hẽat tutor, habes sup.de cõtra. iud.l.1.§.fin. & l 2.& 3. per totũ.

p Vpillus.

CASVS. Cũ pupillus habuisset tutores tres, & q̃libet tutorum dedisset ei vnum fideiussorem rem pupilli saluam fore: & finita esset tutela, & quilibet tutorum soluendo esset, & quilibet eorum administrans, sed cõmuniter cum alijs: & crederet pupil.quondã tut.male administrasse, impetrauit à principe literas contra eos, & contra fideiussores ad quendam iudicem iure eũ isto potest conueniri simul reus & fideiussor: & etiam prius fideiussor si vult ille q̃ habet eos obligatos: postea idem iudex mortuus est antequam coram eo irent partes postea sicut superiora euenerunt de facto, ita & istud aliud euenit scilicet quod pupill⁹ impetrauit alium iudicem contra solos fideiussores. certè sicut tutores predicti haberent beneficium vt viriliter condemnarentur: vt §. de tute. & rat. distra. §. nunc tractemus, ita ex persona tutorum habent beneficium fideiussores eorum. Viuia.

q Fideiussores. Dic à singulis tutoribus singulos fideiussores datos, vel dic ab vniuersis vniuersos. Vnde sicut tutores, ita & ipsi habẽt beneficiũ expistolę: secus si ab vno tutore darentur plures fideiussores: vt j.rem pu.sal.fo.l.fi. nisi adultus fact⁹ sibi piudicet, de nouo stipulando: vt j.l.prox. vel aliter eam exponas. Accur.

r Non dispar. Id est, non diuisa à testatore, vel a iudice: quia tunc ipso iure fideiussor vnius non tenetur pro altero: vt §. de admin. tuto.l.fi minoris. Et facit ad legem istam j. de fideiuss.l.inter eos. & l. fideiussores: in princ. & l. inter fideiussores.

SI fideiussores. CASVS. Tutor Titij pupilli dedit tres fideiussores: pone rem pupilli saluam fore, finita tutela cum pup. posset ante cõuenire fideiussorẽ quam tutorẽ, vt dixi §.l 1. fideiussores ab eo impetrauerunt, vt prius tutorẽ recõueniret: & præter hoc promiserũt, pup. quondam se reddituros ei illud, quod non posset

matorũ; scilicet qui cum idoneos esse tutores affirmauerint, fideiussorũ vicem sustinent.

Paulus libro xxxviij. ad edictum. V.

SI cum fideiussoribus tutoris ex stipulatione rem saluam fore agetur: easdem reputationes habebunt, quas tutor.

Papinianus libro ij. Responsorum. VI.

VPillus contra tutores eorumque fideiussores iudicem accepit, iudice defuncto prius, quã ad eum iretur, contra solos fideiussores alter iudex datus est. Officio cognoscentis conueniet, si tutores soluendo sint, & administratio non dispar, sed cõmunis fuit, portionum viriliũ admittere rationem ex persona tutorum.

Idem libro iij. Responsorum. VII.

SI fideiussores, qui rem saluam fore pupillo cauerant, vt tutorem adolescens antè conueniret, petierunt, atque ideo stipulanti promiserunt se reddituros, quod ab eo seruari non potuisset, placuit inter eos, qui soluendo essent, actionẽ residui diuidi, quod onus fideiussorum susceptum videretur. Nam & si mandato plurium pecunia credatur: æquè diuiditur actio. Si enim, quod est datum pro alio, soluitur: cur species actionis æquitatem diuisionis excludat.

Licèt hæres tutoris teneatur de dolo, & culpa eius, qui iure datus fuit tutor: non tamen eius, qui non iure datus fuit.

Paulus lib. ix. Responsorum. VIII.

HÆres eius, qui non iure tutor, vel curator datus administrationi se non immiscuit, dolum & culpam

In P.F. Incipit, Hæredes eius &c. nõ debere.

dei⁹ fideiussores qui cauerãt rem pupilli saluam fore petierunt vt adultus primo cõueniat tutores, quam eos q̃ habebant electionem: vt C.de fideiussor. tuto.l. 1.

s Onus. Quod erat ne diuideretur actio: vt j.rem pu. sal.fore.l.fin.

t Susceptum. Ab adulto per cautionem secundam vt supra.de præto.stipu.l.pen. Et dic, quod adulto facto fuit facta promissio, & sic sibi præiudicauit: aliàs non haberet locum beneficiũ epistolæ: vt j.rem pupil.sal. fo.l.fin. Alij distinguunt in fideiussoribus vnius tutoris: aut simpliciter intercesserunt, & tunc cessat epistola. vt d.l.fin. an etiam à principio promiserunt, quod ab alio seruari non poterit, vel rem pupilli saluam fore, quod idem est: vt C.eo.l.fi & tunc in illo residuo locum habet epistola, vt hic dicit: sed hæc litera non bene patitur hunc intellectum.

u Æquè. Diuiditur. vt C.de constit.pec.l.fi.

x Actionis. Vbi ergo eadem æquitas, & eadem ratio. & idem ius: vt §. ad l. Aquil. l. illud. & C. de lib. præte. l. 1. Item facit supra proxi. cum similibus.

y Æres. CASVS. Licet hæres tutoris teneat de dolo & culpa tutoris iure dari, qui tutor nõ administrauit: tñ si nõ fuit iure datus, nõ tenetur hęres. ¶ Paulus respondit. Si lis est contesta. contra tutorem de eius dolo, vel lata culpa, vel negligentia: de omni

eo tenetur hæres. Sed si lis non erat contest. contra tutorem, nunquid tenetur hæres de dolo defuncti? Certè sic, puta quia dolosè fecit tutor, vt tutelaria instrumenta perirent. Nam si tenetur hæres ex dolo defuncti in omnibus bonæ fidei cõtractibus, bene est, quod teneatur cum tutelæ agitur, sed propter ignorantiam hæredum subuenitur eis, vt non iuretur contra eos in litem, quamuis contra tutorem in litè iuraretur, si viueret. & hoc dicit vsque ad finem tituli. Viuianus.

a Non debet. Quia nec is cui successit, si viueret: vt C. de test. tut. l. 1.

b Susceperit. Erat ergo lis contestata cum defuncto.

c Hoc. Quod dixit Paulus.

d Non inuenisse. Dolo vel culpa defuncti, cũ lis sit cõtestata: vt C. de hæred. tut. l. 1. & dic instrumentum tutelę, inuentarium & cætera instrumẽta pupilli: vt C. de in lit. iur. l. alio.

e Nam cum. Arguméntatur à simili, vel à minori, quasi dicat: si lite etiã non cõtestata tenetur de dolo defuncti hæres, vt hic, & ff. de actio. & ob. l. ex depositi. & l. ex contractibus. & de reg. iur. l. hoc iure. §. fi. ergo lite cõtestata multo magis, tenetur de dolo etiam & culpa: & omni eo in quo etiam defunctus: vt in prin. l.

f Constitutionibus. Istæ constitutiones loquuntur in alio casu. C. lit. non contesta. & sic non contradicunt Paulo, nec corrigunt eum, licet H. contra. & sic nõ tenetur de leui culpa defuncti, sed nec ipse fuit in lata culpa, de qua sola tenetur: vt C de nego. gest. l. curatoris, quia ignorat vbi sunt illa instrumenta: vt & ff. de re iud. l. qui in alterius.

g Hoc. Quod dãt conssõe: & sunt istæ constões C. de neg. gest l. curatoris. & de in lit. iuran. l. alio. & similes. & adde quod not. supra eod. l. cum ostendimus.

h Perpetuantur. Facit Instit. de perp. & temp. actio. §. pen. & C. ex delict. defun. l. 1. Accurs.

DE MAGISTRATIBVS.

ON ordinem. CASVS Magistratus alicuius ciuitatis ad quos spectat tutorum datio, dederunt alicui pupillo tutorem: pupillus postea factus adultus non inuenit soluendo tutorem: vnde vult recurrere ad subsidiariã actionem, quæritur contra quem possit eam intentare? & certè contra magistratus predictos: non aũt contra ordinem Decuriouum. Item contra fideiussores predictorũ magistratuũ, qui dederũt tutorẽ: & red dit rationẽ. Itẽ nec contra nominatores dictorum magistratuũ. Quod aũt dixi ordinẽ Decurionũ non teneri subsidiaria, fallit in casu, scilicet, quãdo receperunt Decuriones in se periculum: & eo casu illi tãtum qui fuerunt presentes tenebuntur. Quod si a magistratib. municipalibus datus sit tutor, nõ censetur ab ipso Decurionũ ordine electus, ac proíde Decuriones hoc no mine nõ tenẽtur. ¶ Neq; prætor. Quidam sunt qui dãt præstare non debet.

Paulus respondit: tale iudicium in hæredem tutoris transferri oportere, quale defunctus suscepe rit. Hoc eo ptinet, vt nõ excusetur hæres, si dicat se instrumẽta tutelaria non inueniſſe. Nam cum ex omnibus bonæ fidei iudicijs propter dolũ defuncti hæres teneatur: idem puto obseruandũ in tutelæ actione. Sed constitutionibus subuẽtum est ignorantiæ hæredũ. Hoc tũ tunc obseruandũ est, cum post mortẽ tutoris hæres cõueniatur, non si lite contestata tutor decesserit. Nam litis contestatione & pœnales actiones transmittuntur ab vtraq; parte, & tẽporales perpetuantur.

Ordo Decurionum, fideiussores, & nominatores magistratũ, non tenentur actione subsidiaria. sed bene ipsi magistratus, tamen si ordo susceperit in se periculum, tenebitur hac actione. s. hi tantum qui præsentes fuerunt. Bar.

IN ordinem. CASVS Magistratus alicuius ciuitatis ad quos spectat tutorum datio, dederunt alicui pupillo tutorem: pupillus postea factus adultus non inuenit soluendo tutorem: vnde vult recurrere ad subsidiariã actionem, quæritur contra quem possit eam intentare? & certè contra magistratus predictos: non aũt contra ordinem Decuriouum. Item contra fideiussores predictorũ magistratuũ, qui dederũt tutorẽ: & red dit rationẽ. Itẽ nec contra nominatores dictorum magistratuũ. Quod aũt dixi ordinẽ Decurionũ non teneri subsidiaria, fallit in casu, scilicet, quãdo receperunt Decuriones in se periculum: & eo casu illi tãtum qui fuerunt presentes tenebuntur. Quod si a magistratib. municipalibus datus sit tutor, nõ censetur ab ipso Decurionũ ordine electus, ac proíde Decuriones hoc no mine nõ tenẽtur. ¶ Neq; prætor. Quidam sunt qui dãt tutores, non tamen habent necesse exigere satisdationem à tut. rem pup. sal. fo. sicut Prætor, & quidam alij de quibus dicitur Inst. de sati. tu. §. fi. Dicitur hic, quod si illi tales dent tutores, non tenentur subsidiaria. ¶ Si præses. Præses Lombardiæ iussit magistratibus Bon. vt ei renũcient vtrũ Titius sit dignus nõ, quẽ vult dare tutorẽ Titio pupillo: & ipsi renunciauerunt q̃ dignus erat satis: postea præses eũ dedit tutorẽ: q̃ritur vtrũ magistratus teneatur, ac si dedissent? & dicitur quod nõ: niſi renunciauerint falsum per pecuniã, vel per gratiam, ¶ Si præses prouinciæ &c. Titius pupillus petiit a Prætide tutorem: venit Sempronius vicinus pupilli corã Præside, & dixit, Domine, Caius idoneus tutor esset isti Titio pup. Præses hoc audito præcepit illis magistratibus illius ciuitatis vnde erat pupillus & Caius, vt certiorarent eũ, vtrũ Caius esset idoneus, & ipsi renunciauerunt quod sic, & ita præses dedit eum Caium curatorem, nũquid isti magistratus tenẽtur? & dicitur quod sic: quatenus tũ dolo, vel culpa versati sunt. ¶ Nõ tũ. Videas per te. ¶ Si curatores. Præses mandauit magistratibus: vt se Prætorem instruant, vtrũ Titius esset idoneus curator cuidã adulto, & ipsi dixerunt quod sic. & ipse Præses dedit eum curatorem: dicitur hic, quod tenetur magistratus: idem si mandauit eis, vt darent eum curatorem, & satisdationem ab eo exigerent, nec exegerint. ¶ Magistratibus. Præses mãdauit magistratibus Bonon. vt daret tutorẽ Titio: & ipsi non dederunt: certè quicquid damni habuit interim pupill. ei refarcire debent: si autem non fuit eis mandatum, non tenẽtur. ¶ Sciendum. Cum magistratus, debet dare tutorem pupillo, vel postquam dedit tutorem, debẽs satisdationem ab eo petere, differ dare. vel petere ad tempus successoris sui. Dicitur hic quod debet teneri. ¶ Diuus. Magistratus dedit tutorem Titio: modo debebat ab eo exigere tantũ. rem pup. sal. fo. & nõ cognoscebat. Idem fecerunt, quos volebat dare tutor. & ideo elegit vnũ qui cognosceret, vtrũ essent idonei fideiussores: & iste cum nõ essent idonei, renũciauit eos idoneos. certè tenebitur pupillo. Vel pone quãdo Præses dabat tutorem, & commisit magistratui, vt cognosceret an essent idonei. ¶ Si inter magistratus. Duo magistratus dederunt tut Titio, & conuenerunt inter se, vt si aliquo tempore ageret cõtra eos pupillus subsidiaria act. alterius duntaxat periculum esset. Dicitur hic quod ius publicum, quod dicit vnumquẽq; teneri nõ possunt suis conuentionib⁹ tollere: ille tũ qui promisit de sustinendo periculo, prius cõuenietur: sic si solus ipse dedisset tutorẽ. ¶ Si qn. Magistrat⁹ debẽt dare tutores de illa ciuitate vnde est pupillus: si aũt non sit de ciuitate vnde est pupillus, idoneus: debent quærere in proximis ciuitatibus, & renunciare hoc Præsidi, nõ aũt ipsi sua authoritate dare. ¶ Si magistrat⁹. Magistratus dederunt tutorẽ bene idoneũ Titio pupillo, & satisdationem

ab eo non exegerunt. Dicitur hic quod tenentur subsidiaria, si tutor nõ inuenitur soluendo tẽpore depositi officij: q̃ si acceperunt satisdationem à dicto idoneo tutore: tũc nõ tenentur. Quid aũt si nõ exigerent satisdationẽ, & idoneus inuenitur tutor tempore depositi officij? Certè non tenetur magistratus. Sed pone, quod idoneum dederunt tutorem, & idoneum acceperũt de eo fideiussorem: tempore autem depositi officij fideiussores inueniunt nõ idonei? Dr hic, q̃ incumbit probatio magistratibus quod fideiussor fuerit idoneus tempore quo eum acceperunt.

¶ Priuilegiũ. Quamuis pupillus habeat priuilegiũ in bonis tutoris, cũ agit contra eum tutelæ: tñ non habet in bonis magistratus, cum agit cõtra eum subsidiaria actione.

¶ Exigere. Quando magistratus exigit satisdationem à tutore, debet facere venire coram se pupil. facereq; eum stipulari à tutore, & fideiussore eius, rem saluam fore: si aũt pupil. non potest loqui, & habet seruũ, seruus stipulabitur: si autem non habet seruũ, notarius vel ipse magistratus stipulabitur, & acquiret actio. pupil.

¶ Si filiusfamiliàs. Si filiusfamiliàs voluntate patris magistratum gerens det tutorẽ, & ab eo nõ exigat satisdationẽ, pater non tenetur nisi de peculio: & reddit rationem in fine legis, quia rem publicam saluam fore, videtur promittere pater, qui constitit vt filius Decurio creetur, non autem rem pupilli videtur promittere saluam fore. Viu.

a In ordinem. Decurionũ: quia tutorũ datio ad eos non spectabat, niſi in casu: vt C. de tuto. vel cur. dat. ab ijs. l. ubi. Accur.

b In fideiussores eorum. Scilicet magistratuum: vt ff. ad municip. l. 2. §. 1. Sed contra hoc, quod dicit de fideiusso. est C. e. l. 1. Sed ibi loquitur de fideiuss. qui dati erant magistratui pro sua indemnitate: hic de his quos dedit magistratus Reipub. pro damnis ei illatis.

---

* Scilicet Decurionũ Augu. ad Modest. l. 6. de excus. tut.

* Sic in P. Fl. additũ tamen est ab Halõã. in margine, alias, sed nec in magistratus.

* Vide Ant. Aug. lib. Emẽ. 1. cap. 3.

* P. Fl. denunciare.

* In P. Fl. non est, & redibus.

non dubitabimus teneri eos, etiam si Præses dederit. Si Præses prouinciæ, nominibus ab alio acceptis ad magistratus municipales remiserit, vt se de nominibus, instruãt, & exide instructus dederit tutores: an exemplo eorum, qui Prætorem instruunt, debeant magistratus teneri, quæritur? Vtique enim interest vtrum ipsi magistratus nomina electa dederint Præsidi, an ea, quæ ab alio Præses accepit, in quisierint. Et puto vtroq; casu sic teneri, quasi dolo, vel lata culpa versati sunt. Non tantum pupilli, sed etiam successores eorum subsidiaria agere possunt.

Si curatores fuerunt minus idonei dati: dicendum est, teneri magistratus oportere, si ex suggestu eorum, vel nominibus ab eis acceptis, Præses dederit. Sed & si ad eos remiserit, vt ipsi darent, vel vt post dationem exigerent satisdationem, periculum ad eos pertinebit.

Magistratibus imputatur, etiã si omnino tutor, vel curator datus non sit: sed ita demum tenentur, si ita moniti non dederint. Ideo damnũ q̃d impuberes, vel adolescentes medio tpe passi sunt, ad eos magistratus pertinere non ambigitur, qui munere mandato non parue runt. Sciendum est autem, si magistratus municipales data opera tutelam distulerint in suc-

c Sed si ordo. Decurionum.

d Eos. Decuriones. & non præsentes.

e Nominauerint. Scilicet aliqui tutores, vel fideiussores qui tenẽtur: vt not. s. tit. 1. l. 2.

f Per ordinem. Decurionum.

g Ius est. Scilicet tm: vnde non etiã exigendi satisdationem, vel nominãdi tutores: alioqui cõtra: vt supra de administr. tut. l. Æmilius. & ibi plenè not. & facit Instit. de satisd. tut. vel curat. §. fin.

h Tãtum de facultatib. Non de moribꝰ. Azo. & Hu. imo non iussit vt daret, quod potuit. vt Instit. de Attil. tut. §. sed hoc neq; quod satisdationem acciperet: quia tunc teneretur: vt ff. ead. l. §. planè.

i Ipse. Præses.

k Renunciassent. Nomina & facultates tutorem.

l Vt se. Præfidem.

m De nominibus. Id est, de nominatorum facultatibus & moribus. Et est hic arg. quod iudex debet inquirere de cõditione testis.

n Instruant. Non facta prædicta denunciatione.

o Dederit. Scilicet Præses.

p Agere. Contra magistratum. Accursius.

q Eorum. Magistratuum.

r Ab eis. Magistratibus.

s Moniti. Per iussum: nã aliter dari nõ poterat olim, licèt hodie secus: vt Instit. de Attil. tut. §. sed hoc iure. & nota. admoniti. sic ff. dam. infect. l. 4. §. in eũ, & de noui ope. nun. l. de pupillo, §. qui opus. Accurs.

* P. Flor. perinde.

* Quatenus.

Iudex de condõne testis inquirere debet.

a In successores. Quasi dicat, remittunt hoc onus dandi tutores ad suos successores: ii digni tate. sic supra quib. ex caus. maior. l. fed & si per Prætorē §. proinde si dū vult.

b Prodesse. Quin teneatur: & sic patia sunt nō dare, & malè dare: vt ĵ. ad munici. l. 2. §. fin. & ĵ. ea. l. §. si inter.

c Satisdationes. Id est, fideiussores sint idonei, vel nō. sic & s. qui satisd. cog. l. si ab arbitro.

d Actionem. Scilicet in factum: vt C. eo. l. fin.

e Duumuirorum. Id est, magistratuū municipalium: ut C. de iud. l. fin.

f Non potest. Vt & s. de pac. l. ius publicum. & de transact. l. 3. in princ. & ĵ. de admin. rer. ad ciuit. pertin. l. 2. §. ius Rei publicæ.

g Dedisset. Et alter dare negligeret: nam hæc sunt patia, non dare, & malè dare, vt s. §. sciendum. sic & in duobus tutoribus uno gerente, altero nō: vt supra, de admin. tuto. l. tutores. §. in cum.

h Idonei. Facit s. de tut. & curat. dat. ab ijs. l. diuus. & quod ibi no.

i Nō sufficit. Quin teneatur.

k Futuros casus. Sic ĵ. de admi. rer. ad ciuit. pertin. l. 2. §. si eo. & s. de neg. gest. l. litis, §. si pecuniā. & s. de admin. tuto. l. etiam. Sed contra ĵ. eod. titu. l. Lucius. §. Semproni. Solu. vt ibi.

l Agi potest. Scilicet finita tutela: ut s. de tut. & rat. distr. l. nisi. & facit C. de diui. tut. l. 1.

m Fuisse. Quia eū hodie sunt non soluendo, præsumūtur sic retro fuisse: qđ dic, ut s. de proba. l. non est necesse.

n Priuilegium. Personale, vel hypothecarium.

Duūuiri qui fuerint, latè Alexā. ab Alex. li. 3. Genial. dier. c. 16. & Lazius cōm. Rei. Rom. lib. 3. cap. 2.

In quibusdā exē. veter. manuscript. desūt hęc & idoneū exegit.

cessores suos, vel si satisdationē data opera traxerint, quoad successores accipiant, nihil eis prodesse. b Diuus Adrianus rescripsit, etiam in eum qui electus esset ad æstimandas tutorum satisdationes, c actionē dandam. Si inter magistratus hoc conuenisset, vt alterius tantùm periculo tutores darentur: cōuentiones pupillo non præiudicare, Diuus Adrianus rescripsit. Conuentione enim Duumuirorum e ius publicum mutari non potest. f prius tamen arbitror, cōueniēdum eum, qui hoc suscepit: deinde excussis eius facultatibus, tunc veniendum ad collegam: quemadmodum si solus dedisset, g diceremus prius eum, deinde collegam aggrediendum. Si quando desint in ciuitate, ex qua pupilli oriundi sunt, qui idonei videantur: officinm est magistratuum exquirere ex vicinis ciuitatibus honestissimum quemque, & nomina Præsidibus prouinciæ mittere, non ipsos arbitrium dandi sibi vendicare.

Si magistratus ab initio tutorem idoneum dedit, & satis non exegit: non sufficit. i Quod si satis exegit, & idoneū exegit: quamuis postea facultatibus lapsi sint tutores, vel fideiussores, nihil est, quod ei, qui dedit, imputetur. Non eū debent magistratus futuros casus, k & fortunam pupillo præstare. Sed & si satis nō exegit, idoneus tamen tutor eo tempore fuit, quo tutelę agi pōt, l sufficit. Probatio autem non pupillo incumbit, vt doceat fideiussores soluē do non fuisse, cum accipe rentur: sed magistratibus vt doceant eos soluendo fuisse. m Priuilegium n in bonis magistratus pupillus non habet: sed cum cęteris creditoribus partem habiturus est. Exigere o autē cautionem magistratus sic oportet: vt pupillus seruus p aut pupillus ipse, si fari pō, & in præsentiarum q est, stipuletur à tutoribus, itē fideiussoribus eorū, rē r saluam fore: aut si nemo est qui stipuletur: seruus publicus stipulari dēt rē saluam fore pupillo: aut certè ipse magistrat. Plane vbi seruus publicus, vel ipse magistratus stipulatur: dicendū est, vtilem actionē pupillo dandam.

Si filius familiàs fuerit magistratus, & caueri pupillo non curauerit, aut non idoneè cautū sit culpa eius: an, & quatenus in patrem eius actio dan da sit, quæritur? Et ait Iulianus in patrem de peculio dandam, siue voluntate eius filius Decurio factus sit, siue non. Nam etsi voluntate patris magistratum administrauerit: attamen non oportere patrem vltra quā de peculio cōueniri: quasi Rempublicam saluam solam fore promittat, qui dat voluntatem, vt filius Decurio creetur.

Tutor non habet actionem contra magistratum, qui dedit contutorem non sufficientem: licèt ipse tutor pro contutore suo pupillo satisfecerit.

Libri iij. disputationum. II.

PRoponebatur s duos tutores à magistratibus municipalib. datos t cautione non exacta, eorumq; alterum inopem decessisse, alterum in solidum conuentum satis pupillo feciſſe: & quærebatur, an tutor iste aduersus magistratus municipales habere possit aliquam actionem: cum sciret à contutore suo satis non esse exactum? Dicebam: cùm à tutore satis pupillo factum sit: neque pupillum ad magistratus redire posse, neque tutorem: cum nunquam tutor aduersus magistratus habeat actionem u Senatus enim consultum pupillo subuenit, x præsertim cùm sit, quod tutori imputetur, quod satis à contutore non exegit, vel suspectum non fecit, si sciuit (vti proponitur) magistratibus eum non cauisse.

Iulianus libro xxj. Digestorum. III.

QVod si tutor y ab hac parte culpa vacet: * non erit iniquum aduersus magistratus actionem ei dari. z

Vlpianus libro iij. Disputationum. IIII.

NOn similiter tenentur hæredes magistratuum, vt ipsi a tenentur. Sed nec hæres tutoris negligentiæ b nomine tenetur. Nam magistratus quidem in omne periculum c succedit: d hæres ipsius dolo proximæ e culpæ succedaneus est.

Iulianus libro xxj. Digestorum. V.

a In successores. Quasi dicat, remittunt hoc onus dandi tutores ad suos successores: ii digni tate. sic supra quib. ex caus. maior. l. fed & si per Prætorē §. proinde si dū vult.

b Prodesse. Quin teneatur: & sic patia sunt nō dare, & malè dare: vt ĵ. ad munici. l. 2. §. fin. & ĵ. ea. l. §. si inter.

c Satisdationes. Id est, fideiussores sint idonei, vel nō. sic & s. qui satisd. cog. l. si ab arbitro.

d Actionem. Scilicet in factum: vt C. eo. l. fin.

e Duumuirorum. Id est, magistratuū municipalium: ut C. de iud. l. fin.

f Non potest. Vt & s. de pac. l. ius publicum. & de transact. l. 3. in princ. & ĵ. de admin. rer. ad ciuit. pertin. l. 2. §. ius Rei publicæ.

g Dedisset. Et alter dare negligeret: nam hæc sunt patia, non dare, & malè dare, vt s. §. sciendum. sic & in duobus tutoribus uno gerente, altero nō: vt supra, de admin. tuto. l. tutores. §. in cum.

h Idonei. Facit s. de tut. & curat. dat. ab ijs. l. diuus. & quod ibi no.

i Nō sufficit. Quin teneatur.

k Futuros casus. Sic ĵ. de admi. rer. ad ciuit. pertin. l. 2. §. si eo. & s. de neg. gest. l. litis, §. si pecuniā. & s. de admin. tuto. l. etiam. Sed contra ĵ. eod. titu. l. Lucius. §. Semproni. Solu. vt ibi.

l Agi potest. Scilicet finita tutela: ut s. de tut. & rat. distr. l. nisi. & facit C. de diui. tut. l. 1.

m Fuisse. Quia eū hodie sunt non soluendo, præsumūtur sic retro fuisse: qđ dic, ut s. de proba. l. non est necesse.

n Priuilegium. Personale, vel hypothecarium.

o Exigere. Adeiuf soribus, scilicet.

p Seruus. Potest intelligi vero seruo, vel in tabellione q seruus esse non potest: vt C. de tabu. l. generali. libro 10. & sic dicitur, qđ cuilibet de populo seruit. sic ponitur s. de adopt. l. non aliter. & facit ad §. ĵ. rem pupil. fal. fore. l. 2. & l. non quæritur. & s. de pact. l. item magistri. & s. de constitu. pecu. l. eum qui. §. si actori. & s. de admnist. tut. l. quoties. in prin. & s. de procura. mutus. §. in procurator.

q Rem. Pupilli, non pupillum: vt supra, l. 1. in princ.

r De peculio. Vt s. de pecul. l. licet. §. fi. Sed contra C. quod cum eo. l. 1. in fine. vbi dicit in tolidū. Solu. ibi datus fuit tutor filius, hic ipse alium dedit. Item contra, ĵ. ad muni. l. 2. §. penult. ubi æquiparat patrem fideiussori qui interceſſit apud Rēpublicam, sed ndeiuſſor nullo modo tenetur: ergo nec pater, vt ibi dicit. Respond. non tenetur pater ut fideiussor, pupillo, suo nomine, vel de suo alq dare, sed nomine alij, & ut pater, & de bonis filij, scilicet de peculio, ut hic dicit: licet alij hic sommiēt in Parnasso.

s Roponebatur. CASVS. Magistratus dederunt duos tutores, & ab eis satisda. non exegerunt, unus tutorum decessit pauper pupil. egit contra alium, & exegit eum in solidum, vult ille tutor agere contra magistratus, qui non exegerunt satisdationem. Certe si sciuit tutor in solidum cōuictus a tutore mortuo non exactam satisdationem, non aget

t Istę §. singu. fm Barto. nec reperit. ali bi fm Dy. ideo not.

u In præsentia in Victorino exēplari.

x Non tā quantum ad oia. sed qāo differant, & in quibus, vide ad longum per dom. Ale. de Imo. in l. cū filius. in prin. ĵ. de ver. ob.

y Sic in P. Fl. Haloā. scripsit, tamē erit iniquū &c. reiecta negatione. Negligentia culpæ annumeratur.

z Iulianus libro xxj. Digestorum. III. QVod si tutor ab hac parte culpa vacet: * non erit iniquum aduersus magistratus actionem ei dari.

a Datos. Iussu præsidis, nō aliàs, hoc iure: hodie quandoque secus: vt Instit. de Attil. tut. §. sed hoc iure.

b Habeat actionem. de stricto iure, de æquitate quandoque sic: vt ĵ. l. proxi. & sic non abundat præsertim: de stricto iure, quasi diceret etiā si nō est in culpa, non datur actio. & sic est contra ĵ. l. proxim. Sed ibi est de æquitate, quod est infra. Vel dic, non habet vnquam, cum &c. & abundat præsertim, vt aliàs maximè: vt C. de testa. manumiss. l. fi. §. 2.

c Subuenit. Duntaxat quasi non tutori, sed contra magistratum, scilicet vtili actione. Accursius.

d QVod si tutor. cum superiori cōtinuatur.

e Actionem ei dari. Scilicet tutori, cū ei imputari non potest quod satis &c. vt dixi s. in l. prox. Accursius.

f NOn similiter. CASVS. Si magistratus malum det tutorem, & decedat, hæres eius nō tenetur eodem modo pupillo sicut ipse tenebatur: nā tenebatur de omni culpa: hæres autem eius tantum de dolo & lata culpa magistratus, sicut euenit de hærede tutoris. Viuia.

g Vt ipsi, scilicet magistratus. Accursius.

h Negligentiæ. Id est, nomine culpæ defuncti: quod dic vt s. titul. 1. l. cum ostendimus.

i Omne periculū. Id est, omnem culpam, sic s. depos. l. 1. §. sæpe. non enim casum præstat: vt ĵ. de admnist. rer. ad ciui pertin. l. 2. §. si eod. & facit l. magistratus.

k Succedit. Id est, obligatur. Simile verbum habes C. eo da. tuto. possil. curatorem.

l Proximæ. Id est de dolo & lata culpa defuncti tenet, non de leui: ut C. eo. l. 1. & ĵ. eod. titu. l. quod ad.

m Omitteret. Hæc est lata culpa magistratus, de qua tenetur hæres: vt supra eod. l. non similiter.

n Teneatur. Sicut hæres fideiussoris.

o Recusaret. Vt supra eo. l. 1. §. si magistratus.

DVo tutores partiti sunt inter se administrationem tutelæ: alter fine hærede decesit: quæsitum est, vtrum in magistratum, qui non curasset, vt caueretur, an in alterum tutorem actio pupilli dari deberet? Respondi, æquius esse in alterū tutorem dari, quam in magistratum: debuisse enim eum, cum sciret pupillo cautum non esse, vniuersa negotia curare: & in ea parte, quam alteri tutori commisisset similem esse ei, qui ad administrationem quorundam negotiorum pupilli non accessisset. Nam & si aliquam partem negotiorū pupilli administrauerit, tenetur etiam ob rem, quam non gesit, cum gerere deberet.

Si magistratus nullam exegit cautionem à tutore, tenetur etiam hæres: si autem exegit cautionem idoneam: & postea factus est fideiussor non soluendo: non tenetur hæres magistratus, sicut nec ipse.

Vlpianus libro j. ad edictum. VI.

QVod ad hæredē magistratus pertinet, extat Diui Pij rescriptum, causa cognita debere dari actionem. Nam si magistratus tanta fuit negligentia, vt omnem cautionem omitteret: m æquum est haberi eum loco fideiussoris: vt & hæres eius teneatur. n Si verò cauit, & tunc idonei fuerunt, & postea desierunt: sicut & ipse magistratus probè recusaret o hanc actionem, ita & hę-

DVo tutores. CASVS. Magistratus dedit duos tutores: & ab eis nō exegit satisdationem, isti tutores inter se diuiserunt administrationem: postea decessit alter sine hęrede: pupillo factus est adultus: quæritur vtrū possit cōuenire pro parte mortui cōtutorem viuum, an magistratum? Et dicitur qđ contutorem: non minus enim in culpa est cōtutor ille, quam is, qui cū solus tutor datus esset, partem negotiorum administrauit, partem neglexit, qui non solum de ijs, quæ gessit, sed de ijs quoque, quæ non gessit, cū gerere deberet, tenetur. Viuia.

Vtrum non est in P. Fl.

Commisisset. Facit C. de diui. tut. l. 2. & ĵ. ad munici. l. quid ergo, in fin. & s. de adminis. tut. l. Lucius. §. cum testamento. & l. tres tutores. & ĵ. eod. l. pe. & adde quod no. s. de tutel. & rat. distrahen. l. 1. §. nunc tractemus.

QVod ad hæredem. CASVS. Hæres magistratus debet tenere de gestis à magistratu causa cognita, vnde si nullo modo magistratus exegit satisdatio. à tut. pup. debet teneri magistratus tanquā fideiussor: ideo que relinquit hęredem suum obligatum: si autem exegit idoneā, & postea factus est fideiussor non soluendo, non tenetur hęres magistratus: quia nec ipse teneretur. si autem exegit satisdationem nō ideneam, ex dolo vel lata culpa tenetur hæres, non aliàs.

a Euidenter. Id est, cum aliquo dolo vel lata culpa, de quibus tenetur, vt supra dixit. Accur.

IN magistratus. CASVS Quæritur, an pupillus, qui vult agere subsidiaria contra magistratus, possit vnum eorum exigere in solidum, an verò debeat singulos conuenire pro virili? Et dicitur hic, quod si dolo vel lata culpa nō exegerūt satisfd. magistratus: potest eos cōuenire in solidū pupillus, aliàs autē pro portionibus.

b Si dolo. Vel lata culpa, vt infra patet.

c In solidū. Nomine doli, qui non pōt pro parte cōmitti: vt ff. depositi. l. si duo.

d Si neque. Aliàs est in litera si nulla culpa, scilicet lata, quæ dolo comparatur.

e Duntaxat. Id est, sola sine dolo.

f Eorum. Scilicet magistratuū, neq; dolo &c. & sub. scilicet leuis & leuissima culpa interuenit, de quibus tenetur: vt ff. eo. l. non similiter: alias est in litera sine lata culpa duntaxat eorum &c. quę est planior: & est idem sensus. & facit C. eo. l. si tutor. ff. de admi. tuto. l. si plures. & l. si pupillus.

* In P.Fl. Sin culpa duntaxat eorū, neque dolo.

Magistratus.

De derunt tutores cuidam pup. magistratus: & non exegerunt idoneam cautionem, vnus magistratuū mortuus ē sine hæ. ede: certè alter cōuenietur in solidum. Viu.

g Exegerūt. Minus idonee. Acc.

h Ex his. Scilicet curatoribus: vt ff. e. l. duo. Vel dic, id est magistratibus, vt C. eod. l. 2. & facit supra eo. l. si magistratus.

res multò iustius. Nouissimè nō aliàs (ait) in hæredem actionem dādam, quam si euidenter ma gistratus cum minus idoneis fideiussoribus contrahat.

Si dolo, vel lata culpa magistratus non exegerunt cautionem, tenentur in solidum pupillo: aliàs pro virili.

Celsus [illegible] rum. VII.

IN magistratus, qui tutorem dederunt, rogo rescribas, vtrum pro virili portione actio danda sit: an optio sit eius, qui pupillus fuit, cū quo potissimum agat? Respōdi: Si dolo fecerunt magistratus, vt minus pupillo caueretur: in quem vult, ei actio in solidū danda est. Sed si neq; culpa dūtaxat eorum, neq; dolo malo id factum est: æquius esse existimo, pro portione in quēque eorum actionem dari, dum pupillo res salua sit.

[illegible] VIII.

Magistratus à curatoribus adulti cautionem exegerunt rem saluam fore: ex his alter sine hærede decessit: quæro, an indemnitatem in solidum collega eius præstare debeat? Modestinus respondit: nihil proponi, cur non debeat.

Vsuræ possunt à magistratibus exigi eo pacto, quo exigūtur à tutoribus, quando conueniuntur actione tutelæ.

[illegible] IX.

IN magistratus actione data cum vsuris sors exigi dēat: an verò vsuræ peti non possint (quoniam constitutum est pœnarum vsuras peti nō posse) quę situm est. Et rescriptum est à Diuis Seruo, & Antonino, vsuras peti posse quoniam in eadem magistratus actio datur, quæ competit in tutores.

[illegible] X.

[illegible] rum. I.

IMperatoris Seueri oratione prohibiti sunt tutores, & cu

i Actione data. Pupillo in factum. l. subsidiaria.

k Sors. Scilicet in quantū tenet tutor, nā ad idē tenetur magistratus in subsidium. Acc.

Non possunt. Quod videtur: quoniam &c.

l Pœnarū. Quod exigitur à magistratu, pœna est quo ad eū, & per hoc videbatur excusari ab vsuris: vt hic, & C. de iusc. vsu. l. 1. lib. x. vel dic, pœnarum. i. vsurarum: quasi dicat sicut aliàs nō pstat usura, usuræ, vt ē constitutū: ita nec usura huius pœnę. pro quo ē ff. de ne. ge. l. q sine, vbi vsuram vocat pœnam.

Posse. ff. ad mun. l. Lucius. §. Paulus. ff. vbi nō tenet ali⁹ in usuris, p officiali. Sol. hic ipsemet magistrat⁹ gesserūt Rēpup. & sic tenēt Rei pub. pro se, nō pro alio: quod non credo, qa quo ad pupillum hic loquit. Dic ergo qd hic tenetur pupillo ad vsuras, ibi uero Reipublicæ. Vel solue vt ibi.

Actio. Scilicet tutelæ vtilis: idē tamē si erat curator: qa dabitur ī magistratus utilis nego. gest. Vel dic secundo, eadē quo ad gen⁹, nō eadē quo ad spem: cū ibi tutelæ, hic in factū subsidiaria: simile idē quo ad gen⁹: diuersū quo ad spēs. ff. si cer. pe. l. 2. ī princ. & argu. ff. de duob. reis, l. 3. in fi.

P. Flin magistrib.

[illegible] PERE [illegible] ratoris. CASVS

Imperator Seuerus fecit quandam orationem, & eam inter Senatores recitauit: in verbis cuius orationis continetur, ne tuto. vel cura. pupillorum distraherent prędia rustica pupillorum, vel etiam suburbana: permittebat tamen dicta oratio distractionem prędictarū rerū in casibus: Vn⁹ est si parētes prędictorum pupillorum dixerunt in testamēto eorū, quod fieret distractio dictarum rerū, vel etiam in codicillis. Secundus est, si tantum æs alienum imminet pupillo, qđ ex cæteris rebus non potest solui. Tertius est, si pupillus habeat prædiū commune cum alio & socius prouocet tu. & cur. ad diuisionem: nam diuisio dicitur alienatio. Quartus est si creditor, cui pater pupilli obligauit prædium, vendat illud secundū pactū, vel legē. Quid si pater pu. consuescuerat prædia emere & reuendere: nunquid prædia quæ emit pater, poterunt tutores vel curatores vendere? Et certè non nisi pater hoc iussisset, vt dictum est §. ¶ Si minor. Titius minor xxv. ann. emit duo prędia à Seio minore, & ei Titio tradita fuerunt: & sic dominium eorum fuit ei acquisitum: & Seiꝰ venditor habuit ei Titio taliter fidē de pretio, quia conuenerunt simul, vt donec Titius emptor solueret ei pretium, Seius vēditor teneret prædia loco pignoris: nunquid valet talis pignoris ꝓstitutio? Et dicitur quòd non: & est ratio: quia postquam dominiū est acquisitum minori, iā cęperunt illa prædia non obligari posse. Sed oppouit ad id quod dixit pignus non valere: nonne pignus quæsitū fuit venditori prædicto cū dominio, id est, eodem tēpore quo transflatum est dominium prędiorum in dictū Titiū emptorem? Certè sic, ergo videtur, quod valeat obligatio: qa non fuit ante quæsitum minori emptori dominiū prædiorum, quæm secuta fuerat obligatio pignoris eorūdem prædiorum, imò vno, & eodem tempore fuit trāslatum dominium in emptorem, & pignus in venditorem: & sic non videtur habere locū ratio huius §. ibi, nā vbi dominiū &c. Sed certè hæc oppositio ñ nocet quia quocunque tempore dominium sit quæsitum emptori minori nunquam potest obligari. Imperatoris tamen rescriptum super hoc impetratum à venditore, benè facit pignus cōfirmari: Item valet dictum pignus si fiscus fuisset, qui tali minori Titio vendidisset. Itē valeret pignus in hoc alio casu: si tutor, seu pupillꝰ emit fundum dicto suo pup. ex pec. Titij alterius pu. & fuit traditus fundus dicto Seio pup. vel dicto suo tutori: sicq; dominium eius acquisitum est dicto Seio pupillo: nunquid habebit tacitum pignus in dicto fundo Titius pupillus, ex cuius pec. emptus fuit? Et dicitur quod sic: & hoc dicit vsque ad primum §. illius legis, sed si pecuniā. & ita ponuntur hic quatuor casus, in primo non valet pignus, in alijs sic. Viuia.

a Curatores. Pupillorum non, adultorum: vt ff. proximè dicam.

b In Senatu. Et ideo quandoq; vocatur Senatusc. vt C. eo. l. 1. quandoque oratio: & C. de cura. fur. l. 2.

c Et curatoribus. Pupillorum, ſm Ioann. quia & ipsi quandoq; habent curatorem: vt Instit. de cur. §. interdum. nam ad curatores adultorū & aliorum porrigitur sententia, non verba: vt inf. eo. l. qui neque. §. 1. licet hæc litera videaē contra, & C. eo. l. 1. de cur. fur. l. 2.

Suburbana. Vt horti in ciuitate: vt C. e. l. fi prædium. hodie idem est in vrbanis, & omnibus rebus, q̄ ꝑtinent ad rusticam villam. Accur.

ratores prædia rustica, vel suburbana distrahere. Quæ oratio in Senatu recitata est Tertyllo, & Clemente Consulibus, Idibus Iunijs: & sunt verba eius huiusmodi. Prę tereà Patres Conscripti, interdicam tutoribus, & curatoribus, ne prædia rustica, vel suburbana distrahant, nisi vt id fieret, parentes testamento, vel codicillis caueri rint. Quòd si fortè ęs alienum tantum erit, vt ex rebus cæteris non possit exolui: tunc Prætor vrbanus vir clarissimus, adeatur: qui pro sua religione æstimet, quæ possint alienari, obligarive debeant, manente pupillo actione, si posteà potuerit probari, obreptū esse Prætori.

Res propter diuisionem potest sine decreto alienari: aut cum pater pupilli prius eam obligauit, & creditor vendit.

Si cōmunis res erit, & socius ad diuisionē prouocet: aut si creditor, qui pignori agrum à parente pupilli accepit, ius exequatur, nihil nouandum censeo.

Voluntas defuncti volentis dum viueret rem vendere, nō facit rem posse sine decreto alienari post mortem, nisi hoc dixerit in testamento.

Si defunctus dum viueret, res venales habuerit, testamento tamen non cauerit, vt distraherentur, abstinendum erit à venditione. Non enim vtique quòd ipse voluerit vendere, idem etiā posteà distrāhendum putauit.

Statim postquam res minoris esse cœperit, ita afficitur, vt obligari, vel alienari nullo modo sine decreto possit.

Si minor xxv. annis emerit prædia, vt quoad pretium solueret, essent pignori obligata venditori, non puto pignus valere. Nam vbi dominium quæsitum est minori, cœpit non posse obligari.

[illegible] Pauli libro singulari ad orationem [illegible] Seue- II.

ED hic videtur illud mouere, quòd

d Imperatoris. CASVS

e Mouere. Scilicet contra pupillum.

Dominio

In P. F. qui ipse.

Obrepere quid sit.

ff. de off. ꝓs. l. sed licèt. Sed ar. contra C. de epis. aud. l. 3 in prin. & ff. de pig. ac. l. vel vniuersorū. & C. de verb. sig. l. 1. & de ædi. edi. l. quod si nolit. §. quia assidua est.

Dic hic non erat consuetudo, sed ꝓsumptio tacitę voluntatis, cui nō statur: quia fortè patri erat vtile, pupillo inutile: hic non erat cōsuetudo, sed opinio & animi destinatio, ſm Bal. hic, facit iste §. quod licèt pater disposuisset ire ad sanctū Iacobū, filius tñ non tenetur ire, nec mittere, nisi ipse in testō ꝓceperit, vt extra, de voto, c. 2. De hoc per Mād. sup. signa. Gratiæ ti. de uoti commu. ver. Amplio vt filius.

Emerit. Et per traditionem acceperit, vt apparet per sequentiā: sed ante traditionem benè tenet loco pignoris: vt ff. de act. emp. & vend. l. Iulianus. §. offerri. & de hære. vend. l. fi hæreditatis. Vel dic, quòd eo ipso quod in pignus accepit videtur tradere: vt arg. C. de dona. l. quisquis. Accur.

Vbi. Id est: postquam.

n Ed hic. Id est, in casu superioris l.

o S Mouere. Scilicet contra pupillum.

a Dominic. Aliàs domino.

b Quæsitum est. Id est dominium absolutum non habuit, sed vt pignori esset apud venditorem: quod hic minor emptor soluerat pretium.

c Emerit. Scilicet pupillus. vt C. in quib. cau. pign. ta. contra l. 2.

d Talis speciei. Vt ff. eod. l. proxi. dixi.

Ed si pecunia. Hui⁹ legis ff. prin. satis patuit in fine cassis precedētis. ¶ Pignoratā. Dicti sunt quatuor casus ff. eodem l. 1. ff. quibus potest tutor vel curator vendere minoris prędia: modo videas alios quinque, in quib⁹ valet alienatio, vel obligatio ea rōne, quia nō fit ex tutoris, vel curatoris voluntate, sed ex authoritate magistratuū. Vnus casus est, cum ex contractu paterno pupillus cōuenitur. nam tūc potest fundus pupillaris pignori capi, & distrahi iussu magistratus. Item si cōuenitur ex suo contractu, bene potest procedere missio in possessionem in fundo pupillari. Secundus casus duos comprehendit, & est vnus quando pupillus non soluit legata, vel relicta ab eo, à quo institutus fuit: nam potuerūt legatarij mitti in possessionē legatorum seruandorum causa. Tertius est quādo ędes minoris minantur mihi ruinam: & non vult cauere mihi de damno infecto: nam debeo mitti in possessionē ędium ruinā minātium: & in his duobus casibus potest iudex siue Prætor procedere ad secundum decretū. Quartus est casus, quando tutor pupilli petebat à Titio fundum pupilli sui, & Titius non restituit, imo litis æstimationem obtulit. Certè alienatus est fundus in Titium, & valet alienatio. Quintus casus est, qñ Titius petebat à me tutore cuiusdā pupilli, fundū ipsius pupilli, & cōdēnatus fui: & restitui fundum. Certè & hic valet alienatio. ¶ Si ius. Pupilli prædium habet seruitutem in prædio vicini, nūquid pōt distrahi illud ius à tutoribus pupilli? Et dicit quod nō: quāuis oratio quę est ff. l. j. de hoc loquta non fuerit. Et idem est si pupillus habeat vsumfructū in prædio Titij. sed si proprietatem plenā habeat pupillus in aliquo fundo, vsum vel vsumfructum alienare nō potest. Item nō pt fundo pupilli imponi seruitus, nec remitti, si ei debeatur: sed etsi pupillus hēat lapicidinas, vel aliquid aliud simile, impeditur alienatio. & hoc vsque ad primum §. in l. magis. Viu.

Ius pignoris. Vt ff. qui pot. in pign. habe. l. idem que. & dic, vt ibi no. Et nota duo, rem emptā alterius pecunia esse ei obligatā. quod est speciale. vt C. arbi. tute. l. curatorem. & de ser. pign. dat. l. si creditoribus. Item priuilegiatus cōtra priuilegiatum priuilegio vtitur. sic ff. de minor. l verum. §. fin. & quib. ex cau. maio. l. fi. Accur.

Distrahi. Contra ff quib. ex caus. in poss. eatur. l. in possessionem. §. 1. Sed hoc intelige cum cōuenitur pupillus ex cōtractu patris, nō suo, vt habetur in eod. titu. l. apud. in prin. & §. 1.

Ius pignoris. Demum cum ventum fuerit in possessionem: vt ff. de pignorat actio. l. non est.

Vt procedat. Scilicet iudex ad secūdum decretū. Acc.

Possideri. Ex secundo decreto, non tamē est ad hoc festinādum: & si fiat, poterit restitui pupillus. vt j. de dam. infect. l. si finita. §. si forte & §. ponea. & ad idem tendit, sup. de minorib. l. si ex causa. Accur.

A tutore. Id est tutor petit ab aliquo, nomine pupilli.

Et si fundus petitus. Id est aliquis petit a tutore nomine pupilli: & sic est contraria ad superiorem. Sed arg. contra utrumque ff. de transact. l. cum hi. §. si cum lis. & facit ff. de fund. dot. l. 1.

m Si ius. Scilicet emphyteuseos in in prædio fisci, vel priuati: vt C. eo. l. etiam. nam habet vtilem in rem, pro tali prædio: vt ff. si ager vect. l. 1. & 2. Idem dicas in seruitute: vt j. ca. l. §. simili modo.

n Quamuis. Per quod videbatur quod possit alienari: sed non potest alienari, quia in fauorem pupilli non potest alienari.

o Potius. Quā pupilli. sic ff. de neg. ge. l. q alienū §. fi. Huius

est possideri potest. hęc obligationes, siue alienationes locū habent: qñ nō ex tutoris, vel curatoris voluntate id fit, sed ex magistratuū authoritate.

Quod spontè aliquando fit, licet non valeat: valet tamen si ex necessitate fiat.

Item quæri potest, si fundus à tutore pupillaris petitus sit, nec restituatur, an litis æstimatio oblata, alienationem pariat? Et magis est, vt pariat: hæc enim alienatio nō spontè tutorum fuit. Idéque erit dicendum, & si fundus petitus sit, qui pupilli fuit, & contra pupillum pronunciatum, tutoresque restituerunt. Nam & hic valebit alienatio propter rei iudicatæ authoritatem.

Non tantùm fundus pupilli non potest sine decreto alienari: sed nec ius pupilli quod habet ad illum fundum, per quod ius sibi quæritur, quasi rei vendicatio.

Si ius ἐμφυτευτικὸν vel ἐμζατευτικὸν habeat pupillus: videamus an distrahi hoc à tutorib. possit. Et magis est, non posse: quāuis ius prędij potius o sit. Nec vsusfructus alienari potest, & si solus fuit vsusfructus pupilli. An ergo nec hic nō vtendo amittatur, si tutor causam præbuerit huius rei? Et manifestum est, restaurari b debere. Sed si proprietatē c habeat pupillus, non potest vsumfructum, vel vsum alienare: quamuis oratio nihil de vsufructu loquatur. Simili modo dici potest, nec seruitutem imponi posse fundo pupilli, vel adolescentis, nec seruitutem remitti: d qđ & in fundo e dotali placuit. Si lapicidinas, vel quæ alia f metalla pupillus habuerit συστήματα h vel cuiusuis alterius materiæ, vel si cretæ, vel argentifodinas, vel quid aliud huic simile.

In P.Fl. ἐμβαλεωτικὸν, q dictio quid significet plane nō intelligo.

Id est, ingredi, q missio in possessionē ex primo decreto, tripli vsq; dum sedo ipetrato authoritate iudicis dātum rei tortiatur: dictum ab ἐμζατεύειν, quod missus i poss. eo. velut pedē intulerit. alias additum est, vel ἐμβατευτικὸν, vide Grego. Haloā. in sua Pā. recognitione, & Alc. li. j. parer. ca. 36.

Sed remoto fauoꝛ pupilli, an pōt i emphyteuticariū vēdi clausula adiecta si, & in q̄ tū de in re possū: & an vendens incidat in pœnam. Bal. in ca. 1. §. hæc quoque. if suc cess. feud. & l. fi. C. de ig. ma.

In P. Fl. ea. n. quæ. quasi pupillaris vero distractus est, venditio valet.

P.F. Iuberi, & ēt possideri, &c.

Lapicidina quid priè dicat vide Bar. l. in le ge. ff. de cōtrah. empt. & vē. & quo differat a vena saxorum, Pa. de Castro consi. 176.

Styptiria Græcè inquit Nebrill. in lexico suo iuris ciuilis, in hac ipsadictione, alumē interpretat Latinè: dicitur autē à stypto qđ ē adstringo. de qua dictione vide Alc. li. 1. parerg. cap. 39.

e Huius rei? Id est, non vtendo.

f Restaurari. Per in integ. restitutionem: ergo perijt, & sic est contra, ff. quemad. seruit. amittit. l. si communem. Solu. illud in prædiali seruitute, quæ non ita facilè amittitur vt vsufru. l. Item contra, j. de acquir. rer. dom. l. bonæ fidei.

Sol. ibi in rebus corporalibus, vel dic verius, ad vtrumq; contrarium, quòd hic non amittitur: & quòd dicit restaurari, scilicet quatenus de facto exiuit de bonis eius. Accurs.

c Si proprietatem. Scilicet plenam.

d Remitti. Per pactum: sed non vtendo sic: vt ff. dicere videtur. & arg ff. de vsufr. l. sed & si qd. §. fi. secūdum quosdam: quod non placet: vt supra quem admod. serui. amit. l. si communem.

e In fundo. Scilicet dato alicui ab aliquo in dotem.

f Dotali. Vt ff. de fund. do. l. 5. & 6. & supra de alie. iudic. mu. caus. facti. l. non solum. §. ad iura C. de reb. alien. non alien. l. fi.

g Quæ alia. Id est, aliqua alia.

h Styptirias. i Genera metallorum, & continua ll. seq. cum ista.

Magis. Casum in princ. huius l. vide circa fi. casus precedentis. ¶ Si pupillus alienū. Quæritur nun quid fundus quē pup possidet bona fide, possit alienari: & dicitur q̄ non. Quid de fundo pupillo pignorato? Certe distrahi pōt, nisi pupillus, vel pater eius impetrasset vt iure dominij possideret, vel nisi sit missus in possessionem ex secundo decreto: quia vicinus nō cauebat ei de dāno infecto. ¶ Si fundus legatus. Caius instituit sibi hæredē Titium pupillum, & legauit fundum Seio, nunquid tutores pupilli possiunt prętare id cum fundum legatario sine authoritate Prætoris? Et distinguitur: aut fundus erat testatoris, aut pupill. primo casu possunt, secundo non. ¶ Si pupillus. Titio promisit pup. fundum: nunquid potest ei dare sine authoritate Prętoris? Et dicitur quod non: secus si pr pupilli promisisset dictum fundū Titio pdicto, vel alius cui successit pupillus: quia his duobus casibus bene potest dare. Itē si dictus pater pupilli, vel alius, cui pu. iure cessit, vendiderit fundum pup. poterit eū tradere extra authoritatē Prętoris. Itē nūquid puptillus pōt repudiare fundū sibi legatū sine authoritate ptoris? Et dicit q̄ non. ¶ Non passim. Dictum est ff. l. 1. §. quod si forte. quod p p æs alienum pupilli, possiunt tutores vēdere prædia eius: hic aūt dicit, quod non indistincte hoc eis permittitur: & ideo Senatores dederunt arbitrium super hoc ptori: cuius Prętoris officio cōuenit inquirere vtrum aliunde quā ex prædiorum venditione redigi possit pec. ad extinguendū æs alienum: & tunc demum permittit venditionem, cū non pōt aliunde exolui. Item conuenit eius officio æstimare vtrum debeat permittere venditionem, vel obligationem, & si permittat obligationē, non debet plus accipi mutuo, quā sit necesse propter debitum: si aūt permittat vēditionem: non debet vendi magna possessio propter paruū debitū. Circa hæc ergo omnia supradicta debet perquirere taliter cum necessarijs, & parentibus, & tutoribus pup. quod prædicta obtemperentur. ¶ Illud queri pt. Pupillus tutorē Romæ habens, habebat in Italia possessiones, & Romæ, & in prouincia, & tutor eius administrabat in omni loco: & instabāt creditores pup. quare tutor fuit Romæ coram Prętore, & mōstrauit ei debitum pupilli: & monstrauit similiter qđ vtilius erat vendere fundum qui erat in prouincia, quàm ali quem alium, vnde permisit Prætor vēdere fundum prouincialem: nunquid valet? Et dicitur qđ sic.

¶ Ne tamen tituſo tenus. Dictum est ff. ea. l. §. non passim. quod Prætor debet videre, vtrum permittere debeat alienationē an obligationem propter æs alienum. Pone ergo quòd pmisit vnum, vel aliud: certè debet Prætor mittere nuncium, ad videndum vtrum pec. detur creditori, vel non: & debet omnimodò ita facere, quod dicta pecunia soluatur creditori: & non expendatur alibi. ¶ Si æs alienum. Si tutores velint vendere prædia pupil. non propter æs alienum, quia hic non subest, sed quia dicunt hoc vtile esse pupillis aliquo modo non debet Prætor permittere: & si permittat, non valet quod agitur. ¶ Manet. Dictum est sup. eod. l. 1. §. præterea. verſi. manente. quod manet actio pupillo, si possit probare mentirum esse Prætor. per tutores æs alienum allegantes: iste §. dicit quæ actio maneat pupil. nam habet rei vendicationem contra emptorem, & actionem tutelæ contra tutorem. ¶ Communia prædia. Dictū est supra eo. l. 1. §. si communis. quòd si pupillus habet commune prædium cū aliquo, tocius suus potest eum prouocare ad diuisionem, quæ diuisio est alienatio. iste §. cum l. sequen. dicit, quid contineatur appellatione communis prædij. & est planissima. Viu.

Ex sententia. Non per verba.

Posse. Sine decreto, cū sit pupilllus quasi dominus: habet enim Publicianam. vt sup. de publ. l. 1.

Non valet. Alias est in litera, non valet: & bona est & loquitur in eodē casu quo supra. alias est valet, siue non: & tunc dic, q̄ no erat pupillus, nec habebat tutorem: sed ſciens alienum possidebat. vt infra, vt in pos. leg. l. is cui. §. bonoru. & §. si depositā. & tūc loquitur in alio casu quam sup. & valebit sine decreto. Et secūdū vtrumque dic eius, scilicet fundi: qui quasi à pupillo distractus est, vnde &c. & facit ad §. sup. de alie. mil. l. ex hoc. §. alienare. & l. non solum. & C. e. l. 3. & si quis ign. rem mi. l. 1. & sup. de nox. act. l. quoties, §. 1. & inf. de adu. l. si postulauerit §. de eo. Item quid si rē alienā bona fide sine titulo possidet, an poterit vēdi sine decreto? Videt q̄ sic, nā emptor vlucapit: vt j. pro empt. l. 2. §. si a pupillo: & de do. excep. l. apud. §. si quis nō tutor. & sup. de eo qui pro tu. l. 2. & sic vsucapio non est prohibita, nec ergo alienatio: vt arg. j. de ver. sign. l. alienationis. E contra videtur qđ nō: quia verba oratiōis late patent. nec. n. dicunt prædia minorum, sed simpliciter prædia. Item iste casus hic videtur dici eius. n. &c. si enim

Alienatio ne pmissa permittit vsucapio, & ecōtra,

si enim vt pupillaris existens uenditur, nō valet, vt hic. Accur.

Possint. Et utiq; poterunt, hunc em &c.

Possideat. Sic C. de iur. dot. impet. l. finali.

Posſidere. Ex secūdo decreto, & sic fit domin⁹, si prior erat dominus, aliàs vsucapit: vt ff. de dāno infect. l. si finita. §. Iulianus.

Restituere: Id est præstare, sic ponit. ff. proxi. §. in fine.

Rem suam. Testatoris. & facit ff. de manu. uin. l. si rogatus. in prin.

Prętoris. Aliàs tutoris. Accur.

Malitijs via nō dēt aperiri. Ratio. Non debet aperiri uia malitijs. sic sup. de tribu. l. illud, in fin. & suprà de transact. l. cum hi. §. si cum lis.

In stipulatum. Id est, in obligationē ex stipulatu, qua pater tenebatur.

Reddere. Id est, dare: vt ff. de verb. sign. l. verbum reddere. & supra proxi. §. in verbo, restituere. & facit ad §. C. si aduer. uen. pig. l. 2.

P. F. alienare. Alij. Scilicet quā patri.

Si parens. Facit ff. proxi. §. & supra, de contrahē. empt. l. fistulas. §. 1. & C. quādo decret. opus non est. l. 1.

Pupilli. Nā recta via ad eum dominium rei legatę trāsit morte testatoris, siue ab adita hæreditate: vt ff. de legat. 2. l. legatum. & ubi repudiat maior 25. ann. videtur fuisse eius: vt ff. de legat. 1. l. si tibi homo. §. cū seruus. Item contra huic l. uidetur ff. de dona. inter virum & vxo. l. si sponsus. §. si maritus, ubi dicit, ꝙ non videtur donare, nec alienare aliq̄d de suo, sed magis nec lucrari: sed ibi aliud est: quia non amare: nec tā quā inter inimicos

possint? & puto. hunc enim quasi debitoris: hoc est, alienum vendunt: si tamē impetrauerat pupillus, vel pater eius, vt iure dominij posideat: cōsequēs erit dicere, non posse distrahi, quasi prædiū pupillare. Idemq; est, & si fuerat ex causa dāni infecti iussus posidere.

Fundus alienus legatus à pupillo hærede instituto, potest restitui legatario: secùs si fundus propritus pupilli legatus sit. Bar.

Si fundus legatus, vel per fideicommissum fuerit relictus Seio, a pupillo hærede instituto: an tuto res restituere hunc fundū possint sine authoritate ꝓtoris? Et putem, si quidem rem suam legauit, cessare orationē. Sin verò de re pupilli, dicendum erit locum esse orationi, nec inconsulto Prætore posse alienari.

Quando pupillus succedit in rem alij promissam, vel debitam prius ex venditione, illa res potest alienari in eum, cui debetur: secùs est si ipse pupillus talem rem immobilē promittat. Bar.

Si pupillus stipulanti spoponderit, an soluere possit sine Prætoris authoritate? Et magis est, ne possit, alioquin inuenta erit alienandi ratio.

Sed si pater stipulāti fundum spopōderit, succesſeritq; pupillus in stipulatū, fortius dicetur, sine Prætoris authoritate posse eum reddere.

Idemque, & si iure hæreditario alij succesſerit, qui erat obligatus. Eadē ratione & si parēs fundum vendiderit, vel quis alius cui pupillus succesſerit: potest dici pupillum cætera venditionis inconsulto Prætore posse perficere. Fundum autem legatum repudiare pupillus sine Prętoris anthoritate non potest. Esse enim & hanc alienationem, cum res sit pupilli, nemo dubitat. Non passim tutoribus sub obtentu æris alieni permitti debuit venditio. Neque enim est eis via distractionis tributa: & ideo Prætori arbitrium huius rei Senatus dedit; cuius officio in primis hoc conuenit, excutere, an aliunde pecunia posit ad extenuandum æs alienum expediri. Quærere ergo debet, an pecuniam pupillus habeat vel in numerato, vel in nominibus, quę cōueniri possunt, vel in fructibus conditis, vel etiā in redituum spe, atq; obuentionum. Item requirat, cum aliæ res sint præter prædia, quæ distrahi possint, ex quarum pretio æri alieno satisfieri possit. Si igitur deprehenderit non posse aliūde exolui, quàm ex prædiorum distractione: tunc permittet distrahi: si modò vrgeat creditor: aut vsurarum modus parendum æri alieno suadeat. Idem Prætor æstimare debebit, vtrum vendere potius, an obligare permittat, nec non & illud vigilanter obseruare, ne plus accipiatur sub obligatione prædiorum fœnoris, quàm ꝙ opus sit ad soluendum ęs alienum. Aut si distrahendū arbitrabitur: ne propter æs alienum modicū, possessio magna distrahatur. Sed si sit alia possessio minor, vel minus vtilis pupillo: magis eam iubeat distrahi, quam maiorē & vtiliorem. In primis igitur quoties desideratur ab eo, vt ꝓmittat distrahi, ꝙquirere debet eū, qui se instruat de fortunis pupilli, nec nimiū tutoribus, vel curatoribus credere, ꝙ nōnū quā lucri sui gratia asseuerare ꝓtori solent,

funt donationes re putandæ inter cōiuges: vt in eod. ti. l. si id quod. §. si quas.

Non passim. Id est, non sine distinctione, vel causæ cognitione. sic ponitur sup. de postul. l. 1. in prin.

Pro hoc tex. & gl. ff. verſ. pupilli. & in re pudiari sit alienare, & an differāt alienare q̄ suū est, & non acq̄rere, vide Lap. Alexā. 25. ver. fi. ver. sic. Hic est ꝙ prælatus, & ibi Q. Mādo, in pen. & vlt. addi.

Æris alieni. Æris alieni hic ideo fit mentio, quia hęc est illa vera causa, pp quā permittitur distractio. vt C. de ꝓhib. mino. l. ob æs & alias per cōstitutionem: vt in dote & donatione propter nuptias, cū decreto tamen: vt C. si ma. fa. alie. fac. sine decre. rat. ha. l. ti. §. cum autem. & de admini. tut. l. lex q̄ tutores. in princip. Accur.

Dedit. Vt ff. eod. l. 1. §. 1.

Permittet. Facit ff. de pig. act. l. tutor. in prin.

Ab eo. Prætor: Accur.

Instituat. Sic suprà eod. titu. l. 1. §. si præses.

Credere. Sic ff. de re milit. l. non omnes. §. a barbaris. & ff. de eo, per quem factum erit. l. 1. §. 1. & C. de assessor. l. fi. ibi, nec facile. &c. Item excipe hic parentes pupilli, si sūt tutores: vt ff. eod. l. si pupillorum. §. si pater. Accur.

Halos. carendū ære alieno.

Ex isto §. fundatur iustitia quæ è in Frācia, ꝙ si aliqs paup habet litem cū Rege, & nō hēt vñ faciat expensas, lit. quod Rex ei administrat aduocatū vt veritas cāę eruat, fm Bald. P. Flor. remittat. P. Flo. te quirere.

Synopsin,

Decretū īiustum nō tenet. Glos. in c. felicitatus. super verbo, destinare, de rescrip. tenet, ꝙ ista renunciatio debeat fieri literatorię, sicut qñ collega alicuius delegatus se excusat, quod non possit interesse causæ cognitioni.

Synopsis significat compendium, qđ repertum seu inuētariū dicit. vide Ant. Aug. emē. i. 4. c. 3.

Viatori an credendū sit.

Decretū īiustum nō tenet. Glos. in c. felicitatus. super verbo, destinare, de rescrip. tenet, ꝙ ista renunciatio debeat fieri literatorię, sicut qñ collega alicuius delegati se excusat, quod non possit interesse causæ cognitioni.

Synopsin. Aliàs est si inops: & tunc dat aduocatum cum salario de publico: vt no. ff. de post. l. 1. §. ait Prætor. aliàs est si opus sit. Accur.

Prætor. Vrbis Romanæ. Accur.

Valere. Contra videbatur. quia in prouinciali re, tantum præses interuenire debet: vt C. eo. l. ob æs.

Subierant. Aliàs non, quia decretum in non sibi subiectū non tenet. Azo. & Hug. vt ff. de iurisd. omn. iud. l. fi. & Insti. de Attil. tuto. in prin. & §. sed hoc, & ff. de off. præf. vrba. l. fi.

Titulo tenus. Allegāt tut. debiti, sed non probant.

Acceperunt. Sub hypotheca rei minoris: & idem si ex pretio vendatur: nā de vt oque subijcit. Accur.

Viatorem. An autē viatori huic creditur? Respon. hoc casu sic: cū & si verum non dicat, consultum sit minori contra tutorem vel curatorem: aliàs autem an creditur: Respond. vt not. de off. præfe. vrbis l. 1. §. & sane. & C. de accus. l. eadem quidem. Item facit ff. d iud. l. fi. & i Auth. de eccle. rebus immobil. ali. §. cementibus. colla. 5.

Ne possit. Vt ff. eod. l. si fundus.

Non liberum. Sic supra de transactio. l. cum hi. §. si prætor. Accursius.

Æs Alienum. Vel similis causa: quod dic, vt C. eo. l. ob æs.

Nullam esse. No. non tenet decretū iniustum: vt & dixit Io. ff. eo. l. si prædia. & d. §. si prætor.

Manet. Sic C. si aduer. vend. l. i inter grum restitutione. & C. eod. l. si præses. & supra eod. l. 1. §. 1. & de in ius vocādo. l. sed si hac. §. 3. Accur.

Communia. Exponit hic vltimam partem orationis positæ. ff. eo. l. 1. §. tibi si communis &c.

Communia sint. Sic ergo & pro diuiso potest dici res communis alicui: vt ff. de verb. sign. l. locus. §. 1. licèt non hic.

Cessante oratione, illa parte orationis, quæ est in §. si communis, sed non tamen cessat prima pars orationis. vt hic subijcit.

Sed si fortè. Cesset hæc pars, quæ est ff. e. l. 1. §. 1. tibi, si communis &c. Sed nō cessat prima pars, quia nec vsusfructus, nec proprietas alienari pōt sine

necesse esse distrahi possessiones, vel obligari. Requrat ergo necessarios pupilli, vel parentes, vel libertos aliquos fideles: vel quē aliū qui notitiā rerū pupillarium habeat: aut si nemo inueniatur, aut suspecti sint, qui inueniunt, iubere dēt edi rationes. Itēq; synopsin pupillariū bonorū, aduocatūq; pupillo dare, qui instruere posit Prętoris religionem, an assentiri venditioni, vel obligationi debeat. Illud quæri potest: si Prætor aditus permiserit distrahi possessionē prouincialem, an valeat quod fecit? Et putem valere si modò tutela Romæ agebatur, & hi tutores eam quoque administrationem subierant. Ne tamen titulo tenus tutores ære alieno allegato, pecunia abutantur, quam mutuam acceperūt: oportebit Prætorē curare, vt pecunia accepta creditoribus soluat, & de hoc decernere, dareq; viatorē, qui ei renunciet pecuniam illā ad hoc conuersam, propter quod desiderata est alienatio, vel obligatio. Si æs alienum non interueniat: tutores tamen allegent expedire hęc prædia vendi, & alia comparari, vel certè istis carere: videndum est, an Prætor eis debeat permittere. Et

decreto: vt ff. l. si pecunia. §. nec vsusfructus. & §. sequē. Accur.

Nulla enim communio: vt ff. de pecu. l. sed hoc quæritur. §. j. nec vsusfructus cum possessione: vt ff. de acq. pos. l. pmiseri: nec possessio cum proprietate, vt in eo. titu. l. naturaliter. §. nihil. & vti possid. l. si duo in fi.

I pupillorum. Duo pupilli habent prędia communia, nūquid posſūt diuidere sine authoritate Prætoris? & dicitur quod non: & hoc si ue habeant dicti pupilli eosdē tutores, siue diuersos: Et reddit rōnē in litera: & hoc vsque ad primum §. ¶ Si pupillus dedit. Dictum est sup. eo. l. 1. §. qđ si fortè & l. magis. §. non passim, quod tutores cum authoritate prætoris posſunt obligare prædia pupillorum: modo ponamus quod obligauerunt, nunquid poterit creditor vendere pignus secundum legem, quę permittit creditoribus vendere pignora? & certe poterit: tamen melius faciet si faciat cum authoritate Prætoris. ¶ Si pater. Planissima est. ¶ Si prætor. Cum tutor allegaret coram Prætore æs alienum pupilli. Prætor permisit ei, vt venderet pupilli prædiū, & ipse obligauit. & econtra, nūquid valet qđ agit? & certe non. Sed si prætor ita dixit tutori, permitto tibi vēdere, vel obligare prædiū pupilli: certe est in arbitrio tutoris vtrū vendat, vel obliget: quāuis Prætor male decreuit. ¶ Si obligauerit pignus pupilli, puta Codex, erat obligatus Titio creditori patris pupilli quondam. Tutor ipsius pupilli Digestū ipsius pupilli obligauit Seio, sine authoritate ꝓtoris, vt satisfaceret Titio primo creditori: nunquid

nunquid valet obligatio Digesti? Certè non. Habet tamen Seius exceptionem, si pupillus ab eo Digestum repetat. Sed quid si Codicem Titio obligati obligauit Seio præiecto, secundo creditori, & non Digestum, & eandem sortem recepit à Seio secūdo creditore quā debebat pupilli? Titio primo creditori, & sub eisdē vsuris: certè valet obligatio, & ius primi creditoris trāsit ad Seium, secundum Viuian.

a Necessaria sit. Maioris: vt §. l. 1. §. si communis. & C.eo.l.pen. sed hic neuter est maior. Accur.

b Neuter enim. Seeus in ecclesia: quæ cum possit cum alia permutare: vt C. de sacrosan. eccles. authen. itē sibi inuicem: ergo & diuidere: cum diuisio sit quædam permutatio: vt no. sup. de transact. l. cum hi. Accur.

c Exequi. Vendendo: ad quod C. eo. l.2.

d Tutius. Sic C. de pign.l. 3. & ſ.de solu. l.si stipulatus. §. si lancem. Et not. consilium legis est, tutiorem partē eligere sic C de inter. ma.l. cū proponas. & infr. ad Trebel. l. qui totam. & vt in posteg.l.is cui. §.si ex duobus. & §. de inoff.testa.l.fina. & quod cuiusq; vni. no.l. fi.& de peri. & com. rei ven. l.1.§. licèt.

Pars tutior eligēda est.

e Debeat. Vt C.eo. l.3.

f Patri. Quàm alij tutori vel curatori: vt sup.eo.l.magis.§. in primis, & est ratio, affectio: vt suprà de ri.nup.l.non solum. §. de illo,& C. de bon. quæ liber. l.fina.§.hoc procul dubio. Accursius.

g P.F.qui

g Nihil egisse. Facit sup.quib.mod.pig.vel hypoth. sol.l.sicut.§.si debitor: ibi.sed si permisit &c.

Magis est vt possit. Licèt ergo fieri non debuit, factum tamen tenet, sic sententia sub conditione lata: vt ſ.quādo app.sit l.i.§.biduum: secus in sniā lata sub tali alternatiua, quæ esset incerta: vt ſ.de ver. ob.l. vbi autem.§.qui id quod.& ita non valet: vt C.de sen.quę sine cert.quant.l.fi. tenuit ergo decretum illud iniustum: vt & sup.quod met.cau.l. fi.

Factū aliquādo tenet quod aliàs heri nō debet.

i Eligere. Vt sup.eo.l.magis.§.passim.

k Si obligauerit. Puta prędium rusticum, vel suburbanum.

prouocatio necessaria sit: puto alienationem impediri. Neuter enim b poterit prouocare, sed ambo prouocationem expectare. Item si eosdem tutores habeant, multò magis quis impeditam alienationem dicet. Si pupillus dedit pignori ex permissu Prætoris nonnulla erit dubitatio, an alienatio possit impediri. Sed dicendum est, posse creditorem ius suū exequi. Tutius tamē fecerit, si prius Prætorem adierit. Si pater vel parens tutor sit alicui ex liberis: an ptor adeundus sit, si obligare velit? Et magis est, vt debeat. Pronior tamen esse debet Prætor ad consentiendū patri. Si Prætor tutoribus permiserit vēdere, illi obligauerint, vel contra: an valeat qđ actum est? Et mea fert opinio, eum quia aliud fecit, quam quod à Prætore decretū est, nihil egisse. g Quid ergo, si prætor ita decreuerit, Vendere, obligareve permitto: an possit liberū arbitriū habere, quid faciat? Et magis est, vt possit dūmodo sciamus Prætorē nō rectè partibus suis fungi.

Doli mali locus. Aliquando ergo non tenet pignus: est tamen locus retentioni: vt & not. C. si aliena res pig.dat.sit.l.1. Accur.

Sub pignore. Alio. idem si sub nullo: vt ſ. eo.l.si fundus.§.1.& C.eo.l.vtere. si autem sub eod. tunc tenet: vt ſ. proxi.rū.

Et. Qui posteà credidit, & dic tem quam pignorauerit priori.

Ius prioris. Vt & C. de ijs, qui in. prior.cre. l.1.& sup. qui po. in pig. hab. l. qui prior. Acc.

VIII.

QVi neque tutores. CASVS. Imperatoris Seueri oratio q̄ est sup.e.l. 1. dicit, quod tutores & curatores non possunt alienare, vel obligare prædia pupillorum, & non dicit de illis, qui gerunt pro tutore pupilli, vel procuratore, nec de curatore furiosi, nec de curatore cuiuslibet alterius. Quid ergo dices in eis? & certè dicā idē q̄ l in tutoribus pupillorū, & curatoribus adultorū, dixit dicta oratio. c An obligari. Dictū est sup. l.1.§. si communis. & l. magis.§.fi.& l.sequ. & alibi, scilicet qualiter pupilli habēs prædia communia cum maiore, possit ad diuisionem prouocari a maiore, & ita ad alienationē: p quod videbatur. quod ipse minor possit alienare, vel obligare, quod tamen non est verū. Viui.

Distrahere. Vt §. de eo qui pro tut. l. 2.& C.de tutori. & curator. q̄ latus.nō ded.l.in dubium.& infrà titu.1.l. consilio.§.1.sed contra inf.de doli excep.l.apud. §. si quis non tutor. nam ibi dicit emptorem vsucapere: igitur tenuit alienatio alioqui non procederet vsucapio: vt ſ.de vsucapio l.Celsus. Solu. hic loquitur de re ipsius pupilli, ibi de aliena, prout ibi no.& facit C.de eo qui pro tut.l.2.

Non adolescentis. Hoc dicit, quia in oratione de eo dicitur & secnndum hoc quod ſ.dicit de pupillo: sub.& adultis. Itē quod subijcit curatores, scilicet furiosi & similis, scilicet mente capti, esse coniunctos tutoribus rōne similitudinis: & qđ subijcit, & de cęteris, sub.eorū qui suis rebus superesse nō possunt, & similium. Et secūdum hoc quod dicit in prin. vel cuiusuis alterius, i. similis, vt mente capti: & si hoc velis dicere

cere, verba pertinere ad curatores adultorū: tu dic nō adolescētium, & subaudi tantum. Et quod dicit. vt puto, solui de curatoribus adultorū, qui sunt cōiuncti tutoribus, eo qđ fictita tutela ipsi accedunt: vt Insti. qui. mod.tut.fin.§.fin.& etiam ratione similitudinis. Acc.

a Iure. Innuit quod ante orationem valebat venditio.

b Pertinere. Scilicet ad curatorem adulti ad similitudinem tutorū vel curatorum pupilli: & hoc ex mente orationis, & idē de curatoribus aliorum, vt subijcit: & ſ. eo. l.si prædia.

P.F.con iunctim.

c Communia. Pupillo & maiori, & nc possint à pupil. vel eius tutoribus. nam socius suā partem bene pōt obligare pro indiuiso.

d Excipit oratio. Vt possit diuidere maiore prouocāte, vt sup. eod.l. 1. §. si communis. Accu.

e Perimatur communio. Quia consueuit inducere discordiā: vt ſ. de lega.2.l.cum pater. §. dulcissimi. Accur.

Communio discordiā parit.

f Vt augeatur difficultas communionis. Quod fieret si permitteretur obligatio. Accur.

IX.

QVamuis. CASVS. Quidā tutor desiderans emere rē pupilli sui, puta prædium: subiecit Titium extraneum, qui emeret, ipse tamē tutor de suo solueba pretiū, & sibi prędiū acquirebatur, vnde fuit coram Præside tutor, & probauit pupilli debitum imminere, & sic præses præstitit authoritatē dictæ venditioni, quæ clàm prædicto modo per tutorem fiebat, postea obijt dictus Præses, & habuit successorē in officio: certè successor debet coercere fictionem, & fraudem tutoris prædictam, vt alij tutores timeant talia facere. Viu.

g Fraudem. Puta quia clàm faciebat, vel non authoritate alterius contutoris: vt §. de contrah. emp. l.in emptione.§.fi.& l.non licet. alioqui contra, vt C.de cōtrahen.emp.l.cum ipse.

h Fidem. Quam debet pupillo.

i In exemplum. Sic ſ.de pœn.l.si quis aliquid. §. qui abortionis. Accur.

k Coercere. Extra ordinem imponendo ei pœnā: vt ſ. de pœn.l.sanctio legum. & per consequens retractabit decretum anteceſſoris, vt supra, de testam.tu. Liure nostro. in princ. Sed ideo est, quia nullum fuit, vel iniustum: quia ipsemet prędecessor si viueret, infringere posset, vt C.eod.l.si præses. & C.de distrac.pign.l. & qui sub imag ne. & C.de accusat.l.4. alioqui aliud esset: vt C. sententiam rescindi non posse, l.1. & inf. de pœn.l.diui fratres. in prin.

l Quod limita, nisi

Exceptio quæ incipit competere venditori post contractū, transit ad emptorem. Bar.

Idem libro quinto Opinionum. X.

LIcitè, post Senatusconsultum, pupilli vel adolescentis prædio venundato, si eo nomine apud iudicem tutelæ, m vel vtilis actionis æstimatio facta est, eaq; soluta: vendicatio prædij ex æquitate inhibebitur.

m P.Fl.inhibetur.

Idem libro iij. de Opinionum. XI.

SI prædia minoris viginti quinque annis distrahi desiderentur, causa cognita Præses prouinciæ debet id permittere.

Idem seruari oportet, & si furiosi vel prodigi, vel cuiuscunque alterius prædia curatores velint distrahere.

Tutor potest creditori pupilli soluere: & in eius locum in pignora succedere.

Martianus libro singulari ad formulam hypothecariam. XII.

NOn fit contra Senatusconsultum, n si cuius tutor creditori patris pupilli exoluit, vt

n P.Fl. Licitè. Quia Prætori fuit mētitum per tutorem Titij pupilli, dictum pupillū esse in magnis debitis, & sic ptor permisit alienationem prædij prædicti pupilli, vnde potest pupillus vendicare prædium ab emptore, vel contra tutorem actione tutelæ agere: vt suprà, eodem. l. magis. §. manet. pone ergo, quod egit vna de illis actionibus: & ille contra quem egit: fuit cōdemnatus in æstimationem prædii, & ipse eam soluit pu. certè non poterit amodo pupilla vendicare prędium. Viui.

o Illicitè. Quia nne decreto: vel cum eo: sed per obreptionē. m Tutelæ. Hoc est dicere: quando tutor fuit conuentus actione tutelæ, vel curator pupilli vtili actione neg gest. & restituit pretium minori: vel æstimationem rei alienatę: q̄ emptor est securus: & sic est contra, §. de peti. hęred. l.nec vllam. §.pen.& ſ.de solu.l.Stichum. §. dolo. vbi dicit soluētem dolo non liberare possidentem. Sol. ibi possessor habuit causam à doloso: hic non, sed à pupillo cuius nomine tutor vendidit. Vel sol. vt ibi. Vel dic, q̄ agit hic minor contra emptorem rei vend. quòd pōt: vt §.eo.ti.l.magis putò. §.manet. & facta est æstimatio tutelæ, vel vtilis neg.ge.i. rei alienatæ à tutore, vel curatore pup. & de qua tenebatur act. tu. vtili ne.gest. nam est tutus emptor: vt §.eo.l.3.§.item quæri potest.

p I prædia. CASVS. Huius l.ponitur §.eo. l.qui neque. §.1.& est plana hęc l. & seq. & dicin eā vt dixi §.eo.l.si pupillorum. §.pen.& fi. Viu.

q Permittere. Ex sniā orationis, vt §.l.qui neque. §.1.

r Distrahere. Et hoc ex mente, non ex verbis, vt §.eo. l.1.§.1.& l.qui neque. §.1. Accur.

s On fit contra Senatusconsultum. Quod est §. eo.l.1.§.1. Sed contra in Auth. vt hi. §. quod si quis coll.6. Accur.

Si cuius. Id est si alicuius pupilli.

r Creditori. Cui pater pupilli pdium obligauerat. Succedat.

transisset in contra ctū: quia tūc nō reuocaret. l. qđ semel. & ibi glo. & Bart. ſ. de decret. ab or.fa.

a Succedat. In pignore, & in alia psona hoc fieri posse: vt ff. eo. l. si pupillorum. §. fi. & facit sup. ad Maced. l. sed Iulianus. §. penul. & sup. de don. inter vir. & vxo. l. si donatæ. §. 1. Accur.

SI fundus. Propter debitum potest vendi cum authoritate Prætoris prædium pupilli: vt dictum est sup. nō aūt propter hoc, quod infructuosum sit: & reddit rationem. ¶ Quanquam. Dictū est supra. l. 1. quod tutor nō potest vēdere, vel obligare p̄dium pu. etiam cū authoritate Prætoris, niti debitum imineat, & hoc per orationem Imperatoris Seueri: & quāuis hoc contineatur in dicta oratione. tamen Pap. Iurisconsul. dixit idē quod oratio: & hoc p̄terea, quod si tutor vendiderit per errorē contra orationem prædictam. & cōtra dictum ipsius Papinia. & soluerit tutor pretiū creditoribus paternis dicti pu. cum ex cæteris facultatibus pupilli debitū predictum solui non posset, & postea pupil. velit vendicare fundum ab emptore, & non offerat ei pretium, quod soluit idē emptor tutori: & non offerat similiter vsuras medij tēporis, quæ debebantur dictis creditoribus paternis, quod emptor possit pupillum doli except. repellere. Paulus autem conditor huius l. putat idem etiam si ex cæteris facultatib. debitum prædictū solui posset: si tamen illæ res saluæ sunt pupillo, ex quarum pretio dict. debitū satisfieri potuit, ti vendidisset eas tutor: nō enim debet pupillus ex alieno damno lucrum habere.

b Saxosus. Id est saxis plenus: nihil vel parum vtilitatis habens. Accur.

c Pestilens. Pestiferas herbas ferens: vt C. de ædi. edi. l. pen. Accur.

d Mouere. Et sic apparet alienari non posse: vt hic, & ff. eo. l. magis. §. si ex alienum. Sed contra in ecclesia. C. de sac. san. ecc. auth. itē p̄diū. Itē secus in transactione alimentorū: vt ff. de transā. l. cum hi. §. eā transactionē. Irē arg. contra, ff. ad Vellei. l. quamuis. §. Marcellus.

e Pro fructuū. No. æstimari rem secundum reditus: vt C. de rescin. ven. l. si quos.

f Inuenturus sit. Scilicet fundus, nisi hoc contigerit emptoris stultitia: vt ff. ad l. Falc. l. 3. qū non est verisimile: vt ff. de prob. l. cū de indebito. §. 1.

Attamen. Ab hoc loco, attamen vsq; illuc, si tamen &c. vide tur abundare.

Ex damno alieno. Nam non debet trahere occasiē neminis ad iniquū cōpendium: vt C. pro emp. l. fi. & facit tamen ff. l. fi. pupillorū. §. penul. & §. fi. & C. eo. l. vtere. & l. fi. p̄dium. & ff. tu. vel consilio. §. 1.

Aulus respondit. Titius fecit testm̄, & instituit filium suum pupillum, & insulit, quod prædiū Titianum venderetur: postea dictus Titius passus est capitis diminutionē, & ita testamentum suum est factum irritum. Tutores dicti pupilli vendiderunt nihilo minus dictū prædium iuxta p̄ceptum Titij: certe bene fecerūt. Vtil.

Paulus. Alias incipit Paulus, alias & si testm̄. Accur.

Irritum. Per capitis diminutionē testatoris: vt Institu. quib. mod. testa. infir. §. alio. quo testamento cōtinebatur prædiū debere vendi: vt C. quando decre. opus non est. l. 2. & sup. eod. l. 1. §. 1. de tutore autē non curo an datus erat eodem testamento, vel alias erat legitimus, vel datiuus.

Vulga. furioso, & prodigo, vel &c.

XIII.

SI fundus sit sterilis, vel saxosus, b vel pestilens, c videndum est; an alienare eum non possit. Et Imperator Antoninus & Diuus pater eius, in hæc verba rescripserunt: Quod aliegatis fructuosum esse fundum, quem vendere vultis, mouere d nos non potest: cum vtiq; pro fructuū e modo pretium inuenturus sit.

Si tutor vendat prædium pupilli, & ex pretio satisfaciat creditoribus paternis: si postea pupillus vult vendicare prædium, & non offerat pretium, repelletur doli exceptione: hoc verum, si ex ceteris facultatibus ea alienum pupilli solui non poterit, aut si illæ res saluæ erunt ex quarum pretio ari alieno satisfieri poterit. B.

Quanquam autem neque distrahere, neq; obligare tutor pupillare p̄diū possit: attamē Papinianus lib. v. rūsorum ait, tutorē pupilli sine decreto p̄toris non iure distrahere. Si tū inquit, errore lapsus vendiderit, & pretium acceptum creditoribus paternis pueri soluerit: quandocunq; prædiū domino cum fructibus vendicanti, doli non inutiliter opponetur exceptio, pretium ac medij temporis vsuras, quæ creditoribus debentur, non offerenti: si ex cæteris facultatibus eius ęs alienū solui non potuerit. Ego autem notaui, & si solui potuit: si tamen aliæ res saluæ erūt, ex quarū pretio ęri alieno satisfieri potuerat: dicendum est adhuc doli exceptionē obstare, si lucrum captet pupillus ex damno alieno.

Testamentum irritum probat voluntatem testatoris. Nic. de Neap.

XIIII.

AVlus respondit: etsi testamentū patris postea irritum esse apparuerit: tamen tutores pupilli, siue curatores filij, nihil contra orationē Diuorum Principum fecisse videri, si secundum voluntatem defuncti testamento scriptam, prædium rusticum pupillare vendiderunt.

I.

EGe. Si aliquis ēt maior 25. ann. est prodigus, i. talis qui neq; ēps, neq; finē hēt expensarū, sed bona sua profundit dilapidando, & dissipando, lex 12. tab. iubet quod Prætores Romæ, Præsides vero in prouinciis dent ei curatorē, sicut neri solet furioso: & dictus prodigus, & dictus furiosus ipso iure desinūt ee in ptate curatorū, cū sanitatē, vel sanos mores receperūt, & ēt bonis interdicitur prodigis. Sed quid si prodigus habet filium probum, nunquid filius poterit esse eius curator? & certè sic, licèt quidam dicant contrarium: & non solum prodigo, & furioso supradictis, datur curator: sed etiam alijs, qui rebus suis superesse nō possunt: puta mente captis, vel surdis, vel mutis, vel qui morbo perpetuo laborant: Item datur curator quādoque bonis alicuius mortui, veluti, qū hæredes ab eo instituti deliberant, utrum adeant, uel nō. Item scias q̄ filius datur curator matri furiose. Item datur curator bonis viuentis q̄nque, puta cum Senator, vel eius vxor sunt in ea conditione, vt pp debita deberant uendi bona eius: & hoc vsq; ad l. obseruare. Viu.

In hanc sentētiā, extat apū Cice. li. 2. of. pdigo rū descriptio:, pdigi inquit, qui epulis & visceri tionibus, & gladiatorū munerib. ludorum, ve nationū- q̄ue appa ratu, pecunias pro fundū in eas res, quarū memoriā aut nullā, aut breuē sūt relicturi.

Lege. Id est, authoritate legis: per iudicem tamen fit interdictio: vt ff. eo. l. vlti. & l. fi furioso. §. 1. matre, uel alio petente: vt ff. de tut. & cur. da. ab iis. l. iis qui. §. fi. & ante hoc potest alienare: secus in furioso: cui statim adueniente furore, ipso iure est interdictū. Et secundum hoc intellige, quod ambo sunt in curatione agnatorum, vt Instit. de cura. §. furiosi. Sed furiosus statim post furorē, prodigus statim post interdictionem. Sed arg. contra, supra, de tut. & cur. da. ab iis. l. iis q. §. fin. vbi in aliquo conueniunt.

P. F. nec dubitauit filiū quoque patri curatorē dari.

Quod moribus. f. Lacedæmoniorū: vt Insti. de iur. nat. §. & non inelegāter. vel dic, ante legē xij. ta.

Curatorem ei. Si non habet à lege vt Inst. de cur. §. furiosi. & §. sed solent. Item si est maior. xxv. ann. alias dabit ei vt minori: vt supra, de tut. l. qui habet.

a Desinunt. vt C. eod. l. cum alijs contra. ubi non finitur, si speretur redire furor. So. ibi habebat interualla, hic continuus, vel sol. vt ibi.

b In potestate. Id est, cura. sic accipitur ff. de tut. l. 1.

c Probus sit. Sic ff. l. prox. & l. furiosæ, & supra, de tut. & cur. dat. ab iis. l. is qui. Acc.

d Sed & alijs. Puta mente captis, surdis, & mutis, & qui morbo perpetuo laborāt: vt Insti. de cur. §. sed & mente captis, & ff. de postu. l. 1. §. fi. & l. seq.

e Nec dubitabit. Vt ff. l. 1. in fi. Acc.

P. N.

Vm deliberant. Facit ff. de curato. bon. dan. l. 1. & de priuileg. cred. l. cum idem. & ff. quibus ex cau. in possessorium. l. si diu.

Vrioſæ. Inæqualis. Quia pater habet in ptate, mater non: vt Insti. de adop. §. fœminæ. Azo.

IIII.

Vrioſæ matris curatio ad filiū pertinet. Pietas enim parentib. (etsi inæqualis est eorum potestas) æqua debebitur.

Vel dic, quod parentes habent filios in potestate, sed filij non habent parentes: prima placet.

Æqua. nullus erga parentes: & ecōtra, sic ff. de inoff. test. l. nam & si.

Pietatis liberorū erga parētes exēpla aliquot, memorabilia hēs apud Val. Max. li. 5. cap. 4.

Vrator. Debeant. Etiā eis præsentibus, qū in alijs personis nō est ita, secundū Hu. sic & alias habent priuilegium: vt C. de tut. & cur. Illust. perso. l. 1.

V.

Vrator ex Senatusco fulto constituitur cū clara persona (veluti Senatoris, vel vxoris eius) in ea causa sit, vt eius bona venire debeant. Nā vt honestius ex bonis eius quantum potest creditoribus soluatur, curator constituitur, distrahē dorum bonorum gratia, vel à Prætore, vel in Prouincijs à Præside.

Fictus furor non est sufficiens vt alicui curator detur.

Bseruare. Multi sunt maiores xxv. ann. qui fingunt se esse dementes: uel furiosos ad hoc, vt accipiant curatorem, & sic non iubeant onera ciuilia personalia: & ideo tores debent prouidere, utrum ille qui dicit se furiosum, vel demētem: dicat uerum, an nō; & primo casu dare ei plenum curatorem, secundo autē non.

Vulgo addit in Vrbe.

VI.

Bseruare Prætorem oportebit ne cui temerè citra causæ cognitionem plenissimū curatorem det. Quoniam plerique, vel furorem, vel dementiam fingunt, quo magis curatore accepto onera ciuilia detrectent.

Pleniſſimū, id est administrationē plenissimam habentē, & ex hoc uidetur, quod quādo ad speciem, uel ad l. tem unam datur, non detur causa cognita, nec cum satisdatione. Hugo. quod falsum est: vt in fra rem pupil. tal. for. l. ii ad speciem. Accursius.

In P. Fl. citra cāe cognitionē plenissimam curatorem det.

VII.

Onsilio, & opera

Detrectent. Facit ff. de his qui no. inf. l. 2. §. est & quartum genus. & facit ff. eo. l. bonorum.

Onsilio. Curator furiosi debet custodire patrimonium furiosi, & psonam. ¶ Curator. Prætor dedit curatorem dementi: & decreuit ut curator satisdaret rem dementis saluā fore: & curator non satisdedit, & tamen prædium dementis alienauit iusto pretio: & dementis vtilitate exigente, & cum decreto: ficque legitimè alienauit, postea decessit dictus demens: hæredes eius volunt vendicare dictum fundum ab emptore: emptor opponit eis talem exceptionem: rectè vendicaretis fundum, si non curator dementis mihi vendidisset: sed quia vendidit, ideò malè agitis: certè hæredes de-

mentis possunt replicare aduersus emptorē, hoc modo: Rectè opponeres tu emptor dictam except. contra nos hæredes: si curator vendidisset tibi dictū prędium præstita ab eo curatore secundum prædictum decretum Prętoris satisd. rem dementis. sal. fo. sed quia nō satisdedit, & sic ius alienandi non habuit, ideo malè excipis tu emptor: in vno tamen casu habet dictus emptor triplicationem doli contra replicationē prædictam hæredū: & sic erit tuus. uel si dictus curator p̄tium dicti fundi solui t ereditoribus de mentis. ¶ Cum dementis. Prætor, vel Proconsul dedit curatorem dementi, & decreuit quod satisdaret rem dementis saluam fore: & curator non satisdedit, & incœpit res dementis administrare, & malè: vnde Prætor remouit eum, & substituit alium curatorē loco eius, qui subst itutus non satisdedit similiter, & egit secundus curator contra primū act. neg. gest. vt redderet rationē eorum, quę administrauit, & fecit eum condemnari in xx. & illa xx. ab eo exegit: postea demens decessit, & habuit duos hæredes, dicti hæredes volunt iterum conuenire primum curatorem, vt rationem reddat: primus curator opponit eis exceptio. rei iudic. inter se, & secundum curatorē prædictum: certè dicitur hic, quod hęredes possunt hoc modo replicare aduersus eū: Rectè exciperes tu primus curator aduersus nos hęredes demētis, si secundus curator qui egit contra te satisdedisset re demētis saluā fore, sed no satisdedit, & sic nō habuit ius agendi cōtra te, iō malè excipis: in vno tū casu potest dictus primus curator triplicare de dolo cōtra replicationē dictorū hæredū, veluti si curator secūd' vertit in rē dementis pecuniam, id est viginti quæ ex condēnatione fuit cōsecut' à primo curatore. ¶ Quæritū est. Furiosus habebat duos curatores, debitor furiosi soluit vni ex dictis curatoribus, vel vnus ex dictis curatoribus alienauit prędium furiosi: quæritur nunquid liberetur dictus debitor: & nūquid alienatio facta ab vno legitimè, valeat? & dicitur quod sic, & ille qui accepit fundū, vsucapiet eū. Et ratio est in omnib. supra dictis: quia solutio, & venditionis contractus, & traditio quæ sequitur uenditionem, de quibus dictum est,

curatoris tueri dēt nō solū patrimoniū, sed & corpus, ac salus furiosi.

Hæredes dementis possunt vēdicare prædium alienatum à curatore eius, qui satis non dederat rem dementis saluam fore, nisi curator de pretio prędij venditi satisfecerit creditoribus dementis, quia tunc hæredes repelluntur doli exceptione.

Curator dementi datus, decreto interposito vt satisdaret, non cauit: & tamen quasdam res de bonis eius legitimo modo alienauit. Si hæredes dementis easdem res vendicent, quas curator alienauit, & exceptio opponetur: Si non curator vendiderit replicatio dari debet si non satisdatione interposita secundum decretū vendiderit. Quòd si pretio accepto curator creditores furiosi dimisit: replicatio doli tutos possessores præstabit.

Contra exceptionem rei iudicatæ curatoris primo remoti, datur hæredibus furiosi replicatio propter secundum curatorem, qui condemnare fecit primum, & contra secundum datur replicatio ipsi primo: quia conuersa fuit pecunia in vtilitatem dementis.

Cum dementis curatorem (quia satis nō dederat, & res malè administrarat) Proconsul remouerit à bonis, aliūq; loco eius curatorem substituerit, & hic posterior (cum nec ipse satisdedisset) egerit cum remoto negotiorum gestorum, posteaq; hęredes demētis cum eodem negotiorum gestorum agant, & is exceptione rei iudicatæ inter se, & curatorem vtatur, hæredibus replicatio danda erit si non is qui egit, satisdederat. Sed an triplicatio [h] curatori profutura sit, iudex ęstimabit. Nā si curator sequēs, pecuniam, quam ex condemnatione consecutus fuerat, in rem furiosi vertisset: doli triplicatio obstabit. Quæsitum est an alteri ex curatoribus furiosi rectè soluatur, vel an vnus rem furiosi rectè alienare possit? Respondi, rectè solui. Eū quoque, q̄ ab altero ex curatoribus fundū furiosi legitimè mercaret, vsucapturum: quia solutio, venditio, traditio facti magis, quàm iuris sunt: ideoq; sufficit vnius ex curatoribus persona: q̄a alter intelligitur consentire. Deniq; si præsens sit & vetet solui, vel venire, vel tradi: neque debitor liberabitur, neq; emptor vsucapiet.

[a] In P.Fl. aut si satisdatione interposita, &c. fiecta negatiōe.

[b] In P.Fl. vetet venire, vel tradi. In q̄busdā: aūt uetu. exempla. ita ut in Pand. legitur.

[c] Qui habeat curā præstandi necessaria mulieri p̄gnāti. Bartol. in l. 1. §. mulier. ff. de vēt. in pos. mi.

[d] In P.Fl. aut si is q̄ egit satisdederat. Replicatio, in Flor.

[e] P. Flor. quam.

natus, in parte absolutus: vt apparet ex sequen.

Si non is. Id est, recte exciperes, si non is &c. & facit C. in quib. cau. in integr. restit. l. pen. & supra proxi. §. Accur.

Triplicatio. Id est duplicatio.

Curatori. Scilicet remoto.

Fuerat. Scilicet a remoto. Accur.

Rectè solui. Et rectè vnus alienare poterit. nā idem intellige in alia quæstione respōlum, cum simul quæsitum fuerit: sic C. de diuer. rescri. l. 1. & ad exhibend. l. fi res. & facit ad §. supra, de admin. tu. l. decreto. §. fi. & C. de autor. præstan. l. fi. & si vnus ex plurib. tu. l. 1. & 2. & ĵ. prox. § & supra, de exerci. l. 1. §. si plures. & ĵ. de so. l quod si forte. §. pen.

[m] Furiosi. Vt putabatur: alioqui non procederet vsucapio, cum nec alienari possit. Acc.

Facti, magis est facti, id est, administrationis curæ in hoc casu, quam iuris, scilicet cuius authoritate soluatur curatori, in quo iure debent omnes consentire curatores: & ideo in nostris casibus sufficit persona vnius ex curatoribus. Nā intelligitur alter consentire, si non contradicat: si autem contradicat, non valet quod agitur per alium. Viu.

Salus. Sic ĵ. de admin. tut. uel cura. l. cum plures. §. pe. & not. ¶ hic incipit tractare de officio curatoris.

Legitimo modo. Id est iusto pretio, & dementis vtilitate exigente, & decreto etiam interposito, cum alienatio id ipsum exigeret: quia sterilis erat. Ac curlius.

Si non curator. Verba sunt exceptionis, id est, rectè ageres, si non cur. &c.

Si non satisdatio ne. Verba replicationis, id est rectè ex iperes, si non satisdatio &c. ad hoc C. de tutoribus, & curatoribus qui satis non dede. l. fina. & sup. de eo qui pro tutore. l. 2. & supra titulo primo, lege, qui neque. in principio.

Replicatio. Id est, duplicatio: ut Instit. de replicatio. & facit infra tit. primo, l. fi pupillorum. §. fina. & l. si fundus. §. quanquam. & infra proximo §. & C. de prædiis minorum. l. vtere. & C. de vsucapion. pro emptore. lege finali.

Cum eodem. Scilicet remoto, qui in parte fuit condem-

Facti. Id est, administrationis, vt ĵ. eo. l. fi. & magis, ponit electiuè. Azo, & Hugo. quia ergo est de administratione, ergo quilibet potest facere in solidum: vt ĵ. proxi. §. cum suis concord. non autem iuris. s. talis, cuius authoritate soluatur curatori: vt in arrogatione furiosi: vbi omnes debent consentire, ut C. de autho. præstā. l. fi. Item ei quod dicit, venditio est facti, non iuris: est cōtra Instit. de rebus corpo. §. j. Sed ibi dicit de obligatione, non de contractu. Item contra ĵ. de iusti. & iur. l. ex hoc. Sed ibi dicit quod ex iure gētium est: non autē dicit q̄ sit ius. Item facit ĵ. de condi. & demon. l. in facto.

Onorum.

Titius decedens reliquit vxorem prægnantē: vnde venter fuit missus in possessionem bonorum defuncti; & fuit datus à Prætore curator bonis, nomine dicti ventris, & sine inquisitione: certè debet satisdare rē uel bona sal. fore: si aūt esset datus ex inquisitione, nō deberet satisdare. Viu.

[b] Bonorū ventris. Id est, nomine bonorū eius, q̄ est in uentre: posset ēt dari idem curator vētri & bonis, vel alteri tantum; vt ĵ. de vent. in pos. mi. l. 1. §. quoties. Acc.

[c] Cessat. Sic C. de tut. vel cura. qui satis non de. l. 3. & 4. & Instit. de satisd. tu. §. ij. Item non satisdat curator furiosi, si pater in testamento dedit: licēt iudex confirmet. Item & si det iudex, & habet substantiam sufficientem: vt C. de episc. aud. l. de creationibus. & C. e. l. fi. §. sed cum antiquitas. & §. fin autē. & facit Instit. de cura. §. sed solent. & ĵ. de admin. tut. l. inter bonorū. & ĵ. eo. l. obseruare.

¶ Vius bonis. Titius cum multos creditores haberet, foro cessit: vnde creditores cōmuni concordia possunt bona eius uendere: & pretium inter se diuidere, &, si nolunt ipsi vendere: sed vnum curatorem constituere, qui uendat, & pretium inter eos diuidat, possunt hoc facere. Modo pone, quod creditores elegerunt constituere curatorem, vel curatores: postea uolunt pœnitere, & ipsimet vendere, nunquid possunt hoc facere: certè non. Modo pone, quod curator ab eis electus decessit: nunquid tunc poterūt & ipsi uendere? certè non, imò alius curator constituetur nec etiam hæres curatoris mortui debet onerari, ut uendat dicta bona, cum accidere possit, quod hæres nō sit habilis dicto negotio, propter causas quę nōminātur in litera: & cum possit esse, quod curator mortuus habeat plures hæredes, & cum possit esse, q̄d nō expediat per omnes hæredes administrari (sæpe enim segnius expediunt cōmissa negotia plures) & tūc ducere vnus hæredū potius sit onerādus administrare quā alij? certè nō uideo, quare unus potius quā alter: benè ergo dictum est, q̄ hæres curatoris bonorum mortui nō est onerandus: imò alius curator eligēdus. Viu.

Cuius bonis. Senatusconsultum introduxit dari curatorem bonis vendendis: vt hic: & ĵ. de cur. bon. dā. l. Imperator. debent ergo creditores hoc petere: vt ĵ. de cur. bon. dan. l. 2. & habent electionem. vt vel ipsi vendāt, vel curatorem petant constitui: vt hic, & ĵ. de cur. bo. dan. l. 1. Azo.

Non permisit. Id est constitutus est à iudice creditoribus petentibus.

Beneficiū. Quod est vt curatores eis creditorib. vendāt,

Vendere. Hoc nō est permissum curatoribus vendere creditoribus.

Mallent. Creditores. Acc.

Integra re. Sic C. de act. & obl. l. sicut. & ĵ. de leg. 3. l. statu liberum. §. fi. Et dic re integra, id est ante quam curator cōstituatur.

Ipsorū. Creditorum.

Velint. Vel curatorem petere; vel ipsi bona vendere.

Eo negotio. Accipe, habilis non sit, quod est ĵ.

Faciendus. Non autem ipsi creditores uendunt nō videtur ille idem permisisse quo ad hoc, vt creditores non uendant, constituatur ergo alter curator.

Maiorem. Quam maiorem dignitatem hic hæres habet, quam nō habebat defunctus, vel si habebat defunctus maiorem, & sic iste hæres minorem habebat, tamen hic hæres plura negotia expedire habet, quam defunctus.

Possuit. Repete tamen per omnes, sic ĵ. de admin. tut. l. 3. §. antepe. Accur.

Per omnes. Hæredes.

Aut. Repete nec.

Possit. Scilicet allegari.

Ex his. Hæredibus, quia magis idoneus.

Vlianus.

Cuidam prodigo interdixit Prætor bonis, vt dicitur ĵ. l. 1. nunquid potest aliq̄d alienare de dictis bonis dict' prodigus: & dī quod nō. Secūdò dicit, quod curator furiosi sic bene potest rē suam alienare, si eam alienet, dicens eam esse furiosi: sed rem furiosi tanquam suam alienare non potest. ll. seq. sunt planę vsque ad l. & mulieri. Viu.

VIII.

Onorum ventris, nomine curatorem dari oportet: eumq; rem sal: fore, viri boni arbitratu satisdare Procōsul iubet. Sed hoc si non ex inquisitione detur: nam si ex inquisitione, cessat satisdatio.

IX.

Vius bonis distrahendis curatores facere Senatus permisit, eius bona creditoribus vēdere non permisit: [e] quāuis creditores post id beneficium bona vendere mallent. Sicut enim integra re potestas ipsorum est, vtrum velint eligendi: ita cum alterum elegerint, altero abstinere debent. Multoq; magis id seruari æquum est, si factus est curator, per quē bona distraherentur: q̄uis nondum explicato eo negotio decesserit. Nā & tunc ex integro alius curator faciendus est: neque hæres prioris curatoris onerandus: cū accidere possit, vt negocio, vel propter sexus, uel ætatis infirmitatem, vel propter dignitatem maiorē minorem ve quæ in priore curatore spectata erat, habilius nō sit. Possunt etiam plures hæredes ei existere: neque aut per omnes id negocium administrari expediat, aut quicquā dici possit, cur vnus aliquis ex his potissimū onerandus sit.

X.

Vlianus scribit eos quibus per Prætorem

a Nihil habeant. Quantum ad hanc causam.
b Deminutio. Bonorum. & administratio.
c Dominium transferre. Cum suam sciret: sic ergo soquitur hic, cum non errauit. & sic non obstat ǰ de acquit. re. do. l. si procurator. sed ideo vendebat quasi nomine furiosi, vt ob hoc citius prouocaret ementem, quasi melius forum esset ei facturus. & plene not. ǰ de officio p cur. Cæs. l. 1. §. 1. Accursius.

d Ignus. Valet. Si tamen interueniat decretum vt C. eo. l. 1. 2. aut nõ fuit immobile. Azo. & ideo dicit pignus non hypothecam: vt ǰ. de uerb. sign. l. plebs. §. pignus.

Bagnato. Curatore.

Dedicari. Id est, consecrari: vt Instit. de rer diuis. §. sacræ. & facit ǰ. eod. l. fin. Accur.

Vsquequaque. Id est semper.

Æpè ad aliũ. Puta agnatũ: & facit ǰ. de legi. tutor. l. 1. §. interdum. & l. pe. Acc.

Irum. Simile habes. C. qui tuto. dar. poss. l. 2. & Instit. de excusa. tut. §. penult. & dic, vt ibi no.

T mulieri. Dicit hæc l. quod non solum mulieri mente captæ: sed & ei quę luxuriosè uiuit, debet interdici bonis per Prætorem. Secũdo dicit & furiosus & furiosa, & prodigus & omnes alij, quibus dantur curatores, habent priuilegium in bonis curatorum. Viu.

Et mulieri. Not. interdici bonis meretrici, qa prodiga est suæ personæ: per quod præsumitur & rerum. Vel luxuriosè prodigali luxuria: vt ǰ. de dam. inf. l. ex damni. circa princ.

Priuilegium. Personale, vt præferatur cæteris creditoribus personale habentibus: vt ǰ. de priuileg. credito rum. l. 4. §. 3. cum seq.

Et omnes omnino. Quibus solent dari curatores, exceptis paucis. vt d. l. 4. §. 11. cum seq. & hidem priuilegium. §. primo.

Edicto. Quod non habemus, quod fortè de furioso & prodigo tantum dicebat.

Decreto. Scilicet dati. Accur.

I furioso. Filium meum furiosum, vel prodigum maiorem etiam vigintiquinque ann. mi sit hæredem instituti, & ei dedi curatorem Titiũ in testamento, quæ datio nõ ualet: nunquid Prætor debet confirmare dictum curatorem: & dicitur quod sic: & debet omnimodo sequi volũtatem meam testatoris, eiusdemq; patris. & h. d. utque ad vers. sed utrũ, & in fi. l. ibi per omnia &c. In dicto autem uersi. sed vtrum, facit tales quæstiones, quæ possũt ab aliquo fieri quãuis in fine soluat vt dixi, nunquid omnimodo debet prætor voluntatem patris sequi in confirmando dicto curatore? An uero ita demum debet sequi, si futurum esset, ut Prator dicto furioso bonis interdicturus esset, nisi pater aliquid in testamẽto cauisset de curatore? & maximè hic q̃ro si filios habet dictus prodig⁹, vel furiosus. Et certè videtur in hoc casu, quãdo habeat filios prodigus, uel furiosus, in aui posi tos potestate, non debere Prætorẽ omnimodo sequi uolũtatem patris furiosi, vel prodigi: quia poterit dictus auus aliter suis nepotibus prouidere: puta si nepotes hæredes instituisset, & filiũ furiosum, vel prodigum exhæredasset: & ei furioso, vel, prodigo legasset tantũ quod sufficeret ei alimentorum nomine, dicendo in testamento pater: ideo exhæredo filium meũ prodigũ, vel furiosũ. & instituo ex eo nepotes, quia timeo ne dilapidet bona, & hęc necessitas inducit me ad exhæredandũ eũ, quo casu non acquirent patri eorũ furioso cũ in eius nõ sint potestate, imo

Omnimodo

a Omnimodò. Prætor vtrũ confirmet curatorẽ à patre datum, siue ille verè sit prodigus, siue etiam non sit, sed pater eum voluit habere curatorẽ tanquã prodigum. q̃rit: hæc qõ soluitur ǰ. ea. l. ibi, sed p omnia &c. vbi dicitur, quod semper eius patris uolũtas est sequẽda. Vel hoc ideo, ne quem pater prodigum putauit, magistrat⁹ propter suũ vitium pretio fortè corrupius eum idoneum esse dicat: potuit etiã pater alio modo suo filio prouidere, nepotes ex illo prodigo natos instituendo, filio prodigo alimenta constituendo, & hoc si sunt in potestate, aliàs nepotes sub cõditione emancipationis instituendo. b Maximè. Maximè tũc uidetur, qđ Prætor se non interponat, scilicet quando hẽt nepotes ex filio, nisi aliàs erat se interpositurus, etiam si nil pater dixisset: & hoc ea ratione, quia etiã pater parum videtur curasse, licet dederit curatorem, cum poterat plenè pater prouidere per hos modos, qui hic sequuntur, & non fecit.

c Pater. Id est auus vt ǰ. de verbsi. gn. l iusta. in fi.

d Certum. Quid, subaudi. Accur.

e Iudicij sui. Id est, suæ voluntatis.

f Fuissent. Et ita sunt in potestate sui patris. vt Instit. quib. mod. ius pat. potest. fol. §. fin. Sed pater ideo eos sub conditione emancipauit, ne suo patri quærant, quem auus prodigum reputauit.

g Ad hoc. Id est, ad emancipationem: aliàs adhuc.

h Consensurus. Nec etiam cogi poterat: vt Inst. dicto tit. in fine.

i Per omnia. Nunc soluit.

k Vitium. Quia pretio corruptus: vt supra dixi, f. magistratus. & sic est C. de sponsal. l. 3. Item not. de paterni testimonij authoritate, sic Instit. de excusa. tutor. §. 1. Accursius.

C Vrator. CASVS. Nunquid curator furiosi põt dare libertatem seruo furiosi: & certè non, quia dare libertatem nõ est ex administratione, sicut si donaret aliquam rem furiosi: nisi manumissio, vel donatio prædicta fieret cum magna vtilitate furiosi, & etiã cum authoritate, & cognitione iudicis: si autem uendat curator aliquam rem furiosi, quia egent negotia furiosi denariis, valet quod agitur. Viu.

N. P.

Præstare. Quia ea res &c. vt ǰ. de manu. l seruus fugit. & C. qui manu. nõn pos. l. pen. & ǰ. eo. l. ab agnato.

Quod. Id est, quia.

Vtilitate. Vt matre & similib. vt ǰ. de tut. & rat. distrah. l. j. §. sed nonnullos. & de admin. tuto. l. cum plures. §. cũ curator. & l. tutor fm. §. fin. & l. tutor ad vtilitatẽ.

DE TESTA. mentis.

Hic titulus nõ tã huius tractat⁹, quã totius q̃n ti Tomi Pandectarũ index est: quod facile intelligere ẽ ex l. 2. in §. q̃ntus. C. de uet. iu. enu.

P. Flo. si id ad.

In P. Fl. & ideo si donãdicã alienet ne que traditio, &c. sed hic re ctius meo iudicio.

In P. Fl. hic tit. sic script⁹ est. Qui testameta fasere possũt, & quẽadmodũ tẽstamenta fiant.

Digestorum, seu PANDECTARVM Liber vigesimus octauus.

TITVLVS I.

DE TESTAMENtis, & qui testamenta facere possint, & quemadmodum testamenta fiant.

Modest. lib. j. Pandect. I.

TEstamẽtum est voluntatis nr̃æ iusta sententia de eo, quod q̃s post mortẽ

Quia tutores de quib. p̃dixit, danẽ in testamentis: de his supponit. & hęc est quinta pars Digesto rũ: vt C. de vete. iur. enu. l. 2. §. quint⁹. & præmittit definitionẽ: vt ǰ. eo. l. 1. ne illotis. (vt ita dixeri) manib. protinus materiã interpretationis tractaret. &c. ut ǰ. de ori. iu. l. 1. Acc.

Estamẽtum. Iusta sniã. solennis, iuris solennitate subnixa: nã non solennis non valet: vt Instit. de hær. ab intest. in princ. Item iusta. i. legitima, aliàs non valet: vt C. si quis aliquem test. pro. l. 1. & ǰ. de cõdi. instit. Quidam. Itẽ sniã. i. depositio. sic C. qui test. fac. poss. l. hac consultissima. §. at cum humana. Et vt tollas oẽs oppositiones sub. cum institutione hr̃dis. tũ legitimè facta. Non ergo oportet dici (vt quidã dicũt) de eo. f. vniuerso, vt excludantur singularia relicta. nam siue ex vniuerso, siue ex re certa instituantur, valet vt ex uniuerso, vt ǰ. de hær. instit. l. 1. §. si ex fundo. Item non ob. de codicillo, uel legato, vel fideicommisso ẽt vniuersali, vel donatione causa mortis: vel de eo qui bona sua promittit alicui post mortem, vt ǰ. de leg. 1. l. legatum. & C. vt act. ab hære. & contra hære. l. 1. quia in his non est institutio hædis: vt C. eo. l. non codicillum. licet sit snia de eo quod quis velit fieri post mortẽ suam de bonis suis omnib. vel parte, vel re aliqua. Sed q̃d dices de testõ, in quo filius exhæredat immerito? R. ñ. Solennis est dispositio, & est legitima: quia l. permittitur exhæredati: imo p̃cipit si non instituatur. vt Instit. de exhæ. li. in princ. & ideo oportet rũpi, quia non est ex officio pietatis: vt C. de inoffic. testa. l. 2. interim ergo testamentum est.

Quis. De pluralitate ad singularitatẽ. Item de persõna prima. f. nostræ, transit ad tertiam, cum dicit quis. sic C. de testa. l. omnium, & C. de in ius voc. l. ff.

Mortem. Naturalem, posquam est testamentum Infortiatum.

Immutabile.vt j.de adi.leg.l.3. & fi.non ciuilem. vt C. de capti.& postli.reuer l.nec nos.

a Velit. Directo instituendo hæredem:aliàs largè dicitur testamentum,quasi testatio mentis:vt etiam codicillos comprehendat: vt Insti.eo.in princ. & secũdum hoc vtilis actio ex testamento locũ habet pro relicto:in eo dicillis:vt no. C. cõmunia de lega. l.2. Vel dic tertio secundum Azo. quod testamentum est quędam solennis ordinatio cum institutione hæredis,& est quoddam intellectuale, quod cum duobus codicib:fieri potest: vt j.eod.l. vnum.

b In eo. Pone exemplum In fi.eo.§.item furiosi & C.eo. l.furiosum. & facit ad hoc j. de aur.& ar.leg. l.si ita legatum, & C.e l. 3. & j.eo.l. in aduersa. & l. qui in potestate.& l.filiumfam. & idē in cõtractibus: vt C.de transl.Ianũ & de donat. l. fenectus.Sed contra Instit. de hære. qualit. & differ. §.in extraneis.vbi etiam tempus mortis & aditæ hæreditatis inspicitur, an habeat testamenti factionem.Sed illud in hærede, hoc in testante.Accur.

In P.F. desũt hęc ideoq; forma ei⁹ priuatorum, &c.

Hæres tribus tẽporibus, habilis esse debet.

c Testamenti. Pone in testante, Id est, qui iure publico potest facere testamentũ:id est cui lex concedit,non impetrato à priuato etiam patre,vel domino:vt j.eod.l.qui in potestate.& j.de bo.libe.l Paulus.§.patroni.Vel dic publica authoritate est concedẽda testamenti factio, id est,a principe:vt j.eo.l. si mutus.& l.obsides.& j.tit 3.l.si quis.§.irritum.& de milit. testa.l.ex militari.& C.de inof.test.l.si quãdo.& j. de bo.lib.l.etiam §.2.non autem a priuato.Vel dic pacto priuati non potest quis adstringi ad testãdum & instituendum aliquem:vt j.de verb.oblig l. stipulatio hoc modo:& ẽ.de pact.l.ius publicũ.uel quarto priuatus nõ potest remittere solennitatẽ legũ:sed Princeps sic:vt C. eo l.testandi.& l.si non specialiter contra in institutione potest poni ut per pactum non possit institui non capax:vt j.de iure fisci.l. non intelligitur.

Istã gl. sequũtur B. B. P. & Imo.

a De testamenti factione activa, & passiua, vide ad longũ p Bar. in l. filiusfam. j.eo.

nã factio testamẽti activa,& passiua significatur Instit.de hære.quali.& diff.§.testamenti. Apparet ergo, quod pacta,vel consensus priuatorum non faciũt, vt ille possit testari qui de iure non potest, vel institui, qui de iure non potest:vel vt non solenniter testetur, qui solenniter facere debet ? sicut nec econtra,vt ille non testetur,qui potest : vt C.de pactis conuen. l.pactum,secùs in contractibus,qui formã mutant,& accipiunt legem ex conuentione contrahentium,ut supra,depos‌i l.1.§.si conuenit.

Ideoque.Quidam habent hoc,& quidam non. Acc.

Glo.magistra, ſm Bald.

I quæramus.Factionẽ.In activa significatione

nã & passiuã significationẽ hẽt: vt j.e.l.hliusf.& Instit.de hære.qualit.& differ.§.testamenti.& dic habuerit,id est se habere putauerit : alias contra, ut inf. eod.l.qui in domini,& l. seq.& est.sic j.de codi.l.quidã.§.esse enim debet.est enim peremptorium,cũ non

suam fieri velit.

Tpe testamenti requiritur sanitas mentis, nec requiritur sanitas corporis. Bar.

II.

IN eo, qui testatur eius temporis, quo testamentum facit,integritas mentis, non corporis sanitas exigenda est.

III.

TEstamenti factio non priuati, sed publici iuris est ideoq; forma eius, priuatorum pactis non lædit̃.

Primo quærendum est de persona testantis, quam de solennitate testamenti.

IIII.

possit esse sine hoc:sed hoc sine sequentibus esse põt. sic C de hær.act.l.vt debitum.& sic quemlibet habere nisi expressim prohibeatur : vt ẽ. de probatio. l. ab ea. Prohibentur autem xiij.personæ iure communi testari.i.l.filiusfa.vt j.eod.l.qui in potestate. Itẽ impubes: vt Insti.eo. § impubes Item furiosus:vt Instit. eod. §.item furiosi. & j.eo.l.filius. §. Marcel. Item prodigus.ut Insti.eo.§. item prodigus. Item mutus,& surdus: vt infra. eo.l.qui in potestate.§.1. Item cæcus. ut C. eod. l.hac consultissima. Item damnatus ad mortem,vt inf.eo dem.l. eius. §.si cui, vsque in finem.Item obsides : vt j.eod.l.obsides. Item de statu suo incertus: vt inf. eod.l. de statu. Item is cui a lege est interdictum, ut infra eo.l.is cui.Item seruus : vt j.eo l.filius. Item monachus, ut C.de sacro.san.eccl. Authent. ingressi. Accur.

Testari xiij. personæ prohibentur.

In P.F. incipit, A qua ętate.

Factionem. Scilicet activè ităelligas, quia filiusfa. habet testamenti factionẽ passivè,quia recipere potest, sed facere testamentum non potest.

I quæramus, an valeat testamentũ, in primis animaduertere debemus, an is, qui fecit testamentum, habuerit testamenti factionem deinde si habuerit, requiremus,an secundum regulas iuris ciuilis testatus sit.

Puberes possunt facere testamentum : & quantum ad hoc, dies cœptus habetur pro completo. Bar.

V.

Va ętate testamentum,vel masculi vel fœminæ facere possint,videamus. Et verius est, in masculis quidẽ quartũdecimũ annũ spectandũ, in fœminis verò xij. completum.

Regulas.Quæ sunt vt testes,& rogati,& vno contextu debeant esse in testamento nuncupatiue: & palam dici nomen hæredis debet:vt j.eod.l.hæredes. in princ.& in fi.& C.eo.l.hac consultissima.§.per nũcupationem.& l. unica.in fi.quintus. In scriptis autem corã septem testibus rogatis & subscribentibus sigillantibus.testatore vel alio pro eo scribẽte nomen hęredis: vt C.eod.l.hac consultissima. & l.iubemus.& auth.ibi posita. Non autem est vis, si sit ibi exhæredatus filius immerito: tamen nihilo minus interim valet: vt no.sup. l.1.& j.de vulg.substi.l. in substitutione.

Dic hoc verum de iure:isto,secùs aũt de iure auth.nisi iusta causa exhæredationis in testamento fuerit expressa, alias ipso iure esset nullum, secundum Bar.P.& Imo. in l.1.ẽ.eo.

Va ętate. Quæritur in qua ętate existens masculus,vel fœmina possit facere testa.& dicitur quod masculus habens 14.annos,& fœmina habens 12. Itẽ quæritur,nunquid est necesse, quod compleuerint dicta tempora tãtum, an vero qđ excesserint: ad hoc vt testamentum facere possint: & dicitur quod sufficit compleuisse : & compleuisse intelligitur,quocunque modo tetigerit de die artificiali vltimo quarti decimi anni,id est a mane vsque ad vesperam: & quocunque modo tetigerit de die naturali vltimo quartidecimi : vt si præterita sit hora sexta noctis præcedentis eum diem , quo natus est faciens testamentum. De die artificiali prædicto habes in versicu.vtrum autem. De die naturali,in versicu.plus arbitror,&c. Viu.

Qua ętate. Aliàs qua.aliàs ex qua. Accur.

Completum. Vt C.eod.l.4 & C.quando prouo.non est ne.l.2.& Insti.eo.§ præterea.sic & in finitione tutelæ: vt Insti.q.mo.tute.n.in prin.Sed quare citius fœminæ quàm Rn.q.a citius iagacior: vt C.de ijs qui ve.ætate.impe.

Fœmina citius fit virago.

l.2.&

l.2.& quia citius est viripotens.

ADDITIO Vel dic secundũ Bal.quia mala herba cito crescit:vt no.in d.l.2.Sed Host. dicit quod fœmina minus uiuit & ideo citius cõpletur. vt videmus. in plantis, & ista ratio est philosphica, secundum Cyn.

Cõplesse. Id est, extrema die perstitisse. & est differentia inter excedere, & complere.

Natali suo Quartidecimi anni. sic ẽ. de min.l.3.§.minorem Sed nõne tunc cũ iã intrauit xiiij. annos? Respon.nõ, quia dicas natũ in fi.illius diei & testatum in capite. Acc.

Dies cœptus pro completo habetur.

Dico ualere.Dies ergo cœptus habetur pro completo. sic & j. de ma.l. 1. & j. de usucap. l.in vsucapionibus. & j. de uerb.sig.l. anniculus. Nec obstat j. de mi.l.iij. §. minorem,vbi de momento ad momentum quæritur, vt ibi no.

Plus arbitror . Quid est hoc plus? Respond. vt in penultima die dũmodo post finitam sextam horam noctis antepenultimi diei s.definẽtis, fieri possit. vltima dies, est dies Cal.pen.pridie, antepenultima dies quæ præcedit pridie Calendarũ quo ad natiuitatem : nã & annus quandoque alias cœptus habetur pro cõpleto : vt j.de mun. & hono. l.ad rẽ. & ad Treb. l.qui filium.§.Sabinus. Vel dic tutius, quod ẽ.dixit: quando fit in quauis parte ultimi diei artificialis : hic autem in quauis parte ultimi diei naturalis:& secundum hoc post sextam horam noctis penultimi diei definentis factũ,valet. Accur.

Vtrum aũt excesisse debeat qs xiiij.annum, vt testũ facere possit,an sufficiat cõplesse propone aliquẽ Calendis Ianuarijs natũ,testamentũ ipso natali suo fecisse xiiij. ann.an valeat testm? Dico valere. Plus arbitror , etiam si pridie calendarum fecerit post sextam horam noctis : valere testamentum. Iam enim complesse videtur annum quartũdecimum, vt Martiano videtur.

Filiusfamiliàs non potest testari, etiam patre permittente. Bar.

Caius lib.xvij. ad Edictũ prouinc. VI.

QVi in potestate parentis est, testamenti faciendi ius non habet: adeò vt quamuis pater ei permittat, nihilo magis tamẽ iure testari possit.

Surdus, & mutus non possunt testari sine permissu Principis: sed hoc vitium superueniens postea, testamentum non rumpit. Bar.

Surdus & mutus testamentũ facere non possunt: sed si quis post testam factum valetudine, aut quolibet alio casu mutus aut surdus esse cœperit: ratũ nihilo minus permanet testamẽtũ. Æmilius Macer lib. j. ad legem vicesimam hæreditatum. VII.

SImutus aut surdus vt liceret sibi testamẽtum facere à Principe impetrauerit, valet testamentum.

Testamentum factum quãdo quis erat seruus hostium, non valet. Bar.

Caius lib.xvij. ad Edictũ prouinc. VIII.

CIus, qui apud hostes est, testamentum, quod ibi fecit, non valet, quamuis redierit.

Damnatio qua perditur vita, libertas, vel ciuitas, impedit testamentum fieri, & rumpit iam factum, secùs in damnatione, per quam fama lędditur tantum. Bar.

Initium cuiusq; dei unde sumeret tũ apud Romanos tũ apud alios populos pulchrè explicat Macrobi. Saturna. lib. 1. ca.2.& Anto. Aug.li. 4. emend. c.13.

I mut aut. Post dici, aut, etiã. & dic ex acidẽti:& nescit scribere,aliàs suo iure posset; vt C.eo.l.discretis. 2. respõ. Vel uerius separatum erat uitiũ.& hoc iure nõ poterat:sed hodie potest,vt hic,& ẽ.l.prox.no.Accur.

Valet.Si modo solenniter,& instituendo quem debet testatur.vt C.de inoffi.test.l.si quando, in princi. Nec ost.j.de bo.libet.l.etiam.§.j.quia ibi concessit ei, qui aliàs poterat testari,vt plenè not. d.l.si quando.& facit ad hoc j.eo.l.filius.

Ius qui. Si aliquis est captiuus apud hostes,non potest facere testamentum: & si fecerit , non valet,etiam si redeat Secũdo dicit, qđ si alicui est interdictum aqua,vel igni,uel est in insulã deportatus:si prius fecerat testamentũ, non valet:& idē si fecit postea,& bona sua debent publicari, si sint lucrosa:aliàs creditoribus concedi:secus in eo qui est ad tempus in aliquam insulam relegatus,vel cui est prohibitũ:ne stet in Italia:vel cui est prohibitũ,ne stet in prouincia unde ipse est : quia ibi tres bene pũt cõdere testm:& sunt alij tres qui amittunt libertatẽ, & bona, & testamẽti factionẽ nõ retinẽt, vt ille qui dãnat ad ferrũ.i.vt decapitet:& ille qui dãnatur in metallũ. Viu.

Hostes. Vt captiu⁹,& sic seru⁹.vt Insti.de iure. gen.

§.2.& sic p consequens nihil habet: vt Inst.per quas person.§.item quod serui.& his rationibus non valet, vt & j.eo.§.fin.& j. de mili.test.l.facere.& ante factum valet,siue cedeat,siue non.vt Instit.eo.§.fin.item codicilli ibi facti,ante facto testamento confirmati,valet: vt infra,de capti. & postli.reuer.l.in bello.§.codicilli.

Si cui aqua, & igni interdictum sit: eius nec illud testamentum valet quod ante fecit, nec id quod postea fecerit: bona quoque quæ tunc habuit,cum dãnaretur, publicabuntur: aut si non videantur lucrosa, creditoribus concedentur. In insulam deportati in eadem causa sunt.Sed relegati in insulam, & quibus terra Italica, & sua prouincia interdicitur, testamenti faciendi ius retinent. Hi verò, qui ad ferrum, aut ad bestias, aut in metallum damnantur: libertatem perdunt, bonaq; eorũ publicantur: vnde appareret amittere eos testamenti factionem.

Pendente processu capitali, non impeditur quis facere testamentum. Bart.

Vlpianus lib. [illegible] ædictum. IX.

SI quis post accusationem in custodia fuerit defunctus indemnatus, testamentum eius valebit.

Qui non habet manus, potest testari. Bart.

Paulus lib. iij Sententiarum. X.

QVi manus amisit, testamentum facere potest, quamuis scribere non possit.

Vlpianus lib. [illegible] ædictum. XI.

OBsides testari non possunt nisi eis permittatur.

Testatore decedente apud hostes, testamentum ante factum per legem Corneliam cõfirmatur. Bar.

Vlpianus lib. [illegible] ædictum. XII.

LEge Cornelia testamenta eorum, qui in hostium potestate decesserint, perinde confirmantur ac si ij, qui ea fecissent,in hostiũ potestatem non peruenissent: & hæreditas ex his eodem modo ad vnumquemq; pertinet.Quare seruus hæres scriptus ab eo,qui in hostium potestate decesserit, & liber,& hæres erit, seu velit,seu nolit: licèt minº propriè necessarius hæres dicatur. Nam & filius eius, qui in hostium potestate decesit, inuitus hæreditati obligatur: quamuis suus hæres dici non possit, qui in ptate morientis nõ fuit.

Capti à latronibus, & legati apud extraneos, possunt facere testamentum. Bar.

Marcianus lib. iiij. Institutio. XIII.

QVi à latronibus capti sunt, cum liberi maneãt, possunt facere testamentũ. Itẽ q apud exteros legatione fungũtur, possunt facere testamentum.

Valet testamentum decedentis appellatione pendente. Bartolus.

Si quis capitali crimine damnatus, appellauerit & medio tempore, pẽdente appellatione fecerit testamentum, & ita decesserit:valet eius testamentum.

Ista lex ponit casum in terminis: & lex sequens ponit summarium. Bart.

Paulus libro ij. Regularum. XIIII.

QVi in testamento domini manu missus est, si ignoret dominum decessisse, aditamque esse eius hæreditatem: testamentũ facere non potest, licèt iã paterfamilias, & sui iuris est: nam qui incertus de statu suo est, certam legem testamento dicere non potest.

Vlpianus lib. xij. ad Edictum. XV.

DE statu suo dubitantes, vel errantes, testamentum facere nõ possunt: vt Diuus Pius rescripsit.

Qui non habet testamenti factionem actiuè absq; sui delicto, potest habere testamenti factionem passiuè. Bar.

Manumissus est, id est, iussus est esse liber.

Aditamq;. Tunc enim cedit dies relictæ libertatis; vt C.de cad.tol.l.j.§.in nouissimo.etiã ignorante seruo, vt inf. de fideic. liber.l.3.§.1.ibi,ad ergo si quid &c. & hic colligitur.

De statu. Primæuo à natura, siue iure naturali tributo, quem nunc recuperauit.& sic ponitur supra de statu hom.libertus.& si cert.pet.l.eius qui.

Non potest. nisi sit miles.vt j.de mili.test.l.ex militari.§.fi.vel veteranus.vt infr.de codi.l.Aristo.& facit j.vnde ie.g.l.1.§.fi.& j.de leg.3.l.1.j.respon. & j.de acquiren.hered l.hæres.& j.l.proxim. Item facit C.de repu.auth.sed hodie.vbi non tenet matrimonium factũ cum soluta, quam credo ligatam.

De statu. Pone exemplum infra de lega.2.l.1.in priu.& est differentia inter dubitationem seu titubationem,ignorantiam,errorem,& nescientiam: quia dubitans applicat animum suum ad plura:& nescit quid eligat:ignorans est,qui nihil scit,sed scire debet: At nescientia est,cum scire non tenetur: Errat qũ credit vnum,& est aliud.Sed quantum ad titulum de iur.& fac.igno.vel condi.inde. non est differentia:vt C.de condi.inde.l.fin.lex tamen videtur facere differentiam in hoc,infra de acquir.hære.l.6.§.1.sed ibi id reprobauimus.Item hæc lex fallit in milite,& veterano:vt suprà,l.proxi.nota.

Dubitatio, ignorantia, error, & nescitèria, differunt.

Filiusfa-

a Vnumquemq;. Agnatum,vel cognatum vel scriptũ vt d.ll.& j. de suis & legi.hære.l.j.§.j.Sed contra,j. de verb.sig.l.3.in fi.Sol.vt ibi.Ite nõ contra,inf. de secun. tab.l.qui ex liberis. §.testamento & Instit.quib.mod. test.infir.§. non tamen. quibus dicitur irritum capit di.Solu. ibi bona in aliũ tranferunt: & sic de alienis testat: hic remanent nulliº.at vbi tm qualitas corporis mutat: nihilo minus valet: vt ŝ.eo.l. qui in potestate. §.fi. Accur.

b Nolit. Vt j.de acqui. hæredi. l.necessarijs. in fi. Hug.

c Inuitus.de iure ciuili, nõ prætorio:vt d. l. necessarijs, no. & Instit. de hære. quali.& dif.§.sui.

d Non possit. Imo est suus: vt Instit. de hæredi. ab intestat. §.inter suum.quæ est contra.Solu. ibi fictionẽ postliminij. non veritatem cõsiderauit. Accur.

QVi a latronibus. CASVS. Si Bononiensis est captus à Mutinẽsibus, remanet liber, quia non sunt hostes, imò latrones: & ideo põt face e testm. Quid si Romanus est missus ad hostes ,p ambasiatore? certè bñ põt condere test.

P.Flor. externos.

¶ Si quis. Titius dãnatº de crimine capitali appellauit: & ita extinctum fuit pronunciatum: & pen.ap. facto testamento decessit, certè valet testamentum. Viuia.

e Qui a latronibus. De capto à Mutinensibus dicit:vt infra de cap.l.hostes.vel propriè a quolibet latrone:vt tit. 1.l.postliminium §.a piratis:sed si incertus,non potest:vt infra de leg 3. ..in prin.

f Cũ liberi. Hac ratione & filius sa. sed ille in potestate legitima alterius:nec dñi rerum plenè habet. Item damnati de crimine capitali. Item liberti,sed & illi do minia rerum non habent:vt supra eodem l.eius. §. fi.

g Maneant. Vt di ŝ ll.& C.de inge.man.l.cum agnatum. Accursius.

h Possunt. Sed non contrahere cum quolibet:vt sup. quod met.cau.l.qui in carcere.

i Exteros Id est,hostes:vt infra de cap.& post reu.in ptin. Vel dic de illis,qui dicũtur in l postliminij,§. in pace,qui similes sunt hostibus:vt ibi dicit.

k Funguntur. Etiam si sint ibi capti:cum capi nõ debuerint:vt infra de legat.l.ii.

Appellatio pronũciatũ extinguit.

l Appellauerit Igitur extinguitur pnũciatum:vt j.ad Turp.l.1.§.fi.facit j.de pœ.l.2.§.fi.& j.de iniu.test. l.si quis filio §.hi.& ŝ.e.l.si quis post. & ŝ.de ijs q not. infa.l.furti.Sed arg.contra j.ad munic.l.libertus.§.in q̃stion.b.as.Sed illud ideo quia nec de facto infamis admittitur:vt C.de digni.l.neque liberã.

m Valet. Nisi sit damnatus crimine maiestatis,vel re-

d.l.ex iudiciorum.Itẽ hoc nisi mortem sibi conscíuit: vt d.§.proinde.& C.si reus,vel accu.mor.l.defunctus. Item est arg contra,infra de mina.vin.l qui pœnæ.

ADDITIO. Dic fm Bald. q̃ hic criminosus erat mortuus:unde sententia ferri non poterat:sed in lege contra criminosus viuebat, & ideo merito sententia cõtra eum lata: quæ retro fingit, quãtũ ad bona, retractat ea, quæ medio tempore sunt attentata in præiudicium fisci, secundum Dy.

Qui manus. CASVS. Illeq nõ hẽt manus, & sic nõ potest scribere, potest facere testamentum. Viu.

k Testamentũ. Nũcupatiuũ. & in scriptis, vt C.eo.l iubemus. & in auth. ibi signari & facit ŝ.eo. l.2.Accur.

Obsides nõ testãtur. facit c. exposi. ta. circa fi cum gl. fi. extra de arbitr.

Obsides. C A S V S. Si Romani dent hostib. obsides pro Romanis captiuis: illi ob fides testãti nõ possunt, nisi Impator eis concedat. Viu.

Obsides. Dati Romanis ab hostibus ,p captiuis, vel pro pace componenda, vel secundum loã. etiam facta, tenenda. & idem intelligo contra in obsidibus datis a populo Romano hostibus. H. & est ratio: quia bona quæsita in obsidatu sunt fisci. sed & relictorũ

Quæsita in obsidatu fiscus capit.

domi perdunt dominium,vt ipsi capti; vt infra de iure fisci l.diuus.& arg.ŝ.eo.l.eius.

l Permittatur. A Principe expresse, non ab alio: vt ŝ.eo.l.3.vel etiam tacite:vt concesso vsu togæ Romanę,vt infra de iure atei.l.fed.& si accepto.

m Ege Cornelia. CASVS. Titius Romanus fecit testamẽtum, & instituit hæredem Seium, postea fuit captus ab hostibus.& sic ferue effectus,& ibi decessit,nunq.ad Seius hæres ab eo scriptus potest ex dicto test.habere eius hæreditatem? & videtur q̃ non, de iure:quia irritum est factum testa.seruitute testatori contingente,sed dicas,quod potest habere hæreditatem; quia l.Cornel.confirmat testamentum, & vult quod valeat: ac si prima hora captiuitatis mortuus fuisset Titius Romanus. Quid si seruum instituisset in dicto testamento dictus Titius? certe erit liber,& hæres necessarius,ac si Titius captus non fuisset:& si habet filium dictus Titius,quamuis suus hæres patri dici non possit,eo q̃ non est in eius potestate , quia Titius est seruus hostium,vt dixi : tamen per legem Cornel. & per ius ciuile inuitus obligatur hæreditatis partis. Vlia.

n Confirmantur. Vt infra ad l.Fal.l.1.§.lex & inf. de iniust.testa.l.si quis,§.quatenus.& infra,de bon.li.l.4. §.1.& C.de capti.l.captum.& de suis & legi.l.ap.ad.

FIliusfamiliàs. CASVS. Nominantur hic quidã qui non possunt facere testa. habent tñ testamẽti factionẽ in passiua significatione, quia pñt acquirere sibi relictum in testamento alterius. Seq. l. dicit, quòd donec aliquis est mente captus, nõ potest facere test.

a Posthumus. Etiã alicuius hodie licèt olim secùs: vt Insti. de lega. §. posthumo.

b Possint. Accipit ergo actiuè & passiuè, vt Instit. de hæred quali. & differ. §. testamenti. Et de surdo dic vt C. eod. l. diffretis.

c Notat. Addendo non corrigendo.

d Ignorantibus. Vt ff. de acq. pos. l. 1. §. item acquirim⁹. & §. quemadm. ser. amit. l. si patrem. §. j. & ff. de leg. 2. l. cum pater. §. surdo. ergo. & furioso: vt infrà de acti. & obligatio. l. si à furioso. Et quod dicit in psonalibus, idem in realibus, vt C. commu. de lega. l. 1. & ff. de fur. l. à Titio. & d. l. si patrem. Sed quidam dicunt tũc demum cum agnouit. sed tũc dic irreuocabiliter. & facit Insti. de hære. ab inteſt. §. posthumi. & C. eo. l. furiosum. & §. eo. l. 4. & l. qui in potestate.

e IN aduersa. Nõ potest: vt §. eo. l. 2. & §. eo. l. 3. & l. furiosum.

IS, cui. CASVS. Prodigus, cui est bonis interdictum nõ potest facere testamentum: si tamen fecit antequã esset sibi bonis interdictum, valet. Si non potest facere testa. vt dictum, est: ergo in testamento testis esse non potest. Item dicit, quod si aliquis est damnatus ob famosum carmen quod de alio scripsit: neq; test. facere potest, neque testis esse in testamento. Viu.

f Is, cui. Vt hæreticis omnibus: vt C. de hæret. & Mani. l. Manicheos. Item vt C. ad l. Iul. mai. l. fi. Sed secũdum hoc videtur falsum. ¶ Quod tñ interdictione vetustius &c. ideo pone in prodigo, cui lege, id est, per legẽ à iudice interdictum est bonis; vt Insti. eo. §. item prodigus. & §. de cur. furiosi. l. j. sed in eo videtur malè dicere, merito &c. sed satis potest concedi illud esse verum. Hugo. cum debeant esse integri fructus. vt §. de testi. l. quæsitum. Alij dicunt lege interdici, cũ certum est eum esse prodigũ, si vero dubium, tunc à iudice: vt Insti. de cur. §. furiosi.

XVI.

Iliusfamiliàs, & seruus alienus, & posthumus, & surdus, testamenti factionem habere dicuntur: licèt enim testamentum facere non possint, attamen ex testamento vel sibi, vel alijs acquirere posse Marcellus notat. Furiosus quoque testamenti factionem habet, licèt testamẽtum facere non possit. Ideo autem testamenti factionem habet, quia põt sibi acquirere legatũ, vel fideicommissum. Nã etiã cõpotibus mentis personales actiones, vel ignorantibus acquiruntur.

Alienatus mente propter infirmitatem, non potest facere testamentum. Bar.

XVII.

IN aduersa corporis valetudine mente captus, eo tempore testamẽtum facere non potest.

Interdictio facta bonis à iudice, impedit testamentum fieri, & testamento testificari: etiam factum non rumpit. Bartolus.

XVIII.

IS, cui lege bonis interdictum est, testamentum facere nõ potest: & si fecerit, ipso iure nõ valet: quod tamen interdictione vetustius habuerit testamentum, hoc valebit: meritò ergo nec testis ad testamentum adhiberi poterit: cum neque testamenti factionẽ habeat.

Damnatus propter infamiam, impeditur facere testamentum. Bar.

Si quis ob carmen famosum damnetur: Senatusconsulto expressum est, vt intestabilis sit, ergo nec testamentum facere poterit, nec ad testamentum adhiberi.

Testamentum quod ab initio non valet ex defectu testã tis, impedimento cessante non confirmatur. Bart.

XIX.

I filiusfamiliàs aut pupillus, aut seruus tabulas testamenti fecerit, signauerit: secundũ eas bonorũ possessio dari non potest: licèt filiusfamiliàs sui iuris, aut pupillus pubes, aut seruus liber factus decesserit: quia nullæ sunt tabulæ testamenti, quas is

ADDITIO. Ista gl. est corrupta ſm Bar. hic: cum idẽ sit in vtroque: vt §. eo. l. filiusfa. nec in hoc est differẽtia inter furiosum & prodigum, vt Inst. e. §. testes. & Insti. qui. non est permiſ. fac. test. §. item prodigus.

Adhiberi poterit. vt testis. nec dicetur ei testimonium: vt inf. eod. l. cũ lege, & inf. de secun. tab. l. 1. §. sed si quis. & Instit. de testa. §. testes.

Factionẽ. Actiuè. sed passiuè sic. vt in frã. de acq hær. l. mutũ. §. 1. Fallit tamen in filiofam. qui potest esse testis, nõ tamen testatur.

damnetur. Accusatus vel conuictus ex illa iniuria: vt infrà de iniur. l. lex Cornel. §. si quis. & l. quod Senatus.

Intestabilis. Vt & sup. de testa. l. ob carmen. & hoc exponit statim.

Adhiberi. Vt testis. Item nec ei dicetur testimonium vt inf. eo. l. cum leg. An autem capere possit? quidã dicũt quod non. sed Azo. dicit quod sic: quia & is cui bonis est interdictũ non potest adhiberi. & tamen capit: vt inf. de acq. hær. l. mutum. §. 1. sed Ioann. dicit, qđ nec ille capit, qđ potest esse verum quãdo à lege vt in hæretico. Si autem propter prodigalitatem, bene capit, & iure, secundum eum. Sed dicam, quod non capiat, vtpote criminosus: vt hic in fin. quod non est in prodigo: vt no. d. l. mutum.

I filiusfamiliàs.

Si filiusfamiliàs, vel seruus: vel pupillus testetur: hæres ab eo vel ab eis instituetur, nõ potest habere bo. poſſeſſ. tab. ex illo testamento, licèt dictus filiusfam. qui fecit test. factus postea sui iuris decesserit: & licet pupillus postea pubes factus decesserit: & licèt seru⁹ postea liber factus decesserit: quia nullæ sunt tabulæ &c. Viu.

Si filiusfa. Nisi in castrẽſib. vt C. cõ. de ſuc. l. seru⁹.

Fecerit. Testando. & hic sequentia: vt ff. de bon. poſ. ſm tabu. l. 1. §. exigere. & facit §. eo. l. 2. & 4. & ff. de lega. 3 l. 1. §. 1. & ff. de reg. iur. l. pen. & in Aut. de testi. §. si vero. colla. 6 & §. ad Maced. l. 1. §. certè. & C. de interdicti. ma. l. si patris. Accur.

p Decesserit. Secus in legato: vt infr. de leg. 3. l. 1. §. 1. Qui

QVi testamento. CASVS. Aliquis non põt esse testis in testamento, in quo est institutus hæres: legatarij bene possunt esse testes, nisi sint impuberes, vel in potestate testatoris, vel alio modo impediantur esse testes: & inter eos, qui sunt in potestate testatoris intelligere oportet ẽt liberos hoies, quos ab hostibus redemit. Sed quid si filiusfa. in militia existens faciat test. nũquid pater suus, vel frater poterint esse testes? & dicitur ꝙ sic. Dixit ergo in prin. quod filius nõ põt esse testis in testamento patris, certè idẽ est in omni alio negotio, in quo patri acquiratur. Secundo dicit, quod furiosus non potest esse testis in testamento, dum furor eum tenet: aliàs sic. & si fecit testa. ante furorem, valet. Tertio dicit, quod ille, qui damnatus est lege Iul. repet. non potest esse testis in iudicio, neque in testamento. Quartò dicit, quod mulier in testamento nõ põt esse testis: aliàs generaliter sic, nisi sit de adulterio dãnata. Quinto dicit, ꝙ seruus non põt esse in testa. testis: quia iuris ciuilis, vel prætorij communionẽ aliquam nõ habet: imo pro mortuo reputatur. Sexto dicit, quod testes debent durare ad audiendum testantem, donec completum sit testa. & si sit ibi Græcus testis, nõ facio vim vtrum intelligat sermonem Latini testatoris, vel non, dum tamen alio modo sciat quid fit. Testamentum autem non valeret, si testes essent ibi per vim detenti. Viu.

XX.

VI testamento hæres instituitur, in eodem testamento testis esse non potest, quod & in legatario, & in eo, qui tutor scriptus est, contra habetur. hi enim testes possunt adhiberi, si aliud eos nihil impediat, vt puta si impubes, si in potestate sit testatoris. Potestatis autem verbum nõ solùm ad liberos, qui sunt in potestate, referendum est: verũ etiam ad eum, quem redemit ab hostibus: quamuis placeat hunc seruum non esse, sed vinculo quodã retineri, donec pretium soluat. Per cõtrariũ quæri põt, an pater eius, qui de castrensi peculio

Sicut filius non potest esse testis in testamẽto patris: ita nec in aliquo negotio, per quod patri aliquid acquiratur. Bartolus.

Quæcunqȝ aũt in testõ diximus super prohibendis testimonijs eorum, qui in potestate sunt: in omnibus testimonijs accipias, vbi aliquid negotij geritur, per quod acquiratur. Ne furiosus quidã testis adhiberi potest, cum compos mentis non sit, sed si habet intermissionem eo tempore adhiberi potest testamentum quoque, quod ante furorem consumauit, valebit; & bonorum possessio ex eo testamento competet.

Qui non potest esse testis in iudicio, non potest esse testis in testamento. Item mulier in testamento testis esse non potest, in alijs potest, nisi sit infamis. Bartolus.

Ista gl. reprobat: quia si verus esset hæres, ẽt posset eẽ testis, qđ secus est ſm Bart. P. & Aret.

a Habetur. Vt Insti. e. §. legatarijs. & C. eodem. l. dictã tibus. Sed cõtra. C. de testi. l. omnibus. Sol. vt ibi, ꝙ hic pro solennitate, ibi pro veritate, sic & in tutore: non tamen in causa pupilli potest esse testis. Item facit 14. q. 2. c. super prudentiam, & Institu. de test. §. sed neque. Accur.

b Vinculo. Ignoris. Vt ff. de leg. 1. l. Senatus §. 1. & C. de capti. l. 2. & hoc si liber fuit redemptus: alias fit redimentis: vt ff. de cap. l. in bello. §. si quis seruum.

c Posse. Cum ante missionem testetur: secus si post, vt Instit. eo. §. sed si filius: quæ est contra. nam & siue vllo teste, vel sine solẽni numero testiũ ualeret, igitur valet, quando huiusmodi adhibetur: vt dicitur de muliere, cui datur actio ex stipulatu, vel nulla fuit stipulatio, multo magis ergo, vbi aliqua fuit, licèt non utilis: vt C. de rei vxo. actio. in prin. Itẽ contra, C. de testa. l. 5. & §. de testibus. l. testis idoneus. Sed hoc est speciale fauore militis. Hug.

d Diximus. Refert se ad filios prohibitos testificari patri in testamento. Idem erit in alijs negotijs, si quæratur aliquid patri. i. ei sit vtilitas ex filij testimonio.

Si autem non patri, sed filio quæratur: tunc & alia ratione repellit, quia in re sua: vt si pater pro filio velut legitim⁹ administrator agit: si aũt nec patri, nec filio quæratur: tũc secundũ hoc filius est testis patris: ut hic innuit. Sed ob. quod dicit prohibẽdis, vel sub nõ prohibendis. Item secũdum hoc non obst. Instit. eodem. §. sed si filius. vbi nõ quæritur patri vel filio, & tamen repellitur: qa ibi de prĩs testimonio, de quo dic vt §. proxi. resp. hic filij: & est ratio vt plenius repellatur pater: qui plus diligit filium, quã ecõtra filius patrẽ: vt supra quod met. cau. l. ifti quidẽ. §. fin. patet ergo qđ in testamento non põt filius esse testis patri: nec distiguo. quæraſ, vel nõ quæratur vni vel alteri: vt §. hac l. sed in alijs distinguit an quæratur, vel non: vt hic dicit. Sed dicunt quidam referri ad proximum dictum, scilicet de patre, & fratre: quia dicit prohibendis, & secundum hoc expone eorum, id est, pro eis qui. &c. Et qđ dicit per quod acquirant, gloſſant ita, sub. maxime: nam idem est in illis negotijs, in quibus nihil patri acquiritur: nam post missionem pater non potest esse testis filio militi, etiam si ei non acquirat: vt Institu eo. §. si filius. un de generalis videtur esse prohibitio, ne pater dicat testimonium pro filio: & hoc ratione affectionis: & eadem ratione mater: & dicas acquiritur ipsi patri. Vel secundum Ioan. ipsi filio: nam nuc negotium geratur per quod debeat acquiri ipsi filio, pater non erit testis, vt ibi: siue per quod quæritur, vel non quæratur patri, filius non testificabitur: & sic pater nunquam admittitur ad testimonium filij: & ita non subauditur maximè. Sed hoc quod dicit intellige esse dictum manente militia alij: vt Insti. eo. §. sed filius post missionem, vt dixi in superiori. §. H. Sed hęc gl. loquitur. q. d. de prohibendo, cum secundum eos de permittendo dicat, nisi dicat de prohibendis, scilicet certis casibus, q. d alias prohibendis. & super hoc fundatur glos. sed primam approbo.

P. F. quę autem.

In P. Fl. super prohibendis, testimonijs, &c.

Paterplus diligit filiũ quã si vt supra quod met. cau. l. ifti quidẽ. Filius an prĩ testificari possit.

Sic in P. Flo. & rectè, quis Halcã. legit testimonium quoq; &c.

Pater pro filio testificari nõ potest.

e Et bonorum possessio. secundũ tabulas, vel etiã contra ta-

tratabulas. nam vtraq; cõpetit ex testamento: vt Instit. de bon. poss. §. sunt autem & facit supra, e. l. qui in potestate. §. 1. & l. is cui. & Instit. e. §. furiosi. & §. sed & si quis & j. de sec. tab. l. 1. §. si quis. & C. e. l. furiosum.

a Non posse. Istud non deest Py. sed Azo potuit in suo libro. & habes idē j. ad l. Iul. rep. l. ea. §. 1. & §. de testi. l. repetundarum.

* Vulgar. eum qui lege Iulia.

* In P.Fl. adhiberi, posse existimo: sed huic lectioni nõ fitis connenire potest rõ, q̃ statim iurisconsul. subiũgit. Præterea pugnat cũ rõne Venuleij, i. l. eadē. §. 1. ad le. Iul. repe.

Accur.

b Quoniam. Nohãc rõnem qua fallit in hæreticis: vt C. de hæ. l. qñ. in fi.

Dic q̃ illa lex est hodie correcta, cum nõ possit hæreticus testari: vt l. 1. in fi. C. de sum. trin. secundum Bart. hic.

c In iudicio. Alias iudicium. i. signum vel iudiciũ aliquod quare legatum vel legatarius agnosci poterit. Accur.

Non poterit. Quia fragilis & corruptibilis: sed in codicillis non vetatur, ergo põt. vt sup. de test. l. 1. nam & non rogati possunt esse ibi: vt C de codicil. l. fin. in fi.

c Argumento est lex, A contrario sensu: vt §. de testa. l. ex eo. & §. de minorib. l. & si fine. §. sed quod Papinia. & de off. eius cui mand. est iurisd. l. 1. §. fin. Et no. contrarium sentum legis pro lege accipi. & facit Instit. eod. §. testes.

Cõtrarius legis sensus pro lege accipiẽ.

f Ad solennia. Testamenti, siue sit testis, siue testator.

g Ciuilis. Per quod fuit primo testm inuentum: vt Instit. eo. circa prin. secundum quod serui pro meritis sunt: vt hic, & §. de reg. iur. l. seruitutē. & l. q̃si arrunet.

h In totum. Id est, in totũ caret: vt dictis ti. Vel ideo dicit, quia in criminalibus, & quibuldã aliis interesse põt: vt §. de iud. l. vix. & ibi not. Item nec etiã bonis officiis fungi põt: vt §. de iud. l. cum Prætor. §. non autẽ. Item facit j. de vsuris. l. nonnunquam §. seruus.

i Edicti. Vt j. de no. ope. nun. l. de pupillo. §. 1. & de iudelib. l. 1. & j. de fal. l. nullo. item facit Instit. eo §. testes.

k Contestatio. Id est, totum testamentũ quod corã testib. fit: & hoc nisi necessitas aliud permittat: vt C. eo. l. cũ antiquitas. & facit j. eo. l. proxi. §. fina.

l Sermonis. Id est, non intelligant testes, ipse tñ intelligit, & hoc innuit, hoc. n. &c. Vel dic, q̃ nec ipse intelligit, si seriẽ testamẽti, & sic de testõ in scriptis loquit, secus in alio. vt j. l. prox. in prin. & C. e. l. hac consultissima. in prin. & §. per nuncupationẽ. Item hoc verum est, nisi in rustico: vt C. e. l. fi. vel dic: q̃ illud in rustico est nuncupatiuũ: licèt scriptura sp desideretur. Acc.

m Inuiti. Ad hoc §. de auth. tut. l. 1. §. fi. & de iudic. l. 2. Item ad hoc j. de verb. sig. l. coram.

HÆredes palã. CASVS. Cũ aliqs facit testi scriptis, vel nũcupatiuũ dẽt nuncupare vel scribere taliter hæredẽ, vel hẽdes, quos instituere vult, vt exaudiri possit a testib. qui sunt ibi, propter testamenti solennitatẽ. & sufficit si solennis testiũ numerus exaudiri possit. non. n. est necesse q̃ testator ita fortiter clamet nominando hæredes, quod audiant illi, qui habent cõtrarĩ. ¶ Si quid post. Titius instituit sibi hęredem Seium, & legata alijs reliquit, post factu dictũ testamentũ dixit Titius, adimo hæredi meã Seio, & trãsfero in Caiũ, nũquid valebunt dicta legata? & certe non: nisi iterum dẽtur ijdẽ legitarijs p eundẽ testatorẽ: oĩa enim quæ sunt in test. ex integro sunt facienda: secus aũt si testiator non mutet in substitutione, sed explanet. Illud quod obscure dixerat: quia tunc non est necesse, vt oĩa ex integro fiant: imo remanẽt firma alia, puta q̃ dixit aliquid obscure in institutione, vel legato: quamuis hic de legato tantũ exẽpla ponat tria. & est ratio quia explanando q̃d obscure dixerat, nihil dat: sed datũ significat: ponit etiã: quartũ exemplũ super hoc, s. q̃n potest testam. factum adiecit legato quod in testamento dederat aliquod signum per quod cognosceret: vel adiecit legato iumẽ. q̃ nõ certificauerat in testõ: vel adiecit nomen legatarii, quod non scripserat in testõ iã perfecto, vel adiecit numerum qualitatẽ legatorũ: q̃ in test. non dixerat. nã oĩa ista põt facere ẽt post cõpletũ test. & non est necesse omnia ex integro fieri: & q̃ oĩa ista possint post testa. cõpletũ a testatore adijci. i. nota le. au. & summa, & nomen legatarii. & numerorũ legatorũ qualitas. i. bat a minori: nã ti põt sumi argumentũ ex nõ expõ dicto a testatore, vt dixi in fe. ver. nam & si adiecta &c. multo magis p̃ ipse testator expresse dicere illud tacitum ex quo arg. debet sumi. ¶ In testamentis Quãdo aliquis facit test. vel ẽt ibi esse testes regatum si ob aliam ẽm erãt ibi, quã valet, nisi dicat eis existẽt. ibi ob aliam causam. Nos rogamus vos, vt intelligatis hoc testm, quia tunc bene valet. ¶ Vno. Cum aliquis facit test. oportet eum talem facere, q̃d nullus alien' actus interficeat: sed actus ad test. pertinẽs bene p̃t intermitter: puta ire ad ignem a l calefaciendum cetam, qua tenes debent testa. sigillare, & sim. alia. Viu.

n Hęredes palã. Aliter ponitur hoc verbũ §. de ri. i. u. l. palã. & facit Instit. de test §. fi. & C. eo. l. hac cõsultissima. §. nuncupationẽ & j. de ver. sig. l. palã. Et no. q̃ q̃dã dixerũt nuncupatiuũ testm posse p̃bari p publicũ instrm tabellionis, quod continet duorum hominũ, an vel trium præsentiam: & continet testatorem condidisse nuncupatiuum testm coram testib. 7. ar. C. arbit. tut. l. fi. & C. de edi. diui Adria. tol. l. fi. & de do. l. in donationibus. Item contra vf, argu. C. de hẽde instr. l. in exercendis. Cum enim testes ad probandum pauciores 7. non sufficiunt: vt C. e. l. hac consultissima. §. per nuncupacionem. & de fideicom. l. fi constat q̃ nec creditur instrumento: aliàs si crederetur instrumẽto q̃d continet testatorem condidisse testamentum, corã 7. testibus, non esset eadem vis instrumenti, & duorũ testium, sed maior esset in instrumento: quia per instrumẽtum probaretur testamentum factum coram 7. testibus: quod nõ est nisi in casibus: vt C. si mise maio. dixe. l. pen. & de nou. nu. pec. l. generaliter. Nemo ergo persuadeat, q̃ magis credatur in strumento vnius tabellionis, quam 7. testib. probatæ opinionis. Item dicũt quidam, q̃ testamẽtum nuncupatiuum probari non potest nisi per testes: vt C. de fide instru. l. fin. ibi, cum enim &c. Alij contra: vt C. de fi. instr. l. in exercendis. si modo habet præsentiam 7. testium. & secundũ Azo. hoc obtinet secũdum consuetudinem ciuitatum: & de his etiam ibi no. C. de fi. instru. Itẽ quæritur, an testamentum in scriptis possit fieri sine legatis, & fideicommissis: quod verum est: vt dicitur j. de hær. instit. l. 1. §. qui neq;. & §. hoc autẽ. & §. fin autẽ. Hug.

Licebit ergo testanti, hæredes vel nuncupare, vel scribere. Sed si nuncupat: palàm debet nuncupare. Quid est palàm? Non vtique in publicum, sed vt exaudiri possit: exaudiri autem non ab omnibus, sed à testibus: & si plures fuerint testes adhibiti: sufficit solennem numerum exaudire.

In mutando, vel addendo requiritur eadem solennitas, quæ in constituendo: secùs in declarando. Bar.

Si quid post factum testamentum mutari placuit: omnia ex integro facienda sunt. Quod verò quis obscurius in testamento, vel nuncupat, vel scribit, an post solẽnia explanari possit, quæritur? vt puta, Stichum legauerat, cum plures haberet, nec decla rauit, de quo sentiret. Titio legauit, cum multos Titios amicos haberet: & errauerat in nomine, vel prænomine, vel cognomine, cum in corpore nõ errasset, potuerit ne postea declarare, de quo senserit? Et puto posse. nihil enim nunc dat, sed datum significat. Sed & si notam postea adiecerit legato, vel sua voce, vel literis, vel summam, vel nomen legatarij, quod non scripserat, vel nummorum qualitatem: an rectè fecerit? Et puto, etiam qualitatem nummorũ posse postea addi: nam & si adiecta non fuisset, vtique placeret coniectionem fieri eius, quod reliquit, vel ex vicinis scripturis, vel ex cõsuetudine patrisfamiliàs, vel regionis.

In testamento debent esse testes rogati, hoc est certioràti, quod ad hoc sunt adhibiti. Bartolus.

In testamento in scriptis hæredes debent scribi. in testamento nuncupatiuo debent palàm nominari, vt testes exaudiant. Bart,

XXI.

HÆredes palàm, ita vt exaudiri possint, nuncupandi sunt.

De solennibus testamentorũ Alexand. ab Al. Genial. lum dier. lib. 4. ca. 3. & Gellius li. 15. noct. Att. c. 27.

Facit ea, facris, cũ gl. i. cã. de his quę vi me. cau. fi.

Testm nũcupatiuũ, non poterit publicum probari.

In P.F. nõ est, nũcupare.

Instrumẽto an potius credẽdũ sit quã septem testibus.

Facit ad hunc §. c. literæ. in glo. j. prope fi. extra de donation.

P. F. explanare.

Nuncupare. Quando sine scriptis.

Nuncupare. Alias non habetur in textu, sed intelligitur.

Quid est. Et sic istud quod palàm debent nuncupare, locum habet in nũcupatiuo, nõ in testamento in scriptis: quia in illo potest iubere, vt clàm ster nomen vsque post mortem suam.

d Numerum. Sic infrà de sec. tab. l. cum tabulæ.

e Si quid post. Si ante consummatũ testamentũ quid immutet. videtur neque datũ. sed si post, tunc datum, sed ademptum: vt j. de leg. j. l. si ita sit scriptum. & de ijs quæ in testa. defen. l. j. §. fi. & infra. de hære. instit. l. si inaqualibus. & tunc quando post factum.

f Mutari. Addendo, adimendo, transferendo. & facit C. eo. l. hac consultissima. §. pe.

g Omnia &c. Vt hic ẽt legata, cum cassata institutione cætera singularia cassent. ex hoc ergo dixit Py. q̃d legatum in testamẽto relictum adimi non põt, nisi ẽt in testamento alio, vel codicillis testamẽto confirmatis. & pro hoc j. de re. iur. l. nihil tam naturale. Sed Iocõtra tã expressa voluntate, vt in Auth. de rest. fideicõ. colla. 9. §. manifestum. & j. de ali lega. l. libertis. 1. respon. & Instit. de ademp. leg. §. legatorum. & de vulgar. substitu. §. si quis eum. & j. de liber. lega. l. nõ solum. §. liberatio. & C. de testa. tut. l. 2. & Instit. de act. §. si quis agens. sed Py. has intelligebat codicillis testõ cõfirmatis. Sed contra cũ est: quia etiã tacita voluntate adimi

tur: vt j. de adi. le. l. 3. §. fi. & l. alumnæ. §. ab hæredibus. in fi. §. Igit magis expresse: vt §. l. loc. l. q. ad certũ. quin imo & hæreditas adimit p epistolã: vt C. de ijs quib. vt indi. l. hæreditas. Quod ergo hic dr obtinet quo ad institutiones hæredum, quæ siue cancellẽtur post factũ testamentũ, siue alijs modis dicat eos esse hæredes. nihil o min' sunt hęredes: licet q̃q; eis, vt indignis hęreditas auferatur: vt si eos indignos testator vocauit: vt j. de mili. test. l. milites. §. veteranus. & de ijs q̃bus vt indig. l. cum quidã. & C. eo. l. nostrã. Nec obst. j. de adi. lega. l. alũnæ. §. j. quia magis conuenit prędictis. vel ibi ex donatione inter viuos petit Seia. & adde quod no. Inst. de adim. leg. §. legatorum.

Nuncupat. In testamento nuncupatiuo dico.

Solennia. Id ẽ, testamẽtum cõpletũ.

Stichũ legauerat. Circa institutionẽ debuit exemplũ ponere: sed idem ibi erit.

Sentiret. Adeo est obscurũ, vt non valeat: vt j. de reb. dub. l. si fuerit. Accursius.

In nomine. Alio casu quã §. qa §. in nomine nõ errauit.

Posse. f. sine aliqua solennitate. sm Azo. ẽt corã duob' testibus: vt infrà de assi. lib. 1. j. §. assignare. Sed ad quid fit, cũ ẽt sine ea valeat: cũ de corpore constet, vt C. eo. l. si quis: R. ñ. vt sit clarius: vt j. e. tit. l. si is. Itẽ quid si in corpore errasset: vt in Etau: vbi est i corpore erratũ: licèt secus ibi fuerit seruatũ. R. ñ. non valet: vt infrà de hære. instit. l. quoties. & ideo solenniter oportet q̃d fiat: sed superiori casu valebat. Itẽ an idẽ in iudice: vt possit declarare? Arg. quod sic: vt infra, de re iu. l. Paul'. & §. de in integ. restit. l. diuus. & C. de fruct. & lit. expen. l. terminato. & inf. de app. l. ab excusatione. in princi. Item facit inf. de leg. j. l. si quis a filio. §. j. & C. de fideicom. l. voluntatis. & inf. de hæred. instituẽdo. & de legatis primo, l. vnum ex familia. & de præto. stip. l. in prætoris.

Significat. Sic §. si fer. ven. l. si cui. §. sed si quæritur. & j. de cond. & demon. l. alia. §. à Titia. & §. de donat. inter vi. & vx. l. si donatæ. §. j. Sed arg. contra j. de verb. sig. l. lege. & facit §. de arbi. l. qui tamẽ. & C. de leg. l. si Fortudianum. in fi. & infra de leg. 3. l. ille aut ille §. 1.

Sed & si notam. Id est signũ, vel indicium aliquod, quare legatum, vel legatarius agnosci possit. H.

Patrisfamilias. Habita in loquendo, vt hic: non in vtendo, vt j. de vi. tti. & oleo leg. l. iiij. quæ est contra. & facit ad hoc j. de leg. 3. l. nummis. & de reg. iur l. super in stipulationib. & l. sp in obscuris. & de leg. j. l. si seruo pluriũ. §. fi. & §. de vlu l. q. semisses. & de pig. act. l. vel vniuersorũ. & C. de epis. aud. l. nemo. & j. de hære.

institu.l.qui non militabat.§.1. in fi. & ī.de eden.l.si quis ex.§.initium.

a Rogati sic in auth.de testi.§.sed licèt.quæ est C.de test.auth.rogati. Item sic ī.de diuor.l. nullū. Sed arg. cōtra.C.de eo.l.fi.in fi.Sed aliud est in codicilis.Item arg.cōtra ī.de testibus l.ad ſidē. vt ibi no.Hug.

A Dic quod hic est de calibus .in quibus debēt esse testes rogati, licèt regulariter cōtra:vt in auth. rogati.C.de testi.secundum Bart.hic.

b Idoneos. Sic ī.de mili.test. l. diuus.

c Actionis. Id est, actus:vt ī auth. hoc ius porrectū. in prin.C. de sac.ſan.ecc.

d Alienū. Nisi ex necessitate:vt C.eo. l.casus. & l. cū antiquitas, & nisi ad abundantiam, abundans enim cautela non nocet:vt C.eo. l.testamenta. calefactio ergo ceræ non est extraneus actus vel similis. & hoc subijcit, quod, pro sed.& facit ī.de verbo.obli.l.cōtinuus. & de duobus reis.l. duos.ī fi & de adul. l.quod ait.& de vſu cap.l.posſessio.Item quid si in testamēto dicam: vēdo vel dono tibi rem talem pro centum: & tu consentis: Rñ. valet venditio, ut infrà de assig. lib. l. assignare.

Cautela abundans nō nocet.

Sic perſcrutatis votis singulorū in electiōe, dēt mox ſcrutiniū publicari: vt in c.qa pp cum glo. ſuper ver. mox, ex. de ele. vbi ad hoc allegant præſentem §.

In P.Fl. actus.

D testium.

Ad testamentū Titij possum⁹ esse testes ego,& pater me⁹,& ēt fratres mei, qui ſum⁹ in potestate patris nostri cōis. Secundo dicit,quod si testes sūt liberi eo tēpore quo testa. signant,in ſcriptis factum ualet testa.ēt si efficiantur testes ſerui, postq̄ signauerunt ante mortē testatoris. Tertiò dicit,q̄ si testator det mihi testi annulum,cū quo signare debeam testm̄ ſuū,valet q̄ agit,ac si alio annulo signassem: de quo q̄dē nō est dubiū, quin possim cum alieno signare. Quarto dicit, testa.in ſcriptis inceptū signauerunt testes, vt moris est: & añ illud testa.cōpletum testator turbauit ſigna: certè non videtur signatum: & ita nō valet. Quinto dicit q̄ in test.in ſcriptis,oportet q̄ quilibet testis apponat ibi nomen ſuū,& q̄ signet test.& si alterū tātū facit,nil agitur. Sed nunq̄ tm̄ cū annulo debet signare testis, an & cū quodā ſigillo,vel alia re,vbi sit signū impreſſum? & videtur,quod ſufficiat signum testis cum quo testa. signat,esse impreſſum in quacunq; re:quia variè hoīes signant.ſed rñ.hic in contrariū:vt tm̄ annulo ſignare dēat testis.ſ.q annulus habeat characteres.i.ſignū testis in ſe annulo formatū. Sextò dicit, q̄ ēt de nocte pōt ſignari test.per testes. Septimò dicit,q̄ non ſolū valet testa. in ſcriptis factū,ſi ſigna testiū ſunt appoſita ſup ipſa charta,vbi est ſcriptum test. ſed etiam ſi ſunt impreſſa ſuper panno,in quo ſunt inuolutæ tabulæ. id est charta,ī qua est testa. ſcriptum. Viu.

In testamento (in quibus testes rogati adeſſe debent, vt testamentum fiat) alterius rei cā fortè rogatos,ad testandum nō idoneos placet: quod ſic accipiendum est,vt licèt ad aliam rem ſint rogati,vel collecti: ſi tamen antè testimonium certiorentur ad testamentū ſe esse adhibitos, posse eos testimonium ſuum rectè perhibere.

Vno contextu debet fieri testamentum. Bar.

Vno contextu actionis testari oportet. Est autem vno cōtextu, nullum alienum actum testamento intermiſcere. Quòd ſi aliquid ptinens ad testamentum faciat: testamentum non vitiatur.

XXII.

D testium numerum ſimul adhiberi poſſumus ego, & pater: & plures, qui ſumus in eiuſdem potestate.

Tempore testamenti inſpicitur, cuius conditionis ſit testis. Bar.

Conditionem testiū tunc inſpicere debemus, cum ſignarent, non mortis tempore. Si igitur tūc cum ſignarent, tales fuerunt: vt adhiberi poſſent: nihil nocet, ſi quid poſtea eis contigerit.

Testis potest ſigillare annulo testatoris, vel alterius. Bartolus.

Si ab ipſo testatore annulum accepero,& ſigna uero: testamentum valet, quaſi alieno ſignauerim.

Si testator turbauit ſigna: non videtur ſignatum. Bartolus.

Si ſigna turbata sūt ab ipſo testatore, non videtur ſignatum.

Requiritur ſignatio,& ſub ſcriptio: & alterum ſine altero non valet. Bar.

Si quis ex testibus nomen ſuum non adſcripſerit: verumtamen ſignauerit: pro eo est, atque ſi adhibitus non eſſet. Et ſi (vt multi faciunt) adſcripſerit ſe, non tamen ſignauerit: adhuc idem dicemus.

Signari potest annulo, vel ſigillo, vel quouis alio ſigno. Bartolus.

Pubes factus non fert testimonium de eo quod ante vidit,ſed ſic exigitur idoneus tēpore testamenti:vt valeat:& ſic vt ſit ſolenne,ſecùs vbi veritas inquiritur.

Alieno. Quod licet, vt Inſtitutionibus eodem.§. poſſunt. lino tamen proprio,& cera: vt Inſtitutio.de pupil.ſubſtitutio.§.igitur. Sed dic, vt ibi. Et not. quod quando conſtituo procuratorem,etiam alieno ſigillo poſſum ſignare.

Si Signa testium. & dic plenè vt C.eod.l. noſtram. Item contra Inſtitutio.eo.§.ex eo.& C.e.l.hac conſultiſſima.§.ſi quis. Solu. vt ibi.& facit infrà, de milit. testa.l.in fraudem.§.fin.

Turbata ſunt. Ante perfectum. ſecus ſi post: vt infrà,de ijs quæ in testamen.delen.l.puta.§.ſed cōſulto.

Nomen ſuum. vt dicitur infrà l. penulti.& facit C. eod.l.ſi vnus.& de ijs quibus vt indig.l.penul. & ī. de eden.l.1.§.pen.

Aunulo

Annulo tantum. Hoc iure cauetur: ſed in conſuetudine nō habetur. Vel ſubintellige ſignatorio, vt ſic excludat nō ſignatoriū: vt ī.de au.& arg.leg.l.argento.§. ornamento. non aūt alio ſigillo, maximè quia lex ſim pliciter dicit. C.de testa.l.hac conſultiſſima.in prin.& q̄ test.fac.poſ. l.hac conſultiſſima. & facit C.eod.l ſi vnus. & omnia ſunt rotūda. Nam in annulo ideo fortè, quia primo imprimebatur per tranſuerſum, ut fieret circulus: poſtea in directo cum charactere, hic em̄ erit circulus in cera, qui est in charta & circūquaque inciderit cera: ī quo rotūdo imponet annulus cum charactere, & imprimetur: ut ibi fiant ſigna.

P.F. impreſſum.

Bar. censet hic deesse negationem vt nō tantū.

Nocte. C.de tran ſact.l.nō minorem. & ſupra, de ferijs.l. moræ.

Impreſſa. Vt C.e. l.hac conſultiſſima. in princ. Sed ar. contra, ī. quod vi, aut clàm.l.ſi alius.§ notauimus.& ī.pro ſocio.l.nā ſocius. Acc.

Dic quòd hic in cohærētibus: ibi in ſeparatis, quod no. ſecundum Bar.hic.

Signatum tabulæ dicuntur, ſi est ſignatum quod eis adhæret. Bar.

Signatas tabulas accipi oportet,& ſi líteo, quo tabulæ inuolutæ ſunt, ſigna impreſſa fuerint.

Si testamentum reſtauretur, ſufficiunt noua ſigilla cū ſubſcriptionibus primis. Bartolus.

XXIII.

I testamentum, quod reſignauerit testator, iterum ſignatum fuerit ſeptem testium ſignis: non erit imperfectum ſed vtroque iure valebit, tam ciuili, quàm Prætorio.

Vtrum testamentum poteſt publicari in pluribus chartis, Bartolus.

XXIIII.

Num testamentum plurib⁹ exemplis conſignare quis poteſt: idque interdum neceſſarium eſt, ſi fortè nauigaturus,& ſecum ferre, & domi relinquere iudiciorum ſuorum testationem velit.

Ex testamento non completo nihil debetur. Bart.

XXV.

I quis cum testamentum faceret hæredibus primis nuncupatis, prius quàm ſecundos hæredes exprimeret, obmutuiſſet, magis cœpiſſe eū testamentū facere, quam feciſſe, Varus Digeſtorum libro primo Seruiū reſpondiſſe ſcripſit. Itaque primos hæredes ex eo testamēto nō futuros.

Labeo tunc hoc verum esse exiſtimat, ſi cōſtaret voluiſſe plures eum, qui testamentum feciſſet, hæredes pronunciare. Ego nec Seruium puto aliud ſenſiſſe.

Verbum inteſtabilis, importat ne quis poſſit facere testamentum, nec esse testis in testamento, nec ei testimonium dicatur. Bar.

XXVI.

Vm lege quis inteſtabilis esse iube-

Si quis pōt impetrare plures literas ad lites ad cautelam. idē dicit glo. j. poſt princ. in c. ex tenore. ex. de reſc.

In P.Fl. nō est domi.

De hoc vocabulo: inteſtabilis, viđ hic Bar. & eūdē in l.j. ī fi. de ſu. & leg. hęred.

Xaρακτηρ, id est, formā, inſcultptamq; ſigni imaginem.

Cōcor. gl. in c. cōſuluit. in glo. ſuper verb. odit lucē, in fi. de off. deleg.

Renaſci facilius ē, q̄ de nouo naſci.

ī.rem rat. hab. l. amplius. de codi. l. fi. §. 1. & de ijs quib. vt indi. l. pen. & ī. de inoff. testa. l. ſi mater.

Vm lege. Aliquis fecit carmen famoſum de Titio: & de hoc condemnatur, & ita inſtus est esse inteſtabilis: vt ī eo. l. is cui. §. fi. & de testi. l. ob carmen: quæritur quid contineatur ſub hoc verbo inteſtabilis? & certè tria, ſcilicet ut testa. facere non poſſit: item quod aliquis non poſſit ei testis esse in testamento, ſi quod faceret. Item quod ipſe repellatur à testimonio ferendo pro aliquo. Viu.

Cum lege. Pone exemplum in damnato crimine famoſo: vt ī. de test. l. ob carmen. Item in furioſo, mente capto,& ſimilibus, ſecundum Ioan.

Futant.

Num. CAS. 5. Hic dī q̄ faciens testa. poteſt illud facere ſcribi in duabus chartis, ita quòd totum testa. ſit in vnaquaque charta. Viu.

Exemplis. Impropriè, cum vtrumque ſit authenticū: vt ī. de ſi. inſtr. l. quīcūque. Dic ergo. i. chartis, & facit ī. de ſecū. tab. l. 1. §. ſi quis in duob. & Inſti. eo. §. fi. & facit ī. de aur. & arg. leg. l. pediculis. §. Labeo. Accūr.

I quis. Titius volēs inſtituere ſibi hæredem Seium, & Sempronium, Caium, & Martinū, nuncupauit Seiū, & Sempronium ſolos, & obmutuit, ita q̄ Caiū, & Martinum nuncupare non potuit: nunquid nuncupati habebunt hæreditatē? & certè non, quia Titius non fecit testamentum, ſed face re cœpit.

Nō futuros. Imò vī contra: vt C.eod. l. iubemus. §. quid ſi non fuerit. Solu. hic non potuit alios inſtituere, vtpote mutus, ibi ſic. Vel hic omiſit ſubſtitutos: ibi inſtitutos: quod non placet: vt hic in fi. Vel verius dic vt ibi. Item quid de legatis? Reſpon. nō valent: vt C.de fidei com. l. eam quam. Nec ob. ī. de codic. l. fi. quia ibi fuit plena voluntas. licèt non ſcripta. aut. n. est pfecta, & nō ſcripta. ut ibi: aut non pfecta, nec ſcripta: vt hic: aut perfecta & ſcripta: ſed deest, hīs esto: vt C.eo. l. errore. & eodē modo fuit perfecta, inf. de ijs quib. vt indi. l. cum quidam. §. 1. & l. cum tabulis. §. fin. Itē hoc fallit inter liberos: vt C.eod. l. hac conſul. §. ex imperfecto. Vel expone ibi. id est, non ſolenni. Item quid ſi illi inſtituendi erāt nō capaces? videtur q̄d non impediant primos, cum expreſſim nō impedirent, vt ī. de le. 1. l. ſi duobus. §. 1. ſed hæc lex videtur velle cōtra. & facit ī. eo. l. ex ea. & facit ſ. famil. erci. l. in hoc iudicio. &

a Putant. Et malè, secundum quosdam. vel dic ab inuitis, sed à volentibus sic. Vel secundum Azo. dic in testamento tantum: nam cum non possit testari, non poterit ei dici ab aliquo testimonium. sed in contractibus, & iudiciis poterit ei dici testimonium, ne ius suũ pereat: & sic facit hæc lex ad tit. Vel secundum Hug. & R. fortè erit intelligendum etiã in ℣cibus sed dices in tali, qui de grauiori sit crimine damnatus: ita quod perdat libertatem, vel patriam: & sic nihil habet: & de talib. loquit hæc lex. & sic in testamẽto, & in alijs. Est ergo aliud dicere, iste non põt testari: qualis est filius familias, & similes? & tamen sunt testes: a sed quando præcipitur esse intestabilis: quia tũc tria importat, scilicet vt testamẽtum non faciat: vt ſ. eo. l. is cui. §. fi. Item nec si testis. Item nec alius sibi: vt in hac. l. an antè possit capere, dic, vt no. d. l. is cui. §. fina. & facit supra. de test. l. fcio. & C. de apo. l. 3. Item videtur hic, q infamis non potest esse testis in testamento sed fallum est, quia & seruus, nisi cõstet apud omnes. Accur.

b P. Fl. me consulueris, aut validè fortè consulueris. Infamis in testõ ante stis esse possit.

DOmitius. CASVS. Titius volẽs in scriptis facere testamentũ vocauit sex testes, & vnum qui testamentum scriberet, & testis esset, & ita adhibuit septem inter scriptorẽ & testes, & fecit testamentũ: nunquid valet? & certè dicit Iuuẽtius, Celsus interrogatus de hoc a Domitio Labeone quod valet, & nõ bene curialiter respondit. Viu.

b Rogatus. De facto ad scribendum q a nõ est necesse vt rogetur ad scribendũ: sed vt sit testis rogabit. vt subijcit, vel dis iure vt testis: vt ſ. eo. l. hæredes. §. fin. Accur.

c Signauerit. Vt testis.

d Stulta. Mitius respon. C. de transl. vt responsum.

e Adhibitus. ergo tabellio cõputat in numero testiũ. sic. C. q test. fac. poſſ. l. hac cõſul. §. quod ſi. & facit C. e. l. cũ antiquitas. §. fi. & in Auth. de ſi. inſt. §. ſed oportet. col. 6. Sed ar. contra in Auth. de ſi. inſt. §. ſed & ſi inſtrumenta. Sed ſpãle in dictis casib. vt no. d. l. hac cõſultiſſima. Item facit ſ. de pac. l. ſi plures. § necnon & vnus.

Eruus. CASVS. Titius volens in scriptis facere testamentum, bene potest facere scribi per seruum etiam alienum, & valebit.

tur, eo pertinet, ne eius testimonium recipiatur: & eo amplius (vt quidã putant) neve ipsi dicatur testimonium.

Scriptor testamenti non prohibetur esse testis in testamento. Bart.

XXVII.

DOmitius Labeo Celso suo salutẽ. Quæro, an testiũ numero habendus sit is, qui cum rogatus est ad testamentum scribendum: idem quoque cùm tabulas scripſiſſet, ſignauerit: Iuuentius Celſo Labeoni ſuo ſalutẽ. Aut non intelligo, quid ſit, de quo me cõſulis: aut valdè ſtulta est conſultatio tua, plus enim quàm ridiculum est dubitare, an aliquis iure testis adhibitus ſit, quoniam idem & tabulas testamenti ſcripſerit.

Seruus potest iussu testatoris testamentum scribere. Bartolus.

XXVIII.

Eruus, licèt alienus, iuſſu teſtatoris teſtamentum ſcribere nõ prohibetur.

Non prohibetur. Vt C. eod. l. hac conſultiſſima. in prin. & l. iubemus. & in auth. ibi poſita. Nec ob. C. de tab. l. generaliter. lib. 10. quia hæc non est publica ſcriptura, cum & ipſe teſtator poſſit ſcribere: ſed postea publicatur. vt C. eo. l. 2.

Ex scriptura non lecta, vt publicata coram testibus, non probatur testamentum. Bartolus.

XXIX.

XEa ſcriptura, quæ ad teſtamentum faciendũ parabatur, ſi nullo iure teſtamẽtum perfectum eſſet, nec ea, quæ fideicommiſſorum verba habent, peti poſſe.

Verba, si non valet iure testamenti &c. important vt debeant relicta venientibus ab intestato. Bar.

Idem reſpondit ex his verbis, quæ ſcripturæ paterfamiliàs addidit, ταυτην την διαθηκην βούλομαι εἶναι κυρίαν ἐπὶ πασης ἐξουσίας.

Videri eum voluiſſe, omnimodò valere ea, quæ reliquit, etiam ſi inteſtatus deceſſiſſet.

Hic ponitur forma qualiter testis debeat se subscribere. Bart.

XXX.

Ingulos teſtes, q teſtamento adhibẽtur, ꝓprio chyrographo an notare conuenit, quis, & cuius teſtiũ ſignauerit,

Not. ꝙ quamuis nõ ſit publica, præſumit tamen vera & ſolẽnis niſi ꝓbetur. l. 11 poſt diẽ & ibi Bal. C. de iu. & fact. ignor. ſed quo ſi tolligatur. vide Paul. de Caſ. in l. ſeruꝰ electio. in fi. de le.

Id eſt, hoc teſtamentum: ratũ eſſe volo, quacũque rõne poterit. Quib. verbis patet. Alcia. li. 4 Diſp. cap. 19 & inſtitutiones hæredum conueniri: ut ſi directa iure non ſubſiſtãt, in vim fideicommiſſi valeant.

vt infra, de iniuſto teſtamento. l. poſtbumus. §. finali. Sed nunquid tota hæreditas debetur ab hæredibus venientibus ab inteſtato, inſtituto ita tali non perfecta voluntate: Reſpon ſic, argumen. infra, de iniuſto teſtamento. l. poſthumus. §. fina. & ad Trebellian. l. ſi quis priore, nam & totum appellatione relicti continetur: vt in Auth. de hæred. & fal. colla. 1. §. & hoc quidem. Sed arg. contra, ſupra, de inofficioſo teſtamen. l. 1 itia. ſed ibi eſt ratio.

Ingulos. Teſtes qui adhibẽtur a teſtamentum in ſcriptis faciendum, debent in propria eorum ſubſcriptione in teſtamento facienda deſignare nomen ſuum, & teſtatoris.

Teſtamento. In ſcriptis.

k Chyrographo. Id eſt in ꝓpria ſubſcriptione, in qua nomen ſuum, & teſtatoris deſignetur: vt hic, & quandoque

doque nomẽ hæredis ſimiliter: vt C. eo. l. iubemus. apparet hic quod non ſubſcribit vnus pro alio, niſi in teſtamento ruſtici, vt C. eo. l. ſi. Sed fortè idem eſt nũcupatiuum, licet ſcriptum. & facit C. eo. l. hac conſultiſſima. §. fi. & ſ. eo. l. ad teſtium. §. ſi quis. Acc. Flo.

Ius. CASVS.

Si aliquis dicat inter vicinos ſuos, ego ſcribã Imperatorem hæredem, & poſtea decedat facto teſtõ, vel non: Imperator ſiue fiſcus nõ põt bona illius occupare. Viu.

a Eius bona. Et facit C. de teſta. l. noluimus. & l. ex imperfecto. & Inſtit. quibus mod. teſt. infir. §. fin. & C. de cad. toll. l. 1. §. fin. Acc.

a Iuxta hoc æq ſi mũ Imperatoris Antinacisedi cũ refert Iul. Capitolinus in eodem.

DE LIBERIS & poſthumis hæredibus inſtituendis, vel exhæredandis. Nc.

DE LIBERIS & poſthumis hæredibus inſtituendis, vel exhæredandis.

Verba plata cã iactantia nõ inducũt diſpoſitionem. Ba.

XXXI.

Ius bona, qui ſe Imperatorem facturum hæredem eſſe iactauerit, a fiſco occupari nõ poſſunt.

TITVLVS II.

DE LIBERIS & poſthumis hæredibus inſtituendis, vel exhæredandis.

Id dicitur fieri nominatim quod ita exprimitur, vt de eo nequeat dubitari. Alexan.

Vlpianus libro primo ad Sabinum.

I.

a Vel ꝓteritis.

¶ Poſt teſtamenta incipit d inſtitutione, & exhæredatione liberorũ naturũ, & nõ naturũ: ſed ſ. de hær. inſti. generaliter de omnib. inſtituendis dicit. & no. quã dicit ꝓteritis, nõ prætereundis: quia hoc faciendum non eſt: ſed inſtituendi, vel exhæredãdi sũt: vt ſ. eo. l. antep.

QVid ſit nominatim. CASVS. Dicit Inſti. de exhæredatione libe. quod filij debent à parentibus inſtitui, vel nominatim exhæredari, ad hoc vt teſtamentum eorum non ſit ipſo iure nullũ. Hæc ergo prima lex & ſecũda, dicit planè quid ſit nominatim exhęredare. Viu.

Quid ſit nominatim. Quod erat olim opus in maſculis, non in fœminis, hodie contra. ut C. eo. l. fina. & Inſti. de exhęre. lib. circa prin. & §. noſtra.

Nomen. Proprium.

Prænomen. Ab euentu. Accur.

Cognomen. A cognatione.

Ex his. Scilicet tribus:

Sufficere. Etiam vnum, ſi modo per eum poſſumus eſſe certi: vt ſ. ſi cer. pe. l. certũ. & ſ. de hęr. inſt. l. quoties in prin. Sed arg. contra, ſ. de tranſ. l. cum hi. §. ſi prętor. DIFFIDO. Dic quod ibi omittebatur aliquid in ſolennitatibus: hic non erat neceſſe, ꝙ poneretur niſi nomen tãtum, quando ex illo redditur certa perſona ſecundum Bar. hic.

Nominatim. Et ſi, i. quamuis.

Nomen. Proprium.

Filij. Et dixit, filium meum exhæredo.

Nullum exhęredatum eſſe. Propter odium exhæredationis. e eſt enim odioſa: vt ſ. eo. l. cum quidam. ſecus vbi eſt fauor, f vt ſ. de teſta. tute. l. ſi quis ita. §. ſi quis filio. & infra de adimen. leg. l. 3. §. ſi duobus. & de leg. 1. l. qui filiabus. §. 1. & de lib. leg. l. 2. & infra de acceptil. l. pluribus. quæ ſunt arg. cõtra. ſed in eis eſt fauor, & ideo prorogandus: ut d. l. cum quidam. & facit ſ. de conſt. prin. l. ſi. & facit de rei ven. l. ſi in rei ven. §. licet. & §. & ſi teſtimenta. & l. Pomponius. in fi. & C. eo. l. 3. & infra. de leg. 1. l. filiusfamilias. §. diui. & de reb. dub. l. ſi fuerit. & infra de manu. teſt. l. cum ex plurib. & ſ. de teſt. tu. l. duo. Accur.

b Placet Bar. vnde in odioſis indefinita non æquipollet uniuerſali. P. Alc. & Ia.

c Expoſitũ noſe appellatiuo. Alexã. & Ial.

d Ibi fuit expreſsũ nomẽ prorium. & ſic cõcortex. & idẽ in l. ſequ. Alex.

T ſi pepercerit. CASVS. In principio l. dicit quod rectè exhæredatur filius à patre hoc modo. ex Seia natum exhæredo: & rectè ſimiliter exhæredatus videtur, ſi cum conuicio cum exhæredauerit, & de hoc ponit exemplum. Item debet exhæredari filius purè, ad hoc ut teſtamentum nõ annullet. ¶ Filius autem. Titius faciens teſtamentum inſtituit ſibi hæredem Seium, & poſtea exhæredauit filiũ ſuũ: & poſtea inſtituit Caiũ, & poſtea ſubſtituit Sempronium Seio, & Caio: nunquid eſt rectè exhæredatus filius? & dicitur quod ſic, & erit à gradu inſtitutorũ exhæredatus; non autem à gradu ſubſtituti: vnde gradus inſtitutorũ valebit, & non gradus ſubſtituti: quia ab eo gradu inueniũtur prætertus: ſi autẽ retento eodem caſu

P. Flo. ſi nec nomen.

In P. Fl. pœperit ſed hic regẽtius.

NOminatim exhæredatus filius & ita videtur, Filius meus exhæres eſto: & ſi nec nomen eius expreſſum ſit, ſi modò vnicus ſit. Nam ſi plures ſunt filij: benigna interpretatione potius à pleriſque reſpõdetur, nullum exhæredatum eſſe.

Adiectio matris facit quẽ videri nominatim exhæredatum: & adiectio conuicij exhæredationem nõ vitiat. Bart.

Idem iuris primo ad Sabinum.

III.

T ſi peperce-

ſit filius exhęredatus hoc modo: à perſona Seij inſtituti filium meum exhæredo, nihil valet exhæredatio: quia à certa perſona exhæredari filius nõ poteſt: ſicut & in iſto alio caſu non valet exhęredatio, quiſquis mihi hæres erit, filius meus exhæres eſto &c. quæ quidẽ exhęredatio ſine dubio nihil valet, quia fuit facta ſub conditione, & conditionalis exhęredatio nihil valet: vt ſupra, prox. §. & quod fuerit facta ſub condõne, patet: nam voluit filiũ eſſe exhæredem, ſi adita eſſet hæreditas, & non alias. ¶ Ante hĩdis. Titius teſtãs faciens ita dixit: exhęredo filium meum Seiũ, & inſtituo Caium mihi hęredẽ. Et ſi Caius hæres non erit ſubſtituo ei Semproniũ, & ſi Sempronius hæres non erit, ſubſtituo ei Scæuolã. nunquid valet exhęredatio filij? & dĩ ꝙ ſic, & ab omnibus prędictis gradibus eſt exhæredatus. Sed quid ſi ita dixit teſtator, inſtituo mihi hęredẽ Seium, & filium meum exhæredo, & ſi dictus Seius hęres non erit, ſubſtituo ei Sempronium: nunquid ab vtroque gradu eſt exhæredatus filius? & dicitur quod ſic, & ſic valet vterq; gradus. Item quid ſi ita dixit teſtator: Primus hæres eſto in dimidia hæreditatis meę. & ſi dictus primus hęres non erit, ſecundus ex dicta dimidia hæres eſto: & ex alia dimidia tertius hęres eſto: filius meus exhęres eſto, & ſi dictus tertius hæres non erit, quartus ſit hæres. nunquid eſt exhæredatus ab vtroq; gradu filius: & dicitur quod ſic? vnde valet vterque. ¶ Si ita. Teſtator inſtitſit Semproniũ hęredẽ & ſi Sempronius hęres non eſſet, ſubſtituit ei Caium & Seiũ, deinde adiecit, filium meũ a ſubſtitutis exhæredo. Quærebat, an tale teſtamentũ ualeret? R. Iuriſcon, ex

Infortiatum, R ſenten-

sententia Sabini, Cassij, & Iuliani valere quidem testamentum quantum ad secundum gradum, a quo filius est exhæredatus: non autem quæsitum ad primũ gradum, cum ab eo filius reperiatur præteritus. Itaq; perempto primo gradu, testamentum vires accipiet à secundo gradu: cum enim institutio hæredis sit nulla propter filii præteritionem, & ob id institutus non potuerit esse hæres, certè locus erit substitutioni. Substitutus.n. alicui, si hæres nõ erit, cẽsetur substitutus etiam in eũ casum, quo institutus non potuit esse hæres.

Exhæredari in P. Flor.

a Et si peperceris. Id est, noluerit dicere.

b Ex Scia. Vxore, alias inepta esset ex hæreditio: vt infra de ver.ob.l.quidam. Item vnus tantum ex ea erat natus, aliàs contra, ſ.l.prox.

c Rectè. Id est, ſm ordinem iuris.

A D Impropriè ponitur secundum Alex. & propriè exponit in l.2. ſ. de inoff.testa. Bartol Alexand. & Iason. in l.lecta.ſ.fi cer.pet.

Ex adulterio. Valet exhæredatio: licet sit contra, inf.de Carb.edict.l.1.§.idẽ ait cum quidam.cõtra.Sol. illud verum quantũ ad Carbonianum: sed quãtum ad hoc vt verè sit exhæredatus nec ne, distinguitur: aut credebat eũ ex adulterio natum, & non erat: & tunc non valet: vt ſ.eo.l. ſi posthumus.§.fin. Si vero sciebat filium, tunc valet: vt hic. Item contra, ſ.de leg.1.l.turpia. Sol. hic stetit in genere, ibi in specie: quia talem hominẽ occidit: vt ſ de hæred. institu.l.his verbis.§.1. & l.quoties.§. ſi quis. Item facit hic ad fin. ſ.de inoff.testa.l.ſi instituta.§.ei qui. Acc.

Placet Bar. sed displicet Alexã. Soc. & Iaſ.

In P.Fl. nõ est hæres.

e Purè. Non sub conditione: vt inf.de hær.instit.l. ſi quis Sempronium.in fi.& l.iam dubitari.& infra de contratab.l.sub conditione, nisi in casu: vt cum filius instituitur sub cõditione casuali, & in defectum eius exhæredatur: vt C.de instit.& substit.l.ſi pater.& d.l. iã dubitari. Item in alio: vt infra de ven. in pos. mit. l.1.§.sed & si incertum. vel dic, vt ibi not.

Etiã potestatiua. Bar. Paul. Alexan. & Iaſ.

Quia ibi in nascituro, hic in iam nato B.P. Alex. & Ia.

f Inter medias. Id est, inter unum institutum, & aliũ institutum: & sic inter gradum. hoc casu etiam loquitur. ſ.eo.§.fi. & ſ.tit.1.l.3.§.fi. non autem est hoc inter gradus: licet quidam contrà vt ſ.tit.1.l.pe. & ſ.e.l.pe.

VIDE. Die quod ad omnes gradus ibi non porrigitur: sed ad illum, circa quem ponitur, porrigitur secundum Bar. hic.

g Toto. Illo, non alijs gradib. qũ dic vt ſ.ti.1.l.p.§.pe.

Exhæredauerit. Hoc adiecto: vt ſ. de contratab.l.nõ putauit prætor.§. ſi ab vno. quod in dubio non credẽdum, vt quis eligat viam ad impugnanda sua iudicia: vt ſ.de mil. testa.l.3.

Quemadmodum. In hoc est simile, quia vtrobique non valet exhæredatio. Acc.

Vitiosa est. Vt eo gradu nõ obueniat tunc hæreditas ista: quippe conditionalis est: vt infra de vulga. substitu.l.qui liberis. ergo nulla: vt ſ.proxi.§.dixi.

Submotum. Id est. exhæredatũ esse: sub conditione, scilicet, si aditetur hæreditas. ante ergo inueniebat se pẽritum: quare ipso iure testim nullũ est. Et not. quod expressa nocent, non expressa non: nam hoc non expresso, ita demum tenet ex hæredatio, si institutus sit hæres: nec tamen hoc debet ex primi: vt hic, & infra de hæred. instit. l. ſi quis Sẽproniũ. § ſi & infra de contratabu.l.pen §. sed cum exhæredatio. Et est argu. infra de condit. & demon. l. nonnunquam. & de reg.iur.l.actus.

Expressa nocẽt, nõ expressa non.

Ante hæredis institutionem. Primus gradus est institutorum, secũdus substitutorum: exhæredatus ante omnes ab omnibus videtur exhæredatus: vt hic, & idem si posti omnes, ut C.eod.titu.l.1. Idem si inter primum, & secundum gradum: vt in fi. huius §. ſi auten. inter vnũ institutum. & alium institutum: vel inter vnum substitutum: & alium substitutum: obtinet ſ.eo. §. filius. & sic est vis inter gradum, & gradus, ſ.plurale, & singulare. Item nota quinque necessaria in exhæredatione. Quæ nominatim est faciendа: vt ſ.l.proxi. Item ture. Item a gradu toto, non a persona certa: vt ſ. hac l. Item ab hæreditate, non a re certa: vt ſ.eod.l.cum quidam. Item hodie causa est inferenda: vt C.eo. tit. aut non licet.

Reprobat text. ſm Bart. & Ial.

Exhæredatio vt valeat quinque requirũtur.

Submotus est. Nam à primò est exhæredatus post omnes gradus: a tertio est exhæredatus inter gradus, & sic bene dicit: vt patet per superiora.

Nam q adeat hæreditas ſm Paul. Alex. & Iaſ.

Filium. Iã natũ, tecus in posthumo: vt infra tit. 1. l.nã & ſi.§. fi. hoc ideo, qa posthumus nõ rũpit gradus, nisi demum natus: ante ergo q̃ nascatur, valet primus, & secundus pendet ex eo, quare primo vitiato p natiuitatẽ posthumi, uitiatur & accessoriũ, sed in iam natis secus: quia hic gradus à quo est præteritus, stat in esse nullus: secundus ergo vel etiam præcedens ex eo non pendet, sed ex se sumit uires: cum ergo ab eo gradu

Placet Bar. & Ial. licet ſ tenẽat Baſ. Pau. & Alexand.

gradu hic secundus non pendeat: meritò non audiente, hic secundus non uitiatur, sic & aliàs differunt: vt not. C.de liber. & posthum.l.3. & ad hoc ſ.titu.1.l.3. §. ex his.

Solo. Hoc expresso, vt quidam ponunt, sic: Sempronium instituo: & ei Titium substituo: a quo filium meum exhæredo: sed certè exhæredatio nulla est, cum à persona certa fit exhæredatus: vt ſ. eod.l.§. filius autem. Ponamus ergo cum facta est exheredatio inter gradum, quare videtur exhæredatus à toto, & solo illo gradu: vt hic, & ſ.eodem.§. filius. nota. secundum Az. Tu potes dicere, vt à persona non valeat nominando personam: at a gradu sic: vt à secundo, vel à primo gradu exhæredo: vt hic. & infra eod.l.fi. à primo. & lege, si posthumus.

Imò solui si unus tãm sit substitutus. Pa. Ale. Ia.

Capere. Sic econtra facere potest, vt infra titul. 1. l. pen. Azo. & infra eod. l. ſi à primo. facit ad hoc ſ. de vulg. substitutio. l. ex facto. §. Lucius. & inf. de contratabu. l. non putauit. §. à primo & de hæredi. instit. l. ſi filius. & ſ. titul. 1.l.nam si miles. & argu. infra de hære. instit.l. ſi is qui soluendo. Acc.

Lacet.

Istud est planũ, quod si aliquis masculus facit testamentum, posthumum suum scribere debet hæredem, vel exhæredare, ad hoc vt testamentũ suum non rũpatur postea posthumo nato, & se præteritum inueniente: vt ſ.ti.1.l.3. 1. respon. Siue ergo aliquis habeat vxorem, siue non, & faciat testamentum, & timeat ne rumpatur propter aliquem suum posthumum, qui postea posset nasci, potest per hanc l. in suo testamento ita dicere, posthumum meum, si quis mihi nascetur, hæredem scribo, & si vxorem habeat, & taliter scribat vt dixi non solum videtur instituisse posthumum, si quis nascetur ex vxore, quam habet tempore testamẽti, sed etiam illum qui nascetur ex secunda vxore: mortua, vel repudiata ea, quam habet tempore testa. Viuianus.

Videbat p hũc §. q̃ñ Papa dlegat cãm ñ sub nẽ dignitatis sed sub nomine ppio, q̃ successor illius posfit cognoscere, sed ñõ est ita: vt in cap. q̃m Abb. cũ gl. 1. ex. de of. de'.

Omnem. Scilicet testantem.

Imo stat proprie ſm Iaſo.

Posse. Id est, debere. sic ſ. de qui. re. ad eund. iud. eatur. l. 1. & subaudi vel exhæredare. ali as natus prætẽritus rumpit testamentum, vt ſ.ti.1.l.3.1. respon. secus autem in fœmina, quæ præterire potest quia eius præteritio valet pro exheredatione, vt Instit. de exhæred. lib. §. mater. & ſ.e.l. Gallus. §. nunc de leg. nisi vt C.de inof. testa. l. 3. vbi habetur pro institutione. Acc.

Repudiare vxorem. Et ita efficitur non maritus.

Qui ex quacunq; vxore. Nota mirabile propter fauorem institutionis, & testamenti cõseruandi, & propter odium præteritionis, vt ita vitetur, ad quod facit ſ.e.l.cum quidam. & ſ. de ve.ob.l. quoties in stipulati. & de lega.2. l. Titia. §. Lucius. & ſ. eo.l. 2. & secundum hoc non sunt contra ſ. de ver.sign.l. boues §. hoc sermone, & qui, & a qui.l. matrimonij. & ſ. de iur. dot.l. dotis promissio: facta tamen exhæredatio dicto modo, omnem posthumum comprehendit: vt ſ. titu.1.l.3.§. pe. & facit infra de condi. & demon. l. hæc conditio. & l. filiq. §. Titia. & ſ. qũ me. cau. l. ſi mulier. § quod metus. & infra. de lega.2.l.cum pater. §. pater. & ſ. de vulg. sub.l.in sub stitutione.

Deoq; qui posthumum hæredem instituit, si post testamentum factũ mutauit matrimonium: is institutus videtur, qui ex posteriore matrimonio natus est.

Qui impeditur generare propter accidens, non impeditur posthumum instituere: secus si à natura. Bar. & Ale.

Deoq; Posthumum simpliciter, aliud si dixerit, quẽ habeo. uel posthu. meum, uel ex tali fœmina nasciturum: vt ſ.eo. l.filius. § ſi quis. & de auro & arg.lega. l.ſi ita. & ſ. de seruo. vrb.prædl. ſi seruitus. & facit infra l. proxim.

Placet Rayn. & Bart. licet contra teneãt. Pet. & Bald. & Pau. & Al.

Ed est quæsitũ. Aliquis senex de quo non est verisimile, quod possit amodo generare, an poterit posthumum suũ hæredem instituere? & certè sic. nam si nõ habet vxorem, potest eam ducere, & Deo fauente filios generare. Itẽ potest adoptare sibi filium post test. Item spado qui habet vnum testiculũ, potest posthumum instituere, castratus autem non: sed. Hermaphroditus in quo virilia præualent, si timeat suum test. rumpi bene potest suum posthumum instituere hæredem. Viu.

Displicet Alc. & Iaſo. quia tũc exponet. ſ. mihi nascitũ licet plaeat Aret.

Ad huius loci intellectũ vide quæ scripsit Alci. in l. spado num. ff. de verb. sign. vbi spadonũ varia genera recenset. Vide & Institutiones Theophili tit. de adoptio. §. sed & il lud.

Non possit. Vt senex.

Ducere. Vt C.de nuptiis.l.pen.

Adoptare. Vt ſ. de adop.l. ſi pater. §. fi.

Spadonem. Cuius est generalis appellatio: vt infra de uerb. sig. l. spadonem.

Vterq; intellectus est restrictius ad text. licet sit verus in se, ſm Ale. & Ia.

Posse. Si ante genuit quam esset spado: & erat in vtero: vel intelligitur de eo spadone, qui habet vnũ solum testiculum, cui non obest ad generandum: uel intellige de eo posthumo, quem adoptauit postea, & non de legitimo & naturali. nam bene potest adoptare: vt ſ. de adop.l.1.§. illud. Hug.

Nec ætas. De qua p̃dixi: si quoquo modo potest generare, licet difficulter: vt ſ.e.l. ſi qs posthumos. in prĩ.

Impedimento. Nam & contrahit matrimoniũ: vt supra de iure dot.l. ſi serua. §. fi. Hug.

Non putat. Nã nec adoptare potest, vt Instit. de adop.

Vlpianus lib. 1. ex Cas. Iulianum.

VI.

Ed est quæsitum, an is qui generare facilè non posit, posthumum hæredem posit facere? Et scribunt Cassius, & Iabolenus posse. Nam & vxorem ducere, & adoptare potest. Spadonem quoque posse posthumum hæredem scribere, & Labeo, & Cassius scribunt: quoniam nec ætas, nec sterilitas ei rei impedimento est. Sed si castratus sit: Iulianus Proculi opinionem secutus non putat posthumum hæredem posse instituere.

Iabole. lib. 1. ex Cas. V.

Deoque qui posthumum hæredem instituit, si post testamentum factũ mutauit matrimonium: is institutus videtur, qui ex posteriore matrimonio natus est.

Qui impeditur generare propter accidens, non impeditur posthumum instituere: secus si à natura. Bar. & Ale.

Vlpianus lib. 1. ex Iul. [illegible]

VI.

Ed est quæsitum, an is qui generare facilè non posit, posthumum hæredem posit facere? Et scribunt Cassius, & Iabolenus posse. Nam & vxorem ducere, & adoptare potest. Spadonem quoque posse posthumum hæredem scribere, & Labeo, & Cassius scribunt: quoniam nec ætas, nec sterilitas ei rei impedimento est. Sed si castratus sit: Iulianus Proculi opinionem secutus non putat posthumum hæredem posse instituere?

Placet Rayn. & Bart. licet contra teneãt. Pet. & Bald. & Pau. & Al.

Displicet Alc. & Iaſo. quia tũc exponet. ſ. mihi nascitũ licet plaeat Aret.

Ad huius loci intellectũ vide quæ scripsit Alci. in l. spado num. ff. de verb. sign. vbi spadonũ varia genera recenset. Vide & Institutiones Theophili tit. de adoptio. §. sed & il lud.

Vterq; intellectus est restrictius ad text. licet sit verus in se, ſm Ale. & Ia.

ptio.§.sed & illud.nec contrahit matrimonium. vt ff. de iure dotium.l.si serua.§.fina.& dicitur castratus, id est, castè natus: qui propter sui frigiditatē nec agere, nec generare potest. Spado qui cultello ex accidenti amittit, qui potest agere, sed non generare.

Præualebunt. Asias si mulier ebria præualeant: tunc quia prægnans esse pōt, instituere posthumum pōt: & secūdum hoc habeas maximè, & non abūdat: vel dic quod superabūdat: & uerbum poterit, ponitur pro debebit: & ideo secus erit in muliere: quia ipsa nō habet necesse instituere, vel exheredare: vt dixi §. l. placet. aliàs est in litera planè. & tune similiter dic poterit id est, debebit & plana est. & facit ad hoc iupra, de statu hom. l. quæritur. & de testa. l. repetūdarum. §. 1. Hug.

Placet Iaſo. licet diſplicere videatur Bal.& Pa.

Placere vī Bartol. Bal.& Pa. cōtra Iaſ.

Diſplicet, quia deſtruit tex. ſmia.

SI filius Titius fecit test. & instituit filium cum quibusdā alijs: vel etiam eū exheredauit: postea fecit secundum testamētū in quo instituit alios, & dictum filium præterijt nunquid rumpitur primum testamentum per secundum? Et dicitur quòd non: quia secundū non valet ipso iure, cum in eo sit præteritus filius in potestate testatoris existens, & hoc est verum, etiam si dictus filius moritur viuo dicto suo patre.

b Præteritus. In secundo testamento.

c Testamentum. secundum in quo fuit præteritus: vt ff. instit. de exhared. lib. in prin.

d Superius. Primum, in quo fuit exheredatus, vel cū aliis institutus. Accur.

e Rumpetur. Per hoc, in quo præteritus est filius, & hoc dicunt quidam verum, cum in primo erant instituti venientes ab intestato: vt C. de test. l. hac cōsultissima §. si quis ijs. resp. sed alius est ibi casus. Itē & deficit ibi secundum rationē omissæ solennitatis: hic ratione præteritionis: regulariter ergo teneas vt perfectum non tollatur per nō perfectum: vt d. §. si quis, in prin. Sed videtur huic l. contra. Instit. quib. mod. test. infir. §. posteriore, at ibi secundum ab initio tenuit, hic nullam fuit. Item contra, infra tit. 1. l. posthumus: sed aliud est in posthumo, quam in filio iam nato. & est ratio, quam dixi §. eo. l. 3. §. ii. & C. e. l. 2. Item facit §. tit. 1. l. filio. & §. de vulg. substit. l. si quis. §. ti.

Diuinat ſm ſcribētes hic.

SI à primo hærede. CASVS. Titius faciēs test. ita dixit: primū instituo mihi hęredē: & filium meum exhęredo, & secundū instituo mihi hæredē: & si primus & secundus mihi hęredes nō erunt, substituo eis tertium. & ita filium exhæredauit inter gradū institutorum: & à gradu substituti eum præterijt, & ita ipso iure non valet gradus substitutionis: postea deliberantibus substitutis vtrū uellent adire, vel repudiare, dictus testatoris filius decessit, & postea deliberatione plenè habita per dictos institutos repudiauerunt hęreditatem, nunquid substitutus potest habere hæreditatem? & videtur quod sic: quia quamuis suus gradus nō valuerit ab initio propter præteritionem filij ab eo factam: tamen filius decessit antequam instituti repudiarent: vnde mortuo obstaculo substitutionis, & institutis postea hæreditatem repudiantibus, videtur substitutus habere debere: sed hoc nō est verum: quia substitutio, quæ ab initio fuit inutilis, non potest conualescere. Quod autem dixi in filio iam nato, & intra primum gradum exheredato, & à secundo gradu præterito, idem erit in posthumo filio, cui idem accidit, & qui posthumus fuerit viuo patre, a quo exhæredatus est a primo gradu, & qui posthumus mortuus est viuo suo dicto patre, uel deliberantibus institutis, nam institutis prædictis repudiantibus hæredi, non habebit substitutus, cum suus gradus ipso iure non valuerit propter prætitionem posthumi ab eo factam, nato licet postea posthumo: & est ratio, quare ât idem in hoc casu, quod est in primo casu huius l. quoniam cum natus sit postea posthumus filius, est loco eius filij qui superstes est tempore testamenti, de quo superius dictum est in princ. l. Viuia.

Aliqui libri hāt, ſm Iuliani ſniam.

P. Fl. qđ ſi in poſthumo.

Viuo primo, qua lectione tolles ingentem dubitat. onē, q̄ apud Accurſ. eſt.

Si à primo. Dic, instituo Titium, filium exhæredo. inst. tuo Seiumsi institui hæredes non essent: substituo Sempronium, & sic exheredatio est intra gradū, vt §. e. l. 3. §. fi. quod dicit si a primo, dic. i. institutis à primo gradu. nec obstupiti, eo. l. 3. §. filius. vel dic primo hæredes i primo gradu in genere loquēs, sed alij dicunt expressim ab vno gradu posse exheredari: vt not. sup. eo. l. 3. §. filius pro quibus, est hæc lex. & dicunt primum & secundum esse propria nomina. Accur.

Placet Bar.& Pa. diſplicet Alc. & Ia.

f A secundo. Scilicet gradu subaudi &c.

g Prior. Id est, institutus in primo gradu.

Non est secundus. Idest, institutus in secundo etiam non accipientibus primis institutis. Accu.

h Idem acciderit vt natus. Faltum dicit: quia nō fuit dictum. f. quod filius uiuo, uel non uiuo patre moriatur. vnde dic idem. f. vt sit exhæredatus tantū à gradu primo, & nō a secūdo. & quod subijcit, vt, pone pro a &: & sic nō expositiue, & quod dicit viuo patre, determinet natus, non uerō moriatur: quia mortuo patre, & dum hæredes instituti deliberant, hic moritur. secus autem si patre uiuo: quia testamentū valet iure prætorio: vt §. tit. 1. l. posthumus. item posi mortem huius hæredes repudiant, & non admittuntur substituti: vt hic dicit. & §. eo. l. si posthumus. secundo respondeo:

i Cum natus eſt. Non prius, fauore testamenti. aliàs autem

Placet Bar.& Pa. diſplicet Alc. & Ia.

k Vt, dictio modalis no. i titu. C. de his q̄ ſub mo. Bar. in l. 1. §. col. in fi. de cōd. & demōſt. & qūo ponatur uide ad lōgum in Spe. in ti. d allegg. & diſput. §. vltimo.

autem habetur pro iam nato: vt §. de statu hom. l. qui in vtero. Item quod dicit sup. prox. quasi ab initio &c. est sic §. de re. iur. l. omnia. & l. quæ ab initio. C. de leg. & con. l. non dubium. & §. de vulg. substi. l. si quis. in fi. & §. tit. 2. l. pe. §. fi. & C. eo. l. 1. & 2.

I quis posthumos. CASVS. Titius fecit testa. & instituit sibi certos hæredes: postea fecit secundum testamen. cum valdē esset senex, vel in magna infirmitate positus, ita quod non erat verisimile quodammodo defacili filios generare: & in hoc secundo testamen. dixit, posthumos meos instituo mihi hædes: nunquid rumpitur primum testam. per secundum? & uidetur quod non: quia in secundo sunt instituti tales, de quibus non est verisimile quod nascant: sed certè bene rumpitur. & est ratio, quia spectare debemus possibilitatē naturæ quantum ad generandum, & etiam consuetudinem generandi: & non vicium quod habet testator propter tempus. i. propter senectutē: & non infirmitatem similiter, pp quę duo abducatur homo à generādi facultate: nam multi sunt & fuerūt de quibus non sperabant vicini eorum, quod amplius haberent filios propter senectutem, vel infirmitatem, & tamen habuerunt Deo fauente. Si autem in secundo testi. instituisset sibi hęredem posthumum suum, qui nasceretur ex vxore Sempronij, ft nie matrimonio cum Sempronio: talis institutio est turpis, & non valet: & ideo nō rumpitur primum testamentum. ¶ Si filiū. Titius habens filium, & ex eo nepotem, & vtrumque in potestate sua, fecit testamentum, & instituit sibi hæredem quendam extraneum: & filium exhæredauit, nepotem præteriit, postea decessit Titius: deliberante aūt posthumo instituto vtrum adiret, vel non, decessit filius: postea institutus hæreditarem adiuit: nunquid nepos prędictus præteritus rumpet testamentum, & auferet hęreditatem instituto ipso iure? Et videtur quod sic, quod mortuo Titio auo, & antequam adiret institutus, filius decessit: vnde nepos videtur esse suus hęres auo mortuo: & inuenit se ab eo præteritum, & sic videtur testamentum ipso iure non valere: sed certè nō rumpet: quia tunc demum rumpit aui testamentum, cū viuo auo moritur filius, & nepos effectus suus hęres auo viuo, inuenit postea se ab eo prēteritum. Sed quid retento eodē casu si filius capiatur ab hostibus viuo auo, & viuo, vel non viuo dicto auo apud hostes decedat filius, nunquid nepos prēteritus ab auo, vt dictum est, rumpet ipso iure testamentū aui? Et dicitur quod sic, fingitur enim filius mortuus prima hora captiuitatis, & sic ab hora captiuitatis filii vsq; ad mortem aui fingitur nepos fuisse suus hęres auo. vnde nō est mirum, si inueniens postea se prēteritū rumpit testamentu. Sed pone retento eodem casu, quod Titius auus decessit relicto filio exhęredato in ciuitate, & relicto nepote prēterito: filius autem qui posset agere contra institutum qui adiuit hęreditatem: & querelam inofficiosi testamenti contra eum intentare, repudiauit illam querelam, & decessit: nunquid nepos rumpit testamentum: & certe non valet ipso iure pp

Vulgar. abdicatur & videtur melior.

§ I quis posthumos, quos per ætatem, aut valetudinem habere fortè non potest, hæredes instituit, superius testm rumpit: quod natura magis in homine generādi, & consuetudo spectanda est, quam temporale vitium, aut valetudo, propter quā * abducatur homo à generandi facultate. Sed si ex ea quæ alij nupta sit, posthumū quis hęredem instituerit: ipso iure non valet, & turpis sit institutio.

Qui tempore mortis testatoris non tenebat primum locum in suitate: licet post mortem tenere incipiat, non rumpit testamentum vt suus: licet sit præteritus, nisi fingatur tenuisse primum locum in vita testantis potest tamen vt suus ab intestato succedere, si reperiat se tenere primum locum tempore quo aperitur via causæ intestati: quanquam post mortem testatoris hoc contingat. Alexander.

Si filium exhæredauero, nepotemq; ex eo prę-

præteritionē de se factam, neq; per querelā inofficiosi test. & ita non est ruptum test. in hoc casu, sicut est ruptum in superiori casu, cum fuit filius captus ab hostibus, & ibi mortuus. sed retento eodem casu quid si auus moriatur, & postea filius: & postea institutus ab auo repudiet hæreditatem? certè erit nepos legitimus hæres aui, quia verba l. 12. tabu. quæ sunt Instit. de hæredi. ab intest. in princ. & in quibus continetur, si aliquis intestatus mortuus sit, veniāt hędes ab intestr. &c. non tantum referūtur ad tempus mortis testatoris, sed ēt ad tempus, quo hæres institutus à testatore repudiauit hæreditatem, & sic siue decedat filius Titius non facto à se testamento, siue facto, sed postea destitutio semper videtur ab intestato decedere. Quamuis autem dictum sit in princ. huius legis, quod per institutionem eorum posthumorum, quos qui non facilè habere potest, obstāte valetudine aut ætate, superius testamentum rumpatur: tamen per institutionem posthumi, quem quis sperat se habiturum ex ea, quam non liceat ei ducere, qualis est consanguinea, non rumpitur prius testamē tum ritè factum: bene autem rumpetur primum testamentum si in secundo instituatur ille posthumus qui nascetur ex sorore adoptiua testatoris: quia potest euenire, quod testator eam habebit vxorem, puta si adoptio dissoluatur. Viu.

Non potest. Facile, si tamen eos habebit, habebunt hęreditatem, vel intelligo instituisse nepotes suos, qui non institui rumperēt testamentum: vel posthumos, id est. filios quos adoptauit: quia & hi loco posthumorum sunt: vt §. ti. 1. l. posthumorum. & In fitu. qui. mo. testa. infir. in princ. & secundum hos duos intellectus verbum quos, facit simplicem relationem. sic C. de iniur. l. dominum. Sed arg. contra ad tertium, §. de cōd. & demon. l. fideicommissum. & de leg. 2. l. si ita quis. §. fi. sed hoc ne rumpatur testamentum. Item quid si nuīus hic nascitur? Respon. primum rumpitur per l. iſtā, quamuis secundum non habeat hęredem: vt §. tit. 1. l. cum in secundo, sed quidam dicunt, non rumpi testamentum primum nisi nato posthumo: quod est contra hanc l. ibi, quod natura &c. & quia hic dicit rumpitur. Item quid secundum primum casum, si nullos omnino habere poterit? Respon. nec primum rūpitur, nec secūdum valet, vt §. e. l. sed est quęsitum. §. 1. & 2.

Superius. Fecerat ergo duo testamenta: in secundo hęredes instituit posthumos: de quibus hic dicit: certè primum testamētum rumpit per secundum: vt hic, quia natura &c.

Quod. Id est quia.

Natura. Id est, possibilitas naturę.

Consuetudo. Generalis, quę est altera natura.

Facultate. Id est, facilitate. Acc.

Consuetudo est altera natura.

g Posthumum. Vt suus; & est sic §. eod. l. pe. sed contra in vlt. respōso. Sol. ibi iure ciuili erat matrimonium prohibitum: hic naturali. Item contra §. e. l. filius. §. pe. Sol. vt ibi Item contra §. eo. l. posthumum. Sed ibi uidua: hic alij nupta. Vel pone in posthumo alieno: sed tunc hodie corrigitur: vt Instit. de bo. pos. in prin.

a Testamentum. Quia nec ex l.ij.tab. cum alius mortis tempore præcedebat: vt Insti. de hære. ab inte. §. ita demum. nec ex l. Vell. secus si filius esset mortuus auo viuo: vt ĵ. tit. 1. l. posthumorum. §. 1. & Insti. de exhære. liber. l. posthumorum. & C. eod. l. 2. Item hoc verum est, vt præteritus: sed per querelā ex persona patris agere potest hodie: ut C. de inoffic. testa. l. sancimus. in fine, & l. si quis filium. Itē nec contra tabu. habet hic nepos: ut ĵ. de contra tab. l. illud. §. 1.

b Decesserit. In captiuitate post aditam hæreditatem ab instituto, vel ante. Accur.

c His casibus. Id est hoc casu, vel, id est, talibus cāsibus. sic ſ. de rei vē. l. in rem. §. in omnibus. Acc.

d Testamentum. Quia hic filius qui viuente patre est captus, etiam si post mortem sui patris moriatur, fingitur tamen ex l. Cornel. decessisse ea hora, qua captus est: vt Instit. quib. non est permis. facere testa. §. fin. vnde ex l. Velleia, rumpit nepos testamentum: & facit ĵ. eo. l. pen.

e Alci. lib. ptermiss. ĵ. in dictione, repeda re, sic legit: Quod si morien te auo filius repedauerit: si absciſū ē &c. Porro repeda re significat reuerti. nos aūt Florētinā ſcripturā hoc loco ſecuti ſumus. Vide Ant. Aug. emend. li. 3. ca. 7.

Quod si moriente. Vel habeas si, vel sub. & die moriente, id est, mortuo: vt C. de epis. & cle. l. nulli. §. fin autem persona. ibi, oritur, id est, ortus est. & ſupra de negotijs geſtis. l. tertia. §. hæc verba. & est illud ideo, quia eo viuo nulla esset repudiatio: vt C. de inoffic. testamen. l. si quando. §. illud. Item dic, quod repudiauit post aditam hæreditatem: quia ante nulla esset repudiatio: vxore nec nata querela: vt ſupra, de inoffic. testamen. l. Papinianus. §. ſi conditionem. Accur.

f Propter ius postliminij. §. ſi ab hoſtib. quib. mo. ius pa. po. ſol. Insti.

g Pependerit. Aliàs repudiauerit: aliàs pependit, id est repudiauit: ſcilicet querelam.

h Non abſciſſum. Scilicet erit testamentum: & nō est dicendum vt rumpatur testamentum, alias exponitur abſciſsè, id est, indiſtincte: vt ĵ. de iure immu. l. 1. emper. §. 2. Accur.

i Superiore casu. Cum decesſit in captiuitate filius, & est ſimilitudo per contrarium: vel referas ad primum. & est certa ſimiliudo.

k Fuerit. Præteritum cōiunctiui pro præterito indicatiui. i. fuit. Item nec habet hic querelam, vtpote a patre repudiatam. vt C. de transl. l. cum mota.

l Instituto. In testamento, in quo fuit filius exhæredatus, nepos præteritus: vt in prin. huius §.

m Omiserit. Id est, repudiauerit, eodem ſcilicet casu, quod adire potuit: vt ſ. proxim. & in princ. huius §. in medio autem cum adire non possit, vt pote testamento rapto, nec repudiare potest: vt ĵ. de acquir. hær. l. is potest. Quid autem si adiuit primo? Et hoc tertio casu habet nepos querelam ex persona patris: niſi pater eam repudiauit: vt prædixi.

n Legitimus hæres. Scilicet nepos, & ſuus: vt & Insti. de exhære. ab inteſta. §. cum autem quæritur. Azo.

o Hæc verba. Scilicet legis xij. tab. vt Institu. de hære. ab inteſt. in princ.

Destituitur. Repudiatione. Si ergo hic nepos succedit ab intestato vt ſuus, non rumpit testamentum vt ſuus, hoc ideo, quia filius præcedebat tē pore mortis: nam vt quis rumpat, oportet quod tempore mortis nullus eū præcedat. Sed ad hoc vt ſit ſuus ab inteſtato, oportet quod fuerit in potestate testatoris tempore mortis: hic autem non quæritur: niſi cum certū fuerit nullum ex testamento hæredē esse: & hoc ideo, quia donec est locus ſucceſſioni ex testamento, non patet locus ab inteſtato: vt infra de acquir. hær. l. quamdiu. & facit ad hunc §. infra tit. l. 1. ſi quis filio. in princ. & Inſt. de hæredum quali. & diffe. §. tui. & de legi. agnat. ſucc. §. proximus: & infra, vnde lib. l. ſcripto hærede. & de ſuis & legi. l. 1. §. ſciendum.

p Alci. lib. ptermiſs. ĵ. in dictione, repeda re, ſic legit: Quod ſi morien te auo filius repedauerit: ſi absciſū ē &c. Porro repeda re ſignificat reuerti. nos aūt Florētinā ſcripturā hoc loco ſecuti ſumus. Vide Ant. Aug. emend. li. 3. ca. 7.

q Sed ſi ex ea Rūpitur testamentum per quaſi posthumū præteritū: vt §. proxi ibi, diuerſum est, &c. Sed quādoq; non rumpitur etiam per veium posthumum: vt hic.

r Testamentum. Scilicet primū, cum hoc ſit: nullum: vt hic. & §. eo. l. 1. §. 1. & l. ſi nlius. Sed contra, ĵ. eod. l. ſi filius. §. pen. Solu. vt ibi.

s Ducere. Puta monacham, vel ſcenicam, vel arenariam. Hug. ſed male: vt C. de nup. l Imperialis. & infra prox. §. idem in conſanguinea pone.

t Vxorem. Vt §. de rit. nup. l. per adoptionem. & Insti. de nup. §. ſed ſi qua. & inf. de verb. obl. l. ſi ſtipuletur: nec inciuile est caſum emācipationis expectare: licet ſit in ciuile expectare casum diuortij: vt §. ead. l. §. 1. quæ est contra, & alium casum, &c. vt ĵ. de verb. oblig. l. inter ſtipulantem. §. facram. Item hic est prohibitio de iure ciuili, ibi de iure naturali: ſicut & ſupra, prox. reſp. vbi dicit nefas, quod ad ius naturale refertur: vt ſupra, de iuſti. & iure. l. 1. §. fi. & l. vt vim. & inf. de adul. l. ſi adulterium. cum §. 1. Item facit infra eo l. filius §. pen. quia ibi non est licitum expectare eam fieri nubilem, vel liberam.

u Ommodisſimè. Si aliquis faciens teſtamentum, timeat ne per posthumum ſuum rumpatur teſtū: poteſt commode posthumum ita inſtituere, posthumus meus ſit mihi hæres, ſiue nascatur me viuo, ſiue me mortuo: ſed & neutrius prædictorū temporum habita mentione potest inſtituere, vnde natus postea posthumus non rumpet testa. cum non inueniat ſe præteritum, imo inſtitutū: Quid ſi ita posthumum inſtituit testator, inſtituo mihi hæredē posthumū, ſi me viuo naſcetur: & postea posth. naſcatur mortuo teſtatore? certè rumpit testamentū, quia inuenit ſe præteritum, & quantum ad caſum, qui est omiſſus in inſtitutione nedum purè, ſed etiam ſub condi. non videtur inſtitutus. Viu.

x Purè. Hoc est neutrius.

y Alteruter. id est, vnus.

z Fuerit. Quia dixi, ſi me viuo naſceret: aliud ſi me mortuo omiſi: ſi naſcatur me mortuo, rūpit testamentum, & econuerſo.

a Qui omiſſus. Aliàs, qui, aliàs quo,

b Rumpit testamētū. Scilicet in hunc caſum quo est omiſſus. Sed contra C. eod. l. fin. Solu. hoc corrigitur. Vel ibi ſunt duo caſus alij ab iſtis: vt ibi patet, quibus interpretatur. l. illa ita valere ſi naſcatur in vita, ſicut & post mortem, niſi contrariū appareat: vt & aliàs ĵ. de hær. inſtit. l. 2. in prin. & ĵ. eod. l. ſi ita. r. reſpon. & C. de inoffic. testament. l. 3. de morte ergo ideo poſuit, quia credebat ibi eum naſciturum post mortem: vt infra ad Trebell. l. mulier. Item argum. contra ſ. de condic. ob cauſ. l. ſi extraneus.

c Cōprehensus.

d Sed dic, vt nota. ſ. ſolut. matr. l. ſi cum dotē in princ. & facit. ĵ. de ven. in poſ. mitt. l. 1. §. ſed & ſi quis ventrem. & ĵ. de vul. ſub. l. ſi pater filium impuberē. in princ. & infra eo. l. poſthuma. Sed arg. contra, infrà eod. l. filio.

e Imo nō est cōtra, ſed cōcor. cum illa ſm Alex. & Iaſon.

f Ibi ad iectionē nouæ qualitatis nō mutatur ſubſtātia certæ perſonæ: ſub noīe proprio inſtituꝛ. Paul. Alexand. & Iaſ.

g Enidentius. Id est euidenter.

h Continuationē. Quia continuè ſine intermiſſione ſunt domini: ad quod ĵ. ſi quis omiſ. cauſ. teſt. l. 1. §. qui ſunt in poteſtate. & Inſtit. de hær. quali. & dif. §. fui, & de hered. ab inteſta. §. poſthum. & ĵ. de ſuis & leg. l. in ſuis & infra de ben. dam. l. ſi. in prin.

i Eo rem. Aliàs eos: & tunc ſubaudi, nos: aliàs eorum: & melius.

k Hæreditas fuiſſe. Scilicet eis delata: vt infra de ſuis & legi. hære. l. 1. §. ſciendum. Hug.

l Quodammodo. Etiam & poſſeſſionem habere. m vt ĵ. pro hæred. l. 2. §. filiū. & conſiſtit hoc in nudo intellectu, & puro: vel eo qđ inde ſuſtentātur, ſi cut & vxor dicitur domina, & poſſidere dotem ſuam eodem reſpectu: vt C. de iuri pot. in pig. hab. l. fi. in prin. & de iu. dot. l. in rebus.

m Vnde. Quia filius est dominus.

n Filiusfamiliàs. Id est eiuſdem ſubſtantiæ est: vt ĵ. de verb. ſign. l. pronuntiatio. §. 1. in princ. & ſ. de ijs qui ſunt ſui vel alie. iur. l. nā & ciuium. §. fi.

o Non ſint illi. Scilicet filius, vel pater.

p Instituti. Non tamen exhæredati.

Domini tamen ſunt. venientes ab inteſtato.

q Licebat. Olim. vt C. de pa. pote. l. fi. Sed hodie non ſic: ſicut & in ſeruo olim, & hodie, vt Inſtit. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. §. fi. aliàs est non licebat. & facit ĵ. ad le. Pompe. de parric. l. diuus. & C. de cura. furio. l. fi. §. 1.

r Vuod dicitur. CASVS. Siue filius naſcatur alicui post teſta. ſicut ſoleт naſci ſiue exſecto matris ventre: & ſiue ſit integrum animal, ſiue non, ſemper rumpit teſtamētum, dum tamen naſcatur in poteſtate dicti teſtatoris, & ſpiritum habeat, aliàs non rumperet. Viui.

s Quod dicitur. ſ. in l. commodiſſimè. & in alijs multis legibus.

t Exſecto. Sic ſ. de in off. teſtamē. l. poſthumus. & ĵ. de verbo. ſign. l. etiam ea. & ĵ. vnde cogna. l. j. §. fi qua. & ſ. de Publicia. l. ſi ego. §. ex omnibus igitur. Hug.

u Naſcat. Id est, poſſet naſci. ſic ĵ. de ſtat. lib. l. Labeo.

v Rumpit. Niſi declinet ad monſtrum, vel prodigiū, vt ſ. de ſta. ho. l. non ſunt. & C. eo. l. 2. & 3. & ĵ. de verb. ſigni. l. oſtentum. & l. quæret. Hug.

x Ita ſcriptū. CASVS. Titius faciēs teſtamentū, ita dixit: ſi filius mihi natus fuerit, ſit mihi hæres ī octo vncijs, & ī quatuor vncijs vxor mea: ſi vero filia

---

a Testamentum. Quia nec ex l. ij. tab. cum alius mortis tempore præcedebat: vt Insti. de hære. ab inte. §. ita demum. nec ex l. Vell. secus si filius esset mortuus auo viuo: vt ĵ. tit. 1. l. posthumorum. §. 1. & Insti. de exhære. liber. l. posthumorum. & C. eod. l. 2. Item hoc verum est, vt præteritus: sed per querelā ex persona patris agere potest hodie: ut C. de inoffic. testa. l. sancimus. in fine, & l. si quis filium. Itē nec contra tabu. habet hic nepos: ut ĵ. de contra tab. l. illud. §. 1.

b Decesserit. In captiuitate post aditam hæreditatem ab instituto, vel ante. Accur.

c His casibus. Id est hoc casu, vel, id est, talibus cāsibus. sic ſ. de rei vē. l. in rem. §. in omnibus. Acc.

d Testamentum. Quia hic filius qui viuente patre est captus, etiam si post mortem sui patris moriatur, fingitur tamen ex l. Cornel. decessisse ea hora, qua captus est: vt Instit. quib. non est permis. facere testa. §. fin. vnde ex l. Velleia, rumpit nepos testamentum: & facit ĵ. eo. l. pen.

e Alci. lib. ptermiss. ĵ. in dictione, repeda re, sic legit: Quod si morien te auo filius repedauerit: si absciſū ē &c. Porro repeda re significat reuerti. nos aūt Florētinā ſcripturā hoc loco ſecuti ſumus. Vide Ant. Aug. emend. li. 3. ca. 7.

Quod si morien te. Vel habeas si, vel sub. & die moriente, id est, mortuo: vt C. de epis. & cle. l. nulli. §. fin autem persona. ibi, oritur, id est, ortus est. & ſupra de negotijs geſtis. l. tertia. §. hæc verba. & est illud ideo, quia eo viuo nulla esset repudiatio: vt C. de inoffic. testamen. l. ſi quando. §. illud. Item dic, quod repudiauit post aditam hæreditatem: quia ante nulla esset repudiatio: vxore nec nata querela: vt ſupra, de inoffic. testamen. l. Papinianus. §. ſi conditionem. Accur.

f Propter ius postliminij. §. ſi ab hoſtib. quib. mo. ius pa. po. ſol. Insti.

g Pependerit. Aliàs repudiauerit: aliàs pependit, id est repudiauit: ſcilicet querelam.

h Non abſciſſum. Scilicet erit testamentum: & nō est dicendum vt rumpatur testamentum, alias exponitur abſciſsè, id est, indiſtincte: vt ĵ. de iure immu. l. 1. emper. §. 2. Accur.

i Superiore casu. Cum decesſit in captiuitate filius, & est ſimilitudo per contrarium: vel referas ad primum. & est certa ſimiliudo.

k Fuerit. Præteritum cōiunctiui pro præterito indicatiui. i. fuit. Item nec habet hic querelam, vtpote a patre repudiatam. vt C. de transl. l. cum mota.

l Instituto. In testamento, in quo fuit filius exhæredatus, nepos præteritus: vt in prin. huius §.

m Omiserit. Id est, repudiauerit, eodem ſcilicet casu, quod adire potuit: vt ſ. proxim. & in princ. huius §. in medio autem cum adire non possit, vt pote testamento rapto, nec repudiare potest: vt ĵ. de acquir. hær. l. is potest. Quid autem si adiuit primo? Et hoc tertio casu habet nepos querelam ex persona patris: niſi pater eam repudiauit: vt prædixi.

n Legitimus hæres. Scilicet nepos, & ſuus: vt & Insti. de exhære. ab inteſta. §. cum autem quæritur. Azo.

o Hæc verba. Scilicet legis xij. tab. vt Institu. de hære. ab inteſt. in princ.

Destituitur. Repudiatione. Si ergo hic nepos succedit ab intestato vt ſuus, non rumpit testamentum vt ſuus, hoc ideo, quia filius præcedebat tē pore mortis: nam vt quis rumpat, oportet quod tempore mortis nullus eū præcedat. Sed ad hoc vt ſit ſuus ab inteſtato, oportet quod fuerit in poteſtate teſtatoris tempore mortis: hic autem non quæritur: niſi cum certū fuerit nullum ex teſtamento hæredē esse: & hoc ideo, quia donec est locus ſucceſſioni ex teſtamento, non patet locus ab inteſtato: vt infra de acquir. hær. l. quamdiu. & facit ad hunc §. infra tit. l. 1. ſi quis filio. in princ. & Inſt. de hæredum quali. & diffe. §. tui. & de legi. agnat. ſucc. §. proximus: & infra, vnde lib. l. ſcripto hærede. & de ſuis & legi. l. 1. §. ſciendum.

p Alci. lib. ptermiſs. ĵ. in dictione, repeda re, ſic legit: Quod ſi morien te auo filius repedauerit: ſi absciſū ē &c. Porro repeda re ſignificat reuerti. nos aūt Florētinā ſcripturā hoc loco ſecuti ſumus. Vide Ant. Aug. emend. li. 3. ca. 7.

q Sed ſi ex ea Rūpitur testamentum per quaſi posthumū præteritū: vt §. proxi ibi, diuerſum est, &c. Sed quādoq; non rumpitur etiam per veium posthumum: vt hic.

r Testamentum. Scilicet primū, cum hoc ſit: nullum: vt hic. & §. eo. l. 1. §. 1. & l. ſi nlius. Sed contra, ĵ. eod. l. ſi filius. §. pen. Solu. vt ibi.

s Ducere. Puta monacham, vel ſcenicam, vel arenariam. Hug. ſed male: vt C. de nup. l Imperialis. & infra prox. §. idem in conſanguinea pone.

t Vxorem. Vt §. de rit. nup. l. per adoptionem. & Insti. de nup. §. ſed ſi qua. & inf. de verb. obl. l. ſi ſtipuletur: nec inciuile est caſum emācipationis expectare: licet ſit in ciuile expectare casum diuortij: vt §. ead. l. §. 1. quæ est contra, & alium casum, &c. vt ĵ. de verb. oblig. l. inter ſtipulantem. §. facram. Item hic est prohibitio de iure ciuili, ibi de iure naturali: ſicut & ſupra, prox. reſp. vbi dicit nefas, quod ad ius naturale refertur: vt ſupra, de iuſti. & iure. l. 1. §. fi. & l. vt vim. & inf. de adul. l. ſi adulterium. cum §. 1. Item facit infra eo l. filius §. pen. quia ibi non est licitum expectare eam fieri nubilem, vel liberam.

u Ommodisſimè. Si aliquis faciens teſtamentum, timeat ne per posthumum ſuum rumpatur teſtū: poteſt commode posthumum ita inſtituere, posthumus meus ſit mihi hæres, ſiue naſcatur me viuo, ſiue me mortuo: ſed & neutrius prædictorū temporum habita mentione potest inſtituere, vnde natus postea posthumus non rumpet testa. cum non inueniat ſe præteritum, imo inſtitutū: Quid ſi ita posthumum inſtituit teſtator, inſtituo mihi hæredē posthumū, ſi me viuo naſcetur: & postea posth. naſcatur mortuo teſtatore? certè rumpit teſtamentū, quia inuenit ſe præteritum, & quantum ad caſum, qui est omiſſus in inſtitutione nedum purè, ſed etiam ſub condi. non videtur inſtitutus. Viu.

x Purè. Hoc est neutrius.

y Alteruter. id est, vnus.

z Fuerit. Quia dixi, ſi me viuo naſceret: aliud ſi me mortuo omiſi: ſi naſcatur me mortuo, rūpit teſtamentum, & econuerſo.

a Qui omiſſus. Aliàs, qui, aliàs quo,

b Rumpit testamētū. Scilicet in hunc caſum quo est omiſſus. Sed contra C. eod. l. fin. Solu. hoc corrigitur. Vel ibi ſunt duo caſus alij ab iſtis: vt ibi patet, quibus interpretatur. l. illa ita valere ſi naſcatur in vita, ſicut & poſt mortem, niſi contrariū appareat: vt & aliàs ĵ. de hær. inſtit. l. 2. in prin. & ĵ. eod. l. ſi ita. r. reſpon. & C. de inoffic. teſtament. l. 3. de morte ergo ideo poſuit, quia credebat ibi eum naſciturum poſt mortem: vt infra ad Trebell. l. mulier. Item argum. contra ſ. de condic. ob cauſ. l. ſi extraneus.

c Cōprehensus.

d Sed dic, vt nota. ſ. ſolut. matr. l. ſi cum dotē in princ. & facit. ĵ. de ven. in poſ. mitt. l. 1. §. ſed & ſi quis ventrem. & ĵ. de vul. ſub. l. ſi pater filium impuberē. in princ. & infra eo. l. poſthuma. Sed arg. contra, infrà eod. l. filio.

e Imo nō est cōtra, ſed cōcor. cum illa ſm Alex. & Iaſon.

f Ibi ad iectionē nouæ qualitatis nō mutatur ſubſtātia certæ perſonæ: ſub noīe proprio inſtituꝛ. Paul. Alexand. & Iaſ.

g Enidentius. Id est euidenter.

h Continuationē. Quia continuè ſine intermiſſione ſunt domini: ad quod ĵ. ſi quis omiſ. cauſ. teſt. l. 1. §. qui ſunt in poteſtate. & Inſtit. de hær. quali. & dif. §. fui, & de hered. ab inteſta. §. poſthum. & ĵ. de ſuis & leg. l. in ſuis & infra de ben. dam. l. ſi. in prin.

i Eo rem. Aliàs eos: & tunc ſubaudi, nos: aliàs eorum: & melius.

k Hæreditas fuiſſe. Scilicet eis delata: vt infra de ſuis & legi. hære. l. 1. §. ſciendum. Hug.

l Quodammodo. Etiam & poſſeſſionem habere. m vt ĵ. pro hæred. l. 2. §. filiū. & conſiſtit hoc in nudo intellectu, & puro: vel eo qđ inde ſuſtentātur, ſi cut & vxor dicitur domina, & poſſidere dotem ſuam eodem reſpectu: vt C. de iuri pot. in pig. hab. l. fi. in prin. & de iu. dot. l. in rebus.

m Vnde. Quia filius est dominus.

n Filiusfamiliàs. Id est eiuſdem ſubſtantiæ est: vt ĵ. de verb. ſign. l. pronuntiatio. §. 1. in princ. & ſ. de ijs qui ſunt ſui vel alie. iur. l. nā & ciuium. §. fi.

o Non ſint illi. Scilicet filius, vel pater.

p Instituti. Non tamen exhæredati.

Domini tamen ſunt. venientes ab inteſtato.

q Licebat. Olim. vt C. de pa. pote. l. fi. Sed hodie non ſic: ſicut & in ſeruo olim, & hodie, vt Inſtit. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. §. fi. aliàs est non licebat. & facit ĵ. ad le. Pompe. de parric. l. diuus. & C. de cura. furio. l. fi. §. 1.

r Vuod dicitur. CASVS. Siue filius naſcatur alicui post teſta. ſicut ſoleт naſci ſiue exſecto matris ventre: & ſiue ſit integrum animal, ſiue non, ſemper rumpit teſtamētum, dum tamen naſcatur in poteſtate dicti teſtatoris, & ſpiritum habeat, aliàs non rumperet. Viui.

s Quod dicitur. ſ. in l. commodiſſimè. & in alijs multis legibus.

t Exſecto. Sic ſ. de in off. teſtamē. l. poſthumus. & ĵ. de verbo. ſign. l. etiam ea. & ĵ. vnde cogna. l. j. §. fi qua. & ſ. de Publicia. l. ſi ego. §. ex omnibus igitur. Hug.

u Naſcat. Id est, poſſet naſci. ſic ĵ. de ſtat. lib. l. Labeo.

v Rumpit. Niſi declinet ad monſtrum, vel prodigiū, vt ſ. de ſta. ho. l. non ſunt. & C. eo. l. 2. & 3. & ĵ. de verb. ſigni. l. oſtentum. & l. quæret. Hug.

x Ita ſcriptū. CASVS. Titius faciēs teſtamentū, ita dixit: ſi filius mihi natus fuerit, ſit mihi hæres ī octo vncijs, & ī quatuor vncijs vxor mea: ſi vero filia non hæreditatem percipere videtur, ſed magis liberam bonorum adminiſtrationem conſequuntur. Hac ex cauſa licet nō ſint hæredes inſtituti, y domini tamen ſunt. z nec obſtat qđ liceat eos exhērdare, quos & occidere licebat. a

Etiam qui de ventre ſectus eſt, dicit teſtamentum nullum ratione præteritionis: dummodo fuerit animal, id eſt, cū anima rationali natum, licet cū diminutione corporis. Alex.

Viuianus libro ix. ad Sabinum. XII.

Quod dicitur, b filium natum rūpere teſtamentum: natū accipe, & ſi exſecto ventre editus ſit. Nā & hic rumpit teſtamentum, ſcilicet ſi naſcatur c in poteſtate. Quid tamen ſi non integrum animal editum ſit, cum ſpiritu tamen, an adhuc teſtamentum rumpat? Et hoc tamen * rumpit. d

Prouiſio facta in caſibus ſeparatis porrigitur ad eoſdē caſus ſimul coniunctos. Bar.

Iulianus lib. xxix. Digeſtorum. XIII.

Si ita ſcriptum ſit, ſi mihi filius natus fue-

mihi nata fuerit, sit mihi hæres vxor mea: postea nati fuerunt ei simul filius, & filia: modo quæritur, qualiter diuidi debeat dicta hæreditas, & dicitur quod septem partes de ea debent fieri: & de his septem partibus debet habere filius quatuor partes, & vxor duas, & filia vnam. & sic secundum voluntatem testatoris filius habebit plus quam filia altero tanto: & vxor habebit plus quam filia altero tanto. cum enim vno, vel altero nato voluerit testator vxorem suam aliquid habere, vt dictum est: bonum est, quod propter humanitatem ita diuidatur tota hæreditas, vt dictum est, & non rumpatur testam. licet de iure subtili ruptum videretur: quia nati sunt duo, & testator non instituit nisi vnum. ¶ Regula. Seruum meum institui mihi hæredē cum libertate: postea volebam ei adimere hereditatem solam sine libertate, vel solam libertatem sine hæreditate. certè non possum, imo habebit seruus & hæreditatem, & libertatem, non obstante dicta ademptione.

In P.F. attamē q ex vtroq; & cet. sed magis placet, quod hic est.

¶ Testamentum. Ita dixi in testamento meo: Titius post mortem filij mei Seij hæres mihi esto, filius meus prædictus exhæres esto, certe non valet institutio Titij, nec exhæredatio filij: quia filius videtur exhæredatus post mortem suam: si non valet exhæredatio, sequitur quod dictus meus filius habeat contratab. bo. posse. in bonis libertorum meorum, qui eum præterierint in testamentis eorum cum decederent: quamuis alias si ritè esset exhæredatus à me patre, non haberet contratab. in bonis libertorum meorum. Viu.

Facit ad hūc §. gl. in c. præterea. sup verbis causa. in me. ibi, Itē est arg. extra. de off. del.

Sic in P. Flor. Haloan. antē scripsit ad mi fer. nō posse, propter quā libe. & hære. esse iussus fit. Itaque & q̄uis dominus &c.

Ex besse Id est, vncijs octo.

Nati essent. Simul.

Distribuendum. Scilicet vt de tota hæreditate fierent septem partes.

Altero. Subaudi tertio.

Fieri. Quasi hic casus esset omissus: vt ẓ. eo. l. commodissimè.

Vtroque. Disiunctum. id est, hoc, vel illud. sic C. de bo. quæ lib. l. fi. §. hoc procul dubio. Accur.

Humanitate. Præsumitur enim sibi voluisse prorit, ex besse - hæres esto, ex reliqua parte vxor mea hæres esto. Si vero filia mea nata fuerit, extriente hæres esto: ex reliqua parte vxor hæres nato: & filius & filia nati essent: dicēdum est assem distribuendū in septem partes: vt ex his filius quatuor, vxor duas, filia vnā partem habeat. Ita enim secundum voluntatem testantis filius altero tanto amplius habebit, quā vxor. Item vxor altero tāto amplius habebit, quàm filia. Licèt enim subtili iuris regulæ conueniebat ruptum fieri testamētum: attamen cum & vtroque nato testator voluerit vxorem aliquid habere, ideo ad huiusmodi sententiam humanitate suggerēte decursum est quod & Iuuentio Celso apertissimè placuit.

Quando sunt duo, quorum vnum sine alio esse non potest, vnum non potest sine alio tolli: sed sublatum virtute remanentis perdurat. Bar.

Regula est iuris ciuilis, qua cōstitutum est hæreditatem adimi seruo non posse, propter quam liber, & hæres esse iussus, quamuis dominus ademerit eodem testamento libertatem: nihilo minus & libertatem & hæreditatem habebit.

Nō valet exheredatio, quæ per additionem hereditatis confirmari non potest in vita filij. Alexand.

Testamentū quod hoc modo scribitur. Titius post mortem filij mei hæres esto, filius exhæres esto: nullius momenti est: quia filius post mortē suam exhæredatus est. Quare & contrariabulas paternorum libertorum huiusmodi filius bonorum possessionem accipere poterit.

Posthumus nascendo rumpit secundum gradum à quo est præteritus: licet nascatur tempore quo hæreditas non verebatur in secundo gradu, sed in primo: nec reconualescit, licèt posthumus decesserit testatore mortuo: & propter præteritionem secundi gradus rumpit etiā tertium gradum à quo fuit exheredatus: & sic testamentum ruptum pro parte rumpetur per consequentiam in totum, ne quis decedat pro parte testatus, & pro parte intestatus, h.d. vj. hæc ad §. quod vulgo. Alex.

Mortem. Scilicet tantum. Accur.

Exheredatus. Nec enim tenet exheredatio nisi adita hæreditate, vt infra de contratab. l. filium. §. sed cum exheredatio, & ita interim est præteritus. vnde non valet vt hic. & infra de hæred. instit. l. suus. §. fi. vel petit contratab. nam iure prætorio valet: vt C. de lib. instit. l. fi. circa prin. Sed contra. huic l. infra de condi. instit. l. fi. in fi. Sed hic, cum solus Titius sit institutus, non valet exheredatio, cum aliter nullus adire possit. Sed ibi & alius erat institutus purè, qui statim adire poterat: & ita quantum ad eum filius est reste exheredatus & ita tenet testamentum. Item est contra j. de hæred. instit. l. hæreditas. vbi remota die valet institutio. Sed ibi certa: hic incerta; quę moueri non debet. vt j.

vt infra eod. tit. l. in tempus. §. 1. & l. qui filio.

¶ Posthumus. CASV. Vxorem habebam prægnantem: feci testamentum, & institui mihi hæredē Titium, & Seium filium meum mihi nascituru ex dicta vxore intra eorum gradū exhæredaui, hoc mō, Titiū mihi hæredē instituo: posthumū meū exheredo: Seium mihi hæredem instituo, & postea feci secundum gradum hoc modo: si Titius & Seius mihi prædicti heredes non erunt, substituo eis Caium, & Sempronium, & in hoc secūdo gradu substitutorum nihil dixi de posthumo prædicto: & ita eum à secundo gradu præterij: & sic dictum posthumum exhæredaui a primo gradu, & à secundo præterij: & sic decessi. deliberantibus hęredibus primis Titio, & Seio de adeūda hęreditate mea, natus fuit posthumus: posteà dicti primi hæredes repudiauerunt hæreditatem meā: queritur vtrum dicta hæreditas deueniat ad posthumum, an vero ad secundos hæredes. i. substitutos prædictos, à quibus fuit posthumus præteritus? Et videtur, quod debeat pertinere ad substitutos, quia posthumus natus fuit eo tēpore, quo ad institutos pertinere poterit hæreditas: & ita nō habuit posthumus in hæreditate aliquod ius tēpore natiuitatis suæ: vnde omittentibus institutis videtur, quod substituti habere debeant, & non posthumus: sed certè imò habebit hæreditatem posthumꝰ, & substituti non, quia substitutorū gradus ita est nullus per præteritionē posthumi ab eo factam, quod nunq̄ hæreditatem habere potest. Sed retento eodem casu pone quod dictus posthumus natus fuit deliberātibus primis hæredibus: & decessit: & post eius mortem, ſ. posthumi primi hæredes omiserunt hæreditatē: nūquid substituti poterunt adire hæreditatem? Et dicit quod non, imò ad legitimos hęredes pertinet hęreditas. Sed pone, quod posthumus fuit exhæredatus intra primū gradum: vt dictum est, & fuit à secundo præteritus, vt dictum est: & à tertio gradu fuit exhæredatus sicut à primo: & viuentibus primis hæredibus, & deliberantibus, nascatur posthumus, & decedat: & posteà primi hæredes omittant hæreditatem de primis hæredibus nō est dubium, quod hæreditatē non habebunt. Item nec secundi pp̄ præteritionem posthumi ab eorū gradu factā vt dictum est. Sed q̄ritur vtrū instituti in tertio gradu, a quo tertio gradu fuit exhæredatus posthumus, vt dictū est, debeant habere dictam hæreditatem meam, an legitimi mei hæredes? & vī quod pertineat ad institutos in tertio gradu: quia ab eorum gradu nō fuit posthumus præteritus, imo exhæredatus: vnde videtur valere ille gradus, taliter quod hæreditatem habeat. Sed certè imo ptinet ad legitimos, & non adscriptos in tertio gradu: tertius enim gradus pendet à secundo, vnde si secundus non valet, vt dictum est, ergo nec tertius. & idem est in alio casu. Institui mihi hīdē Titium: & postea posthumū meū exhæredaui, & postea institui mihi Seium, & ita intra primū gradū institutorum exhæredaui posthumum, & postea feci secundum gradum hoc modo: si Titius prædictus mihi hęres nō erit, substituo ei Caium: & si Seius p̄dictus hęres mihi non erit, substituo ei Sempronium: & ita cui libet de institutis dedi suū substituū: & ab isto gradu substitutorum posthumum meum præterij: deliberantibus Titio, & Seio primis hęredibus de adeunda, vel non adeunda hæreditate mea, natus fuit posthumus, & decessit postea vnus de dictis primis institutis, pone, Titius omisit suam partē hęreditatis: queritur q̄s debeat partem habere Titij? vtrum legitimi mei hæredes an vero substitutus Titij, scilicet Caius p̄dictus.

Afric. libro. j. Q. XIIII.

SI posthumus à primo gradu exhæredatus, a secundo præteritus sit: quamuis eo tempore nascatur, quo ad hæredes primo gradu scriptos pertineat hæreditas: secundum tamen gradum vitiari placet ad hoc, vt prætermittentibus institutis, ipse hæres existat. Imò & si defuncto eo, hæredes Dicitur quòd legitimi hæredes debent hábere, & non substitutus Titij de cohęrede autem Titij scilicet Seio non est dubium quod non debet habere partem Titij, q uamuis hoc in hac litera nō dicatur, quia Titius habuit Caium substitutum, vt dictum est: qui substitutus quātus ipse habere non possit partem Titij propter præteritionem posthumi substitutis factam, vt dictum est, tamen excludit cohæredem Titij: de necessitate igitur debent habere partem Titij, legitimi mei hæredes, cum posthumus excludatur: quia mortuus est: & cum cohæres Titij excludatur per substitutum Titii &, cum substitutus Titij excludatur per præteritionem ab eo factam de posthumo, vt dictum est: & quia aliquis pro parte testatus pro parte intestatus esse non potest: quod esset si legitimi vnam partem haberent ab intestato, & institutus vnus aliam ex testamento ideo venit totum ad legitimos.

¶ Quod vulgo. Hic §. dicit quod quędam regula quę est in vulgari, non est semper vera: imo & fallit quādoq; & casum vbi fallit, ponit primo in genere, & postea in specie. Regula est talis. ille gradus à quo filius est præteritus à patre, non valet ipso iure. & potes ponere exemplum: vt sup. eo. l. 3. §. fi. Casus autem vbi fallit, est iste in genere. Filium meū institui ī primo gradu institutorum, certè non teneor eum exhęredare à substitutis imò: si a gradu substitutorum eum prętereo, valet nihilo minꝰ gradus substitutorū. Aliū casum vbi fallit dicta regula ita ponas in specie. Institui mihi hęredē filium meum Caium, & Titiū album. & dicto meo filio substitui Titium nigrum: & Titio albo, primo instituto substitui Mæuium: & in isto secundo gradu scilicet, substitutorum, nihil dixi de dicto meo filio: & ita eum à gradu substitutorum prętierij: posteà Titius albus cum filio institutus omisit suā partem hęreditatis, nunquid Męuius ei substitutus poterit eius partem adire? & certè sic: licet meus filius fuerit præterius à gradu dicti Mæuij Titio albo substituti.

¶ Si quis ita scripserit. Institui mihi hęredem Titium, & filium meum Caium hoc modo exhęredaui: Caius exhęres esto: quem Caium scio ex me natum nō esse, & posteà decessi, vnum modo Caius filius meus, qui dicit testamentum suum nullum: & sic vult habere hęreditatem meā ab intestato: quia probauit se natum ex me: queritur nunq̄d possit hoc dicere? Et respond, quod sic: quia non exhęredaui eum tanquam filium, scilicet meum: quia exhęredaui eum scilicet tanquam filium alienum: & quia ego adieci in exhęredatione: ideo me exhæredare eum, quia non putabam eum esse meum filium: & quia probauit filius, vt dictum est, me errasse in causa exhęredationis: & idem esset, si ita exhæredassem dictum Caium filium menm, Caius filius Sempronij & vxor mea exhęres mihi esto, nām & hic non valet exhęredatio, si probet Caius se natum ex me: & sic habetur pro præterito, vnde testamentum meum non valet: & sic habebit Caius filius meus hęreditatem meam ab intest. Viu.

Exheredatus. Sed hodie non potest exhęredari: vt C. de inoff. test. l. si quis in suo ergo pro præterito habetur. & sic rumpit vt præteritus.

Pertineat. Id est, pertinere possit: sic sup. l. quòd dicitur. Hugo.

Vitiari. Videbatur quod non, quia illi gradui nondum erat locus: nondum enim repudiauerāt institut.

Ipse. Scilicet posthumus.

Eo. Scilicet posthumo: & dic, post mortem patris: vt ẓ. eo. l. si à primo. Hug.

Tertio.

[a] Tertio. Nam ad scriptos secundo gradu constat quod non: vt ſ. dictum est.

Legitimos. Scilicet testatoris.

Pertinere. Quia rupto [b] secūdo gradu, rumpitur & quod dependet ex eo: posthumus ergo gradū rumpēdo facit sibi locum, nec sequentem valere permittit prædicta ratione, quia pendet ex eo: vt ſ. tit. 1. l. nam & ſi. §. fi. secus in nato a præcedente præterito, & a sequente ex hæredato: vt no. supra eo. l. 3. §. fi. Sed econtra, quando a præcedente exhæredatur, a sequente præteritur: non est differentia inter nātū & posthumum, vt ſ. eo. l. si a primo. Accurſius.

Rupto vno de gradibus, rumpit̄ q̄ ex eo dependet: & sic sublato principali, tollitur & accessoriū. in re. iur. vbi principalis. in fi. de reg. iur. & ad longū in Spe. tit. de instr. edi. §. nūc autem vidēdum. ver. item si cō cessio.

[c] In singulorum. Puta primus, primo, secundus, secundo. Item si vterq; vtrique, multo magis. vt infrà titul. 1. l. penul.

[d] Admitti. Quatuor sunt. Institut⁹ qui nō admittit. Itē subſtituti. Itē posthumus. Item legitimi testatoris: ecce ergo subſtituti repelluntur: quia ab eis p̄teritus: vt hic. Item cohæres ab eadem parte excluditur, quia habuit subſtitutū: quinimo & ſuam perdit: vt pote toto rupto testamēto. vt ſ. tit. 1. l. pe. ne idem testatus, & in testatus decedat: vt ſ. de reg. iuris. l. ius nostrum. Item legitimi admittūtur vt hic, nā dicit supra, nam eum &c. posthumus autem ſi est præterit⁹ cum legitimis admittitur: & quod hic dicit eum excludi, verum est, vtrique instituto ad eunte ab intestato. vel verius non admittitur vt subſtitutus, sed vt legitimus sic.

[e] Non debere, Ex necessitate. Accur.

[f] Exhæredari. Sed subſtitutus filius debet à primo gradu exhæredari: vt ſ. de vulga. subitu. l. ex facto. §. Lucius.

[g] Titio Mæuius. Aliàs Titio Mæuio, & est plana: aliàs Titius & Mæuius. & dic singulos, singulis subſtituros, & intellige de alio Titio in subſtitutione quam in institutione: & facit ſ. de hære. instit. l. Iuus. §. fi. & l. iam dubitari.

[h] Probetur. per se filium, vel per alium, quia non erat in possessione filationis. vt C. de probat. l. non nudis. & l. non epistolis. & quia verbum patris est contra eūt vt ſ. de prob. l. fi. & ſ. de lib. agno. l. 1. §. Iulianus. Sed ſi econtra hæres probat non filium, tenet exhæredatio: vtpote inepta in extraneo: vt ſ. de verbo. obli. l. quidam cum filium. Ad quid ergo expectatur, cum in vtroque euentu est nulla: vt argum. ſ. ad Velleia. l. aliquando. §. fi. & de condi. ind. l. Iulianus. & ſ. ad qui. hære. l. cum hæres. 1. respō. quia interim tenet, vt magis valeat testamentum, quam eius p̄teritione dicat̄ nullum: vt ſ. eo. l. 3. in prin. quæ est cōtra. Solu. vt ibi: hæc tamen exhæredatio nō nocet. arg. ſ. de Carb. edic. l. 1. §. idē ait cum quidam, sed nec institutio sic facta, nocet. alibi tenet ſi probaueris testē filium: vt ſ. de condi. & demonſtrat. l. Lucius.

Sic in P. Flor. Haloand. auctem nō recēſcripſit Titius & Mæuius ſubſtituī ſit.

Quasi filium. Sed quasi extraneum.

Elogium. Id est, ſcriptio vel verbum testamenti.

Filium. Id est, hunc qui est filius: non vt filium, sed vt extraneū. Hug.

Eam causam. Quia non putabat filium. Azo.

Ad hūc locū vide Petrū Loriotū tracta. de ex hæred.

[i] Erraſſe. Si probetur ex eo natus, non nocet exhæredatio. Et sic nota, errorem testatoris nō nocere. sic ſ. de condi. & demon. l. demonſtratio. & C. de testā. l. ne is. & de hær. instit. l. ſi pater. Sed ar. contra Insti. qui ma. non poſſ. §. feinel. & ſ. de vulg. leg. l. ſi alij. Item est arg. contra ſ. de inoff. test. l. ſi institutā. §. 1. sed dic vt supra eod. l. tertia. in princip.

Error testatoris: nō nocet.

Imo dic, vt in l. cōtraria, per gl. & bene. Bartolus, Alexander, & Iaſon.

[k] Dem est. Adulterum. aliàs alterutrum.

[l] Filius hæres.

[m] & ex eo nepotem Caium: & habebam vxorē prægnantem: instituī mihi hæredem dictū meum filiū, & præterij posthumum, & dictum Caium filiū filij mei subſtituī eidem filio meo, vnde ſi nasceret posthum⁹, rumperet testamentum meū, inueniens ſe p̄teritū, & postea decessit: & postea antequam aliq̄d noui contingeret, certū factū est, quod posthumus non nascetur: & ita non rumpet testamentū meum, & postea dictus meus filius decessit, ante quā adire hæreditatem meam, certè dictus Caius filius filij mei, erit mihi auo ſuo, hæres ex testamento, propter subſtitutionem: & erit

erit hæres patri ſuo, i. filio meo in alijs bonis filij mei, quæ peruenient ad eum aliunde quàm a me. Sed quid ſi dictum filiū filij mei non subſtituī eidem meo filio: sed filium meum ſolummodo instituī, & posthumum p̄terij; & postea certum factum est, quod posthumus nō nascetur: & postea est mortuus filius me⁹ ante quā adiret hæreditatem meam, & sic tempore mortis filij mei, certum est, quod nemo erit mihi hæres ex testamēto: tunc certè dictus filius filij mei erit ſolus, & ſolummodo hæres patris ſui ab intestato, i. filij mei: & ita euenit in isto alio casu. Institui filium meum prædictum hæredē ſub cōditione ſi daret Titio 10. & de filio filij mei nihil dixi: filius me⁹ anteq̄ daret 10. Titio, decessit. & ita non potest esse aliquis mihi hæres ex testamēto: certè dictus filiⁿ filij mei hæres erit filij mei, ſcilicet patris ſui ab intestato. Viuia.

[n] Si filius hæres institutus. Dic purè, Alij dicunt ſub condītione potestatiua, quę vltimo vitæ momento potuit impleri: vt ſi dederit decem: & in fine loquatur de ea, quæ verè non potuit impleri vltimo momēto: vt ſi ascenderit Capitolium. & sic discrepat finis à prīcipio. Alij dicunt econtra.

[o] Posthumo. Filio.

[p] Si interim. Id est, ante aditam hæreditatem, vel viuē te testatore. alij. i. pendente conditione.

[q] Non nato. Non natus non rumpit: vt hic, & ſ. ti. 1. l. 4. §. ex his. Sed natus rumpit: & quidem totum gradū a quo est præteritus, & ſequentes: vt ſ. tit. 1. l. pen.

[r] Auo. Ex testamento: quia subſtitutus patri ab intestato, vel etiam ex testamento, ſi pater fuit testatus de castrenſi in vita ſui patris, vel etiam postea de quocunque, & sic verbum ſuum, diuerſimodè accipitur. sic ſupra, de officio proconſul. l. 3. Alii dicunt, quod est hæres patris, & per eū aui: quia hæres hæredis est &c. vt C. de hæredib. instī. l. fi. quod non placet: quia filius non fuit hæres.

[s] Ipſe filius. Idemq̄; nepos: & sic erit hæres vtriuſque patris ſui, & aui ab intestato ſecundum noſtram positionem: & ſuus. Sed nonne pater p̄cedebat? Respon. non constabat auum decessiſſe intestatum: vt Instit. de hære. ab intest. §. cum autem. Idem ſi filius nō fuit purè institutus, ſed ſub cōditione, quæ vltimo vitæ ſpi ritu potuit impleri, & hoc ſubiicit. Alij dicunt, filius ſcilicet primi decedentis: & hoc cū fuit institutus ſub conditione illa ſi in Capitolium ascenderit. Azo.

[t] Euenire ſolet. Aliàs vbi nepos non interuenerit: & hoc modo differt à princ. vel ibi purè, hic ſub cōditione: vt ibi dixi. Vel ſecundum alios diuerſificat: vt ibi no. & facit infra, eo. l. filius a patre. in prin. & infra, de hæred. instit. l. Iuus. §. ſed & ſi filio. & l. ſeq. & infra, de condi. instī. l. fina. & de ſuis, & legiti. hæred. l. 1. §. ſciendum. & C. de instī. & ſubſtī. l. 4. Accur.

[u] Vlti etiam. Hæc l. ponit duos modos: ſ quos poſsūt filii ex hæredari. Primus est, filius exhæres ſit. Secundus est, filius exhæres erit. Viuianus.

[x] Erit. Item & ſic, ille filius meus alienus meæ ſubſtātiæ, &c. vt C. eo. titu. l. 2. & facit. C. de testā. l. quoniam. & ſ. de hæredib. instī. l. his verbis. & l. 1. §. fi.

[y] Vlti. hæc l. dicit, q̄ est quædā exhæredatio filiorū, q̄ non nocet filiis, puta exhæredauī filios meos: & instituī mihi quoſdā extraneos, & rogaui illos extraneos, vt dictis filiis meis exhæredatis restituerent hæreditatem meam. Viu.

[z] Non notæ. Id est, infamiæ. Accur.

[a] Eis. Exhæredatis: & facit ſ. de bon. liber. l. ſi patronus testamento. §. ſi quis non mala. & l. Paulus, & de cōtrab. l. ſi emancipatus. & C. de inoff. testam. l. ſi quis testamento. in fi. & l. filius. matrem. & ſupra, de vſu. l. in fideicommiſſi. §. cum Pol lidius. & ſ. de vulg. & pupil. ſubſtit. l. cum ex filio.

[b] Vm quidam. Ego habēs 40. in bonis, & habens filium, & filiam, filiam ex asse ſcripſi hæredem, & filio 10. legaui postea ita dixi: dictus meus filius sit mihi exhæres in tertia parte hereditatis meę: quæritur: nunquid valeat exhæredatio filii? Et dicitur quod non valet, nec ſi exhæredatus esset à fundo hereditario filius, valeret exhæredatio. Sed certè male videtur dictum esse, ſcilicet exhæredationem non valere, quæ facta est à certa parte hereditatis, vel à fundo hæreditario, vel alia re ſingulari: quia video, q̄ inſtitutio valet in vna re: vt ſ. de hær. instī. l. 1. §. ſi ex fundo. cum ſim. Sed hęc litera respondet huic tacitæ quæſtioni dicens, q̄ inſtitutio est benigna, & fauorabilis: & ideo non est mirum ſi ampliatur, ſcilicet vt valeat in vna re: exhæredatio aūt non est benigna, ſed odioſa: & ideo non est adiuuāda: imò restringenda. Viuia.

[c] In tertia. Aliàs incerta: & aliàs, in cætera: quod idē est. Accur.

[d] Restè. In re certa non valet exhæredatio. Itē nec a

persona

XV.

Dem est, & ſi ita dixerit, Ille illius filius exhæres esto. patrem ei adulterum per errorem aſsignatus.

XVI.

I filius hæres institu-

XVII.

Filij etiam hoc modo exhęredantur, ſ Filius exhæres ſit. Filius exhæres erit. ſ

Exhæredatio aliquando fit non ad incommodum, ſed ad commodum filij. Alex.

XVIII.

Vlti non notæ cau ſa filios exhęredāt, nec vt eis obſint, ſed vt eis conſulant: vt puta impuberibus: eiſque fideicommiſſam hæreditatem dant.

Odia reſtringi, fauores conuenit ampliari. Bar.

XIX.

Vm quidam filiam ex asse hæredem ſcripſisset, filioque quem in potestate habebat, decem legasset, & adieciſſet, ſ In tertia parte exhæres mihi erit. & quæreretur an rectè exhæredatus videretur. Scæuola respondebat, non videri, & in diſputando adijciebat, ideo non valere, quoniam nec fundi exhæres esse iuſſus rectè exhæredaretur: aliamq̄; cauſam esse institutionis, quæ benignè accipere-

In P. Fl. in cætera parte.

persona certa: sed à gradu toto sic: vt ff. e.l. 3. §. filius. Acciperetur. Et valet: vt ff. de hæred. instit. l. 1. §. si ex fundo. & C. de hær. instit. l. quoties.

Adiuuandas. Not. fauorem & odium Io. quod odia sunt restringenda, fauores ampliandi, sic probatur duab. legibus ff. de admen. lega. l. legatis, & l. fi. & sup. de transac. l. cum hi. §. qui trãsigit. sic ff. de in ius voc. l. quæsitũ. & l. sed & si hac lege. §. fi. Itẽ supra, de min. l. 3. §. minorem. & ff. de diuer. & temp. præscrip. l. in vsucapione. & de acti. & oblig. l. in omnibus. & de vsuc. l. in vsucapionibus. & C. de edict. diui Adria. toll. l. fi. in fi. Argum. contra sup. de ijs qui. not. infa. l. quod ait. §. exercitum. Azo. & facit supra eod. l. 2. & ff. de pœn. l. interpretatione.

XX.

Vb conditione filius hæres institutus, si pẽdente conditione arrogandum se dederit, necessarius hęres nõ erit.

Sufficit quod à tempore natiuitatis filius se instituendum reperiat. Bar.

XXI.

Vb conditione. Ad euidentiam huius l. no. quod de iure ciuili filius est hæres patris, siue velit, siue nolit filius: vt ff. de acq hær. l. necessarijs. vnde si instituo mihi hæredem filium meum sub cond. si delerit Titio decem: necessario est mihi hæres filius, & tenetur conditioni parere de dicto iure ciuili. Quid autem si pendente conditione prędicta protestatiua, dederit se arrogandum dictus meus filius Sempronio: certe amodo non erit hæres necessarius, etiam de iure ciuili: sed voluntarius, ad voluntatem Semproni, in cuius potestate est: quia si voluerit Sempronius adimplere condi. & habere hæreditatem meã per filium meum, qui nunc est in sua potestate, potest habere, alias non cogitur, & ideo dixi de iure ciuili: quia de prætorio iure potest abstinere filius ab hæreditate patris, & non adimplere conditionem: vt d. l. ne cessarijs. Si autẽ adimpleat condit. antequam det te in arrogationẽ eo animo vt sit hæres: non potest amodo abstinere, neq; de iure ciuili, neq; de iure prætor. vt ff. de hære. instit. liam dubitari. Item ideo posui in protestatiua cond. quia si instituissem eum tuo cond. casuali, & in eius defectum non exhæredatum, non valeret testamentum ipso iure: vt no. in d. l. iam dubitari. Viu.

Sub conditione. Potestatiua, vel casuali, vel mixta: sed in eius defectum exhæredatur: alioquin ipso iure esset nullum: vt C. de instit. & substit. l. si pater. & ff. de hær. instit. l. fuus.

Dederit. In vita testatoris secundum quosdam: sed tunc dicitur adoptio: vt supra, de adop. l. 2. nisi dicas, qđ erat emancipatus à patre naturali, cum se dedit in arrogationem eo viuo: sed tunc certe nõ esset necessarius, quia emancipatus: sed pọt nideri arrogationem pro adoptione poni. Dic ergo melius, quod post mortẽ testatoris fuit arrogatus. Sed dicas, sed nonne sufficit ad hoc quod sit necessarius, quod fuerit in potestate tempore mortis: vt Instit. de hære. qual. & dif. §. fui? Resp. non, cum est institutus sub conditione: quia oportet, quod nõ sit in potestate alterius, tẽpore quo defertur hæreditas. l. conditione existente: vt Instit. de hære. instit. §. seruus. & §. alienus est etiam. & alia ratio huic quare nõ est necessarius: quia nec alio momento est hæres: imo arrogator in cuius potestate est: vt ff. de acq. hær. l. placet. licet hodie secus. vt Instit. de acquir. per arrogat. §. 1. & ff. de hæred. instit. l. fuus. §. fi.

Filiũ. Filiũ meũ nominatim exhæredauero, & eũ postea hæredem instituero: hæres erit.

XXII.

Vm posthumus sub conditione institutur: si prius, quàm nascatur conditio extiterit, non rumpitur testũ posthumi agnatione.

Quando veritas, & fictio tendunt ad vnum finem, veritas prœualet fictioni. Bartolus.

XXIII.

I filium nominatim exhæredauero, & eũ postea hæredem instituero: hæres erit.

Erit. Quia posteriora derogant primis: vt ff. de codicil. l. diui. §. licet & ff. de vulg. substi. l. si quis eum. in princ. fallit quandoque: vt ff. de leg. 3. l. si quis. in prin. testamenti: & de leg. 1. l. si mihi & tibi. §. fin. & C. de pact. l. pacta. & C. famil. ercis. l. in ipsius. & C. de fideicom. l. fideicommissum.

Vm posthumus. Instituo mihi hæredem Titium puerum & posthumum meum sub condit. & decessi: postea, antequam nascatur posthumus, extitit condit. certe natus postea non rumpit testamentum, secus autem si pendet adhuc conditio. Viu.

Sub conditione. Potestatiua, casuali, vel mixta. Hug.

Exiterit. Secus si defecerit. Item secus si dependet: vt ff. eo. l. posthuma. Azo. & facit ff. de condi & demon. l. 3. & l. fi. iam. & ff. de leg. 1. l. cæteris. §. 2. & ff. de ver. obl. l. si rem meam.

Filio. Titium filium meum in prãte habebãtẽ emancipauero & postea eũ arrogauero, & tertio eũ emancipauero, & postea instituo mihi hæredẽ seium extraneũ & dictum meũ filiũ exhæredauero & postea eundẽ filium meũ arrogauero mihi in filiũ, vel in nepotẽ ex alio meo filio non facio vim, nũquid valet dicti meum testamentum: vt sic noceat filio meo dicta exhæredatio? & vi quod nõ: quia exhæredatio fuit per me facta eo tpe, quo filius meus erat extra meam pẽtẽ: & ita erat mihi quasi extraneus: ergo non valet exhæredatio: arrogatio ergo post exhæredationẽ facta nihil operari videtur: valeat ex hæredatio: sed certe imo valet exhæredatio: & alio modo. & aliud est penitus in extraneo, quã in filio emancipato, & est rõ quia in omni iure tacite conuentio obseruatur, vt veri patris filius nunquã intelligat filius adoptatus, & si in veritate, adoptatus, vel arrogatus in extraneo patre: vt fuit in nostro casu, & consequenter obseruari debet: vt imagine adoptionis, siue arrogationis non obumbretur veritas naturæ, nã dicitur ille filius non vere per arrogationẽ translatus in meã pẽtem, sed vt imaginarie reditus: sed si arrogatio ẽ aliquẽ penitus mihi extraneũ ille bene videtur transferri in meam potestatem per arrogationem: & sic illa arrogatio penitus extranei non facere cõ valescere illam exhæredationẽ, quam de illo penitus extraneo fecissem, si eũ extraneũ exhæredassem. quæ quidẽ exhæredatio per me facta de extraneo nõ valuisset ipso iure, & sic est hic intellectus huius legis. ¶ Si Titius hæres, filiũ meũ Seium, & Titiũ extraneũ mihi hęredes instituit: & postea dictum Titium adoptaui mihi in locũ nepotis ex dicto Seio filio: postea decessit dictus meus filius, & postea ego decessi: nunquid dictus Titius vt nepos à me adoptatus rũpit testamentũ meum? & videtur quod sic, quia non instituí dictũ meũ nepotem adoptiuũ eo tempore, quo fuit meus nepos: imo prius quam esset nepos: sed certè hæres inuenitur a me ferptus dictus meus nepos, non facio vim quãdo, & ideo testamentum non rumpit. Viu.

Filio. Secus in extraneo exhæredato: & postea arrogato, qui rumpit testamentum: vt ff. de contratab. l. non putauit. §. fi quis emancipatum.

Iterum. Id est, in potestatẽ suam iterum redigat, quod fieri potest de filio naturali: vt hic, & ff. de adop. l. si pater filiũ. non sic de adoptiuo: vt eod. titu. l. adoptare. §. eum.

Imagine. Scilicet adoptionis. quæ est actio inducta ad similitudinẽ naturæ. nam est adoptio, legalis actio: per quã quis fit uelut filius, qui nõ est, penè naturam imitans. Itẽ nota ueritatem præ ualere fictioni: quã doque secus: vt ff. eo. tit. l. si quis posthumos. §. si qs filiũ ibi, Et diuersũ &c.

Veritas fictionis prœualet.

Sed redditus. Sic ff. de pact. l. si vnus: §. quod in specie. & §. si ser. uẽ. l. sicuti. §. sed si quæratur. & ff. de test. l. hæredes. §. si quis post. & ff. quib. mod. pign. uel hypo. fol. l. soluitur. §. uoluntate. & de pecu. l. peculium. §. si ære. Item contra hanc legem videtur Instit. quib. mo. test. infir. in pri. Sed ibi nec institutus, nec exhæredatus erat arrogatus, & ideo rũpitur.

Si Titius. Etiam extraneus, vt ff. tit. 1. l. antepen. Azo.

Filio. Qui erat institutus, vel exhæredatus. & dic defuncto viuo patre.

Neporis. Adoptiui.

Inuenitur. In scriptis: secus si alius esset hæres; quia rumpitur testamentum.

XXIIII.

Posthuma sub conditione hæres instituta, si pendente conditione viuo patre nascatur: rũpit testamentũ.

Qui exhæredat filios, videtur nominatim exhæredare: nec videtur quis exhæredare filios, quos ignorat se habere. Bartolus.

Posthuma. CASVS. Posthumum vel posthumam meam mihi sub conditione hæredem instituí pendente adhuc conditione, & adhuc me viuo nata est: certè rumpit testamentum. Viulanus.

Conditione. Casuali vel mixta: nec in eius defectũ exhæredata: secus sub potestatiua, sub qua etiam nati possunt instituí: vt ff. de hæred. instit. l. fuus.

Pendente. Secus si iam extitisset, vt supra eodem l. cum sub conditione.

Rumpit. Scilicet statim non expectata conditione: vt ff. titu. 1. l. nam & si, & §. ad Vellei. l. aliquando. §. fina. & infra, de acqui. hæred. l. si quis hæres ita. Item facit ff. eod. l. commodissime.

Titius testamento. Titius instituit sibi hęredem Seium suum filium: & alios filios, puta Caium & Sempronium exhæredauit, & credens Sempronium mortuum esse, exhæredationem ita scripsit.

Cæteri omnes filij filięque meę exhęredes sint, modo quritur vtrum Caius & Sempronius sint exhæredati: & de Caio non est dubiũ quod sic. De errore autẽ quem habebat pater de Sempronio suo filio, quem scilicet credebat mortuum, cum uiueret, apud iudicem quæretur, & si inuenietur pãtrem in dicto errore fuisse, non ualebit in Sempronio exhæredatio aliàs sic.

¶ Lucius. Lucius Titius habebat neptem ex filia prægnantẽ ad Burgum Panicalis pone: & ipse Lucius Titius erat Bononię infirmus, dicta neptis peperit in die Iouis, in media tertiæ vnum filium apud dictam villam, dictus eius auus ignorans eam peperisse fecit testamentum in eadem die in hora sexta & instituit sibi hæredem Caium in dimidiam, & in alia dimidia illum quẽ credebat habere neptem in utero, quæritur nunquid ualeat institutio illi, quẽ credebat posthumum, cum iam esset natus? Et dicitur quod sic, & ita natus habetur pro non nato. Viu.

Si index erraverit sup errore alterius ter tij, quid in hoc casu. vide glo. & Doc. in l. is cui bonis in fin. de uerbo. oblig.

Meæ. Et comprehenduntur etiã posthumi, nĩj, & filiæ vt infra de verb. signifi. l. nomen filiarum, & supra de testamen. tutel. l. si quis filiabus. Hug.

Rectè. Secus si dicat omnes liberi: quia tũc dicitur, inter cæteros, & nõ ualet: vt Instit. de exhæred. lib. §. 1. in prin. sed in fœmina huic opponitur: quia uidetur debere legato onerari: vt aleat cum exhæredatur inter cæteros, vt hic fuit: vt Instit. de exhæred. lib. §. sed fœmini. Respon. hic nominatim est facta: vt hic subijcit, vel illud in fœminis posthumis: hic in iamnatis, sed prima placet.

Oportere. Quia nesciens se habere filium si prætereat, non valet testamentũ siue miles, siue paganus sit: vt C. de testa. milit. l. sicut certi. & l. si cum. & supra, de inoffi. testa. l. cum mater. & econtra si exhęredat filios, non videtur exhęredare quem ignorat habere, vt hic: nec tutorem uidetur ei dare, quem ignorat se habere vt ff. de

ut §. de testam. tu. l. si quis ita. §. si quis eum ignoraret. An in institutione generali idem? Respondeo idem: vt §. de hæred. instit. l. in tempus. §. 1. & l. quoties. §. si hæres. idē si credat filiū, qui non est: vt C. de hær. instit. l. 4.

a Albescente. Quod est in aurora: aliàs calescente, quod est circa mediam tertiam.

b Cum quo. Sub eo quo &c.

c Paulus respōdit. in seq. l & cōtinuatur cū ista. in li. dūi Acc. non est lex hoc modo: Paulus scribit verba &c.

Natus p̄ non nato habet, & econtra.

d Videri. Sic ergo natus pro non nato habetur, & econtra fæpe inuenitur. Io. vt §. de sta. ho. l. qui in vtero. & sic appellatione posthumi, iam natus cōtinetur: & hoc propter ignorantiā defuncti, aliàs habes contra infra, de verbor. significat. l. nomen filiarum: & infra de test. tu. l. si qs filiabus. Itē facit cōtra huic l. infra de cond. & demon. l. si idem. & l. si ita legatum. & infra de legatis secūdo l. si ita fit. §. fi. Accursius.

e Iliusfamiliàs. Pater filium familias militem testamento suo exhæredauit. Quærebat, an testū valeret, in quo filius miles esset exhæredatus? Dubitationem augebat dictum Imperatoris Augusti, in quo cauebatur, ne pater filium militem exhæredare posset. Respon. Iurisconsultus testamentum valere, patremque posse filium militē vel instituere, vel exhæredare, non secus atq; paganum: abrogato super ea re edicto Di. Aug. vel sic pone casum secundū. Viui. Quidā Imperator, q̄ vocabatur Diuus Augustus, fecit vnū edictū in quo continebatur q̄ pater non teneretur exhæredare nominatim, vel instituere filium suū militem: imo si prætereat valet nihilo minus testamētum. illud edictū tollitur hic, & dī q̄ sicut filius paganus debet nominatim exhæredari à patre, vel institui ad hoc vt valeat testamentum, ita & filius miles, de quo dixi supra l. 1. & 2. sed lex est clara.

f Filiusfamiliàs si militet. Aliàs deest si militet, sed additur, miles tamen Py. adest.

g Nominatim. Quid sit nominatim exhæredare, habes. Instit. de exhære. lib. §. 1. & §. eo. l. 2. Azo. Et not. §. eo. l. proxim. in princi.

h Posthumum ex qualibet vidua. Dummodo cum ea possit habere matrimonium: vt §. eo. l. si quis posthumos. 1. respon. Azo. & facit §. de verb. sig. l. malum. §. viduam. item facit §. eod. l. placet.

Filius a patre. CASVS. Filium meū Titium quē in ptāte habebam instituī mihi hæredem in omnibus meis bonis sub condōne si nauis ex Asia venerit vsque ad annum: & si non venerit: exhæredaui eū; & decessi, pendente dicta cōdone institutionis, & etiā exheredationis, decessit dictus meus filius nūquid valet dictum meū testū, vt sic dictus meus filius videat fuisse mihi hæres ex testō dum vixerit: an verō non fuit, vt sic videatur fuisse meus hæres ab intestato, tum in ciuitate hora dicī sexta, eodē die albescente cœlo ruri sit enixa Mœuia masculū: an institutio hæredis valeat, cum quo tēpore scriberetur testamentū, iam editus esset partus? Paulus respondit, verba quidē testamenti ad eum pronepotē directa videri, qui post testamentum factū nasceret: sed si (vt proponitur) eadē die, qua testamentū factū est, neptis testatoris ante q̄ testamentū scribe retur, enixa esset, licèt ignorante testatore: tamen institutionem iure factam videri, rectè responderi.

Filiusfamiliàs miles potest exhæredari, sicut paganus. B.

XXVI.

Iliusfamiliàs si militet, vt paganus nominatim à patre, aut hæres scribi, aut exhæredari debet: iam sublato edicto Diui Augusti, quo cautū fuerat, ne p̄ filium militem exhæredaret.

XXVII.

Osthumum ex qualibet vidua natum, sibi filium hęredem instituere potest.

Si exhæredatio facta in conditionis defectum, non potest confirmari additione, testamentum est nullum: & filius patri ab intestato succedit: secus si potest confirmari.

XXVIII.

Ilius à patre, cuius in potestate est, sub militis

dum vixit certè dī quod non valet: quia dū vixit dictus meus filius, non fuit hæres mihi ex test. quia conditio institutionis nondum extiterat: neq; exhæredatus fuit: quia condō exhęredationis nondū extiterat: ergo tpe mortis suæ inuentus fuit a me præteritus, & sic non valere dictū testamentum meū, & sic eum esse mihi hæredem ab intestato, secus autem esset, si dictū meum filium instituissem mihi hęredē in dimidia bonorū meorū, si nauis ex Asia venerit vsq; ad annum: & si nō venerit, cum exhæredaui, & ita dixi postea. Si filius meus decesserit ante conditionē institutionis vel exhæredationis instituo mihi Seiū in alia dimidia bonorū meorū: quia tunc mortuo dicto meo filio ante cōditionē institutionis, vel exhęredationis, valet testamentum meum, & exhęredatio filij mei, & cohæres dicti filij mei, s. Seius habebit totam hæreditatem meā ex testamēto.

¶ Filiusfamilias miles. Habebam filiū militē, qui vocabatur Titius, & in mea potestate: & nepotem ex eo in mea potestate similiter, qui vocabatur Seius: hic miles meus filius fecit testamentum de castr. pec. suo, & instituit sibi Caium extraneum, & præterijt filium suū Seium: postea militare desijt. & reuersus est domum: postea ego pater suus, idemque auus filij sui Seij decessi: & sic Seius filius suus recidit in potestatem suam, & inuenit se ab eo præteritum, quæritur an rumpatur dictum test. Et videtur quod non, quia certi sunt modi, per quos debet rumpi testamentum dictum: & hic non fuit aliquis de eis. Vnus modus est, si aliquis sui iuris exitiens post testamentum a se factum adoptauit sibi aliquem in filium: quo casu rūpitur testamentum eius. Secundus modus est, si aliquis sui iuris exitiens post testamentum a se factum, habeat filium ex vxore sua: quo casu rumpitur similiter testamentum. Tertius modus est, quando aliquis sui iuris exitiens habet filium in potestate sua, & ex eo nepotem in potestate similiter: & facit testamentum: & instituit sibi hæredem filium, & nepotem ex eo præterijt, & postea ante mortem suam testatoris moritur filius: & sic succedit nepos in locum filij quantum ad proximitatem: quo casu similiter rumpitur testamentum. Cum ergo in nostro casu non fuerit aliquis de dictis tribus modis non videtur quod testamentum dicti militis rumpatur. Sed certè dicta argumentatio facta ab insufficienti partium enumeratione, non valet, nam & ille modus qui euenit in nostro casu, est talis: qui ita bene debet facere rūpi testamentum sicut supradicti tres, ergo rumpetur dictum testamentum dicti militis: fuit autem modus in nostro casu talis, vt dictum est: quia per mortem mei qui eram pater dicti militis, simul & semel fuit dictus miles factus sui iuris, & filius tuus militis sub eiusdē

militis

militis recidit potestate: & inuenit se ab eo præteritū. Sed quid si dictus miles instituisset hæredem dictum suum filium in potestate mei aui existentem, vel exhæredasset eum, & per mortem meā recidisset in potestatem dicti militis filius suus, vt dictum est: nunquid rūpitur test. Et dicit quod non: quia dictus miles non est nactus potestatē filij sui aliquo nouo facto circa filiū suū, sed est nactus potestatem ordine naturali; quia ordo naturalis est, vt prius ego pater militis moriar q̄ ipse, sed hæc ratio non videtur mihi sufficiens nimis: ut supra, eo. l. filio.

¶ Si quis ex certa. Feci testamentum: & instituī mihi hæredem illum qui nascetur mihi ex Titia, postea ex Seia vxore mea filios habui: certe rumpitur testamentū meum.

¶ Si quis eo. Instituī mihi hęredem eū qui mihi nascetur ex Titia, quæ est minor 25. ann. & cuius ego, uel pater meus fuimus tutores, & sic nunc tempore testamenti mei nō poterat mea esse vxor: quæ quidem Titia post 25. annū recipit à me, vel à patre meo rationem, & reliqua tutelæ: & iustè postea potui eam accipere in vxorem. & accepi: nunquid natus mihi ex ea poterit esse meus hæres? Et dī quod sic, non obstante q̄d tempore quo nasciturū ex ea mihi hęredē instituī, non poterat esse vxor de iure: & idē si instituī mihi hæredē eum, qui mihi nasceretur ex Titia, quæ quidem Titia erat ancilla tempore testamenti mei: & sic eam de iure habere in vxorem non poteram: & ipsa postea fuit facta liberta: & sic certè postea potui eam accipere in vxorem, & accepi: nā natus ex ea mihi poterit esse meus hæres, & quod dixi in dictis duobus casibus, idem est in omni alio, vbi tempore testamenti mei, in quo instituo nasciturum mihi ex aliqua, ipta non potest de iure existere mea vxor: postea autem pōt, mutata eius conditione, & eā accipio in vxorem, & ex ea nascitur mihi aliquis. Sed pone quod ita dixi, Si masculus nascetur mihi ex Titia, volo q̄d sit mihi hæres in nouem vncijs: si autem fœmina: volo q̄ sit mihi hęres in tribus vncijs: nec dedi eis aliquem cohæredē, nec substituī eos ad inuicē, nec alium eis substituo: postea ex ea natus est mihi masculus tantum, certè ipse solus erit hæres. Viu.

a Conditione. Quæ non potuit impleri vltimo vitæ momento, puta si ascenderit capitolium, dicitur tamē potestatiua: quia potestatiua dicitur duobus modis: vt infra de conditio. institu. l. fin. Vel dic, quod fuerit casualis. Azo.

b Pendente. Pendet cum decedit: quia viuens decedit sed deficit statum eo mortuo.

c Eum. Filium.

d Ab intestato. Scilicet patre mortuo.

e Neque ex testamento. Quia non extitit conditio, institutio non valet: nec exhæredatio, vt subijcit, s. per consequens, nam non valet exhæredatio, vbi nullus est hæres, vt infra de contratabu. l. filium. §. sed cum exhæredatio. cū ergo moritur: cōstat conditionē impleri nō posse: & sic institutionem nullam, & testamētū nullum: & per consequens exhæredatio nulla, vt dixi, sed in sequēti casu inuenitur eo hæres institus post mortem filij: & sic tenet testamētum, & exhæredatio.

Aliàs pō testatem.

f Herede autem. Instituī filium sub conditione ex sex vncijs, & in defectum exhæredaui, & Titium post mortem dicti filij instituī in alijs sex vncijs, dando eum cohæredem filio post mortem. In puncto mortis filij deficit ei conditio, & succedit eodem puncto exhæredatio, quæ cum eodem puncto inueniat hæredem, qui statim eo pūcto incipit esse hæres, valet testamentum, & sic exhæredatio. Sed contra, infrā de hæredib. instituen. l. hæreditas ex die. sed dic ibi certa: vt no.

g Ptauit quidē. Nec hodie ei natus est filius: nec priore subducto de potestate suo hærede, vlterior succesit in proximum locum: sed tamen in potestate sua habere cœpit, quem non habebat, simulque paterfamilias factus est, & filius sub eius recidit potestate. Rumpetur ergo testamentum. Sed si hæres sit institutus, vel exhæredatus iste eius filius, non rumpetur: quia nullo circa eum nouo facto, sed ordine quodam naturali nactus est potestatē.

Si quis ex certa. vxore natum scribit hæredem: in periculum rumpendi testamentum deducit, ex alia suscepturis liberis.

Potest quis instituere posthumum ex ea, quæ tunc sibi vxor esse non potest honesta, sed spes est, quod esse possit. Bartolus.

supra eo. l. si ita. §. fina. Sed Py. dicit quod hic fuit filio substitutus: sed male diceret cohæres. Item nec obst. sup eo. l. si ita. §. quia ibi fuit filius tantum exhæredatus, hic institutus tantum sub conditione, secundum Azo. Vel ibi se mortuo tantum inuenit se exhæredatum: hic se viuo. ad quod est §. eo. l. Gallus. §. in omnibus. & facit C. de insti. & substi. l. 4. & §. de hære. institut. suus. & l. iam dubitari. & §. eo. l. si filius hæres.

h In eiusdem. Cuius & ipse erat.

i Patre. Respectu filij. Accur.

k Auo. Respectu nepotis. Accur.

l Non adoptauit quidem. Post factum testamentum, & incipit ratiocinari.

m Locum. Ex quibus videtur rumpi testamentum: ab insufficienti enim partium enumeratione arguitur. Et nota quatuor modis rumpi testamentum, & quatuor modos nascendi posthumos, vel quasi posthumes, & hoc no. in tit. C. eo.

n Nouo facto. Maximè subaudi: vt probatur sup. eo. l. filio quem. in princ. & §. fi. Azo. & facit §. tit. 1. l. certum. & de mil. testa. l. si filius. in princ. & §. fin. & l. si filius. Hug.

o Si quis ex certa. Secus si nullius vxoris habita mentione: sed simpliciter: vt §. eo. l. placet. & l. seq. sed Py. litera est exfecta, ad quod est §. eo. l. quod dicitur. Acc.

p Deducit. Scilicet se, vel testamentum: rūpitur enim arg. §. eo. l. commodissime.

Natum

[a] Natum. Expone vt supra eo. prox. §. id est, nasciturũ sic infra. de leg. 3. l. etiam. Azo. Vel dic natum nunc, non tunc. f. tempore institutionis.

[b] Ancilla. Cum qua non potest esse matrimonium, sed contubernium, vt C. de incest. nup. l. cum ancillis. & de adulter. l. seruii. & ff. de adult. l. inter liberas. Azo.

[c] Tempore. Transacto subaudi.

[d] Allegatione. Et facit ad hoc ff. de rit. nup. l. non est. & l. quãquã. §. fi. & C. de interdicto matrimonio. l. ii patris. & l. fi curator. & l. curatorem.

[e] Hæredẽ esse posse. Sic C. de nup. l. & si contra. Sed argu. contra, inf. de regu. iu. l. quod ab initio: & de verb. obli. l. inter stipulantem. §. sacram. & Instit. de inutilib' stipulationi §. 1. & de exhære. libero. in prin.

[f] Statu. Prædicto. nec ob. ff. eo l. fi quis posthumos. §. 1. & §. sed & si ex ea. quæ sunt cõtra, quia ibi impediebatur matrimonium iure naturali, & diuino, hic iure ciuili tantum, argum. ff. de adulte. l. si adulterium. §. 1. Itẽ casum istum licitũ est expectare: secus in contrariis.

[g] Fit hæres. Facit ff. de lega. 1. l. ii duobus. §. fi. Sed principiũ eiusdẽ legis est argumentũ contra. Item sic C. de caduc. tollen. §. is itaque. & Instit. de hæred. instituẽd. §. non autem.

[h] P. Flor. duci.

Si quis eo tempore quo nondum eius vxor esse posset, testator natum ex ea scripsit hæredem: an postea contracto licito matrimonio, natus hæres ex testamento esse possit, quæritur? veluti si scribas hodie hæredem, qui tibi ex Titia natus erit, quando Titia ancilla, vel minor annis vigintiquinque ea, cuius pater tuus tutelam administrauit, aut tutor tuus ipse fuisti: & postea Titia vxor tibi iusta fuerit, vel libertatem adepta, vel à tempore annorum vigintiquinque, & vtilis annj, & rationum allegatione: an natus hæres esse possit? Nemo certè dubitabit ex Titia, quæ tunc propter tenorem ætatis vxor dici non potuit, quando testamentum fiebat: natum, postea ea vxore dicta, hæredẽ esse posse. Et generaliter nato post testamentum hærede scripto, aditus est ad hæreditatem: in qualicunq; statu testamenti faciendi tẽpore fuerit, quæ post ea testatori ciuiliter nupta est. Quid aũt, si filium post testũ natum, ex beste: filiam autẽ post testũ natam ex triente scripsit hæredem, nec vllum cohæredem dedit, nec substituit inuicẽ: nec alitũ Vnus natus solus ex testamento sit hæres.

Consilium Galli est, quòd nepotes nasciturj ex filio tempore testamenti mortis, qui aliàs non poterant instituj, tanquam posthumi alieni, id est, non obstantes tunc patrum locum, instituantur ea fit, quo essent futuri sui post mortem aui: ne ipsi præteriti rumpant testamentum. Alexander.

XXIX.

Allus Aquilius. Licet aduocati parum lucrentur de hac lege: quia tamen re, & fama, difficilis est, bene est notanda, & ante casus positionem ita eam ad superiorem continua: quia supra ego qualiter propter præteritionem posthumorum testamenta rumpantur, & de hoc dicitur §. eo. l. commodissime. & l. si posthumus. & l. posthuma. ideo Gallus Aquilius ad sustentationem testamentorum inuenit vsũ, & medicinam vt testamenta non infringãtur dando consilium, quod nepos ex filio posthumus institueretur ab auo: vt ita institutus non rumpat testamentũ eius: docet aũt fieri institutionẽ in eũ casum, in quem casum nepos non institutus rumpet testamentũ, & docet et qualiter, & quibus verbis debeat fieri: & durat cõsilium vsque illuc, quidam rectè, &c. ibi aũt incipiunt verba domini Scæuolæ: & ab inde incipit reprehensio dicti domini Scæuolæ ad dictum domini Galli. & reprehendit eum multifariè, multisque modis, sicut videbitis per paragraphorum casus. Item antequam venias ad specialem casus positionem, collige breuiter totam intentionem huius legis. Antiquis temporibus testamẽta per filios rumpebantur: & aliquando ita: quod nascerent ipso iure: puta, si filius esset præteritus, qui iam erat natus: Aliquãdo aliqua erant testamenta ab initio & postea rumpebantur: puta si nondum natus præteriebatur, & postea nascebatur: circa quos instituẽdos latis per antiquos sapientes prouisum erat: sed quia periculum erat in præteritionibus nepotibus, in quibus non erat prouisum: ideo Gallus prædictus dat sui prædictum consilij, scilicet sic: ut ipsi debeant institui ab auo, si nascanẽ mortuo patre, & auo: cuius consilio Scæuola suppleuit dicẽdo idem in pronepote, & dicendo idẽ si pater non moriatur, sed emancipetur, vel deportetur: sic ergo Gallus prouidet circa eos, qui mortuo patre, & auo nascuntur, sed non prouidetur eis qui nascuntur vno patre, & auo posthumentum aut, vel qui nascuntur vno auo, & mortuo iam patre. Sed postea venit Vell. & prouidet eis & primo in iis: qui nascuntur post testamentum aut, vno auo, mortuo iã patre: & hoc siue mortuus: sit iam pater tempore testamenti aui. siue non, sed post factum testamentũ moritur: & hoc erit primum caput l. Velleix. Itẽ prouidet Vellei. in eis, qui nascũtur ante testamentum aui vno auo, & patre nepotis. id est, filio aui: & quia timor est, ne solo instituto filio tollatur de medio filius in vita, & sic nepos efficiatur proximus auo, sicque rumpet testamentum aui inueniens le ab eo præteritum: ideo qualiter instituj possit nepos. consilium dedit. & hoc est secundũ caput l. Velleix. Sed quia repertus fuit quidam casus valde difficilis, qui neque primo, neque secundo capite l. Velle. continebatur, neque etiam Galli consilio, scilicet in eo nepote, qui post testamentum nascitur, viuo adhuc filio, qui postea de medio tollitur: ideo Iulia. commixtis capitibus l. Velle. consilium dedit: & ita huius casus in hac l. relinquitur intactus circa nepotes per auũ instituendos, sine enim nascitur nepos posthumus post mortem patris sui, & aui, prouidetur per hanc l. siue post mortem patris, & viuo auo, siue vtroque viuo nascitur, siue vterque erat viuus tempore testamenti. Dicta breuiter intentione totius huius l. ventamus ad casum ponendum specialiter in prin. eiusdem. Ego habebam filium Titiũ, & ipse Titius habebat vxorem pregnantem: ego in infirmitate positus volebam taliter testamentum meum ordinare, quod non rumperetur, etiã si nepos mihi ex dicto meo filio nasceretur. Gallus ergo dat mihi tale consilium circa hoc, scilicet vt ita dicam in testam. Titium meum filiũ instituo mihi hæredem ex parte, & extraneũ ex alia: & hoc ideo dico: quia si in solidũ, & moreretur ante patrẽ, & postea mo. creẽ pater: veniẽt res in casum caduci

caduci, & esset ruptum testamentum, vt C. de caducis tollendis. §. pro secundo. ergo non esset timendum de ruptione per aduentum posthumi: cum quod ruptum est, amplius rumpi non possit, vt ff. titul. 1. l. nam & si. subaudi vnde posthumus nihil rumperet, lieet in solidũ esset institutus,

[i] In P.F. nõ est, Aquilius.

[k] Pulchrè in hac le. Alc. li. Parad. 3. c. 2. & deiceps & Lælius Taurell', & Duare. li. 2. Disp. c. 38. Eandẽ ẽt Æmil. Ferretus ppe tus cmentariis iterpũtatus ẽ.

sed veniret ab intestato, & positionem istam tene in tota l. ista & si dictus meꝰ filius me viuo moriatur, & ego postea moriar, & postea nascatur nepos ex vxore prędicta filij mei, siue etiam neptis nascatur, dico intra decem menses proximos, postquam filius meꝰ mortuus erit: ille nepos, vel neptis illa hæredes mihi sunto, & si taliter dixero, non rumperetur meum testamentum per nepotem posthumum natum ex vxore filij mei a me instituti. Si autem non esset institutus dictus meus nepos posthumus, vt dictum est: rumperet testamentum meum: mortuo enim filio meo me viuo, & mortuo me postea, & nepote meo posthumo postea intra decem menses numerandos à tempore mortis dicti mei filij, inuenit se à me dictus nepos proximior, quàm sit filius meus mortuus: quamuis & ego mortuus sim, præteritum: inueniens ergo se à me præteritum, rumpit testamentum meum: & bene dixit Gallus, si filius meus me viuo morietur, & non posfut in filia: nam. nepotẽ ex filia non habet necesse auus instituere: vt ff. eo. l. placet. præteritio enim matris, vel aui materni, habetur pro exhæredatione: vt d. l. placet. & Institu. de exhære. libe. §. fina. si ergo habetur pro exhæredatione: ergo non rumpitur testamentum. Item ideo dicit intra decem: menses numerandos à tempore mortis filij mei: quia si post decem menses nascatur nepos, non rumperet testamentum: vt pote cum non credatur filius dicti filij, vt in Authen. de restitut. & ea quæ parit. §. fi. Viuianus.

[l] Gallus. Scilicet qui cognominatur Aquilius: vt ff. ea. l. §. & bene. Azo.

[m] Sic. Id est tali cautela, vel sic, i. his verbis, si filius meus &c. Azo.

[n] Posse. Et necesse est, ne testamentum rumpatur: vt ff. titu. 1. l. posthumorum. & dic institui, i. substitui: nam omnis substitutio est institutio, sed non conuertitur. & dic, pro constanti habuit Gallus, quod hic præcessit filij institutio: aliàs ipso iure non valeret testamentum: vt Instit. de exhær. lib. in prin. & ff. eo. §. in omni bus.

[o] Posthumos. Id est, quasi posthumos. quod est verũ habito respectu, quod alio exeunte de medio, incipiãt posse fieri sui: vt d. l. posthumorum. Sed eo respectu, quod post mortem aui nascantur, propriè sunt posthumi: quia nascuntur post mortem aui: vt ff. de testa. tut. l. quid si nepotes. in fin. & sic bona est cõtinuatio: Dictum est qualiter posthumi præteriti rumpant testamẽtum, nunc qualiter proindeatur, ne rumpatur, ſm primum, & secundum. Item & hæc, dictum est de vero posthumo, nunc de quasi secundum alium: vel verius nulla est facienda continuatio.

[p] Si filius. Ecce cõsilium Galli vsq; illuc, quidam &c.

[q] Et no. quod de nepoi bus tantum natis post mortẽ aui dicit Gallus, vt hic. Sed Velleius etiam de natis viuo auo, vt infra §. nunc de lege. Item no. quod Scæuola reprehendit Gallum in multis: vt & alias Pomponius ait: vt ff. de neg. ge. l. Pomponius. Et primo reprehendit de superfluitate: vt ff. eod. §. quidam. Secundo de insufficientia, & hoc in multis. Primo de ꝓnepote,

[r] Direcꝛa. Pau.

[s] Idẽ Bal. & cõiter oẽs scrib. vt referũt Lãcel. Al. & Ial. ff. riũ tñ tenent Bar. Pa. & Sal.

[t] Istam l. alle. Bar. i ffriũ, sed malè ſm Ial.

[u] Nisi videatur ex pediẽs ſm Ale. ẽ Im.

Aquilius sic instituj posthumos nepotes induxit, Si filius meus viuo me morietur, tũc si quis mihi ex eo nepos, siue q neptis post mortẽ meã in decẽ mensibus proximis, qbus filius meus moreretur, natus natave de quo non dicit Gallus: vt §. idem credendum. Item in alio, in §. sed & si viuo. Item in alio, in §. tametsi. Item & in alio: quia de naturali morte filij tantum dixit, nam idem est de ciuili vel simili casu: vt §. & quid si tantum. & in alijs potest notari reprehensio: sed

erit hæredes sunto.

Cum fit institutio de nepote in casu prouiso per Gallum, non est necesse, quòd de morte filij fiat mentio. h. d. Vel sic, Institutio facta de filio, & nepote, intelligitur de nepote nascente post mortem filij: & sic in casu prouiso à Gallo Aquilio. Alex.

Velleius non reprehenditur: vtpote, post Gallum adueniens non dixit reprehensibile, id est aliquid propter qd debeat reprehendi, sed ad plenũ: vt infra, §. & bene. namquanto iuniores, tãto pespicaciores, vt ait Prisicianus. Item nota quod dicit filius, non filia: quia nepotẽ ex filia possum præterire: vt Institut. de exhęred. liber. §. mater. & infra, §. nunc de lege.

[x] Viuo me. Auo, & hoc ideo dicit: quia si filius post mortem patris moritur: nepos non rumpit testamentum aui per l. Velle. vt infra tit. 1. l. si quis filio exhæredato, in prin. & ff. eo. l. si quis posthumo. § si filium, & C. de inoffic. testam. l. si quis. & ita ponit Gallus eos tantum casus, quibus testator habuit necesse instituere nepotem.

[y] Morietur. Aliàs moritur. aliàs morietur, l. naturaliter: præsens pro futuro, vt ff. de verbo. sign. l. verbum erit: & in hoc reprehenditur à Scæuola: vt ff. §. & quid si tantum.

[z] Tunc. In eum casum: vel. i. mortuo filio: vt arg ff. de condi. & dem. l. 4. in fi.

[a] Neptis. Et hoc abundãt, cum poterat contineri sub masculo: vt ff. de verb. sign. l. 1.

[b] Post mortem meam. Vel me viuo eadem ratione: vt C. eo. l. fi. & ff. §. vnde etsi filius. secundum quosdã. Sed certè id per Velleium. vt §. nunc de lege. non per Gallum: vt & hic dicitur. & sic etiam hic reprehenditur per Velleium ex interpretatione. & in §. nam & si. sub. etiam me mortuo.

[c] In decem mensibus proximis morti filii, nam toto tempore põt ex eo nasci, non vltra, nisi forte per paucos dies secundum quosdam Physicos: vt ff. de suis, & leg. l. intestato. §. & post decem. & in Auth. de test & ea quæ pa. §. fin. col. 4. & facit ff. de stat. hom. l. feptimo mense. & dies mortis computatur in decem mensib. Sed quid si post duos dies nascatur? videtur præteritus: vt ff. e. l. commodissime. sed dic contra, vt ibi no. per l. C. eo. l. fin.

[d] Quidam rectè. Hic incipiũt verba Scæuolæ Gallum reprehendentis in eo, quod dixit Gallus in consilio suo, in principio huius legis. & reprehẽdit eum curialiter de verbis superfluis, vſq; illuc, idem credendũ est &c. Gallus enim dixit in suo consilio, testatorem facere debere ad hoc vt testamentum suũ non rumpatur per nepotem suum posthumum quẽ sperat nasci forte post mortem filij, & post mortem sui testatoris: Titium filium meum instituo mihi hæredem: & si dictus meus filius me viuo morietur: & ego postea moriar, & postea nascatur nepos ex vxore filii mei, siue etiam nepos nascatur: nascatur dico intra decem mẽses proximos, postquã dictus meus filius mortuus erit: ille nepos vel neptis hæredes mihi sunto &c. Certe institutio dicti nepotis, vel neptis (dicit Scæuola) potuit fieri p auũ: ẽt si nõ posuisset aliqd in institutione de morte filii: sed ita dixisset. Titius filiũ meũ mihi instituo. Itẽ instituo mihi nepotẽ, vel neptẽ, qui nascetur ex eo post mortẽ meam &c. & tunc valet institutio dicti nepotis, vel neptis eo casu, ꝓ ex verbis testatoris concipi possit. f. ad hoc vt non rumpatur testamen-

[e] Nihil ꝓ bat ſm scribẽtes.

[f] Quia testator nõ tenetur facere mentionẽ in testõ, nisi de proximiori. vt ff. Authẽ. de hæred. & fal. in pri. col. 1.

[g] Scilicet duos: & ita part' q nascit p' x. mẽses, & duos dies, dicatur legitimus, & ẽ de mente Ial. licet ff riũ teneãt Bald. Are. & Ale.

Idẽ Bar. & Alex.

Infortiatum. S tum

tum,nam consilium Galli fuit inductū ad hoc, vt nepos,vel neptis natus, vel nata,nō rumpetur testamentum. cum ergo testator secundū Galli consiliū fuerit testatus, fecille videtur ob timorem,ne nepos rūperet testamentum,& ideo hæc institutio,quæ fuit facta nō habita mentione mortis filij, trahitur ad eū casum,in quē nepos rūperet testū. i. si mortuo filio in vita aui nascatur postea nepos post mortem aui testantis. Viu.

Quidam rectè admittendum credunt, etiam si non exprimat de morte filij,sed simpliciter instituat: vt eo casu valeat q̄ ex verbis cōcipi possit.

Sicut instituti potest nepos nascituras ex filio secundum consilium Galli: sic pronepos ex nepote, siue solus nepos superfit tempore testamenti siue solus filius, siue filius & nepos: hoc tamen vltimo casu testamentum euertitur, si contingat viuo testatore decedere filium institutum primo, & deinde nepotem præteritum. Alex.

Idem credendum est Gallum existimasse, & de pronepote, vt dicat testator, Si me viuo nepos decedat, tunc qui ex eo pronepos; &c. Sed & si viuo filio mortuo iam nepote, cuius vxor pgnans esset, testū faceret, pt dicere, Si me viuo,filius decedat: tūc q pronepos, &c. Nū si & filius, & nepos viuat,cōcipere, virisq; se viuo filij sui,quod dedit auo fuit ita decoret dicere,auus in testamento suo. Titius filium meum, & Caium nepotē meum ex dicto filio, mihi hæredes instituo: & si dictus meus filius sine nepos me viuo moriatur, & ego postea moriar, & postea nascatur nepos, vel pronepos, ex dicta vxore nepotis mei: nascatur dico intra decē menses proxim. o. postquā dictus filius meus, & nepos mortui erunt: tūc pronepos, vel illa pronepotis hæredes mihi sunto: eoque casu si filius, & nepos viui existente tēpore testamenti mortui fuerint ante quam testamentum faciant, & postea auus, & postea nascatur pronepos, vel pronepotis non rumpent testamenti prouisi: cum intenerint se mortuos: si autem non inuenient se intestatos a pronō. bene rumperent testamentū eius. & quod dico de hoc vltimo casu,ideo intelligas in te casu.& primo. Viu.

Idem credendū. Secundā reprehēsio, & est de insufficiētia: & curialiter ut magis, q̄ si diceret,hoc omisit.

Pronepos. Sub filio pronepotis post mortē meā in decē mensibus proximis,quib. nepos mortuus,&c. vt in principio legis. Et nota quē Iā e nepos nepos viuit, j. pronepotis. Fuisset in alio casu respondendum vtrumque. Ité no. quod hic, & in sequenti casu in fine, Scæuola in vitiū superstitionis, de quo reprehendit Gallum s. proxi. §. nam dicit, decedat: ed dic,quod referendo verba Galli circa finem hoc facit, non approbando vitium.

Hæc gl. in fi. no. etī. Aduocatorū tñ cautela est vti verbis, quibus utitur. ptenditur, & similib. vt per Q. Mando. in 99. reg. de Anna. nu. 3. & in 17. formu. comm. in ver. præterea.

Sed & si viuo Alia reprehensio insufficientiæ circa eundem pronepotem.

Cum. Nepotis.

Faceret. Auus.

Dicere. Iauus. tūc qui pronepos &c. & repete: vt proxi. §. dixi.

Nū si filius. Aliās nā. & aliās nū interrogatiuè: aliās vnde: & dic duob. mod. casum. Primo in filio instituto, nepote pterito, & pnepote substituto. & hic plan. Secundo, qd filius, & nepos fuerūt instituti, & pnepos substitutus vtroq; eorū mortuo viuo testatore.

Concipere. Pone auus substituit pronepoti hoc modo: si filius, & nepos morientur me viuo, tunc qui pronepos natecetur post mortem meā in decem mensibus proximis, quibus nepos meus morietur, hæres esto.

a Quidam. Prima reprehensio.

b Credut. Scilicet vt valeat institutio sine substitutio nepotis,etiā non facta mentione mortis filij: & valebit eo casu, qui ex verbis. s. Galli cōcipi posset: vel dic admittendū &c. vel vt eo casu. &c. & ideo recidit.

c Nō exprimat. Id est nō dicit illa verba,si filiꝰ meus viuo me moritur, sed simpliciter. dicta dixit: si quis mihi nepos post mortē meā nascetur. res esto.& dic,instituit,si substituit vt in prin. Idem si dixit, Filiū, & nepotem qui ex eo mihi nascetur, post mortē meā, hæredē instituo,vel etiā sic: si nullus hæres non erit, nepotē qui ex eo nascetur. substituo, vel sic. Filium instituo, & nepotem substituo. Vel sic. Filium & nepotē ex eo instituo, sentiens de nascituris,nā & his omnib. casibus video eum substituere in eum casum in quem rumperet præteritus. i. in casu Galli, qñ me viuo moritur filius:& postea me mortuo nascitur nepos intra x. menses &c. vt. n. testū non rumperetur hoc feci. Quid aut si filium, & nepotem natu instituit?

Resp. tunc videor eodem ord. me instituisse. argu. ver fig. l. fi. & j. eo. §. institutae. & §. de vulg. l. quoties. & etiam hic innuit. Sed arg. ōtra. de vsufruct. si musicis. & j. de leg. 1. l. si qn. §. 1. & j. de sol. l. nec enim. & in auth. de mona. in fi. col. 1. Item contra, C. de rap. & ali. sub. l. fi. sed ibi testator erat extraneus: hic pater & auus. Sed quidā dicūt dicto casu nihil esse hæredē, & nepotē etiam viuo filio, vt si emancipet filius nepotem postmortem aui.& sic quæritur nepoti: vt j. de le. 3. l. si a patre. ali s nec momento esset hæres: vt j. de acqui. hær. l. placet. & hoc etiam dicunt per hunc §. & exponunt ex verbis. l. testatoris: nec reprehenditur Gallus secundum eos. Solutionem primam teneas.

¶ Idem credendū. CASV. Not. qd Scæuola quasi intidiator calcanei Galli, reprehendit eū, quasi verba superflua posuerit in suo consilio. & hoc fecit s. prox. §. nunc aut intendit eum reprehendere quasi minus sufficienter dixerit: hoc aūt ostenditur in eo quod de pnepote Gallus omisit,& circa hoc ponit tres casus. Vnus casus est qñ mortuus filius erat, & nepos viuebat: qui nepos habebat vxorem prægnantem, ex qua sperabatur nasci pnepos, vel pronepotis. Certe bene debebat Gallus formalle verba consilij sui in hoc casu,hoc. i. modo. Titiū nepotem meū mihi hæredē instituo: & si dictus meus nepos decedat me auo viuo, & ego postea moriar,& postea nascatur pronepos, vel pnepotis ex dicta vxore nepotis mei: nascat dico intra x. menses proximos postquā nepos meus mortuꝰ erit, ille pronepos, vel illa pnepotis hæredes mihi sunto. Secūdus casus est qñ filius viuebat,& nepos ex eo mortuus erat, cuius nepotis mortui vxor prægnās erat, & auus volebat facere testamentum. quo casu hoc modo debebat Gallus formalle verba consilij sui, qd dedit auo: Titium filium meum instituo: & si dictus filius meus me viuo moriet. & ego postea moriar,& postea nascatur pronepos, vel pronepotis ex dicta vxore nepotis mei mortui, nascatur dico intra x. menses proximos, postquā filius meus prædictus mortuus erit: ille nepos vel illa pnepotis hīdes mihi sunto: Tertius casus est quando filius, & nepos ex eo viuebant, & dictus nepos habebat vxorem prægnātem ex qua sperabatur nasci pnepos vel pronepotis. & auus volebat facere testamentū taliter, quod non rumperetur per natiuitatem pronepotis, vel pnepotis quo etiam casu hoc modo debebat Gallus formalle verba consilij sui, quod dedit auo fuit ita decoret dicere, auus in testamento suo. Titiū filium meum, & Caium nepotē meum ex dicto filio, mihi hæredes instituo: & si dictus meus filius sine nepos me viuo moriatur, & ego postea moriar, & postea nascatur nepos, vel pronepotis ex dicta vxore nepotis mei: nascatur dico intra decē menses proximos postquā dictus filius meus, & nepos mortui erunt: tūc pronepos, vel illa pronepotis hīdes mihi sunto: eoque casu si filius, & nepos viui existente tēpore testamenti mortui fuerint ante quam testamentum faciant, & postea auus, & postea nascatur pronepos, vel pronepotis non rumpent testamenti prouisi: cum inuenient se intestatos: si autem non inuenient se intestatos a pronō. bene rumperent testamentū eius. & quod dico de hoc vltimo casu,ideo intelligas in te casu. & primo. Viu.

Quidā ex P. Fl. de gendū pa tāt, mortuo iā pnepote. q̄ le. io nō fatis apta ri pt his q̄ tāti subnectūtur. Certē Le hī Tauel lus vir acerrimiu dicit: & q rāsū hoc Scæuole dedit. sco lliis expiscauit no. tērā hanc lectionē secutus ē & ptera nobilcō cōtentāt vete. exē manuscri.

1 De iure ciuili: sed de æquitate prætoria reconualescit, si moriatur anteq̄ testam̄ habeat effectum, ſm Ale. & Iaſ. in princi. istius leg.

2 Non tenet secūdū Bar. & Pau. quia violat textum secūdum primum casum.

3 Qui est verus ſm eoſdem.

4 Vera ē in ſe, ſed nō quoad tex. secundū eoſdē.

5 Reprobatur per Bart. Pau. & Iaſ.

6 In ver. quid enit.

7 Et male secūdum Bar. Bald. Paul. Soz. Ate. Alex. & Iaſ.

8 Nō obcū ſeq. ga ibi caſus expreſſi sūt diſſimiles omittis, ſe cū ſū Bar. & Iaſ.

1 Sequūt Bar. & Iaſon. licēt contra Imol. P. & Ale.

2 No. ſm Bald. in l. j. de leg. 2. l. pet. o. §. fratre. & l. cum pater §. pen. & C. de Cai. §. to. mat. & est ſingu. ſm Dyn. Lan. & Sozi.

3 Et vera in ſe, ſed quo ad illu tex. dic, melius q̄ ibi fuit ex preſſum p teſtatore, vt ſimul admitte- rētur ſm Iaſ.

esto. & no. quod dicit post mortē meam, quia de hoc loquitur Gallus: sed Velleius etiā de nato in vita testantis. vt j. eo. §. nunc de lege.

2 Ad nittendum. vt valeat dicta substitutio: & est alia reprehensio Galli de insufficientia.

3 Ita sanè. Scilicet est hoc admittendum.

4 Prius nepos. Quia si filiꝰ decederet prius, nepos nm perret testamentum per legem Velleiā: non ergo pronepos ex nepote natus, cum iam inueniret ruptum: quia quod iam ruptum est, amplius rumpi nō potest: vt j. tit. i. l. nam etsi. & infra eod. §. in omnibus. & hoc secundum primum casum. At secundum alium non est vis quis ante decedat, dummodo non decedant ambo in vita patris: & tunc subaudi hic maximè: vel etiam secūdum eundem dic, prius quam scilicet auus, deinde nepos: quasi dicat, si vnus & alter ante auum decedat.

5 Ne succession. Scilicet nepotis prēteriti secundum primū casum, vel pronepotis sed in alium: sed tūc hic versus, ne succession &c. refertur non ad proxim. sed ad superius, scilicet quod admittēdum, ne &c. vel etiam referas ad illud admittendum, & etiam ad ambos superiores §§. secundum eundem casum, & secūdum hoc dic: ne rumpat successionem, cum sit prætereritus.

¶ Et quid si tantum. CASVS. Quidam libri habent. q̄ tamen in mortis filij casumd, se ego habeo, & quid si tātū in mortis &c. & ita cōtinuo ad superiora: reprehensus s. Gallus, quasi insufficienter fuerit locutus: certè adhuc potest circa alia reprehendi, quasi minus sufficienter dixerit: ipse. n. in prin. huius legis ver ba sua concepit notando tantum casum mortis filij, dicendo quod auus ita debebat ponere in testamēto suo ad hoc, vt nepos suus posthumus nasciturus forte post mortem filij, & aui non rumperet testū: Titium filium meum mihi hæredē instituo: & si dictus meus filius me viuo moriat, & ego postea moriar, & postea nascatur mihi nepos ex vxore filij mei, siue etiam ne ptis nascatur, dico intra decē menses proximos postq̄ filius meus mortuꝰ erit, ille nepos, vel illa neptis, hīdes mihi sunto. Sed hoc fuit insufficiēter dictum: quia & alij possunt casus euenire prēter casū mortis, in quib. potest filius de parris potestate exire: & si moriatur postea pater, & postea nascat nepos ex vxore filij, & inueniat se prætereritum ab auo, rumpet testa. aui. Quid enim si aquæ & ignis interdictionem pateretur filius institutꝰ, & postea pater qui fecit test. moriatur, & postea nascatur nepos ex vxore filij interdicti: nūquid rumpet ita bene nepos test. aui, ac si filius mortuus esset, si inueniat se prætereritū dictus nepos? & subau. & certè sic: vt in fi. ſ. dat intelligere. Debebat ergo ita dicere Gallus in consilio suo, quod posuit in prin. huius legis. Titium filium meum mihi hæredē instituo, & si dictus meꝰ filius me viuo moriatur, vel me viuo deporteē, siue aqua & igni ei interdicatur, vel me viuo à me emancipetur, & ego postea moriar: & postea nascatur mihi nepos, siue neptis ex vxore dicti mei filij: nascatur dico intra decem mensēs proximos, postquam filius meus mortuus, vel deportatus, vel emancipatus erit: ille nepos vel illa neptis, hæredes mihi sunto. Nam hi duo casus, s. deportationis filij, & emancipationis eiusdem, licet ad legē Velleiam non pertineant quātum ad dictæ legis verba: tamen ex sententia eiusdē legis Velleiæ, similes debent esse casui mortis filij, de qua morte sola filij locutus fuit Gallus in prin. huius legis, vt dictū est. & bene dixi, q̄ dicti duo casus non pertinent ad verba legis Vel. ipsa enim habet duo capita tā tū: ad aliquod quorum non pertinent dicti duo casus. Vnum eius caput loquitur de nepote nato in vita aui post mortem filij: vt infra eod. l. nunc de lege. Secundum caput loquitur, cum tempore testamenti erat natus filius, & nepos: dicti autem duo casus sciltcet de deportatione, & emancipatione filij respiciunt nepotem, qui post mortem aui nascitur filio sublato de medio deportatione, vel emancipatione, quod autem dixit in deportatione, & emancipatione, filii instituti, idem esset in deportatione, & emancipatione nepotis, ex cuius vxore sperabat nasci pronepos, sicut notaui supra proxi. §. tres casus circa hoc. Viu ianus.

6 Et quid, si tantum. Aliās quid tamen: & aliās quid si tantum, & dic casum secundum Pyn. quod tres fiant hic oppositiones cōtra superiorem proxim. §. & non soluātur. Prima super eo, quod dixerat vtriusque, nam quid si in casum mortis filij tantum, & de nepote tacuit. Secunda de deportatione, & tertia de emancipatione q. d. dictis tribus casibus nō est ibi prouisum. Sed ab surdum videtur, quod Scæuola cōtra scripsum opponat, & non soluat: quare dic casū, quod vna fit quæstio contra verba Galli, qui de naturali tantum morte filij dixit, per quam filius exit de medio: quæritur ergo hic, an sufficienter videatur dixisse, cum & aliis modis possit filius exire de medio, vt deportatione, & emancipatione, & aliis &c. certe non: & sic reprehenditur Gallus de insufficientia. Alii referunt ad omnia suprædicta: vbi de morte fit mentio.

7 Conciperet. Si testator substitutionē nō videtur sufficere, quid enim &c.

8 Quid. Si erit.

9 Aquæ & ignis. Loco cuius est deportatio: vt j. ad le. Iul. pe. l. 3. & de pœ. l. 2. §. 1. quæ est mors ciuilis: vt j. de contrab. l. 1. §. filiū. & s. pro socio. l. actione. §. publicatione.

10 Peteretur. Iste filius.

11 Si nepos. Substitutus.

12 Institueretur. i. substitueretur.

13 Ostendimus. Supra. §. idem credendū. & caute de filio de quo incipit, transit ad nepotem: vt ostendat idem in vtroque.

14 Emancipatus esset. Non soluit, quid ergo? Dūt quidam nō contineri: vt arg. ſ. eo. l. commodissimè. & ſ. ſoſ. mat. l. fi cum dotem. & j. de verb. obli. l. ex ead. §. insulam, & sic bene reprehenditur Gallus: & quod subiicit admitti hos casus ex sententia legis Velleiæ exponunt vt testator possit eos exprimere, non q̄ habeantur pro expressis: licet de morte sit expressum. Sed tu dic eos haberi hic pro expressis ex sententia legis Velleiæ. sed forte Galli sententia fuit eadem, sed reprehenditur quod non expressit: nam sicut mortē filius desinit esse suus, & exit de medio; sic deportatione, cū similis mortuo deportatus sit, vt dixi. Item

per emancipationẽ iure ciuili desinit esse suus, & exit de medio: secus si per prætorẽ; vt ff. de bo. pos. l. si cum patrono. §. ita ergo casus omissus similis est expresso, pro expresso habendus est: est. n. morti similis deportatio, vt dixi, & emancipatio: vt C. de institu. & substitut. l. si mater.

nec refert quid de æquipollentib. contingat: vt C. de do. quæ sub mod. l. fin. nec obst. in Authẽ. de heredit. ab intestat. §. nullam. collat. ix. vbi tollitur differentia emancipationis: quia illud quando nullum est factum testamentũ. Sed quid si emancipatus readoptetur? videtur non nocere nepoti: vt ff. si tabulæ testamenti nul. exta. l. j. §. si quis. secus in filio deportato restituto: vt ff. de cõtrata. l. j. §. fi. niti restitutio esset post mortẽ aui: quia tunc cum nepos est heres, nõ potest desinere, vt Inst. de fideicom. hæred. §. restituta.

Hi enim casus, & omnes, ex quibus suus hæres post mortem, scilicet aui nasceretur, non pertinent ad legem Velleiam. Sed ex sententia legis Velleiæ, & hæc omnia admittenda sunt, vt ad similitudinem mortis cæteri casus admittendi fiant.

a Hi enim. Nil nocet Gallum non dixisse: quia lex Velleia dixit: sed hoc est falsum: hi enim &c.

b Omnes. Similes, quando viuente testatore præcedens persona de medio tollitur: vt si fiat seruus pœnæ: vt Inst. quib. mod. ius pat. pot. tol. §. pe. hi enim nõ pertinent ad Velleia. quia primo capite. l. Velle. cauet de nepote nato in vita aui post mortem filij: vt ff. eo. §. nunc de lege: in secundo cũ tempore testamẽti erat natus nepos & filius, hic autẽ nascitur suus post mortem aui, quod accipe. i. si fuisset natus viuo auo, in sua potestate futurus erat, vt Instit de hære. ab intesta. §. posthumi. sed ista locum habet vt subijcit dicũt. n. verba eius, si quis ex suis hæredibus suus hæres esse desierit: vt ff. eo. §. nunc de lege. & bene verba se habent ad omnes casus pertinentia i. qualitercũq; suus hæres esse desierit per mortem, vel emancipationem, vel deportationem, & hoc est quod hic subijcit.

c Perdendo ciuitatẽ ex mẽte Ale. & Ias.

d Ex interpretatione, & idẽtitate rõnis, qđ fieri pt̃ et in correctorijs, ex mẽte. Are. Soci. & Ale.

Admittẽda. Vt testamentum non rũpatur, & nepos ex substitutione admittatur. nam hi casus habentur pro expressis, vt dictum est.

e Vt. Aliàs &. & alias & vt.

f Cæteri. Alias certi. l. similes prædictis.

g Casus. Consuluit Gallus superius auo, & nepoti, & pronepoti si moriatur filius, vel incidat casus, qui ex interpretatione morti æquiparatur: nunc vult etiam ei consulere in casu, qui similiter ex interpretatione morti affimilatur: vtpote si captus fuerit ab hostibus filius familiàs, auus ita dicat in institutione, si filius meus antequã redeat ab hostibus, filiũ suũ esse recepterit: sit mihi hæres nepos meus. nã postea nunquã rupperet test. aui: & est illud verum, siue filius antequam redeat, decedat post mortẽ patris: vel ante, vel siue nepos nascatur: ante viuo auo, & patre, siue post mortem aui quãuis casus iste non pertineat ad legem Velleiam principaliter: quæ multos casus abiudicat rumpendi testamentum, & ex interpretatione tantum admittatur.

h Dic ꝙ ista fuit suppletio Scæuolæ, nõ prouisio Galli. Bal.

i Distingue capt' in bello ciuili, aut a gẽtib. Imperatoris mortui cõclud t Bal. in l. j. ver. sed nũqd ff. de cad. tol. hodie non.

Sint. Alias sunt, & alias sint.

¶ Quid si qs. Quidam libri habent, ꝙ si is qui &c. Alij habent, quod si qui filium &c. Alij habẽt ꝙ si quis filiũ habeat &c. sed ego habeo, & melius, qd si is qui filium &c. & dicas hic, quod Scæuola adhuc prosequitur materiã suã, quã incipit. l. vt reprehendat Gallũ, quasi minus sufficienter videat dixisse in prin. huius legis, quo ad casum huius. §. quasi verba eius ad casũ istũ nõ videãtur sufficere, q casus est talis. Caius in ciuitate existens habebat filium Titiũ: qui Titius habebat vxorem ex eo prægnantẽ; postea fuit captus Titius ab hostibus: & sic pater eius Caius remansit in ciuitate cum dicta vxore Titij prægnante. volebat hic Caius facere testamentum, taliter ꝙ nepos nasciturus nõ rũperet illud, nonne min' sufficienter dixit Gallus in princ. huius l. quia in isto casu nihil dixit: certe sic. debebat enim verba cõcipij sin etiam ad hũc casum referre: vt consuleret testatorem dicere hoc modo: filium meũ Titiũ ab hostib. captum mihi hæredẽ instituo: & si dictus filius meus meus viuo morietur, post quam ab hostib. redierit: aut decederet dictus meus filius, antequam ab hostib' rediret, siue me mortuo, siue me viuo: tunc deinde si quis mihi ex eo nepos, siue quæ neptis in x. mensib. proximis, quib. filius meus moreretur, natus, nataue erit, hæredes tunto. & tunc deinde similiter, si quis mihi ex eo nepos, siue quæ neptis in x. mensib. proximis, quibus filius meus captus fuit, natus, nataue erit, mihi hæredes tunto. tub. & est bonũ cõprehendere fere casum illũ quẽ supra posuit: & si dictus filius meus me viuo moreretur post quã ab hostib. rediert &c. posset. n. esse, ꝙ rediret ab hostib. v. uo testatore, & moreret postea adhuc viuo testatore: vnde nõ sufficeret illic toꝝ casus si moreretur filius anteq̃ ab hostib. rediret. & hoc indicat verbũ in litera positũ: aut si qñ &c. Itẽ sub. bonum est cõprehendere casum illum in textũ aui, quem casum supra dixi: aut si decederet dictus meus filius, anteq̃ ab hostib. rediert, siue me auo mortuo, siue me viuo &c. vt sic nepos institut' nõ rũperet suũ testm: nepos dico, qui post mortẽ aui nasceretur: non rũperet dico, quãuis filius qui erat apud hostes, decesserit post mortem patris q̃ fecit testm. vel ẽt adhuc ibi viuis. l. patre, & te filio apud hostes comit. tuto. ipse. n. filius, qui mo. itur viuo patre suo, adhuc viuit dum moritur: & bene reprehenditur Gallus: quia non fecit mẽtionem de hoc casu in consilio suo: quia hic casus non est de terminatus per legis Velleiæ verba, quæ habet duo capita: vt dixi supra prox. § & primũ caput loquit de eo nepote qui natus est in vita aui, nec autẽ mortuo: in nostro aũt filius viuebat apud hostes. Secundũ caput loquitur de nepote nato viuẽte filio, cũ ambo sibi forent in potestate: postea filius tollitur de medio: hic aũt iam erat nepos per captiuitatẽ de medio sublatus, reprehenso ergo de prædictis Gallo, & viso qđ legis Velleiæ verba non pertinent ad hunc casum, melius est admittere ex interpretatione legis Velleiæ, vt auus de hoc casu faciat mentionem cum testatur, quam quod non faciat mentionem. Viu.

Quid si quis. Quare non induxit Gallus vt testator sic diceret. Filium. si de hostibus redierit, instituo: aut si nepos ante quam ab hostibus redierit, decesserit, tunc qui mihi ex eo nepos in x. mensibus, quib. filius est captus, natus erit, hæres esto: deficit enim illud hic & sunt hæc verba testantis: quod autem sequitur, quamuis &c. sunt verba Scæuolæ reprehendentis Gallum, de insufficientia, vtq; in finem. quod si Gallus induxillet, & testator dixillet: nepos non rumperet, quod est in fi. quãuis post &c. & secundũ hoc habeas, aut, sed alias est vt, & tunc possunt esse verba omnia Scæuolę, quasi dicat, quare non induxit Gallus aliquẽ modũ, vt si filius decederet apud hostes, nõ rumperet testamentum vt supra tit. 1. l. lege. vnde debuit exprimere hunc casum morti similem.

j Decederet. Filius.

Deinde.

k Reprobatur ſm Bar. Bald. & Alex.

l Reprobatur etiã ſmeosdẽ.

m P. F. rũperet.

n Deinde. Sic construe duobus modis: tũc deinde nepos post mortẽ. s. aui nasceretur, quod est infra nascetur. Vel cum etiam nasceretur adhuc illis viuis, s. auo, & filio. Vel secundo sic, quamuis post mortem patris decederet filius apud hostes: deinde nepos post mortem aui, scilicet nasceretur. Vel etiã nasceretur adhuc viuis, scilicet auo, & filio. & secundum primum intellectũ isti ablatiui illis viuis determinant verbum decederet, secundum alium, verbum nasceretur, & verè Gallus hoc nõ dixit cum exigebat filium mori viuente auo, item nepotẽ nasci mortuo auo, & mortuo suo patre, vt sup. in princ. huius legis, qđ hic non est, quocunque duorum prædictorũ modorum exponas. Tertij dicũt illis viuis. s. illo patre viuo, & ponitur plurale pro singulari. sic ff. de peti. hære. l. diuus. in fine.

deinde nepos, vel etiã adhuc illis viuis post mortem, scilicet aui nasceretur, non rumperet, nam hic casus ad legẽ Velleiam non pertinet. Melius ergo est, vt in huiusmodi vtilitate, præsertim post legem Velleiam, quæ & multos casus rumpendi abstulit, interpretatio admittatur: vt instituens nepotẽ, qui sibi post mortẽ suus nasceretur, rectè instituisse videatur, quibuscunq; casibus nepos post mortem natus suus esset, rum peretque præteritus: atque etiam si generaliter, Quicquid sibi liberorum natum erit post mortem: aut, Quicunque natus fuerit, sit institutus, si suus nasceretur.

Consilium Galli, quod loquitur de nepote nato post mortem testatoris, extenditur ad casum quo nascitur eo viuo, sed fingitur natus post mortẽ. Alexan.

Si eius, qui fidebitur sibi prouidisse in omnem casum contra nepotem prædictum nasciturum: ita quod ipse nepos testamentum eius non rumperet. atque. i. sicut uideretur prouidisse sibi cõtra omnes, si generaliter quicquid sibi liberorum natum erit post mortem suam testantis aut quicunque natus fuerit post mortem suam testantis, institutus sit, si suus nasceretur. Vel verius forte, dicas, ꝙ instituens nepotẽ, rectè instituisse videtur quibuscũque casib. nepos, si post mortem natus esset suus, rũperet testamẽtum: quia præteritus subaudi, instituat nepotem, qui sibi post mortẽ suus nasceretur. Itẽ subaudi, & si ita faciat uidebitur sibi prouidisse in omnem casum contra nepotẽ prædictum nasciturũ: siue ergo in isto casu tollatur de medio proxima persona filij post mortẽ ipsius filij: vt ff. eod. l. in princ. siue per deportationem, siue per emãcipationem: vt ff. ea. l. §. & quid si tãtum. siue quod decedat filius apud hostes viuo patre suo, in ciuitate existente, siue mortuo, siue viuo patre fuit captus ab hostib. vt ff. §. prox. institutus videtur nepos, ita vt tanquã præteritus non rumpat testamentum aui. Alij habent in litera, instituens nepotẽ, qui sibi &c. & alij habent ibi principium §. & est plana litera. & dicas quod Scæuola, vt tollat omnes difficultates, dicit, quod si quis instituat nepotẽ, qui sibi testatori suus post mortem suã testatoris nasceretur: videtur sibi in omnẽ casum prouidisse, sicut & dũ instituit quemlibet de liberis, qui suus nascetur, nam tunc nepos, nec pronepos, nec alius inferior poterit rumpere testa. velut præteritus. Alij non habent hic §. & habent sicut primi, vt institutus &c. & tunc cõtinua cũ superioribus hoc modo. Cum non prouiderit Gallus. ff. prox. §. & §. & quid si tantum. nec ad legem Vell. pertinet, melius est quam contrarium, vt nostra interpretatio admittatur: nostra autem interpretatio hæc est, vt instituens nepotem, qui sibi post mortem &c. & secundum hoc, dicitur interpretari qui prorogat, & est sic ff. ad Tertul. l. r. §. qui operas. & hũc casum nõ est necesse quod in terminis ponam: quia per superiores §§. potes colligere casus eius positionem. Viu.

o Si eius. CASVS. Multis vicibus dictũ est ff. quod

Infortiatum.

p Lælius Taurellus ex P. Fl. legit, quare non induxerit.

q Instituens. Aliàs est §. instituens: secundum Py. est vt instituens, & deest §. & dic quod Scæuola habet generalẽ institutionẽ sic, q̃ sic fit. Nepos qui post mortẽ nascetur, suus hæres esto. est enim generalis quo ad casus omnes, siue filius post mortem meã definat esse suus, siue per alium casum morti similẽ: & sic nepos præteritus rumperet: sic enim dicit, nascetur suus, sicut & illę sunt generales. Quidquid liberorũ &c. aut Quicũque &c. sed illæ sunt generales quo ad omnes casus, & etiam quo ad omnes inferiores, qui nascerẽtur sui, sed prima ad nepotes tantùm.

r Atque. Id est perinde generaliter videtur subsbtituisse per verba superiora, atque. i. sicut si generaliter dixisset, quicquid &c.

s Institutus. Scilicet rectè: & generaliter videtur instituisse: ita subaudi, si suus &c. non igitur nepos cum pronepote simul, sed ordine admittitur: vt no. ff. eo. §. quidam esse.

¶ Si eius. CASVS.

Scæuola intendit ad reprehensionem Galli, qđ facit, & de pronepote tractando: vt ſ. ea. l. §. idem credendi & de casibus morti similibus: vt ſ. e. l. §. & qd ſit tantũ. & adhuc materiam reprehensionis prosequitur quærendo an iſte casus qui ſubijcitur ad conſiliũ Galli, pertineat ad legem Velleia. & eſt casus talis. Caius habebat filium Mœnium qui Mœuius habebat vxorem prægnãtem: illa vxor Mœuij prægnãs fuit capta ab hoſtibus: & Caius cum ſuo filio Mœuio remanſit in ciuitate. hic Caius in infirmitate poſitus fecit teſta. & ita dixit, filium meũ Mœuiũ mihi hæredẽ inſtituo; & ſi filius meus me viuo morietur, tunc ſi qs mihi ex eo nepos, ſiue quę neptis poſt mortem meã intra decem menſes proximos quibus filius meus moreretur natus, natave erit, hæredes ſunto. dicta nurus prægnans apud hoſtes exiſtẽs, peperit apud hoſtes auo viuo, i. Caio prędicto qui fecit teſt. & viuo Mœuio prædicto marito ſuo, filioq; dicti Caij, poſtea nepos ex ea natus rediit ab hoſtibus, prius mortuo patre ſuo Mœuio, & poſtea mortuo auo ſuo Caio, nũquid rumpit teſt. dicti ſui aui? & certe non: quia inuenit ſe ab eo inſtitutum: & nõ facio vim vtrũ excludatur à rumpẽdo teſt. aui ex iure antiquo Gallian vero ex l. Vel. quãuis quæritum ſit vtrum excludatur per vnum ius, an vero per aliud: quia ex quo excluditur, nõ facio vim à quo dictorum iurĩ excludatur, quod aũt dictũ eſt in nepote nato apud hoſtes idẽ eſt in pronepote: vt potes videre in hoc caſu. Caius habebat filium Titium, & ex eo nepotẽ: & nepos habebat vxorẽ prægnãtem: mortuus fuit filius Titius: & poſtea vxor nepotis prægnans fuit capta ab hoſtibus. & nepos remãſit in ciuitate cum auo, & auus in infirmitate forte poſitus fecit teſt. & ita dixit, Nepotem meum mihi hæredem inſtituo: & ſi dictus meus nepos me viuo morietur: tunc ſi quis mihi ex eo pronepos, ſiue quæ proneptis poſt mortem meam intra decẽ menſes proximos, quibus nepos meus moreretur, natus, natave erit, hæredes mihi ſunto, dicta, prnatus, prægnãs apud hoſtes exiſtens, peperit apud hoſtes viuo proauo. Caio prædicto, qui fecit teſt. & viuo nepote prædicto marito ſuo: poſtea pronepos ex ea natus rediit ab hoſtibus prius mortuo patre ſuo: & põſtea mortuo proauo ſuo Caio: non. n. rumpit in hoc caſu teſt. dicti ſui proaui: ſicut nec nepos reuerſus teſt. aui, vt dictum eſt ſ. qa inuenit ſe à dicto proauo ſuo inſtitutũ. nec in hoc caſu facio vim ſimiliter, vtrum excludatur a rumpendo teſt. proaui de iure Galli, an per l. Vell. Viu.

a Filium. Quem dixit inſtitutum, alias nõ tenet teſta. vt ſ. in princ. no.

b Nepotem. Nondum natum: quia dixit prægnans.

c Ex eo. Filio naſciturum.

d Viuo. Alias viuo auo, & eius filio, & bene, & ſi non habes. ſtib.

e Ille. Scilicet nepos.

f Atque aui. Primo pater, poſtea auus moritur, aliàs non rumperet nepos: vtpote filio eum præcedente: vt C. de inoff. teſt. l. ſi quis filium.

g Ex iure antiquo. Quod Gallus induxit, quaſi ſit natus auo mortuo: quia nũc primũ ſuus eſt, cũ redit auo iam mortuo, vel ex l. Vell. quia verè eſt natus viuo auo, & non ſoluit: ſed ſ. prox. relp. ſolues.

Pronepotem. Scilicet non natum, & dicas nepotẽ viuere; & eſt per omnia ſupe iori ſimilis, vt Py. & Io. habent nepotem; & ſi habeas pro, dãt quibus abundat pro; & ſub audiũt magis, & eſt ratio: qa magis dubium quam in præcedenti. Nã in precedenti põt aptari lex Vell. quia nepos natus eſt auo viuente, ergo locũ habet l. Vel. vt ſ. eo. §. nunc de lege. Itẽ inſtitutus eſt nepos filio viuo: at in ſequenti eſt inſtitutus filio mortuo. & l. Vellei. in principio loquitur cũ facũ eſt teſta. filio viuo, & auo, & nepos naſcitur filio viuo, & auo, vel auo viuo, & mortuo filio: licet ex interpretatione l. Vellei. idẽ ſit, & ſi teſtatus ſit filio mortuo. & ſic Vell. aptari non poteſt: ſed nec Gallus, qui vult nihilum moti poſt teſtamentũ viuo teſtante: at hic erat ante mortuus, & ſic magis eſt dubiũ: ſed Azoni. & Hug. non placet: cum hoc, & ſuperius rũ. aptetur ad le. Vell. vt ſ. it. tatum dices.

Quod ad ita cũ, & ſequẽtes Bar. Paul. Ale. & Ia. Repro. batur ſm coldem. Imõ ũ, B. P. & Ia.

Et bene ſm pdict.

Redeatque. Scilicet pronepos ab hoſtibus: vel dic nepos ſecundum aliam literam.

Mortuo eo, ſcilicet proauo, & patre ſuo pronepotis pri, vel ſi habeas nepotis: dic eo ſcilicet auo: & ponitur proprie inſtituat.

Rumpatur. Quia inſtitutus ſi dem & ſi præteritus: qa non erat ſuus, cum auus moritu. dicit vere natus.

Excludatur. A rumpendo, cum non rumpat niſi nõ adita hereditate, & ſic non ſoluit. quid ergo dicemus in ſuperiori ca. i? videtu. reuerſũ eas habere locũ, ius antiquũ. l. Galli, non: quia hic nepos natus eſt vere viuẽte patre. & auo, licet apud hoſtes vẽt Gallus loquitur cum nepos naſcitur poſt mortem patris, & aui. Item ius poſtliminij in capto apud hoſtes locum habet ſm Gallũ vt ſ. eo. §. quid ſi. ergo ratiam cu. ergo negatur ea hora natus, qua cap. fuit, ſicut & mortuus, & captus fuit viuente auo: ergo debet haberi pro iam nato viuente auo: & ſic ceſſat Gallus. Item quia non naſcitur auo ut ſuus, cum naſcitur vere: quia tũc eſt captus, & ſic ſeruus. Itẽ quia tũc alius eum præcedit. Itẽ lex Ve. l. ceſſat qui ſ. ia loquit primo capite: cũ nepos naſcitur viuo auo. & poſt mortem filii: at hic natus eſt viuo filio. Itẽ nec ſed o: q. l. loca. l. ẽt, cũ nepos naſcitur viuo auo & viuente filio. vt ſ. eo. §. nunc de lege. at cũ redit ab hoſtibus vẽ naſci, & ſic naſcit poſt mortẽ hic vt iuſq; ſed eõtra vẽ. in utroq; hẽ locum Gallus: qua redit poſt mortem aui, & ſm patris: & tũc videt naſci cum redit. & ſic cũ poſt mortẽ vtriuſque natus fuerit, hẽt locũ Gallus, vt ſ. eo. in prin. Item l. Vell. quia natus eſt in ueritate viuente auo: ergo Vell. habet locum. Item per hoc ius poſtliminii præſumitur, de quo modo dixi. Solut. quidam dicunt Gallum in præcedenti reſp. & Vell. in hoc præſenti habere locũ. Sed tu dic in vtroq; Gallum, nã omnia quæ dicuntur vſq; ad §. nunc de lege: a princ. l. reſpiciunt ad regulã Galli, ſupra in princ. l. poſitam. quia poſt mortem vtriuſque videtur naſci cum redit ab hoſtibus. Item pater mortuus eſt viuente auo: & hoc præſente nepos mortuus eſt verè. Item viuebat filius tempore teſt. & ſic locum habet Gallus: idem per omnia in hoc caſu: prout habes

Dic qđ ſ. le caſus p tinet ad Iulianũ, & non ad Vell. Ale.

Non tenetur ſm Bar. Bald. Paul. Ale. & Iaſ.

1 Iſtud fuit repro batum in 1. glo.

2 Bene reſpõdet vſque ad fi. ſm Bart. Pau. & Ia.

3 Sequit hanc glo. Bart. Bal. Pau. Alex. & Iaſ.

4 Et ſic nõ venit tpe inſtituẽdi ſm Alex.

habes pronepotẽ. Itẽ 1 & prout habes nepotẽ, habet locũ Gallus eo inſpecto, quod naſcitur poſt mortem teſtãtis nepos: nec obſtat, 2 qđ uere ante fuit natus; quia in ſpicio qđ primo fuit ſuus: nec fingit lex Corn. natum prima hora captiuitatis, quia hoc erat impoſſibile eũ tũc naſci: ſed non eſt impoſſibile aliquem mori prima hora captiuitatis. qđ ipſa fingit. Item nec obius poſtliminij, qđ videtur locum habere in nato apud hoſtes: vt C. de cap. l. 1. quia ibi rediit cum matre, uel patre, hic non. Itẽ hic inſpicio ueritatem. quia uere fingit ſu⁹ demum poſt mortẽ patris & aui, non fictionẽ, vt fingatur natus qũ mater capiebatur, & in ciuitate ſteriſſet, & qđ veritas fictioni præualeat: not. C. de iis, qui ve. æta. impe. l. ſi. Item poteſt eſſe, quod etiam vere deceſſit, poſt mortẽ patris & aui. Itẽ ad hoc quod dicit ius antiquũ. facit ſ. de regu. Cat. l. ũ. & ſ. de teſt. tut. l. ſi hæreditas. §. qui filium.

Lælius Taurellus ex P. Flor. putat ſic legẽdum deinde ex eo concipiat. iſq; viuo prẽ, deĩde auo naſcatur.

Veritas fictioni præualet.

Forſitan. CASVS. Caius habebat filium Titiũ, & ſperbat ex eo habere nepotem, quia vxor filii erat prægnans, & ex nepote adhuc nõ nato ſperabat habere pronepotem: fecit dictus Caius teſtamentũ: & ita in eo dixit: filium meum Titium inſtituo: & ſi filius meus me uiuo morietur, tunc ſi quis mihi pronepos, ſiue quæ pronept s poſt mortem meã in decẽ mẽſib. proximis, quib. filius meus moreretur, natus, natave erit hæredes ſunto: & ſic inſtituit pronepotẽ naſcituru, & præteriit nepotẽ naſciturũ. poſt illud teſt. factũ natus fuit nepos viuo Titio patre ſuo inſtituto, & accepit vxorẽ dictus nepos: concepit tẽpore precedente vxor dicti nepotis filium, qui erit pronepos dicti Caij & poſtea deceſſit Caius proau⁹, deceſſit poſtea nepos Caij, pateríq; dicti pronepotis naſcituri, & poſtea deceſſit auus dicti pnepotis naſciturũ. i. Titi⁹ filius Caij: deceſſit Caius, & poſtea natus fuit dictus pronepos à proauo Caio inſtitutus: quæritur an recte iſte pronepos uideatur inſtitutus fuiſſe a dicto Caio proauo? Et uideẽ quod non quia auus ſuus fuit præteritus. id eſt nepos Caii. Sed reſpondet quod nõ nocet: quia nepos præteritus deceſſit ante filium: ſicut aũt admittitur hic pronepos natus præmortuo nepote, & filio Titio, & Caio teſtante. vt dictum eſt: ita admittitur dictus pronepos ſi naſcatur ex nepote poſtea, id eſt, poſt teſta. uiuo filio prædicto Titio ſubaudi, & uiuo nepote & proauo, & non rumpet hic pronepos teſtamentũ proaui, ſi prędecedat nepos, & filius, & poſtea moriat proauus, arq; idẽ eſt: ſicut ſi adoptatus aliquis extraneus ab auo nepotis, tanquam ex eo nepote natus eſſet: quẽ extraneũ ante inſtituerat prædicto modo, quo quidẽ caſu adoptatus in locũ pronepotis admittitur ex dicta inſtitutione ad ſucceedendum proauo adoptuo: & non rumpet eius teſtũ, ad qđ eſt ſ. e. l. filio. §. ſi. Vel aliter legas ſinẽ huius §. vt per Acc. ſecundũ. Viu.

2 Forſitan. Filiũ inſtitui, 3 & nepotẽ præterij, & adieci ſi me uiuo, filius meus morietur: tunc qui pronepos naſcetur, hæres eſto, naſcitur poſtea, pnepos mortuo patre ſuo, & auo, & proauo, quærit an rectè ſit in ſtitutus? Videtur quod non: quia pater ſuus fuit præteritus, ſed non nocet, quia deceſſit 4 ante filiũ, & ſic eſt rectè inſtitutus, & tenet teſta. & hoc prout habes mortuo patre, &c. & cum poſt omnium mortem naſcitur, pertinet ad conſilium Galli.

b An. Abundat vnum an. vel iſtud, vel illud ĩ. an non potuerit &c.

c Iſtis. Scilicet ſequentibus.

d Nepos præteritus.

e Poſt teſtamentum. 5 Idem ſi ante.

f Patre. inſti tuo.

5 Imõ nõ ſi ante.

Quæſtio.

Forſitan 6 addubitet quis an iſtis 7 casibus ſi nepos 8 poſt teſtamentum 9 naſcatur uiuo patre 10 ſuo, 11 deĩde ex eo cõcipiatur, 12 iſq; 13 mortuo patre, 14 deĩde auo, 15 naſcatur: an nõ potuerit hæres inſtitui, quia pater ipſius non rectè 16 inſtitutus eſſet? Quòd minimè eſt expauelcendum. 17 hic enim ſu⁹ hæres, 18 & poſt mortẽ 19 naſcitur. Ergo 20 & (ſi pronepos admittetur 21) qui natus eſt 22 ex nepote, 23 poſtea viuo filio, atque 24 ſi ex eo natus eſſet, adoptatur.

Hic eſt quinta, & vltima pars primæ partis, in qua ponuntur tres regulæ generales circa conſilium Galli. Bar.

6 Ex eo. ſ. nepote.

7 Cõcipiatur Pronepos.

8 Iſq;. Pronepos.

9 Patre. Vtroq;. ſ. ſuo, & ſui patris.

10 Auo. Patris ſui. mortui. alii habẽt: iſq; viuo patre:

11 deinde auo, & dic uiuo, & quod infra dicit poſt mortem, ſ. omnium qui erãt in medio, qui præceſſerunt pronepotem apud hoſtes nãtũ, & dic naſcitur; id eſt, agnaſcitur, Sed quomodo tũc ad Gallum pertinet hic caſus? Reſpon. dices quod hic pronepos fuit nat⁹ apud hoſtes uiuo patre & auo & proauo: ſed redijt his mortuis, & proauo vltimo loco mortuo: & ſic cum redijt, uidetur naſci. ſ. proxim. §.

12 P. Flor. ſu⁹ hæres naſcitur

13 P. Flor. erit.

14 Stare nõ poteſt ſm Alex. & Iaſ.

15 Non rectè. Quia nullo modo.

16 rectum. n. erat ſi inſtitueret, vel dic nõ rectè: quia fuit ſubſtitutus, ſed inſtitui non poterat, quia erat apud hoſtes, & ibi deceſſit hic nepos ante auum: vt infra. prox. §.

17 Repto batur ſm Are. & Iaſo. contra Bar. & Io. de Imo.

18 Expauelcendum. Quaſi rectè inſtitutus. i. ſubſtitutus videatur pronepos.

19 Poſt mortem. Scilicet omnium.

20 Ergo. Sic infert. Si pronepos admittitur natus poſt mortem omnium: ergo qui natus eſt in uita omnium prædictorum, poſtea nõ rumpit teſtamentum: ſed aut inſtitutus admittitur. & non rũpet, ẽt ſi illi ꝑcedant.

21 Admitteretur Ex inſtitutione ad ſuccedendum.

22 Atque. Id eſt, ſicut hoc alio, ſi ex eo &c. Sed tunc p Vell. Vel etiam dic per Gallum: & dico de pronepote nato apud hoſtes, vt prædixi, & ſic ſunt tres casus in hoc §. Vel ſic: ergo ſi pronepos, ſcilicet prædictus. i. ille qui nat⁹ erit ex nepote, nepote dico mortuo poſtea, i. poſt teſtamentum filio uiuo, ſubaudi & auo, admittitur: quod uerum eſt eum admitti, & ſubaudi non rumpet atq; &c. & ſic ſunt duo caſus tantum huius §. & pertinent ad Galium.

23 Atq;. Dic quod pronepotẽ inſtitui ex emancipato nepote natum, & poſt emancipationem conceptum, hic non rumpet. Vel dic etiam extraneũ adopto quaſi ex nepote natum. quẽ ante inſtituerat prędicto modo. vt in prin. §. not. ad quod ſ. eo. l. filio. §. ſi. Item qđ hic §. dicit de morte nepotis præteriti filij inſtituti intellige ſecundum ordinem quem dixit ſ. eo. §. nam & ſi filius. ſ. quod primitus deceſſit nepos. & poſtea filius: ſecus eontra. Item no. hic in fin. ſimilitudinem quæ eſt inter ciuilem poteſtatem & naturalem.

24 Si me uiuo mo rietur, nepotẽ qui mihi ex eo naſcẽ poſt mortẽ meã hæredẽ inſtituo, & poſt mortẽ tuã, filij inuenietur ex hæredatus filius, & ideo nihil valeret exhęredatio.

In omnibus his. CASVS. Scæuola ponit in hoc §. tres regulas. prima eſt talis: Caius habebat filiũ Titiũ, & ex eo ſperabat habere nepotem, quia vxor filij erat fortè prægnans. certè ad hoc vt teſt. quod vult facere Caius valeat, ſiue nõ it et in periculo rumpẽdi, neceſſe eſt quod inſtituat nepotẽ naſciturum, & de hoc habuiſti per totam hanc legem: nunc aũt dicit, qđ debet etiam filium inſtituere in aliqua parte, ſi vult q; teſt. ſuum valeat: quia exhæredaret filium, ita dicẽ do ſecundũ cõſiliũ Galli (quod cõſiliũ durat vſque ad ſequentem §.) iliũ meum exhęredo; & ſi me viuo morietur, nepotẽ qui mihi ex eo naſcẽ poſt mortẽ meã hæredẽ inſtituo, & poſt mortẽ tuã, filij inuenietur ex hæredatus filius, & ideo nihil valeret exhęredatio.

& ideo filius rumperet test. se præteritum inueniēs. In secunda regula dicitur: quod si filius prædictus Caij sit ab hostibus captus, potest pater eum præterire, & nepotem ex eo nasciturum instituere: & non rumpet filius præteritus test. si apud hostes decedat: q.d. si redierit ab hostib. bene rumpet testa. vt infra titul. l. si quis filio. §. sed & si pater eius. In tertia regula ponitur talis casus: Habebat Caius filium, & ex eo nepotem, & ex nepote pronepotem: & sperabat habere ex pronepote abnepotem & ex abnepote trinepotem: instituit tibi hæredem filium, & abnepotem, & trinepotem & nepotem & pronepotem præterijt: certè valet testa. Est autem hoc intelligendum, si nepos & pronepos præteriti moriuntur ante filium: vt §. ead. l. §. nam & si filius & nepos. Viu.

a Speciebus. Cum instituūtur nepotes pronepotes, & abnepotes. Hīc. Et dic quod tria dicit. Primo quod filius debet instituī. Secundo qđ filius captus ab hostib. potest præteriri. Tertio dicit nepotē & inferiores posse præteriri, si filius prædecedat, qui instituitur.

b Dūtaxat. Quasi dicat, nō inferiores: vt j. proxi tū. & sic determinat dictionē illius. Vel dic, q determinat verbū in pāte quasi dicat: emancipat' potest præteriri: qa nihilo minus valet test licet posset rūpi p cōtrata.

c Institutus. Vel exhæredatus parē, nā & secundum quosdam, quod nō placet, quia pura exhæredatio nō posset hic esse: vt statim dicetur.

d Post mortem. Scilicet expressis verbis nec etiam tacitè, vt hic esset, nam si filiū exhæredo: & si me uiuo moritur: nepotem qui mihi ex eo nascetur post mortem meam, hæredem instituo. secundum consilium Galli post mortem inuenitur exheredatus: & ideo nō valet: vt hic. & §. eo. l. si ita. §. fi. & l. filius a pāe. in prīe.

e Apud hostes est. Vt instituatur si ibi decedat: alias reuersus rumpit testamentū. vt j. tit. l. si quis exhæredatus. §. sed & si pater. & facit j. eod. l. cum apud.

f Pronepote. Repete non est necesse. qđ instituatur quoru institutio nē nō exigemus, si liberi primi gradus instituātur vt subjcit, nā valet psēs testm licet postūa rūpi, si filius p mortē añ patrē vt j. tit. l. posthumorū. Vel dic. pāt præteriri, si modo præmoriantur hi nepotes, & pronepotes ante filium: vt §. §. nam & si.

g Liberi. Primi gradus, vt dixi. Vel dic liberi nepotum. quia dixi filium instituo, & si me uiuo moriatur: tūc pronepotes &c. sic. n potuit præterire nepotem.

¶ Nunc de lege. Vidisti consilium Galli, quomodo consuluerit, qualiter instituatur nepos, qui post mortem aui nascitur ne rumpat testamentū aui: sed quia illud sufficiens non erat, eo, quod de eo tātū nepote instituendo dicebat, qui post mortem aui nascebatur, ideo Iulius Vel. eius a inuenit consiliū in nepote nato viuente auo. Et no. quod hæc l. Velleia à Iulio Velleio inducta duo habet capita. f. primum, & secundū licet nō multū aperte de secūdo in litera dicatur: sed quia dicit litera primū: credo qđ sit dictū respectu secundi capitis: & loquitur primū caput qū q non habet filiū, & instituit nepotē qui nasciturus est se auo uiuo ex vxore filij tā mortuis: & illud idem caput habet locū, qū facit aliquis testamentū: & habet filium viuū, qui filius moritur post factum testm ante natiuitatem nepotis instituti: quibus quidem duobus casibus nepos prædictus ab auo institutus non rumpit testamenti eius: & de primo dictorū duorum casuum planā est quod dixi: sed in secundo videbatur contrarium: quia tempore testamenti aut est filius præcedebat nepote: quia viuebat filius (vt dictū est) vnde non videbatur necesse quod nepos nasciturus instituetur, sed certe imo est necesse: qa debemus inspicere tempus, quo nascitur nepos, quo tempore forte nō erit filius viuus, vt sic nepos inueniēs se proximum auo, & ab eo preteritum, rūperet tantum testamentū suum. quamuis enim verbi legis Velleiæ sint ita concepta. is omnis uiri filius sexus qui testamentum faciat instituat eum. subaudi. qui ei futurus erit suus hæres, si filius mortuus est iam se testante viuo &c. tamen a fm tenunt nepotem ad hæreditatē aui vt eius nō rumpat testamentū, siue instituatur nepos ab auo eo tēpore, quo filius nō sit viuus, siue eo tēpore quo illi sit uiuus, qui tamen filius postea de medio tollitur in uita aui, & ante natiuitatem nepotis: debet ergo auus faciens testamentū ita dicere in hoc secundo casu primi capitis Vell. filium meum mihi hæredē instituo: & si filius meus me viuo moreretur, tunc qui mihi nepos siue ex neptis uiuo me natus natiue fuerit intra x. menses, ib. filii me' mortui fuerit hēdes mihi sūto & hoc vult dicere vlp. illius ēt si parens viuo &c. Viu.

h Nunc de lege. Gallus probat sit circa nepotes natos post mortem aui: sed Velle circa natos in uita aui: & fuit Iulius Vell. Iurisconsultus sicut & Gallus, nō Cōsul, vt Velleius tutor. vt §. ad Vell. l. 2. & habet hæc lex duo capita. Primū qđ filio mortuo instituo nepotē ex nascitando, qui nascitur me viuo. Item locum hēt, qñ filius fuit tēpore testamenti: & eo instituto sub titua tur nepos nascituras in vita aui post testamentū aui, & post mortem filij. Secundum caput habet locū qñ tēpore testamenti aut filius & nepos: & filio instituto sub titutur nepos ne rumpat testamentu, si filius viuo patre decederet. vt j. ti. j. l. posthumorum.

i Natos. Institutos, vel exhæredatos Io.

k Similiter non. Sicut natos post mortem, Gallus rūpere non uoluit. Ioan.

l Primum caput. Ergo aliquid debet dici magistraliter: sed secundū respectu primi dicitur: vt j. de rebus dub. l. qui duos. §. in proposito. Itē quia j. dicit sequēti parte. Item infra. §. videndum. posteriori parte.

m Et rogo. Sub. referēs mihi q̄ iuris sit si filiū &c.

n Hæredem. Scilicet nasciturum nepotem.

o Instituas. Id est substituas.

p Te. Auo.

q Nasca ē. Quid iuris erit. Io. Et dic primo filiū debere post testamentum. Secundo nepotē nascturum. Tertio moriauum, vt sic uerbū mox determinet uerbū nascatur, & est plana. Alij dicūt, q determinat, decedat uiuo testatore, & supplēt q si nepos nascatur viuo testatore, & dic filiū instituto, alias testamentū non valeret. etiā si decedat filius, vt §. eod. l. si filius qui in potestate.

r Nepos eo. Aliàs deest qui, & tunc plana est litera, si habeas qui, dic si nepos, scilicet nascatur quod est inf. viuo auo: qui nepos &c. verumetiam quòd est infra scilicet notauerit, secundum Azo. (Ex sententia etiam viuo patre, scilicet sui patris, sed præmortien te patre nepotis, antequā nascatur nepos.) & not. quod Azo. dicit, q quando filius non viuit tempore testamenti, habent locum verba, & sententia l. Velle. sed quando vitit, tunc sententia tantum, vt hic videtur colligi: sed potest, dici, quod utrobique habent locum verba, & sententia: sic enim verba dicunt: quicunque nascerentur, sui hæredes futuri essent: vt & infra statim, tametsi &c. ut in princi. huius. §. at in vtroque casu suus hæres est futurus, cum nascitur mortuo iam filio. Item probo per id quod postea dicit: quid enim necesse est tps testamēti inspici, cū faris sit seruari tēpus quo nascitur? sed Azo dicit ibi quo ad sententiā. Ex prædictis apparet quod tertius casus non pertinet ad primum caput l. Velle. quantum ad verba, cum eo tempore quo nascitur, non sit suus hæres; quia nascitur adhuc uiuente filio: sed tamen locum habet sententia secundum Hugo. & sic intelligunt quidam hoc respōnsum, vt Azo. Hu. & Rog. verumetiam &c. & de hoc tertio casu loquitur: & proprie ponunt patrem. f. nepotis. sed eis ob. j. ibi tēpus quo nascitur. Sed dices id est, agnatcitur, quod est filio postea mortuo, vt j. tit. l. posthumorum. & ita ibi etiam si parente, &c. sub. tamen, & ita est plana secundum eos.

s Patre. Qui est filius quo ad auum.

t Respici. Aliàs inspici.

u Quo nascitur. Vt nullus modo eum præcedat: ut primum caput habeat locum.

x Nam etsi. Refert. verba l. Vell. primi capitis, quæ dicunt de suo. sed tū & nepos nascitur suus duobus prædictis casibus, cū filius est de medio sublatus, vt Instit. de hære. qua. & diffe. §. sui. & sic habeas ibi §. etiam si parente vbi incipit fm caput Vel. y dic licet verba dicant de eo qui nascitur suus futurus: tamen & qui nascitur uiuo patre, & auo, comprehenditur per sniam; & sic de tertio casu dicit hic. & §. proxi. & non erit §. etiam si. sed ibi, & benè &c. vel ibi erit. §. sequenti parte &c. uel neutrobiq; & expone hæc uerba ut sunt uerba l. hoc modo. Is omnis uirilis sexus, qui facit testm, ita debet dicere: qui ei, id est testamentum faciēti suus hæres futurus erit &c. id est cum nascetur, hæres esto: ideo autem dicit uirilis: quia ascendens per sexum fœminium non habet necesse instituere: vt Instit. de exhæreda. libe. §. mater. uel secundum Py. dic, is qui faciet testm, ita dicas, omnis uirilis sexus, qui ei suus hæres futurus est &c. scilicet hæres esto: & tunc etiam neptis ex filio vī instituta: cum sit per lineam virilem, secus si ex filia: vt modo no.

¶ Etiam si. Credo q incipit fm caput dictæ l. Velle quod quidē fm caput loquitur nō de nepote nascituro, sed de iā nato. Nā & de eo nepote dedit Velleius consiliū. f. qualiter si qs habeat filiū, & nepotem, & timeat ne in vita sua fiat ei suus nepos sublato de medio filio, debeat nepos ab eo auo in stituī. sed & habet aliquis filium, & nepotem, & pronepotem: & ita dicat. Filiū, & nepotē meū mihi hæredes instituo: et si me uiuo moriat dictus meus nepos, & filius, instituo mihi pronepotem. Certè mortuis vtrisq; f. filio, & nepote in uita testantis, q nepos p dictus institutus à proauo succedens in locū sui heredis proauo, per mortē. l. filij, & nepotis, nō rumpet testa. proaui. cum sit ab eo institutus, vt dictū est. Viu.

y Nascatur. Nepos, pronepos, & deinceps. uel dicas hic incipit de secundo capite. Vel dic q hæc verba est de sententia primi.

z Parte. Id est, capite. l. Vell. vel dic gradu personarū.

a Lex. Quo ad verba secundi capitis, vel dic quo ad sententiam primi, vt patet in præmissis.

b Vtrisque. Id est, filio, & nepote, cum vterq; fuit institutus: vel filius, sed nepos præteritus, & nepos primo decessit, quam filius, alioqui aliud esset, vt dixi supra, nam & si filius.

¶ Et bene verba. GASVS. Verba Galli in prin. huius l. posita sūt defectiua: & ideo sunt suppleta p nos; dicit Scæuola: vt §. e. l. §. idem credendū. & §. & quid si tīm. & §. quid si is. uerba autem l. Vell. nō sunt defecti ua, imo benè se habent: quia pertinent ad oēs casus. i. extēduntur ad oēs casus suppletos in Galli sniā: quę verba sunt §. proxi. §. ibi, qui testm faciet, is oīs uirilis sexus instituat eum, qui ei futurus erit suus hæres, si filius mortuus est iam se testāte uiuo, quæ uerba admittunt nepotem ad hæreditatem aui, vt eius nō rumpat testm, siue instituatur nepos ab auo tempore quo filius nō sit viuus, siue eo tempore, quo filius sit viuus: qui tamen filius de medio postea tolluitur in vita, qui & ante natiuitatē pronepotis, vt dixi §. prox. §. Et hoc est verū, dicit Scæuola, de verbis l. Velle. f. q̄ pertinent ad oēs dictos casus, si testator sibi prouidere volēs cōtra neporem, vel pronepotem natum viuo filio, dicat in testō. Si quis ex iis hæredibus, qui sui sunt, suus esse desierit, tunc sit hæres ille, qui suus hæres inueniatur. Vnde pone q̄ habebā filiū Titium, & ex eo nepotē Seiū, & ex nepote pronepotē: hæredes instituī filiū, & nepotē, pone & instituī mihi dictū pronepotē, vel ēt eū exhæredauī sub illa conditione, si sui hæredes desierint esse sui hæredes: nunq̄ rūpet amodo testm meū proaui? Et dī q non, ēt si efficiat mihi proximus per mortem filij mei, & nepotis, & postea ego moriar. Et hoc est verum, siue filius decedat, & postea nepos me auo viuo, qui sūm proauus ad dictum pronepotem, & postea ego proauus moriar. Vel dic q loquitur de verbis secundi capitis legis Vell. vt no. in lib. meo. Viu.

c Et bñ verba. Secūdi capitis: Io vt probat j. proxi. §. &

Non tenetur fm Pau. Imo. & Ias.

Imo bñ, tñ ē verū q̄ ista sub audito m gl. ē d mē te Vell. vt sētit Bar. hic, & idē Bar. in pr. huius l.

Ita lec. ē melior, & planior fm Imol.

Vtraque lec in eun dē sēsum incidit, se. cūdū Bar.

In P. Fl. si nepos qui eo tēpore, &c.

Hic vulgo adiicit cū nascēreť, instituendi ne cessario ptātē habeat, & cōtinuat sequēs §. ēt si &c.

Qui ponitur i §. ille casus. j. eod. fm Pau.

Reprobatur g B.

Et male fm eos dē.

Isto iure, sec' de iure auth. fm Alex. & Ias.

Si ibi moriatur, aliàs non, fm Bart.

Die corroborādo dictū glo. quod etiā vbi non iteruenit snīa iudicis, q̄ sufficit fola agnitio p cōtrata. gl. est singu. in vet. anteq̄. in l. fi. C. de cur. furio.

Fictiōe legis Cornel. æ fm Bart. & P.

Prima tenetur le cūdū eos dem.

P. F. qđ non esse necesse.

Quæ nō est in ff.

Si non est in ff.

Hoc §. patiov. in P. F. cōtinuat serie cū præcedenti. le gitur hoc modo ēt, si viuente parente vi uo nasc ātur sequēti pte &c. vt tamen dictio viuēte iclusa sit parē thesi, quę deletionis nota est.

Et malè fm eos dē.

Est de mēte Bar. & Ias.

§. &

§.& sunt hæc verba, si quis &c.& plenius sunt infrà, prox.§. Allj dicunt esse verba Scæuolę quæ omnino extendunt verba legis Velle.quę sunt supra proxi. §.ibi, qui ei tuus hæres futurus erit: & extendan t ad oēm casum, quo q; suus esse desinit, sed prima placet, & dic hoc secundū caput habere locū, quando tempore testamenti viuit filius & nepos, vel nepos, & pronepos, vel ēt oēs alijs conti nentur: & medius, vel medij tollantur de medio: & vltim' incipiat esse suus, qui non erat, vt hic & j. tit. l.l. posthumorum.

a Galli Aquilij. Qui Gallus de morte tātū naturali filij dixit: sed Scæuola supleuit in emancipatione, & deportatione, per quę quis desinit esse suus, vt §. in prin. & § q si is. at hæc lex hoc capite comprehendit oēs casus, quib. quis desinit esse suus, dū modo viuat tempore testamenti.

b Nec solū. Scilicet pertinēt verba &c. & dic, habeo filium & ex eo nepotem, & ex nepote pronepotem, instituit filiū q est opus: vt §. eo.§. in omnibus, ṗterii nepotē, substituit pronepotē, si me viuo decedat filius: erit ergo consultū per dictam substitutionem in duos casus, scilicet si nepos preteritus decessit ante suum patrem, & postea pater: deinde auus, qui est proauus ad pronepotem, qui modo non rumpet testamentum proaui. Item in alio, si ponesfilium institutum prædecessisse: & deinde nepos decessit: & tertio proauus: sed hoc casu exigo nepotem. vel institutum, vel exhæredatum: alias rumperet præmortuo suo patre: vt §. nam & si. & § in omnibus. & j. tit. l.l. posthumum.

Videndum. Supra proxim. §. facta est mentio de verbis secundi capitis legis Velleię: quę verba fuerūt talia: vt ibi dicitur, & hic materialiter iterū ponuntur. Si quis ex suis hæredibus suus hæres eē desierit aliquo mōdo filiū liberi eius, & cæteri, nepotes, & pronoptes, & deinceps hæredes succedant in locum dictorum suorum, qui sui esse desierint: modo quæritur hic, nunquid per interpretationem dictorum verborum possit admitti casus, quem tibi statim dicam: quasi pertineat ad fm caput legis Vel. Caius habebat Titium filium, & ex eo Seium nepotem, & filius fuit captus ab hostibus, & Caius remansit in ciuitate cum Seio nepote: & fecit testamentū hic Caius, & instituit sibi hæredem dictum nepotem: & decessit idē Caius & postea decessit filius apud hostes existens: vel decessit filius ante apud hostes, quā decederet in ciuitate pater eius Caius: nūquid dicī' nepos succedēdo in locum sui hæredis, nō rūpet testamētum aui ex cōsilio secundi capitis legis Velleiæ prædicto: Et videtur q ex dicto cōsilio nō rumpat. quia lex Velleia in dictis suis verbis nō potuit aliquid, quod significaret tē pus, quo suus esse desinat ille, qui est suus, & similiter: res esse desierit: ad omnes casus pertinentia, quos supplendos in Galli Aquilij sententia diximus: nec solum si nepos viuo patre decedat, nec succedens pronepos auo mortuo rumpat: sed & si superuixit patri, ac decedat; dummodo hæres institutus sit, aut exhæredatus.

Si filius fuit captus ab hostibus viuente patre & post patris mortem decessit, fingitur desiisse esse suus patre viuente: & ideo nepos substitutus secundum consilium legis Velleiæ in secundo capite, admittitur ex substitutione: & sic testamentum non rumpitur. hā. vsque ad §. ille casus. Alex.

Videndum, num hac posteriore parte, Si quis ex suis hæredibus suus hæres esse desierit: liberi eius, & cæteri. in locum suorum sui hæredes succedunt: posit interpretatione induci, vt si filium apud hostes habens, nepotem ex eo hæredem instituas: non tantum si viuo te filius decedat, sed etiam post mortem antequam ab hostibus reuersus fuerit, succedendo non rumpet. Nihil enim addidit quo significaret tempus: nisi quod (licet audenter) possis dicere, viuo patre hunc suum hæredem esse desijsse: licèt post mortē decedat: quia nec redit, nec potest redire.

ergo videtur q siue ante mortem testatoris, siue post suus esse desinat per mortem ille filij, qui est apud hostes, nō rumpet testamentū aui nepos ab eo institutus secundū dictum consilium: imo dico tibi plus, quia ēt si mortuo patre testante desinat per mortē esse suus, filius, qui erat apud hostes vī desisse es se suus viuo patre, quia nec redijt. nec nunc potest redire: & sic ningitur esse mortuus prima nora captiuitatis. Et sic optimè pertinet ittc casus quē dixi, ad secundum caput legis Velleię, quia caput loquitur qū aliquis habet filiū viuum, & nepotem ex eo natum: & instituit eos, & postea tollitur de medio filius viuente auo & nepote. Viu.

Parte. Id est, secundo capite legis Velleię: cum dicit si qs &c. alij dicūt hæc verba Scæuolæ. & subaudiat, qua parte, &c.

a Liberi. Id est filij.

AMPLIATIO. Dic q imō veniunt nepotes & alij descendētes, & nō tātū filij, secūdū Bart. Alexan. Aretinum, & Iasonem.

Cæteri. Id est, nepotes & inferiores.

Succedunt. Subaudi. instituantur ne rumpat: vel verius instituti non rumpunt: vt §. proxi. §. & hic sunt verba huiusmodi.

Apud hostes. Quem non est necesse instituisse: vt sup. §. in omnibus.

Succedendo. In locum sui hæredis, scilicet ipse nepos.

Addidit. Scilicet Velle. in secundo capite quo tempore. f. desinat esse sui hæres, ante mortē aui, vel post, seu tempore captiuitatis. vel mortis, sed generaliter dixit, si quis suus hæres decesserit in testatore: vt §. nunc de lege. Item Gallus in vita, similiter si me viuo &c. vt §. in prin. & quia non distinxit hoc capite, nos distinguemus, nisi velles dicere aliā rationem specialem: quia fingitur tempore captiuitatis decessisse, & sic suus esse desinere, & sic in vita aui desinat esse suus: & sic nepos institutus non rūperet. alias præteritis ruperet vt §. eod. l. si quis posthumos. §. l. & hic subiicit.

Nisi quod. Alias nisi quod licet, & sic expone quod licet. i. quod licitum est.

Audenter. Id est, audaciter, in bonam partem: aliàs in malam: vt C. vnde vi, l. si quis in tantum.

Desiisse. Pertinet ergo per interpretationē ad fm caput: non quo ad verba. a vere decessit post mortē aui. sed quid differt hic casus ab illo §. eo. §. quid si is? Rūde. ibi post mortē aui sperabatur nepos. vnde hoc fm caput locum non habet, hic vbi iam est natus.

Potest. Cum decessit.

¶ Ille casus. Titius habebat filium Seiū, qui Seius habebat vxorem prægnantem: tu Titius prfeciſti testamentum, & ita in eo locutus fuisti: Instituo tuo mihi hæredem Seiū filiū meū, & nepotem meum quem nasci spero ex dicta vxore Seij prægnante. postea Seio filio tuo uiuēte peperit uxor sua, & natus fuit Caius pone: & postea decessit Seius filius tu? & postea decessiſti tu Titius. nunquid Caius nepos tuus rumpet testamentum tuum? Et respondet Iurisconsultus Iulianus, quod non rumpit: ibi Iuliano, &c. Planus ergo hic casus, & non difficilis, quamuis in prin. huius §. dicatur, q est valde difficilis, sed certè ea rōne appellatur difficilis, quia non pertinet ad consilium Galli, quia illud loquitur de nepote, qui nasci tur mortuo patre, & auo: hic autem nepos vtroq; viuo natus est: & hoc quod dixi de consilio Galli, non est hic in litera. Ité alia ratione dicitur difficilis, vt dicitur hic in litera: ibi, non enim &c. f. quia non pertinet ad primum caput legis Velle. nec ad fm. Ad primum autem caput l. Vell. non pertinet: quia tpe quo nascitur dictus nepos, non est suus hæres auo: quia vt dictum est, natus fuit viuente patre: & primum caput l. Velle. loquitur de eo nepote, qui suus nascitur, i. mortuo iā filio, qui non viuebat tpe testamenti aui, qui viuebat: vel fubla tus est de medio ante natiuitatem nepotis, & h.d. hæc litera breuiter. nō. n. suus hæres est tpe, quo nascitur. deniq; superiori capite vt liceat institui nondum natos, qui cum nascentur sui erunt permittit &c. Item non pertinet casus huius §. ad secundum caput l. Vel. quia in posteriori, siue in secundo capite l. Vell. non videtur alius nepos institutus ab auo prohiberi rūpere testamentum aui, succedendo dictus nepos in locum patris sui, quàm ille nepos qui iam natus erat tempore testamenti aui, fm. n. caput l. Vell. non permittit institui nascituros: quia loquitur de iam natis, & vetat rumpi testamentum aui per nepotem iam natum, licet media persona de medio tollatur, id est filius, qui est pater nepotis: & vetat dictum secūdum caput: nec ob eam rem minus ratum esset testamētum aui, quod succedat nepos media persona de medio sublata, i. filio. prædicto. cum ergo nullo iure, id est, nullo capite l. Velle sit institutus dictus nepos nondum natus, quo modo sit institutus vtiliter secundum consilium l. Vel lei. certè non est: porro ad hoc vt pertineat ad aliqd de prædictis capitibus l. Vellei. oportet quod vtiliter sit institutus nepos prædictus, secundum consilium primi capitis, vel secundi dictæ legis: quod hic non fuit, cum tempore testamenti non esset natus. & hoc dicit breuiter litera ibi. nec posteriori alius succedendo prohiberi videtur rumpere, quàm qui iam natus erat: & accipies literam infra posteriori capite non permittit institui: & legas continuè vsque illuc, Iuliano &c. & ibi respon. Iulian. cuius sententia recepta est ad casum huius §. vt dixi in princ. huius casus positio nis, & dicit quod dictus nepos Caius nondum natus institutus à te Titio auo non rumpit testamentū tuu, quamuis nascatur viuo patre suo, & pater suus postea moriatur: & hoc ex sententia, & voluntate tacita primi, & secundi capitis l. Vellei. quamuis non ex verbis eorum capitum. & dicuntur commisceri caput primum, & secundum l. Vellei ę. ideo quia aliquid est in nostro casu de primo capite dictæ l. quia institutus fuit nondum natus, & aliquid de secundo: quia loquitur de eo nepote, qui nascitur adhuc viuo filio, qui filius postea de medio tollit. & hoc vsq; illuc. ¶ Quæramus &c. Sed quid si dictus nepos a te Titio auo institutus, & natus postea viuo suo patre filio tuo emancipatus sit à te auo, & postea decedat pater suus filius tuus, & postea tu auus, nunquid est amodo suus hæres tibi auo: vt ita adeat ēt inuitus hæreditatem tuam, vt faciunt sui hæredes: an voluntariè? & dicit q voluntariè, & hoc secundū ista iura: hodie autē per Prætorem nulla est differentia inter suum, & emancipatum: quia vterque voluntariè adit: vt j. de acquir. hær. l. ne cessarijs. Viu.

*Et male fm præ dictos.

*In difficilis.

a Galli Aquilij. P.F. sue cedunto.

b Nihil ē fm Bar. & Pau.

c Imò de bemas distinguere fm Bald. Ale. & Ia.

d Et illa rō secunda est melior secūm Pau. & Ia.

e P.F. alij, alibi alijs.

f Sequuntur hanc glos. Bart. Bal. Io. de Imo. Pau. Alexan. & Ia. ex qua not. q dictio in, cō posita cū alio verbo stat augmētatiuè. Et benè fmeosdē.

In difficilis. Ille casus in difficili est: si filium habeas, & nepotem nōdum natum instituas, isque nascatur viuo patre suo, ac mox patre decedat. Non enim suus hæres est tempore, quo nascatur: nec posteriori alius succedendo prohiberi videt rumpere, quàm qui iam natus erat. Deniq; & superiore capite: vt liceat instituinondum natos, qui cum nascentur sui erunt, permittit: posteriore capite non permittit instituti, sed vetat rumpi:

Primo ponitur prouisio Iuliani in casu difficili. Secundò quæstio Scæuolæ circa consiliū Iuliani. Secunda ibi, Quæramus. Item prima subdiuiditur in tres partes. Primò ponitur dubitatio Iuliani: Secundò ratio dubitationis: Tertiò decisio. Secunda ibi, non enim. Tertia ibi, Iuliano. Bartolus.

j. ad Sylla. l. si quis graui. in prin. & in Auth. quomodo opor. epis. § si quis autem. col. 1. & §. pro loc. l. cum duobus. §. damna. Dic ergo casum: Institui nepotem nascituruin ex filio viuente, qui nascitur post testamentum viuo me, & suo patre: quæro an rumpat testamentum, si filius meus præmoritur. & postea ego? quod videtur: quia non firmaturt eſtamentum per consilium Galli, nec per l. Vell. primo, vel secundo capite: imo econtra iure ciuili non tenet institutio in posthumo tali, sed Velle. dicit non rumpi, sed in quo est difficilis? Respon. propter prædicta iura, quæ non possiunt aptari, nam aut instituo nepotem iam natum eo tempore quo mortuus est filius, vel ēt viuit, & hēt locum secundum caput l. Velle. aut nascituruin me uiuo: & tunc si iam filius prædecesserat, habet locum primum. idem si filius viuebat tunc, sed post testamentum moritur, antequam nepos nascatur: nam & tunc locum hēt primum saltem quo ad sniam: aut nascituruin me mortuo: & tunc habet locum Gallus: aut nasciturum: sed nascitur patre suo viuo: & hic est difficilis, quia prædicta consilia cessant.

Hæres est. Quia pater eum præcedit. vnde cessat primum caput l. Vell. quod dicit, qui eum nasceretur, sui hæredes futuri essent: vt §. eo. §. nunc de lege.

Posteriori. Scilicet capite secundo l. Velle. seu gradu alius succedendo prohiberi videtur rumpere, quàm qui iam natus erat: nam loquitur secundum caput cū institutum iam natum: vt no. §. prox. §. Et not. q quidā habent alij: tunc dic alij posteriori succedendo, f. succedendi loco suorum hæredum prohiberi videtur, id est prohibitio fit, & idem est sensus. Item infra quidam habet, quàm qui, quasi dicat, quia rumpit natus, rumpit & nascituras. aliàs quenquam: sed malæ literæ sunt.

Videtur. Secundo capite.

Denique. Adhuc probat cessare primū caput, & habent quidam libri est, & tunc non debet ibi esse verbū permittit, nisi semel: alij nō habent est, & tunc sic.

Capite. Primo.

Sui erunt. Vt §. eod. §. nunc de lege. sed iste non est suus cum nascitur.

Posteriore. Scilicet capite l. Vell.

Non permittit institui. Sub. nascituros: sed iam natos benè permittit: vt dixi supra §. proxi. & dicitur j. titu. 1. l. posthumorum. & vetat rumpi per iam natos institutos: vt superiori §. in princ. Vel dic non permittit etiam natos institui, f. expressim. arg. §. de ma. test. l. 1. sed

1.sed tacitè,nam dicendo instituros non rūpere: vt ℨ. in prin.& ℨ.proxi.§.tacitè dicit quod instituantur: vt nō rūpant,& de iam natis intelligas.Vel dic, secundum caput nō permittere institui natos: sed cogere si uolunt rumpi testū,& permitti dicitur quod volenti

a Ista sequitur Bar. alii reprobatis: sed dicme fm Vel dic non permittit institui, vt potest quia alienus posthumus. sed institutū vetat rumpi.vt infra l.proxi.

permittitur,vt C. de iur. & fac. igno. l.1.

Ratum esset. Testamentum & firmum, quia succedit nepos iam natus loco sui hæredis, præcedente persona de medio sublata.

b Vtiliter.i iure Galli, vel Vellei. præcipiente, vel dic iure, id est, non contra ius.

c Nullo iure. Per Gallum,vel per Vellei. vt dixi, vel contra ius l.12.tab.licet prætorio posset.

Intelligendo de iure prætorio, quod fuit post Scæuolā, & Iulianū fm Aret. Soc.& Ia.

Vt Instit.de bon. pos circa prin. & de leg. §. posthumus. & §. posthumo & sup.de inoff.testa.l.posthumus. Item per constitutionem potest, vt dicto titu.de bon. poss.

d Natus. Per hoc re mouetur secundum caput l.Velleiæ, qđ in iam natis nepotibus loquitur.

e Legis.Scilicet Velleiæ.

f Cōmixtis. Id est, eoadunatis.

g Induere legem. Scilicet Velleiam. Sic ergo ex duobus contrariis fit optimum temperamentum: est aūt hoc ex primo capite,qp instituitur nascturus.Item de secundo,quia de eo nepote dicitur, qui nascitur adhuc filio viuo, qui postea de medio tollitur.

h Sententia.In casu difficili:vt ℨ.prox.§.

i Nepos.Institutus,& postea emancipatus.

k Sponte.Id est voluntarius hæres:non vt suus,& ne cessarius. Hug.

l Probandum est. Vt sit voluntarius: hodie constat beneficio Prætoris & suum abstinere posse, & vt volūtarium repudiare : Instit.de hære.quali. & dif.§.sui.

Emancipatione.Scilicet sacra.

Suus. Et necessarius.

Non potuit.Sed erit volūtarius,& dicunt quidā:fieri.i.remanere. vt ℨ.de iud. l.Iulia. sed certe imo proprie ꝑsona media de medio tublata, sicut casus ponit §.§.px.in prin.Vltimo no.qp filiis natis,& nascituris prouisum est p alios:sed in nepotib.non ad plenū.vñ Gallus prouidit in natis post mortē patris, & aui.Scæuola suppleuit circa pronepotes natos, similiter post mortē pris,& aui,& circa eos,q nō naturaliter, sed ciuiliter de medio tollunt.Tertio Velleius ,puidet circa

neve ob eam rem minus ratum esset, qp succedit. Procedere porrò debet, vt vtiliter fit institutus:qp nullo iure potuit,qui nondum natus erat Iuliano tamen videtur, duobus quasi capitibus legis commixtis, in hoc quoq; inducere legem, ne rum pantur testamenta . Quæremus tamen (cum recepta est Iuliani sententia) an si nascatur nepos viuo patre suo , deinde emancipetur , sponte adire possit hæreditatem. Quod magis probandum est, nam emancipatione suus hæres fieri non potuit.

Testamentum,in quo filius in potestate est præteritus , est nullum . Alex.

XXX.

Inter cętera, quę ad ordinanda testamenta necessariò desiderantur, principale ius est, de liberis hæredibus instituendis, vel exhæredandis, ne

natos in uita aui,post mortē tū patris sui cū pater vel uiuebat tpe testamenti,vel prædeceserat, & hoc primo capite.Item circa natos uiuo auo,& filio: ne filio de medio sublato nepos præteritus rupat.& hoc secūdo cap. Quarto Iulian casu difficili.Et n hanc l. difficiliorē de corpore iuris,plenius tamen suam materiam expedientem. Acc.

Nter cętera. Multa sūt, quæ desiderātur ne cessario in ordinandis testamentis, ad hoc vt ea valeant: quæ sunt Instit.de testa. certè unum est præcipuum inter alia,scz filius, qui est in ptāte testatoris, instituatur p testatorē, vel exhæredetur, nā si prætereatur, non valet ipso iure testū,niti sit diuus filius apud hostes: quia certe non fuit testū ipso iure nullū, cū per captiuitatem exiuerit de potestate patris. Si aūt testator exhæredet filiū suū emancipatum, & in potestate constitutū prætereat: propter ꝑteritum, potest tamen venire ad hæreditatē patris ab intestato, emancipatus aūt prædictus si velit cōtratab. petere, non potest . & hoc dicunt istæ tres leges. Vlpian.

Inter cætera . Facit ℨ l.prox. & l.fi. & ℨ. eo. l. filius qui. & ℨ.de vulg.substit.l. si quis cum in fi. & Inst.tu. de exhæred. hib. in principio. &

XXXI.

Vm apud hostes est filius, pater iure facit testamētum,& rectè eum præterit: cum si in potestate esset filius, nihil valiturum esset testamentum.

Exhæredato non datur bonorum possessio contratabulas, etiam si alius filius in potestate sit præteritus . Alex.

XXXII.

I filio emancipato exhæredato, is qui in potestate est, præteritus sit , ipse quidem emancipatus si contra tabulas petat , nihil agit: ab intestato autem, & suus , & emancipatus venient.

In P.Fl. Dum.

de leg. §. ante.& ℨ.tit.1.l.1.

Vir apud fratrem.Interim,sed rediens rumpit testamentum:vt ℨ.eo.l.Gallus.§.in omnibus, & ℨ.titu.primo. l.si quis ex hærede.§.sed & si pater. Accurtius.

Filius. Præteritus: vt ℨ.l.proxi.

Filio. In potestate. Scilicet nepos ex eo.imò dic secundo,alius filius,eius frater.Accur.

Nihil agit. Non est necesse vt petat, secundū quosdā:imo nullo modo petere pōt,cum sit exhæredatus: vt ℨ.de contratab.l.non putauit.in prin. Accur.

Venient.Per edict.de cōiun.cū eman.lib. qđ hodie tollitur per Auth. de hær.ab intest col.8. vñ filius præferet (licet emancipatus) nepoti ex eo in ptāte retento.sed certe hic nihil de nepote dicitur: sed dices fuisse fres . & est plana. ad primā positionē facit ℨ.de inoff. testa.l.cum proponas & ℨ.de coniun. cum eman.lib 1.§.cum pater. Itē no.qp habet per aliā hic exhæredatus: quod per se non pōt. sic ℨ.quę res pign. obli.l.Aristo.& ℨ.de Car.edic l.3. §.ibidem.& de lega. prælt. l. si duo.& l is q.alias q filium.§.1.& l.nō puto. §.sed & si exhęredatus. Item facit ℨ.eo.l.inter cæteras

Reprobatur fm Bar. Bald. Pau.& Ia. Ista est vera secūdū eosdē.

DE INIVSTO RVPTO, ET bonorum possessione secundum tabulas testamenti.

¶ Dixit ℨ.tit.1.liberos & posthumos debere instituì, vel exhæredari:nunc audì,si hoc non fiat,qd iuris sit.

TITVLVS III.

DE INIVSTO, rupto, irrito facto testamento.

I.

Ad hūc titulū pertinēt exēpla Vale. lib. 8. c.de testamentis quæ rescissa sūt.

P.F. rupto irrito. De quib solēnibus dixit ℨ.tit. 1.l.antep.

Estm. Hæc lex cum l. seq. exponit rub.Et ponit primo quid est iniustum testamentum, quod que non valet ipso iure, & dicit illud esse iniustū, & ipso iure non valere, in quo solennia iura desunt, cuiusmodi sunt numerus testium , & sigilla eorum.Item & illud, in quo pater ꝑterijt filium in potestate sua constitutum. Secundo ponit de secunda parte rubricæ,id est, illo testō, qp per aliud rumpitur testamētum, ex quo secundo alius potest hæres existere: veluti quia ritè perfectum est fm, & si non sit ritè pfectum secundum testamētum , est tū iure militari factum vel est in eo scriptus talis:qui ab intestato venire posset. nam per istud secundum rumpitur primum. Item ponit & de illo testamento, quod rumpitur agnatione sui hæredis.Tertio ponit de tertia parte rub.i. de illo testamento,qđ constituitur irritum non adita hæreditate ab hærede instituto in dicto testamento,& hoc dcit.Viu.

Testamentum quinquemodis irritatur.

a Testamentum. Quinque modos ponit irritationis, iniusti testamenti. Accur.

b Solennia. Circa testes,& sigilla,& similia , sed inferius circa prætermissionem. Sed alij dicunt secundum sub primo posse contineri. Item nota solennitatem iuris secundam sic ℨ.de in integr.rest.l.diuus. C.de test.l.testandi. Arguitur contra, C.de form.per totum. & ℨ.de leg 2.l.codicillos.§.fi.

Iuris solēnitas seruanda est.

ADDITIO Solue secūdū Dy.qp hic loquit de solēnitate necessaria,ibi de frustatoria,& simulata. Bar.

Fallit inter mercatores , quapotius apud eos seruat fides, & æquitas. pulchrè Bart. in l.si fide iussor. §. quidā.& l.Quintus §. manda. Bal.in l. si ea. vlt. co.C.e.ti.

In patris potestate. Vt ℨ.titu.1.l.inter,secus in emancipato.

Alio testamento.Secus in milite, qui duob. testamentis factis pōt decedere:vt ℨ. de mili.testa. l quæreb atur, & l.militis.§. miles castrensium. Azo. Item quod dicit potuit.i.possibile fuit:& sic significat hic naturalem possibilitatē: vt ℨ.e.l.cum in secundo & Instit.eo.§. 1.quando q; autem verbum potest,significat potentiam hominis:vt ℨ.de condit.ob cau.l.quod Seruius.in fi.quādoque iuris vt ℨ. de condit. institu.l. filius qui.Azo. Item contra.infra de ijs quib. vt indig. l.cum quidam.Sed ibi possūt hæredes esse : licet vt indignis auferatur hæreditas.

Agnatione sui hæredis.Puta arrogauit filium post testamentum:vt Institu.quib.mod.testa.in fin.in principio.Item pone,vt infra eodem.l.posthumorum. in principio.

Hæreditate.vt ℨ.de test.tut.l.si nemo. & ℨ. de cōtra tab.l.filium.§. sed cū exhæredauo.& Inst.de hære.ab

I.

TEstamētū, a aut non iure factū dicitur,vbi solennia b iuris defuerunt: aut nullius esse momenti,cum filius, qui fuit in patris potestate, prætermissus est: aut rumpitur alio testamento, c ex quo hæres existere poterit : vel agnatione sui hæredis: d aut irritum constituitur , non

inteſt.in princ. Item subaudi capitis diminutione. vt Instit.qui.mo.test infir.§.alio.& continua.l.seq.

Vnc autem. Rumpitur. Per secundum:ne sit contra. C.de test.l.nostram.

Perfectum est. Vt ex eo possit esse hæres:vt supra proxima.

adita hæreditate. e

Vlpianus lib. Gabinum.

II.

Militari. Idem si prius : vt ℨ. de mili. testa.l. eius militis.§. militia.Azo.

Vnc autem prius testamentum rumpitur, f cum posterius rite perfectum est : g nisi forte posterius, vel iure militari sit factum, vel in eo scriptus est, qui ab intestato venire pōt ; h tunc enim & posteriore non perfecto , superius rumpitur.

Posthum sunt nominatim exhæredandi : & posthumi appellantur,qui post humationem nascuntur, vel qui post testamentum agnascuntur . Bartolus.

Idem libro iij ad Sabinum.

III.

Osthumi p virilem

Poteſt.Hoc fortè à compilatoribus est additum, cum Theodosius videatur inuenisse: & sunt quinque testes in hac voluntate necessarij , vt C. eodem.l.hac consultissima.§.si quis autem , & dic plenè vt ibi not. Item facit Instit.eo.§ ex eo.& §.1.

Hanc l. tulit Imp. Pertinax. vt testis ē Capitolinus in vita eius.

Posthumi. Casus vsque ad l.si quis filio , est talis: Mæuius facere volens testamentum, quæsiuit ab Vlpiano consilium qualiter posset facere , vt non rumperetur, & dixit ei: Dñe ego spero habere posthumos nascituros ex me,& filijs meis masculis. dicit ei Vlpianus : Frater, si tu vis qp testamentum tuum non rūpatur p dictos posthumos : instituas eos hæredes,vel nominatim ex hæredes eos,nā si inuenirēt se prætermissos tpe quo nascerentur,rumperent testū tuū : & si tu vis scire, qui sunt illi posthumi,qui rumperent testū,si non essent à te instituti, vel nominatim exhæredati ego dicam tibi , nam sunt illi qui nascentur post mortem tuam ex te,vel ex filio,vel nepote,vel pronepote tuo,vel ex aliis tuis descendentib.per virilem sexum:qui posthumi inueniūt te proximiores tibi tempore quo nascūtur.Item & illi qui post factum à te testamentū in vita tua nascentur,siue autem exhæredes eos,antequā instituas tibi aliquem hæredē,siue inter medias duorum tuorum hæredum institutiones,siue inter institutum à te, & subst itutū,non rumpet testū tuum per eorū agnationē:& est ratio quare non,quia idē esset filio tuo iam nato ; & ratio diuersitatis non potest reddi inter filium iam natum,& posthumos:ergo idē ius debet statui.ex his autē quæ diximus in hac.l.& ℨ. eod.l.1.2.respon.l.posthumi prætiti agnatione rumpi testamentū:iam natum autem prætermissum ab initio testū nullum esse apparet tibi.quod alia causa est filiorum iam natorum:alia posthumorum: nam iam nati prætiti iniustum,& ipso iure nullum faciunt testamentum à principio,& ex postfacto:posthumi autem inuenientes se prætermissos rumpunt testamentum, ita demum si nascantur. Item scias, dicit Vlpianus , & si tu facis testamentum:& instituas tibi hæredem posthumum , vel eum nominatim exhæredes, & sic stetit firmum hoc testamentum,& postea facias aliud testamentum, in quo prædictum posthumū prętereas , & postea nascatur tibi dictus posthumus,id est, siue post mortem tuam,siue adhuc te viuo:vtrumque prędictorum tuorum testamentorum est ruptum. ſprimum per secūdum: nam secundū valuit tam diu,quam diu

Hoc olim apud priscos ob seruabat, Liu.lib. 1. ab vrbe ꝑdi.ibi Lucumo sup fuit patri bonorum omnium hęres.

natus

natus non fuit posthumus, vt ibi iam dixit,& ita potuit rumpere primum: vt ſ. eo. l. 3. reſpon. ſecundum autem eſt ruptum per agnationem dicti posthumi. & ſi tu vis ſcire, quid eſt nominatim posthumũ exhæredare, dico tibi: quia ſiue ita dixeris, (utcunq; mihi naſcet, exhæres eſto:

ſiue ita, qui unquam mihi naſcetur ex Seia. exhæres eſto. ſiue ita, (vter exhæres eſto: ſiue ita post humus exhæs eſto: ſemper erit nominatim à te exheredatus: & per ſuam agnationẽ nõ rumpet teſtamentũ tuũ: & hoc dico verum eẽ, ſiue naſcat post mortem tuam, ſiue in vita tua post factam dictam exhæredationem. ¶ Licet autem. Adhuc loquitur Vlpianus Mæuio: & dicit ei, quãuis dixerim tibi in princ. huius l. quod posthumus p̃ teritus rumpit teſtamentum tuum per ſuam agnationẽm: tamen quandoque partem rumpit, partem non: puta ſi instituas tibi hæredem Titium, & posthumum tuum exhæredes, & postea substituas dicto Titio Seium: & in dicto ſecũdo gradu ſubſtitutionis nihil dicas de dicto posthumo. & ita eum prætereas: nam hoc caſu patiuus gradus. i. institutio Titij a quo fuit posthumus exhæredatus, valet. Secũdus autem, i. substitutio Seij, rupta eſt: quia ab eo fuit posthumus prætereitus: & ideo eſt hoc verum, quod ſi deliberante dicto Titio post ab gradu à te ſcripto naſcatur posthumus: ex ita naſcatur eo tempore, quo Seius Titio a te ſubſtitutus adire nõ poterat ex ſubſtitutione: & postea Titius institutus repudiet ex institutione: non poterit obtinere ex ſubſtitutione Seius hæreditatem tuam: nam gradu ſecundo prædicto, à quo posthumus fuit prætereitus: vt dictum eſt, rupto, & infirmato per natiuitatem dicti posthumi, licet fuit natus deliberante instituto, non poteſt amplius inde hæreditas obtineri: & prædicta probo tibi à ſimili: video enim quod ſi instituerer vt ibi hæredem dictum Titium ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit vſque ad annum, & non exhæredes dictum posthumum, ſed prætereas, & pendeat cõditione dictę institutionis Titij, naſcatur posthumus: & ita naſcatur posthumus eo tempore, quo institutus adire non poterat: rumpitur gradus dictæ institutionis conditionalis: adeo quod ſi postea conditio exiſtat, non poteſt habere Titius institutus hæreditatem: ergo idẽ eſt in noſtro caſu, vbi Titius inſtitutus pure, deliberabat, & interim posthumus eſt natus: ſed & ſi instituas tibi Titium hæredem ſub conditione prædicta, & posthumum prætereas: & Titio prædicto ſubſtituiſti Seium: & in ſubſtitutione ſimiliter prætereas posthumum: & pendente conditione dicti Titij instituti, natus fuit posthumus, posthumo potius locus erit ad hæreditatem tuam, quam dicto instituto, vel ſubſtituto, & hoc ſiue exiſtat post natiuitatem posthumi cõditio instituti, ſiue deficiat: & hoc ideo, quia per natiuitatem ſuã rumpit posthumus gradum dicti instituti, & ẽt ſubſtituti, a quibus fuit prætereitus, vt dictũ eſt. Si autem posthumus dictus natus fuit post defectũ conditionis prædicti Titij instituti, non rumpit gradũ dicti instituti: quia inuenit eum nullum, propter defectum dictæ conditionis, rumpit tñ gradum dicti ſubſtituti, à quo fuit prætereitus, & ita cũ inueniebat gradum instituti nullum, & ſi par gradũ ſubſtituti, habet ſibi hæreditatem tuã. & hoc vſque ad legẽ nam & ſi, §. rũpendo. Ibi autẽ dicit: pone quod dictus posthumus fuit prætereitus a dicto instituto ſub dicta conditione: & fuit exhæreditus a dicto ſubſtituto gradu: & postea natus fuit posthumus eo tempore, quo institutus vocabat: & ita natus fuit eo tẽpore, quo institutus poterat habere hæreditatem tuam conditione exiſtente. & ita pendet ſecundus gradus ex primo, & ideo non diam plenus prędictus gradus ruptus eſt, a quo fuit posthumus prætereitus, ſed etiam ſecundus, a quo fuit posthumus exhæredatus, qui ſecundus pendebat ex primo à tempore natiuitatis posthumi: vt dictũ eſt: & ita in totum teſtũ ruptum eſt per dictam natiuitatem posthumi. & ſic habet totam hæreditatem. posthumus: ſecus autem eſſet in filio tuo iam natomã ſi filium tuum iam natum a gradu instituti præterijſti, & a gradu ſubſtituti exhæredaſti: licet gradum instituti faciat ipſo iure nullum, gradum tñ ſubſtituti valere patitur. Et eſt ratio plana: vt no. ſ. tit. l. 3. §. n. & hoc dixit vſq; ad l. ſi quis filio Viu.

vel inter medias hæredum institutiones, vel inter gradus exhæredari poſſunt: Nam Diuus Marcus decreuit idem in posthumo, quod in filio seruandum: nec ratio diuersitatis reddi poteſt. Ex his apparet, aliam cauſam eſſe filiorum superſtitum, aliam posthumorum. Illi iniuſtum faciunt: hi rumpunt, illi ſemper: hi ſi naſcantur, nec inueniant ſe exhæredatos.

ſexum deſcẽdentes ad ſimilitudinem filiorum nominatim exhæredandi ſunt, ne teſtamentum agnaſcendo rũpant. Posthumos autem dicimus eos duntaxat, qui post mortem parentis naſcuntur. Sed & ij, qui post teſtamentum factum in vita naſcuntur: ita demum per legem Velleiam rumpere teſtamentum prohibentur, ſi nominatim ſint exhæredati: Vnde etiam ante hæredis institutionem,

Sed videtur: quod debeant haberi pro natis: vt ſ. de ſtatu hominum. l. qui in vtero. & ſ. de verb. ſig. l. quod dicimus. Sed hic ſpeciale, ideo quia dubium eſt an naſcatur viuus, an mortuus, quia cum mortuus naſcitur, nec cõceptus vſ: vt ſ. de verb. ſign. l. qui mortui. Azo. ſed ſic ſemp poſſet dici, vnde fauor ne teſtamentum rumpat, facit differre.

hoc, aliud teſtamentũ, à quo posthumus exhæredatus ſit: placet, ſiue post mortẽ teſtatoris naſcatur, ſiue viuo teſtatore: vtrumque ruptum eſſe: & ſuperius per inferius, & inferius per posthumum.

De re, quæ non habet nomen proprium, dicitur nominatim diſponi, ſi ſub nomine ſui generis nominetur. Bar.

Nominatim autem exhæredatus posthumus videt, ſiue ita dixerit, (Quicunq; mihi naſcetur:) ſiue ita, (Ex Seia, ſiue) ita: (venter exhæs eſto.) Sed & ſi dixerit, (Posthumus exhæres eſto:) natus, vel post mortem, vel viuo teſtatore non rumpet.

Posthumus rumpit eũ gradum, vel ſpem eius gradus, à quo reperitur prætereitus, & quod dependet ex eo: quod autem non conſiſtit re, nec ſpe, rumpi nõ poteſt. h. d. cum duabus legibus ſequentibus. Bartolus.

Licet autem posthumus prætereitus agnaſcendo rumpat: tamen interdum euenit, vt pars teſtamenti rumpatur: vt puta ſi proponas à primo gradu posthumum exhæredatũ, à ſecundo prætereitum: nam hic primus gradus valet: ſecundus ruptus eſt.

Idem lib. iiij Diſp. IIII.

Dẽnique & deliberantibus primo gradu ſcriptis hæredibus, qui ſecundo gradu ſcripti ſunt hæredes, obtinere hæreditatem non poſſunt. Gradu enim rupto & infirmato, amplius hæreditas inde obtineri non poteſt.

Idem lib. tertio ad Sabinum. V.

NAm & ſi ſub cõditione ſit hæres inſtitutus quis, à quo posthumus non eſt exhęredatus: tamen pendente conditione rumpitur gradus: vt & Iulianus ſcripſit. Sed & ſi ſit ei ſubſtitutus quis: tñ deficiente conditione primi gradus, non admittetur ſubſtitutus: à quo. ſ. posthumus exhæredatus non eſt. Puto igitur exiſtente quidẽ conditione primi gradus, posthumo potius locũ fore. Post defectum autem conditionis natus posthumus gradum nõ rumpit, quia nullus eſt. rumpendo autem teſtm, ſibi locum facere posthumus ſolet: quãuis filius ſequentem gradum, à quo exhæredatus eſt, patiatur valere. Sed ſi à primo gradu prætereitus, à ſecundo exhæredatus ſit: ſi eo tempore naſcatur posthumus, quo aliquis ex institutis vixit: totum teſtamentũ ruptum eſt: nam tollendo primum gradum, ſibi locum facit.

Pendente cõditione. Si naſcatur posthumus. Azo.

Rumpitur. Nato posthumo. & hoc probat per ſimile.

Gradus. Ne poſſit adiri hæreditas ab inſtitutis: vt & ſup. tit. l. l. posthuma & facit ſ. ad Velleia. l. aliquando. §. ſi ſub conditione. & ſ. de acq. hære. l. cum hæreditas. §. 1.

Sed & ſi ſit ei. Inſtituto ſub conditione.

Primi gradus. Inſtitutionis.

Exhęredatus non eſt. Idem & ſi fuerit exhæredatus: ut ſ. §. fi. & ſ. l. proxi. Hu. Sed Azo ponit hic, quod à primo fuit exhæredatus: vt ſ. l. 3. §. fina. & ibi adiungit hunc §. quo caſu benè diſtinguitur ſit exhæredatus à ſubſtituto, vel non. * P. Fl. ẽt.

Exiſtente. Conditione ſubau. quod probatur per principium huius leg.

Posthumo poti. Quàm ſubſtituto. Accur.

Quia nullus eſt, Similia ſ. de ædilit. edic. l. bouem. §. fin. & de cap. di. l. liberos. §. fi. & ſ. de vſuf. leg. l. Sẽpronias. circa princ. & ſ. rerum amor. l. ſi cõcubina. in prin. & ſ. de lega. 1. l. ſi fundũ. §. pen. Sed arg. contra ſ. de fer. l. 1. §. ſi vero. & ſ. de act. empt. l. ex empto. §. is qui. & ſ. eod. l. qui vxorem. & ſ. vſufr. quemad. caue. l. 3. §. 1.

Solet. Et totum rumpit: vt ſ. proxi. quamuis &c. & eſt ratio: vt no. ſ. titu. l. 3. §. fi. Acc.

Quamuis. Hic verſus optimè eſſet in fi. legis.

a Filius. Iam natus prætereitus. Accur.

b Sed ſi. Aduerſatur ei quod de filio, non qã de posthumo dicit.

c Vixit. Alioquin cum nullus ſit primus, nec ſecundus pendeat

q̃n rũpat teſtm, & oĩno mõſtroſi materiã vide in l. non ſunt liberi. & ibi Doc. ſ. de ſtatu ho.

In P.P. aliã poſſe riorum,

Sic in P. Fl. Hol. it legit. Sed & ſi ſtatulio, liud teſtm, a quo posthumus exhęredatus nõ ſit, factũ ſit, placet &c.

Deniq;. Non poſſunt. Tũ quia primi nondũ repudiãt, tum quia eorum gradus etiã nullus eſt, etiam ſi moriatur posthumus: vt ſ. titu. 1. l. ſi posthumus a primo. & l. ſi a primo. in fi. & l. proxi. quæ continuatur cum iſta.

Primus. Secus e contra, vt ſ. eod. l. nam & ſi. §. ſi.

Mõſtro fus q̃s dicatur, &

Si naſcant. Ad nullũ declinantes monſtrum, vel prodigium: vt ſ. de verbo. ſig. l. quæret. & l. oſtentum. & C. de posthumis. l. 3. & ſ. de ſtatu. hom. l. non ſunt.

Sed

pendeat ex tempore natiuitatis posthumi, non rumpitur. secũdus, à quo est exhæredatus: vt ff. de ven. in poss. mit. l. 1. §. si venter. ibi, q̃ si non viuant. Accur.

Si quis filio. Catius in hac l. vsque ad §. irritũ. est talis: Titius habebat filium Seium: qui Seius habebat vxorẽ prægnantem: fecit hic Titius testamentum, & exhæredauit dictum suum filium, & Caium extraneum instituit sibi hæredem sub cõditione, si nauis venerit ex Asia. mortuo Titio, & pẽdente conditione institõnis dicti Caij, dictus filius exheredatus decessit vel etiam post existentem conditionẽ, deliberãte dicto hærede instituto, dictus exhæredatus decessit, & postea natus fuit nepos, qui erat in vẽtre vxoris Seij tempore testamẽti Titij, quærit an hic nepos rumpat testamentũ Titii aui sui? Et vt quod sic: q̃a non fuit ab auo institutus, vel exhæredatus, sed præterit*. Dicit tñ hic, q̃ non rumpit: quia non fuit necesse exhæredari, vel instituí dictũ nepotem in ventre existentem, cum pr̃ dicti nepotis eũ præcedebat tpe testamenti Titii aui, & ita institutus præfatus habebit totã hæreditatẽ Titii existente cõditione sua institutionis, vel cõpleta sua deliberatione, quã cæpit facere post existẽte cõditione institutionis, & volẽte eo instituto hæreditatẽ habere. Sed quid si nolit habere institutus hereditatẽ? Certè erit dictus nepos tuus hæres ab intesto auo suo, & vtrumq; de pd̃ictis habet propriã rõnẽ & primũ habet talẽ rõnem: quia ille demũ agnascendo rumpit testm̃, quem nemo præcedebat tpe mortis testantis. in nostro autẽ casu præcedebat filius nepotem nasciturum. vnde, sicut dictũ est, non fuit necesse, quod dictus nepos institueretur, vel exhæredaret. Secundum autem habet talem rationem, quia ille succedit ab intestato illi qui mortuus est, cui est delata hereditas mortui, & nulli alii ante eum: filio autem præterito exhæredato non fuit delata hæreditas patris sui ab intestato: quamuis institutus a patre repudiauit: qa deliberante instituto, vel pendente adhuc conditione institutionis instituti, decessit dictus filius exhæredatus. illud tñ. s. quod dictus nepos succedat auo ab intestato, instituto prædicto repudiante: ita demum verũ est, si tpe mortis dicti sui aui fuit nepos prædictus in vtero vxoris filii, sicut & in principio casus dixi. Si autem post mortem aui fuit conceptus, & mortuo patre suo natus: certè nõ venit ad hæreditatem aui de iure ciuili tanquã suus hæres aui. cum non erat adhuc animal tempore mortis aui: neq; ad bonorum possessionem de iure prætorio, tanquam nepos, siue cognatus aui. Sed quid retẽto eodem casu, si dictus nepos erat in vtero tempore mortis aui: pater autem suus erat apud hostes, & decessit apud hostes, post mortem dicti aui, nunquid nepos prædictus ab auo præteritus (vt dictum est) rumpit testamentum aui, nascendo post mortem aui? Et dicitur quod sic, nam hoc casu benè fuit necesse, quod auus instituerẽt eum, vel exhæredaret: quia pater eius nepotis non præcedebat eum nepotem tempore mortis aui: quia non creditur fuisse in rebus humanis dictus filius apud hostes captus tempore mortis aui? quia apud hostes decessit, quamuis si dictus filius fuisset reuersus ab hostib* post mortem aui prædicti, qui erat suus pater, & inuenisset se ab eo præteritum, faceret testamentum eius iniustum, & ipso iure nullum. Sed quid si dictus filius ab hostibus captus suscepit nepotem apud hostes, quia vxor eius iuit ad eum, vel fuit capta cũ eo, & hoc viuẽte auo prædicto, & in ciuitate existente: & postea moriat apud hostes dictus filius, & postea moriatur auus in ciuitate, qui auus sciebat rem in tali modo, vt dictum est ff. & postea nepos reuertatur ab hostib. cum mate suã: Certe rumpit testamentum aui inueniens se in eo præteritum. sicut. n. filius ab hostibus rediẽs: & inueniẽs se præteritũ ab eo auo q̃ ẽ suus pater, habet possliminiũ. & rumpit testũ patris, vt dictum est: ita ẽt hic nepos, nõ. n. est vis, vtrũ nepos fuit conceptus in ciuitate viuo auo, an vero apud hostes fuerit conceptus, & redeat tali modo, vt dictũ est. vel dicatis q̃d nepos reuertus cum patre, & matre vt notaui in libro meo. Per ea ergo quæ dicta sunt, apparet quod sui hæredes succedendo. n. nascendo post factũ testm̃, non rumpunt testm̃. si. e tint in eo instituti, siue sint in eo exhæredati ab eo gradu, ad quem defuncti hereditas defertur. Si ille gradus, a quo exheredati sunt dicti filii hæredes, valeat, vt quia conditio institutionis illius, qui erat institutus in dicto gradu: a quo gradu exhæredatus est, suus extitit, & institutus adiuit, vel in institutus pure in tertio gradu adiuit, vt dictum est in prin. huius casus: alias si nõ valeret dictus gradus, nõ esset dubitari necesse, quod nõ reperetur: quia ille gradus, qui nullus est, nõ põt rumpi: ff. l. proxi. §. post de fectum. siue ergo valeat, siue non valeat ille gradus, à quo suus exheredatus est, non rumpit eũ dictus suus. Quod autẽ dictum est in ver. sed & si pater, &c. quod nepos præteritus ab auo succedẽs in locũ patris sui ab hostibus captis rũpit testm̃ aui, verũ ẽ: secus aũt eẽt, si inueniret se institutum, vel exhæredatum: quia tunc non rumperet testm̃ dicti aui: & q̃d dictum est de captiuitate patris: idem est de morte dicti patris, vel alia pœna alio irrogata, per q̃ eximerat de prãte testantis: nam semper non rumpit nepos testm̃ aui, si inueniat se ab eo institutum, vel exhæredatum. Viu.

Non rumpi. Ipso iure: vt ff. tit. prox. l. si quis posthumos §. si filium. sed per querelam: vt C. de inoff. testa. l. si quis filium. Azo.

Hmõi nepos. qui nascitur ex filio mortuo post auũ, alias secus: vt Insti. de exhær. lib. l. posthumorum.

Ab intestato. Non ergo obstat iure intestati. l. hęres omittens, q̃ obstabat iure testari. ff. si hęres adeat: quia excluditur nepos: vt ff. vnde libe. l. scripto. Accur.

Mortis. Scilicet testatoris: vt Insti. de hær. ab inte. §. ita demum. Et ff. eo. l. posthumorum.

* Ab intestato. Ratio secundi dicti.

Idem [illegible] VI.

Si quis filio exhæredato nuru prægnante relicta decesserit, & extraneum sub conditione instituerit: & pendente conditione post mortem patris, vel deliberante

Nepos præteritus ita demum rumpit testamentum si tempore mortis aui eum filius non præcedit verè, vel fictè, sed ab intestato succedit vt suus, si tempore quo testamentum destituitur, proximus reperitur: si in vita aui fuit conceptus h. d. vsque ad §. sine autem.

hærede instituto de adeũda hæreditate, exhæredatus filius decesserit, & nepos fuerit natus: an rũpat testm̃? Et dicemus testamentum non rumpi: cùm nec exhæredari hiusmodi nepos debuerit ab auo, quẽ pater præcedebat. Planè si ferè institutus omiserit hæreditatem: hunc auo suo futurum hæredem ab intestato non dubitatur: vtrumque proprijs rationibus. Nam agnascendo quidem is rumpit, quem nemo præcedebat mortis tempore: ab intestato verò succedit is,

* In P.Fl. succedit is cui ãs eum alius non est.

Hæreditas. Vt Insti. de hęre. ab intest. §. cum autem quęritur, & Insti. de leg. agnato. suc. §. proximus. & ff. de suis & leg. l. post consanguinitatem. §. prox.

Sed hęc ita Facit ff. de suis & legi. l. 1. §. sciendum. & l. Titius, & infra, vnde cog. l. 1. §. si quis proximior. & quod no. Institu. de

* P.Fl. cui ante eum alij.

hære. ab intest. §. cũ autem quęritur.

c Sed si pater. Facit sup. titu. 1. l. Gallus. §. quid si is. & §. in omnibus. & §. viden dum. & infra eod. l. pen. Sed contra ad finẽ huius §. ff. eo. l. sed nec. Sol. ibi.

d Quoniam datur. Vt C. de cap. l. 1. & no. supra, ex quibus cau. maio. l. ab hostibus. §. 1. & supra tit. 1. l. Gallus. §. si eius. Accur.

e Valeat. Põt enim esse, quod nõ valeat aliquo liberorũ prętorito: vt ff. ti. 1. l. fin. Accur.

f Quocunque. Siue per captiuitatem de fierunt dico in potestate esse, siue per &c. Azo. & habeas ibi §. irritum. & nõ hic, siue &c. nec ibi quoties &c.

¶ Irritũ. CASVS. Dictum est sup. e. l. 1. in vltimo respon. de vno mõ, quo testamentum fit irritũ: nunc ãt illã materiam de testamento irrito vult Iurisconsultus altius pertractare: & de ea tractat per totam hãc l. & seq. & vsque ad l. certum est. Et diuidas hãc l. hoc modo, vt ponas vnum casum vsque ad §. eius qui deportatur &c. Aliam aut em vsque ad §. hi autem omnes &c. Alium vsq; ad §. sed nec eorum &c. Alium autem vsque ad §. quatenus tamen &c. Alium vsq; ad §. filiusfam. qui continuatur cum l nam si &c. Ponas ergo ita casum huius §. irritũ. Si post testamẽtum factum testator ab hostibus capiatur, vel passus sit testator se vendi ad pretũ participãdum, vel sit dãnatus capite, vel ad bestias, vel ad gladium, vel alia pœna, quę vitã ei adimat. fit testamentum eius irritum statim cum sniam passus est: nec expectatur, quod per pœnam sit consumptus: nisi sit miles de militari delicto ad mortẽ damnatus: & in ipsa damnatione permissum sit ei testari: nã tunc nõ solũ põt testari post sniam contra se latam, sed etiam testamentum, quod prius fecit, valet, si dixit illud velle valere. Sed quid si aliquis à Præside sententietur deportandus post factum à se testm̃? Certè irritum fit eius testm̃. hoc tamen intelligas cum Imperator cõprobauerit sententiam Præsidis latam super dicta deportatione, & non ante: nam cum Præses sententiat aliquem deportandum, scribit hoc principi, antequã sententiam executioni mandet: & principis responsio expectatur: & idem si Præses interlocutus est scribendo principi de decurione puniendo, vel de puniendo filio, nepoteve decurionis, post sniam de eis puniendis a se Præside latam, nam non statim lata sententia Præsidis, est pœne seruus dictus decurio, vel filius, vel nepos eius: sed cũ præceps cõprobauerit per suas literas dictam præsidis sententiam: licet post sententiam a Præside latam soleãt recipi in carcerẽ dicti deportandi, vel decuriones, vel filij eorum. & nepotes: vnde si ante responsionẽ principis decesserit dictus deportãdus, vel decurio, vel filius decurionis, vel nepos, valebit eius testamentũ: nisi cõsciisset sibi mortem eo qd volebat potius mori, quàm dãnari ex delicto qd se commisisse sciebat. Si autẽ consciisset sibi mortẽ alia de causa, non irritatur eius testamentum: puta tædio vitæ, vel propter impatientiam aduersę valetudinis, vel causa iactationis sicut faciunt quidam philosophi. Si autem iste talis non fecit testamentum, cognatis defertur eius hæreditas. Prędicta autem distinctio habet locum etiam in milite, qui fecit testamentum, vel ab intestato decessit. Sed quid si prædicti, quorum testamenta facta sunt ir

Eius qui perdit ciuitatem, vel libertatem, vel vitam per sententiam, testamentum rumpitur, fallit in milite, si ei per sententiam à iudice referretur. hoc dicit vsque ad §. eius qui.

Irritum fit testamentum, quoties ipsi testatori aliquid contingit; vt puta si ciuitatem amittat per subitam seruitutem, ab hostibus (verbi

rita pp causas supradictas appellauerunt a sniis contra eos latis? Certe capite non minuuntur: nec eorum testamenta fiunt irrita: sed & de nouo testamentum facere possunt: nec etiam ea ratione, quod videantur incerti de statu eorum prohibentur de nouo testamẽtum facere: sed & si prędes non recipit appellationem eorum: sed pœnam eorum remoratus est, scribedo Imperatori, qualiter eos prędes per sententiam damnauerat: non fiunt eorum testamenta irrita interim, & bene debet prędes taliter remorari pœnã: vt dictum est, nisi in casibus: veluti si ille quẽ condẽnauit, est latro manifestus, vel talis qui cõmouit seditionem in ciuitate, quã regebat prędes prędictus: vel talis qui commisit factionẽ cruentã. puta quia interfecit vnum de maioribus ciuitatis: vel si sit alia iusta causa, propter quã immineat ciuitati periculum, nisi incõtinenti puniat cõdẽnat*: his. n. casibus nõ tenetur prędes Imperatori scribere, sed statim condemnatum punire debet, & postea scribere hoc Imperatori ad suam excusationẽ. Sed pone, quod aliquis fuit damnatus illicitè: vt putã

nisi de iure militari: puta quia erat dictus Seius depotatus: substituit ei Caium, quem iure communi potuerat instituere: & postea decessit post annum, quo fuit missus de militia: certè testamentum sit irritum, quàtum ad primum gradum prædictum: ea enim q̃ fiunt iure militari, nõ valent post annũ missionis: & ita Seius primo gradu institutus non habebit hæreditatem: sed Caius secũdo gradu institutus. Viu.

Nam si miles. Quidam habẽt, nã si: & continuatur sic, dixi veteranum militis testamentum tenere etiam post annũ à die missionis, & ẽt si emancipatio interuenerit: sed hoc vbi iure cõmuni testatus est: nã si iure ciuili, id est, militari coram duobus, vel tribus testibus, &c. quod non placet: quia tunc post annum nõ valet in aliquo gradu: sed hæc lex vult cõtra. Dic ergo principium l. si miles. & quod iure ciuili, id est, communi: scilicet coram septem testibus fecit testamentum.

In P.F. incipit, verũ, ẽ, &c.

Militari. Vt deportatum: vt ĵ de mil. test. l. neq; §. 1.

Secundo. Sic §. ti. 1. l. 3. §. 1. Accursius.

Ertum est. Dictum est §. eo. l. 3. 3. respons. quod testamentum rumpitur, si agnascitur testatori suus hęres, non institutus ab eo, vel exhæredatus: certe hæc lex dicit esse idem, si post testamentum testator adoptet, vel arroget filium tuum, vel filiam.

¶ Filia. Titius habens filiam, & nepotem ex filio mortuo, eos simul emancipauit: & postea fecit testamentum, in quo eos prætertjt: certè nõ faciunt testamentum irritum, vel iniustum: quia vna emancipatione exierant de potestate patris, illi autem soli faciũt iniustum, qui sunt in potestate: & non est vis in eo quod dicit vna, qa ita fuit de facto, quod eos simul emancipauit, vt dixi: sed & idem esset, si in diuersis tẽporibus eos emancipasset: quia semper non faciunt testamentum iniustum, cum nõ sint in potestate patris, eiusdem ĵs, aui, quo ad nepotem. Viu.

Certum est adoptione. Nam & sic trasint hoc iure in potestate: vt §. de adopt. l. 1. sed hodie contra, & sic non tenetur cum instituere: vt C. de adoptio. l. cum adoptiuis. § sed ne articulũ. & §. sed si quidem. secus in arrogato: vt hic, & d. §. fi. Acc.

Solet rũpi. Vt sup. ti. 1. l. filius. §. 1. & Insti. quib. mo. test. infir. in prin. & hoc nisi sit institutus ante adoptionem: vt §. tit. 1. l. filio. §. fi. quæ est contra. Acc.

Vel nepos. Ex filio. nã ex filia sequeret sui patris post testatem: non aui materni: vt Inst. de pa. pot. §. f. Accu.

Ertum est. Dictum est §. eo. l. 3. 3. respons. quod testamentum rumpitur, si agnascitur testatori suus hęres, non institutus ab eo, vel exhæredatus: certe hæc lex dicit esse idem, si post testamentum testator adoptet, vel arroget filium tuum, vel filiam.

¶ Filia. Titius habens filiam, & nepotem ex filio mortuo, eos simul emancipauit: & postea fecit testamentum, in quo eos prætertjt: certè nõ faciunt testamentum irritum, vel iniustum: quia vna emancipatione exierant de potestate patris, illi autem soli faciũt iniustum, qui sunt in potestate: & non est vis in eo quod dicit vna, qa ita fuit de facto, quod eos simul emancipauit, vt dixi: sed & idem esset, si in diuersis tẽporibus eos emancipasset: quia semper non faciunt testamentum iniustum, cum nõ sint in potestate patris, eiusdem ĵs, aui, quo ad nepotem. Viu.

Certum est adoptione. Nam & sic trasint hoc iure in potestate: vt §. de adopt. l. 1. sed hodie contra, & sic non tenetur cum instituere: vt C. de adoptio. l. cum adoptiuis. § sed ne articulũ. & §. sed si quidem. secus in arrogato: vt hic, & d. §. fi. Acc.

Solet rũpi. Vt sup. ti. 1. l. filius. §. 1. & Insti. quib. mo. test. infir. in prin. & hoc nisi sit institutus ante adoptionem: vt §. tit. 1. l. filio. §. fi. quæ est contra. Acc.

Vel nepos. Ex filio. nã ex filia sequeret sui patris post testatem: non aui materni: vt Inst. de pa. pot. §. f. Accu.

les iure ciuili testamentum fecerit, & primo gradu hæredem eum scripserit, quem iure militari poterat, secundo eum, quem communi iure potest, & post annum missionis decesserit, primus gradus irritus fiet, & à secundo incipiet testamentum.

Agnatione filij ciuilis, rumpitur testamentum. Bar.

VIII.

Ertum est adoptione, vel arrogatione filij filiæve, testamentum rumpi, quoniã sui hæredis agnatione solet rumpi.

Præteritione filij, vel nepotis emancipati, testamentum non rumpitur. Bart.

Filia cùm emancipatur, vel nepos, quia vna emãcipatione exeunt de potestate, testamẽtum non rumpunt.

Per reuersionem testatoris ab hostibus, vel filij instituti, testamentum non rumpitur. Bartolus.

IX.

I pater ab hostibus capiatur, filio manente in ciuitate: reuerso eo, non rumpitur testamentum.

X.

Ed nec filius postliminio rediens, rumpit patris testamentum: vt Sabinus existimauit.

Per secundas tabulas vacuas, prima non rumpuntur.

XI.

Ibinæ tabulæ proferantur diuersis tẽporibus factæ: vnæ prius, aliæ postea, vtræque tamen septem testium signis signatæ, & aperræ posteriores vacuæ inuentæ sint, id est, nihil scriptum habentes omnino, superius testamẽtum non est ruptum, quia

Quia vna. Aliàs vna cum: aliàs deest cum. Item dic quod dictio vnã, est ablatiuum. q. d. simul cum emancipantur exeunt. Vel dic, q̃ fit nomen adiectũ de emãcipatione. q. d. filia exit vna & nepos alia emãcipatione: sed in filijs exiguntur tres secundũ antiqua tẽpora, quæ hic contiderauit: sed hic in omnibus sufficit vna: vt C. de adop. l. fi. non ergo est hæc lex pro eis, qui dicunt emancipato filio per consequens videri nepotẽ emãcipatũ, quod reprobatur: vt sup. de adop. l. fi. nepos. nam nec hic quicquã de filio dicit.

Testamentum. Quod postea faciet pater, id est, non facient nullum, licet præteream: vt quod faceret, si esset in potestate: vt supra eo. dem. l. prima. Accursius.

I pater. Titius instituit sibi hæredem filium tuum Seium in testamento, qui ciuitate fecit, post est fuit captꝰ ab hostibus. & sic fuit factum irritum dicti testamentum: vt §. eo. l. si quis. §. irritũ. & postea reuersus est ab hostibus, & sic testamentum recipit suas vires iure postliminij: vt d. l. si quis. §. quatenus. certe nõ rũpit dictũ testamentum, id est non facit iniustum dictus filius, cũ sit in eo institutus: vt §. posuit. sed retento eodem casu, si filius fuit captus ab hostibus, & pater in ciuitate remãsit, & postea reuertatur dictus filius: nõ fecit iniustũ testamentum prædictum, cum in eo fuerit institutus. Viuianus.

Ista lex ad hoc allegꝫ ꝙ secundũ testm minꝰ solenne, primũ solẽne non rũpit: de quo Bart. in l. si iure. col. 2. vers. q̃ro, dicit testatoꝛ. ĵ. de leg.

Filio. Instituto à patre. Acc.

Eo. Scilicet patre. Acc.

Rumpit testm. Quod fecerat pater ante captiuitatem, nã, si in captiuitate, nõ valeret: vt §. de test. l. eius. Azo. Alij dicunt filiũ fuisse testatũ patre capto, quod nõ rũpitur reuerso patre post mortẽ filij: quod nõ placet, quia nõ potest testari, cũsit incertus sui status: vt ĵ. vnde leg. l. 2. §. si decesserit. Aliud in filio deportati, quod dic, vt not. C. de lent. pas. l. fi. Acc.

Ed nec filius. Subaudi si institutus, & sic nõ obs. §. eo. l. si quis filio. exhær. §. sed si pater. in fi. §. Ac.

Ibinæ. Titius fecit testamentum in scriptis, & fecit illud signari signis septẽ testiũ: & instituit in eo sibi hęredẽ Seiũ: postea fecit per annum, & accepit quandã chartã non scriptã, & fecit eam signari septẽ testium signis, volens dare forte intelligere consanguineis suis, ꝙ aliud testaũ faceret in scriptis ad eorum vtilitatem, in ea tunc charta nihil omnino scripsit. Certe hæ secundæ tabulæ non rumpũt primas: quia secundæ sunt nullæ, & nihil valent. Viu.

Nullum

Nullum est. Quia non est ibi testatio mentis: quod est necesse: vt §. de test. l. 1. & facit Insti. quib. mod. test. infir. §. 1. & §. ad Vellej. quamuis. §. si conuenerit. & ĵ. de adi. leg. l. & si transferam. & Insti. quib. mod. tol. ob. §. præterea. Hug. & §. tit. 1. l. si filius. Acc.

Osthumus. Titius habens vxorem prægnantem fecit testamentum: & fecit illud signari septẽ testium signis: & instituit sibi Seium extraneum hæredem, & præteriit ventrẽ vxoris, postea viuente dicto Titio vxor sua peperit, & sic ruptum fuit testamentum, & postea ante dictum Titium patrem decessit dictus posthumus, certè q̃uis hęres in dicto testamento institutus non potuisset habere hæreditatem de iure ciuili, vel bon. poss. de iure prætorio, si dictus posthumus vixisset post mortem patris, eo quod dictum testamẽtum per dictum posthumum ruptũ est, vt dictum est: tñ quia decessit posthumus ante patrem, videtur nec natus, vnde institutus habet hęreditatem, vel bonorum poss. & legatarij, quibus fuit legatum in dicto testamento, legata sua consequentur. Et quod dictum est in testamento rupto, habet locum in testamento iniusto, & in testamento irrito. Et in testamento iniusto ita pone exemplum. Dictus Titius habens filium in potestate, instituit sibi hæredem Sempronium consanguineum suum, & dictum filium prætexit: & sic est testm suum, scilicet Titij, iniustum, siue ipso iure nullum: vt sup. eod. l. 1. postea decessit dictus filius ante patrem, certè perinde erit, ac si nunquam fuisset dictus filius in rerum nat. & sic dictus Sempronius habebit hęreditatem, vel bon. poss. qui quidem Sempronius habuisset hæreditatẽ ab intestato, si dictus filius nũquã fuisset in rerũ natura, & dictus Titius intestatus decessisset, secus autẽ si dictus Sẽpronius non fuisset ita coniunctus testatori, vt dictum est: quia tunc non haberet hæreditatẽ, vel bo. possẽ. licèt filius qui fecit esse iniustum testm, decesserit ante patrem. Alii dicunt, quod siue erat ita coniunctus testatori Sẽpronius, siue nõ, semper debet habere hæreditatẽ: & in litera subaudiunt hic maximè. In irrito autẽ ita pone exemplum. Pone quod dictus Titius fecit testm: & in eo instituit dictum suum consanguineum, cum nõ haberet filium natum, vel nasciturum. postea fuit idẽ Titius captus ab hostibus, vel passus est se vendi ad pretium participandũ, vel fuit damnatus capite, vel ad bestias, vel ad gladium, vel ad aliã pœnã, quæ vitam adimit. vt sup. eo. l. si quis. §. irritum. vel fuit deportatus: vt d. l. si quis. §. eius qui. vel etiã post mortem suam fuit dãnatus l. iul. maie. & d. l. si quis §. sed nec. quibus omnibus casibus testamẽtũ cõstituitur irritũ: & ante mortẽ suã indulgentia principis restitutus est dictus testator, & postea decessit: vt d. l. si quis. §. quatenus. Vel ante mortẽ suã appellauit, & postea decessit: certe habebit dictus institutus hær. vel bono. poss. & tenebitur legatarijs legata præstare

In P.Fl. remq; obtinebit.

quamuis dictã hæreditatem vel bon. possessionem habere nõ potuisset, si non fuisset restitutus testator, vel si nõ appellasset.

¶ Si paganus. Titius fecit testamentũ, & instituit sibi hæredem Seium: & multa legauit quibusdã: & seruo suo libertatem dedit: postea fecit secundum testamentum: & instituit sibi hæredem Caium, & fidei eius Caij commisit, vt prius testamẽtum valeret, certè nihilo minus est ruptum prius testamentũ: sed omnia, quæ in eo continentur, possunt ꝑ fideicõ. peti à Caio scripto in secundo testamento. Viu.

Videatur. Vt §. e. l. 3. §. ex his. Acc.

Signatum. Ad qđ C. de secund. tabu. l. 2. Hug.

Vide q̃ scripsit in hũc locũ Alc. li. Parad. 3. c. 8.

Hæreditatemq́ue. Alias rẽque. Sed cõtra, C. de posthu. hæred. instit. l. 2. Solu. ibi post mortem defuncti decessit, hic in vita: vel aliter, vt ibi dixi. Itẽ cõtra Insti. de exhær. li. in prin. Sol. ibi in nato tempore testamenti: hic post. Item contra, ĵ. eo. l. qui vxorem. Solue. vt ibi. Acc.

Dic secundum Bar. hic, quod ibi decessit post mortem fictam, & sic ratio est eadem, sicut quando decessit post mortẽ veram. & hoc quod dicitur de decedente posthumo post mortem, intellige quando decessit in tali ætate, quod testamentum post mortem aprobare non potest: si enim non posset approbare, & approbaret, esset idẽ quod in filio iam nato. de quo per Bar. in l. filio prætento, infra eo.

Obtinebit. Iure prætorio, non ciuili.

Relicta sunt. Contra inf. de leg. 2. l. si quis testamento. Sol. ibi de rigore, hic de æquitate. Vel illud in filiis ab intestato venientibus: argu. ĵ. de leg. 2. l. Celsus. §. fi. hic in extraneo veniente ab intestato: quia in codicillis fuerat hæreditas relicta per fideicommissum, vel veniente ex testamento per secun. tab. secũdum Azo. & Hug. & facit §. ti. 1. l. si à primo. & l. posthumus. 2. respon. & ĵ. de codic. l. conficiuntur. §. si quis post. in fi. & ĵ. de fideicom. lib. l. fi pater duos. & ĵ. ad Trebel. l. cũ hæres instituta.

Iniustum Id est, nullum quod est filio præterito, vt est exemplum ĵ. eo. l. filio.

Iniustũ testm hic dici, i quo desunt solennia. Irritum autẽ ex quo hĩs nõ adierit, putat Alc. eo loco quo fu. monui mus.

Irritum. Per capitis diminutionem testatoris, qui postea fit sui iuris: vt Institut. quib. mod. testa. infir. §. non tamen. & quod subiicit, si bonor. posset. l. contra tabul.

Data. Id est, delata fuit ei, scilicet filio præterito, non tamen ea voluit, sed tenuit, qui &c. & secundum hoc refert se tantum ad iniustum non ad irritum hic versiculus, si bonorum &c. secundum Azo. Alii referunt ad vtrumque, & dicunt, si bonorum possessio secundum tabulas, fuerit delata, subaudi. & accepta, ei, scilicet hęredi scripto qui rem &c. sub. maxime. erat enim forte alius filius institutus, & alter præteritus: vt §. tit. 1. l. fina. sed præteritus non vult. & secundum hoc dic auferre ab extraneo, vel etiam a fratre pro patre. Accursius.

Fidei hęredis committere. Scilicet se. Accur.

a Libertates. Scilicet directæ: & institutio trahitur ad fideicom. vt ff. de mil. test. l. quærebatur. & facit Instit. quib. mod. test. infir. §. sed si quis. & ff. ad Treb. l. si quis priore. & ff. de hæred. instit. l. fin. & quod no. ff. de ijs qui notan. infa. l. furtu. §. 1.

POsthumorum. CASVS. Non solum dicũtur post humi illi, qui nascũtur post mortem testatoris, vel in vita, post testamentũ tamen factum. vt ff. e. l. posthumi. sed etiã illi, qui sunt nati ante testamentum parentum, fiunt tamẽ parentibus sui hęredes succedendo in locum sui hæredis. de quo ita ponas exemplum. Filium, & ex eo nepti, vel nepotem in ptãte habeo: certe quamuis nepos, vel neptis p̃dicti sint ita bene i potestate mea sicut filius: tamen filius prædictus præcedit eos, quãtum ad me, gradu: & ita ipse solus hẽt iura sui hęredis: si ergo dictus meus filius moriatẽ me viuo, aut exeat de potestate mea qualibet alia rõne, incipiunt dictus nepos, & neptis succedere in locum filii: sicq; iura suorũ hæredum nãciscuntur quasi per agnationẽ: & ita fiunt mihi loco posthumorum: sicut ergo teneor instituere nliũ existẽtem adhuc in mea potestate, vel exhæredare, si volo valere testamentu meum: ita teneor instituere, vel exhæredare dictos nepotẽ, & neptem, si volo testamentũ meum ab eis nõ rũpi: eis tali modo vt dictum est, succedentibus mihi in locũ suorum hæredum. h. d. Viu.

b Is solus. Vt Instit. de hæred ab intesta. §. ita demum. & infra de contrab. l. illud. §. 1. & Instit de hæred. qualit. & diffe. §. sui. Acc.

c Viuo. Demum. secus si postea: vt ff. eo l. si quis filio. 1. respon. nisi apud hostes filius decesserit. vt d. l. si quis filio. §. sed & si pater & ff. tit. l. 1. si quis posthumes, § diuersum. & C. de inoff. test. l. si quis nlium. & per hoc differt hic nepos ab ascendentibus, puta patruus defunctis, q partes & post mortẽ filiorũ suorũ succedũt in locum nepotũ, & irritant filiorũ test: vt ff. de inoff. test. l. pater filium. non agnatcendo, sed per contrat. ab vt ibi no. Sed illud forte speciale est in patre: quia eundem gradum obtinet ad filium, quem nepos ad eundẽ

Pater filij testamẽtũ irritat.

rent: omnimodo prius testamentum ruptum est, quo rupto, quæri poterit an vice codicillorum id valere debet, cum & hæc verba sint fideicommissi? Et sine dubio vniuersa, quæ illic scripta sunt, in causa fideicommissi erũt: non solum legata, & fidei commissa, sed & libertates, & hẽdis institutio.

Filio sublato de medio nepos tenet locum sui, & testamentum rumpitur, si non reseritur institutus, vel exhæredatus. Bar.

XIII.

POsthumorum loco sunt & ij, qui in sui hæredis locũ succedẽdo, quasi agnascendo, fiunt parentibus sui hęredes: vt ecce, si filium, & ex eo nepotẽ, neptemve in potestate habeã: quia filius gradu præcedit, is solus iura sui hæredis habet, quamuis nepos quoque, & neptis ex eo in eadem potestate sint. Sed si filius meus me viuo moriat, aut qualibet alia rõne exeat de potestate mea, incipit nepos, neptisve in eius locum succedere, & eo modo iura suorum hę

redum quasi agnatione nanciscuntur. Ne ergo eo modo rumpat mihi testamentum, sicut ipsum filium, vel hæredem instituere, vel exhæredare nominatim debeo, ne non iure faciam testamentũ, ita & nepotem, neptemve ex eo necesse est mihi, vel hæredem instituere, vel exhæredare, ne forte me viuo, filio mortuo succedendo in locum eius nepos, neptisve, quasi agnatione rumpat testamentum. Idq; lege Iunia Velleia prouisum est.

Legitur duobus modis, primo si exhæredauit masculum, & natus est masculus nõ rumpit testamentum. Item si exhæredauit fœminam, & nata est fœmina, & sic diuersimode intelligitur. Secundo modo legitur, quod testator exhęredauit per hæc verba: si filius masculus natus, natave sit: tũc illud ve, accipitur pro & & vtrisq; natis testamentum rumpitur. Bartolus.

XIIII.

ITa facta sit exhæredatio, Si filius natus, natave filia sit, exhæres esto: vtrisq; natis non rumpitur testũ.

filium. f. primum. nõ ita in quo quod in patre: sed erit idem quod hic. & in nepote, vt non rumpat. nam non erat necesse eum institui, vel exhæredari, cum alias eũ præcederet: vt arg. eo. l. si quis filio. 1. resp.

Alia ratione. Vt per deportatio. ẽ: vt ff. titu. l. l. Gallus §. & quid si tantum. vel per maximam capitis diminutionem, vel etiã minimam, vt per emancipationẽ: vt d. §. dicitur.

Prouisum est. Secundo capite, quod de utroq; viuo tempore testamenti dicitur ff. tit. l. l. Gallus. §. nunc del. in fin §. & §. quid si is q̃ si nlũ in fin. Nec o. §. ll. salus. vbi dicit posteriori capite. l. Velleia non permittit instituí: quia verum est expresse, sed tacite sic. Vel aliter vt ibi plene no. Item contra in ea. l §. in omnibus. Sed expone ut ibi & facit Instit. de exãf. lib. §. posthumerum. & C. de l. b. præte. l. 2. & ff. de test. tut. l. si hæreditas. §. 2. Acc.

ITa. CASVS. Dictum est ff. e. l. 2. quod ad hoc vt valeat testamentum meum: necesse est quod instituam, vel exhæredem posthumum meũ in mea potestate futurum: alias rũpitur eo nato testamẽtũ meũ. Modo pone, quod ita dixi: si filius, vel filia natus, vel nata sit, exhæres esto, post testũ prædictum factũ, vel in uita, vel post mortem meã natus est filius, vel filia, certe non rumpit testamentum: quamuis sub conditione sint exhæredati: nam talis conditio intelligitur: etiam si non exprimatur. Viu.

Si nlius. Sed nonne hæc exhæredatio sub cõditione est facta: ergo nulla: vt ff. tit. l. l. 3. §. 1. respon. conditio hæc cum tacite intelligatur inesse, etiam apposita, pro non scripta habetur: & ideo pura videtur exhæredatio: vt ff. de cond. & demon. l. aliquando. & quando di. leg. ced. l. si Titio. §. fi. & ff. de hæred. instit. l. iam dubitari. Azo.

Natus. Secus si dixerit, si filius mihi nascetur, exhæres esto: quia nlia nata rumpitur testamentum: quia inuenit se præteritam, non exhæredatam: vt ff. de ven. in pos. mit. l. 1. §. quare & si ita.

Vtrisque. Diuisim potest intelligi, id est, vno filio nato non rumpitur testamentum: vel filia nata non rumpitur

Sic in P. F. Hal. aũt fustulit negationem, sed nõ recte. Aug. li. 4. ca. vlt.

rumpitur testamentum. sic ponitur C. de bon. quę lib. l. si. §. ipsum autem. sed vtroque nato rũpetur: vt arg. sup. tit. l. l. 2. & l. commodissimè, vel dic etiam vtroq; simul nato nõ rumpi. ar. supra. ti. l. l. si ita scriptum sit. Azo. & infra. tit. 2. l. Titius & Seius. & supra quod fal. tut. auth. l. 1. §. 1. & facit. ff. de test. tut. l. si quis ita. §. 1.

Statim cum posthumus nascitur, etiam patre viuo apud hostes, testamẽtum rumpitur: nec conualescit filio interim decedente. Bar.

XV.

QVi vxorem pręgnãtem habebat, in hostium potestatẽ peruenit: quæro, nato filio, quo tempore testamentum in ciuitate factum rumpatur? & si filius antè moriatur, quam pater, an scripti hæredes hæreditatẽ habituri sint. Respondi, non puto dubium esse, quin per legẽ Corneliam (quæ de confirmandis eorũ testamentis, qui in hostium potestate decessissent, lata est) nato filio, continuo eius testamentum, qui in hostium potestate sit, rumpatur: sequitur ergo, vt ex eo testamento hæreditas ad neminem pueniat.

Per secundum testamentũ in quo hæres est institutus purè, vel sub conditione, primum rumpitur: nisi conditio sit tacita.

XVI.

VRn in secundo testamento hæredem eum, qui viuit, instituimus, siue purè, siue sub conditione, si tamen conditio existere potuit, licèt non extiterit, superius testamentum erit ruptum. Multum autem interest, qualis conditio posita fuerit. Nam aut in præteritum concepta ponitur, aut in præsens, aut in futurum. In præteritum concepta ponitur, veluti, Si Titius Consul fuit. quę conditio si vera est, id est, si Titius Consul fuit, ita est institutus hæres, vt superius testamentum rũpatur: tunc enim ex hoc hæres est. Si verò Titius Consul non fuit, superius testamentum non est ruptum. Quod si ad præsens tempus conditio adscripta est, hæ

Gloss. in cap. ex tenore sup verb. terminetis. extra de for. comp. ĩducit hãc legẽ in ar. q̃ literę q̃ ab initio nõ valẽt, ex postfacto conualescunt.

a Venerunt. Condito testamento, quo ventrem præterunit.

b Quo. i. aliquo tempore post captiuitatem patris, uiuo, vel mortuo patre. Duo enim quærit, an testamentum rũpatur per natiuitatem nlij: & an eo præmortuo reconualescat. & ad primam videtur nõ rumpi: nã est ruptum per captiuitatẽ: vt supra eo. l. si quis filio. § irritum ergo plus rũpi nõ potest, vt supra eo. l. nã etsi. §. 1. in fin. Sed dic contra: quia fictione l. Corne. valebit. vt infra de vulga. substit. l. lex Cornelia & sic potest rumpi. Secundo dicit nõ restitui post mortẽ filij: licet est cõtra supra eo. l. posthumus. Sol. ibi iure prætorio permittitur. hic ciuili uetatur. Vel hic propter l. Cor. quæ fingit eũ mortuũ prima hora captiuitatis, & sic iste ñ est verus posthumus, vtpote post mortẽ fictã natus, sicq; ruptũ non restituitur: vt C. de posthu. hæred. l. 2. & 3. alij subaudiunt, eo tempore quo &c. Acc.

Vm in secundo. Instituí mihi hæredem Caiũ in testamento meo, postea feci secundum testamentum, & instituí mihi Seium in eo, siue pure, siue sub impossibili conditione, siue sub conditione, quæ possit existere. Quæritur, an prius testamentum rumpatur? Respond. est differentia inter cõditiones appositas in institutione hæredis in secundo testamento instituti: quia aut est apposita in præteritum, hoc modo, si Titius consul fuit, instituo mihi hæredem Seium: & tunc si Titius cõsul fuit, valet secundum testamẽtum, & rumpitur primum: aliàs non. aut est in præsens hoc modo: si Titius consul est, instituo mihi hæredem Seium. & certè si Titius consul est, valet secundum testamẽtum: & rumpitur primum. Aliàs non si autem in futurũ: puta hoc modo, instituo mihi Seium, si Titius cõsuluerit. & tunc valet secundum testamentum, & rũpitur primum, siue existat conditio, siue non. nam existere potest. si autem dixisset in secundo testamento, instituo mihi Seium hæredem, si Titius digito cœlum tetigerit: tunc habetur pro pura institutio, propter impossibilem conditionem. & sic valet testamentum secundum, & rumpitur primum. Viu.

Vnit. Maxime subaudi. nam idem si posthumum. Vel dic ideo dicit, quia secus si iam mortuus, sicut si non capacem: vt ff. de ijs quibus, vt indignis. lege, cũ quidam. Azo.

Tenuit. Hoc expone: vt supra eodem. l. 1. Hu. Item exigitur & hoc, vt tale fuerit secundum testamentũ, quod hęreditas potuerit adiri de iure ciuili: si enim non de iure ciuili, licet de iure prætorio potuerit, non tamen rumpetur superius: vt supra titulo primo, lege, si filius qui in potestate. & infra eo. l. filio, secundũ Io. & facit infra, de adimen. leg. l. & si. & Instit. quib. modis testa. in fin. §. 1.

Si vera est. Id est, si uerum est quod ea conditione innuitur.

Quod si ad præsens. Facit ff. si certum petat. l. cum ad præsens, & l. seq. & ff. de verbo. obliga. l. conditio. & Instí. de ver. obli. §. conditiones. & ff. de condi. inst. l. ita ſtitutio. §. fi. Sed vt huic. §. contra. infra, de hær inst. l. fi Mœuia. Sed refert, cõditio de præsenti, vel prꝛterito sit

falsa, vt hic: an nugatoria, vt ibi. Item cõtra. ff. de legat. 2. l. si ita q̃s in testamento. Sed illud est propter largam & amplã significationẽ illius verbi potest. Item contra, infra de cond. & demonst. l. cum ita legatum. §. pe. sed illa est de futuro, licet implicet quoddam prętens, quod est falsum, & ita impossibile. & in illa refert, ponitur si, conditionaliter, aut causatiue: vt infra de condit. & demonstr. l. dem nastratio falsa. §. item si fundũ. At hic intelligendũ est ét de ea, quæ vera est conditio de præsenti vel præterito: nõ de ea quæ implicetur in conditione, vel in parte additionis. Hug.

Ista gl. est corrupta vsque ad fin. Fm Bar. nam debet dicere, non de ea quæ ĩplicat cõditionẽ, ĵ p parte ẽ de pñti, p parte đ futuro. Ol.

In P. F. nõ est &.

Potuerunt, in P. Flor.

Si sit. Scilicet Titius Consul.

Non sit. Ergo prius rũpitur secũdum Io. & est argu. ff. de condi. instit. l. fi. & de condi. & demonstr. l. obtinuit. & Instit. de hæred. inst. §. impossibilis. & adde hic quod ibi nota. Vel dic primum non rumpi, argu. ff. de iis quib. vt indig. l. cũ quidã & ff. eod. l. §. 1. & 2. Hugo.

Ilio. CASVS Institui mihi duos hæredes filios meos, & tertium, qui erat ĩ mea potestate, prætĕrij: certè si prætĕritus vult dicere testamentum nullum, & diuidere hæreditatem patris cum fratribus ab intestato: nõ valebit aliquid, quod fit in testamento: adeo quod nec libertates valebunt. si autem prætĕritus, nolluit prædicta facere, voluntas mea testatoris seruabitur de æquitate. Viuianus.

c Filio. Ablatiui absoluti. Accur.

d Fratribus. Institutis. & dic q̃p nec instituti fratres, nec hic filius præstant. cum ex toto sit nullum: vt ff. eo. l. si ego & Titius. Item quid si scripti erant extranei. a quibus partem suam frater auocauit? Respon. quod nec adhuc præstant extranei propter dictam rationẽ, licet sit arg. cõtrã. ff. e. l. posthumus, §. idem. sed hodie dic secus: vt C. de libe. præt. auth. ex causa.

e Tuebitur. Vel deponens, vel passiuum. Et not. quod licet hoc testamentum dicatur nullũ, in quo filius prĕteritus est: vt Inst. de exhæred. lib. in prin. & ff. tit. 1. l. si filius, tamen est intelligendum, si ipse velit dicere nullum, nõ si semper taceat. sic C. de inoff. test. l. scimus. in princ. vbi dicit ipso iure inesse repletionẽ. Item sic ff. de leg. 1. l. si fundum. § qui fundum. vel de rigore est nullum, sed hic de æquitate dicit. & not. ff. de legat. prætan. l. is qui, circa prin. & l. si duo, quæ huic cõsor. Item facit ff. tit. 1. l. fi. & infra de except. rei iudi. l. 2. & ff. eo. l. posthumus. Item cõtra C. de posthu. hær. l. 2. Sed ibi in posthumo. hic in iam nato.

Si quis. CASVS Dictum est ff. eo. l. 1. quod testamẽtũ nõ valet ipso iure, in quo pater prætĕrijt filiũ, quẽ habebat in potestate. Sed pone quod eũ instituit & postea eũ de nouo cepit in potestate habere. Certè valet ita bene testamentum ac si eũ instituisset in sua potestate existentem. Et ponit hæc lex exemplũ: puta quia instituisset sibi quẽdam extraneum, & postea eum arrogauit. & est ratio: quia, & si eum non arrogasset, institutio in eo locũ haberet, vt in extraneo. Vlp.

Habebit. Vt supra tit. 1. l. filio §. si. secus in exhæredatione: vt infra, đ cõtra. tab. l. non dubium est. §. si quis emancipatum. Accur.

Ego. CASVS Seius instituit mihi hæredem, & postea exhæredauit filium, quem ex vxore sua habere sperabat: & postea instituit ibi hæredem Titium: & ita tota gradatim inditionis meæ, & dicti Titij, exhæredauit dictum suũ posthumum: & postea substituit mihi Caiũ: & postea substituit dicto Titio meo cohæredi Sempronium, & in dictis substitutionibus nihil dixit đ dicto posthumo: & ita eũ a gradu substitutionum prætĕrijt, & ita substitutiones non valuerunt nato dicto posthumo, id est, ruptæ fuerũt: mortuo Seio dicto testatore decessit Titius meus cohæres: & ita in eius Titij partem vocatur Sempronius substitutus eius modo quæritur, nunquid ego possim pro mea parte adire hæreditatem? Et videtur quod non: quia testm ruptum est ex eo, quod posthumus natus inuenit se prætĕritum ab illo substituto, cui pars dicti Titij cohæredis mei delata est, nã nõ potest p mea parte valere vt ita eã ex eo hæreditatẽ: quia ruptum est pro parte dicti Titij cohæredis mei, cui is Titij mortui pars hæreditatis delata est dicto Titio substituto, a quo substituto posthumus fuit prętĕritus: ideo ex quo non valet p parte dicti mei cohæredis: & p mea, debet ruptum effectus quod adire nõ possum: quia dictus Seius testator etiam ex postfacto non põt pro parte decedere testatus, & p parte intestatus. Sed & si dictus meus Titius coheres adhuc viuat, non põt adire sine me, nec ego sine eo, sed simul possumus adire. quia si ego adirẽ solus, ipse posset postea repudiare suã partẽ, vt pars per eũ repudiata deferatur dicto ei' substituto, a quo posthumus fuit prætĕritus: & ita rũperetur totum testm, vt dictum est: & sic eueniret inconueniẽs. l. quod tuferretur mihi pars mea, qui adiuissem, & idẽ esset, si ipse Titius adiret solus pro sua parte, & ego postea repudiarem meã, & hoc dicit principium & finis huius legis: medium autẽ resp̃ondet talem casum. Pone retento casu in princ. l. posito, quod ego, & Titius meus cohæres fuimus inuicẽ substituti, & in substitutione fuit prætĕritus dictus posthumus: postea dictus Titius decessit ante quam adiret p sua parte, vel repudiauit, nunquid ego possũ adire, & esse

esse ex asse hæres? Et dicitur quod sic, non obstante quod dictus posthumus fuit prætĕritus a dicta nostra substitutione: quia egomet qui fui substitutus cohæredi meo, possum adire ex institutione de me facta, a qua institutione posthumus fuit exhæredatus, vt dictum est. ita valuit. Viuia.

a A nobis. tantum hoc expresso: vel in tra radũ facta exhæredatione. alioqui ab omnibus videtur exhæredatus: vt ff. titu. 1. l. 3. §. 2. Accur.

b In cuius. Scilicet instituti: sed imo videtur nõ vocari: vt C. de impub. & ali. substi. l. penultima. contra. Solue, vt ibi. ANDREAS Dic quod ibi fuit facta substitutio vtrique: hic singulis secundum. Bar.

Substitutus vocatur, ĵ quia potior est me cohærede. p̃fertur enim substitutus cõiuncto: sed aliàs quãloque haberet plus cõiunctus quam substitutus: vt inf. de suis & legit. l. si ex pluribus. sed licet voceẽ hic substitutus, non tamen est hæres: quia eius gradus rumpitur: nec tamen patitur habere cohæredem. & sic aliàs in vxore: vt ĩ Auth. quib. mod. nat. efft. sui. §. si quis autem defunctus. coll. 7. & infra, ad Tertul. l. æquissimum. §. 1. & 2. §. obijcitur. Itẽ fm hoc fallit regula tradita ff. đ diuer. prę. l. de accessionibus. sicut & in Turbone: vt supra qui pot. in pig. ha. l. Claudi⁹. Azo.

c Not. ad istam gl. tex. singu. per quem substitut⁹ in legato excluditur per filium legatarij, in l. generaliter. in fin. vers. quæ eius gradus rumpit omnia. C. de insti. & substi.

d Ruptum est. Et enim hoc ideo, quia inuenitur exhæredatus a persona tantum: & ita non tenet exhæredatio: vt infra ti. 1. l. 3. §. 2. Item no. q̃p non potest rumpi pro parte: vt hic, & infra, de fideic. lib. l. pater si duos. Idem per natum prætĕritum: vt ff. ti. 1. l. fi. aliud in testamento inofficioso: vt ff. de inoffi. test. l. circa. Acc.

e Puto. Quia non inuenitur persona, a qua sit exhæredatus posthumus. Azo.

f Adire poterit. Vt teneat sua aditio sic, vt nec possit rétractari. Hug.

g Omittente. Id est, repudiante. Azo.

Vcius. CASVS. Lucius Titius cum esset sanus mente, & cõpore, fecit testamentum, in quo hęredem sibi instituit Seium: postea factus infirmus mente: & corpore, illud incidit: certè nihilo minus valet. Viuianus.

h Mente captus. Alioqui sec⁹: quod dic, vt no. C. de test. nostrum. & facit infra, de secun. tab. l. 1. §. si linum. & l. seq. & §. semel. & infra, ti. 1. l. 1. in prin.

stituti simus, & à nobis a posthumus exhæredatus sit, a substitutis nr̃is non sit exhæredatus: Titio defuncto, nec ego quidem adire potero: iam enim propter instituti personã, à quo posthumus exhæredatus est, in cuius b locũ substitutus vocatur, c à quo posthumus exhæredatus non est: ruptum est d testm̃. Sed si ego, & Titius inuicem substituti simus, quamuis in partẽ substitutionis exhæredatus non sit: mortuo, vel repudiante Titio, me posse adire puto: e & ex asse hæredem esse. In prima tñ specie, & si viuat Titius: neque ego sine illo, neque ille sine me, adire poterit: f quia incertum est, an adhuc altero omittente g rumpatur testamentum; itaq; simul adire possumus.

Testamentum incisum à testatore non sanæ mentis, non rumpitur. Bar.

Eadem libro xiij. Digestorum.

XX.

Vcius Titius integra h mente, & valetudine

a Fallit in testamẽto militis: vt plenè dixi, in l. 1. infra, de milita. testamen.

DE HIIS, QVÆ IN TESTAMENTO DELENTVR, INDICANTVR, VEL INFIRMANTVR.

¶ Quia per deletionem cassatur testamentum: ideo de hoc dicit.

testamentum fecit, vti oportet: postea cum in valetudinem aduersam incidisset: mente captus b easdem tabulas incidit. Quæro, an hæredes his tabulis instituti adire possint hæreditatem? Respõdi secundum ea, quę proponerentur, non ideo minus adire c posse.

Væ testamento. CASVS. Titius faciens testamentum instituit sibi hæredem Seium, & dedit legata. & libertates pone: & ante consummationem testamenti deleuit ipse testator, & induxit, vel scripsit non deberi quædam legata: quæritur vtrum debeantur, an non dicta legata? Et distingui tur in hac. l. aut non erat testamentum consummatum, aut erat. Primo casu, aut fuerunt inconsulto deleta, & inducta, vel scriptum quod non debeantur, aut consultò: si inconsulto, & legi possunt: nihilo minus valent. Si autem consulto: non valent ipso iure. Si autem alius scripserit quod nõ debeãtur, vel induxit, vel deleuit sine iussu testatoris, pro nihilo est dicta scriptura, vel inductio, vel deletio. Quod autem dixi inconsultò deleta nihilo minus valere, si legi possunt: intelligas si oculo percipi potest, quod scriptum est. Si autem nõ possit legi, sed extrinsecus tm̃ intelligi, nõ vt legi posse: & ita non debentur. Ad hoc aũt vt incõsulto deleta nihilo minus valeant, sufficit si legi possũt, vt dictum est: & hoc siue sint inducta ab ipso testatore, vt dictũ est: siue ab alio cum voluntate testatoris. Itẽ hoc siue sint inducta pro parte, siue ꝺducta in totum. Si ergo testator scribat in vltima parte testamẽti, lituras, inductiones, superinductiones, ipse ego feci: nõ videbitur referri ad ea, quæ inconsulto contigerũt. Si autem dicta inconsulto deleta legi non possunt, nõ debent. Secũdo casu. i. qñ post cõsummationẽ testamẽti testator induxit, vel deleuit legata, vel scripsit quod non debet deberi distingue similiter aut cõsulto hoc fecit, aut incõsulto. Si inconsulto, nõ dicunt legata valere ipso iure, sicut dictũ est in prima parte, sed petentes ea repelluntur p exceptionẽ. Si aũt inconsulto, non repellerentur petentes: & hoc siue legi possunt, siue nõ: quãuis si ante consummationem testamenti essent inducta: distinguatur, legi possunt, vel nõ, vt dictũ est. Et est rõ: quia & si totũ non extaret testamentũ inconsulto testatore: nihilo minus valerent ea, quæ in eo scripta essent:

* P. Flor. aditi.

* P. F. vel.

DE HIIS, QVÆ in testamento delẽtur, indicantur, & infirmantur.

Primò ponit vnum dictum. Secundò exponit quodlibet verbum illius dicti per multas particulas. Secunda ibi, Legi autem. Secunda subdiuiditur in multas particulas. Bartolus.

Vipianus ff. lib. xv. ad Sabinũ. I. Væ in testamento

essent: sed si ipse testator fecisset consultò non extare totum hæredi testamentũ, actiones legatarijs denegarentur. Sed pone, q̃d dictus testator ademit hæredi totũ illud in quo eũ instituerat: ideo p ipsũ hæres cõscidit testamẽtum suum: certè iure videbitur ademptio facta, quasi nec data fuerit ei hæreditas adẽpta. Sed quid si in dicto testamẽto cõfirmauit codicillos futuros, & postea fecit codicillos, & reliquit aliquid in codicillis: & postea deleuit: ita tamen vt appareat q̃d reliquit, an debeatur relictũ? Et certè non, quia codicilli non valẽt, cum sint a testatore deleti. Viu.

* P. Flor. non iussu.

a Quæ in testamẽto legi possunt, post deletionem: sed si nõ possunt legi, tũc distinguitur, an ante consummatũ, vt tunc non valeat: si post, sic: vt ʃ ead. l. §. sed si legi. & §. sed consulto.

* In P. Fl. sed nolentib. inducta.

Non valent. Ipso iure, si ante testamẽtum cõsummatum factum sit: si postea per exceptionem: vt infra ibidem dicere. § sed consulta tio, & infra de leg. 1. l. si ita scriptum. & infra eod. l. 3. & de secund. tabul. l. fina. §. testamento. Accur.

c Id vero. Redit ad primum. & dic pro nihilo. scilicet est quod inducit, sed scriptura inducta valet, vt modo in prin. & infra, ibi, quod igitur incaute. & facit infra de adimen. legat. l. nihil, & C. de testam. l. si vnus. & quod ibi not. & C. de transaction. l. penul.

d Non intelligi. Scilicet tantum. Hug.

e Si extrinsecus. Alicuius ingenio vel subtilitate sua, non ex ipsa litera, nec ex viribus literæ, sed ex his forte, quæ præcedunt in testamento vel ꝙ sequũtur. Azo.

f Sufficit. Redit ad primum casum.

g Ab ipso. Scilicet testatore sicut deleta inconsulto.

h Sed volentibus. Scilicet testatoribus & dic siue pro parte, inducta, siue in totum perducta volentibus testatoribus: & tunc dic valent. Sed alias est nolentibus: & tunc dic, non valent.

i Ipse. Scilicet ego testator.

k Non videbitur. Sic §. de transact. l. cum Aquiliana. & de contrahen. emp. l. in lege fundi.

l Superscripsit. Id est testatori inconsulto volens forte experiri pennam, scripsit se fecisse inductiones, quę ab alio incõsulto factæ erant, certè manent relicta scilicet valida. Accur.

legi possunt, ea inconsulto deleta, & inducta, nihilo minus valent: consulto, nõ valent. Id vero, q̃d iussu domini scriptum, inductum, deletumve est, pro nihilo est. b Legi aut sic accipiendũ, non intelligi, sed oculis perspici, quæ scripta sunt. Cæterum si extrinsecus intelligun tur, non videbuntur legi posse. Sufficit c autem si legibilia sunt inconsultò deleta, siue ab ipso, siue ab alio. sed volentibus inducta accipiendum est, & si perducta sint. Quod igitur incautè factum est: pro non facto est, si legi potuit.

Hic format vnam quæstionem circa præmissa. Bar.

Et ideo & si nouissimè (vt solet) testamento fuerit adscriptum, Lituras, inductiones, superinductiones ipse feci: non videbitur d referri ad ea quæ inconsultò cõtigerunt. Proinde & si incõsulto superscripsit induxisse se, manebunt: & si ademerit, non erunt adempta.

Hic format aliam quæstionem circa præmissa. Bar.

Et hæreditatis portio adempta, vel tota hæreditas, si fortè sit substitutus, iure facta videbitur: non quasi adẽpta (quoniam hæreditas semel data adimi facilè non potest) sed quasi nec data. Si quis codicillos in testamento confirma-

m Et si ademerit. Scilicet inconsulto. & est plana. Vel dic consulto: sed tunc non erunt adempta. scilicet alia quæ per aliũ inconsulto deleta erant. vel dic ademit. i. scripsit se ademisse, quæ erant deleta nõ videnẽ adempta. i. alia quæ per aliũ incõsulto deleta erant.

Sed si legi. Ad principium bene ac commodatur.

Factũ est. Id est, contigit deletio aliàs contra: vt infra §. proxi & hoc est ideo, quia præsumimus, quod si ea præstari voluisset, iterum ea reliquisset & retexisset, sic ut bene possent legi cum igitur non fecerit, videtur pœnituisse. & voluntatẽ mutasse: & est sic ad istũ §. supra de test. tut. l. si quis. §. si quis cum. & §. de testa. l. hæredes. §. 1. Hug.

Sed consulto. Post consummationem testamenti, vt habeat locum quod de exceptione dicit: vt ʃ de leg. 1. l. si ita scriptum. & ut differat a præcedenti. Acc.

In aliquibusdã scidit.

Exceptione. Contra infra eod. l. penul. §. sed nonnullos. Solutio ut bi.

Possunt. Hic post consummationem. secus si ante: vt supra proxi.

Non possunt. Particularis deletio nõ nocet: quoniam nec vniuersalis. Accursius.

Non extet. Quia perditum est post mortem, vel ante mortem. & hoc de iure ciuili, sed quantum ad bonorum possessionem petendã, necesse est post mortem extare tabulas: vt infra, si tabul testam. nul. extra l. 1. & de secund. tab. l. 3. §. semel. & §. finium. & si tabu. testa. nul. extat. l. 1. §. pe & C. de testa. l. nostrã. Item quod dicit quoniam a totum &c. argumentum sumitur a minori. Hug.

n Si vero alius. Prater naredem: nam tunc denegabuntur actiones. & hoc est quod sequitur, & cum hæreditatis.

o Substitutus. Qui consedit (alias incidit) inuito testatore: patitur enim pœnam, vt amittat hæreditatem: vt arg. C. de legi. l. non est dubium. & l. penul. & infra, ad Treb. l. Paulus respondit si certa. Accur.

p Iure. Hic incipit responsum. Accur.

q Videbitur. Scilicet ademptio. & hic tunc per legem, vt referas ad prox. vel dic per testatorem, & referas ibi, & si quidem. &c.

r Nec data. Efficaciter: quod tẽpore additionis est inspiciendum: vt infra, ti. 1. l. ei qui. hic autem nullo tpe videtur

videtur efficaciter data: & hoc de fictione. verè tamen fuit data, sed tamẽ obstat exceptio legatarij: similiter repelluntur exceptione: vt & in hoc §. sed consulto. sed in legato nõ est opus fictione: quia semel efficaciter datum, ipso iure transferri potest in alium pro voluntate defuncti: vt infra, de adimen. le. l. 3. 1. respon. & de leg. 2. l. peto. §. fratre. & l. cum pater. §. libertis. quod in hærede non est. Itẽ quod sit hæres iure mero, probatur: qa aliter non deferretur fisco hæreditas: sed ad hæredes ab intestato, quod negatur: vt infra eod. l. proxi. nisi probetur quod ideo id fecit testator, vt perueniret ad legitimum: vt infra, e. l. fi. vel ad eum quẽ in primo testamẽto instituerat, vt infra, de secun. tab. l. pen. §. testamento. Azo. & adde quod est C. de testã. l. nostram. & §. de mino. l. & si fine. §. sed quod Papinianus. & facit sup. tit. 2. l. fi. ita. § regula, & infra, de milit. test. l. si certarum. §. si eodem testamẽto & infra, de adimen. lega. l. ex parte. & l. legatũ. §. pater. Sed arg. contra in eodẽ tit. l. filio. §. matri.

ʃ Ista est materia peculiaris in cã cancellatiõis, & hic agitur vtrum cãcellatio vitiet instrumẽtũ: & dic ꝙ aut agitur petitorio, & tũc si sit cancellatio in loco suspecto, in totũ vitiat: aut possessorio, & tũc secus. ad quo &c. ꝙ Bart. in l. in fraudem. §. ficut, ʃ. de mil. test.

t Appareat. Quid est relictum. Accursius.

u Debeatur. Scilicet relictum.

v Deletos. Consulto, vt dixi: licet possint legi, vt in priuci. huius legis. & §. consulto. Accursius.

* P. Fl. vel iduxerat, & si propter vnũ hæredẽ facere dixerat, id postea &c.

w Ancellauerat. Instituì mihi tres hæredes: pone Titium, & Caium, & Semproniũ, & Titio substitui Mæuiũ: postea cancellaui, vel induxi totũ testamẽtum, & dixi me hoc facere propter Titium prædictum solum: & postea dictum testamentum signatũ fuit sigillis testium modo quæritur, vtrum valeat testamentum: & si valeat, vtrum valeat quantum ad partem illius propter quem me cancellasse dixeram: iuris autem consultus interferit alia: antequam quæstionem propositam soluat. & dices quod si nomen tantum vnius ex tribus dictis hæredibus induxi, vel cancellaui, certe ipse solus erit exlusus, alij autem non, sed legata relicta à dicto excluso debebuntur ita demum, si ea fuit voluntas mei testatoris testantis, vt sola eius institutio cassaretur: & ẽt substitutus dicti excluſi nõ repellitur ad hæreditate. In nostro autem casu, scilicet quado omnia nomina hæredũ induxi. sed dixi me facere propter solum Titium, distinguitur, vtrũ Titium tantũ fraudare voluì hæreditate, an voluerim infirmare testamentũ totum causa illius. Primo casu ijs nihil nocebit, non magis quam si volens ego vnũ tantũ haredem cancellare, inuitus & alium cancellaui. Secũdo casu omnibus hæredibus denegabuntur actiones ex testamento. Si autem est dubium in dicto nostro casu vtrum totum testamentũ, an vnius hæredum tantum nomen voluì ego testator cancellare: tunc institutio cohæredis prædicti Titij nõ infirmatur: & legata in dicto testamento relicta a dictis cohæredibus debentur. Viu.

II.

Ancellauerat ʃ quis testamentum, vel induxerat: * idq; se propter vnum hæredem facere dixerat; postea id testamẽtum signatum x est. Quærebatur de viribus testamenti, deque portione eius, propter quem se cancellasse dixerat? Dicebam, si quidem vnius ex hæredibus nomen induxerit: sine dubio cæteram y partem testamenti valere, & ipsi soli denegari actiones; sed legata ab eo nominatim relicta debebuntur, si voluntas ea fuit z testantis, vt tantum hæredis institutio improbetur. Sed si institui nomen induxit, & substituti reliquit; institutus emolumentum hæreditatis nõ habebit. Sed si omnia nomina induxerit (vt proponitur) adscripserit autem idcirco se id feciſſe, quia vnum hæredem offensum habuerit, multum interesse arbitror, vtrum ille tantum fraudare voluerit hæreditate, an verò causa illius totum testamentum infirmare: vt licèt vnus causam inductionis præbuerit, verum omnibus obfuerit. Et si quidem soli ei ademptã voluit portionem, cæteris nihil nocebit inductio: non magis, quã si volens vnum inducere hæredẽ, inuitus & alium induxerit. Quod si putauerit totum testamentum delendum ob vnius malum meritum, omnibus denegantur a actiones. Sed an legatarijs denegari actio debeat, quæstio est, b in ambiguo c tamen interpretandum erit, & legata deberi, & eo hęredum institutionem non esse infirmandam.

Instrumentum quod cancellatum est, siue in eo alia qua nomina legatariorum inducta, non omnino irrita sunt: sed eatenus duntaxat, quatenus testator induxerit. Bartolus.

III.

Roxi-

x Signatum. Scilicet a testibus: non autem dicas à testatore de nouo totum factum: quia tunc non esset dubium.

y Cæteram. Raro inuenitur in singulari cætera pars sicut codicilli, & pupillares: ut infra de verb. significa. l. non est sic. C. de sacrosc. eccl. l. generalis.

z Voluntas ea fuit. Non alias: vt infra, de legat. 2. l. Celsus. §. quod alicuius. quæ est contra. Solut. vt ibi Item facit in eod. titu. l. si Titio. §. Iulianus.

a Denegantur. Infra de hære. instit. l. paterfamil. in fine. contra. Solutio. vt ibi.

b Quæstio est. Sed non soluitur: sed infra l. prox. in princ. folu. scilicet vt legata præsentur.

c In ambiguo. Id est, cùm dubitatur, an totum testamentum, vel vnius nomen tantum testator inducere voluerit. Hug.

Roxime. Quidam nomine Valerius Nepos fecit testm: & instituit sibi tres hæredes pone: & reliquit multa legata, & libertates, postea mutata voluntate incidit testamentum: & nomina hæredum induxit ea intentione, quia putauit eos hæredes indignos hæreditate sua. Certe dixit Imperator Antoninus, quod hæreditas non pertinet ad hæredes scriptos, sed ad fiscum. & cum esset quæstio coram eo Antonino de hæreditate prædicta inter dictos hæredes scriptos, & aduocatos fisci, & legatarios quibus erant relicta legata, ita dixit ipse Antoninus aduoca-

tis

tis fisci: vos habetis iudices vestros, & potestis petere coram eis hæreditatem dicti Valerij Nepotis. Viuius autem Zeno, qui erat vnus de legatarijs, ita dixit. de legatis relictis a dicto Valerio Nepote, quid statuetis Domine Imperator Antonine? & duxit secum dictus legatarius pro suo aduocato Cornelium Priscianum & Antoninus ita respondit eis: Videtur vobis voluisse testamentum valere dictis testatori, qui nomina hæredū induxit, vt dictum est: certè non videtur: vnde legata non videntur deberi. Cornelius autem Priscianus aduocatus dicti legatarij ita respondebat: nomina hæredum tātum induxit dictus testator, & non legata: vnde legata debent remanere firma. Calphurnius autē aduocatus fisci: ita respondit ex aduerso cōtra dictum aduocatum legatarij, certè non potest illud testamentū valere, quod hęredem non habet: testamētum autem, super quo disputamus, nō habet hæredē. quia inducti fuerunt a dicto testatore, vnde non valet: & sic legata ex eo non debētur. Cornelius autem Priscianus aduocatus legatarij retpondit: ergo non valebunt libertates prædictæ à dicto testatore relictæ: quod esset absurdum. Imperator autem prædictus ita iudicauit quod ea tantum, quæ inducta sunt a dicto testatore: id est, nomina hæredum tunt irrita, nō autem legata, & libertates, & hoc reprobatis opinionibus quorundam diuersorum, qui diuersa super dicta quæstione sentiebant. Viu.

* In P. F. non & illud &c.

* P.Fl. nō minus iuſtius eſt q̄ tutius.

Proximè. Scilicet his diebus quęstio ventilabatur in consistorio principis: talis, s. cum quidam, scilicet testator &c.

Et sic Impator est iudex in cā propria, ficut papa: vt i. c. cū venisset. cum glo. 2. post med. ibi, sed dic, q̄ Papa. ext. de iud.

Vendicarentur. Quia non habebat agnatos. vel cognatos, qui vellēt succedere ei ab intestato, alioqui ȝ, vt ȝ. si ta. test. nul. exta. l. j. §. pe. & ȝ. eo. l. fi. Vel dicitur vtrum inducat testator vt decedat intestatus: & tunc cognati: vt ȝ. eo. l. fi. an quia reputat hæredes indignos: & tūc fiscus: vt C. de ijs quib. vt indi. l. hæreditas. Quid si non apparet? Respon. fauore legatorum præsumitur magis indignos reputasse, vt sic habeat fiscus, & sic intelligitur l. fisia. vt ȝ. e. §. sed in re dubia. nā cū auferetur hęreditas ab indigno, & sic applicaē fisco, exigūtur legata, & fideicommissa: vt ȝ. ad Syll. l. cum fisco. & ȝ. si quis ali. test. pro. l. si quis dolo. §. si fideicom. & ȝ. de ijs qui. vt indign. l. cum quidam. & l. cum tabulis. §. fina. Azo. Si autem verbo tantum cōtradicat, scilicet nolo valere, non sufficit: vt Institu. quib. mod. test. infir. §. ex eo. in fi. & C. de test. l. fancimus.

Inductū fit. Ante consummationē testamenti: vt ȝ. de leg. 1. l. si ita scriptum. & ȝ eo l. 1. §. sed si legi. & §. sed consulto. quæ est contra.

Tutasse. Alias statuisse putasse: & sibi audi, & alias alterum tantum.

Faceret. Et certè potest, tamē probādum est: vt ȝ eo. l. fi.

Benigniorem. Sic ȝ. de reb dub. l. si fuerit. §. fin & ȝ. de reg. iu. l. ea. quæ. §. in re. & ȝ. de reb. dub. l. quoties in actionibus. & infra, de ver. obliga. l. quoties in stipulationibus. de leg. 2. l. Titia. §. Lucr' Hug.

Sententia. Subaudi ex. Azo.

Cōsulibus. Scilicet existentibus.

Cū Valerius. Ecce sententia. Azo.

Dixit. Antonius Imperator.

Vestros. Quasi dicat, eatis cum procuratore fisci coram eis. & est procurator Cæsaris vna cū præside: vt C. si ad uer. fisc. l. 2. & C. vbi caus. fisc. l. ad fiscum. Azo.

Zeno. Legatarius vnus.

Hæredum induxit. Interrogatiue, & sic infra, de leg. 3. l. Aufidius. Acc.

Leonis. Alterius.

Legatarii.

Non habet. Vt & infra, de codicil. l. fina. & Institut de leg. §. ante hæredis.

Manumisit. Id est, libertates reliquit.

Remotis. Facit eos cessare, & habito cōsilio reuocauit eos ad se. Et nota, quod iudex non debet habere consilium cum aduocatis litis, & quod imponit finē dictis eorum, quando sibi videtur: sed arg. cōtra, C. de postu. l. quisquis. §. apud vrbem. Acc.

Iudex cū litis aduocatis consilium habere non debet.

Dixit. Respondendo circa legata.

Nepotem. Proprium nomen testatoris.

Quæ induxit. Et sic nō solū legata, cum non sint in ducta debebuntur sed etiam libertates inductæ debēbūtur fauore libertatis, vt consequenter apparet. Hu.

Induxit. Forte inuitus, secundū R. non tamen hoc constabat. nā si cōstaret, quod cōsultè feciſſet, sine dubio non deberetur libertas: si cōstaret q̄ inconsultè, sine dubio deberetur: vt infra de leg. 2. l. si idem. & de manumi. test. l. si peculiū. § 1. secundum Azo. erat ergo dubiū, an voluerit reuocare, vel non reuocare. Accur.

Luribus tabulis. Feci testamentum, & instituī mihi hæredē Titium, & Seium: & illud testamentū feci scribi in duabus chartis, id est, in qualibet charta torum integrū & ambas chartas deposui in archiuio publico, vel in sacristia beati Dominici: postea vnā de dictis chartis ab stuli, & deleui, & non aliam. certè nō constituuntur propter hoc irrita ea, quę iure à me gesta sunt: nisi hoc feci ea voluntate, vt intestatus decederē: & hoc probetur ab eis qui succedunt mihi ab intestato. tunc enim habebunt hæreditatem meā dicti ab intestato venientes, & non hæredes prędicti a me scripti. Viuia.

† Potest ergo quis hīe plures tabulas vnius testamenti. & cōcor. glo. j. post pri. extra, de rescrip.

Scriptis. Vt fuit infra. de secun. tab. l. 1. §. sed si quis in duobus. & §. sed & si in duob.

Constituētur irrita. Innuit hic, q̄ si etiam aliæ tabulæ non essent, non fierent irritæ: & sic est arg. contra ȝ. l. proxim. §. sed in re dubia. & l. 1. & 2. & sic not. quod dictio p̄ fertim, abundat: vt & alias, maxime. vt C. de testam. manu. l. fin. §. 1. vel nō ipso iure, vt hic, sed ope exceptionis vt ibi cum pœ consumatum testamentum id factum est.

* In P. Fl. non est'a.

Auocabit. Per legitimos: vt hic, & infra, si tabu. testa. nul exta. l. 1 §. pe. & sic legata non debentur. sed si ideo, quia reputabat eos indignos, quos inst tuerat, vel etiam dubiū est quare fecerit, fiscus habet: vt infra de ijs quib. vt indig. l. cum quidam. & l. cū tabulis. §. fi. & plenè no. C. de ijs quib. vt indig. l. hæreditas. Accur.

Qui, & quo ordine hæredes instituēdi, pulchrè Plato dialogo xj. de legibus.

LIBER II. De hæredibus instituendis.

Continuatio.

¶ Supra de filijs & cæteris descendētib. natis & nascituris dixit nunc generaliter de extraneis instituendis

Vi testatur. CASVS. Ille, qui facit testamentum, potest facere eius initium ab institutione hæredis: & si vult, potest facere initium ab exhæredatione: & si facit testamentum nuncupatiuum, sufficit si hæres quem vult instituere, sit nuncupatus, etiā si non sit scriptus. Item potest instituere mutū, & surdum: & si non vult legata relinquere, vel aliquē exhęredare, potest com-

plere testamentum suum quinque verbis, vt dicat: Lucius Titius hæres mihi esto: & hoc est verum, q̄ possit cōplere quinq; verbis eo modo, qui dicitur est si te tatur sine scriptis. imo & tribus verbis pōt sine scriptis complere testamentū: vt dicat, Lucius hæres esto nam

TITVLVS V.

DE HÆREDIBVS instituendis. I.

Vi testatur, ab hæredis īstitutione plerū que debet initium facere testamenti: licet etiam ab exhæredatione, quam nominatim facit. Nā Diuus Traianus rescripsit, posse nominatim etiam ante hæredis institutionem filium exhæredare. Institutum autem hæredem eū quoque dicimus, qui hæres scriptus non est, sed solummodo nūcupatus. Mutus, & surdus rectè hæres institui potest. Qui neque legaturus est quid, neque quemquam exhæredaturus, quinque verbis potest facere testamentum: vt dicat, Lucius Titius mihi hæres esto. Hæc autem scriptura pertinet ad eū, qui nō scriptura testatur: qui poterit etiā tribus verbis testari: vt dicat, Lucius hęres esto.

* In P. Fl. Qui testator, hæredis institutione plerūq; &c. quę structura, verborū non admodū placet.

* P. Fl. qui script' nō est.

* P. Fl qui non per scripturā.

Pupillus ibi ȝ. ad Sapientum.

Iuris ciuilis.

Licet. Id est, licitum est. & dic facit id est, facere debet: vt supra de lib. & posthu. l. 3. §. ante.

Nominatim. Nominatim enim fieri debet: vt Institu. de exhęre. libe. in princ. Accur.

Exhęredare. Et legare: vt Inst. de leg. §. antepe. & ar. contr., C. de testa. l. ambiguitates.

Non est. Hoc intelige in testamento nuncupatiuo: nam si fiat testamentum in scriptis, oportet nomen hęredis vel à testatore, vel a tabellione, vel ab alio vice sua, vel saltem à testibus inscribi: vt C. de testam. l. iubemus. & in auth. ibi signata. Azo. & sic intellige inf. a, de cod. l. fin.

Potest. Et potest adire: vt infra. de acq. hęre. l. 5. & p curatorem facere, vt sup. de proc. l. mutus. non tñ testari, nisi à principe impetret, quod dic: vt supra de test. l. qui in potestate. & l. si mutat. Accur.

Hęc autem scriptura. Superior scilicet qui neque legaturus est &c. Azo.

Testatur. Si autem in scriptis: tunc præter præfata verba subscriptiones testium essent necessarię: vt C. de testam. l. hac consultissima. Azo. & ȝ. de test. l. penu. sed

Ioan.

Ioan. quod ſ. in ſcriptis: hic ſine. & ſic hic ſub. etiam quaſi dicat, non ſolum quinque verbis poteſt teſtari, qui teſtatur in ſcriptis, ſed ẽt ſine ſcriptis: qui & poterit teſtari tribus verbis, vt ſubijcit.

a Abundat. Sic Inſt. de itip. ſeruo. §. ſeruum. Sed argu. cõtra C. de conſtit. pec. auth. ibi poſita. & l. ſi quis ita. vbi impersonaliter non obligatur.

Cõcor. c. ſi pater, in glo. ſup verbo, certa re. ante me ibi, ſcire debes. ex. de teſta. lib. 6.

Dic ſecundum Bar. hic quod impersonaliter ex parte eius q̃ obligatur, vitiat diſpoſitionem, vt ibi, ex eius cui obligatio quæritur, vel qui diſponit ad ſui cõmodum, non vitiat: vt hic, & l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita. de verb. oblig. infrà: ſubintelligitur enim perſona loquentis: & ideo cum teſtator dicit, Titius hæres eſto, intelligitur, ſcilicet nihil, & p hoc credo, quod ſi notarius dicat, rogatus ſcripſi, debet intelligi, ſcilicet à partibus, vel à teſtatore. &c.

b Solus hæres. Secus ſi habebat cohæredem vniuerſalem: vt C. eo. l. quoties. & ſ. tit. 1. l. cohæredi. §. ſi. & facit ſ. eo. l. ſi alterius & Inſti. quib. mod teſt. infi. §. ſed & ſi q̃s. & ſ. ad Treb. l. ſi quis priore, & ſ. tit. 3. l. cum quidã. Ite a hoc fallit in milite quod hic dicit, vt ſ. de milite. l. 6.

c Inſtitutus. Vt inſtituo talẽ hæredẽ in fundo Bottiano: nec fecit aliũ hæredem: & habet alia multa bona: in omnibus alijs inſtitutus eſt: benè dico in oibus, cũ non habet aliũ cohæredem vniuerſalem. Accur.

d Detracta. Id eſt, ac ſi nihil dixerat de fundo, ſed ſimpliciter, inſtituo te hæredẽ: quia erit hæres in totum.

e Sin autem. Adiunge ad §. qui ne jure.

f Lucius hæres. Q̃ ad teſtandum ſe deputauerat.

g Minus ſcriptũ. Et ita tenet inſt. tutio. Azo. id quod ſ. eo. l. quoties. §. ſed ſi nõ. & de condi. & demon. l. cum quus. & de leg. 1. l. vnum ex familia. in fi. & l. cum pater. § cum inperfecta. & idem eſt, ſi eſt nuncupatiuus, quia credimus plus nuncupatum eſſe, quam ſcr.

h Eſto. Et deficiat hæres.

i Non ſubtiliter. Nota & in, ſunt duæ negationes, quę faciunt vnam affirmationem: vt ſ. de verb. ſign. l. duobus. quaſi dicat, id eſt ſubtiliter puta: hodie non procedere. Sed Py. Vno verbo tantum poſſe fieri inſtitutionem dixit: vt C. de teſta. l. errore. Sed certe ibi bene dixit teſtator hæres eſto: licet tabellio non ſcripſerit: ſed ipſi dicunt, hic in, pro valde poni. i. non valde ſubtiliter putauit hoc non procedere: ſicut ponitur C. de vete. iure enuc. l. 1. §. omnia.

k Ex parte tota. id eſt, quota. puta quarta.

l Tota. Puta ex ſemiſſe, vel ſimili.

Res poſſunt intuendæ ſunt, quã verba.

m Hæres eſto. Sed eſto tantum, vel neutrum etiam. Azo. magis enim res, quam verba ſunt intuenda: vt ſ. de adi. leg. l. 3. §. conditio. & ſ. de iur. do. l. promittendo in prin. & ſ. de leg. 3. l. ſi in teſtamento.

Illum hæredem eſſe. Verba teſtantis.

Valere. Inſtitutionem his verbis factam, illum hę redem eſſe. Azo.

Subaudito. Sic C. de fideic. l. verbum volo. Acc.

Irca eos. Inſtitui mihi hæredem Titiũ & Seium ex partibus quas adſcripſero, & poſteà nullas partes adſcripſi; nunquid erunt hæredes? & dixit Marcellus q̃ ſi non: & perinde dixit eſſe, ac ſi ita dixiſſẽ: inſtituo mihi hæredem Titium. & Seium, ſi eis partes adſcripſero: & poſteà non adſcribam partes. Sed ipſe malè dixit: imo valet prima prædicta inſtitutio: in qua ita dixi, inſtituo mihi hæredem Titium, & Seium ex partibus, quas adſcripſero: & pro eis partibus debent habere hæreditatẽ Titius, & Seius, ex quibus adſcripſero eos hæredes. Si autẽ poſtea non adſcripſi (vt dictũ eſt in noſtro caſu) ex æquis partibus erant hæredes: videor enim de eis feciſſe duplicem inſtitutionem: quarũ vna ẽ talis: inſtituo mihi Titiũ, & Seiũ hæredẽ ex partibus, quas adſcripſero. Si autẽ ita dixiſſem inſtituo mihi hæredem Titiũ, & Seiũ, vel Seiũ ſolum in illa parte in qua me inſtituit quidã alius Titius hæredẽ, tunc ſi Titius non inſtituit me hæredẽ in aliqua parte videtur nec Seius me in aliqua parte inſtituiſſe, vt ẽm in iſto caſu medie cõditio. ſi Titius inſtituit me hæredẽ in aliqua parte: per hoc etiam potes hoc mõdo diſtinguere in noſtro caſu in prin. l. poſito, vtrũ ita ſcripſerit inſtituo mihi hæredẽ Titium, & Seiũ pro partibus, quas adſcripſero. an ita dicã, inſtituo mihi Titium, & Seium hæredem ex partibus, quas adſcripſero, vt ibi dicit. & ſi primo caſu nulla eſt inſtitutio nullis partibus a me poſteà adſcriptis, ſicut eſſet nulla inſtitutio, & hoc alio caſu Titius, & Seius ſint mihi hæredes, ex his partibus quas ex teſtamento matris ſcripti fuerunt. l. ſi mihi data dicta mater deceſſit. In ſecundo autẽ caſu valeat inſtitutio eo mõ, qui dictus eſt ſ. Viu.

Non putat. Inutroq; malè dixit Marcellus, vt hic ſubijcitur. ſed magis dicit ſed erat pro eo, quia ſi de præterito poneret: puta. ex qua parte Titius me ſcripſit, ex tali inſtituo Seium: vel ex qua parte mater noſtra nos inſtituit, ex ea vos inſtituo: deficiente conditiõe iſta de præterito, de iure teſtamẽtum: vt ſ. hac lege. & ſi de futuro. ſed certe non ſunt ſimilia: quia vbi de p̃ſenti, vel de præterito apponitur conditio, q̃ eſt falſa, nullo momento poteſt dici tenuiſſe teſtm: at vbi de futuro, tenet: licet tulpen datur: & ita conſiderat initium: vt ſ. tit. 2. l. cũ in ſecundo. & pro hoc eſt quod dicitur: quod pro non ſcripta valent ſine onere, qd nõ contingit in quasi caducis, & caducis, inſpecto quod initium aliquod habuerunt: vt C. de cad. toll. l. 1. §. 1. & §.

Inſtitui mihi hæredem Titiũ & Seium ex partibus quas adſcripſero, & poſteà nullas partes adſcripſi; nunquid erunt hæredes? & dixit Marcellus q̃ non: & perinde dixit eſſe, ac ſi ita dixiſſẽ: inſtituo mihi hæredem Titium. & Seium, ſi eis partes adſcripſero: & poſteà non adſcribam partes. Sed ipſe malè dixit: imo valet prima prædicta inſtitutio: in qua ita dixi, inſtituo mihi hæredem Titium, & Seium ex partibus, quas adſcripſero: & pro eis partibus debent habere hæreditatẽ Titius, & Seius, ex quibus adſcripſero eos hæredes. Si autẽ poſtea non adſcripſi (vt dictũ eſt in noſtro caſu) ex æquis partibus erant hæredes: videor enim de eis feciſſe duplicem inſtitutionem: quarũ vna ẽ talis: inſtituo mihi Titiũ, & Seiũ hæredẽ ex partibus, quas adſcripſero. Si autẽ ita dixiſſem inſtituo mihi hæredem Titiũ, & Seiũ, vel Seiũ ſolum in illa parte in qua me inſtituit quidã alius Titius hæredẽ, tunc ſi Titius non inſtituit me hæredẽ in aliqua parte videtur nec Seius me in aliqua parte inſtituiſſe, vt ẽm in iſto caſu medie cõditio. ſi Titius inſtituit me hæredẽ in aliqua parte: per hoc etiam potes hoc mõdo diſtinguere in noſtro caſu in prin. l. poſito, vtrũ ita ſcripſerit inſtituo mihi hæredẽ Titium, & Seiũ pro partibus, quas adſcripſero. an ita dicã, inſtituo mihi Titium, & Seium hæredem ex partibus, quas adſcripſero, vt ibi dicit. & ſi primo caſu nulla eſt inſtitutio nullis partibus a me poſteà adſcriptis, ſicut eſſet nulla inſtitutio, & hoc alio caſu Titius, & Seius ſint mihi hæredes, ex his partibus quas ex teſtamento matris ſcripti fuerunt. l. ſi mihi data dicta mater deceſſit. In ſecundo autẽ caſu valeat inſtitutio eo mõ, qui dictus eſt ſ. Viu.

Non putat. Inutroq; malè dixit Marcellus, vt hic ſubijcitur. ſed magis dicit ſed erat pro eo, quia ſi de præterito poneret: puta. ex qua parte Titius me ſcripſit, ex tali inſtituo Seium: vel ex qua parte mater noſtra nos inſtituit, ex ea vos inſtituo: deficiente conditiõe iſta de præterito, de iure teſtamẽtum: vt ſ. hac lege. & ſi de futuro. ſed certe non ſunt ſimilia: quia vbi de p̃ſenti, vel de præterito apponitur conditio, q̃ eſt falſa, nullo momento poteſt dici tenuiſſe teſtm: at vbi de futuro, tenet: licet tulpen datur: & ita conſiderat initium: vt ſ. tit. 2. l. cũ in ſecundo. & pro hoc eſt quod dicitur: quod pro non ſcripta valent ſine onere, qd nõ contingit in quasi caducis, & caducis, inſpecto quod initium aliquod habuerunt: vt C. de cad. toll. l. 1. §. 1. & §.

Defectus conditionis de præterito, vel de præſenti, vitiat inſtitutionem: ſed ſi de futuro, purificat, ſi ex facto teſtatoris dependet. h. d. ſecundum Dy. Bartolus.

II.

Irca eos, qui ita hæredes inſtituti ſint, (Ex partibus, quas adſcripſero: nõ putat Marcellus eos hæredes, nullis adſcriptis partibus, quemadmodum ſi ita eſſent hæredes inſtituti. (Si eis partes adſcripſero.) Sed magis eſt vt ſic vtrãque inſtitutio accipiatur (ſi voluntas defuncti nõ refragatur.) Ex qui bus partibus adſcripſero, ſi minus, ex æqs: quaſi duplici facta inſtitutione. Quam ſniam Celſus li. xv). Digeſtorũ probat aliter atque probat in illa inſtitutione. Ex qua parte me Titius hęredem ſcripſit, Sei hęres eſto; tunc. n. ſi non eſt à Titio ſcriptus, nec Seius ab eo. nec immeritò: his enim creditur ineſſe cõditio, ſed Marcell hęc ſimilia putat. Poteſt autem intereſſe, vtrum ita qs ſcribat, (Ex ijs partibus, quas adſcripſit:) an, (adſcripſero:) vt ſuperiore modo dicas, nullis adſcriptis partibus, nullã eſſe inſtitutionem

Sic in P. F. Hal. aũt ſcripſit, Marcellus hæc ſimilia, licèt ñ recte, putat.

a Accipiatur. Vt ſunt hęredes ſupple ex partibus, ex quibus adſcripſero, qđ eſt infra, & hoc partibus adſcriptis.

b Si minus. Id eſt ſi partes teſtator nõ expreſſit, aut non adſcripſit ex quibus, &c. quod autem dicit, ſi voluntas &c. interpoſitio eſt. & dic quod defunctus poteſt expri mere ſe velle eos eſſe hæredes, vel ſi partes non adſcriberet. Item contra, infra eodem. l. Clemens. in fine. Solue vt ibi.

c Duplici. Id eſt, inſtituere, & partes adſcribere. ſic §. de arb. l. Celſus.

d Atque probat. Celſus in illa &c.

e Scriptus. Tempore teſtamenti.

f Seius. Scilicet ſcriptus ab eo intelligi debet.

g In eſſe. Dic impropriè: vt §. ſi cer. petat. l. itaque. & facit ſ. eo. l. hoc articulo.

h Hæc ſimila putat. Scilicet conditiones prædictas & de futuro, & proximam de præterito: ſed malè putat: & hoc ſubijcit, poteſt autem &c. & erit ratio differentiæ, quam no in prin. huius l.

i Intereſſe. Id eſt, diſtingui.

k Superiore. Scilicet quando in præterito.

l In illo. Scilicet ſequenti caſu, aliàs illa ſcilicet inſtitutione.

m Sunto. Id eſt volo vt ſint. & ſunt verba teſtantis: in ſeriora verba ſunt Iuriſconſulti. Accur.

n Eruus alienus. CASVS. Seruum Titij inſtitui mihi hæredẽ, valet inſtitutio: & idem, eſſet, ſi eſſet ſeruus meus, & Titij prædicti. Si autem ſeruũ meum proprium inſtituam mihi hæredem pure, & dem ei libertatem ſub conditione, non ante habebit hæreditatem, quam veniat conditio libertatis: ſed tunc erit liber. & hæres.

¶ Si quis ita. Mæuius ita ſcripſit in teſtõ ſuo: ſi Titius mihi erit hæres, Seius hæres eſto, Titius prædictus hæres eſto. certe non ante Seius erit hæres, q̃ ſuę inſtitutionis conditio extiterit, id eſt ſi Titius adeat hæreditatem. ¶ Qui fideicommiſſariã. Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, & dedit Sticho ſeruo ſuo liberta tem fideic. ſi nauis ex Aſia venerit, Seius hęres, pẽden te conditione libertatis fideic. Sticho per teſtatorem datæ, eundẽ Stichum inſtituit ſibi hæredem, & dedit ei libertatẽ purè & deceſſit dictus hæres, nunquid valet inſtitutio quã fecit dictus hæres cũ libertate de dicto Sticho? & dr quod ſic: & non expectata conditione prædicta libertatis fideicõmiſſariæ ſibi per priorẽ teſtatorem relictæ, conſequitur dictus Stichus ex teſtamento dicti hæredis libertatem, & hæreditatem, & interim pendente dicta conditione erit hæres neceſſarius dictus Stichus: exiſtente autem dicta conditione efficietur hæres voluntarius: & ita de neceſſario efficietur hæres voluntarius.

¶ Aperturæ. Inſtituti mihi hæredem filium meum impuberem, & ſubſtituti ei cum libertate pupillariter Stichum, ſeruum meum. & poſtea deceſſi: antequã aperiretur teſtamentum meum, dictus Stichus dedit ſe ad arrogãdũ Caio, & ita ſtatum mutauit: & poſtea fuit emancipat dictus Stichus à patre prædicto adoptiuo: & poſteà deceſſit ĩpubes in pupillari ætate, nunquid erit dictus Stichus neceſſarius hæres impuberi? an vero voluntarius? & dicitur qđ neceſſarius. nam ſiue velit, ſiue nolit, erit hæres ex ſubſtitutione prædicta: aperturæ enim tabularum dilatio, nõ mutat ius neceſſarij hæredis. Ideo autem poſui in caſu, qđ fuit Stichus

quomodo in illo Marcellus (ex ijs partibus, ex quibus teſtamento matris ſcripti fuiſſent, hæredes ſunto:) ſi inteſtata mater deceſſerit, hos non eſſe inſtitutos.

III.

Eruus alienus vel totus, vel pro parte ſine libertate hæres inſtitui poteſt.

In inſtitutione videtur adiecta conditio, quæ adijcitur libertati. Bar.

Si ſeruum meum purè hæredem ſcripſero, ſub conditione liberum: differtur inſtitutio in id tps, quo libertas data eſt.

De adiectione alterius alteri poteſt adijci conditio. Bartolus.

Si quis ita ſcripſerit, (Si Titius hæres erit, emancipatus à patre adoptiuo ante mortem impuberis: quia ſi tempore mortis impuberis inueniretur dictus Stichus, in poteſtate patris adoptiui, non erit neceſſarius, imo voluntarius: vt §. de lib. & poſthu. l. ſub conditione, ſecundum prædicta ergo poteſt plane intelligere hanc literam, ſiue habeas nõ mutat, ſiue habeas mutat: quia primo caſu dices, vt dixi, qđ Stichus fuit emãcipatus a patre adoptiuo ante mortem impuberis. Secundo autem non. Viu.

Seruus alienus. Suus non poteſt ſine libertate hęres inſtitui, iure ſtto, ſed hodie eo ipſo eſt liber, vt C. de neceſſ. ſer. l. quidam 1 rn.

Pro parte. Quia communis erat.

Sine libertate. Sed an cum ea: dic, vt no. ſ. eo. l. ſed & ſi in conditione. §. ſi ſeruum communem. & facit ſ. ti. 2. l. ſeruus.

Seruus hęres inſtitutus, à quo tẽpore libertatem cõſequat.

Data eſt. Perinde ergo habetur, ac ſi vtrumque ſub eadem conditione eſſet datum: vt ſ. eod. l. quoties. §. fina. & hoc niſi fuerat alienatus pendente conditione: tunc enim emptoris iuſſu adibit, vt infra eo l. qui filio. §. ſi quis. apparet ergo ſecundum has leges, quod hęredem inſtituendo non dabat libertatem: ſed contra, infrà de manu. teſtamen. l. Diuus Pius. hodie autem conſtat, quod videtur dare libertatem inſtituendo eum hęredem: vt C. de neceſſa. hęred. l. quidam, quamuis poſſet dici aliud eſſe cum inſtituitur purè, non data libertate ſub conditione, vel ſub alio modo & aliud cum data eſt ſub cõditione, vt hic dicit: quia non vt voluiſſe teſtator, quod haberet hĩditatem, vel libertatem, niſi conditione exiſtente. Item hodie diſtinguitur in caſu huius §. plenius: vt C de neceſſ. ſer. l. fin. & facit inf. de leg. 3. l. qui concubinam. §. cum teſtamento.

Iſto.

a Esto. Hucusque sunt verba testatoris.

b Hoc videtur. Et bene: vt j. eod. l. ei qui soluendo. & facit infra de condi. instit. l. ti Titius. & infra, si quis omiſ. cau. testa. l. si testamento. Sed arg. contra, infra, de condi. & demon. l. in condition. bus. §. 1. in princ. Sed patet responſo ſup. ti. 2. l. si ita. Item facit inf. eo. l. si ſeruo.

c Ab hærede. Scilicet ei°, qui reliquit fideicommiſſariam libertatem.

d Inſtituì. Etiam pendente conditione. Hug.

e Non vt definat. Mero iure. ſed quã tum ad effectũ deſinit, ſi vult repudiare. poteſt. n. vt infra de acq. hær. l. ſi ſeruum. §. ſi quis hac. in fine. §. ſicut & filius. & Inſtitu. de hæred. qual. & diff. §. fui. erit ergo hæres nomine, ſed nõ re: ſic & qui reſtituit per Trebellia. vt Inſtitu. de fideicommiſ. hæred. §. reſtituta. & in minore ĩ integrũ reſtituto contra aditionẽ. vt ſupra, de mino. l. & ſi ſine. §. ſed qã Papinianus. Vel dic non definit, ſi non vult repudiare.

In P.Fl. accepit.

f Succeſſionis. Id eſt qualitas ſuccedẽdi. & facit C. de fideic. l. poſt mortẽ. & de bo. lo. l. inſ. & de lati. lib. toll. Lvnica: §. ſed & ſi ſub conditione. & j. qui, & a quib. l. ſi priuatus. §. fi. & j. ti. 2. l. fi. §. fi & §. de dolo. l. nihus. & & §. de lib. & poſth. l. Gallus. in fi. & §. de vſufr. l. ti vſus fructus. in prin. Sed arg. contra, infra, de leg. 2. l. vnum ex familia, in princ. & ad Trebe. l. l. ſi ante.

Seius hæres eſto, Titius hæres eſto: quaſi quæuis conditio expectatur Titij aditio, vt Seius hæres fiat. Et ſanè, & Iuliano & Tertylliano hoc videtur.

Licet ius inſtitutionis non mutetur: tamen qualitas acquiſitionis mutari poteſt. Bartolus.

Qui fideicommiſſam libertatem ſub conditione accipit, poteſt ab hærede purè cum libertate hæres inſtitui: & non expectata conditione, libertatem, & hæreditatem conſequitur: eritque interim neceſſarius. & exiſtente cõditione voluntarius hæres efficietur: non vt deſinat hæres eſſe, ſed vt ius in eo mutetur ſucceſſionis.

Aperturę tabularum dilatio, neceſſarij hæredis ius non mutat, vt ſolemus in ſubſtituto impuberis dicere. Nam eſt relatum, ſi ſe arrogandum dederit ſubſtitutus, impuberi defuncto filio neceſſario eum fore.

Suus hæres poteſt ſub omni conditione inſtitui, filius verò ſub poteſtatiua tantùm: cui ſi non paruerit, ab hæreditate excluditur: & coheres ſtatim poteſt adire non expectato quod impleat conditionem. Bar.

IIII.

Vus quoque hæres ſub omni conditio-

c. 1. l. ſed ſi plures. §. quos poſſum: & ſecundũ hoc ratio fit etiam poſt mortẽ: poſſet etiam ſecundũ Ioã. hæc litera legi in vita, vt mutet quando filiu emancipaui poſt teſtamentũ. vel ſeruum manumiſi, quos inſtitueram: vt infra, ſicut ſolemus &c. ſed in hoc alio caſu ecõtrario, quãdo ſcilicet de extraneo fit neceſſarius: vt quia arrogaui in ſtitutum extraneũ: & ſecundum hoc dilatio nõ facit principaliter mutari, ſed ipſe ſtat° cõmutatus dilatione facit mutari ius neceſſarij hæredis. Item poteſt poni ſecundum vtramquelte ram, quod nihil impubes prædictus dedit ſe in arrogationem poſt mortem patris: nam erit patri neceſſarius hæres. & non erit prout erat ſui iuris: vel non eſt ſui iuris tẽpore mortis fratris impuberis, vt patet ex prædictis. Vel dic, quod olim erãt ſui hæredes ante apertas tabulas, & tranſmittebant: ſed extranei non, niſi poſt apertas tabulas: & ſic iſte arrogatus eſt ſuus, & poteſt dici cum non, & hue non.

Alias ſubſtitut° impuberi defuncto filius neceſſarius &c. i P.Fl. impuberi defuncti filius.

In P.Fl. non eſt, omni.

Decſerit. Patri impuberis.

Vus quoque hæres. Hic caſus porrigit vſque ad l. eq. §. ſolemus. & iungas hoc principiũ cum §. 1. l. eq. Et dicas quod non ſolum extranei poſſunt inſtitui hæredes ſub cõditione caſuali, & in ita, & potedarias: q. tamen non exhæredentur in earum conditionum defectu, ſed etiam illi, qui poſſunt eſſe tui hæredes, quamuis nunc non ſint, ſicut nepotes ſui. & deinceps cæteri liberi, quos præcedit pater eorum, vel auus, vel alij ſuperiores: quãuis poſſunt redigi ad fuerum conditionem dicti inſtituti per mortem dictorum, qui eos præcedunt ad tempus poſtea reuertãs ad tẽpus in poſitionis huius legis: & dicit ibi, quod filius teſtatoris nõ poteſt ſub omni conditione inſtitui. niſi in eius defectum exhæredetur, ſed ſub poteſtatiua. Nec obſtat ergo, q. filius ſuus inſtitutus ſub cõditione poteſtatiua, nunquid ita demum habebit eſſe ctum dictæ inſtitutionis ſi. ſi faciat filius patrem non de edere inteſtatum, ſi pareat conditioni, an & ſi nõ pareat? & diſtingue: aut habet cohæredem dictus filius: aut non, ſi habuit cohæredem, & non pareat dicte conditioni poteſtatiuæ, ſubmotus eſt filius prædictus a faciendo patrem decedere inteſtatũ quantũ ad partẽ cohæredis ſui: & ideo dictus filius cohæres põt adire pro parte ſua hereditatẽ, antequã certũ ſit vtrũ dictus filius pareat dictæ conditioni, vel nõ: quamuis expectare deberet dictus cohæres, ſi verũ eſſet, quod filius non parendo conditioni, faceret in totum patrẽ decedere inteſtatum: ſi aũt non habuit filius cohæredem, bene facit patrem inteſtatum decedere. ſi nõ pareat dictæ conditioni poteſtatiuæ. Sed quæ eſt poteſtatiua conditio? reſpondet Iaſon conſultus, non põt hoc definiri: quia magis eſt in facto, quã in iure. vnde cõmittitur iudici videndum, quę ſit poteſtatiua cõditio quædam enim videntur poteſtatiuæ, quę quandoque non

nõ ſunt. puta inſtituo mihi hæredem filium meum, ſi Alexandriam peruenerit vſque ad quindecim dies: nã ſi conditio hyemis eſt talis, quod non põt adimpleri, non eſt poteſtatiua. Põt etiam eſſe poteſtatiua dicta conditio, ſi dictus filius erat prope Alexandriam per vnum milliarium puta. Item & hæc conditio poteſt eſſe nõ poteſtatiua, imo valde difficilis, puta inſtituo mihi filium meũ hæredem. ſi decem Titio dederit vſque ad quindecim dies, puta ſi Titius eſt vltra mare forte, & filius inſtitutus Bononiæ. Sed pone quod dictus filius ſub poteſtatiua conditione inſtitutus nõ habuit cohæredem, de quo dictũ eſt: ſed habuit ſubſtitutum, certè viuo filio non erit hæres ſubſtitutus. i. cũ talis ſit dicta conditio poteſtatiua, vt vltimo momento vitæ filij poſſit adimpleri: puta ſi decem Titio dederit, hĩs eſto: ſed poſt mortẽ filij, & non adimpleta dicta cõditione ab eo, bene erit hæres ſubſtitutus: nec in hoc caſu eſt neceſſe, qđ pater exhæredet filium à ſubſtituto, ſi non adimpleat filius dictam conditionem poteſtatiuam, imo & ſi facta ſit exhęredatio, nullius momenti eſt, & non habet effectum: quia videtur facta poſt mortem filij, quam exhæredationem non valere oſtendimus §. de libe. & poſthu. l. Gallus. §. in omnibus. Si autem diceres neceſſariam eſſe exhæredationem a ſubſtituto, vel a ſequẽtibus gradibus: iam euenireт inconueniens: quia per conſequens eſſet neceſſaria exhæredatio filij a cohęrede ſuo: eſt ergo verum generaliter, quod filius inſtitutus ſub poteſtatiua cõditione non eſt exhæredatus in eius defectum. Sed pone, quod filius fuit inſtitutus ſub poteſtatiua cõditione, & non habuit ſubſtitutum nec cohæredẽ, & pẽdente dicta conditione incipit decedere dictus filius, nun quid erit antequã moriatur hæres patri ſuo ab inteſtato? & diſtinguitur inter conditiones poteſtatiuas; quia aut fuit talis, quæ vltimo momento vitæ filij non potuit adimpleri per filium, puta ſi Alexandriam peruenerit tu filius, hęres eſto: aut potuit. primo caſu inteſtatus patri hęres eſt dictus filius, ſecundo non. Viu.

Alias & ſi cum patrem &c.

Quid ſi pro parte poſſibilis, & pro parte impoſſibilis; dic valere pro ea parte, pro qua ẽ poſſibilis. Alex. in l. impoſſibilis. inf. de verb. obli. & Bart. in l. 1. in fi. de cõd. inſti.

¶ Suus quoque hęres. i. qui poteſt eſſe ſuus: vt nępos, pronepos, & deinceps: vt j. eo. l. ſed & conditioni. §. ne pores autem. Acc.

Conditione. Quia non ſub caſuali, niſi in eius defectum exhæredetur: vt C. de inſtitu. & ſubſtitution. l. ſi pater.

In poteſtate ipſius. Vt ſi dederis illi vnum nummum, vel aliquid leue: ut infra eadem l. §. puto. Accurſius.

Conſtat. Eſt enim pro pura habenda: vt j. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. 1. §. qui ſub cõditione. debet ergo cõdi. to eſſe poſſibilis, & honeſta: vt inf. de cond. inſti. l. filius. & l. fin. & inf. de cond. & demõ. l. Lucius. Io. ſed hodie oẽ grauamẽ reijcitur, quãtũ eſt in debito bono

ne hæres poteſt inſtitui: ſed excipiendus eſt filius: quia nõ ſub omni conditione inſtitui põt. Et quidem ſub ea conditione, quæ eſt in poteſtate ipſius, põt: de hoc enim inter omnes conſtat. Sed vtrum ita demum inſtitutio effectum habeat, ſi paruerit conditioni, an & ſi non paruerit, & deceſſerit? Iulianus putat, filium ſub huiuſmodi cõditione inſtitutum, ẽt ſi conditioni non paruerit, ſubmotum eſſe. & ideo ¶ cohęredem habeat ita inſtitutus, non debere eum expectare, donec cõditioni pareat filius: cum & ſi patrem inteſtatum faceret non parendo conditioni, proculdubio expectare deberet. Quæ ſententia probabilis mihi videtur: vt ſub ea conditione inſtitutus quę in arbitrio eius ſit, patrem inteſtatũ non faciat.

Conditio dicitur poteſtatiua vel non, ſecundum id quod frequenter accidit. Bar.

Puto rectè generaliter definiri: Verum in poteſtate fuerit conditio, an non fuerit facti potius eſſe. Poteſt enim & hæc § Si Alexandriam peruenerit, § non eſſe in arbitrio, per hyemis conditionem. Poteſt & eſſe, ſi ei, qui à primo miliario Alexandriæ agit, fuit impoſita. Poteſt & hæc, § Si decem Titio dederit, § eſſe indifficilis, rendo conditioni, proculdubio expectare deberet. Quæ ſententia probabilis mihi videtur: vt ſub ea conditione inſtitutus quę in arbitrio eius ſit, patrem inteſtatũ non faciat.

In P.Fl. facti poteſtas eſt.

Huiuſmodi. Conditione poteſtatiua.

Etiam ſi. Abundat, etiam, ſic. C. de manu. teſt. l. ſi. §. j. Vel dic, qđ innuat idem in cõtrario caſu. ſic infra. de verb. obl. l. quicunq;. §. ſi quis: vel adiunge ad dictionem filium.

Submotũ. Id eſt, ſubmouendũ: vt in fra, ſi qs omiſ. cauſ. teſt. l. j. §. qui ſub cõditione. & infra, de ſec. tab. l. ſi ſub cõditione. § ſed & ſi is. etiã colligitur infra de cõdi. inſtit. l. 2. & infra, de leg. præſt. l. itẽ a ſubſtituto. Sed quid ſi fuit iuſſus, ſed nõ potuit? videt admitti, quaſi nec ſi poteſtatiua ſecũdum Io. ſed contra videtur inſpici generalitas: vt j. prox. §.

Et ideo. Quia filius poteſt inſtitui ſub poteſtatiua, valet teſtamentum: & ideo &c.

Inſtitutus. Sub conditione poteſtatiua.

Eum. Cohæredem.

Pareat filius. imo ſtatim adire debet: & ſi poſtea filius non pareat conditioni, & ſic deceſſerit: non facit patrem inteſtatum, & accreſcit eius portio cohęredi. Hat ſubſtitutus expectat: vt j. eo. §. ſed & ſi filio.

Faceret. Id eſt facere poſſet: vt quia ſub mixta eſſet inſtitutus: nã duas habet tunc vias filius: vel quod nõ pereat conditioni, & dicat nullum teſtamentum: vel quod velit parere, & tunc eo parente, i. adimplente conditione, admittitur cohęres. arg. §. de iniuſt. teſt. l. ſi filio. ſic & alias inſtituti expectant præteritos: vt j. de cõtrah. l. illud. §. fin. Vel dic faceret, i. ſi diceremus fieri patrem inteſtatum, ſi filius non pareat conditioni potestatiuæ, debet cohęres expectare: vt modo dixi de mixta: quod tamen dicere non debemus, vt ſtatim ſubijcit. Vel dic faceret, quando non habet cohæredem, vel ſubſtitutum: & dic expectare debet filius vſque ad finem vitæ ſuę: vel poſt mortem.

Quę ſententia. Scilicet, vt valeat teſtamentum filio inſtituto ſub poteſtatiua, & ſic non poſſit filius dicere nullum teſtamentum, vt ſubijcit: cum habeatur pro pura, vt dixi: & hoc ſi habeat cohęredem, vel ſubſtitutum: alias facit nullum non parendo, & patrem inteſtatum, vel vltimo vitę ſpiritu viuens, quando non poterat impleri in fine vitę: vel poſt mortem filij, quãdo poteſt impleri in fine vitę: vt j. eo. lapud Iulia. & j. de condi. inſti. l. fin.

Definiri. Id eſt pro regula tradi: hoc qđ ſequitur, faẽti poteſtas eſt, vtrũ &c. i. an facile de facto poſſit adimpleri: ſed & iuris eſt: vt j. de cond. inſti. l. filius.

Indifficilis. i. valde difficilis: ſic ſup. de lib. & poſthu. Infortiatum. V l. Gallus.

l.Gallus.§.ille casus. & facit supra, si quis caut.l.2. §. quod diximus.

a Ad generalem definitionem.Scilicet prædictam, facti potestas &c. ut consideretur an possit de facili adimpleri, vel non : & sic ad arbitrium iudicis refertur: sic ℨ. de impen. l.pe. §. fina. & de vsur.l. mora. & de legi. & Senatusconl. l. non possunt. Vel generalem definitionem considera, quod generalius, & frequentius sit: nam & hoc, si exierit de scholis est potestatiua: licet accidere possit, qđ exire non possit: sed frequentius contingit, quod possit.

* P.Fl.recurrēdū. † Adde singulariter Bar.in l.i.ℨ.de tut. vbi definitio,& etimologia simul concurrunt: magis tatur definitioni. Idē Paul. de Cast. in l. pen. ℨ. de iudi. & iu.

* Exstaturum, in P.Fl.

b In eius potestate. Et quæ potest impleri vltimo momēto vitæ, & sic non erit substitutus hæres viuente filio: sed nec exhæredari potest in hoc casu: qa post mortem suam inuenitur exhęreda tus, secus si sit alia conditio potestatiua, quæ non potest impleri vltimo vitæ momento: tūc enim etiam viuente filio pōt substitutus hæres esse, scilicet ex quo certum sit conditionem impleri non posse per filiū : vt ℨ. de cond.instit.l. fina. & hęc est ratio in primo casu, vt quādiu viuit filius, non sit locus substitutioni : quia quamdiu locus est institutioni, non est locus substitutioni.

si Titius peregrinet longinquo itinere : pp quæ ad generalē definitionē decurrendum est.

Sub conditione potestatiua, quæ potest impleri vltimo vitæ spiritu viuo filio, non admittitur substitutus: nisi in ea dies fuerit adiectus : secus si vltimo vitæ spiritu impleri non potest. hoc dicit cum princi. l. seq. Bar.

Sed & si filio sub conditione, quæ in eius potestate est, hæredi instituto nepos sit substitutus, siue extraneus : puto viuo filio non extiturum hæredem substitutum, post mortem uero extiturum: nec necessariam à substituto filij exhæredationem: cū & si fuerit facta, frustra sit, post mortem enim filij facta est, quam inutilem esse, alias ostendimus. Opinamur igitur filium, si sit institutus sub ea conditione, & sit in eius potestate, non indigere exhæredatione à sequentibus gradibus ; alioquin & a cohærede indigebit.

c Hęredem substitutum. Cū vltimo vitæ spiritu possit impleri conditio. Azo.

d Extiturum. Quia tunc primum sit verum defecisse conditionem. Azo.

e Substituto filij. Aliàs filio, aliàs filii, & est sensus, quod valet secundus gradus, licet ab eo non sit filius exhæredatus, vt ℨ. de libe. & posthu. l. si posthumus. §. quod vulgo.

f Frustra sit. Scilicet facta.

g Ostendimus. Vt & ℨ. de libe. & posthum. l. si ita. §. fi. & l. Gallus. §. in omnibus. & huius ratio est, ideo, quia non pōt locum habere exhæredatio, donec conditio institutionis impleri pōt : at impleri pōt quādiu viuit filius, & sic viuente filio non habet locum exhæredatio: postea frustra fieret: vt hic, & in dictis legib. & ℨ. de bo. lib. l. si libertus sub. §. æstimo.

h Alioquin. Id est si diceres in superiori casu filium exhæredari debere, cum recte sit institutus. S. sub cōditione potestatiua: similiter diceres, & in hoc alio casu à cohærede debere exhæredari : vbi recte fuit institutus sub conditione potestatiua: vt ℨ. cod. l. 1. §. 1. quod est falsum. nam vbi recte est institutus, exhęredari nō debet: vt ℨ. de lib. & posthu. l. si posthumus. §. quod vulgo. æquipollet enim ei, qui est. ℨ. eo. l. iam dubitari.

i Pud. Marcellus notat. alias lex, aliàs §. incipit. & dic. no. addendo.

k Vltimo vitæ ℨ. de condit. & demon. l hæc conditio. contra. sed ibi sub. cē & facit C. de contrahen. tip. l. fi.

l Hæres erit. Et tranſmittit ad suos hęredes, & hoc ni si habeat substitutum: vt ℨ. prox. & ℨ. de condit. instit. l. fin. ibi, nam superior quidē species &c. vel ad cohæredem: vt ℨ. eo. l. §. j.

m Alexandriam. Cum sit prope. alias non esset potestatiua: vt ℨ. eod. l. fina. §. puto.

n Contra puto. Nō enim erit vllus hæres ab intestato, nec tranſmittit, sed alij sequētis gradus admittantur, cum nec hic sit substitutus, vel cohæres : vt inf. de condi. instit. l. fin. §. altera.

o Ed & si conditioni. CASVS. Filius fuit institutus sub potestatiua conditione, & fuit ei datus substitutus: & in dicta conditione fuit appolita dies hoc modo: instituo mihi vnum meum hæredem, si in Capitolium intra triginta dies ascenderit. certe si non pareat conditioni dictus filius intra 30. dies repellit. & substitutus admittitur.

* In P.Fl. hoc caput sic intitulatur, Mar cellus apud Iulianum li. 30. Dig. not. de icipit, Si ei vltimo di, &c.

* Alex. in P.Fl.

p Solemus. Institui mihi hæredem Titium: ipse Titius ante mortem meam fuit in insulam deportatus, & postea fuit restitutus, & postea ego decessi, certè bene habebit hęreditatem meā, quia illud quod euenit ei medio tempore. i. inter institutionem eius, & mortem meā, mihi ei nocet. ¶ Seruus alienus. Institui mihi hæredē Stichum seruū Titij sub conditione, si nauis ex Asia venerit, & postea decessi: Titius prædictus dominus dicti Stichi tradidit eundē Sticū forte ex donat. seruo cuidā, quē in mea hēreditate reliquit: & ita acquisitus est Stichus hæreditati meæ, & mihi, si viuerem: & ita deuenit dictus Stichus ad eum etiam a quo institutio incipere non potuisset: nam si meus fuisset tempore dicti mei testamenti, in quo eū Stichum hæredem instituī, vt dictum est, non possem eū instituisse neque pure, neq; sub conditione, cū ei non dedissem libertatem cum institutione, secūdum ista iura. postea dictus Stichus peruenit ad quendam extraneū, qui extraneus bona fide, & iusto titulo possedit eum per triennium : & sic eū vsucepit: & sic extitit de dicto casu, a quo incipere non potest: & sic non videtur peruenisse ad eū casum : & ideo institutio de eo per me facta (vt dictum est) non vitiatur. ¶ Si seruū communem. Ego, & Titius habebamus seruum communem, & dictum seruum mihi hæredem instituī cū libertate, & antequam morerer, emi partem suā à Titio: quam habebat in dicto seruo: certe quamuis ante quā eū redimerem, nō deberet esse meus hæres necessarius, erit tamen nunc. Sed pone, quod filiū meū impubere mihi hęredem instituī, & ei substituī pupillariter dictum seruum mihi communem cū dicto Titio : &

& postea partem Titij redemit dictus impubes: certè non erit hoc casu necessarius hæres impuberis dictus seruus: sed retēto primo casu, nunquid possum dicto seruo adimere libertatem in codicillis, quos postea fecī & distinguitur. aut eum redemi à dicto Titio meo socio: & sic fuit factus hæres meus necessarius, aut non redemi : & sic non fuit mihi hæres necessarius: primo casu dicta ademptio libertatis nō valet : secundo sic : & est ratio quare in primo nō valet ademptio : quia cum eo casu à semetipso libertatem receperit seruus prædictus, iā à semetipso videtur ei adimi libertas : qđ esset absurdum: quia sicuti legari sibi à semetipso nō pōt libertas, ita nec à se hærede in solidum, & in totū adimi potest ei libertas. Viu.

q Sed & si conditioni. Facit supra l. pro xi. in fi.

r Sub omni. Instituitur ergo hic nepos, ne præmortuo filio viuo auo, præteritus nepos rūpat testm̄ per l. Vel. vt ℨ. de iniusto test. l. posthumorum. tūc. n. sub omni cōditione institui pōt, vt hic, & supra eod. l. suus. & infra de suis, & legitimis hære. l. 1. §. sciēdum. qđ aūt si filius nō est : Respon. tunc & idē qđ in filijs secundū Io. & Azo. vt tantum sub potestatiua conditione possit institui : & hoc subijcit, si redigantur &c. i. redigi possunt, quasi dicat, prædicto casu vbi filiꝰ præcedit sub qualibet ꝯdōne licet possit redigi ad cōditionē filij, si filius non esset: quia tunc vt filius debet institui sub potestatiua tantū. Alij contra: & dicūt redigantur, ſ. quo ad alia, non quo adhoc: & pro primo quod liberi primi gradus plusculum habeant est C. ad Trebel. l. iubemus §. fi.

s Media tempora. Tria sunt tempora : tempus testamenti, mortis, & additionis. licet enim in medio eorū extraneus hæres fiat non capax: si tamen his temporibus sit capax, satis est: vt hic: & ℨ. eo. l. si alienum. §. j. & Instit. de hęre. qua & diffe. §. in extraneis. & facit ℨ. de secun. tab. l. 1. §. sed & si quis. & ℨ. e. l. quoties. §. seruus cū liber. & l. seruum meum. & ℨ. l. proxi.

t Peregrinus. Id est deportatus, & sic non capax. vt C. de hęre. insti. l. 1.

u Peruenit. Per restitutionem in integrum, vel per indulgentiam principis: vt C. de sent. pas. l. j. & l. cum indulgentia.

x Sub conditione. Vt si dederit illi decem, vel similia, aliud forte si sub ea cū liber erit, quia alienus seruus sub ea institui potest : sed proprius non: vt infra de condi. insti. l. seruus alienus ita. si ergo esset institutus, forte vitiaretur institutio, si traditus esset seruo hęreditario, vel ipsi testatori, quia peruenisset in eum casum à quo sic institui non posset. Itē bene dicit sub conditione, quia si pure, forte vitiata esset institutio. cum traditus esset seruo hęreditario, vel ipsi testatori, quia peruenisset in eū casum &c. & qa sic pure sine adiectione libertatis seruum proprium instituere non potest hoc iure : & Instit. de hæred. institu. in prin. Sed hodie contra : vt ibidem dicitur. Vel dic secūdū Ioā. si hæreditarius mandasset, esset vitiata cum non esset cui quæreret, si tūc conditio existeret. nam ipsam sibi ipsi quæri per seruū istū absurdum est : sed tunc alienatus quęrit nouo domino : & facit ℨ. §. prox.

* In P.Fl. tradit° esse seruus hæreditario.

y Mox vsucaptus. Id est, statim vsucaptus pendente conditione: vt quia aliquo modo bona fide vel iusto titulo peruenit ad illum extraneum possessio hæc.

z Non est vitiata. & sic existente conditione iussu illius domnini adire poterit hæreditatem, & sibi quærere. Hugo.

a Cum libertate. Dicas quod alienū non possum instituere cum libertate, etiam si postea fiat testantis, sed sine conditione hęres scriptus, traditus est seruo hęreditario : mox vsu captus ab extraneo. Non est vitiata institutio.

Si seruus cum libertate institutus redimatur in vita testatoris, efficitur necessarius. secus si post mortem. Bart.

Si seruum communē cum libertate dominus hęredem scripserit, & eum redemerit : necessarius efficietur. Sed si substitutus sit impuberi, & partem redemerit impubes : necessarius non efficietur: vt Iulianus scribit.

Si seruus solus cum libertate instituatur, libertatem recipit à seipso : ideo à seipso adimi non potest. Bar.

Sed si sit cum libertate institutus, an ei libertatis datio codicillis adimi possit, apud Iulianum quęritur? Et putat in eū casum, quo necessarius fieret, ademptione sic : vt ℨ. eo. l. si alienum. & ℨ. proxi. §. at proprium cum libertate. & non aliter olim. hodie contra, vt ℨ. not proxi. §. si autem communem, aut cum libertate. & non valet, vt sit necessarius, nisi postea partem socij redimat : vt hic, & ℨ. prox. respōso. Sed socio accrescebat : vt Insti. de dona. §. fi. hodie contra. nam erit liber, & necessarius hæres, dato pretio partis socio : vt C. de communi seru. manu. l. 1. §. 1. ibi, licet ipse cōis seruus. &c. sed simpliciter tenet : vt ℨ. eo. l. seruus. in prin. & etiam hodie accrescit hęreditas socio : vt d. l. 1. de cōmu. ser. manu. & ℨ. ad leg. Falc. l. Plautius. & C. eod. l. 3 & ℨ. pro soc. l. verum. §. seruo communi. & facit ℨ. l. prox. & l. duo. & ℨ. titu. 1. l. si seruus communis.

b Partem quæ erat aliena, & sic habet totum.

c Non efficietur. Sed voluntarius vt ℨ. tit. 1. l. si seruus cōmunis. 2. resp. & est ratio qa quos possum mihi hęredes facere necessarios, & filio meo &c. vt ℨ. ti. 1. l. sed si plures. §. at seruū cōem nō possum facere necessariū nisi redimā : ergo nec filio meo, licet ipse redimat.

d Cū libertate. intelligas, vbi totus suus erat seruus. nam si cōis, non posset institui cum libertate. Azo. vt sup. prox. §. not. sed Io. dicit etiam in communi secus.

e Fieret. Quod erit si non fuerit alienatus, vel manumissus: vt Instit. de hæred. insti. §. seruos autem. vel secundum Ioan. quod erit, si redimatur.

a Non valere. Nam nec in testamento eodem conceditur, nisi adimatur vtraq; vt supra de lib. & post. l. si ita. §. regulā. & facit Insti. de cod. §. nec codicillis. in fi.

b A semetipso. id est. ne libertas quā a se habet, ei adimatur. Serauus. n. &c. Et not. quod libertas serui instituti cum libertate, non potest alij legari: nec ab ipso instituto a limi & est ratio: quia habet eā à seipso. i. non habet, vt hæres: quia sic esset res hereditaria, sed vt singulare cōmodum quod de hærede in alium consueuit dari: sed hic ipse sibi, vt hic, & infra de acq. hæred. l. ex parte, quia ergo non habet eā vt hęres, non potest ei adimi vt hæredi. nam &c. sicut a limili non pōt sibi legari libertas, vel ipsemet sibi, cum ipse sit hęres, ita nec adimi. sic infra de adi. leg. l. legata inutiliter. §. fi. sed videtur quod possit legari sibi ipsemet: vt C. de cōmu. ser. man. l. fi. contra. Sol. ibi erat alius hæres institutus, vnde libertas videtur per ipsum legari sibi, & hic ipse solus est hæres instituus, vnde se sibi dare non potest. & sic so. infra de lega. j. l. senatus. §. fin. contra. nam ibi non erat institutus, quinimo nec sua res potest sibi a se legari: vt j. de lega. 1. l. & quidem. & l. legatū. §. hæredi. est & alia ratio, quare non potest libertas adimi: quia quę simul sunt data, s. hæreditas, & libertas: non possunt separatim a limi: propter quam rationē etiam hæreditas sine libertate adimi nō pōt, vt §. de lib. & postum. l. fi ita §. regulam. Sed in nostro casu est specialis ratio. Item & alia quia si libertas posset adimi, ergo & hæreditas, quod non debet esse vt Insti. de codicill. §. fi. Not. ergo quod protinus est liber & hæres, vt Insti. de hære. qua. & diffin. prin. & tu. si ser. pet. leius qui, & est ratio, q̄ a semetipso: quia hic oportet hęreditatē adire. quam a semetipso non acciperetur hic notabiliter tantum de libertate dixit. Item cū habebat libertatem a seipso, vt hic, ergo cur non potest ei a seipso legari? Respon. ibi sunt opposita hęres, & legatarius. vnde in eodem esse nō possunt, hic hæreditas, & libertas non sunt opposita, imo quasi connexa, & hæc est rō: quia libertas non est res hæreditaria vt dixi: vel speciale est in libertate.

Libertas res hęreditariano ē.

nem non valere: nec à semetipso ei libertas adimatur. Seruus enim hæres institutus, à semetipso libertatem accipit. Quæ sententia habet rationem. Nam sicut legari sibi non potest, ita nec à se adimi.

VII.

I seruus communis sub conditione hæres institutus, viuo testatore libertatē consecutus sit: etiā pendente cōditione testamentariæ libertatis adire hæreditatem potest. Item siue testator eum alienauerit, siue hæres post mortem testatoris iussu domini hæreditatem adibit.

Si hæreditatis delatę à duobus dominis dies simul cedit: seruus vtriq; necessarius hæres erit. Bart.

VIII.

Duo socij quēdam seruū communē testamento facto hæredē, & liberū esse iusserant: ruina simul oppressi perierāt. Pleriq; responderūt, hoc casu duobus Vrcinū hæredē existere; & id est verius. Sed etsi sub eadē cōditione seruum cōmunē vterq; socius liberū, hęredēq; else iussisset eaq; extitisset: idē iuris erit.

Error in corpore vitiat institutionem & legatum.

IX.

Volens alium hęredem scribere, alium scripserit, in corpore hominis errans (veluti, frater me⁹, patronus meus) placet neque eum hæredem esse, qui scriptus est, quoniam voluntate deficitur: neque eum, quem voluit: quoniam scriptus non est. Et si in re quis errauerit, vt puta dum vult Lancem relinquere, vestem leget, neutrum debebit. hoc, siue ipse scripserit, siue scribēdum dictauerit.

Error in quantitate cōtinua, vel discreta dispositionē non vitiat: & quod est dictū, prævalet ei quod est scriptum. B.

Si seruus communis. Tria sunt: nam hæreditas sub conditione. Item libertas eodem testamēto sub alia conditione relicta fuit. Item postea liber factus viuo testatore. Is erit ergo hæres domino volūtarius, si existat conditio hæreditatis: licet pendeat conditio in testamento state libertatis: ad hoc supra eo. l. seruus. §. qui fideicommissam.

Sub conditione. Si autem pure, tota hæreditas videtur acquirenda socio: vt j. ad l. Falc. l. Plautius. Hug.

Adire hæreditatem potest. Cum iā exstitit conditio hæreditatis.

Hæres. Id est, qui esset hæres, si hic sera' cōditione defecerit. Vel dic cohæres qui eū seruū non existente cōditione libertatis, nec alijs eo libero, alienauit: & tūc extitit conditio hęreditatis. Sed secundum hoc nō videtur, quod posset dare pretium patris: vt j. ti. l. si seruus communis. Sed numquid hęc alienatio per hęredem facta seruo adimet libertatem sicut hęreditatē? Respon. non: vt j. eo. l. pater filio.

† Cōcor cum hoc prin. l. a. cum fug. abbatia. i fi. cum gl. final. post princi. ēt de offic. delega.

Dominus. Nota vt infra eo. l. quoties. §. seruus.

Volens. Ego Titius Stichum: nostrum seruum communē a multis mihi hæredē nobis: & sedimas, quilibet nostrum ei libertatem in testamēto: poterit nam ab ambo perimus: certe erit nobis ambobus hęres necessarius: dictus seruus: quamuis si nō perijsset nisi mihi, nō esset ambobus necessarius, sed primo decedenti, si eum redemit ante mortē suā vt s. e. l. sed & si conditione. §. si seruum. Vel si non redemit, sed communis remansit, non erit necessarius hæres ei, sed socio acquireretur hæreditas, vt dictū est in primo casu. sed & si nos qui simul perimus, vt dictum est, instituimus cum libertate hæredem dictum nostrum seruum, quilibet sub eadē conditione: & existat conditio, erit similiter vtrique nostrum necessarius hæres. Viuia.

Simul. Nā si alter prius perijsset, remaneret seruus alterius cuius solius posset esse amodo necessarius.

Exstitisset. Idem & si diuersis, dum tamē eodem tpe existat, secundum loā. si ergo diuersis temporibus, secus, vt no. §. in l. sed & si in conditione. §. si seruum.

Volens. Cum vellē scribere hæredē fratrem meum ita scripsi. Patronum meum instituo hæredē: vel cum vellem instituere patronum, scripsi fratrē meū: certe neuter habebit: q̄a i corpore illus quē volebam instituere, errauit: & idem est si in legando errauí in nomine appellatiuo. nam debebit neutrum: vt puta dum volebam lancem legare, legaui vestem. ¶ Sed si nō. Pone, ego non errauí in corpore: sed in parte, puta cū dictassem ex sex vncijs hæredem scribi Titium, notarius scripsit ex quatuor vncijs, vel ego met scripsi eum in quatuor: certè erit hæres Titius in sex vnciis: licet econtra si volebam Titiū scribi hæredem in quatuor vnciis, & notarius scripsit eum in sex hæredem, vel ipse ego: certe erit Titius hæres tantum in quatuor vnciis, & idem in legato: nam si pro cc. scripta sunt c. non debebuntur legatario nisi c. ¶ Tantundē. Ego volui Titium esse mihi hæredem sub conditione, & non aliter: & notarius, vel ipse ego nō scripsi cōditionem in institutione: non erit hęres Titius: sed econtra si volui Titium hæredem purè instituere, & notarius scripsit institutionem conditionalem, erit Titius hæres pure: sed & si vo lebam instituere hæredem in parte dimidia Titium, siue quendam, qui vocatur primus, & scriptus est primus, & secundus: solus primus habebit. ¶ Si quis nomen. Ego volens instituere Titium, qui erat rubeus, & habebat minus vnūm oculum, ita dixi: instituo mihi hæredem Titium rubeum habentē minus vnus oculū: certè erit hæres dictus Titius, quamuis non nominauerim eum in institutionē. Si aūt nō demonstrarem eum certo signo, non valeret institutio, quandoque tamē videretur quibusdā incertus, est tñ certus, & hæreditatē obtinet, puta si ita dicā, vter ex fratribus meis. s. Titio, & Mæuio, Seiam vxorē duxerit ex dodrante hæres esto: vter nō duxerit, ex quadrante hæres esto. nā quamuis sit incertū ex qua parte qui libet eorum sit hæres, tamē rectè, & certo modo facta est institutio. & est similis dicta institutio isti alij institutioni, vter ex fratribus meis. i. Titio, & Męuio vxorem etiam duxerit, hæres esto: vter non duxerit, hæres ne esto. quæ institutio additionalis est. ¶ Hæredes. Hæredes dicuntur succedere testatori in iure, quia hęreditas est ius, & si plures sunt ab aliquo instituti, omnes æqualiter sunt hæredes, nisi testator diuiserit inter eos hęreditatē, siue ius hęreditarium. ¶ Si duo sunt. Instituo mihi hæredem Titiu in quatuor vnciis fundi mei Cornelianj, & Seiū in octo vncijs dicti fundi: cere te detracta fundi mentione vterq; ex æquo mihi succedet nō sec⁹ quā si hæredes scripti sine partib⁹ essent: nisi mea contraria voluntas appareat. ¶ Si quis ita. Titius ita scripsit in testamento suo, Stichus seruus meus liber esto. & postea quam liber erit, hæres esto: certè simul competit ei libertas, & hæreditas: & ita erit hæres necessarius Titii. ¶ Si quis primum. Titius instituit sibi hæredem primū in quatuor vnciis hęreditatis suæ, & secundum in aliis quatuor vncijs: & ita postea dixit dictus Titius: si dictus secundus, mihi hæres non erit, tertium facio mihi hæredem in octo vnciis: postea Titio mortuo secūdus repudiauit suas quatuor vncias: certè hic tertius habebit octo vncias in hæreditate Titii. i. habebit quatuor uncias, quæ nō erāt alicui datę iure institutionis, alias aūt quatuor vncias, quæ erant datæ dicto secundo, qui repudiauit, habebit

dictus tertius iure substitutionis. ¶ Seruus. Stichum seruū meum instituí mihi hęredem cum libertate: & postea eum alienaui in Titium: certe iussu Titij adibit hæreditatem meam: si autem ante mortem meam eū à Titio redemi, valet prædicta institutio: & erit mihi necessarius hæres.

Sed si non in corpore errauit, sed in parte (puta si cum dictasset ex semisse aliquem scribi, ex quadrāte sit scriptus) Cellius libro xj. Digestorum posse defendi ait, ex semisse hæredem fore: quasi plus nuncupatū sit, minus scriptum, quæ sententia rescriptis adiuuatur generalibus. Idēq; est, & si ipse testator minus scribat, cum plus vellet adscribere. Sed si maiorem partem adscripserit testamentarius, vel, quod difficilius est probatione, ipse testator, vt pro quadrāte semissem:

¶ Si seruus ex die. Stichum seruū meū instituí mihi hæredem pure, & volui, quod esset liber à patchate in posterū: postea alienaui eū in Titium, vel manumisi: certè valet institutio quam de eo feci, & existet hę reditas Stichus mihi: & intelligas, quod eo casu quādo fuit manumissus à me, adibit suo arbitrio: qū autem fuit à me alienatus in Titiū, adibit iussu Titij: sed pone quod post institutionem, quā de dicto Sticho feci purè, & dationem libertatis post pascha, alienaui vsumfructum dicti Stichi in Titium: certè & institutio prædicta valet, & hoc casu differtur dicta institutio in id tempus, quo extinguetur dictus vsusfructus, & non sufficit venire diem, poliquam dedi ei libertatem, nisi & desinat Titius vsumfructum in eo habere: inuito enim fructuario habere non potest libertatem. Sed pone, quod dicto Sticho dedi libertatem post patcha: institui aūt eū hæredem purè, vt dictum est in primo casu: non aūt alienaui eū postea, vel manumisi: certe veniēte patchats erit hæres, & liber. Item quid si dedi ei libertatem post patcha, & hæreditatem sub cōditione, si nauis ex Asia venerit, & nō alienaui eum postea, vel manumisi, & postea venit pascha, & postea conditio certe liber, & hæres erit. & h.d. Viu.

* P. Flor. Celsus li. 12. q̄stionū Digestorū 11.

⁹ Partem nō est in P. Flor.

Alium. Recogitans de alio certo: & occurrerit mihi alius, quem puto esse illum, non ergo Iacob hęres fuit de iure Isaac, & neque Esau: quia de altero erraui in corpore, de alio noluit.

Frater. Aut credo hunc Seium esse Titium fratrem meum: cum non videam, & non valet, vt hic: aut credo hunc Seium esse fratrem. & obtinet C. eo. l. si pater aut non credo, sed fratrem nomino: vt j. eo. l. nemo. §. qui frater, aut in nomine tantum proprio erro: vt C. de testa. l. in quis in nomine. & j. de reb. dub. l. qui habebat Flaccum. & facit j. de iur. delib. l. n. & C. de testa. l. neque professio.

Non sit. Nec nuncupatus. & facit j. de suppelle. leg. l. Labeo. § idem Tubero. & de reb. dub. l. in ambiguo. & p. o empt. l. 2. §. cum Stichum.

In re quis. Alius est in rebus quis i. appellatiuis nominibus: alias est in reliquis. i. nominibus rerū appellatiuis. & facit j. de leg. 1. l. 4.

Hoc. Scilicet verum est.

In parte. Scilicet quota rerum. Azo.

Ex semisse. Imo videtur ex quadrante: vt infra de legatis primo. l. qui quartam, tertio respondeo. Solue. vt ibi.

Nuncupatum. Facit j. eo. l. j. §. fin autem. & j. de cōditio. & dem, l. cum autem.

Testamentarius, id est, scribens testamentum.

Semissem. Scilicet scripsit.

a In semisse. Maiori summæ minor iest. sic §. de arbit. l. dem. §. si plures. & de pecu. l. hinc quæritur. & j. de verb. obl. l. 1. §. si stipulanti. & de re iudica. l. si quis cum reo. Item facit C. de testa. l. errore. & §. de stat. homin. l. Imperator.

b Pro cētum. Quæ relinquere volebat.

c Per notam. Id est, signū repræsentans, nempe cc.

d Adiectum. Id est, superfluum.

e Putat. Imo videtur purè institutus vt C. de institu. & substi. l. pen. & j. de leg. 2. l. cū pater. §. fi. cōtra. Sol. est pro nō instituto, scilicet sicut destinauit: sed pure. Sed huic solu. obs. §. e. §. sed si non in corpore. vbi voluntas præualet scripturæ. Sed ibi dicta uit, hic tātū in corde destinauit. Vel dic, morte præuentus nou addidit: nō instituturus sine cō ditione: at secus in contrario, secundū R. vel hæc est opinio Mar. quæ nō tenet, vt in simili casu supra, eo. l. 2.

f Hæredem futurum. Putat Marcellus. Io.

g Videri. Scilicet putat repete. Io.

h Si testamētarius. Id est scribens testamentū: vt est tabellio: vt §. ea. l. §. sed si maiorem.

i Detraxit. Omnino Azo.

k Non futurum. Scilicet, purè. H. sed prout testator voluit, scilicet sub conditione: vt §. eadem lege. §. sed si maiorem.

l Primum. Scilicet solum.

m Scripserit. Ex dicta dimidia. & dic, destinasset, licet nō sit scriptū: vt §. sed si non, in corpore. Accur.

n Distat. Sic §. si certum pecta. l. certum. & j. de ma. test. l. nominatim. & §. de li-

Proculus putat, ex quadrante fore hæredē: quoniam insit quadrans in semisse, quam sententiam & Celsus probat. Sed & si quis pro centum, o ducenta per notam p scripsit idem iuris est, nam & ibi vtrumque scriptum est, & quod voluit, & quod adiectum q est, quæ sententia non est sine ratione.

Error in conditione, quam quis destituit inferre, institutionem vitiat. Bar.

Tantundem Marcellus tractat: & in eo, qui conditionem destinans inferere, non addidit: nam & hunc pro non instituto putat. r Sed si conditionem addidit, dum nollet hæredem futurum s detracta ea, nec nuncupatum videri, t quod contra voluntatem scriptum est; quam sententiam & ipse, & nos probamus. Idem tractat, & si testamentarius u contra voluntatem testatoris conditionem detraxit v vel mutauit hæredem non futurum: w sed pro non instituto habendum.

Persona institutioni adiecta per errorem, hæres nō erit.

Sed si cum primum x hæredem ex parte dimidia scribere destinasset, primū, & secūdū scripserit; y solus primum scriptus hæres videbit, & solus hæres existet, quasi ex parte dimidia institutus.

Sufficit hæredem demonstrari aliter, quam nomine proprio. Bar.

Si quis nomen hæredis quidem non dixerit, sed indubitabili signo eū demonstrauerit, quod penè nihil à nomine distat: z non tamen eò, q̄ contumeliæ a causa solet addi, valet institutio. Hæres b institui, nisi vt certus demonstretur, c nemo potest.

Sufficit personas esse certas: licet portionum distributio ex futuro eventu dependeat. Bar.

Si quis ita dixerit, § Vter ex fratribus meis Titio, & Mæuio Seiam vxorem duxerit, ex dodrante; vter non duxerit, ex quadrante hæres esto: § rectè factam esse institutionem certū est: sed quis ex qua parte, incertum. Plane erit similis institutio, si ita facta fuerit, § Vter ex supra scriptis fratrib. meis Seiā vxorem duxerit, hæres esto. § Sed & hanc puto valere institutionem, quasi sub conditione factam.

Per institutionem succeditur ei cui defuncti: & plures in dubio intelliguntur æqualiter instituti. Bar.

Hęredes iuris successores sunt: d & si plures instituātur, diuidi inter eos à testatore ius oportet. quod si non fiat: omnes æqualiter hęredes sunt.

Plures instituti in re certa, dimidiant sibi hæreditatem æqualiter, nisi testator manifestissimè aliud voluit. Bar.

Si duo sint hæredes instituti, vnus ex parte tertia fundi Corneliani, alter ex besse eiusdem fundi: Celsus expeditissimā Sabini sententiam sequitur, vt detracta e fundi mentione, quasi sine partibus f hæredes scripti hæreditate potirentur: si modò voluntas patrisfamilias manifestissimè nō refragatur.

Dictio postea, non impedit diem hæreditatis, & libertatis.

be. & posthu. l. 1.

a Cōtumeliæ. Quia tunc nō valeret: vt Titium, qui occidit Seiū, instituo: vt j. de leg. 1. l. Turpia. in princi. Sed contra, infra eod. l. his verbis. §. 1. Solubri tiet. in genere maledictionis: vt §. de Liber. & posthum. l. 3. in princip. hic in specie dixit, sic & alias in commenda tione dicimus: vt §. de fideic. l. quod vendidit. Alij vt R. faciunt differentiam inter contumeliam, vt hic: & maledictionem, vt in contrario. Acc.

b Hæres. Vt infra eodem. l. in tempus. §. quoties. & C. de testa. l. tabernis. idē in legatis: vt inf. a, eod. de vsufru. leg. l. qui plures. & de rebus dubijs. l. 3. & in tutore: vt supra de testam. tute. l. tutor incertus. & insti. de legat. §. tutor.

c Demōstretur. Pro pilo nomine, vel in debitabili signo: vt §. proxi §. vel conditionis euentu: vt infra proximo §. & p fectum per alium: vt infra eo. l. illiam. Sed oppenitur, ignotus potest fieri hæres: vt C. eod. l. extraneum. ergo ignotus est certus. Azo.

d Certum est. Facit infra. de cōdi. instit. l. vter. & de secund. tab. l. 2. §. si quis ita l. hæredes. & de lega. 1. l. si seruus legatus §. huius.

e Successores sunt. Vt & §. de eodem. l. quædam. §. nihil.

f Æqualiter. Sic Instit. eod. §. si plures. & infra l. proxim. & inf. prox. §. & de le. 1. l. legata inutiliter. §. finu & Instit. pro soc. §. & quidem. & supra, de pec. l. item cum. in fin. & infra de appel. l. si qui separatim. §. quotiescunq.

g Detracta. Id est, perinde ac si de fundo nihil esset dictū.

h Sine partibus. Et ita æqualiter: ut

P. Fl. vt certe. Incertitudo personæ, an & qui vitet, plenè p Bal. in l. quidam. j. de reb. du. & per oēs in l. id qđ pauperib. C. de epi. & cle. fco. & cle. « P. Flor. hic reste.

i Similis est. tex. in §. illud autem. §. in proœm. & ita ponit in dubio Sm Cy. & Bar. in le. fructus. in fi. §. solut. mat.

§. proxi. §. & inf. proxi. & §. eodem, l. 1. §. si ex fundo. & j. eo. l. ex facto. §. ita igitur.

a Postea. Materialiter ponitur. Hug.

b Hæreditatem. Et sic erit necessarius hæres secus si dixerit: si voluerit hæres, esto: vt j. de condit. o. instit. l. verba. Azo. & facit infra eo. l. talem. & de fec. tabul. l. si ita. §. qui filio.

c Si quis primum. Hic tertius.

d Substitutionis. Vt infra. eo. l. nam tertiū, & facit infra eo. l. liber homo. §. finis contra. Solu. vt ibid.

e Adire. Et tunc est voluntarius hæres.

f Alienatus est. Nec ergo erit liber vt hic, & Instituto. §. quod si alienatus. & facit infra de legat. 1. l. quæsitum. §. seruo. & inf. de condit. & demonstrat. l. si in die. Accur.

g A testatore. Secus si impubes emerit, cui est substitutus: vt supra eod. l. sed & si. §. si seruum communem.

h Erit. Vt & supra eod. l. sed & si. § si seruum cōem. sic & in libertate: vt infra de manumiss. test. l. verum est. secus est in legato: vt infra de adim. lega. l. cum seruus. contra. Solu. hic fieret domino iniuria, si fatē hunc non haberet hæredē, vt Insti. qui manumit. nō poss. §. 1.

i Manumissus. A testatore. Acc.

k Valeat. Hanc soluit infra ibi, sed & si purè &c. quod valet. Acc.

l Veniente die. Non ante, etiam hodie: lex enim quæ præsumit seruo instituto fieri eum liberū, vt Insti. qui ma. nō pos. §. 1. loquitur, vbi non apparet domini voluntas contraria: alias non est locus præsumptioni: vt j. de verbo. oblig. l. continuus. §. cum ita. hic enim demum post diē dari voluit.

m Moratur. Nota, quod hereditas per se ad diem morari vel dari nō posset: vt infra. e. l. hæreditas, sed libertas ex die dari potest. & sic per eā, vt hic dicit moratur hæreditas. Azo. & facit §. e. l. seruuus alienus. §. 1.

n Post diem. Quid si ante. H. ADDITIO. Dic secūdū Bal. hic, quod cōditio est purificata: & sicut si ab initio esset pura institutio, spectaretur dies libertatis: ita dicit arg. l. quod si pendente. de pen. & comm. rei ven. & l. potior. §. qui pot. in pig. hab.

o Alienatus. A testatore. Acc.

p Manumissus. A testatore.

q Hæredem existere. Voluntarium. & dic à testatore in vtroque casu. Si antequam a heat iussu domini, fiat liber: vt Insti. eod. §. seruus autem. & §. alienus. quinimo & si non esset liber, puta alienatus, poterit iubente nouo domino nolle adire: vt C. e. l. 3. & sic si postea fiat liber adibit suo arbitrio. Vel dic etiam, non manumissus hæres erit alij: & sic inproprie, vt infra. de acq. hæred. l. placet.

* P. Fl. hęreditas ät.

r Sit alienatus. A testatore.

s Institutio. i. æqua.

t Differtur. Hodie autē videtur quod non debeat differri imo statim aduenientē die libertatis. fit liber, & hæres, & neeessarius, licet duret in eo vsusfructus. qa bene pōt hodie proprietarius volēte vsufructuario ei dare libertatem: vt C. communia. de ma. l. 1. §. fin autem pro prietarius.

Si alterius. Assvs. Instituit Titius sibi hæredē Seium in dimidia cuiusdam sui fundi Titiani: & Caiū in tertia parte cuiusdā alterius sui fundi nomine Corneliani: & in superfluo suæ hæreditatis nō dedit eis aliquos cohæredes. quæritur quid debeat fieri de hæreditate dicti Titii: Certe perinde est, ac si hæredes essent instituti non adiecta parte aliqua: & sic quilibet eorum habebit hæreditatem pro dimidia. & vice præceptionis habebunt partes prædictorum prædiorum. in quibus partib. prædicti Seius, & Caius instituti fuerūt a Titio. & hoc dicit. Viu.

* P. Fl. p partib. qs hæredes stituerit.

* In P. F. partium portiones Que scripta ad significer, planè nō video.

u Si. Alterius. Idem si eiusdem: vt supra eo. l. quoties. §. si duo. Io.

x Portiones. Scilicet hæreditariæ.

y Perinde habendum. Quantum ad portiones hæreditarias: nam quantum ad eos fundos nō perinde est: vt infra. eo. l. ex facto. §. 1. & facit §. e. l. 1. §. si ex fundo. & j. tit. 1. l. cohæredi. §. fi. & infra ad Treb. l. si quis ptio re. Sed contra j. eo. l. pxi. Sol. cōcessio melioris rei, vel partis, non facit vt plus videatur esse datum de hæreditate, vt hic: sed copulatio plurium personarum

in eãdem rem vel partem, coniungit eos in vnam dimidiam: & alter cui per se hæreditas instit. ionis iure est collata, habet aliam dimidiam: vt ibi.

a Nec fundum. Quantum ad partes hæreditarias, sed iure prælegationis hoc habent: vt ĵ. eo. dem. l. ex facto. Accursius.

b Nominasset. Et ita deductis partis pro æqualiter erunt hæredes.

¶ Et sic admittentur ad hæreditatem æquis portionibus. & cõcor. c. r. in gl. super ver. certa re. post med. ibi, si aut plures ex. de testa. lib. vj.

In P. fl. Attio fundi Corneliani hæres esto. duo Titii illi pro insulæ hæredes sũto: duo Titij semissem habebũt, Attius itẽ semissem id q; &c.

Titi pro fundi. Institui mihi hæredem Titium in fundo meo Cornelliano, & duos alios Titios instituo mihi hæredes in qua fam mea insula, siue domo nomine Titiana, certè hoc casu debet ita diuidi hæreditas mea: s. vt primus Titius habeat hæreditatis meæ medietatem: alij autẽ duo Titij qui fuerunt in insula instituti, habeant aliam dimidiam. Viu.

Hic. Id est, in tali casu.

Semissem. Facit ĵ. l. 3. c. relpon. & §. sed si duos. & Item quod. §. sed si expleto. & l. liber homo. §. Titius. & argu. ĵ. de vsufru. accresc. l. si quis Titio, & l. si proprietas. & ĵ. de vsufruct. l. Sempronius. §. fi. & Institu. eod. §. videamus. & C. de impub. & alijs sub. l. hi. ti. sed prædens casus est argu. contra. sed expone vt ibi.

Si inæqualibus. Instituí mihi hæredẽ Titium in octo vnciis, & Seiũ in quatuor: & postea ita dixi, ante testũ perfectum: quos ex disparibus partibus hæredes instituí, æquè hæredes sunto. certe quilibet eorũ habebit dimidiam hæreditatis meæ. Viu.

c Peractum. Idem & si post peractũ: sed ideo sic dicit, quia si ante peractum. non oportet iterũ adhiberi de nouo aliam solennitatem: alioqui licet ĵ. de test. l. hæredes. §. 1. secundum Ro. Vel ideo sic dicit, quia vbi ante, ipso iure videntur datæ inæquales partes, sed æquales tantum finguntur datæ: si autem postea videnẽ ademptæ inæquales. non ipso iure non datæ: vt arg. ĵ. de leg. 1. l. si ita sit adscriptum. Azo. & ĵ. de iis quæ in testa. delen. l. 1 §. sed si legi. & §. sed consulto. & facit ĵ. eo. l. si ita scriptum fuerit.

Interdum. Pone q̃ ita mihi instituí hæredes in testamẽto: Primus. & fratris mei filii, æque hæredes mihi sunto. certè quilibet eorum habet virilẽ partem. Si autem ita dixissem. Primus, & fratris mei filii, hæredes mihi sunto: Primus haberet dimidiã hæreditatis. & filiũ fratris mei haberent aliam dimidiam. si nec fundum nec partes nominasset.

Coniuncti ex re certa habẽtur pro vno quo ad diuisionem hæreditatis faciendam cum alio instituto. Bar.

XI.

Itius fundi Corneliani hæres esto mihi. § duo Titij illi insulæ hæredes sunto. § Hic habebunt duo Titij semissem, ac Titius semissẽ. idq; Proculo placet: q̃ l tibi videt? Rñdit: Vera est Proculi opinio.

Etiam in distributione partium vltimum dictum præualet. Bar.

XII.

I inæqualibus partibus datis ita adijciat. (Quos ex disparibus partibus hæredes instituí, æquè hæredes sunto:) existimandum est, exquari eos: scilicet si hoc ante peractum testamẽtum scriptum sit.

Dictio æquè facit vt coniuncti cũ disiunctis æqualiter admittantur. Bar.

¶ Paterfamilias. Faciẽs testamentũ potest distribuere hæreditatẽ suã in quot partes vult: sed solennis distributio assis solet fieri in xij. vncias, aut ergo testator distribuit in minus quam in xij. partes, aut in plus: si in minus, totum reducitur ad assem, siue ad xij. partes: puta instituit sibi Titium, & Seium in tribus vncijs: certe nouem relidũæ vnciæ eis accedunt: & sic quilibet eorũ erit hæres in sex vncijs. si autem instituit Titiũ in tribus vncijs, & Seium in sex: certe superfluæ tres vnciæ debent eis accrescere pro hæreditarijs partibus. Si autem excesserit, testator xij. vncias in diuidendo hæreditate sua inter hæredes: æquè pro rata decrescit, quantũ ad numerum xii. vnciarum, vt puta instituit me in xii. vncijs, te autẽ instituit in sex. certè ego habebo viii. vncias hæreditatis, & tu quatuor. si at Titiũ, & Seiũ instituit ex alie. & Semproniũ, & Caiam in xii. vncijs: certè Titius & Seius habebunt sex vncias, & Sẽproni, & Caias alias sex. Si autem Titium, & Seium ex asse hæredes instituit, Sẽproniũ autẽ in dimidia, & sexta. i. ex sex, & duab. vncijs. i. octo vncijs: certè hoc casu distribuẽdus est as in viginti vncias, ex quibus debet habere octo vncias ille, qui est institutus in dimidia, & sexta, & duodecim vncias debebunt habere illi duo, qui fuerant instituti ex asse. Si autem instituit Titium in quatuor vncijs, & Seium in quatuor, & Caium in quatuor, & postea eundem Titium in duabus vncijs: certe hoc casu hæreditas diuidetur in xiiij. vncias, i. vt Titius habeat sex vncias, & Seius quatuor. & Caius quatuor. omnia tamen prædicta reduci possunt ad assem. Viu.

Filii. omnes enim coniuncti loco vnius habentur: vt ĵ. e. l. Iulianus. & l. Lucius. & ĵ. tit. 1. l. si pater. & ĵ. de leg. 1. l. planè. in prin. Sed arg. contra ĵ. de leg. 2. l. Lucius. Sol. vt ibi. Acc.

Solennis. Id est frequens.

Minus. Quam in duodecim.

In hoc. Duodecim.

Resolsuitur. Alias resoluitur, scilicet hæc distributio minor: & nota voluntatem testatoris in potestatẽ iuris resolui. Acc.

Qui accedit, Id est, qui supereſt.

Pro partibus hæreditarijs. Vt ĵ. de secun. tabul. l. si ita

† In hunc locum scripsit Ale. ab Alex. Genialiũ dierũ lib. 1. c. 1.

Testatoris voluntas in iuris ptãtẽ q̃n q̃ reciol uitur.

ita. & C. de testam. milit. l. 3. Accur.

Vncias. Quia habent propria nomina hæ partes: vt Instit. eod. §. hæreditas.

Decresset. Quantum ad numerum vnciarum: non quantum ad substantiam.

Trientem. Imo videtur adimere primo quantum confert secundo: vt C. de lega. l. cum quæstio. Respon. trahe hãc ad illã: vel hic constabat talẽ fuisse volũtatem, vt trifiert ad dupondiũ, quod potest: vt hic & Instit. eodem. §. videamus: vt plenè in contrario no.

Illos. Ex asse instituos. & ita decrescit eis quãtum ad numerũ vnciarum: non quantũ ad substantiam rerum hæreditariarum: vt ĵ. de leg. 1. l. si quis testamento. §. 1. & l. si pluribus. & potest hoc facere. & hic est contra, C. de le. l. cũ quæstio. Solu. vt iu. proxi. §.

Ex dimidia. Scilicet parte assis.

Ex sexta. Scilicet patte assis. & facit suprà eo. l. Titi fundi. Accur.

Apud eundem. Scilicet Labeonem.

Tertia. Id est quatuor vncijs: & quãdam alium in octo vncijs subaudi.

Expleto. Alio instituto in besse.

Sexta. assis.

Diuidendam. Vt Titius 6. alius 8. habeat: vt ĵ. proxim. §.

I quis. CASVS. Caius ita instituit tibi hæredes: Titius ex parte prima sit mihi hæres: Seius ex secunda: Mæuius ex tertia: Sulpitius ex quarta. certè æquales partes ad eos pertinebũt: quadum dixit, Caius Titius ex parte prima, Seius ex secũda &c. videtur imposuisse ordinem scripturæ, vt sic dixisse videatur, primo loco instituo Titium, secundo Seium, &c. nõ aũt vi dixisse instituo Titiũ in vna vncia, & Seiũ in duabus, Mæuiũ in tribus, & Sulpitiũ in quatuor: sicut quidã credebãt, & malè: credebãt. n. q̃ x. vncię essent inter eos prædicto modo diuisę: & q̃ duę superfluæ deberent eis accrescere pro hęreditarijs partibus: sed si ita dixisset dict Caius: Titius ex parte dimidia hæ

Sed si excesserit in diuisione duodecim vncias, æquè pro rata decrescet: vt puta me ex duodecim vncijs hæredem, te ex sex scripsit. ego hæreditatis habebo bessem: tu trientem. Sed si duos ex asse hæredes scripserit, alios ex duodecim vncijs: an æquè distributio fiat, apud Labeonem libro quarto Posteriorum quæritur. Et putat Labeo, & illos ex semisse, & hos, qui ex duodecim vncijs scripti sunt, ex semisse hæredes fore; cui sententiæ assentiendum puto. Sed & si duos ex asse hæredes instituerit, tertium autem ex dimidia & sexta: eodem libro Labeo ait, in viginti vncias assem diuidendum: octo laturum ex dimidia, & sexta scriptum, illos duos duodecim. Apud eundem refertur: Titius ex parte tertia: deinde asse expleto, (idẽ ex parte sexta.) In xiiij. vncias hæreditatem diuidendam, Trebatius ait.

Si quis multos hæredes primum in primum: secundum, & tertium in secundum, & tertiam partem scripserit, intelliguntur omnes æqualiter instituti. Bartolus.

esto, & Seius ex alia dimidia: & ex qua parte prædictũ Seium instituí, ex eadẽ parte Sempronius hæres esto. tunc Titius habebit dimidiam, & inter Seium & Sempronium alia dimidia diuidereturi: ita quod Seius haberet tres vncias, & Sempronius alias tres. Sed si quendã nomine, Primũ. Institutisset ex semisse, & Secundum ex alio semisse. i. ex vncijs, & substituit tertium in ix. vncijs si primus hæres non esset certè si dictus primo adierit: sicq; per cõsequẽs sit exclusus tertius: primus, & secũdus habebunt æquales partes de tota hęreditate: si autem repudiauerit primus: sicq; vendicasset sibi locũ tertij: substitutio q̃ fuit facta in ix. vncijs, vt dictũ est: diuidetur hæreditas i xv. partes: voluit. n. testator excedere ad sem, cũ numerauerit plures vncias, ĵ. 12. in persona secũdi, & tertij: ex quibus quidem 15. partibus ix. habebit dictus tertius, & sex secũdus: Nam Iulianus scripsit, videri dictũ tertiũ substitutũ pdicto primo in sex vncijs, in quibus fuit institut dictus primus vt dictũ est institutũ aũt videri dictũ tertiũ in tribus vncijs q̃ erãt vltra assem distributum inter primum; & secundũ, & sic dictum tertiũ videri sustinere i dictis 9. vncijs personã substituti, & istituti. Vi.

Æquæ partes, Id est æquales partes Accur.

Scripturæ. Vt sic dixisse videat, primo loco hunc hęredem instituo. Azo.

Quam modũ. Diuersũ a primo. Azo.

Partibus. Singulis prædictis. Accur.

¶ Vlianus. Ex parte dimidia, repete. hæres esto: vt & ĵ. l. 1. §. diuus.

¶ Hæc in P. F. adiecta sũt in margine.

Ex qua. Hic incipit institutio tertii.

Parte. Dimidia.

Dubitari posse. Dubitabatur esset ne relatio simplex, an personalis: & certè potius est personalis: alias est simplex: vt C. de pactis conuenti. lege, ex morte.

Verius. Aliter ponitur ĵ. eodem l. si te solum. §. fin. Azo.

XIIII.

Si quis hæredes ita instituit, (Titius ex parte prima, Seius ex parte secunda, Mæuius ex parte tertia, Sulpitius ex parte quarta hæredes sunto;) æquæ partes hæreditatis ad institutos pertinebunt: quia testator appellatione numeri, scriptutæ magis ordinem quam modũ partibus imposuisse videtur.

Relatiuum quis, vel qui, in dubio facit veram relationem, non simplicem. Bartolus.

XV.

Vlianus quoque libro trigesimo refert; si quis ita hæredes scripserit, § Titius ex parte dimidia hæres esto, Seius ex parte dimidia; ex qua parte Seium instituí, ex eadem parte Sempronius hęres esto; § dubitari posse, vtrum in tres semisses diuidere voluerit hæreditatem, an verò in vnum semissem Seium, & Sempronium coniungere: quod est verius. & ideo coniunctim eos videri institutos. sic fiet, vt Titius semissem, hi duo qua-

Azo.& facit ff.de verb.sign.l.triplici.§.fi. Accur.

a Quadrantes. Scilicet duos, & hoc est cuilibet tres vncias,& sic sex inter ambos.

b Si primus. Hæres sit institutus.

c Ex semisse. Alio repete,sit institutus.

d Quæstionem. Quid, vel quantum voluit vnumquemque habere. Accursius.

e Habituros. Primum, & secundum: tertium vero nihil.

f Si repudiauerit primus. Accur.

g Quindecim partes. Nam voluit excedere adeum,cum cõnumerauerit plures vncias quã duodecim. & hoc præsumitur secundum has duas leges: hodie præsumitur in dubio contra,& secũdum hoc tertius hodie habebit nouem vncias, secundus tres, vt tres videantur sibi ademptæ: vt C.de lega.l. cum quæritio.

ADDITIO.

* Et,non est in P.F. Tu dic secundũ Ba. hic, qđ cũ cuilibet ex primis relictum, sed plus, quod hęc lex hodie non est correcta: vt not. per glos. in d.l. cum quæritio. C. de lega.

h Sex. Et est ratio, quia tertius in nouę vncijs est substitutus. primus in tex vncias primi,& tres suas. secundus vero in sex tantum est institutus. Accur.

Vnus pluriũ vicẽ quã loq; fustinet.

i Nam tertium. Instituti. Sub eadem conditione. Scilicet si primus hęres non esset.R.& nota, vnum vicem plurium sustinere.de quo no.sup.de pactis.l. si plures Accur.

k Sustinere. No.aliquem vicem duorum sustinere.

l Partes. Id est vncias, quæ sunt tres partes de quindecim.

m In sex.Scilicet vncias. & facit supra eodem.l. quoties.§.si quis primum.

Item. Casvs. Excutiamus illa l, quod Sabinus ait,s.cui hęredi instituto non est appositus pars per testatorẽ,habeat quod deest de asse. Excutiamus dico in quibus casibus locum habeat: & verum habeat locũ in hoc casu,quem propono. Scripsit Caius testator hęredem Titium in tribus vncijs,& Seium in alijs tribus,& Sępronium sine parte:nunquid secundũ dictum Sabini habebit dictã tertius illud qđ deest ad assem.i.tex vncias? Et dicitur q̃ sic, vnde pone q̃ dictus testator instituit duos in xij.vncijs, & duos alios instituit sine parte: & ita hi duo vltimi sine parte instituti debent habere vnciam, q̃ deest ad assem.vt §.per p̃dicta appareat:nunquid sunt in dicta vncia ita coniuncti, q̃ tit inter eos ius accrescẽdi vno eorũ repudiãte partẽ suã dictæ vnciæ.i.dimidiã dictæ vnciæ,ita qđ primis duobus eorũ cohęredibus pro certis partibus institutis nihil accrescat de dicta media vncia repudiata? Et dicitẽ q̃ non:imo omnibus accrescit:nam nõ est vnus eorũ sine parte institutorũ magis coniunctus alij,q̃ tam exteris cohæredibus:sed si prædictos duos primos,quos instituerat in xij. vncijs. instituat in xij. vncijs, & prædictos duos vltimos scripsisset hæredes sine parte: quo casu venirent vltimi ita ad jus accrescendi, sine in alia asse, certe si sunt dixi sup. eos non esse coniunctos, quãtum ad ius accrescendi: ita dico & hic. & bene dixi q̃ duo vltimi veniunt in alia asse: nã & si vnus sine parte esset tantus, & duo alij ita instituantur coniuncti in sine parte: vnus habebit vnum semissem, alij duo alium semissem, sed q̃ si instituit duos, vel tres in vno asse instituit,& quartã instituit sine parte certe quartis habebit alium asse,secus si expresso asse ita scripsisset, quarum ex tertia parte nemo vt quartus in aliquo institutus,cum nihil sit relictum. Sed pone, q̃ Titium instituit in 12. vncijs,& Maviam in assem: & ita inter eos duos distribuit dipondium id est 24. vncias: & postea tertium instituit sine parte: certe ille tertius non habebit vnum assem, & dicti alij duo vnũ alium assem:sed quilibet eorum habebit vnum trientem vi.ta relationem ad 12. vncias.vel habebit quilibet eorum tertiam vnam assem, habita relatione ad tripondium ad 36. vncias. Vid.

n Non est. Habeat,quod deest. Accur.

o Excutiamus. In quibus casibus locum habeat.

p Ex quadrantibus. Hoc est quemlibet ex tuo quadrante.

q Tertium. Alias,e hęredes:& ita in libro ff. Azo.

r Omnibus accrescere. Imo ad solum coniunctum: vt C.de cad.tollen.l. 1.§. si vero quidam ex his & §. de vlt. hæredes l. 1.§. idem si duobus, quę sunt contra. Solutio. quo vltimi non coniungit verbis hos sine parte instituendo,alias secus vt j.eo.l.hæredes sine. Sed huic distinctioni videtur contra, j.eo tem.l.si ita quis hęredes.vbi erant coniuncti verbis & tamen est idem, quod nec dicitur.Sed dic,quod ibi erant distributi re, propter verbum aut quis:& hic sunt ibi in æquales, coniunctus verbis tantum, & coniunctus re tanta mente fecit j. de legat. 3.l.re coniuncti.& dic,quod omnes sũt coniuncti re: nam ambo separatim, & illi in solidum sine parte sunt instituti: & sic tam inter se,quam alijs sunt coniuncti re.

s Non sunt coniuncti. Qui re sola coniunguntur:& coniunge,ita quod præferatur alijs,& cum & alij erãt re coniuncti.

t Neque hos. Die quod omnes sunt instituti verbis distuncti.& tantum habent duo quantũ & alij primi,

vt infra eodem.§.sed si expleto asse. & infra proxi.§. sed quia re coniuncti habent ius accrescendi:vt supra proxi. respon.

u Ex nulla. Secus si aliqua pars vacaret: quia tunc sub verbo, reliquum, contineretur totum,si alter

v Verbũ reliquũ, quid importet, & quid reliquorũ appellatiõe continet, vide ad lõgũ p Bar. in l. Offidi⁹. in prin. ff. de leg.3.

w Is, non est in P. Fl. neque illos coniunctos. Sed si asse expleto, alium sine parte hæredem scripserit, is in alium assem veniet: aliter atque si ita scripsisset, expleto asse.

x Ex reliqua parte hæres esto: quoniam cùm nihil reliquum sit,ex nulla parte hæres institutus est. Sed si expleto asse, duo sine partibus scribantur: vtrum in singulos asses isti duo,an in vnum assem cõiungantur, quæritur? Et putat Labeo, & verius est in vnũ assem venire. Nam & si vnus sine parte, duo coniunctim sine parte instituantur:non tres trientes fieri, Celsus libro xvj. scripsit,sed duos semisses. Quod si quis dupondiũ distribuit, & tertium sine parte instituit: hic nõ in alium assem, sed in trientem venit, vt Labeo libro quarto Posteriorũ scripsit: nec Aristo, vel Aulus vtpote probabile,notant.

Institutus sine parte habebit quod deest ad dupondium. Bartolus.

Paulus libro j. ad Vitellianum. XVIII.

Væsitum est,si plus asse partes assis distribuisset, & aliquem sine parte fecisset hæredem: vtrum ne is assem habiturus foret,an id dũtaxat, quod ex dupondio deesset? Et hanc esse tolerabilissimam sententiã puto: vt eadem ratio in dupondio omnique re deinceps, quæ in asse seruetur. Paulus. Eadem ratio est in secundo asse, quæ in primo.

Verba enunciatiua conditionaliter prolata, non inducunt dispositionem. Bartolus.

Vlpianus libro vj. ad Sabinum. XIX.

Ex facto etiam agitatum Pomponius, & Arrianus referunt: si quis vacua parte relicta, ita instituerit, Si mihi Seius hæres non erit (quem non instituerat. Sępronius hæres esto: an hic occupare possit vacantem portionem? Et Pegasus quidem existimat ad eam partem admitti: Aristo contra putat: quia huic pars esset data, quæ nulla esset, quam sententiam & Iabolenus probat,& Pomponius, & Arrianus: & hoc iure vtimur.

Paulus libro ij. ad Sabinum. XX.

y Sic in P. F. vt anno tauit Ant. Aug. li.3. Emẽ. c.3. Halo. aũt scripsit aliũ dupondiũ.quam lectionẽ amplectit Viglius in §. fi.plures Inst.ã hęre.instit.

z Vulgar. Paul. vide Ant. Aug. li.3. Emẽ. ca.3.

a In P. Fl. incipit,Sabin⁹. Quæsitum est, &c.

Væsitvm. Casvs. Testator instituit sibi Titium in octo vncijs,& Seium in alijs octo: & ita inter eos duos distribuit vltra assem,& postea instituit Sempronium sine parte. Certe Sępronius habebit illud qđ deest ad dupõdiũ.i.octo vncias. & idẽ esset in tripondio & quadripõdio,& in sequentibus vsq; in infinitũ. semper tamen intelligas,q̃ reducuntur ad assem. Viu.

b Quæsitũ. Alias quæsitũ.& alias Sabinus, & dic superiori l.compleuit assem & dupondiũ, & non excessit: hic autem excessit assem,vel dupondiũ,vel tripondiũ.

c D. tribuisset. Vno instituto in x alio in nij.

d Ratio. Nor.eandẽ rationẽ in dupondio, & tripondio,& quadripondio, quæ in asse seruari.

e Omnique. Id est,tripondio, & quadripondio.

f Seruetur. Scilicet vt habeat qđ deest de dupondio, & sic de aliis:vt Instit.eo. §. sed si plures.ibi,si plures vncias &c.nam in asse sic est. vt §.l.proxim.in princip. Nec obst. eod.l. ex vncijs imo concordat.& facit j. de secun.tab.l.fi.

g Ex facto. Casus in hac l. talis est, Testator instituit sibi primum in quatuor vncijs: & secũdum in tribus, & nullum alium instituit:& ita remanserunt vacuæ v. vnciæ ad assem: & postea ita dixit, si mihi Seius hæres non erit Sępronius hæres esto.nũquid dictus Seius põt habere dictas v. vncias p dicta verba si mihi Seius hæres non erit? Et dicit quod nõ. Quod aũt dictũ est. §. licitum quod institutus sine parte debet habere illud, qđ deest ad cõplendũ assem, vel dupondium,vel tripondiũ,vel quadripondiũ, verum est sine dubio, siue sit institutus sine parte primo loco, siue secundo, siue vltimo.

h Relicta. Quia quędam instituerat in decem vncijs, & sic vacabat sextans.

i Si mihi. Verba testantis.

j Instituerat. Aliàs non instituerat,scilicet testator. & sũt verba legis. Sed qđ sequitur,Sępronius &c. tunc verba testantis.alias est quẽ institueram: & tũc sunt omnia testantis.sed falsum dicebat: quia eum non instituerat. Accur.

k Admitti. Quam testator concesserit esse hęredem si vellet. Accur.

l Esset data. Id est videtur esse data,in ducta similitudine alterius casus: vt §. eo.l.item.§. sed si asse.nam vt ibi non apparet pars, ita hic non apparet pars,nec institutio,quæ fuerit: in substituto,aũt non ponit qõnem: quia in eo per consequẽtiam idem videtur esse. Resp.secundũ Azo.l.q̃ admittatur: tum quia sub conditione fuerat institutus,quæ extitit, tum quia omnis substitutus est institutus:sed quidam habent §.an tertius.l.Sempronius:& sic formatur quæstionem in substituto,quẽ dicũt nõ admitti:q̃ non fuit institutus, sed substitutus: qđ non placet,& facit j. de adi.le.l.legata inutiliter

inutiliter. & de manu. test. l. Titia. §. fin. Sed argu. contra, ff. de don. Lex hac scriptura. Sed ibi speciale.

Dic q ibi verba enunciativa proferebantur principaliter propter se: hic incidenter propter aliud, quia conditionaliter, secundum Bart. hic.

Vo loco. Casus in princip. continuatur cum fi. l. praced.

Si iam mortuo. Titium iam mortuum institui mihi hæredem in tribus vncijs: & Seium viuentem instituo mihi in ix. vncijs: & Caium instituo mihi sine parte: certè Caius habebit assem, quia pars Titii mortui pro non scripta: & ea vtrique accrescit tam Seio in dodrante instituto, quam Caio, qui sine parte scriptus est. Sed pone, quod dictum Titium mortuum, & Seium instituì coniunctim mihi hæredes ex parte dimidia, & Caium in alia dimidia: certè Seius, & Caius debent habere totam hæreditatem meam æquis partibus: quia sicut dixi, pars mortui est pro non scripta. Vi.

Quo loco. Inter institutos, vel substitutos cum partib': Vel dic, quo loco, testamenti. Accur.

Nihil. Quia semper habet vacantē: vt ff. eod. l. qui nō militabat. §. filiis. & Insti. eod. §. nec interest: & facit Inst. de leg. §. ante hæredis.

Alterum assem. Id est medietatem. Sed quid erit de quadrante? Respon. accrescet vtrique pro rata: vt C. de cad. toll. §. in primo. Et no. hic argd verba intelligenda sunt sicut si verum esset, quod testator verum putauit, cum non esset. ff. de reb. dub. l. qui habebat. & §. de his quæ in testa. del. n. l. i. §. sed notētibus. & sic no. §. de condi. indeb. l. ii. seruo.

Habetur. Et apud coniunctum solum remanet: vt C. de cad. tollē. §. si vero quidam ex his & hoc idem esset in caduco, & in causa caduci, quod in pro no scripto, vt C. de cad. toll. §. in primo. & §. pro secundo, & §. quod si medio. Item est contra, infra de legat. i. l. si duobus. i. respon. Sol. vt ibi. Item facit ff. de iure codi. l. 2. in princ.

Rebatius. Ego qui non instituerā mihi aliquem liberum hæredem, nec instituere proponebam, ita dixit in testō meo, qui quis mihi hæres erit, Stichus seruus meus liber, & hæres mihi esto. Certē erit Stichus liber, & hæres mihi necessarius: licet Trebatius diceret & male, cum nec liberum, nec hæredem ex hac scriptura futurum: si autem dedi ei pure libertatem: & hæreditatem sub conditione, existente conditione habebit libertatem, & hæreditatem: deficiente autem cōditione perinde est, ac si libertas sine hæreditate ei data esset. ff. d. vsque ad l. seq.

Trebatius ait. Et perperam. Accur.

Rectè putat. Imò videtur hoc esse falsum, nisi alius primo sit hæres: cum illa verba in se habeant tacitam conditionem: vt ff. tit. l. qui liberis. §. sub conditione. Resp. illud est, cum alius est cō eo nō institutus hæres: hic nullus alius est institutus. & concor. ff. de acqui. hær. l. ex parte. in princ. H.

XXI.

Quo loco scribatur hæres sine parte, vtrum primo, an medio, vel nouissimo, nihil interest.

Si iam mortuo relinquitur, id accrescit aliis: & verba testatoris debent intelligi perinde, ac si esset illud quod testator putauit. Bar.

Si iam mortuo quadrans, alij dodrans datus sit, & alius sine parte scriptus sit: Labeo ait, eum, qui sine parte hæres institutus sit, alterum assem habiturum: & hanc mentem esse testantis: quod & Iulianus probat, & verum est. Quod si vnus, & mortuus ex parte dimidia coniunctim hæredes instituti sunt, ex altera alius, æquas partes eos habituros ait, quia mortui pars pro non scripta habetur.

XXII.

Rebarius ait, sic nō rectè scribi, Quisquis mihi hæres erit Stichus liber & hæres esto: liberum tamen eum Labeo, & hęredem futurum rectè putat. Seruo libertatem purè, hĕreditatem sub condi. one dari posse verisimum puto: vt tamen vtrumque ex conditione pendeat.

T expleta quidē conditione, liber hæresque erit, quocūq; loco libertas data fuerit. deficiēte aūt cōditione perinde habet, ac si libertas sine hĕreditate data fuerit.

Mittus in possessionem, pendente condītione: potest omnia facere, quæ curator datus posset. Bal. secundum veram lect. Bartolus.

XXIII.

I quis instituatur hęres

Perinde habetur. Cauté potuit sic, volens dicere: competat libertas, vel non: sed perinde habetur &c. quia potest esse quod competat. si habeat alium cohęredem, qui adeat. & potest esse quod non. si nullum habeat cohęredem qui adeat vel nullum habeat: nam non adita hæreditate ex testamento, nulla in eo relicta valentia. inf. de contrab. l. filium. H. & ff. de condi. & demō. l. ali. quando. & C. de indicti. lib. l. ex testamento. nisi legitimi. sint rogati: vt ff. de inoff. test. l. Titia. & facit ff. de man. test. l. cum seruus. Accur.

I quis instituatur. Ego qui habebam multos creditores, instituì mihi hęredem Titium ex die alicuius certo, puta ex Calendis Ianuarijs: certe incontinenti me mortuo potest dictus Titius bonorum possessionem agnoscere, & tanquam hæres distrahere hęreditatem causa satisfaciendi creditoribus, si autem institutus eum sub die incerta, puta post mortem Sempronij, quæ dies incerta loco conditionis habetur: & tunc agnoscere potest bon. pos. iuris. & idem est, si eum instituì sub potestatiua conditione: puta si seruum, quem in potestate habebat, manumiserit, vel sub mixta, vel sub casuali: puta si Titius ascenderit Capitolium, vel Consul factus fuerit: nam in omnib. his casibus potest agnoscere bon. pos. quæ iuris est, non tñ quæ facti est, vt hic possit alienare de hæreditate. Inter istas tñ conditionis est differētia quo ad qd, qa cū est institutus sub prātiua cōdōne, & creditores instāt ei vt adipleat eā, vt sic possint petere satisfactionē

& ipse trahit conditionem, prætor debet ei præfinire tempus intra quod adimpleat: & si non adimpleuerit, quod dabit creditoribus bona. si autem est institutus sub die incerta, vel sub conditione causali, vel mixta: tunc debet prætor ad postulationem creditorum constituere certum tempus, intra quod nisi hæreditas hæredi obtigerit, aditaque ab eo fuerit, debet iubere bona mei defuncti, creditores possidere, & debet prætor dare interim curatorem bonis, qui curator debeat prouidere circa peritura tēpore, & ea vendere, & soluere æs alienū, quod ex pœna crescit: & maximè si est publicum debitum, sicut euenit, cum venter est in pos. vel cum pupillus hęres non habet tutorem. de alio autem nō debet le intromittere dictus curator. & si creditores pendente dicto termino prætoris vellent intrare in pos. bon. hæreditariorum, & venditionem de eis facere, nō possunt: & si fecerint, restituitur hæres causa cognita. sicut & quādo vēduntur bona illius, qui peregrè abest non causa fraudandi, vel illius qui impeditur valetudine id est, ægritudine, qui quidem nō possunt in ius venire, nec defenduntur. Viuianus.

in diem certum, vel incertum, is bonorum possessionem agnoscere potest, & tanquam hæres distrahere hęreditatem.

Si institutus differt conditionem potestatiuam implere, ei ad hoc per iudicem terminus statuetur. Bar.

Sed si bonorum possessionem non admittat, sed cōditionem trahat, cui facilè parere possit, veluti, si seruum, quē in potestate habet, manumiserit, nec manumittat: hic prætoris erūt partes, vt imitetur edictum suum illud, quo præfinit tempus, intra quod adeatur hęreditas.

Pendente conditione casuali, iudex statuet terminum, intra quem si non petatur bonorum possessio, vel hæreditas adeatur, creditores in possessionem mittentur: & curator bonis constituetur. Bar.

Item si conditioni hīs parere non potuit, quam in sua potestate non habebat, veluti institutione collata in alterius factū, aut in quēdam casum, Si ille puta, Consul factus fuerit, tunc postulantibus creditoribus constituet prętor, nisi intra certum tempus hæreditas obtigerit, aditaque fuerit, se bona defuncti à creditorib. possideri, & interim, quæ vrgebunt, per curatores distrahi iussurum. Sed si sub cōditione quis hæres institutus sit, & graue æs alienum sit, quod ex pœna crescit, & maximè si publicum debitum imminet: per curatorem soluendum ęs alienum, sicut venter in possessione sit, aut pupillus hæres tutorem non habeat.

Aduersus facta per talem curatorem non restituitur pupillus, sed absens, vel aliter impeditus. Bart.

Et ideo ait causæ cognitionem adiectam propter eos, qui sine dilatione inf. de ven. in pos. mit. l. curator. §. 1. & §. proxi. §. & inf. de iure delib. l. v. Accur.

Certum. Tunc tollitur dies certa de medio: vt ff. e. l. hæreditas. Azo.

Vel incertum. Id est, sub conditione. nam dies in certus &c. vt inf. de condi. & dem. l. dies. & inf. quando di. leg. ced. l. ii cum hæres. Azo.

Agnoscere potest. Etiam pēdente cōditione: vt inf. de secun. tab. l. 2. §. si sub conditione. Accur.

Tanquam hæres. Hoc refertur ad eum casum, quo institutus est in diē certum, nam si sub incerto, id est sub conditione, cum petat pendēte conditione bonorum possessionem, quæ iuris sit, nō quæ facti. vt d. §. si sub conditione, & l. hi demum. licet quidam dixerint contra. scilicet qđ illa quæ facti est, per l. C. de inofficio. test. l. filius. & illa quæ iuris est, sine effectu sit, nisi existat conditio: vt inf. de secū. tab. l. 2. §. si quis ita in fin. §. non potest pendente conditione, aliquid facere vt hæres, nec alienare dominiū, vel aliquid facere vt hæres: & ita iuris est tātum, non facti, id est, cum aliquo effectu. nam nec de iure ciuili potest interim adire: vt inf. de acqui. hæredi. si is qui bonis. Sed potest vendere non vt hęres, sed vt quilibet rem alienam: vt ff. de cōtrahe. emp. l. rem alienam si tamen deficiat conditio. & institutus est talis, qui præteritus haberet contra tabulas, remanet possessor, vt per contratabulas. vt ff. de contratabu. l. si sub conditione. & sic alienationes confirmarentur: vt §. de actio. emp. & vendit. l. si quis alienam.

Non adimittat. Non tamen repudiat: vt ff. de cur. bo. dan. l. 1. R.

Trahat. Id est differat adimplere. Azo.

Edictum. Quod non habemus. Accur.

Præfinit tempus. Sed certè imò statim debet adimplere. aliàs deficere diceretur conditio. vt ff. de condi. & dem. l. hęc cōditio. cōtra Sol. ibi. Ilegato: hic in hęrede, qui vt dominus non sit grauandus. vel ibi subaudi etiam.

Institutione. Id est institutionis cōditione.

Factum. Puta si Titius ascēderit Capitolium.

Creditoribus. Scilicet hæreditarijs.

Obtigerit. Id est obuenerit.

Vrgebunt. Quia pereunt.

Curatores. Quos constat interim cōstituendos, qui faciant talia: vt & ff. de cu. bo. dan. l. j. & l. 2. & facit §. de admi. tu. l. inter bonorū, & inf. de bo. aut. iud. pos. l. seruus. & C. de inofficio. test. l. scimus. §. fin. &c. Accur.

Curatorem. Datum bonis. Accursius.

Cum venter. Facit inf. de ven. in pos. mit. l. curator. §. 1. & §. proxi. §. & inf. de iure delib. l. v. Accur.

Non habeat. Et debitor est ex persona patris, aliàs non fieret venditio: vt inf. ex qui. cau. in pos. ea. l. apud Iulianum. Accur.

Ait. Scilicet prætor. infr. qui ex. cau. in poss. ea. l. 2. & l. Fulcinius. §. j. quod est falsum: quia ibi nō sunt hęc verba. Vel dic secundum Ioan. in quadam parte edicti, quam non habemus. & secundum hoc omnia inferiora verba videntur loqui de illo edicto. Vel melius ait Pomponius conditor huius legis loquēs de seipso in tertia persona. sic & supra soluto matrimonio. l. diuortio. in princip. & secundum hoc dic adiectum à prætore, qui in quodam edicto dedit restitutionem in integrum illis, contra quos est facta missio. & venditio & causa cognita. nam non ad pupillos refertur, q nō restituuntur in integrum ob ea, quæ facta sunt per curatorem talem: vt sup. de min. l. in integrum restitui. secus in ablentibus iusta causa & in his aliis, qui nic sequuntur: vt supra ex quibus causis maiores. l. 1. in fi. & infra quibus ex causis in poss. ea. l. in possessione. §. cum dicitur.

Cognitionem. Aliàs conditionem.

In P. F. est, bona defuncti creditoribus possidere iussurū, & interim quę vrgebunt per procuratores distrahi iussurum.

In P. F. per procuratorem.

Sic in P. F. Hal. aūt legit, & qđ ait cā cognita adiectū ē ꝓpp &c.

a Sine dilatione. Scilicet iniusta, vel iusta. Azo. vel dic sine dilatione, scilicet iudicis. nam tunc non procederet iudex interim ad faciendam missionem, vel venditionē: vt C.de dila.l.fin. pars. Vel dic à creditore qui nec tūc procederet ad venditionem: vt j. quib. ex cau. in poss. ea.l. Fulcinius. §. sed in diem. sed ad missionem ipsius: vt l. in possessionem. eo. ti.

Ægritudo solutionem differt.

b Ægritudine. No. solutionem nō differri, propter ægritudinem, vel missionem, vel vēditionē: Sed an ad litis cōtestationē, vel ad sententiam? Ioan. sic

Amplia bis hāc gl. vt procedat quod hic dr ēt ī ſnīa, ſicut & in litis cōtesta. & vt no. in c. tenor. extra, de re. iu. & istā glo. Bart. multum cōmēdat hic, & plenius in l. 2. §. si qs ī iudicio. ſ. si quis cau.

nō ad cætera, cū procuratorem possit mittere. Sed dic: vt ſ. si qs cautio. l. 2. §. si quis iudicio vel plenius j. de diuer. & tempo. præſc. l. 1. Accur.

c Itius. CASVS. Ita institui mihi hæredes, Titius, & Seius vter eorum viuet, hæres mihi esto. certè si vterq; repertitur viuus tēpore mortis meæ, ambo erūt hæredes si autē vnus tantū viuit, ille solus erit hæres, & idem esset in legato, si tali modo eis reliquissem: qa tacita est substitutio ibi. h. d. vſque ad l. si te. Viu.

d Altero mortuo. ad hoc infra de lega. primo, l. si fundū. §. his verbis. & infrà eod. l. Cornelius. Accur.

e Via tacita substitutio. ſ. vulgaris, quæ fit hoc casu verbis affirmatiuis. sic C. eod. l. fi. regulariter contra: vt Instit. de vulga. substit. §. 1. Acc.

f Dque. Senat⁹. cuius nomen non habemus.

g Ite solum. CASVS. Sēproni⁹ instituit sibi Caiū hæredē ex semisse, idq; purè: deīde instituit eundē Caiū ex alio semisse sub cōditione, si Titius Cōsul intra bienniū, aut triennīū factus esset. & in hoc semisse sub cōditione relicto substituit ei Seiū. Quæritū est, deficiente cōditione, an Seius ex substitutione, & in quotā portionē admittatur? Resp. Iurisconsulti Seium substitutū ex eadē parte hērdē fore, ex qua Caius. Itaque Caius semissem hæreditatis ex institutione purè facta auferet: Seius autē in alterius semissem ex substitutione succedet. Sed quid si dictū Titiū instituerat hæres in totū pure, & postea eundem sub conditione? Certè nihil valet secunda institutio. Itē qd si

Jatione peregrè issent, vel ægritudine, vel valetudine ita impediren tur, vt in ius produci non possint, nec tamen defenderentur.

Si instituo duos hoc modo, vter eorum viuat, & ambo viuant, ambo sint instituti: sed si alter tantum viuat, ille solus est institutus in parte, & in parte mortui censetur substitutus. h. d. cum duab us leg. seq. & est pulcher casus.

Cæsius.

XXIIII.

Itius, & Seius, vter eorum viuit: hæres mihi esto. § Existimo, si vterque viuat ambos hæredes esse: altero mortuo, eum qui supererit, ex asse hæredem fore.

XXV.

Via tacita substitutio inesse videatur institutioni.

XXVI.

Dque & in legato eodem modo relicto Senatus censuit.

Si prima institutio est plena, secunda in eodem testamēto facta nihil operatur: & idē vbi sub pluribus conditionib. disiunctiuè relinquitur. Bart.

XXVI.

Ocarticulo, Quisinstitui dictū Titium in tota hæreditate sub dicta cōditione. & posse instituam eundem, si Caius cōsul factus fuerit? Certè quæcūq; cōditio prius existat, erit hæres meus, & secūda institutio nō valebit & h.d. Vi.

h Subtituero. Tibi in partem illam tātum, ex qua sub conditione te instituī. Accur.

Non existente. Nunc respondet.

Sequentem institutionem. Nisi habeat cohæredem: vt ſ. e.l. si quis ita scripserit. Azo. Sed videtur contra j. de cond. & demonſt. l. nam ad ea. Sed ibi in legatis, hic in institutionibus; vt & j. tit. l. fi. §. fin. Accurtius.

Eadem parte. In genere eadēputa instituo te ī triēte. si Imperator intrauerit Italiāte eūdem, si nauis venerit ex Asia, instituo in alio triente. Vel dic, quod sit eadē omnino: vt instituo te si Imperator intrauerit Italiam ex triente: & si nauis ex Asia venerit i eo dē triente: & dic qđ diuīctim potuit cō ditionem, sec⁹ si cōpulatiuè: quia tunc omnes debent existere: vt Instit. eo. §. pen. & j. de verbo. obl. l. si quis ita stipulatus. & j. tit. 2. l. si plures. Vel dic, vt in l. illa. si plures. no item facit in eo. ti. l. si hæredi.

Id faciet. Vt quæcunq; existat, faciat institutionem valere. Accur.

I quis ita. CASVS. Ita dixit testator: Titius hæres esto: si Secundus hæres nō erit: & postea dixit, Secūdus hæres esto. certè qūis vltimo sit scriptⁿ Secūdus, tamen primo erit hæres si voluerit. & si nō voluerit hæres esse, tunc demum erit hæres dictus primus. & h.d. Viu.

Placet. vt j. tu. primo, l. 2. § fi. & de sec. tab. l. 2. §. si qs ita scripserit. & ſ. e. l. quo loco. & l. ex facto itē no. hic, qp non noceat ordinem puerti, cū demum omnia locū habent perfecto testamento, & mortuo testatore.

Ocarticulo. CASVS. Ita dixit testator, Titius, & Seius quanta quisquam eorum ex parte hæredem me habuerit scriptū, hæres mihi esto: mortuo dicto testatore inuenitur, quod Titius eū testatore instituerat iam hæredē in dimidia parte bonorū suorum: Seius autē in nihilo. mō quæritur, vtrū dictus Titius, &

Halo. legatarius simplex substitutio nihil exercet conditionē: sed tūtū ex parte in qua hēdem ī te.

Ordini pueri nō nocet

& Seius possint esse hæredes dicti testatoris, vel etiam aliquis eorum? Et certè inspicere debemus testatoris voluntatem. Si autem illa non appareat, de stricto iure nullus eorum erit hæres: quia per dictum articulū quisque, omnes significantur, sed de æquitate Titius erit hæres pro tanta parte, quanta testatorem instituerat. i. pro dimidia, Seius autem in nihilo, & h.d. Viu.

a Quisque. Aliàs, quisquis. Accur.

b Omnes significātur: vt C.de pact. l. si creditores.

c Habuerit. Scilicet iam, vt hoc verbum habuerit, præteriti temporis sit: secus si futuri: vt inf. de iis: quę pro nō scri. l. 1. in fi. quę est contra. & j. eod. l. si ita quis.

d Omnes. Verbum plurale diuisum geminat significationem singularis: ut infrà de cōdi. & demon. l. falsa demonstratio. §. fi. & j. eo. l. pater. Azo.

e Quoniam. No. quod ad omniū factum sermo refertur, in quo puto testatoris mētem inspiciendam.

f In quo. Sermone: vt inf. de lega. 2. l. nō aliter.

g Humanius est. In dubio.

h In tantam. Erit ergo vnus hæres, & non alius, sic j. eod. l. pater. & infra de condit. & demonst. l. falsa demonstratio. §. fina. & j. de condi. instit. l. 2. §. fi. Sed contra. C. de impube. & aliis substi. l. quamuis. & l. cum quidam. sed in prima inæqualitas, in alia fraternitas tollit contra. Itē facit supra eodem. l. secunda. Sed quid de alia parte erit? Respondeo, vt infra eodem. l. si quis ita scripserit & quod hic dicit, in tantam, intellige, quod ambo instituerant. Sed quid si quilibet in dodrante hunc scripsit, vel econtra quilibet in triente? Respond. tot vnciæ fient de hac hæreditate, quot ille esse videntur argumē. supra eodem l. interdum. §. pater. & l. item quod Sabinus. Item facit infrà de legatis secundo. l. si ita relictum. in prin. & l. si pluribus. primo respon. in verbo, quilibet. Accur.

Ignori. CASVS. Stichum seruum meum obligaui Titio pro decem: & postea eundem seruum instituī mihi hæredem cum libertate: & decessi certè si paratus erat dictus Stich⁹ satisfacere creditori, poterit hæres mihi domino esse, & necessarius erit. Viuianus.

i Satisfacere. Non aliter: vt C. de necess. ser. l. 2. cōtra, & facit Insti. de noxa. §. fin autem damnum. & C. de ser. pig. da. l. 1. & l. ab eo.

On minus. CASVS. Non solum liberi hominēs possunt hæredes instituī, sed etiam serui alieni: dum tamen eorum domini sint capaces hæreditatis, alias non. Sed si in hæreditate Titij mortui est seruus aliquis, eum hæredē instituere possum: quia hæreditas dicti Titii, q capax erat, eius locum obtinet. Viuian.

k Non minus. Facit j. de le. 1. l. si mihi. §. regula. & dic, vt ibi, & C. eodem l. neque. & infra, de acquirenda hæreditate. l. si seruus. Sed argu. contra, sup. de ædil. edi. l. cum iam. §. fina.

l Cum testamenti. Not. quòd testamenti factio cum seruis ex persona dominorum introducta est.

m Posse. Ab extraneo.

n Dominam. Not. hæreditatem dominam esse, & defuncti locum obtinere.

o Obtinere. Sic Instit. eodem. §. seruus alienus. & infra eodem lege, seruus. & infra de legatis primo, l. legatum. §. seruo hæredi. & de acquirendo rerum dominio & lege, hæreditas, & de vsucapion. l. certam. & infra de legat. secundo, lege debitori. in fine. & de noua. l. nouatio. in fine. Accur.

Illa institutio. CASVS. Ita dixi in testamēto meo, illos instituo mihi hæredes, quos Titius voluerit. Certè talis institutio nihil valet; nam testamenta, & institutiones non debent pendere ab alieno arbitrio. Secundo dicit, quod Titium ab hostibus captum, vel seruum eius possum hæredem instituere: & si quidem reuersus fuerit Titius ab hostibus, potest adire, cum fuit institutus: & potest seruum suum iubere adire, cum seruum suum instituī: si autem non fuerit reuersus, sua institutio nihil valet. serui autem sui institutio adhuc valet, vt ille qui exisset hæres ei capto, si reuersus fuisset ab hostibus, possit hæres existere mihi testatori per dictum seruum à me institutum, cum captus mortuus est apud hostes. Viu.

p Illa institutio. Nota testamentorum iura per se firma esse, & non ex alieno pendere arbitrio. Accursius.

q Pendere. Et ratio: quia vult conferre in alienum arbitrium

Non minus seruos, quàm liberos hęredes instituere possumus, si modò eorum, scilicet serui sint, quos ipsos hęredes instituere possumus: cùm testamenti factio cum seruis, ex persona dominorum introducta est. Hæreditarium seruum ante aditam hæreditatē ideo placuit instituī hæredem posse, quia creditum est hęreditatem, dominam esse, & defuncti locum obtinere.

Vltima voluntas non debet ex alieno arbitrio pendere. Bart.

Idem libro primo de testamentis ad edictum prætoris vrbani.

XXXII.

Lla institutio, Quos Titius voluerit, ideo vitiosa est qđ alieno permissa est arbitrio. Nam satis costanter veteres decreuerunt, testamentorum iura ipsa per se firma esse oportere, non ex alieno arbitrio pendere.

Captus ab hostibus, & seruus eius potest institui propter spem postliminij. Bar.

Caius lib. xxij. ad Edictū prouinc.

XXXI.

r Hęreditas defuncti repręsentat. & huic gl. ad de dictū Spe. in ti. de loca. qp durioris conditionis est hęreditas, quam hęres, qa ēt ante adi tionem non hæres gerit vicē defūcti. vidē ibi §. 6. versi. 20.

Et non est ī P. Fl.

Institutio, đ qua hic tractatur, captatoria sit necne, pulchrè Ant. Aug. emē. li. 4. c. 15.

arbitriū,quod vix in suo permittitur.ſ.ſtatuere de reb. in eum caſum quo ſuæ futuræ non ſunt.& facit ĵ.e.l. ille autem. & l.ſi quis Sempronium. & l.captatorias. & l.Clemens.§.fi.& Inſti.de hære.ab inteſt.§.at hi.ibi quod ſecus &c.& ĵ.de conditio.& demonſt.l.nonnun quam.& ſ. de arb.l.

Item ſi vnus. §. idē Pōponius quærit.Et no. ſecundum Azo. arg. q nō debeat valere , cū ſic dicit teſtator , vt tabellio ſcribat legata deberi, cuicūque iuſſerit Titius, vel lego centum cuicunque dixerit Titius : quia confertur in arbitrium Titij factum. ſecus ſi cōfertur in eius arbitrium , id quod de iure eſt : vt ſi dicat , volo te ita ſcribere , ſicut dixerit aliquis ſapiens, quo magis debeant valere , & tenere , q̄ reliqui in teſtamento.& quæ ibi ſtatui. Itē in libertate hoc fallit : vt ĵ. de fideicōmiſſa. libe.l.fideicommiſſa . Sic ergo ex hac gl. habes argum quod compromitti pōt, vt ſeratur ſnia, ut de iure videbit alicui ſapiēti .

a Iure poſtliminij. No. quod iure poſtliminij omnia iura ciuitatis in perſona eius in ſuſpenſo retinentur.

b Nō abrūpuntur. Id eſt nō tolluntur .

c Abrumpuntur.Sed contra videbatur:quia ciuis Romanus non eſt. ad quod §.eo.l.ſed ſi in conditione.§. ſolemus.& ĵ.ad leg.Falc l.i.in prin.

d Deceſſerit. Dominus.

e Qui hæres ei.Scilicet capto.

f Per ſeruum. Vtpote hæreditarium P.& facit ĵ.de leg.1.Lid quod.& l.ſeruus ab hoſtibus.& de bon.lib.l. ſi necem §.ſi deportatus.

SI quis ita. CAVVS. Scripſit Seius in teſtamento ſuo: Titius ex parte dimidia hæres mihi eſto : & idem Titius ex altera parte dimidia , ſi nauis ex Aſia venerit hæres eſto. mortuo dicto Seio Titius adiuit ex pura inſtitutione : & ita pro dimidia, certe ſiue condi tio alterius inſtitutionis pendeat ſine defecit, ex aſſe hæres eſt:quia & ſi dicta conditio exiſteret ſuperuacuum eſſet,& non proficeret ei:quia etiam ſi aliquo modo non eſſet inſtitutus in dicta parte,ex qua fuit ſub conditione inſtitutus , nec quiſquam alius:ipſe in totum inſtitutus videtur. Viu.

g Idem Titius. Quid ergo ſi alius ſit inſtitutus ſub cōditione,nūquid hic interim eſt hęredes in ſolidū? Ri. Ioan.non,quia quandocunque poteſt eſſe locus inſtituto,non eſt locus ſubſtituto. vnde inſtitutus pro parte,pro ea ſola interim eſt hæres. Sed ar.contra.famil. erciſc.l.ſi hęres. & arg infra de aſſi.lib.i.fuit conditione.ſed pro Io.eſt ar.infra de bon.poſſ.ſecun.tab.l.2.§. quamdiu.& ſup.ſi pars hæredi.pet.l.2. Azo. & plenè dic,vt no.ibi.Azo.

Is,qui apud hoſtes eſt, rectè hæres inſtituit:quia iure poſtliminij omnia iura ciuitatis in perſonā eius in ſuſpenſo retinentur, non abrumpuntur. Itaque ſi reuerſus fuerit ab hoſtibus,poterit hæreditatem adire. Seruus quoq; eius rectè hæres inſtituitur: & ſi reuerſus ſit ab hoſtibus,poteſt eum iubere adire hæreditatem. Si verò ibi deceſſerit: qui hæres ei exiſtet,poteſt per ſeruū hæres fieri.

Non expectatur conditio, cuius nihil operatur euentus. Bartolus.

Id

XXXIII.

SI quis ita ſcripſerit, Titius ex parte dimidia hæres eſto: idē Titius ex altera parte dimidia,ſi nauis ex Aſia venerit,hīs eſto: cū ex pura inſtitutione hæres adierit, quamuis conditio alterius inſtitutionis pendeat , ex aſſe fit hæres, ſcilicet etiam conditione deficiente,cum non proſit ei quicquam cōditio exiſtens , quippe cum nō dubitetur,quin ſi quis ex parte dimidia hæres inſtitutus ſit , nec præterea quiſquam alius, ipſe ex aſſe hæres inſtitui videatur.

XXXIIII.

Æreditas ex die , vel ad diem non rectè datur,ſed vitio temporis ſublato manet inſtitutio.

Inſtitutio ſplurium ex rebus certis valet . & ſunt hæredes aqualiter : & res illas tanquam prælegatas accipiunt . Item ibi dicitur eſſe res , vbi perpetuò debet eſſe pecunia ad tempus. Bar.

XXXV.

X facto proponebatur tres vncias hæreditatis: certè hi duo erunt hæredes ex æqualibus partibus: veruntamen adiudicabitur vnicuique eorum fundus , qui ei relictus eſt.cum ergo dictos fundos habeant iure præceptionis,æs alienum debet ſuſtinere quilibet eorum pro dimidia : ſicut quilibet eſt hæres,p dimidia.Quid ergo ſi tantum eſt æs alienum, quod eo ſoluto nihil ī hęreditate remanet? Dicta inſtitutio ex dictis fundis facta nihil valet : prius enim debet ſolui æs alienum , quam] legata:dictos aūt fundos dictum eſt iam, quod habent iure p̄ legationis. Item q̄d ſi lex Falc. interueniens eſſet factura reciſſionem legatorum , ſi dicti fundi eſſent in veritate legati? certè & hoc in caſu cum fuerūt inſtituti ī dictis fundis, debet recidere Falcida eos,cum habeant iure præceptionis,vt dictum eſt. Item,quid retento eodem caſu ſi incertum eſt, an Falcid. ſit interuētura? certe in hoc dubio debent ſibi adinuicem cauere dicti hæredes cum ſatisdatione : quod ſi appareuerit vnū, vel alterum amplius præceptionis nomine accepiſſe, quam ex lege Falcidi. accipere liceret : quanti ea res erit,tātam pecuniam det cohæredi ſuo . Cum ergo hæc ita ſe habeant : cum duo fuerunt inſtituti in duobus fundis, vt dictum eſt,ergo inſtitutio de qua dictum eſt in princ. l.debet valere: i.quando vnus eſt inſtitutus in rebus Italicis, & alius in prouincialibus. & idem erit in hac inſtitutione, quod dictum eſt in inſtitutione fundorum,ſcilicet vt quilibet ſit hęres pro dimidia, & in iudicio fam.erciſc.adiudicentur res Italicę illi,q̄ fuit inſtitutus in Italicis:& p̄ uinciales adiudicētur illi,qui fuit inſtitutus in Prouincialibus: & ſic cū dictas res habeant iure præceptionis, es alienum ſoluent pro dimidia : licet plus ſit in Italicis rebus, quam in prouincialibus, vel contra: & iſti duo qui habent iure præceptionis res Italicas , & prouinciales,& alij ſupradicti legatarij debent contribuere ad ſupplementum legis Falcid. ad ſciendum autē , quę res contineantur appellatione rerum Italicarum, & prouincialium , debemus voluntatem defuncti inſpicere:ſi autem voluntas defuncti non appareat,continebuntur appellatione rerum Italicarum illę res quas teſtator diſpoſuit perpetuo habere in Italia . & idem dico circa res prouinciales.Si autem aliquo tempore aliquid trāſtulit de Italia ad alū locum, puta ad prouinciam , non eo animo vt in prouincia haberet, ſed vt denuo ad Italiam reuocaret: nō dicitur augere res,quæ ſunt in prouincia:neque diminuere res Italicas.& de hoc ponit quatuor plana exēpla vſque illuc, quę res &c.& ibi vſq; ad fi.ſoluit quęſtionem in prin. l.propoſitam,dicēdo quod dictæ merces,quæ ſunt em ptæ in prouincia vt Romam veherentur,ad eum hęre dē pertinere debēt,qui in Italicis rebus inſtitutus fuit: ſiue ſint peruectæ Romam viuo teſtatore,ſiue non: & ſiue ſcit teſtator eas eē emptas, ſiue nō: & hoc dicit vſq; ad fi. Viu.

In P.Fl. quidā duos hīdes ſcripſiſſet

In P.Fl. dimiſiſſe.

In P.Fl. deeſt certarum.

Libiano in P.Fl.

Quendam . Scilicet teſtatorem.

Deuehere . Scilicet de prouincia .

Soleret.Scilicet teſtator,qui erat mercator.

Quærebatur. Reſponſio huius quæſtionis differtur uſque in finem huius legis: vbi, quæ res in propoſito , &c. Azo.

P.Fl.tenebūtur.

Dicebam . Ego Vlpian.& not.quod altius exorditur materiam , antequam ſoluat.

Rerum certarū , & tunc ſi nullus eſt alius, hic totum habebit : vt ſuprà eodem,l.1.§.ſi ex fundo. Si vero alius eſt: aut ex vniuerſo , & tunc habet locum . C.eod.l.penulti.aut ex re certa , & tunc habet locum quod hic dicit.

Poſſe . Vt fuit in princi.legis.

Familię erciſcundę. Scilicet actione.

Amplius nihil. Quia nihil plus eſt in hęreditate , niſi duo fundi : vt ſubiicit.Vel dic,nihil amplius.ſ.debet habere iure prælegationis. Azo.

Accipietur.Aliàs percipietur.& in libro domini Accurſij contractum eſt.

Corneliano . Qui valet dodrantem:vt ſubiicit.Azo.

Libomiano.q valet quadrantē:vt hic ſubiicit.Azo.

Æquis partibus . Scilicet quotis: cum hęreditas ſit ius: vt §.eod l.quoties.§.hęredes. imo loco legatariorum ſunt habendi: vt C.eod.l.quoties.quę eſt contra. Sol.ibi erat alius ex vniuerſo:hic non.vel dic,quod licet obtineant legatarij quo ad actiones : tamen verè ſunt hęredes.prima placet.

Quaſi.Expreſſiuum eſt veritatis.

Adiudicetur. Partim iure prælegationis,partim iure hęreditario:vt ĵ.de mili.teſt.l.ſi certarum.& ĵ.de acq. poſ.l.1.§.ſi ex parte. & ad Treb.l.deducta. §.nummis. & facit ĵ.de leg.2.l.peto Luci. 1.reſpon.& ĵ. de leg.2.l. poſt emancipationem. §.fi.& C.fam.erciſc.l.ſi qua.

Ipſe . Scilicet ego Vlpianus.

Pro ſemiſſe. ſic C.ſi cer.peta.l.1. & C.eod.l.ſi compenſandi.

Vice præceptionis. Quę præceptio eſt vltra medietatem cuiuslibet fundi.

Poſſit.In toto patrimonio. Acc.

Infortiatum.

a Ex re. Id est ex fundis.
b Nullius esse. Quo ad hoc vt valeant perceptiones: hæredes tamen sunt: quia hæreditas dicitur etiam, quæ soluendo non est, vt ff. de verb. sig. l. hæreditatis. & facit infra ad Trebellia. l. 1. §. denique. & ad legem Falcidiam. l. in ratione. §. quod vulgo.
c Legatorum. Scilicet extraneis relictorum.
d Præceptiones. Id est locum habet Falcidia in istis prælegatis, sicut in aliis legatis.
e Istas. vt C. ad legem Falci. l. a cohæredibus. & ff. ad legem Falci. l. Nessennius, & dic recidet, scilicet lege Falcid. vel iudex. & dic, quando & aliis legatis ē grauatus. alias etiā qui habet quadrantem, cū habeat vltra quartam semissis non deduceret Falci. Azo. Item qui habet iure prælegationis, non proficit suis legatariis. sed cohæredi sic: vt d. l. Nessennius.
f Eorum habeat. In prælegatis.
g Si legatum. Id est, non plus consequitur vnus ab alio de fundis, in quibus in stituti sunt, quam si esset eis legatum aliis hæredibus institutis.
h Accepisset. Tanquam extraneus nō tanquam hæres.
i Vel aliud. In fidei commissis.
k Esse. Inter se cohæredes.
l Interponendas. De reddendo retro, quantum apparuerint vltra Falcid. acceptam: vt infra si cui plus quam per legem Falci. l. 1. ff. respon.
m De qua. In principio legis dixi.
n Repellenda. Sed approbanda.
o Adscriptæ. In quibus instituti sunt.
p Quia nulla. Scilicet quota. & pone hic contra, C. eod. l. quoties. Solue, vt ff. modo notaui.
q Pars f. expressa.
r Quæres. Quia scilicet sunt hæredes ex æquis partibus.

istas ex re factas nullius esse momenti. Et si fortè Falcidia interueniens recisionem esset legatorum factura, hic officium iudicis recidit præceptiones istas, vt non plus quisque eorum habeat, quam esset habiturus, si legatum accepisset, vel aliud, vel etiam præceptiones. Quòd si fuerit incertum, an Falcidia interuentura sit: rectissimè probatur officio iudicis cautiones esse interponendas: Cum hæc ita sint (hæc etiā institutio, de qua quæritur, non est repellē da n) si alius rerū prouincialium, alius Italicarum hæres scriptus fuerit, officioq; iudicis attribuentur singulis res, quæ adscriptæ sunt: erunt tamen hæredes ex æquis partibus: quia nulla pars adscripta est. Quæ res facit, vt si forte in aliis facultatib. plus sit in Italicis fortè quam in prouincialibus, in aliis minus, & æris alieni ratio vrgeat: dici oporteat imminutionē eādem fieri, q̄ supra ostēdimus. Proinde & si aliis fuerint legata relicta, contributio admittenda erit. Rerum autem Italicarum, vel prouincialium significatione, quæ res accipiendæ sint, videndum est. Et facit quidem totum voluntas defuncti: nam quid senserit, spectandum est. Veruntamen hoc intelligendum erit: rerum Italicarum significatione eas cōtineri, quas perpetuò quis ibi habuerit, atq; ita dispositum, vt perpetuò haberet. Cæterequin si in tempore aliquid transtulit in aliū locū, non vt perpetuò ibi haberet, sed vt denuò ad pristinum locum reuocaret: neque augebit quo transtulit, neque minuet, vnde trānstulit. vt puta de Italico patrimonio quoldam seruos miserat in prouinciā, fortè Galliam; ad exigendum debitum, vel ad merces cōparandas, reuersuros si comparassent: dubium non est, quin debeat dici ad Italicum patrimoniū eos pertinere debere: vt est apud Mutium relatum, cum fundus erat legatus, vel cum instrumento, vel cum ijs, quæ ibi sunt. Agasonem enim missum in villam à patrefamilias non pertinere ad fundi legatū, Mutius ait: quia non idcirco illò erat missus, vt ibi esset. Proide si seruus missus fuerit in villā, interim illic futurus, q̄ do minum offenderat, quasi ad tempus relegatus: responsum est, eū ad villæ legatum non pertinere. Quare ne serui quidē qui operari in agro consueuerūt, q̄ in alios agros reuertebantur, & quasi ab alio commodati, in ea sunt conditione, vt ad legatum pertineant: quia non ita in agro fuerant, vt ei agro viderentur destinati. Quæ res in proposito quoq; suggerit, vt Italicarum re-

In aliis. Puta pratis.
Supra ostendimus. Scilicet vt pro æquis partibus teneantur ad æs alienum: vt ff. eo. §. vnde Iscio.
Si Aliis. Non solum cohæredibus.
t Contributio. Vt omnes insimul tribuant ad supplementum Falcidiæ.
u Rerum significatione. Id est, appellatione.
x Facit Nota patrimonium contineri ex voluntate patris familias.
y Verum. Id est respectu rei præsentis.
z Veruntamen. Scilicet in dubio.
a Cæteroquin. Alias, alioquin: alias. cæteroquin.
Haberet Subaudi perpetuo. si non habes in textu.
Augebit. Scilicet res, quæ sunt eo loco &c.
Mutuet. Scilicet res, quæ sunt ibi, vnde &c. & facit infra de legat. 3. l. quæritur. primo respon. & §. fin. & l. 11. ita legatum. & l. qui nihil. & no. supra de pig. l. debitor. & C. de verbo. significa. & inf. de auro, & argē. lega. l. si vxori. §. cū ita.
Reuersuros. Id ē recursuros. Accurs.
Eos. Scilicet seruos.
Pertinere. Quanquam sint mihi ad prouinciam.
Agasonem. Qui ducit equos, vel mulos, vel asinos: vt ff. si quadru. paup. fec. dicatur. l. Agaso.
Ibi esset. Perpetuo.
In agro. Non destinato eis. Accur.
Agros. Ad quos erant destinati.
Quasi. Expressium veritatis.
Legatum. Illius fundi, in quo destinabantur aliquādo.
Pertineant. Repete superius, non.
Quę. Nunc soluit primam quæstionē in principio legis.
In proposito. Id est, in proposita q̄stione.

Ituras. Pecunias, arg. ff. de reb. dub. l. quidā relegatus. & facit ff. de fun. instr. & instr. lega. l. quæsitū §. Papinian⁹. & l. Seiq. §. idem quæsijt. & l. prædia. §. 1. Acc.
Eo viuo. Scilicet testatore.
I quis ita. Seius ita dixit in testamēto suo: ex qua parte codicillis Titium hęredem scripsero, hęres esto. postea non fecit codicillos, & decessit; vel fecit codicillos, & in eis nullam partem dicto Titio adscripsit. certè erit hęres Titius, quasi fuerit institutus in testamento sine parte. Viu.
Hæredem. In testamento. Acc.
Scripsero. De futuro non fit condi, tio, vt impediat: sed de præterito sic: vt hic: & ff. eo. l. 2. §. pōt autem is. Nec obst. ff. eo. l. Clemēs. §. fi. vt ibi dices: & hoc vbi sibi testator apposuit conditionem. si autem ex traneo, tūc si de præterito valet: vt ff. eo. q. 2. & l. hoc articulo. si de futuro non. quia est captatoria: vt supra eo. l. ille. & ff. de ijs, quæ pro non scrip. ha. l. 2. in fin. Sed quare secus, quando sibi apponit conditionem de futuro. & aliud quādo extraneo? Respon. secundum Io. cum conditio pendet ex testatore: si deficiat habetur pura. & facit ff. de condi. inst. l. institutio. C. de institut. & substit. l. pe. Sed contra ff. eod. l. quoties. §. tantundem. sed dic, vt ibi. Item not. quod alicubi videtur esse conditio, & non est: vt hic, & ff. de op. lega. l. illud aut illud. & infra de adim. leg. l. à filio. §. fin. Sed argu. contra ff. de vsufruct. legat. l. qui plures.

Quid in cōtractu, vbi conditio habet impleta, qua actione agetur. dic actione ex factum. per Bart. in l. 2. C. de in ſti. & ſub. & l. in testa. ff. de condit. & demon.

P. Flor. dici.

In P. Fl. dicēdum est hanc quoq; Italici patrimonij rationem esse: igitur effici dixit, vt &c.

In P. Fl. prouectæ sunt.

In P. Fl. si tge in quo tranſulit in aliū locū, vt ibi haberet, sed vt denuo &c.

In P. Fl. recursuros.

P. Flor. missus.

ADDITIO. Dic qđ ibi scriptura erat imperfecta circa personas, quę à iure non supplētur: hic circa portiones, quæ à iure supplentur: vt ff. eod. l. item quod Sabinus. secundum Dyn. & Bar.

VIn in testamēto. CAIVS. Caius ita scripsit ī testamento suo: Filium meū Sempronium mihi hæredē instituo, & si dictus filius me viuo morietur, tūc nepos ex eo post mortē meā natus, hęres mihi esto: & dicto nepoti substituto Titiū: Certè si filiꝰ nō moriatur viuo testatore, & post mortem testatoris velit habere hęreditatē, nō admittitur nepos nec Titiꝰ nepoti substitutus. ¶ Hæc verba. Titius ita scripsit in testamēto suo: Publius, & Marcus & Caiꝰ inuicem substituti hęredes mihi sunto: certè videtur eos instituisse, & post ea ad inuicē substituisse: videtur enim ita dixisse testator: Publius, & Marcus & Caius sint mihi hęredes, & sint inuicem substituti. ¶ Qui tres. Titiꝰ habebat tres filios, scilicet Publium, & Marcum, & Caium, ita scripsit: Filij mei hęredes sunto: & postea ita scripsit: Publius filius meus exhæres esto. certè quamuis per verba generalia instituerit omnes filios hęredes: tamen verba specialia exhæredationis faciūt vt non videatur instituisse nisi Marcum, & Caium. & hoc dicit. Viu.
Scribitur. Subaudi, filio instituto, aliàs nō essent duo gradus.
Post mortem. Facit secundum Galli, consilium: vt ff. de libe. & posthu. l. Gallus. in princ. Acc.
Duo gradus. Instituti, & substituti: vt filius quidem institutus, nepos autē habeatur substitutus. Acc.
Substitutus fuerit. Etiam vulgariter. ff. si nepos non erit hęres &c. & sunt tres gradus.
Vna cum filio. Licet testator dixerit: si nepos hęres non erit, Titius hęres esto: & hic nepos non erit hęres.
Sed in secundū. Id est, in locum defficientis secundi gradus, ex quo cœpit posse aditi hęreditas. sed hic non cœpit posse aditi hęreditas: ergo Titiꝰ repelitur: vt ff. de acq. hęr. l. 3. et facit ff. tit. 1. l. si mater. Acc.
Tres instituille. Breuiter duos gradus comprehendit. sic ff. titu. 1. l. Lucius. §. aliter.
Duos duntaxat. Sed quid si duos tātum habeat, & idē scripsit? Respōde, eū hæredē esse. vt infra. tit. 1. l. si quis eum quem. in prin. Itē nota, q quod sequēs scriptura determinat & restringit præcedentem: sic. infra. de verb. signifi. l. si cū fundū. & de acquir. posſeſſ. l. si is qui. & ff. de calum. l. hæc actio.

XXXVII.

VM in testamento ita scribitur, (Si filius meus me viuo morietur, tūc nepos ex eo post mortem meā natus, hæres esto:) duo gradus hęredū sunt. nullo enim casu vterq; ad hæreditatem admittitur. Ex quo appareret, si nepoti Titius substitutus fuerit, & filius patri hæres extiterit: non posse Titiū vnà cū filio hęredē esse: quia non in primum, sed in secūdū gradum substituitur.

Copula vltimo loco posita ēt inter præcedētes soluēdo positos videtur apposita. Vel sic. Soluta resoluitur in coniunctā, B.

Hæc verba. (Publius Marcus, & Caius inuicē substituti, hæredes mihi sunto:) sic interpretāda sunt, vt breuiter videatur testator tres instituisse hęredes: & inuicem eos substituisse: perinde ac si ita scripsisset: (Ille, & ille, & ille instituti hæredes, & substituti sunto.)

Indefinita non cōprehendit eum, de quo specialiter est prouisum. Bar.

Qui tres filios habebat, & ita scripserat, (Filij mei hæredes sunto, Publius filius meus exhęres esto.) videri potest prima parte duos duntaxat filios hęredes instituisse credantur eæ res, quas in Italia esse testator voluit. Proinde & si pecuniam miserit in prouincias ad merces cōparandas, & nec dum comparatæ sint: dico pecuniā, quæ idcirco missa est, vt per eam merces in Italiā adueherentur, in Italico patrimonio adiungendā. Nam & si dedisset in prouincia de pecunijs quas in Italia exercebat, ituras, & redituras: dicē dum est, has quoq; Italici patrimonij esse. Ratione igitur efficere dixi, vt merces quoq; istæ, quæ comparatę sunt vt Romā veherentur: siue peruectę sint eo viuo, siue nondum: & siue scit, siue ignorauit: ad eum hæredem pertinere, cui Italicæ res sunt adscriptæ.

Defectus conditionis de futuro: quæ dependet ex facto testatoris, institutionem non vitiat. Bartolus.

XXXVI.

I quis ita scripserit hæredē, (Ex qua parte codicillis Titium hæredē scripsero, hęres esto.) etiam si pars in codicillis non fuerit adscripta: erit tamē hæres, quasi sine parte institutus.

Non admittitur concursus in stituti & substituti. Bar.

Limitabis istud dictū glo. si sequēs scriptura eēt authētica sicut prima. nā si pduceretur scriptura notarij mortui vbi ſ esset eius subscriptio, nō faceret fidem, nec priori obstaret. Ba. in l. si q s. §. initiu. ſ. de edend. Et quæ dicatur scriptura authentica, vide per Innoc. in c. 1. ī prin. de fide instru.

a Instituisse. Not. sequentem scripturam determinate & restringere præcedentem. Accur.

C. Vi filio. Institui mihi hęredē Titiū, & filium meum impubrem exhęredaui: & eidē impuberi exhęredato legaui Pamphilum seruum meum: & postea ita dixi. Instituo mihi hęredem pro parte dimidia dictum Pamphilum post mortem dicti mei filij impuberis: & do ei libertatem in eum casum. nunquid valet talis institutio dicti Pamphili? Et videtur quod non: quia dictum impuberē ex hęredaui, vt dictum est: vnde non videtur quod hęredibus eius impuberis possim auferre dictum Pamphilum quem impuberi legauerā instituendo dictum Pamphilū hęredē, tali modo vt dixi. Sed respōdet, quod valet dicta institutio Pāphili: & post mortem impuberis erit mihi hęres cū Titio prædicto: nam & si legassem dictum Pāphilium cuidam extraneo, puta Sempronio, & eundem post mortem dicti Sempronij hęredem instituissem pro dimidia cum libertate, haberet post mortem Sempronij hęreditatem meā cum dicto Titio. ¶ Seruus testamēto. Stichum seruum meū scripsi mihi hęredem pure: & dedi ei libertatem sub ista conditione, si intra Calendas Decembris daret Titio decem. postea feci codicillos, & eidē seruo dedi libertatē puram dictis codicillis, & postea decessi, nunc dictus seruus propter verba codicillorum volebat libertatem etiam ante Calēdas prædictas, & per cōsequens hęreditatem: certe respondetur ei, quod ante dictas Calendas non habebit hęreditatem, nec libertatem nisi det decem dicto Titio. post Calendas autem erit liber ex codicillis, & per consequens hęreditatem habebit.

¶ Si quis seruum. Stichum seruum meū scripsi mihi hęredem pure: & dedi ei libertatem sub conditione, si nauis ex Asia venerit intra annum, & postea eum seruum vendidi Titio, & postea decessi. Certe iussu dicti Titij emptoris potest dictus seruus adire hęreditatem meā etiam pendente dicta cōditione libertatis. si autem transiuit annus intra quem debebat venire nauis, nec venit: & sic defecit cōditio libertati apposita, & sic amodo institutio nihil valet, & postea alienatus sit in dictum Titium: non potest eius Titij iussu adire hęreditatem. Sed pone, quod dicto seruo cui dedi libertatem sub dicta conditione legaui equum meum purē, non autem eum instituta, & pendente dicta cōditione eum manumisi, vel alienaui in dictum Titiū: & postea decessi. Certē dictum legatum habebit eo casu quo fuit manumissus, aut acquiret illud Titio domino suo, in quem Titium per me viuētem alienatus fuit, & hoc siue tēpore mortis meę pendebat adhuc cōditio libertatis, sicut pendebat tēpore quo eū manumisi vel alienaui: siue extincta sit, quia nō venit nauis intra annum. si autē post defectum dictæ conditionis libertatis manumisi eum, vel alienaui in Titiū, legatum quod datum purē per me dicto seruo recidit ad irritū, sicut in superiori casu hęreditatis. ¶ Cum venditor. Vendidi Titio seruum meum Stichum: & antequā ei traderem, ipse Titius emptor fecit testamentum, & instituit sibi hęredem dictum Stichum, & Caium: & decessit. ego venditor, qui habebam adhuc dominū seruī, iussi eum adire pro parte dimidia, in qua fuit institutus a dicto tēpore: & ita mihi acquisita est. Caius autem cohæres serui adiuit pro sua dimidia, certè debeo ego venditor restituere dicto Caio hęredi emptoris cohęredi dicti serui totum illud, quod consequi non potuisset, si prius quam iussu meo adiret seruus partē hęreditatis, vendidissem eū dicto Titio, & traditissem, id est, dimidiam hęreditatis emptoris, & totum seruum quia non debeo facere lucrum ei⁹ seruī nomine quem iure vendidi. Et hoc reprobata opiniōe quorundam, qui dicebāt, quod ego nō debebam restituere dicto Caio, nisi pro ea parte qua extitit hęres Caius emptori, id est, pro dimidia seruum, & pro dimidia illud quod acquisiui de dicta hęreditate per dictum seruum, licut pro dimidia habuit hęreditatem emptoris Caius, id est, dicere partem dimidiam serui, & partem dimidiam dimidiæ hęreditatis, id est, quartam hęreditatis. & hoc dicit cum l. sequen. Vitalianus.

In P. Fl. nō est, cōmunem.

Post mortem legatarij potest seruus legatus hæres instituj. Bar.

XXXVIII.

Vi filio impuberi exhęredato Pamphilum legat: eundem post mortem filij ex parte hęredem instituere eo modo potest, quo is, qui seruum communem Sempronio legatum, eundem post mortem Sempronij ex parte hęredem instituit.

Conditio tacitè hereditati adiecta non potest in codicillis adimi. Bartolus.

Seruus testamento hęres purè scriptus, liber autem iussus esse, si intra Calendas Decembres decem dedisset: si codicillis purè libertatē acceperit, intra Calendas quidem neque liber, neque hęres erit, nisi decem dederit: si intra Calendas non dederit, liber ex codicillis erit.

Sublata causa vitio testatore, per quam conditio vni rei adiecta, alteri repetita intelligatur: cessat repetitio conditione pendente, sicut si esset iam defecta. Bar.

Qui filio. Siue leget testator seruum suum filio exhęredato, siue extraneo: potest eundem seruum instituere post mortem legatarij: quia dies incertus est. alias tolleretur dies: vt ff. eo. l. hæreditas. Sed an valeat legatum serui, si hic solus seruus post mortem legatarij est institutus? Respon non: quia ante mortem legatarij non: quia nemo est hæres potius non: quia libera persona inueniretur legata: & facit ff. titul. l. si seruus communis, §. ii. & l. sequen. & C. de necessar. l. pen. §. finali. Accur.

Eundem. Scilicet Pamphilum.

Filij Exhæredati.

Eundem. Seruum.

Pure scriptus. Quo ad verba: effectus autem eius est, vt conditionem adimpleat libertatis, & dic scriptus solus, secundum Ioan.

Iussus esse. Sub hac conditione, si intra &c.

Neque liber. Ex testamento non est liber: quia non extitit adhuc conditio: & per consequens nec hęres, quia non liber: & quia sub eadē conditione retardat hæreditas: vt ff. eo. l. seruus alienus. §. j. & arg. ff. de cōdi. insti. l. cum seruus. & ff. eo. l. Trebatius. §. fi. & arg. ff. de serui. vtb. prædi. l. 3. §. qui habet. Item nec ex codicillis est libe. pēdente cōditione, vt hic dicit: quia noluit lex expectari, an habeat vtrūq; ex testamēto, & sic sit necessarius: quod est, si existat conditio: vel voluntarius secundum Hug. Item si esset liber in codicillis, videretur remota cōditio libertatis, & per consequens hæreditaris: & sic directo daretur hæreditas in codicillis remouendo conditionem: quod esse non debet: vt Instit. de codicil. §. fi. Acc.

Liber ex codicillis. Et hęres voluntarius secūdum H. vt arg. ff. eod. l. si seruus cōis. nec ob. C. de necess. ser.

Liquidam

l. quidam. §. sed cū veteres. vbi est necessarius: quia ibi nihil de libertate dixit in testamento. Sed alij dicūt, vt Ioā. etiā R. quod hic non est hæres: vtpote deficiente conditione, sed tantum liber: vt arg. ff. eo. l. & expleta. Sed tunc libertatē quomodo consequitur, cū non exstente ex eo testamento hęrede nihil valeat? vt C. de fideic. l. eam? Respon. hic habeat cohæredem. Vel illud de re dictis in testamento: hic autem de codicillis, sed est hic opus adiri hæreditatē à legatario, aliàs non valet libertas: vt C. de cadu. toll. l. prima. §. in nouissimo. & secundum hoc potest in fine legi cum non. secūdum Ioan. qui habebat, ex codicillis nō erit, scilicet non adita hæreditate à legitimo. Acc.

Si quis seruum suum liberum sub conditione hęredem purè scripsisset, eumq; vendidisset: pendente conditione, iussu emptoris seruus adire hæreditatem potest: quia & constitit institutio: & est, qui ius imperandi habet. Quòd si post defectam conditionem alienatus fuisset: non potest iussu emptoris hæreditatem adire, quia eo tempore ad eum peruenisset, quo iam extincta institutio, & inutilis fuerat. Igitur cum seruus sub conditione liber esse iubetur, & legatum purè accepit: si pendente conditione manumissus, vel alienatus fuerit, legatum habebit, aut domino acquiret: quamuis mortis tēpore conditio libertatis extincta fuerit. Si verò post defectum conditionis manumissus, aut alienatus fuerit: legatum ad irritū recidit.

Quicquid post venditionē venditori accrescit mediante seruo vendito, restituitur emptori, vel eius hæredi.

Cum venditor seruum ante traditionem ab emptore prō parte hæredem scriptum adire iubet, restituere cohęredi serui necesse habet, quia lucrum facere eius serui nomine, quē iure vendidit, nō debet. Planè non totum, quod acquisierit restituet: sed pro ea duntaxat parte, qua seruus cohæredem habuerit.

Propter repugnantiā iuris communis admittitur concursus instituti, & substituti. B.

Iulianus lib. xxx. Digestorum.

XL.

S I paterfamiliàs Titi-

Martianus lib. ij. Regularum.

XXXIX.

D est, partem dimidiam serui, & quartam hæreditatis. Lib. xxx. Digestorum Iuliani Marcellus notat: Imo & id debet præstari, quod consequi venditor non potuisset: si prius, quam adiret seruus partē hæreditatis, is traditus esset. quod est verum.

Propter repugnantiā iuris communis admittitur concursus instituti, & substituti. B.

Iulianus lib. xxx. Digestorum.

XL.

S I paterfamiliàs Titiū seruum Mæuij, quē liberum esse credebam, mihi hæredē instituit: & si hæres nō esset dictus Titi⁹, substitui ei Sēproniū: dictus Titius seruus adiuit hæreditatē meam iussu domini sui & ita non fuit hæres Titius mihi: sed dns suus per eū: nunquid habebit substitutus hæreditatē? Et videtur quod sic, quia seru⁹ nō fuit mihi hæres. Econtra videtur q̄ non, quia ego videor velle habere substitutum hæreditatem meam, si

Infortiatum X 3 Titius

a Non debet. Venditor.

b Non totum. De subtilitate iuris.

c D est. Nā videtur voluisse testator venditorē habere debere partem dimidiam serui: cū eum instituerit pro dimidia. Hug.

d Hæreditatis. Totius, cum enim fuit institutus seru⁹ pro dimidia & medietas serui remanśura est penes venditorem: ergo medietas illius dimidiæ, & sic alia sit emptori restituēda, quæ est quarta totius hæreditatis. Hu. & econtra quia cohæres nō erat. nisi in dimidia, nō poterat hēre nisi medietatē serui, & medià iustitutionis seruī, quæ erat quarta totius: sed tamē statim corrigit.

e Notat. Id est, reprehendit ita, imò &c.

f Is traditus esset. Et sic apparet corrigi, quod dictum erat suprà e. l. proxim. in fi. planè nō totum &c. & facit supra de act. emp. & vend. l. Iulianus. §. si quis seruo. Sed cur nō habet aliquid vēditor, cum testator sciebat seruū esse venditoris? Respō. cōtēplatione serui instituti in dubio: vt C. de vlt. fl. eg. l. fi. & ff. de leg. præstan. l. 3. §. 1. Item quomodo cohæres petit vltra quam sit hæres: vt C. de rei ven. l. res alienas? Relpon. quod testator videtur eū voluisse habere totum, cui & partem dedit: vt arg. ff. de cond. & demō. l. si quis eū quē, perinde enim habetur, ac si emptor prius seruum instituisset sine libertate: & sic hæreditas tota & seruus dabitur hæredi emptoris.

g In P. Fl. nō est, no mine.

S I paterfamiliàs. Casus in hac lege, cū seq. est talis Titiū seruum Mæuij, quē liberum esse credebam, mihi hæredē instituit: & si hæres nō esset dictus Titi⁹, substitui ei Sēproniū: dictus Titius seruus adiuit hæreditatē meam iussu domini sui & ita non fuit hæres Titius mihi: sed dns suus per eū: nunquid habebit substitutus hæreditatē? Et videtur quod sic, quia seru⁹ nō fuit mihi hæres. Econtra videtur q̄ non, quia ego videor velle habere substitutum hæreditatem meam, si

a Constitit institutio. Per cōditionem defectam, sub qua ipsa institutio facta videtur quātum ad quærendam hæreditatem, secūdū Rog. Sed nunquid si postea conditio extiterit, restituit emptor hæreditatem seruo? Respon. nequaquā. Azo. expectatur ergo hæc conditio, quādo seruus in eodem mansisset statu: nam ante conditionem, nec sē, nec alium potest facere hæredem: sed aliena tione facta, est quē faciat hæredem: & ideo conditio non expectatur, quia vera non est conditio, sed quia propter naturam libertatis differtur institutio, eo scilicet non alienato: aliàs si esset vera conditio, expectaretur etiā eo alienato.

b Imperandi. Nouus dominus.

c Defectam cōditionem. Libertatis, quæ fortè erat, si nauis venerit ex Asia hinc ad mensem. & dic, quod defectus conditionis, & libertatem, & hęreditatē sub cōditione tacite repetita datam, vitiat: alienatio solam adimit libertatem: vt Insti. eo. §. seruus.

d Inutilis. Quia perinde est modo habendum, ac si fuisset purè institutus, & simpliciter sine libertate data aliquo modo. Hug. quod iure non valebat: hodie seus: vt C. de necess. ser. l. quidam.

e Igitur. Quod dixit in hęreditate seruo relicta, idem in legato: cum sub conditione libertas sit ei relicta.

f Pendente conditione. Scilicet libertati adscripta.

g Legatum habebit. Ipse manumissus: quia legatū purè cœpit deberi manumissione facta. Hug.

h Aut domino acquiret. Cum fuit alienatus.

i Mortis. Scilicet domini.

k Extincta. Et sic videtur quod non cedat dies huius legati quantum ad hoc vt valeat, vel non à tempore mortis, quod est bene notandum, vel satis potest dici, quod cedat à tempore mortis. Hug.

l Fuerit. Scilicet seruus.

m Recidit. Habuit enim quasi tacitè à seruo acquirēdum legatum cōditione libertatis adiecta. R. vel sic: quia perinde habendum est, ac si legatū simpliciter sine libertate fuisset ei relictū, quod nullum esset: vt C. de legat. l. seruus. & facit ff. de legat. l. quæsitum. §. fi. Hug.

n Non debet. Venditor.

o Non totum. De subtilitate iuris.

p D est. Nā videtur voluisse testator venditorē habere debere partem dimidiam serui: cū eum instituerit pro dimidia. Hug.

q Hæreditatis. Totius, cum enim fuit institutus seru⁹ pro dimidia & medietas serui remanśura est penes venditorem: ergo medietas illius dimidiæ, & sic alia sit emptori restituēda, quæ est quarta totius hæreditatis. Hu. & econtra quia cohæres nō erat. nisi in dimidia, nō poterat hēre nisi medietatē serui, & medià iustitutionis seruī, quæ erat quarta totius: sed tamē statim corrigit.

r Notat. Id est, reprehendit ita, imò &c.

s Is traditus esset. Et sic apparet corrigi, quod dictum erat suprà e. l. proxim. in fi. planè nō totum &c. & facit ff. de act. emp. & vend. l. Iulianus. §. si quis seruo. Sed cur nō habet aliquid vēditor, cum testator sciebat seruū esse venditoris? Respō. cōtēplatione serui instituti in dubio: vt C. de vlt. fl. eg. l. fi. & ff. de leg. præstan. l. 3. §. 1. Item quomodo cohæres petit vltra quam sit hæres: vt C. de rei ven. l. res alienas? Relpon. quod testator videtur eū voluisse habere totum, cui & partem dedit: vt arg. ff. de cond. & demō. l. si quis eū quē, perinde enim habetur, ac si emptor prius seruum instituisset sine libertate: & sic hæreditas tota & seruus dabitur hæredi emptoris.

Titius seruus Mæuij non erit hæres, neq; alium fecerit hæredē: fecit autem dominum suum hæredem ergo videtur, quod substitutus nihil habere debeat: iudicatur tamen hic, quod Sēpronius substitutus in partē hæreditatis debet admitti, scilicet in quartam: vt in fine legis. duo enim semisses debent de hereditate fieri, & intelligo: quod vnū integrum semissem debeat habere dictus Mæuius dominus serui. & alium cum substituto diuidere. Et hoc iudicauit Tyberius Cæsar in pſona Parthenij, sui seruus: qui Parthenius fuit institutus à quodam credente eum esse liberum: & substituit ei quendam alium. si hæres non esset: secus autem si instituissem dictum Titiū seruū Mæuij sciens eum esse seruum, tali modo, vt dictum est: nā tunc nihil habebit substitutus quia intelligitur substitutus in eum casum, quo dictus Titius non esset hæres nec alium hæredem fecerit. fecit autem dominum suum. Si autem dictus Titius, quem dicto modo instituí, erat liber, & ego putabā eum liberū: ita demum habebit substitutus hæreditatem, si ipse institutus non erit per se hæres, nec alium hæredem fecerit in seruitutem postea redactus. Viuianus.

Ingenuum. Idem esset & si libertum.

Credebat. Forsan: nos enim ignoramus quid ipse crediderit.

Sempronium. Substitutum.

In partem. Quartam: vt in fine legis dices.

Qui scit. Ergo & est seruus.

Et ita substituit. Id est, his verbis.

Hæres erit. Liber puta de nouo factus.

Neque alium. Cuius est iuri subiectus per arrogationem, vel per seruitutem.

Putabat. Scilicet esse.

Non erit. Subaudi, talem substituo. Accur.

Mutata. De libertate in seruitutem.

Alium. Puta dominum suum.

Igitur in hoc casu. Scilicet primo casu huius legis.

Diuidatur. Sed quid fiet de alio semisse? Respondeo dominus instituti habet præcipuū inspecta potius veritate quā opinione: licet quidā contra. & est ēt pro hoc ff. l. prox. quia verisimile est, quod Imperator sibi præcipuum acceperit. Sed videtur distingui, aut voluit alium fieri hæredem, si appareret seruus, & tūc substitutus in totum repellitur, si paruerit domino in adeundo: aut noluit, & tunc in totum admittitur: vt C. eod. l. cum proponas. quæ est contra Sol. ubi erat certum quid voluerit per verba, si non erit hæres, si, pare hic contra: nam dubitabatur, an testator crediderit liberum. Item si crediderit liberum, dubitatur quid volebat per p̄dicta verba significari. si hæres non erit. & distingue vt Instit. de vulg. substi. §. fi. & facit ff. de cui. l. fed & si ff. stipulatio. §. 1. & ff. de acquir. hær. l. 7. & C. de iure delib. l. cū aliquis. Accur.

Hæc altercationem pulchrè tollit Theophilus in Græcis Institutis.

Vide in hunc locū Alc. lib. Dispu. 1. c. 2. & Vig. Zuichemū in cōmen. ad §. fi. de vulga. sub. Instit. li. 2.

In P.Fl. neq; aliū fecerit.

P.F. non habēt nō.

XLI.

THoc Tyberius Cæsar constituit in persona Parthenij: qui tanquam ingenuus hæres scriptus adierat hæreditatem, cum esset Cæsaris seruus. Nam diuisa hæreditas est inter Tyberium, & eum, qui Parthenio substitutus erat, vt refert Sextus Pompeius.

Defectus extrinsecus, si tpe apertur. tabularum cessat testamentum reconalej. Bar.

XLII.

VI soluendo, non erat, duos Apollonios liberos, hæredesq; esse iusserat: Altero ante apertas tabulas testamēti mortuo, nō inelegāter defendi poterit, eum, qui supererit, liberū, & solū necessarium duo semisses fient: ita vt alter semis inter eū, qui dominus instituti hæredis fuit, & substitutum, æquis portionibus diuidatur.

Inualidum postea q̄nq; validatur: sic ēt validū q̄nq; p inuliadū vitiaī. de quo nota. Bal. 10. casus in leg. certi condictio. §. q̄m. 3. no. §. fi. ce. pe.

THoc Tyberius. Institu. de vulg. substi. in fi. dicitur Tyberius: & sic binomius. Sed opponitur, si testator credidit liberū: ergo substitutio ei facta intelligitur facta vt libero: ergo dominus nihil habet sed substitutus totum? Et quod opinioni terminis est veritas contraria: quia est seruus, quē prauaret, cum ignoramus certitudinē voluntatis: nam potest esse, quod liberum putabat, tamen voluit ū quo casu detegeretur eius conditio, & iterū appareret, q̄d dominus haberet: sed latebat hic q̄d voluerit.

Vi soluendo. Lex Ælia Sentia permittit, quod ille qui nō est soluendo creditoribus suis, possit sibi instituere vnū seruum suum hæredem necessarium: & non plus. pone ergo, quod Titius non soluēdo existens instituit sibi seruos suos hæredes duos cum libertate, quorum seruorum quilibet vocabatur Apollonius. certe si vnus seruorū eorum decessit ante apertas tab. testamenti dicti Titij, alter erit hæres necessarius, si autem vterq; viuat, non erit aliquis eorum hæres: quia vnus obstat alteri, & econtra. non enim appareret quis primo institutus fuerit: quia ille solus hæres esset. & h. d. cum l. seq. Vi.

Apollonios. Secus si diuersorum nominum essent. R. quia tunc primo nominatus: nisi in casu: vt ff. eod. l. qui soluendo. & ff. qui. & a quib. l. si quis hæres. Acc.

Ante apertas. Hoc ideo dicit: quia secundum hęc in ra non cedebat dies hereditatis vt posset adiri, nisi ab apertura tabularum etiam instituto pro parte hęrede: sed hodie statim a morte testatoris. vt C. de cad. tollē. l. 1. §, 1. & § in nouissimo. & ideo quia distinguitur añ apertas tabulas, vel postea: dices hodie ante mortem testatoris, vel postea & hoc maximè in necessario qui protinus post mortem eius est hæres: vt Instit. de hæres. quali. & diff. in prin.

Institutionibus. in §. ti. de vulg. sub. hæres. Vide in hunc locū Alc. lib. Dispu. 1. c. 2. & Vig. Zuichemū in cōmen. ad §. fi. de vulga. sub. Instit. li. 2.

Hærēdem. Not. quod non valet, postea confirmat, contra regulam Catonianam.

Fore. Imo videtur nullus: vt ff. de reb. dub. l. si fuerit, contra. Sol. hic apparet quis sit hæres altero mortuo, ibi non quis legatarius. Item hic testator vtrumque voluit esse hæredem: ibi alterum tātum habere legatum. & facit Instit. qui ma. non pot. §. 1. & C. de necessit. ser. l. 1. & ff. de mil. test. l. in fraudem. & ff. eodē l. in tempus. §. 1. & ff. de ma. testa. l. cum ex pluribus, & supra de test. tut. l. duo. & sup. de vsufru. l. quoties. & ff. de legat. 1. l. si qs legauerit. Item not. quod non valet, postea cōfirmatur cōtra regulam Catonianam. sed illa in legatis, hęc in hereditate.

Nuicem. Cum non appareat quis prior, quis posterior nominetur, vt ff. eod. l. qui soluēdo. Acc.

Aterfamiliàs. Titius instituit sibi hæredem Scium, & Caium: & iussit eis vt facerent ei monumētum intra duos mēses pone, & post ea ita scripsit in eo dē testamento. Qui eorum hæredū non ita fecerit monumētum vt præcepi, omnes exhæredes sunto. Seius noluit adire hereditatē mortuo dicto testatore, imo eam repudiauit, Caius autem fecit monumētum secundum testatoris præceptum. quęritur, vtrum ipse solus possit habere hereditatem? Et videtur quod non propter verba testatoris. Sed respon. quod sic. quia nemo potest ex hæredari ob alienum factum: sicut nec hæreditati alligari. Viu.

Alibi in struxisset, alibi contruxisset.

Monumentum. totum. Nam si pro parte, non sufficit: licet secus sit in conditione, quæ diuidi potest. vt quæ constat in danda pecunia: vt ff. de cond. & dem. l. pen. & l. cū tale. §. fi. & ff. de manu. testa. l. si ita fuerit. & no. plenè C. de condi. inser. l. si plures.

Eorum no. hanc voluntatem defuncti non seruari.

Neminem. Nota neminem ex alterius facto neque hæreditati alligari, neque exhæredari posse. Acc.

Posse. Contra ſ. de ijsquæ in testa. delen. l. cancellauerat. in fi. Sed illud propter voluntatē defuncti: quia ipsemet cancellauit. Item facit ſ. e. l. hoc articulo. & l. Titius. ff. ad Syll. l. fi. & ſ. de neg. gest. l. si ex duob. & de iud. l. si petitor. & ſ. de alie. iud. l. 1. cum suis concor.

Adiisset. Nec monumentum fecisset.

Hęredem esse. In solidum ſ. eod. l. si quis ita scripse rit in fine. Et not. hic præceptum testatoris nō seruari. quia dixit, qui eorum &c. sic & alias nō seruatur ff. de legat. 1. l. filiusfam. §. diuus. & de cōdi. instit. l. qui dam. & est ratio: quia ex alterius facto &c. vt hic dicit cum concor. dictis.

Testatoris volūtas si ſp seruatur.

XLIII.

Nuicem enim eos si bi obstare.

Ex facto alterius, alius exhæredari non debet. Bar.

XLIIII.

Aterfamiliàs testamēto duos hæredes instituerat, eos monumentū facere iusserat in diebus certis: deinde ita scripserat, (Qui eorū non ita fecerit, omnes exhæredes sunto.) alter hæres hęreditatem prętermiserat: reliquus hęres consulebat, cū ipse monumētum extruxisset nunquid minus hæres esset ob eam rem, quod cohæres eius hæreditatem nō adijsset? Respondi: neminē ex alterius facto, neq; hæreditati alligari, neq; exhæredari posse, sed vti quisque conditionem impleſſet, quamuis nemo adijsset prętera, tamen eum hæredem esse.

Conditio, quæ de præterito fuit impossibilis reijcitur. Bar.

XLV.

I Mæuia mater mea, & Fuluia filia mea viuent, tunc mihi Lucius Titius hæres esto. Seruus respondit: si testator filiam nunquam habuerit, mater autem superuixisset: tamen Titium hęredem fore: quia id, quod impossibile in testamēto scriptum esset, nullam vim haberet.

Ex testamento non potest cōueniri, qui à defuncto grauatus non probatur: sed conuenietur ex mandato, quod suscepisse probatur. Bar.

XLVI.

Vidā cū filium familiàs hęredem instituere vellet, ne ad patrem eius ex hęreditate quicquam peruenire, voluntatem suam

I Mæuia.

Titius habens matrem Mæuiam, & non habēs aliquam filiam, ita dixit in testamento suo. Si Mæuia mater mea, & Fuluia filia mea viuunt, tu mihi Lucius Titius hęres esto, & decessit: modo inuenitur mater viuere: & nō inuenitur ei aliqua filia, certè habebit Lucius Titius hereditatem: quia cōditio impossibilis de filia, debet haberi pro non apposita.

Viuia.

Viuent. Id est viuunt in prętenti tēpore. Sed videtur contra, supra de in iust. testa. l. cum in secundo. siue ponas de prętenti, siue de futuro. Sed ibi falsa hic nugatoria.

Impossibile. De natura. Nota q̄d im possibile de natura in testamento adscriptū nullam vim habet. Acc.

Scriptum. Scilicet filiā viuere, quæ nunquam fuit.

Nullam vim. Sed remanet institutio pura quo ad illud: vt ff. tit. 2. l. 1. & Instit. eod. §. impossibilis.

Haberet. Et sic nō uitiatt estamentum.

Vidam cum.

Seium filium Titij instituere volebam: & nolebam quod ad Titium patrem aliquid de hæreditate mea peruenireť. vnde vocaui dictum Seium, & ei exposui dictam meam voluntatem: & dixi ei, Ego instituam te sub conditione, si emanciperis à patre tuo. Seius timens ne pater crederet se ab eo propter hoc offensum, petijt à me testatore, ne sub dicta conditione eum instituerem: & impetrauit à me, vt Caiū amicū suū hęredē instituerem, confidens dictus Seius filius Titij de dicto Caio suo amico: quod sibi patrisa. facto restitueret hæreditatē meā: & sic ego instituí dictū Caiū, & nō petij ab eo, vt restitueret hæreditatē dicto Seio: & postea decessi. modo Caius nō vult adire hereditatē meā. vel si adiuit, non vult restituere dicto Seio: vnde quæriť, an Seius possit petere hereditatē ex fideic.? Et dicitur q̄d nō: quia ego testator nō petij à Caio vt restitueret ei hŕditatē, habet tū cōtra eū actionē vtilē mandati, cū est nunc sui iuris, si Caius recepit in fidē suā restituendo ei patrifam. facto hæreditatē, cum dictus Seius filius sa. eum de hoc rogaret;

ficut daretur vtilis actio mandati ei, qui cũ filiusfam. esset, pro aliquo fideiussisset, & paterf. factus soluisset: dicta autem actio mandati vtilis est inutilis dicto Titio patri Seij contra dictũ Caiũ: quia nõ est ex bona fide, siue æquã, id dicto Titio restitui per Caiũ, qđ ego testator ad eum non

Pater filio melior amicus dicitur.

lui peruenire. Viu. a Amicum. Credebat habere meliorẽ amicũ quã patrem. sed non fuit. ad hoc C. de cur. fu. l. fi. §. 1.

b Instituerer. Nota filium non posse inuenire meliorem amicũ quã patrem.

c Ab eo. Testatore de restituenda hæreditate. hoc tamẽ voluit testator: sed nõ prodest vt hic petatur fideicõmiss. sed mandati agitur, vt subijcit, si aũt rogasset testator, teneretur amicus adire, & restituere. & sic pater peteret, vt potè sibi quæritũ p filiũ.

d Interposuisse. Tacitè testator: sed expresse filio: nec etiã est pactum futuræ successionis: quia testator consentit. vt C. de pactis. l. fin.

e Secutum . Expresse.

f Restituturum. Aliàs pstaturũ. & sic est in libro dñi. Ac.

g Inutilẽ. Contra §. de stipu. seru. l. fi. Sol. ibi in cõtractu, vbi tẽpus cõtractus inspicitur: aliud in hæreditate, & legato: vt hic, & C. de condi. insert. l. si vxor. Item ibi dolo pterahebat tempus

in quo esset sui iuris: hic non, cum testator patri quæri nolebat. Item contra sup. manda. l. si mandatu ro. §. fugitiuus. Sed ibi de pecunia domini empta erat res, & contractus ibi erat: hic secus.

h Vulgarem. Id est, directam mandati.

i Placeret. Id est vtilem mandati: sed certè imò in factum: vt sup. manda. l. si vero non remunerandi. §. si filio sed eadem est in factum & vtilis vt no. supra de pscript verbis. l. quoties, & facit §. de fideiuss. l. si dubiter, §. fi. & de act. & oblig. l. si iusta. fuo nomine. & de verbo. oblig. l. quidam. & C. de inoffic. testamẽ. l. filius matrem.

SIta scriptũ. CASVS. Ita dixi in testamẽto meo, Titius, imo Seius hæres mihi esto: vel ita, Titius hæres esto: imò Seius hæres esto. certè vtroq; casu tol⁹ Seius erit hæres. ¶ Quidã Titius habens filiã Titiam, & vxorem prægnantem ita dixit in testamẽto suo. Titia filia mea hæres esto: & si qđ mihi liberorum nascetur me viuo, vel mortuo: tũc qui virilis sexus vnus, pluresue nascentur, ex parte dimidia & etiã quarta sit mihi hæres, id est ex sex & tribus vncijs, i. ex dodrante: siue ex nouem vncijs, qui autem fœminei sexus vna, pluresve natæ erunt, ex parte quarta sit mihi hæres: i. ex tribus vncijs. & postea decessit dictus testator: & postea dicta sua vxor perperit filium masculũ, quæritur ex qua parte sit hæres dictus posthumus? Et dicitur, q hæreditas debet diuidi in septem partes, de quibus debet habere dicta Titia filia testatoris quatuor partes, posthumus ãt tres: quia dicta Titia fuit instituta in totũ, id est in duodecim vncijs: posthumus autẽ in nouẽ vncijs siue in dodrante, vt dictum est. vndẽ videntur datæ dictæ Titiæ tres vncijs plusquã posthumo, id est quarta pars hæreditatis: vel debent fieri de hæreditate viginti vna partes: scilicet vt dicta Titia habeat xij. partes, & posthumꝰ nouem, quod tantundem valet. Sed quid retẽto eodem casu, si posthumus, & posthuma nati sunt? Certe tantum debet habere sola Titia, quantum simul posthumus, & posthuma. diuidit. itaque tunc hæreditas in xxiiij. par. & Titia habebit xij. & posthumus ix. & posthuma tres, quia hoc videtur voluisse testator. ¶ In testamẽto. Ita scripsit in testamẽto meo: Lucius Titius ex duab. vncijs sit mihi hæres, Caius Attilius sit mihi hæres ex vna parte: Mæuius sit mihi hæres ex vna parte. Seius sit mihi hæres ex duab par. & postea decessit. queritur qualiter hæreditas mea diuidi debeat inter præfatos? Et dicitur quod dictus Lucius Titius debet habere duas vncias in quibus fuit institutꝰ Caius Attilius: & Mæuius, & Seius debent habere reliquas x. vncias quæ sunt de partibus institutis fuerint, quæ x. vncias tenetur inter eos debent diuidi, scilicet vt de illis qui fuit institutus in duabus partibus, habeat quilibet vncias. Caius Attilius autem & Mæuius quorum quilibet fuit institutus in vna parte, habeat alias quilibet vncias, id est, quilibet eorum duas vncias, & dimidiam, Viu.

Fore. Ponitur ergo correctiuè, verbũ imo, sic infra, de manu. test. l. Stichus, alias pro &, vt C. de nouo co. tac. §. quibus ibi imo &c. quandoq; pro vel, vt C. de facrosan. eccl. l. hoc edictum. §. œconomus. Sed ar. cõtra ff. de condit. & demonstr. l. nam ad ea. vbi distinguitur in continenti, vel ex interuallo. Accurs.

APPROBO. Dic, quod ibi non erant verba correctiua, sed alterius voluntatis tantum dispositionem continentia, secundum Dyn. & Bar.

Titia. Iam nata.

m Hæres esto. Simpliciter instituta, l. alle istituta vf.

n Dimidia, & quarta. Totius hæreditatis.

Posthuma

1 Facit Ba. in hebenus. §. C. de sacrosanc. eccl. quãq; pmit additiuè per text. in l. iuris gent. §. quisquis. §. de pact.

* Posthuma quoque. id est posthumus & posthuma.

b Habitura esset. Et tunc diuiditur hæreditas in 24. vncias.

c In Proposito. Cum solus posthumus est natus.

d Cum as filiæ. Iam natæ.

e Viginti vnam . Quod tãtũ est quãtum & septem prædictæ.

* In P. F. hæres sit.

f Filia. Iam nata. sed contra. huic C. de leg. l. cum quæstio. vbi tantum auferetur priori, quantum conferetur secundo. Sol. illud in natis: hic in posthumis, qui non sic auferunt, cum inueniant in solidũ hæredem. Vel hic secundus in certis vncijs: ibi secundus in medietate, vel tertia eius, quod reliquerat priori. Vel hic voluit excedere a se: ibi erat dubiũ an voluerit vel non: & ita non excedit: vt ibi & §. eo. l. qui nõ militabat.

* In P. F. habituri essent.

§. filijs. Itẽ contra, Inst. eo §. si plures ibi, partibꝰ eos, &c. vbi asse distributo postea institutus in tãtundem admitti tur: alias ad vacantem. Solu. ibi in natis: vel hoc corrigitur secũdum Ir. Vel verius hic voluit testator habere tantundem: cum dixerit ex quota parte, scilicet dimidia & quarta, vel tantum quarta. Item cõtra infra eodẽ, l. qui nõ militabat. §. filijs. vbi videtur ademisse de asse, quãtũ secundo contulit: sed ibi dubium erat, an voluerit assem excedere: hic constabat quod sic. Alij quod hic as expressim filiæ fuit assignatus: ibi simpliciter institutio facta. quod non placet: qa hęc lex hoc non dicit. & facit infra, ad Trebel. l. Marcellus. & sup. de libe. & posthumis. l. ita scriptum, & de leg. 1. l. si quis testõ. §. 1.

g Atti⁹. Propriũ nomẽ ibi Caiꝰ Attiꝰ.

h Dextãtem. Id est decẽ vncias: vt Inst.

mini sexus vna pluresve natæ erunt, ex quarta parte mihi "hęredes sunto. ¿ posthumus ei natus est consulebatur, quota ex parte posthumus hæres esset? Respondit, eam hæreditatem in septem partes distribuendam: ex his filiam quatuor, posthumum tres habituros: quia filiæ totus as, posthumo dodrans datus est. vt quarta portione amplius filia, quàm posthumꝰ ferre debeat. Ideo si posthuma quoque * nata esset: tantundem sola filia, quantum vterque posthumorum, * habitura esset. Itaque in proposito cum as filiæ, d dodrans posthumo sit datus: viginti vnam e partes fieri: vt filia f duodecim, nouẽ filius habeat.

Qui primo reliquit vncias, postea partes, intelligitur partes facere de residuo. Bartolus.

In testamento ita scriptum est, (Lucius Titius ex duabus vncijs, Caius Attius g ex parte vna: Mæuius ex parte vna, Seius ex partibus duabus hæredes mihi sunto,) cõsulebatur, quid iuris esset? Respondit, hanc scripturam illam interpretationem accipere posse, vt Lucius Titius, duas vncias habeat, cæterì autem quasi sine partibus instituti, ex reliquo dextante hęredes sint: quem dextantem h ita diuidi oportet: vt Seius quincuncem, Attius, & Mæuius alterum quincuncem habeant.

eo. §. hæreditas. & facit sup. eo. l. si quis ita. Accur.

HIs verbis. CASVS. hæc l. habet 4. partes. Prima dicit, quod hæc institutio valet, Titius hæreditatis meæ dominus esto. Secunda dicit, quod etiam hęc insti. valet, Filius meus impijssimus malè de me meritus, hęres esto. nam videtur purè instituere cum maledicto. Tertia dicit qđ talis institutio non valet, si domina qꝰ erat accusata de adulterio commissõ cũ Stycho seruo suo de quo etiam adulterio accusatus erat: dictus Strichus instituat dictum Stichũ hæredem cum libertate: nam non valet data ei libertas ante sententiam, & p consequens nec hæreditas. Quarta dicit, qđ institutio de aliquo facta valet, si certũ est de quo sẽsit testator: quãuis erratum sit in patre hęredis, vel in patria, & alia simili assumptione, puta in agnomine. Viu. i Dominus esto. Nã hęres, & dominus idem est: vt Inst. de hęred. qual. & diff. §. pe. idem si dicam. bona mea tibi relinquo: vt Inst. de test. mili. §. idẽ prinilegium. & C. de test. l. quoniam. & de secũd. nup. l. hac edictali. in princi. & hoc nisi aliud instituisset hęredẽ: tunc enim videtur fideicommissarius. k Cum maledicto. id ẽ, cũ maledictione, & purè vt instetui licet illa verba. l Filiꝰ meꝰ ipijssimus, malè sese to, fuerit dicta.

Martianus lib. iij. Institutio. XLVIII.

HIs verbis, (Titius hæreditatis meę dominus esto,) * rectè institutio fit.

Verba maledictionis vniuersalia institutionem non vitiant. Bar.

Illa institutio valet, (Filius meus impijssimꝰ, malè de me meritus, hæres esto,) † purè enim hęres instituitur. licet * cum maledicto: & omnes huiusmodi † institutiones receptę sunt.

Seruus de adulterio accusatus, à domina non potest instituí. Bar.

Interdum nec cum libertate vtiliter seruus a domina hæres instituí, vt constitutione Diuorũ Seueri, & Antonini significatur: cuius verba hæc sunt: Seruũ adulterij accusatum, m non iure testamẽto manumissum n ante sententiã ab ea muliere videri, quę rea fuerat eiusdem criminis postulata, rõnis est. Quare sequitur, vt in eundem à domina collata institutio nihil momenti habeat.

Falsa demonstratio non vitiat institutionem. si de persona instituti constat. Bartolus.

Si in patre, o vel patria, vel alia simili assumptione falsum scriptum est: dum de eo, qui demonstratus sit, constet institutio valet.

Inutilis est institutio serui alieni cum libertate, nec tractu temporis confirmatur. Bartolus.

† Memorabilia exẽpla eorũ, qui impijssimos & malè meritos filios hęredes instituerũt, refert Va. Max. lib. 5. c. 9.

* In P. F. non est licet.

vt ĵ.e.l.quoties in prin.& facit ĵ.de re.du.l.quoties,& l.qui habet.& C.de test.l.si i nomine.& Inſti.de legat. §.si quis in noĩe:& j.de cõd.& dem.l.falla.circa prin.

¶ Alienã. Stichum ſeruum Titij mihi hæredẽ inſtitui eum libertate,certè non valet inſtitutio, nec libertas: quia libertas directa alieno ſeruo inutiliter datur.& prædicta adeo ſunt vera, quod & ſi dict⁹ Stichus ſit effectus poſtea meus: nihilo magis valet inſtitutio vel libertas.

¶ In extraneis. Cũ inſtituo mihi extraneos hæredes, neceſſe eſt ad hoc vt poſſint acquirere hereditatẽ meã, quod ſint capaces tribus temporibus: ſcilicet tempore teſtamẽti mei:& tẽpore mortis meæ:& tempore quo adeunt hæreditatem: aliàs nõ poſſunt acquirere,ſi autem efficiantur nõ capaces a tempore teſtamẽti vſque ad tempus mortis, vel à tempore mortis vſque ad tẽpus aditionis: nihil eis nocet.& idem dico, ſi illi ſunt à me inſtituti, q̃ ſunt in prãte dictorum extraneorum: quia dictis tribus temporibus debent eſſe capaces domini inſti tutorũ,& dicta media tempora nihil nocent. Viuia.

Si alienum. Prorſus, ſecus in cõmuni: vt ſup. eod. l.ſed & ſi in conditione. §.ſi ſeruũ communem.& §.ſeq.& ibi not. & ſecus in proprio: vt not.ſupra e.l.quoties.§.ſeruus,cum libertate.

Neutrum. Nec inſtitutio, nec libertas.

Libertas. Directa: vt C.de de manu.teſt l.ſeruo tuo.

Inutiliter. Inſpecto initio. ſic & j.de viuc.l. ſequit. §.ſi autẽ.& j.de reg.iur.l.pen.& ĵ.de noxa.l.i deh.tis. § ſi extraneo.& qđ iuſſu.l.2.§.ſi.& Inſti.qui da.tute. poſ.§.ſeruus alienus.& j.de cõdi.inſtit.l.fera⁹ alien⁹.

Data. Not.quod ab initio non valet, nõ põt poſtea valere,licet recidat in eum caſum,à quo incipere põt.

Teſtamenti factio. Paſſiuè, vt ſubijcit.

Duobus. Aliàs tribus,alias duob⁹:ſed adijcitur tertium:& ſic idem eſt.

Hæreditatem. Not. ergo.in extraneo tria: vt hic, & Inſtit.de hær.quali.& diffe.§.in extraneis.ſed in ſuo, & neceſſario duo tantũ, ſ.teſtamenti,& mortis: quia poſt mortem ſtatim eſt hæres,etiam ſi non adeat,ſed ſecũdum Io.in ſuis mortis tãtũ: vt Inſti.de hæ.quali. & diffe.§.ſui.in neceſſario tãtũ duo, ſ.teſtamenti, & mortis.& ĵ.in princip.huius l.Sed certè quod dixi in ſuo,idem in neceſſario tantũ:& eſt verũ quo ad hoc vt ſciamus vtrum ſit ſuus,vel neceſſarius,non quo ad hoc vtrum ſit capax. Vnde dic in neceſſario exigi tria tempora: vt ĵ.e.l.prox.§.interdum.quia nititur habere ex teſtamento. Idẽ in ſuo:& ipſe nititur habere ex teſtamẽto ſicut quilibet extraneus. Verum mẽ tẽpus mortis,& additionis idem ſuit: ſi inteſtato,tunc ſufficit tẽpus mortis ſ.ſuo. Item in legatis ſufficit temp⁹ mortis: vt j.de leg. præſtan.bo.poſſ.cõtra.tab.p.l.interuenit.& infra,de iure fiſc.l.non intelligitur.§.quando autẽ. & de reb.du.l.ſi cognatis. Item contra j.de le.2.l. nõ oportet. Sol. vt ibi. Item cõtra infra, de acq.rend.hæredi.l. ſi ſeruus ei⁹ qui capere. Sed illud ĵ benignitate receptum eſt. Item arg. contra §. de fiatu. ho.l.& ſeruorũ.§.ingenui. & C.de hæreti. authẽ. item de Neſtorianis. Sed ſpecialia ſunt. Item facit infra pro emptor. l.2. in prin.& de lecũd. ta.l.1.§. exigat.& j.pro hære le.l.fin. & ĵ.eo.l.ſed & ſi in ꝓditione.§. ſolemus. & j.eod.l.liber.§. ſi hæres. Item infra, j vſuc.l. cum vir. arg. contra. Accur.

Mutatio. Scilicet capacitatis.

Eruũ.

Seruum hæredẽ inſtitui cũ libertate: & poſtea vẽdidi ei,qui nõ poteſt capere ex teſtamento: & poſtea eum redemit erit liber, & ex teſtamẽto meo mihi hæres: nec medium tempus, quo fuit apud nõ capacem,vitiauit inſtitutionem: fuit enim meus dictus ſeruus tempore teſtamenti mei, & mortis meæ:ſi autem rem inſtitset penes dictum non capacem, vitiata fuiſſet inſtitutio. ſi autem erat capax ille,cui vendidi dictum ſeruum,& apud eum remanſit dictus ſeruus, iuſſu emptoris adeundo hæreditatem meam dictus ſeruus acquiret ei emptori capaci hæreditatem.

¶ Si in non faciendo. Inſtitui mihi hæredem Titium ſub conditionẽ.ſi non tangeret cœlum digito. certè perinde eſt hæres,ac ſi nulla appoſita fuiſſet conditio.

¶ Hæreditas. Pro maiori parte ſolent diuidere teſtatores hæreditatem in 12.vncias,quæ continentur appellatione aſſis,ſiue ponderis: quamuis quidam quãdoque diuidant in dupondium & tripondium,& quadripondium, & ſic de ſingulis. & dictæ 12.vnciæ ad partes redactæ habent propria nomina: quæ clarè hic exponuntur per glo. Viuia.

Vitiauit.& facit ſ. l.proxi.§.1.& ĵ.eod.l.ſeruus alienus.§.ſi.n.

Factio. Nota,tribus temporibus debet eſſe hæres extraneus capax: ſuus temporibus duobus.

Hæreditatem. Facit Inſt.eo §.ſeruus.& ĵ.eo.l.quoties.§.

XLIX.

§ I alienum ſeruum liberum, & hæredem eſſe iuſſi, & is poſtea meus effectus eſt: neutrũ valet: quia libertas alieno ſeruo inutiliter data eſt.

In extraneis hæredibus requiritur capacitas tempore teſtamenti,& mortis, & aditę hæreditatis, media verò tẽpora non nocent. Bar.

In extraneis hæredibus illa obſeruantur, vt ſit cum eis teſtamenti factio, ſiue ipſi hæredes inſtituantur, ſiue ij, qui in poteſtate eorum ſunt: & id duobus temporibus inſpicitur: teſtamenti facti, vt conſtiterit inſtitutio, & mortis teſtatoris, vt effectum habeat. Hoc amplius, & cum adibit hæreditatem, eſſe debet cum eo teſtamenti factio: ſiue purè, ſiue ſub conditione hæres inſtitutus ſit. Nam ius hæredis eo vel maximè tempore inſpiciendum eſt, quo ac quirit hæreditatem. Medio autem tempore, inter factum teſtamentum, & mortem teſtatoris, vel conditionem inſtitutionis exiſtentem mutatio iuris hæredi non nocet: quia (vt dixi) tria tempora inſpicimus.

Medium tempus non nocet quin inſtitutus hæres ſiat.

L.

Eruum meum hæredem inſtitutum cum libertate, ſi viuus vendidero ei, cum quo teſtamenti factio non eſt, poſteaq; eum redemero: ex teſtamento mihi hæres eſſe poterit: nec medium tempus, quo apud eum fuit vitiauit inſtitutionẽ, quia verum eſt vtroq; tempore, tam teſtamenti faciendi, quàm mortis tẽpore meũ fuiſſe: vnde ſi apud eum remanſerit vitiatur inſtitutio: vel ſi cũ eo teſtamẽti factio eſt, iuſſu eius adeundo acquireti hæreditatem.

Impoſſibilis conditio de inſtitutione reijcitur. Bar.

Si in non faciendo impoſſibilis conditio in inſtitutione hæredis ſit expreſſa, ſecundum omnium ſententiam perinde hæres erit, ac ſi purè inſtitutus eſſet.

Hic Iuriſconſultus ponit omnia nomina vnciarum. Bar.

Hæreditas plerũque diuiditur in duodecim vncias, quæ aſsis appellatione continentur. Habent autem & hę partes propria nomina ab vncia vſq; ad aſsem hęc:

In P.Fl. non eſt, ſexcunx. ſeſcunx, ſextans, quadrãs, triens, quincunx, ſemis, ſeptũx bes, dodrans, dextans, deunx, as.

Alem. CASVS. Ita dixi in teſtamẽto meo Stichus ſeruus meus liber eſto.& ſi liber erit,hæres eſto,certè valet inſtitutio,quamuis quidam nõ valere putarent.¶ Si q̃s ita. Dixi in teſtamẽto meo. Stichus ſeruus meus, ſi me⁹ erit cũ moriar, liber & hæres eſto. poſtea eũ alienaui in Titiũ;& poſtea deceſſi. nũquid iuſſu dicti Titij poterit adire hæreditatem meã dictus Stichus,& ei Titio acquirere? Et videtur quòd ſic: q̃a cõditio appoſita per me libertati,& inſtitutioni,intelligeretur ibi etiã ſi non eſſet appoſita illa,ſcilicet, Stichus,ſi me⁹ erit cũ moriar &c.& eo caſu iuſſu emptoris adiret hæreditatẽ,& ei acquireret: vt ĵ.eod.l. proxi. §.reſpon. Dicit tamen quod non: quia apponendo in inſtitutione expreſsè dictam cõditionem: videor velle

cies.§.ſi ſeruus.& ĵ.e.l.non minus.& j.de leg.1.l.ſi mihi.§.regula.

Si in non faciendo. Vt ſi digito cœlũ non tetigeris: vt Inſti.de inut.ſtip.§.impoſſibilis. & j.de verb.oblig. l.impoſſibilis. Idem eſt,ſi eſt in faciendo: vt Inſti.eo.§. impoſſibilis. Accur.

Hæreditas plerumque. quia quandoq; in plures: quãdoque in pauciores vt Inſtit. eod.§. hæreditas. & §. non autem.

Appellatione. Aſſis, & libræ, vel pondo, vel põderis, nam hæc quatuor nomina ſynomina ſunt, i.idem ſignificantia. Azo.

Sexcunx. Id eſt, vncia,& dimidia: vt ĵ. de inoff.teſt.l.Papinianus. §. proinde. ſi ſit. & j.de leg. præſt.l.filium. 2. reſpon. & C. de liber. præ.l.ſi.§.cum etiã. ſic nullũ nomen eſt hic, quod ſignificet vnciam. Accur.

Sextans. Id eſt, duæ vnciæ.

Quadrans. Hoc & ſequens nomen non ab vnciarũ numero, ſed à certa portione aſſis ſumpta ſunt.

Quadrans. Id eſt tres unciæ, quaſi quarta pars aſſis.

Triens. Id eſt quatuor vnciæ qua ſi tertia pars aſſis.

Quincunx. Id eſt, quinque vnciæ.

Semis. Id eæ, ſex vnciæ. & ſic medietas hæreditatis.

Septunx. Id eſt, ſeptem vnciæ.

Bes. Id eſt, octo vnciæ.

Dodrans. Id eſt nouen vnciæ.

Dextanx. Id eſt, decem vnciæ.

Deunx. Id eſt, vndecim vnciæ.

As. Id eſt, duodecim vnciæ. & ſic appellatione aſſis tota hęreditas continetur.

LI.

Alem instituionem quidam valere non putabant, (Stichus liber eſto: & ſi liber erit: hęres eſto,) ſed Diuus Marcus reſcripſit, hanc inſtitutionem valere, perinde, ac ſi non eſſet adiectum, (ſi liber erit.)

Suus eſſe dicitur, in quo qs ius patronatus retinet. B.

Si quis ita ſcripſerit, quod alius nõ habeat hęreditatem meam, niſi ipſe Stichus liber factus. Sed quid ſi poſt dictam inſtitutionẽ ſub dicta cõditione de Sticho per me facto, manumiſit eum,& poſtea deceſſi? Certè erit tunc meus hęres ſuo proprio arbitrio: quia palã eſt me nolle eũ excludere ab hæreditate mea in eum caſum, quo poſtea manumiſi, nec verba dictę conditionis repugnant huic ſententiæ: illa ſcilicet, ſi meus erit cũ maior &c. quia quamuis in hoc caſu non ſit meus ſeruus tẽpore mortis meæ, tamen ad minus eſt meus libertus. Viu.

Non putabant. Et male.

Adiectum. Infra de condit.inſtitu. l. ſeruus alienus.& l. quia ratio, contra. Solu. vt ibi, & facit ſupra eo.l.quoties.§.ſi quis ita. Hoc. Scilicet ſi meus erit. &c.

Si manumiſſet. Sed per ipſum nou⁹ dominus fieret hęres: vt ſupra l.proxima, i prin. & facit j. de condit.inſtit.l. 2. & j.eo. l. ſi quis Sempronium.

Palam eſt. Cum non ſit verisimile ideo voluiſſe teſtatorẽ ei auferre hęreditatem, quia feſtinauit ei dare libertatem. Sed cõtra j. de leg. 3. l. qui concubinã.§. ſi Stichus. Solut. ibi non dixit, ſi meus erit: ſed ſi erit in ptãte mea. vel illa determinatur per iſtam. Acc.

Neque verba. Scilicet, ſi meus erit &c.

LII.

Eruus hæreditarius hęres inſtitui poteſt, ſi modo teſtamenti factio fuit cum defuncto, licet cum hęrede inſtituto non ſit.

Si teſtator expleto aſſe alios hæredes inſtituit, videtur eos in alio aſſe reuocare, non primis ſubſtituere. Bar.

LIII.

Vcius Titius Seio, (Stichus ſi meus erit, cũ moriar, liber & hæres eſto.) alienatus non poterit: iuſſu emptoris adire hęreditatẽ: quãuis, & ſi non erat hoc expreſſum, non aliàs liber, & hęres fieri poterat, quam ſi manſiſſet eius. Sed ſi viuus eũ manumiſerit: Celſus libro xv. Digeſtorum ſcribit, fieri hũc hęredem: non enim hunc caſum teſtatorẽ voluiſſe excludere palam eſt: neque verba omnino repugnãt, nam quamuis ſeruus eius nõ eſt, at certe libertus eſt.

In ſeruo hæreditario inſpicitur conditio defuncti. Bar.

LIV.

Eruus hæreditarius hęres inſtitui poteſt, ſi modo teſtamenti factio fuit cum defuncto, licet cum hęrede inſtituto non ſit.

Si teſtator expleto aſſe alios hæredes inſtituit, videtur eos in alio aſſe reuocare, non primis ſubſtituere. Bar.

LV.

Vcius Titius. CASVS. Lucius Titius faciens teſtamentũ, inſtituit ſibi hęredẽ Seiũ in ſemiſſe, & Sempronĩũ in alio ſemiſſe: qui Seius, & Sẽproni⁹ erãt ſui nĩij ſortẽ: & exhæredauit Corneliũ, & Salutium, & Varronẽ, qui erãt ſimiliter ſui filii, & poſtea inſtitutis ſubſtituit

substituit dictum Seium & Sempronium: & postea reliquit quibusdam legata, & libertates: & postea ita dixit, Dicti Cornelius, & Saluſtius, & Varro, ſint mihi hæredes equis partibus: & eos tres inuicem ſubſtituo: & poſtea deceſſit: modo quæritur, quâtum primi duo & ſecundi tres habere debeant? Et dicitur qđ primi duo habẽt vnum aſſem, id eſt duodecim vncias, & ſecundi tres habent aliũ aſſem: & ita diuiditur hæreditas in dupondium, i. in 24. vncias Viu.

a Cæteris puta filiis, aliàs eſt inepta, vt ff. de verb. oblig. l. quidam.

b Poſteriores. Ex æquis partibus inſtituti.

c An ſecundo. Scilicet ante ſubſtitutionem primorum.

d Vel tertio. Quod videbatur, quaſi ad proximiora ſit facienda relatio, argu. ff. de legat. 1. l ſi ſeruus plurium. §. fi. & quaſi ordo ſcripturæ ſit ſeruandus.

e Datum. Ergo primo gradu videntur inſtituti, ſicut & alij, ſcilicet Seius, & Sẽpronius: facit ſ. eod. l. Titius.

f Videri. Not. ordinem ſcripturæ: nõ ſeruari.

PAter filio. CASVS. Titium filium meum impuberem mihi hæredem inſtitui: & ei ſeruum meum Stichum pupillariter ſubſtitui: & ei libertatem dedi, & poſtea deceſſi: pupillus prædictus exiſtens mihi hæres dictũ Stichum vendidit Titio: qui Titius emptor iam facto à ſe primo teſtamento, in ſecundo teſtõ liberum, & hæredem ſibi iuſſit eſſe dictũ Stichũ: nunquid prius teſtm Titii empto ris Stichi eſt ruptum p ſecundum eius teſtamẽtum p dictum? Et dicitur quod ſic: quia ad hoc vt primũ teſtamentum alicuius rumpatur, ſufficit ita fm factum eſſe, vt aliquo caſu poſſit hæres ex eo exiſtere: poteſt autem dictus Stichus eſſe hæres ex ſecundo teſtamento dicti emptoris in vno caſu, ſcilicet cum euanuerit ſubſtitutio prædicta pupillaris impubere prædicto facto pubere: ſi autem impubes deceſſit in pupillari ętate, & ſic locum habuit dicta pupillaris ſubſtitutio, & ſic extitit hæres dictus Stichus dicto impuberi, & ſic habuit dictus Stichus libertatẽ ex teſtamento domini ſui: voluntarius hęres eſt Titij, & nõ neceſſarius. interim aũt donec pender, vtrum ſit, vel non ſit hæres impuberis dictus Stichus ex dicto ſecundo teſtamento emptoris, non poteſt habere libertatẽ, & hæreditatem emptoris, cum enim expectet libertatem ex teſtamento ſuo, vel domini ſui, quam ei dedit in ſubſtitutione impuberis, antequam emptor eum inſtitueret, vt dictum eſt, nõ poteſt ex teſtamento emptoris eã habere. V. Impuberi. Hæredi inſtituto.

Eum Seruum. Teſtamento facto ſcilicet ſuo proprio Titij.

Superius. Id eſt, primum.

Sufficit. Vt Inſtit. qui mo. teſta. infir. §. poſteriore. & ſ. de inſtit. rup. teſta. l. cum in ſecundo. & ff. de iis qui. vt indig. l. cum quidam.

Exiſtere. Nota rumpi primum teſtamentum per ſecundum: dũ tñ per ſecundũ poſſet exiſtere his aliquo caſu.

Inſtitutionis. Facta à Titio.

Hæreditatẽque. Vtrũq; ſimul: Azo.

Nõ poſſit. Vt in cõmutabiliter poſſit dici neceſſarius, vel volẽtarius: quia adiuc pendet, vt ſubiicit: interim tamen videtur neceſſarius emptori & liber, ſed poſtea fiet ci voluntarius, vt ẽt dimittere poſſit ſi pupillo ſuccedat: vt ſ. eod. l. ſeruus alienus. §. qui fideicom millum, & arg. inf. tit. 1. l. fin. §. 1. Sed alii dicunt de neceſſario fieri voluntarium, vt ibi: ſed non ecõtra: vt hic, & ſic interim nõ fieri hęredem emptoris.

Ac ſi pupillo. De cedenti in pupillari ætate: nã alienatio ſpem libertatis non mutauit: vt C. de teſta. ma. l. ſtatu liberis. ſic ergo erit neceſſarius pupillo: vt ff. ti. 1. l. ſed ſi plures. §. quos poſ ſum. Nec obſt. quod eſt alienus, cum pupillus moriatur: per quod videtur non eſſe neceſſarius: ſicut ſi teſtator alienaſſet: vt ſupra eodem. l. talem. §. 1. ſed hoc cum ſuo onere trã ſiunt, cum pupillus alienauit: vt hic, & ſupra eodem, l. ſeruus alienus. §. fin. & dicta l. ſtatu liberis.

Si velit. Non autem cogitur: vt ff. tit. i. l. fi. §. fi

I is, qui ſoluendo. CASVS. Inſtituì mihi hŕdẽ Titium, & per fideicõ. rogaui eum vt daret libertatem Pamphilo ſeruo meo: & poſtea deceſſi. dictus Titius effectus eſt non ſoluendo creditoribus ſuis, & dolore paupertatis venit ei febris continua: vnde fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hęredem neceſſarium cum libertate Stichum ſeruum ſuũ, & poſtea inſtituit ſibi hæredem eodem modo dictũ Pamphilum, & deceſſit. nũc quęritur, quis eorũ debeat eſſe hęres neceſſarius, & liber ex teſtamẽto dicti Titij, cum lex Ælia Sentia nolit niſi vnum eſſe hæredẽ: vt ſ. e. l. qui ſoluendo? Et dicitur quod Pamphilus. nam non videt ei data libertas in fraudem creditorum. Viuianus.

Secundo. Scilicet ſubſtituendo, vel etiam inſtituendo.

Scriptũ. Scilicet tantum: nõ primũ: vt ff. l. 3. & erit voluntarius: vt ff. eo. l. ſi ſeruo. aliter ſi nõ debetur ei libertas: quia tũc primus, vt infra eodẽ, lege, qui ſoluendo.

Subſtitutio quandoq; inſtitutioni pũalet.

Att. Nota caſum. in quo valet ſubſtitutio, & non inſtitutio.

Manumiſſus. Qui ſecundo loco ſcriptus ẽ hęres. Ita facit Inſti. qui ma. non poſ. §. 1. & infra, qui, & à qui. l. ſi quis hæres. & infra, eo. l. ſi ita. 1. reſp.

POteſt quis. CASVS. Inſtituì mihi hęredẽ Titiũ, ſi intra annum 70. deceſſero: nunquid valet inſtitutio? Et vr quod non, quia videor teſtatus decedere, ſi decedo intra 70. annos: ſi aũt decedo vltra 70. an. videor intęſtatus decedere: & ſic videor decedere pro parte inteſtatus, & p parte teſtatus, quod eſt à iure prohibitum.

In P. P. propius.

Dicitur tamen quod valet inſtitutio prædicta: quia videor Titium ſub conditioni inſtituiſſe. Viuia.

Deceſſero. Non ob. regula Catonis. Sed ſi poneres eum ita dixiſſe. inſtituo, ſi deceſſero poſt tale tẽpus: videtur obſtare: nõ enim tenet inſtitutio, ſi ante moriatur: vt ff. de reg. Cat. l. 1. in prin. Sed reſponderi poteſt non obſtare: quia ſicut hic dicitur, videtur inſtitutus ſub cõditione: & ſi decedit intra illud tempus, vtpotè deficiente conditione, nõ exiſtit hęres. idẽ eſſet ſi ſub qualibet alia conditione fuiſſet inſtitutus: & ea defeciſſet teſtatore viuente. nam ſufficit ad hoc vt teſtm teneat, quod adiri poteſt hæreditas ex eo. Vel dic qđ non habet locum regula Catonis, quoties ex volũtate teſtatoris apparet aliud eſſe dicendum, id eſt, quoties teſtator voluit eam ceſſare. Vel dic, vt dixi ff. de reg. Cat. l. 3. & 4. Vel dic, quod regula Catoniana habeat locum in legatis hæc lex in hæreditatibus. Accur.

Pro parte. Quia tunc inſtitutus haberet quandocunque decederet: ſicut & habet totum ex parte inſtitutus: ſed hic non habet, ſi poſt tempus decedat: quia deficit conditio: non ergo pro parte ſuæ ætatis dicitur teſtatus, pro parte non, ſed in totum teſtatus ſub conditione. Accur.

I is qui. CASVS. Ego nõ exiſtens ſoluendo creditoribus meis, Stichũ ſeruum meum mihi hęredẽ inſtitui cum libertate: & Titium liberũ, meum amicũ ei ſubſtitui: certè erit mihi hęres Titius: & nõ Stichus, quia lex Ælia Sẽtia ita demum ei qui in fraudẽ creditorum hęres inſtitutus eſt conſeruat libertatẽ, ſi non alius ex eodem teſtamento hęres poteſt eſſe: vel ſi poteſt, & non vult, & ita intelligitur hæc l. Viuia.

Liberum. Aliquem: & facit Inſti. qui man. non poſ. §. licet.

Subſtituto. Not. alium caſum ſimilẽ huic. ſic ſ. de lib. & poſthu. l. ſed & ſi pepercerit. §. fi.

NEmo dubitat. CASVS. Cũ eſſet Titius coram me, eũ inſtitui ita. Hic hæres mihi eſto: demonſtrando eum, ſed non nominando: certè valet inſtitutio: ſed & ſi ita dixi, inſtituo mihi hæredem Titium fratrem meum: certè valet inſtitutio, quamuis non ſit Titius meus frater: ſed ſit amicus fraterna charitate mihi coniunctus.

Amplíat hunc tex. Mando. in 5. qſt. Reg. 31. cãcel. no. 8. etiã ſi dicatur, Hoc animal mihi hęres eſto.

Iuxta hoc eſt ſẽtentia Salomonis, Prouerb. ca. 18. Vir amicabilis ad ſocietatem, magis amicus erit quam frater.

Coram. Sic ff. eo. l. quoties. §. ſi q nomen. & ſ. ſi cert. pe. l. certum. Accur.

Inſtituì. Vt inf. de cond. & demon. l. falſa. affectionem enim denotare voluit: vt C. de offic. meo diuer. iud. l. ſinguli. & ff. de adi. leg. l. a-

Tu dic eſſe hic ſpeciale. Regulariter. n. eſt ſ: adeo q talis ordo arguit ordinẽ intellectus: vt no. glo. in l. quoties. ff. de vſufr.

LIIII.

IAter filio impuberi ſeruum hæredẽ ſubſtituit, liberumq; eſſe iuſſit: eũ pupillus

LV.

I is, qui ſoluendo non eſt, primo loco Stichum, ſecũdo eum, qui ex fideicõmiſſi cauſa libertatem debet, liberũ, & hæredem inſtituerit. Neratius ſecundo loco ſcriptum hæredẽ fore ait: quia non videatur creditorum fraudandorũ cauſa manumiſſus.

Poteſt quis facere teſtamentum ſub conditione ſi intra certum tempus deceſſerit. Bar.

LVI.

POteſt quis ita hæredẽ inſtituere. (Si intra annũ ſeptuageſimum deceſſero: ille mihi hæres eſto,) non enim pro parte teſtatus intelligi debet, ſed ſub conditione inſtituiſſe.

Subſtitutus liber præfertur inſtituto ſeruo, ſi per eius libertatem creditores fraudentur. Bart.

LVII.

I is, qui ſoluendo non eſt, ſeruum cum libertate hæredem inſtituerit, & liberũ ſubſtituerit, ante incipiendum erit à ſubſtituto. Lex enim Ælia Sentia ita demũ ei, qui in fraudem creditorum hæres inſtitutus eſt conſeruat libertatem: ſi nemo alius ex eo teſtamento hęres poteſt eſſe.

Pronomen hic, hæc, hoc, demonſtratiuum eſt rei præſentis ad oculum.

LVIII.

NEmo dubitat, rectè ita hæredem nuncupari poſſe. (Hic mihi hæres eſto: cũ ſit coram, qui oſtendit. Qui frater non eſt, ſi fraterna charitate diligitur: rectè cum ſuo nomine ſub appellatione fratris hæres inſtituitur.

Si liber homo adijt vt ſeruus, iuſſu alterius, non valet aditio. Bar.

LIX.

LIber homo, cum tibi ſeruiret, hæres inſtitutus iuſſu tuo adiit. Trebatius, eſſe eum hæredem. Labeo tunc non eſſe hæredem, ſi nelumnę. in prin. Sed cõtra C. de teſta. l. neque. & C. eo. l. nec apud. & l. ſi pater. Solu. hic teſtator ſciebat non eſſe fratrem, quem inſtituit ibi credebat eum fratrẽ, & filium, cum non eſſet: & in dubio videtur eum credere fratrem, niſi probetur contra. Arg. ff. de leg. 3. l. non aliter. Accurſius.

Liber homo. Seius liber homo ſeruiebat tibi Titio, & ipſe credebat ſe eſſe ſeruum, cum nõ eſſet: & tu ſimiliter credebas. Caius inſtituit ſibi hęredem dictum Seium, & tu Titius iuſſiſti ei vt adiret hæreditatem: & ipſe adijt: certè quamuis credens ſe ſeruum adiuerit, vt dictum eſt, tamen hæres pro ſe eſt, & non pro te Titio, qui eum bona fide poſſides. & hoc ſi gerebat in animo ſuo, vt hæred. tati obligari vellet, ſi aliquo modo appareret eum liberum eſſe: ſi autẽ hoc in animo non gerebat, ſed ſola neceſſitate tui iuſſus adiuit, non hętes erit pro ſe, ſed tibi bonę fid. poſſeſſori hæreditatem acquiret.

Si quis ita. Seius erat ſocius Titij in ſalinis publicis, quas à Rep. conduxerant: ita quod Titius habebat ibi quartam partẽ, qui Seius fecit teſt. & ita in eo dixit Titius qua ex parte mihi ſocius eſt in vectigali ſalinarum, ſit mihi hæres pro ea parte: & poſtea deceſſit di-

ct.as

ctus Seius: certè siue instituerat dictus Seius aliquos alios hæredes in toto asse hereditatis suę antequā dictam institutionē Titij faceret, siue non in toto asse, sed in parte hæreditatis: semper erit Titius hæres dicti Seij pro quarta parte hereditatis Seij, sicut pro quarta parte salinarū erat socius. Distinctione illorum reprobata, qui dicebant, si Seius instituerat alios in toto asse, Titium prædictum non esse in aliqua parte heredem. si autem aliqua pars assis vacua relicta fuit ab institutione primorum, ex ea vacua parte dictum Titium hæredem esse.

¶ Titius hæres. Ita dixi in testamento meo: Titius hæres esto. Seius, & Mæuius hęredes sunto. & postea decessi. certe in hæreditate mea habebit Titius vnum semissem, & Seius, & Mæuius alium semissem.

¶ Cum quis. Institui mihi hæredem Titium in tribus vncijs: & Seium, & Caium in tribus: & Sępronium in sex vncijs, & decessi: & postea Titius non adiuit. certe accrescit sua pars ita bene Sempronio, sicut Seio, & Caio, & accrescit prædictis pro portionibus hæreditarijs. Idem dicendum est in pluribus substitutis non coniunctis: vno enim non existente hærede, pars eius reliquis substitutis accrescit pro portionibus hæreditarijs.

¶ Si hęres. Titium ciuem Romanum, & capacem existentem: institui mihi hæredem: post testamentum ātmeū fuit ei aqua, & igni interdictū: & ita effectus fuit non capax: & postea redijt in ciuitatē: & ita fuit effectus capax: & postea ego decessi: certe erit mihi hæres, qa medium tps inter testamentum meū, & mortē meam, non nocet, & idem est, si eum intuitu sub cōditione, & tpe existentis conditionis inuenitur esse capax, nam habebit hereditatem meam de iure ciuili, & si vellet petere bon. posse. de iure prætorio, posset. Sed & si ei legassem equum meum, & sic instituissem eū, & eadē accidissent in eius persona, equum petere posset. ¶ Titius ex semisse. Ita dixi in testamēto meo, Titius ex semisse hęres esto. Seius ex quadrante, id est ex tribus vncijs hæres esto: & dictus Titius si in Capitolium ascēderit, ex alio quadrante hęres esto: ita diuiti totam hæreditatem inter eos, certe antequam Titius Capitolium ascendat, si vult se pro hærede gerere, nō potest habere nisi semissem, in quo institutus fuit purē: postquam autem ascenderit Capitolium, non solū ex semisse prędicto erit hæres, sed etiam ex quadrāte, in quo fuit institutus sub dicta conditione, & nō habet necesse gerere se pro hærede quantum ad dictum quadrantem, cum iam sit hæres propter semissem.

¶ Si ita scriptum. Ita dixi in testamēto meo. Titius ex parte tertia, id est ex 4. vnc. sit mihi hæres: Mæuius ex parte tertia sit mihi hæres, & prædictus Titius ex reliqua parte, id est ex 4. vnc. sit mihi hæres, si intra tertias cal. nauis ex Asia venerit: est ergo Titius a me institut. in 4. vnc. purè, & in 4. sub conditione: & Mæuius in quatuor vncijs pure, si ergo exiitat cōditio intra dictas calendas, erit Titius hęres ex besse, id est, ex octo vnc. si autem non exiitat: erit hæres in 4. vncijs. in quibus fuit institutus pure: & cohæres suus in alijs 4. & 4. vncias, in quibus fuit institu. sub conditione Titius, diuidet per medium: ante quā igitur certum sit vtrum cōditio exiitat, vel deficiat, habebit Titius 4. & duas vncias, & ita sex, & cohæres suus 4. & duæ superiores erunt in pendenti, donec exiitat vel deficiat cōditio: & si quidem exiitat conditio, habebit eas Titius: si autem deficiat, habebit eas cohæres suus iure accrescendi. Sed quid si dictus Titius decessit antequam dicta conditio exiitat, & postea conditio extiterit? Certè dictus sextans, id est, duæ vnciæ nihilo minus accrescent dicto Mæuio cohæredi Titij, & non habebit eas hæres Titij, nam cum adhuc pendente conditione dubium esset Titio, an Mæuio is sextans datus esset, Titius decessit: nec potest intelligi datus ei hæredi Titij, qui tempore dandi in rerum natura non fuerit. ¶ Si Attilicinus, Dic vt infra, in gloss. Accursi. Vinianus.

Fecerit. Ideo subaudi.

Quod. Id est, quia.

Alio jure. Id est, alias. & facit infra, de acquir. hær. l. aditio. & l. 5. & l. qui putat. §. 1. & l. qui aliena. §. 1. & §. fi. & de acquir. rerum dom. l. liber homo. & dic, vt plene not. Inst. per quas pers. no. ob. acquir. §. idem placet in gloss. Ioan. ingratus nulli. Accur.

De scripto. Id est assignato alijs hæredibus.

Maxime. Quasi dicat, etiam si maxime &c. & est pro eis, quia forte longe maior quantitas esset in societate: sed certe non ad quantitatem, sed ad quotitatem se refert: & sic tenet C. de pact. conuen. l. ex morte.

Pars. Scilicet, assis.

Duobus datur. Vt & §. e. l. Titius. & l. interdum. 2. respō. & l. Lucius. & de verb. sign. l. triplici. Sed cōtra, ff. de leg. 2. l. Lucius. §. Lucius. Sol. geminatio verborū istorū, hæres esto: vel repetitio, quæ sic hic fit, tollit cōtra. Item contra C. de impu. & alia subtil. l. fi. 1. respon. Sol. illa secundum istam intelligitur, vt ibi nota.

Cum aliquo. Si enim cum aliquo cōiunctus esset, ei soli accresceret: vt C. de cadu. tollen. §. his ita. & §. fin autem ex ijs qui. & j. eo. l. hæredes. & de leg. 3. l. reconiuncti. & facit j. de leg. 2. l. Mæuio. in prin. & §. eo. Item quod Sabinus. §. 1.

Substitutus. Non dicas substitutū cū instituto vocāri: sed si plures sint substituti, & vnius pars deficit, accrescit aliis substitutis secum, prædicto modo.

Scribendi. Secus si fit nuncupatiuum: quia non curatur tempus testamenti, secūdum quosdam: quod non placet.

Ciuis Romanus. Cui soli legari potest: vt infra, ad leg. Falc. l. 1.

Et igni. Cuius loco est deportatio, vt j. ad leg. Iul. pecu. l. 3.

Redierit. In ciuitatem.

Hęres institutus. Sub. redierit in ciuitatem eo tempore quo &c. H.

In legatis. Verū, in legatis tantum inspici vnum tempus debet, non vt in hæredibus tria: ut not. §. eo. l. fi. alienū. §. 1. & facit sup. eod. l. seruum, & j. ti. 1. l. fi is qui. & de man. test. l. Aristo.

Ex semisse. Et etiam ex ea parte quadrātis, quæ eum tanget etiam conditione deficiente: vt sup. eod. l. fi quis ita scripserit. & j. proxi. §.

Etiam ex quadrāte. Toto, vel dic, residuæ partis quadrantis sine vlla aditione: vt hic, & sup. eo. l. fi te solum. & j. de secund. tab. l. 2. §. si duo. Sed contra, j. de acquir. hęr. l. fi Iolus. Sol. non ob. qa verum est, quod statim adeūdo vnam, acquiro alteram, si iam delata est: si verò nondum delata, acquiram eam cum defertur: nec erit opus noua aditione: vt ibi.

Titius. De quo primo dictum est: qui fuit institutus ex semisse.

Aut ex semisse. Si conditio deficiat.

Ex besse. Si extat conditio.

Sextans. Id est, duę vnciæ.

In pendenti. Conuenitur tamen interim pendēte conditione quilibet eorum, ac si nihil in pendenti esset: vt j. ad leg. Fal. l. qui fundum. §. sicut. & dic, qd alterius sextantis statim est hęres Titius: vt hic dicitur. Sed oppo. non extitit conditio, ergo non habet iure institutionis. Item nec iure accrescendi, quia nō desicit pars socij: vt infra, de acquirend. hęredit. l. fi. solus. Respond. non videtur sub conditione relictus, cum in omnem euentum sit habiturus: vt supra e. l. si quis ita, & §. proxi. §. alterius autem sextantis non est hęres: quia fortè conditio deficit. Acc.

Sextans. Id est, illę duę vnciæ.

Non Titii hęredi. Ad quod C. de cad. toll. §. fin aut sub cōditione. Sed cōtra, j. de acq. hæ. l. qui ex duabus. Sol. ibi non habuit cohæredē, licet Ro. ibi glossauerit contrarium: sed male, vt not. ibi per l. precedentem.

¶ Si Atticilinus. Continet duos casus. Primus est talis: pone, Attilicinus Titiū, & Seium, & Męuium instituit hæredes ex æquis partibus, duobus deliberant bus, Titius tātum pro sua parte adiuit hæreditatem Attilicini, deinde cō didit suum testamentum, & Seium ex asse sibi hæredē instituit: Modo quæritur, an Seius possit adire hæreditatem Titij, & omittere hæreditatem Attilicini? Respon. quod sic. Sed interim erit hæres ipsi Attilicino ex semisse. Sed quid erit, si Seius adeat hæreditatem Attilicini? Respon. quod tunc ex persona Titij erit hęres Attilicini ex triēte, & ex sua ex alio triente: & sic habebit bessem. Secundus est talis: pone, Atticilinus tantum instituit Titium, & Seium, postea solus Titius adiuit hereditatem Attilicini, & Seium instituit: qui Titio extitit hęres: Modo quęritur, an Seius possit omittere hæreditatem Attilicini: an necessario illi Attilicino ex asse hęres erit? Respond. quod ille est hęres: cum ipse solus sit hęres Titij, qui pro parte adiuit hereditatem Attilicini: & sic solus per Titium est hęres Attilicini pro parte. Si igitur non adeat ex persona sua, tunc cum totam hereditatem Titius adiuit, partem quam omisit ex sua persona, ex persona Titii habebit. & sic idem est, ac si per Titium ipse solus fuisset hęres institutus. Secus autem si non essent tantum duo instituti ab Attilicino: vt in principio. §. dicitur. Accursius.

Casū ponit dupliciter.

In P. F. Si Attius, & sic deinceps.

Si Attilicinus. In primo casu sunt tres, in secundo duo hęredes.

Titius. Primus hęres.

Adijt hęreditatem. pro parte sua scilicet tertia.

Seium. Scilicet cohęredem suum.

Titii. Sui cohęredis, a quo fuit institutus.

Hęreditatem adire. suo proprio nomine Ro. vel adire pro sua parte. quę est tertia.

Eius.

Sic in f. Fl. Haloā autem recit negationem.

Quid operet geminatio, & quos effectus pariat, not. Do. & maxime Felin. in c. ii qn, co. 12. verſic. rescripti geminatio. ex. de rescri. & in c. si cautio. ex. de fide instr.

a Eius. Attilicini.

b Ex semisse. Id est, medietate hæreditatis. trientem enim habet ex sua institutione: medietatē triētis Titij habet iure accrescendi, si eius hæreditatē nō adiit: alius medius triens est in suspenso. & dic ex semisse, scilicet interim. & hoc ex persona Titij. nā & si repudiat ex sua persona, tamen ex semisse hæres erit.

c Hæres erit. Id est fuisse dicendus est.

d Triens. Hæreditatis, pone Titij.

e Habebit. Scilicet Seius.

f Seius duntaxat. Scilicet hi duo. & subaudi, & Titius. &c.

g Titio. Testatore.

h Hæreditatem. Attilicini.

i Ei Attilicino.

k Ex asse hæres est. Et certè ex asse hęres est, saltem per Titium, cui succedit: vt C. de cad. tollend. l. 1 §. his ita. & j. titu. 1. l. sed si plures. §. 2. & C. de iu. deli. l. quidam. & in Auth. de hæ. & falc. §. 1. col. 1.

l Quam is ipse. Scilicet Seius.

m Hæres est. Attilicino per medium Titium.

n Hæres. Cum nō vult esse hæres ex testamento Attilicini.

o Institutus sit. Scilicet ab initio: quoniam hæres hæredis &c. vt j. de verbo. signifi. l. sciendum. & C. de vsufruct. l. antiquitas. Sed certè imo videtur partem hæreditatis Attilicini eum directo habere: aliam per obliquum per medium Titium: vt §. eod. l. quoties. §. si quis primum. contra. sed ibi voluit sic habere: hic noluit habere ex testamento Attilicini.

Vi soluendo. Titius nō existēs soluendo creditoribus suis, instituit tibi hęredem Stichum seruū suū, & postea Pamphilū: certe Stichus erit hæres: nā lege Ælia Sētia ita cauetur, vt si duo, pluresve eadē cā hæredes scripti sunt, vti quisq; primus scriptus sit, hæres sit: Stichus āt primo fuit hic script'. Vi.

p Secundo loco. In Secundo gradu tamen.

q Qui primo. Quasi maiorē ad eum affectionem habeat, vt hic, & j. eo. l. si non lex. §. temporibus & argu. j. de fideic. lib. l. generaliter §. quid ergo si plures & §. de vtu fru. l. quoties. sed hoc fallit j. qui, & a qui. l. si qs hæred. & §. eod. l. si is qui soluendo. quæ sunt arg. contra. Item facit §. eo. l. qui soluendo.

Eius. Attilicini.

Ex semisse. Id est, medietate hæreditatis. trientem enim habet ex sua institutione: medietatē triētis Titij habet iure accrescendi, si eius hæreditatē nō adiit: alius medius triens est in suspenso. & dic ex semisse, scilicet interim. & hoc ex persona Titij. nā & si repudiat ex sua persona, tamen ex semisse hęres erit.

Hæres erit. Id est fuisse dicendus est.

Triens. Hæreditatis, pone Titij.

Habebit. Scilicet Seius.

Seius duntaxat. Scilicet hi duo. & subaudi, & Titius. &c.

Titio. Testatore.

Hæreditatem. Attilicini.

Ei Attilicino.

Ex asse hæres est. Et certè ex asse hęres est, saltem per Titium, cui succedit: vt C. de cad. tollend. l. 1 §. his ita. & j. titu. 1. l. sed si plures. §. 2. & C. de iu. deli. l. quidam. & in Auth. de hæ. & falc. §. 1. col. 1.

Quam is ipse. Scilicet Seius.

Hæres est. Attilicino per medium Titium.

Hæres. Cum nō vult esse hæres ex testamento Attilicini.

Institutus sit. Scilicet ab initio: quoniam hæres hæredis &c. vt j. de verbo. signifi. l. sciendum. & C. de vsufruct. l. antiquitas. Sed certè imo videtur partem hæreditatis Attilicini eum directo habere: aliam per obliquum per medium Titium: vt §. eod. l. quoties. §. si quis primum. contra. sed ibi voluit sic habere: hic noluit habere ex testamento Attilicini.

Vi soluendo. Titius nō existēs soluendo creditoribus suis, instituit tibi hęredem Stichum seruū suū, & postea Pamphilū: certe Stichus erit hæres: nā lege Ælia Sētia ita cauetur, vt si duo, pluresve eadē cā hæredes scripti sunt, vti quisq; primus scriptus sit, hæres sit: Stichus āt primo fuit hic script'. Vi.

Secundo loco. In Secundo gradu tamen.

Qui primo. Quasi maiorē ad eum affectionem habeat, vt hic, & j. eo. l. si non lex. §. temporibus & argu. j. de fideic. lib. l. generaliter §. quid ergo si plures & §. de vtu fru. l. quoties. sed hoc fallit j. qui, & a qui. l. si qs hæred. & §. eod. l. si is qui soluendo. quæ sunt arg. contra. Item facit §. eo. l. qui soluendo.

Sic in P. Fl. Haloā. autem legit, qm & is iple qui &c.

Sic in P. Fl. Haloā. scripsit p Attium.

Capit. Nota ordinem scripturæ seruandum.

Ordo scripturæ seruandus.

Vi volebat. Titius volens filiam suā exhæredare, ita dixit in testamēto suo. Te autē filiā ideo exhæred. ui, quoniam tentā te esse vo lui dote, quam tibi dedi quando nupsisti, quæritur, vtrum videtur esse tacite exhęredata? & videtur quod nō: quia nō dixit exhæredo te nliamsed dixit: te autem filiam exhæredaui &c. Rā. tamen, quod efficaciter exhæredata ē. Vivian.

Exhæredare. Videbatur quod non: quia cum nō exhæredauerat, licet dixisset. ideo exhæredauisse tamē videtur bene exhæredata: quia dixit, quod esset contenta dote, & sic eam alienam fecit a sua hæreditate. & hoc est et am exhæredare: vt C. de liber. prater. l. 3. Azo. & facit supra, de rei ven. l. emptor. §. nn. & supra solu. mat. l. si socer. §. 1. & j. de ali. leg. l. cum vnus. §. fi. & j. de don. l. ex hac. Sed arg. contra, §. eo. l. ex facto. Item nota volūtatem magis quàm verba inspici: sic j. de adi. le. l. 3. §. conditio. Arg. contra, j. de vsuf. leg. l. si alii. Accur.

Voluntate. Nota voluntatem magis quam verba inspici.

N tempus. Lucium Titium non capacē institui mihi hæredem cum esset capax, vel cum capere poterit, vel legari ei cum legata capere poterit: certè valet institutio & legati datio.

Quoties Seius habens plures amicos, quorum quilibet nominabatur Titius: instituit Titium amicum hæredem: & ita non apparet de quo Titio senserit: certè institutio non valet: si aūt apparet ex aliquibus argumentis, de quo Titio senserit testator, bene valet. Viu.

Cum capere. Et sic licet non sit capax testamenti tempore: tū si postea efficiatur capax, erit hæres: secus si simpliciter eū instituisset: quia non teneret institutio, si tunc cum instituitur, non esset capax: vt §. eo. l. si alienū. §. 1. quæ est cōtra. Itē contra, §. e. l. hæreditas. & Inst. eo §. hæredes. Sed ibi ex certo die, hic ex incerto. Itē cōtra, j. de reg. Cato. l. 1. Sed hic testator noluit regulam habere locum. & facit j. de lega. 2. l. si ita quis testamento. & §. tit. 1. l. si quis hæres. Accur.

Hęres esto. Not. Hęredē posse institui cum erit capax: licet non sit hæres capax tempore testamenti.

Quoties

Vi volebat. Titius volens filiam suā exhæredare, ita dixit in testamēto suo. Te autē filiā ideo exhæred. ui, quoniam tentā te esse vo lui dote, quam tibi dedi quando nupsisti, quæritur, vtrum videtur esse tacite exhęredata? & videtur quod nō: quia nō dixit exhæredo te nliamsed dixit: te autem filiam exhæredaui &c. Rā. tamen, quod efficaciter exhæredata ē. Vivian.

Exhæredare. Videbatur quod non: quia cum nō exhæredauerat, licet dixisset. ideo exhæredauisse tamē videtur bene exhæredata: quia dixit, quod esset contenta dote, & sic eam alienam fecit a sua hæreditate. & hoc est et am exhæredare: vt C. de liber. prater. l. 3. Azo. & facit supra, de rei ven. l. emptor. §. nn. & supra solu. mat. l. si socer. §. 1. & j. de ali. leg. l. cum vnus. §. fi. & j. de don. l. ex hac. Sed arg. contra, §. eo. l. ex facto. Item nota volūtatem magis quàm verba inspici: sic j. de adi. le. l. 3. §. conditio. Arg. contra, j. de vsuf. leg. l. si alii. Accur.

Voluntate. Nota voluntatem magis quam verba inspici.

N tempus. Lucium Titium non capacē institui mihi hæredem cum esset capax, vel cum capere poterit, vel legari ei cum legata capere poterit: certè valet institutio & legati datio.

Quoties Seius habens plures amicos, quorum quilibet nominabatur Titius: instituit Titium amicum hæredem: & ita non apparet de quo Titio senserit: certè institutio non valet: si aūt apparet ex aliquibus argumentis, de quo Titio senserit testator, bene valet. Viu.

Cum capere. Et sic licet non sit capax testamenti tempore: tū si postea efficiatur capax, erit hæres: secus si simpliciter eū instituisset: quia non teneret institutio, si tunc cum instituitur, non esset capax: vt §. eo. l. si alienū. §. 1. quæ est cōtra. Itē contra, §. e. l. hæreditas. & Inst. eo §. hæredes. Sed ibi ex certo die, hic ex incerto. Itē cōtra, j. de reg. Cato. l. 1. Sed hic testator noluit regulam habere locum. & facit j. de lega. 2. l. si ita quis testamento. & §. tit. 1. l. si quis hæres. Accur.

Hęres esto. Not. Hęredē posse institui cum erit capax: licet non sit hæres capax tempore testamenti.

Quoties

Per hūc §. videtur q̄ si Papa delegat: causā archidiacono alicuius ecclesię nō expresso nomine, aut cognomine, & in eadē ecclesia sint plures archidiaconi, q̄ nullus erit iudex: vt in c. q̄m abbas. in gl. sup. ver. substitutū ibi, sed pone. ex. de off. de leg.

Quoties. dic, vt no. j. de leg. 2. l. si quis seruum. §. si inter duos. & l. si quis Titio. §. fi. & facit j. de reb. dub. l. si fuerit. & facit §. eo. l. quoties. §. si hæres. & de testa. tur. l. duo sunt Titij. & de ma. test. l. cum ex pluribus. & de adi. leg. l. 3. §. fi duobus. & de condit. & demon. l. falsa. §. 1.

Singulari nomine. Veluti Titius amicus, sit mihi hæres, nam si vtitur plurali nomine, vterq; esset hæres. Ir. Item §. eo. l. qui soluendo. contra. Sed ibi vn' superest. Accur.

Hæredes. Institui mihi hæredes Titium, & Seiū, & Caium, & Sempronii, & Primū, & secundum, nō nominādo certas partes: & ita fuerūt re cōiuncti. ita tū dixi in dicta institutione: Titiū, & Seium, & Caium instituo mihi hæredes: Sempronii instituo mihi hęredē Primū instituo mihi hæredem, Secundū instituo mihi hęredem. & sic omnes vt dixi, fuerūt re cōiuncti. Titius aūt, & Seius, & Caius soli fuerūt cōiuncti verbis pone ergo, q̄d Titius decessit, ante quam adiret hęreditatē q̄ sua parte: q̄ Titi' erat cōiūctus Seio, & Caio re, & verbis, vt dictū est: alijs autē non nisi re: certè pars Titij pertinet tantum ad Seium, & Caium: & non ad alios. si aūt decedat Sempronius, vel Primus, vel Secūdus qui verbis alicui coniuncti non erāt, portio eius tūc pertinet ad omnes cohæredes suos. Vi.

Iterunet. Vt & C. de caduc. tollē. l. 1. §. his ita. & sup. eo. l. liber homo. §. cū quis. & j. de legat. 3. l. re coniuncti. Nec ob. §. eo. l. item quod Sabinus. §. 1. quia ibi non fuerunt coniuncti verbis. vt ibi no.

Eius seruū. Titius hīs Stichū seruum suum decessit relicta vxore tua pragnāte ego in articulo mortis constitutus instituo mihi hęredē dictū Stichum, qui quidē Stichus erit sine dubio illius, qui nascetur ex dicta vxore Titij post mortem meā. nūquid valet institutio in seruo, quia cum instituo mihi hæredē seruū inspicitur persona domini serui instituti ad sciendum, vtū valeat institutio, vel no: vt si qui dē dominus sit capax, valeat institutio serui: alias nō: vt §. e. l. non minus. hic autē Stichus non habebat eo minū tempore mortis, quia nō erat adhuc natus, vt dictum est? Rn tamē, quod valet institutio ad exemplum serui hęreditarij, qui institui pōt ante adītā hæreditatem quāuis tēpore testamenti facti ipse fit nulli'. Vi.

Eius seruum. Facit Instit. eod. §. seruus autem alienus. & §. eod. l. non minus. §. 1. Accur.

Hæreditas. Cassius. In testamēto meo ita dixi Statio Primo: lego Titio cui tū meū, & Stichū libertū meum eidē Statio commendo: & Amphilum seruū meū eidem Statio cōmendo: non tamen hæredem instituo dictū Statiū. nunquid propter dicta erit meus hæres Statius? Et dicitur quod non. Item nūquid Amphilus erit liber propter hoc, q̄ eum cōmendaui Statio, vt dictū est: Et dicitur quod non. Viuia.

Hæreditas ad Statium. Prepilium nomine Statius Primus.

Li. Statio: vt videatur instituto.

Ex quo. Id est, ex qua commendatiōe. si mea nemo suus non erit alias. I non fit liber. & facit §. eod. l. ex facto autē. Alij dicunt seruum fuisse commēdatū vt libertum: & tunc dicūt fallere in milite: vt C. de testam. mil. l. ex his. Itē dic legatū non valere: vt j. de lega. 3. l. si fuerit. §. fi. & l. 1. eq. & facit C. de iur. & fact. ignol. cum testamenti m.

Ita quis. Cassius. Ita dixi in testamento meo Titius hares esto: Caius, & Męuius, quis ex partibus hęredes sunto: & post ea decessi. antequā autem Caius pradius adiret pro parte tua hæreditatem meam, decessit: quę ad eum pertinet, vtrum Męuio, an Titio, an amborum pro hæreditarijs partibus? Et dicitur quod ambobus: quia quamuis coniuncti sint Caius, & Męuius verbis percipiendi, & tenēdi non tamen videntur coniunxisse per dictionem copulandi, qua nemo videtur celerius nominare: celerius enim dixi, Caius, & Męuius hęredes sunto, quam si dixissem. Caius hęres esto, Męuius hares esto. et. & aliā ratio, quia Caius practitus & Męuius sunt separati re, per illa verba in institutione apposita, q̄uis ex partib' &c. quāuis sint coniuncti verbis. Caio ergo præcresco, qui non fuit, erat coniunctus verbis tantum Męuius: Titius autem erat coniunctus re tantum. vnde non eh minū, si ambo coniuncti fuissent partem Caij. Viu.

Titius hares esto. Nec apparet quod totam hæreditatem ei allegare videtur. Accur.

Ex aquis. Ergo fuerunt isti duo non re coniuncti

Idoneum.

In P. F. nō est seruus.

Vide q̄ scripsit in hūc locū Alciat. li. par. 6. c. 7. & in commen. ad l. triplici. j. de verb. sig. & lib. 1 arg. 7. cap. 9.

N. P. Y Ited

sed verbis tantum: quia per copulativam coniunctionem videlicet: vt ff. de leg. 3. l. re coniuncti.

a Et syllaba. Dictio est. Acc.

b Si quis. Caius, vel Mæuius: nam de Titio non esset dubitatio: quia idem est in eo.

c Celerius. Electiue. q.d. non coniunxit scilicet re, quia dixit pro æquis: aliàs esset secus, si omissum sit pro æquis: vt ff. eod. l. interdū. sed celeriter dixit, s. cōiungēdo verbis: sicq; dixit celerius, quam si dixisset, Caius hīs esto, & Mæuius hęres esto. Alij dicūt vt Azo, & H. quod coniunxit, s. re. nam quantum ad ius accrescēdi re omnes videntur cōiuncti, quasi testator id dixisset celeriter. verè tamē duo verbis, alter re coniūcti. est: & sic secūdū eos fictione sūt re coniuncti: apparet ergo Caium cōiūctum esse Męuio verbis, & Titio re: & sic, simul admittuntur per l. istā: licet alij præferant re coniunctū: alij verbis coniunctum. Argu. ff. de legat. 3. l. re coniuncti. & hic dicunt, quod re tantū sunt coniuncti: & quod dicit syllaba &. facit coniunctionem scilicet alias, non hic, quod non placet: si autem re, & verbis aliquis esset coniunctus de ficienti ille præferetur: vt ff. eod. l. hæredes. & d. l. re coniuncti. & facit ff. eod. l. liber homo. ff. Titius. & ff. de lega. 2. l. Mæuio. & C. de cad. tol. l. 1. ff. his ita. & infra. de lega. 2. l. Lucius. ff. Lucius. Acc.

† Cōcor. cū hac l. c. si pater in gl. sup ver. certa re extra, & test. l. 6.

Si ita scriptū. CASVS. Ita scripsit Seius in testamento suo: Tithasus hæres esto, si in Capitolium ascenderit, Tithasus hæres esto: & decessit dictus testator, certè secunda scriptura potior erit cū sit pura plenior est quam prima conditionalis. & ita Tithasus habebit hæreditatem pure, nō expectando aliquā conditionem. Viu.

d Si ita scriptum fuerit. Scilicet Tithasius.

e Ascenderit. Conditio institutionis.

f Esto. Scilicet purè.

g Potior. Not. pleniorem voluntatem seruandam.

h Plenior. Est enim pura, ad quod supra, eo l. si tot lum. ff. 2. & ff. de cond. & demon. l. nam ad ea.

Si quis Sēpronium. CASVS. Seius instituit sibi hæredem Sempronium sub hac conditione: si Titius ascēderit Capitoliū. certē valet institutio. Si autē Seius ita scripsisset. Sempronius hęres mihi esto: si Titius voluerit: nō valet institutio: & est ratio, quia quę

& syllaba, coniūctionem faciat: si quis tamen ex his decedat, non alteri soli pars accrescit. sed & omnibus cohæredibus pro hæreditarijs portionibus: quia non tā cōiūxisse, quam celerius dixisse videatur.

Institutio plenior fruatur. Bar.

Idem Titio. LXVII.

Sita scriptum fuerit, (Tithasus si in Capitolium ascēderit, hæres esto. Tithasus hæres esto:) secūda scriptura potior erit: plenior est. n. quā prior.

Institutio non pōt conferri in alterius voluntatem expressam: sed velatam sic. Bar.

Idem Titio. Mæuio. LXVIII.

SI quis Sempronium hæredem instituerit sub hac conditione, (Si Titius in Capitoliū ascēderit:) quis nō alius hęres esse possit Sēpronius, nisi Titius ascendisset in Capitoliū, & hoc ipsum in potestate sit repositum

dā sunt, quæ si in testamētis exprimantur, effectū nullum habent: sicut est, quando cōmitto institutionē Sēpronij in expressam voluntatem Titij. vt dictum est. Item qū facio exhæredatio nem filij mei tali modo: Titius hæres esto. & cum hæres erit Titius, filius exhæres esto. & sic fuit expressa cōditio exhæredationis. prædicta autem expressa possunt verbis tegi, & eandem habēt significationē, ac si expressa fuissent, & valent, veluti cū Seius ita dixit: instituo mihi Sempronium hæredem, si Titius Capitolium ascēderit: nam quā uis alias non posset hæres esse Sempronius, nisi Titius ascēdat Capitolium, & quamuis hoc ipsum in potestate sit repositum Titij: qa tamen in institutione non est expressa voluntas Titij, erit vtilis ea institutio. Item & cum condi tio exhæredationis nihj non est expressa. sed fuit facta hoc modo, exhæredo filium mæum &c. tūc ita demum erit exhæres filius, si quis alius hæres extiterit, quamuis si expressa fuit conditio exhæredationis nō valeret exhæredatio, vt dictū est. Vi.

Quædam. Nota quædā expressa nocent, quæ tacita nō nocerent.

Quædam enim. non tamē omnia: vt ff. prox.

Nullum effectū habent. Concor. ff. de cond & demo. l. non unquam. & l. si in diē. in fi. & ff. eod. l. illa. & ff. de leg. 2. l. si ita legetur sed argu. contra ff. eo. titu. l. Solu. vt ibi. Item facit ff. e. l. talem. §. 1. & ff. de ver. obli. l. cum qui. §. 1. & ff. de le. 1. l. si ita legatum §. 1. & l. Lenatus. §. legatum. & supra, de testa. tu. l. tutor ita.

Momentum. Id est, firmitatem.

Habebunt. Id est, valebunt.

Si quis hęres. Dic, quod sunt verba legis. q.d. nulla est exhæredatio. nisi hęres in litem sit, & adeat: vt ff. de contra. tab. l. filiū. §. sed cum exhæredatio. & sic ex intelligitur hāc conditionem, quę ab homine nō potest poni, vt subijcit: quia non potest fieri exhæredatio sub conditione: vt supra, de l. b. & post hu. l. 3. §. purè, quod si fiat ille gradus nō valeret, habito filio prætertorit ff. tut. l. ex facto. §. Lucius. cum enim exhæredatio debeat præterire. effectū institutionis, ne filius inueniatur prætertus. hic non est ita: imo præcedere inuenitur institutionis effectus. cum sic dixit, Titius hęres &c. Acc.

Ornelius. CASVS. Ita dixit Titi' in testamēto suo:

Titij: qa tamē scriptura non est expressa voluntas Titij, erit vtilis ea institutio. At quin si qs ita scripserit, (Si Titius voluerit, Sempronius hæres esto:) nō valet institutio. Quędam enim in testamentis si exprimantur, nullum effectū habēt. quando si verbis regnantur, eandem significationem habeant, quam haberent expressa: & momentum aliquod habebunt. Sic enim filij exhæredatio cum eo valet, si quis hæres existat. & tamen nemo dubitat, quin si ita aliquis filium exhæredauit, Titius hæres esto: & cum hæres erit Titius, filius ex hæres esto:) nullius mo mēti eē exhæredationem.

Expressio eorum quæ tacitè insunt nihil operatur, si exprimantur prout insunt: secus si alio modo. Bartolus.

Idem Titio. LXIX.

Ornelius, & Mæuius, vter eorum volet hæres esto.) vterque vult, Trebatius neutrum fore hæredē, Cartilius vtrumque, tu cui assentiris? Proculus, Cartilio assentior: & illam adiectionem, (vter eorum volet) superuacuā pu to. id enim etiam ea non adiecta futuram fuit, vt vter vellet, hæres esset, vter nollet, hæres non esset. Quod si hi ex numero necessariorū hæredū essent: tum id non frustra adiectum esse: & non solū figuram, sed vim quoque cōditionis cō tinere: dicerem tamē si vterque hæres esse vellet, vtrumque hæredem esse.

Papinianus lib. vj Respō sorum. LXX.

Captatorias institutiones non eas Senatus improbauit: q mutuis affectionibus iudicia prouocauerūt, sed quarum conditio confertur ad secretū alienæ voluntatis.

Iurisco sulti huius fit mētio. ff. cōmo. l. si vt certo §. si me.

a Tu Procule.

b Proculus. In secunda, & prima persona d' seipso dicit.

c Superuacuam. Superuacua est in hæreditate: quia etiam eo non adiecto nō acquiritur, nisi velit vnde non transmittitur hæreditas non adita ad hæredem: vt C. de cadu. tollend. §. in nouissimo. secus tamen in legato: vt infra de lega. 1. l. si ita legatum. §. illi. & ff. de cond. & dem. l. si ita expressim. quia legatum post mortē testatoris tranſmittitur: vt prædicta l. si ita legatum dicitur: Sed nonne hæreditas in quibusdā casibus etiā nō adita transmittitur: vt C. de ijs, qui ante aperta. tabu. l. vnica. an ergo tūc erit idem quod in legato? Respon. q nō, sed videtur quod idem, arg. eiusdem legis.

Hæreditas nō adita nō trāſmittitur.

Captatoria institutio quę dicatur, pulchre explicat aduersus interptū omnium receptam hactenus sentētiā. An. Aug. emē. lib. 4. c. 15. vide ēt in eam rem Alc. lib. 2. Parerg. ca. 31.

d Figuram. Scilicet, verborum superuacuam: quę, sicet non dicemus: vt ff. de act. & oblig. l. non figura. & dic figuram, id est, formam.

e Vim. Id est, potestatem.

f Conditionis. Quia si nolunt, erūt hęredes, nō intuiti: quod esset nisi nęc conditio esset: vt hic, & ff. de cōdi. instit. l. verba. & ff. e. l. iam dubitari. in fi. & facit ff. eo. l. Titius. & Seius. & ff. e. o. l. proxi. cum suis concor.

g Dicerem. Modo soluit primam quæstionem.

Captatorias. CASVS. Si rogauit Titium, vt propter affectionem, quam mihi debet, instituat Seiū hęredem, & ipse eum instituit: certe ista captatoria, id est, adulatoria institutio, nō est improbata a Senatusconsulto Liboniano: sed illa captatoria improbatur, quæ collata est ad secretum alienę voluntatis, puta si instituit Titius Seium, si voluero ego. Viui.

h Captatorias. Id est, deceptorias: & nota quasdam licitas, & quasdā illicitas: sic & alias permittit deceptio in pretio rerum: vt ff. de mino. l. in causę. 1. in fi. Acc.

Deceptio quādoq; permittit.

i Senatus. Senatusconsultū Liboniānū: vt innuit. ff. de ijs quæ pro nō scrip. l. j. & de le. 2. l. Lucius. §. Sēpronius

k Affectionib. Vt si induco testatorē blandis verbis, vt me instituat, vel mihi leget: hoc. n. valet. nō etiam ita p sentatusconsultū i mprobatur: sed ille quarū cōditio &c. vt quos Titius voluerit, hīdes instituo. Accu.

l Prouocauerunt. Vt ff. si quis ali. test. pro. l. fi.

Paulus libro v. ad l. Iul. & Papiam. LXXI.

ILlæ autem institutiones captatoriæ non sunt, veluti si quis ita hæredem instituat, (Qua ex parte Titius me hæredem instituit, ex ea parte Mæuius hęres esto:) quia in præteritum, non in futurum institutio collata est. Sed illud quęri potest, an quod Senatus censuit, idem seruandum sit, etiam si in aliam personā captationē direxerit? veluti si ita scripserit. (si Titius Mæuiū tabulis testamenti sui hęredē à se scriptū ostenderit, probaueritq;, hīs esto.) Quod in sententiam Senatusconsulti in cidere non est dubium.

Terentius Clemens lib. iij. ad leg. Iuliam & Papiam. LXXII.

QUi sine solidum à lege capere non possit, & ex asse sit institutus ab eo, qui soluendo non est: Iulianus ex asse eum esse hæredem

* In P. F. captionē.

Nam si metus, ff. cadit in cōstantem virum, renūciationi ī tercueniat: nō est op renūcianti nocua collatione, sed imperrata absolutione à iure petitur ad beneficiū qđ renunciauit, in integrum restitu: vt not. Bal. c. sup hoc ex. de restitutis. nunquid erit hęres ex asse tue in totū? Et dicitur qđ sic. quia satisfacto creditoribus, non remanebit ei nisi vna vncia. & forte minus. lex ēm quę vetat eum accipere vltra vnam vnciam, non habet locū in hęreditate, quæ non est soluendo. Viu.

Si quis sic dixerit. Vt filius naturalis: vt C. de nat. lib. l. 1. §. item. & C. de secun. nupt. l. 1. Accur.

Si quis solidum. Vt filius naturalis ff. C. de nat. lib. l. 1. §. item. & C. de secun. nupt. l. 1. Accur.

a A lege. Id est occasione legis impedientis.

Pœna immunitatē nō pūtat.

● Legi enim. Quæ ideo quē in solidum capere vetat, ne co[illegible] tot[illegible] rere litis: nō etiā ne onera sustineret solus: præmia enim non ini immunitatē præstare constituit: vt ff. de inter. & rel. l. antepe. §. fin. Ro[illegible] ergo pro vtilitate aliorū hoc habet, nō pro sua ff. ad Trebel. l. cogi. §. ex his. & ff. si quis ali. te. pro. l. 1. §. 1. & ff. de leg. ꝑ. bo. pos. cōtratab. l. 3. §. pe & ff. tit. l. l. si is qui. & ff. de cōtratab. l. nō putauit §. si quis sua & inf. de leg. 2. l. cum ei.

Non esse. Nō capacem, esse capacē in odium sui.

Vb conditione. CASVS. Instituit mihi hæredē Titium sub conditione, si nauis ex Asia venerit intra annum, & substituit ei Seium, & decessit. postea transiuit annus, & non venit nauis, & sic defecit conditio: & viuit adhuc Titius institutus. certè erit hæres purè substitutus prædictus: quia in substitutione sua non repetij conditionem. Viu.

Sub conditione. Casuali. aliud fortè in potestatiua, vel mista quæ semper intelligitur repetita: vt C. de cad. tol. l. 1. §. pro secundo. & §. ne autem. Acc.

Repetamus. Expressè.

Purè. Id est, sine ea conditione, quæ imposita erat instituto. inest tamen in substitutione illa conditio, si institutus hæres non erit. vt Instit. de vulg. substit. in prin. Cur ergo intelligitur repetisse eadem partes in substitutione, vt ff. tit. l. l. qui liberis. §. fi. Item eadem legata, vt ff. de leg. 1. l. licet. Imperator. Ité in legato translato eadem conditione: vt ff. de adimē. leg. l. legatum. quæ sunt contra? Resp. hic substitutus de nouo grauatur quadam alia conditione, qua non grauabatur institutus, s. si ille hæres non erit, per q̄ videtur releuari à prima. arg. d. l. licet. Item & quia institutiones sunt fauorabiliores. Item contra, ff. de leg. 2. l. cum pater §. ab instituto. Sol. vt ibi. Item no. cōtra repetitionem. & sic sunt arg contra ff. ad l. Aquil. l. quē admodum. in fi. l. & de iud. l. si iudex.

Si quis ita. CASVS. Instituit mihi hæredē Titiū, excepto fundo meo Titiano, excepto vsufructu. certè hæres institutus videtur in tota hæreditate mea detracta fundi mentione: & h. d. Gallus Aquilius.

Sine ea re. Id est, sine exceptione eius rei, scilicet fundi, vel vsusfructus: vt ff. eo. l. 1. §. si ex fundo. totum eum fi[illegible]pliciter debet habere, cum non sit alius institutus: vt ff. e. l. ex facto proponebatur. §. j. idē est si plures stituti sūt: vt ff. e. l. si alteri'. Azo. & l. quoties. §. si duo.

respondit. Legem. locū nō esse in ea hæreditate, quę soluendo non est.

Contentio alienata in institutione, non videtur repetita in substitutione. Bar.

LXXIII.

Vb conditione hæredē instituto, si substituam is: nisi eandem conditionem repetamus, purè eum hęredem substituere intelligemur.

Exceptio, quæ est contra naturam actus, vitiatur, & non vitiat. Bal.

LXXIIII.

Si quis ita hæres institutus fuerit, (Excepto fundo, excepto vsufructu hęres esto:) perinde erit iure ciuili, atq; si sine ea re hæres institutus esset. idque authoritate Galli Aquilij factum est.

LXXV.

Si filius substituatur ei à quo præteritus

Si filius. CASVS. Instituit mihi hæredē Titiū: & filium quem in potestate habebam præterij: scilicet Seium: & postea eundem filium substituit dicto Titio, & ita non valet primus gradus, in quo institutus fuit dictus filius, cum ab eo sit præteritus filius, nunquid habebit filius meus hæreditatem meam ab intestato, an vero ex substitutione? Et dicitur quod ex substitutione: & ita ex testamento. & est ratio, quia si substituissem dicto Titio Caium, & a gradu substituti exhæredassem dictū meum filium: à gradu autem instituti præterijssem eum: non valeret primus gradus, in quo institutus fuit Titius, a quo fuit præteritus filius, vt dictum est, sed inciperet valere testamentum à secundo gradu substitutionis, à quo filius fuit exhæredatus: vt dictum est: & ita tam in primo casu huius l. quam in secundo non pereunt legata. Viu.

Hæreditatem. Quia valet testamentum a substitutione.

Exhæredatus. Ab instituto præteritus.

Exhæredatus. Ergo & incipit testamentum valere, vbi esset institutus, quasi tantum faciat institutio, quantum exhæredatio. Azo. & facit ff. de liber. & posthum. l. 3. §. fina. & ff. tit. l. l. ex facto. §. Lucius. restat ergo vt penitus habeatur filius ac si ab eo testator cæpisset: primum q; instituisset, a quo filium non exhæredauit, nullo modo instituisset: sed si esset posthumus, totum testamē tum rumperetur.

Et tris. CASVS. Stichum seruum meū donaui vxori meæ mortis causa. certè me intente et adhuc meus: & ideo si instituam eum hæredē cū libertate, erit mihi hęres necessarius. Ité & ꝓpter hoc q̄ meus est, non possum ei aliquid legare sine libertate. Viu.

Manet. Vt ff. de donat. inter vi. & vxo. l. si cum. §. fi. & l. quia. & l. sed interim. Sed contra in eo. ti. l. si is seruus, vbi dicitur esse in pendenti. Sed ibi fictione: vel quod de futuro poterat esse considerabat: hic præsens verū.

Idem. Scilicet seruus: aliàs vnde.

Et hæreditatem. Ex testamento domini erit. &c. vt ff. & ff. de do. inter vir. & vxo. l. vxori. Acc.

Potest. Vt & C. de leg. seruus. & ff. de leg. 1. l. planè. §. si coniun[illegible]tim. & ff. eo. l. si socius. Sed arg. contra C. de necessar. l. quidam. §. illo. Sol. vt ibi.

Sic toto. CASVS. Instituit mihi Caiū in quatuor vncijs hæreditatis meæ, & Sempronium in tribus

LXXVI.

Eruus vxori à marito mortis causa donatus, mariti manet, vt & Iuliano quoque videtur. Idē si accipiat libertatē simul & hæreditatē viro necessarius hæres erit: nec sine libertate aliquid ei legari potest.

Agitur ex scriptura declarata non ex scriptura declarāte, h. d. Vel aliter, in una scriptura videtur contineri id, quod continetur in alia, ad quam refertur. Bar.

LXXVII.

Sic toto non distri-

tribus? & de quinque vnciis residuis vsque ad assem: nihil dixi, & postea ita dixi in eodem testō. Ille mihi hęres esto, quem secreto hæredē in codicillis instituti: & postea feci codicillos: & in eis instituit mihi hæredē Titiū sine parte, & decessit: nunc quęritur de duobus: vnū est, an valeat institutio Titij in codicillis facta: f[illegible]m est, quantum debeat habere Titius de dicta hæreditate mea, & si dicta sua institutio valeat. & videtur quod nō valet institutio: quia in codicillis non potest dari hæreditas. respondetur tamen quod valeat, quia videtur data in testamento propter illa verba, quæ in institutione dixi, ille mihi hæres esto, quem in codicillis hæredem fecero: & habebit dictus Titius ex dicta institutione in codicillis facta dictas quinque vncias. Viu.

* P. F. sed hoc.

buto, ita scripta est? (Quem hæredem codicillis fecero, hīs esto.) Titium codicillis hæredem instituit. Eius quidem institutio valet. iō quod licet codicillis dari hæreditas non possit, tamen hæc ex testamento data videtur: sed hic tantum ex hæreditate habebit, quantum ex asse residuum manſit.

Idem libro vi. Responsum.

LXXVIII.

Qui non militabat bonorum maternorū, quę in Pannonia possidebat, liberū hæredem instituit: paternorum, quæ habebat in Syria, Titium. Iure semissēs ambos habere constitit: sed arbitrum diui dendæ hæreditatis suprema voluntate, factis adiudicationibus, & interpositis propter actiones cautionibus sequi, salua Falcidia:

Mæuium instituit ex quadrante. i. ex trib. vnciis, & ita diuisit hīditatem suā inter ꝓdictos in xj. vncias, & ita nihil dixit de vncia q̄ restabat ad assem, & decessit dictus Caius, nec vllos ꝓterea alios scripsit hīdes. Quęrebatur qua rōne diuidēda esset hęreditas Caij, & quid; appellatione duarū partiū ex quibus Titius hęres scriptus est, cōtineatur? Rñ. Iurisc. assem ipsum. i. totā hæreditatē in dodrantē. i. in nouē vncias esse a testatore diuisum: duarū autē partium appellatione duo quadrantes significantur ex quibus Titius institutus est. i. vncię sex. Cum enim scripto Titio hęrede ex duabus partibus, scripserit postea testator Męuium ex quadrāte, & nullum ꝓterea alium hęredem instituerit per adiectionem quadrātis aperte declarauit se appellatione duarū partiū duos quadrātes intellexisse. Itaq; Caij hīditas in nouē dun taxat vncias diuidetur, quarū sex Titius feret: reliquas tres Męuius habebit. Neq; hic solū generalis scriptura ꝓ specialē declaratur, sed & in legatis. Nā & nūmi in genere legati ad eos nummos reducēdi sunt, quos alia parte testamenti testator specialiter designauerit.

* Quidā libri hūt cōstituit.

* Sic in P. Fl. Haloā autē scripsit soluta Falcid.

Nec rūpuntur codicilli per subsequētes codicillos, nec p subsequēs testm. l. 1. & ibi Bar. C. de cod. & in Spe. de instru. edi. §. viso de impugnatione. nisi sint contrarij. glo. & Bar. in l. 3. C. eod.

¶ Filis hęredibus. Duos meos filios instituo mihi hęredes ęquis partibus: postea instituo mihi hęredem filiū fratris mei in duabus vnciis. certè decem vncias habebunt filij mei, duas autem fratris filius. & idem esset si dictum filium fratris mei instituissem, anteq̄ dictos meos filios: tertius autem esset, si nominatim instituissem mihi hæredes filios meos in toto asse, vel in xij. vnciis hęreditatis meę, & filium fratris mei instituissem sine parte: nam alterum assem haberet tunc filius dicti mei fratris.

¶ Seius Męuium. Seius instituit hęredem Męuium ex parte, quam per leges capere posset Męuius: & ex reliqua parte instituit Titium, & decessit Seius, modo inuenitur quod Męuius potest capere totā hęreditatem per legem non vetantem: & eam hęreditatem vult habere: certè Titius nihil habebit. Si autem nō instituisset Seius Titium ex reliqua parte, sed simpliciter, habebit Titius vnū assem primo, & Męuius alterū: si autē Męuius non sit in aliquo capax, Titius habebit totam hīditatem: qui Titius fuit adiectus siue substitutꝰ. Vi.

Qui non militabat. Secus in milite, vt ff. fam. ercisc. l. hęredes. §. 1. & ff. ad Treb. l. cogi. §. sed si miles. & ff. de mil. test. l. fi certum. §. 1.

Maternorum. Non est vis in paternis, vel maternis, vel aliis bonis.

Sed arbitrum. Repete constitit. Accur.

Propter actiones. Legatorum, seu prælegatorum nomine competentes.

Cautionibus. Scilicet ab vnoquoque, vt alteri restituat, si ei plus quam licuerit, fuerit legatum. Accur.

Salua Falcidia. Quam vnusquisque habet in parte socij: & cōputat ei in parte socij, quā retinet in re sibi prę legata. Sed ad quid fit cautio. cum statim fiat solutio per cōpensationem? Resp. cautio fit, quādo est dubium an habeat locum Falc. si verò certum esset, tunc statim fit cōpensatio, vt ff. eo. l. ex facto. §. si forte. & §. quod si fuerit. Vel dic dictam cautionem fieri pro solu endo ęre alieno pro dimidia: & sic propter actiones creditorū, & legatorum: vt ff. e. l. ex facto. §. vñ sci

Infortiatum. Y i Com-

Cõpensatio gñis ad genus admittit.

a Compensetur. Scilicet ab vnoquoque. vt alteri reſtituat: ſi ei plus quã licuerit, fuerit legatũ: vt ecce bona, in quibus libertus erat inſtitutus, valent 300. Titij 100. & pone 120. deberi. Cum ergo quilibet ſit hæres ex ſemiſſe, quilibet ſoluet 60. & ſic liberto remanent 240. & Titio 40. ſi ergo dicat Titius nõ habeo Falcidiam ſemiſſis, ſcilicet 50. & tu liberte habes 240. ergo 120. ex perſona tua. & 120. ex mea, ex illis quos habes ex perſona mea, volo Falcidiã. ſ. 30. libertus dicet, & tu habes 40. ſ. 20. ex tua perſona, & 20. ex mea, illa 20. quæ habes ex mea compenſo tibi, & ſic non debeo niſi 10. & hoc ſufficit: quia ſic habet Titius 50. q̃ ſunt quarta ſemiſſis totius hæreditatis, ſic ergo ſit compẽſatio generis ad genus. ſic ſ. de legat. 2. l. vnum ex familia. §. ſi de Falcid. & ſ. ſi pars hær. peta. l. 2. & facit j. eo. l. ex facto. & ſ. fam. ercis. l. ſi pater. & C. famil. erciſcun. l. ſi cognitionem.

b In dodrantem. Id eſt, in nouẽ vncias.

c Declarari. Hoc ipſo quod quadrantẽ relinquit, cum primo duas partes alij reliquiſſet: in nouem tantum vncias videtur diuiſiſſe hæreditatem: quarum duas partes habebit Lucius, tertiam Publi⁹. Ir. Et not. quod ſequẽs ſcriptura determinat præcedentem, vt ſupra eodem l. cum in teſtamẽto. §. fin. & de teſtam. l. hæredes. §. ſed & ſi notam. & j. proxim. reſponſ. & ſupra l. proxim. & infra. l. proxim.

d Receperunt. Vt ſi in alijs legatis eſt facta mentio certę pecuniæ, de eodem genere intelligitur, cum in diſtinctè nummos legauit: vt j. de le. 2. l. nummis. & d leg. 1. l. ſi ſeruus plurium. §. fi. & ſ. prox. reſpon.

e Pro duabus vnciis. Scilicet inſtituto.

f Accepiſſe. Sequẽs ergo ſcriptura exponit, & reſtringit primam. ſic ſ. prox. no. Sed contra, ſ. e. l. ſi ita. §. quidam. vbi exceditur as. Sol. vt ibi. Acc.

g Portionem. A teſtatore expreſſam. alioqui habebis dimidiam hæreditatis, ſ. alias xij. vncias: vt Inſti. eo. §. partibus. & ſ. eo. l. item quod Sabinus. §. ſed ſi aſſe. & l. interdum. §. 2. & §. 3. hodie vero hoc caſu, cum certa portio datur, aſſe etiam nominatim expleto, non excedit as: ſed diminuitur primo quantum datur ſecundo: vt C. de lega. l. cum quæſtio.

Scilicet vt quod vice mutua præſtarent, doli ratione, quadranti retinendo compẽſetur.

LXXIX.

Lucio Titio ex duabus partibus, Publio Mæuio ex quadrante, ſcriptis hæredibus, aſſem in dodrantem eſſe diuiſum reſpõdi. Modum enim duarum partium ex quadrante declarari, quod veteres nũmis Titio legatis nummorum ſpecie non demonſtrata, cęterorum legatorum contemplatione receperunt. Filiis hæredibus æquis partib. inſtitutis, ac poſtea fratris filio pro duabus vnciis: vnum aſſem inter omnes videri factum placuit, & ex eo decem vncias filios accepiſſe. Tunc enim ex altero aſſe portionem intelligi relictam, cùm aſſe nominatim dato, vel duodecim vnciis diſtributis reſi dua portio nõ inuenit. Nihil autẽ intereſt, quo loco ſine portione qs hĩs inſtituatur, quò magis aſsis reſiduum accepiſſe videatur. Seius Męuium ex parte, quam per leges capere poſsit, hæredem inſtituit: ex reliqua Tium. Si Męuius ſolidum capere poterit, Titius adiectus, aut ſubſtitutus, hæres non erit.

LXXX.

Vòd ſi non ſit reliqui facta mentio, tãtundem in altero aſſe habebit Mæuius, quantum Titius in primo.

LXXXI.

Lemens patronus teſtamento cauerat, vt ſi ſibi natus filius fuiſſet, hæres eſſet, ſi duo filij: ex æquis partibus hæredes eſſent. ſi duæ filiæ: ſimiliter. ſi filius & filia: filio duas partes, filiæ tertiam dederat. Duobus filiis & filia natis, quęrebatur, quemadmodum in propoſita ſpecie partes faciemus? cum filij debeant pares eſſe: vel etiã ſinguli duplo plus, quàm ſoror accipere. Quinq; igitur partes fieri oportet, vt ex his binas maſculi, Non inuenitur. Scilicet in aſſe iam diſtributo. at in noſtro caſu nõ eſt totus as in aliũ trãslatus noãtim.

Inſtituatur. Aſſe nondum diſtributo, alioqui dimidium dabitur vt dixi modo. & facit ſ. eod. l. quo loco.

Titium. Inſtituit, vel ſubſtituit.

Non erit. Sic ſ. eo. l. itẽ quod Sabinus. §. alter atque.

Vod ſi non. Mentio. ſed ſimpliciter fuit inſtitutus Titius.

In primo. Id eſt, tantũ, vnus quantũ & alter. Cũ Mæuius ſit capax, alias ſec⁹: vt j. l. proxim. Item not quod melius dixiſſet ſecundo, cum dixit primo.

Vod ſi Mæuius. Admittitur. Nam reſidua. &c. vt C. eo. l. 2. & j. de verbo. ſign. l. cæterorum. Accurſius.

Lemens. Quidam nomine Clemẽs patronus ita cauit in teſtamẽto ſuo, cum non haberet filios, ſed expectaret hæredem ex filio ſibi filius natus fuerit, ſit mihi hæres, ſi duo filij mihi nati fuerint, ex æquis partib. ſint mihi hæredes. ſi ãt duæ filiæ mihi natæ erunt, ex æquis partibus ſint mihi hæredes. ſi ãt filius, & filia mihi nati erũt filius ſit mihi hæres ex duabus partib. ſi filia ex tertia. & poſtea deceſſit dictus Clemens patronus: & poſtea nati fuerunt ei: duo filii, & filia. modo quærit qualiter hæreditas debeat diuidi? Et dicitur, quod quinque partes de ea debẽt fieri: & ex eis debet habere vnus ex filiis maſculis duas partes, & alius alias duas partes: & filia vnam: & eſt ratio, quia teſtator voluit, q̃ filij eſſent pares in hæreditate: quia ſi eſſet ſolus filius, & filia: filius haberet in duplo plus, q̃ filia. Si ita ſcripſerit. Ita dixit teſtator in teſtamẽto ſuo quanta ex parte a me Titium hæredem inſtitutũ recitaſſem, ex mea parte Sempronius hæres eſto. & deceſſit: modo quæritur, an valeat dicta inſtitutio? Et dicitur q̃ ſic: quia non eſt captatoria: nam non eſt collata in arbitrium alterius: ſed in factum præteritum teſtatoris. Si autem nullum teſtamentũ dicti teſtatoris recitatum eſt, quia forte nõ fecit aliquod, eſt nulla inſtitutio prędicta, ea ratione, quia non fuit vera cõditio prædicta in præteritum appoſita: & non ea ratione q̃ fuerit captatoria: quia non fuit. Viuia.

Vel etiam. Vel, pro &.

Accipiat.

Accipiat. Sic ſ. de libe. & poſthu. l. ſi ita. & ſ. eod. l. ſi ita. §. 1. ſed quid ecõtra ſi duæ filiæ, & vn⁹ filius? Reſp. tantum filius, quantum illę duæ filiæ habebit per hãc l. & per prędictas ſimiles. Acc.

Captatoria. Quia non eſt collata in ſecretũ alienæ volũtatis, imo teſtatoris: ſicut ẽt dr̃ ſ. eod. l. captatorias.

Et remota. Et pro etiam, & hoc quia deficit conditio, quæ ineſſe videbatur. Sed contra ſupra, e. l. 2. in prin. & l. ſi quis ita ſibi ſcripſit hæredem. Solũt. ibi circa eandem perſonam, ſcilicet eſto hæres ex qua parte te inſtituã. hic circa diuerſas, ſcilicet in quantum inſtituã Titiũ, in tantum Seius ſit hæres. ſecundum Ioan. Vel dic, quod hic dicitur, videbatur inanis, nõ tamẽ erat per leges illas, vel eſt inanis. vt conditionalis, eſt tamen valida, vt puta tacita q̃ leges prædictas, quæ duæ vltimæ in idem recidunt.

In P. Fl. quãta ex parte me à Titio hęredem inſtitutum, &c. & recti⁹ certè quã hic. Quare ãt hęc inſtitutio dici nõ poſſit captatoria docet Anto. Auli. 3. emẽ. c. 15.

Et non eſt i P. Fl.

In P. Fl. hębit Titius quãtũ Mæuius primo.

Casus. Quidam ita. Inſtitui mihi hæredem Seium extraneũ ſub hac cõditione ſi Titius, qui debebat eſſe meus hęres ab in teſtato, ſi teſtamentum non feciſſem: vendicare nolit hæreditatem meam. & poſtea deceſſi. certè legitimo hęrede volente hæreditatem meam, nõ admittitur inſtitutus. & ita fallit hic illa regula qua dicitur, q̃d legitimus nõ admittitur inſtituto volente. Viuia.

Meam. Subaudi talem inſtituo. Accur.

Vendicante. Sed an ex teſtamento vendicat legitimus, vel ab inteſtato? Dicitur q̃ ex teſtamento, ne obſit regula, Quamdiu ex teſtamẽto poterit adiri, ceſſat ab inteſtato: vt j. de acqui. hære. l. quamdiu. & j. de re. iur. l. quamdiu. itẽ ad hoc ſ. qui. mod. vſusfru. amit. l. interdum. & j. de excep. do. l. ſi. §. j. & j. eo. l. Luci⁹. Sed tu dic ab inteſtato. nec obſtat dicta regula: q̃a ſpeciale eſt hic propter defuncti volũtatẽ, qui voluit vendicationem legitimã eſſe, quaſi quãdam conditionem: vt not. C. commu. de ſuc. l. antequam. Accur.

De hac lege Ælia Sentia, vide Politia nũ in miſcellaneis cap. 84. & Franciſc. Balduinũ in cõmẽ. ſuis ad ti. de Liberti nis. Inſtit. lib. 1.

Si non lex. Casus. Non ſolũ ſi lex Ælia Sẽtia, impediat libertatẽ ſerui, non poteſt dominus dicti ſerui etiã non ſoluendo exiſtens, facere eũ ſibi hęredẽ neceſſarium, ſed etiam ſi alia lex, vel ſenatuſconſultũ, vel etiam cõſtitutio impediat dicti ſerui libertatẽ. De lege autẽ Ælia Sentcia impediente ita exemplũ pone: Titius non ſoluendo exiſtens inſtituit ſibi hæredẽ cũ vnam fœmina accipiat.

Relatiua quantitatis etiã inducunt conditionem: quæ cũ defecerit, inanis videbitur ſubſtitutio, vel inſtitutio. B.

Si ita ſcripſerit teſtator, Quanta ex parte à me Titium hæredem inſtitutum recitaſſem, ex ea parte Sempronius mihi hæres eſto: § non eſt captatoria inſtitutio. Planè nullo recitato teſtõ ab ipſo teſtatore, inanis videbitur inſtitutio, & remota ſuſpicione captatoriæ inſtitutionis.

Ex voluntate defuncti prius eſt locus ſucceſſioni ab inteſtato, quam ex teſtamento. Bart.

Seguola lib. xv. Quæſtionum.

LXXXII.

Iquis ita hæres inſtituatur, § Si legitimus hęres vẽdicare nolit hæreditatẽ meã: § puto deficere cõditionẽ teſtamenti illo vendicante.

Quando plures leges concurrunt ad vnum effectum: ſi ceſſat vna, remanet virtus alterius. Bar.

LXXXIII.

I non lex Ælia Sentia, ſed alia lex, vel Senatuſconſultum, aut etiam cõſtitutio, ſerui libertatem impediat: iſ neceſſarius fieri non poteſt: etiam ſi non ſit ſoluendo teſtator. Temporibus Diui Adriani Senatus cenſuit: ſi teſtator, qui cum moreretur, ſoluẽdo nõ fuit, duobus, pluribuſve libertatem dederit, eisq; hæreditatẽ reſtitui iuſſerit, & inſtitutus hęres ſuſpectam ſibi hæreditatem dixerit, vt adire eam cogatur, & ad libertatem perueniat, qui priore loco ſcriptus fuerit, eique hæreditas reſtituatur. Idem ſeruandum & in ijs, quibus per fideicommiſſum libertas data fuit, Igitur ſi primo loco ſcriptus hæres deſideret adire hæreditatem, nulla difficultas erit. Nam ſi poſteriores quoque liberos ſe eſſe dicent, & reſtitui hæreditatem deſiderent: an ſoluendo ſit hæreditas, & omnibus liberis factis reſtitui debeat, apud Prętorem quęrebatur. Abſente autẽ primo, ſequẽs deſiderans libertate Stichum ſeruũ ſuum: & poſtea inſtituit ſibi eodem modo Pamphilum ſeruum ſuũ. certè lex Ælia Sentia non vult quod Pamphilus ad libertatem gueniat: vt ſ. e. l. qui ſoluẽdo. de alia lege impediẽte pone exemplũ: vt j. de manumiſ. l. legis. de ſenatuſconſ. impediente, dic. vt j. q. & à qui. l. in frau. ciuitatum: de conſtitutione impediẽte dic, vt ſ. eo. l. his verbis. §. interdũ. ¶ Tẽporibus. Ego nõn ſoluendo exiſtens inſtitui mihi hæredem Titium: & dedi libertatem directam, vel fideicommiſſariã trib. meis ſeruis, pone: & iuſſi dicto hæredi, vt dictis ſeruis hæreditatem meam reſtitueret & poſtea deceſſi. dictus autem hæres nolebat adire hæreditatem dicẽs eam ſibi ſuſpectã: modo quæritur, vtrum omnes dicti ſerui libertatem habeant, & poſſint eũ cogere adire, & ſibiipſis reſtituere: an vero primus ex eis vel ſecundus, vel tertius? Et dicitur q̃ primus tm̃. Sed pone quod primus eſt ablens: nũquid audiendus eſt ſecũdus. & dicitur quod non: quia nõ eſt certum, vtrum primus velit ſibi reſtitui hæreditatem, an non. ſi. n. primus velit ſibi reſtitui hæreditatem pręferendus eſt, vt dictum eſt: & ſecundus & tertius debent eo caſu ſerui remanere. ſi aũt hæreditas mea eſſet ſoluendo creditoribus, prętor tuebitur libertatem omnium dictorum ſeruorum. & eis omnibus faciet hæreditatem reſtitui. Viu.

Si non lex Ælia Sentia. Quia tunc demũ vnus, nõ plures: vt ſ. eo. l. qui ſoluendo. Acc.

Lex. Vt lex Iulia de adul. vt C. de adul. l. verba. vel: Flauia: vt j. de manu. l. lege Flauia.

Senatuſconſultum. Vt in fraudem fiſci: vt j. qui. & à qui. l. in fraudem ciuitatum.

Conſtitutio: Vt ſ. eo. l. his verbis. §. interdũ. item C. qui non poſ. ad lib. peruc. l. 1. & 2. itę C. ſi man. ita fuerit. ali. l. ea quidem.

Vt adire. Cenſuit ſenatus dico.

Ad libertatem. Directam: & directo manumiſſus.

Data fuit. Et hæreditas reſtitui iuſſa eſt.

Scriptus hęres. Scilicet ſeruus, qui in effectu quodamodo hęres eſt: vt ſ. quod cum eo. l. filius. §. 1.

Deſideret. Solus: & dic adire, & ſibi reſtitui, vel adire primo gradu inſtitutum. vt ſibi reſtituat.

Poſteriores. Id eſt, nominati poſt primum ſeruum.

a Primus velit. Si autem nolit, remanebit seruus, & posterior habebit hæreditatem. sic C.de test.ma.l.fi.§. si vero quidã ex seruis. & sic fortè aliud erit in institutis: quia cũ hæredes instituuntur plures, primus est hęres, & necessari⁹, & liber, siue velit, siue nolit: vt ŝ.e. l.qui soluendo. vel fortè idẽ est de istis fideicommissarijs. ar.ĵ.ad Trebel. l.facta. in fine.

b Et hic. Posterior. & facit ŝ.de tut. & cur.da.ab ijs.l.si impuberi.& ĵ. ad Tre. l.mulier.§. non est. & l.si cui.in prin. & l.si res.§.1.

SI seruo. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eũ per fideicommitsũ, vt Sticho seruo meo daret libertatem purè, & decessi. postea Titius prædictus dictũ seruum hęredem sibi fecit cum libertate. nunc quæritur, an dictus seruus sit necessarius hæres dicti Titij? Et dicitur quòd non. non enim accepit aliquod beneficium à Titio, qui eum instituit cum libertate: quia etiam inuitus tenebatur eum manumittere. & idem esset, si dictus Titius emisset ab aliquo dictum seruum ea lege, vt manumitteretur: nã & hic inuitus eũ manumittere tenebatur. & idẽ si emisset eũ ab aliquo de pecunia ipsius seruj: quia & hic cogi poterat eum manumittere. vnde nõ est mirũ, si omnibus his casibus non est dictus seruus ei hęres necessarius, sed voluntarius. Viu.

c Libertas data esset. Purè. si in diem: tunc ante diem est necessarius: vt ĵ.de acquir.hęre.l.ti seruũ quis.§.si quis. Item si sub conditione. vt ŝ e.l.seruus alienus.§. qui fideicommissam, & l.pater.

d Defuncto. Scilicet hærede, qui hunc seruum instituit. & facit ĵ.eo.l.testamento.

e Diui Marci. Et Cõmodi ad Aufidium Victorinũ: vt C.si man.ita fue.alie.l.2. Azo. & facit ĵ.de leg.2. l. vnũ ex familia. & ŝ.de pact.l.si vnus.§.pactus. Accu.

f Sua pecunia. Id est, peculiari, quę videtur tua, conniuentibus oculis: vt ĵ.de manu.l.fi is qui.

Extorquere. Scilicet ex constitutione diui Seueri, & Ant. vt l.i.is qui.

g Vcius Titius. CASVS. Lucius Titius habẽs fratrẽ Titium ita dixit in testamẽto suo: Titius frater meus mihi ex asse hæres esto: si autem Titius mihi hæres esse noluerit, aut, qđ abominor, prius morietur quã meam adierit hæreditatem, aut filiũ, filiamve ex se natũ natãve nõ habebit: tũc Stichus & Pãphilus serui mei sint liberi, & sint mihi hæredes æquis partib. & adire hæreditatem, non est audiendus: quia si primus velit sibi restitui hæreditatem, præferendus est: & hic h seruus futurus est.

Seruus, cui testator de necessitate debet libertatem, non potest eius necessarius fieri. Bar. Paul.

LXXXIIII.

SI seruo fideicommissaria libertas data esset, deinde hęres hũc eundem seruum cum libertate hæredẽ reliquisset: quæsitum est, an necessarius fiat hæres? Et humanius est, & magis æquitatis rõne subnixũ, non fieri necessariũ. Qui enim etiam inuitò defuncto, poterat libertatẽ extorquere, is liber esse iussus non magnum videtur beneficium à defuncto consequi: imò nihil commodi sensisse, sed magis debitam sibi accepisse libertatem. Idem probandum erit, & in illo seruo, quem testator ea lege emerat, vt manumitteret, si hæres fuerit institutus. Nam & hic sepositio beneficio testatoris, ꝓprio iure poterit ad libertatẽ peruenire ex constitutione Diui Marci. i idem & in eo, qui propria sua data pecunia k emptus est ab aliquo. nam & hic poterit ab ipso testatore libertatem extorquere.

Si in qualibet parte alternatiuus mens testatoris non verificatur: disiuncta accipitur pro coniuncta. b.d. & est singularis: & non habet vnã propriam concordantiam. Bart. & Bal.

LXXXV.

Vcius Titius, qui l fratrem habebat, testamento ita cauit: (Titius frater meus ex asse mihi hæres esto.) si mihi Titius hæres esse noluerit: aut (quod abominor) prius morietur, quã meam hæreditatem adierit, aut filium: m filiamve ex se natum, natamve non habebit: n tunc Stichus, & Pamphilus serui mei liberi & hæredes mihi æquis partibus sunto, § quęro cum Titius hæreditatem adierit, & liberos aditæ hæreditatis tempore non habuerit: an Stichus, & Pamphilus ex substitutione liberi & hæredes esse possint. Itẽ quæro, si ex substitutione, neque liberi, neque hæredes esse possint: an in partem hæreditatis videãtur adiecti? Respondi, apparet quidem non eam mentem testatoris fuisse, vt quemquam hæredem o adhiberet fratri, quem apertè ex asse hæredem instituisset. Igitur si frater adijt, Stichus, & Pamphilus hæredes non erunt: quos eo p ampli⁹ noluit hæredes esse, si frater prius, quam hæreditatem adiret, decessisset liberis relictis. Nam prudens consilium testantis animaduertitur. Non enim fratrem solum hæredem prætulit substitutis, sed & eius liberos. q

Suus potest instituti sub conditione si voluerit: nec eget exhæredatione in conditionis defectum: & per eam efficitur voluntarius. & im-

l Non habebit. Etiam hæreditate non adita.

m Quemquam hæredem. Id est cohæredem. ad quo. l infra tit. 1. l. verbis.

n Liberos. Tacitè scilicet ab intestato, cum sint ei proximiores. sic Instit. de pupil substi. §. vel singulis. & ĵ. de codicil. l. cõficiũtur. in prin. & inf. tit. 1. si pater impuberis. Azo. & ŝ. e.l si quis ita hæres. & sic non ob. ŝ. eo. l. ex facto etiam agi. Accursius.

o Am dubitari. CASVS. Per id quod dictum est ŝ. eo. l. suus quoque. & l. Cornelius. §. ꝙ si hi. amodo dubitari nõ potest, quod sui hęredes possunt hęredes instituisub hac cõditione, si volent. & quod potest ei substitui aliqs, si hæredes esse noluerint sui. & non est necesse ad hoc, vt valeat dicta institutio, quod exhęredẽtur sub cõtraria cõditione, id est, si hæredes esse nollẽt. & est ratio quare non est necesse. quia tũc tantum est necesse, cum ĩ potestate sui instituti non sit, an hęres existeret puta quia institutus est sub casuali cõditione: & quia si semp esset necessaria ex hæredatio sub contraria cõditione, in nostro casu nõ posset reperiri cõtraria conditio possibilis, nec ad hoc apta: nã si ita diceret testator: filiꝰ meus si voleri hæres esto. huic conditioni esset cõtraria cõditio possibilis ista, si nolet hęres esse, esto exhæres, quod quidẽ ridiculosum esset ponere in testamento. & si apponatur in testamento, pro excessu quodam, & superfluo habẽdum est ergo est verũ, quia sui hẽdes possunt instituihẽdes sub hac cõditione, si volent. & non est necesse eos exhæredari sub ŝria conditione. Sed nunquid possunt abstinere ab hẽditate, ex quo adimpleuerunt conditionẽ dicẽdo se esse velle hęredes? Et dr quod non. & idem dico in qualiber alia conditione, quæ sit in eorum potestate. Viu.

p Suos. Vt filios. Accur.

q Sub hac conditione. Hæc enim verba in necessario vt seruo, faciunt conditionem: in extraneo nil operatur, vt hic, & ĵ.de condi.instti.l.verba. & ŝ.eo.l.Cornelius. Accur.

r Sub contraria conditione. Scilicet si nolit esse hęres, eum exhæredo. Ro.

s Filium. Suum hæredem, de quo dictum est in prin.

t Id exigeretur. Id est, exhæredatio in conditionis defectum. Ro.

u Cum in potestate. Id est, cum esset institutus sub causali, vel missa cõditione: vt C.de institu. & substitu.l. si pater, & ŝ. de liberis & posthu.l. fili⁹. in princ. & est tunc speciale. vt fiat sub conditione exhæredatio. aliàs cõtra. ŝ. de liber. & posthu.l. 3. §. purè. Azo.

Eius. Cum non est potestatiua, scilicet conditio.

Extrinsecus. Id est, extra filij potestatem. & quidã habent expectãtis euẽtum: alij expectato euentu. P.F.Substituere.

x In proposito ne possibilis. Aliàs in ꝓposito impossibilis: & tunc subaudi, & apta. bene enim reperiri potest, puta si nolet esse hęres. sed nõ apta. aliàs est in ꝓposito possibilis &c. sed tunc subaudi nõ tamẽ apta. vt apparet ex sequẽtibus. P.F.Primum.

y Non patet. Id est, cuilibet patet. nam ridiculum esset eũ excludere ab hæreditate ita demũ, si vellet excludi, imo debet ita quis exhęredari, vt exclusus sit ab hęreditate, siue velit siue nolit.

z Non ab re. Id est, nõ sine causa subiũgitur illud ꝙ subijcit suis. &c.

a Velut excessus. Id est superfluum quoddam. nam cũ super hac eadem l. & in toto hoc titu. tractatum sit qualiter quis possit hęres institui, vel exhæredari, superfluũ, & excessus quidã est hic adiungere de hęreditate acquirẽda, vel nõ, vel qualiter acquirẽ vel qñ. nã satis de hoc tractabitur ĵ.de acqui.hęre. Azo. & ĩm hoc nõ est ŝ. suis &c. sed hoc nõ ab re &c. licet. n. sit excessus, est tñ pertinẽs: & ita non sine causa tangit parum. Vel dic, quod instituatur alius hæres, si filius nolit, exceditur: quia primo filio datur facultas immiscendi: & sic filius excedit, & ille exceditur, secundũ Rog. quasi dicat quod instituatur alius si filius nolit. non est ab re: sed quod filius exhæredetur, si nolit esse hæres, hoc esset ab re: & sic est §. suis. Vel tertio excessus est exhęredari si nolit esse hęres, & verba nõ ab re, determinãt verbũ excessus, non verbum subiunge- * Excessus, quã significatiõnẽ hoc loco hẽat. vide apud Alc. lib. 2. Pareg. ca pi. 34.

* P.Flor. eos.

f Ista lectio secũdum oẽs scribẽtes est ad hoc multum notabilis, qđ dñs in summario: de quo vide gl. & Cal. in clem. i ver. quæ ẽt. de concessio. pta bend.

subiungetur, quasi dicat, non est excessus ab re qui sic adiungitur, si nolit esse hęres, cū demū volēs excludetur. Sed quid si dixit, si voluerit, scilicet per futurum subiunctiui? Dicunt aliud dicendum: vt argu. ff. de verb. obli. l. si quis stipulatur. Vel dic idem per quęcunq; modū verbi ponatur illud in stipulatiōe: vt & alias supra, communia p. l. fi. in fi.

a Suis ita. Scilicet si volent.

b Si voluerint. Modo respondet.

c Esse. Scilicet simul ad quod ff. de aqua plu. arcen. l. diē.

d Conditione. Si volent.

e Potestate. vt si decem det, & similiter: vt ff. de condi. insti. l. fi.

f Non debent. Imo videtur. quod etiā impleta conditione possūt dimittere vt ff. de cōdi. ob. cau. l. 1. §. 1. & de cōd. insti. l. si quis ita hæres. & l. si pupillus. & ff. de condi. & demon. l. in conditione. & de acq. hęr. l. eum qui bonis. quę sunt contra. Sol. hic in suo: ibi in extraneo, quod nō valet per legem illā, eū qui bonis. Sed dic, aut implet cōditionem vt sit hæres, vt hic: an vt possit eē, & conditionem tātum purificet, vt in contrarijs: vt infra de acquiren. hęred. l. Antistius. Item an hic filius potest repudiare, qui fuit institutus si volet vi fetur quod non. nam ante adimpletam non, vt infra de lega. 1. l. si ita scriptum. §. 1. postquam uoluit, non, quia est hęres: & hic & infra de acq. hęred. l. necessarijs. & sic est mirum, quod non est necessarius, & tamē non potest spernere? Respond. potest antequam velit. & illa l. si ita. loquitur in conditione quę suspenderat. quod hic non facit: sed solum hoc operatur: vt non sit necessarius. Sed quidam contra. vt no. ff. de acqui. hęred. l. si is qui hæres. §. 1. Accur.

Verbū volo, nec directū: nec obliquum dr: sed fm naturā; verbi, cui adijcit. Bar. in l. cū qs. §. Seiū. in fi. de lega. 3. & à testatore. p. latū qui importet, Bar. ad lōgū, & post eū Ang. in l. gerit. in fi. de acq. hęred.

b Vncijs. Dictum est ff. eo. l. si alienū.

c §. fi. quę testatores diudiunt quandoque hęreditates eorum in xij. vncias, & quādoque in xxiiij: Modo pone, quod Titius instituit hęredem in 6 vncijs, quędam nomine primum. & secundū instituit in viij. vncijs: & ita diuisit inter hos duos xiiij. vncias, & sic assem excessit, tertium autem instituit ex residua parte: siue instituit tertiū sine parte, nō facio vim: modo quęrit qualiter debeat hęreditas inter prędictos tres diuidi? Et respond. quod aut vis diuidere hęreditatē tanquam dupondium, id est in xxiiij. vncias. aut tanquam assem. id est, in xij. vncias. primo casu debet habere primus sex vncias. secundus octo, tertius x. secūdo casu debet habere primus tres vncias. secūdus iiij. tertius. v. quocunque tamen modo diuidas, non eit vis: quia propter hoc non diminuitur vel augetur hæreditas, vel partes hæredum, quas in ea habent. Viuianus.

Instituatur. Et ita de eo, aliàs in eo quod de dupondio, scilicet x. vncijs est institutus: vt supra eodem, l. quæsitum.

Quinq; vncias. facta computatione aliis. Rog.

Hæreditatis. Diuisæ in xij. vncias. qa in ea in xxiiij. diuisa, voluit testator vt hic tertius haberet xj. vncias. sed cū dupondiū pluriūve vnciarum ratio ad assem reducatur: q. ex xxiiij. vncijs. i. dupondio x. vncias foret habituras: is ex xij. id est, ex asse habebit quicūcē: vt Insti. eo. §. videamus. in fi.

Distributa. Quod voluit testator.

Tertio. Alias tertio. alias tertij. id est ratio portionis tertij.

Ratio calculi. Ratio calculi inducit, vt qui x. ex dupondio. v. ex asse ferat. & qui sex, habeat iij. & qui viij. habeat iiij. & sic omnes ad dimidiam.

Partibus. Id est, vncijs.

Assignauit. Etenim quæ est portio x. ex xxiiij. eadem est v. ex xij. qui x. ergo. ex xxiiij. erat habiturus: is habeat v. ex xij.

Qui semel est hæres, in perpetuum non potest desinere esse hæres. Bar.

LXXXVIII.

I, qui soluendo non est, aliquo casu euenit, vt & seruus cum libertate hæres existat, & præterea alius hæres adijciatur: veluti si seruo cum libertate hærede instituto, ita adiectū sit,

Si mihi Stichus hæres erit, tunc Titius quoque hīs esto. Nā Titius antequam Stichus ex testamento hīs extiterit, hæres esse non potest. Cum autem semel hæres extiterit seruus: non potest adiectus efficere, vt qui semel hæres extitit, desinat hęres esse.

Hæc lex ponit tres casus in quibus seruus communis æquiparatur seruo proprio: & gloponit casum. Bar.

LXXXIX.

I so-

I qui soluēdo. Quamuis generaliter nō possit ille, qui nō est soluēdo, habere nisi vnū hæredem: vt ff. eod. l. si is qui soluendo. tamen euenit aliquando qđ duos habeat hæredes: veluti si ita dicat in testamento suo. Instituo mihi hęredē Stichū seruū meum cum libertate: & si mihi Stichus hæres erit, tunc Titius quoq; hæres esto. nam Titius antequā Stichus ex testamento hæres extiterit, hæres esse nō potest: cum autem semel extiterit seruus hæres, non potest Titius adiectus efficere vt desinat hæres esse Stichus, qui semel extitit hæres. Viu.

Adijciatur. Videbatur ex quo habebat aliquem liberum: quod non posset habere seruum hęredē: vt supra eo. l. si qui. Sed fallit hoc casu & est ratio: quia liber non est hæres, nisi de. num. & tunc primum, cum seruus erit hæres. ar. illa locum habent, quando ab initio esset hæres liber.

Efficere: vt supra, eo. l. iij. §. si quis ita.

Extitit. Sic supra, de in. l. & si fine. §. sed quod, Papinianus. & Insti. de fideicom. hęre. §. restituta.

I socius. Titium socium meū institui mihi hæredem ex asse: & seruo qui erat meus, & suus, legaui pure equum meum, & nō dedi libertatē dicto seruo, certè non valet dictum legatum: si autē legassem ei seruo prædicto modo sub cōditione, valeret legatū, si inueniretur liber tempore cōditionis existentis: nam & proprio hæredis seruo ab hærede rectè sub conditione legatur per testatorem. Per prædicta ergo apparet, quod dictū seruum, quem habeo cōmunem cum Titio, possum hæredem instituere sub conditione sine libertate, & dare eum cohęredem Titio socio meo, quem institui tāquam sit alienus seruus: qa & si esset seruus prædictus, prius dicti mei socij quē institui, possem eū instituere hæredem sub cōditione cū domino suo, qui est meus socius. Viuianus.

a Si socius. In tribus casib⁹ participat seruū communem proprio: vt ecce, ego & Titius socij habemus seruum cōmunem, si instituā Titium hæredem, non possum legare dicto seruo cōmuni, quia nec seruo proprio, & hoc pure. Itē sub conditione possum legare dicto seruo communi: quia & proprio hęredis. Itē instituere possum seruum cōmunem vnà cum socio, quia etiam seruū propriū alicuius vnà cū domino. Accur.

b Institutus sit. A socio.

c Libertate. Fideicommissaria. nam tunc valet: vt ff. de legat. 3. l. si legatarius. §. 1. Accur.

d Non constitit. Propter regulam Catonis. hoc enim esset in proprio hæredis: vt Insti. de leg. §. an seruo. & d. l. si legatarius. §. 1. quod quidem valeret socio non instituto hęrede, vt ff. pro soc. l. verum. §. si seruo.

e Seruo. Hęredis. Azo, de testatoris constat, vt ff. eo. l. si seruus vxori.

f Vt alienus. Testatori, & hęredi. Azo. Et no. quod seruus, & dominus simul instituuntur ab aliquo.

g Proprius. Seruus hęredis. Azo. Item quare institui potest cum domino, & non ei legari? Resp. quia tunc non debet dominus ei dare aliquid.

h Testamento. Stichum seruum meū instituo mihi hęredem cū libertate sub conditione, si nauis ex Asia venerit, & postea fui occisus: postea cōdōne dictę institutionis pendente, detexit dictus seruus necem meam: & sic prætor decreuit eum libertatem mereri, & ita habet libertatem ex præmio, & nō ex testamento. nunquid erit necessarius hæres mihi, an voluntarius? & dicitur quod voluntarius. Viu.

i Decreuit. Vt ff. de bo. lib. l. si necem. & C. pro quibus cau. ser. pro præ. lib. accil. l. 1. Accur.

k Igitur. benè valet: vt Insti. eo. §. seruus autem à domino. & arg. sup. eo. l. si seruo. & l. si seruus communis. Sed videtur contra, ff. eo. l. 3. §. qui fideicommissariam. vbi postea fit necessarius. Sed ibi ab hoīe, hic à lege.

cius hęres institutus sit ex asse, & seruo cōmuni legetur purè sine libertate, hoc legatum non constitit. Planè sub cōditione ei vtiliter & sine libertate legabitur: quoniam & proprio seruo ab hęrede rectè sub conditione legatur. Quare etiam hęres institui sine libertate, vt alienus, socio hęrede scripto poterit? quia & proprius cum domino hęres institui poterit.

Non sufficit mortis tempore quem fuisse seruum, si ante conditionis euentum libertatem à lege consequitur. Bartolus.

Triphoninus lib. [illegible] Disputat.

XC.

Testamento dominī seruus sub conditione cum libertate hęres institutus, pendente adhuc conditione, necem domini detexit, eumque Prętor mereri libertatem decreuit. Et si postea fit liber. Publica enim vox priuatæ præiudicat.

In aliqbus codicibus confitit, & melius.

Vox publica priuatę præiudicat.

† Istā legē cū sua gl. reputat valde fin. & no. Bar. to. hic.

† Vñ Impator Pertinax nullius se aditurū hīditatē pfessus est, q̄ lite pplexa delata esset, vt legitimi hīdes, & necessarii priuarent. autor Capitolinus in eo.

l Licet. Id est, licitum est. Accur.

m Mperatorem. Cum timerem, quod Titius vellet mihi mouere litē super fundo Titiano, quem possidebā, vel hęredibus meis: instituī eadē causa Imperatorē mihi hæredē, vt grauē aduersarium haberet post mortē meā dictus Titius: certè nō valet institutio. Facultas enim calūniæ non debet capi ex maiestate principis. Viu.

n Imperatorem litis. Alij mouēdę, vel contra sibi nō mouendæ: & sic causa vitandi iudicii. sed videtur hoc licere: vt ff. de alien. iudic. l. ex hac. §. sed hæredi. Solut. speciale in principe, qui plus sibi cauere debet. sic ff. de iur. fisc. l. res. §. lite. & Insti. quibus mod. testa. infir. §. fi. in fin. & C. unde vi. l. meminerint. & C. de testamen. l. volumus.

o Actuleius. Quidam nomine Pactuleius Androsthenes instituit sibi hæredē ex asse Pactuleiam Magnam, filiam Pactuleij Magni: & substituit dictum Pactuleium Magnum. Postea Pactuleius Magnus prædictus fuit occisus. & post ea peruenit rumor ad dictum testatorem, qđ & Pactuleia Magna ex asse institua esset mortua: ipsa tamen in veritate non erat mortua: dictus autem testator credens eam mortuam, mutauit te stamentum suum, & quendam nomine Nonium Rufum sub hac præfatione hęredē instituit: quia hæredes, quos volui mihi habere, nō potui. Nonius Rufus hæres esto. & postea decessit dictus Pactuleius Androstenes testator. postea venit Pactuleia Magna ex asse primo instituta, vt dictum est & supplicauit quibusdam Imperatoribus tunc existentibus, id est, Imperatori tunc exiltēti, vt cogeret dictū Nonium Rufum secundo institutū ad dimittēdā hęreditatē prædictam sibi Pactuleiæ Magnæ primo institutæ. Imperator aūt misit pro Nonio Rufo: & dixit prædicta. Nonius aūt Rufus respondit, & dixit, si ipsa vult mihi aliquid dicere, det mihi libellū. Vnde ipsa dedit ei libellū: & tandē fuit lis contestata inter eos coram Imperatore. Imperator autē postea pronunciauit hæreditatē ad Pactuleiam Magnam prædictā pertinere: putauit enim ei subueniendum ex voluntate testātis. quamuis in institutione Nonii Rufi contineretur talis modus, quia hæredes quos volui mihi contingere, non potui habere &c. quamuis propter dictum modum videatur debere habere hæreditatem dictus Nonius Rufus: quia tamen falsus rumor non solet obesse instituto, habebit Pactulcia Magna hæreditatem

† In P. Fl. Tactumeius, & deinceps, & paulopost Tactumeium: tu vide Alc. li. Disput. 4. cap. 1.

tem: ſed legata relicta à Nonio Rufo, in ſecundo teſtamento, debebit Pactuleia Magna præſtare legatariis: perinde ac ſi in poſteriori, ſic in ſecundo teſtamento ipſa fuiſſet hæres inſtituta. & hoc dicit hęc lex. Viuianus.

a Mutauit. Teſtator. Accur.

b Rufum. Aliàs Rufum, & eſt proprium nomen, aliàs rurſum.

c Modus. Id eſt, cauſa, vt ff. de condition. & demonſtration. l. demonſtratio. & eſt hoc, ſcilicet, qa hęredes &c. quia, Falcidia non debetur ei: id eſt, non ſolet &c. vt C. de fal. cauſ. adiec. per totum, & infra, de conditio. & demonſtratio. l. falla. niſi probetur, quod teſtaror non erat aliàs relicturus: vt infra, de condition. & demonſtra. l. cum tale. §. falla. & hoc ſubiicit:

ſo, & rumore plato quaſi filia quoq; eius mortua, mutauit [a] teſtamentum. Noniumq; Rufum [b] hæredem inſtituit, hac ꝑfatione, [c] Quia hæredes, quos volui mihi cõtingere, habere non potui, Nonius Rufus hęres eſto. § Pactuleia Magna ſupplicauit Imperatoribus noſtris, & cognitione ſuſcepta, licet modus [c] in inſtitutionibus contineretur, quia falſus rumor non ſolet obeſſe, ex voluntate teſtatoris, putauit Imperator ei ſubueniẽdum. igitur pronunciauit hæreditatem ad Pactuleiam Magnã pertinere, [d] ſed legata [e] ex poſteriore teſtamento eam præſtare debere, † * perinde ac ſi in poſterioribus tabulis ipſa fuiſſet hæres ſcripta.

probatur enim hic per præfationem: quia hæredes. &c.

d Pertinere. Non ergo tenet ſecundum teſtamentum Sed contra, ſupra de inofficio. teſtam. l. ſi inſtituta. §. fin. & l ſequenti. vbi valet, quod patet: quia rumpitur per querelã. Sol. hoc eſt hic propter primum teſtamentum, vel propter præfationẽ ſecundi, per quam patet, qđ teſtator nolebat valere ſecundum. Accur.

e Sed legata. No. ſpeciale cõtra regulam, quæ eſt C. de fideicommiſ. l. eam quam: vt ibi no. & facit ad hanc leg. C. de teſtamen. milit. l. ſi cum. & infra de ſecund. tabul. l. qui ex liberis. in principio. & ſuprà de pac. l. tale. §. fin. & ſupra de teſt. tut. l. pen. & Inſtit. quibus modis teſta. infir. §. ſi quis priore.

† Cõcor. gl. in c. ad audiẽtiã. circa me. in verb. & legata præſtant. ex de reſcri.

* In f. Fl. pinde atq; ſi, &c.

ARBOR

DOMINO IOANNI

DE SELVA INVICTI FRANCORVM REGIS SENATORVM PRAESIDI MERITISSIMO, IVRIVMQVE INTERPRETI FACUNDISSIMO, FABIANVS [illegible] Scholasticus ex sorore NEPOS S. P. D.

QVÆ tibi pridem dum apud Tolosates publicè de iure respondentes, inter togatos summa dicendi facundia pollebas, ac demum iuris obscuri interpretationibus, æquiq; ac boni consultationibus, velut alter Cato præeras, innumeræ erant laudes: vt earum vel in pusillis imitator efficeret, simul vt iuris studiosorum, præsertim iuniorum, votis satisfacerem, qui Substitutionum rationem compendio, ac methodo sibi tradi postulabant: ex scabrosis iurium circa substitutiones nodis, arborem pro ingenioli mei modo collegi, vbi singula, quæ ad hanc rem spectant, oculata fide perspici possint: non dissimile n valde rem Imperatoris Iustiniani inuento conatus, qui Cognationum gradus in schemata etiam proposuit, vt & auribus, & oculorum inspectione iuuenes proficerent. Hoc igitur inuentum meum, qualequale est, tibi à quo magnifica in me collata beneficia ingenuè profiteor, pluraque spero, soli dedico, maiora de me in posterum vt speres, iubens, ac à te in primis, & quocunque melius sentiente corrigi paratus, & tuo obsequio perpetuò mancipatus. Vale.

a VVlgaris substitutio est secũ la institutio d recta, qa quolibet & cuilibet fieri põt: & nihil hẽt specialitatis. Imo & Lanfr. de Oria in l. Cẽturio. ff. de vul. & pup. in l. 1. col. 4. lo titu. Et dicit ar vulgaris, quia vulgo omnibus põt fieri. Idem in cap. Ray. de testa. gl. Insti. de vul. & pup. in prin. de quo late per Bar. in d. l. 1. post Guil. de Cun. Et habet quinque effectus, quos expedit Bart. in d. l. 1. & ibi Alex. & Ias. Primus in homine sui iuris intelligitur, si hæres non eris, vel aliũ hæredem non feceris. l. cum pro eo 145. C. de hær. instit. §. fi. Insti. de vulg. Secũdus quod vt non põt assumere vires, ab ipsa vulgari substitutione. l. 3. §. nam. de lib. & posthu. Tertius, quod vulgaris expressa continet pupillarem tacitã. l. iam hoc iure. ff. eod. Quartus, quod per vulgarem succeditur testatori. Insti. de vulg. & pupilla. in princ. Quintus, quod vulgaris facit de suo. & necessario voluntarium. l. si filius hæres, ff. de liber. & posth. & durat hæc vsq; ad additionem hæreditatis, & ea adita expirat. l. post aditam. C. de impu. & pupillar. substitu. & in §. qua ratione. Insti. de pup. & de eius speciebus, vide in cellulis suis.

b Expressa dr tripliciter. Primo in genere, vt sunt illæ, q̃ cõprehẽduntur in breuiloqua, vel cõpendiosa. gl. in l. Lucius. ff. eo. & in l. in testõ. C. de test. mil. & in l. speib. C. de impu. & ibi Doc. Alia est expressa in specie, vt est illa quæ exprimit speciẽ substitutionis, vt si hæres non eris, talis sit, sed põt illud esse, quia noluerit, vel nõ potuerit. l. cũ proponas. C. de hæred. instit. & nullus horum casuũ singulariũ hic exprimitur. ideo dr expressa in specie. & nõ singulariter. alia dr expressa singulariter, quæ exprimit casum singularẽ, in quo committitur: videlicet si hæres esse voluerit, talis sit. facta tñ in casu impotẽtiæ trahitur ad casum nolẽtiæ: & contra l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de lib. & posth. limita tñ quinque modis, de quibus per Alex. in d. l. prima.

c Partim expressa. Et partim tacita dicitur duob. modis, scilicet quo ad verba, vt sunt illæ, quæ comprehenduntur in breuiloqua, & compendiosa: nam re spectu verborum generalium dicuntur expressæ respectu vero verborum specialium dicuntur tacitæ. g. o. in l. in testamento. C. de testamen. instit. quæ appellat eas tacitas, & expressas. & ita concord. gl. d. in l. precibus. C. eo. & in l. Lucius. ff. eo. quæ dicunt eas expressas. & gl. in §. qua ratione. Insti. de pupil. quæ dicit eas tacitas. Alia est, quo ad casus: vt si hæres esse nolis: quia iste casus noluntatæ comprehendit, & trahitur ad casum impotentiæ. l. Gallus. §. & quid si tantum, ff. de libe. & posthum. quia paria sunt nolle, & non posse. l. 1. §. vlus. ff. de usur. facit text. in l. 1. C. de institu. & substi. sub cõstitu. & ideo quo ad casum expressum appellatur expressa: quo ad tacitum tacita. Bar. in d. l. 1. & ibi Alex. & Ias. & scribentes.

Moribus inolitum est, vt pater filiis suis in potestate constitutis minoribus 14. ann. possit testari pupillariter substituendo. l. 1. ff. de vulg. in prin. & Insti. eod. in p. nc. p. dum tamen concurrant octo quæ sunt necessaria ad hoc vt pupillaris possit fieri filio, de quibus per text. glos. & Bar. in d. l. 2. ff. de vul. & in l. in testamento. C. de testamen. mil. Et finitur ista puberta te. & aliis modis de quibus per glos. magistram, ff. ibi tex. & Doct. in l. in pupillari. ff. eo. facit §. masculo. Insitu. de pup. habet quæ alios effectus, videlicet, quod pupillaris expressa continet vulgarem tacitam, d. l. nã hoc iure. Secundus est, quod per eam succeditur pupillo. Insti. de pup. in princip. Tertius, quod pupillaris substitutio expressa excludit matrem, & quoscunque venientes ab intestato. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. de inoffi. testa. ff. & l. precibus & l. si testamento. C. de imp. cum per eum succedatur ex testamento. l. 3. de acquir her. ff. Quartus, quia quos pater potest sibi necessarios facere, & nihil suo. d. l. 2. §. prius. in fi. Bar. & omnes ibi idem.

d Expressa dicitur illa, quę fit verbis expressis: vt si heres sis, & moriaris in pupillari ętate, talis sit heres. Tacita

Tacita verò est illa, quę cõtinetur in vulgari expressa. Bar. in d. l. 2. col. 4. Et quamuis gl. in §. qua rõne. Instit. eo. dicat, q̃ ista fit verbis affirmatiuis, vulgaris verò negatiuis, nihil est: quia imò omnis substitutio directa sit ue sit expressa, siue tacita, habito respectu ad eum cui fit substitutio, fit verbis negatiuis, siue priuatiuis, vt si non sit hæres, vel si moriaris in pupillari ætate &c. respectũ verò illius qui substituitur affirmatiuis, vt talis sit hæres, de quo latè Bar. & post eum scribentes in d. l. 2. Lanfr. in d. l. Centurio.

e Partim tacitæ, & partim expressæ quo ad verba, sũt illæ, quæ comprehendũtur in breuiloqua, & compendiosa, vt in vulgari dixi. Quo ad casus vero in casu l. Iulianus. de acqui. hær. ff. & l. pater. de priui. cre. Bar. in d. l. 2. col. 4. ver. & secundum hoc.

f Exemplaris ideo dicitur: quia fit ad exẽplum pupillaris substitutionis. l. ex facto. ff. eod. l. humanitatis. C. eo. & Inst. eo. in §. qua ratione. quia sicut pupillaris fit pupillo, qui sibi prouidere non põt per testamentum: ita exẽplaris furioso, prodigo, surdo, & muto, qui sibi prouidere etiã non possunt per testamentum. differt tamen hæc à pupillari in causa efficiente: quia pupillaris fuit introducta moribus: vt supra dixi, exemplaris verò lege principis. d. l. humanitatis. & requirunt quatuor: de quib. per Ias. in d. l. humanitatis. ad hoc vt possit fieri. Primo, q̃ q eã facit, sit ascendens, vt pater, vel mater. d. l. humanitatis. Secudo, qđ ille cui fit, perpetuo morbo laboret. Tertio qđ tali filio relinquatur legitima. Quarto, quod si talis mẽte captus haberet liberos, qđ talẽ vnus ex eis substituatur. Ias. in d. l. humanitatis. de materia cuius Bar. & Bald. Alex. & Ias. in d. l. ex facto. ff. e. & de eius spẽbus, vide in cellulis suis.

g Expressa est illa quæ fit verbis expressis: vt si decedas in furiositate: talis sit hæres. Tacita vero est illa, quæ continetur in vulgari, vel pup. expressa. Doc. in d. l. ex facto. & in d. l. humanitatis.

h Partim tacita, & partim expressa, quo ad verba, est illa, quæ cõprehendit in breuiloqua, vel compẽdiosa: quo ad casus vero est, si fiat isto modo: si filius meus decedat in furiositate: talis sit: si cesset furiositas, remaneat tũ prodigalitas, vel surdilas, ad istos casus trahit. Bar. in d. l. ex facto. col. 6. & sic in casu furiositatis expresso est expressa, in casu vero surditatis tacito est tacita, & casus expressus trahit ad alios casus tacitos. d. l. Gallus. ff. de lib. & posth. §. & quid si tantum.

i Compendiosa dicitur, quia sub cõpendio verborũ plures substitutiones, seu plura tẽpora complectitur: & fit per hoc aduerbiũ, qũcunque. gl. in l. verbis ciuilibus. ff. eo. & in d. c. Raynutius. & in c. si pater. de test. lib. 6. videlicet hoc modo, quandocunque filius meus decesserit, talis sit hæres, vel potest fieri sine illo aduerbio, quandocunque: vt quando testator vno certo tempore complectitur plures ætates. text. in l. Centurio. ff. eo. & ibi scribẽtes. Et dicit Bar. ibidem, quod ipsa compẽdiosa à pagano facta, nõ est spec es substitutionis de per se: sed est quædã adiectio q̃ intellige. i. q dã modus inducẽdi alias substitutiones sub noua forma verborum: respectu cuius põt dici species de p se, siue fiat à pagano, siue à milite. Arc. in tit. ff. eo. & glo. 1. in l. verbis ciuiliuus. ff. eo. Ias. ita declarat in l. Centurio. ff. eo. col. x. sed quãdo fit à milite, tunc vero est species substitutionis de per se. & hoc est quod voluit gl. in d. ti. & Ias. in d. l. verbis ciuilibus.

j Quando compendiosa facta est à milite maioribus per verba mere directa, vtroq; tempore comprehendit militarem: & semper erit directa militaris, in qua veniunt tantum bona defuncti. l. Centurio. ff. eo. & ibi gl. & scriben. facit l. miles etiam. ff. de mil. testa.

m Si aũt compendiosa fit à milite. per verba directa filio filio pupillo in potestate constituto, vtroq; tẽpore erit directa: nã intra tẽpora pubertatis, valebit vt vulgaris, & pupillaris post vero erit directa militaris. l. pre cibus. C. de impub. & sm intellectum verũ Ful. quãuis gl. ibi dicat: quod si mater sit in medio, obliquatur. & idem gl. in d. l. Centurio. & d. c. si pater. male tamẽ: qa mater nullum habet in hoc pr uilegium. Bart. o. in d. l. Centurio. & ibi Alex. & Ias. in d. l. precibus. quia illud secundum scribentes haberet locũ, quando fieret per verba communia.

n Tbi aũt compendiosa fit per verba merè obliqua, vt per verbum: rogo reddas, restituas: & per alia ministerium alterius exigentia ad transmissionẽ hæreditatis: de quib. per Bar. & Lanfr. in d. l. Centurio. ff. e. tunc est semper fideicommissaria: siue fiat a pagano, siue a milite, de quo per scribentes in supradictis locis, de qua tractatur. ff. & C. ad Treb. & Insti. de fideic. hær.

o Sed si cõpendiosa fiat à pagano per verba cõmunia suo filio pupillo in potestate existenti, valet vtroq; tẽpore tãquã fideicõmissaria. Bar. & Bal. in d. l. Cẽturio. & idem in l. ex trib. C. de inof. test. Ang. consi. 125. inc. hoc testm. quã opi. sequitur gl. in d. l. Centurio, in d. l. precib. in d. c. Rayn. in §. fi. Insti. eo. & in d. l. ex tribus. Contrarium teneas, qđ imo intra tempora pupillaris ætatis valeat tanquam vulgaris, & pupillaris iure directo post vero pupillarem ætatẽ efficiatur fideicommissaria. & istud sequitur gl. in d. §. qua rõne. Inst. de pup. & in c. si pater. de test. lib. 6. sequitur Cyn. post multos antiquos. in d. l. precib. & ibi Sal. Ful. Pau. & Alexan. & hanc opinionem indubitatam dicit dictus Alex. in d. l. Centurio. & ibi post eum Ias. reprobando glos. contrarias. Et no. quod in materia substitutionis compendiosæ versatur triplex species verborum. Nam quędã sunt verba directa, quædam cõia, & quædam obliqua. Directa sunt illa, quæ denotant ius competere ipsi iure, & quæ important tale ius, ex quo possit adiri hęreditas de iure ciuili, vel bonorũ possessio peti iure prætorio. Lanf. in l. Centurio. ff. eo. & Bal. in l. fi. C. de iacr. sanc. ecc. & sunt hęc, instituo: vt toto tit. ff. de hær. instit. idem in verbo, hares esto. l. fi. C. de hær. instit. & l. 1. in fi. ff. illo tit idem in verbis, dñs esto. l. his verbis. ff. de hær. instit. idem in ver. morietur. c. si pater. de testa. lib. 6. Et verbum assigno, est directum. l. 1. ff. de assi. li. c. 2. de off. or. Idem dic in ver. adiudico. Verbũ accrescat, est ẽt directũ. l. qui patri. ff. de acq. hær. l. vni. & C. quãnon. pet. par. Idẽ in verbis concedo, & detraho. Lanfr. in d. l. Centurio. Coia vero sunt illa, quę stant in significatione directi, & obliqui: vt ett verbum permaneat. l. si cũ ante. C. de don. propter nup. & tex. in l. tale pactũ §. fi. & ib. glo. & Bar. ff. de pact. & Bald. in l. 1. C. de pact. inter emp. & vẽd. & Bal. in d. l. h. C. de sac. lan. ecc. Fulg. in consil. 41. Idem dic in verbo, redeat. l. si duobus. de milit. test. ff. idem dic in verbo, pertinere, secundum Bar. in d. l. Centurio. cũ quo transeunt Io. de Ligna. & Bald in c. si pater. de testa. lib. 6. pro quo facit, quod habet gl. no. in l. si quis intentione ambigua. ff. de iud. quod verbum, pertineret, est commune ad petitorium, & possessorium. & ibi sequitur Bar. facit etiã gl in l. cum mater. in gl. 2. ff. de inoff. test. quæ dicit verbum pertinere, est tam latum, quod per ipsum censetur omne ius in iudicio deductum vndecunque debeatur: & illam reputat sin gu. Ang. in 2ã si. 295. incip visis attestationibus &c. ex quo tamen vide gl. in c. fi. de electio. libro 6. quæ videtur similis. Dic etiam, quod verbum denotatur, est commune. Lanfran. in d. l. Centurio. Item verbum deueniat, est commune. Bal. in d. l. fin. & de isto verbo sunt duo textus, primus in l. pen. ff. de solu. alius est in prima constitutione, in vsib. feud. Idem dic de verbo, habeat. Ang. in §. extraneo. Insti. de pupil. vide tamen textũ qui videtur dicere, quod sit obliquum, in l. qui concubinam. ff. de leg. 3. §. 1. & ibi Bar. & de verbo iucedat, vide Lanfr. & Ias. in d. l. Centurio. Et not. quod nullum est verbum tam cõe: quin per adiectionẽ verbi eo ipso efficiatur directũ. Lanf. vbi s. Obliqua vero verba sunt illa, quæ exigunt factum alterius: vt est verbum restituatur. l. coharedi §. cum filiæ. ff. de vulg. idẽ in verbo, detur. l. fundi Trebatiani. ff. de vlufruct. legat.

idem

idem in verbo, reddatur. & in aliis de quib. per Doct. in d.l. Centurio. & in d.l.fi. C. de fac. fan. cec.

¶ Pupillaris tacita regulariter continet in vulgari expressa, quãdo ipsa vulgaris facta est per patrem pupillo in potest: te constituto. & hoc siue mater sit in medio, siue non. gl. in l. precit us. C. de imp. in verb. oit. o. & tex. in l. fi. C. de imp. & substi. sub cond. fac. & ibi gl. & glo. in §. qua ratione. Instit. de pup. Dec. Vltron ō. in c. Rayn. tius. de testa. & ita tenent licet glos. aliter voluerit in l. Centurio. ff. eo. qui m reprobat Iaf. & alij in l. precit. supra alleg. Quod tamen limita verum, nisi vulgaris esset facta simul maiori & pupillo: qa tunc propter imparitatem non continetur in ea pupillaris tacita. l. quanuis C. de impube. & aliis subbst l in itatur etiam nisi constaret de voluntate patris relentis pupillarem tacitam in vulgari comprehendi. t. iam hoc iure. §. fin. in versi. si voluntas patris non retractetur. ff. eo. & in d.l. quanuis. C. de in pube. in versi. si modo non contrariam &c. Limitatur tertio, si pater facit vulgarem, & pupillarem sue filie, prouidendo ei in omnem casum: quia tunc expressa facit cessare tacitum. l. cum ex filio. §. filie. ff. eod. Quarto limita, quando vulgaris esset facta per dictionem taxatiuam tantum modo. Iaf. in d.l. iam hoc iure. Aduerte tñ: quia ista pupillaris tacita non admittitur contra matrem. gl. in l. precit us. alleg. secuntur illam Bar & omnes in l. 1. ff. eod. in tertio subbstitutionis vulgaris effectu. col. 8. nec etiam contra patrem pupilli. & alias personas: de quib us per Bar. in d.l. Cum epi. Bar. tri nfeunt indifferenter Moderni, & max me Alexan. in d. l. Centurio. & Alber. de Rota. in repet. ultius tit. 63 col. Sal. & Paul. in d.l. C. de in stit. & subbstitu. opinionem Bar. comprobat Aret. duplici fundamento: quia in materia exorbitanti, quãdo est fauorabilis, prout est ista: fit extensio de persona ad personam, quando concurrit eadem tacita voluntas, etiam in stipulatione, quæ est stricti iuris. l. tale pactum §. fi. ff. de pact. & pro ea parte est textus in l. generaliter. in princ. de secundis nuptijs.

¶ Exemplaris tacita comprehenditur in vulgari expressa furioso facta, si tẽpore quo testabat vulgaris erat furiosus. arg. l. si prædia. ff. de re. co. secus si eo tempore quo testabat, non erat furiosus ille cui bel atiquis cassum, aduersamq; fortunam &c. Inter stipulantẽ. §. fi. eram, de verb. ob. ff. Bar. in l. ex facto. ff. eod. ita tenuit Oldr. Laud. vt retert Albe. in repetit. ff. eo. col. 83.

¶ In pupillari expressa continetur vulgaris tacita. l. iam hoc iure. ff. eo. l. in testamento. C. de testam. iliter. gl. in §. qua ratione. Instit. eo. qua excludit matrem pupilli, & omnes venientes ab intestato. glo. in l. fi. C. de instit. & subbstitu. sub condi. fac. & ibi recentiores omnes approbantes eam: quod tamen limita secundum Bar. in matre defuncti: quia sicut per pupillarem tacitam non excluditur mater pupilli, ita nec per vulgarem tacitam mater testatoris. Bar. in l. 2. in princ. ff. eod. col. 8. versi. vlterius quæro.

¶ Exemplaris tacita continetur in pupillari expressa, quando ipsa pupillaris sit furioso facta. Bart. in l. ex facto. col. 5. ff. eo. quia in habentibus symbolum, facilior est transitus. l. in rem. §. item quæcunque. ff. de rei vendi. l. item si acceptolatum. ff. de acceptil. l. 4. §. fin. de bon. possi. & ita Guil. de Cun. & Ray. dum tamen pupillaris non fuerit facta cum limitatione temporis: quia tunc vltra tempus non extenderetur. l. 1. ita quis. ff. eod. & sicut pupillaris tacita non excludit matrem, nec alias personas, de quibus per bartol. in d.l. 2. ita nec etiam exemplaris tacita, a paritate rationis. Bar. in d.l. ex facto. nisi appareat de voluntate contraria defuncti. glo. in d.l. precibus. & tex. in d.l. iam hoc iure. Et aduerte, quia illa voluntas probabitur per quos testes, vel per coniecturas. Bar. in d.l. in princ. pe. & fi. col. Bald. Ang. Sal. & Paul. in d.l. precibus. Sal. & Iaf. in l. quãuis. C. de in ju.

¶ An tacita vulgaris cõtineatur in exemplari expressa? Credo quòd sic, eo modo quo in pupillari, quãdo testator instituit furiosum, quia vbi est eadem ratio, idem iuris debet statui. l. illud. ff. ad leg. Aquil. & l. Titio. ff. de vsufr. hæ quæ per scrib. in d. l. ex facto. ff. eo. & in §. qua ratione. Instit. eo. qua ratio est. Item coecilla rõe: quia vbi duæ sunt causæ, ratiõis, & accidet talis testes per naturalis præualet, vt ff. dixi per l. qui habet. ff. de tut.

¶ Exemplaris subbstitutio, quando fit pupillo per patrem intra tempora pupillaris ætatis, si pupillus erat in prãte, valet vt pupillaris, potest vero vt exemplaris: quæ vbi concurrunt duæ causa, naturalis, & accidentalis, semper præualet naturalis. l. qui habet. ff. de tut. potest vero pupillarem ætatem esse exemplaris, cum tamen non fuerit facta cum limitatione temporis. d.l. si ita quis. Bart. in l. ex facto. ff. eod. & ibi ita quis. Bart. in l. ex facto. ff. eod. & ibi ita quis. Bart. in l. ex facto. ff. eod. & ibi

DE VULGARI ET PUPILLARI

¶ Substitutio est secunda institutio, ēt si sit vlterior, vt & oēs secūdæ nuptiæ sunt post primas: vt C. de sec. nup. in tit. Et dicas quod quinque sunt genera substitutionū, s. vulgaris, & pupillaris: exemplaris, breuiloqua. Itē compendiosa, quæ fit a milite tantum: & habet naturam pupillaris, & fideicōmissāriæ: vt no. C. eod. l. precibus. Item est fideicommissāria duplex, vt Instī. eo. §. fin.

TITVLVS VI.

I.

HÆredes aut instituti dicuntur, aut substituti. Instituti primo gradu, substituti secundo vel tertio. Hæredis substitutio, aut duplex est, aut simplex. Simplex est: veluti, (Lucius Titius hæres esto. Si mihi Lucius Titius hæres non erit, tunc Seius hęres esto. Duplex est: veluti, Filius mihi hæres esto. si hæres non erit, siue erit, & intra puberta tem decesserit: tunc Caius Seius hęres mihi esto.) Substituere liberis tam hęredibus institutis, quàm exhęredatis possumus: & tam eum, quē hæredem nobis instituimus, quàm alterum. Substituere liberis pater non potest, nisi si hęredem sibi instituerit. Nam sine hęredis institutione nihil in testō scripto valet.

Impuberibus in potestate constitutis non recasuris post mortem testatoris in potestatē alterius, potest substituī pupillariter: quinimo & adeptatis in locum nepotum: debet tamē substituens sibi, primo loco facere testamentum, nisi sit miles. & ad confirmationem pupillaris requiritur, q adeatur hæreditas ex paterno. h. d. vsque ad §. interdum.

II.

Ori-

* Diuisionē substitutiōis ad iurisconsul torū mentē propius accedētē, quęq; vulgo traditē pere ex Duar. li. 2. Disp. c. 7.

Scilicet vniuersalis, & particularis. Aret. Ale.

Sic in P. Fl. Hal. legit, hīdis institutio.

In P. Fl. non repetunt hæc, simplex ē.

In P. Fl. non sunt hæc, Duplex est, veluti filius mihi hīs esto.

a Hæredes, aut.

Quidam hæredes dīr instituti: & quidā substituti: instituti sunt illi qui sunt in primo gradu scripti: substituti aūt sunt illi qui sunt scripti in secūdo, vel in tertio gradu. vel deinceps. Hæredis autem substitutio quædā est simplex. veluti, Lucius Titius hæres esto: & si non erit hæres, Seius tūc sit mihi hæres. quædam est duplex: vt filius meus hæres mihi esto: si hæres non erit, siue hæres erit, & intra pubertatem decesserit, tunc Caius hæres mihi esto: & valet substitutio, quam facio filio meo impuberi: siue instituam eum, siue exhæredem: & siue substituam illum, quem mihi hæredem instituī, siue alium: si autem non instituissem mihi aliquem hæredē, non valeret substitutio, quam filio meo feci. Viu.

a Gradu. Id est, loco. vt §. de sec. tab. l. 1. §. deferī. Azo.

b Simplex. Simplex est, vt pupillaris tantum, vel vulgaris tantum: duplex quando vtraque simul. Acc.

ADDITA. Dic, quod in illa simplicitate, & duplicitate attenditur expressio verborum, non interpretatio iuris, secundum Bar. & Bal.

c Lucius Titius hæres. Ita est institutio: & eam ideo apposuit: quia substitutio non potest esse sine institutione: vt §. ea. l. §. fi. Azo.

d Hæres non erit. Hæc est substitutio vulgaris.

e Caius Seius hæres mihi. Hæc dictio mihi, nihil nocet quo minus etiam alia bona, quam patris veniāt in pupillari: & quo minus etiam ipsi pupillo sit hæres: & quasi per obliquum mihi: vt §. de iecun. tab. l. ti ita. §. qui filio. & Instit. de pup. substi. in prin. ibi quo casu. &c. & sup tit. 1. l. pater. in fi.

f Exhæredatis. Dic pupillariter, vt Inst. eo. §. non solum. & C. de lega. l. cum quidam. & §. ad l. Falcid. l. qui fundum. §. qui filios. non per fideicommissum: vt §. e. l. cohæredi. §. cum filiæ. ibi, & ideo si pater. Sed an præterito possit substitui pupillariter? Resp. cum nullum sit testamentum etiam secundum has leges: vt Instit. de exhære. lib. in prin sequitur vt nec pupillare valeat: Instī. de pu. substit. §. liberis. & §. e. l. prox. §. sed si eos. & §. quisquis. Acc.

g Instituerit. Milite excepto: vt §. l. prox. §. quisquis. & §. de mil. test. l. miles ita. §. fi.

h Institutione. Ab initio: vt §. de ijs, quæ in test. delen. l. prox. & Instit. de leg. §. ante. Item ex post facto non valet, nisi fuerit hæreditas adita ex testamento: vt inf. de contratabul. l. filium. circa princ. & inf. prox. §. quisquis & §. adeo. Sed contra, §. tit. 1. l. ti. Solut. ibi speciale. item cōtra in auth. vt cum de app. cog. §. si igitē tales. col. s. quæ est C. de lib. prate. auth. ex causa. Sed ibi propter solam præteritionem est nullum, hic qa substituit sine institutione. Vel illud est ius nouum.

Dic, q per illā auth. confirmatur substitutio pupillaris: tamen intellige: quando institutio præcedit, quāuis inutilis. Bart. Bald. Paul. Imo. Soc. Aret. Alexan. & Iason.

i Oribus. Per leges. & mores introductum est, vt quis possit facere testamentum liberis suis impuberibus. id est pupillarem substitutionem prædictam: quæ quidem durat vsque ad 14. ann. in masculis, & vsq; ad 12. annos, in fœminis. & hoc est verum. si sint liberi in potestate parentis facientis eis substitutionem: nam emancipatus non potest taliter substituī: postumus autē sic, & nepotibus, & pronepotibus: & sic deinceps qui per mortem aui, vel proaui non sunt recasuri in potestatem patris eorum, veluti quia pater eorum est mortuus: si aūt patres eorum eos præcedant, ad auos, vel proauos: ita demum substituere eis pōt auus, vel proauus, si hæredes eos instituant, vel exhæredent: ita enim per l. Vell. succedendo ipsi auo, vel proauo in locum patrum, non rumpunt testm aui, vel proaui. Si autem non essent instituti, vel exhæredati, rumperent testm auorum, vel proauorū, quod est principale testamentum: & rupto principali, pupillare nihil valeret, sed & si quis habens filium adoptauerit sibi filium, scilicet Titium in locum nepotis, potest ei Titio impuberi pupillariter substituere.

Motibꝰ introductū, quid dicaī, docet Alcia. lib. 7. ater. q. c. 21.

¶ Qui quis autem. Si facio testamentū filio meo impuberi, i pupillarem substitutionem: & mihi debeo facere testamentum, instituendo in eo dictum meum filium, vel exhæredando. & alium instituendo. Si autē mihi non faciam testm, non valet substitutio prædicta, nisi essem miles: nam tunc benè possem substituere dicto meo filio etiam non faciendo mihi testm: sed & si faciam mihi testamentum ego paganus, & in eo institutus non adeat hæreditatem meā: substitutio q̄ feci dicto meo filio euanescit. Si aut ille, quē in meo testamento instituī, diuisit ex testamento, & adeat ab intestato h. reditatem meam, puta quia erat meus forte agnatus: reuabitur, & valebit substitutio prædicta: euenit tamen quandoque, qd ille quem hęredem in

in testamēto meo instituī, compellitur adire hęreditatem meā ad hoc vt dicta substitutio valeat, & totum testamentum, quod feci dicto meo filio: puta instituī mihi hęredem in testamento meo quendā extraneū, dictum meum filium exhæredaui: & ei filio substituī tertium, & grauaui substitutū impuberis, vt totam hæreditatē impuberis restituere quarto: & postea decessi: modo extraneus à me institutus non vult adire hæreditatem. filius autem meus prædictus postea decessit in pupillari ætate: & ita habuit locum substitutio, quam ei feci de tertio: & per consequens fideicommissum relictum quarto à dicto substituto. certè fideicomissarius: qui vocabatur quartus, non potest cogere substitutū prædictū, vt adeat hęreditatem impuberis: & tibi restituat: quia substituti aditio nihil valeret ex eo, quod hæreditas mea non est adita ab eo quem instituī. Coget igitur dictus fideicōmissarius illum? quem instituī, vt adeat hæreditatem meam. & facta aditione per consequens poterit dictus substitutus impuberis adire hæreditatē impuberis, & fideicommissario prędicto restituere. Si autem viuat adhuc dictus meus filius, non potest dictus fideicommissarius cogere adire hæreditatē meā, illum extraneum, quē instituī: vt per consequens substitutus dicti mei filij hæreditatē eius mei filij adeat, & sibi fideicommissā restituat dictus substitutus, nam donec viuit dictus meus filius, improbus iudicatur fideicommissarius: qui vult hæreditatē suā. Sed quid si ille extraneus, quē instituī hęredem in meo testamento, vt dictum est, erat minor xxv. ann. & repudiauerit hīditatē meā me mortuo, & sic per cōsequēs annihilata fuit substitutio, quam feci dicto meo filio: & postea dictus meus filius in pupillari ętate decedat: & postea petat, & impetret dictus minor in integ. rest. vt adire possit hęreditatē meā quā repudiauerit, & eam adeat. Certè proficiet hęc aditio secundis tabulis, l. substitutionis in secundis tabulis factæ, id est, substituto, siue substitutis dicti filij mei. s. vt viles actiones ex testamēto habeāt pro hæreditate dicti mei filij: & ea hęreditate habita tenētur eam restituere fideicommissario prędicto, qui vocabatur quartus.

¶ Prius autem. Dictum est quod substitutio quā facio filio meo impuberi: nihil valet nisi & mihi facia testamētū: modo quæro quid debeat præcedere inter meū testm, & testamentum quod facio filio meo, siue substitutionem? Et certè aut exhæredo dictum meum filiū impuberem aut instituo. si exhæredo: debeo prius facere meum testamētum & postea pupillare, hoc modo instituo mihi hæredem Titium, & filium meū impuberē exhæredo, & si dictus meus filius in pupillari ætate decesserit, substituo ei dictum Titium, vel etiā quendam alium, vel etiam posthumū, qui nascēt mihi ex vxore mea. si autem ordinem prædictæ scripturæ testamēti conuerterē, non valeret, puta si filio exhęredato substituerem aliquem pupillariter, & postea mihi testamentum facerem. & merito dixi non debere conuerti ordinem scripturæ, & non dixi scripturarū: quia testamentum meum, & illud testamentum quod facio filio meo impuberi, vnū est testamētū, licet duę sint hæreditates. Si autē instituo dictum filium meū impuberem, non est necesse, quod seruem dictū ordinem, & valet substitutio, quā facio filio meo impuberi, licet eam scribam prius quam mihi testamentū faciam hoc modo: si filius meus intra xiiij. annos decesserit, Seius hęres esto: deinde scribam: filius meus prę dictus hęres mihi esto: & idem est substituo conuerso dicto ordine vulgariter dicto meo filio, quem instituo. nam & illa substitutio valet, si ita dicam: si filius meus impubes hęres mihi non erit, Seius hæres esto: & postea scribā: dictus meus filius hæres mihi esto. nam intelligitur Seius scriptus hæres in secundo gradu. & si qdē filius meus hæres mihi non exiterit quandocūque, pro culdubio Seius hęres mihi erit ex dicta substitutione q̄ tacitè intelligitur in dicta substitutione vulgari: sed si exiterit filius mihi hæres: & in pupillari ætate decesserit, proculdubio Seius hæres mihi erit ex pupillari substitutione, quę tacite intelligitur in dicta vulgari, & sic vt in hoc casu, qñ instituo dictū meū filium, non spectatur dictus scripturę ordo sed successionis: nunquid ergo illud quod dicitur §. eo. l. vel singulis, s. quod possum substituere singulis liberorum meorum impuberem, ideo dictum est, vt declaretur nō esse aliquo modo incipiendum a testamento filij impuberis mei: imo semper esse incipiendū à testamento? certè non, imo quādoque debeo incipere a meo testamēto quandoq; non habeo necesse: vt §. diuisiōnē est. s. videndo an instituam filium meum, vel non. Viu.

Fallitur hic. Accu. pinde vidē quomō hunc locum inter pretēr Vigil⁹ in cōment. suis ad titu. de pupil. substit. Instī. libr. 2. in prin. illius tituli.

b Bis. Introductū est, vt quis liberis impuberibus testamentum facere possit: donec masculi ad xiiij. annos, fœminæ ad xij. Quod sic erit accipiendum, si sint in potestate. Cæterum emancipatis non possumus. Planè post humis possumus. Nepotibus etiā possumus: & deinceps, si q recasuri non sunt in prīs potestatem. Sed si eos patres præcedant: ita demū substituī eis potest, si hęredes īstituti sint, vel exhæredati: ita enim post legem Velleiā succedendo non rumpunt testamentū. Nā si principale testamentum ruptum sit, & pupillare euanuit. Sed & si extraneū quis impuberem hæredem, & valet substitutio, quā facio filio meo impuberi, licet eam scribam prius quam mihi testamentū faciam hoc modo: si filius meus intra xiiij. annos decesserit, Seius hęres esto: deinde scribam: filius meus prę dictus hęres mihi esto: & idem est substituo conuerso dicto ordine vulgariter dicto meo filio, quem instituo. nam & illa substitutio valet, si ita dicam: si filius meus impubes hęres mihi non erit, Seius hæres esto: & postea scribā: dictus meus filius hæres mihi esto. nam intelligitur Seius scriptus hæres in secundo gradu. & si qdē filius meus hæres mihi non exiterit quandocūque, pro culdubio Seius hęres mihi erit ex dicta substitutione q̄ tacitè intelligitur in dicta substitutione vulgari: sed si exiterit filius mihi hæres: & in pupillari ætate decesserit, proculdubio Seius hæres mihi erit ex pupillari substitutione, quę tacite intelligitur in dicta vulgari, & sic vt in hoc casu, qñ instituo dictū meū filium, non spectatur dictus scripturę ordo sed successionis: nunquid ergo illud quod dicitur §. eo. l. vel singulis, s. quod possum substituere singulis liberorum meorum impuberem, ideo dictum est, vt declaretur nō esse aliquo modo incipiendum a testamento filij impuberis mei: imo semper esse incipiendū à testamento? certè non, imo quādoque debeo incipere a meo testamēto quandoq; non habeo necesse: vt §. diuisiōnē est. s. videndo an instituam filium meum, vel non. Viu.

c Bis. Introductū est, vt quis liberis impuberibus testamentum facere possit: donec masculi ad xiiij. annos, fœminæ ad xij. Quod sic erit accipiendum, si sint in potestate. Cæterum emancipatis non possumus. Planè post humis possumus. Nepotibus etiā possumus: & deinceps, si q recasuri non sunt in prīs potestatem. Sed si eos patres præcedant: ita demū substituī eis potest, si hęredes īstituti sint, vel exhæredati: ita enim post legem Velleiā succedendo non rumpunt testamentū. Nā si principale testamentum ruptum sit, & pupillare euanuit. Sed & si extraneū quis impuberem hæredem, & valet substitutio, quā facio filio meo impuberi, licet eam scribam prius quam mihi testamentū faciam hoc modo: si filius meus intra xiiij. annos decesserit, Seius hęres esto: deinde scribam: filius meus prę dictus hęres mihi esto: & idem est substituo conuerso dicto ordine vulgariter dicto meo filio, quem instituo. nam & illa substitutio valet, si ita dicam: si filius meus impubes hęres mihi non erit, Seius hæres esto: & postea scribā: dictus meus filius hæres mihi esto. nam intelligitur Seius scriptus hæres in secundo gradu. & si qdē filius meus hæres mihi non exiterit quandocūque, pro culdubio Seius hęres mihi erit ex dicta substitutione q̄ tacitè intelligitur in dicta substitutione vulgari: sed si exiterit filius mihi hæres: & in pupillari ætate decesserit, proculdubio Seius hæres mihi erit ex pupillari substitutione, quę tacite intelligitur in dicta vulgari, & sic vt in hoc casu, qñ instituo dictū meū filium, non spectatur dictus scripturę ordo sed successionis: nunquid ergo illud quod dicitur §. eo. l. vel singulis, s. quod possum substituere singulis liberorum meorum impuberem, ideo dictum est, vt declaretur nō esse aliquo modo incipiendum a testamento filij impuberis mei: imo semper esse incipiendū à testamento? certè non, imo quādoque debeo incipere a meo testamēto quandoq; non habeo necesse: vt §. diuisiōnē est. s. videndo an instituam filium meum, vel non. Viu.

Hujus §. verum ac germanū intellectū vide apud Viglium in cōmēt. ad prin. ti. de pu. substt. Instī. li. 2.

d Moribus. Introductū, quid dicaī, docet Alcia. lib. 7. ater. q. c. 21.

e Fallitur hic. Accu. pinde vidē quomō hunc locum inter pretēr Vigil⁹ in cōment. suis ad titu. de pupil. substit. Instī. libr. 2. in prin. illius tituli.

f Impuberibus. Dic pupillariter, vt Inst. eo. §. non solum. & C. de lega. l. cum quidam. & §. ad l. Falcid. l. qui fundum. §. qui filios. non per fideicommissum: vt §. e. l. cohæredi. §. cum filiæ. ibi, & ideo si pater. Sed an præterito possit substitui pupillariter? Resp. cum nullum sit testamentum etiam secundum has leges: vt Instit. de exhære. lib. in prin sequitur vt nec pupillare valeat: Instī. de pu. substit. §. liberis. & §. e. l. prox. §. sed si eos. & §. quisquis. Acc.

g Exhæredatis. Dic pupillariter, vt Inst. eo. §. non solum. & C. de lega. l. cum quidam. & §. ad l. Falcid. l. qui fundum. §. qui filios. non per fideicommissum: vt §. e. l. cohæredi. §. cum filiæ. ibi, & ideo si pater. Sed an præterito possit substitui pupillariter? Resp. cum nullum sit testamentum etiam secundum has leges: vt Instit. de exhære. lib. in prin sequitur vt nec pupillare valeat: Instī. de pu. substit. §. liberis. & §. e. l. prox. §. sed si eos. & §. quisquis. Acc.

h Instituerit. Milite excepto: vt §. l. prox. §. quisquis. & §. de mil. test. l. miles ita. §. fi.

i Institutione. Ab initio: vt §. de ijs, quæ in test. delen. l. prox. & Instit. de leg. §. ante. Item ex post facto non valet, nisi fuerit hæreditas adita ex testamento: vt inf. de contratabul. l. filium. circa princ. & inf. prox. §. quisquis & §. adeo. Sed contra, §. tit. 1. l. ti. Solut. ibi speciale. item cōtra in auth. vt cum de app. cog. §. si igitē tales. col. s. quæ est C. de lib. prate. auth. ex causa. Sed ibi propter solam præteritionem est nullum, hic qa substituit sine institutione. Vel illud est ius nouum.

k Dic, q per illā auth. confirmatur substitutio pupillaris: tamen intellige: quando institutio præcedit, quāuis inutilis. Bart. Bald. Paul. Imo. Soc. Aret. Alexan. & Iason.

l Oribus. Per leges. & mores introductum est, vt quis possit facere testamentum liberis suis impuberibus. id est pupillarem substitutionem prædictam: quæ quidem durat vsque ad 14. ann. in masculis, & vsq; ad 12. annos, in fœminis. & hoc est verum. si sint liberi in potestate parentis facientis eis substitutionem: nam emancipatus non potest taliter substituī: postumus autē sic, & nepotibus, & pronepotibus: & sic deinceps qui per mortem aui, vel proaui non sunt recasuri in potestatem patris eorum, veluti quia pater eorum est mortuus: si aūt patres eorum eos præcedant, ad auos, vel proauos: ita demum substituere eis pōt auus, vel proauus, si hæredes eos instituant, vel exhæredent: ita enim per l. Vell. succedendo ipsi auo, vel proauo in locum patrum, non rumpunt testm aui, vel proaui. Si autem non essent instituti, vel exhæredati, rumperent testm auorum, vel proauorū, quod est principale testamentum: & rupto principali, pupillare nihil valeret, sed & si quis habens filium adoptauerit sibi filium, scilicet Titium in locum nepotis, potest ei Titio impuberi pupillariter substituere.

m Motibꝰ introductū, quid dicaī, docet Alcia. lib. 7. ater. q. c. 21.

n Prius autem. Dictum est quod substitutio quā facio filio meo impuberi: nihil valet nisi & mihi facia testamētū: modo quæro quid debeat præcedere inter meū testm, & testamentum quod facio filio meo, siue substitutionem? Et certè aut exhæredo dictum meum filiū impuberem aut instituo. si exhæredo: debeo prius facere meum testamētum & postea pupillare, hoc modo instituo mihi hæredem Titium, & filium meū impuberē exhæredo, & si dictus meus filius in pupillari ætate decesserit, substituo ei dictum Titium, vel etiā quendam alium, vel etiam posthumū, qui nascēt mihi ex vxore mea. si autem ordinem prædictæ scripturæ testamēti conuerterē, non valeret, puta si filio exhęredato substituerem aliquem pupillariter, & postea mihi testamentum facerem. & merito dixi non debere conuerti ordinem scripturæ, & non dixi scripturarū: quia testamentum meum, & illud testamentum quod facio filio meo impuberi, vnū est testamētū, licet duę sint hæreditates. Si autē instituo dictum filium meū impuberem, non est necesse, quod seruem dictū ordinem, & valet substitutio, quā facio filio meo impuberi, licet eam scribam prius quam mihi testamentū faciam hoc modo: si filius meus intra xiiij. annos decesserit, Seius hęres esto: deinde scribam: filius meus prę dictus hęres mihi esto: & idem est substituo conuerso dicto ordine vulgariter dicto meo filio, quem instituo. nam & illa substitutio valet, si ita dicam: si filius meus impubes hęres mihi non erit, Seius hæres esto: & postea scribā: dictus meus filius hæres mihi esto. nam intelligitur Seius scriptus hæres in secundo gradu. & si qdē filius meus hæres mihi non exiterit quandocūque, pro culdubio Seius hęres mihi erit ex dicta substitutione q̄ tacitè intelligitur in dicta substitutione vulgari: sed si exiterit filius mihi hæres: & in pupillari ætate decesserit, proculdubio Seius hæres mihi erit ex pupillari substitutione, quę tacite intelligitur in dicta vulgari, & sic vt in hoc casu, qñ instituo dictū meū filium, non spectatur dictus scripturę ordo sed successionis: nunquid ergo illud quod dicitur §. eo. l. vel singulis, s. quod possum substituere singulis liberorum meorum impuberem, ideo dictum est, vt declaretur nō esse aliquo modo incipiendum a testamento filij impuberis mei: imo semper esse incipiendū à testamento? certè non, imo quādoque debeo incipere a meo testamēto quandoq; non habeo necesse: vt §. diuisiōnē est. s. videndo an instituam filium meum, vel non. Viu.

o Fallitur hic. Accu. pinde vidē quomō hunc locum inter pretēr Vigil⁹ in cōment. suis ad titu. de pupil. substit. Instī. libr. 2. in prin. illius tituli.

p Moribus. Introductū, quid dicaī, docet Alcia. lib. 7. ater. q. c. 21.

q Fallitur hic. Accu. pinde vidē quomō hunc locum inter pretēr Vigil⁹ in cōment. suis ad titu. de pupil. substit. Instī. libr. 2. in prin. illius tituli.

r Impuberibus. Dic pupillariter, vt Inst. eo. §. non solum. & C. de lega. l. cum quidam. & §. ad l. Falcid. l. qui fundum. §. qui filios. non per fideicommissum: vt §. e. l. cohæredi. §. cum filiæ. ibi, & ideo si pater. Sed an præterito possit substitui pupillariter? Resp. cum nullum sit testamentum etiam secundum has leges: vt Instit. de exhære. lib. in prin sequitur vt nec pupillare valeat: Instī. de pu. substit. §. liberis. & §. e. l. prox. §. sed si eos. & §. quisquis. Acc.

s Exhæredatis. Dic pupillariter, vt Inst. eo. §. non solum. & C. de lega. l. cum quidam. & §. ad l. Falcid. l. qui fundum. §. qui filios. non per fideicommissum: vt §. e. l. cohæredi. §. cum filiæ. ibi, & ideo si pater. Sed an præterito possit substitui pupillariter? Resp. cum nullum sit testamentum etiam secundum has leges: vt Instit. de exhære. lib. in prin sequitur vt nec pupillare valeat: Instī. de pu. substit. §. liberis. & §. e. l. prox. §. sed si eos. & §. quisquis. Acc.

t Instituerit. Milite excepto: vt §. l. prox. §. quisquis. & §. de mil. test. l. miles ita. §. fi.

u Institutione. Ab initio: vt §. de ijs, quæ in test. delen. l. prox. & Instit. de leg. §. ante. Item ex post facto non valet, nisi fuerit hæreditas adita ex testamento: vt inf. de contratabul. l. filium. circa princ. & inf. prox. §. quisquis & §. adeo. Sed contra, §. tit. 1. l. ti. Solut. ibi speciale. item cōtra in auth. vt cum de app. cog. §. si igitē tales. col. s. quæ est C. de lib. prate. auth. ex causa. Sed ibi propter solam præteritionem est nullum, hic qa substituit sine institutione. Vel illud est ius nouum.

v Dic, q per illā auth. confirmatur substitutio pupillaris: tamen intellige: quando institutio præcedit, quāuis inutilis. Bart. Bald. Paul. Imo. Soc. Aret. Alexan. & Iason.

w Oribus. Per leges. & mores introductum est, vt quis possit facere testamentum liberis suis impuberibus. id est pupillarem substitutionem prædictam: quæ quidem durat vsque ad 14. ann. in masculis, & vsq; ad 12. annos, in fœminis. & hoc est verum. si sint liberi in potestate parentis facientis eis substitutionem: nam emancipatus non potest taliter substituī: postumus autē sic, & nepotibus, & pronepotibus: & sic deinceps qui per mortem aui, vel proaui non sunt recasuri in potestatem patris eorum, veluti quia pater eorum est mortuus: si aūt patres eorum eos præcedant, ad auos, vel proauos: ita demum substituere eis pōt auus, vel proauus, si hæredes eos instituant, vel exhæredent: ita enim per l. Vell. succedendo ipsi auo, vel proauo in locum patrum, non rumpunt testm aui, vel proaui. Si autem non essent instituti, vel exhæredati, rumperent testm auorum, vel proauorū, quod est principale testamentum: & rupto principali, pupillare nihil valeret, sed & si quis habens filium adoptauerit sibi filium, scilicet Titium in locum nepotis, potest ei Titio impuberi pupillariter substituere.

x Motibꝰ introductū, quid dicaī, docet Alcia. lib. 7. ater. q. c. 21.

y Prius autem. Dictum est quod substitutio quā facio filio meo impuberi: nihil valet nisi & mihi facia testamētū: modo quæro quid debeat præcedere inter meū testm, & testamentum quod facio filio meo, siue substitutionem? Et certè aut exhæredo dictum meum filiū impuberem aut instituo. si exhæredo: debeo prius facere meum testamētum & postea pupillare, hoc modo instituo mihi hæredem Titium, & filium meū impuberē exhæredo, & si dictus meus filius in pupillari ætate decesserit, substituo ei dictum Titium, vel etiā quendam alium, vel etiam posthumū, qui nascēt mihi ex vxore mea. si autem ordinem prædictæ scripturæ testamēti conuerterē, non valeret, puta si filio exhęredato substituerem aliquem pupillariter, & postea mihi testamentum facerem. & merito dixi non debere conuerti ordinem scripturæ, & non dixi scripturarū: quia testamentum meum, & illud testamentum quod facio filio meo impuberi, vnū est testamētū, licet duę sint hæreditates. Si autē instituo dictum filium meū impuberem, non est necesse, quod seruem dictū ordinem, & valet substitutio, quā facio filio meo impuberi, licet eam scribam prius quam mihi testamentū faciam hoc modo: si filius meus intra xiiij. annos decesserit, Seius hęres esto: deinde scribam: filius meus prę dictus hęres mihi esto: & idem est substituo conuerso dicto ordine vulgariter dicto meo filio, quem instituo. nam & illa substitutio valet, si ita dicam: si filius meus impubes hęres mihi non erit, Seius hæres esto: & postea scribā: dictus meus filius hæres mihi esto. nam intelligitur Seius scriptus hæres in secundo gradu. & si qdē filius meus hæres mihi non exiterit quandocūque, pro culdubio Seius hęres mihi erit ex dicta substitutione q̄ tacitè intelligitur in dicta substitutione vulgari: sed si exiterit filius mihi hæres: & in pupillari ætate decesserit, proculdubio Seius hæres mihi erit ex pupillari substitutione, quę tacite intelligitur in dicta vulgari, & sic vt in hoc casu, qñ instituo dictū meū filium, non spectatur dictus scripturę ordo sed successionis: nunquid ergo illud quod dicitur §. eo. l. vel singulis, s. quod possum substituere singulis liberorum meorum impuberem, ideo dictum est, vt declaretur nō esse aliquo modo incipiendum a testamento filij impuberis mei: imo semper esse incipiendū à testamento? certè non, imo quādoque debeo incipere a meo testamēto quandoq; non habeo necesse: vt §. diuisiōnē est. s. videndo an instituam filium meum, vel non. Viu.

z Fallitur hic. Accu. pinde vidē quomō hunc locum inter pretēr Vigil⁹ in cōment. suis ad titu. de pupil. substit. Instī. libr. 2. in prin. illius tituli.

a Impuberibus. Dic pupillariter, vt Inst. eo. §. non solum. & C. de lega. l. cum quidam. & §. ad l. Falcid. l. qui fundum. §. qui filios. non per fideicommissum: vt §. e. l. cohæredi. §. cum filiæ. ibi, & ideo si pater. Sed an præterito possit substitui pupillariter? Resp. cum nullum sit testamentum etiam secundum has leges: vt Instit. de exhære. lib. in prin sequitur vt nec pupillare valeat: Instī. de pu. substit. §. liberis. & §. e. l. prox. §. sed si eos. & §. quisquis. Acc.

b Exhæredatis. Dic pupillariter, vt Inst. eo. §. non solum. & C. de lega. l. cum quidam. & §. ad l. Falcid. l. qui fundum. §. qui filios. non per fideicommissum: vt §. e. l. cohæredi. §. cum filiæ. ibi, & ideo si pater. Sed an præterito possit substitui pupillariter? Resp. cum nullum sit testamentum etiam secundum has leges: vt Instit. de exhære. lib. in prin sequitur vt nec pupillare valeat: Instī. de pu. substit. §. liberis. & §. e. l. prox. §. sed si eos. & §. quisquis. Acc.

c Instituerit. Milite excepto: vt §. l. prox. §. quisquis. & §. de mil. test. l. miles ita. §. fi.

d Institutione. Ab initio: vt §. de ijs, quæ in test. delen. l. prox. & Instit. de leg. §. ante. Item ex post facto non valet, nisi fuerit hæreditas adita ex testamento: vt inf. de contratabul. l. filium. circa princ. & inf. prox. §. quisquis & §. adeo. Sed contra, §. tit. 1. l. ti. Solut. ibi speciale. item cōtra in auth. vt cum de app. cog. §. si igitē tales. col. s. quæ est C. de lib. prate. auth. ex causa. Sed ibi propter solam præteritionem est nullum, hic qa substituit sine institutione. Vel illud est ius nouum.

e Dic, q per illā auth. confirmatur substitutio pupillaris: tamen intellige: quando institutio præcedit, quāuis inutilis. Bart. Bald. Paul. Imo. Soc. Aret. Alexan. & Iason.

f Oribus. Per leges. & mores introductum est, vt quis possit facere testamentum liberis suis impuberibus. id est pupillarem substitutionem prædictam: quæ quidem durat vsque ad 14. ann. in masculis, & vsq; ad 12. annos, in fœminis. & hoc est verum. si sint liberi in potestate parentis facientis eis substitutionem: nam emancipatus non potest taliter substituī: postumus autē sic, & nepotibus, & pronepotibus: & sic deinceps qui per mortem aui, vel proaui non sunt recasuri in potestatem patris eorum, veluti quia pater eorum est mortuus: si aūt patres eorum eos præcedant, ad auos, vel proauos: ita demum substituere eis pōt auus, vel proauus, si hæredes eos instituant, vel exhæredent: ita enim per l. Vell. succedendo ipsi auo, vel proauo in locum patrum, non rumpunt testm aui, vel proaui. Si autem non essent instituti, vel exhæredati, rumperent testm auorum, vel proauorū, quod est principale testamentum: & rupto principali, pupillare nihil valeret, sed & si quis habens filium adoptauerit sibi filium, scilicet Titium in locum nepotis, potest ei Titio impuberi pupillariter substituere.

g Motibꝰ introductū, quid dicaī, docet Alcia. lib. 7. ater. q. c. 21.

h Prius autem. Dictum est quod substitutio quā facio filio meo impuberi: nihil valet nisi & mihi facia testamētū: modo quæro quid debeat præcedere inter meū testm, & testamentum quod facio filio meo, siue substitutionem? Et certè aut exhæredo dictum meum filiū impuberem aut instituo. si exhæredo: debeo prius facere meum testamētum & postea pupillare, hoc modo instituo mihi hæredem Titium, & filium meū impuberē exhæredo, & si dictus meus filius in pupillari ætate decesserit, substituo ei dictum Titium, vel etiā quendam alium, vel etiam posthumū, qui nascēt mihi ex vxore mea. si autem ordinem prædictæ scripturæ testamēti conuerterē, non valeret, puta si filio exhęredato substituerem aliquem pupillariter, & postea mihi testamentum facerem. & merito dixi non debere conuerti ordinem scripturæ, & non dixi scripturarū: quia testamentum meum, & illud testamentum quod facio filio meo impuberi, vnū est testamētū, licet duę sint hæreditates. Si autē instituo dictum filium meū impuberem, non est necesse, quod seruem dictū ordinem, & valet substitutio, quā facio filio meo impuberi, licet eam scribam prius quam mihi testamentū faciam hoc modo: si filius meus intra xiiij. annos decesserit, Seius hęres esto: deinde scribam: filius meus prę dictus hęres mihi esto: & idem est substituo conuerso dicto ordine vulgariter dicto meo filio, quem instituo. nam & illa substitutio valet, si ita dicam: si filius meus impubes hęres mihi non erit, Seius hæres esto: & postea scribā: dictus meus filius hæres mihi esto. nam intelligitur Seius scriptus hæres in secundo gradu. & si qdē filius meus hæres mihi non exiterit quandocūque, pro culdubio Seius hęres mihi erit ex dicta substitutione q̄ tacitè intelligitur in dicta substitutione vulgari: sed si exiterit filius mihi hæres: & in pupillari ætate decesserit, proculdubio Seius hæres mihi erit ex pupillari substitutione, quę tacite intelligitur in dicta vulgari, & sic vt in hoc casu, qñ instituo dictū meū filium, non spectatur dictus scripturę ordo sed successionis: nunquid ergo illud quod dicitur §. eo. l. vel singulis, s. quod possum substituere singulis liberorum meorum impuberem, ideo dictum est, vt declaretur nō esse aliquo modo incipiendum a testamento filij impuberis mei: imo semper esse incipiendū à testamento? certè non, imo quādoque debeo incipere a meo testamēto quandoq; non habeo necesse: vt §. diuisiōnē est. s. videndo an instituam filium meum, vel non. Viu.

i Fallitur hic. Accu. pinde vidē quomō hunc locum inter pretēr Vigil⁹ in cōment. suis ad titu. de pupil. substit. Instī. libr. 2. in prin. illius tituli.

k Impuberibus. Dic pupillariter, vt Inst. eo. §. non solum. & C. de lega. l. cum quidam. & §. ad l. Falcid. l. qui fundum. §. qui filios. non per fideicommissum: vt §. e. l. cohæredi. §. cum filiæ. ibi, & ideo si pater. Sed an præterito possit substitui pupillariter? Resp. cum nullum sit testamentum etiam secundum has leges: vt Instit. de exhære. lib. in prin sequitur vt nec pupillare valeat: Instī. de pu. substit. §. liberis. & §. e. l. prox. §. sed si eos. & §. quisquis. Acc.

l Exhæredatis. Dic pupillariter, vt Inst. eo. §. non solum. & C. de lega. l. cum quidam. & §. ad l. Falcid. l. qui fundum. §. qui filios. non per fideicommissum: vt §. e. l. cohæredi. §. cum filiæ. ibi, & ideo si pater. Sed an præterito possit substitui pupillariter? Resp. cum nullum sit testamentum etiam secundum has leges: vt Instit. de exhære. lib. in prin sequitur vt nec pupillare valeat: Instī. de pu. substit. §. liberis. & §. e. l. prox. §. sed si eos. & §. quisquis. Acc.

m Instituerit. Milite excepto: vt §. l. prox. §. quisquis. & §. de mil. test. l. miles ita. §. fi.

n Institutione. Ab initio: vt §. de ijs, quæ in test. delen. l. prox. & Instit. de leg. §. ante. Item ex post facto non valet, nisi fuerit hæreditas adita ex testamento: vt inf. de contratabul. l. filium. circa princ. & inf. prox. §. quisquis & §. adeo. Sed contra, §. tit. 1. l. ti. Solut. ibi speciale. item cōtra in auth. vt cum de app. cog. §. si igitē tales. col. s. quæ est C. de lib. prate. auth. ex causa. Sed ibi propter solam præteritionem est nullum, hic qa substituit sine institutione. Vel illud est ius nouum.

o Dic, q per illā auth. confirmatur substitutio pupillaris: tamen intellige: quando institutio præcedit, quāuis inutilis. Bart. Bald. Paul. Imo. Soc. Aret. Alexan. & Iason.

p Oribus. Per leges. & mores introductum est, vt quis possit facere testamentum liberis suis impuberibus. id est pupillarem substitutionem prædictam: quæ quidem durat vsque ad 14. ann. in masculis, & vsq; ad 12. annos, in fœminis. & hoc est verum. si sint liberi in potestate parentis facientis eis substitutionem: nam emancipatus non potest taliter substituī: postumus autē sic, & nepotibus, & pronepotibus: & sic deinceps qui per mortem aui, vel proaui non sunt recasuri in potestatem patris eorum, veluti quia pater eorum est mortuus: si aūt patres eorum eos præcedant, ad auos, vel proauos: ita demum substituere eis pōt

a Hæredem. Scripserit. cum enim se institutum reperiat, non rumpitur per adoptionem, vt §. de liber. & posthu. l. filio quem. §. fi. alioqui rumperetur: vt §. de inu. testa. l. verum est. Hug.

b Si modo Non aliàs: vt Instit. eod. §. extraneo.

c Filio prædecedente. Tēpore adoptionis: sed tēpore mortis oportet eū præmortuū esse: vt §. eo. § posthumus. sed & tunc idem esset & si non p̄decederet, vt Instit. de adop. §. licet: sed hoc fieri nō potius contingit. Sed oppono. nonne in substitutione tria tempora exiguuntur vt not. §. §. quod sic. sed hic non valuit substitutio tpe quo acta fuit: quia erat extraneus ille, cui fiebat: vt Instit. eo. §. extraneo? Respon. illud vt sit capax cui relinquitur. hic autem solum de voluntario qui sit necessarius per adoptionem: vt §. titul. 1. l. 3. §. fi. item quod de adoptione dicit, est ius vetus: hodie cū non transeat id potestatē, nec substitutio pupillaris valet: vt Instit. de adop. §. 1. Item nec in arrogato valet substitutio nisi ī id quod habet ab arrogante, vt supra de adop. l. si arrogator. §. sed an impuberi.

d Miles. Vt ff. de mi. test. l. miles. §. fi. & facit §. e. l. 1. in fi.

e Euanescat. Contra C. eod l. 3. Solut. ibi in vulgari. hic in pupillari. Item contra. ff. de puriuil. cre. l. pater in prin. Sol. vt ibi. & facit ff. de acquiren. hæredit. l. quæsitum.

f Seruandum. Sicut & cætera seruantur: vt infra si quis omis. caus. test. l. 1. Accur.

Casū ponit.

g Interdum. Titius instituit Mæuium, & exhæredauit filium suum impuberē: & substituit Seium & rogauit eum vt restituat hereditatem Sempronio. Mæuius nō vult adire hæreditatem: mortuus est pupillus: dicitur quod Mæuius debet cogi adire, ne euanescat substitutio hæreditate non adita: & per consequens fideicommissum: ad quod ff. ad Trebel. l. nam quod. §. si quis compulsus. Idem si eundem quem instituit sibi, substituit filio: vt ff. ad Trebel. l. ita tamen. §. à patre. vel pone vt eo. titu. l. apud Iulianum. §. 1.

Ista prima lectura est falsa: quia loquitur de extraneo qui non,

h Solicitus est. Talis modo facit ff. de col. bo. l. 1. §. si impuberi. & de iure. fisc. l. Statius. §. 1. & ff. vt in possess. legat. l. is cui. §. si ab impuberis. & C. de pac. l. fin. Sed

dem scripserit: poterit ei substituere, si modo eum in locum nepotis adoptauerit, vel arrogauerit, filio p̄decedente. Quisquis autē impuberi testamentum facit, sibi quoque debet facere. Cæterum soli filio non potest, nisi fortè miles sit. Adeo autē nisi sibi quoque fecerit, non valet: vt nisi adita quoque patris hæreditas sit, pupillare testamētum euanescat. Planè si omissa causa prīcipalis testamenti, ab intestato possideatur hæreditas: dicendum est, & pupillo substitutum seruandum.

Interdum institutus cogitur adire propter fideicommissum substituto pupillari iniunctum: & aditio facta ex vi restitutionis in integrū: firmat substitutionem pupillarē. Ale.

Interdum etiam pupillaris testamenti causa compellendum hęredem institutum adire hæreditatem, vt ex secundis tabulis fideicōmissum conualescat: vt puta si iam pupillus decesit. Cæterum si adhuc viuat: improbum esse Iulianus existimat eum, qui solicitus est de viui hæreditate.

alio modo quis potest esse quandoq; solicitus: vt exigere cautionem, vt C. ad Treb. auth. contra rogatus: & C. vt in poss. leg. l. cum Archimedoram.

i Si minor. Extraneus testatori, & institutus, sed repudiauit. & hoc filio exhęredato, eique substituto dato. & quod subijcit restitutus, scilicet: vt adeat. & sic valet principale, & sic cętera & secundum hoc conuenit p̄cedentibus. Alij ponunt in vulgari, & dicunt minorem restitui vt abstineat, & substitutus ei habeat. ac. si non adisset minor. sed si hic substitutus esset seruus, distinguerētur an esset soluendo hēditas, vel nō, secundū eos. & maior res est libertas: vt §. de min. l. ait prętor. §. quod Papinianus

Ergo etiam si minor xxv. annis adeundæ hæreditatis causa fuerit restitutus, puto proficere secundis tabulis, vt prætor vtiles actiones decernat substitutis.

Si pupillaris substitutio fiat exhæredato, sibiipsi debet pater prius condere testamentum: & hæredem instituere, deinde substituere. non autem conuertere ordinem: sed vbi filius instituitur, deinde substituitur pupillariter, vel vulgariter, non curamus de ordine locutionis, vel scripturæ, quia tunc semper intelligitur præcedere testamentum patris, quo ad ordinem intellectus. Alex.

Prius autem sibi quis debet hæredem scribere deinde filio substituere, & non conuertere ordinem scripturæ. Et hoc Iulianus putat prius sibi debere, deinde filio hæredem scribere. Cæterum si ante filio, deinde sibi testamentum faciat, non valere. Quæ sententia Imperatoris nostri rescripto ad Virium Lupum Britanniæ Præsidem comprobata est: & meritò. Cōstat enim vnū esse testamentū, licet duæ sint hæreditates:

Vel solue aliter & melius, vt per Bar. hic.

k Comprobata est. imo contra. vt inf. eodem. §. sed si quis. & §. sed si ita. Sol. hic corrigitur per illud: Vel hic de rigore iuris, ibi de æquitate. Vel verius, hic erat filius exhæredatus: cui fit substitutio, ibi institutus.

l Et merito. Dixi scripturæ in singulari numero: & merito &c. Vel dixi vnam solennitatem: & merito &c. ad quod infra eadem l. patris. Vel dic, dixi in vna scriptura, sibi & filio instituit hæredem & merito. &c.

m Vnum. Quia facit vnus, & vna solennitas: vt hic, & ff. de priuil. credi. l. pr. sed q̄a duæ sunt hæreditates: vt subijcit, possunt dici duo testamēta. vt Instit. e §. igitur.

Eosdem

erat institutus, sed sequēs est vera sm Dyn. quia sm eam idem erat iudicium, & substitutus sed m Bar & Ba. hic.

Bart. in l. ait. prætor. §. restituta. de minorib. §. & per Bal. & cæteros in l. impuberibus. in fi. de acquir. hæredi. & quæ fœa pertinent vide p̄ Bal. in auth. si oēs C. si mi. ab hæred. se abstin.

Ista lectura ē vera ī se, sed est falsa quo ad exponēm literæ, cum in tex. fiat mētio de secūdis tabu. quę est substitutio pupillaris: & iō prima verior sm omnes.

n Ab Haloan. reiectum est: habet tā in P. fl. totum, hoc prius sibi debe. deinde fil. hære. scrib.

o Eosdem. Vt ff. eo. l. sed si plures. §. 1. & ff. de acqu. hæred. Iulianus scribit. §. sed quod in fratre.

p Substituere. Et erit necessarius: vt d. l. sed si plures. §. 1.

q Decesserit. Hic pupillaris præcedit institutionem: sed ff. proxi. respon. vulgaris præcedit institutionem: & valet vtrobique, licet conuersa, &c. Sed contra, §. proxi. §. solu. vt ibi.

r Admittendus. Ex tacita pupillari? vt ff. eo. l. iam hoc iure. & C. eod. l. 4.

s Vt nō ordo. Dic, vt §. eo. §. prius.

t Quod igitur dictum est. Supra, §. prius. & quod dicit substituere licere. l. peracta prima institutione: & q̄ subijcit a filij, scilicet exhæredati: & secundum hoc non refertur ad proxime dicta, vel referas ad prox. hoc modo: dictum est §. e. l. 1. §. 1. & quod dicit, iō &c. præmitte non ideo, quasi dicat, non iō, adiectum substituere: quia prius facta institutione, vt declaretur. &c. simili litera inf. de cap. l. si quis in libello. Vnde versus. Anguibus exuitur tenui cum pelle vetustas. Nec faciunt Ceruos cornua iacta lenes. id est: cornua iacta faciunt Ceruos nō lenes: ītē lo. verte nō, & bene habebit ideo.

u Vm filio. Feci testamentum, & institui mihi hæredem Titium, & Seium, & Stichum seruum Sē pron. j, & filiū meū impuberem exhæredauī, vel etiam cum eis instituī, & postea ita dixi: quisquis mihi hæres erit, ī. filio meo impuberi: hīs esto, & postea decessi, & postea dictus Stichus exiuit de potestate Sempronij domini sui, puta quia cū alienauit, vel manumisit: & postea dictus meus filius non exitit mihi hæres, vel exiuit, sed in pupillari ætate decessit: & ita habuit locum substitutio quam ei feci: certè ad hāc substitutionem admittuntur illi soli, qui à me hæredes scripti fuerunt: ergo Sēpronius prædictus Stichi dominus, cui Sempronio acquisita fuit per Stichū tertia pars hęreditatis meæ, non potest effici hæres dicti impuberis ex substitutione: sed partem substitutionis Stycho contingentem habebit ille, in quem alienauit Sempronius, vel ipse Stichus si manumissus fuit, & Titius prædictus, & Seius habebunt quilibet tertiā de bonis impuberis ex substitutione prædicta.

Vide q̄ scribit in hunc locū Viglius in comē. ad §. 1 Iteris aut de pupill. substit. Inst. lib. 2.

x Scriptos. Id est, institutos: non autem ab intestato:

N. P.

vsque adeò: vt quos quis sibi facit necessarios, eosdem etiam filio faciat: & posthumū suum filio impuberi possit quis substituere. Sed si quis ita fuerit testatus, (Si filius meus intra xiiij. annum decesserit, Seius hīs esto:) deinde, (Filius hīs esto:) valet subō licet cōuersa scriptura filij testū fecerit. Sed & si ita scripserit. (Si filius meus mihi hæres nō erit, Seius hęres esto: filius hęres esto:) secundo quidē gradu Seius scriptus est hæres, & si filius hæres non extiterit: proculdubio Seius ei hæres erit. Sed & si extiterit filius hęres, & in pubertate defunctus est, Seius admittendus recte videtur: vt non ordo scripturæ, sed ordo successionis ipectetur. Quod igitur dictum est, singulis liberorū substituere licere, ideo adiectum est, vt declaretur non esse a filij impuberis testamento incipiēdum

Per substitutionem factam per hæc verba, Quisquis mihi hæres erit; non vocatur nisi ille, qui fuit scriptus hæres: non autem ille, cui fuit acquisita hæreditas ex dispositione legali. Alex.

III.

Vm filio impuberi pater ita substituerit. § Quisquis mihi hęres erit, idem filio impuberi hęres esto:) placuit ad hāc substitutionē scriptos tantum modo ad hæreditatem admitti. Itaque cūs, cui per seruū hęreditatis portio quęsita fuit, ex substitutione impuberis hęres effici nō potuit, si seruus ab eius exierit potestate.

Substitutio vulgaris expressa continet tacitam pupillarem: & econtra, pupillaris expressa continet tacitam vulgarem, & substitutio reciproca facta duobus impuberibus, cōtinet vtramque, sed facta disparibus continet vulgarem tantum, & ideo separatim est cuilibet et substituendum, vt sic in persona pupilli contineatur vtraque. & ne relinquatur voluntatis qō. & tunc est etiā tutius, vt in persona pupilli vtraque sit vulgaris, & pupillaris exprimatur. h. d. tota lex. Ale.

IIII.

Am

Per id qđ dictum est §. e. l. moribus. § sed & si filius exiterit. iam hoc iure vtimur: vt cū pater impuberi filio substituit vulgariter, intelligatur et ā pupillaris substitutio tacite, vt puta dixit pater, si filiū meū impuberē mihi hæredē instituo: & si mihi hæres non erit, substituo ei Titium, certè siue hæres non erit impubes, erit hæres Titius ex substitutione vulgari, siue hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, erit hæres Titius ex substitutione pupillari, tacite subintellecta. & nō solum ad pupillarē substitutionem traditur dicta vulgaris sed etiā ad reciprocam, siue breuiloq̄ substitutionem: puta si pater duos filios impuberes hæredes instituat, & postea dicat eis, vos inuicem substituo. nam intelliguntur vulgariter substituti: & in vtrumq; casum, scilicet vulgarem: & pupillarem: videt reciproca substitutio facta. & ita ex vtroque latere intelligit tacita vulgaris, & pupillaris substitutio & ita in dictis breuibus verbis, vos inuicem substituo &c. quatuor substitutiones continentur. i. in vtroque impubere, qui erant duo, vulgaris, & pupillaris: si autem vnus ex dictis filijs testatoris erat pubes, & alter impubes, & eos instituit pater: & postea ita dixit eis vos inuicē substituo: nō intelligit hic in vtroq; filio, nisi vulgaris substitutio, propter vtilitatem inęqualitatē: certum est n. quod puberi non pōt substitui: tacite, vel expresse, nisi vulgariter. impuberi aūt vulgariter, & pupillariter: inconuenit aūt esset. si in impubere intelligeretur duplex substitutio per dicta verba, in pubere autē sola vulgaris statuitur ergo, vt dictum est, vt vulgaris tantum in vtroq; intelligatur. quę in vtroque de iure locū habere non potest: vt dictū est: in hoc ergo casu. ff. cum instituit sibi hęredes filiū puberē, & impuberem, & eos vult

vult adinuicem substituere, taliter quòd quilibet habeat illud ex substitutione, quod persona sua de iure habere potest, cuilibet eorũ seperatim debet substituere, & puberi debet substituere impuberẽ, si filius meus pubes mihi hæres non erit, impuberem ei substituo. & sic erit pubes tãtum vulgaris substitutio facta, & non habebit locum pupillaris in eo: quia pupillariter etiam expresse ei substituit non potest: impuberi autem sic debet substituere puberẽ, si impubes filius meus mihi hæres extiterit, & intra pubertatẽ decesserit, substituo ei fratrẽ suũ impuberem. quo casu, id est, cum facta ẽ sola pupillaris pupillo, in vtrumque euentum videbitur substitut⁹ pubes impuberi, id est, siue hæres non extiterit impubes, siue extiterit hæres, & intra pubertatem decesserit. & ita sola pupillaris continebit tacitam vulgarem. & benè dico, quod pupillaris tantum debet fieri in persona impuberis, & non vulgaris tantum, quæ fuit facta in persona puberis: quia si vulgaris tantum non solum puberi, sed etiam impuberi substituatur relinquet post mortem suam quæstionem vtrum in vtriusque persona intelligatur sensisse de vna substitutione vulgari tantum, & ita intelligetur vterque alteri substitutus vulgariter tãtum, propter inæqualitatem quam suprà dixi vitandam: ita enim in impubere prædicto vtraq; substitutio intelligitur, s, vulgaris, & pupillaris: si non refragatur parentis volũtas. refragatur autem, vt dictum est, si vulgari tantummodo substituat non solum puberi, sed etiam impuberi. bonum est ergo, quod impuberi in hoc casu substituat puberem pupillariter tantum, vt dictum est. & sic intelligitur vulgaris, & pupillaris, vt dictum est. Si autem penitus non vult relinquere dictam quæstionem iuæ voluntatis post mortem suam, debet impuberi prædicto substituere puberem vulgariter, & pupillariter expresse, hoc modo, si filius meus impubes mihi hæres non erit, vel erit, & in pupillari ætate decesserit: substituo ei fratrem suũ puberem, & ita est plana hæc lex. Viu.

a Iam hoc. Alias est iam, & bestè. aliàs nam, & tunc continua cum l. moribus, in fine. ibi, sed & si filius extiterit &c.

b In alterum casu m. Id est, in vulgarem tantũ, quando tacita pupillaris intelligitur, vel etiam pupillariter tantum, quando intelligitur tacita vulgaris: vt C. eo. l. quamuis.

Quod ius. Scilicet substitutionis tacitè intellectæ.

Tertium quoq; genus. Nam suprà quando vulgaris per se. Item quando pupillaris p se: nũc quando vtraque.

In vtrumque. Scilicet vulgarẽ. & pupillarem. Azo.

Reciprocã. Hanc dicim' breuiloquã, vt j. eo. l. Lucius.

Videri. Inuicem inter eos

Sola. Vt C. eod. l. hæreditatem. & l. quamuis. de test. milit. l. in testamento. & argu. C. de fru. & lit. ex. l. fi. & de proxi. sac scrin. l. in sacris. lib. 12. vbi dicit æqualitatem in iudicis seruandam.

Substituatur. Hæc est vulgaris non cõtinens pupillarem cum sit pubes.

In vtrumq;. Nã sub expressa pupillari continetur tacita vulgaris: vt hic in prin. huius legis.

Ne si vulgari. Pupillaris quidem casus etiã solus exprimi debet: & sufficit vt cõprehẽdat vtrũque, vt dixit, ne sit aliter si vulgariter tantum substitutio fiat: & retinere casũ præmissum, quãdo instituit puberem, & impuberem. Azo.

Intelligatur. An de vulgari, & pupillari, & sic dat intelligere, quod non cõtinetur hoc casu in vulgari substitutio pupillaris tacita, est & alius j. eod. l. cum ex filio. §. filio. regulariter contra C. eo. l. quamuis. & §. ea. l. in prin. secundum Azo. vel dicas secundum M. quẽ est verius, quod & sic intelligatur.

In altero. Scilicet, casu, quãdo pupillaris fuit expressa: vt §. eo. §. si autem impubes, nam cõtinet tacitam vulgarẽ ista pupillaris, nisi volũtas pris &c. vel si vult testator vt nec de facto sit quæstio, vtrumq; casum eui denter exprimat: ad quod §. man. l. qui mutuã. & semper retine, quod puberem, & impuberem instituit.

I in testamento. Ita dixi in testamẽto meo: instituo mihi hæredem Titium, & Seium, & Caium, & Sempronium: & si Sempronius hæres mihi non erit, quisquis alius mihi hæres est, in parte Sẽpronij prædicti sit hęres, & decessit postea Sẽpronius, aut non vult mihi hæres esse: quæritur pro qua parte habeant cohæredes Sempronij partem eius? & dicitur quod quilibet habet pro ea parte, pro qua à me institutus est: vnde si Titius prędictus, & Seius, & Caius habeant dispares partes: pro ea parte. vt dixi, quã quisq; habet

V.

I in testamento hæredes scripti, ita alicui substituti fuerint: vt si is hęres nõ esset quisquis sibi hęres esset, is in partem quoq; deficientis esset hęres: p qua parte quisque hęres extitisset, pro ea parte eum in portionem quoq; deficientis vocari placet. neque interesse, iure institutionis quisque ex maiore parte hæres factus esset, an verò per legẽ alteram, alicuius partem vendicasset.

Prohibitus succedere patri, non prohibetur succedere fratri, etiam ex dispositione in pupillari substitutione comprehẽsa: non tamen habebit bona patris, quę ad pupillum pervenerunt, sed alia bona impuberis h.d. & non reperitur alibi scim Bal. Ang. & Mo. Al.

Teren. Cle. lib. iij. ad leg. Iul. & Papiam.

VI.

I is, qui ex bonis testatoris solidum capere non possit, substitutus sit ab eo impuberi filio eius: solidum ex ea causa capiet: quasi à pupillo capiat. Sed hoc ita interpretari Iulianus noster videtur, vt ex bonis, quæ testatoris fuerant amplius capere non possit. Quòd si pupillo aliquid prętera acquisitũ esset, aut si exhæredato esset substitutus: nõ impediri eum capere: quasi à pupillo capiat.

Compendiosa substitutio facta à pagano per verba merè ciuilia directa, finitur post pupillarem ætatem: & qui non admittitur vt substitutus non admittitur vt coniunctus. Al.

Papinianus libro v. Responsorum.

VII.

Verbis ciuilibus substitutionem post xiiij. annum ætatis frustra fieri conuenit. Sed qui non admittitur vt substitutus, vt adiectus hæres quandoq; non erit: ne fiat contra voluntatem, si filius non habeat totum interim, qđ cõditionis. Sed hoc ne decedat pro parte intestatus, cũ vnũ patris, & filij testamentum sit: vt §. eod. l. moribus. §. plius.

Amplius. Quam per legem liceat.

Prætera. Id est, prater bona patris.

Substitutus. Hic naturalis.

Erbis ciuilib. CASVS. Quãuis verbis ciuilibus, directis vsque ad xiiij. annum substituere possum filio meo impuberi hoc mõ: si filius meus hæres mihi erit, & intra pupillarẽ ætatẽ decesserit, substituo ei Titiũ: vt §. e. l. iam hoc iure. §. hoc itaq;. tũ vltra illam ætatẽ nõ possum ei directo substituere, siue ciuiliter. nã si ita dicã, si filius meus hæres mihi etit, & intra xv. vel xvj. annos vel xxv. ann. de cesserit, substituo ei Titium: non valet substitutio, si decedat filius vltra xiiij. ann. licet decedat intra xv. vel xvj. vel xxvj. annos præ dictus. Sed nunqd Titius, qui non admittit prdictu casu ex substitutione, admitteꝛ tamẽ cohæres impuberis prdicti mei filij? & certe nõ. nã si admitteret vt conqres admitteretur cum impubere statim me mortuo, & fui testator. & sic contra volũtatem meã fieret, qui volui quod impubes haberet totam hæreditatem vsque ad tempus quod ei præstitui in substitutione, & eo impubere mortuo haberet Tjtius prędictus substitutus, quãuis autẽ non valeat directo dicta substitutio: ad fi deicommissum tamen trahentur, scilicet vt videatur filius per fideicommissum rogatus à me de restituẽda hereditate mea Titio, si iple filius decedat vltra xiiij. an. intra tamen xvj. vel xvij. vel xviij. vel xxv. ann. prędictus vt infra ad Trebel. l. Scæuola. Viu.

Verbis ciuilibus. Id est, directis, puta istis, si intra xxv. annos, vel quandocunq; decesserit filius, ille sit hęres ei. vel dic, a lege. xij. tabu. inductis. Sed intra minus tempus quam ann. xiiij. sic & j. eo. l. si ita. Et not. quod hic est compendiosa in pagano.

Frustra. Nisi à milite: vt infra eodem legẽ, Centurio. Azo.

Adiectus. Id est, vt cohæres.

Quandoq;. Melius dixisset, non erit quandoque. i non erit aliquo tempore. Hug.

Voluntatẽ. Scilicet testatoris hoc modo dicentis si filius &c. ad quod §. tit. l. l. Lucius in fin. sic ergò nota

a Ab eo. Scilicet testatore.

b Capiat. Quod directè capere poterat. & facit §. solu. matr. l. si verò l. item quicquid. & C. de cdil. act. l. cum autem. §. fi. & §. tit. l. l. si quis solidũ. & de adopt. l. si pater. §. qui duos. Sed arg. contra j. de dona. caus. mor. l.

c In P.F. in qđ per legẽ &c.

d Sibi. Testatori.

e Esset. Alius à Titio.

f Deficiẽtis. Aliàs defuncti, scilicet Titij.

g Pro qua. Nunc respondet.

h Extitisset. In dicto testamento.

i Deficientis. Aliàs defuncti: & aliàs deficientis, scilicet, Titij.

k Legem. Ex parte, puta tibi tãtum coniuncti. & nõ alij iure accrescẽdi. Io. vt C. de cadu. toll. l. 1. §. his ita. & facit j. de reb dub. vtrum. § quæsitum. & C. eo. l. 1. item secus si propria nomina fuisset expressit j. ad Trebel. l. nonnunquam. item facit j. eod. l. qui complures. & l. cohæred. §. 1 & l. qui liberis. §. fi. & l. si plures. & Insti. de vul. substi. §. 1.

l Alicuius. Sibi tantum coniuncti.

m Vendicasset. Nam tantam partem habet in substitutione, quantam habet in institutione, siue habeat maiorem partẽ ab ipsa primęua institutione testatoris, siue postea sibi accreuit ex aliquo, qui sibi erat cõiunctus tantum, & alijs scilicet pro tanta parte habebit ex ipsa substitutione.

n Si is qui ex bonis. CASVS. Habeo filium tantũ naturalem, & filiũ naturalem, & legitimum impuberem. vnde naturalis filius tantum nõ potest habere de bonis meis vltra vnam vnciam, feci testamentum & institui mihi hæredem Titium extraneum: & dictũ impuberẽ exhæredaui, & ei substitui dictũ filium naturalem, certè solidũ capiet dictus naturalis ex substitutione: quia de bonis pupilli capit, & non de meis, & idem est si dictum impuberem instituo. nam de eo, quod aliunde acquisitum est dicto impuberi habebit in solidum dictus naturalis ex substitutione. Viu.

o Non possit. Vt filius naturalis: vt C de nat. lib. l. 2. bo nis tamen pupilli potest, quia non prohibetur.

p Vide in hanc leg. Alcia. lib. parer. l. c. §. & libro 10. c. 1.

q Frustra. Nisi à milite: vt infra eodem legẽ, Centurio. Azo.

r Adiectus. Id est, vt cohæres.

s Quandoq;. Melius dixisset, non erit quandoque. i non erit aliquo tempore. Hug.

t Voluntatẽ. Scilicet testatoris hoc modo dicentis si filius &c. ad quod §. tit. l. l. Lucius in fin. sic ergò nota

Substitutio obliqua ad directā nō trahitur.

quod obliqua non trahitur ad directam, sed cōtra, secūdū Azo. institutus quandoq; admittatur vt fideicō missarius, quod est si vel propter solennitatem capere non potest directo. vt quia in codicillis scribitur: vel propter suam personam: vt j. ad Trebel. l. Scæuola. & l. ex facto in princip. si vero nihil eū capere impediuit, id est, vel conditio, vel codicillorū breuis solēnitas & iure directo non potest venire, nec venietiure fideicomissi nisi in casu: vt hic & j. eo. l. Cēturio. Azo. sed directa dubia, recipit interpretationē directæ: vt C. de hæredi. instit. l. fi.

Vi liberis. Casus in hac lege, cum duabus sequētibus vsque ad §. Quos possum, est talis. Filio meo impuberi à me instituto possum purè substituere Seium hoc modo, instituo filium meum impuberem Titiū hæredem mihi: & si dictus meus filius intra pubertatem decesserit, Seius hæres esto: & hoc casu si ue hic Seius à me sit institutus impuberique substitut⁹: siue nō sit à me institutus, sed solum modo impuberi substitutus: nullam in sua persona habet cōditionē: sed mortuo impubere intra pupillarē ętatē statim est hęres ex substitutione prædicta. Itē possum substituere eundē Seiū sub cōditione, puta ꝙ institui mihi hæredē Seiū & impuberē purè. & postea ita dixi, si nihil meus intra pubertatē decesserit, substituo ei dictū Seiū, si mihi hęres extiterit dict⁹ Seius. & in hoc casu nō: alias existet hęres ex substitutione Sei⁹, nisi ex institutione hęres fuerit mihi, & idē est ī hac alia substitutione. Instituo mihi hæredē Titiū, & Seiū, & Sēproniū, & filiū meū impuberē: & ꝙs mihi ex suprascriptis hīs erit, sit hīs dicto filio meo impuberi in pupillari ętate decedenti: nā si impubes in pupillari ętate decedat: nō admittet aliqs prędictorū ex substitutione, nisi mihi hęres extiterit ex meo testamēto in sua propria pśona: vnde pr ꝙ per filiū à me institutū extiterit mihi hæres, nō admittit ex dicta substitutione impuberis, nec ēt dūs, ꝙ per seruum suū mihi hæres extiterit, nec etiā hæredis a me instituti hęres ꝙa isti tales nō venerunt ad hęreditatē meam ex meo iudicio siue ex testamēto. sed si omnes prædicti tres. s. Titius, & Sei⁹, & Sēproni⁹ à me instituti veniāt ad substitutionē impuberis: ideo quia mihi hīdes extiterūt, eas dē partes habebunt ex substitutione quas eis dedi in mea hēreditate. cū eos mihi hīdes, institui. sed ꝙd si dicto filio impuberi substituo p̄dictos tres, & postea eodē mō substitui ei Caiū: certe in substitutione habebit Caius dimidiā bonorū impuberis: & prędicti tres aliā dimidiā: & diuident dicti tres dictam dimidiā inter se pro his partibus, quas eis quod ei testamento pater dedit.

Substitutus pupillo purè, vel simpliciter, admittitur ex substitutione: etiam si non sit hæres patris: secus si sit substitutus sub conditione, si hæres erit. Alex.

VIII.

Vi liberis impuberibus substituit, aut purè, aut sub cōditione solet substituere. Purè sic: Si filius meus intra pubertatē decesserit, Seius hæres esto. § Siue Seius iste hæres institutus sit, & impuberi substitutus, siue sit solus substitutus, nullam hēt conditionem. Sub conditione aūt institutum si substituat. i. (Si mihi hæres erit:) nō aliàs existet hęres ex substitutione, nisi & ex institutione hæres fuerit. Cui similis est & hæc substitutio, (Quisqs mihi ex suprascriptis hæres erit:) habet enim in se eandem conditionē similem superiori.

Substitutio facta per hæc verba, Quisquis mihi hæres erit, refertur ad scriptos tantum, non ad eos, quibus hæreditas acquiritur mediantibus scriptis: & scripti vocantur pro hęreditarijs portionibus. Alex.

Hęc verba, § Quisquis mihi hęres erit, (idem (impuberi filio hæres esto: § hunc habent sensum, vt nō omnis, qui patri hæres extitit, sed is, qui ex testamento hęres exticerit, substitutus videatur. & ideo neque pater, qui per filiū, neque dominus, qui per seruū hæres extitit, ad substitutionem admittetur: neque hæredis hæres: quia non ex iudicio veniunt. Partes quoque tribus dedi in hæreditate mea. Sed quid si aliquis de dictis tribus decedat, antequā vendicet substitutio sibi locū? Certe hęres eius nō admittetur postea ad substitutionem, sed soli duo superstites, & dividient bona obuenientia eis ex substitutione pro eis partibus quas eis dedi de hęreditate mea, cum eos mihi hæredes instituerit. Viu.

Purè. Sed videtur hoc falsum: quia nulla substitutio est quin sit institutio cōditionalis: vt apparet ex ipsis verbis. Respon. non habuit hic Iurisc⁹ cōsultus respectū ad illā cōditionem, sed ad aliā quæ extrinsec⁹ posset apponi.

Siue sit solus. Id ē solum dicit. C. de test. l. 1. & in euangelio, Non ex solo pane viuit hō. & ſ. de vsu. & habita. l. 2. Azo. Matt 4

Id est. Pro sic: vt j. de annu. leg. l. penul. Azo.

Cui similis. Quo ad verba: eadē quo ad sensum.

Ex suprascriptis. Institutis sub conditione Azo.

Hæres erit. Idem sit hæres filio meo. Azo.

Similem. Simile est, quidem est Azo. Hæres nō est in F. Flor.

Hæres erit. Directo, & ex testamēto. Azo.

Extitit. Ex testamento, vel ab intestato: directo, vel per obliquum.

Ex testamēto. Directo: vt subijcit, ad quod j. de cōdi. & demon. l. quæ cōditio. & l. qui hær. in princ. & j. de adi. legat. l. legatum. Sed arg. contra. ſ. de in rem ver. l. 3. ſ. sed si ercauit. vbi non refert directo, vel per obliquum aliquid fiat.

Dic secūdum Bar. quod aliud est hic, quia cōsideratur affectio testatoris, quæ in eū, qui est hæres per obliquum, non cadit.

Admittetur. Cum alias, vel seruus tempore mortis impuberis non sit in patris potestate, vel domini vt ſ. cō. l. cum filio. Azo.

Ne ꝙ hæredis hæres. Secus si ille qui institut⁹ est, substituereturfilio nominatim: vt j. de acqui. hęre. l. qui patris. j. respon. quę est contra. Vel dic, vt ibi & facit j. eo. l. sed si plures, ibi nec quidquam valebit &c. circa princ. & j. de ve. b. signifi. l. feriendum. & j. de suis & legi. hæred. l. ii ex plantibus. & j. de ope. liber. cum patronus, §. 1. & j. de iure pa. l. fine. § j. & §. pe. & fi. & j. de contrata. b. nō putauit. §. sed & si. & ſ. ti. j. l. sub cōditione. Sed arg. contra infra de codicill. l. si quis cum & ſ. de don. inter vir. & vxor. l. si donatæ. §. 1. Azo.

Dic quod ibi vltimus nominatus tenet locum primi quo ad effectum donatis: hic vero hæres hæredis non tenet locum primi, quoad effectū testantis secundum Bar.

Iudicio. Id est, ex voluntate testatoris.

Partes quoque. Vt & Instit. de vulg. substi. §. si ex dispari

disparibus, & de pupil. substi. §. substituitur. & ſ. e. l. ſ. & j. eo. l. sed si plures, & l. cohæredis, §. ex his. Sed arg. contra C. eo. l. fi. Solu, vt j. l. proxi.

I pater. Et te vnum. Qui de institutis fortè eras, secundum quo sdam.

Instituit. Id est, substituit.

Semis. Totius hæreditatis. non dicas illius dimidiæ quā dixit testator cęteros habere cōmuniter. Azo. & facit ſ. titu. 1. l. Titius, & l. interdū. 2. resp. Sed argu. contra. j. de leg. 2. l. Lucius, §. Lucius. Sol. vt ibi. Item contra C. e. l. fin. 1. resp. vbi virtiliter diuidunt. Sol. ibi propria eorū nomina sunt adiecta: hic non, argu. j. ad Trebel. l. nonnunquam, vel hic de bonis filij: ibi patris, vt hic innuit. Vel dic, erat de institutis hic specialiter nominatis, ibi non. Vel hic corrigit: vel dic, vt ibi. Item contra C. eod. l. 1. Sol. imò concor.

Omnes solutiones hic positæ sunt diuinatiuę, secūdū Bart. ideo dic meli⁹, qđ ibi fuit apposita dictio distributiua quisquis, quæ facit, vt qlibet videatur ęquè principaliter fuisse vocat⁹. Pau. & Iason. sequūt eam Bart. & Ias.

Ed si plures. Casus i. prin. fuit continuatus cū casu precedēte, vsq; ad §. quos possum. Sicut possū facere mihi hæredem necessarium seruum meū, & filium: ita possum eosdem facere necessarios hęredes filio meo impuberi substituendo eos, vel aliquem eorū ei impuberi. ¶ Filio impuberi. Institui mihi hęredē ex asse filium meū impuberem, & pupillariter substitui ei Titium. & decessi, postea dictus impubes extitit mihi hæres, & in pupillari ętate decessit: sic quod locum habuit substitutio. modo vult dictus Titius substitut⁹ hīe hæreditatem impuberis, & nō meā, quam aliuerat dictus impubes, vt dixi, quæritur vtrū ita possit ſeparare? Et dicitur quod non: per additionem enim prę dictam, quam fecit impubes de hęreditate mea, cępit taliter mea hæreditas suæ esse iuncta, vt modo separari non possit: ideo aut vtriusq; nostrum habere debet hæreditatē, aut neutrius: & idē est si dictum impuberē non institui ex asse, sed ex parte dimidia: & Titium prædictū in alia dimidia, & eū pupillariter dicto impuberi substituisti, & vēdicauit locū sibi substitutio prę dicto modo, & postea Titius impuberi substitutus, & à me pro dimidia institutus meam repudiauit hęreditatē. nam impuberis hæreditatē sine mea habere non potest. Sed & si dictum impuberem exhæredauit, & dictum Titium ex asse hæredē mihi instituit, & non dedi ei cohæredem vel substitutum aliquē, & substituit pupillariter dictum Titium impuberi, postea decessit, & postea decessit filius meus in pupillari ætate: & nunc Titius vult repudiare hęreditatē meam, & habere hæreditatem impuberis ex substitutione: nō potest hoc facere. non enim valet testamentum, quod feci dicto meo filio impuberi substituendo ei dictum Titiū, nisi per eūdem Titiū adita fuerit hęred. nec enim sufficit ad secūdas tab. id est, ad testamētum siue substitutionem, quam feci dicto meo filio ad hoc vt valeant dictæ secundæ tab. sic factū esse meum testamentum, vt ex eo hæreditas aditi possit imo oportet quod adeat, & aliàs non valent secundæ tabulæ prędictæ: si autē dicto Titio ex asse à me instituto dedissem cohæredē, vel substitutum, potes colligere per superiora, quod si Titius omittat meā hæreditatem, & substitutus suus vel cohæres adeat: potest tunc habere Titius hæreditatem dicti mei filij impuberis, quē exhæredaui. ¶ Ad substitutos. Filium meum impuberē mihi hęredē instituisti, & ei Titium pupillariter substituisti, & postea decessi: & postea Caius instituit sibi hæredē dictum impuberem vel aliquo alio modo aliquo acquisiuit impubes & postea in pupillari ætate decessit: & sic vendicauit sibi locū substitutio Titij: certè ad dictum Titium pertinēt ex substitutione non solū ea, in quib⁹ eū impuberem istituisti, sed etiam ea quæ postea acquisiuit impubes: nā & si eum impuberem exhæredassem potuissē ei substituere. Hoc tamen fallit, si ego essem miles cum instituisti impuberem, & hac mente substituissem ei Titiū, vt Titius haberet ea tantum, quæ à me peruenerunt ad impuberem, nam tunc non habebit Titi⁹ ex substitutione nisi ea, quę a me habuit impubes. Item fallit in alio casu, qui est talis. Arrogaui mihi aliquem impuberem, & eū postea hæredem mihi instituisti, & ei substituisti pupillariter Titium: & postea decessi, & postea aliquid aliunde acquisiuit dictus impubes forte à fratre suo naturali: & postea decessit impubes: certè ad Titiū substitutum dicti impuberis arrogati non pertinent nisi ea, quę habuit à me ipse impubes, & non alia, quæ habuit aliunde, sed ea quæ habuit à me dictus impubes, non habet omnia dictus Titius, sed tres partes tātum: quartam autem bonorum meorum quam debui dicto arrogato reliquisse ex rescripto diui Pij, siue vellem, siue nollem, non habet dictus Titius substitutus: nisi specialiter in illa quarta substituerem pupillariter dictum Titium dicto impuberi, nam tunc eā habebit substitutus, impuberis in pupillari ætate decedēte: facere aūt hoc tā substitutionē specialem in dicta quarta mihi arrogato non est sine dubio permittendū. Non solum aūt habet dictus Titius substitutus ea quæ impubes habuit à me arrogatore eo modo, qui dictus est, imò & habet omne id qđ beneficio mei arrogatoris acquisiuit impubes: vt puta qa quidā meus amicus, vel cognatus ei impuberi aliquid reliquit. ¶ Nemo intestatus. Instituit mihi hęredē Stichū: & si hęres non esset dictus Stichus, substituit eundem sibiipsi. certè nihil valet substitutio. Sī āt mutauisset cām in substitutione, bene valeret substitutio, puta si instituit dictū Stichum, si nauis ex Asia venerit intra annū: & si non venerit substituit eundē sibiipsi, sed & si non mutauit cām in substitutione, tā valet qđoq; substitutio de seipso Stycho instituto facta, puta si instituit mihi hęredē dictum Stichū & Titium, & ita postea dixi, Si Titius hæres nō erit, tunc Stichus liber, & hæres in Titij parte esto: nam eo casu Titio nō adeunte erit Stichus liber. & in totum hęres: si aūt ita dixissem Stichum, & Titium mihi hęredes instituo: & si Stichus hæres non erit, idē Stichus liber, & hęres esto: non valeret substitutio. distinguitur ergo ita breuiter in hac l. cum aliquis est in substituto, & sibi substituto: aut est in testamēto vnus gradus tantū, aut plures, primo casu

Subst. pupillo purè, vel simpliciter, admittitur ex substitutione: etiam si non sit hæres patris: secus si sit substitutus sub conditione, si hæres erit. Alex.

In P. F. Et impuberi substitutus nullā hēt cōditionem, siue solū substitut⁹ sub cōdit. &c.

Vi liberis. VIII.

Vi liberis impuberibus substituit, aut purè, aut sub cōditione solet substituere. Purè sic: Si filius meus intra pubertatē decesserit, Seius hæres esto. § Siue Seius iste hæres institutus sit, & impuberi substitutus, siue sit solus substitutus, nullam hēt conditionem. Sub conditione aūt institutum si substituat. i. (Si mihi hæres erit:) nō aliàs existet hęres ex substitutione, nisi & ex institutione hæres fuerit. Cui similis est & hæc

Hęc verba, § Quisquis mihi hęres erit, (idem (impuberi filio hæres esto: § hunc habent sensum, vt nō omnis, qui patri hæres extitit, sed is, qui ex testamento hęres exticerit, substitutus videatur. & ideo neque pater, qui per filiū, neque dominus, qui per seruū hæres extitit, ad substitutionem admittetur: neque hæredis hæres: quia non ex iudicio veniunt. Partes quoque tribus dedi in hæreditate mea. Sed quid si aliquis de dictis tribus decedat, antequā vendicet substitutio sibi locū? Certe hęres eius nō admittetur postea ad substitutionem, sed soli duo superstites, & dividient bona obuenientia eis ex substitutione pro eis partibus quas eis dedi de hęreditate mea, cum eos mihi hæredes instituerit. Viu.

Purè. Sed videtur hoc falsum: quia nulla substitutio est quin sit institutio cōditionalis: vt apparet ex ipsis verbis. Respon. non habuit hic Iurisc⁹ cōsultus respectū ad illā cōditionem, sed ad aliā quæ extrinsec⁹ posset apponi.

Siue sit solus. Id ē solum dicit. C. de test. l. 1. & in euangelio, Non ex solo pane viuit hō. & ſ. de vsu. & habita. l. 2. Azo. Matt 4

Id est. Pro sic: vt j. de annu. leg. l. penul. Azo.

Cui similis. Quo ad verba: eadē quo ad sensum.

Ex suprascriptis. Institutis sub conditione Azo.

Hæres erit. Idem sit hæres filio meo. Azo.

Similem. Simile est, quidem est Azo. Hæres nō est in F. Flor.

Hæres erit. Directo, & ex testamēto. Azo.

Extitit. Ex testamento, vel ab intestato: directo, vel per obliquum.

Ex testamēto. Directo: vt subijcit, ad quod j. de cōdi. & demon. l. quæ cōditio. & l. qui hær. in princ. & j. de adi. legat. l. legatum. Sed arg. contra. ſ. de in rem ver. l. 3. ſ. sed si ercauit. vbi non refert directo, vel per obliquum aliquid fiat.

Dic secūdum Bar. quod aliud est hic, quia cōsideratur affectio testatoris, quæ in eū, qui est hæres per obliquum, non cadit.

Admittetur. Cum alias, vel seruus tempore mortis impuberis non sit in patris potestate, vel domini vt ſ. cō. l. cum filio. Azo.

Ne ꝙ hæredis hæres. Secus si ille qui institut⁹ est, substituereturfilio nominatim: vt j. de acqui. hęre. l. qui patris. j. respon. quę est contra. Vel dic, vt ibi & facit j. eo. l. sed si plures, ibi nec quidquam valebit &c. circa princ. & j. de ve. b. signifi. l. feriendum. & j. de suis & legi. hæred. l. ii ex plantibus. & j. de ope. liber. cum patronus, §. 1. & j. de iure pa. l. fine. § j. & §. pe. & fi. & j. de contrata. b. nō putauit. §. sed & si. & ſ. ti. j. l. sub cōditione. Sed arg. contra infra de codicill. l. si quis cum & ſ. de don. inter vir. & vxor. l. si donatæ. §. 1. Azo.

Dic quod ibi vltimus nominatus tenet locum primi quo ad effectum donatis: hic vero hæres hæredis non tenet locum primi, quoad effectū testantis secundum Bar.

Iudicio. Id est, ex voluntate testatoris.

Partes quoque. Vt & Instit. de vulg. substi. §. si ex dispari

Omnes solutiones hic positæ sunt diuinatiuę, secūdū Bart. ideo dic meli⁹, qđ ibi fuit apposita dictio distributiua quisquis, quæ facit, vt qlibet videatur ęquè principaliter fuisse vocat⁹. Pau. & Iason. sequūt eam Bart. & Ias.

I pater. Et te vnum. Qui de institutis fortè eras, secundum quo sdam.

Instituit. Id est, substituit.

Semis. Totius hæreditatis. non dicas illius dimidiæ quā dixit testator cęteros habere cōmuniter. Azo. & facit ſ. titu. 1. l. Titius, & l. interdū. 2. resp. Sed argu. contra. j. de leg. 2. l. Lucius, §. Lucius. Sol. vt ibi. Item contra C. e. l. fin. 1. resp. vbi virtiliter diuidunt. Sol. ibi propria eorū nomina sunt adiecta: hic non, argu. j. ad Trebel. l. nonnunquam, vel hic de bonis filij: ibi patris, vt hic innuit. Vel dic, erat de institutis hic specialiter nominatis, ibi non. Vel hic corrigit: vel dic, vt ibi. Item contra C. eod. l. 1. Sol. imò concor.

Ed si plures. Casus i. prin. fuit continuatus cū casu precedēte, vsq; ad §. quos possum. Sicut possū facere mihi hæredem necessarium seruum meū, & filium: ita possum eosdem facere necessarios hęredes filio meo impuberi substituendo eos, vel aliquem eorū ei impuberi. ¶ Filio impuberi. Institui mihi hęredē ex asse filium meū impuberem, & pupillariter substitui ei Titium. & decessi, postea dictus impubes extitit mihi hæres, & in pupillari ętate decessit: sic quod locum habuit substitutio. modo vult dictus Titius substitut⁹ hīe hæreditatem impuberis, & nō meā, quam aliuerat dictus impubes, vt dixi, quæritur vtrū ita possit ſeparare? Et dicitur quod non: per additionem enim prę dictam, quam fecit impubes de hęreditate mea, cępit taliter mea hæreditas suæ esse iuncta, vt modo separari non possit: ideo aut vtriusq; nostrum habere debet hæreditatē, aut neutrius: & idē est si dictum impuberē non institui ex asse, sed ex parte dimidia: & Titium prædictū in alia dimidia, & eū pupillariter dicto impuberi substituisti, & vēdicauit locū sibi substitutio prę dicto modo, & postea Titius impuberi substitutus, & à me pro dimidia institutus meam repudiauit hęreditatē. nam impuberis hæreditatē sine mea habere non potest. Sed & si dictum impuberem exhæredauit, & dictum Titium ex asse hæredē mihi instituit, & non dedi ei cohæredem vel substitutum aliquē, & substituit pupillariter dictum Titium impuberi, postea decessit, & postea decessit filius meus in pupillari ætate: & nunc Titius vult repudiare hęreditatē meam, & habere hæreditatem impuberis ex substitutione: nō potest hoc facere. non enim valet testamentum, quod feci dicto meo filio impuberi substituendo ei dictum Titiū, nisi per eūdem Titiū adita fuerit hęred. nec enim sufficit ad secūdas tab. id est, ad testamētum siue substitutionem, quam feci dicto meo filio ad hoc vt valeant dictæ secundæ tab. sic factū esse meum testamentum, vt ex eo hæreditas aditi possit imo oportet quod adeat, & aliàs non valent secundæ tabulæ prędictæ: si autē dicto Titio ex asse à me instituto dedissem cohæredē, vel substitutum, potes colligere per superiora, quod si Titius omittat meā hæreditatem, & substitutus suus vel cohæres adeat: potest tunc habere Titius hæreditatem dicti mei filij impuberis, quē exhæredaui. ¶ Ad substitutos. Filium meum impuberē mihi hęredē instituisti, & ei Titium pupillariter substituisti, & postea decessi: & postea Caius instituit sibi hæredē dictum impuberem vel aliquo alio modo aliquo acquisiuit impubes & postea in pupillari ætate decessit: & sic vendicauit sibi locū substitutio Titij: certè ad dictum Titium pertinēt ex substitutione non solū ea, in quib⁹ eū impuberem istituisti, sed etiam ea quæ postea acquisiuit impubes: nā & si eum impuberem exhæredassem potuissē ei substituere. Hoc tamen fallit, si ego essem miles cum instituisti impuberem, & hac mente substituissem ei Titiū, vt Titius haberet ea tantum, quæ à me peruenerunt ad impuberem, nam tunc non habebit Titi⁹ ex substitutione nisi ea, quę a me habuit impubes. Item fallit in alio casu, qui est talis. Arrogaui mihi aliquem impuberem, & eū postea hæredem mihi instituisti, & ei substituisti pupillariter Titium: & postea decessi, & postea aliquid aliunde acquisiuit dictus impubes forte à fratre suo naturali: & postea decessit impubes: certè ad Titiū substitutum dicti impuberis arrogati non pertinent nisi ea, quę habuit à me ipse impubes, & non alia, quæ habuit aliunde, sed ea quæ habuit à me dictus impubes, non habet omnia dictus Titius, sed tres partes tātum: quartam autem bonorum meorum quam debui dicto arrogato reliquisse ex rescripto diui Pij, siue vellem, siue nollem, non habet dictus Titius substitutus: nisi specialiter in illa quarta substituerem pupillariter dictum Titium dicto impuberi, nam tunc eā habebit substitutus, impuberis in pupillari ætate decedēte: facere aūt hoc tā substitutionē specialem in dicta quarta mihi arrogato non est sine dubio permittendū. Non solum aūt habet dictus Titius substitutus ea quæ impubes habuit à me arrogatore eo modo, qui dictus est, imò & habet omne id qđ beneficio mei arrogatoris acquisiuit impubes: vt puta qa quidā meus amicus, vel cognatus ei impuberi aliquid reliquit. ¶ Nemo intestatus. Instituit mihi hęredē Stichū: & si hęres non esset dictus Stichus, substituit eundem sibiipsi. certè nihil valet substitutio. Sī āt mutauisset cām in substitutione, bene valeret substitutio, puta si instituit dictū Stichum, si nauis ex Asia venerit intra annū: & si non venerit substituit eundē sibiipsi, sed & si non mutauit cām in substitutione, tā valet qđoq; substitutio de seipso Stycho instituto facta, puta si instituit mihi hęredē dictum Stichū & Titium, & ita postea dixi, Si Titius hæres nō erit, tunc Stichus liber, & hæres in Titij parte esto: nam eo casu Titio nō adeunte erit Stichus liber. & in totum hęres: si aūt ita dixissem Stichum, & Titium mihi hęredes instituo: & si Stichus hæres non erit, idē Stichus liber, & hęres esto: non valeret substitutio. distinguitur ergo ita breuiter in hac l. cum aliquis est in substituto, & sibi substituto: aut est in testamēto vnus gradus tantū, aut plures, primo casu

mo casu non valet substitutio, nisi causa mutetur, secūdo valet quandoque ēt sine causæ mutatione: & quando ji nō sine causæ mutatione. Viuia.

3 Hæredes exiterint. Facit j. de luis & legi l. si ex pluribus. & j. eo. l. si plures. Accur.

4 Valebit. Vt ſ. eod. l. qui liberis. §. hæc verba. ibi. neq; hæreditas &c. & pone hic cōtra. j. de acq. hære. l. qui patri. vt ibi posui, & solui modo.

Quos possum. Eos omnes. & solos. vt j. eo. l. si seruus communis. in princ. & ſ. eod. l. 1. §. prius. & j. de acqui. hær. l. si pupillus. §. sed & p in fratrem. & C. de necessar. l. 3. & l. quidam. §. fi.

5 Filio pupillo. Pupillariter substituēdo ei.

6 Suum. Scilicet filium. Accursius.

7 Necessarius. Subaudi posthumus, si non habes.

8 Exitit. Sicq; cōmitta sunt bona.

9 Ex parte & filiū. me viuo substituit.

10 Habere possum, Imo contra: vt j. eo. l. si filius. Solu. ibi speciale, quia substitut' erat frater impuberis. Vel hic adiuit impubes paternam, ibi nō. Vel hic nemo adiuerat patris hæreditatem: & sic non valet pupillaris, nisi ipse adeat paternam: vt supra. l. 2. §. adeo. & infra, ad Treb. l. ita tamen. §. qui fuit petam. & j. proxi. §. & facit ſ. tit. 1. l. liber homo. §. fin. & j. de acq. hære. l. qui patri. & l. 1. & 2. & de bo. lib. l. nam ab furdū. & de leg. 2. l. neminē. C. e. l. testamento. & ſ. ad Treb. l. antep. & C. de iure. delib. l. quidā. & dic, vt ibi. Sed argu. contra ſ. de adop. l. liberum.

tierint 11 patri obierint: soli superstites ex substitutione hæredes existent pro rata partium, ex quibus instituti sunt: neque quicquam valebit ex persona defunctorum.

Potest testator filio suo impuberi solum facere heredem necessarium, quem sibi testator facere poterat. Alex.

Quos possum hæredes mihi facere necessarios, possum & filio, vt seruum meum, & fratrē suum, quāuis in rebus humanis nōdum sit. Igitur posthumus erit fratri hæres necessarius.

Si filius agnouit hæreditatem paternā non pōt substitutus ei pupillariter habere pupillarem sine paterna, cum vnum patrimonium esse cœperit, & vbi non additur hæreditas ex paterno testamento, non valerent tabulæ pupillares. h. d. vsque ad §. si ex asse. Alex.

Filio impuberi hæredi ex asse instituto substitutus quis est. extitit patri filius hæres: an possit substitutus separare hæreditates, vt filij habeat, patris non habeat? Nō pt: sed aut vtriusque dēt hæreditatem hre, aut neutrius: iuncta. n. hæreditas cœpit esse. Idēq; est, si pater me hæredem scripserit ex parte, & filiū ex parte, & ego patris hæreditatem repudiauero: nam neq; filij hæreditatem habere possum.

Nisi adeatur hæreditas ex testō paterno, non valent tabulæ pupillares. h. d. & ad hoc semper allegatur. Alex.

Si ex asse hæres institutus, filio exhæredato substitutus, repudiauerit patris hereditatem, cū nō haberet substitutū: nō poterit filij hæreditatem adire. Nec. n. valet filij testamētū, nisi patris adita fuerit hæreditas nec sufficit ad secundarum tabularum vim, sic factum esse testamentum, vt ex eo adiri hæreditas possit. Ad substitutos pupillares pertinere, & si duæ post a pupillis obuenerint, neque enim suis bonis testator substituit, sed impuberis: cum & exhæredato substituere qs possit, nisi mihi proponas milite esse, qui substituit hrdem hac mente, vt ea sola velit ad substitutū ptinere, q̄ à se ad instituū peruenerunt.

Substitutio facta ab arrogatore non trahitur, nisi ad bona arrogatoris, & ad acquisita impuberi beneficio arrogatoris. Alex.

In arrogato quoque impubere dicim' ad substitutū eius ab arrogatore datū non debere pertinere ea, q̄ habere, & si arrogatus non esset sed ea sola, quę ei ipse dederit arrogator: nisi fortè distinguamus vt quartam q̄ dem, quam omnimodo ex rescripto diui Pij debuit et reliq̄ tere, substitutus habere non possit: superfluum habeat. Scæuola tamen libro decimo Quæstionu n putat, vel hoc arrogatori permittendum. quæ sententia habet rationem. Ego etiam amplius puto: & si quid beneficio arrogatoris acquisiuit, & hæc substitutum posse habere: vt puta arrogatoris amicus vel cognatus, ei aliquid reliquit.

Si aliquis substituitur sibiipsi, non valet substitutio, nisi aliquam vtilitatem contineat, vt quia mutetur causa, vel substituatur in maiori portione, quam fuerit institutus. Alex.

Nemo institutus, & sibi substitutus, sine causæ mutatione quicquā proficit: sed hoc in vno gradu. Cęterū si duo sunt gradus, potest dici, valere substitutionem, vt Iulianus libro trigesimo Digestorum putat: si quidem sic sibi substitutus sit, eū haberet cohæredem Titium. (Si Stichus hæres non erit, liber, & hæres esto:) non valere substitutionem: q̄ si ita. § Si Titius hęres non erit, tūc Stichus liber, & hæres, in eius partem esto:) duos gradus esse: atque ideo repudiante Titio, & Stichum liberum, & hæredem fore.

Capacitas substituti consideratur secundum tps, quo cedit dies substitutionis. Alex.

Nemo institutus, & sibi substitutus, sine causæ mutatione quicquā proficit: sed hoc in vno gradu. Cęterū si duo sunt gradus, potest dici, valere substitutionem, vt Iulianus libro trigesimo Digestorum putat: si quidem sic sibi substitutus sit, eū haberet cohæredem Titium. (Si Stichus hæres non erit, liber, & hæres esto:) non valere substitutionem: q̄ si ita. § Si Titius hęres non erit, tūc Stichus liber, & hæres, in eius partem esto:) duos gradus esse: atque ideo repudiante Titio, & Stichum liberum, & hæredem fore.

Capacitas substituti consideratur secundum tps, quo cedit dies substitutionis. Alex.

IX.

I is, qui hęres institutus est, filio substitutus sit: nihil obierit ei in substitutione, si tunc capere posit, cum filius decesit. Contra quoq; potest pęnas in testamento pupilli pati, licet in patris passus non sit.

Filius à patre institutus: & fratri pupillariter substitutus, potest paternam hæreditatem repudiare, & amplecti pupillarem: & non tenebitur ad legata, nisi quæ relicta sunt in tabulis pupillaribus habita ratione Falcidiæ, si imminet: in cuius computatione non veniunt bona paterna, sed bona pupilli. Alex.

XII.

I filius, qui patri,

Dic q̄ ibi substitutio fuit vnita cū iure accrescēdi, Paulus, & Iaſ.

P. F. hæredem.

Nam additio confirmat pupillarem substitutionē. vide singul. Bald. in l. humanitatis. 7. col. versus. C. de imp. & al. sub.

Dic q̄ ibi loquitur ſ iuribus omnino separatis, ita qd vnū nō depēdet ab alio sed tabulæ pupillares quantum ad cōfirmationem dependent ex testamento patris. Barto. & Ial.

Nō haberet substitutum, sibi in patrimonio hæreditate. Accur.

Adita. Vel habita pro adita: vt ſ. e. l. 2. §. plane.

Ad fecūdarū tabularū vim. Id est, ad hoc vt valeant secundæ. & facit ſ. e. l. 2. §. ideo. & l. 1. in fine. Iar. contra, ſ. de iniu. test. l. cum in secundo. & j. de cōtrab. l. illa l. in princ. & l. si valgo autem facit j. ac plures l. fi. Jus.

Quis potest. Vt Instit. §. non solū. & j. ad l. Falcid. l. qui sun. §. 1. & quæ. hos, & C. de legat. l. cum quidam.

Militem. Vt j. de mil. testa. l. miles. §. si miles, & est ratio quia facit pubere n p parte intestatum quod p se p tin pu a o tecus, vt Instit. de hæred. instit. §. no autem, in fi. Accur.

In arrogato. N ō solū in milite, vt in superiori §. in n.

Haberet. Non ab arrogatore.

Vel hoc. Vel pro sa'tem: vel pro etiā, & dic hoc, scilicet posse substituere in quartam, quod erat verum vsque ad pubertatem, sed in aliis in quibus dicit arrogatorem substituere posse, poterit etiam per indelcom missum vltra puber tatē substituere: vt supra. de adop. l. si arrogator. §. sed an impuberi. & sic corrigitur quod dixit xerat. in cæteris autē bonis dicit restitui illis, qui haberēt arrogatione non facta, vt j. eo. l. cauta.

Bñficio. Ad hoc supra de iure dot. l. profectitia

Dic q̄ ibi agitur de reuocatione primi testamēti, vbi sufficit sola potētia adeundi. hic autē agitur de confirmatione tabularum pupillarū, vbi requiritur actualis aditio, secūdum Bar. & Ia.

Vulgar. & hoc.

Hæres duob. casibus substituitur: sic duob. modis substituto profertur: puta si hęres erit, vel si erit. Bald. in l. cū, ponas. in l. col. C. de hær. instit. & verbū substō, est directum, quod nunquā obliquat. Bal. in l. precibus. C. de imp. & ali. subst.

P. Fl. & in eius.

Reprobat fm Bar. Bald. Pau. Alex.

profectitia. 1. respō. & §. 1. & 3. fol. mat. l. si verò. §. item quicquid. & j. ad Treb. l. facta. §. si hæres ante. & ſ. de vsufr. l. sed & si. C. de pac. conuen. super do. l. ex morte. in fi. & de test. tute. l. qui tutelā. in princ. & ſ. de pec. l. hinc quæritur. §. potest. quæ faciunt contra Consules Mediolanen. vt ſ. de proc. l. qui proprio. §. procurator. vt in cæteris. Sed argum. contra j. de acquir. rer. do. l. pe. in prin.

Sibi. Nemo sibi potest substitui liber vel seruus, nisi in duobus casibus, scilicet, cum causa mutatur: qui aliam vtilitatem habet ex substitutione, quā ex institutione. Itē cum sunt duo gradus, id est, duo instituti. nam tunc sibi soli, nō sibi, & socio potest: hoc modo, Titius, & Seius hæredes sunto: & si Seius hęres nō erit Titium in suam, & Seij partē substituo sed in suam partem tantum nō potest.

Mutatione. Causa mutata: hoc modo, Titi' hęres esto, si nauis ex Asia venerit: & si hæres non erit, idem Titius hæres esto: condītione deficiente substitutio locum habebit: vt j. e. l. fin. §. Titius.

Sed hoc. Scilicet, quod si causa non mutatur, non valet substitutio. Azo.

In vno gradu. Id est, vna p'sona: vt j. eo. l. si fi. §. Titius.

Substitutionē. Cū distinctione tñ, quę sequitur: si q̄ dē &c. quia sibiipsi non pōt, sibi & cohęredi potest, valere dico substitutionem, etiam si causa nō mutatur.

Substitutus sit. Scilicet Stichus seruus testatoris primo institutus cum libertate: sicut & postea: alioqui esset causa mutata, & valeret substitutio: & secundum hoc dic hæres non erit, scilicet & liber.

Liber. Scilicet, Stichus.

Non valere substitutionem. Quātum ad hæreditatem: licet per hoc consequatur libertatē: vt j. l. fi. Irn. q̄ non placet, sed non valet substitutio: at institutio firma remanet: & erit liber, & hæres ex ea: sic intercalat posterior dies: vt ſ. de min. l. 3 §. minorem.

Quod si ita. Scilicet dixerit testator, si Titius &c.

Et nīs in eius. Et, pro etiā. q. d. non tñ eum substituo in suā partem: sed etiam in partē eius cohæredis.

Hæredem fore. Si non vult esse liber, & hæres ex institutione: nec enim est necessarius sub tali conditione institutus, si volet, vel similis, vt j. titu. 1. l. verba. & plenè dic, vt j. l. fi. §. 1.

I is qui hæres. Quendā deportatum mihi hæredē instituī, & filium meum impuberem ex hæredaui: & dictum deportatum ei substituo, & decessi: certè licet hæreditatem meam habere nō posset, eo quod erat deportatus tępore quo eum instituī: tamen si inueniatur capax eo tępore, quo vendieat sibi locū substitutio dicti mei filij, id est, tpe quo in pupillari ætate decesserit dictus filius, puta quia restitutus inuenitur deportatus, hæres erit filij ex substitutione: & idem est econtrario. nam si inuenitur capax hereditatis meæ, & non capax tępore quo vendicat sibi locū substitutio: habebit meam hęreditatem, & nō hæreditatē filij mei ex substitutione. Viu.

Si is. Extraneus.

Hæres. id est, liber.

Filio. Scilicet, impuberi.

Substitutione. Quod non poterit capere ex institutione.

Cum filius. Licet ex testamēto patris capere non potuerit cum atius adierit: aliās nec substitutio valet: vt ſ. l. 2. §. planè, potuit enim mutare conditionē per restitutionē in integrum.

Pœnas. Id est, damnum, si tempore mortis pupilli fi sit capax, & facit ſ. titu. 1. l. sed, & si in conditione. §. solemus. & l. si alienū. §. in extraneis. & l. liber homo. §. si hæres. Sed alij dicunt, q̄ substitutus fuit grauatus in aliquo sub aliqua pœna. ad quod C. de ijs quæ pœn. nom. l. 1. quod non placet: quia hoc tempore nō poterat imponi: vt Institu. de legatis. §. fina. & j. de ijs quę pœnæ nomine. l. 1. & 2.

Non sit. Quia tunc capax erat.

I filius qui. Titius habens filium puberem, & alium impuberē instituit eos sibi hęredes, & pupillariter substituit dicto impuberi dictū puberē: dictus pubes effectus est hæres patris pro dimidia ipso iure ciuili, non aūt p institutionē: extitit postea hīs impuberis ex dicta substitutione: & volebat recusare hęreditatē patris, & fratris hæreditatem retinere. nunquid pōt? & dr quod de iure prætorio pōt. propositū. n. prætoris est liberare filios volentes liberari onerib. hæreditatis, q̄ onera susceperūt ipso iure ciuili. ēt coacti ab ipso iure ciuili: nō aut est propositū dicti p̄toris removere eos inuitos ab hæreditate siue patris, siue fratris: nam & si nō fuisset substitutus fratri, haberet eius legitimam hæreditatem. dictus ergo filius, qui nō habet nisi hæreditatem fratris præstabit tantum illa legata quæ fuerunt in secundis tabulis relicta, habita ratione solius hæreditatis impuberis, & non hęreditatis patris: quamuis si haberet patris, & fratris hæreditatem, haberetur ratio in Falcidia detrahenda de legatis relictis in secūdis tabulis, etiam facultatum patri., nedum impuberis. Viuia.

Patri. Non per immissionem, vel additionem, sed ipso iure, vt infra subijcit etenim &c. & Institu. de hæredum qualitate. & diffe. entia. §. fui. Alioqui contra: vt supra titulo primo. l. iam dubitari. in fine. Azo. Vel dic, quod reculat per in integrum restitutionem, quia minor.

Fratri.

Ista tenetur cõiter a hoc. 2 imo nõ est spãle fm scrib.

Reprobatur cõiter pDoc.

Non reperit melior tex. in toto corp. iuris, in materia exittentiæ sui hæredis, fm Bald. hic.

Fratri. Qui frater repudiauit paternã, vel adiuit, & sic est speciale 2 in fratre, vt possit impetrare sepa rationem. Item pone filium habuisse alium cohæredẽ qui adiuit Azo. sed contra, j. de acq. hæred. l. Iulianus ibi, cæterum & vbi dicit necessarium eum fratri. Sed dic, abstinere tamẽ potest vt hic dicit.

Debet. Contra, §. eo. l. sed & si plures. §. filio, & §. si ex aliæ. & C. de iur. deli. l. quidã eulogio. sed speciale in fratre vt subijcit notabiliter, fratri &c. & redditur ratio j. quia ab intestato, cum dicit legitimã. &c. & sic per testamentũ non debet fieri deterior cõditio, cum ab intestato posset separare. Alij dicũt aliter. vt no. in d. §. filio. Itẽ facit j. de acqui. hæred. l. si quis filiumfamil. §. si filius. Accur.

Iustius. Id est, iustẽ: vel iustius quã contrarium.

Hæreditarijs. Parentis.

Hæreditate. Fraterna.

Legitimam. Ab intestato.

Solet. Vt infra ad leg. Falc. l. in ratio. §. quod vulgo, & §. si filio. & §. quæritum.

Vo gradu. Nõ est vis quantum ad cõmodum substituti, quo gradu eum substituam liberis meis impuberibus, vtrum secundo gradu, vel tertio, vel quarto, & sic de singulis: quia semper habebit bona dictorum impuberum eis in pupillari ætate decedentibus. nam hoc ita dicam instituo mihi hæredes filios meos impuberes, & substituo eis pupillariter Titium: siue ita dicam, instituo mihi hæredẽ Caium, & filios impuberes ita ei substituo, & filijs præmissis impuberibus substituo Titium: siue ita dicam, instituo mihi hæredẽ Caium, & ei substituo Sempronium, & sempronio substituo filios meos impuberes, & nullis meis impuberibus substituo Titium, & sic de singulis gradib. semper habebit Titius hæreditatem impuberum eis in pupillari ætate decedentibus. Viu.

Quo gradu. Puta si filius instituitur, & alius ei substituitur: qui si non vult, substituatur tertius, vel quartus eidem filio, semper enim valet.

N pupillari ætate. Instituo mihi hæredem filium meum impuberem, & taliter ei substituo si filius meus decesserit intra xvj. ann. substituo ei Titium. postea decessi: postea vixit dictus meus filius vsque ad xv. annos, & ita vltra pubertatem, & postea decessit intra dictos xvj. annos: nunquid habebit Titius bona impuberis ex dicta pupillari substitutione? & dicitur quod non, & dic, vt plenius dixi supra eod. l. verbis. Viu.

ac postea fratri ex secundis tabulis hæres extitit, hæreditatem patris recusset, fraternam autem retinere malit: audiri debet: Iustius enim Prætorem facturum existimo, si fratri separationem bonorum patris cõcesserit: eteñ ius dicenti proposito est, liberos oneribus hæreditarijs non sponte susceptis liberare, nõ inuitos ab hæreditate remouere: præsertim quod remotis secundis tabulis legitimã haberet fratris hæreditatem: itaque legata duntaxat ex secundis tabulis præstari debent, habita ratione facultatum in Falcidia: non patris (vt aliàs solet) sed impuberis.

XIII.

Vo gradu hæres liberis substituatur, nihil interest.

Pubertas vst terminus & finis pupillaris substitutionis. Bartolus.

XIII.

N pupillari substitutione licet longius tẽpus comprehensus fuerit, tamen finietur substitutio pubertate.

Substitutio compendiosa, facta a milite impuberi intra tempus pubertatis, trahitur ad omnia bona patris, & filij: postea verò solum ad bona filij cum fructibus ex priuilegio speciali. Bart.

XV.

Enturio, filio, si intra viceſimũ quintum ætatis annum sine liberis vita decesserit, directo substituit. Intra xiiij. annum etiam propria bona filio substitutus iure cõmuni capiet. post eam autem ætatem ex priuilegio militum, patris duntaxat cum fructibus inuentis in hæreditate.

Comprehensum fuerit Quia credebam filiam habere viij ann. cũ haberet x. & substituit vsque ad vj. ann. secundum Io. Vel dic, quod expressim substituit vsque ad xxv. an. pupillariter. ar. §. proxi. vel compendiosè dixi quandocunque. Et not. non vitiari vsle per inutile. sed valet vt potest valere: sic habetur j. de cond. & demon. l. Titius in verbis. Item nec trãslatio in fide omissi, nec fit collatores, vt s. eod. l. verbis, & facit j. de inoffi. testa quis substituendo, & ex facto §. autem quæritur, arg. pro eo quod. & denique pater. §. conditiones. Item not. hic tex. notabilis extraneæ pupillæ substitutionem. Primo pubertate. vt hic. Secundo per aliud testamẽtum, quod valet: vt j. eo. l. si quis eum §. nn. Itẽ agnatione posthumi: vt j. eo. l. si pater filiam. Item si nõ adeatur hæreditas ex paterno. vt s. eo. l. 2 §. ad eo. Itẽ capitis diminutione etiam minima pupillæ. vt sup. de adopt. l. nec ei, §. eorum. Item taxatione testantis: vt j. eo. l. si ita quis.

Enturio. Quidam miles, qui habebat tab sec milites sub se tuit directo, & nõ per fideicõmissariam Titiũ filio suo Caio, qui erat impubes infra xxv. an. sine liberis suis impubes decederet: & ita fecit pupillarem substitutionem: longius tamẽ tempus quam ad pubertas comprehendit in substitutione. Certe si decedat dictus impubes intra impubertatem, capiet ratione substitutus ex dicta substitutione non solum bona dicti militis: sed etiam propria bona impuberis, quæ aliunde quam a patre acquisiuit, & hoc facit de iure communi, ita quod nõ erit necesse, quod tractatur iubit. tuto ad fideicommissum: si autem decedat dictus impubes post pubertatem: capiet ei substitutus patris militis bona & fructus, quæ in eius hæreditate inueniuntur propter priuilegium militare. non autem alia bona impuberis, & bene dixi propter priuilegium militare, quia si fuisset paganus dictus testator, non caperet substitutus etiam bona sua eo casu nedum alia impuberis bona. vt s. prox. dixi. Viu.

Centurio filio. Miles erat qui c. militibus præerat: vt C. de testa. mil. l. 1.

Directo. Si ille sit ei hæres.

Propria bona Scilicet filij, non solum paterna.

Communi Scilicet paganorum: vt §. l. prox.

Post eam. Id est xiiij. ann.

Ætatem. Scilicet filio decedente.

Dutaxat. Scilicet bona capiet iure directo forsan, non fideicõmissicet Py. dixit contra: quia miles etiã maiori substituere potest: vt j. de milit. testa. l. milites etiam his, & l. miles ita hæredẽ. nec mater impuberis est in medio. tunc enim compendiosa post pubertatẽ trahitur ad fideicommissariã: vt C. e. l. precibus. Nã & aliàs in priuato vulgaris expressa nõ cõtinet in se tacitã pupillarẽ si mater est in medio, licet aliàs contineret: vt C. de insti. & substit. l. fi. in fin. si autem esset paganus, qui faceret hãc compendiosam, si vsque ad 25. anno. vel quandocunque decesserit, ille sit hæres: si decedat in pupillari ætate, valet, vt pupillaris: si post ea nulla: vt §. l. p xi. sed in milite valet postea, vel vt fideicommissaria secundum Py. vel directò, secundum legem istam, vt modo not. Si autem dixisset paganus, substituo tũc tenet in pupillari ætate, & post ea habebit locũ fideicõmissaria: quia illa verba bene possunt trahi ad fideicom. sic C. de insti. & substit. l. generaliter. & ideo debet trahi ad ea, quæ possunt intelligi fieri pro quolibet tempore, arg. §. eod. l. iam hoc iure. & facit j. ad Treb. l. Scæuola, & de condit. & demonstr. l. pater. §. conditiones. quę sunt arg. contra, ad fi. huius legis.

Si quis eum. Titius instituit sibi hęredẽ filium suũ impuberem, & Stichum seruũ suũ legauit Seio & postea ita dixit, Si dictus filius meus hæres mihi erit, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei Caium, & do libertatem dicto Sticho quẽ in testamento meo legaueram Seio. & postea decessit dictus testator: & postea vẽdicauit sibi locum substitutio pupillaris. Certè videtur ademptum legatum Stichi Seio datum, & erit liber Stichus nam nouissima scriptura est seruanda in legatis, & testamentis, & in vno testamento, & in codicillis testamento confirmatis.

¶ Si suo testamento. Titius in hora tertia instituit sibi hęredem filium suum impuberẽ: postea in hora vesperarum vocauit septem testes, & fecit testamentum dicto puberi ita dicẽdo, si filius meus impubes exiterit mihi hæres, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei Seium. & postea decessit dictus testator. certè valet vtrumq; testamentum, & non rumpitur primũ principale per secundum accessorium, sed si vtrũq; testamentum fecisset in hora tertia, & postea fecisset testamentum sibi tantum, vltimũ rumperet duo prima, nisi in vltimo præteriisset filium: quia tunc non valente ipso iure vltimo, non rumpit superiora testamenta.

Si quis eum. Seruum.

Liber erit. Eo tempore quo conditio substitutionis exiterit: vt j. e. l. si seruus. in fi. vnde eum hic videatur legatum ademptum, vltima scriptura valet

Legato adempto. Sub conditione. imò purè: vt j. e. l. si §. nos dicimus.

In his testamentis. Ergo duo sunt testamenta, vnũ pupillare, & aliud paternum, & dic, vt Insti. de pup. substit. §. igitur, & j. eo. l. qui plures, in fin. & l. patris, & §. e. l. 2. §. prius. Hug.

Nihil est. Barto. Paul. Ale. Soc. Are. & Moder.

Imõ cõtinet, sed sine effectu. Bar. Pau. Alex. & Socin.

Idẽ tenet. Bart. Bald. Pau. Alex. Sed Aret. dicit cõmunẽ opin. esse in contrarium.

In P. F. Sicut in eodem testa mẽto, vel testamento & codicillis confirmatis &c.

Si seruo legato libertas relinquitur à substituto pupillari euanescit legatum, conditione substitutionis eueniente. Bartolus.

XVI.

I quis eum, quem testõ suo legauit, rursus à substituto filij liberum esse iusserit: liber erit, quasi legato adempto. Nam & in legato, & in his testamentis nouissima scriptura erit spectanda: sicut in eodem testamento, vel codicillis cõfirmatis obseruaretur.

Rupto testamento paterno rumpitur pupillare, & remanente paterno, remanet pupillare. Bar.

Confirmatis. Maximè sub. vt Insti. de adem. leg. §. r. & vt ibi no. Sed ideo hic sic dixit, quia cõfirmati testamento pro parte testamenti habentur: vt j. de codicil. quidam. & facit ad legem. j. de leg. 2. l. si idem seruus, & de lega. 3. l. si quis in princ. & C. de necessf. fer. l. quidã. §. fin. & j. de manumiss. test. l. si peculium. §. 1. & C. de pact. l. pacta. Sed argu. contra infra, de leg. 1. l. si mihi. §. fin.

Si suo testamento perfecto, alia rursus hora pater filio testamentum feceritadhibitis legitimis testibus: nihilo minus id valebit: & tamen patris testamentum ratum manebit. Nam & si sibi, & filio testamentum pater fecisset, deinde sibi tantum: vtrumq; superius rumpetur. Sed si secundũ testamentum ita fecerit pater, vt sibi hæredem instituat, si viuo se filius decedat: potest dici non rumpi superius testamentum: quia secundum non valet, in quo filius præteritus sit.

Filio potest substitui etiam

Alia rursus hora. Oppo. cũ vnum sit testamentum: vt §. eo l. 2. §. prius. ergo vno contextu: vt §. de test. l. hæredes. §. fin. Respond. alia hora cõtinuata, nõ remota. Vel dic, quod si factum est testamẽtum vno cõ textu, potest præmittere vel suum, vel filij testamentum. vt supra eod. l. 2. §. fin. & j. eod. l. cohæredi. in princ. & sic est vnum, si autem ex interuallo, suum præmittere debet, & potest etiam fieri alia hora, & erunt duo quodammodo testamenta: vt Insti. de pupil. substit. §. igitur.

Valebit. Ad hoc j. eo. l. patris. in fin. Vel dic valebit scilicet testamentum filij: vt d. l. patris. in fin.

Manebit. Paternum enim testamentũ caput est, & principalis causa, pupillare vero accessorium, & seque la. Nec principale potest rumpi per accessorium, & sed principale per principale testamentũ rũpitur: ideoque & accessorium rumpitur. & hoc est, nam &c. Azo. & sa ci. j. de ijs quib. vt indig. l. post. §. q i principale. Accessorium principale nõ rumpit.

Deinde sibi. Scilicet fecit, & efficax: quia filium exhæredauit, vel instituit. vt differat à sequenti casu.

Vtrumque. Scilicet patris, & filij.

Hæredem. Aliquem extraneum.

Si viuo se. Sub hac conditione, si viuo &c. Vel die si, id est quamuis. & dic, quod sibi instituit hęredẽ aliquem extraneũ purè. Et nota quod licet alias distinguam quãtum ad bonorum possessio. petendam inter posthumum natum, & mortuum viuo patre, & posthumum natum, & mortuum post mortẽ patris: vt C. de posthumis hæredi. instituen. l. 2. & supra de iniusto testamen. l. posthumus. tamen quãtum ad hoc an primum testamentum per secundum rumpatur, illud nõ attendo: quia licet institutus in secundo testamento, quo posthumus fuit præteritus, & postea natus viuo testatore decesserit. possit petere ex eo secundum tab. bonorum possi. vt dicit l. illa posthumus, tamen per tale secũdum nõ rumpitur primum: imò oportet vt exsecundo aliquis potuerit esse hæres, vel adire ex eo hęreditatem: vt §. de iniusto testa. l. cum in secundo. & licet possit ex aliquo testamento peti bonor. possessio secundum tab. non tamen sequitur quod quis ex eo possit esse hæres. vt j. de sec. tab. l. 2. §. si sub conditione. & Insti. quib. mod. testam. infir. §. nõ. tamen. Azo. & facit infra eod. l. si pater.

Præteritus. Ad hoc supra de liberis. & posthumis. l. si filius, & l penultima, C. de testam. l. hac consultissima. §. penultimo, & Institu. quibus modis testament. infir. §. 1.

Vbstitui. Institui mihi hæredem Titiũ meum impuberem, & postea ita dixi: si quis mihi natus fuerit post mortẽ dicti impuberis, quẽ institui, sit hæres dicto impuberi: & decessi. & postea decessit dictus filius meus impubes in pupillari ætate, & postea ex vxore mea prægnante existente tẽpore mortis meæ natus est mihi posthumus. certè ille posthumꝰ habebit hereditatẽ dicti impuberis sui fratris. Vi.

Substitui. Dic natum post mortẽ instituti posse substitui. sed arg. contra ff. de viuſtr. leg. l. qui plures. & ff. de reb. dub. l. 5.

Substitutus. Non dum natus.

I seruus. Titius habens seruum communem cum Seio, puta Stichum, instituit sibi hæredem filiũ suum impuberem: & eundem Stichum cũ libertate pupillariter substituit dicto ipuberi, & postea emit dictꝰ Titius à Seio partem, quam habebat Seius in dicto Sticho, & postea decessit dictus Titius: & postea vendicauit sibi locum dicta pupillaris substitutio, dicto impubere in pupillari ætate decedẽte: nũquid erit dictus Stichus. liber & hęres impuberis, ex cõstitutione prędicta necessarius, an vero volũtarius?

nascituris post mortem ipsius filij. Alex.

XVII.

Vbstitui liberis is etiam potest, qui post mortem eius natus fuerit, cui substitutus hęres fuerit.

Si seruus communis cum libertate substituatur impuberi, efficitur ei necessarius si per testatorem fuit redemptus: secus si per impuberem: si autem a neutro sit redemptus, tunc poterit seruus pretium partis offerre socio, vt libertatem, & hereditatem cõsequatur. Alex.

XVIII.

I seruus communis substitutus sit impuberi cũ libertate: si quidem à patrefamiliàs fuisset redemptus, erit impuberi necessarius, si verò ab impubere redemptus sit: non necessarius, sed volũtarius sit hæres: vt Iulianus libro trigesimo Digestorũ scripsit. Quod si neque à patre, neque à pupillo fuerit redemptus, æquitatis ratio suggerit, vt ipse pretium partis suæ domino offerens possit & libertatem, & hæreditatem consequi. Si Titio fuerit legatus seruus, posse eum impuberi substitui cum libertate: quemadmodum instituì potuit legatarius & euanescet legatum, existente conditione substitutionis.

Et dr quod necessarius. Si aũt post mortẽ Titij remisset Stichi partẽ dictus impubes, erit Sichus liber, nõ aũt hæres impuberis necessarius, sed volũtarius. si aũt neq; Titius, neque impubes redemit partẽ Stichi à dicto Seio, pr ipse Stichus de æquitate offerre dicto Seio precium dimidię sui Stichi, & consequi libertatẽ ex testamento Titij, & hæreditatẽ impuberis. q Si Titio. In testamento meo legaui Titio Stichum seruum meum, & instituì mihi hæredem filium meum impuberem: & pupillariter dictum Stichum substituì dicto impuberi cum libertate, vel instituì mihi hæredem dictum Stichum cum libertate. certè valet dicta substitutio, vel institutio: & primo casu cum eum substituì, euanescit legatum de Sticho existente conditione dictæ substitutionis per mortem impuberis. & idem est si dictus Stichus legatus Titio, substitutus sit dicto impuberi post mortem dicti Titij legatarij: nam semper euanescit legatum de Sticho existente condit. dictæ substitutionis, etiam non expectata morte legatarij Titij. hoc dicit cum l. seq. Viu.

Si seruus cõmunis substitutus. Ab vno domin orũ.

Impuberi. Id est, filio.

Patrefamiliàs. Testatore.

Non necessarius. Quia nec potuit esse necessarius patri: vt ff. tit. l. 1. sed & si in conditione. §. si seruum. & quos possum, &c. vt ff. e. l. sed si plures. §. quos possum.

Ratio suggerit. Non rigor iuris. ad quod infra de statu libe. l. si pecunia. §. is cui.

Offerens. Sufficit sola oblatio: vt hic. Vel dic etiam cõ ignatio & depositio: vt C. de seruo commu. ma. l. 1. §. 1. Et nota quod hodie est hoc verum in omni casu: vt dicta. l. 1. de seruo cõmu. ma. nõ ita olim, vt Instit. de don. §. fin & not. in d. l. sed & si in conditione. §. si seruum. nisi in casu huius legis. cõcor. huic Instit. de noxa. §. si autem dãnum. & C. de patr. qui filiũ. distra. l. 2. & ff. de li. cau. l. duobus. & arga. ff. ad Trebel. l. si cui purè. §. fin. & de acquir. hęred. l. si quis seruũ. in princ. & ff. ad Sylla. l. domino. P.F.legatus.

Substitui. Et instituì potest seruus legatus.

Cum libertate. Hodie etiã sine ea: vt C. de nece. ser. l. pen. in fin.

Euanescet. Redit ad primum. & facit ff. eod. l. si quis eum quem. Accur. sius.

XX.

Atris, & filij testamentum pro vno habetur, etiam in iure prętorio. Imo non: vt ff. de secund. tab. l. si ita. §. fin. Sed certè verum est de iure prætorio, quo ad id quod subijcit, nam &c.

Dem est. Quo ad hoc vt euanescat legatum. sed hoc casu statim euanescit legatum non expectata morte legatarii. quam ventura certũ erat ff. de lega. 1. l. si post mortẽ. § si dim quod. sed certe licet nõ expectẽ mortẽ, tñ conditionem institutionis exigo existere, id est, qđ impubes decedat, ad hoc vt sit liber. & hæres: vt C. de nece. ser. l. pen. §. si. & facit ff. de manu. test. l. si peculiũ §. 1. & ff. tit. l. qui filio in principio.

Atris & filij. Instituì mihi hæredem filium meum impuberẽ, & ei pupillariter substituì Titium: & sic feci mihi vnum testamentum, & impuberi aliud. certe ita duo testamẽta habentur pro vno non solum iure ciuili, sed etiam iure prætorio. nam si meum testamentum, quod in scriptis faciebam, est signatum, & si testamẽtum filij mei quod in scriptis similiter faciebam, est resignatum. i. apertum, nihilo minus valet vtrumque, & habentur loco vnius testamenti. sed & si in meo testamento, quod in scriptis faciebam sunt signa septẽ testiũ, & in testamento filij mei quod in scriptis similiter faciebam, nõ sit signum alicuius testis, nihilo minꝰ valet vtrumque, & sunt loco vnius: sed & si meum testamẽtũ feci in scriptis, filij autem mei testamentum feci per nuncupationẽ, vel contra, nihilo minus valebit vtrumque: nõ tamen dicit in hoc casu, quod sint loco vnius testamenti. Viui.

Prætorio

Resignatæ. Id est apertæ non signatæ, vel. i. signatæ, sed apertæ corã Prætide & coram honestis personis: vt C. quemad. testa. ape. l. 2. H.

Signa. Id est sigilla de iure prætorio inducta, sed subscriptiones de iure ciuili, vt Instit. de test. §. sed prædicta.

Per scripturam. Per hoc videt, quod sint duo testamẽta. arg. C. de test. l. iubemus. §. & quẽadmodum assimilatur ergo præcedenti casui per copulam, sed &, in hoc quod vtro bique valet pupillare testamentum, sed differunt in hoc, qa in primo vnum, in secundo duo sunt. est ergo vnum, quo ad quid: & quo ad quid duo. vnum: qa vnꝰ testator: & vna signacula: vt hic, & ff. de secund. tab. l. vt bonorum. sed pro duobus habetur, qa duæ hæreditates: vt Inst. eo §. igitur. Itẽ quia expugnato iure ciuili (vt per que relam) paterno pro parte, non infirmatẽ pupillare: vt ff. de inoff. test. l. Papinianꝰ. §. sed nec. Itẽ quia expugnato testõ paterno in totum per contratab. non rumpitur pupillare: vt ff. eo. l. & si contra. Item quia paternum in scriptis, pupillare nuncupatium põt esse, vt hic, & ff. de sec. tab. l. si ita. §. fi. Itẽ quia institutus in paterno in pupillari substitutus, si habet coheredem, põt omittere paternã hæreditatem, & pupillarem amplecti: vt ff. de acq. hær. l. quęsitum. & sup. eod. l. sed si plures. §. si ex asse. & facit ff. de acqu. hære. l. si quis mihi bona. §. pen. & §. eo. l. si quis eum quem. §. si suo.

Not. gl. quod quãdo post dictionẽ sed ponit copula, &, ãnotat diuersitas facti, & idẽtitas iuris. Bar. Paul. Ale. & Ia.

Totam glo. reprobant Bar. Pa. & Ale.

Ita quis. Titius instituit sibi hęredẽ filium suũ impuberẽ, qui erat minor x. ann. & taliter ei substitutum dedit: si filius meus decesserit intra x. annum. Seius hæres esto. & decessit dictus testator, postea dictus filius impubes decessit post decimum annum, intra 14. nunquid habebit hæreditatem substituta? Et dicitur quod non: quia non fuit substitutus in eum casum & h. d Viu.

Speciesgeneri derogat.

Post decimum. Dixit intra, decessit post. Et not. qp specialis permissio derogat tacitæ concessioni. sic C. de procu. l. maritus. & concor. ff. e. l. qui plures liberos. in princ. & l. ex facto. §. item quæro. & sup. eo. l. in pupillari. & de lib. & posthu. l. commodissime. sic ff. solu. ma. l. si cum dotem. in prin. Arg. contra ff. de cond. cau. dat. l. si extraneus. & ff. de sup. leg. l. legata. in prin. & ff. de fun. instru. l. quæsitum. §. fi.

Ita qui. Instituì mihi hãdem filium meum impuberem, & alium filiũ meũ puberem à me emancipatum prætery, & eundẽ prætritum substituì pupillariter dicto impuberi instituto, & decessi: & postea dictus præteritus petijt contratabu bon. poss. in bonis meis. certe ex quo voluit impugnare principale test. per cõtratab. nihil consequetur ex testamẽto secundario, i. ex substitutione impuberis. Vi.

Petierit. Secus si tãtum renunciet: vt ff. eod. l. si filius. at si succubuerit, perdit vtrumque vt indignus. si obtinet in principali, qdit substitutionem: vt indignus: vt ff. de ijs qb. vt indign. l. 2. & l. 5. §. qui principale. & de acquir. hær. l. quę situm.

Substitutione. Oppo. ff. eo. l. si cõtra tabu. vbi non rumpitur pupillare expugnato principali per contratabulas. Respon. nec hic expugnatur, sed vt indignus repellitur: vt dictum est. & facit ff. de contratabu. l. filium. §. omnibus. & §. non solum. & ad Trebel. l. si cui purè. §. nec non illud. & ff. de inof. testa. l. Papinianus. §. meminisse.

XXI.

Ita quis substituerit, § Si filius meus intra decimum annũ decesserit Seius hæres esto: § dein de hic ante quartumdecimũ annũ, post decimũ decesserit, magis est, vt non possit bonorum possessionem substitutus petere: nõ enim videtur in hunc casum substitutus.

Qui impugnat testamentũ per contratabu. siue obtineat, siue succumbat, priuatur commodo pupillaris substitutionis. Alex.

XXII.

Si, qui cõtra tabulas testamenti patris bonorũ possessionem petierit, si fratri impuberi substitutus sit, repellitur à substitutione.

Spes institutionis reciproca nõ transmittitur ad hęredes, & in dubio censetur facta per nomina appellatiua, ideo illi solum qui superstites sunt, vocantur pro hereditarijs portionibus. h. d. cum l. seq. Alex.

XXIII.

Vi plures hæredes instituit, ita scripsit: (Eosq; oẽs inuicem substituo,) post aditã à quibusdã ex his hereditatem, vno eorũ defuncto, si cõdõ substõnis extitit, alio hærede partẽ suam repudiante, ad superstites

Vi plures. Instituì mihi hãdes, Titium, & Seium, & Caium, & Sempronium: & ita postea eis dixi, vos omnes inuicem substituo. & decessi. postea hæreditatem meam adiuit Titius, & Seius: & postea decessit Titius, & sic portio sua Titij ad hęredem suum deuenit. postea Caius repudiauit partem suam, & ita in parte sua Caij extitit codõ substitutionis: & postea Sempronius adiuit pro sua parte. & sic habes, quod Titius, & Seius & Sempronius adiuerunt pro suis partibus, & quod Titius decessit: & ita pars sua adita deuenit ad hæredem suum, & quod Caius partem suam repudiauit, & sic in ea locum habuit substitutio. quæritur vtrum hęres Titij prędicti veniat ad substitutionem cum Seio, & Sempronio? & dicitur quod non: imo soli Seius, & Sempronius, qui extiterunt mihi hęredes nullo mediante: alle enim qui per se hęredes mihi extiterunt, soli videntur substituti qualitercunque vnus viuus suam portionem amiserit. & h. d. Viu.

Qui plures. Quatuor ad minus.

Quibusdam Tribus puta.

Eorum. Adeuntium.

Extitit. Ita fetheet an alio &c.

Ad superstites tantum. Quasi dicat, nõ ad hęredes mortui: licet secus sit in iure accrescendi: vt hic, & ff. eod. l. Lucius. §. fin. & ff. de legi. hęred. l. si ex pluribus. Item oportet, quod suas partes acceperint ex institutione, vt admittantur ex substitutione, nõ gratia repudiantis: vt hic in fi. & C. de iur. deliber. l. quidam. & §. eod. l. sed si plures. & de leg. 2. l. cum pater. §. libertis.

In

In omnem causam. Id est in quacunq; causa vnus suam portionem amiserit.

Extiterunt. Et nullo mediante hæredes. n. hæredis hæredes sunt aliquo mediante: vt no. sup. eod. l. qui liberis. §. hæc verba. Et no. quod per hoc repellitur hæres hæredis, & repudians.

Ad hãc glo. hæres hęredis dr hĩs generaliter. Cõtrariũ nota. in l. qui liberis. §. hęc verba ẽ. eod. vbi Bald. singulariter, limitat, vbi verbũ, hæres, est prolatũ à testatore. nã tũc nõ venit hĩs hęredis appellatione hęredis vide ad longum per Bart. in l. filius. §. di. in fi. de leg. 1. & familiaris familiaris, an dicat familiaris Mand. in 17. quæ. 3. Reg. Cãc.

I plures. In Institui mihi hæredẽ Titiũ in vna vncia: & Seium in octo vncijs, & Caium in tribus vncijs, & eos inuicem substituit: & postea decessi: & postea Caius repudiauit suas tres vncias: certè dictæ tres vnciæ debent diuidi inter Titium, & Seiũ, ita quod fiant inde nouem partes: & de his nouem partib⁹ trium vnciarum debet habere octo partes Seius in octo vncijs institutus, & vnam Titius ex vncia institutus, nisi euidenter appareat aliam fuisse meam testatoris voluntatẽ quia tunc mea volũtas seruaretur. Viu.

Plerumque. Quare hoc dicit, in fine. l. dicet.

Instituti sunt. Vt & C. eo. l. 1. & ẽ. eod. l. si in testamento, & l. qui liberis. §. fi. & l. si pater, & j. eo. l. qui complures.

In nouem. Videbatur institutum in vncia habere duodecimam trium vnciarum: & ita institutũ ex 8. debere habere 8. de tribus in 12. diuisis. & sic remanẽt tres vnciolæ vacantes: ita fit computatio.

Quæ ac crescent eisdẽ prorata. & sic in effectu tãtum valet vna cõputatio sicut altera, ſm Paul.

Sequiť hanc glo. Bart.

tota portio pertinebit: quoniam inuicem in omnem causam singuli substituti videbũtur. Vbi enim quis hæredes instituit & ita scribit, Eosq; inuicem substituo: ij sus̃stituti videbũtur qui hęredes extiterunt.

XXIIII.

I plures sint instituti ex diuersis partibus: & omnes inuicem substituti: plerumque credendum est, ex eisdem partibus substitutos, ex quib⁹ instituti sint. Vt si fortè vnus ex vncia, secundus ex octo, terti⁹ ex quadrãte sit institutus: repudiante tertio, in nouem partes diuidat quadrans, feratque octo partes, qui ex besse institutus fuerat. vnam partem, qui ex vncia scriptus est: nisi alia fortè mens fuerit testatoris. quod vix credendum est, nisi euidenter fuerit expressum.

Extraneus in dubio post mortem omnium liberorum vi

ne ergo istud contingat, ita fit computatio.

Quod vix. Sic est supra, de iudi. l. vix. ergo si nõ eui denter fuit expressum: tamẽ si ex alijs coniunctis apparet, satis est: vt quia propria nomina substituendo dixit: vt j. ad Trebel. l. non nunquam. Item si eos aliquam pecuniam æqualiter dare iussit: ẽ vt j. de reb. dub. l. vtrũ. §. fi. & j. ad Treb. l. quoties. & propter hoc dixit, plerumque, in prin. l.

I pater. Seius instituit sibi hęredes duos suos filios impuberes, & eos inuicem substituit. Itẽ substituit Titium ei ex dictis impuberib⁹, qui nouissimus mortuus fuerit: & decessit dict⁹ Seius. mõ quæritur, vtrum dictus Titius admittatur cũ dictis impuberibus fratribus ad bon. pos. secundũ tab. Et dicit ꝙ nõ: imo soli fratres admittuntur, quia de institutione dictorũ fratrũ duo gradus sunt facti: & tertio gradu est vocatus Titius. nã sunt dicti fratres instituti, vt dictũ est, & si vnus decedat, eorũ alter est substitutus: & si substitutus postea decedat: vel non habeat hęreditatem, veniet Titius ad hæreditatem. & h. d. Viu.

Substituerit. Aliàs instituerit: alias substituerit, nam

detur esse substitutus. Bartolus.

XXV.

I pater impuberes filios inuicem substituerit, & ei, qui nouissimus mortuus fuerit, Titium: respondendum est, solos fratres bonorũ possessionem accepturos, & quodammodo duos gradus huius institutionis factos: vt primò fratres inuicem substituerentur, si illi non essent: tunc Titius vocaretur.

Substitutio vulgaris habet locum etiam in instituto decedente viuo testatore. Alex.

XXVI.

I pater filium impuberem hæredem scripserit, & ei substituerit, si qs sibi post mortem natus fuerit: deinde viuo fratre posthumus natus fuerit, testamentum rumpetur. post mortem autem fratris viuo patre natus, solus hæres patri suo existet:

uo patre, & mortuo impubere, existet solus hĩs patri suo Titio ꝑdicto: quia in cũ casum fuit institutus. Viu.

Sibi. Patri viuenti. Accur.

Post mortem. Illius impuberis quem instituerat. Accursius.

Fuerit sub filio meo substituto: per quod videtur tantum facere vulgarem, cum designaret impuberem moriturum in vita patris, & ita non hæredem.

Fratre. Posthumi.

Rumpetur. Quia eo casu natus est, qui non est testamento comprehensus: vt ẽ. de liber. & posthum. l. commodissime. & l. posthumus. a. Azo. sed contra. C. de posthumis hæred. l. fi. Sol. vt dixi in l. commodissimè. Accurs.

Existet. Iã existẽte conditione, & in eo casu in quo fuit institutus: vt ẽ. de lib. & posth. l. cum posthumus. dicet quis, Qualiter substitutus pupillariter esse põt, cum institutus in paterno viuo testatore decesserit, & irrito facto paterno irritatur pupillare, vt ẽ. eo. l. 2. §. 1. resp. non est: quia hic posthumus ex testamẽto paterno est hæres non ex pupillari, nec. n. impubes extitit hĩs, & in pupillari ætate decessit, & iõ substitutus

patri

Ista gl. est in omnibus vide singul. ſm Alex. in l. inter, ẽ. de lib. & posthu. & secũdum Paul. hic.

Ista placet Bart. Bald. Pau. & Alex.

Substitutionis, vt j. de leg. a. §. Seia.

Istũ intellectum sequit Dy. Bar. Paul. Ale. & latius licet displi ceat Iaco. de Are.

parti est hæres. non impuberi: vt Instit. de pup. substit. in prin. Azo. Itẽ nonne est incertus hęres. & sic nõ valet: vt ẽ. titu. 1. l. quoties. in prin. & §. hæres? Respond. imo certus indubitabili signo. l. ex fe nascituris: vt supra tit. 1. l. quoties. §. si quis nomen. & §. si quis ita dixerit. Accur.

Sequiť glo. Bar.

§ I Titius, &c. Institui mihi Titium hæredem, & Seium, & Seio substitui Titium, & ꝑdicto Titio substitui Sempronium: postea antequam Titius adiret hæreditatem meam pro sua parte, post mortem meã decessit Seius antequã post suam adiret: & ita Titius habere nunc totam hæreditatem meam ꝑt, postea decessit Titius antequ adiret. modo quæritur vtrum Sempronius Titio substitutus habeat ex substitutione solam partem Titij, an vero & partẽ Seij, cui fuit Titius substitutus? Et dicitur quod vtramque. Viu.

Substitutus vulgariter vni, censetur substitutus alteri, cui ille erat substitutus.

XXVII.

§ I Titius cohęredi suo substitutus fuerit, deinde ei Sempronius: verius puto in vtramq; partem Sempronium substitutum esse.

Fictio legis Cornelię sicut testamẽtum confirmat paternum ita & pupillare, si pupillus post mortem testatoris verè, vel fictè in pupillari ætate decesserit. h. d. cum l seq. Bartolus.

XXVIII.

Ex Cornelia, q̃ testamenta eorũ, qui in hostium potestate decesserunt, confirmat: non solùm ad hæreditatem ip forum, qui testamenta fecerunt, pertinet: sed ad omnes hæreditates, quæ ad quemque ex eorũ testamento ꝑtinere potuissent, si in hostiũ potestatẽ non peruenissent. Qua

Coniuge l. bona de cap. j.

Vtramque partẽ. neutro hæreditũ adeunte. quod dic, vt Instit. e. § sed si instituto. & facit j. eo. l. cohæredi. in prin.

Ex Cornelia. CASVS. Instituì mihi hæredẽ filium meum impuberẽ, & ei pupillariter substitui Titiũ, & postea fui ab hostibus captus: & ita testamẽtum meum fuit irritum factũ: & per consequens pupillare, postea apud hostes decessi: & postea dictus filius meus impubes decessit in pupillari ætate in ciuitate, certè hæreditas pertinet perinde ad Titium substitutum: ac si ego nunquam ab hostibus captus fuissem: quia lex Cornelia, quæ testamenta eorum, qui in hostium potestate decesserunt, confirmat, perinde ac si nunquam capti fuissent, pertinet non solum ad hæreditatem ipsorum, qui testamenta fecerunt, sed etiam ad omnes hæreditates, quæ potuissent pertinere ad quemcunq; ex eorum testamento, si in hostium potestatem non peruenissent. Sed retento eodem casu pone, quod dictus me⁹ filius captus fuit ab hostibus me patre iam in ciuitate mortuo, & ibi decessit dictus meus filius. certè hoc casu ꝑ dictã legem Corneliam pertinet hæreditas dicti impuberis ad dictum Titium ei substitutũ. si aũt me patre adhuc in ciuitate viuente dictus impubes fuit ab hostibus captus, & ibi decessit me iam in ciuitate mortuo, nõ habebit substitutus eius hæreditatẽ ex dicta lege Corn. nã nõ efficitur per dictã l. vt dictus impubes, qui nulla bona in ciuitate reliquit, habeat hæredem, vel hęredes. & idẽ dicerem, si filius meus etiam pubes captus fuerit ab hostibus me adhuc in ciuitate viuẽte: & post ea me in ciuitate mortuo decesserit in hostiũ potestate existens: nam eo casu hęreditas mea pertinet ad ꝓximum agnatum ex l. 12. tabul. quæ solet vocare agnatos ab intestato, non aũt pertinet ad substitutũ hæreditas dicti mei filij ex l. Cornelia: quia vt dictum est: nullã hęreditatẽ reliquit in ciuitate dictus meus filius cum fuit ab hostib. captus. l. quia ego tunc viuebam. Viu.

b Lex Cornelia. De hac habes ẽ. de test. l. lege. & Instit. quib. non est permiss. fac. testam. §. fina. & ẽ. de iniust. testa. l. qui vxorem.

c Cum pater in hostium. Aut capitur pater, & filius remanet, vt hic. aut contra, vt infra. §. sed si pater. in fi. aut vterque: vt j. l. prox.

d Decessit. Ante filiũ: aliàs cessat Cornelia: vt j. de capt. l. qđ si filius. in princ.

e Relicto. Instituto, & ei substituto dato pupillariter. Et nota relicto. secus si post mortem impuberis caperet pater: sicut & in filio infra distinguitur. §. sed si pater. & §. si vero.

f Pertinet. Ex testamento pupillari. Azo.

g Mortuo patre. Prius verè, non fictione legis Corneliæ: ne sit contra j. l. ꝓx. & statim dicet.

h Filius. Impubes. si nõ habes in tex.

i Ex ea lege. Non ex verbis, cum secũdæ tabulæ sint irritæ capitis diminutione: vt supra de iniust. testam. l. si quis ex. §. irritum. sed suppletione, & benignitate prætoris, vt in ꝓtrario: vt infra de captiui. l. pater. §. si mortuo. Sed opp. pone, quod pater capitur, deinde filius. tertio pater in captiuitate moritur: quarto moritur ibidem filius. ecce pater fingitur prima captiuitatis hora mori. ergo filio viuente debet succedere substitutus filij per hunc §. quod lex. j. proxi. negat Sed resp. quod ad id quod ẽ. dixit, si quidem mortuo patre &c. subauditur verè, & non fictè.

k Peruenerit. Et ibi decesserit impubes: quia impubes ex l. Cor. fingitur decessisse. secus si reuertatur, & pubes decesserit.

Non existimo. Ad hoc scilicet, vt ex testamento pupillari aliquis sit hæres: est tamẽ locus legis Corneliæ, vt substitutus ex testamento sit hæres, l. ex vulgari ex presſa, vel talem ex tacita.

Habeat. Non distinguitur quis prius moriatur, scilicet filius apud hostes, vel pater domi. vt j. proximo. respon so.

l Pubes. Factus ille impubes prædictus.

Patre. Prius.

Decesserit. Scilicet post, quãdo est plus dubij, quàm si econtra filius ante decessisset.

In P. Fl. non commode dicitur, &c. vt l. pr. §. si mortuo j. de capt.

a Duodecim tabularum. Ad agnatum &c. & hoc intelligo cum non erat aliquis substitutus, vel si erat, obierat viuente patre, vel ille admittitur ex vulgari expressa, vel saltem tacita, quæ in pupillari expressa continetur: vt §. eo. l. iam hoc iure.

b Non filij. Quia nulla Ioan. & adde dist. quã habes inf. de capt. l. pater. in fi.

c I pater. SVS. Ego pater fui captus ab hostibus, & postea fuit captus dictus filius meus impubes, cui pupillariter substitueram Titium, ut dictum est in l. præced. & apud hostes ambo decessimus: certe siue ego ante decessi, siue dictus meus filius, non habebit substitutꝰ impuberis hæreditatẽ ex substitutione p dictam legem Corneliam. Si autẽ impubes reuersus fuisset in ciuitatem, & in ciuitate decessisset, bñ veniret substitutus per dictam legem Corneliam, quia & si ego, & ipse in ciuitate decessissemꝰ, veniret substitutus ex vulgari, aut pupillari substitutione.

Mox filius. Id est, in eodem momẽto, & statim vnus post alium. vt §. commu. præd. l. si cum duas, secundum Irn. Vel dic, i. incontinenti, & tunc perinde est, ac si simul: quia ea quæ incontinenti fiunt, inesse videntur, vel. i. eodẽ libello. i. eodem tempore. Quid ergo si ex interuallo? Respon. habet locum substitutio filij, secundum Hu. Sed Bul. dixit idem etiam si ex interuallo: vt in dict. j. de capt. l. pater. in fi.

Decedat. Tunc autem pertinet, quoniam &c. Azo. vt j. de cap. l. quod si filius. in fi.

Substitutus. Ex vulgari, præmoriente patre, vel pupillari, vel tacita, vel expressa præmoriente filio. ratio autem huius legis est, quia non potest dici hæres filius dum pater sperat reuerti: ergo substitutus locum non habet.

Vidam. Sempronius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Proculum in tribus vnciis. i. in quarta parte hereditatis suę, & quendam nomine Quietum instituit in ix. uncijs, quę sunt dimidia, & quarta hereditatis, postea substituit Quieto in ix. vncijs instituto quendam nomine Florum: & Proculo in tribus vncijs instituto substituit quendam noĩe Sofiam: & postea ita dixit: si neq; Florus Quieto substitutus, neque Sofia Proculo substituta hæredes mihi erunt. simul repudiantes hereditatem meã: Quieto, & Proculo a me institutis, substituo tertio gradu colonią Leptitanorum in dicta dimidia, & quarta hereditatis meæ: in qua institui Quietum prędictum, & substitui Caium, & Cornelium, & Stichum ex quarta parte hereditatis meę, id est ex tribus vncijs, in quibus institueram Proculum, & substitueram Sofiam: & volo quod de dicta quarta parte habeat duas vncias dictus Caius, & duas dictus Cornelius, & duas dictus Stichus, & ita diuisit testator prædictus in hac secunda substitutione in sex vncias dictam quartam hæreditas suæ, i. in prædictas tres vncias: postea decessit Proculus in tribus dictis vncijs institutus, & Sofia ei substituta viuente adhuc dicto testatore, & hic dictæ tres vnciæ sunt factæ in caulam caduci. & sic ad hæredem Proculi nõ possunt pertinere, nec etiam ad hæredem Sofiæ ei substituta. & postea decessit dictus testator & prædictus Quietus in nouem vncijs institutus adiuit hæreditatẽ pro ea parte. Modo quæritur, vtrum dictæ tres vnciæ factæ in caulam caduci pertineãt ad dictum Quietum, Proculi cohæredem qui quidem Quietus adiuit hæreditatem, vt dictum est, an ad Caium, & Cornelium, & Stichum substitutos tertio gradu? Et dicitur quod debent pertinere ad Quietum: quia ea videtur fuisse testatoris voluntas, vt ita demum substitueret tertio gradu scriptos hæredes, si tota hereditas vacasset: in nostro autem casu non vacauit: quia Quietus adiuit hereditatem, vt dictum est. & hoc ideo præsumitur: quia plures quam duodecim vncias inter eos distribuit: nam coloniam Leptitanorum substituit tertio gradu in nouem vncijs, & Caium, & Cornelium, & Stichum substituit tertio gradu in sex vncijs, & ita substitutos prędictos in tertio gradu substituit in quindecim vncijs. Viu.

Ex parte dimidia & quarta. i. dodrante.

Leptitanorum. Nomen villę, vel ciuitatis.

Quam in tres. Quia in dodrante erat institutus.

Decesserunt. Sicq; eorum pars est in causa caduci: vt C. de cad. toll. l. i. §. cum triplici.

Quietum. Cohæredem. Acc.

Tertio gradu. Ciuitatem & alios, seu alios tantum.

Tota hereditas. i. tam gradus institutorum, quam substitutorum primo loco.

Distribuisset. i. distribuę essent vncię. Io. non dicas, quod distribuerit, quasi dicat, si substituti admitterentur: ergo ciuitas in dodrante, & alij in quadrãte. Item Quietus habet & ipse dodrantem, & sic fierent xxj. vncię: sicque Quietus non haberet dodrantem totius assis quod testator voluit: igitur in totum substituti repellerentur. supplet ergo dictum testatoris, ne aliquid inepte dicatur: vt §. tit. l. i. §. fi. & l. fi. Item apparet, quod verba illa, quod si neq; &c. copulatiue ponuntur. sic §. tit. l. i. Lucius.

DE

reditas ex lege duodecim tabularum, non filij ex lege Cornelia ad agnatum proximũ pertinet.

XXIX.

I pater captus sit ab hostibus, mox filiꝰ, & ibi ambo decedant: quamuis prior pater decedat, lex Cornelia ad pupilli substitutionẽ non pertinebit: nisi reuersus in ciuitate impubes decedat: quoniam & si ambo in ciuitate decesisset ve niret substitutus.

Ex præsumpta voluntate defuncti coniunctus præfertur substituto. Bar.

XXX.

Vidam testamento Proculum ex parte quarta, & Quietum ex parte dimidia, & quarta hæredem instituit. deinde

c De qua quæritur. In qua Proculus erat institutus. Azo. facit j. de vsufru. leg. l. codicillis. in prin.

d N substitutione. Exhæredaui filiũ meũ impuberem, & Titium, & Seium mihi hæredes instituit: & ita postea substitui dicto meo filio, Quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit, idẽ hĩs esto dicto meo filio. & postea decessi: & postea dictus Titius, & Seius adierunt hereditatem meam: postea tutor dicti nici filij egit querela inofficiosi testamenti, siue eam intentauit contra dictum Titium, & vicit cõtra eum. & ita fuit ruptum testamentum meum pro parte, quia Titius fuit isti tutus. & sic desijt hæres esse dictus Titius. postea decessit dictus filius meus in pupillari ætate: nunquid veniet dictus Titius ad hæreditatem impuberis ex substitutione? Et videtur qđ non: quia tempore mortis dicti impuberis nõ inuenitur meus hæres, & ego dixeram in substitutione, Quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit, sit hæres filio meo: dicitur tamen hic, quod hæres erit impuberi, quia fuit meus hæres. vt dictum est licet esse desierit: secus esset in hoc alio casu pone quod habebam filium puberẽ, qui vocabatur Caius, & filium impuberem, qui vocabatur Lucius, exhæredaui impuberem, & instituj puberem. & ita substitui dicto impuberi exhæredato, si Lucius filius meus impubes decesserit, & in pupillari ætate, & si dictus filius meus Caius pubes, quem institui, hæres mihi non erit: tũc Seius hæres esto dicti impuberis. nam isto casu si Caius filius impubes fuit mihi hæres ante mortẽ impuberis, & si tempore mortis impuberis non sit hæres: habebit locum substitutio Seij. & hoc facit dictio tunc, posita in substitutione. Viu.

e Et sic cõsiliũ pt dari p verbũ forte, fm Bald. & Alex. licet Raph. contra.

f Cõcor. glo. no. in c. 2. ex. de testa. indu

Suprascriptis. Scripserat enim aliquos hæredes cũ filio, vel etiam exhæredauerat filium.

g Quæritur. Quisquis sub. an.

Quandoque. Alias quandocunque.

h Fuisset. Breuis solutio.

i Forte. Aduerbium forte varietatem facti, nõ iuris dubitationẽ inducit. Nã constat hæredem esse institutum ante perlatam querelam, quia dicit desijsset: vt j. de re. iudi. l. non potest videri desinere. & §. de inoffi. testa. l. 2. Item &, constat quod in alijs varijs casibus quis desinit esse hæres, vt si fiat seruus hęres: vt j. eo. l. ex facto. §. fi. Item Instit. de hęre. quę ab intest. §. per contrarium. in quibus erit idẽ quod hic. Sed opp. qui semel est hæres &c. vt §. de min. l. ait prętor. §. sed quod Papinianus. in fi. §. Solu. illud regulare: vt §. tit. 1. l. ei qui. in fi. Vel dic, quod non per prętorẽ, vt ibi sed per restitutionem in integrum. quia nec facit hęredẽ vt Institu. de bono. poss. §. quos autem. sed iure ciuili sic, vt in præmissis.

XXXI.

N substitutione filio ita facta, § Quisqs mihi ex suprascriptis hę res erit, idem filio hæres esto:) quæritur, quisquis hæres quandoq; fuerit, intelligatur: an quisquis tunc hæres erit, cum filius moriatur? Placuit prudentibus, si quando q; hĩs fuisset. Quãuis enim viuo pupillo hæres esse desijsset, fortè ex causa de inofficioso, quæ pro parte mota est, futurum tamen eum hæredem ex substitutione creditum est. Non simili modo in hac specie dicendum est: si quis cum duos filios haberet, Caiũ puberem, Lucium impuberem, ita filio substituisset, Si Lucius filius meus impubes decesserit, neque mihi Caius filius meus hæres erit: tunc Seius hæres esto.] nam prudentes ita hoc interpretati sunt; vt ad impuberis mortem conditio substitutionis esset referenda.

Ex præsumpta voluntate defuncti plures coniuncti vocantur in virilem respectu vnius defuncti, sed inter se in hæreditarias portiones. Bartolus.

XXXII.

Vi complures hę redes ex disparibus partibus instituerat, & in his Attium, si Attius non adiret, cæteros ex ijsdem partibus quibus instituit hæredes ei substituerat: deinde si Attius non adijsset, Titium cohæredem ijs, qui substituti sunt, adiecit

Quæsitum est, quam par-

Pro parte. Secus si in totum, quia pupillare euanescit: vt supra de inoff. test. l. Papinianus. §. sed nec.

Nõ simili. Sed p contrarium.

Substituisset. Dic quod instituerat, vel exhĩdauerat imp uberem: alias non valet testamentum. item puberem instituerat, vt pater.

Cajus filius. Institutus.

Esto. substitutus & est quidã tertius hic Seius, & habeas §. neque mihi &c. Alij non habent, & Caium, & Seiũ idẽ esse dicũt, & sic vnus filius alij filio substitutus secundũ eos. Et no. quod hic articulus tunc denotat diuersitatẽ inter hũc & superiorem casum: vt infra de cõdi. & demonstr. l. 4. in fi.

Mortẽ. Vt tunc sit hæres Caius vt hic. & capax: vt §. eo l. si is qui hæres. & facit ad hanc legẽ j. de adim. leg. l. alumnæ. §. fin. & de codicil. l. si quis cũ. in fi. i. resp. & §. e. l. qui liberis. §. fi.

Vi complures. Instituj mihi quẽdã hæredem nomine Attium in duabus vncijs hæreditatis meæ, & Caium in 4. & Seium in 5. & Cornelium in vna: & postea ita dixi: si dictus Attilius non adierit pro sua parte, substituo ei dictum Caium. & Seium, & Cornelium ex eisdẽ partibus, quibus eos instituj, & do eis tribus cohęredẽ Titium, & decessi, & postea Attius noluit adire hæreditatẽ meã: & ita habuit locũ substitutio, & dicta hæredis adiectio. modo qrit quam partem habere debeat dictus Titiꝰ adiectus, & quam Caius, & Seius, & Cornelius de duabus vncijs, in quibus fuit Attius institutus? Et dicitur quod Titius habebit quartam partem duarũ vnciarũ Attij, & prædicti tres habebunt tres partes dictarum duarũ vnciarum, & diuident dictas tres partes dictarum vnciarum inter se pro eis partibꝰ: pro quibus a me institutus fuerũt: si autẽ adiecissem Titiũ: & Stichũ cohæredes prędictis tribus. fient tũc quinq; partes de dictis duabus vncijs Attilij, & Titius, & Stichus habebit quilibet vnam quintam: & aliæ tres quintæ diuidentur inter pdictos tres pro his partibus, pro quibꝰ eos hæredes instituj. & sic est plana hæc lex. Viu.

Qui complures. Quatuor puta. computato Attilio.

Adiecit. Substituendo, non instituendo: aliquo etiam si Attius adiret, nihilo minus hæres esset. Titius

cit tñ aliqñ dubitationẽ: vt per Fel. in c. accedẽs 1. ex. vt lite nõ cont. & gl. no. in cle. 1. in vers. appel anda. de appella.

Sequñtur hãc gl. Bar. Paul. Alex. Ial.

Et bene Ale. & Ia.

Et male Alex.

In hac gl. tunc significat tps extremum, & de eius significatio nõ videomnino p Bal. in l. ex illo. C. de appell. & i autñ. contra rogatꝰ j. eo. C. ad Tre.

ut ff. de secun. tab. l. 2. §. si quis ita scripserit.

a Quam partem. Scilicet Attianæ partis cum Attius non adierit.

b Tres fuissent. Scilicet substituti præter Titium.

c Hæreditarias. Cur non solus medietatē: vt ff. rit. l. l. Titi? fundi? Rñ quoēs separatim facerūt istituti. Vt opponit, ergo debēt here viriles, vt Instit. de hæred. instit. §. si plures? Respon. verum esse: nisi præcessisset partitio distributoria etiā in institutione. tunc enim videtur eas eisdem partes repetijsse in personis eorū tantum, quos instituit: vt ff. eo. l. si plures. Azo. magis obstat ff. eo. l. si pater filio. sed & ibi cōiūctim fuerūt instituti, vel hic substituēdo nominatim dixit, pro partibus hæreditarijs vos substituo, vt hic patet: quod ibi non fecit. Itē contra C. eo. l. fi. §. 1. vbi habent omnes viriles. Sed ideo, quia ita habuerant ex institutione, tu ibi nota. & facit ff. de statulib. l. qui pecuniā.

d Quintas. Id est, quilibet quintam.

e Mater. Ff. §. Titia instituit sibi hæredem filium impuberem cū erit pubes, & ei vulgariter tali modo substituit, si dictus meus filius non erit mihi hæres, substituo ei Seiū & postea decesserit Titia, & postea decesserit dictus eius filius in pupillari ætate: nūquid habebit substitutus hæreditatē? Et videtur quod nō, quia substitutio non potest ante habere locū quā habeat locum institutio. institutio autem non videtur posse habere locū, nisi aduenīēte pubertate, sicut apparere videtur ex verbis institutionis prædictis: dicitur tamen hic, quod substitutus habebit hæreditatem ex tacita pupillari, quę sub intelligitur in dicta vulgari: vt dictum est ff. e. l. iā hoc iure. nam nō videtur in nostro casu in diem collata institutio, sed hæreditatis tantum petitio propter vtilitatem impuberis. ¶ Si filius & ex eo. Seius habens filium habentem vxorem prægnantem, venit ad mortem, & fecit taliter testamentum: Instituo mihi filium meum hæredem: & si filius meus morietur me viuo, tunc si quis mihi nepos ex eo, siue quæ neptis post mortem meam in decem mensibus proximis, quibus filius meus morietur natus natave erit, hęredes sunto: & si dictus nepos, vel neptis mihi hęres non erit, substituo ei Titium. & decessit dictus testator, & filius suus prædictus institutus extitit ei hęres. certè amodo nō potest habere hæreditatē alterius substitutus nepoti, vel nepti, siue nepos, vel neptis nascaī, siue non. nam si nō potest habere locum amodo nepos, vel neptis, multo minus habebit locum substitutus eius, scilicet Titius. Viu.

g Cum erit. Nec filius intelligitur ad tēpus institutus, sed purè: vt C. quādo dilig. ced. l. ex his. & ff. quando dies leg. ced. l. Firmio. §. 1. nisi aliud sensisse testatorē probet: vt ff. de manumiss. test. l. si ita scriptum fuerit. §. cum Titius. & tunc vitio temporis sublato hæres erit: vt ff. eo. l. hæreditas. erat autē dubitatio de substitutione: quia videbatur facta antequam posset valere institutio, sed vt dixi, pro pura est institutio.

In pupillaribus. Non quod pupillaris substitutio ibi fiat, sed quia pupillus institutus fuit, est vulgaris. fœminæ enim pupillarē nō faciunt: quia in potestate nō habēt, vt ff. eo. l. 2. 2. resp.

Pupillares tabulę quī rōne hic Africano dicātur, explicat, Vigil. tit. de pupil. substit. in princi. Instit. libro 2. Fœminæ pupillariter nō substituant.

h Substitutio. Nec in substitutione videtur repetita ea lē conditio, seu dies: vt ff. tit. l. si sub cōditione. & facit ff. de leg. 1. l. si cui.

i Placuit. Scilicet si filius moretur vivo testatore, & nepos post mortem testatoris nascatur: vt ff. de lib. & posthu. l. Gallus in prin.

k Excludi. Vt & supra titu. 1. l. cum in testamento. in locū enim deficientis primi, & secundi gradus videtur eum substituisse: vt & supra eo. l. qui dam testamento. & supra titu. 1. l. Lucius: Sed pone, quod filius vixit post mortem defuncti, & repudiauit hæreditatem. Item similiter nepos repudiauit, nunquid admittitur Titius? Videtur quod nō, quia filius extitit hęres ipso iure, licet postea repudiauerit. Econtra videtur admittendus, quia nec filius, nec nepos hæreditatem adiuit. imo vterque repudiauit. Sed certe non est admittendus: illa scilicet ratione, quia filius non decessit testatore vivo, & substitutio ita facta erat, si filius me vivo moretur. Item verba superiora, si hęres non erit, expone cum esse posset: quia filius præmoreretur, non hæres: & facit ff. de acquir. hæred l. quamdiu.

l X duobus. Instituī mihi hęredes duos meos filios impuberes, & ei qui supremus moreretur, substituī Titium. postea ambo impuberes simul decesserūt. certè Titius erit hęres vtriq; eorum. & est ratio, quia supremus dicitur nō solum is, qui post aliquem est, sed etiā ille post quē nemo est. in nostro aūt casu omnes videntur supremi decessisse: quia null' eorū remansit post alium. & idē est econtrario nā nō solū dicitur pro nobis esse alicui, qui ante aliquem aliū est sed etiam is ante quem nemo est. ¶ Filium. Seius instituit sibi hæredes Caium filium suū impuberem, & Titium extraneum. & Titio prędicto substituit Mæuium, & prędicto suo filio taliter substituit, quisquis ex suprascriptis, scilicet Titio, & Mæuio hęres mihi erit, substituo eum filio meo. & postea decessit prædictus

dictus Seius, Titius institutus omisit hęreditatem: Męuius autē ei substitutus adiuit ex substitutione. postea decessit dictus impubes, quæritur cui deferatur hæreditas eius impuberis: vtrum Titio qui omisit hæreditatē patris, an Męuio qui adiuit hæreditatem patris ex substitutione? Et dicit quod Mæuio.

¶ Etiam si contra. Filium meum emancipatum præterij, scilicet Titium, & Seium filium impuberē, & in mea potestate constitutum instituī mihi hæredem in totum, & ei impuberi substituī Caium, & à dicto impubere reliq; mea legata danda quibusdam mihi coniunctis, & quibusdam alijs extraneis & à Caio substituto reliq; similiter multa legata: & postea decessi. postea emancipatus petijt bonorum possessio. contratabul. eo, quod à me præteritus fuit. & vicit, & ita ruptum est testamentum meum, & sic factum est, quod ipse emancipatus habuit dimidiam hęreditatis meæ ab intestato, & alia dimidia remansit apud impuberem prædictū: postea in pupillari ætate decessit impubes. nunquid habebit hæreditatem impuberis Caius prædictus substitutus ei? Et dicitur, quod sic, & tenebitur præstare legata a se relicta & etiam ab impubere. Sed & si dictum emancipatum præterij, & dictum impuberem instituī in tribus vncijs, & Cornelium extraneū instituī in nouē vncias: & dicto impuberi substituī dictum Caium, & multa legata reliqui a dicto impubere præstanda quibusdam mihi coniunctis, & quibusdam aliis extraneis. & à dicto Caio impubere substituto reliqui similiter legata, & committente dicto emancipato præterito edictum, vt scilicet contrabul. petat bonorum possess. non solum dictus emancipatus, sed etiā dictus impubes, & sic excludāt dictum Cornelium in nouem vncijs institutum, & habeant ambo soli hæreditatem meam, scilicet emancipatus pro dimidia, & impubes pro alia dimidia, cum ex institutione non habuerant nisi tres vncias. & postea impubes decedat in pupillari ætate, & veniat ad hęreditatem suam dictus Caius ei substitutus: certè tenebitur dict' substitutus præstare legata ab impubere relicta conniunctis personis rātum: sicut impubes si viueret teneretur præstare tantum coniunctus personis, & licet si nō esset petita bono. possess. contratabu. impubes, vel eius substitutus posset detrahere ab omnibus legatariis Falcid. puta quia essent relicta legata ab impubere vltra dodrantem suę partis: tamen petita contratabu. (quo casu non tenetur impubes, vel eius substitutus ad præstanda legata nisi coniunctis personis, ut dictum est) augebuntur legata relicta ab impubere coniunctis personis, ideo quia non præstat extraneis legatariis legata: ita quod Falc. in eis non habebit locum, vel tanto minus detraheret nomine Falcidiæ de legatis relictis coniunctis personis, quantum ei accrescit propter hoc, quod extraneis legata non præstat: & sicut ipse filius impubes plus debet coniunctis personis nomine legatorum, etiam ex eo quod petit

contratabul. extraneis non præstat legata, vt dictum est, ita plus debet dictus impubes, & eius substitutus ex eo, quod per bonorum possessionem, scilicet cōtratabulas plus ad filium impuberem prædictum peruenit quam haberet ex institutione, cum postea ex substitutione peruenerūt ad eum tres vnciæ, vt dictum est: per bonorum autē possess. contratabul. peruenerunt sex vnciæ ad eum, vt dictum est. & ita duabus rationibus crescunt legata coniūctis, siue exceptis personis relicta. & idem debet esse cōtra, scilicet vt quem admodum portio per bonorum possessionem contrà tabulas accreuit īpuberi auget legata, vt dictum est, ita & portio, quæ ablata est impuberi propter bonorum poss. contratab. minuat legata coniunctis personis ab impubere relicta: puta quia impubes, sicut dixi in princi. fuit à me institutus ex asse, &

per bonorum possessionem contratabulas quam accepit frater suus emancipatus, & à me præteritus, dimidia hæreditatis sit ei impuberi ablata: nam pro ea dimidia sibi ablata substitutus eius exoneratur circa legata. & h. d. cum l. seq. Viu.

a Hæredem substituit. Vt ff. de reb. dub. l. qui duos. licet singulari numero vsus sit: vt ff. de leg. 1. l. qui filiabus. §. 1. & ideo de vtriusq; portione detrahit Falcidiā vt ff. e. l. qui duos. Sed contra, ff. ad Treb. l. eum qui. Sol. hic totum volebat ad substitutum pertinere, ibi partē. Vel dic, vt ibi.

b Supremus. Ad hoc ff. de ver. sign. l. proximus. & l. in vulgari. & vnde cog. l. 1. §. proximus.

c Mæuium substituit. Scilicet vulgariter.

d Substituit. Scilicet pupillariter.

e Adijt. Et sic testator directo est hęres: vt Instit. de pupil. substit. in princ.

f Soli. Scilicet Męuio non autem Titio repudianti. vt ff. eo. l. qui plures.

g Patris quoque. Vnde continetur substitutus vulgaris, nam verbum quisquis, ad solum Titium pertinere non potuit: nec ad pauciores quam duos. sic ergo qui eorum duorum erit hæres, ille admittetur, secus tamē si dicam in testamento: quisquis mihi hæres erit: det x. illi. nam duo comprehenduntur, id est etiam qui venit ab intestato, non solum scripti, vt ff. de codicil. l. si quis. hic non nisi scripti veniunt. vt ff. eo. l. cum filio. & l. qui liberis. §. hæc verba. & facit ff. eo. l. 5. & ff. e. l. cū ex filio. §. fin.

h Etiam si. Pone impuberem in potestate constitutū, institutum, & emancipatum puberem præteritum, & extraneum pupillo substitutum, a quo iunt relicta legata, quæ valent, licet commisso edicto per emancipatum i licet egerit per contratab. etiam si impubes petierit contratab. vt dices ff. l. prox. Et quæro hic quare rupto testamēto per querelam in totum rumpitur pupillare: vt ff. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. sed nec. & non per contratab. vt hic, & ff. l. prox. Respond, quia testamentum est de iure ciuili, & querela. sic vpū po-

test tollere aliud: vt Insti. de leg. ag. tut. §. fi. sed contra tabu. est de iure prætorio, quod non tollit testamentum, quia cũ prætor non pôt facere hæredẽ, multo minus desinere: vt Instit. de bo. pos. §. quos autẽ. inde est quod in querela dicitur quæri de viribus testamenti: in contratab. non, sed de patris, & filij qui agit, an sit filius seu pater, vel non: vt §. de inoffic. testa. l. filio. §. contratab. & differt in alio, qa querela nascitur de mũ hæreditate adita: vt C. de inoff. testa. l. fi quis filium. sed contratabu. etiã prius: vt inf. de contratab. l. illud. in fin. Et secundũ hoc nõ obst. sup. eo. l. 2. §. 1. quia ibi iure ciuili rumpitur per præteritionem posthumi: vt §. de iniust. test. l. posthumus. Item non obstat §. eod. l. is qui. quia ibi vt indignus repellitur: ibi dixi.

Casum ponit

a In P. Fl. nõ est legata.

a ET si contratabulas. Pater filium puberem emancipatum præterijt, impuberem in potestate constitutũ instituit: & ei extraneum substituit, a quo substituto, & etiam ad impuberẽ legata reliquit, præteritus egit contratabulas, & sic aperta est via instituto, ut & ipse habeat per contratab. tandem in pupillari ætate decessit. quæritur an teneatur amplius substitutus ad legata? & dicit cũ teneri amplius, quam teneretur pupillus: quia hic omnibus, pupillus coniunctis tantum personis: & sic augetur onus legatorum. Hic alio casu. si ponas pupillũ esse in vncia vna institutum, extraneum in xj. & pupillo substitutũ datum: & relicta legata ab vtroque: si habeat pupillus contratab. commisso sibi edicto per pubertatem præteritum: & sic habeat dimidiam hæreditatis, pro ea rata dabit substitutus legata, non pro vncia tantum, & hoc omnibus: nam & pupillus tenetur pro vncijs, non pro vna tantum. sed solummodo coniunctis. eõ tra decrescit onus legatorum: si ponas pupillum in assem institutum, & per puberem agentem contratab. ablatum ei dimidium: nam pro dimidia dabuntur legata, non pro asse, sed à substituto omnibus, à pupillo coniunctis, & probãtur etiam hæc §. de leg. præ. l. filiũ quis. & de leg. 3. l. fi. §. fi. & de contratab. l. non putauit. §. fin. In exhæredato pupillo ponere non potes: tum quia non habet cõtrata. vt §. de contrata. l. nõ putauit. in prin. tũ quia à substituto eius legari nõ posset: vt §. de leg. j. l. ab exhæredato. 1. respõ. Sed quidã dicunt qđ in eo pôt poni, si modo per præteritum committatur edictum per eandem l. §. de legat. 3. l. fina. 2. respõso. Sed certè de substituto instituti non exhæredati ibi dicit. Item nec de præterito pupillo potest dicere: quia non potest relinqui ab eius substituto. arg. C. de lega. Icũ quidam: licet ei posset dari contratab. vt C. de libe. præte. l. maximum. & adde quod no. §. l. prox. in fi. Accurs.

b A pupillo. Instituto, alio committente ed. ctum.

c Eius. Impuberis.

d Legatt Relicti in substitutione: vt §. l. prox. in fine. & §. de leg præstã. l. filium. §. sed si impubes. sed & relicta à pupillo dabit sicut dicitur §. de leg. l. fina. §. fin. Nec ob. Instit. de pupillari substitutione. §. liberis. quia ibi iure ciuili annullatur: vt ibi no. & supra l. proxi. vnde non valet substitutio ibi.

e Quod, i. quia.

f Extraneis: sed parentibus. Azo. ad quod §. de legat. 2. l. cum patronus. substitutus autem omnibus etiam extraneis.

g Exceptis. Non aljis, sed substitutus omnib. si ab eo sũt relicta: vt §. de legat. præstan. l. filium. Et est ratio, quia substitutus in totũ qđ succedit, voluntate testatoris succedit, Azo. Quæ autem sunt personæ excepte, habes §. de lega. præstan. l. 1. & 3. & C. de contratabu. l. prima.

h Ita & hic. Contrariorum eadẽ est ratio. sic §. ad legem Falc. l. fi hæres institutus. & § mand. l. fi mandato §. quoties. & Insti. de contrahẽ. emp. §. cum autem. Sed arg. contra, §. de neg. ge. l. fi quis negotia. & de proc. l. qui proprio. §. vtque adeo. & §. item contra. & facit ad l. §. de leg. 1. l. fi hæres. & de cond. & demon. l. Plautius.

Cõtrariorũ eadem est ratio.

i Oteſt. Faciens testamentum pôt face re plures gradus hæredum hoc modo. Instituo mihi hæredẽ Titiũ, & si Titius hæres non erit, Seius hæres esto: & si Seius hæres non erit, Mæuius hæres esto, & sic deinceps. & vltimo substituto pôt substitue re seruum suum, vt sit hæres necessarius. Item pôt substituere plures, in locum vnius: & in locum plurium pôt substituere vnum. Item potest substituere cuilibet de institutis alium extraneum, dando cuilibet suum substitutum extraneum. Item hæredes institutos potest adinuicem substituere. Itẽ si habet duos filios pone impuberes, pôt dare substitutum cuilibet eorum per se & tunc si vnus eorum filiorum decedat: habebit substitutus eius partem mortui: & ita non decedit tunc ab intestato dictus filius: quia pater eius dicitur ei fecisse testamentum substituendo ei. si ideo erit in alio filio postea decedente. Item pôt substituere illi soli de dictis filijs, qui vltimo morietur, & tũc si vnus decedit, alter succedit ei iure legitimo. i. ab intestato. & si alter postea decedat, substitutus eius hẽbit vtriusque hæreditatem ex substitutione: hoc dicit cum l. sequent. Viu.

k Potest. Vt Insti. de vulg. subst. in prin.

num. XXXV.

ET si contratabulas patris petita sit à pupillo bonorum possessio: in substitutum tamen eius actionem legati dandam esse, ita vt augeantur legata, propterea qꝑ filius extraneis non debuerit, sic & crescere a substituto data legata, si per bonorum possessionem plus ad filium peruenisset: quemadmodum & ipse filius plus exceptis deberet. His consequens esse existimo, vt si impubes ex asse hæres scriptus sit, & per bonorũ possessionem semis ei ablatus sit: substitutus in partem legati noĩe exoneretur, vt quemadmodũ portio, quæ per bonorum possessionem accesserit, auget legata: ita & hic quæ abscesserit, minuat.

Licitum est testanti facere tot gradus substitutionum, quot vult, & plures possunt substitui in locum vnius, & econtra. & si substituatur nouissimo morienti, videtur testator voluisse inter omnes cõseruare ius legitimarum hæreditatum, vel successionum ab intestato. h. d. cum l. seq. Azo.

XXXVI.

Oteſt quis in testamento plures gradus hæredum facere: pu-

El singulis. Legitimarum. sic Institu. eo. §. vel singulis. & C. e. l. pe. Sed contra §. de le. 2. l. Titia Seio. §. Seio. vbi per fideicommissum videtur eos inuicem rogare, non ius ab intestato reseruare. Sol. ibi.

Vi plures. [illegible] §. Si habeo quatuor filios, & eos hæredes instituo, possum substituere duobus & alijs duobus nullum dare substitutum, nam & possum ita eos instituere vt nulli eorum substituã. & sic possum diminuere numerum illorum quibus substituo, vt dictum est: ergo si impuberes sunt, possum diminuere. cum eis substituo pupillariter, tempus quod solet poni in pupillari ætate, vel substitutione hoc modo, si Seius filius meus hæres mihi extiterit, & intra decimum annum decesserit, Titius ei hæres esto, cum in pupillari substitutione soleat poni tempus xiiij. annorum Item & ita possum substituere, si Seius filius meus hæres mihi extiterit, & intra decimũ annum decesserit, Titius sit ei hæres. si autem post decimũ annum decesserit dictus filius meus, intra tamen xiiij. ann. Mæuius hẽs esto. ¶ Et si à patre. Titius instituit sibi hæredem Seium filiũ suũ impuberem. & rogauit eum per fideicõmissum vt si in pupillari decederet ætate, restitueret hæreditatem Caio: & postea dedit, pone tutorẽ filio suo Semproniũ, & decessit dictus Titius: nunc dictus Seius filius eius, & tutor Seij nolebant hæreditatẽ adire: vñ Caiꝰ fecit eos cogi vt adirẽt, &, adiuerũt. Postea ĩ pupillari ętate decessit dictꝰ Se., nũqd ex dictis secũdis tabulis ꝑtinebit hĩditas ad Caiũ fideicõmissariũ, vel ḋbebit ei restitui? Et videt quod nõ: quia testamentũ Titij patris Seij prædicti fuit iure ciuili destitutum. ideo quia Seiꝰ adire noluit: & per consequens secundæ tabulæ. vnde quamuis per coactionem resuscitetur principale testamentum non tamẽ videntur debere resuscitari secundæ tabulæ. licet resuscitentur legata, & fideicommissa specialia in principali testamento relicta, & hoc quidã dixerunt: sed certè male dixerunt, qa bene debent resuscitari secundæ tabulæ resuscitato principali testamento: quia sunt pars principalis testamenti. Viu.

Omnibus. Substituere. Acc.

Ergo & ad breue. Quia abbreuiare potest numerum: ergo & tempus. sic §. de iudi. l. nonnunquã. & facit. §. eod. l. ex facto. §. item quæro. & §. eo. l. si ita quis substituerit. & l. in pupillari. & l. verbis. & §. de mili. testamen. l. miles ita. §. 1. & de secun. tabu. l. 2. §. fi primus

Finem ætatis. Scilicet decem annorum.

Si à patre institutus. Filius, per hoc quod dicit, patre, & impubes. Acc.

Restituere. Si decessit in pupillari ętate.

Fideicommissario. Alias cõmisso, alias commissario.

Confirmentur. Valebant enim vtpote filio hærede ipso iure. vt Insti. de hær. quali. & diffe. §. fini. sed per additionem accipiunt effectũ, quasi hæres contrahat: vt §. ex quib. caus. in pos. ea. l. 3. in fi.

Tabulas. in quibus rogatus fuerit restituere.

Destituto. cum sua voluntate sponte non adijt. Azo. per quod videt repudiare: vt Instit. de hæred. qualit. & differ. §. fi.

Opinione. Et bene: vt §. ad Treb. l. nam quod. §. si qs. & l. apud Iulianũ. §. 1. & infra si quis omis. causa testamẽti. l. si quis omissa.

Pars sunt. Vt institu. eo. §em. §. liberis.

Vm ex filio. CASVS. Titius habebat duos nepotes ex filio suo mortuo, vnus quorum erat in dicti Titij potestate, alius non: & volebat quilibet pro dimidia instituere. & adinuicem pupillariter eos substituere tamen ei qui non erat in sua potestate, non poterat pupillariter substituere: alij aũt sic, qritur quid habet facere Titius, vt habeat dictum suum propositum? Et certè debet instituere hæredẽ solum suum nepotem illum, quem habet in potestate, & ab eo legare alij, qui nõ est in potestate sua, dimidiam hæreditatis, cum fuerit factus pubes nepos prędictus, qui non est in potestate. & contra debet illum nepotem qui non est in potestate, substituere

a In P. F. nõ est vel ei, sed puto id factũ negligentia librarij. vide autem q in hunc locũ scripsit Vigliꝰ in §. vel singulis, ff pupil. substit. Instit. lib 2.

a P. F. intestato.

XXXVII.

El singuli liberis, vel ei, qui eorum nouissimus morietur, hęres substituti potest. Singulis, si neminem eorum intestatũ decedere velit. Nouissimo, si ius legitimarum hæreditatum integrum inter eos custodiri velit.

Potest quis omnibus liberis substituere, vel parti eorum: aut nulli, aut ad tempus totũ pupillaris ætatis, vel ad partẽ eius. Bar.

XXXVIII.

Vi plures liberos habet potest quibusdam substituere: neq; vtriq; necesse habet omnibus: sicuti pt nulli substituere. Ergo & ad breue tempus ætatis substituere potest vt puta, [Si filius meus intra annũ decimum decesserit, Titius hæres esto.] Itaque & si diuersos substitat post finẽ ætatis, admittendum erit: veluti, [Si intra decimũ annum decesserit, Titius hæres esto: si post decimum intra xiij. Mæuius hæres esto.]

Aditione facta à coacto ex Trebelliano confirmantur tabulæ pupillares. Bart.

Si à patre institutus rogatusque hęreditatem restituere, coactus à fideicommissario adierit: quamuis cætera, quæ in eodem testamento relicta sunt, per eã additionem confirmentur, vt legata, & libertas: secundas tamen tabulas non oportere resuscitari, destituto iam iure ciuili testamẽto, Quint. Cerbidius Scæuola noster dicebat, sed pleriq; in diuersa sunt opinione: quia & pupillares tabulæ pars sunt prioris testamenti: quo iure vtimur.

Filio impuberi emancipato non potest pupillariter substitui: sed potest eius institutio omitti, & per fideicommissum sibi in tempus pubertatis relinqui: quod importabit tantundem, quantum substitutio pupillaris. Bar.

XXXIX.

Vm ex filio quis duos nepotes impu-

Et sic valet argumentũ de psona ad tẽpus. ſm Bar. Paul. Ale. & Ia.

Displicet Dy. & Bart. ideo dic qꝑ filio instit. fuit datus cohæres extraneus, q cohęres q tem suam posſea repudiauit: ſm Dyn. Bar. Bal. Imo. Are. Ale. & Ia.

Displicet omnibꝰ, dẽpto Pau.

Idẽ omnes scribẽt.

pupillariter illi nepoti, qui est in potestate: & ita faciendo idem consequetur testator, ac si inter eos pupillarem substitutionem fecisset, posito quod valeret substitutio pupillaris inter eos, quæ quidem non valet in persona nepotis in potestate non existentis, vt dictum est. nã moriente in pupillari ætate nepote in potestate constituto habebit sine dubio ex pupillari substitutione totã hereditatem nepos non constitutus in potestate: & econtra moriente in pupillari ætate nepote non constituto in potestate, retinebit sibi totam hereditatem nepos in potestate constitutus, in qua tota ipse fuit institutus, vt dictum est. nam non fuit grauatus nomine legati dare dimidiam hæreditatis nepoti non constituto in potestate, nisi cum nepos nõ constitutus in potestate esset pubes, vt dictum est: ipse aũt decedit in pupillari ætate & sic amplius pubes effici non potest. & hoc cõsilium te tatori dederunt quatuor Iurisconsulti. f. Labeo, & Otilius, & Cascellius, & Trebatius. ¶ Filio impubere filium meum impuberem mihi hæredẽ instituo, & ita ei substituo. Titius sit mihi hæres, si mihi nullus meus filius fuerit hæres. Seius ãt sit mihi hæres, si dictus meus filius impubes hæres mihi erit, & impubes mortuus fuerit: & decesserit. mõ quæritur nunquid valeat substitutio? Et dicitur q̃ sic. filio. n. impuberi in singulas causas alii, & alii hæredẽ substituere possumus in casum vulgarem, & alium in casum pupillarẽ. ¶ Quidam. Ita dixi in testamento meo: instituo mihi hæredes Titium, & Seiũ & ita coniunxi eos re & verbis, & Seio substituo primũ. Titio autem nullum substituendi dedi, postea ita dixi. instituo mihi hæredes si militer Caium, & Sẽpronium. & Caio substituo secundum, & Sempronio substituo tertium. me adhuc viuente decedit dictus Titius, & Seius, postea ego decessi: & sic partem dicti Seij debet habere primus eidem Seio substitutus: modo quæritur ad quem debeat pertinere pars Titij, cui nemo erat substitutus, vtrum ad dictum primum substitutum Seij, an vero ad Caium, & Sempronii cohæredes dicti Titij. Et dr quod debeat pertinere ad substitutũ Seij, nam Seius erat cõsanguineus Titio, vt dictum est: vnde sicut partem Seij habet substitutus eiusdem Seij: ita & habere debet partem Titij Seio coniuncti, iure accrescendi. Viu.

Hæredem habere. Hic auus desiderabit, vt quicunque eorũ decederet impubes solida eius dimidia pars perueniret ad aliũ, quod facile erat sibi disponere in eo, qui in ipsius aui potestate erat, sed in emancipato durũ videbatur, cũ ei pupillariter aliũ substituere non posset. Item si rogaui eũ per fideicommissum: tãdẽ quãdo tam transmittat ad eum, qui in proximiori gradu esset, quam frater, si impubes decederet, vt est mater defuncti impuberis, quare horum quatuor sapientium consilio elegit testatus auus, vt filio quem in potestate habebat emancipatum pupillariter substitueret, & emancipato si ad xiiij. annum peruenerit, dimidiam cum fructibus legauit. idem si nihil dictũ fuisset de fructib. vt sup. de vsur l. in fideicõ. §. cum Pollidius. hic emancipatus si ante xiiij. ætatis ann. decedat: ad hæredẽ nil trãsmittit, cum conditionale legatum sit: vt ff. de leg. 2. l. si cui. nec querelam inoff. intendere potest, cũ plene erãt ei omnia restituenda: vt C. de inoffi. test. l. si pater.

Sed hodie puto contra: vt C. de inoffi. test. l. quoniam. Azo. & in authẽ. de trien. & semiss. §. prohibemus, coll. 3. Itẽ quæro si hic, cui dimidia pars hæreditatis legata est, pro parte præstet legata? Respon. secundum Iac. quod sic: vt ff. de mil. test. l. militis codic. in princi. sed & onus eris alieni pro parte subibit: arg. ff. de leg. 1. l. ab omnibus. §. fina. & ff. de leg. 2. l. cum filius. §. Lucio. sed ar gumẽ. contra. ff. ad Treb. l. mulier §. si Vel verius dic, vt not. ff. de leg. 3. l. nõ amplius. §. fin.

Partem eius. Totum & in solidum. Azo.

Consilio. Modo respondet.

Alterius. Scilicet emancipato. Azo.

Tutelam. Intra xx. annos secundum quosdam, arguendo C. de ijs qui veniã. ætat. impe. l. fin. Sed dic ad xiiij. ann. vt ff. de leg. 3. l. cum filio. Alij dicunt, id est sui iuris: & nepos erat in potestate patris sui, cui auus nõ vult quærit.

Substituit. Pupillariter, & sic nulla quarta retinet: vt C. de inoffi. test. l. ex tribus.

In singulas causas. Id est in vulgarem casum vnum, & in pupillarem alium. Azo.

Alius. Para Titius. H.

Fuerit. Non habetur hæres, sed intelligitur. H.

Et alius. Para Sempronius. Hãc & non q̃ hoc casu vulgaris substitutio nõ cõcipit pupillarem, nec pupillaris vulgarẽ, alio, qui nõ esset alius & alius in diuersis casib. substituit, sed ambo in vtroq; fm Io. qã lex ista prohibet Azo. sic ff. eo. l. iam hoc iure. in fi.

Vnus ille. Alias vnus ex illis. f. hãdib ille. Scilicet cui &c.

Quoq; Non solum ad duos hæredes, qui supponuntur hic eam substituta: directo testatori est hæres: vt ff. eo. l. ex duobus. §. filium.

Respõderunt. Sed hic extraneis non fuit ei qui decessit, nec re, nec verbis coniunctus, cur ergo iure accessionis aliqd habet? Respon. ideo quia ille cui fuit substitutus, coniunctus fuit.

Dicitur. Dicitẽ si nõ esset: quia inter hæredes disiunctos est locus iuri accrescendi. Bar. Paul. & Ale.

Causa

beres haberet, sed alterũ eorũ in ptãte, alterũ non: & vellet vtrũq; ex æquis partib. hæredẽ habere. & si quis ex his impubes decessisset, ad alterũ partem eius transferre: ex consilio Labeonis Otilij, Cascellij, Trebatij, eũ quem in potestate habebat, solum hæredem fecit: & ab eo alteri dimidiã partẽ hæreditatis, cum in suã tutelam venisset, legauit, q̃ si is, qui in sua ptãte esset, impubes decessisset: alterũ hæredem ei substituit.

Expressum facit cessare tacitum. Bart.

Filio impuberi in singulas causas alium, atque aliũ hæredem substituere possumus: veluti vt alius, si sibi nullus filius fuerit, & alius, si filius fuerit, & impubes mortuus fuerit, hæres sit.

Ius accrescendi transit ad illum, ad quem transit portio iure substitutionis. Barto.

Quidam quatuor hæredes fecerat, & omnibus hæredibus præter vnum substituerat: vnus ille, cui non erat quisquam substitutus, & ex cæteris alter viuo patrefamilias decesserat. Partem eius, cui nemo erat substitutus, ad substitutum quoque pertinere, Otilius & Cascellius responderunt: quorum sententia vera est.

Substitutus impuberi, qui se postea dedit arrogandum, habet vtiles actiones si postea impubes decedit. Bart.

XL.

Causa. CASVS. Filiũ meũ impuberem instituo mihi hæredem. & ei pupillariter Titiũ substituo, & postea decessi. venit postea Seius, & causa cognita eum impuberem arrogauit, quia mõstratum fuit iudici causam arrogationis honestam esse, & impuberi expedire. certè Seius arrogator debet tenere tabellario publico: si intra pubertatem impubes decesserit, restituturum se bonã ilis, qui ad successionẽ, impuberis venturi essent, si arrogatio non fuisset facta. & hoc casu per illud vinculum cautionis nõ solum legitimis hæredibus impuberis prospicitur, sed etiã Titio ei substituto. quibusdam tamen videbatur, nõ debere prospici ita substituto, sicut legitimis per dictã cautionem: quia per arrogationem ruptũ est testamentum pupillare. & ita substitutus amodo est extraneus impuberi: legitimi autem nõ efficiuntur propter hoc extranei, sed certè ipsi male dicunt: quia eiusdem conditionis sũt in hoc casu legitimi, quo est substitutus, si dicta cautio non esset interposita. nam sicut substitutus non admitteretur rupto pupillari testamento per arrogationem: ita nec legitimi admitterẽtur patre adoptãte bona impuberis peculij iure occupante. Interposita ergo cautione prędicta substituto simili ter vt legitimis prouisum est. f. vt sicut legitimi habent vtiles actiones ex dicta cautione: ita & habeat substitutus & h. d. licet ꝑ pauca verba. Viu.

Causa cognita impubes. Demum causa cognita arrogatur: & sunt causæ ff. de adop. l. nec ei. §. eorũ. vsq; in fi. & inter cętera cauet seruo publico de restituendis bonis arrogati illis personis quæ erant habituræ, si arrogatio facta nõ esset: & sic legitimis, & aliis prouidetur, vt hic, & supra, de adopt. l. nec ei. §. fin. & l. non aliter. & l. his verbis. & l. seq. & Instit. de adopt. §. cũ autem.

Quemadmodum. Id est, sicut.

Hæredibus. Arrogati.

Naturalis. Et legitimus.

Substituto. Cõtra arrogatorem, qui fortè est hęres, sed restituit. Nam rumpuntur secundæ tabulæ: vt d. l. nec ei. §. 1. Succurritur ergo hoc casu his personis, vt vtiles habeant actiones: nec enim possunt habere directas: quia iure isto nullum habet hęredẽ, quia in alterius potestate moritur nisi filius esset habẽs castrense, faciens testamentum: aliter non. Secus autem esset iure authenti. vt in Authenti. de hæredi. ab intest. §. 1. col. 9.

Cohæredi. CASVS. Instituit mihi heredes Titiũ, & Męuium: & dictum Męuiũ substituit Titio cohæredi suo, & eidẽ Mæuio substituit Semproniũ, & postea decessit. postea decessit dictus Męuius antequam pro sua parte hereditatem meam adiret, vel antequã existeret conditio substitutionis per repudiationẽ Titii cohæredis sui, & postea repudiauit Titius, sicq; extitit cõditio substitutionis, per quã fuit substitut⁹ Męuius Titio: certè ad dictum Sempronium substitutum Mæuij pertinebit vtraque portio hæreditatis. i. portio Titij, & portio Mæuij: & hoc siue ante substitutionem, qua fuit substitut⁹ Mæui⁹ Titio cohæredi suo, substitutus fuit Sẽpronius Męuio, siue postea: nec facio vim, vtrum Mæuius primo loco substitut⁹ Titio decedat post dictum Titium institutũ: an vero decedat ante eũ quia semper existente conditione substitutionis, qua Mæuius fuit substitut⁹ Titio, habebit Sempronius substitutus Męuij, partẽ Titij, & partem Mæuij.

¶ Ex his verbis. Institui mihi hæredem Titium in tribus vncijs hæreditatis meæ: & Seium in iij. & Stichum seruum Sempronij in v. & postea ita dixi in dicto testamento meo: eosque inuicem substituo: & postea decessi. postea Titius in tribus vncijs iustitutus renuit pro sua parte adire. certè tres suæ vnciæ in quibus eũ institui deferũtur Seio in quatuor vncijs instituto, & Sticho seruo Sempronii in v vnciis instituto, quæ quinque vnciæ fuerunt acquisitę Sempronio per dictum Stichum, & deferuntur eis pro modo quælibet portionis hæreditatis meę. i. pro ea parte, pro qua eos instituit. instituit autem Seium in quatuor vnciis: & Stichũ in v. vt dictum est. Viu.

Cohæredi. Duo fuerunt instituti. Titius, & Męuius, Titio quoque substitutus fuit cohæres suus. i. Męuius. Męuio quoq; substitutus fuit Seius, secũdum Ro. die ergo cohæredi. f. Titio. Accur.

Substitutus. Scilicet Męuius.

Adiret. Męuius ex institutione. f. aliàs extincta esset vulgaris: vt C. eo. l. post aditam.

Existeret. Scilicet prius quam hæreditatẽ repudiet Titius.

Vita decessit. Męuius institutus, idemq; cohæredi substitutus. Accur.

Ad substitutum eius Mæuii. f. Seium.

Ante substitutionem. Primi. substituti. Ro.

Substitutus. Scilicet Seius.

Vtraq; portio. Cum vterq; decessit antequam hereditatem adiret. & facit Insti. de vulg. fustit. §. sed institutos cohęredis. & ff. e. l. si Titius cohęredi. Nec obst. contra ff. eo. l. qui habebat. vt ibi no.

Non adeuntis. Id est repudiantis.

Sibi. Scilicet repudianti. Accur.

Vel alii. Puta domino repudiantis.

Quæsitæ. Id est quærendæ. nec enim plus confertur, q̃ cõpeteret repudianti. Vel dic sibi f. cohæredib. substitutis. & tunc concor. vt ff. eo. l. qui liberis. in fin. & ff. si in testamẽto. Sed in id quod dicit alii videtur vocari dominus serui instituti ex substitutione. & sic est contra ff. e. l. qui liberis. §. hęc verba. Sed dices seruum remansisse eius. vt ff. eo. l. cum filio. in fi.

¶ Cum filię. CASVS. Ad euidentiã huius. §. not. q̃ ad hoc vt pater, vel alius parẽs possit pupillariter substituere filio, vel filiæ vel nepoti vel nepti, necesse est quod

In quãtum iste text. sentit expressũ facere cessare tacitũ. Limitabis eum p. l. nõ recte C. de fideicõ. vt non procedat, qã tacitè insunt, quia illo casu nõ tm̃ nõ facit tacitum cessare imo eo quo videtur quod nihil operat: de in l. 2. & ibi Dy. ff. de leg. 2.

Ista glo. quis hic approbet per Bart. & Imolã: dispicet tamẽ Bal. Ang. Ale. Alb. & Ia.

In P. F. nõ est ei.

Adde tũ q̃ testãtũ ingressi religionẽ valet, si reliquat parẽtib. legiti. Bart. l. 1. si qua mulier. pe. co. in fi. C. de sa. san. ec. & ibidem Bal.

Quia ibi deficit cõditio in p sonã instituti, hic fm Alex.

Ista gl. sustentatur per P. Imo. Ale. & Iaso. q̃stionis displiceat. Bal.

Causa cognita impubes arrogatus decessit. Quemadmodũ legitimis hæredibus authoritate principali prospicitur vinculo cautionis, ita si forte substituit naturalis pater impuberi, succurrendum erit substituto. Num & legitimis hæredib. futuris non aliæ quã vtiles actiones præstari possunt.

Substitutus ei, qui est substitutus cohæredi suo, vtroque defuncto vocatur in vtriusque portionem. Bartolus.

Libro vj. Responsum.

XLI.

Cohæredi substitutus, ꝓ modo sibi, vel alij quæsitæ portionis defertur.

Iste §. sex ponit notabiles casus, vt patet ad literam. Bartolus.

Cùm filię, vel nepotis, prius quàm hæreditatẽ adiret, aut cõditio substitutionis existeret vita decessit. Ad substitutum eius, siue ante substitutionem, siue postea substitutus sit, vtraq; portio pertinebit. nec interierit prior substitutus post institutum, an antè decedat.

Ex his verbis, [Eosq; inuicem substituo:] non adeũtis portio scriptis hęredibus ꝓ modo sibi, vel alij quæsitæ portionis defertur.

Iste §. sex ponit notabiles casus, vt patet ad literam. Bartolus.

Cùm filię, vel nepotis, prius quàm hæreditatẽ adiret, aut cõditio substitutionis existeret vita decessit. Ad substitutum eius, siue ante substitutionem, siue postea substitutus sit, vtraq; portio pertinebit. nec interierit prior substitutus post institutum, an antè decedat.

Ex his verbis, [Eosq; inuicem substituo:] non adeũtis portio scriptis hęredibus ꝓ modo sibi, vel alij quæsitæ portionis defertur.

quod eos habeat in poteſtate,& aliàs non valet ſubſtitutio:vt ſupra e.l.ij.§.j.& Inſti.de pup.ſubſti.in princ. quibus autē tēporib.debeat eos habere in poteſtate, ſicque valeat tunc ſubſtitutio, dicit hic §. Pone ergo quod Sempronius inſtituit ſibi hęredem filium ſuum impuberem: vel filiam, qui, vel quæ erat in ſua poteſtate tempore teſtamē ti, vel inſtituit ſibi hæredem nepotem ex filio mortuo,qui nepos tenebat locum patris tui tempore teſtamēti dicti Sempronij ſui aui, & eodem tempore erat in poteſtate dicti ſui aui: vel inſtituit ſibi hæredem nepotem naſciturum ex vxore filij ſui mortui:& ſubſtituit dicto filio, vel filię: vel dicto nepoti nato,vel naſcituro Seiū pupillariter: & ſicut pono exemplum in ſubſtitutione filij, ita intellegas in omnibus prædictis:& hoc modo dixit Sempronius:inſtituo mihi filium meum impuberem hęredem;& ſi hæres nō extiterit,vel extiterit,& in pupillari ætate deceſſerit,ſubſtituo ei Seium:& poſtea dictus Sempronius emancipauit dictū impuberem,& deceſſit dictus Sempronius: & ſic tēpore mortis ſuæ nō ueniebat in eius poteſtate dictus impubes:& poſtea in pupillari ætate deceſſit dictus impubes: modo quęrit quis veniat ad hæreditatem:vtrum Seius ei ſubſtituꝰ, an vero legitimus impuberis hæres? Et dicit quod legitimus hęres impuberis,& non ſubſtitutus, quia dicta pupillaris ſubſtitutio eſt ex eo irrita facta,quod dictus impubes exiterit de poteſtate Sempronij patris ſui,ante mortē ciuſdem Sempronij. Ad hoc em vt ſtet firma ſubſtitutio pupillaris,neceſſe eſt,quod impubes ſit ī poteſtate patris ſubſtitutionem facientis tempore teſtamenti. & tempore mortis ipſius patris: & hoc in prima parte vſq; illuc. Quod ſi hæredem &c. Sed finge teſtatorem nō ſubſtituiſſe quidem directo Seium filio ſuo impuberi:vt q̄a non dixit,ſi filius meus in pupillari ætate moriatur, Seius hęres eſto. Sed per obliquum ſubſtituiſſe(ſi tamē ſubſtitutus dici debeat is, cui fideicōmiſſum vniuerſale relictū eſt) hoc modo: rogo te filij,vt ſi in pupillari ętate moriaris, reſtituas hęreditatem meam Seio. Quęritur,mortuo filio in pupillari ætate, quis ei ſit hęres,an Seius per fideicōmiſſum ſubſtitutus,an potius proximior agnatus? Reſpō. proximiorem agnatum fore impuberi legitimū hęredem: ſed cōgendus erit is legitimꝰ hęres,hęreditatem à teſtatore patre pupilli profectam Seio ex cauſa fideicōmiſſi reſtituere,deducta tamen eius hæreditatis parte quarta,quam ex beneficio ſenatuſconſulti Trebellian. retinet hęres rogatus ꝑ fideicōmiſſum reſtituere hæreditatem. Et certe hic eadem omnia obſeruanda ſunt,quę obſeruarētur,ſi quis pubes rogatus eſſet per fideicōmiſſum reſtituere hæreditatem quandocunq; decederet: vt enim eo inteſtato decedente, legitimus ipſius hæres cogeretur hæreditatem reſtituere fideicommiſſario retenta quarta parte eius hæreditatis ex ſenatuſconſulto Trebelliano, ita & legitimus hæres impuberis grauati reſtituere cogendus eſt ſimiliter ad reſtituendam hæreditatem ſubſtituto ipſius pupilli ex cauſa fideicommiſſi, deducta ſimiliter quarta ex ſenatuſconſulto Trebelliano vt ſuperius diximus: atque hic eſt verus intellectus ad verſicu. Quod ſi hæredem:vſque ad verſicu. Quæ ita locum. vbi Iuriſconſultus dicit quod ea quæ dicta ſunt in ſecūda,& tertia parte huius §. ſ.ꝙ legitimꝰ hæres impuberis teneat ad reſtituēdā patris hæreditatē Seio,vel teneatur dare ei dē Seio fideicommiſſum ſpeciale relictū eidē Seio ab impubere prędicto,ita demū vera ſunt,& locum habebunt,ſi teſtamentum Sempronij prædicti patris impuberis valuit de iure:ſi autem non valuit,puta quia nō fuerunt ibi ſeptem teſtes,ſed pone tātū quinque, qui quinq; teſtes ſufficiunt in codicillis:non tenebitur dictus legitimus ad prædicta:quia dicta ſcriptura quam voluit Sempronius valere vt teſtamentum, & quæ non valuit vt teſtamentum,vt dictū eſt, non valebit, tanquam ſint codicilli: quia hoc teſtator non expreſſit, vt valeret iure codicillorum, ſi non poſſet valere iure teſtamenti. Si aute hoc expreſſiſſet teſtator,bene valeret vt codicilli: & bene teneret legitimus ad prædicta: & hoc vſque illuc nec fideicom niſſo &c.

ti, qui locum filij tenuit. aut poſt teſtamentum cœpit tenere, parens ſubſtituit:

ſi quis ex his mortis quoq; tempore non fuit in familia, ſubſtitutio pupillaris ſit irrita. Quod

vbi dicit quamuis dictum ſit ſupra in ſecūdo & tertio dicto huius §.quod legitimus hæres impuberis tenetur reſtituere Seio hæreditatem Sempronij patris impuberis, tamē proprię facultates filij impuberis quas habuit aliunde quam à patre: non tenebuntur fideicommiſſo Seio relicto per dictus Sēpronium impuberis patrē:id eſt, dictum legitimus hęres impuberis non tenebitur eas præſtare ex dicto fideicommiſſo prędicto Seio:vnde euenit quod ſi dictus Sempronius exhæredauit dictum filiū ſuum impuberem. & nihil iure legati ei reliquit:& eidē ſubſtituit dictum Seium ſubſtitutione fideicommiſſaria: vt quia rogauit dictum impuberem reſtituere hęreditatem Seio,ſi intra annos pubertatis,aut etiam quandocūque decederet. certē hoc caſu ſi dictus impubes intra pupillarem,aut etiā poſt pubertatem inteſtatus deceſſerit, legitimus hæres ipſius nihil tenebitur præſtare fideicommiſſario nempe Seio ex cauſa fideicommiſſi quē enim nō honorauerat, eum nec onerare potuit.quid autem ſi teſtator filium ſuum impuberem exhæredauit quidem,ſed tamen aliquid ei nomine legati aut fideicōmiſi reliquit. Deinde grauauit eum: vt ſi in pupillari ætate, aut poſt pubertatem quandocunque decederet, hæreditatem Titio reſtitueret:& is filius vel intra pupillarem ætatem, vel inteſtatus poſt tempora pubertatis deceſſit: atque ita hæreditas eius ad proximiorem agnatum tanquam ad legitimum hæredem deuenerit. Quæritur, an legitimus hæres aliquid, & quantum reſtituere debeat de hęreditate dicti filij dicto Titio ex cauſa fideicommiſſi? Reſpondetur quod legitimus hæres tantum præſtabit de hæreditate dicti filij ipſi Titio ex cauſa fideicommiſſi,quantum ipſi filio fuerat a patre legatum, vel fideicommiſſi nomine relictum, neque quicquam amplius. Sed nunquid detrahet Falcidiam de dictis legatis dictus legitimus vel fideicommiſſis,quæ tenetur præſtare Titio: quæque pater reliquit filio,vt dictum eſt:& nunquid detranet Falcidiam de dictis facultatib⁹ impuberis, quas tenetur dare Titio intra modū legatorum vel fideicommiſſorum impuberi a patre relictorum? Et dicitur quod nō quamuis in ſecūdo caſu huius §.detrahat quartam Trebellianicā:vt dictum eſt: & eſt ratio, quia nec ipſe impubes cui data ſunt à patre legata, vel fideicommiſſa, poſſet detrahere Falcidiam ſi rogatus eſſet Titio reſtituere dicta legata,vel ſi deicommiſſa:nec etiā ſubſtitutus eius impuberis poſſet detrahere Falcidiam ſi rogatus eſſet Titio dicta legata reſtituere,vel fideicōmiſſa:vt ī.ad legem Falcid. l.ex Falcidia.§.fina. Viu.

Tenuit. Tempore teſtamenti:ad quod ī.tit.1.l. ſed & ſi.§. nepotes.

Cœpit tenere:vt ī.eo.l.2.§.ſed ſi extraneum.

Subſtituit. Directo vulgariter vel pupillariter,cum ſemper contineatur vtraque: vt ī eo.l.iam hoc iure. in principio.

Si quis ex his.Scilicet filia vel nepos.

Mortis.teſtatoris.

In familia.Quia emancipatus,vel in adoptionem datus:vt Inſti.quib.mod.ius patri.§.ſed & ſi pater.& ī. de cap.l.pater.ſunt enim plura neceſſaria vt teneat:vt no.ī.eo.l.2.circa princ.

Filium.

Filium. Impuberem.

Rogauerit. Per fideicommiſſ. & ſic per obliquum, non directò vt ſupra.

Glo.innuit qđ dictio impubes,accipiē demōſtratiuè: qđ eſt falſum: imo diſpoſitiuè ſm Pau.

Impubes.ſ.tunc reſtituat:& quandocunq; etiam poſt pupillarem ętatem,ſecundum H.ſed dic intra pupillarem tantum vt differat à ſequenti ibi, nec aliud &c.

Reſtituere. Accipe placuit. quod eſt infrà.

Legitimum. Ad hoc C. de fideicom. l.eam.&c. eo.l.precibus.in fi.

Fideicommiſſa. Trebellianica.

Fideicommiſſo. Scilicet ſpeciali vnius rei, vel fundi. & ſic ſit arg. de ſpeciali ad generale fideicommiſſum.

Eius.ſ.filij.

Dato. Id eſt, relicto.aliàs eſt fideicōmiſſum datum.

Reſtituere. Titio fideicommiſſario.

Nec aliud. Redit ad primum caſum, qñ fuit rogatus de generali quandocūque decederet, ſm H. vel dic,ꝙ ſ.tantū intra pupillarem ætatē, hic q̄ncunq; decederet. Et no. ꝙ hic aſſumūt quidā, quod ſubſtitutione facta vltra pubertatē in formā pupillaris debet reſtitui hæreditas ſubſtituto. ſed certè non de directa:ſed de fideicōmiſſaria hic dicit: quia ſ. dixit, rogauit, & infra dicit precariis.

Singul. glo.ſecundum Bal. Alexan.& Iaſo. in l. hac cōſultiſſima.§. ex imperfecto.C.ād teſt.

Egreditur. Nam & tunc cogitur reſtituere legitimus. filio inteſtato decedente.Accur.

Non valuit.(.iure teſtamenti:nec codicillorum niſi hoc actum ſit,vt ſubijcit,& ī.de codic. l 1. & ī.de milit.teſtamen.l.ſi miles. Item hoc niſi inter filios: vt C.fam ercīſc.l.ſi.

Inſtitutus in bonis propriis grauari ſi poſſit.

Tenebūtur.i.non erūt adſtricti.i.aliquis nomine eorum non tenebitur. Sic ergo no. inſtitutum de tuis proprijs bonis non poſſe grauari, ſed de bonis tantum teſtantis:vt infrà ad Trebelleia.l.ex facto in principio & §. non tantum. & hic ſubijcit in exheredato: vt & Inſtit. de ſing.reb.per fideicomm.re §.hoc ſolū.

In ſubſtitutione fideicommiſſaria : ſecus in directa pupillari ſecundum Bal. & P.

& infrà de lega.2.l.Imperator.in princ.& §.1.Sed hoc fallit, ſi tantum percepit de fructibus relictorū, quantum alij dare eſt grauatus,vt ī. de leg.1. l.filiusfamil. §.apud.& infrà de lega.3.l.3. §.1. & ī. de leg.2.l.cum pater.§.Titio.

Et ideo.Quia eſt neceſſe, vt voluntas patris ſit ipſa : ſecundum Ioan.

Nullum fideicōmiſſum. Cū iniuſte ſit ſic teſtatus, vt cum oneraret, quē nō honorauit: vt C.de fideicō-

Specialem. Facit ī.de adim.leg.l.alimenta. §. baſilicæ

Rogauerit. Per fideicommiſſ. & ſic per obliquum, non directò vt ſupra.

Impubes.ſ.tunc reſtituat:& quandocunq; etiam poſt pupillarem ętatem,ſecundum H.ſed dic intra pupillarem tantum vt differat à ſequenti ibi, nec aliud &c.

Reſtituere. Accipe placuit. quod eſt infrà.

Legitimum. Ad hoc C. de fideicom. l.eam.&c. eo.l.precibus.in fi.

Fideicommiſſo. Scilicet ſpeciali vnius rei, vel fundi. & ſic ſit arg. de ſpeciali ad generale fideicommiſſum.

Eius.ſ.filij.

Dato. Id eſt, relicto.aliàs eſt fideicōmiſſum datum.

Reſtituere. Titio fideicommiſſario.

Nec aliud. Redit ad primum caſum, qñ fuit rogatus de generali quandocūque decederet, ſm H. vel dic,ꝙ ſ.tantū intra pupillarem ætatē, hic q̄ncunq; decederet. Et no. ꝙ hic aſſumūt quidā, quod ſubſtitutione facta vltra pubertatē in formā pupillaris debet reſtitui hæreditas ſubſtituto. ſed certè non de directa:ſed de fideicōmiſſaria hic dicit: quia ſ. dixit, rogauit, & infra dicit precariis.

Egreditur. Nam & tunc cogitur reſtituere legitimus. filio inteſtato decedente.Accur.

Non valuit.(.iure teſtamenti:nec codicillorum niſi hoc actum ſit,vt ſubijcit,& ī.de codic. l 1. & ī.de milit.teſtamen.l.ſi miles. Item hoc niſi inter filios: vt C.fam ercīſc.l.ſi.

Tenebūtur.i.non erūt adſtricti.i.aliquis nomine eorum non tenebitur. Sic ergo no. inſtitutum de tuis proprijs bonis non poſſe grauari, ſed de bonis tantum teſtantis:vt infrà ad Trebelleia.l.ex facto in principio & §. non tantum. & hic ſubijcit in exheredato: vt & Inſtit. de ſing.reb.per fideicomm.re §.hoc ſolū. & infrà de lega.2.l.Imperator.in princ.& §.1.Sed hoc fallit, ſi tantum percepit de fructibus relictorū, quantum alij dare eſt grauatus,vt ī. de leg.1. l.filiusfamil. §.apud.& infrà de lega.3.l.3. §.1. & ī. de leg.2.l.cum pater.§.Titio.

Et ideo.Quia eſt neceſſe, vt voluntas patris ſit ipſa : ſecundum Ioan.

Nullum fideicōmiſſum. Cū iniuſte ſit ſic teſtatus, vt cum oneraret, quē nō honorauit: vt C.de fideicō-

Specialem. Facit ī.de adim.leg.l.alimenta. §. baſilicæ

l.pe. ſed ſubſtitui pōt ei directò, quia in hoc non grauatur:vt ſ.eo.l.1.§.pen.

Debebitur. At relictum à ſubſtituto eius non debet: vt C.de leg.l.cum quidam.quæ eſt contra. Et no.circa Falcidiam:quod legatarius ſingularis rogatus alis reſtituere non deducit Falcidiam, vt hic, & plenè not.C. commu.de lega.l.1. §.fin.

¶ Qui diſcretas.

Titius fecit teſtamentum, & ita inter ſex ponę hæredes ſuam hæreditatem diuiſit : inſtituit enim in tertia parte hæreditatis ſuæ,id eſt, in quatuor vnciis primum, & ſecūdum, & in alia tertia inſtituit tertium, & quartum, & in alia tertia inſtituit quintum, & ſextū, & poſtea ita dixit: dictos meos hæredes inuicem ſubſtituo. Certè ſi primꝰ non habeat ſuam partem, i.dimidiam tertiæ, ſecundus ei coniunctus eam habebit, ſi autem primus, & ſecundus non habeant tertiā eis relictam, puta quia agnoſcere noluerunt, admittentur ad eam tertiam tertius, quartusꝰ, & quintus, & ſextus prædicti. Viu.

P.Fl. ſit qō cōmemoratione.

P.F.miſcuiſſet.

Qui diſcretas Tertiam duobus,& aliā tertiā alijs duobus, & alijs duobus aliam tertiam : & facit C.de caduc.tol.l. §.his ita,& ī.de coniun.cum emanci. li. l.1. §. ſi quis ex nepotibus. Azo.

¶ Qui patrem.

Titius in teſtamento ſuo inſtituit ſibi hæredem Seium in tribus vnciis pone : & Caium filium Seij inſtituit ſibi in alijs tribus vnciis. & dictum Seium, & Caium adinuicem ſubſtituit. Item inſtituit ſibi poſtea hæredes primum,& ſecundum, & tertium pone in aliis ſex vnciis hæreditat.s ſuę : & ita completur ſiue diſtribuit totamhęreditatē ſuam, ſiue totum aſſem inter dictos hęredes:& poſtea ita in eodē teſtamento ſcripſit : vt omnes inuicem ſubſtituo : & poſtea deceſſit : & poſtea Seius prædictus repudiauit ſuam partem hæreditatis:quæritur vtrum Caius eius filius habeat eam ſolus, an vero cū prædictis primo, & ſecundo, & tertio? Et dicitur, ꝙ ſolus Caius habebit partem patris ſui: & hoc ideo: quia ſpecialis fuit facta ſubſtitutio inter dictum Caiū, & patrem ſuum: licet Titius teſtator ſcripſit poſtea generalē ſubſtitōnē dicēdo,hos oēs inuicē ſubſtituo &c.ga illa generalis ptinet tm̄ ad illos, inter quos nō fuit facta ſpālis. Vi.

Subſtitutio breuiloqua vocat prius in inſtitutione coniunctos : poſtea diſiunctos. Bartolus.

Qui diſcretas portiones coniunctis pluribus ſeparatim dedit, ac poſt omnem inſtitutionis ordinē ita ſcripſit, Quos hæredes meos inuicem ſubſtituo: coniunctos primo loco vice mutua ſubſtituere videtur : quibus inſtitutionum partes nō agnoſcētibus,cæteros oēs cohæredes admitti..

Subſtitutio breuiloqua non refertur ad eos, quibus ſpecialiter eſt ſubſtitutum. Bar.

Qui patrē, & filiū pro parte hæredis inſtituerat, & inuicem ſubſtituerat: reliquis cohęredibus datis, poſt cōpletū aſſem ita ſcripſit? § Hos oēs inuicē ſubſtituo: § volūtatis fuit quęſtio, an cōmemorationē, omniū patrē, & filiū ſubſtitutioni cohæredū immiſcuiſſet, an eam ſcripturam ad cæteros omnes tranſtuliſſet ? Quod magis veriſimile videtur, propter ſpecialem inter patrē, & filium ſubſtitutionem

Titius in teſtamento ſuo inſtituit ſibi hæredem Seium in tribus vnciis pone : & Caium filium Seij inſtituit ſibi in alijs tribus vnciis. & dictum Seium, & Caium adinuicem ſubſtituit. Item inſtituit ſibi poſtea hæredes primum,& ſecundum, & tertium pone in aliis ſex vnciis hæreditat.s ſuę : & ita completur ſiue diſtribuit totamhęreditatē ſuam, ſiue totum aſſem inter dictos hęredes:& poſtea ita in eodē teſtamento ſcripſit : vt omnes inuicem ſubſtituo : & poſtea deceſſit : & poſtea Seius prædictus repudiauit ſuam partem hæreditatis:quæritur vtrum Caius eius filius habeat eam ſolus, an vero cū prædictis primo, & ſecundo, & tertio? Et dicitur, ꝙ ſolus Caius habebit partem patris ſui: & hoc ideo: quia ſpecialis fuit facta ſubſtitutio inter dictum Caiū, & patrem ſuum: licet Titius teſtator ſcripſit poſtea generalē ſubſtitōnē dicēdo,hos oēs inuicē ſubſtituo &c.ga illa generalis ptinet tm̄ ad illos, inter quos nō fuit facta ſpālis. Vi.

licæ.& de verb.obl.l.doli. & ſ. ex qui.cau.ma. l.ſed & ſi per prætorem.§.deinde.& C.de dolo.l.1. & j.de le. 3.l.ſeruis vrbanis.§.fi.& ſ.de ædil.edil. l.bonem. §.iumentorum.& C.de pac.con.l.fi.

a Cohæres. Paterfamilias habens 100. in bonis, filiũ impuberem, & Titium extraneum æqualiter inſtituit. Item Titium filio ſubſtitut, &c. legauit à ſubſtituto: tandem filio decedente Titius totam hæreditatem habet partim ex paternis:partim ex pupillaribus tabulis.petuntur legata ex pupillaribus: opponitur Falcidia . dicit hic, q̃ non poteſt opponi, cũ habeat quartam, & plus computata parte quam habuit ex paternis tabulis : quæ debet computari,ac ſi partim purè, partim ſub cõditione eſſet aliquis inſtitutus . Aliud erit in ſecundo caſu , ſcilicet ſi pater dedit eo hæredem Titium:& ſubſtituit pupillariter Seium, & a ſubſtituto c.legauit. nã Seius deducit Falcidiam , licet pars Titij pĩguis remaneat Titio: hic enim pinguedo Titij non nocet Seio ad petendũ Falcidiam , ſed pinguedo Titij in paterna nocet eidẽ in pupillari parte. Et vere dicto ſecundo caſus cenſetur cohæredes , vt ſic quilibet ſuam Falcidiam deducat ſeparatim.ſ.Titius cohæres,& Seius ſubſtitutus , nam & duo legatarij eiuſdem rei legatæ vni in paternis, & alij in pupillarib. tabulis cõtenentur collegatarij,& concurrunt vt ambo habeant, ac ſi in eiſdem tabulis ea res eſſet eis legata. Acc.

Legata in ſecundis tabulis relicta contribuuntur cum relictis à ſubſtituto . Bar.

Cohæres impuberi filio datus , eidemque ſubſtitutus,legata è ſecundis tabulis relicta perinde præſtabit, ac ſi purè partem , & ſub conditione partem alteram accepiſſet.Non idem ſeruabitur alio ſubſtituto. nã ille Falcidiæ rationem inducere,quaſi planè ſub conditione primus tabulis hĩs inſtitutus : tametſi maxime cohæres filio datus quadrantem integrum obineret . Nam & cum legatũ primis tabulis Titio datur,ſecundis aũt tabulis eadem res Sempronio: Sempronius quãdoq; Titio cõcurrit.

Subſtitutio pupillaris facta vltimo morienti in pupillari ætate expirat , ſi vltimus moritur factus pubes : licet primus in pupillari ætate deceſſerit. Bar.

Cum pater impuberi filiæ quæ nouiſſima diem ſuum obiiſſet, tabulas ſecundas feciſſet , & impubes filia ſuperſtite ſorore pubere vita deceſſiſſet: irritam eſſe factam ſubſtitutionem placuit: in perſona quidem prioris, quia non nouiſſima deceſſit: in alterius verò, quia pũberem ætatem cõpleuit.

Hic eſt no.§.& legitur duobus modis . & vterque eſt pulcher caſus : & ſecundum primam lecturam hoc dicit. Subſtitutus in partem , admittitur in totum ſi non reperiatur alius. Vel ſic. Subſtitutio facta filio ſi impubes deceſſerit , valet : licet verè inſtitutio non præcedat,quia præcede refingitur . Bar.

Non videri cum vitio factam ſubſtitutionẽ his verbis placuit , Ille filius meus, ſi (quod abominor) intra pubertatis annos deceſſerit : tunc in locum, partemve eius Titius hæres eſto :) non magis , quàm ſi poſt demonſtratam conditionẽ ſibi hæredem eſſe ſubſtitutum iuſſiſſet. Nam & qui certæ rei hæres inſtituitur,cohærede non dato bonorum omnium hæreditatem obtinet.

Si duo impuberes ſimul deceſſerunt , ſubſtitutus ſuccedit vtrique eorum ex pupillari directa: aliàs vltimo tantùm in cuius hæreditate reperiet hæreditatem primi tã quam bona aliunde quæſita. Bartolus.

Liber ſecundus primo Digeſtorum. XLII.

Qui duos impuberes filios hæredes reliquerat,ita ſubſtituit. Si ambo mortui eſſent : deinde pueri poſt mortẽ patris ſimul perierunt. Duæ hæreditates quia in partem impuberis fuit Titius ſubſtitutus ei,ſi cut apparet in verbis ſubſtitutionis ibi,tunc in locum partẽve &c.Et ideo non videtur,quod debeat habere ſubſtitutus totam hæreditatem,ſed partem.ſ.dimidiã ſed certè male dicunt legitimi : & prima eorũ rõ ſine dubio nihil valet.

Item ſecũda nõ valet : q̃a & ille q̃ certæ rei hæres inſtituitur, cohærede ei nõ dato: debet obtinere hæreditatem totam. Viu.

* Partemve. Hoc facit dubiũ quia dicit partẽ, ſed nõ nocet: q̃a totũ cõprehẽdit, vt ꝓbat i fi.& ſ. ti.r. l.1.§. ſi ex fundo.& j.ad Treb. l. ſi quis priore.in princ. & ſ. titu.1.l. quoties.§.ſi duo . & quod dicit conditionẽ.ſ. aliam quam ſi deceſſerit.

Nõ tenetur ſecundum Bar. Ale. & Ia.

Alij dicũt dubiũ: quia nõ fuit hic expreſſa inſtitutio , ſed quia dixi in locum, videor inſtituere:ac ſi expreſſe inſtituiſſem : & conditionẽ adieciſſem . ſi hæres &c. ſic & aliàs admittitur inſtitutio de parte , & valet, vt ſubijcit . & facit ſ.fit.1.l. Lucius.

Qui duos. CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredes duos ſuos filios ĩpuberes ſcilicet Seium & Caium, & ita quemlibet in ſex vncijs:& ab vtroque dictorum filiorum legata reliquit quibuſdã , & poſtea eis ita ſubſtituit, Cornelium ſubſtituo filijs meis,cum ipſi ambo mortui erunt in pupillari ætate: & poſtea reliquit legata à dicto ſubſtituto præſtanda de parte Seij impuberis : & poſtea deceſſit dictus Titius,& poſtea dicti ſui filij perierũt ſimul in pupillari ætate : certè dicitur hic, quod Cornelius ſubſtitutus habet hæreditatẽ cuiusliber pueri per ſe.ſi autem perijſſent in diuerſis temporibus dicti pueri, ſuccederet dictus ſubſtitutus tantum vltimo decedẽti: & in eius hæreditate inueniret hæreditatem prius mortui:quia vltimo mortuo ſucceſſit ab inteſtato pri mortuo:& in iſto caſu,quando diuerſis temporibus perierunt,non veniet in ratione Falcidiæ detrahendæ de legatis relictis ab vltimo moriente hæreditas prioris pueri mortui,quia ſubſtitutus nõ habet iure teſtamenti,niſi ſex vncias vltimo decedentis:vnde ſi ſex vnciæ vltimo decedentis erant nimis legatis oneratæ , & ſex vnciæ primo decedẽtis non erant nimis grauatæ , ſed totus eorum dodrans tantum erat expenſus in legatis , & non quadrans : & velit ſubſtitutus commiſeere ſex vncias primi , & ſex vncias ſecundi , & de vtriſque habere tantum , quod habeat quartam totius hæreditatis Titij teſtatoris , non poteſt : imo detrahet Falcidiam tantum de ſex vncijs ſecundo morientis. i. vnciam & dimidiam,& de quadrante ſex vnciarum primo morientis:qui remanebat apud eum ſubſtitutum ſolutis legatis a primo moriẽte relictis, ſoluet legata à ſecundo moriente relicta : & ita cũ de tota hæreditate deberet habere alias tres vncias noĩa Falci. non habebit nunc,niſi vnciam & dimidiam,vt dictum eſt: & di it litera:quia ſubſtitutus nõ habet iure teſtamenti,niſi ſex vncias vltimo decedẽtis:& Falcidia non habet locũ.niſi ex teſtamento:vnde etiã conuenit,quod legata, ſi qua ſunt relicta à dicto ſubſtituto impuberis primo decedẽtis recidãt ad irritum : quia pupill⁹ primo decedens ab inteſtato deceſſit, vt dictũ eſt & ideo ſuum pupillare teſtamentũ factum eſt irritum . & hoc dicit. Viu.

* In P. F. nec ſubſtitutus amplius quã ſeſcũciam iure &c.

Secus ſi ĩ diuerſis diſpõnib. vt in teſtõ & codicillis. Alexã. & Iaſ.

b Præſtabit. Nam hic legata augentur propter pinguem partem huius hæredis: & eadem ratione relicta ab ipſo cohærede in inſtitution.i.in primis tabulis debent augeri propter partem pupillarem. Sed ſecus eſt in ijs quæ ſunt relicta a pupillo in inſtitutione : vt j.ad legem Falc.l.qui fundum.§.qui filium.& l. in ratione.§.quod vulgo,& §.quæſitum. Azo.apparet ergo in hoc caſu , quod fit contributio relictorum tam in principalibus,quã in ſecundis tabulis, & ſic ſi habeat quartam ſaluam de portione ſibi data, omnia ſecũdis tabulis relicta integra dabit. Sed argu. contra ſ.quib. mo.vſufr.amit.l.ſi ſub conditione.in fi.Sed hic paternum,& pupillare vnum eſt.

c Non idem.No. quod non vt extraneus deducit Falcidiam.ſic j ad leg.Falc.l.cum emptor. Azo. & arg.C. de dolo.l.1.

d Alio ſubſtituto. Qui non eſt inſtitutus cum filio.

e Planè.i.ſimpliciter.

ADDITIO. No.ex hac gl.q̃ idẽ importat verbum ſimpliciter,quod verbum de plano : de quo per Bar.in extrauag.ad reprimẽdã.ſuper verbo,de plano.

f Datus.Et non ſubſtitutus.Azo.

g Quadrantem integrum . Etiam totius hæreditatis. vel fortè integram ſuam dimidiam : per quod videbatur Seium ſubſtitutum non inducere Falcidiam : ſed ſecus eſt : quia in ſingulis hæredibus ratio legis Falcidiæ eſt imponenda : vt infrà ad legem Falcidiam l. in ſingulis

Nam & cum . Verè hic Seius intelligitur cohæres Titij cum pupillo inſtituti : quia ſi cui teſtamento paterno legatur, & eadem res alij in pupillari , collegatarij videntur : vt hic, & infra de leg.1. l.plane.§.ſi coniunctim. Io. & facit infra ad leg. Falcid.l.quod ſi alterutro.

¶ Cum pater. CASVS. Titius habens duas filias impuberes.ſ.Caiam,& Seiam inſtituit eas hæredes , & ita ſecundas tabulas,ſiue ſubſtitutionem fecit , illi meæ filiæ quæ nouiſſima impubes morietur,ſub ſtituo Sempronĩ . & poſtea deceſſit dictus Titius: poſtea autẽ Caia facta eſt pubes, & Seia , quæ non erat adhuc facta pubes, deceſſit in pupillari ætate ſuperſtite dicta Caia pubere : & poſtea deceſſit dicta Caia:certè nõ valet amodo prædicta ſubſtitutio, imo irrita facta eſt in perſona vtriuſque filiæ,ſ.licet Caiæ & Seiæ.& ſine dubio in perſona Seiæ impuberis , quæ prior deceſſit, vt dictum eſt:irrita dicta eſt ſubſtitutio ea ratione,quia non deceſſit nouiſſima,id eſt vltima, in perſona autem Caiæ puberis , ideo irrita dicta eſt ſubſtitutio , quia tempore mortis ſuæ inuenitur ingreſſa eſſe puberem ætatem, licet nouiſſima deceſſit, vt dictum eſt. Viu.

Cum pater. Duas filias pupillas habebat , & ei quæ vltima in pupillari ætate decederet,ſubſtituit, & facit ſ.eod.l.vel ſingulis.

¶ Non videri. Filiam meum Seium impuberem inſtitui mihi hæredem : & ita pupillariter , poſtea ei ſubſtitui : Seius filius prædictus meus ſi , quod abominor,intra pubertatis annos deceſſerit, tunc in locum partemve eius Titius eſto hæres . & poſtea deceſſi . & poſtea in pupillari ætate deceſſit dictus Seius filius meus , venit Titius prædictus ſubſtitutus, & petit totam hæreditatem impuberis ex ſubſtitutione. opponunt ſe ei legitimi impuberis: & dicunt quòd ſubſtitutio non valuit pluribus rationibus, & ideo hæreditatem ex ſubſtitutione habere non debet.Prima ratio eſt : quia dicta ſubſtitutio non fuit facta, ſicut ſolent fieri aliæ ſubſtitutiones : ſolent autem fieri hoc modo : Si filius meus impubes intra pubertatẽ deceſſerit,iubeo mihi hæredem Titium eſſe . Alia ratio eſt: quia

Nihil ẽ Dy. Bart. & Alex.li. cet Cum gl.ſequat

h Ibi, illi gradus nõ faciũt niſi vnũ teſtũ : hic verò ſunt plures inſtitutiones, ſm Iaſ.

Recidunt. Hoc referri euidenter poteſt ad primũ caſum, vbi ſimul perijſſent:ſed & optimè refertur ad proximum,vt ſi ita legauit pater in pupillari ſubſtitutione, ſi filius meus vel aliquis filiorum meorum deceſſerit in pupillari ætate : lego tibi centum, non ita dixi ſi deceſſerit inteſtatus, licet hoc litera videatur innuere.cum enim ex filij teſtamento ſit relictum. ergo ſi decedat inteſtatus , non debetur , ſecundum Ioann. vt ergo ipſa reſtitutio recidit ad irritum , ex quo prior decedit, ſic legata . Item contra. huic l.ſupra de iniuſt.teſt.l.penu. ſecundum Ioan.& C.eo. tit.l.penul.

X facto. CASVS. Talis quæſtio fuit facta coram dño Paulo Iuriſcon.Seius habebat filium mutum puberẽ : impetrauit dictus Seius à principe,vt liceret ei ſubſtituere dicto ſuo filio:& ſubſtituit ei hoc modo prius de eo filio facta inſtitutione:inſtituo mihi hęredem filium meũ puberẽ mutũ:& ſi hæres erit.

&

& existens mutus decesserit, substituo ei Titium: & decessit dictus Seius, & postea dictus mutus duxit vxorem, & natus est: ei, ex ea vxore filius. Nunquid rumpetur testamentum & dicta substitutio? & certè ante quam soluat hanc q. dicit alia ad comprobãdam solutionẽ, quam dabit ff. dictæ quæstioni. & primo dicit, q omnia beneficia a principe concessa, sicut fuit beneficium cõcessum dicto Seio de faciẽda substitutione filio puberi muto, ipsi principes solent interpretari. si autem non interpretantur, vel quia nolunt, vel quia pluribus alijs impediti nõ possunt: debemus inspicere illud quod verisimile est principem voluisse, cum priuilegia cõcessit verisimile est autẽ eum voluisse, vt tãdiu duraret substitutio, quã fieri concessit, quãdiu filius Seij perseueraret mutus, & nõ plus sicut finitur pupillaris substitutio adueniente pubertate illius, cui facta est substitutio, quia & idẽ esset si furioso substituisset pater. nã eo effecto sanæ mentis, rupta est substitutio: quia nõ põt amodo sibi facere testamentum. & beneficium principis patri furioso, vel muti concessum non debet auferre testamenti factionem filio postea facto sanæ mentis, vel audienti, aliàs esset iniquum beneficium: quod esse non debet: si ergo, vt dictum est, rumpitur substitutio facta muto, eo audiente facto, & rumpitur substitutio facta impuberi, eo facto pubere, rumpitur substitutio facta furioso, eo facto sanę mẽtis: igitur dicendum est vt agnatione sui hæredis (sicut fuit in nostra quæstione) rũpatur substitutio facta puberi muto. nihil enim interest, alium hæredem instituerit ipse filius postquam factus sit audiẽs quod ei licet. vt dictum est, an vero antequam efficiatur audiens, iure cœperit habere suum hæredem, quia vtroque casu rũpitur substitutio ei facta, nec enim verisimile est, quod pater, qui fecit ei dictam substitutionẽ, vel princeps, qui concessit ei eam facere, voluerit exhæredatum esse filiũ dicti filij puberis muti: & quod dixi in vno filio pubere muto, idem esset & in pluribus. ¶ Item quæro. Seius habens filium infantem instituit eum hæredem, & substituit ei pupillariter tali modo, si filius meus Mæuius intra decem annos decesserit, Titius hæres esto. si autem intra quatuor decim annos decesserit dictus meus filius, Męuius consanguineus meus hæres esto. & postea decessit dictus Seius testator, & postea dictus filius iu⁹ decessit octo annorum existens: modo quæritur vtrum Titius solus sit ei hæres ex substitutione, an & Mæuius consanguineus? videtur q vterque: quia certum est filium decessisse intra x. & intra xiij. ann. Sed resp. quod solus Titius, qui erat substitutus, si intra x. ann. decederet filius habebit hereditatem: omne enim spatium tẽporis quod est intra pubertatem, liberũ esse patri ad substituendum filio: sed finis substitutionis est pubertas, vnde in vtroque eorum. s. Titio, & Mæuio substitutis, tempus in quo de eis facta est substitutio filio separatim dẽt seruari. ¶ Lucius Titius. Lucius Titius habẽs duos filios in potestate ex vxore sua Seia, scripsit dictam Seiam sibi hæredem, & ei substituit dictos filios suos. & ita præterijt eos à primo gradu, & à secundo non: quia eos substituit vxori suæ, vnde quæritur an institutio vxoris valeat? Et dicitur quod non. & sic dicti filij erunt hæredes patris ex testamento: scilicet propter dictã substitutionem: quia filij præteritus à primo gradu, eum solum rũpunt, & non sequẽtes à quibus non sunt præteriti: & esset idem, si essent præteriti à primo gradu, & a secundo exhæredati non enim est differentia vtrum filij dicti sint instituti in secundo gradu, an exhæredati, cum sint a primo gradu præteriti: quia semper valet secundus gradus, & non primus. ¶ Iulius Longinus. Quidam nomine Iulius Loginus habens filium impuberem, puta Titium, fecit testamẽtum, & instituit sibi hæredes Caium, & Seium: & rogauit dictũ Caium, vt dimidiam suæ partis, puta x. restitueret Sempronio non capaci: valebat enim forte pars Caij xx. & idem Caius accommodauit dicto testatori tacitã fidem de restituẽdo dicta x. dicto Sempronio nõ capaci: & postea dictus testator exhæredauit Titium prædictum impuberem suum filium, & ei tacitè substituit: quisquis mihi Iulio Longino hæres erit, sit hæres filio meo in pupillari ætate decedenti: & postea decessit dictus testator, & postea Caius restituit dicta x. dicto Sempronio non capaci secũdum quod fidem accommodauerat: & ita non remanserunt ei Caio, niti decem de hæreditate testatoris, & cohæredi suo, s. Seio remanserunt xx. & postea in pupillari ætate decessit dictus impubes: & ita debent venire ad successionem eius dictus Caius, & Seius pro eisdẽ partibus, quas habuerunt in institutione: quam de eis fecit dictus Iulius Longinus: vt supra eodem. l. qui liberis. in fine: nunc quæritur an dictus Caius veniat ad dictam substitutionem impuberis pro ea parte, qua scriptus fuit hæres a Iulio Longino, quæ pars capiebat xx. ita scilicet vt augeatur eius pars in substitutione, an pro ea parte quam cum effectu cœpit, quæ pars capiebat x. extractis de parte sua aliis x. quę restituit prædicto non capaci? Et respond. quod venit ad dictam substitutionem pro ea parte qua scriptus fuit, quę capiebat xx. nam quamuis fidem accommodauit testatori de restituendis decem non capaci. vt dictũ est: tamen adeundo hereditatem pro parte sua, quę, vt dictum est. capiebat xx. est hæres effectus in xx. nec desinit hæres esse. licet illa decem quæ relicta sunt non capaci, auferantur per fiscum. Item & alia ratione venit ad dictam substitutionem pro ea parte, qua fuit scriptus. i. pro viginti, & non pro ea quę ei remansit. i. pro decem, quia satis punitus est non valendo retinere Falcidiam ex dicto fideicommisso non capaci relicto, eo quod eam accepit ritus ex eo, quod feci contra leges, accommodando fidem de restituendo non capaci, & idem esset, si dictus Caius desiisset esse hęres in totum: puta quia esset in seruitutem redactus post quam adiisset hæreditatem: & postea esset donatus libertate: nam licet totam suam partem hereditatis Iulij Longini amiserit propter seruitutem prædictam, tamen pro dicta parte quam amisit propter seruitutem, veniet ad substitutionem dicti impuberis. Viuianus.

Liceret. Directo, sicut in pupillo, vel furioso habemus: vt ff. ibi, nam & furioso: nam per fideicommissum hoc facere poterat iure communi: vnde non eo opus impetrari per priuilegiũ: vt C. de thesaur. l. j. lib. x. & ad municip. l. j. in fine. & ff. de legatis j. l. si quando. & facit C. de testa. & face. poss. l. discretis. & ff. de test. l. si mutus.

Vxorem. Quod potest: vt ff. de iur. do. l. mutus. licet non loquatur.

Interpretari. Vt infrà de regu. iur. l. Neratius & infrà de verborum obligatio. l. in conuentionalibus. & sup. de iu. li. l. si quis. in contractu fecus: vt supra de pact. l. veteribus.

Inspicientibus nobis. Et nota quod non respondet nunc, sed ff. ibi, igitur etiam agnatione &c. sed ex his suam responsionem confirmabit. Azo.

Testa-

a Testamentum. Vt C. eod. l. humanitatis. & ideo dicitur

Quia ẽ introducta ad exemplum substitutiõis pupillaris ẽm Bart. Pau. Alex. & Ial.

exemplaris: vt ibi dicit.

b Auferret. Ergo rededitur ab eo quod diu æquum visum est: propter vtilitatem superuenientẽ, vt supra de constit. princip. l. pen. Azo. & facit infrà de legat. 3. l. fideicommissarius. §. si cui. & de auro, & argen. lega. l. 2. in fin. & C. de reuo. dona. l. si vnquã. & de contrah. emp. l. in lege. & infra de condit. & demonstr. l. si in diem. in fine.

In P. Fl. eum resipisset.

c Ipse filius. Qui liberatus sit.

d Si intra quartum decimum, scilicet annum.

e Decesserit. Subaudi hæres esto.

f Pubertas est. Facit supra eod. l. in pupillari. & l. Cęturio. & l. verbis. & l. qui plures. & l. cum ex filio. §. filio. & infra de secund. tabul. l. 2. §. si primus. & supra eod. l. si ita quis substituerit. & supra de adop. l. si arrogator. §. an impuberi. & C. eod. l. 2.

g Seruari. Species ergo temporis detrahit generi: vt & sup. eodem. l. cohæredi. §. patrem.

h Substituit. Vulgariter.

i Momenti. Supra de liber. & posthum. l. si posthumus. §. quod vulgo contra Solu.

a Hãc Solut. sequitur Pau.

ibi econtra in primo gradu filius institutus fuit: ideoque sequentes valent, licet ab eis prætereantur. hic à primo præteritus, a sequẽti substitutus: quare primo subducto sequens valet, & cęteri qui sequũtur secundum Ioannem.

k Responsum est. Vt ff. de libe. & posthum. l. & si peperserit. §. fina. & ff. tit. l. si filius. Accur.

l Interest. Quo ad hoc, vt gradus il-

nus filius eius in eadem valetudine pseuerasset: vt quemadmodum iure ciuili pubertate finitur pupillare testamẽtum: ita princeps imitatus sit ius in eo, qui propter infirmitatem non potest testari. Nam & si furioso filio substituisset: diceremus definere valere testamentum, cum resipuisset: quia iam posset sibi testamentum facere. Etenim iniquum incipit fieri beneficium principis, si adhuc id valere dicamus: auferret enim testamenti factionem homini sanæ mentis. Igitur etiam agnatione sui hęredis dicendum est, rumpi substitutionẽ: quia nihil interest, alium hæredem instituerit ipse filius postea, an iure habere cęperit suum hæredem. Nec enim aut patrem, aut principem de hoc casu cogitasse, verisimile est: vt eum qui postea nasceretur, exhæredaret. Nec interest, quemadmodum beneficium principale intercedat circa testamenti factionem, vtrum in persona vnius, an complurium.

Species temporis derogat generi temporis. Bartt.

Item quæro: si ita facta proponatur substitutio, [Filius meus, si intra decimum annum decesserit Titius hæres esto: si intra quartum decimum, Mæuius:] filiusq; octo annorum decesserit: vtrum Titius solus ex substitutione ei hæres erit, an & Męuius: quia certum est, & intra decimum, & intra decimum quartum annum filium decessisse. Respondi: omne quidem spatiũ, quod est intra pubertatem, liberum esse patri ad substituendum filio: sed finis huius pubertas est. Magis autem est in vtroque eorum tempus suum separatim seruari: nisi contraria voluntas testatoris apertè ostendatur.

Rupta institutione, tunc testamentum incipit à substitutione. Bar.

Lucius Titius cum haberet filios in potestate, vxorẽ hęredem scripsit, & ei substituit filios. Quæsitum est, an institutio vxoris nullius momenti sit, eò quòd ab eo gradu filij non essent exhæredati? Respondi: eũ gradum, à quo filij pręteriti sint, nullius esse momenti, & ideo cum ijdem substituti proponãtur: ex testamento eos hæredes extitisse videri, scilicet quia non totum testamentum infirmant filij, sed tantum eum gradum, qui ab initio non valuit: sicut responsum est, si à primo sit filius præteritus, a secundo exhæredatus. Nihil autem interest: qua ratione secundi hæredis institutio valeat: vtrum quia ab eo filius exhęredatus est, an qa ipse filius substitutus est.

Qui semel est hæres, licet ei vt indigno auferatur hæreditas, vel ipso iure desinat esse hæres vocatur ex substitutione per hæc verba, Quisquis mihi hæres erit. Bart.

Iulius Longinus pater, eos quos sibi hæredes instituerat filijs ita substituit, Quisquis sibi hæres esset: vnus ex hęredibus institutis, qui tacitã fidem accommodauerat, vt non capiẽti, partem ex eo, quod acceperat, daret, ad substitutionẽ impuberis admissus, vtrum pro ea parte, pro qua scriptus sit, veniat: an verò pro ea, quam cępit, ita vt augeatur eius pars in substitutione? Rñdi: Qui in fraudem legum fidẽ accommodat, adeundo hæres efficitur:

Definet.

le valeat.

Hæres esset. Subaudi, hæres sit filio meo.

Accommodauerat. Scilicet testatori.

Non capienti. Puta filio naturali testatoris.

Partem. Institutus erat in quatuor vnciis, & de vna restituenda rogatus.

Acceperat. Iste institutus.

Impuberis. Filij testatoris.

Veniat. Ad substitutionem, & ita pro tertia, quia in quatuor vnciis fuit scriptus: quæ sunt tertia hæreditatis. Et accipe, vt ita augeatur eius &c. & dic cœperit, i. cum effectu retinuerit: vt ff. de verbo. signifi. l. apud.

Cępit. Pro tribus vnciis, quas ante accepit, prius deducta illa vncia, quam restituit non capaci.

Eius. Instituti rogati tacite.

Accommodat. Quod est cum promittit de restituendo non capaci.

Glo. sequuntur Imo & Alexā. licet dissuadeat Ang.

a Desinet. Ad hoc §. tit. 1. l. ei qui solidum in fi. & §. de mi. l. & si sine. §. sed quod Papinianus.

b Auferātur. Et fisco dentur. vt ff. de iijs qb. vt ind. l. qui Titij. in fi. & l. cum tabulis in fi.

c Scriptus. Id est ex substitutione in quatuor vncijs admitteretur, sicut ex institutione.

d Esset. Sic §. de act. empti. l. Iulianus. §. offerri. Sed contra, ff. de acquir. hære. l. ij totam. Solut. vt ibi. Item arg. §. de fœna. l. qui indignus.

ADDITIO. Dic, quòd ita erat inhabilis ad minorem dignitatem. sed hic hæres indignus respectu hereditatis paternæ non erat indignus respectu hæreditatis pupillaris, secundum Bart. & Imolam.

e Punitus. Sic §. de officio prætōr. l. Diuus.

f Idem dicerem. Vt in querela: vt §. eo. l. in substitutione. & in redactio in seruitutem: vt ff. prox.

g Portionem. Ex substitutione delatam.

h Quātam amisit. Id est, pro rata, qd habebat prius, licet id amiserit. Apparet ergo, qd sufficit semel factū. & si non duret. Et no. pro & contra §. de in rē ver. l. ij pro parte. §. verum.

F. F. quātum.

Idē Bar. in l. ait. §. sed quod Papinian. in 4. no. §. Item Bal. in authē. hoc amplius in 3. opp. C. de fideicom.

i X pupillari. Instituti mihi hæredes Caium, & Seium, & filium meum impuberem exhæredaui. & ei pupillariter substituti Caiū. & Seiū, & postea exhæredaui Sēpronium filium meū puberem, & sic apparet, quod fecit meum principale testamentum, in quo instituit dictum Caium, & Seium, vt dictū est, & in quo exhæredauit dictos meos filios, vt dictum est. Item apparet, quod fecit pupillare testamentum substituendo institutos dicto filio meo impuberi. & postea decessit venit postea dictus Sempronius meus filius, & agit pone querela inofficiosi testamenti contra dictum Caium, & Seium a me hæredes scriptos, & vicit: sicq; rumpitur testamentum meum principale. nunquid poterit confirmari dictum principale testamentum propter prædictum pupillare testamentum? & videbatur dicto Caio. & Seio, quod dicit non tamen est verum. Mortuo ergo dicto impubere in pupillari ætate, succedent ei ex substitutione, non autem erunt hæredes ex principali testamento quod ruptum est. Viu.

Principale. Si forte expugnatū fit per querelā. Azo.

Neque in totum. Sed propter principale valet accessorium. vt §. de pac. l. nam quod.

Scriptis. Quia pars est, & sequelam vt Instit. eo. §. hæredis. & §. eo. l. qui plures. §. fi. primum enim testamentū non capit vires a secundo, sed secundum a primo: vt §. eo. l. patuis.

Lvcius. Lucius Titius habens vxorem Caiam. & ex ea filium legitimum nomine Titiū, anniculum, & habens nlium naturalem tantum. qui etiam vocabatur Titius instituit sibi hæredes dictos filios naturalem & legitimum: & postea ita dixit: vos admitto substituo, & postea decessit: & postea filius legitimus decessit in pupillari ætate. Modo quæritur an hæreditas dicti impuberis perueniat ex substitutione prædicta ad naturalem illum, an vero ad dictam Caiam suā matrem ab intestato? & certe substitutio prædicta quæ fuit ereuilogua, habet duos casus. vnus est, si hæres non erit. alius si fit hæres sequens casus est, si hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, alius fit hæres. nunquid ergo prædicta substitutio facta inter dictos hæredes pertinet ad dictum primum casum, vt ad sequentem? & dicit Quod quinet ad primum, & non ad secundum. & e contra, quare non pertinet ad secundum, quia duplex substitutio vulgaris & pupillaris non potest haberi locō in persona Titij filij naturalis nisi vulgaris tantum. de qua loquitur dictus primus casus? & ideo non potest pertinere ad eum pupillaris: quia filius naturalis prædictus nō est in potestate patris. inde nec pater pōt ei pupillariter substituere arg. §. ij. eo. ergo nō pōt ei substituere pupillariter ergo recipit pōt succedere ex pupillari substitutione. inde apparet, quod hæreditas Titij filij legitimi deuenit ad matrem eius ab intestato. licet ei fuerit substitutum Lucius Titius eluent ambo legitimi & inde euicerit ætatis pupillaris & effecti sui iuris dicta substitutio, quia tunc quicunq; ei succedebat cederet in pupillari ætate. et succederet & matri dicti filij legitimi exhæredati. Faciunt ff. de pœnis. Hæredes Titium & Seium. & Caium & Sēpronium. & postea ita dixit vos omnes admitto in substituo. & postea decessit. & postea decessit dictus Titius, & Seius: & postea dictus Caius repudiauit partem suam hæreditatis certe pertinet pars Caij repudiantis ad Sempronium superstitem, non ad hæredem Titij, & Seij prædictorum. Viu.

Legitimum. Impuberem.

Naturalem. Puberem, vel impuberem, non curat: quia cum non sit in potestate, nō potest ei pupillariter substituere: §. eo. l. circa princ.

Matri. Sua.

Primum casum. Id est, vulgarem. sed quomodo, cū vltra ætatem habere non possit: vt C. de natu. lib. l. 2. & aut. ibi posita? Resp. hoc iure secus erat.

XLV.

Vcius Titius legitimum filium, & alterum naturalem hæredes instituit, eosq; inuicē substituit. Titius legitimus filius, quē pater anniculum reliquit, post patris mortē impubes decessit superstite matre, & fratre naturali, quē et cohæredē habebat. Quæro, an hæreditas eius ad Titium naturalem fratrē ex eā substitutionis pertineat, an vero ad matrē? Resp. ad primū casum non existentium hæredum substitutionem, de qua quæritur, pertinere, non ad sequentem, si quis eorū postea decessisset intra pubertatē. cum in naturalis filij persona duplex substitutio locum habere nō possit, & ideo ad matrem legitimi filij hæreditas ab intestato pertinet, (aliter si eiusdem ætatis liberi instituti, inuicemq; substituti fuissent: tunc enim altero defuncto intra pubertatem, eius successio non ad matrem, sed ad substitutionem fratrem eius deuoluitur.)

In vetu. exemplar. Iustinus, ut plurales gendū cēset Anto. Aug. emē. li. 3. c. 8. vt sit cognomē ex nomine fœtus: quod neri solet in mis. q. a deprimit vt ex Octauio, Octauianus: ex Æmilio, Æmilianus.

Principale per accessorium non confirmatur. Bar.

XLIIII.

X pupillari testamento superius principale, neq; ex parte, neque in totū confirmari posse Mœianus scripsit.

Substitutio breuiloqua facta per filios imparibus constituentibus tantum vulgarem: si personis paribus, continet etiam pupillarem, quæ matrem excludit. hoc dicit vsque ad §. Paulus.

XLV.

Vcius Titius legitimum filium, & alterum naturalem hæredes instituit, eosq; inuicē substituit. Titius legitimus filius, quē pater anniculum reliquit, post patris mortē impubes decessit superstite matre, & fratre naturali, quē et cohæredē habebat. Quæro, an hæreditas eius ad Titium naturalem fratrē ex eā substitutionis pertineat, an vero ad matrē? Resp. ad primū casum non existentium hæredum substitutionem, de qua quæritur, pertinere, non ad sequentem, si quis eorū postea decessisset intra pubertatē. cum in naturalis filij persona duplex substitutio locum habere nō possit, & ideo ad matrem legitimi filij hæreditas ab intestato pertinet, (aliter si eiusdem ætatis liberi instituti, inuicemq; substituti fuissent: tunc enim altero defuncto intra pubertatem, eius successio non ad matrem, sed ad substitutionem fratrem eius deuoluitur.)

Spes substitutionis recitroca ad hæredem non transit. Bartolus.

Paulus respondit, si oēs instituti hæredes, oēs inuicem substituti essēt: eius portionē, q quibusdā defunctis postea portionē suam repudiauit, ad eū solum, qui eo tēpore superuixit, ex substitutione pertinere.

Fupillaris expressa etiam quæ non continet vulgarem tacitam trahitur ad bona patris, & filij. Vel sic, Hæc conditio, si mihi hæres erit, videtur existere si aliquis est hæres hæredis ex dispositione defuncti. Bartolus.

Pupillaris tacita matrem excludit.

Aterfamilias. CASVS. Seius habens vxorē prægnantem: & habēs vnum fratrem, qui vocabatur Caius Seius fecit sibi testamentū & instituit sibi hæredem posthumū nascituri ex dicta sua vxore, & post ea fecit secūdas tab. substituendo taliter dicto posthumo, si filius meus posthumus nō extiterit mihi hæres, sit mihi hæres Caius Seius frater meus: si aūt exiterit mihi hæres dictus posthumus, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei dictum Caium Seiū fratrē meū: & postea dicto Caio Seio substituit Titium, & postea sic in eodē testamētō dixit. si dictus Caius Seius primo loco substituī hæres mihi erit: tūc relinquo dicto Titio centum per fideicōmissum & postea decessit dictus Seius testator, & postea natus fuit dictus posthumus substitutus, & extinit hæres dicto testatori: & postea i pupillari ætate decessit: quæ ex pupillari substitutiōe extinit hæres impuberi dictus testatoris frater. modo quæritur vtrum dicta cēcum debeātur Titio? Et vt p. non, cū ita ei relicta sint, si Caius Seius frater testatoris esset tibi testatori hæres: ipse autē frater fuit hæres ex substitutione pupillari, vt dictum est: dī tamen hic, quod debentur, & frater testatoris teneī ea Titio præstare. cum enim sit hæres frater ex pupillari substitutione, vt dictū est, sine dubio verū est eū testatori hæredem extitisse: & h. d. Viu.

Vel filio. Sic. Hæres mihi esto, si filius meus intra pubertatem &c. vel esto, filio, si &c.

Decessisset. Posthumus.

Caio Seio. Fratri si hæres nō esset Azo.

Hæres mihi. Ex hoc verbo mihi, oriebatur dubitatio: videbatur enim ex substitutione pupillari non sibi sed filio hæres fuisse. vt Instit. eo. in princip. tit.

Eoque. Filio.

Testatoris. Caius Seius.

Sibi. Testatori primo.

In vtrumque casum. f. vulgarem, & pupillarē: vt §. eo. l. iam hoc iure. circa prin.

Mihi hæres erit. Habetur etiam pro non apposita hæc conditio: vt ff. de lec. tab. l. fi. ita. §. qui filio. & arg. §. de fer. vrb. prædi. l. antepen.

Extitisse. Mediante filio hærede. cum & ipse est directo hæres. nam hæres hæredis &c. vt & ff. de acq. hær. l. si quis seruum. §. fi. & C. de hære. instit. l. fi.

a Ad sequentem. Scilicet pupillarem, si quis &c.

b Postea. Quam fuisset hæres.

c Duplex. Id est, quod ipse in duobus casibus succedat legitimo: sed legitimus in vno tantum: & hoc propter inæqualitatem vitandam: vt C. eo. l. 2. & l. quamuis. &. §. e. l. iam hoc iure. §. sed si alter. & not. hic secundū quosdam tacitā pupillarem nō admitti contra matrē: sed hoc nō, quia mater: vt ff. l. proxim. sed propter inæqualitatem: nec enim hic est tacita, vt iam dicetur.

Verbis gñalibus: est tñ tacita verbis spālibus. Bar. Imo. & Ial.

d Ætatis. Scilicet impubes. nam & si vnus 13. annos alter vnum tantū habeat, non nocet hæc inæqualitas, dūmodo ambo sint impuberes.

Hęc incluta desunt in P. Fl. atq; ēt in ve. exēpla. Anto. Aug. li. 3. ca. 1.

e Liberi. Scilicet legitimi. nam in hoc est vis.

f Non ad matrem. Hāc dicimus breuiloquam: quia breuibus verbis fit, scilicet vos inuicē substituo: & quatuor substitutiones continētur. s. duæ vulgares, & duæ pupillares. & omnes expressas: & sic mater reijcitur. sicut in compendiolo dicimus. C. eod. l. precibus. in fin. forte ideo: quia verisimile est quod testator filios vxori prætuliſſe voluit. vt C. eod. l. pen. & hæc eadem dicitur reciproca: vt §. eo. l. iam hoc iure. § j. Itē no. hic quod tacita pupillaris excludit matrem: quod aliàs nō inuenitur, vt quādo est instituta cum filio: vt C. de insti. & substi. l. fi. sed nō placet, quia hæc nō est tacita.

In P. Fl. oibus inuicē, &c.

g Repudiauit. Alter ex hæredibus.

h Solum. Vt & §. e. l. qui plures hæredes. & j. eod. l. qui habebat: secus in iure accrescendi habetur. vt j. de legati. here. l. si ex pluribus. Item est ratio huius dicti, q a tunc demum admittitur substitutus, cum certū est in stitutum habere nō posse: quod est cum moritur instituto, nō cum testator. Item & est ratio: quia cōditionale relictum non transmittitur pendente cōditione: vt C. de cad. tol. §. fin autem.

PAterfamilias. CASVS. Seius habens vxorē prægnantem: & habēs vnum fratrem, qui vocabatur Caius Seius fecit sibi testamentū & instituit sibi hæredem posthumū nascituri ex dicta sua vxore, & post ea fecit secūdas tab. substituendo taliter dicto posthumo, si filius meus posthumus nō extiterit mihi hæres, sit mihi hæres Caius Seius frater meus: si aūt exiterit mihi hæres dictus posthumus, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei dictum Caium Seiū fratrē meū: & postea dicto Caio Seio substituit Titium, & postea sic in eodē testamētō dixit. si dictus Caius Seius primo loco substituī hæres mihi erit: tūc relinquo dicto Titio centum per fideicōmissum & postea decessit dictus Seius testator, & postea natus fuit dictus posthumus substitutus, & extinit hæres dicto testatori: & postea i pupillari ætate decessit: quæ ex pupillari substitutiōe extinit hæres impuberi dictus testatoris frater. modo quæritur vtrum dicta cēcum debeātur Titio? Et vt p. non, cū ita ei relicta sint, si Caius Seius frater testatoris esset tibi testatori hæres: ipse autē frater fuit hæres ex substitutione pupillari, vt dictum est: dī tamen hic, quod debentur, & frater testatoris teneī ea Titio præstare. cum enim sit hæres frater ex pupillari substitutione, vt dictū est, sine dubio verū est eū testatori hæredem extitisse: & h. d. Viu.

i Vel filio. Sic. Hæres mihi esto, si filius meus intra pubertatem &c. vel esto, filio, si &c.

k Decessisset. Posthumus.

l Caio Seio. Fratri si hæres nō esset Azo.

m Hæres mihi. Ex hoc verbo mihi, oriebatur dubitatio: videbatur enim ex substitutione pupillari non sibi sed filio hæres fuisse. vt Instit. eo. in princip. tit.

n Eoque. Filio.

o Testatoris. Caius Seius.

p Sibi. Testatori primo.

q In vtrumque casum. f. vulgarem, & pupillarē: vt §. eo. l. iam hoc iure. circa prin.

r Mihi hæres erit. Habetur etiam pro non apposita hæc conditio: vt ff. de lec. tab. l. fi. ita. §. qui filio. & arg. §. de fer. vrb. prædi. l. antepen.

s Extitisse. Mediante filio hærede. cum & ipse est directo hæres. nam hæres hæredis &c. vt & ff. de acq. hær. l. si quis seruum. §. fi. & C. de hære. instit. l. fi.

QVi habeat. Titius habens filium, & filiã impuberes, & habens vxorẽ & sororem, instituit hæredem filium, & filiam exhæredauit: & si filius decederet intra pubertatem, substituit ei filiam, filiæ autem substituit vxorem & sororem, si ante decederet filia quã ad nubendũ esset apta, id est ante 12. ann. & postea decessit dictus Titius testator, & postea filia pubes facta, & ita apta ad nubendum decessit: & postea decessit dictus filius testatoris impubes: mõ quæritur, an dicti filij hæreditas pertineat iure substitutionis ad vxorem, & sororem testatoris? Et videtur quod sic: quia in ius filiæ succesſe runt ab intestato. Dicit tamen quod nõ: ius enim substitutionis non potuit filia transmittere ad hæredes suos, id est ad dictam vxorem, & sororem testatoris. Viu.

Hoc Scæuolæ rãsũ pulchrè explicat Viglius ĩ cõmenta. ad §. sed si in substituto. de vulg. sub. li. 2. Instit.

In P. Fl. filia impubes.

a Nuberet. Id est nubilis esset. Azo.

b Pubes. igitur iam nubilis erat facta, sed si habes impubes: dic quondam, nunc pubes.

c Impubes. Iam hæres, vnde vulgaris iam locum non habet. nec obst. suprà eod. l. cohæredi. in princ. vbi de vulgari dicit.

d Pertineat. Quod videbatur: quia habebat filiæ bona iure substitutionis, & ita in eius ius videbatur successisse.

Relictum cõditionale nõ trãsmittitur.

e Non pertinere. Quia conditionale relictum non transmittitur: vt C. de cad. tol. §. fin autem. sed eadem iura dicunt contra. quia hæc filia sibi habebat substitutos. Sed respõde, hic deficit conditio, sub qua vxor, & soror essent substitutæ. & sic non ob. & facit ſ. eo. l. Lucius. §. fi.

XLVII.

Vi habebat filium, & filiã impuberes, instituto filio hærede filiam exhæredauit: & si filius intra pubertatẽ decesisset, filiã, eidẽ substituit, sed filiæ si ante quàm nuberet, decesisset, vxorem suã, item sororem suam substituit. Quæro, cum filia pubes prior decesserit, deinde frater eius impubes: an filij hæreditas ad vxorẽ & sororem testatoris iure substitutionis pertineat? Respondi secũdum ea, quæ proponerentur, non pertinere.

Aditio singularitatis extinguit spem substitutionis vulgaris in portionẽ adeuntis tantũmodo. h. d istud principium.

XLVIII.

Eruum communem casu dẽ ideo mutari causa, quia potest deficere conditio institutionis, & afferre locum substitutioni sed & illo eodem casu potest effici dicta substitutio nullius momenti: puta si conditio dictæ institutionis Titij ex titerit naue ex Asia veniente: quia tunc sunt duæ puræ institutiones Titij: & ideo vltima non valet. sed econtrario si testator instituat sibi hęredem Titium pure, deinde eundem Titium sibiipsi Titio sub cõditione substituat, nõ intelligitur mutata causa in dicta substitutione: & iõ non valet: quia & si extiterit conditio substitutionis, sunt duæ puræ substitutiones, id est, institutiones, sicque vltima non valet, vt dictum est: & hoc vsque illuc, secundum hæc proposita &c. secudum ergo ordinationem prædictam ab illo versic. & quidem in plerisque. &c. vsq; huc, potest & debet terminari quæstio in prin. huius §. propositа, scilicet vtrum videatur mutata causa in dicta substitutione Stichi, & sic valeat: sicq; possit ipse Stichus habere dimidiã dictæ hæreditatis: an non videatur mutata. & sic habere non possit dimidiã dictę hęreditatis: & certè mutata non videt cã in dicti Stichi substitutione, nec ẽ necesse vt mutata videatur, cum sit vnus gradus institutio, & substitutio Stichi, & non duo: Stichus. n. fuit eodẽ testamento legatus Mæuio, & libertatem acceperat. prævalet ergo libertas legato: & si prævalet libertas, non debeť Mæuio legatũ dicti Stichi. si non valet dictũ legatum. ergo non põt dictus Stichus adire hęreditatẽ iussu Mæuij legatarij: & sic non erit Stichus pro parte hęres, ad hoc vt Męuio legatario eam acquirat, sed competet ei dem Sticho libertas ex tequẽtibus testatoris verbis, il lis scilicet, si Stichus hæres non erit. Stichus liber hæresque esto &c. si non acquirit pro dimidia Męuio hę reditatem & habet libertatem: ergo sibiipsi Sticho acquirit dimidiam dictę hęreditatis, & aliam dimidiam habet dictus Titius prædictus primo a testatore institutus: & hoc vsq; illuc, quid ergo &c. vbi ponit aliam qõnem, quę est talis. Pone quod dictus Titius primo institutus non adiuit hęreditatem pro sua parte, i. pro dimidia: nunquid incipiet dictus Stichus liber, & hæres esse ex substitutione prædicta in tota hæreditate? Et resp. quod sic, per Scæuola, & dicit, ꝙ Iulianus sentit cum eo: & est ratio, quare hoc casu in solidum est hæres Stichus, i. quia ille Męuius legatarius non est hę res ex aliqua parte: eo quod dictus Stichus ei legatus non adiuit hęreditatem iussu eius Męuij: ideo ꝙ ex causa legati non intelligitur Stichus effectus dicti Mę uij legatarij: ideo quia fuit in eodem testamento lega tus Mæuio, & libertatem consecutus: vt dictum est.

¶ Si pupillus. Filium meum impuberem instituo mihi hæredem: & si hæres mihi esset, & in pupillari ætate decederet, substitui Stichum seruum meum: & postea deceſſi: & pupillus prędictus extitit mihi hæres: & alie nauit dictum Stichum in Sempronium titulo vẽditionis: postea Sempronius emptor instituit Stichum sibi hæredem cum libertate: & postea pupillus decessit in pupillari ætate: & ita vẽdicauit sibi locum substitutio pupillaris: nũquid dictus Stichus habebit in dicta sub stitutione statim omnia, quæ habẽt vniuersi homines liberi, scilicet, vt sit hæres ex substitutione si velit, & non

non necessarius? Et videtur quod sic: quia data erat si bi libertas adiecto emptore. Dicitur tamen l i quod ex substitutione prædicta liber, & hæres erit, & erit necessarius hæres mihi patri impuberis: sed dicto emptori erit hæres si voluerit: alias non cõtringetur. Si autem dictus pupillus ad pubertatem peruenisset. & sic pupillaris substitutio euanuisset, nõ erit hæres ex substitutione prædicta: sed erit necessarius hæres emptori. Vi.

a Scriptus est. Ab extraneo.

b Alterius nõ. Imo repudiauit eius iussu, vel ipse dominus: quod potest: vt ſ. de succeſſedic. l. 1. §. per seruum. aliquin pẽdenti esset sua portio interim: vt §. si pars hæ. pet. l. 2. & ſ. de acquiren. hæred. l. seruus duorum. & l. seruus cõmunis ab extero. & l. seq.

c Substituto locũ esse. In altera parte: vt ſ. de acquirend. hęred. l. seruus communis ab extero. & l. sequen. & l. seruus duorum. erat enim alter dominus cohæres, qui vult præferri iure accrescendi. Item alia ratione vult præferri: qa quamdiu institutus est, non admittitur substitutus: vt ſ. de acquiren. hæred. l. quamdiu. sed substitutus habet pro se: vt C. de cad. tol. l. 1. §. in primo. & §. pro secundo. vbi substitutus præfertur cohæredi. Item quam diu non obstat: quia non in partem adeũctis sed repudiantis venit, cum seruus vicem duorum sustineat: vt ſ. de stip. ser. l. 1. §. communis. Et ita not. hic quidã substitutum præferri instituto: contra regulam illius legis, & adducũt aliud casum ſ. de bo. libert. l. si libertus patrono. sed non est bona, vt ex præmissis patet: quia non præfertur institutio, sed in locum repudiantis admittitur. Item opponitur hic de expositione illorum verborum, si hæres non erit, cum instituitur seruus, quæ fit §. tit. 1. l. si pater. & Instit. eo. §. fi. Resp. quoniã hic habet locum conditio substitutionis repudiante cohærede, qui substitutus est Mæuius per seruum me dium: & hoc ideo: quia seruus communis personam duorum obtinet, vt dixi.

d Titius. Ad euidentiam not. quod nemo sibi substituitur, nisi causa mutata vel nisi fiãt duo gradus, vt in hoc §. & §. eo. tit. l. sed si plures. §. fi.

e Stichus hæres esto. Hæc institutio fit, vt per seruum quęratur legatario hęreditas, cum sit sine libertate.

f Non erit. Id est, si hęreditatẽ Męuio non quæsierit Azo. sic enim exponuntur hæc verba §. ti. 1. l. si pater.

Vtrum. Hæc duo dubia solues iam ibi, cum vnus gradus &c.

Et respondetur. Vt §. eo. tit. l. sed si plures. §. fi.

Nullius momenti. Id est, nullam commoditatem afferat: aliqua tamen est: vt ſ. si quis omiſ. cau. test. l. 1. §. sed & si proponatur. Azo. Alij dicũt nullam esse simpliciter.

Pure autem substituit. Scilicet sibi: & dicitur pura, quia non fuit expressa contraria conditio: alia tamen fuit inserta, si hæres non eris. Item tacita in telligitur contraria condit. scilicet si natuis non venerit: vt §. si cert. pet. l. pecuniam. & ſ. de leg. 1. l. si post mortem. §. pen. sed per hoc nõ facit conditionem. vt ſ. de cond. & demon. l. conditionis. sed cum in omnem euẽtum sit futurus hæres, non videtur expectandum: vt §. tit. 1. l. si qs ita scripserit. contra. Solu. ibi omnino erat pura in parte, hic non: vt ſ. quando di. leg. ced. l. huiusmodi. Accur.

In P. F. & substitutio aliquid afferre.

Sed si sub cõditione quis hæres scriptus sit, purè autem substitutus est, causa immutatur: quoniam potest ex institutione deficere conditio, & substitutioni locum afferre. Sed si extiterit cõditio, duæ puræ sunt: & ideo nullius momenti erit substitutio. Contrà si purè quis instituatur, deinde sub conditione si bi substituatur: nihil facit substitutio cõditionalis, nec mutata causa intelligetur: quippe cum & si extiterit conditio, duæ puræ sint institutiones. Secundum hæc proposita quæstio manifestetur: [Titius hæres esto: Stichum Mæuio do, lego: Stichus hæres esto: si Stichus hæres non erit, Stichus liber hęresque esto.] Nos didicimus, quoniam eodem testamento & legatus sit Stichus, & libertatem acceperit, pręualere libertas, non deberi legatũ. & ideo iussu lega

Causa, non est in P. Flor.

a Nihil facit substitutio. Vt ſ. tit. 1. l. si te solum. & ſ. de secund. tabu. l. si ita. in princ.

b Duæ puræ. Altera earum purificata: vt ſ. tit. 1. l. antepen. & argu. §. de fideiussori. l. si à reo.

c Manifestetur. id est, aperiatur.

d Hæres non erit. Id est, si alium hæredem non fecerit.

Sic legatũ tacitè aufertur. & quot & quib. modis tacitè auferẽ legatum, vide in Spec. titul. de iudi. deleg. §. 8. vers. sed nũqd.

e Prævalere. In dubio: vt infra de manumiſ. testa. l. si peculium. §. 1. & infra de fideicom. lib. l. si seruus. cum enim est spes libertatis, legatum non valet, infra de legat. 1. si post mortem §. fin. sed si ponas defunctum expressisse le nolle legatarium priuare legato, nisi tunc demum, cum iste seruus eius iussu hæreditatẽ quærere nollet tũc dic, aut Titius adit: & statim seruus quærit legatario, & si seruus eius iussu adeat, substitutionis conditio expirat, si non pareat. potest. enim eo iubente &c. vt C. de hæred. institu. l. 3. & tunc potest existere conditio substitutionis: si autẽ Titius non adijt, legatarius nihil omnino habere potest ratione impossibilitatis, vt statim dices in g. of. quæ incipit, ratione impossibilitatis &c. vbi ergo talem (vt dixi) voluntatem non expressit testator: legatum pro non scripto habetur: seruus ergo liber dici poterit, & hæres nõ solum ex verbis in substitutione positis, sed etiam ex ijs quę continentur in institutione. scum dixit, Stichus hæres esto.

f Non deberi legatum. Nisi sub contraria cõditione, vt ſ. de leg. 1. si post. §. fin. hodie tamen videtur esse in

Id est, nisi substitutio afferat commoditatẽ instituto primo loco, quo casu substitutio dicitur institutio. prima ex mẽte Aret. & Alex.

pendenti: vt C. de necess. ser l. pen. §. fin.

ADDITIO. Dic, quod hoc lie iste §. non est correctus, neque habet locū dispositio d. l. penult. sm Bartolum, & Iason.

a Hæredem non esse. Ad commodum legatarij, & sic alium hæredem nō facere. Azo. vel dic non esse ex primis verbis. H.

b Libertatem. De hæreditate non apetit: sed dic eam deberi: vt in fin. huius §. statim dicetur.

c Vnus gradus. Id est, remota prima institutione serui remanent seruus, & Titius instituti eo dem gradu, quem constat remoueri: vt §. ibi, nos didicimus &c. & sic impropriè substitutio, cum nulla quæ valeat præcesserit institutio. Vel dic vn⁹ gradus, scilicet substitutionis, idemque secundus videtur respecta institutionis factæ ob alterius commodum, & subaudi etiā cum vnus: & sic facta potest dici, q̄ sit vnus gradus: quia eadem persona est instituta, & substituta: & ad hæc vt sint duo gradus, oportet plures esse personas, s. vnū institutum, & aliū substitutum, vt Instit. de grad. cog. §. hactenus: & tamē bene valet talis substitutio, licet sit vn⁹ gradus: quia causa est mutata cum prima institutio ad cōmodum legatarij, secunda ad suum fuerit facta. & secundum hoc est vnus gradus, & causa est mutata: sicque solutę sūt quæstiones supradictę. Itē potest dici quod sint duo grad⁹, vt cum dicit, si Stichus nō erit hæres, perinde sit ac si dicat, si Męuius per Suchum hęres non erit: vt Instit. de vulga. sub. §. fin. & §. titu. l. l. pater. & sic sunt duæ personę, institutus & substitutus, ergo duo gradus: vt §. eo. l. l. in princ. Azo. ex his apparet, quod hæres erit, cum valeat substitutio.

d Quid ergo. Supra adiuit cohæres, quid ergo si non adierit &c. & dic incipeit, scilicet indubitanter esse hæres, & liber, etiam si testator noluit præferre legatarium libertate, & hoc ratione impossibilitatis, vt subijcit. nam Titio non adeunte non transit seruus in dominium legatarij, non adita hæreditate à seruo iussu legatarij: sed contra legatarius iubere non potest, nisi suus sit.

e Illum hæredem. Scilicet Stichum ex primis verbis, sed ex sequentibus sic: vt subijcit. Vel dic melius illū, scilicet legatarium per seruum.

f Non esse. Ratione impossibilitatis: oportet enim vt primo sit legatarij, & postea eius iussu adeat. & ecōtra oportet, q̄ primo adeat: & sic fiat suus quod est impossibile. Azo. q̄ a nō pōt vtrumq; pri⁹ esse quā alterū. Io.

g Existet. Tam hoc casu pp impossibilitatē: quā vbi liber: vt ita generaliter hic concludit. Nec ob. cōtra §. e. l. sed si plures. § fi. vbi dicit non valere hmōi substitutionem serui: quia ibi ēt prima institutio erat cum libertate: & sic nihil cōmodi affert substitutio. hic prima erat sine libertate, id est, q; secunda commodum affert.

h Itē. Seruus.

i Vniuersum. resp̄o di sic: & si &c. vt §. tit. l. l. pater filio.

k Patri pupilli. Qui pupillus patri extitit hæres. sic eo medio seruus necessarius, qui⁹ hæres hæredis, &c. vt §. eod. l. pater familias. in fi. & j. de acq. hæred. l. si quis filium. §. fi. in fin.

Extitit. Nunquid tunc abstinere potest? Resp. Ioan. ita: & nihilo minus erit hæres. sicuti in suis abstinentibus est. & facit Insti. de hæred. instit. §. seruus. & §. eo. l. sed si plures. §. quos. & §. tit. l. l. seruus alien⁹. §. qui fideicommissarium.

Si pupillus substitutū sibi seruum alienauerit, eumq; emptor liberum, hæredemque instituerit: nunquid iste [g] in substitutione habeat statim [h] vniuersum? & si quidem pupillus ad pubertatem peruenerit, necessarius ex testamento emptori hæres existit. [k] si verò intra pubertatem decesserit: ex substitutione quidem liber & hæres sit, & necessarius patri pupilli: emptori autem voluntarius hæres extitit.

[l] P. Fl. habeat substitutus vniuersū.

[m] P. Flor. emptoris.

[n] P. Flor. extitit sine vero.

I.

Vb impossibili cōditione, vel alio mō factā institutionē placet ñ vitiari.

Conditio nū plures sūt modi.

¶ Quia in institutione hæredū apponitur conditio, ideo de hoc dicit. & dic, quod alia impossibilis: vt l. l. alia possibilis: & tunc aut casualis aut potestativa, aut mista: vt C. de cad. tol. l. l. §. fin autem. & differt ab illo j. de condit & demō. q̄ hic circa institutiones. & illa circa singularia relicta.

P. F. mēdo, i. vitio seu errore: sic apt Cic. Attic. li. 2. Castri tianū mēdum nos corrigim⁹

Vb impossibili. Institui hæredem, cœlum digito tetigeris: & ita sub impossibili cod. tione de natura. certe non vitiatur iustitutio, sed conditio & idem est, si alio modo sit impossibilis conditio, s. de iure: puta instituo te hæredem, si patrem tuum ab hostibus captum nō redemeris. vel si patri tuo pauperi alimenta non præstiteris. semper enim vitiatur conditio, & non institutio: vt j. eodem, l. conditiones. & l. filius. Viu.

Sub impossibili. De facto: quia natura resistit, vt j. eo. l. si quis ita instituto.

Alio modo. i. de iure impossibili: vt j. eo. l. conditiones: Vel dic alio, i. contrario impossibili. vt tota die dicimus, nisi aliud cōuenit, & ibi quicunq; aliud euangelizauerit, id est, contrarium.

Non vitiari. Vt Inst. de hæred. instit. §. impossibilis. & j. e l. cōdones, 1. & l. cōdões, 2. Sed cōtra. Insti. de le. §. fi. Sol. hic apposita fuit honorato: vt ibi, relinquo si cœlum tetigeris digito, & ibi onerato vt det hæres, si cœlum digito tetigerit, secundum Azo. & est ratio: quia non debet auferri beneficium honorato, cui prouidere voluit p̄ sequentem voluntatē: sicut & si lego vsūfructum sine aditu, non valet adiectio: vt §. si vlusfructus pe. l. l. §. l. quasi dicat, tange si potes. Vel ibi non fuit impossibilitas in cōditione, sed in ipso relicto, vt des illi chimeram, & si non dederis da x. nomine pœnæ, & sic x. nō sunt legata sub conditione. sed nominæ pœnæ relicta. Item contra infra eod. l. filius. Sol. fauore honorati habetur pro nō apposita, vt hic, sed si expediat ei totā institutionem dicere nullam, vt quia ab intestato libertus ē habiturus: potest, vt ibi: vt arg. C. de leg. & constit. l. quod tauore. sed in hmō speciale: quia nō potest sub conditione nisi potestatiua institui: vt ibi. Item contra j. eo. l. si Titius. Sol. ibi speciale, quādo propter perplexitatem occurrit impossibilitas. Item cōtra Insti. de inuti. stipu. § si impossibilis. vbi vitiatur. Sed ibi in contractu. & est ratio: quia ibi vtriusque cōsensus exigitur: vt §. de pac. l. l. ibi, duorum consensus &c. & j. de act. & obl. l. non solum. at hic ex voluntate testātis tantū: sed in contractibus innominatis secus quā in alijs: quia ita ibi agitur, si fuit impossibilis, licet & si possibilis fuisset conditio: nam condictā ea cessante: vt C. de cond. ob caus. l. si militem. Vel ibi loquitur cū ee contrahitur obligato, tecus si contentu, & verbis, vel illa non est impossibilis cōditio: vt C. de proc. l. ita demum. Item quid si in personam tertij fuit apposita conditio impossibilis? Resp. pro non apposita habetur: vt §. ti. 2. l. l. si Mœuia. licet quidam cōtra. Item quid si matrimonium, vel ipotalia fiant sub impossibili cōditione? Quidam dicunt valere. & facit ad l. ista. §. ti. 1. l. seruum meum. §. pe. & de minist. testl. cum in secundo. in fi. & j. de cond. & demon l. 3. Acc.

Si testamento. Ita dixit Titius in testamento suo. Stichus seruus mihi hæres esto, si meus erit, cū moriar, vel qui meus erit cum moriar, & post factum testamentum alienauit dictus testator vsumfructum in dicto Sticho, vel partem Stichi, & postea decessit dictus testator: nunquid erit hæres Stichus? Et dicitur quod sic: nisi probetur testatorem nō aliter voluisse Stichum esse suum hæredem. nisi tempore mortis suæ testatoris totus Stichus inueniatur esse in dominio suo. Sed pone quod duos seruos instituit sibi hēdes hoc modo: primus, & secundus si mei erunt cum moriar, liberi sunto, & mei hæredes, & post testm alienauit vnum de eis: & postea decessit, nunquid solus non alienatus erit eius hæres? Et dī quod sic. Viu.

o Qui meus. Hæc paria sunt: vt j. de lega. 3. l. nuper. in fine.

Conditio si meus erit, verificatur in proprietate tantum totius, vel partis nisi contraria voluntas appareat. Bartolus.

II.

I testamento comprehensū sit, [ille seruus si meus erit:] aut, [Qui meus erit, cū moriar, hīs esto:] quatenus accipiatur (meus) q̄ritur, Et si quidem alienauit in eo vsumfructum, nihilo minus ipsius est. Si verò partē in eo alienauit: an deficiat cōditio institutionis quæritur? Et verius est non defecisse conditionem: nisi euidentissimis probationibus testatorē voluisse apparuerit pro hac conditione hæc verba inserere. Si totus seruus in dominio eius remnaserit, tunc enim parte alienata, conditio deficit.

Conditio impossibilis quādo noceat.

Vna pluralitas geminat plures singularitates Bar.

Sed si duo serui ita sunt hæredes instituti, (Primus, & Secundus, si mei erunt cum moriar, liberi, & hæredes sunto.) & alter ex his sit alienatus. Celsus rectè putat, sic accipiendum, atque si singulos seruos separatim sub eadem conditione hæredes instituisset.

Conditio potestatiua habetur pro impleta, si fiat per eum, in cuius persona debet impleri. Bar.

Paulus lib. 1. ad Sabinum.

III.

I ita hæres institutus sim: si decem dedero, & accipere nolit, cui dare iussus sum; pro impleta conditione habetur.

Quæritur. An plenam, vel nudam. vel totam proprietatem contineant vel eius partem. Azo.

Ipsius est. Quid si contra fecerit? videtur idē: argu. supra de vlufructu. l. 4. Sed dic contra: vt j. ad Sillan. l. prima. §. 1.

Gl. fi. in c. olim. in med. de rese. induc. hūc §. i arg. q̄ si q̄s proponat i rese. quoru alterū sufficeret ad victoriam, sufficit alterū probare.

Nor defecisse conditionem. Sed quis erit hæres? Respon. vt in seruo cōmuni diximus: vt §. de hæred instit. l. l. sed & si in conditione. §. si seruū communem: ar. j. e. §. sed si duo. Itē not. hic qđ commune est, meū est: sic j. de verb. sig. l. pupillus. §. fi. & §. de ritu nupt. l. illud. Sed arg. contra, §. de proc. l. Pomponius. §. sed & si is. & j. de leg. 1. l. serui electione. §. Labeo. & l. sequen. & §. de rer. diuis. in tātum. §. vniuersitatis. & de interrogat. act. l. si defensor. §. qui interrogatus & j. de aur. & arg. lega. l. Quintus. in prin. sed in dubio dicas non dici meū nisi totum sit meū.

Plurale significatiō singularis geminat.

Inserere. Ad quod j. de condi. & demō. l. in conditionalibus, & de leg. 3. l. Iulianus. §. seruos. Accur.

Eadem conditione. Scilicet si meus erit. & no per hoc potest reprobari illa propositio, duo & tria sunt quinque, vel duo, & duo: & tria sunt septē. Azo. & secundum quod hic dicitur, est vera, 1. duo sunt de numero septem: & tria sunt de numero septem. Hug. Item no. verbum plurale geminat significationem singularis. sic j. de leg. 3. l. qui concubinam. §. si Stichus. & de cond. & demō. l. falla. in fin. & l. cui fundus. & §. de hære. instituto. l. hoc articulo. & l. pater fam. testamento. Sed arg. contra. C. de imp. & alijs subst. l. 2 & l. quamuis. & l. pen. Item facit §. tit. 2. l. talem. §. 1. Accur.

Ita hæres. Titius instituit me hæredem sub cond. si ded ero Seio x. & decessit dict⁹ Titi⁹ & postea ego obtuli x. Seio: & ipse accipere noluit, certè perinde ero hæres, ac si conditionem impleuisse m: quia per me non remanet. Viu.

Habetur. Sufficit enim sola oblatio: vt j. de statu liber. l. statu liberos. § Stichus. nisi ablit cui dandum est, quia tunc debet deponi: vt in eo ti. l. cū hæres. in prin. Sed an iste cui est dandu loco legatarij sit? Rn. nō, vt j. si quis omiserit. testl. si quis sub conditione. Arg. contra j. de lega. 3. l. fideicommissa. §. cum esset. Azo. Itē quod hic dicit haberi pro impleta verum est ēt in institutione: porro in legato secus est. nam si statim possit impleri: qa in dādo, habet pro impleta, si prohibetur legatarius implere, sed si nō poterat statim impleri, vt qa x. lego tibi si feceris domū hinc ad centū dies: licet prohibearis facere tempus tū expectatur: vt j. de verbo. obl. l. in illa stipulatione, si Calen. secus si ita relinquatur libertas Arethusæ, si æres pepererit. & per hæredem fiat, quo minus possit parere: tunc enim propter malitiā hæredis statim habetur pro impleta:

vt infra de statu lib.l.statu liberos.§.1.& fi. & l.seq.& l.si peculium.§.pen.& facit ĩ de cond.& demon.l.iure ciuili. & ĩ.de reg.iur.l.in iure.Hug.

SI quis ita. Titius instituit sibi hæredes Caium, & Sempronium sub conditione si permãserint socij,ipsi iter se vniuersorum bonorum ipsius testatoris vsq; ad 16. annũ, & postea decessit testator, nunqd valet dicta institutio? Et videtur Marcello quod nõ: ideo quia testator vĩ voluisse, ꝙ prius sint hæredes quam socij. & econtra non videntur posse esse hæredes antequam conditionem adimpleant,id est, antequam sint socij. Iulianus autem dixit valere dictam institutionem. & benè dixit: quia & ante aditam hæreditatẽ potest iniri societas eiusdẽ hæreditatis quasi rei futuræ:sed & si dictus Caius, qui habuit cohæredem Sempronium, fuit institutus sub conditione, si seruũ hæreditarium non alienauit,potest implere conditionem cauendo dicto suo cohæredi de non alienãdo dictum seruum. si autem non habuisset cohęredẽ, sed solus esset institutus sub dicta conditione,videtur institutus sub impossibili conditione, cum non habeat cui caueat:& ideo erit hæres remota conditione prædicta: vt dixi supra eodem,l.1.

a Permanserit.Erat enim testator socius omniũ bonorum cum aliquo de illis ad 16.annos. Accur.

b Significationẽ. Hoc ideo : quia ex verbis conuincitur, qđ testator prius voluit esse hæredes,quã socios. sic enim dixit, meorũ.Item est contra,quod non pũt prius esse hæredes:quia oportet quod sit impleta conditio:vt ĩ.eo.l.qui ita hæreditatem.rursus socij in alienis bonis esse nõ possunt, antequam essent dñi,id est hæredes,sed quia potest iniri societas ante aditã hæreditatem,& sic postea aditi potest, valet institutio ſm Azo. sed an debeant stare in societate per 16. annos antequam adeant? Azo.videtur quod non:quia conditione impleta remanet solus dies qui habetur pro nõ adiecto:vt ŝ.tit.2.l.hæreditas.Sed certè imo non videt impleta ex contractu, sed ex perseuerantia in dictum tẽpus:aliud si instituo te post 16.annos:si cras feceris hoc,quia ibi solus dies remanet.

c Futurę.Fit enim societas prętentium,& futurorum bonorum:& quod dicit ante aditam hæreditatẽ, post mortem tamen : quia tunc non valeret, nisi dominus consentiret:vt C.de pac.l.fi.nisi fieret super hæreditate incerti hominis:vt ŝ pro soc.l.3.§.1. sed talis societas hæreditatis incertę non implet istam conditionẽ: quia specialiter testator dixit, meorum.

d Cauentem. Modo respondet.

IIII.

I qui ita sunt instituti, [Si vnà socij bonorũ meorum permanserint vsque ad annos xvj. hęredes sunto :] inutilem esse institutionem secundũ verborum significationem , Marcellus ait. Iulianus autem , quoniã & ante aditam hæreditatem iniri societas potest , quasi rei futuræ valere institutionẽ. quod verum est.

Hic §.tractat de Mutiana cautione. Bar.

Idem Iulianus scribit eum , qui ita hæres institutus est , Si seruum hæreditarium nõ alienauerit : cauentem cohæredi impleri conditionẽ. Cæterum si solus hæres scriptus sit:sub impossibili conditione hæredem institutum videri.

Cohæredi.De non alienando : vt ĩ.de condi. & demon. l.Mutianæ. sed an hæc cautio Mutiana est : Respon.sic,per l.illam,quæ generaliter. dicit quando est in nõ faciendo conditio. Sed opp.impleri põt viuente eo,cui est imposita,scilicet hęrede post mortem serui: ergo ipsa locum nõ habet,sed conditionis euentus expectandus est : vt ĩ.de condit. & demonst. l.cum tale. §.Titius. & l. pater.§. locus. Sed dic tũ istis est talis expectatio : vt ĩ. e.l.cum tale.in princip:o.

1 Scriptus.Sub dicta conditione.

2 Sub impossibili. Cum non est cui caueat,& ideo pro nõ adiecta habetur : vt dicta l. Mutianæ. in fi.& facit ĩ eo.l mulier.in prin. & de cõdit. & demonstrat.l. cum sub hac,Accursius.

V.

I hæredi plures conditiones cõiunctim datę sunt, omnibus parendum est : quia vnius loco habentur : si disiunctim,cui libet.

Impossibilitas de institutione reiicitur . Bar.

VI.

I quis ita institutus sit, si monumentum post mortem testatoris in triduo proximo mortis eius feciſſet : cum monumentum in triduo perfici nõ posſit, dicendum erit cõditionem euanescere, quasi impossibilem.

quæ sententia vera est.

Ad veritatem copulatiuæ requiritur vtramq; partem esse veram : sed ad veritatem disiunctiuæ sufficit alteram partem esse veram . Bar.

V.

I hæredi plures conditiones cõiunctim datę sunt, omnibus parendum est : quia vnius loco habentur : si disiunctim,cui libet.

Impossibilitas de institutione reiicitur . Bar.

VI.

I quis ita institutus sit, si monumentum post mortem testatoris in triduo proximo mortis eius feciſſet : cum monumentum in triduo perfici nõ posſit, dicendum erit cõditionem euanescere, quasi impossibilem.

I hæredi.

Instituo mihi hæredem Titium sub conditione,si ascẽderit Capitoliũ : & si dederit Seio x. certe non erit mihi hæres Titi⁹, nisi prius vtrique conditio in parueriit. Si autẽ instituo eum sub cõditione, si ascẽderit Capitolium, vel dederit Seio decem:ista tis est obtemperare ei conditioni,cuivo luerit, & erit hæres.

& hoc dicit. Viuia.

Coniunctim.Scilicet si illud,& illud: disiunctim, si illud aut illud:vt Instit.de hæred. institu.§.si plures.& verbum cui libet,sunt duæ partes : vel si vna, subau. obtemperari satis est:vt habes Instit.de hęre.institu.§. si plures. si autem disiunctim , id est, separatim in diuersis partibus testamenti,tunc secus:vt ŝ.de cond. & demon.l.sub diuersis.& l.quod traditum. & l.nam ad ea.in princ.& l per fideicom.& facit ad hanc legem ĩ. de verbo.obli.l.si ita quis.& l.si quis ita.& ĩ.iud. sol.l. cum quærebatur.& de cond. & demonst.l.cum pupillus.& supra titu.2.l.si te.in fi. de reb.dub. l.si is qui.§. vtrũ.sed quandoq; disiuncta pro copulatiua ponitur: vt ŝ.tit.2.l.Lucius & C.de verb sig.l.pe. & C. de instit. & substit.l.generaliter.& ĩ.de verb..sig.l.1.ape. quæ sunt arg.contra,sed specialia sunt.

Cui libet. Id est,cui placet.

I quis ita. Instituo mihi hæredẽ Titiũ sub conditione,si monumentũ post mortẽ meam in triduo ꝓximo mortis meæ feciſſet:& postea decessi.inuenitur postea verum esse,ꝙ dictum monumentum nõ potest fieri in dicto tempore , certè euanescit conditio prædicta , quasi impossibile de natura. & ita erit mihi hęres ſpreta dicta conditione. Viu.

Euanescere.Sed nunquid facere debebit monumẽtum? Rñ.vtique. Ro.sic ŝ.de arb.l. Celsus. §. idem ait. duo enim fuerunt testatoris præcepta. Azo sic ĩ de cõdit.& demonst.l.hęc scriptura.in princ. & facit ĩ de legat.1.l.si mihi & tibi.§.si quis semio. Item facit ŝ.e.l.1.

I quis sub conditione. Instituit Titius sibi hæredes Seium,& Caium sub cõditione si inuicem cauiſſent se soluturos legatarijs legata in eodem testamẽto relicta ab eodẽ Titio:inter quos legatarios erãt quidam qui per legẽ legata capere non poterãt, puta, quia erant in metallum damnati: vt ĩ. de ijs quæ ꝓ nõ scriptis. l. tertia : & postea decesſit Titius testator prædictus. nũquid tenentur sibi adinuicem facere dictã cautionẽ, si volunt esſe hæredes ? Et dicitur quod non , quia dicta conditio videtur apposita in fraudẽ legum quæ leges vetãt aliquos capere legata : sed & si vnus de dictis cohæredibus cauiſſet alteri de soluendis legatis,& legatarius non capax exigeret ab eo legatum , habet except. contra eum. Viuianus.

P. Fl.in ipsa actione.

1 Si quis sub conditione.Argu. contra eos,qui copulãt aliquos in matrimoniũ : & iurãt , quod neuter iure contanguinitatis ſeparet matrimonium.præſumitur enim qđ ſcierint conſanguinitatem. Argu.contra C.de euict. l.penul.Azo.quilibet enim ignorare præſumitur : vt ŝ. de probat. l. verius.& C.qui manumi. non possunt. l. ſuper ſeruis.

2 Quæ . Leges. Accur.

3 Promiſſor.Siue promiſerit non capaci:vt ĩ. vt leg. no.ca.l.1.§.ſi quis sub cõditione,ſiue hæredi.nã & hęredi obijcit exceptio,nõ legatario,cum ex pacto hæredis legatario non detur actio:vt C.de pact.l.pacto ſuccesſorũ.Sed quidam dũt dari quia intereſt hæredis:vt ĩ.de verb.ob.l.ſtipulatio iſta.§.ſi ſtipuler. & ſecũdum hoc etiam ei obijcitur exceptio.Sed certè ibi ſtipulanti non alij,vt C.eo.tit.l.liber homo.in fin.& facit ŝ.de conditione ſine cauſa.l.j.& ĩ.de ſuperficiebus.l.1.§.ꝙait. & ĩ.vt in poſſ.lega.l.1.§.1.in fi.& ad l.Fal.l.qđ de bonis.§.1.& l.Seius & Augerius.Acc.

Væ sub conditione. Instituo te hęredem,vel legaui tibi centũ, vel fideicõmiſſum reliqui, vel mortis cauſa donaui ſub conditione,ſi iuraueris te facturũ mihi monumentum,ponamus.& postea deceſſi,certè remittitur tibi conditio iuriſiurãdi per prętorẽ,& debes facere monumentũ,& cõſequ postea hęreditatem meam, vel legatum,vel fideicommiſſum,vel mortis cauſa donationẽ,& conſuluiſſime interuenit prętor ad remittẽdam cõditionẽ iuriſiurãdi.Nõnulli enim homines ſunt faciles ad iurãdũ propter religionis contẽptũ:& malum esſet, quod illi ita facile conſequerẽtur aliquod prędictorum ita facile iurãdo. Itẽ & quia alij homines ſunt valde timidi ad iurãdum,adeo quod credant esſe ſuperſtitioſum iurare. & hoc faciunt metu diuini numinis: & malũ esſet quod illi ita timidi per terẽ illud quod relictũ est eis ex eo,ꝙ iurare timent,& nolũt. Sed quid ſi inſtitui te hęredẽ,ſi iurares te facturum mihi monumentũ.& ſi

VII.

I quis sub conditione hæredes inſtituiſſet, ſi inuicem cauiſſent, legata eo teſtamento relicta reddituros: placet remitti eis conditionem : quia ad fraudem legum reſpicerent,quæ vetarent, quoſdam legata capere. quamquã & ſi cautum esſet,in ipſa exactione exceptione tuẽdus esſet promiſſor.

Iuriſiurandi conditio hæredi, vel legatario, vel fideicommiſſario,vel mortis cauſa donatario appoſita,remittitur: ſiue ſola, ſiue coniunctim, ſiue diſiunctim cum alia fuit appoſita. h. d. vſque ad §.quoties. Bartolus.

VIII.

Væ sub conditione iuriſiurandi relinquuntur à prætore reprobantur. Prouidit enim , ne is , qui sub iuriſiurandi conditione qđ accepit, aut omittendo. conditionem perderet hæreditatem , legatum ve,aut cogeretur turpiter accipiendo, conditionẽ iurare. Voluit ergo eum , cui sub iuriſiurandi conditione quid relictũ esſet , ita capere vt capiunt hi,qui bus nulla talis iuriſiurandi conditio inferitur , & rectè. Cum enim faciles ſint nonnulli hominum ad iurandum cõtemptu religionis , alij perquam timidi, metu diuini numinis vſque ad ſuperſtitionem , ne vel hi , vel illi aut cõſequerẽtur, aut perdequit legatũ.& ante mortẽ ſuã legatarij fecerit ipſe legatarius illud ꝙ rogat⁹ erat iurare facere hæres ipſi⁹ legatarij petet legatum:quaſi fuerit purũ à cõditione iuriſiurãdi.i.ac ſi nõ esſet appoſita cõditio iuriſiurandi.nã in perpetuũ à prętore remiſſa eſt,vt dictũ eſt.Vi.

Quæ sub conditione.Prętor reputauit quãdã conditionẽ turpẽ,quę nõ videtur turpis : vt ecce,inſtituo te,vel tibi lego,vel cauſa mortis dono. ſi iuraueris aliquid te daturum,vel facturum, & eſt ratio,quare ſit habenda turpis:quia quidam facile iurãt,& forte non ſeruant, alij potius relictũ dimitterent,quã iurarent.

Reprobantur. Quo ad iuramẽtum, ſed cõditio eſt implenda,niſi ſit turpis alias:vt ĩ.e.§.quoties.& ĩ.,px. voluit,&c.& ĩ.de condi.& demon.l.hęc ſcriptura.

Accepit.Dettinatione.Azo.

Omittendo.Propter religionem.

Conditionem.ſuramenti.Azo.

Accipiendo.ſ.relictum,cogeretur turpiter iurare.

Conditionem.ſ.ſe impleturum.Accur.

Capere.Scilicet abſolute.

Faciles. Ad id quod dicit faciles,eſt ſic C.de indiuid.l.2.ad quod dicit difficiles,ſic C.ad leg.Iuliam repetun.l.fi.& C.de fide.inſtru.l.fi.§.fi.

Perquam.Id eſt,valde.

Timidi.Repete,ſunt ad iurandum.

Ad ſuperſtitionẽ.i. putãt esſe ſuperſtitioſũ iurare,vel idẽ dicere,ẽt ꝓ ſuperſtitionẽ nolũt iurare:ꝙ nõ licet,ſi ſit publice improbata,vt ꝓ Iunonẽ, Apollinẽ'. & ſimiliatẽc⁹ in ſuperſtitione nõ publice reprobata: vt per crede mihi,quod eſt iuramentũ monachorũ:vt ŝ.de iureiu.l.non erit.§.diuus Pius.& §.ſed & ſi quis.

Hi.faciles ad iurandum.Acc.

Vel illi.Difficiles ad iurandum.

P.F. accipiendi.

In hãc ſententiã eleganter Plato dialog. xij. de legib.

Quid ſit religio , qd nẽ in perſtitio , pulcherBu. in annot.tit.de ędil.edi.l.1.§.apud Iulianũ. ibi, ſuperſtitioſum &c.

Monachi per Crede mihi,iurare debẽt.

a Interuenit. Vt sacramentum prædictum remitteret: vt §. in prin. huius l. Sed contra §. de iureiu. l. si quis eũ. & C. communia vtriusq; iu. l. si cum patron. Solu. ille in contractibus, hæc in vltima voluntate. hoc non placet: vt §. de pac. l. pactũ. Sed dic ibi de præterito, hic de futuro erat iurãdũ.

Item cõtra. ĵ. de manu. testa. l. ii. quis liber. Sol. ibi speciale fauore eius: quia talis posset esse conditio, quam seruus implere non posset: vt cum Titia contrahere matrimoniũ. quia matrimonium non est cum seruo secundũ leges, licet secus secundum canones, & sæpe sub iuramento continetur, quod seruus facere non posset. Vel dic, quod ibi de præterito. Item contra infra, de cõditioni. & demonstratio. l. municipibus. Solut. speciale ibi. Vel dic ibi non dicit, an debeat remitti conditio iurisiurãdi, vel non: sed sit possibilis, vel non: & qualiter, & per quos possit ei pareri. Vel dic, quod ibi de præterito. Item cõtra ĵ. de acquir. hæred. l. Antistius. Solue. vt ibi. Vel dic, & ibi de præterito, & est ratio ad hanc generalem solutionem de præterito: quia in præterito non potest aliter impleri conditio: quia non potest amodo non dare, vel non facere. Secus si de futuro, sic. sic dicimus de periuro, an fiat infamis. vt C. de transactioni. l. si quis maior. & facit ad hoc ĵ. ad Treb. l. facta. §. si sub conditione. & infra, de leg. 1. l. si quis in quilinos. in fi. & §. de condi. & demon. l. hæc scriptura. & l. non dubitamus, & de legat. 2. l. cum pater. §. filius & C. communia de legat. l. 2. & inf. quando dies legat. ced. l. 5. & infra, de bo. libert. l. libertus sub conditione. & ĵ. de militari testam. l. si a mili. §. edictum. & ĵ. de leg. 3. l. non dubiũ. §. 1. & ĵ. eo. l. conditiones contra edicta.

P. Flor. hnic.

b Voluit. s. præor.

c Faciendi. Simpliciter sine iuramento.

d Si fortè quis. Scilicet donatarius, cum accipit à donãte. ad quod Institutionibus, de donationibus. §. primo. Accur.

e Cautionem. s. iuramenti.

f Sub alia. Si decem dederit.

g Conditio. s. iurisiurandi.

h Parendũ habeat, id est, parere necesse habet. similis rent, quod relictum esset præor consultissimè interuenit. Etenim potuit is, qui voluit i factum, quod religionis cõditione astringit, sub conditione faciendi k relinquere. Ita enim homines aut facientes admitterentur, aut non facientes deficerẽt conditione. Hoc edictum etiam ad legata pertinet, non tantum ad hæredum institutionem. In fideicommissis quoque oportebit eos, qui de fideicommisso cognoscunt, subsequi prætoris edictum, ea propter, quia vice legatorum fungũtur. Et in mortis causa donationibus dicendum est, edicto huic locũ esse si forte quis l cauerit, nisi iurasse: se aliquid facturũ, & restituturũ qđ accepit. Oportebit itaque remitti cautionẽ. m Si quis sub iurisiurandi conditione, & præterea sub alia n sit institutus: hic videndũ est, an remittatur cõditio. Et magis est, vt remitti iurisiurandi conditio debeat, licet alij conditioni parendum habeat. o Sed si sub iurisiurandi p condi-

exposito ĵ. de rel ven. l. in fundo. & ĵ. de verb obliga. l. in illa stipulatione, si Calendis. Item facit ĵ. si quis omissa causa testa. l. qui autem §. fi. & ĵ. eo. l. si quis ita hæres. Item & huic debet parere. licet non iuret: vt ĵ. in prin. huius legis notatur. Sed cur secus infra, de cõdit. & demonstra. l. cum tale. § Maxime. vbi innuit, quod nec alteri sic parendum. Sol. vt ibi.

i Iurisiurandi. Vt valet Roman.

k Cõditioni. De dã dis decem.

l Conditionem Sacramenti tantũ, nõ facti vel dã. si quod sub sacramento cõtinetur: vt ĵ. de conditio & demonstr. l. hæc scriptura. §. 1. Azo. Et not. ĵ. in princip. huius l. vbi turpe cõtinetur sub iuramẽto: vt ĵ. proximo §.

m Ne alia, id est, si ei non remittere mus alia rõne &c. id est, quia alia alternatim ei continuatur: cogeretur ad id ad quod non cogitur: in simplici, & si cõditio altera, scilicet alternatim iuncta. Vel dic, condtio alia, puta grauis, cui non potest parere commode cogetur &c. & sunt similia, supra de trã factio. l. cum hi. §. sed cum lis. & de rebus eo qui sub tut. l. magis. §. si pupillo. & de suspect. tutor. l. tutor. §. liberi, vers. ideo. sed patronum. & de iudi. l. 2. §. sed & si agant. & l. sed si iusseperit. §. j. Sed arg. contra infra q. & a qui. l. ii. §. is qui operas.

n Altera. Alternatim iuncta. Acc.

o Non improbum est. Tunc secus: vt ĵ. l. proxi.

p Iustus iurare. Solo iure iurando ei remisso: vt ĵ. de condi & demõ. l. hæc scriptura. & ĵ. de manu. testa. l. si quis libertatem.

q Qui. Scilicet hæres.

r Defectus cõditione. Imò videtur deficere, & sic est contra §. ad. l. Aquil. l. inde Neratius §. idem Iulianus. Solu. ibi post mortem testatoris decessit, hic eo viuo, hoc non valet, quia & ibidẽ dicit, idem qñ ante. Alij, qđ. hic nõ erat in mora manumittendi: ibi sic, vel hic aliàs erat relictur². ibi non. Tu dic qđ ibi fuit ab alio occisus, hic sua morte obijt. Et qđ dicit. hic viuo: idẽ si post mortem, dummodo ante moram: vt ĵ. de conditio. & demonstratio. l. antepenul. §. 1. Item cõtra ad idem; C. de condit. inter. l. legatum. & ĵ. de condition. & demonstratio. l. in testamẽto. Sed ibi erat conditio; quæ

quæ pendebat ex suo, & alterius facto, scilicet si illi nubit: hic ex facto manumittentis tm: quia inuitus manumittitur: vt C. de manu. testa. l. si §. licet enim, & adde hic distinctionẽ quã habet C. de inst. & substit. sub. condit. fact. l. 1. Item facit ad §. ĵ. de lega. 1. l. Turpia. §. 1. & l. si fundum, §. Iulianus. & C. de cadu. toll. §. ne autem, & ĵ. de verbo. sign. l. quæret aliquis, in fi. & de regiur. l. iure ciuili, & ar. ĵ. de cura. bo. dã. l. 1. & ĵ. eo. l. si quis testamento

a Eum. Hæredem.

b Viueret. Scilicet seruus.

c Voluntas. Scilicet defuncti ab hærede vel legatario.

d Si potest. Hæres vel legatarius.

e Remittendo. Sic in auth. de hæred & fal. circa prin. col. 1. & C. ne liceat potentes. l. 1. in princi. & 24. q. 1. c. 1.

f Remissum ẽ. Per hanc legem.

g Cessarit. Id est, dies mortis testatoris venerit: à quo solent pura legata cedere: vt C. de cadu. toll. l. 1. §. 1. & in §. in nouiss. no. Sed videtur remanere conditio, vt det vel faciat: vt §. eodem §. quoties. Respõdeo cõditio expressa & hominis, id est, testantis, non fuit nisi iurisiurãdi. sed legis & tacita est dando, vel faciendo, quod erat iurãdum: quæ tacita nõ facit rem conditionalem: vt ĵ. de condi. & demonstra. l. conditiones. est ergo hic purum quantum ad transmittendum: quia conditionale non transmittitur: vt C. de cadu. tol. §. sin autem.

h Nã qđ vna via p hibet, alia permitti nõ debet. Cõcor. c. vlt. in gl. sup verb. & p. tonaliter. pol. med. ibi, & qđ note meo extra, de offic. dele.

i Quod ergo illici tũ est, ĵ id põt qs venire propria autoritate. simile in c. venerabilem. cum gloss. super verbo, venire. ex de elec.

k In P.F. aliud qđ videndu.

l Conditio tacita rem conditionalem nõ facit.

Conditiones. CASVS. Legaui Titio decẽ sub cõditione, si nõ redemerit ab hostibus patrẽ suum ab eis captum, vel sub ista alia conditione, si non præbuerit alimenta parentibus, suis pauperibus, vel patrono suo, & postea decessi. certè habebit dictum legatũ Titius, remissis sibi dictis conditionibus tanquam cõtra bonos mores insertis. & h. d. hæc l. Viu.

a Non redemerit. Scilicet eum instituo, vel ei lego. Ad quod naturaliter filius tenetur. alias potest exhæredari: vt C. de episco. & cle. authen. si captiui, & facit Inst. de leg. in fi. & C. de ijs, quæ pœ. nomine. l. 1. & ĵ. eo. l. condit. ones, & quod no. §. eo. l. 1. Accur.

Institutio. CASVS. Ita dixi in testamento meo, Si codicillis Seium hæredem instituero hæres esto. & postea feci codicillos, & in eis iussi ui mihi hæredem dictum Seiũ, & postea decessi, certè valet dicta institutio: nã est data Seio hæreditas conditionaliter à me in testamento meo; & nõ videtur esse data in codicillis, in quibus prohibitum est fieri institutionẽ, secus autem si prædicto modo instituissem mihi hæredẽ filiũ meum in mea potestate conditutũ, tunc tunc erit institutio: & quasi a me præteritus dictus meus filius faceret ipso iure nõ valere testamentum meum, nam filius debet institui purè, vel sub potestatiua conditione: vt §. de hæredib. instit. § suus, & l. iam dubitari, vel si instituatur sub casuali conditione, debet in eius defectũ exhæredari: vt C. de institutio. & substi. l. si pater, in nostro autem casu fuit casualis conditio, & in eius defectũ non fuit à me exhæredatus dictus meus filius. & ideo non est mirũ, si est inutilis institutio. & quod dixi §. in persona Seij, scilicet vt valeat ĩstitutio: idem esset si ita dixissem cuius nomen codicillis scripsero, ille mihi hæres esto, & postea fecissem codicillos, & ĩ eis scripsissem nomen Seij, non valebit institutio, non quasi in codicillis facta, qđ est prohibitum: sed quasi facta in testamento. Si autem dixissem in testamento, ille Seius, quem in codicillis hæredem scripsi, hæres esto, & in veritate scripseram Seium hæredem in codicillis, quos ante testamentum prædictum feceram: valet institutio nõ solum, si dictus Seius erat mihi extraneus, sed etiam si erat filius meus: cum conditio in præteritum collata, sicut fuit prædicta nõ videatur, nec si conditio: & ideo videatur filius purè institutus: & quod dixi in conditione in præteritum collata, idem esset in ea quę esset collata in præsens tempus, puta si rex Parthorum viuit. vel, Si nauis in porru stat. Viuia.

b Præter filium. Vt & §. de hære. insti. l. suus, in prin. secus in verbo præteriti temporis vt ĵ proxi. §.

c Quod interdictum est. Vt C. de codicill. l. 2. & ĵ. eo. l. quidam nisi in milite: vt ĵ. tit. 2. l. quærebatur. Accur.

d Data esset. Sic ĵ. de condit. & dem. l. si ita scripsero, & §. de hære instit. l. asse toto, & l. si quis ita scripserit. & ĵ. de vlufr. le. l. qui plures, & de leg. 3. l. si quis. in princi. testa. & de leg. 1. l. si ita ut adscriptum, & sic videmur eligere, cũ eligimus quẽ tu nominabis: sic ĵ. pxi. resp. & §. quod. cuiusq; vsurer. l. item eorũ. §. si decurione. Sed arg. contra ĵ. de codicil. l. quidam referunt. Acc.

e Cuius nomen. Licet solum nomẽ sit scriptũ in codicillis. & est arg. pro P. qui dixit, quod per solum nomen proprium in testa. potest fieri institutio, sicut per duo.

f Parendũ habeat, id est, parere necesse habet. similis

duo verba, vt §. de hære. instit. l. 1. §. fin autem.

a Valet institutio. Hic valet de præterito: quia vel vera est, & statim tenet institutio quasi pura: vel falsa, & sic tanquam impossibilis, habetur pro non adiecta, & sic valet, secundum Hu. quod vltimum non est verũ: vt §. de iniust. testa. l. cum in secundo testamento, & facit ff. de verb. oblig. l. conditio, & l. si ita stipulat⁹ fuero hãc summam, & Instit. de ver. oblig. §. conditiones, & §. tit. 3. l. circa. & ff. de secũ. tab. l. an scriptus, & de bonis lib. l. 3. §. si patronus, & §. si cerpeta. l. cum ad præsens.

SI quis testamento. Ita scripsit Caius in testamento suo: Seius filius meus hęres mihi esto, si Titiũ adoptauerit, si autem nõ adoptauerit, exhęres esto, & postea decessi, filius cũ vellet adoptare Titiũ, Titius noluit se dare ei, certè erit filius hæres Caij, quasi expleuerit conditionem, cum per eum non steterit, & hoc dicit. Viuia.

b Filius. Vel erat emancipatus: vel (quod est verius) in defectum mixtæ cõditionis fuit exhęredatus: & sic tenet testamentum vt hic, & C. de institu. & substitu. l. si pater.

c Erit filius. Imò non erit: vt infra, de legat. 3. l. vxorem, §. hæres. vbi dicit inualidum esse sub tali conditione relictum, Sol. ibi stetit per filium. hic nõ, vt hic dicit, parato &c. ad quod ff. de cõditio. & demon. l. iure ciuili, & l. multa. & ff. de reg. iur. l. in iure ciuili. Vel dic, quòd hæc cõditio, si adoptauerit, est contra bonos mores, & ideo inualida conditio, seu rogatio de adoptando, vt ibi dicit, & ideo pro non adiecta debet haberi. Et qđ hic dicit filio parato: sub. maximè. nõ autẽ dicit, quòd institutio, vel legatũ non valeat sed rogatio de adoptãdo.

VErba hæc. Ita scripsi in testamento meo: Publius Mæuius, qui est filius meus, si volet: hæres esto, & decessi: certè conditionalis est dicta institutio, scilicet vt si nolit esse hæres, non sit: & hoc ideo: quia dictus Publius Mæuius est meus filius, vt dixi & ita esset necessario mihi hæres, si non potuissem illa verba, si volet: & idem esset, si esset meus seruus. Si autem non esset meus filius, vel seruus, & ita esset voluntarius hæres, & non esset necessarius: frustra addidissẽ dicta verba, si volet: quia etsi nõ addidissẽ, non efficeretur: mihi hæres, si nolet. Viu.

d In necessario. Qualis est filius, & seruus: vt Insti. de hær. quali. & diff. in princ. & §. fui.

e Si nolit. Ridiculum tamen est fieri exhæredationẽ in hunc casum. vt §. de hære. instit. l. iam dubitari, & facit §. de hære. instit. l. Cornelius, arg. contra ff. de ma. l. si quis lo cuples, in fi.

Frustra. Sic C. de fideiuss. l. non recte. & §. mand. l. qui mutuam, & ff. de verb. oblig. l. si ita stipulatus fuero, §. Si Titius. Sed argum. contra §. de vlufr. l. si ita stipulatus, & ff. de leg. 1. l. si quando.

I, qui ita. Instituti mihi hæredem Titium sub conditione, si ro dederit Seio & postea decessi, certè ad hoc vt habeat hæreditatẽ meam dictus Titius: duo sunt ei necessaria. Primum est, vt adimpleat cõditionem. Secundum est, vt postea adeat hæreditatem meam per quam editionem acquiri solet hereditas, & idem est, si legassem dicto Titio sub dicta conditione. nam po. l impletam conditionem necesse est quod agnoscat legatũ. ad hoc vt habeat legatum irrepudiabiliter. loquitur enim hic de ea acquisitione legati, quæ est irrepudiabilis, ad hoc vt concordet iuri, quod est in hæreditate.

Ei qui ita. Aliàs si quis ita. alias ei qui ita.

Impletam. Hic enim opus est adimpleri conditionem, vt infra, de conditio. & demonstratio. l. qui hæredi. §. fina.

Acquiri solet. Id est adierit hęreditatem, vel legatum agnouerit, sed in hæreditate potest hoc tolerari. sed in legato qualiter: cũ ultimum impleta conditione quæratur dominium legatario: vt supra, quemadmo. seruit. amit. l. si partem §. 1. & ff. de leg. 2. l. legatum? Respon. loquitur hic de ea acquisitione, quæ est irrepudiabilis. & immutabilis: quod cõtingit post agnitionem legati, ante. n. quæsitum est: sed non sic, vt repudiari non possit: & fere non quæsitum dicitur, cum propter repudiationem perinde habeatur, ac si legatum non esset: vt ff. de leg. 1. l. seruum filij, §. si quis, & l. si tibi homo, §. cum seruus, & supra, ad legem Aquiliam, l. nã sicut, ergo acquiri solet incommutabiliter sed ante quæritur commutabiliter. Item ad hereditatem est contra infra, de acquiren. hæreditate. l. Antistius, vbi fit hæres implendo cõditionem. Solu. ibi impleuit conditionem, vt hęres esset, hic vt esse posset. & purificaret conditionem, & haberetur pro pure instituto: quẽ constat non esse hæredem, nisi adeat, ad qđ supra, de conditio ob cautam. l. 1 §. 1. & de cõdict. in deb. l. in summa, §. sed & agere, & ff. eo. l. si papillus, & hic innuit. Item contra §. de hære institu. l. iam dubitari, in fine. Solu. ibi impleuit conditionem vt esset hęres. hic vt purificaret conditionem. Sed alij hãc distinctionem

XI.

SI quis testamento hoc modo scripserit, [Filius meus, si Titium adoptauerit hæres esto: si non adoptauerit, exhæres esto: & filio parato adoptare, Titius nolit se arrogandum dare: erit filius hæres, quasi expleta conditione.

dicillis scripsero, ille mihi hæres esto:] pari ratione dicendum erit, institutionẽ valere, nullo iure impediente. Si quem ita institutum ponamus, [Ille, si eum codicillis hęredẽ scripsi, hæres esto:] valet institutio etiam in filio, qui in potestate est: cum nulla sit conditio, quæ in præteritum cõfertur, vel quæ in præsens: veluti, [Si Rex Parthorum viuit: Si nauis in portu stat.]

Nota hic bonum exemplũ de conditione mixta. Bar.

XII.

Erba hæc, [Publius Mæuius si volet, hæres esto:] in necessario conditionem faciunt: vt si nolit, hęres non existat: nam in voluntaria hẽdis persona frustra adduntur, cum & si non fuerint addita, inuitus hęres non efficiatur.

Implementum conditionis non inducit additionem, vel legati acquisitionem irreuocabilem.

XIII.

I, qui ita hæreditatem, vel legatum accepit, Si decem dederit: neque hæreditas, neque legatum aliter poterit acquiri, quàm si post impletam conditionẽ id egerit scriptus hęres, vel legatarius, per quod hæreditas, aut legatum acquiri solet.

XIIII.

ctionem in extraneo admittunt: sed suus semper fit ex tunc hæres: vt dicta l. iam dubitari, argum. pro eis inf. de conditio. & demonstrat. l. conditionibus pupillus. sed corrigitur ff. de acq. hęred. l. cum bonis, vbi idẽ in vtroque dicit.

Onditiones. Institui te hęredem, si eam duxeris in vxorem, quam de facto fonte suscepisti: vel reliqui tibi legatum sub dicta conditione. certè perinde capies hæreditatem meam, vel legatum, ac si dicta conditio non esset adiecta hęreditati, vel legato, & hoc ideo, quia dicta conditio est contra edictum Imperatoris, quod est C. de nupt. l. si quis alumnam, & idem esset, si appositissem conditionem quę esset cõtra leges, puta instituti mihi hęredem quendam Senatorem, si acciperet in vxorem quandam libertinam: vt §. de ritu nup. l. lege Papia. & idem similiter esset, si appositissem conditionẽ: quę esset contra ea, quę legis vicem obtinent, puta instituti mihi hęredem Titium curatorẽ Seiæ, si acciperet dictam Seiam in vxorem: vt §. de rit. nupt. l. Senatusconsulto, & idẽ esset similiter, si appositissem conditionem, quæ esset contra bonos mores: puta instituti mihi hæredem Titium, si patrem suum nõ redimeret ab hostibus: vt §. eod. l. conditiones, & idem esset, si appositissem conditionem quę esset derisoria: puta instituti mihi hęredem Titium, si publicè sui ludibrium fecerit: vt §. de ijs qui not. infa. l. 2 §. fin. idem esset si appositissem talem conditionem, quam prætor reprobat: puta instituti mihi hęredem Titium si iurauerit se facturum mihi monumentum: vt §. eo. l. quæ sub conditione. Viu.

Onditiones contra edicta Imperatorum, aut cõtra leges, aut quæ legis vicem obtinent, scriptæ, vel quæ cõtra bonos mores, vel derisoriæ sunt, aut huiusmodi, quas Prætores improbauerunt, pro non scriptis habentur: & perinde, ac si conditio hęreditati siue legato adiecta non esset, hęreditas, legatumve capitur.

Conditio turpis adiecta in institutione filij, vitiat testamentum. Item non dicimur posse, quod honestè non possimus. Bar.

XV.

ILius, qui fuit in potestate, sub conditione

Huc pertinent ea, quę de remissis nõ seruandis differit Mar. Cice. li. 1. Offic.

Imperatorum. Vt instituo te hæredẽ, si eã ducas in vxorẽ, quã de sacro fõte leuaſti: vt C. de nup. l. si quis alumnam, §. fi. Idem magis si ꝓtra edicta Iesu Christi.

Contra leges. Vt Senator libertinam ducat: vt §. de ritu nup. l. lege.

Vicem obtinent. Vt contra Senatusc. curator, adultã suam sibi coniungat: vt C. de interdic. mat. l. 1.

Bonos mores. Vt ne patrem ab hostibus redimas, vel ne patronum alas: vt §. eo. l. conditiones.

Derisoriæ. Vt si ludibrium sui populo faciat, vel vocetur vespertilio: vt ff. ad Treb. l. sed sciendum, & l. facta, §. si in danda, in fi. §. vel vt ff. eo. l. quidam. Acc.

Prærores. Vt si coęgeris illum per metum tibi vẽdere, instituo te hęredem, vel tibi lego: vel si iuraueris te aliquid daturum vel facturum: vt §. eo. l. quę sub conditione, in prin. & in §. quoties.

Capitur. Vt §. eo. l. 2. nisi ei, a quo relinquitur, imposita sit: vt Insti. de leg. §. fi. & facit ff. de leg. 1. l. si quis in quilinos, in prin. & §. pen. & §. fi.

Illius. Ego filiũ quẽ in potestate habebam, instituo mihi hęredẽ sub aliqua cond. quam princeps improbauit: puta, si acciperet in vxorẽ illam quam de sacro fonte suscepit. certè facit non valere testm̃, ac si conditio non esset in eius potestate. nam filius debet institui sub conditione sibi potestatiua, vt dixi §. eo. l. institutio. & est ratio quare nõ videtur esse in eius potestate dicta conditio: quia credendũ est facere nos nõ posse illa facta quę lædunt pietatem, vel existimationem, vel vere cundiam nostrã, & (vt generaliter dixerim) credendum est nos non posse facere ea facta, quæ cõtra bonos mores fuerint. & quod dixi in ea conditione, quam princeps improbauit, habet locum & in ea quam Senat⁹ improbauit: puta institui mihi Titiã filiam meam hęredẽ, si fideiusserit pro Seio apud Sempronium, & postea soluerit, quę rõditio est contra Senatusc. cõsultum Velleianum. Viu.

Improbant. Pone exemplum: vt §. l. proxim.

Infirmat. Non ita si patronus, nã non rumpit per contra. tab. sed conditio habetur pro nõ apposita, & ex testam. est

XVI.

SI Titius hæres erit, Seius hæres esto: si Seius hæres erit, [Titius hæres esto.] Iulianus inutilem esse institutionẽ

scriptus hęres, quam Senatus, aut principes improbant: testamentũ infirmat patris, ac si conditio non esset in eius potestate. Nam quæ facta lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & (vt generaliter dixerim) quæ contra bonos mores fiunt: nec facere nos posse credendum est.

Impossibilitas ratione perplexitatis vitiat institutionẽ. Bartolus.

Improbant. Pone exemplum: vt §. l. proxim.

Infirmat. Non ita si patronus, nã non rumpit per contra. tab. sed conditio habetur pro nõ apposita, & ex testam. est hæres, vt ff. de bon. lib. l. si libertus sub conditione. Item quia non habetur hęc conditio pro non adiecta: vt §. l. prox. & l conditiones, quę sunt contra. Respondeo: vt §. eo. l. 1. notatur.

Potestate. Quod est necesse vt valeat institutio: vt §. de hær. instit. l. 1. §. fi. & C. de insti. & substi. l. si pater.

Existimationem. Id est, famam, vt ff. de var. cog. l. pe.

Nos posse. Licet de facto fieri facile possit. ad hoc ff. de verb. sign. l. nepos, & de aur. & argen. lega. l. vestis, §. vestimenta, & ff. de fur. l. pen. & §. de vsu. l. 3. & 4. & §. quib. ex cau. ma. l. in eadem, & 22. q. 2. cap. facit homo quod potest.

SI Titius hęres erit. Ita dixi in testõ meo: si Titius hæres erit. Seius hęres esto: & si Seius hæres erit, Titius prædictus hęres esto, certè istæ institutiones non valent: quia propter perplexitatem conditio existere non potest. Viu.

Si Titius hęres erit. Hic Titius ergo debet esse primo hæres: vt §. de hær. instit. l. seruus alienus, § si quis, & alter primo eadem ratione: quod esse nõ potest: vt in prœmio Digesto §. dicipu'i. Azo. ibi, quia quod primum &c. vt §. tit. 1. l. fi. §. Titius in fi.

Inutilem. Ratio est in euidenti: qa vt sit Titius hæres, oportet vt primo eius conditio impleatur, i. ꝙ Seius primo sit hæres: vt d. l. seruus alienus. Sed Seius hoc facere non põt, nisi sua conditio impleatur, ſ. ꝙ Titius primo hæres sit, inuicem ergo propter perplexitatem verborum se impediunt. sic ff. de verb. ob. l. si Titius, & de reg. iur. l. vbi repugnãtia, sed vbi est impossibilis de natura, vel de iure, valeret institutio, ex conditione habita pro non scripta: vt §. eo. l. 1. & l. conditiones, & l. si ita quis institutus, & Insti. de hære. instit. §. impossibilis, quæ sunt contra. Item videtur superuacua hęc conditio: vt §. eo. l. verba. contra. Sed ibi implere conditionem, ſ. volendo fieri hæres, & adire: ab eo dem

dem & simul fiunt, hic ab alio. Vnde debet impleri conditio prius, quam alter possit adire: vt ff. eod. l. fi ita scriptum, quod euidentius apparet, si ponas conditionem, quæ eget longo temporis tractu, vt si domũ fecerit. Itẽ an erit idem ecõtra, si dicam, Titius hęres esto, si Seius hæres non erit: & Seius hæres esto, si Titius hæres non erit? Sed potest ibi dici, quod extensio huiꝰ verbi erit, dabit vtilẽ, vel inutilem institutionẽ: & sic expectabitur alterius repudiatio. Vel dicas, quod qui primo adierit, ille sit hæres, & si alius postea velit, non potest: vt arg. ff. de verbo. oblig. l. si Titius. Sic ergo aliud est in conditione faciendi, & aliud in non faciendi. sic aliàs in altera cauetur: vt §. eod. l. si quis ita, & ff. de cond. & demõ. l. Mutianæ. altera impleri debet ante: vt §. de hared. instit. l. 3. §. si quis, & ff. de conditi. & demonstrat. l. qui hæredit. §. fi.

Excepto vno casu, quẽ Lud. Ro. ponit in fin. suis, in ver. cõditio. vidoino per Bart. in l. sub conditione. ff. de hær. instit.

scribit, cum conditio existere non possit.

XVII.

Plures institutiones ex eadem parte sub diuersis conditionibus fuerint: conditio, quæ prior extiterit, occupabit institutionem.

Conditio adiecta in institutione, videtur in legato repetita. Bar.

XVIII.

Vm seruus purè liber, & hæres scriptus sub conditione sit: & si hæres non extiterit, legatum acceperit: in legato repetita

Non possit. Vtraque, vel altera: duæ enim sunt.

Plures. CASVS. Instituit mihi hæredẽ Titiũ in duabus partibus hẽreditatis meæ: & Seiũ instituit mihi hæredẽ in tertia parte sub conditione, si naues ex Asia venerit: & Caiũ instituit in eadem tertia, si Sempronius Cõsul factus fuerit: & postea decessit: certe quæcunque dictarum conditionum prius extiterit: ille habebit dictam tertiam, cui fuit adscripta dicta conditio, quæ prius extitit. Viu.

Si plures. Instituit Titium ex triẽte, si nauis ex Asia venerit: item Seium ex eodem triẽte, si nauis venerit ex Africa. Et secundum hoc proprie dicit plures institui, & nihil est cõtra: vel dic, quod eundem sic instituit: sed tunc quomodo plures? Respõ. quia bis facta fuit tamen in eandem partem, & in eundem hæredẽ.

Eadẽ parte. In specie. Sed quid si ex alio triente primo, & ex alio secundo instituit eundẽ sub diuersis cõditionibus? Respon. existente conditione vnius instituti ex ea erit hæres: & si in secũdo habeat institutus substitutum, expectatur condition s euentus illius institutionis alioqui idem quod hic, vt in solidũ sit hæres vt ff. de acq. hęre. l. cum hæres, §. fi. & l. 1. ęq. & §. de hære. instit. l. si te solum, in prin. & §. 1. Accur.

Sub diuersis conditionibus. In diuersis testamenti partibus appositis, secundum Io. Sed contra ff. de cõd. & demon. l. sub diuersis. & l. quod traditum, & l. nam ad ea. Sed hic à primo recedere noluit, & hoc expressit: alioqui contra præsumitur. Vel hic fuerunt alternatiue positæ. Azo. & simul, ad quod est quod not. §. e. l. si hęredi. Vel hic in hæreditatibus, in quibus non fuit tãcum expectandũ, vt testamentum valeat illud in legatis, & facit §. de procuratoribus. l. pluribus.

CVm seruus. CASVS. Sticho Seruo meo dedi libertatem purè, & eum hęredem instituo sub cõditione si nauis ex Asia venerit, & si hæres mihi nõ extiterit legaui ei centũ: & postea decessi vult modo dictus seruus habere ſtaum legatũ, & repudiare hæreditatem: certe non habebit legatum, nisi prius exititat p dicta conditio hęreditati appositæ: videtur enim legato repetita: & ita etiam videtur repetita cõditio in isto alio casu: Titia instituit sibi hæredẽ nepotẽ suum Seium in dimidia hæreditatis suæ sub conditione, si emanciparetur a patre suo, & postea fecit codicillos, in quib⁹ legauit eidem nepoti centum vltra illud, in quo eum hæredem instituit. & postea decessit: certe eadẽ conditio videtur repetita in legato in codicillis dato. quæ fuit adiecta in institutione: quamuis in legato non fecisset substitutionem, siue repetitionem conditionis, sicut fuit adiecta in institutione. Viu.

videri conditionem, diuus Pius rescripsit. Hac ratione, & Papinianus scribit: cum auia nepotẽ sub conditione emancipationis pro parte hæredem instituit, & postea codicillis scriptis, hoc amplius ei legauit, quam quòd hæredẽ eum instituit: repetitã videri conditionem emancipationis etiam in legato, quamuis in legato nullã vt in hæreditate, substitutionem fecisset.

XIX.

Ita scriptum fuerit, Titius hęres esto: si Titius hæres erit, Mæuius hęres esto. si Titius

Sic in ff. Hahãt scripsit, mentionẽ fecisset.

Sub conditione. Si Titius fuerit Consul.

Non extiterit. Quia defecit conditio.

Conditionem. Scilicet quod Titius sit Cõsul & die etiam libertatem: vt hic. & ff. de cond. & demonstrat. l. aut alioqui inutile esset legatum: vt C. de legat. l. seruus. & adde de libertate vt dicitur & notatur §. titio. 3. Trebatius, & l. eq. Item hoc nisi talis sit condõ, quæ legatum reddit inutile. vt ff. de leg. 1. l. seruo alieno. §. si ab impubere. & l. si quis a filio, & ff. de fideicommiss. l. et. l. si. & ff. de verb. oblig. l. Titia. §. idẽ respondit, quæ iunt arg. contra Azo.

Hoc amplius ei legauit. Prædia illa subaudi: vt ff. de condi. & demon. l. auia, & not. de repetitione: hic ff. de condi. & demon. l. cum seruus, in princ. & de le. 2. l. Latinus. in fi. & ff. de manumissis. l. duus. & de leg. 3. l. in repetendis, & ff. de contr. lega. l. codicillis. Sed arg. contra §. 13. l. duo conditiones. & ff. de annuis leg. l. Seio. §. vxori. & ff. de act. empt. l. fi. vẽditor, & no. Instit. ad leg. Aquil. §. ex hoc capite.

Ita. Ita scripsi ita testamẽto meo, Titius hæres mihi esto: & si dictus Titius hæres erit, mihi Mæuius hęres esto, & rogo eos ambos per fideicommissum, vt hæreditatem meam restituat Sempronio: & postea decessi cum Titius nollet adire meã hæreditatem. Sempronius fideicommissarius fecit eũ cogi per prætorem, vt adiret: & ita Titius coactus adiuit, sicque quartam non retinuit: tamen restituit Sempronio ex Trebelliano partem: quam coactus adiuit, mõ quaritur, vtrum prædictus Mæuius possit pro sua parte adire suo arbitrio sine coactione, & quartam retinere, cum restituet Sempronio prædicto? Et videtur quod non: quia cum Titius suspectam adiuerit, perinde est quantũ ad eũ, ac si non adiuisset, vnde quia Titius non adiuisset, videtur ꝙ Mæuius adire non possit: qui Mæuius fuit a me institutus sub condõne, si Titius adiuisset, vt dictum est. Item & quia Titius coactus adiuit, vt ꝙ Mæuius adire debeat eodem modo, ac si

ac si esset coactus, & sic quartam non retineat, dicitur tamen hic, quod & suo arbitrio possit adire iustus Mæuius, & quod quartam Trebellianicam à Sempronio retinere possit. Viu.

Adierit. Coactus per fideicommissari. qui erant rogati alij restituere.

Item adeũte Titio: completa est conditio Mæuij: vt §. tit. 2. l. 3. si quis. dubitatio autem huius legis erat hęc: secundum Azo. quia cum Titius suspectam adijt, perinde est quantum ad eũ ac si nõ adijsset: vnde quasi non adijsset, videbatur quod hic adire non posset: vel quia Titius fuerit coactꝰ adire, videbatur quod & hic coactꝰ adire debet: & sic quarram retinere non debet: quia q coactꝰ adierit quartam non retinet: vt ff. ad Trebellianum, l. quia poterat.

Aditio coacta. Trebel. impedit.

Vlier. §. Titia vxor mea promisit mihi centum nomine dotis, & feci secum pactum de dicta dote lucranda, si ipsa in matrimonio prædecederet. postea constante matrimonio ipsa venit ad mortem, & instituit me hæredem sub conditione, si dicta centum non peterẽ nec exigerẽ, & dedit mihi duos cohæredes puræ, & postea decessit, certè si ego denũciẽ dictis meis cohęredibꝰ quod per me nõ stat quo minus liberem eos per acceptilationem ab obligatione dictorũ centum, statim suum hæres pro tertia parte, si aũt non dedit mihi aliquem cohæredẽ, dicta mea vxor videtur me instituisse sub impossibili conditione, eo quod non habeo cui denunciem: & sic ero eius hæres in solidum, habita dicta conditione impossibili pro non scripta. ¶ Si quis hæreditariũ. Instituit mihi hæredem Titium, si manumitteret Stichum seruum meum, & postea decessi: certè potest Titius manumittere dictum Stichum de facto, licet non de iure: & hęres esse, & post aditionem hæreditatis per Titium factam conualescet libertas Stichi.

P. Fl. in tali.

Id est in possibilis.

¶ Si quis te. Titius instituit te hæredem sub conditione, si tu eum instituisses hæredẽ, certè quocunq; gradu probes te eum instituisse, erit eius hæres, & idem esset, si Titius instituisset te hæredem sub conditione. si tu ei aliquid legasses, nam quocũque gradu probes te ei aliquid legasse, eris eius hæres. Viu.

Debebat. Sub pacto lucrandę dotis, si ipsa præmoreretur, vt habeant locum sequentia.

Instituerat. Pro parte.

Neque petijsset. Id est, accepto ferret: & sic iuris

XX.

Vlier, quæ viro suo ex dote promissam pecuniam debebat, virum hæredem ita instituerat: si eam pecuniã quam doti promisisset, neque petijsset, neque exegisset. Puto, si vir denunciasset cæteris hæredibus, per se non stare, quò minus acceptum faceret id, quod ex dote sibi deberetur, statim eum hæredem futurum. Quòd si solus hęres institutus esset sub tali conditione, nihilo minus puto, statim eum hæredem futurum: quia *ἀδύνατος* cõditio pro non scripta accipienda est.

XXI.

Eruus alienus ita hæres institui potest, [Cũ liber erit,] proprius aũt ita institui non põt.

XXII.

sunt: vt ff. de li. leg l. 3. §. nunc de effectu, aliàs locũ haberet Cautio Mutiana: vt ff. de cõ. & demõ. l. Mutianę.

Pro non scripta. Vtpote impossibilis, cũ non est cui caueat: vt §. eo. l. si qui, & idem Iulianus. & ff. de condi. & demon. l. Mutianæ, & facit ad hoc, C. de hære. instit. l. si compensandi.

Si conditio non potest impleri de iure, sufficit quod impleatur de facto. Bar.

Hæres esse. Et hęc institutio nulla videbatur, cũ prius deberet manumittere seruum hæreditariũ, quam hæres esse, vt §. de hæredi. instit. l. 3. §. si quis, & ff. de cond. & demon. l. qui hære. in fine, & manumittere non poterat, nisi hęres esset, vtpote non dominus: vt C. de ijs, qui à non domi. l. 4. valet tamen magis per voluntatem defuncti, quã per manumissionẽ.

Manumisisse. Scilicet de facto, & sic sufficit de facto fieri, etsi de iure nõ teneat: vt ff. de sta. lib. l. pe. & l. Stichus, §. hæredi. & ff. de manumiss. test. l. seruũ testamento, & ff. de condi. & demonst. l. Mæuius, & ff. de verbo. oblig. l. quidam, in fin. Sed arg. contra ff. de cond. & demon. l. hęc cõditio, & §. quod quisque iuris l. 1. in fin. & C. si manc. ita fue. ali. l. ea quidem.

Sic Substitutio dicitur proprie institutio. Bal. in titu. C. de impu. & alijs substitutis debet fieri, nisi verbis expressis. Bal. in l. fina. 10. opp. C. de hær. instit.

Substitutus, est propriè institutus, vel substitutio, est proprie institutio. Bar.

Si quis te hęredem ita instituit, si se hęredem instituisses, aut quid sibi legasses, nihil interest, quo gradu is à te hęs institutus, vel quid ei legatum sit, dummõ aliquo gradu id feciſſe te ꝓbes.

Conualescit. Cõtra ff. qui & à qui. l. si seruo, vbi non cõualescit. Sol. non ipso iure, vt ibi, sed tamen si veniat cõtra factum suum obstabit exceptio: vt §. de pigno. acti. l. si rem alienam, & l. 1. & de pigno. l. si à Titio, & facit ad hoc C. de li. causa. l. si ab eo. & quod ibi not.

Instituit. In præteritum, non in futurum: vt §. tit. 2. l. hoc articulo, & ff. de ijs quæ pro non script. l. 1. in fi.

Vel quid. Subaudi, etiam modicum.

Eruus. CASVS. Seruũ Titij instituit mihi hæredem cum liber erit: certè valet institutio: proprium autem meum Seruum non possem taliter instituere, quia cum ei libertatem dare possem, debeo ei dare libertatem, si volo eum liberum esse, & mihi hæredem, vel purè, vel in diem, vel sub conditione: nec facultatem habere debeo instituẽdi eum hæredem in casum obueniẽtis ei libertatis à quocunq; alio. & h. d. cum l. sequenti. Viu.

Non potest. Scilicet vt institutio sit conditionalis. Ro. sed erit pura, conditione habita pro nõ scripta. tu dic nulla est omnino, secũdũ Ioannẽ, vt hic dicit. Sed contra supra tit. 2. l. talem, in princip. Sol. ibi bis data fuit libertas seruo. Primo purè & vtiliter. Secundò sub conditione & inutiliter, vt & hic: quare licet ex secunda donatione nõ teneat, tanet temẽ ex prima pura & vtili. Item facit Insti. qui tutor. dari pot. §. seruus, vbi

vbi eodem modo distinguitur in seruo tutore dato: licet illa distinctio videatur tolli per legē §. de testa. tut. l. si hæreditas, § fi. vbi non refert in ter seruū suum, & alienum tutorem datū. Sed dic, quod vterq; liber est sed alter directo, cum suus: alter per fideicommissum, cum alienus.

Q Via ratio. Si volo seruum hæredem instituere, debeo libertatē relinquere vel purè, vel in diem, vel sub conditione: nec debeo fortunæ committere, vt fiat liber ab aliquo domino futuro, vt sic postea sit hæres. Azo. Vel dic ratio, scilicet vt non pendeat ex alieno arbitrio: vt §. tit. 2. l. illa. Item & ille, qui potest stare certo, nō stet i incerto: vt dicit prouerbium: vt hic, & §. ti. 2. l. quoties. §. hæredes. Accur.

Via ratio suadet eum, q libertatem dare po est, ipsum debere aut præsente die, aut in diē, aut sub condō ne dare libertatē: nec habere facultatē in casum à quolibet obueniētis libertatis hæredem instituere.

XXIII.

Ter ex fratribus meis consobrinā nostram duxerit vxorem ex dodrante, qui non duxerit, ex quadrāte hæres esto. Et vbi alteri nō vult nubere cōsobrina qui ex his duxit vxorem, habebit dodrantem: eritque alterius quadrans. Si neuter eam duxerit vxorem, non quia ipsi ducere noluerūt, sed quia illa nubere noluerit: ambo in partes æquales admittuntur. plerumque enim hæc condō si vxorē duxerit, si dederit, si fecerit: ita accipi oportet, quod per eū non stet, quō minus ducat, det, aut faciat.

XXIIII.

Vi ex fratribus meis Titiam consobrinā vxorem duxerit, ex besse hæres esto: qui non duxerit, ex triente hæres esto. Viuo testatore cōsobrina defuncta, ambo ad hæreditatem venientes, semisses habebūt, quia verū est, eos hæredes institutos, sed emolumento portionum euentu nuptiarum discretos.

XXV.

Vb conditione hæres seruus institutus talem conditionem pro non adiecta debere haberit cum interdictum sit tale matrimonium. Azo.

Dodrante. Id est, nouem vncijs.

Hæres esto. Hæc institutio est pura: sed distributio partium sub conditione: vt §. l. proxi. in fin. vnde viriles habēt portiones deficiente conditione: secundū hoc nō est contra §. de cōd. & demon. l. in testamento, vbi aliter distinguitur: quia ibi suo cōditione fuit relictum.

Æquales admittūtur. Quid si alteri nupserit, & peralterum nō stetit quo minus ei nuberet? Respon. secundum Ioan. alter 5. alter 3. habebit, licet finis huius l. ei sit contrarius. Azo. Sed non obst. quia vtrique nubere nō poterat. Item pone, quod neuter vult eam ducere. Ioan. viriliter admittentur: quia duplex est institutio, scilicet pura sine parte: item cum partibus discretis sub conditione: vt §. l. proxim. sicut sunt duo arbitri præcepta: vt §. de arbitr. l. Cellus. Cum ergo deficit conditionalis, remanet pura: vt §. titu. 2. l. si quis ita scripserit. Et hic qua tuor casibus vterque admittitur in virilem portionē, & æqualē, id est, vterque in semissem: puta si illa moriatur viuo testatore, vel etiam postea dummodo antequam sit in mora contrahēdi: vt §. l. proxim. & §. de condit. & demon. l. pen. §. 1. Item si illa non vult nubere. Item quando vterque sine tutta cautā non vult. Item quando honeste eam ducere non possunt, vt dictum est. E contra in duobus inæqualiter, scilicet si alteri nupserit post mortem testatoris, vel in vita post testamentum: vt hic, & C. de institu & substitut. l. si quis hęredem. Item si alter noluit ducere volentem: vt hic in fin colligitur.

Plerumque. Nam quandoque non sic est: vt potest colligi ex distinctione quam no. §. eo l. 1. Hug.

Det. Sic in Auth. vt ex. est iusta. do. §. fin. & facit ad le. §. de secū. tab. l. 2. §. si quis ita, & de annuis leg. l Mæuia, in princ. & C. de condi. inter. l. 3. & C. de institu & substit. l. 1. & §. de leg. 1. l. Turpia, §. 2. & de contrahen. emp. l. hæc venditio. & §. de hęre. instit. l. quoties. §. si quis. & §. de condit. & demon. l. si Titius, & §. l. proxim.

Vi ex fratribus. Viuo testatore. Vel post mortē ante moram: vt §. l. prox. no. Item dic, qd & in vita testatoris potest impleri, vt ibi nota.

Quia verū est. Hæc est ratio, quare hæc, & superior l. non obstant distinctioni, quæ fit §. de condition. & demonstrat. l. in testamento, & facit ad hoc §. l. proxi. cū suis concor.

Vb conditione. Instituī mihi hęredem Stichum seruū Titij sub conditione, si ascenderit ipse Stichus Capitoliū: & postea decessi: certe nō potest Stichus adimplere cōditionē inuito domino suo scilicet

scilicet quantum ad hoc, vt dominus fiat hæres. Sed pupillus sub conditione institutus, vel cui sub cōditione est legatū relictum, bene pōt parere cōditioni etiā sine authoritate tutoris, quia propter hoc nō efficitur statim pupillus hęres, vel acquirit legatum: sed in eo statu efficitur, quasi purè ei hæreditas relicta sit, vel legatum, & h. d. cum l. seq. Viu.

Non potest. Vt dominus fiat hęres: paret tamen, & facit puram, vt dominus possit iubere adire: vt §. de conditionibus, & demonstration. l. in conditionibus, §. 1. quæ est contra. Vel dic, quod nec eam purificat, si domino nō placet, quod facit: alioqui sic, vt ibi: vt ita possit iubere adire, & facit infra l. proxim.

I pupillus. Sub conditione. Si seruierit illi per mē sem: secus si in dando: vt nota. infra, de cōditionibus, & demonstrationibus, l. in cōditionibus. in princ.

Relictū sit. Quasi dicat, non eo ipso quæritur hæreditas, vel legatum, nam nec purè relicta statim quæritur: vt supra eodem. l. si quis ita, & ibi notatur & de cond. ob cau. l. 1. §. 1.

Q Vidam. Titius instituit sibi hęredē Seiū sub cōditione, si reliquias eiusdem Titij testatoris proijceret in mare, & postea decessit dictus testator. Seius aūt p dictus hęres non proiecit reliquias in mare, sed tradidit eas sepulturę in memoriam humanę conditionis, nunquid repellitur dictus hęres ab hęreditate? Et videtur quod sic: quia dictus testator videtur propter suū præceptum non fuisse sanę mentis, & ideo non potuisse aliquem instituere, & sic illum, qui esset legitimus hęres ab intestato, posse de iure hęreditatem habere: & ita verum est, nisi hęres scriptus probet contrarium, scilicet testatorem non fuisse furiosum. si autem probet, non est ab hęreditate repellendus: laudandus est enim ex eo, quod non proiecit dictas reliquias in mare. ¶ Quem testamento. Ei Titio, quem testamento purè instituit sibi hęredem Seius codicillis à se Seio postea factis adscripsit conditionem dictus Seius in dictis codicillis: & ita scripsit, Volo mihi esse hęredem Titium, si det Caio c. nunquid si vult hęreditatem Titius, tenetur dare centum dicto Caio? Et dico quod non, hęreditas enim non potest adimi in codicillis, & dictus testator intelligitur cogitasse de ademptione hęreditatis in codicillis facienda, si hęres non adimpleret dictam conditionem in codicillis appositam. sicut autem non potest adimi hęreditas in codicillis, vt dictum est: ita nec dari. Et hoc dicit tota lex. Viu.

Laudandus est. Est. n. derisorium: vt §. eo. l. conditiones. sic & aliàs voluntati testatoris non paretur: vt §. ad Trebellianum. l. debitor. ibi, nam & eum. &c. vt C. de ijs quib. vt indi. l. non oportet, & §. de legat. 1. l. seruo alieno. §. fin & supra de relig. & sumptib. funerum. l. at si qs. §. hæc actio. & C. de institutionibus, & substitutionib. l. reprehendenda. Azo. Item facit §. de peri. & commod. rei venditæ. l. 1. §. licet. Sed argumen. contra, in infra, de conditionib. & demonstration. l. Mæuius. Solu. hic fauore religionis speciale, argumen. §. de religion. & sumptibus funerum. l. sunt personę.

Ne. Id est, an.

Mentis esset. Qđ est verum, vt præsumatur nō fuisse cōpos mentis, nisi probetur econtra.

Amoueri potest. Per scripturam probantem eum fuisse sanę mentis. Ex seruorum bonis enim præsumitur non sanę mentis, hoc est talis præsumitur, cuius verba gerit: vt hic, & supra de tutorib. & curatorib. dat. ab his l. is qui. §. 1 & §. Diuus, & §. de leg. 1. l. apud Iulianum, §. final. & l. 4. & § 1. sic & talis, cuius & gesta ducit: vt infra de iniurijs, l. item apud, §. si quis virginem. Quo nō probato, institutio nulla est: vt C. de testamē. l. qui in potestate, & sic legitimus faciet controuersiam hæreditatis, & facit C. qui testamenta facere possunt, l. 3. & C. de codicil. l. nec codicillos. Item nota argumentum, quod si quis vtatur re, vt dominus, quod præsumitur dominus, licet non sit, quia possideat.

Adscripsit conditionem. Subaudi, ei quem &c.

Dari. Directo: vt §. eo. l. institutio, & Instit. de codi. §. fi. & C. de cod. l. 2. nisi a milite: vt §. tit. 2. l. quęrebatur, & l. militis. in prin.

Intelligitur. Sed an cū effectu est cogitatio? Respō. quidam sic vt confiscetur, vt C. de ijs quib. vt indign. l. hęreditas. Sed ibi expressim dixit eos indignos. Item pro eis, §. de leg. 3. l. cum quis decedens, §. Seiam, in fi. Sed ibi alij assignauit. Et eodem modo respon. ad l. §. ad Trebel. l. Scęuola. Itē pro eis, §. de ijs quib. vt indig. l. quidam. Sed ibi perfectum fuit secundum testamentum: hic codicillus. Sed Azo. dicit quod inuanum cogitauit: vt §. de iure cod. l. diuus, & Instit. de cod. §. fi. ibi, neque conditio &c. item pro eo. C. de testa. l. hac cōsultissima §. fi quis autem. Sed interpretari potest: vt §. de testa. l. hæredes. §. 2.

Si

Testatoris voluntati non semp parendū est.

Pro ijs, & alijs in humanis actibus in defunctos vide Mando. de ingratitudine viuorū in defunctos, capi. 127 versi. ex quibus patet, & Sylla.

P.F. sed memoria.

Mēs sana ex verbis probatur

In P.F. non sunt hęc verba neq; dari

P.F. aut nubit alteri, aut inō vult nubere consobrinam.

SI filius. Ego habens filiū in potestate, & ex eo duos nepotes, instituī mihi hæredē dictū filium sub conditione, quæ erat in eius potestate: nā nec sub alia cōditione poteram eū instituere ad hoc, vt valeat meum testamētum: & dictos meos nepotes ei substituī, & postea decessī, & postea venit ad mortem dictus meus filius, antequam impleret dictam conditionem. quæritur, vtrum dicti nepotes veniant ex substitutione filio in mortis articulo constituto? Et distinguitur inter potestatiuas conditiones: nā aūt fuit talis, quæ nō impleri potuit moriente filio: veluti, si ad Alexandriā ierit filius, hæres esto, & dictus filius Romæ est in mortis articulo, quę valde ab Alexādria dittat, aut fuit talis potestatiua cōditio, quæ potuit impleri extremo momento vitæ: veluti si Titio x. dederit filius, hēs esto, quæ vltima potest adimpleri per alium nomine filij prædicti. Primo casu veniunt nepotes ex substitutiōe filio in mortis articulo constituto, & adhuc viuo: nam cum certū sit eo tpe filium Alexandriā ire nō posse, ergo certū est eū non exiturum hæredem, & sic veniunt substituti ad hæreditatem. Si aūt retēto eodē casu nō habuissēt aliquē substitutū filius, existeret mihi ab intestato hęres legitimus ipse idem filius in mortis articulo constitutus, & ad istū eundem casum adduco tale simile. Titius instituit tibi hērdem Seiū, si in Capitolū ascēderit, & itacertū est eū ascēdere nō posse Capitoliū, & sic nō posse esse hērdē. certe incipi cedere dies legati statim, cū cœpit esse Seius in mortis articulo. Secundo aūt casu. i. qñ filio meo quē instituī, appositā cōdōnē testatiuā, quæ poterat adimpleri vltimo vitę momēto: non admittuntur ad hęreditatem nepotes pdicti filio substituti, viuo ipso filio, licet in mortis articulo cōtinuato: q quidem mei testatoris nepotes existerēt mihi auo hæredes ab intestato mortuo dicto meo filio, si eos non substituissē eidē filio nec eis nepotibus ab intestato mihi succedētibus, vt proxime dictū est. huius pdictus iā mortuus pt obstare, quī mihi succedāt ab intestato, q demū post mortē eiusdē mei filij destitutū est testamētū, in quo eū instituī, vt dictum est. quasi dicat si destitutū fuisset testa. ante mortē filij, obstaret filius nepotib. ab intestato succedere volētib⁹ sicut in primo casu dictū est, qñ. s. talis fuit conditio appositā instōni filij, q vltimo vitę momēto adimpleri nō pt: sic nec i isto casu, quē statī ponā obstat filiº nepotibº: puta exhæredaui filiū meū, & istituī mihi hæredes nepotes ex eo, cū ipse filiº morieť, nā nō pōt hoc casu obstare nepotib. cū ipsi veniāt ex testamēto ad hæreditatem meā aui, demum mortuo filio. Et h. d. hæc l. Viu.

Si filius. Ad euidētiā nota duas regulas. Quod quādiu locus est successioni ex testamento, non habet locum ab intestato. Item quādiu locus est institutioni: non est locus substitutioni. & probātur. regulæ ff. de acq. hæ. l. quamdiu. & de re. iur. l. quamdiu. & C. commun. de succ. l. ante. Hug. Item nor. quod filius non pōt sub cōditione institui, nisi sit potestatiua, sub qua institutus non facit patrē intestatum non parendo, si habeat cohæredem, vel substitutum: alias sic: vt ff. de hær. inst. l. fuus, circa princ. Item no. quod potestatiua alia est, quæ potest tūc impleri vltimo vitæ spiritu: vt dare decem. & tunc nec substitutus, nec ab intestato aliquis venit, nisi post mortē filij: alia quæ nō potest tunc impleri vltimo vitæ spiritu: vt si ascendat Capitoliū. & tunc substitutus admittitur filio viuo, vel si substitutus non est, admittitur legitimus, & cū ipse filius sit legitimus, ipse idem succedit patri ab intestato in articulo mortis existens.

Vide in hūc locū Duar. hij. Disp. c. 15.

Vero quæ potuit etiam ex tremo vitæ momento impleri: veluti, [Si Titio decem dederit filius, hęres esto.] quæ conditio nomine filij per alium impleri pōt. Nā superior quidem species cōditionis admittit viuo filio nepotes ad hæreditatē: qui si neminem substitutum haberet, dū moritur, legitimus patri hæres existeret. Argumentoq; est quod apud Seruium quoque relatū est. Quendā enim refert ita hæredem institutū, Si in Capitolium ascenderit. & si non ascendisset, legatum ei datum: eumq; ante quàm ascenderet, mortē obijsse: de quo respondit Seruius, cōditionem morte defecisse, ideoq; moriente eo legati diem cessisse. Altera verò species conditionis viuo filio non admittit nepotes ad hæreditatē: quia si substituti nō essent, intestato auo hæredes existerent, neq; enim filius videretur obstitisse, post cuius mortem patris testamentum destituitur: quemadmodum, si exhęredato eodem filio, nepotes cùm filius moreretur, hęredes fuissent instituti.

Nepotes. Vel quilibet extranei: vt ff. de hęre. instit. l. fuus, Hu. imo caute dicit nepotes: quia vt substituti, vel vt legitimi admitterentur: vt ff. hac l.

Instituī. Alias instituisse.

Alexādriā. Cū ipse impropriē sit tpe testamēti substitutus: vt sic sit potestatiua, sed alij dicūt hic poni exēplū de mixta: vt C. de inst. & sub. l. fi pr, qđ non placet.

Dederit. Cum dies sit.

Per alium, vt ff. de statu hominum, l. Arethusa, in fi. sed superior non.

Superior species conditionis. Si Alexandriam ierit.

Filio nepotes. Substitutos, nā moriente instituto, constat q ipse nō pōt implere cōditionē: ergo ea deficiente admittitur substitutus, vel cohęres: alias si nō haberet substitutū, vel cohērdem, idē filius succederet vt legitimus patri ab intestato defecta ei cōdōne in articulo mortis posito: vt hic subijcit, & ff. de hær. inst. l. fuus, §. fi. sed an cum nepotes admittunt, quęrent pri morienti, vt sic habeāt postea, vt hērditatē pris, an nō, & ita habeant vt aui. Arg. qđ non grant. C. de bo. quę libe. l. 1. in fi. ē quod sic. arg. ff. de acqu. hære. l. placet.

Qui. Scilicet filius.

Moritur. Idem filius.

Quendam. Extraneum.

Mortē obijsse. Et sic cōditio eo viuente defecisset. Cond tionem. Institutionis.

Morte. Superueniente in vita tamen.

Cessisse. Et sic ad hæredē transit, quod aliàs non fieret: vt C. de caduc. tollen. §. fin autem sub condītione.

Viuo.

Filio instituto sub conditione potestatiua, quæ non potest impleri vltimo vitæ spiritu de cedentis antequam impleat conditionem fit locus substituto, & venientibus ab intestato ipso viuo: secus in ea conditione, quæ vltimo vitæ spiritu potest adimpleri: quia tunc ipso mortuo admittente. Bar.

XXVIII.

SI filius sub cōditione hæres erit, & nepotes ex eo substituentur: cum non sufficit sub qualibet conditione filiū hæredem instituī, sed ita demum testamentum ratum est, si conditio fuit in filij potestate: consideremus, nunquid interfit, quæ cōditio fuerit adscripta: vtrum quæ moriēte filio impleri non potuit: veluti, [Si Alexandriā ierit filius, hęres esto:] isq; Romæ decesserit, an

Viuo filio. Quia quamdiu ipse viuit, possibile est conditionem impleri: & cū possit locus esse institutō, cessat substitutio. Itē post mortē filij demū incipit esse certum conditionem impleri nō posse, & sic admittunt substituti, vel si nulli sunt substituti, cū tunc certum sit patrēfa. decessisse intestatum, soli nepotes inueniuntur proximiores: & sic succedunt auo vt legitimi. vt hic subijcit: & Insti. de hær. ab intest. §. cum autem. Nec ob. in eo. ti. §. ita demū, vbi tempore mortis moriētis inspicitur quis tunc est proximior: quia illud nullo condito testō: q distinctio probatur Inst. de leg. agn. suc. §. proximus.

P. F. qui substituti.

Ista distinctionē tenet Bar. in l. qui se patris. C. vī li. in 2. col. ver cōtra istā lecturā oppono. vide ibi.

Hæredes existerent. Vel sub. auo, non filio, qui nunq; fuit hæres: sed R. dicit ipsi filio, qui ab intestato pri succesī sisset deficiente conditione insti. cum nullum cohæredē, vel substitutum haberet: vt ff. de hęr. instit. l. fuus. quod non placet: cū nō sit eo viuo cōditio impleta, & ita nō fuit hæres: & hoc statum probat, neq; n. &c.

Neq; enim. Bene dico qđ nepos succedit auo ab intest. qñ filius qui non successit, ille nō impedit eos, q n auo immediate succedant.

Quemadmodū si. Infert quod valere testamentum in quo filius exheredatus est, etiam post mortē iuam; si demum post mortem filij exhæredati, destituatur testamentum, & sic est contra, ff. de lib. & posth. l. si ita. §. fi. vbi ab initio non tenet. Sol. hic destituī ab initio, vt & ibi: & similitudo, q̄ fit per verbū quēadmodum, est vt deferatur: vt hic, & ff. sed nō in tpe; quia ff. post mortē filij: hic eo viuo. Itē nō in hoc, vt admittantur nepotes in vita. sed superiori sic: vel hic habuit cohærdē nepos, ibi non, vt ibi not. Sed tunc quo deferit testm post mortē filij? Resp. vt amodo nō possit rūpi p querelā. & sic admittūtur nepotes instituti. Vel dic quod fuerit exhęredat⁹ sub cōditione potestatiua. f. si nō dederit illix. & sic optimē conuenit cū prędictis. Sed tunc ob. ff. de lib. & posth. l. 3. §. pure. sed ibi prohibet sub cautali, vel mixta, & in institutione distinguitur. Vel dic destituit rupto testamento per querelā, qñ cohæredē habebat nepotē purē institutū. & facit ī vnde li. l. scripto.

Hæredes iustituti, de quibus dictum est, deliberant de adeunda hæreditate: ideo de hoc dicit.

I seruus. Titius instituit sibi hærdem Stichum seruū meum: vult seruus tempus ad deliberandum, vtrum adeat hæreditatem, vel non, certè non debet ei dari, nam seruus pro nullo est: sed debet mihi dari: si volo, qui sum dominus eius. ¶ Ait prætor. Ita dixit prætor. Si aliquis hęres institutus petet a me tempus ad deliberandū, ego dabo ei. postea dicit Vlpianus, cum dixit prætor, tempus dabo, nec adiecit quātum tempus, ostendit esse in potestate iudicis, quantum tēpus det: non tamen debet dare minus, quam centū dies, sed & pluries potest dare tempus ad deliberandum: veluti si primum tempus datum non sufficit hæredi: sed non debet dare vltra semel, nisi ex magna, & iusta causa per hæredem probata: & illud est in fauorem, & adiutorium creditorum scilicet, quod hæredibus prætituatur tempus, intra quod adeant: sed & hæredibus debet subuenire prætor, scilicet iubendo creditorib. hæreditarijs, vt faciant hæredibus copiam instrumentorum suorum inspiciendorum, vt exinde possint hērdes se instruere, expediat eis agnoscere hæreditatē, nec ne. Et h. d. vsque ad legem Aritto. §. 1. Viu.

Cōcor. in c. pe. cū glos. 2. extra de tē. ord. & facit. c. finē litibus. cū & hoc est. gñale. de dol. & cōtuma.

Non ipsi. Quia nec conditioni sine iussu domini parere potest: vt ff. ti. 1. l. sub conditione, nec adire niti præcedat iussus: vt ff. de acq. hær. l. si quis mihi. §. iussum. sed nolle adire potest: vt C. de hær. inst. l. 3. in fin. Azo.

Apud prætorem. Nec quantum ad ius ciuile: vt ff. de reg. iur. l. quod attinet & l. seruitutem, & ff. de test. l. qui testamento. §. seruus. nec prętoris edicto: vt ibi: & hic, & ff. de ope. no. nun. l. de pupillo. §. seruo, & ff. de vluca. l, nunquam §. seruus.

Petet. Hæres: Non autem legatarius, cum tantum lucrum afferat legatum: vt ff. mand. l. si hæreditatem. & no. quod dicit de maiore, quam sit pupillus, & ff. e. l. ait prætor. dicit de pupillo.

Potestate. Sic ff. de bo. autho. iudi. posī. l. in venditione. §. de tempore. & ff. de leg. 1. l. si quis a filio. §. si quis plures. & ff. de effrac. l. j. § expilatores. & ff. de verb. obl. l. continus. §. cum ita.

Diem. Dummodo non vltra nouem menses: sed à principe annum: vt C. eo. t. fi. §. sed quia quidam.

Prætituat. Post centum dies tamen: vt ff. l. prox.

Taque. Pro &, vel illatiue: quia prætor diem non adiecit, itaque non adiiciamus

Ec non. Sepius dummodo vltra centum dies, & minus nouem mentibus à iudicibus, nec minus anno a principe: vt C. eo. l. fi. §. sed quia. quę est contra. Alij quod illa corrigitur: sed hodie hoc tempus. est superuacuū, si fiat inuentarij: vt C. eo. l. ti. §. 2. & Inſti de hære. qualitate, & differentia. §. pe. & facit supra de eden. l. si quis ex argētarijs. §. n. & l. ieq. & C. Inforuatum.

I.

SI seruus fuerit hęres institutus: vtique non ipsi. Prætinuimus tempus ad deliberandum: sed ei, cuius seruus est: quia pro nullo habentur apud prætorem Itemque si pluriuum seruus sit, vtique omnibus dominis prętituemus. Ait prętor, [Si tempus ad deliberandum petet, dabo] Cùm dicit tempus, nec adijcit diem: sine dubio ostendit esse in ius dicentis potestate, quem diem prętituat.

Seruo hærede instituto, non datur ius deliberandi: sed domino suo.

II.

Taque pauciores cē tum dierum non sunt dandi.

III.

Ec non illud sciendum est, nonnunquam semel, nonnunquā sæpius diē ad deliberandum dandū esse: dum prætori suadeatur tēpus, quod primū aditus prę-

de dilatio.l.2.& ĵ.vt legata.no.ca.l. 1. §. cui. & ĵ.de leg.3.l. 11.§.si quis decem & C.si expresse in integ.rest. po.l.1.& ĵ.de bo.auth.iud.poss.l. [illegible] de mino. l.si ex causa.§.fi.& l.seq.

ARisto. Caius in principio huius l. continuatur l. 1. §. [illegible] ior [illegible] in [illegible] mihi hæ rede[illegible] Titium in magna mea hæreditate,in qua erant vinum,oleum, & frumentum , & numerata pecunia , & iumenta ad vendendum:& erant etiam credita in hæreditate mea,quæ debebã sub pretiosis pignoribus : & postea decessi , & dictus hæres deliberat . Nunquid pendente deliberatione potest sine præiudicio suo vendere dictas res , quæ propter morã deteriores futuræ sunt , vel nimiũ sint sumptuosæ:& dicitur quod sic.Itẽ debet soluere dicta debita, & etiam facere sibiipsi impẽdia ex dictis reb.sumptuosis,vel quæ tempore sunt perituræ: si autem non sint ibi res prædictæ propter p̃dicta expedienda : exigenda est pecunia à debitorib. hęreditarijs : si autem non sint in hæreditate debitores , vel sunt,sed soluere nolunt : debet prædictus hæres deliberans vendere res superuacuas propter p̃dicta expedienda.h. d. cum l.seq. Viu.

Debere. Statuendo diẽ adeundæ hæreditatis: vt ĵ.de cura. bo.dan.l. 1. & de bo. auth. iud. poss.l. si seruus. & s̃ de hæredi. instit. l. si quis instituatur.§. 1.

Hisque . Hæredi, & creditoribus : ad quod ĵ. de acq. hær. l.Aristo. & de bo. autho iudi.poss.l.fin.sed post additionem creditores non petunt instrumenta edi

Instrumentorum.Hæreditariorum:vt d.l.Aristo.vel secundum quosdam existentium penes creditores hæreditarios.& facit quod not.supra de eden.l.1.§.edenda.& d.l.de bo.auth.iud.poss.l.fi.

Si maior . Quam sint onera : vel i. quia multæ res sunt in ea. Acc.

Venalitia.i.ferui venales,& facit ĵ.de cur.bo. dan.l. §. & de ven. in poss.mit l. 1. §. mulier.& ĵ.de acq.hę.l. pro hęrede.§.seruos.& s̃.de per.hęr.l.Diuus.in princ. & l.si bonæ fidei poss. & s̃.de proc.l procurator tutorum.& s̃.eo.ait prætor.& s̃.de fer.l.solent.

Gitur. Facit ad hoc.C.de bo.quæ lib.l.fi. §.vt autem.& C.de admi.tu.l.lex in fi.& l. seq.

Venire. Id est,vendi.

I.

Ed hoc impetrari non debet , nisi magna ex causa.

V.

Risto. scribit,non solum creditoribus , sed & hæredi instituto prætorem subuenire debere, hisq; copiam instrumentorum inspicie dorum facere: vt perinde instruere se possint ex pediat necne agnoscere hæreditatem . Si maior sit hæreditas , & deliberat hæres , & res sunt in hæreditate,quæ ex tractu tẽporis deteriores fiunt: adito Prætore potest is qui deliberat sine præiudicio eas iustis pretiis vẽdere:qui possit etiam ea, quæ nimium sumptuosa sint , velut iumenta, aut venalitia , item ea , quæ mora deteriora fiant, vendere , quique præterea curaturus sit , vt æs alienum , quod sub pœna, vel sub pretiosis pignoris debeatur soluatur .

VI.

Gitur si quidem in hæreditate sit vinum , oleum,frumentũ,numerata pecunia : inde fieri debebunt impendia : si minus, à debitoribus hęreditarijs exigenda pecunia: quòd si nulli sint debitores,aut iudicem prouocent: venire debent res superuacuæ.

VII.

It Prętor, (Si pupilli , pupillæve nomine postulabitur tẽpus ad deliberandum , an expediat eum hæreditatem retinere , & hoc datũ sit : si iusta causa esse videbitur , bona interea deminui , nisi si causa cognita boni viri arbitratu , vetabo.) Meritò prætor impedit interim deminutionem , quãdiu nomine pupilli petitur tẽpus ad deliberandum . Quid sit autem , (deminui vetabo,) videamus . His verbis prætor non tantũ alienationem impedit , verum etiam actiones exerceri non patitur . Est enim absurdum ei cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere, & ita Labeo scribit . In causæ autem cognitione hoc vertetur an iusta causa sit , vt deminuere prætor permittat. Ergo & funeris causa deminui permittet : item eorum, quæ sine piaculo

Cõcor. glo.1. pro fine.in verb. & di ci.textua c.e.docen. extra , de rescrip. & gl.i.c.cum gnit.circa princi. extra, de transact.

It prætor.

Filium meum impuberem mihi hæredem institui,& ei Titium tutorem dedi : delatũ est tutori nomine pupilli tempus ad deliberandum: nũquid põt interim diminui de bonis hæreditarijs per tutorem:& dicit prætor quod vetabit interim diminutionem, nisi causa cognita , & viri boni arbitratu fiat diminutio. Vlpianus autẽ laudat illud qđ dixit prætor: & vult similiter dicere qd cõtineatur appellatione diminutionis per prætorem vetitæ: & certe per dicta verba nõ solum impeditur alienatio rerum , verum etiã exercitium : actionum hæreditariarũ. Item dicit dictus Vlpianus,quæ sit causę cognitio, de qua prætor mentionem fecit. Et dic quod si iusta causa sit diminuendi, debet permitti diminutio,puta causa funeris.si ĉ permittit causa eorum quæ sine piaculo non possunt praeteriri:& veluti gratia : vt & ædificia hæreditaria farciantur : & ne agri hæreditarij remaneant inculti : & vt restituatur creditori pecuni , quæ ei debetur sub pœna, vel pignore : quæcunque autem dictarum causarũ interueniat: siue alia similis , debet cum omnibus prętoris fieri diminutio,& non aliter. Viu.

Post ulabitur.Per tutorem.

Actiones exercere.sed in procuratore sec.cui exercitium demandatur : nec tamen vendit . vt s̃. de curatoribus.l.procurator totorum.& in tutore,& curatore vt s̃.de administratio.tuto.l.fi.Item in omni ecclesiastica persona , vt C. de sacrosanct. eccl. l.iubemus. Item quod hic dicit est verum , nisi sint res periturę vt s̃.e.l.Arist.§. 1.cum concord.& ĵ.hac l.& s̃. de petitione hęreditatis.l. Diuus.& ĵ.vt in poss.le.l.is cui. §. legatorum.l. pe.

Permissu.

Permissu.Sed nonne aliàs vendit tutor sine iudice res quæ seruari non possunt.vt C.de admi.tut.l.lex q̃ in fine.Respon.ibi erant pupilli : hic nondum . Item quare de pupillo specialiter dicit in principio huiꝰ l. cum s̃.l. 1.generaliter dixerat? Respon.quod sibi plus permittitur : quia etiam causa velcendi: quod supra non erat. Item siue erat hæreditas maior , siue non : quod s̃. in l.Aristo §. 1.nõ erat secundum Ir.

Iqs.

Instituì mihi hęredem filium meũ quem habebam in potestate , me mortuo ipse abstinuit ab hęreditate mea : vendita tamen non fuerunt postea adhuc bona mea per creditores:nec alius hęreditatẽ meã adiuit postea adhuc : nunc petit dictus meus filius tempus ad deliberandũ,nũquid habere debet? Et dicitur quod sic. & pendente deliberatione debet habere alimenta ex hæreditate, & hoc dicit cum l.seqũ. Viu.

Venierint. Nouum repudiantem postea adire indistincte, si bona sint in suo statu: vt hic, & C.de repu. hæred. l.fin. in princip.hodie maior ętra triennium , nisi res alienatę sint:minor habet triẽnũ post vtilem annum etiã rebus alienatis per in integ.rest. vt C. eo. l.fi.Sed contra huic &illi, C. de iur. & fac.ignor.l.2.Itẽ quid in emancipato ? Item quid in materna hæreditate repudiata? Rẽponde,vt nota.C.de repu.hęre.l.fi.& facit ĵ.ad Terty.l.filij mater.§. 1.& ĵ.de opt.leg.l. mancipiorum.in fi. Item extraneus post repudiationẽ nõ potest adire : vt C. de repudianda hæreditate. l. sicut. nisi minor : in quo dic,vt s̃. de minoribus. l. quod si minor.§. Scævola.

Legitimꝰ fuum nõ excludit.

Ilius. Aliud in extraneo,nisi sit pupillꝰ.Ioãnes : vt s̃.e.l.ait prætor.& facit s̃.de inoff.test.l.si instituta.§.de inofficioso.Azo.& C.de ordi.cogni.l fi.& s̃. de peti hære.l.hæres furiosi.§.sed & si quid. & ĵ.vt in possessio.lega.l.qui legatorum.

I plures. Instituì mihi hęredem Titiũ & substituì ei Serum.& decessi,postea petit primũ tempus ad deliberandum,certè bene debet habere;& non possunt præteriri . Vescendi gratia æquè de minui permittet. Sed & vbi virget , ex alijs quoq; causis permittere eum oportet: vt ædificia farciantur : ne agri inculti sint: si qua pecunia sub pœna debetur,vt restituatur,ne pignora distrahantur.Ex alijs quoq; iustis causis prætor aditus deminutionem permittet. Neque enim sine permissu eius debet deminutio fieri.

VIII.

I quis suus hæres , postea quàm se abstinuerit , tunc petat tempus ad deliberandum:videamus , an impetrare debeat. Magisque est vt ex causa debeat impetrare , cum nondum bona venierint.

IX.

Ilius dum deliberat , alimenta habere debet ex hęreditate.

Quando sunt plures gradus hæredum : cuilibet per se assignatur tempus ad deliberandum : Paulus.

si deliberatione habita repudiet hereditatem,& Seius substitutus petat similiter tempus ad deliberandũ,habere deberet, dando enim prætor tempus ad deliberandum, etiam substituto, quam primum i.citius inueniẽt successorem, qui respondeat creditoribus defuncti. Viu.

Si plures . Facit ĵ.tit. 2. l.quãdiu instituꝰ.& quod notatur.C.de cura.bo. dan. l. 1.

Vi filiũ.

X.

Iplures gradus sint hæredum institutorũ: per singulos obseruaturũ se ait prætor id , quod de præfiniendo tempore deliberationis edicit ; videlicet vt à primo quoq; ad sequentem translata hæreditate, quam primũ inueniat successorem , q̃ possit defuncti creditoribus respondere.

Appellatione filij,continetur naturalis in seruitute conceptus, & figura matrimonij. P.

XI.

Vi filium s̃ libertinũ habebat, hęredẽ eum instituerat:deinde ita scripserat, [Si mihi filius nullus erit, qui in suum tutelã veniat,tunc Dama seruus liber esto:] is filius pupillus,& libertinꝰ erat.Quęrebatur, si Dama liber esset? Trebatius negat, quia filij appellatione libertinus quoque continetur. Labeo contra,quia eo loco verum filium accipi oportet. Trebatij sententiam probat.

In P. F. nõ est d.c.

c Vide Alciat.lib. 4. parerg.capit. 5.

Titius habẽs filium impuberem ex ancilla sua,& sic suum seruũ, manumisit eũ: & ita effectus est libertinus : instituit dictꝰ Titius sibi hæredẽ dictũ suum filiũ impuberẽ, & libertinũ, & postea ita dixit, Si filiꝰ mihi nullus erit, qui in suã tutelam veniat:tunc Dama seruus meus liber, & hæres esto,& decessit dictus testator, q̃rebat, an Dama liber esset , ex dictis verbis testatoris ? Et dicit Trebatius q̃ nõ,ea ratione,qa filij appellatione libertinus quoq; p̃dictus filius testatoris continetur, & ipse libertinus erat pupillus : & sic in suã tutelã veniebat ergo Dama non debet habere libertatem , cũ testator ita dixerit, vt dictũ est: si filius mihi nullus erit,qui in suã tutelam veniat tũc Dama seruus meus liber, & hæres esto. Et verum dixit Trebatius , si appareat ex aliquo iusto iudicio testatorem de hoc filio locutum esse. Labeo autem voluit dicere contrarium:sed reprobata est eius sententia. Viu.

Filij appellõe ẽt naturalis continet.

Qui filium. Pupillum .

Libertinum. Habuit enim ex ancilla sua,vel ex alienа,& postea fuit manumissus:& sic nõ erat legitimus, sed naturalis .

Tutelam. Id est adultam ætatem:vt ĵ.de legat.3.l. cum filio .

Negat. Scilicet eum statim libertum esse. nam hic articulus tunc extenditur tempus significat : vt ĵ. de condi.& demon.l.4.§.fi.

Continetur. Nota appellatione filij , etiã naturalis continetur:sic & ĵ.de leg.2.l.Lucius.§ fi.& l. dum pater.§.volo.& ĵ ad Treb.l.hæredibus.§.fi.

Verum. Id est iuxtã & legitimũ:sed hic nõ fuerat legitimus: ergo nullus erat filius , qui in suam tutelam venire posset vnde videbatur,q̃ statu esset liber : sed ĵ est vt subijcit. Et nota fm Labeonẽ , qđ appellatione

filij.legitim' tantũ continentur:sic C.de inst.& substit. l.generaliter.§ fi. in eo quod dicit iusta sobole &c.

Appareat. In dubio perpēditur hoc ex dignitate, & voluntate. & conditione eius qui fi leicommissũ reliquit:vt ĵ. ad Trebel.l. ex facto.§. fi quis.& facit ad l. iltam ſ. de hæred. instit. l quoties. in prin. ſed arg.contra in d.l. generaliter. § fin C. de instit. & substi.

¶ Quia dixit in genere de test. nunc in ſpecie, ſed in C. econtra.

Militibus.

In P.Fl. hic tit. ſic ſcribitur, de testõ militis.

Quia milites ſunt ſimplices à legum obſeruatione, ideo voluerunt Imperatores antiq, & noui quod rata eſſet eorum voluntas quoquo modo teſtati fuiſſent, ēt ſi nuda voluntas eorum ſit inteſtata. Secundo planē dicit, vnde dicaī miles. Tertio dicit,vnde dicatur exercitus. Quarto, reddit rationē, quare prætor tractat in Inſtitiato de teſta. militum ſeparatim à teſtamentis paganorum: de quibus dictũ eſt,ſcilicet: quia cognouit prætor ex cõſtitutionibus principũ obſeruari ſingularia iura, & propria in teſtamentis militum. Et hoc dicit cum l. ſeq. Viu.

Militibus libera teſtamẽti factionẽ primus qui dem diuus Iulius Cęſar cõcesſit: ſed ea conceſsio temporalis erat: poſtea verò primus Diuus Titius dedit: poſt hos Domitianus:poſtea Diuus Nerua pleniſsimā indulgentiam in milites contulit: eamq; & Traianus ſecutus eſt: & exinde mandatis inſeri cœpit caput tale: Cùm in notitiam meam prolatum ſit, ſubinde teſtamenta à commilitonibus relicta proferri,quę poſſint in controuerſiā deduci, ſi ad diligentiam legum, & obſeruātiam reuocentur: ſecutus animi mei integritudinem erga optimos fideliſsimosque cõmilitones, ſimplicitati eorũ conſulendũ exiſtimaui: vt quoquo mõ teſtati fuiſſent, rata eſſet bo:ſi tũ teſtatorẽ de hoc filio locutũ eẽ appareat

I.

Militibus libera teſtamẽti factionẽ primus qui dem diuus Iulius Cęſar cõcesſit: ſed ea conceſsio temporalis erat: poſtea verò primus Diuus Titius dedit: poſt hos Domitianus:poſtea Diuus Nerua pleniſsimā indulgentiam in milites contulit: eamq; & Traianus ſecutus eſt: & exinde mandatis inſeri cœpit caput tale: Cùm in notitiam meam prolatum ſit, ſubinde teſtamenta à commilitonibus relicta proferri,quę poſſint in controuerſiā deduci, ſi ad diligentiam legum, & obſeruātiam reuocentur: ſecutus animi mei integritudinem erga optimos fideliſsimosque cõmilitones, ſimplicitati eorũ conſulendũ exiſtimaui: vt quoquo mõ teſtati fuiſſent, rata eſſet eorum voluntas. Faciant igitur teſtamenta, quomodo volent:faciãt quomodo poterint: ſufficiat que ad bonorum ſuorũ diuiſionem faciendā nuda voluntas teſtatoris. miles autẽ appellatur vel à mollitia.i.duritia quam pro nobis ſuſtinet: aut à multitudine, aut a malo quod arcere ſolent: aut a numero mille hominũ dictũ a Gręco verbo tractum χίλιοι: nam Græci mille hominũ multitudinẽ χιλιαεσον appellant: quaſi milleſimum quemque dictũ, vnde, & ipſum ducem χιλιάρχην appellant. Exercitus autem nomen ab exercitatione traxit.

II.

Militum teſtamentis ideo ſeparatim Proconſule dicit, ꝙ optimè nouit ex conſtitutionib. principalibus propria, atque ſingularia iura in teſtamentis eorum obſeruari.

Id quod ex noſtra voluntate dependet intelligitur facere omni iure, quod melius facere poſſumus.

III.

Miles qui deſtinauerat communi iure teſtari, ante deceſſerit quam teſtaretur: Pomponius dubitat. Sed cur nõ in milite diuersũ ꝑ-

Hoc loco in Pan. Fl adduntur hęc, caput ex mãdatis.

P.Flor. perlatum.

In P. F. vel à militia. Halo. aũt legit, vel à mali tia,vide in hunc locũ Alci.li.prę termiſſ. hoc ipſo titu.

Per antiphraſim puta:militẽ.n.ing t.

Nuda. A ſolennitate:& dic,aut eſt domi:& tunc iure cõmuni:vt C.eo. l.penul. aut in prælio.& tunc etiã nullo vocato teſte:vt C.eo d.l.milites. dum tamẽ duobus ſaltẽ teſtibus probetur:vt ĵ.e.l.Lucius.aut in tentorio:& tunc ſunt duo vocandi:vt ĵ.eo.l.diuus.

Miles. Alludit vocabulo:ſic ĵ.de acq.poſſ.l.j.in prin.

Milleſimũ. Quia de mille vnus ſtrēnuus eligebatur.

E militum. Ideo.Sic ĵ. de iniurijs, l Itē apud. §.hoc edictum.

I miles.

Quidam miles cũ poſſet iure militari teſtari, cœpit eo iure facere teſtamentũ, quo pagani cõmuniter faciunt:& ante juā cõpleret teſtamentum,deceſſit:fuit tamẽ quæritũ. an valeat illud quod fecit de teſtamẽto:& reſponde quod ſic licet enim in pagano non valeret teſtamentum inceptum, & non conſummatum: tamẽ in milite diuerſum debet probare. ſ. vt valeat: licet de hoc Pomp. dubitau erit neq; em dictus miles,qui noluit teſtari iure communi videtur ſtatim renunciaſſe bñficio militari: nec credendũ eſt,quod elegerit dictũ modum teſtādi ad impugnandũ illud qũ faceret teſtādo: ſed magis voluiſſe valere iudiciũ ſuũ vtroque gñe teſtādi.ſ.communi, & militari, & hoc ꝑp fortuitos caſus valẽtes contingere circa teſtamentum ſuum iure militari factũ:q caſus illud vitiare poſſent, & vn' caſus eſſe poſſet ſi tranſiret annus a tempore miſſionis de militia: quo caſu non valet teſtamentum iure militari factum: vt Inſti.eo. §. & quod ī cartis. & ſicut dictus miles tacite videt voluiſſe,quod teſtamentum ſuum valeat vtroq; genere teſtandi, vt dictũ eſt ita plerique pagani teſtamentum facientes ſolent ex preſe p ſcripturam adijcere in teſtamẽto, velle valere teſtamentũ etiam iure codicillorum: & tunc ſine dubio erunt codicilli,ſi fit teſtamẽtum dicti pagani imperfectũ: & iure codicillorum valebit. Viu.

Dubitat. An valeat iure militari.vel non.

Diuersum. Quī in pagano,in quo non tenet:vt C. de teſt.

Sext. Põp. Teſt.d vet bo ſi. li 1. Ælius à mollitia dictum putat.q ī nihil molle, ſed potius alperum qđ gerat. In P. F. qđ arcere milites ſolent aut à numero mille hominũ: dictũ a Græco verbo tractum a tagmate. Nã Græci mille hominũ multitudinẽ τάγμα appellant, quaſi milleſimum quẽq; dictũ. Halo. autẽ ſicle git,qđ arcere milites ſolẽt: aut a Græco verbo χίλιοι, vñ χιλιὰς ſyncopatum eſt,nã ita Græci τάγμα& mille hominum numerũ appellant, quaſi milleſimum quẽq; dicas. videi hunc locũ Alc.lib. ꝑtermiſſ. 2. hoc ipſo titu.

Eutropius lib.1. Rerũ Romana.de Romulo loquẽs:mille(inquit) pugnatoresdelegit quos à numero militis appellauit.

†Facit ad hãc leg.in cap.cũ ſuper abbatia ī fi. cũ gloſ. ſing. poſt prin. cip. ex de eſſ. deleg.

de teſtam.l.hac conſultiſſima.§.ſi quis autem. & §.ex imperfecto.

Genus teſtandi. Iure communi.

Iudicia. Iure ſpeciali. & ad hoc quod eligẽs vnũ nõ renũciat alteri.ĵ.tit.1.l.Claudius. & ĵ.ſi quis omi.cau.

teſta. l.quia autem.

1.reſpon. Sed argu. contra.C.de teſta.l. nõ codicillorum. §. de diuor.l.fi.§.fi.

Voluiſſe. Teſtari.

Valere. Vt C.de codi.l.fi& ſupra de vulg.ſubſti.l.cohęre di.§.cum filiæ.& ad idem C. de codicillis.l.1.

Nec quiſquam. Aliàs nec quiſquã, aliàs deeſt nec: & tunc ſubaudi nõ dicet. nã &c. & aliàs eſt quis, & lege interrogatiuè.

Vre militari.

Surdus,& mutus miles in militia exiſtens põt iure militari facere teſtamentum. Viu.

Surdum. Id eſt eũ qui eſt ſurd' & mutus. quid autem ſit in pagano,plenè dicitur C.qui teſta.fa, poſſ.l.diſcretis. & §. de teſta.l.qui in poteſtate.§.fin. & l.ſequen. Hug.

Miſſionem. Sed an poſt, dic,vt Inſti. eo.§ quinimo.

In numeris. Id eſt exercitu.

Ilites. Subſtituere directo cũ illi deceſſerint, aliàs nullũ eſſet priuilegium:vt Inſt.de pup.ſubſti.§.fina.& probatur hoc ĵ. eo. l.miles ita. §.exhęre dato. & C.eo.l.in teſtamento. in fi. & §. tit.3.l.Centurio.

I miles.

Si miles iſtituat ſibi hæredem Titiũ ex fundo:quantum ad totum aliud ſuũ patrimonium remanet inteſtatus: miles. n. põt decedere ꝑ parte teſtatus, & pro parte inteſtatus: quod non eſt in pagano. Viu.

P.Fl.patrimoniũ.

Creditur. Imo cõtra:vt ĵ.eo.l.ſi certarũ. q̄ eſt cõtra. Sol.creditur hic.ſ.a iure ſi probatur hoc voluiſſe militem. nam præſumo, quod hæredi omnia dare voluerit:vt ibi.Item contra C.e.l.quamquam. Sol.vt modo dixi,vel ibi inſtituit ex vncia,vel vncijs: vnde non poteſt ibi probari contrariũ: hic in re certa:.& eſt ratio quia ibi in quotis:& ideo ſecundum eã proportionabilitatem in cęteris videtur, quod hic in ſingulis non videtur ſic fieri: ſi autem vnum ex paganicis inſtituat,vel ex caſtrenſibus, illa ſola habet:vt C.eo.l.1. & 2.& ibi nota.diſtincte:& facit ſ. de hæred inſtit.l.1.§.ſi ex fundo.& de vul.ſubſt.l cohęredi.§.fi. & ĵ.ad Treb. l.cogi.§ ſed & ſi.& ĵ.de reg.iur. l.ius noſtrum. & ĵ.de caſtr.pecu.l.hæreditate §.1. & Inſtitu.de hære.inſtitu. §. non autem.

Militum teſtamentum nõ rumpitur. Scilicet agnatione poſthumi.

Dem eſt,& ſi arrogauerit. Poſt teſtamentum.

Neposve Id eſt natus ex filio arrogato.

Filij. Quia non rumpitur teſtamentum.

Demque. Eodem.l.teſtamento,quod añ fecerat.

Maluit. De hoc dic,vt ſ.eo.l.tribunus.

Acere.

Hoſtiũ potitus,i. captus ab hoſtibus. Ant. Augemẽd.lib. 4. c. 10.

Vi iure. Miles iure militari faciẽs teſtamentum, & ignorans vxorem ſuam prægnãtem eſſe, cũ eſſet prægnans præterijt poſthumum: vel in veritate non erat prægnans: ſed poſt teſtm viuo dicto milite concepit, & peperit. & vtroq; prædictorum casũ fuit eo animo dict' miles, vt nollet ſuũ heredem eſſe illum, quicunque ſibi naſceretur, exhęredem eſſe, teſtamentũ non rumpitur.

Sic P.F. Hal. autẽ legit. vel cũ ꝑgnantẽ ſcierit, hoc tamẽ animo ht velit quiſquis ſibi. &c.

Marcellus lib.x. Digeſtorum.

VIII.

Dem eſt,& ſi arrogauerit filium,neposve ſucceſſerit in locũ filij.

Vlpianus lib.ix. ad Sabinum.

IX.

Demq; erit dicendum, & ſi nato filio, viuo ſe maluit eodẽ teſtamento durante decedere. Nã videt iure militari refeciſſe teſtamentum: vt eſt reſcriptũ à diuo Pio in eo, qui cum eſſet paganus, fecit teſtamentum, mox militare cœpit. Nã hoc quoq; iure militari incipiet valere,ſi hoc maluit miles.

Infra e. tit. l. ĵ.eo.

Idem lib. ad Sab.

X.

Acere teſtamentũ hoſtium potitus,nec iure militari poteſt.

Sermo debet intelligi ſecundum condutionem perſonæ, ad quam dirigitur. Bar.

Non rumpitur. Scilicet agnatione poſthumi.

Dem eſt,& ſi arrogauerit. Poſt teſtamentum.

Neposve Id eſt natus ex filio arrogato.

Filij. Quia non rumpitur teſtamentum.

Demque. Eodem.l.teſtamento,quod añ fecerat.

Maluit. De hoc dic,vt ſ.eo.l.tribunus.

Acere. CASVS. Miles in hoſtium poteſtate poſitus, non poteſt facere teſtamentum iure communi,nec iure militari. Viu.

Facere.ſ de teſt.l.eius.in prin.

Infortiatum.

EX militari. Miles capite dānatus ex militari delicto, potest testari super bonis cast. & non super alijs: & iure militari, & non alio iure. Si autem fidem sacramenti rupisset dictus miles, non posset aliquo iure testari. Quid si miles sit incertus, an sit sui iuris? certè pōt facere testa. & idem dico, si incertus esset an pater suus viueret. Sed quid si pater dicti militis decesserit, & ipse miles ignorabat, & fecit testa. in militia? Certè bona sua castrēsia pertinebunt ad hæredem, & non bona patris sui: qa milites relinquunt scriptis hæredib. ea duntaxat, quæ habent: paterna autem bona non habebāt adhuc dictus miles: quia pro hærede ad huc non se gesserat. Sed quid si dicā mi les sciebat bene patrem decessisse, & instituit sibi hæredem Titium in castrēsib. & paternis bonis: & postea cogitauit de test. mutando, & de instituendo sibi alium hæredem in paternis bonis solis: nūquid dicta bona habebit primus hīs, s. Titius? Et dicitur quod non, licut nec s. in proxi. casu. habebunt. ergo hoc casu paterna bona veniētes ab intestato, & non primus hæres, neq; ille quem in secundo instituere in corde gesserat. sed si retento eodem casu decessit factus veteranus, vniuersa bona debēt ad Titii primum hæredem pertinere, & non ad venientes ab intestato: & est ratio: quia postquam factus est veteranus, non potuit de parte bonorum testari: & de parte non, & h.d. vsque ad l. neque. §. 1. Viu.

a Licet. Secus in pagano: vt s. de test. l. ei' q. §. 1. & §. fi.

b Vt iure militari. Alias naturali: vt s. de minut. testa. l. si quis ex. §. irritum. & j. de leg. 3. l. si quis. in princ. §. miles. & j. de vet. mi. iuc. l. 1. Sed contra. C de inof. test. l. si quando. Sol. vt ibi. & adde hic distinctionem, quæ est. Ceo. l. à militibus.

c Dic fm Bar. hic, quod si cum milite loquebatur, intelligitur, q facit iure militari. nam sermo debet intelligi secundum conditionem personæ, ad quam dirigitur: vt hic, & l. plenum §. equinij. s de vsu & habi. & per Dy. in c. ea quæ de reg iur lib. 6.

d Sacramenti fides. 1 si non fecit cōtra aliquod capitulum, quod iurauit: vt ire ad hostes, vel vendere arma.

e An sui iuris sit. Quia dubitat, an fuerit cōpetens iudex, videlicet ille coram quo fuit emancipatus. quod est opus: vt C. de emanci. li. l. 1. & l. fi. vel an sint latrones, vel hostes, qui eum ceperunt, vt in pagano dicitur vt j. de leg. 3. l. 1. in princ.

Nam & si incertus. Secus in pagano: vt s. de testa l. de statu. & j. de leg. 1. l. 1. in prin. & de codicil. l. Aristo. & j. de acq. hære. l. hæres. quæ sunt contraria sed si hæres de statu suo dubitet, nō nocet additioni: vt j. tut. j. l. sed & si de sua. & dic, vt ibi.

Pro intellectu istius gl. dic, quod si est incertus, an sit filius familias, vel pater fam. miles pōt testari, quia quomodocunq; se hēt, permittitur sibi testari: secus si miles sit incertus, an sit sui iuris, vel seruus: puta est incertus an sit captus ab hostibus, vel a latronibus: quia tunc nō potest testari, fm Iacobum de Raue. Pet. & Cy. & Bald.

Ignoras. Maximè, secundum quosdam. Acc.

Non pertinebūt. Secus si paganus. i. veteranus est factus: vt j. l. 3. in fine. & j. de castrensi peculio l. hæreditate. § 1. Acc.

Ilites. Habent. i. tenēt scilicet in castris. sic j. de verb. obligatio. l. stipulatio ista habere, & subaudi, scilicet si voluerit, & de paganis remanet intestatus: vt C. eo. l. 1. & 2. hic enim de paganis testari noluit.

Dem est. Vt hæres castrensium nō habeat nisi castrensia.

Veteranus. Post annū missionis, secus si ante: vt Instit. eo. §. sed hactenus.

Vniuersa bona. Vt inf. de castrensi peculio. l. hæreditate. §. 1.

Eque enim. Casus in §. deportat. vsq, in finē l. cū l. seq. Non solū deportati, sed etiam omnes illi, qui alias ex testamento capere non possunt, a milite hæredes instituti possunt, præter seruum pœnæ, quē hæredē instituere non potuit si tēpore mortis dicti militis inuenitur in ciuitate dictas pœnæ seruus, conualescit institutio. & idem est in omni alio non capace a milite instituto: & postea capace inuento tempore mortis militis. Quid si dictus miles instituat sibi hæredem seruum suum, quē liberum esse credebat, & non dedit ei libertatē? Certe non valet institutio. Sed quid si dictus miles instituit sibi hæredem Titium, & ei substituit Seium: & dicto suo seruo libertatem dedit, & rogauit dictum institutum, & substitutum, vt hæreditatem restituerent dicto seruo: & postea decessit dictus miles: & postea ante quam adiret, decesserunt instītutus, & substitutus: nunquid habebit libertatē & hæreditatem dictus seruus. Et dicitur quod sic, si libertas, & hæreditas data esset ei directo. In testamento autem pagani distingueretur in prædicto casu: qa si decederent institutus, & substitutus viuēte dicto testatore, & scient: tunc nihil noui statuendum esset: & sic non valeret libertas testamento data dicto seruo. Si aūt decessissent dictus institutus, & substitutus ignorante testatore, vel post mortē testatoris: subueniendum est, vt valeat libertas, & habeat hæreditatē dictus seruus libertate donatus. Viu.

Neque enim. Cōtinuatur cū superiori lege, idē &c.

De parte. Cum iure communi debeāt testari: vt Instit.

In P.Fl. ad hæredē pertinere castrēsiū. Marcel. li. 10. Dig. scribit, Neque enim iā potuit de parte bonorum testari. De porta. &c. atque ita ca. Neque enim, non est separatum a præcedenti.

XI.

X militari delicto capite damnatis testamentum facere licet sua per bonis duntaxat castrensibus. Sed vtrum iure militari, an iure cōmuni quæritur. Magis autem est, vt iure militari ei testandum sit. Nam cum ei quasi militi tribuatur ius testandi: cōsequens erit dicere iure militari ei testandum. Quòd ita intelligi oportet, si nō sacramenti fides rupta sit. Si miles incertus, an sui iuris sit testamentū fecerit: in ea conditione est testamentum eius, vt valeat. Nam & si incertus, an pater suus viuat, testamentum fecerit: testamētum eius valebit. Si filiusfamilias ignorans patrem suum decessisse, de castrensi pecu

XII.

Ilites enim ea duntaxat, quæ habent, scriptis relinquunt.

XIII.

Dem est, & si de testamento mutando cogitauerit: non quia adimere volebat castrensia bona hæredi scripto, sed quia de paternis testari volebat, & alium hæredem scribere. Sed si iam veteranus decessit. vniuersa bona etiam paterna ad hæredem debent pertinere castrensium,

XIIII.

Eque enim iam potuit de parte bonorum testari. De

lio in militia testatus sit: nō pertinebunt ad hæredem eius patris bona, sed sola castrensia.

sti. eod. §. sed hactenus.

Deportati. Hi non capiunt iure communi: vt C. de hęre. instit. l. 1. & j. de bo. poss. l. edicto prætoris. sed ex testamento militis sic vt hic, & j. de lega. 3. l. si deportati. §. si miles. sic ergo hic passiuè accipitur testamēti factio: vt Inst. de hære. qualit. & diffe. §. testamenti.

Et ferè. Sunt autem multi vt nota. Instit. de leg. §. legari. ferre autem dicit propriè illud quod est j. proxi. §. & §. si seruum. & de ijs, quæ pro non scrip. hab. l. fi. & j. de ijs, quib. vt indig. l. mulierem. & j. eo. l. miles. §. mulier. & C. de hære. l. fin. & sic facit C. eod. l. ex testamento.

Seruum pœnæ. Ad hoc j. de ijs, quę pro non scrip. l. 3.

Conualescere. Sic j. de reb. du. l. si cognatis. Argu. contra j. de reg. iur. l. q̄ ab initio.

Mortis tempore. In alijs tria tempora: vt s. de hæredi. instītut. l. si alienū. §. 1.

Non valeat. Vt Instītu. qui dar. tut. poss. §. planè. sic & j. de fideic. lib. l. generaliter. §. si quis tutorem. Sed contra. C. de hæredi. instītu. l. cum proponas. vbi tenet testamentum. Solut. nec ibi tenet institutio in primo casu: & iō substitutus admittitur. Item in secūdo ideo ibi tenet, quia erat cōmunis: vnde erat cui quærere posset, hic proprius: vnde non erat. cui quærere posset, nisi ipsi testanti, vel eius futuro legitimo facto hæredi: quia erat cadē persona secum. Item facit C. de nec. ser. l. 2.

A primo. Scilicet instituto.

Secundo. Scilicet substituto.

Reliquerit. l. vt qui eorum esset hæres, restitueret.

Obierint. Viuo vel mortuo testatore: sed in pagano distinguitur: vt j. l. 1.

Data esset. Quod quidem tam militię quam libertatis fauore contingit. R. & sic est C. ad Treb. l. pen. §. cū autem. & j. ad Trebel. l. facta. in fi.

Tractabatur an tale aliquid. Quale est illud q̄ dictum est de mili. testa. s. l. proxi. in fi.

Nihil noui id est nihil valebit. & sic non valet libertas eo testamento data. potuit enim mutare, & nō fecit, & ideo videtur firmare, vt s. eo. l. idem erit. & argu. C. de inof. test. l. 3.

Subueniendum. Est testamento vt valeat, & quidē fauore libertatis: sed hodie videtur hoc ius cōmune etiam sine fauore libertatis, vel militiæ, vt C. ad Treb. l. pe. §. cum autem. vbi mortuo instituo trāseunt actiones sine restitutione. sed illud quando est, in quem transeant: hic erat seruus in quem transire non potest fideicōmissum nisi sit liber, & liber esse non potest nisi a dita hæreditate: vt C. de cadu. tol. l. 1. §. in nouissimo: sed dispensatur fauore libertatis: vt hic, & j. ad Treb. l. facta §. fina. sed s. l. prox. fauore libertatis, & militiæ. & sic not. valere testamentū sine institutione.

XV.

Tractabatur, an tale aliquid & in paganorum testamentis indulgendum esset. Et placuit, non sine distinctione hoc fieri: sed si quidē viuo testatore, & sciente decessissent: nihil noui statuendum: si autē ignorante, aut post mortem eius: omnimodo subueniendum.

XVI.

IN frau-

Testm̄ sine institutione qām valet.

IN fraudē. Casus in princ. est planus vsq; ad §. sicut autem. Miles potest dare hæreditatem suā nuda sua voluntate, & etiam adimere ei cui dedit vndē nullius erit momēti militis testamentum, si ipsum miles cācellauerit, vel inciderit. Si autē post cancellationem valere voluerit testamentum suum, valebit ex suprema eius voluntate. Quid si miles induxit testamentum suū: & postea cū annulo suo signauit ipsum: certè tūc distinguitur, quo apposito signauit, nam si signauit ex eo, quod pœnituit eū. quod mutauerat voluntatem cū induxerit testm̄, intelligitur reuocatū testamentum: si autem ideo cum annulo signauit, quia volebat ita stare clausum testamētū, ne possent legi ea, quæ in eo scripta fuerant existimabitur potior causa iudicij militis facti irriti, propter dictā inductionem, & ita sicut erat irritū testm̄ in inductionē, ita remanebit. ¶ Testamētū ante. Titius paganus fecit non iure testamentum: & postea factus miles decessit nunquid militari iure valet dictum testamētū. Et dicitur quod sic: nisi dictus miles cōtrarium dixisset. Sequens §. dicit, quod si aliquis scribat se hæredē in testamento militis, non remittitur ei pœna Senatusconsulti Liboniani, de qua dicitur j. de falsis. l. diuus. ¶ Miles & ad tempus Hic. §. dicit quatuor, quæ permittuntur militi, quę non permitterētur pagano. Primum est: quia potest Titium instituere vsq; ad pascha, & dicere quod à pascate in antea sit sibi hæres Seius. Secūdū est, quia pōt dicere it ain testamēto suo, Titius sit mihi hæres: & postq̄ nauis ex Asia venerit, Seius sit mihi hęres. Tertiū est: quia potest ita dicere. Titius sit mihi hæres: vsq; dum nauis ex Asia venerit. Quartum est: quia sibi, & filio suo pōt facere testamētū iure militari: & soli filio, & non sibi: & hoc casu cū facit soli filio testamentū ita demū valet, si miles præ dictus in militia decesserit: vel si decessit domi intra annū a tēpore, quo fuit missus de militia. ¶ Bonorū. Generaliter determinatū est Instit. de bono. poss. §. fi.

intra quãtum tempus potest peti bonorum possessio, nunquid post illud tempus poterit hæres militis petere bonorũ possessionẽ in bonis militis? Et dicitur ꝙ non: & sic etiam vtitur iure cõmuni in hoc alio casu. Legauit miles Titio fundum sibi in dotem inæstimatum datum. certe si cut lex Iulia hoc ꝓhiber in paganis: ita & in militibus, & hoc dicit cum seq. Viu.

a In fraudem. Faci §. de hæred. inst. qui soluendo. & l. soluendo. nec enim in alterius damnu alteri debet dari priuilegium, vt C. de emancipa. lib. l. nec auus.

b Nuda. A solennitate verborũ verbis tamen opus est. vt ff. eo. l. Lucius.

c Signasset. Id est, sigillasset, & clausisset. Acc.

d Cognoturus. Id est iudex considerabit.

e Si ideo. Scilicet clausit, & sigillauit.

f Potior. Quã causam reformari: nam neque firmatur. sed qd in dubio? Resp. non cancellatum remaneat, vt hic: & quia dixit probabitur sup. proxime. & facit ad l. §. de test. l. ad testiũ. §. si signa & l. si testamentum quod resignauerit. & ff. si tabul. test. l. 1. §. si hæres. & §. eo. l. idem erit. & ff. eod. l. Tribunus. §. fi. & l. Titius. in fi. & in fi. eo. §. sed & si quis.

g Testamentum. Non tolenne.

h Ante militum. Sed quomodo erat miles ante militiã? Respon. miles non militans: & in eo hoc intellige, secus si paganus erat: vt hic, & ff. eo. l. Tribunus. §. fi. & sup. e. l. idemq; in fine, quæ sunt contra.

i Iure ciuili. Mutato personæ statu plenius tenet prima voluntas: vt §. e. l. neq; §. 1. & arg. §. de actio. emp. l. si quis alienam. & de rei vendi. l. si à Titio.

k Senatusconsulti. f. Liboniani qd fuit factum ad sup plendam l. Corn. de fal. & quod dicit pœna, dic falsi. vt ff. de fal. in tit. & l. diuus. sic ergo priuilegium testãtis nõ tollit delictum scribentis, sed priuilegium scribentis tollit, vt C. de ijs, qui sibi adscri. l. quod adhibitus, & facit ff. de ijs, qui sibi adscri. l. fi.

Miles & facit ff. eo. l. miles ita, in princip. & l. quæritur. §. fi. & C. eo. l. certi. Sed aliud in pagino: vt §. de hæred. instit. l. si hæreditas. & instit. de hæred. institu. §. hæ res pure. Hic.

Soli filio. Vt ff. eo. l. miles ita. §. fi. in pagano secus vt §. de vulg. substit. l. 2. §. quisquis autem.

Quod testamentum. Scilicet solius filij.

Tempora. Centum dierum vel anni: vt Instit. de bonorum possessione §. Liberis.

p Generalis. Scilicet vt non sit nulla exceptio.

q Totalem. Legem Iuliam quæ inhibet alienationem fundi dotalis. vt Inst. quibus alien. licet vel nõ, in prin. & facit ff. de leg. 2. l. cũ pater §. qui dotale. Et no. priuilegium non tollere priuilegium: ff. §. ex quib. caus. maio. l. fi. Sed an debeatur hoc casu æstimatio? Respon. non: cui a legatarius non habeat eius cõmercium: vt §. de legat. 2. l. mortuo. §. Labeo.

r Certarũ.

s Titius miles instituit sibi Seiũ hæredẽ in vrbanis prædijs suis, & Sempronii in rusticis, & Caiũ in oĩb. alijs suis rebus: postea decessit dictus miles, nunc quæritur, an valuerit dicta institutio? Et dicitur quod sic, & perinde haberi debet, ac si instituisset eos sine partibus, & prælegasset dicto Seio vrbana prædia, & Sempronio rustica, & Caio alias suas res, vt sic habeant æquales partes vniuersæ hæreditatis: sed dictas res habet vnus ab alijs suis cohæredib' per præceptionem. Sed quid si instituit Seiũ in castrẽsibus suis rebus, Caium autem in alijs, nunquid ille qui in stitutus est in castrẽsibus, tenebitur ære alieno per militem cõtracto in alijs rebus, vel ecõtra? Et dicitur quod nõ, imo quilibet hæredum tenebitur pro illo tantum ære alieno quod contractum est in illis bonis, in quibus ipse institutus est. & quod dixi in debito a milite: idẽ est in credito. Sed qd si pars instituti in castrensibus rebus non sufficiat ære alieno per militẽ cõtracto super castrensibus bonis & ita noluit hæreditatem adire, & institutus in paganicis rebus, ꝙ non erant grauatæ multum ære alieno, adiuit pro sua parte nunquid tenetur fiscus facere etiam illius creditoribus, qui credi derunt super bonis cast. Et dicitur ꝙ sic. aut si non valt satisfacere debet eis dimittere totam hereditatem & quod dixi in instituto in paganicis, idem esset in instituto in castrensibus, & ecõtra.

Si eodem

¶ Si eodem. Titius miles instituit sibi hæredem Seiũ, & in eodem testamẽto exhæredauit dictũ Seiũ. Certè adempta videt Scio hæreditas: paganus aũt nõ posset ita adimere p exhæredationẽ. ¶ Si pater. Filius familiàs miles & castrẽse peculium habẽs instituit sibi hæredem patrem suũ in dicto peculio: & qbusdã legata reliquit. pater nolens legatarijs respõdere omisit additionẽ ex testamento, & possit debat alio mõ quadam res ex dicto peculio, certè tenetur legatarijs. & idem est, si dolo desijsset possidere dictas res peculiares. ¶ Si miles fecit testm Titi' miles fecit testm in militia existẽs, & legata i specieb' certis in dicto testamẽto qbusdã reliquit: & postea in eodem testõ ita dixit. Si quos codic. faciam, eos cõfirmo in hoc meo testõ. his completis remissus fuit de militia. & postea domi existens, fecit codicillos, & reliqt quibusdã alijs legata in specieb' certis similiter: & itra annũ, quo fuit de dicta militia missus & cessit. nũquid ĩ codicillis seruabitur forma iuris ciuilis & ꝓmunis. f. vt de dictis legatis in codicillis relictis possit detrahi quarta, cum quadrãs solutis legatis nõ remaneat hrdi? Et videt qd non: qa dicti còdicilli fuerũt (vt dictũ est) cõfirmati ĩ dicto testamẽto in militia facto. Vnde sicut & legatis ĩ dicto testõ relictis non potest detrahi Fal. iure militum spãlis: ita videt qd non possit detrahi Falc. de dictis legatis in codicil. relictis. Dr tũ hic qd bene possit detrahi Fal. de dictis legatis ĩ codicillis relictis. & hoc ideo, quia iã deliberat esse miles. cũ fecit codicillos. Vi.

a Distribuisset. Sic & in pagano: vt sup. de hæredibus instit. l. ex facto. §. 1. & facit sup. eod. l. fi miles. & quod ibi notatur. & C. eo. l. 1. & 2. quæ ibi notantur.

b Duas hæreditates. Ad hoc sup. de compen. l. si cum milite. & sup. familiæ ercisc. l. hæredes. §. 1. & facit sup. eo. l. si miles. & quod ibi not. & C. eo. l. 1. & 2.

c Soluere. Id est, tradere: & hoc ne priuilegiũ noceat creditoribus: vt ff. e. l. cum filius. & est ad hoc ff. titu. 1. l. cum hæreditate. & ff. de bon. pos. l. sed cum patrono. in prĩ. Itẽ cõtra ff. eo. l. si duobus, solu. ibi: Itẽ contra sup. quib. mo. vsusf. amit. l. fi sub cõditione: sed ibi sũt duo testantes hic vnus. Item ibi duo testamenta. hic vnũ. Item quære in princ. huius legis non cõcomitatur ꝙs

Si eodem testamento miles eundem hæredem, deinde exhæredem scripserit, ademptа videtur hæreditas: cum in paganorum testamento sola exhæredatione hæreditas, adimi non possit.

Si pater à filio familiàs & milite ex castrensi peculio hæres institutus omissa causa testamenti aliquid ex peculio possidebit: dolove malo fecerit, quo minus possideret: datur in eum legatorum actio.

Si miles testamentum in militia fecerit, codicillos post militiam, & intra annum missionis moriatur: plerisque placet, in codicillis iuris ciuilis regulam spectari debere: quia non sunt a milite facti, nec ad rem pertinere, quod testamento confirmati sunt.

Ideoque in ijs legatis, quæ testamento data sũt, legi. Falcidię locum non esse: aut in ijs, quę codicillis scripta sunt, locum esse.

Vrsonius ſib. ſeptimo Digeſtorum

XIX.

per præceptionem, cuiq; legando distribuisset. Iulianus etiam ait, si quis alium castrẽsium rerum, alium cæterarum scripsit hæredem: quasi duorum hominum duas hæreditates intelligi: vt etiam in æs alienum, quod in castris contractum esset, solus is teneatur, qui castrensium rerum hæres institutus esset: extra castra contracto ære alieno is solus obligetur, qui cæterarum rerum hæres scriptus esset. Cui scilicet conueniens videtur respondisse, vt ex quaqua causa debeatur militi: vel huic hæredi, vel illi ipso iure debeatur. Quod si alterutra pars bonorum æri alieno, quod ex ea causa pendebit, non sufficiat: & propter hoc is, qui ex parte hæres in stitutus est, non adierit: alterum, qui adisset, compellendum esse, aut defendere totam hæreditatem, aut totam creditoribus soluere.

Miles potest hæreditatem relinquere: & eandem adimere in eodem testamento.

Si eodem. Prout habes in fine. §. non possit pone casum ĩ seruo hærede ĩstituto & libero. nam eo dem testamento potest ei adimi hæreditas sola sine libertate: & hoc à milite ñ à pagano: vt & sup. de libe. & posthu. l. si ita. §. regula. Et qã dicit exhrdẽ, id est, hæreditatẽ adimendo, dicendo, ex hæredo, vel adimo. Item pone in libero extraneo instituto, & eodẽ testamento poſtea exhæredato: nam hoc miles facere potest, non paganus: quia res est in extraneo inepta ex hæredatio: vt ff. de verb. obli. l. quidam cum filium. sed miles nuda voluntate aufert: vt sup. eod. l. in fraudem. §. j. & secũdum hoc ordina literam in fin. sola exhæredatione non possit &c. Si vero habeas, sine nõ, dic, ꝙ miles potest adimere hæreditatẽ datã eodẽ testamento, cũ hoc possit paganus: & fortè fiet illud ẽt per verbum exhæredo, quod aptè ponitur iam eo ĩstituto, aliàs nõ vt d. l. quidam. & facit sup. de testa. l. hæredes. §. fi quis post. C. de testa. l. hac consultissima. §. si quis autem. & l. sancimus.

ADDITIO.

Dic secũdũ Bal. hic, quod prima casus positio est vera secundum literam negatiuam, vltima secundum affirmatiuam est vera, sed media est falsa: vt sup. de hære. instit. l. si pater.

Legatorũ actio. Vt in eũ qui omissa causa testamenti ab intestato possidet hæreditatẽ, vt ff. si qs omiſ. causa testa. l. j. & intellige patrem teneri ad finẽ peculij, & ꝑ petuo: licet aliàs deberet teneri, & soleat noĩe peculij vsque annum tantũ. f. cum ab intestato filius decesserit: vt omnia hęc probãtur aperte ff. de castr. pec. l. pater qui H. Item dic qd nisi fuisset testatus, pater iure peculij occupasset, vt ff. de castr. pec. l. 2.

Si miles. Ad euidẽtiam dic, quod Falcidia cessat in testamento militis: vt C. ad l. Falc. l. in testamẽto, & ff. C. eo. l. in testamento.

Plerique. Et bene.

Regulam. Id est, solẽnitatẽ, vt habeat locũ Falcidia

Confirmati sunt. Et ideo videbatur tempus testamenti

Quidã putãt hoc loco negationem abundare: tamẽ Ant. Augus. emen. lib. 2. c. 3. admonet ita scriptum esse in Pã. Flo. vt hic legitur.

In P. F. nõ est subiũcta. Porro locum hunc palchrè, ac subtiliter explicat Viglius in commẽt. ad §. sed & si quis. de milit. test. Instit. lib. 2.

Testanti priuilegiũ delictum scribentis nõ tollit.

menti tantum inspiciendum: & petinde ac si in testō essent relicta legata in codicillis: vt infra. de codicill. l. 2. § codicillorum. sed tū secus: vt hic dicit. & ĵ. l. prox. & l. ad Fal. l. si miles. H. & no. arg. qđ si legatus reliquat sibi primā vicatura in aliqua ecclesia, & excō-

municauit rebelles: & ex facto priuato locus cœpit vacare: quod nō teneat ei? excōicatio: vt ita tēpus in quo prebenda debet cōferri inspiciatur: & nō quo ipse fuit reuocatus. sic arbitrer nō pōt statuere diem in tempus, in quo non est futur? aroiter, vt ĵ. de arb. l. si cum fines. § si in tra. & facit ĵ. de codic. l. codicillorum. § si miles. & C. de mandat. testa. l. 1. & cōtinua l. seq.

Adde ad hāc gl. qa rōnem a reseruatio legatis dr̄ exprare cū legatio ne in c. p̄. senti. de off. legat. Cardi. in cle. 1. 4. q. extra de præben.

I verò compositā vtraque legata, tam quæ testamento, quam quæ codicillis data sūt vltra dodrantem sint: quæritur, quatenus minuantur ea, in quibus Falcidia locum habet. Commodissimè autē id statuetur, vt ex vniuersitate bonorum in solidum solutis legatis, quæ testamento miles dederit, id quod supererit, pro dodrante, & quadrante diuidatur inter hæredes, & eos, quibus codicillis legata data sūt. Quid ergo, si consumant vniuersorum bonorū quantitatem legata, quæ testamento data sunt? vtrum nihil ferant ij, quibus codicillis legatum est, an aliquid? Et

Si vero.

Pone quod in dicto testamento, & in dictis codicillis vt in proxi. § 1. præceden. reliquit dictus miles legata in quātitate consistentia. & tot reliquit: qđ vtrisq; sim il cōpositis, & cōputatis excedūt dodrantem, & tangunt quadrātē, qui debet ad minus remanere hæredi iure, quo modo minuentur per Falc. legata, in quibus dictum est locum habere Falcid. id est legata in codicillis data? Respon. quod ex omnibus bonis debēt solui solida legata i testamēto data: quia de eis non debet detrahi Falcidia, vt dictum est. Illud autem qđ supereſt de dictis legatis debet diuidi iter hęredes ex vna parte. & illos legatarios, quibus legatum est in codicillis ex alia. hoc modo scilicet, vt legatarij habeant dodrantem, & hæredes quadrantem. Sed quid si dicta legata testamento relicta consumant quātitatem vniuersorum bonorum, nunquid habebunt aliquid illi legatarij, quibus legatum est in codicillis, an nihil; & certe hic talis mod' seruabitur. Pone, quod dict' miles habeat in bonis 12. & in testamento legauit 12. & in codicillis 4. & sic legauit quatuor plus quam haberet in bonis, certè ista 4. debent statim detrahi de vtrisque legatis: & ita remanebūt legata testamēti x. & legata codicillorum duo. certe de duobus quæ remanēt relicta in codicillis detrahetur Falcidia: & non de x. quæ remanent relicta in testamento. Et hoc ideo, quia & si antequā esset miles de militia dictus miles legasset, nō solū in testamēto, sed etiam in codicillis dicta 16. contribuentur oīa legata. Et pro rata ex omnibus legatis decederet dicta portio quam ampli' legauerat, quā in bonis suis habebat, id est dicta quatuor. Si autē legasset i dicto testamēto 5. & in dictis codicillis alia 5. cum habeat in bonis suis 12. soluuntur integra 5. legatarijs testamenti, & quod deest hæredi ad quartam. supplebitur eidem de legatis in codicillis relict. s id est de alijs quinque, vnde hęres habebit tria, & legatarij codicillorum habent quatuor. Viu.

Si vero cōposita. Id est cōputata: cum sint in quantitate relicta. Nam supra locutus est vbi sunt in specie relicta, vt si vni fundū, alij domum legauit: & tūc euidens est, de quo detrahitur, & quid debeat soluere hęres, si vero in quātitate sunt hæc & alia relicta: tūc merito quæritur, quātū, vel quo debeat soluere hęres. Az.

Data sunt. Id est relicta videntur.

Vltra dodrantem sint. Ita qđ totā substātiam consumāt: vt differat ab vltimo casu legis. § qđ si post &c. Vel dic. quod & hic aliquid remanebit hęredi: vt & ibi: & sic sit idem casus. Et dic quod Titius eccc. habebat ī bonis: & in testamento tempore militiæ facto legauit eccc. in codicillis factis post militiam intra annum legauit xc. & decessit intra eundē annum de primis eccc. non detraheret Falc. hęres, cum cessāt in testamento milites: sed de relictis in codicillis sic: quia tūc nō erat miles. Secūdo quæritur; si in testamēto eccc. codicillis c. legauit ĩ Rā. idē esse quod esset hic alio casu. l. quando omnia quingenta i testamēto legasset. nā tūc sicut antea deduceret qđ in bonis nō est, diminuendo cuilibet legatario quintā eius quod ei relictū est: si & nunc deducet de quolibet quintam eius qđ ei relictum est. sic & nunc deducet de quolibet quintam tam de legatis testamenti, quam codicillorum: & sic legatarij codicillorum debent habere 80. ex quib' detrahitur quarta. l. xx. at legatarijs testamenti nihil detrahitur: sed detracta quinta quadringentorum ſ. lxxx. quæ non erant in bonis, solidum residuum habent. l. cccxx. hic ponitur casus ĵ. ad legem Falcid. l. si post missionem.

Quoniam si adhuc miles hæc quoque legasset, contribuebantur omnia, & pro rata ex omnibus decedebat ea portio quā amplius legauerat, quam in bonis habuerat: nunc quoque idem fiet: deinde cō stituta quantitate legatorum, quæ codicillis data sunt, ex summa quæ efficiebatur debita, si æquo iure omnia deberentur, quartam deducent his solis, quibus codicillis legata data sūt. Quod si post vtraque legata solida computata deprehenderetur, quod remaneat apud hæredē, non tamē sufficiens quartæ eorundem legatorum. quod ei deest, detrahatur ijs solis, qui-

Locum habet. Vt sunt relicta in codicillis. vt sup. l. proxi in fine.

Dodrante. Vt dodrantem legatarij, quadrantem hæres ferat.

Bonorum. Quæ sunt eccc.

Testamento data sunt. Quia eccc. testamento: codicillis c legauit.

Et quoniam. Nunc ad ducit simile per qđ soluet.

Ad tu? miles. Id est non dum, missus de militia.

Legasset in testamento, quæ dedit in codicilli s

Amplius. Præmitte legauerat amplius &c. hoc. n. fieri debet: vt Insti. ad leg. Falc. in fi & facit C. eod. l. in testamento §. sane & ĵ. ad leg. Falc. in ratione. §. quod vulgo.

Constituta. Id est considerata, quæ est lxxx.

Æquo iure. Nam si nulli detraheretur Falcidia, ita his deberetur totū quinta detracta, quæ in bonis non erat vt legatarijs testamenti, sed in nostro casu nō debetur æquo iure. cum his detrahatur Falc. illis non.

His solis. Id est ab his solis.

Quod si post. Redit ad primum casum legis.

Quærit. Quæ sunt xx. de lxxx.

Legatorū. l. in codicillis relictorū: vt in primo casu huius

huius legis. non autem dicas, quod hæres retineat sibi quartam totius hæreditatis de legatis codicillorum quia sic nihil eis remaneret.

Værebatur. Titius miles fecit testm̄, & instituit sibi hęredē Seiū, & quibusdā alijs reliquit legata: & quibusdam fideicō. & quibusdā seruis libertatem dedit: & postea fecit illud testm̄, & instituit in eo Caium hæredē, & fidei Caij commisit vt prius testm̄ valeret. Modo quæritur, vtrū valeat prius testm̄: & si valet, vtrum valeat directè, an per fideicommissum: & an valeat quantum ad institutionem, & quātum ad omnia alia, quæ in eo sunt? & antequam respōdeat ad dictas quęstiones, dicit qđ licitum est militi plura facere testamenta, & siue faciat ea simul, siue separatim: valebunt; si specialiter dixit miles, ne superius per inferius rūperetur. Item dicit quod miles pōt pro parte decedere testatus, & pro parte decedere intestatus. Item dicit, quod si miles fecit codicillos, & rogauit venientes ab intestato vt restituerēt hæreditatem suam Sępronio per fideicōmissum, & postea fecit testamentum, & in eo dixit, Volo quod dictus Sępronius habeat hæreditatem meam: per codicilos supradictos, efficietur directa institutio codicillorū quæ prius erat precaria. Si pōt facere miles dicta tria: ergo & in nostra quęstione debet valere prius testamentū, in quo instituit Seium: & valebit iure fideicommissi, & non directo: nam commisit fidei hęredis in secundo testamēto instituti, vt prius testm̄ valeret: & non solum alia quæ sunt in testamēto primo valebunt iure fideicommissi: sed etiam institutio, nisi contrarium scripsisset testator.

¶ Si quis a milite. Titius miles instituit sibi hæredem Seium vsq; ad pascha. & Caium a pascha te decepens: certe pro cōstanti ponit, quod valet institutio vtriusque. Sed nunquid legata a primo hęrede data debebit soluere secundus post pascha? Et dicitur quod non, nisi testator hoc voluisset. Viu.

Licet. Id est licitum est.

Simul. Alias semel, alias simul, id est, incontinenti vnum post aliud. vt sup. ſi cer. pet. l. lecta. §. dicebam.

Vltra dodrantem sint. XX.

Værebatur, si miles, qui habebat iam factum testamentum, aliud fecisset: & in eo comprehendisset, fidei hæredis committere, vt priores tabulæ valerent: quid iuris esset? Dicebam, Militi licet plura testamenta facere: sed siue simul fecerit, siue separatim, vtique valebunt, si hoc specialiter expresserit: nec superius per inferius rumpetur: cum & ex parte hæredem instituere possit: hoc est, ex parte testatò, ex parte intestatò decedere. Quinimo & si codicillos ante fecerat, poterit eos per testamentum sequēs cauendo, in potestatem institutionis redigere, & efficere directam institutionem, quæ erat precaria. Secundum hæc in proposito referebam: si hoc animo fuerit miles, vt valeret prius factum testamentum, id quod cauit, valere oportere: ac per hoc efficī, vt duo testamenta

Ribunus militū si in tra dies certos, quam

ADDITIO. No. ex hac gl. qđ simul fiesi intelligun tur, quorum vnum fit post alterum sine temporis interuallo. vnde facit ad quęstionem, an possint testificari duo qui per foramen viderunt duos adinuicem cōmisceri de hoc not. 4. q. 3. ca. nihilo minus. No. etiam ex ista glo. quod id dicitur simul fieri, qđ ht pluries sine tęporis interuallo: & facit ad not. in l. vulgaris. in princ. ĵ. de furt. secundum Bal. hic.

Nec superius. In priuato vero semp vnum per aliud rūpitur: vt supra de inst. testamen. l. 1. & vel vtrumque vice vnius habetur: vt infra de secund. tabu. l. ſ. § sed & si in duobus. Azo. at codicillos plures priuatus potest facere, ut Insti. de codic. §. codicillos.

Decedere. Vt & ſ. eo. ti. l. si miles. in fi

In proposito. i. in primo casu legis.

Vt valeret. Scilicet prius testamentū. i: directo iure, quamuis verba non portent: quia fideicommisit hęredi.

Cauit. Expresse.

In proposito. i. in casu primo legis.

Magis per fideicō missum. Infra eod. l. si militis. §. 1. cōtra. vbi vtrumque directo valet. Sol. hic miles videtur expressisse vt priores tabulæ fideicommiss. valerent. sic enim dixit fidei hæredum, alioqui si in secundis nō faceret mentionē priorum vtrumque valeret directò, vt ibi. nec ob. quod superius dixit ti hoc specialiter, &c. quia subaudi ibi maximē: vel exegitur expressè, quando verba non portant.

Limita, nisi codicilli essent eadem die facti, & nō appareret de prioritate, & essent cōtrarij, qa tunc non valerent. Bart. in l. 3. C. de codic. alij dicūt quod vltimus, in quo admisit qđ in cæteris fuerat dispositum: vide Bald. in prædicta. l. 3.

Conuertisse. Ergo institutus in secundo tam hæreditatem restituit instituto in primo, quam legata relicta in primo soluet tanquam in secundo relicta: & hoc subijcit, vtrum autem totum. &c.

Ad tempus. Supra eod. l. in fraudem. §. pen.

Non debere. Aliud in substituto pupillo: vt ĵ. ad legem Fal. l. in ratione. § quod vulgo. & vulgari substituto: vt infra de leg. 1. l. licet. hic autem non est substitutus.

Ribunus. Tribunus cuiusdā cohortis militū vniuit tempus suum, & fuit ei missus successor in tribunatu in castris, in quibus erat cā militiæ: & sciēs dictus tribunus successorem venisse, fecit codicillos adhuc manens in dictis castris: & ibi decessit:

modo

modo quæritur an dicti codicilli valeant iure militari? Et dicitur quod non: imo iure communi vnde si non sint in eis ea, quæ debent esse in codicillis iure communi factis non valebunt.

¶ Cum aliquis. Titius paganus fecit testamentum nō iure pone: & postea cœpit militare: & existens in militia aperuit dictū testamentum, & legit: & postea suo sigillo signauit. certe incipit valere dictum testamentum, perinde ac si in militia factum fuisset. & idē esset, si postquam factus est miles, aliquid interleuit de dicto testamento: vel perduxit pennā super aliqua parte ipsius testamenti: vel si adiecit aliquid, vel emendauit. aliàs aūt non valet iure militari. Viu.

a Codicillos fecerit. Sciens successorem aduenisse: alioqui fortè secus: vt ff. de offic. præsid. l. si fortè.

b Desinit. Haberi. sic est simplex miles tantum dum est in numeris: vt ff. eo. l. ex eod. licet antea factum duret ibi postea per annū, q̄ hic non est: vt ff. l. prox. Item facit ff. de bon. poss. ex testa. mili. l. 1. Sed argu. contra, in Auth. de admi. §. penult. collat. 7. vbi per decem dies ante desinit præses.

In P. F. nihil horum.

ADDITIO Dic secundum Bal. hic, q̄ hic loquitur de priuilegio: ibi de iurisdictione inter subditos exercēda. Et est ratio quare citius clauditur administratio: quia in fine officij, officiales consueuerunt esse nimis gratiosi: vt no. C. vnde vi. l. meminerit.

c Inciderit. f. incidendo filium vt aperiret & legeret.

d Signauerit. Per quod approbare videtur: vt supra, q̄ iussu. l. 1. §. sed & seru. & §. quib. mod. pig. vel hypo. lo. l. Titius. §. fi. & ff. de codicil. l. conficiuntur. § si miles Item facit supra de iustit. & iure. l. ius ciuile. & supra eo. l. idemque. in fi. & ff. communia. prædi. l. fi.

e Non pertinebit vt & ff. eo. l. Titius Nec ob. sup. eod. l. in fraudem. §. testamentum. quia ibi miles non militans, hic paganus fuit testator.

f Vod cōstitutū. Cōstitutū. est ff. e. l. in fraudē. §. testa mētū, q̄ testamentū a milite militiæ tēpore factum valeat etiam intra annū a tempore quo miles qui fecit testamentū, missus est de militia. certè quantū ad dicta verba constituti pertinet tantū ad eos qui de militia mitti solent, & non ad illos qui desinūt militare sine missione. f. successorib⁹ acceptis sicut est præfectus, & tribunus, & alij qui sine missiōe

desinunt militare: vt etiam §. l. prox. in princ.

g Quod cōstitutum. Vt Instit. eo. §. & q̄ in castris. & ff. eo. l. quod dicitur. & C. eo. l. ex testamento.

h Tollit missionem. Causariam vel honestam: sunt enim tria genera, vt ff. de re mili. l. milites §. missionem.

i Eius Constituti.

k Mitti. Id est remitti solent.

l Militare i militiæ præsse: non enim erāt milites: vt ff. de bo. poss. ex test. mil. l. 1. Sunt enim quidā ad pugnandum inepti, sed ad disponendū apti: vt ff. de ca. l. postliminium. §. fi. Secus ergo si istis essent commilitones. & facit supra eod. l. tribunus. in prin. & §. quibus ex cau. maio. l. abesse.

m Iles. Titius filiusfamiliàs in militia existens fecit testamentum: & postea durāte militia fuit a patre emancipatus, vel in adoptionem datus, & ita capite minutus, ficq; fuit ruptum testamentum ſuū minima capitis diminutione interueniente, & postea durante eadem militia dixit quoquomō velle valere primum testm̄, certè valebit ex noua voluntate. Et idē esset si paterfamilias miles de castrensibus duntaxat testatus se dederit ad arrogandū durante militia. nā quāuis p arrogationē ruptum sit dictū testm̄: tū si militia durante dicat quoquomodo q̄ velit valere, valebit ex noua voluntate: si autem dedit se ad arrogandum eo tempore quo erat in militia missus, & sic desierat esse miles: non valebit testamentum ex noua voluntate. ruptum enim erit testamentum postquam militare desijt. l. d. cum l. seq. Viuia.

Si capite. Minima capitis diminutione, vt subijcit. si aūt maxima: dic, vt §. de iniust. test. l. si quis filio exhæredato. § sed si quis si aūt media: tunc vide gl. Instit. de capi. dimi. §. cū aūt. quia ibi dicitur idem q̄ i minima capi. dimi. & hoc fauore militis. secus in priuatis.

Vel Pro, id est.

Voluntate. Scilicet prima quoquo modo retineat voluntatem raptū enim fuerat minima capitis dimi. vt Instit. quib. mod. testa. infir. § alio & §. non tamē & facit Instit. eo §. sed & si quis.

Dem et. Duntaxat Secus fortè de alijs.

Missus. Id est remissus de militia, & sic iā Paganus factus.

Hoc fecerat. Id est dederit se ad arrogandum: quia rumpitur, postquam desijt militare. Accur.

Diuus Iuus Traianus. Datum est §. eo. l. 1. priuilegium militibus, vt testamenta ab eis facta quoquo modo sint rata & firma, modo pone, q̄d qui dam militans dixit alicui per ludum, ego facio te hæredem: vel relinquo tibi bona mea, nunquid habebit illa bona militis, cui miles ita locutus ē? Et videtur quod sic: quia verba sunt ita larga vt quoquomō facta testamenta à militibus, sint rata. dicitur tamen hic, quod nō debet pro testamento obseruari: alioq priuilegiū militū in eorū lesionē retorqueretur: q̄a post mortē alicuius militis de facili inuenirentur aliqui testes, qui dicerent se audiuisse militē dicentē se relinq̄re bona sua ei, de quo dicer̄ vellēt: & per hoc subuerterentur vera militū iudicia, sed hoc modo debent restringi dicta verba, quoquomodo &c. vt ad minū hoc faciat miles volens facere testamentum. debet. n. vocare quoscunque testes vult, & debet eis dicere, ego vocaui vos ad hoc, vt vltimam meā voluntatem tester coram vobis, & postea debet nominare coā eis hæredem, & seruum, cui vult dare libertatem: & ei dare. & tunc videbitur sine scriptura testatus esse: & erit rata eius voluntas. Viuianus.

a Diuus Traianus. De verbo, ad verbū habes Instit. eodem. §. 1.

b Datum est. Vt §. eod. l. 1.

c Constare. Legitimis probationibus: vt ff. eo. l. Lucius.

Testes rogati in militis testō q̄nq; requruntur.

d Conuocatis. Sic ergo debent esse rogati testes, cum non est mortis angustia præpeditus. q̄d dic. vt no. C. eod. l. milites. & facit ff. de leg. 3. l. Pamphilo. Accursius.

e Hæredem. Non rogando testes: nec angustia mortis impeditus. & est sic C. de test. l. fi.

P. F. subuertitur.

Non admitti. Sic C. de resein. ven. l. ratas & Instit. ad legem Falc. in princ.

Itius. Titius paganꝰ fecit testamētū, pone nō iure: & postea fuit factus tribunus legionis militum: & existens in dicta militia decessit manēte eodē testamēto: quēritur vtrū valeat iure militari? Et dicitur quod nō nisi dictus tribunus in militia existēs declarauit aliquo modo se velle valere. per constitutiones enim principum non confirmantur oīa testamenta militum, sed illa, sola, quæ fecerūt in militia. fecisse aūt in militia dictum testm̄ dictus tribunus videt, cum aliquo modo declarauit se vel le valere testamentum quod ante fecerat, vt dictum est. Viuia.

Titius. Paganus. nec ob. §. e. l. in fraudem: §. testamentū.

Eodem. Testamēto. id est non facto alio.

Testamenta. Scilicet quælibet.

A militibus. id est in actu militiæ existētibus. & facit §. eo. l. idēq;. in fi. & l. tribunus. in fin. & ff. de leg. 3. l. 1. §. 1.

Estamēta. Titiꝰ miles fecit testamentū in militia minus solenne: cū esset suī iuris: & postea honesta, vel causaria missione fuit remissus domum: & mortuus est intra annū à tempore missionis, certe valet testamentum eius iure militari: secus aūt si ignominiæ cā missus fuisset: quia tūc nō valeret. & quod dictum est in eo mi lite, q̄ sui iuris erat tempore testamenti, idem in eo, qui erat in potestate patris. Viu.

Quod. Id est quia.

Eorum. Scilicet tantum. nam vnde debent puniri, non debent præmium reportare: vt sup. de neg. ge. l. siue hæreditaria. & facit §. eo. quis, vnde pœnā mel. quod constitutū. retur.

In P. FI. nihil postea ab eo factū, dictum esse probaretur &c.

Præmium reportare nō debet

Verba testamentorum militum debent seriosè esse dicta de institutione hæredis non iocosè, aut cum quadam lenitate.

XXV.

Iuus Traianus Catilio Seuero ita rescripsit: Id priuilegium, quod militantibus datum est, vt quoquo modo facta ab his testamenta rata sunt, sic intelligi debet, vt vtique prius constare debeat testamentum factum esse: quod & sine scriptura, & a nō militantibus fieri potest. Si ergo miles, de cuius bonis apud te quæritur, conuocatis ad hoc hominibus, vt voluntatem suā testaretur, ita locutus est, vt declararet, quem vellet sibi hæredem esse, & cui libertatem tribueret. potest videri sine scripto hoc modo esse testatus: & voluntas eius rata habenda est. Cæterum si (plerumque sermonibus fieri solet) dixit alicui, [Ego te hæredem facio,] aut [bona mea tibi relinquo:] non oportet hoc pro testamento obseruari. Nec vllorum magis interest, quam ipsorum, quibus hoc priuilegium datum est, eiusmodi exemplum non admitti. alioquin non difficulter post mortem alicuius militis testes existerent, qui affirmarent, se audisse dicentem aliquem relinquere se bona, cui visum sit: & per hoc iudicia vera subuerterentur.

Qualitas iuncta verbo: vel participio debet intelligi secundum tempus verbi vel participij. h. d. ista, solemnis lex. Bartolus.

XXVI.

Itius prius, quàm tribunus legionis factus esset, testamentum fecit: & postea cinctus, manente eodem defunctus est. Quæro, an militis testamentum videatur esse? Marcellus respondit: Testamentum, quod ante tribunatum fecisset, nisi postea quam ab eo factum esset, dictū esse probaretur, quòd valere vellet, ad commune ius pertinet. Constitutionibus enim principum non militum testamenta, sed quę à militibus, facta sunt, confirmantur. Sed planè fecisse testamentum eū interpretandum est, qui se velle testamentum, quod ante fecerat, valere aliquo modo declarauit.

Priuilegium datum militibus, vt eorum testamenta valeant intra annum missionis, habet locum in honesta missione, non in ignominiosa. idem in filiofamiliàs.

XXVII.

Estamenta eorum, qui ignominiæ causa missi sunt, statim desinunt militari iure valere, quod anni spatium testamentis eorum, qui honestā, vel causariā missionem meruerunt, tribuitur. Ius testandi de castrensi peculio, quod filijsfamiliàs militanti-

& ꝯ.eo.l.quod dicitur.in prin.& §.1.

Quod hoc.Id est,quia hoc. Accur.

Enturio. Ita fuit de facto,qđ Cēturio cohortis militū fecit testū, in quo instituit sibi hērede Titium:& postea in eadē militia existens fecit testamētū secundū, in quo posthumos suos hæredes instituit,nec eis substitutos dedit:quib⁹ substitutis non additis in secundo testamēto testatus est in eodem secundo testamento se redire ad superius testamētū. certè omnia alia, q̄ sunt in dicto secundo testamento,sunt irrita propter dictā testationē, nisi post dictā testationē cōfirmasset oia, q̄ erāt in secundo testamēto. Viu.

Quibus.Scilicēt substitutis.

Testatus est. Fecerat enim primum testamētum, postea secūdum in quo instituit posthumos : & quædam reliquit ab eis. ī fi. testamēti adiecit, redeo ad primum testamētum. vnde quēriē an primo instituti debeāt relicta à posthumis? Respon. non : quia omnia, quę in secūdo testamento scripta erāt, videtur retractasse, & sic non obſ ꝯ.eo.l. militis.§. 1. Vel dic, qđ dicit in fine secūdi testamenti, si posthumi hæredes nō essent, redeo ad primū: nā & tunc irritatur secundum, si posthumi nō sint hæredes: & sic nō debēt perimi legata à posthumis:licet aliud sit in substitutis. vt ꝯ. de leg. 1.l.licet. Accur.

Cætera. Nunc respon. & facit s̄.de vul.iu.Inſt.l.fi qs eū.

Vm filiusfamiliàs. Titi⁹ miles,q̄ erat in potestate patris,decessit in militia,& filiū suū impuberē,qui erat in aui potestate instituit sibi hæredem & substituit ei Titium, & dedit ei tutorem Sempronium.modo quæritur,an valeat dicta substitutio? Et dicit ꝙ sic,quia miles potest facere hæreditati suę quamcunque substitutionem vult:prædicta autem tutoris datio non valuit, ideo quia nō potuit dictus miles minuere per dationem tutoris ius potestatis,quod habebat pater eiusdē militis in filiū eiusdē militis. Vi.

Non valere.Vt & ꝯ.e.l.miles.§.nec tutorem. & sup. de testt.tut.l.2.& de admi tut.l. impuberi. Accur.

Qualem velit.Etiā extraneum nedum filium:& direcṫo:vt C.eo.l.in testamento.

Ius.Scilicet patriæ potestatis.

Non potest.ad hoc C eo.l.si Rufinus. & estis statu & imagi.l. & virtutum⌣.

I à milite. Seius miles instituit sib ihr̄ dem Titiū, & rogauit eum per fideicōmissum, vt hæreditatē suā restitueret Caio. dictus Titius adiuit dictā hæreditatē sponte,& restituit Caio nō detracta quarta:sicut nec detrahe.⌣ potuit, certè trāsēūt hęreditarię actiones in dictū Caiū fideicōmissarium.Secundo dicit,ꝙ miles in testamēto suo nō potest dare libertatem illi seruo,cuius libertas impedit per l. Ælią Sentiam,vel per aliquam aliam. Tertio dicit, qđ sicut in testamētis, paganorū remittit hęredibus, & legatarijs, & fidei commissarijs cōditio iurisiurādi & ēt turpis cōditio:ita & ī testamētis militū. ¶ Patri eius. Tit⁹ miles erat relaxat⁹ à potestate patris, & habebat bona castrensia & aduentitia : fecit testamēti in militia existens, & instituit sibi hęredem Seiū, & dictū suū patrē prætерijt, & decessit.modo q̄ritur,an pater possit petere bon.pol.contratabul. contra testamentum militis prędicti? Et dicitur, quod sic quantum ad bona aduētitia : & nō quantum ad bona castrensia. nā in bonis castrēsib⁹ habet miles liberā testamēti factionē. & hoc dicit cū l. sequenti. Viuia.

Transeunt actiones. Vt & infrà ad Treb.l.1.§.in filij.non tamen quartā retinet:vt ead.l. §.denique.nec ex militis.& sic quo ad quędam habet locum Trebellianica,& quo ad quædam non. Accur.

Ælia Sentia.Vt C.eo.l.ſi Rufinus.

Vel alia:Scilicet lege.puta Flauia:vt ꝯ.de manu.l.lege.& ꝯ.qui & a qui.l.2.

Edictum de quo fit mentio s̄.de cond.insti.l.quæ sub conditione⌣.

Si turpis. vt habeatur pro non adiecta : vt in testamento paganivt s̄.de condi.instit.l. conditiones.& l. conditio.

Manumissor.Impropriè.si: s̄.de offi.procon.l.2.

Debitæ. Quæ est tertia, si est maior centenario, &

& liberos non habet.sic enim est in patrono. vt Inſti. de iucc.lib.§.cū vero. Idem ergo in patre: vt ꝯ.si à paquis fuerma.l.1.in prin. & Inſti.qui.mo.ius patro.pot. sol.§.preterea.in fi.§.

Am⌣.Non esse.Vt ꝯ.si à paquis fuerma.l. 1. §. est & aliud. & ꝯ.de bo.lib.l.etiā. §. patronus. nec q̄rela inofficiosi testamēti.vt C. de inoff.testa.l.fi.& s̄. de inoff.test. l.Papinianus.§.1.Hug.

I miles. Miles Titio, & Seio seruum suum legauit, & decessit: dicto Seio deliberāte vtrum vellet habere legatū, vel nō: Titius tuus collegatarius manumisit dictum seruum. & postea dictus Seius omisit legatum.nunquid valet libertas p̄dicta? Et dicas, ꝙ sic,& est ratio: quia & si hæres seruum alicui legatum deliberāte legatario manumisisset, & postea legatarius repudiasset,liber eēt seruus prædictus. Viu.

Is.Scilicet Seius.

Liberandum. i.liberū: quia retro accreuisse videtur ei dominium : vt s̄. ad legem Aquil. l.quia retro.

Liber esset. Vt & ꝯ de man.l.2. & ꝯ.de opt.le. i. si cū optio. & facit s̄.si cer.peta. l.proinde. Acc.

I secundū. Titius miles instituit sibi hæredes Seium, & Caium sub aliqua honesta cōditione.puta si nauis ex Asia venerit in bonis paganis, & castrensibus,& decessit hęredes nolunt adire hęreditatem,& volunt habere sola bona castrensia.certè non possunt hoc obtinere⌣. Viu.

Probabilem voluntatem.vt quia sub conditione honesta eos instituit.

Hæredibus.Scilicet scriptis R.& facit s̄.de hæred.instituta.l. 3.§.fi quis.

I filiusfamiliàs. Titius filiusfamiliàs miles iure militari fecit testamentum . & instituit sibi hæredem Seium,et eo existente adhuc in militia decessit pater eius, & natus est ei filius postea . certè rumpitur testamentum suū dictum agnatione posthumi,nisi perseuerasset in ea voluntate, vt vellet adhuc dictum testamentum valere:tunc enim bene valeret, quasi rursus fecisset testamētum. secus autem si natus fuisset ei militi filius post dictū testamentum, & ante

XXVIII.

Enturio secundo testamento posthumos hęredes instituit : neque substitutos dedit . quibus non additis , ad superius testamentum sē redire testatus est. Cętera , quę in secundo testamento scripsit, irrita esse placuit nisi nominatim ea confirmasset, ad priorem voluntatem reuersus.

Filiusfamiliàs miles pot̄ est filium impuberem instituere, & eidem substituere : non tamen potest ei tutorem dare.

XXIX.

Vm filiusfamiliàs miles decessisset, filio impubere hęrede instituto, eiq; substituisset, in aui potestate manenti tutoresq; dedisset : dixi fratres rescripserunt, substitutionem quidem valere: tutoris autem dationem non valere : quia hæreditati quidem suæ miles, qualem velit substitutionem facere

XXX.

I à milite scriptus hæres sua sponte adierit hęreditatem, & rogatus totam hæreditatem restituerit : ex Trebelliano transeunt actiones.

Miles testamento suo mancipando nihil efficit in eo, cuius libertas lege Ælia Sentia, vel alia impediatur . Edictum prætoris, quo iusiurandum hæredibus institutis, legatarijsque remittitur, locum habet etiam in militum testamentis, sicut etiam in fideicommissis. Idemque, si turpis esset conditio.

Patri manumissori filij militis præterito datur bonorum possessio contratabul. in bonis aduentitijs filij non in castrensibus. hoc dicit cum l. sequenti.

Patri eius, qui in emancipatione ipse manumissor extitisset, contratabulas testamenti dandam bonorum possessionem patris debitę placet: exceptis ijs rebus, quas in castris acquisisset: quarum liberā testamenti factionē habet.

XXXI.

Am in bona castrensia non esse dandam contra tabulas filij militis bonorum possessionem,Diuus Pius Antoninus rescripsit.

Seruus duobus legatus , vno legatario manumittente efficitur liber : licet postea ambo legatarij legatum repudient.

XXXII.

I miles Titio , & Seio seruum legauerit, & eum Titius manumisisset deliberante Seio , moxq; is legatum omisisset: liberandum fore dico: quia & si hæres seruū alicui legatum interim manumisisset, deinde legatarius repudiasset: liber esset.

XXXIII.

I secundum probabilem voluntatem milis hęreditas eius nō adeatur: nec res castrenses hæredibus competunt.

Ista lex duos casus ponit ꝑ pulcherrimam rationem : & vnus est , quando posthumus natus est milite existente in militia . secundus quādo nascitur post militiam . Bar.

mortē patris ipsius militis : quia tūc nō rumpet testū eius:quia dictus filius militi natus, non est in potestate patris,sed aui.Sed nunqd eodem casu rumperet testū aui, si qđ fecisset auus? Et dr̄ quod non:& est rō, qa licet in potestate aui statim cum nascitur esse incipiat, tamen antecedit eū nepotē filius miles prædictus , q̄ est eius pater , si ergo,vt dictum est, filiusfamilias milesfaciat testamētum , & posthumū prętereat ꝑ errorē : nō aūt iō prætereat,quia velit eum esse exhæredē: deinde posthumus post mortem aui, & viuo adhuc filio . i. patre suo fuerit natus, oīno rumpet testamentū patris sui potest tamen quandoq; facere recōualescere testamētum suum dictus miles, & qūque non. nam si adhuc eo militante nascatur ei dict⁹ posthum⁹ post mortem patris sui,deinde voluit dictū suū testū esse ratū,conualescet testamentum taliter, ac si de nouo factum esset. si āt dicto milite iā pagano facto natus fit dictus posthum⁹ non conualescet testamentum, ēt si dicat quondam paganus miles ipsum cōualescere velle . & hæc omnia vera sūt nato nepote mortuo auo . si aūt viuo auo nascet filius, ñ rumpet cōtinuo testamētū patris : sed ita demum rūpet, si superuixerit auo, viuo adhuc dcō suo patre:& ē ratio quare tunc rumpit : q̄ nūc primum, id est mortuo auo viuo pr̄e suo agnascitur hæres patri suo:quāuis autem in hocca su cum superuixerit auo:viuo patre suo , rumpat testamentum patris, vt dictum est, tamen aui testamētum non rumpet , & hoc propter dictam rationem,s.quia pater tuus miles antecedebat eum⌣. Viu.

Post mortem patris.Qui est auus . quo ad posthumum.secus si in vita:vt ꝯ.prox.§. Accur.

Aliud factum⌣. Scilicet testamentum sola voluntate.non quod hæc voluntas sit testamētū, sed perinde primum resuscitatur ac si nunc fieret:vt s̄.eo.l.miles filius.

Militaret. Aliud si desijt militare. vt ꝯ. ea.l.§.sed si quidem.& facit ꝯ.eo.l.militis.§.2.& s̄.eod.l.idemque.

Auo.Quantum ad nascentem⌣.

Antecederet eum filius.Vt Inſtit.de exhæred.lib.§. posthu-

posthumi. & C. de posthu. l. 1. & 2.

a Exhæredatum. Tunc enim iecus: vt ſ. eo. l. qui iure. & C. eo. l. ſicut.

b Omnimodo rumpet illius teſtamentum. An autem reſurgat ſtatim diſtinguit.

c Rumpetur. Teſtamentum patiis.

d Factum. Vt in principio huius legis.

e Quod. Id eſt quia & ad hoc ſ. de libe. & poſthu. l. filius. §. 1. & facit j de leg. 1. l. pe Acc.

f Vt nunquam. Nã ſi auus primo moriatur, rumpit teſtamentum patris. &, ſi pater premoriatur, rumpit teſtamentũ aui per legem Velleiam: vt ſ. de iniut. teſta. l. poſthumorum. Si autem ambo ſimul, & tunc neutrũ cum neuter ſit præmortuus, vt ſic appareat ſecundi mortis ruptum. Sed quidam dicunt vtrũq; rumpi. arg. j. de reb. dub. l. qui duos. Sed ibi fauetur ſubſtituto: quia venit ſecundum voluntatẽ, hic autem præter voluntatem venit.

Si filius familiàs miles teſtamentum fecerit, & omiſerit poſthumum per errorem, quem non volebat exhęredatum: deinde poſthumus poſt mortem aui, viuo adhuc filio, idem pater ſuo natus fuerit: omnimodo b rumpet illius teſtamentum: Sed ſi quidem pagano iam illo facto natus ſit: nec conualeſcet ruptum. Si vero militante adhuc natus fuerit: rumpetur: deinde ſi voluerit ratum illud eſſe pater: conualeſcet ſic, quaſi denuo factum. Sed ſi viuo auo naſcatur poſthumus, hic non rumpet cõtinuò patris teſtamẽtum: ſi ſuperuixerit poſt aui mortem viuo adhuc patre, rumpet: quòd nouus illi nunc primum hæres agnaſcitur: ita tamen vt nunquam poſsit duorum ſimul teſtamenta rumpere, & aui, & patris.

XXXV.

Ius militis, qui doloris impatientia, vel tædio vitæ mori maluit: teſtamentum valere, vel inteſtati bona ab ijs, qui a lege vocantur, vendicari Diuus Adrianus reſcripſit.

Facilius tollitur quod valet iure ſpeciali, quàm q̃ valet iure communi. Bar.

Militia miſſus intra annum teſtamentum facere cœpit, neque perficere potuit: põt dici ſolutum ita eſſe teſtamentũ, quod in militia fecit, ſi iure militiæ fuit ſcriptũ: alioqui ſi iure communi valuit, nõ eſſe iure reſciſſum. Nec tamẽ circa militem eadem adhibebitur diſtinctio. nam quocunque modo teſtamentũ fecerit, nouiſſima voluntate reſcindetur: quoniam voluntas quæque militis teſtamentum eſt.

XXXVI.

Iles ſi teſtamentum imperfectum relinquat: ſcriptura, quæ profertur, perfecti teſtamenti poteſtatem obtinet: nam militis teſtamentum ſola perficitur voluntate: quique plura per dies varios ſcribit, ſæpe teſtamentum facere videtur.

XXXVII.

Ilitis codicillis ad

C. qui teſt. fac. poſſ. l. 2. & j. de bo. eorum, qui ante ſenten. l. 2. & 3

Militia. Fecerat enim duo teſtamenta: quorum vnũ fecit in militia, aliud intra annum millionis: & iſtud ſm non cõpleuit: rũpitur primũ per ſecundum ſi primũ fuit factum iure militari, alias non.

Tamen circa militem. i. circa eum, qui adhuc militat.

Diſtinctio. Quę eſt facta circa eum, qui deſijt militare.

Quocunque modo Siue cõmuni, ſiue militari. Et nota hac l. facilius tolli priuilegium, quam ius commune: vt in auth. de non alie. §. quia vero ſimile. in fine.

Priuilegiũ facilĩ tollit quã ius cõmune.

Fecerit. Adhuc militans R.

Nouiſſima. Licet non ſit ſolennitate communi ſuſtulta. R. & facit Inſtitut. quib, mo. teſt. infir. §. ex eod. & ſ. de iniuſto teſt. l. 2.

Iles. imperfectum. Iure comuni: ſed per fectũ iure ſpeciali Accur.

Aliàs quoque.

Seia. Vt j. eodem l. Lucius.

Quinque. ſ. miles

Plura. Scilicet teſtamenta.

Sæpe &c. Vt ſ. eo. l. quærebatur. & facit C. eo. l. milites & quod ibi no.

Iliis.

Titius miles fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredem Seiũ, & multa ab eo legata reliquit: & poſtea ſtatim fecit codicillos: & in eis inſtituit ſibi hęredẽ Caiũ, p̃ dimidia: & poſtea deceſſit. modo quęrit, an ille, q̃ fuit inſtitutus in codicillis, debeat habere dimidiã hæreditatis: Et dĩ q̃d ſic. & aliã dimidiã debet habere Seius in teſtamẽto ex aſſe inſtitutus: & prædicta legata a ſolo Seio in teſtamento data debẽt communiter ſolui, per dictum Seium, & Caium. & nõ mireris, ſi dictus Caius in codicill. s. p̃ dimidia inſtitutus habere debet dimidiã hĩditatis, q̃a militis codicillis ad teſtamentũ factis etiã hęreditatis iure directo videtur dari licet ſe⁹ ſit in codicillis pagani. ¶ Miles. Titi⁹ miles inſtituit ſibi haredem Seium in bonis ſuis caſtrenſibus, & Caium in paganicis, & poſtea fecit ſecundum teſtamentum: & in eo inſtituit ſibi hæredes Petrũ, & Martinum in dictis ſuis caſtrenſibus bonis: & deceſſit poſtea. certe Petrus, & Martinus erũt hĩdes in caſtrẽſibus bonis, nõ Seius primus in eis inſtitut⁹. & idẽ cẽt, ſini

§ In primo teſtamento inſtituiſſet dictum Seium ſolum in caſtrenſibus, & paganicis bonis: & poſtea prędicto modo ſecundum teſtamentum feciſſet: tantum enim videbitur abſtinuiſſe priori teſtamento, quantũ contulit in ſecundo. ¶ Miles in ſupremis. Titius miles habens vxorem prægnãtem fecit in militia teſtamẽtum: & ignorans vxorem eſſe prægnantẽ, ventris in eodem teſtõ non habuit mentionem, & Seium ſibi hæredem inſtituit: & deceſſit poſtea dictus miles, & poſtea fuit ei nata poſthuma: nunquid rũpit teſtũ prædictum? Et dicitur quod ſic: vnde non debentur legata in eo relicta ſed ſi dictus Seius hæres ſoluiſſet aliqua de dictis legatis medio tempore inter mortem teſtatoris, & natiuitatem filiæ prædictæ, poterit reuocare ipſa dicta filia vtilibus actionibus, i. indebiti condictionibus eidem filiæ datis, & hoc propter improuiſum caſum natiuitatis dictæ filię, quę rumpit teſtũ. Si aũt aliquis de legatarijs cui per hæredem ſolutum eſt, non inueniatur ſoluendo, habebit filia inde dãnum: nec poterit recuperare ab inſtituto, cum antequã filia naſceretur, ſuerit bonæ fidei poſſeſſor. ¶ Veteranus. Titius miles in militia exiſtens iure communi condidit teſtamentum: & in eo inſtituit ſibi Seiũ, & Caiũ, & ab eis multa quibuſdam legata reliquit: & dictis hęredibus ſubſtituit duos alios, & poſtea fuit de militia remiſſus, & veteran⁹ effectus. & in periculo mortis poſtea exiſtens dixit, q̃ volebat irritum eſſe dictum teſtm̃: & quod inteſtatus decedere volebat: & poſtea deceſſit. Modo quæritur, an dictæ inſtitutiones, & ſubſtitutiones, & legata permaneant in eodem ſtatu: an vero annihilentur? Reſpon. q̃ inſtitutiones, & ſubſtitutiones in eodem ſtatu permanent nihilo minus. legatarij autem legata petentes ſubmoueri debent ſm ius commune exceptione doli mali. Si autem dicti legatarij eſſent in poſſeſſione rerũ collegatarum, potior eſſet eorum cã, vnde hęredes ab eis repetere non poſſent. ¶ Miles iure. Titius miles in militia iure communi teſtamentum fecit: & poſtea in eadem militia exiſtens fecit ſecundum teſtamentum ſuper omnibus bonis ſuis iure militari: & poſtea fuit de militia domum remiſſus, & poſtea ſtetit domi per annum, & deceſſit: & ſic non valuit ſecundum teſtamentum iure militari factũ: vt ſ. e. l. in fraudem. § teſtamentum: nunquid vires primi teſtamenti per ſecundũ rupti redintegrantur, ex eo quod ſecundum rumpit primum, & eſt annihilatum ex eo, quod teſtator deceſſit poſt annum miſſionis? Et dicitur quod non. Viu.

N. P.

Ac teſtamentum. Id eſt, iuxta, vel i. teſtamento confirmatis: aliàs poſt. Acc.

Dari. Et directo: vt ſ. eo. l quærebatur. Nec ob. Inſti. de codi. §. codicillos. quia ibi ſpeciale.

Dimidiã. Et aliam dimidiã ſcriptus in codicillis. H. Cõuniter. Ab vtroque. quamuis non ſint repetita. cũ enim ab inſtituto in aſſẽ decreſcat emolumentũ, decreſcat & onus. ſic ſup. de vulg. ſubſt. l. & ſi contra. & j. de le. 3. l. ſi. §. fi. & j. ad legẽ Falci. l. Plautius.

Hal. ſcripſit, nec inſtituto cũ bonæ fid. poſſeſſor fuerit: qd̃ ide ſeruari potuiſſet p̃ſtare Pãd. tñ Fl. nobiſcum cõueniũt, p̃terquã ĩ illis nõ reſcripti eſt p̃ſtari. vide Ant. Aug. lib. 1. Emẽ. c. 2.

Inſtitutis. Vno in vnis, alio in alijs, & hoc in primo teſtamento.

Poſtea. In ſecundo teſtamento.

Mutare. Id eſt, aliud eſſe: & ſi vnus &c. ſcilicet quam ſi plures. Vel dic primum teſtamentum, ſ. in alijs bonis. Nec obſt. contra, ſ. eod. l. quærebatur. Solu. vt ibi. & l. Centurio. cõtra. Sol. vt ibi. Item aliud in priuato, q̃ hic dica: quia ex to to rumpitur primũ, vt j. ad Trebel. l. ſi quis priore. contra. Accur.

Ignarus. Aliud ſi ſciens: vt C. eo. l. ſi cũ. & l. ſicut. & ead hoc ſ. e. l. ſi filius. in princ. & §. 2.

Vtilibus actionibus. Et condictione indebiti, & condictione ſine cauſa: vt ſ. de condit. indeb. l. 1. 2. 3. 4. & 5. Accur.

Cum. Id eſt, quia. Acc.

Bonæ fidei poſſeſſor. Vt ſ. de pet. hær. l. item veniũt. §. eos autem qui iuſtas &c. & huic bonæ fidei iuſtam cautam præbuit teſtator.

Mauiſſe. Quia non ſic mutari iure teſtamentum perfectum potuit: vt C. de teſt. l. ſancimus. & ſ. de teſt. l. hęredes. §. ſi quis poſt & ſ. e l. eius. §. fi. & Inſti quib. mod. teſt. infir. §. ex eo. Sed nonne vt indignus eſt hæres, qui voluntatẽ non habet: vt C. de his qui vt indig. l. hæreditas. & j. de his quib. vt indig. l. cũ quidam? Reſpon. in prima expreſſe dixit eos non mereri: hic non. Item in alia fecit ſecundum teſtm̃: hic non, ſed tãtum noluit valere primũ: & hoc in verbis, ſecus ſi in facto, vt quia tabulas inciderit: vt j. ſi tab. teſt. nul. exta. l 1. §. ſi hęres. & C. eo. l. noſtram quę ſunt contra.

Secundum ius commune. Quod eſt, vt nuda voluntate adimatur legata: vt j. de adi. leg. l. 3. §. fi. & l. ſi trãſeram. & l. ex parte. & j. de leg. 3. l. ſi iure. Accur.

Petentis. Scilicet legatarij, non quod hæres habeat ius retinendi, cum teneatur ex prima voluntate. vnde ſi ſoluat, repellitur repetens: vt lubijcit, & j. de excep. do. l. apud. §. præterea. & argum. eo. tit. l. ſi procurator. Sed quomodo habet legatarius, cum fuit ademptum, licet hęres non repetat? Reſpon. aufertur: vt indigno. arg. j. de his quib. vt indig. l. cum quidam.

a Constabat. Alioqui secus: vt ſ. eo. l. quærebatur.
b Constitit. Sufficit ergo, quod ex secundo testamento hæres esse potuit, si intra annū decessisset: vt Insti. quib. mod. test. infir. §. posteriore. & ſ. de iniu. test. l 3. §. sed & si constante.

§. I duobus.

Titius habebat liberum Stichum, qui, libertus fuit factus miles: existens in militia fecit testamentum, in quo instituit sibi hęredes Seium, & Caium. & postea decessit dictus libertus miles. vnus ex dictis hæredibus omisit pro sua parte hæreditatem. nunquid cohæres suus habebit totam hæreditatem iure accrescendi? & dicitur quod non. imo pro dicta parte omissa videtur miles intestatus decessisse. miles enim pro parte potest testari, & pro parte intestatus decedere. & dictæ partis omissæ competet Titio patrono bonorum possessio ab intestato. & hęc vera sunt, nisi probetur testatorem voluisse alterum hęredem totā habere hęreditatem altero omittente: quia tūc habebit alter totam, & patronus nihil. Viu.

c Si duobus. Dic Titium institutum in castrensibus: Seium in paganicis, qui Seius repudiauit, non accrescet Titio, sed patrono ab intestato: vt infra de bon. liber. l. si filius. §. 1. Nec obst. supra eodem. l. si certarum. §. quod si alterutra. quia hoc fauore patroni, qui repellitur in castrensibus a contratab. vt ſ de bon. liber. l. 3. §. patronus. & ideo ēt in cæteris admittitur. Et eodem modo soluitur C. de cadu. tollen. §. his ita, vbi præfertur cohæres legitimo in iure accrescendi. Vel dic, quod indistinctè hic instituit duos. Nec ob. ſ. eo. l. si certarum quia ibi est ideo, quia non erat soluendo hæreditas, & per hoc nullus ab intestato volebat. argu. sup. de minor. l. & si fine. §. sed quod Papinianus. & C. de necessa. ser. l. fi. Sed tunc est contra dictam legem. C. de cadu. toll. §. his ita Sed erit speciale in institutis a milite. & est ratio: quia & prius potuit pro parte testatus decedere: quod est seeus in priuato: ideo accrescit potius, quam detur legitimo: vnde legatarijs non accrescit inutis: vt C. de ca. tollen. §. vbi autem, quia non redditur pro parte intestatus. Accur.

d Defunctus. Scilicet miles.
e Bonorum possessio. Vnde legitimi: vt ſ. vnde leg. l. 2. §. 1. & facit C. eo. l. 1. & 2. Accur.

QVod dicitur. CASVS. Titius miles fecit testamentum iure militari, & filium suum sibi hæredem instituit, & ei Seium substituit, & postea fuit missus de militia: & intra annū missionis decessit: & filius cesserat. Prioris testamenti, quod ruptum esse constabat, non redintegrari vires constitit.

XXXVIII.

I duobus à milite liberto scriptis hęredibus alter omiserit hęreditatem: pro ea parte intestatus videbitur defunctus decessisse: quia miles: & pro parte testari potest, & competit patrono ab intestato bonorum possessio: nisi si hęc volūtas defuncti probata fuerit, vt omittente altero, ad alterum vellet totam redire hęreditatē.

XXXIX.

QVod dicitur, si miles intra annum, quam missus est, decesserit, valere eius testamentū, quod iure militari fecerat, verum est, etiā si post annum conditio istitutionis extiterit, mortuo eo intra annum, & ideo si hæredi filio substituerit: nihil interest, quando filius moriatur. sufficit enim intra annū patrem obijsse.

Miles testamentum fecerat deinde non ignominiæ cā missus, rursum cinctus est in alia militia: quærebatur, an testamentum eius, quod in militia: fecerat, valeret? Quæsiui, vtrum iure militari, an communi iure testatus esset? Et si quidem iure communi testatus esset, nulla dubitatio est, quin valeat. Sed si vt miles fecisset testamentum agitari cœpit, quando assumptus fuisset, postquam desijt in numeris esse: vtrum intra annum, an post annum? cognoui intra annum eum assumptum. ergo si cum adhuc iure militari valeret, rursus eodem iure posset testamētum, etiā si post annum conditio institutionis, vel substitutionis extiterit.

¶ Miles testamentum. Titius miles fecit in militia testamentum, & postea fuit remissus domū ex honesta causa, postea fuit in aliam militiam missus: & postea decessit i militia secūda existēs. quæritur, an testamentum, quod fecit in prima militia valeat? & distinguitur, aut fecit testamentum iure communi, aut iure militari. primo casu valet sine dubio dictum testamentum: secundo casu distinguitur, vtrum fuit testator assumptus ad secundam militiam intra annum à tempore missionis primæ militiæ, an post annū: primo casu valet testamentum, secundo casu videt q̄ nō valeat, quia secūda militia est alia à prima, sed certè humanius est dicere vt valeat testū: quasi cōiuncto munere militiæ primę, & secundæ: sed si in hoc secūdo casu existens in secunda militia dixisset se velle valere testamentū factum in prima militia: tunc nullum dubium esset, quin valeret testamentum: videtur enim fecisse in secunda militia testamentum. & si paganus fecisset nō iure testamentū, & postea factus miles dixisset se velle illud valere: hoc casu valet iure militari: & sup. eod. l. idemque. Viu.

Missus est. Honestè vel causariè. alioqui secus: vt ſ. eo. l. testamenta. ad hoc C. e. l. ex testamento. & ſ de in off. test. l. Papinianus §. si quis in militia. & Insti. eo. §. sed hactenus. & ſ. e. l quod constitutum. & j §. 1. & ar. C. de test. mi. l. 1 & qui pot. in pig. ha. l. potior. Azo.

Non ignominiæ. In lib. Roge. deest non. & sic legebat, in misso ignominiose. in alio indubitanter loquitur, scilicet quod honestè mittitur. non dico causariè: quia ille non debet iterum cingi, vt C. de re mili. l. 6. lib. 11 & est pro R. exemplum pagani: vt in fine huius legis.

Cinctus est. Non sine Augusti affatibus: vt C. de diuer. offi. l. 2. lib. 11.

Militia. Scilicet prima.

Quando. Id est, quanto tempore currente postquam &c.

Assumptus. Ad secundam militiam.

In numeris primæ.

Valeret. Scilicet si ignominia missionis si obstaret ignominiose quippe missorum militaria testamenta statim infirmantur, etiam non transgresso anno: vt C. eod. l. ex testamento. R.

Testari. Id est, testamentum valere dico: vt argum. ſ. de excu. tut. l. pen. in princ. & argu. j. de iure fisc. l. fi.

Quasi cōiuncto.

Vt sic ab initio potius de militia, ad aliam trāslatus per interpretationē videat, quàm missus ignominiosè iterū cinctus cēseatur. R. ad quod j. de bono. possess. ex testamen. mili l. 1.

Militiæ. Primæ & secundæ.

Voluit. Expressè.

Assumptus. Ad secundam militiam.

Cœpit. Vt ſ. eod. l. idemq; erit. in fi.

SI filiusfamilias. CASVS. Titi' filiusfamilias miles fecit̄ militia testamentum iure militari, & postea fuit captus ab hostibus: fuit ruptum testamentum suum: & postea ibi decessit. certè recouualescit per mortem suam testamentum suum & hoc ex lege Cornelia. quæ fingit eū mortuum fuisse prima captiuitatis hora. Sed pone, quod pater dicti militis capti decessit prius in ciuitate sua, q̄ decederet ipse miles apud hostes, relicto nepote in ciuitate ex dicto milite nato post captiuitatem ciuldem militis sui patris. & postea decedat apud hostes dictus miles, qui vt dictum est, fecerat testamentum in militia ante captiuitatem. nunquid per agnationem dicti filij ipsius militis rumpetur testamentum eiusdem militis? Et videtur quod sic, quia natus fuit dictus filius viuo patre suo milite, & remansit post mortem aui viuente patre suo licet apud hostes esset pater suus vt ſ. eo. l si filiusfamiliàs. §. fina. Dicitur tamen hic, quod non rumpitur testamentum: quia sicut dictum est, ex quo dictus miles decessit apud hostes, videtur per l. Cornel. prædictum decessisse eo tempore quo captus est, & sic ante annum. quo casu certum est, quod non rumpitur testamentum patris: vt dicta l. si filiusfamilias. §. 1. Viuianus.

Pertinere. Vt ſ. de testa. l. lege Cornel. Acc.

Prius. Quam filius, scilicet: sed tamen post captiuitatem filij.

Nepote. Nota post captiuitatem filij, id est, sui patris. Azo idem si ante captiuitatē: sed posit restōnem: vt ſ. eod. l. si filius. §. sed si viuo si vero ipe testamenti natus, dic vt ſ. de lib. & posth. l. filius. §. filius. Accur.

An similiter testamentum patris. Id est, huius capti

testari nunquid etiam post annū eo mortuo testamentum valeat? Me mouebat, quòd alia militia esset posterior. Sed humanius est dicere, valere testamentum quasi cōiuncto munere militiæ. Non loquor de eo, qui voluit valere testamentum etiam assumptus: hic enim quasi in militia sequenti fecit testamentum exemplo eius, qui paganus fecit: deinde militare cœpit.

XL.

SI filiusfamiliàs miles captus, apud hostes decesserit: dicemus legē Corneliam etiam ad eius testamentum pertinere. Sed quæramus, si pater eius prius in ciuitate decesserit, relicto nepote ex filio, an similiter testamentum patris rūpatur? Et dicendum est non rumpi testamentum: quia ex eo tempore, quo captus est, videtur decesisse.

XLI.

VCius Titius miles notario suo testamētum scribendum notis dictauit: & ante quàm literis perscriberetur, vita defunctus est. quæro, an hæc dictatio valere posit? Respondi, militibus quoquo mō velint, & quoquo modo posint, testamentum facere, concessum est: ita tamen vt hoc ita subsecutum esse legitimis probationib. ostendatur. Idem rndit, ex testamento eius, qui in re militari testatus esset, seruum qui, licet sub conditione legatum meruit, etiam libertatem posse sibi vindicare. Idem respondit Lucius Titius miles testamentum ita fecit, Pamphila serua mea ex asse mihi hæres esto. alio deinde capite Sempronio commilitoni suo eandem Pamphilam reliquit: cuius fidei commisit, vt eā mnnumitteret. Quæro, an hæres esset Pamphila, atq; si directò

Præscriberet, in P. Flor.

P. Fl. & quomodo pūt.

mitteret & postea decessit dictus miles. nūquid Pamphila erit eius hæres, ac si directè ei dedisset libertatē miles? Et dicitur quod sic, miles enim prędictus qui ancillam suam hęredem instituit, vt dictum, est. potest intelligi ignorasse competere ancillæ libertatem ex institutione: & ideo sine causa postea à Sēpronio cōmilitone petijsse, vt eandē manumitteret, cū ex priore institutionis scriptura libera & hæres facta esset, & sic legatum non valuit. si nō valuit legatum ipsius ancillæ ergo frustra fuit rogatus legatarius per fideicōmissum vt eam manumitteret. Viu.

Concessum est Cōtra. j. de bon. possl. l. sed cum patrono. § fi. Sol. hoc est Priuilegium militis. Acc.

Probationibus. No. communem probationem in testamento militis fore necessariam. 1. ad minus duorū testium: quia pluralis &c. vt ſ. de testib. l. vbi, & dic, ut not. C. eod l. milites. & facit ſ. eod. l. diuus.

Probatio cōis in militari testamento requiritur.

Vindicare. Contra C de necessar. l. quidam. §. illo. & de fideicom. l. ex fideicommisso. Sol. hic speciale in milite. q̄a magis præsumitur liberalis: vt C. eo. l. ex his & in Auth. vt lib. de cæt. §. si quis autem.

a Ignoraſſe. Non mirum: quia adhuc non erat lex quæ hoc dicit. C. de neceſſ. ſer. l. quidam. videtur ergo legare, vt ſic manumiſſã accipiat hæreditatẽ: ſed erat ſpeciale, vt directo ſit libera & hæres, cum & per legatum ei relictum idem contingat: vt ſupra proximo reſpon. Acc.

b Poſtea. Ftuſtra eſt poſtea legata libertas: nullo &c. cũ & idem habeat per primã voluntatem.

Miles ita. Ita poteſt miles hæredem ſibi ſcribere: Titius ſit mihi hæres donec viuet: & poſt mortem eius Titij, Septitius ſit mihi hæres. ſi autem ſcribat miles. Titius vſque ad annos decem hæres eſto. & à decem annis deinceps non ſcripſit aliquem hæredem. vſq; ad decem erit teſtatus & poſtea ex eo tempore inteſtatus. ex prædictis patet, quod miles poteſt inſtituere hęredem ex certo tempore, & ad certum tẽps, & quando inſtituit ex tempore, hæreditas defertur venientibus ab inteſtato: & antequã dies veniat, quo admittatur inſtitutus. & ita illud quod militi licitum eſt in bonorum ſuorum portione, ſcilicet vt pro parte poſſit decedere teſtatus, & pro alia inteſtatus: competit ei ex eodem militari priuilegio etiam in ſpatio temporis, licet ſit non modicum ſpatium: ſcilicet vt pro parte temporis inueniatur teſtatus, & pro parte non.

XLII.

Iles ita hæredẽ ſcribere poteſt, Quo ad viuit Titius, hæres eſto: poſt mortem eius Septitius. Sed ſi ita ſcripſerit, Titius vſque ad annos decẽ hæres eſto: & nemine ſubſtituto, inteſtati cauſa poſt decem annos locum habebit. Et quia diximus ex certo tempore, & vſque ad certum tempus milites poſſe inſtituere hæredẽ: his conſequens eſt, vt antequam dies veniat, quo admittatur inſtitutus, inteſtati hæreditas deferatur: & quod in bonorum portione ei licet.

hoc etiam in temporis ſpatio (licet non modicum ſit) ex eodem priuilegio competat. Mulier, in quam turpis ſuſpicio cadere poteſt, nec ex teſtamento militis aliquid capere poteſt, vt diuus Adrianus reſcripſit: nec tutorem ei, q in aliena poteſtate eſt miles dare poteſt. Si miles exhæredauerit filium, vel ſciens eum filiũ ſuum eſſe, ſilentio prætermiſerit: an legatũ a ſubſtituto ei dare poſsit, quæſitũ eſt. Dixi, non poſſe. licet ampla legata reliquerit. Exhęredato/miles & emãcipato filio ſubſtituere poteſt: verum hoc ius in ijs exercebitur, quæ ab ipſo ad eũ, cui ſubſtituit, peruenerint: non etiam in iis, ſi quæ habuerit, vel poſtea acquiſierit. Nam & ſi filio ſuo, viuo adhuc auo ſubſtituit: poſt acquiſitã ei aui hæreditatem nemo diceret, ad ſubſtitutum pertinere. Si militis adita non fuerit hęreditas: an ſubſtitutio, quam pupillo fecit, valeat, quæritur? Et conſequens erit hoc dicere: quia permittitur militi, filio facere teſtamentum, quamuis ſibi non fecerit.

Non à tẽpore electionis, ſed ex eo tempore quo ſcriptus eſt in matriticula militũ, incipit quis priuilegio militari vti.

XLIII.

Ex eo tempore quis iure militari incipit poſſe teſtari, ex quo in numeros relatus eſt, antè non: proinde qui nondũ in numeris ſunt, licet ẽt electi tyrones ſint, & publicis expenſis iter faciant: nondum tamen milites ſunt, debent enim in numeros referri.

Habetur pro facto, quod de proximo eſt faciendum. Bart.

XLIIII.

Iliusfamiliàs equeſtri militia exornatus, & in comitatu principum retentus, cingi cõfeſtim iuſſus, teſtamentum de caſtrenſi peculio facere poteſt.

XLV.

Eſcripta principum oſtendunt, omnes omnino, qui eius ſunt gradus, vt iure militari teſtari non poſſint, ſi in hoſtico deprehendantur, & illic decedãt: quomodo velint, & quomodo poſſint teſtari: ſiue pſes ſit prouincię, ſiue quis alius qui in iure militari teſtari non poteſt.

Additione partis totum q poteſt, quæritur: ſiue ſimul, ſiue diſcretis partibus hæreditas deferatur. h. d. cũ l. ſeq. Bart.

I.

Auth. vt exac. inſtan. do. §. fin. deficit conditio, quã cõſtat ſtatim defecturam: vt poteſtatiua, quæ non poteſt impleri vltimo vitæ ſpiritu: vt §. de condi. inſtit. l. ſi.

Eſcripta. Non poſſint. Quia non ſunt milites.

Hoſtico. Aliàs hoſtili loco. & aliàs hoſtico.

Præſes. Qui nõ erat de numero militum: ſed ob aliquam cauſam illic erat, & ſic de alijs: vt hic, & § eod. l. quod conſtitutum. & j. de bon. poſſ. ex teſt. mil. l. 1. Sed contra habetur C. eo. l. ſcriniarios. Sol. vt ibi.

---

a Ei. Scilicet exhæredato. vt C. de leg. l. cum quidam. idem ſi ipſi ſubſtituto, ſecũdum quę ſidã, & dic, vt ibi.

b Emancipato. Eodem filio. aliàs ſi eſſet in poteſtate filius etã paganus poſſet. & ſic nõ eſſet priuil. militis.

c Subſtituere. Directò: vt C. eod. l. in teſtamento, in fi. Accur

d Hoc ius. Quod dixit in emancipato, & ſic non obſt. Inſt. de pup. ſubſt. §. non ſolum. & j. de vulg. & pupi. l. ſed ſi plures. §. ad ſubſtitutos vbi ẽt res pupilli in ſubſtitutionem veniunt. & facit ſupra eo. l. milites etiam. & C. de impuber. & aliis ſubſtit. l. precib. in fi. & ſup. de vulg. ſubſtit. l. Centurio. in fine.

e Permittitur militi. Vt & ſup. eod. l. in fraudem. §. item tã ſibi. in pagano ſec⁹: vt j. de vulg. ſubſtit. l. 2. §. quiſquis.

EX eo tempore. CAIVS. Titius fuit electus Tyro: & fuit ei præceptum quod iret ad ſtandum cum aliis militibus, qui erant in quodã caſtro pro Imperatore. & qui erant ibi ſcripti in numeris eorum, & in matricula: & fuerunt ei dati nummi pro expenſis in itinere faciẽdis & poſtea ipſe cæpit iter: & venit ei periculũ mortis. antequã eſſet in dicto caſtro, & in dictis numeris redactus, nũquid põt iure militari teſtamentum facere? Et dicitur quod nõ poteſt. quia ex eo tempore iure militari poteſt quis teſtari, ex quo in numeros relatus eſt, & nõ ante. Viu.

f Relatus eſt. Vel iuſſus cingi: vt j. l. proxi.

g Electi. Electio ergo non tribuit ius electo: ſic nec electus ſucceſſor facit definere prędeceſſorem: vt in Auth. de admi. §. fi. Item nec ſola electione ad dignitatem filius fit ſui iuris. vt in Auth. conſti. quæ de digni. §. fina. nec Imperator eſt, niſi ſuſcepta infula: vt C. de quadriẽ. præ. l. 1. in fi. Nec tribunus, niſi accepto cingulo: vt §. e. l. tribunus. Nec miles, niſi ſit in numero ſcriptus: vt hic. Nec magiſter: vt §. de excuſ. tut. l. ſi duas. §. minuere. Nec piſtor, vt §. de excu. tut. l. fi. Sed argu. contra. Inſtit. quib. mod. ius pat. po. ſol. §. filius. & in Auth. de defe. ciui. §. & ſi eadẽ. & C. de decu. l. fi. lib. x. & §. de bo. poſ. ex teſt. mili. l. vnica. §. fi. Sol. vt ibi.

ADDITIO. Dic, qđ ibi loquitur in caſibus ſpecialibus, in quibus ex ſola electione cum acceptatione ſecuta quis conſequitur dignitatem: ſed hic loquitur in dignitatibus miroribus, in quibus electus quis non poteſt conſequi dignitatem: vt no. in Auth. de arb. §. illud. col. 6. & in Authen conſtitu. quæ de dig. §. 1. col 6. cum col. cor. ſecundum Bar. hic.

h Iter faciant. Arg. contra §. q. b. ex cau. ma. l. qui mittuntur. §. antep. & penul.

In numeros referri. Item ſtigma. hoc eſt nota publica brachijs eorum debet infigi: vt C. de fab. l. ſtigmata. & alia quę not. §. ex quib. cauſ. maio. l. pe. Acc.

i Iliusfamiliàs. Si filiusfamiliàs Equeſtri militia honoratus, & in comitatu principum retẽtus, & iuſſus confeſtim in militia cingi, fecerit teſtm iure militari, valebit. Sunt ẽt quidam, ſicut preſes prouinciæ, qui non poſſunt iure militari teſtari, qui quidẽ ſi in hoſtili loco deprehendantur in periculo mortis conſtituti: poſſunt facere teſtm quo volunt, & quomodo poſſunt. h. d. cum l. ſequ. Viu.

Militia multiplex

Fi liusfamiliàs equeſtri. Not. militia equeſtris. Item cęleſtis: vt clericorum. Item legalis: vt aduocatorum: vt C. de aduoca. diuer. iudi. l. aduocati. Item remiges, & vigiles milites ſunt. vt j. de bo. poſ. ex teſt. milit. l. r.

Confeſtim. Habetur cinctus, qui ſtatim eſt cingẽdus. Habetur perditum qđ ſtatim eſt perdẽdũ: vt §. pro empt. l. ſi qs cum. Habetur datũ quod paratum eſt, vt detur: vt j. de le. 3. l. item legato. & in

Vide § ad intelle ctũ huius capitis ſcripſit Viglius in cõmẽt. ad §. non ſolum. de pup. ſubſt. Init. lib. 2. Locũ hũc ſubtiliter, ac doctè explicat. Putat aũt dictionẽ, exhẽrdato, ptinet ad pcedẽs reſponſum, & hũc §. ſic incipere, Miles & emancipato, &c. tu illũ videto.

Viglius in cõmẽt. ad §. non ſolum. de pup. ſubſt. Init. lib. 2. Locũ hũc ſubtiliter, ac doctè explicat. Putat aũt dictionẽ, exhẽrdato, ptinet ad pcedẽs reſponſum, & hũc §. ſic incipere, Miles & emancipato, &c. tu illũ videto.

Impator non dẽ mi ſi ſuſceptа infula.

Qñ, tps mortis inſpiciaẽ, & qñ nõ. vide Bal. in ti. de ver. & rerũ ſign. in fin. Bartol. & Alex. in l. 2. §. quando aũt. C. de iure fi.

¶ Post deliberationem adit institutus, vel repudiat: & ideo de hoc dicit. & dic adire, & repudiare extraneorum: immiscere, & abstinere suorum: vt Instit. de hæred. qual. & differ. §. extraneis.

PVi totam. & Seium heredes. Seius repudiauit suam partem, ego autem nolo adire nisi pro mea parte, certè non possum hoc facere: imo debeo habere totã aut nihil. Viuianus.

Titius instituit me,

QVi totam hæreditatẽ acquirere põt, is pro parte eam scindendo adire non potest.

II.

SEd & si quis explu-ribus partibus in eiusdem hæreditate institutus sit: non potest quasdam partes repudiare, quasdam agnoscere.

Donec est locus instituto, excluditur substitutus. Alex.

III.

QVamdiu prior hæres institutus hæreditatem adire potest, substitutus non potest.

Eius est priuatio, cuius est positio. Alex.

Qui totam. Pone casum: vt C. de imp. & ali. sub. leg. testamento, vt aliquid videatur addere lex sequens. nam dicit, sed & si quis &c. Itẽ pone in instituto ex asse: qui si gerit pro hærede ꝑ parte, totam hæreditatem videtur agnouisse: vt ff. eo. l. si ex asse & secundũ hoc non potest pro parte adire. & succedere. & facit ff. eo. l. si solus. §. idem puto. & C. de omni agro deser. l. 4. lib. 11.

Acquirere potest. Si tota sit delata, alioqui secus esset: vt ff. eo. l. si solus. §. idẽ puto. in fi. §. Itẽ hoc si per se. si autẽ non per se, sed per aliũ, dic, vt ff. e. l. si ego & l. si ex sua parte.

Quia substitutio differda instit. Bal. in ti. C. de impub. & al. su. dicitur tñ quã doq; institõ in l. si qs hæreditariũ. §. si qs heredum. ff. de hære. institu.

Non potest. Idẽ in pagano vnius rei, licèt in hærede legatarij sit secus: vt ff. de leg. 1. l. legatar. us. & de leg. 2. l. neminem. & l. Grege. secus si plura legata essent: nec onus vt vni iniunctum: vt ff. de leg. 2. l. fi. sed duobus.

SEd & si quis. Testator me ex pluribus partibus hæredem instituit, & ego volo habere quasdã partes, & alias non. certè nõ debeo audiri Vi. Sed & si quis. Primo ex tertia, scilicet institutus Titius: & idem Titius secundo ex alia tertia: tertio & idem Titius ex alia tertia.

Etiam si protestatus fuerit de his nõ acquirendis. Bart. Bald. Ant. Aret. P. & Alexand.

Agnoscere. Imo agnoscendo aliquam ex eis: cæteras acquirit: nec est opus aliqua aditione: etiã si nõ delatæ essent cæteræ partes. cum adiit vnam: quia sufficit semel adiuisse & hoc intelligas in eadem persona: non tñ per alium est acquirenda hereditas: vt ff. eo. l. si solus: per totam l. quod ergo dicit hic: & ff. l. p. ox. non potest. f. quin tit hæres in totum, sed cum partem repudiat, partem adit: cur prætualet aditio? Resp. quia fauorabilior: arg. ff. de lib & posthu. l. cum quidã. Item quid si partem repudiat, & aditionem aliarum differat? Respon. non valet: vt ff. eo. l. si solus. in princi. & e ratio quam dixi. & facit C. eo. l. cum quidam. & ibi no.

Vamdiu. St testator me instituat, & Seiũ mihi substituat: quãdiu ego adire possum, & volo, non potest adire Seius mihi substitutus: velle aũt meum non potest habere locum sine possibilitate: vnde si non possum adire, non prodest mihi, si adire volo. h. d. cum l. seq. Vtin.

Gl. corruptè alleg. debuit allegasse leg. licet C. de iure delib. ẽm Alex.

IIII.

NOlle adire hæreditatem non videtur, qui non potest adire.

Mutus, surdus, & prodigus cui bonis interdictum est, non sunt hæreditatem adire. Alex.

V.

VTum, necnon surdum, etiam ita natos, pro hærede gerere, & obligari hæreditati posse constat. Eum, cui lege bonis interdicitur hæredem institutum posse adire hereditatem, constat.

Hæreditatem quocunq; modo delatam filius adeundo nõ obligat patrem, nisi præcedat iussus: sed in bonorum possessione sufficit: si ratihabitio subsequatur. Bar.

VI.

VI in aliena est potestate, non potest.

Potest. Quod est vsque ad xxx. ann. vt C. e. l. si curatoris. est enim de iure ciuili aditio, ergo ꝑpetua: vt Instit. de perpe & temp. act. in prin. licet P. dixerit vsque ad annum. per l. C. eo. l. cum anti quioribus. Sed ibi de hærede hæredis, qui non adit post annum: sed ipse vi nens sic ꝑpetuo nisi statutum sibi tempus vt adeat. sit elapsum: vt ff. e. l. quamdiu institutus: vel nisi repudiet: vt C. de repub. hæ. l. fi. cur. Accurs.

Non potest. Vt ff. in d. l. quamdiu. in prin. hoc tamen fallit in casibus: vt ff. de vulg. subst. l. fi. §. Titius. in fin. & ff. de hære. instit. l. si pater & ff. de bo. liber. l. libertus patrono. Sed hæc vltima potest aliter intelligi. & facit infra de iecun. tab. l. 2. §. defertur. & § primo gradu. & C. de edict. diui Adr. toll. l. 1. Accurs.

Olle. Aliàs nolle. & est sensus: non potest repudiare, qui non potest adire. ad oĝ est ff. eod. l. is qui hæres. & leg. is potest. Alij habent velle. q. d. si aliquis gerat ꝑ hærede in bonis viuentis, non potest: vt ff. eo. l. nemine. & l. qui superstitis. & eius est priuatio, cuius affirmatio. & econtra: vt ff. de regu. iur. l. eius est, & l. qui potest. §. quod quis. Accur.

Alci. lib. quar. Parad. c. 2.

VTum. Ille qui est natus mutus, & surdus, si instituatur ab aliquo hæres, potest gerere, pro hæde, & obligari põt hæreditati. Quid de prodigo, cui bonis interdicit & curator datur? Certè põt cũ authoritate curatoris sui adire hẽditatẽ si institut' est. Vi.

Hæreditati. Quia in aditione non deliberatur nisi voluntas declarata: perfectũ est enim opus si intelligat quid agat: ut infra de bono poss. infan. fu. con l. hn. & Insti de hære qua & diffe. §. in. Item potest iussu domini adire aut alium adire iubere, vt inf. e. l. pater. §. 1. & 2. & facit supra de hereditate instit. l. 1. §. mutus. Accu.

Sequuntur hanc. glo. Bart. Baldum & Alex. & Aret. nam alias esset ĩ ptãte curatoris: & sic solus non posset adire, secundum Bart. Bald. Pa. & Alex.

Eum cui lege. Id est, a iudice per legem: vt supra de curatu. leg. 1. in princ. not. & dic qa prodigus, secus si propter delictum: vt si commisit crimen lesæ maiestatis, vel etiam hæreticus fuit: vt C. ad l. Iuliam maie stat. leg. penult. & de hæret. leg. Manichæos.

Contlat. Cum authoritate curatoris: vt argum. C. de administratione tutor. le. Cum quidã. Nec obst. infra de reg. iur. leg. furiosi. quia nulla est volũtas scilicet in alienando, secus in acquirẽdo, arg. supra de reb. cred. l. certi cõdi. §. sed si numerauero & infra de verbor. ob. leg. is cui, & facit ff. de testa. leg. filius. & leg. is, cui. Acc.

Vi in aliena. Seruus, vel filius meus fuit hæres institutus a Titio: & dictus meus filius vel seruus adiuit hereditatem sine iussu meo, nunquid adeũdo possunt me obligare dictæ hæreditati? Dicitur quod non: nec ẽ: ratũ habere possum ex postfacto, licet seruus fuerit in bo. pot. quã filius, vel seruꝰ meus agnouit sine iussu meo: quia illam agnitionẽ bene possum habere ratã. Sed & si legitima hereditatis matris delata sit filio meo ex Senatusconsulto Orficiano, & adeat eam

eã sine iussu meo: idem est, vt non possim habere ratam additionem. Sed si non adierit filius meus hereditatem matris suæ, ego tamen diu possedi eam, videor adiuisse hæreditatem. Sed quid si filius meus à Titio institutus erat à me emancipatus, & putabat se esse in potestate mea, & sic iussu meo adiuit hæreditatem Titij volens mihi acquiri? Certè non acquirit mihi hæreditatem, nec etiam sibi. Si autem non erat à me emancipatus: & ego iussi quod adiret: & ipse me mortuo adiuisset: bene obligaretur hæreditati, & hoc siue dubitet vtrum sit filius fam. an sit fact' paterfamilias per mortem meam siue non, velit tamẽ sibi acquirere adeũdo. Quod autem dictum est in principio huius legis, scilicet quod ille qui est in potestate alicuius, non potest eum inuitum hæreditati obligare, in qua institutus est qui est in potestate: fallit quãdoque. nam interdũ filij fam. etiam sine additione acquirent hereditatem ijs, in quorũ sunt potestate: vt puta, si nepotẽ quẽ habeo ex filio meo, instituam mihi hæredem: & filium, id est, patrem suum exhæredem, & decedã: & ita veniat dictus meus nepos institutus in potestate patris sui. nam et si ne additione faciet dictum suum partem meumq; filiũ hæredem necessariũ mihi. cum enim dictus meus nepos fuisset mihi necessarius hæres, si non habuisset patrem, bonum est, vt tunc cum patrem habet, faciat eũ mihi necessarium hæredẽ, etiam sine additione ipsius nepotis, vt dictum est, secus autẽ, si dictus meus filius quem exhæredaui, adoptasset sibi in filiũ post mortẽ meam quendam extraneum, quẽ hæredem instituerã. nam ille extraneus quem adoptauit, non faciet eum mihi hæredem necessarium: iuberi tamẽ debet per iudicem dicto meo filio, vt si vult, adeat hæreditatem meam & creditoribus satisfaciat. alias cominari ei debet iudex le daturum hereditatẽ creditoribus, si intra certum tempus ab eo iudice statutũ nõ adierit: & est ratio quare in hoc casu nõ sit mihi necessarius hæres filius meus per extraneum à me institutum, quem postea adoptauit: quia tempore mortis meæ non fuit dictus extraneus in potestate dicti mei filij: nec est in mea potestate. vnde cum ipse non esset mihi extituus hæres necessarius, eo quod non erat in mea ptãte, nõ faciet filiũ meũ mihi necessarium: imo voluntarium.

¶ Celsus lib. xv. ffor um. Titius instituit filiũ hæredem Seium, & decessit. & cum Seius hæreditatem adire nolet, venerunt duo de creditoribus dicti Titij, & dixerũt ei: Si tu non adeas, nos occidemus te. vel nihil ei dicẽdo intulerunt ei timorem iustum, vel non iustum ad hoc vt adiret. Seius autem prædictus dixit eis. Expecta te me, quia ego reuertar statim ad vos, & adibo hæreditatem, ex quo non potest esse aliud. & iuit ad duos suos amicos, vel ad tres, & retulit eis prædicta, & dixit eis: Ego volo redire ad dictos creditores, & adire. tamen quicquid faciam, nolo quod aliquid valeat: & ita fitis testes, & reuertius fuit ad dictos creditores, & adiuit, fallendo taliter eos, vt dictum est. Certè dicitur hic quod si dictus Seius erat liber, non erit hæres, si autem erat seruus non faciet hæredem dominum suum. Viuianus.

Inuitum. Id est, cum eius non præcessit voluntas: vt differat à casu sequenti, sed in bonorũ &c. precedere enim debet iussus, vt ff. eo. l. si quis mihi §. iussum, sed se bene obligat hodie, vt C. de bo. quæ liber. l. fi. Accu.

Obligetur. Scilicet inuitus. Accur.

Placuit. Etiam si ab initio non consentiat.

præsumuntur omnia solemniter acta. Bartolus.

Ratam haberi. vt & C. qui admit. ad bon. poss. l. & ff. rem ratam habe. l. bonorum. sic & Trebellianica restitutio potest haberi rata: vt inf. ad Treb. l. seruo inuito. §. j. & sic peti potest per procuratorem hæreditas, non adiri: vt infra eodem leg. per procuratorem.

In P. II. credẽdus est adiuisse hereditatem.

Sed & si non adierit filius, diu tamẽ possedit pater hæreditatem: credẽdus est vteroq;, adiuisse hæreditatem: vt Diuus Pius & Imperator noster rescripserunt.

Qui iussu alterius adit, præsumitur solum iubenti quærere velle, si iussum credat valere, secus si sciat inualidum, vel sine iussu adijt. Bar.

Si is, qui putabat se

Senatusconsulto. Vt Instit. ad Senatusconsul. Orfi. nam & ea legitima dicitur, licet non sit ex lege xij. tab. vt infra. vnde legi. l. 2. §. fin. & l. sequ. Accursius.

Idem erit proban

dum. Vt scilicet non possit adiri. Accur.

Diu. Id est, longo tempore, vt ff. qui & à qui. l. fi cum fideicommissa. §. Aristo.

Pater. Filio sciente. & non contradicente. idem & si possedisset filius: vt C. de pet. hære. l. si filius: Azo. & ar. ff. ad Macel. l. si filius ex tempore. ergo præsumitur solennitas obseruata. sic ff. de vsuris. l. cum de in rẽ verſ.

Credendus est vterque. Id est, pater & filius. Azo. vel dic pater, in quem transeunt obligationes. ẽm has ff. vt ff. eo. l. placet. Accur.

Si is quis putabat. Tria dicit. primum, si is. ẽm, quãquam &c. tertium. nam eum &c. in primo adiuit viuo iubente, in secundo eo mortuo. in tertio viuo vel mortuo.

Imo vt romanꝰ Bal. & i. nisi ualuãdo glo. intelligeres patrem ꝑ era naturalis tantum. Bal.

Dic ergo secundum Io. quod fuit differẽtiã inter errantem, vt primo casu, & dubitantẽ, vt tertio casu: vt primi aditio non teneat, alterius sic: vt ff. eod. l. qui putabat. §. q bona. & §. fi. Sed ar. cõtra C. de cond. indeb. l. fi. & expresse reprobatur dicta distinctio. ff. de cond. & demon. l. multum, in fi. vbi est errante, & dubitante dicit quemlibet posse adire. Et quis erret vel dubitet, dic vt ff. de testam. l. de statu. Dittingue ergo in ter dubitantem, & errantem in facto: vt quia credat matrem suam fuisse vxorem, quę fuit concubina, vt in primo, & eum qui in iure: vt ibi, nam eum &c. & secũdum hoc sciebat ibi patrẽ mortuum, sed nõ credebat per hoc filium fieri sui iuris. Vel melius. in omni errãte, vel dubitante attendas, an eius erat propositi, vt sũ liber, vt paterfamilias esset, vellet esse hæres: an vero iubenti tantũ quæri, nec de se aliquid cogitauit. in primo casu quęrit sibi, si absq; iussu alicuius adiuit, vt ibi, nam eum &c. vt ff. tit. 1. l. qui iure. in secundo nõ sibi, quia non voluit: nec iubenti: quia non potuit. sic ff. de reb. dub. l. in ambiguo. Et bene sic distinguitur: quia proposítum adeuntis dicit lex dittingui, vt quæratur possessori. Cur ergo nõ attenditur. vt quærat sibi. Iciẽti conditionem suam, vel dubitanti, vel erranti in ea: vt ff. de acqui. re. domi. l. homo liber? Et forte ideo hic sic dittinguitur, adeat cum iussu, vel non: quia nõ creditur sibi velle acquirere cum adiuit iussu: sed si sine iussu, contra. & hæc omnia cum is, qui putabat se filiumfam. scit se non esse necessarium hæredem: alioqui si putabat se necessarium, quamuis sit extraneus hæres, nec adire, nec repudiare potest: vt ff. eod. l. is qui & l. seqen. Dic ergo, si is qui putabat, errando in facto, vel in iure: sed ff. dubitando secundum primum. Vel dic, qui putabat, scilicet errando in facto: sed ff. in iure

secundum alium. Vel dic, qui putabat scilicet errando vel dubitando, non tamen sibi sed iubenti acquirere volens: sed infra sibi, secundum tertium. Acc.

a Patris. Putatiui.

b Sibi. Quia non vult.

c Qui iussit. Quia non potuit.

d Quam quam ab initio talis inutilis aditionem vitiat, vt §. quã quam ille qui ex postfacto sit inutilis, nõ vitiat quin quærat adeunti. & est ratio, quia sufficit se nel fuisse vtilem: arg. ff. de diuer. & temp. præscript. l. de accessione. in fi. ne. Alij dicunt ideo obligari hæreditati quia sciebat filius: quia succedit patri, qui tenebatur hæreditati ratione iussus.

e Ista ratio displicet Barto. Ale & Aret. iõ dic, q̃d rõ est fm Bart. quia sciebat filius iussum esse reuocatum per mortẽ patris, nec ꝓsumitur adire ex necessitate iussus.

f Pater. Scilicet verus. Acc.

g Nam eum. Valet aditio mortuo iubente. nam valet quandoq; etiam eo viuo, quando adiẽs dubitat, sed non errat secundum primum, vel quando errat in iure secundum alium. vel quando sibi quærere voluit adiens, secundum tertium. Accurtius.

h Factus sit. Igitur de ista cõditione dubitabat: secus si testatorit: vt j. e. l. fed & si de ista. Item error, vel dubitatio facti esse ꝓt, sic credebat viuere patrẽ cũ esset mortuus. Idem iuris, si sciebat mortuum, sed nõ credebat, quod per hoc filius fieret sui iuris. & facit j. eod l. si quis mihi bona. §. iussum & de vsucapio. l. iusto. Acc.

i Interdum. Regulariter cum filius instituitur, iussus ꝓcedere patris. & sequi aditio debet. vt patri quæ: vt j. e. l. si quis mihi bona. §. iussum sed hic fallit. Acc.

k Institutus. Ab auo, qui vtrumque in potestate habebat. Accursi.

l Faciet hæredem. Et ita quæret ei: cum enim exhæredatus filius habeatur pro mortuo, vt in Aut. de hered. & fal. § exhæredatos. coll. 1. nepos sit hæres auo ipso iure: & necessarius, vt in fi. huius legis: & Instit. de hæred. quali. & diffe. §. tui. quæ videtur contra, sed non est, cum hic pro mortuo sit. Item per cõsequens eodẽ momento quærit patri, in cuius est potestate: vt j. eo. l. placet. & necessarium facit: vt hic. & in fin. huius legis: quia quod filius quærit, patri quærit, hodie sec⁹: vt C. de bon. quæ lib. 1. fin. & facit j. de cast. pecu l. ex castrensi. in prin. Accur.

m Institutus. Ab aliquo extraneo, vt locum habeat q̃d dicit in fine: quia ipse nõ esset &c. Vel hic à patre suo, in cuius erat potestate institutus: vel retine personas superiores: & dic, nepos ab auo, id est à patre filij exhæredati, qui filius exiuerat de sui patris potestate. alioq; nulla esset adoptio: cũ mortuo auo nepos in sui patris esset potestatem: vt Instit. qui modus patriæ potest. solui. §. 1. sed certè hic vltimus casus stare non potest: quia adoptione facta: statim est hæreditas iam quæsita nepoti, vtpote suo hæredi acquireretur adoptanti: vt §. de adop. l. si pater in princ. & sic iam denuo adiri, seu acquiri potest. Itẽ & finis nõ posset bene adaptari.

filiumfamiliàs, patris n iussu adierit: eũ neq; sibi neq; ei, qui iusit, o quę sisse hæreditatem cõstat: quanquam p is quem pater iusit adire, & decessit, si adierit iam mortuo patre, obliget se hæreditati: vt Iulianus libro xxxj. Digestorum scripsit. Nã eũ, q̃ dubitat, vtrũ filiusfamiliàs an paterfamiliàs morte patris factus sit. posse adire hereditatẽ magis admittit.

Si filius in potestate est alicui hæres necessarius: facit patrem necessarium hæredem, secus si fuit voluntarius. Bartolus.

Interdum filijfamiliàs & sine aditione acquirent hereditatem ijs, in quorum sunt potestate: vt puta, si nepos ex filio exhæredato hæres sit instituti tus: patrem enim suum sine aditione faciet hæredem, & quidem necessarium. Sed si quis hæres institutus adoptetur a filio exhæredato, necessarium eum non facit: sed iuberi debet, vt adeat: quoniam mortis tempore in potestate non fuerit. Nam per eũ quis existere necessarius non potest, qui ipse non esset extiturus.

Protestatio præcedens actui sequenti contraria, facit vt subsequens actus nihil operetur. hoc dicit secundum Dy. Bartolus.

Celsus lib. xv. Digestorum scribit eum, qui metu verberum, vel aliquo timore coactus: fallens r adierit hereditatem: siue liber sit, hæredem non fieri placet: siue seruus sit, dominum hæredem non facere.

Vulgaris substitutio expirat, si per institutum alteri hæreditas acquiratur. Bart.

VII.

s I quis filiumfamiliàs, patris t heredẽ instituerit, & ita scripserit, [si mihi Titius iste filiusfamiliàs hæres non erit, Sempronius hæres esto:] filio adeunte iussu patris, substitutus excluditur.

Suus hereditatem patris non agnitam transmittit cum beneficio abstinendi Bart.

Si filius prius, quàm sciret u necessarium extitisse patri hæredem, decesserit, relicto filio necessario: permittendũ est nepoti, abstinere v se aui hæreditate: quia & patri eius idem tribueretur. w

Hæreditatem agnitam per defunctum, non potest hæres eius repudiare. Bar.

In omni successione, q̃ ei x hæres extitit, qui Titio hæres fuit, Titio quoque hæres videtur esse: nec potest Titij omittere y hæreditatem.

Itẽ nec alię duæ positiones casus valẽt: sed hæc valet vt dicas, quod Titius filium suum exhæredauit, & extraneum instituit: eo ij mortuo antequam adiret a filio exhæredato est adoptatus. Az.

n In potestate. Adoptantis. vel patris eius.

o Nam per eum. Bene dico quod nõ facit eũ necessariũ. nam & c. hæc tamen regula fallit infra, de castren. pecu. l. ex castrensi. & dic, vt ibi not.

p Extiturus. Scilicet necessarius.

q Celsus. Alias. §. Celsus alias l eum.

r Fallens. Vt quia præsciens se cogendum: Clam vel coram quibuldã fuit protestatus, quod licet adiret, pro nihil lo valebat esse. ad quod j. de leg. 2. l. si quis in princ.

Non fieri. Imò fit, sed abstinet: vt §. quod met. cau. l. si mulier. §. si metum & infra eo. l. si metus. quæ sunt cõtra. Solu. hic fallens: ibi non. Alij dicunt, quod hic de æquitate, ibi de rigore. Alij econtra. quod ibi de æquitate prætoria: hic de stricto iure, i. ciuili. Alij. non sit hæres. i. cum effectu, quia abstinet prima facie. Item opponitur, metus verborum non fuit iustus, ergo non impedit fieri hæredem: vt §. q̃ met. ca. l. 5. & 7. quib ex cau. in ꝓ. l. metus. Solut. hic fallens. vnde etiam si nullus fuisset metus, non tenuisset aditio. Item opponitur C. e. l. cum aliqui. sed ibi per iudicem ꝓ iuris adire. hic infra ad Senatusconsult. Trebel. nam quod. §. qui compulsus.

s Facit c. cum dilectus. cum glos. iuper ver. mortis. ex. de his quę vi met. cauſi.

Fallens. i. clãculũ, qd Græci λαγθανόμενος dicunt.

Non facere. Hoc potest intelligi cum seruus ab aliquo compellitur, non a domino. alio qui contra: vt j. si quis omit. cauſ. testi. l. 1. §. 1. Azo. & facit ad l. §. de negot. gest. l. atqui natura. §. si liberto. & de testi. l. qui testamento. in fi. & de iu. li. l. 2. circa prin. & de auth. præst. l. 1. in fin. & de acquir. ter. dom. l. homo. l. ber. in princ. Argu contra §. de fideicom. nupt. l. si patre.

t I quis filiumfam. Scius instituit sibi hæredem Titiũ filium Caij: & bene sciebat dict⁹ Seius dictum Titiũ esse in pũte dicti sui patris: & ita postea in eodem testamẽto fixit dict⁹ testator: si mihi dictus Titius hęres non erit, Sempronius mihi hęres esto, & postea decessit dictus testator, & postea dictus Titius adiuit hæreditatẽ iussu sui patris, nũquid excluditur dictus substitutus? Et videtur q̃ non: quia Titius nõ est hæres, imo pater suus. vt j. e. l. placet. sed certè imo excluditur. nã cum testator ita dixit, si mihi Titius hæres

res non erit Sempronius mihi hæres esto &c. intelligitur a iure taliter intellexisse: si Titius neque ipse hęres erit, neque alium hæredem fecerit, Sempronius, mihi hæres esto &c. sciebat enim testator, vt dixi, filiumfamil. esse Titium. si autem ignorasset, haberet locum quod dicitur supra, de hære. instituen. l. si paterfamilias.

¶ Si filius. Ego habens filium in potestate, & ex eo nepotem, instituo mihi hæredẽ dictum meũ filium & decessi: & ita est mihi necessarius hęres dictus meus filius ipso iure, ipse aũt nolentis ꝓdicta, decessit instituto sibi hærede dicto meo nepote, suo q̃ filio: vult nũc dictus nepos patris adire hæreditatẽ, & à mea abstinere, certè bene potest hoc facere tanquam hæres patris: nã cũ pater eius, si viueret, posset beneficio ꝓtoris abstinere à mea hæreditate: ergo & hæres su⁹: secus aũt si dictus meus filius extitisset mihi hæres: quia tunc dictus meus nepos, qui adiuit hæreditatem patris, nõ posset se abstinere a mea. & hoc idẽ esset in quo libet alio hærede hæredis. Viu.

u Si quis filiumfamiliàs. Alterius & sciebat eum filiumfamiliàs esse. alioqui distingue, vt in seruo: vt supra de hæred. instituen. l. ii pater. & l. sequente.

v Patris. Licet ergo pater, non filius videatur esse hæres: vt §. eo. l. qui in aliena. §. interdũ. non ideo deficit conditio: qa intellexit si hæres non erit, id est, si hereditatẽ sibi, vel patri nõ acquisierit: vt d. l. si pater. Acc.

w Sciret. Quid si ignorauerit? Resp. idem, nisi se immiscereret.

x Abstinere. Et habere paterna. sed si vellet abstinere a paterna, & habere auitã. posset: vt C. si vt ab hæred. abstit. l. 1. & 2. C. vnde liber. l. qui se. Azo.

a Vide de hoc latè p Bart. in l. gerit. 7. col. versic. sed quæro. in fin. de acquir. hæred.

y Idem tribueretur. Si viueret: vt infra, eod. l. ei qui. & Instit. de hæred. qua. & diffe. §. sed his prætor permittit. ergo idem ius habebit eius hæres, vt C. de iure delib. l. cum antiquioribus. in fin. & de reg. iur. l. qui in ius. Itẽ contra infra proxi. §.

z Qui ei. Puta Seiò.

a Qui. Seius.

b Videtur. Not. quia hæres hæredis &c. vt & C. de hæred. instit. l. fi. & j. de verb. sig. l. hæredis & §. de per. here. l. 3. §. sed & si Titio. & die vt ibi not. & ad idem C. de leg. l. in annalibus. & j. de iur. immu. l. 4. & Fallit in casibus: vt j. de ver. si. l. sciendũ. & §. de vulg. sub. l. qui liberis §. fi. & C. de vsu. l. antiquitas. & de vul. sub. l. si filiꝰ. & j. de cast. pe. l. 1. vno modo litera illa intellecta. Acc.

c Omittere. Vt §. proxi. §. contra. Sol. hic aderat Titiꝰ, ibi non. Accur.

MOre nostræ. CASVS. Institui mihi hæredem Titiũ pupillũ filium Seij quondã, & decessi: nunquid adire hæreditatẽ meam sine tutoris autoritate, & æri alieno obligari potest? Et dicitur quod non: & est ratio, quia nec pupillus, nec pupilla possunt obligari sine tutoris autoritate: hæreditas aũt bene obligaret eos æri alieno hæreditario, si adire possent eam, & adirent, etiã si ipsa hæreditas esset nõ soluẽdo. quia benè obligat maiores, q̃ per se adire possũt, & adeunt: secus aũt si dictus pupillus quem institui, esset meus filius, vel seruus, & ita mihi hęres necessarius: nã tunc non esset ei necessaria in aditione tutoris autoritas: qa ipso iure esset hęres ẽt sine aditione: si aũt dictus Titius esset filius Seij (vt in primo casu dixi) & viueret dictus Seiꝰ, & iussu ipsius Seij adiuerit hereditatẽ meã dictus Titius, acquirit eam patri suo, licet sit Titius eius ætatis, vt non sit consilij capax: si autem tẽpore quo dictum Titium instituì, pater eius Seius non viuebat, vt dictum est primo casu, & dictus Titius erat maior infante. bene potest adire hæreditatem autoritate tutoris, quamuis similis furioso videatur esse, & h. d. cum l. seq. Viuian.

Qui non potest se obligare non potest adire. Bar.

VIII.

d Ore nostræ ciuitatis e neque pupillus, neque pupilla, sine tutoris authoritate obligari possunt. Hæreditas autẽ, quin f obliget nos g æri alieno, etiã si non sit soluendo, plus quam manifestum est. De ea autem hæreditate loquimur, in qua nõ succedunt huiusmodi persõnæ quasi necessariæ. Impubes, h qui in alterius potestate est, si iussu eius adierit hæreditatem: licèt consilij i capax non fuerit, ei acquirit hæreditatem.

Pupillus potest cum tutoris authoritate hæreditatem adire. Bar.

d Ciuitatis. Romanæ. per excellentiam, vt Institu. de iure natu. §. ius autem. quem seruamus: vt §. de legi. & senatusc. l. de quibus. in prin.

e Obligari possunt. Scilicet hæreditati, vt subijcit: & §. de auth. præst. l. obligari. §. hæreditatem. & est ratio, ne habeant damnũ: vt Instit. de aut. tut. §. neq;. & ne vexentur: vt §. de mino. l. minor. xxv. annis. Idem de adulto dicas sine curatore. vt C. de adm. tut. l. cum quidam. si aũt est infans, solus tutor: vt C. eo. l. si infanti. §. 1. Vel dic secundo obligari alicui ex pacto: vt similitudinariè ponatur, s. quod sequitur de hęreditate.

f Quin. Id est. quod. Acc.

g Obliget nos. Et sic obligare pupillos: vt hic, & j. ad Treb. l. non. n. & infra, qui. ex cau. in posses. l. 4. Accur.

h Soluendo. Vt & C. e. l. si testamenta, nisi fiat inuentarium: vt C. de iure deliber. l. fi. §. si autem.

i De ea autem hereditate. Vt pupilli eam non adeãt sine tutore & facit infra de condi. & demon. l. cum pupillis, & de reg. iur. l. pupillus. Acc.

k Necessariæ. Huic enim ipso iure obligãtur, licet possint se abstinere iure prætorio: vt §. l. proxi. §. 1. & inf. de fideic. lib. l. cum quali, §. sed & si quis. Item & necessarius hæres tantum quandoque abstinet quo ad quid: vt §. de abstinentia, & q̃ qualiter intelligendũ sit, dicam inf. eo. l. necessarijs, & §. de min. l. ait prætor. §. non solum, Azo.

l Impubes. Maior infante. aliàs solus pater: vt C. eo. l. si infanti. in prin. Acc.

m Consilij. Pleni; aliqui tamen habent, vt dixi; & facit

cit j. eo. d. l. pater, § fi. Accur.

a Dvpillus, si fari. Id est, maior infante: aliàs solus tutor. vt C. de iur. del. l. fi infanti, §. 1. vel infans tutore autore. vt infra ad Treb. l. seruo inuito, §. si pupillo: sub. ergo hic, maximè: sed in hoc differt: quia si est maior, nō potest solus tutor: vt statim dicetur.

b Discernere talis ętas pt. Sic ff. de iu ei. l. q iurasse, & de iur. & fa. ig. l. regula, C. ff fal mo. l. 1. & j. rem pup. fal. fo l. fi in fi.

c Furiosus. Sed in isto adit solus curator: vt C. de curato. fur. l. qui seruū suū: sed an faciat furiosum hæredem: dic vt ibi, at ibi oportet ambos consentire: vt C. eo. l. potuit. & ad hoc j. de regul. iur. l. in negotijs.

d Cum tutoris. vt §. l. proxi. not. At curatoris autoritas nō sufficit pupillo: vt j. de appel. l. cum in vna, §. tutor, sed adulto sic: vt C. de adminiſtr. tut. l. cum quidam, item in bono. pos. tolus tutor. vt inf. de bono. pos. l. tutor Accur.

e Si ex asse. Institui mihi hæredem Titium in omnibus meis bonis, & decessi. Titius adiuit pro dimidia, & aliam dimidiam non vult habere, certè cogetur etiam inuitus totam hæreditatem adire.

f Partem. Tantum, vel ſciens se in solidum hæredem, vel credens tantum de parte, quam vult adire, & die, destinauerit, id est, proposuerit eam effectu scilicet adeundo: vt §. e. l. 1. & 2. & j. de leg. 2. l. neminem, & l. ii cui, & infra e l. qui se. & de legat. 1. l legatarius. sed cōtra infra eod. l. ex semisse. Sol. vt ibi. Accursius.

g Mpuberibus. Si impubes sit hēs institutus à patre suo, & mortuo patre adiuerit hēditatē sine autoritate tutoris. & velit postea abstinere, poterit etiā tūc in integrū restitutione. sua. n. aditio nihil valuit ipso iure. si autem esset pubes, & sine curatoris autoritate adiuerit, nō haberet ius abstinēdi, nisi p in integrum rest. si autem se nō immiscuit aliquo modo pt beneficio ptoris abstinere sine aliqua in inte. rest. & ipso iure pt per prętorem abstinere, non autē est necesse quod propter hoc personaliter prætorem adeat. Et ex hoc determinat quæstio de facto ad postulationem duorum, qui de hoc quæsierunt. vnus quorū vocabatur Sotes, & alter Victorin', quę quæstio fuit talis. Titius habens filium, & ex eo nepotes in potestate, habuit cōtractum cum Seio, & fuit in eo deceptus, & decessit instituto sibi hærede dicto tuo filio: dictus autē filius suus noluit donec vixit agnoscere hæreditatem suam: nec aliquid de hæreditate amouit: nec pro hęrede in ea aliquid gessit, & postea decessit dictus filius in stitutis sibi hæredibus dictis suis filijs, qui erant pupilli, & nepotes dicti Titij testatoris. certè dicti pupilli possunt abstinere ab hæreditate auita, & sic nō teneri oneribus hæreditarijs auitæ hæreditatis, & nō non est eis necessarium in integrum restitui aduersus dictū cōtractū, in quo fuit deceptus auus: quia ipso iure nō tenetur, possunt ergo dicti pupilli habere hæreditatē patris eorū, & abstinere ab hæreditate auita: nec est eis necesse, quod persona liter adeant prætorem pro abstinēdo, vt in principio huius legis, ei qui se. & facit optime ff. eo. l. si quis filium, §. 1. & hic est intellect' huius legis cum l. sequ. Viuianus.

h Impuberibus. Per hanc legem dicit P. non esse necessariā in integrum restitutionem impuberi bus etiam cū tutore adeuntibus: alioqui idē esset in impuberibus, quod in puberibus. nam & puberes restituunt: vt j. eod. l. si minor, Sed tu dic, quod hic impubes sine tutore. pubes sine curatore adierunt, cum non haberent tutorem, vel curatorem: cuius impuberis aditio nō tenet ipso iure: vt ff. eo. l. pupillus, ergo sine restitutione deferitur: at puberis tenet, cum curatorem non haberet: vt C. de in inte. rest. mi. l. si curatorē: & nō nō sine restitutione iuuatur, si adiuit: vt hic. & j. e. l. necessarijs: si autem curatorē habet, similis est pupillo, vt d. l. si curatorem. Vel secundo intellige, quod impuberes vocet minores 25. an. qui iuuātur, etiam si adierint vel ipso iure vel per restitutionem in integrum: vt ex prędictis patet. at puberes vocat maiores 25. ann. q nullo modo iuuantur. vt hic, & C. de rep. hæred l. 4. & secundū hoc non facit hæc lex pro P. in eo quod dicit pupillum, soluentem debitum naturale, condicere, nō prohibita restitutione: vt supra de condictione indeb. l. interdum. quia hic nec ante additionem tenebatur, nec post, cum sine tutore adiuit, at ibi naturaliter saltē tenebatur: & ideo non condicit solutam & consumptā sine restitutione: vt ibi no. & facit supra de mino. l. ait prętor, §. sed & si hæredi, & infra l. proxi. Accursius.

i I qui se non miscuit. Erit ergo suus: vt in titulo nota.

k Siue minor. Sed minor etiam potest: vt supra lege proxima.

l Quorum. Pupillorum.

m Patet. Cui succesſerant pupilli.

n Hæreditatem. Aui, id est, patris sui: idem si decessisset ignorans delatam. vt supra eod. l. si quis, §. 1.

o Amouerat. Quia tunc benefic um abstinēdi amisisset, cum sit suus: vt infra eod. l. si seruum, § prętor ait, in extraneo secus: vt infra eodem, l. si quis extraneus, Accursius.

p Gesserat. In bonis aui: & facit C. si min. se ab hęre. absti.

IX.

Vpillus, si fari possit, licet huius ętatis sit, vt causam acquirendæ hæreditatis non intelligat: quamuis non videatur scire huiusmodi ætatis puer (neque enim scire, neque discernere talis ætas potest, non magis quàm furiosus) tamen cum tutoris autho ritate hæreditatem acquirere potest. hoc enim fauorabiliter ei præstatur.

X.

I ex asse hæres destinauerit partem habere hæreditatis, videtur in assem pro hærede gessisse.

XI.

Mpuberibus liberis om nimodo abstinendi potestas fit: puberibus autem ita, si se non immiscuerint.

Suus qui se non immiscuit, potest abstinere beneficio edicti prætoris sine aditione iudicis. Bar.

XII.

I, qui se nō miscuit hæreditati paternæ, siue maior sit, siue minor: non est necese prætorem adire: sed sufficit se non miscuisse hęreditati. Et est in Semestribus Diui Seueri Victo rino rescriptum, non esse necesse, pupillis in integrum restitui ex auito contractu, quorum pater constituerat non agnoscere hæreditatem: neque quicquam amouerat, vel pro hærede gesserat.

Illa hæreditas repudiatione amittitur, quæ potest adiri: secus si adiri non poterit. Bartolus.

In P. F. & est, in semestribus viuijs Soteri & Victorino &c.

Pubes an restituat contra additionem.

abſti. l. 1. & supra l. proxi. & j. eo. l. necessarij. Accursius.

q Si quis hæres. Instituit te hęredem, si naues ex Asia venerit, & decessi: tu ante conditionem prædictam existentem, repudiasti hæreditatem meam: & postea venit cōditio: tu videns, quod locuples erat hæreditas mea, volebas eam adire nō obstante repudiatione, nunquid potes? Et dicitur quod sic: Nec ob qđ lege cauetur: quod is qui hęres institutus est, vel cui legitima hæreditas delata est, repudiatione hæreditatem amittit: quia illud verum est, si in ea causa erat hæreditas, vt & adiri posset. Cæterum hæres institutus sub conditione, si ante conditionem existentem repudiauit: nihil egit, qualisqualis fuit conditio, & si in arbitrium collata est.

Qui non potest propter dubitationem seu inhabilitatem, seu conditionis pendentiam adire: non potest repudiare. Bart.

XIII.

S, qui hæres institutus est, uel is cui legitima hæreditas delata est, repudiatione hæreditatem amittit. Hoc ita verum est, si in ea causa erat hæreditas, vt & adiri posset. Cæterum hæres institutus sub conditione, si ante conditionem existentem repudiauit: nihil egit, qualisqualis fuit conditio, & si in arbitrium collata est.

r Nihil egit. Nisi coram iudice creditoribus instanti bus renunciet, & se non aditurum dicat, etiam si cōditio extiterit: vt j. de cur. bo. dan. l. 1. & infra eodem. l. in plurium in fin. quæ sunt contra, argum. supra de orig iur. l. 2. § & cum placuisset, & de offi. præſi. l. legatus. Item contra j. eo. l. nec is, §. sed si quasi. Sol. per l. j. e. l. illud. Item contra C. de pact. l. 1. solu. vt ibi. Itē aliud est in bonorum possessione petenda, quā in aditione hæreditatis vt j. de secuntab. l. 1. § si sub conditione, & §. si quis ita, cum concor. & j. de reg. iur. l. qui potest. & j. de suc. edi. l. 1. §. decretalis, & de leg. 1. l. si ita scriptum. §. 1. & j. eodem l. is potest, & l si quis extraneus, §. sed ita.

s Si quis dubitet, viuat testator necne: repudiando nihil agit. Substitutus quoque similiter si ante repudiet, quam hæres institutus de cernat de hæreditate: nihil valebit repudiatio.

Hæreditatem delatam filiofamiliàs, nec ipse sine patre repudiare potest, nec econtra: sed vterque simul. h. d. cum l. seq. Alex.

Neque filius familiàs repudiando sine patre, neque pater sine filio alteri nocet: vtrique autē possunt repudiare.

XIIII.

t Qualisqualis. Dū modo non impossibilis de natura, vel iure: quia tunc habetur pro non adiecta: vel nisi sit talis, vel habeatur pro impleta: vt quia non stat per hæredem, vt supra de conditione insti. l. 1. & l. conditione, & j. quando dies legat. ced. l. 5. & de cond. & demonst. l. obtinuit, & l. aliquando. Accur.

u Arbitrium. Scilicet hęredis, & sic est potestatiua, & dic tacite: vt si decem des, hęres esto: secus si expresse, vt si voles: vt supra de condit. instit. l. fin. & l. verba, vel in arbitrium extranei tacitè, non expresse: vt infra, de conditione, & demonstratio. l. nonnunquam: hęc autem conditio, si ille arbitrabitur, hęres esto, vel tibi lego, videtur pura: vt infra de leg. 2. l. 1. Item quidam dicunt quod si expressit, si voles, hęres esto, non sit pura: quanquam statim possis acquirere, & sic tūc fallit regula j. eo. l. is potest: sed primo debeo purificare: sed dic, vt prędixi, & no. sup. de hęre. instit. l. iam dubitari.

v Si quis dubitet. Quis dicitur dubitare. dic, vt j. eo. l. cum quidam: § quod dicitur. Acc.

w Nihil agit. Quia nec adire potest: vt j. eo. l. hæres institutus, & l. seq. Hug.

x De hæreditate. Scilicet repudianda.

y Nihil valebit. Quia nec adire potest. vt j. ea. l. in pri. & l. quamdiu: & j. eo. l. quamdiu, & facit C. de capu. l. nec nos. j. eo. l. qui supertitis.

z Neque filius familiàs. Institutus filius ab aliquo contemplatione patris: vt sic profectitia scilicet sit hęreditas: vt §. de vulg. tubst. l. sed si plures. §. in arrogato. vel sui contemplatione: & sic aduentitia, non potest repudiare, vt patri noceat: sed iubebit adhuc eum adire: vt hic, & C. de pact. l. filius, & econtra pater non nocet filio: quia nec antea pertinebat ad filium: vt infra eo. l. placet. Vel non nocet: quia post mortem patris adire poterit. Sed an ipsi patri forte non. Argu. contra, sup. solu. mat. l. 2. §. denique. At sequens lex quando ab intestato: vt per Orticianum: vt supra eodem, l. qui in aliena, §. sed & si legitima, sed nouo iure secundum quod quęritur proprietas filio: in aduentitia inambitanter obtinet quod hic dicit. vt C. de bo. quæ lib. l. fi. Alij dicūt hic à matre filiū instituti: & l. ic. ab eadem matre

matre hæreditatem delatã ab inteſtato : & dicunt etiã iure iſto eam quæri filio per l. ſ. e. l. qui in aliena, §. ſed & ſi. quod non placet, quia primo per Conſtantinum hoc fuit inuentũ: vt C. de bonis mater. l. 1. & licet filio deferat, ſtatim patri quæritur. Item opp. Inſt. per quas perſo. §. 1. vbi pater dat cui vult. Reſpõ. illud poſit acquiſitio nem : quia iam non eſt ſpes filio: ſed ante quia ſpes ẽ filio, ſi fiat ſui iuris, non pt pater repudiare : ſicut in ſeruo: vt Inſti. de hæred. inſti. §. alienus, tempore enim aditionis i hæreditate conſideratur conditio inſtituti, ſecus in legatis, & in ſtipulationibus : vt ibi no. Itẽ ſecus : eſt in domino, & ſeruo: vt j. de legat. 1. l. legatũ ſeruo, & de ſucceſ. edi. l. 1. § per ſeruum, & facit C. de repu. bono. poſſ. l. filio, & ſ. de iureiu. l. quanto magis, ibi: ipſi autẽ defen. &c. & C. eo. l. reniente, & de fideic. l. ex repudiatione.

Ista tenent Bal. & Ale. tñ tenent ꝑrium Bar. & Pau.

I Dem etiam eſt ſi legitima Ex Orficiano: vt ſ. eo. l. qui in aliena, §. ſed & ſi legitima.

b I S qui. Neceſſarium. Quis ſit ſuus, & neceſſarius, vel neceſſarius tantum: habes Inſti. de hæred qual. & diffe. in prin.

c Non poterit. In eodem errore conſtiens: vt ſic verba ad idem tempus referantur: ſicut arbor mala non facit fructus bonos, ſ. exiſtens mala, & eſt ratio : quia credens ſe neceſſarium, credit ſe non poſſe repudiare: & quia de iure ſuo non eſt certus, qđ omnium hæredum commune eſt.

Arbor mala non facit fructus bonos.

d Repudiare. Vel adire: vt j. l. prox.

e Plus eſt. Quia in animo conſiſtit aditio : vt Inſti. de hære. qual. & diffe. §. fi. Et no. generale dictum: ſic j. de iniur. l. eum qui, §. fin. & l. item apud, §. interdum, & ſ. quib. mod. vſuf. amit. §. is qui. Sed arg. contra, j. de cri. expi. hær. l. fi. & pro emp. l. 2. §. ſi à pupillo. & Inſtit. de leg. §. ſi quis rem, & j. de man. vin. l. 4.

Dic, quod hic loquitur in aditione, q cõſiſtit in ſolo animo, vbi magis inſpicitur opinio: ibi in his, quæ in ſolo animo nõ conſiſtunt. ſecundũ Bar.

f T econtrario. Sed in quo eſt contra, cum idem videatur? Reſpon. ſ. non repudiat, hic econtra non adit: ſed vtrobique erat voluntarius: ſed putabat, quod eſſet neceſſarius. Sed nunquid econtra ſi in veritate erat neceſſarius tantum, ſed ſe volũtarium credidit? Reſpon. ſi neceſſarium tantum, protinus eſt hæres vt Inſti. de hære. quali. & differen. in prin. nili in cauſa quando fit de neceſſario voluntarius: vt ſ. de hære. inſtit. l. 3. §. qui fideicommiſſariam. Sed quidam dicunt eum non fieri protinus hæredem per hunc caſũ huius legis; & in hoc dicit econtrario, ſi autem ſuus, & neceſſarius eſt, per prætorem voluntarius fit: vt no. ſ. eod. l. more. & ideo adire non poterit, vel repudiare, cum in ſuo iure erret.

g Non poteſt. Scilicet adire hæreditatem etiam ſi velit, in errore permanens.

De ẽt eſt, ſi legitima hrditas filijs obuenit.

Si putans ſe neceſſarium hæredem, cum ſit voluntarius, repudiet, vel adeat : nec repudiatio, vel aditio valet. h. d. cũ l. ſeq. Ale.

XV.

S, qui putat ſe neceſſarium, cum ſit voluntarius: nõ poterit repudiare. Nã plus eſt in opinione, quã in veritate.

XVI.

T econtrario, qui ſe putat neceſſarius voluntarius exiſtere non poteſt.

Incertus de viribus teſtamenti, non poteſt ex teſtamento adire, ſecus ſi ſit incertus, licet per alium ſuper viribus teſtamenti quæſtio mota ſit. Ale.

XVII.

Ec is, qui non vallere teſtamentum, aut falſum eſſe putat, repudiare. poteſt. Sed ſi certum ſit falſum non eſſe, quod falſum dr, ſicut adeũdo acqrit ita & repudiando amittit hrditatẽ.

Repudiatione vnius iuris nõ videtur repudiatum aliud: niſi repudiatum non potuit ſine illo repudiari Alex.

Hęres inſtitutus, idẽq; legitimus, ſi quaſi inſtitutus repudiauerit: quaſi legitimus non amittit hęreditatem. Sed ſi quaſi legitimus repudiauit : ſi quidẽ ſcit ſe hrdẽ inſtitutũ: credendũ eſt, vtrumq; repudiaſſe. Si ignorat: ad neutrum ei repudiatio nocebit : neque ad teſtamentariã: quoniam hanc nõ repudiauit : neque ad legitimam: quoniam non dum ei fuerit delata.

Qui habet ius adeundi principaliter, & per ſe, non impedi tum, ad ſui vtilitatem is repudiare poteſt : aliter non. Bar. & Alex.

XVIII.

S poteſt repudiare, qui & acquirere põt bus extraneis ſubſtitutis, vos inuicem ſubſtituo: cum iure accrelcendi ſunt idem conſecutum: quia vno iure repudiare, altero ampleƈti poterunt.

Vtrumque. Id eſt, hæreditatem vtroque iure obuenientem: & eſt ſic j. eo. l. in plurium. Sed contra ſ. eod. l. is qui. 2. reſpon. in eo quod poteſt hic repudiari legitima, quæ non eſt delata. Soluit. j. eo. l. illud.

Dic quod cenſetur eſſe delata propter quendam occultum ordinem: ſecundum Bal.

Delata. Bona ratio: vt ſ. eo. l. is qui. 2. reſpon. & j. de ſucc. edi. l. 1. §. cum furioſi habes ergo quod adhuc poteſt adiri ex teſtamento: quia non tenuit repudiatio, cum ignorabat ſibi delatam, ſed ſi poteſt adire ex teſtamẽto, non eſt locus ab inteſtato. quia quamdiu eſt locus teſtamentarię &c. vt j. eo. l. quamdiu, & j. de reg. iur. l. quamdiu. & C. commu. de ſuc. l. antequam, & C. unde lib. l. 2. & facit j. de excep. rei iudi. l. ex textãte, in princ. & j. de reg. iu. l. quoties ex duplici.

S poteſt repudiare. Et tunc quis autem, & quãdo poſſit acquirere, dic homo liber. paterfa compos mẽtis, maior 25. an. qui ſcit teſtatorẽ mortuum, & ſibi delatã hæreditatem. Seruus ergo & hiusfa. adire non poſſunt, niſi prȩcedat iuſſus, vt j. e. l. ſi quis mihi bona, § iuſſum. Itẽ furioſus non: vt j. e. l. qui ſeruũ. In minore dic: vt ſ. eo. l. more, & l. pupillus, no. Item ſcire debet teſtatorem mortuum, vt infra, l. prox. & ſibi delatam ſcire debet quia pure inſtitutus, vel purificata eſt inſtitutio: & hoc ſcit vt ſ. eo. l. is qui hęres, §. 1. & j. de ſecun. tab. l. 1. §. ſcientiam. Item debet eſſe certus, quod teſtator potuerit teſtari. aliàs de viribus teſtamenti dubitat: vt & j. eod. l. hæres, §. fin. Item quod nullus eum præcedat ſcire debet: aliàs de viribus teſtamenti dubitare videntur: vt j. eod. l. cum quidã, §. 1. Itẽ ſcire debet qua ex cauſa ad eum pertineat, ex teſtamẽto, vel ab inteſtato : vt j. e. l. ſi is ad quem. Sed regula huius l. fallit, nã tutor quãdoque ſolus adit, vt infanti acquirat: vt C. eo. l. ſi infanti, §. 1. & bono. poſ. petit ſemper, vt j. de bo. poſſeſ. l. tutor, & l. ſi pupillus, ſed repudiare nunquam : vt d. l. tutor, & j. de ſucceſ. edict. l. j. §. tutor. Item ſeruus repudiare nõ poteſt, ſed poteſt nolle adire : vt C. de hæred. inſti. l. 3. in fin. Quid autem in filiofam. habuiſtis ſ. eod. l. is qui, in fin. Item decretalem bo. poſ. acquirere quis poteſt, non tamẽ repudiare: & eſt ratio vt j. de ſuc. edic. l. 1. §. decretalis, & concord. ſunt ſ. eod. l. 4. cum ſuis conc. & j. eo. l. ſi quis extraneus, §. ſed ita.

Hoc eſt verum, niſi ſimpliciter repudiaſſet hæreditatẽ : quia tunc vtroq; iure eſſet repudiata. Pau & Al. in gl. ſing. in l. 1. infra de ſucceſ. edi.

Sic legẽdũ ex P. F. admonet Ant. Aug. emẽ. libr. 4. c. 8. Græco, vel potius Iudaico dicendi genere, quo non vno in loco Iuriſconſultus vtitur quin & in fine huius capitis ſimilem locutionem reperies.

Vi hæreditatem. Defunctum id eſt mortuum. Teſtatorẽ. Et alia quædam no. ſ. l. proxi. & facit j. eo. l. neminem, & l. qui ſuperſtitis. Acc.

Glo. ſi. j. in c. quali ter, extra de cle. dicit ꝑ hãc l. qđ ſi electus ante confirmationem aliquid diſponat de rebus eccleſiæ vt ſaluæ eſſent, q alias eſſent periturę : non videtur ꝑ hæc adminiſtrare : iõ ei nõ nocet.

Ro hærede. Si aliquis eſt inſtitut' hęres, vel poteſt ſuccedere defuncto ab inteſtato, & incipiat gerere pro hærede in bonis hæreditarijs obligatur creditoribus hæreditarijs : & alijs hęreditarijs oneribus. Quis autem videatur gerere pro hærede, & quis non, vult dicere hæc lex. Et certè ille demum gerit pro hærede, qui in hæreditate aliquid geſſit quaſi hæres: & hoc animo vt velit hæres eſſe, ſi autem non eo animo fecit : non videtur geſſiſſe pro hærede: vt puta ſi quid fecit in hæreditate cauſa pietatis, vel cuſtodiæ vel quaſi alio iure pietatis aũt cauſa poſſet feciſſe: puta ſi ſepeliuit patrẽ ſuũ de cuius hæreditate tractat; vel fecit in eo impendium quod ſit circa mortuos: & hoc fecit eã pietatis: ſed & hoc poſſet feciſſe eo alio, vt eſſet hæres. & tũc videretur ſine dubio ꝑ hęrede geſſiſſe: cuſtodiæ aũt cauſa poſſet feciſſe, puta ſi pauit ſeruos hæreditarios: vel iumenta hęreditaria: vel etiã diſtraxit: vel fundos hæreditarios, vel ædes locauit, vel fullit: vel res tempore perituras diſtraxit: & hoc fecit cauſa cuſtodiæ. nam non videtur pro hærede geſſiſſe: quia non hoc animo fecit & idem eſt, ſi ideo fecit ꝑdicta circa res hæreditarias : quia putauit ſuas: vel qa adhuc deliberabat vtrũ vellet eſſe hrs, vel nõ: vel quia volebat proſpicere ei, qui ſubſtitutus erat ei; vel ei, qui ab inteſtato erat hrs extiturus defuncto, de cuius hrditate agit, ſed & ꝑdicta poſſet feciſſe eo alio: vt eſſet hæres: & tunc videretur ſine dubio pro hærede geſſiſſe: & ideo ſolent, & debent liberi qui patribus neceſſarij ſunt hæredes, corã teſtibus dicere non animo hęredis ſe gerere ea, quę gerunt in hæreditatibus patrum, ſed cauſa pietatis, vel cuſtodiæ, vel ſuo alio iure, quã hæreditario. Viu.

XX.

Ro hærede gerere videtur is, qui aliquid facit quaſi hæres. Et generaliter Iulianus ſcribit, eum demum pro hærede gerere, q aliquid quaſi hæres gerit. ꝑ hærede aũt gerere, nõ tã eſſe facti, quam animi. Nam hoc animo eſſe debet: vt velit hęres eſſe. Cęterum ſi quid pietatis, ſi quid cuſtodię cauſa fecit, ſi quid non quaſi hæres egit, ſed quaſi alio iure dominus: appareret, non videri pro hærede geſſiſſe. Et ideo ſolẽt teſtari liberi, qui neceſſarij exiſtunt, non aio hæredis ſe gerere, q̃ gerunt: ſed aut pietatis, aut cuſtodiæ cauſa, aut pro ſuo vt puta patrem ſepeliuit, vel iuſta ei fecit: ſi animo hæredis, pro hærede geſſit, enimuerò ſi pietatis cauſa hoc fecit: non videtur pro hærede geſſiſſe. Seruos hæreditarios pauit, iumenta aut pauit, aut diſtraxit : ſi hoc vt hæres geſſit, pro hærede: aut ſi non vt hæres, ſed vt cuſtodiat: aut putauit ſua, aut dum deliberat, quid fecit: conſulens, vt ſaluæ ſint res hæreditariæ, ſi fortè ei nõ placuerit pro hęrede gerere, apparet, nõ videri an habeat neceſſe, ſcilicet proteſtari? Reſpon. H. non, ſed cauſa tollendę dubitationis, & pro eis, ſ. de relig. l. at ſi quis, §. plerique, ſed illud funerando, non aliud gerendo. Vnde dic ſecundum Io. & Azo. neceſſe eſſe; aliàs præſumitur eſſe hęres: vt infra eo. l. duo fratres, & C. de repu. hære. l. 1. & d. §. plerique, nam cum quis aliquid gerit quod ſuo iure facere poteſt, magis ſuo iure præſumitur, quàm alieno: vt inf. eo. l. Iulianus, §. ſi ſeruum, & hoc in ſuis, in extraneis dic, vt infra in proxi. §. vel dic tertio: vt ſtatim ibi dices.

Aliàs incipit, ſi pupillus.

Pro ſuo. Quia putat rem aliunde ſuam : vel fortè maternam, vel aliunde. Azo.

Iuſta. Quæ pro ſepeliendo iuſta ſunt fieri, aliàs iuſta aliàs buita: quia olim comburebãtur in rogo cadauera mortuorũ: ſic & ponitur ſ. de in ius voc. l. 2. in fi.

Animo hæredis. Scilicet hoc fecit, & facit ſ. de inoffi. te. l. ſi vt proponis, §. pen.

Aliàs incipit, ſi pupillus.

Qđ. Id eſt, aliquid ad quod ſ. tit. 2. l. ait prætor, & l. Ariſto. Sed quis hoc probabit? Diſtinguitur ſuus ab extraneo, ſiue emancipato: vt infra, e. l. Iulianus. 2 §. ſi ſeruum, & C. de rep. hęr. l. 1. & C. de in. delib. l. 1. Sed forte in emancipato eſt ratio, quia de iure ciuili eſt incognitus: vt Inſtit. de hęre. qua. ab inteſt. §. emãcipati. ſed aditio hęreditatis eſt de iure ciuili, ſed in extraneo non videtur, quare aliud ſit quã in ſuo melius ergo videtur perpẽdendum ex qualitate hęredum, & perſonarum eorum: & ex qualitate actuum, & rerum: quas attigerunt: vt ſic quandoque non habeant neceſſe probare ſe nõ feciſſe animo adeundi: quandoq; ab aduer-

Dic qđ poſsũt habere: verũ vbi nõ cõſtaret de voluntate facientis, vt quia et ſet mortuus ſecũdum Bar.

aduersario probetur feciſſe animo adeundi. Azo. aliquis tamen actus in ſuo preſumit adition em: quod in emancipato non præſumitur: vt manumiſſio: vt ff. eo. l. Iulianus §. ſi ſeruum, & C. de iure deliber. l. 1.

¶ Si quid. Si filius petat a liberto patris defuncti operas, tãquàm patris, nũquid videtur pro hærede geſſiſſe? Et certè nõ: quia earũ petitio non cõpetit ei, eo quod ſit hæres, ſed eo quod ſit filius, & quod non competat ei, earum petitio tanquam hęredi in pրopriu eſt, ideo, quia ſi eſſet extraneus hęres, non competeret ei earũ petitio: competit ergo ei earum petitio tanquam filio, id eſt, quaſi ei debitæ. etiam ſi non eſſet hæres. nam & creditoribus paternis competit earum petitio, qui nõ ſũt hæredes. nõ ſolum præteritarum operarũ cõpetit petitio creditoribus, poſtquã ſunt miſſi in poſſeſſionem bonorum hæreditariorum, ſed etiã futurarum: & dicũtur præteritæ illæ operæ, quarum dies ceſſit ante quã creditores mitterẽtur in poſſeſſionem, non autem liberti interuenientem, & illæ dicuntur certæ operæ, futuræ autem dicũtur, quarum dies ceſſit, poſtquam creditores ſunt miſſi in poſſeſſionem. nam niſi dies earum ceſſiſſet, peti non poſſent: cedit autem earum incertarum operarum dies, cum indictæ ſunt. Et quod dixi in operis per filiũ petitis idem eſt circa ſepulchrum hæreditarium: nam ſi filius intulit mortuũ in ſepulchrum patris hęreditarium, non videtur propter hoc gerere pro hęrede: & iõ nõ eſt exiſtimandus obligatus paternis creditoribus: & hoc ꝓpter prædictã rationem: quia ius inferendi in ſepulchrũ quondã patris: non competit ei tanquã hæredi, ſed tanquã filio. ¶ Papinian. ſcribit filiũ. Titiũ filiũ meũ mihi hæredẽ inſtituit: & Sticho ſeruo meo libertatẽ dedi ſub ꝺditione ſi hęredi meo dederit cẽtũ: & poſtea deceſſit: dictus meus filius abſtinuit ſe ab hæreditate mea. poſtea venit ad eũ dictus Stichus ſtatu liber, & dedit ei dicta ceſſiue de peculiaribus nũmis, ſiue de acquiſitis aliunde nunquid accipiẽdo dictã pecuniã dictus meus filiꝰ vt taliter pro hærede gereꝛe: vt à creditoribꝰ meis valeat cõueniri? Et dꝛ quod ſic: & multo magis eſſet hoc verũ, ſi ab hæreditate mea ſe nõ abſtinuiſſet. Sed quid ſi dictũ meũ filiũ inſtitui cũ quodã alio pone Seio, & Seius hæreditatẽ ꝓ ſua parte adiuit: & filius meus abſtinuit & poſtea a ſtatu libero præſtito pecuniã accepit? certè nõ tenebitur ꝓp hoc filius creditoribꝰ prędictis: nam bene eim quem cõueniãt, ſcilicet, Seium qui adiuit: cum n. filius in poteſtate conſtitutus abſtineret ab hęreditate patris iure prętorio permittente, idem debet conſequi per ius prætorium, quod cõſequitur emãcipatus per ius ciuile: qui emãcipatus repudiauit patris hęreditatem. ſ. vt creditoribus hęreditariis non teneatur, quo facto, id eſt, filio in poteſtate conſtituto abſtinente, & poſtea à ſtatu libero pecuniam accipiente, ꝓuenit ſtatuliber ad libertatẽ dando dictam pecuniam, dicto filio non hęredi: & dictus filius creditoribus nõ tenebitur, & hoc qñ dictus ſtatu liber fuit iuſſus dare nominatim filio, nõ habita mentione de hęrede. ſi autem habita fuiſſet mẽtio de hærede, bene obligaꝛetur filius creditoribus accipiẽdo pecuniam à ſtatu libero, toties enim pro hærede gerere. filium dicendum eſt, quoties aliquid accepit, quod accipere non poterat citra nomen, & ius hæredis. ¶ Si ſepulchri. Filium meũ mihi hæredem inſtituꝛ tui, & deceſſi: & ante quã dictus meus filius ſe immiſceret hęreditari meæ, Sæius violauit ſepulchrum meum ſiue familiare, ſiue hęreditarium: & dictus filius accuſauit cũ ſepulchri violati: nũquid propter dictã acuſationem videtur filius ſe bonis meis immiſcuiſſe? Et dicitur quod nõ. & eſt ratio, quia propter hoc nihil videtur accipere ex bonis meis nec iſta actio ſepulchri violati eſt rei perſecutoria: imo pœnalis & popularis. Viuianus.

buit hic Iuriſcõſultus licèt gl. aliter intelligat. Bar.

Si quid tamen quaſi hę respetat, ſed ex ijs, quæ ad hæredem extraneum non tranſeunt: videamus, an oneribus ſe immerſerit hæreditarijs vt puta à liberto parentis operas petit, quas hæres extraneus petere non poterat: hic tamen petendo cõſequi poteſt. Et conſtat, pro hærede eum non geſſiſſe: cũ petitio earum etiã creditoribus competat, & maximè futurarum. Sed & qui in ſepulchrũ hæreditarium

In his, quę nõ trãſeunt ad hæredes extraneos, nomen hæredis intelligitur de filio: & ideo ſi illum actum facit vt hæres, oneribus hæreditarijs non obligatur hoc dicit ſecundum intellectum, quem ha-

a Petat. Scilicet filius. Accurſius.

b Non poterat. Vt qua ſtipulatus eſt patronꝰ ſibi & liberis ſuis: vt ff. de verb. oblig. l. quod eunque §. 2. vel melius erat ſtipulatus tacertas, vt ff. de oper. lib. l. ſi operarum, ſi autẽ certas. & ſibi tãtum peteret etiam extraneus hęres: vt ff. de oper. lib. l. fabriles, & l. a duobus, & l. cũ patronus, §. 1. non autem placet, quod de obſequialibus in faciendo dicat, quæ ad extraneum hæredem non tranſeunt: & C. de ope. liber. l. liberti, quia creditoribus nõ datur earum petitio, cum nihil proficeret eis, & facit infra eodem, lege ſi quis non quaſi, & infra ad Trebellia l. ſi patroni filius.

Non geſſiſſe. Satis reſpondet quæſtioni, cum hæc duo ſunt paria, pro hærede gerere, & pro hæreditate obligari: vt §. eo. l. more. Et no. quod quidam habent quaſi geſſiſſe ſine non. pro quo eſt ſup. in prin. hu. ius. § Vbi dicit tamen quaſi ſuperioribus aduerſetur: & vbi dicit quaſi nares. & ff. eo. l. gerit. in fi. & ff. l. proxi. §. 1. ſecundum hoc quod ſubijcit earum, ſcilicet in certarum. Accurſius.

Cred toribus. Scilicet patris.

Maxime futurarum. Scilicet poſt dictam additionem filij, quaſi ſic faciẽdo approbet ſe teneri creditoribꝰ, vel ante quã adiret erat dubiũ an creditores erant habituri aliquod ius in eis. & not. plus dari creditoribus, quam extraneo hæredi cui earũ incertarũ petitio non daretur: ſed hoc ideo eſt, quia eſt qui aduerſetur: ſcilicet filius. hic autem nõ poteſt reſtituere, vt põt hæres. Alij habent non geſſiſſe, ſed tunc eſt contra d. l. gerit. & ff. l. proxi. §. 1 & ſ. in prin. §. 1. ſed dic petijt, ſcilicet ipſe quaſi hæres id eſt, nõ vt exhęredat, qui petere non poſſet vt ff. de ope. lib. l. ſi operarũ, in ſi ſecus ſi vt hæres petijſſet: licet non hæreditariã: vt in d. l. gerit, & ſic vna poſitio non eſt alij contraria. Item ſcdm hanc dic creditoribꝰ: ſcilicet filij, & ita eſt bona ratio. vt ſuo non hæreditario iure habeat eas filius. Et quod dicit maxime futurarum, id eſt, earum quarũ dies ceſſit. poſtquã ipſi creditores filij miſſi ſunt in poſſeſſionem bonorũ filij nõ defenſi nã in eis potius ius habent creditores, quẽ in primis: vt ar. ff. quæ in frau. credi. l. qui autẽ, §. ſciẽdũ. Nam niſi dies earum ceſſiſſet, peti nõ poſſent. Cedit aũt cũ indictæ fuerint, & nõ ante, & hoc in incertis

c Petat. Scilicet filius. Accurſius.

d Non poterat. Vt qua ſtipulatus eſt patronꝰ ſibi & liberis ſuis: vt ff. de verb. oblig. l. quod eunque §. 2. vel melius erat ſtipulatus tacertas, vt ff. de oper. lib. l. ſi operarum, ſi autẽ certas. & ſibi tãtum peteret etiam extraneus hęres: vt ff. de oper. lib. l. fabriles, & l. a duobus, & l. cũ patronus, §. 1. non autem placet, quod de obſequialibus in faciendo dicat, quæ ad extraneum hæredem non tranſeunt: & C. de ope. liber. l. liberti, quia creditoribus nõ datur earum petitio, cum nihil proficeret eis, & facit infra eodem, lege ſi quis non quaſi, & infra ad Trebellia l. ſi patroni filius.

Non geſſiſſe. Satis reſpondet quæſtioni, cum hæc duo ſunt paria, pro hærede gerere, & pro hæreditate obligari: vt §. eo. l. more. Et no. quod quidam habent quaſi geſſiſſe ſine non. pro quo eſt ſup. in prin. hu. ius. § Vbi dicit tamen quaſi ſuperioribus aduerſetur: & vbi dicit quaſi nares. & ff. eo. l. gerit. in fi. & ff. l. proxi. §. 1. ſecundum hoc quod ſubijcit earum, ſcilicet in certarum. Accurſius.

Cred toribus. Scilicet patris.

Maxime futurarum. Scilicet poſt dictam additionem filij, quaſi ſic faciẽdo approbet ſe teneri creditoribꝰ, vel ante quã adiret erat dubiũ an creditores erant habituri aliquod ius in eis. & not. plus dari creditoribus, quam extraneo hæredi cui earũ incertarũ petitio non daretur: ſed hoc ideo eſt, quia eſt qui aduerſetur: ſcilicet filius. hic autem nõ poteſt reſtituere, vt põt hæres. Alij habent non geſſiſſe, ſed tunc eſt contra d. l. gerit. & ff. l. proxi. §. 1 & ſ. in prin. §. 1. ſed dic petijt, ſcilicet ipſe quaſi hæres id eſt, nõ vt exhęredat, qui petere non poſſet vt ff. de ope. lib. l. ſi operarũ, in ſi ſecus ſi vt hæres petijſſet: licet non hæreditariã: vt in d. l. gerit, & ſic vna poſitio non eſt alij contraria. Item ſcdm hanc dic creditoribꝰ: ſcilicet filij, & ita eſt bona ratio. vt ſuo non hæreditario iure habeat eas filius. Et quod dicit maxime futurarum, id eſt, earum quarũ dies ceſſit. poſtquã ipſi creditores filij miſſi ſunt in poſſeſſionem bonorũ filij nõ defenſi nã in eis potius ius habent creditores, quẽ in primis: vt ar. ff. quæ in frau. credi. l. qui autẽ, §. ſciẽdũ. Nam niſi dies earum ceſſiſſet, peti nõ poſſent. Cedit aũt cũ indictæ fuerint, & nõ ante, & hoc in incertis

e Diuinat ſecundũ Alex.

f Et malè Bar. & Alex.

g Iſta lectu. diplicet B. P. Alex. & Aret.

h Iſta ex poſito de ſtruit tex. ſecundũ B. Alex. & Aret. ideo dic aliter ſecundum eoſdem.

i Imò dic ꝙ dies cedit à die ſtipulationis, & nõ conſtituitur quis in mora, niſi lapſo tempore, quo potuerũt præſtari, & nõ ſũt præſtitæ, ſecũdum Alex.

mortuũ intulit: obligari paternis creditoribus nõ eſt exiſtimãdus, vt Papinia. ait, quæ ſententia humanior eſt: licet Iulianus contra ſcripſerit.

Si filius etiam ſe abſtinuit, recipiendo tamen cauſa conditionis implendæ à legatario, cenſetur abſtentionem reuocaſſe, & ſe immiſcuiſſe ſi erat ſolus inſtitutus, vel ſi habebat cohæredem qui nondum adiuit, & omnis actus qui geri non poteſt citra ius, & nomen hęredis, inducit additionem. h. d. vſque ad §. ſi ſepulchri. Alex.

Papinianus ſcribit, filium hæredem inſtitutum, qui ſe bonis paternis abſtinuit, vulgò putare quoſdam, ſi à ſtatu libero pecuniam accepit à creditoribus cõueniendum: ſiue nummi peculiares fuerint: ſiue non fuerint: quia ex defuncti voluntate acci-

Sententia humanior tenẽda eſt.

k Non eſt exiſtimãdus. Quia exhæredatus etiam infert: ut ff. de reli. l. vel quod Azo, & dic, quod inferre poteſt etiam ſi nolit eſſe hęres: vt in ſtipulatione operarum. vt ſupra proxim. §. dicitur.

l Humanior. Ergo tenenda: vt C. de iud. l. placuit.

m Papinianus. Hoc eſt & ſi filius ſolus eſt hęres inſtitutus, & ſtatu liber rogatus eit dare cohæredi, non eſt dubium, quin videatur pro hærede geſſiſſe, accipiẽdo à ſtatu libero conditionẽ implente. Idem eſſet & ſi nõ facta eſſet mẽtio hæredis, ſed dictum eſt vt det filio ſi autem habet filius inſtitutus cohæredem: tũc diſtinguitur quibus verbis vtus eſt teſtator. nã ſi dixit hæredibus: tunc filius accipiẽdo pro hærede gerere videtur, ſi vero dixit vt filio daret: filius accipiendo nõ obligat ſe hæreditati, ſecundum. Io.

n Vulgo putare. Sed male imò bene: quia licet abſtinuit, tamen & iterum adire poteſt: vt C. de repu. hęre. l. fi. Sed arg. contra ff. eo. l. ſi ſeruum alienum, §. fi. Sed ibi ſurripiendo: vt ff. l. prox. in prin. Item arg. cõtra ſupra de min. l. 3. §. ſcio etiam.

o A creditoribus. Paternis. Et not. quod quidam habent non conueniendum: ſed male ſtat non: vt patet per ſequentia.

p Nõmi peculiares. In hoc caſu magis: quia pecunia eſt hereditaria: vt §. de pe hær. l. nec vlã. §. plane, Et no. quod permittitur ſtatu libero dare cauſa implẽdæ cõditionis, quod iuſſus eſt dare vndecunque ẽt de peculio inuito hærede: vt ſupra de condi. cau. da. l. dedi, §. fin. & ibi no. Si quæras an in Falcidiam computetur datum cauſa implendæ conditionis, dic, vt C. ad legẽ Falc. l. pe. & ff. de don. cau. mor. l. quod ſtatu lib. & l. qã conditionis. Hug.

q Abſtinuit. Multo magis. & facit C. arb. tu. l. eum.

r Ita demum. Non debet hic eſſe §. quia continuatur cum ſuperiori, & ex eo pendet.

Geſſiſſe. Subaudi eum.

pitur, quod conditionis implendæ cauſa datur. Iulianus autem, & ſi nõ abſtinuit: idem exiſtimauit. Ita demum autem pro hęrede geſſiſſe. ait Papinianus, ſi ſolus hæres ſit. Cæterum ſi cohæredem habeat, & cohæres adijt: non eſt cogendus (inquit) is, qui accepit a ſtatu libero, actiones creditorum ſuſcipere. Nam cũ ſe filius abſtinet: idem debebit conſequi iure prętorio, quod emancipatus conſequitur, qui hęreditatem repudiauit: quo facto ſtatu liber filio nominatim pecuniam dare iuſſus, potuiſſet & non hæredi dando, ad libertatem peruenire. Itaque tunc pro hærede geri dicendũ eſſe ait: quoties accipit, quod citra nomen & ius hęredis accipere non poterat.

s Nominatim. Secus ſi ſimpliciter: tunc enim non niſi vt hæres accipere poteſt, vt ff. de ſtatu liberis, l. ita, & l. qui pecuniam habeat, vel non habeat cohęredem.

t Et non hęredi. Sed emancipato qui repudiauit, vel ſuo qui abſtinuit. Hug.

u Citra nomen, & ius. Id eſt, effectũ hęredis habet ille, cui reſtituit hęreditas per Treb. Item bonorũ poſſeſſor. Item is, cui bona ſunt adiecta cauſa libertatũ conſeruandarum. Item nomen ſolum habet, qui reſtituit. vt Inſt. de fidei hęre. §. reſtituta Itẽ qui abſtinuit: vt §. de fidei. lib. l. cũ quaſi. §. ſed & ſi qs. Itẽ qui per reſtitu in inte. dimiſit: vt §. de mi. l. & ſine, §. ſed quod Papinianus, & tamen conſtat, quod qui reſtituit hęreditatem, accepit à ſtatu libero quod datur cauſa implendæ conditionis: licet quãdoq; debeat reſtituere fideicommiſſario: quandoque non. vt ff. de cond. & demonſtra. l. qui hęredi, §. cum hęreditas, & ſup. de pet. hæred. l. nec vlã.

v §. plane. Item bonorum poſſeſſori datur cauſa implendæ conditionis: vt ff. de lẽg præſt. l. is cui, §. fin. & de conditio. & demonſt l. 4. in princip. Item ei cui bona ſunt addicta cauſa libertatum conſeruandarum: vt ff. de fideicom. lib. l. 4. §. ſi ſub cõditione. Itẽ ei qui omittit ex teſtamento & adiuit ab inteſtato: vt ff. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. qui autem. §. fin. ius. & nomẽ hæredis habet, qui directo eſt hæres iure ciuili ex teſtamento, vel ab inteſtato. Et no. quod cum quis facit ali quid, quod non poteſt facere niſi ſit hæres, videtur id velle facere, vt ſit hęres.

Altãs eſt in l. ſi putauit.

Ageret. Actione in factum, quę pecuniaria est, & pillaris: & ex primo capite datur in quantū iudici æquū videtur, ei ad quem ea res pertinet, alij posthea in cæsure. ex secundo vero in cc. aure. sine delectu personarum: & infamiā irrogat: vt ff. de sep. vio. l. 2. in princi. & §. 1. & §. fi. & l. de sepulchro. Azo.

Hęreditarij. Quia liberorum, & si hæredes nō sint, sunt tū iura sepulchrorū, & ideo dicit hæreditarij, quia tunc videbatur magis se non immiscere quā si eēt familiare, sed tamen idem est in vtroque, vt s. de reli. l. vel quod, & ī. hac l. §. si quid tū. in fi.

Bonis. Hæreditarijs.

Potius. Electiue ponitur, vt patet ex prædictis, & inf. de sepulchro viol. l. sepulchri, in prin. & l. pen. in fi. Azo.

Continet. Mala ratio, nam si furti actio intentatur, q̄ solā pœnā cōtinet, adire videtur: quia cita ius hæredis facere non potest, sed certe imo bona: quæ hæc nō datur, ideo quod abest aliquid de nostro patrimonio, sed actio furti sic, & licet hęc actio propter hæreditatē contingat: nihil tū ex defuncti capitur voluntate: vt ff. de sepul. violat. l. pe. Item signatur contra, ff. de minor. l. 3. §. Icio ēt, sed non est contra: quia ibi adiui. Item accepit vt hæres, sed restituitur: quia ex sequentia prioris lapsus incidit in secundum: vt ibi no. Item nec est bona ratio quia nihil &c. vt ff. l. prox. §. 1.

In P.F. desiderat particulapoti', mō l. loquēdi Hebræis familiari. de qua re vide Ant. Aug. emē. lib. 4. ca. 8.

Cœnam violati sepulchri à Solone in positā referri Cice. lib. 2. de legib.

Si quis extraneus. Gaius Titium mihi exhęū institui mihi hæredem, me autē mortuo dictus Titius tenet aliquam rem ex hęreditate mea, quam rem surripuit volendo expilare hęreditatē meā. nunquid videtur propter hoc gerere p̄ hęrede? Et dicitur quod non: imo p̄ dictum delictum videtur declarare te nolle esse hæredē. Secundo dicit, q̄ aliqñ solus animus obligat hęredem hęreditati, puta si vtatur re nō hęreditaria quasi hęres: sed quandoq; facto, & animo interueniente non obligatur hæreditati: puta si hæreditas nō est ei adhuc delata: dicut enim non potest repudiare nō delatā, ita nec acquirere. Quid autem si ignoret ex qua parte est institutus? Certe nihilo minus p̄t gerere p̄ hærede: si tū institutus est sub cōdōne oportet hoc eum scire, ad hoc vt possit gerere pro hærede: & oportet q̄ codo prædicta extitisse sciēte eo, vel ignāte, nō. n. nocet ei si ignoret cōditionē institutionis extitisse: sicut & nō noceret ei, si ignoraret, an portio coheredis sui, cui substitutus est, sit ei delata propter repudiationem ipsius coheredis. Vlu.

Si quis extraneus. Secus in suo: vt ff. eo. l. si seruū q̄s, §. ait prætor: suus. n. facilius amittit priuilegiū abstinēdi, quā extraneus ius cōe repudiādi. Azo. Ité sū accipit, id quod est quasi suum: vt ī. de lib & posth. l. in suis, & sic nō delinquere: sed immiscere se creditur. Accur.

Expilans Hæreditatem.

Admissum. Id est, delictum.

Declarat. Scilicet q̄d nolit esse hæres sic & inf. eo. l. fuit.

Nō hæreditaria. Quam putabat hęreditariam: vt ff. eod. l. gerit. magis autem si erat hæreditaria: & econtra si hæreditaria fuit vsus vt non hæreditaria, nō fit hæres: vt ff. eod. l. cum bonis, & hoc ideo, quia animus inspicitur. & opinio vt & C. eo. l. fi auia, & ff. eod. l. si seruum, §. pen. Sed arg. cōtra, ff. de ct. exp. hær. l. fi.

Agere. Alias ageret: & tūc est §. sciēdum, alias agere: & tunc est. §. si quis patrē, & facit ī eo. l. is q̄ hæres. §. 1. & ff. de verb. sign. l. delata.

Ignorauit. Quia erat institutus ex maiori q̄ putaret, secus si putaret se institutum in maiori, quā esset ī veritate: vt ff. eo. l. si quis mihi bona §. sed si mā dauit, & l pater, in prin. & ī. eod. l. si ex asse, & inf eod. l qui putat, in princ. sed hoc non valet per l. ff. e. l. ex semisse, quæ est contra. Dic ergo attendendū, an eius propositi erat, & voluntatis, vt ex quacunque, vel ex quanta cunq; portione esset institutus, vellet adire: vt tūc sit hæres, & nihil noceat error: vt hic, an non: & tunc nihil agit: vt d. l. ex semisse, pro qua solutione est ī. ti. 2. l. qui iure, verum cum est institutus ex maiori quā putat: verisimile est tūc eum velle adire. Vel pone institui quotcunq; mihi nati essent, & Lucium, nam adibit Lucius, quanquam suam partē ignoret: vt ī. si pars hær. peta. l. illud, in fi.

Alias §. ifte fuit, quicquā aget. sequens vero sic incipit, Sciendū est (vt Inno. scripsit) si gs partem ex qua institutus est ignorat. nihil ei no. &c.

In P.Fl. sub qua substituī est.

Non ignorat. Quandoq; tamen & si ignoret: vt ff. eo. l. qui putat, in prin. sed nō videtur ibi ignorare, sed scire, licet quantitatem ignoret.

Extitit. Alias secus: vt ī. eo. l. is qui hæres. §. 1.

Extitisse. Quæ vere extitit Accur.

Puto posse. In casuali non habet locū, vt ff. de cōdi. & demon. l. multum contra, nec in potestatiua: vt ff. de cond & dem. l. 2. in fi. contra. Sol. hęc secundum illam, multum. & de conditione iuris intelligatur, non facti: vel secundum Io. hęc l. loquitur, quādo quis pro parte purè, & pro parte sub conditione: puta si cohęres non erit, vel sub alia est institutus: nam licet alterius partis ignoret conditionem extitisse adire pōt. Et secundum hoc quod subijcit, quemadmodum &c. ponitur exemplificatiue non similitudinariè, sed secundū primum casum similitudinariè ponitur. Vel dic, duplex est ignorantia vna, quæ habet secū vehemētē opinionem, quod cōditio extiterit, licet verū ignoret: & hæc non nocet, vt hic: alia quæ non habet, & il la sic, vt ibi. Item cō tra, ff. l. proxi. Sol. ibi.

Ei. Id est sibi.

Si is ad quem. GAIVS. Hæc lex ponit vnam regulam cui dantur quatuor exempla. Et regula est talis. Si aliquis gerit se pro hærede in hæreditate alicuius: non astringit se oneribus hæreditarijs, nisi sciat quia ex causa hæreditas ad eum pertineat. Et primum exemplum dictæ regulæ est tale: Titius ad quem ab intestato pertinebat hæreditas Seij, nactus fuit eum quasi peculium dicti Seij, putans dictū Seium defunctum suū seruū fuisse: certè non obligat hæreditati dicti Seij: quia nescit qua ex cā hæreditas ad eū pineat. Et idem est si occupauit bona dicti Seij, quasi libertini sui, cū esset igenu⁹. Et idem est, si fuit scriptus hæres à dicto Seio suo proximo agnato, & ipse Titius existimās ab intestato eum decessisse, eo quod tabulæ non erant adhuc in publicū prolatæ, omnia loco domini in eius hæreditate fecerit: nam non erit hęres propter dictam regulam. Et idem esset, si dictus Seius instituisset eum hęredem in testamento non iusto: & cum Titius hęres putaret testamentū iustū esse, omnia loco domini administrasset. nam nec in hoc quarto casu hęreditatē acquiret.

Peculium. Nam non potest seruus habere hæredē, nisi in casibus. vt no. C. communia de suc. l seruus.

Non obligari. Quia ignorat causam, ex qua possunt bona ad eum pertinere: vt ff. eod. l. pater: & infra in hac l.

Occupauit. Iure patroni, cum esset hæres vt agnatus, & sic errauit in causa, & occupauit ab intestato: fuit etiam error in conditione testantis, qui nocet: vt ff. eo. l. hęres. §. fi. Accur.

Qua ex causa. Domini, vel hęredis agnati, vel vt patroni. Item ex testamento, vel ab intestato: vel institutionis, vel substitutionis iure: vt hac l. & ff. e. l. si quis mihi bona. §. aliter atque. & l. pater. Sed contra, supra, l. proxim. in fin. Sed non obst. quia bene sciebat ibi, ex qua cā ad eum pertinebat hęreditas: quia ex testamēto, licet ignoraret cōditionem extitisse: qua de causa nihil adijcit ad conditionem: & econtra nec aliquid habet vnum commune cum altero.

Veluti. Addit tertium exemplum prout est hic §. veluti.

Proferantur. Id est adducantur in propatulum.

Pro domino. Id est pro hærede: vt Instit. de hær. qual. & diff. §. fin. & ī. de liber. & posthu. l. in suis. Acc.

Non erit. Quia ignorat causam, & quia eius conditionē faceret deteriorem: vt ff. e. l. si quis mihi. §. aliter. adhuc ergo adibit ex testamento, cū non videatur ob hoc repudiasse: vt ff. e. l. nec is. §. hęres. & de inoffi. test. l. mater. & ff. eod. l. illud. & l. in plurium.

Si nō iusto. Ecōtra ad superiorem. & est quartus casus legis.

Non acquiret. Nec repudiare videtur ab intestato, vt in superiori casu dixit. & facit infra eo. l. pater. & ī. de pact. l. si cum te ex cā. & not. ex hac l. q̄ adeundo ex causa putatiua nō sit hæres, licèt si ex vera adijsset esset hęres: sic iudex si ferret sententiam ex causa falsa, non valet sententia cum effectu: licet motus veris probationibus posset eandem protulisse, & valeret: vt C. si ex fallis instrumentis. l. 4. no.

Sententia ex cā falsa lata nō valet.

In P.Fl. non est, mortis.

Addē q̄d nō cōprehēdit in statuto de vltimis voluntatibus donat. cā mortis, quis codicillus sit. Bald. in l. hac cōsultissima. 4. col. C. qui testa. facere. possit.

Sis ad quem legitima hęreditas pertinet, putauerit defunctum seruum suum esse, & quasi peculium eius nactus sit: placet, nō obligari eum hęreditati. Idem ergo dicemus (vt ait Pomponius) si quasi libertini sui, cum is ingenuus esset, bona ei⁹ occupauit. Nam vt quis pro hęrede gerendo obstringat se hęreditati scire debet, qua ex causa hęreditas ad eum pertineat: veluti agnatus proximus iusto testamento scriptus hęres, ante quā tabulę proferantur, cum existimaret intestato patrem familiās mortuum: quamuis omnia pro domino fecerit, hęres tamen non erit. Et idem iuris erit, si non iusto testamēto scriptus hęres prolatis tabulis, cum putaret iustū esse, quamuis omnia pro domino administrauerit, hęreditatem tamen non acquiret.

Sicut in aditione quis debet esse certus, ita etiam in repudiatione. Alex.

XXIII.

Nrepudianda hęreditate, vel legato, certus esse debet de suo iure is, qui repudiat.

Si quis accepit pecuniam, vel promissionem vt repudiet, non videtur adire: aliàs si vt hæreditatem adeat, videtur pro hærede gerere. Bar.

XXIIII.

Vit quęstionis, an pro hęrede gerere videatur, qui pretium hęreditatis omittendæ mortis causa capit. Et obtinuit hunc pro

N repudianda. Pone hic casum, vt polui supra, eo. l. is qui hæres.

In repudianda. Sic ēt in adeunda: vt ī. l. prox. ad paria eā iudicantur repudiatio, & aditio: vt ī. e. l is pōt.

Certus. Vehementi opinione: vt ff. e. l. cum quidam. §. 1. fin. Ioan. & sic accipe dictionē illam legis superioris, scire debet.

Repudiat. Cum ignorat sibi delatam: si repudiat, nihil agit: vt supra, eod. l. is qui hæres, per totam. & sequentib. vsque ad l. qui hæreditatem. & arg. C. de don. l. nec ignorans, & sup. de inoff. testa. l. mater decedēs. in fi. & l. nihil. §. si cum. & de pact. l. si cum te.

Vit quęstionis. Gaius Titius instituit sibi Seium hæredem, & ei substituit Caium, & decessit dictus Titius. Venit Caius substitutus, & dedit pecuniam Seio instituto ad hoc vt Seius omitteret, sicque eam haberet Caius, vel propter hoc accepit ab eo pro missionem pecuniæ, & ipse Seius omisit hęreditatem. nunquid videtur dictus institutus propter hoc gerere pro hęrede? Et dicitur quod non: incidit tamen in edictum si quis omisi. ca. test. vnde tenetur legatariis, & fideicommissarijs: vt ī tit. 2. l. 1. & 2.

Capit. Dicitur enim mortis causa capere, quod occ. Infortiatum. Ec casione

casione alicuius mortis ad eum obuenit: siue ex voluntate eius, scilicet defuncti, siue non: vt ff. de donat. cau. mor. l. qui pretio. & l. mortis causa capitur. in prin. & §. si donaturus. Azo.

§ Ne hæres sit. sic supra, eodem l. si quis extraneus. in princip.

§ Incidere. Si omi. caus. testamenti: vt ff. si quis omis. caus. testam. l. 1. §. 1. & l. 2. & C. si quis omis. caus. test. l. 1.

¶ Stipulando. Vt ff. de dou. causa mortis. l. mortis causa capitur. & l. mortis cā donatio. & l. Senat⁹ in fin. & argu. C. ad legem Falcid. l. fina. Accur.

§ I quis mihi, &c. Stichus seru⁹ Titij mihi bona fide seruiens, vel in quo solum vsum fructum habebam, fuit hæres institut⁹ à Seio, & meo iussu adiuit hęreditatem, certè non acquiret mihi. Secundo dicit qđ si seruus municipum, vel collegij, vel curię sit ab aliquo hæres institutus, & postea sit manumissus à municipibus, vel curia, vel collegio adibit hæreditatem suo proprio arbitrio: si autem aliena tus, à municipibus, vel curia, vel collegio, adibit hæreditatem iussu noui domini. Si autē seruus fisci sit hæres institutus ab aliquo adibit hæreditatem iussu procuratoris Cæsaris. si autem seruus pœnæ sit hæres institutus, nō valet institutio. ¶ Iussum eius qui. Dictum est ff. eo. l. 6. quod ille qui est in potestate, siue filius, siue seruus alicuius, debet habere iussum patris, vel dñi in acquirenda hæreditate. nunc autē dicit quando: & dicit, quod præcedere debet iussus additionē. & potest intercedere dictus iussus per nuncium, vel per epistolam missam a patre filio. specialiter tamē intercedere iussus debet de adeūda hęreditate certi hominis mortui: nam si ita iubeat pater filio. quæcunq; hæreditas fuerit tibi delata, adeas eam: non valet iussus, vel si ita dicat, vel mittat dicendum filio, adeas hæreditatē Lucij Titij, qui quidē viuit: nō valet iussus. planè si rumor fuit Lucium Titium prędictum decessisse. poterit mandare pater filio, vt si dictus Lucius Titius scripsit dictum filium hęredem adeat filius: quo casu mortuo postea Lucio Titio, poterit adire filius ex iussu patris prędicto: sed si Lucius Titius mortuus instituit filium Seii hæredem in solidū, & non sunt adhuc apertę tab. testamenti, & sic sit incertum, an dictus filius sit hæres scriptus, & pater mandet ei vt adeat hæreditatem, apertis postea tabul. adire poterit filius. Sed quid si pr̄ mandauit filio ab aliquo instituto, vt colligat hęreditatē, nunquid videtor ei mandasse vt adeat? Et dr̄ q̄ sic: & idem est si mandet ei vt petat bon. poss. vel vt rē hæreditariā distrahat. Item idē est, si pater habeat ratā bono. poss. per filium petitam, & mox filius hæreditatem adiuit. Idē est, si pater mandauit filiū gerere pro hærede, & filius adiuit hære. Idē est si pater ita scripsit filio ab aliquo instituto: scio fili quod pro tua prudentia inuigilabis hæreditati Lucii Titii delatæ tibi. Item idē est si ita mādauit pater filio adeas si expediat adire, vel si putas expedire adire, vel corā Titio adeas: vel arbitrio Lucii Titii adeas: sec⁹ si mādauit quasi ex asse instituto, & inueniat filius institutus ex parte tm̄: q̄ a non valebit additio: sed secus esset ex cōtrario: tunc. n. bene valeret additio filij. Itē non valeret additio filij, si pater mandauit vt aditet ab intestato. & ipse adiuit ex testamento: sed secus econtrario: tunc enim bene valeret additio, sicut & valeret, si quasi instituto filio præcepit vt adiret, & inueniatur dictus filius substitutus, vel econtrario. Sed quid si Lucius Titius substituit filium meum filio suo impuberi, & ego mandaui dicto meo filio, vt dicti Titij hæreditatem adiret? Certè non valet dict⁹ meus iussus: & per consequens nec additio: secus autem si in p̄dicto proximo casu iussissem filio meo, si qua ex testamento Lucii Titii deferatur tibi filio meo hæreditas, adeas eam. nam tunc adeundo ex substitutione impuberis, valebit additio. Sed quid si pater iussit filio, vt adiret, & pri⁹, quam filius adiret, pœnitentiam de iussu egit pater? Certè nihil valet filii additio. & idem est si pater qui iussit filium adire dedit se alii ad arrogādum prius quam filius adiret. h. d. tota. l. Viu.

hærede quidem non gerere, qui ideo accepit, ne hæres sit. in edictum tamen prætoris incidere. Siue igitur a substituto hæres accepit, siue à legitimo: mortis causa accepisse videtur. Idemq; erit, & si non accepit, sed promissa sit ei pecunia. nam & stipulando mortis causa capit.

Seruus alienus bona fide possessus, vel fructuarius adeūdo hæreditatem sibi delatam iussu possessoris, vel fructuarij, non acquirit illi: sed vero domino, vel proprietario. Alexan.

XXV.

I quis mihi bona fide seruiat seruus alienus iussu meo hæreditatē adeundo, nihil promouebit, nec acq̄ret mihi, nec fructuarius: quidē.

Seruus vniuersitatis iussu Rectoris, & seruus fisci iussu procuratoris, adibunt hæreditatem: & seruus pœnæ non est capax. Bar.

Seruus municipij, vel collegij, vel decurię, hęres institutus, manumissus, vel alienatus adibit hæreditatem. Si seruus fisci sit: iussu procuratoris Cæsaris adibit hęreditatē, vt est sępe rescriptum, Si quis planè seruus fuerit pœnæ effectus, ad gladium, vel ad bestias, vel in metallū damnatus: si fuerit hęres institutus, pro non scripto hic habebitur. idq; Diu⁹ Pius rescripsit.

Iussus præcedere debet, authoritas sequi. B. & A.

Iussum eius, qui in potestate habet, non est simile tutoris authoritati, quæ interponitur perfecto negotio: sed præcedere debet: vt Caius Cassius libro ij. Iuris ciuilis scripsit; & putat, vel per interpositum nunciū fieri posse, vel per epistolam.

Iussus debet specialiter interponi respectu hæreditatis, licet per inuentem dubitetur de causa acquisitionis. Bartolus.

Sed vtrum generaliter quæcunque tibi hæreditatis fuerit delata, an specialiter? Et magis placet (vt Caius Cassius scripsit) specialiter debere mandari. Sed an nominatim de viui hęreditate mādari possit quęritur? Sed ego non puto recipiendū vt de viui hæreditate mādetur. Planè si rumor fuit, Luciū Titiū decessisse, poterit ei mādari vt si scripsi eum, adeat: aut si clausæ adhuc tabulæ sint, & sit incertū, an filius scriptus sit hæres.

Iussus intelligitur quocunque modo, & per quæcunque verba, si de voluntate præcedente patris appareat. Bart. & Alex.

Sed quid si mandauit vt hæreditatem colligat, an videtur mandasse, vt adeat? Quid si, vt petat bonorum possessionem, aut vt rem hæreditariam distrahat? aut quid si petitam bonorum possessionem, aut rem hæreditariam distrahat? Et dr̄ q̄ sic: & idem est si mandet vt petat bonorum possessionem, aut vt rem hæreditariam distrahat. Item idē est, si pater habeat ratā bonorum possessionem per filium petitam, & mox filius hæreditatem adiuit. Idē est, si pater mandauit filiū gerere pro hærede, & filius adiuit hære. Idē est si pater ita scripsit filio ab aliquo instituto: scio fili quod pro tua prudentia inuigilabis hæreditati Lucii Titii delatæ tibi. Item idē est si ita mādauit pater filio adeas si expediat adire, vel si putas expedire adire, vel corā Titio adeas: vel arbitrio Lucii Titii adeas: sec⁹ si mādauit quasi ex asse instituto, & inueniat filius institutus ex parte tm̄: q̄ a non valebit additio: sed secus esset ex cōtrario: tunc. n. bene valeret additio filij. Itē non valeret additio filij, si pater mandauit vt aditet ab intestato. & ipse adiuit ex testamento: sed secus econtrario: tunc enim bene valeret additio, sicut & valeret, si quasi instituto filio præcepit vt adiret, & inueniatur dictus filius substitutus, vel econtrario. Sed quid si Lucius Titius substituit filium meum filio suo impuberi, & ego mandaui dicto meo filio, vt dicti Titij hæreditatem adiret? Certè non valet dict⁹ meus iussus: & per consequens nec additio: secus autem si in p̄dicto proximo casu ita iussissem filio meo, si qua ex testamento Lucii Titii deferatur tibi filio meo hæreditas, adeas eam. nam tunc adeundo ex substitutione impuberis, valebit additio. Sed quid si pater iussit filio, vt adiret, & pri⁹, quam filius adiret, pœnitentiam de iussu egit pater? Certè nihil valet filii additio. & idem est si pater qui iussit filium adire dedit se alii ad arrogādum prius quam filius adiret. h. d. tota. l. Viu.

¶ Promouebit. Quia mihi non quærit. Sed contra, ff. eo. l. additio. §. & quod a quibusdam. quæ est contra. Solu. ibi loquitur in libero homine bona fide possesso: qui suam cōditionē sciens voluit mihi quærere, & sic adiuit me iubente: & sic mea, & sua, ibi concurrit voluntas, & in alio seruo eadem ratione non mea tantū, sed & veri domini exquiritur voluntas: & sic non ob. & cogitur rūc dominus, si mei contemplatione est institutus iubere adire: vt ff. eo. l. additio. in fi.

¶ Ne fructuarius. Seruus quærit hęreditatē fructuario iubente: vt ff eo. l. additio. §. præterea. & ff. de acquir. rerum dom. l. fructuario. Sed contra supra, de vsufru. l. si serui & l. seq. Sol. ibi: dominus iubet, vt hic: sed mihi restituit per condictionem sine causa: vt ff. de stipula. seruo. l. pe. & sic mihi quærit in contrariis quasi ex re mea: vt ff eod. l. additio. in fi. & supra de vulgar. & pupil. l. sed si plures. §. in arrogato. & ad hoc pōt agi vt ibi plenè no in l. si seruus. sed legatum quod mihi q̄ritur etiam sine iussu alicuius quæritur: & est ratio, q̄a nulla opera est in eo: vt ff. de acquir. rer. domin. l. liber homo. Item secundum hoc intellige Inst. per quas per so. no. acquir. §. de his.

Adibit hæreditatem. Primo casu suo arbitrio: secundō iussu domini noui, vt Instit. de hære. inst. §. seruus. & ff. eo. l. Antistius. §. 1. at si in sua cā permanserit, iussu curiæ, municipum, vel collegii adibit: & ei acquires. Nec ob. quod vniuersitas dicitur nō posse consentire vt argu. ff. de dolo. l. sed si ex dolo. §. 1. & inf. de lib. vni. l. 1. quia sub. ibi facile, vt probatur ff. quod met. caus. l. metū. §. 1. & ff. de acq. pos. l. 1. §. fi. & l. seq & sup. de ori. iur. l. 2. §. omnium. vel adibit iussu eorū. per quos vniuersitas regit. arg. ff. de cond. & dem. l. municip. & hoc intellige eū collegiū est licitum: quod est tūc demum cum aliqua lege conceditur: vt ff. de colla. l. illi. l. 3. & ff. quod cuiusq; vni. l. 1. Si ergo est illicitum. non potest ei acquiri: vt C de hæred. instit. l. collegium, & ff. de reb. dub. l. cū tenatus. Et no. quod seruus vniuersitatis nō est

Vniuersitas cōsentire non potest.

Seruus vniuersitatis nō est singulorum: vt ff. de rer. diui. l. in tantum. §. 1.

¶ Ista gl. est no. fm Bald. hic, nec reperiē alibi legi bet. Itē in alio procurore Cæsaris: vt ff. eo. l. per procuratorem. nec tamen iste repudiat: vt sup. de offi. procu. Cæsa. l. 1. §. 1.

§ Damnatus. Sic enim statim fit seruus: vt hic, & ff. de pœn. l. quis vltimo: & Instit. quib. mod. ius pa. po. sol. §. pœnæ. non sic. in deportato, qui liberē manet, vt C. de bo. proscrip. l. 2. contra licet ciuitatem, & ius capiēdi ex testamento gdat: vt ff de pœn. l. quidam. & C. de hære. institu. l. 1. Itē gladium, dic, nō alio ferro: vt ff. de pœn. l. aut damnum. item nemo hodie bene natus &c. vt in Authen. de nu. §. quod autem. col. 4. Item ad bestias damnatus olim efficiebatur seruus hodie vero nemo bene natus &c.

§ Pro non scripto. Et sic remanet pene substitutum vel coniunctum vel venientes ab intestato vt olim: & ita hodie vt C. de cad. tol. l. 1. §. 1. Item bene dicit pro non scripto haberi q̄a non est seruus fisci. nec Cæsaris, sed pœnæ. & hoc intelligē siue primo fuerit damnatus, & post institut⁹. siue econtra. idem in legato nisi ad alimenta, vt ff. de iure fisc. l. in mettallum. & ff. de ijs, quæ pro non scrip. ha. l. si in mettallum. & ff. de alim. leg. l. is cui. de pe. le. l. qui dam. & sic in priuati seruo tenet legatum ad alimēta: vt ff. de alimen. leg. l. seruos.

§ Iussum. Alias iussum. & in neutro, & aliàs iussus. & dic lo. qui in profectitia hæreditate, si contemplatione patris, vel aduentitia si cōtēplatione filij sit institutus quia in vtraq; hæreditate hoc iure omnia quæreb tur patri, vt Inst. per quas perso. no. acq. §. 1. Accur.

§ Perfecto negotio. Subaudi etiam. nā ante cōstat q̄ pōt. vt ff. de vsuc. l. nunquam. in prin. sed hic innuit, q̄ etiam post cōtractum & sic sunt cōtra ff. de auth. tuto. Lobligari. §. tutor. & ff. de vsuc. l. nunquā in prin. & in fi. de auth. tut. §. tutor. Sol. interponit perfecto negotio: sed perperā, quod nihil est: vel pfecto. i. ad perficē dum negotium, licet sub conditione: contrahitur. n. vt ff. de auth. tu. l. etiam si non sed dic perfecto inconti nenti tamen, vt hic non ex interuallo. vt in contrarijs vt no. Instit. d. §. Et no. hic arg. q̄ cōsensus patris post sentētia nō valet. vt no. C. de bo. q̄e lib. l. fi. §. 1. Item no. quod Py. dicit, quod etiam statim post iussus interueniēs sufficit: & sic in mrimonio filij: vt Instit. de nup. in princ. Et not. quod in filio & seruo hic loquitur, q̄ pōt non parere, vt C. de hæred. instit. l. 3. in fin. licet sit contrariū, arg. ff. si quis omis. cau. test. l. 1. §. 1. die vt ibi.

¶ Precedere. debet. scilicet iussus, sic aliàs mādatū. sed & fideiussor præcedit & subsequitur: vt supra man. l. si vero non remunerandi. §. fi post. Sed in casibus nō oportet interuenire iussum si castrensis hæreditas sit: vt ff. de castren. pec. l. 5. Item in alio sup. eod. l. qui in aliena. §. interdū Itē i alio, ff. eo. l. cū hæres. Itē & aliàs §. e. l. qui in aliena. p. sed & si nō adie: it. & aliàs: vt C. de pet. hær. l. si filius. Itē hodie in aduetitia filius sine patre, & pater sine filio adit: vt C. de bo. quæ lib. l. fin. Itē no. hæc specialia in iussu. vt præcedat: aliàs tantum valet sequens ratihabitio quantum præambulum mandatum: vt C. ad Mace. l. fin. & ff de aqua plu. arcē. l. si autem.

§ Fieri posse. Scilicet iussum. secus in authoritate tutoris vt Insti. de auth. tut. §. tutor cōtra quod verum est quantum inter tutorem & pupillum. sed secus est quantum inter tutorem & contrahētem cum pupillo: vt §. de auth. tuto. l. obligari. §. fin.

§ An specialiter. Scilicet exigimus interuenire iussum.

§ Specialiter debere. No. speciale mandatum. sic §. de mino. l. illud. §. 1. de ritu. nup. l. generali. & ff. ad Tre. l. qui ita. §. etiam. & §. si quis cau. l. sed & si §. quæsitum. & quodcunq; vniuerſ. nomine. Itē. §. sed si ita decreuit. & ff. de iniu. l. item apud. §. hoc edictum. & §. de proc. l. Pomponius. in prin. & l. nō solum in fi. & l. qui duos. Sed regulariter cōtra: vt §. quod iussu. l. 1. §. 1. & §. man. l. 1. & de adim. tutor. l. fi duo. & ff. pro soc. l. verum. & l. actione. §. renuntiare. Acc.

§ De viui. Quia non debet esse solicitus de hæreditate viuentes: vt supra, de vulg. subſtit. l. 2. §. interdum. & facit ff eo. l. nemine. & l. qui superstitis. igitur hoc casu post mortem iterum erit mandatum.

¶ Si rumor. Falsus, quia viuebat, sic §. de hær. insti. l. fi.

§ Eum. Scilicet hæredē. & tenet iussus dūmodo tpe additionis decesserit, & hoc sciat adiens: vt ff. eod. l. hæres. in prin. & supra, e. l. is qui hæres. §. fi quis dubitet. & l. qui hæreditatem & C. de cap. l. nec nos.

Scriptus sit. Subaudi, poterit mandari prædicto modo, dummodo hic tēpore additionis sciat sibi delatā, licet tabulę apertę non sint: aliàs dire non potest, nisi sciat sibi esse delatam, & qualiter: vt §. eo. l. is qui hęres. 1. respon. & ff. eo. l. hæres. §. 1. erit ergo incertum tēpore mandati, sed non additionis, vel incertū patri nō filio. Et no. secūdū. Azo. quod insolidū institutus etiā clausis tabulis adire pōt pro parte autē institutus eis apertis demū, nisi sit tuus hæres: vt §. de iur. & fa. ign. l. 1. in fi. & C. de iur. deli. l. fi fratris. & C. de cad. toll. l. 1. §. 1. hodie secus. vt in §. in nouissimo. C. e. de ca. toll

§ Sed. nō est ī P. Fl.

¶ No. glo. fm Bald. q̄ iura antiqua quę loquūtur de iussu ī hērditate aduētitia, sūt correcta.

P. Flor. clausæ.

a Pētitam bonorum possessionē. Sed non decretalē & ideo poterit filius desistere. alias non posset: vt ℈. de suc. edic. l. 1. §. decretalis. Sed opp. nonne petēdo gerit se ꝓ hærede, & sic quærit: quomodo ergo amplius ad eundo denuo quærit: vt C. eo. l. puberem. Respon. ibi fuit decreta, vel habita pro decreta ꝓ iura. C. secūdū quæ sufficit sola agnitio vt C. qui admitt. ad bono poss. l. pe. & l. fi. hic non: & sic ratihabitio non operatur hic ad bonor. poss. quæ posset operari. si decreta esset: vt infra ad Trebell. l. seruo inuito. §. fin. sed operatur iussum ad sequentem additionem.

b Adeat. solo verbo vel animo, quod sufficit: vt Instit. de hæred. quali. & diff. §. fi. vel mādauit vt adiret iure ciuili: & ipse petijt iure prætorio per bonorum possessionem vel econtra.

c Gerere. Id est de facto administrare.

d Introducendam. Si post hoc adeat.

e Adijsse. Si adeat post hoc. & facit ℈. de tut. l. si filius & ℈. eo. l. eum qui duobus. §. 1. Et nota qđ iussus importat hic necessitatem. Sed arg. contra Instit. de Attil. tut. §. pe. & in Auth. vt nulli iudi. §. hoc vero. coll. 9.

f Mādauit. Scilicet hoc modo, si ex &c.

g Titio. Id est filio iussit quod adeat, & in tempore additionis debeat Titius esse præsens. vel quod adeat arbitrio Lucij Titij. Acc.

h Rectè puto. Sed quid si adiuit sine eius consilio? Respon. nulla est aditio: vt arg. ℈. de instit. actio. l. sed, & si pupillus. §. cōditio. & de exerc. l. 1. §. si plures. & ℈. de admi. tu. l. si Titium, in princ. & ℈. manda. l. idem. §. si quis, Azo.

i Si ex parte. Scilicet quasi instituta.

k Potest ex asse. Sed contra ℈. eod. l. si quis ex. §. sciēdum. Sed hic error fuit, ibi ignorantia. quæ non nocet: vt ℈. eo. l. ex semisse. Dic ergo vt ibi not. & facit ℈. eo. l. eum qui duobus. §. fi. & l. pater.

l Ex testamento. In quo legata erant plura, & sic detetior conditio patris fieret.

m Poterit. Adire. Accur.

n Substitutus. Et ita adiuit ex substitutione. acquirit enim ex substitutione hæreditatem.

sessionē rā̄ habuit, mox filius adeat hēre ditatē: vel quid si pro hērede gerere mādauit, filius adiit hērditatem? an iussu videat adijsse, dubitari pōt. Imo verius est, ex his omnibus additionē esse introducendam. Pater filio ita scripsit, [Scio fili, qđ pro tua prudentia inuigilabis hērditati platæ tibi Lucij Titij] Puto iussu patris adijsse. Quid si mādauit, [si expediat adire, adito: si putas expedire adire adito?] erit iussu aditum.

Pater potest iussum limitare, vel in numero, vel in quota: quam limitationem non licet egredi, si per eum conditio fieret deterior: secus si melior. Bar.

Si corā Titio iusit adire: si arbitrio Lucij Titij, rectè puto iussisse.

Iussu respectu paternæ hæreditatis non porrigitur ad pupillarem: secus si simpliciter iussit respectu testamenti. Bartolus.

Sed si mandauit quasi ex asse instituto, & inueniatur ex parte: non puto ex iussu adiisse. Quod si ex parte iusit: potest ex asse adire: aliter atq; si mandauit quasi ab intestato, & ex testamento adijt. Nam non puto

Iussus qñ que necessitatē importat.

o Vel contra. Præcepit vt adiret ex substitutione, & non erat substitutus, sed institutus: & ita adijt ex institutione. Sed quid si ab instituto sunt relicta legata, à substituto nulla, vel cōtra? fortè sic ideo dixit, quia ad ea quæ &c. vt ℈. de leg. & senatusc. l. nam ad ea. vel fortè erit distinguēdum. faciat meliorē conditionem patris vel non. Azo. & facit ℈. mand. l. diligēter in fi. & ℈ quib. mod. pign. vel hypo. solu. sicut. §. sed si permisserit: & ℈. ad Tre. l sed & si ante.

p Non sufficit iussum. Quia pupilli hæreditas potest esse grauata legatis.

q Iussu adijsse. Etiā pupillarem: quia testamentum pupillare pars est paterni: vt Instit. de pupilla. substi. §. liberis. Az. Posset et planè legi quod nulla fuerit pupillaris, sed tunc nulla esset dubitatio.

r Pœnitentiā egit. Scilicet pater. idem si furere cœpit: vt ℈. eo. l. qui seruum. & l. sequē. sed secus si obierit, vt ℈. eod. l. 6. §. quanquam. Et not. quod non oportet certum fieri filium huiusmodi pœnitētiæ. sic infra de manu. vind. l. 4. & ℈. de diuor. l. si pœnituit. & si cert. pet. l. eius qui §. quas vero. Sed argu. contra infra, de acq. poss. l. fundi. §. fi. & de sol. l. vero. §. sed & si. Inst. mand. §. rectè. & infra, de aqua pl. arc. l. in diem.

ADDITIO. Dic, quod ibi vertit damnū mādatarij: hic non, secundum Dyn. & Bart.

s Agit. Filius.

t Dederit. Scilicet pater.

u Non est acquisita. Quia iussum eius expectari oportet, cui est quærenda: vt ℈. eo. l. Antistius. §. 1. & Instit. de hæred. inst. §. seruus. & §. alienus & ℈. eo. l. vj. §. fi. & de hære. institu. l. si seruus. communis.

x Ego & Seruus. Titius instituit sibi hęredes me, & filium meum, vel seruū, & decessit, & ego iussi dicto meo filio, vel seruo, vt pro eorum parte adirent hæreditatem: certe non totum statim hęres sum ex eorum parte hæreditatis, sed etiam ex mea. Vlianus.

y Hæres institutus sit. Subaudi pro parte.

z Pomponius scribit. Cur secus econtra: vt ℈. eod. l. si ex parte tua? Respon. quia cum iussu videor velle, & meam

meam partem habere, quam sola voluntate expressa, vel præsumpta habere possum: vt Inst. de hær. qual. & diff. §. fin. igitur eam habeo: sed si primo meam adiui non videor velle habere partē serui. cū sine iussu quæri non pōt. sed certè imo possum habere voluntatem, & habere partem filio, vel seruo delatam. Dic ergo, quod hæc est ratio, quia cum iubeo, volo habere partem serui: ergo totam quæro, quicquid velim de mea: vt ℈. eod. l. si ex asse. at contra si meā adeo, non possum aliam habere, cum iussus præcedere, & aditio serui, vel filij debeat seq, quicquid velim: ut sup. eod. tit. l. si quis mihi bona. §. iussū. & facit ad hoc inf. eod. l. si solus. in fin. Item bene facit lex ista ad id quod dicit Paul. ℈. eo. l. per procuratorem.

Ad hoc vt quis possit pro hærede gerere necesse est mortuum esse illum, in cuius bonis geri debet. Alex.

Pomponius libro iij. ad Sabi. XXVII.

Eminē pro hērde gerere posse viuo eo, cuius in bonis gerendum sit, Labeo ait.

Rationes defuncti possunt peti, vt videatur causa delibe rationis: nec per hoc videtur hæreditas adiri. h. d. cum l. sequen. Bar. & Alex.

Vlpianus lib. viij. ad Sabinum. XXVIII.

Risto existimat, prētorem aditum facultatem facere debere hæredi rationes defuncti ab eo petere, penes

Viui hæreditas nulla est.

a Eminem. Viuo eo. Verè, vel opinione hęredis: vt ℈. eo. l. hæres. Azo.

b Labeo ait. Quia viui hęreditas nulla est: vt supra, de hęr. vend. l. 1. & facit supra, e. l. si quis mihi, §. iussum. & ℈. eo. l. qui superstitis. & supra, eod. l. qui hæreditatem. & ℈. pro hærede. l. 1. & ℈. tit. 1. l. 2. §. si dubitetur. & C. de capti. l. nec nos.

Risto. CASVS. Aliquis hęres deliberās de adeunda hęreditate, si interim adeat prætorem, & petat ab eo vt constringat quendam, apud quem defunctus rationes suas deposuit demonstrare dictas rationes: prætor debet ei cōcedere, & hæres qui petit dictas rationes sibi edi, non videtur propter hoc gerere pro hęrede, siue petat à cohęrede suo, siue ab alio, qui habeat. h. d. cum l. seq. Viu.

c Aditum. Quem adiuit hæres Azo.

d Petere. i. petendi efficaciter. & dic vel per edictum. quemadmodum testa. aperian. vel per interdictum de tabu. exhi. vt ℈. tit. 1. l. 2. in fin. Sed quidam dicunt officio iudicis, quasi videretur gerere pro hærede si dictis edictis ageret, sed non est verū. vt ℈. l. proxi. l. qui hæres. Plus me mouet, quod nō est hæres, & sic instrumētum ad te non pertinens petit, vt supra, de iure delib. l. Aristo. Dicam ergo dari in factum extra ordinē quæ ex varijs figuris datur: vt C. de sacrof. eccl. l. sancimus, vel officium iudicis. & est mirum quod hic dicit, sed propter fauorem vltimæ voluntatis. Acc.

e Qui hæres. Vna, id est, insimul.

f Non videtur. Imo magis vt deliberet, videtur hoc petere exhiberi, non aūt ideo adit. sunt enim exhibenda sibi vt deliberet: vt ℈. l. prox. Aristo. & ℈. de iur. deliber. l. 4. Accur.

Cvm quidam. CASVS. Titius prouincialis, hūs filium in prouincia fuit missus in legationem in Italiā, & interim filius suus fuit ab aliquo hæres institutus: pater aūt non potuit ei iubere, vt adiret hæreditatē: eo quod aberat causa legationis: & sic filius decessit antequā adiret, & patri acquireret. modo quæritur vtrum patri reuerso subueniatur, vt adeat hæreditatē? Et dicitur quod sic: & hoc ideo, quia aberat cā

Reipublicæ. ¶Quod dicitur proximus. Titius habens vxorem prægnantem, fecit testamentū, & instituit me extraneum hæredem, & ventrem præterijt. modo quęritur, an ego possim adire hęredi. antequā venter nascatur? Et dicitur quod non: quia quędam regula repetitur in iure, in qua ita continetur, proximus hæres à filio posthumo, id ē, post filium posthumum non potest adire hęreditatem, dū mulier prægnans est, aut putatur esse pręgnans, etiam si non est. sed si dictus hæres proximus à filio scit non esse prægnantem mulierem, pōt adire: quæ regula habet locū, si venter pariturus est est suum hæredē, vt fuit in casu quē posui. & idē esset, si dictus Titius ab intestato decessisset. nā non poterunt adire hęreditatem suam veniētes ab intestato dum vxor defuncti prægnās est, aut esse putatur. Et qđ dixi in uentre, qui suum pariturus est idē est in eo ventre qui pariturus est legitimum defuncto, id est, agnatum: vel est pariturus consanguineum defuncto, id est fratrem ex eodem patre tantum cum defuncto natum: nam semper illi q̄ subsequuntur dictum legitimum, vel contanguineū, non possunt adire hæreditatem defuncti, dum mulier est prægnans, vel esse putatur: quia ille qui est in vtero vxoris tempore mortis defuncti, facit sibi locū quantum ad faciendam moram in adeundo illis, qui sunt inferiores defuncto, quā ipse. nā si fuerit postea edit°. retro pro iam nato habetur: sicut autē hæreditas interim per inferiores adiri non pōt: ita nec bono. poss. peti de iure prætorio, imo prætor interim mittit in possessionem ventrem prædictum, qui est pariturus suū defuncto. & est ratio, quia interim in eo statu est testamentum a defuncto factū, vt rūpatur nato posthumo, nisi esset venter institutus. vel exhęredatus. ¶Quod dicitur si putetur. Quod autem dictum est nō posse interim adiri hęreditatē defuncti, si vxor eiusdē defuncti putetur esse prægnans: ita intelligendū est. ℈. si ipsa dicat, se prægnantē: & idē est si ipsa neget se prægnātem. Alij autem dicant, puta obstetrices: sed & si ipse hęres sequens posthumum putet vxorē defuncti non esse prægnantem etiam' iusta ratione ductus, non pōt adire: secus autem si putat eam non esse prægnantem secundum multorum opinionē, quia tunc bene pōt adire. Sed quid si hæres putabat eā non esse pgnantē cum esset prægnans, & hęreditatem adiuit, & mulier postea abortum fecit? Certè nihil valuit aditio: totues ergo proficit hæredi ad hoc vt adire possit sua præsumptio, qua credit non esse prægnantem vxorem defuncti quoties cum veritate concurrit. Sed quid si defunctus instituit hæredē vxorem suā non pręgnantē. nunquid ipsa pōt adire? Et certē sic: nisi ipsa se putaret prægnantem: quia tunc adire non posset. & hæc omnia haberent locū in extraneo hærede instituto a defuncto. Si autem esset hæres suus, & vxor defuncti non est prægnans, ex asse hæres est sine aditione: etiā

si putet prægnantē esse vxorem defuncti. Si autem sit prægnans vxor defuncti retento eodem casu,& habet vnum in ventre, suus hæres defuncti prædictus,etiam ignorans est hæres defuncto pro dimidia. Dictum est ergo in prin. huius §.quod proximus hæres defuncto post filium posthumum non potest adire hereditatem dum vxor defuncti prægnans est,aut putat eā prægnantem dictus hæres post posthumum. si autem dictus hæres sciat eā nō esse prægnātem potest adire.Pone ergo, quod dictus defunctus instituit hæredem filiū meū,vel seruum, & ego pater,vel dominus puto vxorē defuncti pgnātē esse, filius autem vel seruus meus prædictus scit eā nō esse prægnantem, & adiuit hæreditatem defuncti dictus meus filius vel seruus:nunquid acquirit mihi hæreditatē? Et certe sic: quia potius debemus inspicere scientiam dicti filij mei, vel serui instituti,q̄ meā opinionem.Sed ecōtrario si dictus meus filius,vel seruus putat prægnantē esse vxorem defuncti:ego aūt scio eā non esse prægnantem,& dictus filius meus,vel seruus adeat hæreditatem defuncti,non acquiret mihi, quia non valet aditio propter credulitatē dicti filij mei,vel serui,qui(vt dictum est)credebat prægnātem esse vxorem defuncti. Occasione autem prædictæ scientiæ instituti ponit in fi.l.de alia scientia.Pone ergo,quod Titius instituit me hæredē, & decessit: victi me. dicūt, quod testm dicti filij est falsum, vel irritum, vel ruptum:ego scio,quod non est verum:nunquid possum adire hære.dicti Titij? Et dicitur quod nō. Viu.

a Absens.Scilicet pater. alias est abtentem filium: &c.

b Instituum. Aliquo.

c Adire.Hæreditatem.

d Subuenire. Nā ita bene subuenitur in lucro, vt in dāno:vt ṡ.ex quib.cau.ma.l.Iulianus & l.non solū. in prin.& §.1.& l.& fiue.& l.fi quis Titio & l.fi qs stipulatus. petet ergo restitutionem pater, & eo restituto adibit,quamuis ipse no fuerit institutus. nam & alias adit pater.filio infante instituto: vt C.eo.l fi infanti.

e Aberat. Pater, sed hic erat absens pro sua ciuitate: ergo non reipublicæ causa:vt j. de verb.sig.l eum qui vectigal.& supra ex quib.cau.ma.l sed & si per prætorē.§.fi.Respon.verum non est vt ex clausula iuuetur, qua iuuātur absentes causa reipublicę,sed iuuatur p generalē: vt ṡ.ex quib.cau.mai.l.1.in fi.& l.2.& l.legatis.Vel impropriè hoc dicit causa reipub. sic j.de publicis.l.sed & si.§.præterea. Vel Reipublic.causa abtuit ad principem puta. & filium domi in prouincia dimiserat: vt C.ex quib.cau.mai.l.1. Sed contra pone nūq̄ fuisse abtentem.Respō.idem erit.& pro hoc si habeas hic literam,abtentem,& secundum hoc pater iuuatur per filium. Et sic est cōtra supra,de mino. l.3.§.sed an hoc auxilū. Sol.plus iuuatur pater per nlium maiorē, quam per minorem.nam prętens contra abtentem restituitur.vel econtra:vt sup.ex quib.cau. maior.l.1. ergo præsens per abtentem. Item patet plus maiori succurri:vt ṡ.de min.l.auxilū. & ṡ.ex qui. cau.ma.l.si qua

Quæ cauet vt absenti causa reipub. subuenia tur ad oia omoda, q̄ habuisset dñs. l. Iulianus. §. fin. & ibi Bart. ṡ.ex quib.cau. maio.

mihi.sed si habeas absens.d.l.de mi non ob.

f Quod dicitur. Tota hęc lex amodo. & inferior tractant de vna materia.præter vltimum §. huius legis.

g A filio posthumo. Id est post filium posthumum, inter quem, & istum nullus est medius, licet post illū nulli alij sequātur: vt j. vnde cognat. l. 1.§ proxim. & j. de verbor sign l proximo. Azo.

gnans est, aut putatur esse, adire hæreditatē nō potest: sed si scit non esse prægnantē, potest. accipe,proximus à ventre,qui suum hæredem pariturus est. Et non solum ad testatos hæc verba, verum ad intestatos quoq; pertinent. Et in eo ventre idem accipias, qui legitimum, vel consanguineum pariturus est: quoniam mortis tempore qui in vtero est (quantum ad moram faciendam inferioribus, & sibi locum faciendū, si fuerit editus) pro iam nato habetur.

h Putatur. Cōmuni opinione. vel sua, id est.hæredis: licèt fi:t,vt j apparebit.

i Non potest. Pendet vsque illuc non solum &c. Et ex eo qđ dicit adire, not. quod in extraneo dicit vsq; ad § fiū. cum adire sit extraneorum:vt Instit. de hære. qualit.& diff. §. extraneis.vt dixi.

k Sed si scit.Multorum opinione, qui hoc scire possunt. & hæc scientia cum veritate concordat: vt j.eo.l.quę ergo. in fuo fecis: vt §. fiuum.& hoc non facto tenameto, alias idem in extraneo, quod in fiue, si fuit institutus cum posthumo. vt ṡ. si pars hęre.pet.l.illud.

l Et qb. casib⁹ sit necessaria Doct. maximè Bal. in l. certum. per ditcur sum toti leg.C.vnde cogna. & l.olim. C. de test.

* icin P. F. Hal.ait legit,denique, & pbon.possessionem.

l Qui.Scilicet venter. Acc.

m Suum defuncto Sed proximus non est suus.

n Parturus est. Si quem parturus est. & facit inf. de suis & legi.l.in testamento.§.vtique.& de contratab.l. illud.in fi.& l.eq & j.eo.l.certe,& ṡ.fi mul.vent.no, l.1.§.sub prętextu.

o Ad testatos. Præterito posthumo, vt l.ic,& j.§. siue igitur fi aut institutus,aut solus posthumus, tunc idē vt hic: si cum alio, tunc alius statim habet dimidiam quicunque sit:vt sup.fi.pars her.pet.l.illud.& j.l.prox. Item si exheredatus, statim admittitur inanitus per can.de.l.illud.& tunc non habet locū quod hic dicitur.

Idem acc.pias. Vt se patentes differant.

Legit mum. Id est agnatum.

Cōsanguineum. Id est cognatum,scilicet defuncto, licet tertio,vel quarto gradu.nam sequētes differunt: quoniā &c.vt ṡ.de stat.hom.l.qui in vtero. & l.fina.& ṡ.fi pars hær.pet.l antequ. & j de vent.in poss.mitt. l. vbicunque.& vnde cognat.l.1.§.fi quis proximū,& de suis & legi.l.interstato.§.vtique.Item dicunt quidam legitimum.& cōsanguineu ad diuersas personas refert:quasi non possit aliquis esse legitimus, & cōsanguineus:sed certe imo pōt.cum omnis agnatus,sit cognatus,sed non conuertitur.Item dicunt quidā, legitimū tantū sequētib. sed defuncto suum propter hoc quod postea dicit de ventre in poss.mitt. & ponunt,quod decessit Titius relicta vxore prægnante, & fratre ad quē partus erat futurus legitimus,vt relicto filio, vel nepote emancipato,ad quem partus erat futurus cōsanguineus. na differūr,donec partus speratur: sed certe hic casus erat ṡ.in prin.§. nec obstat quod dicit postea de ventre in poss.mitt.quia ibi mutatur casus.

p Parturus est.Scilicet si quem pariturus est.

Inferioribus. Paribus ergo, i.secum institutis non obstat:vt d.l.illud. Item aliis suis: vt j.eo §.suum. Idem in remotioribus, vt posthumus faciat partem aliis in eodem gradu constitutis, non aut faciat in totū differre: vt j.de suis & legi.l.interstato.§.vbicunque. Sed in quo

quo differt à suo?Respon.quia suus in totū est hęres, si nullus est in vtero, hic pro quarta tantum, vt l.antiqu.& j.§.suum.& j.de suis & legi.l.interstato.§.est autem. Item si vnus est in vtero: suus pro dimidia secundum Pomponium,hic pro quarta secundum omnes: vt §. quid si vnum. Acc.

q Per bonorum. Quasi dicat, sicut proximus à posthumo non potest iure ciuili adire: ità nec bo. possess. accipere iure prætorio,nisi qñ est eodē gradu quo posthumus, vt no.j. §.quid si vnum.vbi emancipato datur contratab.

r Edictalem. Si habeas edictalem incipit versus denique &c. si habes talem, incipit versus talem &c. & semper dic, quod redit ad posthumum suum.nam alias non fieret missio ex edicto de vē. in poss.mit.vt j.de vent.in poss.mit. l.1. §.1.Item dic, quod bonorum poss.alia est edictalis, quę defertur edicto prætoris mortui,de qua dicitur j.de bo.pos. l.3.§. proinde. & hæc repudiari potest cum competat alia decretalis:& illa non nocet, nec ante decretam, nec post. & est ratio: vt j.de suc. edic.l. 1.§. decretalis.Itē quod dicit per bonorum poss. edictalem, Id est propter.nam propter edictalem petitur decretalis. Vel dic decretalem,quæ non tribuit ius, sed per decretum datur ipsa poss. vt Car. & ventris, & illa hic datur.Itē edictalis dicitur,quæ tribuit ius: vt vnde liberi.hic quidem non datur.& sic large etiā pro decretali ponitur hic edictalis. Sed quid si Titius est mihi in gradu quarto,& veter Seiæ similiter in quarto gradu, an differt? non videtur,vt hic.

s Dimittit in possessionem.

t Et qb. casib⁹ sit necessaria Doct. maximè Bal. in l. certum. per ditcur sum toti leg.C.vnde cogna. & l.olim. C. de test.

Idemq; & per bonorū possessionē edictalem. Denique prætor ventrem mittit in possessionem. Si ue igitur putē prægnantem, siue sit reuera prægnās,quę eum paritura est, qui suus hæres futurus est: adire hereditatē non possum: quoniā in eo est vt rumpatur testamentum,nisi vt proponas vētrem instituum, vel exheredatum.

Exponit illa verba posita supra prox. ṡ.scilicet, Siue igitur putem prægnantem. &c.

Quod dicitur, si putetur esse pgnans: sic accipiendū est si dicat se pgnantem. Quid ergo si ipsa non dicat,sed neget, alij dicant prægnantem esse? adhuc adiri hereditas non potest. Finge obstetrices dicere. Quid si ipse putet solus? si iusta ratione ductus:non potest adire.Si secundum multorū opinionē, pōt.

u Putem. Licet non sit reuera prægnans,quicqd ego putem.

v Quid ergo si prægnans fuit, cū putaret hæres non esse pgnantē,& adijt, mox abortum factum est? Proculdubio nihil egerit.

w Paritura est.Semper dic.si quem paritura esset.

x Toties igitur ei

pu.l.consensu.§.super plagis.& ṡ.de vent.inspi l.1.

Quid si ipse putet,scilicet non esse prægnantem, nec est.

y Iusta.Aliàs si non iusta,& plana est:aliàs sine non, & tunc subaudi propria tñ,nō communi,vt differat à sequenti.alias dic si pro quamuis.

z Non possum.Qui sum in gradu remotiori.

a Ventrem instituum.Tunc enim non rumpitur testamentum:vt Instit.de exhær.lib.§. posthumi.in pri. Sed an interim alius adire possit? Quidam dñt, quod nō.Sed tu dic,vt not.ṡ.§ non solum. hic ergo.loquitur cum intestatus decesserit, vel testatus,sed posthumo præterito. Acc.

b Obstetrices dicere.Eam esse prægnantem,quę pro babilius debent scire,quam alię personæ: vtpote familiares,sic j.de Carbo.edic.l.3.§.duæ autem.& C.de re

sua præsumptio profecit, quoties concurrit cum veritate. Sed & si ipsa mulier hæres instituta sit, quæ se prægnātem fingit: adeūdo ad quiret hæreditatem. Per contrarium non adquiret, si se putet prægnantem,cum non sit.

Lex semper certa est de eo quod est: ideo incertitudo hominis non vitiat additionem, quæ per legem inducitur. Bar.

Suum hęredem certum est ex asse hæredem esse:& si putet esse prægnātem mulierem: quæ non est prægnans. Quid si vnum in vtero habeat an ex parte dimidia sit hęres: siue institutum posthumū proponas, siue intestatum patrē decessisse? Quod & Sextū Pomponium opinatum Tertullianus li.iiij. Quæstionum refert. Putasse enim, sicuti cum vacuo vtero suus ex asse hæres est: ita & cum vnū gerit nec per naturā humanæ conditionis alium partū formare pōt, (quod quidem post certū tēpus conceptionis eueniet) ex

c Cum non sit.Cum,pro quamuis.vel causatiuè.

d Suum. Prædicta omnia sunt in extraneo hęrede,vel instituto,vel legitimo,hoc casu in suo.imo idē in extraneo vt:vi ṡ.de peti.hære.l.illud.sed certè verū est, vbi vēter est institutus,vel exheredatus,vt ibi dicit:sed secus vbi est prēteritus,vt ṡ.dixi,& dic suum natum.

e Et si id est,quamuis.

f Sit hęres.Suus natus.

g Proponas.Vna cum nato.

h Post certum tempus.Id est, post xl.dies. Io. & hoc ex eo percipit:quia quandoque in xl.die post partum primū duo denuo perperit: vt ṡ.fi pars hęre.l.antiqui. ergo tanto serris concipitur,cū certo tępore tamē portetur in vtero:vt in Auth de restitu.& ea quę pa.

i De suppositatiōe, quam hic tāgit, pulcre Bald. ṡ.ii ēs hęre. pet. l. antiqui.

§.vnum,col.4 & potest dici quod Pomponius tũc de num voluit hunc esse hæredẽ pro dimidia,cũ iam cer tum est in rerum natura,quod alium cõcipere nõ po test:quia clausæ sunt cellulæ, quæ sunt septem: vt ff. de solutionibus.l.si pater.

Imò qũ que dũta xat. vt ex sententia Arist. tra dit Iulia nus in d. l. si pater.

parte dimidia & ignorantem fore hæredem: non ex quarta, vt Iulianus putat.

Adeuntis scientia inspicitur non patris, vel iubentis. Bartolus.

Scientia autem,vel opinio, si filiusfamiliàs, vel seruus instituti sunt, vtrum ipsorum, an domini, vel patris accipienda sit? finge patrem putasse prægnantẽ, filiũ certum esse finge, & sic adire: an acquirat hęreditatem? puto acquirere: sed contra, non acquirere.

Qui est certus per seipsum, nõ redditur dubius per litem. Bartolus.

Si certus sum non esse falsum testamentum, vel irritum,vel ruptum,licet dicatur esse: possum adire hæreditatem.

Portio deficiens accrescit ẽt ignoranti eam defectam. Bar.

Dimidia. Sic §. de peti. hæred.l. illud. Sed contra in e.tu. l. anti-jut in fin. & de iudi.l.ted & si restituatur.§. fi. vbi approbatur sententia Iuliani. Sol. hæc est sententia Pomponii, quæ ibi reprobatur. Vel dic vt d. l. antiqui.no.Sed cum Iulian. fateatur hunc in solidum: cũ nullus est in vẽtre, quare nõ habet partem pro dimidia cum in ventre est vnus? Respon. quia facilius est scire an sit prægnãs, quam ex quo est, & quot sint. Vltimo distingue, qa vel decessit intestatus,qui ventrem reliquit, aut testatus: primo casu si habet suum natũ. ille habet statim totum, si nullus est in vtero. alias virilem secundum Pompo. sed secundum Iulianum quartam,quod præualet, vt hic:si autẽ natus erat emancipatus, habet statim quartam: vt d.l. antiqui. quæ videtur indistinctè loqui ẽt in emancipato. Sed quidam dicunt eum non admitti in aliquo de iure ciuili,sed per bonorum possel.vnde liberi. & dicam in quarta, si autem est remotior,interim tacet dũ posthumus sperator: vt supra,§.quod dicitur,& ff. vnde cogn.l. 1.§.antepenul. Vbi autem testatus decessit,aut instituit suum,aut non suum.si suum natum,adit etiam pręterito posthumo,& etiã est grauida,vt hic,nam admittitur ab intestato.vt interim adeat,multo magis institutus.si autem posthumus est institutus cum nato,vel exhęredatus, non est dubiũ: vt no.§.eo §.non solum emancipatus autem,vel alius non suus potest adire,si venter est institutus cum eo, vel exhęredatus.secus si prętermissus:vt no.§ §. non solum. Quod dixi emancipatum institutum non posse adire posthumo prętorito.verum est iure ciuil,l.d habet contratab.quasi aperta sibi via per posthumũ prætoritum,etiam antequam nascatur.vt ff. de contratab. l.illud.§.fi.& l.seq.& de Carb.edi.l.scriptus,& ad Syl. si quis graui §.eleganter.& ff.eod.l.venter. Item & hic dixi ventrem obstare inferioribus non paribus.

Instituti sũt. Prętorito posthumo;vt §.e.§.non solũ

Certum esse finge. Hic finge,præcedentia determinat.& dic certum.f.non esse prægnantem communi opinione,nec est.

Sed contra Scilicet si filius putet prægnantem, pater non:in contractibus aliter distinguitur, vt not.supra de contrahend.emptio.l.in hulusmodi.& de edil. edict.l.cum mancipium, & facit infra,pro empto.l.2. §.si seruus. Item argu. contra supra, de iurisd.omn.iudi.l si quis id.§.pe.& de eo per quem fac. erit.l.1.§. 1.

ADDITIO. Dic quod ibi inspicitur factũ vtriusquæ.f mandatis,& mandatarij,sed dic qđ solus filius est hæres, & solus adit & ideo eius inspicitur scientia, vel ignorantia,sed in cõtrario,mandatũ fuit iniustũ, & ideo inspicit scientia mandantis, ne suum maleficiũ remaneat impunitũ. hoc secundum Dy. Bart. hic.

Dicatur esse. Etiã cõmuni opinione, licet secus not. in alio casu §. ead.l. §. quid si ipse puer et, certus autẽ possum esse:vt quia dicitur quod ego id falsum esse fecerim,vt & ff. ea.l. cum falsum. & ff.eo.l nec is.2. resp. Accur.

Paulus libro ij. ad Sabinum. XXXI.

HÆredi cum posthumo instituto,reliquę partes accrescunt, quę posthumo datæ sunt, si certum sit nõ esse prægnãtẽ,licet hrs ignoret.

Ignorantia mortis testatoris, vel existentia conditionis, & dubium an testator fuerit sui iuris impedit additionem, nisi in oẽm partem dubietatis testamentum esset valiturum. h.d. cum l seq. Bar. & Alex.

Vlpianus lib. viij. ad Sabinum. XXXII.

HÆres institutus si putet testatorem viuere, quamuis iam defunctus sit, adire hæreditatem non potest. Sed & si scit se hæredem instititutum, sed vtrum purè, an sub conditione, ignoret:non poterit adire hæreditatẽ, licet purè hęres institutus sit: vel

Hęredi cum posthumo. Qui speratur, sed non est.

Reliquę partes. Id est reliqua pars plurale pro singulari.hic § de orig iur l 2 § exactis. Vel dic,quod plures portiones erant datę posthumo vna post aliam vel alia purè,alia sub conditione sic §.e.l.si solus.in prin. & C.eo.l.quidam. Accur.

Certum sit. Id est in rerum natura. in qua omnia certa sunt,vt §.de iud.l.fed & si §.fi.& Instit. de verb. obli.§.conditiones.Hug.

Ignoret. Ignoranti ergo accrescit.nam cum etiã iuito,ergo ignoranti:quod est ff.quasi in fi.gl.vt C.de cadu.tol.§.his ita.& ff.e.l si quis hęres & l.si duo. nisi in milite:vt §.tit. l.l.si duobus,& nisi suam repudiet: vt ff.eod.l.cum hęreditate ergo ignoranti:vt ff.de reg.iur. l qui potest. Item contra ff. de le. l.l si duobus.in prin. dic,vt tbi & facit ff.eo.l.si §. fi.

Æres institutus. CASVS. Titius instituit me hęredẽ,& decessit:ego autẽ putabam eum viuere:certe eius hęredi.adire nõ possum,sed & si scio me ab eo institutum,sed ignoro vtrũ pure,vel sub cõditione me instituerit,non possum adire,siue institutus fuit pure,siue sub conditione,& ego iam impleui cõditio. Sed & si incertus sum vtrum dictus Titius sit paterfamil.an filius,non possum adire eius hęreditatem.licet fuerat paterfamil.

Non potest. Non enim credit esse hęreditatem,cũ nihil aliud &c. vt ff de verbo. sign. l nihil & vtuentis, nulla est hęreditas:vt §. de hęre.ven l. 1. Hug.

Licet pure. Inspecta potius sua dubitatione,quã rei veritate:vt §.eo.l.si quis extraneus.§.sciendum.Acur. Florent.

In P. F. & sub cõditione,licet paruerit conditioni.

Sub cõditione.Scilicet institutus verè.& sub,cũ putet se institutũ pure adire nõ potuerit,licet &c.quia facto implet,quod non sufficit.Vel noli subaudire qp putet se institutũ purè,sed ignorabat purè,vel sub conditione: vt §.licet eẽt verè purè: vel licet esset verè sub conditione, & paruisset. nam pro certo scire debet conditionem insertam: vt §.eo.l.si qs extranens.§.sciẽdũ. & ff. de cond. & demõ.l. 2. vel putare:vt ff.eo.l. sed si de sua.§ ted & si eũ. & sic non ob.ff. eod. l. sed si de sua.§. pen. & vlt.R.

An filiusfamiliàs. qui testari non potuisset vt § de testa. l qui potestate.

Testari potuerit. quia verè erat sui iuris. sic ergo nota, qp hic & superioribus casibus inspicitur potius opinio q veritas, & sic est ar. contra ff. pro empt. l. 2.§.si sub conditione. sed aliud in acquisitione aliarũ rerum quàm hæreditatis. Item ad fin. huius legis est contra,C.de edict. diui Adri.tol.l. 2. Sol. ibi possessorio, hic petitorio:vt & C.de petit hære. l. liber. vel vt ibi. Itẽ facit §. de testi.l.de statu.& si pars hęred.pet l.illud.& inf.de sec. tab.l. 1.§.scientiam.& infra, vnde legit.l.2.§.pe.& ad Tertul.l. 1.in princ.Accur.

Adde qp hoc est verum regulariter: vt no.glo. in cle.2 §. 1. & ibi Card. q. 5. de pœnitẽ.& remiss.

P. Flo. Quod si dubitet apud hostes decessit.

Quòd si dubitet an apud hostes decesserit, an ciuis Romanus: qm vtroq; casu est ius adeũdi, & in re est,vt possit adire:dicendum est, posse adire.

Error in conditione personæ adeuntis additionem non impedit: quia per hoc de causa additionis non dubitatur. Bartolus.

Vlpianus lib. viij. ad Sabinum. XXXIIII.

SEd & si de sua conditione quis dubitet,an filiusfamiliàs sit: posse eum acquirere hæreditatem, iam dictum est. Cur autem si suam ignoret conditionem, adire potest: si testatoris, non põt? Illa ratio est, quod qui conditionem testatoris ignorat, an valeat testamentum, dubitat: qui de sua, de testamento certus est.

Institutus purè, qui putat se institutum sub conditione: ea purificata non impeditur ad re Bar.

Sed & si cum esset purè institutus, putauit sub conditione. & impleta conditione, quam iniectam putauit, adiit: an possit acquirere hæreditatem? Consequens est dicere, posse eum adire: maximè cum hæc suspicio nihil ei obfuerit nec periculum attulerit. Facilius quis hoc admittet, si quis purè institutus, putabit sub conditione se institutum, agitur.& sic dubitabat,an esset suus vel voluntarius: vt ibi per eundem Bar.

Dubitat. Vnde non adit:vt ff.eod.l.si cum falsum.& §.e.l.cum quidam §.fin.& l.nec is.in prin.quod est verum cum dubitat.& decessit,paterfa.vel filiusf.teruus vel liber.vel an fe. erit testm,vel non,sed secus si dubitat,decessit in ciuitate,vel apud hostes. & ita ciuis vel seruus:quia tũc bene potest esse certus de testamẽto, valeat,an non valeat.& si certus est, adire potest,vt §. eo.l.hæres in fi.& l.seq Hug.

Qui de sua.Scilicet conditione dubitat.

Certus est.Id est esse potest.

Sub conditione.Potestatiua,si daret decem,vt differat à sequenti.

Impleta.à se vel ab alio,p se cũ sit potestatiua.Acc.

Facilius.Cur non dicit eodẽ modo?Rñ.quia potestatiua est à sciente adimplẽda:vt ff.de cõdi.& demõ.l 2 casualis etiã inscio hærede impleta proficit: vt §.eo. l.si quis extraneus.§.sciendum.Sed certè imo oportet qp eo sciente:vt ff de con.& demon.l.multum.Sed forte aliud est cum fuit vere apolita:& aliud cũ putatur. & non est.Vel dic ideo facilius. quia in ista nõ desideratur factum,vel volũtas hęredis in ea implenda, in superiori secus nam non facto,sed per se vel alium pro eo est implenda,vt dictum est.

Dic cõditionem potestatiuam facilem,quando per ea

Sub conditione. Casuali:vt subijcit.& sic differt à præcedenti.R.

implenda quis non exponit se periculo, maris, vel terræ: aliàs difficilis. Ang. & Imo. in l. 2. §. de cõdi. init. Alex. cons. 95. 4. parte.

a Impletam. Putabat repete, non curo sit impleta vel nõ. Vel melius ubaudi ponas. i. verum sit eã impletã, & sciebat eam impletam esse. Accur.

b In euentũ. Scilicet fortunæ positã: & ita erat casualis vel media: vt §. de hæredi. instit. l. suus. & de condi. instit. l. ti. & C. de in stit. & subst. l. si pater. Acc.

c Obfuit. Impleta enim conditione se purè institutum putat: vt §. de condit. instit. l. si pupillus: q̃ opinio veritati consonat. sic eã verè fuit in stitutus. At in contrario §. eo. l. hæres ibi, & sub condi. &c. à veritate dissonat: ide q; non adit. ar. §. eo. l. cũ quidam §. quid ergo. Vel dic, q; ibi ignorabat, purè, vel sub conditione esset in stitutus: & sic non applicabat animam suã ad vnum magis q̃ ad aliud: sed hic bene putabat se istitutum sub cõditione. Sed hoc nihil aliud est dicere, quã q̃d hic ignorabat, ibi dubitabat, quam reprobauimus §. eo. l. 6. §. non enim. Vel dic, q; ibi fuit impleta cõditio eo in sciõ. Et ita to: hic à re sciẽte potestatiua, vel eo sciẽte casualis. Vel ibi est casus econtra: quia ibi sub conditione institutus putauit purè: hic econtra.

XXXV.

SI quis hæres institutus ex parte, mox Titio d substitutus, antè quàm ex causa substitutionis ei deferatur hæreditas, pro hærede gesserit: erit hæres ex causa quoq; e substitutionis: quoniam inuito quoque ei accrescit portio. Idem dico, & si filiusfamiliàs, conditionemque impletam, quam in euentũ f putabat. nã in nullo hæc suspicio obfuit.

Ei qui adiuit partem, alia sibi delata accrescit inuito. Bartolus.

XXXV.

SI quis hæres institutus ex parte, mox Titio a substitutus, antè quàm ex causa substitutionis ei deferatur hæreditas, pro hærede gesserit: erit hæres ex causa quoq; b substitutionis: quoniam inuito quoque ei accrescit portio. Idem dico, & si filiusfamiliàs, vel seruus iussu domini, vel patris adierit hæreditatem, mox emancipatus, vel manumissus ex causa substitutionis adeat: erunt namque hæredes. c Sunt enim appendices præcedentis institutionis. d

Acquisitione partis non acquiritur alia eo iure quo deficit, nec debet acquiri per alium, nisi noua aditio interueniat. Bar.

Si exclusus e per conditionem sibi datam pater filium iussit adire: dicendum erit, f eum non quæsisse suã g portionem. Sed si ex duobus filijs vnum iusserit: h debebit & alium i filiũ iubere adire.

XXXVI.

ÆRes in omne ius mortui, non tantum singularũ rerum dominium succedit: cùm & ea quæ in nominibus sunt, ad hęredem transeant.

Qui vult vnam partem, videtur velle alteram accrescentem. Bar.

XXXVII.

I duo sint hæredes necessarij a instituti, quorum alter se abstinuit, b alter postea quã tuit duos meos filios, & ego vnũ adire iussi, & sic sua pars mihi quæsita est? certe ad hoc vt p aliũ meũ filiũ mihi sua pars acquiratur. debeo eũ iubere adire: & aliàs nõ acquirit mihi per eũ sua portio. credo tñ, q; si ipse nolit adire, q; iure accrescendi mihi acquiratur. Viu.

a Titio. cohæredi.

b Ex causa quoq;. Quasi d non totum in parte, in qua est institutus, sed & in parte, in qua ei substituit, & dic q; hæres erit ea delata, si prius, & etiam sine alia cõditione. secus vbi per aliu sit hæres: vt §. eo. l. si solus. i fi. Sed quid si vult habere vt cohæres iure accrescendi, nõ vt substitutus? Dicunt quidã, q; põt, & hic subaudiunt, si voluit qđ euidentius ostendit in hoc exemplo, vbi sunt tres hæredes, & vn' solus alteri substitutus: quo decedente, si iure substitutionis veniat, solus habet: si iure accrescendi, non: imo & alter cum eo venit: imo certe vi q; etiã si nolit, habeat iure substitutionis, & iure accrescendi, nam postea dicit, q; accrescit quoque ei inuito, q. d. ignoranti accrescit substitutio: quia & ei inuito, vt infra de re. iu. l. qui potest. & facit C. de impub. & aliis subst. l. testamento. & de iure debet l. quidam. & §. de vulg. sub. di. l. sed & si. §. fitio. Vel dic ex causa quoque substitutionis, nõ solum iure accrescendi, & ignorans in vtroque, quia & inuitus, vt subijcit. Item facit §. de suis & legiti. hære. l. si ex pluribus.

c Erunt namq; hæredes. Pater, & dñs: & secundũ hoc bene dicit Iõ, & bene sequitur. sunt enim &c. sed hoc est falsum imo manumissum, & emancipatũ sequitur: vt §. eo. l. si solus. §. quę est contra. Dic ergo erũt hæredes. l. filius. & seruus. Ratio aut quæ sequit ad subaudiendum refertur, hoc modo dixi vbi adierunt, secus vbi nõ adierunt. Tunc enim nihil dicimus idẽ q; supra l. q; habeat substitutionẽ, qui habet institutionẽ. erut namq; &c. & q; dixi appendices. q. d. applicentur substitutiones eis, qui habent institutiones. Non aũt dicas q; pẽdeat substitutio ex institutione: sed ibi vna valeat, bi & alia: & vbi non vna, nec alia: quia quandoq; valet vna, & non alia. vt tũp. de li. & post. l. 3. §. fi.

d Si exclusus. Dic patrem, & filium institutos: sed pater sub conditione filius pure. Acc.

e Dicendum est. Hoc ideo, ne semper euitaret implere conditionem, quod faceret, si sine ea iure accrescẽdi alia portio sibi daretur. & secundum hoc in potestate tua ponitur. Sed melius est dicere, quod pater iubendo filium adire, non acquirat hoc ipso ex sua persona suam portionem, quia defecerat conditio: aliò qui secus esset: vt §. e. l. si ego. Sed bñ sibi acquirit ex persona serui iure accrescendi, quasi accreuerit ipsi seruo. ne alioqui inueniatur pro parte testatus, & pro parte intestatus: qđ esse non debet, nisi in milite: vt Insti. de hære. insti. §. non autem. Alij hic dicunt patrem instituũ sub conditione potestatiua, & filium substituũ.

f Eum filium. Vel dic patrem.

g Suam. Scilicet patris. Acc.

h Vnum iusserit. Scilicet adire. Acc.

i Alium. Vt per illũ fiat hæres, qui tñ põt nolle adire. vt C. de hęr. instit. l. 3 & tunc habet iure accrescendi. vt C. quando non pe. par. l. i. & facit §. l. prox.

k Ex sua. Caius instituit me, & filium meũ, vel seruum, & ego adiui pro mea parte. certè non possum habere partem filij, vel serui mei, nisi iubeã eos adire & ipsi adeant.

l Necessarium. Secus in contrario casu, & est ratio: vt §. eod. l. ti ego contra. & facit §. l. px. in fi. Dic, q; nõ acquirit patri iure institutionis, sed accrescendi. & ita intelligit ista gl. & facit §. de le. 2. l. si mihi purè. secundum Bar. hic.

m Hæres i omne. Titi' instituit sibi hęredẽ Seium, & decessit. certè Seius succedit ei non tantum in dominiũ singularũ rerũ suarum, sed ẽt in omne ius qđ ipse Titius habebat. vñ etiam ea, quę in nominibus sunt, transeunt ad dictũ Seiũ iure hęreditario. Vi.

n In omne ius. Si est vnus. aliàs nõ in omne, sed vniuersum ius mortui: vt §. de verbo. sign. l. nihil. & de reg. iu. l. hęreditas nihil. & l. hęredem: & dic in id ius, quod põt ad hęredem trãsire. nõ ergo vsus fructus, vel alia iura, quę cum persona finiuntur. & facit §. de bon. poss. l. 1. 2. & 3. in prin. & §. 1. & 2

o I duo sunt. Institui mihi hęredes duos meos filios & decessi: & vnus eorum abstinuit se ab hęreditate mea prętoris beneficio. alter autẽ postea se immiscuit. certè ille, qui se immiscuit omnia onera hęreditaria subire debet, siue velit, siue nolit, & ratio plane redditur in litera. Sequens l. planissima est.

p Necessarij. Et sui. Acc.

q Abstinuit. Quod potuit: vt §. eo. l. necessarijs. sed necessarius tantum non: vt Inst de hęr. qual. & diffe. §. 1.

r Nõ posse. Etiam si velit suam portionem recusare, quia est sibi imputandum, si adiuit sciens alium abstinuisse: secus si nondum abstinuisset: vel abstinuisset, sed hic ignorat quando habet locum: vt §. eo. l. cum hęreditate.

s Scire potuit, Cõsulendo peritiores. sic §. de bo. poss. fi. in bon. & §. de iu. & fac. ign. l. regula. §. sed iur. & hoc cum facile scire potuit: vt d. §. sed iuris. & arg. inf. de verb. sign. l. nepos Proculo. Item not. quod iuris ignorantia nocet hic in damnis. & sic est contra, supra, de iur. & fa ign. l. error. in fi. & l. iuris ignorantia. & l. regula. sol. hic fallit: vt & aliàs in ll. illis no. Vel dic fingitur hic scire: tum quia originem habet a lucro: tum quia agnoscebat in sua parte scienter, fingatur idem velle in accrescẽte, vt hic subijcit. sed quidam reddũt rationem, quasi potuerit consulere peritiores.

t Et quis p̃sumitur i' ignorare i. l. leges sacratissimę & l. fi. C. de legi. & quibus permittat iura ignorare, & q̃bus nõ, vide Ale cõ si. 82. prima parte.

u Huc p. tinet exẽplũ quod diximus tractat M. Cicer. li. 2. de inuen. Rhe. vbi cõstitutionem negotialem explicat.

a Adire videtur. Vt omnibus satisfaciat, nec admittitur probatio in contrarium, quia est fictio, non præsumptio. & facit ad hoc, qđ inuito accrescit: C. quando non pet. par. l. 1. & 3. & l. si quis hęres. in princ. & C. de impub. & ali substi. l. testamento.

XXXIX.

QVamdiu. Nõ defertur. fallit hęc regula §. de hęred. instit. l. si quis. Item non obst. §. vnde lib. l. vl. quia ibi non poterat adiri ex testamento vt pote deficiente cond. institutionis, q̃ erat, si emãciparet intra decẽ dies. Item quid est, q; alias dicit lex, qđ quãdiu põt dari cõtratab. non dabitur secundũ tab. vt §. de sec. tab. l. equissimũ. in prin. & §. 1. de cõtratab. l. illud. §. fin. nam contratab. datẽ ab intestato: vt C. de colla. l. vt liberis. Rñ. non dari ab intestato eã: sed ex testamento: vt C. de col. l. filię dotem. & Inst. de bon. poss. §. sunt autẽ & §. de bo. poss. l. sed cum. §. 2. nec est dicendũ dari eam ab intestato, nisi cũ nullus adit ex testõ. nã & tunc datur: vt §. de cõtratab. l. illud. in princip. Item quod dixi non dari secundum tab. quamdiu habet locum contratabul.

XL.

QVæsitum est, an licet quis paternæ hęreditatis nihil attingat, aliquid tamen propter patris voluntatem prior abstinuit, se immiscuit: dicendum est, hũc non posse a recusare, quo minus tota onera hæreditaria subeat. Qui enim scit, aut scire potuit, b illo abstinente se oneribus fore implicitũ ea conditione adire videtur. c

XLI.

QVamdiu potest ex testamento adiri hæreditas, ab intestato non defertur. d

Qui repudiat paternam, potest adire pupillarem hęreditatem, si habeat cohæredem: aliàs secus. Bar.

XLII.

QVæsitum est, an licet quis paternæ hęreditatis nihil attingat, aliquid tamen propter patris voluntatem non dixi, qđ de iure ciuili adiri non possit: vnde forte adhibit Sed contra hęc d. l. illud. in fi. & facit ad hanc l. §. de re. iu. l. quamdiu, & supra, eo. l. nec is. §. fi. & infrà eo. l. illud. & l. in plurium. & l. quamdiu. & C. commu. de succes. l. antequam. & §. fi tab. testa. null. ext. l. 1. §. 1. & in Authen. de hęred. & falc. §. ad hęc. collatio. 1. & supra, de testamen. tute. l. si quis sub conditione, in princip.

a Vsitum. Filium impuberẽ & Titiũ instituit mihi hęredes: & postea ita dixi, si filius meus adiuerit pro sua parte, & in pupillari ętate decesserit: substituo ei dictũ Titiũ, & postea decessi & postea dictus meus filius adiuit pro sua parte. & in pup. ętate decessit. Titius aũt vult ei succedere ex substitutione: nõ aũt vult partẽ, in qua ego eũ Titiũ instituí. veniunt modo creditores mei, & conueniunt dictum Titiũ pro parte sua Titij, quam ipse Titius nõ adiuit. nũquid possunt? Et dicitur quod sic, ac si adiuisset hæreditatem meã pro sua parte, & idẽ est, si dictũ Titium solum instituissem. & nlium meum exhæredassem, & eidẽ filio dictũ Titiũ pup. substituissem: nã nõ poterit Titius habere impuberis hæreditatẽ sine mea, & hic casus colligit in litera, licet nõ nimis plane, sec' ãt esset si instituissem Titiũ, & Semp. & nhil meũ prędictũ ex hęredassem, & pup. ei substituissem dictũ Titiũ, & Sẽp. adiuisset p̃ sua parte. nã mortuo eo postea in pupillari ętate bene pot Titius adire ex substitutione hęredi tatem impuberis, & dimittere partẽ meę hęreditatis. & idem esset si dictus Titius quẽ instituí cũ Sempron.

esset

esset meus filius. & hoc vult dicere cum l.sequen. Vi-
nianus.
a Habeat. Ex substitutione facta filio.
b Eum. Substitutum, Accur.
c In edictum. Forte illud, si quis omis. cau. testam. l. 1.
quanquam illud nō videatur prospicere creditoribus, sed legatarijs, & fideicommissarijs. Vel dic, q̄ aliud edictum erat, q̄d nō habemus. q̄d creditoribus paternis subueniebat hoc casu, vt paterna videatur adita.
d Hæreditati. Scilicet spreta paterna hæreditate.
Cōcor. c. ex eo, eō de re iud.
e Nam qui. q.d. ex quo non vult paternam, dimittat & pupillarem & suā, vel vtrāque, vel nullā, & est ad hoc ff. ad Trebe. l. ita tñ. §. qui suspectam. & de cōtratabu. sub conditione. §. fin. & de iis quib. vt indig. l. 5. §. qui principale. & de lega. præst. l. filium. §. omnibus. & §. nō solum, & s. de vulg. substit. l. is qui.
f Oppugnauerit. Spernendo hæreditatem patris.
g Consequi. Ratione pupilli.
h Ampliecti. Si ex asse, non: quia cū nullus adit paternā, ergo vitiatur testū primū. & per consequentiā pupillare: vt s. de vul & pup. substit. l. 2. §. adeo. habeat igit hic cohæredem, qui adiuit. Et dic extraneū non pupillū: quia tunc secus: vt s. de vulg. substit. l. sed & si. §. filio. quæ est cōtra. Et dic distinctionē quæ est C. e. l. quidā.
i Illius abstinuit in qua erat institutus.
k Fratris. Cui fuit substitutus: vt in fi. l. & hoc potuit fieri: vt Inst. de pup. subst. §. non solum.
l Obtinere. Imo cum non sit adita ex paterno, non tenet pupillare: vt s. de vul. substit. l. 2. §. adeo, & s. l. proxi. in fi. Sol. & hic alius cum filio fuit institutus, qui adiuit. Vel dic speciale in filio abstinente: quia adhuc videtur esse hæres: vt ff. de fideicō. lib. l. cum quasi. §. sed & si quis. Vel illud fauore libertatis & hic tenebris primā. Vel dic speciale alia ratione: quia ab intestato erat habiturus eam. Non est ergo ei inuidendum: si ex substitutione habeat q̄d ab intestato erat habiturus. Sed in cōtrarijs extraneus erat ex asse institutus: ad quod supra de vulg. sub. l. si filius. Acc.
m Pupillus. Filiū meū impuberē, & Titium mihi hæredē instituī, & decessi. Titius adiuit hæreditatē meā pro sua parte. impubes aūt abstinuit: & postea decessit dictus impubes, & Sempronius extitit ei hæres, nunquid ille Sempronius pro dimidia debet respondere creditorib. meis: & dicitur quod nō. & hoc fuit primū dictū Iuliani, & bonum. Secundo dicit Julian⁹ quod si ego substituissem dicto impuberi dictum Sempronium retento eodem casu, quod ipse substitutus debet sustinere onera hæreditatis meæ pro ea parte, qua impuberem instituī. mea enim volūtate successit filio meo impuberi prædicto, licet impubes a mea hæreditate abstinuerit, & hoc vsque ad versic. quæ sententia &c. Tertio dicit Iulianus in versic. alioqui &c. quod si dictus Sempronius quē substituī filio meo impuberi esset frater, bene posset onera hæreditatis meæ euitare, scilicet omittendo causam testamenti pupillaris. i substitutionis, quā de eo feci filio meo impuberi. & ab intestato hæreditatē impuberis possidendo. & sine pœna pōt hoc facere. nam non videtur dictus Sempro. voluisse fraudare edictū, si quis omiss. cau. test. prospiciendo sibi, ne pupilli hæreditas implicare tur onerib. hæreditatis meæ patris. dominus aūt Marc. reprehēdit in ver. quæ in ia &c. secundum dictum Iul. in quo dixit Iuli. vt dictum est, q̄ substitutus impuberi debet sustinere onera hæreditatis testatoris pro ea parte, qua ipubes fuit institutus etiā si impubes abstinuit ab hæred. & dicit q̄ ēt eo casu non tenetur dictus substitutus: quia illud quod dixit Iuli. esset contra vtilitatem impuberis: quæ vtilitas est vt habeat successorem, qui pupillus de iure pōt habere successorem, etiam si ipse pupillus non sit hæres patris, quis enim vellet esse successor impuberis si timeret, quod propter successionem impuberis deberet sustinere onera hæreditatis patris, a cuius hæreditate abstinuit se impubes, vt dictum est. q.d. nullius. Siue ergo Sempronio prædictus succedat impuberi ab intestato. vt in primo casu Iul. siue ex substitutione, vt in secundo casu nō debet sustinere onera hære. patris. cum impubes se abstinuerit à patris hæreditate, vt dictum est. Tertium autem dictum Iul. remanet firmū cum determinatione tamen domini Vlpian. cuius est hæc l. dicit enim dictus Vlpi. esse intelligendum dictum tertium Iulia. in fratre testatoris, & non in fratre impuberis, si enim esset dictus Sempr. frater impuberis, & esset substitutus impuberi, vt dictū est: & esset Titius institutus cum impubere, vt dictū est: & adiuisset Titius pro sua parte, vt dictum est: & impubes abstinuisset pro sua parte, vt dictum est: & postea decessisset dictus impubes, vt dictū est: & substitutus vellet de iure, ciuili omittere causā testi. pupillaris. & ab intestato hæreditatem impuberis possidere, sicq; sibi prospicere, vt onerib. hæred. patris impubes non teneatur: non pōt hoc facere, cū sit sine dubio necessarius hæres pris de iure ciuili quantū ad sustinenda dicta onera hēditatis. h.d. à ver. sed q̄ in fratre &c. vsque ad §. si in societatē. credo tñ q̄ sicut impubes p̄ portem habet ius abstinēdi ab hēditate pris: ita & frater suus ei substitutus. ¶ Si in societate. Titius me⁹ filius me viuo inchoauit societatē cū q̄busdā, & post mortē meā pseuerauit in eadē societate, nunqd pp hoc vī se immiscere hēditati meę: vt onerib. hereditarijs teneat: Et distinguit, vtrū rē cœptā in dicta societate sub patre, pfecit post mortē patris: & tunc vī se immiscere hæreditati meæ: an nouam inchoauerit, & tunc non vī se immiscere. Quid si seruum meum manumisit post mortē meā: certe bene videtur se immiscuisse. Quid si dictus meus filius erat miles, & de castr. pec. emit a me seruos, & ego postea eum hæredē instituī: & rogani eū, q̄ dictos seruos manumitteret, & postea decessi, & ipse abstinuit se ab hēditate mea, & postea manumisit dictos seruos, nūquid videtur se immiscuisse hēditati meæ? Et dicit q̄ nō, nisi hoc euidenter ostendatur, quod quasi hæres manumisit. Vi.
n Si pupillus. Aliàs Iulianus lib. xxvj. Dig. scribit. sed tūc nō habet paulo post, Iul. scribit, aliàs si pupillus.

Existentia sui hæredis cōfirmat tabulas pupillares ad cōmodum filij abstinentis. Bar.

Iulianus lib. xxvj. Digestorum. XLI.

Filius, qui se paterna hēditate abstinuit, si exhēdati fratris hæreditati se immiscuerit: & pro hærede gesserit: potuerit ex substitutione hæreditatem obtinere.

Existentia sui hæredis confirmat tabulas pupillares ad commodum filij, cui facta est substitutio. Bar.

Paulus lib. iij. Digestorum. XLII.

Si pupillus

In P. Fl. incipit, Iulianus li. 16. Digest. scribit, Si pupillus, &c.

o Abstinuisset. Per inte. rest. post quā se immiscuerat. Vel dic ab initio se abstinuit, sed habebat cohæredem, qui adiuit, vel nullum habebat: vt iam dicam Accur.
p Eum. Scilicet hæredem pupilli.
q Paternis. Id est, patris pupilli.
r Ei. Id est, pupillo. Accursius.
s Inclinat. Scilicet Iulianus, p hoc q̄ dicit, nisi substitutus.
t Vt putet. Sed male. vt statim subiungit.
u Substitutū. Scilicet pupilli.
x Patris. Pupilli.
y Subitutum. Hoc ideo, quia patris voluntate succedit. Azo.
z Notata. Id est reprehensa.
aa Impugnat. Sententia Iuliani.
bb Qui pupillus.
cc Saltem. Et si pater non habeat.
dd Successorē. Substitutū. Scilicet quāuis pater nō habeat & hoc notat saltē: sed si non tenet paternū quō tenet pupillare: vt s. de vulg. substit. l. 2. §. adeo. & s. eo. l. quæsitū. in fi. Rñ. pater nō habuit hunc, sed alium: vel pater nullum alium habuit. & tenet eius testamentum, licet hic abstinuit, quia semel fuit hæres, sed per restitutionem est absentus: vnde nihilo minus hæres permanet, vt s. de mino. l. & si fine. §. sed q̄ Papin. vel dic, quod ab initio abstinuerit, sed nihilo minus remanet hæres, vt ff. de fideicomis. lib. l. cum quasi. §. sed & si quis.
ee Quis. Substitutus impuberi. Accur.
ff Impuberis. Scilicet tantum, non patris.
gg Alioqui. Prædicta in extraneo instituto. alioqui &c.
hh Inquit. Iul. temperando quod dixerat. Vel dic Marcellus. q. d. & si verum dixisset Iul. alia via occurreretur eius dicto.
ii Frater. testatoris, vt ff. apparet ibi, sed quod &c.
kk Possidebit hæreditatem. Scilicet impuberis. & hoc innuit, cum postea dicit, pupilli hæreditas implicetur.

Dolū nō cōmittit, q̄ fraudē repellit.

ll Nec enim videtur. No. non committit dolum, qui fraudem repellit. sic infra de lega. 2. l. cum pater. §. Titio. & infra, si quis omis. causa. test. l. qui autem. §. non simpliciter. & l. mater. §. 1. & supra de inoffi. test. l. Papinianus. §. quarta. in fi. §.
mm Edictum. Quod coercet eos, qui omiss. causa testa. possident ab intestato: vt ff. si quis omis. cau. test. l. 1.
nn Hæreditas. Quam adijt. Accur.
oo Testatoris. Qui aliàs ab intestato erat habiturus bona impuberis, quia patruus. Accur.

Ius paterna hēditate se abstinuisset: deinde ei aliquis hæres extitisset: Iulianus scribit, non esse eum compellendum creditoribus paternis respōdere: nisi substitutus ei fuisset, Inclinat enim in hoc, vt putet substitutū etiam patris onera subiturum. Quæ sententia à Marcello rectè notata est. Impugnat enim vtilitatem pupilli, qui ipse saltem potest habere successorē. Metu enim onerū patris timidius quis etiam im puberis hæreditatem adibit. Alioqui (inquit) & si frater fuit, omissa cā testamenti ab intestato possidebit hēditatem, & quidem impune. Nec enim videtur voluisse fraudare edictum, qui sibi prospicit ne oneribus patris, pupilli hēreditas impli caretur. Sed quod in fratre scripsit, credo ita intelligendum, si non impuberis frater fuit, sed testatoris. Cęterū vtiq; si frater a pte fratri impuberi substitutus sit: sine dubio necessarius hæres exisset.

Qui perseuerat in inchoatis in vita patris, se videtur immiscere, secus si noua inchoaret, Bar.

Si in societate, quam viuo patre inchoauerat filius, post mortem patris perseuerauerit: Iulianus rectè distinguit interesse, vtrum rem cœptā sub patre perficiat, an nouam inchoauerit. Nam si quid nouum in societate inchoauit: non videri miscuisse hēreditati patris, scripsit.

Qui manumittit seruum paternum, videtur se immiscere, secus si seruum castrensis peculij. h.d. cum §. seq. B.

Si seruum paternū filius manumiserit: sine dubio miscuisse se paternæ hēreditati videbitur. Proponebatur filius a patre de castrensi peculio seruos comparasse, eosq; a patre manumittere rogatus, cum hæres esset ab eo institutus quęrebatur si se abstinuisset paterna hēreditate, eosq; manumisisset, an quam feci ad solutionem multarum legum. C. e. l. qui dam. & sup. eodem. lege. 1. & 2. & s. de vulg substit. l. sed & si. §. filio. & l. si filius, & s. eod. l. quæsitum.
pp Existet. Patri, nec non impuberi: sed poterit abstinere à paterna, si vult, vt supra, de vulga. substitu. l. si filius.
qq Perficiat. Et tunc adire videtur.
rr Inchoauit. Post mortem patris.
ss Non videri. Hoc ideo. quia sui iuris factus voluntati paruisse dici non potest, quia huic rei non assensit. vbi vero cœptam patris iussu perficit, patris iussu parēdo adire videtur. Azo. sic aliàs refert perficiat quis cęptum, an inchoet nouum: vt sup. pro soc. l. si id q̄d, §. si filius, & supra, de admi. tut. l. tutorem qui. & sup. de tu. & ra. dis. l. si postea. & supra, de neg. gest. l. eum actum. & l. Proculus. & l. at qui natura. & l. nam & Sertius. & de mino. l. 3. §. fi. & §. fcio.
tt Filius. Suus, secus in emancipato, quia de iure ciuili sola

sola voluntate adire non potest, sed quędā solennitas in bon. poss. petenda ibi desideratur: vt C. e. l. j. quę est contra. Item secus in milite: vt ȝ. §. proxi.

Calumniam. Speciale in milite: vt ȝ. prox. §. Vel est hoc ideo, quia primo se abstinuerat vt ipsa litera dicit & hoc cōstabat. vñ non est in eo species, imo idē est ī quo libet alio. Azo. vt C. de repu. hær. l. sicut & facit qđ not. sup. eo. l. pro hærede. §. Pompo.

XLIII.

Æres per seruum hęreditarium eiusdem hæreditatis partem, vel id quod eiusdem hæreditatis sit, acquirere non potest.

Gesta per pupillum bona fide habentur rata, eo per restitutionem abstento. Bart.

XLIIII.

Ditio hęreditatis non est in opera seruili. Idcirco si seruus dotalis adierit, actione

Æres per seruum hęreditarium eiusdem hæreditatis partem, vel id quod eiusdem hæreditatis sit, acquirere non potest. Partem. Quotā. & sic no. quod nec pars, nec res singularis hæreditatis ratione proprietatis, vel possessionis, vt hic, nec tota hæreditas, nec aliqd aliud quæritur per eum: vt ȝ. de acqui. re. do. l. per hęreditariam. & l. hæreditas. & de acq. poss. l. 1. §. veteres. nec obst. ȝ. de acquir. poss. l. 1. §. item acquirimus. qa ibi improprie dicit hæreditarius. i. hæredis, qui iam adiuit. Sed quæ est ratio? Rnd. quia antequam adeat, non est suus igitur per eū non quærit. postea quam adijt non quærit per hæreditariū: quia suus est factus, cū desijt esse hæreditarius: nisi improprie qñq; vt mō dixi. Alij dicunt rationem esse vrgentē dispūtationē. vt Ioan. Alij dicunt, quia dignatur per cōparē quærī nā & alinus auribus intumescēret, si per comparē se videret comprehendi. Item est & alia bona ratio, quia hæreditas in qua est institutus non pōt per aliū acquiri: vt ȝ. eo. l. per procuratorē. licet secus sit in ea, in qua seruus est institutus. Nec. obst. cp dicitur in d. §. veteres, per seruum legatum vel donatū posse qri nam hęc nomina, vel participia designant titulos. vnde licet sit factus dñs legatarius, adhuc seruus legatus dicitur: & ita de cæteris. Sed hoc nomē hęreditarius designauit dominā; hęreditatē vnde non dicitur hæreditarius: si factus est hæredis.

Asinus in auribꝰ tumescit, cum per cōparem videt se comprehendi.

Alias ī cipit lex Paula.

Est tñ dñs rei legatæ, qđ est verum tempore aditę hæred tatis. in l. à Titio. ȝ. de fur. & l. si hæredis seruus. in fi. de l. 1.

Voties. Filiū meū pupillū mihi hæredē instituī & ei tutorem dedi. & decessī. & dictus meus filius ext. tit mihi hæres, & quædam prędia hæreditaria vendidit cum authoritate tutoris, & bona fide Sempronio, postea videns, tutor, cp nimis erat onerosa pupillo hæreditas mea pp as alienum imminēs. petit restī. in integ. nomine pupilli: & ea habita abstinuit ab hęreditate, & ita creditores mei acceperūt bona hæreditaria. nunquid poterunt dicti creditores recuperare dicta prędia à dicto Sępronio? & dr cp non: nec est vis vtrum dictus pupillus sit idoneus ad satisfaciendum Sempronio qui emit, an non, quia semper erit Sempronius securus. Viu.

Et abstinuit per in integr. restitutionem.

Bona fide gesserit. Vel ipse, vel eiꝰ tutor secus si mala: vp. ȝ. quæ in fraud. cred. l. pupillus. & de cond. inde. l. tutores. & l. non est nouum. Accur.

Fundum. Ex hęreditate. & facit ad hanc legem. ȝ. de bo. auth. iudi. poss. l. si non expedierit. §. 1. & ȝ. de min. l. in integrum. & l. si mulier.

Ditio hĩditatis.

Voties pupillus patri hæres extitit & abstinuit se hæreditate, quamuis patris bona sub creditoribus fiant: tamen rata haberi debent, quæcunque pupillus bona fide gesserit. & ideo ei, qui fundum tutore authore à pupillo emerit, succurrendum erit. nec interest pupillus soluendo sit, necne.

Aditio hæreditatis non est opera: ideo requiritur iussus domini. Bar.

Hęc. l. ponit vnā regulā, ad quā ponit, siue subijcit tria exępla, & in fine rūdet tacitæ obiectioni: quæ posset fieri contra regulam. Regula autē est talis. Aditio hæreditatis nō est in opera seruili. Primū exēplū regulę est tale: Habeo seruum in dotē ab vxore mea, & sic ofa, quæ acquirit dictus seruus ex operis suis, debent ad me pertinere. Modo pone, cp dictus seruus fuit institutus hæres à Seio. & adiuit hæreditatem. nū quid dēt ad me pertinere dicta hæreditas. ita q̄ soluto matrimonio nō tenear restituer vxori meę an vero tenebor ei restituere? Et dicit quod teneor ei restituere: & hoc ideo, quia aditio hæreditatis nō est in opera seruili. si non est opera seruili: ergo mihi viro non acquiritur. fm exemplum regulę est tale. Titius, & Sempronius inierunt societatē inter se q̄tus. & cōpēdijt. & ita quicquid quilibet eorū acquirit ex operis suis debet esse cōe. Quid ergo si vnus eorū institutus fuit hęres à quodam tertio. & adiuit hęreditatē nūquid dēt esse cōmunis? & dr cp nō, imo illius tñ, qui fuit institutus: quia vt dicit dicta regula, aditio hęreditatis non est in opera. Tertiū exēplū regulę est tale: ego habeo vsufru. in Sticho, & Titius proprietatē. & sic acquirit mihi dictus seruus quicqd acquirit ex opis suis. pone ergo, qđ dictus seruus fuit hęres institutus a Caio nūquid pōt iussu meo adire hęreditatē dictus seruus? & dicitur cp non: quia vt dicit dicta regula, aditio hęred. tatis non est in opera. Tacita aūt obiectio quę posset neri regulę est talis pone, qđ ego bona fide possideo Titiū liberū hominē, & ita quicqd acqrit ex opera sua, mihi acquirit pone ergo cp Caius instituit eū hęredē pp me. nūquid possum eū iubere adire, & dicit cp sic, & mihi acquiret, ergo vt cp aditio sit in opera. sed rūdet iuriscō. & dicit, cp in dicto casu non videt mihi acqrere dictus liber homo dictā hęreditatem ex opera sua, imo ex re mea. fuit enim institutus propter me, vt dictum est. sicut acqreretur mihi stipulā do. & p traditionē accipiē do ex re mea: & ita non obst. dicta oppo. Viui.

Aditio. Ponit lex ista vnū quod dicit in primis verbis: & illud nititur probare esse verum tribus rationibus, siue arg. siue exēplis. quarto inducit arg. in cōtrarium. siue rationem: & ei respondet. Primum est illud. ideirco &c. Secundum. & cum quęstus &c. Tertiū, præterea &c. Quartum, & quod quibusdam. Et ei quarto ar. in contrarium respo. cum dicit, potest verum esse, vt intelligatur &c. Azo.

Adient. Ad hoc. ȝ. solu. mat. l. si dotale. & de pecu. l. hinc quęritur. §. potest. Accur.

Ex operis. Vel ex re mariti: vt C. de rei vxo. actio. §. eumque. & ȝ. de iure do. l. si legato.

Acquirit. Vt & supra pro so. l. cohæredi. & ll. se. & l. duo. §. fi. hoc aūt, nisi sint socii omnium bonorū: vt in eo. ti. l. 3. §. 1., vel nisi cōtēplatione societatis sit aliqs institutus, vt argu. ȝ. in fine huius l. & no. ȝ. pro soc. l. sociū qui §. fi. & l. seq.

Hæreditatem potest. Vt ȝ. e. l. si quis mihi. in prin. & dic, vt ibi no.

Respondetur. Vt ȝ. de acqui. rer. do. l. liber homo.

Propter me. Qđ præsumitur si dicat illum seruū illius: vt C. e. l. cū aliquis.

Non opera. Quia liber homo.

Sed ex re mea. sic inf. de acqui. re. do. l. liber homo. & supra, de vulg. substi. l. sed si plures. §. in arrogato. & facit Inst. per quas pś. §. item nobis acquir. quod serui. & qđ ibi not. & d. l. liber homo. Item facit supra, de vsu. & hab. l. per seruum.

Vm falsum. CASVS. Cum Titiꝰ diceret se meū hæredē. & monstraret testm̄, in quo dicebat se à me īstitutum: venit Seius, & dixit dictū testm̄ eē falsum, & dictū Titiū accusauit de falso. nūquid pōt dictꝰ Titius adire hæreditatem meam? & dicitur quod sic: certus enim debet esse se falsum testamētum prædictum non fecisse. Si autē dictus Seius accusaret, & argueret Caium, falsum fecisse dictum tēstamentum: circa

de dote eam hęreditatem mulier recuperabit: quāuis ea, quę ex operis dotalium seruorum acquirūtur, ad virum pertineant. Et cum quæstus, & cōpendij societas initiē: quicquid ex operis suis socius acquisierit in medium conferet. Sibi aūt quisq; hæreditatē acquirit. Prēterea nec fructuarius quidem seruus iussu eius, qui vsumfructum in eo habet, adire hęreditatem poterit. Et quòd a quibusdam respondetur, si liber homo, qui bona fide mihi seruiebat, propter me hęres institutus erit, posse eum iussu meo adire hęreditatem: potest verū esse, vt intelligatur non opera sua mihi acquirere, sed ex re mea: sicut stipulando, & per traditionem accipiendo ex re mea, mihi acquirit.

Quæstio falsi non impedit aditionem, eius qui suo facto est certus de viribus testamenti. Bar.

XLVI.

Vm falsum testamentum diceretur: si qui

dem ipse hæres accusaretur: quoniam certus esse debeat se falsum non fecisse, rectè adibit hæreditatem. sin autem alius argueretur citra cōscientiam eius: non potest adire: quasi dubitet verum esse testamentum.

Iussus reuocatur furore superueniente. Bar.

XLVII.

Vi seruum suum hæredem institutum adire iusserat, prius, quā ille adiret, furiosus est factus. Negauit rectè seruum aditurum: quoniam non nisi volūtate domini acquiri hęreditas potest: furiosi autem voluntas nulla est.

Furor superueniens non reuocat ea, quæ sunt perfecta vigore mandati, sed impedit perficienda. Bar.

XLVIII.

I quis alicui mandauerit, vt si æstimauerit peteret sibi bona. post. & postquā ille petijt furere cęperit: nihilo minus acqsita est ei bonofacit ȝ. l. prox. & l. si per epistolam. & ȝ. eo. l. si quis mihi bona. §. fi. Acc.

Dic, quod ista iura. allegata loquuntur in retinendo: hic loquitur in acqrendo de nouo. Vel dic melius, quod in d. § voluntatē si sanæ mentis esset, non posset contradicere. In l. patre non sufficit voluntatem cessare: imo requiritur ex pressus dissensus vt de diuor. per to. furiosus aūt non dissentit: quia voluntatem non habet fm Bar. hic.

I qs alicui. Filio vel seruo institutis, vt ȝ. eo. l. §. quis mihi bona. §. iusfū. Vel dic, procuratori: vt ȝ. de bo. pos. l. 3 §. acqrere. ī aditione secꝰ: vt ȝ. e. l. placet.

Si æstimauerit. Bene enim pōt sic mādari: vt ȝ. eo. l. eum qui. §. 1. & ȝ. eo. l. si quis mihi bona. §. pater.

Sibi. Mandati. Acc.

Acqsita. Retinet. n. eā quartā q̄ iuris est: sicut eā, q̄ facti ē: vt ȝ. de vsu. l. nunq̄. §. si seruꝰ, & ȝ. de acq. pos. l. iis. nā & mīmoniū: vt ȝ. de ijs q̄ sunt sui, vel al. iu. l. prę.

Not. ex hoc text. & gl. conscientiā verū eē iudicē. sic alibi in glo. vnica, quę multum à do. Iac. cō mēdat in §. sed istæ col. 25. Instit. de ac. situata. in l. semp in cōiunctionibus. in fi. de regu. iu qui cōscientiā bonum uirū dicit. sic B. Tho. ut à dicto Ia son. in §. pal. refer, tenuit 2. 2 q. 68. arti. 1.

Ille

Ille. Filius vel seruus, vel similes.

Acquisitam. Sicut ergo morte reuocatur mandatū petendæ bon. possi. vt ĵ. rem rat. hab. l. fi is. & ĵ. e. l. fi per epistolam. & sicut per pœnitentiam. s. eo. l. fi quis mihi bona. § fin. sic per furorē. vt hic. & s. l. prox. Non ergo ob. s. de cond. inde. l. indebitū. quia ibi non fuit mādatum reuocādum expresse vel tacitè.

Confirmari. Per furiosum factum ta næ mentis: vt C. de cur. fur. l. fi. §. tali. & intra tempora petēdę bonorum possessionis: vt ĵ. rē ra. ha. l. bonorum. in prin. quę tñ tēpora cum sint vtilia, furioso non cedunt vt ĵ. de bon. possi. infan fur. cō. l. 1. in princ. & facit ĵ. de bo. pos. l. fi. Vel dic procuratorem: vt arg. ĵ. eod. l. Antistius. § fi.

In P. Fl. dicendū ñ est statim ei &c.

PVpillum. CASVS. Titius pupillus habens duos tutores, quorum vnus administrabat, alius nō fuit hæres institutus à Seio: & eam hæreditatē adiit cū authoritate illius tutoris qui nō administrabat. nunquid obligatur hæreditati? Et dicitur quod sic. quāuis. n. dictus tutor non administraret. tamen non erat ei interdicta administratio.

Obligari ait. Contra s. de aut. tut. l. & si pluribus. Sed ibi nō fuit concessa. id est, denegata. hic autem cōcessa fuerat, licet non gereret: vel si non fuerat concessa. non tamen denegata. Azo. & facit ad l. iftam ĵ. de sol. l. quod sorte §. 1. & C. de iure delib. l. potuit & sup. eo. l. more. & l. pupillus. & Inst. de aut tut. §. neque. & sup. de aut. præst. l. obligari. §. antep. Acc.

SI per epistolam. Titius pupillus habebat seruum, & habebat tutorem Seium. dictus seruus fuit institutus hęres a Caio: & dictus tutor absens misit epistolam dicto seruo, in qua iussit ei, vt aditet hæreditatem dicti Caij: & in fine epistolæ subscripsit dictus tutor nomē suū: & postea decessit dictus tutor, antequam seruus aditet ex epistola: & postea seruus adiuit: nūquid obligatur dictus pupillus dictæ hęreditati? & dicitur quod non. & h. d. Viu.

Hæreditati. Quia voluntas q̄ fuerat, deficit: vt sup. eo. l qui seruū. & l. fi quis mihi bona. §. fi. & ĵ. rē ra. ha. l. si is. si ergo nō defecisset, teneret aditio. vt hic dicit. & sic est contra, s. de auth. præst. l. obligari. §. tutor. & Inst. de auth. tu. §. tutor. vbi dicit, quod præsens debet esse, sed illud cū pupillus contrahit cū alio, hic quasi contrahit. Vel ibi authorat pupillo, hic iubet seruo. & sic iussus inter absentes: vt s e. l. si qs mihi bona. §. iussum. Itē hoc qñ pupillus est infans, alias & ipse debet iubere vt C. eod. l. potuit. Acc.

rum possessio. Quòd si ante quàm ille petat, is, qui mandauit petendam, furere cœperit: dicēdum est, nō statim ei acquisitam bonorum possessionem. Igitur bonorum possessionis petitio ratihabitione debet confirmari.

Tutor qui non gerit, sed qui gerere potest, authorari potest. Bartolus.

XLIX.

PVpillum etiam eo tutore authore, qui tutelam non gerat, hæreditatem adeundo, obligari ait.

Morte tutoris reuocatur mandatum factum ab eo. Ba. Vel sic. Epistola de adeunda hæreditate à tutore scripta non habet effectum. si tutor moritur ante aditam hæreditatem.

L.

IPer epistolam seruo pupilli tutor hæreditatē adire iusserit: si post subscriptam epistolam tutor moriatur antè quàm ex epistola seruus adiret: nemo dicturus est, obligari postea pupillum hæreditati.

Si dubitatur de viribus testamenti, non potest adiri hęreditas. Bart.

LI.

IVm, qui duobus testamentis eiusdem testatoris esse scribitur cū dubitet, num posterius falsum sit, ex neutro eorum posse adire hęreditatem placet.

Etiam in mandatis habet locum argumentum à contrario sensu. Vel sic, Non valet aditio si non est seruata forma iussus. Bar.

Filiusfamiliàs hæres scriptus patrem suum certiorem fecerat, videri sibi soluendo esse hæreditatem. pater rescripserat, sibi parum idoneā renunciari: itaq; debere cum diligentius explorare, & ita adire, si idoneam comperisset. Filius acceptis literis patris, adijt hęreditatē. Dubitatum est, an rectè adijsset. Probabilius dicetur, quamdiu persuasum ei non sit, soluendo esse hæreditatem, patrem non obligasse.

Hæreditatis aditio non recipit conditionem. Bar.

Sed & si quis ita dixerit, [Si soluendo hæreditas est, adeo hæreditatē,] nulla aditio est.

Si pater est furiosus, filius potest adire, & sibi quærere sine iussu. Bar.

LII.

CVm hæres institutus esset filius, & haberet patrem furiosum, in cuius erat potestate: interponere se suam beneuolentiam, Diuus Pius rescripsit: vt si filius fa. adiet & si. in princ. & de lib. & post. l. posthuma. & de condi. inde. l. fusianus. §. 1. & 2. respō. Sed ar. contra in eadē l. §. 1. & s fi. cer. pet. l. pecuniam. & ĵ. quādo di. leg. cel. hu ius & de ver. ob. l. in illa stipulatione, si cal. §. liberis.

Respōde ad d. l. huius. & dic secūdū Dy. q̄ ibi expectatio pōt impedire transmissionem. & ideo aliquid operatur. hic non. Ad l. illa stipu. si calen dis. dic, q̄ ibi expectatio affert debitori cōmodū dilationis. hic expectare nihil operatur. Nec ob. l. aliqñ. supra, ad Velleia quia ibi reprobatur tota obligationis substantia: vt l. si mulier. §. fin. s. eo. tit. ad Velleia. Bar.

In conditionalem. Quo casu spectatur defectus cōditionis: & sic est pro opinione Io. & in nostra quæstione, quam fecimus s. fi pars hęr. pet. l. 2. & facit s. e. l. 1. & 2. & ĵ. l. prox. in fi.

VI ex duabus. Dic secundum R. & Azo. quod in dimidia pure, in alia dimidia sub ꝯditione fuit institutus: & in eius defectum datus substitutus: vt supra, l. prox. in fin. Vel potest dici secundum eosdem quod in tertia pure, in alia tertia sub conditione. in alia fuit datus coheres: vt s de hęr. instit. l. liber homo. § si ita. 1. resp. Si autē poneres eūdem pure in parte & sub condi. in alia parte: & nullo dato cohēde, vel substituto: tunc obtinet s. l. proxi. §. fi. sed fm hoc quomodo transmitteretur ad hæredem, cum conditio non extiterit viuente instituto: vt s. de hæred. instit. l. liber homo. §. fi ita. 2. respon. & ĵ. de suis & legi hære. l. si ex pluribus. in fi. Respon. non succedit hic hęres hęredis ratione ꝯditionis quæ extitit post mortē instituti, sed

patris. & non habeas ibi. §. filius. secundū R. q̄ placet vel dic, itaque illatiuum, & est resp & erit ibi. §. filius.

Explorare. Scripsit pater secundum R.

Acceptis literis. Quibus pater scripserat hæreditatē videri sibi parum idoneam. Ro.

Ei. Scilicet, patri.

Vel dic filio secundum eundem casū R. vt s. e. l. si quis mihi bona. §. pater.

Non obligasse. Hæreditati, i. filius non obligauit patrē hęreditati per verba epistolæ, vel per additionem, vel ergo non habeas §. secūdum R. vel potest vterq; §. legi per se: vt dicas, quod illud itaque, sit illatiuū, & incipiat ibi respō sio. & verba quę præcedunt, videri sibi &c. sunt verba remissiuæ epistolę patris. nam hoc ipso videtur ei mādare, & permittere adire, si est idonea. Vel forte ita subiunxit, quod ipse filius deberet explorare, & videre, an esset idonea, vel non: & ita adire vel non adire; vt supra, eo. l. si quis mihi bona. §. pater. Sequens §. loquitur, quando pater direxit epistolam quandam filio, vt adiret hæreditatem cuiusdam, quæ filio deferebat, si persuaderet sibi, id est filio idoneam: & postea expone persuasum ei non fit. s. filio. Vel dixerat pater, si persuaderetur sibi, i. patri, & postea, expone ei, i. patri, & sic differt vnus ab alio, cum non fuerit hic nisi vna epistola, s. patris. Item plenius scripsit quam supra. Accur.

Aditio est. Vt ĵ. de reg. iur. l. actus.

CVm hęres. CASVS. Quamuis filius in potestate patris constitutus nō possit adire sine suo iussu: vt ĵ. l. prox. in fi. tamen si pater est furiosus. pōt adire filius ab aliquo institutus.

¶ Qui ex parte. Institui mihi hęredem Tirium pro dimidia parē, & ex alia dimidia institui eundem sub cō ditione, & decessi: postea Titius adiuit pro dimidia. puta pendente conditione alterius dimidiæ: certe ex asse hęres est: sed & si decedat Titius prædictus ante diē tam conditionem existentem, & postea extiterit conditio: non solum pars quam adiuit Titius pertinet ad hęredē suum, sed etiam pars cuius postea extitit conditio, nisi in conditionalē partem habuit Titius substitutum: quia tunc nō existente conditione habebit eā substitutus: sed si eidē Titio dedi coharedes, & cohæredū partes aliqua ratione defecerūt: tacitè accrescūt Titio etiam inuito. & h. d. cum tota l. sequ. Viuianus

Patris potestas furore non dissoluit.

Potestate. Durat enim post furorē patria potestas, vt supra, de iis qui sunt sui, vel alie. iur. l. patre. & tñ firius erit curator patris: vt supra, de cur. furio. l. 1. & 2.

Manumittere. & cætera facere, vt hæres. Et sic not. quędam facere filiū propter defectum patris corpore vel mēte. sic sup. de rit. nup. l. si nepos. & l. si ita. & l. si

filius. & Inst. de nup. §. 2. & C. de nup. l. si furiosi. & C. de epis. aud. l. tā dementis. & s. sol. mat. l. si cū dotem. §. nec non. & de proc. l. filius. in prin & ĵ. de iniur. l. sed si vnius. §. filio. Item an pater sit hæres: quod videt per legē istā. Sed quomodo posset filius manumittere: nō potes dicere vt curator: vt ĵ. de manu. l. seruum. Dicas ergo non fieri patrem hę redem: vt C. de cur. fur. l. fin. §. tali. Sed ex priuilegio fieri hęredem filium, ac si esset sui iuris: vt hic dicit. & sic de iure communi manumittere, vel si dicas patrē fieri hæredē, est arg. C. de cur. fu. l. fina. §. si autem. & ex priuilegio manumittit seruū patris.

P. F. hęreditatis.

Solus. Accipe ex asse &c.

Omnimodo. Existat, vel deficiat condītio alterius partis, ne inueniatur decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus: vt Instit. de hær. instit. §. non aūt. ergo bonum est expectare conditionem, cum in omni euentu sit etiam illā partem habiturus: vt arg. s. de hęr. inst. l. si quis ita scripserit Titius. & l. si qs ita scripserit hæredē. & s. ad Velle l. ali quando. §. fi. & ĵ. e. l. si quis hīs ita. & s. de iniusto testa. l. nā

LIII.

VI ex duabus partibus hæres institutus fuerit, ex alia purè, ex alia sub cōditione: & ex pura institutiōe rit: perinde habeatur, ac que si paterfamiliàs adijsset: permisitque ei, & seruos hæreditarios manumittere.

Non expectatur conditio, cuius euentus nihil operatur. B.

Qui ex parte hęres institutus est purè, ex parte sub cōditione solus: etiam pendente cōditione si adierit hęreditatem, ex asse hæres erit: quia solus hæres futurus est omnimodo: nisi habeat in conditionalem partem substitutum.

Etiam hęredi hæredis acquiritur pro parte portio in conditionis euentum. Bartolus.

cum ipse iam sit hæres pro parte adita, & esse velit, nō potest testator decedere pro parte intestatus, & pro parte testatus: ac si dicat, magis iure accrescendi, quam iure succedendi per eandem l. si ex pluribus. 1. respon. Sed H. dixit hic, quod nec cohæredem, nec substitutū habeat. vt non obstent dicta iura. Et quod dicit hic, conditio extiterit, subaudi maximè, nec obst. ſ. eo. l. proxi.

a Ea quoque pars. Eiusdem hæreditatis: quia imitatur ius accrescendi: ut ff. de suis. & legi hære. l. si ex pluribus. §. fin. Azo. secus in alia hæreditate ex eodem testamento: vt supra, de vulgar. substi. l. qui ex pluribus. §. fi. secundum. R. & Azo. & secundum hūc casum facit supra eo. l. si quis hæres. in prin. Item facit ff. proxi. §.

Hæc, q̄ parentheſi ſunt incluſa omiſit Haloā. hñtur tū in P. Fl.

Inuito. Hoc quādo repudiātes sunt extranei: alias secus: vt ff. l. proxi. secundum quosdam. Vel dic idem in omnib. & facit C. de impu. & alijs substit. l. testamento. & quādo nō pe. par. l. 1. & inf. de bon. pos. l. 3. §. fi. & l. seq. & ſ. eo. l. hæredi cum. & ſ. eo. l. 1. & 2. & C. de cad. tol. §. his ita. & de iure delib. l. quidam. Acc.

Quādoque ꝑ q̄ cunque. Ant. Aug. li. 3. Emē. cap. 7.

HÆres quādoque. Dicitur supra, de hær. instit. l. seruus alienus. quòd seruus alienus potest hæres ab alio instituī. pone ergo quod institui mihi hęredem Titium, & decessi, antequā autem ipse adiret hæreditatem meā, seruus hęreditarius fuit a Sē pronio institutus hæres: & postea post aliquod tempus Titius ptædictus adiuit. Certè habebit idē Titius non solum meam hæreditatem: sed etiam illam hæreditatem, in qua fuit institutus seruus hæreditarius: ꝙa ex quo semel adiuit Titius hæreditatem meam. intelligitur adiuisse tempore quo decessi: & ita intelligitur fuisse suus dictus seruus hæreditarius, statim cum de cessi ego testator. Viu.

Hęres quandoque. Aliàs quandocunque, aliàs q̄nque: & dic, vel prope mortem, vel diu post. Acc.

Intelligitur. Id est, fingitur, sed rei veritas est ex quo adiuit: vt ff. de stip. ser. l. si ex re. §. fi. & de leg. 1. l. si tibi homo. § cum seruus. Sed hæc fictio non semper locū habet. & ideo ff. de reg. iur. l. omnia. appoluit ferè. nam fallit in multis, vt ff. de stip. ser. l. si seruus hæreditarius. & l. vſufructuarius. & de acq. rer. dom. l. in eo quod. & ff. de fur. l. à Titio. & de acq. re. dom. l. hæreditas. & ff. de vſuc. l. fi. & de iureiur. l. 1. §. Labeo. & ſ. de pecu. l. licet, in fi. 1. respon. & ff. de crimi. expi. hæte. l. 2. & facit ff. ad Sylla. l. si exhæredatus.

Vm hæreditate. Titius instituit sibi hæredes filiū suum Seiū, & Caium extraneū pone, vel non extraneum nō curo. quolibet pro dimidia: & decessit, postea Caius adiuit hæreditatem pro sua parte: & postea Seiꝰ abstinuit se à sua parte, certè cōditio siue electio datur dicto Caio, vt aut agnoscat totā hæreditatem, aut dimittat eam totam, & hoc ad postulationem creditorum hæreditariorū, & ita dictus Caius qui adiuerat pro sua parte (vt dictum est) potest se abstinere à dicta sua parte propter Seium suum cohæredem: qui Seius abstinuit se a sua parte, vt dictum est: qui Caius per suam personam non poterat se abstinere. Sed quid si dictus Caius eligat illam partē vt abstineat se à tota hæreditate, & creditores hæreditarij dicūt se esse contentos sua sola portione, ſ. Caij? Certe tunc non defertur eidem Caio dicta conditio, siue electio, l. vt abstineat se à tota hæreditate, aut nihil habeat, imo necesse est, q̄d retineat partem suam quam adiuit: & pro ea respondeat creditoribus, & ab hoc exonerari non potest idem Caius: & in eo casu dicti creditores debent se abstinere de cōueniendo Caium pro parte Seij, à qua ipse Seius abstinuit, vt dictum est. Item in eodem casu dabuntur creditoribus actiones eius solius partis Caij, quā adiuit ipse Caius, ei Caio, l. contra eum Caium, qui conuenitur à dictis creditoribus. Sed quid si Caius qui adiuit pro sua parte decessit, antequā Seiꝰ repudiaret suā partē, & postea Seius eam repudiauit: certè illa conditio siue electio danda est hæredi dicti Caij, quæ ipsi Caio deferetur si viueret scilicet, vt aut à tota hæreditate recedat, aut totam habeat. & h. d. cum l. seq. Viu.

Partio deficientis accrescit cohæredi inuito. Bar.

Qui semel ex aliqua parte hęres extiterit, deficiētiū partes etiā inuitus excipit, (id est, ei tacitè deficientium partes etiā inuito accrescunt.)

Hæreditatis aditio retrotrahitur ad tempus mortis. B.

LIIII.

Æres quandoq; hæreditatem adeundo iam tunc à morte successisse defuncto intelligitur.

Propter vnum abstinentē, potest alius qui adierat, à toto recedere, nisi creditores eum pro parte abstinentis voluerunt molestare. Idem de hærede eius. h. d. cum l. sequ. Bartolus.

LV.

Vm hæreditate patris necessarius hæres se abstinet, conditio cohęredi, siue suo, siue extraneo defertur: vt aut totam agnoscat aut à tota recedat: & ita se abstinere potest propter alium qui per suam personam nō poterat, si tamē creditores dicant se cōtentos esse eius portione, quia non potest exonerari, nisi deferatur conditio, & alterius parte abstinente se creditores debent, vt eius actiones ei, qui conuenitur, dentur.

Adde ad hanc glo. q̄ verbum pōt, negatione præcedente, importat p̄cisam necessitatem, aliàs non gl. sing. in reg. beneficium. de reg. iur. in 6. Bar. in l. Gallus. de li. & post.

men satis dici q̄ portio illius qui se abstinuit, applicari debuit creditoribus isto casu: & expones vt eius actiones &c. id est, eius portionis quam habet ex sua persona qui adiuit: ei, id est, in eum qui conuenitur nunc à creditoribus, dentur, eius portionis dico duntaxat. Nec ob. ff. de regul. iu. l. ius nostrum. quia dico hunc esse hæredem in solidū: sed portio eius qui non adijt debet cedere creditorib. cū creditores hoc velint, & velint esse contenti conuenire eum pro sua portione tantum. & facit ff. l. proxi. & C. eod. l. quidam. Sed contra sup. eod l. qui ex duab. §. qui semel. Solut. hic in suo, qui non abstinet nisi p priuilegium prætoris: vt inf. l. necessarijs. quod non debet dari in alterius iniuram: vt C. de eman. l. nec auus. at extraneus iure communi repudiat. hoc nō placet. Dic ergo quod ibi inuitus accepit. nisi, ſ. velit aliam partem dimittere. sic soluitur C. de impuber. & alijs substi. l. testamento. & C. de cadu. toll. l. vnica. §. his. ita. & ſ. eo. l. 1. & C. de repu. hęr. l. 3. Item nō obst. ſ. eo. l. si duo.

Seruus licet habeat cohæredem extraneum pro sua parte est necessarius, nisi sub conditione fuerit institutus. Bar.

LVI.

Iis, qui immiscuit se hæreditati decesisset deinde alter se abstinet eadē cōditio deferēda, est hæredi eius, quæ & ipsi, quod Marcellus ait.

Suus habet à prætore beneficium abstinendi, si se solenniter non immiscuit, sed si solenniter immiscuit, tunc secus nisi restituatur vt minor, necessarius verò hæres nullo modo abstinere se potest. Bar.

LVII.

Ecessariis hæredibus non solum impuberibus, sed etiam puberibus abstinendi se ab hæreditate Proconsul potestatem facit, vt quāuis creditoribus hæreditariis iure ciuili teneantur, tamen in eos actio non detur, si velint delinquere hęreditatem. Sed impuberibus quidē Proconsul. Id est, prætor, vt Inſt. de hære. qual. & diffe. §. sed his. sic. ſ. quod cū eo. l. 1. nec est opus pro hoc adiri prætorē viuentē, vt ſ. e. l. ei. & facit ff. de le. 1. l. nā nec. & ſ. eo. l. si quis filium. §. 1. Accur.

Teneantur. Facit hoc valde pro sententia quorundam, qui dixerunt filium existētem in potestate statim efficisuum hæredem, & necessarium, & statim teneri creditoribus. arg. Pauli. Si filius, ergo hæres. nos fatemur suum, & necessarium: vt Instit. de hære. qualit. & diff. §. sui. sed hoc quantum ad nomen, non quantum ad commodum, vel incommodum, nisi se immiscuisset: vt ff. de fideicom. libe. l. cum quasi. §. sed & si q̄s. licet aliter posset. l. illa exponi: vt ibi not. pro nostra opinione est C. si vt abhær. se abstī. l. 1. & 2.

Si se immiscuerint sine authoritate tutorum. alioqui restitutio locum hēt Azo. licet quidam etiam tunc sine restitutione: vt not. ſ. e. l. impuberib. Acc.

Puberib. Curatores non habētibus alioqui idem est quod in pupillo, vt C. de integrum restit. l. si curatorem.

Non immiscuerint. Aliàs non: vt supra, de hæred. instit. l. iam dubitari. §. suis. & C. eo. l. sicut. nisi in casu, vt ſ. eo. l. cum hæreditate. & supra eod. l. proxi. nisi sit minor: vt subijcit.

Extranei. Genitiuus vel nominatiuus. & facit supra de minor. l. 3. §. scio. & l. ait prætor. §. sed & si hæredi tatem.

Edicti. Quod est ſ. de min. l. 3. §. scio. continebat. n. edictum plura: & inter cætera de minorib. dicebat.

Non permittitur. Vt ſ. de min. l. ait prætor. §. non solum contra, Sol. non restituitur, quia semper hęres manet: sed restituitur vt bona quæ acquisiuit post adi tam hæreditatem, seperatur si mista sint, per in integ. restit. quia minor est: si autem non sit mista, iure cōmuni separari petit. sit minor, vel maior: vt ff. de sepa. l. 1. §. fi. & Inſtit. de hæred qual. & differ. §. 1.

X parte. Stichū seruum meum mihi pro dimida hæredem instituī, & Seium institui in alia dimidia, & decessi, postea Seius repudiauit partem suam: certè erit amodo dictus Stichus liber, & hæres mihi in totum, & necessarius. Sed quomodo erit liber, cum cohęres suus non adiuerit, vt dictum est? Certe non videtur, quod eo casu habere debeat libertatem, quia cum instituo mihi vnum hæredem liberum, & seruo meo do libertatem: per additionem

hæredis consequitur seruus libertatem: hic aũt hæres liber, id est, Seius non adiuit. Sed certè prædicta non obstant: quia hoc casu ipse seruus fuit institutus. vt dictum est: quo casu accipit à se libertatem. & nõ à cohærede. Si autem ita dixissem, ego testator instituo mihi Seium pro dimidia, & cum mihi Seius hæres erit, Stichus liber, & hæres esto, tunc repudiante Seio, nõ esset Stichus liber, & hæres. & hoc dicit. Viu.

A semetipso. q. d nõ ab alio: quod dic vt §. de hære. instit. l. sed si in conditione §. fi. Acc.

Cum mihi quis. Quãdo oportet cohæredem primo alire hæreditatem: qa institutus est seruus sub conditione, quã primo oportet impleri, vt ff. de cond. & demon. l. qui hæres. § fin. & §. de hær. instit. l. 2. §. aliter atque. & l. Clemẽs. §. fi. & l. 3 §. 1. & l. eam qui soluẽdo. nã hæc monosyllaba cum, facit conditionem, & tantum, quãtum si: vt ff. de verb. obliga. l. huius. & l. quod cunqs. §. non solum & §. de condic. inde. l. qui promisit. & videtur hic intellexisse. cũ qais, id est, si aliquis alius à seruo id est, cohæres: nam de seruo non potest intelligi, cum de sua persona antequam sit cohæres, impossibile sit impleri illam conditionem id est, quod sit hæres antequam sit cohæres. vt §. de hæred. instit. l. si Titius hæres.

Si, & cũ quo differant, Bart. in l. qui p. missit. §. de cõd. inde. Alex. in l. quod cunque. §. in fi. de ver. ob. & quo ponit dictio cum, nota. in l. Titię textores. §. nihil. ff. fin. ff. de leg. 1.

Vi patri. Filium meum impuberem institui mihi hæredem pro dimidia & Titium pro dimidia alia: & postea ita dixi: si filius impubes erit mihi hæres & in pupillari ætate decesserit, suo Titio et Titium cohæredem suum, & postea de. essi, & Titius extitit mihi hæres pro sua parte, & postea impubes extitit mihi hæres pro sua parte, & in pupillari ætate decessit, nunquid dictus Titius potest prætermittere impuberis hæreditatem, quam habet etiam aliũde quàm à patre? & dicitur quod non. Sed quid si dictus Titius, qui pro sua parte adiuit decessit viuẽte dicto impubere, & habuit hæredem Seium, & postea decessit impubes: nunquid Seius hæres Titij erit necessario hæres impuberis: Et dicitur quod sic. nam cum hæreditatis paternæ aditio obliget Titiam viuentem ẽt inuitum, vt dictum est: existimandũ est dictam hæreditatem impuberis coniungi hæreditati paternæ, & acquiri iure accrescendi cuicunq; hæredi meo, qui sum pater impuberis. Seius autem prædictus hæres Titij erit meus hæres per mediam personã Titij: quia hæres hæredis testatoris, est hæres, ergo accrescit ei Seio hæredi tas dicti impuberis. hoc dicit. Viu.

Extitit. Cum filio impubere testatoris: & ita sicut ĩstitutus inuitus compellebatur adire hæreditatem pupilli. vt hic: ita hæres eius, vt hic dicit: aliqui cõtra: si non adijsset patris hæreditatem hic subtitutus, vel pupillus: vt §. eo. l. quæsitum §. fin. & l. sequens. & l. Iulianus. vel forte nihil refert adierit hæreditatem pupillus, vel non. Azo.

Ista est vera secũdum Bal. hic.

Prætermittere. De rigore: vt C. eo. l. quidam: de æquitate secus, cum sit frater impuberis: vt §. de vulga. substit. l. si filius. vel aliter intelligitur illa l. vt ibi not. Et adde distinctionem, quæ est C. eo. l. quidam.

Illum vltimum intellectum gloss. dicit esse verum Bal. quia lex si filius, loquitur de immixtione non obligatoria, hic de obligatoria.

Recipiendum. Id est, intelligendum & procedendum.

Exiterit. Subtitu. to. Viuian.

Necessario. Id est de necessitate.

Nam si ipsum. Scilicet substitutũ.

Obligat. Hæreditatis paternæ aditio.

Eum. Scilicet hæreditate impuberis.

Paternæ. Vt vna intelligatur.

Patris hæredi. Primo, vel secundo, quia hæres hæredis &c. vt hic, & §. eod. l. ũ quis §. ũ. & etiã inuito: vt prædixi: vt C. de impube. & alijs substit. l. testamento. & C. eod. l. quidam. Sed in eo quod transit ad hæredem pupillariter substituti est contra §. de vulg. substitu. l. q ũ liberis. §. fi. l. sed & si p'ures. in prin. Solu. secundũ Ro. hic per proprium nomen substituti dixit, ibi per appellationem, quicunqs mihi hæres erit. ad qđ ff. de leg. 1. ũ hæredes. & ad Treb. l. nonnũquam. Vel dic qđ hic ure accrescendi, vt hic: dicit: non autem iure substitutionis: vt ibi. Et hoc puto verum cum alij iure substitutionis admitti non possunt, vel quia nullus alius est vt hic: vel quia mortui: fuit: vel quia noluit. tunc enim illi præferuntur: vt d. l. sed & si plures. in pri. quia ius succedendi, vel substitutionis est potentius iure accrescendi: vt in Authẽ de hære. & fal. §. si vero. in fin. col. 1. & sup. de vulg. substit. l. qui habebat. Alij dicunt quod hic pupillus à patre. & sic transferat, ibi non, & sic non transferat. Item adhuc contra infra de suis & legit. l. si ex duobus in fin. vbi hæres substituti non audiuntur, nisi extitit cõditio viuo substituto. Sol. ibi in vulgari: hic in pupillari. Vel hic tuus substitutus ibi extraneus: vel hic substitutus erat qui adiuit in parte: qua erat institutus, sed ille substitutus nõ erat institutus: & ideo ibi non defertur hæredi hic sic vt non pro parte decedat testatus, pro parte intestatus: sicq; hic iure accrescendi q ſ põt. vt in ea. l. in prin. dicitur: quo ius accrescendi ibi locũ habere non potest. Item contra ad idem ff. eo l. tories. Sol. ibi. & facit Insti. ad Orti. § fi & ff. ad Treb. l. antep. & §. eo. l. 1. & 2. & C. de cad. toll. §. his ita, Azo.

Ista sol. non valet fm Bald. hic.

Ista est vera fm Bal. hic.

Ista diuinat quã tũ ad primum mẽbrum sol. sed quantũ ad fm membrũ ibi sed ille, &c. contra. vt veritatem. fm Bald.

Ista est vera rõ legis. Bal.

Illum emancipatũ. Titius instituit sibi hæredem solum Seium si ille tuum emancipatum. & ita postea dixit: si filius meus mihi hæres non erit: Stichũ seruum meũ iubeo liberum esse & mihi hæredem. & postea decessit dictus testator. Seius fingens patrem suum fuisse clementẽ eo tempore quo eum instituit omisit hæreditatem ex testamento, & petijt bonorum possessionem ab intestato: & ab intestato hæreditatem possedit. in veritate aũt pater fuerat sanæ mentis.

LIX.

Vi patri hæres extitit, si idem filio impuberi substitutus est, nõ põt hæreditatẽ eius prætermittere. Quod sic recipiendum est etiam si viuo pupillo mortuus erit, deinde pupillus impubes decesserit. Nam is, qui hæres extiterit, pupillo quoq; hæres necessario erit. Nam si ipsum inuitũ obligat coniungi eã paternæ hæreditati, & accrescendi iure acquiri cuicunq; patris hæredi existimandum est.

Ius accrescendi transit ad hæredem: & si est vnitum cum pupillari substitutione, trahitur ad eum vt habeat locum post aditam hæreditatem, & trahitur ad bona impuberis. Bartolus.

Institutus qui adit ab intestato, videtur repudiare ex testamento, & facit locum substituto. Bar.

LX.

Ilium emancipatum pater solum hæredẽ instituerat, & si is hæres non esset, seruũ liberum & hæredem esse iusserat, filius, tanquam pater demẽs fuisset bonorũ eius

Sic in P. F. tametsi Halo. alter legerit vide Ant. Aug. em. lib. 3. c. 1.

tis. modo quæritur, an dictus Seius sit patris hæres ex testamento: an vero nõ sit hæres ex testamẽto, vel ab intestato. imo pertineat hæreditas ad dictũ Stichũ cũ tate substitutum? Et dicitur, quod pertinet ad Stichũ; licet Labeo dixerit (& male) Seium ex testamento hæredem esse. & est ratio quare male dixerit, quia cum dictus Seius noluit ad se pertinere hæreditatem, sibi ex testamẽto delatam, & ex alia parte edicti bonorum possessionẽ petijt, id est, ab intestato, vt dictum est, non potest videri p hærede ex testamento gessisse. Viu.

Bonorum eius possessionem. Vnde liberi: quæ emancipatus est necessaria, suis voluntaria: ut Instit. de hære. ab intesta. §. emancipati. sed eadem procedere possunt in contituto in potestate. nã sit ei substitutio, si hæres nõ erit: vt supra, de hær. instit. l. iã dubitari.

Demens iudicatur qs ex seruorum. Labeo ait. Et male. Accur.

Si probaretur. Quod probatur hoc ipso, quod non probatur cõtrarium: vt C. de codicill. l. nec codicillos. illud cum stat, quod quãdoq; præsumitur quis de mens ex sermonib. quibus vtitur: & supra, de cond. instit. l. quidam. & de tut. & cura. dat. ab his. l. cui. & ff. de quæst. l. de minore. §. fi.

Puto. Ego Iabolenus. cui est hęc lex. Et qđ dicit in fi. loquitur de ipso in tertia persona sic & aliàs sup. sol. matr. l. diuortio. Vel dic, puto ergo Neratius: vt habeas. in prin. idem. & tunc dic, in fi. Iaboleni sententia est, l. talis qualis nostra. vel dic tertio, quod Neratius refert hic verba Iaboleni. & sic sub. ait Iabolenus: vt concordet finis.

Tranſit. Hoc cum sciebat sibi delatam: alioqui contra. vt supra, de inof. testa. l. mater. arg. §. e. l. nec is §. hæres. & l. fi is. & sic ibi adhuc adire posset, vel potest hic loqui, cum ius ignorauit, vt ff. ji quid in frau. pa. l. si patronus. in prin. & facit C. de imp. & alijs sub. l. 3 & ff. e. l. Claudius. & ff. si quis omi. cau. test. l. ii non solus. & l. si testamento. in prin. Acc.

Si minor. Institui mihi hæredem Titiũ minorem 25. ann. & Seium, & Caium maiores: & decessi: & ipsi adiuerunt hæreditatem meam; postea Titius habuit in integrũ restitutionem, vt dimitteret partem suam, & dimitt. certe eius partis Titij datur bon. possessi. creditoribus hęreditarijs: non autem coguntur suscipere onus dictæ partis Seius, & Caius Titij cohæredes, & h. d. Viu.

Non cogatur. Sed si velit, nunquid potest? Respon. potest: vt ff. eod. l. pe. & ad Tertul. l. 1. §. si quis adita. & l. 2. §. fi bonorum. Sed contra supra, eo. l. cum hære. &

LXI.

Si minor annis postea quam ex parte hęres extitit, in integrum restitutus est: Diuus Seuerus

Portio abstinentis se per restitutionem non accrescit cohæredi inuito. Bar.

Macer libro 3. de Offic. Proſ.

LXII.

Antistius Labeo ait, si ita institutus sit, [Si iurauerit, hĩs esto:] quãuis iurauerit, non tamen eum statim hæredẽ futurum ante quam pro hærede aliquid gesserit, quia iurando voluntatem magis suam declarasse videatur. Ego puto, saris eum pro hærede gessisse, si vt hæres iurauerit, idem Proculus: eoq; iure vtimur.

Si Dominus seruũ mutatur, nouus iussus requiritur. Bartolus.

Si seruus hæres institutus, post iussum dominum constituit, vt eius patris onus cohæres suscipere non cogatur sed bonorum possessio credito ribus detur.

Qui implet conditionem non videtur adire, nisi expresse hoc animo fecerit. Bartolus.

Labeo lib. 11. ex Posteri. Labeo.

Bonorum possessio. Factum, non ius hoc significat. nam quasi vacantium fit missio causa rei seruandæ, sed videtur in solidum cohæredem teneri: vt ff. de fideicom. l. si Titius, & Seia Sol. ibi ab initio in solidum tenebatur fideiussor. & sic in solidum tenanet sub dicto confideiussore per in integrũ restitutionẽ. hic autẽ pro parte: nam & ibi esset idẽ qđ hic, sed pro parte teneretur, vt C. ad Velleia. l. si paternã. Accur.

Nisti Labeo. Ego taliter mihi Titium hęredem institui, Titius hĩs mihi esto, si iurauerit se Capitolium ascendisse, & decessit. postea Titius volens mihi hæres existere, iurauit se Capitolium ascẽdisse, nunquid erit statum mihi hæres? dicitur quod sic, licet Antistius Labeo diceret contrarium & male.

Si seruus. Titius instituit sibi hæredẽ Stichum seruum meum, & ego iussi eum adire. & postea eundem alienaui antequam adiret, in Seium certè nou poterit Stichus adire nisi habeat iussum noui domini. Secundo dicit quod furiosus non potest sibi acquirere commodum hæreditatis ex testamento, nisi in stituatur à patre, vel domino suo quia tunc sibi etiam inuito acquirit, per seruum autem, vel filium suum potest sibi acquirere hæreditatem dictus furiosus. Viuia.

Si iurauerit. Scilicet, ascendere Capitolium, vel aliquid tale.

Voluntatem suam. In iurando, non adenndo. Az. vt in dictio pura habeatur, ideoque vt in pura sit necessaria pro hærede gestio. Acc.

Ego puto. Non corrigendo, sed determinando, si ergo iurauit vt purificet institutionem, non fit hæres, vt supra de cond. instit. l. si pupillus &. l. si quis ita hęreditatem. & ff. de condit. & demonst. l. in conditionib⁹. quæ sunt contra, si autem vt sit hæres, tũc idem, quod hic, & plene no. supra, de hær. instit. l. iam dubitari. Item cõtra, supra, de cond. instit. quæ sub conditione. §. hoc edicto. Sol. de prętorito, vt §. de iureiur. l. si quis eũ, in pri. ibi. hic de futuro. Vel hic non dicit qđ sit cõditio implẽda: sed exponit modũ per quẽ videatur adire hęre ditatem adimplendo eam: & facit ff. de statu. liber l. si quis ita. § qui ita fallit tamen in duobus casibus. §. de cond. & demonst. l. municipibus.

§ Exigitur. Vt Inst. de hæred. Institu. §. qui alienatus. & §. eo. si quis mihi bona. §. 1. & §. fin.

§ Notat. Id est, reprehendit Pomp. secundum quosdã: imo non reprehendit eum, cum ab eius dicto excipiat.

§ Non potest. Hæc Pompo. sed contra C. de cur. fur. l. fin. §. si vero perpetuus. & §. tali. vbi sit hæres. Sol. hic reijcitur opinio Põponij. Vel hic corrigit vt ibi plenè not.

§ Necessarius. Hæc Marcellus, & bene: vt Instit. de hær. ab intest. §. posthumi. & ſ. de cond. instit. tut. l. 2.

Ei potest. Hæreditas, legatũ, dominium, possessio, actio, vt & ſ. de vſu. cap. l. si seruo. & de actio. & oblig. l. si à furioſo.

In P. Fl. caput est ſeparatũ, à præcedẽti, cuius ẽ ſcriptio ẽ Marcell. lib. ſingu. regularũ Põponij, notat.

Potestate. Scilicet filium: vt ſ. de ijs q̃ ſunt ſui vel alie. iur. l. patre. & hoc interueniente iuſſu tutoris, vel curatoris: vt ſupra eod. l. ſi per epiſtolam. Item videtur contra C. de hære inſti. l. neque. vbi quis non potest per ſe, nec per aliũ acquirere. Sed ibi propter delictum: hic propter infelicitatem fati.

SEruus duorum. CASVS. Stichus ſerꝰ meus, & Titij fuit hæres inſtitutꝰ a Seio, & ego ſolus iuſſi eũ adire: & adiuit. & poſtea ego & Titius prædictus manumiſſiuus eũ. certè dictę hæreditatis habeo ego dimidiã, & aliã dimidiã ipſe Stichus manumiſſꝰ ſi eam adeat. Sed ſi dictꝰ Seius teſtator dedit eidẽ Sticho ſubſtitutũ, & manumiſſus poſtea Stichus adeat pro dimidia vt dictũ eſt, ſubſtitutus locũ nõ habebit. Sed quid ſi ego & dictus Titius inſtituimus hſdẽ dictũ noſtrũ, ſeruũ? certe non poterit ſe abſtinere ab hæreditate alicuius noſtru. Item quid ſi dictus Stichus meus, & Titij qui fuit inſtitutus a Seio, adiuit iuſſu meo tantũ, & nõ fuit a nobis poſtea manumiſſus: certe antequã Titius eum adire iubeat. non pro maiori parte hæredẽ me facit, quã pro dominica. poſtea autẽ quã certũ eſt Titiũ prædictum nõ iuſſurum, tacito iure pars Titij mihi accreſcit ſi autem dictus Titius poſtea iuberet adire acquireretur eidem Titio ſua pars, nec oberit eidẽ Titio mea feſtinatio, qui prius iuſſi ſeruũ adire. quia cũ ipſe ſeruus adiuit meo ſolo iuſſu, non videtur venire ad dictã hæreditatẽ ex teſtamẽto, quo ſint ei datę plures portiones. quo quidẽ caſu non eſt opus niſi ſemel adire: vt ſ. e. l. ſi ſolus. imo videtur venire ex iuſſu meo, & Titij, qui ſumus ſui domini. & hoc cauſa noſtrę prædictæ vtilitatis. & hoc dicit cum quatuor legib. ſeq. Viui. mini ante quã adiret, alienatus eſſet, nouũ iuſſum poſterioris domini, non iuſſũ prioris exigitur.

Furioſus non acquirit voluntate ſua, ſed voluntate legis, vel alterius cum iuſſu curatoris. Bar.

In libro ſingulari regularum Pomponij Marcellus notat. Furioſus acquirere ſibi cõmodum hereditatis ex teſtamento non poteſt, niſi neceſſarius patri, aut domino hæres exiſtat, per alium autem acquiri ei poteſt, veluti per ſeruum, vel eũ, quem in poteſtate habet.

Seruus plurium poteſt partem vni acquirere. & partem ſibi, ſi fuerit manumiſſus. Bar.

LXIII.

SEruus duorum hæres inſtitutꝰ, & adire iuſſus, ſi alterius domini iuſſu adierit, deinde manumiſſus fuerit, poterit ipſe adeundo ex parte dimidia hæres eſſe.

LXIIII.

SI ſubſtitutum haberet idẽ ſeruus ita, Si hæres non erit: ille hæres eſto: ſubſtitutus locum non habet.

Seruus plurium poteſt omnibus neceſſarius exiſtere hæres. Bar.

LXV.

SI ſeruus communis, vel vni ex dominis, vel pluribus vel omnibus hæres extiterit neceſſarius: nullius eorum hæreditate ſe poterit abſtinere.

Ex coniunctione legali in hæreditate locus eſt iuri accreſcendi. Bar.

LXVI.

SEruus communis ab extero hæres inſtitutus, ſi iuſſu vnius adierit hæreditatem, nõ pro maiore parte interim hæredem eũ facit, quãm pro dominica, deinde cæteris ſociis non iubentibus, tacito iure partes ei accreſcunt.

Seruus plurium poteſt ſeparatim adire propter ſeparationem, quæ à lege inducitur, licet non à teſtante. Bar.

Adire iuſſus. Ab altero tantum.

Domini iuſſu. Tantum.

Dimidia. Sed quare non acquiſiuit hæreditatem totam ei cuius iuſſu adiuit, ſicut ſi ſtipulatus eſſet altero tantum iubente: vt ſ. de ſtip. ſer. l. 1. §. cõmunis. & l. ſeruus communis? Reſpõ. quia non poteſt alicuius iuſſu amplius ei quæri, quã pro qua parte dñs eſt: quia non poteſt in plus iubere: & ei acquiri ſine iuſſu nõ poteſt: vt ſ. eo. l. ſeruus communis ſed ex ſtipulatione bene poteſt acquirere licet iuſſus non interueniat.

SI ſubſtitutum. Locum non habet omnino ſi manumiſſus adeat, alias pro parte locum habet: vt ſ. de vulg. ſubſtit. l. fin. in principio. cum ſeruus communis perſonã duorum dominorũ ſuſtineat, vt ſ. de ſtip. ſeru. l. 1. §. communis.

I ſeruus. Vel plurib. Aperte dici põt hoc per legem nouam: vt C. de cõm. ſeru manu. l. 1. ſed ſecundũ hãc legẽ vni ſoli hæres eſſe non põt, vt Inſti. de don. §. fin. niſi dicas res cæterorum ad vnũ peruenisſe vt hic, vel niſi in caſu: vt ſ. de hær. inſtit. l. duo ſocij.

Eorum. Scilicet cuius hæreditatem adiuit, nec enim p vnius hęreditatis additionem liber factus aliam cogitur adire. Azo. ſecundũ ius nouum.

Eruus cõmunis. Pro dominica. Vt ſupra de vulgari ſubſtit. l. ſi. in principio. & infra de legatis primo, lege. ſi ſeruus plurium. in princip. & ſupra eodẽ lege, ſeruus duorum. & Inſtitution. de hæredibus inſtituend. § ſeruus plurium. & infra de ſtipul. ſeruo. l. ſi communis ſeruus ita.

Non iubentibus. Id eſt, repudiantibus expreſsè, vel tacite, puta non implendo conditionem intra tempus quod teſtator voluit.

Accreſcunt. Si nõ ſit ſubſtitutus: cuius cauſa potior eſt. Idem & ſi eis iubentibus adire nollet: vt ſupra de vulg. ſubſtit. l. ſi in prin. & ibi not & ſupra eodem l. & ſi ſubſtitutum. Item ſecus, quam ſi hic, in legato proprietatis: vt infra de leg. 2. l. & Proculo, quæ eſt contra ſed diuerſum in legato vſufructus, vt ſupra de vſufruct. ac. l. 1. verum & aliter dici poteſt. vt ibi not. & eſt ratio quare ius accreſcendi ſit in proprietate: ne pro parte decedat teſtatus, & pro parte iteſtatus: quod ius noſtrum non patitur: vt infra de regulis iur. lege, ius noſtrum.

Cum

VM ſolus. Licet. Id eſt licitum eſt non exteſtamento ſcilicet, quando duæ ſeparatim in teſtamento ſunt datæ portiones: quia tunc non eſt opus niſi ſemel adire. vt ſ. e. l. ſi ſolus. ſed quia duorũ vicem ſuſtinet: vt ſ. de ſtipu. ſer. l. 1. §. communis. vnde & dñi quaſi duo inſtituti habebũtur: ſed alia litera eſt: nã quia ſæpius nõ ex teſtamẽto adit, ſed &c. ſed vtraque litera eundem ſenſum repræſentat, vt curioſus lector põt notare.

§ Venire. Ad hæreditatem.

Lædatur. Scilicet, quia nulla facta de liberatione damnoſæ applicaretur hæreditati quandoqs. Azo. & facit ſ. de ali. iudi. l. 1. in prin. & ſ. de reg. iur. l. non debet alteri. & ſ. de tranſact. l. 3. in fin. 1. reſpon.

LXVII.

VM ſolus ſeruus hæres inſtitutus eſt ſicut licet vno tempore omnium dominorum iuſſu adire hæreditatem, ita & ſeparatis tẽporibus ſingulorum iuſſu rectè adit. Nã quia ſæpius adit non ex teſtamento, ſed ex iure dominorum venire vtilitatis cauſa videtur ne alterius feſtinatione, alterius ius lædatur.

Sequentes in gradu non admittuntur, niſi primis excluſis: ideo primis ſtatuitur tempus ad adeundum, vltra quod non audiuntur. Bar.

LXVIII.

VAmdiu inſtitutus admitti poteſt, ſubſtituto locus non eſt: nec ante ſuccedere poteſt, quãm excluſo hęrede inſtituto. Eueniet igitur, vt neceſſarium ſit remedium prætoris, & circa denegandas primò actiones, & circa põ-

§ Notanter dic, q̃ poſſe non dicitur, q̃ facit per beneficiũ reſtitutionis, ſeu p̃ aliud remediũ extraordinarium Car. in Cle. 1. 13. q̃ſt. de cauſ. poſ.

tur agens pro hæreditate, vel aliqua alia actione. Item quod ſtatuat tempus, vt ex tũc admittatur ſubſtitutus: & hoc dicat. Vel dic, ſtatuit tempus ſubſtituto, vſque quo admittatur, quod erit poſt tempus primum finitum, & ad inſtantiam ſequentis ſubſtituti. hoc autem ſtatuit vt in inſtituendum tempus ſubſtituto: quia intra diem primo præſtitutum, neque adire hæreditatem poteſt, neque pro hærede gerere. Is autem, qui tertio gradu ſcriptus eſt, ſi primo deliberante ſecundus decedat, ipſe poteſt ſuccedere. Ergo expectamus in ſingulis, vt prius eis deferatur hæreditas. tunc deinde poſtea, quãm delata eſt, expectamus diem præſtitutum: intra quem niſi aut adeat, aut pro hærede gerat, denegamus ei actiones.

Siue ſuccedatur de iure ciuili, ſiue de iure prætorio, ſcripti præcedunt legitimos, etiam ſi conditio ſit adiecta: & interim non poteſt repudiari, niſi coram iudice, Bar.

LXIX.

IN plurium hæredum gradibus hoc ſeruandum eſt: vt ſi teſtamentũ proferatur prius à ſcriptis

§ Poteſt. Vt ſ. eo l. 3. & de hære. inſt. l. cum in teſtamẽto. & ſ. de vulg. ſubſt. l. ſi mater. §. fin. Sed contra ſ. de vulga. ſubſt. l. ſi. 1. reſpon. Sol. ibi non admittitur in eã partem quam habebat inſtitutus. vt ibi not. Item contra ſ. de hære. inſti. l. ſi quis ita hæres. ſed non eſt cõtra vt ibi patet. Itẽ contra ſ. de mino. l. ait prætor. §. ſed qã Papinianus. vbi minor inſtitutus põt admitti, & tamẽ ſubſtitutus admittitur. Sol. ibi p reſtitutionẽ, nõ in re cõmuni: nõ enim repudiauerat minor. Et eodẽ mõ reſpon. ad illam l. quod ſi minor. §. Scæuola, in eo. tit.

§ Eueniet igit. Ne lõga mora fiat ſubſtituto. igit & c.

§ Subſtituto. Circa duo interponit ſe prætor, ſcilicet vt ſtatuat tẽpus primo inſtituto: poſt quod non audiatur agens pro hæreditate, vel aliqua alia actione. Item quod ſtatuat tempus, vt ex tũc admittatur ſubſtitutus: & hoc dicat. Vel dic, ſtatuit tempus ſubſtituto, vſque quo admittatur, quod erit poſt tempus primum finitum, & ad inſtantiam ſequentis ſubſtituti. hoc autem ſtatuit vt in inſtituendum tempus ſubſtituto: quia intra diem primo præſtitutum, neque adire hæreditatem poteſt, neque pro hærede gerere. Is autem, qui tertio gradu ſcriptus eſt, ſi primo deliberante ſecundus decedat, ipſe poteſt ſuccedere. Ergo expectamus in ſingulis, vt prius eis deferatur hæreditas. tunc deinde poſtea, quãm delata eſt, expectamus diem præſtitutum: intra quem niſi aut adeat, aut pro hærede gerat, denegamus ei actiones.

Siue ſuccedatur de iure ciuili, ſiue de iure prætorio, ſcripti præcedunt legitimos, etiam ſi conditio ſit adiecta: & interim non poteſt repudiari, niſi coram iudice, Bar.

LXIX.

IN plurium hæredum gradibus hoc ſeruandum eſt: vt ſi teſtamentũ proferatur prius à ſcriptis, diffamari. & C. de accu. l. ſi. accuſatoribus. & qui accuſ. non poſſ. l. 3. & l. ſi ea. & ſ. de re. iud. l. contumacia. 1. reſpon. & de re. mil. l. 3. §. ſi additur. & ſ. qui ex cau. mai. l. ſed & ſi per prætorem. §. ait prætor.

Gerere. Cum non ſit ei delata. in prin. huius legis, quod eſt opus. vt ſ. eod. l. is qui. §. 1.

Ipſe. Poteſt ſcilicet qui tertio loco ſcriptus eſt. ſed primus repudiat, vel non adit intra tempus ei ſtatutũ: facit ſupra, de iure deliber. l. ſi plures.

Denegamus. Hodie omnino eſt hęres, niſi repudiet, vt C. eo. l. ſi. §. fin autẽ. & §. ſi quis non temerario. ſecũdum Azo. & H. quę ſunt contra, Alij quod ibi ad inſtãtiam creditorum, hic ſubſtituti.

IN pluriũ. CASVS. Inſtitui mihi hęredes Titium & Seium: & de duobus meis cõſanguincis nihil dixi, & deceſſi. certè inſtituti prius poſſunt habere hæreditatẽ meam, ſi volunt: vel prius poſſunt repudiare ſi volunt, quam dicti duo mei conſanguinei poſſint habere, vel repudiare: prius enim debet incipi à ſcriptis, & poſtea debet fieri tranſitus ad eos, qui veniunt ab inteſtato. & idem eſt, ſi ille qui veniret ab inteſtato ſit à me inſtitutus: nam nõ poteſt adire: vel repudiare ab inteſtato, donec poteſt adire, vel repudiare ex teſtamento.

stamento. & quod dixi in hæreditate de iure ciuili, habet locum in bonorum possessione de iure prætorio. Sed quid si ille qui succederet mihi ab intestato fuit a me institutus sub cōditione, si nauis ex Asia venerit? non potest certè adire, vel repudiare ab intestato, do nec existat dicta cō ditio, sub qua à me institutus fuit, sed post existentiā dictę conditionis pōt repudiare vtroq; modo, id est, ex testamento, & ab intestato: & in eo casu creditores hęreditarij possidebunt bona hæreditaria. Vlpianus.

ptis incipiatur, deinde transitus fiat ad eos, ad quos legitima hæreditas pertinet: etiam si idem sit, ad quem vtroq; modo pertineat. Nam hoc gradatim consequitur, vt prius ex testamento delatam, deinde legitimam repudiet. Idem iuris est in bonorum possessione: vt prius scriptus repellat bonorum possessionem: deinde, is qui ab intestato petere potest. Si vero ei, ad quem legitima hæreditas potest pertinere, conditio data sit: nihil constituere potest de legitima ante, quàm dies conditionis transeat. Et ideo dicendum est, & in eo casu si respondit neutram hæreditatem ad se velle pertinere, bona defuncti à creditoribus possidenda sunt.

Incipiatur. Circa adeundū, vel repudiandum.

Legitima. Ab intestato: vt §. soc. l. 3. §. de illo, & facit §. eod. l. quamdiu potest. & C. commu. de succe. l. antequā.

Vtroque modo. Primo ergo vt ex testamēto repudiet hęres: vt §. eod. l. nec is. §. fina. Sed contra ff. eo. l. illud. Solu. ibi sciens, hic ignorās. Item facit ff. de succes. edic. l. 1. §. sed videndum.

Repellat. Id est, repudiet. Ioan.

Bonorum possessionem. Secundum tabulas.

Data sit. Id est, sub conditione est institutus, sciicet si Titius fuerit Cōsul.

Constituere. Scilicet adeundo. sed an repudiando, statim dicet.

In eo casu Quando conditio transijt, & extitit conditio, & sic concor. ff. eo. l. illud. Acc.

Neutram. Id est, neutro modo: ergo erat sciens.

Bona defuncti. Sed quomodo potuit ante conditionem: vt §. eo. l. is qui potest. & l. is qui §. 1. Respond. in manu iudicis: vt arg. §. de oni. iur. l. 2. §. & cum placuisset. & de offi. præs. l. legatus. Vel dic, quod extitit conditio: vt modo dixi.

Seruum alienum ab hostibus redemptum potest quis sibi necessarium hæredem facere: sed domino primo æstimatio debetur. Bar.

Vlpianus lib. 3. ad Sabinum.

LXX.

SI seruum quis alienū ab hostibus redemerit & hæredem eum cum libertate instituerit: magis puto, eum fore liberum, & necessarium hæredem. Nam cum scribit ei libertatem, vinculo suo resoluit: & in hoc solum redit iure postliminij, vt non iterum seruus eius fiat, cuius erat antequam caperetur (hoc enim satis impium esset) sed vt pristino domino suam æstimationem omni modo offerat: vel maneat ei obligatus, donec pretiū soluat, quod libertatis fauore introductum est.

SI seruū. Scilicet adeundo. Et ita ff. de cap. l. in bello § si quis seruum. Item hoc si ne sciebat alienum: alias secus: vt in d. l. in bello §. manumittendo. in fi. §. Acc.

Resoluit. Quod vinculum qualicunq; iudicio resoluitur: vt C. de cap. l. liber. Acc.

In hoc solum. Fuge q̄ est ff. sed pristino dño, &c. nō vt fiat denuo seruus eius: aliter esset si sine redēptione redeat. quia dño redditur: vt C. de cap. l. sicut. Accu.

Offerat. Sic §. de vulg. iubili. l. seruus cōis. §. 1. & Insti. de noxa. §. si autem. & ff. in lib. inge. esse dic. l. 2. in princ. & C. de pat. qui. fi. distr. l. 2. in prin. & ff. ad Sylla. l. domino à familia. Et no. quod duobus videtur teneri, redimenti: vt ff. de le. 1. l. senatus §. fi. & dño quōdam, vt hic, quod falsum est simul. Sed dic, si redimo bona fide seruum, nec manumisit oblato mihi pretio à domino intra triennium, soluitur ius pignoris: nec mirum si mihi tenetur: quia & liber redēptus licet liber sit: tamen tenetur vel ad pretiū, vel ad operas 5. an. vt C. de cap. l. ab hostibus. & l. fi. & §. de test. l. qui testamento

Liber redēptori tenet ad prium, vel operas.

Seruum alienum ab hostibus redemptum potest quis sibi necessarium hæredem facere: sed domino primo æstimatio debetur. Bar.

cum libertate, qui quidem seruus est hęredi hęres necessarius ante dictam conditionem existentē, & post conditionem voluntarius. Itē quid si seruus Titij dedit eidem Titio nummos, vt idē Titius eū manumitteret: & ipse Titius non manumisit ea sed instituit eū cum libertate: nunquid erit eidem Titio hæres necessarius? Et dicitur q̄ non: imo succurrit ei, vt sit voluntarius. ¶ Prætor ait. Dictū est §. eod. l. necessarijs quod ptor dat abstinendi facultatem hæredibus suis & necessarijs, qui de iure ciuili sūt ēt inuiti hæredes, nūc ponit idem prætor quo. addam tuum edictum ita dicens, si per eum eamve hæredem factū fuerit vt aliquid amouere tur ex ea hęreditate. quę ei delata est, abstinendi beneficiū non habebit: dicit postea Vlpianus, Ex quo dixit ptor, si per eum, eamve hæredem factum fuerit, vt aliquid amouerē ex ea hæreditate. q̄ ei delata est, abstinendi beneficiū non habebit. vt dictum est: ergo siue ipse hæres amouerit, siue amouendū per alios curauerit, habebit locū dictū edictum: siue ergo aliquid celauerit, interuerterit, vel consumpserit ex dicta hæreditate: amouisse videtur. Item habebit locum dictum edictum, siue vna res, siue plures amotę fuerint: & siue res amotæ sint ex ea hæreditate, siue ad eam pertineant: non autem videtur hæres amouisse, si rem abstulit non putans eam esse hæreditariam. Item non habet locum dictum edictum. si se abstinuit, & postea amouit eam. nā non valebit propter hoc munus abstentio. tenebitur tamen non extra creditoribus actione furti. Vlp.

Necessarium hęredem. Est enim eius factus seruus vt ff. de cap. l. in bello § si quis seruum. Item hoc si ne sciebat alienum: alias secus: vt in d. l. in bello §. manumittendo. in fi. §. Acc.

Resoluit. Quod vinculum qualicunq; iudicio resoluitur: vt C. de cap. l. liber. Acc.

In hoc solum. Fuge q̄ est ff. sed pristino dño, &c. nō vt fiat denuo seruus eius: aliter est si sine redēptione redeat. quia dño redditur: vt C. de cap. l. sicut. Accu.

Offerat. Sic §. de vulg. iubili. l. seruus cōis. §. 1. & Insti. de noxa. §. si autem. & ff. in lib. inge. esse dic. l. 2. in princ. & C. de pat. qui. fi. distr. l. 2. in prin. & ff. ad Sylla. l. domino à familia. Et no. quod duobus videtur teneri, redimenti: vt ff. de le. 1. l. senatus §. fi. & dño quōdam, vt hic, quod falsum est simul. Sed dic, si redimo bona fide seruum, nec manumisit oblato mihi pretio à domino intra triennium, soluitur ius pignoris: nec mirum si mihi tenetur: quia & liber redēptus licet liber sit: tamen tenetur vel ad pretiū, vel ad operas 5. an. vt C. de cap. l. ab hostibus. & l. fi. & §. de test. l. qui testamento

stamento. §. 2. post triennium autem offerri mihi redimenti seruum nihil potest, nisi mala fide redemerim: vt ff. de capt. l. in bello. §. si quis seruum. si autem manumisisius meum videor remittere: & sic ad primum dominum redire videtur: sed hoc est impium, fauore libertatis: vt hic, & infra, de capti. l. in bello. §. manumittē do.

Si quis hac lege. Id est pacto: vt §. de positi. l. j. §. si conuenit. Acc.

Debebatur. Vt §. de hęre. instit. l. 3. §. qui fideicommiss. & dic vt ibi. & facit. C. de oper. lib. l. mater. & supra, de hęre. instit. l. pater.

Si quis. Quinq; modis: dic, primo domino futuro: & tunc succurritur vt manumittatur: vt §. de iudic. l. vix. §. sed & si. Vel dic de dicenti, id est, dare voluerit: cum hoc per pactum cōuenerat: vt §. de iudic. l. vix. in fi. & hoc etiam casu succurritur, vt manumittatur. Sed quid ad titulum: Respon. quod si postea manumittatur, erit volūtarius redimenti, si ab eo restituatur. Vel dic tertio, dederit domino presenti. Sed tunc in quo succurritur? Respond. vt sit voluntarius post manumissionem spontè factam: & sic consonat cum superiore. §. vel dic, quod suadeatur ad manumittēdū, non dico cogetur: vt C. de libe. caus. l. cū affirmes. & C. de condict. ob cau. l. si liber. Vel dic quinto, vt cogatur manumittere. sed hoc nō placet: vt C. de transact. l. interposita. & C. de libe. cau. l. post certū. Acc.

Si per eum. Scilicet hæredem.

Quo. Pro vt.

Quid. Id est, aliquid.

Ex ea hæreditate. Quæ ei defertur.

Amoueretur. Sub. abstinendi beneficiū nō habebit.

Si quis suus. Per hoc apparet, & per id quod postea dicit abstinendi, quod loquitur in suo hęrede, secus in extraneo, vt supra eo. l. si quis ex. in princ. & est ratio, vt ibi not. Accur.

Amouerit. Scilicet ante: vt ff. ea. l. §. fi.

Curauerit. Etiā si non amouerit, vel melius curauerit, scilicet ab alio, & secuta fuerit amotio: vt §. de eo.

Potest quis pro parte temporis esse necessarius, & pro parte voluntarius. Bar.

Si quis hac lege em ptus sit, vt intra certum diem manumittatur, & cum libertate hęres institutus sit: an ei succurrendum sit, vt se abstineat vi deamus. Magisq; est, vt donec dies non extiterit, possit ei necesarius hęres effici, & non possit se abstinere: sin autē dies pteritus fuerit: tunc non necessarius, sed voluntarius hæres efficitur: & potest se abstinere secundum exemplum eius, cui fideicommissaria libertas sub conditione debebatur. Si quis dederit numos domino, vt manumittat: puto huic omnimodo esse succurrendū.

Qui amouit aliquid de hæreditate antequam abstineat mala fide, perdit beneficiū abstinendi, secus si post abstentionem h. d. vsque ad fi. Bart.

Prætor ait. [Si p eū, eamvè factum erit, quod quid ex ea hęreditate amoueretur,] Si quis suus se dicit retinere hęreditatem nolle, aliquid aūt ex hæreditate amouerit: abstinendi beneficiū nō habebit. Nō dixit prætor, [Si qd amouerit:]

sed [si per eū, eamvè factum erit, quod quid ex ea amoueretur.] Siue ergo ipse amouerit, siue amouendum curauerit, edictum locum habebit. Amouisse eū accipimus quiquid celauerit, aut interuerterit, aut cōsumpserit. Ait prætor: [Quòd quid ex ea hæreditate amoueretur.] Siue autē vna res, siue plures fuerint amotæ: edicto locus est, siue ex ea hæreditate sint, siue ad eam hæreditatem pertineant. Amouere non vī, qui nō callido animo, nec malligno rē posuit: ne is quidem, qui in re errauit dū putat non esse hęreditariā. Si igitur non animo amouendi, nec vt hęreditati damnū det, rem abstulit, sed dum putat nō esse hæreditariā: dicendū est, eū amouisse non videri.

Hæc verba edicti ad eum pertinent, qui antè aliq̄d amouit, deinde se abstinet. Cæterum si ante se abstinuit, deinde tunc amouit: hic videamus an edicto locus sit. Magisq; est, vt putem hic Sabini sententiam admittendam: scilicet vt furti potius actio, ne creditoribus tenea-

Vna res. Habes q̄ sub appellatione singularis numeri, & pluralis continetur, & econtra. si §. de neg. gest. l. 3. §. 1. & ff. vi bono. rapt. l. 2. §. quod ait prætor. & ff. de iniur. l. item apud. §. si quis bona. & §. de testa. tuto. l. si quis ita. §. 1. Acc.

Pertineāt. Id est al eius periculum, vt commodatæ, pignoratæ: vt §. de peti. hæred. l. & non tantum §. 1.

Non videri. Quod malo animo non fit. l. quāuis, & ibi Paul. Castrē. ff. de condit. & demon.

Facit iste. §. in argu. ad id quod supra dicebam, scilicet, q̄ animalia ēt in deliciis quandoq; attēditur. de quo q̄ Anse. Cor. in fin. suis ī ver. vis.

Abstinuit.

Hæreditate, non est ī P. Fl.

Bona fi de factū. bene factum cēsetur, & nō mœreē pēnā quod malo animo non fit. l. quāuis, & ibi Paul. Castrē. ff. de condit. & demon.

Facit iste. §. in argu. ad id quod supra dicebam, scilicet, q̄ animalia ēt in deliciis quandoq; attēditur. de quo q̄ Anse. Cor. in fin. suis ī ver. vis.

Abstinuit.

pœna, vt perdat beneficium abstinendi, secundum Bartol. hic.

Hæc verba. Quę sunt supra, eo. §. prætor. Accur.

Deinde. Id est postea.

Abstinet. Id est abstinere vult, & abstinet de facto, fiā de iure nō pōt: vt §. eo. §. prætor. niti esset minor q̄ in integr. restit. vt §. eod. l. necessarijs. §. sed tamē. & l. si minor.

Creditoribus. Quibus fuerunt traditæ, vel speciali pactione obligatæ. vt ff. de fur. l. si is. in prin. & l. inter. §. hæc actio. vel erāt missi in possessionē vacātiū, alias non: ve §. de præscr. ver. l. fi rem. §. fi. non autē hæredi datur

datur actio furti cum iacet hereditas: vt ff. eo. ti. l. hæreditariæ. & ff si quis test. lib. esse iussus. l. 1. §. Scæuola.

a Delicto. Scilicet amouendo. Accursius.

b Obligatur. Scilicet hæreditas: certè nullo modo: imo nec aditione: vt C. de rep. hære. l. sicut. nisi in casu: vt in eo. tit l. fin.

Beneficiũ indultum nõ tollit, quod impedit indulgendũ.

Item not. hic quod non tollit indultũ beneficium, quod impendit indulgendum: sic ff. de ijs q sunt sui, vel alie. iu. l. patre. id est amotio non tollit beneficium abstinendi iam habitum: est. n. beneficium prætoris contra ius ciuile datum suis & necessarijs, vt abstinere possint, vt ff. eod. le. necessarijs. Itẽ hoc nisi veniat alia via. vt ff. de suc. edic. l. 1. §. sed videndum.

I quis hæres. Instituit mihi hæredẽ Titium ita, vt intra diem Paschæ adeat hæreditatem: & si non ita adiret, substituit ei Seium, & decessit: & postea Titius decessit p octo dies pone ante Paschа, & antequam adiret: certè non debet Seius substitutus expectare Paschа vt adire possit imo statim adire potest. Viu.

Quin. Id est quod & facit Insti. de bo. poss. §. pen. & C. qui ad bo. poss. l. fin. & ff. de ver. obli. l. hoc iure, & l. cum stipulatus. & C eod. l. creationum. Sed arg. cõtra. ff. de ver. ob. l. in illa stipulatione. & l insulam. & ff. si quis cau. l. si eum. §. 1. Item contra. ff. de condi. & demon. l. 4 in fi. Sed ibi est verbũ tunc: hic non, imo & si esset hic, nõ ideo suspenderet. ex quo cessaret primus: vt ff. de hær. instit. l. hæreditas ex die. at ibi est legatum, quod ex die dari põt.

I quis non. Titius habẽs filiũ, & liberum decessit, postea filius non extitit ei hæres: sed pauper existens quasi filius patroni petebat alimenta à dicto liberto: nunquid videtur propter hoc immiscere se bonis paternis? Et dicitur quod non. Viu.

Filius. Scilicet patroni mortui. Accursius.

Egens. Aliàs secus: vt ff. de lib. agn. l. si quis à liberis. §. alimenta. & §. de alimentis.

Paterno. No libertum paternum, nostrum libertum dicimus: non ecotra: vt ff. de verb sig. l. licet. §. paternos. & facit ad l. ff e. l. pro hærede. §. seruos. & §. si quid. Item no. de quasi, & tanquã: sic ff. ad Treb. l. mulier. §. fi. & no sup. de adop. l. si pater. §. qui duos.

Vi putat. Instituit mihi hæredẽ Titiũ sub conditione, si daret Seio quinq; & decessit. Titius putans se iussum dare decẽ, dedit decem Seio, & certe adeũdo postea efficit hæres: sec⁹ tñ esset ecotra puta si iussit eum dare x. & ipse putans se iussum dare v. dedit v. nam hoc casu non implet cõditionẽ: si tamen dederit dicto Seio alia quinque, erit impleta conditio, & adire poterit. Qui bona. Titius putans se non esse libertum, sed meũ seruum, seruiebat mihi bona nde tanquam meus seruus: & ita seruiens fuit hæres institutus à Seio: & iussu meo adiuit: postea apparuit eũ liberũ esse, nunquid creditores dicti Seij poterunt eum conuenire? Et dicitur quod nõ. nõ enim est obligatus propter dictam aditionẽ. Et idem est in hoc alio casu. Caius dedit libertatẽ Stycho seruo suo sub conditione, si nauis ex Asia venerit, & instituit sibi hæredẽ Sempronium: & decessit & postea pendente dicta cõditione libertatis Seius instituit sibi hæredẽ dictum Stichum: & dictus Sempronius hæres Caij iussit dictum Stichum adire dictam hæreditatẽ Seij. & postea extitit dicta conditio ignorante dicto Stycho: & sic ignorãs dictus Stich⁹ fuit factus liber: & postea adiuit ex dicto iussu hæredis: nã non obligat hæreditati dictus Stichus. Sec⁹ autem si dictus Stichus nõ errabat in libertate tua tempore quo adiuit, sed dubitabat: quia tũc adeundo bene esset hæres. Viu.

LXXIII.

Vi putat se decẽ dare iussum, cum quinq; iussus sit: si decem dederit, fiet hæres adeundo: at si quinque putet se iussum dare, cũ decẽ dare iussus sit, & det quinq;: non implet conditionem: sed ad aliq̃d proficit, vt si adimpleuerit reliquum: aliorũ quinque datione videatur conditio esse impleta.

Liber putans se seruum, iussu alterius adeum. lo, non obligatur: secus si sua sponte. Bar.

Qui bona fide seruit, si quasi iussu domini adierit: non obligabit. Similis est huic casus liber, qui iussus ab hærede adire hæreditatẽ, post cõditionẽ libertatis existentẽ, cum hoc ignoraret, adijt. De eo, q hæres institutus ab aliquo, dubitat an libertas ei ex testamento domini obtigerit, cum nesciat conditionem libertatis extitisse, vel hæreditatem aditam; an

LXXII.

I quis non quasi hæres sed quasi patroni filius egens a liberto paterno ali velit: pro cuius dubio hoc extra causam est immiscendi se bonis paternis: & ita recè Labeo scribit.

Cõditio dandi impletur si datur plus: secus si minus.

Fiet hæres. Quia pars est in toto: vt ff. de verbo. obliga. l. 1. §. si stipulanti. & supra, de pac. l. si vnus. §. si cũ. & ff de excep. rei iudi. l. si quis cum. in prin. Hug.

Non implet conditionem. Etiam pro parte quantũ ad hoc: vt pro parte sit hæres: vt ff. de condi. & dem. l. cui fundus. in prin. & ff. de cond. inde. l. si non sortem. §. pe & ff. de cond. insti. l. si quis hæreditatẽ. Sed contra. in dicto iudi. fundus. §. 1. aliud est cũ est implenda conditio à pluribus, vt ibi dicit. Itẽ cõtra ff. e. l. si quis extraneus. §. sciendum. Sed imo alius est omnino casus: quia ibi qualitatem, hic quantitatẽ conditionis ignorat. Item non obstat. ff. de conditio. & demonst. ratio. l. 2. in fi. qa ibi non fato, sed implere nolens.

Seruit. Liber homo

Non obligabitur. Etiã si sui contemplatione est institutus: quia non libera voluntate adijt: vt ff. e. o. l. qui in aliena. §. Cellius. Et adde quod not. ff. de acquir. rer. domi. l. liber homo. & l. homo liber. & facit sup. de hæred instit. l. liber homo. Sed contra ff eo. § de eo.

Ab aliquo. Non a domino.

Conditionem. Sub qua dñs ei reliquit libertatem.

Vel hæreditatem. scilicet domini. & dic, quod etiam si pure,

si purè sit relicta, ei nõ cõpetit nisi ab adita hæreditate: vt C. de cad toll. l. 1. §. in nouissimo. Itẽ cõtra supra ead. l. §. qui bona fide. Sed supra bene putabat se nõ esse liberũ. & sic errabat, hic dubitabat. Azo. sic supra, e. l. si q̃s extraneus. §. sciendum. & l. si quis mihi bona. §. sed si mandauit. vel dic vt not. ff. eo. l. qui in aliena. §. 1. & ff l. prox. Item est ad legẽ iſtam ff. de condit. & demon l. multum. & supra, e. l. sed si de sua. in prin Hug.

Hæredem. Si vult sibi acquirere: secus si iubenti &c.

LXXIIII.

Ex semisse. Seius instituit sibi hæredẽ Titium in sex vncijs, & decessit. Titius autem credens se institutum tantũ in tribus vncijs adiuit, vel bonorũ possessionẽ petiit pro tribus vnciis tantum, nunquid valet quod egit? Et dicitur quod non.

In P.Fl. buemadmodũ cũ.

Bonorum possessionem. Secundum tabulas.

Non sit. In petenda, vel danda bonorum possessione.

Adiit hæreditatem. De iure ciuili, vt differat à primo: sed videtur in totũ vt supra, e. l. si ex asse. contra. Solu. ibi sciuit se in solidum institutum. Itẽ contra, sup. eo. l. si quis mihi bona. §. quod si ex parte. Sed ibi in iubente fuit error, sed adiens erat certus, cuius scientia præualet: vt l. cum quidam. §. fi. Item contra supra, eod. l. si quis extraneus. §. sciendum & sup. si pars hære. pet. l illud. Solut. hic error: ibi dubitatio:

Differũt & qũo, vide p gl. in titu. ff. de iur. & fac. ign. & plenè p Bar. in l. fi. C. d cõd. inde.

vt supra. l. proxi. in fi. Vel melius in omnibus distingue, an erat eius propositi, vt si sciret maiorem partẽ adiret: vel non erat eius propositi. argum. sup de mil. test. l. qui iure. quod est verisimile, vbi erat maior. nõ tamen certum: quia potest esse alia pars grauata. Alij ad omnes dicunt, quod hic in solidum est hæres, & quod dicit nihil scilicet, vt sit pro parte, sed tunc non est differentia inter scientem, & errantem? Resp. sic ita: vel etiam est, quia errans poterit vtramque dimittere, quando sciet de alia: quod sciens non poterit: vt supra eo l. si duo. & l. cum hereditate. quod non placet: quia & hic quæsierat, an in solidum esset hæres: & tamen dicit nihil. Alij distinguunt, an vna est institutio: & adiens pro parte sciens, vel ignorãs erit in solidum vt in contrarijs casibus omnibus. an vero plures institutiones, & adiẽs ex vna dittinguitur, sit sciẽs, vel ignorans: verum ad hoc vt sit, vel non sit hæres ex alia: vt hic.

Ista distinctio nõ procedit: p l. quida eulogio. C. eo. fm Bal.

Item si tu ex parte. Titius instituit me hæredem in duabus vncijs hereditatis suæ sub cõditionẽ, & Seium in decem vncijs instituit. Idem substituit me eidem Seio, & decessit. Postea pendente conditione meæ partis Seius omisit suam partem, & ego adiui partẽ suam ex substitutione, & postea extitit conditio dictæ meæ institutionis, nunquid habeo necesse adire pro mea parte? Et dicitur q̃d non: imo pertinet ad me

adeundo hæres fiat, videndum est. Iulianus hunc dicit fieri hæredem.

Qui adiuit ex parte minori quam deferretur hæreditas: pro maiori obligatur, si eius erat propositi. Bar.

LXXIIII.

Ex semisse Titius hæres scriptus ex quadrantis bonorũ possessionẽ per errorem petit. quæro, an nihil actũ sit? an verò perinde oĩa seruanda sint, ac si quadrãs nominatus nõ sit? Rñdit, nihil magis actũ esse, quam cum ex semisse scriptus hæres ex quadrante per errorem adiit hæreditatem.

Quocunque iure aditur portio alia, quæ potest acquiri, sine noua aditione acquiritur. Item qui ex institutione repudiat partem, potest in alia parte ex substitutione succedere, & repudiatam iure accrescendi habebit. Bart.

LXXV.

Si tu ex parte sexta sub cõditione institutus fuisses hæres, & omittente ptẽ suã Titio, cui substitut⁹ eras, ex sub stõne adijsses, deide cõdõ iure extãtis extitisset, q̃ro an adire necesse habueris, ne sextans tuus intereat? Respondit, nihil interesse, vtrum ex substitutione prius adierit, an ex prima institutione: cum ab vtraq; causa vna aditio sufficiat. Sextans itaq; qui sub condition date datus mihi est, ad me solum pertinet. Item si tu sextantis, ex

Sub conditione. Quæ adhuc pendet.

Omittente. Id est repudiante.

An adire necesse. Iterum pro sextante.

Intereat. Si eam non adeas.

Adierit. De secunda persona transit ad tertiam, & ff. de eodem loquitur in prima. & sic est variatio personarum. sic C. de in ius voc. l. fi.

Cum ab vtraque. Id est, propter: vel subaudi præedens. Azo.

Sufficiat. Conditione prius existente: ante verò ad eam, quæ iam est delata. Nec dicas, quod propter aditionem primam habeat sequentem partem non aditam: sed accrescendi iure, cum non erat tunc delata. & facit ff. eo. l. si solus. in fi.

Mihi. Id est, tibi.

Ad me solum. Id est, ad te solum. etiam si alij quam Titius, & Seius essent hæredes. Sed quidã dicũt, quod hic fuerunt tres instituti: scilicet Mæuius cum Seio, & Titio, & proprie hęc verba poni debent. & quod dicit ad me solum: scilicet Seio repudiante: nec etiam Titio accresceret, cũ & ipse suam portionem repudiauit: quod

non

non placet: sed infra proxim. respon. erat ille casus.

a Institutus. Et alij duo quilibet in quinque; & tu vni ex his, puta Titio substitutus.

b Omiseris. Id est, repudiaueris.

c Adeundo. Id est, si adieris.

d Partem. Quidam dicunt, quod & hic duo sunt instituti tm̃, & dicunt partē partis Titianę. i. partem Titianam, id est. in qua fuit institutus Titius; quod non placet: vt ff. de dam. infec. l. plures. Vel dic retento eodem casu. partē Titij, id est, sextantem totum, qui fuit factus pars Titianæ partis te repudiante. Tu dic, quod tres eramus instituti, & sic sextantem amisisti, & accreuit mihi Caio, & Titio: cui Titio eras substitutus: & partē sextantis, quæ venit ad Titium, habebis iure substitutionis, nā in accipiendo partem ex qua Titius fuit institutus, inueniesin ea medietatem sextantis. At si tantū duo essent in instituti, non partem sextantis, sed totum habebis cum parte Titij: vt supra, e. l. 2. & ſ. de hær. inſt. l. ſi quis ita ſcripſerit.

e Esses. Id est, vnam vnciam. quę ex tuo sextante Titio accreuerat.

f Adeundo. Scilicet partē Titij cui fueras substitutus.

g Possim. Et hic de ſecūda persona trāſit ad primam.

h In ptāte mea. Scilicet re integra.

i Omittere. Id est, repudiare. sic ergo possum repudiare sextantem, & adire dextantem, & econtra. sed in parte adita obueniet mihi pars repudiata iure accrescendi, & sic respondsum est quæstioni, & nō est contra ff. eod. l. ſi tolus. & supra eo l. 1. & C. e. l quidam. quibus dicitur non posse vnā repudiari, & alia ample ti. præterea in legibus nibs omnes partes deferebātur iure institutionis: hic altera iure substitutionis vulgaris, sed tamen est idem quo ad effectum vt dixi. Si autem iure substitutionis pupillaris pars defertur, dic: vt supra eod. l. quadritum. & C. e. l. quidam. not. indistincte.

k Illud. Vtramque id est, testamentariam, & legitimam. id est, hæreditatem ex vtraque causa. H.

l Ex testamento. Duo enim actus interuenire videntur. Azo. sic supra, de do. inter vir. & vx. l. 3. §. sciendū.

m Cum sciā. Aliud ſi ignorē; vt ſ. eo. l. nec is. in princ & §. 1. & l ſi is ad quem §. ibi not. Item videtur cōtra huic l. 1. & 2. dicto ſ, e. l. in pluriū. Sed ibi ignorans, hic sciens: vt ibi no. Item facit C. de imp. & alijs subſt. l. 3

n Testamentum. Id est, testamentaria.

o Acquisisse. Nam quandoque quaritur, & repudiatur. sic ff. de noua. l. ſi Stichum. §. 2. sed quo mō eodem momento, cum non ex eodem motu deferantur, vt ſ. eod. l. quamdiu? Respon. fingitur prius fieri quod primo est faciendum. quod facile fieri potest, cū in animo tātum cōſiſtat vtrumque, vt Inſtit. de hær. qua. & diffe. §. fin. Item arg. contra ff. de inic. l. item apud. §. ſi quis verberato.

Dic quod illę causæ ſe cōpatiuntur, vt ſ. nūquam de priuat. delic. illa non, vt l. quamdiu. ſupra, eo. ſecundum Dyn. & Bartol.

Vo fratres. Titius, & Seius fratres habebant bona eorum cōmunia, quæ pater eorum eis reliquerat. Titius autē prędictus decessit ſine liberis ab intestato. Seius autem frater eius rebus communibus vſus fuit, cum sciret eū mortuum. nunquid videtur propter hoc ſe obligasse hæreditati fratris? Et dicitur quod nō, niſi eo animo fecit, quod vellet hæres esse, & videtur habere animū vt ſit hæres, ſi in aliqua re communi interponeret dominationem ſuā vltra quam ipſe in ea parte haberet.

p Ne qua. Id est, ne in aliqua re communi.

q Interponeret. Alias adire videtur: facit ſupra eodē l. pro hærede. §. 1. Aigum. contra ſupra pro ſcio. l. merito.

r Dic quod illa concordat, vt in ijs, quæ possunt fieri in solidum iure communionis, sic facta esse intelligantur. alias secus secundum Bar.

s Lacet. Filius meus, vel ſeruus fuit hæres institutus a Titio, & meo iuſſu adiuit vterque. certē itaque mihi acquiritur hęreditas, ita quod nullo momento permanet apud filium, vel ſeruum.

t Quid aliud. Nimis large loquitur, est ergo contra. ff. de condi. inde. l. ſi id quod dominus. Sol. ibi naturali obligatione, hic in ciuili acquisitione, vt ibi not. Item contra ff. de ſolu. l. qui hominem. §. quidam. vbi filius eſt

mento mihi relictam, videbor ante repudiare testamentum, & ita legitimam acquisisse.

Vſus rerum communium additionem hæreditatis ſecij non inducit, niſi quis vltra fecerit, quam ex neceſſitate communionis facere tenetur. Bart.

LXXVII.

Vo fratres fuerant, bona cōmunia habuerant: eorū alter intestato mortuus, ſuū hęredē non reliquerat, frater, qui ſupererat, nolebat ei hŕs cē. conſulebat, nū ob eā rē quod communibus (cū sciret eū mortuū esse) vſus esset hæreditati se alligasset? Respondit, niſi eo cōſilio vſus eēt, quod vellet ſe hæredē esse, non adſtringi. itaque cauere debet, ne qua in re plus ſua parte dominationem interponeret.

Quæ nobis acquiruntur per eos, qui ſunt in poteſtate noſtra, momento non reſident penes eos. Bart.

LXXVIII.

Lacet, quoties acquiritur per aliquem hæreditas, vel quid aliud

u Limita per Bart. in l. penē. ff. de mi teſta. & in l. 1 §. ſed ſi in e. ff. ad Sylla.

eſt hæres, & sic confunditur obligatio fideiuſſorū. Solu. ibi pater directò tenebatur: quia iuſſu eius contractum fuerat, vel in rē eius versum: vnde fit confusio. Vel illa loquitur ſecūdum iura noua. ſecūdū quę filij habent aduentitia: vel in peculio caſtrenſi. ſed & aliter: vt ibi no. Item contra ff. de le. 1. l. cū filio. Solu. ibi. Itē cōtra. ff. de cond. & demonſt. l. qui hęredi. Solu. ibi vt ſcripto, non vt hæredi. Item contra C. de vſufr. l. fi. §. fi. vbi patre capite minuto remanet filio vſusfructꝰ. Solu. ibi ſpeciale: quia à pſona decedere nō poteſt: vt ſ. fa. erciſc. l. ſi ſeruus. Vel ibi pater erat mortuus naturaliter vel ciuiliter: vnde dicitur redire in filiū, non autem quod hactenus fuerit filij. & facit ff. de verbor. ſignifica. l. cœpiſſe quis.

Si ſolus. CASVS. Titiꝰ inſtituit me hęredem in 4. vncijs hæreditatis ſuæ, & poſtea inſtituit me in alijs 4. & poſtea in alijs 4. & deceſſit. ego autem volo vnā partē repudiare, & aliam habere, certè non poſſum hoc facere. quod locum habet etiam ſi habeam ſubſtitutum in aliqua, vel aliquibus dictarum partium, ſed & ſi inſtituit Seium in tribus vncijs, & Caium in tribus, & Mæuium in tribus vncijs. idē erit ſcilicet ſi adiuero vnam partem, acquiram omnes aliàs, ſi tamen ſint alię mihi delatæ: vt quia ſunt mihi datę purè, vel in diem, vel ſub conditione: & extitit conditio, vel venit dies. Item ſi ſeruus Titius inſtituit ſibi hęredem ſeruum meum in tribus vncijs hęreditatis ſuę purè, & in aliis tribus ſub conditio. & Seium inſtituit in ſex vncijs, & poſtea deceſſit dictus Titius. & poſtea dictus meus ſeruus adiuit iuſſu meo, quo ad tres vncias ſibi purè datas à Titio prędicto: & poſtea eum manumiſi, & poſtea extitit conditio aliarum prędictarum trium vnciarum ei ſub conditione relictarum: certè primę tres vncię acquirentur mihi, & ſecundę tres vncię acquiruntur dicto meo ſeruo. & eſt ratio quare nō mihi ſed ei acquiruntur dictę tres vncię cōditionales: quia omnia paria permanere debent in id tempus, quo conditionalis portionis conditio extet vt acquiratur mihi domino, cui prior portio acqſita eſt. in noſtro autem caſu non permanſerunt mihi domino, cui acquiſita eſt portio. paria, id eſt, in eodē ſtatu, eo quod ſeruū manumiſi. igitur mihi domino nō acquiritur portio conditionaliter dicto ſeruo meo data. Sed quid ſi dictus meus ſeruꝰ erat adhuc in mea poteſtate tempore dictę conditionis exiſtentis? nunquid acquiret mihi dicta portio cōditionalis ſine alia adi-

quiritur. in conditionali verò expectatur conditionis euentus: & ſi tunc reperitur ſui iuris, poteſt eam acquirere ſibi, ſin autem in mea poteſtate, acquiret mihi interueniente noua aditione. Bartolus.

LXXIX.

Si ſolus hæres ex pluribus partibus fuero inſtitutus, vnam partem omittere nō poſſum: nec intereſt, in quibuſdam ſubſtitutum habeam, nec ne. Idem puto, etiam ſi alijs miſtis hęredibus, ex pluribus partibus hæres inſtitutus ſim: quod & hic adeundo vnam portionem, omnes acquiro, ſi tamen delatæ ſint.

Si plures portiones eiuſdem hæreditatis deferātur mihi p alium in poteſtate mea conſtitutum, vna purè, altera ſub conditione: adeundo ex pura iuſſu meo, illa tantum mihi ac

tione ſeruī facta iuſſu meo? Et videt q̃ ſic: quia hoc euenit in libero inſtituto partim purè, & partim ſub conditione: qui quidem ſi adeat ex pura parte, & poſtea veniat conditio patris: acquiritur ei conditionalis ſine noua aditione, vt ſupra; ea. l. §. idem puto. ſed in hoc caſu non eſt ita, imò adire debet iterum ſeruus iuſſu meo, ad hoc vt mihi acquirat partem cōditionalem factam puram per conditionis exiſtentiam. & sic eſt differentia, vtrum liber inſtituatur in diuerſis partibus purè, & ſub conditione: an ſeruus alienus. Viu.

Nec intereſt. Vidēbatur contra vbi habeo ſubſtitutum, quia nūc pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus decedere non poteſt: ſed altero caſu poteſt: quod eſt cōtra ius: vt ff. de reg. iu. l. ius noſtrū.

Delatæ ſint. Ante non: vt ff. de ſecund. tab. l. 2. §. pro qua. & l. 1. §. ſcientiam. & ſ. eo. l. is qui hæres. & l. nec is. §. fi. licet videatur contra ſ. de hæred. inſtit. l. liber. homo. §. fi.

Item videtur contra ſ. eo. l. ſi tu. §. fi. in fi. Sol. ibi. Item contra ſ. e. l. cū hæreditate. ſed dic vt ibi. Item eſt ſic ſ. e. l. 1. & 2. & l. ſi ex aſſe, & C. eod. l. quidam.

Cohærede. Aliàs non expectaretur cōditio: vt ſupra eo. l. cum hæres. §. 1. Acc.

Dic q̃ ibi hæres tas deferē mihi per alium ex noua diſpoſitione, ſ. qa hŕ di primo ſuccesſit, ſm Bart.

a Alterius. In qua fuerat ſub cōditione inſtitutus. Ac.

b Comitari. Cōtra videbatur ex aditione enim vnius partis, quam fecerat iuſſu meo, videbatur & tunc alia pars mihi acquiſita adueniente conditione.

c Paria. In ſuo ſtatu. Accur.

d Ei. Scilicet domino.

e Acquiſita eſt. Quod hic non fuit: vnde alteri vnæ alijs altera pars defertur: nec ob ſ. eo. l. ſi quis hęres. §. j. vt ibi no.

f In eiuſdē perſona. Dic quod ſiue ſim inſtitutus in aſſe, ſiue ſemel, ſiue in pluribus vicibus, ſiue ex parte aliqua: adeūdo etiam modicum, videor adire in totū, in quo ſum inſtitutus: & ſtatim in ſolidū ſum hęres. vt ſ. eo. l. ſi ex aſſe. & l. ſi ego. Item ſi in parte purè: & in parte ſub conditione, & in diem, & nullus datus cohæres, nec ſubſtitutus in defectum conditionis: & tūc idem vt ſupra, e. l. cum hęres. §. i. & in his duobus caſib. habet locum hæc regula: vt vna aditio ſufficiat. ſi autē habeo in conditionali parte ſubſtitutū, vel habeo cohæredem in aliqua parte, tūc ſecus: quia tunc eſt in pendenti pars illa, vt in ea nunc nō poſſit fieri hæres, vt ſ. de hęred. inſti. l. liber homo. §. ſi ita. & ſ. eo. l. cum hæres. §. 1. Alij cōtra. vt no. ſupra, e. l. qui ex duabus. in prin. Item habet locum hæc regula in caſu ſeq. leges.

Non

a Non cum per alium. Puta filium vel seruum: secus si per eum cui succedo vt hæres: vt §. de hære. institu. l. liber homo. §. fi. Sic ergò no. quod refert, sim hæres per me, vel per alium: vt hic: sic & aliàs: vt sup. de vulgar. substit. l. qui liberis. §. fi. & aliàs §. de oper. lib. l. cum patronus. §. 1. Item potest hic esse ratio; quia quādo per seruum opus est facto, scilicet iussu at cum per me, sufficit nuda voluntas. Item facit ad l. illam inf. de contratabu. l. si post mortem. §. si in adoptionem. & §. de bon. posse. sed cum patrono. & §. eo. l. Antistius. §. 1.

Voluntas nuda in aditione sufficit.

Ories.

Institui mihi hæredem Titium in sex vncijs, & Seium in alijs sex. & ita postea dixi: si Seius mihi hæres non erit substituo ei dictum Titium. & postea decessi. & postea Titius adiuit hæreditatē meā pro sua parte, & postea Seius repudiauit pro sua parte. nūquid pars Seij pertinet ad Titium

Pulchrè in hūc locum Viglius in §. seruus aūt plurium. de hære. inst. & §. in ex traneis. de hære. qua. & differ. Instit. li. 2.

line alia aditione, eo quod substitutus fuit ei? & dicitur quod sic, secus autem si dictus Titius decessisset ante quam Seius suam repudiaret partem: quia tunc repudiante postea Scio non transfert nec transtulit Titius ad hæredē suum substitutionem: non enim erat Titius tempore repudiationis Seij in ea causa, vt acquirere sibi potuerit, quia mortuus erat, vt dictum est. & ideo nec cum noua aditione hæred. s Titij, nec sine aditione habet hæres Titij partē Seij, & hoc vult dicere. Viu.

Adijsse. Scilicet adeundo ex sua persona: quod sufficit: vt supra. eo. l. proxi. in fi.

Possit. Quia est delata. & quia viuit. nam &c.

d Mortuus esset. Ante aditam hæreditatem. Item & post eo casu quando sic substituitur: quisquis mihi hæres erit, filio meo hæres esto: cæterū si nominatim vulgariter, vel pupillariter sit substitutus tunc adita sua portione si decedat, accrescit eius hēdi iure accrescendi: sicut ipso inuito si viueret: vt §. eo. l. qui patri. & l. qui ex duobus. in prin. & l. cū hæres. §. fi. & l. si quis hæres. in prin. & C. de cad. tol. l. j. §. his ita. & supra, de vulga. substit. l. qui liberis. § fin. fm R.

e Substitutionem. Id est, eam partē hereditatis: quæ sibi obuenit ex substitutione. Sed videtur huic l. cōtra. §. eo. l. qui patri. Solu. ibi proprio nomine hæredis expresso facta fuit substitutio: hic appellatiuo, quisquis hæres &c. R. sed fm Ioan. hic in vulgari: ibi in pupillari substitutione, ratio est, quia pupillo adeunte, sua paternæ iuncta est hereditas. vnde qui habet paternā, & pupillarem adiunctam habere cogitur. Azo. sed nō nego, quin illa l. sic intelligatur, vt ibi no. verum dico, quod ita l. loquitur cum tres fratres fuerunt instituti: ibi soli duo. Et quod dicit hic, q̄ ad hæredem non transfert substitutionem, verum est iure substitutionis: vt §. de suis. & leg. hær. l. si ex pluribus. sed iure accrescendi transmittit: & sic potest intelligi supra. eod. l. qui ex duobus. in princ. & l. cum hæres. §. fina. & l. si quis hæres. in princip. secundum. Hug.

non cum per alium ac quirenda est hæreditas.

Ius substitutionis non transmittitur ad hæredes. Bar.

LXXX.

Ories videtur hæres institutus etiam in causa substitutionis adijsse, quoties acquirere sibi possit. Nā si mortuus esset ad hēredem non transferret substitutionem.

Cum seruus non capacis in totum, vel in partem institutitur contemplatione sui: secundum tempus aditæ hæreditatis inspicitur. Bar.

LXXXI.

I seruus eius, qui capere non potest hæres instituatur: & antequam iussu domini adeat hæreditatem manumissus, alienatusve sit: & nihil in fraudem legis factum esset: ipse admittitur ad hæreditatem. Sed & si partem capere non possit dominus eius: eadem dicenda sunt de parte, quam ille capere non potest. Nihil n. interest, de vniuerso quæratur, quod capere non possit, an de portione.

Portio accrescit portioni, non personæ, & certe qui perdit portionem, perdit ius accrescendi: licet nomen hæredis retineat. Bar.

LXXXII.

I seruus eius. Titius fuit in insulā deportatus, & ita ex testamento capere non potest: postea Seius instituit sibi hæredem Stichum seruum eiusdem Titij: qui Titius ex testamento capere nō potest: vt dictū est, & dicitur C. de hære. institu. l. 1. & decessit dictus Seius: postea dictus Titius manumisit dictum seruum ante quā ipse seru' adiret dictam hære. iussu ipsius Titij domini. nunquid ipse manumissus admittetur ad hæreditatem? & dicitur quod sic. & idem esset si Titius eundem seruum alienasset in Caium ante quam ipse seruus adiret iussu ipsius Titij: nam admitteretur tunc Caius ad hæredi. Seia nam. Sed quid si dictus filius dominus dicti Stichi a Scio instituti erat talis persona, quæ poterat capere partem tantum dictæ hære. puta quia erat filius tātum naturalis dicti Seij, & si non potest capere ex hæreditate patris vltra vnam vnciam filijs legitimis, & naturalibus exantibus: vt in auth. quib. mod. na. effi. sui. §. dilectissimi. Certè idem est in ea parte, quā capere non potest, quod dictum est supra. in eo toto, quod capere non pōt dominus: serui instituti, scilicet vt si antequā seru' suus adeat iussu suo manumittat eū, vel alienet eum in Caium. ipse manumissi admittatur ad eā partem hered. in quam institit. fuit, quam dominus suus capere non potest. vel cū fuit alienatus seruus, admittatur Caius emptor. & hæc vera sunt, si Titius manumisit dictum seruum vel alienauit bona fide. & nō in fraudem l. quæ prohibet eum Titium capere totam hæreditatem seruo suo, vel etiam partem: si autem manumisisset in fraudem dictarum legum quas quidem supra nominaui. vel etiam alienasset, pactus fuerit forte cum eo de manumittendo, vel cum emptore serui institutus: vt ei non capaci in totū. vel in partem restitueretur postea, non admitteretur ad hæreditatem dictus manumissus, vel emptor. Vi.

In P.Fl. partem capere possit, &c.

In P.Fl. Si totam. an quē ex qua &c.

P.Fl. vacua.

vt sit an pro eam, vti vetere. res vsurpat aūctore Sexto Pompeio, L. R.

Ad hæreditatem. Contra. §. de reg. iur. l. quod ab initio. & l. pe. Solu. hic ex benignitate illud dici nō potest intelligi, per se an per aliū capiat, quia vtrobiq; idem est: vt §. si quis ali. te. prohi. l. 1. §. 1. quæ videtur huic cōtra. & eodē modo respon. ad l. §. de hę. instit. l. si alienū. §. in extraneis. Sic ergo potest hic notari illud generale: quod non tenet, confirmatur. Item est ad l. istā, §. de hęr. inst. l. nō minus. & §. e. l. Antistius. §. 1. & l. si solus. §. 1. & §. de le. 2. l. si debitor §. fi. & §. de ser le. l. 5. Accu.

Inualidū quandoq; cōfirmat.

De parte. De toto ad partem. sic §. de admini. tut. l. si duo. in fi. & §. pro derelicto. l. an pars. Accu.

I totam. Institui mihi hęredem Titiū in sex vncijs. & rogaui eum, vt restitueret eas cuidā non capaci: & ipse mihi super hoc tacitam fidē accommodauit. & sic debet eas perdere, & debet eas habere fiscus: vt §. de iure. fisc. l. non intelligitur. §. 1. & 2. & 3. & postea institui mihi hæredem Seium in alijs sex vncijs: & eijs: & postea decessi. & postea Titius adiuit hæreditatem meam pro sua parte prædicta. & postea Seius suā repudiauit, nunquid pars Seij repudiata accrescit Titio? Et dicitur quod non, quamuis enim Titius adiuerit pro sua parte, tamen eā non videtur habere: eo qđ fiscus pōt ei auferre, vt dictum est. vnde cū fingatur non habere suā partem, non potest sibi accrescere pars cohæredis sui. Viui.

Si totam. Scilicet hæreditatem: si non habes in textu.

Restituere. Non capaci. nā verbum tacitē, vitium notat. Et not. quod hic nō est capax, & non datur: ted infra l. prox. in 3. respon. est indignus, & cōfitcatur. & dic, vt C. de ijs, quib. vt indig. l. hæreditas. & infra, de iure fisci. l. 3. §. 1. & 2. & argum. §. de verb. signif. l. aliud. & dic, quod secus est, si iure substitutionis deferatur hēditas huic tacite rogato: vt §. de vul. substit. l. ex facto. §. fi. contra. hic ergo nihil accrescit rogato de parte cohęredis repudiantis, qa nec ipse videtur institutus, qui fidem accōmodat: & hoc non prout dicit partē, sed prout totam.

Entrē.

Ego habēs vxorem prægnātem, & filium emācipatum, feci testamentum, & constitui mihi hęredem filium prędictum: & ventrem prēteriui, & decessi, nūquid ex testō pōt mihi succedere dict' me' filius antequā posthumus prætertus nascatur? Et dicitur quod non: quia hæreditas nō defertur ex testamētō: quamdiu pōt rūpi testa. sed tunc demū potest mihi succedere dictus meus filius, cum certum erit posthumum non nasciturum, & ita non posse per eum rūpi testamētum. Sed quid si dictus filius decedat, antequā certum sit posthumum nasciturū, vel nō nasciturum? Distingue, aut vxor mea habebat vacuum vētrem, aut plenum, si vacuū, & dictus filius emancipatus hoc sciebat. certè hæres mihi fuisse intelligitur dictus meus filius: & sic hæredes eius habebūt hæreditarem meam: si autem hoc ignorabat dictus meus filius, non intelligitur mihi fuisse hæres. si autem habebat vxor meā vētrem plenū, & dictus meus filius decessit antequā certū esset posthumū nasciturū, vel nō nasciturū: & postea certum factum fuit posthumum non nasciturū, vt quia fecit vxor mea abortum: nunquid subuenietur hæredi dicti filij mei per prętorem, vt hęres suus habeat totam hæreditatē meam? Et dicitur quod sic: qa hereditatem meā habiturus esset, si viuus esset tēpore quo certum factum fuit posthumum nō nasciturū. & idem per omnia esset, si extraneum instituissem posthumo prætorito, prætereā in vno: quia extraneus decedens antequā certum sit posthumū nasciturum, vel non, nihil transmittit de hæreditate mea ad hęredem

LXXXIII.

Entre prætorito, si filius qui fuit emancipatus, aut exter hæres institutus sit, quamdiu rūpi testamentum potest, nō defertur ex testamēto hæreditas. Sed si vacuo ventre mulier fuit, & incerto eo filius in familia retentus vita decessit: hæres fuisse intelligitur. Emancipatus verò, aut exter, non aliter possunt hæreditatem quę rere, quàm si nō esse prægnantem sciant. ergo si ventre pleno sit mulier: nonnè iniquum erit intęrea defunctum filium hæredi suo relinquere nihil? Et ideo detreto filio succurrendū est: quia siue frater ei nascatur, siue non nascatur: patri hęres futurus est. Eademq; ratio facit, vt emācipato quoque subueniri debeat, qui alterutro casu rem omuimodo habiturus est.

Aditio facta metu, rescindi tur. Bar.

LXXXIIII.

I metus causa adeat aliquis hęreditatem fiet, vt quia inuitus hæres exiſtat, detur abstinendi facultas.

Ex testamento non potest esse hæres, qui de eius viribus dubitat, nisi sit suus, & in se verum sit testamentum valere: aliàs secus, & qui in omnem euentum futurum se hæredem cognoscit: interim hæreditatem decedens transmittit. Bar.

Decretū appellatio q̄ significationem hic hēat pulchrè Ale. lib. pa rergon. 3. c. 14. quo loco rēsum hoc eleganter ĩterpretatus est. Et decretū, & decerno, quot modis sumātur, Mād. su p Glos. Fac. §. habitā, i verdecernentes.

Hęreditas non adita quādoq; transmittitur.

Emancipatum: imò suum: vt discrepet à sequenti casu.

Relinquere nihil. Certè sic: relinquit ergo contratabu. vel etiam secundū tab. si venter etiam erit vacuus, & nolet differre: vt §. de contratabu. l. illud. §. fina. & l. seq. Sed contra supra, si mulier ven. no. l. 1. §. sub prætextu. Sol. ut ibi. Item no. quod hic transmittitur non adita hæreditas, seu bonorum possessio. sic infra, de Caib. edi. l. scriptus. Item ad Syllani. l. 3. §. eleganter. & l. qui posthumos. Item C. de ijs, qui ante aper. tab. l. 1. Item C. eo. l. cum antiquioribus. Item C. de suis & leg. l. apud hostes. Item C. de instī. & substi. l. fin. Item inf. de bo. lib. l. filius. §. fi. Item C. de iu. del. l. si infanti. Sed regulariter contra. vt C. eo. l. 4. & l. quoniam. C. de cad. tol. §. in nouissimo.

Decreto. Dando cōtratab. vt d. l. illud. & l. seq & si non petijt, nihilo minus transmittit, vt dixi. Acc.

Debeat. Dando contratab.

Alterutro casu Melius dixisset vtroque: sed iō hoc dixit: quia si nascceretur, tunc ab intestato: si non, tunc ex testamento: ergo ex alterutro. & facit §. de vulg. substi. l. si filius. Accur.

I meus. Ego habēs multos creditores instituo mihi hæredē Titium, & decessi: & postea creditores intulerunt metū Titio, & fecerūt eū adire p vim, certè debet habere Titius beneficiū abstinēdi. Vi.

Facultas. Per beneficium edicti quod metus causa: vt §. quod met. cau. l. si mulier. §. fi metu. & dic, vt not. §. eo. l. 6. §. fin. contra. Hug.

Panto-

P Antonius. Quidam Bononiēsis nomine Pantonius Auitus fuit mīlitus in quandā prouinciam nomine Ciliciam, causa reipublicæ Bononię. & cum ibi esset, Titius vicinus suus Bononiēsis instituit eum hæredem. ipse autem Pantonius decessit in Cilicia existens, antequam sciret se hæredem institutum: & ante diem præfinitum ad petēdam bonorum possessionem quod est centum dierum. vt ĵ. de fū. edict. l. 1. §. quod dicimus procurator tamen suus quē Bononiæ reliquerat, petierat bono. possessionē nomine eius: venit hæres ipsius Patonii, & habuit consilium cū sapiētib⁹: & petijt ab eis vtrū posset habere ratam petitionē bono. possessio. quam fecit procura. Pantonij: & ipsi responderunt ei quod nō, eo quod nunquam transit ad hæredem bono. possessio. nisi fuit petita a defuncto, vel rata habita per eū petitio, quā pro eo fecit procur. suus: vt ĵ. de bonor. possessio. l. 3. §. acquirere. vnde ipse hæres Pantonij petiit in integrum restitutionem nomine ipsius Pantonij: eo quod fuit læsus Pantonius propter absentiam reipub. Bononię: vt dictum est, nunquid poterit eam restitutionem impetrare? dicitur quod non de stricto iure: quia sicut dictum est, Auitus decessit intra diem additionis, siue petitionis bon. poss. & sic non habebat Pantonius tempore mortis suæ in integrum restitutionem, cum ad huc ipso iure bon. posset. petere poterat, si non poterat ipse Panto. petere in integrum restitationem ergo ad hæredem suum non transmittit per tionem ipsius restitutionis. Dicitur tū hic in fine, quod de humanitate, siue æquitate possit hęres Pantonij petere in integ. restī. & sic Imperator Pius constituit in quodam alio, qui legationis causa ꝓ ciuitate sua erat Romæ, & Romæ decessit, vt fecit Panto. in Cilicia. & idem constituit in quodam filio, qui absens amiserat bon. possess. matris sibi delatam. nam constituit restitut in integr. eum habere, non habita distinctione: decessisset ante dies exactos, an post. ¶ Rei perduellionis. Quidam puta Titius instituit sibi hæredem filium suum, & decessit: & post mortem suam fuit accusatus de crimine perduellionis. i. quod aliquid molitus fuit contra Imperatorem filius autē certus erat, ꝙ pater non committerat dictum crimen, nūquid potest sibi quærere hær. patris? Et dicitur ꝙ sic. Si tū non esset certus, non posset quærere: quia debet eam tunc fiscus habere. ¶ Pro hęrede. Titius ab intestato moriens fecit codicillos: & in eis petiit ab hęrede suo, vt manumitteret seruos matris suę Titij, quę mater decesserat ab intestato. Itē præcepit eidē suo hæredi, vt sibi hæredi, & parentib. suis extrueret monumētū in possessione dictę suæ matris. nunquid propter prædicta videt dictus Titius gessisse pro hęrede in bonis matris? Et dicitur quod sic. Viu.

In P. Fl. Pātonius. Alci. autē li. 7. Parer. c. 16. legendum censet, P. Antonius.

Quia sic in l. cū pater. §. fur. do. ĵ. de le

Impeditus adire propter iustam absentiam si decedat interim, ius petendi restitutionem ad adeundam suo hæredi relinquit. Bar.

LXXXV.

P Antonius Auitus cum in Cilicia pro curaret, hæres institutus, antè vita decesserat, quā hæredem se institutum cognosceret. Quia bonorum possessionem, quam procurator eius petierat, hæredes auiti ratam habere non potuerant: ex persona defuncti restitutionem in integrum implorabāt, quæ stricto iure non cōpetit: quia intra diem additionis Auitus obijsset. Diuū tamen Pium contra constituisse, Mœtianus libro Quæstionum refert in eo, qui legationis cā Romę erat: & in filio, qui matris delatam possessionem absens amiserat, sine respectu eius distinctionis restitutionem locū habere: quod & hic humanitatis gratia obtinendum est.

Cognosceret. Cum ergo tempus sit vtile: vt C. qui adimit ad bo. poss. l. 2. qualiter ignorātia: incipit cur rere: vt §. de ijs qui not. infa l. genero. & ĵ. de diuer & temp. prescr. l. r. & §. de calum. l. annuis. & de ædil. edic. l. cum lex: Resp. vt no. C. de test. mil. l. 1.

Bonorum possessionem. Secundum tab.

Non potuerant. Ideo qđ cum tata habetur perinde est, ac si nunc peteretur: sed nunc neque per se defunctum, neq; per hæredē peti potest: quia a defuncto non fuit rata habita: vt ĵ. rē rata hab. l. bonorum. & l. tutis cui Azo. & ĵ. de bo. po. l. 3. §. acquirere. Acc.

Implorabāt. Hæredes Auiti. sic ergo officio iudicis, non actionis iure: sicut & minor: vt supra, de min. l. quod si minor. §. fin.

Intra diem. Scilicet anni. si erat de liberis: vel centū dierum, si extraneus: vt Instit. de bo. poss. §. hīs. & ĵ. de suc. edict. l. 1. §. largius impropriē ergo dicit additionis, id est, petitionis bonorum possessionis. Acc.

Obijsset. Et sic nō habebat in integrū restitutionem, cum adhuc ipso iure cā bon. pos. petere posset igitur ad hæredem ius petendi in integrum restitutionem nō transmisit: & sic stricto iure hæres petere ex persona aui in integrum restitutionem non potest: hic petit de æquitate, quia aliter ad bonorum possessionem petendam venire non potest. nec etiam potuit auus ad hęredem bonorum possessionem transmittere. Azo. vt infra, de bo. poss. l. 3. §. acquirere. Accur.

Gat. 2. Bal. in l. repudiatos. C. de fideic. Itēignoti, ā & qñ cuiat tes. imm⁹. Bal. in l. quam diu. C. qui admit. ad bon. poss.

P. Fl. & filium.

In hāc locū vide orationē Ci. pro C. Rabirio p duellionis reo.

Constituisse. Dedit ergo restitutionem. & sic est cōtra, C. de rest. minorum. l. 3. Sol. vt ibi.

Pro solutione huius cōtrarij vide Bar. hic hanc materiam late discutientem.

Romæ erat. Et ibi decessit vt superior.

Possessionem. Bonorum subaudi.

Sine respectu. Scribi enim sine &c.

Distinctionis. Decesserit ante exactos dies vel post. Et hic. Id est, in casu Pantonii proposito.

Rei. Construe, filius emancipatus, cui de patris innocentia liquet, pōt quærere hęreditatem, subaudi patris sui. & hoc dico suspenta cognitione perduellionis.

Rei perduellionis. Id est rei accusati. sic C. de adult. l. 5. & l. quamuis. & ĵ. ad Syll. l. propter veneni. §. fi. Perduellionis. Id est. l. Iulia maiestatis: vt ĵ. de verb. signif. l. quos nos.

Suspensa. Id est, pēdente principali causa, vel appellationis.

Potest quærere. Non dicit quod possit alienare. Itē nec quod in recusatione nō procedat. & sic nō est cōtra C. ad l. Iul. maiest. l. pen. & fina. erit ergo hic hæres interim: sed desinet secuta cōdemnatione ēt post mortem: vt Instī. de hęre. ab intestato. §. per contrarium. & ĵ. de leg. 2. l. cū filius. § fina. Sed contra supra, eodem l. cum falsum. vbi dicit, ꝙ de alieno facto nō tumus certi: & sic non potest adire. Solut. hic est certus quo ad opinionē Azo. sed Hu. dicit debere liquere quo ad veritatē: quia dicebat, qđ certa die, & hora deliquerat, & certo

& certo loco. & hic filius sciebat non esse verum, quia secum, i. cum patre alibi tunc fuerat filius. & facit ĵ. de don. l. post contractum, & l. donationes. §. fin. & de solut. l. quod si forte. §. quid ergo. & l. reo.

Comperto. Sic C. eo. l. si auia. secus si ignorās: vt C. eo. l. quoniam. & ĵ. de leg. 1. l. seruum si lij. §. si quis.

Matrem. Quondā. hæc enim citra ius. & nomen hæredis non pōt facere: & ideo est hæres: vt hic, & §. eo. l. pro hærede. §. pe. & l. Iulianus. §. seruum. & §. Proponebatur.

Codicillis. Sui filij.

Petit. f. filius.

Sibi. Scilicet filio.

Suis. f. filijs.

Vm bonis.

Titius abstinuit se ab hæreditate patris: & hęreditatem matris adiuit Titius: & possedit agrum paternum, tanquam maternum. scredēs eū esse maternū; nunquid propter hoc vī amisisse abstinendi consilium, quod habuit in bonis patris. Et dicitur ꝙ non: cōueniens est enim eum demum bonis paternis se videri immiscuisse, q aliquid faciendo ꝙ hærede gerere videretur, etiā si nō esset in potestate patris: quod quidē nō repetitur in casu supra posito. Sed pone: quod dictus Titius, qui adiuit hæreditatem matris, vt dictum est, erat pupillus, & erat creditor matris, & ita propter additionem confusæ fuerunt actiones suæ, & pone quod ipse in integrum restitutus fuit ab oneribus hæreditarijs. Certe debēt ei restitui dictæ actiones cōfusæ. Viu.

Vltimam voluntatem condendo potest quis hæreditatē adire. Bar.

Pro hærede gessisse filiū placuit, qui moriens comperto matrem suā intestato vita decessisse codicillis petit ab hærede suo, vt maternorum bonorum seruū manumitteret, ac sibi parentibusque suis in possessionem matris monumentum extrueret.

Ille actus, qui in extraneo inducit additionem, in suo inducit immistionem. Bart.

LXXXVI.

Vm bonis se patris miscere conuenit, qui remoto familiæ vinculo, pro hærede gerere videtur: & ideo filius, qui tāquam ex bonis matris, cuius hæreditatem suscepit agrum ad hæreditatem patris pertinentem, vt maternū ignorans possedit; abstinendi consilium, quod in bonis patris tenuit, amisisse nō videtur.

Minore restituto, restituuntur actiones confusæ. Bar.

Pupillis, quos placuit oneribus hęreditarijs esse liberandos, confusas actiones restitui oportet.

Eum bonis. Demum, & omnem. Azo.

Conuenit. Id est cōueniens est intelligi se &c. quasi dicat suus hęres eo facto se immiscet, quo extraneus pro hærede gereret. Et no. differentiam inter adire, & immiscere: vt hic, & Instit. de hære. qual. & diffe. §. extraneis: quandoque tamen ponitur vnum pro alio: vt ĵ ad Tertul. l. 2. §. si bonorum. & C. de leg. hære. l. si defuncti. Acc.

Remoto. Id est, si remotum esset. Acc.

Familiæ. Id est patriæ potestatis.

Non videtur. Quia nec extraneus pro hærede gereret, vel adiret: vt §. eo. l. pro hære. & l. si seruum. §. pen. sic econtra. ĵ. e. l. gerit. in fi. & §. eo. l. si extraneus. §. interdū. in aliquo tū videtur differre suus ab extraneo, fm quosdā. vt no. §. eo. l. ꝓ hærede, 1. & 2. casu. Accur.

Liberandos. Per in integ. resti. quia adierant: vt §. e. l. necessarijs.

Confusas. Quę habebant contra hęreditatem, vel econtra.

Hæreditas animo aditur, licet nihil hæreditarium attingatur. Bar.

LXXXVII.

Erit pro hęrede, qui animo agnoscit successionem: licet nihil attingat hæreditarium. Vnde & si domum pignori datam, sicut hæreditariā retinuit, cuius possessio qualisqualis fuit in hæreditate: pro hærede gerere videtur: Idemque est & si alienam rem vt hęrediariam possedisset.

Restitutio pupilli prodest fideiussoribus eius. Bar.

LXXXVIII.

I pupillus se hæreditate abstineat: succurrēdum est, & fideiussoribus ab eo datis, si ex hęreditario contractu cō ueniantur.

Hæreditas non potest adiri per procuratorem, & mutatio ne persona desinit peculium esse castrense. Bar.

LXXXIX.

Oportet. Maiori autem qui ex causa quandoque desinit habere hæreditatē, actiones restituunē nisi dolū adhibuit: vt ĵ. de ijs qui. vt indig. l. hęredem. & ad Syll. l. propter. §. neptis. & §. de hære. vel act. ven. l. 2. §. pe.

Erit.

Titius retinuit tāquam ex hæreditate matris quandā domū pignori datā matri. Certè pro hærede gerere videtur in bonis maternis. & idem est, si alienā rem non pignoratā matri, possedit vt hę reditariam: quia ēt ille gerere videtur pro hærede, qui animo agnoscit possess. licet nihil attingat hæreditariū, vt fuit in dictis duobus casibus proximè positis. Viu.

Datam. Defuncto ab aliquo suo debitore: & sic cœpit possidere ciuiliter, & naturaliter: vt ĵ. de acquire. rer. do. l. per seruum. Accur.

Qualisqualis. Sed nonne vera: vt ĵ. de act. & oblig. l. qui à seruo? Respond. Io. non vera: vt ĵ. si qs test. li. l. 1. §. Scæuola. & not. ĵ de acqu. possess. l. si de eo. §. 1. Accur.

Alienam. Etiam si in ea nullum ius habuit defunctus: ut & §. eo dem. l. si quis extra. §. interdum.

Quo declarē animus vide in l. Fulcini°. §. qd fit latitare ex qui. ca. in po. ea. l. repre hendēda. C. de inst. & substit. sub cōditio. factis. Bal. in tit. C. de fide instr.

Solus enim animus sufficit qualitercunq; declaretur: vt Instī. de hære. qua. & diff. §. fi. & C. vnde legi. l. non hoc. & §. de rei ven. l. si ager. & C. eo. l. si sorori. & l. si auia. & §. eo. l. pro hęrede in princ. & §. 1. Sed cōtra, supra eodem. l. pro hærede. §. si quid tamen. Sol. vt ibi. Accur.

Dic, quod nomen hæredis ibi accipitur pro filio: & sic gessit ibi pro hęrede, hoc est pro filio, non propriè vt hæres, secundum Bar. hic.

I pupillus. Pupillus immiscuit se hęre ditati patris: & creditoribus hæreditariis dedit fideiussores: postea per in integrum restitutionem abstinuit se à dicta hæreditate, & ita liberatus fuit a dictis creditoribus. certè & fideiuss. prædictis succurrendum est. Viu.

Abstineat. Per in integ. rest. quia adierat cū tutore.

Conuenianur. Ab hæreditariis creditoribus, quib.

eos dedit.sic §.de admi.tut.l.2. & de procu.l.si minor. Sed contra C.de fideiuſ.mi.l.1.& 2.Sol.hic creditoribꝰ datur in alium regreſſus,ibi non, vt ibi no.|Eodē modo ſolue §.de mino.l.in cauſæ.& de arbi.l.pupillus.vel vt ibi. Acc.

In P.Fl. per curatorem.

Er procuratorem. Hic in prin.eſt facilis:quia dicit, quod hæreditas iure ciuili per procuratorem acquiri non poteſt. Secundo dicit. Filiusfamiliàs miles inſtituit ſibi hæredē filiū ſuū:& filius militis adiuit iuſſu aui ſui: nunquid ac quirit auo ? Et dī quod ſic.& plana ratio eſt in litera. Viuia.

Per procuratorē. Aliàs incipit. Paulus. aliàs lex, per procuratorem & dic generalem vel ſpecialem : ſed hoc fallit ī procuratore generali Cæſaris : vt §. de offi. procu. Cæſa.l.1. §.fin.& ĵ.de iu. fiſc. l.aufertur. §.pe Itē ſecus in bo. po.vt ĵ. de bon.poſſ.l.3.§. acquirere.& C.man.l. ſi maritus. & eſt ratio.quia bono.poſſ. non conſiſtit in ſolo animo, vt hæreditatis aditio : ut Inſtit. de hære.qua. & diffe.§.fin. ſtatim enim quod mando de adeūdo,iā adeo: & ita nihil remanet faciendum per procuratorem. Item per meam voluntatem, & animo de beo fieri hæres, non per alienam. Item ſecus in Treb. reſtitutione eadem ratione,vt ĵ.ad Trebel.l. qui ita.§. 1.ſed R.dixit,quod per ſpecialem tantum poteſt aditi hæreditas.& bono.poſ.peti. & hic vetet per generalē: argu.§.de min.l.illud.§ ſi talis. Sed ar. contra §.de admi.tuto.l.ſi duo,ſed certe cū bo.poſ.poſſit rata haberi, ab eo etiam,qui nullum habet mandatum,petita: magis per habentem generale mandatum. Tertij etiā dicunt per generalem poſſe peti hæreditatem,& bo.poſ. ſed quod hic dicit: loquitur,quando procurator meꝰ eſſet inſtitutus nomine meo:quia per eum non fio hęres. ipſe tamen tenetur mihi mandati,ſi ad meū mandatum fuit inſtitutus,& inſtitutionem recipit: ut §.de hæred.inſti.l.quidam.ſed & ſi non rogaui,ſed tantum fuit euidens voluntas teſtantis,vt mihi quæreret, mihi reſtituet:vt ĵ.de acquir.rer. dom.l.liber homo. Prima placet.vt nec per ſpecialem,nec per generalē poſſim adire,niſi forte in caſu,quando ſuſpendi voluntatem meam in eū eo modo, quo dicitur §.eod.l.ſi quis mihi bona.§.ſed ſi mandaui.& ſi quis alicui.Sed & ſic dixit Hug.non poſſe fieri.

Acquiſiſſe. Pleno iure olim:vt §.e.l.placet.hodie quo ad vſumfructum:vt C.de bo.quæ lib.l.pe.& fin.

Ei. Scilicet auo. Acc.

Deſierunt. Et facit C.de inoff.teſta.l. ſi. in fin.

Iis q. Ego habens multos creditores inſtitui mihi hęredem filium meū, & deceſſi, & filius meus prædictus ſe ab hæreditate mea abſtinuit : q cū creditores mei poſſiderent bona hæreditaria per fraudem,ſuppoſuit dictus filius quendam, qui emeret dicta bona, & ſibi filio donaret : certè poteſt conueniri dictus filius à creditoribus. ac ſi ſe immiſcuiſſet bonis meis. Viu.

Mercatus. Ante abſtentionem,nam poſterius delictum, vel factum nō obligat hæreditati : vt §. eo.l. ſi ſeruum. §.fi.

A creditoribus. Imo nō : vt C.de re pu.hæred.l.2. Solut. hic omnia : ibi res certas. Vel verius. hic fraudulēter : ibi non. & ſic ſoluitur aliud cōtrarium ĵ. tit.2.l. fi. & facit ad l.iſtam, §. quib.mo. pig. vel hypot. ſol.l. ſicut.§. ſuperuacuū & C.de diſtrac. pig. l. & qui ſub imagine. & §. de authori. tut.l.pupillus.§. ſed & ſi per interpoſitam. & C.quod me. cau.l.pe.& fi.& C.de natura. liber. l.3.§. quod de ſubeunda.

Iliusfamiliàs. Filius meꝰ Titius duxit vxorem Seiam, & habuit ex ea filios : & ipſa poſtea inteſtata deceſſit:& filij ſui adiuerunt hæreditatē ei' mulieris iuſſu dicti mei filij eorum pris,. & non meo. nunquid mihi acquirunt dictam hæreditatem ? Et dicitur quod nul' eſt ea aditio.

Sublatis.i.ſuſceptis.ſic §.de pac. dot.l.ſi liberis.

Nihil actum eſſe. iure veteri,nouo autem ſecus vī, vt C.de bo.quæ lib.l.fi.& l.pe.Vel dic,vt in Auth.de hęred.ab inteſt.col.3.Azo.Nam per illa iura nō quæritur iuſſus,vt videtur. & facit §.ad Mace.l.filium.Item arg. §.de neg.geſt.l.qui aliena.§.quanquam.& C.de hęred. action.l.2.Sed argum.contra ĵ.de ma.vin.l. apud filiū. Accurſius.

Ater. Si filius meus inſtitutus eſt hæres ab aliquo,& ego iubeo eum adire,non valet iuſſus,niſi ego ſim certus,vtrū filius ſit inſtitutus ex aſſe, vel ex parte, vel ex inſtitutione,vel ſubſtitutione.vel ex teſtamento,vel ab inteſtato:& non nocet,ſi ego ſū mutus,dū tamen non caream intellectu.nam nutu iubere poſſum:& ſi ſcio literas,poſſū ſcribere,quod iubeo eū adire : & idē, eſt ſi ſeruus meus ſit inſtitutus. ſed & ſi ipſe ſeruus ſit mutus, iuſſu meo pro hærede gerendo obligat me hæreditati. Viu.

Exiſtat.i.exiſtere poſſit alicui. Sed videtur contra §. eo.l. ſi quis mihi bona.§.ſed ſi mandaui.& l.ſi quis extraneus.§.ſciendū.contra.Sed diſtingue per te,an per alium quæratur hæreditas. Azo.vel dic,vt ibi.

Mutus pater,vel dominus. No. quod duo nomina diſiunctiuē poſita,verbo ſingularis numeri pluraliter copulantur.

ſu patris, a nepote, qui eſt in poteſtate aui. Bar.

XCI.

Iliusfamiliàs duxit vxorē,ea filijs ſublatis inteſtata deceſſit, filii iuſſu patris, non aui adierunt hæreditatem. Quæro, an auo acquiſita ſit hæreditas ? Paulus reſpondit, ſecundum ea, quæ proponerentur, nihil actum eſſe.

In mandante requiritur certitudo cauſæ. Bar.

XCII.

Ater quoties filio mā dat adire, certus eſſe debet, an pro parte, an ex aſſe: & an ex inſtitutione, an ex ſubſtitutione: & an teſtamento, an ab inteſtato filius ſuus hæres exiſtat.

Iuſſus poteſt fieri nutu & literis. Bar.

Mutus pater, vel dominus filio, vel ſeruo hæredibus inſtitutis, ma-

Abſtentio facta mala fide non prodeſt:quod preſumitur ſi omnia bona patris emerit : vel per interpoſitam perſonam mercatus fuerit. h. d. ſecūdum verum intellectum, & eſt no. lex. Bart.

XC.

Iis, qui bonis paternis ſe abſtinuit, per ſuppoſitā perſonam emptoris bona patris mercatus probetur: perinde eum conueniri oportere a creditorib. atque ſi bonis paternis ſe immiſcuiſſet.

Non valet aditio facta inſ-

Non careat. Pater vel dominus. ſi autem pater careret, habet locum quod dicitur §.eod.l.cum hęres.in prin.ſi autem dominus,tunc habet locū quod dicitur §.e.t.l.qui ſeruū.& C.de cu fu.l.ſi.§.talis.& ar.§.e.l.ſi quis alicui. Item quidam referunt careat,ad filium vel ſeruum, quod non poteſt ſtare, cum de eis cœpit pluraliter loqui. Item facit, ſupra eod.l. Antiſtius.§. fin.

Vt ei.Patri vel do mino.

Eius. Scilicet hæreditatis.

Scientia. Quæ ei in loquendo non eſt.

Literarum. Scribendarum. Et not. vbi voce non eſt opus, nutus interuenit. vt ĵ. de reg. iur. l.vbi. & ĵ. de act.& obligat.l. conſenſu. Item facit §.eod.l. ſi per epiſtolam. Azo.

Nutus interuenit, vbi voce non eſt opus.

Mutus. Facit Inſti.de hæredi. quali. & diff.§.fin. & §.eo. l. mutum.

Vi ſuperſtitis. Caſus in hac lege, vtque ad l. Clodiꝰ. eſt talis.Repudiaui hæreditatē Titij viuentis : & poſtea deceſſit dictus Titius. & inſtituit me hæredē, nūquid poſſum adire hęreditatem eius de iure ciuili, vel bon. poſſ.petere de iure prætorio ? Et dicitur quod ſic: qa repudiaui illud qđ mihi non cōpetebat. Et ſcias quod recuſatio hæreditatis poteſt fieri non tantum verbis, ſed etiam re, puta abijciendo à me res hæreditarias.Sed quid ſi ego qui geſſi pro hærede exiſtimabam me eſſe pupillum, cum eſſem pubes,& ita errabā in ætate mea? Certè nihilo minus ero hęres. Vi.

Qui.Vt ecce ſi repudio hæreditatem Titij, qui eſt viuus,nam poſt mortē potero effici hęres,vel de iure ciuili,vel de iure prætorio.

Superſtitis.Pro certo.idem ſi dubitetur : vt §.eo.l.is qui hæres.§.ſi quis & C.de poſtli.re.l.nec nos.Sed cōtra.C.de bo.li.l.ſi.Sol.ibi,tacitè,nā expreſsè nō poſſet: vt ĵ.de bo.liber.l.Paulus.§.patroni.Itē cōtra ĵ. de do. l.quidam.§.fin.Sol.ibi de relinquendo.

Repudiat.Idem ſi pactum faciat: vt C.de inoff.teſt. l.ſi quando.& C.de pac.l.pactum.& l.ſi.& C.de coll.l. pactum.Idem ſi iuret:vt C.de leg.& ſenatuſc.l.nō dubium.Et no.eundem venire contra, vbi non tenet qđ fit.ſic ĵ.de opt.leg.homine.& ĵ.ad Tertul.l.filij.§. 1.

Repudiari non poſſunt, q̄ peti nō p̄t.

Item not. de pact.futuræ ſucceſſionis. Item not. non poſſe repudiari,quę non poſſunt peti.ſic ĵ.de lega.2.l. ſi ita ſcriptum.§.ſi ſub conditione.& ĵ.de ſuc.edi.l.1. §.decretalis.

Ecuſari. Verbis ſolis.cum quibus præſumo tacere, habet locum quod dicitur §.eod.l.cum hęres.in prin.ſi autem dominus,tunc habet locū quod dicitur §.e.t.l.qui ſeruū.& C.de cu fu.l.ſi.§.talis.& ar.§.e.l.ſi quis alicui. Item quidam referunt careat,ad filium vel ſeruum, quod non poteſt ſtare, cum de eis cœpit pluraliter loqui. Item facit, ſupra eod.l. Antiſtius.§. fin.

Iem voluntatem, qualem verba declarant : vt infra, de ſuppellectil. legat. l. Labeo. §. idem Tubero.

Re. Et verbis,rem à ſe abdicando: ſed etiam ſine verbis talia poteſt oſtendere, per quæ apparet eum nolle : vt Inſtit. de hæred. quali.& diffe. §.fin. nam nihil refert re, vel verbis aliquid fiat. ſic de legib. & ſenatuſc.de quibus, & infra ,rem ratam habe. l. Paulus reſpond. Item facit C.de condic.indeb. l. indebitum. & infra ad Trebell. l. reſtituta. Item facit §. pro ſocio. l. 4. 1. reſpon.

Alio quouis. Aliàs aliquouis. aliàs quo quis.

Vi ſe pupillum. Nota. qui ſe putat nihil agere, tamen tenet quod agit facit ſup. eo.l.ſed & ſi de ſua. Accur.

Lodius. Quidā nomine Clodius fecit de iure teſtamentum : & inſtituit in eo ſibi hæredem Titium,& poſtea fecit nō de iure aliud teſtamentum:& inſtituit ſibi eundem Titiū:& deceſſit:Titius cū putaret valere ſecūdum teſtamentū.& ex eo adiuit. & poſtea nolebat ipſe adire ex primo, cū nihil valeret aditio ex ſecūdo,nunquid poteſt? Et pronunciauit Papinianus deceſſiſſe inteſtatum Clodium: quia Titius adeundo ex fecūdo teſtamento videtur repudiaſſe ex primo : & quia aditio non valuit ex ſecundo:ſed ipſe male dixit : nō enī videtur Titius repudiaſſe ex primo, cum putet ſm valere:& ideo poterit adhuc adire ex primo teſtamento. Viuianus.

Vide in hunc locū Vigliū in cōmēt. ad §.ex eo autē. q. mo. teſt. infir. Inſt.li.2.

Prius teſtamento.Solenni & vtili. Acc.

Putabat. Sed male : vt §.de inoffic.teſta.l.mater. ſed pro eo erat §.eo.l.filium emancipatum.ſed ibi ſciēs teſtamentum valere,accepit ab inteſt. vt ibi. no.

Dicebam. Et bene.vt d.l.mater. & §.de pet. hære.l. legitimam.& ĵ.de legat.3.l.ſi iure teſtamento.& l. Lucius.§.Sempronia.& arg.§.tit.1.l.3.arg.& §.de dona. inter virum.& vxorem.l. quod autem.§. ſi vxor. & de lega.2.l.qui fideicommiſſum.& l. Lucius.§.quiſquis. & ĵ.de appel.l.ſcio. Acc.

Pronunciauit. Iudex huius cauſæ. Acc.

Inteſtatum. Ergo videtur iudicaſſe ſecundum Papi. vnde dic,quod male pronūciauit: quia per inutile nō infirmatur vtile;vt Inſtit.quib. mod.teſta.ifir.§.ex eo.

& C.de testa.l.hac consultissima.§.si quis.& d.l.qui fi deicommissum,quæ sunt contra.Vel dic,q̃ bene pro nuncianit:sed non quia non possit ex primo adiri:sed quod scriptus hęres in priori testamento priusquã ex primo aditer,decesserit,secũdum Io.& sic sunt d.ll. cõtrariæ. & facit ℈. de ijs, qui.vt indign. l. cũ quidam. & de verb.obl.l.si dari.

QVæ neptis. Titius habens filiã Seiam, & ex ea Seia neptem Sempronianam: maritauit dictam neptem Sempronio: & centum nomine dotis eidẽ Sepronio spospondit:& quolibet mẽse dabat eidem Sempronio x. nomine vsurarum dictorum cẽtum promissorum pro dote,q̃ satisfaciendo Sẽpronio de exhibitione siue alimentis, quæ dabat de suo vxori suæ quæ erat, vt dictum est, neptis dictæ Titiæ: decessit tempore procedente dicta Titia, auia institutis sibi hęredibus filia sua Seia, & duob[a] alijs ipuberibus. postea Sempronius maritus neptis egit cõtra dictos tres hęredes auiæ ad centum prædicta sibi promissa per auiam. & quilibet eorum fuit ei cõdemnatus q̃ hæreditaria portione. & postea qui libet dictorum triũ hæredum promisit eidem Sempronio soluere partem, in qua erat ei condemnatus cum eiusdem vsuris quas Titia testatrix p̃stabat quolibet mense eidem Sempronio pro alimentis dictæ suæ neptis.postea dicti duo hæredes impuberes, qui erant cohæredes dictæ Seiæ filiæ Titiæ testatricis abstinuerunt se ab hęreditate Titiæ per beneficium in integrũ restitutionis ab Imperatore impetratum.& sic tota hęreditas cœpit pertinere ad dictam Seiam testatricis filiam,quæritur vtrum dictus Sẽpronius maritus neptis dictæ Titiæ testatricis possit conuenire Seiam filiam testatricis pro partibus cohæredum qui abstinuerũt ? Et rñd. quod sic. Itẽ habebit Seia filia testatricis oẽs hęreditarias actiones,& denegabuntur eis duobus cohęredibus qui se abstinuerũt,& hoc idem retulit Arist. in decretis Frontonianis in quodam alio casu simili supradicto.& hoc d.cum l.seq. Viu.

a Seia. Filia. Accur.

b Spoſponderat.Sed non soluerat.

c In exhibitionem.i.propter exhibitionem,quam faVæ neptis suæ nomine, quam ex Seia habebat, Sempronio tot dotis nomine sponsponderat, & pro vsuris in exhibitionem certam summam præstabat: decessit relicta Seia filia, & alijs hæredibus, cum quibus Sempronius iudicio egit: condemnatiq; pro portionibus hæreditarijs singuli hæredes (inter quos & Seia) Sempronio cauerunt summam, qua quisque condemnatus erat ijsdem vsuris, quæ ad exhibitionẽ à testatrice prętabantur. postea (excepta Seia filia) cęteri hæredes abstinuerunt hæreditate beneficio principis: & tota hæreditas ad Seiam pertinere cœpit. Quæro,an in Seiam, quæ sola hæres remansit, & oĩa vt sola hæres egerat, pro eorum quoque portionibus, qui beneficio principali hæreditate abstinuerant, vtilis actio dari debeat? Rñdit: pro parte eorum, qui se abstinuissent, actiones solere decerni in eã, quæ adisset,& maluisset integra hęreditaria onera subire.

clebat vir.sic ℈.de except.do.l.fi.t.respõ.& ℈.de in rem ver.l.pen.& fi.Acc.

Sempronius.Maritus.neptis.

Iudicio. Subaudi,in, & dic egit ex promissione dotis.

In eum qui post abstentionem vnius,omnia bona vendicat, dantur actiones integræ. Bartolus.

XCVIII.

RIsto in decretis Frontonianis ita refert. Cum duæ filiæ patri necessariæ hæredes extitissent : altera paterna hæreditate abstineret: altera bona paterna vindicaret, totumque onus suscipere parata esset. Secundum Cassium Prętorẽ causa cognita actiones hæreditarias vtiles datorum rectè pollicitũ ei, quæ ad hæreditatem patris accesserat: denegaturumque ei quæ se abstinuerat.

Seia. Scilicet condemnata.

Cauerunt.Id est, per cautionẽ promiserunt summã, &c.

Vsuris. Id est sub vsuris.

Abstinuerunt.Beneficio in integrum restitutionis,qa minores, vel milites erant:vt Instit. de hæ re.qua. & diff.§. extraneis & §.sciẽdũ.

Maluisset. Nec enim cõpellebatur: vt ℈.e.l. si minor. & facit ℈. de suc. edi. l. fi.& ℈.de mino.l.ait prętor. §. sed quod Papinianus. & ℈ l. proxi. & ℈. ad Treb. l.1.Acc.

Risto. Abstineret. per in inte. re. cũ iã ad jt set secundum Aso certè idem fi & nõ adierat, sed abstinuit:quod pũt: vt ℈. e.l.necessarijs. Acc.

Parata. Ad quod non cogebatur secundum primã casum : vt ℈.l.p̃n. not. vel ad quod cogebatur secũdum alium: vt ℈.eo.l.qui ex duabus.§.qui semel.

In P.Fl. in decretis Frontanis.

In P.Fl. Sanctum Cassium.

In P.Fl. delegaturumq; ei, &c. sed hicceſſi

Hic tit. vt ginuiſſe ad leg. de vicenſima:Vt Pa. libr.,ſen. titul.6.de qua apud Capitonem vita Marc.

I.

OMNIBVS, quicunque desiderant ta-

Gratia deliberationis, & aditionis hæreditatis, de qua dictum est, opus est tabulas aperiri : iõ de hoc dicit.

Diuisio.

OMnibus.Primo ponit mentem edicti.Secundo rationem. Tertio incipit exponere. Secunda ibi ratio Tertia ibi,Si quis Barto. Titius fecit testamentum. & instituit sibi hęredem Seium, & mihi legatũ reliquit, & decessit.nunc volo petere ab hærede legatum.vnde peto ab eo coram iudice,vt permittat mihi inspicere, & legere,vel etiam describere tabulas testamẽti: quia per testamentum volo probare mihi relictum legatũ, & dixi iudici, Domine quæratis ab hęrede, si habet, vel habere potest tabulas testamenti.& cũ iudex interrogaret hæredem,hęres respondit,bene habeo,sed nõ teneor ei facere copiã inspiciendi,vel describendi,q̃bet aliter de legato suo si vult. mõ q̃ritur vtrum hæres ad prædicta teneatur? Et dicitur quod sic : & non solum mihi legatario tenetur ad prędicta,sed etiã pro

curatori meo.Et est ratio,quare tenetur mihi,qa non bene possum probare corã iudice delegato meo, nisi inspectis,& cognitis verbis testamenti:nec etiam possum transigere super legato,nisi verbis testamenti lectis,& cognitis.Sed quid si vnus de testibus,qui signauerunt testamentũ neget sigillum suũ agnoscere, cũ ostenditur ei testamentũ sigillatũ coram iudice: pertinet enim ad officium iudicis, facere venire corã se omnes testes,qui signauerunt anteq̃ aperiat testamentũ, & ostendat legatario : ad sciendum vtrũ ipsi cognoscãt eorum sigilla. Certè non ideo minus aperientur tabulę:habentur tamen aliàs suspectæ. Item non mirum, si mihi legatario debet facere iudex prædictã copiam, nã instrumẽtum tabularum testamenti non est tãtum hæredis, sed ẽt est vniuersorum, quibus aliquid est in eo relictum. Itẽ illud quod dictum est,habet locum nõ tantum in testamẽto iure p̃fecto, sed etiam in falso, vel iniusto, vel irrito : quamuis enim illa nõ dicanẽ testamenta propriè : tamen abusiuè testamẽta appellantur. Item habent locum prædicta, siue sit relictum legatum in codicillis, siue in epistola,siue in principalibus tabulis,siue in secundis.Quid si liquet eum viuere, ex cuius tabulis prædicta peto: certè non debet mihi fieri copia. Et quod dixi in vno testõ, habet locum in pluribus, diem tamẽ, & consulem tabularum non debeo describere,vel inspicere:posſem enim falsum committere. Quid si hæres petat à iudice tempus ad exhibitionem testamẽti mihi faciendã? certè habere debet secundũ angustias seu prolixitatem loci, in quo dicit esse testamentum. Item quid si neget se posse habere testamẽtum? certè tunc non habeo beneficium huius edicti : sed debeo agere contra eum interdicto de tabulis exhibẽdis:hæres autem potest ad exhibendum agere pro tabulis testamenti ab alio possessis,& etiam vindicare.& h.d.vſque ad leg.cum ab initio. Viu.

Inſpicię

Que fit qñq; officio iudicis. in Sp. tit. de off. om. iu.§. l. 1. Item ad omnem scripturam, quæ pertinet ad testamentum:vt ℈.eo.l.2.§.ad causam & C.eo.l.3.Sed quid prodest hæc descriptio,& inspectio? Respon.prodest': quia sic est clausum, quod nullus scit etiã de testibus quid ibi sit scriptum:vt C.de testa.l.hac consultissima. in princ. Item immutatur sola incisione, arg. C.de testa.l.nostrã. Item nunquid in nũcupatiuo scripto ? an p̃t agi,vt huius fiat copia ? Videtur q̃ sit vtile,sicut & interdictum de tab. exhi. nam & datur fm nuncupationem:vt C.de sec.tab.l.2. & edictum diui Adriani vtile: vt C.de edi.djui Adrian.toll.l.fi. Item & in aliis

Tabulas testamenti, Videtur ergo quod ad solum testamentum in scriptis pertineat hoc edictum, sicut & interdictum de tabulis exhibẽdis:vt ℈.de tabu.exhi. l. 1. Item ad omnem scripturam,quæ pertinet ad testamentum:vt ℈.eo.l.2.§.ad causam & C.eo.l.3.Sed quid prodest hæc descriptio,& inspectio? Respon.prodest': quia sic est clausum, quod nullus scit etiã de testibus quid ibi sit scriptum:vt C.de testa.l.hac consultissima. in princ. Item immutatur sola incisione, arg. C.de testa.l.nostrã. Item nunquid in nũcupatiuo scripto ? an p̃t agi,vt huius fiat copia ? Videtur q̃ sit vtile,sicut & interdictum de tab. exhi. nam & datur fm nuncupationem:vt C.de sec.tab.l.2. & edictum diui Adriani vtile: vt C.de edi.djui Adrian.toll.l.fi. Item & in aliis instrumentis hereditarijs hoc fit:vt ℈.ad leg.Fal.l.pen. §.fi.& pe. Item ℈.de eden.l. 1.§. 2.& 3.Accur.

Describere, & legere:vt ℈.eo.l.2.§.inspecto.

Quod.i.quod fiat copia describendi,& inspiciendi.

Alieno nomine. Vt tũ de calũnia,iuretur. vt C.eod. l. 3. & procurator debet iurare de calũnia : vt & ℈ de dã. infe.l.qui bona.§.q in alieno. nec enim hoc omnimodã formam iudicij habet: vt dico in bon. poss. vel dicas q̃ ipse dominus nõ ꝓcurator iurat:vt C.de iuram. cal. l.2.§. fin autem. Verbis testamenti. & ideo equũ fuit vt desiderium volentis aperiri testamentum reciperetur. Azo.ad qd ℈.de transl. de his . Item iuramentum hoc prætextu retractatur : ut C.de re.cre.l fina. & sententia de æquitate,licèt non de rigore:vt ℈.de except.rei iu.l si mater.ĩ princ. Item facit ℈.de inter ro.act.l.de ętate,§.si ex causa .

Si q̃s.Ex testibus.

Neget. Cum aperitur testamentum & conuocantur testes,vt sua sigilla recognoscant: vt ℈.eo. l.cum ab initio.& l. seq.& vnus negat,i. dicit ibi non esse suum: vel,i.reprobat.aliàs aliter ponitur negat: ut C. de pet.hær.l.si putas. Quid aũt si dubitat ? dicam idẽ: & hoc si non est suum sigillum aliàs prętumitur pro sigillo: vt ℈.rem rat. ha.l.nec satisdatio. & in Auth. de fide instr. col.6.§. si ergo moriantur.

Vnus et go testis audiẽ, & est simile in c.3. cũ glo. super verb.clerici.ex. de procurat.

Suspectæ fiunt.Ergo vox vnius inducit suspicionẽ. sic ℈.de do.præle. l.Theopõpus.Sed Io.dicit hoc specialiter : quia maior solemnitas exigitur hic, quam alibi. Itẽ at cõtra ℈.de quæstio.l.maritus. plenam autẽ probationem non inducit: vt C.de test.l.iuri iurandi. Itẽ quid si prætor hoc sint alia sufficientia sigilla? Respõ. sufficit arg.C.si ex fal.instru. l.3.Accursius.

Vox vnius suspicionẽ inducit.

Abularum. Instrumentum. No. testamentum vocari instrumentum publicum, vt statim dicetur.& bene,quia generalis est appellatio instrumẽti:vt supra,de fide instru.l. 1.Accursius.

Vnius hominis. Subaudi tantum.

Adscriptum est.Vt & ℈.de tab.exhi.l.3.§.solent. & dic quod est vniuersorum vtilitate, non proprietate: sed hæredis tantum proprietate:vt ℈.l proxi.

Publicum authoritate Vt ei.credaẽ,cum sint ibi septi sigilla: etiã si non viuant testes, qđ nõ placet nisi sit p manũ publicã scriptũ.Vel publicũ i.ad publicam vtilitatẽ pertinẽs:vt ℈.eod.l. vel negare. & facit ℈. de edẽ.l.prætor.§.huius.an autẽ ille cui est nihil legatum, possit agere,vt sciat an sit sibi relictũ.videt quod non, vt in princ.huius l.& ℈.de tab.exhi.l.3.§. solent.Sed in casu cõtra:vt hic,& ℈.l. 1. in princ.& §.ratio. & ℈.eo.§.si dubitetur.& no.C.de tab.exhi.l. 1.

Imperfecta.Hoc quo ad hoc, vt edictũ habeat locũ: vt hic, & interdictũ de tab. exhi. vt ℈. de tab. exhi.l.3.

Inſordiatum.

§.hoc interdictum. Sed contra,ĵ.ad l.Corne.de fal.l.fi quis legatum.Sol.pro falso & non perfecto testō: nec hoc edictum,nec illud interdictum de tabu.exhib.locum habet: vt ibi,sed pro falso perfecto, vel pro vero & imperfecto vtrumq; datur:vt hic.sed dic,vt ibi not. in §.hoc interdictū.

Item facit s. de ver. sign.l.Paulus.& pro emptore.l.3.§.separata.Sed arg.contra Instit.quib.mod.test. infir. §. ex eod. sed quo ad hoc, edictū obtinet. quod hic non vt rumpat primum.

a Ad causam.Continebatur in edicto, quod nō habemus, quod omnis scriptura pertinens ad causam testamento posset peti: vt & C.eo. l.pe.quod hic exponitur: in illo autem de tab.exhi.constat hoc dicit: vt ĵ.de tab.exh.l.1.in prin. siue ergo sit testū, siue codicilli pertinent: vt hic, & C.eo.l.fin. sic ergo accipit causa testamenti.i.testatio mentis: sic ergo large ois talis scriptura est testū: vt Instit.de test.in prin. & facit ĵ de ver.sig. l. verbum pertinet. & de tab.exhi.l.1.§. hoc interdictum. & ĵ.eo.l.sicut.

Nam testamentū ingt Paul. ad Hebr. c.9.i mortuis confirmatū est. alioquī nō valet quā diu viuit is q̄ testatus est.

In P.Fl. est,vt ipsā scripturā quis inspiciat, & figilla, vel q̄d aliud, &c.

P. Flor. Nāq; etiā inspectio.

Hoc lege aliqua nō probatur, vt per Mand. in 6.q.Regu. Cācell. de infir.nu.5. & seq.

Si plura. Id est in pluribus chartis:puta in vna Titius, in alia Seius scripti sūt & simul signata: & sic est vnum: vt ĵ.de secū. tab.l.1.§.si qs in duobus. & ĵ. de tab.exhi.l.3.§.1. Vel dic plura integra,& simul signata,vt s.d test.l.vnum. & ĵ.eo. si in duobus.Vel tertio quod etiā prius vnum, postea aliud: & sic primum ruptum, tamen pertinet ad hoc edictū: vt s.prox §. Accur.

Liquerit.i.liq;do apparuerit, quadrisyllab.Sed nonne quilibet præsumitur viuere,etiam vsque ad centū annos, nisi probet mortuus,vt C.de lacr.eccl.l.fi.Sed hic probatur viuere.Sed rñ.q̄ probatum erat eū mortuū:quod sufficit semiplene probari per vnū testē. vel aliam præsumptionem, vt habeat locum hoc edictū.

Tabulas. In totum.

Scripturam. Pro parte.

Et figil'et.Scilicet inspectam. Accur.

Et quod aliud. Alias:& quod aliud, & aliàs, & quid & expone pro q̄d,quasi dicat,& figillet.i.figillaturum cere. Ad causam autē testamenti pertinere videtur id, quodcūq; quasi ad testamentum factū sit, in quacunq; materia fuerit scriptum, quod contineat supremam voluntatem. Et tam principales,quàm secundæ tabulę edicto continentur. Si plura sint testamenta, quæ quis exhiberi deside ret: vniuersorum ei facultas facienda est.

Si dubitatur de vita testatoris, testamentū non aperiatur nisi causa cognita. Bar.

Si dubitetur, vtrum viuat,an decesserit is, cuius quis quod ad causam testamenti pertinet, inspici, describiq̄e postulat, dicendum est Prætorem causa cognita statuere id debere: vt si liquerit eum viuere, non permittat inspici tabulas, vel etiam vt ipsam scripturam quis inspiciat, & figillet, & quod aliud ex tabulis velit spectare. Inspecto tabularum etiam lectionem earum indicat.

Inspectio & descriptio tabularum fit sine die, & consule. Bartolus.

Diem autem, & cōsulem tabularum non patitur prætor describi, vel inspici idcirco, ne quid falsi fiat.Namq; inspectio materiam falso fabricando instruere pōt.

Ex causa datur terminus ad exhibendum tabulas. Bar.

Vtrum autem incontinenti potestatem inspiciendi, vel describendi præbebit? an desiderandi tempus dabit ad exhibitionem? Et magis est, vt dari debeat secundum locorum angustia, seu prolixitates.

Hoc edictum competit consti tuenti contra negantem interdictum: & hæredi vendicatio competit.h.d.cum l.seq.Bar.

Si quis non negans apud se tabulas esse, nō patiatur inspici & describi omnimodo ad hoc compelletur. Si tamen neget penes se tabulas esse: dicēdum est,ad interdictum remitti, quod est de tabulis exhibendis.

III.

Pſi tamen hęredi vindicatio tabularum, sicut cęterarum hæreditariarum rerum competit: & ob id ad exhibendum quoque agere potest.

In his ll. tractatur, quale debet esse officium iudicis in aperiendo tabulas postquam liquet quod aperiri debent. Bartolus.

IIII.

Inspecto. Et hoc verbum erat in edicto, quod hic exponit. i.ex quo permittitur inspecto a remotis, & lectio de proximo permittit: quia cum quid conceditur, & id quod ex eo sequitur. arg. s de iurisd.om.iudi. l.2. & econtra cum quid prohibetur.C. de legi. & Senatusc. l.non dubium. Acc.

In P.Fl. vel descri bendi iu bet: an de sideranda.

Namq; inspectio. Nedum descriptio, & electio. nam viso eo die posset probari, quod testator eo die fuisset alibi: vt s.de edend.l.1.§.editiones. & §. diem & ideo non fit, vt hic,& C.eod.l.3. in fin. Sed contra s.de edend. l.prætor, vbi rationes,cum die,& consule eduntur, q̄ sunt communes, vt est testamentum, & communium scripturarum fit editio cum die,& consule. Sed ibi me mandante, hic non:vt supra de eden.l.si quis ex §.ex hoc. Item hic maior timor falsitatis: vt C. de fideicō. l.fina. Item nota, q̄ tollitur via malitijs: tic C.de ind.vid.tol. l.2. Acc.

Dari debeat. Sic s. de eden. l.prætor. §.fina. & l.seq.& ad exhib.l.sed si hęredi tas.§.1.& Insti.de offic.iudi.§.q̄ si neget.& ĵ.de tab.exhi. l.1.§.1.& argu.s. de interrogat. act.l.qui interrogatur.

Prolixitates. Ad hoc C. de dil. l.1.& s.de ferijs. l. ofone.

Compelletur. Per hoc edictum.

Si tamen neget. Vel non neget: sed causā quare nō exhibeat prætendat:vt ĵ.de tab.exhi.l.1.§.1.

Pſi tñ hñdi vindicatio. Hoc potest aditā hereditatē.

Et ob id.f.quia dat vindicatio, datur exhibēdi: quod est speciale in chartis: vt ita demū detur ad exhibēdū,si & meæ sint chartæ vt hic,& s.ad exhi. l.3.§ 1. alias sufficit qualitercunq; interfit exhibere: vt s.ad exhi.l.1.& l.3.§.est autē cum sequentib. §§.& in ea.l. §.si quis extra hæredē, an autē hoc edictū detur hñdi. Respon. sic,vt ĵ.eo.l.2.in prin.& C. eo.l.2. & 3.Accur.

Cum

Cum ab initio. CASVS. Dictum est à princi. t. vsque huc, qualiter hæres tenetur mihi legatario facere copiā coram iudice inspiciēdi,& legendi,& describendi tabulas testamenti,in quo mihi relictum est legatum,nūc vult dicere de vno quod debet facere iudex, antequam faciat mihi dictam copiam, nam ante debet cogere testes, q̄ suis sigillis signauerunt testamentū, venire coram se,& sigilla sua, quæ apposuerunt testamēto,recognoscere, aut negare se signasse. Sed quid si aliqui ex dictis testibus, vel etiam omnes, sunt absentes? Certè mittere debet iudex testamentum ad eos,vt agnoscant sigilla eorum: & postea debet aperire testamentū: & recitare, & facere mihi copiam prædictam, non autem debet iudex dictos testes ablentes facere venire ad se: quia hæc sæpe eueniret cum magna captione testium, qui absunt causa expedien di negotia eorum. est enim iniquum, quod dictum officium testium sit eis damnosè. Sed quid si aliqua iusta causa subsit, propter quā non potest iudicari apertura tabularū, donec tabulæ mittā tur ad dictos testes absentes, & reportentur ad iudicem? Certè tunc iudex debet curare: vt aperiantur tabulæ interuenientibus viris optimæ opinionis:& debet mihi,vel legatario fieri copia describendi verba testamēti, & recognoscendi verba legati, & hoc facto debēt obsignari tabulæ testamenti ab illis viris optimæ opinionis,quibus interuenientibus,vt dictum est,sunt apertæ,& postea debent mitti dictę tabulę ad illū locū, vbi sunt dicti testes absentes, vt ipsi recognoscant sigilla sua. & hoc vult dicere vsque ab legē. pupillares. Viu.

V.

Vel negare se signasse. Publicè n. expedit,suprema hominū iudicia exitum habere.

Vlpianus libro v. ad Edictum. VI.

Sed si maior pars signatorū fuerit inuenta: poterit ipsis interuenientibus resignari testamentum, & recitari.

Caius lib.vij. ad Edictum prouinc. VII.

Sed si quis ex signatoribus aberit: mitti debent tabulæ testamenti, vbi ipse sit, vti agnoscat, nam reuocari eum agnoscendi casu, onerosum est.quippe sæpe cum magna captione à rebus nostris reuocamur: & sit iniquum, damnosum

a Cogat. Captis pignoribus:vt argu. Insti.de satisdat. tuto. §.pe.vel pœnali iudicio: vt s.si quis ius dice. nō obt.l.1.Et no.testes cogi ad testificandum:vt ĵ.de tab. exhi.l.locum §.exhibere.& C.de testi.l. si quando. Itē dicas eos cogi si præsentes sint,aliàs non:vt ĵ.eo.l.sed si quis. Acc.

b Recognoscere. Iurando dicere verum. sint sua, vel non? & an sit testamētum illius: hic,& vt ĵ.l.prox.nec eū aliter creditur testibus:vt C.de testi.l. iusiurandi.

c Ed si maior. Non est attendendū de maiori parte: quia idem esset & si nulli inuenirentur:vt C. eod.l.2.& ĵ.l.proxi.

d Ed si quis ex signatoribus aberit.in alterius territorio,alioqui inuiti venirent:vt s.eod.l. cū ab initio.& C.de testi.l.si quando,in prin.& de fide inst. l. iudices. Vel refert Inter hanc cognitionem & testimonia. Azo.quia etiam in eodem territorio constituti non coguntur venire: cum etiam domi possit ostendi eis: sed testificatio fit corā iudice causæ.in casu tamē vbicunq; sint,cogūtur venire,scilicet si cōsuetudo sit: vt s. de test.l.3.§. fi. Accur.

e Cōcor. c. sanè dilecto.cum glos.super ver. sustinere, ꝑpe princ. ext. de renun.

cuiquā esse officiū suū. Nec ad rem pertinet, vnus absit, an omnes. Et si forte omnibus absentibus causa aliqua aperire tabulas vrgeat: debet proconsul curare, vt interuenientib. optimę opinionis viris aperiantur. & post descriptum, & recognitū factum ab eisdem,quibus interuenientibus apertæ sunt, obsignentur: tunc deinde eò omittantur, vbi ipsi signatores sint ad inspicienda sigilla sua.

Tabulæ pupillares non aperiuntur viuo pupillo, nisi ex causa, Bart.

Vlpianus libro v. ad Edictum. VIII.

Vpillares tabulas ēt si non fuerit suprascriptum, ne aperirentur: at tamen si seorsum eas signatas testator reliquerit prætor eas aperiri, nisi causa cognita, non patietur.

f Danosum. Sic ĵ. de fur.l.si seruus cōmunis. §. q̄d vero. & ĵ de cur. bon. dā. l.2.§.quæritur.& C. de test.l.si qñ. §.sed cum & s. quibus ex caus. ma.l. videlicet & C.de excus. tut. l. apparitores.Sed hæc iniquitas quandoq; toleratur, & statuit: vt ĵ. de ijs qui. vt in dig. l. post legatum. §. his vero.

g Causa aliqua. Puta moriebatur hæres. vnde nisi adiret nō transmittebat ad hęredes: sed nec adire poterat ante apturam tabu. vt C.de cadu. tol.l.1.§. cum igitur. & ĵ. eod. l. si in duobus. 2. respo. vel dabis exemplū, infra eodem l.si mulier. Accur.

h Apperiantur. Scilicet tabulæ.

i Obsignentur. Id est resigillentē. i. iterū sigillentē vt C.eo. l.2. sic s. depositi. l. 1.§.si pecuniam. Itē not. hac lege testem habere officium, & quidem,publicum q̄d famę intellige.

Testis,officium publicum habet.

k Sua. Et ibi etiam domi iurent: iudex tamē mittet aliquē de suis ministris ad recipiendum iuramentum: vt C. de episco.& cleri.auth.sed iudex,vel committet iudici illius terræ:vt in Auth.de test.§. & quoniam. colla. vj. quo facto vna cum testamento sigillato remittentur dicta testium scripta ad iudicem illum ordinariū, coram quo petebatur aperiri, & aperietur. & decreto iudicis authenticabatur: & ex tūc habet vim publicæ scripturæ:quod prius non erat: vt C.de test. l. publicati. Accur.

l Vpillares. Titius fecit testamētum & instituit sibi hęredem filium suum impuberem: & postea fecit pupillares tabulas 1. pupillariter substituit eidem suo filio:& dictas tabulas pupillares signauit seorsum à testamento suo: ita quod testamētū suum erat in vna charta,& pupillare in alia.certè siue testator subscripsit dictis pupillaribus tabulis q̄d non aperiantur, siue non: non debet pati prætor eas aperiri nisi causa cognita: vt quia dico mihi relictum esse legatum in eis tabulis pupillaribus: vel quia mulier ventris nomine in possess.bono testatoris sit,scilicet vt sciatur, cui demandauit testator curationem vētris & h.d. cum l.seq. Viu.

Causa cognita. Puta pupillo mortuo. Ad quod C. e.l.3.& Inst.de pupilla.substit.§.sin autem, vel dic, vt ĵ. l.proxi.in princip.

I mulier ventris nomine in possessione. Missa p prætorem, quia prægnans inuenitur post mortē viri: vt j. de vent. in pol. mitt. l. 1. in princ.

Curatio. Scilicet ventris, nam curator nō tutor datur ventri à magistratu: vt §. de tut. & cur. dat. ab his. l. ventri. nec tamen hic tenet datio à testatore: sed debet p iudicem cōfirmari: vt §. de confir. tut. l. 1. at pupillo qui est in ventre, pt à testatore tutor dari: vt Instit. de tut. § pen.

I in duob. In duob. exemplarijs authenticis fecit testamentum Titius. legatarius petit testamentum aperiri. certè sufficit alterum esse apertum: & non est uis à quo apertum sit, siue sui natura, siue alio modo: qa semper videtur aptum. Sed quid si tabulæ testamenti sūt exustæ. vel suppressæ, vel occultatæ, & ita non comparent? Certè debent legata solui legatarijs, si alio modo probent sibi relicta. Itē scias quod non solum testamentum aperiri potest legatarius petere, sed ēt codicillos & secundas tabulas: quia pars sunt testamenti: quod autem dixi in duobus exemplarijs authenticis, non habet locum, si vnū exemplarium est authenticū, & aliud exēplū: quia aperto exēplo nō vī apertum authenticum. & h. d. vſq; ad fi. ti. Viu.

a Si in duobus exemplarijs. Hoc fieri potest, & vtrumque est authenticū: vt Inst. de test. § pe. & j. de secund. tab. l. 1. § si quis in duobus. & §. de test. l. vnum. secus si alterum est exemplum: vt j. eo. l. fi.

d Alterutro. Id est altero: sic j. de legat. 1. l. si ex toto. § 1. in fin.

e A quo aperiantur. Vt & j. de secun. tab. l. 1. §. si roſe. & §. de iniusto. test. l. fi. & §. de ijs quæ in testa. dele. l. 1. §. sed consulto. & C. e. l. nostrā. & j. de ver. obli. l. cū seruus. & C. de cond. & demō. l. 2. & de leg. 3. l. si deicomissa. § fi cui. & de aqua quoti. l. 1. § q ixstitum.

f Debeat. Vt agāt licet ignoretur quod cōtineatur in testamento: in processu tamen prohibitur, vt sequatur condēnatio: vt arg. §. depoſi. l. 1. §. si quis argento.

g Occultæ. Et hic habentur ac si nō fiunt, vel ac si aperiri sint, cum non appareant. Acc.

h Icut codicilli. Vt possint peti aperiri: vt C. e. l. fin. & facit j. de codici. l. quidam. Acc.

i Secundę tabulę. vt. l. possint peti aperiri: nisi fuerint seorsum positæ: vt §. eo. l. pupillares. & facit Instit. de pupilla. subſti. §. liberis.

k Si quis fecerit. Exemplo modo respondet.

l Apertum est. Facit j. de fec. tab. l. 1. §. sed si vnū. & j. de fide in. tru. l. 2. & in Auth vt spon. lar. §. 2. & C. de eden. l. procurator. & §. fam. ercisc. l. Pomponius. §. 1. & C. de ver. sig. l. sancimus.

IX.

I mulier ventris nomine in possessione sit: aperiendę sunt secundæ tabulæ: vt sciatur, cui demandata sit curatio.

X.

I in duobus exemplariis scriptum sit testamentum: alterutro patefacto, apertæ sunt tabulæ.

Quod natura facit, non eget ministerio iudicis. Bar.

Si sui natura tabulæ patefactæ sunt: apertum videri testamentum, non dubitatur. Nō enim quærimus, a quo aperiātur, Si tabulæ non compareant, vel exustæ sint: futurū est, vt subueniri legatarijs debeat: Idem est, si suppressæ, vel occultæ sint.

XI.

Sicut codicilli, pars intelligūtur testamenti: ita secūdæ tabulę principalium tabularum partem obtinere videntur.

XII.

I quis fecerit testamētum & eius exemplo quidem aperto, nondum apertum est testamentū: quòd si authenticum patefactum est: totum apertum est.

Qui possidet ab intestato, tenetur legatarijs, ac si adijsset ex testō, si hoc poterat.

RÆTOR voluntates defunctorum

I.

¶ Quia instituti omittūt adire ex institutione propter euitanda onera legatorū, & accipiunt ab intestato: ideo de hoc dicit. Et no. q propter tria introducitur hoc edictū. Primo propter eum qui omittit ex testamento: & ipse idem tenet ab intestato: vt inf. l. 1. in prin. secundo, vt legitimus habeat: & similiter in fraudē: vt j. l. 1. §. fin. Tertio vt vadat ad substitutum: vt j. eo. l. 3.

RÆtor. QUÆSVS. Titius instituit sibi hæredem filiū Seium: & multa legata reliquit quibusdam, & decessit: filius repudiauit hæreditatem ex testamento patris, vt non teneretur aliquid dare legatarijs: & cœpit eam possidere ab intestato, nunquid debet tenere nihilo minus legatarijs? Et dicitur quod sic: & non solum habet locum hoc edictum, si ego qui possum succedere ab intestato, sim institutus, & omitto ex testamento, & possideo ab intestato: sed etiam si filius meus, vel seruus sunt instituti. & ego eum potui eos iubere adire nolui id facere, & possideo ab intestato. Sed etiam si iussi eis vt adirent, & ipsi non obtemperauerunt mihi, nō excusor propter hoc quia potuit eos cōpellere. Sed quid si seruus meus instituit ab aliquo, nō certiorauit me d hoc & ego possideo ab intestato hæreditatē illius q dictū seruū instituit, certe nō incido in edictū: fec aūt si nō gerem me ignorante dictum seruum esse institutū: qa tunc bene incido. Item quid si testator, cui poterā ab intestato succedere, instituit me hæredem sub cōditione, si nauis ex Asia venerit vique ad annum: & si non venerit substituit me ipsum mihi pure: & postea venit nauis, & ego omisi ex institutione adire, vt adeam ex substitutione, nunquid incido in edictū? Et dicit qđ non. Itē quid si tu me instituis sub cōditione potestatiua & eā nolui adimplere. & ab intestato possideo hæreditatē? Certè in hoc edictum incido. sed & si ego q omisi ex testamēto, nō possideo hæreditatem iure legitimo, sed alio modo, puta quasi prædo fingens aliquē titulum mihi ab intestato possessionis: idē erit dicē dū l. vt tenetur legatarijs solvere legata: ipsi tamen legatarii debent mihi in eo casu cauere, quod reddent mihi legata si mihi euicta fuerit hæreditas, secus autē si ego omittens ex testamento, ex alia iusta causa possideam hæreditatem. quia tunc non teneor hoc edicto, puta si eā possideo missus in possessio. à iudice gratia seruādorum fideicōmissorum mihi à testatore relictorum, vel gratia crediti mei seruandi. ¶ Et si nō possideat. Instituit mihi hęredem Seium, qui sine institutione poterat mihi succedere ab intestato, & ab eo multa legata, & fideicommissa dedi quibusdam & decessit. ipse autem Seius omisit ex testamento in fraudē prædictorū: & dolo fecit quo minus possim leat ab intestato. & transtulit ad aliū possessionē per fraudem. nunqd tenetur prædictis ac si adiuisset hæreditatē ab intestato? Et dicitur qđ sic, & idem est, si non habuit possessionem ab intestato, & dolo eā dimisit, siue ab initio malitiosè fecit, vt non possideret. Sed pone, quod dictus Seius à me institutus omisit ex testamento per fraudem, vt dictum est, ad hoc vt ad aliū legitimum vel ad sibi substitutum perueniat: nunquid tenetur legatarijs? Et dic quod sic. Item nunquid legatarij poterunt conuenire dictum legitimum vel substitutum ad quē peruenit hæreditas dolo iustituti? Et dicitur quod sic. Sed quos cōuenient prius: vtrū institutum, qui omisit, an legitimū, vel substitutum qui possidet hæreditatem? Et distinguitur vtrum institutus accepit pretium à legitimo, vel substituto, vt omitteret, an gratis omisit. Primo casu debet prius cōueniri institutus, & legitimus, vel substitutus in subsidiū. Secō casu debet prius cōueniri substitutus, vel legitimus. Sed qđ si etiā substitutus cui dimissa est hęreditas p institutū, omittat ex substitutione, & possideat ab intestato, quia & legitimus erat defuncto dictus substitutus? Certè potuerūt legatarij cōuenire institutū & substitutū: & si sit inter legatarios aliquis, cui legatū sit à dicto instituto, & à substituto, idem ille habebit actionē j vnū eorū tm quē voluerit eligere. & h. d. prolixa verba vſq; ad l. si quis pecuniā. §. quāquā. vi.

a Tuetur. Quis publicè expedit habere exitum: vt sup. tit. 1. l. vel negare. Accur.

b Calliditati. Demum: secus si sine fraude: vt infra. e. l. qui autem. §. si patronus. in fin. §. Azo. & facit. §. tit. secundo. l. fuit.

c Possident. Omissa ad hoc, &c. Azo.

d Pollicetur. Vtilem ex testamento.

e Et parui. Quo ad hoc edictum nihil. sed alibi parui. vt §. tit. 2. l. si ego. & l. si ex parte sua. & no. in l. si solus. in fi. & facit j. eo. l. cui. & §. de inoffi. testa. l. nihil. Accur.

f Acquisierit. Ex testamento. Accur.

tuetur: & eorum calliditati occurrit, qui omissa causa testamenti ab intestato hæreditatē, partemve eius possidēt, ad hoc vt eos circumueniant, quibus quid ex iudicio defuncti deberi potuit, si non ab intestato possideretur hæreditas: & in eos actionem pollicetur.

Qui potest esse hæres per se, vel per alium, si omittit ex testamento, & habet ab intestato, hoc edicto tenetur Bar tolus.

Et parui refert, vtrū quis per semetipsum, an per alium acquirere potuit hæreditatem. Nam quomodocūque potuit, si non acquisierit hæreditatem in ea causa est, vt incidat in edictum prætoris. Præermittere autem causam testamenti videtur, qui cum possit iubere, noluit id facere. Quid ergo si seruus eius, cum iuberetur adire hæreditatem, dicto audiens non fuit? Sed compellendus est seruus, hoc facere. ideoq; dominus ab intestato veniens, in edictum incidit. Sin autem nec certioratus dominus est a seruo, & postea ipse ab intestato possedit hęreditatem, non debet incidere in edictum, nisi si fingit ignorantiam.

Eidem est sibi substitutus, potest institutionem omittere ex præsumpta voluntate defuncti. Bar.

Si proponatur idem & institutus & substitutus, & prętermiserit institutionem: an incidat in edictum, quæritur. Et non puto incidere. quasi testator hanc ei dederit facultatē, qui eum substituit.

Est in extraneo repudiare, in suo abstinere, in instituto sub conditione potestatiua conditionem non implere. Bar.

Prætermittere causam testamenti est, si quis repudiauerit hęreditatē. Qui sunt in potestate, statim hæredes sunt, seu ab intestato, seu ex testamento, nec quod se abstinere pōt, quicquam facit. Quòd si postea se immiscuerint, ex testamento videntur hęredes: nisi abstinuerint quidem se testamento, verum, ab intestato petit. l. fi. §. 1. & facit. j. eo. l. qui autem. § plane.

g Hæreditatem. Testamentariam. Accur.

h Statim. Post mortem testatoris.

i Quicquam facit. Quo minus ipso iure sint hęredes: facere tamen potest abstentio, quo minus teneantur creditoribus: vt sup. tit. 2. l. necessarijs. Item vt hoc edicto teneantur: vt j. proxi. Item quod dicit statim, verum est, nisi sub conditione potestatiua instituantur: vt supra de hęredi. instit. l. suus. & l. iam dubitari. & de condi. instit. l. fin.

k Si postea. Ex interuallo post mortem testatoris. Acc.

l Videntur. Ex tunc quo ad effectum, vt in edictū nō inciderint, nisi &c.

m Abstinuerint. Antequam se immisceant. nā postea abstinere se non possunt: vt §. tit. 2. l. necessarijs.

n Verum. Pro etiam.

In edictum. Hoc §. vt videatur adisse ex testamento.

o Vt. Dās seruo suo instituto. Azo.

p Hæreditatem. Ex testamento. Accur.

q Sed compellendus est. Hæc est responsio. & est sic C. de iure delib. l. pen. Sed contra C. de hæred. instit. l. cum proponas. 1 fi. Sed quod hic dicitur ideo est, qa semp posset fingi seruum nolle adire: & sic §. de transl. cū hi. §. sed cū lis. Itē secus est quām hic dicit. cū seruus. a. 1ire non potuit: vt j. eo. l. excusatus. Acc.

r Ab intestato. Repudiando successionē ex testamēto: aliter non eēt locus ab intestato. vt §. tit. 2. l. quāliu. Sed an solus dās pōt repudiare: quidā dicunt qp non licut nec adire. Sed dic contra: vt j. de succes. edi. l. 1. §. per seruum.

s A seruo. Instituto, quia ipse seruus sit institutus. hic tamen cū sciat, debet ex testamento adire iubere.

t Possedit. Dominus iam defecta cōditione in testamēto posita: vt ex testamento iā adire non possit.

u Substitutus. Cohæredi: & tunc facit §. titu. 2. l. quæsitū. & l. Iulianus. circa princ. Vel aliter, §. de vulga. subſtitu.

v In P. M. statim hęredes sūt ex testamento: nec qđ &c.

w Pan. F. Quod si postea mi seruerunt.

x P. F. nisi si.

a Hic. Id est, hoc casu.

b Haberi debet. Quo ad hoc edictū, non aliter: vt ſ. de acqui. hær. l. is qui hæres. & de condi. inſti. l. hæc verba & ad hoc ff. eo. l. mater. §. in ſententiam. & l. ſi quis ſub conditione. & ff. de regul. iur. l. qui poteſt.

c Ex alia cauſa. Nō lucrativa, ſed alia, vt ſubijcit ſtatim, & infra eodem l. fina.

Fideicommiſſi. A defuncto debiti. Rog. fecerat enim quidam tertius primo teſtū, in quo legauerat mihi decem præſtā da ab iſto defuncto modo quē inſtituerat, qui poſtea me inſtituit, ego omitto, ex teſtamēto mittor in poſſ. pro fideicōmiſſo mihi debito à defuncto ex teſtamento cuiuſdā primo teſtantis: vel eram creditor teſtatoris, & pro debito mittor in poſſ. omittendo hērditatem. nā non teneor creditoribus his duobus cauſis. & ff. d. vt arg. C. de bon. auth. iud. poſſ. l.

d Cautione. Scilicet præſtanda. ad quod C. de pet. hær. l. fina. §. 1. Accur.

e Acceperunt. Scilicet deſtinatione. Accur.

f Nō minus. delinquere. ſic ff. de verb. ob. l. in illa. § 1. & ſ. de rei ven. l. 2. & de pet. hæred. l. ſed & ſi lege. §. perinde. Sed arg. contra, ſ. pro ſo. l. hemo. §. 1. & quæ i fraud. cred. l. qui autem. in princ. & ff. ſi quid in frau. patr. l. 1. §. vtrum. Acc.

g Tenebit. Scilicet omittens. Sed contra ff. eo. l. ſi quis pecuniam, ibi, vbi vero gratias &c. vbi poſſeſſorem tātum dicit conueniri. Solu. ibi gratias omiſit: hic accepta pecunia: & ſic conuenit, excuſſo tamē prius legitimo: vt infra l. tierint bonorum poſſeſſionem. Hic enim incident in edictum. Qui ſub conditione hæres inſtitutus potuit parere cōditioni nec paruit: cum conditio talis ſit, vt in arbitrio ſit hæredis inſtituti: deinde ab inteſtato poſſidea: hēreditatem: debebit edicto teneri: quia eiuſmodi conditio pura haberi debet.

Qui omittit ex teſtamento, tenetur hoc edicto ſi poſſidet pro hærede ab inteſtato, vel pro poſſeſſore: vel dolo deſiit poſſidere: vel poſſeſſionem acquirere. Bart.

Non quærimus, qui prætermiſſa cauſa teſtamenti ab inteſtato hæreditatem poſſident, vtrum iure legitimo poſſideāt, an non. Nam quoquo iure poſſideant hæreditatem vel partem eius conueniri ex edicto poterūt vtique ſi non ex alia cauſa poſſideant, vt puta, ſi quis omiſit quidem hæreditatem, ſed ex cauſa fideicom niſi poſſidet miſſus in poſſeſsionem fideicommiſſorum ſeruandorum cauſa, vel ſi proponas eum crediti ſeruandi cauſa veniſſe in poſſeſsionem. Nam nec ex hac cauſa legatarijs reſpondere cogetur. Toties igitur edictum prætoris locum habebit, quoties aut quaſi hæres legitimus poſſidet: aut quia bonorum poſſeſsionē accipit ab inteſtato: aut ſi fortè quaſi prædo poſſideat hæreditatem, fingens aliquem ſibi titulum ab inteſtato poſſeſsionis. Quocunque enim modo hæreditatem lucri facturus quis ſit, legata præſtabit. ſanè interueniente cautione eui cta hæréditate legata reddi. Et ſi non poſſideat quis hæreditatem, dolo autem malo fecerit quò minus poſſideat, eueniet, vt perinde teneatur atq; ſi hæreditatem adiiſſet. Dolo autem malo feciſſe videtur, quò minus poſſideat qui ad aliū tranſtulit poſſeſsionem per fraudem, vt legatarij exterique, quicquid in teſtamento acceperunt, careant ijs, quæ ſibi relicta ſunt. Sanè quæſtionis fuit, vtrum is demum dolo malo facere videatur, quò minus poſſideat, qui per dolum eam poſſeſsionem dimittat, quam aliquando habuit: an verò is quoq; qui hoc ipſum malitioſè fecit, ne ab initio poſſidere inciperet? Labeo ſibi videri ait, non minus delinquere eū, qui non incipiat poſſidere, quam eū, qui deſinat, quæ ſententia obtinet.

Qui omittit hæreditatem, vt vadat ad legitimum: tenetur legatarijs, ſi pecuniam recepit, poſſeſſ. re prius excuſſo h.d cum l ſeq. Bar.

Si quis per fraudem omiſerat hæreditatem, vt ad legitimum perueniat, legatorum petitione tenebitur.

II.

Icet pro hærede gerere non videatur qui pretio acceptō prætermiſit hæreditatē tamen dandā in eum actionē exēplo eius, qui omiſſa cauſa teſtamēti ab inteſtato poſſidet hērditatē, diuus Adrianus reſcripſit. Proinde legatarijs, & fideicommiſſarijs tenebitur. Sed vtrum ab eo erit incipiendum, & ſic ad hæredem veniendū, an cōuertemus ordinem? Mihi videtur humanior eſſe hęc ſententia, vt poſſeſſor hęreditatis prior excutiatur, maximè proxi. ſic & diſtingue in eo qui omittit, vt vadat ad ſubſtitutum: vt ff. eo. l. ſi nō ſolus pe. reſp. & C. eod. l. 1. Alij dicunt quod hic idem erat ſe ritimus, & omittēs quod nō placet. Ali dicūt, quod tenebitur. i. qui poſſidet. nec hoc placet.

h Icet. Non videtur vt ſ. ti. 2. l. fuit. & de pet. hæ re l. etiam ſi §. plane ſi accepta.

i Prætermiſit hæreditatem. ſecus ſi gratis tunc enim tā tū poſſeſſor tenet, vt ff. eod. l. ſi quis pecuniam. §. vbi vero gratis.

k Poſſidet hęreditatem. in quem conſtat dari per titulū, & ſ. l. 1. ff. prin. & inſ. vt l. no. ca. l. ei quoque. Acc.

l Ad hæredem. ſi legitimum. Azo.

m Maximè. Abundat: ſic ff. eo. l. ſi quis pecuniam ibi. & maximè &c. aliàs. n. iſte non tenetur: vt ſ. eo. l. ſi. quæ eſt cōtra. Sed cum pecuniā dat, quo habet gratis? Rn alius pro eo dedit, vel nihilo minus dicitur habere gratis. Nec enim dat bono modo. Alij dicunt quod hic ordo ſeruatur, quādo nihil accepit inſtitutus: & ſic abūdat maximè. aliàs ſi accepit, qlibet a prīcipio poteſt conueniri. pro quibus eſt infra l. proxim. Alij dicunt cp prior, & omittēs nil accepit: & ſi non conuenitur: vt infrà eodem, l. ſi quis pecuniam. ibi, vbi vero gratias. actiuè & paſſiuè. nā dolus eſt nō tm in eo, qui nō tentit cōmodū, ſed in eo q malitioſe ſ. prūpſit i alterius dānū. Ba. in l. q̄ fortuito. 2. colū. C. de pig. ac. & quo, pbet dolus, vide Alexā. poſt Bar. i l. meū. ff. qd̄ met. cauſa.

tis. &c. Item videtur vtrumq; ſimul conueniri nō ſeruato ordine: vt ff. e. l. ſi non ſolus. §. fi. ibi item ſi ſolus cōtra. Sol. hic ab vtroq; idem legatum, ibi ſecus: vnde quilibet ſuis tenetur. Item videtur quēlibet in ſolidū teneri: vt ff. e. l ſi ab inteſtato. Sol. ibi ambo poſſidebāt, hic ſol⁹ legitimus: & eodem modo rñ. ad l. ff. eo. l. ſi non ſolum. in princ. & §. 2. in fin. ibi. nunc &c. Sol. ibi. Item contra ff. eo. l. ſi nō ſolus. §. fi. ibi, & aliàs &c. Solu. ibi. Item contra ff. l. proxi. Sed illam intellige ſecundum iſtam: vt ibi dices. & facit ad hoc cp prius poſſeſſor conuenitur, cp de debitore, & fideiuſſore dicitur in Auth. de fideiu. §. 1. col. j. & d tutore gerēte, & nō gerēte dicitur C. de di. tu. l. 2. & arg. ff. de leg. 2. l. cum ab vno.

n Maximè. Abundat: ſic ff. eo. l. ſi quis pecuniam ibi. & maximè &c. aliàs. n. iſte non tenetur: vt ſ. eo. l. ſi. quæ eſt cōtra. Sed cum pecuniā dat, quo habet gratis? Rn alius pro eo dedit, vel nihilo minus dicitur habere gratis. Nec enim dat bono modo. Alij dicunt quod hic ordo ſeruatur, quādo nihil accepit inſtitutus: & ſic abūdat maximè. aliàs ſi accepit, qlibet a prīcipio poteſt conueniri. pro quibus eſt infra l. proxim. Alij dicunt cp prior, & omittēs nil accepit: & ſi non conuenitur: vt infrà eodem, l. ſi quis pecuniam. ibi, vbi vero gratias &c. vbi poſſeſſorem tātum dicit conueniri. Solu. ibi gratias omiſit: hic accepta pecunia: & ſic conuenit, excuſſo tamē prius legitimo: vt infra l. Videtur innuere. qd̄ nō eſt dolus i eo qd̄ fit gratis. quod intellige.

III.

Si pecuniam a ſubſtituto acceperis vt prætermitteres, isque adierit, an danda ſit legatariis actio, dubitari poteſt. Et puto ſi ipſe quoq; prēter miſerit, & quod lege ad ſe rediret, poſſidebit hæreditatem: in vtrumque veſtrum dandam: vt ei tamen, cui ab vtroque legatum ſit in alterutrum detur actio.

Si inſtitutus omittit in fraudem, vt vadat ad alium, pecunia non accepta, poſſidens ſolus tenetur, ſed pecunia accepta tenetur vterque. Bar.

IIII.

Si quis pecuniam non accepit, ſimplicitur autem omiſit cauſam teſtamenti, dum vult præſtitum ei, qui ſubſtitutus eſt, vel legitimo: nunquid locus non ſit edicto? Planè indignandū eſt, circunuentam voluntatem defuncti: & ideo ſi liquidò conſtiterit, in necem legatariorum hoc facit, quamuis non pecunia accepta ſed nimia gratia collata, dicendum erit, locum eſſe vtili actioni aduerſus eum, qui poſſidet hæreditatem, & rectè dicetur, vbicūq; quis dum vult præſtitū ei, qui ſe repudiante vēturus eſt, nō repudiaturus, niſi præſtitū vellet: & maximè ſi ob euertenda iudicia id fecit, ibi dicendum eſt aduerſus poſſeſsōrem cō petere actionē, ſic tamen vt ibi quidē pecunia accepta repudiauit, ibi dicamus eum, qui omiſit, conueniendum, vbi vero gratis, in fraudem tamen eorum, quibus qd relictum eſt, poſſeſsorem debere conueniri vtili actione.

Si inſtitutus omiſit propter pecuniam, & ſubſtitutus ab inteſtato adit quilibet tenetur proprijs legatarijs, & à cō munibus quilibet poterit in ſolidum conueniri. Bar.

Quicunque procurat, vt omittatur ex teſtamento iſta actione tenetur. Bar.

Quanquam de hęredibus inſtitutis videat prætor loqui, attamen etiam ad alios hęc res ſerpit: vt ſi ſit legatarius à quo fideicommiſſum relictū eſt: & hic id egiſſet, vt omittatur hęreditas, doloque id fecerit: conueniri debeat.

Venditor hæreditatis tenetur quaſi poſſidens, non quaſi dolo deſinens poſſidere. Bar.

Si quis vēdiderit hęreditatē: vtiq; poſſidere

Præſtitū. Id eſt, hęreditatem præſtari, ſiue dari.

Maximè. Abundat. ſic ff. eod. l. licet. in fi. & probatur qd̄ abundat ſ. eo. l. 1. in prin. & ff. eod. l. qui autē. §. ſi patronus, in fi. §. & ff. ead. l. §. quanquam. Item ad id quod dicit, non alias facturus, ſ. de alie. iudi. l. quia redhibito.

Iudicia. Id eſt, vltimā voluntatē. ſic ſ. tit. 1. l. vel negare. H.

Conueniendum. Poſt non valet. i. poſſeſſore prius excuſſo: vt ſ. eo. l. licet. vel ibi loquitur, quando gratis habebat.

Poſſeſſorem. Tantum forte, & non repudiantē, licet quidam econtra, ff. e. l. ſi nō ſolus. 1. rñ. & §. fi. & facit quod no. C. e. l. 1. & ſ. ea. l. & l. proxi.

Serpit. Aliàs ſerpit, aliàs repſit: & eſt ſenſus, i. trahitur ſententia.

Conueniri. Fraudis particeps conuenitur, licet lucra ad eū nō peruenerint ſic ſ. de neg. geſ. l. ex facto. Sed uidetur hunc legatariū non teneri, cum legatū non habeat: vt ff. de leg. 1. l. fideicommiſſum. Reſpō. imo, qa tenetur cedere actiones ſaltem, quas cū ſua culpa cedere nō poſſit. quia procurauit vt teſtamentum: nō valeret, tenetur: vt ff. de lega 3. l. ſi legatarius. Sed an hæres in ſubſidiū? Ar quod ſic ſup. de eo, per quem fac. erit. l. fin. in princ.

Particeps fraudis cō uenitur, li cet lucri particeps non ſit.

ADVERTIO. Aduerte hic ſecundum Bar. quod iſta gloſſ. debet intelligi, quod legatarius erat de illis, qui veniunt ab inteſtato, & bona peruenerunt ad eum, alias tenerentur illis, ad quos bona deueenerunt ſecundum Iacobum de Aretio, quod placet Bartol. Solum enim tenetur ex hoc edicto ille, qui hoc procurat facturus ſibi aliquid lucri: vt l. 1. §. non quærimus ſupra eodem.

Poſſidere. qa ptium loco rei eſt: vt ſ. de peti. hær. l. ſi & rem. & ſ. de vſufr. l. qui pretio. Item hæres eſt, non ideo

ideo minus q̃ vendidit,& legatarijs omnibus tenetur actione ex testamento. vt C.de hær.vend.l.2.

a Quo minus possideat. Sed nõne qui dolo desijt possidere:vt possidere: vt ff.de regu.iur.l.ad ea.§.semper? Rñ. verũ est,sed tamẽ non ois q̃ vt possidere,dolo desijt possidere.

EXcusatus. Cui Patron⁹ institutus à liberto taliter quod portio patroni est onerata eo q̃ nimia legata reliquit libertus:potest omittere ex testamẽto,& adire ab intestato:& excusatus est ab hoc edicto. nam & si libertus instituit seruum patroni,& non onerauit partem patroni legatis: & patronus seruo iussit vt adiret,& seruus nõ potuit adire aliquo casu impeditus, impunè potest patronus prætermittere hæreditatem liberti ex testõ, quo instituit seruum patroni.Viuia.

b Oporteret. Quia eius portio erat onerata legatis: vt ff. leprox §. si patronus.

c Eius. Scilicet patroni.

d Nõ potuerit. Vel noluerit secundum R.ad quod C.de hæreditis instit.l.3.in fin. & sic speciale in patrono. Vel dic secus si noluerit: vt & idem sit in eo quod in alio,vt supra eod.l. 1. §.quid ergo,& facit C.eodem.leg.2.§.1.

VIa autem. Dictum est ff.eod.l.1.qđ is hæres, qui ab intestato possidet hæreditatem omissa cã testamenti conueniri potest a legatarijs. Modo quæritur an possit conueniri,si quasi ex voluntate testatoris videatur ex testamento omisisse: puta, quia fratrem suum scriptit testator hæredem, & multa legata in testamento ab eo reliquit, & postea fecit codicillos,& in eis petiit a dicto suo fratre, vt si legitima sua hæreditas ad eum peruenerit, præstaret quibusdam fideicõmissa: & postea decessit dictus testator, & postea frater suus omisit hereditatem suã ex testamento,& adiuit ab intestato: nũquid tenetur respondere legatarijs,quibus legatum est in testamento: Et dicitur q̃ sic,tenetur etiam respondere illis,quibus fideicommissa sunt relicta ab intestato codicillis: non tenetur tamen vtrisq; vltra dodrantem,imo quadrans integer apud eum debet remanere: prius autẽ debet satisfacere dictis legatarijs,quam dictis fideicõmissarijs.Sed q̃d si testator nominatim permisit dicto suo fratri,vt dimitteret hereditatem ex testõ,& adiret ab intestato? Certè non incidit frater in edictum faciendo illud qđ testator ei permisit:& iõ nõ tenetur respõdere legatariis. Sed pone q̃ dictus testator reliquit Titio,& Seio legata in testamento, & eisdem reliquit fideicõmissa ab intestato.itẽ & ab intestato reliquit fideicommissa Caio,nũquid illũ ordinẽ debemus seq, quem Iulianus §. monstrauit. f.vt illis, quibus relicta sunt legata in testõ, & fideicommissa ab intestato', soluãtur prius de dodrãte dicta legata,& fideicommissa: & si aliquid superett de dodrãte,soluantur fideicõmissa illi Caio prædicto cui ab intestato rãtũ sunt data fideicommissa? an vero cõtribuemus oẽs fideicõmissarios qua si æquales,f.vt prius soluantur sola legata: & postea si superett de dodrante soluantur omnia fideicõmissa æqualiter, & non habeant aliquam prærogatiuã fideicommissa data ab intestato dicto Titio, & Seio quibus legatum fuit similiter in testamento ante fideicõmissa data dicto Caio ab intestato tãtum? Et distinguit hic. Aut hæres qui omisit ex testamẽto, & adiuit ab intestato. incidit in edictum omittendo ex testõ sine speciali testatoris permissu.Aut non incidit, vt quia specialiter ei hoc permisit testator, vel quia alia iusta causa interueniret omittendi ex testamento. Primo casu præferẽdus erit dictus Titius, & Seius,quibus ex testamẽto relicta sũt quadam,& ab intestato quadã.f.vt eis prius satisfiat de legatis eis relictis i testamento,& de fideicommissis eisdem relictis ab intestato.Et si superett aliquid ex dodrante,satisfiat dicto Caio fideicommissario,cui ab intestato tantum relicta sunt fideicommissa.Secundo vero casu debent contribuere fideicommissa quasi exæquata.f.vt dicto Titio,& Seio soluantur fideicõmissa eis relicta ab intestato,& Caio prædicto soluantur fideicommissa sibi similiter relicta ab intestato: legata autẽ relicta in testamento dicto Titio,& Seio,non præstentur eis:quia iuste,vt dictum est,possidet hæres ab intestato hæreditatẽ. Hoc dicit vtique ad §.non simpliciter. Viu.

Testamenti.Vt ff. eo.l.1.in prin.Accur.

Ab intestato. i.si contigerit non adiri hereditatẽ ex testamento.

Pertinuerit. Quod tamen hic volebat testator:vt ff. hæc l.§.1.& 2.

Fideicommissa. Non dixit,legata: quia secundum hanc l.ab intestato non præstabuntur,vt Inst.de fideicom.hær.§.præterea.Azo. sed hodie non est differentia:vt C.commu.de leg l.2. sed quo ad hæc,quæ hic dicuntur,idem est etiam hodie.

Mox dimissis. Non fuit dicendũ, vt legata in testamento relicta præstaret,quasi adiret ex testamento.& simul fideicõmissa ab intestato relicta, quasi ab intestato adierit. hoc enim esset iniquum. Accur.

Quadrantem. Contra omnes etiam legatarios:vt C. eo.l.fi.& ff.ad l.Fal.l.1.§.ad eos.& l.Nessennius.§.j.& ff.eo.l.duo.§.fi. Accur.

Omnimodo. Deducta Falcidia: vt dixi.

Omittere. Vt ff.de milit.test.l.3. & C.de cond.inser.l.2.qđ enim ponitur in grauamen, non releuat. sic C. si manci. ita fue. alie.l.fi.§.2.Accur.

Materiã grauaminis supple per Bart. in l. si qs suo. C. de inoff. test. & Paul. de Cast. con. 232.

Concessit. Sic suprà e.l.1.§.fi proponatur.

Ostendit. Superiore parte legis.

Fuerint relicta. Quasi dicat, quædã prædia iure legati reliquit Titio in testamento,& eadem prædia eidem Titio reliquit iure fideicommissi ab intestato, si contigerit hæredem ab itestato succedere,fortè dicens si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorũ,quod potest:vt C.de codicil.l.fi. Item quædam alia prædia iure fideicommissi. & sic ab intestato reliquit alij.

In P. F. adſumãt.

Quædã exẽplaria habẽt, ex voluntate prætoris.

Monstrat. Vt præferatur Titius veluti ex testamento: vt ff. eod.l.1.ibi, Iulianus scribit &c.

Omnes fideicommissarios. etiam Titium:vtpote fideicõmissarium per repetitionem.

Quædam. Et sic Titius præfertur: & dictum Iuliani seruatur.

Sin vero non incidit. Quod potuit cõtingere, quia &c. vt ff. §. plane & inf. proxi.§.& ff.l.1.§. fi proponatur.

Alia causa. Puta vt fraudem testatoris repelleret: vt supra l.prox.& inf.eo. §. fi patronus. & fu. de acqui.hær.l.fi pupillus. §. 1. & ff. de inoff.testam.l. Papinianus. §. quarta in fi.& ff.de leg.2.l.cum pater.§.Titio.in fi.§.& ar.ff.de vſu.l.non solũ.§. quod vulgo. Accur.

¶ Non simpliciter. Cæterum sit legata ab sumant dodrantem: tunc nihil fideicommissarijs præstandum . Habere enim integrum quadrantem legitimum hæredem oportet. Ordo igitur à Iuliano adhibetur, vt prius legata præstẽtur,deinde ex superfluo fideicomissa : dummodo quadrans non tangatur. Ego puto Iuliani sententiam ita accipiẽdam,vt si omissa causa testamenti, ab intestato possideat hæreditatem: cogatur omnimodo legata præstare. Nec enim vtique omittere ei hæreditatem permisit qui fideicommissa ab eo reliquit ab intestato . Planè si nominatim id ei permisit,dicemus eum nõ incidere in edictum : quia vsus est facultate ea , quam ei testator concessit. Quòd si non ei concesit specialiter testator omittere : is ordo erit sequendus , quem Iulianus ostendit . Quid deinde dicemus,si ijsdem & ex testamento legata , & fideicommissa ab intestato fuerint relicta , & præterea alijs fideicommissa ? an ordinem illum debeamus facere , quem Iulianus monstrat? an verò contribuemus omnes fideicõmissarios quasi æquales ? Et magis est , vt ita distinguamus, multum interesse, vtrum inciderit in edictum hæres,an nõ. Nam si incidit: præferendi erunt ij, quibus testamẽto relicta fuerunt quædã. Sin vero non incidit : quia hęc fuit testatoris voluntas vt daret ei facultatem & ab intestato succedendi: vel quia alia causa interceſsit , quæ secundum ea , quæ supra scripta sunt , non offendit edictum : dicendum est , contribui fideicommissa debere : quasi exæquata.

Qui omittit dolo , tenetur hoc edicto si possidet : secus si ex iusta causa. Bart.

Non simpliciter autem prætor pollicitus est se daturum actionem , sed causa cognita . Nam siue iteruenit testatorem huius rei authorem esse , ipsumque permisisse ab intestato succedere , aut si qua alia iusta causa omittendi interuenerit : vtique non dabit actionem in eum legatorum. Item si inuenerit bona ad aliũ pertinere: nõ dabit actionem,si modo nulla collusionis suspicio religionẽ prætoris instruxerit. Si autẽ is , cui auferri hæreditas potest aliquid possidebat lo ante litem contestatam contra eum per legatarios . In istis ergo quatuor casibus non datur actio in eum,quiomisit ex testõ. secus est in quodã alio casu quinto,qui est talis. Instituit hæredẽ Titiũ mihi extraneũ , cum non haberẽ alium , qui mihi attineret. Vnde si Titiũ non instituissem bona mea essent vacãtia,& ad fiscum pertinerent:& multa legata à dicto Titio reliq, & postea decessi. Titius omisit ex testamento in fraudem legatariorum : & sic bona mea sũt vacantia, & ad fiscũ pertinent.ante autẽ quam fiscus peteret dicta bona,dicit Titius,q̃ omisit ex testamento , cœpit ea possidere , & tenuit per quadriennium . & ita per dictam p̃scriptionem tutus est contra fiscum. nunquid tenebitur legatarijs? Et dicitur quod sic.h.d. vſque ad §.si patron⁹. Viuia.

Iusta causa. Puta vt fraudem testatoris repellerent: vt ff.§.proxi.

Ad alium pertinere. Puta quia euicta sunt fine suspicione, vel repudiatione , vel vltra quadrantẽ nil omnino possidere , nec dolo fecisse , quo minus possideret.aliàs contra ff. e. l.j.§.toties.vſque ad finẽ legis. & ff.prox. respon.Accur.

P. Fl. Si verò.

Non dabit. quibusdam.

Si modo nulla. Id est, si prætor non fuerit per suspicionem instructus,collusionem interceſsisse:vt ff.eo.l.1.§.fi.

Potest. Scilicet scriptus per legitimum : nec tamen aliquod præparamẽtum erat ad petitionem hæreditatis. alioqui differrent legatarij secundum hæc tempora:hodie secus:vt C.de petitio.hæredita. lege finali. in princip.& §.1.Vel forte in odium eius etiam lite mota in petitione hæreditatis non differrent legatarij etiam hoc iure.

a Possidere desijt. Postea. sic ℈. ad leg. Fal. l. in ratione. §. Imperator. Accur.

b Desinat cõueniri. Interim tñ dũ possidet, teneẽ exacta cautione cuicta hęreditate: vt ℈. l. 1. §. non ꝙrimus.

c Litis. Hęc est responsio. sic ℈. de neg. gest. litis.

d Quis possederit.

Institutus omittens ex testamento, & ab intestato tenens. nec vllus erat substitutus, vel legitimus, & sic vacabant.

e Quadriennũ. A tpe denunciationis: sed à tpe quo fuerit delata xx. ann. vt ℈. de iure fisc. l. 1. §. diu'. & §. prescriptio. & C. de quadr. prescri. l. 1. & dic, vt ibi no. Item ante quadrienniũ poterit cõueniri: vt ℈. pxi. dixi. §. si aũt. & §. qđ ergo, & ℈. e. l. 1. §. nõ quærimus. Accur.

¶ Si patronus. C A S V S. Libertus meꝰ instituit me hæredẽ ex debita mihi ab eo portione. i. ex tertia bonorum suorũ: vt Insti. de iuc. lib. §. sed nostra. & multa legata à me reliqt: & instituit sibi Titiũ in duabus partibus hæreditatis: & ab eo similiter reliquit multa legata, & decessit dictus liber tus: postea ego patronus omisi institutionem, quia dicta mea pars nimis erat exhausta legatis: postea dictus Titius meus cohæres collusit mecum hoc modo. Dixit. n. mihi: ego omittam meã partẽ ex testõ, sicꝙ; ad legata non tenebor: & tu patrone accipies eam, & dabis mihi cẽtũ libras pone: & ita fecimus. vnde ego patronus habui totam hæreditatem ab intestato. nunquid tenebor soluere legata à dicto Titio relicta? Et dr ꝙ sic, non tñ in tm, ꝙ non remaneat mihi mea portio. i. tertia integra. si aũt non feci collusionẽ cum cohærede meo non tenebor legata soluere. Viu.

f Portione. Scilicet tertia: vt Instit. de succes. li. §. sed nostra.

g Cohærede. Puta Titio: vt ℈. dicit.

h Omiserit institutionẽ. Sed nonne idẽ si solus cohęres omisisset, vt onus totũ subeat patronus? Rñ idẽ: vt ℈. de bo. lib. l. si libertus. & l. si patronũ, in pri. Sed tñ in vno casu patronꝰ hẽt ab ĩtestato totũ, ĩ altero iure accr. habet totum. Azo. Est ergo idẽ qñ solus cohęres, & qñ ambo: sed colludendo ac tertio casu cũ nõ collusit, nõ est idem, cũ nulla p̃stentur: vt in fi. huius. §. Ac. Exhausta. Hodie tollitur omne grauamen: vt Instit. de succ. lib. §. sed nostra. in fi. §. Azo. Sed olim nõ sic: vt infra de le. 3. l. cum patronus. & ibi diximus. & ℈. de cond. & demon. l. si ijs legatum. Hug.

i Legatorũ. à se relictorũ. nam ꝓp fraudẽ priuilegiũ perdit, sc̃m Ir. vel quia nũc totũ habet, & sic vltra legitimã: vt subijcit. Item relictorum à cohęrede cũ quo collusit. vt ℈. e. l. si quis pecuniam. & quod subijcit in Titium cohæredem, qui tenetur de relictis à se. Item tenetur de relictis à patrono, si solus patronus omitteret: vt ℈. de leg. 2. l. cum patronus. §. 1.

Nota, ꝙ collusio est prohibita in clemẽ. cõstitutio nem. §. sanè. & ibi Cardi. de elec. & in tit. de collu. dete. p totum. Alias sufficeret quę.

Sine fraude. Vt & ℈ tit. 2. l. si pupillus. §. 1. & ℈. l. j. xi. & ℈. de lega. 2. l. cũ pr. §. Titio. & ℈. e. l. prę terea. & l. si quis omissa & C. e. l. 2.

¶ Hoc edictũ.

Filiũ meũ in potestate mea constitutum institui mihi hæredẽ, & ab eo reliq; multa legata dand a liberis, & parentibus, & quibusdam extraneis: & filiũ meũ emancipatum prætерij: vnde cũ ꝑterit' possit petere bo. pos. cõtrata bu. sicꝙ; committat edictum taliter, ꝙ ẽt institutus põt petere, & sic cum institutus petat bo. po s. contratab. teneatur prætare legata à se relicta liberis, & parẽtib. non autem ex traneis legatarijs: si ipse institutus omittat bon. poss. contratab. & ab intestato possideat hæreditatem cũ emãcipato, qui egit contratab. & hoc faciat in fraudem liberorum, & parentum. quib. erãt a se relicta legata, vt dictũ est: tenebitur eis prætare legata, ac si accepisset bon. poss. cõtratab. istud enim edictum. si quis omi. cau. teit. &c. pertinet etiam ad bon. pos. contratab. Viu.

Hoc edictũ. Pone casum ſm. Io. in filio in ptãte cõstituto. & prætерito, qui habet, si vult. bon. pos. contratab. vt C. de lib. præter. l. fi. ¶. icimus. qua petita prętabat legata quibusdãm: vt ℈. de le. prę. l. 1. & C. de bo. poss. ℈ tab. l. j. Item põt dicere nullum ipso iure testm, si vult: vt Insti. de exhęre. lib. in prin. qđ si faciat in fraudẽ eorũ q̃bus prętaret legata, ũ peteret contratab. nõ factus alias, nihilo minus tenet eis: vt arg. ℈ e. l. si qs pecuniã. in emãcipato poni nõ põt: quia ipse citra bo. po. ℈ tab. adire non põt: quia aditio de iure ciuili est: sed nec vnde liberi, habet, donec est locus bon. pos. cõtra tab. vt ℈. si ta. te. nul ex. l. 1. in prin. sed in prętерito suo vr reprobari: vt ℈. de leg. prætr. l. is qui. in princip. & l. si duo, vbi non prætat legata suus prætерitus, etiã si per ℈ tab. venit: nisi dicas, quod fraus hic faciat eum prætare: & sic reatus beneficium excludit: ut C. vbi se. vel cla. l. j. Pone ergo ſm Az. in suo instituto, qui habet cõtratab. si alius prætерitus commi sit ei edictum. vt ℈. de bono. possessio. contratab. l. 3. §. si quis ex liberis. & de legat. prætr. l. is qui. §. vbi vero. & §. sed si scriptus. Si ergo

Reatus bñficium excludit.

ergo omittat contratab. & accipiat ab intestato, habet locum, ꝙ hic dicitur: sed tunc ad oĩa teneri videt: vt ℈. eo. l. si filius. quare prima positio bona est. Vel pone sicut notatur ℈. de contratab. l. illud. §. fi. in quęstione ibi facta. Itẽ facit ℈. e. l. si filius qui. & quod ibi not.

¶ Si libertas.

Institui mihi hæredem Seium, & dedi libertatem Sticho seruo meo sub conditione, si dederit Titio x. & multa alia legata ab hærede reliqui, & decessi: & postea Seius hæres omisit adire ex testõ, & adiuit ab intestato, cum esset meus frater fortè, certe de legatis planũ est quod possint ab eo peti. Item & Stiche prædicto cõpetit libertas, ac si hæres adiuisset ex testõ: non tñ anteq̃ det Titio decẽ. Viu.

Paritum sit. Patet ergo per omnia idẽ esse, ac si ex testamẽto adita esset hæreditas: vt ℈. eo. l. duo. §. fi. & l. si dolo. §. fin. & l. pen. & C. eod. l. fin. & ℈. de leg. præst. l. is qui. §. fi. & facit ℈. de condi. & demõ. l. qui hęredi. in fi. & ℈. de cõdi. insti. l. quę sub cõditione. §. quoties. Sed argu. contra inf. eo. l. si quis sub conditione.

Relicta conseruãtur ex hoc edicto cum sua causa, scilicet vt conditionalia debeantur conditione impleta. Bar.

Si libertas sub conditione fuerit data, [Si decem dederit,] & omissa causa testamenti fuerit: non aliter libertas competet, quàm si conditioni paritum sit.

Qui potest adire hæreditatem, si omittit, beneficio huius edicti non vtitur. Bar.

Marcellus lib. xij. Digestorum.

VII.

Quidam Titium, & Mæuiũ instituit hęredes, & centum Titio legauit: vterque omisso testamento legitimam adijt hæreditatem. Nõ probè legatorũ actionem Titius postulabit. Idẽ est, si vtriq; legasset.

Pro eo quod in vim conditionis relinquitur, non competit actio: ideo non conseruatur hoc edicto. Bar.

Quidam. CASVS. Seius instituit sibi hæredes Titium, & Męuium: & prędicto Titio legauit centum, & decessit. postea dictus Titius, & Męuius omiserunt ex testamento, & adiuerunt ab intestato. certè non potest Titius petere dicta centum à Męuio. ita etiam bene peccauit Titius, sicut Męuius: & idem esset si cuilibet eorum prælegasset aliquid dictus testator. Viu.

Legauit. Id est prælegauit.

Postulabit. Quia alter alteri quod omisit causam testamenti, obijcere non põt: quia vterq; in ea cã est: ad quod facit ℈. eo. l. si non solus. §. 1. vnde Iuuenalis. Nihil Catilina Cethego. vt C. de hęret. l. quoniam. C. de inoffic. testa. l. in arenam. & facit ℈. de leg. pręst. l. bono rum. Accur.

I quis sub. CASVS. Instituit mihi hęredem Titiũ, si daret Seio decẽ intra annũ: & decessi: ipse autẽ Titius omissa causa testamenti ab intestato cępit hęre di. meã possidere. nunqd dictus Seiꝰ poterit petere ab eo dicta decẽ? Et dr ꝙ non: nõ est enim legatarius dictus Seius. sed pone ꝙ intra dictum annũ omisit ex te stamento, & possidet ab intestato: & est adhuc intra dictum annum: & sic põt adhuc parere dictæ cõditioni: nunquid tenetur Seio ad danda dicta decem. Et dicitur, quòd non valuit repudiatio ex testamento. & aditio ab intestato: ideo quia non erat tempore repudiationis adhuc ei delata. & h. d. cum l. seq. Viu.

Omissa causa. Sed qualiter poterit omittere. i. repudiare ante impletã conditionẽ, cũ nec fuerit delata ab

VIII.

I quis sub conditione dandorum decem, vel qua alia, quæ in dando, vel in faciendo fuerit, hæres institutus, omissa causa testamenti ab intestato possideat hæreditatem: videndum est, an huic, in cuius personam cõditio collata est, subueniri debeat. Et magis est, ne subueniatur, ne que enim legatarius est.

IX.

Ed & si adhuc parendi conditioni tempus habeat: hac parte edicti non tenetur.

Si plures possident ab intestato, vno omittente quilibet tenetur in virilem: si pecunia accepta, quilibet in solidum tenetur.

X.

I non solus, sed cũ alio possidet hęre-

Dic, ꝙ ibi nec est legatarius sicut hic, licet in ea habeat locum oĩo, q̃ prohibet transactionem, ſm Bart. hic.

Itẽ contra ℈. eo. l. quia aũt. §. fi. Sed ibi hęres recipere, hic dare debebat. Itẽ cõtra ℈ de leg. 1. l. quidã testamẽto. §. fi. sed põt grauari si habuit: nõ aũt dicit posse peti dandum causa implendę conditionis.

Ed & si adhuc parendi. Expone, vt ℈. groxi.

I non solus. Institui mihi hŕdẽ Titiũ meũ consanguineũ: & nihil reliqui Seio, qui erat si militer meus consanguineus: & multa legata reliqui à dicto Titio quibusdã: & decessi. postea Titius gratia dicti Seij, & non accepta ab eo aliqua pecunia, omisit ex testõ, & cœpit possidere hŕditatem ab intestato cũ Seio, certè non solũ Titius tenebitur legatarijs, sed ẽt Seius: nec. n. debet Seius alpernari obesse sibi factũ Titij hęredis scripti, cui Seio ẽt profuit dictũ factum dicti Titij hęredis scripti, i. omisso ex testõ. secus aũt si propter hoc Titius a Seio accepisset pec. quia tunc tenetur in solidũ ipse Titius ad legata. ¶ Cũ substitutis. Titiũ & Seiũ meos filios institui mihi hŕdes, & Caio, & Sẽp. legata reliqui: & ita postea dixi, si dicti mei filij nõ erunt mihi hęredes: substituo eis dictũ Caiũ, & Sẽp. postea decessi: instituti, & subst omiserũt ex testõ, & adiuerunt ab intestato hęred. mõ petunt dicti substituti lega. ab institutis: certè ñ possunt, liberũ. n. fuit subst. adire ex substitutione, & vniuersa bona obtinere, & nõ petere legata. h. d. vsque ad §. fi dub sint. Viu.

Si non solus. Scriptus.

Cum alio. Puta Titio fratre suo.

Hęre-

a Hæreditatem.ab intestato, vt subijcit.
b Is. Scilicet scriptus.
c Omisit causam.Gratia alterius. s.Titij fratris,q̃ vna cum eo veniebat ab intestato.
d In ipsum. Scilicet Titium,cum possidet institutus: & dic pro parte, vt statim patet.
e Cui.Scilicet Titio venienti ab intestato cum scripto,cum forte fratres erant.
f Profuerit.Factum hæredis scripti. sic ĵ.de re. iur.l.ex qua persona. ĵ.eod l.master.§.fi.authoris eñ dolus nocet habenti causam lucrativã, vt ĵ.de except. do.l. apud Celsũ. §.fi q̃d autem. Item & hic participauit fraudẽ. prælciuit enim.
g In solidũ. s.nõ p parte tantũ. Azo. & dic,tenetur omittẽs quasi hæreditatem habens, cum pretiũ habeat partis,& alterutrã habet partem. Vel dic etiam Titiũ teneri in solidũ: cũ sit deterius pretio corrũpere quã precibus: sicut in sententia:vt C.quãdo prouo. non est necesse.l. venales. & ĵ.ad Trebel. l.seruo. §. cum prætor. Item contra §.eo.l.licet. nam hic non seruatur ordo cõuentionis:ibi sic. Solu. hic vterque possidebat, ibi alter tantum. Item & hic conuenitur qui gratis omisit causam testamenti, & hoc ideo q̃a possidebat. & sic non obstabat §.eod.l.si quis pecuniam. vbi vero gratias &c. Item ad hoc §.eo.l.si quis pecuniam.
h Cui liberum.Quan dicat ideo cũ ipse omisit,omittentẽ incusare non põt.sic §.eod.l.quidã. Item est alia ratio quia potest habere totũ:vt hic,& C de impub.& alijs substi.l.4.vnde sibi imputet: vt C. de testa.manu. l.fi.§.1.Sed contra ĵ.e.l.si in testamento.§.fi.Sol.vt ibi.
i Intellige istam secundum illam prout loquit in istituto,qui repudiauit accepta pecunia: & eodẽ modo prout loquitur in substituto, qui repudiauit accepta pecunia. l si loquitur de pecunia, legatorum relictorũ,ab alio, sed quando ab vtroque legata sunt relicta,tunc q̃libet tenetẽ suis,nec discutiet primo possessor:vt hac l.in fi.Ratio, quia cũ lubeat onera p se ex dispositione defuncti,lex minus agit cũ eo pro legatis ab eo relictis : & circa hoc vide dictionem quam ponit Bart.in l.fi.ĵ.e ¶Si duo. CASVS. Instituit mihi hæredem Titium meum consanguineũ, & ab eo quibusdam legata reliquit:& eidẽ Titio substituit similiter Seium meum consanguineum :& ab eodem Seio legata quibusdam reliqui, & decessi.postea institutus prædictus,& substitutus omiserunt ex testamento,& adierunt ab intestato.modo quæritur vtrũ tenẽatur legata præstare? & dicitur quod sic: & in solidum: sed vtrum dicemus petitionẽ dãdam aduersus quemlibet,eorum legatorum quæ sic à se relicta sunt: an vero ab vtroque legata præstari cogãtur? Et dicitur quod quilibet suis legatarijs debet respondere. & hoc dicit hic §. à princip. vsque ad illum versum,& alias proponamus &c. & in fine ibi, nam cũ ambo &c. in illo autem versicu.& alias proponamus &c.ponit talem casum.Pone quod dictus institutus omisit ex testamẽto:& cum hæreditas venire dẽret ad dictum substitutum,permisit substitutus solum institutũ ab intestato possidere,nunquid patietur dictus institut' actionem solummodo eorũ legatorum quæ sunt a se relicta? an vero etiam eorũ, quæ sunt relicta à substituto præcto? & dicendum est ita demũ etiam eorum legatorum à substituto relictorum actionem pati debere institutum, q̃ solus possidet ab intestato,si dolo substituti peruenit hæreditas ad institutum, & sine pecunia: nam si pp hoc accepisset substitutus pecuniam ab instituto,ipse substitutus esset conuenien dus ad omnia legata.& intelligo i subsidium, s.vt prius institutus possidẽs cõueniatur,& in subsidium substitutus.Item quid econtra si solus substitutus ab intestato possidet hæreditatem? Certè si accepit propter hoc pecuniã institutus a substituto, & participauit substitutus fraudem cum instituto,institutus nõdebit suis legatarijs,& substitutus suis.si autẽ sine pecunia omisisset institutus aduersus substitutũ dat actio omnium legatorũ. Sed pone quod ego testator a dictis instituto & substituto eandem rem legaui Caio puta equum meum.& omissa causa testamẽti possident ab intestato institutus,& substitutus? Certè põt Caius legatarius eligere quẽ vult cõuenire ad legatũ, vel institutum , vel substitutum , & si fuerit ab electo equũ consecutus:ab altero petere amplius non poterit.Sed quid erit de libertatibus directis,& de datis p fideicõmissum a dicto instituto,& a substituto? Et rñ, q̃ vtraq; competẽt,instituto, & substituto omittentibus ex testamento,& adeuntibus ab intestato. & h.d. vsque ad l.de libertatibus §. 1. Viu.
Institutus. Alias instituti,& substituti, aliàs institutus, & substitutus.
Sed vtrum. Repetit quæstionem,quia non clare respondit,qualiter intellexit in solidum . Accur.
k Eorum.Legatorum.

Videamus.

Si institutus, & substitutus omittunt ex testamento, & institutus solus possidet, tenetur ad omnia, & etiam substitutus qui dolo repudiauit: & si substitutus solus possidet tenetur ad omnia, & etiã institutus si repudiauit accepta pecunia si vterque possidet, vterque suis legatarijs tenetur. Bartolus.

Si duo sint hæredes,institutus, & substitutus, & ambo omissa causa testamenti ab intestato possideant hæreditatem : quæstionis est, an ambo cogantur legata præstare: & vtrum vnusquisq; ea legata, quæ à se relicta sũt, an verò ambo vtraque legata cogantur præstare? Ego puto, in solidum aduersus singulos legatorum petitionem dãdam. Sed vtrum eorum, quæ a se legata sunt, an vero etiam eorum, quæ ab altero hærede, videamus. Et aliàs proponamus institutum solum possidere hæreditatem: eorum legatorum, quæ sunt à se relicta,an etiam eorum quæ a substituto relicta sunt, actionem patietur ? Dicendum est, ita demum etiam eorum,si dolo substituti peruenit ad institutos hæreditas sine pecunia. Nam si pecuniam accepit substitutus: ipse erit conueniendus. Item si solus substitutus possideret: si quidem pecunia accepta institutus omisisset: dicemus,institutum suis legatariis respondere debere,substitutum suis. Si autẽ sine pecunia: aduersus substitutum dabimus actionem . Nunc cum ambo possideant : melius dicetur, singulos suis legatariis respondere debere.

Legatarij communes possunt conuenire quem volunt, institutum, vel substitutum: & competunt libertates tam directæ, quam fideicommissariæ.h.d.cum prin.l.seq.

Pretio corrũpere deterius est, q̃ precibus.

l Videamus.Et certè quilibet pro relictis à se: vt ĵ. in fi.ibi nunc autem &c.Sed contra §.eo.l.licet.vbi seruatur ordo.Sol.vt ibi.
m Et aliàs &c. Aliam proponit,& soluit, scilicet si institutus dedit pecuniam substituto : & licet ipse institutus repudiet ex testamento : non tamẽ substitutus adiret ex substitutiõe : & sic institutus haberet ab intestato, quia ab intestato veniebat non substitutus.
n A se.Scilicet tantum.Acc.
o Etiam eorum. quæ sunt relicta à substituto.
p Sine pecunia . Tunc enim substitutus conueniri nõ potest , vt supra eo. l.si quis pecuniam. ibi , vbi vero gratis. &c.
q Ipse.Scilicet substitutus.
r Conueniendus. Pro omnibus relictis etiam ab instituto,& est rõ,quia à substituto repetita videntur: vt ĵ.de legat. 1.l.licet.Hugo. sed secus in instituto,vt statim ponet. & est ratio, quia habet pecuniam:& si hæreditatem habere videtur : vt §. de peti.hæred.l.si & rẽ. Sed contra, §.eo l.licet. vbi dicit primo possessorem , quam eum,qui omisit,pecunia accepta.Solu. & hic intellige secũdum eundem ordinem. sic ergo prius conuenietur hic in stitutus quantũ est in relictis à se.
s Possideret. Ab intestato data instituto pecunia,vt repudiet ex testamento : vt sic substituto delata hæreditate, eam repudiet ex testamento,& ab intestato habeat. Azo.
t Omisisset. Qui ab intestato succedere non poterat.
u Suis legatariis.Scilicet tantum,& est ratio: quia relicta à substituto nõ videntur repeti ab instituto. Az. Sed certè imo videtur quilibet:& pro quibuslibet: & prior possessor in quo toto est contra,§.eo.l.licet.Sol. vt ibi,quia ibi,idem ab vtroque : hic secus.
x Aduersus substitutum. Pro omnibus,scilicet & pro relictis ab instituto, ita demum si participauit fraudẽ cum instituto:& non aliter,vt C.eo.l.1.Sed an institutus in subsidium pro relictis à se instituto ? Quidam dicunt quod sic,per l.licet. quod non placet : quia ibi pecunia accepta.dic ergo hic, quod etiam in subsidiũ non tenetur institutus:vt §.eo.l.si quis pecuniam.ibi, ubi vero gratis,&c.
y Nunc.Soluit quæstionem factã in princ. §. & facit ĵ.eo.l.duo. Accur.
z §I ab instituto. Legata. Expressè,vel etiam tacitè à substituto:vt ĵ.de leg 1 l.licet.
a Lege.Id est,ab intestato, scilicet l.xij. tabu.vel alia, & facit §.eod.l.3. & ĵ eo.l.duo.& l.si eadem . Sed cõtra §.e. l.licet. Sol.ibi. Item facit ĵ.de leg.1.l.plane.§.si eadem.
b De libertatib'. Casum in hoc princ. vide §. in fin. casus prox. præced.
c ¶ Hæredem eius. Institui mihi hæredem Titium, & legata ab eo reliqui, & decessi: Titius autem prædictus omisit ex testamento , & ab intestato possidet hæredit.& postea decessit dictus Titius: & habuit hæredem Seium : certe Seius hæres Titij hæredis mei tenetur in solidum legatarijs . continet enim actio pro legato competens rei perfecutionem , & non pœnam : & iõ est perpetua . Si autem dictus hæres hæredis mei conueniretur à legatariis ,propter dolum hæredis mei, qui defunctus est , non teneretur nisi in id , quod ad eum hæredem hæredis peruenit, puta quia hæres meus defunctus non solum commisit dolum in omittendo ex testamento, & adeundo ab intestato: sed etiam in hoc, quia quasdam res hæreditarias in fraudem legatariorũ voluit ab intestato adipisci. Imo permisit quosdam alios eas habere: quo casu licet hæres meus defunctus pro omnibus teneretur: vt supra eodem, l. 1.§.Sanè.dictus tamen hæres hæredis mei in id tantum quod ad se peruenit, tenebitur : puta si aliquid ex illis rebus non adeptis à defuncto hærede meo acquisierit . Viuianus.
d De libertatibus. Vel cõtinua superiori proximè,vel illi,si non solus.in fin.
e Tam eę.Sic Azo.sed Al.fic,tam ijs qui ab instituto, quam qui à substituto.
f Tam directę. Directę sine dubio: in fideicommissarijs distingue:vt §.vt quisque teneatur luis:vt §.eo.l.si non solus.§.item si solus.Vel dic imo vterque in solidum tenetur tauore libertatis.& facit C. eo. l.2.
g Persecutionem.Scilicet rei, quę peruenit ad hæredem. Azo.

Nunc. Soluit quęstionem factã in princ. §. & facit ĵ.eo.l.duo.Accur.

§I ab instituto. Legata. Expressè,vel etiam tacitè à substituto:vt ĵ.de leg 1 l.licet.

Lege.Id est,ab intestato, scilicet l.xij. tabu.vel alia, & facit §.eod.l.3. & ĵ eo.l.duo.& l.si eadem . Sed cõtra §.e. l.licet. Sol.ibi. Item facit ĵ.de leg.1.l.plane.§.si eadem.

De libertatib'. Casum in hoc princ. vide §. in fin. casus prox. præced.

¶ Hæredem eius. Institui mihi hæredem Titium, & legata ab eo reliqui, & decessi: Titius autem prædictus omisit ex testamento , & ab intestato possidet hæredit.& postea decessit dictus Titius: & habuit hæredem Seium : certe Seius hæres Titij hæredis mei teneturin solidum legatarijs . continet enim actio pro legato competens rei perfecutionem , & non pœnam : & iõ est perpetua . Si autem dictus hæres hæredis mei conueniretur à legatariis ,propter dolum hæredis mei, qui defunctus est , non teneretur nisi in id , quod ad eum hæredem hæredis peruenit, puta quia hæres meus defunctus non solum commisit dolum in omittendo ex testamento, & adeundo ab intestato: sed etiam in hoc, quia quasdam res hæreditarias in fraudem legatariorũ voluit ab intestato adipisci. Imo permisit quosdam alios eas habere: quo casu licet hæres meus defunctus pro omnibus teneretur: vt supra eodem, l. 1.§.Sanè.dictus tamen hæres hæredis mei in id tantum quod ad se peruenit, tenebitur : puta si aliquid ex illis rebus non adeptis à defuncto hærede meo acquisierit . Viuianus.

De libertatibus. Vel cõtinua superiori proximè,vel illi,si non solus.in fin.

Tam eę.Sic Azo.sed Al.fic,tam ijs qui ab instituto, quam qui à substituto.

Tam directę. Directę sine dubio: in fideicommissarijs distingue:vt §.vt quisque teneatur luis:vt §.eo.l.si non solus.§.item si solus.Vel dic imo vterque in solidum tenetur tauore libertatis.& facit C. eo. l.2.

Persecutionem.Scilicet rei, quę peruenit ad hæredem. Azo.

pter dolū defuncti conueniatur hæres: tunc.n. in id, quod ad eum peruenit, conuenietur.

Sive partem, sive rem ex hæreditate quis possideat: hoc edicto tenetur. Bar.

Idem lib. xvij. ad Edict. prouinc. XIII.

ET si non totam hæreditatem aliquis partemve eius, ex qua hæres institutus est, ab intestato possideat, sed vel minimam portiunculam, vel etiam vnam aliquā rem: tenetur hoc edicto.

Idē lib. xvij. ad Edict. prēto. vrb. XIIII.

QVamuis nō propriè pars hæreditatis in vna re intelligatur.

Idem lib. xvij. ad Edict. prouinc. XV.

NEc id iniquū est, cum ex suo quisque vitio, hoc incommodo afficiatur.

Idem lib. xij. ad Edict. prēto. vrb. XVI.

CVm enim hæreditas ab eo quoque peti possit, qui vnam aliquam rem hereditario nomine possideat dubitari non oportet: quin verum sit, quod diximus.

Qui omittit hæreditatem absque dolo non tenetur hoc edicto: sed ad petitionem fideicommissarij poterit cogi adire. Bar.

Idem lib. xvij. ad Edict. prouinc. XVII.

SI quis omissa causa testamenti, oīno eā hereditatē non possideat: excluduntur legatarj. Nā liberū cuiq; esse dēt, etiā lucrosā hæreditatē omittere: licet eo modo legata, libertatesque intercidunt. Sed in fideicōmissarijs hæreditatibus id pręuisum est, vt si scriptus hæres nolit adire hæreditatē: iussu ptoris adeat, & restituat. Quod beneficiū iis quibus singulæ res per fideicommissum relictæ sunt, non magis tributum est, quàm legatariis.

Plures omittentes, ab intestato possidentes: ac si ex testamento adiuissent, conueniuntur. Bar.

Idem lib. xvij. ad Edict. prouinc. XVIII.

DVo hæredes institūti, si ambo omissa causa testamenti, ab intestato possideant hereditatem: tunc quia vterque prętorio iure perinde habetur, atq; si ex testamēto hæreditatem adiisset, pro partibus in singulos competit actio.

Ex hoc edicto petuntur legata salua ratione legis Falcidiæ, vel portionis alio iure debitæ h d cum l. seq. B.

Admonendi sumus: huic, in quē ex hoc parte edicti legatorum actio pars illius corporis: vt in l. rerū mistura. de vsuc. quædam sunt res quibus colligitur vniuersitas iuris: vt hę reditas. & tunc nulla res potest proprie dici pars illius iuris, quia res est facti, ita loquitur hic.

NEc iniquū. Vitio. sic ī. de regul iur. l. quod quis ex sua. Acc.

VIm. Possideat. Vtē. de peti hęre. l. 4. & l. pe. & l. regulariter. & l. legitimam.

SI quis omissa. Instituī mihi hęredē Seiū, & reliquī ab eo legata, & fideicōmissa singularia, & libertates, & decessi. postea ipse omisit hęreditatē ex testō, & ab intestato non possedit sine dolo: nunquid teneē prę stare legata, & fidei commissa, & libertates? Et dī quod nō: si autem rogassem eum, quod totā hæreditatem meā, vel partē eius restitueret Caio: posset Caius eum inuitū cogere ad adeundum, & restituēdum sibi: & hoc per senatusc. Trebell. Viul

Si quis omissa. Dolo, vel non dolo, gratis nullo ptio accepto inde: quia tūc seruus: vt ī. e. l. licet. & l. si quis pecuniā. Accur.

Non possideat. Nec aliquis eā possidet: alioqui possessor conueniretur, si fraudē adhibuisset, si autē fraudis ignarus erat, non conueniretur, licet institutus in fraudem omissset. Azo. vt C. eo. l. 1. Acc.

Intercidunt. Vt C. eo. l. 2. & ī. eo. l. q autē. §. si patronus. & facit ī. de vi, & vi arma. l. 3. §. si quis autem. & inf. eo. l. si seruum. §. 1.

Prouisum est. Nihilo minus. & hic edictum hēt locū: vt ī. e. l. si seruum. §. 1.

Non magis. Nam nec istis, nec illis: vt ī. ad Treb. l. nā qd. §. h. & l. mulier. §. fin. & l. si patroni. §. sed & si.

VOhęredes. Istū casum habuisti ī. eo. l. si non solus. §. si duo. in prin. & in fi. §. Secundo dicit hęc l. quod illi, qui omisit ex testamento. & adiuit ab intestato, sicq; tenetur legatarijs, datur beneficium l. Falcidiæ contra legatarios. Viu.

Pro partibus. Ad hoc ī. eo. l. si non solus. in princ. & § si duo. in fi.

Falcidiæ. Ad hoc C. eod. l. fi. & ī. eo. l. cui seruus. & l. pen. & ī. eod. l. quia autem. §. fi. & ī. ad leg. Fal. l. 1. §. ad eos. Sed contra hanc l. ad princ. ī. de dolo. l. si duo. vbi in solidum tenētur duo dolosi: sed ibi circa idem, hic circa suam partem quilibet.

PRæterea. CASVS. Si aliqs patronus sit hæres institutus ex asse à liberto, & ab eo relicta sunt legata qui busdā: & patronus omittat ex testamento, & adeat ab intesta. sicque legatarijs teneatur: debet habere, velint nolint legatarij, commodum partis suæ: quę defertur ei à lege in bonis liberti: de qua parte dixi ī. eo. l. quia autem. §. si patronus. & hoc ita bene, ac si adiuisset ex testamento hæreditatem liberti. Viu.

Debitæ. Quæ est tertia. vt Inst. de suc cess. liber. §. sed nostra. & facit supra eod. l. qui autem §. si patronus.

SIeadem. CASVS. Instituī mihi hæredem Titium. & legaui primo equum meum, & pdicto Titio substituti secundum: & ab eodem secundo substituto legaui eundem equum tertio: & postea decessi: & postea Titi' institutus omisit ex testamento: & cum deberet venire hæreditas ad substitutū, gmisit substitutus solum institutū ab intestato possidere: & gratis hoc fecit. certè primus cui fuit legatus equus ab instituto, petet equum & non tertius, cui fuit legatus equus a substituto. Viu.

Accepit. Destinatione. & dic quod solus institutus adiuit de testamento: vel ab intestato omissa causa testamenti: vt C. de fideicom. l. quoties. ij. sed ī. eo. l. si instituto. §. ecus.

SI filius. CASVS. Si ego sim institutus hęres, & à me sint relicta legata, & ego omitto ex testamento, & adeo ab intestato in fraudem legatariorum, datur in me actio legatarijs. Et idem est, si filius meus sit hæres institutus. Viu.

Bonorum possessionem. Vnde legitimi: vt ī. vnde legi. l. 1. §. fi. & l. 3. Accur.

Ipse. Scilicet ego. sed ī. e. l. mater. §. 1. §. ecus.

SIin testamēto. CASVS. Ita scripsit Caius in testamento suo: Titius hæres esto; & si Titius hæres erit, Mæuius hæres esto. & decessit dictus Caius, & postea prædictus Titius omisit ex testamento, & adiuit ab intestato totam hæreditatem, modo vult Mæuius petere dimidiam ab illo, ac si adiuisset ipse Titius ex testamento. certè dicitur hic, quòd nō pōt quāuis secus sit in legatis, & libertatibus, & ratio est plana in litera. Sed qđ si ita scripsisset dictus Caius, Titius hæres esto, & Seius hæres esto: & quisquis mihi ex supra scriptis hæres erit, Stichus liber, & hęres mihi esto: & postea Titius omisso testamento, ab intestato hęreditatem possideat? non debet habere Stichus libertatem, nec hæreditatis partē, quāuis si sola libertas esset ei relicta, eam haberet, vt dictum est. Item quid si ita scripserit dictus Caius: Titius hæres esto: si Titius hæres nō erit, Mæuius hæres esto: q̄ si quis mihi ex suprascriptis hæres erit Mæuio prædicto, si mihi hæres non erit prædictus Mæuius, centū dato. Et postea decedat dictus Caius, & postea dictus Titius omisso testamē to legitimam hæreditatem Caij possideat ideo quia Mæuius substitutus noluit ex substitutione adire habens aliquam iustā causam (de quib. iustis causis dixi. ī. eo. l. quia aūt. §. quid deinde. ibi. Non offendit &c.) nunquid potuerit petere dictus Mæuius dicta centū? Et dicitur quod sic. Vi.

Per hoc edictum non conseruantur ea, quæ per se possunt subsistere, & de necessitate aliorum aditio non expectatur. Bartolus.

Idē lib. xxvj. Dig. XXII.

SI in testamento ita scriptum fuerit, [Titius hęres esto: & si Titius hęres erit, Męuius hęres esto.] & Titius omissa causa testamenti, hęreditatem legitimam possederit: Męuio aduersus eum petitio hęreditatis dari non debet pro parte, quam habiturus esset, si testamenti cā omissa non fuisset. Cum enim omisso testamento hęreditas possidetur, legatorum quidē, & hereditatū ratio habenda est: quia aliter, q̄ ab hę rede dari non potuerunt hęreditatis verò, q̄ ita data est, ratione habere prętor non debet. Sua enim culpa testator sub hac cōditione hęreditatis partem dedit, quam potuit purè dare. Quare & si ita scriptum fuisset, Titius hæres esto. Seius hęres esto. Quisquis mihi ex suprascriptis hęres erit, Stichus liber & hęres esto: & Titius omisso testamento, hęreditatē possideat: libertatem Stichi prętor tueri non debet, nec hęreditatis res est. Respon. non. quia intellexit ex testamento. ad quod ī. de vulg. substi. l. qui liberis. §. 1. & ī. de hære. instit. l. seruus alienus. §. si quis ita.

In P. Fl. non sunt hæc, Seius his dixi. ī. eo. l. quia aūt. §. quid deinde. ibi. Non offendit &c. nec etiam in vet. exēplaria manuscripti.

Culpa. Non est bona ratio: quia & in legato eadē ratione posset obijci testatori: quod ea ab intestato nō relinquit. imo nō posset obijci: quia secundū hāc l. ab intestato non valebat: vt Insti. de fideicommiss. hæredi. §. præterea. sed in fideicommisso bene obijci pōt. Az.

Libertatem. Quoniam hanc ab hærede non debuit accipere, sed à seipso: vt supra de hær. instit. l. sed & in conditione. §. fi.

Non debet. Sed quare? nōne eam tueretur, si mētio

In hanc sententiā Ari. lib. 5. Ethi. c. 11.

Dic etiā arcā cōtineri appellatiōe domus, in l. fundū. §. qui fundum. ī. de leg. 1.

Vamuis. Hæreditatis. Quod videbatur opus: vt in titulo videtur, & facit instit. de fideicom. hęre. §. si quis vna. sic nec res singulæ sunt pars domus: vt ī. de acq pos. l. qui vniuersitas. licet sit arg. contra qđ si fundū. area sit pars: vt ī. de solu. l. qui res. §. aream.

Dic secundum Bar. hic, quod quādo que plures res faciunt vnū totum integrale: vt vnam vniuersitatem corporum: & tunc qualibet potest dici

hæreditatis habita nō fuisset? Certè sic: vt ꝫ eo. l. de libertatibus. in pri. perdit ergo, quia plus est ei datum. Respon. imo perdit ideo, quia testator eum noluit à se ipso consequi libertatem sub conditione, scilicet si Titius hæres esset: vt dicta. l. sed & si in cōditione. §. fi.

a Ei. l. seruo.

b In potestate. Vt C. de impub. & alijs substit. l. 3. & ꝫ. titu. 2 l. filium.

c Dari. Contra ꝫ. eo. l. si non solus. §. 1. Sol. ibi. vterq; possidebat, hic aliter tātum: sed secundum hoc illius l. ratio nihil valeret. quare dic, quod hic omisit iusta causa: vt argu. j. de leg. 1. l. filio pater. vel hic iusta causa adijcitur, vnde contrariū euitatur. Azo. quæ sit iusta causa, dic vt supra eod. l excusatus. & l. qui autem. §. planè. Acc.

SI filius. Ego habens filium emancipatum, & filiū, & filiam in potestate, instituit mihi hæredes filiū, & filiam, quos habebā in potestate, & legata ab eis reliqui, & emancipatum præterij, & decessi. filius, & filia instituti omiserunt ex testō: & adierunt ab intestato. certè legata omnibus præstabūt à se relicta, non solum liberis, & parentibus quibus ego legata ab eis reliqueram, sed etiam extraneis personis, quibus legaueram. imputatur enim eis, quod nō petierunt contratabulas cum emancipato. quo casu non præstitissent legata, nisi liberis, & parētibus. Sed nunquid in prædicto casu cum omiserūt ex testamento, & adierunt ab intestato, conferet dicta filia dotem, quam ego ei dederam, fratri suo qui tecum omisit? Et dicitur quod non: quia secundum has leges nō habet locum collatio ex testamento. ipla autem quę omisit ex testamento, vt dictum est, videtur habere hæredi. ex testamento, & non ab intestato, per illud edictum. & h.d. Viu.

d Acceperint. Filius & filia instituti. Azo. & etiā emācipatus vna cum eis, secundum Irn.

e Omnibus. Non ob. ꝫ. eod. l. quia aūt. §. pe. vt ibi not. Et no. hic breuiter suum institutū præterito emācipato, & petente contratabulas habere tria remedia. nam adire potest ab intestato & quia tunc facit in fraudē, omnibus præstat legata, vt hic & hoc si cohæredē non habet, aliquo cohæredi accresceret. Itē potest adire ex institutione, & tenebitur tunc in partē adscriptā: nisi maior sit virili: & præstat omnibus legata. Item bonorum possessionē cōtratabulas potest petere: & tūc tenebitur in virilem, & certis tantum personis præstabit legata. sed hoc forte de accrelcen si portione. Sed nunquid de adscripta præstabit omnibus? Azo. Dubitari potest. & facit j. de legat præst. l is qui. §. vbi vero. Sed ille §. ted si scriptus j. lis qui de leg. præstan. est contra hæc, quæ dicta sunt. Sed ibi soluit. Hug.

Conferet. Quia quasi adijsset, præstat legata: ex testamento aūt secundū hanc legē nō fiebat collatio: vt C. de col. l j hodie sec⁹: vt in Auth. ibi posita.

f I dolo tutoris. Filiū meū impuberem instituit mihi hæredē: & legata ab eo reliqui, & dedi ei tutorē Titiū: & decessi. postea dictus tutor in fraudem legatariorū fecit pupillum omittere ex testamēto, & ab intestato hæreditatē possidere. certè danda est actio legatorum in pupillū eatenus, quatenus hereditas ei acquisita est ab intestato si. n. possideret cum alio legitimo hæreditatem ab intestato, nō debet teneri legatarijs nisi pro parte quā possidet. Et quod dixi in pupillo, habet locum etiam in impubere, qui dolo curatoris omisit ex testamento, & adiuit ab intestato. Viui.

g Acquisita est. Dic sīm Ir. aut delinquēdo, & in nihil tenetur pupillus: vt C. vnde vi. l. meminerint & de reg. iur l. neque aut cōtra hendo, & tunc in solidū: etiā si non est soluendo tutor. C. de cuic. l. illud. & C. de ijs quib. vt indig l. Polla. administrare. n. tenetur, aut medium inter hoc & obtinet quod hic, & j. ne uis fiat ei. l. 1. § hoc edictum. Ir. Item facit j. de doli exce. l. apud §. 1 la. & ꝫ. de tributo. l. 3. §. 1. in maiore conttat, ꝙ tenetur in solidum: vt ꝫ. eo. l. & si non totam. & l. 1. §. pen. Acc.

Vi seruus. Instituit mihi hæredē Titium, & ab eo legata reliqui. & ei item Titio substituit Stichum seruum suum & ab eodem Sticho legata reliqui similiter, & decessi: postea Titius omisit institutionem suam, & iussit seruum suum adire ex substitutione, & hoc ideo fecit: quia nolebat præstare legata à se relicta. Certè dicitur hic, ꝙ vtraq; legata præstabat, & relicta à se, & relicta à seruo suo detrahet tā Falcidiam de legatis, si sunt vltra dodrantem. Viu.

h Cui. Scilicet instituto.

Ipsius

i Ipsius. Instituti.

k Legata. A se relicta.

l Et quia hæres est. Scilicet ex substitutione, præstet à substituto data.

m Causa testamenti. In quo erat institutus: & ideo tenetur ad relicta à se, ac si ex testamento adijsset.

n Salua Falcidia. Ex legatis à seruo relictis. sic non obstat j. l. prox. vel aliter, i. salua Falcidia, quā detrahit nomine serui. Hugo. & facit ꝫ. eo. l. duo. §. fin. & C. eo. l. fi.

* In P.F. & qua hæres est, & qua omissa cā, &c. vide Ant. Aug. emē. lib. 2. ca. 2.

IVlianus. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & substitui ei filiam suam: & ab eo solo legata reliqui: & ipse omisit suam institutionē, & filiam ex substitutione iussit adire. Certè præstabit legata à se relicta. & est ratio quia filiam videor patri substituisse in vno casu tātum, scilicet cum pater nollet adire, vel non posset ex institutione, vel ex substitutione, non autem videor dedisse arbitrium patri, vtrum adeat ex institutione, vel ex substitutione: vnde si velit pater adire ex institutione, & hoc facit ad hoc tantum, vt fraudaret legatarios, quibus ego ab eo legaui: merito tenetur ad præstanda ei legata: detrahet tamen de his Falcidiam, si sunt vltra dodrantem: vt dictum est in lege præcedenti. Sed quid si in prædicto casu reliqui vltra dodrantem legata ab eo, & à filia? Certè de vtrilque debet detrahi Falcidia. prius tamen debet haberi ratio eorum legatorum, quæ à filia sua reliqui: scilicet vt detracta de eis Falcidiæ remaneat quarta apud eum Titium hæredem, solue: e autē debeat integra legata à se relicta: & est hoc propter dolum ipsius Titij: non enim videtur carere dolo ipse Titius pater, qui omisso proprio honore. i. institutione maluit institutionem filiæ propter suum compendiū. Sed quid econtra, si instituit filiam Titij, & substituit ei patrem: & cum posset Titius adire ex institutione filiæ, adiuit ex sua substitutione? Certè mihi videtur dolo facere: & ideo legata à filia relicta non præstabit, & est ratio, quia hoc casu videor reliquisse patri arbitriū, vtrum adeat ex institutione filię, an ex sua substitutione: & est ratio huius rationis, quia nemo substituens patrem filiæ, videtur substituere eundē patrem filię contra votum ipsius patris: quod votum est, vt filia ei superueniat, & non ipse pater filiæ, & intelligas in hoc casu vltimo talia legata me reliquisse à filia Titij, quam instituit, quæ non videantur repetita à Titio quē substituit filię suę de quib. dixi j. de leg. 1. l. licet. si aūt videntur repetita à patre, præstaret ea pater, siue omisisset institutionem filiæ dolo, siue non. Viu.

f Patrem. Institutum.

g Iussit. In fraudem legatorum à se patre relictorū.

h In casu. Aliàs in testamento, & aliàs in casu, scilicet propositō, quasi substituta fuit: vt si pater nollet, vel non posset esse hæres, ipsa esset substituta: non aūt vt pater habeat electionem, an velit esse hæres per se, vel per filiam, i. per institutionem, vel substitutionem.

i Data. Id est, aliqua a parte, & alia à filia: & si omnia soluantur excedent dodrantem.

k Prius. Quantum ad hoc vt ex eis Falcidia detrahaē: sed de relictis a patre non detrahitur: sed quantum ad solutionem faciendam prius est habenda ratio relictorum à patre, id est, prius ea debent solui. & hoc est quod dicitur infra ad legem Falcidiam. l. Nessennius. §. penul. Item contra, supra l. proxima. Solutio. ibi. Hugo.

l Non enim. Merito pater ex edicto tenetur: non enim caret, &c.

m Honore. Id est, Iustitutiōe, qua fuit honoratus pater.

n Compendium. Scilicet non præstādorum legatorum à se patre relictorū. Accur.

o Institutionē. Id est, substitutionem.

p Denique. Bene infert, denique &c. cū enim puniatur, vt dixi, tunc demum cum proprium omittat honorē: ergo vbi non omittit, non tenetur: vbi autem omisit institutionem filij, suum honorem non dimisit, sed filio habitum. infra de lega. præstan. l. tertia. §. hoc autē solum.

q Adijt. Ex substitutione. Azo.

r Votum. Natura enim ita ordinauit, quod liberi parentibus secundum suum votum succedant: & ideo testator videtur patrem substituisse, vt haberet arbitrium adeundi, ex quo vellet. si autem testator intellexisset, quod tunc demū pater admitteretur, si filia nō esset hęres: videretur sentire, quod pater post filiam maneret: quod est contra votum parentum: vt ꝫ. vnde liberi. l. in scripto. in fi. & sic not. quod propter naturā aliter hic statuitur, quam superiori casu, sic j. de cōdi. & demon. l. cum tale & no. hac l. h. norē lucro prę fe rendum. Idem de voto parentum.

Honor lucro præferēdus est.

s Ater. Filium meū impuberem instituit mihi hērdem, & matrem suam ei pupillariter substituit, & ab ea legata reliq, & decessi: & postea impubes decessit in pupillari ętate. inf aūt noluit ei succedere ex substitutione sed ab intestato cępit eius hę reditatē possidere, certe tenebitur legata pīstare. & idē esset si eam matrē dedissem cohæredem dicto filio: & eam ei substituissem pupillariter. ¶ In sententiam. Titius frater meus instituit tibi hęredem filium suū impuberem nomine Seium: & ei pupillariter substituit filium meum sub ꝺditione, si a me fuerit emācipatus intra decē dies post mortē suam testatoris, & a dicto meo filio legata reliquit in substitutione: & postea decessit dictus Titius: & postea ego non emancipaui dictum meū filium intra dictū terminū: & ita fecit decessit

ficere conditionem substitutionis: & postea cepi possidere bona fratris mei ab intestato propter dictum meum filium: nunquid teneor præstare dicta legata à filio meo in substitutione relicta? Et dicitur quod non; potestas enim patria, quam habebam in dictum meum filium, tubsti-

tutum filio fratris mei sub cõditione, si eum emancipare, est inæstimabilis.

¶ In eum qui testõ. Instituit mihi hæres Titiũ & Seium, & legata ab eis reliqui: venit Caius, & iniuit fraudis consiliũ cum dictis meis hæredibus, ita quod ipsi omiserunt ex testamento, & ipse cepit possidere totam hæreditatem ab intestato. Certe dabit contra eum actio legatorum nõ ex verbis, sed ex sententia prætoris. Viu.

a Legitimam. Per Tertullianum.

b Frater. Testatoris.

c Substitutum. Sub conditione, si esset emãcipatus intra x. dies. Acc.

d Impuberi. Filio fratris.

e Sed ab intestato. Defecta iam conditione, non interim dum pẽdet: vt ff. de reg. iu. l. quãdiu. Ac.

f Per eum. Filium. Sed nõne ipse pater præcedit filium in gradu, & sic in succedendo: sed dic, & ipsũ repudiasse. Itẽ cõtra ff. eo. l. 1. §. qui sub cõditione. Sol.

Patria potestas inæstimabilis est.

patria potestas inæstimabilis est: vt ff. de reg. iu. l. filiusfamilias. §. secundum vulgarẽ: & eodem mõ solet. Sic in P. Fl. Hal. tñ legit, hæredẽ substitutum.

uitur. ff. eo. l. si filius meus. Item contra C. de inoff. testa. l. filius. Sol. ibi volebat accipere ex testõ, cũ non impleta esset cõditio: hic ab intestato defecta cõditione, & facit ff. de condit. & demon. l. si cui

g Solus. Secus si cũ hæredibus possideat: vt ff. eo. l. si non solus. in prin. an aũt & omittẽs in subsidiũ teneatur: distingue, habeat pretium, vel non: vt ff. eo. l. licet.

edicto facit, si omisso testamento legitimam a hæreditatem filij possideat. Idem iuris erit, si filio cohæres data sit, & substituta.

Qui non implet conditionẽ potestatiuam directam, et adit ab intestato: non tenetur hoc edicto. Bar.

In sententiam edicti propter legatorum causam frater incidisse non videbitur, qui filium suũ substitutum impuberi b testamento fratris non emancipauit, sed ab intestato per eum bona possidere cœpit.

Tertius possidens ab intestato tenetur hoc edicto, si cum instituto participauit fraudem. Bar.

In eum, qui testamento scriptus hæres non fuit si fraudis consilio cũ hæredibus scriptis participato legitimam hæreditatem solus c possideat: actio legatorum ex sentẽtia prætoris dabitur.

Qui habet pretiũ, videtur habere hæreditatem, ideo relicta à se præstare tenetur. B.

XXVIII.

SI seruum hæredem d institutum dominus, qui ipse rogatus e fuerat fideicommissum præstare, prius quàm adire iuberet, vendiderit: præstare id debet. cum per pretium serui, hæreditas quoque æstimationẽ consequatur.

Fideicommissa vniuersalia conseruantur per hoc edictum salua Trebelliana. Bar.

Institutus hæres, & rogatus restituere hæreditatẽ, si omissa causa testamenti, legitimam hæreditatẽ possideat, non dubiè vt legata cæteraque fideicommissa, ita hæreditatem quoq; restituere cõpellendus est: libertates quoq; tam directas, quam fideicõmissarias. Sed etsi alienos seruos rogatus sit manumittere: vtique redimere eos debebit. eã autẽ decessionem, quam is, qui ei restituerit passur⁹ fuit, patietur is, cui restituta fuerit hæreditas.

Per hoc edictum conseruãtur libertates saluo iure patronatus. Bar.

XXIX.

VI omissa causa testamenti ab intestato possidet hæreditatẽ, seruos ad libertatem p ducere dẽtne eis

cepit hæreditatem ab intestato possidere, nunquid tenetur restituere hæreditatẽ Scio? Et dicitur quod sic. Sic etiã teneretur præstare legata, & fideicommissa, & libertates. Sed & si rogaui eum, vt manumitteret seruos alienos: tenetur eos redimere, & manumittere: & nõ debet remanere aliquod cõmodũ vel incommodum apud dictum hæredẽ ex dicta hæreditate: sed debet transire ad fideicõmissarium, cui restituta est hæreditas. Sed nunquid dicti serui quos dixi hæredem debere manumittere, erũt eius liberi? Et dicitur quod sic. Item quid si dictus hæres, qui omisit ex testamento nõ possidet hæreditatem ab intestato, nec p hærede, nec pro possessore, sed possidet aliquo iusto titulo, puta pro emptore, vel pro dote, vel p donato, nũquid potest conueniri a legatarijs? Et dicitur quod non, & hoc dicit cũ duabus ll. sequentib. Viuianus.

Rogatus. Si autem seruus rogatus fuisset, directo ab emptore peti posset: hic autem non põt, quia seruus rogatus nõ fuit. Azo. & facit ff. de leg. 1. l. plane. §. 1. & l. cum filio. & de leg. 2. l. si alienus seruus.

Hæreditatem quoque. Videbitur enim quod hic, cui hæreditas restituenda erat, agere ex hoc edicto non posset. & quia alia uia est ei consultũ, scilicet p Trebellia. vt cogat hæredem adire: vt ff. eo. l. si quis omissã. cum suis cõcor. & quia fideicõmissarius loco hæredis est: vt Instit. de fideicom. hæred. §. restituta. & ff. de reg. iur. l. in pari §. 1. & ad Treb. l. 1. in prin. hęredi aũt hoc edictum non proficit, vt ff. eo. l. si in testõ: sed tñ secus est: quia non per omnia vt hæres censetur: quia nec iura sepulchri habet: vt inf. ad Trebell. l. quia periude. §. 1.

Fideicommissum loco hæredis est.

b Fideicommissarias. Vt ff. eo. l. de libertatibus.

c Redimere eos debebit. Et manumittere.

d Decessionem. Id est, diminutionem propter prædicta, vel propter alia hæreditaria onera, & facit ff. ad legem Falcidiam. l. filiusfamilias. & C. eo. l. 2.

e Hæreditas. Per Trebellianum.

f QVi omissa. Ne eis. Scilicet seruis, vt ff. de ali. iur. l. 1. in pri. & si quis cau. l. 2. §. post. & ff. l. 1. §. e contrario

contrario. & ff. de reg. iur. l. non debet.

g Via omissa. Pro donato. Quia est illi ab aliquo donata hæreditas. secus autem si ex se lucratur etiam ab intestato: vt ff. eo. l. licet. in fi. & facit ff. eo. l. 1. §. non quærimus.

DE SENATVS consulto Sylla. & Claudiano: &c.

¶ Et hoc titu. punitur hæres, si adeat ante quæstionẽ habitam de familia.

Vm aliter.

XXX.

TITI habens familiam seruorum fuit interfectus vel à domesticis, vel ab extraneis. certè seruidebent torqueri ad inquirendum veritatem: & si non dederunt auxilium domino, debent puniri capite. nulla. n. domus esset tuta, nisi talis pœna imponeretur seruis interfecti domini. & cõtinet appellatione domini ille, qui habet solam proprietatem in seruis: non autem ille, qui possidet seruum alienũ bona fide, nec ille, qui vsumfructum solum habet in seruo. Sed si dedit seruum pignori, habetur dominus ille: qui obligauit. Sed & si ab eo qui instituit illum, qui modo est interfectus, hæredem, sit legatus seruus alicui sub conditione pendente conditione loco domini est ille hæres interfectus. & idem est si data sit seruo libertas sub conditione secus autem in eo seruo, cui data est fideicommissaria libertas, nisi ipse seruus fuisset particeps sceleris: quia tunc bene torqueretur. Item cõtinetur appellatione domini ille, qui pro parte est dñs, & filius, & alij liberi illius, cuius est seruus: siue sint in potestate, sive nõ. idẽ est ã essent adoptiui. secus autẽ si essent data alij in adoptionẽ. Itẽ secus in alũno illius, cuius est seruus, quia in eis nõ habet locũ senatusconsultũ. Itẽ filio occiso nõ habeẽ quæstio de seruis matris. Sed pone, quod pater meus fecit testamẽtum, & instituit me hæredem: & seruos suos quosdã pure legauit vel manumisit: & postea fuit ab hostibus captus: & eo existente apud hostes ego fui occisus, nũquid torquebũtur dicti serui? Et videtur q nõ, q a pater meus vł mortuus prima hora captiuitatis: & ita videtur, q ego sim eius hæres: & ita videtur, q dicti serui sint liberi, vel sint illius cui legati fuerũt. & ita vł quod tẽpore quo fui occisus, ipsi non fuerunt mei. dicitur tamen hic, q bene debent torqueri: quia ego non sum adhuc hęres patris mei: cum ipse adhuc viuat apud hostes, sed & si dictus meus pater sit mortuus apud hostes, & ego filius ab eo emancipatus sum occisus, antequã ei hæres exi

TITVLVS V.

DE SENATVS consulto Syllaniano & Claudiano: quorũ testamẽta ne aperiantur.

Vipianus libro 3. ad Edictum.

I.

Huius Senatusc. meminit Cornel. Tacit. li. 14.

factũ noceat eius, qui ex testamento adire noluit: sic tamen, vt habeat libertos.

Qui omisit ex testamento, & possidet aliquo iusto titulo inter viuos, non tenetur hoc edicto. Bar.

Hermogenian. iuris epitomarum. XXX.

VI omissa causa testamenti, pro emptore, vel pro dote, vel pro donato, a sine alio quolibet titulo, exceptis pro hærede, & pro possessore, possedit hæreditatẽ: à legatariis, & fideicommissariis non conuenitur.

VM aliter nulla domus tuta esse possit, nisi periculo capitis sui, dominis custodiam tam à domesticis, quã ab extraneis præstare serui cogantur: ideo Senatusconsulta introducta sunt de publica quæstione a familia necatorũ habenda. Domini appellatione continetur, qui habet proprietatẽ, & si vsusfructus alienus sit.

a Qui seruũ bona fide possedit, domini appellatione non continebitur: nec qui vsumfructũ solum habuit. Seruus pignori datus, quod attinet ad debitoris necẽ, per oĩa perinde habetur, atq; si pignori datus nõ esset.

b Serui appellatione ẽt ij continentur, qui sub conditione legati sunt. nam medio tempore hæredis sunt:

ei libertatem pure, sicq; non deberent torqueri, propter mortem meam: tamen ex quo occisus fui ante aditam à me hæreditatem, remanserunt serui in hæreditate: & ita debent torqueri. Scias etiã quod patre meo occiso serui mei castrẽsis peculij torquẽri debẽt siue erã in potestate dicti mei patris, siue non. Item & si ego sim occisus, serui vxoris meæ & soceri mei debent torqueri. & idem est e contra uxore mea occisa. h. d. vsque ad §. occisorum. Viu.

c Cum aliter nulla domus. Quæ debet esse tutissimum cuique refugium: vt ff. de in iu. uoc. l. plerique.

d Capitis. vt ff. eo. §. potuisse.

e A domesticis. Id est, iis, q̃ sunt de familia. Nam vt ait Boetius nulla pestis efficacior est ad nocendum, quã familiaris inimicus.

f Necatorum. Scilicet nomine, & dic torqueri familiã nomine necati, scili cet à quocunque: vt ff. proxi. Vel fit quæstio. f. familiæ. i. tormenta ad eruendã veritatẽ nomine necati à familia, & subaudi, vel ab alio necati. vt patet ff. proxi. & in sequentibus. non dicas vt alius, qui non sit de familia torqueatur: vt ff. ea. l. §. in eo & §. de matris.

g Alienus sit. Ad hoc ff. de lega. 3. l. si quis suos. & ff. de acqui. hær. l. si quis mihi bona. in princ. & ff. de iniur. l. item apud. §. si vsumfructũ. & ff. qui satisd. cog. l. sciendũ. §. 2. & 3. & ff. de reli. l. 2. §. 1. Sed ar. cõtra ff. de reb. eo. l. magis. §. 1. & ff. de adul. l. si postulata. §. de eo. & ff. de leg. 3. l. si quis suos. & ff. de nox. l. quoties. §. 1.

Idem dicendũ in coniũctis. nã persona coniũcta pro altera torqueri põt, & esse testi cõtra aliã æque con iũctã. Bart. l. repeti. §. de quæstione inf. de qõnio. Bal. & Doct. i. e. postremo. de appella.

Dic quod bonæ fidei possessor habetur loco domini, vt ipse, vel hęres eius nõ possint dicere se non dominum, nec alius cuius interest, donec contrarium probetur: vt l. quidam in fuo. in fi. de condi. insti. & l. Titia. ff. de sol. Et ita loquuuntur ista cõtra ria, sed postquam detegeretur ab alio quod nõ sit dominus, loco domini nõ habetur: & ita loquitur hic secundum Bart.

h Datus non esset. Sic ff. qui satisd. cogan. l. sciendum. §. creditor.

i Hæredis sunt. Vt ff. de rei vend. l. non ideo. & famercisc. l. post litem. §. res quę. Sed arg. contra. ff. ad l. Fal. l. in ratione. §. 1.

k DVBITO. Dic ẽm B. quod ibi vere nulla est fictio: vt per eundẽ in l. is qui pro emptore. ff. de vsuc.

a Ne puniatur. Scilicet capite. & facit C. de quæstio. l. nec si mors, & ff. l. 3. §. de his quoque. & ff. de hær. instit. l. si seruo fideicommissaria.

b Pro parte dominum. Sic sup de ritu nuptia. l. illud. & inf. ad legem Falcidiã. l. statu liber.

c Continentur. In his deest sola administratio: vt ff. de liber. & posthu. l. in suis. & facit ff. eod. l. §. si pater. & l. si ex hæredatus.

d In potestate. Natura. n. repelli non potest: vt Instit. de hæred. ab intesta. §. eadẽ. & facit ff. tit. 1. l. 1. §. 1.

e In eo. Occiso.

f Datus. A me alij.

g Senatusconsultũ. Vt mei serui torqueatur tanquam sui, & puniantur.

In adoptato. A me occiso scilicet.

Non habebitur. Quia filius est de patris, & non matris familia: vt Institu. de leg. agn. tut §. 1. non autem est hic, quia filium in potestate esse oportet: vt sup. eod. §. quid deinde dicemus. & facit. C. de adult. l. verba.

Probat. Scæuola mouebat hic quæstionem secundum R. illud, quod patre capto filius pro certo nondum erat hæres.

Constantius. Ergo q dixi, mouebat quæstionem, secundum R.

m Instituto filio. Emancipato. Suus n. statim esset hæres. vnde serui vtpote liberi non torqueretur: vt ff. ea. l. § in eo. Azo.

n Existente. Id est, adita hæreditate animo.

o Futuri. ff. de fur. l. à Titio.

p Licèt non sit in potestate. Idem contra: vt ff. eod. § domini appellatione etiã filius.

q Vxoris. Scilicet serui.

r Neque vxoris. ſ. serui.

Viri. Scilicet serui dicantur.

Vna domus. No. ergo vnã domum esse viri & vxoris, & vnam familiam esse. & sic est ar. quod vnus non possit esse testis pro alio: vt C. de testib. l. etiam. & sic est sup. rerum amot. l. 1. & C. de adult. l. verba. & ff. qui satisda. cog. l. sciendũ. § si fundum. & ff. si qs cautio. l. sed & si quis. § præterea. & de iudi. l. interdum. & C. de crimi. expil. hær. l. aduersus. & ff. de rit. nu. l. 1. Sed argu. contra ff. de quæst. l. 1. §. etiũ mariti.

Maritus an possit pro vxore testificari, & econtra.

ADDITIO.

Dic secũdũ Bar. hic, quod seruus nõ tortquetur contra vxorẽ vt tibi, quia quodammodo est domina: sed pro morte vxoris hic: vt hic eadem ratione, & sic concordat.

P. Flor. qua.

h Occisorum. C. Aduersus. Vide hic dictũ est, quibus casibus serui debeãt torqueri pro dño occisorum: nunc vult dicere qui cõtineantur appellatione occisorum. Et dicit illi qui sũt interfecti p vim aut cædem, & de his ponit exẽpla si autẽ nõ per vim sunt occisi: non continentur occisorũ appellatione quantum ad hoc, vt serui torqueantur: puta si veneno sunt extincti. & est ratio plana in litera in casu tamen bene torquerentur etiam tũc, puta si venenum fuit eis infusum p vim. Sed qd si quidam extranei dederunt venenum domino clã, & non per vim: & serui aliqui fuerunt de hoc conscij, vel fautores: numquid illi debent supplicio affici? Et dicitur quod sic, licet n. non debeant torqueri, eo quod clam datum fuit venenum, illi qui non fuerunt cõscij, vel fautores vt dictum est: tamẽ factum conscriorũ, & fautorum non debet eẽ impunitũ. & in hoc casu possunt aperiri

P. Flor. vindicandum.

P.F. vel quo alio more insidiantur.

tabulæ testamenti illius qui est occisus: & hæreditas eius adiri ante quæstionem habitam de dictis seruis conscijs, vel fautoribus, & postmodum possunt torqueri, & supplicio affici. quamuis si dominus fuisset occisus palam à familia, vel ab alio, deberent serui prius torqueri, quã hæres adeat hæreditatem. Sed si dominus occidit se tedio vitæ, vel impatientia doloris, & serui potuerunt prohibere, debent certe pœna affici. si autem non potuerunt, phi bere liberati sunt, & eo casu dictus casus mortis non impedit testamentũ eius aperiri, & recitari: licet impediret aperiri & recitari. si metu criminis imminẽtis se occidisset dominus. Item scire debes non haberi de familia quæstionẽ, nisi constet dominũ occisum. & appellatione quæstionis cõtinẽtur nõ tantũ tormẽta, sed etiã omnẽ inquisitionẽ & defensionẽ mortis accipimus contineri. hoc dicit vsque ad §. hoc autem senatus. Viuia.

s Necatum. Facit ſu. Ad legem Aquiliam. l. ſi seruus seruum. §. huius legis, & §. ſi is. & §. ſi qs igitur. & sup. de liberis agnoſ. l. necare.

t Puniendi sunt. Capite: vt inf. ead. l. §. potuiſſe.

u Potuerunt. Hoc expone: vt ff. §. potuiſſe: & facit ff. loc. l. item quæritur §. exercitu. & l. ſi quis fundum. §. fin.

x Necatus. Non à familia: & sic põt adiri hæreditas ante vindictam, vt hic subijcit. & ff. eod. l. necessarios. §. fin. & l. propter veneni. in prin. & C. eo. l. cum fratrem. secus ſi à familia: vt ff. l. 3. §. qđ ad causam. & §. fin. & l. ſeq. & l. necessarios. in prin. quæ est contra.

y Conſcij. No. ex sola scientia eos teneri.

z Locus non est. Quo ad tormenta.

a Pœna. Capitali: vt ff. eod. §. potuiſſe. Azo. & facit ad hoc ff. §. cęterum. Item facit ff. de pec. l. ſed ſi damnum. §. ſi ipſe.

b Tędio vitę. Facit ff. proxim. §. & C. q testa. fa. poſ. l. 2.

c Locus ſit. Sed ego quæro, ad quid fiat hæc quæstio? Respon. ad inquirendam mortem defuncti: vt ff. proximo. §. sed hic quæstio non fit, nisi cum liquet eum scelere interfectum: vt hic. Numquid ergo fit quæstio semper quando liquet? respon. liquere debet eũ scelere defunctum, & ſi persona ignoretur quę fecerit. ad personam ergo declarandam fit quæstio: quæ ignorari potest, etiam ſi constet eum scelere occisum. Azo. Sed & de communi seruo habetur quæstio, ſi vnus ex dominis nõ compareat: vt ff. eod. l. & ſi percuſſor. §. ſi vnus. Item not. nõ iri ad quæstionem. nisi præcedant indicia: vt ff. de quæstio. l. 1. in princ.

Indicia præcedere debent.

Quæstionem. Facit ff. de iniur. l. Item apud Labeonum. §. quæstionem. Accursius.

¶ Hoc autem senatuſcon.

Si dominus fuit occisus. & serui sub eodem tecto cum domino existentis nõ dederunt ei auxilium, debent torqueri & puniri: alij autem serui nõ, nisi fuerunt conscij. Sed qualiter intelligis tu idem tectum? Respon. ſi serui erant ita prope dominum, quod vocem domini audire poterant, licet quidam domini habeant validiorem vocem, & quidam exiguiorem: & ſi serui poſsũt iuuare dominum aliquo modo, non debent eorum ſalutem præponere ſaluti domini. vnde non excuſatur seruus, vel ancilla, ſi dicat, & etiã verum ſit percuſſorem minatum ei, ſi proclamaret ipſe seruus, vel ancilla. Et hoc casu debent pati serui vltimum sup plicium. ei ergo seruo non parcitur, qui fuit in eodem conclaui cum domino cum occideretur: nec ei qui timuit mori pro ſalute domini: nec ei qui non proclamauit cum occideretur dominus. Ille tamen seruus non punitur, qui tempore mortis domini erat ita longe, quod exaudire non potuit. ſed ſi domi nus fuit in itinere occiſus, ſumendum est ſupplicium de illis seruis, quia erant cum eo, vel non erant cũ eo, quia aufugerunt: alij autem non puniuntur. Hoc dicit vſque ad §. impubes. Viuia.

Hue ſpectant quæ ſcribit Q. Mando. ſup ſignaGratiæ titu. de diſpẽ. ad ne ſub eodẽ tecto.

Iudi-

Limitabis hanc gl. & ſuas concor. p tex. in l. na ti. C. de de cur. lib. x. ſ. vt non ꝓcedat ſi mater est ex nobili familia, pr̃ verò ex vili. ꝑ quo in l. filios. C. de munic. & orig. eo. li.

Aũt, nõ est in P. F.

Nec quòd cõditio existẽs efficit, vt desinat esse hæredis, facit ne videantur interim eius esse. Idemq; erit dicendum & in statu libero. Sed in eo, cui fideicommiſſa libertas purè debetur, extat reſcriptum Diui Pij ad ſubentium Sabinum: quo ostẽditur non esse festinandum ad tormenta eius, cui fideicommiſſa libertas debetur. Et magis est, ne puniatur ob hoc, quòd sub eodem tecto fuit, nisi particeps ſceleris fuerit. Domini appellatione, & pro parte dominum contineri, dicendum est. Domini appellatione, etiam filij familiàs cęteriq; liberi, qui in potestate sunt, continẽtur. Syllanianũ enim Senatuſconsultum nõ ſolum ad patremfamiliàs, verum ad liberos quoque pertinet. Quid deinde dicemus, ſi liberi non sint in potestate? Marcellus libro duodecimo Digestorum dubitat. Ego puto plenius accipiendum, vt etiam ad eos liberos pertineat, qui in potestate non sunt. In eo autẽ, qui est in adoptionem datus, non putamus locum habere Senatuſcõsultum, quamuis in adoptato locũ habeat. Sed nec in alumno occiſo locus est Senatuſconſulto. De matris seruis, filio, filiaue occiſis, quæstio non habebitur. Si pater ab hoſtibus captus ſit: quæstionem de seruis habendam, & ſupplicium, filio occiſo, eleganter Scæuola ait, quod etiam post mortem patris probat, ſi ante quàm ſuus ei hæres existat, occiſus fuerit. Idem Scęuola ait, Constantius defendẽdum, hærede instituto filio, de ijs qõnem habendã, & ſupplicium, qui purè legati, vel manumiſſi sunt, ante aditã hęreditatem filio occiſo: quamuis enim ſi viueret, hęrede eo existente ipſius nõ essent futuri: attamẽ vbi decesſit, quia extinctum legatum, & libertas est Senatuſconſulto fore locum dicit. Si pater neca tus ſit, an de seruis filij q̃stio habeatur, ſi fortè in castrenſi peculio seruos habuit? Et magis est, quæſtionem de seruis filij habendam, ſupplicium q; ſumendum: licet non ſit in potestate filius. Si vir, aut vxor occiſi esse proponantur: de seruis eorũ quæstio habetur, quanquam neq; viri serui propriè vxoris dicantur, neq; vxoris propriè viri: ſed quia cõmiſta familia, & vna domus est: ita iudicandũ, atque in proprijs seruis, Senatus cenſuit. Sed neq; vxore occiſa, neque marito, de seruis ſoceri quæſtionem habendã, Senatus cenſuit. Marcellus aũ: lib. xij. Digeſ. ẽt in ſoceri seruis, idẽ qđ in mariti rectè dicit.

Non tenentur serui de morte domini ſi ei opem ferre non potuerint.

Occiſorum appellatio ne eos contineri Labeo ſcribit, qui per vim, aut cædem sunt interfecti: vt puta iugulatum, ſtrangulatum, præcipitatum, vel ſaxo, vel fuſte, vel lapide percuſſum, vel quo alio telo necatũ. Quod ſi quis puta veneno, vel etiam quo alio, quod clam necare ſoleat interẽptus ſit: ad hoc ſenatuſconſultum vindicta mortis eius non pertinebit. hoc ideo, quia toties puniendi sunt serui, qui auxilium domino non tulerunt, quoties potuerunt ei aduerſus vim opem ferre, & non tulerunt. Cæterùm quid potuerunt facere aduerſus eos, qui veneno, vel quo alio modo inſidiabantur? Planè ſi venenum per vim infuſum ſit: ſenatuſcõſulum locum habet. Vbicunque igitur vis adhibita est, quę interime re ſolet, ibi dicendum est, locum ſenatuſcõſulto fore. Quid ergo ſi dominus veneno, non per vim neca tus esſe proponatur, impunitum erit factum? Nullo modo. Licet enim ceſſet ſenatuſconſultum Syllanianum, nec quæſtio ſupplicium q̃ de ijs, qui sub eodem tecto fuerunt, habeatur: tamen ſi qui conſcij, vel fautores ſceleris fuerunt, hi demum ſupplicio afficiuntur: & adiri hæreditas, aperirique tabulæ etiam ante queſtionem habitam poſſunt. Si ſibi manus qs intulit ſenatuſcõſulto qui

Inſidiatores

Hue ſpectant quæ ſcribit Q. Mando. ſup ſignaGratiæ titu. de diſpẽ. ad ne ſub eodẽ tecto.

Iudicatum. Loquitur ſecundū ius: vt C. eod. l. fin. & facit ĵ. eod. l. cum dominus.

b Eorum ſaluti. Scilicet dominorum. ſui enim iuris non ſunt ſerui: nec ſalus eorū ab eis eſt: ſed à dominis hoc iure. vt Inſtitut. de ijs q̄ ſunt ſui, vel alieni iuris. §. 1. & not. argumen. contra vaſſallos. Accur.

c Hoc ipſo. Id eſt, hoc argumento. Accurſius.

Memorabilia in hanc ſententiā exempla refert Vale. Maxi. lib. vj. ca. 8. de fide ſeruorum erga dominos. Et de gratitudine, & ingratitudine ſeruorum erga dominum Mando. cap. 64.

Quod dixit. Aliàs quod & ſubaudi, nec prodeſt ancillæ quod dicit &c. Accurſius Florentinus.

Vel hoc. Id eſt, in eum finem, ne &c. aliàs, vel hoc, ſcilicet mancipium: & vel pro ſaltem: vel pro etiam. Et nota quod quis patitur ſupplicium in exemplum. ſic C. ad legem Iuliam repetunda. l. 1. Accur.

P. Fl. tei ferre.

P. Fl. ipſum.

Multa. Quia tria: aliàs duo dicuntur multa: vt Inſtitu. de iure perſona. §. fin. Accurſius.

P. Fl. vtique.

Vel voce. Vel pro ſaltem. Accurſius.

h Plus quam iniquum: vt ĵ. proxim. §. & C. de adulter. l. in adulterij. Sed contra inf. q ui & à quib. l. proſpexit. Solut. ibi de ſtricto iure: hic de æquitate, quæ præualet: vt C. de iudicat. l. placuit. Vel dic vt in d. l. in adulterij. Accur.

i Cum dominus in itinere. Sic ĵ. proxi. §. Accur.

¶ Impubes ſeruus.

Si dominus ſit occiſus ab aliquo extraneo, & ſerui non tulerunt ei auxilium, capite puniuntur. & etiam torquentur, vt dictum eſt. Certè inſtud fallit in impuberib⁹ ſeruis & ancillis: & in his etiam puberibus ſeruis, qui auxilium domino tulerunt ſine

P. F. ſufficit ergo eos. qui.

P. Fl. de his quæſtionē habeti.

pe iudicatum: vt qui cūque eo loco fuerūt, vnde vocem exaudire potuerunt: hi puniantur quaſi ſub eodem tecto fuerint: licet alij validioris vocis, alij exiguioris ſint, nec omnes vndique exaudiri poſſint, iuxta hoc tamen videtur & diuus Adrianus reſcripſiſſe in hæc verba: Serui quoties dominis ſuis auxiliū ferre poſſunt, non debent eorum ſaluti ſuā anteponere. Potuiſſe autem ancillam, quæ in eodem conclaui cum dña ſua fuerat, auxilium ei ferre, ſi non corpore ſuo, at certè voce plorantem vt ij, qui in domo fuerant, aut vicini audirent, hoc ipſo manifeſtum eſt eo, quòd dixit, k percuſſorem ſibi mortem minatum, ſi proclamaſſet. Vltimum itaque ſupplicium pati debet. Vel hoc, ne cæteri ſerui credant in periculo dominorū ſibi quenquam conſulere debere. Hoc reſcriptum multa continet. Nam ei non parcit, qui in eodem cōclaui fuit: & ei, qui timuit mori, non ignoſcit: & quòd vel voce oporteat ſeruos dominis auxiliū ferre, oſtendit. Si quis in villa agēs occiſus ſit plus quàm iniquum eſt (ſi fortè diffuſa latè prædia habeat) de omnibus, qui in ea regione fuerunt, ſeruis quæſtionem haberi, & ſupplicium ſumi. Sufficit ergo de ijs, qui cum ipſo, qui occiſus dicitur, fuerunt: & qui ſuſpicione cædis, aut conſcientia attingi videbantur, quæſtionem haberi. l Cum dominus in itinere eſt occiſus: de ijs qui vna cum eo fuerūt cum occideretur, vel cum vna fuiſſent, profugerunt: ſupplicium ſumē dum eſt. Quòd ſi cum domino nemo fuit, cum occideretur: ceſſant iſta Senatuſconſulta. Impubes ſeruus, vel ancilla nondū viripotens, nō in eadem cauſa erunt. Ætas enim excuſationem meretur. Impuberi autem vtrum in ſupplicio tantū parcimus, an verò etiam in quęſtione? Et magis eſt, vt de impubere nec quæſtio habeatur. & aliàs ſolet hoc in vſu obſeruari, vt impuberes nō torqueantur: terreri tantum ſolent, & habena, vel ferula cędi. Excuſantur autē ſerui, qui auxilium tulerunt ſine dolo malo. Nam ſi finxit ſe quis auxilium ferre, vel dictis gratiam tulit: nihil hoc commentum ei proderit. Tuliſſe autem auxilium non tantum is vī, qui ſeruauit dñm, hoc eſt, qui potuit ita opem ferre, vt ſaluus eſſet dominus: verum is quoque, qui quicquid potuit, fecit, tametſi dñs interfectus eſt: veluti ſi quis exclamauit, vt ad auxilium conueniretur: aut terruit aggreſſores, atq; ſi quis turbam conuocauit: aut ſi corpus ſuū obiecit, vel aliàs corpore ſuo auxilium tulit. Nō tñ ſemper qui clamore vſus eſt, auxiliū tuliſſe videt. Quid. n. ſi cum poſſet manu depellere a dño periculū, ille clamorē manē elegit? Plectendus vtique erit. Quid ſi vulnerati ſint ſerui, cum protegerent dominum? Dicendum eſt parci eis m debe-

dolo malo. ſi autem finxerunt auxilium ferre domino & non tulerunt. non excuſantur. & ille ſine dolo videtur auxilium tuliſſe domino, qui ſaluauit eum, ſed & ſi non ſaluauit, imo eſt mortuus dominus: ſeruus tamen iuuit eum quantum potuit, videtur ei auxilium tuliſſe, & ſic non punitur, & de hoc ponit plana exempla vſque ad § ſi dominus. Viu.

Ætas enim. Scilicet minor: vt & C. ſi aduer. delic. l. 1. & etiam maior: vt ĵ. eo l. 3. §. ignoſcitur. & C. qui ætat. libr. 10 l. 1. & adde quod eſt infra eod. l. excipiuntur.

Supplicio. Id eſt in pœna capitis. Accurſius.

Quæſtione. Pro etuenda veritate.

In P. Fl. dicis gratia. de qua locutione vide Aut. Augu lib. emend. 2 cap. 3.

Et aliàs. Cum de adulterio q̄ſtio haberetur, ſecundum quoſdam. & facit ĵ. de quæſtio. l. ex libero. §. de minore. & l. de minore. Acc.

Ferula. Sic C. de cur. publicc. l. 1. libro xij.

Dictis. Aliàs dictis gratis.

Tulit. Id eſt, dixit ſe dolere, aliàs iudicis gratia tulit, id eſt, dixit ſe facien dam vindictam per iudicem.

Atque. Id eſt, ſicut.

Parci eis. Scilicet ſi debilitati per vulnera non iuuerunt poſtea dominum. Accur.

¶ Si dominus.

Dñs quorundam ſeruorum fuit à quibuſdam mortiferè vulneratus: vixit tamen poſtea aliquot diebus, & non fuit cōqueſtus de aliquo ſeruorū, q̄ nō dederunt auxilium ei: nunquid amodo torquebuntur, vel vltimo ſupplicio afficient? Et dicit quod non: & multo

multo magis non puniētur, ſi dominus in teſtamento ſuo dixit expreſsè, quod ſerui exercuerunt bene officium ſuum in iuuando eum: & hoc dicit cum l. ſequen. Viu.

n Superuixerit. Ita q̄ ex eo vulnere non deceſſit

o Not. ex hac glo. q̄ vulnus dr mortale, licet mors nō ſequatur, ſm Bal.

re: niſi ſi aut ipſi ſibi vulnera iſta fecerunt data opera, ne punirentur: aut talia vulnera iſti acceperūt, vt poſſent nihilominus opem ferre, ſi voluiſſent. Si dominus mortiferè vulneratus ſuperuixerit, nec de quoquam ſeruorum ſuorum conqueſtus ſit: etiam ſi ſub eodem tecto fuerunt, tamen parcēdum illis erit.

Dominus percuſſus poteſt purgare innocentiam ſeruorū ſuorum. Bar.

Collatio lib. v. de Cognition. II.

p Aliàs, diuus Marcus Commodus Piſoni reſcripſit.

DIuus Marcus, & Commodus Piſoni reſcripſerunt in hęc verba. Cum conſtiterit apud te, Piſo chariſsime, Iulium donatum poſtea, quàm conterritus aduentu latronum profugerat in villam ſuam, vulneratum eſſe: mox teſtamento facto purgaſſe officiū ſeruorum ſuorum: nec pietas pro ſeruis, nec ſolicitudo heredis obtinere debet, vt ad pœnam vocentur, quos ipſe dominus abſoluit.

Ad impoſſibile nemo obligatur.

Vide Bal. ad hoc. III.

q Vindicta pro iniuria ſuis illata an, & quādo permittat glo. in c. 1. §. hoc autem, qui feud. dar. poſſ. in vſibus feud. Bal. in 1. 1 s penes. C. depoſi.

SI quis in graui valetudine affectus, opem ferre domino non potuerit: ſubueniendum eſt ei.

Aſſertio interfecti non probat, niſi probetur aliter mors illata. Bar.

In P. Fl. Si quis in graueſcente valetudine &c.

r 1 quis.

Cum dñs occideretur ſeruus eius non tulit ei opem ideo, quia valde grauis valetudine erat affectus. Certè ſubuenitur ſeruo, vt nō puniat: & idē eſt ſi dñs dixit, q̄ ſeruus eum occidit, & non probauit. & idē eſt ſi marit' occidit dominam ſerui, & nō exaudiuit hoc ſeruus, ſecus ſi exaudiuiſſet: & opem non tuliſſet, q̄a tunc bene punietur: niſi in vno caſu, puta ſi maritus occidit vxorē in adulterio deprehēſam: q̄a tunc nō punitur ſeruus, ſi non tulit ei opem. Item nō punitur ſeruus. ſi cum oēs dñi ſui aggreſſuram paterentur. & ipſe omnibus ſimul nō potuit auxiliū ferre, tulit quibuſdā: ſecus ſi potuiſſet omnibus ferre opem, & tulit tm̄ quibuſdam. Item nō punitur ſeruus, ſi tempore cædis dñi ſui, vel dominæ

Si quis moriens dixiſſet, a ſeruo vim mortis ſibi illatam eſſe: dicendum eſt, non eſſe credendum domino, ſi moriēs hoc dixit: niſi potuerit & probari. Si maritus vxorē noctu intra cubiculum ſecū cubantē necauerit, vel vxor maritum: ſerui pœna Senatuſcōſulti liberabuntur. Sed ſi exaudiſſent, & opem nō tuliſſent: plectendi erunt, nō tantū ſi proprij eſſent mulieris, ſed etiam ſi mari. Si tamen maritus in adulterio deprehenſā occidat: q̄a ignoſcitur ei dicendū eſt, non tantum mariti, ſed etiam vxoris, ſeruos liberandos, ſi iuſtū dolorem exequendi domino non reſtiterunt.

Licet ſeruo vni ex dominis gratificari. Bart.

Si cum omnes domini aggreſſuram paterentur, vni ſeruus opem tulit, an ſit excuſādus? an vero q̄a oībus nō tulit, plectēdus. Et magis eſt, vt ſi quidem oībus ferre potuit: quamuis quibuſdā opē tulerit ſupplicio afficiendum. Si verò ſimul omnibus non potuit, excuſandum, quia quibuſdam opem tulerit. Nam illud durum eſt dicere ſi cum duobus auxiliū ferre nō poſsit, eligat alteri eſſe auxilio: electione crimen eū contraxiſſe. Quare & ſi ſeruus mulieris, marito dño magis auxilio fuit, quam

P. F. alia tam eſſe ſibi.

s Simile in c. venegis Cornel. de ſica. ſed non in totū. vt infra de adulte. l. ſi adulteriū. §. Imperatores. & l. nec in ea. §. ideo aūt. & l. marito. 1. rū. & ad legē Cor. de ſica. l. 1. §. fi.

t Non reſtiterunt. Not. non eſt cu pa non reſiſtere. ſic ſupra de noxa. l. 3. §. ſi extraneus. de actio. emp. & vendi l. emptorem. ibi, & ſi non defendat &c.

u Contraxiſſe. Eſt ergo gratificationi, ſ tūc locus, vt & ĵ. de rel. l. fi. & ĵ. loc. & cond. l. in naue Saupheli, & ĵ. ad leg. Falc. l. pater filium.

P. F. exē quenti.

Ignoſci.

Ignoſci ei debere. Quidam interrogatiuè legunt, & dicunt non debere ſeruo vxoris ignoſci, qui prætulit virum: & econtra ſi ſeruus viri prætulit vxorem: ſed lego plene: & dico quod poſſit eligere, quaſi ſit eorũ communis: vt & §. eo. in l. 1. §. ſi vir. & §. ead. l. §. ſi maritus. Accur.

Voluerint. Sic §. quod metus cau. l. ſi mulier. in princi. & j. quod vi aut clam. l. 1. §. ſed & Ariſto.

Ætate. Id eſt, ſenectute: vt no. §. eo. l. 1. §. impubes.

¶ Si quis. CASVS. Seruus, vel ſerua Titij occidit eum: & Seius in domo ſua recepit dictum ſeruum, vel ſeruã. certe tenetur Seius leg. Cornel. de ſica. Viu.

Si quis. Extraneus, quaſi dicat, nõ debet quis recipere aliquem noxium de ſeruis occiſi. aliàs punitur l Cornelia de ſic. ſic j. de recepta. l. 1. Item facit §. de fer. fug. l. 3. §. 1.

Qui. Seruus. & facit j. eodẽ. Llege. in princ.

Eius. Occiſi.

¶ Si ex ſtipulatu.

CASVS. Seius habens ſeruum Stichum promiſit per ſtipulationem Titio eum ei pars: & poſtea cum exiſteret dictus ſeruus ſub eodem tecto cum domino ſuo Seio: dictꝰ Seius occiſus fuit: poſtea dictus ſeruus argutè probauit, & detexit mortem domini: & pro hoc pmio factus eſt liber. nunquid Titius prædictus poterit eum petere ab hẽde Seij ex ſtipulatione? Et dicitur quod nõ. nã & nõ daretur dicta actio dicto Titio, ſi dictus ſeruus fuiſſet vltimo ſupplicio affectus ex eo, quod non arguiſſet mortem domini: vt & §. eod. l. 1. §. potuiſſe. ſi autem non fuiſſet dictus ſeruꝰ ſub eodem tecto cũ domino eo tempore quo dominus fuit occiſus, & ſic non defendiſſet dñm, & ob id nõ fuiſſet paſſus vltimũ ſupplicium: ex ſtipulatu actio vtilis erit Titio creditori contra hẽdem Seij ad æſtimationẽ dicti ſeruꝰ. & ille ſeruus dignus eſt dicto præmio libertatis, qui vltro poſiluit ad accuſandũ interfectores domini: non autem ille ſeruus eſt dignus, qui cũ accuſaret dominum interfeciſſe, ipſe retorſit in alios crimen: ſed dominæ, vel cõtra dicendum eſt ignoſci ei debere. Subuenitur eis, qui eo tẽpore, quo dominus dominaue occiſa eſt, cluſi ſ. ita fuerunt ſine dolo malo, vt erumpere ſuccurrendi cauſa, aut comprehendendi eos, qui cædem fecerunt, non potuerint. Nec intereſt, à quo cluſi continebuntur: ſic tamen, ſi non data opera voluerint ſe ita includi, ne opem ferre poſſent. Cluſos accipere debemus, & ſi ſunt vincti: ſi tamen ita vincti: vt omino erumperevincula, & auxilio eſſe non potuerunt. Ignoſcitur etiam ijs, qætate defecti ſunt. Surdus quoq; inter imbecilles numerandus eſt, aut inter eos, qui ſub eodem tecto non ſunt: quia vt illi per ſpatium, ita hic per morbum nihil audit. Cæcus quoque veniam mereri debet. Mutũ ſimili modo excipimus: ſed ibi, vbi vocis auxilium tantum ſuperfuit, Furioſos excipi nequaquam dubium eſt.

Qui defendit vnum ex ſeruis malefactoribus: videtur eſſe obnoxius criminis. Bar.

Si quis quem eorum ſeruum, ſeruamve ex ea familia, qui eius facinoris noxius erit, receperit, vel celauerit ſciens dolo malo: in ea cauſa eſt ac ſi lege, quæ de ſicarijs lata eſt, facinoris noxius fuerit. Si ex ſtipulatu ſeruus debeatur, & cædem dñi arguerit, & ꝓ hoc præmio liber eſſe iuſſus ſit, ex ſtipulatu actio ſtipulatori non datur. Nã & ſi ſupplicio affectꝰ fuiſſet: non daretur. Quòd ſi ſub eodẽ tecto nõ fuit: ex ſtipulatu actio in æſtimationem ſerui vtilis erit creditori.

Non videtur vindicaſſe, qui non vltrò vindicauit, & fauore publicæ vtilitatis generalis locutio non recipit reſtrictionem de habilitate perſonæ. Bartolus.

Vtrum autem is ſolus videatur vindicaſſe, vel arguiſſe, qui ad hoc proſiluit vltrò: an etiam is, qui cum accuſaretur ipſe detorſit in alium crimen? Et magis eſt, vt ille hoc præmio dignus ſit, qui vltro ad accuſationẽ proſiluit. Hi quoque, qui non potuerũt aliàs ad libertatem peruenire (v. puta ſi hac lege diſtractus erat: quis, ne manumitteretur) poterunt ꝓp hoc, quod in cõmune vtile eſt, ad libertatẽ peruenire. De ijs quoque ſeruis, qui teſtõ manumiſſi ſunt, perinde atq; de ſeruis ſuppliciũ ſumendum eſt. De ijs, qui ante quàm teſtamentum occiſi, occiſæve aperiretꝰ, ille ſeruus qui arguit vltro necem domini, poterit ad libertatem peruenire: qui non poterat aliàs ad libertatem peruenire, puta ſi hac lege diſtractus erat, ne manumitteretur. h. d. vſque ad §. de his quoque. Viu.

Arguerit. Probando: vt C. pro quib. cau. ſer pro præc. lib. l. 1. ſed videtur j proximo. §. exponi.

Nam. Bona ratio.

Non fuit. Ergo non iure eſt affectꝰ ſupplicio. hæc ergo iniuria creditori nõ obſtat. Hug.

Creditori. Contra hæredem. ſed videtur in primo dicto hæredem teneri, cũ a fiſco habeat pretium: vt C. pro quibus cauſ. ſer. l. 2. cõtra. Sed dic quod hic a fiſco non habet: vt ibi not. & j. ad legem Falcidiã. l. 1. Vel aliter lege hunc §. quia in primo caſu erat ſub eodem tecto, & non præbuit auxilium: ſed poſt conuicit ocilores. vnde euitat pœnam, & conſequitur præmium. in ſecundo ſecus: quia non conuicit: In tertio vero nõ erat ſub eodem tecto: vnde conſequitur libertatem dato pretio domino a fiſco: qđ in primo caſu non datur: cum ſi non conuiciſſet, capitis pœnam eſſet paſſus: & ſic nihil hic haberet hæres: & facit ad §. j. de ſuis & legi. l. 3. §. quod ſi necem. & infra de verb. oblig. l. ſi ſeruum Stichum. & l. qui ſeruum. & infra eodem, lege, ſi ſeruus. & lege, domino, & infra de bon. liber. l. ſi necem.

Vtrum. Exponit proxim. §. ſuperiorem, vel exponit. l. infra eodem l. lege. in principio. Et not. differre ſpontaneũ à coacto. ſic j. de bonis liber l. qui cũ maior. §. ſi libertus. & §. fin. & j. de leg. 2. l. vnum ex familia. §. 1. & C. ne tut. vel cur. uen. con. l. 1.

Vtile. Contra §. pro ſoc. l. actione. §. Labeo. & in authẽ. de teſti. & ea quæ par. §. ea vero. col. 4. Sol hic ſpãle, vt etiam contra pactum ad libertatem perueniat. & facit §. proxi. §. ſi ex ſtipulatu.

Supplicium. Et quæſtio. vt j. eo. l. ſi exhæredatus. §. fin. & intellige vt dicitur §. eo. in l. 1. §. in eo.

Sic legẽdum eſſe cẽſet. Aug. emẽ. lib. 9. c. 9. nõ vt antea legebatur, vindicaſſe, vel arguiſſe. Huc ſpectat l. 197. quæ incipit, idicaſ ſe. ff. de verb. ſign.

Quid ſit ſpõtaneũ, vide Bart. in l. 3. ff. & vlt. no. j. de quæſ.

De

¶ De his quoque. CASVS. Quæritur, nunquid ſeruus occiſi qui teſtamento habuit libertatem, debeat puniri ante aditam hæreditatem occiſi? Et dicitur qđ ſic: ſed & ſi ipſi ſerui profugerunt poſt mortem domini: & poſtea apertum fuit teſtamentum dñi, & in eo inuenti ſunt ſcripti liberi: & adita ẽ etiam poſtea hæreditas: debet deꝛ eis haberi quæſtio, & ſuppliciũ: quia æquiſſimũ eſt indulgentiã dominorũ, qui dederunt ſeruis libertatem, non obſtare vltioni mortis dominorum. quam indulgentiam dñorum, prout quiſque de ſeruis eſſet expertus: pleniorem, vel grauiorem pœnam mereri debet propter ſuũ ſcelus: qa non iuuit dominũ: h. d. vſq; ad §. quod ad cauſam. Viu.

Sumendum eſt. Et hoc dicit vt ſup. l. j. §. in eod. vel dic aliud, quia profugerunt: vt argu j. eod. l. legeꝛ.

Indulgentiamꝛ. Id eſt, dationemꝛ libertatis.

Ipſorum. Scilicet dominorumꝛ.

Quam. Indulgentiamꝛ.

Quiſque. Id eſt, quicunq; ſeruorũ, ſcilicet hẽt pleniorem: vt quia directam, vel ſine conditione, vel dieꝛ.

Eo. Id eſt, ideo &c. ad quod C. deꝛ epiſcop. & eleric. l. presbyteri. & C. de reuo. do. l. ſi. & j. de re. iudi. l. ne libertatis. & C. de offi. præto. l. 1. & facit §. proxi. §. & j. eo. l. ſi exhæredatus. §. fin.

¶ Quod ad cauſã. CASVS. Hic §. loquitur de ſecunda parte tituli: & dicit quod ſi aliquis eſt occiſus, hęres eiꝰ nõ debet aperire, vel recitare, vel deſcribere aliqd, qđ pertineat ad cãm teſtamẽti eius, nec etiã teſtm, antequam de familia ſua habeatur quæſtio, & ſumatur ſupplicium, ſi fuerũt illi de familia in culpa. & poſtea vadit Iuriſcon. gloſſando planè verba huius §. vſque ad §. non tantum ex teſtamento. Viu.

Pertinens. Scilicet ſcriptum teſtamentum, vel codicillus ſit.

Edicto cauetur. Tria vetat, & per conſequens quartum, ſcilicet additionem, quę ante aper. tab. fieri nõ poterat: vt C. de cad. tol. l. 1. §. cũ igit. ratio eſt, vt facinus proprio commodo præferatur: vt j. §. non tantum. & ſi fiat contra etiam in primis, in centum aureis punitur, vt j. eod. l. lege. §. ex hoc edicto. ſed ſi adiuit hæreditatem confiſcatur: vt j. eod. l. neceſſarios. §. 1. & not. C. eod. l. ſi ea. & l. cum fratrem. Sed quid ſi ideo, vt ſcires an ſit hæres, ꝙ ignorare põt: vt C. de teſta. l. hac cõſultiſſima? Reſpon nõ tenetur, cum dolus eius ceſſet, ad quod eſt quod no. §. quẽadmod. teſta. ape. l. 2. in prin. Itẽ cõtra §. eo. d. l. j. §. occiſorũ. ibi, quid ergo ſi do minus. vbi ob cauſam permittit aperi. Solu. ibi ab extraneo: hic à familia fuit interfectus.

De noxijs. Id eſt familiaribus occiſoribus. & non ſuccurrentibus.

Sũptum fuerit. Id eſt pœnã capitis imponi poſtulauerit.

Naturaliter clauſæ. Sine aliquo extrinſeco adiuncto.

Rufticitatẽ. Sic C. de teſta. l. fina. in prin. & §. de edẽ. l. 1. §. fi & §. de iuriſdic. om. iud. l. ſi qs §. dolli. & §. de iur. & fact. ignor. l. regula. Sed arg. §. j. de fal. l. diuus, dic vt ibi not.

Vtrum totum an partem. Not. ſpeciale, quod qui delinquit in parte, in totum reus eſt. ſic C. de vet. iur. enucle. l. fin. §. penul. & j. de leg. 1. l. etiamꝛ.

Si quis codicillos. Et ad hunc. §. facit §. quemad. teſt. aper. l. 2. §. 1. & §. 2. & j. de tabul. exhib. l. 1. §. 2. Sed contra. j. de fal. l. ſi quis legatum. in princip.

Si alius. Sic §. ad legem Aquil. l. item Mæla. §. ſi alius.

Deſcripſerit. Id eſt, exemplauerit.

¶ Non tantumꝛ. CASVS. Non ſolum ſi occiſus fecit teſtamentum, ſed etiam ſi ab inteſtato deceſſit, nõ debet hæres eius adire hæreditatem. vel bon. poſſ. petere, ante quam quęſtio de familia occiſi habeatur. & eſt ratio quare hoc ſtatutum eſt, quia ſi hæres poſſet adire ante quęſtionẽ habitam: ipſe occultaret facinus familiæ propter ſuum compẽdium: cum enim ſerui culpabiles de morte dñi deberent vltimo ſupplicio affici: vt §. eo. l. j. §. potuiſſe. hrs haberet damnum, ſi facinus ſeruorum non eſſet occultum. Sed quid ſi interim antequam adeat ꝓp dictam ꝓhibitionẽ, decedat hrs occiſũ à

sed tantùm naturaliter clauſæ. Aperire accipere debemus prohibitos nos, vel palàm, vel ſecretò: omnis enim apertura prohibita eſt. Si quis ignorãs occiſum, aperuerit: non debet hoc edicto teneri. Et ſi ſciens, nõ tamẽ dolo aperuerit, æquè non tenebitur: ſi fortè per imperitiam, vel ruſticitatẽ ignarus edicti prætoris, vel Senatuſconſulti aperuit. Si quis tabulas quidem non aperuit naturaliter, linum autem inciderit: excuſatus erit, quia dolo caret, qui ipſas tabulas non aperuerit. Si autem non tantum teſtamentum, ſed pars eius aperta ſit, dicendum eſt, in edictum incidiſſe eum qui aperuit. Parui enim refert, vtrum totum, an partem aparuerit. Si quis codicillos aperuit, teſtamẽtum non aperuit: in edictum incidit. Nam & codicilli ad cauſam teſtamenti pertinent. Item ſiue iure valeat id, quod apertum eſt, ſiue non valeat: attamen edicto locus eſt. Eadem ſeruãtur & de ijs quæ ad cauſam ſubſtitutionis pertinent, ſi pupillus, pupillaue occiſus, occiſaue eſſe dicetur. Si alius apuit, alius recitauit, alius deſcripſerit:

P. Flor. clauſi, prout etiã infra ibi à quo cluſi, ſed poſtea prout hic cluſos accipere debemus.

P. Fl. de ea.

Cõcor. text. in ca. ſignificauit iuncta gl. in ver. ſigillũ. extra. de appel. & c. 2. iuncta gl. Inno. i e. verſ. de fide inſtru.

In P. Fl. & nonnullis alijs codicibꝰ, vel palàm, vel publice, vel ſecreto.

P. Fl. nõ totum.

Deſinit quens in parte, in totum reꝰ eſt.

Cõcor. tex. in ca. olim. extra. de reſcrip. & in c. cũ olim. cũ ibi no. per glo. de offi. deleg

cisi? Certè transmittit ad suos hæredes vtiles hereditarias actiones. Item quid si occisus in testamento suo instituit hæredes Titium & Seium sub conditione, si à die mortis suæ vsque ad mensem darent centum Caio: & hæredes nō paruerint conditioni ex eo, quia non debebant tabulæ aperiri ante quæstionem de familia habitam? succurritur eis certe, vt adhuc adimplere possint. si autem aliud impedimentum concurrat cum prædicto impedimento vt tabulæ non aperiantur occisi, vel hæreditas non adeatur, puta si fuerit prægnans vxor occisi. vel esse putabatur (quo qui dem etiam casu instituti adire non poterant) certè nihil prodest dictis hæredibus impedimentum quæstionis seruorum: & ita non transmittēt ad suos hæredes hæreditatem occisi non aditam. Viui.

a Edictum. Quod est supra, §. quod ad causam. & ad de quod ibi not.

b Suum. Quemcūmque etiam extraneum.

c Actiones. Pro hereditate vtiles, & p hæreditarijs iurib⁹.

d Ante aditionem. Non factam ideo, quia per senatusc̄onsultum impediatur. hoc autem constare debet: vt statim subijcit. Azo. & sūt similia, vt hæreditas non adita transmittatur: vt not. supra de acquir. hæredi. l. ventre. Sed regulariter contra: vt C. de caduc. tolle. §. in nouissimo.

e Edictoque. Vt j. proxi. §. proxi. §. probatur.

f Si conditioni intra diem. Puta centesimum.

g Iussi. Hæredes.

h Succurritur. Ad hoc C. de anna. excep. l. j. §. fin. & j. de condit. & demon. l. in testamento.

i Implendam. Etiam post diem.

k Si & aliud. Senatusconsultū, quod est supra, §. quod ad causam.

l Non potuerit. Vt ſ. de acquir. hær. l. cum quidam. §. quod dicitur. & l. ventre. & ſ. l. proxim & concor. j. de dam. infe. l. fluminum. §. idem ait si damni. & ſ. depo. l. j. §. merito. Item no. magis inspici quod obest, quam quod prodest: quia & sine hoc impedimento adire nō potuisset. vt arg. ſ. man. l. antep. §. 1. & de lega. præstan. l. 3. §. fi. Sed arg. contra. ſ. ma. l. antep. §. 1. si quis palam & ſ. de sena. l. emancipatum. §. fin. Accur.

m Ad §. si quis palam. respondeſecūdū Bart. quod quandoque causa, quæ prodest, est vt potētior, & ita q̄ obfuscat, & perimit illam quæ nocet: & tunc inspicimus q̄ prodest: vt in d. §. ibi enim quis reliquit clam, & palam: & eo ipso q̄ relinquitur palam, tollitur clandestina: ideo illa inspicitur: hic vero causa quæ nocet, est potentior: nam potest dici, q̄ propter metū edicti omisit additionem: qui si adire vellet. non posset, alio impedimento subsistente sicut tāgitur in gl. i. l. si vir. j. pro donat. ad l. emancipatum. §. si. dic, quod ibi erant duæ causæ, quarum nulla nocet, sed vna prodest, alia nō: ideo inspicitur id quod prodest secundum eum. Bar.

P.F.si & aliud.

Sed si aliud impedimētum sit de non adeunda hæreditate, quā aperiendarum tabularum, & senatusconsulti: nihil prodesse impedimentum senatusc̄ōsulti, si & aliud fuit: veluti si prægnans vxor occisi fuit vel etiam putabatur, & propterea adire hæreditatem institutus non potuerit.

IIII.

Vi posthumus hæredes instituerat non natis posthumis vxorem secundo loco scripsit hæredē. cū à familia diceretur necatus, vxor diem suum obierat. hæredes mulieris actiones ex constitutione sibi dari postulabāt. Eos ita demum audiēdos esse respondi: si mulier, quam in vtero nihil gestare cōstabat, propter senatusc̄ōsultum hæreditatem adire noluit. alioqn prægnātem ea defuncta, nullam iniuriæ querelam interueniſſe.

Pœna, quæ imponitur extraneo adeunti, imponitur necessario se immiscenti Bar.

Vi posthum⁹. CASVS Aliquis occisus instituerat sibi hæredes post humos quos habere sperabat ex vxore sua: & ita dixerat postea: si posthumi mihi non nascētur, vxor mea sit mihi hæres, & postea vxor sua quæ nihil gestabat in vētre decessit ante aditā hæreditatem à se ex substitutione viri occisi: & ideo adire noluerat: quia non erat adhuc habita quæstio de familia. nūquid vtiles actiones hæreditariæ dabuntur hæredibus vxoris? Et dicitur q̄d sic, si autem ipsa vxor erat prægnans ex occiſo tempore mortis suę vxoris, & ita propter hoc etiam non poterat adire ex dicta substitutione, & sic habebat duo impedimenta ad adeundum. s. illud senatusconſ. & quia prægnās erat: certe non poterūt dicere hæredes vxoris iniuriā mulieri factam per senatusconſ. & sic hæreditas prędicti occisi ad eos hæredes vxoris non peruenīet. Viuianus.

n Instituerat. Primo loco.

o Secundo loco. i. substituis, si hæredes non essent.

Actiones. Hæreditarias.

Ex constitutione. Senatusconsulti huius.

p Constabat. In rerum natura: nō apud homines, vel dic apud homines, quo ad opinionem communem: vt no. ſ. de acqui. hær. l. cum quidam. §. quod dicitur.

q Alioquin. Id est, si aliud fuit impedimentum quam senatusconsultum. puta quia prægnans erat: nihil habebit hæres eius.

r Prægnantē. Ideoque adire non potuit: vt supra l. prima. §. fin.

s Interueniſſe. Si hæreditas eius non præstetur hæredibus:

dibus: vt ſ. l. prox. §. fina. hoc est dicere, nihil habebit hæres mulieris: quia hæreditatem non aditam ad hæredem mulier nō transmittit: vt C. de iur. delib. l. quoniam. & facit ſ. l. prox. §. quod ad causam.

Necessarios. CASVS. Scias quod non solū voluntarij hæredes occisi continentur in Senatusconſ. s. vt non adeant ante quæstionem habitam, sed etiam necessarij: & non solū non possunt adire hæred: ante quæstionem habitam, sed etiam non possunt petere aliquam bo. possſ. Si autem faciāt contra, debēt publicari bona: sed non aliàs publicantur, nisi constet etiam esse occisum patrēfam. & hæredē eius adijsse hæred. ante quæstionem de familia habitam, & ante sumptum supplicium. Sed quid si dominus est occisus propter malam curam medici, vel insidias medici, nūquid potest adiri hereditas ante q̄stionem habitam? Et dicitur quod sic. defensio tamen dictæ mortis incumbit dicto hæredi. Viuianus.

a Comprehendi. Vt auferatur eis hæreditas.

b Omnes bonorū possessiones. Quæ sunt vj. ordinariæ: & septima extraordinaria: vt Institut. de bono. possess. Et nor. suum non fieri hæredem ipso iure, nisi nomine: vt no. ſ. de acq. hær. l. necessarijs: & facit ſ. l. proxim fin. & j. §. 1. & l. in cognitione. & C. eodem. l. 3. Sed contra supra, eodem, l. 1. §. quid ergo si dominus. Solut. ibi ab extraneo.

Vlpianus libro I. ad Edictum. V.

Necessarios hæredes puto edicto comprehendi, si se miscēat hæreditati: nec bonorum possessionem peti prætor permittit: & ego puto, ad oēs bonorum possessiones hoc edictum pertinere.

Non aliàs publicabuntur bona, nisi aditio contra edictū sit secuta. Bar.

Non aliàs bona publicantur, quam si constabit esse occisum patremfamiliàs, & hæredē ante quęstionem de familia habitam, suppliciumq; sumptum, adijsse hereditatem.

In occiso clam, non habet locum hoc edictum. Bartolus.

Vbi quis incuria necatus est, vel medici insidijs: adiri quidē hæreditas potest: sed hæredi suo defensio mortis incumbit.

Paulus libro xlvj. ad Edictum. VI.

Et si certus sit percussor: tamen habenda est quæstio, vt cæteri. Scilicet mandatores.

P. Fl. Et si percuſſor certº.

c Adijsse. Vt C. eod. t. si ea. hoc autem fit primo in accusatis, & conuictis occidentibus, vel homicidis: vt C. vbi causæ fis. l. 1. non ergo ponitur si putās mortuū adijt, cum sit viuus.

Simile est in impetrāte beneficium vtentis: vt not. & cō. text. in clem. 2. & ibi glo. de offic. ord. & melius in cle. si d bñficio. de pben.

d Incuria. Alterius quam hęredis aliàs per hoc ipsum fieret indignus: vt j. de his quib. vt indi. l. indignum.

e Potest. Vt ſ. l. 1. §. quid ergo si dominus. & C. eo. l. cū fratrem.

f Defensio mortis. Id est, vindicatio. & facit C. eo. l. 1.

Et si certus CASVS. Mortuo dño certū est apud iudicē, quod Stichus seruus suus occidit eū: certè adhuc debet torqueri Stichus, vt inueniatur mādator cędis: & ipse Stichus tolus dabitur quæstioni: cęteri autem sui conserui tantum puniūtur ex eo, q̄d non tulerunt domino auxiliū: non aūt torquentur.

Secundo dicit, quod quamuis aliàs serui in caput domini, non torqueantur, tamen bene torquentur in caput hæredis: qui est eorum dominus, siue sit hęres extraneus, siue ex suis: ad sciendum vtrum ipse hęres occidit dominum, vel non. Tertio dicit: pone quod duo habebant seruos cōmunes: vnus de dominis prædictis nō comparet: certè serui cōmunes debent torqueri ad sciendū de casu dicti domini non comparētis. Quartò dicit: Pone quod serui appetierunt occidere dominum eorum: non tamen occiderūt: certè nō habet locum Syllanianum; sed ipse dominus potest eos castigare: etiam manumissos in seruitutē reuocare petere. hoc dicit cum l. seq. Viu.

Quæstio. Torquetur percussor vt indicet mandatorem: vt & j. eod. l. prius. & argu. j. de iur. fisc. l. 2. §. diuus. Sed arg. contra C. de accu. l. fin. sed hic est principalis criminosus. Item facit C. de accusa. l. non ideo minus. & C. eod. l. minoribus.

g Ipse. Percussor.

Cæteri. Scilicet mandatores.

h In caput domini. s. regulariter: sed hoc fallit hic, & in alijs: vt C. de quæstio. l. 1.

Idem lib. xlvj. ad Sabinum. VII.

Et in libertos extraordinarium auxilium habebit.

i Hæredem accuset. Aliquis, q̄ occiderit defunctum ille hæres: ad quod C. eo. l. sororem. est enim ibi poblica accusatio: vt j. de pub. iu. l. 1. Vel dic, q̄ aliquis accusat occiſorem aliquem de familia: qui videtur accusare hęredē, qui adiuit ante mortem vltam: nam finita accusatione ista coram præside, auferentur bona hęredi g procuratorem Cæsaris: vt C. vbi cau. fisc. l. j. & in vtroque casu serui torquentur: & contra hæredem vel directō, vel per obliquum torqueri videntur. Vel dicas adiūgi hunc casum cum precedenti: qui percussor nominat hæredem mandatorum. per quod videtur eum accusare, vel inculpare.

Idem lib. xlvj. ad Sabinum. VIII.

Et in libertos. Quj patronum suū appetierērūt: vt ſ. prox. §. Et quod sit hoc extraordinarium, dic, vt C. de lib. & eo. lib. l. 2.

m Magis. Sic ſ. proxi. §. Acc.

n Si appetitus sit. Id est, inuasus à seruis. Accur.

o Animaduertere. Occidendo de eis vt de bestiis, cū causa sit iusta: vt j. de leg. 1. l. quid ergo. §. si hęres. & j. de verbo. obli. l. qui seruum. & not. ſ. de iis qui sui vel alie. iur. sunt. l. j. Acc.

p Et in libertos. Quj patronum suū appetierērūt: vt ſ. prox. §. Et quod sit hoc extraordinarium, dic, vt C. de lib. & eo. lib. l. 2.

SEnatusconsul. Cum dñs occideretur, seruus eius Stichus nō tulit ei auxiliū, cum posset: & sic debet vltimo supplicio adici: hæres occisi vendidit eum Titio pro c. & postea de eo seruo supplicium est sumptū. certe tenet hīs reddere emptori dicta c.

¶ Si filiumfam. Titius filiusfa. fecit testamentum de castrensi pecul. & instituit sibi hæredes Caiuni, & Seium: & postea fuit occisus: & hīdes prędicti adierūt hæreditatem eius, antequam facerent haberi quæstionem, & supplicium de familia occisi, vel antequā vlciscerētur mortem occisi: certè hæreditas debet pertinere ad fiscum: & fiscus tenetur præstare legata relicta ab occiso: & libertates eorum seruorū occisi, qui excipiuntur senatusc. vt nō puniant, puta quia nō potuerunt iuuare dominum. h. d. cum l. seq. Viuianus.

Sic in P. Fl. Hal. tñ legit, Sylaniano. hoc verò factū est Nerone. A. 11. & Pisone coss. Tac. lib. 13. & 14.

P. Fl. Senatus.

a Pœnæ. Capitis.

b Obnoxius. Quia sub eodē tecto constitutus domino occiso opem nō tulit. vt ī. eo. l. 1. in princ. & §. hoc autem senatusc. si interim per hæredem, vel g alium venditur: debet dici hoc. vt ī. de ædil. edic. l. cum autem. §. excipitur. & l. quis sit. §. antepe. alias eo ablato emptori per pœnæ impositionem venditor reddit pretium: vt hic.

c Præstaret. Id est, redderet.

d Senatusconsultum. Scilicet Syll. nec enim à lege debet nasci iniuria. sic C. vnde vi. l. meminerint.

e Patrisfamil. Alicuius occisi a familia. q̄ est si hæres adiuit hæreditatem, antequam habeatur quæstio familiæ: vt ī. eo. l. 3. §. quod ad causam. & l. necessar. os. §. 1.

f Potius. Scilicet ad fiscum pertineat.

g In adeundo. Ante habitam quæstionem familię, & supplicium sumptum.

Vltiue non sunt. Defuncti necem.

Vm fisco. Eorum, seruorum.

Excipiuntur. Vt qui nō fuerunt sub eodem tecto, nec cōcij: vt ī. l. 1. §. hoc senatus. Item impuberes, & alij: vt j eo. l. excipiuntur. & facit j. ti. 1. l. 2. §. fin. & de leg. 1. l. si seruus plurium. §. si quis. & j. de ijs qui bus vt indig. l. cum tabulis. in fi. & j. ad Treb. l. Marcellus. §. fi. & C. ad legem Fal. l. 3. & de fideicō. l. eam quā. & j. de iur. fisc. l. 3. §. cum ex causa. & l. dicitur. & j. de verb sign. l. princeps bona.

Quia ferula tātū torqueri debēt. cōcor. glo. in l. fi. in ver. seruos. C. de ijs, qui. vt indi. cū concor.

I exheredatus. Titius exhēdauit filiū

a suum Seium, & substituit hęredē Caiū, & decessit. dictus Titius: & postea Seius suus filius fuit occisus, antequā Caius adiret: nunqd serui dicti Titij debent torqueri pro morte dicti Seij? Et distinguit, vtū dictus Caius adiuerit postea hæreditatem, an non. primo casu videntur serui prædicti fuisse alieni, id est, hæredis Caii, & sic nec quæstio de his habet, nec suppliciū. secundo casu hī de his quæstio & supplicium, ac si dominus eorū fuisset filius tēpore quo fuit occisus. nam ipsius essent, si viueret.

¶ Sub Diuo. Titius manumisit seruos suos, & postea fuit occisus eis presentibus. certe poterūt torqueri. & idem si accepissent dicti liberti ius annulorum aureorum. Itē in l. si seruus. pone quod dictus Titius legauit quosdam suos seruos Seio, & postea ipsi facti sūt liberi. ideo quia de texerunt mortem eiusdem Titij, nunquid propter legatum impeditur dicta libertas: Et dicitur quòd non. Item in l. in cognitione. dicit, pone quod hęredes dicti Titij apueruerunt testamentum eius, antequam facerēt haberi quæstionem, & supplicium de familia: & sic possunt de hoc accusari vt soluant centum aureos: ut j. eo. l. lege. §. fi. certe post quinquēnium non poterunt accusari, si sunt extranei hæredes. si autem sint de suis, poterūt perpetuo accusari.

Enatusconsulto Pisoniano cauetur, vt si pœnæ obnoxius seruus veniſſet, quandocunque animaduersum in eū esset, vt venditor pretium præstaret: ne emptori iniuriā feciſſe videretur Senatusconsultum.

Ex quibus causis extraneis aufertur hęreditas: ex eisdem causis castrense peculium confiscatur. Bar.

Si filiusfamiliàs, qui in castrensi peculio testatus est, occisus sit: omnimodò id defendendum est, vt ex quibus casibus ad fiscū patrisfamiliàs bona pertinent, ijs casibus & huius peculiū potius, quàm ad hæredes qui deliquerunt in adeundo, & similibus, vltiue non sunt.

Ad fiscum transeunt bona cum onere legatorum. Bar.

Caiu

prou IX.

CVm fisco caduca bona defuncti addicuntur propter inultā mortem, in eum legatorum actio datur: & libertates ratæ sunt, eorum scilicet qui Senatusconsulto excipiuntur.

Sylla. X.

SI exhæredatus filius antè quàm adiretur patris hæreditas occisus sit: ex euentu inspicietur, vt si adita fuerit hęreditas: quasi alieni fuisse videantur. Si verò irritum testamentum factum sit: quia ipsius essent, si viueret, omnia perinde aguntur, ac si dominus esset. Sub Diuo Traiano constitutum est de ijs libertis, quos viuus manumiserat, quæstionem haberi.

XI.

Demq; erit & de ijs qui ius annulorū petierant.

XII.

I seruus à testatore occiso legatus sit, & prætor pro præmio statuerit liberum eum esse: dicendum est, non

Inspiciet. Torqueant serui pris pro filio: an non.

Alieni. Serui, & sic non torquendi, nec supplicium sumendum.

Si dominus. Scilicet filius: & dic seruorum cū fuit occisus, & sic torquentur: vt ī. eo. l. j. §. domini appellatione etiam filij. & facit ad hoc quod retro trahatur. ī. de acquiren. hęr. l. hęres quandoq; & j. de reb. dub l. quædam. & j. de stipu. ser. l. si ex re, §. fi. & de reg. iuris. l. omnes & l. omnia.

Quos. Simplex relatio. sic j. de iniur. l. dominium.

Haberi. Maiorem enim reuerentiam &c. vt ī. l. 3. §. de his.

Demque. Quo ad hoc, & quędā alia non hī inge nuus, licet regulariter sic: vt C. de iur. aur. an. l. 3. Annulorum. Scilicet aureorum.

I seruus. Occiso. Oppositio in obiecto: vt homo mortuus.

Statuerit. Quia necem defuncti vindicauit. vt C. pro quibus causis. l. 1.

& hoc dicit cum tribus ll. seq. Viu.

Non

a Non impediri libertatem. Propter legatum: sed an hęres debit æstimationem legatario? quod videtur: vt ī. l. 3. §. si ex stipulatu. & l. senatus. & j. eo. l. domino.

b IN cognitione. Dixit H. quod ob solam aperturā sine aditione non perditur hæreditas, & secundū eū subaudi hic aperiri, & hæreditatis aditæ: sic & subauditur C. eod. l. si ea. nō autem quod actio in factum in 100. au. q̄nquennio tollatur: quæ pœna ob solam apertură imponitur: vt j. eo. ti. l. lege. §. fi. Alij ut Ioā. & Azo dicunt, quod etiam hęreditas perditur ob solā apertură, per l. C. eodem l. si ea. & j. eod. l. fi. sed quocunque modo intelligas, q̄ accusatio fit de hærede? Quidam dicunt eum accusandum de his, & puniri in confiscatione bonorum: sed non videtur. nam nō punitur, nisi pecuniariter propter apertu ram, vel propter aditionem. l. amissione hæreditatis: sed dico quod occisores debent primo accusari: quo ipso & hęredes bona amissuri videntur accusati: quibus conuictis hęc bona fisco deferunt: vt C. vbi cau. fisc. l. 1. & sic intelligi ī. e. l. necessarios. §. nō alias, intra q̄nquennium. ergo debet hoc experiri, ut hic: non dico quod accusatio de homicidio q̄nquēnio tollatur cōtra homicidas: vt l. querela. C. de fal. sed effectus confiscandorū bonorum cōtra hęredem tollitur quinquēnio: ad quod j. de diuer. præscr. l. in oibus. Dic ergo in cognitione i. accusatione cōtra homicidas quinquenniū est cōstitutum. s. quo ad effectum confiscandorū bonorū. Vel dic in cognitione i. in delatione, quæ fit fisco de bonis, iā punitis homicidis. & hoc si est extraneus hære. sed proximus plus tenet. s. quandocunq; homicidæ conueniātur vsq; ad 20. an. arg. j. de patri. l. fi. Potuerūt bona postea à fisco peti. vel intra quadrienniū ēt à die denūciationis, vel aliàs an 20. à die quo cæpit fiscus petere posse: vt j. de iure fisci. l. 1. §. pen. & C. de quadrien. præscrip. l. 1.

Prima ē verior, sm Bal. hic.

c Extraneos. Hæredes.

d Eos. Scilicet hæredes. Acc.

e Teneri possunt. f. si committerent id delictum: non dico quod hic committerint aperiendo, vel adeundo: & sunt istæ personæ j. de patri. l. 1. 2. 3. & 4.

f Accusare. Per obliquū: vel dic. i. deferre per directū huic l. est contra j. e. l. Caio. Sol. ibi. Itē C. de fal. l. quere la. Solu. hic speciale imò & hic durat 20. an. accusatio de homicidio: sed nō quo ad effectū confiscandorum fiscandorum bonorum. vt dixi.

EXcipiuntur. Dictum est ī. e. l. 1. §. postuisset. & in prin. quod serui qui non tulerunt auxiliū dño, torquentur: & supplicium de eis sumit: cetè illud fallit in seruis impuberibus, qui fuerunt sub eodem tecto cum domino cum occideretur, vel etiā alibi, & non fuerunt ministri, vel particīpes cædis. si autem fuissent ministri, vel partieipes, non parcitur eis in cæde domini, nam & in nullo alio delicto eis deberet parci. Item non parcitur eis, si erant proximi pubertati eo tempore quo dominus fuit occisus, & si erant ad pedes domini cū occideretur. & postea facti puberes non prodiderūt necem. Viu.

In P. F. à puberi ę tate.

g Excipiuntur. Vt ī. e. o. tit. l. 1. §. impubes. & §. impuberi. & l. cum filio. in fi.

h Certum erat. Ad hoc de silentio facit C. de incest. nup. l. 2. in fine. & l. 4. in fi. etiā not. tria contra hunc: quorum si quod deficit, non habet locum quod hic dicitur: illa tria sunt hæc, quòd pro pe pubertatē, quod ad pedes domini, & quod tacuit.

i Sub eodē. Quasi dicat nō autem interuenerunt prædicta.

k Participes. Vt in nostro casu, vbi videtur fuisse particeps propter tria.

Alia causa. Nam

Trebius autem Germanus legatus etiam de impubere sumi iussit supplicium: & tamen non sine ratione. nam is puer nec multum à pubertate aberat: & ad pedes domini cubuerat, cum occideretur, nec postea cædē eius prodiderat: ut enim opem ferre eum non potuisse constabat, ita silentium præstitisse etiā postea certum erat: & iis duntaxat impuberibus se natusconsulto parci credebat, qui tantum sub eodem tecto fuissent. Qui verò ministri, vel participes cædis fuissent, & eius ætatis (quanquam nondū puberis) vt rei intellectū capere possent: ijs non magis in cędē dñi, quam in nulla alia causa parci oportere.

Fiscus succedit in locum hæredis indigni, & præfertur substituto etiam necessario: & necem vindicanti. Bar.

Marcianus lib. singul. de delatoribus. XV.

SI sequens gradus vltus fuerit necem

impediri libertatem.

Accusatio facta contra occisores habet effectum confiscationis bonorum contra hæredes extraneos intra quinquennium: contra eos qui de morte defuncti possent de parricidio teneri semper. Bar.

Venulęus Saturninus libro. p. de publ. iud. XIII.

IN cognitione. aperti aduersus Senatusconsultum testamenti eius, qui a familia sua occisus dicatur: quinquennij tēpus constitutum est Senatusconsulto, Tauro, & Lepido Consulibus: q̄d tamen ad extraneos pertinet namque eos, qui parricidij pœna tenerī possunt: semper accusare permittitur eodem Senatusconsulto.

Impubes qui non iuuat dominum, non tenetur Senatusconsulto, nisi in eo tria concurrāt quæ exprimit hac lex. Bar.

Marcianus lib. ij. de publ. iudiciis. XIIII.

EXcipiuntur. Senatusconsulto Syllaniano impuberes serui.

aliàs tenentur impuberes ex delictis: vt Instit. de obl. quæ ex deli. §. pe. nisi quatenus miseratio ætatis &c. §. de mino. l. auxiliū. §. fi. & nisi in crimine adulterij: vt j. de adulte. l. si minor.

Dic hoc esse verū in omittēdo: & ita debere intelligi hāc l. fm Doc. hic: q̄d tñ dictum limitabis p tex. in ca. 1. & quod ibi no. extra, de delic. pue. s. vt nō procedat in delicto carnis, q̄ in ea nō præsumitur.

SI sequens. Titius instituit sibi Seiū, & substituit ei Caiū: & postea fuit occisus: & postea Seius adiuit hæreditatē anteq̄ necē defuncti vindicaret: & Caius postea vindicauit necē. nunquid trāsferē ad Caiū substitutū hæreditas instituto delata? Et dī q̄ nō. pœna eñ instituti non debet esse præmiū substituti: imo dicta hæreditatē habebit fiscus. Sed quid si dicti Seius, & Caius fuerūt ambo instituti, & fuit datum Seio prælegatū? certè non solū pars hæreditatis auferē Seio, & datur fisco, sed ēt prælegatum, eo quod nō vindicauit mortem Titij testatoris ante aditam hæreditatem à se. sed & si veniret ab intestato ad hæreditatē, aufertur ei: idem; & si quasi patronus occisi veniat ad hæreditatē: quāuis ille qui venit ab intestato, & ille qui venit quasi patronus admittantur suo iure. Viui.

Si sequens gradus. Substitutus.

Vltus. Accusando occisores.

Infortiatum.

a Prior. Id est primo delato instituto.

b Non esse hoc. Scilicet dicendum. & est hoc expeditum, cū institutus primo adiuit, quā vindicaret: quod potest aliquando, vt ſ. eo. l. 1. §. quid ergo si dominus. Quid ergo si nullo modo adiuit, vel adierat cum non debuerat. Respond. quidam non idem: sed Ioā. idem argu. contra in Auth. de hæred. & fal. §. si vero institutio, & ſubſtitutio. coll. 1. & j. ad Tertul. l. 2. §. fi.

c Illius. Instituit q non vindicauit necem defuncti. & facit ad hoc ſ. quod met. cau. l. si cū exceptione. §. Prædius. in fi. §. Itē facit ad l. C. eod. l. si sororē. Accur.

d Legatū j. ad Trebel. l. ita. §. qui ſuſpectam.

e Venit. Id est venire vult.

f Admittat. Aliàs non: vt hic, & j. de iur. patro. l. pe. 1. reſpon. ſed arg. cōtra ſ. de inoff. teſt. l. Papinianus. §. si quis impubes. & l. pe. §. fi. & i Auth. de hær. & fal. §. si quis āt non implens. colla. 1. item facit ſupra proximo. §.

g D. P. V. Dic quod ibi est in culpa, hic in dolo: vt l. propter veneni. §. neptis j. e. vel istud delictū est maius illo. Vel aliter: ibi delictum committitur ſolum cōtra teſtamentum: & iō petitur ſolum quicquid ex teſtamento capitur nō aliūde. hic delictum committitur circa vindictam mortem: & ideo perditur quicquid cauſa mortis capitur, ſecundum Bar.

h Prius de ſe. Id est, an quis de familia fecerit: & ſic videtur non esse neceſſe vt procedant indicia regulari per ſecus: vt j. de quæſtio. l. 1. in princ.

testatoris, an prior h hæreditas ad illum transferatur? Et ait Papinianus non esse hoc. i Nā pœna illius, k huius præmium esse non debet.

Ab indigno auferetur hæreditas, & legatum, & quicquid quocunque iure de bonis teſtatoris mortis cauſa caperetur. Bar.

Cum ex parte hæredi inſtituto legatum l quoque erat, & in vlciſcenda morte ceſſauerat: diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt, tam hæreditatis portionē, quā legatum ei auferendum. Hæredibus autem, qui in vlciſcenda morte defuncti ceſſauerant, tam teſtamento, quā ab inteſtato auferuntur bona, forte & ſi quaſi patronus venit, m quāuis hic ſuo iure admittatur.

Etiam ſeruus communis pro præmio libertatem conſequitur. Bar.

XVI.

DOmino à familia occiſo, ſeruus communis necem eius detexit fauore libertatis: liber quidē fieri dēt: prætij autem partem ſibi cōtingentem ſocium conſequi n oportet.

XVII.

RIus de ſe o familia torquenda eſt: & ſi confiteatur: tunc interrogetur, quo mandante p flagitium admiſſum ſit.

XVIII.

IN inofficioſo teſtō queri, idem, & mortem vindicare defuncti nō prohibetur. q Idq; Paulus reſpondit.

In familia, qua non inuenit dominum erit vindicta, & ſupplicium. Bar.

XIX.

VM dominus. r occiditur, auxilium ei familia ferre debet, & armis, & manu, & clamoribus, & obiectu corporis. Quod ſi cum poſſet non tulerit: meritò de ea ſupplicium ſumitur.

AEres, qui veneni cauſam perſe-

1 Quo mandante. Non autem debet interrogari mandante Titius: an Seius: vt j. de quæſtio. l. j. §. qui quæſtionē. & facit ſ. e. l. & ſi certus ſit percuſſor. & j. de iure fiſci. l. 1. §. diuus. Sed arg. cōtra, ſ. de eden. l. 1. §. ratio nem: ſed nil facit vt ibi patet. alias eſt in litera, quo in anno flagitium &c. & tūc eſt arg quod teſtis eſt interrogādus de die. ſic in Auth. de teſti. co. 7. § & licet ibi, aut etiam cauſam teſtimonij &c. Acc.

m X inofficioſo. Dicitur quod quamuis hæres non poſſit adire hæreditatem occiſi ante mortem occiſi vind. catam: vt ſupra eod. l. ſenatus. §. 1. tamen ſi filius occiſi ab eo exhæredatus ſit, bene poteſt idem filius quæri de inofficioſo teſtamento, & poſtea mortem vindicare. Viu.

n Idem. Filius exhæredatus.

o Non prohibetur. Imo tenetur vt ſucceſſor ab inteſtato: vt ſ. eo. l. ſi ſequens, §. fin.

p CVm dominus. Facit ſ. eo. l. 1. §. eodemque. & §. pe. & j. de iniu. l. ſed ſi vnius. §. ſi iuſſu in fi. Acc.

q AEres qui. Dominus fuit clam ab extraneo veneno interemptus: hæres āt deliberat, vtrum adiret hæreditatem eius, vel nō: & ſequebatur accuſatio nē quam & fecerat de dicto extraneo: certē bñ pt interim ordinare res hæreditarias vrgentes: vt tamē ſalua ſint illi indicia quibus probet veneno: interemptum teſtatorem: & ſiue pendeat dicta quæſtio veneni, ſiue non dum incepta ſit: poteſt hæres petere bonorum poſſeſſionem in bonis occiſi: ſecus autem eſt, cū dominus dicitur necatus à familia: quia tunc non pōt peti bon. poſſ. ab harede ante quæſtionem de familia habitam, & ſupplicium ſumptū: & redditur ratio in litera, quāuis non bona, ſcilicet, quia ſi poſſet peti bonorum poſſeſſio, vel adiri hæreditas ante quæſtionem, & ſupplicium ſeruorum: iam eſſent liberi ſerui, quibus libertatem in teſtamēto dedit occiſus. & ſic torqueri nō poſſent: bonum eſt ergo negligi libertatem eorum, donec de eis quæſtio habeatur. dicitur autem negligi, dum nō permittitur aditio hæreditaris ante quæſtionem. Sed, ſicut dixi, dicta ratio non eſt bona: quāuis principale dictum ſit bonū. nam etiā manumiſſi torquentur: vt ſ. eo. l. ſi exhæredatus. §. fi. ¶ Neptis quæ. Seius inſtituit ſibi hæredem Titiam, & ab ea Titia reliquit fideicommiſ. Caiæ neptī dictæ Titiæ: & poſtea deceſſit

Cōcor. tex. in c. abbatem. de ſtudi. lib. 6. in ca. 2. & ibi notat Pa. extra, de fi. inſt.

In P. P. incipit, Et de inofficioſo.

deceſſit dictus Seius: poſtea eadem Titia inſtituit ſibi hæredem dictam Seiam neptem: & poſtea fuit occiſa ab aliquo dicta Titia: & dicta ſua neptis, antequā nindicaret mortem eius, petijt & habuit bonorum poſſeſſionem in bonis dictæ Titiæ ſuæ auiæ: & ita debet reſtituere bona Titiæ fiſco: vt ſup. eo. l. neceſſarios. §. 2. nūqd in dicta reſtitutione fiſco facienda debet Caia neptis deducere fideicommiſſum, quē ei debebat auia ex teſtamento dicti Seij? Et dicitur quod non, & hoc ſi dimiſit neptis vindictam per dolum: ſi autem dimiſit vindictam per negligentiam, puta quia non ſtuduit in uenire interfectore eū poſſet: tunc quāuis amittat emolumentum bonorum auiæ, eo quod debet reſtituere fiſco: tamen retinet dictum fideicommiſſum: & eum per aditionem hæreditatis auiæ ex tinctum fuerit debitum dicti fideicommiſſi, rationis eſt hoc caſu vt redintegretur eidem neptiius debiti ipſius fideicommiſſi. ¶ Præſidis. Cum Titius eſſet occiſus à quibuſdam, ego hæres eius accuſaui eos coram præſide, antequam adirem hæreditatem, ſicut debeo vt ſup. prox. §. & præſes poſtea abſoluit eos per iniquitatem ſuam: ego autem hæres non appellaui à ſententia præſidis, cum poſſem. nunquid auferur mihi hæreditas à fiſco? Et dicitur quod non. Viu.

r Vrgentes. Sed cur non omnes cum adiuit? potuit enim, cum nō à familia dicitur venenatus, vt ſ. eo. l. 1. § quid ergo. & C. eo. l. cum fratrem. Reſp. hic non adiuit, ſed deliberabat: proſequebatur tamē cauſam veneni: vnde vrgentes tantum diſtrahit: nec tamē per hoc adit. ſic ſ. de iure deliberā. l. Ariſto. §. 1. Vel dic, quod à familia dr necatus: vt j. l. proxi. & eſt ſic ſ. de petit. hæred. l. diuus. & l. ſi bonæ fidei poſſ. hære. & ſ. de admin. tut. l. tutor qui repertorium. §. 1.

s Saluis probationum indicijs. Quia torquendos non vendat ſeruos. arg. C. de adult. l. 3.

t PRopter veneni. Ab extraneo illati. & ſic intelli ge C. eo. l. cum fratrem.

u Poſſeſſionis. Scilicet bonorum.

v Profertur. Id est prorogatur.

w Crimine. Id est accuſatione

x Rectè petatur. Scilicet bonorum poſſeſſio.

y Videlicet cauſa. Durius enim torquentur ſerui, quā liberi: ideoque non poteſt adiri hæreditas ante vindictam necem. Azo. & facit ſ. ſi ex noxa. cau. aga. l. penul. & l. fi.

z Negligi. Id est, differtur aditio, & ſic libertas negligitur, id est, differtur, quæ adita hæreditate cōpeteret: vt C. de cadu. tolle. l. 1. §. in nouiſſimo. ſed hęc non videtur bona ratio, & quia idem dici poteſt, ſi ab alio ſit occiſus: & quia torquentur. etiam ſi libertas dicere tur competere: vt ſup. eo. l. 3. §. de his. & l. 1. §. in eo. & l. ſi exhæredatus. §. fin. Item facit ſ. eod. l. 1. §. quid ergo ſi dominus. & ſ. l. proxi. hæres. & j. de legat. 3. l. ſi ſeruus plurium. §. 3.

a Poſſeſſionem. Sub. bonorum, ſcilicet vnde cognati.

Sciens. Per hoc dolus præſumitur.

b Nō defenderat. Id est, non vindicauerat.

c Dolus. Dolus eſt cum ſcit, & nō vindicat: vt hic. ſed ſi ignorauit per culpam tunc eſt culpa: & perdit bona, non relictum: vt ſubijcit: vt infra de ijs quibus vt indig. l. hæredem. ſi vero nec dolus, nec culpa, tunc nullo modo punitur: vt C. eo. dem l. ſi vltio. & ſecundum prædictam diſtinctionem accipe ſupra de inofficioſo teſtamento. l. eum qui. §. finā. & C. de inof. teſta. l. ſi maritus in fin. Item quod eſt ſupra qui per tu. l. fin. §. penultimo quæ eſt argu. contra. Item videtur, quod etiam ſi in dolo fuit non perdat ius ſuum, vt ſupra titulo proximo: quotquens quidem quicquid cauſa mortis capitur, ſecundum Bar.

Actio ſemel extincta reſuſcitatur.

De ſignificatione huius vocis defunctorie. pulchre Budæ. ſ. de act. emp. l. emptorē noxali.

Adde in opiam ſt in for. cō ſciētiæ ex cuſare. gl. in c. ſicut dignū. de homici. & in reg. peccatum de reg. iu. li. 6.

DOmino. CASVS Dominus fuit à familia occiſus: & ſeruus, quem habebat communē cum Titio, detexit necem, certè erit liber. hæres autem occiſi debet dare Titio partem pretij Titio contingentem. Viu.

a Socium conſequi. Sed à quo? Reſpon. de bonis defuncti: quæ ſi non ſufficiunt, de publico. arg. j. eo. l. lege Cornel. in princ. non autem a fiſco prima facie: vt no. ſ. eod. l. 3. §. ſi ex ſtipulatu. & C. pro quib. cau. ſer. lib. pro. pre. ac. l. 1. & 2. & de ſer. commu. nia. lib. 1.

b RIus. Dicitur hic, quod ſi dominus eſt occiſus, quod familia prius de ſe debet torqueri, & ſi confiteantur ſerui. quod occiderunt dominum: tunc debent interrogari, quo mandante occiderunt. Viuianus.

c Prius de ſe. Id est, an quis de familia fecerit: & ſic videtur non eſſe neceſſe vt procedant indicia regulari per ſecus: vt j. de quæſtio. l. 1. in princ.

d Quo mandante. Non autem debet interrogari mandante Titius: an Seius: vt j. de quæſtio. l. j. §. qui quæſtionē. & facit ſ. e. l. & ſi certus ſit percuſſor. & j. de iure fiſci. l. 1. §. diuus. Sed arg. cōtra, ſ. de eden. l. 1. §. ratio nem: ſed nil facit vt ibi patet. alias eſt in litera, quo in anno flagitium &c. & tūc eſt arg quod teſtis eſt interrogādus de die. ſic in Auth. de teſti. co. 7. § & licet ibi, aut etiam cauſam teſtimonij &c. Acc.

e X inofficioſo. Dicitur quod quamuis hæres non poſſit adire hæreditatem occiſi ante mortem occiſi vind. catam: vt ſupra eod. l. ſenatus. §. 1. tamen ſi filius occiſi ab eo exhæredatus ſit, bene poteſt idem filius quæri de inofficioſo teſtamento, & poſtea mortem vindicare. Viu.

f Idem. Filius exhæredatus.

g Non prohibetur. Imo tenetur vt ſucceſſor ab inteſtato: vt ſ. eo. l. ſi ſequens, §. fin.

h CVm dominus. Facit ſ. eo. l. 1. §. eodemque. & §. pe. & j. de iniu. l. ſed ſi vnius. §. ſi iuſſu in fi. Acc.

i AEres qui. Dominus fuit clam ab extraneo veneno interemptus: hæres āt deliberat, vtrum adiret hæreditatem eius, vel nō: & ſequebatur accuſatio nē quam & fecerat de dicto extraneo: certē bñ pt interim ordinare res hæreditarias vrgentes: vt tamē ſalua ſint illi indicia quibus probet veneno: interemptum teſtatorem: & ſiue pendeat dicta quæſtio veneni, ſiue non dum incepta ſit: poteſt hæres petere bonorum poſſeſſionem in bonis occiſi: ſecus autem eſt, cū dominus dicitur necatus à familia: quia tunc non pōt peti bon. poſſ. ab harede ante quæſtionem de familia habitam, & ſupplicium ſumptū: & redditur ratio in litera, quāuis non bona, ſcilicet, quia ſi poſſet peti bonorum poſſeſſio, vel adiri hæreditas ante quæſtionem, & ſupplicium ſeruorum: iam eſſent liberi ſerui, quibus libertatem in teſtamēto dedit occiſus. & ſic torqueri nō poſſent: bonum eſt ergo negligi libertatem eorum, donec de eis quæſtio habeatur. dicitur autem negligi, dum nō permittitur aditio hæreditaris ante quæſtionem. Sed, ſicut dixi, dicta ratio non eſt bona: quāuis principale dictum ſit bonū. nam etiā manumiſſi torquentur: vt ſ. eo. l. ſi exhæredatus. §. fi. ¶ Neptis quæ. Seius inſtituit ſibi hæredem Titiam, & ab ea Titia reliquit fideicommiſ. Caiæ neptī dictæ Titiæ: & poſtea deceſſit dictus Seius: poſtea eadem Titia inſtituit ſibi hæredem dictam Seiam neptem: & poſtea fuit occiſa ab aliquo dicta Titia: & dicta ſua neptis, antequā nindicaret mortem eius, petijt & habuit bonorum poſſeſſionem in bonis dictæ Titiæ ſuæ auiæ: & ita debet reſtituere bona Titiæ fiſco: vt ſup. eo. l. neceſſarios. §. 2. nūqd in dicta reſtitutione fiſco facienda debet Caia neptis deducere fideicommiſſum, quē ei debebat auia ex teſtamento dicti Seij? Et dicitur quod non, & hoc ſi dimiſit neptis vindictam per dolum: ſi autem dimiſit vindictam per negligentiam, puta quia non ſtuduit in uenire interfectore eū poſſet: tunc quāuis amittat emolumentum bonorum auiæ, eo quod debet reſtituere fiſco: tamen retinet dictum fideicommiſſum: & eum per aditionem hæreditatis auiæ ex tinctum fuerit debitum dicti fideicommiſſi, rationis eſt hoc caſu vt redintegretur eidem neptiius debiti ipſius fideicommiſſi. ¶ Præſidis. Cum Titius eſſet occiſus à quibuſdam, ego hæres eius accuſaui eos coram præſide, antequam adirem hæreditatem, ſicut debeo vt ſup. prox. §. & præſes poſtea abſoluit eos per iniquitatem ſuam: ego autem hæres non appellaui à ſententia præſidis, cum poſſem. nunquid auferur mihi hæreditas à fiſco? Et dicitur quod non. Viu.

j Vrgentes. Sed cur non omnes cum adiuit? potuit enim, cum nō à familia dicitur venenatus, vt ſ. eo. l. 1. § quid ergo. & C. eo. l. cum fratrem. Reſp. hic non adiuit, ſed deliberabat: proſequebatur tamē cauſam veneni: vnde vrgentes tantum diſtrahit: nec tamē per hoc adit. ſic ſ. de iure deliberā. l. Ariſto. §. 1. Vel dic, quod à familia dr necatus: vt j. l. proxi. & eſt ſic ſ. de petit. hæred. l. diuus. & l. ſi bonæ fidei poſſ. hære. & ſ. de admin. tut. l. tutor qui repertorium. §. 1.

k Saluis probationum indicijs. Quia torquendos non vendat ſeruos. arg. C. de adult. l. 3.

l PRopter veneni. Ab extraneo illati. & ſic intelli ge C. eo. l. cum fratrem.

m Poſſeſſionis. Scilicet bonorum.

n Profertur. Id est prorogatur.

o Crimine. Id est accuſatione

p Rectè petatur. Scilicet bonorum poſſeſſio.

q Videlicet cauſa. Durius enim torquentur ſerui, quā liberi: ideoque non poteſt adiri hæreditas ante vindictam necem. Azo. & facit ſ. ſi ex noxa. cau. aga. l. penul. & l. fi.

r Negligi. Id est, differtur aditio, & ſic libertas negligitur, id est, differtur, quæ adita hæreditate cōpeteret: vt C. de cadu. tolle. l. 1. §. in nouiſſimo. ſed hęc non videtur bona ratio, & quia idem dici poteſt, ſi ab alio ſit occiſus: & quia torquentur. etiam ſi libertas dicere tur competere: vt ſup. eo. l. 3. §. de his. & l. 1. §. in eo. & l. ſi exhæredatus. §. fin. Item facit ſ. eod. l. 1. §. quid ergo ſi dominus. & ſ. l. proxi. hæres. & j. de legat. 3. l. ſi ſeruus plurium. §. 3.

s Poſſeſſionem. Sub. bonorum, ſcilicet vnde cognati.

Sciens. Per hoc dolus præſumitur.

t Nō defenderat. Id est, non vindicauerat.

u Dolus. Dolus eſt cum ſcit, & nō vindicat: vt hic. ſed ſi ignorauit per culpam tunc eſt culpa: & perdit bona, non relictum: vt ſubijcit: vt infra de ijs quibus vt indig. l. hæredem. ſi vero nec dolus, nec culpa, tunc nullo modo punitur: vt C. eo. dem l. ſi vltio. & ſecundum prædictam diſtinctionem accipe ſupra de inofficioſo teſtamento. l. eum qui. §. finā. & C. de inof. teſta. l. ſi maritus in fin. Item quod eſt ſupra qui per tu. l. fin. §. penultimo quæ eſt argu. contra. Item videtur, quod etiam ſi in dolo fuit non perdat ius ſuum, vt ſupra titulo proximo: quotquens quidem quicquid cauſa mortis capitur, ſecundum Bar.

non appellat. Vel nõ tenetur appellare, vt hic, si tamen appellat, prosequi tenetur. vt ibi arg. §. de euict. l. Herennius. §. Caio. In procuratore dic, vt §. de neg. ge. l. liberto. §. fi. & C. de procu. l. inuitus. In emptore dic, vt in dicto §. Caio.

CAius Seius. CASVS. Caius Seius habens sororem Luciam Titiam iacẽs infirmus dixit, q̃ Stichus seruus suus infuderat ei venenum, & postea decessit & ei extitit hæres dicta sua soror: & ipsa adiuit hæreditatem. ante quam faceret torqueri familiam, & supplicium de ea sumi: & postea decessit dicta Lucia Titia: trãsactis x. ann. venit Sẽpronius, & nunciauit fisco bona dicti Caij Seij nũq̃d debent auferri dicta bona hĩdibus Luciæ Titiæ, & fisco applicari? Et dr̃ q̃ sic: non enim est extinctũ crimen Titiæ propter mortem suam. Viu.

a Quæstus est. Sed non creditur; vt §. eo. l. 3. §. 1.

b Decimum. Sed non videtur licere vltra quinquenniũ: vt §. eod. l. in cognitione. cõtra. Sol. ibi in alio casu loquitur, scilicet, cum dicitur hæres amisisse, q̃ tabulas aperuit, vel hæreditatem adiuit ante habitã quæstionem, & supplicii sumptũ à familia: hic autẽ q̃n eo, quod non vindicauit necẽm defuncti. Vel istud intellige secundum fi. illius l. fin eo hærede, qui parricidij pœna teneri potest vt hic. Vel hic dicit post decem annos. i. quia hæres compleuerat x. ann. non dicit decẽnium lapsum à die aditæ hereditatis, & facit C. ne de statu defuncti. l. 3. & ĵ. de Carb. edict. l. licet. & ĵ. de vsufruc. leg. l. vxori maritus. in fin. & C. vbi causæ fiscl. 2. & C. si pend. appel. l. 3. in fi.

c Crimen. Non accusati occisoris.

SI antequam. CASVS. Titius instituit me hæredem, & rogauit me, quod restituerem hæreditatẽ Seio: & postea fuit occisus idem Titius: & ego nelciẽs eum occisum, aperui tabulas testamẽti eius: & postea nolebã adire hæreditatem, quia erat damnosa: Seius autem petit me compelli vt adeam, & ei restituam: certe causa cognita compelli debeo. si enim Seius esset talis persona, quę ex testamento capere non posset, non debeo compelli: aliàs debeo cõpelli: & si sum compulsus adire, antequã vindicem mortẽ dicti testatoris, & ẽr Seio restituere, non habet locum edictum quod dicit hereditatem fisco restituendam, quod est §. eo. l. ne

Aius Seius cum languesceret, questus est se veneno occidi à seruo suo: & sic expirauit cui hæres extitit Lucia Titia soror: & mortẽ eius exequi neglexit: & ipsa post annũ decimũ b decessit: extitit, qui bona nũciaret Caij Seij. Quæro, an morte Titiæ extinctum sit crimẽ? c Paulus respondit, causam, de qua quæritur, cũ sit pecuniaria, morte ingratæ hæredis extinctã non videri.

Ex causa per fideicommissarium cogitur hæres adire ante vindicatam mortem defuncti. Bart.

Marcianus lib. iij. fideicommiss. XXIII.

SI ante quam patefieret testatorem occisum, a tabulæ testamenti apertæ essent, deinde innotuisset id admissum esse, causa cognita b puto compellendum institutũ adire c hereditatem quã suspectam diceret, & ex Trebelliano Senatusconsulto restituere.

Vlpianus libro I. ad edictum. XXIIII.

SI quis quasi suspectam hæreditatem a coactus adiit: non tenetur b edicto.

Pro quolibet seruo aufugiẽte conuicto, conuincenti quinque aurei de bonis conuicti, si habet, aliàs à fisco dantur. Bartolus.

Caius lib. xij. ad edictum provinc. XXV.

LEge Cornelia cauetur de præmio a ac cusatoris, b qui requisiuit, & renũciauit eos seruos, qui ex ea familia ante quæstionem fugerint: vt in singulos seruos, quos conuicerit, quinque aureos ex bonis occisi: aut si inde redigi ea quantitas non possit, ex publico accipiat. Quod præmium non in omnes seruos, qui sub eodem tecto, locove fuerint, sed in eos solos, qui cædem admisissent, c accusatori tribuitur. Præterea cauetur: vt de his, qui ante quæstionem habitam fugerint, si aperto testamento liberi scripti inueniantur, lege de sicarijs iudicium fiat: d cessarios. §. non aliàs. & ita habebit hæreditatẽ dictus Seius fideicõmissarius, & nõ fiscus. & h. d. cũ l. seq. Viu.

Occisum. A familia. Sed nonne idem si notũ esset hæredi? Respon. non: quia tunc applicatur hæreditas fisco, & fiscus conuenit ut §. eo. l. cum fisco. & ĵ. ad Trebel. l. Marcellus, §. fi. Sed hic ignorãtia eum excusat: vt §. eod. l. 3. §. si quis ignorans.

a Cognita. Id est si talis erat persona, cui debebat restitui. Azo.

b Adire. Nec per hoc incidit in edictum: vt ĵ. l. proxi.

a STatem. Occisi.

b Nõ tenetur. Iussus: iudicis excusat. c sic §. de min. l. ait prætor. §. 1.

LEge Cornelia. CASVS Cum Titius esset occisus qui dam ex seruis suis aufugerunt ante quæstionem de eis habitam. venit Seius, & requisiuit dictos seruos, & nũciauit vbi erant præsidi, certè debet habere pro quolibet seruorũ quinq; aureos ex bonis occisi. & si ex dictis bonis non possit redigi dicta quantitas, debet eam habere ex publico, & prædicta vera sunt si dicti serui occiderunt dominum eorum: quo quidẽ casu dicti serui punientur. l. Cornelia de sicar. & si receperunt libertatem in testamento occisi, nihilo minus puniuntur tanquam serui. Ex hoc edicto. Titius instituit sibi hæredem Seium, & postea fuit occisus: postea dictus Seius aperuit tabulas testamenti, antequam de familia occisi quæstio, & supplicium haberetur, certè popularis actio prodita est contra eum in centum aureis, eis soluendis per eũ ex bonis occisi: quorum aureorum medietas debet esse fisci, & alia illius cuius opera cõiunctus est. sed & si aliud fecit contra edictum prætoris. veluti, quia adiuit hæreditatem ante mortem defuncti vindicatam, datur fisco actio contra eum: & intelligas hoc casu ad totam hæreditatem. nam vt ex supradictis apparet, plura sunt propter quæ pœna edicti constituta est: vt §. e. l. 3. §. qđ ad causam. Viu.

c Præmio. Not. præmio incitari. sic supra de iustitia, & iure. l. prima, circa principium. & §. eodem l. tertia. §. vtrum.

d Cædem admisissent. Quia maius delictum est in faciendo, quam in omittendo.

e Iudicium fiat. Id est, accusentur. l. Corn. de sic. quia dominum dicuntur occidisse.

c Cõcordat tex. in regula, qđ quis mandato. de regu. iu. lib. 6. & glos. ordi. in l. non vr. §. qui iussũ. ĵ eo. tit. de reg. iur.

d Nã, vt in oratione p. Roscio Amerino M. Cicer. ait, accusatores multos in ciuitate esse, vtile ẽ, vt metu audacia cõtineat. vnde & apẽ iudices, vt idem inquit libro 2. de inuẽtione, de præmio sẽpe accusatorũ quæritur.

a Ex vinculis. Quia fugerunt, etiam si satisdarent, fetus si non fugissent: vt ĵ. de custo. re l. 1. in princ.

b Ac serui. Hoc generale: vt ĵ. de pœ l. 1. in prin.

c Damnati. Forte. & si non sufficiunt, ex publico: vt C. de seruis. qui pro præmio acci. li. 1. 2. & facit §. eo. l. 3. §. de his.

d Aduersus edictũ. Quod est §. eod. l. 3. §. quod ad causam.

e Plura sunt. Aperire, recitare, describere: vt dicto §. quod ad causam.

f Popularem. Sic ĵ. de sepul. viola. l. 3. 2. respon. & §. fi.

g Damnati. Id est, hæredis hac actione coniuncti etiam si postea hæres nõ adeat, secundũ Io. quia ob hoc solum quod aperuit, nõ publicantur bona secundum H. sed alij contra: vt nota. C. eo. l. 3. & §. eod. l. in cognitione. & secundum eos & bona publicantur, & centum aurei præstantur de bonis hæredis.

FIdeicõmissum. CASVS Sẽpronius erat natus cum Caio Seio ex duobus fratribus, & ita erant fratres patrueles: dictus Sempronius: instituit sibi hæredẽ dictum Caium Seium suum fratrem patruelem, & Titio reliquit fideicommissum: & decessit dictus Sempronius: postea dictus Caius Seius hæres fuit occisus, & hæredes eius soluerunt dicto Titio fideicommissũ. postea hic Titius qui accepit fideicommissum accusauit hæredes dicti Caij Seij hæredis Sẽpronij, quod mortem dicti Caij Seij hæredis Sẽpronij nõ vindicauerũt. nunquid potest nõ obstante quod accepit ab eis fideicommissum? Et dicitur quod sic. Viu.

h Patruelis. Filij duorum fratrum patrueles sunt: ut Insti. de gradib. §. quarto. & dic quod frater meus patruelis instituit Caium, & mihi ab eo fideicõmissum reliquit, Caius decessit occisus: hæredes eius soluerũt mihi fideicõmissum: accuso eos, quia mortẽ Caij non vindicauerunt, possum, non obstante quod accepi ab eis fideicommissum: nam & fiscus debet mihi soluere: vt §. eo. l. cum fisco. Acc.

SI de pluribus. CASVS. Titius instituit sibi quatuor hæredes: & postea fuit occisus: postea duo ex eis inuitis, vel ignorantibus alijs aperuerunt testamẽtum, & adiuerunt hæreditatẽ ante quæstionem, & supplicium de familia habitum. certè illi duo tãtum qui aperuerunt & adiuerunt, amittũt suã partem, & non alij: & dic, vt §. eo. l. 3. §. quod ad causam. Viu.

ita vt ex vinculis a causam dicant: & conuicti perinde ac serui b puniãtur: & ei, qui conuicerit, deni aurei præmij nomine darentur ex bonis dãnati. c

Qui testamenti tabulas aperuit contra edictum, tenetur ad centum aureos actione populari, quorum medietas est actoris, alia medietas est fisci. Bart.

Ex hoc edicto actio proficiscitur contra eum qui aduersus edictum d prætoris tabulas testamenti aperuisse, vel si quid aliud feciſse dicetur. nã (vt ex supradictis appareat) plura sunt, e propter quæ pœna edicti constituta est. Palàm est aũt popularẽ f actionẽ esse, cuius pœna in centũ aureos ex bonis dãnati g extenditur: & inde partem dimidiã ei, cuius opera cõiunctus erit, præmij nomine se daturum, prætor pollicetur partem in publicum redacturum.

Qui debitum accepit ab hęredibus, non prohibetur eos accusare de inulta morte defuncti. Bar.

Scæuola lib. singulari Digestorum. XXVI.

FIdeicõmissum, quod ex testamento fratris patruelis a Caius Seius Titio debebat, ab hęredibus Seij Titius accepit. Quęsitum est, cum necẽ Caij Seij hæredes eius nõ vindicauerint: an Titius nihilo minus hæredes vt indignos accusare possit ob id, quod necem eius non vindicauerint: nec obsit ei q̃ ab ijsdem fideicommissum ex testõ fratris patruelis consecutus sit? Respondit, nihil proponi, cur obstaret.

Delictum vnius ex hęredibus non nocet alijs. Bar.

Callistratus lib. j. de iure fisci. XXVII.

SI de pluribus hæredibus, quibusdam inuitis, aut ignorantibus, apertum erit testamentum: nõ amittũt portiones b suas qui culpa carent.

a Portiones. Videtur ergo, quod ex sola apertura perdatur hæreditas: quod est verum secundũ quosdam. Vel si velis tueri alios, dic quod & adita hic fuit hæreditas à quibusdam: vt no. §. eo. l. in cognitione. & nota dolũ vnius alteri non nocere. b sic §. de hæred. inst. l. paterfamiliàs. & C. de dona. inter virum, & vxo. res vxoris. nec prodesse: vt §. fi q. s. cau. l. fi dno. 1. respon. Acc.

b Dolus vnius alteri non nocet, nec p deest. Sed an dol' p curatoris noceat domino ĩ beneficialibus, dic q̃ ñ, quãuis negligentia noceat. Imo. in c. cũ olim. & cã possl. & proprieta. & Bal. in marg. vet. dolus.

TITVLVS VI.

SI QVIS AL[iquem] testari prohibuerit, vel coegerit.

Ab eo qui prohibet testamentum fieri, vel mutari, auferetur hęreditas vt ab indigno. Bar.

Vlpianus lib. singulari ad Sabi. I.

QVi, dum captat. CASVS. Cum pater meus vellet condere testamentum, ego prohibui ire notarium ad eũ q̃ volebã habere hęreditatẽ eius ab intestato: certe hanc hęreditatem debet habere fiscus, & non ego: & idem si pater me' instituit extraneum: & cum vellet mutare testamentum, extraneus non permisit venire notarium. Quid si Titius instituit seruum meum: & cum vellet mutare testamentũ, ego dolo feci quo minus mutaretur, & postea manumisi dictum seruum: certè non habebo ego vel ipse hęreditatem. & idem est cum filium meũ instituit dictus Titius. f vt si ego prohibui mutare testamentum, nõ habeam ego, vel ipse hęreditatem: secus si legatum fuisset filio meo relictum in testamẽto, quod ego mutare prohibui: & fui rogatus: vt alij restitueret. nã admitteretur tunc ad legatũ filius à me emancipatus. Et si omnes hęredes instituti dolo fecerint, quo minus muta-

retor testamentum: omnibus denegantur actiones: & idē est, si prohibuerunt venire testes. Sed si frater meꝰ prohibuit venire testes coram testatore, qui erat meus consanguineus, qui volebat alium instituere: non nocebit mihi, quin habeam legitimam hereditatē. Sed si institutus qui, phibuit mutare testū rogatus erat hæreditatem restituere Titio, veniret hæreditas ad fiscum cū suo onere, scilicet vt fiscus retineat ex ea quartam Trebel. & restituat dodrantem Titio. h. d. cum l. sequen. vltima autem lex plana est. Viuia.

a Qui dum captat. Extraneus institutus, vel agnatus nō institutus.

b Vel ex testamento. Dudum facto, in quo institutus erat.

c Testamentarium. Id est, notarii scripturum testamētū.

d Eo. Cuius hæreditas captatur.

e Facere testamentum. Hoc ad legitimum.

f Mutare. Hoc ad extraneum.

g Fiscō locum. Imo ād venientes ab intestato vtroq; casu. vt j. e. l. 2. §. frattres. cōtra. vbi fratri non aufertur. & argu. j. fi tab. te. nul. extā. l. 1. §. pe. Sol. hic iste ꝓhibens proximior erat aliis, aliās relictū eius prioribus nocere non debet: nec etiam parib. in suis partibus: vt in argu. contrario, sed tantū in parte delinquentis: vt j. l. 2. in prin. & C. de his qui. vt ind. l. hæreditas. & facit j. ad Trebellia. l. 3. §. fin. & de his quib. vt indig. l. eum qui. §. fin. & in Auth. vt cū de app. cog. §. fi conuictus. col. 8. & C. eod. l. 2. Item no. haberi quid pro facto quo ad prꝫiudicium prohibentis. sic j. de condi. & demon. l. iure ciuili. & §. de rei vend. l. item si. §. fi.

h Actiones ei. Scilicet domino, si fortè quid ei à fersno legatum erat, quod potuit: vt Instit. de leg. §. ex diuerso. Azo. & H. imo dicit ꝑ si manumisso, vt j. qui. nō comp. bo. posl. l. 1. & quod proxime dixit de liberis.

i Et si non fuerint. Eo tempore quo competūt actiones fuerunt tamen eo tēpore, quo pater, vel dominus prohibuit mutari testamentum: alioqui contra, secundum Io. Alij ꝙ etiā si vtroque tempore fuerunt fuit iuris, arg. §. tit. 1. l. 1. §. domini. & j. qui. nō cōp. bo. posl. l. j.

Relictum sit. Ei qui prohibuit: vt j de his quæ pro non scrip. l. fi. quæ tamen in hoc est arg contra. sed nō est ratio: quia hæres ibi distribuit, hic indignus.

Quod non. Sub. ideo quia non &c vt j. de leg. 2. l. ei qui. & §. de excu. tut. l. legatarius. & §. de inof testam. l. Papinianus. § 11. emisse. & j. ad Trebel. l. cogi §. hi qui & facit j. de iis quib. vt indign. l. post legatum. §. si pater & §. si seruum. & §. si filius & j. ad Treb. l. facta. §. fi. & infra de lega. prælta l. 2. §. sed si proponas. & §. de excul. tut. l. tutor petitus. §. 1. & de his quæ in testa. delen. l. 2. sed argu. contra infra de leg. 2. l. debitor. in fin. & supra de acq. hæred. l. si seruus eius qui capet.

II.

I quis dolo malo fecerit vt testes non veniāt, & per hoc deficiat facultas testamenti faciendi: denegandæ sunt actiones ei, qui dolo fecerit: siue legitimus hæres sit, siue priore testamēto scriptus. Fratris autem factum fratri nō nocet. Si fidei eius, qui dolum admisit, commissum est, vt hæreditatem restitueret: ea hereditas caduca cum suis oneribus fiet, vt commodum legis Falcidiæ fiscus sentiat, dodrantis autem fideicōmissarius.

Licet testatorem placare blando sermone. Bar.

III.

Irum, qui nō per vim, nec dolum quò minus vxor contra eum mutata voluntate codicillos faceret, interceſſerat, sed (vt fieri assolet) offensam ęgræ mulieris maritali sermone placauerat, in crimen non incidisse rndi: nec ei, quod testō fuerat datū, auferendum.

Dolus domini prohibentis mutare testamentum, nocet seruo, & alijs institutis, non legatarijs. Bar.

Si dominus dolo fecerit, ne testamentum mutaretur, in quo seruus eius scriptus erat: quamuis manumissus adierit hæreditatem: actiones ei denegantur: cum & liberis eius, si quid fuerit datū, denegari debeat: & si non fuerint in potestate. Sed si legatū ei relictū sit idque restituere sit rogatus: consequens erit dicere, admitti eum ad legatum, quod non ipse habiturus esset, sed ad alium sit translaturus. Si plures hęredes instituti sint, & omnes dolo fecerint, quo minus testamentum mutaretur: dicēdum est actiones omnib. denegari: quia omnes dolo fecerunt.

Qui impedit testes accedere impedit testamentum fieri.

Denegandæ. Est enim in rem ex parte opponentis, ex altera in personam: vt j. de doli except. l. 1. aliās secunda in princ.

ꝓ Factum. Prohibitio scilicet.

q Non nocet. Proprie non nocet. qñ testatorē prohibuit. improprie, id est, prodest quando solus sciptus frater ꝓhibuit mutari. sic sup. de officio procon. l. 2. & dic, & solue contra: vt §. l. 1. in princ. Alij hoc referunt tantum ad primū casum, vt arg. j. de reg iur. l. alteri. & facit quod alterius factum alij non noceat, vt §. tit. 2. l. si hære. §. fin. & §. de alie. iud. l. 1. Item ad hoc quod prodest §. de inof. testl. posthumus. §. si quis ex his.

r Si fidei. Facit j. ad Treb. l. 3. §. fi. & §. e. l. cum fisco. & C. ad leg. Falcid. l. 3.

s Admisit. Vt testamentum non mutetur.

t Legis Falcidiæ. l. Trebellianicæ.

u Irum qui. Facit C. eo. l. fi. & arg C. de sen. pasl. fi. in fi. & famil. ercis. l. in ipsius. Sed arg. contra j de iniur. l. item apud Labeonem. in princ.

Cōcor. tex. ic. ex parte decani: ext. de relcri. & in c. fi. extr. de ꝓsump.

Post

¶ Post maiores voluntates ponit de minoribus, in quibus quinque testes ad probationem, non ad solēnitatem exiguntur: vt C. eo. l. fi. & Instit. eo. in fin.

Æpissimè. Feci testamentum coram quinque testibus: & non expressi, si non valeret iure testamenti quod valeret iure codicillorum: nunquid valent ea, quæ in eo relicta sunt? & dicitur quod non: quāuis si opinatus esset facere codicillos corā dictis testibus, valerent. Viu.

a Sępissimè rescriptum. In causis singularibus.

b Et constitutum. In commune.

c Nec voluit. Expressim: vt C. eod. l. fina. §. illud, & §. de vulg. substi. l. cohæredi. §. cū filiæ. Et no. hic generale, quod si non valet qđ ago vt ago, nec valet vt valere potest. sic su. de constit. pecu. l. 1. § 2. & C. de testam. ma. l. si mater. & inf. tit. 3. l. fideicommissa. §. 1. & l. fi & §. de test. l. antep. Sed argu. contra Instit. de adoptio. §. fi. & §. de ser. rustico. prædi. l. via. j. respon. & j. de leg. 2. l. codicillis. & j. l. prox. §. j. Itē contra. j. ad Treb. l. Scæuola. Sed ibi de æquitate loquitur. imo hic secus. ideo quia voluit facere testamentum. sed ibi codicillos.

¶ I ei qui. SVSS. Ad euidēciam huius l. no. quod secūdum hæc iura posthumo alieno legari non poterat: licet hodie possit: vt Insti. de leg. §. posthumo. Itē not. quod ius codicillorum est per se singulare, & nō coniunctum testamento: vnde ea quæ in codicillis relinquuntur, perinde habentur ac si in testamēto sine codicillis essent relicta: vt j. eod. l. 1. §. 1. & §. de mil. testa. l. si certarum. §. fi. & ita amodo sunt plana. quatuor responsa vsque ad §. furiosus. & dictus. §. cum sequenti planus est vsque ad fi. legis. Viuianus.

d Si ei. posthumo alieno.

e Factum. Primo loco.

f Scriptos. Secundo loco.

g Vtile est. Inspecto tempore codicillorum, non testamenti quo ei, qui nōdū natus erat. l. posthumo alieno legari non poterat. Azo, ꝑm hæc iura. hodie secus vt Instit. de leg. §. posthumo quoque alieno.

h Testamentum. Factum primo loco.

i Scribentur. Secundo loco.

k Datum esset. In codicillis. Azo.

l Pro non scripto. Tempus ergo codicillorum inspicitur: vt arg. j. eo. l. diuus. §. fi. & l. quædam. & l. quidā. & sic pro non scripto: vt C. de cad. tol. l. 1. §. & cum triplici. & §. de hæredi. instit. l. quo loco. in fine.

m Singulare. Ex eo quod ibi finguntur quædam facta aliter quam sint, vt statim probat.

n Directa. In codicillis: quia nec in testamēto daretur seruo alieno, vt Instit. de fin. reb. per fideicommis. §. libertas. & C. de manu. test. l. seruo. sed eam libertatem & in codicillis directo dare posset, si tempore codicillorū esset eius & testamento codicilli sint confirmati: vt j. de manu. testa. l. l. libertates.

o Si cum testamentum. Quo relicta est libertas directa subaudi. & sic non obstant iura quæ dicunt tempus codicillorum inspici: ut §. de manu. test. l. 1. & §. de milit. testam. l. si ceterarum. §. fin. licet Io. dubitauerit in positione huius casus.

p Licet directæ: qa eo tēpore quo dabatur, dominiū testatoris in seruo nō erat: & dic quod refert ad primū, & ad secundum casum.

q Eundū est. Cōtra §. e. l. 1. Sed nō ob. vt ibi dixi. in solutiōe illius contrarij. Acc.

r Facere: s. posse: vt C. eod. l. nec codicil.

s Nec aliud qđ. quā. vbi desideret voluntas, vel cōsensus de nouo: & secundum hoc non obstat §. fol. ma. l. 2. §. fi. & de his qui sunt sui vel alie. iur. l. patre quæ sunt contra.

t Absentis. Contra §. de pro. l. 2. Solu. non habetur ibi absens vt possit habere ratum: & sic cōcordat & facit j. de re. iu. l. furioso. & §. de arbi. l. diem. §. si quis litigatorum. & j. quib. ex cau. in posl. catur. l. si pupillus.

u Inutiliter. Quia non septem testes, vel non rogati: quæ sunt necessē. vt C. de test. l. hac consultissima.

x Quasi hęreditas. Id est, iure directo.

y Petitur. A legitimis hæredibus. nam per fideicom. hæreditas codicillis potest relinqui: vt & Inst. e. §. fi. & C. e. l. 2. & ad Trebe. l & fine. & §. si quis omit. cau. test. l. qui aūt. circa princ. & j. ad Trebe. l. Scæuola. & j. eo. l. conficiuntur. §. 1. & j. tit. 1. l. antepe. & j. l. proxi.

z Falcidiæ. Id est, Trebellianicæ.

Vel qescentis loco habeatur. cōcor. tex. cū gl. in c. fi. extra de succes. in te. & Lanfran. in c. qñ cōtra falsā. ver. testes. de probat.

SI quis. CASVS. Titius habens testamẽti factionem, nõ fecit testamentum, sed codicillos: & ita in eis dixit: quisquis mihi hæres erit bonorumve possessor, eius fidei commito, vt det Caio centum, & Seio totidem & decessit & habuit legitimos hæredes: certè præstabunt dicta fideicõmissa: siue erant nati dicti legitimi hæredes tempore codicillorum, siue nõ: si ãt fecisset testamentum, & non esset ex eo adita hæreditas: non deberentur fideicõmissa data in codicillis. Viui.

a Nullum. Factum.

b Fidei committo. Vt det illa, & illa.

c Factionem. habuit. Aliter enim codicilli non valẽt, vt j. e l. diuus. §. pẽ. & l. cõficiũtur. §. codicilli. & l. Aristo. & §. eo. l. 2. §. furiosus.

d Hæredes. Ex testamento.

e Essent. Scripti.

f Peruentura. Abintestato. & not. q̃ secus, ꝑbatur in substitutione pupillari: vt §. devul. substitu. l. q̃ liberis. §. hæc verba. & Instit. de pup. substit. §. liberis. in fin. §.

g Non perinde. Hoc quod dixi, q̃s quis &c. sec' si simpliciter reliquisset: vt C. eod. l. 1. cõtra. vel dic nec tunc rũpi codicillos, cum non est factũ testamentum, à quo dicantur pendere: vt d. l. not.

h Rupisset. Quia videtur ex voluntate testatoris succedere: vt j. eod. l. conficiuntur §. 1. Sed contra j. de leg. 3. l. 1. §. fin. Solut. ibi & facit j. de lega. 3. l. decem. & j. tit. 1. l. si fundũ per fideicommissum §. fi. & l. antepenult. & §. l. proxi. in fi. & Instit. eo. titu. in fi. & §. de vulga. substit. l. in substitutione.

i Solue & dic sc̃dm Bar. quod ibi nominatim ab vna persona reinquitur, hic simpliciter.

Codicilli. Facti post testamentum, non ante secundum has leges: vt j. eo. l. antepen. & dic vt ibi.

k Ex eo. Ex testamento ergo nascitur actio, propter ea, quæ codicillis data sunt: vt j. e. l. ab intestato. Azo. Vel dic agi ex ipsis codicillis, id est, vtili ex testamẽto: quia sunt testatio mentis: vel condictione ex lege: vt not. C. communia de leg. l. 2. §. fi.

l Nullius erit momenti. Non est ergo per oĩa idẽ, ac si non fuisset factum testamentum sic enim valerent codicilli: vt Instit. de fideicom. hær §. præterea Azo. & est ratio. quia facto testamento videtur in codicillis rogare scriptos: qui cum nõ adeãt, deficit fideicommissum.

IIII.

VTm, qui codicillorũ tempore soluẽdo sit, rectè libertatem dare placuit: a quamuis testamenti facti tempore, soluendo non fuerit.

a Hæc & sequẽtes duæ leges planæ sunt. Viu.

Per sequens testamentum reuocantur codicilli, nisi aliquo iudicio confirmentur.

V.

NEc tabulas a testamenti codicilli facti nõ aliter valeãt, quàm si testamento, quod postea factum est, vel codicillis confirmentur, b aut voluntas eorum quocunq; iudicio c retineatur. Sed non seruabuntur ea, de quibus aliter defunctus nouissimè iudicauit.

a Hęc sẽtia Pap. aliter refertur tit. de codici. Infin. sed icirco hic immutata est a cõpositoribus pãdecta. ne rescripto Seuer. & Anton. aduersẽ fec. Duare. lib. 2. Disput. c. vl.

b Aut. contra. in l. 1. C. de cod. qũ solue vt p Spec. in suũ de ed. §. visto de impugnatione vet. & not. q̃ tutus. & §. contra dicit. ver. sed ad cõsiderãdã.

c Dic hoc esse verũ nisi fraus adsit, tunc enim locum habet illa talis, oĩa alias nota. iura mãdata rescindit, & in nouo. versic. dicit testator. j. de leg. 3. Sed contrarium tale secundũ nõ solẽne cũ dicta clausula p adjectionem vltimi ab intestato, & tollitur primũ, nisi dictam clausulam hẽat. ita sing. not. Bar. vbi §.

Ad confirmationẽ codicillorum requiritur aditio ex testamento si factum est. Bar.

Testamento facto, etiã si codicilli in eo confirmati non essent, vires tamen ex eo a capient. Denique si hæreditas ex testamento adita nõ fuisset: fideicommissum ex huiusmodi codicillis nullius erit momenti. b

a Solue. Licet in confirmatione. Quæ in testamento fiebat

b Velit. Codicillos futuros.

c Fuerint. Imò contra: vt j. de leg. 3. l. si quis in princ. testamenti. nisi expresẽ prioris voluntatis pœniteat, vt ibi dicit Sol. & hic expresẽ pœnituit. & hoc subijcit. nam ea &c. & similiter ibi in princ. l. dixerat valere secundo relicta: sed postea determinat. Vel solue vt ibi. Itẽ contra j. eo. l. conficiuntur. §. fin. Solu. ibi non expressit. Item contra j. titu. 1. l. si mihi, & tibi. in §. fi. Sed dic quod & ibi non expressit. Item contra, j. titu. 2. l. fi. in princi. Sol. & ibi expressit. & sic concord. & faciunt prædicta, an valeat priuilegium contra legem indultum non obstante tali lege, quod dic: vt C. si contra ius, vel vti. pub. l. fi.

d Prioribus derogant. Ad hoc §. de proc. l. si quis autem §. fin. & de contrah. empti. l. pacta. & C. de pact. l. pacta.

e Testamentũ facere. De iure: vt & j. e. l. conficiunt. §. codicilli. & §. eod. l. si qs cum. in prin. sed de facto secus: quia qui nõ pt̃ de facto, quia septẽ testes nõ habet, põt codicillari si habet quinque, vt Instit. eod. in prin. Item facilius confirmantur: vt j. de leg. 3. l. 1. §. 1. & facit j. tit. 1. l. 2.

f Mortuo. §. iam.

g Pro non scripto. Videbat codicillum trahi ad tps testamenti, vt & videbatur similiter §. eo. l. eum. & sic videbat esse in causa. caduci legatum sic j. eod. l. quædam. sed tamen nõ est in causa caduci: sed pro nõ scripto, vt hic. & §. eod. l. 2. in princ. & quid sit pro non scripto, & quid in causa caduci, dic vt C. de cadu. to. §. ea enim. & facit j. prox.

h Quædã nõ. Innuit quod regulariter quæ fiũt in codicillis, respiciunt testamentũ qã est verũ. nam si non tenet testamentum, nec codicillus: vt §. l. proxim §. pe. Item rupto testamento rũpunt codicilli: vt C. e. l. j. & sic semper id respiciunt: vt j. e. l. ab intestato. in fi. Sed hoc fallit: vt hac l. si enim referũtur valẽt codicilli facti in captiuitate: vel cum aliàs defuit posse testari ĩspecto tpe testamẽti: quo & cõfirmauit codicillos futuros. Sed hoc nõ debẽt esse: vt ĩ exẽplis huius legis. & j. de cap. in bello. §. codicillis, & §. eo. l. prox. §. fi. & l. eũ. & l. 2. in prin. & C. de test. man. l. 1. & facit. j. de

Nemo potest sibi legem imponere, à qua non liceat recedere. Bart.

Licet in confirmatione a codicillorum pater familiàs adiecerit, vt non aliàs valere velit, b quã sua manu signatos, & subscriptos, tamen valent facti ab eo codicilli, licet neq; ab eo signati, neque manu eius scripti fuerint. c Nam ea, quæ postea geruntur, prioribus derogant. d Codicillos is demum facere potest, qui & testamentum facere e potest.

Legata pro non scriptis non valent ẽt in codicillis. Bar.

Si post testamentum factum, mortuo f codicillis quis legauerit, licet testamento confirmatis, g nõ scripto ꝑ legatum fit.

Per fictionem aliquid retro non fingitur, vbi deficit extraneum à quo, vel ad quod. Vel aliter, Codicilli facti ab eo, qui desiit esse testabilis non referuntur ad testamentum. Item verba prolata in codicillis intelliguntur vt ex tunc non ex tempore testamenti. Bartolus.

Idem libro secũdo Regularum. VII.

QVædam non a reperuntur ad confirmationem codicillorum: veluti si ante captiuitatem, quis codicillos cõfirmauerit, & in captiuitate codicillos scribat, nam non valent. Idem est, si aliquo modo ius testamenti faciendi habere desierit. b Præterea in illis, quæ non iuris, c sed facti sunt, nõ est perinde habendum, quod codicillis scribitur d atque si ibi cõfirmatio scripta fuisset, veluti e ita codicillis scriptũ erit f Vestem, quæ mea est, g codicillorũ tempus spectandum, nõ quo confirmantur. Item si ita, h Si Titius viuus est, i vel, k Si tot annorũ est l codicillis legauit Scio: tempus codicillorũ non quo fit testamentum, spectandum est.

Iurisconsultus ponit hic determinationem, quibus modis fiãt codicilli, & hoc dicit Quatuor modis hic in textu positis quis potest codicillari: dum tamen non impediatur testari impedimento iuris: secus si impedimento facti, h. d. cum §. seq. Bartolus.

Paulus libro Singulari de iure codi. VIII.

CONFICIVNtur hæreditas in codicillis, ergo in ei nõ potest grauari hæres legitimus: vt arg. j. de lega. 1. l. non amplius. in prin. sed certè hæc argumẽtari nõ valet, quia ideo fideicõmissa dari põt à succedẽtib' ab ĩtestato, quoniã creditur defunctũ sponte eis relinquere legitimã hęre ditatem. ¶ Codicilli. Nõ põt aliquis facere codicillos, nisi de iure testm̃ facere possit: ii autẽ testm̃ nõ possit facere facto impediente, nihil nocet. ¶ Si post factum Titius fecit testm̃, & in fine testamẽti confirmauit codicillos, quos sperabat se postea facturũ, postea dedit se arrogandum: & existens in potestate patris arrogantis, fecit codicillos: & postea arrogator emãcipauit eũ. nunquid debentur legata, quæ reliquit in dictis codicillis? & dicas qd' sic, nam quãuis fecerit codicillos eo tpe, quo de iure ciuili testamenti factionem nõ habebat

a Licet in confirmatione. Quæ in testamento fiebat

b Velit. Codicillos futuros.

c Fuerint. Imò contra: vt j. de leg. 3. l. si quis in princ. testamenti. nisi expresẽ prioris voluntatis pœniteat, vt ibi dicit Sol. & hic expresẽ pœnituit. & hoc subijcit. nam ea &c. & similiter ibi in princ. l. dixerat valere secundo relicta: sed postea determinat. Vel solue vt ibi. Itẽ contra j. eo. l. conficiuntur. §. fin. Solu. ibi non expressit. Item contra j. titu. 1. l. si mihi, & tibi. in §. fi. Sed dic quod & ibi non expressit. Item contra, j. titu. 2. l. fi. in princi. Sol. & ibi expressit. & sic concord. & faciunt prædicta, an valeat priuilegium contra legem indultum non obstante tali lege, quod dic: vt C. si contra ius, vel vti. pub. l. fi.

d Prioribus derogant. Ad hoc §. de proc. l. si quis autem §. fin. & de contrah. empti. l. pacta. & C. de pact. l. pacta.

e Testamentũ facere. De iure: vt & j. e. l. conficiunt. §. codicilli. & §. eod. l. si qs cum. in prin. sed de facto secus: quia qui nõ pt̃ de facto, quia septẽ testes nõ habet, põt codicillari si habet quinque, vt Instit. eod. in prin. Item facilius confirmantur: vt j. de leg. 3. l. 1. §. 1. & facit j. tit. 1. l. 2.

f Mortuo. §. iam.

g Pro non scripto. Videbat codicillum trahi ad tps testamenti, vt & videbatur similiter §. eo. l. eum. & sic videbat esse in causa. caduci legatum sic j. eod. l. quædam. sed tamen nõ est in causa caduci: sed pro nõ scripto, vt hic. & §. eod. l. 2. in princ. & quid sit pro non scripto, & quid in causa caduci, dic vt C. de cadu. to. §. ea enim. & facit j. prox.

h Quædã nõ. Innuit quod regulariter quæ fiũt in codicillis, respiciunt testamentũ qã est verũ. nam si non tenet testamentum, nec codicillus: vt §. l. proxim §. pe. Item rupto testamento rũpunt codicilli: vt C. e. l. j. & sic semper id respiciunt: vt j. e. l. ab intestato. in fi. Sed hoc fallit: vt hac l. si enim referũtur valẽt codicilli facti in captiuitate: vel cum aliàs defuit posse testari ĩspecto tpe testamẽti: quo & cõfirmauit codicillos futuros. Sed hoc nõ debẽt esse: vt ĩ exẽplis huius legis. & j. de cap. in bello. §. codicillis, & §. eo. l. prox. §. fi. & l. eũ. & l. 2. in prin. & C. de test. man. l. 1. & facit. j. de verb. obl. l. Titia. §. idem respondit.

i Solue. Sic In P. Fl. Haloã. aũt legit. atq; si vbi confirmãtur script. fuisset.

k Habere desierit. Quòd multis modis contingit: vt no §. de testa. Et no. q̃ confirmatio non trahitur ad id tps quo facere, vel confirmare nõ potest sic infra de verb. obl. l. eum qui ita. §. fi. & ar. §. de arb. l. si cum dies.

l Cõcor tex. in c 1 in princ. Sed ar. contra, j. de verb. obl. l. si filius. & §. de condit. institu. l. institutio. & supra de mili. test. l. quod dicitur. Accur.

m Sic In P. P. Flo. si in prætcritum: vt cum dicit, codicillos quos feci confirmo. Item confirmantur per fideicommissum ex testõ: vt cum in testõ fidei hæredis committit testator, vt det, & faciat ea, quæ in codicillis cõtinentur. Item per fideicõmissum sine testõ: puta cũ coram quinq; testibus reliquit fideicõmissa. & ĩ codicillis. Sed quomodo ab intestato possunt relinqui fideicommissa? Certè nõ videtur, cũ hæreditas in codicillis ab intestato non detur: vt j. eod. l. quod per manus: si nõ datur hæreditas in codicillis, ergo in ei nõ potest grauari hæres legitimus: vt arg. j. de lega. 1. l. non amplius. in prin. sed certè hæc argumẽtari nõ valet, quia ideo fideicõmissa dari põt à succedẽtib' ab ĩtestato, quoniã creditur defunctũ sponte eis relinquere legitimã hęre ditatem. ¶ Codicilli. Nõ põt aliquis facere codicillos, nisi de iure testm̃ facere possit: ii autẽ testm̃ nõ possit facere facto impediente, nihil nocet. ¶ Si post factum Titius fecit testm̃, & in fine testamẽti confirmauit codicillos, quos sperabat se postea facturũ, postea dedit se arrogandum: & existens in potestate patris arrogantis, fecit codicillos: & postea arrogator emãcipauit eũ. nunquid debentur legata, quæ reliquit in dictis codicillis? & dicas qd' sic, nam quãuis fecerit codicillos eo tpe, quo de iure ciuili testamenti factionem nõ habebat

bat.i.eo tpe quo erat in potestate dicti arrogatoris,tamen dictū testm quod fecit ante arrogationē,valet de iure prætorio ideo quia decessit iam emancipatus ab arrogatore & ideo nō est mirum si codicilli in eo cōfirmati valēt : nec est similis dictus arrogatus muto:q mutus confirmauit codicillos futuros in testamēto q̄ antequam mutus esset fecit : & postea factus mutus fecit codicillos : & postea effectus sanus decessit,licet enim prædictus mutus non potuerit testm facere tēpore quo erat mutus, tamē testamentum quod ante fecerat remanet firmum de iure ciuili & prætorio:prædictum autem testamentum arrogati sublatū est de iure ciuili, vt dixi : nā de alienis rebus, i.de suis reb⁹ q̄ sunt factæ arrogatoris testatur dict⁹ arrogatus quoadmodo faciendo codicillos.quāuis autē quātum ad ius ciuile sit differētia iter testm arrogati,& mutitamē quātum ad codicillos eorum nō est differētia, nā vtriusque codicilli valent. nā & si posthumus alienus ruperit per natiuitatē testamentū patris, & postea decesserit,nihilo minus valēt codicilli, quos pater fecitpost humo viuēte. ¶ Si miles.Titius fecit testamentū, & postea effectus est miles : & in militia fecit codicillos coram tribus testibus pone. certè valēt codicilli iure militari,quamuis eodē iure nō valeat testamentū. Sequens.§.si ei &c.planus est:& alius sequēs, si quis &c.& l. quæ incipit, Aristo.Viuia.

a Conficiuntur.Id est, confecti confirmantur,vt statim subijcit.

b In futurum. Vt codicillos quos faciam confirmo. Accursius.

c In præteritum.Vt codicillos,quos feci &c.

d Testamento facto.Non iure,vt coram vj.testib. & dixit si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorum.

e Aut sine testamento. Vt omnino volens intestatus decedere facit codicillos saltem coram quinque testibus:vt C.eod.l.fin.& hoc subijcit,sed ideo &c.& facit C.de nat.lib.l.quoniam.

f Possunt. Comittit enim fidei hæredis legitimi, vt faciat quæ in codicillis continebantur.

g Quoniam creditur.Ita quod nō potest probari contrarium:quia magis est fictio vt hic, & s.eod.l.si quis. in pri & C.de adop.l.cum in adoptiuis.§.sed si quidē. & Instī de vulg.substi.§.vel singulis.

h Possit.De iure,vt subijcit.

tur codicilli quatuor modis : aut enim in futurum confirmantur, aut in præteritum, aut per fideicōmissum testamento facto, aut sine testamento. Sed ideo fideicommissa dari possunt ab intestato succedentibus, quoniam creditur paterfamiliās spōte sua his relinquere legitimam hæreditatem. Codicilli toties valent, quoties qui testamentum quoque facere possit. Non tamen hoc ita intelligemus, vt exigamus potuisse eum eo tempore, quo scribit eos codicillos, testamentum facere (quid enim si, sufficientium testium facultatem non habuit ?) sed si iure testamenti factionem habuit.

Valent codicilli facti medio tempore, quo quis erat intestabilis, si tempore testamenti, & mortis erat testabilis. Bartolus.

Si post factum testamentū codicillos quis confirmauerit, deinde arrogandum se præbuerit,& ibi codicillos fecerit, atque ita emancipatus decesserit : quæritur an ex codicillis legata debeantur ? Nam & testamentum valet: sed eo tempore eos fecit, quo testamenti factionem non habuit. Nec similis est muto, qui rectè codicillos confirmauerit. Licet enim is testamentum facere non posit: tamen testamentum,quod ante fecerat, in eodem statu est. huius autem testamentum sublatum est, & de alienis quodam modo rebus testatur. Sed dicemus codicillos valere. Nam etsi posthumus natus ruperit testamentum, & decesserit: nihilo minus codicilli valent.

Codicilli facti à milite possunt stare per se : ideo ad testamentum non referuntur. B.

Codicillos. De facto.nā stipulatio vitiatur impotentia iuris:vt Instī.de inutil.stip § impossibilis.non de facto:vt j.de verb.ob.l.continuus.§. illud

Sed si.Sub.exigimus &c.& sic legitur s. e.l.diuus §. pe.& Instī.e.§.j.Nec obs.j.de cap.l.in bello.§.codicilli. in fi.§. vt ibi patet.

Si post factum testamē.tū.Scilicet cōpletum post rinē cuius confirmauit codicillos futuros.

Codicillos.Quos facturus sit.

Et ibi. i. in arrogatione cōstitutus.

Nam & testamentum. Scilicet prædictum tenet iure prætorio non ciuili : vt Instītu. quib. mod. test. inīr.§. non tamē.& j. de sec. tab. l.q ex liberis §.fi & sic videbantur codicilli valere.

Sed eo tpe.Aliàs cum eo tpe &c.aliàs si eo tēpore &c.& tūc si pro quamuis.

Non habuit. Et ideo valere nō videbatur: vt s. prox.

Nec similis. Alia ratio quare nō videbantur valere quia iure ciuili testamentū est irritū : licet secus in muto: vbi nō irr.tatur per sequentem munitatem.

Confirmauerit. Antequā fieret mut⁹ : & rectè dicit hic hoc:quia sine timore tumpendæ cōfirmationis per mutationem.

Is Scilicet mutus.

Non possit. Cum est mutus, nisi sciat literas : vt C.qui testamentum face.pos.l.discretis.

Sicin P. Fl. Haloā. tamen legit nā nec testamētū valet,& eo tempore eos.&c.

Huius autem.Scilicet arrogati.

Sublatum est.Iure ciuili,non prætorio: vt s.

Testatur.Faciēdo codicillos testatur, cū sit testm,testatio mēris:vt Instī.de testa in prin.& vere de alienis facit mentiō tū ꝓprie dicitur testam:& ideo dicit quo dāmodo.& sic determinatur verbū testat. per hęc verba quodāmodo,& cum statum dicat valere codicillos: not.quē testari de alienis.sic & C.de fac.tan.ecc.auth. si qua:& Instī.de pup.substi.§.non solum.Sed certè hic fuerunt suæ tempore mortis:vnde remanēt.no.in cōtrarium,quod nemo de alienis testatur.

Testat⁹ qs qñque de alienis.

Codicillos valere.Contra C.eod.l.1.Solu.est ibi ruptum testamētum iure ciuili posthumi agnatione:hic capitis diminutione,& iure prætorio. vnde hic adhuc valet testamentum: ibi nullo modo.

Decesserit.Post ruptum:vt C.eo.l. 1.

Valent.De iure prætorio, non ciuili:vt s. de iniust. test.l.posthumus.& hoc vbi decessit adhuc viuo testatore.si autem eo mortuo,dico quod non tenet,nec codicilli ex tūc,sed ex nūc, si dixerat postea eo mortuo tunc valere,quæ in codicillis legauerat:vt C.eod.l.1& j.de leg.3.l.1.§.1.

Testa-

a Testamentum.Iure communi.

b In militia.Coram duobus testibus: quod potest,ēt testamentum:vt C.de test.mil.l.milites.

c Quæritur.Videtur quod non,quoniam &c.

d Resignauerit.Aliàs signauerit.quo casu etiam testamentum iure militari valet : vt sup.de mili.test.l.tribunus. §.fin. & l.Titius. & facit l. si certarum. §.fi.

e Vtile legatum. Videbat valere qua si seruo proprio, vt C.de le.l.seruis. sed secus est,quia simul videtur hic dedisse legatum cum pendebat vsque ad mortem: vt C. de necess. ser.l.quidā.§.fi cum veteres . & de testa. tut.l.& si à pre. Sed arg.contra Instīt.de leg. §. an seruo. sed ibi perfecerat volūtatem,hic non,cum adhuc facturus erat aliquid.

f Consistere.In cōmutabiliter, ad qd̄ j.de verb.obl.l.quic quid. §.fi.

g Non valebunt. Nam vltimos condendos, priores reprobare,voluntatēque testō expressā videtur immutare. R. Item no.quod approbando vltimos videtur reptobare p̄cedentes: sic s.de procur.l maritus.& de pac.conu.l.fin.& facit s.eo l.diuus.§. licet. & j.titu. 1.l.si mihi.§.fin.& l. seq. & de leg.3 l.si quis. in prin.

h Aristo . Not. prædicta vera, vt s.de testa. l.de statu,& j.de lega. 3. l.1.in prin.nisi in casu vt subijcit.

i Veteranus. Vel miles: vt C.de testam. mil. l.ex militari. §. 1.& facit inf.de leg. 1.l.filiusfamilias.in prin.

k Testamentum.q. d. non solum codicill.

Si miles testamētum quidem ante militiam, sed codicillos ī militia fecerit ; an iure militari valeant codicilli, quæritur: quoniam testamentum iure cōmuni valet, nisi si militiæ tēpore resignauerit, vel quēdam adiecerit ? Certè codicilli militiæ tempore facti non debent referri ad testamentū, sed iure militari valent.

Si legatum nō valet ab initio confirmatur ex post facto impedimento ex vltima volūtate testatoris sublato. Bar.

Si ei seruo,qui testamē to legato acceperit, libertas codicillis detur : vtile legatum esse dicemus, quasi ab initio constiterit legatum.

Qui confirmat codicillos posteriores, videtur reprobare priores.Bar.

Si quis certi generis codicillos cōfirmauerit,puta, [Quos nouissimos fecero:] non vtiq; statim quę codicillis dantur, cōsistere videbuntur,quādiu alij quoque fieri possunt : & ideo si alij postea fiant, legata in prioribus data non valebunt.

Non possunt fieri codicilli ab eo,qui dubitat de statu suo nisi sit miles. Bar.

IX.

Aristo negauit vale-

Quod per manus. Hæc l. vult reddere rationē,quare in codicillis non potest fieri institutio.& reddit talem rationē: quia si concederes dari posse hęr.in codicillis, iam in quodam casu euenirot quoddam absurdum,puta si facerem testamentum,& in codicillis instituerē mihi hęredem : nā videretur confirmari testm per codicillos quod esset absurdū, vt dixi : quia codicilli debent confirmari ex testō, & non testamentū ex codicillis,imo cōfirmatur testamētum per institutionem hęredum. Vid.

l Quod per manus. Id est vulgo.

m Non posse. Vt & C.eo.l sidem.& s.eo.l.diuus.

n Per institutionē. Quia est caput testamenti: vt Instī. de leg.§.ante. & est tale quod hic dicit : quia cum testamētum sit causa codicillorū,non debēt codicilli esse causa suæ cautę. sic s.de acquir. hære.l. per seruū. sic & qui instruere dētalium, non debet ab eo instrui: vt sup.de edē. l.si quis ex.§.prohibet.

re codicillos ab eo factos qui paterfamiliàs necne esset,ignorasset, Vlpianus notat: nisi veteranus fuit : tunc enim & testamentum valebit.

Principale non potest confirmari ab accessorio. Bar.

X.

Quod per manus traditum est codicillis hæreditatem dari non posse, rationem illam habet, ne per codicillos,qui ex testamē to valerent, ipsum testamentum, quod vires per institutionem hæredū accipit, confirmari videretur.

Legata ab eo quem quis putabat insolidum sibi successurum, si postea aliquis cum eo succedat : in partem, non in totum debentur, fallit in libertate. Bar.

XI.

Vi graui vtero vxorem esse ignorabat codicillis ad filium scriptis libertates dedit, nata post mortem patris, filia,cum de ea nihil patrē sensisse cōstitisset,placuit libertates à solo filio præstari posse.

XII.

Edemptis à sorore partibus.

XIII.

Titius habens filium, & vxorem prægnantem ignorans vxorem esse prægnantem codicillis ad dictum suum filium scriptis reliquit libertatem Stycho, & Pamphilo suis seruis & postea decessit:& postea dicta vxor petit filiā : certè solus filius p̄stabit libertatem dictis seruis, & non filia : quia non intelligitur grauata filia,cum tempore codicillorum pater de ea nihil senserit, & debet dictus filiꝰ redimere à dicta sua sorore partes, quas ipsa habebat in dictis seruis.& h.d.cū duabus leg.sequentibus.

o Filium. Natum. & dic nominatim, & specialiter.

p A solo filio. Imo nec à filio : quia ruptī sunt codicilli:vt C.eod.l.1.Sed dicas non ruptos, vt pote cum non pendeant ex testamento aliquo:vt infra eodē.l. is qui. Alij dicunt ruptos,quia ex testamento pēdebāt,sed filium teneri, quia ab intestato fuerat rogatus filia non, quia rogata nō fuerat. Item uidetur distingui,an sit diuisibile relictum: & tunc filius pro parte: an indiuiduū, & tunc in nihilum : vt infra eodem, l.sed cum ea.& l. is qui.in fine. quæ sunt contra.Solutio. illa distinctio in alijs, non in libertate:vt infra,de legat. 2.l.cum pater. §. cum existimaret. & l.cum filius. in principio. Vel dic, vt dicta l. is qui. nota. Item imo videtur filiam teneri pro parte oneris : ut C. de caducis tollendis,l.prima.§.nec autem. contra.Solu.ibi. Item eo modo argum. contra, inf. de fideic.liber.l.alieno.§.liberi.

Sol.

Sol.ibi.Item arg contra sup.de pact.l.tale. §.fin.& infra de verbor.obligat.l.eum qui. §.1. Sed ibi inter viuos hic non. Item hic nominatim a filio. Item hic filius præter voluntatem successit, quod ibi non erat.

ILlud sine dubio dici non potest, etiam filiam manumittere cogēdam: cum ab ea nihil pater petierit, & iure suo hæres extiterit.

Si testator fecit institutionem hæredis: in dubio videtur voluisse testari. Bar.

Tractari solet de eo, qui cum tabellas testamenti non fecisset, codicillis ita scripsit: [Titium hæredem esse volo,] Sed multum interest, vtrum fideicommissariam hæreditatem a legitimo per hanc scripturam, quā codicillorum instar habere voluit, [a] reliquerit, an verò testamentū facere se existimauerit. Nam hoc casu [b] nihil a legitimo peti poterit. Voluntatis autem quæstio ex scripto plerumque declarabitur. Nam si fortè a Titio legata reliquit, & [c] substitutum adscripsit, si hæres non extitisset: sine dubio non codicillos: sed testamentum facere voluisse intelligitur. [d]

[a] P.Fl.ex eo scripto. Et,non est in P.F.

[a] Voluit.Quod potuit:vt infra ad Trebellia. l.ex facto. in principio. & l. Scæuola.

[b] Hoc casu.Scilicet proximo.

[c] Intelligitur.Vt C. de test.l.non codicillum.

[d] QVidam. CASVS. Titius instituit sibi duos hīdes in testō,& alios ei substitut.t.& postea decesserunt dicti duo hæredes:& postea idē Titius fecit codicillos,& in eis q̄buldā legata reliquit ab institutis:vel ēt ademit legata quibuldā quibus dederat in testō: quærit,nūquid substituti institutorū debeāt in dicta legata in codicillis relicta, ac si essent relicta in testō? & vtrū ademptio valeat,ac si esset facta in testō? & Sabinus,& Cassius dixerunt quod sic: Proculus autem dixit q̄ non: & bene.& hoc probat Proculus a simili.video enim,dicit Proculus,q̄ si legetur ei,q̄ tpe codicillorū nō est in rebus humanis nō valet legatū, licet legatarius fuerit in rebus humanis tpe testamenti.ergo in nostro casu non debet esse vllius momēti il lud q̄ post obitū hæredis legatū est,vel ademptum codicillis:quia hæres ad quē termonem dirigebat relinquēs legatū in codicillis,non erat in rebus humanis. & hæc vera sunt,cū duo sunt instituti hæredes, & ambo decesserunt, anteq̄ testator faceret codicillos: vel qñ vnus tm̄ fuit institutus,& ipse decessit antequā testator faceret codicillos, si aūt duo essent instituti, & cuilibet corū esset datus suus substitutus,& vn⁹ dictorū institutorū decessisset.antequā testōr faceret codicillos,in quibus reliquit legata, & alter institutorum remansit viuus post mortē testatoris,vtilia erunt dicta legata data in codicil. post mortē dicti hæredis,sed p̄dictus cohæres qui remansit viuus, nunquid debet omnia integra legata,an vero dēat pro dimidia,& substitutus cohæredis mortui q̄ alia dimidia? Et respō.quod solus cohæres, qui remansit viuus debet omnia, & integra legata: & est ratio, quia is cohæres adiunctus fuit ei in prædictis legatis q̄ nō erat in rebus humanis eo tpe, quo ei in codicillis adiūgebatur.& hæc vera sūt, siue talibus verbis legauit in codicillis testator, quisq̄s mihi hæres erit, lego tabulis tm̄, siue in legādo expressit propria nomina hæredu: sed si appareret expressa voluntas testatoris volentis vt ex vniuersa hereditate prædicta legata erogarentur, tunc tenetur hæres prædictus qui remānsit viuus,& substitutus mortui cohæredis pro hæreditaria parte: & si cōueniātur a legatarijs vltra hæreditariā portionem, habent ex cep doli.& h.d.cum l.eq. Viu.

[a] In P.F. vt em nullius mo. leg qđ debet ei,q tē po.cōd.in reb.hu.nō ē h.test tē po. fuerit (cē.n.do. cui detur dein.sic q̄ an iu.ra. quā per.q̄ fit)ita igit in proposito quod &c.

[a] Repeto.Id est,recordor.

[b] Obierint. Viuo testatore ante codicillos.

[c] Adscripta. Id est, relicta ab institutis,qui tamē iam erant mortui.

[d] Ademptio,Legatorum.

[e] Respondisse. Et male.

[f] Dissentiente. Et bene.

[g] Collectio.argumētatio,ex qua sequitur ergo,vel igitur,q̄ est collect.ua,vel illatiua p̄ūctio.sic.n.inferebāt, vicē testi repræsentat: sed in testō data valētigit & in codic.Vel dic collectio illatiua p̄ūctio. ergo,vel igit, q̄ ipsi inferunt,ex sequētibus inferunt, & concludūt.

[h] Pro parte.Sic s.quemad.test.ape.l sicut.

[i] Obseruationem q̄.Obseruationē vocat nō solēnitatem:hoc enim falsum esset:sed ius q̄ statuitur,vt is demum faciat codicillos, qui & testamentū: & ei demum legetur in codicillis.cui & in testamento.

[k] Et legē. Vt infirmetur testm̄ eodē iure, quo codicilli:& cōtra.Azo.& facit s.de rei vē. l.q̄ de tota.in prin.

[l] Ego. Scæuola.Accur.

Non

[a] Non est.Sed quid ad rhombum? Respon.probat ā simili:vt sicut legatum non valeret relictum ei persōna:quæ non est in rebus humanis: ita & relictum ab ea persona quæ non est in rebus humanis. Accur.

[b] Licet testamenti:vt s.eo.l.diuus.§.fi.

[c] Persona quærenda sit. tam eius, cui relinquitur, & à quo,vt hic,& statim subijcit, quam ēt relinquentis:vt s.de testa.l.si quæramus. & est sic s.de transl.cū hi.§.sed & personarū.& j.de verb. oblig.l.si ita stipulatus.§.Chrysogonus. in fi. vbi in persona est speciale vt non subintelligantur.

[d] Igitur.A simili.

[e] Conferat. Faciendo codicillos. & facit j.tit.3 l.cum quis decedens.§. Seiam. Sed arg.contra j.tit. 2.l.cum pater. §. cū donationis. in fin.

[f] Efficitur. Addequod codicilli ad tē pus testamenti non referuntur vt s.eod. l.diuus. §. fina. & l. quædam.

[g] Hæc.Scilicet prædicta vera sunt.

[h] Institutus. Et post ea ante codicillos mortuus idē si plures:si tñ oēs mortui sūt ante codicillos, vt in q.s. posuit. secus si aliq̄s supererit tempore codicillorum:vt subijcit.

[i] Substitutis datis. Ita quod quolibet suo separatim.

[k] Vnusque.Eorum institutorum.

[l] Legata. Quia nullum auxiliū a testamento requirent. i. ab instituto q̄ decessit,cū per se valeant & teneāt nec ex accidenti rūpi pñt, & tñ reducunt oīa ad ips testamenti: vt s. e.l.diuus.§.fi. simul tamen cū testamento incipiunt valere,id est post additionem hæreditatis.

[m] Cohæredem. Superstitem.

[n] Totum.Quod videtur si ponas ita legatum: quisquis.&c.

[o] Partem faciat.Institutum habere:& ipse ita partem pro me habet.Azo.& est sic j.titu.2.l.huiusmodi.§. fi. Titia,aliàs si Titio.

[p] Non debeat.Legatū:Sed quare nō,vt j.ti.1.l.licet, & j.ti.2.l.cum pater.§.pē.& §.ab instituto.& l.debitor.§. j.& C.ad Tre.l.non iusta? Rñ quia inutiliter fuit datū. i.ab eo qui mortuus erat.hic tamē à cohęrede debetur vt subijcit.Item est contra j.eo.l.pe.Sol. illa hanc corrigit.Item videtur in causa caduci illa institutio: ergo

rum in rebus humanis non est, [a] licet testamenti [b] tempore fuerit. Esse enim debet cui detur, deinde sic quæri, an datum consistat,vt non antè iuris ratio, quàm persona quærenda sit. [c] Et in proposito igitur [d] quod post hæredis obitum codicillis legatum, vel ademptum est, nullius momenti est, quia hæres, ad quem sermonem conferat, [e] in rebus humanis non est,eaq̄; ademptio,& datio nunc vana efficit. [f] Hæc [g] in eo hærede qui ex asse institutus [h] erit, dato substituto, ita vt ab instituto codicilli confirmarentur.

Legata in codicillis à duobus institutis relicta vni, vno eorum mortuo, pro parte eius in effectu tantum sunt legata inualida. h.d. cum l. sed cum ea, quæ debet continuari ad istam: licet communiter veniat post l.ab intestato. Bar.

Quòd si duo instituti sint, substitutis datis [i] vnusq̄; [k] eorum decesserit: vtilia videntur legata, [l] sed circa cohæredē [m] erit tractatus, nunquid totum [n] legatū debeat, si [o] quisquis mihi hæres erit, legatum erit: an verò non: quia sit substitutus [p] hæres, qui partem faciat, [q] licet ipse non debeat. [r] Idem etiam potest circa nomina expressa [s] tractari. [t] Multoque magis solū cohæredem totum debere puto quia is [u] adiunctus [x] sit, qui [y] etiam tūc cum adiūgebatur [z] in rebus humanis non erat.

Africanus libro ij. Quæstio. XV.

SEd cùm ea testatoris [a] voluntas fuerit, vt ex vniuersa hæreditate legata [b] erogarentur: dicendum: scriptis hæredibus profuturam doli exceptionem, si amplius, quàm hæreditaria portio petatur. [c]

Codicilli facti ab intestato non infirmantur agnatione post humi: secus si sint facti ex testamento. Bal.

Paulus lib. xxj. Quæstionum. XVI.

AB intestato factis codicillis, relicta [a] etiam postea natus intestati successor debebit. Quicunque enim ab intestato successerit, locum habent codicilli. nam vnus casus [b] est. Nec interest, quis succedat: dum ab intestato succedat. Ad testamentum

[a] Qui.Adiunctus.

[b] Cum adiungebatur. Id est tempore codicillorum: nam ab eo & ab alio instituto relinquebat legata in codicillis.: & ita vnus alteri adiungebatur in onere legatorum, sed tamē vnus erat mortuus.

[x] Ed cum ea testatoris. Qui testamentū solenne fecit, & codicillos, in quibus legata reliquit: & natus est postea posthumus, qui rūpit testm̄ pro parte:quia alter scripsthumi,ar.sup.de inoff.te.l. mater. Azo. Sed videtur in totū rumpi: vt s.de iniu. test.l. pe. Sed ibi extranei erant instituti. Vel pone hic posthumum exhæredatū,& fratrem eius cū extraneo institutum.& relicta ab eis, legata:& omnia sūt plana,vt s.de inoffi. test.l. circa.

[y] Legata. In codicillis relicta.

[z] Petatur. Per legatarios.secus in libertate:vt s.e.l.qui grauī.& facit j.titu.2.l. mortuo.§.fin.& l. fi. Titio.§.Iulia.& l. cū pater. §. cum existimaret.

[a] B intestato.

[b] CASVS. Titius fecit codicillos: & non testm̄: & legauit ab illis qui debebāt ei succedere ab intestato, quibusdā, quędam:certè ad dicta legata prætādā tenetur non solum successor ab intestato, q̄ natus erat ante dictos codicillos,sed etiā ille qui natus est postea. habent enim locū dicti codicilli quicunq; successerit dicto Titio ab intestato.secus autē esset, si dictus Titius fecisset testm̄ & codicillos.quia tūc pertinēt codicilli ad testm̄,& vires ex eo capiunt.vnde si testam aliquo casu non valeat, non valebūt codicilli:& hoc siue fecit testamētū ante codicillos,siue post.& h.d Viuia.

[a] Relicta. Quāuis nō erat natus tpe codicillorū. Acc.

[b] Nā vn⁹ casus Id est sine distinctione p̄sonarū natiū vel natituri:vt s.eo.l.si quis cū in prin.& §.1.sed si testamētū est factum tūc sunt plures casus nā si valet testamentum,valent & codicilli:si non, nec isti valent.

Autem

Similē glo. habes in leg. hoc autē §. de his. sup. de dam. infe. & in lege, trāligere, C. de transaction.

Autem. Pro sed.

Quoquo. Ergo. siue ante, siue post: quod dic vt no. ẽ. eo. l. ante.

Pertinent. Id est vires ex eo capiunt: vt in fi. huius l. & ẽ. eo. l. si quis cum §. fi. & l. quidam referunt.

Intestato. Id est nullo alio facto testō. alioq; secus: vt ī fin. huius l. patet. & diximus ẽ. eo. l. si qs cū § fin. aliter vero ponitur. Insti. de nere. ab intest. in prin.

Ius sequuntur. Id est vires ex eo capiunt: & tūc deficiatur vt teneat testamentū: quia eo infirmato, & illi infringuntur: vt j. l. proxi. Azo. & facit j. titul. 1. l. filius. in princ. & §. 2. & j. tit. 3. l. 1. §. fi. & l. 9.

Iteræ. Titius misit mihi tales literas, q̄ ita cōtinebant: ego Titius promitto tibi Viuiano, qđ faciā te hæredē, vel instituo te hæredē, vel diligo te tāquam filium meum. & ideo faciā te hęredem. nūquid habent vim codicillorū dictæ literæ? Et dicitur quod nō. Viuianus.

Promittitur. Dicendo, ego faciā te hæredē. Vel dic directò & verè eū instituendo, dicendo, ego facio te hæredem meum.

Affectus. Dicendo, diligo te vt filiū. Vel dic, qꝑ eū instituit, asserens eū diligere vt filium. & ad primum intellectū vtriusq; verbi facit j. de lega. 3. l. fideicommissa §. 1. & Insti. de test. milit. §. cæterū & ad secundū facit C. de testa. l. non codicillū. & de fideicom. l. & in epistola.

Plotiana. Quidam mulier nomine Plotiana misit in quadā epistola salutes Cellō, & in epistola exposuit talē quæstionē, quærendo ab eo qđ iūris esset. Lucius Titi⁹ his verbis ita cauit in testō suo: si quid ad hoc meū testamentū pertinēs reliquero alicui in tabulis, vel in quocunq; alio genere scripta valere volo si cui reliquero: ipse autem Titius fecerat codicillos ante dictum testamētum. nunquid ex dictis verbis illi codicilli valebunt? Et dicit Cellsus quod sic. Viuia.

Ita valere. Scilicet sicut relictum inueniretur: aliàs deest ita.

Rati esse. Dubitatio esse poterat ex eo, quod Papinianus, dicebat, quod est Institu. e. §. sed cum ante. & no. ẽ. eo. l. ante.

Cōprehēdere. Nō q̄ꝑ verbū futuri tpis etiā ꝑterita cōprehēdit. quia licet ante testamentū fa. erāt codicilli. tamen postea verum est eū reliquisse codicillos, Azo. facit j. de verb. sig. l. verbum erit.

S, qui vnum. Titius habens filiū & vxorē prægnātē fecit codicillos, in quibus à dicto filio legauit quędā quibuldam, & vxor sua postea perperit aliū hlium: & postea decessit dictus Titius relictis sibi hæredibus ab intestato dictis duobus suis filijs. modo quęritur, nūquid codicilli prędicti euanuerint agnatione dicti posthumi? Et dicitur qđ nō. nūquid debētur ergo legata in eis relicta? Et dicit quod sic, pro dimidia. ſ. quia filius qui viuebat tēpore factorū dictorum codicillorum tenebitur dicta legata pro dimidia præstare. posthumus autem nihil præstabit quia Titius cuī pater nihil cogitauit de posthumo tēpore quo fecit codicillos: qa nō credebat vxorem prægnantē tunc esse: vnde nō fuit eius intētio, vt grauaret post humum. Sed quid si vterque filiorū erat viuus & natus tēpore quo fecit Titi⁹ codicillos putabat autem Titius alterum decessisse eorū? Dicūt quidā (& male) omnia perire debere filiū illū ad quem ſer ꝑtit Titius codicillos, atque si solus hæres extitisset patri. sed Iurisconsultus dicit, & bene, qđ duntaxat partem eorum debet. Sed quid retētō eodem casu, si dictus Titius reliquerat in dictis codicillis seruitutē in prædio suo cuidam: quæ quidē, ꝑ parte ꝑtari nō pōt: vel etiā libertatē alicui testo? certe nihil ꝑstabit dictus filius de his indiuidatis. ſ. de iure stricto: & est ratio, qa pater Titius ꝑdictus nō fuisset ab aturus dicto filio, ad quē scripsit eo ſicillos, ea legata nisi putasset eū solū sibi esse hæredem: ipse autē est cui alio hæres: credo tamen de æquitate, quod integra libertas præstabit per eū: vt ẽ. eo l. qui graui. & æstimatio partis seruitutis ꝑdictæ, vt j. de leg. 2. l. cum alius. & h. d. Viuia.

Hærede eo relicto, & dic eo relicto hærede. quem &c.

Euanuisse. Vt & ẽ. eo l. qui graui. & l. ab intestato. & l. si quis cum § 1. & hoc quando nō est factū testamentum. alias secus, vt C. eo. l. 1.

Dimidia. Supra eod. l. quidam. in fi. contra. Solu. hic corrigit, vt j. ſtatim dicet.

Dicit potest. Sed malè. nam statim corrigitur, secundum Azo.

Imo

XVII.

Iteræ, quibus hæreditas promittitur vel animi affectus exprimitur, codicillorum vim non obtinent.

Si actus importatus per verbum futuri temporis cadit in eo, quod est de præterito: dispositio refertur ad illud. Bartolus.

XVIII.

Lotiana Celso suo salutem. Lucius Titius his verbis ita cauit, [Si quid tabulis, aliove quo genere ad hoc testamentum pertinens reliquero, ita valere volo, [Quæro, an codicilli, qui ante hoc testamentum scripti sunt, debeant rati esse. Iuuentius Celsus Plotianæ salutem. Hæc verba, [Si quid ad hoc testamentum pertinens reliquero valere nolo:] etiā ea, quę ante testm̄ scripta sunt, cōprehendere constat.

Relicta ab eo, quem quis filium sibi successurum putat: si in parte succedit, pro parte debentur si diuidua sint si indiuidua nihil. Bartolus.

XIX.

S, qui vnum filium habebat, cum codicillos ad eum scripsisset, decessit intestatus, hærede eo relicto & quem postea procreauit. Agnatione sui hæredis nemo dixerit codicillos euanuisse.

Igitur si nihil tum de posthumis sperauit: codicilli non euanescent: & quæ relicta sunt, pro parte dimidia filius, ad quem codicillus factus est, soluere cōpellet, non etiā posthumus. Sed & si codicillos reliq; set duobus superstitibus filiis decedens, cum putaret alterum ex his prius decessisse: simili modo dici potest, oīa perinde debere filium, ad quem scripti sunt codicilli, atque si

Imò. Corrigit quod dixerat: & sic corrigitur quòd est ẽ. eod. l. quidam. in fin.

Non possunt. Vt sunt seruitutes prædiales, vt j. de verb. obli. l. stipulationes non diuidūtur. & libertates: vt j. de lib. cau. l. duobus.

Nihil eorum. Imo in totum: vt supra eod. l. qui graui. & lege sequen. Sed speciale in libertate: vt ibi dixi. Vel hic de rigore: ibi de æquitate. Item contra infra de leg. 2. l. cum filius. in princ. Sol. ibi, per querelā fuit testamentū ruptum pro parte, hic per agnationem posthumi. hæc sol. tollitur per d. l. qui graui. imo hic non fuit testamentum, sed nec codicilli rupti: vt in princ. huius leg. Dic ergo cum R. qui dixit non præstandum, scilicet ratione mera, non de æquitate: si quidem nunc tota vt libertas, non partis æstimatio præstatur, vt in seruitute legata, vt in d. l. cum filius. in princ. Vel refert voluit à filio in totum præstare, etiam si non in solidum sit hæres, vt in vtroque cōtrario, an vero nihil, si in totum non sit hæres: vt hīc subijcit.

Ille. Aliàs, ille scilicet, pater: & aliàs illi, scilicet filio qui est postea. & dic ablaturus. ſ. pater. q. d. nō præsumitur, quod pater filio abstulisset prælegata. Item contra infra tit. 3. l. post emancipationem. ij. respon. vbi in soldum alter præstat. Sed illud de æquitate, vel vt ibi. & j. de leg. 2. l. cum pater. §. cum existimaret.

Solus hæres extitisset patri. imò duntaxat partem debet eorum: tamen quæ pro parte præstari non possunt, nihil eorum præstandum: quoniam ille non fuerit filio ablaturus, nisi solùm putaret successorem sibi futurum.

Nominatio hæredis sine scriptura non facit, vt scriptura continens legata sine institutione sit testamentum: se vt codicilli habentur. Bart.

XX.

SIpalàm hæres nuncupatus sit legata aūt ī tabulis collata fuerint: Iulianus ait, tabulas testamenti nō intelligi, quibus hæres scriptus non est: & magis codicilli, quàm testamentum existimandæ sint. & hoc puto rectius dici.

Ipalàm. Titi⁹ volēs facere testm̄ in scripſtis nuncupauit corā testibus hęredem, & nō scripſit in testō nomē, & legata quę reliquit, scripſit in tabulis. certè nō est testm̄, imo codicilli: quia nomen hęredis non est scriptum in tabulis testamenti. Viuia.

Si palam. i. coram testibus. nomen tamen hæredis in testamento scriptum non est. & ideo non tenet vt testamentum in scriptis: quia non sic valere potuit: vt C. de test. l. iubemus. & authen. & eo. Item nec vt nuncupatiuum: quia noluit, cum dicit tabulas: vt arg. ẽ. ea l. j. sed valebit vt codicillus.

Non est. Vt & ẽ. de hære. insti. l. quoties. ij. respon. & Insti. de leg. §. ante hæredis.

Testamentū. Aliàs testm̄, aliàs tabulæ, quo valent vt codicilli, vt supra eod. l. j. quæ est cōtra? Solu. hic rogauit legitimos de his legatis. Vel dic, qꝑ si simpliciter reliquit, creditur facere codicillos potius quā testm̄: quia in eo non est institutio, vel exhæredatio: vt C. de testa. l. nō codicillorū & ne pereat quod agitur, vt infra de reb. dub. l. quoties. &. est ad hoc C. de fideicō. l. eam quam. vbi hęredes non possunt adire: & sic tenētur legitimi, vt ibi dicitur. Nec ob. ẽ. l. j. quia ibi scriptū erat nomen hæredis: & si qua alia solēnia deerant. Itē contra C. de testa. l. errore. Sol. vt ibi. Item C. eod. l. fi. §. illud contra. sed magis est simile.

ADDITIO. Dic quod ibi fuit omissum errore scribentis. hic voluntate testantis, secundum Bar. hic.

TITVLVS I.

DE LEGATIS & fideicommissis.

Vlpianus libro sui ad Edictum.

I.

PEr oīa exæquata sūt legata fideicommissis.

Idem lib. j. fideicommissorum. II.

PEr omnia. Multę differentię erat olim inter legata, & fideicommissa: quas postea inuenire in Institu. per istam l. illæ dīæ sublatæ sunt, & per omnia concordant. Viuia.

Per oīa exæquata. Imò ī multis differunt. nā fideicom. non pūt peti efficaciter hoc iure: vt Insti. de fideicō. hęre. in prin. sed legata sic. Itē legata in testō tm̄ relinquunt: vt Insti. de fideicō. hęre. §. ꝑterea. Itē post mortē hæredis nō legari, sed fideicōmitti pōt: vt Insti. de leg. §. post mortē. Itē à legatario non legat, sed fideicōmittit. vt Insti. de singu. reb. ꝑ. fideicō. re. in prin. q̄ sunt cōtra. Sol. hoc est de media iuris prudētia, hodie ꝑ Iustinianū approbata. vt C. cōm. de leg. l. 1. & 2. At illa ſm antiquū ius: vel hæc erat Vlpiani opin. sed alij oēs etāt in contrariū legibus nīis. sed Iustinia. approbat sniam Vlpiani: vt C. cōmu. de lega. l. 1. & 2. & Insti. de lega. §. sed nō vſq; vel dic quod aliquid est hic detractū à verbis Vlpiani a cōpilatoribus noui iuris. & illud detractū inducit nouitatē. Fraternizāt ergo hodie, vt cōes habeant actiones, & effectū & nomē: vt C. cōmu. de lega. l. 1. & 2. & in casu quo ad vſum licet nō de iure, remanet dīa noīs: vt fideicō. hęreditas, & libertas dicatur, nō legataria. Itē hæc cōio non est ad vniuersalia fideicō. cū ibi hęres cogatur adire, hic nō: vt ẽ. si quis omi. cau. testa. l. si quis omissa, & Insti. ad leg. Fal. §. ex diuerso. & j. ad Trebel. l. mulier. §. fin.

Ciendum. Quidam in codicillis reliquid Titio fideicommissum, quęritur vtrum valeat? dicitur quod sic, si habet relinquens testamenti factionem actiue. Viuia.

Quj testandi. Vt ẽ. tit. j. l. diuus. §. pe. & j. ti. 2. l. j. in prin & C. de fideicom. l. ex testamento. Qui autē sunt isti? Dic omnes, qui nō ꝓhibentur. Sunt aūt xij. personę prohibitæ

Vide q̄ in hoc titulō scribit Anto. Aug. emē dat lib. 3. c. vlti. circa fi. vide ēt Vigiū in §. legatarijs autem. de testam. ord. Insti. li. 2.

Legata & fideicommissa conueniūt, & differunt.

Ista solutio est vera, sed imꝑfecte quitur ſm Bart. & Pau.

prohibitæ: vt no. §. de test. l. si quæramus. Sed oppono de donatione causa mortis, quę relinquitur a filio, q testari non pōt: vt j. de do. cau. mor. l. ita is. sed illa non est legatum, vel fideicō. imo in multis differunt: vt no. Inst. de donat. § 1. in verbo, fere. Item ecōtra legat capacibus, quod dic, vt Insti. de lega. §. legari. sed licet hic parificet testari, & legari: tñ facilius legatum, seu fideicommissum, quam testamentum confirmatur: vt j. ti. 2. l. 1. §. 1.

HÆc verba. CASVS. Testator ita dixit, instituo mihi Titium, & Sempronium, & Caium: & quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit, ab eo lego Cornelio decē, vel instituit sibi Seium hæredem, & ita dixit. Si Seius erit mihi hæres, vel hęre ditatē meā adiuerit ab eo lego Cornelio decem. Certè dicit hic Iurisconsultus, q prædicta verba testatoris nō faciunt prædictum legatū, vel fideicōmissum cōditionale, & ita si legatarius prædictus decedat ante dictam à testatore conditione. i. ante aditam ab hærede hæreditatem, transmittet petitionem ad suos hæredes. Viu.

a Tu fac regulā indubitabile. n, q error in nomine proprio ñ vitiat. idē in cognomine, aut agnomine, cui cōcor. l. si in nomine. & ibi glo. C. de testam. quā tamē limitabis, cū ista, & restringes per l. fi. cū gl. 1. C. de impub. & al. sub. & in l. 2. C. q ætate. lib. 12. & glo. in l. si mſr. §. fi quis homines. ſ. de excer. i iud.

[Erit. Sub Titio decem det, cum plures instituisset.

b Seius. Subaudi det Titio decē: & dic solus Seius, tecus si duobus institutis lego. Titio x. si vnus de institutis, puta Seius sit hæres vt ſ. quando dies leg. ced. l. si Titio. in fi. Accur.

c Adierit. Subaudi det Titio decem.

d Subiectum. Id est est, quod fuit ita relictum. vt dixi. Accurſius.

e Non faciunt. verba testamenti.

f Conditionale. i. vt ius legati conditionalis sortiatur hæc locutio, hoc est, vt ad hæredē nō trāſeat pendente conditione, mortuo legatario, vt d. l. ſi Titio §. 1. idem est, & si sub eadem cōditione legetur, sub qua hęres ī stituitur, vt j. quando dies leged. l. ſi dies. §. ſi sub conditione. & est ratio in prædictis, quia idē esset etiā con ditione nō apposita, vt arg. C. de ndeiuſ. l. non rectè. q. d. hæres. præſtat hoc illi, quia non præſtat nisi hæres, & magis ſuſpenditur hæreditas, quā legatū, ad hoc j. de condi. & demon. Aliquando. & l. in conditionibus. § 1. & ſ. de hære. instit. l. talem. in prin.

SI quis in fundi. CASVS. Hæc lex facit differentiam, vtrum testator volens legare, erret in nomine proprio rei, quā vult legare, an in appellatiuo Et dicit, quod ſi erret in nōie proprio, nihil nocet, dū tamē de corpore ſenſit. vnde ſi volēs legare fundū Sempronianū, legauit Cornelianum, & in corpore nō errauit, debebitur Sēpronianus. ſi aūt in corpore erraſſet, non debetur. ſi aūt errat in nomine appellatiuo, non valet legatū, etiam ſi nō errauit in corpore, & de hoc ponit tria exempla. Vnum est, qñ volebat legare vestem, & dixit, lego ſupellectillē. Secundū est, qñ volebat electrū vel aurichalcum legare & dixit, lego aurum. Tertiū est qñ volebat legare argētum. & dixit, lego vestē. Vltimo reddit rationem diuerſitatis quare valet legatū etiā ſi erretur in nomine proprio, nō aūt ſi in appellatiuo: qa vocabula rerū ſunt immutabiliia. l. appellatiua ab initio mundi constituta & naturalia, vt vestis, fundus, hō domus, & ſimilia: hominū aūt vocabula ſunt mutabliia, i. illa quæ ab hominibus impenitur: vt fundus Sēpronianus, homo Stichus. ¶ Si quis hæredes. Quidam Gallicanus, ſiue Gallicus instituit ſibi hæredem Titium, & Sēpronium, & postea ita dixit. Quicūque erit mihi hæres ī rebus meis quę sūt in Gallia, Seio det decem. quæritur vtrū quilibet hęredū, qui habuit res Gallicanas debeat dare Seio decē, an vero oēs & dicit hic, q oēs debent ſola decem. Viuianus.

§ Vocabulo. Id est nomine ī proprio. Et not. errat in proprio nomine: qui error non nocet. Item in corpore rei, ſen ſubſtantia: & hic error nocet. Itē & in appellatiuo: & ille nocet, vt ſ.

h Nominauit. Adiecta aliqua demonſtratione, quæ ſungatur vice proprij nominis, vt dicendo confines, vel quod ſit ibi oliuetum fortè, vt ſ. ſi cer. pet. l. certum.

Sed ſi in corpore. Vt ſi intendebat testator legare pratū, qđ iuxta Titiū credebat esse, & dixit lego fundū quem habeo iuxta Titium, cum ibi erat vinea. & ſic neutrū debet. No. ergo q error proprij nominis nō nocet, ſed corporis ſic. Vt ſ. de leg l. ſi Fortidianum. & de testl. l. ſi in nomine. & Inſti. e §. ſi quis in nomine. & j. de ver. obl. l. ſi in noie, & de hær. inſtl. l. quoties. in prin. & de rei vendi. l. idem l ōponius ſcribit ſi frumentū. § pe. & de contrahen. emp. l. in venditionibus. & j. tit. 2. l. patronus. §. libertus. & j. de aur. & arg. l. pediculis. §. argento. Item facit j. de reb. dub. l. penul.

Quod ſi quis cū No. ſi in appellatiuo erretur, nocet. Accurſius.

Putat. Sed male putat. vt infra de ſupe. leg. lege. 1.

Non deberi. Quia veſtem non ſcripſit, nec ſuppellectilem, quia de eā non ſenſit, vt j. de re. du. l. in ambiguo, & j. de ſup. leg. l. Labeo. in fi. Sed contra. j. tit. 2. l. librorum. §. quod tamen. Sol. vt ibi.

Dic quod ideo ibi ſuſtinetur diſpoſitio, quia nomina appellatiua habebāt magnam conformitatem inter ſe, ſecundum Bart. & Ial.

Putet. idē ſi ſciat: vt in e. l. ī ambiguo. & l. Labeo. ī fi.

Electrum. Genus metalli.

Rerum enim. Nota rerum vocabula immutabilia ſunt, hominum mutabilia. Accur.

Vocabula. i. quæ habēt hoc ipſo, q ſunt res ſine impoſitione noīs, qualia ſunt appellatiua, vt ſi ego legē equū, cū de mulo ſentiam, licet hoc conſtet q de mulo ſentiam, nō valet, vt hic, & mō dixi de veſte. & j. de ſup. le. l. Labeo. in fi. niſi hoc actū erat an, inter testatorē, & legatarium, cū dicā equum de mulo ſentiā. nam & nutu poſſet legare, vt j. tit. 2. l. nutu. vel niſi cōſuetudo communis loci ſic vteretur eo nomine, vt ſ. de ſup. leg. l. Labeo, §. nec mirum. & §. verum.

Hominum. i. impoſita ab hominibus: vt ſ. in princ. huius

[Facit gl. i post prin. in ca. qñ nobis. de off. deleg. Et quādo in d. prio, vel appellatiuo nomine vitiet, vide Bal. in l. ſi in nomine. C. de testa. & eundem in l. non ideo. C. de hære dib. inſtit.

[Vide q in hoc locō ſcripſit Alci. lib. 7. Parer. c. 4.

k Idem agnomine, vel cognomine, ſm Alex. Error proprij nominis nō nocet.

l Ista est vera expoſitio in ſe, ſed non congruit tex. ſm B.

P. Flor. quoniam.

huius l. & facit C. de mu. noīs, l. j. Alii dicunt l inſpici hic frequentiam: nam cæteræ res frequenter in appel latiuis nominibus ſtant: & rarò imponitur propriū. & ſecundum hoc nō expones, id est, impoſita &c. Sed hic hominum vocabula, vt Stichus, & Titius. Econtra contingit in homine: quia vix ſtat in appellatiuo, q n aſſumat propriū: & id eo illa non mutantur: hic ſic, non ergo nocet, ſi alio nomine vocem Stichū in legando: & est rō ſecundum Io. quia probabilius dubitatur in tali nomine, quam in appellatiuo: ſic j. de tri. ui. & ol. leg l. ſi quis vinū: ſic ergo ſubſtātiua, & appellatiua non mutantur. Sed quid de adiectiuis? Reſp. idem quod de propriis, cum ſint accidētalia: vt albus niger, rufus: vt ſ. qđ rei ven. l. ſi in rem. & facit ſ. ſi cer. pet. l. certū. & de aqua quot. l. 1. §. 3. & facit j. tit. 2. l. librorū. §. quod tñ Caſſius. & de actio. & obl. l. in om nibus negotiis.

m Ab omnibus. Ad quod est j. titu. 1. l. ſi pluribus hęredib⁹. in princ. & hoc, niſi vni ſint aſſignatæ: vt ſ. de hæred. inſtit. l. ex facto.

Si quis hæredes inſtituerit, & ita legauerit, § Quiſquis mihi Gallicanarū rerum hæres erit, dānas esto dare, § ab omnibus hæredibus videri legatum, quando ad omnes eos res Gallicanæ pertinent.

In vltimis voluntatibus nō poſſumus in electione variare. Bartolus.

Iuliani lib. xxxiij Digestorum.

V.

ERui electione legata, ſemel duntaxat optare poſſumus.

Quod commune est, meum est quantum ad diſpoſitionem partis meæ. Bar.

Labeo ait, cum certa res, aut perſona legatur ita, [Qui meus erit, cū moriar, hæres dato;] & communis sit, totū deberi. Trebatius verò reſpondiſſe, partem deberi, Caſsius ſcripſit. quod

Erui. CASVS. Titius mihi legauit, q eligerem vnum de ſeruis ſuis: & Stichum poſtea ego elegi, nunquid poſſum pœnitere, & alium eligere? Dicit quod non. ¶ Labeo. Titius fecit teſt. & ita legauit, Sempronio lego Stichum, qui meus erit cum moriar, vel prædicto modo legauit fundum. inuenit tpe mortis ſuæ Stichus, vel fundus communis esse teſtatori & cuidam alij: quæritur vtrū legatarius poſſit pe tere totum, id est partem, quæ nunc est teſtatoris, & æſtimationem alterius partis, quæ non est teſtatoris: an vero partem ſolam, quę nunc est teſtatoris? & dixit Labeo, & malè, quod totum. Trebatius dixit partē de beri: & bene: & Caſsius approbat dictum Trebatii in quaſi ſimili caſu, ſ. quādo teſtator legauit fundum ſibi communem cum alio, non adiecta quantitate, ſed dixit, lego fundum meum, nam debetur legatario me dietas. Secundo dicit, quod legatum de quo dicitur in princ. huius §. non ſolum habet demonſtrationem in ter ſe, ſed etiam cōditionem. nam ſi voluiſſet teſtator demonſtrare tm̄, & non conditionale legatum prædictum facere: adieciſſet verbum præſentis temporis dicendo, lego Stichum qui meus est: nō autem futurū, ſicut fecit dicendo, qui meus erit. Sed opponitur, ſi est ibi conditio, ergo deficiente conditione, & non inuento eo toto teſtatoris tēpore mortis teſtatoris, nihil habebit legatarius. ſed reſpon. dicta condi. accipitur hoc modo, quod ſi totus inueniatur teſtatoris tēpore mortis, totum habebit legatarius, & ſi pro parte, illam habeat, ſi nullo modo, nihil. & h. d. cum l. ſeq. tota. Vi.

Serui. Quia teſtator legat mihi vnum de ſeruis ſuis quem elegerim. Accur.

Poſſumus. Vt & j. de opt. lega. l. apud Aufidium. & arg. ſ. de trib. l. quod in hæredem. §. eligere. & hoc ſi tenuerit electio ad quod plura ſunt neceſſaria. ſ. q ſit de ſeruis teſtatoris. Itē q tota familia ſit exhibita. Itē q hęreditas erat adita: vt j. de opt. lega. l. 2. & 4. & l. optione. & quod eram maior: vt ſ. de mi. l. ait prætor. §. hodie certo. cū princ. l. ſeq. & qa dixi, eligo, nō volo eligere: vt j. de verb. obl. l. ſi quis ſti. & q ſit ſui iuris optans: vt j. eo. l. Iulian. Sed arg. contra, j. de ver. oblig. l. eum qui certarum. §. ſi.

[Iſtum tex. cui cō cor. l. ſi colonus. §. ſi. & l. qđ in rerum. §. 2. j. eod. tit. glo. in l. vicino. §. fundus. j. de le. 2. & l. Stich⁹ j. de vſuf. leg. & l. vxor. C. de legatis. limitabis, & reſtringes q tex. valde no. in l. Iul. in princ. j. de leg. 2.

DIC. Dic, q ibi in cōtractib⁹, hic in vltimis volūtatibus, in quibus ē ſecus, ex quo in eis electio trahit tecum executionē. Bar. Paul. & Ial.

Ait. Et male.

Persona. l. ſerui.

Communis. Not. q cōmune est, meū dicere poſſum. ſic ſ. de ſerui. vrb. pd. l. in re cōmuni. & facit j. de pecu. lega. l. dominus. §. dūs. & de verb. ſign. l. pupillus. §. fin. Item facit ſ. de cond i. inſti. l. 2. §. fi. & j. de cond. & demon. l falſa. §. fi. & Inſtit. de leg. §. ſi res aliena.

Conſtat. Etiam ſi poſt teſtamentum incipiat esse ſuus rotus: vt j. de aur. & ar. leg. l. ſi ita. Sed cur pars alterius non debetur: cū ſi totus eſſet alienus, totus deberē, ſi teſtator hoc ſciret: vt Inſti. eo. §. ſed ſi res aliena. Rñ. quia dixi ſuū: vnde ius quod in eo habet, videtur legare: vt j. eod. l. ſi domus. §. ñ. ſecus ergo ſi dixiſſet, Cornelianū. Itē facit j. de aur. & arg. leg. l. Quintus. §. 2. & j. ti. 2. l. qui concubinā. §. qui fundum. & l. vxori. & j. de fun inſtru. l. fundus. Sed arg. contra j. de no. op. nun. l. ſtipulatio. §. fin.

[Iſta rñ. gl. nō pcedit, ſi refert ad iſtū tex. ſed bene procedit: ſi refert ad id quod gloſ. voluit in prima parte ſui. Ba. & Pau.

AD DICTIO. Dic, quod prouiſio vnius ex ſociis, poterat prodeſſe aliis, & nō nocet: ideo ibi. ſecus, ſecundum Bart. & Paulum. Vel dic, quod ibi ſpeciale in ſtipulatione prætoria, ex quo eius verba fuerūt in rem concepta, ſecundum Petrum, & Ial.

Stichum qui meus. Id est ſi meus erit, vt ſtatim probat.

Magis. Comparatiuè, non electiuè. nam vtrumque continet. ſ. conditionem, & demonſtrationem: vt j. de aur. & arg. leg. l. ſcribit. §. fi. & ad hoc j. dē condi. & demon. l. nominatim. §. fi. Sed contra, ſ. de hær. inſtit l. 2. in prin. vbi verba, ex partibus quas adſcripſero, nō faciunt conditionem. ſed certè & ibi est conditio, ſi ad diuerſitatem partium fiat adſcriptio, alias qđ tota teſtamentum periret, non est conditio. Item arg. contra, ſ. de hære. inſti. l talem. §. 1. & j. de condi. & demon. l. ſi in diem. §. fin. ſed ibi rō diuerſitatis apparet.

Demonſtrandi cauſa. Scilicet ſolummodo.

Qui meus est. Vel Stichum meū; non aūt dixiſſet, qui meus erit &c. ſic C. de cad. tollen. §. fin autem ad Infortiatum.

[Iſtud diplicet p di ctis ſcribetibus: iō dic aliter, vt per eos dem.

deficientis.ibi, sed varietatis &c.

a Conditio talis. Tacita.

b Extinguatur. H.d.vt s tit.2.l.11.§.si rem. & de adi. leg.l.rem legatam.& facit j.de condit.instit.l.2.§.fi.& s.l.proxi.& j.de leg.3. l.nuper.in fin. & j.de condit.& demon.l.filiæ. §.Titia. & j.eod.l.si quis legauerit.& j.tit.2.l. Iulianus.§.ferui. & de adimen.lega.l.cū seruus.& l.legatum. §.pater.Sed arg.contra, j.de ver.obli.l.si decem.

Dic,quod ibi dictio cum, fuit adiecta executioni.ideo solū importat monitionem, secūdum Bar. & Ias.

Egatum seruo. CASVS. Titius legauit seruo meo decem,ego volo repudiare,quæritur vtrum possim? Et dicitur quod sic. Viuian.

Potest.Non tamē domino adimi pōt: vt j.de adi.lega.l.legatum, & cōcordat huic,inf.eo.l.si fundus.§.1. & de op.lega. l.si Pamphilo. & de succes. ed. l.1.§. per seruum.Sed arg. contra, inf.ti.1.l.Titia. §.Lucia. Solue vt ibi. Item contra, s.de acq.hær.l.is qui §.fi.Solus. plus iuris hēt filius, quā seruus. Acc.

ADDITIO. Imò dic,quod ibi loquitur in hæreditate:hic in legatis, secundum Alex.

I ex toto. Legaui fundum tibi, postea sponte alienaui partem . certe pars alienata non debetur legatario nam & si adiecisset:etiam illud augmentum legatario deberetur .

¶ Si ita scriptum. Institui mihi Titium & Mæuium. & dixi ita postea:Aut Titius soluat Seio decem nomi ne legati,aut Mœuius hæres. dicitur hic quod legatarius Seius potest petere à quocunque hēredū vult solidū legatum : & si ab vno exegerit totū, alter liberat in totum . Item si ab vno partē petierit , potest adhuc à quocunque vult partem petere superfluam.idem est si ab vno eorum pars legati soluta est.nā aliam petet a quocunque voluerit.

¶ Si ita legatum . Octo seruos, qui deferendæ lecticæ destinati erant,legaui tibi, aut pro quolibet decem libras,ad tuam electionē.tu vis petere quatuor seruos, & æstimationem aliorum quatuor, id est, quadraginta,dicitur quod non potes : quia legatū seruorum est vnum,vnde illud nō potes diuidere: vt j.de leg.2.l.neminem, & legatū æstimationis eorū est vnū simil iter. vnde nec illud potes diuidere .idem est , si lego tibi quinquaginta libras olei, aut octo denarios pro qualibet libra ad tuā electionē.nā nec hoc casu poteris diuidere.si aūt cōcederē, q̄ posset diuidi:iā sequerē illud absurdū : quia si legarem hoīem tibi,aut decē,ad talis accipi debet,quatenus meus erit : vt si totum alienauerit, legatum extinguatur: si partē, pro ea parte debeatur, quæ testatoris mortis tēpore fuerit .

VII.

Egatum seruo delatum dominus potest, repudiare.

Si rei legatæ detrahitur,legatum minuitur : si adijciatur, augetur.h.d. Vel aliter. Quod operatur adiectio ad augmentum . idem operatur detractio quo ad diminutionem. Bartolus.

VIII.

I ex toto fundo legato testator partem alienasset, reliquam duntaxat partē deberi, placet: quia etsi adiecisset aliquid ei fundo: augmentū legatario accederet.

Alternatiua posita inter grauatos, facit eos teneri in solidum,vt duos reos:& per petitionem, vel partis perceptionem ab vno: non inducitur dānosto . Bar.

Si ita scriptum sit , Lucius Titius hæres meus, aut Mœuius hæres meus decem Seio dato : cum vtro velit, Seius aget: vt si cum vno actum sit, & solutum , alter liberetur: quasi si duo rei promittendi in solidum obligati fuissent. Quid ergo si ab altero partem petierit? Liberum ei erit, ab alterutro reliquū petere . Idem erit,& si alter partem soluisset.

Si in vna parte alternatiuè legatum est vnum , sed in alia plura,illud quod est vnū: non recipit diminutionem . Bartolus.

Si ita legatum sit , Lecticarios octo,aut pro his in homines singulos certam pecuniam, vtrum legatarius volet : non potest legatarius partem seruorum vindicare , pro parte nummos petere: puta hoc modo,Lego tibi octo seruos lecticarios,quorum quilibet valet decē , vt eos possis petere: aut octoginta sicut valent : & hoc ad tuam electionem, nā lecticarios vtroque casu non poteris diuidere. Viuia.

Alienasset. Animo adimē di: quod dic vt infra , tit.2.l.11.§ si rem. & de adimen.legat.l.rem legatam. & s. eod.l. Stichum.in fi.

Duntaxat Quam testator ñ alienauit.

Adiecisset.Vt inf. eod.l. quod in rerū. §.2. & j tit.1. l.cum fundus. & l. peculium. & facit j.eod. l.grege & l. sequ. & Instit.e.§. si grex. & j.de auro. & arg. lega.l.si statuam. & l. pediculis.in prin. & j.de adim. lega.l.cū seruus. & s. de contrahen. empt. l. in modicis. & de donat. inter vir. & vxor. l cum hic status §.pœnitentiam. & j. de fun.instru.l. sic mancipia.& j.de condit. & demon. l. filiæ.§. ti.

Cum vtro velit. Etiam in solidū , vt subijcit & sic est contra j.de duob.reis.tit.l.antepe.Solu.hic testator voluit eos teneri in solidū.quod patet, quia alternando sperauit eos,quod potuit:vt in eo.tit. l.ea & C.de cad tol.l.1 §.fin autem ad deficientis.Vel sol vt ibi.& facit inf.ti.2.l.ille aut ille.

Ab alterutro Ergo etiam ab eo,quem iam exegerat pro parte.& sic est contra C.de pact. l.si creditores. & de ædific.l.liberum.vbi dicitur, q̄ ad eundem nō potest redire. Sol.habeas hic alterō:& nihil est cōtra, vel si habeas alterutro.pono pro altero.sic s.de libe.& posthu.l.ita scriptum. ibi,vtroq; nato,&c.& s.de pact. l.rescriptum.§. si pacto. vel dic,q̄ est hic fauor legati. quod dictum,siue quæ responsio non valet, quia idē in alijs:vt C.de fideiuss.l.reos.dic ergo hic,q̄ vnū tantum pro parte exegerit, & sic ad eundem pro alia parte redit.& sic in d.l.reos.at in contrariis omnes cōueniit, & ab vno,vel quibuscunq; exegit. vel dic, vt in d.l. si creditores.no. Item contra C.de verb. sign.l pe.Sed ibi in honorato, hic in onerato.

Lecticarios octo.Id est qui sciebant facere lecticas. & facit vim in hoc quod dicit viij. quia secus si singulariter eos nomino,vel pro quolibet x. quia tūc plura legata sunt: & esset secus quam hic dicit: & sic potest loqui inf. de verbo.oblig. l.scire debemus . §. stipulationes.

Nummos petere.s.de act.empt.l.si sterilis. §.fi.contra.

tra.Solu.hic in vltima voluntate:quia vnum legatum est,vt subijcit:vnde diuidi non pōt:vt j.titu.1.l. neminem.Hu.Vel ibi quotanni,tot obligationes habitationum,& pensionū:hic vna obligatio q̄ semel tm̄ cedit.

In alterutra. Si dicas alterutra : id est,vtraque.& sic vnum legatum est .

sic j.titu.1.l.si illud. Sed tunc contra j. titu.1.l.8.§.1. & inf. de verb.obli. l. scire debemus.§. stipulationis.& j.eod.l.plane.§ fin. si vero dicas propriè quia in qualibet causa sit vnum,id est,vel ī seruum,vel in decem, erit contra dictam l. si illud . quare dic quod est vnum pp vnā præstationem : sed duo ,pper duas res nominatas in legando.Acc.

ADDITIO. Ista glossa est vera in se,sed nō cōgruit menti huius literæ, quæ noluit disponere, an esset vnum legatum, vel plura respectu totius dispositionis , sed solum illud dicit qd in illa parte, alternatiuè,in qua ponitur dictio numeralis, censetur esse verum legatum, secūdum Bart.& Pau. & Iason.

Legato.Supple aut decem, prout legatarius volet .

Concedatur. Quod esse non debet : vt j de verbor. obli.l.2 §.1.& l.in executionibus.§. p parte & s.de cō di.inde.l.si non sortē.§.pe.& j.ti.1.l.si quis duobus.& facit j.e.l.bmōi §.fi & j.tit.1.l.cum filius. §. varijs.

Diuisa.Scilicet pro singulis seruis lego decem.

Iuncta. Vt subijcit,& certē &c.

Certa pecunia.Puta centum.

Debere. Cum effectu vt soluat.Et not.variationem reprobari sic s.de procu.l.in causæ.Sed ar.contra. j.de col.bo.l nonnunquam.in pri.Sed sim speciale: 1 vt ibi no.Item facit ad.§.de acqui.hære.l.cum hæreditatem. & j de duob.reis.l.3.§.fin.& j.tit.1.l.si Titio aut Seio. & l.si quando.§. fi.

D quod. CASVS. Seruus meus captꝰ fuit ab hostibus,& ita amisit dominum:quæritur vtrū ego in ciuitate existens possim eum legare? Et dicitur quod sic.& in eo ius postliminij cōsistit,vt si quidem reuertatur,fingatur non fuisse captus:& ita eum habeat legatarius.Viu.

Consistere.Id est,valere legatum. nam & in fa.erc. iudicio venit,vt s.fam.ercis.l.item Labeo. in fi.& l.fe. & in venditione,& in stipulatione:vt s.de act. empt.l. fi.sed hoc si fuit noster. aliàs,secꝰ,si semp fuit hostiū: vt inf.de verb.obli.l.liber homo.in fin.Item facit sup. de hære.instit.l.illa,§.1.& inf.e. l. seruus ab hostibus. & l.ab omnibus.§.etiam.

Vlianus. CASVS.Cuidam filiofam.legaui optionem seruorum meorum.nunquid potest optare sine iussu patris:Certè non,nec etiam ante aditā hæreditate:siue legatarius optionis sit filiusfamiliàs , siue sui iuris.Viu.

Optari posse. Id est, filius nō pōt optare,licet optio quia vtrum in alterutra cā legatum sit: quemadmodū si olei pondo quinquaginta , aut in singulas libras certum ęs legatum sit : ne aliter obseruantibus, etiam vno homine legato, diuisio concedatur. Nec interest diuisa ea summa,an iuncta ponatur. Et certè octo seruis legatis , aut pro oībus certa pecunia legata:non posse inuitū hæredem partem pecuniæ , partem mancipiorū debere constat.

Id in quo habemus ſpem poſtliminij ,poteſt legari, coniunge l. cum duę. de cap. & poſtli. Bar.

Idē ſi. iij. ad Sabinū. IX.

D, quod apud hostes est, legari posse,Octauenus scripsit, & postliminij iure consistere.

Paulus libro ij. ad Sabinum.

X.

Vlianus nec a filiofamiliàs sine iussu patris optari posse, nec ante aditam hæreditatem putat. quod est verum.

Qui capit commodum per mediam perſonam ex alterius vltima voluntate,poteſt onere fideicommiſſi grauari : & ſi extraneo reſtituere grauatur, tunc vt hæres Trebellianicam quartā deducet ſi ei per quē acquiritur , non videtur grauatus, vt hæres, nec quartam deducet : & fideicommiſſor tuo ante diem cedentem fidei commiſſum remanet apud grauatum. Bar.

Papin.lib.[illegible].quæstionum. XI.

Vm filiofamiliàs, vel seruo alieno legatum , vel hæreditas alicuius rei sit ei relicta : & sic est contra j. de verbor. obli.l.fin.in princ.Sol.ibi inter viuos,vel ibi mera voluntas:hic optio,quæ cū deliberatione fit.Vel ibi supple,quod & iussus sit necessarius,per istam legem.Vel ibi per suam prouisionem habet electionem : quia sic fuit stipulatus, quā uolam &c.hic non.

Nec ante aditam hereditatem. Etiam cum iussu. sunt em plura necessaria : vt possit optari : vt no. s.eo.l.ferui.Acc.

Vm filiofamiliàs. CASVS. Titius instituit mihi hæredem filium meum, & ēt legauit ei x. nunquid à me patre pōt relinquere fideicom. alicui alij ? Et dicitur qd sic,& ī prædicto casu quādo Titius instituit filium meū, & à me patre reliqt fideic. aut reliquit à me dādū dicto meo filio aut extraneo. si filio meo à me reliquit dandū,ex persona mea prīs capit vires fideicom. vt valeat: & nō ex pſona filij īstituti eiusdemq; fideic. si eīm diceretur fideicom. capere vires ex persona filij , iam idem ipse esset institutus, & eidem esset fideicommissum relictū à seipso,quod esse non debet.si autem instituto filio meo à me re'ictū est fideicom. cuidam extraneo,tunc capit vires fideicōmissum ex persona filij mei instituti,& non ex mea : quia iā cessat hic illud absurdū quod s.dixi.Vnde pone quod dictus Titius testator instituit filium meum,vt dixi:& me patrem rogauit per fideicommiss. quod cuidā extraneo restituerē illam hereditatē nunquid potero mihi retinere quartam Trebellianicā? & dicit quod sic,quod ī isto casu teneē pater ad fideicom. ex pſona filii sui instituti :& ita tenetur vt hīs. si aūt sim rogatus ego pater à testatore quod restituā ipsi filio meo hīditatem prędictā,in qua ipse idē testator instituit dictum filiū meum hęredem: tunc non possum detrahere quartā Trebe.quia in hoc casu non teneor ego pater ad fideicommissum filio præstandū ex pſona filii : & ita non tanq̄ hęres videor esse rogatus à testatore:sed tanquā pater,i.tanquā aliquis,qui hēt cōmodū ex testamēro. si non sum rogatus tanq̄ hīs,ergo non possum detrahere quartā:vt inf.ad Trebel.l.mulier,in fi.& quod nō sum obligatus ex pſona filii mei , & ita non tanq̄ hīs ad restituendū dicto filio meo fideicom.taliter.,pba.si sum rogatus restituere filio meo , vt dictum est ergo nō possum diciobligatus filio ex pſona filii: qui filius non erat obligatus sibiipsi:ergo nec ego pater debeo teneri ex pſona filii ipsi filio.Vnde pono tibi ēt talem alium casum,retento eodem themate.Titius instituit filium meū heredem,vel ei aliquid legauit: & rogauit me patrē,vt post mortē meam restituerem illā hereditatē, vel legatū ipsi eidē filio:filius autē meus antequā ego morerer,decessit,& ita antequā cederet dies fideicōmissi sibi filio post mortē meā relicti, nunqd debet illud fideicōmissum remanere apud me pręm?

Ista glo. est singul. ſm Io. de Imo in le. cum quidā.inf. de legat.2.ad hoc q̄ cōditio adiecta per relatiuum dr tacita.

Coniunge l.14. & 18. de acquir. hær.

P.Fl.cederet.

Dic,qd ibi nō interuenit actus sufficiens ad inducendam repudiationē. Bart.& P. in l.3ria, allegata j.

Cōstat, nō est in P. Flor.

Per hūc text. limitabis le.ū qs ita.ad ſ.j.de ver. obli. & in c.cū inter. de resc.& in clem.1. cū glo. in verb. quē ēt,de præb. dum dicit alternatiuæ partē vnam esse veram,ia. tis esse,q̄ fallit in casu huius l. scilicet, qñ alternatiua ponit inter grauatos de eodem facto.aliā fallentiā. vide inl si duo. j. de ver. ob.

Variatio reprobat.

Quia verba edicti prætoris habebant tractū in futurum secundū Ia.

Vide Ant. Aug. lib.1.c.2.

Vide Alcia.lib.Paradoxo. v cap.14. ad vltimi ver sic.lib.huius le intelligentiam.

Et dicitur quod sic: & est ratio: vt dicit litera: quia dictum fideicommissum capit vires, vt valeat ex persona patris, & non ex persona filij instituti, vt dictum est. nam secus est si ex persona filij caperet vires fideicōmissum. vt puta, quia extraneo rogatus esset pater restituere: quia tantū post mortem patris cederet dies fideicommissi vnde post mortem filij non extingueretur, imò pater nihilo minus teneretur illi extraneo. & quod dixi in filio meo instituto à principio legis vsque ad finem, idem intelligas in seruo meo instituto. Viu. ¶ Cum filiofamilias. Titius reliquit filio, vel seruo Seij hæreditatem, vel legatum, vel patri, vel domino acquirendum: potest rogari pater, vel dominus, vt restituat, & aut ipsi filio, vel seruo: & tunc tenetur pater, vel dominus ex sua voluntate, scilicet si manumiserit: sed extraneo tenetur ad voluntatem fideicommissarij detracta Falcidia, quam non detrahit, quando filio restituit. & est ratio: quia hæres retinere cōsueuit. vnde primo casu, quando extraneo: ex persona filij qui est hæres retinet, in secundo non retinet: quia non pater, sed filius est hæres: & quia non vt hæres restituit, sed vt hæredi non retinet: sed si ante emancipationem decesserit filius, remanet patris, ex cuius voluntate pendebat fideicommissum. Accur.

Imò post. ad fideicom. compelli. ideo dic melius vt per gl. posita in verbo, cū ipsis fm Ba. & P.

a Patri. Alias patris, vel domini. aliàs patri vel domino. q. d. potest grauari pater, vel dominus, cum cōmodum ei quæratur, licet per obliquum, vt vlus fructus: vt C. com. de leg. l. j. §. & hæc dupliciter. & j. tit. 1. ti. alienus in prin. & §. ii quis omittendo tertium. & j. ad l. Falc. l. Ne seruus §. seruo. & arg. l. ii a seruo. & ad Treb. l. quidam ita §. si seruo.

b Ex persona ipsorum Id est, patris vel domini id est ex eorum voluntate.

c Vires capit. Id est, valet. Acc.

d Cum ipsis. Scilicet filio, vel seruo &c. sed si extraneo, tunc habet necesse pater restituere, velit, nolit. Vel dic ex persona patris vel domini, id est non filij. nec seruī: quia ipsi filio ipsis non debent: sed ipse pater vel dās, si fiant sui iuris, quod est verius. Sed quomodo filio vel seruo restituit: cum ſ una manu det, alia quæratur ei: vt etiam per momentū non ſter apud Pau. & Ia. filium, vel seruum: vt ſ de acq. hæred. l. placet. Respō.

Ista secunda expositio gl. mellior, fm Bart. Pau. & Ia.

Diuina tiua est, licet sit in se vera, secundum Bar. Bald. & Ias.

Ista est vera in se, sed nō cōgruit litera Barto. Pau. & Ia.

5 Ista solutio glo. placet Ba.

e Fuit rogatus sub conditione, vel in diē restituere: & ante conditionem, vel in diē emancipat vel manumittat. alias etiam fm nouas leges cū pater habeat vsumfructū, nisi à testatore sit vetitum: vt in Auth. vt liuia & aui. in prin. non haberet locum q̄ hic dicit, fm R. vel dic, ſ si pater sibi retinere non vult, nec filium emancipare restituat filio res illas. & detur curator illis bonis: vt C. de bon. quæ liber. l. ſi. §. fin autē patre, in seruo hoc non dico. Item cogitur pater restituere, si dixit pater: vt j. ad Treb. l. Imperator. Vel dic ſ pure rogatum teneri, quando erit sui iuris: vt j. ad Treb. l. vbi purè. inest ergo tacita conditio, si fiat sui iuris.

f Denique. Nūc dicit quando extraneo restituere rogatus est pater.

g Extero. Aliàs ex Trebelliano, aliàs extero, aliàs ex testamento, aliàs extraneo.

Quoniam ex persona filij. Ergo vt hæres retinet. hoc autem ea ratione euenit: quoniam pater, vel dūs ex persona filiorum: vel seruorum eadē ratione & modo tenetur, qua teneretur filius, vel seruus si manumissus esset: sed si manumissi essent, extraneo teneretur ex persona sua. & quartam detraherent. ergo & dominus, vel pater eorum ex pſona tenentur, & detrahent. Item ſi manumissi essent sibi ipsis a teipsis legati non posset, vel relinquit vt j. eod. l. & quidā. nec ergo hic ex persona eorum tenebit: relictū a patre. & hoc sufficit, ipsi vero &c. Ite ad id quod dicit ex persona filij, quasi filius teneatur, est contra j. titu. 1. l. ſi alienus, ibi, nec seruus &c. Solu. vt ibi.

sed displicet Oldr. Pau. & Ia. ideo alio ter fm eos hic.

tuere hæreditatē respondit, quoniam ex persona filij teneretur: ipsi vero filio, nō admissa Falcidia: quia ex persona sua sibi filius obligari non posset: ac pater non vt hæres, sed vt pater rogari videtur. & ideo ſi filio rogatus sit pater post mortem suam, quod ad se peruenit ex legato, vel hæreditate filio relictis, restituere: isq; viuo patre decedat, oī modo patrē id retenturū:

Dic quod quando a patre relinquitur fideicom. extraneo filius non est grauatus expressē: est tamen grauatus tacite Paul. de Cast.

Non ad missa. Id est, non retenta quarta: habent tū locum alia remedia Treb. vt j. ad Treb. l. j. §. ii filio. Ac.

Non posset. Ideoq; pater nō ex persona filij tenetur filio, sed ex sua, Azo. ad quod est ſ. de euict. l. ſi ei cui. 2. rū. & ex ista non vt hæres: quia sic filiū faceret hæredem, vt iter restituendo, quod non facit: quia ipse filius directo est hæres, & ad hoc j. ad Treb. l. mulier. §. ſi.

Sed vt pater. Id est, vt homo, qui integra omnia ei reddit. & in hoc potest grauari, & nihil detrahit: quia hoc consueuerant facere hæredes, non alij. assimilatur ergo magis legatario, qui nil retinet: vt no. C. commu. de leg. l. j. §. 1. Sed idet cōtra C. ad Treb. l. ubemius §. idem ij in retinenda. Sol. ibi pater fuit institutus: & filio tuo rogatus restituere. Sed quæro, quis est hæres? Respond. hic dicitur, filius ea hæres. Sed obstat. de acquir. hæ. l. placet. vbi pater vel dominus videtur hæres: sed ibi non dicit patrē hæredē, sed ei quæri hæreditatem. Et pro hoc quod filius sit hæres est j. de solat. l. q. hominem. §. quidam. vel ſ dicas quod pater, dic quod potest rogari vt hæres. & tunc retinet quartam. vel vt pater cōmodum sentiens. & tunc non & sic hic fuit. & sic non refert filio, vel extraneo sit rogatus. prima placet: & caute tacet de seruo, ab illo. §. denique. vſq; ad fin. qualiter autem re. bituatur ſ dixi.

Not. q̄ quandoq; pluralitas resoluitur in singularitates. Bart in l. falsa. §. ii. j. de cōdi. & demō. Bald. in l. quāuis ſ. de impub. & ali. sub. Imò tā ſmittit secūdū Bar. Pau. Arc. Ale. & Ia.

Relictis. No ad duo singularia dari a diectiuum plurare. vel verbum pluralis numeri. sic C. de rep. l. cōsentia. §. hoc nisi. in fin. & j. ad l. Iul. de adul. l. postulauerit. §. pe. & j. de cap. l. 2. & ſ de l. b. & posthu. l. Gallus. in pri. & j. vt legati no. c. l. filio. & ad Tre l. j §. ſi filio & ſ. de of. præ. l. illicitas. §. & ne tenus. & ſ. de tu. & ra. dist. l. j §. sed nonnullos. & ſ. de d. fir. pign. l. cum tecūdus. §. 1.

Retenturum. Idem & in singulari ſi deicōmisso sic relicto post mortē hērdis: vt j. de cond. & demō. l. hērs meus. 2. respon. sed in vniuersali est hoc plus q̄ etiā parē rogato hēre se, ſi decedat fideicōmissarius filius, vel alius non transmittit ante restitutionē: vt j. ad Treb. l. aliud. §. vtrum & §. Antistius. & l. postulante. ſi curt nec hērditas non adita: vt C. de cad. toll. l. j. §. in nouissimo. nec bo. poſſ. vt j. de bon. poſſ. l 3. §. acquirere. Sed hic forte ita trāſmittit ius deliberandi, vt hæredi: vt C. de iur. delib. l. cū antiquioribus. Sed fm hoc quare dicit,

re dicit, qm̄ fideicom. &c. eum semper sit idē ius cuicunque legetur? Rn. ſubau. maxime. Vel verius: q̄ a secus ſi extraneo: retento eodē casu quod filius decesserit, non q̄ fideicōmissarius extraneus. Sed an hīs rogari cogat adire & restituere: Rn. vt no. C. eo. l. eā quā.

ADDITIO.

Dic q̄ ſi est intra tēpus deliberandi, q̄d habebat primus, potest compelli, aliàs non glo. & Bar. Bal. & Salicet. in l. eam quam ſ. alleg.

Patris. Id est, ex voluntate. vt in prī. huius l. no. secus ergo ſi esset relictum extraneo. tunc em q̄ ex persona filij teneret, non fideicō missarij extranei: licet decederet filius, non periret legatū. Azo. Ité huic verbo est cōtra j. tit. 1. l. ſi idem seruus. Sol. ibi ſpeciale in libertate, vt non pendeat ex voluntate dñi.

Acceperit. Et sic ipsū ſi valeret onerare: verum ſi deficiat fm l. C. de cad. toll. §. fin autē. eiusdem cōmodo cedit. R. & facit j. de cond. & demon. l. ſi tibi. §. ſi. & l. ſeq. & C. de fideicom. l. quamuis.

quoniam fideicōmissum ex persona patris vires acceperit.

Quando plurium iura deueniunt ad vnum, potest ille facere quod poterant illi plures. Bartolus.

XII.

SI mihi, & tibi eadem res legata fuerit, deinde die legati cedente hæres tibi extitero: liberum mihi esse Labeo ait, ex meo legato, an ex eo, quòd tibi hęres sim, acquiram legatū. & ſi voluero eam rem ex meo legato ad me pertinere, vt tota mea sit: ex hæredi tario legato petere eā me non posse.

In testamentis difficultas præstationis subducitur: & legatum firmum remanet. B.

Proculus ait, Si qs seruos, quos Gadibus haberet, eo testamento, quod Romæ moriens fecerat, triduo, quo mortuus fuerit, hæredem dare mihi damnauerit: ratum esse legatū: & angustias temporis nihil legato nocere.

Seruus dicitur esse capax, ſi capax est dominus. Bar.

Regula iuris ciuilis est, quæ efficit, vt quibus ipſis legare possumus, eo dic totum vno iure, ſecundum alium casum.

In P. P. petere eā posse, Proculus ait.

Aliàs ſte. §. incipit, Si quis.

a Patris. Id est, ex voluntate. vt in prī. huius l. no. ſecus ergo ſi esset relictum extraneo. tunc em q̄ ex persona filij teneret, non fideicō missarij extranei: licet decederet filius, non periret legatū. Azo. Ité huic verbo est cōtra j. tit. 1. l. ſi idem seruus. Sol. ibi ſpeciale in libertate, vt non pendeat ex voluntate dñi.

b Acceperit. Et sic ipsū ſi valeret onerare: verum ſi deficiat fm l. C. de cad. toll. §. fin autē. eiusdem cōmodo cedit. R. & facit j. de cond. & demon. l. ſi tibi. §. ſi. & l. ſeq. & C. de fideicom. l. quamuis.

c Ex meo. Partim iure meo partim iure accrescendi, fm primum casum, vel

d Cedente. Quod est à morte testatoris, quo ad trāſmiſſionem: vt C. de cadu. tollen. §. in nouissimo.

e Vt tota. Videtur q̄ partem tantū altera repudiata: vt ſ tit. 1. l. ſi Titio. Sol. vt ibi. Sed quid prodest hoc posse? Resp. propter onus impositum parti defectæ quando disiunctim: & sic in ſolidum fuit ambobus legatū: vt C. de cadu. toll. l. 1. §. fin autem. ad fin. Accur.

f Non posse. Non obſtat. empt. l. non est nouū. quia ibi non sunt causæ lucratiuæ, hic sic: & ideo hic ſufficit ſemel percipi. quod non est ibi: vt arg. j. de act. & obl. l. omnes. & facit j. de ſol. l. ſi duo. & ſ. de euict. l. ſi ei. §. 1. & j. eo. l. duob⁹ & l. ſeruo meo. Sed an partim iure meo, partim iure hæreditario? Resp. non. hic innuit q̄ possim. ibi, vt tota mea &c. quaſi possim velle contra. Sed alij contra causā minuendarum litium: vt no. d. l. non est. Item ſi velit dimidiam tuo iure petere, & alterū repudiare, an possit: Rn. q̄ſi disiunctim, non: vt j. tit. 1. l. neminem. q̄ cōiunctim, vī q̄ sic: vt C. de cad. toll. §. vbi aūt. & sic pōt loqui. j. tit. 1. l. ſi Titio & mihi.

g Gadibus. Nomina quorūdam locorum, quæ sunt distantia à Roma.

Gades ſiſulę ſitę ſunt in ſine Belgicę prouincię, quo loco Europa ab Africa dirimi tur.

h Angustias. Id est breuitatē. Sed contra Insti de verbo obli. §. loca. & ſ. de eo q̄d cer. loc. l. 2. §. ſi qs ita. Sol. ibi inter viuos. Vel ſol. vt inferiora contraria. Item cōtra Inſtit. eo. §. ſi. & C. de his quæ pœ. no. l. j. vbi impoſſibilitas vitiat legatū. Sol ibi impoſſibile ab initio fuit: hic poſſibile. nā testator poterat tantum uiuere quod ſerui poterant Romam ūuci. vel hic remouetur quod est impoſſibile ſcilicet festinatio: ſed nō tollitur legatum: quaſi ſit vnum præceptū. habens duo mēbra. sic ſ. de arbi. l. Celſus. §. idē ait. Ité not. angustiam tēporis non nocere. ſic C. eo. l. nō tantum. & j. de iur. nic. l. edi. §. 1. & ſ. ex quib. cau. mai. l. necnon. & ſi quis cau. l. 2. §. q̄ſ aūt diximus. & j. de dam. infect. l. hoc amplius. §. 1. Sed arg. contra ſ. de conſtit. pecu. l. nem illa.

Angustia temporis nō nocet.

ADDITIO. Tu dicas, quod ibi angustię temporū nocent, id est, non prōsunt, vt reus conſtituatur in mora: vt ibi no. ſecundum Bar.

i Possumus. Sed ſa. li: quia aliquid ſeruo potest legari, quod non domino: vt ſi ſeruo lego rem domini, vel quod ei debeo, valet: ſed ſi domino, non valet, vt inſt.

titu. l.l.debitor.§.fi.& econtra aliquid domino, quod non seruo, vt seruitutem ad prædiũ domini. vt infra, de ser.leg.l & si maximè.& sic nec id omne,nec quod solum:sed dicas id euenire mixta ratione personæ, & rei:hic ratione personæ tñ:quia sit non capax, vel capax: vt d. l.debitor. in fin. & facit supra de hær. instit. l.non minus. & l.seruum meum.in prin.& C. de her.instit.l.neque. Accur.

a In legatis. Apponendo diem,vel cõditionem in legatis puris: vt j.eod.l. talis.vel adimendo in totum: vt C.eod ẽ l. datum.Sed si ponas legatum pure a lem ptum. & postea sub conditione adimi, quid adimitur? Respon. adimẽdo sub conditione denuo legare videtur. arg. contra. in Authent. quib. mod.nat. effi. legit. §.quoniam. vbi faciendo repudium, videor contemneri matrimonium, vt ẽ.de acq.hær. l.illud. Acc.

§ Facit ad hunc §.c. 1. cum gl. sup verb. mortis. in medio: ibi & qui voluntate. extra, qẽ met. cauſ.

b Nouissima. Facit infra de adi.legat. l. trãslatio, in fi.& de cond.t. & demonst. l.quod traditũ. & ẽ. de test. tu.l.tutor datus.§ fi. Acc.

c Non valebit. Nisi expresse prioris voluntatis dicat se pœnitere:vt j.titu.2.l.si quis.in princ.test. & ẽ.ti.j.l.diuus §.licet. Sed quid si primo dixit, quod nõ liceret sibi pœnitere? Rñd. nihilo minus põt pœnitere, si exprimat qualitatẽ illius primæ volũtatis in secunda,vt d.l.ti qs.

§ No. singulare qđ pœnitẽtia testatoris debet probari per tot testes, quot requirntur in testõ: signanter Bal.in l.fi. j.col. C.đ fideicõ. & Bar.in l.fi. dei.omiſſum.e.tit.

Nam & cum. Videt quod prior scriptura magis spectetur: quia & hoc est alibi,nam &c. Azo.facit j.prox. l.si ita.

d Præsentia legata. Vt si dixero, quæ pure legauero,tali die dentur.

Postea quoque. Ergo & hic nõ tam posterior scriptura,quam prior spectatur,vt j.eo.l.talis.in h.nam tota velut vna scriptura videtur:vt ẽ.tit 1. l.conciliatur. §.fi ei seruo.Sed contra j.tit.2. l.vxori. §. 1.Sed nõ est contra vt ibi patet.

Valeat.Vel non valeat.Azo. & facit j de cond.& de monst.l.in condtione.Acc.

Vm incertus. Legaui tibi hominẽ in genere, hæres meus tradidit seruo tuo Stichum voluntate tua, præcedente vel sequente traditione. nunquid est liberatus hæres a legato generis? Et rñd. quod sic,quamuis Stichus non fuerit legatus,quẽ sol hæres. Acc.

rum quoque seruis legare possimus.

Posterior voluntas seruatur, nisi præcedens sit derogatoria. Bar.

In legatis nouissimę scripturæ valent: qꝫ mutari causa præcedẽtis legati,vel die,vel conditione, vel in totum ademptione potest. Sed & si sub alia, & alia conditione legatum ademptum est: nouissima adẽptio spectanda est. Interdũ tamen in legatis non posterior, sed præcedens scriptura valet. Nã si ita scripsero: Quod Titio infra legauero, id neque do,neque lego: quod infra legatum erit, nõ valebit. Nam & eum sermonẽ, quo præsentia legata data in diem proferuntur ad postea quoque scripta legata pertinere placuit. Voluntas ergo fecit, quòd in testamento scriptum valeat.

In legato generis videtur is legatus,qui postea legitimè est solutus. Bar.

XIII.

Vm incertus homo legatus tibi esset, hęres Stichum seruo tuo tradidit. Neratius respondit, si voluntate domini tradidit, vel ratũ hoc dominus habuerit, perinde eum liberatum, atq; si Stichus legatus esset.

Siue ademptio præcedat,siue sequatur in eodem testamẽto legatum perimit ipso iure, & quod minimum est, debetur.

XIIII.

Ita sit adscriptum, Si cui bis legauero, semel ei hæres dato: vel vt semel debeatur: & eidem duas quantitates adscripserit, vel duos fundos: an vtrumque debeatur? Et ait Aristo, vnũ videri legatum, nã quod ademptum est,nec datum videri, secundum Celsi, & Marcelli sententiam, quæ vera est. Sed Papinianus libro xix. Digestor. ait,& si post legata sæpius adscripta idem hoc subiecit, semel præstari velle, & hoc ante impletum testamentum feceriti:ipso iure videri cætera legata adempta. Sed quod magis erit ademptum:quæro, quod erit ademptum? Et resp.quod maius:& minimum est præstandum.

e Cum incertus.Scilicet in genere & dic quis eligat. vt no.famil.ercisc.l.hæredes.§.si incerto. Acc.

f Seruo tuo.Scilicet legatarij.

g Voluntate. Alioqui nõ: vt j.eo.l seruus legatus.§. 1.

h Liberatum.Hoc ita si pleno iure Stichus factus fuerit legatarij:vt j.eo. l.si a substituto.§. 1.

i Stichus. Ergo legatus non erat,& secundum hoc soluitur aliud pro debito: vt j.pro solu.l. 1. & Instit quib. mod. tol. obligatio prin.Sed est contra, j.titu. 1. l.Mœuius §.duobus ibi,hominis &c.Sed dices continet singulos, quo ad solutionem, nõ quo ad obligationẽ: vt singuli videantur obligati: vel sint inobligatione Nec obstat §. de cõdict.indeb.l. cum his.§ fin.ut ibi no. Acc.

k Esse..Scilicet tantum in specie.

l Ita sit. CASVS. Ita scripsit testator in testamento. Si cui bis legauero: volo deberi ei semel tantum, & postea legauit bis x. vel duos fundos. Certè vnius solius fundi legatũ valebit,& vna tantũ x. quando bis legauit decem. hęc vera sunt, etiam si post legata data bis ipse scripsit verba, quæ dixi. in quo sic distinguendum est: nam aut scripsit ante testamentũ completum dicta verba, aut post. primo casu liberatur hĩs a legato vltra semel dato ipso iure, secũdo per exceptionẽ, sed cum non appareat, quod legatum de duobus prędictis sit ademptum: quęro, quod erit ademptum? Et resp. quod maius:& minimum est præstandum.

m Adscriptum. In testamento. Acc.

n Videri legatum. Vt supra eodem,l.si mihi.§.fin. nisi expresse prioris voluntatis se pœnituisse dicat: vt ibi not & facit supra de conditionibus institutionum. l. institutio.

o Ademptum. Eodem testamento, vt statim dicet.

p Ipso iure. Quia nec datum, alioqui si post perfectũ testamentum in alia voluntate: si quidem solenni, vt testamento alio, ipso iure adimitur: si non solenni, vt codicillis: tunc per exceptionem: vt supra de his quæ in testamento delentur, l. prima. §. sed hoc ita. & §. sed contulto, & l.proxim. §. sed nonnullos. Azo. Item & hoc quando expresse: nam si tacite, & tunc per exceptionem doli: vt infra de adimen.lega.l.3.§.fin.& l.ex parte.

Exiguis

q Exiguius. Nota exiguum esse præstandum. sic j.titu. 1.l.qui concubinam.§.2.& l.numinis.& j.eod.l. apnd. §. Scio.& de regu.iur.l.semper in obscuris.& de verb. obli.l.si ita.Sed arg.contra j.de reb.dub.l.si fuerit.Sed ibi est ambiguitas in personis,vbi vtrumque videtur ademptum: hic in in rebus. Item arg. contra j. de auro & argen.lega.l. qui lancem.Sol.ibi.Et l. Titia.§.Seia argu.contra Sol. ibi.Item argum.contra inf.pro empt.l. emptor fundi.Solu.ibi. Item argu. contra j. de aur. & arg.leg. l. scribit. §.item. Solu.ibi Itẽ contra j. de condit. & demon.l. id est, quæ ipsi.Solu. ibi in libertate accipitur, qđ est vtilius seruo.

In legatis minimũ præstandum est.

r Præstandum.Not. in legatis quod minimum est debere præstari.

Qui quartam. CASVS. Titius testator gerens in animo legare mihi quartam partem bonorum suorum, legauit dimidiam partem,certè quarta debebit: & quod dictum est in qualitate, idẽ est in quantitate: vt si volens legare quinquaginta: legauit c. Sed econuerso, si plus legare volens, minus legauit p errorem: valebit legatum in plus.

¶ Si quis. Titius legauit filiabus suis xx. sentiẽs quod & filia quæ erat in ventre vxoris suæ admitteretur ad hoc legatum illa posthuma non fuit nata: & certum est,quod non nascetur. Certè superstitibus, vel superstiti debebit hæres legatum totũ.sed secus si duobus lego,quorũ vnus nõ est in rerũ natura, sed nasci speratẽ.nã ille qui est in rerum natura non habebit nisi dimidiã,& hoc dicit vsq; ad prim.m.§.l.seq. Viu.

s Debebuntur. Vt & ẽ.de hære.institu.l.quoties.§.sed & si maiorem.

t Valebit legatum. Scilicet in minus,vt ibi inuit: sed & si plus & arg. ẽ.l.proxi.in fi.& j.de verb.obli.l.j.§.fi stipulanti.Sed arg.ẽ.de hæred.instit.l.quoties.§.sed si non in corpore.vbi valet in eo qđ plus voluit.Sol.ibi constabat de voluntate per verba,licet non essent scripta:hic steterat in finibus voluntatis. Vel dic,hic valebit in eo quod est plus,& sic concordat, & facit ẽ. de arbit l.diem.§.fi plures.& C.plus.val. quod agi. l.1.

u Sentiret. Quod est,si de ea fecit mentionem in testamento:vt j.eo.l.qui filiabus.

v I duobus. Casum in prin.vide circa finẽ casus præcedẽ Hæres. Institui Titiũ hæredẽ solum,& postea dixi, à Sempronio hærede meo lego Caio x.certè

bene debetur legatum: & adducit simile.nam si institui mihi quatuor hæredes puta Titium, & Caium, & primum,& secundum.& ita postea dixi.Titium,& Caium hæredes meos Mœuio damno dare x.& postea Titius hæres non adiuit hæreditatem,& pars sua peruenit ad Caium simul secum grauatũ: certè totum legatum debet Caio Mœuio.

¶ Si Titio. Titio legauit xx. & posthumis, qui nascentur ex tali muliere. postea non fuit aliqs posthumus natus, & certum est quod non nascetur: certè Titius habebit totum legatum:& hoc est verum siue testator reliquit illa xx. coniunctim Titio prædicto,& posthumis,siue separatim. Viuia.

w Deberi.Imò coniuncto debet dari: vt C. de cad. toll. §. in primo. & §. pro secundo.Sol. secundum R. hic nõ erat in rerum natura,sed sperabatur: vt & j. ea.l.§.fin.ibi nõ sperabatur, puta mortuus: vnde hic habet partem, s. interim, vel secundum Io. hic loquit in cã caduci: & qđ dicit, non fuerit,t. tẽpore mortis testatoris: sed tpe testamenti sic: & secundũ hoc id corrigitur per illũ §. pro secundo.at in pro non scripto etiam olim coniuncto debebatur: vt ẽ. de hær.instit.l quod loco.§.fin & d.§.in primo. Item not. facit partem: etiam qui non admittitur ad partem.sic j.eod.l.planè.§.si coniunctim.& l.huius modi.§.fi Titio. Acc.

x Damnatus. Vt Titium hæredem meum, & regem Angliæ damno x.Seio præstare.

y Totum debet. Sic ẽ.titu 1.l.quidam.in fin. & inf. ad Trebel.l.fi aliena res.in fi.& j.e.l.quidam.§ quoties.& ẽ.de pac.l.tale.in fi.& j.de verb.oblig.l.eũqui.§ 1.& j. ti. 1.l.mortuo.§.fi.Sed contra infra ti.1.l. Celsus.§. pe. vbi nihil debeẽ.Solu.ibi repudiantem tñ damnauit: hic vtrumq; vel ibi vnus solus erat,& ille omisit.

z Qui adiiet. Vtpote coniunctis re, & verbis erant enĩ & alij disiuncti: vt s.vbi dixit de hæredibus. ad quod fa. C.de cad.tol.§.fi vero quidam.

a Si Titio. Scilicet primo ,& posthumo postea:& sic sũt re tantum coniuncti:sed in sequẽti re,& verbis: in tertio,verbis tantum.& sic sunt tres casus.

b Dari.Scilicet tacitè,re,& verbis eos coniungendo.

c Expresserit. Vt haberent viriles, & ita conũcti vere bis tñ.& sic datur eis ius accrescendi: vt ẽ.de hær.instit.l.si ita quis hæredes.sed ẽ.de vsufr.accre.l.fi.a. re-

ſpon. & l. pen. quæ ſunt econtra. nullo modo erant cõiuncti. quamuis in l. pen. à diuerſis erat ſingulis legatum. & ſic etiam ſoluitur ĵ tit. 1 l. & Proculo. Item no. quod non facit partem, qui nõ admittit ad partem: vt not ĵ. eod l. huiuſmodi. §. ſi Titio.

Partẽ non facit, qui nõ admittit ad partem.

a Non nato. Id eſt, quando incommutabiliter ſcietur eũ non naſci ſic ĵ. de verb. obli. l. quicq; d. §. fina. & facit ĵ. de rebus dub. l. vtrum. in prin. & ĵ. tituł. 2. l. reconiunct. Accurſius.

XVII.

Qui filiab⁹. Filiab. meis reliqui decem nunqd poſthuma admitteretur? Et certè ſic: maximè ſi veriſimile eſt quod volui ego teſtator poſthumã admitti: vt puta: qa eã aliquo modo nominaui in aliqua parte teſtamenti. Sed pone, quod ita dixit teſtator, Si qua filia mihi naſcetur, hæres meus det ei cẽtũ. poſtea fuerunt plures nati: certe q̃libet habebit 100. niſi contrariũ voluiſſet teſtator, & hoc appareat.

In hũc locũ vide Alc. li. Paregon. 8. ca. 13. contex. in c. præſentia. cũ ibi not. extra de proba. & in c. de cætero. in fi. de teſtibus.

Si vni. Inſtitui mihi duos hæredes & vni prælegaui fundum. vterque adiuit hæreditatẽ, & inceperunt iudicium fami. ercis. ſi petit ille cui fuit prælegatum, à iudice inter eos cognoſcente, quod det ante diuiſionem legatum certe bene petit, & iudex debet eũ exaudire. nec obſtat, quod ſibi à ſe legari non poterit: quia hoc habebit pro parte iuris hęre ditario cum non poſſit habere legati iure: pro parte autem cohæredis habebit iure legati Sed pone, quod itte cui fuit prælegatum, abſtinuit ſe ab hæreditate, certè poterit totum conſequi actio ex teſtamẽto ab illo, qui fuit ſecum inſtitutus, nec obſt. quod a ſe ſibi legari non potuit: quia non videtur inſtitutus, ex quo abſtinuit. h. d. cum. l. ſic. Viuianus.

Tit. I. De legatis & fideicom. primo. 521

tis partibus. Certè quilibet habebit dimidiam. Viu.

Legata. Teſtator in teſtamẽto minus ſolẽni reliquit ſegauit tibi vnũ: nec apparet quẽ legauerim: certè legatarius debet eligere. voluntas enim teſtatoris non eſt obſcura hic, imò certũ eſt, quod vnũ de ſeruis ſuis

tis, legatarij eſt electio. Bar.

Pomponius lib. v. ad Sabinum. XX.

Qui duos ſeruos habebat, ſi vnum ex his legaſſet, vt nõ intelligeretur, quem legaſſet, legatarij eſt electio.

Vniuerſitati legatæ accedũt poſtea nata. Bart.

Vlpianus lib. xv. ad Sabinum. XXI.

Grege legato, & quæ poſtea accedunt, ad legatarium pertinent.

Vniuerſitate legata, quod ſupereſt tempore mortis, debetur: licet mutata fuerint legata, vel ad vnum peruenerint. Bartolus.

Pomponius lib. v. ad Sabinum. XXII.

Si grege legato aliqua pecora viuo teſtatore mortua eſſent, in que eorũ locũ alia eſſent ſubſtituta, eundem gregẽ videri: & ſi deminutum ex eo grege pecus eſſet, & vel vnus bos ſupeſſet, eũ vindicari poſſe, quãuis grex deſijſſet eſſe: quẽadmodũ iſula legata

Facit ad hanc l. c. bonæ memoriæ. 2. cũ glo. in verſic. & licet illi delinquerint. eũ. ſ. electi.

Hãc locutionem explicat Valla, 4. elegan. & ad l. ſi neceſſarias. ff. de pig. actio.

Tu vide in hoc bo. glo. in l. 1. §. hæc verba. ff. ſi cui plus quã per l. Falc. plenius in l. ſi ſeruo. §. ſi ita ſcriptum. ĵ. itto tit. In P. F. nõ eſt, impubes.

Quas pecunias. Quia plura legata reliquit, & in vno decem, & in altero alia decẽ: & ſic de ſingulis, quorũ legatorum quædam vtilia, quædam inutilia erant.

Impuberi. Exhæredato, ſecũdum R. & ſecundũ hoc dic idẽ quod in proximo caſu: ſ. ut nõ valeat repetitio vel verius inſtitutio. & ſic idem quod in primo caſu legis. & dic inutiliter eodẽ modo, quo & ĵ non, vt R. qã ſit exhæredatus. Ideo dico inſtitutũ: quia aliàs nõ põt relinqui ẽt à ſubſtituto: vt C. eo. l. cũ quidã. & ĵ. ad le. Fal. l. qui fundum. §. qui filios. ibi, nec contrarium, &c. & ĵ. ti. 2. l. ſi 1. reſpon. & ĵ. eo. l. planè. 2. reſpon.

Deceſſerit. Et p vel. nam vtroq; caſu admittit ſubſtitutus. ſ. ſiue nõ ſit hæs, ſiue ſit, & decedat impubes: & tenet repetitio, qñ inutiliter priꝰ data fuerunt, aliàs ſi vtiliter, nõ tenet repetitio eo caſu quo eẽt hæs ipubes: ſed debebit ſubſtitutus tũc vt hæres ipuberis, nõ aũt repetitionẽ: vt ĵ. e. l. ſi fundũ. §. ſi pr̃, & l. ſeruo alieno. §. ſed ſi pr̃. & facit ĵ. ti. 2. l. 2. & ĵ. e. l. ſi fundũ. §. fi. & l. ſe.

Æque ſeruãtur. Etiã ſi vni. ſæpius: vt C. eo. l. cũ qõ. §. fi. Itẽ hoc niſi aliud appareat ex voluntate teſtatoris expreſſa vel tacita, vt hic, & ĵ. hær. inſt. l. quoties. §. hæredes. & l. Titius. & l. interdum & ĵ. ad Treb. l. quoties.

Pertinent. Etiam mora nõ intercedente, vt ĵ. de vſ. l. equis. R. quinimo etiam viuo teſtatore: vt Inſt. e. §. ſi grex. & ĵ. e. l. ſi ex toto. in prin. & facit. ĵ. l. proxi.

Igrege. CASVS. Aliqs legauit mihi gregẽ: ſi aliqua pecora de illo grege ſũt mortua viuo teſtatore, & i locũ mortuorũ aliqua ſunt ſubſtituta, certe nihilo minus habebit legatarius: qa idẽ grex vr̃. Sed qd ſi diminutũ eſſet vnũ pecꝰ de dicto grege decẽ ouiũ? Certè nouẽ pecora hẽbit legatariꝰ q̃uis nõ ſit grex, & gregẽ legauerit teſtõr. Itẽ ſi ſũt 9. pecora, vel boues diminuti ã grege, & remãſit vnꝰ ſolꝰ: nihilomin⁹ vẽ licabit legatariꝰ illũ bouẽ vel pecꝰ. Nã etſi iſula i. dom⁹ legata ſit, & poſtea ꝓbuſta ẽ legatariꝰ areã vẽ licabit. Vi.

Eundem gregem. Vt infra de vſucapio. l. rerũ miſtura. §. fi. & ſupra de iudic. l. proponebatur. & facit infra tit. 1. l. peculium. & ſupra. l. prox. Accur.

Poſſe. ſ. qui. imo. vſufr. amit. l. fi. cõtra. Sol. ibi, in legato vſusfructꝰ, hic ꝓpietatis: & ille facilĩ extinguitur vt in domo cõbuſta: vt ĵ. l. prox. & Inſt. de vſufr. §. fin.

Deſijſſet eſſe. Imo non deſinit: vt ſ. qẽ cuiuſq; vniuer.

nato posthumo.

Appellatione filiarum continetur posthuma, si de extestatorem sensisse aliquid appareat, per indicia.

XVII.

Vi filiabus legauit si mentionem aliqua parte testamẽti posthumæ fecit, vr̃ in filiarum legato, & de posthuma sensisse.

Distributiuum si quis, si actum primi verbi attribuit pluribus in solidũ, eos in solidum ad emolumentum vocat. Bar.

Si quis ita legauerit; Si qua filia mihi genita erit, ei hæres meus centum dato: pluribus natis videtur singulis tantundem legasse. quod ita accipiendum est, nisi euidens sit contraria sententia testatoris.

hæreditatis, sed cum suo onere: & sic totum habet in re legati, vt hic, & ĵ. de his quib. vt indig. l. eum qui. §. pro parte. & ĵ. eod. l. quę litium § duobus. Sed contra. ĵ. tit. 1. l. miles. §. 1. vbi pro parte cohæredis tantũ habet. Sol hic in suo propter verbum abstinẽdi, quod est ſ. l. proxi. in fi ibi, in extraneo. Vel aliud in eius hærede. vt ibi: argu. C. de euictio l. fi. Vel dic vt ibi. Itẽ contra. ĵ. de do. excepti. apud §. ſi ex vncia 2. reſpon. Solu. ibi. Item in eod. tit. l. fi § fin. contra. Sol. ibi. Item arg. cõtra ĵ. ad Trebellia. l. ſi patroni. §. quid ergo. & facit ĵ. eod. l. filio. & l. nam nec. & l. quid ergo. 1. reſpon. Sed contra ĵ. eo. l. ſed non alias. & l. quid ergo. §. 1. Sed ibi apparet teſtatorũ voluiſſe cõtra quã poteſt eſſe ſolu: o omnium. Accur.

Qui repudiat hereditatẽ, conſequitur prælegatum totũ. h. d. cum l. ſeq. Bart.

Si vni ex hæredibus fuerit legatum: hoc ei deberi officio iudicis familiæ erciſcundæ manifeſtum eſt. Sed & ſi abſtinuerit ſe hæreditate: conſequi eum hoc legatum poſſe, conſtat.

XVIII.

Et quidem totum legatum petere poteſt: q̃uis à ſemetipſo inutiliter ei legatũ fuiſſet.

Verbum, hoc amplius inducit repetitionem, per quam præcedentia legata inualida confirmantur: ſecus in adiectione: quæ fit ad dilationem conſequendam hæredi.

Vlpianus lib. xv. ad Sabinum. XIX.

Legauit tibi inquilinos, ſiue colonos ſine prædio quod mihi habebant: certè illa legatarum non valet: quia nõ potuerunt alienari ſine ſolo. vt C. de agri, & cenſi l. quemadmodum & ĵ. eo. l. ſi quis inquilinos. poſtea dixit, lego tibi hoc amplius, domum Titianã: & hoc dixi ſiue in te tõ, ſiue in eo itẽ ſi certe non ſolũ habẽbis legatum domus Titianæ, ſed etiam legatum inquilinorũ, quantum ad ędificationem: quia efficitur vtile per illã repetitionẽ teſtatoris hoc amplius &c. ſecus autem ſi dixi in iſto eodem caſu, quæ legata pure dedi, hæres meus debeat anno bienio, triennio ſoluere: quia per hæc verba non continentur inutile legatum: ꝑ prima autem verba bene confirmatur illud quod erat inutile. vn de de hoc pono tibi aliud exemplũ. Inſtitui mihi filium meum impubẽrẽ: & ab eo legaui Titio 100. cũ peruenerit impubes ad pubertatẽ ꝑ patratiũ ad legatum inutile põt eſſe in caſu, puta ſi impubes filius moriat: poſtea dixi, ſi filius mihi hæs non erit: vel ſi hæs erit, & in pupillari ætate deceſſerit, ſubſtituo ei Caium: & repetij legatum relictum dandũ a ſubſtituto impuberis, hoc mõ: Scio qđ delegaui Titio a filio meo impuberi 100. Certe hoc amplius lego eidẽ Titio fundũ Cornelianũ a ſubſtituto impuberis, ſ. Caio: poſtea ipubes pr̃i hæs nõ extitit, & deceſſit in pupillari ætate. ita qđ legatum ab eo relictum Titio nõ valeret, ſi nõ fuiſſet repetitũ à ſubſt. tuto: vnde hẽt ſubſtitutus hæreditatẽ & dẽt ſoluere tã legata a ſe relicta, quàm relicta ab impubere. Certè dr̃ hic, q̃ illa legatũ relictũ Titio ab impubere, & quod appareat inutile fore, niſi fuiſſet repetitũ à ſubſtituto debet ꝑtare Titio dictus ſubſtitutus: & hoc propter verba teſtatoris, hoc amplius &c.

¶ In legato. Titio & Mæuio fundum reliqui non adio

ver.l.sicut.§.fi.Sol.nomine durat,vt ibi:non re,vt hic. Vel ibi duo sūt,vniuersitas,& res eius:vñ licet ad vnū redeat,remanet in vno pp res:hic aūt solus numerus.

Posset vendicari. Fortè quia area insulæ pars est, & quidem maxima:vt ĵ.de sol.l.qui res.§.aream. Itē cōtra ĵ.eod. l. si ita legatū.§. fin. sed alius casus est. Accur.

SI quis bonorū. CASVS. Legaui Titio partem bonorum meorum, puta quartam: tenuit fortè hæres per tres mēses, vel quatuor, antequàm daret legatario, non tamen fuit in mora: certè nō tenetur dare legatario fructus. & h.d. Viuianus.

Hodie fit. Id est consuetum est fieri. & sic no.partem bonorum posse legari: vt ĵ. ad Treb. l. mulier.§. fi.& ĵ.e.l. non amplius. §. fin. & ĵ. tit. 1.l. si quis seruū. §.fin.& l.leq.& s.de vulg subſtit.l.cum ex filio.

Restituitur. Vt & s. de vſu. l. Paulus. & ĵ.de adi.leg.l.cum vnus. §. verbis.ĵ. ad Treb. l. in fideicom. §.quoties.hoc autē secundum Io. si nō præſumatur testatorē contrarium uoluisse ex legatarij affectione, vel uerborū cōceptione: vt s.de vſur. l. in fideicō.§.nonnunquā.& §.cū Polidius. Et eodem mō rūsum est ad l.ĵ.ad Treb. l. baliſta,& de do. præle. l.cū qs vxori.i fin.& ĵ. tit. 1. l. si ita relictum.§. Pegasus.

In P. Fl. vel fœtus.

QVod in rerū. CASVS. Legaui tibi partū, qui nascetur ex Arethusa ancilla mea:vel decem amphoras vini,quod nascetur in fundo meo Titiano,vel tres agnos,qui nascentur ex pecudibus meis. nunqd valet legatū? Et dicitur qđ sic:quāuis pars' Arethusæ, vel vinum ex fundo Titiano, vel agni prædicti nō sint in rerum natura:quia sperātur esse. ¶ Si vſumfructū. In fundo Titiano habeo vſumfructum: eum vſumfructum legaui Sempronio.certè non valet legatum:nisi proprietatem fundi prædicti Titij acquirā ante mortē meam, qūo enim possium alicui legare vſumfructū, qui morte mea finitur?nō certe.¶ Si quis posit.Legaui tibi fundum Titianum:& post testamentum factum aliquid dicto fundo adieci. nunquid potes adiectionem prædictam tu legatarius vendicare? Dicitur quod sic:siue dicta adiectio fundo Titiano fuit facta ex fundo,qui ptinebat ad testatorē eo tpe quo testamētū fecit:siue ex eo quē postea acquisiuit, sicut & si aliquid per alluuionem dicto fundo Titiano adiectum esset. quod quidem alluuionis incrementū ad legatariū sine dubio pertinet.& idem est econtrario,si aliquid ex

si cōbusta esset,area posset vendicari.

Legatarius partis bonorū non petit fructus nisi à tempore morę. Bar.

Paulus libro iij. ad Sabinum. XXIII.

SI quis bonorum partem legauerit, vt hodie fit: sine fructibus restituitur: nisi mora hæredis interceſſerit.

Quod futurum est, legari potest. Bar.

Pomponius lib. x. ad Sabinum. XXIIII.

QVod in rerum natura adhuc non sit, legari posse: veluti, Quic quid illam ancillam pepe risse cōstiterit: vel ita, Ex vino, quod in fundo meo natum erit, vel fœtu,tantum dato.

In dubio videtur quis legare ius quod habet in re, licet eius morte sit periturum. Bartolus.

Si vſumfructum habeā, eumque legauerim: nisi postea proprietatem eius nactus sim,inutile legatum est.

Si res legata augeatur legatum crescit, si diminuatur, decrescit. Bar.

Si quis post testamentum factum, fundo Titiano legato partem aliquam adiecerit, quā fundo Titiano destinaret, id quod adiectum est, exigi à legatario potest, & similis est causa alluuionis: maximè si ex alio agro, qui fuit eius cum testamentum faceret, eam partem adiecit. Quòd si post testamentum factū, ex fundo Titiano aliquid detraxit, & alij fundo adiecit:videndū est,vtrum ne eam quoque partem legatarius periturus sit, an hoc minus, quasi fundi Titiani esse desierit, cum nostra destinatione, fundorum nomina, & domus, non natura constituantur? Et magis est, vt quod alij destinatum est, ademptum esse videatur.

Eadem est nauis, quæ destruitur,& reficitur,eadem carina remanente.

Si nauem legauero, & specialiter eā adicri-

dicto fundo Titiano detraxit testator.nam non debet ad legatariū ptinere:& est ratio,vt dicit litera.¶ Si nauem.Legaui tibi nauem & postea eam totam destruxi particulariter,fundo nauis integro manēte,qui appellat hic carina,quasi currina : quia currit super aquā. & postea eam totā refeci.nunquid potest legatarius eā habere? Et videtur qđ non: quia non sunt ijdem asseres. & tñ dicitur quod sic: qa carina eadem permanſit viuia.

Non fit.Sed speratur, per hoc quod dicit adhuc. nec est conditionale inutile. nam debemus expectare ad sciendum vtrum valeat, vel non ips quod dictus meus filius hæreditatem adibit, si tēpore quo adit hæreditatem, in mea potestate est, nō valet legatū, quia ipse acquirit mihi hæreditatem : vnde legatum nō potest mihi acquiri: quia iam essem hæres,& legatarius:qđ esse non debet.vt ĵ.eod.l. legatum.§.1.si autem tempore aditæ hæreditatis nō est in mea potestate, valet legatum:quāuis inſpiciam tēpus aditæ hęreditatis per filiū:non tamen aliquid facit ad rhombū tēpus, quo dies legati cedit,i.tempus mortis testatoris.Si ergo ponas dictum filium esse in potestate patris tempore quo adit dictā hæreditatem, non valet legatum patri relictum:vt dictum est : quāuis autē non valet legatum imputatur tamen mihi patri dictū legatum in Falcidia. de quo ponas ita exēplum. Filius meus(vt dixi)fuit institutus a Titio,& ab eo mihi patri x.fuerunt relicta:vt dictum est, & quibuldam alijs legata fuerunt relicta à dicto testatore : tempore quo adit filius meus hęreditatē, est in mea potestate:& ita hæreditatem mihi acquirit,vnde legatum meum non valet,vt dictū est : nunc volo ſoluere ego pater legata aliis legatarijs relicta a testatore, cuius hæreditatē habeo per filium meum:& eis volo detrahere Falcidiam de legatis dicens me non posse habere quartā,nisi de ducam de legatis.Legatarij dicunt,cōputa tibi in Falcidiam illud legatum:quod fuit tibi relictū a filio tuo hærede instituto:nunquid possunt hoc dicere legatarij ; Et dicitur quod sic. Viu.

Quid Bal. dicat videm au thē. ex cā. 11. col. C. de liber præteri.

P. Flor. meam.

Adſcripſero. In testamento. Accur.

Carina. Id est ventre. Ioan.

Manēte. Aliqui distinguo, quo animo dissoluitur, vt infra de ver. oblig. l. inter ſtipulantem. §. & nauis. & de ſol. l. qui res. §. aream. & supra quib. mod. vſus fruct. amit. l. quid tamen.

§. si nauis. Accur.

Filio hærede. CASVS. Titius instituit hæredem filium meum:& mihi patri ab eo filio decem purè legauit. quæritur, nunquid valeat legatū ? Et certè valet,eo qđ non est incontinenti inutile. nam debemus expectare ad sciendum vtrum valeat, vel non ips quod dictus meus filius hæreditatem adibit, si tēpore quo adit hæreditatem, in mea potestate est, nō valet legatū, quia ipse acquirit mihi hæreditatem : vnde legatum nō potest mihi acquiri: quia iam essem hæres,& legatarius:qđ esse non debet.vt ĵ.eod.l. legatum.§.1.si autem tempore aditæ hæreditatis nō est in mea potestate, valet legatum:quāuis inſpiciam tēpus aditæ hęreditatis per filiū:non tamen aliquid facit ad rhombū tēpus, quo dies legati cedit,i.tempus mortis testatoris.Si ergo ponas dictum filium esse in potestate patris tempore quo adit dictā hæreditatem, non valet legatum patri relictum:vt dictum est : quāuis autē non valet legatum imputatur tamen mihi patri dictū legatum in Falcidia. de quo ponas ita exēplum. Filius meus(vt dixi)fuit institutus a Titio,& ab eo mihi patri x.fuerunt relicta:vt dictum est, & quibuldam alijs legata fuerunt relicta à dicto testatore : tempore quo adit filius meus hęreditatē, est in mea potestate:& ita hæreditatem mihi acquirit,vnde legatum meum non valet,vt dictū est : nunc volo ſoluere ego pater legata aliis legatarijs relicta a testatore, cuius hæreditatē habeo per filium meum:& eis volo detrahere Falcidiam de legatis dicens me non posse habere quartā,nisi de ducam de legatis.Legatarij dicunt,cōputa tibi in Falcidiam illud legatum:quod fuit tibi relictū a filio tuo hærede instituto:nunquid possunt hoc dicere legatarij ; Et dicitur quod sic. Viu.

Cōcor. tex. in ca. consulit. per ratiōē ibi positā, extra de iud.

Coniunge l. vbi cura ad S. C. Treb. infra.

A filio hærede potest legari patri, sed si adierit iussu patris non tenet legatum. Bar.

Paulus libro xij. ad Sabinum. XXV.

AFilio hærede ēt purè patri legari potest: nec interest: an die legati cedente in patris potestate sit. Igitur & si iussu patris adita sit hæreditas, imputabitur ei in Falcidiam. Vt eam ſubmoueat, non vt eam inducat : vt infra ad leg. Falc. l. si a ſeruo. & l. ex asse. in fin. ſed videtur legata ſeu prælegata in Falcidiam, ſeu in quartam non imputari:ſed lucro hæredis cedere : vt infrà ad leg. Falc. l. id autem. & in l. quartā. & l. in ratione. 1. §. pe. quæ ſunt cōtra. Sed illud quādo valet, hoc quando nō valet. hoc caſu quo hic dicit : vt d. l. ex asse, in fine. Alij dicunt hanc loqui ſecundū iura noua in aduentitio peculio, & dicunt imputari in Falcidia,id est,contribui ſecum in Falcidia:vt eam detrahat filius de hoc legato vt de cæteris , quod non placet.

Illud videtur quis habere, quod remanet deducto onere. Bartolus.

Pomponius lib. x. ad Sabinum. XXVI.

NOn amplius legatorum noīe ad quem quam pertinere videtur, quam qđ deducto eo, qđ explendę cōditionis causa datum esset, supereſt.

Species legata perit periculo legatarij. Bar.

Si certum corpus

NOn amplius. CASVS. Legaui Titio decem,si daret hęreci meo quinque.volo poſtea gravare legatariū in dandis lex Sempronio: certè non possum, nō.n debet quis in plus onerari, quam honoretur:honoratus est autē Titius in x.& grauatus in xi.¶ Si certum. Equum meum tibi legaui,& hæres meus nō fuit in mora dandi tibi:postea perijt equus dolo vel culpa hęredis non interueniente: certè damno legatarii perit,& ita fit eius legatarii deterior conditio. Cum bonorum Legaui tibi quartam partē bonorum meorū, quę bona mea erant forte in diuerſis locis cōſtituta : vnde forte malū esset legatario,ire ad quatuor villas, vel quinque,& in vnaquaque accipere quartam partē cuiuslibet meæ rei. vnde petit ab hærede æſtimationē dicti legati quęrit quis habeat electionē? Et dicit hic quod hæres:licet quidā dicāt contrarium:& ſi velit dare partē rerum, non concedetur ei,ſi res ſunt,quę non recipiūt diuiſionem per naturā,ſicut ſunt ſeruitutes : vel non recipiūt diuiſionē ſine graui damno:ſicut est equus,Sed pone.qđ hęres elegit dare legatario partem bonorū,& non æſtimationē:certè illarum rerum partem pōt dare legatario in certis rebus , vel etiā in vna re tantū,ſed voluntate legatarij: vt ſi hæres dicat legatario,ego dabo tibi talem fundum,vel fundos pro parte tibi relicta,& legatarius dicat,libenter. ſi autem dicat,ego nolo dictos fundos pro dicta mea parte . imò volo tales alios,cunc iudex debet æſtimare,quos accipiat:& ſic cōtinuando cōſulit etiā legatario,ne necesſe habeat in omnibus rebus partem vindicare : quod quidem esset ei incommodum. h.d. cum l.ſeq. Viu.

Non amplius. Alicui legata est domus,ſi decem det hæred. deductis decem reſiduum domus videtur esse ĩ legato,& nō tota domus:& hoc ſi quæram qđ eo one rādo: vt infra tit. 1.l Imperator & ĵ.eo.l.ciuitatibus.§. 1.& ĵ.ad leg. Falc.l.ſed ſi nō ſeruus §.quod ſi alienus. ſed quo ad alios legatarios tota domus intelligitur esse in legato:vt ĵ.ad l.Falc.l.ad veterani §.1.quæ est cōtra.nam illud datum lucrifacit hæres,& ſic cæteris nō prodeſt:vt in eo.tit.l.in quartam.in fi.& facit infra de verb.ſign.l.ſubſignatum.§. bona.& ſupra ſolu.matr.l. fructus. Accur.

Si certum corpus. Incertum enim perire nō potest vt ĵ.

vt infra ad legem Falc. l. in ratione. ij. §. incertæ.

a Legatarij. Hic autem præsumitur, quod esset dolus vel culpa. vt j. tit. 1. l. cum ita. §. species, & facit j. eod. l. cum res. §. item si res. & l. cum seruus. Sed contra j. e. l. si seruus. §. qui quinq;. & §. si seruus. sed in vtroque fuit hæres in culpa.

Item no. damnū patitur qui perdit lucrum. i sic j. ne qd in loco publi. l. 2. §. merito. Sed arg. contra, j. de dam. infec. l. Proculus.

Cōcor. tex. in c. i nostra ex. de iureiu. & i c. sicut dignum, ex. de homi. & in c. cām. cum ibi not. de testib.

Dic, quod ibi improprie dr damnum: vt infra l. 3. de dam. infec. vel dic, quod legatarij patiatur dānum, cum in eum recta via dominium trensit, & sic perdit quod est suum. Vel dic, quod tex. nō dicit p patiatur damnū, sed fit deterior conditio eius, quod est etiam perdendo lucrum: quod patet, quia ob hoc minor restituitur: vt l. 3. §. si quid minori. cum l. seq. §. de mino. secundum Bar. hic.

b Legata. Quod fieri potest, vt §. eo. l. si quis bonorum.

c Rerū partes. Non ergo cōpellitur adire ex Trebell. vt inf. ad Trebel. l. mulier. §. fi. 10.

d Æstimationem. Sec' ergo si hic Trebellocum haberet. nam tunc ipsarū rerum fieret restitutio secundum Io. vt Instl. de fideicomm. hered. §. si quis. & inf. ad leg. Falc. l. linea. in fi. Sed nōne pro parte vterq; sentit onera, vt Instl. de fideicom. hær. §. post quod senatusconsul. Resp. non, imo hæres tātum, & præstatur legatario pars eorum, quę supersunt deducto ære alieno. & ita est intel ligēdum, licet aliter in quadam sui parte innuat, quod est j. ti. 1. l. si quis seruum. §. fi. & l. seq. Azo. Et pro hoc p fiat restitut o deducto ære alieno, est ī. de iure dot. l. mulier. Item quomodo datur æstimatio, & aliud pro alio soluitur inuito legatario? Respō. bonorū dicit in genere, non rerū singularium: quia tunc secus, vt j. de verb. sign. l. bonorum. & ī. de vsufr. l. quoties. §. n. & facit p æstimatio possit præstari j. de aur. & arg. leg. l. 1. in fi. & l. cū certum. & l. Titia. §. 1. & j. ti, 1. l. cum filius. in prin & l. mortuo. § 1. & C. cōi diu. l. 1. & j. de vsufr. leg. l. generali. §. pen. & l. fundi. & continua l. seq.

Pōt pro debet, & debet pro pōt. Man. i gl. facul. in proę. in ver. debemus.

i Otest. Id est, debet, si vtriq; expediat: vt j. de alim. leg. l. solent.

Partem. Scilicet, legitimam, tertiam, vel quartam, & hic est arg. p in vna re possit detrahi Falcid. sic infra ad leg. Falcid. l. si ex pluribus. & C. famil. ercisc. l. filium. & C. quādo & qui. quar. pars deb. l. 2. circa princ. & supra famil. ercisc. l. planè. Sed not. contra: vt C. ad leg. Falci. l. 2. & arg. infra, de pec. leg 1. si peculium. §. 1.

Æstimauerit. Qui considerat quod vtrique expedit. sic j. de solutio. l. 1. & 2. & j. de cap. l. postliminium. §. transfugæ. Accur.

SI creditori. Hęc lex tota cū l seq. loqui tur, quādo debitor legat creditori illud quod ei debet & super hoc pōnuntur tres casus. Primus est, quando habeo exceptionem contra creditorem meum, qua me contra eum tueri possum: & postea lego illud quod ei debeo, & super quo habeo dictam exceptionem: certè valet legatum: quia ex eo habet legatarius, idemq; creditor commodum, quia exceptio videtur ei a me remissa. Secundus est, tu debes mihi pone centum, actione redhibitoria, quæ nō durat ultra sex menses, & est prætoria, siue honoraria: legasti mihi dicta centū: certè valet legatum: quia datur mihi postea actio ex testamento, q̄ est ciuilis & perpetua loco illius, quæ erat tēporalis: vnde commodum habeo. Tertius est, actione ex stipulatu debes mihi cētum. vsque ad annū pone. illa centum mihi legas in tuo testamēto: certè utile est legatū per cōmodū repræsētationis. Si aūt nō sit plus vtilitatis in legato, q̄ fuerat in debito: nō valet legatum. Viu.

* Vtile. Vt inf. tit. 1. l. Mæuius. §. debitor. & Instit. eod. §. si quis & j. de lib. leg. l. 11 debitor. §. 1. & l. si creditor. & l. eq & l. legaui. §. contra. & l. Aurelius. §. eum. & j. tit. 2 l. si deportatus. §. fi. & inf. ea. l. §. fi. & l. seq & j. ti. 1. l. debitor. Accur.

Id quod honoraria. Vt de peculio, vel redhibitoria, & est tunc rat. o, quia ex testamento perpetua, vt arg. ī proxi. respon. cum tuis concor. & h. d, quia ciuilis, s. perpetua, pro honoraria, scilicet temporali. Sed tūc est arg. contra: ī. si quis cau. l. si eum. §. qui iniuriarum. Sed dic, quod ibi proponebat testator facere perpetuū ius agentis, vel pone in prætoria perpetua, vt de const. pecu. Et quod dicit quia &c. dic secundum Azo quod melior est ratio: quia iure ciuili erat indebitum quod legatur: cum ergo ius ciuile in testamentis, & legatis versetur, dicitur genere legatum: quia prętorium per ciuile non distinguitur: sed ciuile per prętorium sic. quod est posterius: vt ī. de iustit. & iur. l. ius autem ciuile. §. 1. Item quod dicit pro honoraria: non dicas, quod per testamentum tollitur prætoria: sed adijcitur ciuilis, sic ī. de exer. l. si eum. §. pen. sed respexit, quod legatarius omittet prætoriam, & ciuilem intentabit: sic & ex sententia datur actio: licet & alia primo

primo competere: vt ī. de re iud. l. miles. §. decē. Acc.

Debes. Non purè. alioqui non teneret legatum, vt infra proxim. Azo. vel fortè tenet propter dominium: quod statim habebit, & propter sumptum: vt infrà titulo secundo. l. tertia. §. si rem quis.

* In P. Fl. nō est, mihi.

b Minuat. Imo minuit: vt infra ad leg. Falcid. l. 1. §. si quis creditori, contra. Solu. minuit in cōmodo repræsentationis, vt ibi: non in plus, vt hic. Vel extitit dies vel conditio viuo testatore, nihilo minus tamē tenet legatum: vt j. ad leg. Falc. l. verbis. cessāt tamen Falcidia, quod nullū cōmodum habet: vt j. titu. 1. l. debitor in prin. sed in cōtrario extitit post mortem. Accur.

c In autē neq; modo. Dic modo, vt infra de his quæ sub modo. l. fi. Vel dic quod erat alternatiua: vt j. de act. & oblig le. obligationum fere. §. modus. & facit ī. l. proxi. in prin. cum suis concord.

ALIS scriptura. CASVS. Titius faciēs testamētum legata multa reliquit, & quædam purè, quædam in diem, quædam sub conditione, & quædā in pecunia quædam in specie, & quædam in rebus, quæ constabant pōdere, numero, vel mensura. Item legauit Sempronio annua x. Caio legauit x. cum erit xx. annorum: & Cornelio legauit vinū quod habebat in apotheca sua, vel pecuniam, quam in arca habebat: postea subijcit verba, quæ hic pōnuntur: Quas pecunias legaui, quibus dies appositus nō est, & ea hæres meus annua, bima, trima, die dato: & post illā clausulā positā, quædam alia legata reliquit quibusdā: quæritur nūquid dicta clausula, quas pecunias &c. referat ad ea legata quę sunt in specie, vt scilicet ea præstentur annua, bima, trima die: Et dicitur quod nō, sed bene pertinet ad ea, quæ sunt data in his rebus, quæ constāt pondere, numero, vel mensura. Item & ad ea legata pertinet: quibus nō est appositus dies, sed non pertinet ad illud legatum quod relictum est annuatim: nec ad illud quod relictu est sub conditione: nec ad illud quod relictum fuit Caio cū habuerit xx. annos. quia omnia ista legata habent diem: & testator noluit prorogare, per dictam clausulam nisi ea, quæ non habent diem. Item non pertinet dicta clausula ad illum legatum quod fuit relictum Cornelio. id est, ad legatum pecuniæ, quæ est in arca, vel vini quod est in apotheca: quia speciei videt legatum: & testator dixit quas pecunias &c. Item pertinet dicta clausula ad legata pura, & ī pecunia existētia, quæ data sunt in testamento, vel in codicillis post prolatam à testatore dictam clausulā, quas pecunias &c. h. d. cum l. sequ. Viuianus.

* In P. Fl. vtrum annua die dabuntur.

Corpora. Et pecunias testator legauit & purè, & nō purè. Accur.

e Non pertinet. Cōtra j. ti. 2. l. quisquis. Solu. ibi, in summas: hic in pecunias. Itē ibi futuri temporis hic præteriti verbū posuit. Accur.

In, non est in P. Fl. alibi præsentia deberi.

f Continentur. Sic accipitur sup. si certum. pet. l. 2. §. j. item mutuū. aliàs largius: aliàs strictius ponitur. vt ibi not. sed quare non omnia quæ legauerat? Respō. quia facilè erat ei dare quæ legauit, nisi restringere voluisset. sic C. de cad. tollen. l. 1. §. fin autē ad deficiētis. Accursius.

g Purè. Exprimendo purè vel simpliciter.

h Prorogabit. Quia huic dies appositus non est. Sed contra infra de do. præleg. l. cum vulgiri. sed ibi erat dies appositus saltem à lege. Vel speciale in legato solius repræsentationis: vt ibi.

i Præsentia. Hoc expresso: præsenti ergo die apposita.

k Pertinet. Vt vtrūque statim possit exigi: siue simpliciter, siue in præsenti sit relictum. Accur.

l Præsenti die. Id est, non purè considerato hoc extrinseco. scilicet, prorogatione, sed videtur purè, vt inf. de verb. obl. l. liber homo. §. 1. contra. Sed ibi effectum cō sideravit: & nihil extrinsecus. Item contra infra tī. 1. l. Titio. Solu. ibi. & facit j. de reg. iur. l. in omnibus.

ADDITIO Dic quod ibi dixit, quas pecunias legaui. hæres meus dato annua, bima, trima die, nec ibi adiecit, quibus dies adiectus nō est. vnde refertur ad omnia, secundum Bart. hic.

m Initium. Id est, certitudinem temporis in se continet: & ideo non habet locum repetitio. & facit supra de don. causa mort. l. senatus. §. fi.

n Conditio. Et ecōtra: vt inf. de cōdi. & demō. l. dies.

o Species. Accipitur ergo pecunia, vt species quandoque: vt infra eo. l. planè. §. sed hoc. Accur.

p Hanc autem scripturam. Quibus dies &c. vt in prin. huius legis.

Vniuersa

a Vniuersa. Etiam quæ sequuntur, dummodo sint in numero pondere, & mensura: vt in prin. l. & facit ff. de verb. sign. l Scæuola respon. & ff. l. proxim. & ff. de reb. dub. l. fi. Sed contra ff. tit. 2. l. vxori. §. vxori. Solu. secus in donationibus, quæ fiunt inter viuos quia varijs tẽporibus earum dies cedit, vt valeant, vel non, sed legata omnia simul cedũt. Azo. arguin ad hoc. §. com. præl. fina. in fin. & ff. de do. causa mor l. senatus. in fi. Sed hoc non placet, cum ibi loquatur de illis donationibus quæ morte confirmantur omnes. Nec obst. C. de donatio. inter vir. & vxor. l. donationes. quia verum est trahi retro: non quantum ad dominum, sed quãtum ad fructus Hugo. Dic ergo, quod ibi erant contra ius futuræ, ad quod iex suam fictionem nõ extendit. argu. C. de condi. infer. l. 2. Hugo. Item ibi subintiam confirmauit: hic solam adijcit quantitatem. Item argu. contra hũc fin. supra quib. ex cau. maio. l. sed & si per prætorem. §. deinde adijcit. & de postu. l. 1. §. eum qui.

Pro solu. huius contrarij. vide B. hic ità materiam late discutientem.

b Ed etiã. Postea. Verbum postea, determinat vel dictionem confirmatis, vel dictionem legata, quasi dicat, facti sint postea vel ante, & not. hic & superiori l. in fine præteritum porrigi ad futurum. & sic est ff. tit. 1. l. cum pater. §. fideic. & ff. l. proxi. in fi. & ff. eo. l. si mihi & tibi. §. fin. Accur.

c Cõcor. tex. i c. de causis. cũ gl. in verb. certũ. extra, de offic. dele. ca. si eo tempore. de rescript. lib. 6. &c. statutũ. eod. titu.

XXXI.

d Ed etiam ad ea, quæ codicillis confirmatis postea legata fuerint, hæc clausula pertinet.

Repetita à substituto intelliguntur repetita purè, nisi aliud exprimatur. Bar.

XXXII.

e I quis à filio pupillo hærede instituto, cum is in tutelam suam venisset, pecuniam legauerit, & à substituto hærede legatũ repetierit: impubere filio mortuo, secundus hæres legatum non debebit. quod ita verum esse, tam Sextus, quàm Pomponius putant, si repetitio legatorum ad eũ modum cõcepta sit, Quæ non ad præcedentia sola legata, sed & ad vniuersa: f quæ testamento adscripta sunt, extendi Gallus Aquilius, Ofilius, Trebatius responderunt: idque verum est.

XXXIII.

g Ed etiam ad ea, quæ codicillis confirmatis postea legata fuerint, hæc clausula pertinet.

XXXIV.

h I quis à filio meo legaui, quæq; eum dare iussi, si mihi hæres esset, hæres meus ijsdem diebus dato. Sed si ita repetita fuerint. Quæ a filio meo legaui, hæres meus dato purè repetita videbuntur legata, & duntaxat demonstratio eorum facta. igitur, & hoc ipsum legatũ, de quo quæritur, præsens debebitur.

Si testator fuerit de certo & dubium est de quo, electio est hæredis. Bar.

Si quis plures Stichos habens, Stichum legauerit: si non apparet, de quo Sticho senserit: quem hæres elegerit, debet præstari.

Valet quod relinquitur parti ciuitatis. Bar.

Si parti ciuitatis aliqd sit relictũ, quod ad ornatũ, vel compendiũ Reipublicæ spectet, sine dubio debebitur.

Si pluribus eadẽ res legetur coniunctim cuilibet debetur

i Cõcor. tex. in c. si tibi. cum ibi no. extra, de testa. & in nos quidẽ eod. tit. & aliquid in c. si cautio quam. de fide instrument.

k Hãc gl. nota. dicit Bart. in l. ita stipulatus, nu. 8. q̃ declaratio spectat ad hæredẽ. ff. de verb. obli.

l Dic q̃ ibi incertitudo erat in verbis ꝑtoris: ideo declaratio é iudicis. hic in verbis testatoris: ideo ãclaratio est hæredis, ẽm Bart. hic.

m I pluribus. Titio, & Sempronio legatum Cornelianũ: & sic fuerunt re, & verbis cõiuncti: certè quilibet debet habere dimidiam, quacunque actione quilibet eorum agat pro hoc legato cõtra hæredem. Quid si ita dixi, Titio lego fundum Cornelianum, & Sempronio lego eundẽ fundum Cornelianum: & ita sunt separati verbis, non tamen re? Certè aut appareret voluisse testatorẽ adimere primo, & dare secũdo, aut non. primo casu secundus habebit totum fundũ: secũdo veniet ad legatũ q̃libet pro dimidia, nisi testator voluisset quẽlibet habere solidũ: quia tunc vnus dẽt habere fundũ, & alter æstimationẽ. Sed qui habebit electionẽ, vtrum habeat fundũ vel æstimationẽ? Et certè il le qui primo fuerit litẽ cõtestatus super vno de eis postquã fuerit litẽ contestatus super vno, puta super æstimatione: non poterit postea petere fundũ: dixi ergo suprà q̃ qũ testator vult adimere primo, & dare secundo: secundus debet habere, & primus amittere. Sed quid si cum de secundo non erat testamenti factio, id est nõ poterat capere legatũ? Certè nihilo magis habebit primus. Dixi ergo tibi, quando quibusdã coniunctim lego re, & verbis, & quando lego aliqbus seperatim verbis, & coniunctim re modo videamus, quando legaui fundum Cornelianum quibusdam, & quosdam eorum posui coniũctos re, & verbis, & quosdam coniunctos re, & separatos verbis, puta ita dixi. primo, & secundo, tertio lego fundum Cornelianum: quarto lego fundũ eundem: quinto lego fundum eũdẽ. quo admittẽtur ad petitionem legati? Et certè tres cõiuncti re, & verbis loco vnius habentur, & habebũt dimidiam fundi: alij duo habebunt aliam dimidiam, & h. d. vsque ad §. 1. l. planè. Viuia.

n In P. Fl. ad secundum legatum. In P. Fl. nõ est, hæres.

o Cõcor. cum hoc tex. c. pen. in fi. super verb. cum aliis. ante medi. ibi, vnde supple. extra, de proc.

p Agat. Vt & ff. eo. l. duobus. & facit ad sequentia, ff. de duob. reis. l. reos. §. 1. & C. si plures vna sententia. l. 1. & ff. de verb. obl. l. eum qui, 2. respon. & Inst. eo. §. si eadem. & C. eo l. si Fortidianum.

q Conuolasse. Sic ff. de his quæ pẽ. no. l. 2. & ff. tit. 2. l. vxorem: §. fœlicissimo. Accur.

r Portione. Nisi sint quidam cõiuncti re, & verbis: alij re tantum coniuncti. sed verbis disiuncti, tunc coniuncti vtroque modo, pro vno reputantur. vt ff. l. prox. 2. respon. & ita ipsi soli habent vnã medietatẽ: alij disiuncti viriles habent partes alterius medietatis. Azo.

s Pretium. Sic infra tit. 2. l. si res mihi, & inf. tit. 1. l. qui duos. §. fi. & inf. de manu. test. l. Iulianus.

t Contestatus est. Sic ff. de proc. l. pluribus. quandoq; tamẽ expectatur sententia, vt sit melior cõditio: vt ff. de noxa. l. si quis à multis, & de pec. l. si vero. Et no. q̃ hic dicit Ioan. q̃ ante litem contestatam nulli debetur: & tunc demum lite contestata incipit deberi, alioquì & duo haberent actionem in solidum, & dominiũ in solidum, quod est impossibile: sed & dici potest q̃ parte cuique quæsiti tum: sed sub cõditione in solidũ, si prius litem contestetur. quo casu alio contestante, alteri nihil quęsitum videtur ẽm Ioan. & facit inf. de iniu. l. in iuriarum actio. & de verb. obl. l. si Titius. & C. de cadu. tol. §. vbi autem leg. & ff. de iud. l. qui prior. & no. in fi.

Sin autẽ u hoc minimè apparere potest: pro virili portione x ad legatũ omnes venire: scilicet nisi ipse testator ex scriptura manifestissimus esset, vtrumq; eorum solidum accipere voluisse: tunc enim vni pretium, y alij ipsa res assignatur: electione rei, vel pretij seruãda ei, qui prior de legato, fideive cõmisso litem contestatus est. z ita tamen, vt non habeat licentiam altero electo, ad alterum transire.

XXXIV.

a Lanè vbi transferre b voluit legatum in nouissimum: priori non debebitur, tametsi nouissimus talis fit: *in*

u Lanè. Casum in hoc princ. vide in fine casus præce.

¶ Si eadem. Titius in testamento suo legauit mihi bis equum suum, vel ter, vel quater. certè si extat equus, eum mihi debet dare hæres, alias æstimationẽ: sed equũ, & æstimationẽ habere nõ possum, secus si plures legauit mihi eãdem summã, vo ens quod pluries eam mihi daret hæres: quia tunc bene potero habere pluries: & reddit rationem inter speciẽ, & summam: sed quod dixi in specie, habebit locum in quantitate relicta, tanquam esset species: ea autẽ quæ consistunt in põdere, numero, vel mensura, nõ videntur species, sed quãtitas: & pluries præstãtur, si pluries legata fuerint. Sed pone, q̃ Titius legauit mihi equum suum in suo testamento, postea Sempronius legauit mihi eũdem equũ. certè si habeo æstimationem ex testamento vnius, bñ potero habere rem ex testamento alterius. Sed quid si Titius legauit mihi equum, & ego eum postea emi a Sempronio, & habeo ex causa emptionis, nũquid potero adhuc petere dictum equum ab hærede Titij? certè sic, & consequar ab eo illud, quod mihi abest pro equo, i. pretium quod dedi Sempronio. Item quid si Titius legauit mihi equum suum, & nullum onus mihi imposuit, & Sempronius mihi eũdem equũ in suo testamento legauit, & rogauit me q̃ eũ restituerẽ Caio, vel rogauit me, q̃ darem decem Caio, vel legauit mihi dictum equum dictus Sempronius sub conditione, si darem hæredi suo x. & postea habui equum legatum ab hærede Sempronij prædicti: & sic teneor eum restituere Caio, sicut Sẽpronius me grauauit: cum mihi legauit, vel teneor dare x. Caio, sicut Sempro. me grauauit, vel teneor dare x. hæredi Sempronij, sicut ipse me grauauit: postea peto equum ab hærede Titij primi testatoris, qui mihi legauit: certè bene possum hoc facere, sed tamen ipse nõ dabit mihi equũ, vel eius æstimationem, quia iã habui equũ ex cã lucrativa, sed dabit mihi illud quod præstare teneor ex testõ Sempronii: videtur. n. illud mihi abesse occasione rei, quã habui ex causa lucrativa: ex quo teneor ad dandum aliis. literam aũt ita prosequaris sicut posui in casu. primo. n. legas vsq; ad §. sed si duorum. & illum dimittas, & capias illũ, sed si nõ corpus, & legas vsq; ad §. q̃ si rẽ. & ibi dimittas, & reuertaris ad §. sed si duorum, & legas vsq; ad §. sed si nõ corpus: & ibi dimittas, & capias §. quod si rem. & legas vsq; ad §. si coniunctim. ¶ Si coniunctim. Titio & Sẽpronio legaui fundũ Cornelianũ: certè quilibet debet habere dimidiã, si ambo capaces sunt:

sunt: si autem vnus eorũ non est capax, puta, quia seruus est testatoris: nihilo minus alter habebit alterã dimidiam: vnde pono tibi talem casum. Filium meum impuberem instituo, & in hoc testamento equũ meũ Titio legaui: postea prędicto meo filio substitutũ dedi, si intra pupillarem ætatem decederet: & in casum eundẽ equum legaui Seio: certè quilibet de distis legatarijs debet habere dimidiam in dicto equo. Sed antequam perueniat hæreditas ad substitutum, Seius cui legatum fuit à substituto non potest habere partem equi. nunquid interim debet habere alius legatarius totum equum? Et dicitur quod nõ: imo suam partem tantum, & ita non solum in superiori casu, sed etiam in isto ille qui non potest capere facit partem suo collegatario capaci.

¶ Si duobus. Institui mihi hæredem Titium solum, & eidem Titio, & Caio fundum legaui: certè totum istud legatum pertinebit ad Caium collegatariũ: quia Titio a seipso legari nõ potuit: & super hoc quod non possit hæredi a seipso legari, ponit aliud exemplum. Ecce institui hæredes Titium, & Caium, scilicet Titium in vna vncia, & Caium in vndecim vncijs: & postea eis fundum legaui: certè quia nullus eorũ potest accipere legatũ pro ea parte qua institiutus est, vt dictum est: capiet quilibet eorũ legatum pro parte hæreditaria alterius. vnde Titius qui fuit institutus in vncia, habebit legatum pro xj. partibus: & Caius q fuit institutus in xj. vncijs, habebit legatum pro vncia vna: & habeas in secundo responso huius §. vnciarum hæredem &c. quamuis autem dixerim, quod hęredi a seipso legari non potest: tamen si institui mihi hæredẽ: & legaui duobus fundũ, & vnus de illis legatarijs extitit hæres hæredi, & sic deuenit pars sua legati ad eum casum, a quo incipere non põt, nihilo minus retinebit pro sua parte legatum. ¶ Si ita. Legaui hoc modo Titio: habeas tibi fundum Scianũ, aut vsumfructum: est certè in arbitrio Titij vtrum habeat fundum, vel vsumfructum. Sed pone quod ita legaui Titio, lego fundũ Scianum, vt partẽ eius habeat: certè partem habebit Titius, & non plus. Viu.

[1] Non constituit, vt infra de adimen. leg. l. & si transfertam. Accur.

cuius persona legatũ non constitit. At si coniuncti [2] disiunctiq; cõmisti sint, coniuncti vnius personæ potestate [3] fun guntur.

Si circa idem corpus multiplicetur à testatore legatum, non debetur nisi semel: secus si à diuersis testatoribus: sed si circa quantitatem, vel genus, pluries debetur, si de voluntate testatoris processerit. Bar.

Si eadem res sæpius legetur in eodem testamento: amplius quàm semel peti non potest: sufficitq; vel rem consequi, vel rei æstimationem. Sed si duorum testamentis mihi eadem res legata est: bis petere potero: vt ex altero testamẽto rẽ consequar, ex altero æstimationem. Sed si nõ corpus sit legatum, sed quantitas eadem in eodem testamento sæpius: Diuus Pius rescripsit, tunc sæpius præstandam summam: si euidentissimis probationibus ostendatur. testatorem multiplicare legatum voluisse, idemque & in fideicommisso constituitur. eiusq; rei ratio euidẽs est: quod eadẽ res sæpius pstari nõ pôt, eadẽ summa volente testatore multiplicari potest. Sed hoc ita erit accipiendũ, si non certum nũmorum corpus sit sæpius relictum; vt puta centum, quæ in arca habet, sæpius legauit; tunc. n. fundo legato esse cõparandum credo. Sed si põdus auri, vel argenti sæpius sit relictum; Papinianus respõdit, magis summæ legato comparandum, merito; quoniam non species certa relicta videatur. Proinde & si quid aliud est, quod pondere, numero, mensura cõtinetur sæpius relictum; idem erit dicendum, id est, sæpius deberi, si hoc testator voluerit.

Si res legata efficitur mea, eatenus valet legatum quatenus mihi abest pro ea. Bar.

Quòd si rẽ emissem mihi legatã, vsq; ad ptiũ qđ mihi abest, competet mihi ex testamento actio. Et multò magis hoc dicendũ est, si duobus testamẽtis mihi eadem res legata sit; si alter me reso quo d non probatur contra, secundũ Io. Tu dic secundum R. & Azo. q ibi in diuersis scripturis, hic in vua, secundum hoc intellige j. de adi. leg. l. cum certũ. & facit s. de iure dot. l. cum pater. Item no. hic cuidam permitti variare, & sic ponunt similia j. de coll. bo no. l. nonnunquam. sed hic magis addidit: quam varia uerit. Item facit j. tit. 2. l. nutu. §. 1.

Comparandũ. No. etiam quantitatẽ accipi qñque, vt speciẽ: vt hic, & j. eo. l. sed si certos. & s. e. l. talis. §. ité si legetur. & j. eo. l. si seruus legatus. §. qui quinque.

Relictum. puta marcha argenti. Accur.

Non species. Imo quantitas: quia constitit in pondere: vt Insti. quib. mo. re. contra. ob. in prin.

Aliud. Vt decem pondo auri, vel olei.

Idem. Quod s. ea. l. §. sed si non corpus.

Quod si rem emissem. Ab alio non ab hær. alioqui actione ex empto repeteret pretiũ: vt j. ea. l. hmõi. §. q seruum. & s. de act. emp. l. cui res. & facit j. ad l. Fal. l. 4.

Si coniuncti. Hic continua supra l. prox. ibi pro viri li, &c. vt & ibi dixi secundum Azo. & Hugo.

Potestate. Vt id solum ambobus præstetur, quod vni soli præstetur. R. & facit infra de dot. præleg. l. 2. ij. resp. & C. de impu. & ali. subst. l. fin. & infra eo. l. huiusmodi. §. si Titio. & supra, de hared. instit. l. Titius fundi & s. de vsufr. accre. l. si quis. H.

In eodem testamẽto. id est eiusdẽ. nam siue eodem testamento siue testamento, & codicillis idem est: vt hic, & j. de leg. 2. l. Mœuius. §. duobus. & § eum & C de lega. l. cum quæstio. §. fin. & l. si quis omi. cau. testamen. l. ti ab instituto. secus si essent duorum istæ voluntates. vt infra subijcit. Accur.

Duorum. Quorũ alter alterius non sit hæres: vt inf. eod. l. huiusmodi. §. si Sempronius. quæ est contra.

Bis petere. Hæc vera sunt, si prius habuit æstimationẽ ex altero. secus ecõtra: vt Institut. de le. §. si res aliena, & infra de acti. & obl. l. omnes, quæ sunt contra. & argu. s. de vsufru. l. si alij. §. rerum. Item hoc si directo: secus si per obliquum. quod dic vt infra eod. l. si seruus legatus. §. 1.

Ostendatur. Legatarius ego probat. sed certe imo hæres: vt s de probat. l. quinquaginta. quæ est contra. Solu. hæc secundum illam, ut dicatur hic legatarius probare eo ipsi. In P. F. sed alter me restituere &c.

Per hic glot. limitabis & restringes illo textu isto, l. nu. C. de cod. & l. Papi. §. sed nec impuberi. s. de inoffic. test. cui cõ cor. text. in c. cũ celsi te. ex. de appell. & qua vide tex. in l. tussit. s. fi. de iud.

Per hãc gl. cũ suo textu limitabis, & restringes tex. in l. si quis arbitratu. nf. de verb. obli. de quamateria recurres ad l. fi. §. sed & si quis. C. comm. de leg.

Mãdo. 13. q. 33. Reg. cancel. not.

[1] Restituere. Quo casu id non videtur mihi relictũ, quod mihi non remanet. vt j. titu. 1. l. cum ei qui. & j. eod. l. non quocunque. Acc.

[2] Præstaturus. Vt & s eo. l. non amplius. in princ. & j. de condit. & demon. l. sed si hoc. §. j. Sed contra. j. ad leg. Fal. l. ad veteranj. §. si cui. Item facit supra, de negoc. gest. l. si qs mãdato.

[3] Ab initio fieri. Idem si disiunctiuè: vt Insti. de leg. §. si eadem.

ADDITIO. Dic hoc verum ex postfacto p concursum, non ex natura verborum legati: vt C. de cad. tol. §. si vero non omnes. secũdum Bal. hic.

[4] Partem faciunt. Id est, vt partẽ, non totum legatum habeant: vt j. de rebus dub. l. vtrum.

[5] Proprio. Testatoris, non Titio: ut j. tit. 1. l. si mihi pure. Et not. qđ licet hoc legatum actionis deficiat: vt C. de leg. l. seruus. & j. titu. 1. l. statu liberũ. in prin. & de adi. lega. l. & si transferam, non tamen impij hæredes debent esse &c. ut C. de necef. seruo. l. quidam. § illud. vnde secundum R. nõ est omnino inutile. Item contra, j. eod. §. si duobus. & plenè dic, vt j. eo. l. huiusmodi. §. si Titio.

[6] Concursu. Quia uidetur repetitum à substituto: vt j. e. l. licet.

[7] Partem. Scilicet istam pleno iure secundũ Ioã. & sic facit pro Io. in quæst. proposita s. si pars hęre. pet. l. 2. Sed Azo. & H. dicunt aliã, quam forte alius ẽ habiturus, & sic nõ facit pro Io. nam de sua nõ est dubium, & pro hoc s. quib. mod. vsufr. amit. l. si sub conditione. & facit j. tit. 1. l. si Titio.

[8] Inutiliter. Vt & j. e. l. legato generaliter. §. 1. & j. ti. 1. l. Titia. §. 1. & l. fi. §. Seio. Sed cõtra s. de vsufr. accre. l. si quis Titio. Sol ibi. Itẽ à cohęrede potest ei legari: quod dic ponendo casum j. e. l. legato. §. 1. Item a legatario potest hęredi, vt infra statim subiicit secundũ vnam lect. & facit s eo. l. qui filiabus. §. fin. & l. eq.

[9] Pertinebit. s. §. si coniuncti contra, sed dic, vt j. eo. l. huiusmodi. §. si Titio. Item continua hic inf § planè.

[10] Inde dicitur. Quia inutiliter legatur hæredi a semetipso, ergo quod non a semetipso, debet valere.

[11] Hæredes. Alicuius. & dic casum secundum Io. quod duo sunt instituti: alter ex vndecim vncijs: alter ex vna, & à quodam legatario cui legata fuerunt centũ, legatus est fundus hæredibus: certè habebunt fundũ pro hæreditarijs portionibus, scilicet vnus pro vndecim partibus, alius pro duodecim: qa & pro eisdem partibus sentiunt onus de centum. & secundum hoc habeas in litera 11. vnciarum hęredem. Vel si habeas vnciarum hęredem, secundũ Py. literam: dic casum vt prius: quod duo sunt instituti: alter ex 11. vnciis, alter ex vna, & adiecit testator, vobis lego fundũ, nam tale est, ac si dixisset, à te instituto in 11. vnc. lego cohęredi fundũ, & ab alio instituto in vna, legaui alij fũdum: quibus casibus videor grauare institutum in 11. ut det 11. partes fundi alij, & alium vt det huic vnam: secus si vnum tantum onerasset alteri restituere: quia tunc ille suo cohęredi tenetur in solidum: sed hæc litera non placet R. & secundum neutram positionẽ legatur hæredi a seipso. & sic non obs. s proxi. §. si duob⁹. Item contra, j. eod. l. seruus, § si ex pluribus. Sol. vt ibi. Itẽ facit j. de stat. liber. l. ita. §. 1. contra.

ADDITIO. Dic quod ibi, ppria nomina fuerũt expressa: hic non, secundũ Bart. hic.

[12] Legatarijs. Scilicet extraneis. nam adiũgitur ad princ. §. si duobus.

[13] Arbitrio. Sic j. tit. 1. l. Lucio. & j. de vsufruc. leg. l. si fundus Titio. Sed contra, s. de iur. do. l. plerumque. in fi. Sol. in ultima voluntate speciale.

[14] Item contra j. ti. 1. l. si ita relictum. §. fi. Sol. ibi est dato: hic habeto. Vel sol. vt ibi.

[15] Pro parte. Quæ intelligitur dimidia: vt j. de verb. sig. l. nomen filiarum § portionis.

[16] Rectè appellatur. Sic supra, communi diuid. l. communi diuidundo. §. 1. & j. de verb. sig. l. locus. & l. appellatione. & supra, eo. l. quod in rerum. § pen. & de fun. dot. l. dotale prædium. §. 1. fic & in domibus parietem interposito, vt s. commu. præd. l. si quis duas. §. plane. Sed contra hunc. § j. ti. 1. l. Caius. §. fi. Sol. ibi. Item facit j. ti. 1. l. si quis seruum. §. 1.

Restituere. Quo casu id non videtur mihi relictũ, quod mihi non remanet. vt j. titu. 1. l. cum ei qui. & j. eod. l. non quocunque. Acc.

Præstaturus. Vt & s eo. l. non amplius. in princ. & j. de condit. & demon. l. sed si hoc. §. j. Sed contra. j. ad leg. Fal. l. ad veterani. §. si cui. Item facit supra, de negoc. gest. l. si qs mãdato.

Ab initio fieri. Idem si disiunctiuè: vt Insti. de leg. §. si eadem.

ADDITIO. Dic hoc verum ex postfacto p concursum, non ex natura verborum legati: vt C. de cad. tol. §. si vero non omnes. secũdum Bal. hic.

Partem faciunt. Id est, vt partẽ, non totum legatum habeant: vt j. de rebus dub. l. vtrum.

Proprio. Testatoris, non Titio: ut j. tit. 1. l. si mihi pure. Et not. qđ licet hoc legatum actionis deficiat: vt C. de leg. l. seruus. & j. titu. 1. l. statu liberũ. in prin. & de adi. lega. l. & si transferam, non tamen impij hæredes debent esse &c. ut C. de necef. seruo. l. quidam. § illud. vnde secundum R. nõ est omnino inutile. Item contra, j. eod. §. si duobus. & plenè dic, vt j. eo. l. huiusmodi. §. si Titio.

Concursu. Quia uidetur repetitum à substituto: vt j. e. l. licet.

Partem. Scilicet istam pleno iure secundũ Ioã. & sic facit pro Io. in quæst. proposita s. si pars hęre. pet. l. 2. Sed Azo. & H. dicunt aliã, quam forte alius ẽ habiturus, & sic nõ facit pro Io. nam de sua nõ est dubium, & pro hoc s. quib. mod. vsufr. amit. l. si sub conditione. & facit j. tit. 1. l. si Titio.

Inutiliter. Vt & j. e. l. legato generaliter. §. 1. & j. ti. 1. l. Titia. §. 1. & l. fi. §. Seio. Sed cõtra s. de vsufr. accre. l. si quis Titio. Sol ibi. Itẽ à cohęrede potest ei legari: quod dic ponendo casum j. e. l. legato. §. 1. Item a legatario potest hęredi, vt infra statim subiicit secundũ vnam lect. & facit s eo. l. qui filiabus. §. fin. & l. eq.

Pertinebit. s. §. si coniuncti contra, sed dic, vt j. eo. l. huiusmodi. §. si Titio. Item continua hic inf § planè.

Inde dicitur. Quia inutiliter legatur hæredi a semetipso, ergo quod non a semetipso, debet valere.

Hæredes. Alicuius. & dic casum secundum Io. quod duo sunt instituti: alter ex vndecim vncijs: alter ex vna, & à quodam legatario cui legata fuerunt centũ, legatus est fundus hæredibus: certè habebunt fundũ pro hæreditarijs portionibus, scilicet vnus pro vndecim partibus, alius pro duodecim: qa & pro eisdem partibus sentiunt onus de centum. & secundum hoc habeas in litera 11. vnciarum hęredem. Vel si habeas vnciarum hęredem, secundũ Py. literam: dic casum vt prius: quod duo sunt instituti: alter ex 11. vnciis, alter ex vna, & adiecit testator, vobis lego fundũ, nam tale est, ac si dixisset, à te instituto in 11. vnc. lego cohęredi fundũ, & ab alio instituto in vna, legaui alij fũdum: quibus casibus videor grauare institutum in 11. ut det 11. partes fundi alij, & alium vt det huic vnam: secus si vnum tantum onerasset alteri restituere: quia tunc ille suo cohęredi tenetur in solidum: sed hæc litera non placet R. & secundum neutram positionẽ legatur hæredi a seipso. & sic non obs. s proxi. §. si duob⁹. Item contra, j. eod. l. seruus, § si ex pluribus. Sol. vt ibi. Itẽ facit j. de stat. liber. l. ita. §. 1. contra.

ADDITIO. Dic quod ibi, ppria nomina fuerũt expressa: hic non, secundũ Bart. hic.

Legatarijs. Scilicet extraneis. nam adiũgitur ad princ. §. si duobus.

Arbitrio. Sic j. tit. 1. l. Lucio. & j. de vsufruc. leg. l. si fundus Titio. Sed contra, s. de iur. do. l. plerumque. in fi. Sol. in ultima voluntate speciale.

Item contra j. ti. 1. l. si ita relictum. §. fi. Sol. ibi est dato: hic habeto. Vel sol. vt ibi.

Pro parte. Quæ intelligitur dimidia: vt j. de verb. sig. l. nomen filiarum § portionis.

Rectè appellatur. Sic supra, communi diuid. l. communi diuidundo. §. 1. & j. de verb. sig. l. locus. & l. appellatione. & supra, eo. l. quod in rerum. § pen. & de fun. dot. l. dotale prædium. §. 1. fic & in domibus parietem interposito, vt s. commu. præd. l. si quis duas. §. plane. Sed contra hunc. § j. ti. 1. l. Caius. §. fi. Sol. ibi. Item facit j. ti. 1. l. si quis seruum. §. 1.

SI alienum. Legaui tibi seruum alienũ, postea dominus serui prædicti eum manumisit an tequam hæres meus esset in mora dandi tibi dictum seruum,vel æstimationem:certè ad nihil tenebitur hęres meus. Viu.

a Hæres. Secus si suum,vel testatoris: vt ff. qui, & a quib.l. hæres seruum.

b Nihil. Nisi culpa vel mora possit ei obiici. vt ff. de verb. obl.l.si seruum §. 2.& l.is qui, & Inst. eod.§.si res legata. cum §.seq,

TItiæ textores. Qui dam habebat multos seruos textores, qui non erant vernæ.i. non erant nati ex ancillis testatoris. & habebat vernas, qui non erant textores, & multos alios,qui erant vernæ simul, & textores, & dixit taliter in testa.suo:Titię lego omnes textores meos, præter illos textores quos ĩ hoc testa.legaui alij. Plotiæ autem lego vernas meos omnes: præter illos vernas quos,legaui alij in hoc testamẽto.quęritur quid erit de illis,qñ erant vernæ, simul & textores? Et dicitur quod Titia, & Plotia habebunt eos. & reddit rationẽ quare:quoniam nec quos &c. est alia ratio, hoc enim iuris &c.secus autem esset, si ita dixisset:Textores omnes præter vernas, lego Titiæ,& vernas omnes præter textores lego Plotiæ. nã illo casu illi qui sũt vernæ simul & textores, non videntur legati alicui earum.

¶ Nihil. Dixi supra,eo.l.planè.2.respon. quod illi qui sunt coniuncti re,& verbis,ideo vnius habentur: nũc dicit quod coniunctionem facit dictio cum.

¶ Si alteri. Legaui Stichum duobus in solidum, vnde tenetur hæres vni legatario ad dandum Stichum,alteri æstimationem:vt ff.eo.l.si pluribus.in verbo.si nisi ipse & cætera. fuit hæres interpellatus ab vno de legatariis,vt soluat ei Stichum: & postea apud legatariũ decessit Stichus, antequam interpellatus hęres ab alio legatario pro æstimatione. certe non tenetur amodo hæres:quia non est factum per eum vt Stichus moriatur. Viu.

c Titiæ.Cum quis testator haberet plures seruos textores,quosdam emptitios,quosdam natos de ancillis, qui dicuntur Vernæ,dixit sic in test.Omnes seruos textores lego Titiæ præter illos,quos alij legaui hoc testamento: & omnes vernas lego Plotiæ, præter illos, quos alij legaui hoc testamẽto. certè cum omnes sint textores, nihil videtur primo legatum quod in exceptione non videatur secundo datum.vnde perinde est ac si diceret, Titiæ, & Plotiæ omnes seruos meos textores lego, secus quando primo omnes legat, & excipiendo nulli legat:quia nulli aliquid debetur. Nota ergo quod exceptio debet discerni ab eo à quo excipit, vt valeat.

Intelligi possit. Subaudi aliter quã si apparuerit quot vernarum Titiæ legauit: si non habes in textu hoc, quod subiicit, aliter quasi cognitum &c.

Exceptum.Sed sic simpliciter dictum Titiæ texrotes, Plotiæ vernas lego. sed quidã illud habent in text sed tunc est contra,ff. de legat 3. l.seruis vrbanis §.fi. Sol.ibi.Item contra, ff.de pecu. le.l.seruo manumisso.Sol. ibi. Item contra,ff.de le. 3.l.leg.seruis.§. si vnus. sed dissimilis casus est. Item dic, vernam natum esse ex ancillis nostris: vt Inst.d leg §.huic proxima. Item adhuc contra.ff.de leg. 3.l.vxorem. §. codicillis. Solut.ibi ideo ne diuidatur agnatio.

Nihil distat.sic §. cõmod.l.si vt certo. §. si me. & ff.eod.l.si quis inquilinus.§.si ita & ff.de reb. dub. l.si is.§.1.& §.de vsufru.accresc. l.si quis Titio.Sed argu.contra de fund. instru. l.si cui. & §. depos. l.1.§.quæ depositis.Sol.vt ibi.

Non tenetur.Sic ff.eo.l.filius fa.§.fi.& ff. de actio. & obl.l.is qui & §.eo.l.si hæres.& dic vt.q; in solidũ legatum:vt §.eo l.si ex pluribus §.pen.

Egato. Legaui tibi hominem in genere, certè tu legatarius qui habes electionem,non potes capere meliorem seruum de hæreditate mea,puta actorem,id est,castaldum:nec hæres poterit dare deteriorem.vnde accipias medicorem,secus si non legaui in genere:sed cũ haberem plures fundos Titianos, legaui tibi fundum Titianum: nec apparet de quo, nam tunc tu hæres habes electionem:sed si appareat, ille dabitur:& quod dixi in fundo,idem est in lance legata. Viui anus.

Pessimus. Idẽ in cæteris rebus, puta animalib. quæ sunt

Interitu speciei sine culpa hæres liberatur. Bar.

Paulus libro xxi. ad Sabinum. XXXV.

SI alienum hominem hæres dare damnatus sit, & hic a domino manumissus sit, nihil ex hoc legato debetur.

Si duobus diuersa species seruorum legantur, seruii qui participant de vtraque,debentur: siue fuerint excepti obscurè, siue non excepti: secus si clare fuerint excepti. Bar.

Pomponius libro xxi. ad Sabinum. XXXVI.

TItiæ textores meos omnes, præterquam quos hoc testõ alij legaui lego, Plotiæ vernas meos omnes,præterquã quos alij legaui, lego. Cum essent quidam vernæ, ijdẽ & textores: Labeo ait qñ nec quos Titiæ textores non legauerit,aliter apparere possit,quàm si cognitum fuerit,quos eorũ Plotiæ legauerit: nec quos Plotiæ vernas non legauerit intelligi possit: neutrius legato exceptos esse eos,de quibus quęritur. & ideo communes ambobus esse. Hoc enim iuris est, & si neutrius legati nomine quicquam esset exceptum. Quòd si

Inter &, & cum, non est differentia, quando ponuntur inter personas. Bar.

Nihil distat, vtrũ ita legetur, Titio, & Męuio an ita, Titio cum Męuio, vtrobique enim coniunctim legatum videtur.

Si quantitas debetur ratio nę speciei, perempta specie debitor liberatur.

Si alteri Stichum hæres dedit, quem duobus dare damnatus fuerat: & ante quam interpellaretur ab altero,Stichus mortuus est: hæres non tenetur: quia nihil per eum factum intelligitur.

In legato generis electio est legatarij, vt mediocrem eligat: sed si testator sensit de certo,electio est hæredis. Bar.

Ulpianus libro xxi. ad Sabinum. XXXVIII.

Egato generaliter relicto veluti hominis, Caius Cassius scribit, idem esse obseruandum, ne vel optimus, vel pessimus accipiatur, quæ sententia rescripto Imperatoris nostri, & Diui Seueri iuuat qui rescripserunt, hominem legato actorẽ nõ posse eligi. Si de certo fundo sensit testator, nec appareat, de quo cogitauit: electio hæredis erit, quẽ velit dare. at si appareat, ipse fundus vindicabit.Sed & si lancẽ legauerit, nec appareat qę: æq electio est hæredis: quam velit dare.

Actio pro legato diuiditur inter hęredes: & ideo potest vnus acquirere, alius repudiare, licet disiunctus non possit. Bartolus.

Pomponius libro xxi. ad Sabinum. XXXVIII.

Egatarius pro parte acquirere, pro parte repudiare legatum non potest: hæredes eius

P.Fl. ne optimus. Nã promissio in genere, mediocritatẽ significat,& cõcordat caliteras,cũ glo.super ver.in electiõ.ex.de filijs presb.

¶ Qui apud veteres vernæ dicti fuerint, & vñ Ale.ab Ale.Genial. dierũ.li.3. cap. 22.

Verna qs dicatur.

¶ Natura huius dictionis æque, est parificare non solũ in qualitate, sed ẽt in substãtia,& effectu. Mando.in glo. Faculta. §.Et in ipsa in ver. æque. vbi ẽt alia ratio hanc dictionẽ.

Rei legatæ cuius ẽ electio.

sunt talis generis,in quo reperiuntur nõnulla,quę nõ habere magis expediat quã habere.ff. vt detur mediocris.in cęteris nempe ẽm regulam,vt multis exemplis ostendit,id quod minimũ est, præstatur:vt §.eod.tit.l. si ita.in fi.& ff.eod.l.si idem Iulianus.§.fcio.& l.fi domus. & ff. tit. 1. l. fi ita relictum.§.fin.& ff.ti.2.& l.qui concubinã.§.2.& l.nũmis secundum R.Itẽ ad hoc qđ mediocris eligatur, est C.de dona. l.fi quis argu. §.2.& C. com. de leg.l.fi.§.1.& ff.eo.l. si hæres generaliter. Sed quis habet electionẽ rei relictæ in genere qñ non minima est danda? Rẽspõ.aut est genus generalissimũ,vt legorem, vel substantiã, & non valet. Aut subalternum, vt animal, & tũc idẽ: quia dando mulã liberaretur.vnde est deteriorius his duobus casibus, vt de fundo iam dicam. Aut in genere inferiori: & tunc aut res eius generis habet certos fines à natura designatos: vt bos,equus, hõ: aut habet fines sola destinatione hominis:vt fundus: vt supra eodem,l.quod in rerum.§.fi. aut facto hominis:vt domus.nam per factũ hominis de vna fiunt duę:vel de duabus vna reiecto vel appositio pacte:vt §.communi.præ.l.si quis duas §.1.in princ.Circa electionem triplex est opinio. nam R. dat hæredi electionẽ ab initio,sed si differat,transit electio in legatarium:& alias §.de serui.l.si cui.& ff.de solut.l. 1. & ita soluit modũ multarũ legũ,quarum aliæ dant hæredi: aliæ legatario.sed H.econtra semper legatario. Tu secũdum Io.distingue:aut testator relinquit seruos vel boues in suo patrimonio:& tunc eligit legatarius, vt hic,& Inst.de leg §.fi gñaliter.& ff. e.l.si seruus legat². §.cum homo.& ff.de opti.leg.l 2.& §.fam.ercisc.l.hęredes.§ si incerto.Aut non:& tunc hæres eligit: vt ff. de tri.leg.l.3.in pri.& l.4.vbi autem testator de certis seruis reliquit incertum.aut sensit de certo,& hoc apparet per aliqua indicia: & tunc hæres eligit: vt §.eo.l.si quis à filio.§.si quis.& arg.ff proxi.§.& arg.ff eo.l.si domus.primo respon.aut non sensit de certo,& tunc legatarij est electio:vt §.eod.l. qui duos. in secundo dicitur scilicet in fundo quod non valet:vt §.de iur.do.l.cum post.§.gener.& est rõ: quia dando palmũ terræ hæres liberatur,cum sola destinatione constituatur fundus, vt d.l.quod in rerum.§.fi.in tertio, scilicet domo, dicit ff.eo.l.si dominus.in prin.

a Accipiatur. Per legatarium.est ergo eius electio: licet R.contra,vt statim dices.

Testator. Quia dixit Titianum: cum tamen plures Titianos haberet fundos:vt ff.eo.l.si domus.

¶ Quo cogitauit. Vnde secundum cõmunem regulã inutile debet fieri legatum:vt de tutore dato cum essent duo Titij legitur §.de testa.tuto.l. duo.R.ex benignitate ergo detur electio hæredi potius quam pereat omnino.Et not.quod R.inducit hoc ꝓ se, vt relicti in genere hæres habeat electionẽ:quod dic vt §.proxim. Sed quid si nõ habeat fundum aliquem, sed sensit de Titiano: cum vicini sui plures haberent Titiano? videtur legatarij electio:vt in seruis dixi §.prox.vt illum teneatur hæres mere,& dare.

d Quam velit dare.sed infra de auro & arg lega.l.qui lancẽ cõtra.Solu.ibi testator dixit minorem, vnde de media intelligitur: vt Institu. de capit. dimi. §.1.

Egatarius. CAVS. Legaui tibi fundum, tu vis habere medietatẽ, & aliam repudiare; certè non potes. sin autem decedas relictis duob. pone hæredibus, vnus bene põt acquirere suam partem, & alter repudiare. ¶ Si legatum. Legasti mihi fundum tuum, qui fundo meo debebat seruitutẽ, certè si accipiam legatũ, extinguitur seruit⁹: qa me² fund⁹ meo fundo seruire non potest. Si autem repudiaui legatũ,non extinguit seruitus: quia perinde est, ac si mihi non fuisset legat⁹, ex quo repudio:& idem est si legas mihi seruum tuum, qui mihi fecit furtum, vt si accipiam legatũ extinguatur actio furti.si autem repudiem,non extinguatur. Viui.

e Non potest. Vt ff tit. 1.l.4.5.& 6.& l.si cui res.

Hæredes.Possunt ff.de con.& demon.l. cui fundus. in fi.contra.Sol.illud intelligitur.nisi det totũ hęredi, quod debet ei dare.sed illo dato poterit partem habere vnus hæredum.Item contra ff.de ver.obl.l. 1. Solu. ibi stipulatio non recepit diuisionem:hic autem res legata sic,& facit §.de vsufruct.l.si alij.

Nec legatũ.vt & ff.e.l.seruũ filij.§.1.& l. tibi homo. §.cũ seruus.& §.ad le.Aquil.l.nã sic.& ar.§.de iureiu. l.non erit.§.si neq;.& C.de cur.fur.l.fi.§.pe.Acc.

Nec confusas Quod esset si idem prædij vtriusque dominus esse cœpit:vt §.quemadmodo.ser.amit.l.1.

Legatarius. Qui extingueretur, si dominus esset factus,vt ff.de fur.l.a Titio.& facit infra de manu.l.2.

Vm seruus CASVS. Legasti mihi Stichũ seruum tuũ,post mortẽ tuã ille Stichus aufugit cum culpa hæredis tui. Certè dicitur hic ꝙ non solũ operã in eum requirendo,sed etiam sumptũ hæres præstare debet.Sed & si legasti mihi fundũ rusticũ,& hęres tuus fuit in mora præstandi,tenetur ad fructus etiã:& idẽ est si legasti mihi seruos,& hęres tuus fuit in mora,nã tenetur ad operas:& idem est si legasti mihi iumẽta, vel boues,vel nauẽ,vel pecuniã. & nõ solũ fructus tenẽ hæres ꝓstare pot moram:sed etiam interitũ rei legatæ:sicut euẽnit in stipulatione.Item tenetur ad partus ancillarum legatarum.Itẽ tenetur præstare,si hęre ditatem vel legatum acquisiuit seruus legatus. Viu.

In fuga esset. Tempore testamenti,Vel dic secundo post mortem culpa hæredis.Acc.

Seruus fugitiuus legatus cui⁹ sumptib⁹ quæri debeat.

Exigatur Scilicet per legatarium ab hærede. Distingue ergo quatuor tempora: Scilicet tempus testamenti. & tunc suo sumptu hæres recuperat: vt hic. Si autē dubitetur sit in rerum natura, vel nō, tunc cauet: vt ff. e. l. seruo legato §. fin. Item post testamentū ante mortem: & tunc hæres ple iuitur sumptu & periculo legatarij: & est ratio: quia debet dari, vbi erat tempore testamenti: vt ff. eod. l. si seruus legatus. 1. resp. Si autem post mortem, & aditam hæreditatem, & tunc aut culpa hæredis: & tunc tenetur ad æstimationem, aut non. & tunc cauebit de restituendo, si ad eum peruenerit. Sed si alienus sit, vel hæredis, similiter distinguitur sit in culpa fugæ, vel nō: vt ff. eo. l. cū res. §. itaque si Stichus. & §. fe. ff. & ff. tit. 1. l. si quis seruum. hoc etiam casu cum fuerit in culpa posset hic loqui. Si autē ante aditam, videtur idem: cum etiam in alieno potest cu⁹pa committi post aditam hæreditatem: vt ff. eod. l. cum res. §. sed si alienus. & arg. ff. de regu. iur. l. omnis hæreditas.

Aliàs in cipit apud Iulianum.

In quibusdā exēplar. legit Ipsi⁹ quo que rei in tertiū post moram: si cut ī stipulatiōe. Itē partes ancillarū: & si seruus fuerit legatus, & vel hæreditas, vel legatū vel aliu⁹ ꝑ eā &c.

A Fricanus. Casus in hac l. vsque ad. § si Titius. fuit continuatus in casu præcedēti. ¶ Si Titius rem. Vendidi equum Titio, & ipse Titius eundem legauit mihi in suo testamento, antequam traderem ei ex causa venditionis, & antequā ꝑsolueret mihi pretiū. postea ego tradidi ei equum prædictū ex causa venditionis, & ipse soluit mihi pretium: & sic apparet, quod tempore legati ego venditor habebam dominium rei legatæ: & sic nō videtur valuisse legatum: cum res mea mihi legari non possit, & tamen dicit, quod actione ex testamento vēdicare potero ego venditor dictum equum ab hærede emptoris. Si autem post legatū re ictū mihi venditori ab emptore ego tradidi ei rem ipse autem non tradidit adhuc mihi pretium: tunc actione ex vendito petā pretium, & actione ex testamento equum. Sed econtra, si ego non tradideram ei equū, sed ipse mihi pretium: sic potero agere ex testamento contra hæredē, vt me liberet ab actione ex empto. dictum est ergo quando emptor venditori legat rem, quam ab eo emit. Sed quid si legat alicui alij tēpore, quo non erat adhuc ei tradita. Certè hæres tenetur præstare legatario actionem ex empto: quam habet contra venditorem. Viuia.

Apud Iulianum. Continuatur cum præcedenti l.

Deducuntur. Ratione fugæ. & dic deducuntur, id est, detrahuntur qđ posset esse verum secundum primam positionē casus superioris legis: sed non bene accederent sequentia: & ideo dicas fugisse post mortē, & culpa hæredis, & deducuntur. i. inducuntur in petitione, & cōcordāt ad sequentia. ff. ti. j. l. is qui. & l. patronus.

In vsurarum. Facit ff. de admi. tut. l. tutor qui repertorium. § ex cæteris. & ff. de vsur. l. 3. §. fi. & l. Hærennius. 2.

Interitum. vt inf. e. l. cum res. in fin. & l. seruus legatus §. si seruus.

Hæreditas. Infra eod. l. ff. si tibi homo. §. cum seruus. in fi.

Non consistere. Quia quod meum est, amplius meum fieri non potest: vt Inst. eod. §. sed si rē legatarij, & C. eod. l. propria, sed tamen hic valet: quia potius qđ ei debetur, videtur mihi legare quam quod sit meum: vnde saltem cōsequor liberationem. & facit ad hoc ff. de lib. lega. l. si ei cui. & ff. de vsufruc. l. quotiēs. §. ti colono. & ff. loc. l. si in lege. § fina. & ff. eod. l. si tibi homo. §. valet. P. F. est quæ.

Liberatus. Per traditionem, quam feci.

Dem. Casus in principio. ponitur cum casu præcedenti. ¶ Si quis alicui. Legaui tibi ius cædendi lapidem in fundo meo in quo erant forte lapicidinæ. Certe non transmittis ad hæredem tuum, nisi ego fecissem mētionē de hærede. ¶ Heres. Tributa debebat fundus meus Titianus fisco, vel alia de quibus dicitur in littera. eum fundum tibi legaui, & a te legatario nouo possessore exacta sunt prædicta. certe hæres meus tenetur tibi ad id reficiendum, & secundum hoc expone literā. ¶ Scio ex facto. Titius habens duos fundos Cornelianos, quorum vnus erat maioris pretij quam alter, legauit mihi fundum Cornelianum: & non apparet de quo nec apparere potest per probationes legatarij. minor certe intelligitur legatus. ¶ Constat. Rem Titij legaui Sempronio, certe valet legatum, quamuis difficilè sit

Aliàs est. §.

hæredi meo emere eam, puta quia Titius eam non vult vendere, vel nimis magnum pretium petit. Sed quid si legaui rem, quæ publicis vsibus seruit: vel quæ iu patrimonio Imperatoris est? Certè non valet legatum: adeo vt æstimatio non debeat præstari. Viu.

In P. Fl. fatebatur.

Ex empto. Quasi videatur legasse ius quod habebat: vt ff. prox. §.

Cædere. Hęc posset esse seruitus prędialis, si ad vtilitatē prædij quod haberet legatarius, ei legaretur: vt ff. de ser. rust. prædi. l. ergo. & l. veluti. & transiret ad hæredem hic ergo non habeat prædium ad cuius vtilitatem constitueretur illa seruitus vnde ius est personale: nō dico seruitus personalis: vt no. in eodem tit. l. pecoris. sic & alibi ff. de vsufru. lega. l. 1. & de ser. leg. l. pater. & in d. l. pecoris.

Præteritum. Imò legatari⁹ possessor, vt infra de publi. & vect. l. Imperatores. & C. fine censu, vel re. l. fi. quæ sunt contra. Sol. dic cogitur legatario: vt ff. de cēsib. l. cum possessor. §. fi. & facit ff. tit. 2. l. qui concubinam. §. qui hortos. Acc.

ADDITIO.

Quærit hic Bar. quę est rō, quod hæres tenetur? Et respon. quia res est obligata: ergo hæres tenet eā luere vt l. si res. ff. eod. fm Iac. de Are. & Bar.

Solarium. Aliàs solariū: quia pro toto: aliàs salarium: & omnia hęc agnoscit fructuarius pro futuro tempore: vt ff. de vsufru. leg. l. quęro. & ff. de vsufr. l. si pendentes. §. si q. d. & l. hactenus.

Ferebatur. Id est dicebatur à sapientibus.

Minorem. Sed si vellet hæres dare maiorem, vtiq; poterit: vt ff. de verb. obl. l. qui ex pluribus. nam is minor intelligitur: vt Inst. de actio. §. præterea. & ff. de condit. & demon. l. sub diuersis, & l. ieuissimam. & sic intellige ff. tit. 1. l. si ita re dictum. §. fi. & no. minimum videri legatum. quod plenè no. ff. eo. l. legato. Sed arg. contra, ff. tit. 1. l. Caius. §. fi. Item contra ff. de au. & arg. leg. l. qui lancem. Sol. minor ibi media dicitur: vt Inst. de ca. di. §. 1. Item argu. contra. ff. de test. tut. l. duo.

Difficilis. Sed non multum difficilis: alioqui contra vt in fine huius l. & ff. de statu libe. l. cum hæres. §. non est & ff. tit. 2. l. non dubium. §. fi.

Principalib. Vt ibi tolatietur, vel faciat hastiludiū.

Maritum. Ad vsum publicum &c.

Nec æstimatio. ff. de contrah. empt. l. pacta. §. fi. contra, vbi dicit posse uendi. Sed dic iter ignorantes, vt venditor teneatur: vt in eod. titu. l. & liberi. Vel solue ut ibi. & facit ff. de offic. proc. Cæsa. l. j. §. 1. & de transact. l. nulli. & facit Inst. eodem. §. nō solum. Acc.

Ed si res.

Legaui tibi rem, cuius commercium nō habes ficq; possidere eam non potes, puta per vitium ꝑsonæ tuæ, vt quia tibi contra cto legaui militiam cursoris, & bene sciebat te esse contractum: tamen habebis æstimationē, quamuis legatum habere non possis. Viuia.

Non habet. Hoc est ad legatariū nō pertinet, siue habere non potest: vt ꝙa est mutus, & legata est ei militia cantoris, vel debilis, & militia cursoris: vel seruus, & militia liberi: & hoc sciebat testator: vt ff. de leg. 3. l. fideicommissa. §. si quis seruo. Et distingue: aut nulli⁹ est cōmerciū rei legatæ, vt quia vel sacra, vel religiosa, vel liber homo vel est cum graui difficultate, & tunc nec æstimatio debetur, nisi in casu: vt ff. l. prox. §. fin. & ff. eod. l. senatus. §. fin. Aut non est hīdi, sed legatario est: & tunc valet: vt ff. tit. 2. l. mortuo. §. Labeo. Aut econtra: & tūc aut propter delictū suum, vt quia Iudæus, vel hæreticus, cui legatur mancipium Christianum: & non valet: vt d. §. Labeo. & de verb. obl. l. multum. Aut propter corporis vitium, & testator scit: & tunc debetur æstimatio, alioqui non: vt hic, & d. l. fideicommissa. §. si quis seruo. & inf. eo. l. filiusfamiliàs. §. si quid alicui.

Ei cui. Quidam dicunt, id est, ei cuius non sit illa res: cæterū tua res frustra ei legatur. Vel dic ei cui &c. scilicet ex prædicta causa.

Iſtum §. limitabis ꝑ text. in l. cum alienā. C. de lega. & tex. in c. filius. & ibi In. & Hostien. ext. de test. ut non procedat iure ecclesiæ. maximè Romanę, quia illo casu, nec res, nec eius æstimatio debetur. & vtrū hoc sit verum in re omnium ecclesiarū, Doct. ibi ambigūt: de quo ꝑ Bar. hic.

Si verba legati referuntur ad factum, in dubio concessio intelligitur personalis.

Si quis alicui legauerit, licere lapidem cædere: quæritur, an ēt ad hæredem hoc legatum transeat? Et Marcellus negat ad hæredem hoc legatum transmitti, nisi nomē hæredis adiectum legato fuerit.

Onus tributi, & vectigalis spectat ad hæredem pro tempore præterito. Bar:

Hęres cogitur legati p̄dij soluere vectigal præteritum, vel tributū, vel solariū, vel cloacariū, vel pro aquæ forma.

In dubio debetur quod minus est. h. d. Bar.

Scio ex facto tractatū, cùm quidā duos fundos eiusdem nominis habens legasset fundum Cornelianum, & esset alter pretij maioris, alter minoris: & hæres diceret minorē legatum, legatarius maiorem: vulgo ferebatur, vtiq; minorem eum legasse, si maiorem nō potuerit docere legatarius.

Res quæ non est in communi commercio, vel est in magna difficultate, non potest legari: secus si est in communi commercio, sed non legatarij absque eius delicto: quia tunc æstimatio debetur. h. d. cum l. seq. Bar.

Constat etiam res alienas legari posse: vtiq; si parari possint: etiam si difficilis earum paratio sit. Si verò Salustianos hortos, qui sunt Augusti, vel fundum Albanum, qui principalibus vsibus deseruit, legauerit quis: furiosi est, talia legata testamento adscribere. Itē campū Martium, aut forū Romanum, vel ædem sacram legari non posse constat. Sed & ea prædia Cæsaris, quæ in formam patrimonij redacta sub procuratore patrimonij sunt, si legētur, nec æstimatio eorum debet præstari, quoniā commerciū eorum, nisi iussu principis, non est: cum distrahi non soleant.

XLII.

Ed si res aliena, cuius cōmercium legatarius non habet: ei cui ius possidēdi non est, per fideicōmissum relinquat: puto æstimationem dēri.

Omnia possunt legari, quæ non sunt prohibita. Item prohibita sunt, quę adibus sunt connuncta. Bar.

XLIII.

CAETERA. CASVS. Postquam ergo vidimus de rebus legatis, quarum non est cõmercium in cõmuni, sed legatario soli, videamus de aliis rebus, quæ sunt in commercio omnium. Et certè non solum corpora legari possunt, sed etiam nomina, & seruitutes.

Spartia. in Adriano, & l. 2. C. de ędif. priua.

marmora autẽ, vel columnę ædibus iũcta, vel iunctæ legari non possunt: & non conualescit legatum. licet desierunt esse iunctæ: nã & si leges mihi rem meam, sicq; non valet legatum: nõ conualescit, licet desierit esse mea. Si vero res mea mihi leget sub conditione: si inueniatur nõ mea tempore conditionis, bene valet legatum. nam & emere, & stipulari rẽ meã sub conditione possum. regula ergo Catoniana non impedit legata conditionalia, pura autẽ sic, & hoc vsq; ad §. itẽ quæri. Item quæri. Ego habebam domum Titianam, & Seianã, legaui Sempronio Titianam, & marmora Seianæ. certè non valet legatum marmorũ: quia legatarius præ dictus non est possessor futurus vtrarumq; ædium: imò remanet Seiana penes hæredem testatoris si autem esset possessor vtrarumque, bene valeret legatum.

¶ Si duobus. Titio albo, & Titio nigro legaui domum Sempronianam. Item eidem Titio nigro legaui fundum Seianũ, & ad eius Seianæ domus extructionem legaui marmora ex dicta domo Sẽproniana, nunquid valet legatũ marmorum? Et certè non, nisi quantum ad æstimationem. Et idem dico tibi in isto alio casu. legaui tibi domũ deductis marmoribus, nõ habebit hæres meus marmora, sed æstimationem. Sed & si quis ad opus. Legaui reipub. columnas domus meæ ad faciẽdum palatium nouum, certe bene valet legatum, & idem si promisi. Sed nunquit possum legare dictas columnas reipub. Mutinenſium cum domus illa ex qua lego columnas, sit Bononiæ? Et certè non. ad domum autem meã Mutinæ constitutam bene possum portare colũnas de domo mea Bononiẽsi. Item scias quod Senatusconsultum factum Auiola, & Pansa Cõsulibus, de quo dictũ est §. ea. l. §. 1. habet locum in omni ciuitate & nõ solum ad marmora, & columnas extenditur, sed etiã ad multa alia: scilicet vt non possint detrahi de domo per testatorem, de quib. uideas per te vsque ad §. sed si parauerit quædam &c.

CAetera igitur pter hæc videamus. Et quidẽ corpora legari omnia, & iura & seruitutes possunt. Sed ea, quæ ædibus iuncta sunt, legari non possunt: quia hæc legari non posse Senatus censuit Auiola, & Pansa Consulibus.

Legatum purum ab initio inualidum, non confirmatur impedimento cessante: secus in legato conditionali.

Tractari tñ poterit, si quãdo marmora, vel colũnæ fuerint separatæ ab ædibus, an legatũ conualescat? Et si quidẽ ab initio nõ cõstitit legatũ, ex post facto nõ conualescet: quẽ admodũ nec res mea legata mihi, si post testm factũ fuerit alienata: quia vires ab initio legatum non habuit. Sed si sub cõditione legetur: poterit legatum valere si existentis conditionis tempore mea non sit, vel ædibus iuncta nõ sit: secundum eos, qui & emi rem meã sub conditione, & promitti mihi stipulanti, & legari posse aiunt. Purum igitur legatum Catoniana regula impediet, conditionale non: quia ad conditionalia Catonia na non pertinet.

Ex vnius ædibus possunt res affixæ in aliam transferri, idem est dominus vtrumq; in solidum, secus si vnius tantũ, vel pro parte. h. d. cum §. si duobus. Bar.

Item quæri potest: si quis binas ædes habens, alteras legauerit, & ex alteris aliquid iunctum ei, cui ædes legauit: an legatum valeat? Mouet quæstionem, quod ex Senatusconsulto, & constitutionibus licet nobis ab ędibus nostris in alias ædes transferre, possessoribus earum futuris, id est, non distracturis. & ita Imperator noster, & diuus Seuerus rescripserunt. Nunquid ergo legari ei possit, cui aliam domum leget? Sed negandum erit: quia cui legatũ est, non est possessor futurus. Si duobus domum legauerit Sempronianã, & ex ea alteri eorum marmora ad extructionem domus Seianæ, quam ei legauerat. non malè agi-

a Cætera. de quibus dubitatur, an possit legari.

b Iura. i. actiones.

c Non possunt. Vt ea debeatur, sed debebitur æstimatio: vt j. c. l. §. si duobus. Accur.

d Censuit. Hoc idẽ Diuus Vespasianus: vt C. de ædi. priu. l. 2. & facit §. de contrahenda emptio. l. Senatus.

e Alienata. Imò videtur valere: vt j. de regu. Cato. l. 1. in fin. Solut. ibi in vita alienauit, hic post mortem, sed nõ placet hæc solutio: ut Instit. eo. §. sed si rẽ. & facit C. eod. l. proprias.

f Stipulanti. Vt inf. de verb. ob. l. si rẽ & l. si duo. & l. nemo. & de contrahen. empt. l. existimo.

g Purũ. Cuius dies cedit a morte testatoris, non autem illa, quorum dies cedit ab adita hæreditate, vt j. de reg Cat. l. 3. quæ autem cedant ab adita hæreditate, habes C. de cad. tol. l. 1. §. in nouissimo. hoc autem fallit. in casibus j. de optio leg. l. si optio. vbi legatũ seruo legato cedit ab adita hæreditate, & tamen vitiatur per regulam, si est hæres necessarius.

Ad Conditionalia. Quorum conditio, etiam si incontinenti moreretur testator, lusq; ẽ ieretur, aliquid dicemus, si Titio rem suam lego sub hac conditione, si sua non erit cũ moriar? Certè per regulã Catonianã vitiatur. sm R. vt j. tit. 1. l. hæredem. & facit §. de cond. instit. l. mulier. §. pen. & de cõdit. & demõſt. l. Mæuius.

Quærit hic Bart. quæ sit rõ qđ regula Catoniana habet locum in legat s cõditionalibus: Respon sm eundem, quia ex eo, quod testator apponit conditionem, apparet qđ non vult, quod inspiciatur tempus testamenti, sed aliud tempus futurum.

Ex alteris. f. retentis, & repete, legauerit ei cui &c.

Licet. Vt C. de ædif. priua l. 2 & l. si qs post hanc.

Futuris. Vtrarumq; ædiũ. vel, id est, ille de quo cogita

gitauit senatus scilicet verus dominus & est hæc ratio, qa in traditione potest cõstitui seruitus: vt §. de ser. vr. præ. l. binas. & facit j. titu. 2. l. fideicommiſſ. §. si quis illi. & j. de dã. infec. l. fi.

a Vtriusque. Alterius in solidũ. & alterius pro parte: per quod videbatur valere: vt §. proxi §. Et not. dici dominum qui est dominus partis. sic §. eod. l. serui. §. fin.

b Non valere. Scilicet iure. & sic loquitur supra eadẽ. l. §. 1. quæ videtur contra.

c Non promercij. In quem casum vetatur: vt sup. de contrahen. emp. l. senatus. sed si negotiandi causa fit prohibitio, cur prohibetur legari? Respõ. quia & illud quodãmodo ex negotiatione quæritur legatario: vt §. pro. socio. l. nec adiecit. & l. & ita. & facit j. de dam. infe. l. fin.

d Constitutum. Vt C. de edi. pri. l. si qs post hanc.

e Hoc senatusconsultum. Adiunge cum præcedenti. §.

f Vrbem. Id est, Romam. per excellentiã: vt Inſt. de iu. na §. sed quoties.

g Ob debitum publicũ. id est, ob pecuniam quam debebant Reipublicæ.

h Hoc senatusconsultum de quo dicitur §. ea. l. §. 1.

i Ædibus. Aliàs porticus sine ædib. & aliàs porticus in ædibus, scilicet applicatas.

k Bibliothecis. Id est armarijs: vt infra tit. 2. l. librorum §. sed & si bibliothecam.

l Cancelli. Id est, ostia, quibus muros ptorij ante domum positi tecto non coopertus clauditur, secundum Hug.

m Vela. Quæ frigoris causa, vel ventitaturit senatus scilicet verus dominus & est hæc ratio, qa in traditione potest cõstitui seruitus: vt §. de ser. vr. præ. l. binas. & facit j. titu. 2. l. fideicommiſſ. §. si quis illi. & j. de dã. infec. l. fi.

a Vtriusque. Alterius in solidũ. & alterius pro parte: per quod videbatur valere: vt §. proxi §. Et not. dici dominum qui est dominus partis. sic §. eod. l. serui. §. fin.

b Non valere. Scilicet iure. & sic loquitur supra eadẽ. l. §. 1. quæ videtur contra.

c Non promercij. In quem casum vetatur: vt sup. de contrahen. emp. l. senatus. sed si negotiandi causa fit prohibitio, cur prohibetur legari? Respõ. quia & illud quodãmodo ex negotiatione quæritur legatario: vt §. pro. socio. l. nec adiecit. & l. & ita. & facit j. de dam. infe. l. fin.

d Constitutum. Vt C. de edi. pri. l. si qs post hanc.

e Hoc senatusconsultum. Adiunge cum præcedenti. §.

f Vrbem. Id est, Romam. per excellentiã: vt Inſt. de iu. na §. sed quoties.

g Ob debitum publicũ. id est, ob pecuniam quam debebant Reipublicæ.

h Hoc senatusconsultum de quo dicitur §. ea. l. §. 1.

i Ædibus. Aliàs porticus sine ædib. & aliàs porticus in ædibus, scilicet applicatas.

k Bibliothecis. Id est armarijs: vt infra tit. 2. l. librorum §. sed & si bibliothecam.

l Cancelli. Id est, ostia, quibus muros ptorij ante domum positi tecto non coopertus clauditur, secundum Hug.

m Vela. Quæ frigoris causa, vel ventitabitur; an valeat, quia dominus est vtriusque legatarius. Et quid si quis domum deductis marmoribus legauerit, quæ voluit hęredẽ habere ad extruendam domum quam retinebat in hæreditate? Sed melius dicetur, in vtroq; detractionẽ non valere: legatum tamẽ valebit, vt æstimatio eorum præstetur.

Potest detrahi, vel legari ex ædibus ad vtilitatem reipublicæ; in cuius territorio res est, non alterius. Bartolus.

Sed si quis ad opus rei publicæ faciendum legauit: puto valere legatum. Nam & Papinianus libro xj. Responsorum refert, Imperatorem nostrum, & Diuum Seuerum constituisse, eos, qui Reipublicę ad opus promiserũt, posse detrahere ex ædib. suis vrbanis atque rusticis, & his ad id opus vti: quia hi quoque non promercij causa id haberent. Sed videamus vtrum ei soli ciuitati legari possit, in cuius territorio est: an & de alia ciuitate in aliam transferre possit: Et puto non esse pmittendum, quanquam constitutum sit, vt de domo, quã aliquis habet, ei permittatur in domum alterius ciuitatis transferre.

Hoc Senatusconsultum habet locum vbique, & pro debito publico non debet domus destrui. Bart.

Hoc senatusconsultũ non tantum ad vrbem sed & ad alias ciuitates pertinet. Sed & Diuorum fratrum est rescriptũ ad libellum Procliani, & Epityncani, ob debitum publicum, & desiderantiũ, vt sibi distrahere permitteretur: quod eis ius distrahendi denegauerunt.

Prohibitio senatus extenditur ad oẽ ædificium, vt ei in iũcta nõ detrahantur, secus in alijs quę non sunt affixa. Bar.

Hoc Senatusconsultũ non tantum ad ædes, sed & ad balnea, vel aliud quod ædificium, Vel porticus in ædibus, vel tabernas, vel popinas extenditur. Item prohibentur hæc legari, quę non aliàs præstari possunt qñ vt ædibus detrahantur, vel subducantur, id est, marmora, vel columnæ. Idem & in regulis, tignis, & ostiis Senatus censuit, sed & in bibliothecis, parietibus inhærentibus. Sed si cancelli, vel vela fint, legari poterunt: non tamen fistulæ, vel castella sed & automata: aut si qui canthari sunt, per quos aquę saliunt, poterunt legari, maximè si imposititij sint. Quid ergo in statuis dicendum? Si quidem inhærent parietibus non licebit: si vero aliàs existant: dubitari potest. verum mens Senatusconsulti plenius accipienda est, vt si quæ ibi fuerunt perpetuo quasi portio ædium, detrahi non possint. Proinde dicendum est, nec tabulas ædium affixas, & parietibus adiũctas, vel singula sigilla ad æquata legari posse.

Licet res sit ædib. destinata, prohibetur legari, & legatum extinguitur, si postea per testatorem iniungitur: secus si per hæredem. Bar.

Sed si parauit quædam testator, quasi translaturus in aliam domum, & hæc legauit: dubitari poterit, an valeat. Et puto valere. Sed si ea, quæ legauit, ædibus iũxit: extinctum erit legatum. Sed si hæres ea iunxit puto non extingui.

¶ Idem lib. ij Fideicommiſ. XLIIII.

SIue sciuerit siue ignorauerit.

Idem lib. xxj. ad Sabinum. XLV.

ti ponuntur: vt j. de fundo instruc. l. quæ situm. §. idem. Acc.

n Castella. Quid sit. legitur inf. de aqua quoti. & æsti. l. prima. §. hoc interdictum. & aliàs ponitur hic in masculino genere castelli, alibi neutro genere castella: vt §. de actio. empt. & vendi. l. fundi. §. castella.

o Automata. p Aliàs ornatoria: puta tabulas pictas: vt j. de fund. instructo. l. quæsitum. §. si domus.

q Chanthari. Qui vulgariter dociæ dicuntur.

r Sigilla. s Sigilla sunt quidam annuli de ferro, qui ponuntur ad murum. Accur.

t In aliam domũ. sic §. de acti. emptio. & vend. l. granaria.

u Extinctum. Sic j. de aur. & argu. leg. l. Seia. in fin Sed argu. contra j. tit. 2. l. ndeicommiſſa. §. si rem.

ADDITIO. Dic quod hæc res iniuncta dicitur desiſſe extare, quia per se non censetur vt l qui vniuersas, de acquir. possess. secundum Bar.

v SIue sciuerit. sic infra titu. 1. l. si hæres rẽ. & §. loca.

n In P. Fl. vel porti. cus sine ædibus.

o Automata ea dẽr, q spontaneã actionẽ habẽt, vt sũt horologia, & machinulæ, q spontẽ videntẽ moueri. Et qua voce pulchre Politia. Miscella. 196.

p Quid sit sigillũ, & an & qñ sigillo creditur, no. Bald. in l. 2. C. de rebus alien. non alie. Bar. in l. q dotis. in fi. §. fundi mar. tu vide melius in ca. 1. in fin. & ibi Iaſ. extra. de leg. gl. or in c. 1. 89. di. Pa. in c. quod super his. in ver. in g'os. 3. ex. de fide in strum. & latissimè per Mando. in glo. Facul. §. & propriũ. i ver. sigillum.

q In P. Fl. vel castelli. sed & automata & canthari. per quos &c. porro quę sint automata pulchrè. Alc. lib. 1. parerg. c. 20.

r De Castellis pulchrè Bu. i anno. ad l. si fundi ff. de acti. emp.

s In P. Fl. distrahi.

l. sed addes. §. si inquilinus. Sed arg. contra ſ. de cond. inde. l. in ſumma. §. pe. Tu dic ſm Ba. hic quod natura conditionis indebiti eſt, vt quis teneatur in quantum factus eſt locupletior: t l. nā natura. & l. ſi non ſortem. §. libertus. ſ. de cond. indebi. Si vero ignorans manumiſit, ibi in nullo eſt locupletior: & ſic nō tenetur in aliquo. hic vero loquitur in actione ex teſtimento, quæ eſt alterius naturæ. Præterea ſi iniunxit domui, ſuæ ſatis effectus eſt locupletior ſm Bart. hic.

Enatus. Titius legauit ea, quæ ſunt iuncta domui, an per heredem detrahētur de domo? aut præſtabitur æſtimatio? Et certè æſtimatio præſtabitur. Sed ſi teſtator legauit mihi columnas non iunctas ædibus, & hæres poſt mortem teſtatoris eas iunxit ædibus, poſtmodum detraxit de domo, & mihi legatario præſtitit: punietur ſecūdum quod leges volunt. Item pone, quod vxor mea dedit mihi in dotem quoſdam hortos: & ego feci domum delectationis cauſa: nūquid poſſum detrahere columnā de illa domo, & legare? Et certe dr qd ſic. ¶ Legatū. Lego tibi domum ſi volueris, certe bene valet legatum, ſed hoc modo non valet. lego tibi domū, ſi hęres meus voluerit. ¶ Qui ab hoſtibus. Redemi Titiū ab hoſtibus meis non meis: poſtea eā ſibi ipſi legaui, certè valet legatum. Vi.

a Enatus. Enim ea, quæ ſunt ædium legari non permiſit: hæc autem mortis tempore ædium non fuerunt: hīs ergo ęſtimationē præſtabit, ſed ſi detraxerit, vt prętet: pęnis erit locus: quāuis non vt vendat detraxerit, ſed vt exoluat.

Parua domuncula, ruſtica poteſt deſtrui, & per conſequēs legari. Bar.

Marcellus etiā ſcribit: ſi maritus dietam in vxoris hortis, quos in dotē acceperat, fecerit: poſſe eum hęc detrahere quę vſui eius futura ſint, ſine mulieris tū damno: neq; hoc ei Senatuſcōſultum futurū impedimēto. Ergo ſi non eſt ei obfuturū, quò minus detrahat: dici oportebit, poſſe eum hęc legare, quę detrahere pōt. Legatum in aliena voluntate poni poteſt: in hæredis non poteſt. Qui ab hoſtibus redemptus erit, legari ſibi poterit, & proficiet legatum ad liberationem vinculi pignoris quod in eo habuit, qui redemit.

Regula Catoniana non habet locum in legatis, in quibus impedimentum ceſſat ex cauſa, quæ retrotrahitur.

XLVI.

Eraum filij ſui caſtrenſis peculij, legare pater poteſt, & ſi viuo patre mortuus ſit filius, & apud patrē peculij mihi legatum eſſe à Titio dictum ſeruum, & volui ad me pertinere. certe valebit amodo legatum per me relictum Seio de eodem ſeruo: quia ex quo non repudio legatum tempore quo cognoſco mihi legatum, videtur ſeruus meus fuiſſe ex illo tempore quo hæreditas Titij mihi legātis adita eſt, & in veritate fuit meus. ſi autem repudiaſſem, cum cognoui mihi legatum ſeruum, non valebit legatum de eodem ſeruo per me dictum Seio, quia ius fingit fuiſſe hoc caſu heredis Titij mihi legantis rem legatam ex illo tempore quo adita fuit hæreditas dicti Titij: vt ſi quid interim acquiſitum ſit per ſeruū ei: hī his Titij vt j e.l.ſi tibi homo §. cum ſeruus. & eſt ratio vt credo, quare non valet hoc caſu legatum, etiam quantum ad æſtimationem damnum legatario, cui legaui quia repudiando legatum mihi relictū mihi dicto ſeruo, videor dictum ſeruum mihi acquiſitum, per legatum alienare: & ſic non mirum eſt, ſi extinguatur legatum quod debeo alij acquirere: vt ſ. eod. l. ſi ex toto, cum ſimilibus. ¶ Si pocula. Scyphos argēteos tibi legaui, me mortuo de eis fecit hæres meus maſſam, vel tibi legaui maſſam argenti, & hæres meus fecit inde Scyphos, vel legaui tibi lanam, & hæres meus fecit inde veſtimenta. nunquid debebuntur legatario ea quæ extant? Et certe ſic. ſi ego teſtator non mutaui voluntatem. Sed pone, quod legaui tibi argēteam ſcutellam, & poſtea de ea facta eſt maſſa: & poſtea de illa maſſa factus eſt ſcyphus: certè debet legatario ſcyphus. ¶ Si areę. Legaui tibi aream: poſtea impoſita eſt ibi domus, certe habebis domum & aream. ¶ Eum qui. Titius debebat mihi x. & inde habebam chyrographum, ſiue inſtrumentum legaui Seio dictum chyrographum certè videor legare debitum nam & ſi venderem ei dictum chyrograghum, videor vendere ipſum debitum. & idē eſt ſi legem ei nomen. ¶ Sī idem. regulariter ſi ſeruus ſit legatus, & eſt data ei libertas, prævalet libertas: vt j.

In P.Fl. legari per miſit: ſed nō rectè.

Niat-tav pro cœnaculo & loco in quo excipiuntur hoſpites, vſurpauit Ariſtophanes. Eſt itē immoratio apud Strabo. li. 1. Et hic tex. nō eſt alibi ſm Rom. ſingulari 330.

a Æſtimationem. Hoc quia eſt affixa modo aliàs ipſam rem, non æſtimationem: vt j. tit. 2. l. nuta. §. ſi. quę eſt contra.

b Pœnis. Quæ ſunt ſ. de contrah. emp. & vendi. l. ſenatus. & j. de dam. infec. l. ſi.

c Quæ vſui eius. Id eſt, ad eius commodum. ſecus ſi nihil eſt laturus, niſi vt officiat: vt ſup. de impen. l. pro voluptarijs. & facit ſ. de dona. inter vir. & vxo. l. Marcellus. & quod ibi not.

d Legatum in aliena. Scilicet legatarij: vt & j. eod. l. ſi ita. §. illi, & j. de cond. & demon. l. ſi ita expreſſum. quę dr aliena reſpectu hæredis: ſic inf. de Sal. interdic. l. 1. Valet ergo ſi dicam: lego tibi ſi voles at in extranei voluntate tacita poteſt, expreſſa non poteſt vt j. eod. l. ea ptatoriæ. & j. de condi. & demon. l. nonnunquam. & ſ. de hæredi. inſti. l. ſi quis Sempronium. Sed contra j. ti. 1. l. 1. Sed expone vt ibi. Item ſi hæres velit, non valet: vt hic quod intellige ſi libera ſua voluntate: puta ſi voles: ſecus ſi non libera, vt ſi iſtum putaueris, quæ valet, vt j. eo. l. ſi ſic. Vel niſi volueris vel cum volueris, vt j. tit. 2. l. fideicommiſſa. §. fideicommiſſum. quæ videntur contra. & ſic facit j. de reb. dub. l. vtrum. §. cum quidam.

e Sibi poterit. Sic C. de commu. ſeruo manu. l. 2.

f Pignoris tenetur enim in pignore, donec reddatur pretium redēptionis, vel etiam hodie ſeruiat per quinquennium. licet ſit liber vt hic, & ſ. de teſt. l. qui teſtamento, circa princ. & C. de cap. l. 1. & l. fin. & facit j. de

vt j. tit. 1. l. ſi idem ſeruus, quod dicit hic. §. falſere in tribus caſibus & videas eos per te. ¶ Si ſtatu liberum. Seruo dedi libertatē in teſtamento meo ſub conditione ſi nauis ex Aſia venerit, vnde ipſe factus eſt ſtatu liber. me mortuo hæres meus eū legauit Titio, certè hīs hæredis mei, qui tenetur legatario, melius faciet pr o ſe, ſi det ſtatu liberū legatario, quam ſi det eius æſtimationem, & eſt ratio in litera, & plana.

¶ Si duos. Habebā fundum Titianum & Seianum. legaui primo vſumfructū Titiani, & ſecundo in ſolidum Seianū. nunquid iure ſeruitutis debebit aditū ad fundum Titianū, per fundū Seianū ſecūdus, cui fuit legatus Seianus in ſolidū ei, cui primo fuit legatus vſusfructus Titianus? Et dicit qd non, ſed hæres meus cogitur redimere aditū a ſecundo, & dare primo, vt poſſit habere vſumfructū ſuū. Vi. a Conſiſtit. Si autē premoriatur pater, vel filius teſtet, non valet: quia ius quod habet, legare videt: vt j. eod. l. ſi domus. §. fi. & facit j. de caſtren. pe. l. 2. Accur.

b Iure ſuo. Scilicet teſtando, quod pōt: vt Inſt. quibus non eſt permiſ. face. teſt. §. 1. Accur.

c Ignorans. Si vero ſciſſet, eo ipſo videtur agnoſcere: vt C. de iure deliber. l. ſi auia.

d Adita hīditas eſt. Hic veritatem inuenies. ſic j. e. l. ſi tibi hō. §. cum ſeruus. & ſ. ſi cer. pet. l. pinde. aliàs fictionem intuetur: vt j. titu. 1. l. legatum. & infra de fur. l. à Titio. & ſ. de pec. l. ſed ſi damnum. §. 2. quæ ſunt contra. & facit j. eo. l. ſi fundus. §. ſi Titius. & ſ. ad leg. Aquil. l. nam ſicut. & ſ. eo. l. legatarius. §. 1.

e Conſiſtere. Sic infra ti. 2. l. quæſitum. §. illud, & l. itē. §. pen. Sed contra infra eo. tit. l. laua. & infra de aur. & arg. leg. l. Seia, in fi. Solu. ibi teſtator, hic hæres hoc fecit. Item ſecus in vſufructu. qui rei mutatione extinguitur, vt ſ. quib. mod. vſusfruct. amitta. lege quid tamen. §. ſi maſſæ. & de vſufructu, lege qui vſumfructū. circa principium.

f Impoſita. A teſtatore.

g Legatario. Quia eadem eſt area, licet domus impoſita ſit: vt j. de ſol. l. qui res. §. aream. Secus e contra ſi legauerit domum. & eadem ceciderit viuo teſtatore, qa definit eſſe domus. vt j. eo. l. ſi ita legatum. §. ſi dom. & j. de verb. obl. l. inter. §. ſciam. in fi. §. Azo. & concor. huic j. tit. 1. ſi areæ. & ſ. eo. l. ſi ex toto. in prin. Sed contra j. titu. 2. l. ſi chorus. §. aream. Sol. ibi mutaui voluntatē. Item cōtra ſ. quib. mod vſusfruct. am. l. repeti. §. fin. Solu. ibi in vſufructu.

h Legat. Debitori: vt differat à ſequēti caſu. Vel hic chyrographum, ibi nomen. & facit infra tit. 2. l. qui chyrographum. & l. nomen. & C. quæ res pi. ob. poſ. l. 2. & de remiſ. pignor. l. creditricem.

i Videtur. Arg. C. de hær. vel act. ven. l. poſtquam. Et not. arg. q. not. Inſtit. de lege Fuſi. Cani. tol.

k Cedantur. Alij, non debitori. at debitor haberet exceptionem: vt j. vt in poſſ. lega. l. 1. §. ſi debitori. & j. de liber. leg. l. 3. in princ. Itē contra j. tit 1. l. Caius. Sed ibi non legauit chyrographū ſpecialiter.

l Iuſſus ſit. Directo, & ita ſecundum iſtam regulam prævalet legatum liber tatis: vt j titul. 1. l. ſi idem ſeruus. & l. qui teſtamento. ſed hoc fallit his tribus caſibus. Acc.

m In fraudē creditoris. Quomodo ergo legatum valet, ſi creditores fraudentur? Reſpon. fuit legatus, ſi legatarius det x. hæredi. Item quia Falcidia detrahitur de legato, non de libertate: vt ſ. de inoff. teſt. l. Papinianus. §. quoniam. & ſic pp totū, nō propter partē fraudentur creditores.

n Venierit. Quod fieri poteſt: vt C. ſi manci. ita fue. ahe. l. ea quidem. Sed videtur hoc caſu etiam legatum non valere: vt infra de fun. inſtrum. l. 3. §. finali. Sol. ibi tacitè, hic expreſsè fuit legatus. Item ad idem contra infra titul. 1. l. ſi quis. Sed ibi non legauit, ſed vt miniſtrum cum elegit. Item facit infra de fideicom. lib. l. ſi ſeruus, & de condit. & demon l. ſi quis eum.

o Pignori. Specialiter. ſecus ſi generaliter vt C. de ſer. pig. da. l. ab eo Nec ob j. de fideico. lib. l. generaliter. §. ſi quis ſeruo quia ibi gñaliter: vel ibi de æquitate. Item hoc

P. Flor. nam cū.

In P.Fl. atque etiā in ver. qui but. exēp. Si ſtatu liberum hæres legauerit.

P.Fl. conſtitit.

Res, nō eſt in P.F. nec infra ante ver. repudiatę.

hoc niſi ſeruus ſuat ſe: vt §. de hær. inſtit. l. pignori. & facit C. de nece. ſer. hær. inſt. l. 1. Accur.

a Præſtabit. Si legatarius volet recipere: nec. n. cogitur. niſi caſu: vt j eo. l. ſi domus. §. qui confitetur.

b Liberi. Quia non habet æſtimationem: vt §. ad l. Rhod de iact. l. 2. §. cum in eadem. & §. corporum.

c Si duos. Plenius eſt j. de vſufr. leg. l. damnas. §. 1.

d Legatarius. Id eſt, Titius.

e Non debebit. Obligatione perſonali. ſed quia non dando aditum videtur prohibere vti frui, habet confeſſoriam vtilem: vt §. ſi vſufru. pe. l. 1 §. 1. & ſi ſer. vend. l. 2. §. reſtè. ſecundum R. ſed certè ibi debebatur ſeruitus fundo fructuario, hic non, niſi conſtituatur: quia antèa eſſe non poterat cũ ambo fundi erant eiuſdẽ domini: vt §. quẽad. ſeru. amitt. l. 1.

f Redimere aditũ. quem aut retentione, aut condictione incerti, & ſine cauſa nullo dato redimet ab ipſo legatario: vt §. de cond. in de. l. ſed & ſi me putem. & de cond. ſine cau. l. 1. de acti. empt. l. ſi tibi. & j. e. l. ſi fundum. §. qui fundum. & §. ſi ſer. vẽd. l. teſtatrix. Idem eſt ſi fundũ alienaſſet: vt Inſt. eo. §. 2. ſecundum Ro. & facit §. de ſer. vr. prædi. l. binas. & l Olympico. & l. ſi binatũ. & §. de reli. l. ſi quis ſepulchrum.

SI à ſubſtituto. CASVS. Inſtitui mihi filiũ impuberẽ hęredẽ: & ei ſubſtitui Titium: & à Titio ſubſtituto legaui equum Seio. Seius eundem equũ emit ab impubere, & poſtea vendidit Caio. certè aget contra ſubſtitutũ, & petet equum. & ſubſtitutus præſtabit ei tm̃, quantũ abeſt ei Seio ex emptione, quã fecit ab impubere. ¶ Hęres. Legauit tibi hominẽ i genere, vnde hæres debebit tibi mediocrẽ ſeruũ de hęreditate mea: tu vis qđ ipſe caueat tibi de ſanitate ſerui, & qp non ſi ligatus ſe ruus furtis, vel noxijs: certè de primo nõ tenetẽ hæres. ſed de ſecũdo ſic. debet. n. talẽ ſeruũ legatario dare, qui nõ poſſit auferri legatario. ſanitas aũt ſerui nihil ad hoc facit, ſed furtũ ſeruo factũ vel noxa, ab eo cõmiſſa bene aufert eũ legatario, noxa. n. caput ſequitur, vnde legatarius tenetur illis, qui

præſtare magis, quàm æſtimationẽ. etenim æſtimationem verã pſtabit; ipſum vero ſi dederit: exiſtente conditione, nullum ſentiet damnũ. iam enim æſtimatio liberi homi nis ab eo poſtea nõ petiẽ.

Qui legat vſumfructum in fundo videtur legare viam, ſi aliunde non habet. Bar.

Si duos fundos habens teſtator, alterius mihi vſumfructum, alterum Titio leget: aditum mihi legatarius non debebit. ſed hęres cogetur redimere aditum, & præſtare.

Quod contingit medio tempore, non vitiat legatum. Bartolus.

Pomponius lib. vi ad Sa[illegible]

XLVII.

I à ſubſtituto pupilli ancillas tibi legaſſe, easq; tu a pupillo emiſſes, & antequam ſcires tibi legatas eſſe, alienaſſes: vtile legatum eſſe, Neratius, & Ariſto, & Oſilius probant.

In legato generis hæres de euictione tenetur: ſecus in legato ſpeciei: idem in ſtipulatione rem tradi. Bar.

Hęres ſeruum generaliter dare damnatus, ſanum eſſe eum promittere non debet, ſed furtis, & noxijs ſolutum eſſe, promittere debebit: quia ita dare debet, vt eum habere liceat. Sanitas autẽ ſerui ad proprietatem eius non pertinet. Sed ob id, quod furtum fecit ſeruus, aut noxã nocuit, euenit, quo minus eum habere domino liceat: ſicut ob id, quòd obligatus eſt fundus, accidere poſſit, vt eum habere domino non liceat. Si verò certus homo legatus eſt: talis dari debet, qualis eſt.

Iſta lex quia brevis eſt, non ſummatur, lex verò, Cum res, etiam quia penit tot caſus, non recipit cõgruam ſummationem, ſecundum Iacob. de Aret. ſed dimide eam ſecundum Dyn. primò ponit in quo loco debeat ſolui res legata. Secundo quid iuris ſit, ſi res legata non appareat. Tertiò qualiter culpa hęredis eſtimatur circa rem legatam. ſecunda ibi, itaque. tertia ibi. culpa. Bar.

Idem libro xx. Poſtularium.

XLVIII.

VÆ de legato dicta ſunt, eadem transferre licebit ad eum qui vel Stichum, vel hominem dare promiſerit.

Vipia Sabinus lib. [illegible] Sabi nus.

XLIX.

ſunt paſſi damnũ à ſeruo datũ, & ita eſt bñ obligatus ſeruus pro furtis & noxis, ac ſi teſtator eũ obligaſſet alicui ſpãliter: ſed ſi legaui Stichũ, nõ debet hæres cauere de ſanitate, nec de furtis, & noxis. talẽ enim dabit qualis eſt. Et quod diſtinxi in legato i ſpecie vel in genere dato: idẽ diſtinguitur in ſtipulatione facta in genere, vel in ſpecie. Viui.

g Legaſſem. Scilicet ego teſtator.

h Et antequã Maxime. Nã ſiue ſciat, ſiue neſciat, ſiue agnouerit, ſiue abhenet, ſiue non, tenet: quia definit eſſe ſuus ex cauſa emptionis, & incipit eſſe ex cauſa legati: vt j eo. ti. l. huiuſmodi. § qui ſeruum. & in ſua ad leg. Falc. l. 4. Azo. & Inſt. eo. §. ſi rem alienam. Accurſius. P. F. nihil.

Non debet. Medio tẽ tamen dare debet: vt §. eodem. l. legato.

i Liceat. Ergo ipſum non eſſe fugitiuum debet promittere: quia eum habere non licet, vt §. de act em. l. Iulian' §. j. & facit j. eod. l. ſi hæres generaliter. & j. de ſol. l. qui decem. §. qui hominẽ & §. de euict. l. hæres ſeruum. & j. titu. 2. l. qui concubinã. §. ſi hæres. & j l. ſequens.

k Væ de leg. Subaudi in genere relicto, & ſecundũ hoc diiunctio teſtatoris erit, quæ ſequit. ſic §. de cond. in de. l. cum is. §. fin. & j. de verbo. ob. l. 2. Vel dic, quod de legato. ſ. in ſpecie. & tunc erit diſiunctio legis illa q ſequitur. Acc.

l Dare Id eſt, tradere. alioqui cõtra: vt j. de verb. oblig. l. vbi autem. in fine. Accurſius.

m Vm res. CASVS. Hæc lex diſtinguit: vbi res legata præſtari debeat: & qñ, & qualiter hęres teneatur, ſi eã nõ habet: & ſi qdẽ eſt res teſtatoris, & ſtatim dari poteſt, ſtatim debet eã hęres dare, alias teneẽ ad vſuras ex mora. ſi autẽ res ſit alibi, certe debet præſtari ibi, vbi eſt: niſi teſtator voluiſſet alibi præſtari, nam volũtatẽ eius ſequemur, vel illud quod verſimile eſt eum voluiſſe. Sed quid ſi hæres poſt teſtũ trãſtulit eã ad aliũ locũ dolo? Certè tenetur eam præſtare in illo loco, vbi legatarius eam petit, & poteſt petere. Si autẽ eã trãſtulit ad aliũ locũ ſine dolo, pſtabit eã in loco vbi

vbi eam tranſtulit. Si ergo Stichus, pone legatus non appareat culpa hæredis interueniente: præſtabit æſtimationẽ. ſi aũt ſine culpa: cauebit legatario de reſtitutione ſerui, in ſuã poteſtatẽ peruenit: ſicut fit in rei vẽdi. Quid ſi dictus Stichus erat alienus, nõ teſtatoris ẽt, & aufugit ſine culpa hæredis? cauebit hęres, vt prędixi.

† Iſta lex eſt magiſtralis, ſecundũ B. hic.

& idem ſi dictus ſeruus eſſet captus ab hoſtibus ſine culpa hęredis. Item pone, qđ legauit tibi Stichum aut Pamphilum diſiunctiue. Stichus aufugit, vel ab hoſtibus captus eſt ſine culpa hæredis. certè hæres, qui habet electionẽ in alternatiuo legato pſtabit legatario qđcũque vult ipſe hæres, ſiue Pamphilũ præſentẽ, ſiue æſtimationẽ Stichi abſentis. Sed pone, qđ dictus Stichus deceſſit ſine culpa hæredis, certè adhuc habet hæres electionẽ vtrum det legatario viuũ, aut mortui pretiũ. Quid ſi dictus Stichus & Pãphilus ſint ambo in fuga ſine culpa hæredis? Debet cauere hæres, quod quicunque eorum peruenerit in ſuam poteſtatem, dabit eum legatario, vel abſentis æſtimationem. Diſtinxi ergo ſupra vtrum culpa, vel nõ culpa hęredis res pereat, vel non pereat: mõ videamus de qua culpa debet intelligi & certè debet intelligi de lata & leui, & etiam diligentiam debet præſtare hęres. Sed nũquid caſum præſtabit hæres, puta ſi fundus legatus periit chaſmate? Et certè non, niſi culpa uel mora caſum præcedãt. Viuianus.

n Cum res legata eſt. In ſpeciẽ.

o Qua. Scilicet mora.

p Vſuras. Si erat pecunia, aliàs contra: niſi in caſibus vt ſupra, de vſur. l. in fideicommiſſi §. ſi auro. & l. cum quidam. §. fi. & facit §. eo l. cum ſeruus. & l. apud.

q Relicta eſt. Id eſt, ubi factum eſt teſtamẽ. ñ, ſecundum quoſdam. tu dic id eſt, exiſtit: ut no. C. ubi fideicommiſſ. pe. l. 1.

r Veriſimile. Ex genere comparationis, vel cõditione perſonarum quod plene not. ubi ſoluatur, & ubi petatur ſupra, de iud. l. quod legatur. & argum. §. de aibi. l. ſi cum dies. §. quid ergo.

s Alienis legatis. Scilicet rebus.

t Relicta eſt. Id eſt, exiſtit.

u Petitur. De iure, quod eſt in trib. locis, Vbi eſt maior pars hæreditatis. Item vbi hæres habet domicilium. Item ubi res eſt: vt §. de iudi. l. ſi fideicõmiſſum, in prin. & §. fi. & l. ſeq. & l. ſi ſic §. ſi ea. & not. ibi. l. quod legatur.

x Tranſtulit. Niſi actor velit dari ſua impẽſa vbi petitur: vt §. de rei vendi. l. ſi res. & ad exhib. l. ſed & ſi hęreditas. §. 1. & §. depoſi. l. ſi in Aſia. §. 1.

y vbi relictum eſt. i. exiſtit. Et not. qđ quantitas ut ſpẽs. relinquitur. ſic §. e. l. planè. §. ſed hoc ita.

z Vbi petiẽ. Rõne fori. quod dic vt dixi in l. quod legatur.

a Itaque. Infertur ex illo. §. Sed ſi alibi & §. cęterum nõ ex prox.

b De reſtitutione. ſi ipſum apprehenderit: vt j. ſequitur. Sed argu. contra §. de rei uendi. l. ſi a bone fidei. & l. ſi vero. & l. ſi culpa.

Dic ſm Bar. hic, qp iſta iura in cõtrariũ alle. cõcordat: & qa hic, & ibi tenetur de reſtituendo cauere, licet non de proſequendo.

c Idem & in aliis. vt fiat talis diſtinctio qualis eſt ab illo uerſi. itaque ſi Stichus. uſque huc. Accurſius.

d Alienus. Quẽ legauit teſtator.

e Nam. Et bene dico ſine culpa, nam &c. ut qua ſaltem fuit in mora: vt infra de uerbo obligatio. l. ſi ſeruũ. §. fin autem. & infra titulo primo, lege, ſi qs ſeruum. & quod ſubijcit cauebit, ſcilicet quando non fuit in culpa. & facit ſupra eod. l. cum ſeruus, & quod ibi no.

f Cauebit. Scilicet hęres.

g Legetur. Alternatiuẽ.

h Legatario. Hic autem faceret moram: quia diceret hęres ſe velle dare illum qui eſt ab hoſtibus captus. & facit infra titulo primo, lege ſtatu liberum. §. Stichum. & ſupra de eo quod cer. lo. lege ſecunda. §. qui Stichum.

i Pretium. ſ. eum viuente non longe uilior foret, qui eſt

P. Flo. patet: in aliquibus libris appareat.

In P. Fl. desũt hęc, quę parẽtheſi ĩcluſa ſunt.

Sic appellatiõe quãtitatis venit quã doq; ſpecies. l quiſquis. j. de leg. 3. & ibi Bar. & in l. 1. 1. op. C. de act. & ob.

est mortuus: vt ff. de sol. l. Stichum, aut Pamphilū. quæ est cōtra. Sol. vt ibi. Itē cōtra, §. de nox. l. si ad libertatē. §. si quis. Sol. hic vterque est in obligatione: ibi alter tantum. f feruus. vt ff. de re iud. l. miles. §. decem. Item facit §. ad l. Aquil. l. Stichum. & ff. de fideicom. lib. l. si legatario. §. a duobus. & ff. de vsufr. le. l. Titio. Acc.

a Cauere. Cum nō compareat.

b Sed si culpa. multo magis si dolo. ut §. de rei ven. l. quod si dolo.

c Proxima. i. lata.

d Leuis est. In negligendo.

e Diligentia. i. vt faciat quod debet: nō autē dicas de leuissima eum teneri. vt ff. ad Trebell. l. mulier. §. si hæres. nec cīm gratia hæredis legatum relinquitur: vt ff. §. commod. l. si vt certo. §. nunc videndum. & est bona similitudo: vt ff. eo. l. si seruus legatus. §. cū quid. sed ff. hic dixit teneri de leuissima. & facit §. eod. l. non amplius. §. j de verb. obliga. l. si seruum Stichum. §. 1. & ff. tit. 1. l. cum ita. §. ſpecies. & inf. de aur. & arg. le l si imaginem.

¶ Cōcor. cum hoc. § glo. 2. in ca. 1. extra de reſ. ſp. circa finē.

Quod verius est. quod dic per exempla ff. eod. l. quid igitur. §. si hæres.

Mira exempla locorū, quę chatmate pierunt, si gnaq; imminentis hui' picu li, & reme dia, uide apd Pli. li. nat. hiſ. 2. c. 41. & ſe.

Aliàs in cipit, l. Africanus. Inſpicitur qñque qđ euenire poteſt.

Non deberi. Vt ſupra, de iure dot. l. ſi is qui.

Vendere. Et ideo omnino debet tenere: etiā ſi interitura erat penes actorem, vt §. lo. mat. l. ſi filio. §. ſi poſt diuortium. & inf. de vſuf. leg. le. 6. & ſup. eod. l. apud §. ipſius, & ff. de re. iu. l. ſi homo. & de ver. ob. li l. nemo. §. 1. Sed contra ſup. de rei vend. l. itē ſi verberatū. in fin. vbi diſtinguitur erat peritura aliàs, vel non. Sol. ſecundū M. q hic non erat peritura: q a erat vēditurus. vel ibi iuſtā cām litigandi habebat: hic non. Item cōtra §. dep. l. ſi plures. §. ſi. Solu. ibi. Itē contra §. ad leg. Rho. de ia. l. ſi. §. 1. Sol. ibi Itē cōtra, §. quod me. cau. l. ſi cum. §. qđ ſi homo. Dic, vt ibi. Itē no. inſpici quod euenire pōt. ſic ſupra, de iuriſ. omn. iud. l. ſi idem. §. ſi. & ff. de aur. & ar. leg. l. in argento. in prin. & ſupra, de arb. l. ſi cui. Ar. contra, ſup. qui, & a quib. l. Iulianus. Item contra, ſup. quod met. cau. l. ſi cum ex. §. quid ſi homo. ibi. ſed & ſine culpa. Sol. ibi tenebatur in triplo.

¶ I hęredis. Legaui tibi equū, ſeruus hæredis mei ſurripuit equum ignorante dicto hęde, & vendidit Titio. Certè tu legatarius habes actionē in factū contra hæredē, vt dedat tibi ſeruum prædictū pro noxa, vel ꝓpter pretiū dicti equi quod habet apud ſe.

¶ Si vnus. Inſtitui duos hędes, & legaui tibi Stichum, & vnus ex hæredibus eum occidit. Certe alter liberatus eſt: q a nō fuit in culpa vt occideretur ſeruus. Viu.

In factū. Imo furti noxalē, cū res legata trāſierit in legatariū: vt §. de furtis. l. a Titio. & ff. tit. 1. l. legatū ita, Sol. in ſpecta vniuerſitate, in qua cōtinetur res legata: hæc ſicut cęteræ eſt hędis. vnde ſi ab hędis ſeruo ſurripiatur: actione furti deficiente, quaſi ſui dñi rē ſubtraxerit hic ſeruus, ne hu iuſmodi ſcelere dānū patiatur legatari', aut ex maleficio quo res ſubtracta ē in f. cū ſubſidiaria aut nego. geſt. vtilis, vel quia rei venditæ ad legatarium pertinentis pretiū perceperit ſeruus: vel cōdictio ſubrogatur. at ipſā re per ſe inſpecta non hęredis, ſed legatarij ſit condictio: & furti actio noxalis competit, ſi ab hæredis ſeruo ſurripiatur, vt in cōtrarijs ſm R. vel vocat hic in factum actionē furti & cōdictionē geſt. omnis enim actio ex delicto, vel quaſi, ex contractu vel quaſi in factum pōt dici, & ſm hoc diuidit cū ſubijcit, & noxæ &c. Vel dic in factum. l. propter factum ſerui datur actio. ff. furti & c. & ſic non eſt nomē actionis. Vel dic ſecundū Azo quod hæredis, non teſtatoris erat res legata. Vel hic non erat adita hæreditas: vnde res nō eſt legatarij veritate inſpecta: vt ff. eod. l. ſi tibi. §. cum ſeruus. & ſic non agit furti, vt §. de præſcr. ver. l. ſi tibi rem §. f. Et quod dicitur ff. de furt. l. ſi dominum, dic de furto facto teſtatori dari legatario actionem furti.

L.

¶ I hæredis ſeruus rem §. legatam ignorante domino ſubtraxiſſet, & vendidiſſet: ait Actilicinus in factum dandam actionem: vt vel noxæ ſeruū dederet dominus, vel ex peculio præſtaret, quod ex venditione eius rei haberet.

Hæres delinquens tenetur, non cohæres. Bar.

Si vnus ex hæredibus ſeruum legatum occidiſſet: omnino mihi non placet cohæredem teneri, cuius culpa factum non eſt, ne res in rerum natura ſit.

Si legatum confertur in tempus certæ ætatis, vltimus annus debet eſſe completus vt debeatur: & exinde dies præſtationi adiectus currit: niſi propter ſcientiam teſtatoris aliud inducatur. Bart.

LI.

¶ I cui legetur, Cùm xiij. annorum erit: Neratius ait, non aliter committi ſtipulationem, quàm ſi tot annis heres fuerit, quot ſcripti ſunt. Ego & ſi relictum eſſet, Cum ad xiij annos peruenerit, annua bima trima die, & xvij annorum mortis tempore inueniatur: præſens legatum erit. proinde ſi xv. annorum: conſequenter dicemus, poſt biennium deberi. ſi xvj. poſt annum debebitur, ſi menſes deſint ad xvij annum: reſiduis menſibus debetur. hęc ita, ſi putans minorem eſſe xiij. annorum, cum iam exceſiſſet, ſic legauit. ſi vero ſcit triennium ad legati præſtationem ex die teſtamenti facti numerabimus.

Tempus certæ ætatis honorati facit conditionem, ſecus in tempore ſimplici, vel ſecundum Dominum Rayn ſic ſum matur. Dies incertus diſpoſitioni adiectus reddit legatum conditionale: non autem certus ex voluntate defuncti à

ſecundo habet legatū hæres incōtinenti, ſi inuenietur eſſe decem & ſeptē annorū tpe teſtī. & nō expectatur, q̄ currat triennīū. Sed quid ſi legatarius inuenitur xv. annorū tempore teſtamēti, & mortis teſtatoris? Certè poſt biennium habebit legatū, ſi ego teſtator ignorabam legatariū eſſe maiorē xiiij. annorū. ſi aūt ſcirem, curreret tienniū à tempore teſtamenti, & ante nō haberet legatarius legatū, ſi āt inueniaē legatarius xvj. an. tempore teſtamenti, habebit legatum poſt annum, ſi ego teſtator ignorauī eum eſſe maiorē xiiij. annorū. ſi autem ſciui expectabitur triennium. ſi autē inueniaē legatarius tēpore teſtamenti, qui habeat xvj annos, & ix. mēſes, & ita deſunt ad xvij annum tres menſes tantum. certè finitis illis tribus mēſibus habebit legatum, ſi ego teſtator ignorauī eum eſſe maiorem xiiij. annorum, ſi autē ſciui expectabitur triennium. Et ſcias quia dictū legatum hoc modo relictum, lego tibi x. annua bima trima die cum eris xiiij. ann. eſt cōditionale, & in diē. Dicitur autem conditionale, cū legatarius eſt minor xiij. annis vſq; ad xiiij. annos completos, ſed à xiiij. annis vſque ad xvij. dicitur in diē. vnde primo caſu non tranſmittit legatarius ad hæredem ſuum petitionē ipſius, ſecundo ſic. & i hoc caſu quādo inuenitur legatarius minor xiiij. an. tempore teſtamenti, incipit currere triennīū duntaxat completis xiiij. annis niſi teſtator voluit cōditionem facere de illis verbis annua bima trima die &c. quia tunc nō cederet dies legati, niſi aduenięte cō ditione. ¶ Si Titio. Legaui Titio x. quæ debebam Sēpronio. & rogaui Titium, quod ea daret eidem Sēpronio, creditor certè non aget cōtra Titiū, vt det ei x. ſed hæres meus aget contra dictū Titium, vt ſoluat illa x. Sēpronio creditori. & ſi dictus Sempronius habebat fideiuſſorem à me pro dicto debito etiam fideiuſſor aget contra Titium, vt ſoluat Sempronio. & hoc dico ſiue ſit ſoluendo fideiuſſor, ſiue non. Viuia.

* Eos, nō eſt in P.F.

* P. Flor. Marcell'.

* annum peruenii-ſſet, P. Fl.

Impleuerit. ſic C. qñ di. leg. ce. l ex his in ff. ergo non ſufficit ſi tantū inchoauerit, vt ff. de condi & demō. l. nō putabā. ſecus ſi dixit xiiij. ann. vt ff. de manu. teſta. l. ſi ita libertas. Itē ſi dixerit. cū peruenerit ad xiiij. an. idē qđ hic: vt ff. ad Treb. l. Seius. ſecus ſi dixerit, cū pueneri ad xiiij. ann. vt ff. ad Trebel. l. qui filium. §. 1. Vel ibi. ſpeciale, quod eſt verius, ne ſit cōtra qđ ſtatim ſequitur. Itē ar. contra ff. de mune. & hon. l. ad Rempub. Trima die. Lego xxx. ſub conditione, vt ſic omni anno decem ſoluantur.

Inueniatur. Legatarius. Accur.

Præſens. Id eſt, purum omnium trium annorum.

Poſt biennium. q. d. primi anni eſt purum, ſed quod remanet debet ſolui poſt bienniū. ſ. completū: nam & proximo ſequenti anno fiet ſolutio pro eo anno.

Si menſes. Puta tres. Accur.

Annum. Scilicet complendum.

Reſiduis. Scilicet elapſis. & ſic ſoluiē pro tribus menſib. q. d. ꝓ primis trib. tēporibus habeē vt purū, & ſic videtur in fi. anni ſoluendū ſic relictū annua bima trima die. ſecus ſi ſimpliciter annuum, vt C. quando dies le. ced. l. 1.

Si vero ſcit. Scilicet eum eſſe maiorem xiiij. anno.

Hoc autem legatum. Scilicet relictū alicui maiori, xiiij. an. cū erit xiiij. ann. annua bima trima die.

Completus. Vt ff. de condi. & demon. l. quibus diebus. §. 2. & quando di. leg. ced. l. ſi Titio. Sed contra C. qñ. di. leg. ced. l. ex his. Sol. ibi. A D D I T I O. Die ſecundum Bartol. hic, q̄ ibi tempus certę ętatis poſt legatum perfectum adijcitur præſtationi: hic vero adijcitur ſubſtantiæ legati.

Limitabis huc textū ꝓ tex. in l. vnica, §. i nouiſſimo. C. de cad. tol. vt nō procedat, qñ cōditio turpite ineſt.

Poſtea. Quia eſt in diem: vt ff. quando di. le. ce. ſi cū præfinitione.

Debeo. Sempronio. Accur.

Rogauero. Titium legatarium.

Creditori. Scilicet. Sempronio.

Non valet. In vno ſaltem: quia eius intereſt habere duos debitores: vt ff. de lib. leg. l. iij. in fi. contra. Sol. ibi ſub conditione erat debitum, vel ibi alius nō debitor legauit creditori. Vel hic nō contēplatione creditoris. aliàs ſecus, vt ibi. Vel dic, nil intereſt. i. nō ꝓ omnia intereſt: ſed in aliquo intereſt: & ea rōne tm. ſ. duos habet reos. Item quia habet actionem ex teſtō quę habet naturam bonæ fidei cum prius erat ſtricti iuris. Iſta eſt vera ſecūdum Bar. hic.

Hæres vero. Cuius contemplatione relinquitur fideicōmiſſum ad quod ff. e. l. ſeruo legato. §. ſi teſtator & §. fa. ercile. l. ſi filia. §. Pomponius. & ff. ti. 2. l. fideicōmiſſa. § interdum. & ff. eo. l. ſi tibi. in prin. & no. hic hæredi legari à legatario: vt & not. §. eodem. l. planè. §. ſi duobus.

Lega-

a Legatum. Id est, fideicōmissum. na primū cōstat valere: licet alij sit restituēdum, si modo legatarius vult, nec enim cogitur: cum nec hæres cogatur propter singulares legatarios: vt Inst. ad l. Fa. §. ex diuerso. accepit ergo hic sponte. Accur.

b Debuit. Et legauit alij, vt mihi solueret.

c Intē. lere. Vt & ff. de lib. leg. l. si debitor. & §. de cōpen. l. 3. & ff. proxi. §. I fideiussor.

Retento eodē casu, vt in §. prox. §. l. præcedenti pone, q̄ dictus fideiussor a me datus dicto Sempronio, p̄ dictis x. legauit creditori ea. certè non aget creditor contra hæredem fideiussoris: sed ego principalis debitor agā contra eum, vt soluat creditori, sicut fideiussor voluit: & si soluat hæres fide iussoris dicta x. creditori, non habebit cōtra me principalem debitorē actionem mandati ad ea à me repetēda, quā uis habuisset, si fide iussor non legasset ita, vt dictum est. Sed quid si dictus fideiussor legauit Titio dicta x. & rogauit eū, vt dicto creditori soluat? Certè nō solum ego principalis habeo actionem contra Titium prædictum, vt soluat creditori, quia mea interest, sed etiam hæres fideiussoris eiusdemque testatoris.

¶ Meminisse. Damnaui hæredem meum, vt vendat equum meum Titio. certè iusto pretio tenetur ei vendere. si autem nomina ui pretium certum, pro illo debuit vendere, etiam si res valeret plus quam dixerim. Viu.

d Si fideiussor. Aliàs §. Iulianus. & aliàs lex, si fideiussor. Accurſius.

e Ex testamento actionem. Contra hæredem fideiussoris. vt soluat creditori.

Non poterit. Actione mandati. fuit ergo legatū eo animo. vt gratis liberaretur reus sine spe actionis mādati. & facit ff. prox §. & quod ibi no. item facit ff. de lib. leg. l. non solū. in prin. Itē no. q̄ expressum est inualidum ff. creditori legatum. & tñ valet tacitū. Sed argu. contra §. de ser. ruſt. præd. l. Item sic. §. fi.

Pro solutione huius cōtrarij vide distinctionem, quam ponit Bart. hic.

Vero pretio. Id est iusto. sic §. de admi. tu. l. 1. & de pe. hæred. l. si possessor. §. fi. & facit ff. e. l. & si æquo.

f Necesse. Sic ff. ad l. Fal. l. si dignum. & l. in ratione. §. vendere. e. & l. qui fundum. in prin. Accur.

S I seruus. Seruo trium dñorū legata fuerūt conueniat, ergo propter hoc valebit legatum; Sed si testator decē mihi sub fideiussore debuit, fideicōmissi petitio non solum hæredi, sed & fideiussori competit interest. n. eius, solui mihi, quam ipsum conuentum mandati actionem intendere. nec interest, soluendo sit, necne.

Vitiato expresso, non vitiatur tacitum æquè principale. Bartolus.

LII.

I fideiussor creditori legasset, quod ei deberet, an legatum valeret? Et ait creditoris quidem nihil interesse: verum debitorem habere ex testamento actionē. interest enim ipsius liberari: quippe conueniri a fideiussoris hærede non poterit. Quòd si idem fideiussor Titio leget: & fidei eius commiserit, vt creditori soluat: & debitor, & fideiussoris hæres agere cum Titio ex causa fideicommissi poterunt:

g Subaudi potius, Ant. Aug. lib. 4. emē. cap. 8.

h In P.Fl. Iulianus est. §.

i Tacitum quandoq; validius est expressō.

k Legatum obscurū ex septem cōiecturis declarat.

x. certè pro domin'j portione eis acquirit. Sed o dicit, instituit mihi extraneū hæredē & filiū meū exhęredauit. & ab instituto reliqui multa legata filius agit que rela inofficiosi testamēti contra hæredē, & colluserūt simul in fraudē legatorū, ita q̄ hæres nō defendebat

quia vtrique interest, legatarium soluere.

Damnatus vendere, intelligitur iusto pretio. Bar.

Meminisse autem oportet, eum qui damnatur, fundum vendere: non gratis damnari hoc facere, sed solum vt vendat vero pretio. quod si certo pretio sit damnatus facere: necesse habebit tanti vendere, quanti damnatus est.

LIII.

I seruus plurium sit, pro dominij portione legatum ei relictum acquiret.

Sententia lata contra hæredem non defendentem, vel culpabiliter non appellantem legatarijs non præiudicat. & quis non potest suam turpitudinem allegare. Bar.

Si hæreditatis iudex contra hæredem pronunciauerit non agentem causam, vel luſoriè agentem: nihil hoc nocebit legatarijs. Quid ergo per

cām inofficiosi testamenti, vel luſoriè defendebat, ita quod amisit causā. certè istud non nocet legatarijs. & idē est si hæres bene defendebat causam sed in iniuriā hæredis iudex pronūcia uit contra eum. Sed pone, quod inter institutum & substitutum erat quæstio: & iudex pronunciauit pro substituto in iniuriam instituti. veniunt legatarij, & petunt a substituto legata qui habet hęreditatem. dicit substitutus, ego non habeo hæreditatem ex substitutione, sed per gratiam iudicis: vnde non teneor ad legata. Certè non debet audiri, imo debet soluere eis legata. & etiam creditoribus respō dere. ¶ Si quis ante. Testator fuit occisus à familia heredis: hæres ab eo institutus adiuit hæreditatem, antequā faceret torqueri seruos ad inquirē dū qs occidit testatorem, vnde amisit eā: & hēt eā fisc⁹. tenetur respondere legatarijs. Sed qđ si fiscus nolit hæreditatem, quia non est soluendo? certè debet eam habere dictus hæres: & malo

P.F. Dicatur hoc solū. dū vendere.

P.F. Sed hoc solū.

Tu dic, qđ regula est firma, quod allegās p̄priam turpitudinē non audiatur. quod est verum agēdo, sed excipiēdo sec⁹. & ita intelligas hāc gl. cū suis cōcordantijs secūdum Bal. & Doctor. in l. j. col. 2. ver. q̄ro hic. C. de cōd. ob turpē cau.

fuo velle debet respondere legatarijs. & idem est, si ipse hæres qui non fecerat seruos torqueri. tamen habebat hæreditatem absconi. credens eam vtilem, postea vidit eam non esse vtilem. vñ cogitauit talē fraudē: rogauit enim vnū de familia sua vt deferret se fisco, quod teneret hæreditatē ad fiscum pertinētem: & ita factū est. vnde fiscus petijt ab eo & ipse non defendit causam, nam & in isto etiam casu non euadet onera. ¶ Si numer⁹. Legaui tibi x. libras. tu. intelligis de Bogrossis, & hæres meus de paruis. certè, si nō apparet vo lūtas testatoris, debemus inspicere cōsuetudinē testatoris, & postea alia, quæ planè in litera dicūtur. Si aūt legaui hoc modo, lego tibi nūmos quos habeo in arca: vel lego tibi lancē. certè tales debent dari, quales sunt: & taquā species æstimādę sunt. & h. d. cū l. fe. Vi.

Acquiret. Sic §. de acq hæ. l. seruus cōis. & ff. de stipu. l. seruus cōis. sic & ff. de iniu. l. sed non esse. & ff. ti. j. l. & Proculo. & ff. eo l. fi fundum. §. 1. Accur.

Hęredē. Scriptū pro legitimo, vel pro filio exhęredato. ad quod §. de inof. test l. qui Reipublicæ. §. fi.

Nocebit. Quia ageret contra institutū. vt no. in d. l. qui

Colludēti sententia nō p̄dest.

qui reip. in fi. & ff. prox. §. i fi. Sic ergo no. q̄ colludenti sentētia nō p̄dest. sic §. de dolo. l. elegāter. §. si dolo. nec emptori: vt ff. pro empto. l. qui fundū. §. p̄curator.

Per iniuriā. Cuius causam præbuit hīs: vt §. de euic. l. si per imprudentiam. & ff. de fideiuſ. l. exceptione.

Non nocebit legatarijs. quia appellant: vt ff. de appell. l. si perluſorie. imo forte ipso iure non nocet, nisi in cā inoff. test. & est simile in cohęrede, cui nō fit præiudicium, & tamē appellat. ff. de appel. l. a sententia.

Pronunciet. Qui institutū repudialle dicebat, & hæreditatem ad se deuolutam. nam si vere substitutus non esset, qualiter legatarius tenetur?

Ad ipsius personam. Nam habetur pro substituto cum effectu: licet non repudiasset institut⁹: non tamen est de casibus illis in quibus sit ius inter omnes, quos not. §. de inof. test. l. Papianus §. fi.

Improbe. No. improbum esse allegare propriam turpitudinem. similia sunt C. de transa. l. transactione. Item concor. sunt ff. de excep. rei iu. l. 1. Sed cōtra, §. de pig. l. fi superatus. §. 1. sed ibi non fuit colluſum, ab hærede.

Non defenderit. Accuſando occisores. sic C. de testi. l. 1. & dic vt no. C. de his quib. vt indig. l. 2. & l. cum fratrem.

Fiscum. Ad quem bona veniunt: vt §. ad Syll. l. cum fiscus. & §. item. 2. l. 2. & ff. ad Treb. l. Marcellus. §. fi. & C. ad leg. Falc. l. etiam.

Onus legatorū. Nā quod eius odio est inductum. l. hęredis: non debet cedere ad eius cōmodum. vt & ff. de interd. & rele. l. relegatorum. §. fi. & est hic argu. ad q. vtrum hæres non implens voluntatem defuncti omnibus alijs deficientibus compellatur ipse accipere, & legata dare. vt in Authentica de hær. & falc. §. fi quis autem non implens.

Vt ei. Scilicet fisco, vel delatori nomine fisci: vt sic nō subeat hæreditaria onera. & facit C. eodem. l. fi in fraudem.

Litigauit. Vt supra, proxi. §. dixit.

Si numerus numorum. puta c. solidos.

Consuetudo. Not. ex septem colligitur, de quibus senserit testator. Primū consuetudo testatoris, scilicet

loquendi, non vtendi. ne sit contra, ff. de fun. instr. l. cū certum. Item arg. contra de vsufr. leg. l. damnas. §. fi. & de ali. leg. l. pe. Secundū consuetudo regionis, ad quod ff. de fun. instr. l. cū de lanionis. §. asinam. in fin. §. & §. de leg. & senatusconsult. l. nam ad ea. Sed contra, ff. de trit. leg l. cum certum. Sol. aliud in vino & similibus quàm in nūmis, secundum Rom. Tertium, mens, quę colligitur ex præmissis, & sequentibus, vel etiam quod expressit: & hoc ante omnia inquiretur: vt C. de libe. præte. vel exhære. l. 3. & ff. de regu. iur. l. semper. Quartum, dignitas legatarij. vt & §. de iud. l. sed & si fuerit. §. sed si proponas. & ff. de auro & arg. leg. l. Titia §. finali. Quintum, charitas. i. dilectio: vt ff. de rebus dub. l. si fuerit. & l. si is q. §. 1. & de lib. lega. l. pe. Sextum necessitudo. i. consanguinitas: vt §. de iust. & iur. l. fi. & ff. de lib. leg. l. Aurelius. §. Titius. Septimum, vicinitas scripturæ, sic §. de testa. l. hæredes, §. sed & si notā & §. eo. l. quæ filiabus. 1. resp. & §. de postu. l. 1. §. deinde adijcit. & ff. de auro & argen. le. l. Plautius. & l. spēs. & C. famil. ercis. l. quoties. sed si ex his nō apparet, quid senserit exiguiores debētur. ut infra. tit. 2. l. nummis. Acc.

Ed si certos. Continetur. Sic §. eo. l. planè. §. 2. & ff. de dot. præl. 1. §. sed si dotem. & ff. ad le. Falc. l. in ratione. §. diligenter. & ff. eod. l. si seruus legatus. §. qui quinque. & supra de pecu. l. si creditor.

Et facit ad hāc materiā c. causam quę cū gl. fin. verb. præcedat. extra, de resc.

Permutationem. Vt aliquid aliud pro eis soluat. sic in alijs speciebus est: vt C. de sol. l. cum a quo. Acc.

Æstimāda. i. habēda, hoc tū fallit quādoq; vt §. de in lit. iur. l. nummis. & ff. de fideiuſ. l. si ita. in fi. Acc.

I cui serui. Testator ita dixit: lego Titio oēs seruos meos cū peculio. certè ēt ii q̄ nō habēt peculiū ēt sunt legati. ¶ Si à filio. Filium meū impubērē mihi hæredē instituit: & ab eo tibi aliq̄d legaui sub conditione: & prædicto impuberi aliquem substituit: à quo substituto pure legata repetij: decessit dictus impubes: adita tamē à se hæreditate: certè purè & statim tenetur substitutus ad dicta legata præstanda. Viu.

Nu llū peculiū. Quia verba illa cum peculio: causa augendi

agendi nõ minuendi sunt dicta: vt ff. de vi. trit. & oleo leg. l. cum vinũ. in fin. & ff. de auro & arg. l. si quis. Sed arg. contra. ff. de triti. leg. l. cum certus. Accur.

a Sub conditione. Si nauis ex Asia venerit.

b Legatum sit. Et è substituto expressè repetitum: vt statim colligitur.

c Extiterit. Sub. maximè quãtum ad ea quæ hac l. dicuntur: sed quantum ad id quod ff. l. proxim. dicit, non subaudio: quia ex utriusque tabulis non possent deberi legata: quod ibi cõcedit Azo, ut ibi dicitur.

d Pure. Hic distingue quando quis instituit aliquem hæredem, & ab eo legat, deinde substituit: intelliguntur a substituto repetita legata tacite, nisi aliqua cõiectura appareat mens testatoris contraria: ut ff. eod. l. licet. & sub eadem dic, & conditione: vt ff. tit. l. cũ pater. §. ab inst. tuto. quod ti expressè repetit legata: nec repetit conditionẽ vel diem: purè præstantur à substituto: vt hic, & ff. eo l. si quis à filio. §. sed si ita. si vero repetit diem, vel conditionem, expectabitur ea: nisi erat talis, quæ vitiat legatum: vt ff. eo. l. si quis à filio. in princ. & ff. de fideicõ. lib. l. fi. §. 1. & ff. e. l. si fundus §. fi. & facit sup. de hær. inst. l. sub conditione. Accur.

Repetitio à substituto sim pliciter facta intelligitur purè, & impubere adeunte debetur ex primis tabulis, nisi relictum sit vltrà: vel conuentus sit datus. h. d. cum princ. l seq. Bar.

Si à filio impubere, sub conditione legatũ sit, b & filius hæres extiterit: deinde mortuus sit: potest dici patremfamiliàs, qui à filio sub cõditione legauit, à substituto purè repetiit, statim voluisse a substituto dari, si filius pendente conditione decessisset.

LVI.

Quid ergo si maiorem quãtitatem a substituto reliquit? Quod excedit, hoc erit, quòd a substituto relictum est. quod verò concurrit cum summa superioribus tabulis inscripta: inde debebit. Sed si repetierit legatum (cum alium forte fundum mihi legauerat ab impubere, & repetijt hũc ab impuberis hærede mihi & Seio) repetitio hoc efficiet vt pars mihi debeatur.

Quod relinquitur a diuersis perinde est ac si relinqueretur in diuersorum testamentis. Bart.

Si quis duos hæredes scripserit, & damnauerit vnumquemq; solidã rem legatario præstare: idem est, atque si duobus testamentis legatum esset. Nã & si mihi & filio, vel seruo meo esset eodem testamẽto legatum: sine dubio valeret legatum vtrique, vt & Marcellus apud Iulianum adiicit.

Si hæres rem legatam iustè interimit, non tenetur: secus si iniustè, vel non diligenter se habuit. Bar.

Si hęres hominem legatum occidit ob facinus, hoc est merentem.

Vid ergo. Legaui tibi x. ab instituto supra, & a substituto l. aut tibi xx. postea institutus adiuit hæreditatem, & decessit: quæritur vtrum substitutus debeat xx. & certe non nimis xx. tantum, intelligitur enim testator voluisse augmentare legatum ab instituto relictum potius quã alia xx. legare a substituto. Secundo dicit legauit mihi testator fundum vnum ab impubere. ff. Titianum, & repetijt a substituto mihi & Titio eundem fundum Titianum certe hęc repetitio facit, vt pars tantum fundi Titiani mihi debeatur. ¶ Si quis. Institui mihi Titium & Sempronũ, & a quolibet eorum in solidũ legaui Seio equum meũ, certe perinde est, ac si Seio legatus esset dictus equus in testamento duorum, & quid iuris sit, habuisti ff. eo. l. planè. §. 1. secundo probat a simili. ¶ si hĩs. Legaui tibi Stichum seruum meum, hĩs meus occidit; eum ex iusta causa, quia inuenit eum cũ vxore tua. certe non tenetur amplius. Sed quid si dictus seruus cõmiserat noxã alicui. i. damnum dederat, puta in x. & seruus prędictus valebat xx. & cum expediret potius reficere damnum quam dare seruum, ipse dedit seruum pro noxa: certè tenetur legatario. Quid si legaui tibi equũ, & hæres meus occidit eum? puto teneri hæredem ad æstimationem, nec distinguo vt dixi in seruo, quia animal quod sensu caret non potest delictum committere. Item quid si ęlegaui ibi domũ, & domus cœpit minari ruinã vicinis: vnde postulauerunt ab hærede cautionẽ de dãno infecto, & cohęrede nõ præstãte eis cautionẽ ipsi sunt missi in possessionẽ dictæ domus ex primo & secũdo decreto: & ita dñi sunt factinunqd tenet hæres meus tibi legatario? Certè sic. Item quod si legaui tibi fundum, & hæres mens intulit me mortuum ibi, & fecit fundum religiosum: vnde legatarius nõ potest eum amodo habere: nunquid tenetur hæres prædictus tibi legatario? & distinguitur, aut habuit necesse testatorẽ ibi sepelire: quia non habebat alibi locum, & tũc nõ tenet ad fundũ, sed ad ptiũ, nisi intulit testatorẽ suo arbitrio. i. non ptipiente hoc testatore, aut non habuit necesse: & tunc tenetur. Dixi ergo in priuhuius §. ꝙ si hæres seruũ legatum occidat cũ eã ꝙ non tenet. Sed qd si nõ occidit eũ, sed cõpulit eũ ad maleficiũ faciẽdũ: & ipse, ꝓpter hoc mortu' est: certe bñ tenet ad ptiũ legatario. si aũt seruus legat' sua ppria volũtate ꝓmisit maleficiũ ꝓ qđ mortuus ẽ, postea nõ tenetur hęres ad æstimationẽ. Sed qd si seruus legat' captus est ab hostib. aut do lo hęredis, & tenetur, aut sine dolo, & nõ tenet. & itẽ dicerem in culpa lata, & leui: vt ff. e. l. cum res. in fi. Vi.

Maiorem. Forte ab instituto, & reliquit a substituto xx. Accur.

Quod excedit. Non respondet. Accur.

Inde. ex primis tab. l. s. i. tanquã ab impubere relictũ nõ a substituto: & hoc qa ipubes adiuit hĩditatẽ, a loquitãquam a substituto relicta debentur, vt ff. ad l. Fal. l. qui tres. §. fi. ff. eod. H & hoc ꝓsiderare necesse est propter fal. si quæratur de parte impuberis, vel substituti sit grauame, vel nõ sic nõ. ff. ad l. Fal. l. quod si in alterutro. Item nõ. quod partim ex vnius tabu. partim ex alijs debetur: vt & supra. eo. l. prox. no.

Sed si. i. quãuis. ergo supra dixit vbi est repetitum à substituto cum augmento, hic cum diminutione.

Legatũ. Vnius fundi. cum duos legasset: & hoc si habeas. cum alium. si vero cum alio, tunc plana est.

Vt pars mihi debeatur. Etiã viuẽte impubere: vt supra, e. l. plane. §. si coniunctim. & facit ff. de vsuf. accresc. l. si quis Titio. & supra, e. l. Titiæ. § nihil. Accur.

Legatũ esset. Distinguitur ergo prius rem vel æstimationẽ petat: vt Inst. de le. §. si res & ff. e. l. plane. §. sed si duorũ. Sed cõtra ff. tit. l. Mæuius. §. eum. Sol. dicitur ne vt no. R. ff. t. t. l. ti pluribus. & Azo. ibi supp' euit. & facit ff. eo. l. seruo alieno. §. 2.

Meretẽ. Vt qa cũ filia, vel vxore inuenit. & facit ff. de

quod non tm̃ pr̃ pôt impunè occidere adulterũ inuẽtũ cũ filia, sed filiã, propriã ẽt pgnantẽ. Bart. in l. Imperator. ff. de sta. homi. λείψανα reliquię sunt. Herodianus, vsurpat pro reliquiis, diuorum, hoc loco intelligemus carnẽ coriũ, & cornua vt ff. l. mortuo. ff. ti. j. verb. obli. l. qui seruum. & ff. de pig. actio. l. elegan ter. §. fi. & C. de adult. l. Gracchus. Acc.

Et puto teneri. Imo videtur quod non, quia & talis fuerat dandus qualis erat, vt ff. e. l. si a substituto. §. fi. & ff. e. l. si legati. & ff. de rei ven. l. a quo. in fin. quę sunt cõtra. Solut. hic erat aliàs tantundem legaturus. arg. C. de fideicommiss. l. prædia. Vel hic sciebat noxium testator argumen. ff. eo. l. si res obligata. Vel dic ꝙ hic magis expediebat retinere eum, q̃ noxæ dedere. arg. ff. de bon. author iud. poss. l. prætor. §. his verbis. & ff. de petihæred. l. vtiles. & de procur. l. vel in operis. & de rei vend. l. fin autem. §. in repetita.

Non vt carnem. Imo ad carnem, & corium: vt ff. de condict. fur. l. si seruus. §. boue. & ff. de rei vẽdic. l. solum. quæ est contra. Sol. rei vendicatione agit ibi, nõ actione ex testamento: vt hic, & secũdum hoc occidit post aditam hęreditatẽ. Vel dic, quod hic occidit ante adi tam hæreditatem: ibi post: vt ff. de dolo. l. eleganter. §. itẽ si seruum. Vel dic, quod hic erat alienũ animal legatũ: vt ff. tit. l. l. mortuo.

Passius est. Hęres. & dic ex secũdo decreto: vt iam fit locus cautioni: vt ff. ad damn. infect. l. si finita §. postea autem. aliàs si ex primo tãtum, non possidet: vt ff. de acquir. poss. l. 3. §. fi.

Repromittere. Si hoc erat melius: non aliàs: vt supra, de procu. l. sed & hæ. §. fina.

Non tenebitur. Vt supra, de reli. l. 1. cr. ptius §. fin.

Ex testamento non tenebitur. Etiam ad pretium.

Debebit præstare. Vt ff. tit. l. l. Mæuius. §. in fundo. & ff. de relig. l. fi. 1. resp.

Ad hoc processit. scilicet seruus. Acc.

Dolo. Et culpa: vt supr. eod. l. cum res. §. pen. & l. hoc amplius.

Vtpia. Legaui Titio x. vt expendat ea cũ Sempronia, cũ qua adulterium cõmisit. certe nõ valet legatum quia magis relictum est causa infamandi legatarium, quam ut inde haberet aliquam vtilitatem. ¶ Si Titiæ. Legaui Titię x. si ad arbitrium Seij nupserit: Seius autem decessit me viuo: & ipsa nupsit postea. certè debet habere legatũ. Itẽ pone qđ legaui tibi x. si stichũ seruũ tuũ manumitteres. Stichus mortuus est morte naturali: & ita legatarius eũ non potuit manumittere. certè habebit legatũ nihilo minus. ¶ Si pars. Aut nomino hęredes in legando propriis nominib'. aut dico omnes hęredes mei dent tale legatũ. primo casu tenentur viriliter, secũdo ꝓ hæreditarijs partibus. Vtu.

Pro non scriptis. Imo uidetur qđ valeant: vt ff. de hære. instit. l. his verbis. §. 1. contra Sc. l refert, an exprimat causam turpitudinis: vt illi adultero: vel illi ex monacho nato: & tunc nõ valet: vt hic. Aut in genere: vt illi impio, vel maledicto: & tũc tenet legatũ: vt ibi. sic est in cõmendatione rei vẽditæ: vt ff. de dolo. l. qđ vendi tor. Itẽ contra ff. de liber. & post. l. & si pepercerit. §. 1. Sed ibi in priuando ab hæreditate: hic in dando legato. & facit ff. de hære. instit. l. quoties. §. sed si no mẽ. Itẽ facit C. quẽ ad. test ape. l. 3. Acc.

Debebitur. Vt & ff. de cond. & demõ. l. filiæ. & est ratio, quia & esset suspẽsa quia viueret Seius, ꝓ nihilo foret, vt ff. de condi. & demonstr. l. cum tale. §. si arbitra tu.

Legatum. Scilicet aliquid.

Per te non stetit. Sed ꝓ casum decessit. ergo viuo testatore, vel postea ante moram: vt ff. de condit. in. stit. l quæ sub condit one. §. quoties. fec' si post moram: vt ff de cõdit. & demonstr. l. penu. §. 1. si autem non casu, sed ab alio occideretur viuo testatore: tunc agitur. l. Aquil. contra occisorem, in qua uenit pretiũ legati: vt ff. ad legem Aquil. l. inde Neratius §. idem ait. in fi. §. quę est cõtra. Item not. haberi pro facto quod casu impeditur: vt C. de condi. infer. l. fin. & ff. tit. 2. l. pater. §. Tusculanus. est & alia ratio: quia pro hoc legato magis potest grauari, quã pro alio: vt ff. de min. l. si minor xxv. ann. seruum. & facit ff. de condit. & demon. l. cum ita. Acc.

Si pars. Vt quia quatuor instituit, & ex disparibus partibus, & duobus rogauit vt darẽt alijs vel extraneis. Infortiatum. Mm decem

la mente ad hoc ꝓcesserit: cessabit æstimatio. Seruus legatus si ab hostibus captus sit, sine dolo hęredis, non præstabitur. si dolo, præstabitur.

Legata facta per verba diffamatoria non valent.

LVII.

Vtpia legata, quæ denotandi magis legatarij gratia scribuntur, odio scribentis pro non scriptis habentur.

Defectus conditionis inutilis non perimit legatum.

Si Titiæ legatum relictum esset, si arbitratu Seij nupsisset, & viuo testatore Seius decessisset & ea nupsisset: legatum ei debebitur.

Si conditio potestatiua deficiat per casum, legatum non perimitur. Bar.

Sed & si serui mors impediisset manumissionem cum tibi legatum esset, si eum manumisisses: nihilo minus debetur tibi legatum: quia per te non stetit, quo minus perueniat ad libertatem.

Nominatim per nomina propria, tenentur in viriles: per appellatiua, in hæreditarias portiones. Bar.

Si pars hæredum nominata sit in legando, viriles partes hæredes

Casu ipsi ditũ, ꝓ facto habet.

decem,si nominibus expressis, habet locum quod hic dicitur : si appellatiuis, quod in ti.dicitur.

4 Omnes. Sed quando pars, illi tenentur, non alij.& facit j.eod.l.ti hæredes nominatim. & de stipu. ser.l.ti communis seruus.& j.de statu lib.l.ita.& ad Trebel.l. quoties. & l. nonnunquam.& j.titu. 2.l.si plures & de reb.dub l.vtiũ.§. fi.

Emo.

Legaui Titio vsumfructũ fundi mei: & præcepi hæredi meo qđ nõ exigeret ab eo satisdationẽ de vtendo, ac fruẽdo arbitrio boni viri, quod voluerit leges. ut C.uti pos. leg.l. scire. Certè istud præceptum nõ valet.nemo enim potest in testamento &c.sicut aũt hoc quod dixi, non põt percipere: ita nõ põt præcipere,vt obligatio hæredis qua tenetur ad præstanda legata, finiatur citeriori tempore quã leges statuerunt, & pone exemplum in actione ex testamento,quæ competit legatario ad legatum petendum,quę est personalis:& sic durat xxx. annis:vt C.de contti.pec.l.2. & idem dicam in rei vendicatione,& hypothecaria, quæ ambæ similiter competunt pro legato: vt Instit.de leg §.nostra. Item non potest testator præcipere,vt finiatur obligatio qua tenetur hæres legatario quantum ad certum locum,puta quantum ad illum locum, in quo habet hæres domicilium. si enim dicat nolo conueniri posse hæredẽ meum in eo loco,vbi habet domicilium, nõ valet præceptum.in eo enim potest, & debet de iure legatarius hæredem conuenire:vt dixi ſ.eo.l.cum res. Item si legaui tibi pure x. & dixi, volo quod hæres meus non teneatur tibi, si nauis venerit ex Asia vsq; ad mensẽ: certè non possum facere,quod finiatur tali modo obligatio, quia tenetur hæres meus tibi. nam nihilo minus tenebitur hæres adueniente dicta cõditione, quã uis habeat exceptionem per quandam aliam l. non pistam:vt j.de actio.& oblig.l.obligationum fere.§.placet.& hic est intellectus huius l. Vi.

Pulchrè in hãc sẽtentiam Plat. dialog. 2. de leg. vbi testatorum aduersus legatũ latores querimonias refert. cõcor. c si diligenti eũ glo.1.post princ. ex de fo.cõp.

6 Ne leges. Siue hoc dicat in genere:nam non valet in substantialibus testamenti,siue specificet,dicẽs nolo nocere,quod septẽ testes non adsint, vel non rogati,vel non puberes,vel non masculi,vel non liberi:vel aliud substantiale. Sed arg.contra j.tit. 1.l.codicillis §. fi. Sed ibi erat voluntas solennis iure codicillorũ. Acc.

c Quia nec.Accipe finiri; quod est infra, & subaudi, licet testator velit, nam quia sequentibus tribus casibus voluntas nõ operatur quicquam,ergo nec in aliis similibus. Et dic tempore sic: quia testator dixit,volo quod si legatarius non petat vsq;ad decem annos,vel quinque,non possit postea agere:non enim per hoc finitur actio ex testamento,quæ durat xxx.ann.vt cæteræ personales:vt C.de cõtitt.pecu.l.2.§.sed neque.sed tamen exceptione potest repelli.arg.ſ.de seruit.l.4.& j. de actio.&obligatio.l.obligationum fere.§.placet.Itẽ non finitur obligatio loco, forte, quia dixit testator, nolo conueniri hæredem,ubi habet domicilium,& ipse alibi non inuenitur. argumentum supra de eo qđ cer.loc.l.j.Vel dic,quod hæres mutauit domicilium re & facto.vt j.ad munici.l. domicilium. vel per dignitatem;ut j.eod.tit.l.municipes.vel eũ esset laicus,factus est clericus: & sic de loco.& foro cũ:vel paganus, & factus est miles.& sic locum fori mutauit:quia sub magistro militum amodo erit hæres:certe non phoc liberatur : licet testator dixit : quod dic de rigore,sed de æquitate potest dici contra,vt i alio articulo dixi. Item quod dicit cõditione,scilicet tacita,q̃ in primo, vel secundo anno deficit: nõ ideo tamen obligari definit hæres : vt j. de condit. & demon.l.j.§.fina. & j. de verb.obli.l. inter stipulãtem.§. sacrã. Posset dici idem in expressa si deficiat : tunc enim non potest dici finiri obligatio hæredis: quia nunquam fuit obligatio contracta : vt j. de verb.obligat.l. cedere.& de conditio. & demonstra. l. Titio.vtusfr. Vel pone in expressa seruitute pdiali : vt ſ. de seruit. l. 4. Itẽ ad id quod dicit tẽpore,est cõtra.C.eod l.fi.vbi ad tempus legatur.Solu.ibi.

Adde d hoc bo gl.in c. p possessi. & ibi Fel col.3.ver. circa hoc ex.de for. competẽ.

Item ad idem contra j.de verb.oblig.l.si Stichum. §.stipulatio huiusmodi. Sed ibi non tantum tempus, sed mors legatarii interuenit. cui erat annuum legatum dum viueret. Item facit ad hoc C.vt in possel.legat.l.scire debet. & supra de administrat. tutor. l. quidam.& j.de regulis.l.nec ex prætorio.& j.de oper.liberl.certonem.& l cum donatione.& j.ad legem Falcid.l.quod de bonis.§. 1.Item argu.contra C.vt in possel. lega. l.2. Sed ibi suo fauori tantum derogat. Accursius.

Die o hoc nihil est dicere ideo dic aliter, & bene,vt g Bar. hic.

1 legati. Legaui tibi Stichum seruũ meũ: & ita tenebitur hæres meus talem præstare, qualis est,& non tenetur aliquid promittere legatario qđ non sit fugitiuus Stichus:per errorem promisit tñ:certe non tenet ex illa promissione:& h.d.Viu.

Si legati serui. In specie:vt in ſ legis colligitur.Ac.

Stipuletur. Ab hærede errante:secus forte si scit se non teneri:vt ſ.ti quis cau.l.sed. & si quis.§ fi. Accur.

Talis . Vt ſ.eod l. fi a substituto §. hæres . ergo nec plus venit in stipulatione. arg.ſ.de vsur.l.si stipulatus. §.verum si emptor.& j vt legat.nom.caue.l.j.§.si quis sub conditione.sed videtur valere hæc promissio: vt ſ. de euict.l.si ita.& C.de rei.act.l.si apud.quæ sunt contra.Sol.ille in contractu venditionis,quibus conuenit dicta promissio.Acc.

1 res. Rem meam,quæ erat obligata Titio & Sempronio,legaui Seio , quæritur quis debeat luere.utrũ hæres,an legatarius? Distinguitur,aut sciui ego testator eã esse obligatã: aut ignorauisi sciui hĩs luere debet:si aũt ignoraui,legatarius luere dẽt: nisi in duobus casibus.Primus est , qñ legaui ita coniunctæ personæ & charissimæ, quod ei legassem eandem rem per hæredem luendam,si sciuissem obligatã esse,uel etiam aliã rẽ ei legassem . Secundus est,quando erat pro tanto obligata dicta res,quod si legatarius lueret,non remaneret ei aliquod commodũ pro legato,puta quia nõ valebat nisi decẽ,& pro decẽ erat obligata. Sed pone qđ dictam rẽ possidebat legatarius : & ego testator bene volui in corde meo qđ hĩs lueret, non tamen hoc expressi: & ita non apparet, vtrũ sciuerim

uerim obligatam rem , vel non: quo casu præsumor ignorare,vt ſ.de proba.l. verius . agunt tunc creditores contra legatarium possidentem rem legatam hypothecaria actione, & certè habet legatarius contra eos exceptionem doli tãdiu,quamdiu ei legatario cedant actiões quas habẽt pro debito.pro quo fuit eis obligata dicta res. cedant dico cõtra hęredes meos testatoris.facta autẽ ab eis cessiõe dabit eis legatarius rem eis obligatam, & agere poterit contra hæredẽ cessis actionibus . Sed quid si tẽpore quo ferebatur sententia contra eum super hypothecaria , non petijt actiões sibi cedi? Certè etiam post sententiã poterit petere, dum tamẽ petat antequã restituat creditoribus rem,vel antequã soluat eis debitum. Viu.

In. P.Fl. pertinere voluerit. sed hic ractius , vt apparet, ex eo qđ statũ subiicitur, nõ tamen vti que aperte, &c.

2 Ab hærede. Vt j. de dot.prę ez.l.licet. vbi ponitur noster casus .

3 Si nesciat. Quod præsumitur: vt ſ.de proba. l. verius. Sed quomodo suum factum ignorat ? Respon. cõcesserat seruo , vel procuratori aliquam rem obligare : nec dixerat quam.si autem probet obligasse, satis videtur sufficere : vt ſ.ad Velleia.l.quanquam, nec obstat ſ. de condict.indeb.l. sed & si me putem.vbi etiam in facto suo toleratur ignorantia : quia illud in damno vitando,quod sustineret sine sua,vel anteccssoris voluntate. Accurſ.

4 Si scisset obligatam . Quia erat coniuncta persona: vt C.de fideicom.l.prædia. Accur.

5 Vel potest.Repete si non,q̃ trahitur ex verbo nisi , & sic diuisim ponitur in repetitione,scẽm Io.& facit. j.e.l.ciuitatib.§.fi.j.ti. 1.l.Męuius.circa prin.ibi, debitor autem &c.& sic no.trib casib.hæredem luere. Ac.

6 Doli exceptionem. Et tũc habet necesse probare illum animum.

7 Exhiberentur.Id est cedantur .

8 Suo tẽpore. Id est, ante sententiã in hypothecaria latam.ad quod est j.de fideiuſ.l. si fideiussorem.§.idẽ respon.Vel dic,antequã soluat,licet post restituta hypothecam per sententiam.nam adhuc viuit personalis cõtra debitorẽ,aliàs autem si post solutionem.secus: vt j.de sol.l. Stichum.§. si mandato.& l.Modestinus. Vel dic etiã post solutionem,quam fecit luendo hypothecam.magis enim suę rei liberãdæ causa soluisse videtur,quam causa hæredis:vt ſ.mand.l.Papinianus.& ideo nõ tollitur actio:vt d.ll.& j.de fideiuſ.l.cũ is.Sed quo iure? Resp.officio iudicis hoc consequitur legatarius,vt ei fiat cessio,vt subijcit , per iurisdictionẽ &c.

Omos. Domos meas tibi legaui post mortẽ hæredis mei:& postea fuerunt cõbustæ:& hæres refecit, & multis vicibus suis expensis . postea mortuus est hæres, & si cessit dies legati. Certè debẽtur legatario illæ domus ab hærede hæredis : deducet tamen illud , quod hæres expendit,& hoc si non fuerint combustæ domus culpa hæredis.aliàs si fuisset in culpa,hæres eis non detrahet expensas .

Malè Hal. hæc duo capita cõiunxit . Anto. Aug.li.3. Emen.

Sed quid si hęres hęredis tradidit legatario domos nõ facta retentione dicta rum expensarũ? Certè potest condicere à legatario . Sed qđ si dictus legatari re fecit dictas domos ita combustas vt dixi. & mortuo hærede,& sic conditione legati exiſtẽte,hæredis hęres vult deducere has impensas cum soluit legatum domuũ, quasi legatarius videatur donare ei ea occasione quia fecerat pendẽte cõditione? Certè non potest . & hoc dicit cũ tribus legibus sequentib.Viui.

LXI.

Omos. hæreditarias exustas, & hĩdis nummis extructas, ex cã fideicommissi post mortem hĩdis restituendas, boni viri arbitratu sumptuum rationibus deductis , & ædificiorum ætatibus examinatis respondi.

LXII.

I modo nulla culpa eius incendium contigisset.

LXIII.

Vòd si nulla retentione facta domum tradidisset: incerti cõdictio ei competet , quasi plus debito soluerit.

LXIIII.

Vmptus autem in reficienda domo , necessarios a legatario

Hæreditarius.Scilicet legatas. Acc.

Exustas. Scilicet casu:vt j. colligitur.

Examinatis . Aliàs æstimatis , & aliàs examinatis sed cũ sciens in rem alienã impendit,non videtur posse deducere:vt C.de rei ven di.l.si quis sciẽs.quę est contra:Sol.ibi in propria sua re impendit, & nomine suo, licet alienam sciret.

hic eo animo impẽdit , vt eum haberet obligatum,ad quem sciebat rem peruenturã . Item hic personaliter erat obligatus:ibi non,licet rei vendic.ibi tenetur : vt Instit.de act.§. 1.Item contra j.eo.l.si ita legatum.§.fi. Sol.ibi in vita testatoris.

1 modo.Culpa. Lata vel leui, de leuissima nõ tenetur:vt no.ſ.eo. l.cũ res.§.pen.item caute dicit eius.Scilicet hæredis. nam sine alicuius culpa non fit facile incendium:vt ſ.de peri.& commu.rei vend.l. si vendita & facit ſ.de nego.gest.l.siue hæreditaria.& ſ. mandа.l.inter.§.sed cum seruus.Accur.

Incendiũ facile non fit sine alicuius culpa.

Vod si nulla.Incerti.Huius actionis naturam habes supra de condic.inde.l sed &.si me putem.§.cum inter.Sed contra ſ.de condic. inde.l.si in area.vbi non condicitur possessio domino restituta q̃ impensas.Sol.hic erãt legata sub cõditione:& ea pendente extruxit eam hæres:ibi purè debebat restitui ſm R. Vel dic,ut not.ſ.de condic. inde.l.q̃ exceptionem §.si pars. Acc.

Vmptus. Legatarius, cui legatum erat sub cõditione,ea pendente refecit,cõditione exiſtẽte:hęres vult deducere has impẽsas,quasi legatarius voluisset donare ea occasiõe,q̃a fecerat pẽdẽte cõditiõe.Ac.

Necessarios. Puta ex custodia & diligentia rei legatæ debita R.ſm eũ reficit particulatim:puta circa sarta tecta,vel ẽt in totum: si id culpæ ratio nõ induxit : vt ſ.eo.l.cũ res.R.& scẽm hoc facit j.de ulruf. le.l.7.§.

quoniam & l.seq. Vel dic necessarios quo ad rem, non quo ad personam legatarij: & omnia sunt plana. Ac.

SIancilla. Legata est mihi ancilla cum liberis suis. Certè si habet liberos, nihilo minus ipsa debet: & si ipsa mortua sit relictis liberis, liberi debentur. Seruius tamen dixit contrariũ, & mihi: & hoc dicit cum l. sequen. Viui.

Debentur. Ponitur ergo cum ℘ &, vt ſ. de vſufruc. accreſcen. l. ſi mulieri. & ſ. eo. l. ſi cui. & ĵ. de pec. legat l. 3. & 4. & ĵ. de man testa. l. ſi ita fuerit. §. fin. Accur.

Cũ, ℘ &, & quot modis cũ ponatur, Mando. in gl. Facu. §. habita, in ver. cum.

SIancillas. Falſum. vt ĵ. de pecul. leg. l. 3 Acc.

CAptatoriæ. Si inſtituo te hæredem, ſi Titius voluerit, nihil valet inſtitutio. idem ſi lego ſub eadem conditio. Et dicuntur captatoriæ, id eſt, adulatoriæ: volebam enim captare beneuolentiã Titij prædicti. hoc dicit. Viu.

Captatoriæ. Id eſt adultoriæ. R. & sũt exempla ſ. de hære. inſtit. l. illa. & l. captatorias & C. de teſtam. mihi. l. captatorias. ſed in libertate tenet: vt ĵ. de fideiſi. libe. l. fideicommiſſa. Item contra ĵ tit. 3. l. 1. Solut. ibi.

†Captatoria inſtitutio, quæ dicaẽ pulchrè Ant. Aug. emẽ. li. 4. ca. 15.

Dic ℘ ibi fuit collatũ in arbitrium alterius, q℘ intelligitur boni viri: hic in liberã volũtatem alterius, ſecundum Barto. hic.

Ita legatum. Legaui Titio decem de ſeruis meis: poſtea ita dixi: Lego Seio 10. ſeruos ꝑter eos. 10. quos Titio legaui: certè ſi tãtũ x. ſerui in hæreditate inueniantur. Seij legatũ inutile eſt: quia illos x. debet habere Titius primus legatarius: ſi autem plures quam x. ſerui in hereditate inueniantur, Titius primus legatarius primo accipiet ſuos x. poſtea Seius accipiet reliquos ſi ſunt x. vel inf. ſi autem ſunt vltra x. non accipiet vltra decem: quia non fuerunt ei legati plures. ¶ Illi ſi volet. Ita dixi in teſtamento. Titio Stichum do, ſi ipſe Titius volet. antequam dicat ſe velle Stichum, legatarius deceſſit. Certe non tranſmittit ad hæredem ſuum legatũ quia conditionale eſt, ſecus autẽ ſi nõ dixiſſet, ſi volet: quia ſub conditione ſuit ei data libertas: ſecus ſi pure. Limitation valere quantũ ad inſtitutionẽ & legata: licet quo ad diſtribuẽdã hæreditatem l. ſi. Bal. in l. captatorias. in 1. col 4. op. C. de teſt. mil. Bart. in c. pãti. verſi. dignus. inducit ad qõnem.

LXV.

IAncilla cum liberis legata ſit: & ancilla ſola, ſi non ſint liberi, & liberi ſoli, ſi non ſit ancilla, debentur.

LXVI.

IAncillas omnes, & quod ex his natũ erit, teſtor legauerit: vna mortua, Seruius partũ eius negat deberi: quia acceſſionis loco legatus ſit. quod falſum puto: & nec verbis, nec volũtati defuncti accõmodata hæc ſnia eſt.

Legatum quod confertur in alterius voluntatem, non valet. Bar.

LXVII.

Aptatoriæ ſcripturę ſimili modo, neque in hæreditatibus, neque in legatis valent.

Dictio præter, habet excludere id, ad quod refertur. B.

LXVIII.

Ita legatum ſit, Seio ſeruos decem do, præter eos decem, quos Titio legaui: ſi quidem decem tantum inueniantur in hęreditate: inutile eſt legatum, ſi verò ampliores: poſt eos, quos Titius elegit, in cęteris valet legatum: ſed non in ampliores quam decem, qui legati ſunt, quòd ſi minus ſunt: in tantos, quanti inueniantur.

Expreſſio eorum, quæ tacitè inſunt, per alium modũ quam inſit, aliquid operatur.

Illi, ſi volet, Stichũ do: conditionale eſt legatũ: & non aliter ad hęredem tranſit, q℘ ſi legatarius voluerit, quamuis alias ℘ ſine adiectione, Si volet, legatum ſit, ad hęredem legatarij tranſmittitur; aliud enim iuris eſt, ſi quid tacitè continetur, aliud ſi verbis exprimatur.

Si domus legata particulatim reficiatur, legatum non extinguitur: ſecus ſi in totum deſtruatur, & a teſtatore reficiatur. Bart.

Si domus fuerit legata licet particulatim ita refecta ſit, vt nihil ex priſtina materia ſuperſit: tũ dicemus, vtile manere legatũ. at ſi ea domo deſtructa, aliam eodẽ loco teſtator ędificauerit: dicemus, interire: legatũ, niſi aliud teſtatorem ſenſiſſe fuerit approbatum.

Valet legatum de re emenda, vel vendenda iuſto pretio. Bartolus.

bene tranſmittet: expreſſa enim nocent. ¶ Si domus, Legaui tibi domum Titianam: illa domus deſtructa eſt, & poſtea refecta. nunquid debetur legatario? Et diſtinguitur. Aut particulariter eſt refecta, & tunc debebatur: aut ſimul tota cecidit, & ibi alia dom' poſita eſt, & nõ debet. Viu.

Titio legaui. Cui vere legauerit: alias per hæc verba non vt legare: vt ĵ. ti. 1. l. Titia. in princ. Accurſius.

Elegit. Elegit legatarius. hic ſ. eo. l. qui duos. ſecus in cõtrarijs: vt ſ. de contrah. emp. l. comprehenſum.

In tatos, pro in tot, dictum eſt Græcorũ imitatione, qui pro tot, & tantus, r. ſurpant.

Quanti inueniãtur. Adhoc ſupra de act. emp. le. qui fundum. & qui argume. & ĵ. ſi debitor. §. 1.

Ad hæredem legatarij. ſed videtur non valere: vt C. de cõtrahen. emp. l. in vẽdentis. contra. Solu. hic etiam ſi non dicatur, tamen erit in eius arbitrio, ibi ſecus: vt C. de actio. & obli. l. ſicut. Item videtur non conditionale: vt ſupra eodẽ l. 3. quæ eſt contra. Solu. ibi hæredi, hic legatario fuit appoſita.

Dic q℘ iſtud nihil ẽ dicere ẽm Bart. ideo dic aliter ſecundum eundem. quod hic exprimitur per aliũ modum quam tacitè ineſt, nam legatum acquiritur mihi etiam ignoranti: vt l. cũ pater. §. turdo infra. tit. 1. ſed hic exprimitur cõditio ſi velit expreſſe & ſic aliter quã inſtit. ita not. in le ſi quis ita. ſupra de condi. inſti. & l. aliquando. de conditionibus & demonſtrationibus.

Exprimatur. Vt & infra de condi. & demonſtrat. l. ſi ita expreſſum & l. non nunquam. & l. ſi in diem. & de regul iur. le. actus. & infra titulo. 1 l. 1. & 3. & infra de verborum oblig. lege eum qui. §. fin. Sed argum. contra infra de condit. & demonſtratio. le. aliquando.

Interire. Sic ĵ de fund. inſtruc. l. tabernam. & inf. dẽ ver. obli. l. inter ſtipu antem. §. ſeram. & ĵ. de ſolu. l. qui res. §. aream. & ĵ. tit. 2. l. ſi chorus. §. aream & ſup. quib. mod. vſusfruct. amit. l. quid tamen. § 1 & ſ. eodẽ l. cætera. §. fina. Sed argum. contra ſ. eod l. ſeruum filij. §. ſi aream. Sed ibi eſt contra caſus. Item eſt contra ſ. de

ſupra de pig. leg. l. ſi fundus §. ſi res. Sed ibi de dãno vitando agitur, hic de lucro captando. Item argu. contra ſupra eod. l. ſi grege. in fi. Sed ibi combuſta, & non refecta, hic deſtructa, & refecta: & ſic nihil fit ibi à teſtatore, per quod videatur mutari uoluntas. Acc.

ET ſi æquo. CASVS. Ita dixit teſtator, damno hæredẽ meum, vt vendat Titio domum meam Seianam ℘ xxx. quæ tãtum valebat, & non plus. Certè valet legatũ: quia poteſt ſtereſſe legatarii: vt dicit litera, & idẽ ſi iubeo hæredẽ meum emere rẽ Titii ẽt æquo pretio: quia valet legatum: quia poteſt intereſſe. Vi.

Venderet. Id eſt, vendere vellet. & dic, neceſſitate rei familiaris, quæ neceſſitas nõ facit reſcindi venditionẽ vt C. de reſcin. ven. Lnon idcirco.

Emere. Quia cõfines fũdos habet: vt ĵ. ti. 1. l. ſi cui fundus. vel quia maiorum eius fuit: ut ſ. de minor. l. ſi in emptione. & facit ſ. ti. 2. l. qui concubinã. §. ſi fundus. Acc.

De materia dilationis rei legatæ vide ad lon gũ ℘ Bar. in l. is cui. § poſtq̃ ĵ. vt in prof. le. Bal. i. l. 1. ſ. ſi cert. pet. Cy. & B. i. l. 2. C. ad Treb.

Aliàs deeſt, vt.

ESeruus s. CASVS. Inſtitui mihi tres hãdes: & vni eorum prælegaui Stichum ſeruum, ſunt modo hęredes corã iudice ad diuidendam hęred. tatem: & ille cui prælegatus eſt ſeruus, petit eum ſibi adiudicari: cohæredes volunt eum prius facere torqueri propter malitiam quã in hæreditate commiſit. certè audiuntur cohęredes, & idẽ eſt ſi legatus eſſet extraneo. ¶ Si ex pluribus. Inſtituti mihi quatuor hæredes. & dixi, Titius meus hæres & Seius hæres meus dent Sempronio xx. ſi eque tenetur dare pro virilibus partibus: vt ſ. eo. l. turpia in fin. poſtea dixi: uolo quod Sempronius predictus det fundum eiſdem hæredibus meis. certè ſicut dicti hæredes dederunt illa xx. Sempronio pro virili: ità debent habere fundum pro virili. & ſic noa obſt. ſ. eo. l. planè. §. ſi duobus. Viu.

Legatus. id eſt, prælegatus. Acc.

Rationes. Vel per ſe confectas: vt ĵ. eod. l. ſeruo. §. ſeruus, vel alias: vt ſ. fa. erc. l. his conſequenter. in princ.

Adiudicandus. Vt in iudicio familiæ erciſcun. vt C. familiæ erciſcun. l. ſi qua.

Si ex pluribus. Tres ſunt hæredes, unus in ſex, alter in quatuor vnciis, tertius in duabus vncijs inſtitutus, & in ſex inſtitutus rem ſuam dare duobus iuſſus eſt, vel a legatario cui cẽtum legauerat, præcipit dare ſundum duobus. ab his enim poteſt legari: vt Inſt. de leg. §. nõ ſolum. Si autem res erat teſtatoris. & tunc idem in parte qua ualet legatum. nam pro parte duorum quibus legatus, non valet: vt ĵ. eo. tit. l. legatum. §. 1.

Habere debent. Cum propriis expreſſis nominibus eis fuiſſet relicta: vt infra ad Trebell. l. nonnunquam. & ſ. eod. l. turpia. §. fin. & ĵ. de ſtipu. ſer. l. ſeruus communis. ſi autem appellatiuis: tunc pro hæreditariis: ut ſupra, eod. l planè § ſi duobus. & ĵ. eod. l. ſi hæredes. quæ ſunt contra. Alij dicunt quod hic plures erãt inſtituti ex eiſdem partibus, & legatum eis ſimpliciter relictum, ideoque in virilem admittuntur. quod non placet.

Idem li. xviij. ad Edictum prouin. LXIX.

ET ſi æquo pretio emere vel vendere iuſſerit hĩdẽ ſuum teſtator: ad huc vtile legatũ eſt. Quid .n. ſi legatarius, a quo emere fundũ hæres iuſſus eſt, cũ ex neceſsitate eum fundũ venderet, nullũ inueniret emptorem? vel ex diuerſo, quid legatarij magis intereſſet, eum fundum emere: nec aliter hæres venditurus eſſet quam ſi teſtator iuſſiſſet,

Traditio rei legatę differtur ex cã legitimæ. Bar.

Idẽ lib. j. de leg. ad edict. prætor. verb. LXX.

ESeruus † vni ex hæredibus legatus, ſi quid in hæreditate malitioſè feciſſe dicatur, fortè rationes interleuiſſe: non aliter adiudicandus eſt, quã vt ex eo volentibus cohæredibus quæſtio habeatur. Idem eſt, & ſi extraneo fuerit legatus.

Nominati per nomina propria vocantur in viriles. Bar.

Si ex pluribus hæredibus & ex diſparibus partibus inſtitutis, duobus eadem res legata ſit: hæredes non pro hĩditaria portione, ſed pro virili id legatum habere debẽt.

Quo ad acquiſitionem inſpicitur dies legati cedentis & ſi occurrit in puncto: fauemus ei, cui legatum eſt. Bar.

Idem lib. xviij. ad Edict. prætor. LXXI.

SI poſt mortem patris filio legetur: dubium non eſt, quin mortuo patre, ad filium pertineat legatum. Nec intereſt, an patri hæres extiterit, necne. Sed ſi ſeruo poſt mortem domini relictum eſt legatum: ſi quidem in ea cauſa dura

SI poſt mortem. Filio tuo poſt mortẽ tuã aliquid legaui. certè valet legatum. Sed pone, quod legaui ſeruo tuo poſt mortem tuam, certè & hic valet legatum. Sed cui acquiritur? & diſtinguitur. Aut tu dominus cũ decederes inſtituiſti alium ſeruum tuum hæredem, aut aliũ hæredem ſi non inſtituiſti alium tuũ ſeruũ: dictus ſeruus cui legaui: acquirit hæreditati tuæ, & per conſequens hæredi tuo: & hoc ſi ſeruũ tuũ cui legaui, nõ manumiſiſti in teſtamento tuo. Idẽ tamen eſt, & ſi eum liberum eẽ iuſſiſti, ſcilicet vt acqrat legatum hęredi tati tuæ, & per conſequens hæredi, qa dies legati a me ſibi relicti poſt mortem tuã dñi cedit a morte tua domini, & ita antequam adeatur hęreditas tua per hæredem tuũ, & ita antequam libertas competat ex teſtamẽto tuo huic ſeruo cui legaui poſt mortem tuam. dies enim libertatis non cedit niſi adita hęreditate. Si aũt tu dominus ſerui cui legaui, inſtituiſti tibi hæredem alium ſeruum tuum, & dicto ſeruo cui legaui, libertatem in teſtamento tuo dediſti: tũc legatũ quod reliqui dicto ſeruo, poſt mortem tuam domini, ei ſeruo libero facto acquiritur, nõ autem hæredi tuo neceſſario, id eſt, ſeruo quem inſtituiſti: quia dies dicti legati & dies libertatis ei à te dño relictæ in vna hora cedit, id eſt, ſtatim te dño ſerui mortuo. vnde cum ſit liber eo tempore quo cedit dies legati, non eſt mirum ſi ei acquiritur: quod autẽ dies libertatis cedat ſtatim mortuo te domino, apparet: eo quod hæres tuus prædictus, ſcilicet, ſeruus tuus alius eſt tuus hæres ſtatim mortuo te ſiue velit ſiue nolit, vt Inſt. de hęre. quali. & diffe. in prin. ¶ Si purè. Legaui Titio ſeruũ pure poſtea dixi, ſi nauis ex Aſia venerit vſque ad menſem, do eidem ſeruo libertatem: certè aut venit nauis, & valebit libertas: aut nõ uenit, & valebit legatũ Tuij. videtur .n. legatus dictus ſeruus dicto Titio, ſi non venerit nauis, ex quo eſt eidem ſeruo data libertas, ſi venerit nauis, ſicq; legatum cõditionale effectum eſt. & ideo ſi intra menſem Titius decedat nõ tranſmittit ad hæredem ſuum legatũ. Sed pone, q℘ dicto Titio legaui dictum ſeruum purè: vt ſupra, & ex die paſchæ iuſſi eum eſſe liberũ, vel etiã poſt mortem eius legatarii. certè videtur relictum legatum Titio, ſi paſcha võ venerit, vel mortuus nõ fuerit legatarius, vt dictum eſt ſ. quando ſub conditione ſuit ei data libertas:

bertas: quia autem certum est pascha venire debere, & moriturum legatarium, non valet legatum. Vi.

a Durabit. Seruus sub. & moriatur dominus. Acc.

b Iustus. Non tamen instituta: vt subijcit.

c Existat. Ergo antequam libertas huic seruo competat: quia cedit libertas a die aditæ hæreditatis, sed dies legati a die mortis testatoris: vt C. de caduc. tollē l. 1. §. 1. & §. in nouissimo. & ita acquiritur huic seruo legatum, & per eum hæreditati non aditæ, & per hæreditatem futuro hæredi, & facit §. si cer. pet. l. eius qui in prouincia. ver. quod si tibi secundum H.

d Existat. Domino aliquis. ergo libertas competit seruo relictæ: quia cum cedit dies legati, liber est. Azo. necesse est ergo, adita sit hæreditas, vt valeat legatum libertatis & pecuniarum, & sic est contra, ĵ. tit. 1. l. peculium. §. Titio. 2. resp. Sol. necesse est adiri hæreditatem eius, q libertatem reliquit, vt hic non eius, post cuius mortē alij reliquit. vt ibi. Azo. & facit ĵ. de op. leg. l. si optio. & ĵ. tit. 1. l. statu liberū. & l. quod seruus. Acc.

e Non pertinet. Videtur enim legatū ita esse, si conditio aduenerit. Io. vt ĵ. de condit. & demon l. aliquando. in fin. & ideo ea pendēte nō trāsmittitur: ut hic & C. de cad. tollen. §. fin autem.

f Certum est. Alioqui legatū serui est in suspenso: vt & C. de necessa ser. l. pen. §. fi. & §. proxi.

g Inutile. Libertas tamen tenet: sed videtur etiam primū valere: vt ĵ. ti. 1. l. peculium. §. fi. quę est cōtra. Sol. hic primo

P.F. cōditioliber tatis.

bit, ad hæredē domini pertineat vsq; adeo, vt idem iuris sit, & si testō dñi liber esse iussus fuerit. Antè enim cedit dies legati, quàm aliquis hæres dño existat. quo fit vt hæreditati acquisitum legatum, postea hærede aliquo existente, ad eum pertineat: præterquam si suus hæres aliquis, aut necessarius dño ex eo testamento factus erit. tūc enim quia in vnū cōcurrit, vt & hæres existat & dies legati cedat probabilius dr ad ipsum potius, cui relictū est, pertinere legatum, quā ad hæredem eius, a quo scilicet libertatem consequitur.

Datio libertatis directa sub conditione, facit legatum videri datum sub contraria conditione, sed si detur in diem omnino extiturum, legatum videtur simpliciter reuocatū. Bartolus.

Si purè legatus seruus sub conditione liber esse iussus fuerit: sub contraria conditione valet legatum, & ideo existēte conditione legatum perimetur: deficiente, ad legatariū pertinebit. & ideo si pendente conditione libertatis legatarius decesserit, posteaque defecerit conditio ad hęredē legatarij non pertinet le-

gatum. Quòd si idem purè legatus sit, & ex die liber esse iussus fuerit: omnimodo inutile legatum est: quia diē venturā certum est. & ita Iulianus quoque sensit. vnde ait, Si seruus Titio legatus sit, & idem post mortem Titij liber esse iussus fuerit; inutile legatū est: quia moriturum Titium certum est.

Seruo proprio legato potest quis legare, & dies cedit ab adita hæreditate. Bar.

LXXII.

Eruo legato legari potest receptum est: quod adita hæreditate statim seruus acquiratur legatario: deinde sequatur legatum.

Alienatio rei sub conditione legata vires legati non perimit. Bar.

Si seruum sub conditione legatum hŕs alienauerit, deinde cōditio extiterit: pōt nihilo minus a legatario vindicari: nec extinguitur legatū.

Ille agit ex legato, cuius interest, licet ad eum verba non dirigantur. Bar.

Si testator quosdam ex hæredibus iusserit æs alienum soluere: non creditores eius habebunt aduersus eos actionem, sed cohæredes, quorū in

Tertio dicit, instituti quatuor hęredes: & iussi duos eorum soluere debitum, quo Titio tenebar, & Sempronio. certè creditores non agunt cōtra eos: imo alij hæredes, quorum interest, vt illi etiam soluāt, & ita alius habet actionē ex testamēto, & non ille cui iussit testator dari, & hoc etiā euenit in alio casu, qui plane ponit in litera. Quarto dicit legaui tibi fundum Titianum, reperitur postea quod debet seruitutem, certe talis debet legatario dari. qualis est, id est seruiens. Secus autē si ita dixit, lego tibi fundum Titianum vti optimus maximusque est: quia liber præstari debet tunc. Quinto dicit, legaui tibi Stichum seruum. tu petis ab hærede, hæres dicit non dabo tibi, nisi ipse seruus reddat mihi rationes, quas administrauit, vnde fuerūt propter hoc coram iudice, certè audiri debet hæres. Sexto dicit, legaui tibi seruum meum qui in fuga existebat. decessi, & dubiū est nunc: vtrum viuat dictus seruꝰ, vel non. certè hæres debet tibi legatario cauere, quod eum per sequetur & ibi restituet, si eum habere poterit. Viu.

Adita. Veritate inspecta, vt & ĵ. eo. l. si tibi homo. §. cū seruus.

Legatū. Id est, res legata sequitur seruum, & sic ab adita hŕditate cedit dies legati relicti a dño seruo legato: vt hic, & C. de cad. tol. §. in nouissimo. Si autē ab extraneo relinquatur tali seruo: tunc inspicitur tps, quo cedit dies legati: vt si ante aditam hæreditatē cederet, tunc hæreditati, & per eā hæredi futuro. Si autem post, tunc legatario: vt ĵ. tit. 1. l. qđ seruus. & §. l. prox circa prin & facit ĵ. de opt. leg. l. si hæres.

Alienauerit. Sed manumittere non potest: vt ĵ. qui & a qui. l. generaliter. §. 1. & arg. C. si manc. ita fue. alie. l. ea quidem. sed hodie nec alienare, vt C. cōmu. de lega. authen. res quæ. Acc.

Legatario. Id est, legatarius poterit vēdicare: vt ĵ. de condit. & dem. l. si fundum. in medio autem an teneat alienatio. dic, vt C. comm. de leg. l. fi. §. fin autem.

Sed cohęredes. Vt & §. fam. ercisc. l. si filia. §. si pater. &

ter. & §. idem Papinianus. Accur.

Non enim gener. Sic ĵ. titu. 2. l. fideicōmissa. §. interdum. & ĵ. de li. le. l. nō solū. §. 1. in fi. & l. Aurelius. §. penul. & de iure dot. l. cum pater. Sed cōtra C. de do. p. l. si pro te. Solu. ibi stipulatio: hic legatum. Item cōtra supra de iu. dot. l. tali. & ĵ. de condit. & demonst. l. Titio. §. fi. vbi etiam spōso cōpetit actio ex testō. Solut. vt in l. Titio. notatur. Item contra infra de liber. lega. l. 3. in fi. Solu. alius est ibi casus, & adde quod no. §. eod. l. si cui legetur. §. fi.

In P. Fl. nō est, in dotatā nō esse.

Maximè. Hoc ideo, quia viri interesset propter fructus: vt C. de iure dot. l. pro oneribus. & reipublicæ: vt ĵ. solut. mat. l. 1.

Qualis est. Vt & ĵ. titu. 1. l. Mœuius. §. penult. & argum. §. eod. ti. l. si a substituto. §. ff.

Præstandus est. sic supra de contrahen. emptio. l. cum venderes. & de euictioni. l. penul.

Seruus qui in negotio. Id est qui domini negotium gessere..

Tradi debet. Extraius, vt differat a seq. respon.

Explicet. Facit C. de bo. proscri. l. 1. & §. eo. l. seruus vni. & ĵ. fam. ercisc. in princ.

Restituturum. ĵ. eo. l. si seruus legatus. in prin. & sup. e. l. cū seruus. & l. cum res, §. sed si culpa eius. Acc.

SI seruus. Titij CASVS. Seruus Titij mihi furtum fecit: dictus Titius me instituit hæredem, & eundem seruum Sempronio legauit: certè non ante dabo legatario dictum seruum, quā ipse me indemnem conseruet de dicto furto. Et idem est, si fecit mihi furtū postquam Titij domini sui hæreditatem adiuit: vt in fin. l. Item ponit simile tale. Titij fundus meo fundo seruitutem debebat: Titius dictus me instituit hæredē, & dictum suum fundum seruiētem legauit à me sub cōditione Sēpronio, & ita dominiū dicti fundi seruiētis meū factum est: sicq; extincta est seruitus, quam meo fundo dabebat. petit Sempronius fundum sibi legatū a me hærede: certè non debeo. ei prius tradere dictum fundum seruientem sibiq; legatum, quam ipse cōstituat mihi in eo de nouo seruitutē sicut & prius quam hæres essem institutus, habebam. Sic euenit & alibi. mandato meo seruum mihi emisti, Ille seruꝰ fecit tibi furtum, vel antequā eū nomine meo emeres, vel post. cet

tentionem conseruare ius meum. Bar.

Ideo ibi, vsq; ad finem proximi.

LXXIII.

SI seruus Titij furtum mihi fecerit, deinde Titius hærede me instituto, seruum tibi legauerit: nō est iniquū, talē seruum tibi tradi, qualis apud Titiū fuit, id est, vt me indēnem pstes furti noīe, qđ is fecerat apud Titiū. Nam & si fundus, q meo fundo seruiebat, legatus tibi fuerit, non aliter à me tibi pstari dēt, quam vt pristinā seruitutē recipiā. Nec dissimile est ei, qui mandato alicuius seruum emit: vel ei, qui seruū redhibet, qui omnes non aliter restituere seruum coguntur, quam vt ratio habeatur furti, quod ab eo seruo factum fuerit, vel antè quam negotium contraheretur, vel postea. Quare & si post aditam hæreditatem seruus legatus hæredi furtum fecerit, ita prętari debebit, vt ob hoc delictum quasi litis æstimatio à legatario offeratur hæredi.

Legatum incertum rei, quæ habet fines facto hominis, valet si in patrimonio reperiatur, alias secus. Bar.

Vlpianus lib. 1. ad Edictum proui.

LXXIIII.

SI domus alicui simplicius actione in factum teneretur ex illo edicto. ĵ. si quis test. li esse iussu. fue. l. 1.

SI domus. CASVS. Legaui tibi domū in genere, aut habebā domū vel domos: & valet legatum, & habet hęres electionē: aut nō habebā, & nihil valet. Secundo dicit: legaui tibi domū in gñe. vt dixi. nunquid tenetur hæres meus tibi de euictiōe cauere: & si q dē pstet eā tibi sine iudicio, & tibi euincat. habes adhuc actionem ex testō: si autem prius quam dare permisit

In P. Fl. sufferat.

se ad iudicium vocari: iudex debet facere vt hæres promittat de euictione. Tertio dicit: legaui tibi pecuniam, & hæres cõfitetur hoc coră iudice: certè iudex debet ei dare ad suum arbitrium spatiũ ad soluendũ. ¶ Quarto dicit: si lego tibi aliquid, & hæres illud habet, tenetur illud dare tibi legatario: nisi habebam iustam causam quare non darem, & de hoc dio plana exempla ponit: hoc dicit cum sequẽ. ¶ Quinto dicit: Municipes fundum suũ Titio in emphyteusim dederunt, Titius legauit eis dictum fundum, certè valet legatum ratione iuris quod in eo habet Titius, & idẽ si leget alij: nam sẽper videtur ius legare, & non proprietatem fundi, cum eam nõ habeat, imo municipes. Viui.

[a] In P. F'. deest totũ hoc, cum de certa domo testator, senserit, non tñ appareat de qua.

[a] Simpliciter. Sensit tamen de certa, licet nesciamus de qua: vt ĵ. eod. l. legato. §. 1.

[b] Habebat. Sic & ĵ. de aur. & arg. leg. l. si vxori. in fi.

[c] Reliquerit. Id est, non habuerit. Accursius.

[d] Derisorium. Quoniã non natura, sed nostra destinatione domus, & fundus constituuntur: vt s̃. e. l. quod in rerum. §. si quis pol. & facit s̃. de iur. do. l. cũ post. §. gener. Sed arg. contra ĵ. de tritui. & ole. lega. l. 3. & C. de dona. l. si quis arg. §. fin autem. sed ille in quantitatibus vel generibus: vt nota. s̃. eod. l. legato. in prin. Acc.

[e] Sine iudicio. Hæc verba, sine iudicio, determinãt illud verbum præstita, non illud, euincitur. Az.

[f] Ex testamento. Nec enim potest implorare iudicis officium, vt caueatur de euictione: quia non est actio cui seruiat. est enim solutione sublata: quod est vbi iudicio petitur.

[g] Petita. Ab hærede.

[h] Ex stipulatu. Et nihilo minus ex testamento. aliquin contra: vt ĵ. de ex. rei iudi. l. ei lẽter. & ĵ. de reg. iur. l. nõ solet. & l. nemo em̃, H. vel sic. alioq; si cautũ non fuit non ex stipulatu, ex testamento agetur: licet dicat cõtra. Azo. & no. s̃m R. aut genus legatur, & hic debet euictio magis ex qualitate, quã tituli, siue obligationis specie: vt s̃. eo. l. si à substituto. §. hæres. & inf. ver. 2. l. qui concubinã §. si hæres. & s̃. de euict. l. hæres

citer sic legata, neq; adiectum sit, quæ domus cum de certa domo testator senserit, non tamen appareat de qua: cogent hæredes, quam domum vellet ex iis, quas testator habebat, legatario dare. Quod si nullas ędes reliquerit: magis derisoriũ est, quã vtile legatũ.

Re legata euicta non præstita cautione, agitur ex testamento, sed antequam euincatur, officio iudicis cautio postulatur. Bar.

De euictione an cauere debeat is, qui seruum præstat ex causa legati, videamus. Et regulariter dicendum est, quoties sine iudicio præstita res legata euincitur, posse eam ex testamento peti. Cęterum si iudicio petita est: officio iudicis cautio necessaria est, vt sit ex stipulatu actio.

Confitenti si præceptum de soluendo à iudice, & datur terminus ad soluendum, & ex causa permittitur, vt soluatur æstimatio prospecie: sine causa non. Bar.

In pecunia legata confitenti hæredi modicum tempus ad solutionem dandum est: nec vrgendus ad suscipiendum iudicium: quod quidem tps ex bono, & ęquo ptorem obseruare oportebit. Qui confitetur se quidem debere: iustam autem causam affert, cur vtiq; præstare non possit, audiendus est: vt puta, si aliena res legata sit, negetq; dominum eam vendere, vel immensum pretium eius rei petere affirmet: aut si seruum hæreditarium neget se debere præstare, forte patrem suũ, vel matrem, vel fratres naturales: æquissimũ est enim concedi ei ex hac causa æstimationem officio iudicis præstare. Cum alicui poculum legatum est, velitq; hęres æstimationem præstare: quia iniquum esse aiebat id se parari a se, non impetrauit id a prætore. Alia enim condicio est hominum, alia cęterarum rerum. in hominibus enim benigna ratione receptũ est, quod suprà probauimus.

Ei qui habet dominium directum, potest legari ab eo qui habet vtile: & in dubio videtur quis legare ius quod habet in re. Bar.

Si fundus municipũ vectigalis ipsis municipibus sit legatus, an legatum consistat, petiq; possit, videamus. Et Iulianus lib. xxxviij. Digseruũ. Aut legatur species aliena, de propria enim frustra quæreretur, nisi forte in pignore. vt C. de fideicõ. l. prædia. & Inst. eo §. sed si res legatur quidẽ res aliena aut à sciente, aut ab ignoráte, seu tacẽte. [i] primo casu debetur euictio: vt C. e. l. cũ alienam, & Inst. e. §. non solum. & inst. tit. 2. l. qui concubinam §. fin. secundo, & tertio aut continuã pęrtionę: & hic debetur euictio, nisi alias nõ legitimum præcedentis causæ nullę vel etiam finitæ error ad legandũ industriose præsumitur quempiam: vt C. eo. l. cum alienã. & ĵ. de aur. & arge. l. l. Quintus. & ĵ. titi. l. l. cum pater. §. euictis & ĵ. de vsufr. le. l. Sticho, & sup. eo. l. quod in rerum. in princ. & §. 1. aut ex tranex: & hoc casu ceßat euictio: vt inst. t. l. 2. nam § si rẽ. & Inst. eo § non solum & C. eod. l. cum alienã & ĵ. de au. & arg. leg. l. qui vxori. R. de donatore dic, vt no. C. de eui. l. 2. Acc.

[i] An & quãdo dicatur aut præsumat ignorãter factum: & quãdo tacẽs habeatur p consentiente, vide per Bal. & cõi tet oẽs in l. cum alienam. C. de lega.

[i] Modicum tempus. Quod indulgẽt condemnatis: vt s̃. de iu. l. l. si debitori. lo. Alij dicunt ad arbitrium iudicis: vt s̃. de iure delibe. l. 1. & hic subijcit. & facit inf. de iure fisci. l. in fraudem. §. fiscalibus. & ĵ. de solu. l. qũ dicimus, in fi. tit. & ĵ. de re. iudic. l. 2. & de iure edicti. l. §. licet. & ĵ. de col. bo. l. si quis filiũ. §. fi. & s̃. de procu. l. si reus.

[i] Affirmet. Dabitur ergo iusta æstimatio: vt hic, & inf. tit. 2. l. qui concubinam. §. fi. & l. nõ dũ. § fi.

[i] Præstare. Habetur ergo ratio affectionis rei: & sic est contra. s̃. de ope. ser. uo. l. fi. circa fi. sed non habetur ibi ad vtilitatẽ actoris sed rei sic: vt hic. Itẽ no. aliud pro alio solui. sed regulariter contra: quæ dic, vt no. s̃. si cer. pet. l. 2. §. 1. & facit ĵ. proxi. §. & C. communi. vtriusq; iudi. l. possessionum.

[i] Non impetrauit. Quia erat in specie, secus si in põdere: vt ĵ. de auro & argen. lega. l. 2. & l. cum certum: & facit C. de dona. l. si quis argentum.

[i] Supra. Sic s̃. proxi. §. Accur.

[i] Si fundus municipum. Quem municipes dederunt in emphyteusim.

[i] Legitus. Ab emphyteuta. Acc.

[i] Possit. A municipibus.

Municipum.

§ Municipum. Directo dominio.

[b] Aliquod ius. Id est, vtile dominium.

[c] Habemus. Aut ergo est plenè legantis, aut est hæredis, vel extranei procus: & tunc dic vt Inst. de lega. §. non solum, & s̃. ea. l. §. qui confitetur: aut aliena, sed legãs habet in ea aliquod ius: & tunc id solum videtur legare scilicet ius quod habet: vt hic, & infra eo. l. si cui. §. fin. & l. non quocunq; §. 1. & ĵ. de lib. leg. l. 1. §. in fi. & ea. l. sena tus. §. fi. & arg. s̃. de contrah. emp. l. qui tabernas. & s̃. eod. l. ferui. §. fin. Accur.

SIqs. CASVS. Habebã fundum nomine Cornelianũ: in angulo cuius fundi erat aliquantulum vineę, feci testamentum, & eum talibus verbis interuenientibus legaui, lego Titio fundum Cornelianum exceptis vineis, quæ ibi erunt tempore mortis meæ. post autem mortẽ meam incidi vineam, quę erat in dicto angulo tempore testamenti mei, certè nihilo minus angulus fundi ubi fuerat vinea legatarij erit. Viu.

[d] Cornelianum. In cuius parte erant vineæ.

[e] Erunt. Futurum facit conditionẽ, [1] scilicet hoc verbum erunt, præsens scilicet sunt, demonstrationem facit: ut s̃. eod. l. Stichum qui meus. & facit ĵ. de auro, & argen. leg. l. si quis ita, & l. fi. in prin.

SIhæres. CASVS Iussi hæredi meo, vt ita faciat, quod Lucio habeat centum. certè tenetur Lucio dare. 100 Secũdo dicit, ꝙ non solum ciuitatibus, sed etiam vicis legari potest. Viu.

[f] Centum dare. Imo non: quia reũ locupletẽ offerẽdo liberabitur: vt s̃. si cer. pe. l. fi. §. fi. & ĵ. de ver. obli. l. illa stipulatio. §. eum. Sol. secundum R. in testamentis verba 2 plenius quàm in stipulationibus exponũtur. ibi, si quidem magis rigori statur.

[g] Vicis legata. Villa castellum dicitur, vici qui nullã ciuitatis dignitate honorãtur, sed quia vice ciuitatis reguntur, vici dicuntur: vel dic quia vijs, non muris clauduntur, secundum Hug.

[h] Ciuitatibus. De quibus constat: vt ĵ. e. l. ciuitatibus.

gestorum scribit, quãuis fundus vectigalis municipum [1] sit, attamẽ quia aliquod ius [2] in eo is, q̃ legauit habet: valere legatum. Sed & si non municipibus, sed alij fundũ vectigalem legauerit: non videri proprietatem rei legatam: sed id ius, quod in vectigalibus fundis habemus.

Exceptio rei, quæ non reperitur, nihil importat. Bar.

Paulus lib. xviij. ad Edictum. LXXV.

SI quis legauerit fundum Cornelianum [3] exceptis vineis, quæ tempore mortis eius erũt: [4] si nullæ vineæ erũt, [5] legato nihil decedet.

Qui iussus est facere vt habeam, tenetur mihi dare. B.

Gaius li. iij. ad le. ad Edictũ ptoris verb. LXXVI.

SI hæres iussus sit facere, vt Lucius centũ habeat: cogẽdus est hęres cẽtũ dare: [6] q̃ nemo facere potest, vt ego centũ habeam nisi mihi dederit.

Vicis potest legari, sicut ciuitatibus. Bar.

Vicis legata [7] perinde licere capere atq; ciuitatibus, rescripto Imperatoris nostri significatur.

Legata ab instituto relicta, cęsentur repetita à substituto vulgari: nisi ex aliqua coniectura de contraria voluntate de functi constet. Alex.

Vlpianus lib. iiij. Disputationum. LXXVII.

LIcet Imperator noster cum patre rescripserit, videri voluntate testatoris repetita a substituto quę ab instituto fuerant relicta; tamen hoc ita erit accipiendũ, si non fuit euidens diuersa voluntas, quæ ex multis colligetur, an quis ab hærede legatum, vel fideicommissum relictum noluerit a substituto deberi. Quid enim si aliam rem a substituto reliquit ei fideicommissario, vel legatario, quã ab instituto nõ reliquerat? Vel quid si certa causa fuit, cur ab instituto reliquerat, [8] q̃ in substituto cessaret? Vel quid si substituit, ex parte fideicommissarium, cui ab instituto reliquerat fideicommissum? In obscura igitur voluntate locum habere rescriptum, dicendum est.

Valet legatum, si in arbitriũ hæredis tanquam in bonum virum collatum sit. Bar.

Idem vbi. LXXVIII.

SI sic legatũ, vel fideicommissum sit relictum, si æstimauerit hæres, si comprobauerit, si iustum putauerit: & legatum, & fideicommissum debebitur, [9] quotio quod ei debeo, & in veritate nihil ei debeo. & nõ valet legatum quia non fuit adiecta quantitas, si autẽ adjicerem quantitatem certam, valeret: quia falsa demonstratio &c. Tertius casus est in versiculo, quod addiderit, &c. & est talis: Lego Titio 10. quæ ipse mihi debet: & in veritate ipse nihil mihi debet: & non valet legatum: quia ego testator posui in legando fallam cautam, sine conditione, quæ bene vitiat legatum. h. d. vsque ad §. si quis ita. Viuia.

& s̃. eo. l. si quis à filio. & ĵ. ad Trebell. omnibus. & C. de hæred. inst. l. hæreditatis. Accur.

LIcet. CASVS. Institui hæredẽ filiũ meũ, & ab eo legaui cẽtum: post ea ei substitui Titium, mortuus fuit hæres, & sic substitutus habuit hęreditatẽ. Certè bene tenetur præstare legatum a b̃ instituto relictum, nisi appareat cõtraria voluntas mea testatoris expresse vel etiam tacitè: quod potest apparere in tribus exemplis, quæ hic planè ponũtur. & hoc dicit. Viuia.

[j] Reliquerat. Fideicom. tunc enim nõ videtur repetitum: vt ĵ. tit. 1. l. Latinus. & facit in eo. titu. l. si Titio §. Iulianus. & l. cum patronus. & l. cum pater. §. ab inti. & C. ad Trebel. l. non iustam. & s̃. titu. 1. l. quidã. & ĵ. e. l. seruo alieno. §. pe. & s̃. eo. l. si quis à filio in princi. & ĵ. de ali. & cibar. legat. l. Caio. Accurs.

[k] Debebitur. Vt & ĵ. titu. 2. l. fi. fideicommissum, & §. sic fidei-

[1] Municipum. Directo dominio.

[2] Aliquod ius. Id est, vtile dominium.

[3] Plura hic ętinaria congerit Mand. in 7. q. Regu. 3. cancel. nu. 2. cũ plurib. seq.

[4] Conditio appriè est de futuro. Mand. q. 18. n. 16. in Regu. 32. Cãcel.

[5] Non. n. est aliquomodo recedendũ a verbis testatoris nisi contrariũ de mẽte eius appareret si aliter. l. si mihi. §. his verbis ĵ. de leg. 3. Bal. in l. cũ antiquitas C. de vsuf.

[6] Erunt. Futurum facit conditionẽ, scilicet hoc verbum erunt, præsens scilicet sunt, demonstrationem facit: ut s̃. eod. l. Stichum qui meus. & facit ĵ. de auro, & argen. leg. l. si quis ita, & l. fi. in prin.

[7] Centum dare. Imo non: quia reũ locupletẽ offerẽdo liberabitur: vt s̃. si cer. pe. l. fi. §. fi. & ĵ. de ver. obli. l. illa stipulatio. §. eum. Sol. secundum R. in testamentis verba 2 plenius quàm in stipulationibus exponũtur. ibi, si quidem magis rigori statur.

[8] Vicis legata. Villa castellum dicitur, vici qui nullã ciuitatis dignitate honorãtur, sed quia vice ciuitatis reguntur, vici dicuntur: vel dic quia vijs, non muris clauduntur, secundum Hug.

[9] Ciuitatibus. De quibus constat: vt ĵ. e. l. ciuitatibus.

fideicommissum. & §. hoc autem. & §. quanquam. a Collatū. Hoc non valeret, vt s. e. l. senatus. § legatū. que est contra. & facit ĵ. de verb. obl. l. stipulatio nō vale: & ĵ. tit. 1. l. 1. & s. de contrahen. emp. l. hæc venditio. Item facit hæc l. ad id quod no s. de arb. l. pe.

b Debet. Testatori.

c Fuerit legatum. Idem si dixerit certam quantitatē, vt decē tibi lego, quæ debēt mihi Titius: vt ibi, quod si addiderit &c. siue eidē: siue alij legē quod Titius debet, vt ibi. quod si addiderit: & ibi, proinde &c.

d Non perimat legatum. Refert ergo dicam in prima persona: & tūc si nō debeo. distinguit adijciam certam quantitatem, vel non: vt in dotē: vt hic, & C. de fal. cau. adiecta leg. l. 3. & l. fin. & l. 1. aut 3. vt quod debet Titius mihi, ei lego: vel alij, & tunc non valet certum, vel incertum: vt s. & ĵ. in hoc. §. & est ratio. quia si verum esset debitum, non tenetur hæres nisi ad cessionem actionis. Idem ergo in secunda: vt quod debes, tibi lego: qa & ibi si verum esset debitum non teneretur hæres nisi ad liberationē: at cum ī prima imponitur necessitas hæredi dī di si vere debetur: ergo & vbi non debetur. Idem si certū adijcat, vt in fine huius legis, & infra eod. l. non quocunque. §. qui Caium. & infra de lib. leg. l. legaui.

e Demonstrationem. Falsa demonstratio nō nocet legato: 1 vt In. tit. de lega. §. huic. Item falsa causa nō nocet: vt infra de condit. & demonstr. l. cum tale. §. falsam: sed conditionis siue de futuro (quæ proprie dicitur conditio) nocet eiusdem defectus: vt ĵ. de condit. ibi Doc. ĵ. & demon. l. qui hæredi. §. fin. siue de præterito vt in de condit. propriè, nocet defectus: vt Inst. de leg. § longe. in fi. §. & demon quare ergo ponit hic causam cum conditione? Respō. stra. gl. ordi. in l. si pro eodem poni conditionem & causam: vel aliàs nō erat legaturus: vt dicto. §. falsam. vel conditionaliter secūdis. §. fuit causa expressa: vt dicto. §. longe. Sed quid ad præqui quinque. ĵ. eo. dicta? Respon. cum dicit in prima persona: certa est de monstratio. cū vero dicit in tertia, vel secunda quæ & & in l. 2. quot faciunt cōditionem: vt inf. de annu. lega. l. quin & 4. C. de tus. & C. de fal. causa. l. 3. & l. fi. fal. causa. Et si viuus. Postquam legaui. ante mortem tamen. adic. leg. Extingueretur. Vt & ĵ. tit. 2. l. fideicommissa. §. si rē. Sed contra ĵ tit. 1. l. cū filius. §. hæres. & facit. ĵ de fun. instru. & instru. leg. l. nepoti. & ĵ de cond. & demon. l. nominatim. §. fi. & l. quibus. §. dūs. & §. qui dotalem.

Adde, meliorē, & l. cū tale. §. fi. & l. demū. & ĵ. ti. 1. l. Luci. §. quisqs. & §. ciuibus. & l. cū filius. §. hæres, & ĵ. eod. l. legatum. ¶ Si quis ita. Tria dicit hic §. cum l. sequ. Primum est tale: Titius promisit mihi Stichum, aut x. ad meam electionē. & ego testamentū faciens legaui Sēpronio, quod mihi Titius debebat. quærit, ad quid teneatur hæres meus legatar. o Sempronio? Et certè tenetur ei, vt pītet actionem contra dictum debitorem: & sicut habebam electionē ego testator vtrum a Titio peterem Stichum, aut decem, quæ electio trāsiuit ad hæredem meum, ita habebit legatarius, cui cessæ sunt actiones Secundum dictū tale est: Titius tenebatur mihi dare aut Stichum aut 10. & erat electio p̄missoris. & econuerso legaui Sempronio Stichum: quærit ad quid hæres legatario tenetur? Et tenetur ei, vt ex petiatur contra promissorem alternatiuum, qui promissor pītabit hæredi Stichū aut 10. quodcunque promissor ipse voluerit, & si quidē prætiterit hæredi Stichum, hæres eum legatario dabit, si autem det ei 10. nihil ei debebit: quia 10. non fuerunt ei legata, imo Stichus, vt dictum est: Tertium dictum est. Ego stipulatus fui a Titio Stichum, aut Pamphilum ad meam electionē postea Sēpronio Stichū legaui, & Mēuio legaui Pāphilū: quærit ad qd hæres legatarij teneat? Et certe vni de legitarijs cuicunque voluerit, tenetur præstare actiones suas contra debitorē, & alteri legatario dare tenetur æstimationē Stichi, vel si vult Pāphili. V. Velim. Secus si verbum subiunctiui modi poluisset: vt ĵ. de verb. obli. l. si stipulatus fuerim. sed certè imo idem: sed non posset ibi mutare electionem: & est ratio: vt ibi not.

Habituro. Scilicet legatario. Accur.

Proinde si Stichum. Supra loquitur vbi testator habebat electionē: hic quando promissor: vt in fine huius legis apparet, & ideo aliud quā supra statuit illa præsumptiōne, quia supra qd sibi debetur, legauit: ergo ceditur actio, & transit ad legatarium electio. hic vero Stichū qui sibi debetur, legauit: vnde nō cedit actio, quia nō est legata, sed ius quod habet in Stichō: vnde non Stichō sed alio soluto apparet Stichum non debitum fuisse: & ita nihil videtur legatū, quia in arbitrio est debitoris, quid debeat: vt argumen. s. de eo quod certo loco. l. 2. §. Scæuola. dic ergo proinde. id est, ergo quasi dicat vbi non legat ita: vt supra, aliud est. Azo.

Incerti

Incerti actio. Id est, ex testamento: vel proprium actionis nomen, vbi factum est in obligatione circa stipulationem: vt no. supra de cond. indeb. l. sed & si me. §. 1. & facit s. loc. l. cum plures. §. messem.

Si Stichum. Hoc adiecto, qui mihi debetur: vt ex superioribus patet. Sed quare non cogitur hæres Stichum redimere & præstare? sciebat. n. testator Stichum suū nō esse quādo legabat, vt Inst. de leg. §. nō solum? Respō. illud quando ius nullum in eo, vel pro eo habet: aliàs illud legare videtur: vt s. eod. l. si domus. §. fi. & l. sterni. §. 1. enētus ergo dubiæ p̄secutionis Stichi legatus videtur: vt & aliàs C. de litig. auth. nunc si hæres.

c Legatus est. Facit. ĵ. ti. 1. l. si Titius.

d Quod si quis. Aut Pamphilum. Vtrum ipse stipulator vellet: & ideo quia hæres habet electionem: suo facto, scilicet eligendo vnū, videtur non soluta fieri indebita vñ teneē, vt ĵ. ti. 1. l. qui duos. secus si nō habet electionem, tunc. n. res soluta præstatur ei cui legata est, & alteri nihil idēque & si soluatur testatori: sicut & cū Stichum tātum legat vni: vt supra proxi. & hoc est quod ex euentu &c. vt ĵ. tit. 1. l. si Titius. in princ. & argum. l. cum Titius. §. hæres.

e Actionem suam. Id est, actionis commodum: ideoq; melius dixisset exactionem suā: vt s. l. pro. dixit. non ergo ceditur actio: quia nō fuit legatū quod in stipulatione continetur. & facit infra de liber. leg. l. si damnatus.

Si pecunia. CASVS. Deposui pecuniā apud Titiū, postea feci testamentum, & fidei depositarij commisi, vt præstet eam Sempronio. certè bene tenet depositarius ad fideicommissum præstandum: & si hæres meus ab eo depositario pecuniam repetat, repellet eum per exceptionem, & quod dixi in depositario, idem est in omni alio debitore. Sed lex dicit, quod legatarius a quo relictum est fideicommissum, non tenetur ad illud, nisi legatum ad eum peruenerit. Viuianus.

f Eius. Depositarij.

g Debitori. Id est, depositario. Acc.

h Vt potest. Sic infra de doli excep. l. dolo.

i Debitore. contra ĵ. tit. 1. l. cum pater. §. qui dotale: Sōl. si defuncti. agnoscat iudiciū, tenetur, vt prædixi. si non, nō tenetur: sed tamen valet, ut hæres actiones cedat: vt ibi. & facit ĵ. eod. l. si seruus. §. qui margaritam. & ĵ. tit. 2. l. cum quis decedēs. §. pater. & ĵ. l. prox.

k Ideicommissum. Peruenerit. Vt & C. commu. de leg. l. 1. §. cum. n. & infra titu. 1. l. Imperator. & inf. tit. 2. l. 8. & l. cum quis de cedens. in prin.

l Si quis testamento. CASVS. Legaui Titio, & Sticho decē. certè ambo habebūt decem, & non quilibet decem. Secūdus casus est planissimus. Viuianus.

m Si quis testamento. Facit ĵ de verbo. obl. l. stipulatio ista. §. eum. & l. eum qui & ĵ. titu. 1. l. si pluribus. & de duob. reis. l. reos. §. j.

n Reliquerat. Id ē, in bonis dimisit. Cōsecuturos. Sic supra de lib. & posthu. l. si ita sit. & de hæred. institu. l. interdū. & l. Clemens. & l. si ita fuerit. & ĵ. eod. tit. l. mortuo. in fine.

o I fundum. CASVS. Legaui Titio fundum sub condi. & hæres meus eundem fundum legauit Sēpronio sub cōditione. venit postea condictio mei testamenti: & sic legatum fundi fuit acquisitum Titio primo legatario. postea venit cōditio legati, qā reliquit hæres meus. nō amittet propter hoc primus legatarius.

¶ Si seruo. Seruo Titij, & Sempronij legaui equū meum. certe vnus de dominis potest repudiare legatum, alter acquirere.

¶ Stichum. Sempronio Stichum legaui: & ita subiunxi: si prædictus Sēpronius non manumiserit intra annū dictum Stichum, lego eum Titio. certè antequā annus sit completus, Sempronius debet habere apud se Stichum, & elapso anno Sticho non manumisso, totum eum Stichum habebit Titius: si aūt manumiserit eum

relinqui potest. CASVS. LXXXI. Ideicōmissum, quod a legatario relinquitur, ita demum ab eo debetur, si ad legatarium legatum peruenerit.

Qui relinquit decem, non videtur relinquere viginti. B.

CASVS. LXXXII. Si quis testamento Titio & Seio decem dari iusserit: nullam hæc verba recipiunt ambiguitatem: vt dena dixisse videatur, qui decem dixit.

Propter defectum facultatum, & propter Falcidiam fit diminutio legatorum pro rata. Bar.

Apud Iulianum lib. xxxij. Digestorum Marcellus notat, Is, qui sola xxx. reliquerat, Titio xxx. legauit, Seio xx. Mæuio x. Masurius Sabinus probat, Titium xv. Seium x. Mæuium v. consecuturos: ita tamē, vt ex his pro rata portionis Falcidiæ satisfiat.

Per legatum hæredis non aufertur dominium legatario defuncti. Bar.

CASVS. LXXXIII. Fundum sub conditione legatum hæres pendente conditione,

Vide hic Ant. Aug. li. 3. emen. cap. 1.

In P. Fl. caput hoc separatū est a præcedenti.

cum intra dictum annum Sempronius liber erit.

¶ Qui fundum. Titius habebat fundum, in quo erat quædam uilla, id est domuncula ad fructus colligendos fecit testamentum hic Titius & legauit mihi fundum prædictum excepto ædificio dictæ villæ, quid iuris sit? & certè aut voluit excipere solã villæ superficiẽ, aut voluit excipere ẽt solum super qđ erat dicta villa: aut dubium est quid vo luerit excipere. primo casu ego legatarius possum uendicare ab hærede totũ fundum, sed tãdiu habebit exceptionẽ contra me, donec permittam eum habitare i dicta villa, & etiam ire ad dictã villam, item ire & agere per aliquã partem fundi, non tamen iure seruitutis: cum solũ super qđ est villa, sit legatarij, & etiam totus fund⁹. vnde res sua suæ rei seruire non potest. In secundo casu ego legatarius totum fundum vẽdicabo excepta villa cum solo, & seruitutem eundi habebit ad villam hæres per aliquam partẽ fundi: quia neq; illa villa, neq; solũ villę est suum. & ad hoc adducit simile in tertio casu. pũmere debemus testatorẽ voluisse excipere non solũ superficiẽ villæ, sed ẽt solũ. & sic est idem quod in secundo casu dixi. h. d. vsque ad §. si libertus. Viu.

a Alij. Si autem eidem, dic vt j. tit. 1. le vnum. in prin.

b Post. Si autem primo, dic vt j. ad leg. Falc. l. 4. Hug. & facit infrà de condit. & demonstrat. l. si fundum & supra eod. l. seruo. legato. §. 1.

c Repellere. j. ti. 1. l. & Proculo. & §. eo. l. legatarius.

d Sunt. Sic in stipulatione: vt infra de stipu. ser. l. 1. §. communis seruus.

e Pertinere. Imo videtur succedere constitutio ad Aufidium Victorinum, & facere eum liberum: vt C. si manci. ita fu. ali. l. 2. & nemo potest facere &c. vt §. eod. l. nemo. Resp. imo testator potuit hoc facere. nec ob. d. l. nemo. vt ibi not. Vel aliter, refert, præcipit vt manumittat. & tunc succedit constitutio. aut potuit in eius voluntate: & tunc non valet, vt hic, & arg. §. de cõd. in stit. l. verba. Hug. Vel certo modo, puta vindicta voluit fieri manumissio. quo casu cessat constitutio ut j. de ver bor. ob. l. qui Romæ. §. Flauius.

sub alia cõditione alij legasset: & post existẽtẽ conditionẽ, quæ priore testamento * proposita fuisset: tunc ea conditio, sub qua hæres legauerat extitisset: dñium a priore legatario non discedet.

* In P.F. præposita.

Vnus ex dominis potest repudiare legatum factum seruo communi. Bar.

Si seruo communi res legata fuisset: potest alter dominus agnoscere legatum, alter repellere.

Nam in hac causa seruus communis quasi duo serui sunt.

Existente conditione substitutionis facta legatario, legatum transit ad substitutum. Bar.

Stichum Sẽpronio do, lego. si Sẽpronius Stichũ intra annũ non manumiserit: eundem Stichũ Titio do, lego. Quæritũ est, quid iuris esset? Respondi, Sempronium interim totum habiturum, & si quidem intra annum manumisisset, liberum eum effecturum, si autem hoc non fecisset, totum ad Titium pertinere.

Qui excipit ædificium, videtur excipere solum, in quo consistit, in dubio. & per rem legatam debet haredi

ADDITIO Sol aliter secundum Pet. quantũ ad propositum quod hic non succedit constitutio: ideo quia testator disponit quid futurũ esset de seruo post tempus secundum Bar. hic.

Vendicabitur. Nam superficies sequitur solum: vt j. de act. & oblig. l. ob ligationum fere. §. placet, & §. de pign. act. l. domo.

g Et actum. Et iter in ea habet. sine his enim habitare non posset: non tamen erit seruit⁹, vt §. de serui. vrba. prædi. l. Olympico.

h ipso iure. Id est, æquissimo, impropriè. n. ponitur. sic j. de sol. l. Stichũ. §. naturalis. R. sed certè imo ibi propriè, & hic dic, id ẽ, quæ erit seruitus de iure quod nõ est superiori casu. nõ dicas ipso iure, id est sine constitutione: imo cõstitui debebit. sic §. de actio. emp. l. si ubi liberum. & ad hoc cogitur legatarius ex voluntate testatoris: cum aliàs non valeret habitatio. secus si talis uoluntas nõ apparet: vt §. de ser. rust. prædio. l. via. §. fin. quæ est contra. vel ibi in ter uiuos. vnde sibi imputet qui de seruitute non sibi cauit. & facit §. si vsusfruct. pe. l. 1. & si seruiuen. l testatrix. & infra de serui. leg. l. 1. & §. eod. l. seruum filij. §. fi.

Alias sibi.

P.F. hæres id, vt sibi.

Seruiret. Quod fieri põt: vt sup. communia. prædi. l. 3. §. finali.

i Cogitasse. Supra de serut. rust. prædi. l. qui duo. cõtra. Solut. ibi ex eo quod eqùè seruitutem ex ceperat similiter in 10. pedibus seruitutem excepisse videtur. Item est arg. pro eo qui legauit nucem, vt & solum videatur legasse, & vice versa.

Aliter videtur.

Si libertus. Libertus instituit patronum suum hæredẽ in vij. vncijs hæreditatis suæ. & Męuiũ, & Semproniũ in quinq; & postea legauit ita, quisquis mihi alius a patrono hæres erit cum patrono: volo, q̃ det Titio Stichũ. & Philũ: & quorũ seruorũ quẽlibet æstimo xx. aureis. quæritur quid iuris sit? & certè nõ videt patron⁹ oneratus de legato, imo cohæredes sui. & ideo Titius legatarius nõ poterit petere a dictis coheredibus patroni nisi illã partẽ, quã in dictis seruis hæredibus patroni habent, id est, de 12. partibus quinq;. Sed pone, quod habent, id est, de 12. partibus quinq;. Sed pone, quod habent, id est, de 12. partibus hæreditatis dicti cohæredes patroni, quod possunt, & voluit de dicta parte

dictorum seruorum detrahere Falcidiam: vt puta quæ data pro eis legatarius parte quã in seruis habent nõ remanet eis de dotans eorum partis, & de seruis nõ possum ea trahere, quia diuidi non possunt. & sic oportet quod æstimentur; vt quartam partẽ æstimationis eorum dent eis legatarijs pro falcidia: nũqd remanebit æstimatio firma quàm fecit libertus, idemque testator, si plus vel minus valet quilibet seruorũ de viginti aureis? & certè non: imo æstimabũtur secundum quod in veritate valent.

¶ Titio fundum. ita dixit testator quidam. lego fundum Titio si dederit hæredi meo decem. hæres debebat dicto Titio decem vnde Titius vult ea decẽ remittere hæredi, & habere fundum. certè bene potest hoc facere.

¶ Si Titius. Cornelius pone, fecit testamentum, & Titio Stichum legauit: iste Titius antequã sciret dictum Stichum ad se pertinere, legauit eum Seio: postea hæres Titij prædicti didicit quod legauerat Cornelius Titio dictum Stichum: & illud legatũ non repudiauit, imo habere voluit. certè tenetur eũ Stichum Seio dare. h. d. vsq; ad §. si pater. Viu.

a Ex cæteris. Scilicet quinque vncijs.

b Mihi alius. A patrono scilicet, & ita liquet, q̃ patrono voluit cõsulere, vt in seruis retineret portionẽ suã. aliqui ergo portiones suas tantũ modo prætabunt: quia nihil amplius habent, nec habere possunt, vt exigãt à patrono. cui prospexit testator, sed aliud in quãtitate: & est ratio, quia in solidũ prætari potest de eorum parte, quos onerauit testator. Az. vt j. e. l. ab omnibus in prin. quæ est cõtra. & facit j. ti. 1. l. 1. tibi. §. v. & j. ti. 1. l. cũ pr. §. pater q̃ filio. & l. fi. §. 1. Acc.

Quid p prie sit dare, & quo mõ ponit in cõtracti b⁹, & quo in libellis, vide plenè Birt. & alios in l. vbi autem non apparet. §. h. j. de ver. ob. Alex. in l. si qd nec cer. peta.

c Titium. Legatarium.

d Quoncunce. Nam & intantũ erant illi alij instituti.

e Non mutat. Videbatur contra per id quod modo dixi in libellis, xi. aliud in quantitate.

f Oporteat. Quia non remanet eis quarta institutionis: vt Instit. ad leg. Falc. §. 1. & facit j. ad le. Falci. l. pretia. & j. tit. 1. l. cum pater. §. pater qui filio.

g Potest. Sunt enim paria, dare, & accepto ferre: vt l. ffe, & j. de condit. & demon. l. Iulianus ait. & §. de condict. ob cau. l. si mulier. & §. de cal. l. 2. Ac.

h Pertinere. Pertinebat tamẽ, quia cesserat dies eius C. quando dies leg. ced. l. fi. & facit §. e. l. seruum §. 1.

i Non repudiauerit. Sed quomodo hæres Titij potest repudiare iam in secundum legatarium translatum: vt §. quemadm. ser. amit. l. si partem. §. 1. Respon.

ante aditam hæreditatem Titij à se? & sic non est translatum. vt infra eo. l. si tibi. §. cum seruus. sed tunc nec sibi competit: vnde repudiare non potest: vt supra de acquir. hæred. l is qui. Dic ergo his non dicit quod teneret repudiatio. Accursius.

rabat, & possessio apud eũ non erat. Bar.

Si Titius, cui Stichus legatus fuerat, antè quam sciret ad se legatum pertinere, decesserit, & eundem Seio legauerit, & hæres Titij legatũ non repudiauerit: Stichum Seius vindicabit.

Repetitio facta à substituto impuberis habet locum etiam, si legata cœperunt non deberi ab instituto. Bar.

Si paterfamiliàs ab impubere filio Titio fundum legauerit: & a substituto eundem eidẽ Titio, & pupillus patri hŕs extiterit: siue uindicauerit Titius legatum siue repudiauerit (quãuis filius impubes decesserit) a substituto vindicare non poterit. hoc enim, quod rursus a substituto legatur, perinde habendum est, ac si repetita legata, esset. quare & si pure a filio, sub conditione a substituto legatum fuerit: perinde omnia

¶ Si paterfamiliàs. Instituit mihi hæredẽ filium meum impuberem & ab eo legauit fundum Cornelianum Titio: postea dicto impuberi substituit Mœuium: & ab eodem substituto legauit eundem fundum eidem Titio: impubes adiuit hæreditatem, & dedit legatario fundum: postea habuit locum substitutio Mœuij: vult prædictus legatarius petere à substituto æstimationem prædicti fundi, quẽ habuit ab impubere. certè non poterit. sicut enim non debetur legatum nisi semel, cum repetitum est ab instituto, ita & cum idem legatum datum est a substituto, vt fuit in nostro casu. & quod dixi in impubere solutione legatum, scilicet vt non possit interim peti à substituto, idem est, si non solum per eum non remãsit: veluti quia legitarius repudiauit: & idẽ est, si pure legauit ab impubere. & sub cond. à substituto: quia non debebitur nisi ex institutione, secus autẽ econtra, f.

quando legauit sub conditione ab impubere, & parẽ a substituto, & pendẽte conditione legatarius impubes decedat, ficque locum ibi vẽdicet substitutio. nam quia eo casu expedit legatario habere magis à substituto purè quam expectare conditionem sub qua fuit legatum ab impubere: valet legatum ex sola substitutione.

¶ His verbis. Ita dixit quidam testator, Lucio, & Titio fundum lego, vel alicui eorũ: nunquid valet legatũ? Et certè sic vnde si Lucius, & Titius sunt viui, ambo habebunt legatũ, si autẽ vnus eorum tantũ viuit, ille solus habebit. h. d. vsq; ad §. cum Statu liber. Viu.

* Filio instituto.

* Substituto. Scilicet pupillariter, licet tacitè insit vulgaris: vt supra de vulg. subst. l. iam hoc iure.

m Non poterit. Vt puta cum habet, uel repudiauit: vnde perinde est, ac si haberet.

n Legata essent. Ab instituto ita vt nõ nisi semel debeãtur: vt C. de leg. l. cũ q̃dam. § fi. Vel dic relicta ab instituto impubere videtur repetita a substituto, q̃ non valet, vt debeantur ex expressa repetitione. sed ex tacita debẽtur: vt j. e. l. si seruo. §. si quis. 2. resp. & §. eo. l. licet.

o Filio. Scilicet instituto.

Fuisset.

a Fuisset. Si habuit, vel repudiauit: vt §. vel etiam neutrum, fuit: vt ff. eo. l. seruo. §. si quis.
b Sola. Hoc ideo, quia nō valet ab instituto relictum expressè: nec ergo tacita repetitio: vt arg. §. de seruitu. ruit. prædio. l. item. §. ſi. Refert ergo interlit legatarij vtrum lere repetitionem expressam: & tunc valet, vt hic, an non, & tunc non valet: vt § prox. respon. inde est, quod quandoq; tacita repetitio non intelligitur, & valet expressa: vt ff. eo. l. si seruo. §. si ab impubere. quæ est cōtra. Sed videtur quod aut ex interuallo reliquit à substituto, & valet fim legatum tantum. aut incontinenti: & tunc vtrūque, ex quo eliget petere: vt inf. de condi. & demon. l. nam ad ea. quæ est contra. Sol. ibi non erat tacita repetitio per legem: hic sic. & facit §. de vulg. substit. l. ex facto §. fi.

† De verbo vterq; vide gl. in l. quidā cū filiū. ff. vtroq; cū. ff. de verb. ob. l. creditor. §. duob'. §. mā. Bal. in l. ancillæ. 4. not. C. de fur.

Ve. Pro vel. & facit §. de hær. instit. l. Titius & Seius. & duabus ll. seq.

Cui. Id est, alicui.

Vtriq;. Scilicet debebitur. Acc.

Alter. Scilicet vixerit.

ç Debebitur. Ex ordine literæ hoc intelligitur: vt infra e. titu. l. cum pater. §. penult.

¶ Cum statu liber.

CASVS. In testamento meo dedi libertatem seruo meo sub conditione, si nauis venerit ex Asia intra annum, & decessi hæres meus eundem seruum legauit Titio sub alia conditione. pendente alia conditione legati transiuit annus, & non venit nauis ex Asia: ficq; conditio libertatis defecit. Certè legatum relictum ab hærede meo sub conditione de dicto statu libero erit vtile conditione existente sub qua fuit relictum. secus autem si extitisset conditio libertatis: quia tunc extinguitur legatum ab hærede meo relictum.

¶ A filio. Institui mihi hæredem filium meum impuberem, & ab eo legaui Titio Stichum, postea ei substitui Mæuium, & a substituto dedi libertatem dicto Sticho. Certè si impubes perueniat ad pubertatem, ficq; deficiat conditio sub qua libertas tacite fuit relicta dicto Sticho, id est non habeat locum substitutio, libertas competit dicto Sticho relicta sibi à substituto. & quod dixi, quando dictus Stichus fuit legatus pure ab impubere, idem est si sub conditione. hoc dicit tota lex. Viuianus.

Cum statu liber. Titius reliquit Sticho libertatem, si Seius erit Cōsul, hæres Titij legauit eundē Stichum, si nauis ex Asia venerit.

Statu liber. Qui debebat esse liber, si Seius esset Cōsul.

Sub conditione. Si nauis ex Asia venerit.

Legatus. Ab hærede defuncti.

Deficit. Quia decessit Seius.

Fit. Id est, fieri potest existente eius conditione.

Statuta. Si Titius fuerit Consul.

Tunc. Scilicet demum: si non, habes in textu.

Perimit. Hæredi relictum.

Accipit. Quia Titius factus est Cōsul.

Legatum. Ab hærede relictum.

Eius. Statutę libertatis. & facit ff. de optio leg. l. cum ita. in fine.

A filio impubere. Instituto.

Legatus. Scilicet seruus. & dicūr quidam sub cōditione hac, si ad pubertatē peruenerit. q. ſ valet: vt ff. eod. l. seruo legato. §. pen. sed secundū hoc idem videtur repetere, cum dicit, si idem seruus &c. scilicet qd sub cōditione fuit legatus. vnde dic, quod pure fuit legatus in primo casu. sed cum postea relinquit libertas à substituto videt relinqui sub conditione, & sic videtur ademptum esse legatū sub contraria cōditione: vt ff. de condi. & dem. l. aliquando. in fine. inde est quod debetur, nisi perueniat pupillus ad pubertatem. facit C. de necessi. ser. l. quidā §. fina.

Vendicabitur. Id est, legatarius vendicabit. Acc.

Hoc seruari. Videlicet vt seruus ille perueniat ad libertatem.

Legatus. Sub. liber iussus esse à substituto.

On quocunque. Ad euidentiam huius legis no. quod mea res mihi legari nō potest vt sup. eo. l. cętera. §. quemadmodum. & si non sit mea tempore quo legatur. inueniatur tamen mea tempore quo cedit dies legati: similiter non valet legatum: sed hæc lex dicit, quod si talis inueniatur eo in tempore, quo cedit dies legati, quod possit mihi auelli, non viciatur legatum. & de hoc ponit duo exempla. Primum est tale. Titius legauit mihi Stichum, quem sciebat esse alienum, puta Caij: postmodum Caius dominus legauit eundem Stichum Mæuio. deinde hæres Caij donauit mihi primo legatario dictum Stichum, pendente conditione legati relicti per Caium, venit cōditio. vnde legatarius Caij vendicat à me primo legatario Stichum, quem donauerat mihi hæres Caij quod potest: vt supra eodem. l. seruo legato. §. j. volo agere ex testamento Titij etiam ante quam vendicet à me Stichum dictus legatarius Caij: certè bene possum. & est idem in stipulatione. Nam si Titius promittat mihi ex causa lucratiua Stichum, quem alienum sciebat, puta Caij: & Caius dominus eūdem Stichum legauit Mæuio sub conditione, postea hæres Caij donauit eundem

perimit legatum, cum vires accipit: ita legatum quoque non antè perimi potest, quam dies eius cesserit. A filio impubere legatus,

& à substituto liber esse iussus: si quidem pupillus ad pubertatem peruenerit: ab eo, cui legatus fuerat, vendicabitur: mortuo verò pupillo, libertas competet. Longè magis hoc seruari conuenit, si idem seruus sub conditione ab impubere legatus fuerit, & pendente conditione filius intra pubertatem decesserit.

Si res ex causa lucratiua nobis debita ad nos peruenerit sub spe recedendi: alia actio ex causa lucratiua competens non perimitur. Bart.

LXXXIIII.

On quocunque. Scilicet modum: si non, habes in textu.

Accipit. Quia Titius factus est Cōsul.

Legatum. Ab hærede relictum.

Eius. Statutę libertatis. & facit ff. de optio leg. l. cum ita. in fine.

A filio impubere. Instituto.

Legatus. Scilicet seruus. & dicūr quidam sub cōditione hac, si ad pubertatē peruenerit. q. ſ valet: vt ff. eod. l. seruo legato. §. pen. sed secundū hoc idem videtur repetere, cum dicit, si idem seruus &c. scilicet qd sub cōditione fuit legatus. vnde dic, quod pure fuit legatus in primo casu. sed cum postea relinquit libertas à substituto videt relinqui sub conditione, & sic videtur ademptum esse legatū sub contraria cōditione: vt ff. de condi. & dem. l. aliquando. in fine. inde est quod debetur, nisi perueniat pupillus ad pubertatem. facit C. de necessi. ser. l. quidā §. fina.

Vendicabitur. Id est, legatarius vendicabit. Acc.

Hoc seruari. Videlicet vt seruus ille perueniat ad libertatem.

Legatus. Sub. liber iussus esse à substituto.

On quocunque. Ad euidentiam huius legis no. quod mea res mihi legari nō potest vt sup. eo. l. cętera. §. quemadmodum. & si non sit mea tempore quo legatur. inueniatur tamen mea tempore quo cedit dies legati: similiter non valet legatum: sed hæc lex dicit, quod si talis inueniatur eo in tempore, quo cedit dies legati, quod possit mihi auelli, non viciatur legatum. & de hoc ponit duo exempla. Primum est tale. Titius legauit mihi Stichum, quem sciebat esse alienum, puta Caij: postmodum Caius dominus legauit eundem Stichum Mæuio. deinde hæres Caij donauit mihi primo legatario dictum Stichum, pendente conditione legati relicti per Caium, venit cōditio. vnde legatarius Caij vendicat à me primo legatario Stichum, quem donauerat mihi hæres Caij quod potest: vt supra eodem. l. seruo legato. §. j. volo agere ex testamento Titij etiam ante quam vendicet à me Stichum dictus legatarius Caij: certè bene possum. & est idem in stipulatione. Nam si Titius promittat mihi ex causa lucratiua Stichum, quem alienum sciebat, puta Caij: & Caius dominus eūdem Stichum legauit Mæuio sub conditione, postea hæres Caij donauit eundem

eundem Stichum mihi. Iadueniente cōditione poterit à me Mæuius vendicare: ideo possum agere ex stipulatione contra Titium Secundum exemplum est tale, Rem absentis causa reipub. vsucepi, postea eam mihi legauit quidā alius, qui non fuerat eius dominus. certe quamuis habeā eam ex causa lucratiua, scilicet usucapionis: tamen possum agere ex testamento contra hæredem illius qui mihi eā legauit, & hoc ideo: quia potest à me auelli per illū, cuius fuit, si reuertatur, & in integrum restitutionem petat. h. d. usque ad §. fundus. Viu.

a Non quocūque. Regulariter traditę duas lucratiuas causas in eadem re & persona cōcurrere non posse: vt ff. de actio & obligatio. l. omnes, hinc est, qđ si res mihi legata ab aliquo fiat mea ex causa lucratiua per alium, desinit mihi deberi ex causa legati: ut Instit. de leg. §. si res. hoc autem est verū, si ita fiat mea, vt mihi auelli nō possit: aliàs secꝰ. de quo hic ponit duo exēpla. Primum. Titius legauit mihi rem Caij purè: deinde Caius eius dominus legauit sub cōditione eandem rem Seio. hæres Caij pendēte conditione dominus existens: mihi donauit, certè licet sit mea, tamen quia auelli mihi potest per Seiū existente conditione sui legati, adhuc petam ab hęrede Titij. Aliud exemplum est, Titius ex causa donationis mihi promisit rem Caij purè, deinde eandem Caius sub conditione legauit Seio, hæres Caij pendente cōditione dominus existens, mihi donauit: quia pōt mihi auferri per Seiū idcirco adhuc agā ex stipulatione cōtra Titium.

b Die cedente. Subaudi etiam. nam idem si ante: vt Inst. de leg. §. si res.

c Rem. Scilicet Caij.

d Legata sit. A Titio, qui eam rem sciebat alienam: vel eram coniunctus, ita quod mihi legasset, etiam si alie nam sciuisset. aliàs nō teneretur hæres de euictione: vt C. de leg. l. cum alienam.

e Cedente. Sub. etiam: vt supra.

f Eo hærede. Scilicet Caii, cuius erat res.

g Legata. In testamento Caii: ut sup. l. prox. in princ.

h Agam. Vel statim, uel re mihi iam ablata conditione existente. R.

i Eius. Scilicet rei legatæ.

k Nam. A simili.

l Ex stipulatione. Interposita ex causa lucratiua.

m Stichus. Seruus.

n Debeatur. A Titio, non à domino, cum esset Caij.

o Legatus. A Caio eius domino.

p Fuerit. Quia hęres Caii mihi donauit pendente conditione relicti.

q Lucratiua. A Caio.

r Potero. Contra Titium, & facit ff. de acquir. possess. non videtur. & supra, e. l. seruo. §. 1. & l. planè. §. j. & ff. e. l. si seruus. §. Stichum. Acc.

Legata fuerit. Sed videtur quod nō valeat legatum, cum res sit legataria: ut Inst. eo § sed si rem leg. & ff. e. l. apud Iulianū. §. si Titius. Sed respond. nō v detur vsucepisse, cū ab eo res auferri possit: vt ff. de in integ. rest. l. nemo. & dic legata fit, scilicet ab alio, cui' nō erat ç. & fuit sciens vel cōiuncta ꝑsona legatarij: ut C. de lega. l. cū alienam. & sic nō obst. ff. tit. 1. l. cū pater. §. euictis. & ff. de vsufructu, leg l. Sticho. quæ sunt contra.

¶ Fundus mihi.

In tribus §§. superioribus dictū est, quod si res mihi legata inueniatur mea ex causa lucratiua, tēpore quo dies legati cedit, & tali modo, quod potest à me auelli, possum agere ex testamento: vbi colligitur, quod si nō possem a me auelli, non possem petere ex testamēto. nūc dicit, quando efficit mea ex causa non lucratiua: & est talis casus. Titius legauit mihi fundum alienum sciens alienū esse: ego postea emi à vero domino proprietatem dicti fundi detracto vsufructu, postea dominus idemque venditor nudæ proprietatis, fiut minutus capite, quare vsusfructus ad me proprietarium pertinere cœpit, & sic habeo proprietatem ex causa non lucratiua & vsumfructum ex causa lucratiua: egi postea ex testamento illius nō domini, qui mihi fundum prædictum legauit, & petit fundū, quāuis eū haberē. Certè bene potui hoc facere, & iudex condemnabit mihi hērdem legantis in tm, quantum dedi pro pretio proprietatis, uero domino, non aūt in æstimationem vsusfructus, quia eum ex causa lucratiua habeo, & idē esset si emissem à domino partem fundi mihi a non dño legati, & partem haberem ex cā lucratiua, nam partem tantum q̄ emi, petam ab hærede non domini, qui mihi legauit, & æstimationē eius consequar, & aliā partem non. Sed pone, quod Titius non dominus Pamphilę legauit mihi, quod ex Pāphila nasceretur. postea ego a vero domino Pamphilā emi, & ipsa peperit apud me: nunquid videor habere partum ex causa non lucratiua, vt sic eum petere possim ex testō illius, qui mihi legauit? & certè sicut matrem habeo ex cā non lucratiua, quia eam emi à domino ita & partū qui erat in ventre tēpore quo emi nā & video alias, quod si emo Pamphilā prægnantem, & ipla pariat apud me, & partus mihi euincatur: habeo actionē ex empto cōtra venditorē pro euictione, quāuis mihi non uenderit partū expresse. ¶ Qui Caiū. Caius & Lucius mihi promiserūt x. in solidū, ego feci testamentū, & ita legaui quibusdam, quod mihi Caius debet, lego Sēpronio: qđ mihi debet Lucius, lego Mæuio, certe hęres meus tenetur prestare actiones suas contra vnum de reis, vni legatario, & alteri legatario tene-

quando impedimentum subest verè, non tamen iuris fictione. Bar.

Si ex bonis eius, qui reipublicæ causa aberat, rem usu acquisierim: & ea, antè quàm euinceretur mihi legata fuerit: deinde postea euincatur: rectè ex testamento petam, eam mihi dari oportere.

Quatenus ex te ad me ex causa lucratiua peruenit: ea tenus actio ex alia causa lucratiua perimitur. Bart.

Fundus mihi legatus est: proprietatem eius funde redemi, detracto vsufructu: postea venditor capite minutus est, & usufructus ad me pertinere cœpit. Si ex testamento egero, iudex tanti litem æstimare debebit, quantum mihi abe-

tenetur præstare litis æstimationē. Sed quid si ego testator post testamentum factū vnum de dictis reis per acceptationē liberauī: Certe annihilatur vtrumq; legatum: quia vno de reis liberato, & alter liberatus est.

¶ Cum mihi, Titius legauit mihi Stichum aut Pamphilum, & Caius legauit mihi Stichū aut Pamphilum, bene possum petere ex vnius testamēto Stichum, & ex altero Pamphilum. & adducit simile planū. Viui.

a Aberit. Videbatur quod nihil possem consequi, cum vsusfructus vicē dominii obtineat: vt ff. de vsufru. l. 4. & eum sim consecutus ex cā lucratiua: vt ff. ea. l. in prin. sed certe imo hoc casu vicē seruitutis obtinet: vt Inst. eod. §. si cui fundus. ergo, proprietas tantum præstabitur. & intellige quod testator sciuit alienū: vel erat conīūcta persona: vt C. e. l. cum alienam.

b Debebo. Sic ff. de contr. emp. l. luxuriosa & l. seq.

c Mercatus sum. Et plus propter partum. & sic etiam eū videor emisse: igit nihilo deducto petā vtramq; æstimationē. Sed contra ff. titulo l. si quod ex Pamphila, Sol. ibi.

d Ex empto. Vt & ff. de euict. l. uenditor. nō autē ad duplam: vt eod. tit l. si pregnās & l. vaccæ. quæ sunt contra.

e Præstare. Vt & ff. titu. l. qui duos. Sed ar. contra in e. tit. l. si Titius.

Dic secūdum Bar. hic, quod hæres habebat electionē cōueniendi quem volebat: ibi erat electio debitoris: vt no. ff. eo. l. quod si quis. secūdū Dy. & hoc prout contrarium uadit ad primam partem. §. sed prout opponitur ad fi. dic quod ibi in solutione debitoris, hic in liberatione facta per testatorem, per quā præsumitur mutatio voluntatis. Bar.

f Inutile. Quia videtur testator in vtroque voluntatem mutare. Ioan. & facit ff. eo. l. si sic. §. 1. in fi. & ff. de lib. leg. l. non solum. & l. si damnatus. & ff. tit. l. fideicommissum. §. si item. & de accep. l. 1. & l. per iusiurandum. §. fin.

g Testamentis. Scilicet in quolibet Stichus aut Pamphilus.

h Ex altero. Nunc respondet. Acc.

rit. i Marcellus: Idem erit, & si partem redemero. pars mihi legata est, aut donata: partē. n. duntaxat petere debebo, k

Quo titulo ad me peruenit ancilla, eodem titulo partus dicitur peruenire. Bar.

Iulianus: Quòd si legatum mihi est, qđ ex Pāphila natū erit, ego Pāphilā mercatus sum, & ea apud me peperit, non possum videri partū ex causa lucratiua habere: quia matrem eius mercatus sum.

argumentum rei est, quod euicto eo, actio ex empto competit.

Si duobus separatim contra singulos ex duobus reis actio legetur, hæres cui libet in solidum satisfacere compelletur: licet exactione unius facta per testatorem vtrumque legatum perimatur. Bart.

Qui Caium & Lucium eiusdem pecunię reos habebat, si ita legauerit: Quod mihi Caius debet, id hæres meus Sempronio dare damnas esto: qđ mihi Lucius dēt, id hæres meus Mæuio dare dānas esto: eā conditionē hæredi suo constituit; ut is necesse habeat, alteri actiones suas, alteri litis æstimationē præstare. si tū

i Possum. Hic potest colligi utrumque esse in obligatione aliàs non possent in eadem re duæ causæ lucrativę concurrere. dic ff. de const. pec. l. illud. & semper dicas, quod testator sciebat alienū quod legabat: vel erat legatario coniunctus. ut. C. de leg. l. cum alienam. & facit ff. eod. l. huiusmodi §. si cui. &. §. Stichum.

Titius. CAVE.

Titius legauit tibi partem in Stichо, & non dixit ex quo latere Stichi vtium ex dextro vel sinistro & Seius legauit tibi eidē partem eiusdem Stichi neq; apparet quā, certe ex uno testamento habebis dimidiam Stichi, & ex altero aliam dimidiam, & ita habebis totum Stichū. Viu.

k Titius Stichi. Alieni. vnde dic testatorem sciuisse alienum, vel coniunctū legatario fuisse. l Consequeris. Dimidiam. nam appellatione partis dimidia intelligitur, vt infra de verb. signi. l nomen. §. protionis. & ita totum Stichum: vt ff. titu. l. l. Mæuius §. duobus. ibi, sed si pars, &c.

Viusmodi.

Testator dixit: lego Titio centum, si ipse cauerit hęredi meo se daturum Mæuio centum. certè bene valet legatū. sicut si dixisset, Titio lego centum, & rego cū vt ea restituat Mæuio, valet ergo istud aliud legatum. lego Titio centū aureos, si ipse cauerit hæredi meo se facturum opus in municipio ex centum aureis.

¶ Si Sempronius. Sempronius instituit sibi Titium hæredem. legauit Mæuio fundum post biennium, postea Titius prædictus hæres Sempronii legauit prædicto Mæuio eundem fundum pure, egit Męuius legatarius contra hæredem Titij, & habuit æstimationem fundi prædicti. certe non potest petere fundum ex testamento Sempronii.

¶ Si cui homo. Legaui tibi hominē in genere tali modo quod erat hæredis electio. hæres elegit Stichum dare tibi, tu noluisti accipere: & postea mortuus fuit Stichus. si agas contra hęredem repellet te exceptione.

¶ Aedes quibus. Aedes meæ seruiebant tuis. tu instituisti mihi hæredē, & legasti Titio ædes tuas dominas sub conditione, & ita me hęrede habente dictas ædes dominas,

LXXXV.

Itius Stichi partē tibi legauit: eiusdem Stichi partem Seius tibi legauit. ex vtriusq; testamento consequeris.

Legatum sub conditione, si cauerit de aliquo dando, vel faciendo, assimilatur legato, cui inutim modi, vel conditionis fideicommissi onus imponitur. Bar.

LXXXVI.

Viusmodi lega-

dominas cōsuasę sunt seruitutes: ego hæres tradidi dictas ędes legatario non imposita seruitute, quę prius extincta fuerat. certè adhuc potest agere legatarius actione ex testamēto cōtra me, vt reponam seruitutē. & adducit simile planum. ¶ Qui seruum. Legasti mihi Stichum, ignorans eum mihi legatum: emi ab hærede tuo: postea cognoui, qđ mihi legaueras. unde egi contra hæredem tuum actione ex testamēto, & seruum habui. postea egit hæres tuus actione ex uendito cōtra me ad pretiū. certè absolui ab eo debeo: Sed pone, qđ hæredi iā solui pretium dicti hominis ex causa emptionis: & postea ago ex testamento, non ex empto ad hominē. certe per eam consequar dictum hominem: sed actione ex empto pretium potero recuperare: sicut si mihi homo euictus fuisset ab alio, nam ego in hoc casu uideor eum mihi euicisse, cum habeo hominem ex testamento: & non ex cā emptionis: qua tenebatur mihi hæres. Sed pone, quod solui hæredi prætium dicti hominis ex emptione: & postea intentaui contra eum actionem ex empto, ut hominem mihi tradat. & postea pendente actione ex empto, cōperiens mihi homi nem eūdem legatū fuisse, egi contra hę redem actione ex testamento: & seruū cōsecutus fui actio, ne ex empto pendēte, non absolueturhæres, idemque venditor, nisi ptiū quod ei solui, restituat mihi: & nisi faciat meum hominem quem ab eo habui agens actione ex testamento. h. d. vsq; ad §. cum pater. Viu.

a Legatum. Quod Titio relinquitur. sed videtur prius legatarius grauari. nā primo cauere debet, quā centū accipere. Sed respon. quod & prius petere potest centū Titius: vt C. ad legem Falci. l. pen. & §. de condi. instit. l. mulier §. 1. in fi. nec etiam grauatur, si non vult. Iō non videtur valere cautio, quia alteri stipulari &c. vt ff. de verbo. obl l. stipulatio ista. §. alteri. Respon. secundum H. quod debet soluere Męuio, vel ei cauere, quia hæc fuit testatoris voluntas. argu. ff. ad Trebel. l. cogi. circa princ. & arg. ff. proxi. respon. Vel dic, cauet hæred. l. sic, vt valeat, puta recipiēti nomine Mæuii: & succedet Mæuio: ut arg. §. de neg. gesto. l. pe. Item quid si Titius non vult legatū? Respon. non cogetur cauere: quia nec hæres adire posset pro singulari relicto: vt

ad Treb. l. cogi §. generaliter.

b Eadem ratione. Et hic oppone, & respondе vt prius.

c Præsenti die. f. cuius solius ratione valet hoc sequēs legatum, l. propter repræsentionē. alioqui non ualeret.

Si cui homo c legatus fuisset, & per legatarium stetisset, quo minus Stichum, d cum hæres tradere volebat, e accideret: mortuo Sticho, f exceptio doli mali proderit hæredi.

Actio ex testamento durat ad rem, si res est tradita legatario, non tamen perfectè.

Aedes, g quibus hæredis ædes seruiebant, legatæ sunt, & traditæ legatario non imposita h seruitute. Dixi, posse legatarium ex testamento agere: quia non plenum i legatum accepisset. nam & eum, qui debilitatum ab hærede seruum accepisset, rectè ex testamento agere.

Qui rem legatā sibi, emit, dēt habere rem, & pretium non soluere: quod si soluerit, potest repetere mediis competentibus hic expressis. Bar.

Qui seruum testamento sibi legatum, k ignorans eum sibi legatum, ab hærede emit: l si cognito legato ex testamento egerit, & seruum acceperit: actione ex uendito m absolui debet: quia hoc iudicium n bonæ fi-

eo quod eidem Męuio Titius teneretur: vt Instit. de le. §. econtrario.

d Repelli poterit. Quoniam testator duplicare legatum, nec potuit, nec voluit, sed solutionem duntaxat accelerare. R. non potuit dico: quia debitum ei dem, & quia ius qđ habet. l. retētionem biennij, legare videtur, vt ff. eod. l. si domus. §. fi. Sed cōtra Institu. eo. §. hac ratione. & ff. eod. l. plane. §. sed si duorū. vbi distīguitur, primo res uel æstimatio habita fuerit: sed ibi ex testamentis prorsus diuertorū, hic hæredis, qui est unus cū testatore: vt in Authen. de iureiur. à mo. præ. col 5. in princip. & facit ff. eo. l. si mihi Sēpronius. & ff. titu. l. l. vnū ex familia. in princi. & l. statu liber. & l. Mæuius: & l. Lucius. §. pen. & supra eod. l. si fundum sub conditione. in princ. & ar. ff. de verb obli. l. si stipulatio.

e Si cui homo. In genere: sed si in specie ipso iure interitu speciei liberaret: vt ff. de sol. l. qui decem. in prin.

f Stichum. Medio crem.

g Volebat. Hæres ergo eliget, quia nō

h Aedes. Dominantes.

i Imposita. Nam oportet: quod imponatur. nā confusa fuerat seruitus aditione hæreditatis. Acc.

k Non plenum. Inspecta vniuersitate. nō ispa re. & facit ff. de solu. l. etiam. & ff. eo. l. si legatum §. fi. & §. de seruitu. l. Papinianus.

l Legatum sub conditione, uel in diem, alioqui cum suaesset res, m nulla etiam esset emptio. n vel dic, seruus erat hæredis, non defuncti.

m Emit. Sed nō accepit adhuc, nec pretiū fuit solutū.

n Ex vendito. Proptie & dic, absolui debet legatarius, si hæres petat pretiū alij ex vendito. i. ex empto: & dēt absolui hæres, cum pretium non habeat, & rem tradiderit ex causa legati.

o Hoc iudiciū. l. ex vendito: vt Instit. de act. §. actionū. & ideo omnia veniunt, quæ rationabile est venire: licet non sit actum tam ex parte actoris, quam rei;

Limitabis hunc tex. dū vr sentire de bitorē generis liberari re oblata per empta, p tex. in l. fi. & qđ ibi no. Bal. C. de nauti. fœ. vt ꝓcedat qñ creditor, integre oblatas recipere recusauit.

Debitū enim extīgueret cō fusione, p reg. illam. qđ meum est, amplius meū fieri nō pōt. vi de Spe. in ti. de loca. §. nūc ali qua. vers. 65. & not. l. Stichū. § additio. ff. de sol.

Probat singulariter gl. ista q fiue res mea sit irreuocabiliter, siue reuocabiliter nec emi possit, prout no. Ale. in l. q Romæ. in § duo fratres. ff. ad. qst. ff. de verb. obli.

vt Institu. de oblig. quæ ex conta. in fi. & hic subiicit ibi, & continet, &c. & ſ. fol. mat. l. ſed & ſi ideo. in fin.

a Conſequi debebit. Actione ex teſtamento. & ſub. actio, &c. & dic recuperabit quaſi re ſibi euicta: cum ex alia cauſa habet: vt ſ. de euict. l. ſi vendideris.

b Fuiſſet. Ab extraneo.

c Actum fuerit. Ad rem. & ſic res tradita, & pretium ſolutum. aliàs. aũt non admittitur ad agendum; vt ſ. de actio. empt. & vendi l. Iulianus §. offerri. uel dic actum, ſed non peractum.

*Et, non eſt i P. Fl.

d Ex teſtamento. Alio iudicio, & alia actione, ſcilicet ex teſtamento. ſed certè imò vr, quod actione ex empto de beat agere. vt ſ. de act. empt. l. cui res. & quod incipiat rẽ habere ex cauſa legati: vt ſ. ad legem Faleid l. fundo. quæ ſunt contra. Solut. hic emit ab extraneo, ibi ab hærede in l. cui res. & ideo cum poſſit ibi agere contra hæredem actione ex empto, non agit actione ex teſtamento: at hic ſecus eſt. Sed obſtare videt: quia dicit in prin. §. quod ſi ab hærede emit: niſi punctues ibi poſt uerbum, ab hærede. Item videt obſtare quod in fi. dicit, quia hominem actoris facere cogitur: quia id conuenit tantum hæredi. Sed dic, qđ non aliter abſolui &c. ſ. ab actione ex teſtamento, niſi reddat pretium, ſcilicet extraneo ſolutum. quaſi dicat æſtimationem rei legatæ: & hominem faciat actoris. i. legatarij. quod non erat factũ per extraneum vendẽtem: vt ſ. de act. empt. l. ex empto. §. 1. Sed in hoc eſt cõtra ſ. eod. l. ſi à ſubſtituto. §. 1. Vbi hærẽs non cogitur facere accipientis: ſed hic hæredis erat, licet ab alio eſſet emptus. Vel ſecundo hic, quod emit ab hærede. & quod dicit actione ex teſtamẽto. improprie pone. i. actione, ex empto occaſione teſtamenti ſiue etiam ꝓprie ponas, dic quod non dicit, quod de iure potuerit agi. & quod dicit abſolui. ſ. ab actione ex empto. Et quod dicit ſupra, actũ fuerit ex empto: dic, ſed nõ per actum. & ita etiam aliud venit in cõdemnatione, quã petitum eſt. Vel dic planius, agi ex teſtamento: & pete re legatarium quod habet: quia non uidetur habere ex cã legati, niſi rehabeat pretium. arg. ſ. de ſol. l. etiã, & ſ. de euict. l. ſi ſeruus vẽditus. & emit ab hærede. & qđ dicit, fecit actoris, id eſt, factum, reliquit: nam quando tradidit ex uenditione, trãſtulit dominium, ex quo erat ſuum, ſcilicet hæredis: ut ſ. de acquiren. rerum domi. l. traditio. ¶ Accur. Cũ pater. C A S V S. Pro filia mea promiſi in dotem centum genero meo: & poſtea eidem filiæ eadem centum legaui. certe ſi agat contra hæredem meum filia ex legato, & gener ex promiſſione, exceptionem doli idẽ hæres habebit. ¶ Si ita. Titius erat debitor. Sempronij in xij. pone, & habebat inde chyrographum Sempronius. forte Titius prædictus fecit teſtamẽtum. & legauit dicto Sempronio x. hoc modo. Hæres meus det decem Sempronio, ſi idem Sempronius reddiderit ei chyrographum, in quo deieſt, & continet in ſe doli mali exceptionem. quod ſi pretio ſoluto, ex teſtamento agere inſtitue rit: hominem conſequi debebit: & actione ex empto pretium recuperabit: quemadmodum recuperaret, ſi homo eui ctus fuiſſet. Quòd ſi iudicio ex empto actũ fuerit, & tunc actor com pererit legatum ſibi hominem eſſe, & agat ex teſtamento: non aliter hæredem abſolui oporte bit, quàm ſi pretium reſtituerit, & hominem actoris fecerit.

Si pater primo dotat promittendo, poſtea legat: videtur pro dote legare. Bar.

Cum pater pro filia ſua dotis nomine cẽtum promiſiſſet, deinde ei dem centum eadem legaſſet, doli mali exceptio ne hæres tutus erit, ſi & gener ex promiſsione, & puella ex teſtamento agere inſtituerint. conuenire enim inter eos opor tet, vt alterutra actione contenti ſint.

Conditio de inſtrumentis reddendis continet in ſe etiam liberationem præſtari: quod ſolum ſufficit, ſi inſtrumenta reddi non poſſint.

Si ita legatum cui eſſet Si tabulas chyrographi mei hæredi meo reddiderit, hæres meus ei decem dato huiuſmodi conditio hanc vim habet, ſi hæredem meum debito liberauerit. Quare & ſi tabulæ exta- teneor ei ad 12. certè perinde eſt ac ſi dixiſſet. hæres meus det 10. Sempronio, ſi Sempronius eum liberaue rit à debito 12. aut ergo prædictum chirographum ex tat, aut non ſi exter, non ſufficit creditori, eidemq; legatario. ſ. Sempronio chirographum reddere, vt teſta- tor dixit: imo neceſſe eſt, quod etiã hæredem liberet p acceptilationem, ſi vult habere legatũ. ſi autem non extat: non curo, quãdo in terciderit: ſufficit ſi hæredẽ liberet: nec exigitur quod chyrographum reddat: & impleſſe conditionem videtur, vt ſic legatum habeat. ¶ Si Titio. Stichum Titii ſeruum legaui eidem Titio, & Mæuio: non uzlet legatum, quantum ad Titiũ: quia res ſua ſibi legari non põt. nunquid ergo Mæuius totum habebit ex teſtamento? Et certè non: imò medietatem tantum. ¶ Stichũ aut. Ita dixit teſtator: Stichũ aut Pamphilum lego Titio: & ſit electio hæredis quem det. certè ſi vnum hæres eligat, & ille decedat, liberatus eſt hæres. ex quo autem unum elegit hæres: non poteſt mutare uoluntatem. ¶ Legatũ. Ita dixit teſtator, Lego Titio fundum Cornelium, & mancipiũ mea, q̃ in meo fundo erunt tempore mortis meæ, poſtea ancilla aufugit ante mortẽ teſtatoris de dicto fundo, & alibi peperit, certe nihilo minus habebit eã Titius, & ẽt partũ eius. ¶ Si Titio. Legaui Titio ad ſuã electionẽ Stichum aut Pamphiliũ: poſtea unum de dictis ſeruis alij donaui, certe alter remanet in obligatione. ¶ Qui b' ita. Siue ita dicat teſtator. Titio, & Mæuio ſingulos ſeruos lego: ſiue ita, Titio ſeruum lego: Mæuio alterũ ſeruum lego, ſemper habebit quilibet eorum vnũ ſer num in ſolidum. nõ aũt erunt eis cõmunes pro indui ſo ambo ſeruꝰ. ¶ Si is cui. Quãuis legatarius poſſit eligere utrũ agat pro legato actione ex teſtamẽto, an rei vendicatione: in quilibet hæredũ ſuorũ nõ poteſt ita eligere: unde ſi unus eligat actionẽ ex teſtamento, & alter rei vendicationẽ: non admittuntur, ſi autẽ conſentiat in unã actionẽ, uel ſua ſponte, vel etiã iudice ad hoc eos cõtingente: bene admittũtur ambo. Vi. Promiſiſſet. Genero.

Eadẽ. Quod temp ꝓſumit, niſi aliud liquet. Ro. v: ſ. ti. l. l. Titia. §. q̃ in uita. & l. cũ pater §. pater filiæ. & de dote. ꝓle. l. 2. in prin. & ſ. ſol. ma. l. ſi cũ dotem. §. ſi pr.

Contenti ſint. Vt ſe nõ impediãt: ut & ſ. e. l. in fi. Si aũt ſeparati uenãt, dic ut ſ. de iure do. l. cũ pr. & facit C. eo. l. filia. Itẽ nota ex prædictis patrem legare filiæ profectitiã dotẽ: & debet eſſe contenta alterutro: ſecus in vito: vt C. de rei vxo. act. l. 1. §. 1. Acc.

Cui id eſt alicui, & facit ſ. tit. 2. l. qui chyrographũ. & ſ. de lib. leg. l. 3. & ſ. de pact. l. Labeo. Sed contra ſ. eo. l. ab omnibus. §. in teſtamento. Solu. ibi. Item facit ſ. eo. l. legatum. Et no. vtilem. §. pro inſtrumentis, quæ non poſſunt reddi: ſic C. de ſolutio. l. pecuniæ.

Liberauerit. Scilicet, ſi tabulæ non ſunt: aliàs ſecus vt

vt ſubijcit.

Si Titio. ſ. domino Stichi.

Pars. Quaſi dicat, non totus: quia Titius facit partẽ vt ſubijcitur id eſt, facit aliũ admitti ad partem tantum. Et nota, quibus caſibus ſit pars: & quibus non ſit: vt ecce, legatur mihi, & ei, qui non eſt in rerum natura tẽpore teſtamenti. Item legatur mihi, & ei, qui eſt tunc: ſed decedit ante teſtatorẽ & non fit mihi pars vt C. de cad. tol. l. 1. §. in primo & §. pro ſecundo. & ſ. eo. l. ſi duobus. in princ. Itẽ ecce, legatur mihi, & poſthumo qui naſcitur arbortiuus: & tunc idem: ſ. eod. l. planè. §. ſi duobus. in fin. Item legatur mihi & hæredi: & tunc idem: quod ſ. eo. l planè. §. ſi duo bus. Itẽ legatur mihi, & tibi, & tu repudias: & ẽt idẽ. vt Inſti. de lega. §. ſi ea dem, quæ omnes ſunt huic contrariæ. Itẽ legatur mihi, & non capaci: & tunc fit mihi pars: vt ſ. tit. 1. l. ſi Titio. Item legatur mihi, & tibi res tua: & tũc idem: vt hic. Item legatur mihi, & ſeruo tuo, & tunc idẽ: vt ſ. eod. l. plane. §. ſi coniunctim. Item legatur mihi, & ſeruo meo & tunc idẽ. vt ſ. tit. 1. l. ſi mihi pure. Item ſunt, arg. contra ſupra de autho. tut. l. ſi ſeruus communis. & inf. de ſtipu. ſer. le. item. & l. proinde. & ſ. tit. 1. le. cum pater. §. libertis. concord. ſ. de leg. præſta. l 2. §. 2.

† Qũo ponit verbũ uolet, volam, & voluero, nor. Bal. in le. verbum C. de fidei com. gl. & Doc. in le. hæc vẽditio. ĩ prin. in verbo, obſtrictꝰ. ſ. de cõtra emp. tu. vide melius quã alibi ĩ cle. v. §. volumus. & ibi Card. de foro cõpet. glo. & Cardi. in cle. 1. de rẽ immut. & in cle. j. in fine, de cenſitis.

Non poterit. Imo videt quod ſic: quia verbum volet, tractum habet, &c. vt ſ. de verbo. obli. le. ſi quis ſtipulatus, quæ eſt contra. Solu. hic erat electio debentis, ibi ſtipulatoris: vnde ne ſit hic in eius poteſtate, an debeatur, non poteſt mutare: vt ſup. de eo quod cer. loco. l. 2. Sed certè idem ſi legatarij eſſet electio: vt ſ. de opti. leg. l. apud Audidium. Dic ergo

* P. Fl. cũ

bunt: non intelligitur cõditioni ſatisfeciſſe creditor, niſi acceptum hæredi fecerit. Et ſi tabulæ in rerum natura nõ fuerint: exiſtimabitur impleſſe cõditionem, ſi hæredem liberauerit. Nec ad rem pertinebit iam tunc, cum teſtamentum fiebat, tabulæ interciderint, an poſtea, vel mortuo teſtatore.

Qui non admittitur ad partem iure actionis, facit partem ſi habet ius retentionis, etiam iure ſuo. Bar.

Si Titio, & Mæuio legatus fuerit Stichus, q̃ Titij erat: debebitur pars Stichi Mæuio. nam Titius quamuis ad legatum non admittatur partem faciet.

Ei qui habet electionem ex vltima voluntate, variare non licet. Bar.

Stichum aut Pamphilum, vtrum hæres meus volet, Titio dato § ſi dixerit hæres, Stichum ſe velle dare: Sticho mortuo liberabitur. cum autem ſemel dixerit hæres vtrum dare velit: mutare ſententiam non poterit.

Qui eſt in fuga, videtur eſſe in loco a quo receſſit.

Legatum eſt ita, Fundum Cornelianum, & mancipia, quæ in eo fundo, dũ moriar, mea erũt, hæres meus Titio dato ancilla, quæ in eo fundo eſſe ꝓfueuerat, mortis tempore (cum in fuga eſſet) enixa eſt. Quæro. an vel ipſa, vel partus eius legato cedat? Reſpõdi: Ancilla, quamuis in fuga ſit; legata videtur; aliud in ſtipulatione quàm in legato: qa hic facta electione ſtatim fit res leagtarij: & ideo mutare non põt, vt d. l. apud Aufidiũ. & ſ. tit. 1. l. ſtatu liberũ. §. Stichũ, in ſtipulatione ſecus. Item ſunt argu. contra. ſ. de ſepul. viola. l. 3. §. pe. & ſ. depoſi. l. 1. §. pen. & ſ. de verb. oblig. l. eum qui certarum. §. 1. Item facit. ſ. de ſolut. le. Stichum. in princip. & ſ. tit. 1. le. ſi is cui.

& licet fugitiua erat, perinde habetur, ac ſi in eo fundo fuiſſet moriente patrefamiliàs. Huic conſequens eſt, vt partus quo que matrem ſequatur, & perinde legato cedat, ac ſi in fundo editus fuiſſet.

Si vna ex rebus alternatiue legatis à tutela donatur: alia in legato remanet.

Si Titio Stichus aut Pãphilus, vtrum eorum malit, legatus ſit: deinde Pamphilum teſtator Titio donauerit, Stichus in obligatione remanet.

Coniunctio verbalis non inducit ius accreſcendi in rebus prorſus diuerſis. Bar.

Quibus ita legatum fuerit: Titio, & Mæuio ſingulos ſeruos do, lego, conſtat non concurſuros in eundem ſeruum: ſicuti non concurrunt, cum ita legatur, Titio ſeruum do, lego: Mæuio alterum ſeruum do, lego.

Plures ſimul venientes ad legatũ concordare coguntur qua actione agant: ſecus ſi veniant ſeparatim. h. d. cum l. ſeq.

Si is, cui legatum fuerat ante quàm conſtitueret, qua actione vti vellet, deceſsit duobus hæredibus relictis: legatum accipere ſimul venientes, niſi conſenſerint non poſſunt: quare quamdiu alter rem vendicare vult, alter in perſonam agere non poteſt. Sed ſi conſenſerit; rem communiter habebunt: conſentire autem vel ſua ſponte debent, vel iudice imminente.

Dic quod iſtud eſt fauore vltimæ volũtatis, ſecundum Ba. hic.

Dum moriar. Sic ſ. de fundo inſtr. & inſtru. leg. l. Seræ. §. Pamphilæ. & ſ. de hæredi. inſtituen. l. ex facto. §. fi. & ſ. de auro, & argen. leg. l. ſi vxori. §. cum ita. & ſ. tit. 2. l. quæſitũ. in princ. & l. ſeruus & l. ſi ita. Acc.

Sequatur. Acceſſoriũ ſequitur principale. ſic ſ. de pec. leg. l. 2.

Malit. Ex hoc. notant quidam, q̃ aliàs legatarius non eligeret, niſi à teſtatore ei data eſſet lectio: ſed falſum. & hic ſub. maximè: ſi enim hoc caſu hæredi daret electionem, poſito quod teſtator nõ dederit legatario: iã eligeret Pamphilum. & ſic legatũ eſſet inutile, quod eſſe non dẽt: imo ſic interp̃tari debet vt valeat vt ſ. tit. 1. l. Titio, §. Lucius. & arg. ſ. eo. l. plane. §. ſi cui. & facit ſ. e. l. ſi tibi. § fin. & l. ſeq. & l. nõ quocunq; §. fi.

Quibus. Sic ſ. de vſufructu accreſc. l. fina.

Vti vellet. Cum plures ei cõpetant: vt ſ. tit. 1. l. cũ filius. §. varijs.

Simul. Secus ſi ſeparatim: vt ſ. l. proxima.

In perſonam. Scilicet ex teſtõ. & facit ſ. de vſufruc. legquoties. in prin. contra. Solut. ibi. & de ſeruitute ruſticorũ prædiorũ. l. itinere cõtra. Solu. ibi. Item facit ſ. quib. modis vſusfructꝰ amittat. l. ij. in prin. & §. fin.

Dvobus. CASVS. Legaui coniunctim fundū duobus: alter egit actione ex testamento, & fuit consecutus æstimationē medietatis fundi, alter vult fundum totum vendicare, certè non potest. Viu.

a Duobus coniunctim. Re, & verbis: vel re tantum. vt C. de caducis tollendis. §. vbi autem. & §. sin autem.

b Personalem. Ex testamento.

c Vendicare. Per rei vendicationem.

d Voluit. Pro viribus portionibus vt §. eodem. le. si mihi. in principio. & le. si pluribus. in principio.

Si tibi homo. CASVS. Stichum seruum meum obligaui Titio, & Sempronius eū mihi legauit. certè tenetur mihi hæres Sempronij, vt luat pignus meum prædictum.

¶ Si testamento. In testamento meo legaui Stichum Titio ab vno de hæredibus meis, postea fecī codicillos, & eūdem Stichum ab omnibus hęredibus meis legaui eidem Titio. antequam aperirentur codicilli, egit Titius contra hæredem gratuatum in testamento, & habuit æstimationem Stichi. certe apertis postea codicillis non potest ex eis agere contra hæredes ad eundem Stichum, cuius æstimationē habuit. ¶ Cum seruus. Titius legauit mihi seruum, & decessit: & adita est hæreditas eius. vnde dominium prædicti serui habeo ego legatarius etiam ignorans mihi legatum. certè adhuc est in suspenso status serui. scilicet vtrum debeat remanere apud me, vel non: nam bene possum repudiare: & si repudio, nunquam fuisse meus fingetur: quamuis in veritate fuerit. vnde si aliquid seruus prædictus interim acquisiuit, i. postquam legatus fuit mihi vsque ad tempus quo repudiaui eum, hæredi videtur acquisisse. si autem velim ad me pertinere seruum intelligitur fuisse meus a tempore aditę hæreditatis, sicut in veritate fuit. & ea quæ interim ac quisiuit, mihi acq̄siuit. ¶ Si fundus. Institui mihi tres hæredes: & ab eis reliqui fundū vnius hæredis Titio, certe pro hæreditarijs partibus tenetur Titio, non aūt solus ille hæres, cuius est fundus. ¶ Valet. Habeo superficiem in solo Titij, feci testamentum, & ei legaui superficiem in solo Titij. valet legatum, & lucrifaciet dominus soli ipsam superficiem. Viuia.

c Si tibi homo. Scilicet Titius.

d Dederas. Alij non leganti. alioqui aliud esset: vt §. de libe. leg. l. 1. §. 1.

LXXXVII.

Vobus coniunctim fundus erat legatus. alter ex his partis æstimationem per actionem personalē abstulit, alter, si totū fundū vendicare velit, exceptione doli repellitur pro parte dimidia: quia defunctus semel ad eos legatum peruenire voluit.

Si res mea pignorata mihi legatur ab extraneo: tenetur hæres mihi soluendo pignus liberare. Bart.

LXXXVIII.

Si tibi homo, quem pignori dederas, legatus ab alio fuerit: actionem ex testamento habebis aduersus hæredem, vt pignus luatur.

Qui consecutus est æstimationem totius à grauato singulariter: nil debet consequi à grauato vltra. Bar.

Si testamento Stichus ab vno hærede legatus fuerit Mæuio, & eidem codicillis idem Stichus ab omnibus hæredibus: & ante quam codicilli aperirentur, Mæuius litis æstimationem consecutus fuerit: ipso iure vindicari ex codicillis non potest, quia testator semel legatum ad eum peruenire voluit.

Rei legatæ vere, dominium transit ab adita hæreditate & eodem modo debentur, quæ rei legatæ accedunt. Bar.

Cùm seruus legatur: & ipsius serui status, & omnium, quæ personā eius attingūt, in suspēso est. Nā si legatarius repulerit a se legatū. nunquā eius fuisse videbitur, si nō repulerit: ex die aditæ hæreditatis eius intelligitur. Secundum hanc regulam & de iure eorum, quę per traditionē seruus acceperit, aut stipulatus fuerit, deque ijs, quę legata, vel donata ei fuerint, statuetur: vt vel hæredi, vel legatario seruus singula gessisse existimetur.

Actione personali ex testamento non potest conueniri hæres, nisi pro hæreditaria portione, etiam si in solidum rem possideat.

Si fundus ab omnibus hęredibus legatus sit, qui vnius hæredis esset, is quidem, cuius fundus esset, non amplius, quam partem suam præstabit, cæteri in reliquas partes tenebuntur. Valet legatum, si superficies legata sit eius, cuius in solo fundus est. Sed nonne superficies sequebatur solū, instit. de rerum diui. §. cum in suo? Respon. sic: sed per hoc dicitur lucrari, quia petet rem, exceptione nō obstante. & facit §. eo. l. si domus. §. fi.

Ilio pater.

Filium meum quem in potestate habebam, hæredem instituī eū quibusdam aliis, & ei prælegatum de diffilius vult abstinare ab hęreditate, & legatum consequi, dicebant cohęredes sui: tu impugnas iudiciū patris sui abstinendo ab hęreditate sua, vnde non debes aliquid ex eo consequi. quę ritur quid iuris sit? & dicitur quod bene habebit legatum quamuis ab hęreditate abstineat: nisi ego pater nolui eū alias habere prælegatum prædictum, quā si adiuuerit hæreditatem meam: quia tunc nō habebit, nisi adeat. & bene dixi filiū in potestate cōstituū debere habere legatū etiā si abstineat ab hæreditate patris, quando non appareret contraria voluntas patris: quia idē dicitur in emancipato. & in potestate cō. titutus nō habet minus iusabstinēdi per prætorem, quā habeat emācipatus p. ciuile. h. d. vsq; ad l. quid ergo. Vi.

Petitionē. Quia nō denegat, vt C. e. l. cum reſpōſo, & §. de excē. doli. l. apud. §. fi quis. & §. eod. l. qui filiabus. §. fin. & l. eq. & §. eo l. quæsitū. §. duobus. Sed contra §. ti. l. l. miles §. fi. nā ibi decedēs & sic repudians non habet, nec transmittit legatū, p̄ sua parte, & ita non ualet. Sol. hic repudiauit, ibi decessit: quę non sunt paria: quia cum repudiat, extat conditio tacita sub qua valet pro sua parte, at cū moritur ante aditam hęreditatem, ut ibi: non extitit conditio eo uiuo, & sic non transmittit pro sua parte, vt ibi. pro alia. n. §. p. ualet. & iō transmittit, vt ibi. Itē contra §. de excep. do. l. fi. §. fi. So. ut C. eo. l. cum reſpō. o.

Vel dic. Fm Bar. h. c, quod ibi legatum habebat in se aliam conditionem quam illam, si hęres non erit: quia conditio apposita in institutione, videbatur repetita in legato.

Iustis. Vel non iustis nam est pro ratione volūtas: vt §. ad Tre. quia poterat. & facit §. fi quis omiſ. cau. te sta. l. si in testamento in fi. & §. tit. l. l. sextiliam. Acc.

NAm nec. Abstinere. Permittitur enim quod ius ciuile non facit: vt §. de acqui. hęre. l. necessa-

rijs. & Instī. de hęre. quali & diffe. §. sed his. Acc.

Vid ergo. Pater ita prælegauit filio quem habet in potestate: hoc amplius quam habet in hęreditate mea, prælego ei centum. nūquid erit idem quod dictuum est, quando pater nō dixit, hoc amplius. §. vt patris hæreditatem nolēs adire in potestate constitutus nihilominus habeat prælegatum. & certe hoc, nisi probetur per cohęredes patrem nolu. sse eū habere prælegatū, nisi adeat hęreditatem suam. Sed quid si plures filios putat tres sibi istituit pater, & inter eos diuī sit totam hęreditatem verbis legatorum, hoc modo: vnī hęredi lego tertiam hæreditatis, secūdo aliī tertiam: & tertio aliam tertiam: & vnus eorum vult repudiare suam tertiam: nunc hęreditario, & eandem habere iure legati: nūquid potest? Certè non verisimile est enim in hoc casu, q̄ nō aliter vellet eos habere ea, quę assignauit, nisi hęredes existant. & hoc dicit litera voluntatis ratione scilicet præsente. Vi.

Plane. Fecit quidam testam̄ suum, filios suos hęredes instituit: & diuisit inter eos bona vt vnus haberet ultra Rhenum, & alter citra Rhenū. nūc ille qui habebat citra Rhenum, habet in quolibet cespite medietatem iure suo: alterā medietatē iure prælegationis: si aūt velit habere id

Hęc, q̄ parētheſi clusa sūt: no habentur i P. Fl.

XCI.

Am nec emancipatus hęreditate omissa legatum ab hærede petere prohibetur. Prætor enim permittēdo iis, qui in potestate fuerint, abstinere se ab hæreditate paterna: manifestū facit, id ius se in persona eorum tribuere, quod futurum esset: si liberum arbitriū adeundæ hæreditatis habuissent.

XCII.

Vid ergo si ita legauerit: Hoc amplius filio meo? Non dubiæ voluntatis quidem quæstio erit: secūdum non ab similis prioris casus circa filii prouidentiā: nisi euidēs volūtas contraria patris probet. Plane si pluribus filijs institutis, (inter eos verbis legatorū bona diuiserit: volūtatis) rōne legatorū actio denegabitur ei, qui nō

Quia volūtas testatoris ea præsumitur, q̄ de iure eē dēt. Bal. ī l. 1. C de ipu & ali. sub. 10. de Imo. in l. fi §. de cō dit & demonstrat.

qā habet iure prælegationis, aliud repudiare non pōt. sed contra §. eo. l. qui filiabus. §. fi. Sed ibi prælegatum est a testatore, hic aūt habet illud prælegatum a lege.

Si pluribus. Hic intendit, quod quando plures sunt instituti, vnusquisq; suam partem partim habet iure cohæredis, & sic iure prælegati: partim iuo iure hęt. sed si id quod suo iure habet, noluit, non potest habere aliquid iure cohęredis, & sic iure prælegati: quia habet a lege, & si non obtī. §. eo. l. qui filiabus. §. fi. vbi habet a testatore prælegatum.

Bona diuiserit. Sed non omnia, sed maiorem partem: alia bona indiuisa reliquit. H.

Voluntatis. Præsumptæ. Cum enim pater inter eos diuiserit omnia, vel partē maiorem: verisimile est nō aliter uelle eos habere assignata, nisi essent hęredes. Ei qui. Cui per diuisionem maiorem partē assignauerat, quā ab intestato habiturus erat. & facit §. fam. Infortiatum.

Pone ex emplū, vt in l. 1. C. de usu. le. l. in re testatoris alteri locata. & ē diuerso, an possit legari res, in qua qs habet ius, no. in l. cū alienā. C. de leg.

Aliud ī repudiando, aliud in alienā do. Lap. alle. 25. ad fin. & Mandos. ī addit. ad ipsū Apost. il. pen. & vlt.

ª Sic ī P. Fl. Hal legit, voluit negotiis, &c. sed nō rectè: vide Ant. Aug. li. emē. 4. c. 17.

Dñiū rei legatæ quātēat in legatariū.

ercisc.l.si cum pater.

QVæsitum. Filium, & ex eo nepotẽ habebam in potestate, dictus filius hæres fuit institutus à quodam extraneo, & ab eo fuit legatum dicto nepoti meo. certe valet legatum, & etiam si legatum fuisset fratri prædicti instituti, uel etiam seruo suo, vel patris sui, valet legatum: quia etiã a filio meo instituto potest mihi legari.

¶ Præsente. Quãdo in testamento meo dedi purè libertatẽ seruo meo, bene possum ei legare, vel pure, vel sub conditione, si autem dem ei libertatẽ sub conditione, & do ei legatum pure: quandoque valet legatum, quandoque non. nã si conditio libertati apposita potest adimpleri ante aditã hæreditatem, & sic antequã cedat dies legati sibi seruo pure relicti, inuenitur liber: vnde potest sibi acquirere, dies aũt dicti legati cedit ab adita hæreditate: vt C. de cadu. toll. l. j. §. in nouissimo. si autem conditio libertati apposita non possit adimpleri ante aditam hæreditatem, si alius esset institutus, de quo ponit duo exẽpla, non valet dictum legatum: quia cum dies eius cedit sab adita hæreditate, inuenitur seruus hæredis. vnde sibi non potest acquirere legatum dictus seruus, nec hæredi: quia iam esset hæres & legatarius: quod esse nõ debet; qd autem dixi valere legatum pure relictum seruo, cui data est libertas sub conditione, si conditio possit adimpleri ante aditam hæreditatem, & adimpleta sit: fallit in vno casu, veluti quando Stichum seruum meum in stitui mihi hæredẽ necessariũ. & Pamphilo seruo meo dedi libertatẽ sub tali conditione, quæ possit adimpleri ante aditam hæreditatem, si alius esset institutus, & eidem Pãphilo aliquid purè legaui: quia hoc casu tantim mortuo testatore, Stichus hæres est: siue velit, siue nolit. vnde non potest inueniri aliqua conditio, quæ in hoc casu possit adimpleri ante aditam hæreditatẽ. tẽpore ergo quo cedit dies legati, scilicet aditæ hæreditatis, si inuenitur seruus, vt dictum est, sibi legatum acquiri non potest, nec hæredi. vnde iudicatur non valere. h. d. vsque ad §. duobus. Viu.

a Institutus fuisset. A patre ecundum quosdam: imo ab extraneo. vt statim innuit cum dicit, aliena.

b Patri legari. Etiam pure: quod dic vt §. eo l. a filio. & facit infra, quando dies legati cedat. l. cum legato.

c Seruo. Imo videtur quod hic uel seruo hæredis nõ iure legetur: vt Insti. de leg. §. an seruo, quæ est contra. Sol. hic sub conditione: vt & ibi permittit. Vel dic cum Io. quod hic non erat filius, vel seruus hæredis: sed patris hæredis. Vel dic secundum quotdam, quod non leret secundum noua iura, secundum quæ quæritur

agnouit hæreditatem.

A filio instituto potest legari patri, vel alteri cuicunq; in eadẽ potestate constituto.

XCIII.

VÆsitum est, si filiusfamilias, qui filium habebat, hæres institutus fuisset, cum esset uterq; in potestate aliena: an ab eo, filio eius legari possit; Respondi: cum possit a filio patri legari: consequẽs est, vt vel fratri ipsius, vel filio, vel ét seruo patris sui legetur.

Si libertatis dies & legati cedit simul, vel libertatis prius, valet legatum, secus si prius cedit dies legati. Bar.

Præsente quidem die data libertate, seruo legari vel purè, vel sub conditione poterit, cũ verò libertas sub conditione data fuerit: aliàs vtiliter, alias inutiliter

proprietas legatario filio. sed secundum vetera iura valebat, siue ipse hæres, siue legatarius fuit ante aditã hæreditatem emancipatus.

Data. Id est, directè relicta à testatore.

Legari. Eidem seruo.

pure legabitur. nam si ea conditio libertatis fuerit, vt patrefamilias statì mortuo, possit ante aditã hæreditatẽ existere cõditio: veluti, Stichus si decẽ Titio dederit, vel Capitoliũ ascenderit, liber esto: vtile legatum est. Huiusmodi aũt cõditiones, si hrdi x. dederit, si post aditam hæreditatẽ Capitoliũ ascenderit inutile legatũ efficient.

Necessario autem hærede scripto exasse: etiã eæ conditiones, quę ante aditam hæreditatem impleri possunt, inutile legatum efficient.

Si seruo legato viuo testatore obuenit libertas: relictum eidem debebitur. Bar.

Duobus hæredibus institutis, alteri Stichum legauerat, & eidem Stichio x. cum Stichus viuo testatore ad libertatem

Poterit. Et vtriusque legati dies cedit ab adita hæreditate: vt C. d cad. tol. §. in nouissimo.

Purè legabitur. l. à domino: ab extraneo vero indistincte etiam purè legaretur.

Vtile. Scilicet de decem. nam de libertate legatũ semper valet.

Legatum est. Imò quandoque non, vt j. de condit. & demon. l. cum seruus. in princ. Solu. ibi in mitta cõditione, & dic vt ibi no.

Efficient. Quia dies huius legari ab adita hæreditate cedit: vt in d. §. in nouissimo. quod hic est non potest. Sed contra j. tit. 2. l. qui cõcubinam. §. cum testamento. Solut. ibi & facit §. de hæred. instit. l. q filio. §. 2. & §. eo. l. si post mortẽ. & j. de opt. legat. l. si optio. & infra tit. 1. l. si quis seruo.

Scripto. Et relicta libertate seruo, & legato ut supra.

Aditam. Aliàs cum institutus est extraneus secundum R. nã suus, vel necessarius non dicitur adire. Vel dic ante aditam hæreditatem i. ante immittionem, prætor enim permittit abstinere. ut §. eo. l. nam nec.

Efficient. Si non impleta fuerint ita: tm testatore mortuo, & adhuc eo viuo, & est ratio secundum Ro. quia in hoc casu inter mortem & hæreditatis acquisitionem nullum est medium. Duobus.

Duos mihi hæredes instituti, & alteri eorũ legaui Stichum, & eidẽ stico legaui 10. Stichus peruenit ad libertatem me testatore viuo. certè legatum prædictum habebit in solidum: id autem verum esse, vel hoc argumento probari potest. Nã si is seruus Stichus nõ fuisset liber effectus: alter hæres, cui legatus fuerat ipse Stichus etiam ab hæreditate abstinens integrũ legatũ ab altero hærede adeunte cõsequeretur: nepe & ipsũ Stichũ, & decem Sticho legata. ¶ Seruo. Titio seruum legaui, & seruo legaui 10. & postea seruum alienaui in Mæuium: certe Mæuius habebit legatum seruo relictum. ¶ Cum seruus. Legaui Titio Stichum. & eidem Sticho legaui 10. certe possum grauare Titium de fideicommisso alicui dando, vel ipsi seruo cum erit liber. ¶ Si quis. Legaui Titio Stichum. & postea eundem alienaui in Sempronium: postea eidem seruo dedi in codicillis legatum. certe illud legatum Sempronio acquiritur & idem est si eũ manumisi, postquam eum legaueram, & eidem postea legatum dedi in codicillis. nam ei manumissio acquiritur legatum. ¶ Si mihi. Titius instituit te hæredem & mihi Stichum legauit.

Sempronius

Sempronius quidam alius fecit testamẽtum, & dicto Sticho legauit decem, decessit Sempronius secundus testator, & viuo Titio primo testatore, sicque cessit dies legati Sticho relicti: quare acquiritur hæreditati Titij primi testatoris, id est, ipsi Titio qui adhuc viuebat, vt dictum est, certè licet postea moriatur Titius, cui acquisitum est legatum relicto seruo, qui adhuc erat suꝰ, quamuis mihi legauerat eũ, vt dictum est: tamẽ ad me cui Titius Stichum legauit, non pertinebit legatũ relictum dicto Sticho ꝑ Sempronii, imo pertinebit ad hrdẽ Titij ꝑdicti. ¶ Cũ homo. Legasti mihi Stichũ ego sum litem contestatus contra hæredem tuum super hoc. certè quicquid à lite cõtestata vsq; ad sententiam habiturus fuissem, si mihi datus esset tempore litis contestatæ, totum debet mihi dare hæres, & ponit simile de ancilla legata, & de fundo legato. Viu.

In P. Fl. non est, Titij.

Totum legatum ei. Sticho: vt & inf. quando dies legati ce. l. cum legato.

Potuisset. j. tit. 1. l. miles. §. fi. contra. Sol. ibi.

Pertinebit. j. § 2. & j. quãdo dies leg. ce. l. cum legato.

Debebitur. supra, §. ij. & infra, quando dies leg. ced. l. cũ legato.

Legatus. A testatore.

Aliqs. Extraneus.

Cesserit. Qua de cessit qui legauit.

Confestim. Eo legante mortuo.

Hæreditati. Id est bonis, quæ nunc sunt, spe futurę hæreditatis. & sic nomẽ destinatũ post mortem imponitur ante mortem: vt & posthumus dicitur post testamentum, natus etiam in vita, & facit j tit. 1. l. quod seruus.

Petitus est. Per legatarium.

Limita ꝑdictũ qñ cõmittat mora: & a quo tpe incipiat, vide ꝑ Ang. i l. vnum. ij. eol. sup. si cer. pet.

Contestabatur. Ex hoc dicunt quidam morã fieri à tempore litis contestatæ. Ioan. vero prius etiã à die interpellationis: vt j. ti. 1. l. si qs seruo. quod plenè dic: vt C. de vsur. & fru. lega. l. 1. & facit §. si cert. pet. a. l. cum fundus & j. de acquirendo rerũ dominio. l. quęsitum. & §. eod. l. apud Iulianum. & j. ad Trebell. l. in fideicommissariam. in princip. & §. de vsur. l. equis. & l. Paulus. & j. de opt. leg. l. filium. & j tit. 2. l. patronus. 2. respon.

peruenerit: totum legatum ei debebitur. Nam insolidum cõstitisse causam legati in eius persona, hoc quoque argumẽto est: quòd si hęres, cui legatus fuerat, hæreditatem non adisset, solidum ab altero hærede consequi posit. Seruo legato legatum datum est. Si alienatus à testatore fuisset: legatum ad emptorẽ pertinebit. Cùm seruus Titio, & eidem seruo aliquid legatur: fidei Titij committi potest, vt aut seruum alicui restituat, vel ea, quæ seruo legata sunt. Hoc amplius, etiam ipsi seruo, cum liber erit, fideicõmissum a Titio dari potest. Si quis Stichum legauerit, & eundem alie nauerit, vel manumiserit: deinde eidem legatum co dicillis dederit: vel manumisso, vel emptori legatum debebitur.

Ea quę acquiruntur per seruum viuo testatore non debentur legatario: secus in quæsitis post mortem, & aditam hæreditatem. Bart.

Si mihi seruus a te hærede legatus fuerit, & eidem seruo aliquis legauerit: & viuo eo, qui mihi seruum legauerat dies legati seruo dati cesserit: confestim id le

gatũ hęreditati acquiritur: & ideo quãuis postea moriarur is, qui mihi seruum legauerat: ad me id, quod seruo legatum est, non pertinebit.

Si legatur hõ alienus, fructus, & accessiones veniunt à tempore litis contestatæ.

Cum homo ex testamẽto petitus est: cã eius temporis: quo lis contestabatur, repræsentari dẽt actori. & sicut partus ancillarum, sicut fructus fundorũ interim ꝓcepti in hoc iudiciũ deducuntur: ita qd seruo legatorũ, vel hæreditatis nomine interim obuenerit, prę standum est petitori.

Qui consentit alienationi rei à testatore purè sibi relictæ, potest adhuc petere pretium, licet hæres soluendo rẽ, liberare se possit. Bar.

XCIIII.

I fundum per fideicommissum relictum vnus ex hæredibus (excusso ꝑtio scd'm redditũ eius fundi) mercatus sit ꝓpter æs alienũ hęreditariũ, præsente, & assignante eo, cui fideicõmissum debebatur: placet, nõ fundũ, sed ꝑtium eius restitui debere. Marcellus notat, Si fundũ restituere malit hæres: audiendum existimo.

eſt multum onerata debitis, vẽdamus fundum prædictũ, & expediamus nos à creditoribus: & si vultis, ego inquirã reddit' fundi, & ita quid potest valere fundus, & emã eũ. dixerunt cohæredes, vocemus Titiũ cui relictus est dictus fundus: & si placebit ei, faciem'. vnde vocauerũt eũ, & dixerunt ei prædicta: & ipse resp. non consentiam aliter, nisi detis mihi quantum postea valet fundus: ied ita bene consentio. & ita factũ est: postea vult fideicommissarius fundum: non potest, sed pretium eius fic. si tamen hæredes velint ei dare fundum, bene possunt. Viuianus.

Secũdum redditum. No. pretiũ rei fm redditum: vt in Auth. de non alie. §. quod aũt. in fin. col. 2. & C. de rescin. vẽ. l. si quos.

Mercatus sit. A cohæredibus suis, quo casu etiam ꝑtem suam potest emere: vt §. de in diẽ addic. l. quod si vno. §. fi.

Propter æs alienũ. Quod fortè minuebat legatum. R. sed hoc non allegabatur hic.

Restitui debere. Imo nihil videtur deberi: vt j. titu. 1. l. codicillis. §. 1. contra. Solu. hæc secundum illam, quia eo animo hic cõsensit vt non perderet fideicommissum. Et eodem modo respõdetur ad l. infra eodem. l. nihil. §. 1. quæ est contra. vel dic vt ibi. Item eodem modo respon. infra titu. 1. l. cũ pater. §. liberis. Item not. hic præsentiam nocere quo ad fundũ. fic §. de pignor. l. fideiussor. §. j. Sed argumẽ. contra §. de pigno. actio. l. Caius. & j. tit. 2. l. Titia. §. Lucia. Sed dic vt in qualibet earum not. quod pretium succedit loco rei. fic §. de peti. hęreditatis. l. si & rem.

Limitabis hanc glo. & l. in ea alleg. ꝑ tex. sing. in l. 1.

Marcellus notat. Corrigendo, vt tantum fundus debeatur secundum quosdam, quod non placet, sed est

in solutione fund⁹.& facit ſ. fol.ma.l.ſi vero.§.fi.Itē facit j ti.1 l.fi.§.quatuor.cōtra.Sed ibi alij ignorauerūt

j. de distr. pigno.fm Bar.in l.is qui à debitore.i pri. vertic. ſed quęro.j ſ his quę in fraud.cre. Bal in l.fi. §.& ſi ꝑfata.i 4. not. C. de iur. deli & Ange. & Alex. plene in l. rem. de pe hær. vt nō proceda t actione hypothecaria particularī.

I Titio.

Titio legaui x.& fidei eius cōmiſi, vt ſeruum Mæuij manumitteret. ſi dominus ſerui non vult eum vendere, nihilominus Titius legatum habebit. nam non remanet ꝑ eū ac ſi mortuus eſſet dictus ſeruus ¶ Sicuti.Filium meum impuberem mihi hæredē inſtitui, & ita dixi. quicunq; erit hæres filio meo ab inteſtato,volo quod det Titio x.certe valet hoc fideicommiſſum: nam & valet cum reliquo ab hærede meo legitimo:& eſt verum qđ dixi, ſi dictus filius meus decedat impubes, non alias, in. d. cum l.ſeq. Viu.

In P.Fl. & ſcripſi q̄buſdam exēpla. incipit.Iulianus. & eſt §. legis p̄cedentis.

Si Titio Alias.§. Iulianus .alias l. ſi Titio.

Velit.Idē ſi velis , ſed immenſo ꝑuo : vt j.titu. 1.l non dubium §.fi.

Non ſubmouere-tur.Vt & arg ſ.eo. l. Turpia §. 1.& infra de opt. leg.l.filium. & C.de inſti & ſubſtit.l.j. & j.de ali. le. l pecuniæ.& ſ.de cōd.inſtitu.l quæ ſub cond.j.§.quoties.& j.tit. 1.l. ſi ę s Titio. & j.tit.2.l.pr. §. Tuſculanus.

Dare.Vt & ſ.tit. 2.l. 3. & C. de fideicommiſ. lib.l. ex teſtamento.

Filij.Inſtituti, nō exhęredati: vt C. de legat.l cum quidā. & infra eodē l. planè. in princ. cum enim poſſet pro eo teſtari:vt Inſt. de pupil.ſubſtit. in princ. ergo ſi non facit ipſe pater, videtur relinquere legitimis filijs:vt ſ.tit. 1.l. conficiuntut.circa princip.Vel dic,quod pater inteſtatus obijt:ſed codicillos fecit pro filio: ſecus in teſtamento : quod hic pater tantum filio faceret : quia non valeret,niſi & pater ſibi faciat:vt ſ.de vulg. ſubſti.l.3.§.prius.

Vod fideicommiſſum.Quatenus.i.quando.

Euanelcit.Sic ſubſtituto pupillaris euaneſcit adueniente pubertate.vt Inſtitut. de pupill. ſubſti §. 1.

Lanè. Ego exhæredaui filium, & ab eius legitimo hærede reliqui fideicommiſſum:nō valet, niſi legitimus filius fuerit meus hæres, & tunc præſtabit fideicom.miſſum, non quaſi hæres filij, ſed quaſi meus. ¶ Qui rogatus. Seruum tuum hæredem inſtitui:& hęreditatem meam rogaui te dominum,vt alij reſtitueres:tu vendidiſti ſeruū & habuiſti pretium ſerui & hæreditatis:certè teneris ad fideicommiſſum pręſtandum:& emptor ita demum,ſi tu ſoluendo nō es. ¶ Si cui. Legaui tibi Stichum, aut Damam , ad tuam electionem.& rogaui te,quod Stichum Titio dares ex teſtamento : tu petiſti Damam, & habuiſti: certe quamuis Dama ſit vilior q̄ Stichus , nihilominus Stichum Titio dabis : quia per te ſtetit quo minus habeas Stichum ex teſtamento meo, quē rogaui te Titio dare.¶ Qui teſtamento. Si do ſeruo meo libertatem, & nihil aliud : non poſſum grauare eum in aliquo:nec illum ſimiliter poſſum grauare cui lego ſeruum, vt eum manumittat,quia iſti duo nō recipiunt in teſtamento meo pecuniarium commodum, quidam tamē dicebant recipere pecuniarium commodum illum. qui rogatus eſt de manumittendo : quia poteſt eidem manumittendo operas imponere.vnde ſic pōt grauari fideicōmiſſum:quod vetat lex ſequens. Vt.

P.Fl. cū alij ſeruū vendidiſſet.

Cogendus.Vt & infra tit. 2.l. 11. & C. de leg. l. cum quidā & infra ad legem Falcidiam.l qui fundum §. quiſtios.

Hæres fuerit. Sic infra ad legem Falcidiam l. in ratione §. fin.

Vendidit Antequam vellet adire hæreditatem. & ſic iuſſu emptoris adiit:vt Inſtitu de hæredibus inſtituēdis §. alienus.aliàs ſi iam adiſſet,apud venditorem remaneret : ſicuti aliud eius peculium:vt ſupra de contrahenda emptione lege quoties. Accurſius.

Habeat per medium.fiducia enim hæreditatis quærendæ cariusem.t.Et not.pretium ſuccedere loco rei: vt ſ.de petit.hære.l ſi & rem.

Peruenerit Quia emptor ſerui iuſſit adire.

Non erit.Sic ſ.de eo per quem fact erit .ñ. in prin. Sed quid in noſtro caſu: ſi eum manumiſit, antequā adeat iuſſu domini ? Reſp.manumiſſu teneri: vt infra tit.1.l.ſi alienus ſeruus.

Stichum ex cauſa fideicommiſſi præſtare debebit. Siue enim pluris eſt Dama,compellendus eſt Stichum redimere : ſiue minoris , æquè Stichum iuſtè dare cogetur , cum per eum ſteterit , quò minus ex teſtamento haberet, quod fideicommiſſum fuerit.

Cui eſt prouiſum nō pecuniater.grauari non poteſt Bar.

Qui teſtamento manumittitur, & neq; legatum,neq; hæreditatem capit:fideicommiſſum præſtare cogendus non eſt:ac ne is quidem,qui ſeruum legatum rogatus fuerit manumittere. Is enim demum pecuniā ex cauſa fideicommiſſi præſtare cogendus eſt, qui aliquid eiuſdem generis , vel ſimile ex teſtamento conſequitur.

XCVIII.

Idendum eſt tamen nunquid ſi vice operarum rogauerit eum aliquid dare, debeat hoc fideicommiſſum valere. Quod nequaquam dicendum eſt: quia nec operæ imponi huiuſmodi liberto poſſunt:nec impoſitæ exiguntur: quāuis teſtator ita cauerit.

Deſignatio vnde legatum ſoluatur , poſt legatum relictū appoſita , ipſum conditionale non facit. Bar.

Si tibi ſeruus legatus fuerit, & petitum a te, vt Titio aliquid præſtares vſque ad pretium ſerui, deinde ſeruus deceſſerit ; nihil fideicommiſſi

Stererit.Et eſt alia ratio:qa is videtur melior,quem elegerit:vt Inſt.de aſt §.huic autē:alias niſi eſſent iſtę rationes:eſſet contra j.ti. 1.l. Imperator.

Qui teſtō manumititur.Directo. idē ſi p fidei ommiſ.vt ſtatim innuit. Sed arg cōtra j de man. teſt.l.libertas.§.hęc ſcriptura, & l. Mæuia. ſed reddere iōnes non ē ſoluere de ſuo : & accendere candelas non eſt pecuniariū: & ſic nec per hoc dicitur grauati.

Manumittere. Nam non eſt locupletior, qui libertū habet: vt j.de regul. iur.l.nemo.§.fi.& j. de aſſign. lib. l. aſſignare.

Manumittere. Non enim perleue rauit commodū : vt & j.eo.l.quidam. §.ſi tibi.

Idendū. Aliquid ſ dare. vel dic ad dationem pertinens.

Exiguntur. Vt C. de oper lib.lege mater.etiam ſi hoc dixit teſtator : vt j de operis.li l. cerdonem. & l. campanos. niſi eſſet filius teſtatoris & pater hoc præceperit. vt l. de bono. liber.l.qui ex cauſa. §. j.de fideicom. lib. l.ſi filius. in prin.

Vidam.

Titius ita legauit Pamphilæ volo dari aureos quadringentos, & volo quod hæredes mei accipiant partem tertiam de dictis quadringentis aureis a Iulio caſtaldo meo.& ſuperfluum accipiant de talib. alijs locis , poſt ea teſtator abſtulit denarios a caſtaldo, & in alios vſus conuertit,& deceſſit nō mutato teſtamēto. certe nihilominus valet fideicōmiſſū Pamphilæ datum , quamuis ſint ſummæ in alios vſus tranſlatæ: quia non appoſuit conditionem , imo demonſtrationem,cum dixit,à Iulio,&c.

¶ Quoties. Inſtitui mihi hæredem , & ab eo legata reliq . ipſe non vult hæreditatem : & vacat hæreditas , vnde fiſcus vult eam habere, certè fiſcus præſtabit dicta legata ¶ Si tibi. Legaui tibi Stichū valentem 10 & rogaui te.quod Titio 10.dares.poſtea air tequam legatū agnoſceres,eſt mortuus Stichus: certè non præſtabis fideicommiſſum à te relictum.¶ Si ſcriptus . Plures inſtitui mihi hæredes & legata ab eis reliq : & dixi, volo quod Titius hæres percipiat omnia legata, & ea inter legatarios diſtribuat : certè legatū alicui ſub cōditione relictum non percipiet Titius hæres ante conditionem : pendente tamen cōditione legati,cauebunt cohæredes aut Titio commiſſario , aut legatario conditionali, quod præſtabūt legatum conditione adueniente.

Dare,nō eſt in P.F.

XCIX.

Vidam teſtamento , vel codicillis ita legauit,aureos quadringentos Pamphilæ dari volo, ita vt infra ſcriptum eſt, ab Iulio actore aureos tot: & in caſtris, quos habeo,tot:& in numerato,quos habeo, tot : poſt multos annos eadem voluntate manente deceſſit: cum omnes ſummæ in alios vſus tranſlatæ eſſent: quæro, an debeatur fideicommiſſum Reſpōdi , verò ſimilius eſſe patremfamiliàs demonſtrare potius hæredibus voluiſſe , vnde aureos quadringentos ſine incommodo rei familiaris contrahere poſſent,quam cōditionem fideicommiſſo iniecciſſe , quod initio purè datum eſſet, & ideo quadringenti Pamphilæ debebuntur.

Bona vadunt ad fiſcū cum onere legatorum . Bar.

Quoties lege Iulia bona vacantia ad fiſcum pertinent : & legata & fideicommiſſa pręſtantur, quæ præſtare cogeretur hæres , a quo relicta erant .

Qui tenetur ad pretium rei , re perempta liberatur. Vel ſic , Qui tenetur ad quātitatem ratione ſpeciei , perempta ſpecie liberatur. Bartolus.

Si tibi ſeruus legatus fuerit, & petitum a te, vt Titio aliquid præſtares vſque ad pretium ſerui, deinde ſeruus deceſſerit ; nihil fideicommiſſi eius

Et rō huius §. eſt , quia quis fiſcus ſuccedens in hēditate , nō ſit hæres noie, eſt tū effectu:vt nota.in l. ex facto.§.fi. inf. de vulga.& pup. & bonus eſt tex. i l. 3. C. ad l. Falcid. de quo vide in l. ſi ſeruus §. ſi qs ante. & ibi Bar. ſ. eo.tit.

eius pretium:& sic cum alterum tantum sit in obligatione.& electio sit debitoris,seruo mortuo debet liberari:quia eum eligere potuit,argu.ad hoc ff.eo.l.filiusfam.§ apud Marcellum.& ff.de re iudi.l.miles.§.1. & dixi s eod.l cum res.H. sed in vera alternatiua altero mortuo, qui superest,dandus est: vt s. de eo quòd cer.loc. l.2.§. qui stichũ. & facit C.com.de leg. l.1.& ff. tit. 2.l. si legatarius.

a Percipere. Vt minister, & vt momentaneam curam habeat aliàs contra ff. titul. l.1. si quis Titio.& de adi. leg. l. pecuniæ.

In P.Fl. præcipere.

b Legatum est. Facit s.fam.ercisc.l. & post §.1.

Præcipere,in P.Fl.

c Interim. Id est pẽdente conditione.

d Iussas est. In testamento.

e Extinguere. Et sic directò aufert pecuniam ei,cui statuliber iussus erat dare:qñq; tñ p obliquum, siue p fideicommissum: vt hæreditas in codicillis: vt C.de codi. l.hæreditatem, & facit s. de donat.cau. mor. l.quod statu liber.

SI mihi Stichus. Mæuius legauit mihi Stichum, & rogauit me, quod darem Titio dictũ Stichum, aut Pamphilum seruum meum: hæres Mæuii detraxit mihi Falcidiam de Stricho,certè adhuc est mea electio, vtrum dem Titio partem Stichi quã habeo, an Pamphilum seruum meum. Viu.

f Aut Stichum. Mihi legatum.

g Eam partem. Nõ deducto aliquo, sic s. de annu. leg. l. liberto. §.à liberto.& ff. tit 1. l. cum pater. §.1. & l.Imperator.

nomine præstare cogendus eris.

Executor nõ debet ante pecuniam petere, quàm cõditio legati extiterit. Bar.

Si scriptus ex parte hæres rogatus sit percipere pecuniã,& eis,quibus testamento legatum erat,distribuere.Id,quod sub conditione legatum est, tunc percipere debebit, cùm conditio extiterit:interim aut ei, aut ijs, quibus legatum est, satisdari oportet.

Ille cui datur aliquid causa cognitionis inualeãte,potest onerari fideicommissi grauari. Bar.

Cui statuliber pecuniã dare iussus est, is rogari potest, vt eãdem pecuniã alicui restituat. Nam cũ possit testator codicillis purè libertatem dare, & hoc mõ conditionẽ extinguere: cur non etiã per fideicommissum eandem pecuniã adimendi potestatem habeat.

Fideicommissum iniunctũ de re legata præstatur, vt accipitur:si de alia præstatur, in integrum. Bar.

C.

I mihi Stichus legatus esset, fideiq; meæ commissum, vt aut Stichum, aut Pamphilũ seruum meum reddere-

Sed contra ff.ad leg.Fal.l. pœnales.§. fi.vbi legatarius deducit,si ei deductum est.Sol. ibi in relicto quantitatis,hic in specie indiuisibili.sic & aliàs s eo.l.si fundũ sub cõditione.§.si libertus,& ff.e.l.ab omnibus.j.resp. & no.de hoc C.commu de leg.l.j.

SEruus. Dicit hic,quod sicut seruũ ab hostibus captum possum hæredem instituere: ita eũ alij legare possum.Viui.

h Seruus.Facit s.de hæred.inst.l.illa.§.1.& ff.e.l.si seruo.§.1.& l.ab omnibus.§.etiam & s eo.l id quod Sed arg.contra ff.de verb.obl.l. liber homo.

SI domino. Pamphilo Titij seruo legaui optionem seruorum meorũ,inter quos erat Stichus: postea ipli Titio dño legaui dictum Stichum.certè viuo Pamphilo,cui legaui optionẽ, nõ habet Titius dñs Pamphili nisi dimidiam in Stricho,quia poterit esse, q Pamphilus perueniet ad libertatẽ, & optabit Stichũ, qui legatus ẽ domino suo. vnde in eo cõcurreret quilibet in dimidia. Viu.

Si domino. Puta Pamphili.

Seruo. Eius domini.l.Pamphilo.

Data. Scilicet ut optet vnum ex illis, cũ duo tũ essent:aliloqui generale legatũ optionis i vno seruo de familia,nõ derogaret speciali: vt ff.de pe. le.l seruo manumisso, & de op.le l cum ita.§.1. & l si hîs q̃ sunt cõtra.Sed R. intelligit q̃ hic dicit.esse verum ex significatione verborũ defunct:sed secus ex interpretatione voluntatis eius,vt in cõtractu.Et hoc not. hic per plura verba & secundũ hoc fuit legata optio serui ẽ tota familia.Sed pone me instituisse,& seruo meo relictam optionẽ serui,videt non valere: vt Inst. de lega.§.an seruo. Sed dico contra:qa legatũ optionis est conditionale, scilicet si optauerit, vt Inst.de leg.§.optionis.sed regula Catoniana non pertinet ad conditionalia relicta:vt ff.de reg.Cato l.1.& d.§.an seruo. in fi. Acc.

Quæ debet tẽri ab hærede, etiã si agatur de præiudicio tertij in lucris captãdis, non si de dãnis infrẽdis.Bar. in l.si qs à filio.§.j.s. eo.Quando autem agitur de interpretatione totius testamenti, pertinet ad iudicẽ, per l.fi volũtatis. & ibi Bal.C. de fideicõmiss.

Quod. i.quia.

Optare. De igore verborum. Vel dic,q erant duo tantum vt dixi & secũdum vtrunq; fiunt partes concurlu.nã potest eligere in Stricho:cum & ipse cõtinebatur in optione hominis cui legatur &c.vt ff.titu. 1.l Mæuius. §.1. Sed hic l.secundum quo l R ponit,tunt cõtraria iura,quæ dicunt generi per speciẽ derogari,non speciei per genus:vt ff.tit.2.l.1.seruis vrbanis.§ fin & ff.de regul. iur l.in toto.sed ex prædictis apparet sol.

I mihi. Sẽpronius legauit mihi equũ suum sub conditione ab hærede suo Titio. Titius hæres postea mihi eundem equum sub eadem conditione legauit. certè aduenière conditione consequar equum ex primo testamento Sempronij,& non ex secundo Titij. Viui.

Si mihi. Facit ff.de legat.3.l.Mæuius.1. rñ.& ff. ad l. Falcid.

Falcid.l.fundo.Sed contra s.eo.l.planè.§.i.solu.ut dixi s.eo.l. huiusmodi. §.1.

I seruo. Titius in testamento suo legauit seruo meo Stichum,& postea fecit codicillos,& mihi legauit eũdem Stichum.ego nescíens mihi legatum esse Stichũ in codicillis, repudiaui ex testamẽto: certè nihilominꝰ post ea potero petere ex codicillis.

¶ Si ei. Capto apud hostes aliquid legaui, & ipse ibi mortuus est. certè nihil valet legatum quãuis si rediisset ab hostibus per postliminiũ confirmaret legatũ,& valeret. Viu.

Possum. Vt infra tit.1.l. si duobus. & l. si mihi purè. & s. de transact.l.cũ Aquliana.& l.qui cũ tutoribus. in princ. & Inst. de inoff. testã. §.mater.& §. cæterum.

b Momenti. Habetur enim hoc legatum pro non scripto: vt C. de cadu. tol. §. in primo. & facit s e.l.seruus.

I minor. Quidam minor xx.annis manumisit seruum suũ non probata causa apud consilium, sicut debet facere per l. Aelia m Sentiam, & ita non valuit manumissio: & postea eidem seruo legatũ reliquit in testamẽto suo & postea eũdem seruum alienauit in Titium,& Titius dedit ei libertatem, quæ valuit. nũ quid capiet dictus seruus, nũc liberlegatum, sibi à dicto minore relictũ? Et dicitur q̃ non. sicut enim nõ valeret legatum,si ei legasset sine libertate, ita non valet, quando legat ei data ei libertate inutiliter: vt fuit in nostro casu. Viui.

Alienatus. Ab illo testatore uiuente postea.

Sine libertate. Nam non põt minor sine causa probata corã iudice dare libertatẽ etiã in ultima voluntate:vt hic,& Inst. qui manumit.nõ pos.§. eadem. licet ibi ad 17.an.reducatur, & hodie per auth.ad 14 an.vt C.qui ma.non pos.auth.sed hodie.&sic non ob.C eo. l.seruis.sed cum rge mortis minoris sit liber, videt valere.sed certè ideo non valet:quia sub conditione uidetur legatum,scilicet ac si ex manumissione peruenirit ad libertatem:vt s.de condi.indeb.l. seruo.

N tacitis. Si testator nõ in testõ vel codicillis,sed domestica cautione obligat hæredẽ suũ dẽ præstando fideicõmisso illi,qui capere non põt, vẽ eadẽ conditione eandem rem legauerit, existente conditione capiã legatũ ex testamento Sẽpronij.

Qui repudiat ex persona serui, potest agnoscere ex sua. Bar.

CIIII.

I seruo meo Stichus legatus fuerit testamẽto, idq; legatum repudiauero: deinde prolatis codicillis apparuerit, mihi quoq; eũdem Stichũ legatum esse: nihilominus eundẽ vendicare possũ.

Qui decedit apud hostes, videtur mortuus tempore captiuitatis, qui reuertitur, videtur semper fuisse in ciuitate. Bar.

Si ei,qui in hostium potestate est,legatũ fuerit, & is apud hostes decesserit: nulliꝰ momẽti legatũ erit: quamuis postliminio cõfirmari potuit.

Legatum purè relictum seruo non iustè manumisso non valet: nec cõfirmatur,si postea manumittatur. Bar.

CV.

I minor xx. annis dominus seruum causa non probata manumiserit, & postea legatum ei dederit, isq; alienatus ad libertatem perductus fuisset: legatum non capit: nam perinde nullius momenti est legatum, ac si fine libertate datum fuisset.

Tunc in fraudem uidetur quis fideicommissum assumere,quando non publicè, sed secretè de restituendo promittit. Bar.

CVI.

IN tacitis fideicommissis fraus legi fieri videtur, quoties quis neque testamento, neq; codicillis rogatur, sed domestica cautione uel chirographo obligat se ad præstandum fideicommissum ei, qui capere non potest.

Si testator unum ex hæredibus exemit ab onere, cæteri ad onus integrum tenebuntur. Bar.

CVII.

BOmnibus hæredibus legatum erat, Quisquis mihi hæres erit, damnas esto Titio dare c. deinde infrà comprehensum erat, ne vnus ex hæredum. & s. de vsur.l. cum quidam.§.i tacita.Accur.

Bomnibus. Ita dixit testator, Quisquis mihi hæres erit det Titio centum.i.omnes hæredes dent Titio centũ: postea dixit, nolo q̃ Titius hæres meus aliqui præstet de dictis c. certè reliqui hæredes dabunt tota c. Titio.

¶ In testamento.Ita dixit testator. hæres meus det c. Lucio Titio, si ipse Lucius Titius reddiderit dicto meo hæredi tabulas,siue chartam, i qua sum ei Lucio obligatus in lx. pone: Lucius decessit antequã daret chartã hæredi. nunquid hæres Lucii poterit petere legatũ de cẽtum? & certè si tempore testamenti tabulę siue chartæ erant in rerum natura, non habebit hæres Lucii legatum, quia non adimpleuit Lucius conditionem de dãdis tabulis hæredi testatoris,quare non transmisit ad hæredem suum legati petitionẽ,si aũt non erant in rerum natura uidetur apposita legato Lucii impossibilis conditio. vnde pro nõ scripa habet,tic q; legatũ purũ trãsmisit ad hęreꝺẽ suũ Lucioꝰ Titiꝰ ꝓdictus.

¶ Etiã. Quædam res hostiũ possunt emi,& quædã non. illa res ergo hostiũ quæ põt emi,põt legari.& non alia. ¶ Si Attio.Institui mihi hæredes Attium & duos alios:& postea ita dixi. Quisquis mihi hîs erit, det x Attio. certe pro parte cohæredũ habebit legatu Attius non pro sua: quia hæredi a semetipso sibi legari nõ potest. Quid si ita dixi, volo quod Attius habeat fundũ Cornelianũ,& det hęredibus meis decem? certe pro parte cohæredu habebit fundũ,& non pro sua.& sicut pro tertia nõ habet fundũ,ita pro tertia non soluit decẽ. Quid si ita dixi, Quisquis mihi hæres erit, det hæredibus meis decẽ, & sic grauau oẽs hæredes,dare oibus hæredibus x.certe omnes hæredes habebunt æquales partes de x. & sic nullus dabit aliquid de legato alteri. ¶ Cũ quidã. Instituit mihi hæredem Titium quandocunque mater eius decederet:quod perinde est,ac si sub conditione

ne

ne eum instituissem: quia sub die incerto eũ institui: & si hæres nõ esset Titius, substitui ei Mæuium, & a substituto prædicto reliqui legata instituto me postea mortuo, & si cedente die legati à me testatore institu to relicti præstandi ei per substitutum, ipse institutus decessit viua matre sua: & ita ante, quã existeret dies, sub quo eum instituí: vnde hæreditatem meam non transmi sit ad hæredem suũ, imo habet cã dict⁹ substitutus, qui de legato præstando in stituto erat onera tus. venit hæres in stituti, & petit lega tum à substituto di cens, quamuis insti tutus ad me suũ hæ redem nõ transmi serit hæreditatẽ, tñ legatũ bene trãsmi sit, quia tẽpore quo decessit institut⁹ cessserat dies legati, ut dictũ est. certè optimè petit, & habere debet legatum, non solũ quando ego te stator ei instituto taliter reliqui legatũ ut dictũ est. i. purè, sed ẽt si reliquissem sub cõditione, si hæres nõ esset in stitutus prædictus. illa n. conditio impletur eo moriẽte, vnde debet hæres eius habere legatum sub dicta conditione relictum, & ita intelligitur illa condi tio etiã si non esset appositа. nõ tñ posset habere legatũ. si hæres esset: vt dixi in calu §. proxi. §. si intelligitur etiam si non sit appositа. ergo legatum nõ fa cit cõditionale: ut §. e. l. 3. non est ergo mirũ, si hæres institutus habet legatũ ĩ prædicto casu. ¶ Si soceri. Dedi dotem pro filia mea Tito genero meo, ipse gener me socerũ instituit hæredem, & partem hæreditatis suæ legauit Mæuio, certe ego socer, & hæres potium ante partem accipere dotem quam dedi genero, & postea legatum soluere, & idem est, si alio modo erat meus debitor gener, qui me instituit. Viu.

T. F. vna ratione.

Id est impossibilis.

Dic qã ibi pupillus nõ poterat liberare unũ ex tutoribus in pupiu dicio alio ĩsi sed hic testator poterat se cũ dũ Bar.

Dic ꝙ il la concordat secundum Bar.

Tota centum. §. e. l. fundũ sub conditione. §. si liber tus, contra. Sol. ibi. Item arg. contra §. de admi. tut. l. si pupillus. & ĵ. de le. 2. l. cum ab vno. Sed pro hoc ĵ. de duo reis, l. pe. & ĵ. de hdeiu. l. ti stipulatus. §. fi.

Nullæ fuerunt. Et sic fuit cõdicio impossibilis legatario imposita: & sic utitur, & non vitiat: vt Inst. de hære. instĩ §. impossibilis. & hic subiicit, & ĵ. de cond. & demonst. l. obtinuit.

Conditio. Hic est Græcum, quod significat impossibilis. Sed videtur non haberi pro nõ adiecta: quia debet accepto ferri. vt §. eod. l. huiusmodi §. si ita. quę est contra. Solu. quoad ipsas tabulas reddendas dicitur possibilis.

Si aliquo. Si i quia. secundũ quosdam, & facit §. de act. emp. l. fi. Sed contra ĵ. de ver. ob. l. liberi. Homo. & dic vt ibi. Item facit §. eod. l. id quod. & l. ferius. Acc.

Si pro quia, & quo alius mutetur: cipiat. Mi dolus ꝙd Facul. in com. vestr. præcepto.

Si Attio. Alias Titio, Alias Attio: vt hic & inf. & dic, testator instituit quinque hæredes: & Attio qui erat vt⁵ ex his legauit, id est p legauit x. quinta de ducta: & perit octo à cohæredib⁹. in sua cuius parte non tenet legatũ: ut sup. e. l. & quidem & facit infra de cond. & demon. l. qui hæredi §. fi.

Deducta. Scilicet sibi. n. ipsemet Titi⁹ & sui cohæredes decem dare damna ti videntur: secus si in specie consistat legatum quia nihil deduceretur: ut §. e. l. plane. §. si duobus, contra & infra. ti. l. compater. in prin. & int. ad Treb. l. deducta. §. nummis. & inf. ad leg. Falc. l. in quarta. Alii dicunt deducta sua parte, scilicet hæreditatis.

Iussus fuisset hæres. l. Titius, & dic 2 dare hæredibus. ſ. omnibus, & sic sibi ipsi & aliis: ut in fi. huius. §.

Dabit. Scilicet cohæredibus, & perciꝑ. F. qũ que. i. pro piet tunicam. qĩcunq; Ant. Aug. l. 3. emendat. cap. 7.

Hæredi meo. Impersonaliter, nõ ad recto proprio nomine, vel dic personaliter: puta, Titio x. det Sẽpronius. & Sẽ pronio x. det Titius, & sic admittitur compensatio ab vtraq; parte ff. & facit §. fa ercisc. l. hæredes. §. fin. & l. seq. Sic ergo patet ex prædictis, quod aut relinquitur vni hæredum ab hæredibus, aut econtra ab vno hæredum hæredibus, aut hæredibus ab hæredibus. Acc.

Videretur. Quare, vt pote illusorium, nullum est legatum.

Hæredem instituisset. Puta Titium.

Eius. Titi.

Secundus hæres. i. secundo in testõ scriptus, & sic purè & impropriè ĵ vocat substitutũ. Vel dic ꝙ fuit substitutus sub conditione, si primus hęres non esset.

Sub conditione. Id est sub die incerta. f. quando mater eius moritur, quæ pro conditione habetur: vt ĵ. de cond. & demon. l. dies.

Isque

a Isque. Scilicet Titius.

b Decessisset. Sic ergo institutionis conditio deficit.

c Cesserit. Quod est à morte testatoris.

d Hæredi eius. Scilicet Titij qui primo fuit institutus.

e A substituto. Id est qui est secundo institutus: vel dic proprie, vt sup.

f Conditio impletur. ¶ Hęc. f. Si hęres non erit, vtpote cũ decedat antequam conditio extet, sub qua erat hæres institutus. i. antequam mater moriatur. Itẽ tunc videtur diẽ legati viua matre non debere cedere, cum pendeat ex institutione facta sub condition e cum mater decesserit. Sed ob hoc non cedit tardius. vt ĵ. qũ dies lega. ced. l. hæredis. & facit. ĵ. titu. 1. l. si pecuniam. § 1. contra.

In ꝑ. Fl. purè substituto legatũ, &c.

ADDITIO. Dic ꝙ hic nõ erat relictum legatum post mortẽ alicuius: sed institutio fuit collata post mortẽ: quod non videtur repetitum in legato: secũdum Bart.

g Ea deducta. Vt & arg. ĵ. ad leg. Falcid. l. pater filiam. & C. de iure deliber. l. fin. §. in computatione. & ĵ. de vtufru. leg. leg. fin.

LEgatum. CASVS. Ita dixit testator, illud quod debet mihi Lucius, voto ꝙ hæres meus det Cornelio. certè ad nihil aliud tenebitur hæres Cornelio, nisi vt cedat ei actiones contra Lucium. Viu.

h Actiones. Sic §. eodem, lege, si. fic. §. primo.

§ I in testamento. CASVS. Hæc l. dicit ꝙ licet quædã verba deficiãt in legato, nihilo minus valet. Viu.

i Si in testamento. C. de test. l. errore. & de fideicommiss. l. verbum. & §. de hær. instit. l. qui neque. & ĵ. titul. 1. leg. cumparer. §. cum imperfecta.

§ I pluribus. CASVS. A pluribus mihi hæredibus institutis legata multa quibusdam reliqui: & iussi vni ex hæredibus vt legata acciperet, & legatarijs præstaret certè habebunt legatarij electionẽ, vtrũ conueniant hæredem iussũ pcipere an oẽs hĩdes. & si iussus accipiat legata prędicta à cohęredibus, debet eis cauere de prestãdo eos indemnes. ¶ Si quis seruum. Seruũ meum legaui Titio, & eidem seruo legaui x. sine liberate, cum morietur ipse seruus, bene valet legatum & illud habebit ille Titius cum morietur seruus. Viu.

Et præstare. Sic ergo bis legauit. i. semel ab omnibus, & semel ab vno: nec per hoc multiplicauit: vt §. e. l. planè. §. 2. & 3. & facit §. famil. erciſc. l. si filia. §. Pomponius. & §. Idem. Papinianus. & §. tit. 1. l. cum ab vno. & C. de episc. & cler. l. nulli. & §. e. l. quidam. §. si scriptus.

Amplia bis hanc l. inquantũ dicit, ꝙ oratio imperfecta ex ꝓsumpta mente testatoris perfici debet, p text. in le. cum pater. §. cũ iperfecta. ĵ. de lega. 2. vt procedat etiã ex præcẽdẽtibus si cõmodè fieri potest.

§ I in testamento scriptum, esset, Hæres meus aureos centũ Licinio damnas esto: neque adscripsisset, dare: debere ei legatum constat.

Legatarij possunt conuenire omnes hęredes pro hęreditaria portione, vel eum hæredẽ, qui factus est executor in solidum Bart.

Africanus libro ij. Quæstionum. CX.

§ I à pluribus hæredibus legata sint ea, quę vnus ex his percipere iubeatur, & præstare: in potestate eorum quibus sit legatum, debet esse ait, vtrumne à singulis hæredibus petere velint, an ab eo, qui præcipere sit iussus: itaque eum, qui præcipere iussus sit, cauere debere cohæredibus indemnes eos præstari. Si quis seruum, cui aliquid sine libertate legauerit, cum morietur ipse seruus leget: minimè dubitandum, quin vtile legatum futurum sit: propterea scilicet, quòd moriente seruo id, quod ipsi legatum erit, ad eum, cui ipse legatus fuerit, peruenturum sit.

Seruus, qui fugit post testamentum ante mortem, debet requiri sumptibus legatarij. Bartolus.

Idem libro v. Quæstionum. CXI.

§ I seruus legatus viuo

Legatum seruo relictum, si ab hærede non manumittatur, non debetur, nisi hæres moratus sit in manumittendo. Bartolus.

Alphenus Varus. ij. Digesto, à Paulo Epitomatorum. CIX.

§ I seruus. CASVS. Legaui tibi Stichum, & ipse Stichus me viuo iuit Mutinam. certè impensam debes tu legatarius præstare in eo recuperando. ¶ Si id. qđ. Debebas mihi equum ex testamento. quidam alius donauit dictum equũ seruo meo, & ita acquisitus est mihi per oliquam ex causa lucrativa. ſ. donationis seruo meo factæ. certè nihilo minus petam eum à te ex testamento. nam & tu ipse qui tenebaris mihi ex testamẽto ad equũ, si donasses eum seruo meo, non liberareris ab actione ex testamento. nã & si solueris seruo meo illud, quod debebas mihi ex testamento, inuito me non liberareris.

¶ Cum homo. Legaui tibi hominem in genere. certè tu habes electionem, & non hęres: nam ex pluribus actionibus tibi pro legato competentibus tu habes electionem,

ctionem, quam intentes.

¶ Huiusmodi. Ita dixit testator. Titio aut Mæuio lego decem, quicũque eorum prius Capitolium ascẽderit, vel ita dixit. Instituo mihi hæredẽ Titiũ, aut Mæuium quicũq; eorũ prius Capitolium ascenderit. certè valet legatum, & valet in ſtitutio. & hoc probat tali argumẽto: quidã legauit libertis ſuis vſumfructũ fundi Corneliani: & legauit proprietatẽ eiuſdẽ fundi illi ex dictis libertis, qui vixerit poſt alios. certè valet legatum. h. d. vſque ad §. Stichũ. Viu.

a Fugiſſe. Poſtquã legauit. & ita hæredem non cõmiſiſſe culpam certum eſt: ſecus ſi cum legabat, erat in fuga: vt §. eo. l. cum ſeruus. & l. ſequ. quæ ſunt contra. & ĵ. tit. 1. l. ſi quis ſeruum. & §. e. l. ſeruo le. §. fi.

b Debet. Vbi relictum eſt: qñ &c. vt & not. §. eod. l. cum res.

c In quo. Vt hæredis quidẽ ſit inquiſitionis labor legatarij vero periculũ ſit & diſpendium. R. & facit ĵ. ad exh. l. ſed ſi hæreditas.

d Ex teſtamento actio. Nam per ſeruum meũ deterior mea conditio fieri nõ poteſt. Item hoc niſi in rem meã ſit verſam, vel niſi habui ratum: vt Inſtit. eo. §. ſi res aliena. & §. eod. lege, cum ſeruus.

e Recipiendum eſt.

Vt & C. de pact. l. ſeruus.

f Cum homo. In genere.

g Legatarij. Legatarius eligit actionem: vt hic, & inf. ti. 1. l. cum filius. §. varijs. Itẽ rem legatam. ſed h. d. R. ſi hæres differat eligere. Sed tu dic ſecundum Io. etiam a pri. vt no. §. fa. etc. l. hæredes. §. ſi incerto. vt tamen mediocrem eligat: vt §. eod. tit. l. legato. & arg. inf. de auro & arg. leg. l. qui lancem. & facit §. e. l. qui duos. & Inſt. eo. §. ſed ſi generaliter. Sed arg. contra §. eod. l. ſi quis a filio. §. 2.

h Vtile eſſe. Vt Inſtit. eod. §. ſub certa, & infra de reb. dub. l. ſi fuerit.

i Vtiliter legari. Vt inf. de reb. dub. l. quoties.

k Exiſtimauit. Vt & §. de hær. inſt. l. quoties. §. ſi quis ita. in prædictis autem erat cauſa dubitãdi, obſcuritas: vt infra de iniu. l. prætor. §. quod autem prætor.

¶ Stichũ. [illegible] §. Promiſiſti mihi Stichum: poſtea Titius inſtituit te hæredem, & eundẽ Stichũm mihi a te legauit. nũquid valet legatum? & diſtinguitur, vtrũ promiſiſti mihi ex cã non lucratiua. & valet legatum pdictũ: an debes mihi dictũ Stichum ex duabus lucratiuis. puta qa dicta ſtipulatio fuit interpoſita ex cauſa lucratiua & ex teſtamẽto mihi debes, quæ eſt cauſa lucratiua: & tũc nõ valet legatũ: ſ. ſi iam ſum cõſecutus dictũ Stichum ex ſtipulatione ex cã lucratiua mihi à te facta: quia mihi legatario de Sticho mihi legato nihil abeſt: quia habeo eum ex ſtipulatione, vt dixi: nec põt mihi legatario præſtari eadem res bis. Item pone, qđ Titius te inſtituit, & à te mihi legauit Stichũ, & poſtea Sempronius inſtituit te hæredem, & eundẽ Stichum à te mihi legauit, & rogauit me dictus Sempronius ſecundus teſtator per fideicõmiſſum, vt eundem Stichũ reſtituã Caio: certè teneris mihi ad dictum Stichum præſtandum ex teſtamẽto primi teſtatoris: quia non videor capere ex teſtamento ſecundi teſtatoris, cũ alij reſtituere debeam. & idẽ eſt ſi dictus Sempronius ſecundus teſtator à me cui legauit Stichum, legauit pecuniam Caio tantã quantum valet Stichus prædictus, quia bene potero agere contra te ad Stichũ ex teſtamento primi teſtatoris: & idem eſt, ſi primus teſtator, q̃ mihi à te hærede Stichum legauit, rogauit me per fideicommiſſum, vt Caio reſtituam dictum Stichum, aut tantam pecuniam quantum valet Stichus. nam agere potero contra te ad Stichum ex teſtamento Sempronij ſecundi teſtatoris, qui mihi à te eũdem Stichum legauit. non enim videor habere ex teſtamento primi, cum alij debeam reſtituere, vel tantum quantum valet. Item quid ſi in teſtamento Titij primi teſtatoris tu hæres eius detraxiſti Falcidiam de Sticho prædicto mihi à te hærede legato: certe illud qđ detraxiſti, cõſequar a te ex teſtamẽto Sẽpronij ſecũdi teſtatoris. qui mihi à te ſuo hærede dictũ Stichũ legauit. Itẽ pone, quod Sẽpronius legauit mihi fundũ Titij à te ſuo hærede: Titius prędicti fundi dñs inſtituit me hæredẽ, & hæreditas ſua Titij nõ eſt ſoluẽdo creditoribus ſuis: vnde creditores abſtulerunt mihi dictum fundũ, & oĩa alia bona. certè tu prædictus hæres Sẽpronij teneris mihi ad dictũ fundũ, quia nõ videor habere fundũ ex teſtamento Titij, qui me inſtituit, cũ eum mihi auferre creditores poſſint ex eo quod hęreditas Titij non eſt ſoluendo. & idẽ eſt in iſto caſu, ac ſi fundũ mihi ab aliquo legatũ emiſſem ab alio, nã poſſum ex teſtõ petere, cum habeam eum ex cauſa nõ lucratiua: vt in princ. §. dictum eſt. h. d. vſque ad §. ſi ita ſcriptum. Viu.

P. Fl. duabus.

l Ex duab. l. cauſis lucratiuis: quia & ſtipulatio erat ex

ex cauſa lucratiua, non ſolum legatum. & eſt ad hoc ĵ. de verb. obl. l. inter ſtipulantem. §. ſi rem. & de actio. & obli. l. is qui. & ĵ. titu. 2. l. nutu. §. 1. Sed argum. cõtra §. eo. l. planè. 1. §. 2.

Nec abſit quicquam. Mihi legatario. tunc enim ea tenus valet: ut ĵ. Apxi. reſponſo.

b Item ſi domino. Titius non ſoluendo ſuis creditoribꝫ fecit me hæredem. fundũ eiuſdẽ Titii legauit mihi Sẽpronius. petam legatũ: nam non habeo ex cauſa lucratiua, ſicut ſi emiſſem, vt Inſtit. eo. §. ſi res aliena.

¶ Si ita ſcriptum. CASVS. Ita dixit teſtator, Titio lego ſex: & amplius quã Titio legaui, lego Seio decem. certè quilibet hẽbit ſuũ legatum integrum, & non plus: ſed ſi ita legauit teſtator, Lucio Titio lego ſex, & hoc amplius lego x. vxori eius & liberis. certe uxor & liberi Lucii Titii debent concurrere in legato de ſex cũ ipſo Lucio Titio pp illud Apnomẽ hoc. & ſic non obſt. contrarium. Sed pone, quod Titio cui nihil legaueram legaui hoc modo, hoc amplius Titio lego decẽ. certè bene ualet legatum. nã & ita eſt in ſtipulatione.

¶ Si ſeruus. Seruo alieno directè liber tatẽ reliqui: & poſt ea eum alii legaui. certè valet legatum, & non libertas.

¶ Qui quinque. Quinque libras in arca mea habebam: ita dixi in teſtõ, x. quæ in arca habeo, Titio lego certè ualet legatũ, quantum ad ea q̃ ibi ſunt, & non quantũ ad alia v. quæ ibi non ſunt. quãtum enim ad alia v. quæ deſunt, videtur certũ corpus legatũ, quod in rerũ natura non ſit: quo caſu nõ valeret legatũ: ſi autẽ tpe mortis meæ teſtatoris erant integra x. in arca, & aliquid de iis poſtea periit culpa hæredis: ipſe hæres legatario tenetur ad integra x. & quod dixi in l. gato, idẽ eſt in ſtipulatione. ¶ Si ſeruus Legaui tibi Stichum: hæres meus fuit in mora dãdi cũ tibi. certe amodo eſt ĩ periculo hęredis. ¶ Cũ quid. Titius teſtator legauit tibi equum, & rogauit te, quod eũ mihi dares ſi equus moriat antẽq̃ exigas ab hęrde Titii, nũq̃d teneris mihi: & diſtinguit, an accepiſti aliq̃d aliud in teſtamento Titii, & tunc teneris mihi, ſi non exegiſti eum dolo tuo, & lata culpa, ſiue leui. ſi autem nihil aliud habuiſti in teſtamento Titii, nõ teneris mihi niſi de dolo & lata culpa & ita eſt etiam in contractibus bonæ fidei. h. d. uſq; ad §. qui margaritã. Viu.

Nihil ultra. Contra ĵ. titu. 2. l. ſi ſic, & l. ſi tibi purè. & ĵ. de do. præle. l. qui ita legat. in quibus dicit admitti cũ Titio in primo legato. Sol. uerbum hoc tollit contrariũ: nec ob. ĵ. proxi. nam & vſitatum, &c. quia ibi non dicit, quod nihil vltra ſuũ legatum habeat. Itẽ nec ĵ. proxi. §. quia nec ibi dixit, qp nihil ultra, unde etiã in primo legato ibi admittitur. Sed alii, vt R. dicunt, qđ hoc eſt verũ regulariter & in dubio: niſi ex verbis uel dignitate, vel charitate, uel cõiectura ſimili aliter appareat: ut in legibus contrariis, & ĵ. tit. 2. l. pater. §. fina. Tertii dicunt, aut ex hac tacita repetitione prejudicatur alii legatario: & tunc obtinet quod hic: aut ſoli hæredi, vt in contrariis: & pro hoc facit illa l. ſi tibi purè, ſed non placet: ut prædicta l. ſi ſic.

Debeatur. Partici pat enim cum primo: ut no. §. proximo §.

Multoq; minus. arg. qp valet in vltima voluntate, magis valet inter viuos, ſic §. de pact. l. pactum. ſic econtra: Inſtitu. de. l. Fuſia caſini. tol. §. fina. & facit infra de uerb. ſignn. l. uerbum amplius.

Ait. Quia rẽ alienam poteſt quis legare, ut Inſti. eo. §. non ſolum.

¶ Momenti. Quia alienus: ut C. de manu. teſta. l. ſeruo. & no. vt ibi.

Infirmati. Sic ſupra eod. l. ſi fundum ſub conditione § cum ſtatu liberum: & infra titu. 1. l. ſi quis ſeruũ. Sed contra infra titu. 1. l. ſi quis quos. Solu. ibi. Item contra ĵ de fun. inſtruc. l. 3. §. fi. Solu. hic expreſſe fuit legatus. ibi tacite: quod non placet: ut infra eodem l. ſeruum filii. §. ſi idem. Solu. ergo ut ibi. Item not. non uitiatur vtile per inutile. ſic ſupra de uſu. l. placuit. Sed argum. contra Inſt. quibus modis teſtamen. infir. §. primo. in fi. & Intt. quib. mod. tol. obl. §. præterea.

In P. F inde abſcidit, aliàs decedit, vel abſcinditur.

Quænã ſit ratio, qđ libertas directè ſeruo alieno data nõ valeat, nec invim quidem fideicõmiſſi, pulchrè explicat Alc. li. Parad. 1. c. v.

Facit ad hoc ĵ. eo. l. ſi domꝰ. §. de euictione, & gl. in. uer. ex ſtipulatu.

ADDITIO. Dic quod ibi non erat omnino inutiliter: vt ibi patet. & per Dyn. in c. vtile per inutile. de reg. iur. lib. 6. secundum Bar. hic.

a Valebit. Vt & ff. de do. præleg. I. ff. §. pen. & §. eo. sed & si certos. & ff. de verb. obli. l. si ita.

b Vix i. nullo modo. Sed contra §. de act. empt. l. si quis eũ. sed ibi affirmauit tot dolia: vel ibi emptor q habet titulũ onerosum: hic legatari⁹, qui hẽt titulum lucratiuum. Itẽ contra §. fami. ercisc. l. hęredes. §. fin. Solu. ibi.

ADDITIO. Dic q ibi fuit relicta vt quãtitas, hic vt species secũdũ. B.

c Deperierit. Culpa hæredis, non alias: vt ff. ad le. Fal. l. si in ratione. in prin. & §. eo l. cum res. & ff. ad Treb. l. mulier. §. si hæres. & ff. proximo §.

d Teneatur. Vt §. e. l. cum res. §. fi. & l. huiusmodi. § ædes. & §. prox §.

e Alioquin. Id est si aliquid habuisti.

f Tantũmodo præstetur. vt ff. de regu. iur. l. contractus, & §. cõmo. l. si ut certo §. videndum. & de præscript. uerb. l. si tibi rẽ. in princ. quid autem si non vult agere? Respon. non cogitur nisi cedere actiones: ut. ff. titu. 1. l. Imperator. in prin.

¶ Qui margaritam.

CASVS. Titio margaritam meam pignori obligaui pro centum: postea feci testamentũ, & institui mihi hęredem filium meum, & hliã meam exhæredaui: & postmodũ ita dixi in testamẽto: credito rogo te, ut uẽdas margaritam. & accipias: quod debes recipere, & superfluum des filiæ meæ, quam exhæredaui, nunquid aget filia contra creditorem vt vendat margaritã, & superfluũ eius quod debet recipere ei filiæ præstet? & certe non, imo aget contra fratrem suum hæredẽ patris, ut ipse cedat filiæ actionem quam habet idem filius contra creditorem, vt prædicta faciat. & ita creditor est rogatus, & hæres tenetur, & illud non solum in hoc casu euenit. sed et am in hoc alio, si testator ita dixit: rogo Titium: vt acceptis centũ manumittat Stichum seruum suũ: & non expressit à quo acciperet centum prædictã: & tamen hæres tenetur dicta centum Titio præstare. Titius ergo qui rogatus est. ff. seruũ suũ manumittere, aget cũ hærede ff. ad centũ: & libertatẽ seruo prædicto præstare cogetur, & idem est si testator ita dixisset, rogo Titium ut acceptis cẽtum seruũ suum Stichum Sempronio præstet. nam & hic Titius iple q rogatus est præstare Sẽpronio seruũ, acturus est cũ hærede ad centũ, & Sempronio præstare cogẽdus dictũ seruũ.

¶ Aufidius. Quidã testator rogauit filium suũ quem hæredem instituit, vt quatuor libertis da ret centum mutuo sub certis vsuris. certè valet fideicõmissum, & poterunt agere liberti prædicti contra filium, Viuianus.

Alias quo.

Alias, margarita.

Tantũmodo præstetur. Vt ff. de regu. iur. l. contractus, & §. cõmo. l. si ut certo §. videndum. & de præscript. uerb. l. si tibi rẽ. in princ. quid autem si non vult agere? Respon. non cogitur nisi cedere actiones: ut. ff. titu. 1. l. Imperator. in prin.

In legatis & fideicommissis, dolus, & culpa venit ad similitudinem contractuum bonæ fidei. Bar.

Cum quid tibi legatum, fideiue tuæ commissum sit, vt mihi restituas: si quidem nihil præterea ex testamento capias, dolum malum duntaxat in exigendo eo legato: alio quin etiam culpam te mihi præstare debere existimauit: sicut in contractibus bonæ fidei seruatur: vt si quidem vtriusque contrahentis commodum versetur, etiam culpa. si vnius solius dolus malus tantummodo præstetur.

Licet verba legata referantur ad debitorem, actio competit contra hæredem, cui in dubio videtur onus impositum. Bar.

Qui margaritam ff. Titio pignori dederat, filium hæredem instituit, & filiam exhæredauit: deinde ita cauit, Te Titi rogo, fideique tuæ committo uti margaritam, quam tibi pignori dedi, vendas: & deducto omni debito tuo, quod amplius erit, id omne filiæ meæ restituas. Ex ea scriptura filiam à fratre fideicommissum petere posse, vt iis actiones suas aduersus debitorem ei præstaret. hoc enim casu eum qui creditor fuisset debitorem intelligendum eius scilicet, qđ pretium pignoris summam debiti excedat. Nõ autem mirandum, si cum alius rogatus sit, alius fideicommisso obstringatur. Nam & cùm in testamento ita scribitur: Rogo te Titi, vt acceptis centum, illum seruum manumittas, vel Sempronio quid præstes: parum quidem apte scribi: verum æquè intelligendum hæredis fideicommissum, vt pecuniam Titio præstet. ideoq; & ipsum Titium cum hærede acturum, & libertatem seruo, vel Sẽpronio, quod rogatus sit, præstare cogendum.

Onus de mutuando alicui iniunctum valet. Bar.

Aufidius filio suo fideicommisit, vt certam pecuniam quatuor libertis suis mutuam daret: & vsuras leuiores taxauerat. Placuit hoc fideicommissum vtile totũ esse.

Verba debent intelligi, vt aliquid operentur. Bar.

Obstringatur. Sic ff. titu 2. l. fideicommissa §. interdum. & §. eo. l. seruo legato. §. si testator. & ff. titu 2. l. 4. & l. Paulo Callimaco. §. 1. & l. cum quis decedens. §. pater. & de ali. & cibar. lega. l. alio. Sed contra argumen C. de fideicommiss. l. eam quã.

In P. F. Auidius.

ADDITIO. Dic quod ibi hæreditas non fuit adita per hęredem: secundum Bart.

Vtile. Sic §. eod. l. & si equo. & infra titu. 2. l. 11. §. hæres.

§ I quando. CASVS. Vxori meæ donaui plura, & in quibusdã valebat donatio de iure, in quibusdã non, postea feci testamentum. & ita dixi: ea quę viuus vxori meæ donaui, ei lego. certe ad illas donationes q̃ valuerunt, nõ pertinet legatũ, quia nõ est necesse: sed ad illas, quæ non valuerunt. & idem est in hoc casu, quantũ ad donationes, quæ valuerunt, qđ esset si expressissem hoc modo: ea, quæ iure ei donaui, ei lego. quo casu sine dubio nõ valet legatũ.

In P. Fl. vulgari.

¶ Hæres cuius. Ita dixit testator, lego Seio fundũ, & si hæres non dederit ei fundum, volo quod det ei centum postea hæres vẽdidit dictum fundũ Titio, petit Seius fundum ab hærede. venit Titius cui hæres eum vendidit, & offert Seio centum. certè inhibeti debet Seio fundi persecutio ad uersus hæredẽ: nã & ipse hæres si fundum nõ alienasset, & si nolet præstare fundũ, non tenetur nisi ad centum. habet ergo hæres electionem vtrum det fundum, vel centũ, vel alius pro eo. Viuianus.

Vulgari. Vt lego ea quæ ei donaui.

Ait. Aphricanus de se loquens. Sic §. de nego. gest. l. si ex duobus.

Non sunt. Vt sunt regulariter omnes inter uiuos: licet fallat in casibus: ut §. de donation. iter. vir. & vxo. l. si sponsus. §. concessa. vsque ad §. fin.

Frustra. Sic no. intelligi scripturam, vt aliquid operetur & addat. sic §. de vsur. l. si stipulatus. & ff. ad muni. l. 1. in fin. Sed arg. cõtra ff. de verb. oblig. l. stipulatio. ista. §. eum. & l. qui sic 1 Item not. sic voluntatem in telligi vt non pareat. sic ff. de rebus dubiis l. quoties. & §. de liber. & posthu. l. Gallus §. 1.

Soluevt per Bart. hic.

Quot modis interpretet, & probet, voluntas testatoris, vide plenè p Bar. in l. 2. & §. de vulg. & pu. in Ale consil. 80. 4. parte.

Iure donauero. Quod est in casibus: ut modo not.

Manumissionis. Vt C. de do. inter vi. & vx. l. maritus.

Futurum est. Cum nihil plus sit in legato. arg. infti. eo. §. e contrario.

Relinquatur. Etiam post alienationem. & hoc ex generali regula: vt supra, de iure dot l. plerũque. in fin.

Præstet. Non ergo partem vnius, & partem alterius: vt §. e. l. ff. ex toto §. fi. & ff. tit. 1. l. ff. qui duobus. & ff. de sol. l. qui hominem. in prin. & de verb. obli. l. ff. §. pe.

Titius. possessor.

Non præstaretur. Quod fieri poterat, ut §. ibi, cum electio &c. Et no. q̃ videtur hic primo ferenda sentẽtia de fundo præstando: sed non est ita, quia non fertur sentẽtia: sed quæritur & interrogatur an velit fundũ præstare: si dicat nolo, damnatur in centum. Azo.

CXII.

Hæres. CASVS. Rogaui hæredẽ meum vt daret Titio seruum in genere ad suam hæredis electionẽ: ipse dedit Stichũ quẽ fuerem sciebat, & ille Stichus fecit furtum legatario: certe aget legatarius aduersus hæredẽ actione ex testamẽto propter dolum hæredis: quia sciens dedit furem: & per eam actionẽ coget hæredem ut alium hominẽ præstet sibi, & illum quem soluit, relinquat legatario pro noxa, quam commisit apud legatarium. Viuianus.

De dolo. Agi, id est, ex testamẽto nomine doli ad solidũ damnũ: vt ar. §. de pigno. act. l. si seruus pign. vel dic de dolo q̃ prie. licet eũ actio ex testõ similia aliqua haberet cum bonæ fidei: vt C. in quib. cau. in int. rest. l. in minorũ. est tamen stricti iuris. cum non sit numerata inter bonæ fidei actiones: ut Insti. de act. §. actionum. ergo non ex eo contractu uel quasi, sed de dolo agitur, dolo commisso: vt supra. de dol. l. & eleganter. §. non solum. in fi.

P. F. dedito.

Non pessimum. Vt ff. de verbo. oblig. l. quicquid, & §. e. l. legato. & C. de don. l. fi quis argentum.

Præstet. Actione ex testamento conuentus.

Cõiunge l. 3 de iure patr.

CXIII.

Relinquat. Si voluerit legatarius qui insolidum agere potest si velit: vt dictũ est. Sed tu dices, eadem rõne liberaretur, si quamlibet aliam speciem præstet pro noxa legatario volenti. Respon. verum est: sed non ipso iure, sed per exceptionem. at cum illud præstatur, ad quod præstãdum quis tenetur ipso iure liberatur: vt ff. de verbo obligatio. l. fina. § fina. in principio. Vel dic, quod hic corrigit quod supra dixit dari de dolo in solidum. & aliud in cõtractibus: vt supra de pigno. actio. l. si seruus cum similibus ibi not. hic igitur liberatur dando pro noxa, si non vult præstare huis æstimationem. & facit §. de qđl. edict. l. cum autem §. Iulianus.

CXIIII.

Tiam. CASVS. Ego habens patrimonium meum in Italia, & prouincia, institui filium meum hæredem in omnibus: & ei dedi tutorem Titium, & ei Titio legaui centum. hic Titius excusauit se a tutela filii mei pro parte bonorum, puta Italicorum, certe etiã totum amittere debet legatum. qui enim deliquit ẽt in parte, reus est in totum. Viui.

Tiam. Si partis bonorum se excusauerit.

Infortiatum.

a Totum. Plus videtur egredi pœna quam delictum. fic funt arg. contra, vt ff. de iis qui vt indig. l. rescript & ff. de admin. tut l. si duo. & facit ad l. ff. de excusa. tut. l. tutor petitus. §. 1. & de test. tu. l. qui tutelã. in princ. & ff. de iis qui vt ind. l. post. legatum. §. amittere. & C. de leg. l. pen. in fin.

¶ I quis inquilinos. Colonos qui erant adscripti fũdo meo legaui Titio fine fũdo: certe non valet legatũ: quia nõ possunt alienari fine fundo. sed si tacitè vel expresse voluit testator æstimationem colonorum dari legatario, bene dabitur.

¶ Cũ seruum. Rogaui hęredẽ meum, vt daret Titio seruum suum propriũ: & ipse hæres eum manumisit, tenetur legatario ad æstimationem, siue sciuit à se legatũ, siue nõ. & idẽ est, si alii donauit, & donatarius eum manumisit.

¶ Si ita legatum. Ita dixit testator, Titio cum Seio lego decẽ. certe vtriq; legasse uidetur, & vtrũque videtur legatum, cum testator ita dixit, talẽ rẽ cum tali lego Titio.

¶ Si quis. Testator iussit in testamento fieri aliquid quod erat contra bonos mores, vel cũtra leges, vel prætoris edictum. non valet iussio, adeo quod si faciat iurare hæredẽ de hoc adimplẽdo, non valet. Viu.

b Si quis inquilinos. Id est adscriptitios.

c Inutile. Quia nec vendi possunt sine solo: vt C. de agri. & censi. l. quemadmodum. lib. xi.

d Ex voluntate. Expressa, vel etiam tacita: quia erat coniuncta persona: vel alio modo, ut C. eo. l. cum alienam. & ff. eod. l. si seruus plurium. §. nn. vel quia sciebat eos adhærere solo. arg. ff. eo. l. sed si res. & ff. tit. 2. l. non dubium. §. fin. Sed contra ff. eo. l. apud Iulianum. §. fin. vbi nec æstimatio debetur. Solu. ibi erat legatum inutile ratione rei, cuius nõ erat commercium. vnde dic, quod & ibi debetur æstimatio, si apparet testatorem voluisse. & distingue hic, vt no. ff. eo. l. sed si res.

e Æstimationem. Vt Instit. de leg. §. si res legata. & ar. ff. tit. 1. l. si hæres. & l. vnu. §. si rẽ. & de verb. obl. l. si seruum §. 1. Sed contra ff. de man. l. seruum qui sub cõdi tione. vbi non tenet manumissio. sed hic tenet. Solu. testatoris erat seruus: hic hæredis. sic soluitur ff. qui & à quibus. l. hæres. vel dic vt ibi.

f Si ita legatum. Vt ff. de vsufruct. leg. l. illi. & sup. de vsufruct. l. si quis Titio.

g Turpe. pone exempla. vt ff. l. proxi. §. fin. & l. filius, familias. §. ędes. & ff. de condit. instit. l. quidam. & C. de iis quæ pœnal. l. & facit ff. de verb. oblig. l. generaliter. & ff. prox. §.

Iuris. Vt lego ædem destruendã, & volo hæredem vel legatarium iurare: vt ff. tit. 1. l. cũ filius §. filius matrẽ. vel dixit: lego tibi decem, si iuraueris non ascẽdere Capitol ũ. quod hodie non valet, vt ff. de condi. instit. l. q sub conditione. nisi in duobus casibus, vt ff. de condi. & demon. l. municipib. & ff. de manumiss. testa. l. si quis li. Et ad hoc facit quod iura mentum nõ firmat quod non valet: vt C. de legib. & cõsti. l. non dubiũ. & ff. de pac. l. iur. gentium §. & generaliter. & argu. ff. qui satisd. cog. l. fin. & ff. proximo §.

Cũ. qs. q; cõtigit accessione nõnũquã principaliter. Mãdo. in gl. Facul. § habita, in ver. cũ. iuramẽtũ nõ firmat, q de re nõ valet.

Eruo alieno. Sticho seruo Titii legaui alimẽta, donec seruiet domino suo valet legatum. vel legaui decem seruo Sempronii, cum idẽ seruus erit Titii, & hoc casu valet legatum, tunc cum erit Titii.

¶ Si quis post. Post Pascha vẽturũ dedi libertatẽ seruo meo & iussi hæredi meo vt daret ei interim cibaria, certè valet legatũ cibariorum.

Cõcor. si diligẽtiã in gl. iiu. verbo iu ramentũ. ibi. & qa. extra de fo. compe.

¶ Si quis à Primo. Instituo mihi hæredem Primũ nomine, & postea instituo Secundum: & à Primo legaui Titio centum, & à Secundo legaui ducenta eidem Titio, postea ita dixi. quæ legata reliqui, prætari volo, certe video repetisse trecenta, scilicet, vt Primus soluat centum Titio, sicut fuit rogatus. & Secundus ducenta. secus aũt est in isto alio casu. instituo mihi hęredem filium meum impuberem, ab eo legata reliqui, eidem substituo Stichũ, & ab eo substituto ita repetiisilla legata quæ reliqui ab impubere prætãda, volo & a substituto prætari postea, impubes, hæres mihi extitit. & intra pubertatẽ decessit: & sic vendicabit sibi locum substitutio. non valet dicta repetitio à substituto facta: quia non tenetur substitutus præstare dicta legata nisi semel ex persona impuberis, nõ ex sua. voluisse enim video ego testator, ut non præstentur legata nisi semel. Itẽ quid si ab impubere legem Titio, si ad pubertatẽ impubes peruenerit, & à substituto legatum repetit simpliciter, & substitutus habeat postea hæreditatem ex substitutione? certè debet substitutus legatum. nec in repetitione legati à substituto facta videtur repetitalla cõditio, si ad pubertatem impubes peruenerit: quia illa faceret inutile legatum. non enim impubere decedente ntra pubertatem valuisset legatum, etiam à substituto repetitum.

Ineptas

¶ Ineptas. Iussi in testamento meo vt hæres indueret me de scarleto cũ essem mortuꝰ, & cũ eo me sepeliret, non debet mihi obedire, vel iussi q̃ expenderet mille marcas in facienda arca mea: non debet obedire. Vi.

Seruiet. Vt & arg. ff. de ann. leg. l. fi. & ff. ti. 1. l. debitor. §. fina.

Titij. Et valet tunc cum erit factꝰ Titij.

Dederit. Id est, reliquerit.

Ei. seruo.

Obtemperandũ esse. Officio iudicis fauore alimentorũ: vt & infra de ali. & cibaria leg. l. seruos. & C. de necessar. l. pe. §. illo. aliàs contra C. eod. l. seruus. & ff. tit. 2. l. si legatarius. §. 1. & ff. fami. ercis. l. ex parte. §. seruo. quæ sunt contra.

Si quis à primo. Primus, & secũdus propria nomina sunt vel si dicas notari ordinem, dic ambos institutos, vnum prius, & alterum post: & non vnum alteri substitutum, tunc ducentis ab eo relictis, & centum quæ ab isti tuto fuerunt relicta, videntur inesse ĩ ducẽtis, vt ff. eod. l. si cui. & l. quid ergo. secundum R. cum enim rursus a substituto idem eidem legat, perinde est ac si eadem legata repetita essent: vt supra eod. l. si fundum sub §. si paterfami. 1. respon.

* In P. Fl. trecentũ.

Sed si pater. Superiori casu dixit, vbi à duobus cohæredibus. & facit infra, titulo 1. l. si pluribus separatim legatum sit. hic verò cum ab instituto & substituto.

Substituerit. Pupillariter.

Legata. Scilicet ab impubere relicta.

Debeantur. Cum igitur hic ex primis debeantur tabulis, ex secundis vltra deberi nequeunt legata, licet modo prædicto repetita. debebit ergo substitutus vt quilibet alius hæres hæredis. si autem non debeantur ex primis tabulis, vt qa prius decederet impubes quum esset hæres: valebunt ex secundis, siue ex expressa, siue etiam ex tacita repetitione. idem si conditionaliter a primis, sed pure ex secundis tabulis essent relicta, vt supra eod. leg. si fundum sub conditione, §. si pater. & §. fin. & supra eod. leg. licet. & infra proxim. §.

Sub conditione. f. hac, si ad pubertatem.

Repetitum. Scilicet idem legatum. & facit supra proxim. respon. & quod ibi no.

Repetita. Ideo quia vitiaret, vt hic dixit. & supra eodem, leg. si quis à filio. nisi expresse repetatur, vt ibi dicitur. & facit ad repetitionem quod not. Instit. ad legem Aquil. §. cæterum. & infra, de verbor. oblig. l. Titia. §. idem respondit.

Non valere. vt C. de ijs qui. vt indig. l. non oportet. & ff. de condit. instit. l. quidam. & ff. l. proxi. §. pen. & ff. de petit hæred. l. hæreditas. §. 1. & ff. de aur. & argent. leg. l. fi. §. fi. Sed contra C. de reli. l. militis. Sed ibi non præcepit illicite. Item argum. contra ff. de conditio. & demonstratio. l. Mæuius. Sed ibi non præcepit.

Iliusfamiliàs. Filius meus familiàs miles vel veteranus potest facere testamẽtum si vult: & si ab intestato decedat, bene põt fideicommissum a me, qui debeo habere bona sua, relinquere. Itẽ si libertus meus ab intestato decedat, bene põt à me patrono fideicõmissũ relinquere. ita quod nõ tangat de parte mihi in bonis eius debita. Item si aliquis alius ab intestato decedit, & scit quod bona sua ad fiscũ peruenire debent, ex eo quod nõ credit se habere aliquem succesorem, bene potest fideicommissum a fisco relinquere.

Idẽ cõstituisse Lycurgũ, refert Alexan. lib. 5. Gen. dier. ca. 2. & li. 6 c. 14. vbi copio e it concessis & vetitis apud varias gẽtes impẽsis funerũ differit.

¶ Apud Marcellum. Legaui fundum Caio, & fidei eius commissi, vt dictum fundum restitueret Sẽpronio post mortẽ suam Caij. Itẽ eiusdem Caij fideicommissi, vt Titio centum daret ex fructibus dicti fundi p ceptis ante mortem suam Caij, & ita videtur rogatus Caiꝰ de prestandis centum Titio in tempus mortis suæ Caij. quæritur, quantum debeat Caius præstare Titio in dictis centum? dicitur quod si Caius tandiu viuat? quod ex fructibus dicti fundi percipiat integra centum, vel plus, Titio centum dabit ipse si viuit, vel hæres eius si mortuus est, si autem vixerit ita parum Caius, quod ex fructibus fundi nihil percepit, vel minus, quam centum, tantum dabit Titio, quantum percepit, & non plus, quia non potuit in plus onerari, quam oneratus sit. Sed quid si a dicto Caio, cui fundum legaui, ita simpliciter Titio centum legaui? Caius det Titio centum: non autem dixi, rogo Caium legatarium fundi vt det Titio centum, quæ vnius Caius percipiet ex fructibus dicti fundi: nunquid statim dabit Caius centum Titio etiam ante quam recipiat aliquem fructum ex fundo? Et dixit Marcellus, quod sic. sed caucbit Titius Caio, quod si minus percipiet Caius ex fructibus fundi in vita sua quam centum, illud quod plus est in centum quæ soluit ei Caius, reddet ei Titius & dicit dictus Marcellus, quod ita demum committetur hæc cautio contra Titium, si Caius ante decesserit, quam ex fructibus dicti fundi c. perciperet, sed hic Marcellus malè dixit, nam

non debet Caius ante dare c. Titio etiam in isto casu, quam ea ex fundo percipiat. absurdum est enim de suo eum centum præstare, maxime si fundus &c. sed si dictus Caius velit dare Titio fundum prædictum. & dicere ei, teneas tantum, donec habueris cētum, & caueas mihi, quod eū fundum mihi restitues, cū centum ex eo perceperis, audiendus est: non autem cogendus: vt dictum est.

¶ Si quid alicui. Cuidam contracto legaui militiam curioris, vel cuidam seruo militiam legaui & ita non possunt capere legatum, & bene sciebam legatarium esse contractum, uel seruū: certe accipient æstimationem legati, quāuis legatum accipere non possint.

¶ Vt quis. Instituit te hæredem & rogaui quod Titium hæredem institueres. nō valet fideicom. dicto: trahitur tamen ad fideicōmissum, scilicet vt tu meus hæres tenearis restituere hæreditatem meam Titio. Quid si rogaui hæredem meum, vt Titio restitueret quartam partem hæreditatis suæ propriæ hæredi? certe bene tenetur eā ei restituere: si tamen illa quarta hæreditatis hæredis non sit plus, quā hæreditas quam ei dedi: quia nō debet in plus onerari, quā sit honoratus.

¶ Secundum vulgarem. Legaui tibi centum, & rogaui te vt emancipares filium. tu agnouisti legatū: & non vis emancipare filium, nunquid cogeris actione ex testamento, quæ dicitur vulgaris formula? & certè non potestas enim &c.

¶ Ædes. Ego legaui Titio ædes Seianas, vt eas destrueret, nihil valet adiectio: & non tenetur obtemperare.

¶ Si fideicommissum. Seruo Titij legaui fundum fine mentione libertatis: & post ille seruus ad libertatē peruenit. habebit legatum. hoc dicit vsque ad §. diuus. Viuianus.

* Fideicommittere. In codicillis: vt ff. ad leg. Falc. l. filius. qui sunt quasi testamentum, cum testamentum non sit: vt §. titu. i. l. si quis cum. & sic non ob. ff. de cafren. pecul. l. 2. nam qui potest testari, de iure & codicillari potest: vt §. ti. i. l. diuus §. pen. & hic subijcit.

* Potest. Aliter tamen miles: quia iure singulari aliter veteranus: quia iure communi: vt Inst. de test. militi, §. i. & facit ff. prox. §. & ff. titu. 2. l. i. §. fin.

Vsque. Excusatione. nam in ea non potest onerari. vt ff. de succes. lib. §. nostra, sed nonne eo decedente intestato, vt hic fuit, tota est debita? certè sic, vt d. §. nostra. sed R. hic dicit debitam scilicet alias vbi decederet testatus, & patronū vellet excludere: quæ erat olim dimidia, hodie tertia vt Inst. de succes. lib. §. i. & §. nostra. & facit. ff. & §. §. proxim.

Qui intestato. Supra, ximis duobus respondis.

Suam. Scilicet legatarij.

Daret centū. Repete: ūc, f. post mortem legatarij.

Non plus. Facit. ff. titu. l. Imperator §. i. & l. cum pater. §. Titio. & de an. lega. lege Titia. & de do. præleg. l. 3 §. fin. & Instit. de singu. re. per fideicom re §. i. & C. communia de leg. l. i. & ff. titu. 2. l. i. si legatarius.

Aut Marcellus. Et male. Acc.

Quanto amplius. Scilicet quā legatarius ex fundi fructibus percepit antequam obeat. R.

Sed vix est. Autor l. corrigit Marcellum.

Percepisset. Et ideo non est verum quod dixit Marcellus, scilicet fideicommiss. confestim Titio dandum.

Audiendus. Sed non cogēdus: vt hic §. dicatur corrigi. R. & sin hoc dic totū, scilicet legatum. & hic non habeas fundum. si autem habeas totum fundū, alius casus est, quam supra. Acc.

Absurdum. Adiungitur proxi. ſm Ro. si habeas fundum, redit ad aliud relpon. supra.

Quo iure vtimur. Vt audiatur legatarius volēs cautione exacta de tuo totum præstare, non etiam vt cōpellatur inuitus R. vel si habeas fundum, dic vt volēs fundum præstare audiatur, non cogatur.

Si quid. Scilicet corporale, & dic licite, quia testator legare, & hæres dare, & ipla res legari potest, sed in legatario erat defectus. Acc.

Vitium. Vt multo maius. seu feudum caſidici: vel ei qui ire non potest, militia curioris. & quod subijcit de qualitate relict. dic idem exemplum. vel dic exemplum vt ff. de an. le. l. legatū. §. vini. Itē quod subijcit. aliam cautam vt seruo militia heberi, & semper dic testatorē sciuisse, alias non decerneretur æstimatio: vt ff. titu.

Vsq; in dilationibus semp includit. Bald. in c. i. §. decedente. vlt. col. versi. extra no. qui feud. da. pot. in vlti. feu. de dictione vlq; vi de ad longū p eundē i auth. hoc amplius. vlti. col. versic. de dictione, vlque, C. ad fidei.

tit a. l. fideicōmissa §. si seruo. cętera dic vt not. ff. eod. l. sed si res. Accur.

Probabilem causam. Quę causa ad legatarii difficultatem potius, quam impossibilitatem pertineat R.

Non potuit. Facile, non tñ legatario eius rei quę legatur, sit interdictum cōmercium, scilicet in sui delictum. Azo. vt quia hęreticus, vel Iudęus: & legatur mācipiū Christianū: quia tunc nec ęstimatio: vt ff. titu. i. l. mortuo, §. Labeo. & ff. de verbo. sign. l. multum.

¶ Quid si legatum esset mancipium Iudæū christiano? vt quā valeat legatū, qa Iudæi sūt subditi Christianis. no in ca. Iudęi. & ibi Sicu. de testi. non tamen sunt vēdibiles vt serui. vide Ale. consi. 72. 2. parte.

Intellige hanc gl. qp non erat prohibit' propter delictū: sed alia ratione, secundum Bar.

Hęreditatem Rogantis: vt ff. ad Tre. l. ex facto, in princi. & facit ff. ti. i. l. i. in princi. & l. pater §. penul.

Suæ. Scilicet rogati. Azo.

Sua. Scilicet rogantis. & facit ff. tit. i. l. cum pater. §. Titio.

¶ Secundum vulgarem. Id est, ſm stricti iuris regulam: secus de æquitate. vel iure actiōis: sed cogetur officio iudicis: vt ff. de cōdit. & demōn. l. si cui. quę est cōtra & eodem modo respondeo. §. de cur. furi. l. i. quę est contra: & ff. titu. 2. l. vxorē. §. hęres, & §. de condit. instit. l. si quis testamento. & ff. de regu. iur. l. non est. §. i.

In P. F. verba, Secundum vulgarem formam iuris. pertinent ad p̄cedentē §. incip. sed si quis liberos &c. vide Ant. Aug. emē. lib. 1. ca. ix.

Ædes. Pone, lego tibi centum. ut ædes tuas destruas: quę forte mihi ob sunt, secundum quosdam, imo sic: lego tibi ædes, ut eas destruas, & aliàs forte ædifices. & facit. infra. de damn. infect. l. ti. & l. ad curatoris & C. de ædin. pri. l. i. & §. eodem l. cętera. §. i. & de contrahend. emptio. l. senatus.

Peruenerit. Antequam dies legati cedat: ut infra quando di. leg. ced. l. quinta. §. fin.

Posse. Nili dominus quondam repudiet: vt ff. de optio. leg. l. si pater filio. & facit ff. proxim. §.

Diui. Titius habebat fratrem Seium & Seius habebat filios tres in potestate sua pone, ego tei testamentū, & instituo mihi hæredē dictū Titium: & rogaui eum, quod restitueret hæreditatem meā filiis fratris sui Seii prædicti, qui Seius viuebat, sub condition, si nauis ex Asia veniret: & nolui quod aliquod cōmodum dictæ hæreditatis peruenirent ād Seiū paucē fideicommissariorum, & fratrē hęredis Titii. veniunt filii Seii, & petunt à Titio hærede, & eorū patruo, ut eis restituat hęreditatem prędictam etiam ante cōdi. prędictam, & Titius contentit. certe non potest hoc facere, cum illi sunt in potestate patris: quia acquireretur iā cōmodū patri, quod testator noluit: sed nōne etiam aduenięte conditione tenebitur eis restituere, & acquiretur commodū patri eorum? ergo illam conditionem expectare non debemus: imo ex quo cōtentit hęres & fideicomm. starij à militer, etiā ante conditionem debet posse eis restitui: sed ista oppositio non obstat: quia potest etiā quod aduenięte dicta cōditione, & ita fideicōmissi die cedēte, ipti fideicōmissarij nō erunt i potestate patris. & ita non acquiretur cōmodū patri, sed fiat eis omnibus vi uētibus tūc restitutio, vel eis, qui sufficient. secus autē esset, vbi non esset fideicommissum relictum sub conditione, sed ex die, ut in tali casu. Quædam mulier virum habens & filios, instituit sibi hęredēquē dam extraneum. & rogauit eum quod restitueret hęreditatem filiis suis p̄dictis qui erant in potestate patris, post Pascha venturū, & inclebat quod inde haberet maritus suus prædictus aliquod commodū. certe si hęres fuit eis restituere ante diē, bene potest, nō enim est damnū illorum si accelereatur restitutio. quia quantūcūque differatur restitutio, semper patri acquiritur, qui eos habuit in potestate, cedente die fideicommissi, id est, tempore mortis matris testatricis, etiam ante diei aduentum. si aut noluit hæres matris restituere ante diem, non tenetur: sed tenetur eis cautionem præstare quod aduenięte die restituet: si autē cautionem præstare non possit, dicti filii testatricis mittentur in possessionem dictæ hæreditatis matris fideicommissi seruādi causa: & tenebunt iure pignoris cum patre eorum prædicto, non tamen poterunt vendere, sed fructus percipient & conseruabunt. & quod dixi in filio, cui iussa est restitui hæreditas per fideicommissum, idem est in seruo: hoc dicit, vsque ad §. cum quis. Vtu.

Sub conditione. Emancipationis: vt C. de inoffi. testa. l. filius. Vel dic in extraneo & tunc dic, scilicet sub conditione si nauis venerit ex Asia.

Cedentem. Quod est existente conditione: ut C. de caduc. tollen. §. fin autem.

a Agentibus. Sic egro emancipentur, sic & C. de fidei comm. l. post mortem, quę est contra, quasi præsumatur testatorem distulisse fauore filiorum: vt j. titu. l. l. ita. §. Pegasus Alij dicunt hic pluribus. sed in l. contra vni erat facienda restitutio. & dic ut ibi.

b Decesserit. Scilicet si possit debere restitui solis qui supererunt. & dic secundum. Azo. etiã si decesserit postquam cessit dies fideicommissi.

c Iidem principes. Mater instituit extraneũ: & post tempus præcipit restitui filiis suis.

d Non esse. Imo quandoq; non potest: vt §. prox. §.

e Vulgarem cautionem. quæ præstatur nomine singulariũ relictorum: vt infrà vt lega. no. cau. per totum. & etiã nomine hĕreditatis: ut hic & C. ut in poss. leg. l. cum Archimedoram. & dic vt ibi.

f Non poterit. Vel nolit.

g In possessionem. Scilicet rerũ hæreditariarũ: & statim. sed hĭdes post sex mentes: vt C. vt in poss. lega. l. certa.

h Per patrem fructus. Scilicet custodiendos: vt res principales, non ut lucraretur: vt j. vt in poss. leg. l. is cui. §. quæri. & §. q lega torum. & facit j quib. ex cau. in poss. cum legati & j quę in fraudem creditorum. l. patrem. & C. vt in poss. leg. l. qui legati.

Cum quis. Instituit hæredem Titium, & rogauit eum, quod si sine liberis decederet restitueret hæreditatem Seio, ipse habuit filios, qui non fuerunt ei hæredes. certè deberet nihilo minus restituere. ¶ Diui. Institutis mihi quibusdam hæredibus, prohibui ne fundum Sempronianũ alienarent, nunquid potuerunt alienare? certe sic, nisi ponam cautam, quare prohibeã alienationẽ, vel nisi inueniatur persona, cuius respectu hoc prohibui: si autem aliquid istorũ subsit, non poterunt alienare, quin ille cuius gratia facta est prohibitio reuocare possit. hoc autem quod possit reuocare, est verum, quando voluntarie alij alienauerunt: secus autem si ex necessitate, puta quia creditores mei testatoris rem à me prohibitam alienari acceperũt in solutum pro debito. ¶ Cum pater. Filium habebam, & ex eo tres nepotes in potestate dictum filiũ instituj, & fideicommisi ne fundum meum Sempronianum alienaret: & adieci bene causam prohibitionis, & alienationis, scilicet vt in familia relinqueret dictus meus filius dictum fundum hic filius fecit testamentum, & duos de dictis suis filiis instituit hæredes, tertium exhęredauit: & cuidam extraneo dictum fundum legauit: & sic alienauit extra familiam: certè exhæredatus reuocare poterit dictum fundum a legatario possidente, filiis autem institutis non permittitur contra voluntatem patris eorum venire. & idem est si vnum de dictis suis filiis instituit, & duos exhæredauit: quia duo exhęredati reuocabunt. Sed quid si dictos filios à se exhæredatos emancipauit postea, ad hoc vt nõ discerentur de familia. sicque nõ possent reuocare? certè nihilo minus reuocabunt. Sed pone, quod hic filius institutus à patre, & taliter rogatus vt dictum est, non alienauit fundũ extra familiã, sed dictos suos tres nlios ex disparibus partibus instituit. nũquid illi qui sunt ex minore parte scripti poterunt petere, vt habeant cũ aliis æqualẽ partem in dicto fundo propter verba fideicommissi? & certè non: imo etiã vni eorum soli potest relinquere totum dictum fundũ si vult, nedũ quod ex disparibus partibus habeãt. ex quo extra familiam eũ non alienauit. Item si vnum filiorum instituit, & alios exhæredauit, sicut & fuit in secundo respon. huius §. fundum tamẽ alij nõ legauit, non poterunt exhæredati fundũ petere, ex quo extra familiã nõ est alienatus. ¶ Interdũ. Seruum meum, vel alienũ, nõ facio vim, Titio, & Seio ita legaui. vt vnus eorũ haberet eum, & alter eius æstimationem: mortuus est seruus prædictus sine culpa hæredis mei. certe liberatur hæres ab vtroque. & sic dicitur lucrari hæres propter mortem serui, id est, damnum vel dispendium non pati. Ex sequens est planissima. Viui.

Cùm quis regatus erit, si sine liberis decesserit, per fideicõmissum restituere: conditio defecisse uidebatur, si patri superuixerint liberi: nec quæretur, an hæredes extiterint.

Prohibitio alienationis facta sine causa, non respectu certæ personæ, non valet: aliàs valeret, nisi in præiudicium creditorum. Bart.

Diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, eos, qui testamento verant quid alienari, nec causam exprimunt, propter quam id fieri velint: nisi inueniatur persona, cuius respectu hoc à testatore dispositum sit: nullius esse momẽti scripturam: quasi nudum præceptum reliquerint: quia

Liberis. Quod dicitur infra ad Trebell. l. ex. facto §. si quis autem.

Extiterint. Ergo etiam exhæredati: arg. §. de relig. l. familiaria. maxime nõ mala mente: ut j. de bo. lib. l. si patronus §. si quis. Vel dic secus si exhĕrdãtur: quia filiorũ causa. vt habeant, apposita videretur conditio: & quod dicit nõ quæri an sint hæredes, subaudi, dũ tamen esse possint ex testamento, vel ab intestato. Sed cõtra vtrumque. C. de con. inser. l. 1. vbi videtur quod debeant institui. sed subaudi ibi maximè.

Eos. Caret regimine hic accusatiuus eos, propter obligationem iuris. con. sed dic eos, id est, eorum scripturã, quod est infra: sic casus pro casu. C. de fidei. l. eã quã. Et pone casum in legatario cui fundus est legatus ea lege, vt non alienet, vel etiam in hærede, vel hæredibus, vetito, vel vetitis alienare fundum, neque apparet causa quare. nisi quia ipsi sunt prohibiti vt sibi remaneat. certè non valet, vt hic dicit.

Causam. Vt quia velit in familia remanere: vt infra titulo primo. l. cum pater. §. liberis. & l peto. §. fratre & no. de cã. lic §. de tranſ. l. cum hi. §. in causa. & § vlti. & §. man. l. si procurator, in princ. & l. seu ob aliã. & j. de liber. cau. l. si pariter. & C. de iudic. l. properandum, § illo.

Respectu. Vt quia voluit, certam personam habere si contra fieret.

Non

m Non possint dicere. Sed nonne gratia hęredis videtur apposita, si nihil aliud apparet: vt j. tit. 1. l. peto. 2. respon. contra: Respõ nõ. quia hic prima facie gratia legatarij, vel hæredis cui fit prohibitio videtur apposita prohibitio: sicut verba innuunt. nam ita dixit testator ne alienaret. l. i. apud se semper haberet. si ergo alienet, quis est admittendus? at ipse non admittitur. qa alienãdo, fauori suo renunciauit, quod potuit: vt j. ad l. Falcid. l. potest hęres. at in contrario nunquã gratia hæredis, cui loquitur, ita testator statuit, contentus esto cętum aur. imo in eius onus: quia apparuit voluisse testatorem vt careat sua parte acceptis centũ at illa ad legitimum venire non potest, quia pro parte testatus, & pro parte intestatus decederet: quod esse non potest deuenit ergo ad cohæredem per fideicommi. nisi gratia legitimi hęredis id appareat dixisse testatorem: vt ibidem dicitur ſm Azo. Item contra j. de conditio. & demonstr. l. Titio. in princip. sed ibi apparet. Solu.

Sic in P. F. Hal. aũt legit, Nã si pp hęredis creditores testatoris bona &c.

Sed hæc. Id est, huiusmodi prohibitiones etiam cum causa.

Fisco. Si aliquid ei debeatur a defũcto causa tributorũ vel alia.

Nam si hæredis. Id est, si bona testatoris vendantur propter creditores hæredis, ſm quosdam. sed hoc fieri non debet petita separatione: vt infra de separatio. l. 1. in princi. vel econtra, id est, si bona hæredis venderentur propter creditores testatoris. sed nec hoc placet, quia iure istõ nõ tenetur hæres vltra vires hæreditatis. licet secus iure nouo, si non fiat inuentarium: vt in authen. de hæred. & falci. §. si vero. col. 1. ſm alios certe: imo etiam olim tenebatur vltra vires hæreditarias vt C. de iure delibe. l. fin. §. 1. Tu dic bona hæredis, scilicet quæ fuerunt testatoris, vel sub nomine, s. hæredis, bona defuncti: vt Instit. qui manu. non pos. §. 1.

Ista est vera ſm Bal. hic.

n Fideicõmissarij. Scilicet isti, quibus relictæ sunt res si alienẽtur. Ro. ab hærede prohibito. Io. & dic communem, scilicet legatariorũ, cęterorũ quib. nihil debetur, quando supereret æs alienum: vt j. ad Treb. l. 1. §. pe. & j. ad l. Falc. l. in ratione. §. quod vulgo. & l. eris. & C. ad l. Falc. l. in imponẽda. Sed videtur quod mortuo hærede reuocent: vt j. tit. 1. l. peto. §. pẽdium. contra. Solut. ibi propter creditores hæredis facta fuit alienato, at hic defuncti. Azo. Alij qđ hæc secundum illam. & est ratio secũdum eos, quia æs alienum nõ sequitur fundum: vt infra ad Trebel. l. 1. §. si hæres & facit ad §. istum, in authenti. de restit. fideicommiss. §. nos igitur. col. ix. & infra titu. 2. l. pater. §. 3. & 4. & 5. & C. de rebus alien. non alie. l. final. & C. de pigno. l. debitorem. & C. debi. ven. pign. impe. non pot. l. 1. & 2. & j. proxi.

Filium. & sic exhæredatus reuocat: vt & infra proxi.

Exhęredatos. Institutos nõ: quia ex qua persona &c. vt infra de regu. iuris. l. ex qua persona. sed an in totum reuocent? Respond. vt infra titu. 2. lege, is qui.

Emancipasset. Vt hunc fundũ posset ex fideicomm. nũc consequi, nõ obstãte eo, quod familiæ iura capitis diminutione videãtur iam perdidisse.

Ex disparibus partibus. Nec tamẽ fundus alienatus, nec extraneo legatus.

Vni reliquisset. Scilicet totum, nedum quod hic quilibet habet partem, licet non æqualem, & facit C. de fideicommi. l. voluntas. & §. proxim. §. cum suis concor.

Capiet. Nã in primo casu redimere vel æstimationẽ dare debebit. vt j. tit. 2. l. non dubium. §. fi. si modo testator sciebat eam alienam: in secundo vni rem, & alteri æstimationem: vt §. eo. l. si pluribus. §. sin autem. a quibus liberatur nunc: vt hic, & j. tit. 1. l. fi quis in princ. §. fi. & arg. §. de hęre. ven. l. venditores. & § ad l. Aquil. l. liber homo. §. fin.

Limitabis hoc dictum per tex. in l. in illa stipulatione. & sequen. j. de ve obl. vt non pęcedat qđ perimitur post tẽp purgandi moram. P. Fl. vel licet proprius.

m Tiam hoc mõ. Facit j. ti. 1. l. vnũ. §. fi. & j. ti. 2. l. Pamphilo. & l. 3. §. hęc verba. & j. de vsufruct.

leg l.generaliter.in prin.& de ann.leg.l.qui marito.& j.eo.l.& eo modo Sed contra j.titu. r.l.pater filium. S.penul.Sol. vt ibi.

EGatum. in prin.est plan'. ¶Hæredi.Regulam ponit quam vno comprobat exemplo.Regula est talis: Hæredi a semetipso legatum dari non potest, sed a cohærede suo sic. Pone ergo quod instituit mihi hæredes Titium, & Seium & Seio prædicto & Cæio & Sempronio legaui fundum. certe Seius cohæres & legatarius habebit in fundo legato textã partem, id est, duas vncias. duo autẽ extranei sui collegatarij habebunt totidem vncias, s. Caius, & Sempronius. & est ratio qa Seio a semetipso legari nõ potest. vnde de medietate fũdi quam erat habiturus iure hæreditario, nihil legati nomine habebit, sed eã habebũt collegatarij sui, s. Caius, & Sempronius. de parte autem fundi, quam habebat iure hæreditario Titius cohæres Seij, habebit Seius solam tertiam partẽ. cum sint alij duo, qui concurrant cum eo in legato: quorum quilibet debet habere trientem illius medietatis, quam Titius in fundo habebat.

P. Fa te cohęrede.

CXIX.

Egatum est delibatio hæreditatis, qua testator ex eo quod vniuersum hæredis foret alicui q̃ collatum velit.

Quatenus relinquitur hæredi a seipso, non valet. & accrescit coniuncto. Bar.

Hæredi à semetipso legatum dari non pót, a cohærede pót. Itaque si fundus legatus sit ei, qui ex parte dimidia hæres institutus est, & duobus extraneis: ad hæredẽ, cui legatus est, sexta pars fundi pertinet: quia a se vindicari nõ potest: à cohærede verò semissario duobus extraneis concurrentibus, non amplius tertia parte: extranei aũt: & ab ipso hærede, cui legatum

¶ Alienus. Seruum Titij mihi hæredẽ institui, & eum legaui: Mæuio: nihil valet legatum.

¶ Seruo. Iacente hæreditate Titij mortui seruo hæreditario legaui decem, certe valet legatum, quia hæreditas, &c.

¶ Fundus. Fundum meam Sempronianũ tibi legaui sub conditione. certe talem eam tibi dare debet hæres qualis est: qa si ipse fundus legatus debuit seruitutẽ fundo hæredis mei, pristinũ ius recipiendũ est fundo hæredis in ipso fundo legato: quod ius erat extinctũ dominij confusione: quia cũ dominiũ fundi mei, quẽ legaui sub cõditione, vt dictũ est, peruenit ad hæredẽ meũ: extincta est seruitus, cũ res sua nemini seruiat: & si legatarius petit legatum fundum prædictũ ab hærede, & non patiat seruitutẽ ei imponi, hæres repellet eum per exceptionẽ. ũ aũt fundo prędicto legato sub cõditionẽ fundus hæredis mei seruitutẽ debeat quæ extincta est per dominij confusionẽ, restitui debet cũ traditur legatario: & ũ per hæredẽ restituitur, adhuc habet legatarius actionem ex testamento. Vi.

Delibatio. Id est, diminutio. alias deliberatio. & sic dic proprie. deliberat. n. in legando: vt hic. sic in donãdo cã mortis: vt ff. de do. cau. mor. l. Senatus. §. 1 definiur & alio modo: vt j.tit. r.l. legatum.

Non potest qũdo est solus. sed si habet cohæredẽ, tunc sic, pro parte cohæredis si ue dicat. prælegoilli ab hæredibus: siue etiam dicat a seipso. vt partem habeat ire ante litario, aliam iure legati. vt j.tit r. l. Titia. §. Lucius, quæ est contra. si autem cũ duo suat hæredes. fundus legetur vni hæredũ. & duob' extraneis: duo extranei petũt totum semissem fundi, quem hẽt hæres legatarius. l. duas tertias iure suo, aliam iure accrescendi nam cum nõ valet iure legati, accrescit collegatarijs: vt hic, & ff. l. plane. §. si duobus. sed in alio semisse fundi, quẽ est, semissem, & ab alio hærede trientẽ vindicabunt. Alienus seruus hæres institutus legari ipse a se nec totus, nec pro parte potest.

Seruo hæreditario rectè legitur, licet hæreditas adita non sit: quia hęreditas personæ defuncti, qui eam reliquit, vice fungitur.

Seruitutes prædij legati aditione hereditatis confusę sunt restauranda. Bar.

Fundus legatus talis dari debet, qualis relictus est. Itaq; siue ipse fundo hæredis seruitutẽ debuit, siue ei fundus hæredis: licet cõfusionẽ dominij seruitus extincta sit pristinum ius ei restituendũ est. & nisi legatarius imponi seruitutẽ patiatur. petenti ei legatum, exceptio doli mali opponetur. Si verò fundo legato seruitus nõ restituatur, actio ex testamento supereſt.

Quod relinquitur in nomine rem ciuitatis, valet. Bar.

CXX.

Quid relictum sit ciuitatibus, omne valet: siue in distributionem relinquatur, siue in opus, siue in alimenta, siue in eruditionem puerorum, siue quid aliud.

Quid si legatũ fuerit imaginibus in ciuitate dipictis. tenet Ang qđ valet & debet legatũ loco, vel domino loci, in quo depictæ sunt p eũ dẽ, in Auth. de sanct. ep. §. œconomos col. ix. Fl. l. statuę. ff. de vsuf.

Sextra pars. Totius fundi, quã hẽt a cohærede: & quã vocat tertiam: ecũdã R. & aliã sextam iure cohæreditario si vultis: vt j.titu. r. l. Titia. § Lucius, qđ nõ placet. vt ff. dixi.

Quia a se. Bene dico sextam tantũ, quia alia sextã quã videtur habere debere a seipso nõ potest vendicare a se, id est. dicere, asserere se habere vt à testatore iure legati: quia a seipso non potest ei legari.

Semissario. Id est institutio in alio semisse.

Tertia parte. Scilicet, vendicabit cohæres legatarius: & hanc tertiam ritius semissis vocabit sextam totius fundi.

Semissem. Id est, totam medietatem fundi quã habet cohæres legatarius, s. duos trientes iure sui legati, & tertiam iure accrescendi. vt ff. dixi. Acc.

Trientem. Id est, quilibet extraneorum tertiũ, reliquam tertiã petet cohæres legatarius, vt prędixi. & facit ad prædicta infra, quorum leg. l. r. § si quis ex. & j. de ijs quib. vt indig. l. cohæredi. & j.ti. r. l. modes. § pe. & ff. eo. l. ab omnibus. § si a Titio & j.titu. r. l fin §. 3. & ff. de vsufruct. accrele l. mulieri. Sed arg contra. j.tit. r. l. si Titio §. 1.

Ipse a se. Videtur contra: quia cum ipse seruus aliquid fare rogatur, ipse hęres rogari videtur. vt ff. eod. l. cum filio: & cum ad dominum perueniat hęreditas, videtur quod ipse tali modo possit adstringi, & facit ff. eo. l. senatus. §. fin. Hug.

Dic qđ in l. cũ filio. loquitur in aliena re, hic in seruo: & rationem vide ex ijs. quæ no. in l. sed si in conditione. §. fi. in fi. m. agnæ gl. ff. de hæred. instit. secundum Bar.

Seruo hereditario. Id est, qui est in aliqua iacente hęreditate.

Fungitur. Et ff. de hęre. instit. l. non minus. §. fin. & j. de ac. re. do. l. hęreditas. & j. de nou. l. nouatio. in fin.

Fundus legatus. Sub conditione: alioqui recta via trãsit in legatariũ; & sic nõ extinguit. vt j. de fur. l. Titio, contra j.tit. r.l. legatũ. & no. ff. de ser. l. Papinianus.

Opponet. Aliud in seruitute vsusfr. vt j.ti. r.l. is cui. quæ est contra. & est ratio, vt j ti. r.l. cum filium §. do minus. & l. Męuius §. pen.

Ex testamento. ff. e. l. huiusmodi. §. ędes.

Quid. Lego aliq̃d ciuitati: valet legatũ in quamcunque rem ei legem. Secũdo dicit quosdã modos, per quos potest legatũ relinqui: & sunt planissimi. Viu.

Omne. Id est totum valet. Ioan. vt C. de hęr. instit. l. hęreditatis, & infr. ad Trebell. l. omnibus, & infra, eo. l. ciuitatibus.

Siue quid aliud. Nam hoc totum est honor ciuitatis. cæterum si non sit iusta causa, nõ valet: vt infra, de donat. l. hoc iure in prin. nisi in casibus tribus quia cœpit facere: vel ab alio ea contẽplatione est cœptũ: vel cępit soluere, vt infra de pol. r. §. 1. & l. toties. §. j. secundum quosdam, vel il'ud quando inter viuos.

Teo modo. Valet. contra infra titu. 2. l. pater. §. penul. Solu. vt supra eo. l. etiam hoc modo.

Iseruus. Seruo meo libertatẽ dedi in testamento, & vetui eum reddere rationem de rebus meis dominicis, quas administrauit, certè non videor propter hoc peculium suũ sibi legare: nec remittere fraudes, si quas commisit in administratione rũ mearum dominicarũ: sed videor remittere, vt de negligẽtia nullatenus teneatur, quam habuit in dicta administratione. Viuianus.

Fiat. Facit ff. de admin. tuto. l. qui plures. & l. quidã decedens. & j. de lib. leg. l. non solum. 2. §. si hęres. & l. si quis rationes. & l. Aurelio. §. Caius. & l. Aurelius. §. Męuia. & §. filias. & l. creditor.

Nihil. Testator aliquis legauit certam summam sportularũ nomine ordini decurionũ ciuitatis, ex reditibus cuiusdã domus suæ ab hærede præstandam. Quæritur, an hæres eã domũ possit alienare? Respõ. q̃ sic: sed ita tamen, vt cum onere legati sportularum transeat: cogetur itaq; possessor, in quẽ ea domus alienata erit, onus sportularum legatarum agnoscere. ¶ Fructus. Lo caui fundum meũ Titio, vt colloret, & certam fructuũ partem haberet. postea fecit testamentum, & eũ fundum legaui Męuio: & mortuus fui. & hęres quem instituì, adiuit hęreditatem meam, & dedit fundum legatario. certè legatarius dẽt omnes fructus habere, & colonus potest agere cõtra hęredem. Viu.

Proponi. Præcepit testator reditus cuiusdã domus dari ad sportulas, vel alimẽta decurionũ vel officialium: vt j. eod. l. si quid. & l. ciuitatibus. in prin. nihilo minus hęres poterit vendere domum vt ff. de contr. emp. l. fi. §. fi.

Causa legati. Præstandi ab hęrede aliàs possessore fundi: vt j. de vsufruc. leg. l. fundi. & ff. de vsufruc. l. hactenus. & j. de ann. leg. l. liberto. r. respon.

Superfuturam. Vt & C. eod. l. quoties. & infra tit. primo. l. cum pater. §. libertus. Sed contra supra eod. l. si fundum per fideicõ. in prin. Sol. ibi tacuit, hic expresse consensit. Vel hic in fundo, ibi in pretio: vel distinguitur quo animo sit cõcessum: vt j.tit. r.l. codicillis §. 1.

Aditam. Ante secus: vt infra titu. r.l. quod seruus. & facit ff. de vsur. l. Hærennius.

Colonum. Qui fuit expulsus à legatario: qđ potuit fieri: vt ff. loca. l. qui fundum & C. eo. l. emptori. & ff. de vsufru. leg. l. arbores. §. 1. Sed videtur qđ talis sit dãdus, qualis est: vt ff. eod. l. si domus. §. fin. & l. si à substituto. §. fi. & l. legatum. §. fin. quę sunt contra. Solu. ibi aliud ius in re habebat: hic nõ, in re. sed in persona locatoris habet ius colon': scilicet personale.

Iquis. Titio cum Męuio fundũ legaui: Titius non est in rerum natura: & ita deficit pars sua legati: certè Męuius totum habebit. & adducit si mile quod est leuissimum. Viu.

Cum Męuio. Ergo coniunctim: vt ff. e. l. Titia. §. penult. R.

Aimittitur. Dubitatio erat ex eo quod est j. de cõdi & demon. l. pen. in prin. & facit ff. ad l. Aquil. l. Titio. & j. de man. test. l. si ita.

Ciuitati-

In P. F. quorum reditus sportulę, &c.

De sportulis pulchr. Bu. ff. de don. inter vir. & vxor. l. si mulier. & Alc. lib. di spunct. 3. ca 17.

† Facit ista l. prog. l. in. l. negat. inf. de mor. infe. dũ dicit qđ dictio cũ, est implicatiua, dictiõis &, q̃ coniunctionem induc it, sed nihil allega. de quo uide l. cum qui & ibi Bal. col. pe. C. de verbo. sig. & Mdo. super gl. Facult. 9. habita, l ver. cum. vbi etiam quot modis cũ accipiatur.

Ciuitatibus. CASVS. Non solum quod ad compēdium pertinet, potest legari ciuitatibus: sed ēt illud quod pertinet ad honorem ciuitatis, & ad ornatum, & de vtio que leuiter exemplum ponit. ¶ Lucius. Quidam instituit sibi hæredes Lucium Titium, & Caium, & Seium: & postea dixit, Lucius Titi⁹ &c. postea Caius Seius hæres ei non extitit: quia repudiauit: certū fol⁹ Lucius Titius debit totum legatū, cum hæres sit in totum. ¶ Eum cui. Legaui tibi fundum c. valentem tantum, si dares hæredi meo c. postea rogaui te, vt dares Titio decē nihil valet fideicommissum de decem. Viuian.

a Ciuitatibus legari. Not. hanc legem, quæ ad honorē, vel ornatum ciuitatis pertinet.

Ad munus. De frumento, vel vino in die natalis. ar. ff. de verbo. signifi. l. inter.

Venationem. Vt si legat venatoribꝰ, vel decurionibus.

Ludos scenicos. Vt cum relinquitur recitātibus versus, vel comœdias in scena aliter autem ponitur sup. de ijs qui notan. infam. l. 2. §. ait prætor. & facit ff. eo. l. si hæres. §. vicis. & l. si quid. & ff. de ope. pub. l. pecuniam. & ff. de auro, & arg. leg. l. Lucius. & ff. de annu. lega. l. 5. & 6. & ff. de vsufr. lega. l. legatum. & l. quidam.

† De his honorati is ladis diffuse Alexā. li. 6. Genia. die. c. xix. Vel cuius vis, vel ciuitatis, pro quib⁹ Mādo. inter casus Annales nu. 21. cū sequ.

Hæres. Accrescit ergo cohæredi cum suo onere etiam in uito: vt C. de caducollen. l. vnica. §. his ita. & facit suprà eo. titu. l. si duobus. §. hæres & ff. tit. primo, l. si Titio, & l. mortuo. §. fi. & supra titulo 1. l. quidam. Sed cōtra ff. ti. 1. l. Celsus. §. fin. Solu. ibi.

Tantum sit in pretio. Et non plus.

Prætare. Vt omnia contraria tollas. dic ꝙ centum non sunt in legato, vt hic, & §. si quis omis. cau. test. l. si quis sub cōditione. sed fundi legatū valet: quia pōt interesse legatarij eum habere, licet non valet plus: vt ff. ti. 1. l. si cui. & ff. ad l. Fal. l. si fundus. in prin. quæ sunt contra. & arg §. eo. l. & si equo. quæ sunt contra. si aūt non interesset, non valet: vt quia centū sunt legata, si centum det hæredi: vt d. l. si fundus. in fi. ītē contra. ff. ti. 1. l. Imperator. §. 1. sed ibi vtrumq; est legatū, & qđ alicui relinquitur, & qđ ab eo: & valet vtrumque, vt ibi dicit, sed non dicit, quod prius cogatur accipere, cū nullum commodum habeat. tātum ergo cogitur cedere actiones: vt ff. ti. 2. l. si legatarius. Sed si accepit, tenetur alteri dare vt in contrario dicit.

Vel⁹ Titus. CASVS. Duos habebat filios Lucius Titius, Seium & Caium: eos sibi instituit hæredes & præcepit eis, vt si aliquis eorum decederet sine liberis. quod bessem hæreditatis fratri suo restitueret, id est, octo vncias. Seius sine liberis decessit: & fratrem suum Caium hęredem instituit in nouem vncijs: & quendam extraneum in tribus. nūc vult Caius agere contra illum hæredem extraneum dicens frater meus debebat mihi bessem partis suæ hæreditatis paternæ, & instituit in tribus vncijs suæ hæreditatis. volo quod pro his tribus vncijs satisfacias mihi dē besse a fratre meo mihi debito ex testamento patris nostri: & ita cum lis in quarta institutus, soluas mihi quartā bessis quæritur nunquid hoc dicere pos sit? Et respondeo quod sic, nisi probetur Seium dicentē animo compensandi Caio fratri suo dodrantem reliquisse & quod Caius possit agere, vt dictum est, adducit simile, nam si creditor succedat debitori suo cum alijs, pro ea parte qua hæres est agere nō potest, p alijs autem partibus agit cōtra hæredes suos, & hoc vsq; ad verticul. sed plane, &c. vbi repetit idem quod dixerat in versiculo, nisi eui dēter, &c. ¶ In testa

nō extitit. Sabinus ait, Titium solū ingratū debitu rū. nā Seium pro nō scripto habendum esse. Hæc sīa vera est: hoc est Titius tota decem debebit.

Non potest quis in plus grauari, quàm apud eum remaneat deducto onere conditionis. Bar.

Eum, cui fundus sub hac conditione legatus est, si centum hęredi dedisset: si tātum sit in pretio fundi, quantum hæredi dare iussus est, non est cogendus legatarius fideicommissum a se relictum præstare: qm̄ nihil ex testamento videtur capere, qui tantū erogat, quantum accipit.

Si creditor debitori succedit, creditum extinguitur pro parte hereditaria, nisi probetur testatorem compensare uoluisse. Bar.

CXXVI.

Vcius Titius cum duos filios hęredes relinqueret, testamento ita cauit, Quisquis mihi liberorū meorum hęres erit, eius fideicommitto: vt si quis ex his sine liberis decedat, hęreditatis

mento. Dictum est §. eo. l. in tacitis. quod tunc videtur fieri fraus legi, quæ vetat relinqui nō capacibus, & relictum debet fisco applicari quando aliquis hęredem suum, vel etiam illum, cui legauit aliquid obligat domestica cautione ad dandum fideicommissum nō capaci: non autem tunc fit fraus, cū obligat in testamēto illum. hic autem §. dicit quod rogando in testamēto illum, cui legauit, & eum obligando ad fideicommissum præstandum non capaci, videtur fraus dictæ legi fieri. veluti si illum non capacem non nominat. sed dicit: des ei impersonaliter. & inter se intelligunt de non capace: & ideo fisco applicatur fideicommissum. Viuianus.

Hæreditatis. Totum pro parte, id est, hæreditatem pro semisse. & bessem pro triente accipe. Ro. id est, dicere bessem suæ dimidiæ quod est quatuor vnciæ totius hæreditatis.

Fratri-

a Fratribus. Id est fratri. duos enim tātum reliquerat.

b Hæredem. Sub. etiam extraneum in quadrante.

c Testator. Scilicet vnus de filijs sine liberis decedēs.

d Pro ea parte. Scilicet quadrante. Accur.

e Hæres. Quia pro rata tantum institutionis extingui tur debitum, vt C. ad leg. Fal. l. irritū. & de bon. auth. iudi poss. l. si vxor. & de nego gest. l. si ab eo. Accurs.

f Audiendus. Vt & C. de hær. instit. l. si compensandi. & ff. ti. 1. l. creditorem. & facit ff. tit. 1. l. fin. §. pen. & de ali. leg. l. penult.

g Et. Non dicit cui: sed addit, reddes ipse scilicet tu. & ita ex his verbis præsumitur in Seii fide aliquid secretū esse collatū quod palā dicere erubesceret testator ꝑm R.

h Prodesse. Ad eui tandum pœnam.

i Existimandum esse. Dummodo per sonæ, cui verbis talibus prospicere uoluit testator, ex testamento illius capere sit legibus uetitum. Acc.

k Voluerit. Scilicet ac si oīa tacuisset testator. aut ergo palam relinquitur capaci, vel nō capaci: & non patitur hæres pœnam: ut ff. de iure fisci. l. nō intelligitur. in prin. aut tacite, vt quia nihil testator dixit: sed aliàs in secreto. vel etiam dixit, sed non clare, & tunc si non est capax, patitur pœnam: quia perdit, nisi se deferat: quo casu retinet partem: vt C. ad leg. Falcid. etiam. & ibi not. si autē est capax, nulla est pœna, in dubio videtur præsumere hæc lex non capacem. sed magis videtur cōtra: quia non potest hæres facere, quin testator talia dicat: est tamē qualiqualis præsūptio, ut hic dicit. & facit infra titulo 2. leg. cum quis. §. Titia. & ff. de iure fisci. leg. ita fideicommissum.

meæ bessem, cum morietur, fratribus[a] suis restituat. fratrer decedens fratrem suum ex dodrante fecit hæredem: quęro, an fideicommisso satisfecerit? Marcellus respondit: id, quod ex testamento Lucii Titii fratri testatori debuisset, pro ea parte, qua alius hæres extitisset, peti posse: nisi diuersum sensisse eum probaretur. nam parum inter hanc speciem interest, & cum aliàs creditor debitori suo hæres extiterit. Sed planè audiend⁹. erit cohæres: si probare possit, ea mente testatorem hæredem instituisse fratrem suum, ut contentus institutione fideicōmisso abstinere dēret.

Si ex verbis testatoris non apparet persona, cui debet fieri restitutio: qualisqualis præsumptio assumitur tacitæ fidei in fraudem legis assumptę. Bar.

In testamento ita scriptum est: Caio Seio illud & illud hæres meus dato: & te Sei rogo, fideiq; tuæ mando, uti ea omnia, quæ supra scripta sunt, reddas sine vlla mora, & reddas ipse. Quęro, an tacitū fideicōmissum sit, cum persona testator, cui restitui vellet, testō non significauerit? Marcellus rndit: si in fraudē legū tacitā fidem Sei⁹ accōmodasset, nihil ei ꝑdesse pōt, si his verbis paterfamiliàs cum eo locutus esset. non. n. iō circūuenisse minus leges existimādum esse, cū perinde incertum sit, cui prospectum voluerit.

Nominati nomine proprio tenentur in viriles: si appellatione, tenentur in hæreditarias portiones. Bart.

CXXVII.

I hęredes nominatim enumerati dare quod dānati sunt: proprius est, vt viriles[i] partes debeāt: quia personarum enumeratio hunc effectum habet, vt exæquētur in legato pręstando: ꝙ si nominati non essēt, hæreditarias partes debituri essēt.

Sicut legata per contra tabulas patroni minuuntur, ita perceptiones hęredum. Bar.

CXXVIII.

I hęres centum precipere iussus sit, & restituere hęreditatem, & patronus bonorū possessionē ꝓtra tabulas petierit: sicut legata, ita & ꝙ ceptio ꝙ parte, quam patronus abstulit minuet.

A substituto, vel legitimo exhęredati nō potest legatum relinqui, secus in instituto, qui bene facto prætermissus decidit per contra tabulas.

CXXXIX.

A exhæredati substituto inutiliter le-

Viriles. Contra ff. de duobus re. l. siue, vbi dicit hæreditarias Solut ibi. Item facit §. e. l. turpia. §. fi & ff. ti. 1. l. si plurib⁹. & ff. ad Trebe. l. nonnunquam. & §. eo. l. 4. in fi. & ff. de stip. ser. l. si cōmunis seruus. P. F existimādus est.

I hæres centū. CASVS. Liber tus me⁹ instituit sibi hæredem Titium & rogauit eum ut restitueret hæreditatē Caio deductis sibi hæredi cētū de dicta hæreditate. & quibusdam aliis legata reliquit, & me patronū prætermisit. vnde ego patronus petii bonorum possessionem contra tabulas liberti, & partem tertiā bonorū liberti consequi debeo, quæritur unde debet extrahi dicta tertia: nunquid de vniuersa hæreditate solummodo, quā debet habere fidei cōmissarius ab hærede liberti? an uero & de illis centū, quę debet retinere hæres liberti, & etiā de aliis legatis? Et certe dicitur quod debet extrahi de omnibus prędictis, & omnia prędicta debet minuere dicta portio mei patroni. Viu. P. F. quā

Si hæres. Quidā extraneus a liberto ciuitatis institutus. & hoc prętento patrono.

Restituere. Puta Mœuio.

Contra tabulas. Et ēt tertiā habet.

Legata. Pro tertia parte vitiātur legata, & pro eadem parte minuūtur cētum, vt hic. & ff. de cond & dem. l. Plautius & hoc in cōtra tabul. patroni. sed ff. contra tabu. liberto rum in totum cassantur, ut not. C. de bon. poss. contra tabul. lib. l. 1. & facit §. eod. l. si mihi Stichus.

B exhęredati. CASVS. Filium meū impuberem exhęredau & ei Titiū substitui qđ bñ posum facere: & à dicto substituto relig hędi cōmissum Mœuio nunquid

P. Fl. ei redderes ipse.

nunquid poterit petere Mæuius? & certè nō. & idem est si ab illo, q̄ debet ab intestato succedere filio meo impuberi, quem exhæredari, relinquam fideicommissum alicui per eum præstandū, quia non tenetur præstare: illi enim legitimi eo iure præstare cogūtur huiscommissa à te relicta quasi si scripti fuissent hæredes q̄uis enim scripti nō fuissēt, ex eo quod ab eis fideicommissum relinquitur tacite ad hæreditatem relinquentis fideicommissum vocantur: & ideo hoc casu grauari nō possunt instituti ab intestato venientes. in nostro autē casu nō possunt grauari etiam si essent instituti à me patre impuberes præsecti. ec cc. n. si instituto mihi Titium, & Sēpronium hæredes, qui tantum attinebant filio meo impuberi, q̄ possent eius eē hæredes ab intestato, & dictum impuberem exhæredo, & ei substituto Titiū, & Sepronium, quos mihi instituerā, & ab eis tanquā à substituis filii mei impuberis fideicōmissum relinquo, non præstabunt. l. ult. In nostro casu. ergo quando nō fuerit institutus: nō præstabunt, quamuis autem substitutus exhæredati grauari non possit fideicommisso, vt in primo respon. tamen substitutus instituti præstat quādoque legata ampliora, quā deberet præstare ex testamento grauantis. & de hoc ponit exemplum tale. Filium meum instituo hæredem in tribus vncijs, & ab eo multa legata reliqui, quę exuberant taliter dictas tres vncias q̄ habet locū Falcidia, si non peteretur contra tab. bon. possess. & quēdam extraneum in nouem: & alium filium meū præterii: & filio instituto in tribus vncijs substitui Titium. Certe filius ille præteritus potest committere in edictum prætoris taliter, quod non solum ipse, sed filius instituti potest petere bonorū possessionē cōtra tabulas si vult. petita ergo bonorū possessione cōtra tabulas, quilibet filiorū habet lex vncias de hæreditate, excluso extraneo instituto, & nihilo minus valet ista substitutio filio facta. substitutus ergo filii instituti præstet legata pro toto illo quod à filio instituto ad eum peruenit ex substitutione. ei pro lex vncijs, non pro tribus tātum, in quibus fuit filius instituto.

Cum à posthumo. Filium quem in ventre vxor tua portabat, mihi instituo mihi hęredē. & si nō esset hæres, substitui ei Titiu, & Męuiū, & ab eo posthumo reliqui legata sub hac cōditione: si hęres erit. certe ista cōditio superuacua est, & non facit legata cōditionalia: quia intelligitur etiā si non apponatur. vt s e. l. 3. vnde perinde est, ac si pure legata esset à posthumo: posthumo ergo non nato, & hic substitutis hęreditatem habētibus, legata prædicta ipsi præstabunt: legata enim ab instituto relicta repetita videntur à substituto. Viu.

In P. F. quo scripta fuissent.

Datur. Vt C. e. l. cum quidam. nec ab ipso exhæredatore: vt ibidem notatur.

Quod. id est, quia, vt j. titu. 2. l. 1. §. fin. ergo à contrario, à cuius substituto non possum, nec ab eius legitimo: vt hic dicitur.

Quod. Gl. Mā. in gl. Faculi. §. fane, in versi. & quod.

dum est, quæille, si uiueret, debiturus erat.

Posthumo alieno potest legari, & potest hæres instituī. Bar.

CXXX.

Aeredi posthumo fideicōmissū dari potest. Sola enim voluntas seruatur in fideicommissis: & obtinuit sīc a Galli, alienes quoq; posthumos legitimos nobis hæredes fieri.

Qui accepit vxorem illegitimæ scienter, ab ea non capit, sed ipsi relinquere pōt. Bar.

CXXXI.

I tutor pupillam suā contra Senatusconsultum vxorem duxit, illa q̄dem ex testamento eius capere potest: ipse autem non potest, & meritò: delinquūt enim, qui

Sed si cōmittēte. Pone casum: vt j. ti. 2. l. 11. §. fi

Poenitetur. Libertis. scilicet ptentis.

Patrimonii. Scilicet pro bene, personis exceptis. sed si ab ipso sunt repetita in solidum: vt ē. de vul. sub. l. & l. j.

Cum à posthumo. Hęc conditio super hęc ponitur, nam & non dicta intelligitur. sic C. de inoffi. l. 3. in fin.

In P. F. A fratris posthumo q̄ locationem amplectitur. Vigl. in com. ad §. seruus ēt alien⁹. de hīd. in fi. Instit. tit. lib. 2. quo loco risū hoc pulchrè interpretat.

Debere eos. Quasi ab instituto pure relicta: poditio enim in hæres erit, quasi nulla, conditionale legatum nō facit: vt j. quādo dies legat. ced. l. in dies. § fi sub conditione. & l. si Titio. §. quædam. & j. de condi. & demon. l. aliquando.

Non nihil hac de re Alexand. 3. cō. & lib. Far ergo. 9. cō. j. ibi explicat qs dicā posthumus alienus. & Dua. 2. disput. c. 31.

Ædredi. Posthumū alienum instituti mihi hæredē in testamēto legitime confecto & quosdā alios cum eo: quod bene possum facere vt dixit Gallus Aquilius: & posthumo aliquid prælegaui, nunquid valet: & certe sic. hic tamen ponimus non potest habere legatum quantum ex pro parte tua hæreditaria, sed pro parte cohæredum licet dixi ē. l. legatum. § 1. & hic ponitur principium legis plane, sicut iacet. Alii dicunt hęredi, id est, ab hęrede. sed mea potius latis est plana, & eorum similiter. Viuianus.

Hęredi. Alias hæredi. & aliàs fratri. & dic relinqui à cohęrede vel ab aliquo legatario, a quo potest legari vni hęredi: vt Inst. de sing. re. per indeic. re. in prin.

Velut. tas. Siue ex verborū proprietate, siue ex eorū consueta interpretatione liqueret. & facit j. ad Trel. hęredes. § 1 & C. de fideicom. l. cum vir. 2. & j. ti. 1. l. cū proponeretur. & j. ti. 2. l. fideicommissa. § nē si quis.

Legitimos. Ergo iure veteri poterat institui posthumus alienus, sed iure Galli dicitur vetus. sed legis Velleianum: vt ē. de hb. & posth. l. Gallus. sed iure vetustissimo recusat inst. eo. § Posthumo. qui est contra.

I tutor. Pupillā meam quondā in vxorem duxi: quod, phibitum est ip. a postea fecit testamentū: & me suū virum hæredem instituit, vel aliquid mihi reliquit, certè nō potero capere, p̄ pter delictum, quod ei minus ducendo eam in vxorem ipsa tamen bene potest capere ex meo testamento. Viu.

Si tutor pupillam suam. Scilicet quonā: nam dum est pupilla, rum aliquem habere nō potest, etiam ex tranea: vt Inst. de nup. in prin.

Non potest. Facit j. de iis quib. vt indig. l. 2. & ē. de nup. l. præfectus & de don. inter vir. & vxo. l. cum hic status. § fi. & C. de interd. mat. l. si pater. Acc.

Decepta

Decepta. Sic C. de rap. vir. l. 1. §. huic.

DE LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS secundo.

Quare dicit de legatis, secundo, dic vt infra tit. 1. in rubr.

IN arbitrium. CASUS. Hæc lex intelligitur in quatuor generibus legatorū, cū in alterius arbitrium conferūtur, & super eis quatuor loquit. Primū est, qñ in tacitā voluntatem, id est, sub conditione intrinseca quodammodo alicui legatur: puta, lego Titio decem, si Seius Capitolium ascenderit, & illud legatum valet. Secūdum est, quando in voluntatem expressam Seij legatur Titio, hoc mō, si Seius voluerit, lego Titio decem, quod legatū nō valet. quid enim interest, si mihi legetur sub hac cōditione, si aliquis alius Capitolium ascenderit: quo casu valet. an si voluerit: quia tunc non valet. Tertio casu loquitur quando ita legatum est, si tutores talis pupilli, vel pupillæ existimabunt, hæres meus det dicto pupillo vel pupillæ 10. quo casu legatum non dicitur cōditionale: neq; moram possunt facere tutores ad petitionem legati, vel transmissionem in hæredem. & quod dicit in tutoribus, intelligas in quolibet alio. Quartus casus loquitur, quando ita dicit testator, quātum Seius existimauerit, hæres meus Titio dato. Vel sic, pro viribus patrimonij mei dato. quod ēt legatum bene valet. Viu.

In arbitriū. Lego cētum illi si Titius arbitratus fuerit. valet sicut si dixisset, si Titius ascēderit Capitoliū & secūdum hoc veluti, ponit similitudinariè, p̄ sicut.

Conditio. Scilicet quælibet alia, vel dic veluti, id est in vim conditionis per si. q̄ subjicit, quid enim &c. interrogatiue lege: quasi dicat, nō est differentia si dicitur. si Capitolium ascēderit, an si voluerit, scilicet arbitrari. secundum Io. Sed Ro. sic, lego illi si Titius arbitratus fuerit: valet quidem sicut quodlibet cōditionale: & hoc quia tacita est voluntas, secus si expressa, scilicet si Titius voluerit, quia non valet: quid enim &c. id est aliquid interest inter hanc si Titius ascenderit Capitolium, & hanc si voluerit, quia valet, secunda non: vt j. de cond. & demon. l. nonnunquam. & de reiur. l. expressa. & ē. de hær. instit. l. fi quis Sempronio. & secundum hoc, quid enim &c. non legitur interrogatiue. in arbitrium ergo extranei potest conferri. Sed an cogatur arbitrari? Resp. non memini me legisse. nihilominus tū valet. sed si non arbitretē deberi, vel arbitretur, & male, an recurratur ad alium? Resp. sic: vt j. de reg. iur. l. in persona. §. generaliter. sed in contractibus non sic semper: quia non arbitrante eo nō recurritur ad alium: sed si malè, sic: vt C. de contrah emp. l. fin. & de verb. obl. l. fi quis arbitratu, & ē. de contrah. emp. l. hæc venditio. debet ergo hic arbitrari, si arbitretur, p̄ viribus patrimonij testatoris: vt arg. inf. in fi. huius legis. & secundum merita legatarij vel charitatem. nam secūdum hæc dicuntur deberi legata, vt supra pro socio l. nec adiecit. Vltimo nota. quod legatum arbitrio legatarij relictum valet, siue dicatur ad arbitrium, siue si voluerit: vt j. de cond. & dem. l. si ita. Si autem hæredis, refert dicat ad arbitrium, an si voluerit: vt primo valeat, secundo nō: supra titu. 1. l. Senatus. §. pen. & j. titul. 1. l. fideicommissa. §. quanquam. sic. n. esset i eius arbitrio an deberet: quod esse non debet: vt infra de act. & obliga. l. sub hac. & sup. de contrahen. emptio. l. si in emptione. §. pen. si autem extranei, aut si voluerit: & non valet: vt j. de condit. & demon. l. nonnunquam. Aut si arbitretur, & sic in vim conditionis: & obtinet quod hic dicit, aut non in vim conditionis: vt lego arbitrio Titij, & tunc obtinet quod hic subijcit.

Legatū arbitrio legatarij relictē relinquitur.

Si voluerit Arbitrari. id est, si voluntariè fuerit arbitratus, vt ē. si cer. pe. l. quod si ab. & de rer. diu l. fin. nō enim voluntas, sed arbitrium facit videri paritum cōditioni. & facit ē. tit. 1. l. si ita. §. 1.

Legata arbitrio Titij, aut si Titiꝰ arbitrabit, differuntq̄ requirēdo no. Bal. in l. 2. §. sed & si qs. colū. 9. C. cō. de leg.

Sed cum ē. ineſt conditio per si, hic nō, & hoc dicit, si &c. Item supra fuit expressa quantitas si arbitretur tertius: hic non. Alij continuant ad casus subauditos. q.d. valet in arbitrio hæredis. sed certe & in arbitrio tertij: quod sic non placet.

Neque mora, vt differatur obligatio, vel diei cessio quantum ad transmissionem: ineſt tamen quātum ad solutionem, quæ differtur propter incertas vires patrimonij: & est hoc tempus in iudicis arbitrio: vt j. eo. l. cum quidam fideicommiſ. & j. de solut. l. ratum, & ē. de hær. instit. l. si quis institutus.

Pro viribus. Ergo hoc legatum tenet pro viribus patrimonij. sed an recurratur ad alium? Resp. vt ē. ea. l. Sed videtur non valere hoc casu: vt ē. de iure dot. l. cū post. §. gener. ibi nec videri simile &c. Solu. hic incertitudo committitur alicuius arbitrio, ibi non: quod in dote non requiritur, vt ibi dicit. Item contra j. de reb. dub. l. vtrum. §. 1. Sed ibi hæredis arbitrio id est, voluntate. hic tertij, facit C. de dot. promiſ. l. 3.

Voties. Ita dixit testator: lego Titio ſe iuum, bouem, & asinum. certe plura legata sūt, vnde legatarius Titius vnam de illis rebus potest petere.

Sic in P. Fl. Hal. tū scripsit, ve luti codō nō pt. q. a. n. interest &c. q̄ qua re vidē Anto. Augus. emē. lib. 1. c. 3. & lib. 3. c. 15.

DE LEGATIS & fideicommissis ij.

Si legatum in arbitrium alterius conditionaliter confertur, suspenditur sicut per quā libet aliam conditionem, sed si non conditionaliter, non suspenditur. Bar.

Vlpianus lib. ix. ad Sab.

I.

IN arbitriū alterius conferri legatum, veluti con-

prohibitas nuptias cōtrahunt: & meritò puniendi sunt: quod imputari non potest mulieri, quæ a tutore decepta est.

II.

Voties nominatim plures res in legato exprimuntur, plura

Si plures res nominantur, plura sunt legata, secus si vno vniuersali nomine comprehendantur. Bar.

tere,& alteram repudiare, si autem relinquat testator plures res sub vno nomine Titio. puta lego Titio supellectilem meā & his similia, de quibus dicit litera, vnum est legatū:vnde legatarius debet aut petere totum, aut repudiare totum.Viu.

a Plura legata. Et ita vnum sperni, alterum peti potest: ut ĵ. eodem l. fed si duobus.

Vnum legatum. Idem in stipulationibus: vt ĵ. de verb. obliga l. scire debemus.in prin.& §. stipulationum:& l.qđ dicitur. & l. pluribus.& facit ĵ.co.l. si illud & ĵ.eod.l. grege.

SI ita legetur. Testator ita dixit: hæres meus det Titio decem, si Seius Capitolium non ascenderit.certe valet legatum: quia in tacita voluntate Seij legatū est Titio:vt dictum est in l. 1.subaudi,& poterit petere legatarius tunc legatum, quando certum erit Seium ascēdere Capitolium nō posse. Viua.

c Non ascenderit. Scilicet hæres,& ita ē tacitæ eius voluntati cōmissum, an debeat: vel dic de extraneo: vel dic de legatario:& ita habet locum cautio Mutiana: vt ĵ de cond. & demonst.l.Mutianæ. & secundum hoc non est contra §.tit.1.l. senatus. §. pen.& facit §.e. l. 1. & quod ibi no.

Nemo pro parte velle, & pro parte nolle potest: limitabis qđ hic dicitur per l. si mihi pure. & qđ ibi posui ĵ. eod. de quo vide text in l.legatari' & quod ibi no. §. tit. prox.

Eminem. Aut lego tibi vnam rem, aut plures. primo casu non potes habere partem, & partem repudiare:secundo potes vnam habere,& aliā repudiare. Iliud tamen fallit in duobus casibus. Vnus est quando legaui tibi decem & Stichum,& tot alia legata alijs reliqui,quod Falcidia locū habet, vnde & pro seruo & pro decem: quæ tibi legaui, debet detrahi Falcidia de dictis 10. quia de seruo non potest detrahi Falc.si ergo tu legatarius repudies Stichum,& velis 10.habere,non poteris euitare,quin hæres meus detrahat tibi duas quartas de legato de decem,quæ non repudias, scilicet vnā pro legato de 10. quod non repudiasti,& aliam pro legato Stichi,quod repudiasti. non ergo in hoc casu ita potes repudiare vnum legatum,quin onus eius apud te remaneat.Secundus casus est,in quo fallit principium huius l.sed duobus,quando sub vno nomine lego plures res:veluti lego Titio gregem meum,vel prædium, vel vestem, vel argentum:quia vnum est legatum,vnde idē debet iudicari, quod dictum est in l.neminem.& hoc dicit cum duabus legibus seq.Viu.

Legatæ.In solidum,secus si tibi & alij nam partē accrescentem potest repudiare.li. et suam agnouerit, vt C.de cad.tollen.§.vbi. & facit supra proximo primo l. legatarius. & infra eodem l.ti cui res. & ĵ.pro per l.3, & infra eodem l. grege.

Ed duobus. Id est, duabus rebus.

Non idem. Vt ĵ. de ndeicom.lib. l. si legatario.

Seruum. Scilicet Stichū prædictum.

Deducetur. Sic ĵ. ad leg. Falc.l.planè. in prin. & §. 1.

Seruo. Quod fieri potest: vt in prin. legis.

Sed legatarius. Scilicet prædictus.

Ex pecunia. Id est,ex decem.

Duas quartas. Vnam pro decem, aliam pro Sticho.

Rege. Facit §. 5 co.l. quoties & §. cōmodato.§.fi. & C.de iure delibet. l. quidam. & §. de acquirend.her.l.1.& 2.

SI Titio. Titio capaci,& Seio non capaci. legaui decem: certe Titius capax habebit quinque,& Seius nihil: & tamē facit quod Titius non capit nisi medietatem, vt dictum est.Viu.

Si Titio. Contra C.de cad tol. l. vnica.§ in primo. & §. pro secundo.& ĵ.de contratab. l. si post mortē §. liberi. Sed speciale est hic. vt §.de leg. 1.l plane.§. si coniunctim. & l. huiusmodi §.si Titio.& l.si duobus.in prin. Sed illud hodie corrigitur:vt C.de cad.toll. l.vnica.§. si pro nō scripto. Item & alias assignatur speciale.vt ĵ.de condi tio.& demonst.l.mulier. Sed ibi illa est ratio. quia ridiculum est, ut admittatur tanquam virgo,& tanquā vidua, vt ĵ. de condi.& demon. l.Tiriæ si nupserit. Itē illius l.planè potest assignari ratio: vt C. de necessar. l.pen. Item illius l.hoc est ratio quia in re ipsa est impedimentum, non in persona legatarij:sicut ĵ. de lib. leg.l.antep. ergo illud solum est speciale Sed secundū R hic loquitur in casu, qui est §. ti. 1.l.si duobus.in pr. & §.fi.l.quando alter 1.ō potest capere nunc, sed spes est quod potent: quia sub conditione institutus, vel cum sit posthumus natus turus. Alij assignant aliud speciale,vt ĵ eo.l. fin.§ Seio H. Item aliud §.de inofficio. test.l. Papinianus.§. quoniam autem quarta. Item contra §. ti. 1.l.qui quartam § fi. & l.plane.§. si duobus. sed vt dixi.hic speciale est.& facit ĵ.de verb. obli.l. si mihi & Titio.

Tu dic quod non est cōtra. Imo concor.fm.ff.

Quinque

Quinque. Nunc resp Accur.

Dantur. Id est dari debent.

Seruū hæredis mei

I quis seruum. tibi legaui,vel etiam alienum: & hic seruus aufugit viuo testatore, scilicet me, & culpa hęredis prædicti: certè debet hic cauere tibi legatario de reducendo eo tuis expensis: si autem aufugit me testatore mortuo, debet cauere de reducendo eo suis expensis.¶ Si ita.Ita dixit testator,Sempronio decem do lego, & si noluerit decē, lego ei Stichum: hoc casu duæ res sunt legatæ: sed legatarius non potest petere nisi unam quam vult.

¶ Si quis ita legauerit. Legaui titio decē amphoras uini ex certo dolio: modo nō inueniuntur in dolio. nisi quinque amphoręe: certè illæ quinque debentur ei solæ.

¶ Si inter. Titio legaui equum meū: & plures habeo Titios amicos, & non apparet de quo seu si: & hæres bñ uult uni soluere, qui promittet ei conseruare eum indemnem ab aliis Titiis: omnes autem Titii petūnt legatum:& qui libet vult promittere:certe hęres debet habere electionem cui det.¶ Certam.Viginti Titio legaui, & rogaui eum quod dicta viginti daret Seio,& Sępronio. & sic sunt sub stituti Titio in legato per fideicommissum: Titius petit legatum ab hærede, & vult ei cauere quod extrahet eum indemnē à substitutis prædictis,& substituti ex alia parte petunt legatum prædictum ab hærede,& ei eodem modo uolunt cauere.certe hæres potest eligere cui det,& ab eo cautionē prædictam recipere:& si nullus petitorū est in calumnia,bene faciet hæres,si præferat Titium,cui primo legaui dicta viginti. ¶ Si cui. Tertiā partem hæreditatis meæ legaui Titio:nunquid æs alienum deducetur de parte legata:vt scilicet solus hæres honera sustineat:&nō legatarius: & maxime pretia manumissiorum,& impensas funeris? Et dicitur,quod non,imo pro ea parte,quę legata est onera legatarius sustinebit,secus autem si dixi:lego Titio tertiam partem bonorum meorum:quia tūc nullum de dictis oneribus legatarius sustinebit: & h. d.cum l.seq.Viu.

Alienum.Muito magis si suum: vt §.tit. 1.cū seruus. & l.cum res legata §.1.& 2. secundum Hug.

Fugisset.Culpa hæredis.nam in alieno culpa potest esse:vt §. ti. 1.l.cū res.§.sed si alienus. & l.apud. & l.cū seruus.unde vel æstimationem dat,vel cauet de reducendo:vt §.solu. matr.l. si filosa.§.si qui. & §.tit.1.l. cū res.§.itaque.alioqui.nō tenetur reducere:sed cauet de restituendo si recipiat §.ti. 1.l.cum res.§. si uero non fuit.& §.sed si culpa. & §. de rei uend.l.si a bo. ff.& l. si uero. Accur.

teest: quinque sola Titio dantur.

Idem

VIII.

I quis seruum hæredis, vel alienum legasset. & is fugisset: cautiones interponendæ sunt de reducendo eo. Et si quidem viuo testatore fugerit, expensis legatarii reducit: si, post mortem, sumptibus hæredis.

Legatum alternatiuè censetur plura quò ad rerum nominationem, vnum quò ad præstationem. Bar.

Si ita legetur, Sempronio decem: aut si noluerit,hominem Stichum lego: hoc casu duo legata sunt: sed vno contentus esse debet.

Si legatur certum corpus illud debetur quod ex illo corpore reperitur. Bar.

P.F. sed vni.

Cautiones. Si hoc maluerit legatarius.nam & æstimationem consequi potest, si hæredis culpa interuenerit:vt §. ti. 1.l.cum seruus.& l.cū res.& §.de rei vend. l.si à bonæ fidei.& l. seq.Hug.

Reducitur.Cauet enim de restituendo, si recuperauerit, non de persequendo: quia eo tēpore non tenetur de culpa: sed post mortem sic: & hoc ideo: quia sic post mortem quasi in re aliena præstat culpam ante enim,nec hæres, in culpa, nec legatarius uidetur fuisse dominus. Itē quod dicit post mortem, supple & aditam hæreditatem.aliàs contra argum. sup. ad leg. Aqu.l.inde Neratius. §. 2.

Si quis ita legauerit, Ex illo dolio amphoras x. & si non x. sed paucio res inueniri possint, non extinguitur legatum: sed hoc tantummodo accipitur quod inuenitur.

Si testator sensit de certo legatario, nec apparet de quo, potest hæres eligere quem vult Bar.

Si inter duos dubitet de eodē legato, cui potī dari oporteat, vt puta, si Titio relictum sit, & duo eiusdē nominis amici testatoris veniant, & legatum petant, & hæres soluere paratus sit, deinde ambo defendere hæredē parati sunt:eligere debere hæredem, cui soluat, ut ab eo defendatur.

Si in petendo legatarius, & substitutus sibi concurrant, in dubio est prius legatarius præferendus. Bar.

Casum hui'. § ponit gl i c. quoniam abbas. sup ver. substitutum. posi med. ex deoffi. dele.&ibi vide ad quē finē.

Dic qđ ibi aufugit post mortem, & aditam hereditatem.vnde cum legatarius sit dominus, potest sibi per actionē leg. Aquil.consuli,secundum Bar.

Duo legata. Quatūad nominationē plurium rerum: ut §.eod.l.2. unum autem,quantū ad vnā solutionem: vt ĵ.e. l. si illud. 2. resp.'qđ non placet: vt ĵ. quando dies leg. ced.l. cum illud.dic ergo ideo: quia in vnum tempus non possunt concurrere.nā necesse est in primo repudiari x.quam petat Stichum.sicut usufructus diuersi separati videntur propter diuersionē temporis:vt §.quib.mod.vlusfr.amit.l.si duobus.sic §. ti. 1.l.plane.§. fi.

Tantūmodo.Quia quodammodo certum corpus,ꝙ in rerum natura nō fit,legari videtur,scilicet, in quinque quę desunt.ut §.tit. 1.l.si seruus legatus.§.qui quique,&l.si certos.secus autem si vt quantitas.nam si x. quæ tibi debeo.valet:licet nihil tibi debeā si x.quę Titius debet,non valet,cum nihil debeat:vt §.ti. 1.l fi.tic. §. 1.& l.legatū.& ĵ de lib.leg l legauit & facit §.de cōt. empt.l. si debitor.§. 1.& ĵ.sd le.Fal.l.in ratione. §. diligenter. Accur.

Debere. Id est posse sic §.de offi.procō.l. obseruare.in fi.nō enim necesse habet:imo dicitur impedire legatū:vt ĵ.de reb.dub.l.si fuerit.licet sit contra. ĵ. de adim.leg.l.3.§.si duobus.prout est ibi in litera,vterque. sed sol.ibi.Et no.ꝙ quidam dicunt omnino nullū esse legatū:tu dic aliquod esse,sed impediri,& ei præstandum,qui probauerit de le testatorem sensisse: vt ĵ de cōditio.& demonstr.l.falsa. alioqui non nec enim de ficit ius sed probatio:vt ĵ.de manu testa.l.cum ex plu ribus.& §.de test.tu.l.duo.secus autem si est incertum legatum propter rerum incertitudinem. tunc enim res minoris pretii est præstanda,nisi probetur contra: vt §.tit.1.l. apud Iul.§.Seio. Item habebit locum tunc quod dicitur §.titu 1.l.qui duos & l.si quis à filio.§. si quis. Et no.hic gratificationi: esse locum,vt §. ad Sylleia.l.3.§.sicut.& §.loc.l.in naue.in fi.& ĵ.pros: §.& §. depo.

Debere pro posse, & posse ꝓ debere, Mādo in ꝓœ gl. Facul inver. debemus.

Facit c. vēnerabi-

lem.cū gl. super verbo, fauere, post prin. extra. de elect.

depo.l.1.§.si apud arg. contra ĵ.eod.l.si Titio. Accursius.

Legatarius. Primus scilicet.

Substituti per obliquum: quia rogatus erat eis restituere.

Legatarii. Nominatiui vel genetiui casus.

d Neutrius. Vel substituti tātum, aliud si legatarii tantum: vt quia alij daturus, vel statim consumpturus, nec fidē de facto seruaturus petit: vt s. solu. mat. l. si cum dotem. §. eo tempore. Argumē. infra, pro empt. l. si quis cum: & facit C. de edict. diui Ad. tollend. l. 1. & ĵ. de secun. tab. l. 2 § defertur. Item s proxi. §.

e Partem. Puta tertiam. Accur.

f Deduceretur. Loquitur secundū primam naturam legatorum: quia legatarius olim etiam in tali legato non sentiebat onera: unde stipulationes interponebantur, sed hodie stipulationes captiosæ videtur. ideoque vt in vniuersali. fideicom ita & in tali legato vniuersali pro parte diuiduntur onera: quia vna eorum est natura: ut inst. de fideicom hęredit §. post quod. & §. sed quia. & ĵ.eo.l. cū filius §. 1. & C cōmunia de lega. l. 1. & 2. secundū Ro. Et quod infra l. prox dicitur, est in speciali casu secundum eum. Vel dic certam partem, id est, rem quę faciat tertiam. sic supra. si pars hęred peta. l. 1. §. 1. & ĵ. de vsufr. leg. l. fin. Aliud si quotam partem vt ĵ l. prox quæ est contra. secundū Azo, arg inst. de fideicō miss. hared. §. nihil. Vel secūdum Azo. dic quod si legē quotam portionem hęreditatis, diuiduntur onera: sed denotat nomen hæreditatis, vt hic, & d.l. cum filius, Aliud si dico partem bonorum: ut ĵ.l. prox. quia bona non intelliguntur nisi deducto ære alieno: vt ĵ. de ver. signi. l. nihil aliud. & l. bonorum, & l. subsignatum. §. 1. & l. hæreditas. & not. s. tit. 1. l. non amplius. §. penu. Accursius.

g Vm autem. cum moriar, id est, mortuus ero: sic s. de nego. gest. l. 3. § hæc verba. & hæc primo deducta intelliguntur quia protinus mortuo testatore est facienda impensa. & idem in pretio seruorum fauore libertatis. Ro. Est ergo secundum eum speciale in duobus casibus: regulariter contra. hoc iure antiquo: vt s. l. prox. vel aliter ut ibi no. Acc.

h Manumissorum. Non tantū funeris impensa. R. vt colligitur ex ista dictione autem: quæ est in prin. l. & dic manumissorum, id est, eorum quos præcipit redimi & manumitti, & facit institu. ad l. Fal. §. cum ratio.

De medio Id est, ex medio. Accur.

i Vm fundū. Legaui tibi fundum Sempronianum: & postea aliquid dicto fundo adieci, & adiectionem prædictam cum dicto fundo vniuersa liter simul possedi. Certe tu legatarius & fundum & adiectionem vendicabis. Viu.

Cum fundus. Facit s. titulo. 1. l. si ex toto in princip. & l. quod in rerum §. si quis posi. & ĵ. titu. 1. l. ex prædiis. & ĵ. de uerb. signifi. l. locus. & s. de usufru. l. item si fūdi. §. huic, & de peri. & com. rei vēdi. l. id quod. Acc.

Tatu liberum. Institui mihi hæredem Titium: & dedi libertatē Stichō seruo meo si nauis ex Asia uenerit, & sic dictus Stichus est statu liber: & dubium est, vtrum sit futurus liber, uel non. Dictus Titius, quem mstitui, legauit eidem statu libero decem in suo testamento: & non dedit ei libertatem. certe nihil ualet legatum: quia nemo potest seruo suo sine libertate legare: sed si prædictus Titius meus hæres legauit eidem statu libero sub ea conditione, sub qua ego ei libertatem dederam, valebit legatum: quia inuenitur tunc liber eo tēpore quo cedit dies legati sibi ab hærede relicti, & idem est, si dicto meo seruo reliquit libertatem cum moreretur hęres meus. & ictus hæres eidem seruo leget: quia valet legatum, etiam si non det ei hæres libertatem: quia & si daret superfluum esset: non enim caperet ex hæredis testamento libertatem, sed ex meo: & inuenitur liber eo tempore quo cedit dies legati sibi ab hærede relicti, id est tempore mortis dicti hæredis.

¶ Stichum Seium hæredem mihi instituí, & legaui Titio Stichum, aut Pamphilū ad electionem hæredis: dū tamen hæres eligeret intra certū diē quē appositi: intra illum diē hęres non eligit, cōuertitur certe electio in legatariū. Si autem intra dictum diem eligeret Stichum, & Stichus postea moriatur: liberatus est. Quid si moriatur Stichus ante diē legati cedentē? Alter certe remanebit in obligatione. Quid si hæres intra dictum diem elegit dare Stichum, & nūc vult dare Pamphilum: Certe non auditur. & h.d. Viu.

Eius esset. Scilicet hæredis: vt ĵ. de sta. li. l. statu liberum. & sic non tenet legatum: vt hic, & C. de leg l. seruus, & ĵ. ti. 1. l. 8. §. seruo & s. ti. 1 l. planè. §. si continuatum, fallit in casibus, ut in Auth. ut liberti de cætero. § si quis. col. 7. & ĵ. de ali. leg. l. seruos. & ĵ. ad l. falc. l. Plautius. & s. tit. 1. l. si à pluribus §. fi.

Quod.

Certam pecuniam legatam si & legatarius & substituti legatarij perterent, & hæres soluere paratus sit: si ambo defendere hęredem sunt parati: eligere debet hæres, cui soluat, ut ab eo defendatur, & si neutrius manifesta calumnia videat: ei potius soluendum, cui primum legatum est.

Si legatur pars hereditatis, intelligitur, cum honoribus & oneribus, si pars bonorum, intelligitur deductis oneribus. Bar.

Statu libero non potest hæres legare nisi sub conditione libertatis: vel, si moriente hærede seruus futurus sit: liber. Bar.

Quod rei legatæ accedit, ad legatarium pertinet. Bar.

X.

Vm fundus nominatim legatus est: si quid ei post testamentum factum adiectum sit, id quoq; legato cedit, ēt si illa verba adiecta nō sint, Qui meus erit, si mō testator eam partē non separatim possedit, sed vniuersitati prioris fundi adiūxit.

Statu libero non potest hæres legare nisi sub conditione libertatis: vel, si moriente hærede seruus futurus sit: liber. Bar.

XI.

Tatu liberum ab hærede ne tunc quidem cū dubia eius sit ex testamento libertas legatum sine libertate accipere posse Labeo ait: quia seruus eius esset: sed si hæres eandem conditionem legato inserat, quæ libertati à testatore data proposita fuerit:

In P.Fl. data p. politasue litte

Quod rei legatæ accedit, ad legatarium pertinet. Bar.

legati sibi ab hærede relicti, & idem est, si dicto meo seruo reliquit libertatem cum moreretur hęres meus. & ictus hæres eidem seruo leget: quia valet legatum, etiam si non det ei hæres libertatem: quia & si daret superfluum esset: non enim caperet ex hæredis testamento libertatem, sed ex meo: & inuenitur liber eo tempore quo cedit dies legati sibi ab hærede relicti, id est tempore mortis dicti hæredis.

¶ Stichum Seium hæredem mihi instituí, & legaui Titio Stichum, aut Pamphilū ad electionem hæredis: dū tamen hæres eligeret intra certū diē quē appositi: intra illum diē hęres non eligit, cōuertitur certe electio in legatariū. Si autem intra dictum diem eligeret Stichum, & Stichus postea moriatur: liberatus est. Quid si moriatur Stichus ante diē legati cedentē? Alter certe remanebit in obligatione. Quid si hæres intra dictum diem elegit dare Stichum, & nūc vult dare Pamphilum: Certe non auditur. & h.d. Viu.

Eius esset. Scilicet hæredis: vt ĵ. de sta. li. l. statu liberum. & sic non tenet legatum: vt hic, & C. de leg l. seruus, & ĵ. ti. 1. l. 8. §. seruo & s. ti. 1 l. planè. §. si continuatum, fallit in casibus, ut in Auth. ut liberti de cætero. § si quis. col. 7. & ĵ. de ali. leg. l. seruos. & ĵ. ad l. falc. l. Plautius. & s. tit. 1. l. si à pluribus §. fi.

Quod.

Quod. Pro quia.

Quod, quot modis accipiatur, Mando. in Gl. Facul. §. lane. in ver. & quod.

Superuacuum. Id est, quid inutile. & no. s. man. l. 2. in prin. & inf. eo. l. Lucius. §. fi. & l. vnum. in prin. Acc.

Sed ex testōris. Sic s. tī. j. l. si fundū sub ditione. §. si pater.

Vtrum. q. d. dum modo eligat usque ad diem recitari testamenti nā p hoc vī ex tunc dare legatario electionē. sic. s. de neg. gest. l. qui aliena, §. libertos. & s. de serui. l. si cui. aliàs si semper esset electio hīdis, inutile esset: ut s. ti. 1. l. senatus. §. pe. Acc.

Si non dixerit. Nunc incipit reipō dere.

Manebit. Sic s. de ĵhē. emp. l. si in emptione. §. pe. & ĵ. de solu. l. Stichum aut Pamphilū. in princ.

Non poterit. Cōtra ĵ. de uer. obl. l. si quis stipulatus, fuit .n. hic verbum uoluit. Sol. illa in cōtra ctib. & est ratio, q a dominium hic trāsiuit, quod sine facto meo nō potest discedere, vt inf. de regu. iur. l. id q nostrum. & no. s tit. 1. l. huiusmodi. § Stichū & ĵ. de opt. leg. l. apūd Aufidiū. Vel aliud est, si dico, cū volet: & aliud quē volet, & aliud, cum reus volet: quia tūc habet electionem: ut hic & aliud cum actor: ut ibi. Arg. s. de eo quod cer. loco. l. 2. §. qui Stichum. & facit infra tit. 1. l. fideicommissa. §. si fideicommissum. Accur.

I pecunia. Legaui tibi decē. non inuenit in hæreditate pecunia, sed res tā tū. Certē cōpellitur hæres meus soluere tibi pecuniam: inueniat eam vndecunque vult. Secundo, dicit testator ita dixit, cū morietur hæres meus, det Titio 10. postea Titius viuo hærede decesserit. Non transmittit certe ad hæredem suū legatum: quia legatum, relictum est sub die incerta, quæ habetur pro conditione. Conditionalia autem legata non transeunt ad hæredem legatarij eo mortuo ante conditionem. Viu.

Hæreditas. Aliter nō tenetur: ut inf. ad l. Falc. l. in rō ne. §. quod vulgo. in fi. hodie secus, si non fiat inuentarium: vt in Auth. de hær. & Falc. §. si vero non fecerit.

valet legatum. nam & si cùm moreretur hęres, seruus liber esse iussus esset: rectè sine libertate ei ab hærede legari posse constitit quod superuacuum sit ei libertatem dare, quam ex testamento hæredis capturus non sit, sed ex testatoris habet.

Permissum ad tempus post tempus videtur prohibitum esse: & post electionem sclam res electa, videtur esse in legato: & variare non licet. Bar.

Stichum, aut Pamphilum vtrum hęres meus volet, Titio dato: dum vtrum velit dare eo die, quo testamentum meum recitatū erit, dicat. Si non dixerit hæres, Stichum an Pamphilum dare malit, perinde obligatum eū esse puto, ac si Stichum, aut Pamphilum dare dānatus esset, vtrum legatarius elegerit. si dixerit, se Stichum dare velle: Stichō mortuo liberari eum si ante diem legati cedenter alter mortuus fuerit: alter, q supererit, in obligatione manebit. Cùm autē semel dixerit hęres, vtrum dare velit, mutare sententiam non poterit. & ita etiā Iuliano placuit.

Pecunia legata etiam si in bonis non esse reperitur: ex hæreditate soluenda est. Bar.

colum 1. & facit supra familiæ erciscund æ. l. hæredes. §. fina. l. sequenti. Sed contra sup. eodem. l. si quis seruum. §. 2. Sol. ibi.

Cum morietur. Scilicet ipse hæres, secus si dixit, cū Titius vel legatarius morietur: vt ĵ. quando di. leg. ce. l. si cum hæres. & ĵ. de condi. & demō. l. hæres meus.

Incerta die. Et sic est conditio: vt ĵ. de condi. & dem. l. dies. & s. tit. 1. l. talis Item contra s. tit. 1. l. ab omnibus. §. cum quidam. sed alius est ibi casus.

Decesserit. Scilicet legatarius. Accursius.

Vi duos. C A. Titius & Mæuius mihi in solidum decem debebant, ego feci testamentum, & ita dixit, quod mihi Titius prædictus debet, Mæuio prædicto lego: & qđ mihi Mæuius prædictus debet, Seio extraneo lego. Certè oneratus est hæres meus ad cedendū actionē Mæuio aduersus Titium suū cōreum, & ad dandum tantū Seio extraneo, quantū Mæuius debebat hæredi antequā eidē Męuio cederet actionē contra Titium, & per consequens dictum Mæuiū liberaret: & est ratio, quare tenet taliter Seio hæres, quia facto ipsius hæredis euenit qđ non pōt ipse hæres cedere actiones dicto Seio aduersus Męuiū & factum hæredis fuit cessio, quam fecit Męuio contra Titium: propter qđ Mæuius liberatus fuit ab hærede: si fuit liberatus ab eo ergo alij aduersus eum cedere actionem non potest Se

XII.

I pecunia legata in bonis legantis nō sit, soluendo tamen hæreditas sit, hæres pecuniam legatam dare compellitur, siue de suo, siue ex venditione rerum hæreditarium, siue unde uoluerit.

Dies incertus habetur pro conditione. Bar.

Quod ita legatum est, Hæres cum morietur, Lucio Titio dato decem: cum incerta die legatū est, ad hæredes legatarij non pertinet, si viuo hære de decesserit.

Quando facto hęredis debitor liberatur: imputatur hæredi. Bar.

XII.

Vi duos reos eiusdē pecuniæ habebat, Titium, atque Mæuium: ita legauit, Quod mihi Titius debet, Mæuio hæres meus dato: quod mihi Męuius, Seio dato, his verbis onerat hæredem, nam cum actiones suas hæres Mæuio præstiterit aduersus Titium, videtur Mæuius facto eius liberatus esse: & idcirco Seio hæres tenebitur.

Si idem legatur duobus insolidum: vni debetur res, alij æstimatio. Bar.

cūdo dicit: quidam debebat mihi decem: puta Titius: ego legaui Mæuio illud quod mihi Titius prædictus debet, & postea Seio legaui eadem decem. Certe hæres meus tenetur vni actionem cedere, & alteri decē soluere. Viu.

Męuio. Conreo.

Seio. Cuidam.

His verbis. Scilicet proximis.

Onerat. Etiam ad dandū Seio de suo, non solū ad cedendū. sic ĵ. de lib. leg. l. si damnatus. sed ĵ. sup. tit. 1. cedendū. sic ĵ. de lib. leg. l. si damnatus. sed ĵ. sup. tit. 1. §. si sic. §. 1. vbi cedendo liberatur, sed hic redditur rō

Infortiatum. P p quare

quare sic, quia facto hęredis liberatur Męuius, & ideo non liberatur hęres cedendo actiones Mauio contra Titium: & ad idem in d l. si sic. §. fi. & l. sequen. & facit j. proxi. §.

a Soluendo. Contra j. tit. 1. l. vxorem. §. 1. Sol. ibi. Itē cōtra ꝫ. tit. j. l. si sic. §. j. sed loquit i alio casu. Item facit contra ꝫ. tit j. l. si pluribus. & l. planè. in princ. & l. non quo cunq; §. qui Caium & j. tit. 1. l. si res mihi. & de vsufr. lega. l. duos.

Quid si vnus legatariorū esset incapax legati: dic portionē accrescere collegatario. Bal. in l. eā q̄ in fi. C. de fideicō. vi de q̄ ibi dicit quia plenius discutit.

I idem.

Legaui tibi Stichum: & postea ei libertatem dedi prævalet certè libertas. Et idē est si primo dedi libertatem & postea eū tibi legaui, quia adhuc prævalet libertas: nisi expressū, quod volebam per legatum libertatem adimere. Secundo dicit Seruū Titij istituti mihi hæredem, & ita Titio acquiritur hęreditas post mortē meam: postea eidem seruo libertatē per fideicōmissum reliqui post mortē dicta sui domini, id est, rogaui dictum suum dominum, vt daret ei libertatem post mortem suam. Certè valet fideicōmissum libertatis. Viui.

b Prævalet. Quodcunque præcedat, i dubio: ut j. de fidei commiss. libe. l. si seruus. & facit ꝫ. de dona. inter virum & vxorē. l. vxori fuæ. & j. de manu. test. l. si pecuniā. in prin. & C. de necess ser. l. q̄dā in princ. & §. fi.

c Prævalebit. Idem si libertas valere non potest: vt ꝫ. tit. 1. l. seruum filii §. si idem. & j. eod l. qui testamēto. Accursius.

d Seruo alieno. Facit ꝫ. tit. 1. l. cum filio. & Insti. de singul reb. per fideicommiss. re. §. libertas. Acc.

e Dari. Id est, relinqui à testatore: sed dandam ab eo, cui per seruum institutum quæsita est hæreditas.

Si quis duobus.

Institui mihi duos hīdes: & ita dixi, hæredes mei dent T. tio Stichū, aut decem. Certè si vnus de hæredibus velit dare Titio quinque, & alter medietatem Stichi: nō debent audiri: sed necesse est vtrumque eorum dare: vel Stichum, vel decem integra. Vi.

f Soluere. Sic in stipulationibus: ut supra, de condict. indeb. l. si non sortem. §. fina. & facit ꝫ. tit. 1. l. si ex toto ē. §. fina. & l. si quando §. hęres. & j. de sol. l. qui homin. §. idem. & j. de verbo oblig. l. in executione §. pro parte.

Si is, qui vnum reum habebat, quod is sibi deberet duobus in solidū separatim legasset, oneratur hæres duobus satisfacere: vni actionem cedendo alteri pecuniam soluendo.

In dubio libertas prævalet legato. Bar.

XIIII.

I idem seruus & legatus, & liber esse iussus sit: fauor libertatis pręualet. sin autem & in poste rore scriptura legatus est, & euidens ademptio libertatis ostendatur: legatum propter defuncti volūtatem prævalebit. seruo alieno hærede instituto, post mortē domini eius, cui acquisita hæreditas esset, & libertatem fideicommissariam dari posse constat.

Vtriusque rei legata alternatiuè non potest pars præstari: sed vna solida debet solui. Bar.

XV.

I quis duobus hæredibus institutis ita legauerit, Stichum, aut decem hæredes dato: non potest alter hæredū quinque, alter partem Stichi dare: sed necesse est vtrūque, aut Stichum totum, aut decem soluere.

Duo rei credendi per dictionem alternatiuam possunt constitui. & ille erit potior, qui prius litē contestabitur. Bar.

XVI.

I Titio, aut Seio, vtri hæres uellet legatum relictum est: hæres alteri dando, ab utroq; liberatur: si neutri dederit, vterq; perinde petere potest, atq; si ipsi soli legatum foret. nam vt stipulando duo rei cōstitui possunt, ita & testamento potest idem fieri.

Quando fideicōmissum deficit, legatū remanet penes legatarium: nisi sit nudus minister. Bart.

XVII.

I quis Titio decem legauerit, & rogauerit, ut ea restituat Mæuio, Mæuiusq; fuerit mortuus: Titii commodo cedit, ñ hēdis: nisi si duntaxat vt ministrum Titiū elegit. Idem est, & si ponas I Titio. Ita dixit testator Titio aut Seio lego decem, ad electionem hæredis. si hęres cet tè eligit vnum, & soluit ei decē liberatur ab vtroque, si autem nullum vult eligere: vterq; eorum potest petere, ac si soli esset legatum. Viu.

Liberatur. Imo vtrique: ut aut, pro & accipiatur: ut C. de verb. sig. l. cū quidam. & ꝫ. de condi. indeb. l. si nō sortē. §. fi. Solu. electio hic data tollit contrarium.

Foret. Sunt ergo duo rei credendi, vt hic, & j. de duo reis l. eandem, & sic occupantis melior est conditio: vt j. de verbo. oblig. l. si Titius. & j. de duo. re. l. ex duobus. & arg. j. l. proxi. §. fin. sed ille qui exegit, tenetur alteri neg. gest. vt not. C. de duo. re. l. j. Item facit ꝫ. eo. l. si quis. §. si inter. Sed arg. contra, j. de statu hō. l. qui pecuniam. Acc.

Dic quod hic hęres damnatus est dare alternatiuè: ibi simpliciter & ideo cuilibet pro parte, secūdum Bar. hic.

I quis Titio.

Legaui Titio x. & rogaui, quod ea restituat Mauio. Męuius ante diē fideicōmissi cedentem decessit: & ita i sua persona deficit fideicommissum. Certe Titius legatarius habebit dicta decem & nō hæres: nisi Titius esset electus vt ministret à testatore: quia tūc ad hęredē redibūt. & idē dico in vsufructu eo modo legato, sicut fuerunt 10. Si, non est in F.F.

¶ Si hæres. Damnaui hæredem meum, vt vni ex liberis meis quem eligeret paret 10. hæres non vult eligere cui det. Certe omnes liberti admittentur ad petitionem dictorum decem. Viu.

Vt ministrū. Cum alicui sic relinquitur vt ministro, sicut fit quotidie commissarijs, petere nō pōt relictū vt j. de adi. leg. l. filio. §. matri. & j. ad Treb. l. Lucius. §. j. nisi relictū sit pro anima, seu ad pias causas: vt C. de epitc. & cler. l. nulli. & nisi in alimenta: vt j. de ali. lega. l. filio hærede. Vel nisi aliquod commodū sit ipse habiturus, quod debet sibi remanere, vel alii restituere: ut j. tit. 1. l. si legatarius. Sed tunc non relinquitur ut ministro. Item facit ꝫ. tit. 1. l. si à pluribus. in prin. & l. qui dā. §. si scriptus, & j. si cui plus quam per legem Falc. l. diuus. Itē contra j eo l. codicillis. in prin. sed referi, an ab initio possit cōsistere fideicomm. in persona eius, cui restitui debet, quia Mæuius viuit tempore testamenti

menti: & tunc obtinet quod hic dicitur, & j. tit. 1. l. pater. §. Tusculanus. aut non & tunc non cedit in cōmodum legatarij: vt d l. codicillis. Acc.

Legatum. Titio, sicut ipse Titius rogatus sit Mæuio restituere. Ro. vt j. de vsufr. lega. l. si quis vsumfructū. Item facit. j. de alie. lega. l. pecuniæ. & j. eodem l. Iulianus. & j. de donat. cau. mor. lege filiofamiliàs.

Cogendus est. Supra eod. l. si quis seruum. §. si inter. & l. si Titio contra. sed aliis casibus loquūtur. Item facit infra eod. titu. l. cum quidam.

In aliq bus codicib⁹, cōstiterit.

ADDITIO

Dic qđ ibi in l. si Titio. testator legauit duobus alternatiuè hic vni de certis, quem hæres elegerit: vnde eo non eligente omnes simul admittuntur, & vocantur, secundum Bar. hic.

Sic potest legari mihi res mea i qua alius hēt i⁹: qđ no. p Bar. in l. Mæuius. & ibi gl. ēt i l. si tibi hō in prin. ff. de leg. 1.

Ærede meū.

CASVS. Tu habebas seruū Stichum: ego feci testamentum: & rogaui hæredem meum, vt si dictus Stichus nō erit tuus tempore mortis meæ: eum tibi det. nunquid valet legatum? Et videt quod non: quia res tua non potest tibi legari, & tamē dicit quod valet. possum enim tibi rē tuā legare in eū casum, quo tua nō erit. Viu.

Hæredem meum. Facit ꝫ. tit. 1. l. cetera. §. 1. & j. de cōdi. & demon. l. in ea.

I is cui.

CASVS. Legaui tibi Stichum, aut Pamphilum, ad tuam electionem: tu credens Stichum tantum tibi legatū, Stichum ab hærede meo vēdicasti, postea cognouisti te electionem habere, & volebas Pamphilum petere, & Stichum reddere. Certè nō audieris & idem est, si hæres meus habens electionem vtrum det ibi Stichum, aut Pamphilum, credens se tantum teneri ad Stichum, eum tibi soluerit. nā nō repetet. Viu.

Legatum. A testatore. & sic in facto errabat.

Permissum. A iure Ro. vel dic, à testatore, qđ melius est dicere, vt sit hic casus similis prio casui. Io. cui⁹ ergo est electio ī alternatiuo legato? Rñ, vt j. e. l. Lucio.

Nihil repetere. Imo repetet, & aliud soluet si vult: vsumfructum legatū.

Negligentia eius, qui potest eligere vnum ex certis, facit oēs ad legatum admitti. B.

Si hæres damnatus esset decem vni ex liberis dare, & nō cōstituerit, cui daret: hæres omnibus eadem decem præstare cogendus est.

Potest mihi legari res mea sub condutione: si mea esse de sierit. Bar.

XVIII.

Æredem meum ita tibi obligare possum, vt si quandoq; cum ego moriar, tuus seruus Stichus non erit, dare tibi eum damnas sit.

Per petitionem vel solutionem vnius ex tribus alternatiuè legatis, ius eligendi consumitur, etiam si eam solam quis legatum putauit. Bar.

XIX.

I is, cui legatus sit Stichus, aut Pamphilus, cum Stichum sibi legatum putaret, vindicaret: amplius mutandæ vindicationis ius non habet, tanquam si damnatus hæres alterutrum dare, Stichum dederit, cum ignoraret sibi permissum, vel Pamphilum dare: nihil repetere poterit.

In legato proprietatis coniunctio legalis non inducit ius accrescendi. Bar.

vt ꝫ. de condi. indeb. l. cū is. §. fi. Sol. illa hanc corrigit. vt potè à Iustiniano approbata: vt C. de cōdic. inde. l. pe. vel ibi in facto errauit, hic in iure, credens se tenere ad melioremtu dic, vt ibi. Acc.

T Proculo.

Ego & Titius seruum cōmunē habebamus, scilicet ego pro duabus partibus, & ipse protertia. Seius testator ei seruo x. legauit: ego repudiaui legatū. Certè nō accrescit Titio habito respectu ad dominorum personas: quia non videntur eis legata 10. prædicta coniunctim, sed pro partibus: quas in seruo p̄dicto habent: vnde eorū p̄sonis inspectis nō ē inter eos ius accrescendi. Viu.

Non accrescere. Imo sic accrescit: vt ꝫ. de vsufr. accresc. l. 1. §. 1. contra. Solut. hic secundum rigorem verborū, illud secundum interpretationem: & mentē testatoris. Rog. Tu dic, quo dibi in vsufru. hic in proprietate: qui vsusfructus sicut facilius accrescit. vt infra eod. l. fina. ita facilius iusconiunctionis recipit: alij aliter, vt no. ibi. Item contra infra eod. l. si duobus. Sol. vt ibi.

Vm quidam

CASVS. Titia dedit mihi in dotem 40. & sol. mat. ea sibi restitui: post ea feci testamētum, & volens ei donare 40. ita dixi, lego vxori meæ 40. quæ ei nomine dotis debeo. nunquid valet legatum? Et certè sic. non obst. quod ei dotem reddideram. etenim verbū &c. Viui.

Prætextu. Id est, colore verborum, scilicet præcipio ei reddi dotem 40. valet enim non obstante falsa demonstratione: quia quātitas, vel species est nominata, aliàs secus: vt sup. titulo primo. l. si sic. §. 1. & C. de fal. cau. adie. leg. l. 2. & finali.

Recipit. Sic j. de ver. sig. l. verbum reddendi. & j. ti. 22. l. Lucius. §. 1. & l. hæres meus. Acc.

Vcius Titius.

CASVS. Lucius Titi⁹ habebat quādam militiam, ex qua certos reditus quolibet anno colligebat: dictam militiam Publio Mæuio legauit, vel pecuniam, quæ redigi poterat ex vēditione:

XX.

T Proculo placebat & à patre sic accepi quod seruo communi legatum sit, si alter dominorum omitteret, alteri non accrescere: non enim coniunctim, sed partes videri legatas. nam si ambo vindicarent, eā quemque legati partem habiturum, quam in seruo haberet.

Falsa demonstratio quantitatis expressa, legatum non vitiat. Bar.

XXI.

Vm quidam vxori suæ dotem reddidisset, & xl. ei legare voluisset, & quanquam sciret dotem ei redditam, hoc tamen prætextu vsus esset, quasi dotis reddendæ nomine eam summum legaret: existimo deberi xl. Etenim verbū, reddendi, quanquam significationem habeat retro dandi: recipit tamen, & per se dandi significationem.

Legato facto à testatore postea soluto, legatario actio denegatur: nisi per eum de testatoris mente doceatur: idem de parte soluta. Bar.

XXII.

Vcius Titius in testamento suo Publio

dictæ militiæ postea idē testator antequā decederet, dictam militiam vendidit, & pretium habuit: & illud pretium dedit prædicto legatario,& mortuus est Lucius Titius testator. nūc petit legatarius dictā militiā iterum. Certè non tenentur hæredes, nisi legatarius probet testatorem voluisse eum iterū habere pecuniam. Sed quid si dicit testator, qui vendidit militiā postquā eā legauerat, & pretiū habuit,nō dedit dicto legatario nisi pretij medietatem: Certè mortuo testatore petet legatari ab hæredibus super fluum prætij.nisi ꝓbent hæredes quod eo animo dedit testator legatario medietatem pretij militiæ, quod nolebat legatarium amplius debere habere.nam si hoc probauerint, nihil amplius legatarius habebit. & h. d. Viui.

In P. F. cū superuixisset testamēto, Lucius &c.

a Militiam. Talem, scilicet quæ alienari possit, vt subijcit: vt C. de pig. act. l. fin.

b Eius. Militiæ scilicet quæcunq;. Accurſius.

c Commodis. Sed hoc non dicto non debent præstari cōmoda, quæ medio tempore obuenissent:vt in fructu video:vt ĵ. eod. l. cum pater. §. filia, & l. Lucius.

d Iterum. Propriè cōsiderata datione habita inter viuos. sic ſ̄ de eden. l. veluti §. hæc vox.

e Non oportere. Vt C eodem. l. filia. & ſ̄. de iur dot. l. cum pater. & ſ̄. fol. ma. l. si cum dotē. §. si pater. & ĵ. e. l. Titia. §. qui in vita. & ĵ. de dot. prælegl. j. §. adeo. &. ĵ. de ma test. l 4.

f Voluisse. Præsumitur ergo quod noluit plus dari,ni si contra liqueat.ſ. si illud pretiū consumpsit testator viuens adhuc.vel alias in rationes suas conuertisse:vt ĵ. eo. l. Lucius. in princ. & in l. cum pater. §. filia.

g Reliqui. Scilicet prætij propter illa verba.siue pecuniā &c. aliàs res ipsa peteretur, si ex necessitate esset alienata:vt ſ̄. titu. l. l fideicōmissa. §. si rem. aliud si ex voluntate:vt ſ̄. de adi. leg. l rem legatam. Azo.

Alias,incipit, lege quinquaginta. Et ꝙ mutatio voluntatis nō ꝑsumatur, Mā. do. in 4. q. 5. Rebuffus in concordantijs nu. 4. & i præfatione 3. Rebuffus. l.

Ostenderit. Qui enim mutatā voluntatē dicit. probet:vt ſ̄. de probat. l eum qui. & l. quingenta. Acc.

Ad eum Scilicet hæredem.

Vcio Titio. Ita dicit testator, Lego Lucio Titio fundū Seianū, vel eiusdē fundi vsumfructū:& do ei electionē,qđ habeat quocunq; vult. Certè poterit legatarius petere vel proprietatē nudā dicti fundi,vel vsumfructum sine proprietate. si autē legasset fundū eiusquāuis & vsumfructum videatur ei legasse,tñ non poterit petere vsumfructū, & dimittere proprietatem,vel econtra. quia vnum tolum legatum est:& ideo illud diuidere non potest:vt ſ̄. eo. l. neminem. Viui.

Vendicare. Eligit ergo legatarius:vt hic. Sed contra ſ̄. de iure do. l. plerumq;. §. fi. So. illud in contractibus, qđ non placet:vt ĵ. eo. l. si ita. §. fi. Vel hic expresse dedit electionem legatario. Tu dic, si dicat testator, vēdicato vel percipito tibi rē illā. In vendicando videtur dedisse electionem : vt hic, & sup. de lega. 1. l. plane. §. fi. sed si dicat, hæres dato, indando videtur dedisse hæredi electionem:vt ĵ. eo. l. si ita. §. fin. sed si dicat, lego : in dubio interpretor ꝓ legatario, quia benignius, & plenius vt hic, & ſ̄. eo. l. si is cui. & ĵ. de reg. iu. l. in testamētis. hic in legatis, secus in contractibus,vt in cōtrarijs: vt sup. de contrahē. empt. l. si ita distrahitur. & l. si in emptione §. fi.

Vel fructum. Nō partē vnius, & partem alterius : cum vnū legatū sit : vt ĵ. eo. l si illud. & ſ̄. eo. l. neminem. sed quo ad numerationem sunt:plura:vt ſ̄. tit. 1. l. plane §. fin. Accurſius.

Vm quidam. In hac l. primo ponuntur dicta quatuor Marcelli , vtique illuc, Scæuola autem . & in primo & secundo suo dicto bene dixit vsque illuc, Idem ait in tertio , & in quarto male. Idem in tertio vna ratione per Scæuolam reprehēditur,in quarto duabus . In primo ergo , & secundo dicto facit differentiam inter hæredem rogatum: vt restituat fundū pone quibus libertis volet:& ei rogatum restituat.quos dignos putauerit.nam primus pōt eligere etiam indignum , alius non : imo si eligat, vt ei restituat : dignus habet repetitionem contra eum indignum ab hærede electū. Tertium dictum Marcelli est,quod si hæres ,cui data est electio vt prælīet,quibus libertis volet (vt in primo dicto continetur) omittat eligere libertos,quos vult, incontinenti:omnes liberti continuo admittuntur ad petitionem fideicommissi & in hoc tertio reprehenditur:quia hoc non est verum,nisi aliquo modico tempore transacto,quo poterit hæres eligere:& hęc reprehensio colligitur in fine l ibi, nisi fortè &c. Quartum dictū Marcel. est ibi , Planè &c. & dicit,quod si omnes decedant liberi retēto primo casu. huius l. & vnus solus libertus supersit: ille solus ad petendum fideicōmissum admittitur,cū hæres iam fuerat in mora eligēdi ante mortem dictorum libertorum, vel eius liberti hęres si moriatur ipse ante , quam petat: alij autē primo mortui ad suos hęredes non trasmittunt : & hoc quarto casu reprehenditur.

hendi tur duabus rationibus. Prima est illa, si omnes liberti petere poterunt:quare superstes tātum potest transmittere,& non cæteri, quasi dicat nulla ratione & sic omnes transmittere possunt. Secunda reprehensio sumitur ex ipsius Marcelli dicto, vbi dicit,si hæres nulli restituit, & nō eligit incontinenti, quos libertos vult, cōtinuo omnes habēt petitionem.male ergo dixit, quod vnus tantum transmittat ad hæredem suum. Vltimo occasione reprehensionis tertij dicti Marcelli quæ est in fi. legis,adijcitur similis casus in l. seq. & dicit, si hærede differente eligere, sicq; liberti petitionem habent, aliqui ex libertis sint absentes & præsentes petant fideicōmissum , vocari debent absentes per iudicem : vt sciatur an velint petere,& debet eis certum tēpus dari, intra quod veniant, & si non ueniant intra illud tempus, non audientur postea. hoc dicit cum l. seq. Viu.

In P. F. desunt hęc,& alij noluerūt.

z Etiam indignum. Nec enim &c. ut ĵ. de reb. dub. l. vtrū. § cum ita.

a Ait. Marcellus. Accur.

b Qui non offenderint. Scilicet si eligat indignos : quia vt bono viro est ei indignum præferre. at si ita ijs, quos dignos putaueris petere posse ait eos, qui non offenderint.

c Idē ait, si neminem elegerit, omnes ad petitionem fideicommissi admitti videri , quasi iam præsenti die datum sit, cùm sic relinquitur, Quibus voles : nec vlli offerat. Planè si cæteri defuncti sunt, superstiti dandum, vel hæredi eius, si prius, quā peteret, decesit. Scæuola autē notat, si omnes petere poterunt , & alij noluerunt, cum nulli offertur, cur non & qui decesserunt, ad hæredem transmiserunt, vtique si vno petente iam eligere non potest cui det ? Videtur enim Marcello,cum fideicommissum ita relinquitur, Ex libertis, cui volueris arbitrari, nisi offerat hæres, cui velit,& statim offerat, sine aliquo scilicet interuallo, statim com petere omnibus petitionem.

d Cum igitur omnibus competat, meritò notatus est, cur superstiti soli putet dandū, nisi forte antè, quam iustum tēpus prætereat, quo potuit eligere, cui potius offerat, cæteri decesserint.

Marcellus. cum.

XXV.

e I tamen quibusdam absentibus præsentes petant, cum præsente die relictū fit fideicommissum, causa cognita statuendum est, exploranda quę & alij sint petituri .

Hæres non potest retinere vsumfructum in re legata an tea sibi debitum. Bar.

XXVI.

S, cuius in seruo proprietas erat , fructuario hærede instituto , alienato:vt ĵ. de fol. l. ratum. & ĵ. ad legem Fal. l. i. §. item si ita. hoc autem contingit,cum est in mora eligendi, vel eligit indignum.

f Petitionem. Multo magis cum relinquitur his quos dignos esse:putaueris,cum minus sit in conditionali relicto. Accur.

g Notatus est. Scilicet Marcellus in eo quod dixit ſ̄. plane. & statim repetit.

h Iustum. Quod est modicum tempus,post quod cedit dies legati:& vsque tunc videtur conditionale. & ideo pēdente conditione legatarius ad hæredem nō transmittit:vt C. de cad. tol. §. fin autem.

i I tamen. Præsente. Cū iam fuerit hæres in mora eligendi:& sic præsenti die videtur relictū. Ac.

k Causa cognita. Scilicet sit talis, quæ indulgent restitutionē in int. vel non ſim R. quod est fallum agte : quia licet iusta cā sint absentes, non tū petunt legatū per restitutionē sed ii iure. Azo. sed est intelligendū, ꝙ explorabit iudex, & statuet tmepus intra quod veniant, & petant si voluerint: & si non venerint, non admittentur post:vt ĵ de bo. auth iud. poss. l. 4. Acc.

l S cuius. Cum nudā proprietatē in seruo Sticho haberē, & tu vlum fructū, te fructuariū hæredem instituī,& dictū ſeruū alij sub conditione legauī:& sic pendente conditione esistēte dominio ſeruī apud te hęredē, extinctus est vius fructus tuus: post ad ueniēte cōditione legati, legatarius petit a te ſeruū p-

m Offertur. Scilicet ab hærede. Acc.

n Ad hæredem transmiserunt. Scilicet potestatē hāc petendi, ſubaudi,& certe transmittunt.

o Vtique si vno. Scilicet de superstitibus,vel de hæredibus præmortuorum. Et no. primo committi morā, & sic omnes posse petere: & superstites, & hæredes mortuorum: sed adhuc potest offerre hæres,& eligere,quasi purget morā : vt ꝓbaē hic:ibi, sed omnes petere &c. & ibi,cum nulli offertur. cæterū si unus de prædictis in iure petat:aufert hæredi electionem. & h.d. vtiq: &c. q.d. transmittitur ad hīdes, ita quod hęres non purget moram, utique, &c. Sed an petens aufert ius aliis legatariis ? Respon. quod sic, quasi sint plures rei credēdi. arg. ĵ. de duo. re l. ex duob. & ſ̄. de consti. pec. l. idem est . nisi per in integr. restit. iuuantur: vt ĵ. l. proxim. vel dicas quod non. sed ſolummodo hæredi aufertur electio.

Videtur enim . Merito Marcel. notatur, quia hoc etiā ex verbis eius apparet: vī enim &c.

Interuallo . Scilicet maximo. modicum autē est, quod magis intelligitur, q̄ elocutione pōt exprimi:vt ĵ. de ſol. l. ratum. & ĵ. ad legem Fal. l. i. §. item si ita. hoc autem contingit,cum est in mora eligendi, vel eligit indignum.

p Petitionem. Multo magis cum relinquitur his quos dignos esse:putaueris,cum minus sit in conditionali relicto. Accur.

q Notatus est. Scilicet Marcellus in eo quod dixit ſ̄. plane. & statim repetit.

r Iustum. Quod est modicum tempus,post quod cedit dies legati:& vsque tunc videtur conditionale. & ideo pēdente conditione legatarius ad hæredem nō transmittit:vt C. de cad. tol. §. fin autem.

s I tamen. Præsente. Cū iam fuerit hæres in mora eligendi:& sic præsenti die videtur relictū. Ac.

t Causa cognita. Scilicet sit talis, quæ indulgent restitutionē in int. vel non ſim R. quod est fallum agte : quia licet iusta cā sint absentes, non tū petunt legatū per restitutionē sed ii iure. Azo. sed est intelligendū, ꝙ explorabit iudex, & statuet tmepus intra quod veniant, & petant si voluerint: & si non venerint, non admittentur post:vt ĵ de bo. auth iud. poss. l. 4. Acc.

u S cuius. Cum nudā proprietatē in seruo Sticho haberē, & tu vlum fructū, te fructuariū hæredem instituī,& dictū ſeruū alij sub conditione legauī:& sic pendente conditione esistēte dominio ſeruī apud te hęredē, extinctus est vius fructus tuus: post ad ueniēte cōditione legati, legatarius petit a te ſeruū p-

dictum,& plenam eius proprietatem: tu hæres vis eũ exceptione repellere,ex eo quod ipse legatarius nõ p mittit tibi retinere vsumfructũ in dicto seruo. Certè non potes eum repellere.Viu.

a Seruum legauit.Pure,vel sub conditione:vt ℣.eod.l. cum filius.§. dominus,diuersum tñ in seruitutibus prædiis: vt ſ. de ſer. l. Papinianus.& ſ. tit. 11.l. seruus Titij. & est ratio, quia hic duas res videtur legasse, quod nõ põt dici in seruitute prædiali: vt d §. dominus. H. & facit infra de verb.oblig. l.qui vsumfructum. Accur.

SI illud. CASVS. Si lego tibi Stichum, aut Pamphilum,vnum est legatum: Et idem est, si lego tibi Suhcum,ũ nauis ex Asia venerit, & si non venerit, lego tibi Pãphilum. & idem est si sub cõtrarijs conditionibus lego diuersas res a diuersis pſonis heredũ, & diuersis personis legatariorum:de quo litera plenè exemplũ ponit. Vi.

b Vnum legatum. Mirũ est hoc casu: & magis in inferiori, quod est vnũ, vt infra quando dies le.ce.l cum illud. & sic est contra supra titu. 11.l.plane.§.fin. solũ vnum est,quia vnius rei præstatione liberatio contingit sed duo propter duas res nominatas in legando:sic dicitur in duobus reis stipulandi,vel debẽdi.vt infra.de duo. rei.l. 3.§.fi.& l. cadẽ. §.fi.& Instit.de duo. reis.§.fi.Item contra ſ.eo.l.ſi quis seruum.§.ſi ita.ſol. vt ibi.Accur.

CVm patronus. CASVS. Libertus instituit patronum suum hæredem in ea parte bonorũ suorũ liberti,quam lex dat ipsi patrono:& eum patronũ de fideicommisso alicui dãdo grauauit. Certe non cogit patronus illud præstare Sed quid si patronus repudiet dictam partẽ,in qua eũ instituit libertus,& sic accrescat cohæredi suo, nunquid cohares tenebitur præstare fideicõmissum prædictũ a patrono relictum? Et dr quod sic, & redditur ratio in litera.Viu.

c Ex debita. Olim dimidia:hodie tertia.vt Inſt.de suc. lib.in prin.& §.ſed nostra.H.

ADDITIO. Istam materiã Dyn.tractat latius in c.priuilegium personale. de reg.iur.lib.6.

d Non cogitur. Nisi quod relictũ est liberis & parentibus:vt ℣.de cond & demonſt.l.ſi is.hodie autem habet debitam partem sine omni grauamine:vt Instit. de succeſſ.lib.§.ſed nostra.H.

e Deberi Sic ſ.de admi.tu l ex pluribus.& de reg.iur. l.priuilegiũ & ſ.ſi quis omiſ.cau. testa.l. quia autẽ.§. ſi patronus.& facit ℣ tit. 11.l.fi.§.fi.& ſ. de vulg. ſubſt.l. & si contra. & ſ. de ijs, quæ in testa. delen.l.2 & in.fin.de leg praeſt.contra tabul bon poſſeſſ.l.ſi duobus.§. hæres. Accurſ.

ELIVS. CASVS. Hæc sex tres casus Ponit. Primus est, quando legatũ est in causam caduci: vt quia ille qui debebat habere legatum,& alij dare, decesſit post testamentum adhuc vito testatore:quo casu legatum redit ad hæredem cum suo onere. Secundus casus est, quando ab vno dẽ hęredibus proprio nomine est expresso legatũ relinquitur:quo casu ſi ille hæres nõ existat, ille cui portio sua accreuit, non põtest legatum. Tertius casus dicit idẽ quod secundus, & de filio,cui accreuit portio cohæredis, ſpecialiter loquit: ne quis credat qđ in filio aliud sit, quam in alio hærede, quaſi ipse tantam debeat affectionem patri, vt omnino debeat suam voluntatem adimplere.Vi.

Suam.Id est,conſilis,vel suam,Celſi conſulentis, vel dic interlocutum, id est,interlocutoriam datam. Accurſius.

Viuo testatore. Sed post testamentum: & sic est in causa caduci, & ita remanet cum onere: ſed secus in pro non ſcripto: vt C de cad.tol.§.in primo. & §.pro secundo. & infra §. penultimo. & § finali. Sed cum hoc sit ius vetus remanere cum onere quaſi caduca: quomodo dicit Iuſtin.ibi ſe hoc nouum inuenisse: Reſpond. id est, nullus alius Imperator ante eum fecit: vt & ibi notatur.Item huic contra, infra,de ann.lega. l.Titia. Sol.hic non cœpit vtile legatum esse:ibi cepit deberi, vel ibi finitur commodum:sic ergo & onus,hic autẽ incipit commodum hæredis: & ita onus. Item facit infra eodem, lege cum pater. §.cum exiſtimaret.& l. peculium.

Extitiſſet.Ex hoc & ſequenti.§.nota partem hẽditatis, defectam accreſcere alteri cohæredi ſine onere. Sed contra,ſupra de iis,quę in teſtamen.delen.l.2.& ℣. cod.l.ſi Titio.§.Iulianus.& infra ad legem Falci l in ſingulis

ſingulis.& l ſeq. & C.de cad.tol.§.pro ſecũdo.& ℣.de vſufru.leg.l.ſi ab eo.& C.ad Tre.l.non inſtam.& ſ. in prin.huius l.Solu.hic loquitur in pro non ſcriptis:alię in quaſi caducis:& in caducis.vt C.de cad.tol §.in 1. & ſecundum hoc dic,hic extitiſſet hęres,id est,eſſet in rerum natura tẽpore teſtamenti. Nam tunc demum vel ab eo, vel alio cui accreſcit, præſtatur. Alij diſtinguũt, an teſtator vtatur verbis appellatiuis,puta hæredes mei ſic faciant, vel dent. & tunc transibit onus ad alios hæredes vno nõ exiſtente hærede. An proprio. puta. Titius hæres meꝰ ita faciat.& tũc non: vt ſ. titu. 11.l.ſi duobus.§.hæres & hoc ſe.§. cum dicitur nominatim. Tertij vt Rom. diſtinguunt, an onus ſit tale,quod poſſit ab alio adimpleri, vel non. vt C. de cadu. tol.§. ne aũt. ſed illa diſtinctio habet locum qñ in faciendo, nõ in dando,vt ibi dicit. ſed hic dicit in dãdo:vnde nõ deberet diſtingui. Tu dic ſecundum Azo. quod hic loqtur ſm iꝰ antiquũ, quod hodie corrigitur:vt ℣.eod. l.ſi Titio. §. Iulianus. ſic etiam loquitur in caduco, & in cauſa caduci:vt C.de cad.tol §. ne aũt. in fin.§.

g Si filio. Superiori in genere: hic in ſpecie,id est, in filio qui videbaꝰ teneri, quaſi magis debeat adimplere votum patris:ſed tamen idem eſt.

h Quod.Scilicet,legatum vna cum alijs bonis accreſcentibus. Accur.

i Capit. Id est,caperet de iure antiquo.id est,lege 12. tab.ſi nemo eſſet inſtitutus:vt Inſtit.de hære.ab inteſta.in princ.non autem dicto,qđ ſuam habeat iure inſtitutionis accreſcentẽ ab inteſtato:quia ſic pro parte teſtatus,& pro parte inteſtatus decederet: qđ nõ põt eſſe:vt Inſti.de hæred.inſti.§.non autem.Vel dic capit proprie iure antiquo.i.leg.xij.tabu. quæ confirmat te ſtamentarias ſucceſſiones:vt ℣.de ver.ſig.l.leg. & facit ℣.de.reg.iur.l.quoties duplici.& ſ.proxi.§.& quod ibi not.Accur.

OVidam: CASVS. Reipublicæ cuiuſdã ciuitatis ita legauit, Lego ei ad reficiendam talẽ viam, & eam nominauit:nõ tñ nominauit certam ſummã in legato. Certè valet legatum fauore reipublicæ, licet ſit incertũ.& tantã dabit hæres meus pecuniam dicto rei publicæ, quanta ſufficiet ad dictam viam reficiendã: niſi forte nimis magna ſumma eſſet neceſſaria ad viã reficiendã.vel non erat nimis magna,ſed tamẽ facultates meæ teſtatoris non erant ſufficiẽtes ad commodeſoluendam ſummã neceſſariã viæ:quia in his duobus caſibus debet præſumi me teſtatorem voluiſſe tãtam ſummam dari, quãta eſſet neceſſaria viæ.vnde iudex debet tunc æſtimare quantam ſoluet hęres, videndo quantitatem patrimonij mei.Viu.

k Vſque ad. Inclusiue:vt infra,ibi pater, in tutelam viæ Aureliæ.

a Sufficiat.Sic ergo valet fauore relicti. ſic ℣.tit. 11.l. Stichus. & ℣. de ann.leg. l. ſi cui & ℣. de adi. leg. l. pen.Sed regulariter contra: vt ſupra de iure dot.l.cum poſt.§. genr. & ℣.e. l.Titia. 1.reſpon.niſi conferatur in arbitrium alicuius:vt ſ. eod.l.prima. Accurſius.

SI quis quos. CASVS. Quidã minor 20.ann.cum seruos suos non poſſet manumittere pro pter legem Æliam Sẽtiam, legauit eos Titio vt eos manumitteret.Certè non valet legatum: & ideo legatarius eos manumittere non poterit. Viu.

b Manumittere. Quia ad libertatem non poterant pervenire:ſecus ſi in fraudem creditorum faciat. tunc enim interdum tenet legatum, quandoq; nõ: vt ſupra titulo primo, l. ſeruum filij. §. ſi idem seruus. Sed videtur etiam quod in primo valet legatum, licet non libertas. vt infra,de conditio.& demonſtr.l.ſi quis eum quem.quæ est contra.Solu l.hic vt miniſtro legabatur,ibi nõ:vel ſolu.vt ibi. Item facit infra.eodem.l.qui teſtamento. & ſupra titulo j.l.ſi seruus.§.ſi seruus & facit ℣.eodẽ. l.codicillis.in princip.& infra tit. 11.l.vxorem.in fine. Accurſius.

OMnia. CASVS. Legaui Titio equũ meũ purè: tũc certè petere poteſt,cũ hæres meus adierit hæreditatem meam. Secundo dicit, legaui tibi fundũ sub cõditione.pendẽte conditione tu intraſti in poſſeſſionẽ fundi tua autoritate,& fructus percepiſti. Certè hęres meus poteſt a te vendicare fundum,& fructꝰ. Tertio dicit legaui tibi fundũ Cornelianũ cum omnibus rebus quę erãt in eodem fundo. Certè mancipia,quę sunt in fundo,continentur in legato.Viu.

g Omnia.Niſi talia sint,quæ in ſe tacitam cõditionẽ habent:vt ℣.de cond.& demon.l.1.in fi.& de ver.obl.l. interdum.H.aliàs est in litera nomina.

h Ex die.Cum quodam temporis tẽperamẽto: quod magis intellectu percipi, quã elocutione poſſit exprimi,vt ℣.de ſol.l.quod dicimus.& diximus ſ.e.l.cũ quidam.H & facit ℣.de reg.iur l.in omnibus. Acc.

i Fundum ante conditionẽ.Sed poſtea,poterit hęres petere

cui eũ seruum legauit, nõ potest hæres doli mali exceptione vti, ſi legatarius vindicare seruũ velit, nõ relicto hæredi vſu fructu.

Legatum alternatiuè vel ſub diuerſis conditionibus relictũ eſt vnum reſpectu vnius ſolutionis. Bar.

XXVII.

ILLud,aut illud legatum ſit, vnum legatum a eſt. Si ſub contrariis conditionibus aliud, atque aliud legatum eſt; vnum legatum eſſe arbitramur. neque refert & hæredum,& eorum, quibus legatum eſt diuerſas res a diuerſis pſonis heredũ, & diuerſis perſonis legatariorum:de quo litera plenè exemplũ ponit. Vi.

a Illud. CASVS. Si lego tibi Stichum, aut Pamphilum,vnum eſt legatum: Et idem eſt, ſi lego tibi Suhcum,ũ nauis ex Aſia venerit, & ſi non venerit, lego tibi Pãphilum. & idem eſt ſi ſub cõtrarijs conditionibus lego diuerſas res a diuerſis pſonis heredũ, & diuerſis perſonis legatariorum:de quo litera plenè exemplũ ponit. Vi.

b Vnum legatum. Mirũ eſt hoc caſu: & magis in inferiori, quod eſt vnũ, vt infra quando dies le.ce.l cum illud. & ſic eſt contra ſupra titu. 11.l.plane.§.fin. ſolũ vnum eſt,quia vnius rei præſtatione liberatio contingit ſed duo propter duas res nominatas in legando:ſic dicitur in duobus reis ſtipulandi,vel debẽdi.vt infra.de duo. rei.l. 3.§.fi.& l. cadẽ. §.fi.& Inſti.de duo. reis.§.fi.Item contra ſ.eo.l.ſi quis ſeruum.§.ſi ita.ſol. vt ibi.Accur.

Portio cohæredis deficiens accreſcit ſine onere illi nominatim adiecto.h. d.cum l ſeq. Bartolus.

Quod alicuius hæredis fidei nominatim committitur : poteſt videri ita demum dari voluiſſe ſi ille exiſtiſſet hæres. Si filio a hæredi pars eius, à quo nominatim legatũ eſt, accreſcit: non præſtabit legatum, qđ iure antiquo capit.

Legatum incertum ad viã reficiendam valet. Bar.

XXIX.

ELſus pater meus referebat, cum eſſet in conſilio Ducennij Veri cõſulis, itum in ſententiam ſuam, vt cum Otacilius Catullus filia exaſſe hærede inſtituta, liberto ducenta legaſſet, petiſſetq; ab eo vt ea concubinæ ipſius daret, & libertus viuo teſtatore deceſiſſet,& quod ei relictum erat, apud filiam remanſiſſet: cogeretur filia id fideicommiſſum cõcubinæ reddere.

XXX.

OVidam in teſtamẽto ita ſcripſit,Reipublicæ Gallicanorum lego in tutelam viæ, quæ eſt in colonia eorum, vſque ad viam Aureliam.Quę ſitum eſt,an hoc legatum valeat? Iuuentius Celſus reſpondit, Propemodum quidẽ imperfecta eſt hęc ſcriptura: in tutelam Aureliæ viæ,quia ſumma adſcripta non eſt. poteſt tñ videri tanta ſumma legata, quanta ei rei ſufficiat: ſi modo non appareat aliam fuiſſe defuncti voluntatem,aut ex magnitudine eius pecuniæ,aut ex mediocritate facultatum, quam teſtator reliquit : tunc enim officio iudicis ſecundum æſtimationem patrimonij: & legati quantitas definiri poteſt.

Si deficit fideicommiſſum, legatum non remanet apud nudum miniſtrum. Bar.

XXXI.

SI quis quos non poterat manumittere legauit, vt manumitterentur: nec legatum, nec libertas valet.

Legata ſimpliciter debentur ab adita hæreditate.

XXXII.

OMnia, quæ teſtamentis ſine die, vel conditione adſcribũtur: ex die aditæ hæreditatis præſtantur.

Pendente conditione legati poteſt res legata cũ fructibus revocari à legatario. Bar.

Fundum ante conditionem completam ab hærede non traditũ, ſed à legatario detentum hæres vindicare cum fructibus poterit.

Appellatione rerum,quę sũt in loco, continentur ſerui.

In P. F. Grauiſcanorum.

P. F.viæ reficiẽdæ.

Qũ priuilegiũ personale alteri,ſit, vid plene p Bal.inſ. ſi infanti. 3. opp. de iure delib. Spe.in tit. de inſtru. edi.§.nũc aũt viden dũ.verſic. Iñ quod fuit cõcluſum per ſonã.

Aliàs,in clpit, patter,&c.

In P. Fl. Ducem.

Hæc materiã, vbi & qñ debeanẽ legata, vide ad longũ in l.qđ legat.& l.gl. & Doct.ſ. de iudic. Cy. in l.1. C. vbi fideicõ. petis opor.

petere per interdictum quorũ legatorum: vt ff. quo le. l. j. & C. quo. le. l. j. non autem per rei vendi. H. & facit ff. de cond. & demon. l. legata.

a Hoc amplius. Forte legauerat ei aliud. Vel dic quod alij domum, & huic hoc amplius fundũ: vnde & in domo habet partẽ: vt ff. tit. l. fi. fic.

b Mancipia. Quæ perpetuo ibi sunt: vt ff. tit. l. fi ita legatũ. & C. de verb. signi. l. 2. Acc.

c Vm ita. Ita dixit testator, lego Titio quicquid in horreo meo erit, cũ moriar Titius potuit me viuẽte testatore quasdam res in horreo, quæ non erant sibi legatæ: potuit dico ad hoc, vt continẽatur in legato. certe nõ continebuntur. Secundo dicit: legaui tibi decem. & rogauit te vt alij restitueres, postea cedente die legati legatarius decessit: certè hæres legatarij ad fideicommissum tenetur. Tertio dicit: legaui tibi certam speciem, puta equũ meum brunum: & sine dolo hæredis nõ inueniatur in hæreditate. certè non potest petere legatarius legatũ. Quarto dicit: Titius faciens testamentum familiæ suę fideicõmissum reliquit: dixit tamen quibusdam de familia, quod valebat eos ad fideicommissum admitti primo, puta Titium, & Seium, & Caium, qui erant agnati ipsius, & forte no de proximioribus, certè ipsi debent prius admitti ad fideicommissum: eis aũt deficientibus admittẽtur ij, qui de familia fuerũt tempore mortis testatoris: vt tamen ipsi primo admittantur, qui sunt in gradu proximiori. & hoc nisi defunctus dixerit aliquos primo admittendos, qui erãt in gradu vlteriori. Viu.

In P.Fl. est caput separatũ. sed θεμάτιον est præcedẽtis capitis.

c Erit. Puta cum moriar. Acc.

d Non videtur esse. Sic C de transac. l. fi de certa. & ff. de transa. l. cum Aquiliana, & ff. de pact. l. tres fratres. & de contrah. empt. l. in lege & ff. tit. j. l. fi ita legatũ. & l. si fundus. & ff. de auro & arg. leg. l. pen §. fi.

e Decedat. Qui spontè agnouerat legatũ si sibi relictũ esse. nec enim cogitur, nec hæres eius tenetur: vt ff. ad Treb. l. nam quod. §. fi. sed hęres legantis: vt ff. eo. l. Celsus. siue sit caducum, siue in causa caduci. vt C. de cadu. tol. §. ne autem. in fi. §.

Species. Secus si pecunia: vt ff. eo. l. si pecunia.

g Nec dolo. Qui ergo dolum dicit, probet: vt ff. de probatio. l. quoties. §. qui dolo. Sed cõtra sup. loca. l. fi quis domũ §. Imperator. Ibi captarius probat se sine fraude amisisse capras. Sol. ibi. Item cõtra ff. de eden. l. si quis ex argẽtarijs. §. prohibet. sed speciale in argẽtario, vt ꝓbet casũ: qa eius officiũ est custodire. & habere rõnes, sic & in custode carceris. nã probare debet non suo dolo occisum illum, qui custoditur: vt ff. de cust. re l. fi. §. fi. & facit ff. eo. l. cum res. §. item.

a Familiæ. Accipe, vt C. de verb. sig l. fi.

i Nominati sunt. Quid est quod dicitur nominatos admitti, cum, vt ff. dictu est, familiæ relictũ est? si enim familiæ est relictũ, omnes de familia priores debent admitti. Item si quibusdam nominatis de familia reliquit, alij non admittunt vt C. de verb. sign. l. fi. Respon. ita reliquit, familiæ meæ c. do. l. Petro & Ioanni, Azo. Vel sic vt ptius vocentur Petrus, & Ioannes. hi enim omnibus alijs præferuntur, post hos admittuntur qui eodẽ gradu: & eodem nomine sunt tempore mortis defuncti. puta nominati erant fratres consobrini, innominati sunt si militer consobrini: hi admittũtur post nominatos. & non patrueles, qui sunt ex alio nomine, s. agnationis, sed prædictæ cognationis, (& hoc innuit verbum, ex eo nomine, quod ex eo, quidam habent cancellatum) deinde filij consobrinorum nõ patruelium: licet hodie hæc differentia agnationis, & cognationis sublata ẽt vt in Authẽ. de hæred. ab intesta. § ex his. co. 9 planius autem est si habeas cancellatum eo, & dic ex nom. ne, id est, ex familia. & sic post nominatos admittũtur oẽs, qui proximiores sunt in gradu siue agnationis, siue cognationis, & sm hoc non est q̃stio quæ fit an post nominatos admittantur prædẽtes. vt fratres defuncti. & de patrui: & dicũt quod nõ, quasi per hanc literam post eos &c. vocentur tantum sequẽtes, non præcedẽtes, sed dic, post eos defunctos notare ordinem successionis, non ordinẽ graduum. Itẽ est pro eis arg. cõtra ff. de succed. edic. l. 1. §. quibus.

Extinctos. Scilicet nominatos.

Qui. Subaudi, illi possunt admitti, qui & cætera.

Moreretur. Imo & tunc testamenti: vt ff. de reb. du. l. si cognatis quæ est contra. Solut. ibi non erat ordo in succedendo. & ideo ẽt tunc tempus testamẽti inspicitur. omnes enim cognati ibi vocãtur quocumq; gradu. at hic per ordinem admittũtur post nominatos: vt C. de verb. sig l. fi. sic an sit capax tẽpore mortis inspicitur: vt ff. de iur. fisc. l. non intelligitur. §. quando.

Et qui ex his. Scilicet consobrinis. Vel dic ex his, s. proximis tempore mortis.

Primo. Quandoq; sui sunt in gradu impari, æqualiter admittuntur: vt filij fratrum cum fratribus: vt C. de leg hær. Auth. cessante. Acc.

p Ad vlteriores. Puta patrueles: vt dicunt. Vel dic ad quintũ vel ad sextum gradum. Item facit ff. de aur. & arg. leg. l. fi. in princ.

Legatorum. CASVS. Legatarij debẽt conuenire hæredes pro partibus hæreditatis, & vnus hæres nõ debet pro altero teneri. Secũdo dicit, Titius instituit sibi quatuor hæredes, & à duob⁹ legata reliqt: postea fecit codicillos. in quib⁹ ita dixit, Præcipio q̃d hæredes mei indistincte legata præstent legatarijs. & istos codicillos misit omnibus hæredibus, cum essent absentes, quæritur vtrum ob ea verba in codicillis generaliter ad omnes hæredes directa, legata indistinctè debeant præstari ab omnib. hæredibus: an vero ab illis duobus solũ qui onerati fuerũt in testamento? Et dicit quod illi soli debent præstare legata omnia. & sic per præcedentia determinantur sequentia. Viu.

Legatorum. Aliàs l. legatorum. aliàs §. idem respondit.

b Competit. Nisi nominauit hęredes omnes, vel quosdã proprijs nominibus & tunc tenetur ad viriles: vt ff. tit. l. l. turpia §. fin. & ff. tit. l. fi plures. ff. ad Tre. l. nonnunquam, & l. quoties. Accursius.

Legatum est quicquid in horreo meo erit, & is cui legatum est, ex rebus nõ legatis ignorante eo, ampliandi legati sui gratia in horreum intulerit, q̃ illatum est, non videtur esse legatum.

Morte grauati non extinguitur fideicommissum. B.

Quòd a legatario petitũ erat, vt alij restitueret, si legatarius decedat, hęres quoq; eius id, q̃d legatum est, ꝓstare debebit.

Hæres non tenetur ad speciem legatam, nisi probetur eam habere, vel dolo desiisse possidere. Bart.

XXXIII.

Cum ita legatur, Illi hoc amplius fundum illum cum omnibus rebus, quæ in eodem fundo erunt mancipia quoq; continetur.

Non videtur esse in loco q̃ dolo legatarij illud illatũ est. Bartolus.

XXXIIII.

Species nominatim legatæ si non reperiantur nec dolo hæredis deesse probentur, peti ex eo testamento non possunt.

Ad relictum familiæ primo vocantur nominati, post eos qui proximiores sunt in gradu. Bartolus.

In fideicõmisso quod familiæ relinquitur, ij ad petitionem eius admitti possunt, qui nominati sunt, aut post eos omnes extinctos qui ex nomine defuncti fuerint eo tempore, quo testator moreretur, & qui ex his primo gradu procreati sint, nisi specialiter defunctus ad vlteriores volũtatem suam extenderit.

Non tenetur quis ad legatum ex persona cohæredis, qui non est soluendo. Bartolus.

XXXIIII.

Egatorum. CASVS. Legatarij debẽt conuenire hæredes pro partibus hæreditatis, & vnus hæres nõ debet pro altero teneri. Secũdo dicit, Titius instituit sibi quatuor hæredes, & à duob⁹ legata reliqt: postea fecit codicillos. in quib⁹ ita dixit, Præcipio q̃d hæredes mei indistincte legata præstent legatarijs. & istos codicillos misit omnibus hæredibus, cum essent absentes, quæritur vtrum ob ea verba in codicillis generaliter ad omnes hæredes directa, legata indistinctè debeant præstari ab omnib. hæredibus: an vero ab illis duobus solũ qui onerati fuerũt in testamento? Et dicit quod illi soli debent præstare legata omnia. & sic per præcedentia determinantur sequentia. Viu.

Legatorum. Aliàs l. legatorum. aliàs §. idem respondit.

b Competit. Nisi nominauit hęredes omnes, vel quosdã proprijs nominibus & tunc tenetur ad viriles: vt ff. tit. l. l. turpia §. fin. & ff. tit. l. fi plures. ff. ad Tre. l. nonnunquam, & l. quoties. Accursius.

Egatorum petitio aduersus hæredes ꝓ partibus hæreditarijs cõpetit, nec pro ijs, qui soluendo non sunt, onerari cohæredes oportet.

Clausula generalis restringitur ad specificata tantum, si plura fuerunt. B.

Qui plures hæredes instituit, testamento à quibusdam nominatim reliquit legata, postea codicillos ad omnes hęredes scripsit, Quæro, quæ legata debeantur? Modestinus respondit; Cum manifestè testator testamento expresserit, à quibus hæredibus legata præstari vellet, licet codicillos ad omnes scripserit, apparet tamen ea, quæ codicillis dedit, ab ijs præstanda esse, quos munere fungi debere, testamento ostendit testator.

Verba enunciatiua de futuro emissa propter aliud, enũciatiua de præterito, sine expressione rei dispositionem non inducunt. Bart.

XXXV.

Itia cùm testamento facto decederet hæredibus institutis Mæuia, & Sempronio filiis suis ex æquis partibus, dictis filijs meis habebit certè libertus legatum: quia per eum non remanet.

¶ Qui inuita. Soluto matrimonio inter filiam meam, & maritum suum egi inuita dicta filia mea actione de dote cõtra generum meum quondam: & exegi dotem: postea exheredaui filiam prędictam, & filiũ meũ mihi hæredẽ instituit: & legaui dictæ filiæ c. vt ea in dotẽ habeat, certè ꝓp hoc legatũ non amittit actionem de dote filia contra maritũ suũ quondã: sed nõ debet consequi totũ legatum à fratre suo, & totã dotẽ à marito: sed si dos est maior quam legatũ, & illã vult petere à marito suo quondã, non petet à fratre legatũ: si aut plus sit in legato quam in dote. & vult legatũ petere, non admittetur nisi in eo quod excedet dotis quãtitatem: & postea rationem reddit.

¶ Lucius. Lucius Titius instituit sibi hęredes Titianũ, & Paulianam filios suos. & Titianum in octo vncijs pone: & Paulianam in quatuor: & inter alia verba, q̃ dixit, ita dixit, volo quod Titian⁹ pręstet omnia legata q̃ reliqui. & postea dixit: peto à te Pauliana vt non iraſcaris ex eo, quod plus dedi Titiano, quam tibi qa tu scis eum magna onera sustentaturũ, & legata, quæ supra reliqui pręstaturum certè propter ista verba, qa tu scis &c. non debet Titianus soluere creditoribus solus: sed legata debet bene prærtare solus.

¶ Titia. Titia Caio Seio nupsit: & ei in dotẽ dedit prædia partẽ Castelli Nacleorum, & multa alia: & ex eo postea filiam habuit: & ab intestato decedens hæc Titia & ita dixit filiæ Caiũ Seium commendo tibi ò filia, & volo des ei omnia, quæ ei in dotẽ dedi: vt inde habeat vitam suam: & rogo te, quod non molestes eũ in prædictis: quia erũt prędia tua, & filiorum tuorum post mortẽ dicti mei viri: & postea multa alia eidẽ viro legauit, vt habeat ea quãdiu viuet mortua hac Titia maritus suus prædictus habuit oĩa prædicta, & do nec vixit tenuit: & postea mortuus est, petit filia prędicta ab hęredibus, dicti viri omnes illas res, quas reliqt ei Titia, tanquã ex fideicõ. ꝓpter illa verba quæ dixit

Titia

Titia. erunt enim post mortem eius tua & filia, & filius tuorum &c. certè bene potest hoc facere. & hoc dicit tota hæc lex. Viu.

a Petijt. In codicillis postea factis.

b Seruum suum. Pro suum Mæuiæ. sed quid in hæreditatio? Respō. idē, quia verba quæ sub ij ciuntur, exprimūt conditionem.

c Tot capita, q. d. multa.

d Et mancipia. Repete, & cautum sit man. &c.

e Duarum. Scilicet Mæuiæ. & Sempronij.

Nihil. Iudicij sub audi.

f Legaile Id est, legatarium esse. & hic tempus pro tēpore. vel facit similitudinē. q. d. sicut si dixit legaui, non expressa quātitate vel specie, cum nihil legauerit, nullū est rēdictum: sic si dixerit legauero, non expressa quantitate. & nihil postea legerit.

g Nec adiecerit. Testator.

Speciem. Quid si dixerit? Respō. nec tunc valet quasi cōditionale: & ideo subau. maxime. Interest enim etiam expressa specie, vel q̄titate conditio: vt ſ. de cond. indeb. l. q promisit. & ſ. tutu. l. d Stichum & non idē in ptento dico re expressa: vt ſ. de do. l. ex hac argu. cōtra ſ de cōd. & dem. l. cū tale. § fallam.

h Neque legati. Scilicet de capitib' tertiorū. sed cōtra ſ. de do. l. ex hac. Sol. ibi donator ē vſus verbis præteriti tempo ris: hic futuri secundum quotidā. vel hic nō fuit expressa ſpecies, vel quātitas, ibi sic: & ideo valet ar. C. de fal. cau. adiec. le l. fi. Vel ibi æquitas: hic rigor. Item cōtra ſ. eo. l. quidā. vbi incertitudo nō nocet. Sol. ibi. Ite in eo quod subijcit non valere libertatē videt valere nō obstante falsa demonſtratione vt ſ. de condit. & dem. l. demonſtratio. cōtra. Sol. ibi demōſtratio fit in præterito vel præsenti, hic in futuro: dicit. n legauero, quod conditionē inducit: vt ſ. titu. l. l. 6. Item cōtra. ſ. eo. l. cū pater. § fi. Sol. ibi non inducit cōditionem, licet futuri tēporis sit. & hoc ideo, q̄ hic in repræsentatione oneris, ibi secus. & facit infra de vſuf leg. l. qui plures.

i Villam. Id est, vniuersitatem quandam prædiorum, & hoium. vel id est, domum nam infra vocat prædiū.

k Synthesim. Nomen villa legatæ.

l Videtur. Hoc erat verum.

m Contineat. Hoc non erat verum.

Non sic interpretandum. Innumerabiles scripturā, lego vni haredum talem rē à scip o. multas habere significationes seu interpretationes: duas malas, & tres bonas. Prima vt ea piat portionem hæreditariam tantum. & nō vltra: quia ei à te legari non pōt. Secunda: vt capiat totam. sed non gratis, quia debet prestū soluere pro parte cohæredis: quasi à se, id est, à sua but la capiat alterā partem. & hæc reprehēdit Modestin. Sunt alia benigniores, q̄ non vitiant, vt à te ipso dicatur accepere, id est, non per filium, vel seruū: q̄ possiet quā loq; sibi prodesse: vt ſ. de le. præſian. l. 3. § liberis. & §. hoc autem. quasi dicat, non lego fisto vel seruo in ſtituti: quia tunc nō videtur legari à te, vel non ab alio accepit per fideicommiſſum. quod esset, si testator extraneo legasset. & eū rogasset restituere vni hæredum. sed à te, id est, per te habet directo, quod expedit? Vel tertio à te id est vt non petat ab alio, sed tua authoritate ingrediatur, quasi ex permiſſione defuncti. hic. & alibi C. de pig. i creditores. istæ expositiones sic quidem sunt eligendæ, non vt pereat: vt infra d reb. du. l. quotiens. & te ſtium hoc cōtra, ſ titu. l. l. planè. § fi duobus. & l. legatū § hīdi. quæ dicunt hæredi à seipso non legari. Sol. l. ſi vnus hæres tantum est, ei à se nūquam legatur. Si autem plures sunt hæredes. vni ab altero legatur, & tenet vt præcipiat: vt ſ. titu. l. l. qui filiabus. § fi. & ſ. e. l. fi. § quatuor. & l. miles. § pro parte. & ſ. de hæred. inſtitu. l. ex facto. & sic hic intelligitur. ſi autem legatur vni hæredum. & alij, vel alijs extraneis. puta duobus: dic, vt ſ. titu. l. l. legatum. §.

ζαν σὴν ταῖς αὐτῇ ἐπὶ ἔτη κατὰ πάσας Ὀκταβιανῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ ἡδίστῳ μου υἱῷ χαίρειν. Βούλομαι ἔστιν πάντως ἐξαιρεῖν λαβεῖν τῆς σύμπασης τῶν ἀνδρῶν κωμῶν συνῆλθεν αὐτοῖς εἰ θήκαις.

(Id est, Octauianæ Stratonicæ dulcissimæ filiæ meæ, salutem. Volo eam à seipsa accipere villā Gazā, cū impositionibus suis omnibus. Octauiano Alexandro dulcissimo filio meo salutē. Præcipuā volo eā à seipso accipere syntheſim sterilīū villarū cū impositionibus suis.) Quæro, an huiusmodi scriptura integrum prædiū singulis hæredibus ditū esse videatur? an vero partem hereditariā dūtaxat: cōtineat? cū inutiliter à semetipso quicquā eorū, quā habebat partē, accipere voluerit? Modestinus rūdit, nō sic interpretandā scriptura, de qua quærit, ut fideicommiſſum inutile fiat. Item quæro, si integram prædium relictum esse videat, an pretiū portionis fratri, & cohæredi soluendū sit: vt hoc ipso q̄ à semetipso accipere præcepit, pretio illato integrū eū habere voluerit? Ite rūdit, ad ſolutionem pretij fideicommiſſariū minimè compellendum.

Qui est adhibitus actui vt testis nō prudicat iuri suo. B.

Lucius Titius in testamento suo ita cauit:

ο Ὀκταβιὰν Στρατονίκῃ τῇ ἡδίστῃ μου θυγατρὶ χαίρειν. Βούλομαι ἐκτίνειν πᾶσαν τῆς λαβεῖν τῆς κώμης Γά

o In P. Fl. Græca sic habētur, Ὀκταβιάνῃ Στρατονίκῃ τῇ γλυκυτάτῃ μου θυγατρὶ καὶ μέν. Βάλομαι αὐτῷ παρέχειν ταῖς λαβεῖν χωρίον γάζαν σὺν ταῖς ἐπὶ ἤ κασὶ πάσαις. Ὀκταβιάνῳ Ἀλεξάνδρῳ τῷ γλυκυτάτῳ μου υἱῷ χαίρειν. Βούλομαι ἔστιν πάντως ἐξαιρεῖν λαβεῖν τῆς σύμπασης τῶν ἀνδρῶν κωμῶν συνῆλθεν αὐτοῖς εἰ θήκαις. Βούλομαι αὐτὸν τὸν παρ' αὐτῆς λαβεῖν σύγκτησιν ἀγοντος ρονομεῖ ἄνην, σὴν αἷς ἔχει ἐπὶ θήκαις πάσας. Id est Octauianę Stratonicæ dulcissimæ filiæ meæ S. Volo vt ipsa a semetipsa prędium Gazan cū

p In P. F. ſidem qui hæredes.

q In P. Fl. q̄ ne repudiari q dē potest. atque ita etiā scriptū repe-- rimus in vet. exempla. manu scripto.

r Dñm. non est in P. Fl.

s Collige ex ista gl. q̄ scientia, & patientia habetur pro expresso consensu de filiofami. & quē admodū pater C. i. 10. vide omnino Bal. in l. ſi fine. in fi. i. co. C. ad Vellcia.

t Synthesis q̄d ut pulchrè Alc lib. 1. ptermiſſi hac ipsa diſſione.

u Hęredi b', nō est in P. Flo.

Lucia Titia inteſtata moriens à filijs suis per fideicommiſſum alieno seruo domum reliquit, post mortem eius, filij ijdemque hæredes, cùm diuiſerunt hæreditatem matris, diuiſerunt etiam domū: in qua diuiſione dominus serui fideicommiſſarij quasi testis adfuit. Quæro, an fideicommiſſi persecutionem acquiſitam sibi per seruū, eò q̄ interfuit diuiſioni, amiſiſſe videatur. Modestinus respōdit: fideicommiſſum ipso iure amiſſum non esse, quod ne repudiatū quidem videri potest, sed nec domino per doli exceptionem ſubmouetur, niſi cui denter apparuerit, omittendi fideicommiſſi causa hoc eum feciſſe.

Verba enunciatiua non inducunt dispositionem vltra verborum significationem. B.

Caius Seius cùm domum haberet, & in prætorio vxoris ſuæ ſe transtuliſſet, quaſdam res de dom ſua in eodem prętorio transtulit, ibiq; post multos dies decedens, testamento vxorem ſuam hæredem, & alios cōplures reliquit, quo testamē to significauit verba, quæ infra ſcripta ſunt. In primis ſciant hæredes mei, nullam pecuniam esse penes vxorem meam, sed nec aliud quicquam, ideoq; eam hoc nomine inquietari nolo. Quęro, an ea, quę viuo eo in prætorio vxoris eius translata ſunt, communi hæreditati vendicari poſsint? &

tum §. hæredi. & no. in l. planè. §. ſi duobus.

x Reliquit. In codicillis.

y Adiuit. Solummodo. & fortè ſui iuris ignarus.

z Non esse. Tria not. ad primū, ſcilicet quod nō præſiſtitit præſentia. est contra, §. de pignor. l. fideiuſſor. §. 1. & quibus modis pignus, vel hypo. ſol. l. Titius. §. fi. Sol. ſuper huiuſmodi quæſtionibus inter ſcientiam domini & cauſam, quare interfuit diuiſioni, diſtinguitur ſecundum R. tu dic ſecūdum Io. an eo contradicente poterat fieri, & tunc preſentia, vel ſcientia non nocet, vt hic. an nō: & tunc nocet, vt in contrariis, vt nota. §. de pignorat. act. l. Caius. Item contra ad idem ff. in eo. titul. l. codi. illis. §. 1. Sol. ibi cōſenſerūt. Item contra ad idē §. tit. 1. l. ſi fundum. in princip. Solut. ibi plus fecit, quia aſſignauit: & hic nō in fundum, ſed in prętium remanet hīdei commi. Item ad id qđ ſubiicit nō poſſe dominum repudiare, est contra, §. titu. 1. l. legatum. in p. in. Solu. non potest, ſcilicet taliter exiſtēdo testis: alio modo ſic. vel ſubau di videri: quod in idem recidit. vel hic agnicuerat iam: vt ff. de ſuc. edic. l. 1. §. de cretalis. & facit infra de conditio. & demonſtratio. l. qui hæredi. & de ſolut. l. Stichum. §. vſumfruct & l. h ſtipulatem. & de doli excepti. l. apud §. quæſitum.

a Penes vxorem. Quod verum erat: quia teſtator penes ſe dicebatur habere translata, nō vxor: vt infra de verborū ſignificat. l. penes. niſi vxor teſtamēti tempore amouerat res & teſtator ſciebat, nam tunc liberaliōnē legaſſe videtur: niſi hæredes probent contrariū: vt C. de fal. cau. adiect leg. l. 1. qđ pūt: niſi teſtator iuraue rit: vt ī Auth. de iureiur. à mo præſt. §. 1. colum. 3.

b Ostendere. Non ergo debentur translata in prætorium. ſed contra, infra, de conditio. & demonſtrati. l. cum tale. §. fallam. ſed ibi certa quantitas, vel ſpecies fuit nominata in legādo, hic non. Et eodē modo ſol. aliud contra, inf. de aur. & arg leg l. qui vxori. nam & ibi res est in teſtamento nominata, & iuſſi ſunt hæredes reddere quæ ſi propriā vxoris: hic neutrum fuit. & facit C. communia vtri. iudi. leg. ſcriptura. & infra de cond. & demonſt. l. ſi ita. & C. arb. tute. l. 1.

c Carere. Et facit infra de ann. leg. l. Mæuia. & l. annua. & infra de adimen. lega. l. 3. §. ſi quis Titio. & C. de legat. lege. 1. & inf. de conditio. & demonſtratio. l. ſi quis ita. & C. de conditio. inſer. l. ſi ea conditione.

d Qui inuita. Id est, contradicente, & cauſam contradicendi habente: vt §. ſolu. mat. l. ſi cum dotem. §. eo tempore, alias patre recipiente liberatur maritus: vt §. ſolu. matri. l. dotē. quod hic inferius negat. Accurſius.

e In primis est. Scilicet reſpondendū.

f Non conſenſerit. Id est, contradixerit. potest ergo filia iſta legatū ſpernere: ſed an marit' aget ad legatū, qui adhuc est debitor filiæ & ei ſoluit? Reſpon. non: quia eius contemplatione nō reliquit hic pater: vt in fin. huius. §. & infra tit. 1. l. fideicōmiſſa. §. interdum. ſecundum. Azo.

g Non ignorans. Quid autē ſi ignorauerit? Reſpondeo idem: quia videtur contradicere: vt §. ſol. ma. l. 2. in fi. ſub. ergo hic maximè.

h Hic autem. Mutat caſum: nam ſupra non agnouit legatum, hic ſic.

i Maior quātitas. puta dos fuit decē, legatum quinque.

Illius

a Illius. Scilicet dotis quę excedit legatum.

b Petitione. Scilicet quinque. & dic, contenta à fratre, reſiduã dotis quantitatem ſcilicet alia v. à marito cõtequitur actione ex ſtip. de dote. nam cùm agnoſcit legatũ ſcilicet pro dote: & onus ei iniũctum agnoſcere cogitur, vt ſcilicet a viro id nõ petat: vt j. co. l. Imperator. §. ſi centũ. & j. ad leg. Falc. ſed ſi non ſeruus. imo verius dic econtra, ſit contenta à viro, ſcilicet de v. agẽdo contra eum virum nec enim plus poteſt onerari, quam fuerit honorata. ut dictis ll. Prima non placet: quia male diceret cõtenta: cum in plus nullum ius habet, vel habuit cõtra fratrem. Sed qd ſi nolit legatum admittere, ſed tãtum dotẽ à viro recipere? Reſpon. poteſt, hoc eni innuit Modeſtinus, cum dicit actionem de dote ſupereſſe.

Cõpenſatio propriè dicit, ſpecies reconuẽtionis, cui debet reſpõderi tanq̃ petitioni. Bald. in 2. col. in fin. in l. ſi con ſtat. i uer. item econtra habemus. C. de cõpenſ. p eũdem, in le. neque. co. ti.

Compenſatio. Dotis & legati: & dic, qã impropriè dicit: cũ nõ ſit hinc inde debiti contributio, vbi ꝓpriè dicitur cõpenſatio: vt §. de compẽ. l. 1. ſed eſt tale, id eſt, reputatio. ſic §. de rei vẽdi l. emptor & ꝺ ne go. ge. l. Neſſennius.

In ſequenti tum ma. Legati nomine debita.

Non eſt enim verisimile. Imo certũ eſt, quod nõ voluit ex verbis: ſic enim dixit, nomine dotis. ideo autem nõ dicto præſumptione eſſitæ maxime in filio ſuoque hærede præſtitit: vt j. de do. pleg. l. 2. & argu. C. de impo. lu. dele. l. 1. ſed ab extraneo vtrumq; hodie requireretur: licet aliud eſſet olim ꝓ interdictũ de alterutro: vt C. de rei vxo. act.

P. Florẽ. ſi libentatuum.

lius petitione ſit tantummodo mulier cõtenta. quòd ſi in ſumma dotis nomine legata amplius eſt, quàm in dote principali: compenſato fiat vſque ad eãdem ſummam, quæ cõcurrit, & id tantummodo, quod excedit in ſequenti ſumma, ex teſtamento conſequatur, non eſt enim veriſimile, patrem duplici præſtatione dotis filium eundemque hęredẽ onerare voluiſſe prẽterea cũ putauerit ſe efficaciter (licet non conſentiente filia) inſtituiſſe aduerſus generum de dote actionem.

Diſſ poſitio ſpecialis derogat generali. Item verba generalia obſcura declarantur per præcedentia clara. Bartolus.

Lucius Titius relictis duobus filijs ſuis hæredibus diuerſi ſexus inſtitutis, addidit caput generale, vti legata & libertates ab his hæredibus ſuis præſtarentur: quadam tamen parte teſtamenti à filio petijt vt omne onus legatorum in ſe ſuſtineret, in hũc modum. Ea quæcunque in legatis reliqui, vt dari præcepi, ab Attiano filio meo, & hærede dari, præſtarique iubeo. deinde ſubiecit in præceptione relinquenda filiæ ſuæ hæc verba; Paulinæ dulciſsimæ filiæ meæ, ſi quæ me viuo cõparaui, dedi, ſibi habere iubeo, cuius rei quæ ſtionem fieri veto, & peto à te filia mea chariſsima, ne velis iraſci quod ampliorem ſubſtantiam fratri tuo reliqueram, quem tu ſcis magna onera ſuſtentaturũ, & legata, quæ ſupra feci teſtatutum. Quæro, an ex his extremis verbis, quibus cum filia ſua in teſtamento pater locutus eſt, effectum videatur, vt hæreditari s actionibus omnibus filium ſuum onerarit? an verò iam ſolum propter onus legatorum locutus eſſe videatur, petitiones autem hæreditariæ in vtrumque hæredẽ crediteribus dari debeãt? Modeſtinus reſpondit: vt actiones creditorum filius ſolus excipiat, iuſſiſſe teſtatorem non proponi.

Verba diſpoſitiua ad quemcunque directa fideicommiſſi petitionem inducunt. Item qui voluit res ad aliquem pertinere ad tempus, poſt illud ſi detur velle ad ſuum hęredem redire. Bar.

Titia cum nuberet Caio Seio, dedit in dotem prædia, & quaſdam alias res; poſtea decedens codicillis ita cauit.

Γάϊον Σέϊον τὸν ἄνδρα μου παρακαλῶ τιθεμένη σοι ὧν δύνασθαι βούλομαι δοῦναι εἰς σου χρῆσιν καὶ ἐπιτροπεύειν † μετοχὴν κώμης Ναχλωνος ἣν ἐδώκα δεδοικυῖα εἰς προῖκα, σὺν σώμασι τοῖς ἐμπορευομένοις τῇ πατρικῇ κατὰ μηδὲν ἐλαττοῦσθαι αὐτον πρὸς ἧς προῖκος. ἔσαι δὲ μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτου σοῦ καὶ τῶν τέκνων σου.

Id eſt, Caium Seium virum meum commẽdo tibi ò filia, cui volo dari ad vitæ vſumfructum, & participationem caſtelli Nacleorũ, quam præueni dediſſe in dotẽ, cum corporibus quæ inferuntur doti, & in nihilum moleſtari eũ de dote: erũt. n. poſt mortẽ eius tua, & filiorum tuorũ. Prætereà

§. ſciendũ, ſm Hu. Actionẽ. Per hoc apparet, qd non voluit filiam vtrumq; habere, ſicut opinabatur teſtator. nam ſine filia ſe poſſe exigere credebat. & eſt ad legem iſtã j. de ali. leg l. Caio. §. 1. & l. Stichum. §. ſi. & §. ſol matr l. cum dotem. §. ſi pater. & j. de dot. prælega. l. pen. de ſolu. l. q hominem. §. ſi gener. Accur.

Caput. Id eſt, capitulũ: vt in l. Aqui. quæ habet tria capita, i. capitula.

Parte inferiori: ex qua apparet immutatam priorẽ voluntatẽ: vt §. de vulga. iubtl. l. ſi quis eũ Azo.

Cõparaui. Pro te. Dedi. tibi.

Magna onera. Ecce quod quæſtionẽ inducebat: ſed dicas quod ex abundanti hæc verba ponuntur, & ſic nihil proficiunt: vt & alias j. de aur. & arg leg. l. pediculis. §. Labeo & j. de fun. inſtru. l. quæſitum. § ſi Sed argu. contra, §. de vſur. l. ſi ſtipulatus

Dic ſm Dyn. quod ibi ſunt hæc verba, quorũ ſignificatio poteſt aliquid certũ inducere, hic non: quaſi ſimpliciter dixit onera, ſicut eẽ incertitudo reddit legatũ inutile: vt l. cũ poſt. § gener. §. de iur. dot. ita reddit inutile onus, ar gu. l. cũ pater. §. fin. j. e. ſecundum Bart.

Cui. Scilicet viro vel marito.

Participationem. Alias perceptionẽ, aliàs portionẽ, aliàs participationem, & dic caſtelli Nacleorũ, ſcilicet cuiuſdã caſtri nomen.

Quã. Scilicet participationẽ præueni & id eſt, olim dederam in dotẽ eandem ꝓceptionem.

Quæ inferuntur. Id eſt, cũ aliis, quæ dederam in dotem.

Legauit.

Gratiã hanc Alc. debemus, quod lib. diſpun. 4. c. 19. locũ hunc interpretati ſuę reddidit. Alias κατοχὴν C. Seiũ maritum meum cõmendo tibi ò filia, cui volo dari in vſum, & fructuũ participationẽ pagi Nacleũ, quã olim in dotem cum corporibus dicti Seij illatis dedi, & i nulla re eum moleſtari in dote: erũt enim poſt mortem ipſius tua, & filiorũ tuorum.

Legauit. Quę non erant in dote.

Relicta ſunt. Vt §. ibi prẽterea &c.

Et earum. Quaſi dicat de ijs, quæ in dotem erãt data, & dicto modo legata, ſimiliter quæro.

Poſſit. Non enim rogauit virum, vt filię reſtitueret, quia tunc eſſet expeditum: vt j. de aur. & argen. lega. l. ſpecies.

Voluntatẽ. Qui enim reliqt donec viueret, videtur hoc, vt poſt mortem haberet, & ſic filię reſtituatur. Itẽ quia dixit, erunt tua: vt C. de do. ante nupt. l. ſi cũ ante. ſed an ī medio habuit vir proprietatem vel vſumfructum? & vi detur quod vſumfructũ. quia ſic dixit, ad vitę vſumfru. & arg. §. de ſeru. ruſtic. prẽd. l. qui duo. ſed dic proprietatẽ: qa dixit dari, id eſt, accipientis fieri: vt j. de verbor. obl. l. vbi autem. §. fin. Item quia dixit, erũt tua poſt mortem. arg. j. de aur. & arg. leg. l. ſpecies.

Egatis. Vxori meę legaui omnia, quę parauerã propter eam: certè non continẽtur ea, quę paraui pro me & ꝓ ea. Viu.

Legatis. Et facit j. de verb. ſign. l. in lege. & j. tit. i. l. hoc legatũ. & de aur. & ar. leg i. l. Quintus.

Egatũ. Quędam: Bene dicit quędam: tres n. ſunt, & hęc eſt vna, alia cauſa mortis, & alia inter viuos: & differt prima ab alijs: quia in prima non obligat donãs donatario: niſi forte incipiat à traditione: vt §. eo. l. Lucius. & C. de iure dot. l. 1. in alijs ſic: vt Inſt. de dona. §. 1. & §. aliàs. & j. e. l. vt hæredibus. no. Item aliter ſubſtituitur in donatione quàm in legato: vt j. e. l. vt hæredibus. Sunt & aliæ differentiæ: vt no. Inſti. de donat. §. 1. at illã inter viuos cõſtat in multis differre ab alijs. Azo. & facit §. ti. i. l. legatũ, & Inſt. eo. in prin.

Relicta. Et ab hærede præſtanda, & in hoc differt à donatione cauſa mortis: quæ quãdoque à defuncto, quandoque ab hærede datur. ſed & legatum quandoque à defuncto præſtatur: vt §. eo. l. Lucius.

Vi teſtamento. Dedi ſeruo meo libertatem in teſtamento inutiliter, & eum poſtea legaui alicui. prævaleret legatum. Viu.

Inutiliter. Puta, ſit liber poſt mortem ſuam: vt j. de

Hunc text. dicit eſſe ſing. Lud Ro. ī ſin. ſuis. fol. 17. ad hoc, quod hic dicitur ī ſummario.

alia multa huic eidẽ marito legauit: vt quãdiu viueret haberet: quæro, an propter hæc, quę codicillis ei extra dotem relicta ſunt, poſsit poſt mortẽ Caij Seij ex cauſa fideicommiſsi petitio filię, & hęredi Titiæ competere, & earum rerum nomine, quas in dotem Caius Seius accepit? Modeſtinus reſpondit, Licet non ea verba proponantur, ex quibus filia teſtatricis fideicommiſſum à Caio Seio, poſtquã, prẽſtiterit, quæ teſtamento legata ſunt, petere poſsit: tamen nihil prohibet propter voluntatem teſtatricis poſt mortẽ Caij Seij fideicõmiſſum peti.

Ea videntur ad alicuius vſumparata, quæ ad eius tantum, non quæ ad communem vſum eum alio ſunt parata. Bartolus.

XXXVI.

Egatis vxori ijs, quæ vſus eius cauſa parata ſunt; eos ſeruos ad eam non pertinere, qui non proprij ipſius, ſed communis uſus cauſa parati ſint.

XXXVII.

mã. te. leg. libertas.

Eodem teſtamento poteſt. Si enim primo legetur ſeruus, obſtat doli exceptio, licet non valeat libertas: vt §. titu. i. l. planè. in prin. & §. de ijs quib. vt indig. l. cum quidam. Azo. & infra, de fun. inſtru. l. 3. §. minor.

Egatum, eſt quædam donatio teſtamento relicta.

Vtile per inutile non vitiatur. Bar t.

XXXVIII.

Vi teſtamento inutiliter manumiſſus eſt, legari eodem teſtamento poteſt: quia toties efficacior eſt libertas legato, quoties vtiliter data eſt.

XXIX.

Vod ſeruis legatus ante aditam hereditatem acquiſiuit, hæreditati acquirit.

Quod ædificatur in area legata, cedit legato. Bar.

XL.

I areæ legatę poſt teſtamentũ factum ędificium impoſitum eſt: vtrumque debebitur, & ſolum, & ſuperficies.

Si relinquitur duobus ſeruis: ita habet locum ius accreſcendi, ſicut ſi duobus liberis legetur. Bar.

XLI.

I duobus ſeruis meis eadem res legata eſt, & alterius ſerui nomine ad me eam pertinere nolo, totũ ad me per-

Item not. vtile per inutile non vitiari.

ſic Inſt. quib. mo. teſta. infir. §. poſteriori. & §. de reſcin. ven. l. ſi id quod & §. de indi. addi. l. ſi venditor. §. ſi. & facit §. titu. i. l. ſeruum filij, §. ſi idem. & l. ſi poſt mortem. §. fi. & j. de ma. te. l. ſi peculium.

Vod ſeruus. Legaui tibi ſeruũ: ipſe ſeruus acquiſiuit aliquid ante aditam hereditatem meam, certè hæredi tati acquirit. Viu.

Acquirit. Sed poſtea omnia debent reſtitui legatario, ſi purè erat legat' ſeruus: vt §. tit. i. l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. & l. apud Iuſianũ. in prin. & l. nihil. §. fi. ſi autem ſub conditione, non reſtituerẽtur: vt C. de fideicõ. lib. l. 3. Azo. Item no aquiſiunt. nam quędã non q̃rit: vt hęreditatẽ: & vſumfructũ: quia in primo iuſſus debet præcedere hæredis inſtituti. in ſecundo requiritur in perſona, q̃ poſſit vti frui: vt j. de acquir. rer. dom. l. hæreditas in multis. & Inſtit. de hæred. inſtituen. §. ſeruus. Acc.

Quædã non eſt in P. Fl.

Vtile p inutile nõ vitiat in diuiduis. Mãdo. in 9. q. Regu. de idioma. num. 6. & ſeq. Item vitiat inducta forma Idem Mãdo. in 24 queſt. Regu. de non iudi. ver. for. §. nu. 19.

I Areæ. Lego tibi aream: & poſteà ſuperpono ei ædificiũ legatari' vtrumque habebit. Viu.

P. Fl. ſuperficiã.

Et ſuperficies. Facit ad iſtã l. infra de ſolu. l. qui res. §. aream. & §. tit. i. l. ſeruum filij. §. ſi areæ. & l. ſi ex toto. in prin. & l. quod in rerum. & j. de aur. & arg. lega. l. ſi ſtatuam. Sed eſt ar. contra j. li. i. l. ſi chorus. §. aream. Sol. vt tibi. Acc.

I duobus. Titius legauit duob' meis ſeruis fundum: ego repudiaui legatum ex perſona vnius ſeruorum, certè ex alterius ſerui perſona poſsũ totum habere legatum quia accreſcit vna pars alteri, & idem eſt in hoc alio caſu. Legauit Titius fundũ ſeruo meo proprio, & alij ſeruo qui erat Sępronij, vnde duo ſerui duorum dominorum ſunt coniuncti in legato, & ſic habet locum hic ius accreſcendi, & ſic nõ obſtat contrarium §. e. & l. Proculo. Viu.

Nolo. Quod poſſum. d. repudiare: vt §. tit. i. l. legatũ.

Pertin.

a Pertinebit. Scilicet per alterum, per quē ad me pertinere volo.
b Serui. Scilicet repudiatam.
c Per alterum seruum. Cuius nomine eandem rē volo meam fieri. Accursius.

d Legatū. Si tunc dominus alterius legatum repudiet. nā mihi accrescit. Sed cōtra. s. eo. l. & Proculo. Sol. ibi vni seruo cōmuni duorū, vnde non sunt coniuncti re, cū non faciant partes per cōcursum, sed dñicas, hic duob[9] seruis dominorū diuersorū: & sic sunt coniuncti re & verbis. Item facit ĵ. eod. l. mihi purè. & ĵ. de exceptio. rei iudic. l. si mater. §. 1. & §. eandem. & l. & an eadem. §. actiones. & ĵ. de reg. iur. l. quoties duplicia. & s de vsufru. accresc. l. fin. Accur.

Locus hic in Pā. Fl. admodum mutilus est: illic enim desūt hęc quæ parē thesi cōclusa sunt.

In hūc locū, non nihil, Alc. lib. 7. parerg. c. 8.

Æuio. Ita dixit testator, lego Męuio partem dimidiam fundi Seiani: Seio lego eandē partē dicti fundi, eundē fudū lego Titio, & ita omnes eos cōiunxit re, & verbis disiunxit: & Titius debet habere i fundo dimidiā, & Mæuius, & Seius aliam dimidiā. Seius potest ea decessit ante diē legati cedentem, & sic pars sua debet accrescere collegatarijs, & nō tranſire ad hērdes suos Seij. sicut ergo Titius habuit plus in legato quam Mæuius, ita nunc habeat plus, quam Mæuius in parte Seij, quę eis accrescit.

In P. F. à me hęre di vxori, &c.

¶ A me. Caius instituit me tuum hæredem, & à me legauit vxori meæ Titiæ quicquid propter eam ad me peruenit ipsa nunc agit contra me pro legato, & ego volo ei tantum minus dare de legato, quantum expēdi ob necessāria in dote, quæ ab ea ad me peruenit, quę expēsa solet minuere dotē ipso iure: certe nō potest: quia dicta verba, quicquid propter &c. ponūtur loco taxationis a testatore, vt nō possit min[9] dari secus si legasset a me hērde vxori meæ dotem: quia tūc videt legare ei illud, quod actione potest mulier cōsequi. vn de dictas expēsas bene possum detrahere & q̄ distinxi in extraneo, idē distinguo ī marito vxori legāte. Vi.

Męuio. Tribus modis potest loq. Primo: vt sint verbis coniuncti, sed re disiuncti: hoc modo, Mæuio, & Seio lego fundum pro æquis portionibus, & Titio eundem fundum, & secundum hoc dic, id est, cum separatim &c. scilicet quo ad rem, & non quo ad verba, aliàs si quo ad verba nullo modo essent coniuncti, nec esset locus iuri accrescendi: vt s. e. l & Proculo. sed cū verbis tantū, sic vt ĵ. ti. 2. l. re coniuncti. Alij dicūt primos duos cōiūctos re, quia eā dē dimidiā: sed tertius tinebit: quia partē alterius serui per alterū seruum acquiro: perinde ac si meo & alterius seruo esset legatum.

Pottio deficiens accrescit coniuncto verbis tantum, & coniuncto re tantum pro rata. Bart.

XLII.

Æuio fundi partem dimidiam, Seio partem dimidiā, lego: eundē fundum Titio lego. Si Seius decesserit, pars eius vtrique accrescit, quia cū separatim & partes fundi, & totus legatus sit: necesse est vt ea pars, q̄ cessat, ꝓportione legati cuiq; eorum, quibus fundus separatim legatus est, accrescat.

Si maritus, vel alius legat mulieri dotem aut dicit, quicquid in dotem dederit: & non deducuntur impensę, aut dicit dotem simpliciter, & impensę deducuntur. Bar.

A me hærede vxori meæ ita legatū est, Quicquid propter Titiā sit coniunctus verbis: & secūdum hoc coniunctus re tantum admittitur cum coniuncto verbis tantum: licet videatur, quod coniunctus re tantum præferatur vt ĵ. titu. 1. l. re coniuncti. quod non est verum, vt hic. tu dic, quod omnes sunt coniuncti re tantum.

XLIII.

Vm ei, qui partem tantùm capit propter se, potest solidum capere propter alium. Bar.

ad Seium dotis nomine peruenit, tantam pecuniā Seius hæres meus det Titiæ: quæro, an deductiones impensarū fieri possint quæ fierent, si de dote ageretur? Respondi: Non dubito, quin vxori suæ (quod ita legatū sit, à te hæres peto, quicquid ad te peruenit, vt tantun ei des) tota dos sine ratione deductionis impensarū mulieri debeatur. Non autem idem ius seruari debet ex testamento extranei: quod seruatur in testamento viri, qui dotē vxori legauit. hic enim taxationis loco habendum est, Quicquid ad te peruenit: illic autem vbi vir vxori legat, id videtur legare, quod in iudicio dotis consecutura fuit.

Eundem fundū. videlicet totum.

Et partes. Id est, pars plurale pro singulari secundum duos vltimos modos: vel dic, partes p cōcursum secundū eosdem, sed secūdū primum proprie.

Accrescat. Titio in duas, alij in tertiam secundū duos vltimos modos, vel cuilibet in virilem, secundū primum. argum. C. de leg. l. cum quæstio. & facit s. de vsufruc. accresc. l. 1. in princip. & C. de cadu. toll. §. his ita. & sup de hæred instituē. l. si ita quis.

A me hærede. Qui vocor Seius.

Vxori. Quæ vocatur Titia. Accursius.

Ad Seium Testator in tertia persona loquitur de hærede: & legatario.

Fierent. Secundum tenorem l. C. de rei vxor. actione leg. vnica §. sed nec ob impensas.

Vxori suæ. Adiūge tota dos &c. qd est ĵ.

Quod. Id est, quia ita le. &c. secus ergo si aliter, vt in vito dicit statim.

P. Flor. hæc enim taxationis loco habenda est.

P. Flor. telegat.

In P. S. in iudicio dotis mulier consecutura fuerit.

Quod pro quia Mādo. in G. Fac. §. sanè, in ver. quod.

Dotem vxori legauit simpliciter: non ita, quicquid ad me peruenit tunc enim idem quod in extraneo dico & h. d. s q̄ i. quia ita le &c. q. d. secus si aliter leget puta dotem: sit extraneus siue virum ĵ. de dot præle. l. j. in princ. & ita inter legata tantum nō personas fit differentia: valet autem semper legatum dotis saltem propter repræsentationem dotis: vt ĵ. de dote præleg. l. 1. §. cerum est.

Hic enim. Id est, super dicto primo casu scilicet in testamento extranei.

Quicquid ad te. Et ita in prin. donationis, sed cū dico dotem &c. tūc qd hodie est videor legare, & sic fit deductio. Sed contra ĵ. de dot præle. l. dote prælegata. sed hanc secundum illam intellige. Item contra ĵ. eo. l. cum filius. §. hæres. Sol. hic legatum dotis valet etiā facta relatione ad præsens quod ibi non esset: & ideo ad principium fit ibi relatio, vt non pereat.

Vm ei qui. Filio meo naturali, qui nō potest capere à me nisi vnā vnciam filiis legitimis extantibus, legaui quatuor vncias de hæreditate mea, & rogaui eum, quod alijs restitueret. certè cum alijs debeat restituere, totum debet habere: nō enim videtur capere illud. Viu.

Cum ei. Pone exemplum. C. de natu. li. l. 2. vbi naturali filio vna cum matre relinquitur vncia cum extāt legitimi.

Partem. Tantum.

Legatum esset. Videlicet vltra partem.

Capere posse. Impropriè dicitur capere, nā cum effectu dr[i]ut ĵ. de verb. sig. l. aliud est capere. & facit s. de in offi. test. l. Papinianus. §. meminisse. ibi, eo aūt sol. &c. & de vsuf. l. nunq̄. §. 2. & s. si quis ali. testa. prohi. l. j. §. sed si. & l. 2. §. si fidei eius. & ĵ. ad Treb. l. cogi. §. hi. qui solidum. & ĵ. tit. 1. l. si fidei mea committat. & ĵ. ad l. Falc. l. cum dotē.

Ita relictum. Hic in definita æquipollet vniuersali sed an in statutis æquipolleat vi detur vel le Bal. ꝙ non, in l. fina. §. in computatione. C. de iur. deliber. vide planè per Bart. in l. omnes populi. s. de iust. & iu. per Alex. ibidem 9. col. circa med. Tu adde melius Dyn. in titu. de regu. iur. lib. 6. glo. & Car. in clemen. 1. quæst. 2. extra ut lit. nō cō test. Pan. in ca. fi. in fin. extra de cōiug. leproso. & Phil. Fran. post gl. in c. cū multis. extra de rescri. lib. 6.

XLIII.

Ita relictum fuerit, Quantum hæres meus habebit, tantum Tithaso dari volo, ꝓ eo est, quasi ita sit scriptū, Quātum oēs hæredes habebunt. Quod si ita fuerit, Quantū vnus hæres habebit, tm̄ Tithaso hæredes meos dare volo: minor pars accipienda erit, quæ venit in legato.

Relictum in diem debetur sine fructibus medij temporis, si gratia hæredis fuit appositus dies, secus si gratia legatarij. Bart.

Pegasus solitus fuerat distinguere: si in diē fidei cōmissum relictum sit, ueluti post annos decē: interesse, cuius causa tēpus dilatū sit, utrum ne hæredis: quo casu fructum hęres retinere deberet, an tem capiebat, legatum esset, vt alii restituere: placuit, solidum capere posse.

Indefinita æquipollet vniuersali, secus in oratione particulari, quā si dubia sit, interpretatur in minorem partem. Bar.

XLIIII.

I pluribus hæredibus institutis ita scriptum sit, Hæres meus damnas esto dare aureos quīque, non quilibet hæres, sed omnes videbuntur damnati, vt vna quinq; dēt.

Instituti mihi tres hæredes, & dixi, hæres meus det Titio quinque aureos: certè hæc indefinita æquipoliet vniuersali, ut omnes hæredes ad illa quinque teneātur. ¶ Si ita. Instituti mihi duos hæredes. scilicet Lucium Titium, & Publium Mæuium: & ita dixi, Lucius Titius hæres meus det Sticho quinque aureos. Publius Mæuius det eidē Sticho quinque aureos. petit Stichus ab vno eorū quinque, & ab alio alia quinque: certe bene potest, nisi Lucius Titius hæres a quo fuit primo legatum esse postea a cohærede suo cauta admendi legatum à se relictum h. d. Viu.

Sed omnes Coniunctim & generaliter: nam si quilibet esset dānatus, quilibet in solidū teneretur: vt in sē tentia: vt C. si plu. vna sen. l. j. & 2 Et no ex hac. l. differentiam inter has propositiones: oēs isti ferūt lapidē, & quili-

Hic in definita æquipollet vniuersali sed an in statutis æquipolleat vi detur vel le Bal. ꝙ non, in l. fina. §. in computatione. C. de iur. deliber. vide planè per Bart. in l. omnes populi. s. de iust. & iu. per Alex. ibidem 9. col. circa med. Tu adde melius Dyn. in titu. de regu. iur. lib. 6. glo. & Car. in clemen. 1. quæst. 2. extra ut lit. nō cō test. Pan. in ca. fi. in fin. extra de cōiug. leproso. & Phil. Fran. post gl. in c. cū multis. extra de rescri. lib. 6.

legatarii: veluti si in tempus pubertatis ei, qui impubes sit, fideicōmissum relictum sit: tunc. n. fructus pstandos & antecedentis tēporis. Et hæc ita intelligenda sunt, si non nominatim adiectum est vt cū incremento hæres fideicommissum prę[s]tet.

In alternatiua summarum, vel temporum inspicitur illud, quod minus est in obligatione. Bar.

Si ita scriptum sit, Decem, aut quindecim hæres dato: pro eo est, ac si decem sola legata sint: aut si ita sit scriptum: post annum, aut biennium, quàm ego decessero, hæres dato: post biennium videtur legatum, quia hæredis est potestas in eligendo.

Indefinita æquipollet vniuersali.

Pluribus hæredibus institutis ita scriptum sit, Hæres meus damnas esto dare aureos quīque, non quilibet hæres, sed omnes videbuntur damnati, vt vna quinq; dēt. Instituti mihi tres hæredes, & dixi, hæres meus det Titio quinque aureos: certè hæc indefinita æquipoliet vniuersali, ut omnes hæredes ad illa quinque teneātur. ¶ Si ita. Instituti mihi duos hæredes. scilicet Lucium Titium, & Publium Mæuium: & ita dixi, Lucius Titius hæres meus det Stichо quinque aureos. Publius Mæuius det eidē Stichо quinque aureos. petit Stichus ab vno eorū quinque, & ab alio alia quinque: certe bene potest, nisi Lucius Titius hæres a quo fuit primo legatum esse postea a cohærede suo cauta admendi legatum à se relictum h. d. Viu.

Sed omnes Coniunctim & generaliter: nam si quilibet esset dānatus, quilibet in solidū teneretur: vt in sē tentia: vt C. si plu. vna sen. l. j. & 2 Et no ex hac. l. differentiam inter has propositiones: oēs isti ferūt lapidē, & quili-

Intelligenda. Scilicet quę dicta sunt in primo casu. & facit ad hoc s. de vsu. l. in fideicommissi. § cum Pollidus. & ĵ. titu. 1. l. quod his verbis & de opti. lega. l. filium. & infra ad Treb. l. mulier. § si hæres. & l. in fideicom. § 1. & l. si ante: & C. eodem. l. post mortem. & ĵ q̄ an. lega l. eum. & l. liberto. §. filium.

Pro eo est. Non omnino, quia quin decim non sunt in debita cū eligi possunt: ut in fi. huius l. non tm̄ est verisimile quòd eligantur: vt hic, & infra de verbor. obliga. l. si ita stipulatus fuero decem, aut quinque. & l inter stipulantem. §. 2. & s titu. 1. l. si quis à filio. §. si quis. & l. apud Iulianū. §. scio. Sed contra s eod l. Lucio. vbi legatario datur electio. Sol. ibi, & eodem modo solu. s. titu. 1. l. planè. §. fi. & s. e. l. si is qui. & facit ĵ. ti. 1. l. qui concubinam. §. cum ita. & ĵ de re iud. l. inter partes.

I pluribus. Instituti mihi tres hæredes, & dixi, hæres meus det Titio quinque aureos: certè hæc indefinita æquipoliet vniuersali, ut omnes hæredes ad illa quinque teneātur. ¶ Si ita. Instituti mihi duos hæredes. scilicet Lucium Titium, & Publium Mæuium: & ita dixi, Lucius Titius hæres meus det Stichо quinque aureos. Publius Mæuius det eidē Stichо quinque aureos. petit Stichus ab vno eorū quinque, & ab alio alia quinque: certe bene potest, nisi Lucius Titius hæres a quo fuit primo legatum esse postea a cohærede suo cauta admendi legatum à se relictum h. d. Viu.

Sed omnes Coniunctim & generaliter: nam si quilibet esset dānatus, quilibet in solidū teneretur: vt in sē tentia: vt C. si plu. vna sen. l. j. & 2 Et no ex hac. l. differentiam inter has propositiones: oēs isti ferūt lapidē, & quili-

& quilibet istorum ferat lapidem, nam quilibet distributionem norat, sed omnes non sic, sed magis collectionem, nam secundum Azo. verbum quilibet, tē de qua agitur in solidū cuilibet appropriare solet: secus in verbo oēs, nec enim semper attribuit in solidū, ut hic. nec est cōtra §. de hæred. instit. l. hoc articulo qa ibi quē libet ī stituisse oportet vel in solidū, vel pro parte, vt implea tur conditio. Item no. quod indefinita æq poller vntner sali. sic §. de pig. act. l. si necessarias §. si annua. & j. de verb. signi. l. in vsu, & facit sup. tit. 1. l. si plures. & de duob. re. l. reos §. ti. & sup. ti. j. l. turpia. §. fi. & l. si hērdes nominatim.

a Quinos. Id est, quinq; sic ergo duplicatur legatum quātitatis, & sic est contra §. tit. 1. l. planè. §. 1. Sol. secundū Ro. ibi legata fuit binis vicibus eadē quantitas ab vno, eodemque hærede instituto: quo casu non nisi semel debetur: nisi contrarium probet legatarius: vt ibi. hic autē a diuersis: & sic debetur bis. nisi pars hæredū probet contra. vt hic. quæ distinctio in corpore legatum non habet locū, quia ibi etiam si à diuersis non debetur nisi semel: vt j. eo. l. Lucius. §. impuberē. in fi. §. nisi testator dicat ab vtroq; rē præstari in solidū: vt sup. tit. 1. l. quid ergo. §. si quos duos. Ite hoc quando in vno testamēto: si autē in diuersis, dic: vt j. eo. l. Sēpronius. alii indifferenter dixerunt speciem, vel quantitatem deberi in solidum, si a singulis legauit testator illam rem vel suumam, secus si ab vno nominatim, & postea ab aliis legat generaliter, ut sup. ti. 1. l. si tibi. §. 1. & facit sup. tit. 1. l. seruo alieno. §. si quis a primo. & C. de leg. l. cum quæstio. Accur.

† Huius dicti rōnē adfert Alcia. lib. 2. parerg. capi. 48.

I ita . . . Ita dixit testator, do filiabus meis centum aureos, nunquid esse videtur legatum ēt masculis? & dicitur quod non: quia sub fœminino non continetur masculinum: sed econtrario sic.

Si sub conditione. Aliquid fuit mihi legatū sub cōditione, vel ex die, certè interim repudiare nō possū.

Si pater. Ita dixit testator, tibi lego decem aureos cum nupseris, ipsa autem erat nupta tempore testamenti, & petit legatū: nunquid potest? Et certe sic: si testator ignorabat eam esse nuptam: si autem sciebat, non habebit nisi secundo nubat. & hoc dicit. Viu.

Si uni à diuersis hæredib. quantitas relinquatur in dubio ab vtroque debebitur, tota Bart.

Si ita legatū fuerit: Lucius Titius hęres meus quinque aureos Tithasō dare damnas esto: deinde alio loco ita, Publius Mæuius hęres meus Tithasō quinque aureos dare dānas esto: nisi Titius ostenderit, adimendi causa à Publio Męuio legatū esse relictum quinos aureos ab vtroq; accipiet.

Masculinum concipit fœminum: non econtra. Bar.

XLVI.

I ita scriptum sit: Filiabus meis centum aureos do: an & masculini generis, & fœminini liberis legatum videatur? Nam si ita scriptum esset, Filijs meis hosce tutores do, responsum esset, etiā filiabus tutores datos esse, b quod non est ex cōtrario accipiendum, vt filiarum nomine ē: masculi non contineantur. Exemplo enim pessimum est, fœminino vocabulo etiā masculos contineri.

Datos esse. Vt §. de testa. tute. l. si quis ita in princ.

Contineantur. Arg. §. j. de iur. pat. l. adigere. in prin.

Vocabulo. Quia quod minus dignum est, dignius non continet: vt j. de verb. sig. l. 1. & l. pronunciatio. in prin. & sup. de senat. l. 1. & de conſt. pec. l. 1 §. 1 & §. de neg. gest. l. 2. & inf. tit. 3. l. qui duos. sed in duobus casibus non continet: ut in fra de ven. in poss. mit. l. 1. §. sed si incertum. ubi exhęredato filio non uidetur exhæredari filia, qa est odiosa exhæredatio ut §. de lib. & posth. l. cū quidā alius. & j. de iur. immu. l. 1. §. fin. vbi data immunitas ex masculis descendē tibus nō videtur data ri descendentib. ex fœminis & illudine infringatur publica vtilitas. Ité argu. contra j. de oper. liber. l. sicut. in prin. & §. fin.

Dignius sub min' digno nō continet.

Ante aduentum diei vel conditionis legatum non potest repudiari. Bar.

Si sub conditione, uel ex die certa nec bis legatū sit, ante conditionem vel diem certum repudiare non possumus, nam nec pertinet ad nos, antè quàm dies veniat, vel conditio existat.

Conditio nuptiarum intelligitur de futuris nuptijs, nisi testator ignorauerit presentes. Bar.

Si pater filiæ suę testamento aureos tot hæredem dare iusserit, ubi ea nupsisset: si filia nupta sit cum testamentum fit, sed absente patre, & ignorante nihilo minus legatum debetur, si enim hoc pater non ignorabat, videtur de alijs nuptijs sensisse.

Verba presentis temporis non porriguntur ad debita in diem, uel conditionalia nisi aliud exprimatur. Bar.

XLVII.

I ita scripsisset, qui legabat; Quicquid mihi Lucium Titium dare facere oportet, Sēpronio lego, nec adiecit, præ-

Non possumus. Sic sup. de acq. hęr. l. is qui. & l. is pōt. & inf. de suc. edi. l. j. § decretalis. Sed cōtra hī. C. de pac. l. Sol. aliud est repudiare ut hic, quam pacto remittere. ut ibi, & sup. de pac. l. & nisi. § illa. Acc.

Pertinet. Propriè quoad conditionale: quia nō cessit ut habeatur, nec ut trāsmittatur: & impropriè quo ad diē quia cessit quo ad vtrumque: ut infra, quando dicet. l. si dies, &c. & C. de caduc. tollen. §. cū igitur. & § fin autem. non tamen transit in me dominium statim: ut no. infra, eo. l. antepen. §. fin. & est sic in uerbo

poterorut sup. si cer. pet. l. certi condictio aliter ut Ro. dicunt diem & conditionem certam quo ad nominationem, non quo ad euentum, & sic dicit de incerta die quæ est pro conditione: vt j. de condi. & demon. l. dies. diuersis ergo respectibus dies dicitur certa, & incerta: sic & transactio dicitur fieri de re certa, & incerta: sic & transactio dicitur fieri de re certa, & incerta. & sup. de transact. l. 1. & facit inf. de condi. & demonst. l. 1. & inf. de opt. leg. l. homine. Accurſius.

Nupsisset. Id est, postquam, vel cum, vel si.

Ignorante. Quomodo hoc, cum matrimonium nō valuit sine voluntate patris: vt Insti. de nup. in prin. & §. de stat. hom. l. Paulus: Respon. erat emancipata. & facit inf. de cond. & demon. l. si iam. & l. solemus. & l. si ita legatum. & C. de insti. & substit. l. si quis. Accur.

I ita scripsisset. Lucius Titius debet mihi q̄dā facere & dare purè, q̄dā sub cōditione, & quædam

quædam in diem, ego in testamento meo ita dixi, quid oportet Lucium Titium mihi dare facere, lego Sempronio. certè non cōtinetur in legato ea pecunia, cuius dies nondum venerat me testatore moriente. & hoc euenit propter dictū verbum, oporteat. sed bene continereē in legato dicta pecunia, si ita dixissem: lego Sempronio quicqd præsens, in diem ve Lucium Titiū mihi dare facere oportet. Viu.

§. Significationem. Cui tatur, nisi contrarium ostēdatur vt infra tit. 1. l. non aliter.

Quin. Id est, qđ quasi dicet, non debetur. Sed quid si euenisset tempore mortis: nō aūt venerat tempore testamenti? Respon. nō debebitur: vt j. titu. 1. l. Iulianus respō. §. fin. & de aur. & arg. leg. l. si ita. Azo. Sed arg. j. eod. l. si ita quis testō. Sed ibi propter largam significationem verbi poterat. Item argumen. contra inf. eod. l. cum filius. §. hæres. Solut ibi ne pereat legatum. Ité habet ibi principiū veritatis: hic non. Item facit infra, de verb. obl. l. si stipulatus fuero, §. 1. & l. si a colono.

Empronius. C. §. Titius fecit testamentum: & descriptus fuit tenor testamenti in duabus chartis, & in vna charta inueniuntur legata Titio centum, in alia quinquaginta, certè non debet hēre Titius, nisi vnū de illis legatis, & quidem minimum. Viu.

P. Fl. in hoc casu magis hæredi.

Salutem. Et hanc quæstionem.

Exemplarii. Quia cum vellet ire vltra mare, vel ad bellum fecit scribi duo testamenta: quorum vnū portauit secum, aliud dimisit in domo suā: in quorū vno legata sunt. c. Titio, in alio eidem Titio quinquaginta, debebuntur tantum quinquaginta.

Solet. Vt j. de sec. tab. l. j. §. si quis, vnum tamen est testamentum: vt Insti. de testa. §. pe.

Aurei. Imo uidetur utrumq;, vt §. de prob. l. quingēta. Sol. ibi duarum uoluntatum duæ scripturæ erāt, q̄ simul possunt esse verę. at hic unius tantum volūtatis duæ scripturæ quarū una alterā non patitur, sed eor sum censentur: aut enim centum, aut quinquaginta tm legata sunt. Ro. sed j. hu. c solutioni. j. de alim. l. liberis. in prin. sed dic: vt d. l. quingenta. & facit ī tit. 1. l. plane. §. 1. & sup. e. l. si ita relictum. in prin.

Icinius. CASVS. Titia dedit mihi in dotē mancipia æstimata. ego postea feci testamentum, & ita dixi: do electionē vxori meæ, vt accipiat ab hærede meo vel ipsa mancipia quia extant, vel centum quibus ęstimata fuerunt mancipia ipsa vult postea mancipia, & eorum partus: certe non potest habere nisi mancipia.

¶ Bonorū. Quendā furiosum, vel dementem mihi hæredem instituī, & legata ab eo reliqui, curator eius accepit nomine eius bonorum pos certè legatarii possunt petere a curatore legata, debent tamen ei cauere quod si hæreditas fuerit ei curatori euicta restituentur ei legata soluta per eum curatorem Viu.

XLIX.

Icinius Lucusta Proculo suo salutē. Cum faciat conditionem in præleganda dore, vt si mallet vxor mancipia, quæ in dotem dederat, quam pecuniam numeratam recipere, si ea mancipia vxor malit, nunquid ea etiam maucipia, quæ postea ex his mancipiis nata sunt, vxori debeantur, quæro Proculus Lucustæ suo salutem. Si vxor mallet mancipia, quam dotem ac cipere: ipsa mancipia, quæ æstimata in dotem dederit, non etiam partus mancipiorum ei debebuntur.

In P. Fl. in relegāda dote vtrū mallet vxor māc. q̄ in dotē dederit q̄ pecun. numeratā recipere: & si ea &c.

Curator qui bonorum possessionem pro demente accepit, & agnouit, tenetur ad legata cautione recepta. Bar.

Bonorum possessione dementis curatori legatum nullo modo debetur, sed tantummodo quinquaginta aurei.

Fructus, & partus percepti conditione pendente, ad legatarium non pertinent. Bar.

XLVIII.

Empronius Proculus nepoti suo salutem. Binæ tabulæ testamenti eodem tempore exemplarii causa scriptæ, vt vulgo fieri solet, eiusdē patrisfamiliàs proferunt: in alteris centum, in alteris quinquaginta aurei Titio legati sunt. Quæris, vtrum centum, & quinquaginta aureos an centū duntaxat habiturus sit? Proculus respondit: in hoc casu hæredi parcēdum est ideoq; vtrumque

sens in diem ve: non dubitarem (quantum ad verborum significationem attinet) quin ea pecunia comprehensa non esset, cuius dies moriēte eo qui testamentum fecisset, nondum veniſſet. adijciē do aūt hęc verba, præsens, in diem ve: apertè mihi videtur ostendisse, eam quoque se pecuniam legare voluisse.

Si in duabus scripturis principalibus eiusdem testamenti apparent diuersa quantitates legata, minor debetur. Bar.

a Data. Accepit ergo bo. posſ. quæ ius tribuit alioqui quo peterentur legata, cū nec eſſet pro eis actio: Rū. vere non eſt acquiſita, niſi reſpuerit. & tunc velit: vt C. de cur. fur. l. fi. §. taii. ſed pro quæſita interim habetur, antequam furioſus factus ſanæ mentis agnoſcat: vt & C. de cur fur. l. fi. §. 1. vnde interim petūtur legata: ſed quia verè, & incōmutabiliter nō eſt q̄ſita, præſtatur cautio, licet nulla qō moueat quāuis R. dicat contra, ſ. cauere mota demum qō ne. Azo. & eſt hęc cautio neceſſaria: vt ſupra qui ſatisdat. cog. l. die. §. itē legatarius.

b Defendit. Nam ſi non defenderet, nō peteret ab eo: cum ab adminiſtratione remoueatur: vt C. de procu. l. eum.

c In P.F. redditur iri. vide in hunc locū Ant. Aug. lib. emen. 2. c. 2.

c Ortuo. Legaui tibi bouem: & ante diem legati cedētē mortuus eſt bos, nō habebis tu legatarius, neque eorum neque earum.

† Aliàs additur, vel militia. quid āt ſit teſſera, & quot modis in iure accipiat, pulchrè Ale. ab Alex. genialiū dierū. lib. 4. c. 2.

Si Titio. Teſtator aliqs legauit Titio teſſeram frumentariam (erant autem teſſeræ frumentariæ, vt pulchrè explicat Budæus in Annotationibus in Pādectas, ſigna quædam frumentaria, quib. exhibitis, frumentum a principe dabaē populo Ro. quales iuat hodie nummi plūbei aut ærei quibuſdam in locis) is Titius deceſſit poſt aditam ab hærede hæreditatem: atque ita cām dies legati ceſſiſſet, quærebatur, an morte Titij legatum extinctum eſſet? Reſpon. non eſſe extinctū ſed eſtimationem eius teſſeræ hęredi legatarij deberi. Quod obtinet, & ſi militia legata ſit. Portio quam ſignificatione hic accipiatur militia, docet Alciat. lib. Prætermiſſorum primo.

Labeo. Aut legatarius ſolus non habet commerciū rei ſibi legatæ; non habet dico, propter ſuum delictū: aut hęres ſolus non habet commercium rei a te legatæ: non habet dico, quacunque ex cauſa: primo caſu nihil valet legatum, ſecundo hic. vt ipſa res vel eius æſtimatio detur. Viu.

d Mortuo boue. Antequā ſit factus legatarij, vt quia ſub conditione legatus deceſſit ante cōditionem, vel non erat legantis. aliqui contra ſ. de rei vend. l. non ſolū. §. 1. ſ. in domo teſtatoris legata, & poſtea diruta, diſtinguitur an poſt cedentem diem legati. & maxime poſt aditam hæreditatem ruat: vt ſic debeat area, quam petit vt ſ. co. l. ſi aream. & inſ. tu. 1. ſi chorus §. area. ſi ante, ſecus, ut ſup. tit. 1. l. ſi legatū. §. ſi domus. ſic & in boue diſtinguitur: ut & arg ſ. e l. peculium. §. ſi quadrigæ. & ſ. quib. mod vſufr. amit l. quid tamē. §. ſi & ſeq & j. de pecu. lega. Illtunc inutile. Alij vt R. dicunt idem quod hic dicit, etiam ſi poſt aditam hæreditatem hæres non ſit in culpa, vel mora: quod admitto in perſonali, in qua interitu ſpeciei liberatur: vt j. de verbo. oblig. l. ſi ex legato: & j. co. l. antepe. §. ſi. at in rei vendicatione ſecus: vt in d. l. non ſolum. §. 1. & in condi. fur. quę & ipſa dat dominio, vt ſ. de condi furt. l. ſi ſeruus. §. boue. & facit ſ. quib. mod. vſuſr. amitt. l. pe. & ſ. tit. 1. l. quid ergo. §. ſi hæres.

Deteſtera frumētaria, pulchrè Bud. ſ. de iud. l. ſed & ſi ſu ſceperit.

e Teſſera frumentaria, erat forte apud eas, quo ſoli ciues Romani & eo ſolo mentiurabant. ar. ſ. de iudi. l. ſed & ſi ſu ſceperit. §. ſi liberatis ille autem legauit prouinciali cuidam teſſerā frumētariā: & ſic cum ea menſura metri nō poſſit, videtur legatum nullum: ſed tamen valet, & debetur æſtimatio. Sed nūquid diſtingues vt in militia d qua ſubijcit: in qua diſtinguitur, ſi legaſ ei qui capere non poteſt: aut pp delictum ſuum, & tunc nec eſtimatio debetur: aut propter aliā cauſam. & tūc ſi teſtator ſcit, debetur eſtimatio: alias nō: vt j. ti. 1. l. fideicommiſ. §. ſi ſeruo. & ſ. tit. 1. l. filiusfam. §. ſi quid. & certè videtur idē: vt inſ eod. l. Titia. in prin. & facit ſ. de iur. dot. l. ſi mulier. §. ex aſſe. & ad l. Aquil. l. hæres. & inf. prox. §. & ſup. titu. 1. l. non amplius. §. fin.

Labeo. Hic diſtingue, vt no. ſup. tit. 1. l. ſed ſi res.

Munus. Cum cauſa. ſed domum ſine cauſa: vt j. de verb. ſig l inter domum & eſt diſtinctio legis, non teſtatoris: ſed & teſtatoris dici poſſet.

Pro portione. Scilicet acceſcente, quæ eſt hæreditaria: vt C de cad. tol l. 1. §. his ita. accreſcit & onus, & ſic loquitur in caducis, & in cā caduca, nō pro ſcriptis, vt C de cad tol l vnica. §. ne aūt. in fi. & §. in pro non ſcripto. Itē referas ad cætera legata. non c perts: quia illud in ſolidum quemq. obligat: vt j. de verb. ob. l. ſtipulationes non diuiduntur. & j. tit. 1 l fideicom. §. pe. vel ſit opus pro parte, ſed non contingit liberatio, niſi facta ab vna parte. & facit ſ. ti. 1. l. ſi duobus. §. hæres. & l. ei utitatibus § pe & ſup. tit. 2. l. ſed cum ea.

Tharedibus. Sicut hæredibus meis poſſum ſubſtituere alios, ita legatarijs, & illis, quibus mortis cauſa dono, poſſum ſubſtituere. Viu.

Poteſt

Labeo refert agrum, cuius commercium non habes, legari tibi poſſe, Trebatium reſpondiſſe: quod meritò Priſcus Fulcinius falſum eſſe aiebat. Sed Proculus: ait ſi quis hæredem ſuum eum fundum, cuius commerciū is hæres non habeat, dare iuſſerit ei qui eius commercium habeat: hæredē obligatum eſſe (quod verius eſt) vel in ipſam rem, ſi hæc in bonis teſtatoris fuerit, vel ſi nō eſt, in eius æſtimationem.

Portio hæreditatis deficiens accreſcit cum onere pro rata. Bar.

Si teſtator dari quid iuſſiſſet, aut opus fieri, aut munus dari: proportione ſua eos præſtare, quibus pars hęreditatis accreſceret, æquè atque cætera legata, placet.

Hæredibus legatarijs, & denatarijs cauſa mortis poteſt ſubſtitui. Bar.

LI.

T hæredibus ſub-

Poteſt. Directò, & per fideicommiſſum ita legatur: vt Inſtit. de ſing. re. per fideicom. relic. §. 1.

Nō poterit. Scilicet ſub hac cōditione. vel ſub alia: vt j de donat. cauſa mor. l. ſi cui. idem ſi ſine condi. & ſine ſtipula. vt j. de dot. præleg. l. Seia. in fi. & not. C. de donatio. cauſa mor. l. 1. & not. permittit. vt enim in donatione obligatur donās; cā mortis ſecundum Azo quaſi ob cauſam dās, vel donans, ſ. vt ſi moriatur: vt colligitur ſupra de dona. ca. mortis. l. Senatus. §. donatio. & §. fin. ita & is cui ſubſtitutur, obligatur ſubſtituto.

f Confertur. Per obliquum.

g In P. F. θεμάτιον eſt capitis præcedentis.

g Titius. Titius debebat mihi Stichū, aut decē, & ſic erat ſua electio. ego legaui tibi dictum Stichum: poſtea Titius debitor ſoluit hæredi meo decē: & ita eſt liberatus à Stricho. Certè extingui tur legatum de Stricho. Sed retento eo dē themate, ſi alij Stichum legaui, alij decem: & Titius debitor electionē habens ſoluat hæredi meo decē: valet legatum de decem, & extinguitur legatū Stichi: & ſi ſoluat Stichum hæredi, valet legatū Stichi: & extinguitur legatū de decem.

h De relatiuo, quātam, & aduerbio q̄ti, qūo poſſit & aliquādo p numero quot: vide ad longū Bart. l. ſi ſic legatū. in prin cipio. ſ. de leg. 1. & p eūdē in l. 1. j. de cōdit. & demon.

h ¶ Cum ita. Titius mihi centum debebat: ego feci teſtm & ita dixi, quantam pecuniam hæres meus exegerit à Titio. tantam det Mæuio, certè legatarius Męuius poteſt agere contra heredem meum, vt hęres præſtet ei actiones contra Titium: nō enim iudicatur legatum conditionale: quia tunc nō poſſet agere legatarius, niſi hæras exegiſſet pecuniam à Titio. Viuianus.

i Tim dies legati cedit: (vt Publicius rectè putat) legatarius agere poteſt, vt actiones præſtentur.

Verbum poteſt, eſt extenſiuum: & ideo licet ſit præſentis temporis, porrigitur ad futura. Bar.

Vtpis lib viij ad leg Iul. & Pap. n. LIII.

k Ita quis teſtamento ſuo cauiſſet, illi, quantum plurimū per legem accipere pōt, dari volo: vtiq; tunc cum quandoque capere poterit. videtur ei relictum. Sed & ſi dixerit. Quantam maximam partem dare poſſum, Damnas eſto hęres meus ei dare: idem erit dicendum.

Ciuiles filij conditionē non implent. Vel aliter: Ad implementum conditionis non ſufficit ciuiliter factum. Bar.

Is, cui in tempus liberorum tertia pars relicta eſt, vtique non poterit adoptando tertiam partem conſequi.

Non debet de habilitate perſonę diſputari ſeparatim ab alia lite. Bar.

Papinius Clemens ſ. de adog. Inſt. & Pap. LIIII.

¶ Is cui. Tertiam. partē hæreditatis meæ legaui Titio. eum liberos habuerit. ipſe Titius adoptauit ſibi filios quoſdam, vt conſequi poſſet legatum: certè nihil prodeſt ei vt legatum habere poſſit. Vi.

l Quandoque. Id eſt, quandocumque. Et nota. quod hæc benignitas contingit propter duo. Primo propter verbum poteſt, quod eſt extenſiuū ad futura licet ſit præſentis temporis: vt hic, & ſupra de cōditio. cau. da. l. quod ſeruus, in fi. & Inſt. quib. mod. teſt. infir. §. j. Secundo vt res non pereat. vt arg. ſ. eod. l. Titia. §. j. aliàs præſens tempus teſtamenti in ſpicereturi vt ſ. de iniu. teſta. l. cum in ſecundo. §. quod ſi ad præſens & infra de auro & argen. legat. l. ſi ita ſcripſiſſet. & infra de verbor. oblig. l. continuus. §. cum quis. & ſ. de hær. in ſtit. l. ſi alienum. §. 1. & facit j. de condit. & demo. l. eū qui.

Cōcor. gl. i cle. 2. vbi ēt bonus text, de celebr. miſ. & in c. ſoluit ex. de offi. lega. & in clem. audi tor. de reſcriptis.

m Poſſum. Inſpecta ſua capacitate legatarij.

n Confequi. Non ſufficit ciuiliter fieri. ſic j. de cōd.

exactio, & ſpōtanea ſolutio tollit hoc diuerſum. Tertij dicunt ex euentu: quia ſi mihi ſoluatur, nō debeē, ſed hæredi meo ſic. prima placet: & ſi ſoluatur mihi nō diſtinguitur quis habeat electionem. Si verò ſoluatur hæredi meo. diſtringe vt dixi ſup. titu. 1. l. quod ſiquis. Item eſt contra j titul. 1. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. Sol. hic ſponte obtulit debitor, vt ibi diſtinguitur, & patet ex prædictis: vel ibi nomen fuit legatū: vnde exactum debetur quaſi olim debitum, ſi cōſeruetur. hic vero res alternatiue debita fuit legata, vnde alia ſoluta, nec iſta videtur fuiſſe debita. ius ergo quod in ea habuit, legaſſe videē, vt j. tit j. l. ſi domus. §. fin. & facit infra. de lib. leg. l. non ſolum. §. 1.

In P. F. q̄n capere potuerit. P. Flor. Quā maximam.

Non poteſt. Vt j. de condition. & demonſtrati. l. qui hæredi. §. fi.

Cedit. Et ita dicas purum. Sed qd in dubio? Reſpond. præſumo purum, vt hic dicit, & ſ. eod. l. omnia. & j. de condit. & demon. l. 1. in princi. & de regulis iuris l. in omnibus.

o Ita quis.

Ita dixit teſtator, lego Titio tantum, quantū poteſt capere ſecundum leges, velita, lego Titio tantum, quantum ei dare poſſum ſm leges: certè etiam ſi tunc nō poteſt capere, ſi tñ poterit capere tē pore procedente, illud quod poterit capere, videtur ei relictum.

p In hūc locū, vide Ale. lib. 2. parergon. c. 22.

& demonstr.l.fideicom.& ĵ.de verb oblig.l.ex ea §.in insulam.& C.de iis qui vena.l.fi.Sed arg.contra C. de institut & substit.l.fi mater.

NOn oportet. Legaui Titio decẽ, vel instituì eum hæredem: certè cum quæritur, an capere possit hæreditatem vel legatũ vel non possit: debemus inspicere illud tempus, quo possit ad eũ pertinere hæreditas vel legatũ: & si tunc est capax, habebit ẽt si prius nõ fuit capax: si autem tunc non sit capax, illud non habebit, et si prius fuit capax illud autem tempus est, quando mortior ego testator Viuia.

a Non oportet. Id est, non expedit.

b Pertineat. Id est, pertinere possit, vel sit possibile vt quia testator decessit, nõ ante: vt ĵ ad leg. Aquil. l. inde Nerat' § idẽ Iulianus scribit, & tunc ergo, id est, tempore mortis quæreretur de eo tẽpore, & de præcedẽti. id est, institutionis. sed & tempore additionis debet esse capax: qđ dic vt no. Instit. de hær. qual. & diff. §. in extraneis. & ĵ.de hær. inst. l. si alienum §. 1. & ĵ de reb du. l. si cognatus. & facit ad hoc ĵ. de iure fisc. l. non intelligitur §. quando. & ĵ ti. 1. l. 1 §. 1. & l. si deportati. & ĵ. de condit. & demo. l. hæres. & ĵ. ti. 2. l. quidam. vbi dicit: esse enim debet cui detur, deinde quæri an datum confistat.

CVm ab vno. Tres hęredes mihi instituì, & vxori meę à qua c. in dote. n habueram, legaui fundũ in recõpensationem dotis, ab vno soło de hęredibus, vnde ipsa habet electionem, vtrum petat dotẽ, vel legatum: vult ipsa nunc dotem. quęro vtrum solus hæres legato grauatus debeat præstare ei dotẽ, an vero omnes hæredes? Et dicit qđ ille solus: & si dos est plus quam legatum, ad illud plus cũ aliis cõmuniter tenebitur: & idem est si eam hæredem instituì animo cõpensandi ei dotem, & ei substitutũ dedi, nã si repudiet hęreditatẽ, & dotem suam potius habere velit, debitur ei actio de dote contra substitutũ tuũ. Sed pone in primo casu huius l. qđ ab illo hærede, q fuit grauatus de legato vxori dando, fuerunt etiam alijs legata relicta, & to: quod soluta per eum vxori dote, & alijs legatis solutis non remanet ei quarta pars suæ partis hæreditatis. nũquid poterit detrahere de alijs legatis Falcidiam? Et videtur quod non: quia nomine duorũ suorum cohæredũ ipse soluit vxori duas partes dotis. ergo ipsi videntur soluere: si ipsi soluere videtur ergo videtur soluere tantum tertiam: vnde non habet locũ lex Falcidia. sed verius est, vt detrahere possit Falcid. & totam dotem in suo ære computare, cũ ipse solus eam soluat, vt dictum est. Viu.

Compensandi animo. Alioqui vtrumque consequi posset sublato interdicto de alterutro: vt C. de rei vx. actione. § sciendum.

De dote. Quæ vocatur ex stipulatu: vt Instit. de actio. §. fuerat.

Putat. Ex stipulatu: vt ĵ. & ĵ hac l. si mulier vult: non aliàs. sed hoc quomodo, cum oẽs hæredes pro portionibus hæreditarijs teneantur: vt ĵ titu. j. l. seruo legato §. si testator. & j. titu. 1. l. nomen. §. ini & ĵ. fam. ercis. l. si filia. & C. de pac. l. pacto? Respon specialiter. in dote cauta vitandi circuitus: vt argu ĵ. de cond. inde. dominus. Alij dicunt dari in eum actionẽ non directo, sed ꝓ obliquum: quia cõuenientur hæredes oẽs actione de dote, & cæteri conuenient illum actione famil. ercis. vt ĵ famil. ercis. l. si filia. §. 1 & § Papinianus. & § fin. & l. his consequenter. §. sed si monumentum. vel dic actione ex testamento.

Suo iure. Scilicet dotis: quo tenentur omnes hæredes.

Mariti. Quia tenetur vnus solus.

Onus huius ætis. Not. vnum hæredẽ solum grauari. sic e contra exoneratur vnus tantum: vt ĵ. tit. 1. l. ab omnibus.

Ab hæredibus. Isto, & alijs: ad quod est ĵ. titu. 1. l. nomen. §. vni.

Eadem erunt dicenda, scilicet vt sit contenta iudicio defuncti, vel suo iure: vt C. de hære. instit. l. si cõpensandi.

Instituta. Vel sola, vel cum alia.

In substitutum, scilicet ei mulieri.

Dotis actio, scilicet ex stipulatu: vel dic ex testamẽto nomine dotis: vt ĵ. dixi.

Ex persona sua. Puta duo sunt hæredes Titius, & Mæuius: vnusquisque habet 12. li. Bononien. pro sua dimidia a Titio legati sunt xl. to. idi Bonon. vni, & xl. solidi Bonon. alij. octo sunt in dote: in quibus Titius tantũ est grauatus. si Mæuius præstaret tantum partẽ suam de dote, Titius præstaret integra legata, & dimidiam dotis: quæ dimidia sunt 4. lib. Bonon. cum Falcid. habeat, & plus cum habeat 4. lib. Bononienses. sic ergo habet, plus Falcid. 20. solid. Bononienses cũ tres lib. sint quarta de 12. libris. hic ergo vbi Titius soluit totum, idem videbatur: quia nomine Mæuij facit: ergo Mæuius videtur soluere: sed non est ita, computat enim totam dotẽ in ære alieno, habito respectu ad mulierem: non ad cohæredem, cui videtur legatum, & ita de legatis, l. de 4. lib. Bononienibus detrahit Falc. tantum, non de alijs octo quæ sunt dos, & debentur vt æs alienum, secundum Azo.

Videtur. Vt cũ Titius esset institutus in dimidia hæreditatis, quæ dimidia valebat 12. lib. Bononiens. & grauatus

LV.

CVm ab vno hærede mulieri pro dote compensandi animo legatum est, eaq; dotem suã ferre, quam legatum maluit: vtrum in omnes hęredes, an in eum solũ, à quo legatum est, actio de dote ei dari debeat, quæritur. Et Iulianus in eũ primum, à quo legatum sit, actionẽ dandam putat. Nam cum aut suo iure, aut iudicio mariti cõtenta esse debeat: æquum esse eum, à quo ei maritus aliquid pro dote legauerat, vsq; ad quãtitatẽ legati onus huius ęris alieni sustinere, reliqua parte dotis ab hæredibus ei præstanda. Eadem erunt dicenda, si hæres instituta pro dote omiserit hæreditatẽ, vt in substitutum actio detur: & hoc verũ est. Sed de legatis, & legis Falcidiæ ratione bellè dubitatur: vtrum is, in quẽ solum dotis actio datur, legata integra ex persona sua de beat, pinde, ac si oẽs hæredes dotẽ totam * præstarẽt: an dotẽ totam in ære alieno computare, quia in eum solum actio eius detur: Quod sane magis rõnem habere videtur.

Valet legatũ rei vendendæ pro iusta æstimatione. Bart.

* Totum, non est in P. Flor.

LVI.

CI cui fundus centũ dignus legatus fuerit, si centum hęredi, vel cuilibet alii dederit: vberrimũ vt esse legatũ. nã aliàs interest legatarij, fundũ potius hẽre, quã centũ. Sæpe. n. cõfines fundos ẽt sup. iusta æstimationẽ interest nostra acquirere.

LVII.

IMihi, & Titio eadem res legata fuerit, & is die legati cedente decessit me hẽde relicto, & vel ex mea propria cã, vel hẽditaria legatũ repudiauero, magis placere video partem defeciſſe.

Hęreditas repræsentat personam defuncti, non hæredis. B.

Si eo hęrede instituto qui vel nihil, vel nõ totũ capere potest, & seruo hæreditario legatum fuerit: grauatus ad dotem quæ est octo: & ad legata, quæ valebant 4. lib. Bononien. l. vni 40. alteri alia 40. & sic ad totam dimidiam: deductis 8. lib. Bononien. bus pro dote, dandis à Titio, remanent 4. lib. Bononienses penes Titium, & de his 4. habet soluere legata. & si soluerit legata quę sũt 4. nihil penes eum de sua parte, id est, 12. remanet: ergo deducet Falcid. de his 4. legatis, non de octo: quæ octo vt æs alienum dedu cuntur. Accur.

SI cui. CASVS. Fundum valentem centum legaui Titio, si Titius daret alicui centum, nunquid valet legatũ? Et certè sic, si legatarij interest aliquo modo dictum fundum habere: puta quia erat vicinus a. l. is eius fundis, vel aliis modis interest eius: alias non valeret. Viu.

Vberrimum. Vt & ĵ ad leg. Falcid. l. si fundum. in princi. Sed cõtra ibi, in fin. & ĵ. tit. 1. l. ciuitatibus. §. fin. vbi plenè soluì.

b Confines. Et ratione consanguinitatis. vt ĵ. de minor. l. si in emptione. & de tu. & rat. distra l. 1. §. sed nonnullos. & sup. titu. 1. & l fi æquo, & inf. de bo. liber. l. libertus qui soluendo. & argu. supra mand. l. cum seruus.

IMihi. CASVS. Mihi, & Titio legauit Seius fundum, & Titius die legati cedente moriẽs instituit me hæredem: ego autem meã, vel hæreditariam partem repudiauì: certè illam partẽ quam repudiaui, non habebo tanquam meę personæ debitam: licet habeã eam, quia accrescit alteri parti, quam non repudiaui.

Si eo hærede. Titius instituit sibi hæredem Seium non capacem: postea Caius fecit testamentũ, & seruo hæreditario Titii legauit centum: certè propter dictũ seruum acquiritur legatum hæreditario Titii, quæ iacet, & per consequens illi qui postea hæres extiterit, si totum potest capere: aliàs pertinet ad eũ pro ea parte quam capere potest: & superfluum ad hęredes Titii veniẽtes ab intestato, & si nil capere potest, totum habebunt legitimi. Viu.

Die cedente. Idem & non cedente die: quia tunc & deficit & accrescit: vt habetur C. de cad. tol. l. 1. §. pro secundo. sed de die ideo dicit, quia tunc demum repudio quod delatum est: ante nõ: vt inf. sequitur. & sup. eo l. si ita. §. si sub conditione.

Magis. Electiuè ponitur.

Placere. Sapientibus.

Partẽ. Repudiarã, quæcunq; sit illa, aut cuicunq; delata: sed tamen accrescit alteri parti non repudiatę: vt ĵ. tit. 1. l. si mihi & tibi. quæ est contra. & ĵ. eo. l. si duobus seruis. Alii dicunt, quod erat ibi legatũ, vt vterq; haberet in sólidum: hic viriliter: quod esse posset: vt ĵ. tit. 1. l. si plurib. sed non placet: quia tunc non accresceret, ꝙ lex illa contraria dicit: sed ex se haberet: vt d. l. si pluribus. & C. de cad. tol. §. si vero nemo. Acc.

Capere potest. Qui multi sunt: vt no. Instit. eodem §. legati.

tractantibus nobis de capacitate, videndum est, vtrum hæredis, an defuncti persona, an neutrius spectari debeat. Et post multas varietates placet, (vt quia nullus est dominus, in cuius persona de capacitate quæri possit) sine vllo impedimento acquiratur legatum hęredi tati, atq. ob id omni modo ad eum pertineat, quicunque postea hæres extiterit, secundum quod accipere potest: reliqua autem pars ad eos, qui iure vocantur veniat.

Relictum sub nõe dignitatis transit ad successorẽ in dignitate, si dignitatẽ quis hẽbat per se secus si per consequentiam alterius h. d. cum l seq.

Capacitate. Esse enim debet persona cui detur: deinde quæri, an datũ cõsistat, vt ĵ. tit. 2. l. quidam.

Hęredis. Qui non est capax.

Defuncti. Qui est capax.

Hæreditari. Velut dñæ: vt ĵ. ti. 1. l. legatum. §. seruo legato. hic secus in hęre ditate ei relicta & vsufru. vt ĵ. de acq. re. do. l. hęreditas licet institui possit: vt ĵ. de hæred. instit. l. si seruus. Item ĵ inf. eo. l. debitor. §. seruo. sed hic erat viuens dominus. Itẽ ĵ inf. de noua. l. nouatio. vbi hæredis personam obtinet hæreditas. Sol. ibi.

ADDITIO

Dic secundũ Bar. ꝙ iacente hęreditate personam defuncti repræsentat: vt hic, & l mortuo. de fide iuſ. & ea adita retro fingitur repræsentasse personam hæredis: vt l. hęres quãdoque de acq hær. & l. si ex reb. in fin. de stipul. seru. cum concord. quæ fictio non habet locum, nisi pro parte, pro qua quis potest succedere: vt hic patet.

Accipere potest. De hęreditate, in qua est seruus legatarius.

Pars. Illius legati. Azo.

Vocantur. Scilicet ad hęreditatis partem, quam hic institutus capere vetat: & sunt isti cohæredes, vel substituì, vel vxor, vel fiscus, & facit ŝ. de hęre. instì. l. non minus. §. 1.

CVod principi. Legaui Imperatori c. & ip se decessit ante diem legati cedentẽ. i. ante mortem meam. certe ad sequentem Imperatorem transmittitur, secus autem esset in Augusta, cui legatum esset & h. d. l. seq. Viu.

Cedat. Loquitur de iure veteri. secundũ quod cedebat dies legatorũ ab apertura tabularum, nisi in parẽtibus & liberis: vt C. de cad. to. l. §. 1. & nisi in principe: vt hic & secundum hoc dic cedat, s. ante apertas tabul. hodie vero communiter a die mortis: vt d. l. C. de cad. tollend. §. cum igitur, Vel dic hic loqui etiam secundum noua iura, & secundum hoc dic cedat, scilicet ante quam decedat testator. sed post testamentũ: quo casu præsumatur non transmittit: princeps sic. vt C. de cad. toll. §. pro secundo, & hic secundum vtranque positionem est ĵ. C. qui testa. fac. possi. l. cum hæredes. vbi dicit communiter eos viuere. Sol. ibi quo ad testamenti solennitatem: hic quo ad transmissionem. Item contra inf. l. proxima. Solu. ibi.

a Ab hominibus. Aliàs ab omnibus, & aliàs ab hominibus.

b I Augustæ. Desierit. Aliàs deficit ℣ ſ.l.prox.nam cum eadem deberet habere priuilegia Augusta, quæ princeps:vt ℣.de leg. & Senatuſcõſul.l. principis. & ℣ de iur. fiſc.l.fiſcus.§.fin. hic non habet. Solut.hic eſt pro non ſcriptum. ſuperior. l.in cauſa caduci: & ſecundũ hoc dic hic, antequam teſtator decederet, ſubaudi, & antequã faceret teſtamentum, vel tu dic eadem priuilegia, ſed nõ omnia: nam nec legis condendæ.

S I cui. Legaui tibi fundum: tu vis habere medietatem tantũ: certè nõ potes. Viu.

c Si cui. Facit ℣.tit. 1.l. legatarius. & ℣. eo l.2 & 4.& 5.& 6. & ſupra de acquir. hære. l. ſi ex aſſe.& C. de iur. deliberã. l.quidam.vbi plenè nota.

S I mihi. Titius legauit mihi purè fundum Sempronianum: & eundem ſub conditione ſeruo meo legauit: & ita niſi repudiarẽ,acquisitus eſt mihi totus. ſ. propter me medietas, & propter ſeruũ meũ alia medietas. ego repudiaui meam medietatem & adueniente conditione, ſub qua legatum fuit ſeruo meo, volo habere partẽ,quã habeo propter ſeruũ: certè in ſpecta mea pſona, deficit pars mea,ſed inſpecta parte, quã non repudiaui, dẽt accreſcere pars quã repudiaui, & totũ debet eſſe legatum meum: & hoc eſt verius, & æquius.

Limitabis p iſtũ tex l.legatarius.℣ pxi.qñ dicebat qđ legatarius ñ poterat p parte acceptare,& p parte repudiare legatũ.de quo vide l. neminem. ℣. eod.

& idem eſt in re legata duobus meis ſeruis, cum partem per vnum acquiſitam repudiauit, & aliam non. Viuianus.

Legata ſit. In eiuſdem teſtamento. Ioan.aliàs non diceret infrà.partem deficere.cum totum deficeret ex vno teſtamento,& totum peteret ex alio.

Reſponſum eſt. Et bene vt ne. ad me pertineat,niſi per ius accreſcend,& hoc eſt,niſi &c. Azo.& no.℣. eo.l.ſi Titio,& mihi.

Viuat. Scilicet apud me non alienatus exiſtente cõditione:vt inf.quando dies leg.ced.l.ſi vtus fr.§ fi.

Meum. Partim iure meo, partim iure accrescendi: quia pars deficientis alteri accreſcit.

Voluerim. Aliàs voluerit,ſcilicet teſtator.

Duobus. Facit ſupra eo.l.ſi duobus.

Vlianus. Inſtitui mihi hæredem filium meum,& legaui Seio decem, & rogaui Seiũ vt diſta decem daret Titio ſub conditione,ſi nauis ex Aſia veneriit,pẽdente cõditione Titius deceſſit: & ita antequam dies fideicõmiſſi cederet: quare defecit in eius perſona fideicommiſſ. certe nõ recidit ad hæredem:ſed Seius retinebit. Viu.

eius. Scilicet Seij.

Conditione. Scilicet aliqua.

Deficiens. Deficit enim, vt ſupra eodem.l. ſi pecunia § quod ita. Accurſius.

Seium. Qui non vt miniſtret tãtum fuit electus: vt ſup. eodem,l. ſi quis Titio. & infra titu.1.l. pater.§. Tuſculan⁹. & ſup eodem. l. ſi quis quos. & dic vt ibi not. in l.ſi quis Titio.

Fides. Non vt miniſtret tantum: vt dixi. & facit inf. de adi.lega.l. filio.§.j.

I Titio. Seius habens in bonis cccc. inſtituit ſibi hæredes Titium,& Mæuium:& a Titio cc. legauit, & poſtea dixit,quiſquis mihi hæres erit, det Caio centum. Mæuius poſtea hæreditatẽ repudiauit: & ita Titius habet eam totam,certè omma trecenta ſoluet Titius legatariis.

Iulianus. Cum duos ab inteſtato hæredes habere ſperarem,ab vno eorum fideicommiſſum Titio reliqui in codicillis. me mortuo grauatus ſi ſum Titio reliqui in codicillis. me mortuo grauatus ſi ſum Titio reliqui in codicillis. me mortuo grauatus ſi

stituì: postea dixi: si non eritis hæredes filij mei, eius fideicommitto vt vobis det fundum Sempronianũ: & in eo fundo vos adnumerẽ substituo & omnia hęc ferì pssit tabellio præter tabulationẽ in fundo factam: & illam diuisionẽ, quia non fuit recordatus: postea dictus pupillus excessit pu-

¶ Verba enunciatiua fuisse iudicant ad fideicommissum: sed ex sola cõiectura posset iudex commissum validari? dic quod non sufficeret, p Bald in l. cum nũ. in vl. col. ver. Item not. Cons declarat. C. de fideic. ¶ Coniectura. ¶ Alias, in suis tabulis.

pillarem ætatem, sicque euenit substitutio, & solum fundum pupilli fratris dicto Titio, & Sępronio restituit. Titius postea decessit sine filijs: venit Sępronius & quærit vtrum possit petere partem fundi ex substitutione, q̃ fuit dicta non tamẽ scripta? Et dicitur et quod sic, dũmodo probet eam esse dictam. Vel dic vt in glos. sequen. Vincentianus.

a Cum proponebatur Titius instituit duos filios pupillos hæredes, & fundum per fideicommissum reliquit duobus extraneis sub conditione, si nauis venerit ex Asia: & cum pupillariter substituisset prædictos duos fideicommissarios, fecit mentionem: q̃ eos duos adnuicem grauauerat, vt qui eorum decederet sine liberis, alteri suam partem fundi redderet: quod tamen scriptum non fuerat. Accursius.

b Scriptura Not. in scriptura. q. dũo est omissum in voce. vel in verborum prolatione: sed ita scriptura errore librarij: vt ff. de reiudi. l. historia. vel testatoris: vt ff. de hæred. instit. l. quoties §. 1.

c Substituerat. Pupillo Acc.

d Etenim. Scilicet est vera ratio enim, id est, quia in cã fideicommissi &c.

e Vtrumque. Alias vbicunq; id est in cuiuscunq; testamento: alias vtcunq; id est quocunque tempore.

f Voluntas. Scilicet rogantis.

g Quæreretur. Id est, inueniretur. per argumenta potest coniectura admitti: & sic est contra C. de iudic. l. fi. ibi, cum enim &c. vbi per solennitatem testiũ. nõ coniecturis probatur. Sol. per secundas tabulas. & per septem testes in testamento nuncupatiuo. vel quinq; in codicillis probatur coniectura, & nõ alio modo, et per scripturam nuncupatiuam testamenti: sed ii erant in scriptis, sola scriptura probat substitutionẽ. Sic R. & Azo. Alij vt Ioan. & H. generaliter intelligũt, prædictis, scilicet aliquibus modis, vel alijs: vt in præcedentibus l. no. & l. contraria intelligitur, cum vult probare per testes, & non per coniecturas alias: & pro hoc ff. titu. l. pe. & ff. tit. l. nutu. & ff. de sup. leg. l. Labeo. Item contra C. de test. l. ubi omnes. Sol. ibi.

h Coniectura. Id est, probatio per legitimũ numerũ septẽ testiũ in testamento, vel quinq; in codicillis: sicut in fi. huius legis dicitur: & probatur de substitutione facta de fundo legato, vt ad superiora veniat, si

vnus decedat sine liberis: licet secundum testamẽtũ, id est, tabulæ, non præferretur, quod tamen hic præferbatur, sic R. & Azo. vel secundum Io. & H potest esse & alia coniectura, si testator coram testibus septem dixit se ita velle disponere, vt substituat: & postea vocabit tabellionẽ, & omisit substitutionem: & postmodum facto testamento dixit coram eisdem testibus per errorẽ se omisisse, vel oblitum esse. tali enim coniecturæ ex hac lege in fin. videtur standum: vt ff. de do. ple. l. Theopompus.

In, non est. I. P. R.

i Eculium. Legauit tibi peculium quod dãnare. te si nummum aliquas res, tantum de eo minus habebis: si adiungam: tantum plus habebis, & item est si lego tibi familiã seruorum, vel pedissequas meas quæ lectos facere sciunt. Quæ si legem tibi quadrigam & vnus de eis postea mortuus erit certe extinguitur legatum. Sed quid si eo mortuo alium equũ adiungã. Et est quadriga. k Titio Titio legauit Stichum seruum meũ, & regauit eum Titiũ, vt post mortem suam Titij eidem det libertatem: certè si hæres meus adeat hereditate nolet legatum Stich. Titio a me relictum. & et libertas. vt mortem Titij: & ideo non est ii iussi eum esse liberum moriente Titio: & hoc casu statum cum Titius esset in articulo mortis, erit liber Stichus. & ideo est ei instituta Titium ex parte, & dictum Stichũ dicto Titio legauit: & libertatem post mortem Titij Stichio relinquitur & hoc casu valet legatum. & libertas, siue adierit Titius hæreditatem, siue non: dum tamen cohæres eius adeat. & ita dicit Vl.

Mauri Etiam viuente testatore, Acc.

Desinant. Distinguitur, vt Instit. de § si peculium. & ff. de pec. leg. l. deniq; §. fi. & facit ff. de pecul. l. peculiũ.

Vrbanam. Quod dicit vt ff. de ver. sig. l. vrbana. & ff. tit. l. feruis vrbanis.

Officia. Differentiam inter hæc duo vide §. q. mo. vsusfruct. fami. si cui. & facit ff. de admi. le. l. filio. l. resp. Ac.

Mutauerit. In perpetuum non ad tempus: vt ff. ti. l. si fundum. & l. in ita.

Mortuo. Testatore viuo: secus si posteà: vt §. tit. ff. l. si ita §. si domus. & l. grege. & l. si ex toto. & l. si grege & l. quod in rerum. § si quis. Acc.

Demonstrabat. Quia erat magister quadrigæ, imo demonstrabat, quia erat de substantia quadrigæ facte à testatore: secus si legasset quadrigã cõficiendã ex equis testatoris non nominatis, quia genus nõ põt. perire: vt ff. ad l. Fal. l. in ratione. § si vero argenti. Sed cur aliud in peculio: vt §. in præc. huius l. & area pot. ea ędificata: vt §. el si area: Rñ quia quadrigi desinit vno mortuo: vt §. quib. mod vsusfr. amit. l. qui rñ. § fin. & l.

& l. nisi. & facit ff. de condi. & demon. l. filiç. § fin. & ff. pro soc. l. si id quod. Acc.

Libertatẽ. Hæc sunt verba. testatoris & dic accepit a testatore. Acc.

Et legatum. Hic incipit respondere, & sic legatum, &c. & quod dicit & legatum, sub. Stichi relicti Titio: & ita non est contra quod legitur supra titul. ti. l. si post mortem. §. sed si seruo. &. §. vlq; adeo. Si autem diceres & libertatem, & pecuniariam legatũ relictum seruo post mortem Titij, non valet pecuniarium. vel aliter, ibi ab alio legatum, ab alio libertas fuit relicta, hic ab eodem: si intelligas secũdo modo. Ir. tamen dedit multas solutiones, quæ nihil valent, l. quod ille Titi fuit necessarius, vt ibi: postquam &c. Vel hic res aliena fuit legata seruo, ibi testatoris. Item cõtra ad hoc princ. & fin. huius. §. sup ti. l. si post mortem. in fi. Solu. vt ibi.

ADDITIO. Dic qđ ibi fuit relicta libertas per fideicõmissũ & hoc tenet Dy. secundũ Bartolum.

Hæreditate. Eius q̃ Stichũ legauit. R.

Idemq; est. Quod dixi post mortem.

Titij: hoc tamẽ hic plus quàm suprà, quod hic etiam viuo Titio moriendo tamen competit libertas, vt inf. de manumiss. testa. l. qui duos. § j.

Legatus. Id est, prælegatus. Acc.

Non adierit Alius tamen adiuit, vt supra de test. tu tel. l. si nemo.

Cuius. Scilicet Titij, & facit §. e. l. si idem seruus.

Mæuius. CASUS. Mæuius instituit hæredem Sempronium: & mihi, & Titio legauit fundum sub conditione, & ita debemus habere quilibet dimidiã. Sępronius hæres institit sibi hæredem Caium, & ab eo legauit mihi eundem fundum, & sub eadẽ conditione. modo est quæstio, an partem tantum legatam mihi in primo testamento possim habere: an etiam & æstimationẽ illus quæ iam mihi relicta erat? Et resp. quod hæres Mæuij videtur sensisse tantum de alia: & ita hæres hæredis Mæuij, scilicet Caius, tenetur mihi ad aliam, & Titio cui ipsa erat legata, dabit æstimationem, nam non erat solum adhuc à Sempronio legatum mihi & Titio ex testamento Mæuij. Item debebit mihi illam partem, quæ mihi erat legata in testamen to Mæuij, quæ non erat adhuc soluta, vt dictũ est. & eius æstimationem non debebit iterum ex testamento sui testatoris, scilicet Sempronij hęredis Mæuij; & hoc ideo quia incredibile videtur, vt eadẽ portio bis eidem debeatur. h. d. vlq; ad §. duobus. Viu.

§ Ac Titio. Ac. pro etiam: non autem habeas à Titio

Ne. Id est an.

Pars eadem. Id est ex vtroque pars eidem: vt confusè ponatur & coniunctiuè, id est, vna dimidia ex vno, & alia dimidia ex altero.

Voluntatis. Licet eam pro iuris quæstione posuerit, in facto tamen, qđ ignotum est, constitit: iuris tamen est, vt attẽdã, quid magis præsumatur, præsumã enim alterum magis nam &c. Vel sic, benè dixi voluntatis esse quæstionẽ cum vtrũque testator possit velle, & quod eadẽ ex vtroque, vel ex vno vna, ex alio altera, & magis videtur vltimũ. nam &c. & secundum hoc ponitur nam, continuatiuè. sed Rog ponit procertè.

Nam incredibile. Possibile tamen est: vt ff. de fideiuss. l. hæres à debitore. §. non est. Azo. licet sit argu. contra inf. de verb. obligatio. l. qui bis. sed exponevt ibi.

I. P. F. Relinquit.

ADDITIO. Dic qđ alia res est in secundo legato quã in primo, secũdum Bar. hic.

Parte. Cuius æstimatio præstabitur.

Sanè. Patet denuo grauari hæredem circa eandem rem: & sic obstat cõstitutio: vt sup. de legat. l. planè. §. 1. sed hic respon. Item & no circa idem hic dicit: sed circa aliam partem. non prius legatam eidem. Acc.

Corpus. Ab vno: quod ipse qui legat facere potest, nõ autem hęres eius, qui est debitor legati: & hoc est, debitor autem &c. ne ergo sit inutile facta relatione ad partem debitam, referatur legatum ad alterã non debitam: sic ff. ti. l. si quãdo in prin. & ff. eo. ti. l. Titia. §. 1. Vel sic, non obst. huic legi constitutio: sed nec qđ debitum aliàs legauerit: ad hoc debitor autem, &c. facit ff. de inst. ac l. in eum § taberną.

Vnum testamentum. Id est, vnius hominis testamẽtum. nam si idem plura fecerit, & in eis ſæpè idẽ corpus legauerit: idem erit: vt ff. ea. l. §. eum.

Debitor autem. Vt hæres. Mæuij erat.

Plus sit. Quod quatuor modis attenditur, vt Instit. de ac. §. plus. Item & quinto modo: vt sup. ti. l. si creditori. § id quod. & & facit supra ti. l. huiusmodi. §. 1. & ff. de dot. prælig. l. 1. & de libe. lega. l. si idem. & ff. ti. l. nutu. & Inst. e. §. e contrario.

Legati futurum est. Quasi dicat nullum.

¶ Duorum testamentis. CASUS. Mæuius habebat partem in fundo aliquo, primus eã mihi legauit ī suo testamẽto, & similiter secũdus in suo testamẽto legauit mihi eandem partem, & ita dixit cuilibet testatorum, legato tali partem Męuij, quã habet in tali fundo, certè soluta parte Mæuij ex vno testamento, ex

non

non possum petere: quia sublata est obligatio ex vtroque testamẽto p solutionẽ eius, quod debebatur: nec renascitur postea: licet eam partẽ mihi solutã alienauero, secus si primus i suo testamẽto legauit mihi partẽ fundi simpliciter, & similiter secũdus, hoc nõ addito, quæ Mæuij est,

a Vide q̃ in hũc §. scripsit'e legãter Alcia. lib. dispun. j. ca. 24.

Duorum testamentis pars fundi, quę Męuij est, Titio legata ẽ. Non ineleganter probatum est, ab vno hærede soluta parte fundi, quæ Mæuij fuit, ex alio testamento liberationem obtingere: nec postea parte alienata reuocari actionem semel extinctam. Sed si pars fundi simpliciter, non q̃ Mæuij fuit, legetur: solutio prior non perimit alteram actionẽ atque etiam hanc eandem partẽ aliquo modo suam factam potest alter hæres soluere: neque plures in vno fundo dominiũ iuris intellectu, non diuisionem corporum obtinent. Non idẽ rñdetur, cum duobus testamentis generatim homo legatur: Nam qui soluente altero legatarij factus est: quãuis postea sit alienatus, ab altero hęrede idem solui non poterit. Eadem quoque ratio stipulationis ẽ: hominis eandem partem iuris intellectu non facta demonstratione ad corpus: quia non potest dare aliquam partẽ, vt dimidiam in solidum, neque enim plures &c. idest, legatarius cui pars soluta est, & alter hæres, qui non soluit aliquid: & sic est quasi socius collegatario, & repetere: neque obtinent dominium in vno fundo, vel parte aliquota fundi in solidum, vt possit hic, vel ille dicere, hæc pars tantũ mea est, non tua. non obtinent inquam iuris intellectu, ius enim intelligit quęcũq; habere dimidiam indiuisibiliter in quilibet parte, q̃ possit ostendi non facta diuisione, & sic non ostendit regula j. de act. & obl. l. omnes. cũ nõ possit designari ad oculum partium quia duæ causæ lucrativæ concurrant, alioqui facta diuisione ego meum, tu tuum dicere possumus, vt j. de verb. sig. l. recte § quintus & tũc ostenderetur regula, si eandem partẽ diceremus solui posse, & secundum hoc subauditur ibi enim: neq; enim plures &c. vel dicendum ẽ. neq; &c. scilicet eo hoc, quod dixi eandẽ partem solui posse. nam intellexi de parte indiuisa quæ intellectu percipitur, nõ oculo videtur, nec enim videri potest, ita subauditur enim ibi. neque plures &c. & facit sup. cõmo. l. si vt certo. §. fin. & de cas. pec. l. pe. §. pater. & supra ti. 1. l. non quocunque. in prin. Acc.

Suam. Alterius heredis.

Non diuisionem. Scilicet facta.

Non idẽ. Scilicet quod dixi quãdo simpliciter pars fuit legata. Sed certe imo idẽ: quia sicut §. ita nec hic vno soluente liberatur alius. est tamen hic alius, quia homo qui ab vno mihi soluitur, si definat esse meus, non soluetur ab alio, quia ostẽdi põt homo ad oculũ, in quo concurrit huiusmodi causa lucrativa: vnde & solutus videtur in obligatione solus fuisse, & nõ ali⁹: & hoc est hominis &c. sed pars fundi soluta non põt ostendi, vnde nec fuisse videtur ex causa lucrativa debita, vnde eadem solui potest. Azo.

Duobus. Id est, duorum.

Legatur. Eidem.

Nam qui. Puta Stichus.

Alienatus. & legatario.

Stipulationis. Puta si sim stipulatus à te hominem in gñe, & ab alio stipulatus sim similiter hominẽ in genere, aliud autem si ab vno esse tãtum stipulatus, quia poterit solui qui meus fuerit: vt j. de sol. l. qui de infra de verb. sig. l. nomen. §. 1. vel dic, pro indiuiso.

Legetur. Puta dixit vn⁹ testator, lego Titio medietatem fundi Corn. & alter testator eodem modo dixit.

Non perimit. Et est ratio, q̃ soluta pars ab vno. nõ erat ab altero debita illa eadem pars soluta: quia si esset ab eodem debita illa pars iã esset sublata solutiõe ab vno facta: quia non possunt duæ lucrativæ causæ in eadẽ persona cõcurrere: vt d. l. omnes. & sup. si pars hæt pe. l. 1. §. 2. & 3. & infra statim, ibi, neque plures &c.

Hanc eandẽ Male dicit hanc. cũ per hanc, id est, per dictionẽ hanc, corpus vitibiliter & pro diuiso debeat ostendere. dic ergo hanc eandem, scilicet turis intellectu, & pro indiuiso: & hoc est qđ subditur: neque plures &c. hoc modo, dixi solui posse

b Sic in P. Fl. Hal. autẽ legit, solutio prior periuit

c Vide Ant. Aug. libr. 1. emẽ. ca. 2.

d Sic i P. Fl. Hal autẽ scripsit, nam q̃ plures i vno fundo iuris intell. si diuisione corpo, obtinent. quam lectionem amplectit Alcia. lib. 1. dispunct. ca. 24. certe locum hũc dissentiente puto Ant. Aug. emendat. c. 2. tu dispice veri lectionẽ magis p̃bes.

Pronomen hic, hæc, hoc, est demõstrativum ad oculũ corporis, & intellectus Bart. l. j. cit. princ. num. 2. vbi reprehendit gl. illã. ff. de nou. oper. nunc. Et istud pro nomẽ ad ditũ vniuersali, particulare illud facit. Mand. in 5. quæst. 31. Regu. cancel. n. 8.

cem. §. Stichum. & l. si quis duos. quæ sunt contra. Vel dic hic de rigore, ibi de æquitate, dicit enim ibi in ipsa. l. qui decem.

Orationis. Scilicet si homo legetur: hoc. n. est &c.

Homines continet. Quantum ad solutionem: quoniam quilibet in solutione est, non aũt quãtum ad obligationem., vt ꝓbatur §. tit. 1. l. cũ incertus. cum faciat ibi simi litudinẽ inter legatũ hominis in genere & legatũ Stichi: & sic non obst. §. de pact. l. si vnus. §. ted generaliter, secus di co cũ quis promittit Stichũ aut Pamphilum, sub alternatione: quia vterque est in obligatione: licet quidam cõtra: vt §. de mino. l. & si fine. & j. de ver. obl. l. si duo. Alij dicunt cõtinet, id est, cõtinuisse videtur, etiam quo ad obligationem facta solutione eius qui solutus est.

e Aliàs incipit, ait prætor.

In fundo.

In testamento meo legaui tibi fundum & hæres meus non iussu meo, sed suo arbitrio sepeliuit in mortuum: & sic alienatus videtur: quia incipit in nullius bonis esse: petit legatarius æstimationem fundi. certè debet æstimari fundus secundum quod valebat, antequam fieret religiosus, valebat enim plus ante. Quid si hæres meus soluat legatario dictum fundũ ita religiosum factum? certè adhuc poterit peti fundus per legatarium. & consequetur illud, in quo detrioratus est fundus propter sepulturam.

Eum qui. Institui mihi plures hęredes in testamento, & ab uno eorum, Titio pone: legaui: Męuio fundũ & postea feci codicillos, in quib. grauaui omnes hęredes meos: vt darent eidem Mæuio eũdem fundum: & antequã codicilli aperirentur, Mæuius legatarius egit cõtra Titium hæredem solum in testamẽto grauatũ, & fundi legati æstimationẽ ab eo cõsecutus fuit, postea codicilli fuerũt aperti, & vult Męuius legatarius ab omnibus hæredibus petere fundum prędictum, & ab omnibus eius dominium consequi, certe bene potest hoc facere pro parte cohæredum illius, qui soluit eius æstimationẽ, non autẽ pro parte ipius soluẽtis. Et est ratio extra literam quare pro parte aliorũ possit dominiũ quærere, quia ille hæres qui soluit, põt condicere ab eo legatario æstimationẽ legatæ rei pro partibus cohæredũ suorũ. vt §. de pact. l. si cum te ex causa. Azo. & sic ibi alii vel dimittent solutam: vel soluent, si non soluerunt. Sed videtur, quod nec pro partibus aliorum possit peti: vt supra titulo primo, leg si tib.. § primo, contra. Solutio hic sponte fuit solutum. Item videtur quod etiam pro parte primi transeat dominium: cum aut sciens se non debere soluit: & non condicit: aut errando, credens se debere, & tunc transit, sed condicit vt indebitum: vel sine causa. Respondeo non transit irreuocabiliter, sed pars aliorum sic.

In fun legato si hæres sepelierit æstimatio referenda erit ad totũ pretium fundi, quo potuit ante sepulturam æstimari. Quare si fuerit solutus actionem adhuc ex testamento propter locum alienatus durare, rationis est.

Sires legata traditur non perfectè actio ex testamento adhuc durat ad ipsam. Bar.

Dispositio generalis sequẽs derogat speciali præcedenti, qñ cadit inter grauatos Bart.

Eum, qui ab vno ex hæredibus, qui solus oneratus fuerat, litis æstimationem legatæ rei abstulisset: postea codicillis apertis, ab omnib. hæredibus eiusdẽ rei relictæ dixi dominiũ non quærere. Eum enim, qui pluribus speciebus iuris vteretur, non sæpius eandem rem eidem legare, sed loqui sæpius.

Hæres tenetur si fundus traditur diminutus iure vsus fructus, vel pignoratus, vel ab alio possessus, secus si alteri seruiat. Item non valet legatum rei meæ propter seruitutem alij debitam. Bar.

Alienatum. Dedicando, vt C. de rebus alien. non alien. l. fin.

Rei legatæ. Nunquid hic solus grauatus posset rem hæreditariam in solidum præstare: & si alij nõ essent grauati, quasi videatur sibi prælegata: an habeat sibi necesse dare æstimationem partium aliorum? Respõ. satis est si pro portione sua tantum præstet: vt sup. tit. 1. l. si fundum. §. si libertus.

Abstulisset. Id est, accepit. sic infra de fur. l. qui vas. primo respon.

Codicillis. In quibus omnes grauauit hęredes.

Ab omnibus hæredibus. Nunc respondet non quęri dominũ ab omnibus. nec enim quæritur pro parte eius, qui præstitit ęstimationem, sed aliorum: vt pute cum ęstimationem condicere quasi indebitam, ꝓ partibus aliorum possit qui soluit: vt supra de pactis. leg. si cum te ex causa. Azo. & sic ibi alii vel dimittent solutam: vel soluent, si non soluerunt. Sed videtur, quod nec pro partibus aliorum possit peti: vt supra titulo primo, leg si tib.. § primo, contra. Solutio hic sponte fuit solutum. Item videtur quod etiam pro parte primi transeat dominium: cum aut sciens se non debere soluit: & non condicit: aut errando, credens se debere, & tunc transit, sed condicit vt indebitum: vel sine causa. Respondeo non transit irreuocabiliter, sed pars aliorum sic.

Vteretur. Quia fecit testamentum & codicillos.

Eandem rem. Et non præsumitur, ꝙ hoc facere voluit, posset tñ, si vellet, vt §. tit. 1. l. quid ergo. §. 1. Sed ꝙ videtur, vt j. de prob. l. quinquaginta. sed ibi quantitas hic species: vt arg. §. tit. 1. l. planè. §. 1. Item videtur solum primũ tenere: ivt §. eo. l. cum vno. & l. legatorum. §. qui plures. Solu. ibi verbum omnes, refertur ad designatos in testamento, hic non potest referri: quia vnus solus erat in testamento grauatus, vnde cũ plura ibi circa eam restringi nõ possit, merito applicatur ad omnes

Aliàs est l. quinquaginta.

Et testamento. Imo in factum, vt §. eo. l. si hæres rẽ. quæ est contra. Solu. hic alibi poterat commodè inferri. vnde quasi dolo desijt possidere: alioqui mero iure liberatus est. sed si sit soluendo, agitur in factum: vt ibi. & supra de reli. l. scriptus. in fi. & l. at si quis. §. sed si res legata.

Locũ. Locus est pars fundi, vt infra de verb. signif. l. locus. & no. quod caute dicit, propter partem petitur totum. soluto tamen quod deest, contingit liberatio, & est idem vbicunque in re soluta aliquid deest, vt hic erat. & j. de sol. l. etiam. vel cautio quæ rem solutam respicit, vt inf. de verb. oblig. l. Iulianus § 1. secus si pars soluitur integre: quia in ea parte contingit liberatio, siue species certa, siue quantitas de beatur: licet secus sit in genere: vt inf. de soluti. l. si stipulatus. & j. ea. l. § fundo. & C. de rebus alien. non alien. l. finali.

non possum petere: quia sublata est obligatio ex vtro que testamēto p solutionē eius quod debebatur: nec renascitur postea: licet eam partē mihi solutā alienauero, secus si primus i suo testamēto legauit mihi partē fundi simpliciter, & similiter secūdus, hoc nō addito, quæ Mæuij est,

Duorum testamentis pars fundi, quę Mæuij est, Titio legata ē. Non ineleganter probatum est, ab vno hærede soluta parte fundi, quæ Mæuij fuit, ex alio testamento liberationem obtingere: nec postea parte alienata reuocari actionem semel extinctam. Sed si pars fundi simpliciter, non q̄ Mæuij fuit, legetur: solutio prior non perimit alteram actionē atque etiam hanc eandem partē aliquo modo suam factam potest alter hæres soluere: neque plures in vno fundo dominiū iuris intellectu, non diuisionem corporum obtinent. Non idē rñdetur, cum duobus testamentis generatim homo legatur: Nam qui soluente altero legatarij factus est: quāuis postea sit alienatus, ab altero hęrede idem solui non poterit. Eadem quoque ratio stipulationis ē: hominis eandem partem iuris intellectu non facta demonstratione ad corpus: quia non potest dare aliquam partē, vt dimidiam in solidum, neque enim plures &c. idest, legatarius cui pars soluta est, & alter hæres, qui non soluit aliquid: & sic est quasi socius collegatario, & repetere: neque obtinent dominium in vno fundo, vel parte aliqua fundi in solidum, vt possit hic, vel ille dicere, hæc pars tantū mea est, non tua. non obtinent inquam iuris intellectu, ius enim intelligit quēcūq; habere dimidiam in diuisibiliter in qualibet parte, q̄ possit ostendi non facta diuisione, & sic non offendit regula ff. de act. & obl. l. omnes. cū nō possit designari ad oculum portion qua duæ cautæ lucratiuæ concurrant, alioqui facta diuisione ego meum, tu tuum dicere possumus, vt ff. de verb. sign. l. recte § quintus. & tūc offenderetur regula, si eandem partē diceremus solui posse, & secundum hoc subauditur ibi enim: neq; enim plures &c. vel dicendum Ro. neq; &c. scilicet eo hoc, quod dixi eandē partem solui posse. nam intellexi de parte indiuisa quæ intellectu percipitur, nō oculo videtur, nec enim videri potest, ita nec auditur enim ibi. neque plures &c. & facit sup. cōmo. l. si vt certo. §. fin. & de cā. pec. l. pe. §. pater. & supra ti. 1. l. non quocunque. in prin. Acc.

Suam. Alterius heredis.

Non diuisionem. Scilicet facta.

Non idē. Scilicet quod dixi quādo simpliciter pars fuit legata. Sed certe imo idē: quia sicut §. ita nec hic vno soluente liberatur alius. est tamen hic alius, quia homo qui ab vno mihi soluitur, si desinat esse meus, non soluetur ab alio, quia ostēdi pōt homo ad oculū, in quo concurrit huiusmodi causa lucrativa: vnde & solutus videtur in obligatione solus fuisse, & nō alij: & hoc est hominis &c. sed pars fundi soluta non pōt ostendi, vnde nec fuisse videtur ex causa lucrativa debita, vnde eadem solui potest. Azo.

Duobus. Id est, duorum.

Legatur. Eidem.

Nam qui. Puta Stichus.

Alienatus. & legatario.

Stipulationis. Puta si sim stipulatus à te hominem in gñe, & ab alio stipulatus sim similiter hominē in genere, aliud autem si ab vno essē tātum stipulatus, quia poterit solui qui meus fuerit: vt ff. de sol. l. qui decem. §.

Vide q̄ in hūc §. scripsit e legāter Alcia. lib. dispun. j. ca. 24.

Sic in P. Fl. Hal. autē legit, solutio prior periuit

Vide Anto. Aug. libr. 1. emē. ca. 2.

Sic ī P. Fl. Hal autē scripsit, nanq; plures i vno fundo iuris intell. si diuisione corpo, obtinent. quam lectionem amplectit Alcia lib. 1. disputt. ca 24. cetē locum hūc dissentem esse putat Anto. Aug. emendat. c. 2. tu dispice veri lectionē magis ꝓbes.

Pronomen hic, hæc, hoc, est demōstrativum ad oculū corporis, & intellectus Bart. l. j. cit. princ. num. 2. vbi reprehendit gl. ītā. ff. de nou. oper. nunc. Et istud pro nomē ad ditū vniuersali, particulare illud facit. Mand. in 5. quæst. 31. Regu. cancel. n. 8.

Aliàs incipit, ait prætor.

Duorū testamentis. Id est, duorū. s. Titij, & Sēproniī.

Prius. legebatur duobus. sed iuxta P. F. duorum, vt hic.

Mæuij est. Habebat ergo Mæuius ꝑs communem cum alio pro indiuiso. Acc.

Obtingere. Propter regulā j. de act. & obl. l. omnes. & Inst. eo. §. fi res.

Postea. Benè dicit, postea: quia secus fortè si alienetur viuente testatore altero, ex cuius testō non est solutum: quia tunc ex eius testamento solui poterit.

Parte. Scilicet soluta.

Semel. Solutione ab vno facta secundum quosdā.

Extinctam. Sic j. de sol. l. qui res §. aream. & de ver. obl. l. inter stipulantem §. sacram. circa prin.

Si pars. Dimidia, si aliud nō liqueat: vt vicesima, vt infra de verb. sig. l. nomen. §. 1. vel dic, pro indiuiso.

Legetur. Puta dixit vn' testator, lego Titio medietatem fundi Corn. & alter testator eodem modo dixit.

Non perimit. Et est ratio, q̄a soluta pars ab vno. nō erat ab altero debita illa eadem pars soluta: quia si esset ab eodem debita illa pars iā esset sublata solutiōe ab vno facta: quia non possunt duæ lucratiuæ causæ in eadē persona cōcurrere: vt d. l omnes. & sup. si pars hæc pe. l. 1. §. 2. & 3. & infra ſtatim, ibi, neque plures &c.

Hanc eandē Male dicit hanc. cū per hanc, id est, per dictionē hanc, corpus vitibiliter & pro diuiso debeat ostendere. dic ergo hanc eandem, scilicet in rerum intellectu, & pro indiuiso: & hoc est qd subditur: neque plures &c. hoc modo, dixi solui posse

Aliàs est l quinq.

eandem partem iuris intellectu non facta demonstratione ad corpus: quia non potest dare aliquam partē, vt dimidiam in solidum, neque enim plures &c. idest, legatarius cui pars soluta est, & alter hæres, qui non soluit aliquid: & sic est quasi socius collegatario, & repetere: neque obtinent dominium in vno fundo, vel parte aliqua fundi in solidum, vt possit hic, vel ille dicere, hæc pars tantū mea est, non tua. non obtinent inquam iuris intellectu, ius enim intelligit quēcūq; habere dimidiam in diuisibiliter in qualibet parte, q̄ possit ostendi non facta diuisione, & sic non offendit regula j. de act. & obl. l. omnes. cū nō possit designari ad oculum portion qua duæ cautæ lucratiuæ concurrant, alioqui facta diuisione ego meum, tu tuum dicere possumus, vt ff. de verb. sign. l. recte § quintus. & tūc offenderetur regula, si eandem partē diceremus solui posse, & secundum hoc subauditur ibi enim: neq; enim plures &c. vel dicendum Ro. neq; &c. scilicet eo hoc, quod dixi eandē partem solui posse. nam intellexi de parte indiuisa quæ intellectu percipitur, nō oculo videtur, nec enim videri potest, ita nec auditur enim ibi. neque plures &c. & facit sup. cōmo. l. si vt certo. §. fin. & de cā. pec. l. pe. §. pater. & supra ti. 1. l. non quocunque. in prin. Acc.

Suam. Alterius heredis.

Non diuisionem. Scilicet facta.

Non idē. Scilicet quod dixi quādo simpliciter pars fuit legata. Sed certe imo idē: quia sicut §. ita nec hic vno soluente liberatur alius. est tamen hic alius, quia homo qui ab vno mihi soluitur, si desinat esse meus, non soluetur ab alio, quia ostēdi pōt homo ad oculū, in quo concurrit huiusmodi causa lucratiua: vnde & solutus videtur in obligatione solus fuisse, & nō alij: & hoc est hominis &c. sed pars fundi soluta non pōt ostendi, vnde nec fuisse videtur ex causa lucratiua debita, vnde eadem solui potest. Azo.

Duobus. Id est, duorum.

Legatur. Eidem.

Nam qui. Puta Stichus.

Alienatus. & legatario.

Stipulationis. Puta si sim stipulatus à te hominem in gñe, & ab alio stipulatus sim similiter hominē in genere, aliud autem si ab vno essē tātum stipulatus, quia poterit solui qui meus fuerit: vt j. de sol. l. qui decem. §. Stichum. & l. si quis duos. quæ sunt contra. Vel dic hic de rigore, ibi de æquitate, dicit enim ibi in ipsa. l. qui decem.

Orationis. Scilicet si homo legetur: hoc. n. est &c.

Homines eontinet. Quantum ad solutionem: quoniam quilibet in solutione est, non aūt quātum ad obligationem., vt ꝓbatur §. tit. 1. l. cū incertus. cum faciat ibi simi litudinē inter legatū hominis in genere & legatū Stichi: & sic non obst. §. de pact. l. si vnus. §. sed generaliter, secus di co cū quis promittit Stichū aut Pamphilum, sub alternatione: quia vterque est in obligatione: licet quidam cōtra: vt §. de mino. l. & si fine. & j. de ver. obl. l. si duo. Alij dicunt cōtinet, id est, cōtinuisse videtur, etiam quo ad obligationem facta solutione eius qui solutus est.

In fundo.

In testamento meo legaui tibi fundum & hæres meus non iussu meo, sed suo arbitrio sepeliuit in mortuum: & sic alienatus videtur: quia incipit in nullius bonis esse: petit legatarius æstimationem fundi. certè debet æstimari fundus secundum quod valebat, antequam fieret religiosus, valebat enim plus ante. Quid si hæres meus soluat legatario dictum fundū ita religiosum factum? certè adhuc poterit peti fundus per legatarium. & consequetur illud, in quo deterioratus est fundus propter sepulturam.

Eum qui. Instituit mihi plures hęredes in testamento, & ab uno eorum, Titio pone: legaui: Męuio fundū & postea feci codicillos, in quib. grauaui omnes hęre des meos: vt darent eidem Mæuio eūdem fundum: & antequā codicilli aperirentur, Mæuius legatarius egit cōtra Titium hæredem solum in testamēto grauatū, & fundi legati æstimationē ab eo cōsecutus fuit, postea codicilli fuerūt aperti, & vult Męuius legatarius ab omnibus hæredibus petere fundum prędictum, & ab omnibus eius dominium consequi, certe bene potest hoc facere pro parte cohæredum illius, qui soluit eius æstimationē, non autē pro parte ꝑpius soluētis. Et est ratio extra literam quare pro parte aliorū possit dominiū quærere, quia ille hæres qui soluit, pōt condicere ab eo legatario æstimationē legatæ rei pro partibus cohæredū suorū. vt §. de pact. l. si cum te ex causa. Ratio autem quare non possit habere dñium rei re lictę pro parte illius cohęredis, qui soluit ei æstimationem, est in litera: quia non credimus testatorem voluisse sæpius eidem eandem rem legare, quamuis scripserit eam ei in testamēto, & codicillis, sicq; vsus fuerit pluribus speciebus, sed credimus quod circa eādem rem locutus fuit sæpius. h. d. vsque ad §. fundo.

Sepelierit. Suo arbitrio non testatoris.

Totum pretium. Vt appareat quanto minus valeat propter sepulturam. sic supra famil. ercisc. l. Mæuius. §. fin.

Solutus. Pro parte quæ supererat. Vel dic totus, licet inefficaciter quo ad religiosam partem.

Et testamento. Imo in factum, vt §. eo. l. si hæres rē. quæ est contra. Solu. hic alibi poterat commodè inferri. vnde quasi dolo desijt possidere: alioqui mero iure liberatus est. sed si sit soluendo, agitur in factum: vt ibi. & supra de reli. l. scriptus. in fi. & l. at si quis. §. sed si res legata.

Dispositio generalis sequēs derogat speciali præcedenti, qñ cadit inter grauatos Bart.

Eum, qui ab vno ex hæredibus, qui solus oneratus fuerat, litis æstimationem legatæ rei abstulisset: postea codicillis apertis, ab omnib. hæredibus eiusdē rei relictæ dixi dominiū non quærere. Eum enim, qui pluribus speciebus iuris vteretur, non sæpius eandem rem eidem legare, sed loqui sæpius.

Hæres tenetur si fundus traditur diminutus iure vsus fructus, vel pignoratus, vel ab alio possessus, secus si alteri seruiat. Item non valet legatum rei meæ propter seruitutem alį debitam. Bar.

Alienatum. Dedicando, vt C. de rebus alien. non alien. l. fin.

Rei legatæ. Nunquid hic solus grauatus posset rem hæreditariam in solidum præstare: & si alij nō essent grauati, quasi videatur sibi prælegata: an habeat sibi necesse dare æstimationem partium aliorum? Respō. satis est si pro portione sua tantum præstet: vt sup. tit. 1. l. si fundum. §. si libertus.

Abstulisset. Id est, accepit. sic infra de fur. l. qui vas. primo respon.

Codicillis. In quibus omnes grauauit hęredes.

Ab omnibus hæredibus. Nunc respondet non quęri dominū ab omnibus. nec enim quæritur pro parte eius, qui præstitit æstimationem, sed aliorum: vt pute cum æstimationem condicere quasi indebitam ꝓ partibus aliorum possit qui soluit: vt supra de pactis. leg. si cum te ex causa. Azo. & sic isti alii vel dimittent solutam: vel soluent, si non soluerunt. Sed videtur, quod nec pro partibus aliorum possit peti: vt supra titulo primo, leg. si tib. § primo, contra. Solutio hic sponte fuit solutum. Item videtur quod etiam pro parte primi transeat dominium: cum aut sciens se non debere soluit: & non condicit: aut errando, credens se debere, & tunc transit, sed condicit vt indebitum: vel sine causa. Respondeo non transit irreuocabiliter, sed pars aliorum sic.

Vteretur. Quia fecit testamentum & codicillos.

Eandem rem. Et non præsumitur, ꝙ hoc facere voluit, posset tñ, si vellet, vt §. tit. 1. l. quid ergo. §. 1. Sed ꝑ videtur, vt j. de prob. l. quinquaginta. sed ibi quantitas hic species: vt arg. §. tit. 1. l. planè. §. 1. Item videtur solum primū tenetis vt §. eo. l. cum vno. & l. legatorum. §. qui plures. Solu. ibi verbum omnes, refertur ad designatos in testamento, hic non potest referri: quia vnus solus erat in testamento grauatus, vnde cū plura sit circa eam restringi nō possit, merito applicatur ad omnes

omnes: vt hic & facit. C. de leg. l. cum quæstio.

Ista solu. glo. sequitur Bar. posset tu aliter dicere, si quod ibi in codicillis non fuerunt grauati omnes licet omnes fuerint scripti secundum eundem Bar. Sol. tamen gl. est melior.

Fundo legato.

Fundum meū in quo Titius vsumf habebat tibi legaui: certe non solum proprietatem fundi, sed vsumf. ab hærede meo petere poteris. Itē si dictus fundus esset p me obligatus, vel esset eius alienata possessio, pro vtroq; ages ad hæredem meum. Si autem seruitutes debebat aliis dictus fundus, non tenebitur hæres eum liberare: puta si debeat fundo Titij seruitutē itineris, vel aquæductus. Sed quid si Titius prædictus, q̄ habet dictas seruitutes in fundo meo eum meum fundū mihi leget? nūquid valet legatū ad hoc saltem, vt videantur remissæ seruitutes? Et dicitur q̄d non: quia extra rem sunt dictæ seruitutes.

Fundo legato, si vsusfructus alienus sit: nihilo minus petendus est ab hærede. Vsusfructus enim & si in iure, non in parte consistit emolumentum tamen rei continet. Enimuero fundo relicto, ob reliquas præstationes, quæ legatum sequuntur, aget, verbi gratia, si fundus pignori datus, vel aliena possessio sit. Non idem placuit de cæteris seruitutibus. Sin autem res mea mihi legetur: propter istas causas legatum non

Municipibus potest vsus fructus reseruari: quia potest extingui Bar.

A municipibus hæredibus scriptis, detracto vsufructo legari proprietas potest: quia non vtilo possunt vsumfructum amittere.

Iustus restituere vni ex certis cùm moreretur, sufficit quòd eligat, & vsque ad mortem potest variare. Bar.

LXIX.

Num ex familia propter fideicommissum à se cùm moreretur relictum hæres eligere debet, & ei, quē elegerit, frustra testamēto suo legat, quod postea, quàm electus est, ex alio testamēto petere potest. Vtrū ergo non constitit, quod datur qua si creditori relictum? an quādiu potest mutari voluntas, non rectè creditori comparabitur? Siue tamen duret electio, fuisse videtur creditor: siue mutetur, ex neutro testamento petitio competit.

Electus non capit ex testamento eligentis, sed eius qui iussit restitui, & secundum illud Falcidia ratio non minuitur: & vno electo, cæteri excluduntur. B.

Si Falcidia queratur, perinde omnia seruabuntur, ac si nominatim ei, qui postea electus est, primo testamento fideicommissum fuisset relictum. Non enim facultas necessariæ electionis propriæ liberalitatis beneficium est. Quid enim est, quod de suo videtur reliquisse, qui quod reliquit: omnimodo reddere debuit? Itaque si cum fortè tres ex familia eius essent, qui fideicommissum reliquit, eodem vel dispari gradu, satis erit vni reliquisse. nam post quàm paritum est voluntati, cæteri conditione deficiunt.

Si falcid.

Secus si nō posset apparere de mente testatoris, tūc ad hæredē spectaret interpretatio. l. si quis seruū. §. fi. in ter duos. C. eo. & ibi Bart.

Aliàs omnino.

Bal. facit ad hoc in l. cum alienā. C. de lega. & in tit. C. de cōtrah. emp & vēdit.

Legari non possit alicui res sua.

Consistit.

familia, vt daret dictum fundum secundum præceptū Sempronii? & certè in speciemus bona Sempronij: perinde enim oīa debēt seruari, ac si nominatim legasset Sempronius dictū fundum illi, quē hęres postea elegit, & hæres nihil ei de suo dat, sed Sēpronius testator. Modo vade ad §. sed si vno, & ita ponas ibi casū, pone eodem casu retē to, q̄d Titius hæres vnum ex familia Sēpronij, instituit, sibi hæredem, & dictū fundū extraneo totū legauit: certè nō videtur voluntati Sempronij testatoris satisfecisse, vn de alij de familia illū fundū petēt, & pars eius qui institutus est deducetur & tanto minus alij petēt. Quid si instituit dictus hæres duos de familia Sēpronij, & quartā partē dicti fundi extraneo legauit: & sic tres partes fundi in illa hæreditate reliquit: & sic illi duo de familia hæredis instituti ab hærede habēt tres partes? certè alij ex familia nō petēt de illis tribus partibus aliquid, sed de quarta extra neo per hæredem relicta petēt partes suas. Sed pone, quod dictus hæres Sēpronij dictū fundum vni de familia Sēpronij reliquit: & rogauit, vt eum extraneo restituat: certè si tantum illi in alia manu reliquit, quantum prædictus fundus valet, bene valet fideicommissum. & nō aliàs & hæc omnia locum habēt quando ita rogauit Sempronius testator hæredem suum Titium, vt dixi in prin. l. Si autem dixisset, quod nō exiret de familia sua dictus fundus: si quidem instituat Titius hæres aliquē de familia, & roget eum vt dictū fundum alij det, illū fundum alij petēt de familia, sed hæres institutus ab hærede tenetur dare extraneo ęsti mationem fundi. sed si hæres Sempronij nō rogat illū de familia quē instituit, vt extraneo restituat, habebit fundū: sed cauebit alijs de familia, q̄d ille fundus de familia non exibit, nec alij prętabitur, & hoc vsq; ad §. rogo. vbi ita ponas casum, pone qd dictus Sēpronius testator rogauit Titium hæredem suum vt dictū fundū vni ex liberis det, cui volet. Certè potest hęres eligere cui det, & tamē nullus ex liberis potest petere, & si ante moriatur hęres quā elegerit: omnes liberi petent fundū, vel etiā vnus, si vnus tantum existat.

¶ Si rem tuam. Instituo mihi hæredē Titium, & rem suam, credēs meā esse, legaui Sēpronio. certè benè valet legatū, quāuis nō valet legatū, si legē Sēpronio rē quæ non est mea, nec hæredis, & eam credo meā esse.

¶ Si omissa. Si instituo te hæredem, & rogo te, vt hæreditatē alii restituas, & rogo per alia verba: certè benè valet fideicommissum, & de hoc ponit vnum exēplum. Ecce si maritus instituta vxore dixit, Non dubito, quin filiis meis hoc restituat, verba quidem huiusmodi habentur pro fideicommisso, & filii possunt fideicōmissum petere: sed vxor ea, quæ donauit sibi vir, non restituet filijs: nam donationes his verbis nō continetur: nisi marit' nominatim etiam rogasset de dictis rebus donatis, filijs restituendis: quia tunc bene tenetur. & hoc dicit cum l. seq. Viu.

¶ Vnum. Quandoque dignum, quandoque indignū vt §. eo. l cum quidam. 1. & 2. respon. & dic quod dicit testator: hæres cum morieris fundum Botrianum restituas vni de familia mea: & vocet testator Sempronius hæres Titius.

a Se. Hæredē.

b Debet. Non enim est in potestate hæredis an debeat, sed cui de familia debet: vt §. fi. Falcidia. Accur.

c Fruſtra. Nam etiā si non legaret, nihilo minus ex alio testamento agetur, vt §. eo. l. cum quidam. 3. respon. & sic dicitur superuacuū id est nullum, vt sup. eo. l. sta tu liberum. 3 resp.

d Relictum. Quod non valet: vt supra l. proxim. circa princip. ibi, debitor autem, &c.

e Voluntas. In eligendo. Acc.

f Siue tamē. Nunc respon. quod nō valet tale legatum.

g Creditor. Facit infrà ad legem Falcid. l. pater filium. & in frà eo. §. si duos.

h Mutetur. Et aliū eligat. nam primo electus ex nullo testamēto petet, alioqui si tantum mutet, & neminē eligat, huic cum cæteris cōpetit petitio, vt §. eo. l. cum quidam. 3. respon. est ergo ante mortem hæredis in suspenso, sit creditor, an nō, & est sic §. de reb. dub. l. quidam: sed idetur nō posse mutari, vt §. tu. t. l. huiusmodi. §. fi Stichum. contra. Solu. hic dixit, cum morietur hæres. Ité hic electio personæ legatarij, ibi rei legatæ.

i Si Falcidia. Prosequitur superiorem materiam per multas quæstiones vsque ad §. rogo. & ideo non est hic §. nisi gratia euidentioris intellectus.

k Primo testamento. Ideoque primi testatoris nomine duntaxat, & eius bonis inspectis, nō etiam hæredis hoc legatum minuere valet lex Fal. R. vt §. ad le. Falc. l. pater filium. & §. de hęr. instit. l. asse. & C. de iudic. l. aptissimi in fi. & dic arg. quod ibi no.

l Necessarię. Necesse habet hęres eligere, vt hic. & §. in prin huius l. & §. de reb. dub. l. vtrum § cum quidā. si non eligat, pximiores de familia venient, vt sup. eo. l. cum quidam. 3. resp. & §. fi. & l. cum ita. §. in fideicōmisso & facit sup. de hęr. instit. in l. ti seruo fideicōmisso, & ad Syllan. l. 3. §. vtrum. & §. de viuf. earum rer. q̄ vsu consu. l. tribus. §. illud ēt. & §. de aqua quoti. & est. l. 1. §. pen. in fi. Acc.

m Beneficium. Hoc est, non dicitur hęc liberalitas p uenire ab hęrede, quia tūc nō detraheret Fal. sed modo detrahit. quia non prouenit ex eo legatum, vt hic subiicit, quid est enim &c. licet eligere possit.

n Vni. Etiam vlteriori, quia hic habebat electionem: vt §. eo. l. cum quidam. si verò familię relictum esset, priores in gradu peterent, vt §. e. l. cum ita. §. in fideic. vt no. C. de ver. sig. l. fin.

o Cæteri. De Familia.

p Conditione. Legati tacita, cum enim legat testator sic,

sic vni de familia dato: singulis (si alteri non dedit) dare iussus videtur hæres: vt §. eo. l. cum quidam.

a Instituto. A Titio hærede rogantis, id est ipsius primi testatoris, & die in solidum. at sequens. § si duos. in parte hæreditatis, & parte fundi ponit casum.

b Ille fundus. Botrianus, qui vni ex familia, cum moreretur hæres, iussus est restitui R.

c Ex illo testamento. Scilicet primo, puta Sempronij.

d Petetur. Id est, petent alij de familia illa, qui non sunt instituti hæredes à Titio instituto hærede Sempronij rogatis, & hoc proposita actione ꝓsonali ex testamẽto: cum possent agere in rẽ cõtra legatarium extraneum possidentem.

e Hæres extitisset. Hoc videt falsum: nam institutẽdo hæredem videtur eum elegisse: vt infra eadẽ. l. §. sed & si fundum, contra, Solu. hic recta via iuit ad extraneum: vt nec momento apud hæredem maneat: vt supra, de pecu. l. sed si damnum, §. 1. ibi, licet nullo &c. & in fa de fur. l. à Titio. quod ibi est secus. Vel dic, vt ibi.

f Doli exceptionis. Quæ trãsit ad legatarium, si conuenia tur ac. ĩ rem. vt arg. sup. de pa. l. si tibi de cem. § pactum. hæres autem legantis ꝓ vna parte infringere legatum non potest: vt infra eadem. l. §. si rem. Azo.

g Partem intelligitur. Id est: vt habeant partes tantũ viriles deducta parte instituti. & ad hoc facit quod no ĩ eo. l. si Titio.

h Quę ratio. Est autẽ hęc ratio, quia de familia sunt, & hæres reliquit extraneo: ergo & ipse cum sit de familia admittitur: sic ergo partem facit & hoc vocat cõpensationem, improprie tamen: nã institutus enim est obligatus, sicut testator erat, actione ex testamẽto ijs q̃ sunt de familia. sed contra illi nullo modo instituto sunt obligati nec enim plures legatarij sunt inuicem obligati: sed si vnus totam rem possideat, tenetur alij rei vendicatione. nõ ergo potest dici cõpensatio, cum non sit hinc inde debitum vt ĩ. de cõpen. l. 1. ponit ergo pro computatione: sic sup. eo. l. Titia. §. qui in vita. quidam tamẽ dicunt contrarium, notantes & dicẽtes hic compẽsari, quod vtrique debetur in genere quod satis concedi potest per l. iup. de hære. inst. l. qui non militabat. 1. relp. & sup. si pars hĩd. pet. l. 1 § pen. lex tamen ista non probat hoc, secundum Azo.

i Portionibus. Tribus Ioan.

k Scripserit. Titius rogatus restituere fundũ Botria.

Si vnus ex certis instituatur, & fundus extraneo legetur: ab eo vendicabitur deducta persõa hæredis. Bar.

Sed si vno ex familia hærede instituto, l ille fundus extraneo relictus est: perinde fideicommissam ex illo testamento m petetur, ac si nemo de familia hæredi hæres extitisset. Verũ is, qui hæres scriptus est, ratione doli exceptionis cæteris fideicommissum petẽtibus facere partem intelligitur. Nã quę ratio cæteros admittit, eadem tacitã inducit cõpensationem.

Si plures ex certis instituantur, & pars fundi extraneo relinquatur, illa vendicabitur, excepta parte, quę institutis competeret. Bar.

Si duos de familia nõ æquis portionibus hæredes scripserit, & partem (fortè quartam) extero eiusdem fundi legauerit, pro ijs quidẽ portionibus, quas iure hæreditario n retinẽ, fidei commissum non magis petẽtur quàm si alteri fundum prælegasset. pro altera verò parte, quæ in exterum collata est, virilem, qui sunt de familia petẽt, o admissa pp hæredũ virilem portionem compensatione.

Eligens non potest electum grauare, vt alteri restituat, nisi ei tantũdem relinquat: & tunc etiam poterit ab extraneo vendicari, si dominus fuerit, ne exeat de familia. Bartolus.

Sed & si fundum hæres vni ex familia reliquerit, eiusq; fidei commiserit, vt extero eum restituat: quęsitum est, an hoc fideicommissum, scilicet peti possit? Dixi ita de mum peti posse, si præterea tantũdem ei relictum esset, quod fundi ꝓtium efficeret. Et si quidẽ ille prior testator ita fideicommissum reliquisset, Rogo, fundum cui voles, aut quibus voles ex familia, relinquas rem in expedito fore.

l Hæreditario. Id est, hoc ipso, quod sunt hæredes rogati: nõ tamen ex eius testamẽto, sed legantis scilicet testamento: vt §. eo. l. 1. in prin. Azo. Melius ergo dixisset legatario. Hug.

m Si alteri. Qui esset de familia. facit enim hic tantũ generalis collatio, quantum specialis: vt C. de secun nu. l. si quis prioris. §. certum. Sed argu contra authen. nunc autem. ibi posita, quæ est ĩ Auth. de nupt. §. solutio. collat. 4.

n Dic qđ illud est speciale, istud regulare. vt no ĩ. de acqu. hær. l. si quis mihi bona ẽm Bart. hic.

o Pro altera. Scilicet quarta.

p Petent. Scilicet si simul veniãt ad petitionẽ alioqui quãdo sunt plures rei credendi, qui in familia cõtinẽtur gradium dignitate & absentium ex iusta causa ratione seruata, occupantis erit actio. cõditioq; melior. vt sup. eo. l. si Titio. & l. si q̃s Titio. & l. cum quidam. & l. si tamen. & leg. omnia. & ĵ. eo. l. peto. §. fratre R.

In P.F. admissa ꝓpter hæredes virilium portionum pẽtiturũ.

Compensatione. Hoc expone: vt sup. proxim. §. nam & si conueniantur hæredes rogati actione ex testamẽto, vel etiam rei vẽdicatione, cum nõdum tradiderint extero, excipient, vt retineant viriles in illa quarta. Item & si extero est tradita. & ipse conueniatur rei vẽdicatione: quod potest: vt ĵ. eo. l. cum pater. §. libertis. excipiet ex persona hæredum. & hoc no: sup prox. §.

In P.F. si fundi ꝓtium efficiat. Sed si quidem ille &c.

Scilicet peti. Id est, an extraneus petere possit.

Dixi ita. Item ita videtur hæres satisfecisse voluntati legãtis q præterea &c. quod est verum, si prior testator ita dixit cui voles dato secus si ita, ne prædiũ exeat de familia: tunc enim post mortem electi legata rij cæteri petunt: vt ĵ. in verb. petituris &c. Azo.

Tantundem. Secus si minus. nam in eo quod vltra est, onerari nõ potest, qualiter. ũque varies, nisi in casibus duobus: vt j. e. l. Imperator §. si centum. & ĵ. ad leg. Falc. l. sed si non seruus.

Ediceret. Cum determinatione quam subijcit: & si quidem &c. scilicet quando testator dixit: fundũ cui voles, aut quibus ex familia voles. si autem dixit nec fundum alienaret extra familiam, tunc locum habet §. quod si talia vt non petant illi de familia, nisi mortuo secundo hærede, id est, Caio, qui est vnus de familia.

q In expedito fore. Quia tunc erit verũ quod dictum est: & sic est determinatio præcedẽtis, vt dixi. Sed contra sup. eo. §. sed si vno. nam ibi Titius videtur elegisse hæredem

hæredem suum: & tũ ei relictum est, quod facit pretium fundi, & plus: nec tamẽ extraneus fundũ sibi relictum ab eò, petere potest, & habere: imo & cæteri de familia peterent. Solu hic specialiter contulit in vnum de familia legando vt exterũ restituat: ibi generaliter instituendo hæredẽ arg. in Auth. de nupt. §. soluto. colla. 4. vnde ibi nullo momento stetit apud hęredẽ: hic sic apud legatariũ: vt & ibi not. quandoque tamen tantũ facit generalis collatio quã tum specialis: & cõ si ponas fundum in hęreditate mansisse: vt §. eod. §. si duos. vel attende an propterea instituat aliquem hæredem de familia, vel ei leget pretiũ fundi, quod extraneo velit fundũ Botrianum dari, an non: in primo casu satisfactum est testanti, in secundo nõ, q. a alia mente: vt quia meruerat, vel cognatus erat, potuit eũ instituere: & hoc est quod dicit, præterea tantũdẽ &c. & in hæreditate ꝑsumam nõ propterea relictũ quod legat extraneo: alioq; non faceret partẽ aliis: quod tamen facit: vt §. §. si duos: at in legato semper præsumam quod ꝓpterea leget, vt eum grauet de fideicom. quia aliter diceret nullũ, cum alia ratione eum grauare non possit: vt supra eo. l. Titia. §. 1. in fi. quæ ratio in hęrede falsa est, Alii dicunt, si ab instituto legetur, nullum est legatum: vt §. secus si per fideicõ. ab instituto relinquatur, vt hic, quia aliquo tempore fuit penes rogatum dominiũ. quod displicet, quia nõ differunt legata à fideicom. vt §. tit. 1. l. 1. & C. commu. de leg. l. 1. & 2.

Hoc, nõ est in P.F.

r Hæredis. Scilicet rogati ne de familia exeat, quia hęres reliquit vni de familia, puta Caio, & rogauit eum Caium: vt extero restituat.

s Oneratum. In æstimationẽ fundi, quasi testator. s. Titius sciens reliquisset per fideic. rem alienam: vt C. eo. l. cum rem alienam, & hoc tunc cum cæteri de familia petent, quod quando ut, subijcit.

t Ex primo testamento. Scilicet Sempronii.

u Eius. l. legatarii. s. Caii, qui erat de familia, & rogatus erat extero pręstare. nam donec itte legatarius viuit, cũ sit de familia, nõ debet, q. a habere v. detur, cum aliꝰ habeat ab eo, sed eomortuo cũ extraneũ, i fideic. reliquit successorẽ in ea re cęteri admittuntur, posset tũ & aliter distingui, vt no. ĵ. e. l. peto. §. prædium. in fi.

x Et ideo si. Id est quamuis. q. d. multo magis sit hæc cautio, de qua hic subijcit, vt in extraneũ conferatur. secundum R. Vel lege secundum Azo. si conditionaliter: quia si rogauit hæres Titius eum legatarium qui erat de familia, vt extero restitueret, cessaret cautio, vtpote cum in extraneum conferat ex hæredis expressa voluntate.

Quòd si talia verba fuissent: Peto, ne fundus de familia exeat: hæredis hęredẽ propter sequens fideicõmissum, quod in exterum collatũ est, oneratum y intelligi: petituris deinceps cæteris ex primo testamento z fideicõmissum: post mortẽ videlicet eius, a qui primo electus est & ideo si electo vno fideicommissum in extremum nõ cõferatur: b non aliàs ei, qui electus est, fideicommissum præstandũ erit, quã interpositis c cautionibus fundũ, cũ morietur si nõ in familia cũ effectu relinqueretur, restitui. d

Iussus cùm morietur eligere potest donec viuit eligere, & antè nullus admittetur, sed eo non eligente, omnes. Bartolus.

Rogo, fundum cũ morieris, restituas ex libertis, cui voles. Quod ad verba e attinet. ipsius erit electio: ne hoc f petere quisquã poterit quãdiu præferri g põt alius: defuncto eo, prius, quã eligat, petẽt oẽs: itaq; eueniet, vt quod vni datum est, h viuis pluribus vnus petere non possit: sed omnes petant, i quod non omnibus datum est. k & ita demũ peterẽ possit vnus, si solus morietur eo superfuerit.

Si testator legat rem hęredi vt suam: valet legatum. Bartolus.

Si rem tuam, quem existimabam meam, te hęrede instituto, Titio legem: non est Nerati, Prisci sententiæ, nec constitutioni locus: qua cauetur non cogendum l pręstare legatum hæredem. Nam succursum est hęredibus, nec cogãtur redimere, m quod testator suum existimans reliquit. Sunt enim magis in legandis suis rebus, quàm alienis comparandis, & onerandis hæredib. faciliores n voluntates. quod in hac specie non euenit: cum dominium rei sit apud hęredem.

Licet verba fideicommissi sint defectiua, tãmen debetur, si ex mente colligitur. Bar.

Si omissa fideicommissi verba o sint, & cætera, quæ leguntur, cum p vt Inst.

y Oneratum. Intelligi: petituris. Scilicet legatæ.

z Fideicõmissum: post mortẽ. Rei. Scilicet legatæ.

a Qui primo electus est & ideo si electo vno fideicommissum. Verba, Solennia, quæ olim exigebantur, hodie non:

b Non aliàs ei, qui electus est, fideicommissum præstandũ erit. Solu. vt ibi no. secundum Bar.

c Cautionibus. Id est cautione, ad quod ĵ. de auro & argen. leg. l. si vxori. §. fin. & l. Titia. Item facit ĵ. titu. 1. l. pater. §. 2. & de reb. dub l. vtrũ. §. primo.

d Restitui. Ipsi danti, cum dans sit de familia: alioqui caueret se restituturũ familiæ: vt ĵ. e. l. peto §. fratre.

e Quod ad verba. Non tamen minus quo ad sententiam:

f Præferri. Quod est semper viuente rogato, vt sup. ead. l. in prin.

g Datum est. Id est dari potuit, per electionem, vt ĵ. de ita tu liber. l. Labeo. vel ponitur pro dandum,

h Vnus. Scilicet tantum.

i Sed omnes petãt. Si simul veniant: quod dic, vt §. eod. l. cum quidam & l. si tamen.

k Quod. Subaudi, illud quod &c.

l Datũ est. Ex primo testamento: nolui enim vnum eligi, non omnibus dari præcepit, sed quia non est electus, omnes petent. Azo. & facit ĵ. eo. l. cum pater. §. hęreditate. & §. rogo. & ĵ. tit. 1. l. pater. §. filiam, & ĵ. de reb. dub. l. vtrum §. 1. & ĵ de bon. liber. l. si filius. §. cum filius. & ĵ. vnde cog. l. 1. §. si quis. & ĵ de iur. fis. l. edicto. §. idem. & § cum autem. & §. si pars hęr. pet. l. antiqui. & §. tit. 1. l. si a pluribus.

m Redimere. Quia erat extranei, hic autem ipsius hæredis.

n Faciliores. Ideoq; in re hęredis est eadẽ facilitas, nã sicut propriam, ita hęredis legare possumus. vt Instit. eo §. non solum. & inf. de vsuf. leg. l. Sticho.

o Non cogendum. Nam in aliena locum habet, vt hic subijcit. & C. eodem, l. cum rem alienam. de fideicom. mis. l. prædia. & sup. tit. 1. l. si quis inquilinos. §. 1. Sed argum. contra sup. tit. 1. l. si domus. §. 1. & leg. non quocunque. §. 1.

p Non omissa. Non in aliena locum habet, vt hic subijcit. & C. eodem, l. cum rem alienam. de fideicom. mis. l. prædia. & sup. tit. 1. l. si quis inquilinos. §. 1. Sed argum. contra sup. tit. 1. l. si domus. §. 1. & leg. non quocunque. §. 1.

vt Inſt.de ſin.re.per fi.relic.§.fi.vel pone(& hæc ẽ melior) ſic, quod teſtator ſemiplene reliquit fideic.ita,ſ. hæres meus per fideicomm.fundum Sempronio.licet enim verbum dato,vel æquipollens non ſit expreſſũ: tamen quia ſcriptura congruit menti teſtatoris.ſi-

Eſt tñ intelligenda ciuiliter niſi aliter magna præſumptio,& cõiectura ꝺ mẽte eius appareat. l.cũ antiquitas. C. de vſu. & ibi Bal.& idẽ in rubri.ſi cert. pet.

ijs, quæ ſcribi debuerũt, congruant: rectè datum, & minus ſcriptum exemplo inſtitutionis legatorumq; intelligetur:quam ſententiam optimus quo que Imperator noſter Seuerus ſecutus eſt.

Verba enunciatiua futuri euentus ad grauatum directa fideicommiſſum inducũt,Bar.

Item Marcus Imperator reſcripſit: verba,quibus teſtator, ita cauerat, non dubitare ſe, quodcũque vxor eius hęres inſtituta cepiſſet, liberis ſuis reddituram,pro fidei commiſſo accipienda. Quod reſcriptum ſummã habet vtilitatem: ne ſ.honor benè tranſacti matrimonij, & fides etiã cõium liberorum decipiat patrem,qui melius de matre præſumpſerat. Et ideo princeps prouidentiſsimus, & iuris religioſiſsimus, cum fideicommiſſi verba ceſſare animaduerteret,eum ſermonem pro fideicõmiſſo reſcripſit accipiendum.

cut & ea quæ debuerũt ſcribi. tenet fideicom. vt C.de fideicom.l.1.ſic enim eſt in inſtitutione: vt ſ.de hær. inſt.l 1. §.qui neq;. & §.ſin autem. & l.quoties. §.1.& C. de teſta.l. errore. & in legatis: vt Inſti.eo.§.noſtra autẽ:& C.de cõmu. leg.l.2.& ſup.tit.1.l. ſi in teſtõ. Vel dic tertio:quia teſtator legauit chartas ſuas intelligens libros. nã ſignificatio verbi nõ congruit ſenſui teſtatoris. ſed quia aliquo modo poteſt aptari tenet: vt inſt.ti. 1.l.librorũ. §. quod tamen Caſſius.

In P.Fl. deſũt hæc verba, hæres inſtitu.

a Vxor eius. Hæres inſtituta.

b Honor. Habitus a viro vxori.

A No. ex hac gl.iũcto tex. ſecundũ Bal. q viri honorant vxores. facit ĩ.de leg.3.l.itẽ in legato. Vtrum ãt debeant conſidere in eorũ vxoribus? dic, quod ſic,vt per hunc tex.

c Tranſacti. Id eſt finiri per mortẽ,nõ mala gratia per diuortium.

d Qui melius. Id eſt,bene: vel melius quam modo ipſa facere velit.

Prouidentia in armis, religio in legibus eſt.

Prouidentiſſimus. Prouidentia in armis,religio in leg.eſt,vt Inſt.in proœ. in prin. ibi, viris religioſis &c. & ibi, ſumma prouidentia.

Verba.Solennia,vel etiam conſueta hodie:nam oĩa ceſſabant,& tamen valet vt hic, & ĩ.tit.1.l. Pamphilo. & de adi.leg.l.alumnæ.Sed contra ĩ.eo.l.cum pater.§. mando Solu.ibi dando conſilium.Item contra ĩ ti. 3. l.generali.Solu.ibi.Item contra ĩ ti. 1.l.pater filium.§. pen.Sol.ibi.item facit ſ.tit.1.l.& hoc. & l.eo modo.& ĩ eo.l.peto.2.& 3.reſpon. & ſup.ti. 1.l.filiusfamilias.§. vt quis.

g Equens.Extra bonorũ cauſam.Imo contra cum rerum donatarum a viro in vxorem deſ viro rei vendicatio. vt C.de rei vx.act. §. taceat.& ſ.de donat.inter vir & vxo.l vulem. ergo ſunt in bonis defuncti.vt ĩ.de verb ſig.l.bonorũ.§.in bonis.Solu.quidam dicunt hic loqui de donationibus quæ non ſunt,phibitæ inter coniuges:quod non videtur ex eo,quod ſe quitur plane,ſi nominatim &c.Nam nec in his poteſt nominatim rogare, niſi tantundem eidẽ relinquat,vt ſ.eo.l.prox.§ ſed & ſi fundum.Dic ergo extra cauſam bonorum,i. quia ſeparata ſunt ad alia ſubſtantia: & licet ſint in bonis:non tamen ſunt ex bonis:& ſic intellige extra bona:hæc nempe inter ſe differunt,vt ĩ fin. vi bon rap §.fin. in prælegationibus autem diſtingue,vt no C.de fideicom.l. cum virum. Vel dic extra cauſam bonorum:quia trahitur retro reuocatione nõ ſecuta, vt C.de don. inter virum & vxorem. l. donationes. Accur.

Ea quæ quis caperet alio hærede exiſtente, non vt ex vltima uoluĩtate,in fideicommiſſum generale non veniunt. B.

LXX.

Equens quæſtio eſt, an etiam quæ viuus per donationem in vxorem contulit, in fideicommiſſi petitionem veniant? Reſpondi, ea extra bonorũ cauſam defuncti computari debere: & propterea fideicommiſſo non contineri:quia ea habituram eſſet etiam alio hærede exiſtente. Planè nominatim maritus vxoris fideicommittere poteſt, vt & ea reſtituat.

Verba diſpoſitiua,ſeu præceptiua ad grauatum, vel honoratum directa, fideicommiſſi petitionem inducunt.Bar.

LXXI.

Eto Luci Titi, contentus ſis centum aureis. Fideicommiſſum valere placuit: idq; reſcriptum eſt. Quid ergo, ſi cum hæredem ex parte inſtituiſſet, ita locutus eſt, Peto, pro parte tua contentus ſis Luci Titi centum aureis. Petere poterunt cohæredes partem hæreditatis eo retinente, ſiue præcipiẽte id, quo contentum eſſe voluit defunctus. Sine dubio facilius eſt hoc probare, quam probari potuit illud: cum ibi fideicommiſſum petatur ab ijs, cum quibus teſtator locutus non eſt. Idem dicemus: ſi cum ex aſſe ſcripſiſſet hęredem eius gratia, qui legitimus hæres futurus eſſet, ita loquatur, Peto, pro hęreditate, quam tibi reliqui quę ad fratrẽ meum iure legitimo redire ret, contentus ſis centum aureis.

Rès prohibita poteſt alienari ex cauſa neceſſitatis.Bar.

Prędium, quod nomini familiæ relinquitur,ſi non voluntaria facta ſit alienatio,ſed bona hæredis veneant, ſecundo ibi, quid ergo &c. hæredi ex parte. & ſic honorato. Item tertio ibi, Item dicemus &c. hæredi ex aſſe.

Fideicommiſſum.ſ.centum aureorum: & ſic hæres præſtabit Lucio Titio centum aureos per fideicõmiſſum,quaſi tacite relictum,vt hic & infrat ti.1.l.fideicommiſſum. §. ſi quis ita.

Inſtituiſſet.ſ.Lucium Titium.

Eo.Scilicet.Lucio Titio.

Quo.Subaudi, illo &c.

Hoc probare. Q̃ dictum eſt in ſecundo caſu.

In P.F. nõ eſt,eo.

Illud.Quod dictũ eſt in primo caſu.

Ibi. Scilicet, in primo caſu.

Ab ijs.ſ.hæredibus:vt ipſi hæredes præſtent cum quib' &c. l.ad quos nõ direxerit ſermonẽ, in ſecundo caſu ſecus: & ita facilius præſtatur, & ponitur hoc verbum facilius, comparatiuè.nã vtrũq; valet. & ſic probatur non eſſe neceſſarium, vt teſtator loquaẽ cũ eo,quem onerat: ſi tamen apponat verba præceptiua: vt hic,ſecus ſi deprecatiua. tũc enim ſi dirigat ad legatarium nõ valet: ſecus ſi ad eum quem grauat: vt & ſ.e. l. vnum.§. fi.& ĩ.de vſufr. leg. l.generali.1.reſpon. Item huic reſponſ. eſt cõtra ĩ.eo.l. cum pater. §. pater qui filio. Solut. ibi. Itẽ contra ĩ.titul.1.l.filius. §. diuus. ſed hic tacitè videtur dixiſſe cauſam prohibitionis: quia videtur voluiſſe reſiduum a centum aureis eſſe reſtituendum per fideicommiſſum cohæredibus. Nam veniens ab inteſtato habere nõ poſſet:quia ſic pro parte decederet teſtatus, & pro parte inteſtatus quod eſſe non debet:vt Inſtt.de hær.inſt. §.non autem. videtur ergo voluiſſe,quod eſſe poteſt.Item facit ſ.tit.1.l. penult.

P. F.qd nomine.

No.appellatiõe alienationis venire volũtariã nõ neceſſariã: ſic in l. & iõ. ĩ.de cõdi. fur.l.cum poſtulaſſem. §.fi. ĩ.de dam. infe.l.alienationis, ſ.fami erci.& cum hoc text. concord. tex.in ca. nulli. ex. de re.ecc. nõ ali. gl. in cle.1.§. fin. & ibi Car. q.2. eo. ti.

Idem dicemus. Scilicet vt in fideicommiſſo tacitè contineatur quicquid ſit vltra centum. ad quod facit ſ.eo.l.vnum.§.fin.

Gratia.Secus ſi nullius gratia ſic fuiſſet locutus:vt ſ.ti.1.l.ſi filius famil. §.pen.

Rediret.Si inteſtatus decederet.

Prædium. Teſtator inſtituit aliquem hęredem de familia ſua, & rogauit eum, ne fundum Bottrianum alienaret extra familiam: nam diſtinguitur inter voluntariam alienationem, & neceſſariam.

Voluntaria.Tunc enim ſtatim fieret reuocatio: ut ĩ.eo.l.cũ pater.§.libertis. ſed hic differtur poſt mortẽ debitoris.ſ.hæredis: quia fuit neceſſaria alienatio:ut ſ.eo l vnũ ex familia.§.qd ſi talia. ſ.c ſ de fun.do.l.1.

Bona hæredis.Id eſt teſtatoris nomine hæredis: vt no.ſ.tit.1.l filius.§.diuus.in fi. Azo

Debitor.Quamdiu viuit debitor,remanebit res emptori.

Aliàs,a. ſcripſit,

tamdiu retinere emptor debet, quãdiu debitor haberet bonis non venditis: poſt mortẽ eius non habiturus, q̃d exteris præſtare cogeretur.

Relicta à tutore videntur relicta à pupillo: & ideo valent, licet tutoris datio non ſortiatur effectum.Bar.

Mater filio impubere hærede inſtituto, tutorem eidẽ ſcripſit, eiuſque fidei commiſit: vt ſi filius ſuus intra xiiij. annũ deceſsiſſet, reſtitueret hęreditatem Sempronio. Non ideo minus fideicommiſſum rectè datum intelligi debet: quia tutorem dare mater non potuit. Nam & ſi pater non iure facto teſtõ: tutoris fidei commiſerit: æquè præſtabitur, quemadmodum ſi iure fuiſſet factum teſtamentum. Sufficit enim, vt ab impubere fideicommiſſum datum ab eo dari videatur, quem is qui dabat, tutorem dederat, vel etiam tutorem fore arbitrabatur. Idem in

Poſt mortẽ eius. ſ. hæredis,vel,id eſt debitoris.

Non habiturus.ſ. emptor extraneus.

Exteri hæres. Inſtitutus a primo hærede q̃ fuerat de familia, cogitur præſtare familiæ rẽ nõ alienatã:vt ĩ.§ fratre. & ſic mutat caſum. Vel dic, quod dixi ſi fuit inſtitutus aliquis de familia, vt diſtinguatur neceſſario, vel volũtarie alienet. hoc idem cogitur præſtare, id eſt ſeruare & ſi extraneus ſit inſtitutus, & prædicto modo rogatus ne exeat ꝺ familia. Vel dic tertio aliquem de familia inſtitutum,& rogatũ, qui neceſſario vendidit: & certè non habebit emptor extraneus poſt mortẽ rogati: quod eſt verum, quando & ipſe extraneum inſtituit, & hoc dicit, quod exterus &c. & ſecũdum hoc innuit fideicõmiſſum non poſſe peti, ſi aliquẽ de familia nõ extraneum habeat hæredem:quia eiuſdem iuris debet cẽſeri, cuius & defunctus,qui erat de familia. & facit l.qui ſolidum. ſ.eo.& ſupra titulo primo, l.

filius. §.cum pater.

Inſtituto.In teſtamento ſolenni.

Eiuique. Scilicet tutoris.

Non potuit.Imo poteſt quando inſtituit eum hęredem vt hic fecit:vt ſ.de teſt.tu.l.pater. 2.reſpon.& C. de teſta.tu.l mater. quę ſunt contra. Sol.dic,non poteſt aliàs cum non inſtituit eum,vel non poteſt:vt datio teneat per ſe:confirmatur tamẽ ſine inquiſitione: ſed vbi non inſtituitur,tunc cum inquiſitione.vt ſ.de teſt.tut.l.pater.3.reſpon.

Æque præſiabitur Sed quomodo hoc ex imperfecto teſtõ:vt C.de teſta.l.ex imperfecto teſtõ.& famil. ercif cun.l.ſi.Reſp iuſſit reſtitui vni ex liberis:vt C.de teſt.l.hac conſultiſſ.§.ex imperfecto.& ſm hoc loqtur ſecundum noua iura Codicis,vel ſecundum R.cauit hic,vt valeat pro codicilli: vel dic teſtamentum non ſolenne quantũ ad dationem tutoris: quia filius erat emancipatus: vel dedit quem dare non poterat, ſed quantum ad alia ſolenne erat.Acc.

Arbitrabatur.Sic C.de re.cred.l.cum etiam.& C.de

fideicom.l etiam.item sup.de confir.tu.l.1.

¶ Debet probari.vt ff.de vsufr.leg l.codicillis.§.fi.

¶ Datus.Vt quia maior 14.ano.vt ff.de tut.& cur.dat. ab his.l.Seiæ.

¶ Datum videtur. Si ergo hoc valeret,præstaretur de rebus pupilli, & rebus pupilli applicaretur, vel ipse pupillus subiipsi esset obligatus: quod esse non potest: vt ff.tit. 1.l.cum filio.

¶ Accepit. A testatore pupillo præstãdum.

¶ Petiit. Alter frater testatoris.

¶ Vel extero. Ex hac l. & C. de secũ. nu.l.si quis prioris. §.certum. & §. 1.& ff. de verb.obligat.si ita quis promiserit §.ea lege,colligitur quod hi qui aliena re prohibenẽ in testamento, etiam instituendo extraneũ hæredem, videntur facere contra prohibitionem:vnde conuenirí possunt. dominiũ tñ transit: vt ff.tit. 1.l.pater.§.fundum. & ff.de acquirer.dom.l.quẽdam. Io.tamen dicit non transire dominium ad extraneum retinentem vnde etiam dicit rei vendicationem cõpetere legatario,cuius causa prohibita fuit alienatio. Quod enim dicitur ff.tit. 1. in l.pater.§.fundum.verũ est ideo,quia testor dixit, ne vinus alienaret : & quia eam solã prohibuit alienationem ,quæ fieret in vita,concedit. sol. ibi post mortem alienare : quod est verius. Item contra ff.tit.1.pater. §.quindecim. Sol. ibi portio.ad legitimum si nõ pœna transit: & si quidem semper, secũdum Io. vt in illo fundum.no. Sed quid si in contractu alienare prohibeam, nũquid impunè extraneũ hæredem instituet: Respon. potest, sed potest agi ad interesse, vt C. de condict.ob cau. l.ea.le.& d.l.de verbor.obli l. ita si quis promiserit.§. ea.lege Item ad l.quædam. dic loqui cum decedit ab intestato,secus si testamento facto Item contra ff. de aliena.iudi.l.ex hoc edicto.§ sed hæredem. Sed illud, vt cesset illud edictum.Item arg.contra sup de fund. dot.l.1.

Limitabis hunc tex. i quãtũ sentit rẽ alienatã extrafamiliã nõ valere:q̃nimo posse reuocari poẽs, per tex. in l.j. & qđ ibi no.Bal.q. 16. C. de ijs, q̃ pœnom.vt ñ procedat, qñ alienatio a testõre, prohibita hẽt perpetuã cãm prohibitiõis.

¶ Proximus quisq;.Sic ff.ti. 1.l.cum ira.§.in fideicom. & ff.ti. 1.l.filius.§.diui.& §.cum pater. & l.nihil.§. 1.& ff.eo.titul.l.cum pater.§.libertis.& §. hæreditatem. & infra titul. 1. l. is qui plures. & l.pater.§. 1. 2. 3. 4. & curatore impuberis, vel minoris annis debet probari. ¶ Nec interest, tutor rectè datus viuo patre moriatur, vel aliquo priuilegio excusetur, uel tutor esse non possit propter eius ætatem, cui tutor fuerit datus: quib.certè casibus fideicommissũ non interdicit,quod à pupillo datum videtur.

Hac ideniq; rõne placuit a tutore, qui nihil accepit fideicommissum relinqui pupillo non posse: quoniam quod ab eo relinquit extero,non ipsius proprio, sed pupilli iure debeatur.

Res alienata extra familiã contra prohibitionem testatoris,reuocatur per omnes de familia ordine succesiuo:sed primus cauet de restituendo sequentibus: & si cautio omittatur,non cõdicitur res, sed casu eueniente res uendicatur: & sufficit quem fuisse in familia tempore testamenti, Bar.

Fratre hærede instituto petiit ne domus alienaretur,sed ut in familia relinqueretur. Si non paruerit hæres voluntati, sed domum alienauerit, vel extero hærede instituto decesserit: omnes fideicommissum petent, qui in familia fuerint.

5.& pe.& C.de verb.signif.l.fi.& inf.ad leg,Falcid.l.pater filium.

¶ Cauere.Publico seruo.vt familia utilẽ habeat actionem:ut ff.de adop.l.non enim.& l.his verbis. sed R.dixit:quod inuicem inter se cauent.Azo.

Quid ergo , si non sint eiusdem gradus? Ita res tẽ perari debet,vt proximus quisque primo loco videatur inuitatus, nec tamen ideo sequẽtium causa propter superiores in posterum lædi debet: sed ita proximus quisque admittendus est, si paratus sit cauere, se familiæ domum restituturum.

Quòd si cautio non fuerit ab eo qui primo loco admissus est,desiderata:nulla quidem eo nomine nascetur condictio : sed si domus ad exterum quãdoque peruenerit , fideicommissi petitio familiæ competit. Cautionem autem ratione doli mali exceptionis puto iuste deferari, quamuis nemo alius vlterior ex familia illa supersit. Si quidam sint postea emancipati: tractari potest, an hi quoque fideicommissum recte petant. Et puto recte peti.uros: quoniam familiæ appellatione hæ quoque personæ demonstratę intelliguntur.

Legatarius tenetur cedere fideicommissario actionem, vel rem si habet.Bar.

Restituturũ. Scilicet post suã mortem, aut forte alienationem.Azo.

¶ Cõdictio.Incerti vel alia per quã petetur cauere. Sed cõtra supra , de vsufr. ea.re. quæ vsu consu.l. hoc senatus.§. primo , sed hic alio modo cõsulitur actione, ex testamento,& rei vendicatione : vt hic subijcit, & ff.l.vnum.§.sed si vno.ibi secus. Item hic non interest:quanunquam forte sit habiturus : sed ibi sic.Acc.

Cautionẽ. Illã,ff. de re restituenda, si non relinquatur in familia: vt ff.eo.l.vnum. §. quod si talia.alia vero de restituendo familiæ præstatur iudicis officio, & hoc ẽt rõne excep. doli sed propter nullam datur condictio. Itẽ de secunda videtur tantum loqui hic,vt dixi,ff.eod.l. vnum.§. quod si talia.

¶ Desiderari. Propter primã,vel propter secundam cautionem Azo.

Ex familia illa supersit. Nec super esse speratur. & sic superflua exponit cautio,ex qua non augetur: vt argum. supra de euictio lege,emptori §.fina. secundum quosdã, sed Ioan. contra,vt nunquam superuacua interponatur. nor. supra de procurat.lege, non cogendum.§.fina.& inf.vt leg.nom.caue.l.hæc stipulatio.§. diuus. Dic ergo , quod nullus supereſt,sed superesse speratur , vel etiam dic, si nullus speratur:vlterior est tamen vel esse speratur alius in eodem gradu . aliàs si nec eodem,vel alio gradu est,vel esse speratur,non interponitur cautio:vt ff.eod.l.cum pater.§. libertis.& l. qui solidum.§ pen.

Quoniam familiæ . Nam tempore testamenti cum sic de domo sua disponebat , erant de familia:vt ff.de rebus dub.lege,si cognatis. vel licet emancipatus desinat agnatus esse:de familia tamen est,maximè per Authen.de hæredib.& falc.collatione prima , & infra de verborum significatione. lege, pronunciatio.§. communis.

¶ Mperator. Legaui tibi decẽ, & rogaui te, quod ea restitueres Titio per fideicõmissum,tu agnouisti legatum, non vis modo exigere ab hęrede, sed fideicõmissario dare actiones tuas.certè bene potes. Quid si non rogauit te legatarium,vt totum legatum Titio restitueres, sed partem : & quãuis eis cedere actiones contra hęredem vsquè ad eã quantitatem , quæ continetur in fideicommisso , & nõ in plus? certè iustum est desiderium tuũ . & idem est, si legatum iam consecutus es. ¶Si centum Legaui tibi cẽtum, & rogaui te, quod ducenta Mæuio restitueres. non teneris in plus quam tibi legauerim. sed si legaui tibi centum & rogaui te, quod dares ducenta Mæuio post biennium: certè eatenus præstabis Mæuio vltra, quatenus interim habuisti de vsuris cẽtum,& non plus: etiam si tu propter legatum de centum percepti magnum emolumentum es consecutus ex alio negotio , puta quia domũ optimam inde emisti , vel euasisti aliquam pœnam, in quam incidisses,si non habuisses dicta centum.

Constituisse in P.Fl.

& hæc omnia vera sunt, si legaui tibi quantitatem, & rogaui te de quantitate aliqua danda, sicut dictũ est. si autem legaui tibi centum,& rogaui te vt dares Męuio domum tuam,quæ valebat ducenta, & tu agnouisti legatum de centum,bene teneris Mæuio domũ dare. ¶ Cum quidam.Filium meum, & fratrem meum . qui est filio meo patruus,instituit mihi hæredes pro dimidia pone:& rogaui dictum meum fratrem,vt dictũ filium meum instituerет hæredem pro virili portione cum filijs suis,cum veniret ad mortẽ:& ita factũ est. certè aut minus,vel tantũ est in virili portione hęreditatis fratris mei,quam debet habere filius meus,quã pars dimidia hęreditatis meę, in qua fratrẽ meum instituit,aut plus.si minus,vel tãtum, non poterit filius meus vltra petere de hęreditate fratris mei.si vero plus fit in dicta virili portione quam in parte dimidia meę hæreditatis quam frati meo reliqui, & tantum percepit dictus frater,meus ex dicta mea hęreditate nomine fructuũ,quod mea hęreditas eius fructus quos pcepit,vel percipere potuit,capit tantum,quantum dicta virilis:bene percipiet dictam virilem integram filius meus alias non,sed eatenus ex dicta virili habebit quatenus pars mea hęreditatis , quam fratri meo dedi,& fructus eius capiunt,& non plus:quia non debet plus à me onerari frater meus,quã sit honorat', & ponit simile ibi,non secus &c.vsque illuc:cum autem &c.ibi ponitur talis casus. Pone quod rogaui dictum meũ fratrem,quod quicquid ex dicta hęreditate mea quam ei reliqui supererit ei post mortẽ suam restituat dicto meo filio,& ipse postea vendidit quasdã res de dicta hęreditate, & ex pretio alias emit , vel ẽt pretium illud soluit creditoribus suis,nunquid hę res eius fratris mei tenebit filio,meo ad res emptas, vel ad pretiũ? Et dicitur quod sic.& hoc dicit cũ duabus legibus. seq. Vi.

LXXII.

IMperator Antoninus rescripsit, legatarium , si nihil ex legato accepit, ei,cui debet fideicommissum,actionibus suis posse cedere, nec id cogendum soluere. Quid ergo si totum , sed partem legati relicti restituere rogatus abstineat eo? vtrum actionibus suis in totum cogetur cedere ; an verò non nisi ad eam quantitatem quæ fideicõmisso continetur? qđ ratio suadet. Sed & si legatum percepit: non amplius ex causa fideicõmissi cogendus erit soluere , quàm receperit. Si centum legatis duplũ restituere rogatus sit: ad summam legati videbitur constitisse Si autem post tempus fideicommissum relictum sit: vsurarum duntaxat additamentum admittetur.Nec mutanda sententia erit,quod forte legato percepto magnũ emolumentum ex aliquo negotio consecutus est, aut pœnam stipulationis immanentem euasit. Hæc ita si quantitas cum quantitate conferatur. Enimuero si pecunia accepta rogatus sit rem propriam, quanquam maioris pretij est restituere:non est audiẽdus legatarius legato percepto , si velit computare . Non enim æquitas hoc probare patitur, si quod legatorum nomine perceperit, legatarius offerat.

Honoratus in quota , non potest grauari in alia quota vltra vires relicti. Bar.

Cum quidam filio suo ex parte hærede instituto

Posse cedere. Id est cedendo liberari. sed an cogatur? Respon. si agnouit sic: non aliter : vt ff. ad Treb.l.mulier.§. fi.& l.nam quod. §. fi. & sic intellige. ff. tit.1.l si legatarius.

Iste tex. est valde singularis ẽm Bart. hic,nec reperiẽ alibi ẽm Dy.

Abstineat. Id est differat agere , non repudiet.sic ff.eod.l. cum quidam.§.Scæuola. Azo. Sed pone quod repudiat. dicunt quidam nullum. quod est verũ. quantum ad legatarium, sed hæres tenetur ad quẽ redit cum onere: vt C. de ca.tol.§.2. & ff.e. l.si Titio.§.Iulian'.

Quod . Scilicet vltimum.

Non amplius . Nisi in casibus:vt ff. proxi.§.ibi , hoc ita &c. not. & faciunt cõmuniter ad hoc, & ad inferiorẽ proxi.§. ff.de verb. sign. l.aliud. & C. cõmu. de leg.l.1. §.fi.& de ijs quæ sub modo re.l.2.& supra tit. 1. l.filius.& inf.titu. 1. l.cum quis,in princ. & l. fin. in princip. & l.1.§.sciendum.& ff.de ali.le.l.Stichus.& ff. titu.1.l. si seruus.§.cum aliquid.& Inſt.de ſin. re. per fideicõ. re.in princ.& ff.ad legem Falc.l.si fundus,in fi.& ff.ti. 1.l.ciuitatibus.

Si centum legatis duplum. Puta 200 & facit ff.prox. responſo .

Relictum.Scilicet duplum.vt post quin quennium præstet duplum.

Additamentum. Vt si interim colligat tãtas vsuras quod possit soluere duplum,quod teneatur.

Percepto. A Primo legatario .

Emolumẽtum.Sic ff.de act.empt l.si sterilis.§.cum per venditorem,arg.contra ff.de in lit.iur. l.nũmis. & de eo quod cer.loco.l.2.§.fi.

Cum quantitate. Idem si hæreditas cum hæreditate:vt ff.proxi. §.& l.cum pater.§.Titio.

Grauari qs põt in plus q̃ honorari.

Propriã.Scilicet legatarij.secus si alienã quã presta re non potest nisi redimat:vt ff.eo.l. vnum ex.§.fi rẽ .

Oĩerat.Sic ergo nota casum,vbi in plus grauatur quam honoretur. Est & alius ff. ad legem Falcidiam. l.fed & si non seruus,& ff.de min. l. fi minor. & alius infra.e.l.cum pater.§.mense.& alius ff.ti.j.l.planè.§. fi cui generaliter contra:vt ff in princ. huius.§.& ff.proxi.§.in fi.cum suis concord.& supra mand.l.si hęreditatẽ.& Instit.de iung.re.per fideicom.re.in princ. Item no.de vsuris medij temporis.sic ff.tit. 1.l.filius.§ apud & ff.de an.leg.l.Titia.& de adi leg.l.Stichus.§.Titia . Item facit.ff.e.l.cum pater.§.qui dotale.& ff.ti. 1.l.3.§. Iulianus.

[a] Patruum. Scilicet fratrem testantis.
[b] Eius. Scilicet filij.
[c] Suis. Patrui.
[d] Faceret. Quod valet iure fideicom. non directo: vt ff. tit. l. filius. §. vt quis. & ff. ad Treb. l. ex facto. §. non tãtum. & facit ff. eo. l. cũ pater. §. Titio.
[e] Amplius. Scilicet quam virilem.
[f] Fructuũ. Scilicet hæreditatis fœ ũ ſe percipere potu.t.
[g] Habendam esse. Virilis ergo ad virilem fit compenſatio, vel computatio ſicut in pecunia ff. proxi. § dixi, quia eſt debitũ in genere: ſicut dixi ſupra ſi pars hæt. pet. l. 1. §. pen. Azo & facit ff. de do. præleg l. 3. & ff. de rei vendi. l. venditor. ibi, quẽad modum &c. & ff. tit. 1. l. ſed ſi ſic, & ff. ſi cer. pe. l. rogaſti. §. ſi decem.
[h] Venditarum. Id eſt quas vendidit.
[i] Alias. ſ. res.
[k] Non videtur. Eſt ergo in fideicõ. qñ comparatum eſt: vt ff. l. proxi. ſic ff. de iure do. l. itaq; & ff. ſolu. mat l. ſi cum dotem. §. ſi. & ff. de peti. hęre. l. ſi & rem. in fin. Sed contra in eo. ti. l. ſed & ſi lege. §. 1. Sol. hic emit nomine hæreditatis, ibi nomine ſuo. ar. ff. eo. tit. l. item ve. §. 1. 2. & 3. Item quid ſi alio modo alienauit quam vẽdendo vt quia diſſipauit, vel donauit? Reſp. diſtinguitur, an fecerit cauſa interuertendi fideicommiſſ. an non: vt infra ad Trebel. l. Titius. & ſup. de peti hæred l. ſed & ſi. §. qđ autẽ. & hoc iure veteri. Hodie autem omnino quartam ſeruare cogitur, niſi in caſibus: vt C. ad Trebel. auth. contra rogati. Item contra ff. eo. l. cum pater. §. dulciſſimis. Sol. ibi. & facit ff. de don. inter vir. & vxor. l. vxor mea. & ff. de adi. le. l. pater. in § j. & ff. quod met cauſa, l. ſi ipſa. & ff. de dolo. l. itaque. & de pe. l. ſed & ſi quis. & ff. eo. l. codicillis. §. inſula.

[l] Quia res empta ſuccedit loco rei & concor. c. eccleſia S. Mariæ. cũ glo. ſuper verb. ſucceſſerunt. ex, vt lit. pen.

Dem ſeruandum Facit ff. de ſolu l. in pupil. & ff. tit. 1. l. Mæuius. §. in fundo. ar. contra. ff. tit. 1. l. prędijs. 1. reſponſo.

[m] Abſumitur. Id eſt conſumitur.
[n] Retinetur. Factione iuris per aliam non emptam, vt in primo: vel per hoc quod iſte ſoluit pecuniam hæreditariam creditori proprio: & ſic ipſe effectus eſt debitor hæreditatis. Accurſius.

patruum eius cohæredẽ ei dediſſet: & ab eo petiiſſet, vt filium ſuũ pro virili portione filiis ſuis cohęredẽ faceret: ſi quidem minus eſſet in virili portione, quàm fratris hęreditas haberet: nihil amplius peti poſſe: ꝙ ſi plus etiã fructuũ, quos patruus percepit, vel cũ percipere potuit, dolo non percepit, habẽdam eſſe rõnem rñſum eſt: non ſecus, quã ſi centum millibus legatis roge tur poſt tempus maiorẽ quantitatem reſtituere.

Pretium & res comparata ex pretio ſuccedit loco rei in vniuerſalibus. Bar.

Cum autem rogatus quicquid ex hæreditate ſupererit, poſt mortem ſuam reſtituere, de pretio rerum venditarum alias comparat: deminuiſſe, quæ vendidit, non videtur.

LXXIII.

Ed quod inde comparatum eſt vice permutati dominij reſtituetur.

LXXIIII.

Dem ſeruãdum erit, & ſi proprios creditores ex ea pecunia dimiſerit. Non enim abſumit quod in corpore patrimonij retinetur.

Partum dicitur quis habere ex titulo, quo habet matrem. Bartolus.

LXXV.

I quod ex Pamphila naſcetur, legatum mihi fuerit: & ego Pamphilam emam, eaq; apud me ſit enixa: ſumma rõne reſponſum eſt, non ex cauſa lucratiua partum intelligi meum factum, ideoq; perendũ ex teſtõ, tanquam illũ emiſſem, vt ſcilicet pretij contributione facta, conſequar tantũ, quanti puerum deducta matris æſtimatione mihi cõſtitiſſe iudex in cauſa legati datus æſtimauerit.

Prolongatio diei legatorum facta ſimpliciter, refertur etiã ad ea, quę diem habent. B.

LXXVI.

Itio centũ aureos hæres præſenti die dato: deinde protulit diẽ legatorũ. Nõ eſt verũ, quod Alphenus retulit, centum præſenti die deberi: quia diem proprium habuerunt.

[o] Pamphilam. Titius legauit mihi illud quod naſceretur ex Pamphila ancilla. ego poſtea emi Pamphilam grauidam, & ipſa perperit apud me. & ita habeo partum eius ex cauſa non lucratiua. bene ergo potero dictum partum ex teſtamento petere.

[p] Pamphilam grauidam. Io. licet R. di xerit fortè. Azo.
[q] Lucratiua. Ergo videor emiſſe partũ & ſic eſt cõtra ff. de euic l vaccæ & l. ſi prægnans. Sol. nõ emi, ſed matrem cariorem emi propter hoc, quod erat grauida. & hoc ſubijcit tanquam &c. eo ergo emicto non agitur ex ſtipulatu, vt in cõtractijs. ſed ex empto, vt ſupra de euic. l. venditor. & ff. tit. 1 l. non quocũque. § Iulianus. & eſt argumen. ad hoc quod not. in diſtinctione quæ habetur C. de furt. l. ancillæ. vbi dico, quod in partu non eſt titulus: & ideo ſuperueniens ſcientia nocet. ſi autem hic apud me fuiſſet conceptus, eſſet ſecus quam hic dicat. vt ſupra titu. j. nõ quo cunque. §. fundus. Accur.

[r] Conſtitiſſe. Scilicet tunc cum mater venderetur.
[s] Itio. CASVS.
[t] Legaui tibi cẽtum, & preſenti die dari tibi præcepi: & poſtea in teſtamento ſubiunxi, omnia quæ legaui, volo quod prorogentur ſoluenda vſque ad paſcha pone. quæritur vtrum ſit iſtud tuum legatum de centũ prorogatum? Et reſpondetur qđ prorogatum vide tur, Alpheni ſententia reprobata, qui dixit, quod ex generali prorogatione non videbatur fieri prorogatio huiuſmodi legati præſenti die relicti. & mouebatur Alphenus, licet malè. eo quod dictum legatum proprium diem habuit, ſcilicet præſentem, vt dictum eſt: & ſecundum hunc caſum adapta totam literam, & planè. Viuianus.

[u] Legatorum Omnium, ſcilicet idem habentium, & nõ habẽtium: ſecus ſi portuliſſet tantum legata ſine die relicta: vt ſupra titu. 1. l. talis. contra. Azo.
[x] Quia. Ratio contra Alphenum, & ſecundum hoc dic diem, ſcilicet prolatum. vel ratio pro Alpheno. quaſi prolatio diei pertineat ad legata ſine die, nõ ad hoc quod habet diem: vt dicta l. tali. Sed argum. contra.

tra ff. de verb. oblig. l. liber homo. §. decem. Sol. vt in dicta l. talis.

[y] Milles. CASVS. Cum eſſem miles epiſtolã miſi ſorori meę dicens, quod donabam ſibi 800. aureos. Dicitur hic, quod hęc verba trahuntur ad fideicõ. & ſoror 800. aureos petere poteſt. hoc idem ſeruandum erit in voluntatibus priuatorum: nec refert ſit præſens, vel abſens qui hoc dicit.

Non refert cum quo quis loquatur: quando verba diſpoſitiua proferuntur.

LXXVII.

Iles ad ſororem epiſtolam, quã poſt mortem ſuam aperiri mandauit, talem ſcripſit, Scire te volo, donare me tibi aureos octingentos. Fideicommiſſum deberi ſorori conſtituit. Nec aliud probandũ in cuiuslibet ſuprema voluntate. Placet enim conſiſtere fideicommiſſum, ac ſi defunctus cũ eo loquatur, quem ꝑcario remunerat.

Prælegata non veniunt in ſubſtitutione vulgari. Bartolus.

Pro parte hæres inſtigari pro ſua parte. ff. ſi hęres non erit: quæ hic deficit eo demum mortuo: & ſic moritur pendente conditione: vnde non tranſmittit: vt C. de cadu. tollen. §. ſin autem. ibi, viuit. & ſic extitit conditio eo viuo: qa repudiat. Vel ibi loquitur in ſuo hęrede: quod patet ex eo quod dicit, abiit nuit. hic in extraneo ſine dubio. ſũ enim trãſmittit hæreditatem: vt C. de iis qui ante apertas tabul. l. 1. & eiſdem modis ſolui ſupra tit. 1. l. quæſitum. §. duobus. quæ eſt cõtra. Item contra ff. eodem tit. l. Titia. §. 1. vbi in totum valet. Solut. ibi ambo viuunt, & ambo adeũt, & omnes ſunt hæredes, vnde in vna dimidia dominiũ habet iure hæreditario: in alia iure legati. & facit C. eo l. cũ reſponſo. & ff. tit. 1. l. Sextiliam. & C. de fideicom. l. ſi in perſona.

[z] P. F. remuneraſſ.

[a] Epiſtolã. in præſentia quinque teſtium factam. aliàs non valet: vt C. de codicil. lege fina. & C. de fideicommiſſ. l. in epiſtola.
[b] Moritem. Per hoc probatur fideicommiſſum.
[c] Donare. Ex hoc putabatur donatio inter viros.
[d] Nec aliud. Quam dixi in milite. Azo.
[e] Cuiuslibet. Etiam pagani.
[f] Fideicommiſſum. Licet cum fideicommiſſario non loquatur teſtator: qui abſens erat. Azo.
[g] Cum eo. Scilicet fideicommiſſario.
[h] Quem precario. Quia rogat hęredem de præſtando fideicommiſſum.

[i] Remunerat. Nam ob præcedens meritũ videtur dari, vt ff. pro ſoc. l. nec adiecit. & facit ff. eod. l. cum pater. §. donationis. & no. ex hac l. fideicommiſ. fieri per verbum dono. nam donatio eſt, quæ in quo differat a legato, dic vt ff. ti. 1. l. legatum.

[k] Relictæ. Puta duo fundi ante partem.
[l] Cedentem. Quod eſt a morte teſtatoris: vt C. de cadtoll. §. 1.
[m] Subſtitutos. Vulgariter.
[n] Placuit. Quia hęreditas non niſi adita ad hęredes tranſmittitur: vt C. de cad. tol §. in nouiſſimo.

Conſtituerunt. Id eſt, valuerunt iure legati, ad hęredem &c. & ad hoc C. de cadu. toll. §. in nouiſſimo, pro alia autem parte, quia ipſe fuerat hęres, nõ valuerunt: quia hęredi a ſeipſo non potuit legari: vt ſupra tit. 1. l. legatum. §. hæredi. Sed contra, ff. ti. 1. l. qui filiabus. §. fin. & l. ſeq. vbi dicit altero tepudiante totum prælegatum ei deberi. Solut. hic cohæres fuerat ei ſubſtitutus in omne, quod iure hęreditario capiebat; qui deceſſit: vnde portionem præceptionis, quã nomine hęredis, vel iure hæreditario habebat ſubſtitutus capit: ibi non fuerat ſubſtitutus, ſed iure accreſcendi ei deferebatur. Vel aliter ſub conditione uidetur ei le-

[o] In P. Fl. cõſtituiſſe. ſed hic rectius.

[p] In P. Fl. hæres præſens dato.

[q] In P. F. nõ eſt dic.

Remuneratio à natura inſtituta Mãd. in 8. q 3. Reg. Cancel. num. 9.

Fideicõ. p verbũ dono, fieri poteſt.

tutus, cui præceptiones erant relictæ poſt diẽ legatorum cedentem ante aditam hęreditatem vita deceſsit. Partem hæreditatis ad cohæredes ſubſtitutos pertinere placuit: præceptionum autem portiones, quæ pro parte cohæredum cõſtiterunt, ad hæredes eius tranſmitti.

Si teſtamentum rumpitur pro parte, prælegata non debentur, ſicut neclegata extraneis, libertates debentur, & præſtãtur in ſolidum, pro ſeruitute actio datur in ſolidum, ſed pro parte obſtat exceptio; niſi partis æſtimatio offeratur. h. d. Bar. ſecundum Dyn.

LXXVIII.

Vm ſi-

ctum est concordabit enim cum filio, qui habet aliam dimidiã hæreditatis a cohærede, qui succubuit vt ipse filius patiatur seruitutes integras legatarijs præstari. Sed pone quod legatarius seruitutis petit integrã ab hærede qui vicit filium pro parte, qui habet tantum dimidiã hæreditatis. venit filius qui habet aliam dimidiam, & dicit: nolo pati imponi seruitutẽ in mea parte: & tu legatarius seruitutis præstia mihi dimidiã æstimationis seruitutis, quã petis. dicit legatari' ego peto ab hærede qui vicit te filium, integram seruitutẽ, & ei volo offerre dimidiam æstimationis, & non tibi: & volo quod ipse hæres integram mihi præstet seruitutem. certè dicitur hic qđ dictus hæres remouebit exceptione legatariũ: nisi ipse legatarius offerat filio partem æstimationis. sicut fit etiã circa leg. Falci. nam si lex Falc. resecat partem aliquã ex legatis, & legatarius seruitutis petat eam integram ab hærede, debet hæredi offerre æstimationem pro ea parte, qua Falcidia resecat ex legatis, aliter remouetẽ exceptione. Vi.

In P.F. di uisis.

P.F. per tuliſſet.

Iius diuersis tribunalibus actionem inofficiosi testamenti matris protuliſſet, atq; ita variæ sententiæ iudicium extitiſſent: hæredem, qui filium vicerat, pro partibus, quas aliis cohæredibus abstulit filius, non habiturum præceptiones sibi datas, non magis, quàm cæteros legatarios actiones, constitit. sed libertates ex testamento competere placuit: cum pro parte filius de testamento matris litigaſſet. quod non erit trahendum ad seruitutes, quæ pro parte minui non possunt. Planè petetur integrè seruitus ab eo, qui filiũ vicit: partis autem æstimatio præstabitur. at si paratus erit filius accepto pretio seruitutem præbere: doli exceptione legatarius submouebitur, si non offerat partis æstimationem: exemplo scilicet legis Falcidiæ.

Legatarius hereditatis debet sustinere commoda, & incommoda illius. Bart.

a Cum filius. Pone casum: vt C. de inofficio. testa. l. cum duobus.

b Tribunal qd sit & quot modis capiat. Mãd. in gl. Facu. §. fitq; in ver. tribunal.

Tribunalibus, Id est, apud diuersos iudices pro tribunali cognoscentes, idẽ dico, & si essent delegati vel si vnus esset tãtum: quia actor contra vnum non cõtra alium apud iudicem probauit. Azo. Ad quod §. de inoffi. test. l. nam & fi. §. filius.

c Actionem. Id est, querelam.

d Filius. Hic puncta.

e Sibi. Scilicet hæredi, qui vicit filium.

f Constitit. Nam iure ipso rupto testamento, per querelam, annihilantur legata: vt §. de inofficio. testa. l. Papinianus. §. fi.

g Placuit. Scilicet in totum, & pro parte qua est rescissum. consulitur tamen filio pro parte officio iudicis: ut ĵ. de excep. rei iudi. l. iudicatæ. Vel dic aliter secundum R. & vt no. C. de inofficio test. l. cum duobus. hodie non cum valeat per se: vt C. de lib. præte. auth. ex causa.

h Cum. Id est, quamuis. vel dic cum pro parte, scilicet tantum.

i Litigaſſet. Et obtinuiſſet. H.

k Quod. Scilicet quod dixit in legatis, vt legata minuantur. Io. & est plana. vel dic quod supra dixi in libertatibus. est enim inter ea hæc differentia: quia seruus põt dicere se totum liberum: at seruitutẽ in toto prædio legatarius vendicare non potest: quia prædiũ pro parte liberum est, vt in constitutione dicitur. est enim per consequentiã, vel tacite pro parte facta cõdemnatio. sed expressim nõ potest: vt §. de seruitutib' l. vt domum. §. fina. & l pro parte. §. fina. Licet autem seruitus pro parte extinguatur, obligatio tamen, & actio ex testamento pro eo competens contra instituentem qui vicit, in solidum durat: quia obligatus remanet. vt in vtraq; parte constituatur, licet vtramq; non habeat: quia & in aliena potest quis promittere seruitutem, habet tamẽ exceptionem, nisi partis offeratur æstimatio: vt hic, & §. famil. ercisc. l. hæredes. §. antea. præstita autem æstimationis parte necesse habet cum filio conuenire, vt patiatur seruitutẽ imponi: alioqui damnatur ad interesse ſm Azo. Item ad hoc qđ de libertate dicitur, est contra §. de codicil l penul. Sol. vbi agnatione posthumi: hic per querelã rumpitur. vel dic ut ibidem.

l Quæ pro parte. Scilicet vna, id est, ea quę apud institutum, qui vicit, residet nam pro illa dumtat pro alia quã habet filius extinguitur seruitus. Azo. Vel dic, non minuitur quo ad actionẽ, vt in solidũ duret: vt modo no. cũ omnes sint indiuiduæ præter vſumfructũ: vt infra, ad legem Falcidiam. l. prima. § si vſusfructus. & hoc subiicit, planè &c. & dic, petetur actione ex testamẽto, quæ in solidum durat.

m P.Fl. integra.

n P.F præstituitur.

Ab eo. Scilicet hærede. & lege passiuè. alius enim victus cõueniri non test. Azo.

Partis autẽ æstimatio. i. pars æstimationis: sicut §. de iure do. l. cum in fundo. §. si fundus. nec enim põt propriè poni: quia seruitus partem non recipit, præter vſumfructũ: vt modo dixi. Item in ijs quę diuiduntur, vt in solidũ æstiment: quia maior ex vniuerso fit æstimatio: vt §. e. l. Mæuius §. in fundo. & ĵ. ad legẽ Fal. l. i. §. si vſusfructus. sic & ponitur in eo. tit. l. si is qui quadringenta. §. fi.

Seruitus oĩs pter vſumfru. indiuidua est.

Filius. Vitro respondens pro instituto animo nouãdi, vel dic institutũ conuentũ habere exceptionẽ ex facto filij, si in solidum conueniatur, si & filius dare velit seruitutem accepta parte æstimationis.

Falcidiæ. Nam legatarius seruitutis offerre debet æstimationem Falcidiæ hæredi, si vult integram seruitutem: vt ĵ. ad leg. Falc. l. leg. Falcidia interueniente. & ĵ. de doli excep. l. pure. §. 1. & facit ĵ. de ser. leg. l. fin. & §. de codicil. l. qui graui. Item not. in quo immutentur prædicta per autnen. ex causa. quę est. C. de lib. præte.

¶ Lucio Sempronio. Publius Mæuius me hæredem instituit. ego hanc hæreditatem Lucio Sempronio legaui dicitur hic, quod Sempronius iure sustinebit onera hereditaria illius hereditatis Męuianæ. & habet etiam Sempronius actionem contra debitores dictę hereditatis Mæuianæ.

¶ Dominus hęrede. Cum proprietatem in fundo Titiano haberem. tu autem vſumfructum, te hæredem instituit. & hunc fundũ sub cõditione alii legaui. legatarius petit a te fundum adueniente conditione: tu vis retinere vſumfructum, & dare ei fundũ. Certè nõ potes: quia vſusfructus dicitur portio rei, in qua est vſusfructus: vnde nõ dicitur hęres fundum dare legatario, nisi vſumfructum eius det: secus si habes in fundo meo aliam seruitutẽ quã vſumfructum: nã nõ cogeris fundũ tradere legatario, nisi ipse patiatur seruitutes reimponi: qua tales seruitutes præter vſumfructum non sunt pars fundi. ¶ Hæres meus: Sempronius mihi aliquid legauit ego nouaui illam obligationem: quia stipulatus sum animo nouandi ab hęrede Sempronii, postea feci testamentum, & sic dixi: Quicquid debetur mihi ex testamento Sẽpronii, lego Seio, nunquid

nunquid valet legatum? Et dicit quod sic, & duas reddit rationes. ¶ Seruus purè. Titia cõmisit adulteriũ cũ seruo suo. postea fecit testamentum, & ei libertatem reliquit, & legata similiter. Certè neque libertas neq; legata valent. h. d vſq; ad §. pater. Viti.

o Publij Mæuij. Cui Mæuio testator hæres fuerat, vt hic subijcit. & facit C. de hæred. instit. l. fi.

p Onera. Promittendo creditoribus animo nouandi, vel ipso iure: vt no. §. e. l. si quis seruum. §. fi. Azo. & Inst. de fideicom. hæredi. §. post quod. & §. sed quia.

q Eius. Lucij Sempronij.

r Præstabuntur. Per cessionem. Sed & sine ea habet vtilem: vt C. eo. l. ex legato. & facit inf. ad Trebe l. cogi. §. sed & sine. & supra, tit. 1. l. non amplius. §. fin. & ĵ. eo. l. Lucius. §. 2.

s Ei, nõ ẽ in P.Fl.

Habuit. In prædio testatoris: qui prædiũ seruiens sub conditione legauit. Accursius.

t Fortionis. Id est sicut si testator partẽ haberet in prędio legato, & partem eius hæres: teneretur dare totum. argum. §. eo. l. vnum. §. si tẽ. ita & vſum fructum, quia instar dominij obtinet; vt §. de vſufruc. l. 4. & supra eodem, l Mæuius. §. fundo. Et no. quod distinctio huius. §. tollit contraria quarũdam legum, scilicet supra eo. l. is cuius. & §. tit. 1. l. seruus Titij. quę de vſufru. dicunt: & §. tit. 1. l. legatum §. fundus. & §. de ser. l. Papinianus. quæ de cæteris seruitutib. dicunt. & facit supra de rei vendicati. l. fructus.

u P. F. ex cã fructus.

Fortionis. Id est sicut si testator partẽ haberet in prędio legato, & partem eius hæres: teneretur dare totum. argum. §. eo. l. vnum. §. si tẽ. ita & vſum fructum, quia instar dominij obtinet; vt §. de vſufruc. l. 4. & supra eodem, l Mæuius. §. fundo. Et no. quod distinctio huius. §. tollit contraria quarũdam legum, scilicet supra eo. l. is cuius. & §. tit. 1. l. seruus Titij. quę de vſufru. dicunt: & §. tit. 1. l. legatum §. fundus. & §. de ser. l. Papinianus. quæ de cæteris seruitutib. dicunt. & facit supra de rei vendicati. l. fructus.

Ex testamento. Scilicet actione debetur tamen ex, Aquiliana stipulatione animo nouandi facta. secus si esset per acceptilationem extincta, vel alio modo: vt §. e. l. si ita scripsisset & l. si ita quis. & ĵ. de do. præ. l. 1. §. adeo. & §. ti. l. l. si fit. §. 1. in prin. q̃ sunt cõtra. hic autem nunquam deficit debitum: vt C. si cer pet. l. si ex pretio. Accur.

Origo obligationis nõ titul' actionis, considerandus est.

Veritatis. No. quod origo obligationis, non titulus actionis considerãdus est. tic & ĵ. de fideiu. l. tutor. & de dona. l. quid. & C. ad Maced. l. si filius. & ĵ. de lib. le. l. si. §. n. & §. de consti. pec. l. item. §. qđ dr. arg contra §. de cond sine cau. l. j. §. siue aũt. & ĵ. de cap. l. in bello. §. codicillis. & §. de hære. vendi l. j. Item facit. ĵ. de aur. & arg leg. l. Quintus. in fine.

x Manumissus. Id est iussus esse liber à domino. & ei legatum relictũ. quod potest esse, vt C. eo. l. seruis. nisi aliud impediret, vt hic fuit.

Quod. Id est, quia,

Quod pro qa, & alijs modis sumit vt per Mando. in Gl. Facul §. fanè, in ver. & quod.

Quæstionẽ. Adulterij cũ dña à seruo cõmissi, vnde accusat: vt §. de hære instit. l. his verbis. § interdum. Alij dicunt, vt R. cum dña ab alio commissi. & sic interim differtur libertas, vt de seruo possit haberi qõ: vt ĵ. qui & à quibus. l. prospexit. quod nõ placet, qa tunc speraret legatum post purgationem criminis: vt arg. C. ad Sil. l. pen. Itẽ si aliàs ex delicto serui nõ cõpetit libertas. vt C. qui nõ pos. ad li. pue. l. 1. & quib' ad liber. procl. nõ licet. l. 2. quid dices? Respõd. idẽ quod hic, arg. supra cõmunia prædiorum. l. fin. in fi. nec obstat C. qui non poss. ad libertatem peruen. l. 1. in fin. quia dicit ibi eo tempore. f. finito tẽpore pœnæ. Sed Azo. dicit hic, & alibi percipi primo legata finito impedimẽto. secus si ex senatusc. õsulto Syllaniano is impediret vt C. ad Syllanianũ. l. pen. Acc.

Sperare. Audi R. sed ipse dicit ante innocentiam ab eo purgatam. & sic no. secundum primum actus morientis nõ suspendi. sic supra communia prædiorum. lege finali, in fine.

¶ Pater cum filia. Sempronius fecit testamentũ, & instituit filiam suam Titiã pro semisse, & alios quosdã in reliquo: & rogauit dictam suam filiam in testamento, vt Sempronio nepoti suo, quẽ habebat ex dicta filia, relinqueret plus ex dicto semisse cum veniret ad mortem, quã alicui alii de filiis suis, si quos alios haberet tempore mortis. & hoc ea ratione dixit, quia ita vocabatur nepos prędictus sicut testator, vt dictũ est. Certè videtur testator imposuisse necessitatem filiæ: vt relinquat viriles partes de dicto semisse nepotib' testatoris ad minus: sed tamen ſm filiæ arbitrium Sempronio nepoti videtur maiorem partẽ reliquisse: ipia ergo debet arbitrari, quanto plus Sempronio, quam reliquis filijs relinquat.

¶ Non iure. Titia filio suo tutorem dedit: & sic inutiliter, & non iure: eo quod mater filio tutorẽ dare nõ potest. & eidem tutori decẽ legauit. prætor eum cõfirmare noluit, quamuis id maxime desideraret tutor, vt l. ab ipso prętore confirmaretur: certè cũ per eum nõ steterit, quo minus tutor esset: legatum consequetur.

¶ Quj Mutianam. Legaui Titio decem, si non ascenderet Capitolium. Titius cauit hæredi meo de non ascendendo Capitolium, & sic hæres soluit ei legatum secundum naturam Mutianæ cautionis. postea Titius prædictus ascendit Capitolium, & ita fecit contra cautionem suã. Certè legatum, vel legata quod, vel quæ consecutus fuit ab hærede debet ei restituere & etiam fructus inde perceptos. ¶ Varijs. Legatarius habet plures actiones ad consequendum legatum, l. actionem ex testamento. & rei vendi. & hypothecariam: vt Instit de lega. §. 1. Pone ergo quo legauit Titio fundum: ipse valt petere ab hærede medietatem per rei vendicatio. & aliam actionem ex testamento. Certè non potest, imo debet vnam de prædictis eligere, & aliã interim non habebit.

P. Fl. da tum.

¶ Reptendorum. Titius cõmisit crimen perduellionis, id est, læsæ maiestatis. postea testamentum fecit, & legata reliquit Caio, & Seio. hæres ab eo instítutus soluit eis legata. mortuo prædicto Titio testatore accusatus fuit ipse Titi⁹ crimine læsæ maiestatis, & cõdemnatus, & sic testam̃ suum fuit irritum, & hæreditas eius ad fiscũ peruenit. Certè fiscus, ad quem deuoluta est dicta hæreditas, potest a prædictis legatarijs legata eis soluta repetere. Viuianus.

s Nepoti meo. Nato ex eadem filia.

k Nominis. Quia vocatur vt testator. & not. per hæc verba duo voluisse testatorem. scil. cet. nepotibus restituj: & vni plus primum necessitatis, secundum ad arbitrium. & si hoc secundum non fuisset, viriles deberent restitui nepotibus: vt hic, & s. e. i. cum quidam. 2. respon. si aũt arbitretur quanto plus habeat, illi dabitur, dummodo parum: quia hoc indicat dictio plus: vt j. de verb. signi. l. hæc adiectio. & arga. j. de reg. iur. l. in personam §. j. & de ope. li. l. si libertus. & si nõ arbitretur morte præuenta: vel iudicis stabitur arbitrio, vel nihil plus habebit ar. s. e. l. cũ quidam. & j. de ver. obl. l. triticum & facit j. e. l. cum pater. §. hæreditatem.

s Dato. A mittere: vt quia eum non instituit hæredem: vt no. s. eo. l. pero §. mater.

v Consentiat. Non ergo stat per eum: vt hic, & C. eo. Lab administratione. alias secus vt C. eo. l. pen. quę est cõtra. Alij distinguunt an dixit: ideo lego: vt sis tutor & tunc obtinet contra. aut nõ: & tunc quod hic, & facit s. de excusa. tu. l. tutor. §. j. & l. Nessenniue, & de testa. tut. l. qui tutelam. & facit s. de confir. tuto. l. j. & de ijs quib. vt ind. l. v. §. ei qui tu. & s. vbi pupi. edu. l. j & s. titu. t. l. etiam.

Non faciendi. Vt j. de condi. & dem. l. Mutianæ.

Fructus. Nam & fructus & rem promittere debet, & reddere, si cõtra faciat: vt hic, & j. de condit. & demon. l. hæres meus. §. qui post & C. de ind. vi. tol. l. v. & authen. cui relictum.

Legatorum. Silicet nomine.

Non potest. Qui fieret si legatarius partem rei petiret rei vendicatione, & sic haberet rem p̃ parte: & partem actione ex testamento, & sic haberet æstimationem. H. Idem si vna legatario duo sunt hæredes. vt supra tit. l. huiusmodi. §. finali. Sed quid econtra si duo sint hæredes? videtur secus.

Datum est. Id est concessum a lege.

Vti. Vt eas simul exerceat.

Electa. Hæc electio fit tempore dati libelli: vt C. de eden. l. edicta. & elegit legatarius: vt hic, & supra ti. 1. l. si seruus legatus. §. cũ homo. Sed contra infra, quorum leg. l. 1. §. quia autem vbi non eligit actor Sol. iberi in odiũ rei, quia nõ certificat actorẽ de modo possidendi. cætera dic, vt no. supra de trib. l. quod in hæredem. § fi. & facit C. communia de leg. l. 1. & j. de act. & oblig. l. piara.

c Danda est. Scilicet fisco qui obtinuit, si de hæreditate sint soluta. & hoc cõditio inde. licet alias soluat vt s. de cond. indeb. l. 1. §. 1. & l. 2. 3. 4. & 5 si vero de pecunia hæredis, ipse repetit: vt supra de pet. hæred. l. quod si possessor.

r Apparuit. Licet defuncto viuo mota non fuit quæstio in hoc crimine: tamen ipse, & quibusdam alijs: vt j. de accu. l. ex iudicio. ũ. alias regulariter contra: vt C. vbi causæ fiscales. l. 1. & 2. & C. si seruus vel accu. l. 1.

Si iam legatis solutis. Nam si postea sunt soluta, aliud esset: quia non repetit soluens: sed magis fisco tenetur: vt j. ad legem Fal. l. dolo.

Perduellionis. Id est hostilis: nã perduelles dicũtur hostes, vt j. de ver. sign. l. quos nos. Alij dicunt iõ: quia hoc solo casu permittit duellũ. qđ non placet, vt vllo casu admittatur, s̃m legem Rom. vt no. s. ad legẽ Aquil. l. quia actione. §. si quis in collectatione. Acc.

Vm pater. Titius instituit sibi hæredes vxorẽ suã, & vnum suum filium, & vnam suam filiam: fripsit, Petoà te filia, ut acceptis ex hæreditate mea in portionem tuam centum aureis, & prædio Tusculano, partem hæreditatis matri tuę restituas. Respondi, prædium quidem hæreditarium iudicio diuisionis de communi filiam habituram, pecuniam autem de parte sua retenturam.

Donationi causa mortis potest fideicommissum imponi: & ex ea detrahitur Falcidia, quæ detracta fideicommissum intrinsecum minuetur, secus in extrinseco. Bar.

Borum, quibus mortis causa donatum est, fideicommitti quoquo tempore potest. quod filiam: postea rogauit dictam suam filiam per fideicõ. vt suam partem hæreditatis restitueret dictæ vxori testatoris retentis sibi cẽtum aureis, & prædio Tusculano. filia vult hoc totum facere. Certè fundũ Tusculanum, in quo habent cohæredes quilibet tertiã, habebit filia iudicio fa. erc. cẽtũ aũt aureos p̃dictos habebit de parte sua, & superfluum suæ partis restituet matri ¶ Eorũ quibus. Quatuor sunt dicta huius. §. Primum est tale. Testator aliquis donauit alicui cã mortis quęritur an possit ipsum donatarium rogare per fideicõ. vt quod sibi donatũ est, restituat? Et resp. q̃ potest. In secũdo dicit, q̃ si ipsa donatio remaneat penes hæredem ipse debet onus fidei com. agnoscere detracta Fal. In tertio dicitur, q̃ sue totam rem donatam, seu partem eius rogatus sit restituere donatarius: q̃ quẽadmodum donatio sua per Falcidiam diminuitur debet ẽt fideicom. diminui. In quarto dicitur, q̃ si non sit donatarius rogatus de re sibi donata restituenda, vel de parte eius, sed sit rogatus præstare aliud, vt puta alimenta: licet res sibi donata per legem Falc. diminuitur, tamen ipse de residuo præstabit alimenta sine diminutione: quia testator ita voluisse videtur h. d. sq; ad §. mater. Viu.

Lan. dicebat per iffũ. § q̃ q̃ ex vna cã oriunt plures actiones, tunc quis cõpellitur actionẽ p̃ ponere, vt dicit g. 2. post prin. in c. dilecti filij, cẽ de iud. licet de iure canoni co actiões non sint proponẽdæ: vt dicto. c. dilecti.

s Ex hæreditate. Per hoc vi lebatur ex vniuersa hæreditate centum esse deducenda. quod remouet. R.

o Partem. Tuam filiæ.

c Prædium. Tusculanum.

d Habituram imò videtur, quod veniat in restitutionem quod habet filia in prædio iure hæreditario, vt j. ad Trebel. l. in fideicom. §. fin. sed hoc est quando vult detrahere quartam Treb. & tunc restituit in quartam imputando. Azo. quod hic etiam faceret, si esset necesse detrahi quartam.

Pecuniam. Quare secus est quod pecuniam de parte sua tantũ retinet; sic vt j. ad Trebel. deducta. §. nimis. & ar. j. de fol. l. si is cui, & si cer. pet. l. nam & li. in fi. & C. depositi. l. fin. Et not. q̃ mater videtur rogare de sua parte prædu, &c. vt filiæ det: vt j. tit. 1. l. post emã. §. fi. sed quomodo de parte centum, cum ad eum pecuenerint: vt s. ti. 1. l. fideic. contra, sed satis videtur peruenire cum accepit eo minus: ar. Inst. de rer. diui. §. interdum. Item in eo q̃ dicit totum prędium relinqui filię, est contra s. ti. 1. l. si fundum suo cõditione. §. si libertus ibi apparet fol. & facit j. de ali. leg. l. alio. & s. fam. ercis. l. hęredes. §. fin. & l. seq.

Quoquo. Vel eandem voluntate, vel postea alia, & facit C. de fideic. l. ab eo. Acc.

Hęredes. Imò donatarius detrahere debet, cum & ipse patitur Falc. vt hic subijcit. & est C. ad l. Falc. l. si mortis. & l. penult. R. fi. expone fideicom. i. donatio, q̃ postea cadit in fideicõ. Vel dic quod hęredes prętãt, apud quos cum onere remãsit donatio vt caduca, vel in causam caduci. vt C. de cad. tol. §. pro secũdo. & §. in nouissimo.

Si pars. Donaui Titio causa mortis quantitatẽ, vel speciem, & eãdem Caio. refert onero intrinseco, vt ex eadem donatione, vel extrinseco. & primo de vno, postea de alio dicit, vt ecce, Donaui quis tibi xx. causa mortis, ex his x. Seio rogauit te testituere, si tibi auferat̃ quarta per l. Falc. ab hærede, tu quoque quartã similiter detrahes de fideicommisso ex voluntate defunctiquę præsumitur nunc esse talis. vt vltra dimidiã eius, q̃ ex donatione habes, nil Seio dares. R. & secundũ hoc non est Fal. sed magis oneris partitio, & si concordat j. ad leg. Falc. l. pœnales. §. fin. Vel sic patitur diminutionem fideicommissarius, vt solẽt legatarij pati quarten⁹ Falcidiæ munus penes hæredem maneat.

In P. F. fideicommisso teneatur.

Præstari voluit. Reliqua mortis causa donata. H. idẽ in quolibet alio legato. vt enim cætera legata, ita & alimẽta non diminuuntur per leg. Falc. vt j. ad leg. Fal. l. hęreditatem. sed hic ea est ratio, quia non pars donationis, sed extrinsecum onus continent fideicom. vt s. ti tu. 1. l. si mihi Stichus. Azo.

Onus. Vt alimenta prætentur.

Non dubiè. Id est sine dubio, & dic maiore, quã esset onus alimentorum. q. d. & si plus esset onus quam fuit emolumentum, necesse habet subire: sed & si maius esset quã donatio, quandoque tenetur donatari⁹: vt s. tit. 1. l. si mihi Stichus. non est igitur ita exponendum. i de pecunia donata: licet Fal. nil relecasset. nec enim est adeo necessarium, si de pecunia maiori te oneraui, & de minori: quia fallit vbi pars donationis est in fideicommisso.

Integra. Alimenta. & facit j. ad leg. Falc. l. penales. §. si Titio. contra. Sol. Azo. ibi plene dices. & facit j. de ann. leg. l. 1. berto. §. j. & j. ad Treb. l. facta. §. si Titius. & s. de vulg & pup. substi. l. cohæredi. §. cum filiæ. & s. e. l. si Titio. §. 1 & j. si cui p⁹ us quam per leg. Fal. l. videamus. & s. e. l. Celsus. & s. de cond. & demon. l. Plautius. §. fin. & s. prox. §.

¶ Mater filijs. Titia quæ habebat virum, cui dederat in dotẽ centũ, instituit sibi hæredes Titiũ & Caium: & volens donare causa mortis filijs suis quibusdam vulgo conceptis dictã suã dotem, p̃miscuit eos eã stipulari a dicto suo viro: postea rogauit dictos suos filios quib. tabiter donauerat causa mortis, vt dictum est, vt dictã dotem restituerẽt dicto suo viro, si vir eis soluerit eã ex stipulatione, nunq̃d valet hoc fideicommissum dotis relictã viro & vxore à filijs? Et certè sic. vnde si maritus non soluit adhuc filijs mulieris dotẽ, hẽt eius retentionẽ, si Falcidia nõ hẽt locũ in dicto fideicõmisso: puta quia nõ est examinata hęreditas pro legata, vel fideic. si aũt habeat locũ Falcidia, & dicit maritus hẽat adhuc penes se dotẽ, agẽt dicti filij mulieris contra

An & quã & quo pot indici duellum, vide ad lõ gũ in spetit. de accus. §. 1. vers. qd si fuerit Al. post. Bart. l. ex hoc s. de iust. & iur.

contra maritum ex dicta stipulatione, quam fecit mater interponi. & petet ab eo partem, quam Falcidia requirit ex dicto fideicommisso viro relicto, & eum partem reddent filij haredibus dictæ mulieris conuenti ab eis hæredibus actione in factū. ¶ Surdo & muto. Titio qui erat surdus, vel mutus, rel. qui legatum: & mandauit ei, vt cum moreretur, restitueret Seio. Certè valet fidei commissum Seio relictum. nam sicut ignorantes possunt acquirere ex testamento, ita possunt grauari. & ita est de hoc muto, vel surdo h.d. vtq; ad §. hæreditatem Viu.

a Permisit. A viro quod fieri potest, nisi ex damnato coitu sint nati: vt Inst. ad Orfic. §. nouissimè. & in Auth qui bus mod. nat. effi. sui. §. fi. col. 6.

b Petisset. Donationis ergo in filios collatæ pœnituisse videtur.

c Deberi. Scilicet viro à filijs donatarijs, qui grauari possunt: vt s. prox. §. d Falcidiæ ratio.

Quia non est exinanita hæreditas.

c Placuit. Scilicet in totum.

Alioquin. Id est, si Falcidiæ ratio interuenit. Azo. vel id est, si in donatione perseuerauerit.

Falcidiæ partem. Id est. Falcidiam quæ erat pars donationis. Vel dic Falcidiæ partem, quæ Falcidia debetur ex omnibus legatis, & accipe ex dote esse, & p in factum actionem &c. Sed quare tenentur filij hæredibus si volunt habere donationem? Resp. quia stipulado semel incommutabiliter agnouisse videntur. Sed aliud in legatis: vt no. j. de donat. cau mor. l. e. & facit j. ad Treb. l. muher. & l. facta. in prin.

Quæritur. Commutabiliter nam adhuc pōt repudiare. ergo non ob. s. de condi. inst. l. et qui ita hæreditatem quæ est contra. & facit s. quemadfer. amitt. l. si partē. §. 1. & C. qū, di. l. ced. l. fi. & s. de iudi. l. cum furtio fus. 1. rñ. in fi. & s. de reb. eo. qui sub tu. l. magis. §. fundum autem legatum. & j. de act. & obl. l. si a furioto.

¶ Hæreditatē. Instituí mihi hīdem filium meū, & rogaui eū, vt cum moreretur, restitueret hæreditatē meā filijs suis, vel cui ex his voluerit restituere. filius meus prędictus antequā naturaliter moreret, fuit deportatus in insulā. Certè adhuc potest eligere num ex filijs suis, cui relinquat hæreditatē meā. Item quamuis sit mortuus ciuiliter per deportationē, tamē antequā veniat mors naturalis, non cogitur filijs suis inuitus restituere hereditatē prędictā. Sed quid si tempore mortis naturalis dicti mei filij qdā de filijs suis viuunt, & quidam non: & ipse filius me' nullū elegit, cui daret dictam hæreditatē: & sic quilibet suorū filiorum debet habere virilē partem: nunquid hæredes filiorū mortuorū filij mei debent cū viuis habere virilē, an solūmodo viui? Et dicit qđ solūmodo viui. Vi.

go conceptis, dotem suā mortis causa donādo stipulari permisit. cum aliis hæredibus institutis petisset à filiis, viro dotem restitui: totum viro fideicommissum dotis deberi, si Falcidiæ ratio non interuenerit ideo retentionem dotis virum habere placuit. alioquin Falcidiæ partem hęredibus a filiis ex stipulatu cum viro agētibus ex dote, esse per in factum actionem reddendam.

Legati onus & emolumentum quæritur etiam ignorantibus. Bar.

Surdo, & muto, qui legatum accipit, vt cū morietur restituat: recte mā datur. Nā & ignorantes d adstringuntur fideicōmisso, quibus ignorantibus, emolumentum ex

Filijs suis. Sic C. ad Treb. l iubemus.

Deportato. Et sic ciuitatem tātum amisit. secus in damnato in metallum: vt j. ad Treb. l. ex facto. § si qs rogatus. & C. de don. inter vir. & vxo l. res vxoris. & s. de donatio. inter virum & vxor. l. sed si mors. & j. de verb. obl. l. ex ea §. in insulam.

Pœna. Deportationis.

Conditionem. Quod bona restituātur filiis.

Mortem. Naturalem.

Nō autē ciuilē. quę nō venit appellatione mortis, nec mortis naturalis æquiparatur nisi in casibus a iure expressis, & ibi extenditur locus est. Mand. sup. Reg. de ver. quæst. 7. n. 17. & 20. in illa q̄stiō. tenuit an Regula illa de obitu loquens, in obitu ciuili locum sibi vendicet.

Existere Incommutabiliter. s. vt dixi j. ea. l. l. §. à filia. id est. vt inuitus alicui restituere tenetur. volens. n. & ante restituere, pōt: vt C. de fideicō. l. post mortē, dum tamen duret voluntas: vt s. eod. l. vnum Hug.

Viriles. Puta si nemine elegerit: alioqui contra: vt s. eo. l. cum quidā, & l. cum filius. §. pater. & l. vnū. §. rogo.

Non fuerit. Vt quia fit mortuus, qui eligere debuerat: vt s. e. l. vnum §. rogo. cū enim conditionale fuerit fideicom. pendente cōditione, non potuerunt trāsmittere: vt C. de cad. tol. § fin autem. licet quidā cōtra, per l. C. de ijs qui ante apert. tab. & facit j. tit. l. l. vxorē §. Seiæ. & j. ea l. § pe. & j. de reb. du. l. vtrum §. cū quidā.

¶ Qui dotale. Traditū mxitimatū ab vxore mea in dotem accepi: & cum non liceret mihi alienare illud prædiū propter leg. Iuliā, quæ inhibet alienationem. & dat marito licentiā faciendi irritā venditionem: illud vendidi Titio pro x. cū valeret xij. postea feci testim & legau dictæ vxori meæ viginti, & dicti emptoris, qui totū pretiū mihi soluit, scilicet x. fidei commiti, vt restitueret dictæ meę vxori superfluū eius quod valebat fundus. scilicet duo: dixi enim qđ fundus valebat xij. & ego dedi pro decē: certè emptor nō tenetur fideicō. de illis duobus: rogatus est enim illud restituere, ad quod non tenebatur. potuit enim bene me mariūt in pretio circumuenire. Sed nunqd mulier potuerit reuocare ab emptore dictum suū fundum? Certe sic, si nō accipit legatum de viginti, quod ei reliqui: & si non offertur ei per hęredes mariti, vel per emptorē prędij verum pretium prędij, id est, duo decim. si autem hęc duo concurrunt & ipsa velit venditionem reuocare: remoueretur exceptione. Viu.

Legem Iuliam. vt inst. quib. mod. alie. licet in princ.

Dedit. In quo erat etiam minus, quā in fundi prętio: vt s. eo. l. Imperator. §. si centum. Acc.

e Emptoris. Istud fuit fideicommissum.

Amplius

f Amplius. Quia m legatum relictum ab hęredibus.

g Pretium. Iustum.

h Constat. Imò potest ab omni debitore fideicom. relinqui, vt s. tit. 1. l. si pecunia. in fi. & l. si seruus. §. qui margaritā, quę sunt. cōtra. So. non valet ab emptore si ue à debitore, vt hic, nisi debitor vtatur exceptione doli cōtra hæredē, sicq; agnoscat tacitū sibi legatū: vt d. l. si pecunia. 2. rñ. Sed hīs tenet cedere actiones vt d. §. qui margarita. Alii dicunt, q̄ hic cōstabat quibusdam imperitis, & malè. Tertij dīt, quod totum pretiū fuerat solutum defuncto, sed aliquid plus valuerat fundus, quā vēditus fuerat: & illud plus præcepit testator solui vxori: quod non potuit, cū non erat vltra dimidiā iusti p̄tii. & secundū hoc quod dicit postea p̄tio, scilicet iusto. & facit suprà, de fundo do. l. dotale. §. fi. & s. solu. matri. l. si cum dotem §. si pater. & sup. manda. l. diligenter. §. 1. Accur.

i In P.Fl. fideicommissi non tenetur.

k In P.Fl. irritam facere eam, &c.

a Legato. Relicto ab hæredibus.

b Eam. Vxorem.

c Pretio. Ab emptore.

¶ Mœuio debitori. Seius fuit stipulatus à Mœuio x hic Seius reus stipulādi cum vellet Titio donare causa mortis illa x. mandauit prædicto Mœuio reo promittendi, vt solueret dicto Titio dictam pecuniam. postea decessit Seius reus stipulādi, instituit si bi aliquibus hæredibus Mœuius debitor sciens creditorē suū decessisse, & ita mandatum esse finitū dedit dictam pecuniā Titio. Certè nō est liberatus ab hęre dibus rei stipulandi, imò potuerunt eū nihilo minus cōuenire ad dicta x. sed quid si reus promittēdi nō habet vnde soluat dictis hīdibus rei stipulādi: nunqd ip si hæredes potuerunt cōuenire Titiū cui d onatū fuit cā mortis, cuiusq; soluit Mœuius debitor, vt dictū est. Certè qđ nō possint eū cōuenire ad integra x. non est dubiū: sed & pro eo qđ quęrūt hīdes hīe ab eo rōne Falc. non poterit similiter conueniri quia ipse Titius non videt accepisse dicta x. causa mortis. nā ipsa euanuit annihilato mādato per mortē Seii creditoris, vt dictū est. q.d. si esset donatio causa mortis, bene possent habere Falcidiam. Si aūt dictus reus promittendi ignoraret mortuū esse Seium reum stipulandi, & solu isset dictam pecuniam Titio, cui reus stipulandi cau. mortis donare volebat, liberat' est debitor ab hęredi bus creditoris: & ipsi hęredes reuocabunt à Titio portionem tm̄ eis iure Falc. competentē, scilicet si habet locum Falcidia in hęreditate creditoris. Viu.

Donabat. Promittendo p stipulationē reus stipulādi Titio olim, vel hodie sine stipulatione, secundum Azo. alioqui nō video, quare in sequēti casu nō totū reuocaret. cū mandatū mortuo mādatore sit finitū, & p cōsequens donatio. H. itē nō audeo dicere, q̄ solutio p mādatū dēt fieri post mortē: q̄a tūc nō finiretur morte. vt s. man. l. si vero nō remunerādi. §. fi. hic ergo inter viuos fuit conceptū, sed quātum ad effectū post mortē cōcipitur: quia tunc demum cōfirmat donatio: vnde quædā media via in finiendo mandato eligitur, scientia ab ignorantia separata. vt hic subiicit.

Decessisse. Ergo sciebat, vel scire debebat mandatū reuocatum: vt C. man. l. mandatum. & Inst. mand. §. re ctè, & supra, man. l. inter causas. in prin.

Dandā esse Hæredib. institutis. s. condictione sine causa, quæ consueuit dari pro reuocandis huiusmodi donationibus infirmatis, in solidum, vel si sint cōfirmatæ, quo ad Falci. ut hic, & j. de donat. cau. mor. l. Ienatus. §. 1 & C. ad leg. Falci. l. si mortis. & redditur hic bona ratio. Sed an si quis soluit, possit repetere? Respon. non videtur quod possit: quia sciēs soluit in debitū: nisi ponas, q̄ errore iuris solue rit id indebitum. Et sic not. quod stultitia soluentis lucratur donatarius: ut infra ad legem Falcidiam. l. tertia. in prin.

Indebitum sciens solutū an possit repeti.

Reuocaretur per hęredes dñi. Et no. mirabile, quod ignorantia alterius. s. Męuii, facit non finiri donationem à creditore in Titium collatam. & sic est contra s. de iur. & fact. ign. l. iniquissimū. Vel dic, quod Męui' promisit centum mortis causa Titio iussu creditoris: & eidē iussit soluere. si ergo ignorabat Męuius, cum ille percepit debitū, repeti non potest, secundū Azo. Itē no. quod hic finis corrigitur per C. de don. l. si quis argentum. §. fi. quasi in nihilum hodie reuocetur secundū R. & quod hic scripsit, respicit antiqua tēpora &c. quod H. non placet, quia dixit mādatum finiri morte: & per consequentiam videtur reuocata donatio, ni si quando nesciuit Męuius. & facit s. de iud. l. de qua re. §. fi. & j. de sol. l. si. & C. de act. & obl. l. si quidem. & j. de donat. l. hoc iure. §. si quis.

¶ Cum pater. Titia instituit sibi hęredem Seium maritum suum, & rogauit eum per fideicom. vt filię eorum communi quędam prędia pręstaret prędictus Seius instituit prędictam filiam cum quibusdam alijs ea condītione, vt partem in qua eam instituerat, compensaret cum fideicommisso prędiorum, quod ei filię debebat ex testamento dictæ Titiæ suæ vxoris. & iussit prędictus Seius pater dictę filię, & suis cohæredib', vt dicta p̄dia darent Caio filio dicti Seij quem exhæredauit. filia autem prędicta noluit accipere partem hæreditatis patris, in qua eam instituit. ut dictum est: & sic illa pars deuenit ad cohæredes filię. nunquid ipsi cohęredes tenentur dare dicto filio exhęredato dicta prędia? Certè sic: quamuis nō ipsi, sed filia habet prędicta. Sed quid si dictus pater instituit filiam pro parte, & substituit Sempronium filię in dicta parte hęreditatis: & filia noluit hęres esse: & sic habet partem filię substitutus eius? Certè debet tantum de fideicommisso prestare dicto filio exhęredato, in quantum filia teneretur, si non repudiasset hęreditatem. Viu.

Cum pater. Ab vxore institutus, & rogatus, vt quędam prędia filię daret per fideicommissum.

Eundem

Quid si ignoret: cui testator legauerit? debebitur ei, cui testatore verisimiliter dar voluerit. Bar. in l. quę hęredē. j. de reb. dub.

a Eandem. Scilicet filiam.

b Compensaret. Quod potuit. vt §. eod. l. cum ab vno. sed hoc non dicto, fideicommissum deduceret, & hereditatem haberet: vt C. ad leg. Falc. l. in imponenda.

c Accepit. Destinatione.

d Redierat. Vel iure accrescendi, & sic cum onere: vt C. de cad. tollen. l. i. §. hac ita. vel quia erat substituti, vt statim subijcit.

e Eum. Substitutū: vt infra eod. l. §. ab instituto. & §. eo. l. si Titio. §. 1. & C. ad Treb. l. non iustam. & §. titu. 1. l. si duobus. §. 1. & §. titu. 2. l. quidam. Item no. secundum H. quod hoc uidetur hodie correctum, vt C. cōmun. de leg. Authē. res quæ.

¶ Euictis prædiis. CASVS. Titius instituit sibi tres suos filios, & vni prædiū prælegauit, quū prædiū suum credebat esse dictus Titius: & alijs nihil prælegauit. habuit prædium à cohæredib' ille cui prælegatum est, & est ei euictū. nūquid aget de euictione contra fratres: certe non, iam enim creuisset inuidia inter eos. si autem & alijs fratribus prælegauit, & isti cuictum est prædium, si alij petant ab eo partes rerum eis prælegatarum, nō restituet eis nisi & ipsi patris iudicium ei conseruent satisfaciendo ei de prædio quod sibi euictum est. Viu.

f Euictis. Refert an vni tantum filiorum rem certam prælegauit: quo casu nō agitur nomine euictionis, an omnibus quo casu agitur. Sed opp. imò in primo videtur posse agi, cū sit coniuncta persona. vt C. eod. l. cum rem alienam. Sol. hic speciale, ne crescat inuidia inter fratres: vt C. de bon. quæ lib. l. cum oportet. §. 1. vel vt ibi. Item ad idem contra C. de inoffi. testa. l. scimus §. 1. Sol. ibi. Itē contra ad idem §. ti. 1. l. non quocunque. §. j. So. ibi. Itē contra j. ti. 1. l. qui concubinā. §. si hæres. So. hic in gñe ibi in specie ruit legatū. Itē facit C. de euic. l. 2. & j. de do. l. Aristo. & j. de vsufr. leg. l. Sticho §. fi.

g Fecit. Scilicet pater.

h Eum. Cui prælegata sunt euicta: & sic ope exceptionis. Sed & potest dici, quod habeat actionē, quasi fuerit diuisio inter eos facta ab eis, vt C. communia vtriusque iud. l. si fratres. Vel refert diuidat testator, vt hic an partes, vel iudex, vt ibi: quod est verius. & facit §. titu. 1. l. si domus. §. 1. & quod ibi no.

¶ Pater certam. CASVS. Titius instituit sibi hæredem filium suum, & filiam exhæredauit, & eidē filiæ centum per fideicom. reliquit: & iussit dicto filio, vt daret in dotem prædicta centum marito filiæ, & sibi filio stipularetur. filius autem nō dedit marito filiæ, nisi quinquaginta, certe alia quinquaginta debet dare filiæ: nam cētum cō tinebātur in fideic. filiæ, vt dictum est. Quid autē si diuortium fiat inter dictā filiā, & maritū suū? Certe peteret filia act. ex testamēto à fratre suo fideicō. i. tanquam quoddā fideicō. peteret filia à fratre, quod actio ex stipulatione fratris proueniens cōtra maritum, ubi filiæ cedatur p fratrē contra maritum: & reddit i litera rationem planam quare hoc debet fieri, ibi, qñ verisimile &c. Quid si facto dicto diuortio filia nubat secundo, & filius testatoris velit stipulari dotem a secundo marito, quia testator voluit: quod stipularet a primo, vt dictum est? Certē non potest. Viu.

i Stipulante. Hoc totum voluit pater. l. filium etiam stipulari dotem.

k Dedisset. Per qđ videbat satisfactū voluntati patris.

l Voluisse. Subaudi propterea quo, ut &c. sed si voluisset, nō valeret, tum fauore dotis: ut §. de pac. dot. l. 2. tū quia Falcidiam iure naturæ debet habere: vt C. de inoffic. testam. l. quoniam. in princ.

Si testator iubet hæredem dotem filiæ stipulari: intelligitur ea moriente in matrimonio, non ea superstite. Itē sermo simpliciter prolatus, intelligitur pro prima vice. B.

Pater certam pecuniā exhæredatæ filiæ verbis fideicommissi reliquit. eamq; nupturæ dotis nomine dari voluit, filio dotem stipulāte. Cum minorem filius dotem dedisset: superfluum esse filiæ reddendum cōstabat. Diuortio quoque secuto, fideicommissum filiam rectè petituram, vt actio stipulationis sibi præstaretur. quoniam verisimile non erat, patrem interponi stipulationem voluisse, quo filia post primas nuptias indotata constitueretur. Cæterum si postea nuberet: ad secundas nuptias cautionem extendi non oportere.

Cui committitur electio personæ cum moreretur: non potest ante tempus cum effectu eligere. Bar.

A filia pater petierat vt testamento matris filiæ deberet, eandē pro parte ita hæredem instituit, vt hæreditatem fideicommisso compēsaret: eademq; prædia filio exhæredato dari voluit. Quāquam filia patris hæreditatem suscipere noluisset: fideicommissum tamen ab hæredibus esse filio præstandum, ad quos hereditatis portio quam accepit filia, redierat, placuit. quod si alium filiæ substituisset oportere & eum filiæ fideicommissum reddere.

In prælegato vninon debet euictio, secus si pluribus prælegetur. Bar.

Euictis prædiis, quæ pater, qui se dominum esse crediderat, verbis fideicōmisso filio reliquit, nulla cū fratribus, & cohęredibus actio erit. Si tamen inter filios diuisionem fecit: arbiter coniectura voluntatis non patietur eū partes cohæredibus prælegatas restituere, nisi parati fuerint & ipsi patris iudicium fratri conseruare.

m Non oportere. Sic j. de verb. sign. l. boues. §. hoc sermone. & §. de iure do. l. dotis. & facit in eo. ti. l. stipulatio quæ. & C. de rei vxo. act. Authē. sed & quamuis. Acc.

¶ A filia pater. Titius instituit sibi hæredem filiam suam Seiam: & rogauit eam, vt duo prædia restitueret post mortem suam filiq, vni ex libertis suis filiæ, cui ipsa filia vellet. ipsa autem donauit inter vnos vni ex filijs iuis. Certe videbatur sapitēibus non tenere dictam donationem inter viuos incommutabiliter: & hoc ideo quia fideicommissum datum erat filijs post mortem filiq, vt dictum est, qui dicitur dies incertus, & non venerat adhuc tempore, quo ipsa donauit inter viuos: vnde potuit mater mutare voluntatem donec viuet, secus autem si certæ personæ ex filiis suis rogata fuit restituere post mortem suam filiæ: quia tunc bene valet dicta donatio inter viuos, quia illa certa persona habitura esset fideicommiss etiam non interueniente matris electione. Viuianus.

n Suis. Scilicet filiæ. Acc.

o Non esse electionem. Accipe videbatur, quod est j. Sed contra §. eo. l. vnum. in prin. vbi est electio, nisi reuocet. Sol. dic non esse electionē, sed incōmutabiliter facta: quia adhuc potest mutare, & alium eligere? vt §. ea. l. § hæreditatem.

sed propter commodum medij tpis valet: vt ibi. Alij, vt R. dicunt nullo modo eligi propter incognoscibilē personā fideicommissarij. & secundum hoc ēt cōmodum medij tē poris reperitur: vt §. de cond. indebi. l. sufficit. Item cōtra C. de fideicō. l. post mortē. vbi etiam ante restituit. Solu aliud esset, si certę p sonæ post mortem suā quis hæreditarē restituere fuerat iussus: tunc enim quādocunq; vellet restituere, voluntas defuncti nō aduersat. at hic secus pp incognoscibilē fideicomissarij personā: vt j. tit. 1. l. vxorē. §. Scæuola. Vel sol. vt ibi.

p Nam in eum. Bñ dico electionē non tenere: qa adhuc potest eligere vnum aliū de filijs. quia nulla facta electione admittebat ad fideicommissum vna cum alijs filijs: demum ergo morte insecuta, firma est electio vltima.

q Matris. Eiusdēq; filiæ. & facit j. de manu. testa. l. libertas. in prin. & l. qui duos. §. fina. & §. titu. 1. l. filiusfam §. diui.

¶ Fidei hæredū. CASVS. Titius instituit sibi duos filios hæredes, & ita dixit postea, Rogo dictos meos hęredes, ne alienent fundū meū qui vocat Tusculanū: & ne exire ꝓmittāt de mea familia. i. ne alienent fundū meū in aliquē, qui nō sit de mea familia. Certè si hęredes alienēt dictū fundum in extraneos, illi de familia possunt admitti ad reuocandū fideic. & certè nō solū illi qui sunt proximiores i familia admittūt ad reuocā dū: sed ēt eis deficiēt. admittūtur illi liberti quibus ēt extranei hæredes dederūt fideicōmissariam libertatē, id est, à Titio defuncto per fideic. relictam. Viu.

r Secundum voluntatem. Istius testatoris.

s Inuitatos. Ad reuocandum, si alienent.

t Hæredes. Istius testatoris iudicio nō hęredis. nec. n. sunt liberti hæredis, sed defuncti: vt j. ti. j. l. pater. §. j. & j. de ali. lega. l. 2. quæ sunt contra. & facit C. de verb. sign. l. fi. & §. ti. 1. l. filiusfamilias §. diui.

ADDITIO Dic quod ibi fuerunt manumissi iudicio hæredis, hic iudicio testatoris, secundum Bar. hic.

¶ Fidei tuę. CASVS. Titius tibi instituit hæredem Seiam vxorem suam, cum quibusdā aliis, & dotē quā habuerat ab ea, ei prælegauit: & postea ita dixit, Rogo te Seia per fideicom vt quicquid ad te peruenerit aliquo nomine de bonis meis, restituas filiæ meæ, cū tu morieris: postea idem Titius fecit codicillos, & in eis quædam alia eidem vxori legauit, mortua est dicta vxor, petit filia testatoris ab hæredibus vxoris non solū ea quæ legata sunt vxori in testamento: sed etiā ea quæ in codicillis. quæritur vtrū possit? Et rñ. q. tis. præter dotem vxori prælegatam, & ad vtrumque redit plenā rationem. Viu.

u Alc. lib. 4. Dispun. cap. 1.

v Continebuntur. Quid miri, cum verbum peruenerit, sit futuri temporis? sed fortè hic in præterito posuit. sic & alias de codic. j. titul. 1. l. talis scriptura. §. fi. & l. sequ. Azo. Itē cōtra j. tit. 1. l. vxori. §. vxori. Sol. ibi in donatione inter viuos, quæ statim cū fit, cedit: hic autem tā relicta codicillis, quā testō, eodē tpe cedunt. f. post mortē: vt §. tit. 2. l. ab intestato. in fi.

w Fideicōmissum etiā in codicillis sine mētione prioris testamenti fieri potest. l. 2. & ibi glo. C. de codic. casus rotundus in l. codicillis in pri. & vsuf. le,

x Ordo scripturæ. Sic j. de solut. l. nec enim. Sed argu. contra j. eo. §. pen.

y In P. F. partes eorum ad reliquos. &c.

z Retinebitur. Ab ista vxore. quia vxor retinebit in dotem.

a Reddi. Isti priori. Accur.

b Quam dari. Sic §. depositi. l. 1 §. elegāter. & facit ad §. j. de auro. & arg. lega. l. vxori. §. 1. & j. de dote prælega. l. 3. in prin. & §. fi. & j. ad Trebel. l. cum hæres & l. Lucius. §. marius. & j. ad leg. Falc. l. sed vsumfr. §. dos. & C. ad le. Falc. l. in imponenda. & l. ittrium.

¶ Volo. Titius instituit sibi hæredibus ita dixit, Talia prædia volo dari talibus libertis meis, & si quis eorum libertorum decesserit sine liberis, partem eius volo ad reliquos libertos pertinere. q. d. si aliqs eorum libertorū decesserit: & reliquerit liberos suos liberi eius habeant & sic hæredes dederunt prædia dictis libertis: vnus eorum libertorum, qui cōceperat filium in seruitute, & cum eo postea manumissus fuerat, & sic habebat filium naturalem, & nō legitimū, decessit eo relicto: nunquid ille filius naturalis habebit partem prædiorum, quam habebat pater suus ita quod alij colliberti ab ea excludātur? Et dicitur quod sic. Viuianus.

c Placuit. Et sit filius, & de libertis: quia hic filius simul cum patre fuerat manumissus, qui pater decedit non relicto alio filio. hic ergo naturalis pro legitimo succedit hodie: vt Insti. de gradi. §. illud. Azo. & sic est. j. eo. l. Lucius §. fina. & j. ad Trebellian. l. ex facto. §. si quis rogatus. Sed econtra C. de institu. & substitu. l. generaliter.

raliter.§.fin.& dic vt ibi.Item facit.ff. de alimen.lega. l.2.Accursius.

¶ Curatoris sui. Titius adultus curatorē habens fecit testamentum, & instituit sibi hæredem fratrem suum qui erat minor similiter,& curatorē habens: & rogauit hic Titius curatorem suum proprium, vt dicto suo fratri redderet rationem eorū quæ ad ministrauit:quod quidē necesse habebat dictꝰ curator facere: & ita postea subtūxit dictas Titius, Ta curator meus tūc demum soluas dicto meo fratri illud qđ apparebit te debere ex administratione curæ meæ, cum ipse frater meus erit maior xxv.an. quæritur an frater hæres possit agere contra curatorem fratris mortui antequā habeat xxv. ann. Et certè dicitur quod sic, & reddit rationem, cum illis verbis,&c Viu

Rationem. Et quia non est onerat⁹ in aliquo: vt C. de fideicommissis. l.ab eo. & quia sine hoc tenebatur curator. & ita nec ratione grauati, nec honorati valet.

Quam quam igitur. Infert fideicommissum nullum, ergo dilatio data ad id soluendum nulla est:sic & aliàs ff. de verb.oblig.l.eum qui ita.§. te & Titium.est & alia.quia fauore fratris erat data dilatio,vt ff eo.l.l.si ita.§ Pegasus Azo & ff de ann. lega. l.eum.& secundum hoc non ob.C. quando dies.l. ce.l. ex his.

Ad ætatum. Id est maiorem ætatem.quod dicꝰ vt inf. tit.prox.l.cum filiofamiliàs.

¶ Ab instituto extraneo. Instituit mihi hærdem quendam,qui erat mihi extraneus,& reliqui per fideicommissum quædam prędia libertis meis quibusdam cum moreretur dictus hæres:& petij ab eodem hærede,ne alienaret prędicta prędia extra familiam meam & postea dedi substitutum dicto hæredi. hæres institutus repudiauit hæreditatem & ita habet eam substituerus.nunquid substitutus tenetur libertis prædictis dare dicta prędia, sicut hæres tenebatur,& sub eadem cōditione,scilicet cum moreretur substitutus? Resp.conditionem conceptam fuisse in mortem instituti,non etiam substituti.vnde mortuo instituto statim debetur fideicommissum. Viu.

Substitutum Scilicet vulgariter.

Debere. Facit ff.eod.l.§.cum pater.& ff. eo.l.si Titio. §. Iulianus.

Instituti. Id est,substituti.nā oīs substitutus est institutus. vt ff.ad l Falc.l.in ratione.& l. 1. §.si filio.H.Vel dic proprie.ar.C qñ di.leg.ce.l.ex his.sed quicquid dicas.est cōtra ff.de hęr.instit.l.sub cōditione. Solu.siue repetam legatū,siue substituā,& nihil dicā de cōditione putè videor repetere & substituere:vt ff.tit.j.l.licèt. & l.si quis à filio.& l.si cui.§.1.quę sunt contra similiter.sed hic nō repetijt testator,sed lex repetijt sub eadem conditione:ar.C.de cad.tol.§.si vero nō omnis. in fi.Item facit ff de adi.lega. l. legatum sub conditione.& ff. ti. 1.l.seruo alieno.§.pen.Accur.

fruſtra commisisse videbatur, vt hæredi fratri negotiorum gestorum rationem redderet.Quā quam igitur in testamento cautum esset, vt cum ad ætatum suum frater peruenisset, ei demū solueretur: tamen sub curatore alio fratrem agentem rectè placuit actionem inferre.cū illis verbis fratri potius consultum videtur, quam solutio dilata,quæ iure fieri potuit.

Relicta ab instituto videntur reperta à substituto per legem sub eadem conditione. Bartolus.

Ab instituto extraneo prædia libertis, cum moreretur,verbis fideicommissi reliquerat:& petierat, ne ex nomine familiæ alienarentur. Substitutum ea prędia debere ex defuncti voluntate,respondi. Sed vtrum confestim, an sub eadem conditione,volūtatis esse quæstionē sed coniectura ex voluntate testatoris capienda, mortem instituti. expectandam.

Legatum vniuersitatis iure valet, etiam si incommodum contineat. Bar.

Mensæ negotiū ex causa fideicommissi cum indemnitate hæredum p cautionem susceptum, emptioni simile videtur: & ideo non erit quærendum an amplius in ære alieno sit, quàm in quæstu.

Si pater legat filiæ res, quas dedit in dotem filiæ,debetur æstimatio ipsarum, & earum quæ ex eis natæ sunt, si sunt dotales. Idem si res donatæ legentur vxori. Bartolus.

¶ Mensæ negotiū. Titius conduxit à fisco,vel ab alio negotium. i. commodum, & incommodum mensæ nūmulariæ, vel argentariæ. postea decedens instituit sibi hęredes, & per fideicommissum reliquit Sēpronio dictam negotiationē. Sēpronius fideicō. suscepit ab hęredibus dictam negotiationem & cauit eis conseruaturum eos indemnes ab omni eo qđ mēsæ creditoribus debeatur. Certè ista talis susceptio videt similis emptioni, in qua licitum est contrahentibus se decipere: & ideo etiam si plus sit in ære alieno,tamen ex cautione tenebitur fideicommissarius ad præstandum indemnitatem hæredibus & sic inuenitur fideicommissarius deceptus in cautione quam fecit hæredibus: sicut & in emptione. dixi. Viu.

Mensę. Inde mensularius,qui preęst mensę, in qua sunt debita & creditæ:& ponit mensam pro uniuersitate debitorum & creditorum in eadem statione.vt ff. de priuil.cre.l.i ventri.§.in bonis.& ff.de pig.l. cum tabernam. Reliquit ergo hic testator mēsam per fideicommissum.hęredes autē timentes ne creditores mēsę conuenirent eos,petierunt & habuerunt cautionē indemnitatis à fideicommissario:tenet quidē cautio, licet fideicommissi decipiatur:quia plus est in ære alieno quam in quæstu:quia hoc videtur simile vendition in qua similiter decipitur re ipsi,nihilo minus statur conditioni:vt ff.de mino.l.in causæ.§.pen.& facit ff eo.l. Imperator.§.si centum. Sed an hic fideicommissarius teneatur creditoribus? dic vt no.ff. eod.l. si quis seruum.§.fi. Item proprietas loci vbi sita est mēsa,non curo cuius sit, legantis, vel ab alio conducta: quia ipsa non fuit legata.

Hic no. q licet mercatorib' sit inuicem decipere. sic in l. i cauſę.§. pen. ff. de min.

Quæstu. Supra pro socio.l.coiri.& l.quæstus.& sup. quando act.de pecu.est an. l. 1. §.pen.ibi Pegasus autem &c.

¶ Pater filiæ. Maritaui filiam meā Titio,& ei filiæ nubenti donaui quædā mancipia simpliciter: & sic donatio nō valuit:postea feci testm,& instituis mihi hęredibus dictꝰ mancipia per fideicom. reliqui eidem fiłę.& ita expresse confirmaui donationē prędictā:trahitur ergo retro tm donatio,vel etiam si mancipia sint mortua ante dictū testū,nihilo minus partus pertineat ad filiam ex causa fideicommissi, & idē est in donatione, quam fecit maritus vxori matrimonio constante,& postea confirmat. Viu.

Mancipia.

Mancipia. Vel æstimata,vel inæstimata:& ita debeē vtroque casu filiæ æstimatio : quia rem alienam filiæ potuit legare,debeatur filiæ à marito,an non: quia nō concurrunt duæ causæ lucratiuę:maritus enim nō donauit vxori, vt ff.de actio. & obl.l. si is qui.& ff.de lib. leg.l.3. §. fi. secus si pater primo legasset, & postea in dotem dedisset. Azo. quod dic,vt C.eod. l.filia. & ff.tit.1.l.huiusmodi.§.cū pater.

Præstandos. Contra ff.ti.1.l. vxorem. §.sorori. Solut.hoc ideo ptingit, qđ hi partus dotales sunt ideoq; si appellatio ne datorum in dotem contineantur: non est mirū: vt C. de rei vxo.act.l. 1.§. itaq;.& ff.de iur.do. l.cum post. §.fin.R. & eodem modo nō obst. sup. de vsur l. Paulus respondit, mora. in princ.§.1. nam ibi nō processerant à legāte mares:vt hic fuit.licèt ergo non sint in dotem dati,sed potius nati, quasi per medium in dotem dati & ipsi videtur occasione matrū,siue inæstimati, secūdū R. siue etiam æstimati,secundū.Azo.

Nec aliud. Imò idem multo magis. quia trahitur retro vt C.de dona inter vir.& vxor. l. antepen.

Donationibus. A viro viuente collatis.Ro.& dic tacitè, vel expresse. Azo.

¶Hæredit atem. Instituit mihi sex hæredes:& rogaui tres eorum: vt partes eorum de dicta hæreditate mea restituerent Titio,post mortem eorū hæredū. dicti hæredes diuiserunt inter se nomina hęreditaria, ita quod cuilibet ex hæredibus assignati fuerunt certi debitores,& delegationes inter eos factæ fuerunt:illi autem debitores qui fuerant delegati illis tribus hęredibus qui fuerunt rogati de restituendis partib.eorum Titio, fuerunt facti non soluendo viuentib. trib. dictis hæredibus:mortuis tribus hæredibus prædictis, vult Titius,cui ipsi debebant restituere,vt dictum est, partes eorum.nūquid erit hęredū mortuorū periculū nominum prędictorū? Certè non,sicut nec periculū prædiorum debet ad eos pertinere,qñ ipsi hæredes diuiserunt communionem prędiorum permutādo res, & prędia hęreditaria inter se, i.quia vnus cohæres dat alteri partem quam habet in vno prædio, vt in alio prædio recipiat ab eo partem quam non habet. Viu.

Hęreditatem. Duo instituti, & de restituendo post mortem rogati,non tenentur de periculo nominum, vel corporalium rerum : licet diuiserunt hęc inter se, & hoc nisi lata culpa intercedat:vt ff.ad Treb.l.mulier §. si enim,& l.deducta.§.cum autem.& ff. tit.1.l.si seruus legatus.§.cum quid.

Prædiorum. Periculo. Azo.

Cum. Id est, quando.

Communionem. Per diuisionem. Azo.

Filia mea. Instituit mihi hæredem filiā meam cū quibusdam alijs,& ita dixit:Volo quod filia mea habeat, & percipiat domum meā Titianā q̄ fuit matris suæ. Certè ā domo nō ē dubiū, quin debeat habere filia: Sed nūquid debet hīe fructus, quos percepit pater ex dicta domo post factum testamentū & ante mortem sui patris? Et certè sic, si pater cū eos colligebat, ponebat separatim & p se,nec eos cōsumebat,vel in patrimoniū suū vertebat. aliàs autē non uidentur filiæ relicti. Viu.

Quæsitam, non videtur legare fructus, quos ipse consumpsit. Bar.

Pater filiæ mancipia quæ nubenti dederat, verbis fideicommissi præstari voluit. Partus susceptos (& si matres ante testamētum mortuæ fuissent) ex causa fideicommissi præstandos respondi: nec aliud in vxore confirmatis donationibus pridem obseruatum est.

Per simplicem diuisionem non tollitur ius fideicommissi, & ideo non tenetur quis de periculo rerum vltrà quàm teneretur primo. Bar.

Hæreditatem post mortem suam rogati restituere,nominum periculo,quę per diuisionem obtigerunt,inter cohæredes interpositis delegationibus,nō adstringuntur magis,quàm prædiorum : cum permutatio rerū discernens communionem interuenit.

Qui legat hæreditatem sibi

Filia mea. Instituit mihi hæredem filiā meam cū quibusdam alijs,& ita dixi:Volo quod filia mea habeat, & percipiat domum meā Titianā q̄ fuit matris suæ. Certè ā domo nō ē dubiū, quin debeat habere filia: Sed nūquid debet hīe fructus, quos percepit pater ex dicta domo post factum testamentū & ante mortem sui patris? Et certè sic, si pater cū eos colligebat, ponebat separatim & p se,nec eos cōsumebat,vel in patrimoniū suū vertebat. aliàs autē non uidentur filiæ relicti. Viu.

Filia. Pater loquitur.

Rem. Quæ olim in totū, hodie quo ad vsumfructū patri quæritur.

Medio. Ante mortem, & post testamentum.

Nec in separato. Tunc enim esset ff. ff.tit.1.l.1.§.si rem. & infr. de adi.leg.l. pen.§.fi.Item cōtra inf.de pecu.leg.l.fi. Sol.ibi.

Conuertit. ff. eo. l.Lucius.

Dulcissimis fratribus. Titia habens duos fratres, & vnum filiū: instituit sibi hæredem filium, & ita locuta est filio in testamento: volo concedi per te filium omnia quæcunque mihi supersunt in Pamphylia, Syria, vel vbicunque de alijs meis bonis fratribus meis,qui sunt tui auunculi : & hęc omnia ideo relinquo eis:quia nolo quod cum eis habeas aliquam controuersiam. Certe hęc ratio posita in fine verborum testatricis facit, vt multi videtur reliquisse fratrib. omnia, quę sunt ei communia cum fratribus,cum p illam rationem videatur ipsa prospexisse,vt sedaret discordiam filij & fratrum:quas discordias solet excitare communio.non autem videtur fratribus suis reliquisse alia, quæ non remanserunt ei mulieri communia cum fratribus, de quibus exemplum ponit ibi,ex eisdem igitur &c. Viu.

Dulcissimis. Mater est,quę filio loquitur, fratribus relinquens bona,quę communia cum eis habebat ex successione matris eorum communis.

Quęcunque. Hoc facit pro auunculis.

Ne quam. Hoc obijciebat auunculus:& sic not qđ hoc restringit primo generalia verba. nam cum ff. dixerit generaliter de oīb.bonis cōibus,& non communib.cum fratrib.matris, restringitur ad communia:& hoc ne quam cum his &c.sic ff.de acq. poss.l.fi is qui.

In eadem causa. Id est, sicut per maternam successionem pro indiuiso ad hunc testatorem peruenerūt, & sic communia cum fratribus. & facit inf.tit.1.l.prędijs,in principio.

Pecunia.

a Pecunia. Ab ista matre.
b Proprij. Non communis.
c Versa. Maxime. nam idem dicam, & si habuit eam separatam, vt statim subijcit de rebus diuisis. & tunc ratio sequens idem probat. Sed arg. contra §. eod. l. idē seruandum.
d Discordijs. Not. inspici causam legādi. sic ff. de condit. & demonstr. l. illis libertis.
e Excitare. Sic C. quādo & qui. quar. pars. l. 2. & §. de ler. vrb. prædl. in re cōmuni. & C. de don. l. sancimus, §. sin autem. Item ad hoc ff. eo. l. Lucius. in prin. & l. Caius. & §. eo. l. 1. §. curatoris.
¶ Pater pluribus.
f In hāc sententiā multa præclarè Aristot. lib. 2. Politicor. c. 3. & Valer. Maxi. lib. 7. c. 8.
Titius habens duos filios, & vnam filiam, instituit eos sibi hæredes, & filiæ tradidit claues & anullum causa custodiæ, & Pamphilum libertum suum, qui erat sibi præsens: & res quas sub cura habuit dictus libertus iussit eidem filiæ assignari. Certè non poterit filia propter hoc dictas res habere præcipuas. Viu.
g Annulus iste potuit esse signatorius vel non signatorius. item cum gēma vel sine, de quibus, & latissimè ff. annulis. Mand. in Gl. Fac. §. ac quibus ius. in ver. annuli.
f Custodiæ causa. Quod semper præsumitur.
g Qui libertus. Accur.
h Intelligebatur. Aliàs intelligitur.
i Arbitrium. Id est, iudicem familiæ erciscundæ, ordinarium vel delegatū.
k Fore. Refert ergo quid dator clauium agat. Ro.
¶ Cum imperfecta. Titius inter alia verba, quæ dixit in testamento suo, ita dixit, Sempronio x. in superioribus autem dixerat, vel dixit in sequentibus: Titio fundum lego: vel dixerat, Titio fundum talem per fideicomm. relinquo. Certe verbum lego, vel relinquo: licet non sit ibi appositum in verbis semiplenis vel imperfectis, quæ dicta sunt de Sempronio: tamen quia in præcedentibus, vel in sequentibus appositum est verbum lego, vel relinquo, iungitur etiam cum illis semiplenis verbis: quia cōgruit eis, & iunctum cum illis perfectam reddit orationem, & est bona latinitas: secus autem esset, si verbum non congrueret: vt puta dixit testator, Sempronius x. Titio fundum lego vel relinquo, quia verbum lego, vel relinquo, non convenit verbis prædictis semiplenis, nec eis potest coniungi salua ratione recti sermonis. & ideo non contingit. Viuianus.
l Cum imperfecta. Duobus modis dicit imperfecta. Primo. i. semiplena: puta dixit, Sempronio x. superiori autem parte, vel inferiori dixit, Titio nominatū fundū lego: & sic verbū lego, est cōe: nec §. de edē. l. si quis ex §. si intitiū: secus si nō corruit, puta, Titio x. lego Sē pronio Romæ. Secūdo imperfecta, quia nō proprie significat quid testator sensit: quia dixit, Transfero in illū x. vel mutuo. nā quia aliquo modo adaptari pōt significatio positorum ijs quæ debuerūt poni, tenet, secus si esset oino extranea: vt ff. tit. l. liberorū §. quā Cassius. & §. titu. l. 4. & facit §. titu. l. si in testamento.
Cum imperfecta scriptura inuenitur: ita demum verbum fideicommissi, vel legati, quod præcedit, vel sequitur, ad communionem assumitur, si dicto scriptum congruat.

Iuramentum testatoris, vel hæredis habet vim repetitionis ab intestato. Bar.

Filius matrem hæredem scripserat, & fideicommissa tabulis data cum iurisiurandi religione præstari rogauerat. Cum testamentum nullo iure factum esset: nihilo minus matrem legitimam hæredem cogendam fideicommissa præstare respondi. nam enixæ voluntatis preces ad omnem successionis speciem porrectę videbantur.

Verba quæ proferuntur modo consilij, non important necessitatem. Bar.

Mando filiæ meæ, pro salute ipsius solicitum esse credebat.
Scriptum. Id est, id quod nō fuit scriptum. si fuisset scriptum, bene conueniret cum dictis secundum primum: vel scriptū. i. impropriè, cōgruit dicto, i. ei quod dicere voluit secundū alium.
¶ Filius matrem. Institui hæredē matrē meā & ab ea fideicōmissa reliqui: & feci eā iurare. quod ea præstaret: apparuit post ea testamentū inofficiosum nullum ipso iure, & ita mater hæreditatem meam habuit ab intestato: nōquid cogetur p̄stare dicta fideicommissa? Et dicitur qđ sic, & rationē reddit in litera. Viu.
Iurisiurandi. A testatore præstiti. Arg. ff. tit. l. cum quis decedens. §. codicillis. & in Auth. de iureiuran. à morien. præst. §. 1. collat. 5. vel ab hærede præstandi: voluit enim matrem iurare de his præstādis: vt C. commu. de lega. l. 2. in princip. & forte ideo sic fortiter rogabat, quia testamento suo solennitatem deesse credebat.
Nullo iure. Quo ad fideicommissi solennitatem.
Enixæ. Alias enixę, i. porrectę, & sic adiectiuum substantiui preces, vel subintantiui voluntatis: alias obnixæ, i. vinculo iuramenti firmatæ &c.
Successionis. Etiam ab intestato: & sic est contra C. de fideicom. l. si vetitas. & l. ex testamento. & l. eam. Sol hic speciale propter dictum iuramentum.
¶ Mando filiæ. Institui mihi hæredes duas meas filias, scilicet Titiam & Seiam: & postea dixi in eodem testamento, Mando filiæ meæ Tiriæ, solicitus pro ipsius salute, vt donec habeat filios, non faciat testamentum: & ita potest viuere sine periculo nunqd propter dicta verba rogasse videor Titiā filiā meam, vt partem suam hæreditatis restituat sorori suę Seiæ? Et certè non: quia verba prædicta fuerunt consilium, & non præceptum. & hoc dicunt illa verba: quod id est, quia non prohibuit eam testari de pecunia sua, id est de eo quod sibi reliquit pater, sed obtentu cōsilii voluit derogare iuri communi, quod concedit vnicuique testandi facultatem, & hoc dico prohibendo fieri testamentum. Viu.
Ipsius. Scilicet filiæ.

Apparuit.

Apparuit. Licet antequam liberos habeat testetur. Azo. Sed contra ff. eo. l. pen. §. fi. Sol. ibi. Item cōtra, ff. ad Trebel. l. qui filium. Sol. ibi alia euidenter volūtas testatoris apparet.
Testari. Scilicet prohibuit. sequens enim verbum prohibendo, hic cōcipitur. Azo.
Verba præceptiua quę pro consilio sonant. 1 Mād. in Gl. Fac. §. si ex præcepto in ver. diligere. col. 2.
Consilij. Not. verba præceptiua esse cōsilium: vt hic, & §. ea. l. §. curatoris. & econtra suasoria 1 inducunt necessitatem: vt diximus §. eod. l. peto. 1. resp. & l. vnum. §. fin.
Iuri. Scilicet communi ad tēpus constitutō, ne faciat testamentum: & quia est filiæ fauor, potest ei renunciare: vt C. de pact. l. pen. & hic dicitur.
¶ Rogo filia. Titius instituit sibi filiam suā hæredem. & ita dixit in eodem testamento: O filia rogo te, vt bona tua, scilicet quæ tibi relinquo, quādocunque decesseris, distribuas inter liberos tuos sicut vnusquisq; eorum meruerit communicare certè videtur relictū fideicōmissum filijs filiæ, quāuis nō æqualiter meruerunt, dū tamen non offenderint, quia illi qui offenderunt eam, nō admittuntur. & hęc omnia cum mater non elegit aliquos. & hoc dicit a princ. §. vsq; ad versi. eos aūt. cum cauda vers. qui incipit, q. si neminem si aūt elegit quosdā ex filijs fratris, qui ei seruierit, & erant alij qui non seruierant. tunc omnes qui seruierūt soli admittuntur, & electi, & nō electi: non aūt alii, qui non seruierunt. & idem est si omnes qui seruierunt, elegit & h. d. ille versiculus, eos autem &c. vsq; illuc, quod si nem nem &c. Viu.
Facit ad hunc §. c. vnicū, cū glo. super ver. administrare. ex. de seruit. in ordi. facien.
Tua. Quæ es habitura a me, vel habes a te. cum & mihi sis hæres: vt ff. ea l. §. Titio.
Mādo. vbi ff. in ver. vt ponens ēt aliàs significationis ptic. vt. 2 Cōcor. gl. in c. boną memoriæ. 1. sup verbo, naturā. in fi. ex. de ele. vbi dicit qđ qlibet pōsumitur idoneus, nisi, pbet cōtrariū.
Vt. Id est, sicut.
Cessante. Not. cessante, i. matre neminem eligente. si. n. nullum eligat, vel eligat indignū, oēs admittunt, tam illi qui seruierunt, quam illi qui non offenderūt: vt hic, & in fi. huius §. & §. eod. l. cum quidam. si verò eligat eos, qui seruierant, alii qui nō seruierunt, licet non offenderint, repelluntur. ii vero sunt: qui seruierunt, quos tamen cum aliis non elig. t, ipsi admittuntur. & hoc indicat verbum soli, ff. positum.
Non offenderint. Nam & alias presumitur qđ legitimè factū: vt Inst. de fideiuss. §. fin. & ff. de iniur. l. iniuriarū. §. 1. & facit ff. de manu. testa. l. seruos. & ff. de statu li. l. Labeo. in fin. & §. ea. l. hæreditatem. & l. cum quidam. & l. vnum. §. rogo. & §. titu. 1. l. 11. §. quamquam. & ff. de fideicommiss. liber. l. si eum. §. ex iusta.
Promeruissent. Quo casu non sufficit liberis aliis non offendisse.
Non admitti. Id est, repelli.
¶ Donationis prædiorū. Titia fecit quandā epistolam, in qua ita scripsit, filio meo Titio dono duo prędia, quæ habeo in tali loco: & deposuit illā epistolā in quadā ecclesia ignorāte dicto filio & missit tales literas ad sacristā dictæ ecclesiæ, Instrumētū voluntatis meæ vltimæ, id est, dictā epistolā, quā deposui in tua ecclesia, volo tradi filio meo p̄dicto post mortē meam, & non ante. postea decessit dicta Titia, & plures ab intestato habuit hæredes. Certè videtur mater prædicta reliquisse per fideicō. dicta prædia filio suo per verba dicta: nec obst. qđ Titia direxerit verba ad sacristā: & non ad filium: nō enim &c. vt dicit litera in fi. Vi.
Non subnixam. Ita scilicet dono cētum filio meo: hæc enim verba non fideicō. sed donationē innuunt.
Deposuit. Apud æduituum.
Ad æduituum. Id est, ad eū qui ædes tuetur: vt Instit. de tut. §. 1. Azo. id est, aliquem magistratum.
Post mortem. Ex hoc videtur fideicommissum.
Qui venit contra voluntatem defuncti, in eo quod est causa fideicommissi, ab eius petitione repellitur. Bar.
Libertis prædium reliquit: ac petijt, ne id alienarēt, vtq; in familia libertorum retinerent.
Non enim quæri. No. bonū verbum. sic §. e. l. miles. in prin. & l. vnum. in fi. & l. peto. in princ. & §. ti. 2. l. quidam, & ff. tit. 1. l. cum quis. §. Scia. Acc.
¶ Libertis prædium. Titius habet 5. libertos pone, i. Primum nomine, & 2. & 3. & 4. 5. eis omnibus reliquit fundum in alios non alienandum. Certè si primus, & secundus, & tertius, & quartus partes suas simul extraneo vendiderunt: solus quintus, qui suā partē non alienauit, ad reuocandas aliorū partes admittet: at si primo primus, postea secūdus, deinde tertius partē suā alienauit: & ad partē primi reuocādā oēs admittūt ipso excepto: ad partē secundi reuocandā nō primus neq; secūdus, sed alii admittunt ad partē tertii non, primus neq; secūdus, neq; ipse, sed alii qui non alienauerunt admittuntur: & sic licet ad partē tertii non admittatur secūdus, tertius tñ ad ipsius partem primo alienatā admittitur: sed si primus, secūdus tertius, & quartus nō alienatis suis partibus decedant: sicque eorum partes ad quintū perueniant, ipse dū sine liberis moritur. relinquere pōt partē suā, cui vult nec erit qui possit reuocare. Vi.
Reliquit. Scilicet patronus.
Ne id alienarēt. Fortè aliud est cum pater duobus Infortiatum. Sf filiis

filijs institutis vicissim eos per fideicomm. substituit, nec expressim prohibuit alienationem. nam ibi licet vnus alienet, nihilo minus alteri' partē reuocabit: qa non fecit expresse contra voluntatē. Itē hic nullo modo tenet alienatio: quia testator prohibuit eā: sed ibi tenet statim, licet reuocetur ex post facto, fm Azo.

Vēd derint Vnus post alium.

Voluntatem. Sed si cōsensit, nunqd saltē pretiū petet? Videtur quod sic: vt ſ. tit. 1. l. si fundum per fideic. in princ. Sed contra, ſ. eod. l. codicillis. §. insulā. Azo.

Pro solutione huius cōtrarij vide Bart. in l. si fundum per fideicommissum. in prin. ſ. ti. 1.

Paruerunt. Id est nō alienauerūt, vel nō consensērūt. Ac.

Alioquin. Id est, si non alienauerunt, vel nō cōsensērūt, fm Azo. & male, quia & is qui alienauit inuitatur in partibus alienatis priusquam ipse alienauerit: vt ſ. sequitur. Itē si cōsenserit quibusdam tātum in alijs, nō paratur ei præiudicium, vt hic innuit. Intelligas ergo hic in partibus alienatis, post quā alienauit is, qui vult reuocare alienatum ab altero. Ceus si cōsentiat alienāti: qa fauori suo videtur renūciare: vnde partes alienatas postea sine ſe reuocat, quia in nullo peccauit, secundum Azo.

c Perdiderit. Scilicet ius petendi in alienatis post, secus si ante. Azo.

d Procedere potest. Scilicet vt iure alienetur, vel vt nemo repetat alienatum: quia absurdum sit, vt dictum est, vice mutua induci petitionem. Azo.

e Prior. Pone Titius, & Męuius, & Seius, & Caius sūt liberti: alienauit Titius primo, Mæuius secūdo, Seius tertio, Caios quarto: in alienatis a primo omnes tres sequentes admittuntur. in alienatis a secūdo admittitur tertius, & quartus. in alienatis a tertio solus admittitur quartus. in alienatis a quarto nullus. & ita regula est, vt de alienato postquam alienauit, nihil petam: in alienatis prius petam pro parte. Azo.

f Non faciet. Id est, non faciet vt alij, qui fortè nondum alienauerunt, ſ. tertius, & quartus, vendicent tantum pro parte partem secundi alienatam, imo totā petent: non obstante primo, qui suam ante alienauit, at licet huic secundo alienanti amodo actio non nascatur, nata tamen primo in parte primi perseuerat.

g Tardius vendidit. Puta tertius.

h Non vendidit. Puta quartus.

i Partibus. Primi, & secundi, qui ante alienauerunt. rent, si excepto vno cæteri partes suas vēdiderint: qui non vendidit, cæterorū partes, quibus non dedit alienandi voluntātem, integras petet: eos enim ad fideicōmissum videtur inuitasse, qui iudicio paruerūt alioquin perabsurdū erit, vice mutua petitionem induci, ſ. vt ab altero partem alienatā quis petat, cum partem suam alienando perdiderit. Sed hoc ita procedere potest, si pariter alienauerint. Cęterū prout quisq; prior alienauerit, partem posterioribus non faciet. Qui vero tardius vendidit: ei qui non vendidit, in superiorum partibus feciſſe partem intelligitur. At si nemo vendiderit, & nouissimus sine liberis vita decesserit: fideicommissi petitio non supererit.

Filius libertę connumeratur in familia libertorum.

Vendiderit. Etiam nam & ei qui vendidit posterius, faciet partem. Azo. & facit ſ. tit. 1. l. nihil. §. 1. & ſ. de an. lega. l. quintus & C. de fideicom. l. quoties. & ſ. tit. 1. l. filiusfamilias. §. diui. & ſ. ti. 1. l. pater. § quandoquidem. & ſ. de min. l. auxilium in fi.

Cum inter libertos ad prædij legatum, libertas quoq; fuisset admissa: quod patronus petiit vt de nomine familiæ non exiret, hæredem libertæ filium partem prædij, quam mater accepit, retinere visum est.

Si ille, quem defunctus tabat ab intestato successurum in solidum, succedit pro parte: legata ab eo nominatum relicta præstabuntur pro parte, libertatos in solidum. Bartolus.

Cum existimaret ad solam consobrinam sua bona peruentura: codicillis ad eā factis pluribus fideicommissa reliquerat. Iure successionis ad duos eiusdem gradus possessione deuoluta rationibus æquitatis, & perpetui edicti exemplo pro parte dimidia mulierem releuandam respondi: sed libertates ad ea præstandas, quas damni causa intercidere durum videbatur.

Si fideicom. intucem datum continet tantundem in quotitate, & quantitate, non valet. Item æstimatio testatoris nullam necessitatem inducit. B.

Pater, qui filio semissem dederat, & sororibus eius impuberibus quadrantes: quibus fratrem tutorem dedit, ita fuerat locutus: Fili, contentus eris pro tuo semisse ducentis aureis: & vos filię, pro vestris quadrantibus, centenis aureis. Vice mutua liberis fideicōmissum hęreditatis reliquisse non videbatur, sed æstimationem (vt a parentibus frugi fieri solet) patrimonij sui feciſſe: nec idcirco fratrē iudiciū tutelæ bonę fidei rationes quandoq; prę-

Nomen familię, personas, & hēditatē cōplectit. l. fin. C. de ver. signi. sed quo cognoscatur, vide ibi Do. & maxim. Bar.

Aliàs, ab ea.

Aliàs, deest æqtatis.

¶ Cum inter. Titius habebat tres libertos, & vnam libertam: eis omnibus fundū legauit nō alienandū in alios. dicta liberta habebat vnum filium: & ea mortua fuit eius hæres. Certè illam partē prædicti fundi quam liberta accepit, retinebit filius eius. cū enim sit hæres legitimę dictæ libertæ, nō videtur retinere cōtra voluntatē defuncti.

Admissa. Vt ſ. de verb. signi. l. liberti.

Quod. Subaudi de eo quod &c. vel qđ scilicet legatū.

Familiæ. Liberto rum.

Filiū. Fortè collibertum cęterum familiæ maternæ (aliàs paternæ) qđ pertineret? Respon. certè nihil: vt ſ. de obsel. l. hæres. & ſ. de in iu. l. non tolum §. quanq;. & ſ. ti. 1. l. pater. § 1. q̄ sunt contra. Sed certè fm Azo. imo vt esse de familia, licet sit ingenuus: quia viuēte matre vt liberta pt reuocari in seruitutē: vt C. de liber. & eorum libe l. fin. & hoc fuerit lex ilta, cum inter &c. quasi diceret quia mater, nam si filius esset libertus admitteretur, siue admittatur mater, siue non. Sed arg. cōtra ſ. eod. peto § fratre Sed pōt dici quod ibi non loquitur de familia libertorum. Acc.

¶ Cum existimaret. Titius habēs vnam consobrinā & vnū consobrinū & nesciens se habere cōsobrinū: & sic credēs ad solā consobrinā pdicta omnia sua bona debere peruenire ab intestato, fecit codicillos. Et ab ea reliquit plura fideicōmissa & libertates. mortuo Titio peruenit hęreditas eius ad cōsobrinum, & consobrinā. Certe cōsobrina tenetur tm pro parte ad soluenda fideicommissa pecuniaria ab ea relicta. sed libertates ab ea relictas in solidū præstare debebit: quia durum videtur releuare cōsobrinam pro parte dimidia damno libertatis præstandæ. & sic facere intercidere libertates prędictas. interire. interirēt enim in totum, si pro parte interirent. nam nemo potest esse pro parte liber, & pro parte seruus. Viu.

Cum existimaret. Scilicet aliquis.

Ad duos. Scilicet dictam consobrinam, & alium.

Possessione. Vnde cognati.

Rationibus. Æquitatis.

Perpetui. Id est, generalis, quo cōtinebatur, vbi emolumētū minuit, & onus: sic & ī ſ. dituto, vt ſ. ti. j. l. fina.

Alias, deest æqtatis.

Mād. in Gl. Facul. in subscriptio. ī vers. ad ppetuā. col. 2. & ibi plenè quot modis qd dicat perpetuum.

si. sed certè imo adhuc in solidum tenetur cōsobrina, vt ſ. ti. 1. l. post emancipationē. §. item quæsijt &c. Sol. hic de æquitate, vt hic prædixit. vel dic vt ibi.

Vel dic aliter fm Bart. quod ibi succedit pro parte, sicut testator putabat, licet non eodem modo quo putabat: hic verò successit pro parte. & testator putabat in solidum.

Præstandas. Scilicet respondit.

Damni causa. Id est, ea rōne, qđ habeat damnū consobrina: nam hic non attenditur. Sed cur nō præstantē ab vtroque sicut fideicom. Respond. quia fidei com pro parte præstari potest, libertas nō: vnde ab eo solo præstatur, qui rogatus est. Azo. redemptis partibus a cohærede, si sit us serui qui debuit manumitti: vt ſ. titu. 2. l. qui. graui. & l. seq. Sed videtur quod a nullo: vt ſ. ti. 2. l. pe. in fin. Sol. hic æquitas: vt ſ. eo. l. cum filius. in princ. ibi rigor. & facit ſ. de excep. rei iud. l. iudicata. in princ. & de liber. ca. l. duobus. & C. de inoff. test. l. cū duobus. & ſ. de pac. l. tale. §. fina. & ſ. de verb. obl. l. eum qui ita. §. te & Titium. & ſ. tit. 1. l. 1. §. fin. & ſ. eo. l. si quis testamento. & ſ. ad Treb. l. epistolam.

¶ Pater qui filio. Titius habēs filium maiorem 25. ann. & duas filias impuberes reliquit filio sex vncias bonorum suorum, & duabus filiabus alias sex vncias: & dictū filium sororibus suis tutorem dedit: & ita dixit postea: Fili, contentus eris pro tuo semisse ducentis aureis, & vos filiæ sitis contentæ cētenis aureis pro vestris quadrantibus, id est, pro vestro semisse quem vobis reliqui. Certè non videtur pater rogasse eos per fideicommissum, vt vnus alteri restitueret: id quod plus habet de hæreditate, quā sit quantitas a parte designata: imo videtur pater æstimasse patrimonium suum, sicut boni patres solēt facere: & ideo fratrem eundemq; tutorem sororum suarum nō excusurum aliquo tēpore rationem reddendę tutelę sororum, ſ. quin teneatur reddere rationem etiā de eo qđ sorores habent plus in earum semisse quem pater postea æstimauit dicendo. Et vos filię pro vestris quadrantibus &c. quod est ſ. in litera. Viu.

Ducētis aureis. Per hæc verba videbatur legasse ducentos filio: & eum rogasse restituere quicquid habet de hæreditate: sic econtra dic de filiabus: quod remouet hæc lex. Accur.

Hæreditatis. Nec etiam aureorum: nam quantū dat filijs in aureis, tantum recipit: & sic filiæ dat, & eodē modo in partibus hæreditatis: vnde videtur ridiculū: vt ſ. ad l. Fal. l. si fundus. in fi. secus si appareat vtilitas eius cui relinquit vt ſ. eo. l. peto. in prin. quæ est cōtra.

ADDITIO. Dic quod hoc ideo, quia esset ridiculum tantum enim daret vnus, quātum acciperet: simile. ſ. tit. 1. l. ab omnibus. §. quod si Titio. fm Bart.

Frugi. Fruges suas æstimātibus. q. d. bene sufficit, qđ dimitto vobis: qui valet tantum.

Exclusurum. Id est, frater idemq; tutor non excluderet rationes, quin ī solidam substantiā teneatur: licet testator videatur eā taxasse: & hoc dixit præscriptione taxatæ quantitatis: scilicet a testatore: vt hic, & C. arb. tutel. l. j. nisi iurasset: vt in Authen. de iureiur. a mo. præst. colla. 5. §. 1. & facit ſ. ti. 1. l. si fundum sub conditiōe. §. si libertus.

Titio Seius instituit Mæuium, & rogauit restituere Titio fratri Męuij post mortem ipsius Mæuij. hic Mæuius postea fratrem Titium instituit tam in suis quam in Seianis bonis: & rogauit vtrūque restituere Sempronio post mortē Titij: hic Titius rogatus vult retinere hæreditatē Seianā vt as alienū, & non restituere Sempronio. Item de Mauianis vult retinere: quarā. quod videtur posse: vt C. ad leg. Fal. l. irritum. sed tamē distinguitur: percepit tot fructus de hæreditate Mæuiana, qui valeant Seianam, & non pōt. alias sic: non dico de fructibus Seianæ: quia suo iure eos percepit Titius, vt a se. Secundo pone qđ Mæuius prędictus Titium instituit ea lege, ne accipiat fideicommiſ. Seianæ hæreditatis, certè non adibit Męuianam nisi renūciet fideicom. quo facto adeat, & cōputet sibi in damnum amissi fideicom. Falcid. hæredi. Mæuianę, quod est graue: maximè, dum non æquiualet illa Falcidia fideicommisso, & ideo contra iniquitatem dat consilium, quod habet locum re integra.

Fratri suo. Scilicet Męuij.

A quo. Seio.

Erat. Mæuius.

Rogatus. A Seio.

Scripto. In hæreditate, Mæuiana.

Tam suam. Scilicet Mæuianam. Quid si de Titiana rogaret? Respondeo: vt ſ. titu. 1. l. hinc §. vt quis. Accursius.

Ex fructibus. Scilicet Mæuianæ hæreditatis.

Debitam quantitatem. Id est, fructus, quorum æstimatio continet tantam quantitatem. quantā cō. inet dodrans Seianæ hæreditatis, vel etiam totam, si Mæuius ex fructibus habuit quartam; arg. contra videtur ſ. eo. ti. l. Imperator. § 1. ibi, Enim vero. &c.

Dic quod ibi quātitas legatę, & in ꝓpria specie quis grauatur. hic autem grauatur in hęreditate, quę loco quantitatis habetur, in d. l. Imperator. §. cum quidam. fm Bar.

Compensationis. Id est, cōputationis. sic impropriè

ponitur ſ. eo. l. Titia. §. qui inuita. quæ ſit ad concurrẽtem æſtimationẽ fructuũ, & hæreditat. Seianæ: vt ſ. e. l. Imperator. §. cum quidam. imo & ſi non concurrat idem videtur: vt j. ad leg. Falcid. l. ſi debitor. Sed reſpon. hic non dixerat, ne computaret: ſed ſi dixiſſet, idem tamẽ eſſet: vt ſ. eo. l. Imperator. §. cum quidam. Azo.

Quidẽ, non eſt in P. Fl.

Retineat. Quo caſu ex teſtõ hæreditatem nõ aliter adire conceditur quã ſi illi cuius intereſt, vt cohæredi ſui Titij, vel etiam ſeruo publico propter legatarios caueat ſe non deductum ſi deicommiſſum vt æs alienum: vt j. de condit. & demon. l. Mutianæ. quo facto Seianam hæreditatem, non iure proprio fideicõmit. ſed Mutianæ hæredi. nomine velut cæteram bona Titij acciperet cum cohærede, vel ſolus: vt ſ. eo. l. ſi mihi pure. Ro. Sed quod dixit de cautione Mutiana, non habet locũ: quia loquitur quando ſub conditione non faciendi aliquid relinquit vt d. l. Mutianæ. Dic ergo, qđ aut ſub conditione ſcilicet didi vel faciendi aliquid relinquitur: & tũc prius debet impleri, quam accipiatur relictum: vt j. de cõdi. & demo. l. qui hæredi. in fi. Aut non faciendi, & tunc etiam habet locum cautio Mutiana. Aut ſub modo, & tunc cauetur de implendo modum. & poſtea percipitur: vt hic, & j. tit. l. ſi tibi. & j. de fideicommiſ. liber. l. cum in teſtamento eſt enim hic modus ne retineat, id eſt, vt non retineat. Acc.

In P. F. ſed iniqua te occurrere, & tunc pro iniquitati. Hæc verba recitantẽ in gl. ſi. in fi. in c. ad audiẽtiam, de ijs quæ vi, metuſue cauſa.

Planè ſi ea lege Mæuius Titium hæredem inſtituat, ne fideicommiſſum ex teſtamento Seij retineat: Falcidiam quidem compenſationi ſufficere: ſed iniquitatem occurrere. Prudentius autẽ fecerit, ſi ex teſtamẽto fratris hæreditatem repudiauerit, & inteſtati poſſeſſionem acceperit, nec videbitur dolo feciſſe, cum fraudem excluſerit.

Diſiuncta poſita inter perſonas, inter quas cadit affectio ordinatio non reſoluitur in cõiunctam. Bart.

A te peto marite, ſi qđ liberorum habueris, illis prædia relinquas: vel ſi non habueris, tuis, ſiue meis propinquis, aut etiã noſtris libertis. Non eſſe

Fraudẽ hoc loco poſſis accipere, p pericolo, aut ẽtiã lationẽ. nõ eſt aũt nouũ fraudẽ inijere, p periculo accipi, vt cũ dicimus ne ea res fraudi ſit. vel expõe, fraudẽ ex cluſerit, id eſt effecerit, vt ius ſuũ ſaluũ ſibi eſſet. ita. n. dicimus qđ ſi ne fraude ſua, aliorũ qj nat, id eſt ſaluo ſuo, alienoque iure.

Limitabis hãc gl. & alle. l. q hrẽdi. p tex. il. ſi tibi. j. pxi. tit. vt nõ procedat quando legatarius præſtat cautionẽ de implendo conditionẽ ꝺ quo vide in le. ea l. §. fi. ſ. fo.

Iniquitatem. Quia & Falc. Mæuianæ ſine onere & fideicom. Seianæ debet habere, ſecundum R. arg C de iur. dot. l. cum patrẽ. Sed contra j. ad Treb. Lucius. §. maritus, vbi ſufficit, ſi habet tantum in hereditate ſtantis, quantum erat dos debita. Dic ergo iniquitatẽ eſſe, quia iure communi ſic ſolet contingere. vt Falc. habeat, & debitum deducat: vt C. ad l. Falc. l. in impoſito.

ſed tamen quia ipſe ſciens voluntatẽ defuncti adeundo & cauendo conſenſit, cogitur parere: vt j. ad leg. Falc. l. ſi debitor. Azo. ſi modo tantum eſt in Falcid. Mę uianæ quantum eſt Seianæ: vt d. § maritus.

Excluſerit. Non ſic j. ad Treb. l. recuſare. §. pen. & ſ. de inoffi. teſta. l. Papinianus. §. cum igitur. & l. nihil, § ſi cũ filius. & de ne. ge. l. acquirit. §. cum me. & de aqua pluu. arcen. l. 1. §. deniq;. & ſ. ſi qs omiſ. cau teſta. l. qui aũt. § quid deinde dicemus. & Inſtit. ad leg. Aqui. §. iniuria. & j. de excep. do. l. 1. § 1. Item facit ad §. C. de boaut. iud. pol. l. 1. & j. de dot. præleg. l. 3. & de aur. & argẽ. legat. l. ſi vxori. in princip. Acc.

datam electionẽ, ſed ordine ſcripturæ factã ſubſtitutionem reſpõdi.

Valet legatum, licet qualitas non fuerit adiecta, quam teſtator adiecturum ſe dixerit. Barto.

Vicos ciuitati relictos, qui proprios fines habebant, ex cauſa fideicommiſi non ideo minus deberi placuit, qđ teſtator fines eorum ſignificaturum, & certaminis formam, quam celebrari ſingulis annis voluit, alia ſcriptura ſe declaraturum promiſit, ac poſtea morte præuẽtus non fecit.

Iuſta cauſa in parte, non tollit moram in alia parte.

LXXX.

Vi ſolidum fidei--

P. F. ſed ordinem ſcripturæ factũ ſubſtitutioni reſpondi.

A te peto.

Titia vxor Mæuij fecit teſtamentum, & dicto Mæuio reliquit duo prædia: & poſtea ita locuta ẽ marito: peto a te &c. vſq; illuc, non eſſe datã: & dicit qđ per dicta verba Titiæ non eſt data electio marito, vt det dicta prædia liberis vel propinquis, aut etiã libertis prout vult, ſed videt ſubſtituiſſe propinquos liberis ſecundum ordinem verborum dictæ mulieris: l. vt ſi habeat maritus liberos, illis relinquat: alioqui ſui mariti propinquis, illis non exiſtẽtibus, relinquat propinquis mulieris, & ſic poſtea in libertis ordo ſeruatur. Viuianus.

Ordine. Not. de ordine: ſic ſ. de vſufruc. l. quoties. in prin. arg. contra. ſ. ea l. §. fideicom. tuę. Item videt. quod ſimul admittantur, & ita vel, pro &, accipiatur: vt C. de ver. ſig. l. cum quidam. & ſ. de inſt. & ſubſtit. l. generaliter in princ. Sol. fm R. ex ſermonis cõceptione & perſonarum affectione, hæc & illa verba aliter & aliter intelligenda procul dubio patet.

Ordo ſcripturæ qũ ſeruã ꝺ & qũ nõ. Mãdi 46. q. 16. Reg. Cancell. nu. 3. & ſeq.

¶ Vicos ciuitati. Titius fecit teſtamentũ & reliquit vicos, id eſt, quaſdã cõtratas ciuitati Bononię. qui vici habebant certos fines, & ita dixit poſtea dictus teſtator: Ego deſignabo intra fines vicorũ. Item ſcribam quod certamẽ volo, quod dicta ciuitas faciat omni anno in meam memoriam propter vicos quos ei relinquo: poſtea morte præuentus Titius non fecit ꝑdicta duo. Certe nihilominus valet legatũ vicorũ. Vi.

Vicos. Expone: vt j. ti. l. ſi hæres. §. 1.

Fideicommiſſi. In teſtamento perfecto relicti.

Formam. Quam formã voluit ſeruari in illo ꝑdio: puta volebat forte vt tibi fieret ludus gratitiorũ (alias pugnę & hanc formã dixit ſed dicturũ ſi alia volũtate.

Frequentus. Prima ſcriptura per omnes ſuas partes iam eſt perfecta: & ſic non obſtat intra de vſufruct. legat. l. qui cum plures. Item contra ſupra eodem lege, Titia in principio. Solu. ibi. Item contra ſupra de hered. inſtit. l. quoties. §. tantũdem. Sol. ibi. & C. de inſtit. & ſubſtit. l. penul.

Vi ſoliduni. Titius fecit teſtamentũ, & reliquit per fideicommiſſum ab hærede ſuo Titio viginti, & tot alia legata reliquit aliis, quod debebat Falcidia locum habere: poſtea Titius petiit ab hærede dicta viginti integra: & fruſtra petebat, quia de eis debebat detrahi Falcid. ſicut de aliis relictis: & hoc ei hæres obiiciebat in iudicio: dixit fideicommiſſarius hæredi, ego peto a te viginti: & vis detrahere quartam propter Falcidiam, ſoluas modo mihi in nomine domini quindecim, & procedamus in cauſa ſuper v. dixit hæres ei: Ego nolo tibi aliquid dare, niſi prius cauſa finiat: quæritur quid iuris ſit? Et certè quantum ad dicta xv. hæres videtur fuiſſe in mora, ideo ad vſuras tenetur.

commiſſum fruſtra petebat, hærede Falcidiam objiciente, ſi partẽ interim ſolui ſibi deſiderauerit, neq; acceperit: in ea moram paſſus intelligitur.

Legatario debetur æſtimatio ipſius rei, vel partis quæ ad hæredem loco rei peruenit. Barto.

¶ Cũ poſt mortẽ empto ris venditiones ꝑ dictorũ Reipublicæ optimus, maximusq; princeps nr Seuerus Auguſtus reſcindit, hęredib. ꝓtio reſtituto iuſſiſſet: de pecunia legatario, cui prædiũ emptor ex ea poſſeſſione

¶ Cum poſt mortẽ. Reſpõ. vendidit Titio quandã vniuerſitatem prædiorum in certo territorio poſitorũ: puta i Coralcoia. Titius emptor dimiſit dictam vniuerſitatẽ ꝑdiorũ in plura ꝑdia: poſtea fecit teſtm dictus emptor, & vnum de dictis prædiis, puta Cornelianum, legauit Sempronio: & ſic deceſſit emptor relictis pluribus hæredibus. Venit poſtea adminiſtrator dictæ Reip. coram Imperatore Seuero, & petiit reſtitui in integrum nomine dictæ Reipublicæ venduricis, & probans eam læſam in dicta venditione vniuerſitatis prędiorum, habuit reſtitutionem eius nomine: & ſic dictus Imperator iuſſit dictam venditionem reſcindi, & prędia Reipubl. per hęredes emptoris reſtitui: & iuſſit ei, quod reſpub. reſtitueret hęredibus emptoris pretium, quod receperat ab emptore: quæritur quomodo conſuli debeat Sẽpronio legatario, cui emptor legauit prędium Cornelianum ex dicta vniuerſitate: quod prædium Sempronius habere non poteſt: quia reipub. debet reſtitui ex iuſſu dicti Imperatoris. & certe de pretio quod reſtituit reſp. hęredib. emptoris, ea pars æſtimationis quę dictum prædium legatũ contingit, ſoluetur legatario: & hoc ideo, quia ita videtur voluiſſe emptor, qui ei legauit. & h. d. coniectura voluntatis, &c.

¶ Etiam. Titius inſtituit ſibi hęredem rempublicam, & ab ea reliquit fideicommiſſa. fuit in mora ſoluẽdi fideicõmiſſa, certe tenetur ad vſuras: ſicut teneretur aliquis priuatus ſed totum illud damnum, quod contingit reipub. propter vſuras prędictas ſolutas fideicõmiſſario, debent reſarcire reipublicę adminiſtratores eius. Item debent reſarcire ſumptus; quos fecerunt de bonis Reipub litigando contra fideicõmiſſarium: & quod dixit in adminiſtratoribus Reipubl. idem eſt in tutoribus pupillorum.

¶ Prædium. Titius inſtituit ſibi hęredes tres ſuos filios, pone, & ita poſtea dixit, Rogo vos per fideicõmiſſum, quod prędia mea, quę ſunt in tali loco, non alienetis extra famĩliam noſtram. Vnus de dictis filiis deceſſit, & non reliquit tuam partem de dictorũ ꝑdiorũ in familia: ſecundus deceſſit, & fecit idẽ. Vnde Titius ſuperſtes poteſt reuocare partes mortuorũ i extraneos alienatas. Decedens ergo iſte Titius ſine liberis, inſtituit ſibi hęredem quendam extraneum: quæritur nunquid iſte extraneus hęres Titij poſſit ita reuocare partes precedentium in extraneos alienatas, ſicut poterat Titius? Et uidetur quod non: quia dictus Titius ita bene facit contra præceptum teſtatoris, ſicut alii duo. ſed certè bene poteſt. nam in perſona tertii vltimo decedentis finitum fuit teſtatoris præceptum.

legauerat, coniectura voluntatis pro modo æſtimationis partẽ ſoluendam eſſe reſpondi.

Reſpublica propter moram tenetur ad vſuras, propter temeritatem ad impenſas litis: licet habeat regreſſum contra adminiſtratorem. idem in pupillo, & tutoribus. Bartolus.

Etiam reſpublica poſt moram fideicommiſſi vſuras præſtare cogitur: ſed damnum, ſi quod ex ea re fuerit ſecutũ, ab iis ſarciendum erit, qui poſt dictam ſententiam iudicatum ſoluere ſuperſe-

¶ Si creditor. Ego obligaui domũ meam Titio, poſt feci teſtm, & dictam domum legaui Seio, vel per fideicõmiſſum reliqui. poſtea dictus creditor Titius vendidit dictã domum Caio, ſciens etiam quod ego debitor legaueram dictam domum Seio. nunquid Seius ſi deicõmiſſarius poterit petere domum ab emptore? Et dicitur quod non. Viuia.

Fruſtra. Propter Falcidiam, quæ reſecat: & dic, quod commodè poterat diuidi.

Partem. Quæ ſcilicet deberi potẽrat ad minus, puta tres partes. & dic, quod nõ offerebat ſatiſdationem: aliàs totum petere poteſt: vt C. de vſu, & vſufruct. leg. l. 2.

Acceperit. Quia hęres non dat.

In ea. Scilicet parte.

Paſſus. Et ſic ad vſuras acceſſerit, & tenetur hęres: vt C. de vſu, & vſufruc. lega. l. 1. & j. §. etiam. & l. ſi qs ſeruo. Item hoc ſi hęres credebat ſe teneri: vt ſ. ſi certa. pera. l. quod te. & de vſu. l. ſciẽdum, & facit ſ. de rei vẽdic. l quę de tota. Acc.

Reipublicę. Reſpublica vendidit poſſ. Titio, in qua erant plura prędia: quorum vnum Titius alij legauit, tandem reſpublica reſtituta in integrum, recuperauit prędia, & pretium reſtituit hęredib. Titij. de hoc pretio dic ſatisfieri legatario, ſecundum valentiam prędij legati.

Iuſſiſſet. Per in integrum reſtit. vt C. ex quib. cau. maio. l. reſpublica.

Poſſeſſione. Per prędia diuiſa. vel à republ. uel à Titio, quod poteſt fieri: vt ſ. titu. l. l. quod in rerum. §. ſi quis. Acc.

Voluntatis. Scilicet Titij, nam qua ratione voluit legatarium habere ꝑdium: eadem & eius pretium. Acc.

Æſtimationis Quę ſubtilitet perpend. tur, quantũ pro eo pretio datum fuit: vt ſ. de ꝙdil. ędi. l. pen & ſ. de eui. l. 1. & ſ. e. l. ſi quid. Item videtur hunc l. contra. ſ. eo. l. cum patet. § euictis. Sed ibi rem alienam legauit, hic ſuam, & quodam ſpeciali iure edificã. & ideo ei, id eſt, legatario quodam ſpeciali iure fuit prouidendum. ſic ſupra de euict. l. minor.

Soluẽdam. Ab hęredibus, quibus reſpublica reſtituit, vtili forte actione ex teſtamento, vel officio iud.

Etiam reſpublica. Inſtituta & grauata.

Vſuras. Vt j. e. l. ſi quis ſeruo. & j. ad leg Falc. l. diu⁹. §. 1. & ad Trebel. l. deducta. in princ. & j. eo. l. Titia. §. j. & ſ. ea. l. in princ.

Ex ea re. Id eſt, mora: vt in vſuris, vel alijs acceſſionibus. Acc.

Ab ijs. Scilicet rempublicam adminiſtrantibus.

Sarciendum. Id eſt, reſtituendũ reipub. ſic ſ. ſi cert. pet. l. ciuitas. & C. vt in poſſ. leg. l. ſi.

Infortiatum. Sſ 3 Super-

a Superſederunt. Vel etiam ante, ſi prius mora fuit: vt C. de vſu. & vſufruct. leg. l. 1. no.

b In litis ſumptibus. Quos dederunt adminiſtrantes tunc reſpublicã victori de pecunia reipub. quia reddent reip. ab. & no ſi ratio &c. quia iuſta ignorãtia excuſat a litis ſumptibus, ẽt olim, quod dic, vt C. de iudic. l. properandũ. §. fin autem alterutra.

Ignorãtia iuſta a litis ſumptibus excuſat.

Ergo ſi ſit iuſta cã litigandi, excuſatur qs ab expenſis vt hic, & in ca. finẽ litibus, in gl. magna poſt med. ibi, nõ debet cõdẽnari &c. exẽ. de dol. & cõt. In Rota Romana expẽſarum cõdemnatio in differenter fit. limita. vt p Mãd. in 11. qu. Reg. de ſubrogã. n. 4. & 12.

Ignauiam. Id eſt, ſtultitiam: ſic ſ. de iur. & fact. ign. l. regula. §. quod imperitia. Acc.

In tutoribus. Vt damnum ex eorum mora, vel malitia in litigando refundãt pupillis: ſic, C. de iudi. l. properandũ. §. fi. & arg. ſ. de adm. tutor. l. quotes §. ſi cut & C. de admin. tut. l. non eſt.

Potuit. Alijs alienantibus.

Actionem. Per quam reuocat alienationem factã ab eis. ſic ergo extraneus hic hæres habebit actionem pro partib. aliorum alienatis, & reuocabit. Acc.

Hæredem extraneũ. Nam quia nullus eſt, qui petere poſſit, etiam extraneũ inſtituit: vt ea. l. cũ pater. §. libertis. in fi. nec obſta. ſ. e. l. peto. §. frater. in fin. vt ibi dixit Azo. & facit C. quãdo. dies leg. ced. l. 2. & j. titu. 1. l. pater filium. §. fundus. & l. Iulianus. & l. Lucius. & ſupra ti. 1. l. titius. §. diui.

b Teſtamentum fecit. Et eam donum per fideicõmiſſ. reliquit.

Iure pignoris. Ex pacto, vel ex lege: ſi autem vẽdita non eſſet, quis debeat luere, dic vt ſupra titu. 1. l. ſi res obligata.

Contra emptorẽ. Et eſt ratio: quia debitor non potuit impedire venditionem. vt C. debit. vẽd. pig. impe. non poſſ. l. 1. aliàs eſt in tex. contra hæredem & tũc eſt eadem ratio, vt hæres non teneatur: hoc tamen caſu imputatur hæredi, ſi ſoluere potuit, & non fecit.

Væ fideicõmiſſum. Titius inſtituit ſibi hæredem vxorem ſuã, & eam per fideicõ. rogauit, vt prędia quædã viri reſtituieret. quibuſdã libertis viri, hęc vxor deceſſit, poſtea reliquit vſum fructum dictorum prædiorum libertis prædicti viri & quibuſdam aliis libertis propriis vxoris: liberti autẽ viri cum libertis vxoris longo tempore poſtea perceperunt vſumfructum dictorum prędiorũ: nunquid pẽiudicant ſibi liberti viri taliter percipiendo, ut dictũ eſt, quin poſſint petere proprietatem dictorũ prædiorum ab hęredibus vxoris? Et dicitur quod non. Bar.

Debuit. Ex teſtamento mariti ſui, illa moriens eorundem &c.

Suis quoque. Quaſi dicat, non ſolũ libertis mariti.

Iuris ignorationẽ. Quia putabant quod vxor teſtamentum mriti ſui poſſet immutare. Accur.

Peremptam. Et ſic nõ nocet hic iuris error. Sed contra j. ſi in frau. pat. l. ſi patronus hęres. Sol: quarta, quæ debeẽ patrono, dr quaſi debita vt arrogato: vt ſ. de inoff. teſta. l. Papinianus. §. ſi quis impubes. hic autem per teſtam. ẽtũ videtur debitum: ſic & nili hæreditas dicitur quaſi debita matri: vt C. ũ co. l. fi. §. 1. & ideo errore iuris perdet: vt C. qui pe. tutor. l. fi. Item contra ſ. de acqui. har. l. Clodi⁹, in prin. & in fin vbi per factũ erroneum iure perdit debitam hæreditatẽ. Solut. vt ibi, & no. nor vitiari vtile p inutile. ſic ſ. de donat. inter vir. & vxorẽ. l. quod autem. §. ſi vxor. & ſ. de inoffic. teſta. l. mater. & C. de iuris & facti ignor. l. ſi poſt dies. & ſ. fam. ercil. l. cum putare m. Accur.

Egatum. Sicut hæreditas alicui delata facit hæredis res ſingulas, quę ſunt ĩ hæreditate, ſcilicet ſi hĩs adit hæreditatẽ, ita legatum facit dominũ rei legatæ legatarij recta via, ſi legatarius legatũ non repudiauit. & hoc dicit. Viu.

Legatum id eſt, legitio, ſeu ipſum legare.

Legatarij. Vt j. de fund. l. a Titio. & ſupra de pecu. l. ſed ſi damnum §. 1. & j. ſi in fra pat. l. 1. §. aduerſus. & ſupra titul. l. ſeruum filij. §. 1. & l. ſeruus Titij, & ſupra eodem lege, cum pater §. furdo. Sed contra, ſupra titu. 1. l. legatum eſt delibatio &c. §. fina. Solut. ibi. Item contra. de ſer. l. Papinianus. Solu ibi. Item contra, ſupra de condi. inſti. l. ſi quis ita. Solu. ibi. Item cõtra, ſupra tit. 1. l. ſi tibi homo. §. cum ſeruum. Solu. ibi. Accurſius.

Vt hęreditas hęredis. Ibi tamẽ eſt neceſſaria aditio, vt j. de acquirenda poſſeſſione, le. cum hæredes Sed legatum etiam ignoranti: vt ſupra eodem lege, cum pater. §. furdo. & facit ſupra de rebus eorum. le magis, §. fundum. & de dolo. l. & eleganter. §. item ſi. Accurſius.

Purè. Nec tacitè inſit conditio.

Si

Quis teſtamento. Titius inſtituit ſibi hęredes filios ſuos, & ab eis reliquit fideicõmiſſa, & dixit: Volo: quod ea præſtetis ſi eritis hæredes mihi ex teſtamento, & non aliàs: poſtea teſtamentum eius fuit irritum & annihilatum, & ita filij, eius habent hæreditatem ab inteſtato. nunquid præſtabunt dicta fideicommiſſa? & dicitur quod non. Viuianus.

a Vt a legitimis. Id eſt, non repetijt ab inteſtato, quod poſſet, niſi in caſu: vt ſ. de inof teſta. l. Titia Accur.

Aliquo caſu. Vno excepto ſecundum hæc iura: vt ſ. de inſtitu teſtam. l. poſthumus. quæ eſt contra hodie rapto præteritione, vel ex hæredatione relicta valent: vt C. de liber. præteri. auth. ex cauſa. Vel in leg. poſthumus. iure ciuili, non ꝓtorio fuit ruptũ: hic vtroque, vt maxima, vel media capitis diminutione teſtatoris. & facit C. de fideicom miſ. l. eam quam. & l. ex teſtamento. & ſ. eod. l. cum pater. §. filius. & j. eodẽ. l. Lucius. §. filiã. & l. codicillis. §. fin. Accurſius.

a Sic in P. Floren. Hal. autẽ ſcipſit, ſed vt a ſcriptis filijs. in quibus data exempl. manuſcri pt. ſed vt à ſcriptis alijs.

Ebitor. Sub pignore debebam tibi decẽ: poſt annum feci teſtamentum, & dicta decem tibi legaui. nunquid valet legatum? & dicitur quod ſic. Sed quid continetur in iſto legato? & dixerunt quidam, quod continetur commodum medij tẽporis tantũ, id eſt, vſuræ, quæ poſſent rediגi ab illis decem vſque ad annum: ſed hoc eſt falſum, imo ipſa decem poterit petere ab hærede meo. Quid autẽ ſi mortuo me teſtatore finitus ſit dictus annus? Non tollitur certè propter hoc petitio de decem. fuſſicit enim, quod ſemel valuit legatum. ſi autẽ me viuo teſtõre finitus ſit annus, efficitur inutile legatũ: quia tẽpore quo fuit finitus annus, nõ ceſſerat dies legati, quia ego teſtator viuebam. vnde cum poſtea tempore mortis mei teſtatoris non inueniatur aliqua cõmoditas in legato vltra, quam eſſet in debito, nihil valet legatum: ſicut autem poſſunt peti tota decẽ legata: quæ debebant legatario poſt annũ, vt dictum eſt: ita eſt in dote in pecunia conſiſtente, q̃ debetur quidem vxori poſt annum a morte viri. nã ſi maritus eã purè leget vxori: poterit petere decẽ. & non ſolũmodo commodum, quod inde euenire poſſet. Illos autem, qui dicũt quod in dicto legato de decem cõtinetur commodũ medij temporis tantum, & non decem, deduco ad incõueniẽs: pone enim, quod debebam tibi fundũ poſt diem. & eum tibi legaui: certè ex fundo non põt vſura peti, & ſic pro certo apparet, & quod x. ſunt in legato, & nõ cõmodum tãtũ. h. d. vſq; ad §. ſi primo. Vi.

Interim. Id eſt, lite pendente poſt teſtatoris mortem.

Quod vtiliter. Quia poſt mortem teſtatoris.

Inutile. Id eſt, ſine commodo, valet tamen legatum, vt actione ex teſtamẽto peti poſſit: vt Inſti. eod. §. ecõtrario. quæ eſt contra. ad quod eſt j. de verb. obligat. l. qui bis. & de fideiuſſ. l. hĩs. §. non eſt, vel illud nouum, hoc vetus ius.

Nec pecunia. Id eſt vſura. ſi ergo in primo caſu huiꝰ legis ſunt decem in legato: & nõ vſura, vel commodum medij tẽporis. Sed tñ quo ad l. Falc. vt detrahi poſſit, commodum videtur legatum eſſe: vt j. ad l. Falc. l. 1. §. ſi creditori. & facit ſ. ti. 1. l. ſi creditori. & l. ſeq. & j. de lib. leg. l. ſi creditor. & j. ad leg. Falcid. l. verbis. & ſupra titul. 1. l. Mæuius. §. debitor autem.

Iſte §. fecit qđ iudex talem poteſtatẽ hẽt in recõuentione, qualẽ hẽt in cõuẽtione: vt j. ca. 2. exẽ. de mupetit.

¶ Si primo, & Secũdo. Inſtituit mihi hæredẽ Primum, Secũdum, & Tertiũ: & ſi hĩs non eſſet Primus, ſubſtitui ei Quartũ: & ſi Secundus hæres non eſſet, ſubſtituit ei Quintum. & poſtea legata reliq Primo, & Secũdo hæredibus hoc modo: Si Primus hæres mihi non erit: volo quod Secundus det Titio 10. & ſi ſecundus hæres non erit, volo quod det Primus Seio fundum Tuſculanum. Poſta Primus, & Secũdus omiſerunt hæreditatem. quæritur, nunquid Quartus, & Quintus ſubſtituti Primi, & Secundi debeant ſolue re relicta ab illis, quibus fuerunt ſubſtituti? Et dicitur quod ſic. Quartus ergo ſubſtitutus primo, debet ſolue re fundum Tuſculanum Seio, & Quintus ſubſtitutus Secundo, debet ſoluere Titio decem. & h. d Viu.

Ab vtro ij. Hic reſpon. vni, ſed nõ alteri quæſtioni: ſed dic cuilibet ſuum. & facit ſ. e. l. cum pater. §. ab inſtituto. & l. ſi Titio. §. 2.

¶ Seruo alieno. Sempronius fecit teſtamẽ, & ſeruo Titij legauit propriam rem ipſius Titij: vel id quod Sempronius purè Titio debebat. quære-

Not. limitationẽ, niſi eſſent ſeparabilia, q̃ Ba potuit in l. ſi ẽ ĩ ju. om. iudi. Car. in cle. 1. §. eadẽ, d tup. negl. prela & uide certos caſus fallentiꝫ p Bal. in l. certi. §. qm. 3. nota. ſ. ſi cer. pet. p præmiſſis vide Mã. in 9. q. Regu. ẽ Idi. nu 6 7. & in 24. de. non iudi. nu. 19.

batur, vtrum teneret legatum? Et dicitur hic ꝙ sic. Di ceret aliquis, imo videtur quod non teneat: quia cum legatur seruo alieno, capit legatum vires ex persona domini, & domino, scilicet Titio non posset legari res sua, vel quod sibi debetur: ergo nec seruo suo, cū ex ꝑsona domini, scilicet Titij capiat vires legatū. Ad istud autem respōdet Iurisco & dicit. Quod dicim⁹ personā domini inspici hoc ad id solū pertinet vt sciam⁹ sit capax aliquid accipere ex testamento, vel non: vt si sit capax, & seruo eius legari possit, aliàs nō: sed nō inspicimus personā domini. vt sciamus possit capere ipsam rem relictam, vel non: vt si dicamus interdū posse legari rem illam seruo, interdum non: sed in casu ꝓposito ex persona serui constitit legatum. hoc est dicere quia si tēpore quo cesserit dies legati, inuentus fuerit liber, habebit legatum: aliàs non habebit: & quia si ex persona serui constitit legatum, dixit Iulian⁹, & rectè qđ id demū seruo alieno legari potest, quod ipse liber factus capere posset. Et si aliquis vellet argumētari hoc modo Dicis, ꝙ ea demū res pōt legari seruo alieno, quā ipse liber fact⁹ capere posset. ergo sibi, s. seruo. quādiu seruiat legari nō pōt: cum liber effectus capere id non posset. istud reprehendere calumnioſum est: non est enim vera reprehensio legari posse seruo quādiu seruiat: iuā pt legari: & si aliquis hoc reprehēderet calumnioſe, id est non verè reprehenderet. nam & hoc legatum ex ꝑsona serui capit vires, id est, quia res talis, & quam caperet liber factus, licet non eo mō: alioquin id ei, si reciperetur illa reprehensio, iam euenire istud absurdū, qđ si seruus esset talis, qui nō posset ad libertatē pueruire, iā si legaretur sibi, nō valeret legatum. seruū. n. quia nō potest ad libertatē peruenire, posse domino acquirere, istud reprehēdere malū esset, imo bene pt acquirere, ex quo ergo apparet, quod serui persona inspicitur, apparet ꝙ seruo hæreditario legari potest. & ex his apparet quod in proposita specie res domini, vel quod pure ei debetur legari potest seruo eius. Vlpianus.

a Rem. Hoc est, quod extraneus seruo meo rem meā legare potuit.

b Scribit. A non domino, s. potuit legari: vt Insti. e §. sed si rem. & ff. ti. l. cætera §. 1. Acc.

c Domino. Nec hoc dño, vt Insti. eo. §. ex contrario.

d Debetur. A testatore, subaudi, legari potest.

e Testamēti factio. Nō vt sciam dominus capere possit, vel non rem seruo legatam: quia potest esse, ꝙ potest capere, aliàs non habet rem. & est ad hoc ff. ti. l. si mihi & tibi. §. regula. & ff. de hær. insti. l. non minus. & C. de hære. insti. l. neq; per se. Acc.

f Cæterum. Pro certè.

g Constitit. Vt liber factus eo tempore quo cedit dies legati, capiat: nullū autem sit legatum seruo in eadē cā manente: vt ff. quando dies lega ced. l. vlus fructus. § si Azo Sed videtur obstare regulæ Catoniana: vt ff. de regu. Catonia. l. 1. Solu. ibi.

Aduerte hic ſm Bar. ꝙ regu. Catonia na non habet locum, quando legatum non valeret ab initio, propter ꝑsonam legatarij.

Et ideo. Quia ex persona serui nō domini valet: non &c.

Id demum. Sed non omne, & non semper: vt ff. ti. primo l. fideicommissi. §. & si seruo alieno. & d. l. si vsus fructus in fin. Christianum ergo mancipium seruo hæretico legari nō pōt, quia etiā liber non caperet: nec illa quorum commercium non est: vt C. de epi. & cleri. l. fina §. fin. & infra titu. l. apud Iulianū. §. fin. & l. cætera. Itē est bonum exemplū infra de seru. leg. l. & si max mè. & h. d. Rom. rei aut personæ ratione non obstante.

Calumnioſa. Id est, mala: quasi dicat, dixisti posse legari seruo, quod libero facto, & econtra: sed seruo possum⁹ legare quādo seruat, puta decem annis, & valet quasi domino relictum. vt hic, & ff. de conditionibus, & demonstrationibus. lege, filiæ. & infrà de annu. legat. lege finali, ergo & libero quādiu seruiat. Respondeo non valet: quia infert de quid ad quale, el ad qualitatem relinquendi. sic infra de regulis iuris, lege, ea est natura. Accursius.

Adnotatio. Id est, reprehenſo.

Nam & hoc. Scilicet quamdiu seruiat.

Accipit. Quia res talis est legata, quam caperet liber. non dico quod possit sic libero relinqui, vt dixi. Item non valet hoc ad vtilitatem serui, sed domini: vt d. l. filiæ. Accur.

Alioquin. Scilicet si prædicta adnotatio, siue reprehensio reciperetur.

Adnotaremus. Id est, reprehenderemus subaudi qđ dicitur econtra. ſm quosdam &c. quod facere nō debemus.

Non possunt. Pasto fortè domini vendentis.

Domino. Nam & hic videtur vitiari regula prædicta: quia seruo relinquitur, quod libero nō potest relinqui, cum liber esse non possit. sed tamen hic valet ex persona serui, licet ad vtilitatem domini, vt in superiori casu dixi.

Posse. Et quæritur hæreditati statim, non inspecto sit capax hæres, vel defunctus, vel non, licet postea inspiciatur: vt ff. e. l. ti mihi. & Titio. §. fi. Acc.

Ita. Quasi dicat, patet ex prædictis esse verum rem domini, &c.

Possit. vt in princ. §. no. hoc verum, nisi rōne iuris quod habet aliquis alius: vt ff. eo. l. Mœius. §. pen. dixi. Item contra. ff. ti. l. si mihi. §. regula. Sol. ibi. Accur.

Latinus

Titius libertus Sēpronij fecit testamentum, & Sempronium patruum suum in ſstituit in vnum semiſsem, i. dimidiam hæreditatis sui liberti: quendam suum liberti filiū in alium semiſsem & rogauit dictum filiam per fideicōmiſſum quod suū semiſsem restitueret quibusdā ancillis dicti sui patroni cū liberæ essent. Itē fecit postea substitutionem, dicens, quod si filia sua nō esset hæres: illæ ancillæ hæredes essēt, quibus fideicōmiſsum reliquerat. Accidit autē quod filia non adiuit, & patronus iussit adire dictas ancillas: ancillæ autē petebant fideicommiſſum illud cum peruenissent ad libertatem: quia ille patronus postea manumisit eas. & hoc ideo petebant, quia illud fideicommiſſum rel'ictum fuit a filia liberti hærede instituta, quę habuit substitutas ipsas ancillas, à quib. dicebant fideicommiſſum relictum repetitum videri, quæritur quid sit? Et respon. quod non videtur repetitum fideicommiſſum in hunc casum vbi filia liberti non adiuit: sed alterutrum, scilicet vel hęreditas, vel fideicom miſſ. videtur dictis ancillis datum, scilicet hæreditas cū filia liberti non adiuit. melius est ergo, quod dicatur, quod in eum casum videantur esse substitutæ. in quem fideicōmiſſum habituræ erant, hoc est, cum essent liberæ. Viu.

a Latinus. Attulit talem quæstionem.

b Semiſſe. Sub conditione, quæ sequitur.

c Restitueret. Sed an possit cogere instītutum a lire, & restituere? Dic vt ff. ad Treb. l. cogi. § sed si seruo, & l. mulier. §. non est. Accur.

d Filia. Ecce substituto.

e Domini. Scilicet patroni, id est, adierūt ancillę iussu domini qui est patronus testatoris. Accur.

f Fideicommiſſum. Scilicet ancillis restitu endū: sed videtur repetitum: vt ff. eo. l. cum pater. §. ab instituto. & ff. ti. l. licet Imperator. Sol. hic eædem sunt substitutæ & fideicommiſſ. vt dicta l. licet. in fi. vel hic repetitio esset inutilis, ꝙ legaretur ancillis a domino: vt Insti. e. §. an seruo. & infra de verb. obli. l. Titia. §. ante. aliàs secus: vt ibi dicitur. sed licet fideicommiſſum nō sit repetitum: conditio tamen libertatis sic: vt ff. proxi. §. Accursius.

LXXXV.

Atinus Largus. Proximè ex facto incidit species talis: Libertus patronū ex semisse hæredem instituit, & filiam suam ex alio semisse: fideicommisit filia, vt quibusdam ancillis patroni restitueret, cum hæ manumissæ essent: & si eadem filia hæres non esset, substituit ei eiusdem ancillas. Quoniam filia non voluit hæres existere: ancillę iussu domini adierūt defuncti hæreditatē. post aliquantulum temporis ab eo manumissæ quærebant, an fideicommiſsū petere ab eodem patro no posſent? Rogo ergo, quid de hoc existimes, rescribas: Respōdi, nec repetitū videri in hunc casum fideicōmiſsum: sed alterutrū datum, vel fidei cōmiſsum, vel ipsam hæreditatē: melius autem dici, in eundem casum substitutas videri, in quē casum fideicommiſsum meruerunt: & iō ad substitutionem eas vocari. Cum. n. seruo alieno fideicommiſsum ab vno ex hæredibus sub conditione libertatis fuerit datū, idemq; seruus ei hæredi substituatur: licet purè substitutio facta sit, tamen sub eadem conditione substitui videtur, sub qua fideicommiſsum meruit.

P. F. Libertinus.

Si libertas per fideicommiſsum debita retardetur: nihilominus ipsa & fideicommiſsum pecuniarum debebitur.

In P. Fl. iussu dñi, i. patroni adierunt. &c.

LXXXVI.

Quis seruo suo fideicommiſsariam libertatē reliquit, & aliud quid adscripsit, quidā dicunt, qa placebat ab hærede eum manumitti debere, futurum esse, vt non admittatur ad fideicommiſsum. Sed hoc iniquum est. in huiusmodi. n. persona vtriusque quo dammodo dies cessit, & libertatis, & pecuniæ petendæ: adeò vt putem si mora fiat præstandæ libertati, etiam fideicommiſso moram videri factam, & vsurarum onus accedere: nam & cætera, quæ medio tempore acquisiuit domino dū moratur præstare liberum. Idem libertis.

P. Fl. fideicōmiſsum.

Instituī mihi hæredem Titium, & rogaui eū per fideicom. quod daret libertatē Stichō seruo meo, & eidem Stichō legaui 10. postea Titius hæres adiuit hæreditatem meam, & manumisit dictum Stichum: vult nunc Stichus petere ab hærede dicta 10 quę ritur vtrum possit? Et quidam dixerunt quod non, & di cūt quod dies dicti legati Stichō relicti cessit a morte testatoris, & Stichus tunc non erat liber. imò fuit libertas ei data tantum post aditam hæreditatem ab hærede si cessit dies eo existente in seruitute. ergo videtur acquiri legatum hæredi, vnde non valet. sed certè ipsi malè dicunt: imò bene potest petere: qa dies libertatis suę & legati sibi relicti cessit ab adita hęreditate tū, non quidē sum. no iure sed ex equitate? vnde si hæres non manumittat eū incontinenti adita hęreditate, facit morā libertati, & ēt fideicōmiſso & tenetur ad vsurā fideicōmiſsi, & nō solum fideicōmiſsum debet habere facta sibi mora in libertate pētādi, sed ēt omnia quæ acquisiuit domino interim; dum fit: sibi mora in libertate præstanda. Viu.

Melius. Quam contrarium, vel melius quam alterū dictum: licet & illud bene sit. & non reprobat prædicta secundum. Roge.

Casum. Scilicet si erunt liberæ. Acc.

Ad substitutionem. Si sunt liberæ tempore quo cedit dies substitutionis, & domino non quæritur: vt ff. proxi.

Pure. Quo ad verba: licet non repetita conditione libertatis.

Videtur. Vt ff. de condi. indeb. l. cum seruus & ff. de condi. & demon. l. auia. sic ergo hæreditatis domino non quæritur, quia nō erat delata: vt ff. de reg. iur. l. quæ legata. Accursius.

Qs seruo. Fideicommiſsariam libertatē reliquit, & aliud quid adscripsit, quidā dicunt, qa placebat ab hærede eum manumitti debere, futurum esse, vt non admittatur ad fideicommiſsum. Sed hoc iniquum est. in huiusmodi. n. persona vtriusque quo dammodo dies cessit, & libertatis, & pecuniæ petendæ: adeò vt putem si mora fiat præstandæ libertati, etiam fideicommiſso moram videri factam, & vsurarum onus accedere: nam & cætera, quæ medio tempore acquisiuit domino dū moratur præstare liber-

poteſt hic dici bonę fidei poſſ. vt ex ea cauſa quærat: cum interpellatus ſcit ſe debere: vt ff. de acq. re. do. l. quæſtũ. Itẽ lex vocat anicillã eã, quæ eſt paſſa morã: vt ff. ad Treb. l. non eſt cogẽdus. & ff. de ſuis & leg. hær. l. 11. §. quæri. Sed tamẽ ex ſerua, vt ibi dicitur, naſcitur ingenuus. cõpetit ergo libertas moram paſſo, cũ iudicatum eſt libertatem deberi: vt ff. de fideicom. li. l. cum vero. §. ſubuentum & C. de fideicom. lib. l. anicilla. Azo. & facit §. eo. l. qui ſolidũ. in prin. & §. etiam & ff. eod. l. Titia. §. vſuras. & §. tit. 11. l. apud. §. ipſius. & ff. de fideicõ. li. l. cum vero §. 1. & C. ad Sylla. l. pen. & ff. ti. 11. l. ſi legatarius. §. ſeruo. & l. patronus. in prin. & l. qui concub. §. cum in teſtamento. & ff. ad leg. Falc. l. impuberem. §. 1. & de alim. leg. l. cum vnus. §. 1.

Reditorẽ Titio obligaui codicẽ meũ pro 10. poſtea feci teſtamentum: & dictum codicem legaui eidem Titio. nunquid poterit Titius petere ab hærede meo decem prædicta? Et dicitur quod ſic, niſi euidenter appareant hæredes mei, quod ego legaui Titio creditori codicẽ vt amplius non peteret debitum, id eſt, decem. Viu.

In P. Flo. excepta domo mea, & paterna in quibus habito, &c.

Prohiberi. Licet agnouerit legatum: ſi autem non agnouerit, certè petit pecuniam, licet teſtator compenſare voluerit: de rei vero æſtimatione nõ eſt quærendum: vt §. e. l. Imperator. § ſi cẽtum Azo. & facit C. eod. l. creditor. & §. ti. 11. l. Lucius. & ff. l. fi. §. pen.

Aius Seius. Inſtitui mihi hæredẽ Titiũ Seium pronepotem meum in ſemiſſe hæreditatis meæ, exceptis domibus meis, in quibus habitabã, relictis mihi a patre meo, cũ omnib⁹ quę in dictis domibus ſunt, & inſtitui mihi Sempronium, & Titiũ in alio ſemiſſe. quæritur vtrũ omnia quæ ſunt in dictis domibus exceptis, debeãt pertinere ad Sempronium, & Titium, an verò & ad pronepotẽ meum prædictum? Et diſtinguitur inter res, quæ erãt in dictis domib. exceptis. nam ſi erant ibi nomina debitorũ, illa nõ continebuntur in exceptione facta per teſtatorẽ, imò erũt & pronepotis. & aliorum hęredum. ſi autem erat in dictis domibus exceptis argentũ, vel ſupellex, vel mancipia, vel aliæ res. in eis nullum participium habebit proneposimo Sempronij erũt & Titij ¶ Titius. Titius habebat fundum nomine Seianum, quem fundum ipſe Titius donec vixit habuit vno nomine vniuerſum: ſed vt facilius conductorem inueniret, dictus Titius locabat eum per duas partes & ſuperiorem partem dicti fundi appellabat fũdũ Seianũ ſuperiorẽ, inferiorẽ. ęſi partẽ dicti fundi appellabat fundum Seianũ inferiorem: fecit hic Titius teſtamentum, & illi ſ. fratris fuit legatum multa prædia, inter quæ erat dictus fundus Seianus. quæritur an ad dictam legatariã pertineat totus fundus prædictus, ſcilicet, inferior, & ſuperior pars? & reſpondet quod ſic: niſi hæredes dicti Titij probauerint de vna dictarum partium teſtatorem ſenſiſſe. Viu.

Tibi. Pronepoti. Accur.

Nomina debitorum. nec enim cæteras res augent: vt ff. tit. 11. l. vxorem. §. legauerat. nec minuunt. vt §. de iudi. l. ſi fideicõmiſſum. §. tractum. & dicto §. legauerat. & ff. ti. 11. l. ſi fundus. & leg. quæſtũ. in princ. & §. 1. & l. ſi mihi Mæuia. in prin. & §. his verbis. & l. qui illũ. Io. Sed contra §. tit. 11. l. ſeruum filij. §. eum. Sol. vt ibi.

Dic qꝫ ibi legauit chyrographũ ſpecialiter: hic ġnaliter legauit omnia quæ in domo ſunt: in quo legato non venit chyrographum. ſecus ſi vniuerſaliter legaret menſam vel calendarium, vt l. cum pater. §. menſæ. §. eo. cum ſimi. ſecundum Bar.

In cęteris vero. Quę ibi non ſunt ad tempus: vt ff. ti. 1. l. ſi fundus. & facit ff. de vſuf. leg. l ġnali. §. vxori. & de fun. inſtr. l. prædia.

Vno quidem Secus ſi duo fundi eſſent eodẽ nomine: tunc minor debetur, niſi oſtendat legatarius teſtatorem de maiori ſenſiſſe: vt §. tit. 1. l. apud Iulianũ. §. ſcio, quę eſt contra, ſed hic vnus erat fundus: ſed diui ſit, vt congruentis locaretur. ſimile ſecundum vnum intellectũ. C. de ſacroſanct. eccl. l. iubemus. §. 1. & facit ff. tit. 11. l. prædijs §. ſi & §. ti. 11. l. plane. §. ſi. & ff. de rebus dubijs. l. 1. Accur.

Appellaret. Hoc eſt partem ſuperiorem appellabat fundum

fundum Seianum ſuperiorem, inferiorem autem partem vocabat fundum Seianum inferiorem.

Itia Seio. Titia fecit teſtũ: & iuſſit hæredibus ſuis vt emerent Seio vnam teſſerã frumẽtariam: poſt certum tempus Seius emit, vel ex cauſa lucretiua habuit vnam teſſeram frumentariam. nunquid poterit petere vt hæredes emant ei aliã teſſeram? & dicitur quod ſic: & ideo Seio eſt pręſtãdum pretiũ teſſeræ. & eſt ratio, quia dictum fideicõmiſſũ non tam conſiſtit in ſpecie, quam in quãtitate. ¶ Vſuras. Titiæ puellæ in teſtamento meo decem legaui, quæ Titia erat minor 25. ann. quæritur quãdo currat vſura de dictis decem legatis? Et dicitur quod ante 25. ann. dictæ puellę currunt ẽt ſine interpellatione. completis autẽ xxv. ann. deſinunt currere, donec interpellatio cõgruo loco, & tẽpore ſit facta: ſed ea ſuperueniente perpetuo debebuntur.

¶ Seia. Seia habebat duos libertos: quorum vnus vocabatur Verus, & alter Sapidus. & fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredem Semproniũ, qui erat ſimiliter ſuus libertus: & fundũ Titianũ legauit dicto Vero, & Sapido libertis, & fidei eorum commiſit, neſdictum fundum venderent, & vt ille qui ex eis vltimus deceſſeret, reſtitueret cum fundum cũ moreretur, dicto Sẽpronio inſtituto, & etiam duobus ſuis ſeruis, quos infra ſe manumiſſurum dixit (quorũ vn⁹ vocabatur Berillus, & alter Sapidus, ſicut libertus qui nominatus eſt) vel reſtitueret illi ex dictis tribus, qui ſuperuiueret eo tempore, quo vltimus ex dictis libertis legatariis moreretur. poſtea deceſſit Verus libertus pone: quæritur vtrum pars ſua fundi pertineat ad Sapidum ſuũ collegatarium? Et videtur quod non: quia cum eis legauit fundũ, nõ ſubſtituit eos ad inuicẽ in legato. ſed certè bene pertinet ad Sapidum collegatarium: quia dixit teſtatrix, vt ille collegatarius, qui vltimus deceſſeret, reſtitueret cum moreretur, Sẽpronio ſucceſſori, & dicto Berillo, & Sapido libertis. Videtur ergo teſtatrix duos gradus ſubſtitutionis feciſſe, vnũ vt is, qui ex duob⁹ libertis collegatariis prior morere tur alteri reſtitueret. alterũ gradum ſubſtitutionis videtur feciſſe, vt nouiſſimus collegatarius decedẽs reſtitueret Berillo, & alii Sapido, quos nominatim poſt ea enumerauit teſtatrix. ¶ Impator. Titia hẽbat duos nepotes ex filio ſuo mortuo, ſcilicet Titium, & Seiũ, & ipſa magis diligens Titium, quam Seium, & timens ne Seius ageret querela inofficioſi teſtamenti ſi ipſa inſtitueret ſolũ Titium, & volens Titium habere omnia ſua bona donauit inter viuos dicto Titio. nunqd Seius poterit habere remedium contra fraudem autę fuę? & dicitur quod ſic, ſnam poterit reuocare a Titio dimidiam eius, quod ei donauit auia. h. d. vſque ad §. Lucius. Viu.

Teſſeram. Vas ad menſurandum, ſicut ſi præceperet emi corbem: vel id eſt menſuram frumenti: ſicut no. ff. de iud. l. ſed & ſi ſuſceperit. §. 1. & dic in gene re. Et no. quod nõ legauit teſſeram: tunc enim non eſſet in quantitate, ſed in ſpecie: licet in genere iuſſiſſet comparari teſſerã. vnde vel res, vel pretium datur: vt ff. tit. 1. l non dubium. §. fi. & ff. de aur. & arg. leg. l. Titiæ. & hic in fi. alias teſſera tantum eſſet in obligatione.

Itia Seio teſſeram frumentariam comparari voluit poſt diẽ tricesimũ à morte ipſius. Quęro, cum Seius viua teſtatrice teſſeram frumentariam ex cã lucratiua habere cœperit, nec poſſit id quod habet petere, an ei actio competat? Paulus reſpondit ei, de quo quęritur, pretiũ teſſerę pręſtandũ quoniam tale fideicommiſſum magis in quãtitate, quàm in corpore conſiſtat.

Finita cauſa priuilegij, finitur priuilegium: & ad morã ſufficit vna interpellatio. B.

Vſuras fideicõmiſſi poſt impletos annos viginquinque puellæ, ex quo mora facta eſt, deberi reſpondi. Quamuis enim conſtitutum ſit vt minoribus xxv. an. vſurę omnimodo pręſtẽtur: tñ non pro mora hoc habendum eſt: quam ſuffi cit ſemel interueniſſe, vt perpetuò debeantur.

Fideicommiſſum relictum ab vno ex heredibus, qui vltimus deceſſerit, facit videri hæredes inuicem ſubſtitutos. B.

Seia libertis ſuis fundum legauit, fideiq; eorum ita commiſit: Fidei autem veſtrę Vere, & Sapide committo, ne eũ fundum vendatis, eũque, qui ex vobis vltimus deceſſerit, cum morietur, reſtituat Sympho liberto meo, & ſucceſſori & Berillo, & Sapido, quos infra manumiſi, ¶ quive ex his tunc

Vſuras. Caſus eſt, qꝫ ſi fideic. debeẽ minori. ex ſolo tpe tardę ſolutionis currit vſura, vt in bo. fi. iu. vt hic: & C. in qui. cau. l. in minorũ. ſed eo facto maiore deſinunt currere iure ſpeciali: & ſic ſolo curſu tpis purgatur mora hac ſpeciali: quia finita ætate pro qua priuilegiatur, finitur & priuilegiũ, & de nouo incipiũt currere, facta de nouo interpellatione iure communi poſt 25. ann. vt hic, & no. §. de vſu. l. mora.

Mora. Communis, & poſt minorem ętatem. Accurſius.

Mora. Scilicet ætatis priuilegio. Acc.

Interueniſſe. Scilicet per interpellationem.

Perpetuo. Vt §. de vſu. l. cum patrefa. & facit §. eo. l. qui ſolidum. §. etiam. & de admin tut l maximè. & ff. de adi. leg. l. 3. §. 1. in fi.

Scia libertis ſuis ſcilicet Berillo, & Sapido.

Legauit Id eſt pręlegauit: vt dicit, cum eſſet de inſtitutis. vel dic proprie, quia alius inſtitutus erat: vt ff. dicit. Acc.

Vendatis. Ex hoc petet quod vnum altero venden te, vel alienante, voluit ſubſtitui. nẽ autem ex inferiori verbo vltimus deceſſerit. & ſic non eſt contra §. de vulg. ſubſt l. vel ſingulis.

Succeſſori. Nam eum ſcripſerat hæredem, vel ſolũ, vel cum aliis

Berillo, & Sapido. Hic de alio Sapido, quã §. loquit, ãlioqui ſib. ipſi ſubſtitui non poſſet, vel alius Sapido mortuo reſtituere rogari non poteſt, vt ei Sapido iam mortuo reſtituatur. vt §. de vul. ſubſt. l. fi. § 1. Azo

Manumiſi. Id eſt, manumittam. & hoc indicat ff. ad uerbum, quod eſt in textu. Item quod dicit in fine. ſi poſtea enumerauit, quidam tamen vtrobique habent verbum, ſiue aduerbium præteriti temporis. nam infra habent, antea enumerauit.

Budę. §. de iud. le. fed & infra ſceperit, tene: (in quit) inuentariæ ſigna erãt frumentaria, quib. exhibitis, frumentũ a principe dabat populo Romano, vt hodie quibuſdã in locis nummi plumbei, vel ęrei, vel qd ſimile qã pro ſymbolo ſit, ex quo facũ eſt, vt teſſera, p iure percipiẽdi frumenti po natur. hęc ille.

Iſte tex. infringit opi. Io. de Por. l. cũ res. §. de leg. 1. vide Bal. in l. q Romę. §. Seia. ff. de ver. ob. & hic.

Pręle-

a Prælegauit. Vel proprie, vel id eſt legauit. ſic inſ. de dot. prælег. per totum.

b Vltimus. Ex hoc tamē verbo, qui vltimus deceſſerit &c. nō inducitur ſubſtitutio. Azo. ſed aliàs ſubſtitutio erit ex verbis teſtatricis: vt j. in fi. §. & modo. no. s. pro xi. §. in gl. ex hoc patet. Acc.

c Dimidia. Dicas quod auia duos habebat nepotes ex filio, vel, filia p̄mortuis, & vni donauit omnia: alter reuocabat p̄ dimidia: ſed non aperit cuius totius ſit dimidia. ſed dic ſecundum H. & M. eius quod excelſit dodrantem, ſcilicet medietatē triū vnciarum, cum tres vnciæ deberētur in ter ambos pro debito bonorum ſubſidio. & ſic non obſtat C. de inoffi. do. l. ſi totas. & l. ſi inqueat. & aliæ quæ dicunt hanc querelam ad inſtar querelæ inofficioſi teſtamenti inductam, in qua non ſit reuocatio in plus: vt s. de inoff. teſt. l. 1. 2. & 3. & l. cum donationibus. & ſecundū hoc intelligitur l. ſi mater. in eo. tit. Alii dicunt hic dimidiam partē omnium donatorum, & ſic totum quod erat habiturus ab inteſtato. pro quibus eſt C. de reuo. do. l. ſi vnquā. & dicta contraria ſoluunt, quod hic fuit inoffi. re, & cōſilio, vt hic dicit, ibi re tantum, vel ibi donauit alii filio, hic extraneo: & ſic hic reuocat totum. vt not C. de inof. don. l. 1. in gl. magna. in 5. q. Item an ipſo iure ſit nulla, & ſic per ipſum patrem reuocetur: ar. s. prox. §. an aliqua. & ſic eo demum mortuo. & dic, vt no. C. de inoff. don. l. ſi totas. Item ſi diuerſis temporibus donauit: & tātum propter vltimam apparet inofficioſitas: an etiam primę reuocentur? Reſpon. vltima tantum: quia primę ittatim valuerūt irreuocabiliter. & aliud in Fal. & leg. quia etiā prima ad vltima trahuntur: vt j. ad leg. Falc. l. in quantitate. §. ſed & ſi legata: vel dic, vt no. C. de inoff. dona. l. 1.

Vide q̄ ad huius rñi inter p̄tationē ſcribit Vigl. ī §. vel ſingulis. de pupill. ſubſtit. in ſtit. lib. 2.

Subaudi gr̄a, de quo vide Ant. Aug. lib. 2. c. 1.

Quid ſi teſtor donauit filio ſuo īmoderate: q̄rit, an in totū reuocet illa donatio? dic q̄ pro ea parte, quę eſt immoderata reuocatur. ita Bar. in l. pe. C. de inof. don.

¶ Lucius Titius. Lucius Titius habēs quinque liberos ſcilicet, Caium Seium, & Męuiam, & tres alios: & habens vxorem Titiam, emancipauit vniuerſos ſuos liberos: & in prædictum Caium Seium cōtulit per donationē ampliſſimas facultates ſuas, & reteuauit ſibi modicū reſiduū & hic alios filios ſuos fraudauit ea portione, quā ab inteſtato habituri eſſent, & dictā ſuam vxorē Titiam, & Caium Seium prędictum & Mauiam ſuam filiam prædictam, & tres alios ſuos filios ſcripſit mihi hērdes in illo modico quod ſibi retinuit: & in eodem tenō legauit prædicto Caio duas poſſeſſiones, quas ſibi reteruauerat ī dicto modico: & in eodem teſtamēto petiit ab eodē Caio Seio vt daret ſuperuiuent, Quæro, cū nec in prima parte teſtamenti, qua fundum prælegauit, eos ſubſtituit, in ſecunda tamen adiecerit verbū, qui vltimus deceſſerit: an pars vnius defuncti ad alterum pertineret? Paulus rñdit teſtatricē videri in eo fideicōmiſſo, de quo quæritur, duos gradus ſubſtitutionis feciſſe: vnum, vt is, q̄ ex duobus prior moreretur, alteri reſtitueret: alterū, vt nouiſſimus ijs reſtitueret, quos nominatim poſtea enumerauit.

Donatio inofficioſa collata in filium, vel nepotem per aliū vſque ad legitimam reuocatur. Bart.

Imperator Alexander Auguſtus Claudiano Iuliano præfecto vrbi. Si liquet tibi Iuliane chariſſime, auiā ad interuertēdā inofficioſi q̄relā * patrimoniū ſuū donationibus in nepotē factis exinaniſſe: ratio depoſcit, id quod donatū eſt, pro dimidia parte reuocari.

Is cui donatur inofficioſè poteſt onere fideicommiſſi grauari. Item querela poteſt in modum replicationis proponi. Bartolus.

Lucius Titius, cum haberet quinque liberos, vniuerſos emancipauit: & in vnum filium Caiū Seium ampliſsimas facultates donationibus contulit: & modicum ſibi reſiduum ſeruauit: & vniuerſos liberos cum vxore ſcripſit hæredes. In eo dē teſtamento duas poſſeſſiones, quas retinuerat, eidem Caio Seio prælegauit: & ab eo petiit, vt ex reditibus prædiorum quæ viuus ei donauerat, Mæuiæ filiæ tot aureos daret: item alteri fratri alios tot, cōuētus a Mæuia ſorore ſua legem Falcidiam implorat, quę ro, cum ſanctiſsimus Imperator (vt ſupra ſcriptum eſt) cōtra voluntatem donantis, ea, quæ donata ſunt reuocari præceperit: an Caius Seius compellendus ſit ſecundum voluntatē patris ex donationibus fideicōmiſſum præſtare hæredi ſororis? Paulus reſpōdit, poſt literas Imperatoris noſtri dubitari non oportere, quin in hac quoque ſpecie de qua quæritur, ſubueniendum ſit libe ris, quorū portio in vnū filium donationibus collatis imminuta eſt: præſertim cū Imperator noſter contra voluntatem patris ſubuenerit, interpoſita autem cauſa etiam voluntas patris pro iis, qui fideicommiſſum petunt intercedit: ſed & ſi Falcidia lex intercedat: fideicommiſſa in ſolidum eſſe præſtāda propter immodicarum donationum rationem.

In legato vniuerſitatis cedit quod ex ea deducitur, ſi in eam poſtea redigatur. Bar.

XC.

Vcius Titius teſtamē to ita cauit: Si quid cuique liberorum meorum dedi, aut donaui, aut in vſum conceſſi, aut ſibi acquiſiui, aut ei ab aliquo datum, aut relictum eſt: id ſibi percipiat, ſuperuiuente me, ſine vllo cōtradictore. Quæro, an ſi Lucius Titius minus, quam decem aureos erogauerit reliqua ſumma hæredibus proficiat? Reſpondi ſecundum ea quæ proponerentur, hęredum commodo proficere.

Cum iniunguntur onera præterita, & futura, intelligitur de præteritis pendentibus nondum finitis. Bar.

a Secundum voluntatem patris. Fideicommiſſum reſinquentis.

b Subueniendum. Iure replicationis.

c Subuenerit. Iure actionis, ſcilicet querelæ.

d Voluntas. Venit pater contra factum ſuum: quod iure non tenet. ſic C. de agric. & cenſi. l. quemadmodum. li. xj. argu. contra s. de adop. l. poſt mortē. & no. C. de inof. dona. l. ſi totas. & de inoffi. teſt. auth. vnde & ſi.

MEMENTO. Intellige iſtud verū, quando donatio valet omnino, ſed hic poterat aliquo modo reuocari ſecundum Bar. hic.

e Immodicarum. Hoc eſt, immodicæ donationes, ſiue magnæ faciunt Falcid. in fideicommiſ &c. Accurſius.

Vcius. Titius. Lucī Titius inſtituit ſibi hæredes tres ſuos filios pone. vnius autem ex dictis filijs nomine fecerat idē Lucius Titius Calēdarium, id eſt nomina debitorum. poſtea de dicto Calendario, ſiue nominibus debitorum, quæ nomine filij ſui fecerat, aliqd exegit antequam faceret dictū teſtamētum: & poſtea iterum in nomē filij cōuertit. poſtea ita dixit in dicto teſtamento. ſi aliquid dedi alicui liberorum meorum aut donaui, aut in vsū cōceſſi, aut ſibi acquiſiui aut ab aliquo datū, aut relictum eſt: id ſibi percipiat, & ſumat, & habeat. poſtea de dicto Calēdario, ſiue nominib. debitorū quæ nomine filij fecerat teſtator, fuit quæſtio inter dictū filium, & fratres ſuos, & fuit iudicatum deberi filio illud quod ſub nomine ipſius filij in Calendario remāſerat. non etiam id deberi dicto filio quod pater exegit, & in ſuas patris rationes conuertit: quæritur nunquid propter dictam ſententiam, ſiue pronunciationē pertineat ad dictum filiū id quod exegit pater ex nomibus filij, & antequam faceret teſtamentum in nomen filij conuertit: & reſp. quod ſic. Viu.

f Fecerat. Scilicet pater.

g Sententia dicta in iudicio fa. er. & placuit. ſiudicantes per ſententiam, & bene, id q̄ &c vt s. ti. 1. l. quidam in teſtamento. & j. de pe. le. l. ſi. & j. titu. 1. l. prædijs.

h Ante teſtamentum. Vnde in Calendario permanſiſſe negabatur.

Conuentiſſet. Vnde nullo tempore à Calēdario ſeparatum videbatur, id eſt, ante teſtamentum exegit a debitore Calendarij, & poſt teſtamentum ex illa pecunia exacta alium conſtituit debitorē in Calendario.

Ex eadem. Scilicet in quam redigitur poſtea.

In eandem. Adeo vt non videatur exiſſe. vt s. de pign. leg. penult. & j. de admen. leg. l. pe. §. ſi. & j. ti. 1. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. & facit s eo. l. Lucius.

¶ A te peto. Caius inſtituit ſibi hæredes Seiū, Semproniū, & Titium: & dicto Titio fuit locutus in teſtamento ita, fidei tuæ committo, vt ſuſcipias curam ſepeliēdi me: & pro hoc volo quod accipias ante partem 10. aureos. mortuo teſtatore Titius accepit a cohæredibus 10. aureos: & fecit ſepeliri corpus, & nō expendit niſi lex aureos: nūquid retinebit ſibi alios quatuor aureos? & dicitur quod non, imo erunt omniū hæredū. alij dicūt quod dictus Lucius fuit hæres inſtitutus, & vtrumque ſtare poteſt. Viu.

Vti. Pro ut. Acc.

Corporis mei. Id eſt. ſepeliendi. Accurſius.

Proficere. Fuit enim electus vt miniſter. vnde nihil apud eum debet remanere: vt s. eo. tit. l. ſi quis Titio. & ſic nō ob. s. n. ā. l. ante pe. §. ſi inter, quia & ſi ibi deficeret vlura, tenebatur de ſuo ſupplere mariti hic ſecus. & facit s. man. l. ex mandato. & s. de condit. ob cau. l. ſi hæres. & facit j. de auro. & arg. leg. l. n. §. nn. & j. de ann. leg. l. libertos, §. Lucius. & j. titu. 1. l. Titius. & j. de verb. ſigni. l. cum in teſtamento. & s. de neg. geſt. l. qui aliena § libertos & de reli. & ſumpt. fun. l. at ſi quis. §. æquum, & de condit. & demon. l. quibus. §. fi. Accurſius.

¶ Quæ marito. Titius inſtituit ſibi vxorem ſuam Mauiam in dimidiā hęreditatis ſuæ, & quotidā alios in alia dimidia, poſtea dicta Mæuia fecit teſtamētum, & Mæuiam & Semp. nhios ſuos inſtituit hęredes cum quibuſdam alijs: & ita dixit Mæuia, volo quod

tu Mæuij,& Sempron.qui eſtis mei filij accipiatis ante partē quicquid ex hæreditate Titij mariti mei prædicti ad me peruenit mortis eius tēpore,ſub hac condi.vt omne onus eius, quod peruenit ad me de hæreditate dicti mariti mei, agnoſcatis, & tam in præteritum. quam in futurum, necnon & ſi quid poſt mortē dicti mei mariti ſoluī creditoribus ſuis. quæritur nunquid pertineat ad onus dictorum filiorum, ſi ipſa ſoluit aliqd creditoribus mariti poſt mortē mariti? an verò illud tantum ſit ad on⁹ filiorum quod remāſit ſoluendum creditoribus mariti poſt mortem Mæuij? Reſpon. vt in litera. Viu.

Quæ marito hæres extiterat, ita teſtamento cauit: Mæui,& Sempronī dulciſsimi filij, percipitote omne quicquid ex hęreditate, boniſve Titij domini mei patris veſtri ad me peruenit mortis eius tempore: ita tamen, vt omne onus eiuſdem hęreditatis tam in prēteritū, quām in futurum, necnon etiam ſi quid poſt mortem Titij domini mei ſoluī,agnoſcatis. Quæro, an ſi quid ſoluiſſet poſt mortem mariti, cum ipſa fructus quos percepiſſet,dediſſet, ad onus eorum pertineret? Reſpondi ſecundum ea, quę proponerentur, ea duntaxat onera legatarijs impoſuiſſe, quę ſuperesſent.

Legatarius per quem non ſtat, quò minus impleat modū etiam ſi ſtet per caſum admittitur ad legatum. Bar.

Quiſquis mihi hęres, hæredesve erunt, hoc amplius Lucius Eutychus (quanquā eum hæredē inſtitui) è media hęreditate, ſumito, ſibi que habeto vna cū Pamphilo, quem liberum eſſe iubeo, inſtrumentum tabernę ferrariç,ita vt negotium exerceant. Lucius Euthychus uiua teſtatrice deceſsit, pars hęreditatis eius ad cohęredē pertinuit. Quæro an Pamphilus eodem teſtamento manumiſſus ad petitionem partis inſtrumenti admitti poſsit: licet taberna, vt voluit teſtatrix,exerceri non poſsit? reſpondi admitti.

Qui factum hæredis impugnat, non teſtamentum, non eſt indignus legato.

Sempronio ſubſtituta hęredi inſtituto, legata accepit, ſi hęres non eſſet mouit contra inſtitutum actionē quòd dolo eius factum eſſe

In P. F. hoc amplius Lu. Eu. quam quod eū hęredem, &c.

In P. F. negotiū, exerceatis. Mar. 15.

lum: quia Lucius Eutychus mortuus eſt, vt dictū eſt, reſpondet tamen,quod poteſt admitti Pamphilus. Vinianus.

Eum hæredem. Vnde non videbatur eſſe neceſſarium, quod interim reſtitueretur: quod fit per hæc verba, hoc amplius &c. vt j. de annu.leg. l.Seio. § vxori. ſed tamē teſtator (quia fortè offenſa inter eos interuenerunt) hoc fecit,quod prodeſt hæredi, vt inf. de adi.leg.l.3 §. fin. & l. ſeq. & l. ex parte. nec tū vt haberet maiorem partem vt C. de leg. l. cū quæſtio.§. fi. licet ſit ar. contra j. de fid. ler. l. 4. ſic & in diuina ſcriptura, Dicite diſcipulis eius, & Petro. vt C. de ſeru. & aqua,in tit.

Ita vt. Ergo ſub mō, qui fit per vt, & j. de condi & demonſt. l. d. mūitatuo.§. fi. Acc.

Admitti. Quia ſcilicet per Pamphilum non remanet, quo min⁹ pareatur modo, vel exerceat tabernam cum Lucio, vt C. de leg. l. 1. ſed ad quam partē admittatur? ad ſuā dimidiam⁊ conſtat eū admitti: ſed dic ſecundum Azo. ad dimidiam⁊ alterius dimidiæ, quæ fuit Lucij.nam tuam dimidiam habituus erat Lucius partim iure hæreditario, in qua non valebat legatum⁊.& hoc vadit ad cohęredem. aliam quartam iure legati,& hoc ad Pamphilum collegatarium: vt j. eod.l miles.§. fi & C. de cad.tol.§ is ita & §. pro ſecūdo. Alij dicunt totam dimidiam Lucij habere cohęredem quaſi comunctum re,& verbis,& ſic Pamph.lus ſuam dimidiam tantum habet. & facit infra de cond. & demonſtra.l.cui & infra titulo. 1. l. vxorem. & infra de vſufruct.leg.l.illi,& j. eod. l.cum⁊ filius.§.non iure⁊.

Sempronia. Titia inſtituit ſibi hęredem Seium,& ſubſtituit Semproniam,& ita dixit poſtea Titio in eodem teſtamento. ſi Sempronia prędicta non erit mihi hęres,ex ſubſtitutione,lego eidem Semproniæ c.& equum meum ſimiliter: dicta Sempronia egit mortua dicta teſtatrice contra dictum Seium prædictum inſtituturn dicens quod dolo inſtituti factum⁊ erat,quo minus dicta teſtatrix volens primo loco ſcribere dictam Semproniam hęredem,teſtamentum mutaret:& non obtinuit Sempronia.quęritur vtrum poſſit conſequi dicta legata ſibi a teſtatrice relicta:& dicitur quod hc. Viu.

Mouit. Dicta Sempronia. Acc.

Actionem. De dolo,vel in factū ad intereſſe:vt arg. ſup.de dol.l.ſi qs affirmauerit.& de prēſcr.ver.l.quoties,hodie conditione ex l.ad duplum. vt in Auth. vt nulli

nulli iudi.§.primo.collatio.8.& hic peruenit.nam hic confiſcatur: vt ſupra ſi quis aliquem teſtari prohibu. l.1.§.1.

Teſtatrix. Scilicet teſtamentum mutaret.quod eſt j. quod volebat teſtatrix, ſed inſtitutus prohibuit.

Saluam haberet. Imo perdit,vt C de iis quib. vt indig. l. aliā. & j. de iis quibus vt indig. l. poſt legatum.§.1. in fin. quæ eſt contra.Sol. hic non egit contra teſtamētum:ſed de dolo conuenit hęredem. ibi verò cōtra teſtamentū, dicens falſum. idem quod hic ſi dixit non iure factum: vt dicta l. poſt legatū.§.1.i pr. & l. penult. & facit ſupra tit. 1.l.ab omnibus.§. cū quidā. & in Auth. vt cum de appell.cog.§.cauſas.colla.8.

Casū ponit. Teſtator. Caſus ſic ponitur ſecundū Ro. Teſtator reliqt plura legata Titio ſoluenda poſt quin quennium, quædā ſoluit hæres ante quinquēnium. nūc adueniente tempore ex aliis vult tantum detrahere.quātum fuit comodum repræſentationis,ſi cut ſi ſoluiſſet plus re: quod remouet. Vel ſecundum Azo. hic hæres ſoluit q̄dam ante quinquēnium,nunc conuenitur ab eodem, & ab aliis vt & alia ſoluat: quaſi in ſolutis, & in ſoluendis ſibi præiudicauerit, quod remouet: & ſecundum hoc dic non propterea min⁹: ſubaudi, vel plus, vel etiam minus pro magis, quod in idem recidit. & ſic eſt argum. contra C.ad legem Falcid.authen.ſed cum teſtator. ſed ibi re, hic tempore plus ſoluit. Item contra C. de fideicommiſ.l.1.Solu.ibi re,& eſt fauor alimentorum⁊. Accurſius.

In P. F. repudiare poſſit. Aliàs videri. Repræſentationem. Id eſt compenſationem repræſentationis,ſecundum primum caſum.

Poſſit. Scilicet legatarius ſecundum primum: vel id eſt,hæres ſecundum alium.

Deberi. Sua die.& facit j. ad leg. Falc. l.ſi.& l.pœnales.§.annua.

Lucius Titius. Lucius Titius ſibi inſtituit aliquos hęredes, & poſtea dixit ita, prędiolum⁊ meum volo dari libertis, libertabuſque meis, & illis quos manumiſi in hoc teſtamento,& aliis quos prius manumiteram,& Seię alumnę meę ita ne de nomine familię meę exeat dictum prędiolum, donec ad vnū de ſupradictis proprietas eius peruenerit.quęritur vtrum omnes prędicti habeant viriles partes, an vero habeat tantum Seia prædicta,quantum omnes alii ſimul? & dicitur quod viriles debent habere omnes prædicti in prædiolo. Viu.

Solutum ab hęrede plus debito non cedit ad incommodū aliorum legatorum. Bar.

Teſtator legata ante quinquennium vetuit peti, præſtarique: ſed hæres quædam ſua ſponte ante quinquennium ſoluit. Quæſitum eſt, an eius, quod ante diem exiſtentem ſolutum eſt, repræſentationē in reliqua ſolutione legati reputare poſsit? Reſpondi, nō. propter ea minus relictum deberi, quòd aliquid ante diem ſit ſolutum.

Plures coniuncti admittuntur in viriles portiones ſi res prohibetur alienari extra familiam. Bar.

Lucius Titius teſtamento ita cauit: prædiolum meum dari volo libertis, libertabuſque meis, & quos hoc teſtamento manumiſi, & Seiæ alumnæ meæ: ita, ne de nomine familiæ meæ exeat, donec ad vnū proprietas peruenit. Quęro, an Seia in communione cū libertis habeat portionem, an verò ſibi partem dimidiam eius prædioli vendicari poſsit? Reſpondi,perſpicuā eſſe teſtantis volūtatem, omnes ad viriles partes vocantis.

Duplicatio legatorum traditur ad legata; quæ conſiſtunt in quantitate: non ad ea quæ conſiſtunt in ſpecie. B.

Impuberem filium hæredem inſtituit: vxori dotem prælegauit, item ornamenta, & ſeruos, & aureos decem: & ſi impubes deceſsiſſet, ſubſtituit: a quibus ita legauit: Quęcunque primis tabulis dedi, eadem omnia ab hæredibus quoque hæredis mei in duplū dari volo. Quęritur, an ex ſubſtitutione impubere mortuo, dos quoque iterum debeatur? Reſpondi,non videri de dotis legato duplicando teſtatorem ſenſiſſe. Ité q̄ro, cum corpora legata etiam nunc ex lucratiua

Perueniat. Quaſi dicat etiam ſi vnus ſolus ſupererit de familia.

Portionem. Virilem. Acc.

Ad viriles. Imo Seia quantum omnes alii.vt C. de impube. & aliis ſubſti tu.l.fin.§.alia applicata.& §. in ſecunda.& j. de vulg. ſubſti.l.ſi pater. & j. de vſufr.accreſcen.l.ſi quis Titio.& ſup.de hær.inſti.l.interdū. 2.reſp. Solu. omnes liberti,& libertæ viriles partes habebunt, id eſt vnam dimidiam,aliam habet Seia: vel dic ex verbo, quo vetuit alienari extra familiam, præſumitur voluiſſe cuique dari virilem,quia magis voluit prouidere familiæ, quam Seiæ, quæ non erat de familia. vel hic fuit appoſitum verbū æque, vel aliud æquipollens, quod denotat æquas portiones eſſe faciendas.ſic j. de hæred. inſti.l. interdum. 1. reſpon. vel dic vt not.C.de impub. & aliis ſubſtit.l.fin. & facit. j. de vſufruct. leg l.codic.§.fin. & ea.l. fi.C. de imp. & aliis ſubſti. in prin. Acc.

¶ Impuberem. Titius inſtituit ſibi hæredem filium ſuum impuberem, & vxori ſuæ prælegauit dotem,quam ab ea habuit: & legauit ei & ornamēta,& ſeruos,& aureos decē: & poſtea ita dixit, ſi filius meus prędictus deceſſerit ſubſtituo ei primū, & ſecundum vicinos meos: a quibus ſubſtitutis. ſi hæreditatem meam habuerint, in duplum dari volo ea omnia quęcunque primis tabulis dedi. deceſſit poſtea dictus filiꝰ teſtatoris impubes,& ita ſubſtituti habuerunt hęreditatem. quęritur nunquid teneantur ſubſtituti præſtare duplicatum legatum dotis vxoris relictum, ſicut alia legata. & nunquid teneantur præſtare vxori prędictę illa legata ex ſupradictis quę ipſa inuenitur nunc poſſidere ex cauſa lucratiua? & reſp. ad vtrumque,quod non. Viu.

Inſtituit. Scilicet aliquis.

Subſtituit. Aliquos extraneos.

Senſiſſe. Forte ſic,q a in ſpecie dos cōſiſtebat. aliàs cōtra j. ti. j. l. planè. §. ſed ſi non corpus. & l. ſi ſeruus, &

& ſ. eod. l. cum quidam. vel quia ad dotem inuitatur mulier tanquam ad æs alienum: vt ſ. ad leg. Falc. l. ſi vſusfr §. 1. & ſ. ad Treb. l. cum hæredes. Hug.

Non poſſe. Aliud in quanti ateſtatore. vt ſ. ti. 1. l. planè. § ſ. & ſ. e. l. ſi pluribus. §. 1. & eſt ad hoc, Inſt. eo. §. ſi res. & ſ. tit. 1. l. natu. §. 1. & ſ. de act. o. & oblig. l. oēs. & de verb. ob. l. inter ſtipulantē §. 1 & ſ. tit. 1. l. Lucius §. Sempronię.

¶ Ciuibus meis. Titius fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hēdem Lucium, & poſtea in eodem teſtamento ita dixit, Reipublicæ Bononię lego chyrographum Caij Seij, in quo ipſe debet mihi cētum, poſtea autem fecit codicillos, & in eis voluit exigi dicta c. a dicto Caio Seio. Item in eiſdem codicillis petijt ab hærede ſuo Lucio, ut de debito quod debebat ſibi Petrus, dictam ſummam decaderet dictæ reipubli. mortuo poſtmodum teſtatore inuenitur non ſoluendo Petrus debitor in codicillis nominatus: nunquid tenebitur Lucius hæres ad præſtandum integra c. reipubli. & dicitur qđ non. imo liberatur a Reſpubli. ſi cedat ei actiones cōtra dictū Petrum, non ſoluendo exiſtentem. Vianus.

Cōtor. gl. in ver. actiones. ibi, ſi ceſſio actionis ſit i vltima volū tate, tenet ceſſio. ca. ex parte, ext. de ali. iu. mut. cā fact.

Ciuibus. Per hoc videtur ciuitati relinquere: vt ſ. de re. dub. l. 2.

Chyrographum. per hoc videtur legare debitū chyrographi, vt ſ. tit. 1. l. qui chyrographum.

Debeat. Quod videbat fauore reip. quod remouet.

Præſtare. Sic ſ. ti. 1. l. ſi ſic. §. 1. Sed ar. contra ſ. ti. 1. l. Paulo Cal. §. fi. Sol. ibi hæres exegerat pecuniā a fiſco & fiſcus a debitore: vnde cum ad hæredē peruenerat pecunia, reſtituit eam de ſuo & facit ſ. de vi tri. & ol. lega. l. certos. & ſ. eo. l. ſeruum fili. §. eum. Item ar. contra, ſ. ti. 1. l. quidam in prin.

¶ Filiam ex aſſe. Titius filiam habebat Tiziam, & nepotē ex alio filio, vel filia, & pronepotē ex dicto nepote: fecit teſtamentū hic Titius, & inſtituit ſibi hæredē filiā ex aſſe, & ſubſtituit ei p dictū nepotē: & ita poſtea dixit, ſi neq; filia, neq; nepos prędicti erunt mihi hęredes, volo pertinere tūc ad libertos meos portionē meā partis dimidiæ fundi Titiani. habebat. n. in eo fundo dictus teſtator forte dimidiā dim. die, his actis, dicta filia, & nepos deceſſerūt añ teſtatorē dictū. & ſic hæreditas deuenit ab inteſtato ad dictum pronepotē. nunquid tenebitur præſtare dictis libertis dictum ſi ſeicōmiſſum? & dicitur quod ſic. Vi.

Inſtituit. Pater. Acc.
Mea. Inſtituta. Acc.
Nepos. ſubſtitutus. Acc.

causa poſsideantur, an a ſubſtitutis peti poſsint? Reſpondi non poſſe.

Si legatur nomen debitoris: hæres liberatur cedendo actionem. Bar.

Ciuibus meis do, lego chyrographum Caij Seij: poſtea codicillis voluit, a Seio exigi: & ab hærede petiit, vt ex alterius debitoris debito, quem codicillis nominauit, eandem ſummam reipublicæ daret. Quæſitum eſt, ſi poſterior idoneus non eſſet, an integram quantitatem hæres præſtare debeat? Reſpondi, hæredem reipublicæ aduerſus eum duntaxat debitorem, qui nouiſsimis codicillis, vt proponit, deſignatus eſt, actionem præſtare debere.

Relictum in defectum inſtitutorum, videtur reliqui a venientibus ab inteſtato. Item verbum pertinere, trahitur ad fideicommiſſum Bart.

Filiam ex aſſe inſtituit hæredem: eiq; ſubſtituit nepotem ſuum, & ita cauit: Si (quod abominor) neque filia mea, neque nepos meus hæredes mei erunt, tunc portionem meam partis dimidiæ fundi illius ad libertos meos pertinere volo. Quæritur, cum ante teſtatorem, & filia, & nepos deceſſerunt, & inteſtati bona pertinuerūt ad pronepotem eius: an fideicōmiſſum ad libertos pertineat; Reſpondi ſecundū ea, quæ proponerentur: ſi nullus alius hæres inſtitutus, ſubſtitutuſq; eſſet, q̄ filia & nepos: videri legitimorum fideicōmiſsum eſſe, vt præſtaretur.

Confeſſio debiti facta à teſtatore non probat debitum, ſed fideicommiſſum petitionē inducit. Bar.

Quiſquis mihi hæres erit, ſciat me debere Demetrio patruo meo denaria tria: & depoſita apud me a Seleucho patruo meo denaria tria, quæ etiam protinus reddi, & ſolui ei iubeo. Quæſitum eſt, an & ſi non deberentur, actio eſſet? Reſpondi ſi non deberētur, nullam quaſi ex debito actionē eſſe, ſed ex fideicommiſſo.

Partis dimidiæ. Id eſt, quę eſt dimidia pars habet ergo communionem cū alio.

Fideicōmiſſum. & eſt ratio: quia id videtur dixiſſe. cū enim ita dixit, ſi neque filia, neque nepos & nec alios inſtituerat: perinde ē ac ſi dixiſſet, ſi decedam inteſtatus. & ſic non eſt contra: ſed concordat C. de fideicom. l. eā quā. & l. ex teſtamento. ſic ſ. e. l. cum pater. § filius & ſ. l. proxi. § fin.

¶ Quiſquis mihi. Feci teſtamentum: & inſtituit mihi hæredes, poſtea dixi, Quiſq; mihi hæres erit, ſciat me debere tria denaria Demetrio patruo meo, & ſciat ſimiliter qđ Seleuchus patruus meus depoſuit apud me alia tria denaria, quæ etiam protinus reddi, & ſolui eis iubeo: in veritate autem nihil debebam alicui de dictis meis patruis. nunquid poterunt petere dicti patrui dicta denaria quaſi ex fideicommiſſo? & dicitur quod ſic: non aūt poterunt petere quaſi debita eis. Vi.

Ideſt, debetur eis. d. directa cōtra teſt. l. t. & gl. fi. in fi. ver. eam re. de fideicō. cā facta. legato q̄ ſoluen. gl. in fi. § ſed. ſ. de ſeruit. ga. 3.

Ex debito. Vt & C. de prob. l. rationes. niſi iurauerit: vt ſ. e. l. cū quis. § codicillis. Item contra C. de non nu. pecu. generaliter.

Sed ex fideicommiſſo. Vt ſ. de dona. l. ex hac. & C. de dona. l. ſi donatio. Sed contra, ſ. de probat. l. qui teſtamentum. Solvi non capax. Item hoc niſi probetur teſtatorem per errorem ſcripſiſſe: vt ſ. de aur. & argē. leg. l. qui vxori. & C. de falſa cau. adiec. leg. l. fi. & facit ſ. ti. 1. l. ſi ſic. §. 1. & ſ. de lib. leg. l. legaui. & ſ. tit. 1. l. Lucius. § 1.

¶ Lucius Titius. Lucius Titi⁹ habebat duos libertos, ſcilicet Damam & Pamphilum: & habebat multos ſeruos, quibus omnibus dabat alimenta, & ſecū in domo tenebat eos. Lucius Titius dictos Damā, & Pamphilū de domo expulit, quia ipſi offenderunt eum, & deſijt eis duob. alimenta præſtare. poſtea ſtetit per biennium, & tunc fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredē, & quibuſdam ex dictis ſeruis dedit libertatem directā, & quibuldā fideicommiſſariā, & poſtea ita dixit in eo teſt. quiſquis mihi hęres erit, omnibus libertis meis quos in teſtamento hoc manumiſi. & quos ante habui, quoſq; vt manumittantur peto: do alimentorum nomine xx. in ſingulos menſes. Quęritur, vtrum illis duobus libertis quib. deſiit præſtare alimenta, fideicommiſſum prędictum debeatur, i. Damæ & Pāphilo, qui eū offenderāt: ut dicū eſt & reſ. q̄ nō, niſi ipſi duo doceāt manifeſtē. q̄ dictus Lucius Titius patronus cępit habere de nouo eum animum, cum fecit teſtamentum, ut ipſi fideicommiſſum haberent. Viu.

Verba generalia etiā in beneficijs reſtringuntur, vt odioſa non comprehendantur. h.d. ſecundum Iac de Are. Vel aliter. Offendentib. non prebantibus ſequens meritum legatū non debetur. h.d. ſcđm Dyn.

Lucius Titius Damā, & Pamphilum libertos ſuos ante bienniū mortis ſuæ de domo dimiſit, & cibaria, quæ dabat præſtare deſijt, mox facto teſtamento ita legauit. Quiſquis mihi hæres erit, cibus libertis meis, quos hoc teſtamento manumiſi, & quos ante habui, quoſq; vt manumittantur, petij, alimentorū nomine in menſes ſingulos certā pecuniam dato. Queſitum eſt an Damæ, & Pamphilo fideicōmiſſum debeatur. Reſpondi ſecundum ea, quæ proponerentur, ita deberi, ſi ij, qui peterent, manifeſtē docerent, eo animo circa ſe patronum cū teſtamentum faceret, eſſe cœpiſſe, vt ijs quoque legatum dari vellet, alioqn nihil ipſis præſtetur.

Si hęres in ſuo teſtamento relinquit quod teſtator legauerat: debetur ex primo teſtamēto, non ex ſecundo. Item appel-

Dimiſit. Id eſt, licentiauit non alēs eos poſtea. Acc.

Deſiit. Offenſus à ſeruis quondā. qui modo ſunt liberti.

Docerent. Sequētibus eorum meritis inſpectis: vt qa offenſus fuerat patronus, alioq; ſi non fuit offenſus, ſecus puto cum generalibus verbis includātur, quibus ſtādum eſt: ut infra tit. 1. l. non aliter. Azo. & ad hoc infra de adi. lega. l. 3. in fi. & l. 4. & C. famil. ercīſ. l. in ipſius.

¶ Damæ & Pamphilo. Titia habebat duos ſeruos ſcilicet Damā, & Pāphilum, & dictus Pāphilus habebat vnā filiam, quæ vocabatur Pāphila, & fic erat filia naturalis dicti Pāphili, fecit dicta Titia teſtamētū & inſtituit ſibi hæredes Seium, & Sempronium, & Damę, & Pamphilo dedit libertatem directam: & fundum Cornelianum eiſdē Damæ, & Pamphilo legauit, ita vt poſt mortem eorum Pāphili, & Damæ reſtituerent dictum fundum filiis eorum Damæ, & Pamphili. Item petit a dictis hęredib. dicta teſtatrix, vt dictam Pamphilam Pamphili filiam manumitterēt. mortua dicta teſtatrice dictus Pamphilus inſtituit ſibi hęredem Mæuium, & rogauit eū per fideicommiſſ. ut hæreditatem ſuam Pamphili, id eſt, fundi prędicti partē dimidiam, quam ſolam in bonis ex teſtamento patronæ ſuæ prędictæ habebat Pāphilus, reſtitueret Pamphilæ filiæ ſuæ Pamphili, cum primum libera fuiſſet dicta Pamphila: ſua filia mortuo Pamphilo prędicto, & manumiſſa dicta Pamphila, volebat Pāphila habere dictū fideicommiſſum medietatis fundi ex teſtamento ſuperiore patronę prędicti patris ſui Pāphili. vt ſic Falc. ei non detrahatur: quia patri ſuo nō fuit detracta, eo q̄ dicta Titia teſtatrix erat

diues, ita quod nō habuit locum lex Falcidia in teſtamento ſuo. Mędo aūt hęres dicti Pāphili patris Pamphilæ volebat ei Pāphilæ dare dictum fideicō lex teſtamento Pamphili pauperis, ita q̄ habebat locum lex Falc. nā, vt dictū eſt, nihil habebat in bonis Pāphilus, niſi medietatem dicti fundi, quæritur quid iuris ſit? Et dicitur, quòd ex ſuperiore teſtamento patronæ Pāphili habebit Pāphila fideicō. & ſic non detrahetur ei Falc. & eſt ratio ſecundū Clau diū: quia cū dicta teſtatrix reliq̄t fundum prædictum Damæ, & Pāphilo, ita vt poſt mortē eorū Pamphili, & Damæ reſtitueret filiis eorum, bene continet dicta naturalis filia Pamphili, appellatione filiorum. h.d. Vianus.

laticne filiorum, continentur naturales in ſeruitute cōcepti.

Damæ & Pāphilo, quos teſtō manumiſerat, fundum dedit, ita vt poſt mortem ſuam filiis ſuis reſtitueret. eodē teſtō petijt ab hæredibus ſuis, vt Pamphilam manumitterent, quę alia naturalis erat Pāphili. Idem Pāphilus poſt diem legati ſui cedentem, teſtō hæredem inſtituit Mæuiam, eiuſque fidei cōmiſit, ut hæreditatem ſuam, id eſt, fundi ſupraſcripti partē dimidiam, quam ſolā in bonis ex teſtamento patronæ ſuæ habebat, Pamphilæ filiæ ſuæ, cum primum libera fuiſſet, reſtitueret. Quæro Pamphila manumiſſa vtrum ex teſtamento ſuperiore patris ſui patronæ eam partem petere poſſit, an verò ex teſtamento patris naturalis ex cauſa fideicommiſſi, habita ratione legis Falcidiæ. Reſpondi, ex iis, quæ proponerentur probari, Pamphilam duntaxat ex teſtamento ſuperiore fideicommiſſum petere poſſe. Claudius notat; Quia credi-

Manumiſerat. Sci licet teſtatrix directo.

Fundum dedit. Id eſt, legauit purè.

Suam. Damæ, & Pamphili, vel ſuam ſcilicet teſtatricis.

Filiis ſuis. Id eſt; Damæ, & Pamphili. & ex hoc oritur dubitatio: quia dicit filiis, in plurali. & nō fuit niſi vna ex Pāphilo. Itē & quia non fuit legitima, ſed naturalis tantū: ſed primum non nocet: vt infra. de condition. & demonſt. l. pater Seuerinā. §. ita. nec ſecundum nocet: vt in fi. huius legis.

Pamphilam. Per fideic.

Pamphili. Prædicti.

Cedentem. Quod eſt poſt aditam hæreditatem; ut C. de cadu. tol. §. in nouiſſimo. ſed certè imò quia purum erat, non ſolum ceſſit ſed etiam venit dies eius: vt ſ. de verb. ſig. l. cedere diē. ſed dic, & venientem, ſecus ſi ex die, vt ſ. ad leg. Falc. l. cum quo §. is qui. & ſ. vſusfr. quemadmo. l. ſi vſusfru. nomine §. planè.

Sic apū Homerū ἰλιαδ. 9. T. qđ verti pōt. Duo autē claudicantes ibant miniſtri Martis Titides bellicoſus & ei⁹ Vlyſſes, & tñ ſolus Diomedes claudicabat. pro quib. & quæ figura ſit vide Mādo. in Glo. Facult. §. Ac etiam in ver. locū tenentes.

Quam ſolam. Nam aliam dimidiā habebat Dama.

Cum primum libera. Pamphilus enim directā eius filia fideicommiſſariam meruit libertatem: vnde tardius ad libertatem peruenit. Azo.

Superiore. Construe: patronæ patris ſui.

Legis Falcidiæ. quę ceſſat, ſi ex primo accipiat vt æs alienum. ut C. de bon. auth. iud. poſſ. l. 1. & ad hæc quæ ſequunē, facit ſ. e. l. ſtatu liberum pri. & ſ. ti. 1. l. ſi fundum ſub conditione. §. ſi pater. & l. huiuſmodi. §. 1.

Petere poſſe. Hui ſubiicit rationem. Azo.

a Creditur. A sapientibus propter similitudinem talium personarum & ad idem s. de iur. delibe. l. fin.

b Filiorum. cauit enim testatrix vt post mortem restituat filijs suis. Azo.

c Id est in seruitute. Ideo glossauit sic Claudius, quia fecus est in iis qui sunt ex concubina. nisi in casibus. ut j. ad Treb. l. ex facto. §. si quis. licet tñ naturalis grauatus, si decedat, vt restituat: ita demũ si naturales & legitimos nõ hẽ, restituit: vt C. de inst. & substi. l. generaliter. §. fin. & s. eo. l. cum pater. §. volo. & j. ad Treb. l. ex facto. §. si quis, & l. hæredibus. §. 1.

¶ Cõcor. ca. liberi. ibi, nã & filij ex libero & ancilla, seruilis sunt cõditionis: naturales autẽ filii dñr ingenuarũ cõcubinarũ filij, quos sola natura gennit. est glo. in verb. liberi. 33. q 4. In P. Fl. βεμάτιον est caputis pcedentis. porro dictio Scæuola, quæ inscriptionis loco posita est, in eiusdem P. circumscripta est vt pro deleta habeatur.

Odicillis. In testamento meo instituimihi hæredẽ Seiũ, & postea feci codicillos in quib. legaui Caio Seio 100 & rogaui dictum Caiũ Seiũ p fideicõmissum, vt Sempronix ancillæ meæ restitueret dicta c. nũqd valet fm fideicommissum? Et dicitur quod non. & ita Caius Seius non tenet dare ancillæ meæ dicta c. Sed nunquid tenet ei dare heredi meo? & dr, qd non. sed si Seius me' hæres prædictus nondũ soluerat dicta c. dicto Caio Seio, nunquid ea potest ab eo petere Caius Seius? Et dicitur quod non. Vi.

d Non esse. Sic C. eo. l. seruis. Acc.

e Compellatur. Iam ei solutum. & sic nota potiorem conditionem possidentis.

f Petere posse. Hanc regulã serua, quod potior sit hęredis, vel legatarij possidentis conditio: vbicunq; fidei cõ. est ab initio nullũ mixta cõsideratione tenẽris, & eius cui dandũ est, habita. Itẽ si & legatũ sit nullũ pp rem quæ legat. nã & ibi neutrum tenet. idem dico, & si qualitercunque deficiat à principio fideic & ita expone, quod est s. eo. l. si quis quos. & j. de condi. & demon. l. si quis eũ. f. vt non teneat legatũ, possit peti: tenet tñ, vt habeat exceptionẽ, nisi eligatur vt minister. si verò solummodo fideicom. deficiat ex post facto, tenet cus est, quia valet legatũ: vt s. eo. l. si quis Titio. & ibi no. & j. titu. l. l. pater. §. Tusculanus. & s. ti. l. l. si fundũ per fideic. §. Iulianus. quę sunt contra. nisi eligatur ut minister, vt dictũ est: si autem solum legatum sit nullũ, aut a principio, vt pro non scriptum, & tunc nec fideicommissum tenet. si aũt ex post facto, & sic in casa caduci, & tunc sic: vt C. de cad. tol. §. in 1. & §. pro secũdo. Ex prędictis not. qp aut est vtrũq; nullũ propter rem, vel aliã causam: aut alterũ, & tunc si fideicom. solũ refert vel ab initio, vel ex post facto. idem si legatũ solum. nam & ibi distinguitur à principio, vel ex post facto. Itẽ ex prædictis patet non esse contra C. de cad. tol. §. in j. vbi legatũ inutile non remanet apud legatariũ, hic sic, quia hic est inutile fideicõ. non propter se, ibi pp seipsum. Itẽ ex pdictis videtur, qp male scripsit. H. respon. sic, si ibi legetur vt Titio restituas, vt valeat, ditur appellatione † filiorum & naturales liberos, id est, in seruitute susceptos contineri.

Si onus iniunctum legatario est inutile mixta consideratione testatoris, & fideicommissarij, legatum efficitur inutile quo ad dationem, non quo ad retentionem.

XCI.

Odicillis Caio Seio 100. legauit, eiusq; fideicõmisit, vt ancillæ testõris ea daret. Quæro an vtile fideicõmissũ sit, quod legatarius ancillæ testõris dare iussus est. Respõdi nõ esse. Item si vtile non est, an legatarius hæredi, cuius ancilla est, restituere cõpellat. Respondi non compelli, sed nec ipsum legatarũ legatum petere posse.

Si liberti consentiunt hæredi patroni alienanti rem eis relictam præsumitur animo donandi, nisi aliud appareat.

Insulã libertis vtriusq; sexus legauit, ita vt ex reditu eius masculi duplũ, fœminæ simplũ pcipiant, eãq; alienari vetuit, ex cõsensu oĩum ab hærede venundata est. Quæro, an & ex pcio insulæ duplũ mares, simplum fœminæ caperent. Rñdi, ob pretium nullam fideicõmissi persecutionẽ esse, nisi ea mẽte vendi tioni cõsenserint, vt similiter ex pcio mares qdem duplum, fœminæ autem simplum consequãtur.

Prohibitus vendere, vel obligare, non videtur prohibitus locare. Vel sic: Qui cõligat nomen conductoris domus alienari prohibita, non videtur alienare domum, vel obligare. Bartolus.

Instituto filio hærede, vel deficiat fideic. illius tantum inspicitur persona fideic cui relinquitur: vt s. de inoff. test. l. Papinia §. meminisse. ibi eo autẽ solo &c. & s. si quis alii. testa. pro. l. 1. §. 1. & de excu. tuto. l. legatarius. & j. de leg. præstã. bo. poss. contratab. petita. l. 4. & j. de bo. lib. Iun. teruitute? Resp. quin imo & hic legatarij tantum inspicitur pẽona quo ad aliquid. f. vt habeat retentionem: vt hic dicit.

¶ Insulam. Titius habebat vnã insulã forte in quodã flumine, ex qua magnũ reditu consequebat. habebat enim forte ibi cuniculos, vt habent Perusini in lacu eorũ. Itẽ habebat duos libertos, & duas libertas. Hic Titius fecit testamentum, & instituto sibi hẽde, dictis libertis vtriusq; sexus, dictã insulã legauit, ita ut ex reditibus eius insulę masculi liberti aut plũ percipiant. & fęminæ simplũ. Itẽ vetuit dictam insulam alienari. Mortuo dicto Titio testatore, hæres eius vendidit dictã insulã Seio, p c pone, & volũtate omnium prædictorum libertorũ, volebãt nũc liberti masculi habere duplũ ptuj dictæ insulæ, & fęminæ volebãt simplũ, sicut habere debebant, de reditib. insulę. Quæritur vtrũ hoc consequi possint? & dr qp non, nisi hoc pacto venditioni consenserint. Viu.

Insulã. Quo ad ꝓ prietatẽ. & j. vetat alienari. sed reditus eius poterit legarent j. de adi. legat. l. Titio. 1. in fi.

Venundata est. Quod esse põtuit C. de ædific. l. quoties. & s. ti. l. in fi. § 1. Acc.

Ea mente id est eo pacto coram. n. mens tantummodo non sufficeret. vt arg s. de condict. indeb. l. quod quis. Acc.

Consequantur. Tunc ergo vt aliqua sit exceptio, persecutio erit fideicommissi ad ꝓtium. Sed hoc quo, cũ non sit legatũ, sed insula. vt d. l. liberto. quę in hoc est cõtra? Resp. sub. hic nullã fideic. persecutionem, vel ex alia causa nisi &c. & fm hoc agetur ex pacto, vel mandato, vel ex stipulatione. Io. Vel dic secũdum Azo agi actione ex testamento ad pretũ, cũ loco rei succedat. vt supra ti. l. l. Imperator. §. ti. & secundum hoc intelligę supra ti. l. l. si fundum per fideicomiss. in prin. quæ est contra. & in d. l. liberto. non consensit legatarius venditioni.

¶ Instituto. Titius habẽs filiũ & ex eo nepotes emãcipatos, instituit eos oẽs sibi hęredes, & ita dixit postea in testamento, Volo qp hęredes mei non vendant domos meas, neque obligẽt alicui pro denariis ad vsuram. sed volo manere dictas domos firmas, & simplices meis filiis & nepotib. per vniuersum tempus, & si aliquis dictorum hæredũ meorum voluerit vendere partem suã, vel obligare ad vsuras. faciat hoc cum vno de cohĩdib. suis, & si cũ alio fecerit, volo qp sit inutile. Mortuo testatore filius pdictus accepit mutuam

tuam pecuniam sub vsuris à quadã vsuraria, quæ vocabatur Flauia Dionysia, & obligauit ei partẽ suarum dictarũ domorũ datarũ ad pensionẽ, nunquid dicti filij obligantis potcrunt ex mẽte testõris: & ex fideicõmisso petere dictam partem quasi nunc obligatam cõtra testatoris præceptũ? Et dicitur qđ non: quia non obligauit filius testõris partem suã domus, imo pensionem. Viu.

a Ex eo. Filio.

b Emancipatis. Institutis repete.

c Fœnerari. Id est, obligari fœneratitio creditori. sed necnõ fœneratitio: quia p hæc ueniretur ad alienandum. Item fiatim simplices dicit.

d Firmas. Id est, nõ alienatas.

e Simplices. Id est, non obligatas.

f Filiis suis. Scilicet defuncti nepotibus. nam vetando alienari, vel obligari, videtur per fideicom. vicissim relinquere, vt s. eo tit. l. cum pater. §. libertis.

g Non extitisse. Nõ ob C. de re. alie. non alie. l. fi. quia pensionem, vel ius pensionis obligauit hic, ibi vero rem. Et est argum. hic, qp si quis alienare prohibitus locãt in centum annos, vel mille, qp nõ alienet. sic sup. loca. l. non solet.

ADDITVS. Ista gl. sing. procedit ubi cõstat de mente contrahentiũ uolentiũ non transferri dñm vtile, quin si locatio fiat ad mille annos conductor nullũ ius dr̃ habere in re, & hoc mõ istam gl. falsuat hic Bar. & Bald. & Io. de Imo. in l. si domus. §. fi. ff. de legat. 1. pulchrè Alex. consi. 68. visis. lib. 1. & in Apostil. ad Bar hic. Aliàs contrarium esset verũ per no. per Bar. hic, & per gl. in cl. j. de reb. eccl. non alie. Abb. in c. ad audientiam. eo. titu. Bal. in Auth. ei qui. C. de bon. auth. iudi. poss. col. 16. & Io. de Ana. in c. fi. ne præla. vi. suas.

¶ Matre, & vxore. Titius instituit sibi hęredes matrem suam, & uxorem: & ita dixit vxori in testamento. Peto à te ne quid post mortem tuam fratribus tuis relinquas. habes filias fororum tuarum, quibus relinquas. nam scis vnum fratrem tuum filium nostrum occidisse, dum ei filio rapinam faceret, & alia mihi deteriora fecit. mortuo dicto Titio testõre vxor qui. test. fac. poss. l. seniũ. & est tale, ac si diceret: si non

Tt 2 valet

[a] Alc. lib. 2. disp. c. 1 locum hũc ex P. Flo. reposuit simul & vertit tu illũ videto. Greg. Haloan. vero sic transtulit. Non volo ãt à meis hęredib. ędes meæ veniant, illarumve noĩe pecuniam mutuam accipiat, sed vt apud eos, si ue filij, siue nepotis sint in oẽ ꝙũ in uiolabiliter permaneãt, si qs verò eorũ partẽ suã, vel vendere, vel in cãm mutui obligare voluerit, saltem cohæredi suo eius vẽdendi, vel obligãdi prãtem habeto, Quod si ad uersus ea qs fecerit, qcqd eius rei gestũ esse dicetur in firmum atque irritũ est.

[b] In P. Fl. ἰδὲ ἀμὲ sinias. μεύ εἰν ἀυτὰς ἀκέραυς.

[c] Singul. tex. ad probandũ qp

ma eius hæreditas, f. vxoris pertinuit ad fratrem prædictum, de quo taliter vt dictum est, locutus fuit testator, & etiam ad alios fratres d. ctæ vxoris, veniunt filię fororum dictæ uxoris. & desiderant sibi restitui quicquid ad dictam vxorem Titij ex

secundum ea, quæ proponerentur non extitisse.

Prohibitus alienare in personas certas, prohibetur in eas ab intestato legitimo iure trãsferre. Bar.

Matre, & vxore hæredibus institutis, ita cauit, Ate vxor charissima peto, ne quid post mortem tuã fratrib. tuis relinquas. habes filios fororum tuarũ quibus relinquas. scis vnum fratrem tuũ filium nostrum occidisse, dum ei rapinam fecit, sed & alia mihi deteriora fecit. Quæro, cum uxor in testata decesĩt, & legitima eius hæreditas ad fratrem pertineat, an fororis filij fideicommissum ab eo petere possint: Respondi, posse defendi, fideicõmissum deberi.

Hęc uerba quòd valeat omnimodo, quo melius de iure potest, intelliguntur etiam ab intestato. Bar.

Lucius Titius hoc meũ testamentum scripsi sine vllo iurisperito, rationẽ animi mei potius secutus, quàm miseram, & nimiam diligentiam: & si minus aliquid legitimè minusve peritè fecero, pro iure legitimo haberi debet hominis sani uoluntas: deinde hæ-

Rapinã fecit. i. rapos fecit, vel locum illis ferendis parauit. Colu. lib. 2. ca. 2. Cato cap. 31. de re rusti. Pulnæus in li bel. de rerum alienatione.

P. F. sed & alius.

Petrus de Rauenna allegat istũ text. in alpha. suo ad hoc quod maior sit iniuria mariti to vxorẽ suã adulterari, qꝑ proprium filium occidere. qđ no. secundum Bal. dum dicit hic quod forsitan quandam aliam vxorem testõris cucurbitauerat.

illi ijdem, qui erant ab eo scripti hæredes. & ita tantũ habet unus, quantum alter ab intestato, ex testamento autẽ habebat vnus plus, & alter minus, modo vult ille, vel illi qui habebant plus ex testamẽto prædicto, habere illud plus ab intestato per fideicom. quia dixit testator in testamento, licet non solenni, iure legitimo &c. quæritur vtrum possit? Et dicitur quod sic.

Diligentiam. Id est, solennitatem, & audi istultum testatorem. nõ tamen ei prodest sua istultitia, vt valeat iure directo. & est contra s. tit. l. l. nemo. Sol. ibi.

Haberi debet. In plurali. aliàs impersonaliter loquitur de seipso. & dic sani mente, licet nõ corpore: vt C. qui. test. fac. poss. l. seniũ. & est tale, ac si diceret: si non

dictio sit iun. rei hypothecam iducit: vel pignoris obligationẽ infert. Bart. in l. fundus quẽ, ff. de an. leg. & Mando. in 9. q. 33. colli. can. Re. nu. 6.

valet iure testamenti, valeat iure codicillorum. & sic nō ob. C. de fideic. l. eam. & l. ex testamento, quæ sunt cōtra & facit ff. e. l. prox. in §. illud. & l. cū pater. §. filius. & l. si quis testamento. & ad Treb. l. Scæuola.

THEATOR. Titius instituit sibi hæredem filiū suum, & vxorē, & ita dixit in testamento, q̄ si qd obsignatum recepisset a patre dictus filius, id valeret iure codicillorū: postea scripsit epistolam dicto filio absenti, in qua donauit eidem filio quicquid in peculio habuit filius idē: & ibi erat in eadem epistola, quod volebat dictū filium habere p̄cipua omnia prædicta, quæ habebat in peculio quæ quidem epistola non fuit signata. quæritur nunquid ea quæ in epistola continentur, ad filium pertineant? Et videtur quod nō, quia eo tempore quo dixit in testamento, si quid obsignatum &c. nō erat facta epistola, & si facta fuisset, non erat signata. Et tñ dicitur quod pertinēt dum tamē filius possit probare dictam epistolam factā esse per patrē suum, & relictam. h. d. vsque ad §. qui indiuisam. Viu.

Obsignatum. Id est, sigillatum. hic. C. quemad. test. ape. l. j. Azo.

Recepisset. Aliàs recepisti: scilicet tu filius: in hoc testamēto signato, quasi diceret quod hoc testamento tibi reliqui, volo valere etiā iure codicillorum, quæ scriptura non porrigitur ad epistolam q̄ tunc facta non erat propter verbū præteriti temporis recepisti. aliàs recepisset. s. filius ex dicto testamento signato. Vel dic secundum hanc, literā loqui etiam de futuro, quasi diceret, si quid tibi legauero in scriptura obsignata valeat iure codicillorū. nā per hoc vetuit valere non signati. & ſm hoc non est contra j. tit. 1. l. si quis. in prin. imo & si hoc expresse dixisset, pœnitere posset: vt sup. tit. 2. l. diuus. §. licet. & ff. eo. l. cum pater. §. fi. Accur.

¶ Qui indiuisam. Titius habebat hæreditatē suā indiuisam cum Lucretio Pacato fratre suo. hic Titius in testō suo instituit sibi hæredes filias suas, p̄rias. & in eo. test. ita postea dixit, ò filiæ meæ fidei vestræ committo, vt pro portione vestra illarum rerum quas habeo cōmunes cum dicto fratre meo, quas vniuersas. i. partē meam, & fratris mei cōstiterit esse æstimationis duorū millium aureotū, accipiatis ab eo mille aureos facto hoc testō vixit idē Titius per 5. ann. & multa fuit lucratus in illis 5. annis ultra, quam habebat tempore quo fecit testamentum, & sic maior hæreditas remansit filiab. finis, quā remansisset si decessisset testator tempore testamenti: postea decessit dictus frater testatoris. f. Lucretius Pacatus. & habuit hīdes Titium, & Mæuium pone. veniunt hæredes Lucretij Pacati, & offerunt filiabus testatoris Titij mille aureos & volūt quod ipsę dēt eis vniuersa, quæ habuit Titius tempore mortis: filiæ autē volūt eis dare illud tantū, q̄ Titius habebat tpe testamenti, quæritur quid iuris sit? Et videtur q̄ dictum hæredū Lucretij Pacati p̄ualeat propter verba, q̄ sunt in hoc §. ibi, propter res vniuersas & c. vsque illuc, huic testō quinquēnio &c. & tñ iudicatur hic quod dictū filiarum p̄ualeat. Vi.

Verba generalia debent ad tempus testamenti referri. Bartol.

Qui indiuisam. Rem. res plures: vt subiecit j. uel, id est hereditatem. Accur.

Cōmunes sunt. Ex hoc verbo sunt. quod est præsentis tpis, patet q̄ hic voluntas non porrigitur ad ea, quæ postea ceperunt esse cōmunia: vt in ti. hui⁹ §. dicit. & nō ff. eod. l. in prin. & j. de aur. & arg. ff. l. ij. ita. & ita spectatur tēpus testamēti: ar. verbū cōstiterit, p̄ latum sequitur, quo ad æstimationē rerū est futuri tpis. & sic ad tempus mortis refertur, prout tūc valebant res quondā cōmunes tempore testamenti.

In P. Fl. duo, & tūc indeclinabiliter, sicut apud Græcos δύο nōnūquā

In P. Fl. incipit, testō filium &c.

Cōcor. c. omnes. res. in glo. super uer. omnis res ibi, quod enim consentu contrahitur, contraria voluntate dissoluit. ext. de regu. iur.

In P. Fl. in eam.

Vniuersas. q. d. eas æstimo, ja potebāt valere tēpore mortis tm. & non plus. fuban. ergo dūtaxat iusto. n. pretio volebat dari res tales patruo: vt hęc verba denotāt quas æstimationis. &c. vnde quidā nō cōcedūt hanc præpositionem: in habet vnū oculū, quia subaudiunt tm. sed tamen licet iusto pretio debuit dari, valet legatum propter vicinitatem, vt ff. eo. l. si cui. sic ergo si plures res incipiunt esse, non debebitur augmētum: nisi augmenti præstetur pretium.

Patrimonium. Scilicet auctum. Item videtur cōtra j. tit. 1. l. xi. §. 3.

Lucretij. Mortui post mortem fratris aliàs esset pro non scriptum, vel caducum, vel in causa caduci, secundum Rom.

Non facere. Id est, non operari.

Vniuersa. Quia nunquam cœperunt post testamentum esse communia.

Vniuersa. Quæsita post testamentum, vel quæ sunt vltra quantitatem duum millium aureorum. Azo. siue ex transcursu temporis, siue ex augmēto patrimonii.

Oblationem. Alias obligationem, aliàs oblationē.

Sed quid si statim decessisset? nunquid tlabitur illi æstimatio? Videtur argu. quod non, nisi iurasset: ut ff. ti. 1. l. si fundum sub conditione. §. si libertus. & C. cō. vtriusque iud. l. scriptura. & in auth. de iureiur. §. 1. sed in casu huius §. videtur secus.

¶ Seio quē. Instituit mihi hīdē Titium, & substituit ei Seium, & postea ita dixit: si Seius prędictus non erit mihi hæres ex substitutione, lego ei, & vxori suæ Marcellæ 15. lib. argenti. post. ea Titius voluit habere hereditatem, & ita Seius mihi successit ex substōne. & ita quantum ad eū defecit conditio legati prædicti, nunquid ergo deficiet dictum legatū, quātū ad Marcellā? Et dicitur quod non. imo habebit dimidiū iure legati, subaudi, & aliam dimidiam iure accrescendi, & sic totum. Viu.

Conditio apposita in personam vnius, in persona alterius sibi coniuncti non videtur repetita. Bar.

Seio quem hæredi substituerat, ita legauit: Seio si mihi hæres non erit, & vxori eius Marcelli argenti libras xv. dari volo. Quæro cum Seius hæres exiterit, an Marcellæ legati dimidia portio debeatur? Respondi secundum ea, quæ proponerentur deberi.

Valet fideicommissum inuentum, de bonis communicandis. Bar.

Lucius Titius intestato moriturus, cum haberet vxorem, & ex ea filiā emancipatam, codicillis hæc verba inseruit. Pertinent aūt hic codicilli ad vxorem, & filiam. Primum autem rogo, sic inter vos agatis, vt me viuo egistis. Itēq; rogo, vt quicquid aut ego reliquero, aut vos ipse haberis commune vobis sit. filia intestati patris bonorum possessionē accepit, quæritur, an aliqua pars hæreditatis Lucij Titij ex causa fideicommissi à filia matri debeat, & quo-

Cōcors. Cōmunes.

Quod vos. Fl. aut

Cōmunes. Cōmunia.

Cōmunia.

Cōmunia.

l.cũ secundus. Filiæ. Seius instituit sibi hæredes Titium, & Sempronium suos filios, & Titiã suã filiam quam iam maritauerat, & pro ea dotem dederat marito, & eam sibi Seio reddi stipulatus fuerat. postea in testamento fidei dictæ suæ filiæ commisit, vt dictã cautionem de dote reddenda taliter cum marito suo renouaret, vt dicti fratres Titiæ stipulẽtur sibi reddi dotẽ prædictam a marito si ipsa filia in matrimonio moreretur sine liberis vno vel plurib⁹. postea post mortem dicti Seij patris, decessit marit⁹ dictæ Titiæ antequam renouaretur dicta cautio dotalis: & postea dicta Titia nupsit alij: postea decessit Sempronius prædictus, vnde de fratribus remansit Titius alter frater. postea decessit dicta Titia sine liberis vno vel pluribus, per quam stetierat quo minus Titius frater superstes stipularetur dotem à marito secundo Titiæ. modo quæritur, nũquid dictus Titus possit petere ab hæredibus Titiæ suæ sororis res, q̃ fuerunt in dote apud secundũ maritum, quas quidẽ secũdus marius restituit dictis hæredibus Titiæ post mortem ipsius Titiæ, q̃ sine liberis decessit vt dictum est: & respõdetur quod sic. Viu.

demq; cohæredi persolueretur.

Filia potest grauari in dotem, quatenus dos est vltra legitimam. Bar.

Filiæ fidei cõmisit in hæc verba: Peto a te filia mea, vt dotalem cautionem post mortem meam mutes: & ita renoues, vt fratres tui dotem stipulẽtur hoc casu: vt si sine liberis vno pluribusve in matrimonio morieris, dos ad eos pueniat. post mortẽ patris decessit maritus antè, quam renouaretẽ cautio dotalis: & postea alij nupta decessit, nullo liberorum relicto viuo adhuc Titio, vno ex fratribus quæsitum est, an Titius petiuonem haberet rerum, quæ in dote fuerant? Respondi, posse fideicommissum ab hæredibus sororis peti, si per eã stetisset, quo minus dotem frater stipuletur.

Pluribus post eorum mortem simul legatis: vno mortuo alijs superstitibus statim competit fideicommissi petitio. B.

Filium, & filiam hæredes instituit, & libertis legata dedit: eorumq; fideicõmisit in hæc verba: A vobis peto, vt quicquid vobis legaui, eo contenti sitis viuentes: vt post vos filiis meis restituatis, defuncta testatricis filia Mæuia, libertus decesit, hæredem instituto patronæ filio ex parte debita ex altera extraneo. Quæsitum est, an adita hæreditate patronæ filius à cohærede suo partem eorum, quæ ex testamento matris ad Mæuium libertum peruenerant, petere posset? Respõdi, eius quod ei deberetur si hæreditatẽ non adisset, partem à cohærede petere posse.

Iusta hæredis ignorantia alienationem rei per fideicom. relictę quæ subiacet restitutioni, confirmat. Bart.

Maritus vxorem ex asse hæredem instituit, cuius post mortem codicillos aperiri testator præcepit, prædium hæreditariũ vxor infructuosum rationi suæ existimans, vẽdidit, emptor quærit, an retractari hæc venditio possit post mortem mulieris ab iis, quibus codicillis per fideicõmissum hẽditas data deprehenderetur, an verò solũ quantitas pretij ab hærede vxoris fideicommissarijs debeat? Respondi, propter iustam ignorantiam tam mulieris, quam emptoris, hęredem mulieris, vt fundus apud emptorem remaneat, fideicommissario pretium dare debere.

Cetus Seius vult petere à cohærede suo extraneo dimidiam eius quod debebat habere idem Seius in legato liberto dicto relicto Titia à testatrice, id est, quartã partem dicti legati. dicebat enim Seius: testatrix dixit quod quilibet libertorum relinqueret mihi & sorori meæ legatũ sibi relictum post mortẽ suam liberti: vnde legato relicto liberto mortuo, nũc ego debeo habere dimidiam: dimidiam ergo dictæ meæ dimidiæ debeo habere à te cohærede meo, & aliam dimidiã dimidiæ à me: quæritur nunquid bene petat? Et dẽ quod sic. Viu.

In P.F. hęrede instituto patronę filio.

Instituit. Puta Titia. Acc.

Debita. Scilicet tertia: vt Institu. de suc. li. §. sed nostra.

Ex altera. Puta beste. Accur.

Hæreditate. f. Liberti.

Quod ei debetur scilicet totũ si &c. Azo. hæc enim cõditio determinat verbum debendi: ñ illud petere posse.

Deberetur. Qui vocabatur Męuius.

Partem. A cohærede pro besse. f. hæreditatis. Azo. & facit C. de hæredit. actio. l. si adulta & de neg. gestis. l. si ab eo. & ad legem Falcid. l. quanquam. & lege licet, & supra titul. primo leg. Mæuius.

¶ Maritus. Vxorem meam in omnibus meis bonis mihi hæredẽ in stitui postea feci codicillos, in quibus eam rogaui per fideicommissum: vt Titio pone, illam hæreditatem restituere: postea iussit vt dicti codicilli aperirentur solummodo post mortẽ dictæ meæ vxoris: me testatore & codicillatore mortuo, vxor mea prædicta vendidit prædium hęreditarium existimans esse dictum fundum infructuosum rationi tuę: postea decessit dicta vxor, & habuit haredem Caium pone: veniunt nũc Titius, & Seius fideicommissarij prędicti, & petunt hẽditatem meam ab hærede dictę meę vxoris, id est, a Caio. Item petunt ab emptore prędium, quod uendidit ei vxor, vt dictu est. dicentes q̃d ipsa non potuit aliena re prędium quod eis restitui debebat: quæritur nunquid possint dictũ prædium taliter reuocare ab emptore. Et dicitur quod non, propter iustam ignorantiam vẽditoris, & emptoris, nã tempore quo ipsa vendidit dictum fundũ, nõ erant adhuc aperti codicilli, in quib. de restitutione hęreditatis continebatur: pretium autem fundi poterunt petere dicti fideicommissarij ab hærede dictæ vxoris. Viu.

Igno-

Ignorantiã. facit §. de transa. l. fi. & supra. deposi. l. j. in fi. & l. seq idem si fuit sciens in libertate: vt infra ad Trebel l quidam. §. si quis. Item concord. infra de vsu & vsufruct. leg. l. Sticho. & sup. de peti. hære. l. fi & rem. Accur.

DE REGVLIS IVRIS. LIB. III.

¶ Hic quæritur quare in tres libros posuit de leg. ? Respõ. in ti. de leg. 1. dixit, q̃d, & quantũ. In ti. de leg. 2. dixit, quis, & a quo, & q̃b verbis In isto. de significatione verborum tã circa res, quã circa personas positorũ: vt in summa. C. de ver. signi. verum q̃a frequenter q̃d vni esset attribuendum in alio ponitur: alij dixerunt propter prolixitatem euitandã quod non placet: cũ enim sint libri. ergo distinctos debẽt habere tractatus. licet liber quandoq; ponatur pro toto volumine: vt j. eo. l. librorum.

Cõco. c. in lectum mariti. & gl. in ver. in lectum ibi, nam si locaui militi tãquã pagano ignorans, possũmer cedẽ exigere. Nõ. n. disciplinã cõtemnit, qui militem ignorauit 24. q. 1.

I incertus. CASVS. Ad euidentiam huius legis nota, quod hostes sunt, quibus populus Ro. bellũ indixit aut ipsi eis: latrunculi aũt sunt q̃bus priuatis ciuitas priuata bellũ indixit, vel ipsi ei: & capti a primis efficiunt seruti: capti a secundis nõ: vt j. de capt l. hostes. & §. de test. l. q̃ a latronibus. In p̃dictis ergo aut captus erat in facto, aut in iure, & in vtroque casu statuitur idem, scilicet vt nõ possit dictus captus facere testamentum, nec fideicommissa relinquere. ẽ error auem facti, ponit: exemplum in primo relpon so huius legis: de errore iuris in secundo. Vi.

P. Fl. captiu⁹. fit.

I incertus quis sit captiuus ac a latrunculis obsessus sit, testm̃ facere non potest. Sed & si sui iuris sit ignarus, putetque se p̃ erroré quia à latronibus captus est, seruũ esse velut hostium, vel relegatus, qui nihil se a captiuo differre putet, non posse fideicommittere, certum est, quia nec testari potest, qui an liceat sibi testari, dubitat.

Dubius de statu suo per errorem facti, vel iuris, nõ potest testari. Bar.

Si testamentum ab initio deficit propter defectum testãtis, ex noua voluntate non conualescit impedimento cessante: secus in codicillis. Bart.

Sed si filiusfamiliàs, vel seruus fideicõmissũ reliquerit, non valet. Si tamen manumissi decessisse proponantur, cõstanter dicemus, fideicommissum relictum videri, quasi nunc datũ cum mors ei contingit, videlicet si durauerit voluntas post manumissionem. Hæc vtique nemo credet in testamentis nos esse probaturos, quia nihil in testamento valet, quoties ipsum testamentum non valet. sed valet, si aliàs fideicõmissum qs reliquerit.

Conco. cap. licet ex suscepto. cũ gl. sup verbo termine-tis, ex de fo. cõpe. vbi literæ prius impetratę incipiũt valere nũc quo ad effectũ. In P.Fl. sed si aliàs &c.

Stetisset. Quia interpellata nõ fecit. vt §. si cert. petat l. quod te. Sed quid si non stetit per eam? Respon. cum ipsa vel rem dotalẽ vel actionem habeat, tola oblatione nõ potuit liberari: nisi sequeretur interitus: vt j. de solut. l. qui decem. & §. de arbitr. l. Cellus, §. idem ait. Acc.

¶ Filium & filiã. Titia testatrix instituit sibi hæredes filium suum Seium, & nliã suã Męuiam & duobus pone suis libertis legata reliquit, & hdei dictorum libertorum commisit, vt legatis eis relictis cõtenti essent vsq; ad mortem eorum: & post mortẽ restituerent dictis filiis testatricis, mortua dicta testatrice decessit dicta Mæuia eius filia, & remãsit frater tu⁹ dictus. l. Seius, vnde post mortẽ liberterũ debebat habere legata libertis relicta hæres Mæuiæ: & ipse Seius frater suus, postea vnus de dictis libertis decessit instituto hęrede dicto Seio filio testatricis ex debita parte, id est, ex tertia hodie quæ debetur patronis in bonis libertorum, & instituto extraneo quodã in superfluo hæreditatis sui liberti. postea dictus Seius, & extraneus adierunt hæreditatem dicti liberti. nunc dicit

Quia nec testari. A simili. & est bonum argum. §. de lega. 2. l. 2. secus in additione hæreditatis: vbi nõ nocet error conditionis hæredis. vt supra de acquir. hæredita. l. sed & si de sua. §. cur autem. Azo. & facit j. de viuca. l. si fur. §. 1. Acc.

¶ Sed si filiusfami. Filiusfa. vel seruus fecit codicillos: & in eis reliquit legata, & fideicommissa, & existẽs adhuc filiusfa. vel seruus decessit. nõ valet certè legatũ, vel fideicõmissũ. Sed quid si post codicillos p̃dictos factos fuit filius prædictus a patre emãcipatus, vel seruus a domino manumissus, & postea decesserunt non mutata volũtate? Certè valebũt legata, & fideicõmissa p̃dicta. qua si facti sint codicilli tpe mortis eorũ: secus aũt si dicta legata reliquissent in testõ ab eis facto q̃a tunc ẽt si inuenian tur sui iuris tẽpore mortis. non tñ valeant dicta legata & fideicommi.

Reliquerit. In testamẽto, vel codicillis: vt instit. qui nõ possunt fatere test. in prin.

Fideicommissum relictum in alia voluntate quam testamento: vt infra dicit.

Quasi nunc datũ. ergo retro facta trahuntur ad præsens: vt §. de seruitutibus. prædio. l. per fundum.

Duraverit volũtas. Quod debet apparere per aliquod indicium: vt j. de bo. pos. secund. tab. l. qui ex liberis §. testamento. & Insti. quib. mo. test. infir. §. non tamẽ. & sic j. eadẽ. l. §. si quis plane.

Manumissionem. Hoc proprie in seruo. impropriè in filio: vt §. q̃ ac. de pec. eſt an. l. j. §. annus. hic verbũ semel positum &c. §. ti. l. l. si ita scriptũ §. si sub cond.

In testamentis. Factis a filiisfamil.

Nos. Scilicet filiosfamil.

Quoties ipsum. Quandoq; tñ quod in medio tpe deficit, cõualescit iure prætorio, ex post facto si in initio valuit: vt §. de iniusto testamen. l. posthumus. & in fi qui. mo. test. infir. §. nõ tñ. Itẽ fallit hæc regula in plurib. casibus vt no. C. de fideic. l. eam quam.

Si aliàs. puta in codicillis, vel epistola corã quinq; testibus facta: vt C. de codicil. l. fi. §. in omni. Sed videt, q̃d qui non potest testari, nec codicilla ri: vt §. de iure

codi.l.diuus §.codicillos. Sol. facilius codicilli cõfirmantur, quam testamentum vt ff. de reg. iur. l. omnia quæ in fin. & ff. de testa l.si filius.& ff. de fecun.tabu l. 1.§.exigitur. Item contra ad id quod de codicillis hic dicit supra de ita homi l.Paulus.sed ibi non prohibet cõfirmari matrimonium.

Codicilli facilius cõ firmantur quàm testamentũ.

¶ Ij quibus.

Deportati nõ possunt facere testamentum & ideo nõ possũt legare,vel fideicommissa relinquere:deportatos intelligo illos tantũ, qui sunt deportati per præsidem in insulam per principẽ designatam,vel qui sunt à præside etiã solo deportati in insulam à præside designatam: cui tamẽ præsidi princeps scripserat,quod eos deportaret: siue ergo ante sententiam præsidis super deportatione latam reliquerunt etiam in testamento legata,vel fideicommissa, & decesserunt, siue post sententiam ante tamen quam Imperator comprobet sententiam:semper valebunt fideicõmissa,& legata. Item deportatos intelligo illos etiam qui sunt deportati à præfecto prætorio, vel ab eo qui vice præfecti cognoscit iussa Imperatoris:vel à præfecto vrbis. sed pone quod Titius fuit deportatus in insulam ab eo,qui ius deportandi habet: existens in insula fecit codicillos, in quibus reliquit legata,vel fideicommissa:postea restituitur,& extractus est de insula iussu Imperatoris, & decessit durante eadem volũtate. Certe valent legata, & si leic.h.d.vsque ad §.sciendum Viu.

In P.Fl. itẽ deportati.

In hũc locum Alexander. die. lib.3. c. 5. & Celius Rod.lectiones antiq. lib. 14. ca. 48.

Deportatus à præside potest testari antequam eius sententia per principem cõfirmetur: secus in deportato a præfecto prætorio, vel eo qui eius vice cognoscit. B.

Ij, quibus aqua, & igni interdictum est, id est deportati, fideicõmissum relinquere non possunt: quia nec testamenti faciẽdi ius habẽt: cũ sint ἀπολίδες. Deportatos autem eo accipere debemus, quibus princeps insulas annotauit, vel de quibus deportandis scripsit. Cæterum prius, quã præsidis factũ comprobet, nondum amisisse qs ciuitatem vr. Proinde si an è decesserit, ciuis decessisse videtur, & fideicõmissum, quod ante reliquerat, quam sententiã pateretur, valebit. Sed & si post sententiam, antè quàm Imperator cõprobet, valebit quod factum est, quia certum statum vsque adhuc habuit. A Præfectis verò prætorio, vel eo, qui vice præfecti ex mandatis principis cognoscit, itẽ à præfecto vrbi deportatos, (quia ei quoque ep stola Diui Seueri & Imperatoris nostri ius deportandi datum est) statim amittere ciuitatẽ, & ideo nec testamenti ius faciendi, nec fidei cõmittendi constat habere. Si quis planè in insulam deportatus codicillos ibi fecerit, & indulgentia Imperatoris restitutus, ijsdem codicillis durantibus decesserit: potest defendi fideicommissum valere, si modò in eadem volũtate duravit.

Sciendum est, autem, eorum fidei committere quem posse, ad quos aliquid peruenturum est morte eius, vel dum eis datur, vel dum eis non adimitur. Nec tãtum proximi bonorum possessoris, verum inferioris quoque fidei committere possumus. Sed & eius, qui nondum natus est, fidei committi posse, si modo natus nobis successurus sit.

Vice præfecti. Vt si in locũ præfecti defuncti donec alius eligatur, substituatur: vt ff. de offic eius cui man. est l.2 & C. de offi eius qui vi al ge.l. 2. & adde quod no.ff. de offi præsi. illicitas §. qui vniuersas & facit infra de interd. & rele.ab.nepe. & supra de offi præfect. vrb.l. 1. §. relegandi.

Ei. Præfecto vrbis

P.Fl.vrbis.

Codicillos. Secus si testamentum: vt ea.l §.1. in fi.

Durauit. Aliquo voluntatis indicio: vt no. ff. ea.l. §. 1.

¶ Sciẽdum est.

A principio l. vsque huc: dictum est, qui possint relinquere legata, & fideicommissa. & qui non: nunc vult dicere, quibus possunt relinqui. Et certè ab his omnib. possunt relinqui legata, & fideicõmissa, ad quos aliquid peruenturũ est de meo per mortem meam: vel quia eis do, vel quia eis non adimo. & non solum possum fidei cõmittere illius, qui est mihi proximior sed etiam illius, qui venit ad successionẽ meam post eum, & etiam illius qui nondum natus est, dũ tamen natus sit mihi successurꝰ. sed si fidei cõmisero ei qui est mihi proximior, & ipse repudiet postea hæreditatem meã & ad sequentem gradum sit deuoluta: sequẽs dictus gradus non tenetur præstare fideicommissum relictũ ab eo qui repudiauit hæreditatẽ. ¶ Idem que est in hoc alio casu. Stich libertus Titij ab intestato decem fecit codicillos, & fideicommissa reliquit a patrono, qui totam hæreditatem eius habere debebat, eo, q̃ libertus nõ habeat filios. ante autem quam patronus adiret hæreditatem liberti decessit patronus, vnde filius patroni habuit ab intestato hæreditatem liberti per bo. poss. quę vocatur vnde liberti patroni. tamen non tenetur hic filius patroni præstare legata relicta a patrono per libertũ. h.d. vsque ad fi. Viu.

P.Fl fideicõmitti.

Et eidẽ legari põt cõdonari, idẽq; bares istitui tur, ei cuius gratiã fuerẽ stipulari possumus, cidẽque competit actio negotiorum gesto rũ, & alia de quibus p Mã lo. de Æta. mino. c. 2. de conceptio. nu. 25. & seq.

Peruenturum. Idem in am, non tamen semper. nã nõ nisi pupillus, vel alius qui non potest testari.

Nõ adimitur. Datur hæredi instituto vel legatario, vel fideicommissario, vel donatario causa mortis, a quibus põt relinqui vt hic, & C. de fideic. l. ab eo. Itẽ & illi, qui capit causa mortis: vt ff. ti. 2. l. qui testamento. §. fin. Item non adimitur vt venientibus ab intestato: a quibus similiter potest relinqui vt hic, & sup. de cod. l. conficiuntur. in prin. & §. 1. Item facit ff. ea. l. sed si fic. in fi. & l. si fuerit in fi.

a Inferioris. Agnati.

Non debere. Imò videtur quod sic, vt ff. de codi. l. si quis cum 1. respon. Solu. hic nominatim, & specialiter ab eo qui erat in primo gradu, & ita à certa persona, vt ff. ea. l. qui gratia. & l. is qui. in princ. & l. cũ prætor. §. cũ existimare. & l. Celsus. §. pen & §. fin. ibi ab omni qui ab intestato succederet, relinquitur. Et eodem modo solutur ff. titu. 1. l. si Titio. § Iulianus. quę est contra. vel dic vt ibi.

Relictum nominatim ab eo qui est in primo gradu, non debetur ab eo, qui est in secundo, si ad eum hæreditas pertinet. Bar.

Illud certè indubitatè dicitur, si quis intestatus decedens ab eo, qui primo gradu ei succedere potuit, fideicommissum reliquerit, si illo repudiãte ad sequentem gradum deuoluta sit successio; eũ fideicommissum non debere: & ita Imperator noster rescripsit. Sed & si à patrono sit relictũ: & aliquis ex libertis eius mortuo eo admissus sit ad bonorũ possessionẽ: idẽ erit dicendum.

P.Fl. ex liberis.

Admissus. Ex sua persona: secus si ex persona patroni: qp aliquando fit, vt ff. de contratab. l. illud §. fi & l. seq.

Ad bonorũ possessionẽ. Scilicet olim vnde liberti patroni, hodie verò vnde legitimi, vt Insti. de bon. pos §. extra. & §. cumq;. & ff. vnde legit. l. 2. §. 1. & facit ff. de leg. 1. l. si fundũ p §. fi.

Non valet fideicommissum, quod relinquitur à prætorito. Bartolus.

Liber primus Fideicommissa. II.

X filio præterito, licet suus hæres erit. fideicommissum relinqui non potest.

Ab eo, cui mortis causa datur: vel relinquitur, potest fideicommissum relinqui.

Titius. III.

I mulier dotem stipulata fuerit, & accepto tulerit marito dotem in hoc, vt fideicommissum det: dicendum est fideicommissum deberi, percepisse

X filio. CASVS. Titium instituit, & filium meum præterij. & ab eo filio per fideicommissum reliq Sempronio: testamento autem meo non valente, ipso iure habuit dictus meus filius hæreditatem meam ab intestato. certè non tenetur præstare dictum fideicõmiss. Viu.

Ex filio. Aliàs ex filio, & aliàs à filio, & pone in matre, vel auo materno, quorũ præteritio pro exhæredatione habetur: vt Insti. de exhere. li. §. fi. dic ergo, mater extraneum instituit, filium præterijt, à quo reliquit legatum: si filius agit querela & rumpit testamẽtum, & habet bona: non tamen valet fideicommissum: vt ff. de inoff. testam l. Titia. Vel pone in emãcipato præterito à patre, qui grauari non potest: C. de fideic. l. pen. & hoc etiam si generaliter ab intestato reperisset nõ valet, vt d. l. Titia, & ff. ea. l. patronus. in fi. Vel tertio pone, quia pater instituit nepotem, filium præterijt, & legatum reliquit a nepote: non valet, cum nec valet testamẽtum propter prætertionem filij: & sic in hoc cõstrue, licet suus hæres erit, subaudi natus ex filio, &c. & sic hoc casus non ponitur verbum suus: vt ponitur Insti de hær. qual. & diff. §. 1. Vel quarto pater filiũ in potestate præterijt, aliũ instituit, à filio præterito reliquit legatũ, filius dixit nullum testamentum, vel pcõtratab. rumpit: quod põt: vt C. de lib. præ. l. fi. §. fi. & habet bona: certè nõ tenet fideic. sed nonne est suus hoc casu ab intestato filius? & hic reliquit à succedẽte ab intestato, vel etiam quid si dixit, vel etiam ab intestato generaliter debebatur? videtur quod valet hic, & supe rioti casu proximo: vt ff. l. prox §. sciendum. & hoc qui dã dicunt, & subaudiunt hic, non potest. f. vt valeat ex testamento, sed ab intestato sic, si hoc voluit testator. Sed contra videtur, quia contra voluntatem patris filius habet bona: tunc autem ab intestato valet, q̃ testõr nõ ademit bona successori ab intestato, p qđ videtur eis relinqre: vt d. §. sciẽdũ. & ff. de co. l. cõficiũt.

I mulier. CASVS. Vxor mea Titia dedit mihi in dotem c. & fuit à me stipulata, qp redderem ei soluto matri. inter me & eã: dicta Titia infirma existens causa mortis liberauit me per acceptilationẽ à dictis c. ad hoc vt si fecissem fideicommissum darem Sempro. puta equum meum: & ego ita liberationẽ recepi: certè teneor dare equum meũ Sẽpronio ex fideicom. & est satisfactũ in nostro casu legi, quæ dicit, quod ille põt fideicommisso onerari, qui aliquid percepit ab onerante. nã ego maritus videor percepisse dicta centũ ab vxore mea cũ ipsa me liberat ab eis præstãdis: & nõ solũ in dicto casu valet fideicom. sed etiã in his alijs duobus. puta si cã mortis fecit mihi pactũ dicta mea vxor de dote tota lucrãda. vel si in matrimoniũ meum redijt mortis causa, in eo casu cum mea culpa inter me, & eam factũ erat diuortiũ, & ita qđ potuit lucrari ex rebus meis propter dictũ diuortium, mihi remiserit ad me redeũdo, id est, in meum matrimonium: cum inquam mihi remittat, bene videtur mihi dare, vt dictum est: vnde nõ est mirum, si à me potest, fideicommissum relinquere. ¶ Iulianus scribit. Titius legauit mihi Stichum seruũ, & rogauit me quod eum purè manumitterem. Ita à me reliquit Seio decem: certè non teneor ad præstandum decem Seio: si autem rogasset me vt dictum seruum manumittam sub conditione, vel in diem, bene essem obligatus Seio prędicto ad præstanda ei dicta x. si medio tempore possem percipere tãtũ nomine fructuum ex dicto seruo quod valeat dicta decẽ. ¶ Si rem quis. Titio debebam equum ex stipulatione: dictum equum in meo testamẽto legaui dicto Titio, & ab eodem Titio reliquix danda Sempronio: nunquid tenetur dare Sempronio dicta x. Et videtur qp sic, qa ipse Titius videtur sentire cõmodũ ex dicto legato equi, quia non habet necesse agere actione ex stipulatu cõtra hæredes meos: sed tantum adita hæreditate mea nã efficitur dominium equi. Item a me videtur testator lucrari sumptus quos faceret agẽdo contra me actione ex stipulatu ad equum. Sed non obstantibus prędictis dicitur hic quod non tenetur Titius ad præstanda dicta decem Sempronio: secus autem esset. si Titio habenti nudam proprietatem equi, vel alterius rei, donasset causa mortis vlumfructum: quia tunc bene possem ab eo fideicomm issum relinquere: quia licet morte mea futurũ interitet vlusfructus, & ad Titiũ proprietatium rediret, tamen commodũ consequitur Titius propter donationem vlusfructus. scilicet medij temporis quo ego viuam. Quid si dictus Titius debebat mihi decem, & ego habebã in pignore equũ tuũ, & liberaui equũ a vinculo pignoris mortis causa, & non liberaui Titium a debito: nunquid possum à Titio fideicommissario aliquid relinquere? Et videtur quod non. Viu.

Det. Scilicet maritus ex testamẽto vxoris vel det id est, relinquat mulier à viro. Acc.

Percepisse. Quia nihil interest &c. vt supra de condit.

dictio. ob causam. l. si mulier. hoc enim est necesse. vt C. de fideic. l. ab eo.

a Si mortis causa. Quid si inter viuos? si quidē teneat, certū est quia non ex testamento, sed vi pacti adtrin gi potest: letus si non teneat, vt à vitio vxori fm quosdam, ego contra: quæ tunc confirmantur. s per mortem, non tñ habet ex iudicio vltimo, sed inter viuos habito: qd exigit oneris impositio: vt s eod. l. proxi. §. sciendum. & j. ea. l. sed & si sic. §. fina. Accur.

b Auxerit. Simul cum pacto de lucrāda dote. & sic auxit paciscendo.

c Redierit. Culpa viri solutū erat matrimonium, & amisserat donationē pp nuptias, vt C. de repud. l. consentu. §. hæc nisi vir. hic redit ad virum, & remittit pœnam donando eā viro causa mortis. Et no. qđ aliàs, est redierit: & aliàs redegerit.

d Iulianus scribit. Imperionale verbū scribit. secundū. Ro.

e Non posse. Vt & dixi. s. titul. 2. l. planè. §. fi. & j de manumiss. l. Iulianus ait. & s. de præter. ver. l. naturalis. §. fi. & j. de re. iu. l. nemo præ do. §. 1.

In P. Fl. ei° cui rē legauerit fideicommittere ei° nō poterit.

Roger. Manumittere.

Medij temporis. Sic & s. titu. 1. l. Imperator, & j. de dote prælegat. l. 3. §. fi.

Cōcor. c. pontifices. in gl. super ver. ab extraneis. ibi, si autē sim plici cano nico aliquid ē relictum illud nō tenet diuidere cum ecclesia. 12. q. 3.

Eiq. Scilicet creditori. & facit inf. titu. 2. l. si creditori. §. fin.

Commodū. Duplex, vt sequitur.

Statim. Adita hæreditate: vt s. tit. 2. l. si tibi homo. §. cum seruus. Accursius.

Fortassis. Temperamentum philosophicum valet enim legatū sumptus, sed non quod per hoc possit gra uari, vt subijcit. Certum est enim quod in proprietate quæ nunc legata est, stipulator nullum habet ius. licet haberet personalem actionem: vnde & rei vendicationem, vel ex testamento, & sumptum qui fit in lite ista petit actione ex testamēto legitarius: quem sumptum, si ageret stipulatu, de suo faceret, vt hic dicit, cę rerum si res erat creditoris: non valet legatum in re certa, nec in sumptu valet legatum: vt j. de liber. leg. l. petitor. Sed quid prodest legatario, cum victus victo ri condemnetur in expensis: vt C. de iudi. l. properandum. §. fin autem? Resp. quod ratione litigādi potuit habere hæres, vnde non præstaret p iud. offi. vt s. titu. 2. l. qui solidū. §. etiam. sed per actionē ex testamento

enim aliquid à muliere videtur: hæc ita, si mortis causa donatura mulier marito fecit acceptum. Sed & si mortis causa auxerit marito dotem, vel in matrimonium eius mortis causa redierit: potest dici fideicōmissum ab eo deberi Iulianus scribit; si seruus mihi legatus sit, eumq; manumittere rogatus sim: fideicommissum à me relinqui non posse. scilicet si purè roger. Nam si sub conditione, vel in diē: propter fructum medij temporis posse me obligari, nec Iulianus dubitaret.

Licèt legatum certę rei pure debitæ valeat, non tamen poterit legatarius onere fideicommissi grauari. Bartolus.

Si rem quis debeat ex stipulatu, eique rem legauerit: fidei committere eius non poterit, licet ex legato commodū sentire videatur, qđ dominū nanciscatur statim, nec expectet ex stipulatu actionem. Fortassis quis dicat & sumptum litis, quem sustinet, si ex stipulatione litigaret, eum lucrari: sed nequaquam dicēdum est huius fidei cōmitti posse. Sed si habenti tibi proprietatem, vsumfructum mortis causa cessero, potest dici fideicommittere me posse. nec quenquā moueat, quod vsusfructus solet morte extingui. Nam medij potius temporis quo viuat, qui donauit commodum cogitemus. Si autem pignus debitoris liberauero mortis causa, & eius fidei commisero: non potest valere fideicommissum.

Pater, vel dominus, cuius filius, vel seruus est institutus, non tenetur legata à se relicta præstare, si filius, aut seruus sibiipsi acquirit hæreditatem, non patri, vel domino.

IIII.

Patre, vel domino relictum fideicommissum, si hæreditas ei non quæratur, ab emancipato filio, vel seruo manumisso vtilibus actionibus postulatur: pe nes eos enim quæsitæ hæreditatis emolu-

Cogitemus. Si autem commodū post tem mortem fructuarius proprietario legat, non valet, vt hic innuit. & sup. titu. 1. l. Mæuius. §. pen. in fi.

Non potest valere. quasi illi debitori nihil sit legatum: qa remissio pignoris non est donatio: vt j. quę in fraudem credi. l. si pignus. ergo nec legatū: vt s. ti. 1. l. legatum: & facit j. de libe. lega. l. 1 in fi. & C. ad Vellei. etiam. & l. iubemus. & s. quib. mod. pig. vel hyp. sol. l. 1. §. 1 Sed atqui contra. s de pact. l. post quam.

Patre vel dño Instituti mihi hæredem filium Titii, vel seruum & ab eodē Titio domino rel. qui decem Sempronio. postea dictus Titius manumisit seruum suum, vel filium suum emancipauit à me institutum: seruus autē, vel si ius postea adquisiuit hæreditatem meam, & sic non acquisierit emolumentum dicto Titio, imo sibiipsi, certe Titius eorū dominus, vel pater non tenetur præstare dicta decē Sempronio: sed ipse filius emancipatus, vel seruus manumissus. Viu.

¶ A Patre. Pone casum vt s. titu. 1. l. si alienus seruus.

Non quæratur. Per filium & seruum hæredes instituto, quia non sunt iussi adire. vel iussi non parueruit vt C. de hære. inst. l. cū proponas. in fi. sed si adijssent, pater teneretur: vt s. ti. 2. l. cum filio.

Filio. Post dictum testamentum.

Vtilibus. Ex testamento, vel in factum. & sic not. ꝙ alius soluit, & ab alio relinquitur. vt s. ti. 2. l. si seruus. §. qui margaritam.

Eos. Flum, vel seruum.

Quæsitæ. scilicet, filio & seruo per aditionem post manumissionem factam: vt Inst. de legat. §. ex seruo. vel dic quæsitæ seruo ante manumissionem destinatione testatoris, reuera tamen ei quæri non poterat, etiam si adiret: quia nec momento post aditionem penes eum, vel filium remaneret, vt supra de acquir. hæred.

hæred. l. placet. sed dic dominus vel pater non auocat eam hæreditatem, vt Inst de hær. inst. §. alienus. & facit s. ti. 2. l. planè si. §. 1. Acc.

I fuerit. Municipio alicui reliqui c. nomine legati, & reliqui fideicommissum præstandum Titio de quinquaginta per potestatē municipij prędicti, vel per cōsules: certè valet fideicommissum, & præstabitur fideicom. de bonis municipij.

¶ Si quis nō ab hęrede. Institui mihi hęredem Titium, & ita dixi postea in testamento ab hærede Titii mei hæredis relinquo Męuio decē ex causa fideicommissi: nunquid valet fideicōmissum? Et dicitur quod sic. Viu.

c Relictum. Et ideo onus fideicōmissi.

b Ab iis. Incipit responsio tacite intellecta quæstione.

Dari. Id est relinquiuelut instituto pupillo potest relinqui a tutore: vt s. titu. j l. peto. §. mater. cum concordātiis.

Benignum est. Quasi de æquitate, potius quam de rigore iuris: & facit s. tit. 2. l. filiusfamiliàs. §. apud. sed hoc fallit in casu, ubi à legatario hęrede nō potsū legare: vt C. de legat. l. antepen. Item hoc verū nisi prius reliquerit ab hærede hæredis, quā hæredi: tunc. n. non valet fm Ro.

V.

I fuerit municipio legatum relictum, ab ijs, qui rem publicam gerunt, fideicommissum dari potest. Si quis non ab hęrede, vel legatario, sed ab hæredis, vel legatarij hærede fideicommissum reliquerit, hoc vale re, benignum est.

Hæres hæredis potest onere fideicommissi grauari sub nomine appellatiuo, non sub nomine proprio. Bar.

VI.

Ed & si sic fideicommissum dedero ab hærede meo, Te rogo Luci Titi, vt ab hærede tuo petas dari Mæuio decem aureos, vtile erit fideicōmissum, scilicet vt mortuo Titio ab hærede eius peti possit, idq; & Iulianus respondit. Sic autem fideicommissum dari non poterit, Si Stichus Seij hæres factus, iussu eius hæreditatem adie-

Idem si relinquat a Titio qui postea extitit hęres hæredis, quia ab initio nullum est: vt argu. s. de vulga. & pupil. substi. l. 2. §. prius. Sic ergo quod nic dicit intellige, si prius ignorauit, secus si econtra, secundum Ro. sed Azo. & Hu. idem in vtroque casu videtur: & pro eis est eadem lex. §. fin. & illud argu. contra. solue vt ibi notat. Item contra, infra, lege proxima. §. 1. Solut. vt ibi.

Ed & si sic. Petii ita ab hęde meo Titio: rogo te vt ab hærede tuo petas dari Mæuio decem. certè valet fideicommiss. Mæuio relictū, mortuo itaque Titio ab hærede eius petit Mæuius dicta x. Sed quid si ita dixit, instituo mihi hæredem Seium: & si Stichus hæres erit Seii hæredis mei, volo quod dictus Stichus det Mæuio x. nunquid valet fideicom. in hoc casu Męuio datum? Et dicitur quod non: & est ratio quare non valet, quoniam qui fortuito casu habet hęreditatem, vel legatum, & non iudicio testatoris, sicut fuit in persona dicti Stichi, non debet posse onerari à dicto testatore. Itē est alia ratio, quia eum non potest aliquis grauare, cui nihil reliquit de suo, sicut fuit in dicto Sticho. Viu.

Vtile. Quasi de æquitate potius quàm rigore.

Ab hęrede. Licet Lucius Titius ab hęrede suo nihil petierit. Azo.

Seij hęres factus. Institui Seium hęredem, & addidi, si Stichus seruus Seii fuerit hęres institutus à Seio domino, & iussus adire hęreditatē. & adierit, tunc det Stichus x. Sed contra s. l. proxi. §. fina. Sol. hic proprio nomine expresso, ibi appellatiuo: vt inf. de stip. ser. l. seruus hęrecitarius. & l. si ex re. §. fin. & est rō, quia Stichum esse hæredem est de fortuna, cum multos alios habere pōtat aliquem habere in genere ex testamento, vel ab intestato e fine necesse. Vel si deest hæres in litera, dic me instituisse Stichum seruum alienū, & grauasse Seiū, si Stichus fuerit factus suus, & eius iussu adeat hæreditatem, ad quod s. ti. 1. l. si alien°. & sic non est contra, s. l. prox. in fin.

h Consequitur. Vt C. de fideicomm. l. ab eo. & s. eo. l. 1. §. sciendum.

VII.

I deportati seruo fideicommissum fuerit adscriptum, ad fiscum pertinere dicendum est, nisi si eum deportatus viuo testatore alienauerit, vel fuerit restitutus. tunc enim ad ipsum pertinere debebit. Similes deportato fideicōmissum reliquerit, verius est (quod & Marcellus) alienauit: quo casu pertineret dictum legatum ad nouum, dominum seruiusecundus est, quando Titius dominus qui fuit restitutus, dictum seruum non alienauit: quo casu ad ipsum dominum restitutum pertinet legatum, & ita non ad fiscum. quod si aliquis miles legauit alicui deportato, certe capiet deportatus legatum propter priuilegium militū. ¶ Si quis creditori. Titio debebam x dicta x. ei legauit & ab eo fideicō. reliqui. certè nō valet fideicom. nisi dictus creditor a liquod commodum ex dicto legato consequatur potest autē consequi commodum, puta si habebā cōtra eum exceptionem quę per legatum ei remissa à me videtur: vel si debebam in diem, vel sub cōditione: quo casu repræsentaui debitum propter legatum & ita habet creditor commodum. Viu.

Ad ipsum. Restitutum, vel ad nouum dominū: qa tempore mortis quo cedit dies legati, dominus seruus capere potest ex testamento. alias non quęreretur ei: vt hic & s. de acquiren. hęred. l. si seruus eius, & s. ti. 2. l. si mihi, & tibi. §. regula. & j. de reb. dub. l. si cognatis §. certè: non ergo sufficit tēpore testamenti dominum serui esse capacem, vt dictis ll. nec obstat lex si cognatis, in principio, quia subaudi ibi, & mortis sed

In quā ille text. dicit legari nō posse seruo deportati, ista ē ratio: qa vt incapaci legari. cū seruus dño acquirat, & ei° dñs hoc casu sit in famis, vt l is cui. §. si quis ob carmē. aliàs, ob crimen. j. de pęn. & in l. eius. §. fi cui & vtrobiq; p Bar. eo. ti.

sed cum bona deportatorum cõfiscentur: vt C. de pę. L deportatorum. qũo põt alienare, quod hic dicit? Respon. hoc sententiatũ erat a præside, non tñ princeps comprobauerat, vt ſ. eo. l. 1. § hi. secundum Ro. sed certè tunc legatum sibi non fisco quæritur, vt d. §. vnde dic, q hũc seruum

[a] In P.Fl. carere cũ posse, sed hic resti.

post deportationẽ quæsierat ex aliquo contractu forte: & sic suus non fisci: vt C. de bo. pſc. l. 2. & facit ad hanc l. Insti. de hær. qualit. & diffe. §. in extraneis. & C. de hære. instituen. l. 1.

[b] In P.Fl. non est, le natus.

Posse. Iure singulari: & ſ. de mil. testa. l. neque. §. 1.

[c] Exceptionis. Tũc ergo eatenus potest grauari, quatenꝰ est emolumentum: ut hic, & ſ. titu. 2. l. si creditori. in princi. & ſ. tit. 1. l. debitor. in prin. & j. de dot. prælegat. l. j §. fin. & falcidia detrahitur: vt j. ad legem Falc. l. 1. §. si quis creditori. sed aliquando etiam si non sit pecuniarium commodum valet, vt cum tenebatur iure prætorio tantum: vt ſ. titu. 2. l. si creditori. §. 2. sed non puto, quod per hoc possit grauari.

Si legatari. Seius Legaui Titio x. & ab eo reliqui Seio v. dictus Titius petiit ab hærede meo dicta decẽ. & non exegit nisi quatuor: certè non tenetur præstare Seio, nisi dicta quatuor: si autem nihil exegit ab hærede meo Titius, non tenetur præstare Seio fideicommissario, nisi actionem quam habet propter legatum: quia iniquum est spectare ad Titium legatarium periculũ litis: nisi forte dictus legatarius fuit in culpa, vt lites amitterentur. ¶ Seruo hæredis. Institui mihi hæredem Titium: & Sticho seruo eiusdem Titij legaui decem, & rogaui dictum Titium hæredem meum, vt dictum seruum manumitteret, certe tenetur hæres præstare seruo suo libertatem, & legatum, si autem non rogasſem eum de libertate: non tenetur ei dare legatum. ¶ Cum ita. Institui mihi hæredem Seium: qui Seius habebat filiam nomine Titiam: & ita postea in codẽ testamento dixi: quicquid ad te Seium peruenerit ex bonis meis filiæ tuæ, ita restituas, vt hoc habeat Titia vltra illud quod dediſſes ei de bonis tuis, si te instituiſſem: mortuo me testatore: petiit Titia a patre suo Seio, vt sibi restituat illud quod a me habuit Seius: Seius non vult ei restituere nisi post mortem suam Seij: certe melius dicit Seius. Viu.

[d] Petierit Id est, agnouerit. ſ. petendo, aliàs nec agere, nec cedere cogeret. vt no. ſ. tit. 1. l. Imperatoram pr. nc. lus probat) capere eũ posse. Si quis creditori suo legauerit id, quod debet: fidei committi eius non poterit, nisi commodum aliquod ex legato consequatur, forte exceptionis timore leuatus, vel si quid in diem debitum fuerit, vel sub conditione.

Legatarius non tenetur fideicommissario nisi inquantum ad eum peruenit: vel per ipsum factum est quò minus ad eum perueniret, & nisi ad cedendum actionem, quam habet.

VIII.

[a] Si legatarius, à quo fideicommissum datũ est, petierit legatum: id tantum, quod per iudicem exegerit: præstare fideicommissario cogẽt, vel si non exegerit, actionem cedere. Ad eũ enim litis periculum spectare iniquum est, si non culpa legatarij lis perierit. Seruo hæredis fideicommissum vtiliter non relinquitur, nisi fidei eius commiserit, vt seruũ manumittat.

Quando duo recipiunt vnã determinationem, intelliguntur eam vniformiter recipere. Bartolus.

Cum ita petisset testator, vt quicquid ex bonis eius ad patrem peruenisset, filiæ suæ ita restitueret, vt eo amplius haberet, quam ex bonis patris habitura esset, Diuus Pius rescripsit, manifestum esse, de eo tempore sensisse testatorem, quod post mortẽ patris futurum esset.

Verba generaliter prolata, referuntur ad omnes, & ad omne tempus. Bar.

IX.

Ita fuerit fideicommissum relictum, Ad quemcunque ex testamento meo, vel ab intestato, vel ita, Ad quemcunque quoquo iure bona mea peruenient: hac oratione, & eius qui post ea natus erit, inueeam familiam venerit, & eius, qui postea cognatus. § fi filio. & j ad Treb. l. pure. & l. epistola. §. fi. & j. de aur. & arg. leg. l. filiam. & C. de fideicomm. l. quamuis. & ita tacita mora interuenit ex voluntate defuncti. Accur.

Item nec fuit minister tantum, quia tunc non ageret nisi in casibus: vt no. ſ. ti. 1. l. si quis Titio. voluit enim testator in hunc transire dominium, & de eo in fideicommissarium: vt C. commu. de legat. l. 1. § pen. & ſ. si vſufr. per l. qui vſumfructum. Accur.

Id tantum. Nisi post tempus sit rogatus restituere: ut ſ. tit. 1. l. Imperator. §. 1. Acc.

Si non culpa. Sub au maxim. enam de culpa non tenetur: sed de dolo tantum quando nil cõmodi remanet, vt ſ. si quis omiſ. cau. testa. l. si pecunia §. quãquã. & ſ. tit. 2 l. si seruus. §. cũ quid. vel si aliquod commodum sibi remanet, nil tu baudies: vt d. §. cum quid.

Nisi. Facit C. de legat. l. seruis. & ſ. de hæred. inſt. Lantep. & Insti. eo. § an ter uo. & ſ. titu. 1. l. statu liberum. in prin. & l. si quis seruo. Sed cõtra, j. ad Trebel. l. cogi. § sed & si seruo. Solubi. Item facit ſ. titu. 2. l. seruo alieno §. 1. Ac.

Eius. Scilicet testatoris.

Ad patrem. Scilicet quendam factum extraneum, quem hæredem faciebat.

Suz. Scilicet hæredis.

Habitura. Illa filia, id est, meam hæreditate, in qua pater illius filię est hæres: habeat filia illa ante patrem.

Post mortem. Sic j. eo. l. fideicommiſ.

Id fuerit. Feci testamentum, & in eo ita dixi: ad quẽcunque bona mea peruenerint ex testamento meo, vel ab intestato, vel quoquo iure: lego ab eo Titio 100 postea natus est mihi filius, & in familiam meam venit, & habuit hæreditatem meam ab intestato: nunquid tenetur præstare dicta centum Titio? & dicitur quod sic. & idem est si aliquis post dictum meum testamentum cœpit mihi esse cognatus, & hæreditatem meam habeat ab intestato, nam tenebitur ille cognatus præstare Titio dicta centum. Sed si aliqua mulier nupserit mihi post dictum meũ testamentum, & habuit hæreditatem meam ab intestato eo quod non habebam agnatos, vel cognatos, etiam ipsa tenetur præstare dicto Titio. ca. prædicta. Viuianus.

Eã familiam. Per adoptionem nã & hi ab intestato succedunt: vt Inſt. de adopt. §. 1.

Quoque.

Cõtor. gl. in ver. generali præcepto. ibi, verbũ signale intelligendũ est ſignaliter, nisi cõtraheret cõtrahentem, vel testato rem aliter intellexisse de quibus dam. quoniam neminem extra, de cõiug. lep. Eã, non est in P.F.

a Quoque. Scilicet mulieris extraneæ, quæ fuit nupta huic testatori, qui postea ab intestato decessit, & hæc ei succeſſit per edictum vnde vir, & vxor. & hoc subijcit.

Ex edicto. Vnde vir & vxor. vt C. vnde vir, & vxor. l. j. & facit ſ. de codic. l. si qs cum. & l. ab intestato. Acc.

[a] P.Fl. nupta erit.

Si tibi, & ei. CASSVS. Institui mihi hĩdes tres filios meos & ita dixi postea: Titio vicino meo lego centũ aureos, & ei qui ex dictis meis filiis venerit ad meum funus: me mortuo nemo ex filijs venit ad funus meũ, nunquid debet habere tota c. Titius? Et dr q sic, & non minuitur legatum pp hoc. Viu. c Si tibi. Si, i. quamuis: vel proprie.

[b] Peculiũ est §. fi xte uin. gl. ff. de pec. Mãdo. in Gl. Facul. §. si ex pcepto. col. 1. & ibi quot aliis modis si ponatur.

d Non minuet. Habebis ergo quinquaginta. sic C. de cond. inſer. l. pe. & ſ. tit. 1. l. Lucius. §. quisqs. & §. pen. & l. fi. §. Seio & ſ. de testa. tut. l. qui tutelam. i princ. Alij dicunt te habere integra centum, quæ tibi non minui debent, quod esset si distinctim esset nobis legatum: at hic cõiunctim fuit legatũ: vt C. de cad. toll. l. vnica §. vbi aũt. & §. si verò non ofs.

Ideicommiſſa. Hic dicitur quod fideicõmiſſa possunt relinqui q omne vulgare. & ponit exempla de prouinciis, in quibus sunt varia vulgaria.

¶ Quoties ego scripſi in quadã charta tenorem testamenti quod uolebam ordinare: & forte etiam adhibui ibi quinq; testes, & antequã legerẽ corã septẽ testibus testiñ, deceſſi. Certè nõ valet dicta scriptura vt testiñ, nec ẽt vt codicilli. nõ. n. in corde gerebam codicillos facere, sed testiñ. ¶ Si ita. Institui mihi Titiũ & Seium hæredes. & ita postea eis in eodem testamento locutus fui, commendo vobis Sempronium, nunquid per hæc uerba tenentur hæredes aliquid Sempronio dare ex causa fideicommiſſi? Et dr quod non: quia aliud est commendare, q importat significationẽ laudandi: aliud alia verba dicere per quæ uelit fideicõmiſſum relinquere testator. ¶ Cũ esset quis. Institui mihi Titium, & Seiũ, & rogaui Titium, vt suã partem hæreditatis restitueret Seio cohæredi suo acceptis c. a dicto Seio. Certè si vult Titius petere dicta c. a dicto Seio cohærede, & dare ei suã partẽ hæreditatis: suo arbitrio põt hoc facere tus esse cœperit, fideicõmiſſum uidetur eius quoque, [a] quæ nondum nupserit: [b] sed postea: eo, ſ. casu. quo ex edicto [c] ad vxorem bona mariti' intestati solent pertinere.

Si testator leget certã summam aliquibus, si certũ quid fecerint, uno non faciente, alter nihilominus habebit partẽ legati sui. Bar.

Fabius ibi. ij. fideicommiſſorum.

X.

Si tibi, [a] & ei qui ex tribus liberis meis in funus meum uenerit, centum aureos legauero, nõ minuetur [b] in tua persona legatum, ſi nemo venerit.

Vipianus libro ij. fideicommiſſo.

XI.

Ideicommiſſa quocunque ſermone relinqui possunt, non Latina ſolum, vel Græca, sed etiam Punica, [a] vel Gallicana, vel alterius cuiuſcunq. gentis lingua. Quoties [b] quis exemplum [c] testamenti præparat, & prius decedit, quàm teſte tur, non valent [d] quaſi ex codicillis, quæ in exẽplo ſcripta sunt, licet uerba fideicommiſſi ſcriptura habeat & ita diuum Pium decreuiſſe, Męcianus ſcribit.

Verbum commendo fideicommiſſum non inducit. Bartolus.

Si ita quis ſcripſerit illũ tibi commendo: diuus Pius reſcripſit, fideicommiſſum nõ deberi. Aliud est. n. perſonam cõmendare, aliud uolũtatem ſuã fideicommittentis hæredibus insinuare.

Ablatiui abſoluti non ſolum conditionem, ſed etiam diſpoſitionem inducunt, quando referuntur ad eos quos teſtator poteſt grauare. Bur.

Cùm esset [a] quis rogatus [b] restituere portionẽ accepta certa quantitate, reſponſum est, ultro petere ipſum fideicõmiſſũ ab hærede [c] posse. Sed vtrum ſi uolet, [d] percipere, [e] restituereq; portionem [f] an uerò & ſi noluerit, cogatur accepta quantitate portionem restituere, propriæ est deliberationis. Et ſanè [g] cùm quis rogatur, accepta certa [h] quantitate portionem reſtituere, duplex est fideicommiſſum, vnum, ut posſit petere quantitatem, paratus portionem cedere, aliud, ut & ſi non

[a] In quã-fũm iſte tex. vſ ſen tire q ablatiui abſoluti con dõnem in ducunt: li mitabis il lũ p text i l. 1. & qũ ibi not. Bal C. ũn. lia. ab emp. diſ. de quo uide in l. ab emptio. & ibi bonã glo. in uer. reſtitutis. ſ. de pact.

[b] In P.Fl. præcipiet,

[a] Suam. Id est, ſui. est ergo commendare, i. laudare: ſic C. de fideicommiſſ. lib. l. ex illa. & ſ. mand. l. ſi uero nõ remunerandi. §. cũ quidam. & hic quandoque pro deponere: vt inf. de uerb. ſign. l. commendare. & ſ. depo. l. Lucius.

[b] Cum esset. Teſtator inſtituit tres hęredes: unum rogauit restituere ſuam partem Titio acceptis centum à cohęredibus.

[c] Fideicommiſſum. Quantitatis.

[d] Ab hærede una cum eo inſtituto.

[e] Percipere. Quantitatem. Acc.

[f] Portionem. Hæreditatis.

[g] Et ſanè. Modo reſpondet repetendo quæſtionem.

[h] Accepta certa. Vel à cohęredibus. ut ſ. vel a fideicõmiſſario.

Præſtare

a Præstare quantitatem. Hic fideicommissum quantitatis valet, si fideicommissarius hoc velit nō autem cogitur inuitus: nisi iam quid aliud ex testō percepit: & sic poterit solui cōtrarium ĵ. ad Treb l. facta. § referi pto. & aliud ĵ. ad leg. Falcid. in ratione. § tametsi ribi, quo loco, &c. vel dic vt ibi. Item arg. contra s. tit. 1. l. fin. §. 1. Sed ibi vt esset pretium, fuit taxata quantitas: & ideo nō statur ei, si plus valeat tpe mortis.

b Fundus. Cer. è, & certus: aliàs non valeret: vt s. de iur. do. l. cū post. §. gener. & facit. s. titu. 1. l. peto. in prin. Sed arg contra s. de offic. præti. l. sæpe.

¶ Sic fideicommissum. Hic loquitur principaliter in quatuor generibus legatorum. Primum est tale. Titio x. dari volo, nisi Seius hæres meus noluerit. & istud certè fideicōmissū est conditionale, & exigit primam voluntatem hæredis: vnde si semel placuit hæredi tale dictum fideicommissum, necesse habebit dare, & voluntatem mutare non poterit in præiudiciū fideicommissarij. Secundum est tale, Lego Titio x. cum voluerit Seius hæres meus: & istud fideicommissum exigit primam hæredis voluntatem, sicut & superius: & dicitur habere dilationem donec viuat hæres: cum tamen non dicat se velle soluere fideicommissum. Si autem constituat se velle dare, & postea decedat antequam det hæres suus: tenetur dare fideicōmissario: sed e contra si fideicōmissarius decedat, antequam hęres constituat se ei dare: ad hīdem suum nihil trālmittit: quia est conditionale, antequā hæres constituat se ei dare: & conditionalia legata vel fideicommissa nō transeunt ad hæredem legatarij, vel fideicommissarij decedentis ante cōditiō. cm impletam. Tertium est tale. Lego Seio x. si Titius hæres meus voluerit: quod legatum non debetur. Quartum est tale. Si Titius hæres meus fuerit tale arbitratus, lego Titio x. vel det Seio x. quod quidem legatum debetur: quia non videor ego testator commisisse legatū in meram voluntatē hæredis mei: sed quasi in arbitriū alicuius boni viri. Et idem est si ita dixi, si hæres meus putauerit, volo quod det Scio x vel ita, si hęres meus existimauerit, volo quod det Seio x. vel ita si fuerit visum vel videbitur hæredi meo vtile: volo qđ det Seio x. Quid si ita dixi, ego testator lego Titio decem si apud te Seium hīdem meum meruerit, nunqd debetur fideicommissum? Et dicitur quod sic: si mō possit probare fideicōmissarius se taliter meritū hīdi, quod bonus vir starer cōtentus. Item quid si ita dixi, lego Titio decem. si te Seium hæredem meum non offenderit: certè debetur fideicommissum, si fideicommissarius probet similiter se taliter esse meritum de dicto hærede, qđ bonus vir, & non infestus staret contentus. h. d. vsque ad §. hæc verba. Viu.

petat, tamen cogatur fidei commissario restituere, parato præstare quantitatem. c Si quis ita scripserit, Sufficiant tibi uineæ, vel fundus, d fideicōmissum est: quoniam & illud fideicommissum esse arbitramur, Contentus esto illare.

Iste §. ponit quadruplicem casum, ideo non potest commodè summari.

Si fideicommissum relictum, Nisi hęres meus noluerit, illi decem dari volo: quasi conditionale fideicommissum est: & primā voluntatē exigit, ideoque post primam voluntatem nō erit arbitriū hæredis dicendi se noluisse. e hoc autem legatū, Cùm voluerit, tractum habet, quamdiu viuat is, à quo fideicōmissū relictū est, verum si ante, quam dederit, decesserit: hæres ipsius præstat. Sed & si fideicommissarius antè quam hæres cōstituat decesserit: ad hæredem suum nil transtulisse videtur. conditionale. n. esse legatum nemini dubium est: & pendente conditione legati videri decessisse fideicommissarium. Quamquam f autem fideicommissum non debeatur ita relictū, Si volueris; tamen si ita scriptum fuerit, Si fueris arbitratus, Si putaueris, Si existimaueris, Si vtile tibi fuerit visum, vel videbitur; debebitur. non enim plenū arbitrium voluntatis hæredi dedit, sed quasi viro bono fideicommissum relictum. Proinde & si ita sit fideicommissum relictum: illi si meruerit, omnino fideicō missum debebitur: si modo meritum quasi apud virum g bonū collocare fideicommissarius potuit. Et si ita sit, Si non te offenderit: æque debebitur. Noluerit. Id est, si nō luerit. Acc.

h Exigit. Id est, qđ se nel voluit nam sufficit semel velle.

i Noluisse. Not. sufficit semel voluisse. sic ĵ. de aqua plu. arcend. Lin diem & ĵ. quorum lega. l. i. §. prodest. Sed contra ĵ. de verbo. obliga. l. si quis stipu. Solut. vt no. s. tit. 1. l. statu liberum. §. fin. & facit. ĵ prox §.

Hoc autem. Idem in legato libertatis: vt ĵ. de manu. testa. l. seruos. & sic habet dilationem.

k Tractum habet. Id est, conditionale est.

l Dederit. Id est, dare voluerit. & sic est contra ĵ. de verbor. oblig. l. ente simus. §. si ita. vbi hæres non det. sed ibi in stipulatione. vel exponit dederit, dare. n. voluit: qđ dixit. hoc vel aliter cōstat de eius voluntate. & sic concordat. Lilla.

Ipsius. Hæredis.

Transat. Statim.

Dubium est. Not. diem incertum esse conditionem.

Decessisse. Aliàs est defecisse. Vnde legatum est factum caducum. vt C. de ca. l. tol. §. fin autem. dies enim incertus est conditionī ĵ. de condit. & demon. l. dies. & s. titu. 1. l. si. Item nauis. §. & præcedit contra s. tit. 1. l. fenatus. §. legatum Sol. vt ibi.

Quamquam No ex hoc. §. expressa nocere. Itē no. differentiam inter si & cum.

Voluerit. Tu igres id est si tu non uis, non debetur. s. tit. 2. l. fenatus §. legatum.

Tunc. m. Alias ad plenum. Acc.

Arbitrium Sed quæri est de: etia inter primum. & secundum casum? Respon. quia in primo liberæ volūtatis hæredis committitur: & licet testatori iustum appareat: tamen hæredi permittitur ex tam libera, voluntate interpretari æquum iniquum, & iniquū æquum: quod est absurdum. At in secundo casu solum permittitur: vt æquum uideat, an sit æquum: quod si est, non permittitur hęredi aliter interpretari f m Rom. vt hic & sic no. expressa noceret. vr ĵ. de condi. & demon. l. nō nunquam. Item no. differentiam inter si, & cum. & sic est contra s. de condi. indeb. l. quid promisit. Solut. ibi. Item contra s. tit. 2 l. fenatus. § legatum. Solut ibi.

Viro bono. Sic ĵ. de reb. du. l. vt ū. §. cū ita. & de iniu. l. sed si vnius. §. ait ptor. & de fideic. li. l. fideicōmiss.

Virum. No. arbitrium, & æstimationem alicuius cle ti reduci ad arbitrium boni viri.

Aequè

a Et hoc ex natura huius aduerbii æquè ĵ in totū parifi cat in qua litate, & substātia. in Mādo. in gl. facu. §. & in ipsa, in ver. ęq.

Æquè debebitur. Nā æquipollent hæc duo, vt s. ti. 1. l. quidam. & l. cum pater. §. rogo.

¶ Hæc verba. Titium filiū meū, qui & ipse habebat duos filios, mihi hęredem instituit: & cum essent in hęreditate mea prędia, ita fui locutus in eodē testamento dicto filio meo: te fili rogo vt prædia, quæ ad te puenerint de hæreditate mea, p tua diligentia diligas, & curam eorum agas, vt possint ad filios tuos peruenire. me testatore mortuo, dictus meus filius instituit sibi hæredes dictos suos filios, & quosdā extraneos, & decessit. nūc petūt dicti filii sui ante patrē dicta prędia ex testamento meo, qui erā eorū auus: queritur vtrū possunt? Et uidetur q̄ non: quia dicta verba quę direxi ad filium meum, magis videntur importare cōsilium a me datum filio meo de supradictis prædiis, quā necessitatē dandi fideicōmissi filiis filii mei inspecta tamen voluntate mea potius quam verbis dicendū est dictos filios filij mei posse habere ante patrem dicta prædia Viu.

b Cōtinere. Scilicet inspecta potī mēte testatoris quā ipsius verbis: & sic nō ob. ĵ. e. l. pater. §. pe. & ē sic s. ti 1. l. unū. §. fi. & s. ea. l. §. si quis ita. & ĵ co. l. Pamphilo. in prin. Acc.

c Cōcor. c. si patēt. §. præmissa, ibi, dūmodo, sicut in casu proposito earum verbis, & psonis cōueniat institutis de test. lib. 6.

¶ Si filio. Mæuius instituit sibi hæredē Titium habentem filium Caium, & in dicto testamento reliquit Mæuius per fideicommissum à dicto Titio hęrede 100. Caio filio prædicti Titi. queritur quando Caius filius Titii hęredis possit petere dictum fideicō missum? Et certe siue efficiatur sui iuris Caius per mortem Titii patris sui, siue alio modo, potest petere fideicōmissum prędictū, & non ante: & hoc est verum siue Męuius testator dixit expressè, quod Titius hęres daret fideicommissum Caio filio suo, cum sui iuris esset Caius, vel morte patris, vel alio modo: siue facite intelligi possit quod Męuius habuit eam voluntatem puta, quia dixit Męuius testator, volo vt tu hæres Titius relinquas centum Caio filio tuo, vel quia dixi: uolo Caiū habere centum, vel volo ad eum pertinere. Viuianus.

d Si filio. Pater fuit institutus ab extraneo, & filio instituti legatum relictum.

e Non sit ita. Scilicet expressum.

f Intelligi hoc possit. Scilicet ex mente.

g Efficiatur. Ex morte testatoris: & facit supra eo. l. si legatarius. §. fi. cum concordantiis.

¶ Si cui. Diligebam Titium, & non patrem suum Caium: vnde nolebam quod de legato quòd volebā dare Titio, aliquod emolumentū haberet Caius pater: dixi ergo ita, si morte patris, sui iuris fuerit effectus Titius: lego ei centum: postea Titius fuit emancipatus à patre suo, & ita sui iuris effectus est. vnde per mortem patris amplius sui iuris effici nō pōt: quæritur nunquid defecerit fideicommissum? Et dicitur qđ nō; imo potest petere, vel statim post emācipationem, uel mortuo patre. Viu.

Non videri. Cōtra uidebatur iā p mortem patris: quia nō poterat fieri sui iuris: sed contra est, imo statim extitit quo ad effectum: ut infra ad Treb. l. mulier. in princip & ĵ. quādo dies leg. ced. l. si ita & C. de insti. & substit. l. 3. cum concor. ubi not. nil referre quid de æquipollentibus fiat: & pro hoc s. quem admodum test. ape. l. antepe. 2. resp. arg. contra C. de his qui ue. æta. impe. l. fi. Ac.

Admittetur. Scilicet proculdubio, nā & ante extitit, ut di xi: & pro hoc optime s. de dona. inter viū. & vxor. l. sed si mortis. §. 1. ar. cōtra, ĵ. de cap. l. in bello. §. si quis seruum.

¶ Si rem suā. Legaui Titio equum meum: postea antequam morer fui effectus pauper: & propter necessitatem eum alienaui in alium, postea decessi: venit Titius ad hæredes meos, & petit dictum equum, vel iustam æstimationem equi: nunquid potest? Et dicitur quod sic, nisi hęredes mei probent ideo me alienasse equum, quia volebam ei adimere dictum legatum siue fideicommissum. Sed pone legaui eidem Titio illud quod debebat mihi Seius: qui quidem debebat mihi x. & postea ex necessitate exegi dicta x. à Seio prędicto: & non probant hæredes mei quod exegerim, quasi veliem extinguere fidei commissum. Certè deberent hæredes mei dicta x. Titio cui legauerā nomen de dictis x. nisi quia interest huius legati. & superioris, id est differentia est inter hoc legatū, & superius de equo, vñ ideo qa interest, nō debebunt hęredes, & est ratio quare non: quia in hoc legato nominis extinguitur ipsa substātia debiti cum exigo ego testator a debitore in legato aūt superiori de quo durat equus, quamuis sit alienatus p me testatorē. sed secus si dicta x. quę exegi à Seio debitore, cum nomen eorum legassem Titio, posui in depositō, & non expendit: quia tunc bene poterit petere Titius, & multo magis si ea non exegi à dicto meo debitore, sed ipse debitor ipōte ea mihi obtulit: quia hoc casu non potui nō accipere ea x. cum ipse debitor ea mihi offerret. sed & si partem dictorum x. quę exegi à dicto meo debitore, vel quæ ipse mihi obtulit, posui in depositō, & de alia parte emi prędium adhuc potuit petere Titius fideicommissum de decem. Viu.

Vide in hunc locū Alc. li 3. ĕ ver. signif. quo loco de condi. necessaria ad casum similē p. ducenda tractat, & l. si mr. C. de insti. & substit. cū hoc rnō pulchrè cōciliat.

Ne. es-

a Necessitate. Rei familiaris: vt C. de rescin. ven. l. nō īdeirco. vel quia erat peritura: vt ī. de rei vendi. l. item si verberatum. §. fi quis. aliud si ex voluntate: ut ī. de adim. leg. l. rem legatam. & arg. ī. de fideicom. libert. l. cum fideicommissa.

b Probationē. Not. probationē mutatæ volūtatis hęredi incumbere.

c Exigendam. Scilicet, nunc. Sed econtra tunc oportet probari a legatario, cū sponte res fuisset alienata, vt ī. de adi. leg. l. cū seruus & facit Inſtit. eod. §. fi rē suam & ī. de proba. l. 3 & l. eum.

d Forte. Philosophicū temperamentum est. verē enim nō interest: vt subiicit hic. & dic interest, ſ. inter hæc ſm literam Pisanam.

e Substantia. Debiti. ex hac differētia oportet hic legatarū probare. vt hic, & ī. tit. 2. l. non quocunque. §. qui Carū. & l. ii hic §. i. in fin & l. Lucius. 1. relpō. & l. cum pater. §. filia. & ī. de aur. & argen. leg. l. Seia. in fi. & ī. de lib. leg. l. non solum. §. liberatio. quod secus est in superiori casu, vbi hæres probat.

f Exegisset. A sponte soluētę, & sic improprie vt sequitur.

* In P. Fl. nō potuit g accipere. sed hic rectius proinde puto posteriorē omissam negligētia librarii, & sic putat legēdum Taur. vt in text. nſo.

Prouer. c. 22. Re. c. 4. Et ecce creditor venit ut tollat dues filios meos ad seruiendū sibi Paul. tam. 20. quod senatusconsultum factū Antiola, & Pan Cattr. in l. ſa Cōſulibus existētibus, vetat. quis non leget coniugi. in l. ſi quis. vel hactenus de domibus: vt ī. de lega. 1. l. cæterum. §. fi. quid ergo si ego feci domū in publico loco, vel in alio loco veritō: quā quidē oportet me destruere: vt ī. ne quid īn lo. pu. l. j. & 2. nihil quid poterit ex ea domo

gauerit, eamq; necessitate f vrgēte alienauerit: Mæcianus putat, fideicōmissum peti posse, nisi probetur, adimere ei testatorem voluisse: probationem g autem mutatæ voluntatis ab hæredibus exigendam. Ergo & si nomen quis debitoris exegerit, quod per fideicommissum reliquit, non tamen hoc animo, quasi vellet extinguere fideicommissum. poterit dici deberi: nisi fortè inter hæc interest: hic eū extinguitur ipsa substantia h debiti: ibi res durat, tametsi alienata sit, Cum tamen quidam nomen debitoris exegisset i & pro depositō pecuniam habuisset: putaui fideicommissi petitionē superesse, maximè quia non ipse exegerat, sed debitor vltrō pecuniam obtulerat, quam offerente ipso non potuit non accipere. Paulatim igitur admittemus, & si ex hac parte pecunię rem comparauerit, quam non hoc animo exegit, vt fideicommissarium priuaret fideicommisso: posse

adhuc fideicommissi petitionem superesse.

Non prohibetur quis legare columnas, aut lapides ex alia domo, quam eportet, secundum l ges desinere.

Si quis illicitæ ædificasset, id est, hoc quod dirui constitutiones iubent: an fideicommissū relinquere ex eo qs possit, videamus? Et puto posse cum enim dirui necesse sit: nulla dubitatio est, quin Senatusconsultum impedimento non sit. Si hæres rogatus sit certam summam vsuris certis fœnori dare: vtile est fideicommissum, sed Mæcianus putat, non aliàs cogendū cedere, quam si idoneè ei caueatur. Sed ego prochiuior sū, vt putem, cautionem non exigendam.

Si rem legatam legatarius habere non potest, absque sui delicto præstabitur æstimatio si testator fuit furens. Barrolus.

Si seruo alieno militia relinquatur, an domino quæratur legatū, quæritur. Et aut scit seruum

legare marmora, vel columnas, non obstante dicto Senatusconsulto? Et dicitur quod sic. Viu.

Iubent. Vt in loco publico: vt ī. ne quid in lo. pub. l. 2. in prin. & l. fi. vel contra, ī. fini. reg. l. fi.

Ex eo. Ædificio illicito, puta nā columnam. secus in licito. vt ī. titu. 2. l. cæteta. & l. filiusfa. §. ædes. & facit j. eo. l. mutu. §. 2.

Impedimento. Huic legato colūnę.

¶ Si his. Instituit mihi hæredem Titium, & is fidei, qē mutuaret Seio amico meo centum vsque ad sex menses pro duobus denariis in librā quolibet mense, cū alii vsurarij mutarent ad sex denarios in libra. Certē valet tale fideicommissum, & putat Mæcianus, quod deberet dare fideiussores hæredi de dictis centū reddendis ei in termino: sed non est verisimile nuda tantum cautionē. Viu.

Vtile. Vt ī. titu. 2. l. si seruus legatus §. fina.

Idoneè. Scilicet cum fideiussoribus, vel pignoribus: ut ī. manda l. si manda tum. §. fi.

Cautionem. Scilicet talem, ut dixi: sed nuda hic, vt ī. de iudic. l. in omnibus. Acc.

¶ Si seruo. Actor. est in ff. Seruo Titij legati militiam. Quæritur hic sing? lari ei sine quādictus seruus Titij maretad quod dam n cum ea tium pro milite, & Titio, non lēret quolibet die possit exquamque relictos po gere cautionem: nequam quidē militiam seruī habere illo mandato redenō possunt, vt datur do. Rom. sing. 583. intelligi in fine huius §. mō quęritur an Titio dño ac quirator dictum legatum? Et distinguitur, aut ego testator sciui eum esse seruum, cum ei legaui militiam, aut ignorauit. Primo casu debetur legatū: sed quia seruus non potest habere militiam, vt dictum est, datur domino eius æstimatio militiæ. secundo casu non valet legatum aliquo modo: & est ratio in hoc secundo casu, quia non est verisimile, quod ego testator reliquissem seruo militiam, si sciuissem eū esse seruū: quāuis enim sciui eū esse seruū tpe quo legaui ei militiam, valeat legatū quantū ad æstimationē militiæ dandā domino seruī, ut dictū est in ipso casu. ex his autē, quæ dicta sunt in dicto primo casu, illud potes colligere, quod cū aliquid relinquitur alicui per fideicōmissum, vel per legatū, illud præstandū est, quod relictum est, si potest præstari, alias æstimatio est præstanda Viu.

Militia. Quam seruos habere fuerat inusitatū, non tamen

tamen iure, aut natura vetitum penitus, secundū Ro. vel fortè de iure est vetitum: vt C. qui mili. non possī. l. super seruis per totum.

Deberi. Huic enim relicto talis ineſt natura: vt sup. tit. 1. l. mortuo. §. 1.

Denegari. Sed hæc militia posset legari ei libero, ergo ei seruo, vt ī. tit. 1. l. debitor. §. seruo. quæ est contra. Sed dic non omne: sed nec id, quod ratione rei legatę, vel personæ legatarij impeditur: pōt legari libero, & seruo: & qđ impedit, nec vni nec alteri: hic autē non rei, personę ve ratione impeditur omnino legatum, sed ex coniectura mentis defuncti: pſumitur enim, quo niam nō cōsueuerunt serui militiam habere, si sciſret seruū, nihil ei relicturus esset testator. nā & aliàs ex legatarij vsu & scientia, testatoris voluntas colligitur, vt ī. de vſu, & hab. l. plenum. §. sed si pecoris. & §. equi tij. & sup. de leg. 1. l. si seruus plurium. §. fina. & de iudi. l. sed & si susceperit. §. 1. & 2.

Non reliquisset. Hoc enim hic præſumitur, sicut in re aliena legata: & in substitutione seruo instituto hęredi, vulgariter facta aliud voluisse eum, præſumitur: vt C. eod. l. cum alienam. & ī. de hęr inſt. l. pater filio.

Apparet. Not. rem legatam prędari debere: quę si prędari nō potest, eius æstimatio prędetur legatario. §.

Prędari non potest. Huic ergo minime est inhęrendum: difficultatis enim, & non impossibilitatis respectu hoc non posse dicitur, vt in re aliena legata quam dñs non vult vendere: cęterum iure naturave relicto resistente nihil omnino dabitur: vt in mancipio ortodoxo hæretico: & in campo Martio. & homine libero relictis dicitur, vt ī. ti. 2. l. apud Iulianum. §. fi. & l. cętera. & distingue vt ibi no. in l. sed si res. & facit j. de aur. & arge. leg. l. Titia. §. 1. & ī. ti 2. l. filiusfamilias. §. 4. & j. de verb. obl. l. multum.

¶ Si quis decem. Legaui 10. Titio ab hære de meo: & ita dixi, si Titius perdiderit dicta 10. rursus lego ei 10. modo quæritur hic de tribus Primū vtrum valeat secundū legatū. Secundum est, vtrū hęres meus possit exigere à Titio legatario cautionem vt ipse legatarius faciat salua x. quę primo ei soluuntur: ita q hęres non teneatur ad pſtāda amplius x. Tertium est, si Titius legatarius perdiderit bis, vel ter, vel quater dicta x. an hęres teneatur temper dare alia x. Et iuriſcō Iulius rę spondet ad secundum, & tertium, per quā responſionem colligitur rełponſio primi, & dicit, qđ

N. P.

hæres non potest exigere dictā cautionē à legatario. Item dicit, quod si legatarius vltra semel perdiderit x. non tenetur ei iterū dare hæres. colligitur ergo respō sio primi, scilicet, quod si semel perdiderit 10. legatarius, alia x ei hęres dare tenetur, non amplius. Viu.

Cautionem. A legatario.

Fideicommissum. scilicet legatario.

Exigendam. Id est, nō exiget hęres cautionem.

Quam semel. Cōtra, ſ. quib. mo. vſufru. amit. l. sicut. sed ibi dixit quoties.. sed hic dixit rursus. Item not. sufficit semel solui, & quandoque non. ut not. C. de iur. deli. l. fi. §. sed quia. Item not. cōtra infinitatem. sic ī. de dam. infect. l. qui bona §. fi. & ī. de arb. l. non distinguemus. §. quęsitū. j. de re iud. l. à diuo. §. sed si emptor. & C. de sacr. ſan. ecc. l. fi §. sed ne. & ī. pro soc. l. socius pro filia. §. quod si salua. & j. ut lig. no. ca. l. 1. §. fi cui. Sed ar cōtra. j. de fideiuſ. l. fi ita stipulatus à Seio & j. de in lit. iurā. l. videamus. § iurare. & in Auth. de non alie. §. sancimus. co, 2. ibi, in quo optima mentura &c. & ī. de eden. l. veluti. §. hæc vox. Azo.

In infinitū. Not. infinitatē vitādam.

¶ Item si quis.

Cum Cornelius deberet existere hęres ab intestato Caio Seio: qui Caius Seius fuerat debitor Titij in decē ex aliqua causa, & ita Cornelius propter dictam hęreditatem est debitor Titii in dictis decem. nam adeathic Titius fecit testamentum, & instituit sibi Martianū hęredem, & legauit dicto Cornelio decem. & ita fabianxit, tu Martinus hęres potes facile compensare hęc decem cum Cornelio, q vt dictum est, debet mihi decem propter hęreditatem Caij Seij. postea Cornelius noluit adire hęreditatem Caij Seij. sed volebat ndeicommissum de decē sibi à Titio prędicto relictum quęritur, nunquid possit habere? Et dicitur quod non: quia videtur esse contra voluntatem testatoris, quę præcipuè tenuanda est in fideicommissis. Viu.

Cui. id est alicui.

Posse. No. facilius compensamus, quā soluimus.

Caii. Quia Caius instituit fideicommissarium, qui Caius fuerat debitor testatoris secundi.

Voluntatem. Tacitam, quasi sub hac cōditione legauerat. si ille Seio Caio fuerit hęres, & compensauerit. Facilius enim remittimus, quę speramus, quam demq; quę possidemus. sic ī. de le. 2. l. vnum ex. §. fi rem. & facit j. ti. 1. l. 1.

Fideicommissum. Not. in fideicommissis præcipuè Infortiatum Vu spectandam

Facit c. 1. cum gl. super verbo, mortis in medio ibi, & qui volun tatem. ex, de his q vi, me. ca. & Mād. in 4. quæst. 5. Reg. cancell. nu. 4 & in ꝑfat. 13 Regu. num. 1.

† Aliàs, cōstātia, i. εὐσθεία.

Qđ rursus verificetur de duabus vicibus, viđ in l. 1. §. fi cui ff. vt le ga. no. ca uea. & de Bart. in l. eū qui. ff. de ver. ob. Mād. sup cōmil. 18. in ver. toties, quoties.

Aliàs ē fidē Iulianus.

Nam infinitas vitat. & cōcor. c. cum in multis, extra, de reſcr. li. 6.

Infinitas vitāda ē.

ſpectandam, ſeruandaq; eſt teſtatoris voluntas.

a Voluntas. Vt & §. ti. 2. l. penul. not. & ĵ. de ſupp. leg l. Labeo. & ĵ de aur. & arg. leg. l. Quintus.

¶ Plerūq; euenit. Hic §. ponit duas regulas. In prima non ponit exempla, in ſecunda ſic. Prima eſt talis : Poteſt eſſe qā multorum intereſt fieri quod dicti eſt à teſtatore : & tñ vnus tantū habet actionem, eo qđ teſtator eum ſolum honorare voluit: & pores ſi vis ponere exemplum quando duo non ſocij promiſerunt cētum in ſolidum teſtatori : & ipſe legauit vni eorum libertatem, quamuis enim interſit alteri, vt ambo liberentur : tñ non liberabitur niſi ille, cui legata eſt liberatio, & liberabitur per pactum, & non per acceptilationem: ad hoc ut liberatio non profit alij. vt ĵ. de lib. lega. l. 3. §. 2. Secunda regula eſt econtra ad primam. Poteſt em̄ eſſe, quod vnum eſt legatum à teſtatore relictum : & tamen lures ad illud admittuntur, eo quod teſtator plures voluit honorare. & ponitur in litera tale exemplum. Ego, & Titius ſtipulati fuimus in ſolidum à Seio nobis dari Stichum. poſtea Cornelius fecit teſtamentum, & petiit ab hærede ſuo vt daret mihi, & Titio dictum Stichū debitum nobis a Seio, quamuis enim unum, id eſt, vnius hæredis Stichi ſit legatum : tamen Seius, & Titius admittentur ad petitionem ipſius: & prout cuiuſque noſtrum intereſt, tātum ex dicto legato cōſequemur. Quid ſi ego petij totum Stichū ab hærede Cornelij, & litem ſecum fui conteſtatus? certe totū debet mihi ſoluere: dum tamen caueam ei quod defendā eū à Titio collegatario meo. & hęc ſunt verba, liue ego, & Titius meus collegatarius eramus ſocij, ſiue nō. & qđ dixi in hærede Cornelii rogato a Cornelio, vt daret mihi, & Titio Stichum nobis debitum à Seio: idem eſt ſi Cornelius dictum Stichum alicui per fideicōmiſsū reliquiſſet, & dictum fideicommiſſarium rogaſſet de dando mihi, & Titio dictum Stichum. Viu.

Plerumq; euenit. No. ex prin. huius §. illi ſoli deberi fideicommiſſum, quem teſtator voluit honorare. Ac.

Vni. Ergo ei ſoli ex fideicommiſſo tali competit actio.

d Habitum. Pone exemplum, ſi plures ſint rei debendi, & vni legatur liberatio, vel ſi lego tibi quod Titius tibi debet, qui eſt forte non ſoluendo. nam refert gratia vnius vel plurium: vt ĵ. de lib. lega. l. 3. §. fi. & ĵ. ead. l. §. interdum.

e Veriſſima. Vt ei tantum debeatur, quem teſtator voluit honorare.

Si pluribus. Creditoribus Titij.

Eius. Scilicet legati.

Eiuſdem. Scilicet hominis.

Rei. Non teſtatoris.

da, ſeruandaque ſit teſtatoris voluntas. Plerumque euenit, multorum intereſſe id, quod relinquitur: verum teſtatorem vni voluiſſe honorē habitum. & hæc eſt ſentētia Marcelli veriſsima. Sic euenit, vt interdum ſi pluribus teſtator honorem habere voluit, & de pluribus ſenſit: quamuis vnum legatum ſit, tamen ad perſecutionem eius plures admittantur, vt puta ſi decem fuerunt eiuſdem rei ſtipulandi : & hæres vel fideicommiſſarius rogatus eſt, vt eis ſolueret. Hic enim ſi omnium intereſt, & de omnibus ſenſit teſtator : fideicommiſſum relictum omnes petere poterunt. Sed vtrū in partem agent, an in ſolidum, videamus. Et credo, prout cuiuſque intereſt, conſecuturos. Vnus igitur, qui occupat agendo, totum cō-

ſequitur : ita, vt caueat * defenſum iri aduerſus cæteros fideicommiſſarios eum, qui ſoluit : ſiue ſocij ſint, ſiue non. Interdum alterius nomen ſcribitur in teſtamento, alteri verò fideicommiſſi petitio, vel legati competit ; vt puta, ſi fidei hæredis committatur, vt ipſe publicano pro Titio præſtaret fideicommiſſum : hoc legatum non publicanus petit, licet ſit ei adſcriptum, ſed ſi ipſe petere poterit, pro quo legatum relictum eſt. Multum autem intereſſe arbitror, cui voluerit proſpectum : cuiuſque contemplatione teſtator fecerit. Plerumque autem intelligendum eſt, priuati cauſa hoc feciſſe, licet emolumentū publicano quæratur.

In individuis quilibet hæredum tenetur in ſolidum. B.

Si in opere ciuitatis fa

k Stipulandi. Non teſtatoris.

Rogatus eſt. Ab eo qui erat non debitor.

Omnium. Scilicet creditorum.

De omnibus. Scilicet honorandis, ahoqui aget debitor tantum : vt ĵ proxi. §. & facit ĵ tit. 2. l. ſi fideiuſſor.

Agent. Scilicet quilibet pro parte debiti ſui.

Defenſum iri. ĵ. de libe. lega l. quid ergo.

Eum. Scilicet hæredem.

Soluit legatum.

¶ Interdum. Hic § ponit vnam regulam : & ſuper eam ponit exemplum, & aliud ex emplum poſtea determinat. ¶ Regula eſt talis. Quandoque vnius nomē in teſtamento inſcribitur in legando, & alteri petitio competit legati. Exemplum eſt tale : Titius debebat publicano decem propter paſſagium forte. ego feci teſtamētum, & rogaui hæredē meum, vt ſolueret decem publicano pro dicto Titio : certè Titius admittitur ad portionem fideicommiſſi, & non publicanus: niſi probet publicanus, quod pro ſuo publicani amore ego reliqui fideicom. prædictum. Viu.

In P. Fl. defenſuri An. Aug. li. 2. c. 2

In P. Fl. vt ipſe publicum p Titio præſtet fideicōmiſſum hoc velle gatum nō publicamus.

Aliàs ſi luit, aliàs volet.

Non publicanus. Cū nulla eius gratia ſit relictum : imo vt imittet eligat: vt ĵ. ti. 1. l. ſi quis Titio decem. alias ſecus, vt ĵ. de condi. & demon. l. Titio. §. Titio genero: & ĵ. ea l. prox: & ĵ de vſufr. ea. re. l. tribus. in fin. quæ ſunt contra. & facit ĵ. ti. 2. l. ſi fideiuſſor. & l. ſeruo legato § teſtator & l. ſi ſeruus legatus. §. pen.

Voluerit. Teſtator.

Quæritur. Prima facie.

¶ Si in opere. Inſtitui mihi hæredes Proculam, & Titium rogaui eos, quod facerent fieri vnū palatium reipu. Bononiæ, in quo expenderent mille libras, vel iuſſi eis, quod ponerent vnam ſtatuā in curia publicam ad honorē reipublicę, vel iuſſi eis quod ſuſtinerent per domos meas, quę erant iuxta palatium, ſeruitutem cloacæ cōmunis immittendæ, vel iuſſi eis qđ facerēt aliquid aliud qđ diuiſionē nō recipit. nūc veniunt procuratores reipublicæ: & cōueniunt ad præ dicta facienda, vel aliquod prædictorū dictam Proculam ſolam, cum Titius eius cohæres ſit abſens. vnde hæc Procula conqueſta fuit de hoc per literas ſuas di uo Marco, & Lucio Vero Imperatoribus, dicendo eis, quod

qđ ipſa volebat adimplere bene pro parte ſua, & non pro parte Titij cohæredis ſui : certè dicti Imperatores reſcripſerunt ei, quod volebant eam certum tempus habere, intra quod facit venire cohæredem ſuum pro faciēdis prædictis: poſt quod tempus volunt q ipſa ſola faciat præ dicta : & quòd poſſit imputare cohæredi ſuo Titio partem dimidiam ſumptuum, quos faciet in prædictis: vel ali quo prędictorum: q diuiſionem nō recipiunt. Vi.

Proculæ. Ipſi Proculæ ſupplicāti, quę ſola pullabatur.

b Cohæredi. Proculæ genitiui caſus. ad quod eſt §. de vſur. l. cū quidam. §. fin. & ĵ. de ope. pub l. ſi legatum. §. 1.

c Mittat. Ille cohæres.

d Solam. Proculam in iudicio conuentam. Acc.

e Sumptum. In iudicio fam. erci. vt §. fam. erciſc. l. hērdes. §. non tantum.

f Non admittunt. Nā quæ diuiſionē non admittunt, tūc in ſolidum ab hæredibus, & hæredibus debentur: vt §. fam. erc. l. hæredes. §. an ea, & ĵ. de ſer. leg. l. fi. & facit ĵ tit. 1. leg. Quintus. §. ad authoritatem.

g Non audietur. Vt ĵ. de polli. l. antepe.

Tichus. CASVS. Inſtitui mihi hæredē Titiū, & Sticho ſeruo meo libertatem dedi, & præcepi prędicto hæredi, vt doceat, vel doceri faciat dictū Stichum vnum artificitum, ex quo artificio poſſit lucrari victū & veſtitum competentem, quæritur nunquid Stichus poterit petere ab hærede vt faciat eum doceri leges, vt fiat Doctor legum? certè non: imò arbitrabitur iudex, quod artificium competens potius hæres docere eum debeat ſumptibus hæredis ipſius. & in cauſæ cognitione debet inſpicere iudex volūtatem defuncti q dixit: vnde poſſit ſe tueri. & c. Item debet inſpicere iudex ætatem Stichi & conditionem, & naturā, & ingenium: vt ſi eſt aptus ad calcularium, ad eam eum ponat: ſi eſt aptus ad aliam artem, ad eam eum ponat. Pegaſi autem ſententia, qui dixit fideicommiſ. prædictum non valere, eſt reprobata. Vi.

h Ait. Et malè.

i Voluntate. C. de fideic. l. voluntatis.

k Ingenioque. Nota quod ex ingenio, & natura, & ætate, & conditione alicuius, eius conſideratur officium.

l Artificium. Valet ergo relictum, licet incertum. propter fauorem alimentorum: vt no. ſup. ti. 1. l. qdē. & facit ĵ. de ſolu. l. inter artifices.

Si ſic. CASVS. Inſtitui mihi hæredē Caiū, & ita poſtea dixi, hęres meus dato Titio fundum meū

Cornelianum poſitum in tali loco. Itē Seio dato hoc amplius decem. quęritur quid importent hæc verba, hoc amplius decem, poſita in legato Seij de decem? Et dicitur quod Seius propter illa verba habebit integra decem: & medietatem fundi Titio relicti. Vi.

ciendo aliquid relictum ſit : vnumquemque hæredem in ſolidum teneri, diuus Marcus ; & Lucius Verus Proculę reſcripſerunt: tēpus tamen cohæredi præſtituerunt, intra quod mittat ad opus faciendū: poſt quod ſolam Proculam voluerunt facere imputaturam cohæredi ſumptū pro parte eius. Ergo & in ſtatua, & in ſeruitute, cæterisq;, quæ diuiſionē non admittunt, idem diuus Marcus reſcripſit. Si quis opus facere iuſſus paratus ſit pecuniam dare reipublicæ, vt ipſa faciat, cum teſtator per ipſum id fieri voluerit : non audietur, & ita diuus Marcus reſcripſit.

Legatum incertum relictum in his, quæ alimenta reſpiciūt, valet. Bart.

XII.

Tichus liber eſto : & vt eum hæres artificiū

doceat, vnde ſe tueri poſſit peto. Pagaſus inutile fideicommiſſum eſſe ait : quia genus artificij adiectum non eſſet. Sed prætor, aut arbiter ex voluntate defuncti, & ætate, & conditione, & natura ingenioque eius, cui relictum erit, ſtatuet, quod potiſsimum artificium hæres docere eum ſumptibus ſuis debeat.

XIII.

I ſic locutus erit teſtator, Hæres meus illi fundum dato : Seio hoc amplius decem nō erit dubitandum, quin Seius & fundi partem, & decem ex teſtamento percipere debeat.

XIIII.

On dubium eſt, quin ſi vxori legatum ſit, ſi non nupſerit idq; alij reſtituere rogata ſit : cogenda ſit, ſi nu-

Dato. Sed tamē adiectio fundi nomine. alioqui inutile eſt relictū : vt §. de iure dot. l. cum poſt. §. gener.

Decem. Scilicet dato.

Debeat. Vt ĵ. eod. l. ſi tibi purè. & §. ſi certū petat. l. lecta. circa princ. ſed contra §. ti. 2. l. ſi ſeruus legatus. §. fi ita. ſed hic pronomen hoc, ſoluit contrarietatem: licet R. aliter ſoluat: vt ibi. Azo. Item facit. ĵ. eod. l. ſi ſeruus. §. ſi ei. & ĵ. de vſufr. leg. l. ſi alij. & §. de vſufr. ac. l. inde Neratius. §. non ſolum.

Cōcor. c. cū in iuētute. in gl. ſup ve. ad ſenilē, ibi, itē p ſumitur pro ſenili ętate potius q̄ p iuuenili. Et iuriſperitus ex verbis ſeniū ruſticorū argumentatur. extra de p̄ſum.

On dubiū. CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium. & legaui vxori meæ centū, ſi non nupſerit. & rogaui eam quòd reſtitueret Sēpronio dicta c. ſi nuberet ipſa fuit conſecuta legatū ab hærede meo, & poſtea nupſit : nunquid tenetur reſtituere Sēpronio? Et dicitur quod nō eſt dubium, quod bene eſt cogēda reſtituere, id eſt dicere, bene tenetur reſtituere, quamuis poſſit nubere cōtra conditionem ſibi appoſitam in legato & legatum conſequi. & tamen nihilo minus tenetur reſtituere Sempronio, vt dictum eſt. vt euenit in hērede inſtituto ſub cōditione, ſi iurauerit ſe Capitolio aſcēdere, à quo hærede legatum, vel fideicommiſſum relictum eſt Sempronio pone, nam quamuis remittat ei conditio iuriſiurandi a iure, & habere poſſit hęredita tem nihilo minus tamē tenetur legatum, vel fideicōdare Sempronio. Alij exponunt in princ. huius l. qui, pro, quod non: & dicunt q̄ vxor non tenetur reſtituere Sempronio. ſed ego pono propriè verbum quin propter aliud verbum quoq;, poſitum ibi, hęres quo que iuriſiurādi &c. ¶ Sed ſi cui. Legaui Titio centū, & rogaui eum, quod emeret equum Sempronij, valebat quinquaginta: & eum daret Caio. Titius iuit ad Sempronium: volebat ei dare de dicto equo quīquaginta. Sēmpronius dixit nolo vendere. vel dixit. nolo vendere niſi habeam inde centum libras, vel ducētas. nunquid tenetur Titius dare Sempronio pro equo tā tum, quantum petit: vt ſic eum equum poſtea det Caio iuxta præceptum mei teſtatoris? Et dicitur quod nō ſed dabit Titius Caio iuſtam ęſtimationem equi, id eſt, quinquaginta. Vi.

Non dubium. Pone caſum tribus modis. Primo q̄ loquatur ſecundum iura noua, quę permittunt talē

casū imponi nuptę, ne fecūdas ineat nuptias: vt in Auth. de nup. §. quæ vero. col. 4. & C. de indi. viduit. auth. cui. sed iure veteri cōtra: vt ff. de condi. & demō. l. quoties. & l. cū tale. in fi. & secundū hoc hæc dictio, quin, simpliciter ponitur pro qp. & secundū hoc valet fideicōmissum in eū casum in quem voluit testator. vel in quo cūque, si hoc voluit scilicet, vel viduitatis, vel si nupserit. Secūdo dic. quod in casu viduitatis, tantum relinquitur fideicōmis. sub qua & legatum erat relictū: sed in l. quoties quæ est contra, dicit non valere fideicōmissum, si fuit relictum in casu, si nu beret. & lege quādo pro quod: vt §. Vel dic tertio, quod nō valet fideicomm. & dic relictum in pœnam si nupserit: vt d. l quoties. & secundum hoc quin, ponitur pro qp non: & hæc dictio nō. ponitur iuxta verbū cogenda sit: & quod dicit si nupserit, sub. ēt. & tunc hæc, & illa l. quoties quę dicūt idem, corrigūtur per dictam authenticam.

Quīcūq; Ant. Aug. c. 7. lib. 3.

Conditio. Erat. n. institutus, si iuraret se daturū Titio decem. nam licet iuramentum remittatur, decem tamen dare debet: vt hic. & ff. de cond. inst. l. quæ sub cōditione in pri. & §. quoties, & ff. de condit. & demonstr. l. hæc scriptura. & §. tit. 2. l. si quis inquilinos §. fi.

De insulārum natscētiū rōne. Plin. lib. 11. na hist. c. 87. & sequ.

Immo dico. Id est. magno. Et no. non vēdere, vel immoderato pretio vendere, æquipollent.

Vēdere p̄tio nō iusto, & nō vēdere ęq pollent.

Inferret. Nota de re aliena p̄tā da grauatus si eam habere non possit, vel difficulter teneatur ad ęstimationem: vt Inst. eo. § nō tolū. & ff. l. qui concubina n. §. fi. & dic vt tibi & ff. de auro & arg. leg. l. Titia. §. 1. & argu §. depos. l. 3. & §. ti. 1. l. mortuo. §. 1. & 2. & ff. ad leg. Falc. l. alienus & ff. de fideic lib. l. alieno §. si quis.

Ædes. CASVS. Institui mihi Titium hæredē & legaui Sempronio loricam meam. quam credebam esse in scrinio meo, & ipsa erat i profundo maris. certè non tenetur hęres ante p̄stitue legatario loricam, vel eius ęstimationem: quam extracta fuerit de profundo maris, tunc enim tenetur. Viu.

In profundo. Maris. Accu.

Quando que. Alias quandocunque.

Ædes legatum. CASVS. Legaui Titio agrum, & rogaui eum, quod restitueret Sempronio, fuit consecutus Titius agrum p̄dictum ab hærede meo: & ante quam eum Sempronio restitueret, per alluuionē auctus est ager, vel insulæ in eo natæ sunt. nunquid tenetur Titius restituere Sempronio agrum, & augmentum? Et dicitur quod sic. Viu.

Sæpe. Id est, frequenter.

Plenius Id est, pinguius.

Auctus. Sic ff. ti. 2. l. quod in rerum. §. si quid. & ff. de acquę. re. do. l. ergo. & §. de pigu. l. greg.

Tiam. Hæc lex dicit plene quod nō solum p̄sentia, sed etiam futura legari possunt. vt insula, vel in mari, vel in fluminibus nata. Seruitus quoque seruo prędium habenti rectè legatur.

Legatum relictum in voluntate solenni per voluntatē minus solennem non intelligitur tacitè reuocatum.

XVIII.

Iure testamento facto fideicommissum tibi reliquero: deinde aliud postea fecero non iure, in quo fideicommissum tibi relinquam, vel aliud, quā quod priore testamento, vel omnino non sit relictū, videndū est, an mens mea hæc fuerit facientis postea testamentum, vt nolim ratum tibi sit priore testō relictum, quia fideicommissa voluntate nudi inf mantur. Sed vix id obtinere potest, fortassis ideo, qp ita demum à priore testamento recedi velim. Nota ita demum a priori testamento recedi, si posterius valeat. Acc.

Seruitus. Nota quod seruitus legari, vel fideicommitti potest, nisi sit mutus a natura.

Loqui. Alioqui nullo modo fideicōmissum potest relinquere, mutus, nisi superueniēs morbus &c. quasi dicat, si à natura, id est, à natiuitate sit mutus & surdus, non potest, si ex accidenti, literarū peritus potest, non tamen nutu, si autē discretus sit morbo dic vt C. q. testa. fac. post. l. discretis. & facit C. de fideic. l. & in epistola & ff. de supel. leg. l. Labeo.

Potest. Id est, Ioqui posset, nisi esset impedimēto. morb.

Fideicōmissum. Facit §. titu. 1. l. Mæuius. §. duobus. & l. antepen. §. impubere. & ff. de action. & obli. l. omnes. & Inst. eo. §. si res.

Placuit. No. non posse concurrere duas causas lucrati uas in eundem.

Auferri. No. non posse de domo aliquid legari, propter quod domus destruatur.

Possunt. Supra ti. 2. l. senatus. in prin. contra Solut. ibi. Itē facit in eo. ti. l. cætera. & leg. filius familiās. §. ædes & §. e. l. fideicommissa. §. si quis illicite.

I quis in principio. Titius in capite testamēti sui ita scripsit: cui bis legauero, semel deberi volo, postea eodem testamento, vel codicillis sciens sæpę eidem legauerit: suprema voluntas potior habetur. Nemo enim eam sibi legem potest dicere vt à priore voluntate ei recedere non liceat.

De amplissimo ordie pulcre Bud. §. de sen. l. vltim.

Facit ad hanc l. c. j. cū gl. sup ver. meritis. circa med. respō. dr qp verum est eē, qū vi. me. causa. fact. est.

In P. Fl. nō est vocolo vt dictus Seius habeat dictum equ-

Velim. Nota ita demum a priori testamento recedi, si posterius valeat. Acc.

I tibi. Legaui tibi centum, vt facias foueam cuidam extraneo de Francia pone, petis cē tum ab hærede meo. dicit hæres nō soluā tibi, nisi caueas mihi de fouea faciendā: & tu dicis hæredi, non teneor cauere, quia tua nō interest quod fouea fiat. certè iudicatur hic, qđ bene tenearis cauere, si uis cē tum. Viu.

Facias. Quod tamen ineptū nō sit: vt §. tit. 2. l. seruo alieno §. fi. Itē quod fieri non tui solius interfit: vt ff. de condit & demonst. l. Titio. 1. respō. & facit §. de arbi. l. cum pœna. Acc.

Caueas. No. omnino cauendum: vt no. C de ijs. quę sub modo. l. 1. Sed cōtra ff. tit. 1. libertæ. §. largius vbi non cauetur. Sol. ibi Mæuius non legatarius, sed legatarij minister erat. & facit §. loca. l. insulam. §. fi.

Res. Legaui Titio & Sēpronio in solidū equū meum. venit Titius ad hæredem meum. & fecit sibi dari equū. certè Sēpronius nihil habet dicere Titio, qui habet equū: sed habet integram actionem ad pretium equi cōtra hæredem meum Sempronius. Vi.

In solidum. Hoc expressō à testatore vt §. tit. 2. l. in pluribus. & §. tit. 1. l. qui duos. §. si is. & ff. tit. 2. l. duos. & C. de caduc. tol. §. fin autem disiunctim.

Vtu etiā. Non solum verbis, sed & nutu potest fideicommissum relinqui. dūmodo is qui nutu relinqui possit. si autem morbus ita est ei impedimento, vt loqui non possit: non valet fideicommissum ab eo nutu relictum.

¶ Fideicommissum. Locaui Titio fundum Cornelianum. me mortuo inuenitur apud eū dictus fundus ex causa lucratiua. certè nō poterit petere ere amplius ab hærede, nisi probet testatorem voluisse eum habere æstimationem, & non fundum. ¶ Columnis. Legaui Titio columnas vel tignas domus meæ. certe ea tigna & cōlunas tenetur hęres mei dare, quę possūt de domo extrahi sine iniuria domus, & non p̄stabit hęres æstimationem earum legatario, quæ possent à domo sęparari sine iniuria domus.

Nutu. Nota quod nutu legari, vel fideicommitti potest, nisi sit mutus a natura.

Loqui. Alioqui nullo modo fideicōmissum potest relinquere, mutus, nisi superueniēs morbus &c. quasi dicat, si à natura, id est, à natiuitate sit mutus & surdus, non potest, si ex accidenti, literarū peritus potest, non tamen nutu, si autē discretus sit morbo dic vt C. q. testa. fac. post. l. discretis. & facit C. de fideic. l. & in epistola & ff. de supel. leg. l. Labeo.

Potest. Id est, Ioqui posset, nisi esset impedimēto. morb.

Fideicōmissum. Facit §. titu. 1. l. Mæuius. §. duobus. & l. antepen. §. impubere. & ff. de action. & obli. l. omnes. & Inst. eo. §. si res.

Placuit. No. non posse concurrere duas causas lucrati uas in eundem.

Auferri. No. non posse de domo aliquid legari, propter quod domus destruatur.

Possunt. Supra ti. 2. l. senatus. in prin. contra Solut. ibi. Itē facit in eo. ti. l. cætera. & leg. filius familiās. §. ædes & §. e. l. fideicommissa. §. si quis illicite.

I quis in principio. Titius in capite testamēti sui ita scripsit: cui bis legauero, semel deberi volo, postea eodem testamento vel codicillis sciens sæpę eidem legauerit Seio equum. & postea legauit eidem Seio codicem: & postea ita dixit: pœnitet me prioris voluntatis, quam scripti in capite testamenti, & volo vt dictus Seius habeat dictum equum & codicem. nunquid habebit Seius equū & codicem? Et dicitur quod sic, non obstante prima voluntate: quia Titius nō potuit eam legem sibi dicere, vt ab ea sibi recedere non liceat.

¶ Miles. Miles deseruit militiam. propter quod dānatus fuit. & in sententia ei permissum est, vt testari posset. certe poterit testari, & fideicōmissum relinquere.

¶ Mortis Reliqui tibi Stichum per fideicōmissum, q Stichus erat meus, vel non erat, non facio vim anteq hæres meus esset in mora dandi tibi, decessit dict. Stichus. certe damnum est tuum, & non hæredis mei. Vi.

Potior. Si modo hoc exprimat: vt hic subijcit: alias esset contra §. de leg. 1. l. si mihi & tibi §. fi.

Nemo enim. Not neminem sibi posse legem imporfortiatum.

nere, vt ab ea recedere non possit. Item no. quod quãtumcunq; dicat testator, nolo me posse reuocare hoc meum testamentum: nihilo minus potest reuocare. si modo hoc exprimat in vltimo testamento.

a Accipiat. Aliàs prima voluntas quasi vltima valet: vt hic, & d.l.si mihi §.fi.& l.si item. Sed contra, §.ti.1. l. fi.in princ.Solu.ibi.Item contra §. de codici. l.diuus. §. licet.Sol. valet quidem, vt tibi dicitur. Sed si agit obstat excep.Vel distingue an in eodẽ testamento fiat hic determinatio, quæ quasi adempto est, in quo postea legat: sicut:& §. de leg. 1. l.si ita sit adscriptũ. dixit, illud nõ multum placet, vt dicã hic determinauit ante, quã legaret, vnde facilius impeditur legatũ, an postquã legauit. nam & ibi facta videtur ante: quia dicit, nam ea quæ postea &c. Vel solu. vt ibi. Item qd si dicat. nolo valere si quod fecero: Respon. hęc lex locũ habet. Itẽ quid si dicat, nolo valere si quod fecero, nisi fiat illo, vel illo modo, vel nisi tales sint testes, vel nisi expressim hæc verba repetantur? Respon. semper videtur, quod habet locum hæc lex, quod valeat primum nisi specialiter reuocetur primum per secundum. tunc enim primũ vitiatur. arg. C. de test. aut. hoc inter. super l. hac consultissima & arg. ĵ. de ver. obl. l. qui Romæ. §. Plautius. Itẽ not. hic arg pro rescriptis vel priuilegiis contra legem quod valeant, si dicat princeps, non obstãte &c. vt C. de test. auth. hoc inter. super l. hac cõsultissima. & C. si contra ius. l. fi. no. Item facit §. de vulg. sub. l. si quis eũ & de leg.& senatusc. n. l. non est. & §. fa. erit cun. l. ex parte. §. fi. & ĵ. de don. cau mor. l. si alienam rem. Sed argu. contra in eodem titu. l. vbi ita. item not. ex sola scientia non præsumi voluntatem. Sed argum. contra §. de vsu, & habit. l. plenum. §. equitij. & C. de testa. mil. l. sicut.

Consequitur. Facit §. de mil. testa. l. ex militari. & §. de don. inter vir. & vxo. l. cum hic status. §. si miles. & §. de iniusto test. l. si quis exhæredato. §. irritum. & no. C. de test. mil. l. & militibus.

Patitur. Vt nec æstimatio debeatur, secus si post moram decedat. sic & §. ti. 2. l. cum res. §. fi. & §. ti. 1. l. si qs seruo. & ĵ. de verb. oblig. l. si ex legati. Item facit supra tit. 2. l. filiusfamil. in fi.

EX imperfecto. Titius reliquit Imperatori legatum vel fideicõmissum in testamẽto suo non iure facto. Certè nõ debet capere Imperator, qa verecundia esset Imperatori non seruare leges, quamuis ipse legibus sit solutus. Viu.

d Verecundum. Aliàs inuerecundum, id est, valde: sic §. de liber. & posthum. l. Gallus § ille. & facit C. de testam. l. 3. & qui testa. face. pos. l. cum hæredes. & Insti. quib. mod. test. infir. §. fi. & C. de leg. & consti. l. digna. & §. de iudic. l. non quicquid.

Decet. Not. decet tantæ maiestati eas lege seruare, quibus ipse solutus esse videtur.

Sed hoc ita locum habebit: si specialiter dixerit prioris voluntatis se pœnituisse & voluisse, vt legatarius plura legata accipiat. Miles, in eum ex militari delicto capitali dicta sententia, permittente eo in ipsa sentẽtia, qui damnauit, sicut testamenti faciendi, ita fideicommissi relinquẽdi potestatem consequitur.

Mortis damnum per fideicommissum serui relicti antè, quàm mora fiat, fideicommissarius solus patitur; licet alienus relinquatur.

XXIII.

EX imperfecto testamento legata, vel fideicommissa Imperatorem vindicare verecũdum est, decet enim tantę maiestati eius seruare leges, quibus ipse solutus esse videtur.

XXIIII.

Reditori ita potest legari, nec indebitũ ab eo repetatur.

XXV.

LIe, aut ille hæres Seio centum dato, potest Seius ab vtero velit, petere. Cum in verbis nulla est ambiguitas, non debet admitti voluntatis quæstio.

XXVI.

S, qui fideicommissũ debet, post moram non tantũ fructus, sed ẽt omne damnum, quo affectus est fideicommissarius, præstare cogitur.

Legatum filiæ in testamẽto non reuocetur per legatum factum in codicillis.

XXVII.

Reditori. CAIVS. Titio debebam decem: ipse fecit mihi pactum de nõ petendo: post ea feci testamentũ, & legaui ei dicta decem; postea hæres meus soluit ei dicta decem. Certè nõ potest hæres meus ab eo repetere dicta decem quasi indebita quãuis ego habuerim contra eum exceptionem perpetuam, & fauorabilẽ, scilicet prædicti pacti, & h. d. licet obscure. Vi.

Cõcor. gl. i. c. j. de cõmit. lib. 6. & in ea inter eętera, 16. q. 3. Prędare in hac tniam Plutarc. in libello de doctrina principũ, Quis igit (inquit) imperabit principi? Nępe lex oium regina, & mortalium, & immortaliũ, vt ait Pindarus: nõ ista qdẽ lex scripta aut tabulis scripta ligneis; sed viua illi insita rõne cõiuncta & familiaris pũcipi.

Creditori. Dic putatiuo, cui iam est solutum indebitũ, & sic factus est debitor. vel dic creditori vero, cõtra quem debitor habet exceptionem fauorabilem: vt mulier. Velleiani. nam siue iã soluerit mulier, valet legatũ, vt hic: nec indicat hæres contradictione indebiti: si ue nõ. soluerit, tenetur hęres soluere, & solutum non repetere. quod repeteret, aliàs, vt supra de condic. indeb. l. qui exceptionem.

LIe. Institui mihi hæredes Titium, & Caium: & ita postea dixi: Titius prædictus, aut Caius dent Seio centum. certe potest petere Scius centum, a quo eorum vult. Secundo dicit, pone quod Titio legauit cẽtum libras Bononiorum paruorum. certè ista verba certum habent sensum: & ideo nõ debemus recurrere ad interpretandam voluntatem testatoris: in certis enim non est locus coniecturis. Viu.

Ab vtro. Id est, a quo velit.

Petere. Vt supra tit. 2. l. si ex toto. §. 1. & facit §. tit. 1. l. si Titio aut Scio. & sic aut, ponitur ꝑ &, vt C. de ver. sign. l. penul.

Quæstio. Vt §. eo. l. non aliter. & facit C. de fideicom. l. voluntatis. & §. de test. l. hæredes. § pen. & ĵ. de sup. legata. l. Labeo, & inf. de auro & argen. lega. l. pediculis. Accursius.

S, qui. Centum per fideicommissum Titio reliqui, vel ẽt fundum: me mortuo hæres meus fuit in mora soluendi Titio. certè tenetur hęres ꝑstare Titio fructus, & ẽt omne dãnũ qđ sustinuit Titius ex eo, qꝑ sibi per hęredem satisfactum non est. Viu.

h Pon moram. Facit §. e. l. si quis in principio testamẽti. in fi. & supra de vsur. l. equis. & de vsufru. l. si vsufructus & l. quęstum. & sup. titu. 2. l. apud § item. & ĵ. de alim. & cib lega. l. cum vnus. §. verbis. & ĵ. de ann. le. l. 2. & C. de vsufru. l. si pater.

Fideicommissarius. Vt quia res periit. secus si in rebus propriis patiatur dan. num. Acc.

Paula

PAula. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Paulum Callinicum, & Seium. & in eodem testamento legauit Iubentianæ filiæ eiusdem Pauli Callinici decem, cum ipsa Iubẽtiana nupsisset in familia ipsius Titij testatoris. postea fecit dictus Titius codicillos, & reliquit per prælegationem centum eidem Paullo Callinico, & in ipso prælegato non dixit Titius, hoc amplius quam Iubentianæ eius filiæ decem reliqui, centum ei relinquo. sed ita simpliciter dixit, centũ ei relinquo. certe de legato de centum Paulo in codicillis relicto dubium nõ est, quin debeatur, sed est dubium de decem Iubentianæ relictis. nam videbatur quibusdã coram iudice allegantibus pro hæredib' Titij, quod non debeantur, quia legatum prædictum de decem Iubentianæ relictum fuit acquisitum Paulo Callini co cum Iubentiana esset in sua potestate legando ergo postea Paulo centum, non adijciẽdo hoc amplius, videbatur reuocatũ legatũ de decem secundum eos. iudex tamen prædictus pronunciauit, & bene, Paulo deberi decem & centum. Viuianus.

PAula Callinico ex parte hærede instituto, filiæ eiusdem Iubentianæ decem, cum in familia nupsisset, testõ legauit, deinde post tempus codicillis factis, centum eidem Callinico reliquerat, nõ adiectio, hoc amplius. Pronunciaui, vtramq; summã deberi maximè cum in codicillis filiæ Callinici nihil legatum fuisset.

Si testator iubet aliquem esse contentum aliqua certa re pro his, quæ in testamento reliquerat, intelligitur de relictis purè, non sub conditione h. d. iste no. §. Bart.

Pompeius Hermippus filium Hermippum ex dodrante: filiam Titianã ex quadrante hæredes instituerat, & prædia certa singulis prælegauerat, prę terea si sine liberis Hermippus moreretur, aliam possessionem filiæ dari iusserat. post testamentũ factis codicillis certa fimisit maleficium, propter quod bona sua peruenerũt in fiscum. Titiana prædicta soror Hermippi cępit agere contra fiscum hęredem dicti sui fratris, & petijt ab eo fisco dictam possessionem positam ad burgum Panicalẽ, relicta sibi in testamento per fideicommissum, si dictus suus frater sine liberis decederet. fiscus autem, siue ille, qui pro fisco allegabat, taliter respondebat, nõ solũ non potes à me petere partem hæreditatis tibi relictam in testamento, sed etiam non potes petere dictam possessionem ad burgum Panicalem positam: quia testator voluit te esse contentam prædio Titiano, & Corneliano, quod erat ad Bixanum, pro parte hæreditatis tuæ, & pro his quæ in testamento tibi reliquit in codicillis supra nominatis. Titiana autẽ respondit ita. testator ademisse mihi videtur in codicillis ea sola, quæ viuẽte fratre meo acceptura erat, adempta videri. non etiam quæ post mortem eius reliquerat, si sine liberis decederet: & ita pronunciaui.

Si debitum demonstratur vnde soluatur, seu vt ex eo fiat solutio, non videtur graua tus debitor, sed hæres. B.

Iulius Seuerus decemisit maleficium, propter quod bona sua peruenerũt in fiscum. Titiana prædicta soror Hermippi cępit agere contra fiscum hęredem dicti sui fratris, & petijt ab eo fisco dictam possessionem positam ad burgum Panicalẽ, relicta sibi in testamento per fideicommissum, si dictus suus frater sine liberis decederet. fiscus autem, siue ille, qui pro fisco allegabat, taliter respondebat, nõ solũ non potes à me petere partem hæreditatis tibi relictam in testamento, sed etiam non potes petere dictam possessionem ad burgum Panicalem positam: quia testator voluit te esse contentam prædio Titiano, & Corneliano, quod erat ad Bixanum, pro parte hæreditatis tuæ, & pro his quæ in testamento tibi reliquit in codicillis supra nominatis. Titiana autẽ respondit ita. testator ademisse mihi videtur in codicillis ea sola, quæ viuẽte fratre meo acceptura erat, adempta videri. non etiam quæ post mortem eius reliquerat, si sine liberis decederet: & ita pronunciaui.

Si debitum demonstratur vnde soluatur, seu vt ex eo fiat solutio, non videtur graua tus debitor, sed hæres. B.

Iulius Seuerus decerespõdetur, quod de iuris rigore fiscus melius allegat: de æquitate autem melius allegat Titiana, & ita pronunciauit secundum æquitatem iudex super hoc aditus. Viu.

In testamento reliquerat. Hic oritur dubitatio.

Pro hæreditate tantum. Subaudi, & pro legato in vita fratris.

Mihi. Paulo autori huius legis.

Videbat. Quo ad verborũ angustias, vel prima facie.

Non etiam. Sed certè imò & futura videtur adimi: vt ĵ. de uer obl. l. qui Romę. §. fi. quę est cõtra: vbi duo fratres hæreditatem communem diuidẽtes, & promittentes non venire contra, etiam rõne fideicom. futuri, nõ possunt venire contra. Sol. ibi rigor, hic æquitas. vel hic benignus inter filios, quam ibi inter fratres. nam vt ait R. enixo, imò ardenti desiderio parentum inspecto, & voto, & charitate transmittendarũ ad liberos facultatũ, sic princeps interpretatur, vt hic. & arg. C. de insti. & substi. l. generaliter. §. cum autẽ. vel aliud in contractu, vt ibi, quàm in vltima voluntate, vt hic.

Pronunciaui. Scilicet ego vel pronunciauit Imperator vel eius procurator, qui inter fiscum. & dictam filiam cognoscit illa agente actione ex testamento.

¶ Iulius. CASVS. Iulius Seuerus in articulo mortis existens fecit testamentum, & instituit sibi hæres Ti-

In P. F. incipit, Iulianus Seuerus.

Inuerecundũ in P. Fl. scriptum esse admonet Ant. Aug. emẽ. lib. j. c. 3. signifi careq; idẽ qđ ꝑpudẽs nõ ut Ac. putat valde verecũdum. Priuilegiũ cõtra legẽ quãdoq; validũ est.

Vnde Claudianus i cõe iubes si qd cẽles ve tenendũ, Primo iussa subi, &c.

tium. & Seium & Caio alumno suo legauit quinquaginta: & ita dixit, volo dari quinquaginta præstari, & dari Caio prædicto per Iulium Maurū colonū meū: qui Iulius debet mihi quinquaginta ex pensionibus fundi mei Corneliani, quem colit, & colui. & eidem Mauro colono lego Codicē, & Digestū meum. mortuo dicto testatore, & posfidētibus dictis iuris hæredibus hæreditatem suam, vocauit procurator fisci dictos hæredes coram procuratore Cæsaris, & petijt per libellum hæreditatem dicti testatoris fortè ideo: quia dicebat dictum testatorem commisisse in legem Iuliam maiestatis pendente lite coram procuratore Cæsaris: procedit dictus procurator Cæsaris cum dicto Mauro colono, vt solueret fisco dicta quinquaginta quæ debebat idem Maurus prædicto testatori pro pēsione fundi dicti. postmodum procuratore fisci non probante dictum testatorem in legē Iuliam maiestatis commisisse, obtinuerunt hæredes prædicti contra fiscum, &, sic retinuerunt dictum hæreditatem, postea decessit Caius alūnus testatoris prædictus, & habuit hæredē. & postea decessit Maurus colonus prædictus, & habuit hæredē. venit hæres Caij cui Caio legata fuerant quinquaginta, vt dictum est, & petijt ea quinquaginta ab hærede Mauri coloni ideo, quia testator dixit, cū legauit ea Caio, volo dari quinquaginta dari Caio per Iulium Maurū colonū meum: qui Iulius debet mihi quinquaginta ex pensionibus fundi mei Corneliani, quem colit, & colui. non quid potest petere ab hærede Mauri coloni? Et dicitur quod nō: quia non videtur fidei Mauri coloni commissum vt præstaret Caio quinquaginta, sed demonstrauit testator, vnde Caius accipere posset legatum sibi relictū. hæredes ergo testatoris, s. Titius, & Seius prædicti præstare debent dicto Caio dicta quinquaginta, & ea repetent a fisco, cui fisco soluta sunt per Mauri coloni nūcii procuratoris Cæsaris pendente lite coram eo inter dictos hæredes, & procuratorem fisci. vt dictum est sup. Viuianus.

a Cum de hæreditate. s. Seueri.

b Eius. Scilicet coloni, aliàs alumni.

c Ab hærede Mauri. Id est alumni.

d Vnde accipere. Id est, sine incōmodo rei familiaris vt & ſ. tit. 2. i. quidā. in princ. & facit ad hoc j. de cōdi. & demon. l. in conditionib. Sed contra ſ. tit. 1. l. ante p. ſ. ciuibus, Solu ibi. Item pare non tenetur vt legata sibi? quædā enim alia erant Mauro legata. Resp. quia nō vt a legatario, sed vt a debitore fuit ab eo relictū: vt patet ex verbis sed certè etiam a debitore potest legari vt ſ. titu. 2. l. ſi pecuniam. & l. ſi se uus legatus. ſ. pe. Sed resp. coactus fuit per iudicem soluere alij: vel non agnouit legatum liberationis tacitè ei relictę opponendo exceptionem vt no. in d. l. ſi pecuniam.

e Ab hærede. Vi si fuisset.

dens instituris quibusdā hæredibus, alumno suo quinquaginta legauerat: eaq; à Iulio Mauro colono suo ex pensionibus fundi ab eo debitis præstari voluit: eidēque Mauro quædam legauerat: Cum de hæreditate fiscus quæstionem mouisset, iussu procuratoris Mauri pecuniam fisco soluerat, postea hīs scriptus obtinuerat fiscum. alumno autem mortuo hæres eius fideicommissum ab hærede Mauri petebat. Placuit Imperatori, non videri eius fideicommissum, sed demonstratum vnde accipere posset, & ideo hærēdē Seueri hæc præstare debere.

XXVIII.

Fideicommissa committi tur, vt quod mihi relictū fuerit supra quam capere possum, alij restituam: posse me id capere constat.

Duo adiectiua bene ita respectu generis verificant dispositionem in altero, licet vtrius que veritas non concurrat. Bartolus.

XXIX.

Vi cōcubinam habebat, ei vestem prioris cōcubinæ vtendā dederat: deinde ita legauit: Vestem, quæ eius cā empta, parata erit. Cascellius, & Trebatius negant ei deberi prioris cōcubinæ causa parata: quia alia conditio esset in vxore. Labeo id non probat: quia in eiusmodi legato non ius vxoriū sequendum, sed verborū interpretatio esset facienda, idemq; te vel in filia, vel qualibet alia persona iuris esse, Labeonis sententia vera est.

Indubio æquius est, quod est minus. Bart.

Scias, quod filius naturalis tantū non potest capere de bonis patris vltra quam vnciam filijs legitimis, & naturalibus extantibus, vt in auth. qb. mod. nat. effi. ſ. differens. Pone ergo, q; filio meo naturali tantum reliqui sex vncias de bonis meis, & rogaui eum vt Titio caueri restitueret. certè quāuis non possit capere ex vncias ad suā vtilitatem tamen capit propter vtilitatem Titij. Viu.

Cōmittatur. Dicas cum & concordātias: vt ſ. tit. 1. l. cum ei qui. Accu.

Vi cōcubinā. Etiam habui concubinam, & eā expuli, & retinui vestes mihi, quas parauerat eius causa, postea accepi secundam concubinam & vestes prioris ei vtendas dedi. & postea fecit testamentum, & legauit dictæ secundæ cō cubinæ vestem, quæ eius causa empta parata erat: quæritur nunquid dictæ vestes, quæ fuerant paratæ concubinæ, videatur legatæ secundæ per dicta verba? & Cascellius, & Trebatius dixerunt q; nō. ratio enim in vxore secūda, cum maritus talem modo secum habeat, eā quidem bene deberentur vestes prioris vxoris aliud est in cōcubina. ſm Cascellium, & Trebatium. Labeo autem dicit q; sic. & nō approbat prædictā distinctionē inter vxorē, & concubinam imo idem iuris dicit esse in concubina quod in vxore, & idē in quālibet alia persona, cui talis modo legatū esset. & sententia Labeonis est vera. Viu.

Quæ alia. Quasi dicat iam video aliud in vxore secunda cui sic legatur vt j. eo. l. ſi quid earum, sed differunt secundum ittos.

Non probat. ſ. distinctionem inter vxorem, & cōcubinam nam idem erit in vtraque: vt hic, & j. eo. l. item legato. ſ. parati.

Non ius vxorium. Quasi dicat non debetur vxori, quia sit vxor, quia verba id portant. sunt enim eius causa parata, licet fuerint causa prīnæ parata.

¶ Cum ita. Instituit mihi vnum hæredem in quinq; vncijs, alium in quatuor, & alium in tribus. postea ita dixit: volo quod vxor mea habeat quantum vnus de hæredibus meis habuit. quid habebit vxor quinque vncias, an tres? & dicitur q; tres tantum. Sententia autem Quinti Mutij. & Galli est reprobata, qui dixerunt eam debere habere quinque. Vi.

Esset. Vt & j. de exceptio rei iu. l. ſi quis cum eo, & j. de ver. obl. l. 1. ſ. ex contrario.

Minor. Nota q; maiori summæ inest minor.

Daret. Consonat. ſ. tit. 2. l. ſi ita sit scriptum. in ſi. & l. apud ſ. scio. & ſ. tit. 1. l. ſi ita relictum. in prin. & ſ. fi. Sed contra j. de aur. & arg leg l. qui lancem Sol. vt ibi.

¶ Cum ita. CASVS. Titius instituit me hæredem, & de hæreditate sua peruenerunt ad me centum libræ, & ego hæres scripsi in libro rationum meaṙ. postea feci testamentum, & ita dixi: quanta pecunia ex hæreditate Titij ad me peruenit, tantum pecuniā hæres meus Seio dato: certè illud video Seio legasse, quod posui in dicto meo libro ratio num, id est, centum prædicta. Sed nunquid cum hæres meus soluit dicta centum Seio, tenetur Seio ei cauere de conseruando eū hæredem quantum est pro centum libris prædictis indemnem, si nomine dictæ Titianæ hæreditatis in aliquo hæres meus damnatus esset alicui. quidam dixerūt quod non: sed verius est quod sic. Viu.

Ad me. Sempronius fecit testamentum in quo legauit Seio quicquid haberet à Titio.

In tabulas. Id est, quod in libro rationum scripsit Sempronius habuisse a Titio.

Damnatus. Id est, si velit hæres sibi caueri a legatario hoc modo, caueas mihi de reddendo, si testator cui exitit hæres, fuit grauatus a suo testatore aliquid dare propter illud legatum relictum.

Præstaturus. Sic j. ad Treb. l. cogi. ſ. sed & si ꝙs circa princ. & infra de verb. sign. l. alius. & ſ. de hær. ven. l. 2. ſ. illud.

Si hæres. CASVS. Legaui tibi seruum in genere. postea hæres meus tradidit tibi Stichum, & postea Stichus tibi euictus est ab aliquo, nūquid tenetur hæres ex testamēto adhuc? Et dicitur quod sic, si tu legatarius eidem denunciasti, quod Stichi prædicti nomine mouebatur tibi quæstio, aliàs agenti tibi ex testamento contra hæredem opponet doli exceptionem. Viu.

Si hæres. Construe. si hæres tibi Stichum tradiderit. & hoc dico, seruo &c. sic sunt ablatiui absoluti.

Legato. Vel etiā promisso. vt ſ. ti. 2. l. quæ de legato.

Ex testamento. Hoc magis ex obligationis qualitate, quam genere: qui titu. procedit quasi plene tradita, sed postea euicta.

In legato generis ab hærede debetur euictio. Item qui ex causa lucrativa est habitus regressum de exactione, debet ante iudicium acceptum denunciationem facere. Bart.

Si hæres tibi seruo generaliter legato, Stichum tradiderit, isq; a te euictus fuerit, posse te ex testō agere, Labeo scribit, quia non videtur hæres dedisse quod ita dederat vt habere non possit, & hoc verum puto. Sed hoc amplius ait, debere te prius, quàm iudicium accipiatur, denunciare hæredi. Nam si aliter feceris, agenti ex testamento opponetur tibi doli mali exceptio.

Pluralitas geminat duas singularitates. concordat l. falsa, in fi. de condi & dem. B.

Si Stichus, & Dama serui mei in potestate mea erunt, cum moriar, tūc Stichus, & Dama liberi sunto, & fundum illū sibi habento. Si alterum ex his post testamentum factum dās alienasset, vel manumisisset, neutrum liberum futurū, Labeo putat: Sed Tubero eum, qui remansisset in potestate, liberum futurum, & legatum habiturum putat. Tuberonis sententiam voluntati de-

P. Fl. vt Titia vxor mea tandē (aliàs tatundē) partē habeat quātulā, &c.

A, nō est in P. Fl.

In aliq; codicibus, aduersus filiū.

P. Fl. in tabulis suis.

Per n. p fectionē, & actus consumationē designat, vt p bat Mid. in Gl. Facult. ſ. actā, in ver. p ſonas.

P. Flor. tem.

er't liber, & habebit legatū? Et dicitur quod sic, quauis Labeo diceret contrarium. Viu.

Neutrum liberum futurum. ſ. ex testamento.

Et legatum habiturum. Scilicet maxime. Nam & minus ius habebit legatum cum non est verisimile testatorem voluisse alimere legatum ei cui li berātē donare festinauit. & sic non est contra supra de hær. instit. l. talem. ſ. ſi quis. Quia ex eo quod est ibi, supplet ur quod hic deficit. vel Solue, vt ibi. Item facit supra de legatis. 1. l. 6. & infra de auro, & argento legato. l. scribit. ſ. item, & supra de condit. instit. lege secunda.

da. Itē not. hic, qđ pluralis locutio geminat singularem significationem. sic ĵ. de cōd. & demō. l. falla. §. fi. Sed arg. contra C. de impu. & alii. subſt. l. quamuis.

a Conuenire. Ergo præualet, vt d. l. falla. Acc.

¶ Qui quatuor. Ego habens quatuor pocula ad reponendum oleum apta, ita legaui, lego Titio pocula oleaginea paria duo. quæritur, nunquid videar legaſſe vnum par poculorū tantum, an vero omnia quatuor pocula? Et dr̄ quod vnū par tantum videor legaſſe. ſecus autem ſi ita legaſſem. lego Titio bina paria poculorum: vel ita. poculorum paria duo: quia tunc bene viderer legaſſe omnia quatuor pocula mea.

b Qui quatuor. Aliàs lex. aliàs. §.

c Oleaginea. Id eſt, plena oleo, vel apta ad oleum reponendū vel tenendū. H.

d Habebat. Aliàs paria habebat & dic paria. : id eſt, equalia.

e Paria. Id eſt, duo pocula.

f Quia non ita eſſet. Scilicet legatū.

g Bina paria. Id eſt, quatuor.

¶ Qui hortos. Quoſdam hortos: à repub. Bononiæ conduxi vſque ad quinquennium, & conſtitui ei dare pro mercede quolibet ann. 20. poſtea feci teſtamētum, & legaui Aufidio per fideicommiſ. fructū dictorum hortorum, qui ex eis colligentur vſq; ad dictum quinquennium. & damnaui hęredem meum. vt daret dicto Aufidio dictam conductionē hortorum, quod ſineret eum vti frui dictis ortis vſque ad dictū tempus. certè tenetur hæres meus ſoluere dictā mercedem reipub. & tenetur dimittere frui dictis ortis dictum Aufidium. Viu.

h Conductos. Mercede in pecunia conſtituta & propriè eſt locatio: vt ſ. depo. l. 1. §. ſi quis ſeruum.

i Conductionē. Aliàs conductionē, aliàs conditionē.

k Damnauerat. Id eſt. permittas ei ſic frui, ac ſi cōduxiſſet.

l Præſtaturum. Imo conductor: vt ſ. de vſufr. l. hactenus. & l. ſi pendentes. §. ſi quid cloacarij: & ĵ. de vſufr. leg. l. quæro. So. ſi cōductor hic ſolueret: nihil, vel quaſi nihil contineretur in legato arg. ſ. ti. 1. l. ſi res. vel re pro fructibus, vt hic an ex fructibus penſio pſtetur. vt ibi & facit ĵ. eo. l. his verbis. §. fi. & ſ. ti. 2. l. apud Iulianum. §. hęres. & ar. ſ. de ler. verb. prędi. l. binas. & ſ. ſi vſusfr. pe. l. r.

¶ Cum in teſtamēto. In teſtamēto meo ita dixi. Sticho ſeruo meo hīs quinq; dato: & ſi dict⁹ Stichus ſeruierit hæredi meo per biēnium, liber eſto. certè non debetur Sticho legatum prædictū, niſi poſt biennium: vt ſi quidem ſeruierit hæredi, poſt biennū habeat libertatem: & legatum: aliàs ſi dicemus ante biennium ei legatum deberi, periret legatum. Viu.

Exiſtimo. Imo videtur non valere vt legatū: vt ſ. titu. 2. l. quæſitum. §. 1. Sol. illud verum niſi cōtrarium liqueat. & niſi ſemper contrarium liqueat, condi tio appoſita libertati videtur appoſita legato: vt ĵ. de cōd. & demō. l. Iul. anus. & l. cum ſeruus. & l. auia & ſ. de hære. inſti. l. 3. & facit ſ. ti tu. 1. l. ſi quis ſeruo.

¶ Si fundum. Titius inſtituit te hæredem, & damnauit te vt fundū Titianum mihi pro centum vendéres, tu in venditione volebas tibi retinere fructus, qui pendebant in dicto fundo. certe non potes: quia dicta centum, quæ tibi do pro pretio, pertinent ad ſolam cautam fundi: id eſt, etiam ad fructus in eo pendētes. Viu.

Liberū erit. Me inuito.

Ad totam cauſam. Scilicet tam ad fundum, quā ad fructus. & facit ſ. fa. ercite l. hæredes eius. & infra ad leg. Fal. l. in ratione §. i. & ſ. de rei ven. l. fructus pendētes. & de act. emp. l. Iulianus. §. i fructibus & l. ſi hæres. in princ. Accur.

¶ Qui fundum. Mandaui Titio, vt emeret mihi, & ſibi fundū, & ipſe emit: & poſtea cum diuiſit per medium vt dāret mihi medietatem, antequam au tē traderet mihi medietatē, legauit dictū fundū Seio, hoc modo: Seio fundum meū do, lego. nunquid debebit habere Seius totū fundū, an vero tantū dimidiā? Et dicitur quod dimidiam tantū: quia non eſt verisimile, quo dictus teſtator taliter legaſſet Seio fundū, vt hæres ſuus teſtatoris teneretur mihi mandati actio ne propter medietatem dicti fundi. Viu.

Damnaretur. Vt ar. ĵ. de vſufr. le. l. Sticho. in fi. & ſ. ti 2. l. 5. §. Labeo. & §. 2. & facit ſ. pro. foc. l. ſocietatē & ĵ. de do. præleg. l. pe. & ĵ. de pec. leg. l. dominus. §. teſtamento. & ĵ. eo. l. ſi quis ſeruos.

¶ Vxori. Ita dixi in teſtamento meo, vxori meæ dum cum filio meo Capuæ erit, hæres meus ducēta dato omni anno. me mortuo filius meus à matre migrauit: nihilo minus tamen ſtetit Capuę, non tñ ſimul cum matre. nunquid debetur matri legatū ducētorū omni anno. Et dicit ꝙ ſic. ſi aūt exiuit filius me⁹ de Capua, & vxor mea potuit cū ſeq, & ñ fuit ſecuta, imo

legatum deberi exiſtimo: quia in id tempus, & libertas, & legatum referri debent. quod & Trebatius reſpondit. Si fundum mihi vēdere certo pretio, damnatus es, nullum fructum eius rei ea venditione excipere tibi liberum erit, quia id pretium ad totam cauſam fundi pertinet. Qui fundum mandato meo in ſocietatem mihi, & ſibi emerat, deinde eū finibus diuiſerat, & prius quàm mihi traderet, ita eum tibi legauerat, Fundum meum illi do. Negaui amplius parte illi deberi, quia veriſimile non eſſet, ita teſtatum eſſe patremfamiliàs, vt mandati hæres eius damnaretur.

Legatum quo ad quis cum filio moraretur, debetur ſemper ſi per filium ſtat, ſed ſi per caſum, debetur pro eo anno tā tum, quo morari incepit, non pro futuris.

Vxori meæ dum cum filio meo Capuæ erit, imò remanſit Capuę, nō debebitur matri legatū, niſi pro illo anno, quo ego deceſſi, etiā ſi nō ſtetit cū filio in illo anno, niſi per vnum diem. ſi aūt mulier nō potuit ſequi filium, qui exiuit Capuam, vel alio modo nō fuit in mora, quo minus ſtaret cū filio, debetur ei omni anno legatū: per prædicta autem apparet quod dicta verba, dū cum filio meo Capuę erit, &c. non habentur pro ſuperfluis: imo habēt vim cōditionis. Viu.

a Pro huius aduerbij ſignificatu, Mando. in glo. Fac. §. & an ipſa. in verſi. vnà.

* Ducenta. Scilicet ſingulis annis.

b Migrauit. Id eſt, receſſit.

c Non habitaſſent. quia ſtetit per filiū.

d Quantolibet tempore. Quāto tēpore habitare ſufficit puto boni viri arbitrio committi. Vel dic, quod etiam ſi minima parte anni habitauerit, deberet habere ꝓ toto: vt ĵ. de annu. leg. l. à uobis. & l. in ſingulis. & facit ĵ. de alim. leg. l. Caio. §. Imperator & l. Stichus. §. fin. & C. de leg. l. 1. & ĵ. tit. 1. l. Mæuia. §. pen. & fin. & l. annua, & ĵ. de auro, & arg. leg. l. Titia. & ĵ. de condit. & demonſtr. l. ſi quis ita.

e Aliàs, ꝙ ſuperuacua.

¶ Si ædes. Inſtitui mihi hæredem, & rogaui eum, quod daret Seio ædes Caij. certè ſiue Titius hæres potuit emere dictas ædes à Caio, & non emit, ſiue ñ potuit emere, dabit iuſtum pretiū ędium Seio legatario, & erit ab eo liberatus. Viu.

f Aliàs, legata.

Si ędes. Illa condi tione, quod dominus non vendat, vel pretio immodico: vt ſ. eod. l. non dubium. §. fi.

g Cōcor. nō ſemp promiſſa omnia ſoluenda ſunt. deni que ipſe dās frequenter ſuā mutat ſententiā ſicut ſcriptura indicat 12. q. 4.

Potuiſſes emere. Pretio immodico, nō iuſto, Sed qđ ſi iuſto potuiſti prius emere pretio, nunc autem dñs nullo modo vendere vult: dico te nō liberari p̄tando iuſtam æſtimationem, vt probatur. ĵ. ad le. Fal. l. cū pater. §. fi. & l. ſeq. & ſ. de in lit. iur. l. 1. & facit ad hoc, ꝙ detur æſtimatio. ſ. ti. 2. l. ſed ſi res. & l. filiuſf. §. ſi qđē. & l. apud. §. fi. & l. ſeq. & C. de fideic. l. prædia. ſ. titu. 1. l. mortuo. §. 1. & l. codicillis. §. inſulam.

¶ Ic cui. Legaui Titio ędes meas Titianas. certè habebit Titius omne ędificium, quod ſ. ſolū earum Titianarum ædium eſt. iſtud tamen fallit in hoc caſu, pone ꝙ habebam ędes Titianas, & Seianas. & ſupra concamerationem Titianarum erat quoddā conclaue, id eſt quidam locus tutus: ſicut videmus de facto, quia ciuis aliquis duas domos habet coniūctas, puta Titianas, & Seianas, & in Titianis moratur in inferiori earum parte: & Seianas locat ſcholaribus cum ſuperiori parte Titianarum: & ita ſcholares habent aditum de ædibus conductis, ſcilicet Seianis in partem ſuperiorem Titianarum, hic Titius legauit Titio dictas ædes Titianas, quæ habent ſupra ſe dictum conclaue: certè remanebit conclaue ad vſum ædium Seianarum. Vi.

Ratione aditus iudicatur de cœnaculo cui cedat. Bar.

XXX.

I cui ædes legatæ ſint, is omne habebit id ędificium, quod ſupra ſolum earum ædium erit. Paulus. Hoc tunc demū falſum eſt, cum dñs binarum ædium aliquod conclaue, quod eſſet ſupra cōcamerationem alterarum ædium, in vſum alterarū conuertit, atq; ita his vſus fuerit, namq; eo modo alteris ædibus id accedet, alteris dr̄cedet.

Prælegata non veniunt in ſubſtitutione vulgari. Bar.

XXXI.

Etiam filiam ex quadrante, ex reliquis Seium, & Marium ſororis filios ſcripſit hæredes. Sextiam ſubſtituit Mario, & Marium Sextiæ: dedit autem per præceptionem Mario certas ſpecies. Marius partem hæreditatis ex qua ſcriptus erat omiſit: & eo inteſtato defuncto bona eius ad fratrē legitimum Seium deuoluta ſunt.

¶ Extiam. C A Ego habēs filiam nomine Sextiam, & duos nepotes ex ſorore mea ſcilicet Seium, & Marium, inſtitui mihi hæredē Sextiā in tribus vnciis, hæreditatis meę, & Seiū & Martium in reſiduo, & Mario prędicto prælegaui codicem, & digeſtū meum, & poſtea Marium, & Sextiam adinuicem ſubſtitui: Marius me mortuo omiſit ſuam partem hæreditatis meæ. & poſtea ab inteſtato deceſſit. vnde bona ſua peruenerunt ad dictum Seium fratrem ſuum. venit modo Sextia, & vult habere ex ſubſtitutione nō ſolum partem hęreditatis Marij, in qua ego eum inſtituiſti: ſed & codicem, & digeſtum, quę ei prælegaui. Et reſpondetur hic quod dicta prælegata habere nō poteſt. Viu.

Subſtituit. Sc ilicet vulgariter.

Mario. Scilicet ſoli. cęterum ſi iure diuiſionis, id eſt, ſi ſingulis prælegaſſet res certas, ſecus contingeret: vt ſupra titulo ſecundo. lege, quid ergo ſi ita. R. Hug. & Azo. & facit ſupra titulo ſecundo. lege, qui filiabus. §. finali. & lege ſequenti. & lege filio. & infra de ijs quibus vt indigni. lege eum. §. penultimo. & in fra eodem. lege, ſi Titius, & C. de legatis. lege, cum reſponſo.

Non

In P. Fl. principiū capitis, cuius in ſcriptio ē, Labeo li. 2. poſterio. à Iabo leno epitomatorum.

Slcī P. Fl. Haloā. autē ſcripſit, eam conditionem.

Paria. i. æqualia, & aliàs vt ꝙ Mād. in gl. Fac. §. & in ipſa, in ver. paribus.

P. Fl. de beret.

In P. Fl. & ampl⁹ partē ibi. in vulga. ampl⁹ q̄ partem.

De bonis, ſucceſſione, hæreditate, & alijs deoluti, Mando. ſup. 4. com. i ver ſi. deuoluteę.

In P. F. quod ſolū earum ædium erit.

a Non esse Hoc in substitutione vulgari, in fideicommissaria autē dic, vt C. de fideicom. l. cum virum. & j. ad Treb. l. Marcellus. §. pen.

VXori. Titius instituit sibi heredem Seium, & vxori suæ Titij legauit ponere victum, & vestitum, & domus eam partem, in qua morari consueuerunt, quæritur, an ea tantummodo cubicula videatur ei legasse, in quib. cū ea dormire cōsueuerat? an verò omnē eam partē domus, ī qua morari cum familia sua consueuisset? Et dicitur, quod omnem partem domus videtur vxori legasse, in qua morari cū familia sua cōsueuisset. vnde si totam domū in usu habebat: totam videtur vxori legasse, si de ea aliquid alicui alij non legauit.

¶ Vxori suæ. Titius instituit sibi hēredē Seium, & vxori suæ legauit ponere uictū & vestitū: & postea ita dixit, vxori meæ quicquid viu⁹ ei dedi, donaui, vsibusve eius comparaui cōcedi volo facto testamento donauit vxori suæ prædictæ vnū equum, nunquid equum videtur ei cōcessisse per dicta verba testamēti? Et dicitur quod nō: quia dicta verba testamēti fuerunt de præterito, & non de futuro, & vt hic casus nō videatur tibi dērsorius, videas legem §. de leg. 1. l. si quādo. quam nō habes hic in glo.

¶ Cum Seius. Titia vxor Seij obligauit ornamentum suum Caio pro centum aureis. venit postea Seius maritus eius, & soluit Caio creditori 100. aureos. & luit ornamentum vxoris, & restituit vxori. postea hic Seius maritus fecit testamentum: & vxori suæ prædictæ legauit quicquid ad Caium creditorem in stipulatum eius cōcessit: & hoc amplius vicenos aureos annuos. quęritur an dictos centum aureos, quos soluit maritus pro vxore creditori, hæredes viri ab vxore, vel ab hæredibus vxoris repetere possint? Et dicitur, quòd si vir soluit creditori vxoris causa deferendæ donationis in persona vxoris, & hæredes viri repetant ab vxore, uel ab eius hęrembus, & exigāt dictos centum aureos, tenebuntur eos ei restituere ex causa fideicommissi: sed & si vxor, vel hæredes eius nolunt restituere hęredibus viri: & postea ex causa fideicommissi repetere, sed opponere volunt exceptionem contra hęredes viri, bene possiunt hoc facere. quod autem vir voluerit donare vxori dictos centum aureos, quos soluit creditori vxoris, vt dictū est, debet præsumi, nisi ab hęredibus viri contrarium probetur, id est: quod vir voluit donare: quo casu tenebūtur hæredes viri ex fideicō. non autem exceptione repelluntur ab vxore, vel hęredibus vxoris, Viu.

Locatum. Scilicet alij.

Cubicula. Quod est infra.

Morari. Id est, habitare.

Cum familia. Nō ergo horrea, aut penus continebunt tali relicto: sed tota alia domus continebit, si totam cum familia habitationē occupabat. nec enim de vna parte magis posset dici, quā de alia: & ita propter incertitudinem nomine partis continebitur tota, sicut in figura synechdochæ, secundum Roge. dictus, & facit C. de hæred. instit. l. 2.

Partis appellatione in dubio venitur ædificia. nomen Iliarum §. portionis, & l. Iesus. §. fin. ff. de verb. sign. Mād. qō. 13. nu. 2. super 33. Regu. hic venit pars minor, vel maior, seu tota, propter demōstrationem, q̄ sumit uel his verbis ī qua morari consueuisset.

Vxori suæ inter cętera ita legauit. Vxori meę qc quid viuus dedi, donaui, vsibusve eius comparaui: cōcedi volo. Quęro, an quod post testm factum ei donatum est, id quoq; concessum videatur? Respondit, verba quę proponerentur, nihil pro futuro tempore significare. Cùm Seius pro vxore centum aureos creditori soluerit, & ornamentum pignori positum luerit: postea autē testamento facto vxori suæ legauit qcquid ad eum, inve stipulatū eius concesit, & hoc amplius vicenos aureos annuos: quæsitum est, an hos centū aureos hæredes viri ab vxore, vel hæredibus eius repetant? Respōdit: sit donationis causa creditori soluisset, teneri hæredes ex causa fideicommissi, si repetant: atque exceptione etiam petentes submoueri, quod præsumptum esse debet, nisi contrarium ab hærede approbetur.

In legato nominis continetur debitum, & vsura.

Proponerentur. A quibus non recedit, nisi appareat testatorem contrarium sentisse: vt infra eo. l. Iulianus. §. fin. & l. non aliter. Sed contra, §. tit. 1. l. cum pater. § fideic. & facit §. de vsu, & habit, l. si ita. §. licet. Solu. ibi Item cōtra §. titu. 1. l. si mihi. §. fin, & l. talis. in fi. Solu vt d. l. talis. in fin. Item contra, ī de alij leg. l. Mela. §. 1. Solut. hic in præterītū loquitur, vt euidenter appareat. & facit j. de lib. leg. l. Aurelius. §. Titius.

Positum. Ab vxore.

Ad eum. Scilicet creditorē vxoris R.

Inve stipulatū. Talis est litera Ty. & ponitur, vel pro etiam, & dic in stipulatum, i. in eius stipulationem, vel obligationem soluendam.

Concessit. Pro sua vxore. R.

Si. Id est, quamuis. Acc.

Creditori. Scilicet vxoris.

Soluisset. Scilicet vir.

Fideicommissi. Nulla enim fuit donatio, sed specialiter potuit confirmari vt C. de dona. inter vir & vxorem. l. antepe si vero tenuisset donatio nulla esset cōfirmatio. ut supra tit. 2. l. si quando. & infra de lib leg. l. petitor. Azo.

Quod præsumptū. Scilicet vt sit donatio, ideo quia sic dixit, q̄ cquid concessi pro vxore, ad eius obligationem soluendā, do, lego, nisi. n. vellet innuere q̄ donasset, nō potuisset illud verbum cōcessit: quia ibi soluisset pro ea, vt eam obligaret. est enim contra. C. de do. l. donatio. sic ergo pro alio statur verbo eius, vt & sup.

ad

ad Sylla l. 1. in fi R. Azo. idèo præsumitur donatio, q̄a erat vir nobilis, & diues. vt §. de dona. inter vir. & vxo. l. vtrum. Alij aliter dixerunt: vt no. C. de don. inter virum & vxorem l. si filij tui. H. & facit §. de iure do. l. cum post primo respōso.

XXXIII.

NOmen debitoris in hæc verba legauit Titio hoc amplius dari volo decem aureos, quos mihi hæredes Caij Seij debent: aduersus quos ei actione mandari volo: eiq; eorundem pignora tradi. Quæro vtrum hæredes tantum decem dare debeant; an in nomine debitū, hoc est, & in vsuras debeāt mandare; Respō dit, videri vniuersam eius nominis obligationem legatam. Item quæro, cum ignorante matre familiās actores in prouincia adiectis sorti vsuris, decem stipulati sint, an ex causa fideicommissi suprascripti etiā incrementum huius debiti ad Titium pertineat; Respō dit, pertinere.

Verba futuri temporis, propter fraudem hæredis trahuntur ad tempus testamenti. Bart.

Filio ex parte hæredi-

Titius in Italia existens habebat multos debitores in prouincia: inter quos erant hæredes Caij Seij: & habebat actores, siue castaldos suos in prouincia prædicta, qui procurabant dicta debita hæc Titia fecit testamentū, & legauit Titio vnum equum: & vnam domū pone. & postea ita dixit, Titio prædicto hoc amplius dari volo decem, quæ hæredes Caij Seij mihi debent: aduersus quos hæredes Caij Seij ei Titio actionē mandari volo: eiq; Titio eorum hæredem Caij Seij pignora tradi volo: quæritur, vtrum hæredes testatricis prædictæ decem tantū dare debeant Titio, an totum debitum. & in vsuras debeāt Titio mandare actionem. Et dicitur. quod videtur legata Titio vniuersa eius nominis obligatio. Sed pone, q̄ dicti castaldi, qui erāt in prouincia, transxerūt ratione cum dictis hęredib⁹ Caij Seij de vsura dictorum decem aureorum. & cępit vsura alios decem aureos: & illos decem aureos nomine vsurarū stipulati sunt ab eis hæredibus Caij Seij ignorante dicta testatrice. nunquid per verba suprascripta dictæ testatricis videtur hæc decem, quę sunt vsura legata Titio? Et dicitur quod sic. Vitianus.

a Legauit Quędam mulier.

b Tantum decem. Quasi diceret non vsuras.

c Matrefamiliās. Quę legauerat T. tio x. vt dictum est.

d Pertinere. Facit §. ti. 1. l. seruū filij §. eum qui chyrographum. & j. de lib. leg. l. Aurelius. §. 1. & 2. & l. creditor. §. pen. & §. qui. pot. in pig. hab. l. Lucius.

¶ Filio ex parte. CASUS. Seius habebat multos debitores, quos omnes habebat in quaterno quodā scriptos, i quo quaterno ponebat ea quę mutuabat & ea quę, a debitoribus recipiat: & illum quaternū calendarū appellabat. hic Seius fecit testam. & instituit sibi hęredem filium suum Titium, & duos alios pone, & dicto suo filio Titio multa legauit. & inter alia quę ei legauit, præceptionem siue prælegatum dedit eis his verbis. damno cohæredes mei filij Titij dare ei xx. nomina quæ elegerit dictus meus filius ex calendario meo sine dolo. facto hoc testamento nō decessit incontinenti dictus testator. imo magno tempore vix't, & dicto suo fisco omnium rerum suarum administrationē cōcessit. filius aūt ante mortem dicti testatoris procurauit negotia patris bene per decem annos, & contra veterem cōsuetudinem dicti testatoris vti que patris, quia per eum patrem calendarium exercebatur, multos nouos debitores fecit, & omnes in dicto calendario scripsit: quibus nouis debitoribus amplas patris pecunias mutauit. Item & veteribus patris debitoribus, qui erant in calendario scripti, & qui paruam debebant pecuniam, magnam pecuniæ quātitatem mutauit. & eos postea in Calendario scripsit, & ita fecit ideo, vt viginti nominibus fere omnis substātia in Calendario scripta contineretur: vt sic eligendo ipse filius viginti nomina, quę vellet ex calendario secundum præceptionem sibi a patre datam haberet ipse quasi totam substantiam patris, & cohæredes sui haberent quasi nihil. modo quæritur nūquid debeat ei dari præceptio siue electio eorum nominum, quæ ipse fecit? Et dicitur quod nō, imo eorū tantū, quę testator habuit in calēdario tempore facti testamenti. & sic fraus sua nihil ei prodesset. Viu.

a Filio. Datiui casus.

b Dedit. Testator.

c Ex calendario. Quid sit hoc, dic vt j. e. l. qui. filium.

d Elegerit. Scilicet ipse filius. & hoc verbum futuri tēporis facit pro eo filio. arg. §. titu. 1. l. cum pater §. fideicommissi. ff. sed alia hic repugnant.

e Viginti. §. nomina. id est, viginti personales actiones contra debitores.

f Sunto. §. vos omnes mei hęredes, quo casu deducta sua parte cohæredes dare debent: vt §. ti. 2. l. ab omnibus §. fi Titio.

g Sine dolo. Hæc oratio & cū superioribus, & inferioribus melius legi potest.

h Annos. Subaudi, per. Acc.

i Consuetudinem. Ergo & contra voluntatē: nisi cōtrarium sit liquidum nimirum ex consuetudine viuentium, & eorum morientium voluntates præsumūtur: vt §. ti. 1. l. si seruus plurium. §. fi. & j. eo. l. nummis. & j. de aur & arg. leg. l. inter vestem.

k Prope. Id est, fere.

l Omnis substantia. Ex hoc quod fere omnis substātia in calendario erat, dolus præsumitur: vt j. quæ in frau. cre. l. omnes. §. Lucius.

m Quæ testamenti tempore. Sic j. de auro, & arg. leg. I medico.

l.medico. sed contrarium ĵ.de opt.leg.l.si Sol. hic præ ter rigorem verborum quibus in legãdo fuit pater v-sus rectè obijciebatur & causa transcursus tẽporis,& dolus suus,& patris consuetudo,contra quã filius no mina ampliauerat, & sic etiam soluit contra.ĵ. de ali. leg.l.Mela.§. 1. quæ est cõtra. & ĵ.de lib. lega l fin.in fin. sed dicas ibi tũc id est, tempore mortis.sed si dicas tunc,id est, tempore testamẽti, concordat.

¶ Vni ex hæredib. CASVS. Titia virũ habuit nomine Aretonem: qui maritus eam hæredem instituit,ipla autem multa expendit de hereditate viri, ita quod non remãũt ei forte vltra centũ libras de eius heredi tate, postea fecit ipsa testamẽtum:& instituit sibi tres hæredes pone : & vni dictorũ suorum hæredum reliquit per præceptionem ea, quę supererãt ei testatrici ex patrimonio dicti sui viri, & eiusdem hæredis fideicommisit,vt prędicta,quæ ei supere rant, restitueret cui dam pronepoti ipsius testatricis, cum ipte pronepos erit xvj annorum. Item adiecit hæc verba dicta testatrix, item rogo te hæredem meum,cui prælegatũ prædictum dedi vt relinquũ es alienum,quod debetur creditoribus ex bonis dicti mei viri,ex reditibus eorũ bonorum, quæ supere rant mihi de bonis dicti mei viri, interim donec veniat annus sexdecim dicti mei pronepotis,soluas, & satisfacias.veniũt mo do mortua testattice creditores dicti sui viri, & petũt ab isto testatricis hærede : cui ipsa taliter prælegauit, vt dictum est,vt secundum præceptum testatricis ei soluat creditum eorum : & dicunt quòd ipse tenetur eis in totum satisfacere debitum, non solũ de reditu dicti prælegati,sed etiam de bonis testatricis,& de bonis sui hæredis: hæres autem prædictus allegat se nõ teneri,nisi secũdum reditum qui exiuit de dicto prę legato à tempore mortis testatricis vsq; ad 16.annos pronepotis prędictę testatricis:& probat dictus hęres per testes quod dictus reditus prælegati non sufficit ad prędictorum creditorum solutionẽ. quęritur quid iuris sit? Et respondetur,quod dictus hærer non tene tur soluere dicta credita, nisi ex dictis reditibus dicti prælegati: & non de bonis dictæ testatricis,neque de suis. Viu.

a Reliquit. Scilicet testatrix.

b Aretonis. Proprium nomen viri.

Non de proprio. Ipsius testatoris:aliàs multo minus de proprio hæredis.

¶ Pater filio. Titius instituit sibi hæredes filium suum Seiũ & filiã suã Teucarã:& cuil.bet eorũ prælegauit certa prædia & certa ca endaria,& postea in eodem testamen to ita dixit: a te aũt Seio filio charissimo peto vt præstes quæcunque legaui alicui, vel aliquibus: vt si quid euenerit æris alieni, id est, si quid pro tempore præstito mutuo ac cepi,& debui,a te solui volo: vt quod torori tuæ reliqui, integrum ad eã per tinet:quæritur nũ quid omnia legata, & debita testatoris solus dictus filiꝰ de beat,ita quod soror integrã habeat tuã partẽ? Et dicitur ꝙ sic,& h. d. Viu.

Præstabo.

Pater filio, & filia hæredibus institutis, cũ singulis certa prædia, & calendaria prælegasset ita cauit. A te autem fili charissime peto, quæcunque legaui,præstari volo,& si quid euenerit æris alieni, quod in tempus pro mortuo acceperam,& debuero, a te solui volo, ut quod sorori tuæ reliqui, integrum ad eã pertineat. Quęsitum est,an quod ex quacunq; causa debui: pater, a filio sit præstandum; Respondi,posse filiam ex fideicommisso consequi vt releuaret quò magis integrũ quod testator dedisset, ad eam perueniat.

Si hæres est iussus rem alteri comparare : post moram potest ad æstimationem conueniri. Bar.

XXXIII.

Atronus liberto statim tribum emi petierat. libertus diu morã [i] ab hærede patroni passus est : decedẽs hæredem reliquit clarissimum virum. Quæsitũ est

Prælegasset. Id est per diuisionem assignasset.

Ex quacunque. Scilicet etiam extra mutuum.

Releuaret. Pro filia erat, quia dixit æris alieni. Itẽ quod dixit debuero: ideo intergum ad eã:sed cõtra eam,quia specificauit mutuũ. dic ergo releuet.l.ab oĩ ære alieno,& non a mutuo tantũ: licet ipsum soluẽ fuerit nominatũ. & facit ŝ.fa.ercii.l. si filia. §. idẽ pa. & ŝ titu 2. l. seruo legato.§.2. & sic alꝰ nominatur, & alij legatur: vt ŝ. eo.l.fideicommissa. §.interdum.

Atronus.

Titius fecit testamẽtum:& iussit hæredibus suis,vt liberto suo Sticho emerent tribũ.i.progeniem quandam seruorũ quã habebat quidã eius vicinꝰ: statim post mortẽ suã patroni mortuo dicto patrono hętedes sui fuerunt in mora emendi dictã tribũ liberto prędicto.postea liber tus decessit,& habuit hęredẽ quẽdã virũ, ñ facio vim vtrũ fuerit vir clarissimus vel non.modo quęritur,an æstimatio dictæ tribus hæredi liberti debeatur,cum di sperſa fortè sit tribus? Et respondetur ꝙ sic. Itẽ quęri tur an cõmoda,& liberalitates,quæ essent collatæ ali quibꝰ de seruis,quia etãt in dicta tribu,quas libertus ex dicta tribu vsq; in diem mortis suæ cõlecutus fuis set si dicta tribꝰ esset ei cõparata statim mortuo testa tore:an verò vsuræ æstimationis tribus hæredi eius li berti debeãtur? Et dicitur ꝙ quicquid ipse libertus cõ secutus esset,ad hæredem suum transmitti. Viu.

[i] Tribum. Id est progeniem seruorum,sicut dicimus ex tribu Neptalim. Accur.

[h] Petierat. Ab hærede.

[i] Moram. Quia potuit hæres statim tribum emere, &

Cõcor. c. abbas. §. contu. quod ita profecto sic intelligẽda sũt verba, vt res de qua agi valere pos sit potius ĵ perite. & glos. in verſ. post ex de rei vẽdi. Alcia. lib. paterg. ca. 16. potio tribum emi vt & militiã dicebant,cũ gs in tribũ, vel militiam aliquo dato cooptabatur, ca. 7. xi. & viti. C. de proxi. fa. scri. & cõstitu. noue. 17. & 97.

re, & non fecit.

a Deberi. Sed quare nõ ipsa tribus? Respõdi, quia certę personę, vt liberto voluit emi, sed propter moram debetur æstimatio.& facit ŝ.ti. 1.l. Titia Seio, in princ.

b Consecuturus. Et hoc propter moram hęredis:vt ŝ. tit. 1. l.qui solidum. §.etiam. & l.si quis seruo. & ŝ.tit.2.l.apud Iulianum. §.ipsius.& l. quęsitum. §. fi.

¶ Sempronio. CASVS. Titius testator ita Sempron. legauit: Sempronius sumito prædia mea omnia,quæ sunt usque ad prędium,qđ vocatur Gaza sub finibus cuiusdã prouincię,quæ vocatur Galatia, & sub cura quillici mei, qui vocatur primus, ita sumito dico dicta p̃dia sicut ipsa omnia instructa sunt. modo inueniturꝝ vsque ad prædiũ Gaza vnum prędiũ positũ in finibus Cappadociæ, nõ autem Galatiæ.& sub cura dicti villici primi: quæritur nunquid illud prædium pertineat ad Semproniũ cum aliis prædiis : licet sit in eo erratũ quantum ad fines Galatię ? Et dicitur quod sic. Viu.

Cõcor. glo.in c.si gratioſe. ex. de ref. li.6.in c j. i verſ.vſq; de ord.ab epiſ.prodi ctione vſque Curt. Iun.conſ. 80. nu. 2.

Vsq;. Inclusiuè.

Finibus. Sub.positum in eodẽ, extra prædium quod vocatur Gaza.

c Cappadocię. Quæ ipsa sit circa Galatiam.

Et hoc deberi. Quasi non noceat falsa demonstratio, vel quia in finib. fit erratũ: vt ĵ.§.j. & ĵ. eod. l.prædiis. §.Titio.& §.fina.& ĵ. de reb.dub.l.pen.& C. de leg. l.si Fortidianum. & de testa.l.si in nomine.

¶ Libertis. CASVS. Titius testator ita dixit: volo dari Pãphilo, & Sticho libertis meis fundum Trebatianum: qui est in regione Arelatia. Item fundum Satrianum, qui est in regione Niphana cũ taberna,quæ est in dicto fundo Satriano. mortuo testatore inuenitur qdã fundus nomine Satrianus inter fundos quos supra legauit dictus testator:non est tamen in regione Niphana: quæritur nũquid libertis prædictis debeatur dictꝰ fundus,quamuis in regione designanda lapsus sit testator? Et dicitur quod sic,si de eo legãdo sensit testator. Viu.

an tribus æstimatio hæredi eius debeatur ? Respondi deberi. Itẽ quęsitum est, an & commoda, & principales liberalitates, quas libertus ex eadem tribu vsq; in diẽ mortis suę consecuturus fuisset, si ea tribus secundum voluntatem patroni sui tunc comparata esset: an verò vsuræ æstimationis hæredi eius debeantur. Respondi quicquid ipse consecuturus esset, id ad hęredem suũ transmittere.

Dictio vsque, quando ponitur ad determinandum prædia discontinua,ponitur inclusiuè. Bar.

Sempronio ita legauit, Sempronius sumito prædia ea omnia, quæ sunt vsque ad prędiũ, quod vocatur Gaza in finibus Galatiæ, sub cura villici primi, ita ut hęc omnia instructa sũt. Quæsitum est, cum in eodem confinio prædiorum vnum sit prædium, non in Galatiæ, sed Cappadociæ finibus, sub cura tamen eiusdem villici,an etiam id prædium cum cæteris ad Sempronium pertineat; Respondi & hoc deberi.

Error regionis non nocet, si de corpore constat. Bar.

Libertis,quos nomina

Lapsus esset. Sic supra prox. §. cum. suis concor. & supra tit. 2. l 4.

¶ Codicillis. Titius fecit testamentum: & in eo confirmauit codicillos,si quos postea faceret: post ea fecit codicillos:& in eis ita cauit,Tyburtibus municipibus meis, quos valde diligo, scitis, siue sciatis vos hęre des mei, me legare balneum nomine Iulianum domui meæ iunctum, ita vt publice decẽ mẽsibus totius anni p̃beatur gratis sumptu hęredum meorum, & diligentia: mortuo dicto Titio quæstio fuit inter municipes & hæredes Titii. nam municipes volebant, quod hæredes Titij facerẽt sumptus nõ solum ad calefaciendum,& prębendum balneum, sed etiam ad reficiendum balneum: hæredes autem nolebant sumptus facere, nisi ad calefaciendum & prębendum: quæritur quid iuris sit? Dicitur quod municipes habent ius. Viuianus.

In P.Fl. ĩ regione Attellata.

Conco. gl.in verſ. putabat. ibi,u quis aũt errat ĩ d prio nomine, dũ tñ certum sit de quo sentiat, hoc nõ officit.§. itẽ si qs. 19. q. prima.

In P.Fl. amantissimi;scitis balneũ Iulianum &c.

Codicillis confirmatis. Testamento, quod erat olim opꝰ si fierent post testamentum : hodie vero non : vt Institu. de codicillis.§.1. Acc.

Ita. Scilicet lego vt &c.& sic not.ultu Balnei legato.& ad id necessaria legati videntur.

Publicè. Id est in publico sumptu hæredum,&c.

¶ Apud Scęuolam. Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredẽ quendam extraneum. & hlium suum proprium exhæredauit, & legata dedit quibusdã: & postea ita dixit in eodem testamento.

Si contingeret aliquo modo testamentum meum rũpi,& ita me intestatum remanere. lego ab eo qui erit mihi hęres ab intestato decẽ Seio & v.ginti Sempronio. Mortuo dicto testatore hlius suus prædictus egit querela inofficiosi testamenti,& fecit rumpi testamẽtum: & habuit hæreditatem patris ab intestato. Numquid tenetur ad præstanda legata relicta ab intestato ? Et dicitur quod non : quia nec aliud aliquid valet quod pertinet ad suprema iudicia, cuius testamentum per querelam ruptum est,quasi testator fuerit

rit furiosus: creditur enim furiosus, fuisse, qui filium exhæredauit. Viu.

Data. Id est relicta, & facit supra de inoffi. test. l. Titia. & l. Papinianus. §. finali. & quod not. supra eo. l. secunda. & facit C. de fideicommiss. l. quidam, & supra, titu. secundo. l. ante penult.

Balineę in P.Fl.

Vm quis. Titius habebat matrem Seiam, & vxorem nomine Flauiam Albinam. dictus Titius decedens dictæ suæ matri legauit fundum, qui erat proprius ipsius matris, & ab ea matre petijt, vt cum moreretur ipsa mater restitueret dictū fundū dictæ vxori suæ mortuo dicto testatore mater dixit coram iudice, q̄ volebat facere illud, q̄d dixerat testator: & quod volebat tradere dictum fundū dictæ vxori filij, si sibi matri præstarent reditum nomine binę libræ singulis annis, donec moreretur ipsa mater: possessionem autem fundi non tradidit dictæ vxori filij: nec dictas binas libras ab ea accepit mater. nunc autem volebat mater vendere alicui dictum suum fundum. nunquid potest hoc facere? & videtur q̄ non, propter confessionem supradictā, quam coram iudice fecit: tamen respondetur quod bene potest vēdere. nam legatum sibi relictum a filio de dicto suo fundo nihil valuit: nec potuit filius eā grauare de restituēdo vxori, cum nihil aliud matri reliquerit. Viu.

In P.Fl. caput est separatū à p̄cedenti.

In P.Fl. constituisset.

Sic in P. Fl. Haloā. autem legit, qui prius matris erat.

Seiæ matri. aliàs suę matri.

Professa. At hinc quæstio oriebatur: & pro hoc §. de testam. tut. l. ex sententia. & infra de falsis. leg. vxori. §. 1. quæ sunt contra.

Annua bina, Id est, singulis annis duo pondo auri vel argenti.

Legabat. Vt C. e. l. proprias. tu dic, vt ibi no.

Processisse. Scilicet cum affectu, cū nō possit onerari, quia honoratus non est: vt & C. de fideic. l. ab eo, & §. tit. 1. l. planè. §. fi & §. tit. 1. l. Imperator. Acc.

dianam tutelā pertineāt, quibus, balneæ aut instruantur, aut denique inter solitas cessationum vices parari, purgariq; vt habiles ad lauandum fierent, sint solitæ.

Rupto testamento per querelam, non præstantur legata, nec si sub intestato fuerant petita. Bar.

Apud Scæuolam lib. xviij Digestorū Claudius notat: Nec fideicommissa ab intestato data debētur ab eo, cuius de inofficioso testamento constitisset, quia crederetur quasi furiosus testamentum facere non potuisse. ideoque nec aliud quid pertinēs ad suprema eius iudicia valet.

Si non tenet legatum, nec onus fideicommissi adiectum. Bartolus.

XXXV.

Vm quis decedens Seiæ matri fundum, qui proprius matris erat, legauerat, ab ea petijt, vt eundem, cùm moreretur, Flauiæ Albinæ coniugi suæ restitueret, post mortē testatoris mater apud magistratū professa est, nihil se aduersus voluntatem filij sui facturam, paratamque, fundum Flauiæ Albinæ tradere, si sibi annua bina præstarentur reditum nomine, sed neque possessionem tradidit, neque annua bina accepit. Quæsitum est, an fundū iure alij vendere possit? Respondi, si de iure legati fideique commissi quæreretur, secūdum ea, quæ proponerentur, nec valuisse, q̄ matri suum legabat: neque onus fideicommissi, processisse, si modò nihil præterea mater cepisset.

Premisso facta contemplatione alicuius certi emolumenti, ipso cassato non tenet. Bartolus.

Qui testamento hæredem scripserat, ducenta Mæuio legauit: & fidei eius commisit, vt cētum daret Claucæ, Tichæ, Elpidræ autem quinquaginta. postea Mæuius volēte testatore literas emit ad eas, secūdum voluntatē testatoris restituturum, postea testator fecit codicillos, quibus & hoc præcepit, vt præter hos codicillos si quid aliud prolatum esset, non valeret. quæsitū est, an Mæuius, qui ducenta accepit (quia mutauit voluntatem de ea epistola testator) a mulieribus cōueniri ex causa fideicommissi possit? Respondit sm ea quę proponerentur, frustra Męuium ex causa fideicōmissi conueniri, siue ducēta, siue prę diū pro his accepisset.

¶ Qui testamento. Titius instituit sibi Caiū hæredem & Mæuio ducenta legauit: & fidei Męuij cōmittit, vt cētum daret cuidā nobile Claudiæ, & quinquaginta daret Albinæ, & quinquaginta daret dicto Caio hæredi, & sic rogauit eum de restituendo aliis totū legatū suū ducētorū. postea Mæuius legatarius prædict⁹ volēte dicto testatore literas misit ad dictā Claudiā. & Albinā fideicōmissarias, in quib⁹ ita cōtinebat: sciatis q̄d ego dabo vobis fideicommissa vestra sm voluntatē testatoris: postea testātor fecit codicillos, in quib. Mæuio legatario prędicto legauit vnum prædiū loco ducentorum, quę ei legauerat: & præcepit in eis codicillis, vt præter hos codicillos si quid aliud appareret, nō valeat & ita noluit valere dictam epistolam quā de sua voluntate miserat Mæuius fideicommissariis: mortuo Titio testatore petūt Claudia, & Albina fideicommissa a Męuio legato: quærit, an possint? Et videtur q̄ sic, q̄ pter prædictas literas: videtur em Mæuius dictis literis cauisse dictis fideicommissariis de præstando eis fideicōmissum: vnde nō obstantibus verbis, quæ in codicillis dixit testator, videtur q̄ fideicommissariæ possunt conuenire Męuium ex propria eius cautione Resp. tū hic quod nō possunt petere. Viu.

P.Fl. dabatur.

Claucæ Tychæ Elpidræ. Id est, Titiæ, & Seiæ secundū Ruarum enim nomina potuit in Greco. Acc.

In fi. nō est, a cā fidei

Quinquaginta, aliàs viginti. Acc.

Literas. Quibus adhærebāt fideicō missariæ, quasi ex propria cautione Męuium legatarium sibi teneri contendentes.

Testatoris. Promittendo se &c.

Fecit codicillos: in quibus legauit prędium Mæuio pro ce. vt in fine patet, & præcepit &c.

Codicillos. Quibus Męuio, p̄ co. p̄dium legauit, R.

Aliud. Vel i epistola ad eos missa. Azo. vel in testō.

Pro his accepisset. In testamento, vel codicillis.

¶ Seiam. Lucius Titius qui erat libertus Publij Sempronij pupilli, & qui erat eius pupilli domini fuit tutor, habebat duos libertos, scilicet Seiam. & Męuium. fecit hic Lucius Titius testamētum, & dictos Seiam, & Męuium libertos suos scripsit hęredes æqualiter: & Mæuio prædicto substituit dictum Publium Mæuium suum dominum: postea in eodem testamēto confirmauit per fideicō missum codicillos, quos postea contingeret cum fortè facere: postea fecit codicillos, & ita in eis cauit: ego Lucius Titius testator, & codicillator mitto salutes Seiæ hæredi meæ, quam pro parte dimidia hæredē instituī: scias, q̄ Mæuium libertū meum quem tecum æqualiter instituī, eam partem hęreditatis, quę eū tangebat, ueto accipere, in cuius locum, & partē volo esse hæredem Publium Sempronium dominum meum: & dicto Mæuio dari volo centum quinquaginta lagœnas vini vetusti. Modo quæritur, an dictus Publius Sempronij dominus Lucij Titij testatoris possit petere fideicommissum de parte hæreditatis, in qua institutus fuerat Mæuij libertus testatoris, & a quo possit illud fideicommissum petere? Et uidetur quod non possit petere duabus rationibus. Vna, quia in codicillis erat dicta pars hæreditatis Mæuij liberti verbis directis relicta eidem Publio Sempronio, & dicto Męuio adempta. Secunda, quia ad Seiam libertam fuerunt scripti codicilli, nō ad Męuium, qui erat onerat⁹? Respondetur tamen hic, q̄ bene potest dictus Publius Sempronius petere fideicōmissum à Mæuio prędicto. Viu.

Verba directa in codicillis prolata trahuntur ad fideicōmissum. Bar.

Seiam, & Mæuiam libertos suos æquis partibus hęredes scripsit: Mæuio substituit Sempronium pupillum suum, deinde codicillos per fideicommissum confirmauit, quibus ita cauit: Lucius Titius Seiæ hęredi suæ, quam pro parte dimidia instituī, salutem. Mæuium libertum meum, quem in testamēto pro parte dimidia hæredem instituī eam hæreditatis partem veto accipere, cuius in locū, partemve eius Publium Semproniū dominum meum hæredem esse volo. Et Mæuio, ad quem hæreditatis portionē noluit peruenire, cum hoc elogio fideicommissum reliquit. Mæuio liberto meo nihil de me merito dari volo lagœnas vini uetusti centum quinquaginta.

In P.Fl. lagynos: puto autē scribi debuisse γαλλῶνας.

Substituit. Scilicet vulgariter.

Pupillum suum. Eumdemq; patronum, cuius erat tutor, & ideo infra dominum, hic vero pupillum vocat suum. Accurs.

Codicillos. Scilicet futuros.

Confirmauit. Ita scilicet committo fidei hęredum meorum ea fieri, quæ dicam in codicillis.

Lucius Titius testator.

Accipere. Id est, capere volebat. volebat enim eā restitui Sempronio. nam directo non potest adimi hęreditas in codicillis.

Dominum Id est, patronum. sic enim causa honoris vocat.

Elogio. Id est, sermone, qui sequitur.

Lagœnas. Quasdam mensuras.

An fideicommissum. Portionis hæreditatis re-

N. P.

lictæ Mæuio.

Ad certam personam. Puta Seiam, quod tamen nō nocet fideicom vt sup. tit. 1. l. peto. in princ. & l. vnum. §. fi & l. cum pater. §. donationis.

A Męuio. Non tamen a Seia, quia ipsa nō habebat eam partem: nec eā poterat dare, licet ad eam codicilli sint facti. Et not. quod duo objiciebantur Sempronio. primum, codicillis solis per verba directa nec dari, nec adimi posse hęreditatem: & ita nec adimi Mæuio, nec dari Sempronio: vt Insti. tu. de codici. §. pen. Item ad Seiam non ad Mæuium, qui erat honorandus codicillos fore directos. sed ad primū dic, quod in codicillis verba directa tra huntur ad fideicō. vt & j. ad Trebell. l. Scæuola. quod est notandum. & sic nō de rigore verborū, sed ex benignitate tātum. & facit j. de ijs quib. ut indign. l. 3. Sed argu. contra, §. de cōd insti. l. pen. in fi. Solut. ibi. Item facit j. de excep. do. l. apud Celsum. §. pterea. & §. de mil. testa. l. militis.

¶ Pater. VS. Lucius Titius habēs filium à se emancipatum, qui vocabatur Simiter Lucius Titius, donauit inter viuos dicto suo filio vniuersa sua bona exceptis duobus seruis: & a dicto filio ita stipulatus est, tu promittis mihi, quod omnia ea, quę extabūt de bonis meis, quę tibi donaui, restitues mihi cum volā, vel cum morieris si viuam, aut cui ego volam. & filius dixit, promitto. postea pater decedens misit epistolam filio hęc verba continentem: fidei tuę fili committo, vt Męuio prętes decem, & Caio decem, & Lucrionem seruum meum liberū esse volo. mortuo patre venit Męuius, & Caius, & Lucrio, & petūt à filio fideicommissum, & filius respondet eis: ego non sum hæres, vel bonorum possessor patris mei, & nihil ex hęreditate sua possideo. imo habent hęreditatem eius Petrus, & Martinus, vnde non debeo vobis respondere. quæritur quid iuris sit? Et respondetur quod hęredes patris, scilicet Petrus, & Martinus possunt cōuenire filium ex stipulatu vt adimpleat prædicta. Item Męuius, & Caius, & Lucrio: quorum interest, possunt petere fideicommissa eorum a filio, quasi debitore patris: bene enim potest creditor onerare fideicommissis debitorem suū. Viuianus.

Donauit Scilicet inter viuos sub modò, aliàs nulla esset quæstio. nam tam a legatario, quam a donatario causa mortis potest legari, vt §. eod. l. 1. § pen & l. sin prin. & l. 5. §. 1.

a In rerum natura. Sub. esse defijsent, aut in potestate esse defijsent, &c.

b Ab hæredibus patris. Scilicet tãtum ueteri iure: hodie vero iſtis fideicommiſſariis datur ex ſtipulatu: ut C. de do. quæ ſub mo. l. quoties.

& Quaſi debitorem.

A quo debitore poteſt legari: vt ſupra, titu. 2. l. ſi pecunia. & l. ſi ſeruus lega. §. qui margarita. & ſic infra de do. l. hæreditatem. & ſuprà, tit. 2. l. filio. & ſ. eod.

* In P.Fl. earum natura, aut in poteris te, &c.

l. Sextiliam. & ĵ. ad Treb. l. ſi cui.

¶ Nuptura.

Titia habuit duos filios ex marito ſuo Titio, mortuo dicto. Titio volebat nubere Sempronio, & dare ei in dotem xx. fecit ergo dicta Titia venire dictos ſuos filios duos, & fecit eos ſtipulari à dicto Sempronio ſecundo marito dictam dotem in omnẽ caſum quo ſoluipoſſet matrimoniũ inter eã, & Semproniũ, & fuerũt ſtipulati a Sempronio in ſolidũ, id eſt, vt etiam alterutri ex his nliis Titiæ tota dos ſoluatur. i. duo rei ſtipulandi fuerunt: iſtud autẽ faciebat mulier prædicta, vt magis eſſet ſecura de dote ſua: non autem volebat quicquã dictis ſuis filiis donare: poſt ea ita euenit de facto, quod conſtante matrimonio vnus ex dictis ſuis filijs deceſſit: vnde remãſit filio ſuperſtiti in tegra actio dotis. Titia autem prædicta petiit per epiſtolam ſuam quæ vltimam volũtatem continebat a dicto filio ſuperſtite, vt cum exegiſſet a Sempronio ſuo marito partem dimidiam dictæ dotis, ea dimidia contenta eſſet, & aliã dimidiã remanere cõcederet apud maritum: poſtea deceſſit dicta Titia, & habuit hæredẽ ab intestato dictum filium ſuperſtitem, & quoſdã alios: vult nunc filius conuenire Sempronium maritum ad integram dotem ex ſtipulatione: maritus opponit ei excep. doli propter epiſtolam matris ſupradictam, & dicit, non debeo tibi ſoluere, niſi dimidiã dotis, imo dico tibi plus. dicit enim maritus, ego volo quod tu liberes me per acceptilationem de dimidia dotis, quæritur quid iuris? & dicitur quod maritus habet ius in eo quod dicit: ſoluit ergo maritus dimidiam dotis filio vxoris & aliã dimidiam ſibi retinet, vnde veniunt alii hæredes mulieris, & agunt actione mandati contra filiũ eorum cohæredem, & petunt ab eo dimidiam dotis, quã ſoluit ei maritus: filius reſpondit eis & dicit non debeo vobis dimidiã dotis: quia mater mea reliquit eã mihi per fideicõ. in epiſtola ſupradicta, quã mihi miſit, expreſſit. n. in ea epiſtola, vt ego eſſem cõtẽtus parte dimidia dotis: propter q̃ verba videtur mihi eã per fideicõm. ſibi reliquiſſe: quæritur quid iuris ſit? Et dicitur qui filij habet ius. Viu.

uolam, vel cũ morieris, quæque eorum extabũt, neq; dolo malo, aut fraude, factove tuo, eiuſque, ad quem ea res pertinebit, ita in rerũ natura, aut in poteſtate eſſe deſijſſent: ſi viuã mihi, aut cui ego volam, reddãtur, reſtituantur: ſtipulatus eſt Lucius Titius pater: rũdit Lucius Titius filius. Idem pater decedẽs fidei commiſſariam epiſtolam ad filium ſuũ ſcripſit in hæc verba; Lucius Titius filio ſuo ſalutem; Certus de tua pietate, fidei tuæ committo, vt des, præſtes illi, & illi certã pecuniã, & Lucrionem ſeruũ meũ liberum eſſe volo. Quæſitum eſt, cum filius nec patris bonorũ poſſeſsionẽ accepit, nec hęres ei extiterit, an ex epiſtola fideicõmiſſa, & libertatẽ præſtare debeat? Rñdi, & ſi neq; hæreditatẽ adijſſet, neq; bonorum poſſeſsionem petijſſet, & nihil ex hęreditate poſsideret, nihilo minus tũ ex ſtipulatu ab hæredibus patris, & fideicommiſſo ab ijs, quorũ intereſt, quaſi debitorẽ cõueniri poſſe maximè poſt conſtitutionẽ Diui Pij, q̃ hoc induxit.

Qui ſtipulatur dotem ſibi reddi mandato mulieris: in dubio præſumitur vt miniſter adhibitus.

Nuptura, duobus filijs ſuis, quos ex priore marito habebat, mãdauit, vt xx. quæ doti dabat, ſtipularentur in omnem caſum, quo ſolui poſſet matrimonium: vt etiã alterutri ex his tota dos ſoluatur, conſtãte matrimonio vno ex filijs mortuo, vxor per epiſtolam petiit à ſuperſtite filio, vt quandoq; partem dimidiam duntaxat dotis exigeret, & ea contentus erat, alteram aũt partem apud maritum eius remanere concedat. Quæſitum eſt, poſtea in matrimonio muliere defuncta, aut maritus ſi de tota dote conueniatur a filio, doli mali exceptione ſe tueri poſſit: & an vltro ex cauſa fideicommiſſi actio ei cõpetat, vt de parte obligationis accepto ei feratur? Reſpondit, exceptionem vtilem fore: & vltra ex fideicommiſſo peti poſſe. Idem quærit, an de reliqua dimidia parte mandati actio vtilis ſit hęredibus mulieris aduerſus filium eius? Reſpondit ſecundum ea, quæ proponerentur (maximè poſt literas ad filium ſcriptas) non fore vtilem. Claudius, quoniam in his expreſsit, vt contentus eſſet parte dimidia dotis, quibus verbis ſatis fideicommiſſum filio relinqui placuit.

In P.F. contenta erit.

Mandauit. Nolens illis quicquam dare: ſed in ſtipulationis iſti' negotio illorum vtilitatem voluit.

Dabat. Secundo marito Acc.

Per epiſtolam. ſ. vltimæ voluntatis: vt & C. de fideic. l. 1. & in epiſtola. & hoc etiã declarat reſponſio quæ ſit infra.

Sicũ de conditio. ca. 1. & alibi ſæpe.

Teſti poſſe. Quaſi à debitore hæreicommiſſo relicto, quod poterat vt ſ. proxi §. ſcilicet vt liberetur: vt inſt. de lib. leg. l. 3. §. nunc. Sed contra C. de iu. dot. l. 2. ſol. ibi voluit nilo donare, hic nõ: & eodem modo reſpon. ſ. de pac. do l. cum maritus. §. n. & ſ. fol. mal. quæ dotis. & ĵ. de dot. prælcg. l. Seia. q̃ iunt contra.

Legatum eſt.

De reliqua. Quæ nõ remanet in viro.

P.F. fratris dimidiæ.

Maximè. Abundat, vt ſtatũ ſubiicit, ſic C. de ma. teſt. l. fi. §. 1. præterea nullum eſſet fideicom. ſi filius ante literas non teneretur manumiſſus, quia ei donatum eſſet. Azo.

Manda. glo. Facit §. nos quo. in ver. ſertim. colum. 2. vers. ẽt de ſignificatu ca. ĵonũ ma ximè, præſertim. & ſimilium.

Claudius. Confirmans prædicta.

Dimidia. Præmittit dimidiæ.

Relinqui placuit. Non ergo præſumitur ab initio donatum nuo alioqui quomodo valeret fideicõmiſſum eius, quod ei donaſſet? & ſic facit hæc lex ad id quod notatur ſupra de negotiis geſtis. l. Neſſennius.

Codicillis. Titius libertus cuiuſdam, qui vocabatur Maximus, fecit teſtamentum ſuum & inſtituit ſibi hæredes Caium, & Semproniũ, poſtea fecit codicillos, & ita in eis ſcripſit. Maximo domino meo 10. millia denaria dari volo. Item eidẽ domino meo dari volo quinquies mille, quæ accepi in depoſitũ à patruo dicti mei domini ea cõditione, vt eidem domino meo Maximo viro facto reddã qui patruus vocabatur Iulius Maximus & dictum de poſitum volo dari eidẽ meo domino eũ vſuris, quę cucurrerunt vſque nunc. quę ſunt in ſumma trigita millia. ita n. iuraui domino Iulio Maximo patruo dicti domini mei Maximi, mortuo dicto Titio agunt pro eur. Maximi contra hæredes dicti Titij actione depoſiti, & petunt dictas pecuniæ quantitates: & non habent pro ſe alias probationes, niſi dicta verba codicillorũ. quæritur, nunquid obtinere debeant dicti actores? Et dicitur quod ſic: hoc idco quia dictus Titius teſtator & codicillator affirmauit in cocicillis ſe iuraſſe prædicta reddere patruo domini ſui.

Alci. lib. diſpun. 3. ca. 12. locũ hũc ex P. Flo. repoſuit. quẽ ita vertit Græ. Hal. Volo ut omnia quę ſubiecta ſunt firmi tatẽ obtineãt. Maximo Dño meo denariũ quindecim millia, quę depoſiti nomine a Iulio Maximo patruo eius accepi ut illi cum ĩ virũ, puerſtius eſſet reſtituerẽ vt maximè eũ viuris in triginta millia excurrãt, ei reſtitui nolo ſic. n. patruo ei iuraui.

* In P.Fl. ἀγίνον - ται

* P. Flor. habeat.

Codicillis. Videẽ hic in medio eſſe Græcum: eius autẽ interpretatio, volo omnia &c.

Maximo. Propriũ nomen eſt.

Vt ei. Scilicet nepoti ac viro. No. virũ demũ eſſe adultum, ſicut & mulier corrupta: vt ſ. de cõtrah. emp. l. alio qui. & Iura. n. Vſq; huc eſt Græci interpretatio: quã interpretationẽ R. nõ habebat, qui vaticinabatur hic, dicẽs quod hęc pecunia fuit ab aliquo depoſita apud teſtatorem, vel à ſe apud vnum de hæredib. ſuis, & ſic fuit in Græco confeſſus: & quod iurauit: verum hæc confeſſio & iuramentum parum prodeſt. arg. C. de probat. l. rationes. & l. exempla & ſ. de iureiu. l. 3 §. 1. ſecundum Ro. ſed certè imo prodeſt ut hic expreſsè dicit: quia contra ſe eſt confeſſus, & dictæ ll. loquuntur, quando proſe & eſt ad hoc ſ. de interr. act. l. de ętate. §. 1. & ſup. de poſi. l. Publia. §. fin. & C. de fal. cau. adie. l. 1. & ſ. de leg. 2. l. antepen. §. quiſquis. & ĵ. de don. l. ex hac ſcriptura.

Confeſſio debiti facta in teſtamento ſi teſtator iurauit, uel iuraſſe ſe dicit, probationẽ inducit Bar.

Codicillis ita ſcripſit. Βούλομαι πάντα λύπτετελέσθαι, κύρια εἶναι. Μαξίμῳ κυρίῳ μου δηνάρια μύρια πενταχιλίαι, ἅπερ ἔλαβον παρὰ κατὰ θηλὼ παρὰ τῷ Ἰκλίῳ Μαξίμῳ ἵνα αὐτῷ ἀνδρωδέντι ἀποδῶσω, καὶ μηδεμίαι σωτόκοις μύρια, ἀποδοθῆναι λέγω τῷ βέλομαι, οὕτω γὰρ ἦν θέλω αὐτοῦ ἄμωτα. id eſt, (Volo omnia, quæ infra ordinata ſunt, firma eſſe. Maximo * domino meo denaria decies quinquies mille, quæ accepi in depoſitũ a patruo eius Iulio Maximo, vt ei viro facto, vel adulto reddam, cum vſuris, quæ sũt triginta millia, ei dari volo: ita enim patruo ſuo iuraui.) Quæſitum eſt, an ad depoſitam pecuniã petendam ſufficiant verba codicillorũ: cum hanc ſolam, nec aliam ullam probationem habeant? Reſpondi ex his quæ proponerentur, ſcilicet cum iuſiurandum dediſſe ſuper hoc teſtator affirmauit, credendum eſſe ſcripturæ.

Si teſtator confitetur ſe debere non capaci, talis confeſſio nil operatur. Bar,

Titia honeſtiſsima fęmina cũ in negotijs ſuis opera Callimachi ſemper vteretur, qui ex teſtamento capere non poterat. teſtamẽto facto manu ſua ita cauit:

Titia dieθέμην καὶ βούλομαι δοθῆναι Καλλιμαχῷ μισθὸς χάριν δηνάρια μύρια. (Id eſt, Titia teſtamentum condidi: & volo dentur Callimacho mercedis gratia denaria decies mille.) Quæro, an hęc pecunia excuſa mercedis ab hæredibus Titiæ exigi poſsit? Reſpondi, non idcirco quod ſcriptum ſit exigi poſſe, in fraudem legis relictũ.

Locum hunc (inquit Alci. li. præter. 2.) reſtitu. Ang. Politianus ex P. Fl.

Alias διάθεσις.

Dictio ſiue, non inducit reſtitutionem. ſimile de dictione ſeu. Bar.

Ex his verbis teſtamenti, Omnibus, quos, quas ve manumiſi, manumiſeram, ſiue his tabulis, ſiue quibuſcunque alijs, filios, filiasve ſuas omnes concedi volo. Quæſitum eſt, an ijs, quos viuus manumiſiſſet, debeantur filij. Reſpondit, ijs quoque quos, quasve ante teſtamentum factum manumiſiſſet, filios, filiasve ex cauſa fideicommiſſi præſtari oportere.

Prohibitio alienationis ad alienationem neceſſariam ſe non extendit, ſed ad voluntariam. Bar.

Credendum. Ab hæredib tantum, vt in Auth. de iureiur. a mo. §. 1. & coll. 5. & C. communia utri. iu. l. ſcriptura. Argu. contra ĵ. prox. §. ſed & ſi non crederetur, vim haberet fideic. vt d §. quiſquis.

Titia. Honeſtiſsima mulier, quæ vocabatur Titia ita dixit in teſtamento ſuo, qđ teſtm facit ſua manu. ſciebat em ſcribere. Volo dari Callimacho decem millia dena. gratia mercedis: quia opera ſua vſa fui in negotijs meis. & in vetitate dictus Callimachus erat talis perſona qui ex teſtamento alicuius aliquid capere non poterat: quæritur nun quid dict' Callimachus poſſit petere dictam pecuniã ſub nomine mercedis? Et dicitur quod nõ, quia præſumitur ei relicta in fraudẽ legis, quæ eũ prohibebat ex teſtamẽto capere. Viu.

Qui. Callimachus. Accur.

Sua. Titiæ: ſic ergo fuit in ſcriptis.

Ita cauit. Habeas diſpoſui, & volui dare decem millia nomine mercedis. Accurſius.

Exigi poſſe. Quaſi ſit idonea probatio, qđ merces debeatur Titię confeſſione, arg. ſuperioris reſpon ſed tamẽ contra eſt, vt ſubijcit, & ſ. de teſt. l. qui teſtamentum. & eſt ratio, quia ibi iuraſſe, & fuit capax legatarius: hic in vtroque ſecus, & facit ſ. tit. 2. l. in tacitis. & l. Lucius. §. in teſtõ.

In fraudẽ Quod ſemper præſumitur niſi contrariũ probetur ſecũdum R. vt d. l. qui teſtamentum.

Ex his. CASVS. Titius fecit teſtamẽtum, & multos ſeruos ſuos & ancillas libertate donauit & alios, & alias in ſeruitute reliquit: & poſtea in eodẽ teſtamento ita dixit: oib., quos, quasve manumiſerim ſiue his tabulis, ſiue quibuſcunque alijs: volo cõcedi filios filiasve omnes eorum manumiſſorum. quæritur an filij eorũ ſeruorum & ancillarum, quos, quasve, viuus manumiſit, debeant eis concedi. Et reſpon. quod ſic. Viu.

Oportere. Scilicet ab hærede ſi habeas in textu inſtituerat, ſubau. quas & dic præſtari. oportere. l. eorum filios, & filias. & facit. inf. de ali. le. l. a filio. § fi.

PAter filium. Titius instituit sibi hæredem Seium suum filium, & prohibuit eum alienare, seu pignori ponere prædia, quæ in hereditate sui testatoris erant, sed fidei eius commisit. vt dicta prædia cõseruaret filiis suis conceptis ex iustis nuptijs, & exteris eius cognatis: mortuo Titio patre Seius eius filius trãstulit pignoris, & hypothecæ nomine in Caium prædia hereditaria, quæ pater obligata reliquerat Martino, & acceptis a dicto Caio centũ mutuo super dictis prædijs soluit ea centum Martino prædicto, cui pater obligauerat dicta prædia pro centum: vel dicta prædia hæreditaria vendidit Caio pro centum, & ea soluit Martino, cui ea obligauerat pater pro centum: quæritur, nunquid valeat obligatio, vel alienatio prædicta. Et videtur quod sit, quia testator prohibuit obligationem, & alienationem eorum, & cum cãdicitur tamen hic, quod valet vtrumq; , quia ei fecit filius ex necessitate, & non ex voluntate. Viu.

Hæredem. Instituta a se.

Rectè contractũ. Quasi secundus loco sit primi: sic C. de his qui in prio. ver. necessitate. xij. q. 2. & ca. cum. §. natæ. §. 1. hoc i' por rectũ, ibi, i cæteris ea sent.

Cõcor. c. placuit. ingl. sup ver. necessitate. xij. q. 2. & ca. cum. §. natæ. §. 1. hoc i' por rectũ, ibi, i cæteris ea sent.

Ignorarunt. Maximè nã idem si scissent.

Exolueret. i. Solui posset: prohibita ergo alienatione voluntaria, videtur prohiberi nõ necessaria: sic ff. tit. 2. l. 1. iusfam §. d. ut. & §. cũ pater. & §. ti. l. peto §. prædijs l. q si fundum §. fi. & §. fam. ercil. l. alienationes. & ff de admin. tut. l. quidam §. pe. & de reb. eo. qui sub tut. vel cur. l. si pupillorum.

tenus exigitur si debitum urget. & ibi: si autẽ de bitum qđ virget, ex mobilib' solui non ualet: primores immobiles dentur pignori & cap. x. q. 2.

¶ Duobus. Titius habebat multos liberos, inter quos erant Stichus & Eros, fecit dictus Titius testamentum, & instituit sibi hæredes dictum Stichum, Erotem, & ita postea in eodem testõ cauit: fundum Cornelianum meum de nomine meorum familiariũ exire vero: mortuo Titio testatore Stichus prædictus qui erat vnus ex hæredibus, venit ad mortem: & Arescusam ancillam hæreditariam testamento suo liberã esse iussit, & eidem Arescusæ legauit partem suam dicti fundi Corneliani, postea decesserunt oẽs illi qui continebanť appellatione familiæ dicti Titii, veniunt modo, nẽpe dictus Eros cohæres Stichi & cæteri colliberti Stichi, & petũt dictũ fundũ Cornelianum ab hęrede Stichi pdicti, quasi dicta pars fundi Corneliani

XXXVI.

PAter filium hæredẽ instituit prædia alienare, seu pignori ponere prohibuerat: sed conseruare liberis ex iustis nuptijs, & cęteris cognatis fideicõmiserat, filius prædia, q̃ pater obligata reliquerat, dimisso hæreditario creditore nũmis noui creditoris, à priore insequentẽ creditorẽ pignoris hypothecę ve nomine transtulit: quę situm est, an pignus rectè contractum esset? Rũdi secundum ea, quæ proponerentur rectè contractũ. Idem quæsijt, cum filius prædia hæreditaria, vt dimitteret hæreditarios creditores, distraxisset, an emptores, qui fideicõmissũ ignorarunt, bene emerint? Rũdi secundum ea, q̃ proponerentur, rectè contractam, si non erat aliud in hereditate, vnde debitum exolueret.

Libertus liberti non continetur appellatione libertorũ, Bartolus.

Duobus libertis Stichо & Erote hæredibus

Tu ad loci huĩ intelligentiam vide Alcia. lib. disiun. 4. c. 1. circa fin.

institutis, ita cauit; Fundũ Cornelianũ de nomine meorum exire vero. Vnus ex hæredibus Stichus ancillam Arescusam testamento liberam esse iussit, eidemq; partẽ suam fundi legauit, quæro, an Eros & cæteri colliberti Stichi ex causa fideicommissi eius fundi partem ab hęrede Stichi petere possint? Respõdi, non cõtineri.

Res contemplatione pluriũ prohibita alienari ad eum ex pluribus pertinet, qui supererit tempore alienationis. Bartolus.

Filiam suam hæredem scripserat, & ita cauerat. Veto autem ædificium de meo nomine exire, sed ad vernas meos, quos hoc testamento nominaui, pertinere volo, quæritur est, defuncta hærede, & legatarijs, vernis, an ad vnum libertum, qui remansit, totum fideicommissum pertineret? Respondi, ad eum qui ex vernis supererat, secundum ea, quæ proponerentur, virilem partem pertinere.

sit alienata per Stichum in eam personam, s. Arescusã prædictam, quæ non continetur appellatione familiarium dicti Titii testatoris, quæritur vtrum possint? Et resp. Quod sic. Viu.

Non contineri. Arescusam istam nomine meorum & ideo Stichi pars ad Erotem & cæteros colliberros pertinet: scilicet si defuerant cæteri, qui familiæ appellatione continentur, q̃ sunt præferendi. vt C. de verb. signi. l. fi. & fup. titu. 1. l peto § fratre. & facit infra de verbor. signi. l. Modestinus. Sed cotra fup. titu. 1. l. cum pater § cum inter. Solut. vt ibi. vel ibi in filio libertæ. hic in liberto libertæ, & futuro de quo non cogitabatur. Itẽ arg. contra. ff. de ali. leg. l alimenta. §. 1. Sed ibi apparet solu. Itẽ contra. ff tit. 1. l cum pater. §. fideic. fol. ut ibi.

¶ Filiã suam. Titius habẽs ædificium super solo Sempronii, instituit sibi hæredem filiam suam Seiã: & ita postea dixit, veto autem ædificium de nomine meo exire: sed ad vernas meos, id est, seruos, ex ancillis meis natos, quos vernas hoc testõ nominaui, & manum si pertinere volo. mortuo dicto Titio testatore filia sua Seia ab eo hæres instituta, instituit sibi hæredẽ quẽdã extraneũ qui non erat de familia sua: postea dictus hęres extraneꝰ decessit. Itẽ decesserãt dicti verne legatarij, & remãsit vnus ex dictis vernis. quæritur nunquid ad eum pertineat totum dictũ ædificiũ? Et dicitur quod si omnes vernę superuixissent, vel eorum pars: ad quemlibet eorum virilis pars dicti ędificij pertineret si autem vnus tantum ex dictis vernis vixisset, totum dictum ædificium haberet, & hoc vult dicere littera, licet ipsa nimis sit breuis. Viu.

Meo nomine. Huic uerbo cæteri liberti, qui nõ erãt vernę, confideobant, s. e. perperam. Rom.

Sed ad vernas. Id est, domesticos ex ancillis suis. f. natos: vt Inſti eo. § huic autem proxi.

Nominaui. Manumittendo.

Defuncta hærede. Et relicto hærede alio, qui nõ sit de familia Rom.

Et legatarijs. Aliàs est ad legatarios vernas: & tunc dic ad vnum libertum, scilicet alium nõ vernam. Item secundum hoc dic eum. i. ad eos. vulgari enim, & simplici sermone hic Scæuola utitur. nam ad eum, p eos omnes

omnes ponit. sic ff. ti. 1. l. cum quidam. & l. fi pluribus. in princ. & proprie ponit virilem: vt C. de ca. tol. §. vbi adit. aliàs est in litera, & legatarijs vernis, scilicet defũctis omnibus præter vnum. & quod dicit ad vnum, s. vernam, & propriè ponit eum: sed quod dicit virilem, continet totũ:

ex quo vnusquisque verna supereſt, nam pro toto pars, sicut pro plurali singularis numerus ponitur: vt ff. de verb. signi. l. virili. & l. in vlu. & infra eo. l. Lucius. §. collegiũ. sic & vniuersitas remanet in vno: vt supra quod cuiusque vniuer. l. sicut. §. fin. Accurſi.

¶ Fũdum. Seius instituit sibi: hæredẽ filiũ suum: & in eodẽ testamẽto quo eũ instituit, eum vetuit venundare, donare, & pignorare fundũ Titianum hæreditariũ quoad viueret ipse filius & adiecit hæc verba: si aduersus meam uoluntatem facere voluerit dictus meus filius fundum Titianũ prædictum ad filcũ pertinere volo: ita fiet vt fundus Titianus pdictus de nomine nostro nunquã exeat mortuo testatore filius retinuit dictũ fundum vsque ad mortem suam. & cũ venit ad mortẽ instituit sibi quendã extraneum in dicto fundo, & in alijs suis bonis: modo quæritur, nunquid dictus extraneus possit tenere dictum fundum, an vero illi de familia testatoris Seij: an vero filcus? & videtur quod extraneus habere non possit: quia ita dixit testator Seius: ita enim fiet, vt fundus Titianus de nomine nostro nunquam exeat &c. iudicatur tamẽ hic, quod dictus extraneus habeat: quia per verba Seij testatoris talis eius voluntas colligi potest. f. filium, donec viueret solũmodo alienare, vel pignorare, vel donare prohibitum esse, sed hęredes etiã extraneos non solum in alis rebus sed etiam in dicto fundo instituere posse. Viu.

Nomine vestro. Loquitur familiæ, & ex hoc oritur dubitatio.

Hæredes scriptos. Scilicet extraneos.

Quoad viueret. Solummodo.

In extraneos. Vnde apparet, quod superflua sint illa verba ita enim &c. & facit C. de fideicom. l. volũtas. & supra ti. 2. l. filiusfam. § diui, & §. cum pater. & l. qui solidum §. prędium. & j. prox. §. Item contra, fup. ti. 1. l. peto. §. fratre. Sol. vt ibi.

¶ Iulius Agrippa. Iuliꝰ Agrippa primipilaris habens filiam Titiã, & existens patruus magnus cuiusdam mulieris, quę vocabatur Iulia. i. frater aui Iuliæ dictæ fecit testamentum, & instituit sibi hæredem dictam suam filiam, & præcepit in dicto testamẽto, ne vllo modo reliquias rationum, quæ supererant a quodã qui administrauerat negotia sua, & prędiũ suburbanũ, aut domum maiorẽ hęres eius pignoraret, aut vllo modo alienaret: nec adiecit causam prohibitionis: dicta filia sua hæres ab eo scripta (vt dictũ est) mortuo eo testatore hæredem reliquit filiam suã quæ erat neptis dicti testatoris. i. Iulij Agrippæ primipilaris quæ neptis mortua dicta sua matre eadem res diu possedit. & decedẽs ipsa neptis extraneos instituit hæredes in dictis rebus, quæ prohibitæ sunt alienari: & in alijs suis bonis: modo quæritur, an dicti extranei hæredes neptis possint habere dictas res alienari, prohibitas: an vero pertinerent ad dictam Iuliã, cuius erat patruus magnus dictus Iulius Agrippa primipilaris: sicque ipsa Iulia erat de familia Iulij. Et videtur, q̃ ad dictam Iuliam debeant pertinere: quia ideo dictarum rerum vide tur prohibuisse alienationem vt remanerent illis de familia sua, siue cognatione: quia autẽ ipse hoc non expressit, sicque fuit iuum præceptum nudum, iudicatur hic, quod

Cõcor. text. cum glo. in ca. gratũ. ex. de postu. prælat. & c. fi. iuncr. glos. l. 65. distin.

vide q̃ de hac rescripsit Alcia. in cõmen. ad l. virilis. inf. de ver. & rc. sign.

Alienatio prohibita ad tẽpus, videtur esse permissa post tempus. Bar.

Fundum Titianum à filio, quoad vixerit, vetuit venundari, donari, pignorari, & hęc verba adiecit: Quod si aduersus voluntatem meam facere voluerit, fundum Titianum ad filcum pertinere, ita enim fiet, vt fundus Titianus de nomine vestro nunquam exeat. Quæsitũ est, cum vnius filius eum fundum secundum volũtatem patris retinuerit, an defuncto eo, non ad hæredes scriptos à filio, sed ad eos, qui de familia sunt, pertineat? Respondi, hoc ex voluntate defuncti colligi posse, filium quoad viueret, alienare, vel pignorare non posse: testamenti autem factionem, & in eo fundo in extraneos ét hæredes habiturum.

Nudum præceptum, vel prohibitio alienationis sine causa, alienationem non impedit.

hęredes extranei dictę neptis habere debeant. & hoc dicit. Viu.

Reliquias. Puta monumentum, quod vna cum prędio, in quo est, posset alienari, vel ignoranti, nisi esset prohibitio: vt §. de act. empt. l. si mercedem. §. 1. & §. de contrahen. empt. l. & liberi.

Maiorem. Fratrẽ aui paterni. ut Inſt. de grad. §. 4.

Factum. tmo extrancum instituendo facit cõtra voluntatẽ. vt §. ti. 1. l. peto §. fratre quę est contra. Solut. tranſit ad hęredem etiam extraneum, vt hic, sed agit ad interesse, vt ad legitimum institutum transiret sine pęna, ſm lo Sed contra, §. ti. 1. l. codicillis. §. matre. vbi excludunt legitimos omnino, sed certè ibi fuit specialiter prohibitus legitimus, vel hoc fuit præceptum nudum, in Lilla pe: o. & in illa l. codicillis, non fuit nudũ ad quod est §. titu. 2. l. fi nhus. §. diui. Itã ad hoc j. eod. l. Lucius. in prin. & §. tit 1. l. cum pater. §. libertis. & l. q solidum. §. prædium. & §. prox. §.

¶ Quindecim. Titia fecit testamentum, & instituit sibi hęredem: & legauit quoddam prędiolũ suum cũ taberna quindecim suis libertis quos nominauit in testamento, & adiecit postea talia verba: & volo eos libertos sibi habere, & possidere dictũ prędiolũ

cum taberna ea lege,& conditione,ne quis eorũ partem suam vendere, vel donare,vel aliquid aliud facere alij extraneo velit.qđ si aduersus ea aliquid factum erit:tunc eas portiones,prędiumve cum taberna ad rẽ publicam Tusculanorũ pertinere volo . mortua dicta testatrice duo ex dictis qndecim libertis vendiderũt suas partes dicti prædioli cum taberna duo bus alijs de dictis quindecim libertis, puta Sticho,& Pamphilo. dicti aũt emptores venerunt ad mortem, & instituerunt sibi hæ[illegible]em quendam extraneũ qui vocabatur Caiº Seius. modo quæritur vtrum partes dictæ venditæ pertineant ad Caium Seium extraneum instítutum à Sticho, & Pamphilo emptoribus,an ad superstites collibertos, qui partes suas nõ vendiderunt, an verò ad rempublicã Tusculanorum ? Et respon.quod ad Caium Seium extraneum debent pertinere, & non ad alios collibertos, vel rempublicam Tusculanorum. & est ratio secundũ Claudium, quare nõ pertinent ad collibertos:quia non est respicienda persona possidentis; id est, Caij Seij extranei instituti à Sticho,& Pamphilo, qui emerunt ab alijs. sed est inspicienda persona dicti Stichi,& Pãphili emptorũ : qui secundum voluntatem defunctæ tacitè ex illis libertis quindecim fuerũt, q bus tacitè pmiserat testatrix vendi,si in ſpiciatur eorũ persona. & ipſi aut alij non sunt prohibiti alienare, nisi partes suas : ergo partes quas emerunt ab alijs secundum tacitam voluntatem defunctæ non sunt prohibiti alienare,vel extraneos in eis hæredes instituere. Item ratio est,quare non habet respublica Tusculanorum,quia conditio dati dictæ reipubli. fideicommissi partium contra præceptum testatricis alienatarum non extitit eo quod fuerunt partes prędictæ venditæ dicto Sticho,& Pamphilo : vel ideo quod dicti emptores extraneum hæredem reliquerunt. quia vt dictum est,inspicienda est persona emptorum, & nõ hæredis extranei. Viu.

a Partem suam. Nota partem suam.

b Ex his libertis . Quod permisit tacitè defunctus:ut C. de fideico. l. volũtas. & l. quoties. R.& in fi. huius §.

verba, Sibiq; eos habere possidere volo ea lege & conditione, ne quis eorũ partem suam vendere. donare, aliudve quid facere alij velit. ꝙ si aduersus ea quid factum erit; tunc eas portiones, prædiumve cum taberna ad rempublicam Tusculanorum pertinere volo quidam ex his libertis vendiderũt partes suas duobus collibertis suis ex eodem corpore, emptores autem defuncti Caiũ Seium extraneum hęredem reliquerunt. quæsitũ est, partes, quæ venierunt, vtrum ad Caium Seium, an ad superstites collibertos suos, qui partes suas non vendiderunt, pertinerent? Respõdi secundum ea, quæ proponerentur, ad Caium Seiũ pertinere. Item quæsijt, an partes venditæ ad rẽpublicam Tusculanorũ pertinerent? Respõdi nõ pertinere, Claudius, quia non possidentis persona, qui nunc extrancus est, respicienda est, sed emptorum, qui secundum voluntatem defunctæ ex illis fuerunt, quibus permiserat testatrix

Ad Caium Seium. Ad collibertos enim nõ pertinẽt quia si alienarentur,non ipsi,sed reipubl,testator eas voluit restitui.R.

Non pertinere. Sed ipsorum partes, quas ex testamento habuerunt,non quas a collibertis emerũt, rei publ.debebãtur extraneo hæredeinstituto:vt supra tit. 1 l peto.§. fratre. q̃ est contra . quilibet enim de familia de parte sua tantum & non de parte eorũ qui sunt de familia rogatus est ex quacumque causa mea partem quærat : sed partem suam quilibet necesse habet seruare vt dixi.

Conditio extitit. Scilicet quia fuerãt partes venditæ collibertis: sed extitit, quia extraneum instituit:vt s. ti. 1.l peto.§.fratre. quæ est cõtra,secundum H. vel dic,nec tunc nisi in partibus suis quas ex testamento habent : vt dixi, secundum Ro.& facit supra eodem. §. fundum Titianum. & supra tit. 1. l.cum pater. §. libertis. & l.qui solidum.§.prędium, & l.vnum ex familia.§.1.

¶ Tusculanus. Quidam nomine Tusculanus, instituit sibi hæredẽ Titium, & legauit cuidam nomine Petronio duo millia solidorum, & fidei dicti Petronij cõmisit in hæc verba: a te Petroni peto,vt dicta duo millia solidorum : quæ tibi legaui reddas collegio,pone beati Dominici : mortuo dicto Tusculano dictũ collegiũ dissolutũ est ante quam dictus Petronius assequeretur ab hærede dicti Tusculani dicta duo millia solidorum:& sic annihilatũ est fideicõmis dicto collegio relictũ: mõ quæritur,vtũ dictũ legatum pertineat ad Petroniũ legatarium,an vero remaneat apud hęredẽ Tusculani? Et respõdetur,quod si non remansit per Petronium, quo minus solueret dictum fideicommissum collegio,sed per casum dissolutionis collegij, potest petere Petronius ab hærede Tusculani dicta duo millia solidorum. Viu.

Non stetit. Sed per casum fortuitum. Sed cõtra s. ti. 1.l.si quis Titio.Sol.hic alias erat legaturus,ibi nõ,sed vt ministro. Itẽ contra,§.titu. 1. l.codicillis.in princip. Sol vt ibi. Item contra,j de adi.le.l.filio.§.1.Sol.& ibi vt ministro.Itẽ facit s tit.1.l.si quis quos.& l.Iulia. & supra ti.2.l. si fundum,per §.1. ¶ Pater filios.

In P.Fl. nõ est Tusculanus, sed hoc, Tusculanum, sic incipit, si dei commiserit, cui decem millia legauerat si vixerit &c.

In P.Fl. pater filios &c.

Titius

Titius instituit sibi hæredes Seium,& Caiũ suos filios & adiecit hæc verba:prædia quæ ad eos ex bonis meis peruentura sunt,nulla ex causa alienẽt, sed cõseruẽt successioni suæ.i.filiorum, & ita fecit Titius quod dicti filij cauerent sibi inuicem,quod ita obseruarent: mortuo dicto Titio successores dictorum filiorum Titii petebant à dictis filijs Titij dicta prædia p fideic. quæritur nũquid possint? Et dicitur quod nõ sed mortuis dictis filijs Titij bene debẽt pruenire dicta p̃dia ad successores filiorũ Titij. Viu.

a Proponi . Quod verba,secus ex mente,quæ prævalet. vt supra eodem.l.fideicommissa.§ hæc verba.& supra titulo 2. l.etiã hoc modo.& l. & eo modo. & supra tit. 1. l.vnũ ex familia.§.fi.& facit j.eod.l.Iulianus. §.1.

¶ Ex parte. CAVS. Titius instituit sibi hæredes Seium & Semproniũ quẽlibet pro dimidia : & præter partẽ hæreditariam prædictam prælegauit Seio quendam suũ fundum nomine Iulianum, & ab eo Seio ita petijt, peto à te,vt velis cohæredem tibi recipere in dicto fundo Claudium Verum nepotem meum, qui est tuus cognatus.quæritur an pars dicti fundi debeatur dicto Claudio ex causa fideicommissi? & respon.quod sic, licet nomine cohęredis sit vocatus. Viu.

b Deberi. Licet non numine fideicõmissarij,sed cohęredis sit vocatus:& facit j eo.l.Lucius.§.fin.Sed cõtra j.eo.l.Iulianus.§ ex his.sed illud de rigore:vt s.prox. no.vel alia verba sunt ibi.

c Amphilo. CAVS. Titius fecit codicillos, & Pãphilo liberto suo in eis codicillis multa reliquit : postea fecit testamẽtum,& instituit filios suos sibi hæredes.& ita in eodem testamento dixit. Pamphilo liberto meo hoc amplius,quam in codicillis reliqui,dari volo centum. Item postea ita subiunxit,scio omnia quæ tibi Pamphile relinquo,ad filios meos peruentura,cum affectionem tuã circa eos bene perspectã habeã. quæritur vtrum videatur Titius per dicta verba Pamphili fideicommississe,vt post mortem suam Pamphili restituat centum prędicta filijs defuncti? & dicitur quod non quantum ad verba testatoris,sed secundum sententiam sic.¶ Propositũ.Titius Caius,& Seiº milites erãt,& erant cõtubernales id est, socij in quodam castro pro Imperatore. dictus Titius non habẽs liberos,nec cognatos,infirmus existẽs cõuocatis amicis suis, dixit dicto Caio cõtubernali suo, quod volebat ei relinquere prædium suum Titianum,& Cornelianum:& Caius Seius interrogauit eum coram testibus,si ita placebat ei,& ipse respondit quod sic. quæritur nunquid ex causa fideicommissi dicta prædia per tineant ad Caium Seium? Et videtur quod non: quia Titius non dixit,relinquo.imo dixit, volo relinquere. Respondetur tamẽ quod sic.

¶ Duas filias. Titius instituit sibi hæredes duas suas filias ex æquis partibus : quarum vna vocabatur Titia, & alia Seia : & alteri puta Titiæ prælegauerat fundum Titianum : & ab eadem Titia petijt gratia dicti p̃legati, vt sorori suæ Seiæ viginti daret. Item petijt ab eadẽ Titia, vt partem dimidiam dicti fundi Titiani dictæ Seiæ restitueret : mortuo Titio est nunc quæstio inter Titiani, & Seiam de dictis xx. & dicebat Seia, se debere habere medietatẽ fundi,& xx. Titia autẽ dicebat quod Seia non debebat habere, nisi medietatem fundi. quia per fideicommissum relictum Seię à Titia de medietate fundi fuit annihilatum legatum Titiæ de dicto fundo:quia illa pars fũdi prædicti, quæ remanet apud Titiã, non remanet apud eam iure prælegati: imò iure hæreditario . cũ enim vni ex hęredib.aliquid prælegatur,medietatem prælegati capit à cohęrede suo iure prælegati:& aliam medietatem iure hęreditario:quia a seipso non potest sibi legari.Si ergo est annihilatũ, prælegatum meum, dixit Titia ergo debet præsumi, ꝙ nec tibi Seię voluerit pater noster dari per me viginti prędicta.quæritur quid iuris sit: Et Respõ. quod Titia fouet rationem: & non dabit Seię nisi medietatem fundi.

P.Fl.Pãphili.

Hoc responsum interpretatur Alexa. lib. 3. par. c. 2. 3.

P. Flor. nollet.

Perspectam habeã. Quasi dicat & ideo nominatim & expressim te non grauo.

Cum sententiam Tacitam.

Defuncti. Qui plurimum confidens de liberto non grauauit eum expressim.

In simili specie. Scilicet inter uirum & uxorem:vt s tit. 1.l.vnum ex.§.fina.& facit infra de adi.lega. l. alumnę.in principio.& facit supra.l. prox.§.pe.cũ suis concor.

Propositum est.Quendam militem.

Accersitis. Id est, vocatis.

Contubernali. Ex hoc verbo liquet testatorem nunc fuisse militem.R.cum contubernales propriè dicantur in exercitu.in eodem puta tentorio duo milites vel tres vt supra commodati.l.rem mihi.§.in exercitu.

Cõtubernales qui dicuntur.

Dixisse. Propositum est.Quod est s.in prin.§.

a Redegisse. Id est, vocauit de hoc testes, non autem fuit scriptum.

b Tali inserto. Scilicet quod dixit se dixisse, nam ad interrogatum in Latino, videtur respõsum in Græco: vt Inst. de inut. stip. §. præterea: est enim hic Græcum. & facit ſ. de milit. testa. l. diuus.

c Duas. Puta Titiã & Seiam.

d Alteri. Scilicet Titiæ.

e Et ab ea. Scilicet Titia.

f Petierat. Scilicet gratia huius prælegati.

g Ab eadem. Scilicet Titia. & sic prælegatum est nullum.

h Præstanda. Cum enim certum sit testatorem pœnituisse de prælegato, ergo & de onere propter id impositio videtur pœnituisse. & sic no. secũdum. R. quod si vni ex hæredibus aliquid prælegatur, & partem ei⁹, & aliquid aliud rogetur restituere, pro eo quod vltra partem est: non valet relictum.

In Pan. F. respõso eius tali μάλιστα inserto.

POst emancipationem. CASVS. Caius habens filiam Titiam, quã habuit postquã fuit emãcipatus à patre suo habebat similiter fratrem Seium, qui erat patruus ad dictam Titiã, & qui Seius per emancipationẽ dicti Caij fratris sui desijt esse eius agnatus & cœpit esse inter cognatos. Item habebat dictus Caius pater Titiæ fratrẽ vxoris suę Caiæ, quę Caia erat mater dictæ Titiæ qui frater uxoris Caii erat auunculus ad dictã Titiam & vocabatur Titius. decessit dict⁹ Caius, & remãsit filia Titia: quæ Titia fecit codicillos: & credẽs dictum suũ patruum adhuc esse eius agnatum. & solũ habere debere hęreditatem eius ab intestato, petijt ab eo in dictis codicillis, vt partem hęreditatis dicto Titio auunculo suo daret & vt daret eidem auunculo fundum Titianum, & Seianum, qui erat ipsius Titię. Item petijt ab eodem patruo vt quędam fideicommissa quibusdam alijs daret: mortua dicta Titia successio eⁱ p bonorũ possessionẽ peruenit simul ad dictũ patruũ, & auunculum: qui erant eius proximi cognati: auunculus est enim inter cognatos: patruus autem factus est inter cognatos, per emãcipationem prędicti Caij patris Titiæ, & sic deuenit hęreditas Titię ad eos quos ipsa volebat. licet alio tramite: de fideicommisso ergo patris hęreditatis dando per patruum auunculo, planum est quod non valuit, ideo quia suo iure per bonorum possessionem eam partem hęreditatis habiturus erat auunculus, sed de fideicommisso dicti fundi Titiani, & Seiani, dãdo per dictum patruum auunculo eaq; dicta in testationem Caium Seium redegisse, etiam ipso testatore interrogato, an ea dixisset, & respõso eius tali in ferto *vai*. Quæsitum est an prædia quæ destinata essent, ex causa fideicommissi ad Caium Seium pertinerent? Respondi, super hoc nec dubitandum esse quin fideicommissum valeat.

Reuocato legato videtur reuocatum onus legato appositum. Bar.

Duas filias æquis ex partibus hæredes fecerat alteri fundũ prælegauerat: & ab ea petierat, vt sorori suæxx. daret, ab eadem filia petijt, vt partem dimidiam fundi eidem sorori restitueret: quæsitum est, an viginti præstari non deberent? Respondi, non esse præstanda.

Grauatus præstare fideicõmissum tenetur ad illud in solidum: licet tam ipse, quam alius cum eo succedat defuncto alio iure, quã defunctus

credereț, sed in eadem portione. Bart.

XXXVIII.

OSt emancipationem patris susceptam à patruo vt legitimo nę rede petierat, vt partem hæreditatis auunculo suo daret, & agros duos ad vtrumque autem vt proximum cognatũ successio eius pertinuit, per bonorum possessionem.

Quæsitum est, cum in parte hæreditatis fideicommissum non constiterit, quam suo iure per bonorum possessionem auunculus habiturus esset an nihilo minus in parte agrorum consistat, vt Titius partes agrorum duas, id est, vnam, quam suo iure per bonorum possessionem habebat: alteram vero partem ex causa fideicõmissi petere debeat? Respondi, petere posse. Idem quæsijt, si ab eodem patruo fideicommissa alij quoque dederit, quæritur hoc modo. i. an dictus Titius auunculus ambas partes dictorũ agrorum habere possit. i. vnam partem suo iure per bonorum possessionẽ, aliam vero ex causa fideicommissi petere possit a patruo cohærede suo. & dicitur q̃ sic. Sed quid? nũquid dictus patruus debet solus & in solidum præstare alia fideicommissa relicta per Titiam ab eo patruo quibusdam alijs? an vero tantũ pro parte hæreditatis. Titiæ, quæ sibi remansit? Et dicit quod in solidũ. ¶ Seiam ex. Titius instituit sibi hæredem Seiam ex nouem vncijs hæreditatis suæ, & Mæuij in tribus, & ita postea dixit: quisquis de omnibus hæredibus meis hæres mihi erit, præstet illud, quod alicui legaui, & præstari fieri ve iussero: postea si dicti prædictæ Seiæ in nouem vncijs in stitutæ commisit in hæc verba: a te Seia peto. fideiq; tuæ cõmitto, vt quicquid ex hæreditate mea ad te peruenerit, restituas filio tuo retẽtus tibi hortis meis in quibus quidẽ ortis dicta Seia habebat tres partes. sicut ipsa erat instituta in nouem vncijs, & cohæres suus Mæuius habebat eis hortis quartam partem sicut ipse fuit in quadrantem institutus: modo quæritur vtrum Seia debeat habere integros hortos prędictos, cum dictas nouem vncias hęreditatis re stituit filio suo secundum præceptum testatoris? Et respondetur quod sic, nam fidei Męuij cohęredis videtur cõmissum per testatorem, vt redderet Seię illum quadrantem, quem in dictis hortis habebat dictus Męuius. vt dictum est. Viu.

Susceptã Et concepta: vt inst. quib. mod. ius patr. solui §. fin.

Vt legitimo. Ergo in codicillis rogauit in qbus pos sunt grauari legitimi: vt ff. ti. 3 l. conficiuntur. in prin. Et not. quod hic ignorabat ius agnationis esse finitũ per emancipationem sui patris: hodie tamen nõ tollitur inter patrem & filium: & sic nec inter hanc neptem & patruum: vt Inst. de leg. agna. suc. § fi.

Auũculo. Et sic per fideic. auunculũ hęredẽ fieri voluit simul cum patruo, quẽ sperabat ei successurum.

Per bonorũ possessionẽ. Vnde cognati: qua vocantur etiam agnati capite minutus: vt inst. de succes. cog. in prin. & sic deuentum est eo, quo defuncta voluit, licet alio tramite.

Duas. Non dicit duas respectu tertię: sed id est, ambas, eis diuisis in duas partes.

Posse. Hoc enim voluit testatrix vt prædia in solidum

dum haberet auunculus.

Præstari. Non aperit à quo: vnde si dicas ab vtroque obst. ff. tit. 1. l. Celsus. § penult. vbi neuter præstat: nec is qui sperabatur & non est, nec alius qui est præter spem. Solu illud est, cum fit testamentum, & vnus instituitur tunc enim si ille non est hæres, non valet testamentum, & ideo nec legatum hic aũt fecit codicillos, sed dicas a patruo solo. Sic enim hic quærit: ad qđ videtur esse respõsum, sed tũc est contra ff. ti. 1. l. nam pater. §. cum existimaret. & de codic. l is qui. Solu ibi de æquitate: hic de rigore. ibi vnum tantũ credebat successurum: vnde nõ mirum si legatum minuitur: hic autẽ de ambobus credidit. & ambo sunt, licet alio tramite, quàm sperabat: & sic patruus solidũ pstat.

Retentis. Hinc oritur quæstio: vt j. dicam.

Fideicommissum videri. Licet sit retinere eorum tantũ quæ iam habemus. & facit ff. ti. 2. l. cum pater. in princ. & ff. titu. 2. l. si seruus legatus. §. fi. & de alimen. leg. l à filio.

VXorem. CASVS. Titius ex sua pecunia emit fundũ Titianũ: sed quia diligebat vxorem suã Seiã, ita instrumẽtum conscribi fecit, quasi ipse cum vxore emeret: postea fecit testamẽtum, & instituit sibi hæredem dictã vxorem, & filium, quẽ ex ea habebat: & vxoris fideicommisit in hæc verba: peto à te dña vxor, ne vendices tibi ex causa emptionis partem ex dicto fundo eũ scias me vniuersam emptionem ipsius fundi fecisse communicasse me tecum eandem emptionem, beneficio affectionis, & pietatis, quã tibi debui. modo quæritur, vtrũ per dicta verba debeat habere filius totum fundum? Et dicitur quòd nõ: imo videtur voluisse dictus Titius testator vt pro dimidia diuidatur dictus fundus cum si non dixisset dicta verba, & nõ apparet alio modo totam emptionem in veritate testatoris fuisse, vxor haberet dimidiam fundi ex emptione, & etiam dimidiam diuideret cum filio. Viu.

Vindices. Id est, dimidiã partem: alioqui si hoc non dixisset, vxor haberet dimidiam, & aliam dimidiã diuideret cum filio per mediũ, & sic filius haberet quartam & reliquã vxor: vt ff. de pec. leg. l. dñs. §. dñs. & facit C. si quis alteri vel sibi. l. multum. & ff. tit. 2. l seruiectio. §. fi. ¶ In testamento. CASVS. Titius habens multos libertos, inter quos erat quidam qui vocabatur Fortunius, ita inter alia scripsit in testamento suo: dom. meam Titianam cum horto ei applicito liber tis meis concedi volo postea ita dixit Fortunio liberto meo ex dicta domo diætam in qua habitabam, item cellariũ iunctum eidẽ diætæ ab hærede meo concedi volo: quæritur, vtrum hæres teneatur præstare Fortunio dictam domũ, & cellarium? Et dicitur qđ nõ, qa vniuersa domus Titiana, in qua erat dicta diæta, & cellarium, fuit legata libertis, iter quos libertos erat dictus Fortunius. Vnde nõ debet eidem res esse legata bis ab eodẽ testatore: quod esset, si deberetur ei diæta, & cellarium. Viu.

Cõcor. gl. in ver. ꝓposuit ibi ar. qđ nõ est recedendũ à significatione verborũ, nisi cum constat testatorem voluisse. c. ex literis. extra de sponſ. & matri.

Applicito. Eidem domui.

Et alio capite. Scilicet, ita scriptũ fuit. Hug.

Oneratum. Scilicet omnibus libertis generaliter, & isti specialiter: vel ibi æstimationem diætæ, & cellarij ex hac clausula. ex superiori vero sibi & aliis totũ legatum quod in idem recidit: & hoc verum ni si aliud appareat voluisse testatorẽ, vt C. de cad. tol. l. r. §. pen. & ff. tit. 1. l. si pluribus §. 1. Itẽ nõ obstat ff. titu. 1. L qui duobus. §. 1. sed ibi in quantitate: hic in specie legata bis eidem personæ: vt C. eo. l. cum quæstio. §. 1. & ff. ti. 2. l. planè. §. 1. Dic ergo secundum Azo. primũ legatum minui tantum, quantum secundo datur: & secũdum contentum esse suo speciali, quia sic videtur testator voluisse: vt ff. titu. 1. l. si pluribus. & C. eo. l. cum quæstio. in princ.

¶ Codicillis. CASVS. Titius fecit testamentũ, & instituit sibi hęredem vxorem suam Seiam, & quosdã alios:

alios:& in eodem testamento confirmauit codicillos si quos postea faceret:postea fecit codicillos.& ita in eis cauit:omnibus autē libertis meis, quos manumisi inter viuos,vel in his codicillos,vel quos postea manumisero,lego cōtubernales suas,id est,vxores eorū.

Item lego eis filios & filias eorum præter illos filios, & filias libertorū,quos, & quas volui in testamento meo pertinere ad vxorem meam, & præter illos, quos eidē vxori meæ nominatim legauero: postea fecit quandam epistolam dictus Titius, & in ea petijt ab hæredib⁹ suis vt regionem Vmbriæ, Tusciæ, positam in Piceno restituerent vxori suæ prædictæ, quæ erat eorum cohæres, cum omnib⁹ quæ in dicta regione erant,& cū mancipijs rusticis, & vrbanis,& actoribus, qui in dicta regione erant exceptis manumissis: & non subiunxit, & exceptis filijs eorum, & filiabus,& cōtubernalibus. mortuo dicto Titio venit' Dama qui stabat in dicta regione vxori legata,quem Damī testator prædictus viuus manumiserat & petebat a dicta vxore, & à cohæredibus suis duos suos filios seruos testatoris, quorū vnus vocabatur Stichus, & alter Eros: & a lega bat pro se verba codicillorum quæ talia fuerunt, vt dictū est:omnibus autē libertis meis &c. dicebat vxor, imò debent dicti tui filij ad me pertinere: quia in epistola supra posita mariti mei non continetur aliquid de filijs imò dixit ī ea maritus meus,exceptis manumissis &c. & non dixit,& exceptis filijs eorū: quæritur quo iuris sit? Et dicitur quod ad Damam partem debēt pertinere intuitu pietatis. Viu.

² Damæ. Datiui casus Damæ.

ᵇPietatis intuitu. Cuius intuitu nōnunquam à iure communi receditur, nedum à proprietate verborum. est ergo hæc pietas vt non separentur:vt & ſ. tit. 2.l. ſi domus.§. qui confitetur.& C. cōmu. vtil. iu. l. possessio nē.& ĵ.e.l.§. cōcubinę. Est & alia ratio, quia spēs derogat generi:& non econtra,vt ĵ. proxi.§.& ĵ de reg.iur. l.in toto.& ĵ.eod.l. seruis vrbanis.§. fin. est & alia hic

Sic in P. Fl. Haloā. autē scripsit cōtubernales suos, sed nō rectē, vt annot. Ant. Aug. emen lib. c.2. quo loco elegāter explicat,q̄ dicatur contubernalis.

Epistola,non est in P. Flo.

In P.Fl. deest, Tusciæ.

Legato generali per minus generale derogatur.

Codicillis confirmatis ita cauit: Omnibus autem libertis meis,& quos viuus, & quos his codicillis manumisi, vel post ea manumisero, contubernales suas, itē filios, filiasve lego: nisi si quos quasve ad vxorem meam testamento pertinere volui, vel ei nominatim legaui,legauero. idem postea epistola ab hæredibus suis petijt, vt regionem Vmbriæ, Tusciæ, Piceno, cohæredes vxori suæ restituerēt cū omnibus, quæ ibi essent, & mancipijs rusticis, vel vrbanis, & actoribus,exceptis manumissis. Quæsitum est,cùm Eros, & Stichus serui in diē vitæ testatoris in Vmbria, in Piceno actum administrauerint, sint autem Damæ (quem testator viuus manumiserat) filij naturales: vtrum eidem Damæ ex verbis codicillorum ab hęredibus præstandi sint: an verò ad Seiam vxorem ex verbis epistolæ pertineant? Respondi, ex codicillis ad patrē naturalem eos pietatis intuitu pertinere.

Generi per speciem derogatur. Bar.

Testamento ita pueros legauerat: Publio Mæuio domino meo ab hæredibus meis dari volo pueros quinque ex meis duntaxat intra annos septem. post annos complures, quàm fecit testamentum, moritur. Quæsitum est, cuius ætatis Mæuio mancipia debeantur, Vtrumne, quæ testamenti facti tempore intra septem annos fuerunt, an quæ mortis tempore intra eam ætatem inueniantur; Respondit eam uideri ætatem designatam, quæ esset, cùm à testatore relinquerentur.

Propter duram separationem vitandam verbum filij porrigitur ad nepotes. Bartolus.

Concubinæ inter cætera his verbis legauerat, fundum in Appia cum villico suo, & contubernali eius,& filiis dari volo. Quæsitum est, an nepotes quoque uillici, & contubernalis eius testator ad concubinam pertinere voluerit; Respōdit, nihil proponi, cur nō deberentur.

Appellatione patria etiam suburbia continentur. Item calendaria, & pecunia ad calendarium destinata non cedunt legato eorum: quæ sunt in loco. Bar.

¶ Testamento ita pueros. Titius libertus Publij Mæuij fecit testm̄, & instituit sibi hæredes Caium,& Seium:& ita postea dixit,Publio Mæuio domino meo dari volo ab hæredibus meis quinq; pueros ex seruis meis existentes duntaxat intra annos septem. postea post multos annos decessit dict⁹ testator. certè iudicatur hic, quod illi septē pueri, qui fuerūt intra septem annos tēpore testamenti, debēt dari legatario: & non illi qui sunt septem annorum tempore mortis testatoris. Viu.

¶ Intra annos septem, id est, qui sūt minores septem annis,& facit ĵ.de ver. sig. l.puer.in fi.

¶ Cum à testatore Imò mortis tempore, vt ĵ.de ali.& cib. lega l.Mela.§. 1.Sol. ibi. Item argum. contra,ĵ.de cond.& demon.l.filiæ.§. fin. & ĵ.de fun. instr. & instru.lega.l pen.& facit ſ.eo.l.nomen.§. filio. & quod ibi no.& ĵ.de aur.& ar. leg.l.ſi ita.

¶ Concubinę. Titius legauit concubinæ suæ hoc modo:fundum meū positum in Appia uolo dari concubinæ meæ cum villico, qui stat pro me in dicto fundo, & contubernali dicti villici, & filiis. Certe dicitur hic, quod in hoc legato continetur non solū dicta contuberna lis, & filii villici, sed etiam nepos vil lici. Viu.

In Appia. Nomen regionis: sed aliàs mancipia Acc.

Cur non deberētur. Nam appellatione filii continentur nepotes ex causa pietatis, dum de dura separatione tractatur:vt hic,& ĵ.de verb.sign.l.liberorum. §. 2.& sic potest intelligi in eo.tit.l.filii.& l.iusta.& sic solaitur cōtra Inst.qui da.tu.pot.§.fi. Vel aliter vt ibi no.& facit ſ.ea.l. §. codicillis.

¶ Legauerat. Titius qui erat de quadam insula,quæ vocabatur Gades, & qui habebat multas possessiones, & como in vibe eius insulæ, & in eius suburbiis,& q̄ habebat in dicta terra,vel in suburbiis calendarium,vbi erant scripta debita sua,& credita,& qui habebat in quadam domo in dicta terra posita pecuniam dictā in quadam arca dictus Titius dico legauit ita Męuio,lego Męuio quicquid in patria Gadibus possideo, cessē non solum possessio,quæ est intra dictam ciuitatem,continetur legato: sed etiam illa quę est in suburbiis,non autem continetur dictum calendarium,vel pecunia deposita. Viu.

Mæuio. Aliàs Męuius,scilicet testator,sed est falsa, vt ĵ.patet.

Gadibus. Sic enim vocatur illa patria de qua fit mētio,ſ.titu.1.l.ſi mihi.§.1.& subest Venetis,& est sedes eorū Patriarchalis, aliàs autem est hīc Gradibus & similiter est nomen loci.

P.Fl.Męuiis,proutetiam ĵ.

Suburbanam. Id est, in suburbio ciuitatis: sed q̄ndoq; ponitur pro rustico vt C. de præd. mi. l. ſi prædium. Hugo.

Extendi.Sic ĵ.eo. l. cuique. & ĵ. de verbo .signi.l.2.& l. vt Alphenus. & l.ædificia. & l. qui in continentibus.

Si calēdarii. Hoc expone:vt ĵ.eodē,l. qui filium.Acc.

Intra. Id est, iuxta. sic C. de posthu. heredi.instit.l.fin.

Calēdarium accipe pro libro rationū in quo fœnerator res nomina debito rū describebant,q̄ solebāt in singulas calendas, id est ī fin gulos mēses mutuū dare:vt patet ex l.lecta. ff. ſi cer. petat. ibi,in dies triginta-quinq; natios cē tenos &c. sic enim illic legendū est ex Pan.Flor.

Patria sua.Scilicet Gadibus prędicta.

Reliquit. Id est, dimisit instrumenta calendarii in domo, non dicas q̄ ea legauerit:& sic non continetē dictis verbis:quicquid &c.ut hic,& ſ.tit. jl.Caius, & sic sunt verba Iurisconsulti, non testatoris, aliàs rectè cōtradiceret,ĵ eo. l. chyrographū. & ſu. tit. 2.l.seruū filii. §. eū. sed certè si sunt Iurisconsulti,quare non continentur in strumenta? Rñ. qa nō vt perpetuo ibi sint,erant ibi:ut su. de her.instit.l.ex facto.§.rerum.& ĵ.pxi.respon.no.

Supra respō sum. Scilicet non deberi per hoc, quod nec calendariū, nec instrumenta debenē:

In P.Fl. relinqueretur.

Dic secundum Bar.quod ibi pp factum defuncti augentis,vel minuentis relictū inspicitur ips mortis,secundum Dy.

In quā tum ille tex. vt inuere q̄ appellatio ne filiorū ppter dictam separationē vitandā nepotes veniant, limitabis vt nō, intelligatur de vlteriorib⁹ vt per l.liberorū in prin. ĵ. de verb.sign. ꝺ quo vide l. filius,C. ad Maced.

In P.Fl. domino meo.

Cōcor. tex. in ca. generali.& ibi gl. extra de reg.iur.& regula ad & quæ procedit vide Dy. & Doct. ibi.

& hoc si ad tēpus sit ibi.Scilicet vt fœneretur:non perpetuo,vt thesaurus,vt ĵ.eo. l.ſi chorus. §. 1 & l.ſi fundum.& ĵ.de auro, & argen.lega. l.vxori.§ cum ita. & infra titu.secundo.l.generali §.vxori.& infra de fundo instructo,& instrumento legato, l.cum de lanionis.§.Sabinus.& l.prędia.§.1.& argum ĵ.eod.l.prędiis § Titio.

¶ Testamento,quo. Titius habens vxorem, & filium, & filiam, instituit sibi hæredes filium, & vxorem: & filiæ legauit centum cum ipsa in familia nuberet: & adiecit ita, Fidei tuæ filia committo, ut alicui ex familia nubas, & quotiescunque nubas, patieris de dote tua quam dabis, partem dimidiam stipulari dictum meum filium fratrem tuum, & matrem tuam prædictam in casum dotis restituendæ: facto hoc testamento ipsemet Titius pater maritauit dictam suam filiam, eiusque nomine dotem dedit:

poſtea filia diuertit à viro ſuo, dictus patèr repetit dotem, quam dederat pro ea: poſtea maritauit dictam ſuam filiam ſecundo, & dedit dotem ſimiliter, & ſtipulatus eſt pater à ſecundo viro dotem ſibi, aut filiæ reddi. manente filia in matrimonio ſecundo deceſſit pater nō mutato dicto teſtamento, in quo inſtituerat filium, & vxorem: & in quo legauerat filiæ prædictæ centum: vt dictum eſt: & eius extiterunt hæredes filius, & vxor ſicut eos inſtituerat. poſtea deceſſit ſecundus maritus dictæ filiæ: & ipſa dote ſua recuperata ab hæredibus ſecundi viri, nupſit tertio præſentibus fratre, & matre ſua prædictis, quæ mater etiam dotem dictæ filiæ auxit tertio viro: & neque frater, neque mater ſtipulatus eſt dotem pro aliqua parte à tertio viro. poſtea mater deceſſit, & dicta filia, & filius extiterunt ei hæredes, poſtea filia deceſſit, & inſtituit ſibi hæredem dictum ſuū virum tertium. modo quæritur, an dictus vir tertius hæres dictæ filiæ vxoris ex causa fideicōmiſſi teneatur fratri ob dotem ſuæ vxoris in tanta pecunia, quantam percipere potuiſſet dict' frater, ſi dotem ſtipulatus eſſet iuxta præceptum patris? Et dicitur quod nō: quia filia non accepit pecuniam in dotem ex causa legati, ſicut pater præcepérat, a fratre, & a matre hæredibus patris. ſed mortuo primo, & ſecundo marito, materfamiliàs facta dicta filia dotem recuperauit, vt dictum eſt, & tertio viro dedit. Viuianus.

des inſtituerat, filiæ per fideicommiſſum cētum, cùm in familia nuberet legauit, & adiecit ita: Fidei tuæ committo filia, vt cum in familia nubas, & quotieſcunque nubes, patiaris ex dote tua, quā dabis, partem dimidiam ſtipulari fratrem tuum, & Seiam matrem tuam pro partibus dimidij dari ſibi, ſi in matrimonio eius, cui nubes, ſiue diuortio facto: prius quā dos tua reddatur, eove nomine ſatisfactum erit, morieris nullo filio, filiaue ex eo relicto. Pater filiam virginem nuptum collocauit, eiuſque nomine dotem dedit, & poſt diuortium eandem recepit, & alij in matrimonium cū dote dedit, & ſtipulatus eſt eam ſibi, aut filiæ ſuæ reddi. Manente filia in ſecundo matrimonio, teſtator mortuus eſt eodem teſtamento relicto, eique hæredes extiterunt filius, & vxor. Poſtea marito defuncto puella dote recepta nupſit alij, præſentibus, & conſentientibus fratre. & matre, quæ etiam dotem eius auxit: & neuter eorum ſtipulati ſunt dotem. mox matri filius, & filia hæredes extiterunt: deinde deceſsit in matrimonio filia, marito hærede relicto. Quæſitum eſt cum puella non ex cauſa legati pecuniam in dotem ab hæredibus patris acceperat ſed mortuo ſecundo marito materfamiliàs facta dotem recuperauerat, an hæres eius ex cauſa fideicommiſſi fratri defunctæ teneatur in eā pecuniam, quam percipere poſſet, ſi dotem ſtipulatus eſſet? Reſpondit ſecundum ea, quæ proponerentur, non teneri.

Onus de aliquo adoptando, & fideicommiſſum in defectum adoptionis iniunctum tenet. Bar.

Hæres, vel legatarius rogatus eſt, vt quendam adoptaret, his verbis adiectis; Si aliter fecerit, exhæres eſto, vel perdat legatum. Quæſitum eſt ſi non adoptauerit an ei qui adoptatus non eſt, actio quædam ex fideicommiſſo competat? Reſpondit fideicommiſſum, quo quis rogatur, vt adoptet, ratum non eſſe.

Vno ex his, cui hæres iuſſus eſt vendere parato emere, competit vendicatio partis. Bartolus.

[a] Cui nubes. Accipe morieris quod ponitur ſ.

[b] Dedit. Scilicet centum: vt ſ. dixit: & quod ſup. eod. §. legauerat. vnde legatum videtur ademiſſe: vt C. eo. l. filia.

[c] Dote. Eadem, quod hodie facere tenetur, vt C. de rei vxo. act. auth. ſed quamuis.

[d] Matrimonio tuo. Alias ſuo, aliàs ſecūdo, & dic mortuus eſt, ſcilicet pater.

[e] Recuperauerat. Quod facere potuit, vel ex ſtipulatione patris: vt ſ. fol. matr. l. Caius. & ſ. de verb. oblig. l. quodcūque. § 1. vel ex ſtipulatione legali, vt C. de rei vxo. act. §. videamus. & §. & hoc. Acc.

Hęres eius. Scilicet maritus eius, ſcilicet puellę.

Non teneri. Tribus rationibus, 1. tum quia pater dotem dando, ſibique vel filiæ reddi dotē ſtipulando, voluntatem teſtamento expreſſam credit mutaſſe: tum quia mater, & frater ſideic. repudiaſſe videtur: cū ſorori danti conſentiēres ſtipulationem omiſerūt. præterea quod nec ad filiam legatū peruenire potuit ſi pro ea in dotē viuus pater dedit, quod teſtamento antea reliquerat: vt C. de lega. l. filia. R. & facit ſ. ad Treb. l. filia.

¶ Hęres vel. Inſtitui mihi hæredem Titium, & rogaui eum vt adoptaret Seiū: & ſi nō adoptaret, dixi, qd' eſſet exhæres. Titius hæres non adoptauit Seium, & certū eſt quod amodo nō adoptabit. nunquid Seius, qui debebat adoptari, habebit hęreditatem meā? Et dicitur quod nō. & quod dixi in hærede, idem dicas in legatario. Viu.

Non eſſe. Ad hoc id eſt, vt ille qui adoptatus non eſt, petere poſſit hæreditatem, vel legatū quaſi ex tacito fideicōmiſſ. ſecus tamen quantum ad illum, qui iuſſus eſt adoptare: quia habet, ſi paratus eſt hoc facere: vt ſ. de condit. inſti. l. ſi quis teſtamēto. vel dic, quod vocat hic fideicom. id eſt, rogauit de adoptando: q' nō valet nec hic, nec ibi: quia contra bonos mores, vel contra ius, ſed libere remanet apud rogatum: & illā exponet vt ibi no. Aliud autem ſi rogatur de emancipando. vt ſ. de condit. & demon. l. ſicut. licet ſit argum contra, ſ. titu. 2. l. hiiusfamiliàs. §. ſecundum vulgarem.

¶ Agri plagam. Inſtitui mihi hæredes Publiū, & Caium & Petrum & Martinum: & ita poſtea dixi, agri mei plagam ſiue partem, quę eſt ad burgum Panicalis, dicto Publio, & Caio tranſcribi volo per dictum Petrum, & Martinum, quos cum eis hæredes inſtitui, pretio facto boni viri arbitratu, & hæreditati illato: & volo quod Petrus & Martinus promittant de euictione dicto Publio, & Caio nomine dictæ plagæ. Item volo, quod dictus Publius & Caius promittant Petro & Martino ſub pęna centum quod dicta plaga, vel pars eius nō perueniet aliqua rōne ad Seium, vel poſteros eius me teſtato re mortuo. Caius non vult emere aliquid de dicta plaga. Publius autem ſic. quæritur nunqd Publius debeat habere dimidiam ex cauſa emptionis? Et dicitur, quod ſic, & debet promittere Publius dicto Petro, & Martino, quod dimidia quam conſequetur, non perueniet ad Seiū, vel ad eius poſteros aliqua rōne, & hoc ſub pœna cētum. Viu.

[a] Agri plagam. Id eſt, partem.

[b] Illa. Septentrionali, vel Auſtrali. Hug.

[c] Et Caio. Qui pro parte fuerant hæredes ſcripti, & alij plures cum eis: vt patet ex ſequentibus.

[d] Tranſcribi. Id eſt, vendi: quod valet etiam iuſto pretio: vt hic, & ſ. tit. 2. l. & ſi equo.

[e] Expromiſſa. Publio, & Caio à cæteris hæredibus. Accur.

[f] Promittant. Publius, & Caius.

[g] Quaque. Alias qua: & ſemper dic, id eſt, aliqua: & ſunt verba teſtatoris vſque illuc: quæritum eſt &c. vel ſi habes qua, poſſet ibi incipere quæritur: qua ratione quæſtum eſt &c.

[h] Petere. Nil mirum: quia etiam totum ſi velit poteſt vt C. de caduc. toll. §. vbi autem. R. & facit ſ. titu. 2. l. ſi quis le. in fi. & ſup. tit. 1. l. antepe. §. 3.

[i] Cautio. Ne ad Seiam aliqua ratione perueniat. Io. & ſub pœna centum.

[k] Cuique. Id eſt, cuilibet ex illis quibus eſt præſtāda.

[l] Præſtanda ſit. A Publio Mæuio, qui ſolus vult.

[m] Præſtatur. Scilicet pro dimidia: & ſic ſub pœna quinquaginta: vel ſi totū accipiat, quod poteſt, vt dixi, ſub pœna integra centum promittet. Acc.

¶ Sorori. CASVS. Titius faciens teſtamentum inſtituit ſibi hæredes duos filios, & duos extraneos alios: & ſorori ſuæ Titię legauit duos ſeruos, & duas ancillas: & ſororis fideicommiſit, vt cū moreretur ipſa ſoror, reſtitueret dicta mancipia filijs ſuis teſtatoris. quæritur, vtrum ea, quæ nata ſunt ex dictis ancillis, & ſeruis medio tempore ante mortem ſororis, contineant fideicommiſſo cum patribus, & matribus eorum, & ita debeant reſtitui filijs teſtatoris, vel aliis eius hæredibus? Et dicitur quod non. imò mortua dicta ſorore debent remanere apud hæredem ſororis.

[n] Homines. Id eſt, ancillas: vt patet ſ. quia dicit de partu. eſt enim communis generis.

[o] Filijs. Scilicet teſtatoris: & dic non inſtitutis, ſed ex hęredatis, vel cum aliis extraneis inſtitutis. Acc.

[p] Agnata. Id eſt, nata.

[q] Hæredibus. Dicunt quidam. ſ. filiorum: & ſic opponitur eis, quod ſit conditionale: & ſic interim nō trāſmittitur: vt ſ. qñ dies le. ced. l. 3. & dñt hic extitiſſe conditionem viuis filiis: vel dicunt fuiſſe diem, non conditionem, vel eſſe hæredes filios filiorum, qui comprehē dantur ſub verbo liberis, quæ ſomnia ſunt. nam hic dicit an: vnde, & filij, & hęredes. ſ. teſtatoris erant viui, & hæredes legatariæ. Dicesergo hæredibus, ſcilicet teſtatoris, ſiue filius nullo modo ſit hæres, ſiue ſit cū alijs.

[r] Non contineri. Scilicet ea nec ſunt relicta, nec acceſſionis iure debentur, ſ. cum poſt mortē teſtatoris, & ante mortē ſororis, & ſic ante morā nata ſunt: alias ſecus eſſet. vt ſ. de leg. 1. l. ſapud Iulianū. §. itē partus. & ſ. de fideicom. libe. l. cum vero. §. cū quidam. & C. de fideicom. liber. l. 3. & ſ. de optio. leg. l. pe. & §. de vſur. l. Paulus reſpon. & ſ. titu. 1. l. Licinius. Sed cōtra ſ. tit. 1. l. cū pater. §. pr̄ filiæ. vbi partus debeť. Solut. ibi ex teſtōris ſcientia ſpeciale præſumitur: vel ideo eſt illud, quia dotalis ancillæ partus nec minus quam ipſa mater dotalis intelligitur: vt C. de rei vxor. actio. §. itaque. at ancillæ legatæ partus nunquam legatus matris ratione dicitur.

¶ Pater naturalis. Titia habens patrem naturalem, & non legitimum, habebat virum Titiū: qui vir veniens ad mortem inſtituit hæredem dictum patrem naturalē vxoris ſuæ Titiæ: & ab eo hærede multa fideicommiſſa reliquit vxori ſuæ. mortuo dicto Titio marito ſuo dicta Titia nupſit ſecundo: & dictus tuus pater dedit centum nomine dotis marito ſecūdo pro ea, cum non teneretur hoc facere, ideo quia naturalis tantum erat: vt dictum eſt: & ſtipulatus eſt dictus pater à viro ſecundo ſibi dictam dotem reddi, ſi filia ſua decederet i matrimonio ſine liberis. filia poſtea ſuſcepit filiam ex dicto ſecundo viro, & ita defecit conditio ſtipulationis patris. modo petit dicta filia à patre ſuo illa fideicommiſſa, quæ primus ſuus uir ei reliq̄t. Nunquid poteſt? Et videtur q' non: quia certum eſt, ex quo habet filiam ex ſecundo viro, quod dos data pro ea ſecundo viro dēberet iterum manere apud eā, vñ vī, quod fideicommiſſa debeant cōpenſari cum dote. Reſp. tamen hic, quod bene poteſt filia petere fideicōmiſſa, ſi non habet ratam dationē prædictā dotis, quā fecit pater marito eius ſecundo. & idē eſt, etiam ſi pr̄ paratus eſt liberare per acceptilationē maritū ſecūdū filiæ à dicta dotis promiſſione. Sed quid ſi dictus pater ea conditione dedit dictam dotē dicto ſecūdo marito filiæ, vt ipſe faceret dictam filiam ratū hñre: & ipſa nunc non habet ratum, vt dictū eſt? certē ager pater contra maritum conditione ob cauſam ad repetēdā dotem

[1] In P. Fl. ex promiſſa reliquis hęredib. ſed hic re ctius.

[2] In P. Fl. incipit e ius hęres &c.

[3] Aliàs de ſunt ea adoptatu non eſt.

[4] In P. Fl. an defun cti filij he redib. reſtituenda ſint, &c.

[5] Cōcor. c. conſenſus. in gl. ſuper ver. poſteritate. ibi, q̄a poſt mānumiſſionem proles à liberto ſuſcepta nulla patrocinio eſt obnoxia. extra d' reb. eccle. alie. vel non.

An partus veniat cū legato ancillę, & an ſit fructus: vide qd no. Ia. po. in alle. l. cum pater. §. pater filio in eo. ver.

dotem. Viuianus.

a Pater. Institutus a marito filiæ naturalis. Accur.

b Naturalis. Scilicet tantum. nam legitimus videtur de suo dedisse: nec à fideicom. videtur liberatus: vt C. de dot. promiss. l. fi.

c Fideicommissum. Aliàs fideicõmissi debitor, aliàs fideicõmissum debebat: vt quia maritus filiæ instituerat patrẽ, & eum fideicommisso grauauerat.

In P. Fl. mariti ei⁹ fideicommissi debitor, cum ea, &c,

Si nec ratam. Ratam autẽ dotem habere tũc cogitur, si pater vult, & remittat stipulationẽ viro. aliàs nullus esset effectus ratihabitionis, cum sibi stipulatus est pater: cũ in eius datione vtiliter negotiũ ipsius pater gessisset: vt §. de ne. gest. l. quæ vtiliter in prin. & §. fi. & ff. de dolo. except. l. si opera R.

d Responsum. Vt nõ sint deneganda, nisi ratam habuit dotem datam.

e Eumque. Tertiũ annectit casum.

f Mulier ratum. Id est, vt tunc demum apud virum remaneret. Azo.

g Condicere. Scilicet condictione ob cãm ea ratum non habente: vt & ff. de cõdic. ob caus. l. fi do naturus. §. 1. & ff. eod. l. j. & ff. de col. do. l. j §. pe.

h Seium maritum. CASVS. Titia scripsit hæredẽ Seium matitũ suũ, & substituit ei Appiam. Itẽ cõmisit fidei dicti sui mariti, vt post mortẽ sui mariti hæreditatem restitueret dictæ Appiæ & si ante Appia mortuus esset quam maritus, tunc restitueret maritus hæreditatem dictam Valeriano. Seius maritus vnius existens restituit dictam hæreditatem dictæ Appiæ, cum non teneretur hoc facere. modo quæritur, nũquid sit liberatus Seius a Valeriano? Et dicitur quod non, imo est in pendenti: vt si quidem moriatur Appia, ante Seium teneatur Seius Valeriano ex fideicommisso, secundum quod voluit testatrix. Viu.

i Seium maritum scripsit. Scilicet Berta. & hoc si habeas Seium aliàs est Seia.

k Substituit. Vulgariter, l. si hæres non esset maritus.

l Commisit. Scilicet si hæres esset.

m Restitueret. Sic alumna vulgariter, & fideicommissi iure Seio fuit substituta. R.

n Contigisset. Alias accidisset: quia decederet alũna: vt ff. de verbo. sign. l. in vulgari. §. 1. fic ergo apparet du pliciter suspensum alũnę relictum in die mortis hęredis. Item & si tunc vixerit ipsa alũna, nullo ergo mõ testatricis uoluntate Appiæ restituam hæreditatem dici potest in casu proposito at ea simpliciter relicta post mortem hæredis secus diceretur: vt C. de fideicom. l. post mortem & ff. tit. 1. l. cum pater §. hæreditatẽ. & §. a tibia. R. & ff. de leg. j. l. si filiusfam. hãs. §. diuus.

Pater naturalis filiæ suæ ex testamento mariti eius fideicommissum debebat, cum ea mulier nuberet alij, non mandato mulieris dotem marito eius dedit, & sibi eam reddi stipulatus est, si sine liberis filia moreretur; filiam mulier suscepit. Quæsitum, est an fideicommissum à patre exigere possit? Respondit: sic nec ratam habuisset dotem datam, superesse fideicommissi petitionem. Item quæsitum est, an si pater accepto facere stipulationem velit, mulieri persecutio fideicommissorum denegãda sit? Respondit, supra responsum; eumq; patrem, de quo quæreretur si ita dedisset, vt mulier ratum haberet, posse condicere.

Restitutio fideicommissi facta ante diem, alij non præiudicat. Bar.

Seium maritum scripsit hæredem, eique substituit Appiam alumnam: fideique hęredis commisit, vt post mortem suam hæreditatem eidem alumnæ restitueret; aut si quid ante contigisset alumnæ, tunc Valeriano fratres filio restituere eandem hęreditatem. Quæsitum est, si Seius viuus quicquid ad eum ex hęreditate peruenisset, alumnæ restituisset an secundum voluntatem defunctæ id fecisse videretur, præsertim cum hæc idem substituta esset? Respondit: si viuo Seio Appia decessisset, non esse liberatum a fideicommisso Valeriano relicto.

Rogatus restituere cum vult, post mortem rogatus videtur. Vel aliter, In vltimis voluntatibus moriendo quis vel le videtur. Bar.

Scæuola respondit, Cùm hæres scriptus rogatus esset, cum volet, interim non esse compellendum ad fideicõmissum. Claudius: Post mortem enim vtique creditur datum.

Fideicommissum purè relictum potest peti inconcinenti: & qui vetat satisfactionem exigi, non videtur fideicommissi diem differre. Bartolus.

Hæredi scripti fideicommiserat, vt Seiæ vxori vniuersam restitueret hæreditatem, & vxoris fidei commisit in hæc verba, A te Seia peto, vt quicquid ad te ex hæreditate mea peruenerit, exceptis iis, si qua tibi suprà legaui, reliquum omne reddas, restituas Mæuiæ infanti dulcissimæ, a qua Seia satis exigi vero, cum sciam eã potius rẽ aucturam, quàm detrimento futuram. Quæsitum est, an statim Mæuia fideicommissum à Seia petere possit? Respondit, nihil proponi, cur non possit.

Is, cui cura monumenti cõmittitur, ad expensas in solidum non tenetur. Bar.

XL.

Titius hæredes instituit Seiam vxorẽ ex parte duodecima, Mæuiam ex reliquis partibus, & de monumento, quod sibi extrui volebat ita cauit, Corpus meum vxori meæ tradi volo sepeliendum in fundo illo, & monumentum extrui vsq; ad quadringentos aureos quæro, cum in duodecima parte nõ amplius quam centum quinquaginta aurei ex bonis mariti ad vxorẽ perueniant, an hac scriptura ab ea sola monumentum sibi testator extrui voluerit? Respondit, ab vtroque hæredem monumentum pro hęreditariis portionibus extruendum.

Arbitrio boni viri dos constituitur dignitate, & facultatibus testatoris, & numero liberorum pensatis. Bar.

XLI.

Si filiæ pater dotem arbitratu tutoris dari iussisset, Tubero perinde hoc habendum ait, ac si viri boni arbitratu legatum sit. Labeo quærit, quemadmodum apparet, quantam dotem cuiusq; filiæ viri boni arbitratu constitui oporteat? Et ait, id non esse difficile ex dignitate, ex facultatibus ex numero liberorum testamentum facientis æstimare.

Non videntur esse in loco, quæ ibi sunt ad tempus. Bar.

XLII.

Si fundus legatus sit cum iis, quæ ibi erũt, quæ ad tẽpus ibi sunt, non videntur legata, & ideo pecuniæ, quæ fœnerandi causa ibi fuerũt, non sunt legatæ.

Et videntur alicuius causa parata, quę ad eius vsum prius sunt destinata, secus si ad vsum communem eius & alterius. Bar.

XLIII.

verb. obl. l. centesimis. §. 1. aliàs deest. §. & tunc secundum R pone, ut §. quia fuit rogatus restituere alũnæ quando vellet tacite. sed si ipsa præcederet, tunc Valerianus: nam non suspenditur post mortem. Accur.

o Interim. Dum viuit.

Compellendum. Sed sponte potest.

Post mortem. Hæredis tantum, & non quandocunque vellet ipse hæres restituere. Roger. secundum tertium casum.

p Hæredis. Titius instituit sibi hęredẽ Seium, & eius fidei commisit, vt Seiæ vxori Titii vniuersam restitueret hæreditatem, & dictæ vxoris fidei commisit, vt quicquid ad eam ex dicta hęreditate peruenirit, reddat Mæuię infanti, exceptis ijs, quæ ei vxori legauerat: & vetuit exigi satisdationem ab vxore de præstando fideicommisso Mæuiæ infanti. postea Seius hæres restituit hæreditatem dictæ vxori testatoris. modo petit Mæuia infans à dicta vxore, vt statim restituat sibi dictam hæreditatem. nunquid potest? Et dicitur quod sic. Viu.

A qua Seia. §. in secunda persona dixit Seiæ: nunc in tertia dicit de ea: & dic satis exigi, id est, satisdare de restituẽdo fideicõmiss. vniuersali infanti: quàm aliàs pœstaret, nisi testator remisisset: vt C. ut ĩ poss. leg. l. cum Archimedoram. an autẽ retineat quartam hæc secũdo rogata, dic, vt C. ad Trebell. l. fancimus. §. fi. Accursius.

q Fam. Seiam vxorem.

r Rem auctura. Id est, restitutionẽ facturam, quam detrimentum &c. cui detrimento adesset Seia, si restitutionẽ differret. & aliàs esset auctura.

Possit. Scilicet statim: dubium autem erat, quia per hoc quod satisdationem remisit, videbatur fideicom. diffluisse: quod est falsũ, nam & pro puro præstatur satisdatio: cum multas moras habeat iudicium: ut ff. vt in poss. lega. l. etiam. in princ. & facit §. titu. 1. l. omnia. & ff. de condi. & demon. l. 1. in princip. Sed contra, infra ad Trebellian. l. epistola. §. finali, sed ibi alia voluntas fuit: vt ex verbis ibi apparet.

s Itius. CASVS. Titius instituit sibi vxorem hæredẽ suã in vna vncia hẽditatis suæ in qua vncia esse poterant de hęreditate centum quinquaginta aurei, & non plus. Mæuiam autẽ instituit in 11. unciis: & ita postea dixit: corpus meum vxori meę tradi volo, sepeliendum in fundo Titiano, & volo extrui monumentum in dicto fundo, in quo expendantur quadringẽti aurei. quæritur, nunquid per dicta verba videatur testator voluisse, vt vxor sola faceret monumentum, an pro hęreditariis partibus ab vtroque hæredẽ? Et dicitur quod ab vtroque pro hæreditariis partibus videtur voluisse fieri monumentum. Viu.

t Instituit His verbis, Seiam &c.

u Extruendum. Aliàs inferendum. & ad hoc cogitur pontificali, vel præsidis authoritate, & prætoris officio: vt §. de pet. hęred. l. hęreditas. & de reli. l. at si quis. §. si cui. & iudicio familiæ ercisc. un. l. is consequenter §. sed & cum. sola ergo operis faciẽdi solicitudo seorsum vxori iniuncta est verbis testatoris, & hoc tam gratia oneris, qđ erat iniunctũ magnitudine, quã huic emolumenti pretio, vna cũ persona, quę dicebatur sola grauata affectione. pensatis verbis sic dubiis. talis merito abhibenda fuit distinctio, secundum R. Acc.

P. Fl. instruendũ.

x Filiæ. CASVS. Titius habens plures filios, & vnã filiam fecit testamẽtum, & eos omnes sibi hęredes instituit, & dictæ filiæ, quæ pupilla erat, dedit tutorem Seium, & dictæ filiæ cum nuberet iussit dari dotẽ arbitrio tutoris prædicti. certe perinde est, ac si dixisset, arbitrio boni viri bonus autem vir, & per consequens dictus tutor debet inspicere in constituenda dote dignitatem defuncti, & facultates, & numerũ liberorum eius, & secundum prædicta debet constituere dotem paruam, vel magnã, vel mediocrem. Viu.

† Cõcor. gl. in vers. alieno arbitrio ibi, testamentum in alterius voluntatem expresse cõmissum nõ valet. sic nec legatũ expresse cõmissum in alterius voluntatẽ ut ipse det, sed vt arbitrẽ benè. c. super eo. ex. de cõ. appo.

y Legatum sit. Hoc enim generale est: vt ff. de verb. signifi. l. illa verba. & §. pro socio. l. societatem. & §. tit. 1. l. 1. & ff. tit. 1. l. fi cui. & §. eod l. fideicommissa. §. si sic. & §. de iure dot. l. quæro. & l. cũ post. §. gener. & C. de nupt. l. si furiosi. & C. de admin. tut. l. si curatoris. Sed contra. C de do. promi. l. 1. Sol. ibi.

z Ex numero liberorũ. Propter quos minor constituitur dos: arg. ff. de bo. dã. l. fina. §. fina.

a Fundus. Legaui tibi fundum cũ eis, quę ibi sunt, vel erunt tempore mortis meæ. certe ea, quę sunt, vel erant ad tempus, & non perpetuo, non debentur tibi, & de hoc ponit vnum planũ exemplũ. Viuianus.

Quæ. Modo respondet.

Fœnerandi cã. Vel aliàs ad tempus. & facit ff. eo. l. si ita legatum & §. eo. l. vxorem. §. legauerat. & ff. titu. 2. l. generali

generali.§.vxori.& ĵ de auro,& argen.leg.l si vxori.§. i.& §.tit.i.l. Caius.in princ. & C.de verb.sign.l.i.& §. de pign.l.debitor.

HOc legatum. Instituimihi heredem Titium,& vxori meæ ita legaui: vxoris meę causa paratum ei lego. quæritur qd videatur uxori legatum per dicta verba? Et respondetur qđ dictum legatū est generale, & continet omnia quæ vxoris meæ causa paraui: siue sit uestis, siue argentum, siue aurum,siue ornamenta. & certè illud videtur uxoris causa parari, quod magis paratum causa uxoris foret,quàm communis viri,& vxoris usus causa,neque interest, vtrum aliqua paraui pro vxore mea antequā eā ducerem in vxorē: an postea paraui ,p ea aliqua ex rebus, quibus uti ego solebam: quia semper continebūtur in dicto legato. Dicta tamen adiectio quam feci in testamento meo, s. quæ uxoris meæ causa parata sunt,lego ei &c qđ que facit legatum vxori relictum exiguum, quandoque plenius facit.augetur autem legatum per coniunctionis adiectionem cum ita scripsi: lego vxori meæ aurum,& argentum, & vestem,quæque eius causa parata sunt.nam continentur tunc in legato non solum ea quæ nominaui,sed etiam alia quæ non nominaui, vxoris tamen meæ causa paraui. minuitur autem legatum per dictam adiectionem,cum detracta coniunctionem,quæ, & ita dico,lego vxori meæ aurum,& argentum, & vestem, & seruos, quæ eius causa parata sunt.& non dixi,quæq; eius causa parata sunt.nam continentur tunc in legato ea sola,quæ ex supradictis vxoris causa parata sunt,& non alia. Item scias,quod in dicto legato continentur ea quę comparaui anteq̄ dictam vxorem ducerem,& postea ea tradidi ad vtendum. Item continentur ea,quę prioris meę vxoris fuerunt,vel filiæ,vel neptis,vel nurus, dumtamen ego ad vsum vxoris meæ paraui. Interest aūt inter emptu, & paratū vxoris causa: quia paratū quod est genus,inest in empto,quod est species: sed non conuertitur. Item parata non semper continetur emptū: de quo vide ponit exemplū. Pone,quod ea,quę prioris vxoris meę causa emi,posteriori meæ vxori tradidi ad utendum. certè constat me dictas res parauisse causa vxoris meę secundæ:nō aūt comparasse eius causa.bene est ergo verū,quia in parato non semp continetur emptū. Itē est alia differentia inter emptū,& paratum vxoris cā: quia si ego posterioris vxoris causa nihil emi, tñ tradendo ei ea,quæ prior mea vxor in vsu habuit:tuc secundæ vxoris meæ causa parasse videor Quæ enim causa posterioris meę vxoris parauit:etiam si secundæ vxori nō assignaui, dicto legato sed̄ę vxoris cedut: ea aūt quæ prioris vxoris cā comparauit:ita demū debent posteriori ex dicto legato, si ei posteriori assignaui; quia non est ita de posteriore vxore cogitatum, cum comparentur dictæ res pro prima vxore sicut uidetur cogitatum de posteriore vxore,cum comparaui dictas res pro secunda vxore: nam etiam id,quod prioris cā paratum est,non cedet dicto legato secundæ vxoris, quis tradidi ei, ſi postea ejabstuli. Itē scias, quod in dicto lega. de quo ſ xit in prin. continentur mancipia. puta lecticarij, qui solam matremfa pertabāt & multa alia quæ plane in litera nominantur. Non autem est differentia,vtrum quis leget prædicto mō vxori, an vero concubinæ: quia semper continebuntur in legato ea,quæ dicta sunt. Quid si legaui uxori meæ aurū, quod eius causa paraui: postea autē contiatum est dictum aurum, extat tamē materia eius? certe materia vxori debebitur. intelligas autem supradicta vera esse, si vxor cui ita legatum est: mortis testatoris tēpore vxor inueniatur: & non alias. Item, & prædicto modo potest legari nō solum vxori,& concubinę, de quibus dictum est, sed etiam filio,& filię,& seruo,& seruæ. & eadem obtinebunt,quæ dicta sunt in vxore,& cōcubina.& hoc dicunt illa quinque leges. Viu.

Parata Scilicet do,lego.

Quod in vsu.Hæc sunt verba Sabini vsque illuc neque &c.quibus concor.§.titu i.l legatis vxori.& ĵ. de aur & arg.leg.l. Quintus in prin & ĵ.eo l item. §.proin.de.& ĵ de verb.sig l.in lege.§.quid.& ĵ.de fun.instr. lega.l quæsitum.§.quod & § eo.l vxori.§. i.

Promiscuiq;. Infra eo.l.cum quæreretur. §.Iana.in fi.contra.Sol.ibi.

Interelle. Infra eo.l si quid.

A tamen adiectio.Scilicet quę eius causa parata sunt,do,lego R.

Augetur.Scilicet legatum ea adiectione. Acc.

Significatur. Id est,tali adiectione.

Quæ dicta sunt. Scilicet nominatim: puta sic dixit vir,aurum & argentum,& vestem,& quęcunque eius causa sunt parata,vxori do,lego. R.nam & si qua alia sunt præter prædicta,eius vsu sunt legata. sed Ioan.dixit in hoc augeri, vt etiam quæ communis vsus causa sunt parata, videantur relicta. primū placet. sic in copula seu,vt ĵ de aur.& arg lega.l.si ita quis legata.

Minuitur. Scilicet legatum adiectione tali. Ac.

Detracta cōiunctione. Scilicet copula:quę,sic puta, aurum,argētum,& vestē,quę eius gratia,vel causa parata sunt,vxori meæ do,lego.

Comprehensis. Scilicet nominatim:puta aur. & argentum, & vestem.

Definiuntur. Id est,determinantur,& sic per inferiora restringuntur superiora:vt ĵ.de supel.le.l.legata.

resp & ĵ.de fund.instru.vel instru.leg.l.cum de lanionis.§.cui fundum.

I quid.Adiunge cum l.præcedenti.

Parauisset. Relicto sic legato,qua causa vxoris meæ sic paraui,ei do lego:vt hic,& §.e.l.hoc legatum. § neque interest.

Empta. Empta, pretio: comparata, alio modo quæsita. vt permutatione: vt §. de contrah.empt. l.1.§.1.

Retenta. Nam alienasset,nisi pro ea retinuisset. & hoc si ne sit ibi copula, siue non.

Vxoris.Hoc si fuerunt ei assignata. aliàs non:vt infra eodem verficu.quæ enim. facit supra eo. l. qui concubinam. in prin.

Paratum inesse. Sicut genꝰ inest speciei.nā si est emptū est paratum: sed nō cōuertitur. sic in agnatis, vt in specie continentur cognati vt genus. vt infra vnde legi. l. inter agnatos. i prin. inest ergo genus spe cieipersuppositionē, siue per consequētiam: quia posita specie ponitur genus, & ad speciē sequitur genus:vt homo est: ergo animal est. & species inest generi per cōtinentiā,quia in genere species cōtinetur.nam legata familia, & dispensator debetur,nisi fuerit exceptus: vt infra de auro, & arg. leg.l.1.in prin.Item paratis legatis, quęcunque empta continentur legato:sed nō conuertitur. nā generalibus specialia insunt vt ĵ.de reg iur.l. semper. & sic no. hic quod totum est in parte. qđ est verum secundū quid, vt ex præmissis apparet.

Non continuò. Id est,semper. Quasi dicat, nō q̄cquid est paratū statim & cōtinuo est emptū.

Eum. Virum.

Etsi ei. Scilicet vxori.

Legato. Relicto primæ vxori his verbis, quæ eius causa parata sunt,do,lego.

Posteriori debentur. Si finet ei relicta sui causa parata.

Cogitatum.Scilicet in emēdo,sicut de priore:cuius causa fuerunt empta.

Amne. Alias l. Paulus.nā ne &c.& continua, verè huic legato assignatio prodest: quia eius contrarium, id est,ademptio nocet. Vel sic,bene dico non deberi,quando nō est traditū. nam & quādoq; & si sit traditū, non tamen cedet legato.Ro. nā ne &c. Acc.

Tem legato. Prædicto, scilicet vxoris causa paratum ei do,lego,vt §.eo.l.hoc legatum.

Lecticarij. Qui lecticas,vel lectos dominæ faciunt: uel verius qui portant eam in lectica,ut subijcit.

Qui solam. Id est solummodo &c.

Iumenta. Quæ dominam portabant, vel trahebant in lectica.id est,carretta, & ipsa lectica,& sella, id est, sambuca. ad quod est supra, de seru. rust.prædl. qui sella. & ĵ.de aur. & argē.lega.l uxori. Item burdones, id est,baculi quibus appodiebatur domina, vel etiam illi qui eam portabant. & semper repete cōtinentur legato.

Puellæ. Quæ dē seruiunt in camera quas puellas mulieres, id est dominæ, comatas, q̄a comas habēt, vel comatas, id est, ornatas exornant sibi, ut decentius sint in domo.aliàs, q̄ scilicet puellæ exornāt ornatas mulieres,i.dominas iuuando eas exornare caput sibi,ſ.dominabus.

Donauerit. Id est, omnino eius vsibus cōcesserit.& ad hoc infra, de aur & arg. leg.l.inter vestem,& int. de verb.obli.l.ſi mihi.§.1.

Solitus. Scilicet vir.ut inf.de fun.instru.l quæsitum.§.si quis eodem.

Ea sola. Scilicet continentur.ad quę facit sup.l.ſi quid. §.inter.

Alia ratione.Scilicet sine emptione.Hug.

Vtroque. Catu,id est,siue empta,siue parata legentur,vel,id est,vtroq; modo legato relicto Rom.vt quę empta parataque &c.

HOc legatum, vxoris causa parata, generale est: & continet tàm vestem,quàm argentum,aurum, ornamentū, cæteraq;,quæ vxoris gratia parantur. Sed quæ videntur vxoris causa parari? Sabinus libris ad Vitellium ita scripsit: Quod in vsu frequentissimè veniatur, vt in legatis vxoris adijciatur. Quod eius causa parata sit,hanc interpretationem obtinuit. Quod magis vxoris, quàm communis,promiscuiq; vsus causa foret paratum. neque interesse vtrum est,antè ductam vxorem id paterfamilias parauisset, an postea: an etiam ex ijs rebus, quibus ipse vti soleret, vxori aliquid assignauisset: dum id mulieris vsibus propriè attributum esset.

Relatiuum quis, vel qui positum sine copula, præcedentis significationem restringit: sed si copula apponatur, augebit. Bartolus.

XLIIII.

Tamen adiectio legatum alias plenius efficit, alias exiguius augetur, cum sic scriptum est. Quæq; eius causa parata sunt.id enim significatur, & si qd, præter ea,quæ dicta sunt, eius causa paratum est. Minuitur detracta coniunctione: quia ex omnibus suprà comprehensis ea sola definiūtur, quæ eius causa parata sunt,

P. Fac, alias exigurtalias pleniusf ficiat augetur &. P. Fl. gnificat

XLV.

Hic restè probat illa, dialecticorum traditio,ꝺ qua Quin til.lib.5.c. x. Genus. ſ.ad probā dā speciē minimū valere,plurimū adre fellēdam. Cōtra spe cies firmā hēt ,pbationem ge neris,i firmā refutationem.

In P.Fl. tamen tradēdo quæ prior habuit, eius sunt: etsi ei.

P.Fl.cō pararentē.

XLVI.

Am ne id quidem quod traditum est, si postea ademptum sit, legato cedet.

XLVII.

Tem legato continētur mancipia, puta lecticarij, qui solam matrēfamiliās portabāt. Item iumenta, vel lectica, vel sella,vel burdones. Item mancipia alia, puellæ fortasis, quas sibi cosmetas mulieres exornant. Sed & si fortè virilia ei quædam donauerit: quodā modo eius causa parata videbuntur. Proinde & si quędā promiscui usus sint, solitus tamen fuerit ab ea quasi vsu mutuari, dicendum erit, ipsius ea parata videri.

Legato generis continentur omnes species: sed legato speciei non continetur alia species sub genere contenta.

Item interest, ipsius causa parata sint ei legata, an ipsius causa empta. Paratis enim omnia continentur, quæ ipsius vsibus fuerunt destinata:emptis verò ea sola, quæ propter eam empta eius fecit maritus. vnde non continebuntur emptis solis legatis,quæ alia rationæ paterfamiliās acquisita ei destinauit. vtroque autem legato continebuntur, & quæ maritus emi mandauerat, vel quæ emerat, nec

In P.Fl. quas sibi comatæ mulieres exornant. Halo. aūt quæ ſ.comant mulieres & exornant. Burdones muli dicuntur, q̄ ex equo & asina nascūtur, teste Sygō ti. & Valla Cosmetæ ornatrices ancillæ dicunt. Iuuenal. Ponūt cosmetę tunicas.cōcor. ĵ.eo.l legatis.§.oana tricibus.

In P.Fl. nō est eiꝰ.

a Assignaturus. Tamen empta fuerunt vtroq; viuente viro,& vxore,& ante diuortium factum:vt ff. de auro,& arg. leg.l.2.3.& 4.& facit ff. eo.l.cum vxori.& supra eo.l.hoc legatum.& l.ea.& l.si quid. & supra titu. 1.l.legatis.

b Parui autem refert. Quantum ad emptorum, paratorumve significationem,vt supra eod. l. qui concubinam.

c In dignitate. Quã viri tribuunt : ut & §.de senato.l.fœminæ:non concubinarij . Vel dic,nisi qđ dignius:& fauorabilius est relictũ uxori,quam cõcubinæ .

d Conflatum. Voluntate nõ mutata : aliàs secus : vt ff. de auro,& argen.leg. l. Seia. & ff.e.l.Iana & §.de lega. 1.l.seruũ. filij. §. si Pocula. & §.quibus mod.vsufru.amitt. l.quid tamẽ.§.in asse.H.quæ est contra.

e Maneat . Quia in massam cõflata est .

f Ea.Materia.

g Debetur. Scilicet hoc faciẽte materiæ ipsius potestate R. scilicet quia remanet non specificata: aliàs secus:vt Instit. de rerum diuisi. §. cum quis.

h Separatio . Non bona gratia facta : vt ff. de auro , & arg. leg.l.2.& l.3. & §.de donat. inter virum, & vxo l.cum hic status. §.si diuortium. sicut aliàs inimicitia : vt ff. de adimen. leg.l.3. §.fina.No.ergo tempore mortis esse vxorem . sic infra vnde vir, & vxo. l.prima.§. 1.& ff. de legata.præstan.l sed & si. §. 1.& supra,de donat.inter virum,& vxor. l.sed interim.§.fin. Sed contra, ff. de vent. in poss mitten.l. 1.§.rectissime. Sol.ibi.

i Seruo.Cum libertate,non aliàs,vt C.de leg.l seruis. Vel dic seruo quodam, & sic liberto,& libertæ,quanquam non fuit in potestate legãtis.nam nec vxor,nec concubina.& facit §. eo.l.qui concubinam.in princ.

k Ipsis.Filio,filiæ,& seruo,& seruæ.

l Attributa.Id est,tradita.

m Destinata. Id est, assignata sine traditione:vt §. eo.l. si quid.circa fi.& §. eo. l.vtroque.

n Vm filiofamiliàs. Hæc lex ponit sex modos legandi:& dicit, quòd illi sex modi debẽt intelligi secundũ voluntatẽ testatoris.si autẽ nõ appareat volũtas testatoris,ttaẽ ei qđ dicit hęc lex. Primus modus est talis ; Titius legauit filiofamil. Seij minori 14 ann. cum is filius in suam tutelã peruenerit, centum. dicitur ꝙ potest capere legatarius legatum cum erit pubes , id est, maior 14. annis , & non expectatur quòd fiat sui iuris, nisi in casu,veluti: Titia habẽs filium siue minorem, siue maiorem 14.annis ex marito suo, cuius vitam suspectã habebat , legauit ei filio 100.cum in suam tutelam peruenerit. nã tunc nõ solum expectatur pubertas, sed etiã quòd fiat sui iuris .

dum autem ei assignauerat,assignaturus si uixisset . Parui autem refert, vxori an concubinæ quis leget,quæ eius causa empta paratave sunt. sane enim, nisi in dignitate, nihil interest. Si vxori aurum , quod eius causa paratum est ; legatum sit , & postea sit conflatum, materia tamen maneat: ea debetur sed vt legatum valeat , mortis tempore vxorem esse debere, scripsit Proculus , & verum est; separatio enim dissoluit legatum. Hoc legatum , Quæ eius gratia parata sunt : & filio & filiæ relinqui potest , & seruo & seruæ : & continebuntur , quæ ipsis sunt attributa, vel destinata .

Hæc verba , cùm in suam tutelam peruenerit,diuersimodè intelliguntur in specta conditione proferentis,& eius de quo proferuntur. Idem in verbis similibus. Bar.

XLVIII.
Vm filiofamiliàs

ita legatur. Cùm is in tutelam suam peruenerit, pubertatis tempus significatur. Et sanè si impuberi filiofamiliàs sit legatum:plerumque sentiendum est , quod Sabinus ait, non vt etiam paterfamiliàs fiat , sed vt pubes . Cæterùm si mater quæ suspectam habuit mariti , à quo diuerterat , vitam , filio suo , quamuis impuberi leget : non videtur sensisse de eo tempore, quo pubes est : sed de eo , quo & pubes , & paterfamiliàs est . Nam & si pubes fuit: multò magis dicemus, de patrefamiliàs eam sensisse , ac si dixisset , in suam tutelam , & in suam potestatem . Quòd si quis patrifamiliàs impuberi leget , cum suæ tutelæ sit: de pubertate sensit. Interdũ & de xxv. annis, si mens testantis appareat. Nam si iam puberi , minori tamen vigintiquinque annis legauit, pro culdubio anni vigintiqui que erunt præstituti. Itẽ Secũdus modus qui incipit ibi, quod si quis &c. est talis : Lego Titio impuberi, cum suæ tutelæ fuerit: quo casu de pubertate intelligitur:quãdoq; intelligitur de 25. annis : veluti si puberi ita legatum sit . si autẽ furioso,vel prodigo ita legatum sit:tunc intelligitur ei legatum, cum liberabitur tutela,& cura. si autem puberi , vel maiori 25. ann. ita legetur. intelligitur ei legatũ , cum erit suæ potestatis. Tertius modus qui est ibi,sic autem &c. est talis : Lego Titio cũ sui iuris fuerit factus. quæ scriptura ita varia est , & ita habet voluntatis quæstionem,sicut superiores.nam quando que continet liberationem potestatis , puta in casu, qui dictus est supra eod.l. §.cæterum. & §. nã & sic . quandoque continet pubertatẽ: vt in secundo respõso huius legis. quandoque continet vigintiquinq; ann. ut in casu qui est supra eadem lege . §. interdum . Quartus modus qui est in §. ego quidem. est talis, Lego Titio minori xxv. annis, & maiori 14. centũ, cum ad pubertatem peruenerit. quo casu intelligitur ei legatum : cum habuerit xxv.ann. Quintus modus qui est in § item & si. est talis : Lego Titio , cum suæ ætatis,vel legitimę ętatis factus fuerit: quo casu intelligitur ei legatum quandoque cum fuerit pubes,quãdoque cum habuerit 25 ann.vt sup.in alis dictũ est. Et idem est in sexto modo,lego Titio cum iustæ ætatis factus erit:vel cum maturę ętatis erit:vel cum adoleuerit.Quid si filiçfamilias ita legatum sit,& lego Titiæ cum in suam tutelam peruenerit: tunc certe debebitur cum habuerit duodecim annos. hoc dicit cum l.sequ. Viu.

In P.Fl. vt nõ fiat paterf.sed &c.

o Sed vt pubes.Sic Instit.de pupil.substit.in princ. Accursius.

p Impuberi leget.Scilicet sic,cum in suam tutelã venerit.R.o.& facit ff. ad Treb.l.mulier. circa prin.

q De eo.Solo.

r Pubes fuit.Cui prędicto modo legatur. Rog.

s Multo magis. Quia hic non cogitauit de pubertate.

t Annis legauit. Illis verbis, cũ in suã tutela venerit.

Curatorem

u Curatorem dedit. Vt mente captę,aut luxuriosę vitienti mulieri:vt §.de cur.furio.l. antepe.

x Ita sit legatum. Illis verbis,cum in suam tutelam venerit.

y Tutela. Si furiosus est impubes, datur ei tutor, vt §. de tut. l. qui habet.

z P.Fl.cuse,& tutelæ liberetur. sed aduito eo facto datur curator.oportet ergo ab vtroque liberatiũ esse, vt capiat relictum. sic scilicet,cũ in suã tutelam peruenerit. qđ erit etiam post 25. annos:vt in titu. de cur.fur.§.furiosi. vi delicet quãdo furiosus sanam mentem, vel sanos mores recuperat prodigus : vt §.de cur.fur.l. 1.

a Si puberi. Scilicet filiofamiliàs .

b Ita sit legatum. Scilicet cũ in suam tutelam venerit.

c Sensisse. Ad hoc ff. ea.l.in prin Et no. ex hac l.& inferiore proxima secundum Ro. quod vox hæc id est, hæc propositio, cum in suam tutelã peruenerit ęs: nunc pubertatem significat, & hoc plerũque, scilicet quoties testatorẽ fecus sensisse nõ liqueat: nũc propriam potestatem,vt cũ filiofamiliàs puberi . vel maiori 25. ann. sic legatur: nũc vtrũq; vt cum mater partẽ odiens impuberi filiofamiliàs sic legauerit. quod & in similibus dici potest.

d Hęc scriptura.Scilicet cũ in suam tutelam venerit.

e Vt.Id est,sicut.

f Factus.Scilicet Titio do lego.

g Plerũque potestatis.Scilicet quoties seruo,vel filiofam.sic legatur.

h Pubertatem. Scilicet cum patrifam.impuberi sic fuit legatum .

i Vicesimum quintum annum.Scilicet cum puberi patrifam,sic est relictum.

k Iam puberi minori.Scilicet patrifam.

l De ea ætate.Scilicet sola,scilicet xxv.annis non autem hic sufficeret ætatis venia : vt C. de ijs qui ven. ætа.impe.l.fina.

m De voluntate potest.In dubio de xxv.annis intelligitur:vt C.de ijs.qui ven.ætа.impe.l.fin.& quando di. leg.ced.l.ex his. & infra de condit. & demonstratio. l.finali.

n Filiæfamiliàs.Impuberi.

o Viri potens.Id est, cum 12.annos habebit:vt supra lege proxima in principio.nam tunc pati potest virum:vt Instit.de nupt. in prin. & infrà quando di. leg. ced.l.quod pupillæ.

si furioso , vel prodigo, vel ei, cui prætor ex causa curatorem dedit , ita sit legatum : puto & de eo sensum casu , quo cura, & tutela liberentur . Et ex his apparet huiusmodi voluntatis quæstionem Sabinum interpretatum, & vtique non dubitaret, si puberi, & multo magis maiori xxv. ann. ita si: legatum: de sua potestate testatorem sensisse . Sic autem scriptura hæc varia est, & voluntatis habet quæstionem: vt & illa quoq;, si quis ita scripserit , Cùm sui iuris fuerit factus. Nã aliàs aliter accipitur : & plerumque potestatis liberationem continet , plerumque pubertatem , vel xxv.annum. Ego quidem & si quis puberi, minori tamen xxv. annis sic legauerit , Cùm ad pubertatem peruenerit , puto de ea ætate eum

Ibrorum. Legaui Titio libros meos. certè continebuntur in legato omnia volumina quibꝰ pro libris ego vtebar,siue sint illa volumnia in chatta,siue in quacunque alia materia.Sed pone, qđ legaui tibi centum libros.certè continebũtur in legato centũ volumina librorum: non autẽ cõputabimus quemlibet librum,qui est in vno volumine ꝓ vno libro : & ponit exemplũ in Homero qui habet in §. 48. libros.non autẽ debet computari nisi ꝓ vno libro . Sed quid si legaui tibi corpus Homeri,qui habet in §. 48. libros,vt dictum est, & non habeo de eo nisi 24. libros. certè non debebuntur tibi nisi 24. libri. Sed nunquid appellatione librorum continebuntur bibliothecæ, vel alia in quibus scripta reponũtur? Non:nec etiam membranæ puræ , id est, non scriptæ. nec chartæ puræ similiter. nec ecõtra, chartis legatis debebuntur libri: nisi in vno casu,puta, cum aliquis studiosꝰ nõ habens nisi libros, legauit alij studioso vniuersas chartas suas . tunc. non bene continebuntur libri appellatione chartarũ : quia talis videtur fuisse testatis voluntas. Sed pone,quod legaui tibi chartas meas puras certè non continentur mẽbranæ,nec aliæ materiæ,in quibus scribi solet. nec libri qui sũt incepti scribi. Sed & si libros meos tibi legaui, non cotinebuntur libri, qui sunt incepti scribi: sicut nec continetur vestis appellatione vestis nondum detexte:sed bene cõtinebũ tur appellatione librorum libri cõpleti,quamuis non sint in afferibus ligati,vel conglutinati , vel emendati.Item continebuntur membranæ scriptæ. quamuis non sint simul sutæ . Sed quid si legaui tibi chartas ? certè non continebitur materia parata ad faciendum chartas.

P.Fl.adscripserit.

Cõcor. c.fi Romanorũ.§.dicẽdo , vbi dr, Dicendo vero omnia de cretalia cõstituta, nullũ de decretalibꝰ ptermisit,& gloin verbo, dicendo ibi arguit ꝓ verbo generali oia debẽt cõprehendi. dist.12.

¶ Sed & si bibliothecã. Legaui tibi bibilothecã meã. quæritur,nunquid contineatur legato armarium tantum:an vero etiam libri, qui reponũtur in bibliotheca,vel armario? Et dicitur quod illud cõtinebitur,qđ testator senserit.si autem nõ appareat voluntas testatoris,non continetur nisi illud armariũ,quod est affixum solo:quia armariũ,quod est affixum solo,dicitur bibliotheca:sed propriè armarium dicitur illud quod non est affixum solo: & largè dicitur armarium etiã bibliotheca. Item dicitur largissimè bibliotheca ipsi libri.quia igitur appellatione bibliothecę continetur illud,quod testator vult , ita vt etiam libri contineantur,si testator vult,vt dictum est,nõ est per omnia verum illud,quod Sabinus scribit §.ea l.§.libris.scilicet

quod libris legatis non contineantur bibliothecæ nã libris legatis etiam armaria debẽtur si testator voluit: dum tamen dicta armaria nõ sint affixa solo nã eo casu non debebũtur. quod aũt dictum est in bibliotheca librorum, habet locum etiam in dactylotheca annulorum. nam dactylotheca legata continentur etiã annuli, qui sunt in ea, si testator voluit. quædam tamẽ sunt quæ omnimodo legatũ sequuntur nam legato lecto cõtinentur etiam fulcra: & armarijs legatis, & viculis ferreis, in quibus mittuntur homines capti, continẽtur clausтra & claues. Viu.

† In hũc locũ vide Alexã. ab Alexã genia. die. li. 2. c. 30.

a Charta. De bombice.

b Membrana. De membris animaliũ.

c In philyra aut tilia. Coria sunt quorundam animaliũ vt statim patet cum dicit, in aliquo &c. & semper dic si de libris paterfamiliãs vtebatur.

Quid sit philyra, vide si lubet Pl. lib. 16. c. 15. ac. p. fusè Politiã. misce. 270.

d Quod si in codicibus. Repetit, vt addat.

e Membraneis. Id est, libros scriptos in membranis, qui si dicat non ceratos, & eboreos: sed statim corrigit cõsequenter &c. vt omnes cõtineantur in dubio, si pro libris eis vtebatur testator: nisi contraria probetur voluntas, vt hic, & infrà proximo. §. fortè enim paterfamiliãs pauper tabulis cereis vtebatur pro libro.

f P. Fl. v. num.

g Ant. Augu. emen. lib. 4. ca. 2. admonet legẽdum esse ex P. F. quantæ cũq; rhapsodiæ iueniãtur, nã singulos Hom. lib. hoc noĩ significari ait. ἀπὸ τοῦ ῥάπτειν καὶ ᾠδήν quasi à cõsuendis, seu contexendis carminibus.

h Quadraginta octo. No. quos libros fecit Homerus.

i Legatum. Id est, libri ab eo facti.

k Quantæcunque. Sic supra titulo secundo, l. si seruus. §. quinque.

l Hodie. tempore mortis in bonis defuncti.

m Bibliothecas. Armarium vbi libri reponuntur: vt supra de contrahenda emptio. leg. Labeo.

n Contineri. Scilicet libris legatis. in charta, siue in mẽbrana sint, siue in quauis alia materia. Sed & si in philyra, aut tilia (vt nonnulli cõficiũt:) aut in quo alio corio, idem erit dicendum. Quòd si in codicibus sint membraneis, vel chartaceis, vel etiam eboreis, vel alterius, materiæ, vel in ceratis codicillis: an debeantur, videamus. Et Caius Cassius scribit, deberi & mẽbranas, libris legatis. Cõsequenter igitur cætera quoque debebuntur, si non aduersetur voluntas testatoris.

In dubio appellatio libri intelligitur de vno volumine: non de libris numeralibus, per quos volumen diuiditur. Bartolus.

Si cui cẽtum libri sint legati, centum volumina ei dabimus: non centum, quæ quis ingenio suo meritus est, qui ad libri scripturam sufficerent vtputa, cum haberet Homerum totum in vno volumine, non quadraginta octo libros computamus, sed vniuersum. Homeri volumen pro libro accipiendum est.

Hæres librum legatum non tenetur facere compleri. Bartolus.

Si Homeri corpus sit legatum, & nõ sit plenum: * quantæcunque partes hodie inueniantur, debentur.

Libris legatis non continentur ea, in quibus libri reponuntur. Bart.

Libris autem legatis bibliothecas non continentur, Sabinus scripsit. Idem & Cassius: ait enim mẽbranas, quæ scriptæ sunt, contineri legatis. deinde adiecit, neque scrinia, neq; armaria, neque cætera, in quibus libri conduntur deberi.

Libris legatis chartæ non scriptæ non continentur: & chartis legatis non continentur libri, nisi aliter voluntas esset inefficax. Item legato chartarum non continentur membranæ, nec econuerso. Bartolus.

Quod aũt Cassius scripsit de mẽbranis purisverum est. Nam nec chartæ puræ debentur libris legatis: nec chartis legatis, libri debebuntur, nisi fortè & hic nos vrserit voluntas: vtputa si qs fortè sic reliquerit: chartas meas vniuersas, qui nihil aliud quàm libros habebat, studioso studioso. Nemo enim dubitabit libros deberi. Nam & in vsu plerique libros chartas appellant. Quid ergo si quis chartas legauerit puras? Membranæ non continebuntur, neque cæteræ ad scribendum materiæ.

Libri capti scribi non continentur appellatione librorum. secus si sunt bene cõpletè scripti, non tamen correcti, vel miniati. Bar.

Sed nec cœpti libri scribi. Vnde nõ malè quæritur, si tibi legati sint: an cõtineantur nõdum pscriptis? Et non puto contineri, non magis, quàm vestis appellatione nondum detexta continetur. Sed præscripti libri non-

no pro materiato materiam poni.

Puris. Scripsit. scilicet tacitè, vt nõ debeãtur libris legatis. cũ enim dixit scriptas deberi: & innuit quod non scriptæ non debentur. Acc.

Vt puta si quis. Scilicet studiosus studioso. qđ. est j.

Libros deberi. Immutatur ergo appellatiuum: & sic ẽ contra ſ titu 2. l. 4. Sol. si id quod sensit testator prorsus extraneũ est ab eo, quod expressit, nil debetur: vt ibi. vbi vero coaptari potest ratione consuetudinis alicuius loci, secus est secundũ Iol. vt hic: & infra eo § si & eodẽ modo soluitur infra ad reb. dub. leg. in ambiguo.

Quid ergo. Aliàs quid ergo: alias si quis ergo: alias & ideo si quis.

Non continebũtur. Quia appellatione chartarum cõtinentur, quæ de bõbice sunt, vt hic: sed hãc interpretationẽ non admittit R. in nostris elocutionibus cũ membranas nostro vsu tantũ chartas dicamus: q vsus omni regulæ, omni que cõstitutioni in exaudiendis sermonib' derogat solus: qui quoniã sit magis factus, nulla iuris constitutione mutari potest: tam cæteris, quam Priciano & Horatio nostri eloquii authoribus in hac re inuocatis testibus.

Materiæ. Vt eboreæ. & ceræ.

Scribi. Scilicet cõtinentur appellatione chartarum.

Et non puto. Sic ergo libri cœpti nec appellatione chartarum, nec appellatione librorum continentur: secus si legetur argentum factum: vt infra de auro. & argento legat. leg. & si non sint. §. quid ergo.

Detexta. Quæ sit hæc, dic vt infra de auro, & argen. leg. l. vestimentum.

x Præscripti. Id est, in totum scripti.

Malleati, dum malleati, vel ornati cõtinentur. Proinde & nondum cõglutinati, vel emendati cõtinebuntur. Sed & membranæ nondum consutæ continebuntur.

Legato materiato, non intelligitur legata materia.

Chartis legatis, neque papyrũ ad chartas paratum, neque chartæ nondum perfectæ continebuntur. Sed si bibliothecam legauerit: vtrum armarium solum, vel armaria, an verò libri quoq; contineantur, quæritur? Et eleganter Nerua ait interesse, quid testator senserit. nam & locũ significare bibliothecam: sicuti dicimus in bibliotheca est. & aliàs armarium sicuti dicimus, eboream bibliothecam emit. aliàs libros: sicuti dicimus, bibliothecam emit. Quod igitur scribit Sabinus, libros bibliothecam nõ sequi, non per omnia verum est, nam interdum armaria quoque debentur, quæ plerique bibliothecas appellant. Planè si mihi proponas adhærentia esse membro domus armaria, vel affixa: sine dubio non debebuntur: cum ædificij portio sint. Quod in bibliotheca tractauimus, idem Pomponius libro sexto ex Sabino in dactyliotheca legata tractat, & ait, annulos quoque contineri, nõ solum thecam, quæ annulorum causa parata sit. hoc autem ex eo cõiectat, quod ita proponitur quis legasse. Dactyliothecam meam, & si quos præterea annulos habeo. & ita Labeonem quoque existimasse ait. Sunt tamen quædam, quę omnimodo legatum consequuntur, vt lectũ legatum continet & fulcra, & armariis, ac loculis clausтra & claues cedunt.

Cõsor. gl. in vers. ppositi, circa me. ibi, nõ est recedẽdũ a significatione verborũ nisi cum constet testatorẽ aliud voluisse. c. ex literis. extra de spõ. & ma.

Sic in P. F. Habemen scripsit, non membranis de patris.

In P. Fl. non sunt hæc, sicuti dicimus i bibliotheca est, &.

In P. Fl. adhærẽtia eẽ mẽbro armaria, &c. In quibusdã aũt vetexẽp. adhærẽtia esse membranarum armaria.

Malleati libri qui dicantur, pulchrè Nebris. in lexico suo iur. ciu. in hac ipsa dictione.

Plin. lib. nat. histo. 27. c. 1. gẽmas inquiunt, qđ peregrino appellant noĩe dactyliothecã, primus omniũ habuit Romæ priuignus Sillæ Scaurus. & Mart. li. xj. de Grãma. de Carino loquens.

Malleati. Id est, asseribus inclusi.

Ornati. Id est, cinnabriati, vel capitati.

Conglutinati. Id est. ligati, scripti tamen.

Sed & membranæ scriptæ. Vel dic etiam non scriptæ, si talis appareat defuncti voluntas: vt j. de auro, & argen. lega. l. argumento. §. penult. in fine. §.

Continebuntur. Vt & ſ §. proxim. in fine: nisi alia fuerit voluntas defuncti: vt j. de auro, & argen. leg. l. argumento. §. pe. Item secus in argento: vt infra, de auro, & argen. legat. l. & si non sint. §. quid ergo.

Solum. Scilicet sine liberis.

Bibliothecam. Et subaudi per.

In bibliotheca. Id est sacristia.

Emit. Sic ponitur ſ. de contrah. empt. l. Labeo.

Non sequi. Id est vt legando libros, non videatur legasse bibliothecam, q Sabinus dixit ſ. ea. l. §. libris autem, & secundum hoc planum est qđ sequit. Alii dicunt Sabinũ, aliàs dixisse, & intelexisse ut legando bibliothecam non videatur legasse libros, & ita est hic fallacia amphibologiæ: vt verum est panem comedere canem nã licet bene diceret Sabinus, tamen hæc litera non portat hũc sensum. propter verbũ quoque, qđ est statim.

Verum est. Scilicet cum mens testatoris sit in contrarium, vt appellatione librorũ cõtineatur armarium secũdum primum. Vel dic, vt appellatione bibliothecæ contineantur libri, secundum secundum, nec obstat ſ. de leg. j. l. 4. quia sol. ſ. ea. l. §. libris.

Quæ. Scilicet armaria.

Planè. Pro sed.

Adhærentia. Solo, vel ædificio domus, vel affixa: aut subiicit.

Sine dubio. Quamuis in supradictis possit dubitari. Acc.

Non debebuntur. Scilicet cum legantur libri.

Tractauimus. Vt libris legatis videatur bibliotheca legata, si hoc testator voluit: vt supra. §. sed & si bibliothecam.

Dactyliotheca. Vas vbi annuli reponuntur, vt subiicit, legatis ergo annulis, vas videtur legari si voluit testator.

Thecam. Id est, dactyliothecã vt dixi, quod est vas: vt j. de penuleg. l. 3. in fi.

Coniectat. Id est, coniecturatur vel præsumit, quòd pars in toto contineatur.

Existimasse ait. Scilicet Pomponius aliàs non dicturus nisi in casu proposito cum addiderit. & annulo. &c. nec em regulariter id dixit Pomponius. & facit j l. proxi.

Omnimodo. Licet nõ sit certa mẽs testantis. sed in superioribus aliud est.

Vt lectum. Hic ponitur i neutro genere: alias in masculino: vt ſ. de peri. & com. rei vẽ. l. lectos.

Fulcra. Id est, ornamenta lectiſ: secũdum Hug & facit j. de acq re. dom. l. sed si de ineis. §. 1.

Armariis. Scilicet legatariis.

Ac loculis. Aliàs vinculis, i. legatis. secundum hoc dicit de uinculis, quibus homines uinciuntur: quæ cũ claua turis, & clauibus firmãtur, ut ĩ scyphis videmus: sed aliàs deest &, & est uincula, & clauibus &c. Et secundũ hoc dic uincula quibus firmantur armaria, id est, feræ & clauaturæ. & quibus clauduntur ostia, aliàs est loculis, id est, vasis, quæ clauibus firmantur. Acc.

Cedunt. Accessionis potius iure, quã ex significatiõis verbi natura secũdum Ro.

Rgento. CAP. XVI. Legaui tibi argentũ meũ, certè non continentur arcę, in quibus erat repositum: sed & annuli legatis non continentur dactyliothecæ in quibus annuli reponuntur. Viu.

Arculas. Paruula arca, vbi ponitur argentum. ut j. de penuleg. l. fi. in fi.

Non pertinere. Nisi mens testantis sit cõtra, arg. ſ. l. proxi. § sed & si bibliothecam.

I tibi pure. Legaui tibi centum purè: posteà ita dixi: hoc amplius si nauis ex Asia venerit, hæres meus tibi fundum det. certè propter hoc verbũ amplius, repetita uidentur in secundo legato fundi, centum primo legata. vnde etiam centũ debebũtur tibi sub conditione, quamuis forent primo purè lega-

ta,postea ponitur leue simile. Sed pone,qđ legaui Titio quinque:& postea ita dixi.Seio hoc amplius fundum lego. certè Seius habebit non solum fundū, sed etiam alia quinque. & hoc propter dictum verbū hoc amplius. & hoc dicit. Vi.

a Repeti. Et etiam conditio, vt in contrario casu: vt j. de condit:& demōst. l. auia secundum Hu. sed R. dicit hic non intelligi repetitam conditionē,nisi aliquibus appareat cō iecturis: vt j. eod. l. non aliter. Acc.

* In P.Fl. hoc amplio Seius viscerationē, quina milia quoque &c.vide An.August. lib.4. emē.ca.1.

b Huiuscemodi. Id est,propter illud verbum hoc.Azo.

Titius. Ecce tertium exemplum.

Intelligimus. Id est,intelligere possumus, si ea mens loquentis appareat. cæterū non est talis perpetuus intellectus secundum Ro. pro quo est j. eod. non aliter,& sic solui tur cōtrarium s. de leg. 1.l. si seruus legatus.§. si ita. Sed tu dic aliter ,vt ibi not.& facit s.eo.l.si sic,j.de do. præle. l. qui ita.& s.titu. 2.l. legata.

Igni.

Lignum aliud dicitur materia ad ædificādum parata, aliud lignum causa comburendi paratum. sed vtrū videtur esse lignum ita

* In P.Fl. vt sit aliqđ materia, aliqđ lignum.

si nauis ex Asia venerit, hæres meus ei fundū dato. verius est, eo verbo (hoc amplius) superiora repeti: sicuti cum dicimus, Lucius Titius plebi quina millia dedit: hoc amplius Seius. huiuscemodi oratione quina quoque Seium dedisse intelligimus. Et Titius accepit quinque, Seius hoc amplius fundum:Seiū quoq; quinque accepisse intelligimus.

Appellatione ligni legati continetur lignum comburendi causa partitum à terra separatum speciali nomine non submissum,nisi voluntas testatoris, vel eius conditio aliud induceret.h.d.tota l. secundū Iac.de Are.

LIII.

Igni appellatio nomen generale est: sed sic separatur, vt sit aliud materia, aliud lignum. Materia est,quę ad ædificandum,fulciendumve necessaria est: lignum quiequid comburendi causa paratum est. Sed vtrum ita demum, si concisum sit, an & si non sit? Et Quintus Mutius libro secundo refert: si cui ligna legata essent, quæ in fundo erant: arbores quidē materiæ causa succisas non deberi, nec adiecit, si non comburendi gratia succisæ essent,ad eum pertinere, sed sic intelligi consequens est. Offilius quoque libro quinto iuris partiti ita scripsit, Cui ligna legata sunt, ad eum ligna omnia pertinere, quæ alio nomine non appellantur, veluti virgæ, carbones, nuclei oliuarum,quibus ad nullam rem aliam, nisi ad comburēdum possit vti. Sed & balani, vel si

demum sit concisum sit: an etiam si non sit concisū? & certè arbores materiæ causa succisæ non continentur appellatione lignorum legatorum. & hoc dicit Quintus Mutius. nec adiecit dictus Quintus Mutius in arbores,quę succisę essent gratia comburendi,qđ ligno legato contineantur, & ad legatarium pertinerent. Sed Offilius dixit consequens esse sic intelligi, vt ad eum pertineant: cuius Offilij verba sunt hæc, Cui ligna legata sunt,ad eum omnia ligna pertinere, quæ alio nomine non appellantur,etiam si non succisa.dum tamen ad comburendum parata. Alieno autem nomine appellantur,sicque appellatione lignorū legatorum non continentur virgæ, carbones nuclei, oliuarum, sed nec balani, & si qui sint alij nuclei: quamuis ei non posset vti legatarius, cui legata sint ligna,ad vllum alium vsum nisi ad comburendum. Item negat dictus Offilius ei cui ligna legata sūt,videri legatas arbores,etiam concisas nisi quę minutatim sunt concisæ.sed & si non minutatim sunt cōcisę,sed sunt ad concidendum destinatæ,videtur legatę. Quid si syluam habebat testator destinatā ad comburendū, & legaui Titio legata?certè sylua legato nō cedet:sed arbore deiectæ in dicta sylua sic,Quod autem dictum est lignorum appellatione contineri illud qđ est paratum causa comburendi ,verum est siue ad balnei calefactionem solebat vti testator, siue ad calefactionem diætarum, siue hypocaustorum, siue solebat uti ad coquendum calcem, siue ad aliam rem coquendam. Sar

menta autem non continentur appellatione lignorū, nisi hoc testator voluerit. nā tūc continebunt & sarmenta,& virgulæ,& germina, & superamenta materiarum, & stirpes, & radices vitium In quibusdā etia regibus continentur appellatione lignorum herbulæ quadā, & spinæ, & vepres: sicut est in Ægypto.vbi arūdine pro ligno vtūtur, & ubi arundines & papyrum cōburunt. nam & homines de Ægypto appellant Xyligan nauem.quæ ducit ligna de paludibus, quasi lignorum vectricem. Item in quibusdā alijs prouinciis vtuntur homines ad combu:ēdū editū.id est,stercore boum: & ideo ibi stercus boum continetur appellatione lignorum. Sed pone quod lignum est paratum a testatore ad carbones conficiendos. certe non continebitur appellatione lignorū, neque carbonum, nec etiam titiones, nec alia ligna cocta, ne fumum faciant nec sulphurata de ligno nec eē quæ sunt parata ad faces:nisi testator hoc voluit. Strobyli autem, id est nuces pinorum, quamuis integri, ligni tamen appellatione continentur: pali, & perticæ non continentur:quia sunt in numero materiæ.h.d.cum l. seq. Viu.

Separatur. A sapientibus propter diuersos vsus.

Aliud lignum.nomen generis imponitur speciei: sic s.de adept.l.2.§ 1. Acc. Generis nomē qñ speciem ponitur.

Comburendi causa Principaliter,vt combustio prima & sola parandi causa fuerit.Rog.

Si non.Alias est si non:& tunc dic si.pro quia: vel propriè:& quod subijcit ad eum,scilicet hæredem:alias sine non: & dic tunc ad eum scilicet legatarium: sed habetur pro dicto,vt subijcit.Acc.

Alio nomine.Scilicet speciali,qualia sunt virgę &c. nam habent speciale nomen: & ideo non continētur appellatione ligni, licet ad nil aliud valeant: nisi ad comburendum. Sed contra, infra eodem §. Ofhilius. vbi virgę,& similia continentur.Sed ibi speciale ratione prouinciæ vnde erat testator: argumento infra eadem lege,paragrapho,lignorum. sed Rogerius distinguebat,an erant ad alium usum aptæ,vt ad faces, vel ad plantandum falictum, ut infra arborum furtum. Debile nis, vide libr. Dioscor.c.155. ex traduc. Hermo.& Hermolai. ipsū in corolla. cap. 152.& Plin. lib.13.c.4

cæ larum,lege tertia, & tunc non continentur:vt hic, an non: & tunc sic, vt ibi, cui obstat quod hic dicit, quibus &c. sed ipse refert ad ligna, & non ad proxime dicta quibus scilicet lignis &c.& facit ad totam hanc legem, infra de verborum significatione. l. Carbonum.

Balani. Nuclei fructuū illius arboris:sicut nuclei oliuarum. Acc.

Nuclei

Nuclei. Scilicet nō continentur,cum proprium habeant nomen: vt j.de verb.sign.l.carbonum. nisi alia sit voluntas testatoris:vt j.§.Offilius.licet R.dixerit,qp continentur appellatione lignorum secundum distinctionem præmissam.

Idem. Scilicet Offilius : sed aliàs est lex negat : aliàs §. idem libro secundo negat &c.

Nondum concisas.Id est, à terra incisas:& subaudi,vel etiam incisas a terra:sed postea minutatim non incisas: sic ergo tria exigebat Offilius, vt arbor ligni appellatione continearur,s. quòd sit à terra separata ītē facto hominis. Itē qđ post ea minutatim fuerit incisa.

Ego. Scilicet Vlpianus.

Concidendū Fuerat tamen à terra separatum: & sic Vlpianus primus curat,tertium non curat, dummodo hoc testator facere destinabat,sed nec medium curat, scilicet

* In P. F. siue diæta rum hypocaustorū, sed rectiꝰ hic.

facto hominis, vt sequitur.

Proinde. Id est ergo &c.

Ant.Augu. emen. lib.3.ca.7. legēdum censet ex Pan.Fl. & gremia, putatque ea dictiōe significari tenuia q̄dā ligna, ob id sic, dicta,qđ à rusticis gremio ꝺ ferantur. quibusdā tñ magis placeꝛ ait, vt cremia dicātur, à cremādo.

Huic rei. Incidendam & minutatim incidendam, etiam magnas arbores.

Sylua. Si habes sylua,s. non incisa, nō cedet legatario quia nō sunt ligna dū terra aluntur : si verò habeas syluā : dic,non cedet legatarius eadem ratione, quam dixi.

Deiectæ. Licet nō sint concisæ facto hominis, sed vi ventorum,vel alio modo deiectæ, in quo secus putabat Offilius vt prædixi: & dic cp & hic minutatim incidere proponebat:vt & superiori casu quādo ab homine sunt concisę.

De diætis hypocaustis vide Nebri. in lexico suo iuris ciuilis. in his ipsis dictiōib⁹.

Comburendi. Scilicet principaliter, non etiam per medium Ioan.puta,facies:vt j. §. pen.

Diętarum. In aulis vbi stant domini ad ignem.

Hypocaustorum. Vbi stant ægroti , qui quandoq; indigent igne.vt arg.s.man.l. si quis mihi. Acc.

Nec sarmenta. Vulgare Tuscorum quod inciditur de vitibus in capite, quando putantur.

Contineri. Si ad alium vsum sit quam ad comburendum,secūdum Roge.quod reprobauit supra in §. qui alij nuclei. Idem libro secundo negat arbores nondū concisas, nisi quæ minutatim cōci duntur, videri ei legatas cui ligna legata sūt. Ego autē arbitror,hoc quoque ligni appellatione cō tineri,quod nondum minutatim sit concisum, si iam ad concidendum fuerit destinatum. Proinde si syluam huic rei habebat destinatam, sylua quidem non cedet, deiectæ autarbores,lignorum appellatione cō tinebuntur, nisi aliud testator sensit. Lignis autē legatis, quod comburendi causa paratum est cō tinetur,siue ad balnei calefactionem, siue diętarum, siue hypocaustorum, siue ad calcem, siue ad aliam rem conquendam solebat vti. Offilius libro quinto iuris partiti scripti,nec sarmēta ligni appellatione contineri. Sed si voluntas non refragatur, etiam virgulæ. & germina, & sarmenta, & superamenta materiarum,& vitium stirpes, atq; radices continebuntur. Lignorum appellatione, in quibusdam regionibus (vt in Ægypto, vbi arundine pro ligno vtuntur, & arundines, & papyrum cōburūt,) & herbulæ quædā, vel spinæ, vel vepres continebuntur. Quid mirum, cum Græci & ea ζύλα, & naues ζυλαγὰς appellent, quæ hæc ἀπὸτῶνξύλων deducunt? In quibusdā prouincijs & editu boum ad hanc rem vtūtur. Si lignum paratum sit ad carbones coquendos, atq; conficiēdos, ait Offilius lib.v. iuris partiti, carbonū appellatiōe huiusmodi materiam non cōtineri. Sed an legatorū? Et fortasis quis dicet,nec lignorum. non enim lignorum gratia hęc testator habuit, Sed & titiones, & alia ligna cocta, ne fumum faciant, vtrum ligno, an carboni, an suo generi adnumerabimus? Et magis est, vt proprium genus habeatur. Sulphurata quoq; de ligno ęquè eandem habebunt definitionē. Ad faces quoq; parata,non erunt lignorū appellatione comprehensa,nisi hęc fuerit volūtas. De pinu autē integri stro byli ligni appellatione continebuntur.

LIIII.

Ali, & perticæ in numerum materiæ redigendi sunt, & ideo

Offilius. Accursius.

Non refragatur. Vel quia non sint ad alium vsum ꝑm R.vel quia sit consuetudo illius terræ,vt eis vtantur pro lignis.secundum nos.vt j.§.proxi. Acc.

Virgulæ. Aliàs virgæ: aliàs virgulæ.

Germinia. Id est, pedamenta iuxta alias arbores:vt s.solu.ma.l.duorum tio. §. si fundum.

Superamenta materiarum. Quas? vocant Bononiæ amariclos.

Stirpes. Scilicet vetustas, & facit. j. arbo.fu. cæ. l. 3.

Vide Alc.li.præter. 2. hoc ipso tit.

Continebuntur. s.§.Offilius.contra. Solut. ibi.

Lignorum appellatione. Continebūtur herbulæ quædam &c. in quibusdan &c.

P.F. coquendas, iuncum,vnde fit papyrus ad lampades.

Papyrum. Id est, atq; confi ciendas.

Quid mirū. Hoc est Græcum, quod lignum intepretatur:& sic Græci naues appellāt lignū.

Quæ hæc. Scilicet ligna. & habent hic aliud Græcum, cuius sensus est de paludibus.

Prouincijs. Vt in Vngaria & quibusdam partibus Hispaniæ.

Editu. Id est, id quod boues comedunt & postea stercorant, & eo vtuntur ad ligna.

Coquendos. Puta ad fabricam , vbi prius minutatim inciduntur ligna. Accursius.

Leo Albertꝰ li. 1. circa finē lignorum coctorum meminit. & Celius Rho. lib. lec. anti. 13. c. 48.

Testator habuit. Sicut nec appellatione librorum charte continentur. vel alterius materiati alia materia, vt supra eodem, lege librorū. §. si cui & j. eo. l. seruus.

Deitro bylis pulchrè Nebrissin lexi.suo iuri. ci. in hac ipadictiōe & Ro.l.xj. lec.anti. cap. 19. & non nihil Hermo la. in coro. c. 440.

Cocta. Fortè in furno.

Sulphurata. Sic fit, quando in castro proijcitur ignis, id est, titiones sulphurati.

Parata non erunt. Licet per medium ad comburendum sint parata,hæc sunt maximè in alpibus. Accursius.

Strobyli. aliàs troboli,q vulgariter pineę vocantur,sed hoc accipe quādo nuclei sunt extracti:& facit j.de verb.signi.l.carbonum.§.fi. Acc.

Ali. Facit j.de ver.sign. l. pali.& s.de act.empt. l.fundi.§.fi.

SEruius. CAESVS. Ego legaui tibi omnem materiam meam, certè non continetur arca, vel armarium de materia factum. Viu.

a Seruius. Facit §. eod. l. librorum. §. quòd autem de membranis. ibi, nec chartis &c.

CVm vxori. Legauit vxori meæ ei, quę eius causa parauit me mortuo petebat ipsa ab hærede meo vt daret ei quasdam purpuras quas ego viuus existens, vel procurator meus emeramus in puticia: nec mortis meæ tempore apportaueramus in domũ: quas quidẽ purpuras ego destinaueram assignare dictæ meæ vxori cũ vlus fui certè tenetur ei dare hæres meus. Viu.

Quæreretur. Scilicet quid iuris sit.

Cum is. Alias cum is, & alias cum vir: & die comparat set causa vxoris. Accur.

Aduexisset. Scilicet purpuras ad mulierem, & si nec assignauit: a signatus tamen erat. si vi ueret: vt sup. eo. l. si quid. & l. ităq; legato. §. vtroq;. & facit ĵ. de aur. & arg. leg. l. cum quidam.

Vi chyrographum. Habebam chyrographũ, siue instrumentum, in quo continebatur, quòd Titius debebat mihi centum: dictum instrumentũ legaui Seio. Certè videor ei legare actiones, quas habeo pro centum cõtra dictum Titium: quarũ actionũ probatio continetur in dicto instrumento. nam & si ego vendidissem dicto Seio dictum instrũmentum, videor ei vendidisse nomen, quod habeo contra Titium prædictũ, sed vlus fui hoc verbo in legando Seio: lego Seio nomen quod habeo contra Titium, certè videor ei legasse similiter centum prædicta, quæ cõtinentur in actionibus, quarum probatio continetur in dicto instrumento. Viu.

b De actionibus. vt §. titu. l. l. seruum filij. §. eum. & l. huiusmodi. §. si ita. Acc.

c Venditis. Vt C. de don. l. 1. & C. quæ res pig. obl. pos. l. 2. & ĵ. de lib leg. l. 3. in prin. Acc.

d Vm quæreret. Legaui Titio agnos meos certè continentur legato omnes illi agni, qui non habent adhuc annum. Sed pone quòd legaui Titio seruos, & ancillas meos vrbanos: certe non continentur legato agasõ & mulio, qui tunc erant rustico operi destinati: sed continentur illi tãtum serui, & ancillę, quos quæq; ego testator habebam circa me causa mei cultus. Sed pone, q̃ legaui vxori meæ lanam, & linum, & purpuram, quæ eius causa parauit. Modo q̃ritur, cum ego reliquerim in bonis meis multã, & omnis generis lanam, eorum vnicuiq; lana ei vxori deberatur? Et dicitur q̃d nõ, imo videtur ei legata lana in tãta quantitate, quanta mulieri satis esset ad annuũ vsum: & idem de lino, & purpura, & hoc ad exemplũ pensus legatę. nã si ego lego vxori meæ pensum, & multas res in bonis meis reliquo, quę penus erant ex quibus oĩ anno vendere solitus erã, debebitur legatarię illud tantum. quod & suæ fam. l. æ erit quibuscunq; anno necessarium, & non plus.

Materia quõ accipiatur, & q̃ quadrifariam sumatur, & q̃ plus iecto non inhęretiæ vel p̃dictionis, sed scientia: circa q̃d subiectũ vectatur. Mido. in s. q. 27. Regi. num. 3. & post n. 18.

In P. Fl. de via. purpuras, &c. Alibi Dehinc vuas purpuras nẽpe ex qb. color uestib. pararetur.

Et qui reddat lineas, iuri suo renũciare videtur ext. de renũ. c. sanè dilecto. cũ glo. super verb. relicens & facit ad hãc l. glo. in fi. uerbis, in casu dilectæ tra deoũ deleg.

Mulieres lanã, & linum appetunt.

In P. Fl. deesse dicitur admonet. Ant. Aug emẽ lib. 2. c. 1. Idque Græco dicẽdi genere, de quo eodem in loco latius tractat.

Cõtor. gl. in vers. sed cũ eas. ibi quia ĩ masculino genere cõprehenditur femininũ §. porrò. c. indẽnitatib. de elec. lib. 6.

Legato instrumentorum cõtinentur nomina debitorum. Bartolus.

LVII.

VI chyrographũ legat, non tantum de tabulis cogitat, sed etiam de actionibus, quarum probatio tabulis continetur. Appellatione enim chyrographi, vti nos pro ipsis actionibus palam est cum venditis: chyrographis intelligamus nomen inuenisse. Quinetiam si nomen quis legauerit: id quod in actionibus est, legatum intelligitur.

LVIII.

VM quæreretur, agni legati quatenus viderentur: quidam aiebant, agnum duntaxat sex mensium esse. Sed verius est, eos legatos esse, qui minores anniculi essent. Seruis, & ancillis vrbanis legatis, agrisonę mulionem legato non cõtineri, respondi eos enim solos in eo numero haberi, quos paterfamil. circũ se ipse sui cultus causa haberet.

In his quæ quis promiscue vtitur, illud videtur vxoris causa paratum, quod ad eius vsum annuum est necessariũ. Bartolus.

LVIII.

LANA, lino, purpura, vxori legatis, quæ eius causa parata essent: cum multam lanam, & omnis generis reliquisset, quę rebatur, an omnis deberetur? Respondi, si nihil ex ea destinasset ad vsum vxoris sed omnis committa essetnõ dissimilem esse deliberationem, cum penus legata esset, & multas res quæ penus

e Reliquisset. Remansisset in bonis.

f Vendere solitus. Hoc autem penu legata non cederet: vt in f. de penu leg. l. nam quod. §. 1.

g Diffudisset. Id est, infudisset, vel miscuisset in penũ: ita quod totum erat in penu.

h Omne. Licet videat excedere modum. nam nil erat vanale.

i Penus uendere. Si habes vendere, dic & partem vsui tenere. Si vero habeas pendere, dic, i. in penu ponere: & subaudi partem vẽdere. erat ergo commissa venalis, & vsualis, & sic eligitur hęc via: vt ĵ. de penu. leg. l. nam quod §. item si quis. & facit ĵ. tit. l. l. si cui. & ĵ. tit. l. l. generali. §. vxori, & ĵ. de auro, & arg. leg. l. pediculis. §. item cum quæreretur. Acc.

k In lana. Quæ est in communi vsu, vt in quæstione proposuit: & est speciale in lana, & in lino, q̃ appetunt mulieres: sed aliud in seruis, & alijs speciebꝰ, q̃ sunt in promiscuo vsu: vt sup. eo. l. hoc legato §. pen. & l. ităq; §. proinde.

l Essent. Repete legatis.

m Topiarium. Seruum.

n Saltuarium. Seruum.

o Ornandi. Purgat enim agrum spinis & eum plantat, & circumit sepibus, & fossis.

p Tuendi. Vt §. de vsu, & habi. l. si ita.

q Machinarium. Qui ponat necessaria machinę, quę in fundo fiebat forsã propè hostes posito Accur.

r Pararẽtur. Secus si ad fructus, vt ĵ. de fun. instru. & instr. leg. de grege. Acc.

s Pararentur. Scilicet legatæ uideri.

t Opilionem. Id est, custodem ouium, sic dictus, quia oues fuerunt opes, vel quia earũ vellere cooperimur. & facit C. de vect. §. fig l. 2. & l. eod. l. auribus. & l. seq. & ĵ. de fun. instr. & instr. leg. l. si ita.

u Generis. Vt dixi, scilicet causa stercorandi.

x Extoribus. Titius habens multos seruos & textores, legauit Seio oẽs textores qui sui inueniuntur cum morietur. postea vnũ de dictis textorib. fecit ostiarium, & ita fecit eum transire de artificio ad officiũ aliud, siue vsũ: puta Stichum, certè non propter hoc minus cõtinet dictus Stichus ĩ dicto legato.

Textoribus. Alias l. alias. §.

Omnibus. Secus si non addidisset omnibꝰ, quia tũc hęc verba, qui sui essent, facerẽt cõditionẽ, vt §. tit. 2. l. 6. sed certè & hic faciunt conditionem ad verbũ sui, nõ ad verbum textoribꝰ.

Artificium. Tunc enim secus. vt ĵ. eo. l. legati. §. j. & §. qui. mod. vsusfr. amitt. l. si cui.

Vi duos. Titius hãs duos mulos ita legauit Seio: Seio lego duos mulos qui mei erũt cum moriar: postea dictus Titius alienauit dictos mulos & tempore mortis inuenit habere duas mulas tãtum: certè illæ duæ mulæ debẽtur legatario: qa appellatione masculi continetur fœminum. Viu.

Duas mulas. Forte post testamẽtum quæsitas.

Seruę plerũque. vt ĵ. de verb. sig l. de testatio. §. 1. & Linter stupum §. fi.

Eo. Id est, ideo.

Fœminiuũ. Nisi in casibus: vt not. §. tit. 1. l. fi ita scriptũ. in prin. & facit ĵ. de verb. sig. l. 1. Accur.

N repetendis. Institui mihi Titiũ hæredem, & ab eo multa legata reliqui & parẽ & in diem, & sub cõditione: postea ei substituo Seiũ, & ita repetij legata relicta à dicto instituto, & à dicto substituto. Item dãto substitutum, q̃d si habueris hæreditatem meã ex substitutione, des, & solua: ea legata, q̃ reliqui ab instituto. Quæritur, nunquid substitutus habens

legatis hæc verba quæ adiici solent, item dare damnõ mutat substantiã legati. B.

LIX.

Extoribus omnibus, qui sui essent cum moreretur, legatis: quæsitum est, an & is, quẽ postea ex his ostiarium fecisset, legato contineretur? Respondi, contineri. non enim ad aliud artificiũ, sed ad alium vsum tradu ctum esse.

Masculinum concipit fœmininum. Bar.

LX.

VI duos mulos habebat, ita legauit, Mulos duos qui mei erunt, cum moriar, Seio hæres dato. Idem nullos mulos sed duas mulas reliquerat? Respondit Seruius, deberi legatum: quia mulorum appellatione etiam mulæ, quemadmodum appellatione seruorum, & seruæ plerunque cõtinentur. Id autem eo venit quod semper sexus masculinus fœminiuũ continet.

Vbi personarum vel rerum identitas est: dictio item, inducit repetitionem precedentis qualitatis.

LXI.

N repetendis legatis hæc verba quæ adiici solent, item dare dam-

modo hæreditatẽ meã ex substitutione, teneatur præstare dicta legata omnia pariter, & vt̃ q̃ sic, quia in repetendis ab eo legatis non fuit mentio facta de die, vel conditione dictorum legatorum: dicitur tamen hic, quod ita, & taliter teneatur præstare substitutus legata, sicut relicta ab instituto fuerunt. Viu.

In repetendis. Lego Titio decem sub cõditione, vel in diem: Item eidem, vel alij eo amplius fundum: videor in secũdo legare decem. & erit repetitio diei, vel cõditionis tam ad decem, quam ad fundũ: vt §. eo. l. si sic

si sic.& l.si tibi purè. & ĵ.de cond.& demon.l. auia.& l.libertis omnibus.& s.de cond.insti.l.cum seruus. & ĵ.ti.2 l.codicillis.in princ.& per has ll.ponitur hic casus,nisi conditio esset talis,quæ redderet secundū legatum inutile.vt s.titu.2.l.si quis à filio. 1.& 2.respō.

Sed quid si dixerit, lego Titio decē sub conditione:item Seio fundū, an videatur conditio repetita ? Videtur quòd non. quia nō est repetitio legati, scilicet eiusdem, neque legatarij eiusdem, nec est ibi illud verbū eo amplius, vel simile: sed hæc lex est argum. contra. Item facit ĵ.de condit. & demonst.l.legatum. & ĵ. de fun. instru. & instr. leg. l.3.1.respond.

Vi filium.

Titius instituit sibi hæredes filium suum, & nepotē, & prælegauit nepoti prædiū Titianum, & Seianum, & ea quæ in dictis prædijs erunt tempore mortis sui testatoris, excepto Calendario, quod erat in dictis prædijs in quadam arca, id est excepto libro rationū debitorū testatoris: quod quidem Calēdariū cuidam alij legauit: postea tēpore mortis testatoris fuit inuētum in dicta arca non solū Calendarium, sed ēt pecunia numerata eidē Calēdario destinata per testatorē quā quidem testator exegerat à quibusdā debitoribus, qui cō tinebantur in dicto Calēdario,vel aliunde habuerat, & in dicta arca posuerat.nunquid dicta pecunia continetur legato, sicut & Calendarium. Et dicitur quòd sic,sicut continentur in legato Calēdarij prædicta illa nomina,quę contraxit defunctus post dictum testamentum à se factum de pecunia quam exegit à quibusdam debitoribus, qui in dicto Calendario cōtinebantur: de quo quidem vltimo non est dubium, quia permutatio nominum non perimit, vel minuit fideicommissum. Viu.

Excepto Calendario. Quod alteri legauit:& sic à legato nepotis excepit. Vel dic secundm R. quod præter Calendarium legauit, & hoc eidem similiter legauit.Accur.

Videbatur.Et certè,scilicet quòd non debeatur nepoti secundum primum casum. Vel dic & malè secundum alium.& ideo statim corrigit,cum dicit, ego autem. &c.

Voluit.Alij quàm nepoti secundum primum:vel nepoti secundum alium.

nas esto, & ad conditiones,& ad dies legatorum easdem repetendas referri, Sabinus respondit.

Calendarium continet nomina debitorum,& pecuniam ad calendarium destinatam, siue calendarium legetur,siue à legato excipiatur. Bar.

LXII.

Vi filium, & nepotem hæredes instituerat,certa prædia,quęque in his mortis tempore sua essent, nepoti per fideicōmissum dederat, excepto Calendario, mortis tempore in ea arca, in qua instrumenta,& cautiones debitorum erant, pecunia numerata inuenta est. Plerisque videbatur, vix verisimile esse, vt testator de pecunia numerata sensisset. Ego autem illud dignum animaduersione existimabam: cum quis Calendarium præsari alicui voluit, vtrum ne nomina duntaxat debitorum præstari voluisse intelligendus sit, an verò etiam pecuniam, si qua ab eis

Cedere debere. Duplici ergo ratione pecunia,de qua quæritur,nepoti debetur:tum quia in fundo cōtinetur tum quia Calēdario, qđ fuerat nepoti legatū, cedit:si ibi fuit destinata pecunia nominib' factēdis, & hoc secundum secundam lecturam.secundū aliam

exacta, eidem tamen Calendario destinata fuerit? Et magis puto, quemadmodum si exactæ pecuniæ, & rursus collatæ essent, permutatio nominum non pertineret, vel minueret fideicommissum: ita ipsas quoque pecunias si adhuc Calendario, id est, nominibus faciendis destinatæ essent, eidem fideicommisso cedere debere. quinetiā illud quoque putem defendi posse, vt non modò à debitoribus exactæ pecuniæ, sed quacunque de causa redactæ, eidem tamen rationi fuerint destinatæ, fideicommisso cedant.

Negotiatores dicuntur qui cum alijs contrahunt, secus in in eis qui exercent aliquod officium, vbi contractus non immineret. Bartolus.

LXIII.

Egatis seruis, exceptis negociatoribus, Labeo scripsit, eos legato exceptos videri,qui ppositi essent negotij exercēdi causa: veluti qui ad

duplici ratione à legato nepotis excep tum videtur,& dicitur calendarium liber rationum, seu nominum,eo quòd calendæ terminorum fu nt ibi. & facit ĵ.de adi. leg. l. filio § si & s e.l. vxorem.§ legauerat & ĵ.tit. 2.l.generali.§. vxori. & ĵ. de fund. instr.& instru.leg. l, nepoti. & s.de hær. inst.l.ex facto §. rerum.& s tit.1 l. Caius.& C.de verb. signi.l.2.

in P.Fl. collocate.

Egatis. Legaui tibi oēs suos meos exceptis illis, qui sunt negotiatores. certè videntur excepti illi serui de legato, qui sunt præpositi ad vendendum. & ad locandum, & conducendū, & ad aliquid aliud quod appellatione negotij exercendi continetur. Alij autem non videntur excepti, quamuis habeāt artificium, vel officium: puta cubicularij, vel obsonatores, vel piscatores.

Calendarij qđū

¶ Si ex officio.Titio legauit omnes seruos meos cocos, & ostiarios, qui serui dicūtur habere officiū, & non artificiū. postea ante mortē meā feci de coco, vel ostiario seruo lecticarium, vel in alio artificio eū posui:certe quantum ad eos,qui inerāt de dictis officijs ad artificium extinguitur legatum:quia per artificium mutatur officium:licens autē ii de artificio transissent ad officium:quia non extinguitur propter hoc legatum:quia artificium non mutatur per officium ad quod destinantur serui.

¶ Si vnus seruus.Ego habebam multos seruos cocos, qui sciebāt diuersas epulas facere,& optimè erāt docti circa hoc,sicut est Botus:& habebam plures textores & plures lecticarios & habebam vnum seruū Stichum.q̄ erat bonus cocus & textor,& lecticarius,magis tamen versabatur in coquina, quàm ad texendū, vel faciendū lectos.teci testamentum, & legaui Titio cocos,& Seio textores,& Caio lecticarios:quæriē cuius legato cedat Stichus prædictus? & dicitur quod legato Titij cedet,cui coci legati fuerunt: quia magis vt dixi,versabatur Stichus in coquina, quàm ad texēdū. vel ad faciendum lectos.

¶ Ornatricibus.Ego habens multas ancillas,quę scie bant

bāt ornare dominas:legaui ornatrices meas Titio certe continentur legato omnes ancillæ,quæ sciebāt ornare,siue steterūt apud magistrum, qui docebat ornare,per duos menses,siue plus,siue minus,reprobata illorum sententia,qui dicebant illas non cedere: quæ

In P.Fl. piscatoribus.

non steterant apud magistrū per duos mēses:& ea ratione hoc dicebant: quia illæ adhuc addiscere poterat, sed certè eorum dictū non erat bonum,nec ratio: quia illæ quæ steterant per 20.an. apud magistrū, possent adhuc addiscere, quia oē artificiū suscipit incrementū per exercitium.

¶ Pecoribus. Legaui tibi pecora mea. certè omnesquadrupedes quę gregatim pascūtur, continentur,& porci etiam. Sed si lego iumēta, nō continentur boues,nec ecōtra.Sed equis legatis bene continentur equæ: ouibus autem legatis non continētur agni : & cognoscemus agnos inspiciēdo consuetudinem illius regionis vnde erat testator : ouib. autem legatis continentur anseres,& phasiani,& gallinæ, & domunculæ, in quibus eas tenebat testator.non autem continentur custodes dictarū auium. hoc dicit cum l. sequen.Viu.

Obsonatores dicūtur obsoniorū emptores.est aūt obsoniū q cqd in cibo ad dię, prēter panē,& vinum.

Obsonatores. Qui custodiunt dominum in lecto,vel obsonatores,qui resonant,& cāntant domino in mensa.

Si ex officio. Quod est generale nomen ad oē ministerium,sit artificium,vel non,secundū 10.ītē secundum R,in officio habetur,q̄ aliās(vt puto)ministeriū appellatur,mulio,agaso,opilio,saltuarius,armiger,dapifer,cocus,pastor,ostiarius,pictor,& alij,qui sine vlla arte ministeria sua dominis exhibent: de quibusdam quorum habetur mentio s.eo.l cum quęreretur.

Transierit.Voluntate testatoris. Azo.vt quia cū legasset muliones,aut opiliones tuos,de vno istorū mechanicū,vel artificē fecerit:vt lecticariū.Itē hoc fi expresso ,prio noīe:vt s.de cap.dimi.l tutela.circa prin.

Transierit. Legatis seruis officialibus.

Extingui. In seruo mutato.

Officium.Quod non est artificiū:& idem est vt mutetur artificium per artificium eadē ratione:vt s. eo.l. textoribus. & qua ratione mutatur officium,eadē ratione testatoris volūtas:nō ita econtra de artificio ad officium,vt subijcit,& est ratio secundum Ioan. quia officium in quo prius erat seruus,non potest dici artificiū:& sic nouum statū incipit habere:ii aūt prius etat in artificio,& postea trāsiuit ad officiū,secus est: quia artificium potest dici officium. hæc autem ratio

emendum, locandū,conducendum præpositi essent,cubicularios autem, vel obsonatores, vel eos, qui piscationibus præpositi essent,non videri negociationis appellatione contineri, & puto veram esse Labeonis sententiam.

Artificium extinguit nomē officij: non econuerso.

Si ex officio quis ad artificium transierit, quidam rectè putant, legatum extingui, quia officium artificio mutetur. Non idem econtrario, cū lecticarius cocus postea factus est.

Seruus cedit legato eius artificij in quo plus versatur.

Si vnus seruus plura artificia sciat,& alij coci legati fuerint, alij textores,alij lecticarij, ei cedere seruum dicendum est, cui legati sunt, in quo artificio plerumque versabatur.

Legatis ornatricib. cedunt

scholares illius artificij.

Ornatricibus legatis, Celsus scribit, eas, q̄ duos tantum menses apud magistrum fuerint, legato non cedere, alij & has cedere,ne necesse sit nullā cedere, cùm omnes adhuc discere possint, & omne artificium incrementum recipiat, quod magis obtinere debet,quia humanæ naturæ congruum est.

Pecoribus legatis,Cassius scribit, quadrupedes contineri, quæ gregatim pascuntur. Et sues autē pecorum appellatione continentur, quia & hi gregatim pascuntur. sic denique & Homerus in Odyssea ait:

Δήεις τόν γε σύεσσι παρήμενον, οἱ δὲ νέμονται, Γὰρ πόρος ἠεῖεν ἐπὶ, τε κρύνη Ἀρέθουσα. Iumētis legatis boues non continentur, nec contra.Equis aūt legatis,& equè cōtinentur. Ouibus legatis, non cōtinentur agni. Quādiu

ceſſare videtur, vbi ex artificio tranſit ad aliud artificium: ideoq; R.reddit aliam rationem quę nō cessat: quia officium artificio ideo mutatur, non aūt artificium per officium : quia artificia potentiora sunt : & cum quidam animi perpetuitate discuntur, eo quod indeuberior,& honestior quæstus percipitur.officia vero ad tempus propter necessitatē,vel inopias insurgentes subeuntur, secūdā R.

Non idem econtrario. Si de artifice fiat officialis, legatis artificibus : quia non extinguitur legatū seruo mutato. & Græcū. est istud.

Lecticarius. Qui facit lecticas, & sic est artifex.

Cocus.Nomē officij cū erat vsita torum ciborum cocus,secus si subtilia præparat cibaria vt s.de ędil edic.leg. si quid.§.fi quę est cōtra. Item contra, ĵ. proxi. § item cōtra, s.qui mod.vsusfru. ami l.si cui balneū. sed ibi ministerium pro artificio ponitur.est enim ministeriū genus: vt modo dixi.

Factus est. Nam non per hoc desinit lecticarius esse. sed quid si de officio ad officium? Resp.videtur extinctum.

Artificia. Impropriè quo ad cocos : proprie quo ad alia artificia dicit. nam cocus nomē officij est : vt s.proxi §.vel dic de subtili coco hic loqui, ibi de communi,vel vt ibi nato.

Alij.Legatario.Accu.

Alij Lecticarij.Scilicet legati fuerunt & facit ĵ de aur.& arg.leg.l.Pediculis.§.argento,& de supel.leg.l. Labeo.& s.ti.2 l.Titię textores.

Versabatur.Is,qui plura habebat artificia.

Ornatricibus. Ancillis quę ornant dominas. Item colimetæ.vt s.e.l.item legato.vel ornant pannos quos dicunt frisare.

Non cedere. Quia nesciunt ornare, sed addiscunt. sed contra est:vt subijcit.

Alij.Sapientes.

Cedere.Supra tit. 1.l.Titia.§.Lucius.

Incrementum.Sic C.de re milit.milites.lib.12.

Humanę naturę.Quæ affectat addiscere:ut ĵ.de fideicom.lib.l.apud Iulianum.

Pascuntur.Sic Init.ad legem Aquil.in princ & sup. ad legem Aquiliam. l.2.

In Odyssea.Nomen libri Homeri:& sequitur Græcū nullius vtilitatis. Accur.

Non continentur.Vt s.de ædi.edict.l.ædiles §.iumentorum.& ĵ.de verb.signifi.l.boues.

Equę.Vt s.e.l.qui duos.& ĵ.de verb.sign.l.pronunciatio.

Vnde apud Cice. Cato maior Solonem commēdat, q̄ le quotidie aliqđ addiscētē senē fieri diceret.

Cocus nomē officij. Amplius hāc gl. vt cocus qui delicata cibaria pparat:& officiū hēat, & artē.sm Io.Ant.in c.1. de iagit.vbi allegat ad hoc text.ī c.ne tales. de cōse.dist.5 & d hoc plene per Lu. Ro.singu. 649. inci. nnnqd ēt Franci. de Cre. sing. inci.statuto cauet. Sed aduerte q̄ hoc fallit i coco imperatoris, vel Papę q̄ habet dignitatem.per Bald.in c. 1.in ti. qs di. ma. in vsi feu. alias in ca. 1.d feudo gar.& Roma. vbi s. ac Mād.in 3. q.6 Regu.nu.3.

In P.F. Odussia.

Locum hunc Homeri. ex Odyss.xiij. nobis reposuit Alcinoi. ptermis.2.

Id est, sectante videas q̄ erant p̄ pascua porcos.ad Co

sacis saxũ iuxta fontemq; Aethusam.

ciatio. in prin. & l. 1. & j. eod l. seruit. Accur.

Sumendum. Hoc viu deficiente lex dicit anniculũ: vt §. eo. l. cum quaereretur. in prin. vnde Horatius. Vsus & arbitrium est, & vis. & norma loquendi R. & est ad hoc j, eo. l. serui. §. fi. & §. eo. l. librorum. §. 1. & de supel. leg. l. Labeo. & j. de aur. & arg. leg. l. pediculis. §. argẽto. & §. titu. 1. l. fi. seruus plurium. §. fi.

A Vibus legatis. Gallinæ fyluestres, puta phasianæ fœminæ: ut patet per sequentia. diuersum enim ius in his, & domesticis obseruatur: vt Insti. de re. diu. §. gallinarum.

Auiaria. Id est, gabiæ vbi stant aues: & hoc ideo qa fine his leuiter fugerent aues. Item hoc est verum, si testator talia habebat, aliàs secus, vt §. tit. 2. l. fi domus. in prin. Ac.

Phasianarij. Id est, serui, qui sciunt artificia capiendi aues. vel dic esse falcões, vel accipitres, vel astures, qui aliàs aues capiunt. Hug. Prima verior, vt patet: quia subiicit de pastore, & secundũ hoc astures auium nomine ptinentur.

Vi saltũ.

Ego habebam vnam villã, in qua morabar in æstate: & habebam ibi pecudes, & boues pone: & eas, & eos faciebam semper ibi stare. Itẽ habebam quandam aliam villã, in qua morabar in hyeme, & habebam capras, quas ducebam mecum in villam prædictam, in qua morabar in hyeme, & easdem capras ducebam mecum in æstate in villam prædictam. in qua morabar i æstate: feci testamentum, & dictam villam æstiuam legaui Titio cum his rebus, quæ ibi esse solent: certe non videntur legatæ dictæ capræ, sed dictæ pecudes, & dicti boues sic. Viu.

In P. Fl. incipit, Iuliano respondit.

Cõcor. c. solitę. §. nos aũt, ĩ fi. ibi nihil excipiens q dixi qđ cũque. & gl. in vers. qđcunq; ibi, q dicit ola, nihil excipit, ex de mai. & obe.

In hybernis. Scilicet saltibus. sunt enim æstiui, & hyberni: vt j. de acqui. pos. l. peregre. §. fin. & l. 3. §. saltus. Item no. non dicitur esse in fundo, quod ad tempus est ibi. sic §. eo. l. vxorem. §. legauerat. & de pign. l. debitor, & j. eo. l. qui filium. & j. tit 2. l. generali. §. vxori. & j de aur. & arg. leg. l. fi vxori. §. cum ita.

Vlianus. Medietas prædij Seiani pertinebat ad me iure dominij: & aliam medietatem obligauerat mihi Seius. ego legaui Titio omne, hinc totũ dictum prædium. videor certè legasse etiam illam partem, quam habeo in pignore.

LXIIII.

Vibus legatis, anseres, phasiani, & gallinæ, & auiaria debentur. Phasianarij autem, & pastores anserum non continentur, nisi id testator expresserit.

Verbum solet, denotat perpetuitatem. Bar.

Hæc conditio, si mens erit, intelligitur in solidum, si testator hoc senserit. Bar.

LXV.

Vi saltum æstiuum legauit, & hoc amplius etiam eas res legauerit, quæ ibi esse solent, non videtur de illis pecoribus sensisse, quę hyeme in hybernis, aut æstate in æstiuis esse solent: sed de illis, quæ perpetuò ibi sunt.

Qui omne dicit, nil excipit. Bartolus.

LXVI.

Vlianus respõdit, testatorem adiciẽdo, Prædium Seianum omne, eam quoq; partem fundi suprascripti, quasi ad se pertinentem videri per fideicommissum reliquisse, quam ex cã pignoris nactus esset, saluo, siure debitoris.

Verba enunciatiua futuri euentus, non inducunt dispositionem. Bar.

Ex his verbis, Curate agros attendere, & ita fiet, vt filius meus filios vestros vobis condonet. fideicommissum peti non posse.

Hæc conditio, si mens erit, intelligitur in solidum, si testator hoc senserit. Bar.

Seruos communes ita a Seia relictos, Si mei erunt, cùm moriar: non deberi, si modò hoc sensit testatrix, vt ita deberentur, si in solidum eius fuissent. Prædiis σὺν ταῖς ἐπιτηδείαις, quæ in ea possessione sunt relictis: mancipia quoque prædiorum, cùm illic testamenti facti tempore fuerunt, cedent, sed & quæ postea accesserunt, si modò hoc testator manifeste expressit.

LXVII.

¶ Ex his. Ego manumisi duos meos seruos, & reliqui in potestate filios eorum, postea feci testamentum. & institui mihi haredem filium meum Titium: & ita fui locutus dictis duobus libertis, o liberti curate attendere agrum meum Titianum, & Seianum, & ita fiet vt filius meus filios vestros vobis cõdonet. me mortuo petebant dicti liberti filios. certe non possunt.

¶ Seruos Seia habẽs mecum communes duos seruos, ita eos legauit Titio, si fuit. Seiæ essent: dicti serui, cum moreretur Seia. & ita volebat valere legatum, si tempore mortis essent sui in solidum. certe in tẽpore mortis non inueniũtur sui in solidum, non debentur Titio.

¶ Prędiis Legaui Titio prædium Titianum. & Scianum cũ his omnibus. quæ in ea possessione sunt: certe mancipia, quę sunt in dictis prdiis tempore quo feci testamentum, cedunt legato, nõ autem illa, quę in eis fuerũt postea, nisi ego testator specialiter de eis dixerim, quod ce derent legato. Viu.

Omnes. Secus si simpliciter fundum Seianũ legasset: qa tunc eam tantum partem, quæ sua est legasse videtur: vt §. ti 2. l. 5 & 6 § j & §. 2. lic §. e. l. textorib⁹.

Enthecas, hicin tellige dotes de quibus j. de fun. instl. §. 3. §. dotes prdiorum,

Debitoris. Aliàs liberationis, vt scilicet debitor possit luere: eam enim partẽ respectu sui iuris tã tum legasse videtur: sic §. de lega j. l. fi domus. § fin & l. Ienatus. § fin.

Attẽdere. Alias accendere, aliàs vẽdere, aliàs attẽtè.

Cõdonet. Vobis libertis: quorum filij remanserunt serui, & erant futuri serui filiorum domini: & dicondonet, vt vos manumittatis, vel ipsi manumittant, ut ita vobiscum possint manere. Accur.

Non posse. De rigore verborum, secus de æquitate vt §. eo. l. pater filium. §. pen. vel vt ibi, vel dic, vt not. §. ti. 1. l. vnum §. fi.

Sentit. Et hoc probetur. nam alia pars, quę erat testatoris, debetur: vt §. ti. 2. l. 5. §. fi. & l. 6. in fin. & de cond. inst. l. 2. in princ. & §. eo. l. qui concubinam. §. Stichus. Accur.

Prædiis. Hoc est Græcum, i. insertis

Tempore. Sic j. de auro, & arg. leg. l. si ita. & j de lib. leg. l. fi. in fi. & no. §. eo. l. nomen. §. 1.

Accesserũt. Vt j de fun. instr. l. 1. in mãcipia. q vt contra, & hoc vbi legatari⁹ accedere fec. t: vt §. ti. 1. l. cũ ita.

Non

Non aliter. CASVS. Habebam fundum Titianum, & Seianum, & quilibet habebat per se cõstitutus: legaui Titio fundum Titianum cum in animo gerẽ legare ei Seianum: certè debebitur ei Titian⁹. nisi euidenter appareat me voluisse ei legare Seianum.

¶ Titius. Fecit codicillos Titius, & ita in eis cauit, Publio Mæuio dari volo oẽs seruos meos iuuenes, quos in ministerio habeo: quęritur qui cõtineantur appellatione iuuenum? & certe illi quos Titius voluit: si autem non apparet quos voluit cõtineri, existimabimus eum iuuenem esse, qui maior est viginti quinquennis, & minor 70. Viuianus.

A significatione. Magis vsitata H. ad quod est j. de supel. leg. l. Labeo. Accur.

Aliud. Quam sonare verba videntur.

Testatorem. Tũc enim receditur à significatione verborum vt j. de auro & arg leg l. pediculis. §. Labeo. & de condit. & demon. l. Publius. §. 1. & in alio, quando est talis regionis consuetudo: vt j. de fund instru. & instru. leg l. cum de ianiõ. s. §. afinã. in fi. § & in alio: vt supra tit 2. l. 4. Item contra j. titu. 2. l. si alij: sed potest dici quod ibi erat dubiũ. quid testator senserit. Item facit §. de exercitio. l. 1. §. ti is. ibi in re igitur &c. & j. qui, & à quib. l. prospexit. Item opponi. vt not. C. de fideicommiss. l. voluntatis. & facit C. de fidei commiss. l. cum virum, & not. §. de legi. & senatusconsl. non possunt. Item oppon. j. de reb. dub. l. ambiguo. Sed dic vt ibi.

Plus ergo ętatę vsui, quã si significationi. cõcor. glo. 1. post prin. in c. nonnulli. vbi allegatur hæc lex, ex. de referip.

P. F. cæterũ exitii mari posset iuuenis, is q a dolescẽtis excessit ętatẽ quo ad incipiat. &c.

Iuuenes. Seruos.

A qua. Id est, vnde incipiat dici iuuenis, & vsquequo.

Ad notionem. Sic C. de fideicommiss. l. voluntatis. & §. eo. d. l. Stichus.

Ad definitionem. Id est, ad strictam verborum significationem.

Posse. Considerato vero sensu verbi.

Ætatem. Id est, compleuit 25. ann. vt §. de minor. l. 1. in fin.

Seniores. Is est senex. qui est à 70. an. §. vt j. de iure imm. l. maiores. & instit. de excusa. tuto §. item maior. Item maior quandoque 60. an. vt §. de adop. l. fi pater. §. fi. quandoque 55. an. vt C. qui ætas. lib. 10. l. fi. hoc secundum leges: sed secundum vulgares prouinciarũ mores, & ipsarum varietates, verborum significatio sępe mutatur, secundum R. j de fun. instr. & instr. leg. l. cum de lanionis. §. fi. in fin. & facit supra in princip. huius legis.

Facit optimè. c. ad abolendã in gl. sup vers. in ęcularib⁹. ante. fi. extra de fil. presb.

LXVIII.

Si cui. CASVS. Legaui Titio lanam meam: certè continetur lana filata & non filata, dum tamẽ nõ fit tincta. Item cõtinetur carminata. & nõ carminatas succida, & lota: sed lana filata, quæ iam ordita est in tela non continetur, nec tomentum, id est, coopertorium de lana factum: nec ea lana de qua ego testator feci vestimentum gratia valetudinis, vel deliciarum, vel medicinæ, sed bultrones bene cõtinentur, & lana leporina, & anserina, & caprina, & linea: non autem cotone tur linum. Qnid si lego Titio linum meũ? certè cedit legato linum filatum & non filatum, & pectinatũ: & quod iam est orditum in tela, & linum tinctũ: quamuis aliud fit in lana: vt dictũ est supra. Quid de versicoloribus? & certum est quòd appellatione lanæ nõ cõtinentur versicoloria mea: sed legatis versicoloribus omnia ei videnẽ legata, quæ tincta sũt & neta: & carminata, & pectinata, quæ non sunt detexta, nec cõtexta. Sed nũ quid purpuræ continẽtur? & certè ea, quæ tincta nõ sunt, nõ continentur: ergo purpura bene cõtinetur, quia bene est tincta: & non habet naturalem colorem. quod si legaui ei purpuras meas, certè cedit legato omnis generis purpura: coccum tamẽ non continetur, id est, quædam purpura intrinsecus viridis, & extrinsecus rubea. buccinum autem, & ianthinum bene continentur, & subtegmen factum: lana autem destinata causa tingendę purpurę nõ continetur. Viu.

Vlpianus lib. vnic. ad Sabinum.

Plus ergo ętatę vsui, quã si significationi. cõcor. glo. 1. post prin. in c. nonnulli. vbi allegatur hæc lex, ex. de referip.

Cęterũ * existimari posse eũ iuuenem qui adolescentis ex-

Ant. Aug. emen. li. 4. c. 16. admonet, legẽdum, eẽ ex P. F. qđ tinctũ nõ est, sed ἀυτόχρως qua dictione significatur, quod ita plena tũ est nulla arte fucatũ. Cuiusmodi Virgil. finxit. Nec varios discet mẽtiri lana colores, ipse sed in pratis aries iã suaue rubenti. Murice iã croceo mutabit vellera luto Spõte sua Sãdix pascẽtes vestiet agnos.

Et sic in definita æqpollet vniuersali sup quo vide in c. vt circa, ĩ glo. super versiculo aliorũ ecclesiastico rũ. ex. de elec. lib. 6.

Non est tincta. Item cõtinetur carminata. & nõ carminatas succida, & lota: sed lana filata, quæ iam ordita est in tela non continetur, nec tomentum, id est, coopertorium de lana factum: nec ea lana de qua ego testator feci vestimentum gratia valetudinis, vel deliciarum, vel medicinæ, sed bultrones bene cõtinentur, & lana leporina, & anserina, & caprina, & linea: non autem cotone tur linum. Qnid si lego Titio linum meũ? certè cedit legato linum filatum & non filatum, & pectinatũ: & quod iam est orditum in tela, & linum tinctũ: quamuis aliud fit in lana: vt dictũ est supra. Quid de versicoloribus? & certum est quòd appellatione lanæ nõ cõtinentur versicoloria mea: sed legatis versicoloribus omnia ei videnẽ legata, quæ tincta sũt & neta: & carminata, & pectinata, quæ non sunt detexta, nec cõtexta. Sed nũ quid purpuræ continẽtur? & certè ea, quæ tincta nõ sunt, nõ continentur: ergo purpura bene cõtinetur, quia bene est tincta: & non habet naturalem colorem. quod si legaui ei purpuras meas, certè cedit legato omnis generis purpura: coccum tamẽ non continetur, id est, quædam purpura intrinsecus viridis, & extrinsecus rubea. buccinum autem, & ianthinum bene continentur, & subtegmen factum: lana autem destinata causa tingendę purpurę nõ continetur. Viu.

Neta. Id est, filata. nam neo, id est, subtiliter filum colo traho, secundum Hug. licet aliter alij hoc exponant. Accur.

Non est Not. appellatione lanæ non contineri tincta vt infra §. 1. & § lino. Sed contra infra, de auro, & arg. lega. l. pediculis. §. Labeo vbi dicit contineri. Sol. inspecta naturali significatione continetur, vt ibi & infra de acquir. rer. dom. l. sed si ex meis. §. fi. vbi dicit non definere esse lanam, licet tincta sit. sed cõsiderata voluntatis interpretatione non: vt hic: quæ præualet, secundum R.

Vt puta. Hæc exempla de neta, & non neta possunt intelligi, & non est vis: quia clarè soluet.

Facta. tũc est facta, quãdo est carpinata, & pectinata, & batutta, & in manellis parata ad ponẽdũ in tela.

Stamen. Stamen dicitur lana quæ trahitur à trama. nam trama remanet in dãtibus pectinum: & sic bona lana, & purgata, ex qua orditur postea tela appellatur stamẽ, & trama, quę remanet. appellatur subtegmen: ex qua postea texitur tela ordita, hoc stamen aliqui vocant barbam lanæ.

Netam. Non tamen tinctam: vt §. in princ.

Peruenit.

In P. F. quoad.

a Peruenit. Id est, ita est parata: vt solū restet texere: nondum tamen est tela posita, quia tunc lanæ appellatione non continetur, licet secus sit in lino: vt infra §. linum autem.

b Succidam. Quæ tonsa est de inferiori parte ouis, id est, à corpore. Succida dicta: quia plena est succo, id est, ludore, & pinguedine ouis: & affert sanitatem. vel dicitur succida, id est, non lota: vt statim colligitur. nā beccarij malitio si non lauant, vt plus ponderet: & p hoc facit quod subijcit de lota.

Non sit. Dic vt §. in princ.

Quid tomentum, pulchrè Nebrif. in lexico suo iuris ciuilis, in hac ipsa dictione.

Tomentum. Genus vestis de lana: nō autem dicas quod lana habeat aliud tomentū, quātamam: quæ bene continetur lanæ vocabulo: vt §. eod. l. 1. §. quæritum est. Vel dic tomētum est coopertorū quoddā de lana factū vt est lana, vel fragana, qua vtuntur rustici pro culcitris.

P. Fl. & hoc,

Valetudinis. Hoc & sequens nescio quale erat.

Id est lignea lanam putā q̄ gossipinis aut ei' generis arboribus depectitur.

Nec ea. Scilicet lana. Accur.

Fomentationis. Calefiebat, vt foueret stomachum. Accursius.

Vide hic Alc. lib. p. termin. 2. hoc ipso tu. item ēt lib. parer 6. ca. xxv. & Herm. in corol. ad Dioſc. ca. 326.

Lanatæ. Vnde lana non est tonsa ad huc: non autem dicit de pellibus quibus operimur.

Et has. Scilicet pelles lanatas.

Vide in hūc locū Lau. Val. lib. eleg. 6. c. 470.

Leporinam. Si lanam habebat.

Anserinam. Vt plumam, & semper dic, si vt lana ad panum vtebatur.

Et de ligno. Scilicet lana. vt de cannis: vt dicunt, fortè id quod in vallibus producunt canellæ.

n Factum. Quando nō restat, nisi vt ponatur in tela: licet quidam aliter dicant: vt no. §. ea. in prin.

o Netum. Id est filatum: vt in prin. huius legis.

In tela est. Quia lana, quæ est in tela, non cōtinetur vt §. §. 1. & j. prox. §. itē differt in tincto lino, & lana: vt subijcit, & est ratio vtriusque diuersitatis quia plus pretio sitatis accipit lana per tincturam, & per telam, quàm linum, secundum Ir. sed Rom. non curauit reddere rationem.

p De versicoloribus. Id est, de versis in alium colorē, quàm naturalem. Et dic quæstionē esse, an appellatio nē lanæ cōtineantur versicoloria. & secundū hoc q̄ dicit, sed ea quæ tincta sunt, scilicet naturaliter. & sic facit §. ea. l. in prin. & quod ibi no. Alij dicūt quęstionem esse, quę legatis versicoloribus videantur legari: & quod subijcit. & contrabat, non resp. sed ibi: sed ea videri legata, scilicet legando versicolaria quæ tincta sunt scilicet accidētaliter, scilicet cum color naturalis est mutatus.

talem peruenit. Et sciēdum est, succidā quoque contineri, & lotā, si modò tincta non sit. Lanæ appellatione, tomentum non continebitur. Sed nec ea lana; ex qua quis quasi vestimentum fecerit valetudinis, vel deliciarum gratia, cōtinebitur. Nec ea quidem, quæ fomentationis gratia parata sunt, vel medicinæ, lanarum appellatione continentur: Sed & pelles lanatæ continent. nam & has lanæ cedere manifestum est. Lana legata, etiam leporinam lanam, & anserinam, & caprinam credo contineri, & de ligno, quam ἐριοξύλον, Græci appellāt, linum autem lana legata vtiq; non continebitur. Lino autē legato tā factum, quàm infectū continetur, quodque netum, quodque in tela est, quod nondum est detextum. Ergo aliud in lino, quàm in lana est. Et quidem & si tinctum linum sit, credo lino contineri. De versicoloribus videndum est. Et constabat apud veteres, lanę appellatione versicoloria non contineri, sed ea omnia videri legata, quæ tincta sunt, & neta, quæ neq; detexta, neq; contexta sunt. Proinde quęritur, an purpura appellatione versiculorum cōtineatur? Et ego arbitror ea, q̄ tincta non sunt, versicoloribus non annumerari, & ideo nec albū naturaliter, neq; nigrum contineri, nec alterius coloris naturalis. Purpuram autem & coccum (quoniam nihil natiui coloris habent) contineri arbitror: nisi aliud sensit testator. Purpuræ autem appellatione omnis generis purpurā contineri puto: sed coccū non cōtinebitur, buccinum, & ianthinum continebitur. Purpurę appellatione, etiam subtegmen factum contineri nemo dubitat. Lana tingendæ purpuræ causa destinata, non continebit.

Sui dicuntur serui, qui ad aliquem pertinent iure dominij, vel quasi, secus si iure vsusfructus, vel pignoris. Item secus in ijs, quæ ad vendendū habentur, vel sunt vicarij seruorum communes verò serui sui dicuntur. h. d. cum legib. seq. Bar.

Aliàs, versicolorium.

Tincta. Nota differentiam inter detexta, & contexta: vt j. de aur. & argē. leg. l. vestimenta.

Ego arbitror. Non respondet quęstioni adhuc: sed infra, purpuram autē &c.

Non sunt. Scilicet accidentaliter.

Contineri. Scilicet legatis versicoloribus.

Arbitror. Nomine versicolorium.

Coccum. Statim hoc exponit.

De purpura vide l. 1. §. 2. & 36. & de Deo inuento. Fulm. de fecula de cocco. fab. lib. 3. c. 45. De buccino, nō buccinum malis legere, ibidē. c. 36. de lātino apud eūdē lib. 21. ca. 6. & 8.

Non continebitur. Purpuræ appellatione.

Buccinum. Genus coloris: sic & sequēs & ē alias iāthinum, & alias hyacinthinum: & dē cocco bis tincto, & ū hyacinthino dicit in veteri testamēto in constructione tabernaculi. Et dē coccus bis tinct' pānus quidem seric', qui est duorum colorum, & extra videtur viridis, & intus rubeus, & qualitercūque volutus, sic apparet: & facit j. e. l. quęsitum. §. coccum. Hug.

In P. F. coloris sunt.

Ianthinum. Dic vt §. ea. l. circa princ. & dic fēm vt & ibi.

Fucinū. in P. Fl. q̄ cictionē nō facilē à doctis vsurpatam inuenias. Exo. 25. 26. & nu. 18.

Non continebitur. Purpuræ appellatione. argu. de act. emp. l. fundi. §. fi.

Vm suæ.

Legaui Titio seruos vel ancillas meas. certè illi serui cedūt legato, quos ego habui numero meorū. & q̄d dixi in seruis & in ancillis, idem est in alijs rebus taliter legatis: & continentur appellatione seruorum, & ancillarum meorū illi serui, & ancillæ, qui erant mei pleno iure. sed illi, in quibus habeo vtumfructum tantum non cōtinentur: sed bene continentur illi, qui mihi seruiebāt bona fide, & quos habebam numero meorū: & etiam illi, quos alij obligauerā. secus autē si pignori accepissem aliquos seruos: quia illi non continentur. Sed nūquid continebūtur illi mei serui, quorū operas alij locabam? Et dicitur quod sic. nō autē cōtinebuntur, nec etiā mancipia venalia, nisi ego testator hoc voluisse, & hoc appareat

Aliàs est siue ancillæ.

LXIX.

Vm suæ ancillæ,

pareat: nec vicarij seruorum meorū ordinariorū: sed illi qui sunt mihi cōmunes cum alio bene cōtinētur meorum appellatione. h. d. vsque ad l. nummis. Viu.

Scribuntur. Vt legati.

Eruos. Pleno. Scilicet saltem quo ad opinionē, vt bonæ fidei pos. vt subijcit. Vel dic pleno iure: sed non solus.

Non continebuntur. Quia nec quo ad opinionem sunt eius, qui habet vsū fructum: & hoc si fructuarius leget suos seruos: secus si proprietarius: vt infra l. proxi. Accursius.

Voluit contineri. Scilicet expressim: vt j. de auro. & arg. lega. l. Quintus. §. argento. Vel aliud est cum dicit suos, vt hic. aliud cum dicit, qui sui sunt: vt ibi, si quidem in testamentis &c. vt j. de regu. iuris, l. in testamentis. Sed argumen. contra sup. ad Sylla. l. 1. § j. & facit infra eod. l. nuper. & §. eod. l. cum suæ.

Debitor. Sic C. de pig. act.

Nequaquam. Nisi volente debitore erant in vsu creditoris. vt j. de supel. le. l. legata. § fi. & facit §. qui latifida. coga. l. sciendum. §. creditor.

Locabat. Vt tamē per dies necessarios sibi vtatur, aliàs mercis nomine magis continentur: vt inf. de auro & arg. leg. l. cum testamento.

Eum. Testatorem.

Exerceat. Emendo, & vēdendo seruos.

Mancipia. Venalia.

Sentientis. Scilicet testatoris.

Mercis. Scilicet ex interpretatione, non seruata significatione vocabuli: vt sup. de trib. l. j. §. 2. & j. de verb. sign. l. mercis.

In P. Fl. an seruorum app. &c.

Non contineri. in lib. R. est non: sed in lib. Io. est cā cellatū. & p. R. est j. de pec. leg. l. seruo manumisso. & §. eo. l. cū suæ & j. de fun. instr. & instr. leg. l. quęsitum. §. Cellsus. & j. de lib. le. l. cū ita, in fi. Item pro eo, quia magis officiis alterius, i. ordinarij sunt parati.

I quis Continētur. Vt §. ti. 1. l. 5. §. 1. & j. de verb. sign. l. pupillus. §. fin & §. de cond. inst. l. 2. in fin.

siue serui in testamento scribuntur: ij designari videntur, quos paterfamiliàs seruorum numero habuit.

LXX.

Adem in omnibus rebus, quas suas quis legauerit, dicenda sunt.

LXXI.

Ernos autem suos, vel ancillas eos accipimus, qui sunt pleno iure testantis, inter quos fructuarij non continebuntur. Sed qui bona fide testatori seruiūt, suorum appellatione magis est, vt contineantur: si modò suorum appellatione eos, quos suorum numero habuit, voluit contineri. Eos verò, quos quis pignori, hypothecę ve dedit, sine dubio inter suos legasse videbitur debitor, creditor nequaquam. Proinde si quis seruos habuerit proprios, sed quorum operas locabat, vel pistorias, vel hystronicas, vel alias similes, an suorum appellatione etiam hoc legasse videatur? Quod & præsumi oportet, nisi contraria voluntas testatoris appareat. Eum, qui venalitiam vitam exerceat, puto suorum numero non fa-

nisi contra probetur sensisse: vt §. eo. l. Iulianus. §. seruos, in fi. Accur.

Vmmis. Legaui tibi decē libras Bononiorum, & decessi, & non apparet nunc de quibus Bononinis sensi, vtrū de grossis, vel de paruis: nec apparet qualem usum intelligerē in vita mea: cum nominabam Bononinos: nec apparet qualiter illi de regione mea hoc intelligēt: nec aliqua parte testamenti mei sunt notati taliter Bononini, q̄d possit intelligi de certis, id est, de grossis, vel de paruis, certè decem libræ Bononiorū paruorum legatæ videntur: si aūt aliquod de p̄dictis quatuor apparet, illi stādi est. Vi.

Exiguiores. Vt §. tit. 1. l. si ita sit scriptum. in fi. cū suis. concordan. Sed contra j. de auro, & argento lega. l. qui lancem. Sol. vt no. §. tit. 2. l. apud Iulianū. §. scio.

P. F. alienus fuit.

Consuetudine. Locutionis: vt sup. tit. 2. l. si seruus plurium. §. fin. non vtu: & j. de vi. trit. oleoque lega. l. cum certum. quæ est cōtra. est tamen argu. contra j. ti. 1. l. si cui, & §. de ali. & ciba. leg. l. alimenta. Accurs.

In P. Fl. si neq; ex patris familiæ, neque ex regionis cōsuetudine vnde fuit neq; &c.

Ex regione. Expone, id est, consuetudine regionis: & facit inf. de reg. iur. l. semper.

Ex contextu. Sic supra de testa. l. hæredes. §. 1. & j. de ver. oblig. l. Titia. §. idem respondit.

Apparere. Quales legati sunt, ex alijs quoque apparere potest: vt sup. de leg. 1. l. si seruus plurium. §. fin. & j. de vino. trit. & oleo lega. l. cum certum. q̄ sunt contra, secūdū Io. & facit j. de ver. obl. l. inter stipulantem. §. si stipulante. & j. de suppel. leg. l. Labeo. Acc.

Hartis. Legaui tibi chartas meas, vel tabulas meas ad scribendum paratas. certè nō continentur legato libri facti, vel scripturæ. Viu.

Nemo dicet. Nisi vt §. eo. l. librorum. §. libris Ac.

Vm in substitutione. Hanc legē intelligas planā esse per casum positum §. eo. l. in repetendis. Viu.

Continentur. Appellatione ergo legatorum libertates

tes continentur. Sed contra ff. de transa. l. 1 §. Imperator. Sed dic vt ibi.

Qui studiorum causa abest, abesse non videtur. Bartolus.

Paulus de Castro ad Vitalium.

LXXVI.

QVæsitū est, Stichum seruum ex eo fundo ante annum mortis testatoris abductum, & disciplinæ traditum, postea in eum fundum non reuersum, an deberetur? Responsum est: si studendi causa mississet, non q̄ de fundo eum aliorsum transferret, deberi.

Genus in medio positum ex præcedentibus, & sequentibus restringitur.

Mæui fili, quod iam tibi maximam partem facultatum dederim, contētus esse debes fundo Sempronio cum suis inhabitantibus, id est, familia, & quæ ibi erunt. Quæsitum est de nominibus debitorum, & nummis, Eadem epistolam talem emisit, Argentum omne, & supellectilem, quamcunque habeo, tibi dono, & quicquid in prædio Sempronio habeo. An supellex, quæ in aliis prædiis, vel domibus esset, ad Mæuium pertineret? & an serui, quos ex eo fundo alijs legauit: Responsum est, nomina, & nummos non videri deberi, nisi manifestè de his quoque legandis defunctæ voluntas approbaretur, seruos exijsdem fundis aliis datos deminuisse filij legatū, de argento & supellectili, quæ alibi esset, eum cuius notio est, æstimaturum, vt id obtineat, quod testatori placuisse a legatario approbabitur.

Ea videntur esse in fundo, quæ ibi sunt, vt perpetuo sint.

Prædia quidem reliquit, adiectis his verbis, Vti à me possessa sunt, & quęcūque ibi erunt, cum moriar. Quæsitum est de mancipiis quæ in his prædijs morata fuerunt, vel operis rustici causa, vel alterius officij, cęterisq; rebus, quæ ibi fuerunt in diem mortis, an ad legatarium pertinerent? Respondi, ea omnia de quibus quæreretur, legata videri. Peto, vt fundum meum Campanum Geneſiæ alumnæ meę adscribatis, ducentorum aureorum, vti est. Quęritur, an cum fundo & reliqua colonorū, & mācipia, si qua mortis tempore in eo fuerunt debeantur? Respondi, reliqua quidem colonorum non legata, cætera vero videri illis verbis (vti est) data.

Appellatione materiæ non continetur materiatum, quod ad suam materiam reuerti nō potest. Bar.

Illud fortasis quæsitum sit aliquis, cur argenti appellatione etiam factum argentum comprehendatur, cum si marmor legatum est, nihil præterea rudem † materiam demonstratum videri possit? Cnius hæc ratio traditur, quippe ea, quę talis naturæ sunt, vt sæpius in sua posſint redigi initia, ea materiæ potentia victa, nunquam vires eius effugiant. Coccum, quod proprio nomine appellatur, quin versicoloribus cederet nemo dubitauit, quin minus porro coracinum, aut hysginum, aut melinum suo nomine, quàm coccum purpurave designatur.

Res æstimatæ in dotem datæ non continentur in legato empti, vel parati, si non fuerunt ad vsum traditæ.

Cùm vir ita legasset, Quæ vxoris causa parata sunt, ei do, lego. ego apud prætorem fideicommissarium petebam etiā res æstimatas, quarū pretium in dotem erat. nec obtinui, quasi testator de his rebus [s] non sensisset. At quin si in vsum eius datæ sint, nihil interest, ab ipso, an ab alio comparatæ sint. Postea apud Aburnium Valentem inueni ita relatum, Mulier res æstimatas in dotē dederat, ac deinde maritus ei legauerat his verbis; Quæ eius causa parata sunt, emptaque. Dixit emptorum, paratorumque appellatione nō contineri ea quæ in dotē data essent, nisi si maritus eas postea, quàm ipsius factę essent, in vxoris vsum conuertisset

Quæ casualiter absunt, abesse non videntur, & quæ casualiter adsunt, adesse non videntur. Bar.

Rebus, quæ in fundo sunt, legatis, accedunt

[1] Studiorū cā absētes percipe posſūt fructus beneficiario absq; liē tia, seu dispensatione. Mand. sup signa. Gratiæ. versi. voluerūt aliquoexistē te in studio tenēdo indul. perci. fru. in absen.

[2] In P. Fl. eidem ex itoli &.

[3] In P. Fl. qđcunq; habeo.

[4] Responsum est. Responsio primæ.

[5] Nummos. Quos habebat testatrix in alijs suis prædijs secundum quosdam: imò quos habebat in prædio Sempronio, sed ad rēpus. vt infra eod. l. si chorus. §. 1. & l. si ita. & ff. tit 1. l. Caius. & de hære. institu. l. ex facto. §. rerum. & ff. de fund. instru. & instr. lega. l. quæsitū. §. Papinianus.

[6] Seruos. Respon. tertiæ quæst.

[7] Datos. Id est, relictos.

[8] Deminuisse. Nā per speciale derogatur generali: ut & ff. eo. l. vxorem §. feliciſſimo. & ff. de vino tritti. & oleo leg. l. 2. & de auro, & ar. leg. l. 1. & de pecu. legat. l. seruo. & inf. de supel. lega. l. legata. in princ.

[9] De argento. Sol. secundæ qu.

[10] Approbabit. Sed quid in dubio? Respon. id tantum, qđ in prædio Sempronio habetur, videtur relictū. nam & illa demōstratio, & quicquid prædio Sēproniano &c. superiora potest restringere cum ff. de penu. lega. l. nam quod. §. fi. Sed contra, inf. de fund. instru. & instr. legat. l. qui situm. §. fi & ff. de alimen. leg. l. à filio. Sed ibi, quia talis apparebat uoluntas testatoris: vel dic, ut in eis dixi. Accursius.

[11] Fuerunt. Non ad tempus: sed perpetuo destinata: & facit ff. de fund. instru. l. Seiæ. § fin. & l. prędia. §. 1.

[12] Ducentorum. Id est, ꝓ cc. aureis uos hæredes detis fundum alumnę meę: quod legatum valet vt supra tit. 2. l. & si equo. vel die talem agrum qui valet tantum emerat defunctus.

[13] Non legata. Sicut nec cætera, quę fuerunt ibi ad tempus. & facit inf. de fundo instru. & instru. legat. l. Seiæ. §. fi. & l. prędia.

Ea. Scilicet specifficata.

Victa. Omnia enim metalla superant sua specificata potentia: quia nullo modo extinguuntur specificatione. Lana autem, & cypressus, siue marmor vincunrur à suis specificatis. cum ad sua vltra non redeant initia: & plerumq; vt lana, & cypressus, & similia; vt farina, nomen ēt perdūt, vel amittūt, metalla aūt, & si sint specificata, ius habēt ad rudem massam redeundi, nec nomen suū perdūt: nam si annulus est, non minus aureus vocatur, sed uetustis nunquā lana: sicut nauis cypressi, non cypressus dr. & facit ff. eod. l. lana. & l. hęres. §. 1. & de auro, & argen. leg. l. Quintus. 2. & inf. de acq. rerum dom. l. in omnibus. & l. seq. Item facit inf. de auro. & argen. lega. l. cum aurum, circa princ. & l. si non sunt. §. 1. Accursius.

Dubitauit. Vt §. e. l. si cui. §. pen.

Quin minus. Id est, nēn.

Porro. Pro certè, & sunt isti colores pannorum de quibus dixi §. eo. l. si cui §. fin.

Ego. Paulus aduocatus mulieris.

Nec obtinui. Aliàs obtinuit, scilicet mea opinio: cū ergo acquiescat sententiæ Pauli, & in corpore iuris ponitur. erit lex generalis: & facit supra eo. l. hoc legatum. & ff. de auro, & argen. lega. l. Quintus. & statim hic subiicit.

[14] Rebus. Facit ff. eo. seruus, qui in fundo cum suis cōcor. & sup. eod. l. qui saltum. & inf. de vsufr. lega. l. generali. §. 1. & l. prox. m. §. 1. Ac-

De corāzino colore pulchrè Hermo. in castigati. Plin. li 21. c. 9. Idem de melino colore in indice sua impressionis ad Plinū: in dictiōe, melin⁹ color. Idem de hysgyno colore in ver. hysginicolor. De coracino ēt colore vide Alcia. li. 2. Parerg. c. 1.

In P. Fl. scriptū est ifginum.

[1] P. Fl. ita vti est:

[2] In P. Fl. an & fundo reliqua &c. Alibi, fundus: vt ff. e. l. q. habebat. §. peto.

[3] Videtur ꝓ hunc §. derogari regulę, q̄ dicit, qđ in definita ęquipollet vniuersali de quo vide in c. ut circa. 1. gl. sup. ver. aliorū eccle siasticorū. ex. de cle.

SI chorus. Legaui tibi chorus seruorum: perinde poteris petere singulos, ac si singulos tibi legassem, & idem esset si legassem tibi familiam seruorum. ¶ His verbis. Legaui Titio fundum Seianum, & quæ ibi mobilia mea erunt. me mortuo, inuenitur in dicto fundo pecunia a me ibi reposita cã mutuandi eã: & pecunia, quam ibi reposui causa præsidij donec quibuldã bellis hortis in ciuitate mea expediuissem. quæritur vtrum iste pecuniæ contineantur legato? Et dicitur quod prima nõ, secunda sic: & est ratio: quia prima pecunia est propria pecunia: & est fragilis, id est, valde mobilis. & ad hoc fuit a me posita in dicto fundo vt inde moueretur causa mutuandi vt dictũ est: & ideo nõ est mirum, si nõ continetur in dicto legato. & ita audiuit Proculus dicentes senes rusticos. Secũda autem pecunia, quæ fuit a me reposita: i dicto fundo causa prædij, dicitur peculiũ, & nõ est ita fragilis, & mobilis sicut prima: & ideo non est mirum si continetur in legato.

¶ Area. Legaui Titio quandam meam aream, & postea feci super eã domum & postea destruxi domum, & remansit area sicut erat prius, certè debetur legatario dicta area quãuis ei non debetur, si dicta dom' destructa non fuisset: sed pone, q̃ legaui Titio seruum meum Stichum, postea hęres meus manumisit eum ante quã traderet Titio, & postea rediit in seruitutem dicti mei hĩdis: certè poterit eum Titius legatarius petere per factum enim hæredis peruenit ad libertatem. Vi.

Qui facilè veritatem rerũ nolcũt. & facit c. vl. cũ gl sup ver. maiores eccleſiæ Se nõ. canonicos. ex. de offic. Archid.

a Si chorus. Seruorum cantantium cum instrumẽto quodam musico, quod dicitur chorus. habet & alias significationes, vt ſ. de ædil. edi. l. cum eiusdem. Acc.

b Familia. Seruorum. sic ponitur inf. ſi fa. fur. fec. dic. Accur.

c Singuli. Quo ad hoc vt omnes peti possint: & legati cedunt quo ad quid. tamen aliud est: vt ſ. tit. 1. l. 2. 4. 5. & 6. Item quo ad actionem de euictione: vt ſ. tit. 1. l. ſi domus. §. 1. & ſ. de euic. l. serui venditor.

d Factitassent. Facere cõsueuissent, s. testatores, aliàs accidisset.

e Fragilem. Id est, de facili potest perdi. sic C. de adm. tuto. l. lex quæ tutores. §. fi.

f Seponeretur. Habet & alias significationes, vt no. ſ. de pec. in rub. & facit ad §. j. e. l. ſi ita. cum suis cõcor.

etiam ea, quæ tunc non sunt, si esse solebant: nec quæ casu ibi fuerunt, legata existimantur.

Quod operatur genus quo ad omnes idem operatur particulare, quo ad particularia. Bartolus.

LXXVII.

SI chorus, aut familia legetur: perinde est quasi singuli homines legati sint.

Nummi reposiri, vt mutuo denturnon videntur esse in loco: secus si vt ibi perpetuò sint Bar.

His verbis, Quæ ibi mobilia mea erunt, do, lego, nummos ibi repositos, vt mutui darentur, non esse legatos, Poculus ait ad eos, quos præsidij causa repositos haberet (vt quidam bellis ciuilibus factis assent) eos legato contineri, & sæpe audisse se rusticos senes ita dicentes pecuniam sine peculio fragilem esse, peculium appellantes quod præsidij causa sepo neretur. Area legata si inædificata medio tempore fuerit, ac rursus mea sit, quanquam tunc peti non poterat, nunc tamen debetur. Seruus quoq; legatus, si interim manumittatur, & postea seruus factus sit, peti potest.

LXXVIII.

COniunctim hæredes instituti, aut coniunctim legari, hoc est, totã hæreditatem, & tota legata esse singulis data, partes autem cõcursu fieri.

Masculinum concipit fœmininum: & non econtra. Bartolus.

LXXIX.

Eruis legatis, etiam ancillas deberi, quidam rectè putant: quasi commune nomen vtrumque sexum contineat. Ancillis verò legatis, masculos non deberi, nemo dubitat. Sed pueris etiam legatis puellæ debentur. id non æquè in puellis pueros contineri dicendum est. Mulieribus verò legatis, etiam virgines debentur: sicuti viris legatis, etiã pueros deberi respondetur. Pecudibus autem legatis, & boues, & cętera iumenta continentur. Armento autem legato, etiã boues contineri conuenit, non etiam greges ouium, & caprarum. Ouibus legatis, neque agnos, neque arietes cõtineri, quidam rectè existimant. Ouium vero grege legato, & arietes, & agnos deberi nemo dubitat.

Qui fugit, dicitur esse in loco, a quo fugit. Bar.

LXXX.

SEruus, qui in fundo morari solitus erat, si fugerit, licet post mortem testatoris apprehendatur, fundo legato ut in structus est, etiam ipse legato cedit.

LXXXI.

QVod his uerbis relictum est, Quicquid ex hæreditate, bonisue meis ad te peruenerit, cũ morieris restituas: fructus, quos hęres viuus p̃cepit, itẽ quę fructuũ vice sunt, non uenire placuit: nec enim quicquam proponi, ex quo de his quoq; restituendis testa-

g Non poterat. Contra videtur ſ. titu. 1. l. ſi ateꝛ. & j. tit. 2. l. seruum filij. §. ſi ateꝛ. Sol. hic fuit mutata voluntas. vt & ibi, & in l. seruum filij. §. ſi ateꝛ. plenè no Itẽ facit infra, de sol. l. qui res. §. areã. & infra, de verb. obliga. l. inter stipulantem. §. sacram. & supra de vsufru. l. qui vlum fructum, in princ. & l. ſi in area. Sed contra, supra quib. mo. vsusf. amit. l. repeti §. fina. Sed aliud in vsufructu secundum Hug.

Peti potest. Alias peti non potest: & tũc nullũ est cõtra. alias est peti potest: & tunc contra, j. de sol. l. qui res §. areã. & j. de adi. legat. l. ſi seruus. in fi. & l. cum seruus. Sol. ut no. in d. §. ateam. Vel hic viuente testatore redit in seruitutẽ, & postea ex voluntate noua voluit peruenire ad legatarium: vt dixi ſ. proxim §. & est arg. huius solutionis inf. de aur. lega. l. 4 & sic sup. quib. mod. vsusfruc. amit. l. repeti §. fina. & l. 3. d. tit. §. 1. c. ſi. tu. s. l. filiusfamilias. §. fi. & ſ. proxi §. cũ suis concor.

Sic legẽdum esse. ex P. Flor. admonet Ant. Aug. emẽd. lib. 1. c. 3. Iamet q. Arcan. noter esse si legẽdum ſi nõ.

Oniunctim. Ita dixit testõr, instituo mihi hæredẽ Titiũ, & Seium. certè quia coniuncti sunt re, & verbis: cõcursu diuidẽt hæreditatẽ meã. i. p medium. Sed & si ita dicat testator, lego Titio, & Seio fundum Cornelianum: erit idem in hoc legato quod dixi in hĩditate. Viu.

Concursu fieri. Hoc autem contingit, siue re, & verbis, siue re tantum, siue verbis tantũ fit coniunctio: vt ſ. de vsufr. l. 1. §. interdum. sed alias, duo vltimi dicuntur disiuncti: vt C. de cadu. tol. §. his ita & facit ſ. ti. 1. l. qui duos. & facit j. eo. l. re cõiuncti. & j. de verb. sig. l. triplici. Acc.

Eruis. Legaui Titio seruos meos, siue pueros, siue non. certe continentur ancillæ, sed nõ econtra. i ancillis, vel puellis legatis non cõtinentẽ serui, & pueri: si aũt legaui ei mulieres meas, etiam virgines debẽtur: & idem in masculis, sed si legaui ei pecudes meas: continentur boues, & cętera iumenta: si aũt legaui ei armentũ continentur boues, & non oues, & capræ, si aũt legaui ei oues meas nõ p̃tinent arietes, & agni: quãuis contineant legato grege ouiũ mearũ. Vi.

Cõmune nomẽ imo est masculini sexus: sed hic dicit quasi: & fit ex legis interpretatione. sic ergo masculinum concipit fẽmininum: sed non conuertitur, nisi in casib vt no. ſ. tit. 1. l. ſi ita sit scriptum: & facit ſ. eo. l. qui duos, & j. de verbo. sign. l. decertatio. §. 1. & l. illa verba. §. pueri. & sup. de adopt. l. hoc autem §. 1.

Virgines.

a Virgines. Vt & j. de uerb. sign. l. mulieris. in princ. & hoc largè accepto uocabulo, aliàs pro corrupta tñ ut ſ. de ædil. ædi. l. queritur. §. mulierem. & de actio. emp. l. ex empto. §. ſi quis virginem. Acc.

b Pecudibus. Pecus pecudis, vel pecoris. generale nomen est ad ea, quæ gregatim pascũtur, vt ſ. eod. l. legatis. §. pecoribus.

c Armẽto. Facit j. de uerbo. sign. l. boues. in prin.

d Agnos. Qui sunt minores anno. nisi consuetudo patriæ aliter se habeat, ut ſ. eo. l. cum quærere tur. in prin.

e Cedit. Quia non intelligitur ibi morari, vbi est in fuga. vt ſ. de ſer. expor. lege ſi Titius. & facit infra eodem. l. ſi ita. cum suis concord.

f Seponeretur. Habet & alias significationes, vt no. ſ. de pec. in rub. & facit ad §. j. e. l. ſi ita. cum suis cõcor.

g Non poterat. Contra videtur ſ. titu. 1. l. ſi ateꝛ. & j. tit. 2. l. seruum filij. §. ſi ateꝛ. Sol. hic fuit mutata voluntas. vt & ibi, & in l. seruum filij. §. ſi ateꝛ. plenè no Itẽ facit infra, de sol. l. qui res. §. areã. & infra, de verb. obliga. l. inter stipulantem. §. sacram. & supra de vsufru. l. qui vlum fructum, in princ. & l. ſi in area. Sed contra, supra quib. mo. vsusf. amit. l. repeti §. fina. Sed aliud in vsufructu secundum Hug.

Peti potest. Alias peti non potest: & tũc nullũ est cõtra. alias est peti potest: & tunc contra, j. de sol. l. qui res §. areã. & j. de adi. legat. l. ſi seruus. in fi. & l. cum seruus. Sol. ut no. in d. §. ateam. Vel hic viuente testatore redit in seruitutẽ, & postea ex voluntate noua voluit peruenire ad legatarium: vt dixi ſ. proxim §. & est arg. huius solutionis inf. de aur. lega. l. 4 & sic sup. quib. mod. vsusfruc. amit. l. repeti §. fina. & l. 3. d. tit. §. 1. c. ſi. tu. s. l. filiusfamilias. §. fi. & ſ. proxi §. cũ suis concor.

Sic legẽdum esse. ex P. Flor. admonet Ant. Aug. emẽd. lib. 1. c. 3. Iamet q. Arcan. noter esse si legẽdum ſi nõ.

Oniunctim. Ita dixit testõr, instituo mihi hæredẽ Titiũ, & Seium. certè quia coniuncti sunt re, & verbis: cõcursu diuidẽt hæreditatẽ meã. i. p medium. Sed & si ita dicat testator, lego Titio, & Seio fundum Cornelianum: erit idem in hoc legato quod dixi in hĩditate. Viu.

Concursu fieri. Hoc autem contingit, siue re, & verbis, siue re tantum, siue verbis tantũ fit coniunctio: vt ſ. de vsufr. l. 1. §. interdum. sed alias, duo vltimi dicuntur disiuncti: vt C. de cadu. tol. §. his ita & facit ſ. ti. 1. l. qui duos. & facit j. eo. l. re cõiuncti. & j. de verb. sig. l. triplici. Acc.

Eruis. Legaui Titio seruos meos, siue pueros, siue non. certe continentur ancillæ, sed nõ econtra. i ancillis, vel puellis legatis non cõtinentẽ serui, & pueri: si aũt legaui ei mulieres meas, etiam virgines debẽtur: & idem in masculis, sed si legaui ei pecudes meas: continentur boues, & cętera iumenta: si aũt legaui ei armentũ continentur boues, & non oues, & capræ, si aũt legaui ei oues meas nõ p̃tinent arietes, & agni: quãuis contineant legato grege ouiũ mearũ. Vi.

Cõmune nomẽ imo est masculini sexus: sed hic dicit quasi: & fit ex legis interpretatione. sic ergo masculinum concipit fẽmininum: sed non conuertitur, nisi in casib vt no. ſ. tit. 1. l. ſi ita sit scriptum: & facit ſ. eo. l. qui duos, & j. de verbo. sign. l. decertatio. §. 1. & l. illa verba. §. pueri. & sup. de adopt. l. hoc autem §. 1.

Virgines.

h Pecudibus. Pecus pecudis, vel pecoris. generale nomen est ad ea, quæ gregatim pascũtur, vt ſ. eod. l. legatis. §. pecoribus.

i Armẽto. Facit j. de uerbo. sign. l. boues. in prin.

k Agnos. Qui sunt minores anno. nisi consuetudo patriæ aliter se habeat, ut ſ. eo. l. cum quærere tur. in prin.

l Eruus. Legaui Titio fundum Seianum sicut instructus est. de eo fundo aufugit postea seruus Stichus: & post mortẽ meã capit eum hæres meus. certè continetur in dicto legato dictus Stichus. Viuianus.

m Cedit. Quia non intelligitur ibi morari, vbi est in fuga. vt ſ. de ſer. expor. lege ſi Titius. & facit infra eodem. l. ſi ita. cum suis concord.

n Vod his uerbis. Instituo mihi hæredem Titium, & ita ei dixi, quicquid ex hæreditate, bonisve meis ad te peruenerit restituas Seio, cum morieris. me mortuo tenuit Titius bona mea per x. ann. & habuit inde fructus, & pecorum fœtus, & decesit. nunquid tenetur hæres Titii dare fructus Seio prædictos & fœtus? Et dicitur quod non, sed alia omnia sic. Sed pone quod in dicto testamento reliqui quatuor meis libertis fundum Titianum per fideicommissum, & uolui, & dixi, quod si aliquis eorũ decederet, pars sua dicti fundi ad alios pertineret & cum extremus eorum decesserit dixi, quod p̃neret dictus fundus ad posteros omnium dictorum libertorũ: euenit, ita quod omnes liberti decesserunt, & vltimo decedens non reliquit libertos, sed unum libertum suum. nunquid libertus liberti extremi uenit ad fideicõmissum? Et dicitur quod non. Viu.

o Viuus. Aliud si in hæreditate eos inueniſſet. & adi tionis tẽpore, a defuncto forte, uel etiam ab ipsa hæreditate dudum perceptos. R.

p Vice. Quæ sunt uice fructuum habes supra, de vsu. vsufruc. & leg. prædiorum. & leg in pecudum: & supra de petit. hæredit. l. mercedes.

q Proponi. Si testatoris mentem benignè exaudias, si cet uerborum rigor cõtra forte suadeat, vt inf. ad Trebel. l. Balista. & ſ. de vsu. l. in fideicommiſſi. §. nonnunquã uel l. illa Balista. nõ ob. quia ibi dixit testator, q̃tacunq; pecunia ex hæredita. siue ex bonis meis ad eũ peruenerit. at hic nõ dixit nomen pecuniæ. Item lex illa de vsuris nõ obst. quia ibi aliud apparebat ex voluntate defuncti, & ex verbis eius. & facit supra tit. 2. l. q. fructus. & j. ad Trebellia. l. hæredes. in prin. Item contra, j. de dote præleg. l. iij. §. fi. ſ. fi. §. Sol. ut ibi. i. Inter eos facta. Vt ſi qs nollet, alij haberent. Item ut altero deficiente, ad alios. Itẽ post mortem ultimi ad posteros nam liberi, non liberti continentur appellatione posterorum: sic j. de gra. l. iurisconsultus. §. parentes. & C. de fideicommiſ. l. cum acutiſſimi.

r Viq;. Legaui Titio omnia ea, quæ habeo Romæ. certè cedunt legato nõ solum ea, quæ sunt intra muros ciuitatis Romanæ causa custodiæ, sed etiam ea quæ sunt in horreis extra urbẽ posſitis, dũ tñ sint intra continentia ędificia. Vi. k. Debẽtur. Scilicet sicut intra vrbẽ, q̃a nec hęc, nec illa debentur, si sunt causa custodiæ: aliàs secus si perpetuo, hoc enim solum quærebat. s. quatenus extenderetur ratione appellationis secundum R. & sic facit j. de aur. & arg. leg. l. ſi uxori. §. 1. & ſ. eo. l. ſi chorus. §. 1. & l. quæſitũ. §. fi. & j. eo. l. ſi ita. cum suis concor. quæ oia essent contraria niſi sic exponerẽtur. & facit j. de pec. leg. l. nã q̃ §. ſi ita. & j. de uerb. signi. l. 2. & l. vt Alphenus. & l. ædificia. & l. qui in conterminibus. & l. collegarum. §. 1.

s Vper. Legaui Titio fundum Seianum, & non dixi, lego Titio fundũ Seianũ, ita tamen volebam Titium habere fundum, ſi meus esſet, certè non hẽbit Titius fundũ, niſi ſit meus. vnde distinguẽ: aut legaui certum corpus, aut incertum. ſi certũ lego corpus: ita dico fundum meum Seianum lego Titio, aut est meus fundus, & debetur legatario: aut non: & similiter debetur legatario, ſi sciui ego testator alienum esse. ſi uerò incertũ corpus legaui, & ita dixi:

vinum meum, vel vestem meã lego Titio. tunc istud vinum, & illa vestis quod & quæ est meum, vel mea debetur legatario, & non alia. nisi ego testator habebam numero meorum ea, quæ non sunt mea. tũc enim debebuntur legatario: & hoc quando dictum verbum meum, vel meam adiectum est ad præsens tempus, ut posui in exemplis. si autem in tẽpus mortis collatũ est, tunc habetur pro conditione: & ita demum debetur legatario, si inueniemur testatoris tempore mortis & non aliàs: puta ita dixi, vestem, quæ mea erit cum moriar, lego Titio: & Stichum, qui meus erit, cum moriar, lego Titio, & multo magis si dixi ita, Stichũ lego Titio si meus erit cum moriar. quidam tamen dicebant, quod pro demonstratione accipitur in hoc casu. sed non est uerum. imò pro conditione tantum, ut dictum est. Viu.

a Hoc meum. Scilicet uocabulo.

b Non hoc verbũ. Quod non fuit appositum, vt ideo dicat quis legatum deberi, licet res non fuerit testatoris: qa non debetur nisi magis inspiciamus mẽtẽ defuncti, qui voluit ita valere, si suũ esset, non alter.

c Et ideo. Quia demum probata uoluntate defuncti nõ valet in alieno, ideo &cætera.

d Meum. Quia dixit Stichum seruũ meũ: vel quia est meus.

e Conditionem. Tenet ergo legatum: licet res aliena sit, dũmodo testator sciat, aliàs non, nisi in casibus: vt C eo. l. cum alienam.

f Illius sint. Scilicet tempore testamenti: ut ff. de aur. & arg. leg. l. si ita & l. med. co. in prin.

g Quod. Scilicet quod non intelligatur, nisi sit suum quando est incertum corpus.

h Habuerit. Vt ff. eo. l. fundos.

i Responsum est. Vt ff. de vino, tritic. & oleo leg. l. i.

k Sennonem. Certi, vel incerti corporis: non est uis, quando est de futuro.

l Conditione. Vt non debeatur, si non est suum.

m Pro demonstratione. Quæ non vitiat legatũ, licet sit falsa. vt ff. de condi. & demon. l. demonstratio.

Si ita. Legauit Titio domum meã, & omnia quæ in ea domo erunt cum moriar: certè eedet legato illud meum. quod ibi solebat esse, quamuis aliquo casu abfit: non autem cedet illud meum, quod ibi non solebat esse, quamuis aliquo casu ibi fit: ité si cedent nũmi ad diem exacti per me a debitoribus meis vt aliis mutuarentur, quos nummos in dicta domo reposuerã. Sequẽs lex dicit, quod appellatione legati continẽtur fideicommissu, & donatio cã mortis. Viu.

Cum moriar. Subaudi, Titio lego.

Ad diem. Id est, in termino. uel ut ad tempus teneret exactos, & postea collocaret. Sed quid si proposito retineat ibi, vt thesaurus? Resp. secus: vt ff. eo. l. si chorus. §. 1. nisi mutato proposito redeant in primam causam, quia tunc non deberetur, vt ff. tit. 1. l. antep in prin. & facit ff. eo. l. qui filium & de hæred. instit. lex facto. §. rerum. de ff. de auro & arg. leg. l. si uxori. §. 1. & s. eo. l. si fundum, & ff. de peculio. l. si uerum. & ff. de penu. legat. l. nam quod. §. 1 & 3 ff. de ff. l. huius modi. §. legatũ & ff. eo. l. qui concubinã. §. si & l. qui talium. & l. quæsitum. §. fin. ff. l. si cui lana. §. 1. & ff. de fundo instru. & instru. leg. l. Seia. §. Papinianus. & §. tyranno. & l. prædia. & l. quæsitum. §. Papinianus. & l. cum de lanionis. §. Sabinus. Accur.

Fideicommissum. Immissum legata. & fideicommissa pro ratione hic. & ff. tit. 2. l. 1. Sed fallitur no. C. communia. de leg. l. 2. Item donatio causa mortis & legatum. vt hic, & ff. de do. cau. mor. l. ille de do. & C. de don. cau. mort. l. fin. sed fallitur no. Insti. de do. § 1. super uerbo, fere. Acc.

Ana. Legauit Titio lanam meam: certè non continetur uestis ex lana facta, sed & si legati eius materiã meã aptã ad faciendũ naues, & armaria certe non continet nauis uel armariũ ex ea factũ, si ãũ legauit ei nauem iam factam, & postea sit dissoluta, non debetur materia, dissoluta naue. sed & si ipsa nauis iterum refecta sit ex dicta materia, nõ debetur nauis refecta: si autem legauit ei madiam argenteam: si sit ex ea facta aliqua species bene cõmetur legato. V.

Facta sit. Nondum cedente die legatario: aliquin contra: vt ff. tit. 2. l. 1. eruum filij. §. si Proculus & no. ff. tit. 1. l. mortuo. 1. respon. Azo. & hęc ratio est, sup. eo. l. quæsitum.

tam. §. illud. & l. si cui lana. & ff. de acq. rerum do. l. in omnib. & l. seq.

a Non vendicetur. Quia aliud si materia, & aliud si nauis: vt ff. de pig. act. l. si conuenerit. §. si quis ea.

Dissoluta. Scilicet ea postea.

b Debetur. Quia est se desinit: secus si refecta sit eadẽ carina nõ mutata: ut ff. titu. 1. l. quod in rerum. §. fi.

c Exigi possunt. Quia aurũ esse mini mẽ desinit: vt no. ff. e. l. quæsitum §. illud. Sed contra hoc videtur ff. de vsufru. l. qui usumfructum in prin. & ff. quibus modo vsusfr. amit. l. q tantum. §. si massæ. Sed dic aliud ī vsufru. legato, quam in proprietate legata. Item facit ff. eod. l. ltẽ. §. pe. & inf. de aur, & arg. lega. l. 6. & ff. de verb. ob. l. inter stipulantem. §. sacram. & ff. eo. l. si cui lana.

d Vide q ad intellectum huius capi. scripsit Alcia. lib. paradox. 6. cap. 7.

& materia legata nauis, armariumve ex ea factũ non vendicetur. e Naue autem legata dissoluta, neque materia, neque nauis debetur. f Massa autẽ legata, scyphi ex ea facti exigi possunt.

LXXXVII.

E coniuncti videntur, non etiã verbis, cum duobus separatim a eadem res legata erat ei coniũctus in legato re. & verbis: vt dictum est: & non debet de ea aliquid habere Caius, qui erat cõiunctus re tantum, vt dictum est: nec Sempronius, qui erat ei coniunctus verbis tãtum, vt dictum est. Nec aliquis alius debet habere aliquid in dicta parte Titii, nisi dict⁹ Seius. hoc ibi, quod si re tantum &c. vbi dicitur: Pone, quod dictus Titius non habebat coniunctum re, & verbis, sed vnum cõiunctum re tantum, & alium coniunctũ verbis tantum. certe in eo casu habebit partem Titii vterque eorũ, & non erit potior re tantũ coniunctus illo, qui verbis tantum erat coniunctus: nec econtra. Si autem dictus Titius habuit tantum collegatarium vnum coniunctum verbis tãtum, certè iste solus habebit partem Titii: & potior erit omnibus aliis hominibus: & idẽ credo si habuit dictus Titius vnum tm collegatarium coniunctum sibi re tãtum: quia & ille potior erit omnibus aliis hominibus: quamuis hoc vltimum non sit in litera. & h.d. hæc lex. Vi.

a Separatim. Puta Titio fundũ taliẽ: Sempronio eũdẽ fundũ do, lego, & sic in solidũ, sed cõcursu facit partes: vt ff. de vsuf. acc. l. 3. & l. j. §. interdũ. & ff. eo. l. coniunctim. & C. de cad. tol. §. si vero non omnes. Acc.

b Quẽ semper. i. quoties verbis, non re sunt cõiuncti.

c Habent. l. ab initio. vel die semper. i. non demum p concursum: qđ est in superiori casu. Alij dicũt semp, id est hoc casu, & in superiori: sed hic ab initio, ibi p concursum: quod non placet. quia dictio quoniã, nõ bene posset continuari.

d Præfertur. In parte deficiẽte, quę debet legatarijs accrescere. & dictio igitur: ponitur inceptiuè: vel die etiam illatiuè. quasi dicat: quia supra non ad plenum sunt coniuncti, igitur cum vtroque modo coniũctus ad plenum non coniungitur: igitur &c.

e Cæteris. i. coniuncto verbis tantum, vel re tãtũ. nec ob. ff. eo. l. Mæuio. in prin. quæ est contra: vt ibi no.

f Quod re tantum. Duos casus ponit vsq; ad finẽ. Primus an coniunctus re tantum prior sit coniuncto re, & verbis. vel verbis tantum: & dicitur quod non. Secundus est, an coniunctus re, & verbis præferat cõiuncto re tantũ: Et dicitur qđ sic. Tertius casus, an q coniunctus est re tantum, præferatur cõiũcto verbis tantũ nõ est in litera hic, sm Io. & Az. sed R. dixit qđ primo quęritur, an coniunctus re tantũ præferatur coniuncto re, & verbis: & dr qđ non. Secundo, an coniũctus re tantum præferatur coniuncto verbis tantum? & dr qđ sic. Tertij vltimo hoc dicunt econtra. l. vt verbis tantũ coniunctus præferatur re tantũ coniũcto, qđ magis sonat hæc litera, sed neutra placet: imo ambo simul admittũtur. s. coniunctus verbis tantũ: vt ff. de hær. instit. l. si ita qs. & arg. ff. de leg. 2. l. Mæuio. ī pri.

g Coniunctus sit. Semper dic ei cuius portio deficit.

h Potiorem. Coniuncto re, & verbis, vel verbis tantũ sm Io. vel secundum R. coniuncto re & verbis, nã cõiuncto verbis præfertur. secundum eum.

i Re autem non. Sed alius sit re, & verbis cõiunctus eidem: secundum Io: vel sm R. est alius qui re tãtum coniunctus est.

k Coniunctus re, & verbis, sm Io. vel re tantum, secundum R. o.

a Potior sit. Coniuncto verbis tantum, & non omnes.
b Vt ipse præferatur. Qui re. & verbis coniunctus est secundum Io. Vel secundum Rog. re tantum, & facit ff. de verb.sig.l.triplici. & Inst. de leg.§. sed si eadem. & ff. de legit l.si pluribus. & C. de hæred.instit.l.interdū. in prin. & adde distinctionem, quæ est C. de usufru.accre.l.1. in fine.

P.Fl. ut & ipse.

potior sit. Et magis est, vt ipse præferatur.

LXXXVIII.

Ominatim legatum accipiendum est, qđ a quo legatum sit, intelligitur, licet nomē pronunciatum non sit.

Verba generali accessoriè apposita ad suum principale restringuntur. Bar.

LXXXIX.

Rædijs per præceptionem filiæ datis cum reliquis actorum, & colonorum, ea reliqua videntur legata, quæ de reditu prædiorum in eadem causa manserūt. alioquin pecuniam a colonis exactam, & in

Ominatim. Ad intellectū huius legis nc. quod cum in fratuo mihi plures hæredes, & ab vno eorum nominatim lego Titio: ille solus debet præstare legatum Titio: vt ff. eo. l. si plures. quid autem sit nominatim ab vno legare, dicit hic plane hæc lex. Viui.

c A quo. Onerato. Acc.

d Nomen. Onerari: vt a primo hærede, vel ab hærede legatarii: vt C. e. l. si sic. §. 1. vel ab hæredibus simpliciter: ut ff. eod. l. si plures. sic econtra in persona legatarij: vt ff. de cōdit. & demon. l. nominatim. & facit C. de cer. pet. l. certum.

Cōcor. ca. puenit ad nostras in gl. sup ver. multa. ibi, ar. q̄ per sequētia intelliguntur, & præsumuntur p̄ cedētia. di stin. 18 ltē ciuili mō intelligen dū est verbū glo. in ver. ptinuè exegi ante mortem meam. ¶ Ex his verbis. Legaui Lucio Titio prædia mea. f. Titianum, & Seianum cū ptoriis, sicut a me in diem mortis meę possessa sunt, certè videor ei legasse instrumentum rusticum paratū à me pro dictis prædiis, & omnia, quæ in dictis prædiis erant a me parata, vt essem instructior: non autem reliqua colonorum existentium in dictis prædiis.

¶ Pater filiæ. Legaui filiæ meæ quandam meam statione in qua faciebā vēdi purpuras, per quoddā meos seruos, quos illi negotiationi præposueram, & legaui eidem purpuras, quę erant in dicta statione causa vēdendi, & etiam dictos seruos præpositos certè non videor legasse ei pretium purpurar, quā vendiderant dicti serui in credentiam, neq; debita, neq; credita stationis, sed solus seruos, & purpuras. ¶ Titio. Ego emi prdia Seiana, & Gabiniana: & vno pretio, & in rationibus meis quas scribebam in quaternis meis: cum colonis prædiorum semper intelligebam cū dictis colonis contineri Gabiniana appellatione Seianorum, & semper fructus vtrorumq; prędiorum simul miscebā feci testamentum, & legaui Titio Seiana prædia, sicut ea comparaui. quæritur vtrum contineatur Gabiniana: Et dicitur quod sic. secus autem si prędicta non fecissem, cū dictis colonis, sed solūmodo emissem Gabiniana cū Seianis: quia tunc nō cōtinerent Gabiniana. ¶ Balneas. Habebā stufam in domo mea sicut hēt Gitardinus Salaros: dictam meam domum legaui Titio:

nunquid continetur stufa? & distinguitur, aut publicè stufam præbebam cuilibet volēti intrare pro certa mercede pone, aut non, primo casu non videtur cōtineri stufa sub legato domus, nisi multa concurrāt. Vnum est, quod debet concurrere, quod stufa adiret p intrinsecā partē domus legatæ. Secundum est quod in vsu Girardini, & vxoris suæ dominæ Lō bardæ sit quādoq; dicta stufa. Tertium est, quod mercedes stufæ misceantur in rationibus Girardini cum mercedibus aliarum rerum de domo, ex quib. mercēs percipitur. Quartum est, quod vno communi pretio cō parata fuisset stufa cum domo legata. Quintum est, quod vno communi pretio instituatur cum domo legata: puta cum necessariū est cooperiri domum, cooperitur & stufa cū ea, vel etiam alia, quę sunt necessaria ad instructionē domus, & stufæ fūt simul a Girardino. secundo casu indistincte continetur stufa domo legata.

calendarium in eadem regione versam, reliquis non contineri, neq; colonorum, neq; actorū, facilè cōstabit: tametsi nominatim actores ad filiā ptinere voluit. Ex illis verbis, Lucio Titio prædia mea illa cum prætorio, sicut a me in diem mortis meæ possessa sunt, do. Instrumentum rusticum, & oīa, quæ ibi fuerunt, quò dominus fuisset instructior, deberi cōuenit: colonorum reliqua non debentur. Pater filiæ tabernā purpurariā cū seruis institoribus & purpuris, quæ in diem mortis eius ibi fuerunt, legauit: Neq; pretia purpuræ condita, neque

¶ Quj domum. Ego emi hortū vicinū domui meæ, ut amœniorem domum, & salubriorem possiderē: & p donū cepi ire ad hortum: postea domū legaui Titio. certe continetur & hortus: secus autem si non emi dictis de causis nam. non continebitur & hortus legato domus. Quid de domuncula iuncta dicę domui a me legatæ: certe continetur legato domus dicta domūcula, si duo interuenient, & non alias. Primum est, si domūcula fuit a me comparata cum domo vno pretio. Secundum est, si pensionem domus, & domunculam ponebam simul in rationibus meis. Vi.

Actorum. Qui fuerunt & ipsi filio prælegati, uel ēt eidem filiæ: vt j. dicitur.

Prædiorum. Per hoc datur nomen reliquorum propter adiuncta: vt ff. eo. l. cum pater. § dulcissimis. & ff. de seru. rustic. præd. l. qui duo.

Causa, manserunt. Vique in diem testatoris.

Exactam. Per testatorem.

In calendarium. Sic emerat, quòd in calendarium fuerat redacta, alioquin sufficeret sola exactio ad huius legati diminutionē, sicut in quolibet debito legato: vt ff. eo. l. si sic. § si mihi, & j. eod. l. Offidius & dic versam non nomine filij: alias secus: vt j. de pecul. l. fi. & ff. eo. l. antep. in prin.

Ad filiam. Quare eorum reliqua ad se potius pertinere allegat filius, licet perperam.

Voluit. Per quod velebat filia etiam pecuniā calendarij.

Instructior. Et sic etiam instrumentum patrisfam. sic j. de fund instru. l. Seię. § fi & l. prædia § liberto. & ff. eo. l. quæsitum. § prędia.

Debentur. Vt ff. eo. l. quęsitum. § peto.

Ibi. Id est in taberna. Azo.

Condita. In taberna, cum erant iam exacta: & dic purpuræ venditę, alias credita: sed tunc superfluit propter hoc, quod dixit debita.

a Debita. Scilicet pretia nondum exacta. & facit j. de aur. & arg leg. i. vxoris. §. 1. & j. tit. 2. l. generali. §. vxori & j. eo l. vxorem §. legauerat. & ff. ti. l. l. Caius. in pri. & j. de fun. instru. & instr. leg. l. Seiæ. §. prædia. in prin. & § 1. & 2. & ff. proxi. §.

Cōparata sunt. Hinc orit q̄stio. R.

c Emptionis. Not. q̄d instrumenta emptionis non probāt fines plebatus, vel plebium, vel curiarū. sic C. de iure delib. l. cum aliquis. Sed argu. contra, C. de contrahen. stipu. l. optimam.

In P.F. nō est, cū Seianis.

d Et rationibus. Aliàs traditionibus. a liàs rationibus. i. in strumento emptionis, & traditionis cōtinetur Seiani vocabulum tātum: & de Gabiniano cum eo fuit intellectum. vel dic instrumentis locationum, & traditionibus factis coloni à patre familiàs.

e Continerentur. Id est, significarentur. & facit j. de redub. l. j. & 3. & ff. tit. 1. l. Caius. §. fin. & j. de fun. instr. & inst. lega. l. Seiæ. §. tyrannæ.

f Reditus. Et fortè sunt sub eiusdē licet cura: vt ff. eod. l. patronus. §. Sēpronio.

g Acceptolati. Aliàs acceptolari: & tunc plana, aliàs accepto legati, & tūc dic titulo, id est nomine accepto. i. electo, & expresso in legando, & legati essent, id est legati intelligerentur. nimirū enim quo magis Seiano prædio quaū toti pars cedat vt Gabinianum: domini satis erit destinatio: vt j. de verb. signi. l. locus. & ff. tit. 2. l. quod in rerum. §. 1.

h Constabat. vnde legata domo continentur Balneū. Vel balnea & hoc si nō publice præbuit: alias distingue vt subijcit.

i Balneas. Scilicet dicendum est.

k Adiabantur. Scilicet balneæ.

l Et mercedes. Scilicet balneorum.

m Inter cæteras. Scilicet mercedes.

n Et vno pretio. Scilicet communi. & facit j proxi. §. & §. fin. & ff. proxi. §. cum suis concor. & not. hūc §. & sequentes. quia faciunt ad quæstionem facti. Item facit supra de action. emptio. l. ii mercedem. §. primo. Accursius.

o Continebitur hortus, sic j. de dam. infe. l. quod cō claue. & ff. de fer. vrb. præd. l. fi. & de fer. rusti. præd. l. si partē. Item faciunt ff. prox. duo. §§. cū concor. & j. px. §. cum suis concord. & ff. de act. emp. l. fundi. §. fi. Ac.

p Vno pretio. Maximè. ad hoc enim vt cedat, sufficit domini destinatio, vt ff. de le. j. l. quod in rerum. §. 1. & no. ff. ead. l. §. Titio. & faciunt ad hoc superiores tres. §. cum suis concord.

debita, q neque reliqua legato contineri placuit.

Ex vsu testatoris magis, quam ex instrumentis emptionis voluntas eius perpēditur.

Titio Seiana prædia sicuti comparata sunt do, lego. Cum essent Gabiniana quoq; simul cum Seianis vno pretio comparata: non sufficere solum argumētum emptionis, respondi, sed inspiciendum, an literis, & rationibus appellatione Seianorum Gabiniana quoque continerentur. & vtriusq; possessionis confusi reditus, titulo Seianorum acceptolati essent.

Ex aditu iudicatur, an balnea, vel hortus cedant domui.

Balneas legatæ domus esse portionem constabat. Quod si eas publicè præbuit; ita domus esse portionem balneas, si per domum quoq; intrinsecus adibantur: & in vsu patrisfamiliàs, vel vxoris nonnunquam fuerant: & mercedes earū inter cæteras, merito riorum domus rationibus accepto ferebantur, & vno pretio compa-

I mihi.

In P.F. vel instructę cōi cō iunctum fuissent.

Institui mihi hæredes filias meas Mæuiam, & Nigidiam: & ita postea dixi, si dictæ meæ filiæ erunt mihi hæredes, & tūc Mæuia p̄dicta percipiat tot dos meos Titianū, & Seianum cum casulis, & custodibus eorū fundorū, & cū his omnibus agris, qui ad coniunctionem cuiusq; eorum fundorum obtigerint emptione, vel quolibet alio casu: & cum mancipijs & pecoribus & iumentis, cæteriſque vniuersis speciebꝫ, quæ in dictis fundis & quolibet eorum, erunt cum moriar, & vti optimi, maximique sunt dicti fundi, & sicut eos possedi in diē mortis meæ: & vt plenius dicam, sicut claudūtur dicti fundi. me mortuo inuenitur in vno de dictis fundis, puta Titiano vnum tabularium, sicut sūt tabulæ camporum in quo tabulario sunt scriptæ ēptiones plurium mancipiorum, & fundorum & in quo sūt scripta instrumenta variorum meo rum contractuum, & in quo sunt scripta nomina plurium debitorum, quæritur vtrum p̄dicta, quę continen

P.Fl. in iunctam. In P.F. non est legatam.

In quā ītāiste tex. dicit, qp in strumēta nō veniūt in legato generali ē limitatiuus tex. l. cum alienā, C. de leg. vbi dicitur qđ ī legato generali venit omne ius, quod q̄s het in r. siue rea le sit, siue psonale. ā quo vidē le. si domus. §. 2. ff. de leg. j.

ratæ, vel instructæ coniunctæq; fuissent.

Qui domum possidebant, nortū vicinum ędibus comparauit, ac post ea domum legauit. Si hortum domus cā comparauit, vt amœniorem domum, ac salubriorē possideret, aditumque in eū per domum habuit, & ædium hortus additamentum fuit, domus legato continebitur. Appellatione domus insulā quoque iunctam domui videri legatam, si vno pretio cum domo cōparata fuisset, & vtriusq; pensiones similiter acceptolatas rōnibus ostenderetur.

In legato generali non continentur instrumenta. Bar.

XC.

I mihi Męuia & Nigidia filiæ meæ hæredes erunt, tunc Mæuia e medio sumito, percipito, sibiq; habeto fundos meos, illum, & illū cum casulis & custodibus omnium horum fundorum, & cum omnibus ijs agris, qui ad conductionem cuiusque eorum fundorū emptiōe, vel quo libet alio casu obtigerint.

a Tabularium. Id est liber imbreuiaturarū, à tabulis instrumentis dictū, vel dic est, scrinium de tabulis, vbi erant instrumenta.

b Communia vtriusque heredis. Acc.

c Legato. Scilicet M. quæ. & ideo remanent communia. & facit infra de fundo instru. l. quæritū. §. Papinianus & ſ. e. l. vxorē. §. legauerat. & j. de vſufr. leg. generali. § vxori. & ſ. tit. l. Cuius. & ſ. l. prox. §. pater.

d Excepto. Ex hoc verbo quæstio procedebat, quæ erat similis superiori. Accur.

e De pecunia. Quæ fœnerandi, vel cuiuluis præſentis erogationis causa ibi foret. R. ſecus ſi vt theſaurus: vt ſ. eo. l. ſi chorus. §. 1. & l. quęſitum. & l. ſi ita. cum ſuis concor. & infra prox. §.

f Vcius.

g Lucius Titius, qui erat patru' magnus Iulij. id eſt frater aui dicti Iulij, fecit teſtamētū, & inſtituit ſibi hæredem filiam ſuam Titiam: & præcepit ei, ne ullo modo prædia ſuburbana, aut domus, quæ erant in hæreditate alienaret, & non adiecit cauſam quare prohibuit. mortuo dicto Lucio Titio, Titia prædicta ſua filia reliquit hæredem filiam ſuam Seiam, & ita non fecit contra præceptum teſtatoris, quod non alienauit in extraneum. mortua dicta Titia filia teſtatoris, Seia filia Titiæ inter alias res dictæ hæreditatis, poſſedit diu

Item cum omnibus mancipiis, pecoribus, iumentis, cæterisque vniuerſis ſpeciebus, quæ in iſdem fundis: quove eorū cum moriar, erunt, vti optimi maxim'q; ſunt, utiq; eos in diem mortis meæ poſſedi, & (vt plenius dicā) ita vti claudantur. in fundo autem vno ex ijs, qui prælegati ſunt tabularū eſt, in quo ſunt & cōplurium mancipiorum emptiones, ſed & fundorum & variorū contractuum inſtrumenta. præterea & nomina debitorum. Quæro, an inſtrumenta communia ſint? Reſpondi, nihil proponi contra volantatem defuncti factum, quò minus ad hæredē pertinerent, cum hoc nudum præceptum ſit.

Si fertur abſolutoris ex vna cauſa: non obſtat exceptio rei iudicatæ in alia agenti. Bartolus.

Sēpronię mulieri meæ reddi iubeo ab hæredib. meis centū aureos, quos mutuo acceperam. Quæritur eſt ſi hanc pecuniam, vt debitam Sempronia petens, victa ſit: an fideicommiſſum peti poſsit? Reſpondi, ſecundum ea, quę propone

duobus ſuis libertis certa mancipia, quæ morata fuerunt in dictis prædijs, operis ruſtici cauſa, vel alterius officij cā, eſſ; ad mortem dicti Titij pertinēt ad libertos. Item cæteræ res quæ ibi fuerunt. ¶ Quæſi. ū. Initio tui mihi hæredes duos meos filios, cum habeam. 4. filios & duas filias, & regulā inſtitutos vt reſtituerent fratribus ſuis, certè & ſororibus tenentur reſtituere, niſi ego teſtator aliud ſenſi. ¶ Collegio. Titi' legauit cuidam collegio fabrorum fundum Titianum cū ſyluis quæ ei ſolent cedere vti optimus maximusq; eſt dictus fundus: q̄ verba. vti optimus &c. tanū libertatē fundi ſignificant: vt ſ. de leg. 1. Iferuo §. ſi fundus modo quæratur, vtrum cedat legato prædictū fœnum. & pabulum. & palea & machina & vaſa vinaria, & dolia, & granaria nō affixa in terra? Et dic tur q̄ non.

¶ Ex parte. Titius inſtituit ſibi hæredes Seiū, & Caiū, & Seio prælegauit fundum ſuū Iulianum, & ab eo Seio petijt hoc modo. peto vti velis cohæredem tibi recipere in dicto fundo Claudiū: quęritur. an Claudius habere debeat dimidiā fundi? Et dicitur q̄ ſic. Vi.

Suburbana. Id eſt horti in contrate: vt C. de præd. min. l. prædium.

Inſtituit. Et ſic facta eſt alienatio, q̄ teſtator voluit ſeri. Azo. vt ſ. tit. 1. I peto §. fratre. Sed argu. contra ſupra de alienatiud. l. ex hoc §. alienare.

Iuſtum. Alias Iulium, cui teſtator erat agnatus, & ſic quaſi de familia volebat reuocare extra familiam alienatum.

Ad hæredem. Etiam extraneum.

Nudum. Sic ſ. de leg. 1. Iulius. §. diui. & ſ. eo. l. pr. §. Iulianus Agrippa. & contra. ibi propoſitum & hic potes ponere, & ſoluere. & facit j. de condi. & demon. l. Titio in prin.

Peteas. Adiecta cauſa ex mutuo: & ſecundo aget ex teſtamento.

Victa. Quo l eſſe debuit, niſi iurāſſet: vt ſ. ti. 1. l. Lucius §. quisquis, & ſ. eo. l. cum quis. § codicillis.

Fideicommiſſum. Peti, niſi probetur errore ductā, & credentem debitum legaſſe: vt C. de fal. cau. l. j. & j. de condi. & demon. l. cum tale. §. falſa.

Quidam,

Nudum præceptum teſtatoris non valet. Bar.

XCI.

Vcius Titius teſtamē to ſuo ita cauit, Nullo modo prædia ſuburbana, aut domum hæres alienet. filia eius hæres ſcripta hæredem reliquit filiam ſuā, quæ eaſdem res diu poſſedit, & decedens extraneos hæredes inſtituit. Quæſitum eſt, an prædia pertinerent ad Iuliam, quæ Lucium Titium teſtatorem patruum matorem habuit? Reſpondi, nihil proponi contra volantatem defuncti factum, quò minus ad hæredē pertinerent, cum hoc nudum præceptum ſit.

In P. F.

nec ullo, alibi, ne vllo.

In P. Fl.

gtinere.

In P. Fl.

mutuos.

¶ Si fertur abſolutoris ex vna cauſa: non obſtat exceptio rei iudicatæ in alia agenti. Bartolus.

Sēpronię mulieri meæ reddi iubeo ab hæredib. meis centū aureos, quos mutuo acceperam. Quæritur eſt ſi hanc pecuniam, vt debitam Sempronia petens, victa ſit: an fideicommiſſum peti poſsit? Reſpondi, ſecundum ea, quę propone

a Quidam. Facit j. eo. l. quæſitum §. prædia. & j. de auro, & argen. leg. l. ſi vxori §. 1.

b Pertinere. Non appellatione fratris, & ſororem cō tineri: vt ſ. de pact. l. tres fratres, quia maſculinum concipit fœminam: vt ſ. eo. l. qui duos. & l. ſeruis.

c Collegio. Quod eſt licitū collegiū, vt j. de iure immuni. l. fin.

d Optimus. Quo verbo liberum tantum legatur: ſ. titu. 2. l. ſeruo legato. §. ſi fundus. Acc.

e Defixa. Id eſt q̄ non fixa ſunt: quia ſic deſierunt, ſecundū. H. fic ſ. de vſufruct. l. ſed ſi quis in princ.

f Non eſſet. Obſcure reſpon. ſed dic q̄ ſ. nominata non videntur legata: quia fundi nihil eſt: niſi q̄ intra ſe affixum ſit, vt ſ. de act. emp. l. fundi. in princ. & j. de ſup. leg. l. ſi. ſed ſi dixiſſet inſtrumētum, vel cum inſtrumento, continerentur inſtrumēta fundi prædicta, & patriſfamiliās: vt j. de fund. inſtr. & inſtr. leg. l. quæſitum §. 1. & §. ſed ſi fundus. ſed ſimpliciter legato nequaquàm, vt dixi ſ. de fun. inſtru & inſtr. leg. l. 2. §. 1. Accur.

g Ex parte. Sic per omnia. ſ. eo. l. pr. §. fin. Sed contra ſ. eod. l. Iulianus §. ex his. Sol. ut in l. pater. in fine.

¶ S, qui cōplures. CASVS. Titi' habens quatuor libertos, tribus ex his fundum Titianum legauit & ab eis tribus petijt, vt curarent, ne de nomine ſuo exiret dict' fundus. mortuo Titio habuerūt tres liberti dictum fundum. poſtea vnus ex his trib. decedens volebat relinquere partem ſuam dicti fundi quarto colliberto, cui nihil de dicto fundo fuerat legatum, & non illis, qui erant ſibi conjuncti in legato, vel alicui eorum certè dicitur, q̄ bene poteſt hoc facere: niſi Titius teſtator aliud ſenſit, & hoc appareat. Sed quid ſi dictus libertus decedens nō reliquit ſuā partē dicti fundi alicui de tribus collibertis ſuis, ſed cuidā extraneo: certè omnes dicti tres coliberti, ſi mul, & æqualiter poſſunt petere à dicto extraneo. Viui.

h Is, qui complures. Puta quatuor.

i Nomine ſuo. Id eſt, familia ſua. vel dic libertorum. Alij colliberto. Non nominato.

k Facturū. Scilicet voluntatē teſtōris. Alij. Scilicet nō nominato. Acc.

l Omnibus. Non occupāti, & non nominatis tm. nam non ſunt coniuncti ex quo ſemel habuerūt: ſecus in vſufr. qui etiam poſtea accreſcit: vt ſ. de vſufru. accreſc. l. 1. §. fi. Item & hoc eſt verum ſi omnes volunt: omnes enim ſunt pariter proximi patrono: & ideo alter alteri non eſt præferendus: vt ſ. ti. 1. l. peto. §. fratre. Accur.

m Viſquis. CASVS. Inſtituī mihi Titium, & Seium hæredes, & ita po tea dixi, quiſquis mihi hæres erit dānas eſto dare, fideique eius committo uti det quātas ſummas dictauero, & dedero aliqb. poſt hæc verba reliqui prædia, quædā quibuſdam. & quibuſdam reliqui mancipia, & quibuſdam veſtem, & argentū. nunquid dictæ res corporales aliquib. legatæ continentur ſuo dictis meis verbis, quiſquis mihi hæres erit &c. vt & ipſæ debeātur. quāis non videtur eſſe in eis, quantitas, vel ſumma? Et dicitur q̄ ſic. nam dictum verbum quantas, quod poſui inter verba mea, non pertinet tantum ad numeratā pecuniā, ſed etiam ad corpora. & hoc pōt ſumi argumento dotis legatæ vxori per maritum, & argumēto ſtipulationis, quæ interponi ſoler inter venditorem, & emptorem alicuius hæreditatis. nam ſi maritus leget vxori tantam ſummā, quantam in dotem ab ea accepit, non ſolum pecunia numerata, ſed & cæteræ res etiā corporales cōtinentur:

P. Fl. & num.

Item cum omnibus mancipiis, pecoribus, iumentis, cæterisque vniuerſis ſpeciebus, quæ in iſdem fundis: quove eorū cum moriar, erunt, vti optimi maxim'q; ſunt, utiq; eos in diem mortis meæ poſſedi, & (vt plenius dicā) ita vti claudantur. in fundo autem vno ex ijs, qui prælegati ſunt tabularū eſt, in quo ſunt & cōplurium mancipiorum emptiones, ſed & fundorum & variorū contractuum inſtrumenta. præterea & nomina debitorum. Quæro, an inſtrumenta communia ſint? Reſpondi, nihil proponi contra volantatem defuncti factum, quò minus ad hæredē pertinerent, cum hoc nudum præceptum ſit.

Appellatione familiæ continentur etiam qui, à teſtatore non ſint nominati.

Fabius Mela. Fideicommiſſo.

XCII.

¶ S, qui complures libertos relinquebat, tribus ex his fundum legauerat: & petierat, ut curarent, ne de noīe ſuo exiret. Quærebatur, ex tribus, qui primus moriebatur, vtrū vtrique, vel alteri ex ijs, qui in legato ſibi coniuncti eſſent, relinquere partem ſuam deberet: an poſsit, vel alij colliberto ſuo eam relinquere? Placuit (& ſi vo lūtatis quæſtio eſſet) ſatis illum facturum, & ſi alij reliquiſſet. Quòd ſi nulli dediſſet: occupantis, an omnium colliberto rum, & non eorum tantum, quibus pariter legatum eſſet, fideicommiſſi petitio eſſet, dubitabatur. Et Iulianus rectè omnibus deberi putauit.

Verbum quanta, & verbum ſumma, referūtur etiam ad corpora. Bar.

Mucianus lib. ij. Fideicōmiſſo.

XCIII.

Viſquis mihi hæres erit, damnas eſto dare, fideique eius com-

vti velis cohæredem tibi recipere in fundo Iuliano meo, quem amplius te recipere iuſsi, Claudium verum nepotem meum, cognatum tuum. Quæro, an pars fundi ex cauſa fideicommiſſi nepoti debe retur. Reſpondi deberi.

Appellatione familiæ continentur etiam qui, à teſtatore non ſint nominati.

Fabius Mela. Fideicōmiſſo.

XCII.

¶ S, qui complures libertos relinquebat, tribus ex his fundum legauerat: & petierat, ut curarent, ne de noīe ſuo exiret. Quærebatur, ex tribus, qui primus moriebatur, vtrū vtrique, vel alteri ex ijs, qui in legato ſibi coniuncti eſſent, relinquere partem ſuam deberet: an poſsit, vel alij colliberto ſuo eam relinquere? Placuit (& ſi vo lūtatis quæſtio eſſet) ſatis illum facturum, & ſi alij reliquiſſet. Quòd ſi nulli dediſſet: occupantis, an omnium colliberto rum, & non eorum tantum, quibus pariter legatum eſſet, fideicommiſſi petitio eſſet, dubitabatur. Et Iulianus rectè omnibus deberi putauit.

Verbum quanta, & verbum ſumma, referūtur etiam ad corpora. Bar.

Mucianus lib. ij. Fideicōmiſſo.

XCIII.

Viſquis mihi hæres erit, damnas eſto dare, fideique eius com-

Verba inſtitutionis directa ad alium, non ad eum qui inſtituitur habent vim fideicommiſſi. Bart.

Ex parte dimidia hæredi inſtituto per præceptionem fundum legauit: & ab eo ita petiit: Peto,

reditatis. nam ſi maritus leget vxori tantam ſummā, quantam in dotem ab ea accepit, non ſolum pecunia numerata, ſed & cæteræ res etiā corporales cōtinentur:

tur,vt ℩.de dote præleg.l.vxori meæ Item si vendo tibi aliquam hæreditatem.& interponitur interdictum, & tecilla stipulatio, quę solet interponi hoc modo, quia ego venditor promitto tibi emptori,q̃ quãtã summa peruenient a te mihi ex dicta hæreditate,quã tibi vendo,tibi restituã: nõ solũ continetur pecunia numerata, sed ẽt aliæ res corporales de dicta hæreditate. q̃ad me venditorem peruenerint, posteq̃ tibi vendidi.vt habes hic,& ℩. de verb. signifi.l. cum stipulamur.& §. de hæred. vel act. vend.l.venditor.si ergo est data in legato dotis. & in stipulatione hæreditatis venditæ, vt dictum est: bene debet esse idem in nostro casu, itẽ & verbũ summas, quod posui ego testator inter dicta mea verba q̃squis mihi hæres erit &c.debet similiter accipi, sicut accipi solet in dictis argumentis,scilicet dotis prælegatæ, & stipulationis venditæ,hæreditatis. Est & tertium argumẽtum ad probandũ, q̃ dicta verba quantas summas &c pertineant non solum ad numeratam pecuniam, sed ẽt ad corpora postea legata. non est enim verisimile,quod ego testator legasse corpora aliqua, postquam dixi illa verba,quisquis mihi hæres erit,&c. nisi voluissem etiam corpora postea legata sub dictis verbis contineri. Viu.

a Dictauero.Scilicet in futuro:vt ℩ in fi.l. secus si primo dedit, & postea hãc additionem ponat:vt ℩ in.l. talis.in princ.& in fi.huius legis innuit.

b Corporales. Relictas post dictam præfationem.

c Ex dotis. Puta dixit vir,vxori meæ tantam summã, quantam in dotem accepi ab ea, ei do, lego, nam non solum pecunia numerata,sed ẽt aliæ res continentur. & est ad hoc ℩.de dote prælegat.vxori meæ.

d Emptæ hæreditatis. De qua dic.vt ℩. de verb.sign. l. cum stipulamur & §.de pecul.si creditor. in prin. & §. de hær.vend l.venditor. Acc.

e Accipi. In præfata propositione scilicet,vt pertineat ẽt ad alias res præter pecuniam numeratam. Acc.

f Vt. Id est sicut.

g Argumentis. De dote,& hæreditate.

Et sententiæ. Vt summę appellatione corpora cõtineantur.& no.voluntatem circa fideicommissa: vt §. ti.2.l.penult.

Posteriora priorã declarant. h Adiecturum. Ex posteriore ergo scriptura intelligitur prima.sic §.e.l.nummis.in fi.& ad hoc, quod propter voluntatem verba protrahantur,facit ℩ de supellectil. legata.l.Labeo.

i Titius. Instituimihi hæredem Titiũ, & Caium,& rogaui Titium prædictum,vt restituere hæreditatem Mæuio. & postea rogaui Caiũ,vt restitueret prædicto Titio cohæredi suam partem hæreditatis meæ.vel etiam dimidiam suæ partis.non faciovim postea Caius ex fideicõmisso restituit Titio suã partẽ,vel dimidiã suæ partis.petit modo Mæuius à Titio partem hæreditatis Titi ex fideicommisso, & etiã illud, quod restituit Titio Caius suus cohæres. certe dicitur hic,q̃ illud, quod restituit Caius Titio , non potest à Titio petere Mæuius : quia i hoc casu non continetur appellatione hæreditatis. legatum, vel fideicõmissum relictum Titio à Caio cohærede suo : quia eo tempore, quo rogaui Titium de restituenda Mæuio hæreditate,non rogauerã adhuc Caium, de restituenda sua parte Titio per fideicommissum. vnde non est verisimile, quòd rogem Titium, de eo restituendo Mæuio ,qđ adhuc eidem Titio non reliquit.hoc dicit hæc lex. Viu.

Ex parte. Puta dimidia. Accur.

Hæreditatem. Ita his verbis, rogo te Titium, vt Mæuio hæreditatẽ restituas:qui Mæuius non erat hæres in aliquo.

Cohæres. Puta Caius, qui in alia dimidia erat hæres.

Partis partem. De dimidia.suæ patris intelligitur, nisi dixerat aliud: vt ℩.de verb.sig. l.nomen illiarum.§. 3.

Restituere. Per fideicommissum.

Non debere. Imo videtur q̃ ficvt C.de fidei.l.cum pirum.quæ est contra.Sed distingue, vt ibi no.per l.ℑ. ad Treb.l.Marcellus.& ℑ.ad leg.Falc.l.Titia.& facit §. e.l.Sextiliam,& §. u. i.l.milites §. fi.

Fidius. Quidam nomine Ossidius instituit sibi hæredem illam suam Valerianã: & cui dã suo actori,siue casaldo,qui vocabatur Antiochus dedit libertatem,& legauit eidem Antiocho prædium Titianum,& Seianum, & peculium suum Antiochi,& reliqua sua Antiochi.& aliorum colonorum reliqua, qui coloni erant in dictis fundis . Mortuo dicto Ossidio testatore Antiochus legatarius petebat corã præside a Valeriana hærede, in quadam sua scriptura, siue libello illa reliqua, quæ exegit testator viuus existens ab ipso Antiocho,& ab aliis colonis. Item in eadem scriptura dicebat sibi deberi omnia ea, quorum ratione reddere debebat dictus Antiochus, cum erat casaldus domino suo Ossidio, scilicet frumenti,& vini,& ceterarum rerum : quæ quidem omnia petebat eũ Antiochum in dictis prædijs in condito habuerat dictus Ossidius paterfamil. & dicebat dictus Antiochus, in dicto suo libello omnia prędicta esse de reliquis sibi legatis à domino suo Ossidio . Valeriana autem hæres ipsum prædicta habere non debere dicebat:præses tulit sententiam contra hæredẽ, & in ea dixit , quod Antiochus deberet habere omnia prædia p̃dicta,quæ petijt in libello suo. Valeriana autem

non continentur legata, & fideicommissa. Bar.

XCIIII.

I Titius ex parte hæres rogatus sit Mæuio hæreditatem restituere, & rursus Titio cohæres eius rogatus sit suam partem, aut partis partem restituere: an hanc quo que partem , quam à cohærede ex fideicommisso recepit, Titius restituere Mæuio debeat? D. Antoninus consultus rescripsit, non debere restituere : quia appellatione hæreditatis, neque legata, neque fideicommissa continerentur.

Appellatione reliquorum, non continetur pecunia iam exacta, vel quæ vsibus patrisfamiliàs est dispensata. Bar.

XCV.

autem hæres appellauit ad Imperatorem, & existens nunc in causa appellationis coram Imperatore allegauit Valeriana hæres reliqua colonorum prędicta,quę exegit Ossidius à colonis, ab eo Antiocho non posse peti : nec etiam propria Antiochi reliqua, nec similiter exegit Ossidius

In P.Fl. incipit Ossidius qui dam. ab Antiocho: ut dictum est. Item allegabat Valeriana causam eorum, quę in condito essent, scilicet frumenti , & vini, & aliorũ quę dicta sunt, diuersã esse a legato, id est, non contineri in legato prędicto relicto Antiocho p̃ Ossidium : & ita dicebat Valeriana hæres vtraque relicta prædicta Antiochum iniustè petiisse in libello suo, ac multo iniustius prædicta, quæ erant in cõdito. Ex aduerso dixit Antiochus legatarius. Domine sicut præses pronunciauit, & ita debet firmum stare: imò peto à vobis etiam plus quam præses p̃ nunciauerit. nam peto, vt faciatis mihi dari quædam reliqua,quę Valeriana exegit a dictis colonis post mortem Ossidii testatoris. Dixit Imperator Antiocho legatario,pone in cõdito centies centũ aureos esse, quos in vsum suum solebat sumere Ossidius testator:diceres tu totum, quod esset conditum & relictum in arca,deberi tibi id est, omnes centum aureos? certe malè diceres:vnde placet mihi,& ita iudico bene appellatum à Valeriana,& malè pronũciatum pro te. dico tamen quod ea reliqua quæ exegit Valeriana à colonis post mortem Ossidii, restituatur tibi : cũ ergo legauit Ossidius Antiocho casaldo suo reliqua sua,& aliorum colonorum,vult Imperator q̃ intelligatur de reliquis quę remanserunt penes eum, & alios colonos.post mortem ipsius Ossidii,& de his reliquis, quę exegit hæres Ossidii, post mortem Ossidii:nõ autem de his reliquis,quę exegit ab Antiocho, & aliis colonis dictus Ossidius in vita sua post testamentum factum nec etiam de dictis conditis in arca apud dictum Antiochum per Ossidium. & sic est plana. Viu.

In P.Fl. relegauerat. Ossidius quidã instituta filia Valeriana hærede, actori Antiocho data libertate, prædia certa, & peculiũ, & reliqua legauerat, tam sua, quàm colonorum. Legatarius proferebat manũ patrisfamiliàs reliquatorũ tàm suo, quàm colonorum nomine. Iterum in eadem scriptura adiectum in hunc modum ; Item quorum rationem reddere debeat, scilicet, quæ in condito habuerat paterfamiliàs frumenti, vini, & cæterarum rerum. quæ ab ipsa libertus petebat, & ex reliquis esse dicebat, & apud Præsidem obtinuerat. Ex diuerso contradicebatur, reliqua colonorum ab eo non peti nec propria:diuersam aũt esse causam eorũ,quæ in cõdito essent. Imperator interrogauit partẽ legatarij quęrẽdi causa. Pone (inquit)in cõdito cẽtum aureos esse,quos iu vsum suum sumere soleret, diceres, totũ quod esset relictũ in arca, deberi? Et placuit rectè appellasse. A parte legatarij suggestũ est, quædam à colonis post mortem patrisfamiliàs exacta. Respondit,

In P.Fl. cum diceretur reliqua &c.

Ant.Augu. cmen. lib.2.ca.6. legẽdum censet ex P. Fl. centies aureorum : quę locutio cẽties centena millia aureorum significat.

nentibus : vel id est in penu vsui suo habuit, scilicet Ossidius.

Rerum. Quæ ex reliquis exierãt in vita domini: & vsui domini esse cœperant.ea n. sola reliquorum nomine videntur,quę dominus in vsum suum nõ retinuit,sed apud colonos remanent : & probat hoc ẽt infra ibi,pone inquit &c.

Quę. Scilicet omnia petebat libertus.

Ab ipsa. Scilicet. Valeriana.

Obtinuerat. Et appellatum fuerat. Acc.

Ex diuerso Scilicet a parte filię.

Contradicebatur. Liberto.

Ab eo. Actiue & dic à liberto.

Non peti. Scilicet posse. & sic, hęc duo non iustè petit, multo iniustius, quę sunt in condito, sed falsa est positio. vel verius petendo,quę sunt in cõdito,nõ petis reliqua tua,vel colonorũ:quia in istis nõ resistere.

Autem. Pro quia: vel autem ponitur p̃ certè.& fiebat hęc allegatio in casu appellationis.

In cõdito. Aliàs in condito,& bñ.i.in depositio aliàs credito,& pro eodem, sm Hug nã qui deponit,credit & condidit depositario,& erat conditum apud Antio.

Imperator. De appellatione cognoscens.

Aureos. Aliàs aureorum,l.fundum.

Suũ. l.Ossidij. Et no.hic,q̃ iudex põt opponere partibus vt hic,& §.de ijs q̃ ite.delẽ.l.,px.§.Antonin'.ibi, Cæsar dixit. & silẽtiũ ponere,vt ibi subijcit l.,px.& d iure supplere,& d fco,q̃q; vt C.vt q̃ defad.par.l.i.

In arca. Apud Antiochum.

Deberi . Scilicet ei liberto quasi diceret non.

Placuit. Imperatori,quoniam obiectioni legatarius rationabiliter non vult respondere.

Appellasse. Hæredem: & sic rescissa fuit snia præsidis Et no. iudici appellationis sufficere.si dicat ,pronuncio recte appellatũ.licet fortè secus,si prima sententia fuit absolutoria:vt no. C.de appel.l.eos.in princ.

Suggestum est. post cassatam priorem sententiam.

Exacta. Per hęredem.

Legatario.

Posteriora priorã declarant.

Addę q̃ reliquorũ appellatione,licet nõ veniat pecunia iã exacta,vel depositа: vt p̃ Bart. hic in pri. venit tñ liber rationum, vt p̃ eundẽ in l.si ita.j.§. q̃stio. ℩.de manu.tes.

a Legatario. Quia hoc in reliquis mā sit, nec à patrefam. nec principis id dicio fuit adēptum, secus autē si ipse paterfamilias viuus exegerit. vt s. hac l. colligitur, & s. eo. l. prædicta. in prin. & s. ti. i. l. Lucius. in prin. & s. de lega. i. l. si fic. §. item si. & arg. j. de lib. lega. l. 2. in fine.

Si plures. Inſtituit mihi hæredes Titium, & Seium, & ei ſubſtituit Caium, & Sempronū. & poſtea tanta ſcripſit hæres meus dato Mauio centū. cette & inſtituti, & ſubſtituti tenentur ad hoc legatū. Si aūt ita dixiſſem, inſtituti dent Mauio centū: illi ſolū tenebūtur. & idē ſi dixiſſem. ſubſtituti dent Mauio centum: nam ſoli ſubſtituti tenebuntur, & idē ſi dixiſſem. Titius, & Seius dent Mauio centum. & ita Caius, & Sempronius dent Mauio centum: ea nominatim ab eis legatum eſt. Tiu.

b Si plures gradus. Inſtituti, & ſubſtituti.

c Debet. Et tenentur illi, & non alij. vt s. titu. 2. l. Celſus. §. pen. & fi. & facit s. titu. 2. l. turpia. §. fin. & l. ſi hæredes. & s. eod. l. nominatim.

Serui. legaui Titio ſeruos meos vibanos, quæritur, qui ſerui appellatione vibanorum continentur? Et dicitur q̄ illi cōtinentur, quos ego inter vibanos annumerare ſolitus q̄ pōt deprehendi, & intelligi, quia dabam eis cibaria cum illis de vibe. ſed & ſerui venatores, & aucupes continentur. ſi ego cōnebam, & habebam eos in vibe & non alias. Item & continetur ſerui muliones, niſi ego habeā eos cauſa ruris ſtris operis. ītē & cōtinetur ille ſeruus qui natus eſt ancillæ meæ vibanæ quamuis ſit miſſus ad villā cauſa nutriēdi. ¶ Seruis lecticarij s. Legaui Titio ſeruos meos habētes artificiū faciēdi lectos. nūquid continebitur legato Titius ſeruus meus, qui eſt lecticarius. & habet officium coci? Et dicitur quod ſic. ¶ Si alij. Habebā multos ſeruos vernas, natos ex ancillis meis, qui ſerui nō erant curſores & habebā multos alios ſeruos, qui habebant officium curēdi ad palium, qui curſores nō erant nati ex ancillis meis, imo eos emeram aliunde: & habebam quoſdam alios qui erant vernæ, & curſores: legaui Titio cēs ſeruos meos vernas, & Seio legaui omnes curſores, quæritur cuius legato cedant illi ſerui qui erant verne, i. mul & curſores? Et dicitur quod cedunt legato Scii, cui omnes curſores legati ſunt. Sed quare magis Seio, quā Titio. Reſpon. quia in dictis ſeruis qui erant verne, ſimul & curſores, cōtinebātur vt penus, qa erant verne: & ſpecies, quia erant curſores: ſemper autē ſpecies derogat generi. Sed pone q̄ vnus ſeruus eſt in ſpecie tantū id eſt, curſor: & duob' curſoribus legatis ſit, puta. Titio, & Seio certe concurrent Titius, & Seius in legato dictī curſoris. & quilibet eorū habebit eo omnimodā: niſi apponeret aliud me tenatorem ſentire. & propter hoc dicit plerique. vel pone q̄ vnus ſeruus eſt in genere rātū, id eſt, verna: & Titie. & Seio ſunt vernæ legati. certe eodem modo concurrent in legato verne, vt dictum eſt in legato curſoris. Vi.

c Non loco. Sic C. de prædi. mil. ſi prædiū. & j. de iur. leg. l. quæ autem. ītē facit j. de fundo inſtr. l. quæſitum. §. Alphenus.

d Ex libellis. Id eſt, panibus albis: quo pane non vtuntur rustici: ſed groſſo. ſic C. de epiſc. audien. l. iudices.

Cibarias. Scilicet albis. nā non vtitur familia ruſtica pullis, vel albis delicatis cibariis: ſed caſeo, cepis, & fabis. Accur. Cibaria ruſticorū.

Venatores. Ferarum. Acc.

Aucupes. Auiū.

Muliones ſunt. Infra eo. l. cū quæritur contra. Sol. vt ibi.

Tutant. Et malē. vt ſubijcit: & facit j. de verb. ſig. l. vbicunq. & l. is qui natus.

Legato. Supra eo. l. legatis ſeruis. §. primo. & quod ibi no.

e Si alij vernæ. Verna dicitur domeſticus ex ancilla natus in domo. vt Inſt. de leg. §. huic proximum. Verna dicatur.

f Curſores. Nulli vernæ ſunt curſores tantum: imò omnis curſor erat verna: ſed non econtra, omnis verna erat curſor.

Cedent. Scilicet legato curſorum, & continel ūtur illi, qui ſunt vernæ, & curſores.

Species. Species vocat cōtentum, vt curſores ſub vernis continentur: genus vocat continens, ſicut vernas qui continent curſores.

Derogat. Vt j. de reg. iur. l. in toto. & s. eo. l. vxorē §. Felicissimo. & j. de manu teſta. l. ſi peculium. in princip. & j. de tri. leg. l. 2. in princip. & de pecul. lega. l. ſeruo.

Vtrique. Id eſt, iſti, & illi habent ſuam ſpeciem, vel ſuū genus: qa iſti nō cōtinentē ſub vernis, nec illi ſub curſoribus,

cibarijs deprehendi poterit. Venatores, & aucupes vtrum in vibanis, an in ruſticis contineantur poteſt dubitari. Sed dicendum eſt, vbi paterfamilias morabatur, & hos alebat, ibi eos numerari. Muliones de vrbano miniſterio ſunt, niſi propter opus rure ſtre teſtator eos deſtinates habebat. Eum qui natus eſt ex ancilla vibana, & miſſos in villam nutriendus, interim in neutris eſſe q̄dam putant. Videamus ne in vibanis intelligatur, quod magis placet. Seruis lecticariis legatis ſi idem lecticarius ſit, & cocus, accedet legato.

Generi per ſpeciem derogatur, & quod in duobus ſpecibus reperitur, inter legatarios diuerſarum ſpecierum communicatur.

Si alij vernę, alij curſores legati ſunt: ſi quidā & curſores, & vernæ ſunt, curſoribus cedēt. ſemper enim ſpecies generi derogat. Si verō in ſpecie, aut in genere vtrique ſint, plerumque communicabuntur.

§ Huc pertinet exēplū, quod in ſcripſis M. Cicero ponit illo cō à repugnātibus.

Glo. hic exponit q̄ dicātur libelli familiæ, ſed quot modis ponit, & quot habet ſignificata, vide in Spec. tit. de li. §. 3. Roffre. in ſum. de libel.

XCVI.

Si plures gradus ſint hærēdum, & ſcriptum ſit, Hęres meus dato, ad omnes gradus hic ſermo pertinet, ſicuti hęc verba, Quiſquis mihi hęres erit. Itaq; ſi quis voluit non cēs hæredes onerare legatorū p̄ſtatione, ſed aliquos ex his, nominatim damnare debet.

In vltimis voluntatibus illi dicuntur ſerui vibani, q̄s teſtator vibanicum numero habuit.

XCVII.

Eruis vibanis legatis quidem vrbana mancipia nō loco, ſed opere ſeparant, vt licet in p̄diis ruſticis ſint, ñ ſi opus ruſticū non faciāt vibani videantur. Dicendū eſt aūt q̄ vibani intelligendi ſint quos paterfamilias inter vibanos adnumerare ſolitus ſit. quod maximè ex libellis familiæ, itē

XCVIII.

Æres meus damnas eſto Lucio Titio Stichum ſeruum meum reddere. vel ita, illum ſeruū meum illi reddito. Caſcellius ait, deberi: neque id, Labeo improbat: quia qui reddere iubetur, ſimul & dare iubetur.

Si nominentur aliquæ individuæ ſpeciei cotenta ſub genere: ad alia in eadem ſpecie contenta non porrigitur illud genus. Bar.

Duæ ſtatuæ marmoreę cuidam nominatim, item omne marmor erat legatum. Nullam ſtatuam marmoream præter duas Caſcellius putat deberi: Oſſilius, & Trebatius contra. Labeo Caſcellij ſententiam probat, quod uerum puto: quias duas ſtatuas legando, poteſt videri non pu-

cūrſoribus, imò quidam ſunt curſores tantum, & nō vernæ alij vernæ tantum, & non curſores, & alij curſores ſunt, & uernæ, & ſecundum hoc cōicabuntur, ſ. ſeruj, qui ſunt vernæ, & curſores inter eū, cui ſunt legati vernæ, & illum cui ſunt legati curſores, vel dic ſi in ſpecie, ſcilicet eadem, vel in genere eodem modo utrique ſunt; quia omnis curſor ſit uerna, omniſque verna ſit curſor. & ſecundum hoc communicabuntur, ſcilicet ois ſerui inter eum cui curſores, & eum cui vernæ ſunt legati. plerūq; aūt ideo dicit, quia ſi curſore aliquo inter vernas teſtator utebatur, crederet legato vernarum, & ecōtra ſi aliquo uerna inter curſores cederet legato curſorum: ut s. eo. l. legatis ſeruis, §. vel ideo: quia ſi teſtator expreſſerat quos vernarum numero, & quos curſorum numero intelligebat, ſic erit, vt s. eod. l. ſi non aliter. aliquo autem non apparēte erunt commune. vt hic & ſup. de leg. 1. l. Titiæ. in princ.

Hæres meus. Inſtituit mihi Seium hęredem, & ita dixi, Hæres meus damnas, ſiue damnatus eſto reddere ſeruū meū Stichum Lucio Titio. vel ita dixit: Hæres meus Stichum reddito Lucio Titio. Certè poterit petere Lucius Titi' Stichum quamuis nunquam ſuus fuerit: quia verbū reddendi habet in ſe ſignificationem dandi. Duę ſtatuæ. Habebam ſex ſtatuas marmoreas, item habebam multum aliud marmor. legaui Titio duas ſtatuas marmoreas. Item legaui eidem omne meum marmor. nūquid poterit petere omnes ſex ſtatuas marmoreas? Et dicitur, q̄ nō: niſi duas legatas: quia cum legaui ei ſpecialiter duas ſtatuas marmoreas non videor velle, q̄ aliæ meæ quatuor ſtatuæ marmoreæ contineantur ſub nomine illius legati, quia ita dedi eidem, omne marmor meū lego Titio &c. Si enim voluiſſem legaſſe dictas quatuor ſtatuas Titio, vel ſi noluiſſem eū eas habere: veriſimile eſt quod ego legaſſem ei cum aliis duab. & hoc dicit Caſcellius, & Labeo, & bñ. Oſſilius autem, & Trebatius dixerunt contrarium. & male. vel potes ponere, quòd omne marmor legaui Seio.

¶ Vxori meæ. Vxori meæ legaui ueſtem muliebrem: & omnia ornamenta, & mundū muliebrem, & aurū, & argentū, quod eius cauſa factum, paratumve eſſet. quæritur, nunquid omnis ueſtis muliebris, & omnia ornamenta, & oīa quibus mundiores efficiuntur mulieres, videantur vxori meæ a me legata, an vero ea ſola, quæ eius vxoris cauſa facta, & parata eſſent? Et vr q̄ omnia, quia illa uerba, quod eius cauſa factum, paratumq; eſt &c. ſunt appoſita tantum ad aurum, & argentum. Dicitur tū hic, q̄ non tm̄ ad argentū, & aurū videntur appoſita dicta verba. ſed ēt ad omnia alia ſupradicta, & ideo non debetur vxori aliquid de ſupraſcriptis, niſi illud quod eius cauſa factum, paratumq; eēt. Cui Corinthia. Habebam vaſa vitrea, & caſulas eorū vaſorū de palea, uel panetis, & fuerāt facta illa vaſa, & caſulæ in quodā loco, q̄ nominabatur Corinthus. legaui Titio dicta uaſa. Certè continentur legato etiam caſulæ prædictæ. Secus autem ſi ego teſtator habebā numero vaſorum dictas caſulas, puta qa ſūt æneæ. nā tūc nō continebuntur legato vaſorū vitreorū: etiam ſi dicta vaſa vitrea ſolebāt in eis reponi. Cui teſtudinea. Habebā lectos, qui erant facti in loco, qui dicitur teſtudineus, & quidā ex eis lectis habebant pedes inargētatos, & quidā non, legaui teſtudinea mea Titio. Certè continentur legato etiam lecti, qui habēt pedes argenteos. Viu.

Sic legē dū eſt. ex P. F. vt annotauit. Ant. Aug. emen. lib. 4. c. 16. nō vt Hu. ſcriptis, Abbaces. Eſt autem baſis pedamentum, & ſuſtētaculū ſeu prima pars cuiuſcūque re. vide Alci. li. 1 arerg. 4. c. 2.

Iubeō. Niſi aliud appareat ex vſu teſtatoris, vel eius verbis, vel alio modo: vt no. s. tit. 1. l. cum quidam. & j. de fun. inſtru. l. cum de laniois. § ſi nam. & ſic non obſt. s. tit. 1. l. cū pater. §. fideicom. & s. depo. l. 1. §. eleganter & facit j. de uerb. ſig. l. uerbum reddendi. & j. de aur. & arg. leg. l. qui uxori.

Legatum. Scilicet eidem.

Præter duas. Licet plures ſint ſtatuæ, ſed tamen omne aliud marmor debetur.

Putat. Et bene. vt s. eo. l. quæſitum. §. illud. Vel dic, q̄ non eſt ratio, quæ ibi reddit ur: quia hic dixit omnes: ſed illa quæ ſtatim ſequitur, quia duas &c.

Non putaſſe. Scilicet teſtatorem. ſic ergo in cęteris videtur prohibere. ſic s. de iud. l. cum prætor. & j. de ſupel. leg. l. legata. & j. de fund. inſtr. l. quæſitum. §. fi. & j. de aur. & arg leg. l. 1. in prin. & l. Quintus.

Putat. Nudā, & puā ſuperficiē ſecutus. R. nā ad p̄ximum dictū tm̄ refertur de quo dicit vt s. tit. 2. l. talis.

Verum eſt. Et ſic ſequētia minuunt omnium præcedentium ſignificationem. & facit j. de ſupel. leg. l. cum quidam. & de aur. & arg leg. l. cū in teſtamento, & j. de pe. leg. l. nam q̄, in fi. & j. de ali leg. l. à filio. §. fi.

Cui Corinthia. Vitrea forſan à loco ſic dicta.

Et abaces. Id eſt, caſulas quaſdam, in quib. collocabant vt ſubijcit & incipit reſp. ibi abaces &c. aliàs eſt in litera, & baſes, & ſecundum hoc uerba iſta nō ſunt de reſponſione, ſed teſtatoris prima uerior.

Trebatius. Sed minus bene.

Labeo. Determinans quod dixerat Trebatius.

Proculus.

[a] **Proculus.** Adiuuans sententiam Labeonis, & determinans.

[b] **Æneæ.** Scilicet illæ abaces: & sunt prætiosæ: vnde si debentur. si verò Corinthiæ.i.de vili materia, vt de patea, vel herba palustri, quales vē fuuntur Bono. cum vitris: & cū modiolis sic: vt inf. de vino tri ti & oleo leg.l. ij cui §.1.& l. vinum. & l. vino.

[c] De Corinthio ære, & vasis Corithiis, pulchrè Neb. in lexico suo iu. ciuilis ī dictione, Corithiū æs ubi & locū hūc explicat.

Lectos. Quosdam vel a loco hic dictos quia facti erant ad modum testudinis, i. volta lapideę. & ē animal testudo, qđ habet duram testam vt lapideā. & concauam si remouereī à carnibus: erat ergo fortè ita latū, vt intus quis posset acere. licet ergo pedes argentei sint positi, debentur. sic inf. de aur. & arg. leg. ‘pedi culis in prin.

Testudo quid sit.

Vi hēbat.

Quidam, qui morabatur ī Lombardia. pone in Bononia habebat in prouincia Syriæ ex qua oriūdus erat prædia, Titianū & Seianū, quę erāt sua propria: & p̄dia Cor. & Sempronianum, quæ acceperat in pignore pro c fecit itte codicillos & ita in eis scripsit, Volo dari ciuitati Bon. (quæ est mea dulcissima patria) ad partes suas Bo oia prædia quæcunq; in Syria habeo. ita ut nō sit necesse ciuitati Bon. mittere procuratorē in Syriā, cum omnib. pecoribus quę sunt in p̄dictis prædiis, & cū seruis, & fructibus depositis, qui sunt in dictis p̄diis. Certè non uidētur relicta dicta prædia, quæ pignori habebat: nisi testator accepisset ea in solutum cessante debitore soluere. ¶ Peto fundū. Institui mihi hæredem Titium: & ita postea dixi, Peto dari alumnæ meæ fundum meū Titianum, vt est. Certè mancipia, quæ mortis meę tpe in eo fundo fuerunt, & omnia alia videor legasse, nō autem reliqua colonorum dicti fundi. Viu.

[d] Vide Alcia. lib. disput. 4. c. 18.

In P.F.. ἀποτέ-τοις.

Græca q̄ hic hūr sic uerti pūt. Quo magis dulcissima p̄tria mea fines ac territoria, sua tu eat volo decerno, assignoq; illi vniuersa p̄dia, q̄ in Syria possideo, cū oīb⁹ q̄ illic sunt pecorib⁹, seruis, fructib. recōditis oī apparatu.

Patria est unicuiq; dulcissima.

Scripsit. Hic sequitur Græcum cuius interpretatio incipit, patriæ meæ dulcissimæ, & finitur ibi, quæsitū &c. Et no. cuilibet suam patriam dulcissimam: sic ff. de ossi. præfec urb. l. i. §. pen. Accur.

Non videri relicta. Not. q̄ testator dixit, prędia mea dari volo: non autem addidit vniuersitatis signum, s. omnia ſm Rom. sed certè imò addidit ut apparet in translatione Græci, hic facta. & facit ff. eo. l. suos. & ff. de sup. lega. l legata. §. fi. & ff. de aur. & arg leg. l. Quintus. §. argento. & ff. eo. l. Iulianus. in prin.

Proculus verò rectè ait si æneæ quidem sint, non autem Corinthiæ, non deberi.

Principale trahit ad se accessorium quamquam sit pretiosius. Bar.

Cui testudineæ legata essent ei lectos testudineos pedibus inargentatos deberi, Labeo, & Trebatius responderunt, qđ verum est.

Legatis prædijs testator non videtur legare, quæ sibi sunt obligata: nisi ex cessione debitoris ea habeat ut propria. Bar.

XCIX.

Vi habebat in prouincia, ex qua oriūdus erat, propria prædia, necnon alia pignori sibi data ob debita, codicillis ita scripsit.

Τῇ γλυκυτάτῃ μου πατρίδι βούλομαι εἰς τὰ μέρη αὐτῆς δοθῆναι τὰ ἐδάφη ἃ ὑπάρχω ἐν Συρίᾳ κέκτημαι, τῶν πᾶσι τοῖς ἐνοῦσι βουλομαι δοῦναι, καὶ πᾶς παράθετος κατασπευάς πάσας.

Id est suauissimæ patriæ meæ volo in partem suam dari, & ipsi separatim adiudico prædia omnia quæcunque in Syria possideo, cum omnib. in eis existentibus & pecoribus, & seruis, & fructibus, & vsu consumptibilibus, & apparatu omni.) Quæsitum est, & an prædia, quæ pignori habuit testator patriæ suæ reliquisse videatur? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, non videri relicta: si modo in propriū patrimonium (quod ferè cessante debitore fit) nō sint redacta.

Fundi legati uti est, non cedunt reliqua colonorum.

Peto fundum meum ita uti est, alumnæ meæ dari: Quæsitum est, an fundo & reliqua colonorum, & mācipia, si qua mortis tēpore in eo fundo fuerunt debeantur? Respondi reliqua quidē colonorū non esse legata: cętera uero uideri illis uerbis, ita uti est, data.

Si verbum perfecti se habere ad præteritum, & futurum ex coniunctæ personæ declaratur ad quod se habeat. Item, præsentis, uel præteriti temporis verba referri iuntur ad ea, q̄ sunt tempore testamenti. Bar.

[e] Fūdus. s. eo l. §. peto.

[f] Cessante. Et fortè desperante de liberatione.

Redacta. Quasi, s. consensu debitoris præsumpto, cū ex pecunia debitoris, tum propter cumulum vsurarū, quæ oēm debitori spem abtulerunt, ſm Ro. vel dic q̄ hoc, s. vt in patrimonio redigatur creditoris, ferè fit, i. vix fit debitore cessante. nam tunc postulabat creditor à principe possidere iure dñii, vt C. de iu re dot. imper. l. fi. & ff. de pig. act. l. elegan ter. in princ. & facit ad hoc qđ hic dicit. ff. de iure fisci. l. sed si accepto.

Per istā glo. pōt determinari quæstio quam formāt doctores, an si est prohibita aliena tio, sit prohibita pignoris obligatio. Distingue. Aut sunt pignora obligata pro tanta pecunia, q̄ nō est spes luitionis, & vī prohibita obligatio: alias nonne tā debet intelligi lex quo rū. ff. de p̄gn. & facit l. legata in fi. inf. de sup. leg. sed si feudis est expressum, q̄ nullo modo licet obligare vt in c. Impetialem §. fi. de prohib. alien. in usib. feud. secundum Bar. hic. & Bart. facit ff. de fund. instruct. l. prædia §. actiones. & supra eod. l. quæritur §. peto. & §. prædia. & ff. eo. l. prædiis. §. j. Accur.

Is uerbis, CA. Ego Bononiēsis uxori meæ legaui his uerbis: Lego uxori meæ laterali mea, q̄ sunt mea viatoria, id est, vasa quædam quæ portabam ad latus meum cum ad aliquem locum proficiscebar: & quicquid in his viatoriis conditū fuerit. Item lego ei ea, quæ continebuntur membranulis manu mea scriptis, si non erunt exacta cum moriar: licet in rationes meas modo translata sint, & licet cautiones ad actorem, siue cassaldum meum transtulerim. Facto testamento cum essem profecturus ad vrbē Romanam, condidi in aictis lateralibus chyrographa debitorum meorum, & cētum libras Bonon. & steti Romæ per biennium: & ibi stando exigi dicta nomina condita in lateralibus, quæ mecum portaui: & pecuniam exactam. & illa centū quę portaui in lateralibus expēdi, postea reuersus fui Bon. & emi prædia, & chyrographa emptionis q̄ scripsi in mēbranulis manu mea, cōdidi in dictis lateralibus, & etiam alia centū: & postea decessi: modo quærit. utrū chyrographa, & pecunia, q̄ inuenitur in lateralibus tpe mortis meæ, debeantur vxori meæ. Et dī q̄ non, De dictis autem nominibus, quæ exegi Romę, & de dicta pecunia quā ibi expēdi, non est dubium, q̄ non debentur vxori, q̄uis portauerim Romę in lateralibus: quia ego dixi in legādo: nec ea sint exacta cum moriar &c. quamuis hoc non dicatur in responsione quę fit. Sed quid si in dictis lateralibus condiderā tēpore testamēti mei chyrographa emptionum prædiorum, quæ emeram? Certè illa chyrographa, & prædia bene continentur in legato vxoris meæ p̄dicto, si ea mente chyrographa prædicta habui in dictis lateralibus vt dictis lateralibus vxori meæ datis, p̄prietas p̄diorū præstaretur eidē, quis videretur aliq̄b. contrariū ex eo quod ī verbis legati dicunt non esse verba apta ad chyrographa emptionū prędiorum, sed ad chyrographa debitorū: sūt enim hæc verba ibi: ut dictū est, nec ea sint exacta cum moriar &c. sed certè imo sunt verba apta ad chyrographa emptionum, illa, si & quicquid ita his conditū fuerit &c.

[g] In P.Fl. lateralia.

[h] In P.Fl. deest, tam atq; id q̄ dē Iudaico dicens. digenere. vide Ant. Aug. emē. lib. 4. ca. 8. quo loco varia ex lu risco. exē pla citat i eā rem.

[i] P.Fl. in lateralia.

¶ Paterfamilias. Ego emeram à quibusdam. qui uocabantur figillarii, eo, q̄ faciebant figilla, & alia, quæ faciunt artifices, duas scutellas argēteas graues, & magni ponderis. feci testamentū ante triduū quam morerer, & ita in eo inter alia dixi, Volo dari Titio lances, siue scutellas argenteas leues numero duas, quas de figillaribus emi. quod quæritur an ea scutellæ debeantur Titio, quas emi à figillaribus, licet nullas leues ab eis emerim? Et dicitur quod sic, falsa enim demonstratio non vitiat legatū. ¶ Alumno. Titius instituit tibi hērdes Seium, & Caiū. & Sempronio aiūno suo dari per hērdes suos præcepit his verbis, Sēpronio alumno meo Stichum, & Pamphilum seruos Martini comparari volo, & cum per ętatem alumni licebit, eidem alumno militiam illam cōparari volo cū introitu ipsius militię, & demonstrauit hęredibus suis certam militiam, & huic alumno oīa prędicta integra dari volo. postea tempore mortis testatoris inuenitur dictus Sēpronius alūnus habere dictā militiā ex cā nō lucrativa, s. emptionis. quęritur nūquid possit p̄sequi ab hęredib. iuitū p̄tiū dictę militię, & id qđ p̄ introitu militię erogari solet? Et dī qđ sic. sed & si ita dixisset Titius testator: liberto meo Scio lego dictā militiā, & demonstrauit certam, ut dixi, quā quidē militiam ipse testator habebat: certè debent hęredes ei dare nō solum militiam, quam habebat testator, sed etiam illud, quod solet erogari pro habenda militia. Viu.

[k] De mortis tempore, & tpe testamēti, qđ illorū in legatis dēat inspici, magna est disceptatio inter Doct. decide p gl. & gnaliter oēs ī l. eū qui, i fi. de condi. & dem.

[l] In P. Fl. lateralia.

Idem lib. xvij. Digestorum.

C.

Is verbis legauit, Vxori meæ lateralia mea, viatoria, & quicquid in his conditum erit, quę membranulis mea manu scriptis continebuntur, neque ex acta erunt, cùm moriar, licet in rationes meas translata sint, & cautiones ad actorem meum transtulerim, hic chyrographa debitorum, & pecuniam cum esset profecturus in vrbem, in lateralibus condidit: & tam chyrographis exactis, quàm pecunia ero gata reuertus in patriā post biennium alia chyrographa prædiorum quæ postea comparauerat, & pecuniā in lateralibus condidit. Quæsitum est, an ea tantū videatur nomina ei legasse, quæ postea reuertus in iisdem lateralibus condidit? Rūdi secundum ea, quæ proponerentur, non deberi, quæ mortis tempore in his lateralibus esset, & membranis manu eius scriptis continerentur.

In legato generali veniunt ea quæ in instrumentis continentur. Bar.

Itē quæsijt, an cùm emptiones prędiorum in eisdem lateralibus conderat, prædia quoq; legato cedant? Rūdi, non quidem manifestè apparere, quid de prædiis sensisset, verum si ea mente emptiones ibi haberet, vt his legatariæ datis, proprietas prædiorum præstaretur, posse defendi, prædia quoque deberi.

Falsa demonstratio non vitiat legatum. Bar.

Paterfamiliàs ita legauit, Lances numero duas leues, quas de figillaribus emi, dari volo, is de figillaribus leues q̄dem non emerat, lances aūt emptas habebat, & dictauerat testm ante triduum, quàm moreretur. Quęsitum est, an eæ lances quas emptas de figillaribus habebat, legato cedant, cum nullas aliàs de figillaribus emerit, nec legauerit? Rūdi ſm ea, quæ proponerentur deberi eas, quas de figillaribus emisset.

Si legatarius quod sibi debet emi ab hærede, emat: actio nem habet ad pretium.

Alumno præcepit militiam his verbis: Sempronio alumno meo ilitiam, & demonstrauit certam, ut dixi, quā quidē militiam ipse testator habebat: certè debent hęredes ei dare nō solum militiam, quam habebat testator, sed etiam illud, quod solet erogari pro habenda militia. Viu.

Lateralia. Id est, vascula facta de terra.

[m] Sic etiā in P. Flor. alibi, item quęsitum.

Viatoria. Vasa forte, quibus in itinere vtebatur. Acc.

Conditum. Aliàs conditum, id est, repositū: & aliàs creditum: & tūc idem est sensus. & not. q̄ in hoc vase condita erat quædam priuata scriptura, scripta manu patris. in qua erant nomina debitorum, de quibus erant cautiones publicæ extra vasa.

In rōnes. Quia destinaret paterfa. hoc nomen destino tali sumptui, & sic de aliis.

Eleganter hoc Sequolæ resp. explicat Alc. ab Alex. gen. dierum. lib. 3. c. 4.

Actorem. Id est, casialdionem.

Hic chyrographa. Incipiunt verba Iurisconsulti, hucusq; fuerunt testatoris.

Chyrographis. Exegi ergo nomina, & pecuniam exactam posuit in vase. Acc.

Exactis. Scilicet istis.

Erogata. Id est, in vase deposita, sed Rom. dicit hic esse fallam literam.

Non deberi. Anterior ergo pecunia non debetur: quia fuit exacta: nec secūda, quia nō erat tpe testamēti: quod esse dēt cum dī lateralia mea, & quia dixit manu mea scriptis. vt ff. de auro, & arg. leg. l. si ita legatum. vel ideo hic secunda nō debetur, quia ad tēpus fuit deposita, quasi iturus in vrbem, vt ff. eo. l. si chorus §. j. & l. si ita. Accur.

[n] Condiderat Ante testamentum: ita quod tempore testamenti erant ibi aliàs fecus, vt no ff. prox. §.

[o] De figillaribus. Nomen fortè generis: vel genus venditorum.

[p] Emptas. A figillaribus, puta graues.

[q] Nullas. Scilicet leues.

[r] Nec legauerit. Scilicet alias nisi leues.

[s] Emisset. Aliàs si aliud dicas, nullū est legatū: quia de nullo corpore. certè cōstitit legatū, falla. n. demonstratio nō nocet: vt ff. de cond. & demō. l. dem: & Inst. e §. huic. & ff. de aur. & arg. leg. l. Quintus.

[t] Militiam. Scilicet dari.

Cum

a Cum introitu. Id est, cum expensâ, quæ fit in ingressu militiæ.

b Integra. Scilicet comparari volo.

c Posse. Etiam consequi expetam introitus: quædam enim expenduntur pro introitu militiæ: vt ar. in auth. vt Iud. sine quoquo suf. §. hæc autē omnia. col. 2. & facit §. de nego. gest. l. quæ vtiliter.

Plin. ad Traianū, Superest ergo vt ipse ilspicia. an in omnib. ciuitatibus certū aliquid oēs, q̄ buleutæ leguntur de beant pro introitu dare.

In P. Fl. huic quoque oia integra.

Danda. Sed contra, j. tit. 2. l. quæro. vbi huiusmodi sumptus non p̄stat hæres. Sol. refert inter sumptum, qui fit ut habeatur legatum, & id præstat hæres etiam vsufr. legato: vt §. si vsufr. pet. l. 1. §. 1. & hic an eo iā habito. & tunc nō, vt ibi, & de his dic, vt §. titu. 2. l. apud. §. hæres, & facit §. de impen. l. neque.

I pater.

Titius habens filium impuberem, ex hęredauit eum, & instituit sibi hæredem Seium extraneū, & postea ita dixit: Si filius meus impubes, quē exhæredaui, decesserit in pupillari ætate: substituo ei dictum Seium meum hæredem, & Caium extrancū simuliter: quē Caium non instituit. nec aliq̄d de suis bonis ei reliqt: & ab eodem Caio multa legata reliqt quibusdam: postea decessit dictus Titi⁹ testōr: & postea decessit p̄dictus hæres à Titio institutus: & instituit sibi hæredem dictū filium testatoris impuberē: postea impubes hīs factus dicti Seij decessit in pupillari ætate, & sic Caius substitutus ei, & nō a Titio patre impuberis institutus, habet hæreditatem tam impuberis, q̄ patris sui, quæritur, utrum teneatur hic Caius præstare legata prædicta à se relicta? Et dī quod nō: quia hæreditas patris, scilicet Titij, non peruenit directo ad filium Titij impuberem, quia fuit exhęredatus: sed per successionem, quia ipse impubes successit dicto Seio instituto a patre impuberis: & idē esset multo magis, si Titius instituisset vnum suum sibū fratrem impuberis, & impuberem exhęredasset, & substituisset impuberi quendam extraneum, puta Caium, & ab eo Caio reliquisset legata quibusdam: & mortuo Titio fratre institutus instituisset sibi hæredem dictum impuberē, & postea impubes decessisset in pupillari ætate, & sic habuisset Caius hæreditatem: quia non teneretur substitutus Caius soluere legata à se relicta: quia non directo, sed per successionem ad filium impuberē hæreditas patris puenit: sed & ex testato meo. tuo prædicto fratre impuberis successit ei impubes retē. o eodē casu non tenet substitutus impuberi prestare legata à se relicta. & hoc pp eandē rōnem, vel aliter vt in gl.

Si pater. Testator Titiū extraneū instituit hæredem, filium pupillum exhæredauit: & ei pupillariter Titiū instītutum, & Semproniū non institutum substituit: à quibus substitutis reliquit legatū, tādē Titius decessit instituto pupillo p̄dicto: & pupillus decessit in pupillari ætate: vnde bona patris habuit filius, & tandē substitutus: & tū dicit, quod nō valet legatū: & reddit ratio. Item dicit, si dictus pater alium filium maiorē instituit, qui postea fratrem exhæredatum instituit, vel ab intestato habuit eum pupillum hæredem: licque bona patris ad pupillum, & per eum ad substitutum peruenerunt: tamen non valet relictum vt hic, & C. eo. l. cum quidam. Sed quid erit de relictis a Titio dandis? Dicunt quidam aliud. f. ut valeant, & præstentur a substituto. Alij dixerūt idem quod hic. & sic fallit qđ dicitur §. eo. l. si fuerit. quia ab hærede hæredis potest legari. Accur.

Plus. Id est nō tātū in extraneo, sed & in fratre. q.d. hic plus tibi dico, & in fratre &c. Vel dic plus. i. prōptius. Acc.

Eius. Scilicet exhæredati.

Bona fratris. Scilicet facta, quod ergo nō valet a principio, non confirmaē ex post facto, ut j. de regul. iu. l. qđ ab initio. facit ad l. §. titu. 2. l. antepe. & j. ad leg. Fal. l. qui fundum. §. qui filios. & §. eo. l. Acc.

Si filius. Titius filium meum impuberē in fituit mihi hīdem in vnā uncia, & ei pupillariter substituit Seiū extraneū: & a dicto meo filio reliquit legata quibusda, quę quidem sūt repetita tacite a dicto suo substituto: & aiunt me cum filium emancipatū prętere ri: qui emancipatus videatur Caius, & quendā extraneum nomine Sempronii instituī mihi hīdem in xj. vncijs, vnde per p̄dicta apparet commissum esse edictum & contra tabulas, per filium meū p̄dictum emācipatū pterītū, & tamen comissum dictum edictū, qđ non totum ipse emancipatus, sed ēt frater suus impubes, & hęres in vncia instituta pōt petere bon. possi §. tab meas, petiit ego filius impubes bon. possi §. tabu. & ita factū est, quod dictus extraneus in xj. vncijs institutus est ab hīditate mea exclusus, & impubes, & frater suus p̄dictus diuiserunt hīditatem meam per medīū inter se, postea decessit impubes in pupillari ætate, & ita medietas hīditatis meę puenit ad substitutū impuberis. i. ad Seium prędictū, certe substitutus p̄dictus tenetur p̄stare legata ab impubere relicta nō pro vna vncia tm, in qua fuit institutus impubes, sed etiā pro medietate hīditatis, quā habebat ex p̄dicta impuberis mediante bīncio bonorū possessionis §. tab. Illis legatariis, qui sunt de liberis: vel parentib. mei testatoris, vel sunt de alis exceptuatis personis, quę sunt numeratę, j. de leg. præst. bo. poss. contra tab. pe. l. 1. sed reliquis legatariis p̄stabit legata habito respectu ad vnicam tm, in qua impubes institutus fuit. Sed retento eodē casu pone impuberē a me institutum in 9. vnciis, & dictum extraneū institutum in trib. vnciis, & cōmisso edicto per dictū fratrem impuberis emācipatum, & a me præteritum accepisse dictum in puberem sex vncias tantum per bonorū possessionem §. tabulas, & ita minus quā prius haberet. Certē substitutus prædictus impuberis non præstabit legata aliquibus, nisi habito respectu ad sex vncias tantum, & non ad nouem, in quib. fuit impubes institutus. sicut enim dictum est augeri legata a substituto præstanda in primo casu huius §. ex eo qđ per bonorum possess. contratabulas plus accepit impubes, quam fuerit illud, in quo fuit institut⁹: sic & vbi minus accepit per bonorum possessionē contratab. quam fuerit illud in quo fuit institutus, vt dictum est in secundo casu huius §. debēt minui legata. Viu.

Si filius. Scilicet impubes, & dic, qđ pater filium impuberem in vnam vnciam instituit: aliam emancipatum præteriit: pupillo substituit pupillariter, & a pupillo legata reliquit: sed emancipatus rumpit per contraba. testū, & sic aperuit viam successendi ab intestato etiam pupillo instituto: sicq; pupillus ab intestato succedit. quęritur qualiter ipse, vel eius substitutus debit legata?

Et substitutum. A quo saltem tacitè relictum intelligitur repetitum: vt §. ti. 2. l. licet Imperator.

Ex semisse. Nam non eo minus succedit ex pupillaribus tabulis substitutus, quod testamentum paternū sit ruptum: quia hic filius ex testō succedere valens malnit ab intestato succedere: nec pro eius parte, sed fratris tantum fuit ruptum testamentum: vt §. de vul. substit. l. 2. §. plane. & l. ex duobus. §. fi. & l. seq. & §. de ipoffi. test. l. Papin. §. sed nec impuberis.

Ex reliquis. Scilicet quinque vnciis.

Et parentibus. Et quibusdam aliis coniunctis: vt j. de leg. præst. l. 1. 2. & 3. Acc.

Institutus. Scilicet impubes a patre, cui est pupillariter substitutus datus. Acc.

Bonorum possessione vt in primo casu.

Deducitur. Vt in secundo: & caue tibi, quia hic §. nil facit cum principio huius legis. Item no. hic argumentum est ad numerum vnciarum: hęreditas tamē totalis nec sit maior, nec minor. Itē non obsi. j. ad leg. Falc. in quantitate. vbi non prodest augmentū, nec nocet diminutio legatariis: quia de alio augmento ibi dicit: & facit ad hunc §. j. de contrat. bu. l. 3. §. si quis. & l. non putauit: §. fi. & l. ex duobus & j. de coll. bo. l. j. & j. de leg. p̄t. l. filiū. §. erit. & l. legatus. & §. eo. l. cū patronus. & §. ti. t. l. cum pater. § cum existimaret. & §. eo. l. post emācipationem. in prin. & j. ad le. Falc. l. in ratione. §. 2. & §. vbi pupill. educ. deb. l. 4. in fine. & §. de adopt. l. per adoptionem. Acc.

Quod operatur propositum in proposito operatur oppositū in opposito. Bart.

Si filius ex vncia hæres institutus sit, & ab eo legata data sint, habeat & substitutum deinde commisso edicto per alium filium, accepit partis dimidię bonorum possessio nem substitutus eius: vtrum ex vncia legata præstet? an verò ex semisse? Et verius est ex semisse, sed ex vncia: omnibus ex reliquis, liberis & parentibus. Cōtra quo que, si ex dodrante institutus commisso edicto semissem acceperit bonorum possessionem, ex semisse tantum legata substitutus debebit. Quomodo enim augētur, vbi amplius est in bonorum possessione, sic & vbi minus est, deducitur.

I.

Cum in annos singulos qđ legatum sit, neq; adscriptū quo loco detur, quodcunque loco petetur, dari debet; sicuti ex stipulatu, aut nomine facto peteretur.

Si mora particularis auffert commodum totius partis, obligatio statim ad totale interesse committitur. Bar.

II.

Cum in annos. Legauit Titio 100 corbes frumenti in annos singulos, & nō dixi in quo loco soluat ei hīs meus quolibet anno. Certè tenet ei soluere hīs meus vbi ipse hæres habet domiciliū, & vbi est maior pars hęreditatis: quocunq; ergo loco de his duobus petat ab eo Titius legatarius, debet ei dare. nam & ita esset, si promisisem Titio per stipulationem dictos cētum corbes frumenti singulis annis, vel alio modo essem debitor in dictis 100. corbibus frumenti annuis. Viu.

N annos singulos hæres damnatus sinere

Peteretur. Scilicet iure. peti autem potest absq; fori præscriptione vbi testator voluit, & ubi hæres habet domicilium, & vbi est maior pars hęreditatis: & ubi cepit soluere, vel respondere: vt §. de iud. l. si fideicommissum. in prin. & §. fi. & l. quamuis. & l. seq. & no. in l. quod legatur. & §. de trans. l. cū hi §. causę. & facit §. si cer. pe. l. vinum. Acc.

N annos. Damnauit hæredem suū Titius vt sineret me vti frui fundo Titiano ipsius Titij in singulos annos. i. reliquit mihi vsum fruct. in fundo suo Titiano: hęres Titij non permisit me colere dictū fundum tempore, quo debebat colicertè tenetur mihi ad æstimationē fructuum oium, qui in dicto anno potuissent esse collecti ex fundo, si p̄missem mihi eū colere eo tpe, quo debebat colinec p̄dest ei ad excusationem, si paratus est permittere me colere postea in eodem anno dictum fundum: quia non permisit mihi tēpore quo debui. Et idem est in hoc alio casu: dānauit hæredem suū Titius: vt daret mihi diurnas operas Stichi serui sui: hęres in quodā die Iouis pone, non permisit Stichum venire ad laborandū ad uineā meam in mane, sed misit eū in sexta hora diei. Certè tenetur mihi ad æstimationem totius dicti diei nā nō videtur mihi dedisse aliq̄d de dicta op a in dicta die,

Infortiatum. Aaa cum

cum nō dederit in mane: nec prodeſt ei ad excuſationem, ſi paratus eſt dare ſequenti die per totam diem operam dicti ſerui. Viu.

Fundo. Quod perinde eſt, ac ſi vſusfructus relinqueretur vt §. de vſufr. l. ſi quis ita. & ff. tit. l. patrimonii.

P. Fl. mē ſtrui fundo.

Si initio. Igitur in initio anni ē ſoluendo quod dic, ut not. C. quando dies leg. ced. l. 1. ad qđ eſt §. lo. l. ſi in lege. §. colonus. & de dolo, l. rem quandam.

Det. Id eſt. dare parat' ſit in primis ſex horis: ut inf. de oper. libe. l. 3. & facit §. titu. l. 1. is qui. & ff. tit. l. 6. & infra, de ver. ſig. l. 2. § 1 & ſupra de vſuf. l. quæſitum.

me fundo vti frui, ſi initio anni, quo colere deberem, morā fecerit, licet poſtea patiatur: quia tamen a cultura ſim excluſus, totius anni nomine mihi tenebitur: quēadmodum ſi diurnas operas Stichi dare damnatus nō a mane, ſed à ſexta diei hora det, totius diei nomine tenebitur.

Legatum, annua, bima, trima die, debet præſtari per annuas præſtationes æquales, niſi alia mens teſtatoris appareat.

III.

I legatum ſit relictum annua, bima, trima die, triginta forte, denā per ſingulos debentur annos: licet non fuerit adiectū æquis penſionibus, proinde, & ſi adiectum fuerit, penſionibus, licet non ſit inſertū, æquis; item & ſi ſcriptum fuerit, æquis, licet non ſit adiectum, penſionibus, dicendum erit, æquas fieri: ſed ſi adiectum ſit, penſionibus iniquis, in æquales debebuntur. Quę ergo debeātur, videamus. Et puto eas deberi (niſi ſpecialiter teſtator elēctionem hæredi dederit, quas vir bonus fuerit arbitratus: vt pro facultatibus defuncti, & portione patrimonij debeantur. Sed & ſi fuerit adiectum, boni viri arbitratu: hoc ſequemur, vt pro portione patrimonij ſine vexatione, & incōmodo hæredis fiat. Quod ſi ita, penſionibus quas putauerit legatarius, an totū petere poſsit, videamus. Et puto totū ſimul non petē dum ſicut & in hęredis electione. fieri. in penſiones debere teſtator voluit: quantitates duntaxat penſionum in arbitriū hęredis, aut legatarij contulit. Sed ſi ita ſit legatum, Hęres meus Titio decem trima die dato, vtrum penſionibus, an vero poſt triēnium debeant? Et puto ſic accipiendum, quaſi pſamiliās de annua, bima, trima die ſenſiſſe proponat.

Vſura etiam in ultima voluntate non poteſt legitimum modum excedere. Bar.

Si cui certa quantitas legetur, & quoad præſtet in ſingulos annos certum aliquid, veluti vſuras, iuſſerit teſtōr præſtari: legatū valet. Sed in vſuris hactenus debet valere, quatenus modū probabilē vſurarum non excedat.

Legatum annuum pro primo anno eſt purum: pro ſequentibus eſt conditionale. Bar.

IIII.

I in ſingulos annos alicui legatum ſit: Sabinus (cuius ſententia dato perinde eſt ac ſi dixiſſem: annua bima, trima die: vnde quod dictum eſt in 30. dicto Titio legatis, erit in dictis x. ¶ Si cui certa. Legaui Titio 100. & donec ei præſtentur per hæredem meum, iuſſi eidem Titio præſtari quolibet anno 10. nomine vſurarū. Certè legatū de cuius valet, & ēt legatum vſurarum prædictarum, ſi eſt intra legitimū modum vſurarū, aliàs non. Viu.

Forte. Sub dubio forte &c. ut §. de arbitr. l. ſi duo. & dic denariū eſt. decem: vt §. tit. 2. l. ſi quis teſtamento. Acc.

Nīſi ſpecialiter. Subaudi manifeſtē, vt apparet per id quę ſubiicit: ſicut & in hęredis electione.

Sine vexatione. Scilicet magna. Accurſius.

P. Fl. in arbitrio.

Et incommodo. Intolerabili: ut infra, de verbo. ſi quis filiæ, cui nepos. Accurſius.

In hęredis electione, ſi tacet dicit, eremus hæredem nō poſſe totam præſtationem differre vſque ad triennii finem. Sic ergo per hanc exponuntur leges, quæ dicunt annua, bima, trima die aliquid ſoluendum: vt C. de rei vxo. ac. l. 11. §. exactio. & §. de pignorat. actio. l. ſi neceſſarias. §. ſi annua. & §. de pact. dota. l. aliud, & de contrahenda empt. one. l. Celſus. §. 1. Acc.

Annua, bima, trima die ſoluere, qđ ſit.

Vſuras. Scilicet certas, vt patet: quia dicit certum &c. aliud ſi non expreſſiſſet certum quid, vel certam quantitatem: ſed ſimpliciter dixiſſet vſuras: vt §. de vſu. legat. l. quod in ſtipulatione, & §. de iure dot. l. cum poſt. §. generi. & ff. de verb. oblig. l. triticum. & l. ita ſtipulatus.

Id probabile eſt qđ per ſe, vel aliis iū ſum facit adminiculū. Sal. ff. ad Sbation em. 1. C. de probat.

Præſtari. Ab hærede.

Probabilem. Quis eſt probabilis? Reſpon ut C. de vſur. l. eos. & ſic etiam per teſtamentum non debetur vſura vltra legitimum modum: & facit ſupra de vſuf. l. placuit.

I in ſingulos. Legaui Titio x. in ſingulos an. certe cuiuslibet anni vnū eſt legatū, & primi anni eſt purum legatum: ſequentium aūt annorum legata ſunt conditionalia: quia ineſt cōditio ſi viuat legatarius vnde primum tranſit ad hæredem legatarij: ſequētia autem non, quod eſt notandum: quod vltimū eſt uerū: niſi legatarius ante mortem ſuam tetigiſſet de ſecundo anno, vel tertio, vel quarto, vel quinto, vel ſexto, vel de alio, nam tunc bene tranſmitteret ad hæredem ſuum, vt in caſu ſeq. Viu.

Non tranſire. Secus in aduocatis fiſci: ut C. de aduo. diiud. l. poſt duos. ſed dic, immo conſonat huic. Item quod dicit hic, verum eſt, niſi exonerandi hęredis gratia fuerit legatum per annos diuiſum, vt §. quando dies leg. ced. l. nec ſemel. circa prin. & l. ſi cum præfinitione. in princ. & l. Firmio. §. fi. quę ſunt contra. Vel ibi cum nō cauſa alimētorum fuit relictum, hic ſic. Vel in l. ſi cum præfinitione. certum tēpus fuit adiectū: prima vera. Item ſecus in ſtipulatione, quām hic dicat in legato: qa facta ſtipulatio etiā in ſingulos annos vna eſt, nec finitur morte ſtipulatoris. Idē in donatione cauſa mortis: ut §. de verb. obl. l. ſi Stichum. §. 1. & de do. cauſ. mor. l. ſenatus. §. fi. & ſic quantum ad præſcriptionem temporalē facimus differentiam inter legatum relictum ī ſingulos annos, & ſtipulationem: licet M. & B. inter ſe diſſentientes aliter dicant: ut no. C. de præſcr. 30. ann. l. cum notiſſimi. §. pe. Item facit §. quando di. leg. ced. l. cum in annos. & §. eo. l. in ſingulos. & l. cū in annos. & §. tit. 1. l. cum vſusfruc. & §. ad leg. Falc. l. 1. §. ſi in annos. Accur.

Q Quoad viuet, ad eius uitā, & quo ad morietur idē eſt dicere, Mando. in Cl. Facult. §. Ac etiā, in ver. obtineat.

Vobis. Inſtitui mihi quatuor hęredes ponē: & a duob. ex his dedi multa legata quibuſdam & poſtea ita dixi, A vobis quoque cęteri hēdes peto, vt vxori meæ præſtetis, quo ad uiuet decem aureos annuos: me mortuo vxor mea vixit per quinq; annos & quatuor menſes de ſexto anno: & deceſſit: Certè debent habere hęredes ſui integrum legatum ſextū annī: in initio enim cuiuslibet anni cedit dies annui legati. & h. d. Viu.

Deberi. Cedit enim dies huius legati in initio cuiuſlibet anni: ut §. eo. l. in ſingulos. ſed non videtur deberi, niſi pro rata anni ſexti: vt §. de vſufr. l. ſi operas, & l. ſed & ſi quis. §. ſi operas. Sol. ibi delicto fuit amiſſus vſusfructus, ſ. capitis dim. hic morte, ut arg. §. eod. l. in ſingulos. & §. quib. mod. vſusfr. amitt. l. j. §. ſi nō mors. Vel ſol. ut ibi. Item facit §. de ſtipu. ſer. l. ſeruus cōis. §. eū ſeruus. & C. de aduo. diuer. iud. l. poſt duos. §. his. & §. eo. l. filiæ. Argu. cōtra. C. de aduo. diuerſorum iud. l. petitionem. §. ut autem.

Pro ſolutione huius cōtrarij dic ut dicit gl. quia nihil ad hęredem tranſit, ſubaudi, niſi ſalariū illius anni. & no. in l. poſt duos. eo. tit. ſecundum. Bar.

Nnuam. Titius reliquit in ſuo teſtō ciuitati Bononiæ annuas centū libras Bonon. cauſa faciendi curri pallium ad porthecam, & roncinum, & accipitrem in caſſatacula, cui ludo, ſeu quibus ludis voluit præſidere hęredes ſuos: poſt mortem huius Titii hęredes ſui præſtiterunt communi Bononiæ centum libras quolibet anno pone per quatuor annos & quolibet anno præfuerunt dicto ludo fieri faciendo: & poſtea deceſſerunt: petit in ſequēti anno commune Bononiæ, ab hęredibus dictorum hęredum Titij vt dent ei cētum libras, cauſa faciendi dictum ludum: dicunt hęredes hęredum: Nos non tenemur amplius præſtare centum, quia hęredes Titij, quorum hęredes ſumus non poſſunt preſidere ludo ſicut teſtator præcepit: Certè dicitur hic, quod non obſtante allegatione hęredum debent cē tum præſtare communi Bononiæ, quotannis idem ſingulis annis in perpetuum. & ita quāuis morte legatarij pereat annuum legatum, ut ſup. l. proxi. non tamen mortis hæredis, ut hic, Viu.

V.

Vobis quoq; cęteri hæredes peto, vt vxori meę præſtetis, quo ad viuet, annuos decē aureos: vxor ſupuixit marito quinquennio, & quatuor menſibus. Quęro, an hęredibus eius ſexti anni legatum integrum debeatur? Modeſtinus reſpondit, integri ſexti anni legatum deberi.

Propter mortem executoris legatum annuum non extinguitur. Bar.

VI.

Nnuam pecuniam ad ludos ciuitati reliquit, quibus præſidere hēdes voluit. ſucceſſores hęredum negant ſe debere: quaſi teſtator tādiu præſtare voluerit, quamdiu præſiderent hęredes. Quæro igitur, annum præſidendi mentionem fecerit: ad tempus fideicommiſſum, an perpetuo præſtari voluerit. Modeſtinus reſpondit, fideicommiſſum quotannis in perpetuum reipublicæ præſtandum eſſe.

Diſpoſitio reſpiciens ſolam authoritatem defuncti, nō commodum alterius, nō iure actionis, ſed per officium iudicis effectui demandatur. Bar.

VII.

Vintus Mutius ait: Si quis in teſta-

Ad ludos. Sacros, quibus honeſtas, & verecundia moribus caſtis ſeruata perſeuerat, vt C. de ſpe. l. 1. & de maiuma. l. j. li. 11. Azo. aliud ſi ad impudicos. nam tunc non in perpetuum præſtaretur, ſed nullo modo, vel aliud opus reipublicæ expenderetur: vt §. de admi. re. ad ci. pertī l. legatum §. fi. Accurſius.

In perpetuum Plus ergo eſt in hoc legato, quam in vſufr. legato, quia tempore finitur, vt §. tit. 1. l. ſi vſusfr. municipib. ſecundum R. & facit §. ti. 3. l. ciuitatib. & §. eo. l. pen. & §. de uerb. obl. l. Stichum. §. 2. Accur.

Vintus. Titius inſtituit ſibi hæredes duos ſuos filios, & duas ſuas filias. & Seium extraneū, & Caium, & Martinum dedit tutores dictis ſuis filijs: quia impuberes erant, & ita poſtea ſubiunxit in teſtamento, filij, filiqueme, ibi morentur ubi vxor mea eorum mater eos morari volet: eiſque filijs, & filiabus meis Seius prædictus hæres meus in annos ſingulos, in que pueros, puellasque ſingulas det nomine cibarij aureos 10. Mortuo iſto Titio teſtatore, mater dictorū puerorum poſuit eos ad ſtandum, & ad morandum cū Sempronio: venit nunc Sempronius apud quem collati ſunt pueri, ad Seium hęredem, & Caium, & Martinum tū tutores: & petit ab eis x. aureos pro hoc anno pro cibarijs dictorum puerorum: dicit Seius hīs tutoribus: Accipiatis ſi vultis x. aureos de hęreditate, & date Sempronio. dicunt tutores, nos uolumus ei aliquid dare. Modo quęritur nunquid actione ex teſtamento poſſit agere Sempronius ad dictos decem aureos?

P. Fl. de poſitione. Alibi diſpoſitiōe. Item poſitione.

Si legatum. Legaui Titio 30. libras Bono. annua, bima, trima die, æquis pēſionibus. certè in quolibet triū annorum debet habere Titius ab hærede meo x. & idem eſt, ſi non ponui in legato dicta verba, æquis penſionibus, &c. & idem ſi dixiſſem, Lego Titio 30 libras Bono. annua, bima, trima die pēſionibus. & idem ſi dixiſſem æquis, ſi non appoſuiſſem ibi penſionibus. nam ſemper habebit x. quolibet anno. ſed ſi ita dixiſſem: Lego Titio 30. annua, bima, trima die in æquis penſionibus, inęquales pēſiones, hue partes dabuntur ei quolibet de dictis tribus annis in dictis 30. & certè arbitrio boni viri, ſcilicet ut mīpiciatur facultates defuncti, & diſpoſitio eius patrimonij. & idem ſi expreſſiſſem ego teſtator dandas penſiones Titio arbitrio boni viri. Sed quid ſi ita dixiſſem, Lego Titio 30. annua, bima, trima die penſionibus, quas putauerit idem legatarius? certè non poterit petere Titius tota triginta in primo ann. volui enim fieri portiones de dictis 30. per ſingulos de dictis trib. annis, & poſui in arbitrio legatarij ſolū modo quantitates penſionū. & quod dixi in legatario, idem eſt in hęrede, vt ſi poſuiſſē in dicto legato hæc verba penſionib. quas putauerit hęres. nō poſſit differre hæres ſolutionem dictorum 30. vſque ad finē trienij ſi aūt ita dixiſſem, Hæres meus Titio x. trima die

Ista lex eſt multū notabi. & ſingu. Fm Bart. hic.

Ex hoc loco, & §. pen. appareret qđ ſit annua, bima, trima dies.

Sic in P. F. Hal. aūt ſcripſit, pē ſionib. ini quis.

Aliàs q.

P. Fl. de poſitione.

Et dicitur ꝙ non, vſq; illuc, Pomponius &c & dimitte ibi, & vade ſ. per 20. lineas: ibi, itaque hæc Quinti Mutij &c. & ibi recapitulat, & examinat dicta uerba Titij teſtatoris. filij filiæq; meæ ibi morentur &c. & illa, eiſque hæres meus &c. Et dicit, quod dicta prima verba non pariunt aliquam obligationem: ſ. vt omnimodo teneãtur filii ibi morari, ubi pater iuſſit, vel mater ex iuſſu patris: ſed pertinent dicta uerba ad conſeruandam autoritatem defuncti. vnde ſecundum iuſſionem iudicis debent morari ubi pater iuſſit, vel mater: ex iuſſu patris autẽ non debent morari. Quid enim ſi iudex cognoſcit nunc eſſe Sodomitas, uel adulteratores illos, apud quos iuſſit pater filios ſuos morari. vel mater ex iuſſu pris: quod quidem pater neſciebat tempore quo fecit teſtamentum? Certẽ non debet ꝓmittere iudex apud illos morari. Item dicit ibi, ſi autẽ pro cibarijs &c. quamuis dictum ſit in principio legis ꝙ Sempronius apud quem filii collocati erant, non poteſt agere ad ro aureos actione ex teſtamento contra tutores: tamen ita diſtinguo, aut ſunt relicti 10. aurei gratia filiorũ, aut gratia Sempronij; prædicti. primo caſu poteſt agere Sẽpronius contra tutores iudicis officio ſi ipſe Sempronius erat bonus homo gratia autem puerorum ſemper præſumuntur relicti dicti x. aurei, niſi contrarium appareat ſecundo caſu poteſt agere Sempronius bonus homo exiſtens, actio ne ex teſtamento & hoc uſque in finem legis: Modo reuertaris ad uerſiculum, Pomponius &c. & ibi ponit quædam exempla de ijs, quæ pertinent ad authoritatem teſtatoris, & non ad obligationem: puta inſtituit te ſolum hæredem, & iuſſi tibi ut faceres mihi monumẽtum, quod conſtet centum. Certẽ poteſ facere monumentum, ſi uis, aliàs non cogeris, ſecus ſi haberes cohæredem retento eodem caſu: quia tunc poſſet te cogere cohæres tuus actione familiæ erciſcun. ſed & ſi tu & cohæres iuſſi eſtis facere, & cohæres tuus paratus ſit pro ſua parte facere, põt te cogere pro tua. Secundum exemplum eſt, cum iuſſi hęredi meo, vt ponere in municipio imagines: nam non poteſt compelli niſi gratia honoris municipij hoc iuſſiſſem.

In quibuſdã exẽplis lex eſt.

Eiſque. Hic eſt duplex lectio. nam uel iſtis, vel illi apud quos debent ali, poteſt attribui: ut in fin l. Item poteſt eſſe quod ſoli filij, vel quòd ſoli alij, vel etiam tertio, quod filij cũ alijs ſunt hæredes. Item & no. duo præcepta: vnum vbi debẽt morari, aliud de alimentis.

Agere poſſit. Ille apud quem erunt, ſcilicet aliqua actione, ſed iudicis officio: ut in fine dices. Azo.

Vt poſſint. Scilicet ſi uelint, ſed non compelluntur niſi, vt in fine dicet.

Huc ſpectãt q̃uo luit Mãd. in Glo. Facul. §. Et propiũ in uer. habeat.

Pomponius. Circa prædicta clarius reſpondens, & præmittens duo ſimilia, primum de monumento: ſecundũ de imagine.

Si uelis facere. Imo & pontificali authoritate, uel iudicis officio eſt cogendus: vt ſ. de pet. hæred. l. hæreditas. §. fin. & ſupra famil. erciſcun. l. his conſequẽter §. ſed & ſi. & infra eod. l. in fin. Acc.

P. Flid ginebit.

Intereſt illi. Quia ibi ſepeliretur: vt ſ. de relt. l. familiaria. & l. ſeq.

Sic in P. Fl. Hal. ſũ ſcripſit, vbi mater iuſſerit.

Habebitis. Scilicet ſi alteruter veſtrum patere ualuerit aliquã communis culpa poterit opponi agentiui vt ſ. de legat. 1. l. nihil. §. 1. & ſ. de leg. 2. l. cum pater §. libertis. Acc.

Addein ſocietate culpã cõſiderari: & ei adſcribi, qui eã admiſit vide in l. pen. §. nam. ſ. pro ſoc. & in l. ſi ut certo. § nũc videdũ ſ. commod.

Nulli competit. Etiam ſi eius cõmodũ aliquis ſibi pferat. & facit ſ. de priui. cred. l. Auſidius.

Itaque. Redit ad primum caſum huius legis.

Iuſſerit. Facit ſ. de admin. tut. l. quidam decedens. §. vſque, & de confir. tut. l. utilitatem & vbi pupi. edu. de. l. 1. Acc.

Hoc ſermone. Eiſque hæres meus in annos &c. ut ſup. in prin. huius legis

Deberetur. Quod poteſt præſumi, ſi ſunt alii hæredes vel etiã cohæredes his pueris. & ex annuis cibariis decem pro magna parte ſuperabundabũt, & ſic habet locum actio ex teſtamento: ſi autem ſoli ſibi, tunc officio iudicis tantũ. uel actione ex teſtamento: ſi gratia eorum apud quos morari debent eſt relictum.

Vtile. Scilicet uitam Acc.

Videatur. Niſi aliud liqueat. Acc.

In

IN ſingulos. Legaui Titio cẽtum annua: certe illud legatum habet vnam ſimilitudinẽ cum vſufructu ſimpliciter legato, & tres diſſimilitudines: ſimilitudinem habet cũ uſufructu: quia ſicut uſusfructus finitur morte, vſufructuarii, ita & dictum annuũ legatũ finitur morte legatarij. Prima diſſimilitudo eſt inter ea, quod vſusfructus bene finitur & maxima & media capitis diminutione: annuum autem legatum non finitur. Secunda diſſimilitudo ẽ, ꝙa vſus fructus ita poteſt legari, Titio vſumfructum fundi lego & quotieſcunq; capite diminutus ſit, eundem vſumfructum ei do: quę qui dem adiectio in annuo legato nihil operatur: quia annuum legatum capitis diminutione perire non poteſt, vt dictũ eſt. Tertia diſſimilitudo eſt, quia ſi vſu fructuari decedat, nihil tranſmittit de vſufructu ad hęredem ſuum, etiam ſi maturis fructibus nondum tamen perceptis deceſſerit dictus fructuarius, ſed ille qui habet legatum annuũ, ſi decedat in ingreſſu alicuius anni, puta ſecundi, vel tertij, vel quarti, vel ſequentiũ, illius anni totũ legatum ad hęredẽ ſuum tranſmittit: in initio enim cuiuslibet anni cedit dies legati. Viu.

In P. F. ſeruntur.

P. F. vſui fructui.

Quoties q̃ p tieſcũque.

Finiatur. Vt & Inſti. de vſufruct. §. finitur. & ſ. eo. l. ſi in ſingulos. ſecus in ſeruitutibus prędialibus: ut ſ. quemadmod. ſe. amit. l. 2.

Non mittur. Scilicet legatũ in ſingulos annos relictum: quia legatũ ſequẽtis anni eſt aliud legatũ: & ſic iſtud habebit legatarius plura enim ſunt legata, & ſic in capite cuiuslibet anni inſpicitur an ſit capax, uel no: vt ſ. eo. l. ſi in ſingulos. & ſ. e. l. cum in anno. ſed ſecus eſt in vſufructu cum legatũ eſt ſimplex, nõ in ſingulos annos. & ſm hoc expones capitis diminutione, ſcilicet maxima, & media: non minima. & ſic eſt contra, C. de vſufru. l. corruptionẽ. Vel dic etiã minima ſi eſt relictus vſus ſin ſingulos annos: ſecꝰ ſi ſimpliciter quia tunc non minima, ut ibi. Vel dic ſecundum iura vetera vt quocunque modo relictus, ſ vel ſimpliciter, vel in ſingulos annos, pereat capitis diminutione, etiã minima, hodie ſecus: vt d. l. corruptionem.

Ei do. Vt & ſ. quib. mo. vſusfr. amit. l. ſicut in prin. & l. repeti. in prin. & ſm R. hoc caſu videtur perpetuo relictum, ſi ciuitati, vel tẽplo ſic relinquitur, niſi aratrũ patiatur, vt ſ. quib. mo. vſusfr. amit. l. ſi vſusfruc. ſed certe imo & alio modo poteſt finiri. vt ibi no. Acc.

Non relinquat. Vt no. & Inſti. de re diu. §. is verò. Et no. in prin. huius l. vnam conuenientiã, quia vtrũque morte naturali finitur. ponea tres differẽtias prima cum dicit, ſanè &c. ſecunda cum dicit vſufru. &c. tertia cũ dicit, illud certe eſt & facit ad legem iſtã. ſ. quib. mod. vſufr. amit. l. ſi vſus fr. meum. & ſ. de vſufr. l. ſi quis ita. & l. defuncta. & ſ. ſi l. patrimonii. & ſ. ad l. Falcid. l. pœnales. in princ. & ſ. de ca. diminu. l. legatũ & C. quãdo dilegat. ced. l. 1. & ſ. de euic. l. ſi rem quã. §. fi. & ſ. ſi vſufru peta. l. uti frui. §. fin. & ſ. co. l. a uobis. & ſ. e. l. a codicillis. & ſ. tit 1. l. habitationis. & l. licet. & l. generali. Acc.

Sic in P. F. Hal. aũt legit hæredi ſuo in eos fruct' actionem non relinquat.

Vndus. Duobus meis libertis legaui centum corbes uini & centum frumenti in annos ſingulos. & iuſſi quod pro his legatis conſequendis ab hęrede meo haberent in pignore fundum meũ Titianum. Me mortuo petebant dicti liberti ab hęrede meo, vt caueret eis cum ſatisdatiõe de pręſtandis eis dictis legatis quolibet anno: & hęres noluit ſatisdare. Certẽ poſſunt & debent dicti liberti legatarii mitti in poſſeſſionem dicti fundi Titiani, & aliarum rerum hæreditariarum cauſa rei ſeruãdę, id eſt, legatorum ſeruandorum. & hoc dicit. Vi.

Petetur. Vt & ſ. de tranſact. l. cum hi. §. ſi vni. nam teſtamento poteſt conſtitui pignus: vt & ſupra de pignor. actio. l. non eſt. & C. communia de leg. l. 1.

Paulus notat. Scilicet eſſe verum quod dictum eſt. Vel dic notat, ſcilicet infra ſcripta: id eſt, notabiliter dicit. Acc.

Mittatur. Si non ſatisdetur: quinimò etiã in res hæredis poſt ſex menſes: vt C. ut in poſſ. leg. l. certa cũ. n. ſit cõditionale huiuſmodi legatũ quo ad ſequẽtes annos, debet ſatisdare: vt ſ. ad l. Fal. l. 1. §. ſi in annos. Ac.

Seio amico. Titia habebat vnum ſuũ bonum amicum, qui vocabatur Seius cui Seio ipſa cõceſſerat vnam ſuam domum ad habitandum, quia ipſe multum bene ſe habebat circa negotia ſua Titiæ. Item habebat hæc Titia tres filios: ſcilicet vnam fẽminam, & duos maſculos: hæc Titia fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hęredes dictos ſuos filios, & filiam: & ita poſtea locuta fuit: Seio amico fideliſſimo volo pręſtari annuos ſenos aureos, & habitationẽ qua vtitur, ſi ipſe voluerit interuenire negotiis filiorũ meorũ eodem modo, ſicut interueniebat meis negotiis: mortua poſtea hac Titia ambo filij ſui maſculi deceſſerunt: & ita per caſum mortis factũ eſt, quo minus dict' Seius poſſit interuenire negotiis omnium trium filiorũ Titię teſtatricis: petiit nũc Seius tertiam partem dictorũ legatorum, dicens ſe paratum intereſſe negotiis filię Titiæ quæ vinit: filia Titiæ viuens dicit qũ non tenetur

infortiatum.

ei præstare: quia testatrix legauit ei sub conditione si interueniret negotiis filiorum suorum, qui erāt tres: nunc autem non est nisi vna: ergo non potest interuenire negotijs omnium, sicut testator videtur voluisse: ergo non adimplet conditionem: ergo non potest habere legatum pro aliqua parte. Sed certè ipsa malè allegat, quia conditio adimplenda per Seiū, bene recipit diuisionem, & pecunia legata eidem Seio bñ recipit diuisionem: vnde bonum est, q̄ pro ea parte, qua potest adimplere, & adimplet conditionē, pro ea habeat legatum.

In P.Fl. nō est, testatricis.

¶ Medico. Legauit medico Sempronio ea, quæ viuus ei præstabam: certe ea videor ei reliquisse, quæ ei singulis annis præstare solitus eram: & perpetuam quasi præstationem habebit: puta quia ei dabam, vel mittebam quolibet anno quatuor libras piperis in natiuitate, eo q̄d ipse uidebat vrinam meam cum patiebar. & dabat mihi consiliū: si aūt in uitabam eum quandoque ad comedendū mecū, vel si mittebam ei quandoq; vnū ferculum, hoc nō videor ei legasse.

Quod ad ordinaria, nō extraordinaria referat dictū gñale, Mand. in 7. q. 31. Reg. nu. 2. vbi āpliat ꝓcedere ēt in principe. & ꝓ intellectu huius tex. vide Alex. in l. sed si quis. §. q̄si tum. circa fin. §. si q̄s cautio.

¶ Vxori. Legauit vxori meæ aureos centum, præter id quod a me viuo annui nomine accipiebat, dabat enim ei fortè quolibet anno vnam gonellam: nunquid ei legasse videor cētum aureos annuos, & vnam gonellam annuam: Et dicitur quod non, immo semel tantū centum aureos, & annuam vnam gonellam. ¶ Libertis dari. Habebā libertos, quib. præstabam habitationem: & cum vnus eorum esset meus actor, siue castaldus, & alter esset medicus, præstabam castaldo sumptus pro iumētis meis, quę custodiebat: & præstabam medico sumptum, quē sumptū accipiebat medicus, vt me, & filiam meā curaret: feci ego patronus testamentum, & ita in eo dixi, libertis meis dari volo ea, quæ viuus præstabam. Certe debetur ei dicta habitatio, non autem dictus sumptus iumētorum vel medicamentorum: & h.d. hic §. Viu.

a Meis. Scilicet Titiæ testatricis: & sic apparet, q̄ filiorum gratia fuit conditio appositа. Acc.

b Viuentis. Non etiam morientium: quia in eorum vtilitatē fuit cōditio appositа, vt in principio legis patet: & quia etiā in eorum persona cōditio casu solum modo fortuito deficiebat: vt ĵ. de cond. & demon. l. in testamento. & l. cum ita datur. & sic nō obstat contrarium. C. de insti & substi. l. 1. & ĵ. eo. l. Męuia. vbi nō ꝓ casum. Item nec C. de leg. l. 1. vbi nō contēplatione hęredum. vel refert, an hic Seius adhuc non cœperat gerere: & tūc indistincte deficit, cuiuscunq; causa sit cōditio inserta: an verò cœperat: & tunc distinguitur an impediatur casu, vt & tunc deficiat: alias secus, si non casu: vt ĵ. de condi & demon l. illis libertis: & secundum hoc in l. C. de legat. l. 1. cœperant iam morari. prima placet. Itē nota q̄d hic casus in aliquo noaet Seio, in aliquo prodest: nocet, in partibus defunctorum. nam licet non stet per eum, & sic habere debet: vt ĵ eodem. l. Mæuia: nocet ei casus: at prodest vt nō toto legato careat, licet non totam conditionem impleat, quod aliàs noceret, vt ĵ. de condi. & demonst. l. qui duobus. scilicet, quia staret per eum. Itē contra, C. de condit. insert. l. legatum. Item contra, ĵ. de alimen. legat. l. Caio. §. 1. & l. Stichus. §. fi. Sed ex supradictis apparet solutio, & facit ad legem istam C. de legat. l. 1. Item facit ĵ. de condit. & demōst. l. pe §. 1. & §. 2. & ĵ. tur. l. 1. cui. & ĵ. eod. l. annua: & distingue, vt no. C de institt. & substit. l. 1. Acc.

Autem, non est in P.Fl.

Habuerunt. Vt vna comestio, vel par gallinarum, & similia, hæc. n. non debentur: ut argu. ĵ. ti l. 1. Sempronio. & §. tit. 1. 1 qui saltum, & ĵ. ea. l. §. fi.

A me viuo. Aliàs à me viuo: aliàs à Mæuio.

Annuum. Scilicet, quod præstatur à Mæuio.

Et semel centum. Facit §. de actio. empt. l. si vēditor hominis. & ĵ. de dot. prælē. l. Seia. nec est contra. C. de le. l. 1. quia ib. apparet esse aliud ex volūtate defuncti.

Viua. Alius viuus.

Præstabitur. Vt & ĵ tit. 1. l. Sempronio. & supra ea. l. § medico. Acc.

Actori. Id est, castaldioni quondam seruo. sic ergo ex superueniente dignitate, id est, libertate aliquid immutatur. sic §. de procul. filiusfa. §. fin. & l. aut. & l. uel hęreditas. & §. de adop. l. in omni.

Acceptabat. Cum erat seruus. Acc.

Vni in annos. Legaui Titio c. in singulos annos. certè cuiuslibet anni est vnū legatum, & sic plura sunt legata: & in principio cuiuslibet anni dēt inspici vtrū Titius legatarius sit capax, vel non: & si sit capax, consequetur legatum: alias non. Idē est si legaui Sticho seruo Titij c. in singulos annos, nā in principio cuiuslibet anni debet inspici vtrum Titius dominus sit capax, vel non. & si sit capax, consequitur legatum seruo suo relictum, alias non. & h.d. Viu.

Placet. Dic, vt no. §. eo. l. si in singulos,

Dominorum. Vt & §. de lega. 2. l. debitor. §. fi & ĵ. quando dies leg. ce. l. cum in annos. Item ex sua: vt eo. ti. l. Firmio. §. 1. Acc.

Caius.

Caius. Caius Seius hīs prædia Pontiana ad burgum Panicalis, & habens p̄dia Luciana ad sanctā Mariam in monte: legauit Mæuiæ dicta prædia Pontiana, & Seiæ dicta prædia Luciana: & post ea ita dixit. Præstari autem uolo ex prædijs Pontianis prędijs Lucianis annua arūdinis millia 300. & salicis mundæ annua librarum singula millia, cā releuādi fortè multas vineas, quæ erant in dictis prædiis Lucianis. Mortuo dicto Caio Seio, Mæuia, quæ habebat prędia Pontiana, præstitit per tres annos pone dictas arundines & salices Seiæ, quæ habebat dicta prædia Luciana. Postea decessit dicta Seia, q̄ habebat dicta prædia Luciana, quibus debebant dari dictę arūdines, & salices, quæritur, nunquid extinctum sit dictū legatum annuæ arūdinis, & salicis? Et dicitur, q̄ sic, quia annuum fuit legatū cuius petitio competebat Seiæ: non autem fuit seruitus in rem vel in personam. si autem fuisset seruitus in rem, i. constituta prædiis Lucianis in prædiis Pontianis, non finiretur mortæ legatarię: sed si fuisset in personam, bene finiretur, & h.d. Viu.

In P.Fl. ex prædiis Politianis ex prędijs Luctatianis annua arundinis millia trecena.

Annua præstatio facienda ex reditu certa rei, finitur morte legatarij. Bar.

XII.

Aius Seius prædia diuersis pagis posita, Mæuiæ, & Seiæ legauit: & ita cauit, Præstari autem volo ex prędiis Pontianis, ex prędiis Lucianis annua arundinis millia trecenta, & salicis mundæ annua librarū singula millia. Quæro, an id legatum defuncta legataria extinctum sit? Paulus respondit seruitutem iure constitutam non uideri, neq; in personam, neque in rem: sed fideicommissi petitionem competisse ei, cui prædia Luciana legata sint: & ideo cum annua legata fuerit, mortua legataria finitum legatum uideri.

Conditio quæ pendet ex potestate legatarij, & alterius, si ex facto alterius impediatur sine legatarij culpa, habetur pro impleta. Bar.

XIII.

Aeuia nepotem ex quidam testamento in prin. nisi fortè pro alimentis, vt ĵ. de ali. leg. l. Lucius, & l. 2. & §. de vsufr. l. hactenus.

Fideicommissi. Scilicet annuę prestationis: & dic ei .l. Seię per actionem. l. personalem ex testamento donec viuit, non ultra, ut in fine. Sed Io. dicit fideicōmissi prædiorum Titio relictorum: & dic ei Titio etiā post mortem Seię, & Męuiæ. Sed contra eum est, quia dicit prædia Luciana: nam debet dicere Pōtiana. Vel si diceret de fideicom. annuæ præstationis deberet secūdum eum dicere, eis quibus, in numero plurali, dic ergo secundum R. ut prius dixi. In P.Fl. Luctutiana.

Legataria. Annuę præstationis, & non prędiorum. ut supra tit. ĵ. l. pater. §. Tulcus lanus. & §. de lega. 1. l. si fundum. §. Iulianum.

Męuia. Męuia habēs nepotem Mæuium ex filio suo Mæuio, dictum nepotem hęredem instituit. & Lucio Titio ita legauit. Lucio Titio dari uolo annuos aureos decem, si rebus nepotis mei interueniat, omnemq; administrationem rerum eius ad suam solicitudinem reuocauerit. Mortua Mæuia Lucius Titius gessit negotia dicti nepotis p duos annos pone, & percepit ab eo omni anno decem aureos, postea dictus nepos prohibuit Lucium Titium administrare negotia sua pro sequentib. ann. & nolebat ei dare decem aureos: & amplius, & ita non remanet per Lucium Titiū quo minus administraret: quæritur vtrum debeat consequi quolibet anno fideicom missum de decem; Et dī q̄ sic: nisi nepos remouisset eum a negotiis suis propter fraudem ipsius Lucij Titij, quam committebat in administrando negotia dicti nepotis Mæuiæ. uel nisi interueniat alia iusta causa ad improbandam operam dicti Lucij Titij.

¶ Vxore. Dominus Ioseph instituit sibi hæredem vxorē suā: & ita cauit postea in testō, Libertis meis oīb' alimentorum noīe singulis ann. denarios xij. ab vxore mea, quā institui hērdē, dari uolo, si ab ea nō recesserint. Mortuo testatore vxor p̄dicta assiduè uolebat exire ciuitatē, & secū libertos ducere: & liberti dicebāt ei, Dñs Ioseph nō solebat tm̄, & toties ciuitatē exire. vnde nos nolumus toties uos sequi: & nihilo minus volumus legata nra. q̄ritur quid iuris sit? Et dī q̄ hoc dēt committi arbitrio boni uiri: & ipse æstimabit vtrum vxor habeat iustā cām toties proficiscendi extra ciuitatem, & tunc liberti tenentē eā sequi, aliàs nō hēant legata: aut non habeat iustam cām, & tunc nihilo minus hēant liberti legata quāuis eā nō sequantur. Sed quid si ipsa habeat iustam cām proficiscendi extra ciuitatē, & liberti noluerint eā sequi ea rōne: q̄ a ipsa nihil amplius ei offert quā sit in legato eorum? nunquid dēnt legata eorum annua cōsequi? Et certè cōmittitur hoc similiter arbitrio boni uiri, vt videat, vtrū ipsa uelit proficisci in tam longinquas partes q̄d nō sufficiant libertis eam sequentibus legata eis relicta pro impensis: & tunc non teneantur eā sequi, nisi ipsa det eis plus quam sit in eorum legatis annuis, & quòd sufficiat eis ad perficiendas excursiones cum ea quæ vult proficisci, an ita prope quo ad faciendum

impensas in itinere bene sufficiunt liberti eorũ legata, & tũc tenentur eã sequi. Et si ipsa nõ det ei amplᵗ quã sit in eorũ legatis: & si tũc eã nõ sequant, legata eis relicta annua consequi non possunt. & h.d. Viu.

a Puberem. Aliàs puberem, aliàs impuberem: & vocatur Mæuius: vt ff. patet ibi. qro &c. & hic in prin.

b Lucio. Cuidam extraneo. Acc.

c Meuij negotia. f. nepotis. idẽ si nunquam, sed nõ stetit per eum vt subijcit, & C. de cond. infer. l. si ea. & ff. de cond. & demon. l. iure. & l. si quis ita & s. de leg. 2. l. qui concubinam. § vxori. & inf. quando dies leg. ce. l 5. § item si qua. ff. de alimen. lega l. Cato. §. 1. & l. Stichus. §. fi. & ff. de condi. & demon. l. in testamẽto. & C. de institu. & substit. l. 1. & 2 & s. de leg. 2. l. Titia §. si ea. & s. commo. l. si vt certo. §. abesse. Accur.

d Nolit eum administrare. Secus si ista ret per casum fortuitũ: vt s. e. l. Seio i pri. & ff. eo. l annua.

e Non recesserint, ex hoc oritur quæstio. Acc.

f Difficile i raro & si cogitabat facturã vxorem: vt ailegant liberti. Acc.

g Nihil amplius. Aliàs amplius. f. propter hoc, qᵖ eos secum duceret, dare voluit: & aliàs nihilo magis: aliàs nihilo minus, & tũc dic. i. magis sic C. de iur. & fac. igno. l. non id circo. Acc.

h Ex longinquis. sic s. de iud. l. si longius. in prin. & § 1. & l. sed & si suscepe rit. §. 1. & ff. de oper. lib. l. quod nisi. §. 3. Itẽ est attẽdendum cuius cõtẽplatione est dictũ, vt ab ea nõ recedãt: ut ff. de cõd. & dem. l. illis. & facit s. ti. 1. l. q cõcubinã §. pe.

Mæuio puberem hæredem instituit, & Lucio Titio ita legauit: Lucio Titio bono viro, cuius obsequio gratias ago dari volo annuos, quamdiu viuet, aureos decem, si rebᵘ nepotis mei interuenerit, omnemq; administrationem rerum nepotis mei ad solicitudinem suam reuocauerit. Quæro, cum Lucius Titius aliquo tempore Mæuij negotia gesserit, & per eum non steterit, quo minus gerat, Publius autem Mæuius nolit eum administrare: an fideicommissum prætari debeat: Respondi, si nõ propter fraudem, aliãve quã iustam causam improbandæ operæ causa remotus esset a negotijs, quæ administrare secundum defuncti voluntatem vellet: percepturum legatum.

Qui tenetur cum alio morari non tenetur eum simpliciter sequi, sed hoc declarabitur boni viri arbitrio. B.ar.

Vxore hærede scripta, ita cauit: Libertis meis omnibus, alimentorum nomine singulos annuos denarios xij. ab hærede dari volo, si ab uxore mea non recesserint. Quæro cum paterfam. sua voluntate de ciuitate discedit arg. huius l. & gl. extra. de coniug. lepro. c. 1.

Modo. Id est, q̃ titate. sic s. de trans. l. cũ hi. §. modus.

i cui annũ. Legaui Titio annua alimenta pone: & non adieci aliquã summam. certè id videor ei reliquisse, quod ego eram solitus præstare in vita mea si autẽ nõ erã solitus a quid ei præstare: ex dignitate personæ Titij legatarij statui oportebit illud quod debeat ei dari quolibet anno pro alimẽtis. Viu.

Solitus fuerat. consuetudo pattis familias attenditur. sic s. de leg. 1. l. si seruus plurium §. fina. & de pigno. actio. l. vel vniuersorum. & s. tit. 1. l. cum quæretur. §. lana. & l. nũmis. & s. eodem. l. Seio. §. 1. & fina. Item & dignitas legatarij vt subijcit: ut s. de iudi. l. sed & si fuscepert. §. fi. & s. de lega. 1. l. si seruus plurium § fin. & charitas: vt ff. de adi. leg. l. cum alimẽta. & no. quod hoc locum habet in alimentis legatis indubitanter: vt licet incertũ, valeat tamen. ut d. l. cũ alimenta. & in simili pia causa: ut & s. de legatis 2. l. quidã & s. tu. t. l. Stichus & sic lex ita potest loqui. Alij dicunt in omni annuo relicto quantũcunque in certo ut ualeat fauore vltimæ uoluntatis, vt hic, & arg. s. tit. 1. l. 2. nec obstat s. de iu. do. l. cum post. §. gener. quia posuimus dicere qd ibi non erat annuum, in contractibus autem inter uiuos cõstat non ualere: ut dicto. §. gener. & infra de uerb. obl. l. triticum. & l. ita stipulatus in prin. Acc.

Huicsẽ tẽtiæ consentit qᵈ declarat M. Cicero in Oratione pro Cn. plã. si semper eadẽ sententias ab istis dẽ, sed quæ cũq; Reipublicæ status iudicatio tenuerit cõcordiæ potius laudi, quã defendendæ.

In P. Fl. per hoc. Legatũ, nõ est in P. F.

XIIII.

I cui annuum fuerit legatum * relictum sine adiectione summæ, nihil videri huic adscriptum. Mela ait, sed est verior Neruæ sententia, quod testator præstare solitus fuerat, id relictum videri, sin minus ex dignitate personæ statui oportebit.

Si dilatio apponitur gratia legatarij, nõ põt ei solui ante, secus si gratia hæredis. B.ar.

XV.

Vm, qui rogatus post decem annos

In P. Fl. inci. Iauolenus eũ, &c.

Vm qui. Titium hæredem meum rogaui ut daret Seio centum post x. annos tempore mortis meæ numerandos: hæres autem soluit non tranſacto adhuc quinquennio pone: nunquid est liberatus? Et distinguitur hic, aut reliqui fideicommissum prædictum post diem propter legatarij personam, puta quia rem familiarem suam non poterat tueri: quia erat forte pupillus, aut propter commodum hæredis: l. vt ipse hæres sentiret commodum medij temporis. Primo casu si soluit ante tẽpus, & legatarius amisit legatum, & baratauit propter suam facilitatem. nõ est liberatus hæres. Secundo casu est liberatus. Viuia.

l Eum qui. Aliàs incipit eum, & aliàs Iabolenus.

Et

* Et perdituro. Sic ff. pro empt. l. si quis cum. & s. de minor, l. quod si minor. §. testamento. & ff. de in rem uer. l. 3. §. necnon.

b Nullo modo. Nisi ille habeat pecuniam saluam ut argu. Instit. qui. alie. licet uel non. §. nunc videndum. & C. pro empt. l. fin. & s. de admi. tut. l. si minoris. & facit ad hanc distinctionem supra de vsur. l. 3 §. cum Pollidius. & s. titu 2. l. si ita relictũ. §. Pegasus. & l. cum pater. §. curatoris. & C. de fideicõ. l. post mortem. ubi nor. cõtraria & solutiones de legibus: vt sup. de leg 2. l. cum pater. §. hæreditatem. & §. a filia. & infra ad Trel. sed si ante. & ibi plene solui.

c Hæredis causa. Quod præsumitur in dubio, vt ff. de re iud. l. tẽpus. & argu. ff. de uerb obl. l. cum qui calendis. in fi & l. cõtinuus §. cũ ita. in fi. §. & ff. de act. & obl. l. quod quis. & ff. de solu. l. quod in diem. & ff. eo. l. liberto. §. filium.

Seruus post. CASVS. Iussi in testamento meo seruum meum Stichũ liberũ esse post decem annos. & ita postea dixi, Volo dari eidem Stycho ex die mortis meæ centũ in annos singulos. certè ante decem annos hæres meus tenetur præstare alimenta dicto Sticho. post decem autem annos debebit habere omnia a no dictus Stichus centum, post dictos enim decem annos incipit esse liber, & Viuianus.

d Debebitur. Actione ex testamento, ut s. titu. 2. l. si quis seruo.

e Compellitur. Officio iudicis: quia naturaliter, nõ ciuiliter debetur: ut inf. de ali. leg. l. seruos ad custodiã. & supra fami erciscun. l. ex patre. §. seruo. & supra de leg. 1. l. seruo alieno. §. 1. & C. de necess. ser. hæred. instituen. l. penul. §. illo, & C. de lega. l. seruus. posset etiam hæc l. intelligi secundum quod dicitur inf. de uerborum oblig. l. huiusmodi. & s. fi certum petatur. l. lecta. in fin.

Restituere pecuniam, ante diem restituerat, respõdit si propter capientis personam, quòd rem familiarẽ tueri non posset, in diem fideicõmissum relictum probaretur, & perdituro ei id hæres ante diẽ restituisset, nullo modo liberatum esse, Quod si tẽpus hæredis causa prorogatum esset, ut commodum mei tẽporis ipse sentiret, liberatum eum intelligi, nam & plus eum præstitisse, quàm debuisset.

Legatum annuum relictũ seruo a domino debetur tempore seruitutis, & libertatis. B.

Paulus libro tertio de Neratijs. XVI.

Seruus post decem annos liber esse iussus est, legatumque ei ex die mortis domini in annos singulos relictum est. Eorum quidem annorum, quibus iam liber erit, legatum debebitur, interim autem hæres ei alimenta præstare compellitur.

Legatũ donec nubat, intelligitur annuum. B.

Egatum. CASVS Legaui Titiæ donec nubat quinquaginta, & non adieci, in annos singulos. Certè debebit habere Tina quolibet anno quinquaginta quãdiu nõ nubet: reprobata sententia Labeonis, & Trebatij, qui dixerunt tm semel ei deberi quinquaginta. ¶ Vini Falerni. Legaui Titio binos culeos, siue corbes optimi uini, quod nascetur ad domũ meã. i. in vinea quæ pertinet ad domum meam, singulis annis. me mortuo soluit hæres meus Titio per duos annos pone, duos culeos dicti vini nati in dicta vinea. in tertio anno fuit vinea grandine percussa, ita quod nihil in ea natum fuit, & ita in tertio anno nihil potuit habere Titius de legato in quarto aũt, & in quinto anno fuit satis de uino in dicta uinea: modo petit Titius ab hærede duos culeos vini pro tertio anno, in quo nihil habuit. Certè bene debet habere. h.d Viu.

Putant. Et malè, Singulos. Scilicet quousq; nubet, & omni anno habebit quinquaginta. sunt igitur paria quamdiu nubes, & singulis annis quamdiu nubes. sicut si lego tibi usumfructum quãdiu viues, vel vsque ad decẽniũ: tale est quo ad repetitionẽ, ac si legasse singulis annis: ut s. q. b. mo. vsusfruct. amit. l. sicut annos. ff. principio. & §. vnde tractatum est & maximè quia in testamentis plenius facienda est interpretatio: vt ff. de reg. iur. l. in testamentis. Vel dic in annos singulos, id est singulis annis debet aliquid solui de his legatis: vt s. eod. l. 3. & ad hoc. ff. quando di. leg. ce. l. si cum præfinitione. & s. eo. l. annua §. fi. Accur.

h Vini Falerni. A loco sic dicti, vel id est optimi, sic enim dicitur in vulgari vinum Falernum. Accur.

Culleus modios duos Gallicos, & semis capiebat. i. lx. Romanos qua nulla olim maior mẽsura liquoris fuit, vt q̃uicenas amphoras aut urnas quadragenas contineret, vt ait Bud. lib. 5. de asse.

In testamẽtis quotuplex sit interpretatio: vide p Bart. in l. ab executore: ff. de app. gl. in l 1. s. de orig. iur.

Culleus. Vasa de corio, vel alia materia, quibus mensurabatur vinum, & etiam annona quandoq; ut s. de pig act. l. fi. §. fi.

Annorum. Antecedentium, & sequentium. ad qd ff. quando dies leg. ce. l. Firmio, in prin. & ff. de uerbor. obl l inter stipulantem. §. sacram. & s. de leg. 1. l quod in rerum natura. in prin. & s. de contrah. empt l. si debitor. §. 1. & sup. loc. l. si uno. & C. loc. l. licet, & ff. de tritico vin. & ol. leg. l. cum certum. & l. ex eo. & ff. de alim. & cibaria leg l. Lucius. Acc.

Odicillis. CASVS. Titius in testamento suo, in quo instituit sibi hæredem Seium nondũ anniculum, confirmauit codicillos quos postea fecerat, & postea fecit codicillos, & ita in eis dixit: lego fundum meum Titianum libertis meis: & nolo quod eũ alienet: timo uolo qᵖ pertineat post mortẽ libertorũ ad filios eorum, & nepotes: a quibᵘ libertis uolo præstari dicto Seio hæredi meo ex reditu dicti fundi x. per an. singu. usque ad ann. xxxv. a die mortis meæ. Postea decessit

decessit hic Titius testator, & codicillator. postea præstantibus libertis omni anno 10. dicto Scio, ioſe Seius decessit ante 35.ann. modo quæritur, an residui temporis fideicom. debeatur hæredi dicti Seij? Et dicitur quod sic. nisi liberti probent testatorem, eundemq; codicillos facientem respexisse ad 35. annos. Seii hæredis, cũ dixit in codicillis vsque ad an. 35. a die mortis &c. quia tũc non debetur fideicommissum hæredi hæredis.

¶Sticho alumno. Titius habẽs Stichum alumnum minorẽ 25. ann. & sororem suam Semproniam, instituit eã hæredẽ in quatuor vnciis hæreditatis suæ, & Seiũ, & Semproniũ pone in octo vncijs: & postea iussit dari alumno suo prædicto c. & omni mense, & omni anno alia c. & alijs quibusdã suis alumnis legata reliquit: & cõmẽdauit oẽs dictos suos alumnos dictę suę sorori vt eos gubernaret, & custodiret, donec haberent 25. annos. & tali modo rogauit positea dictã suã sororẽ, fidei tuæ committo Sempronia soror, vt legata, q̃ alũnis meis reliqui, recipias a cohęredibus tuis, & apud te habeas donec, cõmendatos habeas dictos alũnos.

Sic ĩn P. F. Hal. aũt scripsit, j. 35. ann.

to confirmatis fundum libertis legauit, eumq; alienare vetuit: sed pertinere voluit & ad filios liberorum, vel ex his natos. deinde hęc verba adiecit: A quib. pręstari volo hęredi ex reditu eius fundi decẽ per annos singulos vsque ad annos xxxv. a die mortis meæ. Quæsitũ est, cum hæres a Titio institutus, intra xxxv. annum ætatis decesserit: an residui temporis fideicommissum ex uerbis suprascriptis hæredis quoque hæredi debeantur? Respondit deberi, nisi ostendatur a libertis testatorem ad hæredis xxxv. annum respexisse.

Nudo ministro recusante legatum recipere, legatarius potest petere ante diem. Bar.

Sticho alumno suo centum, & menstruos decem & annuos centum, dari voluit: & Sempronium, & postea decessit dictus Titius testator, & dicta sua soror abstinuit se ab hæreditate sua antequã perciperet a cohæredib. suis pecuniam alumnis relictã. venit modo dictus Stichus alumnus, & petit a Seio, & Sempronio cohęredibus Semproniæ legata sibi relicta, quæritur vtrum possit? Et uidetur quod non: quia non habebat adhuc 25. annos dictus Stichus, & ante 25. annum suum noluit testator Sempronium accipere pro eo legata eius: ipsa autem Sempronia inuenitur nunc non hæres: & ita non posse accipere pro eo de medio hęreditatis, vt dixit testator. Dicitur tamẽ hic, quod potest petere Stichus dicta legata. Viu.

a Cõfirmatis. Quod hodie opꝰ nõ ẽ: vt Inst. de eo §. 1.

b Hæredi. Nondum anniculo, vt statim innuit.

c Hæredis. Quasi personaliter ei alimenta constituendo. nec enim est facile credẽdum, quod testator voluerit dari alimenta a legatario rei singularis hęredi omnium bonorum domino: & ideo non pro alimẽtis videtur legasse, sed in plures pẽsiones diuisisse legatum exonerandi gratia grauati. & ideo omnium annorum vnum est legatum: vt j. quando dies lega. ced. l. si cum præfinitione. & l. Firmio c §. fi. Acc.

d Alumnis. Id est, alumno, s. Sticho, uel dic quod & alijs alumnis similiter reliquerat.

e Commendatos habeas. Id est habere uolueris, vel dixit quod vsque ad 25. annos haberet commẽdatos: vt statim innuit. Accur.

f Alumnis. Id est, alumno. vel dic, vt dixi 3. & fa. 3. tit. 2. l. cum pater. §. curatoris. & j. quando dies. leg. ced. l. Firmio. §. 1. & 2.

g Itia hærede. Titia instituit sibi hęredem Seiam, & legauit Mæuio vsumfructum fundi sui qui vocabatur Pacatianus: & in hæc verba commisit fidei dicti Mæuii: A te Męui volo præstari Arrio Pamphilo, & Arrio Sticho ex die mortis meæ singulis annis, donec viuent annuos sexcentos ex reditu dicti fundi. & postea decessit dicta Titia testatrix. & postea habuit Mæuius a Seia hęrede Titiæ dictum fundũ, & præstitit dictus Męuius aliquot annis annuos sexcentos prędicto Pamphilo, & Sticho, & postea decessit dictus Mæuius, ficque fundus prædictus redijt ad Seiam hæredem Titiæ pleno iure: eo quod vsusfructꝰ extinctus est per mortem Mæuij. modo quæritur, nunquid Seia hęres Titiæ teneatur præstare Pãphilo & Sticho omni anno sexcenta? Et dicitur quod nõ, quia non sunt ab ea hærede relicta, sed a Mæuio vsufructuario. Sed nunquid hęredes Mæuij prædicti tenebuntur præstare? Et dicitur ꝙ non, nisi probent Pamphilus & Stichus manifeste testatricem voluisse præstari prædicta prædictis, etiam vsufructu finito, & tunc etiam ita demum tenebuntur hęredes Mæuii fructuarij, si illud quod Mæuius viuus existens percepit ex vsufructu, sufficit ad prædicta præstanda, & non alijs.

h Quia hæredem. Titia instituit sibi hęredem Seiam, & legauit Mæuio vsumfructum fundi sui qui vocabatur Pacatianus: & in hæc verba commisit fidei dicti Mæuii: A te Męui volo præstari Arrio Pamphilo, & Arrio Sticho ex die mortis meæ singulis annis, donec viuent annuos sexcentos ex reditu dicti fundi. & postea decessit dicta Titia testatrix. & postea habuit Mæuius a Seia hęrede Titiæ dictum fundũ, & præstitit dictus Męuius aliquot annis annuos sexcentos prędicto Pamphilo, & Sticho, & postea decessit dictus Mæuius, ficque fundus prædictus redijt ad Seiam hæredem Titiæ pleno iure: eo quod vsusfructꝰ extinctus est per mortem Mæuij. modo quæritur, nunquid Seia hęres Titiæ teneatur præstare Pãphilo & Sticho omni anno sexcenta? Et dicitur quod nõ, quia non sunt ab ea hærede relicta, sed a Mæuio vsufructuario. Sed nunquid hęredes Mæuij prædicti tenebuntur præstare? Et dicitur ꝙ non, nisi probent Pamphilus & Stichus manifeste testatricem voluisse præstari prædicta prædictis, etiam vsufructu finito, & tunc etiam ita demum tenebuntur hęredes Mæuii fructuarij, si illud quod Mæuius viuus existens percepit ex vsufructu, sufficit ad prædicta præstanda, & non alijs.

XIX.

Itia hærede Seia scripta, vsumfructum fundi Mæuio legauit. eiusque fideicommissi in hæc uerba: A te Mæui quam hæredem ex triente instituerat, rogauit in hæc verba: Fidei tuæ committo Sempronia soror, vti legata, quæ alumnis meis reliqui, ex medio recipias, & apud te habeas, quo ad usque commendatos habeas: Quęsitum est, cum Sempronia cuius fideicommissum sit abstinuerit se hæreditate, ante quàm secundum uoluntatem defuncti perciperet pecuniam alumnis relictam, an Sticho de legatis actio ante xxv. annum cõpetat? Respondit competere.

Legato incepto, & per mortẽ legatarij finito, onus sibi in iactũ extinguitur quo ad oẽs.

¶Qui Marco. Titius habens quendam doctum Aduocatum nomine Marcum, præstabat ei quolibet anno vnam libram piperis, & vnam crocei, eo ꝙ ipse iuuabat eum in causis suis in curia. fecit hic Titius testamentum, & instituit sibi hæredem Titiam vxorem suam: & ita in eodem testamento locutus est ei, domina sanctissima, scio te de amicis meis curaturam, ne quid his desit. verũtamen volo dari Marco octoginta: & postea decessit dictus Titius, & postea Titia eius hęres pręstitit octoginta Marco: Marcus nihilo minus petebat ab ea omni anno vnam libram piperis, & vnam croci secundum quod testator solebat ei dare, nunquid potest? Et dicitur quod sic.

¶Lucio Titio. Titia præstabat Lucio Titio quadraginta omni anno: & nomine salarij decẽ omni anni præstabat eidem, & nomine dierum festorum præstabat ei centum pondus argenti, aut pretium pro eo ponere. hęc Titia fecit testamentum, & instituit sibi hęredes Seiũ, & Caium: & ita postea dixit: do, lego, Lucio Titio quoad uiuet, tria pondo auri, quę ei viua præstabam. decessit postea dicta Titia, nunc petit Lucius Titius a dictis hęredibus omnia prędicta, quę ei viua Titia præstabat. quæritur nũquid propter dicta verba testatricis possit ea consequi? Et dicitur quod sic. Viu.

a In P. Fl. Speratiani. Impropriè ꝑ oĩ cõmodita te accipit. quid sit & qũo ꝑstandũ sit, & quibus, vide d. Car. in cle. statutũ. ĩ pri. de elec. & ĩ Spe. ti. de sala. §. 4.

b In P. Fl. ei rei parãdæ sufficeret.

c Pacatiani. Cuius vsumfructum legauerat. Acc.

d Redierit. Per consolidationem: ut Instit. de vsufru. §. fina. vnde sicut emolumentum mortẽ finitur, ita & onus licet testator largius fit locutus.

e Debeantur. Aliàs debeant, scilicet hæredes.

f Si modo. Tunc enim præstabitur si modo &c. & tunc illud si, non ponit, ut no. supra si quis cui. l. si eum. §. fina. & C. de transac. l. actione.

g Ei rei. Aliàs ei rei & aliàs eius rei. Itẽ contra, infra, titu. 1. l. si ab eod. in eo qđ hic dicit ab hæredibus non præstandũ fideicommiss. Solut. hic finitum erat legatum: & ideo eius onus. at ibi caducum, aut in causam caduci factum remanet apud hæredem: & ideo cũ suo onere. & sic etiam solui tur contra, supra. de legat. secundo. l. Celsus, in princip. & facit supra tit. 2. l. Imperator. in princi. & §. 1. & infra, de alimen. lega. l. Stichus. §. Titia. & 3. de lega. primo. l. filius famil. § apud. & infra, de dote prælegat. l. 3. in princ. & supra de contrahen. emptio. l. fina. §. fin. Accursius.

h Qui Marco. Aliàs lex, aliàs §. Acc.

i Præstabat. Puta x. aureos. Acc.

k Domina sanctissima. loquitur uxori quam instituerat hęredem. Accursius.

l Dari octoginta. Non habetur in textu verbum volo, sed subauditur: vt C. de fideic. l. uolo. vel ęquipollẽs vt scio te præstaturam: vel credo: vt hic, & 3. de lega. 1. l. etiam hoc modo. & l. & eo modo. & 3 de leg. 2. l. vnũ ex familia. §. fi. & sup. de leg. 3. l. fideicommissa. §. quanquam. Acc.

m Debeantur. Præsumenda ex viuentis vsu eiusdẽ morientis voluntate: vt j. ti. 1. l. Sempronio. §. fi. Sed videtur contra, j. de alim. leg. l. alimenta. §. Basilicæ. & l. pe. §. 1. & l. Stichus in prin. Sed ibi aliud apparet dicendum ex voluntate expressa defuncti. Acc.

ADDITIO. Vel sol. aliter secundum Petrum de Bel.

per quod hic loquitur in legato reiterabili: ibi loquitur in legato alimẽtorũ, qđ non est reiterabile ſm B. hic.

n Quadraginta. Scilicet aureos.

o Titio quo ad viueret. Scilicet testatrix.

p Summam. Puta viginti aureorum.

q Argenti. Scilicet vnciã, uel pretium quod sit decem. hoc quidẽ præstabat testatrix dum uixit: non autem tria põdo auri. unde quia ad numerum præstabat, sed legauit ad pondus, videbatur non ualere, sed tamen valet, ut istæ tres pstationes sint loco trium põdo auri: & sic falsa demõstratio non vitiat legatum. ut inf. de cõdit. & demonst. l. demonstratio.

r Nnua his. Titius instituit sibi hæredẽ Titiam matrẽ suam in dimidia, & Seium in alia dimidia, & legauit duobus pone libertis suis 100. omni anno si moraren tur cum dicta sua matre. & postea decessit dictus Titius testator: & postea decessit dicta sua mater. & sic dicti liberti non possunt amodo cum ea morari, nunquid nihilo minus debent habere omni anno dicta c. annua? Et dicitur quod sic.

In P. Fl. sunt, quo ad viuet. desunt itẽ hæc, do, lego.

s ¶ Attia fideicommiss. Attia habens vnũ cœnaculum, siue domunculam, & vnũ horreũ cum ea domo ordinauit ita ꝙ quolibet anno siebant ibi nundinæ. & sic magnã pensionẽ de cœnaculo, & horreo percipiebat. hæc Attia facit testamentum, & instituit sibi hęredes Titium pone, & Seiũ, & Sempronium. & postea ita fideicõmissum reliquit: q̃ quis mihi hæres erit fidei eiꝰ cõmitto, vt det ex reditu cœnaculi mei, & horrei post obitum meum sacerdoti ecclesię sancti Damiani pone, & hic hyerophilaci, id est sacrorum custodi, & libertis qui in illo templo erunt, denarios 10. die nundinarum, quas ibi posui, i. iuxta cœnaculum, & horreum. & postea decessit dicta Titia, & postea decessit dictus sacerdos, & ędituus, & liberti & alij in eorũ loco, & officio positi fuerunt. quæritur an illis subrogatis debetur legatum pro templo rectoribus? Et dicitur quod sic, & etiam in perpetuum.

P. Fl. ex parte.

t Annua. Puta centum libertis. Acc.

u Legauit. Scilicet aliquis, puta duobus libertis suis.

a Deberi. Verum ob exceptio, si propter vtilitatem matris conditio talis fuisset apposita: ut ff. de cond. & demonst. l. illis libertis. Alij distinguunt an cœperunt morari: vel per eos stetit, & tunc distingue, vt dixi modo, aut non. & tunc indistincte non habent: vt not. ff. eod. l. Seio. & dic plenè vt ibi. & facit ff. de leg. j. l. turpia. §. j. & ff. de condi. & demon. l. in testamento. & l. cum ita. & l. si quis ita. & l. iure ciuili. Acc.

b Hierophylaci. nomen est capellæ, vel loci vbi est capella: vt sacerdos Ricardi næ delectabilis nostræ villæ.

c Nominatorum. Scilicet ut sic per ipsos præbentes ministerium ipsi templo potius relictũ, quã eorũ personis legatum videatur. nõ. n. sui causa ipsis sed potius tẽpli, cui ipsi deseruiebant, legatum fore est veri simile, quod eo maximè apparet quoniam legando mentionem templi fecit testator: & ita de eo dicitur, qui in relinquẽdo seruo, vel filio alieno dominij, patrisve mẽtionem fecerit: vt ff. de cõdi. & demon. l. nihil. & C. de iure deliber. l. pen. & facit ff. de reb. dub. l. ciuibus & ff. de pac. l. tale. §. fi. & de trib. l. procuratoris. §. si plures. & C. de epi. & cle. auth. licẽtiam. & ff. de operis. no. nũ. l. de pupillo. §. 2 & l. operis. & in decre. 12. q. 3. c. ponitifices.

d Hierophylas sacrorũ custos Græce dicitur, Latinè ædituus. vide Alc. ab Alex. lib. 5. ca. 17. in P. F. legit hierophilaco.

e Per hoc dicit gl. 2. in c. edocet. de reſc. quã nomine platiec cletia desi gnatur.

In perpetuũ. Scilicet deberi, scilicet si templũ perpetuò duret alias secus: ut ff. ti. 1. l. pater. §. Tusculanus. Item pro hoc quod in perpetuum, est ff. eo. l. legatum. in princ. & ff. de vsufru l. defuncta. §. fi. & de condi. inde. l. eleganter. §. pen. in fin.

f Iberto suo. Titius instituit sibi quibusdam hæredibus ita legauit liberto suo, qui vocabatur Philo, volo prẽstari Philoni, donec viuet quinquagesimã partẽ omnis reditus, qui reditus prẽstatur pro prædiis meis Corneliano, & Semproniano ex cõsuetudine domus meæ a colonis meis, vel ab emptoribus fructus dictorũ prædiorũ. postea decessit dictus Titius, & hæredes sui vendiderunt prædia prædicta, & pretium habuerunt: nũc Philo petiit ab hæredibus omni anno quinquagesimam partẽ vsuræ dicti pretii ad æstimationem illarum vsurarũ, quæ in prouincia frequentabantur dicens, quod sicut debebat habere quinquagesimam fructuum, si prædia non essent alienata: ita debet nũc habere, quinquagesimam fructuũ pretij, id est, vsurarum, quę vsuræ capiebant maiorem summam quam fructus, quæritur nunquid eas petere possit? Et dicitur quòd non, imo potest petere solum modo quinquagesimã fructuum dictorum prædiorum, licet ipsa prædia vendita sint, ut dictum est Viu.

XXI.

Iberto suo ita legauit: Præstari volo Philoni, vsque dum viuet quinquagesimam omnis reditus, quæ ex prędiis a colonis, vel emptoribus fructus ex consuetudine domus meæ præstatur: hæredes prædia vendiderunt, ex quorum reditu quinquagesima relicta est. Quæritur, an pretij vsuræ, quæ ex consuetudine in prouincia præstarentur, quinquagesima debeatur. Rñdit, reditus duntaxat, quinquagesimas legatas, licet prædia vendita sint.

Legatarius onere extrinsece grauatus non defalcat contra legatarium licet ibi fuerit defalcatum. Bar.

A liberto, cui fundũ legauerat ferentem annua sexaginta per fideicõmissum dederat Pamphilę annua dena. Quæritur, si lex Falcidia liberto legatũ minuat, an Pamphilæ quoque annuũ fideicõmissum minuti videatur, in perpetuum?

Alienatio hæreditatis non extinguit legatum præstandũ reditu certæ rei.

Quæ. Aliàs qui, scilicet reditus, & secundum hoc debet esse ff. præstarentur. alias quæ, scilicet quinquagesima: & tunc habeas præstare. & quod subiicit prædiis, subaud. alias ex alias est, p prædiis. vel dic prædiis, id est, ad prædiorum aliquam vtilitatẽ, scilicet seminandi, vel colẽdi, vt quinquagesimæ expensa videatur legata.

Vendiderunt. Iuste quidem, non ob stante tali legato, vt ff. ti. 1. l. fundi.

Reditu Aliàs reditus. alias reditũ.

Duntaxat. Quę tamen per tuã æstimationem satis præstari abtq; iitis reditibus potest: vt ff. ti. 1. l. fundi. & ff. de leg. 2. l. codicillis. § j.

Vendita sint. Ab emptoribus autem conſtat nihil deberi, vt supra, de contrah. empt. l. fin. §. fi. Acc.

¶ A liberto cui. Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Sticho liberto suo fundum Titianum, ex cuius fundi fructibus percipiebantur omni anno sexaginta libræ: & rogauit dictum Stichum, vt daret omni anno decem Pamphilæ. Item a dicto Seio suo hærede reliquit quibusdam multa alia legata, scilicet vltra dodrantem hæreditatis suæ: & postea decessit dictus testator. & postea Seius hæres dedit dictum fundum Sticho extracta de eo Fal. nunc venit Pamphila, & petiit a Sticho annua x. Stichus autem vult ei soluere detracta tamen Falcid. sicut & ei Sticho detracta fuit per hęredem. quæritur vtrum possit detrahere? & respon. quod non, nisi alia mens testatoris probetur cũ ex reditu dicti fundi legata sint x. annua Pamphilę, qui reditus largitur annuam prestationem Pamphilę, id est, 10. etiam si Falcidia abstulit liberto partem dimidiam fundi nã cum totus fundus reditus non ex fructuum 40. libras, ut dictum est, bene reddet 30. libras medietas fundi remanens apud Stichum legatum autem Pamphilæ, non erat nisi decem, quolibet anno vt dictum est. Viu.

Legata sint. Scilicet dena, qui si reditus sufficerent ad annuam præstationem decem, etiam si medietatẽ fundi Falcidia auferret, quod tamen facere non potest, nisi ad plus quartam: cũ ĩ singulis rebus Falcidia imponatur: vt C. ad l. Fal. l. in imponenda: licet quidã contra: vt ibi not. p quibus erat hæc l. Item malè dixit x. ex reditu legata, sed dic. i. occasione fundi, cuius reditum habet libertus. nã aliàs non posset onerari. Accur.

b Minutum. Not. legatarium non detrahere Fal. Sed contra ff. ad leg. Fal. l. pœnales. §. fi. Sol. ibi rei legatæ pars fideicom. continetur: ideoque pro rata diminutionis damnum iustè sentit fideicom. at secus: vt apparet per id quod dicit, annua decem &c. & eodem modo sol. inf. si cui plus quam per leg. Fal. l. uideamus. & ff. ad Treb. l. Lucius §. hæres. & l. facta. §. si Titius. & inf. de condi. & dem. l. Plautius. & in qualibet earum no. & sic ẽt non ob. ff. ti. 1. l. fi. §. 1. & de leg. 1. l. antepe. in prin. item facit ff. tit. 2. l. cum patris fam. §. 1. & quod not. C. com. de leg. l. j. Acc.

¶ Filium. Titius instituit sibi hæredem in tribus vncijs hæreditatis suæ vxorem suam Titiã, & Seium suum filium, quem habuerat ex alia vxore, in firmũ existentem, & minorem xxv. annis instituit sibi hæredem in 9. vncijs, & commisit fidei dicti sui filii vt nouercæ suæ prædictæ restitueret dictas 9. vncias. a dicta autem nouerca petit ut infirmitatem prædicti filij sui priuigni commendatam haberet, & ei filio præstaret denos aureos menstruos, donec dictus filius puenerit ad xxv. an & cum implesset dictã ætatem, partem dimidiã hæreditatis ei restituereet dicta nouerca, & postea decessit hic Titius testator, & postea dictus filius existens adhuc minor xxv. an. restituit dictæ nouercæ hereditatẽ deductã ex Trebelliano quarta parte dodrãtis, ex qua a patre institutus fuerat. & ita restituit nouercæ lex uncias, & tres partes alterius unciæ, & retinuit sibi duas uncias, cũ quarta parte alteri' vnciæ, & postmodũ factus est dictus filius maior xxv. ann. & ita uenit tempus quo nouerca erat rogata a testatore de restituẽda priuigno dimidia parte hæreditatis, vt dictũ est. modo quæritur, qualiter dẽt accipi illa dimidia hæreditatis, quã nouerca debet priuigno restituere. Videtur quibusdam, quod ipsa debeat ei restituere dimidiam totius hæreditatis testatoris. i. sex vncias. sed non, nisi aliud mens testatoris probetur cũ ex reditu dicti fundi legata sint x. annua Pamphilę, qui reditus largitur annuam prestationem Pamphilę, id est, 10. etiam si Falcidia abstulit liberto partem dimidiam fundi nã cum totus fundus reditus non ex fructuum 40. libras, ut dictum est, bene reddet 30. libras

vncias. & quartã partẽ alterius unciæ, vt dictũ est. vnde apparet q nouerca nõ debet ei restituere, nisi tres vncias, & tres partes alterius unciæ: & ita habebit sex vncias filius: nam nouerca tempore quo restituit priuigno dimidiam hæreditatis, nõ inuenitur habere de vniuersa hæreditate testatoris nisi dodrantem, i. ix. uncias & semunciam, i. mediam unciam. & silicum, i. quartam partem vnius vnciæ, i. computatis tribus vncijs, in quib. fuit institutus erat, nouercæ hæreditatem restituit & postea impleuit uicesimum quintum annum ætatis. Quæsitum est, cum nouerca vniuersæ hæreditatis habeat dodrantem semunciã, & sicilicũ, an eius partem dimidiã priuigno suo restitueret? Respondi secundum ea, quæ proponerentur: tantum restituendum quantum cum eo, quod Falcidiæ nomine filius dedu xit semissem faceret. Item quæsiuit, an quod infirmitati filii pater consulere voluerit fructus

a Aliàs, Quidam filium.

tis peruenissẽt: cum autem implesset eã ætatem, partem dimidiam hæreditatis ei restitueret. filius deducta dodrantis parte quarta, ex qua institutus erat, nouercæ hæreditatem restituit & postea impleuit uicesimum quintum annum ætatis. Quæsitum est, cum nouerca vniuersæ hæreditatis habeat dodrantem semunciã, & sicilicũ, an eius partem dimidiã priuigno suo restitueret? Respondi secundum ea, quæ proponerentur: tantum restituendum quantum cum eo, quod Falcidiæ nomine filius dedu xit semissem faceret. Item quæsiuit, an quod infirmitati filii pater consulere voluerit fructus vsq; ad tempus quo eas uncias priuigno restituit? Et dicitur q sic. & hoc intelligitur ex uerbis testatoris, qui dixit infirmitatem filij habere nouercam commendatam. vnde videtur voluisse quod fructus prædictos ei restitueret. Viu.

Commendatam. Hic oritur ultima quæstio.

Hæreditatis. Nota, hæreditatis, scilicet totius, non hæreditariam, quia tres tãtum unciæ, quas iure institutionis habet, veniunt in restitutionem, nõ autem quod per Treb. filius nouercæ restituit: vel licet dixisset, tamen venirent, quia hæc uidetur esse defuncti voluntas, aliàs autem dic ut C. de fideic. l. cum uirum.

Quarta parte. Quæ est duæ unc. & quarta alterius.

Restituit. Quod fuit sex vnciæ, & tres partes alterius unciæ.

Semunciam. Id est, mediam unciam.

Sicilicum. Id est, quartam unius vnciæ, quod sic collige: habet enim tres vncias iure institutionis, item habet sex, & tres partes alterius iure restitutionis, & sic hẽt nouem, & dimidiam, & quartã vnciæ. & no. q in lib. Azo est sicilicum, alias siliquam, vel siliquem, & semper est idem sensus, scilicet. f. vt quartam vnciæ, siue 48. partem assis contineat, uel cuiuslibet rei, & facit quod de hoc not. C. de epi. & cleri. auth. sed hodie. Item ad hanc computationem facit Instit. de hær. instit. §. hæreditas.

An eius. Scilicet totius quod habet, quod est ferè dextans, non nisi quarta unciæ minus. Acc.

Cum eo. Quod erat sextans: & quarta vnius vnciæ. sic ergo quatuor vncias restituet de eo quod habet, deducta quarta unius, & filius habet ij, & quartam alterius, & hic semissem habebit.

Voluerit. In prædicti temporis dilatione.

Hoc est sextãte & sicilico deducto semissẽ, semũciã & sicilicũ restituit. itaq; nouerca dodrãtẽ, semunciã, sicilicum priuigno sextantẽ, & silicũ habebat. Dimidia aũt ei' pars q nouerca post restitutionẽ sibi factã habebat, ptinet triẽtem, semũciã, sicilicũ, & sicilici dimidiũ. Atq; hic q̃ritur an id totũ nouerca priuigno restituere teneat, an id dũtaxat, quod priuigno debet ad semissem totius hẽreditatis. qđ verius putat Scæuola. Id autẽ quadrans semũcia & silicus. vide Anto. Aug. emẽnd. li. 2. c. 8.

Cõstat. ff. sicilicũ drachmis duab. porro drachmę octũciam conficiunt. Tu vide ĩ hũc locũ Alc. in Anno. ad tres posteriores. ff. C. tit. de metal. & Bar. Pium ĩ anno. ad leges. cap. 25.

Debere.

a Deberet. Scilicet omnes qui menſtruam ſuperabãt dationem.

b Debere. Licet ex tacita voluntate patris: præſumitur enim pater inducias medij temporis pro vtilitate filij poſſeſſet: vt §. eod. l. Quintus. in fi. & §. de leg. 2. l. ſi ita. §. Pegaſus. aliàs in fructib. alter diſtinguitur, utrum veniant in reſtitutione, ut no. C. ad Trebell. l. iubemus. & facit §. de vſu. l. in fideicommiſſi. §. eum Pollidius. & §. eo. l. eum qui. & j. de reg. iur. l. cum in tempus. & inf. ti. l. l. generali. §. duas. & j. ad Tre. l. facta. §. ſi hæres. Acc.

¶ Lucius Titius.

S. Lucius Titius inſtituit ſibi heredes Seiũ & Caiũ: & ciuitati Sebaſtenorum, quæ erat ſua patria centum legauit ita, vt alternis annis ex vſuris eiuſdem pecuniæ celebrarentur in dicta ciuitate certamina ſuo Lucij Titij nomine: & poſtea hęc verba adiecit, ſi conditione ſupraſcripta noluerit dicta ciuitas recipere dictam pecuniã, nullo modo volo ei eſſe obligatos heredes meos imo uolo quod ſibi habeant dictam pecuniã. & poſtea deceſſit dictus Lucius Titius teſtator. & poſtea uenit procurator reipublicæ Sebaſtenorum, & petit dictam pecuniam ab hæredibus dicti Lucij Titij coram præſide illius prouinciæ, in qua erat dicta ciuitas Sebaſtenorum. & cum non inueniretur in hereditate pecunia, vel aliæ res mobiles, vel immobiles elegit præſes idonea nomina hæreditaria, & dedit ea in ſolutũ dictæ reipubl. vſque ad quantitatem prædictam, ei legatam, poſtea autem dicta reſpublica exegit pecuniã a quibuſdam de dictis debitoribus, quorum nomina erant ei adiudicata & a quibuſdam nõ exegit. poſtea reſpub. prædicta deſijt alternis annis certamina facere, quæ iuſſerat dictus teſtator fieri & ſic, vt dixit teſtator, debet remanere dictum legatum apud hæredes quæritur ergo qualiter ſibi poſſint hæredes cõſulere? Et reſponder, quod poſſunt repetere a dicta republica illas ſummas, quæ per numerationem, vel nouationem reipub. ſolutæ ſunt a dictis debitoribus, a debitoribus autem, qui non ſoluerant adhuc dictæ reipublicæ, vel non promiſerant animo nouandi dictæ reipu. poſſunt repetere debitum dicti hæredes.

c Certamina. Id eſt, feſtiuitate quę ſub ludibrio non fiant, ſed ſub commemoratione aliquorum honeſtorum morum, vel rerum bonarum præteritarum boni exempli gratia ex eis capiendi. Ro. ut dixi §. l. annu. Accurſius.

d Adiudicauit. Sic quod res iudicata præiudicare videtur hæredibus.

Voluntati. Licitæ tamen, vt j. tit. j. l. legatum.

Vtili repetitione. Id eſt, efficaci, ſ. conditione ſine cauſa vel ob cauſam, vt §. de condic. ob cauſ. l. ſi hare. & j. tit. l. l. quidam. & §. de legat. 2 l. antepen. §. a te. & hoc niſi iuſſu præſidis fuerit erogata in muros ciuitatis: vt C. de expen. Ludo. l. i. & j. de admi. rer ad ciui. per l. 1. & 4. & j. tit. l. l. legatũ. ſecundum R. & H. ſed hic expreſsè dicit teſtator remanere apud hæredes, ſi ciuitas nolet feſtũ facere. Accur.

Non prohibendos. Quoniam hoc caſu nihil præſes iudicauerit? & facit C. de dona. quæ ſub mod. l. 2. Item not. ex hoc §. relictũ ſub modo debere ſolui ante cõpletum modum cautione tamẽ exacta: ut no. C. de ijs quæ ſub modo. lege prima. Accurſius.

¶ Largius Euripianus. Seius habens Titium libertum ſuum eundemque eius alumnum, fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredes. Primum, & Secundum: & legauit dicto Titio ſuo alumno, & liberto centum. & poſtea ita dixit in codicillo teſtamento. Dicta centum volo eſſe penes Publium Mæuium vſque ad vigeſimum quintum annum ætatis dicti Titij legatarij: & pro ea pecunia volo computari cum eo Publio Mæuio vſuras quadrantes per cum præſtandas dicto Titio legatario, quantum autem ei Titio ſtatuendum ſit nomine ſumptuũ, tu Publi Mæui æſtimabis cum patris affectu ei Titio præſtare debeas. & poſtea deceſſit dictus Seius teſtator. poſtea uenit dictus Publius Mæuius ad dictos hæredes, & petijt ab eis dicta centum, & ipſi ſoluerunt non exacta ab eo aliqua cautione de præſtandis dicto Titio, iis quæ teſtator iuſſerat. poſtea autem dictus Publius Mæuius fuit factus non ſoluendo, & ſic non præſtitit Titio, nec præſtare potuit illa, quæ teſtator iuſſit. vnde Titius uel hęredes Titij: eo Titio mortuo volunt agere contra dictos hæredes teſtatoris, pro eo quod a Publio Mæuio ſatisdationem non exegerunt: quæſiuit Largius Euripianus a Scæuola iuriſconſulto vtrũ poſſent. & ipſe reſpondit ei quod non poſſunt, niſi viuente teſtatore, Publius Mæuius ſoluendo eſſe deſijſſet, tunc enim bene debuiſſent hæredes ab eo ſatisdationem exigere, ſoluentes ei dictam pecuniam, & ſi non exegerunt: tenentur dicto Titio liberto teſtatoris, eidemque alumno teſtatoris, & legatario. Viuianus.

e Conſuluit. Scilicet me Sęquolam, dicens alũno, &c.

Eius

quoque medij temporis nouerca ei reſtituere deberet? Reſpondi ſecundum ea, quæ proponeren tur debere.

Si legatarius non implet modum a teſtatore adiectum, legatum ſibi ſolutum reuocatur. Bar.

Lucius Titius teſtamẽto patriæ ſuæ ciuitati Sebaſtenorum centum legauit, vt annuis alternis ex vſuris eiuſdem certamina ſub nomine ipſius celebrarentur. & adiecit hęc uerba: Quod ſi conditione ſupraſcripta recipere legatam ſibi pecuniam ciuitas Sebaſtenorũ noluerit: nullo modo hæredes meos ei obligatos eſſe volo, ſed habere ſibi pecuniam: poſtea præſes prouinciæ ex nominibus debitorum hæreditariorum elegit idonea nomina: & in cauſam legati reipublicæ adiudicauit: poſt cuius ſententiam reſpublica adiudicatas a pleriſque ſibi pecunias percepit. Quæſitũ eſt an ſi reſpublica conditionibus teſtamento adſcriptis poſtea non paruerit, legatum ad filios hęredes pertineat? Reſpondi, rempublicam teſtatoris volũtati parere compellendam: ac niſi faciat in ijs quidem ſummis, quę per numerationem, uel nouationem ſolutæ ſunt, vtili repetitione hæredes adiuuandos: ab ijs vero nominibus, quæ neque ſoluerunt reipublicæ, neque nouatione abſceſſerunt a priſtina obligatione non prohibendos quo minus debitum petant.

Miniſter electus ad diſtribuendum ſatisfiare non debet: niſi pauper fiat teſtatore ignorante. Bar.

Largius Euripianus conſuluit alumno certam pecuniam patronum teſtamento legaſſe, deque ea re teſtamento ita cauiſſe: Pecuniam, quam Titio liberto meo, & alũno legaui, eſſe volo penes Publium Mæuium vſque ad xxv. annum ætatis eius, proque ea computari cum eo vſuras quadrantes. quantũ autem ei ſtatuendum ſit in ſumptum, tu Publi Mæui, cùm patris affectũ ei præſtare debeas, æſtimabis. Quæſitum eſt, an hæredes a Publio Mæuio ſatis accipere debuerunt ſoluentes eam pecuniam? Reſpondi, cũ teſtamento nulla exigendæ ſatisdationis commemoratio fiat, ſatis habuiſſe hæredes ſecundum voluntatem defuncti Publio Mæuio pecuniam numerare, & hoc nec Titius alumnus, vel hęredes eius audiri debent aduerſus hæredes patroni agentes, quod ſatis non exegerunt, ex ea enim numeratione, etiam a Titio, ac proinde etiam ab hæredibus eius liberatos eſſe ſupraſcriptos hęredes: niſi viuente teſtatore Publius Mæuius ſoluendo eſſe deſierit tunc enim cautio ab eo exigenda eſt.

Diſpoſitio collata ad tẽpus quo tutela finitur, pubertate ſortitur effectum, etiam ſi tutela finiatur morte. Bar.

Pater duos filios æquis ex partibus inſtituit hæredes, maiorem, & minorem, qui etiam impubes erat: & in partem eius certa prædia reliquit, & cum xiiij. annos impleuit, certam ei pecuniam legauit, idq; fratris eius fidei commiſit: a quo petit in hæc verba. A te peto Sei, vt ab annis xij. ætatis ad ſtudia liberalia fratris tui inferas matri eius annua tot vſque ad annos, xiiij. eo amplius tributa fratris tui pro cenſu eius dependas, donec bona reſtituas: & ad te reditus prædiorum illorum pertineant, quoad perueniat frater tuus ad annos xiiij. Quęſitũ eſt, defuncto maiore fratre, alio hærede relicto, antequam minor frater compleuiſſet 14. annum. & inſtituit ſibi hæredẽ quendã extraneũ: nunquid erit in eadem conditione hæres eius Seii, in qua erat ipſe Seius dum viuebat, ſcilicet ut poſſit recipere fructus fundorum prędictorũ, qui prouenerunt ex parte minoris fratris, donec minor frater habuerit quatuordecim ann. & vt teneatur præſtare minori fratri centum prędicta ei legata, & vt teneatur præſtare mater minoris fratris annua x. a xii. annis minoris fratris, vſque ad quartũdecimũ annũ ad ſtudia liberalia addiſcẽda per dictũ minorem fratrẽ, & ut teneatẽ tributa minoris fratris ſoluere, ſicut hęc omnia tenebatur facere Seius maior frater ſi uiueret? an vero id omne quod dictũ eſt, protinus ad Publiũ Mæuium pupillum, & ad tutores ſuos trãsferti debeat, ita quod nihil habeat ibi facere hæres Seii maioris fratris: Et reſpon. quod tranſferri debet ad minorẽ fratrem, & tutores ſuos, cùm maior frater morte pręuetus eſt: ut dictum eſt. ſi autẽ non fuiſſet morte pręuẽtus ante quartumdecimum annum mortis fratris, nõ tranſirẽt prædicta ad minorem fratrem, & tutores ſuos ante quartum decimum annum. imò teneretur maior frater vſque ad quartumdecimum ann. non autem plus: teſtator enim cum ita rogauit maiorẽ fratrẽ, vt dictũ eſt, intelligit quaſi cum tutore locutus. Fuit tpe quo tutela reſtituẽda eſt. i. tpe xiiii. ann. minoris fratris finiant illa, quæ iuſſit præſtari per maiorẽ fratrẽ minori. & finiatur perceptio fructuum, quã debebat facere maior frater de dictis prędiis, quę venerunt in partem minoris fratris. Viui.

Alias nunc.

P. Fl. impleuerit.

Eius. Scilicet libertũ.

Computari. Repete, volo, vt ita in ſingulis annis Publius liberto tales vſuras præſtet. Acc.

Debeas. Quia es fortè locer eius: vt ſup. fol. matr. l. quia parentis.

Satis accipere. Tam de vſuris per tempora, quam de ſorte poſt 25. annũ liberti ei reſtituendis. Acc.

Habuiſſe. Id eſt, debuiſſe. vel id eſt, ſatisfacere ſi numerauerunt, licet cautionem non exegerint.

Liberatos. Hoc autem contingit tripliciter ratione: vna, quia teſtator nihil dixit de ſatisdatione, ut hic alia, quia paternum teſtimonium eum excuſat: vt alias in ſatisdat. rem pup. ſalu. fo. quæ remittitur tutor teſtamentario. ut inſtit. de ſatisdat. tuto. §. 1. tertia, quia eſt publicus miniſter, & nullũ in hoc hẽt commodũ: aliàs ſecus, vt in contrario, vt §. tit. 1. l. ſi cui. & ad exhiben. l. Iulianus. §. ſi tibi. & j. de condit. & demonſt. l. Titio. in prin.

Viuente. Poſt factũ teſtamentũ, uel etiam ante, cũ hoc ignorabat teſtator: vt arg. §. ut in poſſ. leg. l. ſi is a quo. §. fi. & l. ſequen. & §. qui ſatisd. cog. l. ab arbitro. §. 1. & idem multo magis ſi poſt eius mortẽ: quia non eſt veriſimile patrem habuiſſe ei fidem lapſo facultatibus, & opulentia: vt ſupra de confirm. tut. l. in confirmando. & l. vtilitatem. & inſra de adim. leg. l. 3. §. fi. Acc.

¶ Pater duos. Caius habebat vnum filium minorem 25. ann. qui vocabatur Seius. & habebat aliũ filium impuberẽ, qui vocabatur Publius Męuius. hic eorum pater inſtituit eos hæredes pro æqs partibus: & in partem dicti Publi Mæuii minoris reliquit prædium Titianũ & Seianũ, & legauit eidem Publio Męuio centum cum 14. an. impleuerit, a Seio aũt maiore filio petiit in hæc verba. A te peto Sei, ut des matri fratris tui Publi Mæuii annua x. ab anno xii. eiuſdem tui fratris, vſque ad 14. ad ſtudia liberalia addiſcenda per dictum tuum fratrem. & ut ſoluas tributa pro dicto fratre donec bona, eius ei reſtituas. nã bona eius, ſiue partẽ ſuam, volo, ꝙ teneas tanquam tutor, donec ipſe habebit 14. an. Item volo, quod ad te pertineant reditus dictorum prędiorum qui prouenerint ex parte dicti tui fratris, donec iple tuus frater peruenirat ad quatuordecim an. poſtea deceſſit dictus Caius teſtator, & poſtea dictus Seius maior frater deceſſit:

Publius Mæuius ſoluendo eſſe deſierit tunc enim cautio ab eo exigenda eſt.

Diſpoſitio collata ad tẽpus quo tutela finitur, pubertate ſortitur effectum, etiam ſi tutela finiatur morte. Bar.

Pater duos filios æquis ex partibus inſtituit hæredes, maiorem, & minorem, qui etiam impubes erat: & in partem eius certa prædia reliquit, & cum xiiij. annos impleuit, certam ei pecuniam legauit, idq; fratris eius fidei commiſit: a quo petiit in hæc verba. A te peto Sei, vt ab annis xij. ætatis ad ſtudia liberalia fratris tui inferas matri eius annua tot vſque ad annos, xiiij. eo amplius tributa fratris tui pro cenſu eius dependas, donec bona reſtituas: & ad te reditus prædiorum illorum pertineant, quoad perueniat frater tuus ad annos xiiij. Quęſitũ eſt, defuncto maiore fratre, alio hærede relicto, antequam minor frater compleuiſſet 14. annum. & inſtituit ſibi hæredẽ quendã extraneũ: nunquid erit in eadem conditione hæres eius Seii, in qua erat ipſe Seius dum viuebat, ſcilicet ut poſſit recipere fructus fundorum prędictorũ, qui prouenerunt ex parte minoris fratris, donec minor frater habuerit quatuordecim ann. & vt teneatur præſtare minori fratri centum prędicta ei legata, & vt teneatur præſtare mater minoris fratris annua x. a xii. annis minoris fratris, vſque ad quartũdecimũ annũ ad ſtudia liberalia addiſcẽda per dictũ minorem fratrẽ, & ut teneatẽ tributa minoris fratris ſoluere, ſicut hęc omnia tenebatur facere Seius maior frater ſi uiueret? an vero id omne quod dictũ eſt, protinus ad Publiũ Mæuium pupillum, & ad tutores ſuos trãsferti debeat, ita quod nihil habeat ibi facere hæres Seii maioris fratris: Et reſpon. quod tranſferri debet ad minorẽ fratrem, & tutores ſuos, cùm maior frater morte pręuetus eſt: ut dictum eſt. ſi autẽ non fuiſſet morte pręuẽtus ante quartumdecimum annum mortis fratris, nõ tranſirẽt prædicta ad minorem fratrem, & tutores ſuos ante quartum decimum annum. imò teneretur maior frater vſque ad quartumdecimum ann. non autem plus: teſtator enim cum ita rogauit maiorẽ fratrẽ, vt dictũ eſt, intelligit quaſi cum tutore locutus. Fuit tpe quo tutela reſtituẽda eſt. i. tpe xiiii. ann. minoris fratris finiant illa, quæ iuſſit præſtari per maiorẽ fratrẽ minori. & finiatur perceptio fructuum, quã debebat facere maior frater de dictis prędiis, quę venerunt in partem minoris fratris. Viui.

Maiorem. Scilicet Seium. Acc.

Impubes. Et ita maior frater eſt fiduciarius eius tutor: vt Inſt de fid. tute. in prin. Acc.

Reliquit. Ante partẽ, vel etiã in ſuã partem, ſeu pro ſua parte ſoluenda ei cum erit 14. ann. ut j. patet. Ac.

Legauit. Prælegauit, puta centum.

Fideicommiſit. Vt dicta 100. daret.

Annua tot. Puta decem.

Pro cenſu. Prędictorum legatorum.

Bona. Scilicet prędia prędicta. Acc.

Reditus. Hæc verba proſunt fratri maiori aliter. n. de fructibus iſtis nil lucraretur: vt ſup. eod. l. eum. & de leg. 2. l. ſi ita. §. Pegaſus.

Alio hærede, relicto. Scilicet extraneo. Acc.

Anni-

a Anniuersaria. Id est, singulis annis.
b Præstetur. Id est, relinquatur hæredi fratris.
c Transierint. Cum onere eiusdem præstationis.
d Et tutores. Datos de nouo post mortē fiduciarij. A.
e Locatum. Scilicet cum fuit locutus cum fratre maiore.

f Restituēda esset. A tutore fiduciario, quod est ea finita, non prius: vt Instit. de Attil. tu. §. fi. quæ finitur morte tutoris, & aliis modis: vt Inst. quib. mo. tu. fi. per totum.

g Et tutores eius. Scilicet, postea datos.

h Fratris. Si enim maior frater fratris impuberis fuit tutor, semper illis uer bis quibus testator iussit restituere eū res pupilli post pubertatē, intelligitur restitutionem velle fieri, quoquo tempore tutela finiret: ut pubertatis, uel 14. ann. appellatione, omnis tutelæ significetur termin'. Si uero non est, scili cet frater maior minoris fratris tutor, sed ali' minoris fratris fuit tutor inbendo pater prædia pecuniamq; filio prælegatā in tēpus pubertatis eius minoris, apud maiorē fratrem remanere tutelæ iudicio, fratrē sanguinis necessitate fideicommissi remedio ptuliſſe credat testator, potius quā maiori voluiſſe consultum. Cum ergo fratris hæres pupillo non sit ea necessitudine cōiūct' sicut defunctus: præ diorū reditus (quāuis frater eos fuisset lucratur') minime percipiet, cum non eadē quæ fratri habebatur fides. vt §. de leg. 2. l. cum pater. §. curatoris. & de vſur. l. 3. §. cum Pollidius R. o. lucratuius dico fuisset, si hoc voluiſſet testator expresse: nō aliās: ut d. ll

i Iliæ meę. Ego habens filiā viduam, instituo mihi hæredē Titium, & ita postea dixi: hæres meus dato cētum filiæ meæ in annos singulos quibus erit vidua, & postea decessi. & postea dicta mea filia nupsit ante annum completum a tempore mortis meę: & petiit nihilo minus ab hęrede integra cētum pro eo anno. Certè bene debet habere. Viu.

k Quotescunque. Id est, quotannis.

l Minus annuo. Quia forte ante annum a morte patris nupsit.

m Expletus. Et in viduitate.

vtrum omnis conditio percipiendi reditus fundorum anniuersaria præstetur, & alia, quæ præstaturus esset, si viueret Seius, ad hæredem eius transierint, an verò id omne protinus ad pupillum & tutores transferri debeat? Respon. secundum ea, quę proponerentur, intelligi testatorem quasi cum tutore locutū, vt tempore, quo tutela restituenda esset, hæc, quæ pro annuis præstari iussisset, percipiendi, disq; fructibus, finiatur: sed cū maior frater morte præuentus sit: omnia, quæ relicta sunt, ad pupillum, & tutores eius continuò post mortem fratris transisse.

Sufficit anni initium esse captum, habes simile sup. eo. l. à nobis. Bar.

XXII.

n Iliæ meæ, quotiescunque vidua erit, in annos singulos centū hæres meus dato. Quæritur si filia minus annuo tēpore vidua fuisset, nunquid minus centū ei deberentur? Respondit, sibi videri (tāetsi totus annus nōdū fuisset expletus) tamen deberi.

Legatum relictum in diem reiterabilem, intelligitur esse annuum, & perpetuum.

XXIII.

Vm quidam decurionibus diuisiones dari voluisset die natalis sui, diui Seuerus, & Antoninus rescripserunt, nō esse verisimile testatorem de vno anno sensisse, sed de perpetuo legato.

Tantum est dicere per quadriennium, quantum singulis quadriennijs, eadem ratione tantum est dicere, per annum, quantum singulis annis. Bartolus.

XXIIII.

Vm erat pecunia certa, id est, centum reipublicæ Sardianorum relicta per quadriennium certaminis Chrysantiani: diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, videri perpetuam pensitationem reliquisse testatorem per quadriennū, non in primum quadrienium.

XXV.

Iliofam. quoad in potestate patris est, in annos singulos dena

Tamen deberi. Tota c. vt §. eo l. a vobis. & facit C. de indi. uid. l. fi. §. sed quia. & j. quando dies lega. ce. l. nec semel. Acc.

Vm quidam. In testamento meo iussi hæredi meo vt die natalis mei diuiderent inter Decuriones Bononiæ c. libras de hęreditate mea. Certè quolibet anno in p petuū debet hæres meus diuidere iter decuriones c. libras in simili die qua ego natus fui. Quidā autem dicebant, & male, quod vno tantum anno deberet dare. Viu.

Diuisiones. Idest, aliquid inter eos diuidendū sic §. de lega. 1. l. ciuitatibus.

Natalis. Id est, tali die quali natus fuit. sic C. de fer. l. omnes. vel die qua li decessit: quasi nūc natcatur ad gloriā, vt fit de natiuitate sanctorum.

Idē Mād. inter cas' Annuales añ n. 23.

Perpetuo. sic sup. eo. l. legatū. in prin. & l. annua §. fi. in fi. & j. l. prox.

Vm erat. Titius legauit c. reip. Sardianorum, vt inde fieret in quolibet capite quatuor an quod dam certamen, siue ludus, qui appellabatur in dicta ciuitate Chrysantianus. Certe non videtur esse relicta dicta pecunia præstāda tm per vnum quadriēnium, sed vt præstetur perpetuo dictæ reip cātaciēdi dām ludū in quolibet capite quatuor ann.

Id est. Hoc verbū id est, ponit exēplificatiue pro sicut: nō expositiue, sicut ponitur § de vul. subst. l. qui liberis. §. 1.

Perpetuo. Aliud in vsuf. reip. relicto, ut j. tit. l. si vsusfr. vbi finitur cētum annis, vt no. §. e. l. annua. vel forte idem erit hic, quod ibi dicitur in vsufr. Acc.

Mād. in sup. scrip. Gl. Facul. in ver. Ad perpetuā. ver. perpetuū ite. l. vsq; ad c. annos.

Primum quadriennium. Scilicet tantum. & facit §. l. prox. cum suis concor.

Iliofa. Legauit filio Titij in eius potestate cōstituto dena in singulos annos: donec in potestate dicti sui patris erit. Certe valet dictū legatum, & contemplatione patris videtur filio relictum: & ita pater petet. Viu.

Dena. Vel propriè, i. 10. & 10. vel impropriè, i. 10. tātum & facit §. de leg. 1. l si quis testamento. Acc.

Dari.

Dari. Id est relinqui, vt dentur, quę pater petet quasi sibi relicta: vt j. de cōd. & demō. l. filio. & no. §. eo. l. annua. §. 1. & dicitur valere ex persona filij, sicut in simili ex persona serui: vt §. de leg. 2. l. debitor. §. fi. & facit §. de leg. 1. l. seruo alieno. in prin. Acc.

dari possunt.

Vsusfructus seruitutis realis non potest legari, vt propriè præstetur, sed præstabitur, prout potest. Bar.

I.

Ec vsus, nec vsusfructus itineris, actus vię, aquæve ductus legari potest, quia seruitus seruitutis esse nō nunquid potest? Et dicitur quod non. & est ratio: quia seruitus seruitutis esse non potest: vsusfructus autē, vel vsus est seruitus. scilicet personalis. & sic non potest constitui in aliqua dictarum seruitutum realium. Sed oppo. nonne continetur in quodam senatusc. qđ est §. de vsufru. earum re. quæ usu consu. l. 1. quod omnium quæ in bonis nostris sunt, vsumfructum legare possumus? Certè sic: ergo videtur quod vsumfructum dictarum seruitutum nobis cōpetentiū legare possumus. Sed hoc non obstat iis, quæ §. dixit: quia seruitus itineris, vel actus, vel viæ, vel aquę ductus non est ex bonis nostris, neque extra bona nostra, quamuis aūt non possimus cōstituere vsumfr. vel vsum dictarum seruitutū, vt dictum est, tamen dictus Sempronius cui legauit, habet act. incerti contra Caium prædictum hæredem meum ut eidem legatario præstet facultatē eūdi, agendi, & ducendi aquam per fundum dicti Titii mei vicini, quam diu vixerit dictus Sempronius legatarius, & tenebitur hoc facere hęres meus, aut si nō vult hoc facere hæres meus, debet constituere dicto legatario seruitutem eundi agendi, & ducendi per fundum dicti mei vicini. Item debet promittere dicto legatario quod si decesserit ipse legatarius, vel magnā diminutionē capitis passus fuerit, sicque quantum ad eum legatariū extincta fuerit dicta seruitus, restituet ei dictā seruitutē in prædio dicti vicini. quamuis eūm ego testator, qui habebam dictas seruit. reales in prædio vicini decesserim. tamen remanēt hęredi meo, vt j. de seruit. leg. l. pater. Viu.

Itineris. Quid si iter, & actus, & via, & aquæductos habes §. de ser. rusti. præd. l. j. Acc.

Legari potest. Ab eo cui debentur huiusmodi seruitutes præfata: quia seruitus &c. & arguimentatur a toto. per le enim seruitus intellecta sine re, quæ seruit, nullius fructus est, vt supra de vsu. l. uideamus. Item nec de loco seruienti potest legari ab eo, l. cui debetur seruitus: quia dominium est alterius: vt §. fi seruu. vend. l. loci corpus. vnde nō potest constituere seruitutē ille, cui debetur: vt supra cōm. prd l. 1. §. iō ab eo. autem qui debet seruitutes prædictas, bene potest constitui seruitus alia, quæ non nocet primæ: vt supra de ser. rust. prad l. 2. §. 1. & §. 2. & penulti. & l. per quam. & §. commu. præd. l. qui p certū.

Vtile. Scilicet legatum.

Legari. Vt §. de vsufr. earum rer. quæ vsu consu. l. 1. Acc.

Quia id. Scilicet seruitus.

Ex bonis. Imò in alienis bonis est semper, quia sua res nemini seruit: vt §. fi vsusfructu pet. l. vti fruī sed dic non in proprietate aliena, secundum quid ergo dicitur nō esse in bonis: quia per se sine fundo dominante non pōt alienari: cū ille non habeat fortè prædium cui alienaretur: vt §. de cur. fur. l. Iulian'. & Instit. de ser. §. iō autē. Item nec vsusfru. pōt alienari vt instit. de vsufr. §. finitur. Item prædiales nō sunt in bonis alia ratione: quia videtur non esse vel extinctæ esse. nam & manica videtur extincta cū accedit ve tm ro, vt instit. de ee. diui. §. fi tamē. & tignū non videtur posse dideri cum accedit ædificio: vt j. de vfuca. l. enim & l. rerum. Itē nec in petitione hæreditatis veniunt, vt §. de peti. hær. l. non tantum. §. finsed nō simpliciter sunt seruitutes extra bona, cū possidentes exceptionem, & non possidentes habeamus actionē vt j. de acq re. do. l. rem in bonis. & possunt obligari runticæ, licet non vrbanæ: vt §. de pign. l. si is. §. fi. & l. fe. & facit §. de se. rust. prad l. cū esset. i fi. Acc.

Seruitutes an sint in bonis, vel ex bona.

Incerti actio. Scilicet actio ex testamento. quę datur ad factum: vt C. de rerum permu. l. rebus. Acc.

Facultatem. De facto.

Constituatur. De facto.

Ex magna. Scilicet maxima, vel media, vel etiam minima eliminted hodie secus: ut C. de vsufr. l. corruptionem. §. sed nec omni.

Restituatur. Heredi & sic non trāsit ad hæredem legatarii. sic & §. de vsu. & ha. l. vsus aquæ. & de seruit. rust. prad. l. pecoris. & de leg. 1. l. apud §. fi quis.

Legauit tibi opas in Stichō seruo meo post mortem meā. tu fuisti capite minutus minima capitis diminutione, puta qa fuisti emancipatus, vel adoptatus: vt §. de cap. di. l. fi. in fi. vbi fictitii per x. annos inter præsentes, vel per xx. inter absentes, quod nō fuisti usus illius operis quo quidem tempore amittitur vsusfructus, vt C. de vsufru. l. corruptionem. nūquid dictis duob. casibus amitteres operas: Et tor qđ non: & ita in hoc vltimo casu differt legatum vsusfructus a legato operarum. Sed nūquid poteris tu legatarius operas dicti serui locare, & mercedem recipere? Et dicitur quod sic. & si hæres precedem recipere? Et dicitur quod sic. & si hæres precedem

hibeat conductorem capere dictas operas, teneſ legatario, qui locauit eas, ſed & ſi ſeruus, in quo legaui tibi operas locauerit ſe alius: certè tu legatarius operarum debebis capere mercedem: & poteris agere contra hęredem, ſi non patiatur vti illum, qui cõduxit a ſeruo operas. Item nunquid de legatario mortuo tranſit legatum operarum ad hæredem tuum? Et dicitur quod ſic: quia nõ es fructuarius ſeruo autem, in quo tibi operas legaui, vſucapto àquo dã alio extraneo, bene petit legatũ prædictũ operarũ. apparet ergo per ſupradicta, q̃ poſſum tibi legare operas in ſeruo meo. ſed in libero homine, puta in liberto meo poſſum tibi operas legare, ſicut & locare, & promittere poſſem. & hoc dicit l. ſeq. Vi.

Diminutione. Scilicet minima. Sed contra Inſtit. de acquir. per arr. in prin. ſed ibi in opera liberti, q̃uon tribuit ius in perſonã, ſquia eſt liber: hic in opera ſerui. Et no. ĩ duobus hoc diſtare legatum operæ ad uſumfructu: vt Inſtit eodẽ. §. finitur. Itẽ facit ſ. de ope. ſer. l. 2.

Percipere. Imponẽdo eas ipſi ſeruo vt ſ. de uſu, & habi. l. ſed ſi ipſi. nõ dico locãdo: vt ſ. de vſuf. l. adhuc. §. ſi ſeruo.

Poterit. Scilicet alij.

Tenebitur. Ad intereſſe illi legatario.

Quia legatarius. Cui ſcilicet operæ ſunt legatæ, nõ eſt &c. imò differt in multis: vt hic l. & ſ. de ope. ſer. l. 3. no. Sed contra e. ti. l. 5. vbi dicit vſum videri legatum ſed dic vſum, & etiam plus: vt ibi. Acc.

Tranſmittit. Niſi aliter teſtator dixerit: vt ſ. vſufru. quemad. ca. l. idem eſt. & l. pe. vel illud refertur ad annuum legatum, non ad legatum operę.

Vſucapto. Ab extraneo, ſecus in vſufructu & vſu.

Perit. Vt ſ. de vſufſuc. l. locum. § proprietarius. & ĵ. de vſuca. l. iuſto, §. non mutatur. & quare ſecus, poteſt quæri. ſic & poſſet quæri ratio aliarum differentiarũ: dic, vt in d. §. proprietarius. & facit ſ. ad leg. Falc. l. j. §. ſed operis.

Ominis. Pone exemplum in liberto, qui debet operas patrono certas: qui patronus põt locare, & promittere, & legare: vt ſ. de condi. indeb. l. ſi nõ ſortẽ. §. libertus ibi, ſed ſi legatus. & ĵ. de ope. li. l. operæ in rerum. Itẽ & ſi liber homo locauit mihi operas ſuas in quinquenniũ, ius meum poſſum aliis legare. An aũt in perpetuũ poſſit liber homo ſuas locare operas? dic, vt no. ſ. de vſufru. l. 3. §. ne tamen.

I purè. Inſtitui mihi hæredem Titium, qui habebat vſumfructum in fundo meo Titiano: & Scio legaui purè proprietatem fundi prędicti. certè recta via tranſit in legatarium dicta proprietas nuda? Videbatur aliquibus cõtra, eo quod fructuarius inſtitutus fuit hęres. videbatur enim eis quod adita hęreditate a dicto fructuario, dominium dicti fundi ad eũ tranſiſſet, ſicq; extinctus eſſet vſusfructus: & ſic non nudã proprietatem habere debeat dictus Seius, ſed plenã. Sed ipſi male credunt: quia ſicut litera dicit, purè legata fuit proprietas: &, ideo recta via, vt dixi, trãſit in Seium legatarium, taliter quod non efficitur Titij fructuarij. ſecus aũt ſi ſub conditione dicto Seio legaſſem: quia tunc pendente conditione eſſet hæredis facta dicta proprietas: ideoque extinctus eſſet ſuus vſusfructus, ſicque adueniente conditione legati haberet eam plenam legatarius: vt not. ſupra, de legat. primo. leg. ſeruus Titij. Viuianus.

gatæ, capitis diminutione, vel non vtendo nõ amittuntur. & quoniam ex operis mercedem legatarius percipere põt, etiam operas eius ipſe locare poterit: quas ſi prohibeat hæres capi, tenebitur. Idem eſt, & ſi ſeruus ſe locauerit. Et quia legatarius fructuarius non eſt, ad hæredem ſuũ operarum legatum tranſmittit: ſed ſeruo vſucapto legatum perit.

III.

Ominis quoque liberi operæ legari, ſicut locari, & in ſtipulationem deduci poſſunt.

IIII.

I purè proprietas legata erit, ea ad legatariũ pueniet: q̃uis fructuarius hæres ſit inſtitutus.

Non poteſt quid ab eo caſu incipere, quo debet extingui. Bartolus.

V.

Sumfructum cum moriar, inutiliter ſtipulor. idem eſt in legato: qtia & conſtitutus vſusfructus morte intercidere ſolet.

In obligationibus faciendi quando deſiit poſſe fieri, petitur intereſſe. Bar.

VI.

I vſusfructus mihi in biennium continuum à morte teſtatoris legatus ſit, & per hæredem ſteterit, quò minus eum mihi daret: præterito biennio nihilo minus tenetur quemadmodum teneretur, ſi res legata in rerum natura eſſe deſiſſet, quam quis deberet, moratusque eſſet in ea danda, vt peti quidem iam vſusfructus, qui legatus ſit, non poſsit, quia alius futurus ſit,

Perueniet. Recta via, vt nec momento apud hæredẽ fuerit: ut ſ. de pecu. l. ſed ſi damnum §. 2. & ideo additione hæreditatis facta à fructuario hærede non extinguitur, vſusfructus: quod ſecus eſſet, ſi ſub conditione proprietas eſſet legata: ut ſ. de ſerui. l. Papinianus & facit q̃ not. ſ. de uſufru. l. §. §. fin. Acc.

Sumfructũ. Titius promiſit mihi vſumfructum fundi Titiani cum mortaar: vel eo modo legauit mihi vſumfructum dicti fundi. certe nõ valet promiſſio, vel legatum: quia ſi iam eſſet mihi conſtitutus dictus vſusfructus, morte mea ſuperueniẽte inter cideret. Vi.

In legato. Puta, lego tibi vſumfructũ alicuis rei cũ morieris: vt ſ. de vſufr. l. Titio. & ſic in libertate. vt ĵ. d manu teſt l. libertas. ĩ pri. ſic ĵ. de iure dot l. Iul. Acc.

I vſusfructus. Titius legauit mihi vſum fructum fundi ſui Titiani vſque ad biennĩ cõtinuum à tempore mortis ſuæ, deceſſit, poſtea per hęredem ſuum ſteti, quo minus daret mihi dictũ vſumfructum intra biennĩ. certe trãſacto biennio nihilo minus tenetur mihi hæres, & poſſum ab eo petere ęſtimationẽ dicti vſusfructus per biẽniũ, nõ aũt vſum fructũ: quia ex quo tranſactum eſt biennium, iã pete rem alium vſumfructum quam qui mihi legatus ſit, nam teneretur mihi hæres Titij, ſi aliqua res legata mihi à Titio in rerum natura eſſe deſiſtet poſt morã, quam fecit hæres in ea mihi danda.

Legatus ſit. Et ſic ad diem, quod eſſe poteſt: vt ſ. fa. ercii. & l puto. §. vſusfructus.

Danda. Nam tunc tenetur hęres ad ęſtimationem, quod dic: vt ſ. de leg. 1. l. cum res. in fin.

Futurus ſit. Id eſt, alius eſſet vſusfr. ſi diceremus cõ

ſtitui, ſed nõ dicimus, ſed æſtimationẽ damus. vt hic & ſupra de vſufruc. l. quæſitum. & l. qui vſumfructũ. §. fi. & facit ſ. de leg. 1. l. ſi quis inquilinos. in pri. & de lega. 3. l. non. dubium. §. fi. Acc.

Bima. Id eſt, duorum annorum: vt ſ. titu. 1. l. 3. aliàs bina, id eſt bienniũ, aliàs neutrum habetur in textu.

quam qui legatus fuit: ſed æſtimatio eius bima duntaxat facienda ſit.

VII.

Peræ teſtamento relictæ quando cedere debeant, vtrum ex quo petit eas legatarius, an ex quo adita hæreditas eſt? & cui pereant dies, quib. æger ſeruus fuerit? Et puto, ex die petitionis eas cedere, quare ſi poſt petitas æger eſſe ſeruus cęperit: legatario peribunt.

VIII.

I vſusfructus municipibus legatus erit, quæritur, quousque in eo vſufructu tuendi ſint. Nam ſi quis eos perpetuo tueatur, nulla utilitas erit nudæ proprietatis, ſemper aſcendente vſufructu. Vnde centum annos obſeruandos eſſe conſtat: qui finis † vitæ longiſſimus eſt.

Peræ teſtamen CASVS. Titius in teſtamento ſuo legauit mihi operas ſerui, modo quæritur, quãdo cedant dictæ operæ, vt ſic cum effectu eas petere poſſim? & certè non ſtatim adita hæreditate ab hærede dicti Titij, ſed ex quo peto eas ego legatarius. & ſi poſt petitionẽ meã infirmatus fuerit ſeruus, in quo legatæ mihi fuerunt dictæ operæ: mihi legatario pereunt dies in firmitatis eius. Vi.

Petit. Quaſi tunc indicat eas. Accu.

Hæreditas. Etiam ſi non petantur.

Petitionis. Factæ poſt aditam hæredẽ fuerit: ut ſ. de pecu. l. ſed ſi damnum §. 2. & ideo additione hæreditatis facta à fructuario hærede non extinguitur, vſusfructus: quod ſecus eſſet, ſi ſub conditione proprietas eſſet legata: ut ſ. de ſerui. l. Papinianus & facit q̃ not. ſ. de uſufru. l. §. §. fin. Acc.

De ſpatijs vitæ lõgiſſimis Pli. libr. 7. na. hiſto. c. 4. No. vitã hominum non excedere, centũ annos: licet quãdoq; reperiat lõgior: vt legitur de illo Zoſino, Abbate, qui vixit 120. annis: vt in Authẽ. de mona. §. ſi verò col. 4. infe runt nonnulli ex hac, & alijs legib. & q̃s præſumat viuere vſq; ad centũ annos: q̃d falſũ eſt Mãdo. in 6. q̃ſt. Regu. de infir. nu. 5.

Peribunt. Sic. ĵ. de teſta. libe. l. cum hęres §. Stichus. & ĵ. de ope. lib. l. libertus, qui poſt. & l. interdum.

Quærit hic Bar. quãdo famulus infirmatur, an debeat habere ſalarium? videtur quod ſic, quaſi domino pereant operæ. de hoc eſt gl. in l. de arboribus. §. de illo. ſ. de vſufr. veritas tamen eſt in cõtrarium: vt l. ſi vno. §. item cũ quidam. ſ. de loca. Nec ob. hæc lex: quia iſte tractat de lucro, merito propter infirmitatem perdit lucrum: nõ autem debet pati dãnum id eſt, dare ſalarium tempore infirmitatis, ſecundum eundem. Bar.

I vſusfructus. CASVS. Legaui vſumfructũ fundi mei municipibus alicuius caſtri. & poſtea deceſſi. modo quæritur quantum duret dictus vſusfructus? Et videtur quod perpetuo, quia municipes ſemper durant, licet decedant illi, qui viuebant tempore legati. vnde nõ videtur, quod morte. vel capitis diminutione municipũ extinguatur vſusfructus. Ex alia parte uidetur quòd non duret perpetuo, quia iã nulla vtilitas erit nudę proprietatis dicti fundi, vſufructu abſcedẽte ab ea perpetuo. ſtatuit itaque iuriſcõſultus Caius, vt duret centum annis: & non plus: quia illud tẽpus eſt longiſſimus finis vitæ. Vi.

Tuendi. Municipes. Acc.

Centum annos. Finitur ergo tempore cẽtum annorũ: vt hic. & ſ. de vſufru. l. an vſufructus. Item non vtẽdo: vt ſupra de leg. 2. l. Mæuius. §. fi. Item aratro: vt ſupra quib. mod. vſusfructus. amit. l. ſi vſusfruct. ſed ad id quod dixit tolli centum annis eſt contra ſupra ad le. Fal. l. hæreditatum. Sol. ibi. Itẽ an idẽ in annuo legato relicto ciuitati, vt centum annis tollatur? Reſpon. quod non ſecundum R. vt ſ. tit. 1. l. annuam & l. annua, in fin. & l. an tepen. & penul. Vel ſecundum Hug idẽ quod hic. nam & finitur annuum legatum ſicut vſusfructus: vt ſupra. ti. 1. l. in ſingulos. Item an idem ſi eccleſiæ relinquitur? Reſp. vt no. in d. l. an vſufructus. Acc.

Legatum caducum, vel quæ ſi remanent apud hæredem cũ onere ſuo. Bar.

IX.

I ab eo, cui legatus eſſet vſusfructus, fideicommiſſum fuerit relictum, licet vſusfructus ad legatarium non perueneri, hæres tamen penes quem vſusfructus remanet fideicommiſſum præſtat. Quod & in militis teſtamento erit dicẽdum, ſi legatarius a quo fideicommiſſum relictũ eſt, repudiauerit legatum, vel viuo teſtatore deceſſerit.

Coniunctio poſita inter incompatibilia, reſoluitur in diſiunctiuam. Bar.

X.

Titio fundus, & eiuſdem fundi vſusfructus legatus fuerit, erit in poteſtate eius fundum, an vſumfructum vendicare malit. & ſi fundum elegerit, neceſſariò plenã

I ab eo. CASVS. Legaui Titio vſumfructum fundi mei Titiani, & ab eo Titio reliqui Seio x. poſtea Titius me mortuo repudiauit legatum vſusfructus. vel me viuo deceſſit, & ſic non habet legatum prædictum vſumfructũ: imò remanet apud hæredem meũ. nunquid hęres meus tenetur præſtare x. Seio prædicto? Et dicitur quod ſic. & q̃d dixi ĩ me teſtatore pagano, idẽ eſſet in teſtamento militis & h. d. Vi.

Fideicommiſſum. Puta decem.

Remanet. Caducus, vel in cauſa caduci factus.

Præſtat. Quia cum onere apud eum remanet: vt C. de cad. tol. §. pro ſecundo, & §. in omnibus. Acc.

Repudiauerit. Poſt mortẽ teſtatoris: & ſic eſt caducũ factum legatũ: ſed ſi viuo teſtatore deficit, quia decedit legatarius: tunc eſt in cã caduci, vt ſubijcit. C. de cad. tol. §. & cum triplici. ſed vbi ante teſtamẽtum: tunc eſt pro non ſcriptum, & remanet cum onere: vt d. §. & cũ triplici. & §. in primo. Item ſupra, ti. j. l. Titia. in prin. contra. Sol. ibi. & eodem modo reſpon. ĵ. de alim. & cib. le. l. Caio. in princ. & l. Stichus. §. j. & facit ſ. de leg. 2. l. ſi quis Titio. & l. Celſus. in prin.

I Titio. CASVS. Legaui Titio meũ fundũ Seianum, & eidem legaui vſumfructum dicti fundi: & poſtea deceſſi. certè eſt in electione Titij vendicare fundum, aut vſumfructum eiuſdẽ. & ſi quidẽ elegerit vendicare fundum, & vſumfructum à ſe repellere, habito fundo, nihilo minꝰ habebit vſumfructũ: ſi verò elegerit vendicare vſumfructum repelleret a ſe fundum. & habebit ſolummodo vſumfructum. Viu.

Vſusfructus. Formalem repulit, ſed habet cauſalẽ. & facit ſ. de leg. 1. l. plane. §. fi. & l. legatarius, in pri. & §. 1. & de leg. 2. l. cum filius. §. varijs.

Habitationis. Non solum alia legata relicta in singulos annos, sed etiam legatum habitationis prædictò modo debetur legatario ab initio cuiuslibet anni Vinia.

a Habitationis. Sine habitatio ipsa in singulos annos siue q̃ ea certa quãtitas in singulos annos legetur. Acc.

b Ab initio. Sunt enim plura legata hoc casu, cum dixit in singulos annos, & pluries cedit dies & in initio anni: vt hic: & ſ. ti. i. l. in singulos. & j. quã. dies leg. ce. d. l. nec semel & C quãdo dies lega. ce l. i. aliàs ſi nõ esset dictum in singulos annos, secus esset: vt j. eod. l. damnas. in prin.

Hæres in fundo.

Legauit Titio vſumfructum fundi mei Seiani, & postea decessit. & postea hæres meus in dicto fundo fecit vnã villam id est, domunculam paruam causa reponẽdi fructus, vel plãtauit ibi quandam arborem, & postea vult eã tollere. quæritur vtrum possit? Et certè nõ. fructuario prohibente sed ante prohibitionem potest. Vt.

Villam. Id est, domunculam fructuum gratia in villa: vt infra de verborum signifi. l. fundum. Accur.

d Non potest. Scilicet hæres sic econtra nec vſufructuarius à se impolita: vt supra de vſufru. l. sed & ſi quid. & facit j. eod. tit. l. q̃ quisquam. §. 1. & ſ. ſi vſusfruc. peta. l. ſi ab hærede. Accur.

e Potuisset. Scilicet hæres.

Illicitum non semp ponitur.

f Impune. No. nõ omne illicitum puniti. sic supra de relig. l. at ſi quis §. Labeo. in fi. Accur.

Vm vſusfructus.

Legauit Titio vſumfructum fundi mei Seiani hoc modo, scilicet vt vno anno fruereтur, & altero non: & sic de singulis annis Certè plura legata sunt, nam vſusfructus ex tẽpore, & ad tempus constitui potest: vt ſ. de vſufr. l. 4. & ſi sed ſi prædicto modo legaui Titio seruitutẽ aquę ducendæ per fundum meum prædictum, vel seruitutẽ viæ, vnum est legatum, & non plura: quia iuris dictę seruitutes reales habeant de eatũ natura intermissionẽ. nam seruitutes reales, siue prædiales non possunt cõstitui ex tpe, vel ad tempus: vt supra de seruit. l. 4 Viu.

Legata sunt. Quia ex tempore, & ad tempus constitui potest. vt supra de vſufru. leg. l. 4. & supra fa. erci. l. & pu. o. §. vſusfructus.

h Aquæ, & viæ. Etiam ſi relictæ alternis annis, quia nec ex tempore, nec ad tempus: neque sub cõditione constituuntur, vt ſ. de ſer. l. 4 licet habeant quandoque intermissionẽ suæ naturæ, vt via vt ſ. de ſeruit. l. seruitutes. & quandoque ex pacto, vel voluntate hominũ de æquitate, vt d. l. 4. de ſeru. & quemad ſer. amit. l. ſi fic. & facit j. de iti. actu. priv. l. r. §. 1.

Intermissionem. Id est intervalla. Accursius.

Vos separatim.

Damnauit in testamento hæredem meum Titium, vt fineret Seium, & Caium separati vti frui fundo meo Cornelio, volens ego testator, quemlibet prædictorum habere in re in solidum vſumfructum dicti fundi & postea decessi, & dictus meus hæres passus est eos vti frui communiter, & non in solidum: quæritur an vtrique ex testamento teneretur? Et resp. q̃ sic: licet vt supra eidem vt supra. Omnes estimationẽ mediocritatis vſusfructus: nã cum vnus deberet habere vſumfr. totum, & alius etiam totum: non habuit quilibet eorum nisi mediocritatẽ vſufructus, vt dictum est. nam in ipsius hæredis omnis esset, vt singulis prædictorum præstet legatum in solidum: qua parte igitur alterum frui fineret dictus hæres ea parte nõ finit alterum vti. l. ult. d. hac lex. Vi.

In quibus casibus nõ habet intermissionẽ cap. ita legendum est. l. Lõgoual. in repe. ſeim. pri. i. 4 parti. fra. l. de. m. in. mortuus autem. formate Fa. Iunio quilibet. Etiam. ff. de ſeru. vrb. præd. Omnes testa. temp. sing. ſeruitutes prædiorũ perpetuas causas habere cẽtur. mortuus præterea quã hoc loco ſeruitutes adæquẽt ſeruitutibus quę quasi continuã cãm. hãt nullas ne gat. P. Flores plete.

Duos separatim. Si separatim sit in vtendo puta vnus vno anno, alius alio. planum est, p. l. ſ. quinto. vſusfructus. l. 2. & ſ. in. sed litera in senatusconsulto non ita ponitur, sed est separatim in relinquendo. i. primo vnus, deinde alius in eodem fundo eodem tempore vt utrique in solidum, & sic aliter æstimationem haberet hic, & ſ. de leg. 2. l. qui duos. §. ſi is alius. ſi hoc nõ diceret, pro vtilitate haberẽt vt ſ. de leg. 1. l. ſi plurium. & de leg. 2. l. ſi fines. & C. de ædi. priv. l. ſi vbi. Accur.

Volu ſſet. Et hoc expressit, vt dixi. Accur.

Non finere. Vnus vnius impedit alterius vſum quo ad solidum. & est ad hoc quod not j. de vi, & vi arma. l. vim facit.

Damnas esto.

Ita dixi in testamẽto meo damnas esto hæres meus finere Titii habitare, donec viuet in domo mea Seiana. Certe vnum legatũ est. ¶ Qui duos. Caius habebat duos fundos: quorum vnus vocabatur Titianus, & alter Seianus. ponelegauit Titianum Titio. & vſumfructum Seiani legauit Seio, & postea decessit: nũc apparet quod Seius fructuarius non habet viam ad fundum Seianũ, nisi vadat p fundum Titianum Titio legatum. unde petit dictus Seius à Titio seruitutem viæ per fundum Titianũ. quæritur vtrum teneatur præstare et Titius? Et resp. quod sic: nec enim aliter poterit Titius vendicare fundum Titianum ab hærede, nisi prius ius transeundi per eum præstet dicto Seio. nam & ſi fundus Titianus non esset legatus Titio, sed remãsisset in hæreditate Caij, teneretur hæres præstare viam p eum dicto Seio fructuario fundi Seiani. Sicut ergo Caio testatore viuo ibãt nuncij Caij per fundum Titianum ad fundum Seianum: ita & Caio mortuo seruetur, scilicet vt Seius possit ire ad fundum Seianũ per fundum Titianum Titio legatum, donec durat Seio vſus fructus ad fundum Seianum: quo finito per mortem, vel capitis diminutionem Caij hæres apud quem erit plena proprietas fundi Seiani potent habere viã ad fundum Seianum per fundũ Titianum dicto Titio legatum. Vi.

P. F. vſufructuario.

Vnum videtur esse. Et ideo semel dies eius cedit, alias ſecus: vt ſ. eo. l. habitationis. Acc.

Debeatur. Ab alio fundo legato. Accur.

Secundum voluntatem. Scilicet tacitam, ſicilicet & ex eius vitæ, is consuetudine præsumendam. Acc.

Volũtas tacita ex ordine interpretat, nõ expressa. Sal. l. cũ virũ. 3. colũ. C. de ſi deicom.

Irritet Legatarius. ſed certè imò hæres debet redimere a legatario, non legata ius gratis præstare: vt ſ. de leg. 1. l. seruum filij. ſ. 1. qua uidetur cõtra. Solu. hic aliunde viam non habebat: vt ſ. hac l. ibi sic, licet cum incommodo. nã aliquid statuitur, vbi prorsus vſusfructus perimeretur, quod non fieret aliàs, vt C. de pre. Imp. off. l. 2. & l. relicta. Vel verius hanc expone secundum illam, scilicet vt legatarius præstet coactus ab hærede p retentionem, vel condictionem incerti, ſi oblitus tradidit nullo pretio dato vt in cõtra. no. ¶ In ius ad sepulchrum: dic, vt ſ. de rel. l. ſi quis sepulchra. & facit ſ. ſi seru. uend. l. in testatrix. & de lega. 1. l. ſi fundum. ſ. qui fundum, & supra de seru. vrb. prædio. l. binas. & ſi vſufr. peta. l. 1. & supra titu. l. l. r. & de lega. 3. l. ſi cui ſ. des. & j. de fun. instr. l. prædia. ſ. fi. & ſ. de seruit. vrba.

Illicitum non semp ponitur.

N. P.

Egatum. Legauit ciuitati Bononiensi duos fundos pono, vt ex reditibus eorũ singulis annis in ea ciuitate memoriæ meæ seruandæ gratia curratur ad pallium quod Bononiæ fieri nõ licet propter statutum fratris. Io quæritur, vtrum pecunia, quæ debebat expendi in pallio debeat cedere lucro hæredũ meorum? Et dicitur quã nõ, sed potestas Bononiæ debet in alio licito spectaculo expendere eam in memoriam mei testatoris cũ cõsilio hæredum meorum, & primorum populi, & mercatorũ. Vi.

In P. Fl. quod illi celebrari &c. Alci. autẽ eo in loco, quẽ supra cita uimus, legit, quod illis celebrare. &c.

Legatum. Scilicet fundi.

Ex reditibus. Scilicet dicti legati. Accursius.

Quotannis. Id est singulis annis. Acc.

Cedere. Nullo igitur priuilegio vtetur hic Respub. quoniam oibus, qbus illicitæ conditiones, aut modi apponuntur, hoc in cõmune conceditur, vt multis exẽplis ostenditur. Ro. vt ſ. de condi. inſti. l. conditiones contra edicta. & Instit. de hæred. insti. §. impossibilis. & facit j. de condi. & demõ. l. in testamẽto quidẽ. & de admi. rerũ ad ciuitates. l. 1. & j. l. legatum. in prin. & §. ſi. & j. l. proxi. & ſ. de lega. 1. l. ciuitatibus.

Vidam. CAdem.

Iussi fieri ludos licitos, & rogaui consules ciuitatis, ne vellent conuertere pecuniã omni anno in aliã speciẽ, aut in alios vſus, post mortem meã reipu. Bononię fecit p quatuor annos quòd non fecit dictos ludos, nũquid reditus collectos in dictis quatuor annis debet respu. restituere hęredibus meis, vel compẽsare sibi in alijs legatis, q̃ reliqueram eidem reipubl. Et resp̃. quòd perceptos fructus in dictis quatuor annis ex dictis fundis debet hęredibus meis restituere respublica. ſi iã respublica apprehẽderat possessionem aliorum legatorum a me sibi relictorum inuitis haredibus meis. ſi autem non apprehenderat possessionem aliorum legatorum, debet compensare dictos fructus in dictis alijs legatis. Vinian.

Ludos. Scilicet non illicitos. aliàs secus: vt supra l. proxima.

Infortiatum.

ex reditibus quotannis in ea ciuitate memoriæ defuncti conseruãdæ gratiæ spectaculum celebretur, quod illic celebrari non licet. Quæro, quid de legato existimes? Modestinus respondit, cum testator spectaculum edi voluerit in ciuitate, sed tale, quod ibi celebrari non licet: iniquum esse hanc quantitatem, quam in spectaculum defunctus destinauit, lucro hæredum cedere. Igitur adhibitis hæredibus, & primoribus ciuitatis despiciendum esse in quam rẽ conuerti debet fideicommissum, vt memoria testatoris alio & licito genere celebretur.

XVII.

Vidam prædia Reipub licæ legauit, de quorum reditu quotannis ludos ſ edi voluit: & adiecit, Quæ legata peto Decuriones, & rogo ne in aliam speciem, aut alios vſus conuertere velitis. Respublica per quadriennium cõtinuum ludos non edidit, Quæro, an reditus, quos quadriennio respublica percepit, restituere debeat.

XVI.

Egatum ciuitati relictum est, vt viuet. Vnum videtur esse, legatum.

Et cui legatur fructus fundi debetur via per alium fundum testatoris etiam alteri legatum.

Qui duos fundos habebat, vnum legauit, & alterius fundi vſumfructũ alij legauit. Quæro, ſi fructuarius ad fundum aliũ de viam non habeat, quã per illum fundum, qui legatus est, an fructuario seruitus debeatur? Respõdit: Quemadmodum ſi in hæreditate esset fundus, per quem fructuario posset præstari via, secundum voluntatem defuncti videretur ig exigere ab hærede, ita in hac specie non aliter concedendum esse legatario fundũ vindicare, nisi prius transeũdi ius fructuario præstet, vt hæc forma in agris seruetur, quæ viuo testatore obtinuerit, siue donec vſusfructus permanet, siue dum ad suã proprietatem redierit.

Relictum ad opus illicitum debet conuerti ad opus licitũ de consensu partium secus ſi ad opus licitum fuerit legatũ. Bartolus.

Illicitum non semp ponitur.

a Testamento. Reipu. relicti. Acc.

b Restituendos. Etiam si sint erogati: vt C. de leg. l. nō dubium. Item secundum voluntatem apprehensa cōpensantur: vt subiicit. & facit ẜ ti. j. l. liberto. §. Lucius. & C. de expen. lu. l. vnica & j. e. l. vxor. & supra l. prox. & de leg. 1. l. in ciuitatib. & j. de admin. re. ad ciui. perti. l 1.

c Vi plures. Ego habens plures libertos, ita dixi in meo testamento. Relinquo habitationem illis meis libertis, quos in codicillis nominabo: & postea nullos in codicillis nominaui, & postea decessi. Certe nullus libertorū debet hīe habitationē: nō. n. fuit perfectum legatum. Viu.

c Non videri. Secus si dixerit. vni ex libertis meis dato: vt ẜ. de lega. 2. l. si quis Titio. §. si hæres. Accursius.

d Intelligi possit. Nam incertæ personæ non potest legari. vt instit. de leg. §. incertis. & j. de re. dū. l. 4. & 5. & ẜ. de hæred. instit. l. quoties. §. tantundem. Sed contra supra de lega. 2. l. cum pater. §. fin. Solu. vt ibi. & eodem modo sol. C. de institu. & substitu. l. si testamentum. & facit j. de verbo. obligat. l. triticum.

A Dic quod ibi erat certa persona, licet fines erant incerti hic verò erat ícerta persona, ſm Ba. hic.

S I alij fundum. Legaui Titio fundum meū Titianum, & Seio legaui vsumfructum eiusdem fundi eo animo, vt Titius haberet nudam proprietatē, & Seius vsumfructum, & postea decessi. certè fundus erit Titij, & medietas vsusfructus erit eiusdem Titij, & alia medietas Seij: quia ego testator lapsus fuit errore: appellatione enim fundi plena proprietas cōtinetur & ita hoc casu plus valet scriptura, quam illud quod in corde agebam ego testator. agebam aūt vt dixi, vt Titius haberet nudam proprietatē. & Seius totum vsumfructum. Si autem vellem ita euenire, sicut in corde gerebam, ita deberem dicere, Titio fundum detracto vsufructu lego Seio eiusdem fundi vsumfructum hæres dato, quo casu Titius habebit nudam proprietatem, & Seius totum vsumfructum.

e Si alij. Sticho vel Titio. Acc.

f Communicabitur: Imò non: vt ẜ. famil. ercis. l. & pu

hæredibus, vel compensare in aliam speciem legati ex eodem testamento? Respondit, & inuitis hæredibus possessione apprehēsa, perceptos fructus restituendos esse, & non erogatum secundum defuncti voluntatē, in alia quæ deberentur, compensari.

Si non apparet persona legatarij, legatum redditur nullum. Bar.

XVIII.

Vi plures habebat libertos, testamento suo dixit se habitationem relinquere iis quos codicillis designasset. Cum nullos postea designauerit: quæro, an omnes admitti debeant? Rñdi: si patronus, qui se designaturum personas libertorū pollicitus est, nullum post ea designauit, legatū habitationis perfectum esse non videri, nō existētē, cui datū intelligi possit.

In dubio debet stari scripturæ, etiam si aliud actum sit, si modo de illo non constet. Bar.

XIX.

I alij fundum, alij vsumfructum eiusdē fundi testator legauerit, si eo proposito fecit, vt alter nudam haberet proprietatem, errore labitē. Nam detracto vsufructu, proprietatē eum legare oportet eo modo, Titio fundum detracto vsufructu lego: vel Seio eiusdem fundi vsumfructum hæres dato, quod nisi fecerit, vsusfructus inter eos cōmunicabitur, quia interdum plus valet scriptura, quā quod actum sit.

XX.

I seruum sub conditione liberum esse iubeā, & vsumfructum eius tibi legauero: valet legatum.

XXI.

Itio vsusfructus Stichi, aut si nauis ex Asia venerit, decem legata sunt. Non petet vsumfructum ante, quam conditio decem existat, vel deficiat, ne potestas hæredi, vtrum velit dandi, auferatur.

XXII.

Atrimonij mei reditum omnibus annis vxori meæ dari volo. Aristo respondit, ad hæredem vxoris non transire, quia aut vsuifructui simile esset, aut huic legato in annos singulos.

XXIII.

Icet testatori repetere legatum vsusfructus, vt etiam post capitis diminutionem debeatur. & hoc nuper Imperator Antoninus ad libellum rescripsit: tunc tamen esse huic cōstitutioni locum, cum in annos singulos relegaretur.

Vsuræ pecuniæ fœneratæ per defunctum quōcunq; currentes debentur fructuario cauenti, sed si per hæredem fuit fundi testator legauerit, si eo proposito fecit, vt alter nudam haberet proprietatem, errore labitē. Nam detracto vsufructu, proprietatē eum legare oportet eo modo, Titio fundum detracto vsufructu lego: vel Seio eiusdem fundi vsumfructum hæres dato, quod nisi fecerit, vsusfructus inter eos cōmunicabitur, quia interdum plus valet scriptura, quā quod actum sit.

XX.

I seruum sub conditione liberum esse iubeā, & vsumfructum eius tibi legauero: valet legatum.

XXI.

Itio vsusfructus Stichi, aut si nauis ex Asia venerit, decem legata sunt. Non petet vsumfructum ante, quam conditio decem existat, vel deficiat, ne potestas hæredi, vtrum velit dandi, auferatur.

XXII.

Atrimonij mei reditum omnibus annis vxori meæ dari volo. Aristo respondit, ad hæredem vxoris non transire, quia aut vsuifructui simile esset, aut huic legato in annos singulos.

XXIII.

Icet testatori repetere legatum vsusfructus, vt etiam post capitis diminutionem debeatur. & hoc nuper Imperator Antoninus ad libellum rescripsit: tunc tamen esse huic cōstitutioni locum, cum in annos singulos relegaretur.

Vsuræ pecuniæ fœneratæ per defunctum quōcunq; currentes debentur fructuario cauenti, sed si per hæredem fuit

fundi testator legauerit, si eo proposito fecit, vt alter nudam haberet proprietatem, errore labitē. Nam detracto vsufructu, proprietatē eum legare oportet eo modo, Titio fundum detracto vsufructu lego: vel Seio eiusdem fundi vsumfructum hæres dato, quod nisi fecerit, vsusfructus inter eos cōmunicabitur, quia interdum plus valet scriptura, quā quod actum sit.

XX.

I seruum sub conditione liberum esse iubeā, & vsumfructum eius tibi legauero: valet legatum.

XXI.

Itio vsusfructus Stichi, aut si nauis ex Asia venerit, decem legata sunt. Non petet vsumfructum ante, quam conditio decem existat, vel deficiat, ne potestas hæredi, vtrum velit dandi, auferatur.

XXII.

Atrimonij mei reditum omnibus annis vxori meæ dari volo. Aristo respondit, ad hæredem vxoris non transire, quia aut vsuifructui simile esset, aut huic legato in annos singulos.

XXIII.

Icet testatori repetere legatum vsusfructus, vt etiam post capitis diminutionem debeatur. & hoc nuper Imperator Antoninus ad libellum rescripsit: tunc tamen esse huic cōstitutioni locum, cum in annos singulos relegaretur.

Vsuræ pecuniæ fœneratæ per defunctum quōcunq; currentes debentur fructuario cauenti, sed si per hæredem fuit

fundi testator legauerit, si eo proposito fecit, vt alter nudam haberet proprietatem, errore labitē. Nam detracto vsufructu, proprietatē eum legare oportet eo modo, Titio fundum detracto vsufructu lego: vel Seio eiusdem fundi vsumfructum hæres dato, quod nisi fecerit, vsusfructus inter eos cōmunicabitur, quia interdum plus valet scriptura, quā quod actum sit.

XX.

I seruum sub conditione liberum esse iubeā, & vsumfructum eius tibi legauero: valet legatum.

XXI.

Itio vsusfructus Stichi, aut si nauis ex Asia venerit, decem legata sunt. Non petet vsumfructum ante, quam conditio decem existat, vel deficiat, ne potestas hæredi, vtrum velit dandi, auferatur.

XXII.

Atrimonij mei reditum omnibus annis vxori meæ dari volo. Aristo respondit, ad hæredem vxoris non transire, quia aut vsuifructui simile esset, aut huic legato in annos singulos.

XXIII.

Icet testatori repetere legatum vsusfructus, vt etiam post capitis diminutionem debeatur. & hoc nuper Imperator Antoninus ad libellum rescripsit: tunc tamen esse huic cōstitutioni locum, cum in annos singulos relegaretur.

Vsuræ pecuniæ fœneratæ per defunctum quōcunq; currentes debentur fructuario cauenti, sed si per hæredem fuit

to. §. Iulianus. quæ est contra. Sol. ibi. sed pro hoc ẜ. de vsufr. facer. l. idē Neratius. §. non solum. & de vsuf. ea. re. l. si tibi. Acc.

Actum sit. Id est, actum dicitur, non tamen est certū. alias prævalet actum. secundū R. Ied Io. & Azo. & Hugo. dicunt etiam si probetur hoc testisse, tamē stabimus scripturæ: vt ẜ. & C. de ædi. l. cum vitū. in eo quod dicit ibi plerunq; & secundum illos est contra. C. plus va. qd agitur. l. j. & C de li. præt. l. si quis filiū. Sol. hic speciale, vt & alia quæ not. C. plus va. quod agi. l. 1. & fa. j. de sup le. l. Labeo. & de lega. 3. l. non aliter.

I seruum. In testamento meo dedi libertatē Sticho seruo meo sub cōditione, si nauis ex Asia venerit vsq; ad annū & eiusdē serui vsumfructū legaui puræ Titio certe valet legatum vsusfructus. pēdente enim conditione libertatis non est liber. Viuianus.

P. Flor. quod.

Legatū. Interim. & facit C. de necess. ser. hær. instit. l. pe. §. fin. & quod ibi not. Acc.

Itio vsusfructꝰ. Legaui Titio usumfructū Stichi serui mei aut si nauis ex Asia venerit x. & postea decessi: vult statim Titius petere vsumfruc. Stichi sibi purè legatum, nunquid potest? & dicitur quod non. cum enim fuerit alternatim legatum, debet esse hæredis electio, quod legatum soluat. aufertur autem hæredi electio prædicta, si statim posset Titius petere vsumfructum Stichi. & non expectaretur vtrum conditio de legato de x. existat, vel deficiat, quod quidem esse non debet. Viu.

Titio vsusfructus. Licèt pure legatum.

Deficiat. Fa. j. quando dicit. le vel fideic. cedit. l. si vsus fru. in princip. & l. cum ita. & l. cum illud. & ẜ. de lega. 1. l. cum res. §. sed si Stichus restitutus, & l. si quando quis. §. 1.

Atrimonij. Ita dixi in testamento meo Patrimonii mei reditum volo dari vxori meæ omnibus annis, & postea decessi. & postea cum vxor mea aliquot annis percepisset dictum reditum, decessit. nunquid dictum reditum ad hęredem suum trāsmittit? Respon. quod nō: quia dictum legatū est simile vsui-

vsuifructui legato, vel legato relicto ī annos sīgulos de quibus duobus legatis non e dubium, quo finiātur morte legatarij. Vi.

Simile. Et sic morte finitur: vt instit. de vsufruct. §. finitur.

In annos singulos. Et tunc similiter finitur morte: vt ẜ. tit. 1. l. in singulos. sed non apetit, an sit vsusfruc. sed dic quòd nō: vt no supra de vsufru. l. si qs ita. & facit j. eo. l. fundi. & supra, vsufruc. quemad. cau. l. idem est.

Icet testatori. CASVS. In quādam cōstitutione Iuliani iurisconsulti ita continebatur, quod si testator leget vsumfruc. Titio in sui testatoris fundo, & postea Titius patiatur minimam capitis diminutionem: per quā secundum hęc iura amittatur vsusfructus, l. cet iterum Titio legatario habeā dictū vsumfructum quasi videat tacitè repetitus per dicta verba testatoris. Antoninus autē dixit, & bene, quod dicta constitutio Iuliani habet locum tātum in vno casu. i. cum legatur vsusfructus in annos singulos: quia tunc sequentium annorum nō tollitur vsusfructus per dictā capitis diminutionem, sed præcedētium tantum: & idē in qualibet alia re legata in annos singulos. nō autē debet intelligi dicta constitutio Iuliani ita large sicut ipse eā intellexit. intellexit autem eam generaliter, etiam si simpliciter sit legatus vsusfru. & malè: vt supra ti. 1. l. in singulos. Viuianus.

P. Flor. tantum.

Licet. licitum est.

Legatum. Etiam tacitè: vt j. exemplificat.

Capitis diminutionem. Legatarij.

Locum. Vt tacita fiat repetitio, cum &c. q. d. nō quādo simpliciter legatur, sed certè & expressè potest repeti: vt ẜ. titu. 1. l. in singulos, & ẜ. quib. mod. vsusfruc. amit. l. 4. in prin.

Xori vsusfructus. Legaui vxori meę vsumfructum bonorum meorū. cū habeā mul tos debitores, quibus mutuauerā denarios, & postea decessi venit vxor mea postea ad hæredes meos, & cauit eis de tanta pecunia restituenda, si morietur, vel capite minuetur, quātam ego defunctus mutuauerā dictis meis debitoribus: & petijt ab eis hæredibus pecuniam creditam prędictam, vt sic ex ea habere possit vsumfructum secundum meum præceptū testatoris. postea hæredes egerūt contra dictos debitores, & exegerunt ab eis pecuniam cum vsuris, quæ cucurrerūt ante dictam cautionem, & post. vnde dicta mea vxor vult habere vsuras anteriores, & posteriores. quęrit vtrum possit habere & petere? Et respon. quod non: imò illas tantum, quæ cucurrerunt post dictam cautionem: & eas nō tenebitur restituere hæredibus finito vsufructu. illas autem vsuras, quę cōcurrerūt ante prædictam cautionem, consequi debet vxor, sed non lucrari: imo in dictam cautionē debent deduci, sicut deducūtur, siue ponunt fructus: & eas restituere tenebitur ticut sortes. si aūt hęredes mutuaſsēt dictā pecuniam, & non ego testator, non debebit tūc habere dicta mea vxor nisi sortes, & nō vsuras, quę cucurrerūt ante dictam cautionē: vel post. si autē hæredes sint in mora dandi dictas sortes vxori meæ prædictæ: tūc ex mora eorum tenetur ei ad vsuras, & nō debebit vxor cauere eis de restituendis ei vsuris ex mora debitis, finito vsufructu. licet teneatur cauere de restituendis eis illis vsuris, quæ ante dictā cautionē cucurrerunt contra debitores hæreditarios, vt dictū est. ¶ Scorpium. Ego habens seruum nomine Scorpiū: ita dixi in testō meo. Scorpium seruum meū Semproniæ concubinæ meæ seruire volo, & postea decessi. certè non videor legasse cōcubinæ, prietatē servi, sed vsumfructū tantum. & h. d. Viu.

fœnerata, à tempore moræ debentur. Bar.

XXIIII.

Xori vsufructu bonorum legato, fœnus quoque sortium, quas defunctus collocauit, post impletam ex Senatusconsulto cautionem præstabitur. Igitur vsuras nominum in hæreditate relictorum, ante cautionē interpositam debitas, velut sortes in cautionē deduci necesse est. Nō idē seruabitur in nominib. ab hærede factis, tunc enim sortes duntaxat legatario dabuntur, aut qđ pro-

Sortium. Id est, pecuniarum.

Collocauit. i. sub vsuris mutuauit.

Ex senatusconsulto. Quo cōstituitur in pecunia quasi vsusfr. vt Insti. de vsuf. §. cōstituitur.

Cautionem. De reddēda pecunia finito vsufructu: vt j. eod. not.

Præstabitur. Ab hęrede vxori legatarię, quod fœnus præstabitur velut fructus pecuniæ, nō velut sors: nec de restituen do eo fœnore cauet vxor. Acc.

Ante cautionem. Nam posteriores iure fructuū lucratur.

In cautionem. De reddendo finito vsufruct. & no. argu. quod fructuarius nō facit fructꝰ suos ante cautionem præstitam, ſm Ale. Azo contra si bona fide p cipiat. i. si non credebat se teneri satisdare.

Duntaxat. Non autem vsuras, quas lucrifecit hæres ex pecunia hæreditaria: quia ex sua negatione est eas consecutus: vt ar. ẜ. de hæred. ven. l. venditor. & j. ad le. Fal. l. 3. Item nec fuerūt defuncti: licet sors fuerit hīditatis. de sua. n. intelligi non pōt, cū dicat sortē dandā legatario. Itē fœnerabat suo periculo. vt ar. ẜ. mād. l. idēq; §. si mādauero. & p so. l. si vnꝰ. §. si vnꝰ.

Aut qđ. Potest dici quod sit vnus casus, abinde nō idē &c. vlq; ad fi. huius. §. & sic est sensus, quod hæres det sortem. itē vsuras, quas percepit ex mora debitorum, vel ex stipulatione: & hoc quando erat iā in mora dandi vxori cui mutuauit. & secūdum hoc nō cauebit vxor, vel secūdum aliam lecturam non cauebitur ab vxore hæredi: quia ea lucratur propter morā hæredis. sed secundum hoc quare dixit duntaxat sortes? Resp. corrigit se cum dixit, aut quod &c. quasi dicat aut, pro &, i. & illud quod placuit hæredi stipulāti vsuras propter moram debitorum reddi, postea sub. & super his vsu. &c. Sed hæc lectura non placet. quia cū ex sua mora hęres teneatur legatarię ad vsuras, iam nō curo mutuauerit ante morā vel post. dic ergo duos esse casus abinde, nō idem &c. vsque in fi. §. & primus deducit vsuram quam hęres percipiat a debitoribus non dandam legatarię: sed eā lucratur rationibus, quas prędixi in superiori gloſſ. supra. & ideo non cauet legatariæ: quia non habet vsuras secūdus, si hęres fuit in more, dabit vsuras legatarie vt lucretur

cretur & non caueat, vt ibi aut quod &c. dic aut pro &: moram, ſi hæres iis. & ob hunc l. iuriſconſul. vt ſ. de leg. 2. l. Titia. §. vſuras. & facit ad. §. C. eo. l. 1.

a Propter moram. Scilicet hæredis.

b Placuit. Scilicet iuriſcon. Azo.

c Vſusfructus. Nisi hoc teſtator intellexerit: vt ſ. de ſta. libe. l. cum hæres. §. Stichus.

QVi fructus. Titius legauit vxori meæ vſumfructum prædiorum ſuorũ Titiani, & Seiani, & ita poſtea dixit in eodem teſtamento, Volo redire ad hæredes meos dicta prædia cum reditibus poſt mortẽ dictæ meæ vxoris, & poſtea deceſſit dictus Titius teſtator: & poſt multos annos fortè deceſſit dicta vxor ſua, quæ iam vſa, & fruita erat dictis fundis. nunquid ex fideicommiſſo prædicto teſtatoris proprietas dictorum fundorũ, vel vſusfructus debet reuerti ad eos hæredes? Et dicitur quod non: & eſt ratio, qa reditus futuri dictorum prædiorum poſt mortẽ vxoris videbantur demonſtrati per verba dicti teſtõris, q dixit, vt dictum eſt, poſt mortem vxoris prædia cum reditib' redire debere ad hæredes ſuos: dicti aũt futuri reditus reuertuntur ad hæredes ipſo iure. ergo nihil operãtur dicta teſtatoris verba ad ſi ſecundũ illum. Item præteriti reditus non debuerat redire ad hæredes: quia ratione vſusfructus eos habuit vxor. Item & proprietatem dictorum fundorum habent iure hæreditario: & ſic nõ poſſunt habere ex fideicommiſſo hæreditatem ergo imperitia fuit lapſus dictus teſtator, qui voluit, & credidit, duo. dicti fundi cum reditibus, redirent ad hæredes ſuos poſt mortem vxoris ſuę fructuarię ex fideicommiſſo. Vi.

d Prædiorum. Scilicet aliquorum certorum.

e Eius. Scilicet vxoris Acc.

f Imperitia. Iuris. qa putabat morte finiri vſumfructũ cũ l. dicat contrarium: vt in hac de verb. ſignific.

g Neque proprietatis. Quoniam habet eam iure hæreditario. Acc.

h Neque fructus. Scilicet præteriti tẽporis, quos vxor percepit, & quia fuerunt ſui iuris legati, & ſic bene ſequitur, etenim, &c. ad quod eſt ſ. de lega. 2. l. quod his. Sed argumen. contra ĵ ad Treb. l. in fideicõmiſſis. Vel de fructus futuri temporis non redeũte ad eos, id eſt, ad hæredes, ſiue fideicom. ſed iure cõſol. dationis quia ergo de futuris ſenſit, nullum eſt fideic. in eis. & hoc ſubjicit. etiam &c.

i Videbãtur. Sic ergo adiectio illa, poſt mortem &c. ſuperflua eſt: & hoc ideo, quia imperitia lapſ' fic dixit: aliàs ſecus fortè, vt ĵ de auro & argento l. ſpecies. & ſ. de vſufruct. ea. re. quæ vſu conſu. l. tin.

Sempronius. Quidam nomine Sẽpronius Attalus inſtituit ſibi hæredem Titium, & fundum ſuũ Sempronianum, quẽ habebat in Italia, iuſſit dari Caio Seio poſt decennũ deducto vſufruc. & ita voluit, quo ſi Titius hæres eſſet vſusfructuar' dicti fundi poſt decennium, & Caius Seius eſſet proprietarius: & poſtea deceſſit dictus teſtator. & q̃ quiennio pone deceſſit dictus hæres eius: poſtea tranſierunt alij quinque anni, & ſic tranſiuit decennĩ a morte teſtatoris: & ſi venit tempus dandi dictum fundum dicto Caio, Seio vt teſtator dixerat petit modo ab hẽde hæredis Caius Seius plenum fundum, id e. nõ deducto vſufructu: hæres autem hæredis vult deducere vſumfructũ ſicut poſſet deducere ipſ' hæres, ſi viueret: quæritur quid iuris ſit? Et videtur quod dictus hæres hæredis non poſſit vſumfructũ deducere: quia dies dicti legati, ſiue fideicõmiſſi iã ceſſit: nam tuit relictum poſt diem. ſ. poſt decennium: & illa legata quæ reliquũtur poſt diem certum. cedunt etiam antequam veniat dies: & per hoc etiã ad hæredem Caij Seij legatarij pertinere potuit ſi mortetur legatarius ante diem. & ideo iam videtur ſebitum dictum legatum Caio Seio: & videtur per conſequens vſusfructus pertinere ad hæredem eius etiam ante decennium. vnde mortuo hærede ante tempus, vt fiebat noſtro caſu, vſusfructꝰ videtur extinctus nec videtur poſſe pertinere ad hæredem hæredis dicti hæredis. Reſpondeo contrarium ſi quod hæres hæredis poſſit deducere vſumfructũ dicti fundi, cum det eũ poſt decennium dicto Caio Seio: quia licet dies dicti legati, ſiue fideicommiſſi ceſſerit ratione personæ testatoris, tamen vſusfructus dicti fundi nondum eſt hæredis, niſi cum dominium dicti fundi pẽterit legatario deducto vſufructu: & ideo ſi hæres capere nolit, vel mortuus fuit ante decennĩ, sicut fecit in noſtro caſu, non poteſt petere vſusfructus, quẽ hæres nõ debuerat habere tempore mortis ſuę: & ſic ab hære hæredis incipit in noſtro caſu vſusfructus, & ex perſona eius finitur. & q̃ ſi annum legato relicto poſt diem certum [illegible] legato relicto ſub cõditione [illegible] expecta teſtoris voluntas [illegible] mortẽ hæredis quã cum ha[illegible] ſolutione etiam ante decennium ſi eſſet [illegible] quo tanto ſolida & plena [illegible] deberet augmentum pertinere eo tempore, quo fuit fundum hæres hæredis, id eſt, poſt decennĩ, vt dictum eſt: nunc hoc caſu poteſt hæres plus trãſmittere ad hæredem ſuum, quam ſi tam habere cœpiſſet vſumfructum ipſe hæres. quo quidem caſu ſine dubio non tranſmitteret hæres vſumfructum ad hæredes ſuos: quia morte eius mutuus eſt. q ſi ſund'. Legauit Titio & Seio fundum meum Titianum: & Caio legauit vſumfructum eiusdem fundi, & poſtea deceſſit. quæritur, qualiter diuidatur vſusfruct' inter eos tres? Et dicũt quidam, q quilibet eorum debet habere tertiam partem. ſed male dicũt: imo debent fieri duo ſemiſſes de vſufructuariũ quorum habebit Caius, cui legatus eſt vſufructus alium Titius & Seij, quibus legatus eſt fundus & idem erit e contrario ſcilicet ſi legauit Caio fundum prædictum, & Titio, & Seio vſumfructum eiusdem fundi. nam & in hoc caſu fiẽt duo ſemiſſes de vſufructu, vnum quorum habebit Caij & alium Titius, & Seius, quibus legauit vſumfructũ & in dictum Titiũ, & Seium in vſufructu coniunctos erit

In P. F. nullũ fideicõmiſſo damnus ne q̃ fructus neq; prodeat ad eos reuerti dit.

XXV.

Vi fructus prędiorũ vxori reliquit, poſt mortem eius prædia cum reditibus ad hæredes ſuos redire vo-

Non valet relictum quo fructuarius de re cum fructibus reſtituenda proprietario poſt mortem ſua grauatur.

XXVI.

Empronius Attalus ab hærede ſuo fundum in Italia Caio Seio poſt decennium deducto

Sicut morte finitur vſusfructus iam conſtitutus, ita finitur ſpes vſusfructus conſtituendi. Bar.

ſolum modo ius accreſcendi. vnde ſi bonas Titium decedere, Seio accreſcit ſua pars dicti vſusfruct': & nõ debet habere inde aliquid Caius, cui ſoli legata eſt ꝓprietas. Viu.

k Cum medio. Scilicet ante quã poſſit extiugui vſusfruct. qui non eſt à proprietate ſeparatus.

l Ceſſerit. Quia cũ in diem certum relinquitur, cedit à morte teſtatoris: vt ĵ. dicit.

m Extinctus ſit. Aliquam enim ſeparationem habebat à proprietate iã, quia erat debita legitimario, ſed nõ erat plena ſeparatio: quia dominiũ erat apud hæredem.

n Cum poſt. Id eſt quãdo. & dic cedit, vt ſit debitum: vt ĵ. de verb. ſign. l. cede re. Itẽ vt fiat tranſmiſſio. vt C. de cad. tol. § cũ igitur.

o Sed vſusfructus. Scilicet formalis. ſed cautelã habet.

p Nõ poteſt. Ratione meta, ſed de æquitate lecus: vt ĵ. dicit. Et nota q̃ nõ petit quod non eſt: vt hic, & ĵ. de cõdit. & demonſt. l. Titio vſufructus, Et not. pro, & cõtra, ſ. vſuf. quemad. ca. l. 2. §. 1.

q Incipit vſusfructus. Scilicet ſtricto iure: vel ſi hoc voluit teſtator: vt hic. & ĵ. de verbo. obligat. l. ſtipulatio iſta. § ſi quis. & l. ſi ita ſtipulatus. § Chyſogonus. in ſi Acc.

r Senſit. Id eſt, tenſiſſe videtur: ut ſ. de vſufr. l. ſi Titio. ĵ prin & l. qui vſumfru. §. 1. niſi contrarium liquet eũ voluiſſe: vt ĵ de uerb. obli. l. ſtipulatio. & d. §. Chrylogonus. Accur.

s Cœpiſſet. Sicut enim tunc res, ſic nunc ſpes perijt & facit ĵ. de condit. & demon. l. j. §. 1.

t Duobus. Scilicet ſimul: ſi autẽ ſeparatim verbis fierent triẽtes: vt arg. ſ. de vſufr. accreſc. l. ſi tibi. & intelligitur plena proprietas: ut ſ. eo. l. ſi alij.

u Vſufructu. Separatim.

x Conſtitutum. Scilicet ut unum ſemiſſem habeãt legatarij fundi, alium ille cui legatus eſt vſusfructus.

y Duo. Siue re coniuncti, siue ſeparati, ſecundũ Ro. tu. dic coniuncti vt habeat locum q̃ ſubijcit, aliàs

folidam proprietatem ad legatarium uoluit pertinere, nec plus tranſmitti ad ſucceſſorem ſuũ, qui nondum habere cœpit vſumfructum, quam ſi iã habere cœpiſſet.

Plures coniuncti ad vnam portionem vocantur cum alio diſiuncto. Bart.

Si fundus duobus, alij vſusfructus legatus ſit: non trientes in vſufructu, ſed ſemiſſes conſtituũtur. idemque eſt ex contrario, ſi duo ſint fructuarij, & alij proprietas legata ſit: etenim inter eos tantum accreſcendi ius eſt.

Quod poſtea apparet indebitè ſolutum, repetitur. Bar.

XXVII.

Xori maritus per fideicommiſſum vſumfructum, & alia, & dotem prælegauit: hæredes vſumfructum ei conceſſerunt: poſt biennium illicitum matrimonium fuiſſe pronunciatum eſt. Quæſitũ eſt, an id, quod præterito tempore poſſedit: ab ea repeti poſſit. Reſpondi, id, quod fructus nomine percepiſſet repeti poſſe.

Vſufructuarius tenetur ad ſoluendum collectam, & aliàs præſtationes. Bar.

XXVIII.

vſumfructũ quem percipit mulier? & dicitur q̃ ſic. V.

z Repeti poſſe. Si habes repeti poſſe, cõcor. ſ. eo. l quidã. & ſ. ti. l. libertꝰ. §. Lucius. Sed cõtra ſ. de ritu. nu. l. præfectus. vbi valet relictum ulcitæ coniungi à præfecto. Sed ibi ipſa fuit ignorans illicitum: hic vtrumque ſciuerat, vel ſaltem vxor. Aliàs eſt non poſſe: & tunc dicam eam ignoraſſe: vt ibi plenè no. Et eodem modo reſpon. ad illam ĵ. de ijs qui. ut indi. l. 2. §. 1. & facit C. de

a Reuertuntur. Scilicet ad hæredes ſuos. Acc.

b Reditus. Scilicet præteriti tẽporis. Acc.

c Ratione. Scilicet ſtricti iuris.

d Nihil operãtur. Quia ſunt ſuperflua.

e Dictorum. Scilicet aliquorum certorum.

f Habent iure. Scilicet ſtricto iure.

g Ditarior. Scilicet ſtricto iure.

h Imperitia. Iuris. qa putabat morte finiri vſumfructũ cũ l. dicat contrarium: vt in hac de verb. ſignific.

i Videbãtur. Sic ergo adiectio illa, poſt mortem &c. ſuperflua eſt: & hoc ideo, quia imperitia lapſ' fic dixit: aliàs ſecus fortè, vt ĵ de auro & argento l. ſpecies. & ſ. de vſufruct. ea. re. quæ vſu conſu. l. tin.

k Cum medio. Scilicet ante quã poſſit extiugui vſusfruct. qui non eſt à proprietate ſeparatus.

l Ceſſerit. Quia cũ in diem certum relinquitur, cedit à morte teſtatoris: vt ĵ. dicit.

m Extinctus ſit. Aliquam enim ſeparationem habebat à proprietate iã, quia erat debita legitimario, ſed nõ erat plena ſeparatio: quia dominiũ erat apud hæredem.

n Cum poſt. Id eſt quãdo. & dic cedit, vt ſit debitum: vt ĵ. de verb. ſign. l. cede re. Itẽ vt fiat tranſmiſſio. vt C. de cad. tol. § cũ igitur.

o Sed vſusfructus. Scilicet formalis. ſed cautelã habet.

p Nõ poteſt. Ratione meta, ſed de æquitate lecus: vt ĵ. dicit. Et nota q̃ nõ petit quod non eſt: vt hic, & ĵ. de cõdit. & demonſt. l. Titio vſufructus, Et not. pro, & cõtra, ſ. vſuf. quemad. ca. l. 2. §. 1.

q Incipit vſusfructus. Scilicet ſtricto iure: vel ſi hoc voluit teſtator: vt hic. & ĵ. de verbo. obligat. l. ſtipulatio iſta. § ſi quis. & l. ſi ita ſtipulatus. § Chyſogonus. in ſi Acc.

r Senſit. Id eſt, tenſiſſe videtur: ut ſ. de vſufr. l. ſi Titio. ĵ prin & l. qui vſumfru. §. 1. niſi contrarium liquet eũ voluiſſe: vt ĵ de uerb. obli. l. ſtipulatio. & d. §. Chrylogonus. Accur.

s Cœpiſſet. Sicut enim tunc res, ſic nunc ſpes perijt & facit ĵ. de condit. & demon. l. j. §. 1.

t Duobus. Scilicet ſimul: ſi autẽ ſeparatim verbis fierent triẽtes: vt arg. ſ. de vſufr. accreſc. l. ſi tibi. & intelligitur plena proprietas: ut ſ. eo. l. ſi alij.

u Vſufructu. Separatim.

x Conſtitutum. Scilicet ut unum ſemiſſem habeãt legatarij fundi, alium ille cui legatus eſt vſusfructus.

y Duo. Siue re coniuncti, siue ſeparati, ſecundũ Ro. tu. dic coniuncti vt habeat locum q̃ ſubijcit, aliàs

z Repeti poſſe. Si habes repeti poſſe, cõcor. ſ. eo. l quidã. & ſ. ti. l. libertꝰ. §. Lucius. Sed cõtra ſ. de ritu. nu. l. præfectus. vbi valet relictum ulcitæ coniungi à præfecto. Sed ibi ipſa fuit ignorans illicitum: hic vtrumque ſciuerat, vel ſaltem vxor. Aliàs eſt non poſſe: & tunc dicam eam ignoraſſe: vt ibi plenè no. Et eodem modo reſpon. ad illam ĵ. de ijs qui. ut indi. l. 2. §. 1. & facit C. de

Xori maritus. CAIVS. Legauit vxori meæ dotem ſuam, q̃ fuit &c. & duas meas domos pone, & vſumfructũ aliorũ meorũ bonorum & deceſſit: poſtea hęredes mei conceſſerunt ei vſumfructũ bonorum meorũ, & dederunt ei domos ꝑdictas, & dotẽ. poſt quæ ſuper ea cogitauerũt hæredes, quod matrimonio, quod fuit inter me, & eam, fuit illicitũ. puta quia ego erã præfectus cohortis, vel equitũ. vnde dixerũt inter ſe, probem' hoc coram iudice. ſ. q̃ ipſa contraxit illicitum matrimoniũ ſcienter, & faciamus hoc pronunciari, & non habebit amplius vſumfr. bonorũ, & illũ quẽ percepit ab ea repetamus. & ita fecerunt. nunquid poterunt repetere

† Facit ad caſum huius l. quæ vſumfructũ bonorum meorũ, & dẽ ponit glo. in capite ĩdictas, & dotẽ. poſt quæ ſuper ea cogitauerũt hæredes, quod matrimonio, quod fuit inter me, & eam, fuit illicitũ. puta quia ego erã præfectus cohortis, vel equitũ. vnde dixerũt inter ſe, probem' hoc coram iudice. ſ. q̃ ipſa contraxit illicitum matrimoniũ ſcienter, & faciamus hoc pronunciari, & non habebit amplius vſumfr. bonorũ, & illũ quẽ percepit ab ea repetamus. & ita fecerunt. nunquid poterunt repetere vſumfructũ quem percipit mulier? & dicitur q̃ ſic. V. bertꝰ. §. Lucius. Sed cõtra ſ. de ritu. nu. l. præfectus. vbi valet relictum ulcitæ coniungi à præfecto. Sed ibi ipſa fuit ignorans illicitum: hic vtrumque ſciuerat, vel ſaltem vxor. Aliàs eſt non poſſe: & tunc dicam eam ignoraſſe: vt ibi plenè no. Et eodem modo reſpon. ad illam ĵ. de ijs qui. ut indi. l. 2. §. 1. & facit C. de

P. Fl. &

C.de incest.nup.l.q cõtra.& ſ.vn.de vit.& vxo.l 1.§. 1.

QVæro. Legaui Titio vſumfru. fundi mei Titiani.& deceſſi: & poſtea hæres meus conceſſit ei vſumfr.poſtea fuit impoſita collecta per ciuitatem, quæritur quis debeat collectã ſoluere pro dicto fundo? & reſp quod vſufructuarius ſicut tenetur ſoluere vectigalia,id eſt tributa ordinaria pro dicto fundo:ſtatuerant enim principes quod pro qualibet tornatura terræ ſoluantur omni anno tres ſolidi pone: & iſtud erat ordinarium tributum, & poſtea p tpa imponebãt collectas, qñ volebant : & illæ erant indictiones tẽporariæ. Viu.

a Indictiones. Id eſt onus impoſitũ tpe fertilitatis:& ſic tẽporariæ. Acc.

b Poſtea. Not. poſtea: ſecus ſi ante : vt ſ. de leg. 1. l. idem Iulianus. § hęres.

c Indicuntur. Aliàs inducantur.

d In vectigalibus. Scilicet perpetuis : vt differat à præcedenti,& dic pro tpe futuro: vt mõ dixi.

e Pertinere. Sicut & lucrum : vt ſ. de vſufr.l.6.& l.item ſi fundi. Item alia ratione: q̃a fructuũ ſunt onera, q̃ patet:q̃a plus, vel minus ꝓm quantitatẽ fructuũ percipitur : vt C.de cẽſ. l oẽ & ſ.de vino tri. l. 1. & 2. & ſ. de cenſib. l. forma.& C.de allu. & pal.l. 2. Itẽ cõtra ſ.de leg.3.l. qui cõcubinã.§.q hortos.

Sol.ibi.Itẽ eſt cõtra in e.ti l pen.§. fin.Sol.ibi, & vt ait B.in illis ll.anterioris tẽporis expensã fecit hæres, q̃a cũ rẽ debeat dare,ſic dẽt facere, vt eã dare poſſit,at q̃ ſit poſtea,iã liberato hærede,deſijt:& ꝓ nõ diminuẽdo ſui legati cõmodo facit legatario, Itẽ ſ.de vſufr.l. hactenus.& l.pe.& ſ.de impen.in re.do. l. neque.& ſ. eo.l.generali.§.fi.

SI quis. Legaui Titio vſumf. fundi mei Seiani:& rogaui eũ,vt dictũ vſumf.fundi reſt tueret Seio: & poſtea deceſſi,hĩs meꝰ inſtituit dictũ Titiũ in dictũ fundũ cauſa fruẽdi:& Titius induxit in dictum fundũ cã fruẽdi dictũ Seiũ, cui vſumfr.reſtituere fuit rogatus:& poſtea deceſſit dictꝰ Titius, q̃ erat primus legatarius vſusfr.nunq̃d remanet dictus vſusfr.Seio? videtur ꝙ non:q̃a iure ciuili morte,& capitis diminutione dicti Titij ex pſona eius perit vſusfr. q̃a & ipſo iure acq̃ſitus eſt.Et tũ reſp.ꝙ ñ eſt verũ:q̃a ꝑtor ex iuriſdictione ſua id agere dẽt, vt idẽ ſeruet i hoc caſu, ꝙ ſeruaretur ſi dicto Seio ab initio eſſet acquiſitus vſusfr.iure legati:ſeruaretur aũt ꝙ nõ periret vſufru.

Væro, ſi vſusfructus fundi legatus eſt,& eidem fundo indictiones temporariæ indictæ ſint, quid iuris ſit. Paulus reſpondit, idem iuris eſſe, & in iis ſpeciebus, quæ poſtea indicuntur, quod in vectigalibus deprehendendis reſponſum eſt: ideoque hoc onus ad fructuarium pertinere.

Vſufructus legato, & per fideicommiſſum relicto inſpicitur potius perſona fideicommiſſarij, quam legatarij. Bartolus.

XXIX.

SI quis vſumfructum legatum ſibi alii reſtituere rogatus ſit,eumq; in fundũ induxerit fruendi cauſa, licet iure ciuili morte, & capitis deminutione ex perſona legatarij pereat vſusfructus, quia huic ipſo iure acq̃ſitus, eſt:tamen prætor iuriſdictione ſua id agere debet, vt idem ſeruetur, quod futurum eſſet.ſi ei, cui ex fideicommiſſo reſtitutus eſſet, legati iure acquiſitus fuiſſet.

Conditione, ſub qua legatum dimidium debet reſolui, impleta pro parte, legatum pro parte reſoluitur.

XXX.

VI vſusfructus legatus eſſet, donec ei totius dotis ſatisfieret, cùm hæres ei pro ſua parte ſatisfeciſſet,quamuis reliqui ſatis non darent, tamen pro ea parte vſumfructum fundi deſinere habere mulierem, Labeo ait. Idem fieri, & ſi per mulierem mora fieret, quò minus ſatis acciperet. Colono ſuo dominus vſumfructum fundi, quem is colebat, legauerat. aget colonus cum hærede, ita vt iudex cogat hæredem ex locationis actione eum liberare.

Diuiſio facta cum proprietario non præiudicat fructuario. Bart.

XXXI.

S, qui fundum tecum communem habebat in perſona Seij:ex quo ipſe Seius non eſſet mortuus, vel capite minutus,& in iſto caſu non erat mortuus, vel capite minutus Seius:ergo in eius perſona nõ debet perire vſusfr.licet mortuus ſit,vt dictũ eſt Titius, qui primo legaui vſumfr.& qui tenebatur cũ dicto Seio reſtituere. Viu.

Rogatus. Per fideicommiſſum.

Qui. Alias quid.

Acquiſitus. Scilicet ab initio:nõ tñ per oſtia:vt ſ. de leg. 2.l.ſi quis Titio. in prin. & facit ſ. qb. mod. vſusfru. amit. l.1.in prin.& l ſi legatum. & l. antepe. & ſ. ſi vſusfru. per. l. qui vſumfructũ. Item facit ſ. de nouatio. l. ſi vſusfructus. Acc.

VI vſusfructꝰ. In ſtituí mihi tres hæredes pone, & legaui dotẽ ſuam vxori meę Itẽ legaui vxori meæ vſumfr. omnium bonorũ meorũ. donec ei ſatisfieret per hæredes meos nõe totius dotæ ſuæ dotis,& poſtea deceſſi. & poſtea vnus de dictis meis hẽdibus ſatisfecit pro ſua parte dictę meæ vxori de reddenda dote ꝓdicta ei. & alij hẽdes non ſatisfecerunt: nũquid pro ea parte, qua ei ſatisfactũ eſt, deſinit habere vſumfr bonorũ? Et dĩ p ſic.ſed & ſi aliquis hæredũ nõ ſatisfecerit, eo q̃a ipſa noluit:dẽ eſt, ſcilicet,vt pro ea parte, qua noluit ſatis accipere finiat vſusfr.

Fundi, nõ eſt in p. Hor.

¶ Colono. Titiꝰ nũmis colebat fundum meum Seianum: legaui ei in teſtamento meo vſumfr.dicti mei fundi:& poſtea deceſſi.poteſt agere dictus colonus cum hærede meo, vt inuitet eum ab actione locati. Viu.

Cui. Scilicet vxori.

Satisfieret. Id eſt ſatisfaceretur, q̃ ſatisfactio valet: vt ſ.ſol.mat.l.ſi conſtante.§. quoties:non autẽ valet cõſtãte matrimonio:vt C.ne filiorum.vel man.do.dent.l. 1.

Hæres. Vnus de pluribus.

Labeo ait. De æquitate,ſecus de rigore,vt in cõtrario ſ. fam erc.l.inter coheredes.§. vſufr.leg.Sol.vt ibi Itẽ facit. ſ.de cõdi & demon.l.tales §. 1.& 2.& l.ſi quis legata.§. 1.& l.cui fundus.& ſ. ti. 1.l.Seio.in prin.

Aget. Actione ex teſtõ: & idẽ eſt ſi damnauerit hẽdem liberare conductorem:vt ſ.loc.l.ſi in l §.fi.& ſ.ꝺ li be.le.l. Caſſius.ſed actione ex conducto ꝓſequitur vtrumque:vt neque mercedem præſtet,& Impenſam, quam in culturam fecerat recipiat:vt ſ.de vſufr.l.quoties.§.ſi colonus. Accuſius.

S, qui fundum. Ego habens fundũ cõmunem cum Titio,in teſtamẽto meo vſufructu. dicti fundi legaui vxori meæ inſtituto mihi hęrede Seio pone, & poſtea deceſſi. poſtea Seius hęres meus intentauit iudiciũ cõi diuidundo cum Titio prędicto meo ſocio,& iudex diuiſit fundũ per mediũ inter eos.modo quæritur an vxor mea debeat habere vſumf. pro ea parte quę obuenit dicto Titio ſocio, nedum ex parte,quæ obuenit hęredi meo ? & dĩ q̃ ſic, & dictus hæres meus tenet ei totũ præſtare : quia ante dictum iudicẽ totus vſusfruct. pro indiuiſo ex parte dimidia coniunctus mulieris fuit, & dictus iudex iudicando inter hæredẽ meũ, & Titium ſocium non potuit mutare ius vxoris. Trebatius autẽ dixit eius partis fundi q̃ Titio ſocio obtigit,vſumfr. mulieri non deberi ab hĩde mariti, uel à dicto ſocio: ſed dixit eam habituram vſumfr. eius partis tñ, q̃ hĩdi meo obtigit i partẽ,ſed ipſe male dixit. Viu.

P.F.qđ.

a Fundi. Pro parte ſua.

b Receptũ eſt. Cõmuni & regulari iure.ad q̃ eſt ſ. qb. mod.pign.vel hyp. ſol.l.ſi conſentiat.§. fi & qui po. in pig. ha.l.3.§.fin.& C.cõmu.diuid.l.3.

Enerali. SYS. In principio teſtamenti mei talem generalitatẽ poſui:oſa quæ legauero, dari, volo, & poſtea ita dixi,Fęlici,quẽ liberum eſſe iuſſi vſumfr. fundi mei Veſtigiani lego. & poſtea ita in ſecũda ꝑſona fui locutus dicto Fęlici, vſumfructum fundi vxori legauerat.poſt mortem eius tecum hæres arbitrium communi diuidundo petierat. Celſus ait. Trebatium reſpondiſſe, ſi arbiter cæteris regionibus fundum diuiſiſſet: eius partis,quæ tibi obtigiſſet, vſumfructum mulieri nulla ex parte deberi: ſed eius, quæ hæredi obtigiſſet totius vſumfructum eam habituram. Ego hoc falſum puto.nam cum ante arbitriũ communi diuidũdo coniunctus pro indiuiſo ex parte dimidia totius fundi vſusfructus mulieris fuiſſet,non potuiſſe arbitrum inter alios iudicando alterius ius mutare, quod & receptum eſt.

In P.Fl. non eſt, Fęlicem.

Verba adulatoria ad honoratum directa, non inducunt diſpoſitionem. Bar.

XXXII.

Enerali capite prępoſito, quidam in teſtamento ſuo ita adiecit, Fęlici, quem liberum eſſe iuſſi, vſumfructum fundi Veſtigiani lego: cuius proprietatem peto te Fęlicem conſecuturum, ſi non contenderis cum hærede meo, ſed potius concordaueris: ſed & tu hæres omnia fac, vt amici ſitis : hoc enim vobis expedit. Quæſitum eſt, an viuente hærede exigere poſſit Fęlix fundi proprietatem? Reſpondi, nihil proponi, cur Fęlici proprietas fundi legata videretur.

Verba à teſtatore prolata debent intelligi, vt aliquid operentur, ne aliàs diſpoſitio reddatur inutilis. Bar.

Filios ex Seio,& filiam ex alio marito hæredes inſtituit æquis portionibus: & matri ita legauerat : Æliæ Dorcadi matri meæ dari volo, quoad viuet, vſumfructum bonorum meorum, ita vt poſt obitum eius ad liberos meos aut ad eum, qui ex his viuet, pertineat. Filij poſt aditam hæreditatem deceſſerant. Quæſitum eſt, mortua matre, ſuperſtite filia teſtatricis, vſusfructus vtrum ad ſolam filiam, an verò pro portione hæreditatis pertineret ? Reſpondi ad eos redire, apud quos proprietas eſſet. Claudius ait. Trebatium reſpondiſſe, ſi arbiter cæteris regionibus fundum diuiſiſſet: eius partis, quæ obuenit hęredi meo, ſed potius concordaueris : ſed & tu hæres omnia fac, vt amici ſitis : hoc enim vobis expedit. Quæſitum eſt, an viuente hærede exigere poſſit Fęlix fundi proprietatem? Reſpondi, nihil proponi, cur Fęlici proprietas fundi legata videretur.

Verba à teſtatore prolata debent intelligi, vt aliquid operentur, ne aliàs diſpoſitio reddatur inutilis. Bar.

Filios ex Seio,& filiam ex alio marito hæredes inſtituit æquis portionibus: & matri ita legauerat : Æliæ Dorcadi matri meæ dari volo, quoad viuet, vſumfructum bonorum meorum, ita vt poſt obitum eius ad liberos meos aut ad eum, qui ex his viuet, pertineat. Filij poſt aditam hæreditatem deceſſerant. Quæſitum eſt, mortua matre, ſuperſtite filia teſtatricis, vſusfructus vtrum ad ſolam filiam, an verò pro portione hæreditatis pertineret ? Reſpondi ad eos redire, apud quos proprietas eſſet. Claudius ait. Trebatium reſpondiſſe, ſi arbiter cæteris regionibus fundum diuiſiſſet: eius partis,quæ tibi obtigiſſet, vſumfructum mulieri nulla ex parte deberi: ſed eius, quæ hæredi obtigiſſet totius vſumfructum eam habituram. Ego hoc falſum puto.nam cum ante arbitriũ communi diuidũdo coniunctus pro indiuiſo ex parte dimidia totius fundi vſusfructus mulieris fuiſſet,non potuiſſe arbitrum inter alios iudicando alterius ius mutare, quod & receptum eſt.

Verba adulatoria ad honoratum directa, non inducunt diſpoſitionem. Bar.

XXXII.

Enerali capite prępoſito, quidam in teſtamento ſuo ita adiecit, Fęlici, quem liberum eſſe iuſſi, vſumfructum fundi Veſtigiani lego: cuius proprietatem peto te Fęlicem conſecuturum, ſi non contenderis cum hærede meo, ſed potius concordaueris: ſed & tu hæres omnia fac, vt amici ſitis : hoc enim vobis expedit. Quæſitum eſt, an viuente hærede exigere poſſit Fęlix fundi proprietatem? Reſpondi, nihil proponi, cur Fęlici proprietas fundi legata videretur.

Verba à teſtatore prolata debent intelligi, vt aliquid operentur, ne aliàs diſpoſitio reddatur inutilis. Bar.

Filios ex Seio,& filiam ex alio marito hæredes inſtituit æquis portionibus: & matri ita legauerat : Æliæ Dorcadi matri meæ dari volo, quoad viuet, vſumfructum bonorum meorum, ita vt poſt obitum eius ad liberos meos aut ad eum, qui ex his viuet, pertineat. Filij poſt aditam hæreditatem deceſſerant. Quæſitum eſt, mortua matre, ſuperſtite filia teſtatricis, vſusfructus vtrum ad ſolam filiam, an verò pro portione hæreditatis pertineret ? Reſpondi ad eos redire, apud quos proprietas eſſet. Claudius ait. Trebatium reſpondiſſe, ſi arbiter cæteris regionibus fundum diuiſiſſet: eius partis,quæ tibi obtigiſſet, vſumfructum mulieri nulla ex parte deberi: ſed eius, quæ hæredi obtigiſſet totius vſumfructum eam habituram. Ego hoc falſum puto.nam cum ante arbitriũ communi diuidũdo coniunctus pro indiuiſo ex parte dimidia totius fundi vſusfructus mulieris fuiſſet,non potuiſſe arbitrum inter alios iudicando alterius ius mutare, quod & receptum eſt.

Verba à teſtatore prolata debent intelligi, vt aliquid operentur, ne aliàs diſpoſitio reddatur inutilis. Bar.

Filios ex Seio,& filiam ex alio marito hæredes inſtituit æquis portionibus: & matri ita legauerat : Æliæ Dorcadi matri meæ dari volo, quoad viuet, vſumfructum bonorum meorum, ita vt poſt obitum eius ad liberos meos aut ad eum, qui ex his viuet, pertineat. Filij poſt aditam hæreditatem deceſſerant. Quæſitum eſt, mortua matre, ſuperſtite filia teſtatricis, vſusfructus vtrum ad ſolam filiam, an verò pro portione hæreditatis pertineret ? Reſpondi ad eos redire, apud quos proprietas eſſet. Claudius ait. Trebatium reſpondiſſe, ſi arbiter cæteris regionibus fundum diuiſiſſet: eius partis,quæ tibi obtigiſſet, vſumfructum mulieri nulla ex parte deberi: ſed eius, quæ hæredi obtigiſſet totius vſumfructum eam habituram. Ego hoc falſum puto.nam cum ante arbitriũ communi diuidũdo coniunctus pro indiuiſo ex parte dimidia totius fundi vſusfructus mulieris fuiſſet,non potuiſſe arbitrum inter alios iudicando alterius ius mutare, quod & receptum eſt.

Verba adulatoria ad honoratum directa, non inducunt diſpoſitionem. Bar.

XXXII.

Enerali capite prępoſito, quidam in teſtamento ſuo ita adiecit, Fęlici, quem liberum eſſe iuſſi, vſumfructum fundi Veſtigiani lego: cuius proprietatem peto te Fęlicem conſecuturum, ſi non contenderis cum hærede meo, ſed potius concordaueris: ſed & tu hæres omnia fac, vt amici ſitis : hoc enim vobis expedit. Quæſitum eſt, an viuente hærede exigere poſſit Fęlix fundi proprietatem? Reſpondi, nihil proponi, cur Fęlici proprietas fundi legata videretur.

sola natura vsusfructus.

a Claudius. Scilicet corrigens prædictam sententiam: & inspiciès ipsam substitutionē factam in vsufructu.

b Inter ipsos. Filios. & filiorū hæredes: sed tūm numerum liberorum superstitum, & hoc ex illis verbis, scilicet, ita vt post obitum eius &c.

c Eo magis. Nō credit hoc Claudius.

d Scripti. Vnde iam facta substitutio in vsufructu superfilia foret: si æqualiter, id est, consolidationis modo ad hæredem filium, & cæterorum filiorū hæredes vsusfructus perueniret. Acc.

¶ Vxori. [illegible] Titius habens multas domos, & in his domib' multas res, & etiam argentum, & etiam lanam cuiuscunque coloris, & purpuras paratā, & paratas cā mercis, & etiam habēs multos fundos, & multas salinas, in quibus erat non minimus modus salis: fecit testamentum, & instituit sibi hæredem, Seium, & vxori suę Cæciæ legauit vsumfru. dictarū domuum. & omniū prædictarum rerū, quæ sibi his domibus erant excepto argento, & vsufr. dictorū fundorū, & salinarum, & postea ita dixit in eodē testō, à te peto vxor, vti ex vsufructu quem tibi præstari volo in annum vigesimum quintum, contenta sis annuis quadringentis: & quod amplius fuerit. rationibus hæredū meorū inferatur: & postea decessit dictus Titius testator. modo quæritur hic de trie'. Primū est, an dictæ lanæ, & purpuræ mercis causa in domibus paratæ vsusfructus debeat ir vxori, & etiam dicti argenti? Et dicitur ꝙ non, sed bene debetur ei vsusfructus omnium aliarum quæ erant in dictis domibus. Secundum est, an dictus magnus modus salis, qui inuentus est in salinis post mortē testatoris pertineat ad dictā vxorem? Et dicitur quod non, quia testator non fecit de his legandis, quæ essent venalia magno aut modus salis in salinis inuentus bene erat venalis: sed vt fecisse de tāto sale legādo, quātū fuit cā paraſſet. Tertiū ē, an ꝓp prędicta vltima verba testamēti ibi, à te peto vxor &c. videatur recessum à superiori capite testamenti, & sic vxor non amplius habeat ex vsufruct. quam annuos 500. in 25. annis? Et certē sic. satis enim aperte hoc declarant dicta vltima verba testamenti. Viu.

Omnium rerum. Hic oritur prima quæstio.

Salinarum. Hic oritur alia quæstio.

dius nō credidit ipsum vsumfructum in vicem portionum hæreditariarum post mortē aliæ inter ipsos datum: eo magis, c ꝙ æquis partibus hæredes scripti erant.

Legatum generaliter, merces & venalia non comprehendit, & per consequens per speciale generale restringitur. Bartolus.

Vxori vsumfructū domuum, & omnium rerum, quæ in his domibus erant, excepto argento, legauerat: item vsumfructum fundorum, & salinarum. Quæsitum est, an lanæ cuiusque coloris mercis causa paratæ, item purpuræ, quæ in domibus erant, vsusfructus ei deberetur? Respondi: excepto argento, & iis, quæ mercis causa comparata sunt, cæterorum omnium vsumfructum habere legatariam. Idem quæsijt, cum in salinis, quarum vsusfructus legatus esset, salis inuentus sit non minimus modus: an ad vxorem ex causa fideicommissi vsusfructus pertineat? Respōdi, de ijs legandis, quæ venalia ibi essent, non fuisse testatorem. Idē quęsijt, cùm eodem testamento ita cauerit: A te peto vxor, uti ex vsufructu, quem tibi præstari volo in annum vigesimū quintum, contenta sis annuis quadringentis: quod amplius fuerit, rationibus hæredis, hæredumve meorum inferatur, an recessum videatur à superiori capite, ideoque vxor non amplius habeat ex vsufructu, q annuos quadringentos. Respondi, satis id, quod quæreretur, aperte verba quæ proponerētur, declarare.

Ad res causas factas pro fratribus colligatis fraudarius tenetur pro rata. Bar.

Lucius Titius testamento suo Publio Mæuio fundum Tusculanum reliquit, eiusque fideicōmisit, vt eiusdem fundi partem dimidiam vsusfructus Titiæ præstaret. Publius Mæuius villam vetustate corruptam, colligendis, * & conseruandis fructibus necessariā ædificauit. Quæro, an sumptus partem pro portione vsusfructus Titia agnoscere debeat. Respōdi: si prius, quam vsumfructum præstaret, necessario ædificauit: non alias cogendum restituere, quam si eius sumptus ratio habeatur.

Mercis causa. Si habes nō, bene, vel si deest, non idem: quia rūdo sic certa est, ut uenalia non veniant in legato, vel quæ ad tempus ibi fuerit, vt hic, & j. prox rūd. & s. de leg. 2. l Caius. & s de leg. 1. l. vxori. ē. §. legauerat. & l si fundum. & l. ii quæsitum. & l. si chorus §. 1. & l. ii ita. & l. prædiis. per totā l. & l. dum quæritur §. Iana. & j. de aur & arg leg. l. si vxori §. j & j. de fundundis. & instru. legā l prædia. §. 1. & 2. Acc.

In P.Fl. in annum decimum quintum,

Venalia. Scilicet mercis locorum s. ꝙ xi. respon. communis concordan.

Amphas fuerit. Id est in amplā' collegit ex fructibus, q sint ꝙ aurei, rationibus hæredum inferatur. Acc.

Declarare. Et sic videtur recedum a capite pr. ori. Acc.

¶ Lucius Titius.

In testamē to suo reliquit fundum suum Tusculanum Publio Mæuio, & commisit fideicōmisit, vt eiusdem fundi partem dimidiam vsusfr. eiusdē fundi præstaret Titiæ. & postea decessit dictus Lucius Titius testator, & hæres suus dedit Publio Męuio legatario dictum fundum. accidit ita postea, quod quædā villa. siue domuncula, quæ erat in dicto fundo causa cogendorū, siue colligendorum, & conseruandorum fructuū corrupta fuit propter vetustatem, & dictus Publius Mæuius necessario eam reędificauit. petit modo dicta Titia medietatem vsusfru dicti fundi, sicut testator ei reliquit a Publio Męuio legatario prędicto: dicit Publi' Mæuius, ego volo detrahere de vsufruct. quem petis, medietatem expēsarum, quas feci in dicta domuncula: quęritur quid iuris sit? Et respon. quod bene potest detrahere.

P Fl. contendis.

* Si, non est in P.F.

Lucius Titius. De verbo ad verbum s. de vsufruct. l. Titius Męuio,

m Ratio habeatur. Pro rata vsufr. sed si postea expendat,

dat, vt prius, sed oblitus non retinuit: agit negot. gest. vt s de vsufr. l. si absente. sed hic exceptione doli, & officio iudicis consulitur. Acc.

¶ Duas filias. Titius habebat vnum filiū mēte captum, qui vocabatur Iulius Iustus: & duas filias: quarum vna vocabatur Titia pone, & alia Publia Clemētiana fecit testamentum hic Titius, & instituit sibi hæredes dictas suas duas filias in trib' partibus hŕditatis suæ, & filium suum prædictū in quarta: & Publiæ Clementianæ prædictæ in hac verba legauit, vtum fru. dictæ portionis dicto filio dato: hoc amplius Publia Clementiana percipiat sibi vsumfr. quartæ partis hæreditatis meę ex qua Iulium Iustum filium meum hæredem instituit: petoq; à te Publia Clementiana, vti fratrem tuum Iuliū Iustum alas, tuearis, dependasq; pro eo, pro quo tibi vsumfructū eius portionis reliqui, donec mentis compos fiat, & conualescat. Quæsitum est, cùm filius in eodem furore in diem suæ mortis perseueraus decesserit, an vsusfructus interciderit. Respondi, verbis, quæ proponerentur, perseuerare legatum, nisi manifestissimè probetur, aliud testatorem sensisse.

In P.Fl. filij, sed hic recti' meo iudicio.

In P.Fl. non est, vsumfructum: sed puto omissum p incuriam librarij.

Finita causa finali in legato extinguitur legatum secus si aliud constat de mente testatoris. Bar.

Duas filias, & filium mente captum hæredes scripsit, filiæ portionis mente capto datæ, usumfructum legauit in hæc verba: Hoc amplius Publia Clementiana percipiet sibi vsumfructum quartæ partis hæreditatis meæ, ex qua Iulium Iustum filium meum hæredem instituit: petoq; à te Publia Clementiana vti fratrem tuum Iulium Iustum alas, tuearis, dependasq; pro eo, pro quo tibi vsumfructū eius portionis reliqui, donec mentis compos fiat, & conualescat. Quæsitum est, cùm filius in eodem furore in diem suæ mortis perseueraus decesserit, an vsusfructus interciderit. Respondi, verbis, quæ proponerentur, perseuerare legatum, nisi manifestissimè probetur, vtrum dictus vsusfructus filiæ relictus in parte fratris finiatur per mortem fratris prædicti? Et dicitur ꝙ nominis probetur per hęredem filij testatorem velle finiri per mortem filij credo autem quòd hoc probat hæres filij eo ipso, ꝙ contraria non probatur. Viu.

a Et filium. In quartam instituit: vt j. dicit. Acc.

b Legauit. Id est prælegauit. Acc.

c Vti. Pro vt.

d Manifestissimè. Quod fortè non difficulter probabit, si legandi causam diligenter inspicias: vt s tit. 1. l. liberto. § filium. Ro. probat ergo secundum H eo ipso quod contrarium non probatur. Item facit C. de vsufru. l. ambiguitatem.

¶ Hæredis instituti. Seia habens filium exhęredauit eum: & Seium instituit sibi hæredem, & commisit fidei dicti Seij, vt præstaret dicto filio annua x. aut talia prædia emeret, & eidem filio assignaret. ex quib. filius posset percipere annuatim x. & postea decessit dicta Seia. & Seius hæres suus tradidit filio tales fundos, quales ipsa præceperat: & filius locauit eos postea Caio, & Sepronio: pendente locatione decessit dictus filius: modo quæritur vtrum reliqua colonorum prædictorum pertineant ad hæredem filij, an vero ad hæredem Seiæ testatricis? Et resp. ꝙ non pertinent ad hæredem Seiæ. Viu.

Fidecommisit. Seia testatrix, si non habes in textu. Accursius.

Haberet. Prędia dico efficientia reditum &c. Acc.

Pertineāt. Dicta reliqua. & potest dici ꝙ hic filius habuit vsumfru. & secūdum hoc dic reliqua. fructus percepti, aut pensiones q̄ iam cucurrerūt: pēdētes autem suo iure percipiet, & nullam pēsionem proeis exiget à colonis, qm̄ cum eis non cō traxit. vt s tit. 1. l. in singulos in fi. & s. si vsusf. pe. l. vti frui. § fi post litem & de vsusf. l. defuncta. & s. qui mo. vsusfruc. amit. l. si vsufructuarius. & secundum hoc nihil est cōtra. Pōt dici & aliter, ꝙ pro toto anno quo decessit habeat, licet in primo mense anni decessit filius. & sic est contra s. de vsufruct. l. si operas. & l. adhuc. §. si operas. vel dices secundum R. ꝙ fuit annuum legatum. cuius legatis dies cessit in initio cuiuscunque anni & debetur in solidū annuum, licet decesserit anno nō cōpleto: vt s. ti. 1. l. in singulos. & l. à vobis. & ꝙ hic dicit vsumfr. haberet, id est fructus, vel reditus. at in contrarijs est vsufr.

P. Flor. reditum.

vel etiam si est hic vsufr. potest dici ꝙ habeat integrū annum secundum distinctionem quam no. s. de vsuf. l adhuc. § si operas. in fi. & s. ti 1. l. a vobis.

¶ Vsumfructum. Titius instituit sibi hæredes Seium, & Caium: & eidem Seio prælegauit vsumfru tertiæ partis bonorū suorum, & postea decessit dictus Titius: & postea Seius, & Caius hŕdes acceperūt iudicē pro diuidēda hŕditate: & iudex res quasdā hæreditarias. quæ diuisionē cōmodè recipere nō poterat adiudicabit totas Seio hŕdi. cui datū fuit prælegatum vsusfr. & eū cōdēnauit in æstimationē dictarū rerum Caio hæredi meo: petit dictus Seius à Caio cohæredę suo tertiā partē dictę pecuniæ effectę pp æstimationē dictarum rerū, vt sic in ea tertia habeat vsumfructum sicut pro tertia habebat in oībus aliis rebus, quæ fuerunt testatoris. Caius aūt cohēs nō vult ei pstare, imo vult ei dare tūm vsumfructū, quantū posset exigere de tertia parte rerū ptędictarū adiudicatarū dicto Seio p iudicium fam. erci. Quæriē quid iuris sit? Et dē ꝙ electio est dicti Caij cohęredis, qđ prędictorū prętet. de alia autem pecunia, quę est in hæreditate non est dubium quin Seius debeat habere apud se tertiā, vt inde habeat vsumfru. detractis tūm prius tributis de vniuersa pecunia hæreditaria: quæ tributa deberi. & reddi ne-

di necesse est pro prædiis hæreditarijs,& pro rebus se mouentibus. Viu.

a Legauerat,id est prælegauerat.

b An pecuniæ. Scilicet tertia,quæ tertia pecunia effecta est,id est,effici vel redigi potest reb' diuiſis. debēt etenim fieri tres partes de tota hæreditate: & æstimatio tertiæ debet dari.

c Rerum. Commodam diuisionem recipientiū, cæterum partim legatarij, & partim iudicis arbitrio cōmittitur: vt ſ. de leg. 1. l. nō amplius. §. fi. & l. seq.

† Dic sec', vbi nō esset dare medium, tunc electio esset legatarij, nō hrdis. Sal. in l. 2. §. sed & si qui. C. cōmu. dele.

P. Fl. si hoc hæres elegerit reddi debeat.

Æstimationis. in pecunia, aut etiā in certa re pro omnibus, si hoc voluit hæres: vt ſ. de lega. 1. l. pōt. & l. pen. & sic no. & hic liberatur ſoluendo æstimationē etiā eius, quod legatum est. sic ſ. de legat. 1. l. si domus. §. qui confitetur,& §. seq. & ſ. de aur. & arg. leg. l. j. §. fi. & l. cū certū.

Item quæsitum. continua præcedentibus, & nō habent quidam §.

Mouentibus. Scilicet rebus. aliud si pro capite tributū debeatur. Acc.

Præstandā. Quandoque tributa, quæ pro re danē de fructibus præstantur: vt C. de an. & trib. l. 1. & 2. Ro. Et not. ſ. eod. l. quæro. æstimabitur ergo quanto minus valet ꝓpter onus tributi. nam fiscus non petet, ni si ab hærede, cui possidet: vt C. sine cen. vel reli. l. oēs,& sic fructuarius soluet tāto. min' accipiēdo: vt C. de collat. dotis. l. dotis. & ſ. e. l. fin.

Empronio. CAIVS Dominus Ioseph tenebat in domo sua Sempronium, fecit testamentū dictus Ioseph,& instituit sibi hæredes Seiū,& Caium: & Seio prælegauit dictam domum ubi habitabat Sempronius,& ita postea dixit, Sempro. dari volo ea quæ viuus præstabam, certe debetur Sempronio ēt habitatio. ¶ Ex his verbis. Hic §. planus est ꝓpter primū huius l. quia idē dicit. ¶ Codicillis. Titia instituit sibi hæredes Seium,& Caiū: & tribus suis libertis, l. Nigidio,& Titio,& Dioni, quos tenebat in quibusdā suis prædijs, multa legata reliquit: & postea fecit codicillos, in quibus ita scripsit: Nigidium,& Titium,& Dionem libertos meos senes,& infirmos peto à vobis hæredib' meis, vt patiemini eos senescere in locis, ī q̄b' nunc degunt postea decessit dicta Titia,& hęredes sui soluerunt sine controuersia ea, quæ specialiter legata fuerunt dictis libertis: modo petunt dicti liberti a dictis hæredibus fructus dictorū prædiorum, in quibus morari solebant viua testatrice,& hoc ꝓp dicta verba quæ dixit testatrix in codicillis: nūquid possunt hoc petere liberti? Et dī ꝙ sic: si testatrix viua existens permittebat eos accipe fructus de dictis fundis, & aliàs non pñt petere. & h. d. Viu.

Is. Scilicet Sempronius.

e Domo. Forsitan spatiosa. Accur.

Non debeatur. Scilicet. Sēpronio habitatio, &, similiter hæredi, cui ē domus prælegata ideo quia cōcursus fit inter eos: sicut solet fieri, cum alij fundus, & alij vsusfructus legat: vt ſ. eo. l. si alij. & cum alij vsus, & alij fructus legatur q̄n concurrunt in vsu. vt ſ. de vsufr. l. si alij,& facit. j §. 1. & §. fi. & ſ. ti. l. l. Seio. §. medico & §. fin. & quod ibi not.

Ex his. Facit ſ. in prin. huius legis, & ſ. ti. l. l Seio. §. medico. & §. fi.

Codicillis ita scripsit. Scilicet testatrix, si non est in textu.

Patiamini. O vos hæredes. Accur.

Fructus. Qui fortè ex parte domus poterāt percipi, vel horto, seu alio loco: quo vtebantur cum domo liberti. Accursius.

Patiebatur. Facit ſ. in princ. huius legis. & §. 1. & ſ. titul. l. l. Seio. § medico. & §. fi. & ſ. tit. l. l. si cui. & l. qui Marcum §. Lucio.

Codicillis. Titius fecit codicillos, & in eis ita dixit, Libertis, libertabusq; meis, etiam quos in codicillis manumisi, fundum vbi me humari volui, dari volo: ita vt qui ex libertis decesserit, portio eius reliquis accrescat, ita vt ad nouissimum libertum pertineat, post cuius nouissimi decessum ad rempublicam Arelatensium pertinere volo dictum fundum: & postea ita dixit dictus Titius, hoc amplius libertis, libertabusq; meis prędictis habitationes in domo mea Titiana pertinere volo quādiu viuent: & dictas oēs, quibus vti quisq; libertorū cōsueuit, habitet vnusq; q̄que dictorum libertorum: quam domum supradictā Titiana post mortem dictorum libertorum ad dictā rempublicam Arelatēsium pertinerere volo: & postea decessit dictus Titius: nunc quęritur hic de duob. Primū est, vtrū ab hęrede Titii, qui fecit dictos codicillos fideicommissum fundi supradicti datum sit dictę reipublicę, an verò a libertis? Et resp. quòd ab illo de libertis videtur esse datum reipublicæ fideicōmissum, qui ultimo decesserit: ſm est, an defunctus quibusdā ex libertis p̄dictis, quibus habitatio relicta erat, portiones domuum p̄dictarū, in quibus habitauerāt, ptineāt iam ad dictam rempublicā. Et vī quod sic: quia testator ita dixit, vt dictum est, quam domum post mortē eorū ad rēp. pertinere volo, & non repetiit in domus legato verba, quæ dixerat in legato fundi. dixerat autem in legato fundi verba, ita ut ad nouissimum libertū ptineat. post cuius nouissimi decessum ad remp. Arelatensium pertinere volo &c. Resp. tamen hic, q̄ donec aliquis dictorum libertorum uiuat nō debeē reipu. fideicommissum domus, q̄a dicta verba in legato primo fundi dicta vīr repetita in legato domus.

In P. Fl. non est, quisque.

¶ Qui Semproniā. Titius habens duas nutrices. ſ. Semproniā & Mæuiā, & habens Caiū alumnū, instituit sibi hęredē dictam Semproniā in 10. parte hęreditatis suæ, & dictam Mæuiā in alia decima, & dictū Caium alumnū in reliquis partibus: & dedit curatorē dicto alūno Sempronium, quæ datio curatoris non valuit: tū quia alumnus non erat in sua potestate, tum quia in testamento dedit ei curatorem, putabat tamen testator valere dationē. & dicti Sēpronii curatoris fideicōmissi, ne pateretur vendi fundū Titianū hæreditariū: sed cū dicta Sēpronia, & Mæuia reditu dicti fundi fruerētur: & in eodē testō adiecicit oēm voluntatē meā fidei hęredū meorū cōmitto. & postea decessit dictus Titius testator. modò quæritur, an quę libet dictarū mulierū possit petere tertiā partē vsufructus dicti fundi ex fideicōmisso. Et videt q̄ non: quia fideicōmissum fuit eis à curatore relictū, qui iure, vt dictū est, non potuit dari alumno. Resp. tamē ꝙ sic. ꝙ fruentur dictæ mulieres dicto fundo simul cū dicto alumno & non cum curatore. Viu.

codicillis manumisi, fundum vbi me humari volui dari volo, ut qui ab his decesserit, portio eius reliquis accrescat, ita vt ad nouissimū pertineat, post cuius nouissimi decessum ad rem publicam Arelatensium pertinere volo. hoc amplius libertis, libertabusq; meis habitationem in domo quamdiu viuēt. Sed Pactiæ & Trophimæ diætas omnes, quibus vti quisque consueuit, habitet: quam domum post mortem eorū ad Rempublicam pertinere volo: Quęsitum est, reipublicæ fideicommissum vtrum ab hærede, an à libertis datum sit? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, posse ita verba accipi, vt eius legatarij, qui nouissimus decederet, fideicommissum videatur. Item quæsitum est, defunctis quibusdam ex libertis, quibus habitatio relicta erat. an portiones domuum, in quibus habitauerant, iam ad Rempublicam pertineant. Respondi, quoad aliquis eorum viuat, fideicommissum reipublicæ non deberi.

Manumisi. Aliàs manumissurus: & aliàs manumisero, aliàs manumissum.

Ab his. Id est ex his, id est primo quàm alii decesserint. & ex hoc oritur prima quæstio. Acc.

Hoc amplius. Per hęc verba, & in fundo, videtur repetere legatum: ut supra de legat. 3. l. fi sic. Acc.

In domo. Dari volo: Acc.

Pactiæ. Nomina duorum libertorū, vel libertarū, quib. solam habitationē reliquit.

Quisque. Aliàs quisque. aliàs deest: & tūc subaudi, quisque, scilicet eorum duorum, vel earum, & dic consueuit, scilicet testator. uel cō sueui ego testator. Accur.

Quibusdam. Sic loquitur quasi fuerint plures quam duo. sed dic, i. quodam. Acc.

Non deberi. Conditio enim primo legato apposita, scilicet in fundo primo legato, & in habitationis legato repetita creditur: ut ſ. de condi. & demō. l. quia. in princ. & l. illis libertis. & ſ. de leg. 3. l. in repetēdis. & supra, de condit. instit. l. cum seruus. Item ad legem ista bene est supra de leg. 2. l. Titia Seio. §. Seio, & l. fi. §. filium. Accur.

Putaret. Cum facere nō possit: quia non est in eius potestate: vt Instit. de tut. §. permissum. Item quia curator testamento non datur etiam ab eo, qui habet in potestate, vt Inst. de cur. §. datur. Acc.

Frueretur. Aliàs frueretur: scilicet alumnus. aliàs fruerētur, scilicet alūnus curator. Acc.

Ei. Scilicet alumno. Acc.

Receptus. Id est, dat' fuerit: scilicet talis, qui non potest dari. vnde nec videbatur ab eo posse relinqui: sed tamen & ab alumno potest relinqui: vt hic, & supra de lega. primo, lege, peto. §. mater. & C. de fideicō miss. l. etiam. & supra de leg. 1. l. legata inutiliter. Accursius.

Vterentur. Scilicet pro virilibus partibus: vt supra de legatis. primo. l. legata inutiliter §. fin. & hoc facit enumeratio personarū facta proprijs nominibus expressis: vt infra de statu liber. lege. ita. §. primo. & sup. de leg. primo. l. si hæredes. §. fi. & facit ſ. de leg. 2. l. Lucius. § Lucius. & ſ. de vsufr. accresc. l. si quis Titio. & ſ. de

Ima pars. i. quod Sueto. in Iulio cap. 83. dixit ī ima cera. & Cic. in extrema, quæ omnia ꝓ ultima parte tabularū, seu testamenti accipiuntur.

Istud dictum singulariter limita per Bart. in l. in repetēdis. in fin. supra, de leg. 3. ubi dicit verū, nisi esset mutata oratio in legato. vide quę ibi dicit.

Empronio ea, quæ vius præstabam, dari volo. is etiam habitabat in testatoris domo, quæ vni ex hæredibus præ legata erat. Quæsitum est, an habitatio quoque debeatur? Respondi, nihil proponi, cur non debeatur. Ex his verbis testamenti, Libertis meis, quibus nominatim nihil reliqui, quæ viuus præstabam, dari volo. Quæsitum est, an libertis qui cum patrono suo in diem mortis habitabant, etiam habitatio relicta videatur? Respondi, videri.

Si hæres grauatur aliquid pati, intelligitur grauatus, vt patiatur eo modo, quo patiebatur defunctus. B.

Codicillis ita scripsit, Nigidium, Titium, Dionem libertos meos senes, & infirmos peto, in locis, in quibus nunc agunt, senescere patiamini. Quæro, an ex hoc capite liberti suprascripti ex fideicommisso fructus locorum, in quibus morantur, recipere debeant: cum alia, quæ eis specialiter legata sunt, sine controuersia consecuti sunt. Respondi, verbis quæ proponerentur, id petitum, vt ad eum modum paterentur hæredes ibi eos esse, ad quem modum ipsa patiebatur.

Fideicommissum relictum post mortem omnium ab vltimo decedente videtur esse relictum. h. d. & est no. casus. Bartolus.

Odicillis fideicommissa in hæc verba dedit: Libertis, libertabusque meis, & quos in

Fidecommissum relictum à curatore, quem quis putabat legitimè datum, ab hęrede scripto debetur. Bar.

Qui Sempronium ex parte decima, & Męuiam ex parte decima, alumnum ex reliquis partibus instituerat hæredes, curatorem alumno dedit, cū iure facere putaret: & curatoris fidei cōmisisset, ne pateretur fundum venire: sed cum Sempronia, & Mæuia nutricibus suis frueretur reditu eius, & prima parte † testamenti ita adiecit; Omnem voluntatem meam fidei hęredū meorum committo. Quæsitum est, an tertias partes vsusfructus fundi nutrices ex fideicommisso petere possint, quamuis curator ei receptus sit, quem iure dare non potuit alumno. Respondi, secundum ea, quæ proponerentur, vtiliter fideicommisso voluntatem suam cōfirmasse. Id igitur cuique dedisset, vt & nutrices vnà cū alumno reditu fundi vterentur.

Licet extiterit conditio, tamen expectanda est dies, quæ superest. Bar.

de legat. 1. l. seruus vni §. fin.

Titius legauit vxori vsumfructum.

VXori vsumfructum villæ legauit, in quinquennium à die mortis suæ, deinde hæc verba adiecit, Et peracto quinquennio, cum eius vsusfructus esse desierit: tunc eum fundum illi, & illi libertis dari volo. Quæsitum est, cùm vxor intra quinquennium decesserit: an libertis proprietatis petitio iam, an verò completo quinquennio competat: quia peracto quinquennio testator proprietatem legauerat? Respondi, post cõpletum quinquennium fundum ad libertos pertinere.

Qui habet ius in re, in dubio videtur legare rem respectu iuris, quod habet, licet mortem finiatur.

XXXVI.

TIcho testamento mancipio, nuncupato, nec dum numisso, fundi vsusfructus erat legatus: & cum is vti frui desijsset; fidei hæredũ testator cõmiserat, vti eum fundum darent Lucio Titio. Sed Stichus testamento suo eiusdem fundi proprietatem nepotibus suis legauit: & hæredes Stichi ex testamento eius, legatariis nepotibus eum fundum tradiderunt. Quæsitum est, cùm nepotes legatarij ignorauerint conditionem fundi suprà scripti priore testamẽto datam, & plus, quàm tempore statuto possiderint, an eum fundum sibi acquisierint? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, legatarios sibi acquisisse. Idem quæsijt, si aliquo casu legatariis auferri possit, an re petitionem ab hæredibus Stichi eius nepotes habere possint? Respondi, supra quidem de acquisitione responsum: verum si ex alia causa acquisitio cessasset, videri Stichum (si post mortem eorũ, quibus proprietas legata esset, testamentum fecisset) potuisse dare eidem fundo: quæ conditio fuit talis, vt hæredes dicti Seij dictum fundum darent Lucio Titio, cum Stichus prædictus desijsset uti frui: & ita habuerunt bonam fidem dicti nepotes Stichi, & titulum pro legato: nunquid acquisierunt dicti nepotes Titij dictum fundum titulo pro legato? Et dicitur q̃ sic. Si aũt non habuerunt dictam bonam fidem dicti nepotes Stichi & ita Lucius Titius p̃dictus auferre eis potuit dictum fundum etiam post decessum prædictũ, & absoluit ponamus nunquid habent repetitionem dicti fundi: dicti nepotes Stichi ab hæredibus prædictis Stichi? Et dicitur quod sic, nisi in hoc casu, puta si Stichus fecit dictum suum testamentum eo tempore, quo mortua erat illi, id est Lucius Titius quibus, id est, cui proprietas dicti fundi legata fuit per Seium primũ testatorem, quo quidem casu videtur legasse Stichus nepotibus suis dictum fundum ea ratione magis, q̃ proprietatem eius fundi crederet ad se pertinere, quam quod onerare vellet hæredes suos, si ei fundus auferretur per hæredes dicti Lucij Titij mortui vt dictum est. Vid.

a Fundum. Scilicet in quo erat villa. & per consequens villam. Acc.

b Competat. Petitio.

c Completum. Scilicet demum. sic inf. quando dies leg. ce. l. fi dies. & §. quando di. vsusfru. le. ce. l. 1. in fi & j. de verbor. obli l. in illa stipulatione. & l. si Calendis. Sed arg. contra, §. ad Velle. l. aliquando. § fin. & §. si vsusfruct. peta. l. si fundus.

ADDITIO. Dic quod ibi fit tantum conditio hic vero dies est, & conditio, vnde debet expectari dies: vt l. in illa. j. de verb. obl. vel dic, quod hic operatur dictio tunc, quæ ex remitatẽ temporis significat: vt l. 4. j. de condit. & demonstr. secundum Bar. hic.

Ticho testamento. Seius instituit sibi hæredem Caium, & Sempronium, & libertatem directam dedit Sticho seruo suo, & eidem Sticho legauit vsumfructum fundi sui Seiani: & commisit fidei dictorum suorum hæredum vt dictum fundum darent Lucio Titio: cum dictus Stichus vti frui desijsset per mortem, vel capitis diminutionẽ & postea decessit dictus Seius testator, & dicti sui hæredes tradiderunt causa fruendi dicto Sticho dictum fundũ: & postea Stichus fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Primũ, & secũdum, & duobus suis nepotibus legauit proprietatem dicti fundi, in quo habebat vsumfructum: & postea decessit dictus Stichus: & ita finitus est vsusfructus suus, & postea dicti hæredes Stichi fructuarii dictum fundum tradiderunt ex testamẽto Stichi dictis nepotibus Stichi, & postea dicti nepotes Stichi tenuerunt dictum fundum x. annis, inter præsentes ignorãtes cõditionem dicti fundi, quam Seius primus testator dedit eidem fundo: quæ conditio fuit talis, vt hæredes dicti Seij dictum fundum darent Lucio Titio, cum Stichus prædictus desijsset uti frui: & ita habuerunt bonam fidem dicti nepotes Stichi, & titulum pro legato: nunquid acquisierunt dicti nepotes Titij dictum fundum titulo pro legato? Et dicitur q̃ sic. Si aũt non habuerunt dictam bonam fidem dicti nepotes Stichi & ita Lucius Titius p̃dictus auferre eis potuit dictum fundum etiam post decessum prædictũ, & absoluit ponamus nunquid habent repetitionem dicti fundi: dicti nepotes Stichi ab hæredibus prædictis Stichi? Et dicitur quod sic, nisi in hoc casu, puta si Stichus fecit dictum suum testamentum eo tempore, quo mortua erat illi, id est Lucius Titius quibus, id est, cui proprietas dicti fundi legata fuit per Seium primũ testatorem, quo quidem casu videtur legasse Stichus nepotibus suis dictum fundum ea ratione magis, q̃ proprietatem eius fundi crederet ad se pertinere, quam quod onerare vellet hæredes suos, si ei fundus auferretur per hæredes dicti Lucij Titij mortui vt dictum est. Vid.

d Legatus. Ab eodem qui libertatem reliquit.

Stiches Lapsus error quia nesciebat ius suum morte finiri idem error est in fi. de vsu. §. item si is.

Legatarij. Scilicet Sticho. Acc.

Statuto. Scilicet decennio inter præsentes xx inter absentes: vt C. de præscri. 30. vel 40. an. l. fi. & l. in. de vsu. in prin.

Acquisierint. Iure quasi dominij per præscr. longi temporis pro legato.

Auferri possit. Quia nondum præscripserant, vel sciuerant conditionem primi testamenti, & sic fuerunt malæ fidei.

Possint. Quasi de euictione agẽtes, vel quasi debeãt redimere & præstare, vel saltem æstimationem, ut in re aliena legata: vt §. de leg. 3 l. non dubium §. 1. Acc.

Post mortem eorum. Id est eius, scilicet Lucii Titii, cui fuerat legatus: sic pluralis sententia pro singulari ponitur: vt C. de sen. reip. ma l. fin. Item ideo dicit post mortẽ: quia per hoc sibi remanebile credebat, qđ non est verum. nam licet deficiat legatum Titij quia pendente die incerto dedit, id est, viuente Sticho: vt j. de cond. & demonst. l. 1. §. 1. remanet tamen apud hæredes primi testatoris, vt cætera caducant C. de caduc. tol. §. fin. aut ẽ aliquid. ibi, quod si in medio &c. & isti sunt

Pluralis pro singulari. Mad. in Gl. Fac. §. acetá iver. locũ tenentes.

sunt qui euincunt.

e Quòd. Aliàs quàm.

Crederet. Ex causa præcedenti, quam ignorabat finitam. & iõ aliàs non legaturus præsumitur, quasi eũ ad legandum solus hic error inducit. R. alioqui secus esset: puta si sciens præfatam conditionem legasset, vel aliàs legaturus esset si scisset: vt j. de condit. & demon. l. cum tale §. falsam, & C. de leg. l. cum alienã. & sic non ob. cõtraria signata: vt supra de leg. 1. l. si domus. §. j. & l. quocunque. §. si ex bonis. & de leg 3. l. qui concubinã. §. si hæres. sed & aliter respõderi potest, vt ibi nota. sed his obiicitur. quia & hic cõiunctis per sonis legauit, id est, nepotibus, & sic uidetur, quod sufficiet relicturus etiam si sciuisset. ut d. l. cum alienam, sed certè, vt hic dicit R. solus error eum induxit ad legandum, quia antea habuerat: & quia legatarius proprietatis decesserat. & ideo alias non legaturus præsumitur vt dixi. & facit §. de leg. 2. l. vnum ex. § si rem. & l. cum pater. §. euictis & l. fi. §. fi. & inf. de aur. & arg. leg. l. ornamentorũ. & l. Titia. Item C. de lega. l. vxori. & sup. de legat. 1. l. quod in rerum. §. primo.

Aliàs, idem.

f Xori meæ. Titius instituit sibi hæredẽ filiam suam Seiam impuberem: & post ea ita dixit, Vxori meæ vsumfr. lego bonorum meorum vsque dum filia mea Seia annos impleat 18. & postea decessit dictus Titius testator. modo quæritur an propter dicta verba pertineat ad dictam vxorem Titij vsusfructus prædiorum, tam vrbanorum quàm rusticorum, & mãcipiorum, & supellectilũ, &, calendarij? Et respondetur quod sic. Viu.

g Pertinere. Nisi excedat dodrantis æstimationem: ut §. de vsufruc. l. omnium & facit j. de verbor. sign. l. bonorum. & C. de vsuf. l. 1. & j. ad Treb. l. nam quod. §. fi. & l. seq. Sed contra, C. de inof. test. Auth. nouissim. a. Solu. ibi quando solam legitimam volunt sibi, qui purã debent habere. hic autem omnium proprietatem habẽt, & sic compensatur cum vsufructu: quem non habent: & sic ad aliquod supplementum nõ possunt agere, vel hic corrigitur: vt C. de inoff. testa. l. scimus. §. cũ autem. vt in contrario not. Acc.

h Vndi. Institui mihi hæredem filium meũ impuberẽ, & ei dedi tutorẽ Titiũ: & postea ita dixi, Fundi mei Trebatiani reditus vxori meæ, donec viuet, dari volo, & postea decessi, modo quæritur hic de quatuor. Primum est, an possit dictus tutor hæredis dictum fundum vendere, & legatario. id est legatariæ prædictæ meæ vxori offerre quantitatẽ annuam, quã ego viuus ex locatione fundi redigere consueueram? Et respon. quod sic. Secundum est, an teneatur hæres ad p̃standum habitationem dictæ meæ vxori? Et respon. quod nõ. Tertium est an compellatur hæres reficere dictum prædium taliter forte destructũ, quod minores reditus præster quam consueuerit. Et respondetur q̃ sic, si eius facto minores reditus dicti fundi facti essẽt: & nõ aliàs. Quartũ est, quid differt dictum legatum à legato vsuf. Et respõ. quod differẽtia põt colligi ex ijs, quæ dicta sunt. §. eo. l. quædã enim statuta, & respõsa sunt. in hac l. circa hoc legatũ, quæ non habent locum in legato vsusfructus. Vi.

i Dari. Nota dari quasi de manu hæredis singulis annis.

k Legatario. Scilicet vxori testatoris.

l Posse. Ad quod est supra ti. 1. l. liber. in prin. Et no. q̃ emptor legatariæ in nullo tenebitur: vt supra de contrahen da emptione. l. fina. Item & nota aliud pro alio solui: sic §. eodem. l. generali. §. pen. & §. fin. & j. de auro & argen. legato. l. 1. §. fi. & l. cum certum. & supra de leg. 1. l. non amplius. §. fin.

m Habitare. I. in domo, quo est in fundo.

n Prædium. Id est domum prædii.

o Facto. i. culpę: vt §. de leg. 1. l. cum res. & l. quid ergo si maiorem. §. si hęres & l. non quocunq; in prin. Ac.

p Differentiam. Quia vsufructuarius nõ de manu hæredis annis singulis, sed ipsemet percipit omne cõmodum. nec potest ab hærede uendi in sui præiudicium. Item non põt prohiberi habitare, cum omnis fructus rei ad cũ pertineat: vt §. de vsuf. l. 6. itẽ. & l. sed etsi q. d. & l. arbores. & de vsu & hab. l. si habitatio. §. fi. & l. fe. Sed videtur huic fini contra, j. eo. l. cum ita, & sup. de vsufr. l. si quis ita. sed dic, vt in eis no. Item tacit supra si vsufr. pe. l. 2.

q Hios hæredes. Titius instituit sibi hæredes duos suos filios, & duas filias pone, & legauit vxori suę vestem, & mundum muliebrem, & lanam, & linũ, & alias res: postea ita dixit in eodem testamẽto, proprietatẽ omnũ prędictorũ, quę vxori meæ legaui, volo reuerti ad dictas meas filias post mortem dictę

meæ vxoris, vel ad illam ex dictis filiabus, quę supermixerit: & postea decessit dictus testator. non quærit, vtrum videatur legatus vxori vsusfructus dictarum rerum, an verò proprietas? Et respon. quod videtur ei legata proprietas. Viulanus.

Reuerti. Per hoc apparet proprietatem legatam: quia aliàs reuerti nō posset. Acc.

Ad filias. Post mortem vxoris: & facit ff. de auro, & arg. leg. 1. species. & ff. de vsufruct. l. Proculus. & ff. de vsufr. ea. rer. quæ vsu consu. l. 1. fin. Acc.

Lli cum illo. Ita dixit Titius testator in testamento suo: Seio cum Caio lego habitationem in domo mea Titiana. & decessit. certè vterque eorum habebit pro dimidia habitationem: quia perinde est: ac si ita legasset. Caio, & Seio lego habitationem in dicta domo. Vi.

* P. Flor. lib. 3.

Perinde. Idem si dixit, illam cum illa te lego: vt ff. de legat. 1. Titio. §. nihil. & l. si quis inquilinos. §. si ita. idē si dixit: illi, aut illi: ut C. de verb. sign. l. penu.

Legasset. Posset & aliter intelligi, vt ff. de posse. l. 1. § quæ depositi. quæ est cōtra. Solu. vt ibi. Item cōtra ff. de fundo instru. & instru. l. si cui Solu. ibi. & facit supra de vsufru. accresc. l. si quis Titio & ff. comm. l. si ut certo. §. si me. & ff. de ven. in posses. l. 1. item. l. ubicunque. § quamuis.

Vm ita. Ita legauit Titius in testō suo, Fructus annuos fundi mei Corneliani, Publio Mæuio do, lego: & postea decessit, dictus testator, postea Publius Mæuius pone decessit, vel capite minutus est. nunquid finitur dictum legatum? Et dicitur quod sic: quia videtur legatus vsusfruc. dicti fundi. & hoc dixit Labeo, & bene. Sed quid continetur in fructu prędicto? & certè illud, quod ad vtum hominis est inductum, vnde si tales sint fructus, qui nō valent ad vsum hominis, nisi sint maturi, illi continebuntur in dicto fructu tunc demum, cum erunt maturitate sunt persica, & sorba, & multi alij fructus. si autem sunt tales fructus, qui meliores sunt immaturi, quam maturi, vt sunt oleæ, tūc erit in fructu etiā si immatura collecta est olea, & h. d. cum l. seq.

Similiter. i. in singulos ann. alioqui obuiare ff. quādo dies vsusfru. leg. ced. l. 1. in 1 respon. ubi dicitur esse differentia, in diei cessione legeē simpliciter vsusf. an in annos singulos. vel dic, quod perinde est &c. l. quia vtrumq; legatum finitur morte legatarij: ut sup. vsufr. quemadm. ca. l. huic. §. fi. & l. idem. Vel dic, vt dixi. ff. de vsufr l. si quis ita. & sic non obst. ff. eod. l. fundi. Item facit ff. eodem, l. patrimonij. & ff. tit. 1. l. in fin gulos. Accur.

N fructu. Colono. Qui nūmis colit, qui propriè colonus dicitur. nō autē partiarius: vt ff. loc. l. si merces. §. vis maior partiarius ergo teneretur. si non

supra scripta sunt, reuerti volo ad filias meas, quæve ex his tunc viuent. Quæsitum est, vtrum vsusfructus, an proprietas earum rerum data sit? Respondi, proprietatem legatā videri.

XL.

Lli cum illo habitationem lego. perinde est, ac si ita, illi, & illi legasset.

Legatum annuum propria manu percipiendum ad instar vsusfructus si verba congruāt Bartolus.

XLI.

Vm ita legatum esset, Fructus annuos fundi Corneliani Publio Mæuio do, lego. perinde putat accipiendum esse Labeo, ac si vsusfructus fundi similiter esset legatus: Quia hæc mens fuisse testatoris videatur.

XLII.

N fructu id esse intelligitur, quod ad vsū hominis inductum est. Neque enim maturitas naturalis hic spectanda est, sed in tempus, quo magis colono, dominove eum fructum tollere expedit. Itaque cum olea immatura plus habeat reditus, quam si matura legatur, non potest videri, si immatura legata est, in fructu non esse.

XLIII.

Vtrum interest, vtrum bonorum quis, an rerum tertiæ partis vsumfructum legauerit. Nam si bonorum vsusfructus legabitur, etiam æs alienum ex bonis deducetur: & quod in actionibus erit computabitur. At si certarum rerum vsusfructus legatus erit, non idē obseruabit.

Pulcher rationem hic sententiæ ampliationē, vide apud Cic. lib. 1. de legib.

Datem percipiendę colligēdi, vide l. fi. supra ff. & demcepa.

In his immixta sectatores.

In F. F. incipit, nihil interest Haloandri, scripsit, Non nihil interest.

non tamen ita fructu id esse intelligitur, quod ad vsū hominis inductum est. Neque enim maturitas naturalis hic spectanda est, sed in tempus, quo magis colono, dominove eum fructum tollere expedit. Itaque cum olea immatura plus habeat reditus, quam si matura legatur, non potest videri, si immatura legata est, in fructu non esse.

Plus habeat reditus. i. plus humoris: non tamen ita fructu id esse intelligitur, quod ad vsū hominis inductum est. Neque enim maturitas naturalis hic spectanda est, sed in tempus, quo magis colono, dominove eum fructum tollere expedit. Itaque cum olea immatura plus habeat reditus, quam si matura legatur, non potest videri, si immatura legata est, in fructu non esse. Et quod dixi in vsufructu legato omnium bonorum, habet locum si legem vtum fis partis bonorum, puta, tertiq, vel quartæ, vel alterius partis: secus si legauit ei vtum fructum certarum rerum: quia tunc non extrahitur as alienum, & non cōputatur illud, quod debetur mutat Vi.

Vtrum. Legauit Titio vtum fructum bonorum meorum, & decessit. certè hæres meus detrahere poterit de dicto legato æs alienum, i. prius detrahet æs alienū de bonis meis & postea vtumfructum constituet legatario: in bonis tamen his computabitur illud, quod alii mihi debebant. Et quod dixi in vsufructu legato omnium bonorum, habet locum si legem vtum fis partis bonorum, puta, tertiq, vel quartæ, vel alterius partis: secus si legauit ei vtum fructum certarum rerum: quia tunc non extrahitur as alienum, & non cōputatur illud, quod debetur mutat Vi.

Mutat. Interest. Alias est in litera (vt Py.) multū interest & tūc dic rerū. l. certarū & est plana. vel fm cādem literam, dic bonorum, an rerū tertiæ partis sub vocabulo hereditatis non bonorum. nā primo deducitur æs alienum secundo diuiditur vt no. ff. de leg. 2. l. si quis rerum. §. fi. & l. seq. & fm hoc, quod dicit, at si certarum, mutat casum, vel certarū, l. certæ quotę. i. tertiæ hereditatis, & erit aliud: quia diuiduntur onera, vt dixi. alij habent nihil interest: & tunc, i. nihil interesse videtur bonorum, an rerum. l. certarum. sed tamen interest, nam si i. quia si bonorum & ce uel secundum eandem nihil interest tertiæ partis bonorum, an tertiæ partis rerum mearum simpliciter. Nam vtrobique æs alienum deducitur: secus si certarum rerum, vt in fine. & facit ad ff. ad Treb. l. nam quod. § fi. & l. seq. & etiam seq. & de verb. sign. l. annorum. & ff. de lega. 1. l. non amplius § fi. & l. seq. & ff. eo. l. generali. §. fi. & §. pen. & sup. de vsufr. l. quoties. §. fi. ubi etiam alia differentia est, legetur omnium bonorum, an certarum rerum.

DE

Et quære in his, vt in vsufruc. quæsiui ff. ti. j. in Ti. Acc.

Vi duas. Legaui Titio vnam meam tabernā Mutianam, & Seio legaui aliam meam tabernam Seianam, quæ erat ff. dicta Titianā: & ex ea supiore aliquid erat in ædificatū in inferiorē, & decessi, hæres postea meus dedit cui libet legatario suo tabernā. nunqd dicta inferior taberna dēt ita seruire superiori sicut seruiebat me viuente? Et dr q̄ sic. aut. n. ego nominatim i testamento meo imposui dictā seruitutē aut ita legaui cuilibet legatariorum, tabernam meam Titianā lego Titio vt nunc est: & tabernā meā Seianam lego Seio, uti nunc est: quod quidem semper e præ fumendum. nisi cōtrariū sit liquidum: vt ff. tit. 2. l. damnas. § 1. Vi.

Hęc vltima verba, vrbana & rustica, non sunt in P. Flo.

Inædificatum. Id est, superædificatum esset. Acc.

Contineretur. Quasi dicat, an inferior videat esse pars superioris in eo, quod ferret eius on⁹: ac si dicat, an debeat hanc seruitutem.

Videri. Tacitè. Acc.

Notat. Esse verum quod dictum est, non corrigēdo, sed determinando.

Ne hoc. Quasi dicat, an ideo verum sit.

Si. Id est, quia.

Sic Mā. Glo. Facul. procē. in versic. si.

Impo sita. In vltima volūtate: secus si inter viuos, si ne remanet domus vtriusq; quia sua res sibi nō seruit vt ff. si vsufr. per. l. vti frui. vel et ā ti alijs tradat simul: si aūt succesſiue diuersis temporibus, pōt tūc: vt supra, com. præ. l. si quis duas. & l. seq & l. si cum duas.

Datum. Id est, relictum quod semper præsumitur, nisi contrariū sit liquidū vt ff. in princ. huius l. & facit ff. ti. 1. l. damnas §. 1. & ff. si seru. vend. l. testatrix.

Vndū. Titio, & Seio habentibus fundum cōmunem, legaui viā per fundum meū: nūquid valet legatū? Et dr q̄ sic. nā & cōmunis seruus dicti Titij, & Seij posset à me stipulari viam ad fundū eorum. est & alia ratio quare dicto Titio, & Seio habentibus fundum cōmunem possum legare viā per fundū meū: quia si Caius fuisset à me stipulatus viam per fundū suum ad fundum suum, & dictus Titius, & Seius extitissent ei⁹ hæredes, non corrumpitur stipulatio. Viu.

Legari. Scilicet duobus.

Potest. Sed contra si duo domini legēti distinguit, an adeatur hæreditas vniusq; simul & valet: alias nō: sed si duo, miserunt etiam diuersis temporibus. valet post vltimam concessionē: vt ff. commu. præ. l. fi. in fin.

Stipuletur. Concordat. ad fm, & tertium casum ff. de ser. rusti. pred. l. si vnus ex socijs. §. 1. & §. fi. Acc.

Vlpianus.

I fundum.

Caius legauit fundum Seianum, Mæuio, & ad eundē fundū eidem Mæuio legauit viam per alium fundum suum Cornelianū. & postea eundem fundum Seianum legauit Titio sine via, & postea decessit: & postea dictus Mæuius, & Titius legatarij vendicauerunt ab hæredibus dictū fundū Seianū, & sic habuit q. libet eorū dimidiā dicti fundi pro indiuiso. mō quæritur vtrū dictus Mæuius cui fuit legatus dictus fund⁹ cū seruitute viæ, habeat eā seruitutē p̄ sua parte, quæ tū est indiuisa? Et dicitur q̄ nō: quia seruitus p̄ partē acquiri non pōt. Sed quid si deliberā te Titio p̄dicto Mæuius cui fuit legat⁹ fundus prædict⁹ cū seruitute viæ, vendicauerit à dictis hæredibus dictum fundum, & sic eū habuit pro dimidia pro indiuiso, & sic nō habuit seruitutē vt dictū est: & postea Titius omisit legatū fundi, & sic sua pars fundi accreuit Męuio, & sic habuit Mæuius postea totū fundum. nūquid vię legatum erit saluum Mæuio? & dicitur q̄ sic: non aūt esset saluum Mæuio legatū vię in isto casu quem dicam Caius prę dictus legauit sub conditione Mæuio dictum fundū Seianum, & seruitutem vię legauit eidem purè, & pēdente conditione fundi legati dies legatę seruitutis, quę pure fuit legata cessit per mortem Caij testatoris. Nā isto casu inualidum erit viæ legatum, & idē esset si pro parte fundum purè legasset, & pro parte sub cōditione, & viam sub cōditione legasset. & est ex. literā ratio istorum duorum casuum: quia fundus prędict⁹ sub cōditione legatus, vel pars fundi sub cōditione legata est pendente conditione in bonis hæredum Caij testatoris. vnde cum tempore legati vię cedentis post mortem testatoris non possit seruitus eiusdē vię acquiri eidem fundo, eo quod est in bonis heredum: & sic non inueniat seruitus, cui se appodiet, annihilatur: vt dictū est. Et sic annihilatur seruitus vię in isto alio casu: Caius legauit Mæuio & Titio vicinis suis habentibus fundum communem, seruitutē vię ad fundum Cornelianum, f. Titio pure, & Mæuio sub cōditione: & pendente conditione dicto Męuio appositā decessit idem Caius. Certè non poterit seruitutem Titius ad partem fundi suam habere, quia persona Męuij, cui fuit legata seruitus sub conditione, est impedimento. quo minus fundus solidus cum via vendicaretur, id est, via solida fundo. Supra autem dictum est q̄ seruitus vię non potest acquiri fundo p̄ro parte fundi indiuisa. vnde si nō pōt hoc casu acq̄ri seruitus solido fundo, nec eius indiuisę parti: ergo est annihilata. Vi.

Non corrumpitur. Licet pro parte ab initio constituit non potest, tā per partes retinetur: vt ff. de ver. obl. l. pluribus §. 1. & de ser. l. vt pomum. §. fina. & l. p parte. & l. viæ. & sic non vitiatur, licet venerit in eum casum, à quo incipere non potest: vt dictis legib.

tutem impositā videri, Iulianus notat: Videamus, ne hoc ita verū, si aut nominatim hęc seruitus imposita est, aut ita legatum datum est, Tabernam meam uti nunc est, do, lego.

II.

Vndum cōem habentibus legari pōt via, cum & communis seruus recte viam stipulatur, & cū duo ei, qui ip se viā stipulatus fuerit, hēdes extiterint, non corrumpitur stipulatio.

Vt valeat legatum viæ, requritur vt legatarius tpe mortis testatoris reperiatur dñs prędij dominantis in totum vere, vel fictē: aliàs legatum extinguitur. Bar.

III.

I fundum Mæuio, &

a Ad eum. Scilicet fundum.
b Fundum. Retentum.
c Et eundem. Quem Mœuio legauerat.
d Titio. Et sic pro virili sunt legatarij: vt supra. de le. 1. l. si pluribus §. fin autem.
e Neque acquiri. Scilicet sic, nedum aliter. R. & die pro parte scilicet incerta: vt §. de fer. l. pro parte. & sup. cõmunia prædio. l. si quis duas. §. 1. sed ad certã potest: vt sup. de ser. rusti. præd. l. certo.
Altero. Titio.
An si postea. Id est, post mortem ante aditam hæreditatem. R. quando dies legatæ seruitutis cedit: vt iam dicam. Accur.
h Omisisset. Id est, repudiasset legatũ. Acc.
i Videbatur. Scilicet vt viæ legatum sit saluum.
k Viam purè. Per fundum retentum.
l Pendente ea. Scilicet conditione sub qua fundus totus, vel pro parte fuit legatus.
m Legati dies Scilicet viæ, quod est adita hæreditate.
n Vt respõsum est. Scilicet interire simile legatum, vt subijcit.
o Decessisset. Scilicet testator. ex quo videtur quòd viæ legatum cedit à morte testatoris. est tñ ar. contra sup. com. præ. l. fi. & §. quemadmo. serui. amit. l. partem. §. fi. & j. ea. l sed in seruitutibus personalibus certũ est eas cedere ab adita hæreditate: vt j. quando di. leg. ced. l 2. Azo. & C. de cad. tol. §. in nouissimo. Acc.

Hęc lex de legato vindicationis accipiẽda est, qd & Baquoq; vidit.

ad eum [a] viam per aliũ fundum, & eundem fundum sine via Titio legasset: si vterque fundum vindicasset: sine via legato fundum cessurũ, quia neq; acquiri per patrem seruitus posit. & si prius Mœuius fundum vindicaret: altero deliberante, posse dubitari, an si postea Titius omisisset, viæ legatum salvum esset. Et hoc magis videbatur: quanquam si sub conditione quis fundum legasset, viam purè: aut ꝓ parte fundum purè, pro parte sub conditione, & viam sine conditione: si pendente ea, [l] legati dies cessisset, interiturum fore viæ legatum vt respõsum est cum alteri ex vicinis, qui fundum communem habebant, viam sub cõditione alteri purè legasset: & pendente conditiõe decessisset: quia alterius legatarij persona impedimento esset, quo minus solidus fundus cum via vindicaretur.

Hic est bonus casus: & ex ipso habes, quod si ego vendidi tibi domum, quæ ab alia

[p] Dic quod ibi erat defectus ex parte legãtis, qui non erat dominus, nisi pro parte fundi, cui seruitus legatur. ideo cum est defectus ex parte legantis vel promittentis viam, quia non est dominus nisi pro parte, non impeditur contrahi obligatio personalis ad viam, licet ius reale non possit constitui: vt l. per fundum. & §. de seru. rusti. præd. & ideo quando est defectus ex parte legantis nõ inspicitur tempus mortis: quia illo tempore subest habilitas ad contrahendum obligationem personalem: & ideo tunc ius reale non debet constitui: vt l. si tibi homo. §. cum seruus. sup. de leg. 1. secundum Bar. hic.

[q] Solidus. Id est, solido fundo via vendicatur. ponit enim casum pro casu, vt & aliàs, ille libertati donatur, vel ille libertati vendicatur, id est, libertas illi datur, aut vendicatur. sic & ille se in libertatem vendicat.

id est, sibi libertatem defendit. R. sic & Dauid, in conuertendo dominus & eius est, dominum & C. de fideicom. l eam quam. & facit §. l prox. & ꝙ ibi not.

Iis, qui. Titius habens duas domus: inter quas erat vnus paries, qui sustinebat onera vtriusque domus: legauit vnam mihi, & alteram Seio: & decessit. certè dictus paries erit mihi & Seio communis, ac si mihi & ei esset legatus: & quilibet nostrum poterit ꝓdicta onera domorum nobis legatarũ iure suprædicto in pariete habere. dictum tamen parietem possumus diuidere iudicio communi diui. si volum'. Viu.

distinguitur pariete communi tantum medietatem parietis videor vendere. Bart.

IIII.

Eo iure. Scilicet legati.
Eum. Scilicet parietem. Acc.
Tantum. Id est, sine domibus. secus e i in tigno. protenso. vt §. de seru. vrb. præd. l binas. Acc.
Posse. Iure seruitutis.
Immissum. Habere sub. vel habere iure seruitutis.

I is, qui duas ædes habebat, vnas mihi, alteras tibi legauit, & medius paries, qui vtrasque ædes distinguat interuenit eo iure eum communem nobis esse existimo, quo si paries tantum nobis duobus communiter esset legatus. ideoque neque me, neq; te agere posse, ius non esse alteri ita immissum habere: Nam quod communiter socius habet, & id iure eum habere constitit. ita que de eare arbiter communi diuidundo sumendus est.

Non possunt legari seruis ea, quæ ipsis factis liberis legari non possunt. Bar.

V.

Nam quod. Bene dico non posse agi, quasi nõ sit iure immissum: quia iure habetur, quod in re communi habetur. ar. §. ꝓ loc. l. marito.
Sumendus est. Si inter nos sit discordia nam quia communi iure hoc habetur, ideo actione de communione de ea agi põt, scilicet actione communi diu, vt §. de seruit. verba. præ. l. in re communi, & facit infra de damno infecto. l. inter quos.

[r] In P. F. ita immissa hic.
[s] In P. F. & in iure eum.

T si maximè testamenti factio cum seruis alienis ex persona dominorum est; ea tamen quæ seruis relinquuntur,

T si maximè. Per fundum meũ legaui Sticho seruo Titij seruitutem viæ ad fundum eiusdem Titij, nunquid valet legatum. Et dicitur quod non: quia quamuis ex persona dominorum sit testamenti factio cum seruis eorum, tamẽ ea quæ seruis relinquuntur ita demũ valent, si possent eisdẽ effectis liberis hominibus relinqui. libero aũt nõ posset legari via ad fundum vicini sui: ergo seruo ad fundũ domini non potest legari via. Vi.

Et si maximè. Quod maximè videbatur facere vt hoc legatum valeret. Acc.

Dominorum. Scilicet vt capere possint. Et sic not. duo necessaria, vt legatũ seruo valeat. scꝓ dominus sit capax. Item ꝙ talis res sit legata, quæ possit legari ei liberto vt hic, & §. de leg. 2. l. debitor. §. fi. & de lega. j. l. si mihi. §. regula. quorum vnum quia hic deficit. quia ei libero ad fundum non suum non posset ei seruit' legari:

Legatum seruo vt leat, duo requirunt.

legari: vt supra commun. prẽd. l. 1. non valet legatum: vt hic dicit.
[a] Domini. Secus fortè ad fundum peculij: vt §. de le. 1. l. etiam. §. fi.
[b] Legatur. Sed stipulari potest seruus seruitutem ad fundum domini: vt §. de seru. rust. prædi. l. si vnus ex sociis. & j. de stipu. seruo. l. proinde. §. fin. & l. si cõmunis, quæ sunt contra, nam & alias in multis differt stipulatio à legato: vt not. supra pro soc. l. verum. §. si seruo.

ita valent, si liberis relicta possent valere. Sic ad fundum domini via [c] seruo frustra legatur.

Ex qualitate rei relegatæ, & personis legatarij præsumitur legatum seruitutis magis factum contemplatione personæ, quàm rei. Bar.

VI.

Ater filiæ. Titiæ filiæ meæ legaui domũ meã Titianam, & eidem iussi præstari ius transeundi ad dictã domũ per domos, quę remanebant in hęreditate. certè si filia ꝓdicta habitet dicta domum cum viro, nõ solum ei, sed ẽt viro præstabitur ius transeundi. non aũt hęredi eius: ne qd affectum sit mihi dedi transeat ad extraneos eius hęredes, secus autem si legassem seruitutem transeũdi mihi propter domum quam ei legabam: quia tunc trãsiret etiam ad hęredes. & h. d. Viu.

Ater filiæ domum [d] legauit: eique per domum hæreditariã ius transeundi præstari voluit. [e] Si filia domum suam habitat, viro quo que eius transeundi ius præstabitur: alioquin filiæ præstari non videbitur. [f] Quòd si quis non vsum transeundi personæ datum, sed legatum seruitutis esse plenum [g] intelligat; tantundem iuris ad hæredem quoque transmittatur, quod hic nequaquam admittendũ est, ne quod affectu filiæ datum est, [h] hoc & ad extraneos eius hęredes transire videatur.

[a] Pater. Alias pater: alias mater.
[b] Eique. Scilicet filiæ, non etiam domui.
[c] Præstari voluit. Cum tamen & alunde alitus erat vt infra dicam.
[d] Domum. suam. Scilicet sibi legatam.
[e] Non videbitur. Scilicet si ei vetabitur, cum quo in promiscuo vsu habitat. vt §. de vsu & habi. cęterum. §. 1. & j. de ver. obl. l. si stipulatus fuero per te nõ fieri. & j. de aur. & arg. leg. l. vxori quis legauit. in fi.
[f] Plenum. Id est, in rem: & dicetur vrbana, eo quod domui debebitur: licet sit via.
[g] Ad hæredem. Si ad eum transiret fundus dominãs, aliàs sequitur fundum: vt §. de seruit. rust. prędi. l. via. §. si fundus. & §. quęcunque.
[h] Admittendum est. Vt sit seruitus rei: sed est quoddam ius personale: non dico seruitus personalis, licet hoc quidã dicant. vt no. §. de seru rust. prę. l pecoris. & j. de alu. leg. l. Mela. §. fi. & §. de vsufr. l si quis binas.

Vm pluribus. Instituti mihi tres hęredes. & ab eis legaui viam per fundum hęreditarium ad fundũ Titij vicini mei. certe si omnes adeãt hæreditatem meam, quẽlibet in solidũ poterit Titius conuenire: vt prętet tibi viam, quia dicta seruitus est indiuidua: & quia vno solo ex hæredibus adeunte potest ab eo vendicari via. Vi.

[i] Conueniuntur. Vt §. de seruit. l. viæ. & §. fam. erciscę. l. hęredes. §. antea. & de le. 3. l. fideicõmissa. §. pe. & de leg. 2. l. cum filius. §. variis. Acc.

Vno. No. sic sup. de test. tu. l fi nemo. & j. de bo. lib. l. etiã §. vt patronus. Item no. hic cedere diem legatę seruitutis ab adita hęreditate: ut no. §. e. l. si fundum. in fine.

teros eius hęredes transire videatur.

VII.

Vm à pluribus hæredibus institutis via legata est, quia partem nõ recipit singuli hæredes in solidum cõueniuntur, quia & vno [i] ex hæredibus adeunte, vindicari potest.

¶ Illud præ, nihil operatur hic, vel hoc toto titulo: sicut & cum dicitur prælectio: vt C. de emen. Insti C. l. 2. & est figura Epilepsis, vel Tautologia, fm Azonem. Vel die fm Rog. dotis relictũ, quod ante fuę dotis tempus capitur, prę legatum vocatur sicut coheredi relictũ, quod ante, vel extra suam partem habet prælegatũ appellatur.

Relegata. Hal. toto hoc tit. malè pro prælegare vsurpauit relegare. Bero.

Dotis legatum continet id, quod actio de dote originaliter continerct: & exceptio, quæ ex pacto oriretur, tollit etiam dilationem legalem: exceptionem verò peremptoriam, quæ à lege inducitur, tale legatum non perimit. Bar.

I.

Vm dos. Cũ maritus legat vxori suę dotẽ, q̃ ab ea habuit: illud inẽ legato prędicto, qđ ineffet actioni de dote. si maritus eã ñ prælegasset. & de hoc ponit exempliũ vsque illuc, verum &c. Item in dicto legato habet vxor commodum repræsentationis. nam cum sine lege to non posset mulier petere dotem nisi annua die. 1. post annum à morte maritii: poterit nunc petere statim eo mortuo esse & illud bonum argumẽtum ad dicẽdum, quod dotis prælegatum valeat. videon. quod si maritus donat aliquid vxori, & decedit nulla habita mẽtione de dicta donatione: ita est cõmunis opinio. adeo aũt actionem continet prælegatum dotis, vt in prin. l. vt in quibus cõsiliis. cessaret actio dotis nõ interueniente legato dotis, cessaret etiã actio ex testamẽto propter legatum dotis. & de hoc ponit tres casus planos vsq; illuc, nã & si quis &c. ubi ponit plenum simile prædictis tribus casibus. ¶ Si quis vxori. Vxori meæ talitèr legaui fundum Titianum habentem tales cõfines vxori meæ lego. is enim fundus ad me peruenit ꝓpter eandẽ meam vxorem, & decessi, nũc repetitur, quod dictus fundus peruenit ad me alunde nũquid debetur? Et dicitur ꝙ sic: & pro superfluis habentur illa verba. is enim fundus

dus &c. quia quicquid adiicitur rei satis demõstratæ, frustra est. Viu.

a Cum dos prælegatur. Id est, legatur.

b Id dotis. Scilicet, & nihil plus: nisi in tempore: vt ĵ. ea. l. §. ĵ. & hoc verum, si quantitate adæquipollens nõ adiecerit ad simplicia.

† Relegatur. & sic deinceps p totũ tit.

ter dotem legauit: aliàs sĉõrum et iam non datam dotem: vt Initio de leg. §. sed si vxori. & facit inf. ea. l. §. adeo autem.

c Iuerat. Scilicet, originaliter: & sic bene subsicit, & iõ & cætera.

d Conuenerat. Tẽpore matrimonij. Acc.

e Stari. pac. primo.

f Prælegata. Id est si non est dos prælegata. Acc.

g Hoc probari debet. Scilicet, pacto standum non esse.

h Interuenit. Non autem si uit prædecedat. vt hic, & §. de pact. dota. l. a. Item quod de diuortio dicit, locum habet: si cõsensu, vel communi culpa captiuitate mulieris: uel culpa eius fiat. Cæterum si tantũ culpa viri, iniquum est stari pacto: quia sic per hoc pactũ, quod esse non debebat, in uitaretur ad delinquẽdũ: ut §. de pact. dota. l. a. conuenire si ergo nihil operatur pactũ hoc casu, sicut & cũ sola lege, posset lucrari dotem oĩbus etiam deteriõ tibus liberis: q̃ a solius vxoris culpa diuortium fieret, quo casu tale pactum superfluum esse ceretur. illud aũt palã est, ẽt ab ipso Iustiniano quodam tempore, nec ab anterioribus principibus matrimonij solutionem fieri prædictis modis: vt C. de epitco. & cleri. l. a. §. & de repet. l. si constante & l. contentus. & §. de rep. l. uxores & §. fol. mat. l. viro. & in Authen. de nupt. § distrahuntur. & §. sed & captiuitatis col. 4 & in Auth. vt hic. ma. & aui. §. quia vero ex consensu. col. 2. R. hodie aũtẽ nõ permittitur ex tot cautis, &c. not. §. de neg. gest l. diuortio. nec ergo fm R. si de retentione dotis (si liberi forte superessent soluto matrimonio) factũ fuit pactũ, profecto stabitur ẽi nunc, & in Auth. de nup. §. distranũter. aliàs aũt, id est, sine pacto speciali maxime facto diuortio propter liberos dotis, conditio nequaquam fieret deterior, vt superiores leges ostendunt. & facit supra de pactis do. l. inter socerum, per totam legem. & l. si pater §. 1. C. de pact. conuen. l. 3. & l. si conuenerit.

i Repræsentationis. Et iõ valet legatum, quasi hac p specta ratione singulari. Acc.

k Quamuis. Id est quia, vel propter.

l Prælectur. Scilicet aliàs si non foret prælegata. R.

m Est & illud. Sc licet commodũ vxoris ex legato viri: quia si donauit vir vxori, confirmatur morte tacite, ac si legaret: & hoc per senatusconsultum ẽt, vt hæres nõ reuocet, nisi uiro premortuerit: vt §. de don. inter vir. & vxo l. cum hic status. multo magis ergo expresse relictum vxori valet. vel dic, est & illud arg. scilicet qd̃ valeat relictum dotis expressum.

Qui id est, quia &c. & dic, vt prædixi. & secũdum hoc die exactio, id est, repetitio donationis. vel die exactio donationis per retentionem dotis: ut C. de rei vxo. act. ĵ. tacenti: si mõ non mutet &c. quia tunc reuocat, sed non per retentionem dotis: vt d. §. dicitur.

Qui p quis, Glan. in Gl. Faculi. in verſ. & qd̃ verſ. non. nõquam quod pro qua.

Impensæ autem. Hoc aduertatur ei, quod dixerit, verũ est commodum &c. §. die autem, pro sed &c. vel die aduertas ad proximum dictum, prout dixi p l. C de rei vxor. act. l. unica. §. taceat. q. d non retineatur dos ob res donatas: sed secus est propter impensas. & secũdum vtramque expositionẽ eximuntur hoc legatum dotis propter impensas, fm Ro.

Aliàs re legauerit.

Corpora. De hoc dic, vt not. §. de impens. in reb. do. fac. l. qui a debitore. & fit de iure dotis li. 2. §. quod dicitur. & C. de rei vxo act §. sed nec ob impensas, & facit ĵ. eod. l. cum quis. in prin. & l. dote.

Sed ad uniuersitatem. Sic sup. de iudic. l. si fideicommissum §. tractatum.

Actionem. id est, iam mam dotis: vt §. eo. in prin.

Futurũ est, tm. p tinet non adiecta certa re, vel summa, aliàs secuisset inuit eo §. sed si vxori.

Prælegato. Aliàs pure legatio.

Cautus. Id est qui sunt s de iure. dot. l. mutus. §. manente. & facit §. de leg. 2. l. Maxius §. duobus. Sed arg. contra in eod. tit. l. cum filius. §. hæres.

Die Fm Dyn. qd ibi debitum nõ erat extinctum, sed erat in alium speciem obligationis translatum: hic vero erat omnimo extinctum. Bar.

Soluerit. Scilicet vir qui ante, vel etiam post eandem eidem legauit.

Æstimata. Mancipia dico. Acc.

Dotis legatum. Simpliciter relictũ: vt lego tibi dotem tuam: secus si centum pro mancipijs: vt ĵ. eodẽ. l. vir vxori.

a Liberationem. Quia de ea tantum sensisse videtur.

b Nam & si qs. Quasi d. si non valet vbi magis videtur valere, q̃a quantitas exprimitur, multo minus valet

let in casibus superioribus, vbi quãtitas nullo modo exprimitur.

a Deberi constat. imo contra: vt C. de fal. cau. adiect. leg. l. si non designata. Solu distingue an quantitas ex primatur vt corpus: vt hic, & §. de lega. 1. l. planè. §. sed hoc ita. & tunc non debetur quantitas, vt hic: sicuti nec corpus ignotum debetur: vt §. de leg. 2. l. Lucius. §. quisquis. nam siue dixi, quæ in arca habeo, siue quæ apud me deposita sunt, ea tibi lego quodãmodo videor dubitare, sit penes me, an nõ: & sic est corpus ignotum in ea demonstratione: aut vt quantitas in genere certa: & tũc falsa demonstratio non nocet, sicut nec in corpore certo: vt ibi. & ĵ de liber. lega. l. legaui. & §. de le. 1. l. h seruus legatus. §. qui quinquc. & l. sed & si certos. & l. si sic. & infra eod. l. cum scripũ. quæ sunt similiter cõtra. licet eĩ dicam: centum quæ in dotem habui: vel quæ ad me pueneruntpro constanti pono sic esse: & ita valet: vt dictũ est. Alij vt Rom. dicunt hic eum errasse. & hoc probari debet: aliàs in dubio præsumebaẽ quod magis animo designandi quantitatem, quàm ad certorum nũmorum corpus se retulit: & sic valeret legatum non obstante falsa demõstratione: licet nulla deposita sũt. vt dicta l. Lucius §. quisquis in princ. & infra de cõd. & demonstra. l. demonstratie. & l. cũ tale. §. falsa. & C. de fal. cau. l. r. item facit §. de contrah. emp. l. hęc vendi tio. §. pen.

P. F. additur.

b Si quis. nullo errore lapsus.

c Omnimodo. Etiam si aliunde obuenit.

d Demonstratæ. Scilicet ad plus demonstrandũ, qua si dicat, satis apparet eum voluisse deberi per hęc verba, is enim & cætera, & non oportet, quod adiiciat plus Et not. quod manifesta non indigent demõstratione, vel probatione. sic supra qui falsidar. cogan. l. si vero. §. qui pro rei. & facit ĵ. de cond. & demon. l. quibus diebus §. qui dotale. & l. cum tale. §. falsa & no. §. proxi. §. Acc.

Manifesta, pbatione non indigent.

Sed locer. CASVS. Titius habens filium, habẽtem vxorem, cuius dotem ipse Titius receperat, dictæ suæ nurui dictam dotem legauit: & decessit instituto sibi hærede dicto filio, & alijs. modo quæritur, nunquid valeat dictum legatum? & distinguitur, aut noluit prælegare ius actionis de dote, vt scilicet actionẽ de dote intentet nurus contra maritũ: aut noluit eam recipere dotalem pecuniam pro se, & marito ab hæredibus suis testatoris. Primo casu non valet legatũ, iõ quia adhuc nupta est. q Secũdo valet. Sed pone in hoc secundo casu, q̃ ipsa nurus recepit dotem ab hæredibus: nunquid maritus poterit petere ab hæredibus, p̃dictis dotem iterũ? Et dicitur q̃ sic, vnde cautè hæredes socceri facient, si nuru agente ex testamento ad dotem contra, eos petant sibi per eam caueri, quòd defendet eos aduersus viuum suum: & ipsa aliter nõ cõsequitur dotẽ, nisi caueat eis, sed & si maritus eĩ p

agat pro dote contra hæredes testatoris, ipsi nõ aliter soluet ei dotem, nisi caueat eis de defendẽdo eos aduersus vxorẽ suam volentem postea agere ex testamẽto. Sed pone econtra, quod dictus Titius legauit dotẽ prædictam dicto suo filio, & cum exhæredauit, nunquid solut. matri. etiã poterit nurus petere à viro suo dictam dotem? Et dicitur q̃ non, nec etiam constante matrimonio: poterit tamen petere ab hęredibus socceri: & cum consecuta fuerit ab hæredibus dotem, legatum mariti sui de dicta dote extinguit, ideo, quia nihil est iã de dote, quod marito præstari possit. & h. d. vsque ad versiculum, verunta men ipsum &c. & ĩ versic. idem Iulian. quærit si dotem &c. in alio aũt vers. uerunt amen &c. dicit, quod filius potest petere dictam dotẽ, antequam vxor sua petat ex causa legati ab hæredibus patris sui. sed dicti hæredes non tenentur aliter ei dare, quã si eis caueritse eos de

In P. Fl. θεμελιῶν est capitis ſcc. qđ incipit. Celſus li. 20. Digeſt. ſcribit, Si ſocer nurui &c.

II.

I socer nurui dotẽ prælegauit, si quidem ius actionis de dote voluerit prælegare, nullius momenti esse legatũ, quippe nupta est. a Sed si voluit eam recipere dotalem pecuniam, vti le (inquit) erit legatum.

b Si tamen hæc dotem receperit, nihilo minus maritus dotis persecutionem habebit, siue hæres institutus est, familiæ ercisciundæ iudicio, siue non, vtili actione. c Ego puto, quoniam non hoc voluit socer, vt bis dotem hæres præstaret, & mulierem agentem ex testamẽto cauere debere

fensurum aduersus vxorem suam agere cõtra eos postea volentem nam quamuis hæredes soluerint marito: nihilo minus competit contra eos actio mulieri: & in hoc est differentia inter dictum maritum, cui dos vxoris suę prælegata est in testamento patris sui, & ordinium libertum, cui peculium legatum est. nãque ipse libertus potest conueniri de peculio: hęres autẽ illius qui legauit ei peculium, non potest conueniri de peculio, q̃a ipse hęres desijt habere penes se peculiũ. as, vt dictũ est, dotis actio nihilo minus competit mulieri contra hęredes socceri, quamuis hęredes socceri dotem habere desierint, eo quod soluerunt marito. h. d. vsq; ad §. idem quærit si dos. Viu.

a Si socer. Aliàs s. aliàs. § Celsus.

b Actionis. Scilicet vt actionem ex stipulatu p̃ dote intenderet contra maritum.

c Nupta est. Bona ratio: vt C. si dos constan. matr. l. r.

d Legatum. Et ideo contra maritum nõ aget tũc: sed contra socceri hæredes, vt §. fol. matri. l. ti constante. §. 1. & l. ii marito. §. cũ patri. Azo. sed donatio cã mortis constante matrimonio non valet: vt §. de donat. inter vir. & vxor. l. mortis. in princ. quæ est contra. Sed illa magis accedit donationi inter viuos, quæ non valet, quàm legato. ad quod est §. de donatio. inter virum & vxorem. l. cum hic status. §. oratio, & econtra legatum dotis magis alij legato, quam donationi accedit.

e Si tamen hæc s. nurus.

f Iudicio. Sed si non habuit cohęredes, nec est socceri hęreditas adita, nunquid nurus põt inrẽdere hypothecariam etiam constante matrimonio de personali cõstat vt diximus ĵ. co. l. pater. & l. antepe. sed subuenitur ei ex generali regula: vt §. de iu. dot. l. si is §. 1.

g Vtili actione. Id est, vtili iudicio fami. erciscun. vel actione in factum: vt notatur §. fam. erciſc. l. si filia. & l. si maritus. Acc.

h Vt bis. Ad quod est §. de le. 1. l. huiusmodi §. cũ pater. & de iure do. l. cum pater. & de rei vxo. act. §. scien

dum. Item videtur contra hui l. j. de leg. præ. l. sed & si. § nutui. sed nō ob. vt dicit seq. § illius l. § sed & cū.

a Defensum iri. Facit s fam erect l. si filia. in princ. & § j. & §. pen. & supra de cond. indebi. l. frater à fratre. & j. eo. l. pater. Acc.

b Per contrarium. Nam. s. nutui. hic filio legat. & facit j. eo. l. pater. in princ.

c Non posse. Scilicet vxorem nisi in subsidium: vt j. eo. l. pater. in fin.

d Eum. Filium exhæredatum.

Orcinum. Cui directo libertas à testatore relinquitur: vt Institu. de sing. reb. per fideicōm. s. reli. l. libertas.

Posse conueniri. Imo videtur econtra ipsum nō posse sed hæredem posse: vt C. an ser. ex suo fact. l. 2. Sol. fm Ro. non conuenitur Orcinus libertus: sed hæres ab initio vt ibi: sed inspecto exitu conuenitur Orcinus, & non hæres: vt hic. nā hęres conuētus de peculio cōuictus, & exactus recuperat à liberto, & sic per mediū libertus conuenitur: vt aliàs C. de vsu rei iu. d. l. fi. fi nec in pl' tenetur quā a liber to recuperare pōt. vnde liberatur cedē do actiones: vt s. de pec. l. quod debetur in fi. & ad hanc mēt applicabat hāc literam. Alij dicunt teneri libertum in subsidium. quia hæres non est soluendo. Tu dic cp hic est directa libertas relicta: ibi: per fideicōmissum: q.d' pater: quia dicit orcinus: vt Instit. de sing. reb. per fideic. rel. § libertas. sed quæ est diuersitatis ratio, not in l. cōtraria. Et eodem modo resp. ad l. de pec. leg. l. si seruo. manumiss. & s. quādo. actio de pecu. est. ad. l. i §. item hæres. & s. de tribu. l. quod in hæredem. § si seruo. nā in prædictis legibus per fideicommissum fuit relicta libertas. Prima enim solut non placet. quia sic non esset aliud in orcino liberto, quam in eo cui est dos prælegata: quia & ibi conuenitur hæres ab initio. sed recuperat à filio: at hic vult esse differentiā, & facit j. de pecu. leg. l. at cum hæres.

Contius aūt scribit p ch, qđ, teste Proboგrāmatico, olim orch' scriberetur.

e Se habere. Sine dolo.

f Mulieri. Sol. ma quam solutionem cogitur maritus habere ratam quasi suo creditori datam: vt s. de neg. gest. l. si liber. & supra de iur. do. l. cum pater. in fi. & j. de excep. do. l. si opera. & j. de bono. libe. l. libertus qui sub § 1. vel si hoc nō placet: dic nomine mulieris hūc dotem marito legata mad quod s. de leg. j. l. seruo legato. § 1. & C de do. pro. l. si p te. & eodē modo resp. j. eo. l pater, secundo respondeo.

ADD. Intellige istam glo. secundum Bart. hic quod matrimonium fuit postea solutum inter vxorē, defensum iri hæredem aduersus maritum, ergo & maritus idem cauere debebit aduersus mulierē defensum iri, si prior agat.

Contra filium exheredatū non potest agere vxor pro dote, sed ipse filius agit contra hæredes in fructus præstita cautione de indemnitate.

Per contrarium apud Iulianum lib. xxxvij. Quęritur, si socer filio suo ex hæredato dotem nurus legasset. Et ait, agi quidem cum marito exhæredato de dote non posse, verumtamen ipsum dotem persecuturum ex cā legati. sed non aliàs eum legatum consecuturum, quàm si cauerit, hæredes aduersus mulierem defensum iri: & differentiam facit inter eum, cui dos prælegata est, & Orcinum libertum, cui peculium legatum est. Namque eum de peculio posse conueniri ait: hæredem nō posse: quia desierit peculium penes se habere. at dotis actio nihilo minus competit, & si dotem desierit habere. Idem Iulianus quærit: si dotem marito prælegauerit socer, an dote soluta mulieri, legatū marito extinguatur? Et dicit extingui: quia nihil esset iam, quod marito posset præstari. Item quærit, si dos alij legata esset, eamq; rogatus sit is mulieri restituere: an lex Falcidia in legato locum haberet. Et dicit habere. sed quod minus sit in fideicommisso, mulierem dotis actione consecuturam. Ego quæro, an commoda repræsentationis in hoc legato sic obseruentur, atque si dos ipsi mulieri fuisset prælegata? Et puto habere. Idem Iulianus quærit, si mulieri dos sit prælegata. eaque sit rogata dotem restituere, an Falcidia locum habeat? Et negat habere: quoniam fideicommissum quoque negat valere. Quod si præterea quid vxori legatum sit purè, putat è residuo fideicōmissum præstari. quod vtique habita ratione Falcidiæ mulieri præstabitur. Sed & marito ex parte hærede instituto a socero dote præ legata, legatum dotis Falcidiam passurum, videlicet quia adhuc constante matrimonio indebita dos videatur prælegata; verum quod Falcidia reciderit, in familiæ erciscundæ iudicio maritum præcepturum, quemadmodum dotem totam præciperet, si non esset prælegata. Mela scribit, si fundus in dote fuerit, & specialiter sit legatus, mox generaliter dos prælegata, non

g Præstari. Vltra commodum repræsentationis vt j. l. proxi. hoc enim commodum erat vir habiturus propter legatum. si socer nurui dotem non restituisset.

¶ Itē quęrit si dos, Institui mihi hæredem Titium, & dotem vxoris meæ legaui Sēpronio: & eundem Sempronium rogaui, vt restitueret dictam dotem dictæ meæ vxori. & postea decessi: nunc Titus cū grauauerim hæreditatem meam alius etiam legatis vult detrahere ād dicta dote Falcidiam. quæritur nūqd possit? Et dicitur quod sic, & mulier nō cōsequetur à legatario nisi illud, qđ recepit ille legatarius ab hærede, & cp minus est in fideicommisso restituto mulieri per legatarium prædictū, consequet mulier ab hærede p actionem de dote. Sed nunquid dictus hæres poterit detrahere Falcidiam dicto legatario de commodo repræsentationis dictæ dotis sicut posset detrahere mulieri si mulieri esset dos legata? & dicitur quod sic. & ita mulier in hoc casu non recuperabit ab hærede prędicto illud, quod hæres detrahit nomine Falcidię p cōmodo repræsētationis dotis, quamuis in superiori casu recuperet, vt dictum est. Viui.

h Is, nō e in P. Flor

i Mariti. Id est, marito relictum.

k Et dicit habere. Vt j. ad legem Fal. l. cum dotem. cōtra. Sol illa finem, hæc medios respicit circuitus, qui tandem parum, aut nil profunt. R. vel hic fuit dos æstimata, ibi non. vel vt ibi.

l Consecuturam. Cū in medij temporis commodo Falc. nocere non debeat fm Ro. imo nocet: vt j. ad le. Fal. l. 1 § si quis & l. cum dotem & l. si vsufr. §. j. dic ergo consecutura ab hæredibus, & sic Fal. inspecto exitu non prodest, nisi in commodo repræsentationis, vt dixi.

m Ego quæro Quoniam in superioribus parum, aut nihil Falc. profuisse videtur. H.

n Sic obseruentur. Quantū ad Falc. repræsentationē R. Quid ergo tunc seruatur? Resp. secundum quosdā non habet locum Fal. sed totam dotem soluet statim vt j. ad l. Fal. l. si vsus fructus. §. 1. sic ergo & cp retinuit hæres à legatario, in solidum dabit mulieri annua, bima, trima die. tu dic Falc. habere locum in cōmodo repręsentationis: vt j. ad l. Falcid. l. 1. §. si quis vt ecce dos est

dos est. 60. legat vir eam mulieri. certè statim debet habere, quę aliàs nō haberet nisi annua bima, trima die. commodum ergo medij temporis potest valere 20 certē de his 20. detrahitur quarta, scilicet quinque, q̄ retinet hęres libere, sic & in nostro casu dabit mulieri, qđ detraxit legatario vt 5. tantum libere retineat vir: vt hic, & j. ad legē Fal. l. cum dotem. in fin. nec obst. d. l. si vsus fructus. quia de dote legata non detrahitur, sed tantū de commodo repræsētationis.

¶ Idē Iulianus quærit. Ego recepi dotem pro vxore filij mei Titij, & postea feci testamentum, & dictæ meæ nurui dotem prælegaui: & rogaui eam quod restitueret dictā dotem Sempronio, & vltra dodrantem multa alia legata reliqui, ita quod habeat locum Falcidia in hæreditate mea. nunquid poterit hæres meus detrahere Falcidiam dictæ meæ nurui? Et dicitur cp non: nec tenetur: p sa dictam dotem dicto Sempronio ex fideicommisso restituere: quia ego legaui ei illud, quod tuum erat, & nihil de meo: si autem prater dotem legaui ei centum, in eo casu hæres meus detrahet ei Falcidiam de dictis centum, & superfluum de dictis centū dabit mulier fideicommissario pro fideicommisso dotis, sed si dictum meum filium hæredem instituit cum quibusdam alijs, & dotem nurui meę prælegaui (vt dictum est) nunquid hæredes mei detrahent Falcidiam de commodo repræsentationis dotis? Et dicitur cp sic. repræsentatur enim dos mulieri, cum hæredes ei eam soluunt ex legato, quę dos si nō esset ei legata, nō debebat ei solui. eo quod indebita erat quantum ad eā, ideo quia adhuc constabat matrimonium inter eam, & filium meum prædictum. dictā tamen Falcidiam, quam cohęredes filij mei extraxerūt de prælegato dotis, habebit filius meus ante partem, cum intentabitur iudicium fam. erciscund. inter eum, & dictos suos cohęredes. sicut totam dotem haberet ante partem, si nō prælegassem eam vxori suæ. Viu.

a Locum habeat. s. ad damnum fideicommissarij.

b Negauit valere. Et sic nō potest ei nocere Falcidia, & hoc est verum, nisi in commodo repræsentationis, in quo tenet legatum, & fideicommiss. vt j. l. proxi. & sic ēt Falc. detrahitur vxori, & per consequens fideic. de hoc commodo repræsentationis: vt no. s. prox. §. & facit ad hoc quod non valeat fideicom. supra de leg. 3 l. cum quis. in prin. & l. 3. in prin. & §. si rem. & s. de leg. 2. l. cum pater. §. Titio.

c Purè. Alias est liberè. Azo. & secundum hoc dicunt cp non fuerit grauatus restituere illud. Et quod subijcit de fideicomm. ab vxore præstari, dicunt ex voluntate: quia non illud, sed dotem solum rogatus fuit restituere, secundum R. Sed secū dum hoc quare dicere tur fideicom. dic ergo cp & de hoc fuit rogata: & sic ex necessitate præstet. & nō habeas purè. vel si habeas ex pone, id est, non in diem, vel sub conditione.

Quod. Scilicet residuū, id est, legatum extra dotem.

A socero. Mulieris, qui & pater erat mariti.

Prælegata. Eidem marito.

Indebita. Scilicet nurui. viro. n. debita est. cum penes ipsum maneat onus matrimonij: vt s. famil. ercis. l. si filia. §. 1. & l. si maritus. & j. de leg. præstand. l. sed & si §. si nurui. & §. sed & cum.

Præcepturum. Scilicet statim, & omnino, cum hic de cō modo repræsentationis nil sit: vt j. e. l. pater. quæ lex bene facit ad hoc qđ hic dicitur.

¶ Mela scribit. Vxor mea dedit mihi in dotem fundum Titianum, & ego postea ei legaui eum, & ei post ea generaliter legaui dotem suam. certè non poterit petere ab hæredib. meis nisi semel fundum prædictum, sed & si dictum fundum dotalem, quem legaui vxori meę, vt dictum est, locaueram Seio vsque ad certum tempus: non aliter consequetur dicta mea vxor dictum fundum ab hæredibus meis, quam si cauerit eis se passuram colonum prędictum frui: dummodo ipsa percipiat pēsiones dicti fundi. Viu.

In dote. Etiam inæstimatus: & valebit etiam legatū propter commodū repręsentationis: sed hodie statim reddi debet: vnde non valet legatū secūdū quosdam. Tu dic etiam olim non valere in re immobili: vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. cū autē. & §. exactio. & Instit. §. si quis debitori. hic enim fuerat æstimatus. Acc.

Sed semel. Sic s. de leg. 2. l. Mæuius. in pri. & s. de leg. 1. l. plane. §. j. & j. de verb. obl. l. qui bis. & supra de iure dot l. cum pater. Acc.

Consequi. Imo videtur quòd poterit eum deijcere: vt s. de leg. 1. l. nihil. §. fi. & s. de vsuf. l. arbores. §. j. & s. loc. & cōdu. l. qui fundum. quę sunt contra. Sol. specialē in dote: vt hic, & s. sol. mat. l. si filio. §. fi. Vel dic, qđ & hic eum deiecerat: ideo cauet hæredi: vt & hic, & d. l. si filio. deiectus ergo colonus agit contra hæredē. & hæres aget ex cautione & sic facit s. quādo act. de pe. est an. l. j. §. itē si hæres. & sup. loc. l. si merces. §. 1.

Vm quis. Vxori meæ legaui dotē suam, quę erat centum: & rogaui eam, quòd daret 2c. Titio. certè ex ipsa dote non dabit mulier Titio 20. sed quatenus lucrū sentit ex cōmodo, repręsentationis dotis. & idem est si ego fecerā in dote necessarias expensas, quę quidem ipso iure dotē minuūt. nā nō solum

III.

VM quis vxori suæ dotem relegauit, fideique commissum ab ea reliquit: hoc fidei

solum ex repræsentatione prædicta debit mulier Titio xx vt dictum est, sed etiam ex dictis expēsis. et enim legatarij quantū ad dictas expēsas & de meo videor ei dotē præstegisse. & si non legaui ei dotē. sed legati ei vnum fundū loco dotis, adhuc videor ei dotē prælegasse, & tenebitur mulier prædicta re dicta xx. Titio de commodo repræsentationis, & de expensis prædictis, & idem est, si non dixi expresse, quod legabam ei fundū pro dote, sed hoc in animo gerebam. de dote autem nihil tenetur dare Titio fideicommissario.

Aliàs quam. Quid ergo si eā instituī hæredem, & rogaui eam, quòd restitueret hereditatem dicto Titio? certè id demū ei restituet, quod quantitatē dotis excedit. vnde idē est in eo, quod excedit quod est in dicto cōmodo repræsētationis. Item quid si recepi dotē à nuru mea, & postea filium meū hæredem instituī, & eū rogaui & restitueret Titio quicquid ad eum filium ex hæreditate mea peruenisset, & post ea per mortem vxoris suæ meæ nurus lucratus est dotem? nūquid restituet Titio, quod ex ea dicta dote à me percepit? Et dicitur quod nō: quia non est lucratus illam dotem ex meo iudicio, sed causa matrimonij. ¶ Mulier dotem. Vxor mea quæ promiserat mihi nomine dotis quadringēta, dedit mihi, & ducentis fundum Titianū, & Seianū: & pro alijs cc. dedit mihi nomina duorum suorum debitorum qui debebāt ei cc. postea ego decedēs legaui ei pro dote sua dictos duos fundos, & etiam alios duos, qui valebant ccc. & commisi fidei eius, vt quicquid ad eam peueniret ex hæreditate mea, restitueret Seio cum ipsi moreretur. & decessi: postea decessit dicta mea vxor, quæritur quā tum debebat dare dicto Seio nomine fideicommissi? & certè illud solum quod peruenit ad eam deducta quantitate dotis. vt pote, si quod lucrum habet, propter repræsentationem dotis: item etiam illud super fluū de dote tenetur restituere dicto Seio cum fructibus. & h. d. Viu.

commissum ex commodo, quod ex relegatione mulier sensit, æstimabitur. & ita Celsus quoque libro vigesimo Digestor. scripsit. Quod si necessariæ fuerunt impensæ, quæ ipso iure dotem minuunt: amplius dici potest, si tāta quātitas dotis, quanta maritus accepit ei relegata sit: oportere dici etiam eam quantitatem posse fideicommisso erogari, quæ ipso iure dotem minuit; esse enim mulierem legatariam nemo est, qui dubitet. Sed & si non dos, sed pro dote aliquid vxori fuerit legatum: adhuc quasi dos relegata accipitur. Hoc amplius Iulianus scripsit, & si non fuerit adiectum pro dote esse legatum. hoc tamen animo relictum, adhuc eius esse conditionis. vxor igitur si rogetur vel dotem, vel quod pro dote legatum est, vel quod in vicem dotis sibi adscriptum est, restituere non cogetur, nisi eatenus, quatenus diximus restituere, & ideo hæres instituta, rogataque hæreditatis quantitatem restituere, id demum restituet, quod quantitatem dotis excedit, idque quod ex repræsentationis commodo sentit. Nam & si quis cùm a nuru dotem accepisset, filium suum hęredem instituerit, eumque rogauerit, quicquid ad eum ex hæreditate perueniisset restituere, mox vxoris morte dotem fuerit lucratus, id non restituet, quod ex dote percepit: quia matrimonij causa id lucratus est, non ex patris iudicio. Mulier dotem promisit quadringentorum, & dedit fundos duos in ducenta, præter ea nomina debitorum in reliqua ducenta, mox maritus eius decedens pro dote fundos ei duos, non eos, quos in dotem acceperat, reliquit. & præterea duos illos dotales, quos æstimatos acceperat, reliquit, fideique eius commisit, ut quicquid ad se ex hæreditate eius peruenisset, id restitueret Seio, cum moreretur. Quærebatur, quantum esset in fideicommisso muliere debita? Dicebam hanc vxorem quæ rogata esset, quicquid ad se peruenerit ex testamento restituere, in

supra de lega. 2. l. Imperator. §. 1. & sup. de le. j. l. plenè. §. fi. & j. ea. l. §. fi.

Minuunt. Quia fundus, & pecunia est in dote. & in fundo impensa facta: vt supra de impen. l. quod dicit.

Amplius. Facias punctum minuunt, & dic amplius quam supra. dixit enim fideicommissum esse in commodo tātū: nunc dicit plus si tanta &c.

Si tanta. Alias si tota.

Relegata. Hoc addictum, id est, sine diminutione expēsarum. vel fuit nominatim ipsa quantitas dotis prælegata, si alias aliud esset. l. no. s. eo. l. 1. §. impensæ.

Legatariam. Scilicet puram. & in duobus. scilicet in commodo repræsentationis, & impensarum remissione: & ideo potest fideicommitti. & sic dic s. de legat. secundo, & secundum principium & §. 1.

Accepit. Scilicet vt commodum repræsentationis sit in legato.

Hoc tamen animo. Quod enim primitus per additionem de alienatio. levatur per hoc protestor quod voluerit alterum esse cōtentum. et C. de iei vxo. act. §. primum magis.

Conditionis. Scilicet vt possit grauari in eo solo, quod plus sit in legato, quam in actione dotis. Acc.

Sibi. Scilicet vxori.

Adscriptum. Scilicet a viro.

Diximus. Scilicet quod plus est in legato quā in actione dotis.

Idque. Quasi dicat, & id restituit, scilicet per fideicom. quod habet ex commodo repræsentationis.

Lucratus. Vel ex pacto, vel vxoris iudicio.

Percepit. Scilicet familiæ ercis. forsan iudicio, quasi præceptionis iure magis quam eius titulo inspecto: vt infra, de fideiussl. tutor. R. & ad idem C. ad Maced. l. 3. & infra, de donationi. l. qui id quod. & conſonat prædictis infra, ad Trebe. l. cum hæres. & l. deductis. & infra, ad legem falcidiam l. si dos. & infrà, de legatis prædan. l. virilis. §. pen. & fi. & intra, de auro, & argen. leg. l. qui vxori. in prin.

In ducēta, æstimatos: vt j. dicit nomine ducētorū

Recepisse. Sunt enim diuersa accipere, & recipere. & s. depositi. l. 1. §. eleganter. in fi. Sed arg. contra s. de le ga. 2. l. cum quidam.

Potuit. Vt s. ea. l. in prin.

Cogetur. Nō lucratur ergo legataria fructus medij temporis. & sic est contra, s. de leg. 3. l. quod his verbis. Solu. hic speciale coniectura voluntatis: ex eo enim quod legabat, p debito dotis: quasi quędam taxatio est, ut quicquid vltra habeat, reddat, sic & s. de vsur. l. in fideicōmiss. §. cum Pollidius. nā & ibi fundus retinendus quādam taxationem facit, ut residuum cum fructibus reddat. ut ibi dicitur. Item & si legatur minus, & rogetur restituere pl' post tempus, distinguitur quātitas pro quātitate: & sic fructus medii tēporis computantur vt valeat fideicom. secus si species: vt s. de lega. 2. l. Imperator. §. 1. & l. cū pl. §. Titio.

Dotem cum fructibus suis. Id est, quantum dos facit cum suis fructibus. & facit j. de aur. & arg. l. qui vxori. & supra l. prox. cū suis concor.

Vi ita. Cap. VS. Titiæ vxori meæ ita legaui: Titiæ amplius quam dotem tuam aureos centum det hæres meus. certè non solum centum aureos. sed etiam dotem videor ei legasse. Sed quid si post dicta legata ita dixi, uolo, quòd legata soluat hæres meus usq. ad mensem: certe ista prorogatio solutionis non pertinēt ad legatum dotis, sed ad alia legata tantum: dos ergo soluetur incontinenti, & alia legata post mensem numerandum a morte mea, & est rō, quia actio de dote habet suum diem, quo debeat solui dos mulieris soluto matrimonio, scilicet quia dēt solui post annum quādo nō est legata. unde prorogatio legatorum nō dēt pertinere ad dotem, cum ad præsentia tantum legata debeat pertinere: ut sup. de leg. 1. l. talis scriptura. & hoc dicit cum l. seq.

Tot. Puta decē, sic uidetur huic. l. contra. sup. de le. 1. l. si seruus. §. si ita scriptū esset. Sol. ut ibi, uel ut dixi su. de le 3. l. si sic. & l. ii pure quæ concor. uel hic dixit amplius quā dotē decem aureorū. secus si dixerit, amplius decem aureis, & omisit quam dotem. Acc.

Vm vulgari. Puta, ego testator, qui legaueram vxori meæ dotem, ficdixi. Cuicunque aliqua legaui potē decem ann. dari uolo. Vel ita quibus legatis dies appositus non est, post annos decem dari uolo ea esse conditione, ut id demum restituere rogetur, quod deducta dotis quantitate ad eam peruenisset. Dotem enim recepisse eā magis, quā accepisse saluo eo, quod ex commodo repræsentationis ab ea fideicommissi potuit, Proinde id quidem, quod pro dote maritus ei reliquit, nō cogetur restituere: nisi plus sit in eo, quā in quantitate dotis. Residuum verò, quòd præterea illi relictum est, cum fructibus cogetur restituere. Habebit igitur præcipuam dotem cū fructibus suis. id uero quod extrinsecus ei relictum est, cū fructibus qui ad eam peruenerint, restituet.

IIII.

Vi ita legat vxori suę Titiæ amplius quā dotem, aureos tot hæres meus dare damnas esto: manifestum est dotē quoque legasse.

V.

Relegat se.

Vm vulgari modo dies legatorum proferuntur, nihil eam rē ad dotis prælegationem pertinere ait: quia diē suum habeat.

Propter utiles impensas in dotem aut donationes in uxorem factas, hæres non potest differre solutionem dotis prælegatæ uxori a marito. Bar.

VI.

Dote prelegata, nō est audiendus hæres, si uelit ob donationes in mulierem factas solutionem differre uel ob impensas alias, quàm quæ ipso iure dotem minuunt. aliud est enim minorem esse factam dotem, quod per necessarias impensas accidit aliud pignoris nomine retineri dotem ab ea, quę in uicem mulierem prestare æquum est.

Si legatur aliquid pro dote adiecta certa quantitate, siue dos fuerit nulla, siue minor, tenet legatum.

VII.

Dote prelegata. Id est, legata. de hoc dic, vt no. in ti. Solutionem Scilicet dotis.

Alias. Scilicet vtiles in res dotales factas: vel etiam in alia re vxoris, pro quibus agitur mā. lati, vel ne. ge. vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. fed nec ob impēsas. Ac.

Minuūt. Quod est in necessariis, sed tamē quando quæ etiam illę dotem non minuūt, nec legatū, vt s. e. l. cum quis. in prin. & in alio casu qui ponitur s. de le. 2. l. Męuio. §. non, qui videtur contra.

Pro sol huius contrarii intellige hāc gl. quando legauit dotē simpliciter: secus si legauit quicquid ad eum peruenit: quia tunc non deduceret impensas necessarias, vt s. eo. l 3 Bar.

Pignoris. Quod hic nullum est.

Dotem. Scilicet velle, quod fieri non debet: vt C. de rei vxor. act §. taceat. & C. commo. l. fi. & s. hac l. & facit s. eo. l. 1. in prin. & §. 1. & l. cum quis.

Dic secus in gestis affectione paterna. nā 1. haberēt locum hæ actiones mand. l. is qui, & ibi ad longū dom. Bar. s. de neg. gest.

CVm scriptum. Cum habuissem 40. in dote ab vxore mea, ita scripsi in testamẽto meo, quæ pecunia propter vxorem meam ad me peruenit, quinquaginta tãtundẽ pro dote hęres meus dato, cer te debentur dictæ vxori meæ quinquaginta. Quid si nullam dotẽ ab ea habui, & ita ei legaui, quanta pecunia dotis nomine ab vxore mea ad me peruenit, & reliqua, pro ea quinquaginta hęres dato. & decessi. certè debẽtur vxori quinquaginta: nã & si legaui alicui seruũ qui iam mortuus est, aut pro eo 100. debentur 100. legatario. Viu.

a Quæ pecunia. Id est, quæcunque pecunia. Acc.

b Tantundem. Aliàs rantum: aliàs tãtundem. & tunc pũcta post quinquaginta.

c Proposita Id est, dicta.

d Adiecta sit. Scilicet in testamento.

e Nullam. In superiori casu aliqua erat sed minor.

f Et reliqua. Scilicet peruenit ad me. Acc.

g Item. Alias idem.

h Auditores. Id est discipuli.

i Sed pro dote. Id est, sub dotis similatione. R. & facit C. de fal. causa adie. leg. 2. & 3. & ff. & ſ. de leg. 1. l. ſi fic. §. 1. & j. de lib. leg. l. legaui. & sup de legat 2. l. cũ quidam. & l. Lucius. §. quisquis & Inst de leg. § contrario. Sed contra supra e l. 1. § adeo in fi. §. Sci. vt plene no. ibi. Item facit j eo. ti l. vir vxori.

ADD. Ad §. adeo. dic q ibi fuit relicta dos non adiecta certa quãtitate: hic vero fuit expressa certa quantitas secundum Bar.

PAter. Ista lex videtur aliquantulum intricata, sed in veritate non est. Primo ponit vnum dictũ vulgare. Secundo circa illud formatur septem quæstiones p ordinem. Secunda ibi, Sed si priusquam. Tertia ibi, Quod si ratum. Quarta ibi, Quod si totã. Quinta ibi, Sed si priusquam. Sexta ibi, si fortè. Septima ibi. Quid ergo. Bar. Ab vxore filii mei accepi c. noie dotis, & postea feci testamentum, & exhaeredaui dictum meum filium, & alios mihi hæredes instituì: & legaui dicto meo filio dictã dotẽ, & decessi. petit nũc dotem dictus meus filius. certe obstat ei doli exceptio donec caueat hæredibus de indemnitate propter dãnum, quod posset eis contingere soluto matrimonio inter dictum meum filium, & dictam suã vxorem, posset enim ipsa ab eis petere tunc dotẽ Sed quid si hęredes soluerunt dictę mulieri dotem, priusquam dictus meus filius eam ab eis peteret? certe nõ poterit filius amplius eam petere. Sed quid si eis cauit de dicta indemnitate: & ipsi soluerunt ei dotẽ, detracta tñ inde Falcidia, eo quod in haereditate nimijs legatis grauata hęat locum Falcidia & dicta mulier habuit postea ratam dictam solutionem? certè propter eã quantitatem, quam hęredes reuuerũt nomine Falcidię, vtilis actio dotis dabitur eidem mulieri soluto matrimonio inter se, & dictũ filiũ, si autẽ mulier non habet rãtã dictam solutionẽ marito suo factam. imo soluto matrimonio vult agere contra hęredes ad dotem: debebit vir defendere hęredes sicut eis promisit cum ipsi soluerunt ei dotem, sed si totã litem, quam mouebat mulier hęredibus prędictis, subierit vir solus, & nõ caueri t de iu. sol. & succubuerit: actio iudicati dabitur mulieri contra hęredes pro dicta quantitate, quæ iure Falcidiæ detracta viro per hæredes, petenda est per mulierẽ. nam si cautum esset per dictum maritũ de iudicato soluendo, ex illa cautione ageret mulier contra eumde iuꝑfluo autem dotis, quod habuit maritus ab hęredibus, credo qd teneatur hoc casu maritus actione iudicati. & hoc vsque hinc. Sed si priusquã &c. vbi dicitur. Pone q dicta mulier diuerut a uiro, antequã legatũ dotis viro soluerint hęredes: certe ipsa non potest secundũ hæc iura repetere dotem ab hęredib. nisi annua, bima, trima die. Est autem eius ratio quia statim potest petere dictam dotem. Et est ratio quare statim potest petere: quia tunc demum respondum est si soluat dotem eidem prędicti s diebus. quibus nunc est soluti debet, quãdo pro parte filius hæres extitit. pars, & ad præceptionem dotis soluto matrimonio post quam hæres extitit, admittus est. ita nostro autem casu fuit fraudulenter. fuit exhęredatus filius. ergo actio sua non differtur, vt dictum est: & hoc vsque illuc, si forte &c. vbi dicit, Pone quod hęredes soluerunt dotem prędicto filio meo exhęredato a me: & per errorem non fecerunt sibi cauere per dictum filium de defendendo eos aduersus mulierem: nũquid potuit ab eo repetere dictã dotem quasi indebitam? Et dicitur quod non. necessitas præstanda prædictæ cautionis hęredibus per filium moratur solutionẽ dotis prædicto filio legitimo. non autem facit indebitũ illud, quod fuit debitum ipsi filio, id est, ipsam dotem ei legatã, & hoc de iure dicitur, de equitate autem subueniri debet dictis hęredibus, scilicet vt si mulier agit cõtra eos soluendo existentes, & dotẽ ab eis exigat, possint ipsi agere contra viram conditione hinc causa ad repetendam dotem quã ei soluerunt ex cã legati. si aũt mulier non inueniat hæredes soluendo dabitur eidẽ mulieri vtilis actio dotis soluto matrimonio aduersus viram suum, cui mulieri dos perire non debet. & ideo datur hoc casu vtilis actio dotis mulieri cõtra virum suum: quia hæredes non fecerunt sibi cauere per vtilẽ. cum soluerũt ei dotem ex causa legati, vt dictum est, si autem interponi fecerint dictam cautionem. cederent mulieri contra maritum actionem ex stipulatu: & sic non esset ei necessaria vtilis actio dotis. Vi.

Legauit Forte vt onus dotis solus subeat, vt ſ. fam. ercii l. ſi nihil. § pen & ſ. de leg. 2. l. cum ab uno. & sic potest intelligi supra eo. l. 2. § per contrarium. & ſ. fa. ercii. l. ſi filia. § 1. qua bene concor. huic respon.

Soluto matrimonio. Id est, quem posset pati mulier agẽte soluto matrimonio, ante enim agere nõ posset vt ſ. eo. l. 2. in prin. & statim dicam.

Recu-

Recuperauerit. Agendo actione ex stipulatu ꝑ dote, quod est soluto matrimonio, vel viro ad inopiam vrgente vt C. de iure dot. l. vbi secundum R. vel dic secundum Azo constante matrimonio, & recuperauit ab hærede loceti. Sed qualiter? nunquid enim est nata iterim actio de dote? Respond. secundum Azo. non, sed de facto recuperauit, & pro eo quòd actionem non habeat, facit, quia potest ei nurui dos legari, vt ſ. eod. l. 1. 2. & 3. respõ. quod nõ posset, si actio ei cõpeteret, vt Inst. de leg. §. ex contrario. Itẽ pro eo. C. de præscr. 30. ann. l. cum notissimi. §. illud. Sed Ioan. dicit natam & hoc act. ex stipulatu. & pro eo. ſ. solu. matr. l. si constante. §. 1. Sed ibi vel solutum erat matrimonium: vt ibi not. vel agebat ex testamẽto cum esset ibi nurui dos legata: nõ actione ex stipulatu. Item pro Ioan. j. de bon. dam. l. 3. in fin. Sed expone: vt ibi, sed si velis tueri Io. dicas, quòd licet habeat act. ex stipulatu, vt ipse dicit: tamen potest ei legari: quia inefficacem habet: & hac ea dem ratione nõ curit præscriptio ante solu. matrim. Item quomodo alij soluẽdo libertatur? Respond. vt supra eod. l. 2. §. idem Iulianus quærit si dotem.

b Exhęredatum habuerit. Erat ergo solutum matrimonium. cæterum quasi aliàs sibi debitum reciperet filius, scilicet iudicio fam. ercisc. vt ſ. fam. erci. l. si filia, §. 1. cessat Fal. vt ſ. e. l. 2. §. idem Iulianus quærit si mulieri. & j. ad leg. Fal. l. 1. § si quis creditori. & ſ. de leg. j. l. si creditori. secũdũ R. sed certè & tunc si peteret act. ex testamento. patitur Fal. sed act. fam. ercisc. cõsequetur quod est detractum: vt ſ. e. l. 2. §. idem Iulianus quærit si mulieri. in fi. secundum H. & facit ea. l. §. idem Iulianus quærit si dotem. & quod ibi no.

c Ratam fecerit. Venerat igitur casus, quo ille petere poterat. R.

d Propter eam. Id est, ad eam retentam quantitatem petendam. Azo. nõ autem ad redditam quantitatem.

e Ei. Scilicet mulieri, vt eam exigat. Acc.

f Defensurum. Et ita ab hærede repeteret totã dotẽ nihil habendo ratum.

g Sed si. Aliàs & si, aliàs quod si.

h Subierit. Scilicet hæredis mandato defendendo hæredem procuratorio nomine cõtra mulierem repetẽtem dotem, vt ita habeat locum, quod de actione iudicati dicit, vt infra de re iudic. l. 4. & sup. de procurato. l. Plautius. & l. si procurator.

i Si cautum. Scilicet iudic. solui, cum defendit hęredem. si enim cautum esset, & ex illa cautione agat: tam pecuniã à marito petet. sed aliter si agat actione in factum vtili. sed secundum R. ideo dicit, si cautum non erit, quia tunc ex stipulatu etiam in hęredem forsan daretur, si in iudicio præsens firmasset personam sui procuratoris stabilendo pro eo: vt Inst. de satisd. § sed hodie. & j. iu dic. sol. l. si ad defendẽdum: sed hoc nõ placet, vt ſ. de procu. l. si procurator. in fi.

Hæredem. Defensum. sed quare non in totum? Respõ. respicit finem. quia cum maritus factus est procurator in rem suam, qa promiserat hæredi se seruaturum indẽ nem eum, ipse mulieri reddet, si ad inopiam vergat: vel retinebit loco dotis, & mulier nõ debet velle plus: si autem velit in totum agere contra hæredem defensum, potest, vt sup. de procu. l. si actor. & l. si procurator. & tunc hæres ageret ex cautione contra virum: quia mulier ratum non habet: vt ſ. proxi. respon.

Sin. no. q cautio qñ dr̃ꝑstari, intelligitur petẽti. casus ẽ c. suscitata ꝑ rest. ĩ integ. do. de Rota. 44. t. decis.

Dotem possit. Scilicet annua, bima. trima die secũdum hęc iura, hodie post annum: vt C. de rei vxor. actio. l. vnica. §. exactio.

Actio. Ex testamento. nam nec filia differret, si esset ei legata: vt supra, eo. l. j. in prin.

Quia tunc. Scilicet tantum. Acc.

Iitdem diebus. Quibus & mulieri soluì deberet. Ac.

Extitit. Repete & diuortium factũ sit, vt præmisit. si enim constat matrimonium, statim percipiet: vt ſ. e. l. 2. §. idem Iulianus quærit si dotem, & ſ. fam. ercisc. l. si filia §. 1. & l. si maritus. vbi de hoc dicit.

Ad præceptionem. Per iudicium fam. ercisc. nõ act. ex testamento: vt hic erat.

Moratur. Re integra. Acc.

Subueniri. Conditione incerti ad reponendam cautionem: vt supra, de vsufr. ea. re. l. hoc senatusconsultũ. §. 1. & supra de cond. indeb. l. si quis cũ. & j. si cui plus quam per l. Fal. l. nisi. §. fi. Alij dicunt sine causa, arg. ſ. de condic. sine causa. l. 2. & 3 quod non placet: vt no. ſ. de cond. ind. l. sed & si me. §. cum iter.

Cui. Mulieri. Acc.

Non debet. Et certè dabitur. quasi eam perceperit: vxoris nomine: & quasi sine causa sit apud eum. Acc.

Cautionem. Nam si interposuisset, non esset hic timor, cum habẽs hoc nomen hęres nõ esset nõ soluẽdo. Item no. q ex inopia alterius in alium quandoque datur actio: vt C. quando fiscus, vel pri. l penul. & facit. ſ. ad exh. l. Iulianus. §. si tibi. & ſ. de eo per quẽ fac. erit. l. fi. & de le. 1. l. planè. 2 §. 1. Acc.

Inopia alterius in aliũ qñq; dat actio.

Vir.

VIr. CASS. Vxor mea dedit mihi in dotē mancipia inæſtimata pone decē, ego poſtea feci teſtamentum, & legaui ei centum pro dote. & poſtea ante mortē meā dicta mancipia deceſſerūt ſine culpa mea, & ita nihil in dote remāſit, & poſtea deceſſi, & poſtea deceſſit dicta mea vxor, & habuit hæredem Titium. nunquid Titius poterit petere ab hæredibus meis ex cauſa legati centum? Et videtur quod non: quia cū nihil remanſerit in dote. vt dictū eſt: nihil videtur remanſiſſe i legato ꝓ dote relicto. dicitur tamen hic ꝙ petere pōt. voluntas.n. mea ſeruanda eſt, qui aliud pro dote ei legauit, & non dotem. Viu.

In mancipijs Inæſtimatis: alias nulla eſſet huius legis dubitatio.

Pecuniam. Scilicet certam. R.

Mortuis. Scilicet ſine culpa viri: & ſic in dote nihil deinceps ſit. vnde & in legato nihil forſan diceretur, perierā: quoniam non ſit hic dos pure legata, ſed pro dote aliud: vt §. de iure dot. l. plerumque & l. in rebus & ſu. e. l. 1. in prin. & §. 1. R. & etiā facit ſupra de pact. do. l. cum maritus, in prin. & §. eo. l. cum ſcriptum. in fin.

Voluntas. Qui dotem pure legare voluit, ſed aliud pro dote. vt §. dixi.

Xori meæ. Vxor mea dedit mihi in dotē fundum Cornelianum, & quoſdā alios fundos: inter quos erat vnus inæſtimatus, & multa alia æſtimata dedit mihi in dotē: poſtea, ego feci teſtamentum, & ita in eo dixi, vxori meę fundum Cornelianū, & ea quæ obtulit mihi æſtimata cum mihi nuptiſ volo reſtitui in ſpeciebus, & deceſſi. modo quæritur, nūquid prædictum fundum inæſtimatū videar ei legaſſe. Et videtur ꝙ non: quia in legando nō nomen aut cū fundum inæſtimatū, nec etiam alios, ſed tantū nominauit Cornelianū fundum dicitur tamē hic. quod eū legaſſe videor, & etiā omnes alias res, quas habui ab ea in dotē, ſiue erant æſtimatæ ſiue nō. & hæres meus ſoluet ei dictas res tales, quales inuenientur, nō autē earum pretium. per dicta enim verba videor ei legaſſe vniuerſām dotem talem, qualis eſt. Viu.

Cornelianum Hunc dederat inæſtimatum. vt j. patet. Accur.

Obtulit. Id eſt, dedit: & fac punctum æſtimata q. dicat tam inæſtimata quām æſtimata volo in ſpeciebus ipſis, cum extent, non in pecunia reſtitui: quod poteſt eſſe vtile i reb' æſtimatis. ſi meliores facta ſunt apud virum. vt j. de iure dot. l. plerūque. & ſup. de pactis do. l. cum maritus, in prin. Acc.

Non æſtimatum. Id eſt, inæſtimatum prædiū, ſcilicet corpus: infinitatur enim inæſtimatum vt ibi non homo currit Acc.

Non videri. De legato prædicto.

Vniuerſa. Ergo omnia prædia æſtimata, & inæſtimata, & etiam mobilia.

Ir vxori, quæ dotem in mancipijs habebat, pecuniam ꝙ dote legauerat. viuo viro mancipijs mortuis, vxor poſt virum vita deceſsit. Ad hæredem eius actio legati rectè tranſmittitur: quoniā mariti volūtas ſeruanda eſt.

X.

Xori meæ fundum Cornelianum, & quæ nuptura obtulit, æſtimata, in ſpeciebus reſtitui volo. Reſpondi, nō æſtimatum prædiū in dotem datum, exceptum non videri: ſed vniuerſa dote prælegata, rerum æſtimatarum pretium non relictum:

Quales inuenirentur. Scilicet eſſe relicta ſubaudi, apparet ergo ex tali legato omnia relicta eſſe in ſpeciebus cum dixit, vxori meæ &c. Acc.

I Seiæ. Ab vxore mea Seia habui in dotem centum, & poſtea feci teſtamentum: & fundū meum Cornelianū qui valebat centū, legaui ei pro dicta dote, & poſtea eundem fundum legaui Mæuio: & ita in eundem Mæuium, & Seiā vxorē meam debet eſſe cōcurſus in dicto fundo, ſcilicet vt quilibet eorūm eo habeat dimidium: & poſtea multa alia legata q̄ buſdā aliis reliqui, ita quod habeat locū Falcidia, & poſtea deceſſi. venit Seia & Mæuius prædicti ad hæredes meos, & petunt pro dimidia quilibet dictū fundum. dicunt mulier hæredes, q̄uis tibi non poſſumus detrahere Falcidiā, quia tu recipis tibi debitum: tamē Mæuio de tua parte fundi volumus detrahere Falcidiā: dicit mulier, ben. placet mihi: ſed tū illud. q̄ vultis detrahere de fundo nomine Falcidiæ, q̄ vultis retinere de parte Mæuij, qui habet in dicto fundo, volo mihi vēdicare: & ita cum ego mulier debeam habere in fundo quinquaginta pro dimidia dotis meæ, & Mæuius alia 50 nomine legati. & cum ventis, & debeatis detrahere quartam de dictis quinquaginta Mæuij, nomine Falcidiæ. quæ quarta capit 12. & dimidiam dotis Mæuio in dicto fundo xxxvij & dimidiam. & mihi lxiij. & dimidium. nam & adhuc amplius eſt in dote mea quæ fuit centum, & ita non remanent mihi ad dandum pro dote mea niſi xxxvj. & dimidium: venit dictus Mæuius ad ſita verba. & dixit, certe ipſa bene dicit. quæritur quid iuris ſit? Et dicit, q̄ dictū dictæ mulieris ſeruandū eſt: & ita non habebit locum rectus concurſus inter eam & dictum Mæuium, co q̄ quilibet eorū non habebit dimidium in dicto fundo: imo mulier habebit in eo, vt dictum eſt xxiij. & dimidiam. & Mæuius xxxvij & dimidiam. & remanebunt hæredes ad dandum Seiæ pro dote ſua xxxvij. lib. & dimidiam. V.

Centum. Id eſt, tantus valebat centū ſed dos erat: tantundem, vel plus, vel etiam minus. Acc.

Mæuio. Et i. ambobus in ſolidum, ſicque cōcurſu faciunt ſibi partes: vt C. de cad. to. l. vnica. §. vbi.

Non fuerit. Quia mulier ſit ſola. & ſic non concurrit cum Mæuio, quaſi id plus non ſit Mæuio legatum. at mulieri non detrahitur Falcidia, ſicut nec de dote detraheret, cuius vice hoc legatum cedit, niſi aliquid plus eſſet in legato, vel niſi in commodo repræſentationis: vt §. eo l. 2. §. eidem. Iulianus quærit.

Amplius Quam in fundi parte, quod etiam quadrātem poterit excedere, cum etiam hoc poſſulet as alienum. R. & facit j. ad legem Falc. l. 1. §. ſi quis creditori. & l. ſi vſusfructu. §. 1.

Eia. cia dedit nomine dotis Lucio Titio centum aureos. & adhibuit Quintum Mutium, qui

qui ſtipulatus fuit à marito ſibi dotem reſtitui mortua Seia, poſtea dicta Seia fecit teſtamentū, in quo inſtituit ſibi hīdes Caiū & Cornelū: & poſtea ita dixit in eodem teſtamēto, Lucio Titio marito meo dari volo ſuper dotem quam ei dedi, cētum aureos, & deceſſit dicta Seia. modo quæritur utrum dictus Quintus Mutius, qui fuit ſtipulatus dotem, poſſit cōuenire maritum actione de dote? Et dicitur quod non: quia aut fuit ſtipulatus dictam dotem mādato dictæ Seiæ, eo ꝙ ipſa Seia volebat ei donare, aut noluit donare. Primo caſu videtur ſtipulatus cauſa mortis. nam in ſtipulatione fuit facta mētio mortis mulieris: & ideo fidei ei⁹ committere potuit Seia de danda dote viro ſuo. commiſit autem eius fidei, cū dixit in teſtamento, vt dictum eſt, Lucio Titio marito meo dari volo ſupra dotē, quā ei de di centū aureos. dolo ergo faceret hoc caſu Quintus Mutius ſi peteret a marito illud, quo teneretur ei reſtituere, ſi haberet. Secundo caſu tenetur dictus Quintus Mutius dictis hæredibus mulieris actione mandati, vt pecuniam, quam iam foret conſecutus à viro, aut actionem, cum nihil fuit conſecutus, eis cedat: & ideo eūdem Quintum Mutium exceptione à viro repellendum, quod eſt notandum. Viu.

² P. F. ſup iuxta vtrā que lect. interpretari debemus pro vltra, prout per Mando. in 9 q. 33. Regu. nu. 7.

³ Aliàs mandato Seię. P. Fl. mandante Seia.

Stipulatus. Non aperit an gerēdo negotium mulieris, vel vt donatarius cauſa mortis, vel ut inter viuos ſtipularetur, & ideo j. diſtinguit. Acc.

Supra dotem. Per hæc verba, & dotem ei videtur legare: vt §. eo. l. qui ita. & §. de annu. leg. l. Seia. §. vxori.

Inſtituerit. Id eſt, proposuerit.

Non donationis. Quod præſumitur quod non donationis cauſa, vt §. de leg. 3 l. cum quis decedens. §. nuptura. & arg §. de nego. geſt. l. Neſſennius. Acc.

Eum teneri. Actione mādati, vt pecuniā ſi iā exegit reddat: aliàs actiones cedat: vt ſup. mand. l. idem. §. ſi cui. & de leg. 3 l. cum quis §. nuptura. & ſup. de iu. do. l. mulier. §. ſi. & arg. §. de neg. geſt. l. pen. unde etiam fidei eius committi potuit vt, cuiuslibet debitoris, ne quicquam peteret, & ſic hoc feciſſe rationabiliter præſumitur, vt ſup. de leg. 1. l. ſi pecunia. & no. in d. §. nuptura. Accu.

Exceptione. Scilicet doli mali.

Stipulatum. Niſi liqueat contra, ſcilicet quòd inter viuos donare voluit: & hoc ideo, q̄ a in ſtipulatiōe habita eſt mortis mētio, aliàs eſſet donatio iter viuos, vt j. de don. cau mor. l. Seia. § fin. quæ eſt contra.

In eum caſum Cū eſt donatio cauſa mortis. vt §. de le. 2. l. cum pater. §. 1. ſic ergo no. tres caſus. Primus cū ſtipulatur vt procurator, vel geſtor, quod ſemper prima facie præſumitur: vt §. dixi. Secundus cum ſtipulatur mortis cauſa: quod præſumitur, ſi modo conſtet eū ſtipulari cauſa donationis: vt §. prox. & ſic vtroq; poteſt fideicommitti: & hi ſunt in hac l. Eſt & tertius caſus: quādo ſtipulatur ex cauſa donationis inter viuos, & hoc conſtat: & hoc caſu non poteſt grauari vel reuocari niſi eum in ſtituat: vel aliud ei relinquat: vt §. de pact. dot. l. cum maritus. §. fina. & C. de iure do. l. 2. & l. cum patrem, & §. fol. matri l. quæ dotis. quæ ſunt cōtra. Item nota hic ſine ſtipulatione poſſe ſubſtitui in donatione cā mortis: ut C. de donatio. cau. mor. l. 1.

Vi dotem. Cum vellem accipere Seiam in vxorē, pater eius dedit mihi in dotē centum in denariis, & aliàs res æſtimatas, quæ ualuerunt centum. & ego feci fieri ei chartam, quod reſtituerem ei ducenta pro dote ſoluto matrimonio & in ea charta fuerunt nominatæ dictæ res æſtimatæ: poſtea feci teſtamētum, & ita legaui ei

potuiſſe in eum caſum dicendum fore.

Si conditio pro parte eſt poſſibilis ſufficit, ſi ei pareatur in eo quod poſſibile eſt. B.

VIII.

Vi dotem in pecunia numerata & eſtimatis rebus acceperat, vxori ita legauit: Seiæ vxori meæ, ſi omnes res, quæ tabulis dotalibus cōtinentur hæredi meo exhibuerit, & tradiderit, ſummam dotis, quam mihi pro ea pater eius intulit, dari volo, hoc amplius denarios decē. Quæſitum eſt, cùm res in dotem datæ plures ipſo vſu finitæ eſſent, nec moriente marito fuerit, an quaſi ſub impoſsibili conditione legatum datum debeatur? Reſpondi, videri conditioni paritū, ſi quod ex rebus in dotem datis ſupererat, in poteſtatē hæredis peruenit.

XIIII.

dem meæ vxori, Seię vxori meę ſummam dotis, quā mihi pro ea pater eius intulit, dari volo: hoc amplius denarios decem ſub ea conditione ſi omnes res, quæ in charta dotali continentur hęredi meo exhibuerit, & tradiderit. modo quæritur, cum plures de rebus dictis in dotem mihi datis ipſo vſu finitę ſint me viuēte, & quædam non: an non valeat legatum quaſi ſub impoſsibili conditione datum a me vxori meæ? Et reſpōdetur quòd valet legatum, ſi vxor fecit peruenire in poteſtatem hæredis mei illud, quod ſupererat ex rebus in dotem datis: nam quantum ad alia res, quæ non ſupererant, videtur impoſsibilis cōditio à me adiecta. Viu.

¹ Summam. Scilicet prædictam in pecunia, in reb. æſtimatis conſiſtentem.

² Cōditione. Legatario appoſita: quod ſi cōcedatur, nihilo minus relictum valet: vt C. de iis quę pę. no. l. j. & inſt. de hær inſt. §. impoſſibilis & de leg. §. fin.

Paritum. Vtpote impoſſibili. Acc.

Supererat. & quidem de his tantum teſtatorem cogitaſſe credendum eſt, qm̄ & vitio caret: ideoq; non minus tutior, quā benignior eſt talis interpretatio: vt §. de leg. & Senatuſ. l. benignius. & l. in ambigua. Acc.

Si

SI filiusfa. Filius meus in potest te constitutus accepit centum ab vxore sua nomine dotis & postea eum emancipauit: & ipse post fecit testamentum,& legauit dictę suæ vxori dictam dotem: & postea antequam ipse decederet: ego exhęredaui eũ, & postea decessit ipse,& ego nunqd hęres eius tenetur præstare vxori dictã dotem legatam ei? Et dicit quod sic, quãuis ego exhęredauerim eum meum filium. Viu.

In P.F. scipit Paulus si filiꝰ. fam.

Acceperat. Vnde de ea reddenda aduersus eũ solu.mat. competere debet actio in quantum facere potest sicut de ceteris suis negotiis sed hæredi eius nõ dat hoc beneficiũ: vt ſ. quod cum eo. l.sed & ſi.

Hanc legẽ eleganter interpretatur Alc. li. Pareg. 2.ca.19.

Solet. Id est, solitum est.

Debebitur. In solidum: qa & de dote actio in solidum datur, vt mõ dixi.

Heopõpus.

In P.F. ἐξέδοτο.

SVI. Theopõpus habebat duas filias, scilicet Titiam & Crispinam, quæ erat minor: & habebat vnum nlium qui vocabatur Caius ipse Theopompus maritauit dictã Titiam, & dedit ei in dotem centum: & postea fecit testamẽtum, & instituit sibi hæredes proæqs partibus dictos tres suos filios,& postea fecit codicillos, & in eis ita cauit, si liam meam Crispinam, quam vellem tradere nuptui cuicunq; amici mei,& cognati approbabũt. prouidebit tradi Pollianus cognatus meus: qui Pollianus scit bene vtrum velim dare tantum Crispinæ in dotem, quantum dedi Titiæ sorori suæ: & postea decessit dictus Theopompus, postea amici, & cognati eiusdem Theopompi, inter quos fuit dictus Pollianus, maritauerunt dictam Crispinam Sẽpronio, venit nũc dictus Sempronius: & petit à Titia, & Caio fratribus & cohęredibus dictæ Crispinæ tantum ante partem hæreditariam pro dicta Crispina nomine dotis suæ, quantũ habuit dicta Titia cum maritauit eam dictus Theopõpus: & hoc ideo petebat, qa dicebat hoc voluisse Theopompum, & cum cohęredes hoc negarẽt corã iudice, fecit dictus maritus Crispinæ venire dictum Pollianũ coram iudice, & iurare se scripturum veritatẽ super voluntate Theopompi: qui Pollianus iuratus scripsit Theopompum voluisse eandem quantitatẽ in dotem accipere ẽt minorem filiam, s. Crispinam, quam Titia maior foror accepit. nunquid habebit dicta Crispina tantum, quantum habuit dicta Titia? Et videtur qđ non: quia vox vnius testis reputatur uox nullius. maritus autẽ Crispinæ non introduxit super hoc nisi vnum testem, s. prędictum Pollianum, vt dictum est.

I filiusfa miliàs cum vxorem haberet, dotem ab ea acceperat, deinde paterfamiliàs factus dotem ei, vt solet, legauit, quamuis patri hæres non erit, tamen id legatum debebitur.

Dictio vnius testis sufficit ex voluntate, & dispositione defuncti, cuius solius dispositioni staretur.

XV.

Heopompus testamento facto duas filias, & filium partibus æquis instituit hæredes, & codic.llis ita cauit:

Τὴν θυγατέρα μου Κρισπῖναν ταύτην ἐκδοῦναι ᾧ ἂν ἐγὼ ἐθέλω μου, καὶ οἱ συγγενεῖς ἐκδόσθαι. Πολλαπλασίως εἰδὼς μᾶλλον ἐγὼ ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ τοῖς αὐτοῖς ἐκδοῦναι αὐτὴν ἐκδέδωκα.

hoc est, Filiam meam Crispinam, quam vellem tradi cuicunque amici mei & cognati approbabunt, prouidebit tradi Pollianus, sciens mentem meam, in æqualibus portionibus, in quibus & sororem eius tradidi.) Pollianus autem à marito puellæ iuratus scripsit voluisse patrem eandem quantitatẽ in dotem accipere ẽt minorẽ filiam quam maior accepisset. Quæro, an eandem summam dotis nomine cohæredes extra partem hæreditatis minori filiæ præstare debeant? Respondi, cum, cuius notio est, æstimaturum, ut eadem quantitas ex communi pecunia minori filię dotis nomine detur.

XVI.

Icet placeat, pignoratas res, vel in publicum obligatas hæredem qui dare iussus est, liberare debere, tamẽ si is, qui talis res in dotem accepit, dotem prælegauit: non cogetur hæres liberare eas, nisi aliud speciali testator dixerit.

Respon. tamen hic quòd sic. & est ratio: quia Theopõpus voluit stari super hoc dicto Polliani, vt apparet ex dictis verbis quæ dixit in codicillis. Viu.

Cauit. Hic est Grecum, cuius interpretatio est, filiã meam &c. Py. sed alij id non habent; & ideo dicunt esse sentum, filias meas pares esse volo. Acc.

Pollianus. Testatoris forte filius. Et not. quod prouisio filiæ est in dote, sed amicorum est in eligendo maritum.

Autem, nõ est in P.Fl.

Iuratus. Id est, iurauit, & dixit. sic enim scribũt tabelliones talis testis iuratus dixit. Vel iuratus. Id est, adiuratus. maritauerat ergo de consilio amicorum.

Quantitas. Not. ergo hic stari dicto vnius. & sic est contra C. de testib. l. iuriurandi. Solu. hic voluit testator, qđ potuit, sicut & ibi se interlocutus est sup. de lega. 3. l. cum quis. §. cedebus. Item est a generẽ quod vnus testis inducat præsumptionẽ, vel semiplenam probationem. ſ. ſ. quemadmod. testa. aper. l. tam ſ. ſ. et obstat. ſ. de quarto l. mantus. quia ibi non quia deficiat numerus probatur quæstio, sed quia cõtra dominum: ut hic nota. & C. de rebus cred. l. in bonæ fidei.

Statur ergo dicto vnius. hic in casu cũ gl. sup. vbo, clerici ext. de pœnis cur vbi de hoc uide. In P. F. communi ſ. pœna minori, &c. P. F. pignoratas.

Detur. Not. ex hac l. Theopompus. stari dicto vnius testis. Item not. quod vnus testis inducit præsumptionem, vel semiplenam probationem.

Icet. Duo mea prędia obligaui reipu. vel Titio priuatori: & postea Seiam nihil meam maritaui Caio, & dedi ei in dotem dicta prędia. ita obligata sicut erant, & hoc sciente dicto Caio meo genero. postea dictus Caius fecit testamentũ, & legauit dictã dotẽ dictę meæ filiæ vxori suæ. nunquid hędes eiusdẽ Caij debẽt dicta ꝑdia liberare a pignore, & postea dare dictę meæ filiæ? Et vr qđ sic: quia ipse Caius sciebat dicta prędia esse taliter obligata eo tempore, quo accepit ea in dotem. dicitur tamen hic, quòd nõ tenetur liberare pignora, nisi Caius testator hoc specialiter dixisset in testamẽto quod hæredes luerent. Viu.

Licet placeat. Ex ordine R. ut Inſt. de leg §. nõ solũ. & ſ. de leg. 1. l. ſi res, & C. de fideicom. l. prædia. & ſ. de leg 2. l. Męuius. §. pen. Acc.

Iussus est. A testatore sciente eas obligare, aliàs secus, vt d. ll.

Tales. Iam obligatas. Roge.

In dotem Æstimatam. R.

Prælegauit. Vxori purè & simpliciter.

Cogetur. Qm in hoc legato sola dos venit, sicut veniret in dotis act. vt solum representationis cõmodũ hic sit in legato R. vt ſ. eo l. 1. in prin. & §. adeo. H.

QVI dotem. CASVS. Titia dedit mihi in vxorem filiam suam Seiam: & dedit mihi in dotem 100. & ego promisi eidem Titiæ meæ restituturum ei soluto matrimonio: & postea feci testamentum, & legaui dictæ meæ vxori dicta 100. & decessi: nunquid dicta mea vxor poterit petere ab hæredibus meis dicta c. & ab eis cõsequi? Et dicitur ꝙ non, nisi eis caueat se defensuram eos aduersus Titiã matrem suam: vel nisi ꝓbauerit dicta mea vxor me voluisse onerare hæredes meos duplici dotis præstatione: quia tunc habebit ipsa 100. & mater sua Titia alia 100. Viu.

In P.F. nõ videri.

Necesse. Igitur non dabitur vxori actio ex testamẽto contra hæredem nisi caueat eũ defensum iri contra matrem: vt supra eod. l. a. in princ. & §. 1. & l. pater. & ſ. de iur. do l. cum pater. & supra solu. mat. l. ſi cum dotem. §. ſi pater.

Onere duplici quis onerari nõ debet.

Aliàs sic respondit. Scilicet idẽ Scæuola, & aliàs tractãs de hac materia respon non deberi, ſ. dari. Acc.

Duplici Not. ex hac l. non esse quẽ onerandum duplici onere, vel addi afflictionem afflicto, sic ſ. de le. 2. l. Titia. §. qui in vita. & sup. ad l. Rho. de iactu, l. nauis. §. cũ aũt. & §. quid ergo & ſ. de offi. præl. Diuus. & C. de impu. luc des. l. 1. Item facit ſ. de le. 3. l. ſi res. & l. qui concubinam. § qui fundũ. & j. de fund. instr. & instru. leg. l. prædia. §. liberto. & supra de le. 2. l. Mauius. in prin.

In P.F. ad me, inve stipulatione.

VXori. CASVS. Vxor mea dedit mihi in dotẽ c. & postea quã ea centum dedisset mihi: ego cõparaui ei vestes, & monilia ipla etiam dedit mihi quædam alia: postea tempore procedente fecit testamẽtũ: & ita ei legauit: vxor mea sumat sibi ex medio hæreditatis meę quicquid ei cõparauit: & quod mihi ipsa dedit, & decessit modo quæritur, an videar ei dotem prælegasse? Et dicitur quod sic, nisi probent hæredes mei aliud me tensisse. Sed pone, quod de dictis centum erant duo instrumẽta facta, in vno quorũ cõtinebant quinquaginta, & in alio tantundem: & ego ita legaui dictę meę vxori: Titio do, lego, tantam pecuniam, quãta ad me dotis eius nomine peruenit quę dos est dotalibus duobus confignatis instrumentis 100. aureorum, nunquid potent vxor mea consequi vtramque summam? Et dicit quod sic. Viu.

Loqui. Licet simpliciter dixit, dedit: & non adiecit pro dote.

Ex stipulatione. Aliàs est, inve stipulationem: & dic ve. pro &, & m. H.

Vtramque summam. Id est, vtriusque instrumẽti quãtitatẽ. vel dic, quod aliquid peruenit re ipsa aliud deductũ erat in stipulatione tantum, & ſm hoc vtrumque ſ. datum, & promissum, licet non datum, vt Inſt. eo. ti. §. sed si vxori.

ex stipulatione dotis eius nomine peruenit: quę dos est dotalibus duobus confignatis instrumentis centum aureorum. Quæsitum est, an vtramq; summam consequi possit? Respondit, nihil proponi, cur non possit.

TITVLVS V.

DE OPTIONE vel electione legata.

In hac lege ponitur qualiter relinquitur optio, vel electio. Item quis eligat, quid eligatur, quid si electio non valeat, & qualiter debeat electio fieri. & hoc vsq; ad legẽ, mancipiorum. Bar.

Vlpianus libro ij. ad Sabinum. I.

DIuus Pius Cęcilio Proculo rescripsit: eũ, cui seruorũ legata sit electio, tres posse eligere.

Idem libro xx. ad Sabinum. II.

QVOTIES serui electio, vel optio datur: legatarius optabit, quem velit. Sed & homine generaliter legato arbitrium eligendi,

DE OPTIONE vel electione legata.

DIuus Pius. CASVS. Titius legauit mihi electionem seruorum. quęrit quot possim eligere & habere? Et dicitur qđ tres tecus ãt si leget mihi optionẽ, siue electionẽ seruũ: qa tunc nõ possum eligere nisi vnũ, optabo tãmodo illũ. quem uolam. sic & pertinet ad me arbitriũ eligendi, si legauit mihi hominẽ in genere. pone ego elegi: & malè, ita ꝙ non valuit electio, nunqd potero iterũ eligere? Et dr quod sic. & de hoc ponit tria plana exempla vsq; ad l. mancipiorum. Viu.

Diuus. Pone casum, quod aliquis legauit mihi optionẽ seruorũ suorũ in plurali numero loquẽs. eligã tres: vt ita pluralis locutio cõtineat tres, licet aliàs duos: vt ſ. de test. l. vbi. & hoc fauore vltimę voluntatis: vt j. de reg. iur. l. in testamentis. secus si in singulari, quia tunc vnum tantũ. vt j. per totũ hũc tit. Vel dic, qđ testator legauit mihi electionẽ seruorũ ꝙ debent optare vnum seruum, vel equũ, vel aliud mihi dandũ. Nam eligã tres de familia testatoris, ꝙ eligẽt: ideo autem tres, quia si discordant, inuenietur pars maior. vt arg ſ. de arbi. l. item si vnus. §. fi.

Votes. Datur. A testatore.

Quem velit. Etiã optimum; secundum Roma

Informatum.

nos contra, vt statim dicam.

a Ad legatarium. Idem quod hic habes Instit. de leg. §. si generaliter. & ſ. de leg. 1. l. ſi ſeruus §. cū homo. & omnes prędictas leges intelligit R.o hęrede fruitrāte. & pro eod. ſ. de leg. 1. l. cum res §. toties. & l. huiuſmodi. §. ſi cui. & argu. C. de ſolutio. l. 1. at Burg. etiam ab initio dat legatario, ut hic, & dictis primo cōcordat: vt & not. ſ. de leg. 1. l. ſi quis a filio. §. pe. quæ videtur contra. & ſ. famil. erciſcun. l. hæredes. §. ſi incerto. Itē non eligit optimū, ſm omnes: ut ſ. de leg. 1. l. legato generaliter. ſed ſuperiori caſu eligit optimum ſecundum R. ſed dic, quòd nec ibi eligit optimū: & pro eo eſt hic copula, ſed & homię &c. & C. communia de leg. l. fin. §. 1. & arg. ſ. de leg. 1. l. ſi hæres generaliter.

b Vel hominem liberum. Vel ante aditam hæreditatē: ut ſupra eo. l. optione. Accurſ.

c Amphorarum. Subaudi vini.

d Data. A teſtatore, vel a lege: ut ſu. proxi. duobus reſp. ſed Roger. dixit ibi translata quando à lege.

e Cōſumere. Quia nō tenuit ipſo iure, vt j. proxi. § aliàs ſecus: vt j. eod. tit. l. apud Aufidium. & ſ. de leg. 1. l. 5. in prin. & nō nihil refert ſi fiat aliquid, uel id non iure fiat. ſic ſ. qui ſatisdat. cog. l. quoties. & de iureiur. l. qui per ſalutem: & de condi. indeb. l. cum indebitum. in fi. & j. de adul. l. ſi maritus. §. fi. Sed arg. contra j. de re iudi. l. iudex.

Dic quod ibi ſententia tenuit ipſo iure. aliàs eſſet idem quod hic vt l. ſi vt proponis. C. quomō & quando iudex. Bar.

Si id. Aliàs ſi non id & abūdat negatio. ſic C. de ſe. fugi. l. j. aliàs deeſt ſcilicet non: & ſic eſt plana. facit j. tit. 1. l. 1. & 3. & l. ſi quis vinum. Acc.

Cilicet Deguſtationem. Si autem poſt, ſibi impu tet. & facit ſ. de peri. & commo. rei venditæ. l. 1. §. 1. & l. ſi quis vina. §. ſi in aduerſione. & l. ſi vina quę in dolhis.

Cyphi. Data. Id eſt legata.

Integram. Quia non tenuit prima, aliàs ſecus: vt j. e. l. apud Aufidium. in fi. & no. ſup. l. 2. §. 1. & poterit ad exhibendum agere legatarius: ut ſ. ad exhi. l. 3. §. item ſi quis optare Acc.

k Cum ſciret. Nam tunc videtur de omnibus ſatisfactū, maximè ſi legatarius conſcebat illos abſentes: vt argu. ſupra de actio. empt. l. 1. § ff.

Et ſolum. I. tunc integra manet electio. Acc.

Cauſa. Quo minus omnes exhibiti ſint, niſi fraude tertij: quia tunc agit de dolo cōtra eum: vt ſ. de dolo. l. ſi quis. quæ eſt contra. ſol. ut ibi.

V.

Et ſolum ſi fraude hæredis, ſed etiam ſi alia qualibet cauſa id euenerit.

Legatario optionis terminus ad eligendum ſtatuitur quo elapſo eligere non poteſt, ſi res non eſt integra. Bar.

VI.

Ancipiorum electio legata eſt. Ne venditio quandoque eligente legatario interpelletur, decernere debet prætor, niſi intra certum tempus ab ipſo præfinitum elegiſſet, actionem legatorum ei non competere. Quid ergo, ſi die præterito, ſed ante quàm venderet hæres vendicare legatarius velit? Audietur, quia non eſt damnum ſubſtitutus hæres, propter quod decernere id Prætor ſolet. Et quid ſi die præterito, quem præfinijt prætor, hæres aliquos ex ſeruis, vel omnes manumiſerit, nonne Prætor eorum tuebitur libertatem? Ergo toties actio

Facit gl. vlt. in pri. in ca. cām q. de elec.

III.

Silicet ſi ante exhibitionem, hoc eſt, ante deguſtationem acetum elegerit.

Ante exhibitionem rerum electio non tenet, niſi legatarius fuerit ſciens. Bar.

IIII.

Cyphi electione data, ſi non omnibus ſcyphis exhibitis legatarius elegiſſet: integram ei optionem manere placet, niſi ex his duntaxat eligere voluiſſet, cum ſciret & alios eſſe.

Not. q̄ paria ſunt non fieri, aut iniuria fieri: ſecus in quātū ad effectum nunciationis noui operis, quia ſiue iure, ſiue iniuria opus fiat, p nūciationē inhibetur. text. in l. 1. in prin. j. de nou. ope. nun.

Sicin P. Fl. Hal autem legit quando non eligē te legatario ſed nō recte.

Vide Ant. Aug. li. 4. Emē. cap. 17.

In P. P. nō eſt, audietur.

P. Fl. ſi. pierit, aliàs diffinie rit.

eligat intra certum diem: ut hæres non ſuſtineat dānum: ſi autem præterito dicto mense manumiſerit, vel obligauerit vel vēdiderit hæres omnes ſeruos, vel quoſdā ex his, non poterit amodo legatarius vēdicare aliquos ex dictis ſeruis. Item & in alio caſu debet prætor ſtatuere certum tēpus legatario optionis: puta ſi legaui Titio electionē ſerui, & Seio legaui reliquos ſeruos meos. & h. d. vſq; ad primum §. legis, ſi tibi. Vi.

Venditio. Eorum ſcilicet.

Quandoque. Id eſt quandocunque.

Non competere. No q̄ ad tempus quis agere cogitur: ſic j. e. l. ſi optio. §. fi. & ſunt ſimilia j. eo. l. ſi tibi. & C. de inge. manu. l. diſſamari. regulariter contra. vt C. vt nemo inui. Item ad ſtatuendum diem alicui facto, facit ſupra de iure deli. l. 1. & j. de dam. infec. l. qui bona. §. fin. Acc.

Quem. Scilicet diem.

Præfiniit. Id eſt, ſtatuerit: aliàs definierit.

Libertatem. Et certe tuebitur: & facit ſ. ſi quis cau. l. & ſi poſt tres.

Dene-

Deneganda. Legatario. Accur.

Integra. Facit ſ. de mino. quod ſi minor §. Scęuola. & C. de repu. hære. l. fi. & ſupra de iure delib. l. ſi quis.

Idem eſt. Vt actio denegetur: & dic quod idem refertur non ad proximum, ſed ſuperius.

Poſt diem. A prætore, vel iudice ſtatutum. & continua ſeq. l.

Mò. Cū iam. Aliàs ſic fortè non depoſiturus, ni ſi optionis timor eſſet.

I tibi. Caſus in princ. continuatus eſt ſup. proxi. caſui. ¶ Si ex. Titi⁹ habens quatuor virios las, legauit mihi duas, quas ex eis elegiſſem: & poſtea alienauit duas ex eis, & deceſſit: nunquid potero vendicare duas quas reliquit in hæreditate poſt mortē ſuā? Et dicitur quod ſic. & idē eſſet ſi tēpore quo legauit mihi prædicto modo, non habebat niſi duas viriolas. ¶ Vnius hominis. Titi⁹ legauit mihi optionem vnius de ſeruis ſuis, quem volam, & poſtea eodē modo legauit Seio, & deceſſit: & poſtea ego elegi Stichum & poſtea Seius optauit eundem certē erit Stichus communis mihi, & Seio: niſi ego poſt electionem meam mutaſſem voluntatem. Sed quid ſi poſt meam electionem, & ante dictam electionē Seij deceſſi, vel fact⁹ ſum fuorios? certe de iure ſtricto nō erit dictus Stichus mihi, & Seio communis: quia non videor conſentire, qui ſentire non poſſum. de acquitate autē ſic, quia ſemel fuit à me facta electio. ¶ Si rerū depoſitarum. Titius depoſuit apud Seium ſchyphos argentcos: & poſtea legauit dictus Titius mihi electionē dictorum ſcyphorum: & ita poſſum eligere tres: vt ſ. eo. l. j. certè contra Seium depoſitarium poſſum agere ad exhibendum, & cum hærede Titij poſſum agere ex teſtamento, vt ipſe agat depoſiti contra Seium: vt ab eo conſequatur ſchyphos, & poſtea mihi facultatem eligendi præſtet

Viriola, ſeu viria, ornamentū eſt colli ex gemmis viridibus, vt putat Bayſi⁹ Viriolarū ſit mētio in l. fin. §. mulier. j. d auro & arg leg.

§ Non datum iri. Scilicet quia de cætero mei ſicī omnes, ſi optare ceſſaueris: vt j. eo. l. cum optio.

§ Si ex quatuor viriolis. Dicūt quidam, quod ſunt vaſa, ſed certè imo ornamenta muliebria: vt j. de aur. & argen. lega. l. argumento. §. ornamenta. Acc.

Relictæ. Tempore mortis teſtatoris: vt argu. j. de tabu. exhiben. l. 1. §. fi.

Ab initio. Tempore teſtamenti.

Duę ſolę. Idem ſi dixit duo paria: vt ſ. de leg. 3. l. q concubinam. §. qui quatuor.

Legatum. Scilicet quaſi purum.

Data eſt. Id eſt relicta: vt ſimul optemus.

Optaſſem. Scilicet non iure. Acc.

● Nō mutaſſem. Quam mutare poſſem iure fortè minoris ætatis: vt ſ. de mino. l. & ſi ſine. in prī. aut patriæ poteſtatis: vt ſ. de leg. 1. l. Iulianus. aut quia nō fuiſſet mihi tota familia exhibita, vt ſupra eod. l. ſchyphi. aut ante aditam hereditatem: vt infra eo. l. optione. cęterū ſemel iure facta optio mutari non poſſet vt ſupra de lega. 1. l. v. in prin. & j. eo. l. apud. in fin. & dixi ſupra eo. l. ij. & 1. & l. ſcyphi. Acc.

VII.

Mò & ſi quoſdam ſeruos diſtraxerit, quoſdā retinuerit, non eſt audiendus legatarius, ſi velit optare ex retentis ab hærede, cum iā familiā hæres diſpoſuerit.

VIII.

Vnius hominis mihi, & tibi optio data eſt. Cum ego optaſſem, ſi non mutaſſem voluntatem, deinde tu eundem optaueris, vtriuſque noſtrum ſeruum futurum. Quod ſi ante deceſsiſsē, vel furioſus factus eſſem, non futurum communem, quia nō videor conſentire, qui ſentire non poſsū. Humanius aūt erit, vt & in hoc caſu quaſi ſemel electione facta, fiat communis. Si rerum depoſitarum electio mihi relicta ſit: & ad exhibendum cum eo, apud quem depoſita ſint, agere potero, & cum hærede agere, ut is depoſiti agendo, facultatem mihi eligendi præſtet.

IX.

Vm ita legatur, Titio Stichum do, lego, ſi Pamphilum non elegerit: & idem Titio lego Pamphilum, ſi dictum Stichū non elegerit. ſm legatū eſt tale, Titio do, lego, Stichum, aut Pamphilū, vtrū eorū volet. q̄ bus duobus caſibus habet electionē dictus Titius. ¶ Quęſtum eſt. Titius inſtituit ſibi hęredem Seium: & Sticho ſeruo ſuo libertatem dedit, ſiue ſtatuit ſub cōditione, ſi nauis ex Aſia venerit vſque ad annum: & mihi reliquit optionem ſerui, ſiue ſeruum mihi generaliter reliquit, quod idē eſt: & poſtea deceſſit dict⁹ Titius: quæritur nunquid dictū Stichū optare poſſim? Et dicitur quod non: ſicut nec poſſem optare ſeruū, cui teſtator libertatē pure reliquiſſet. Quid ergo ſi dictum Stichū elegero: certè non valet electio, & iterum eligere potero. Item quid ſi antequā eligerem, defecit dicta condi tio. nunquid optare potero dictum Stichum? Et dī q̄d ſic, ſiue dicta cōditio defecit viuo dicto teſtatore, ſiue mortuo eo ante aditā hæreditatē eius: & hoc ſm Mutiū, cui placuit petimi legatū Stichi ipſa libertate contingente Sticho per exiſtentiam conditionis libertati appoſitæ, non aūt datione teſtatoris, qui dedit Sticho libertatem ſub conditione: ſicut enim pura libertas accipit vires tpe aditæ hæreditatis, ita & data ſub conditione. vnde ſi defecit conditio libertatis, ante aditā hæreditatem ſiue viuo teſtatore, ſiue mortuo, deficit libertas, & valet legatum Stichi, vt dictum eſt, & ideo non eſt mirum, ſi poſſum eum optare. Viu.

Ita. C Asvs Hæc lex dicit eſſe idem in his duobus legatis, quorum vnum eſt tale. Titio Stichum do, lego, ſi Pamphilum non elegerit: & idem Titio lego Pamphilum, ſi dictum Stichū non elegerit. ſm legatū eſt tale, Titio do, lego, Stichum, aut Pamphilū, vtrū eorū volet. q̄ bus duobus caſibus habet electionē dictus Titius. ¶ Quęſtum eſt. Titius inſtituit ſibi hęredem Seium: & Sticho ſeruo ſuo libertatem dedit, ſiue ſtatuit ſub cōditione, ſi nauis ex Aſia venerit vſque ad annum: & mihi reliquit optionem ſerui, ſiue ſeruum mihi generaliter reliquit, quod idē eſt: & poſtea deceſſit dict⁹ Titius: quæritur nunquid dictū Stichū optare poſſim? Et dicitur quod non: ſicut nec poſſem optare ſeruū, cui teſtator libertatē pure reliquiſſet. Quid ergo ſi dictum Stichū elegero: certè non valet electio, & iterum eligere potero. Item quid ſi antequā eligerem, defecit dicta condi tio. nunquid optare potero dictum Stichum? Et dī q̄d ſic, ſiue dicta cōditio defecit viuo dicto teſtatore, ſiue mortuo eo ante aditā hæreditatē eius: & hoc ſm Mutiū, cui placuit petimi legatū Stichi ipſa libertate contingente Sticho per exiſtentiam conditionis libertati appoſitæ, non aūt datione teſtatoris, qui dedit Sticho libertatem ſub conditione: ſicut enim pura libertas accipit vires tpe aditæ hæreditatis, ita & data ſub conditione. vnde ſi defecit conditio libertatis, ante aditā hæreditatem ſiue viuo teſtatore, ſiue mortuo, deficit libertas, & valet legatum Stichi, vt dictum eſt, & ideo non eſt mirum, ſi poſſum eum optare. Viu.

x Cum ita legatur. Quo caſu habeo electionem per

legem vt supra eo.l.2.

Species quæque generi derogat.

In P.F. non habētur hæc, quæ parēthesi clusa sunt.

[a] Præsentem. Id est puram. Nam speciale derogat generali: vt supra de leg. 3.l.vxorem.§.Felicissimo.& sic est contra supra de leg. 1.l.si domino.vbi non derogat species legata generali legato optionis. Sol. ibi nō fuit libertas relicta Stichopurè, vel sub cōditione, sed fuit alteri legatus: ad quē est infra eod.l.si hæres. & quare hic aliud quam ibi? Est ratio propter id quē dicitur, quod prævalet legatum libertatis: vt supra de leg. 2.l.si idem & C. de necel. seru. hære. in instit. l. quidam. & supra de ma. test. l. si peculium §. 1. vel so. vt ibi.

[b] Optabo. Si voluero: ad hoc est supra eo.l.j.in fi. 1. respon. & quod ibi no.

[c] In eodem casu. Scilicet quando vni seruorum optio, & Sticho libertas sub conditione.

[d] Optare. Aliàs optarem scilicet ego legatarius: aliàs optaret. s. legatarius similiter.

[e] Possit. Aliàs possim: & aliàs possit. Acc.

[f] Mutianæ Mutius enim fuit in sententia quæ sequitur.

[g] Ipsa libertate. Scilicet cōtingente.

[h] Perimi. Scilicet optionis quo ad eū seruum cui contingit libertas.

[i] Non datione. s. sola: & aliàs est datione & aliàs rōne.

[k] Ante aditam hæreditatem. Et sic an requam possit optari iure: vt j.eo.l. optione.

[l] Erit vtile. Etiam Stichi ratione, vt sic optari possit.

[m] Pura libertas. Vt C.de cadu. tol. l.vnica. §. in nouissimo. & j. de le.p̄ t. l.virilis. §. si adierit. & j.qñ di.le.ce.l.nam cum libertas.

[n] Statuta. Id est, data sub conditione, si tunc. l. cōditio extiterit ante aditam hæreditatem aliàs demum existente cōditione cedet dies eius: vt C. de cad. tollen. §. sin autem sub conditione.

[o] Possum. Quoniam purè seruus est. R. s. cū defecerit conditio datæ libertatis ante aditam hereditatem: & est bene ad legem istam s. de leg. 1. l. si fundū. §. pe. & supra de manu. test. l. 4.

Si Pamphilo. Caius faciens testamētū legauit vnum seruum generaliter Pamphilo seruo Lucij Titij, & decessit: & ita cessit dies legati dicto Pamphilo relicti, & sic fuit qsita actio legati Lucio Titio domini Pamphili: & postea dictus Lucius Titius dominus Pamphili manumisit eum Pamphilum: modo quæritur, an Pamphilus manumissus possit optare vnum de seruis Caij? Et dicitur quod sic, si Lucius Titius dominus eius repudiasset legatū: aliàs non, & redditur plana ratio in litera. Viui.

Pā. Flo. possim.

X.

SI Pamphilo seruo Lucij Titij seruus generaliter legatus sit, deinde dominus Pamphili postquam dies legati cesserit, eum manumiserit, si quidē Titius, seruū vindicauerit, extinguitur Pāphili legatum, quia non esset in hæreditate, qui possit optari. si vero Titius legatum à se repudiasset, Pamphilū optare posse legatum cōstat, licet enim manumissione Pamphili duæ personæ constituantur, Titij, & Pamphili, vnius tamen rei legatum inter eas vertitur: & Titio vindicante optio extinguitur: repudiante, Pamphilus optare potest.

go si Pamphilum non elegerit (& eidem Titio Pamphilum, si Stichum non elegerit:) simile est, ac si ita legatum fuisset, Titio Stichum, aut Pamphilum, vtrum eorum volet, do, lego.

Cui legata est optio, non potest eligere seruum purè, vel sub conditione manumissum, nisi conditio defecerit. Bar.

Quæsitum est, si Stichus sub conditione liber esse iussus sit, & mihi optio serui data esset, vel seruus generaliter legatus esset: quid iuris esset? Dixi commodius cōstitui eum, qui sub conditione libertatem Sticho det & optionem seruorum, non cogitare de Stricho: sicuti constat, nō cogitare eum de eo, cui præsentem dederit libertatem. Secundum quòd, si Stichum optauero, vel elegero: nihil agam, & ex cæteris nihilo minus optabo. [p] In eodem casu quæsitum est: si optione seruorū data ante quàm optarem conditio statutę libertatis defeciſſet, an Stichum optare [q] possit.

[r] Puto Mutianæ sententiæ assentiendum, quæ placet, ipsa libertate [s] legatum perimi, [t] non datione statutæ libertatis: quare siue viuo testatore, siue post mortem eius, & ante aditam hereditatem [u] conditio statutæ libertatis defecerit, legatum erit vtile. [x] Nam sicut pura libertas, ita statuta libertas aditæ hæreditatis tempore vires accepit: ideo Stichū optare possum. [y]

Ius electionis relictum seruo competit eius domino post manumissionem si vult: si nolet, tunc ipsi seruo manumisso licet petere. Bar.

XI.

GI Eros Seio legatus [z] sit, & Eroti fundus, deinde optio serui Mæuio data fuerit, isq; Erotem optauerit, [a] fundus ad solum Seium pertinebit quoniam aditæ hereditatis tempore is solus erat, ad quem posset legatum [b] pertinere. [c] Nam & cum seruo communi [d] alter ex sociis legat: idcirco ad solum socium totum legatum pertinet, quoniam die legati cedente [e] solus est, qui per eum seruum possit

[p] Vindicauerit. Quod potest, quia quæritas actiones p seruum non perdit per manumissionē: vt j.de actio & obliga. l. quæcunq; & j. de iureiur. l. si seruū cuius nomine, in hæreditate, secus, quia ante aditam hæreditatem nulla est actio, & ideo ibi inspicitur tempus aditionis: vt Inst. de hære. instit. §. alien. sed hic dies cessionis. Accursius.

[q] Possit optari. Scilicet de iure. vno eni petito, cōsumitur electionis facultas: vt j.e. l. apud. & s de pro. cu. l. si is qui Stichum.

[r] Repudiasset. Scilicet expresse. Alij dicunt manumittēdo eo animo, vt legatū cū sequatur, vt s. de leg. 1 l. seruo legato. §. 1 & instit de hære. instit. §. seruus.

[s] Duæ personæ. Id est, duo legatarij cum antea vna persona fingebatur: vt Instit. de inuti. stipu. § ei qui. Et no. hic legatū optionis vel in genere esse cōditionale quo ad optionē. sed purū quo ad seruū: vt j. qui, & a quib. l. 3. si enim esset omnino purū: semper domino quæreretur, si fiat manumissio postquā cessit dies legati: & ecōtra Pāphilo si ante esset manumissus. sed certè ēt quo ad hoc non videtur cō sitionale: quia si esset conditionale, vel domino tm, vel Pamphilo tātum deberetur: vt j. de regu. iur. l. quæ legata. & j. qñ dies leg. ced l. si post § fin Sed dicas illud quādo res certa sub cōditione legatur, hic incerta; & iō ambulat electio, vt hic dicit. Itē olim nō transmittebatur, si decedebat antequā optaret: hodie per Iustinianum secus: vt Inst. eo. § optionis. & C. cōmunia de leg. l. fi §. fi. & facit j. de solu. l. stipulatus. & s de j. l. filius. §. fideicōmissum. & l. quęsitū. §. duob.

[t] Eros. Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredē Caium, & seruum suum Erotem, legauit Seio: & eidem Eroti legauit fundum Titianum, & postea Mæuio legauit optionem vnius de seruis suis, & decessit postea dictus Titius testator: & postea dictus Mæuius optauit dictum Erotem: & sic debet habere in Erote dimidiam Mæuius, & aliam dimidiam dictus Seius: ut sup. de legat. 1. l. si dominus. modo quæritur an idem debeat esse in fundo prædicto Tituano legato Eroti? Et dicitur quod nō: imò solus Seius debet habere dictū fundū. & ratio est, quia tempore aditæ hæreditatis Titii testatoris, a quo tempore cedit dies optionis legatæ Mæuio, vt j eo. l. optione solus Seius prædictus est ille, ad quē poterit pertinere legatum dicti fundi. legatum. n. de Erote Seio datum cessit a morte testatoris: vt C. de cadu. tolle. §. in nouissimo. & sic acquisitus fuit dictus fundus dicto Seio, quamuis postea auferatur ei per Mæuium medius Eros, vt dictum est. nam & si dictus Titius habuisset dictum Erotem communem cū Martino, & legasset eidem Eroti dictū fundum, totus fundus pertinet ad Martinum: & hoc ideo quia cedente die dicti legati fundi, quod est ab adita hæreditate dicti Titii iam mortui, superest solus Martinus, qui per dictum seruum Erotem potest acquirere legatū fundi. h. d. Vi.

[u] Optauerit. Quod facere potuit: quia testator hoc p misit. nec obst. s. eod. l. cum ita. §. 1. quia ibi propter libertatis fauorem: & sic iste Eros erit communis Seii, & Męuii. alii dicunt, quòd optauit de facto: sed de iure nō potuit, quasi tacitè ex mente testatoris ex generali optione sit exceptus Eros: vt arg. s. eod l. cum ita. §. 1. & j. tit. l. 1. 2. in princ. & j. de au. & argē. leg. l. 1. in princ. & s de leg. 3. l. uxorem. §. Felicissimo. & l. seruis vrbanis § fi. & l. quęsitum. §. 1. & sic Eros erit solius Seii, non communis. sed certè simile quod inducit de seruo communi magis suadet quod primo dixi, & qđ dicitur s. de leg. 1. l. si dominus, secundum H.

[x] Solum Seium. Sed Eros est communis Seio, & Męuio.

[y] Aditæ hereditatis. Hoc enim tempore cedit dies legati relicti seruo legato: vt C. de cadu. tolle. l. vnica. §. in nouissimo.

[z] Legatum. Scilicet fundi.

[a] Pertinere. Id est, acquiri per Erotem seruum. nam Mæuio sub conditione videtur legatus seruus, si optauerit. vnde cum ante aditam hæreditatem optare nō potuit: vt j. e. l. optione apparet Seium solum dominū.

[b] Seruo communi. Iam nunc, & non sola destinatione: & argumentatur à minori.

[c] Cedente. Quod est tempore mortis: vt C. de cad. tol. l. vnica. §. in nouissimo Sed huic respon. est contra, j. de acqui. rerum domi. l. per seruum. §. 1. & j. de fiipu. seruo. l. proinde. §. 1. Sed sol. vt no. s pro socio l. verū. §. si seruo, quæ consonat huic. & j ad legem Falcidiā. l. Plautius. & facit infra eodem, lege si optio. & lege seruo.

[d] Eruo. Titio legaui seruum generaliter, & dedi hæredib. meis electionem, quem daret ei seruum, & decessi: certè hæredes mei debent consentire in vno seruo dando dicto Titio: & non poterit vnus hæredū dare Titio medietatē vnius serui, & alius medietatem alterius serui: & ad consentiendū possunt constringi actione ex testamēto. Vi.

[e] Si eis. Hęredib'. & dic data, scilicet nominatim a testatore: aliàs legatarii est electio: ut s. e. l. 2. 2. respon.

[f] Eundem. Facit j. de verb. obl l. 2. circa prin. & l. in executio ne. §. pro parte: & de sol. l. si stipulatus. §. 1. & l. qui hominem. §. 1. & s. de condi. indebi. l. si non sortem. §. fi. & s. de lega. 1. l. si ex toto. § fi. & de leg. 2. l. si quis duobus. Accur.

[g] Teneri. Cogentur ergo consentire iudicē imminenteivt s. de leg. 1. l. huiusmodi. §. fi. vel forte: vt C. cō mu. de lega. i. fi. in prin.

[h] Optio. Titius instituit sibi hæredem [i] Seium extraneum, & mihi optionem serui legauit & Sticho seruo suo legauit fundum sine mentione libertatis, & sic non valet legatum Stricho datū. vt C. de leg. l. seruis. nūquid poterit aliquo casu conualescere dictum legatum non obstante regula Catoniana, quę dicit, quod legatum inutile non potest postea cōualescere: vt j de regula Catoniana. l. j. in prin. Et respond. quod sic: puta si omnes serui hæreditarij præter dictū Stichum decesserunt ante aditā hereditatem, à dicto hęrede voluntario: eo enim casu videtur pure mihi legatus dictus Stichus sine aliqua optione: & ideo recōualescit legatum eidem Sticho datum: nam seruo alicui specialiter legato bene potest legare testator q. eū legauit, etiam non habita mentione libertatis: vt s. de le. 1. l. seruo legato & est rō in dicto voluntario hærede, q. a hæreditas aditionē differre potest post mortem testatoris, & per consequens differtur optio: quia ante aditā hæreditatē fieri non pōt: vt s. e. l optione, & sic ante aditā hæreditatē familia seruorum pōt minui, etiam si statim tempore testamenti decesserit testator. si autem retento eodem casu Titius instituisset sibi necessarium hęredem, qui quidem non potest differre additionem, imò statim mortuo testatore est hæres: sequens legatum fundo Sticho datum est inutile, propter prædictam regulam Catonianā. ¶ Pomponi'. Legaui Titio optionem serui, & decessi: postea hæres meus vendidit Seio hæreditatem meā, nunquid Seius poterit cogere Titium ad eligendum, sicut posset hīs eo modo qui dictus est s. e. l. mancipiorum? Et videtur

[i] Not. tamē quod non cogūtur declarare seruū legatū q̄uis essent certi, nisi anno finito: nec ēt personam cui debetur exprimere. Bal. in l. 2. §. sed & si qs. C. cōmu. de le.

[k] Pro ijs, & alijs forte dirimē dis & terminādis. Mādo. in 14. quæst. Regu. 33. nu. 12. cū alijs seq.

XII.

GEruo generaliter legato, verius est omnes hæredes, si eis electio data fit, eundem dare debere: & si non consentiant hæredes, ex testamēto eos teneri.

Legatum factū seruo proprio sine libertate, licet sit inutile, potest tamen conualescere, & hoc hærede voluntario instituto, secus in necessario: quia legatum ei factum est inutile propter regulam Catonianam. Bar.

XIII.

GIoptio serui data mihi fuit, & Sticho alii-

acquirere.

quòd non:quia dictus Seius,pōt hoc cōsequi per hę redem:dicitur tamen hic quòd sic. Vi.

* Sine libertate.Contra C.de le.l.seruus. Sol.hic seruus apparet alij legaturus: quod ibi non fuit.

ɔ Sequens legatum.Seruo relictum. Ro.

x Reciderit. Ante aditā hæreditatem. i. antequam optare possit. R.ut j.eod. l. optione & dic reciderit, scilicet, aliis mortuis.

t Purè legato. Scilicet Sticho.

c Catoniana. De qua tractatur j. de regu. Cato.l.1. nam legatum seruo legato relictū non cedit nisi ab adita hæreditate: ut hic patet apertè, & C. de cad. tol. §.in nouissimo. nam si statim post mortem cederet,ergo quolibet instituto esset nullum: qa inutiliter cederet, cū sit possibile aliū de familia optari: & Catonis regula ad talia legata non pertinet: vt j.de regul. Cato. l. Catoniana. & ſ. de leg. 1.l.cætera.§.2. Acc.

f Si voluntarius. Id est, si hoc est quod voluntarius est, qui hæreditatis aditionem differre potest: & sic differtur optio R.

z Ante aditā. Postfactum testamentū. Acc.

h Decesserit. Scilicet testator.

i Quod si necessarius. Qui hæreditatis aditionem differre non potest, & sic per eum optio nequit suspēdi. èi enim mortis tempore ipso iure fingitur quæsita hæreditas: & si nihil inter mortis tempus, & hæreditatis aditionem euenire,fierive possit, nullū equidem ibi mediū inueniri potest.

In P. Fl. emptus.

Sequens legatū.Sticho relictū. & facit j.de le.1.l.seruo,legato.§.1.& l.fi à pluribus.§.1.& l.quęsitū.§.præsenti. & l.fi post mortem.in princ. & ſ.eo.l fi Eros. & j.de condi.& demon.l.Iulianus. & j.eo. l.seruo.

Hereditatis. Quoniam emptoris non minus, quam hæredis si non vendidisset interest,optionē nō lemp impedire dispositionem seruorum: vt j. eo.l.imò.

m Id emptor.Aliàs,id emptus,& alias id emptor,l.agendo ex empto,vt cogat vēditor legatarium optare: quia in bonæ fidei iudiciis omnia veniunt,quę equū est venire,etiam si non sint dicta:ut Instit.de obliga. quæ ex consensu.in fi.

n Non possit.ſ.eum suo iure, vt optet cogere. Acc.

S I cum optio. Legaui Titio optimum seruum,& decessi. postea hæres meus manumisit Stichū,antequā Titius optaret aliquē. certè interim nō erit liber Stichus hæres,tamen eum amittit:quia si Titius eligat eum,cedet legato.si autem eligat alium,liber ostenditur.Viu.

Non perducit. Sic j.qui,& a quib. l.3. nisi de certo dato tempore & finito:vt ſ. e.l mancipiorum.& facit infra de man. vin l.3.& infra ti. 2.l.fundum §. minor. & j. de pec.leg. l. cū dominus §.fi & supra de legat. 1.l.seruo.§. 1.& supra eo.l. si optio.in princ. & C. de serv.pig.da.ma l. si creditorib. & supra de mili. test. l.fi miles. Acc.

XIIII.

I cum optio serui ex vniuersa familia legata esset, hæres aliquem prius quam optaretur, manumisit: ad libertatē eum interim non perducit. seruū tñ, quem ita manumiserit, amittit: quia is, aut electus legato cedit, aut relictus tunc liber ostenditur.

XV.

Eruo fine libertate legaui, deinde optionem seruorum Mæuio dedi, is eundem seruum optauit. Quæro, an id quoque, quod legatum est, ei debeatur? Respondi, Non puto legatum huius serui nomine ad dominū pertinere.

XVI.

Ption legata, placet non posse ante aditam hęreditatē optari: & nihil agi, si optetur.

XVII.

Eruo fine. Sticho seruo meo legaui fundum sine mentione libertatis, & postea optionē seruorum legaui Mæuio & decessi, postea hæres me' adiuit hæreditatem & postea dictus Mæuius optauit dictū Stichum. certe bene potuit eum optare, & cū habebit. Sed nūquid habebit fundū quē legaui eidem Sticho? Et dicit qđ nō. tempore enim aditæ hæreditatis erant plures serui in hæreditate: vt ſ. apparet,& ita non est cōtra ſ e.l. si optio. imo cōcordat.& bene dixi quod optio fuit secuta aditionem hæreditatis. nam ante additionē non valet optio, & h d cum l.seq.

Seruo. Scilicet meo.

Sine libertate. Et sic inutiliter: vt C. de leg.l. seruis.

Legaui. Fundum quendam.

Is. Scilicet Mæuius.

Seruum optauit. Scilicet cū plures essent serui ſm P.alias secus:vt ſ eo.l.si optio.

Dic quod hic remanserunt plures in hæreditate: ibi vnus tantum,secundum Bar.

Ei. Scilicet seruo,cui fundus legatus est: vel ei,scilicet optanti.

Serui nomine. Qui hæredis erat aditæ hæreditatis tempore. Accur.

Ad dominum. Hūc nouum, & post aditam hæreditatem factum dominum, sed ad hæredem, qm̄ huic seruo relictum ab extraneo quærere posset R.ut ſ. de le.1.l.si post mortem.in prin.& facit ad l. ſ. de leg.1.l. quæsitum.§.1.& ſ. e.l.si Eros. Sed arg.contra,supra de le.1.l.si a pluribus.§.fi.

Ption e.Hæreditatē. Vnde hoc legatum olim non cedebat a die mortis quo ad transmissionem vtpote conditionale:hodie secus:vt Inst.eo.§.optionis R.& facit ſ. de le.1.l.Iulianus.

ADDI-

Vel dic ſm Bart. quòd ibi loquebatur de iure antiquo ante tempora digestorum.

C Vm optio. Scius legauit Titio optionem duorum seruorum: & reliquos suos seruos legauit Mæuio,& decessit:postea Titi' refutauit optionem. certe omnes serui debent pertinere ad Mæuium. Viui.

Primo. Scilicet Titio: & dic cessante, id est, repudiante, vel tempore à prætore statuto exclusō: vt supra eo.l. mancipiorū. & facit C.de hæredi. instit.l.3.& j.de verbo. significa l.cæterorū. Accur.

H Omine legato. Si legatarius, cui legatus est seruus in genere, quique habet electionem, repudiet Pamphilum: nihil valet repudiatio, & ideo poterit etiam eum eligere. Viui.

Homine legato. Scilicet in genere.

Pamphilo. Scilicet in specie.

Eligi posse. Imò aliud agitur, & iō non potest eligi: vt ſ. de pac. l. si vnus. §.fi generaliter Sol. hic hæres habebat electionem per expressam testatoris voluntatē:vt ſ.eo. l. seruo. ibi vero creditor ex pacto expresso & secundum hoc eligit eundem hæres nō obstante repudiatione legarij. Alij, vt R. quod hic non erat translata electio in legatarium ab hęrede, cuius hæredis dicebat initio fore electionem,& ideo hæredem eligere eundē. sed hoc non placet,quia legatarius habet electionem: vt supra eo.l.2.2.respon. Tertij dicunt vtiobique creditorem habere electionem, sed ibi ex pacto,& iō per pactum determinatur remissio: sed hic per legem habet: legatarius electionem:& iō per legem determinat remissio, vt nihil valeat. Vel quarto ibi pactum, hic repudiatio: vnde hoc nō valet de futuris, vt ſ. de leg. 2.l.fi ita scriptum.§.1.sed pactum fic:vt supra de pact. l.& hæredi.§ filia, & est ratio, quia pactum duorum contensu,repudiatio vnius vallatur arbitrio: vt not. ſ. de pact.l.j.verè autem hoc legatum generis de futuro pendet: quia est similile legato optionis:vt supra eo.l. 2.§.2.sed illud est conditionale,si eligat: vt j. qui & à quib.l.fi optio.& supra e.l.fi optio. & supra e.l.fi Pamphilo.in fine.ergo & istud.plana est ergo glo.eundem eligi posse, ſ.vt pro quocunque eligē di facult s videatur concessa expressim aut tacitè.Iē contra.j. de admen.leg.l.qui hominem & l.seq.Sol.ibi ademptio per testatorem,quę valuit: hic repudiauit legatarius cum non petijt: & facit j.de regu.iur.l.qui potest. §. quod quis Acc.

I Liud. Pone quod ego legaui Titio Stichum aut Pamphilum,vtrum ipse elegerit: & postea decessi:& ita cessit dies legatorū: & postea decessit Titius,antequam eligeret.nunquid transmittit ad hæredes suos dictam electionem? Et dicitur quòd sic. Vi.

Decedente. Post mortem testatoris. Acc.

Eo.scilicet legatario.

XX.

Pud Ausidium lib. primo Regularum scriptum est, cum ita legatum est,Vestimenta, quæ volet tricliniaria sumito, sibiq; habeto, si is dixisset, quæ vellet, deinde antè quam ea sumeret, alia se velle dixisset mutare volūtatem eū non posse, vt alia sumerer, quia omne ius legati prima testatione, qua sumere se dixisset, consumpsit. quinetiam res cōtinuò eius fit, simul ac dixerit,eam se sumere.

Fructus pendente conditione ex re legata percepti legatario non debentur, nec nudo ministro. Bar.

XXI.

Ilium,& vxorem hæredes scripsit filiam exhæredauit, & ei legatum centum dedit, cū in familia nupserit, his

Ad hæredē.Scilicet legatarij.

Placuit. Hodie forsan a compositoribus est hoc additum.nā olim secus: vt Insti.eod. §.optionis, vel illud quādo ex omni familia legatur optio: hic ex certis duob. Accursius.

P.Fl. triclinaris.

Pud.

Ego habēs vestes tricliniarias, id est, quib. vtebar in triclinio,id est, in loco vbi comedebam (quod ideo vocabatur triclinium, quia bene erat scopis mūdatum, & ibi tres lecti strati). & habēs multa alia genera vestium ita dixi in testamento meo, Titius Vestimenta, quæ volet tricliniaria sumito, sibique habeto. & decessi: postea dixi Titius hæredi meo, quæ vestimēta tricliniaria volebat: & postea antequam acciperet electa, dixit quòd volebat alia vestimenta tricliniaria. nunquid potest voluntatē mutare? Et dicitur quod non, & ratio est plana in

P.F.quoniam.

In P.F. & ei legatum dedit cum in familia nuberet,100. & cū i familia nupserit, his verb.&c.

litera. Viuia.

Vestimenta. Duo forte patia, vel tria: vel sic dixit, cum plura haberet testator.

Tricliniaria. id est,quib.vtebatur in camera,aliàs aliqua parte domus, quæ trincliniū diceretur quia in ea tres lecti sternūtur.sic ponitur supra commod.l. si vt certo.§.fi de me. Acc.

Dixisset.Scilicet congruo tempore,id est,post aditā hæreditatem, & omnibus suis vestimentis exhibitis: vt ſ.e.l.optione.& l.seypi. & l. homine.

Non posse. Nisi esset minor xxv. ann. vt supra de mi.l.& si sine,in prin.vel nisi quando optio nō tenet: vt supra eo.tit.l.2.notatum est.

n Consumpsit. Vt & supra de proc.l.fi is qui.sed vī qđ possit voluntatem mutare. vt j.de ver.ob.l. si quis stipu.in prin.& l.eū qui.§.1.fol.vt no.ſ. de le.2.l.statu libertū §.fi.& de le.j.l hmōi.§.Stichum.& l.v.in prin.

Ilium. Titius instituit sibi hæredem filium suum Seium,& vxorem suam Semproniā, & filiā suam exhæredauit,& ei legauit centum cum nupserit & postea ita dixit, insuper arbitratu Sēproniæ prædictæ matris dictæ meæ filię volo eligi,ab ipla Sempronia decem mancipia statim post aditam hęreditatem meam, quæ mancipia volo dari dictæ meæ filiæ cum nupserit: & si antequam nupserit dicta mea filia,aliquod ex dictis mancipijs decesserit, tunc in locum eius arbitratu dictæ Semproniæ matris

eius dari volo: dum ad dictam meam filiam perueniat plenus numerus dictorum decẽ seruorum: & si dicta Sempronia nõ elegerit dictos seruos: tunc ipsa mea filia eligat sibi decem mancipia, quæ volet. & postea decessit dictus Titi⁹ testator. & dictus suus filius, & vxor ab eo iussu adiuerunt hæreditatẽ: & dicta vxor Sempronia, quæ erat mater filiæ testatoris, elegit decem seruos hereditarios pro dicta sua filia: & postea antequã dicta filia nuberet, nata sunt aliqua ex dictis decem mancipijs: quæritur, nunquid pertineãt ad dictam filiam vltra numerũ dictorum decẽ mãcipiorũ? Et respondẽ. quod non, quia legatum mãcipiorũ prædictorum decẽ trãstulit testator, in tempus nuptiarum filiæ exhæredatæ: imo pertinebunt ad dictã Semproniã testatoris vxorem, & ad dictum Seium filium eiusdem testatoris, quia ab eo fuerunt hæredes instituti, non autem ad solam Semproniã. Viui.

a Insuper sub. Legauerit. Acc.

b Confessum. Hoc facit pro filia, licet non multum.

c Volo. Ego testator. & sic transit de tertia ad primã personam. Acc.

d Adlignata. Aliàs agnata, id est, nata: & aliàs adlignata, scilicet per electionem matris. Acc.

e Supra numerum. Aliàs datum, id est, expressum. Acc.

f Ad filiam. Aliàs sine non: & tunc dic, quia tantum vt ministra fuit electa mater: aliàs est nõ, & bene, vt colligitur. cũ dicit ĵ. respondi cũ mãcipiorum &c. & sic ante omnẽ moram. & facit tũc ĵ. de reg. iur. l. cũ tps.

g Fructus. Partus enim de quo prædixit, nõ est in fructu: vt ŝ. de vsuf. l. in pecudum.

h Proponi. aliàs non ad matrem: tunc est ratio quę ẽ ŝ. quia ante omnem moram percepti sunt: ad quod est ĵ. ad Treb. l. mulier, §. si hæres alias sine non. q. d. pertinet ad filiam. & tunc dic matrem electam: vt ministrã. ad quod ŝ. de lega. 2. l. si quis Titio & facit ad p̃dicta ŝ. de le. 2. l. si ita relictum §. Pegasus, & ŝ. de annu. le. l. cũ qui. & de leg. 1. l. apud Iulianum in prin. & § 1. & l. cũ res. & l. quæritum §. fi. & ĵ. ad Trebel. l. mulier. §. si hæres. & ĵ. titu. 3. l. 3. in prin. & ŝ. de leg. 3. l. vxorem. §. sororem.

i Aritus. Ego habens 2. lances, id est scu tellas argenteas feci testamentum & institui mihi hæredẽ Titiũ: & postea feci codicillos, & in eis reliqui vxori meæ duo mea p̃dia, & quatuor lances, quas ipsa elegerit ex eis antequam morerer multas alias lances acquisiui, & postea decessi: venit nunc vxor, & vult eligere quatuor lances ex omnibus quas habebã tpe mortis meæ: & hæres non vult ei dare electionẽ, nisi de his, quas habebam tempore testamenti: certè mulieris desiderium est præferendum. Vi.

i Mortis tempore. Licet tempore testamenti condendi nõ fuerunt. Sed videtur contra ŝ. de leg. 3. l. nomẽ. § 1. Sol. vt tibi.

XXII.

Aritus vxori suæ codicillis per fideicõmissum dedit prædia: itẽ lances, quas eligeret, quatuor. Quæsitum est, an ex iis lancibus, quæ mortis tempore sint, eligere possit? Respondi, posse.

I.

VIno legato, acetum quoque continetur, quod patertamiliàs vini numero habuit.

Generi per speciem deregatur. Bar.

II.

VM alij pe-

Vino legato. a Legauit Titio vinum meum: quæritur vtrum in legato contineatur acetum? Et dicitur quod sic, illud scilicet quo vtebatur pro vino. Viuia.

Numero habuit. Supra voluntatis cõiectura ex ipsius defuncti viuentis consuetudine: vt ĵ. eod. l. si quis vinum. § item acetum. & ŝ. tit. 1. l. ij. §. ñ. & arg. supra de leg. 3. l. nomen. §. 1. & l. nuper & l. seruis vrbanis. & l. quæritum. in prin. & §. pe. & l. vxori in princ. Sed contra. ĵ. e. tit. l. si cui. in prin. Sol. vt ibi.

Vm alij penũ. Legauit Titio vinũ. & Seio legauit penum. id est, ea quæ sunt eius & potuit certe Titi⁹ habebit totum vinum. & Seius omnẽ alĩ penum. Itẽ quid si legauit Titio centum amphoras vini: quas vellet certè poterit agere contra hæredem meũ actione ex testamento, vt hæres faciat ei copiam degustandi & si non faciat ei hæres cop. à degustandi potest petere interesse tuum Titius actione ad exhibendum. Sed quid in eodem casu si ego non reliqui in hæreditate mea vinum: certè hæres meus debet emere c. amphoras vini, & præstare ei, non autem debet emere acetũ, quod venditor habebat numero vini. Item nunquid hæres meus tenetur dicto Titio dare vasa, in quibus erat vinum meũ, posito, quod reliqui in hæreditate mea vinum: & distinguitur inter magna vasa, & parua, nam magna, vt dolia, non debentur ei: siue sint depressa in cella vinaria, siue nõ: parua aũt, vt amphorę, & cuppæ, & cuppulę, bene debent. niti erãt affixę in agro, vel in villa: & est ratio, quare debẽt dicta parua vasa, quæ credibile est mẽtem meam eam fuisse, vt voluerim accessionem vini esse dicta parua vasa: non autem ea ratione quod vasa sint pars vini, quia nõ sunt: quædam tamen parua vasa non debentur legatario, puta vtres: & culei: quia in his portatur vinum, & non conseruatur sicut in superioribus: & h. d. cum ll. seq Viu.

Cum alij penum. Quid sit penum, habes ĵ. de pe. le ga. l. 3. & no. quod hac l. ponitur penũ in neutro genere. sed ĵ. de pe. leg. in fœmineo. sed q̃dam habent hic penus. & ĵ. omnem penum. Item not qđ dicit vinũ, scilicet simpliciter, secus si dixisset, quod esset Romæ: vt ĵ. de pen. leg. l. nam quod. §. fi.

b Legatarij. Quoniam de toto pars est eximenda. Ro. vt ĵ. de reg. iur. l. in toto. & ĵ. de manumi. testa. l. si peculium. in princ. & ŝ. de leg. 3. l. seruis vrbanis §. fin. & l. hæres. §. 1. & ĵ. de aur. & arg. leg. l. 1. & inf. de pen. leg. l. seruo. & ŝ. tit. 1. l. si tibi, in prin. & l. cum opti. Item facit ŝ. de periculo. & commo. rei ven. l. si vina.

c Si centũ amphoræ. Sub. vini, quod patet propter degustationem.

d Degustari. Vt possit approbare, vel improbare. nam ad hoc fit degustatio: vt ŝ. de peric. & commo. rei vendi. l. 1. in princ. & l. si quis vina. §. 1. & l. si vina.

e Emblemata, inquit Bad. in annot. tit. ad exhibẽdum vasis argenteis, aureis q̃ & Corinthi isornamẽta erant apud antiquos ex emptilia cũ libitũ erat. dicta aũt sunt, ingt Bayfius. ἀπὸ τῶ ἐτεμβλῆσθαι, quod vasis adijcerẽtur aut reuellerẽtur.

f Quanti. Id est, quantum interest mea. nam in actione ad exhibendum ad interesse fit condemnatio. & oportet interesse vtroq; tempore, vel saltem tpe litis: vt ŝ. ad exhibẽ. l. tigni. §. fin. & facit ĵ. tit. 1. l. si tibi. §. fin. & ŝ. ad exhib. l. 3. §. 2. Acc.

g Si cui. Nullum Aut quo pro vino vteretur.

g Numero fuit. Scilicet in bonis vẽdentis vinũ: non enim nisi ea quæ sĩ l. j. põt capi coniectura. & facit ŝ. de leg. 3. nuper & ŝ. eo. l. si quis vinum. § item acetum.

h Legata. Si sunt parua, velut amphoras, & cados, quę cum vino vendi consueuerunt: vnde ex regionis consuetudine hoc potius præsumit: vt ĵ. eod. l. vinũ. §. fin.

i Schyphorum. Hæc enim sunt pars scyphorũ si sunt adiuncta, vel infixa: vt ŝ. ad exhi. tigni. §. 1. Vel dic ecõtra non sunt pars, quando adhuc non sunt adiuncta: vt ĵ. de aur. & arg. leg. l. argumento. §. pen.

k Voluerit. Fam ex regionis consuetudine, quã ex vasorum vtilitate, & quia ad vsum perpetuum non parãtur: vt ĵ. eo. l. vinum. §. fin. Acc.

Debeantur. Ergo ŝ. de interpretatione multum facit vasorum vtilitas. R.

In cuppis. Genera vasorũ dolis vilioria, vt ex prædictis hic apparet. Acc.

Vtres. Vasa de corio capræ cum pilo, quibus vtunt Tusculani: sed culei fortè sine pilo, vt & ŝ. de pign. act. l. fi. §. fin & est ratio, quia in his non seruatur vinum, sed de loco ad locum portatur: vt ĵ. ti. 1. l. quę situ in fi. & facit ad l. ŝ. de leg. 3. l. hæres §. cui. & ĵ. de pen. lega. l. 3. in fi. & l. 4. in princ.

Vm certum. Legauit tibi c. cados olei, & nõ adieci qualitatem olei, & decessi. certè põt hæres meus tibi soluere oleũ cuiuscunq; generis sit, dum tamẽ non vilissimi generis. nec inquiretur in hoc casu, cuius generis oleo ego eram solitus vti, aut cuius generis oleum habeant in vsu homines regionis meæ. Viu.

Solitus. In dubijs non semp stat ad fundi consuetudini: vt ĵ. de a'i. le. l. à filio. §. fi. sed regulariter contra vt ŝ. de leg. 3. l. nũmis. & ŝ. tit. 1. l. 2. in fi. & ŝ. de test. l. hæredes. § sed & si notã. in fi. §. & ĵ. de ali & cib. leg. l. cum alimẽta & ŝ. de leg. 1. l. si seruus pluriũ. q̃ sunt cõtra. Solut. defunctus hic dr̃ dedisse expresse electionẽ hæredi. sed hoc ẽ diuinare. vel sm R. hic spãle. Sed quare aliud quã in nũmis: vt d. l. nũmis? Rñ hic. f. consuetudo defuncti, & regionis, & alia q̃dã in nũmis cõsideran

III.

I cui vinum sit legatum centum amphorarum, cum nullum vinum reliquisset, uinum hæredem empturum, & præstaturum: non acetum, quod vini numero fuit.

Vino legato non cedunt vasa magna, nec parua in quibus vinum portatur de loco ad locum, sed vasa parua, in quibus vinum conseruatur, & cum vino venduntur, cedunt. Bar.

Si vinum legatum sit: videamus, an cum vase debeatur. Et Celsus inquit, uino legato, etiam si nõ sit legatum cum vasis, vasa quoque legata videri, non quia pars vini vasa sunt (quemadmodum emblemata argenti, scyphorum forte, vel speculi) sed quia credibile est mentem testantis eam esse, vt voluerit accessioni vini esse amphoras: & sic, inquit, loq̃mur, habere nos amphoras mille, ad mensuram vini referentes. In doliis non puto verum, vt vino legato & dolia debeantur, maximè si depressa in cella vinaria fuerint, aut ea sint, quæ per magnitudinem difficile moueantur. In cuppis autem, siue cuppulis, puto admittendum, eas deberi, nisi pari modo immobiles in agro velut instrumentum agri erant. Vino legato, vtres non debebuntur, nec culeos quidem deberi dico.

Quantitate legata simpliciter electio est hæredis quale soluat: nec consuetudo testatoris inspicitur. Bart.

Paulus libro iiij. ad Sabinum.

IIII.

CVm certum pondus olei non adiecta qualitate legatur, non solet quæri, cuius generis oleo vti solitus fuerit testator: aut cuius generis oleum istius regionis homines in vsu habeant; & ideo liberum est hęredi, cuius volet generis oleum legatario soluere.

Ad hũc locum facit quod scribit Marcellus. lib. 7. vnde inquit agricolę dolia non contenti sub tectum reposuisse, defodiũt: & operimentis extrinsecis illitis muniunt: remouẽtes inquantũ fieri põt a vino aeris contagionẽ. à quo tam manifestè lædi tur, vt vix se tueatur in vasę pleno, & iõ aeri minus puto. P. Fl. Et ea deberi.

Quid si vt no. in d. l. legato. Itẽ qđ dicit hæredẽ eligere, i est legatari?

contra

ante adi-
tam hære
ditatē oc-
cupasset
legatū. vi-
de de ma-
teria opt.
gl & do
ctō. in l. 1.
C. quorū
leg.

cōtra Inst. de leg. § si generaliter. & ſ. tit. 1. l. 2. §. 1. So
lu hic testator expreſsè voluit, sed ibi noluit. vel dic
qđ testator reliquit in bonis suis oleum, vnde est idē
quod esset, vbi de certis reliquisset incertum: vt ſ. de le
gat. 1. l. si quis à filio. § pe. alias legatarij esset electio. &
facit ſ. de contrah.
empt l. comprehen-
ſum. Acc.

Vm certus.

Legaui tibi c. amphoras vi-
ni qđ in fundo meo
Semproniano natce
tur, & ifecisti: postea
venerunt, vindemię
& nō recollegit hæ-
res meus de dicto
fundo, nisi quinqua
ginta amphoras. cer
tè non dabit tibi di
ctas quinquaginta
amphoras, nam di-
cta verba supra posi
ta, quod natū erit
&c. obtinent vim
taxationis: vt ita de
mum c. amphoras
possit petere, si in
dicto fundo nascen
tur. V. u.

Natū esset. Tunc,
vel eo anno quo de
cessit testator.

Nō amplius. Scili
cet quā natū esset.

Taxationis. id est,
determinationis: vt
ita demū petat tan
tum, si tantū natum
erit vt ſ. de contrah.
empt. l. si debitor. §.
veriſimile. secus si
dictum esset x pon
do ex illo fundo:
tunc. n. expectatur:
vt j. de verb. obli. l.
inter ſtipulātē. §. fa
crā. Azo. Itē sec⁹, cū
in ſingulis annis ad
alimenta. vel ſim-
pliciter ſingulis an-
nis aliquid relinqui
tur ex illo fundo: vt
j. eo. l. ex eo. & j. de
ali. leg. ced. l. firm
mio. in prin. & ſ. de an. leg. l. legatū. §. 1. & facit ad l. ſ.
de leg. 2. l. antepe. §. ciuibus. & ſ. de iud. l. ſi fideicōmiſ-
ſum. § quid tamen.

Natum erit. Scilicet in eo fundo. R.

Vm vinum.

Legaui vinum meum Ti
tio certè non ſolū vinū, quod est in dolijs, ſed ēt
illud, quod est in amphoris, & cadis, debet dari Titio,
quamuis non feecerim dictorū vaſorū mentionē cū le
gaui. Sed quid ſi legaui ei vinum cū vaſis, & cadis? cer
tè nō ſolū illud debetur ei qđ est in vaſis, & cadis, ſed
etiam illud quod est in dolijs: ſicut ſi legaſſem ei ſer
uos meos omnes cum peculio cuiuſq; eorum: videor
ei legaſſe etiam illos, qui non habent peculium.

Quod in amphoris. Nunc reſpondet.

Quod in dolijs. Quæ dolia non dicuntur vaſa, cum
ſint magna: at vaſa ſint parua. vt ſ. eo. l. ſi cui §. 1.

Videretur. Talis enim adiectio nihil niſi augmētū
ſignificare poteſt. R. ſic ſ. de legat. 1. l. ſi cui, in princ.
& l. ſi ancilla. & j. de aur. & arg. leg. l. ſi quis. & j. eo. l.
vinum. in princ. Item contra ſ. de leg. 3. l. hęres. §. pen.
ſed non est contra Item facit j. eo. l. vinum.

Vidam.

Titius legauit vxori ſuę oleū,
& vinum, & frumentum, & acetum. & mella, &
ſalſamenta, & de-
ceſſit. modo quæri-
tur, quantū debeat
habere mulier de
quolibet prædicto-
rū? Et reſpondetur,
qđ tm legatū ei vi-
deō, quātū dictus Ti
tius ei reliquit in
hæreditate ſua de
omnibus pdictis, re
probata ſnia Treba-
tij, q dixit ex ſingu-
lis nō amplꝰ vxori
dēri, quā quātū his
vellet dare mulieri.
Lucio Titio. Seius
ita dixit ī teſtō ſuo,
Lucio Titio tritici
modios c. qui mo-
dij ſingulo pōdo c.
ponderant hęres da
to: & deceſſit, modo
quærtur, an aliqđ
tritici debeatur Lu
cio Titio? Et dicitur
quod nō: quia in re
rū natura nō est ali-
qđ tritici. quod tā-
tū pōderet, vt dixit
Seius teſtator. Viu.

Salſamēta. Id est
materias: vnde con
ficerentur ſalſa-
menta, quæ ſunt
ſaluia terpillum, pi-
per, ruta, ſal, petroſe
linū. ex his ſit ſalſa,
niſi ſit nia ſalſa.

Salſa de quo fieri poteſt.

Verum est. Quia
verbū generale vi-
detur aliter esse in tali
genere. ſic j. de aur.
& arg. leg. l. ſi. §. vxo
ri, & ſ. de leg. 2. l. ſi
ita legatum, in prin.
& C. quæ res pign.
obli. poſſ. l. fin. & ſ.
de ſer. vrb. prad. l.
ſi fertus. ītē aliud
in tritico, quā hic in
legato: vt j. de verb. obli. l. triticiū. & l. ſi ita ſtipulatus
fuero. in prin & ſ. de iure dot. l. cum poſſ. §. generi. ītē
& in vſuris: vt ſ. de vſur. l. quod in ſtipulatione.

Modios. Alias modia in neutro genere: & poſtea q
ſinguli &c. in maſculino vt j. de verb. ſign. l. Paulus.
alias modios, & ſic totum, in maſculino.

Non esset. Nec esse poteſt: vt ar. Inſt. de inut. ſtip. § j.
& ſ. de leg. 1. l. apud Iulianum. Acc.

Hæres.

Damnaui hæredem meū, vt da
ret Titio vinum meū, quod in dolis esset: & deceſ-
ſit: poſtea ſtetit per Titium, quo minus dictum vinum
acciperet: nūquid poteſt hęres effundere vinū. Et dici
tur quod nō. ſed ſi legatarius petat poſtea ab eo vinū
poterit hæres eum remouere exceptione doli mali, ſi
non præſtaret legatarius ei id, quod propter morā ip-
ſius legatarij damnum paſſus est. Vi.

In dolis. Et ſic non cedunt vino: vt ſup. eod l. ſi
cui §. 1.

Facturum.

Facturum. Quod
non foret, ſi uendi-
diſſet: vt ſ. de peric.
& com. rei vend. l. 1.
§. licet. & §. ſi dolia
re. & est ratio: quia
emptor emendo vi-
detur conuenire de
accipiendo: quæ cō-
uentio nō est in le-
gatario, ut arg. ſ. de
act. empt. l. ſi qui la-
pides.

¶ Facit
iſta lex, &
est op. ar.
pro domi-
nis Cretē-
ſibus ad
hoc quòd
maluaſia
ſit vinum.
de quo p
do. in l. ſi
cui. §. vinū
ſ. eo. tit.

I quis vinum.

Legaui
Titio vinum meum,
quæritur quid conti
neatur appellatione
vini. Item legaui Ti-
tio acetum meum:
quęritur quid conti
neatur appellatione
aceti. & hæc planè
ſoluuntur a princip.
huius l. vſque ad l.
ex eo vino. & magis
est plana litera, quā
esset caſus poſitio.
Viu.

Fortè
carcenum
dequo Pal
la. de re
ruſt. li. 11.
ti. 18. Nam
camū nuſ-
quā repe-
rio: tu ſi
mauis Al.
ſequit lib.
ptermiſ. in
dictiōe ca-
mū. Cæte-
rū de zæ-
tho Dioſ.
ex tradu.
Hermo. c.
311. & Her
mo. in co-
rol. ca. 301.
& ca. 839.
De hydro-
meli, Pal-
la. ſ. titul.
De œno-
meli. Bart.
Pius ann.
poſt c. 4. &
Palla. li. xj.
titu. 17. &
Alc. lib. 9.
Paret. c. 2.
Devino a-
cinatico,
Her. in co-
ror. c. 719.
De Cydo-
nio, Neb.
in lexico
ſuo iuris
ciui. in di-
ctione, Cy
donium.
Cæterum
de varijs vi
norum ge
nerib. eo-
piosè tra-
dit Plꝰ. Na
tu. hiſt. lib.
14. ca. 6. &
ſequ.

Si quis vinum. ſci
licet ſolum. Ro.

Mulſum. Id est, ne
ſtar. Acc.

Hydromeli. Qđ
fit de aqua, & melle.
& est hydromeli ge-
nitiui caſus: & abun
dat vnum, nec.

Et paſſum. Id est,
maturum. Acc.

Defrutum. For
ſan ideo ſic dictum,
quod de uſu ſit ſub
latum: vt quamdiu
poſſit ſeruetur: & ē
potio: vt j. l. fina. §. 1.
Acc.

Acinaticium. Id-
est, ad vſum compa-
ratur: & proferē pe
nultima correpta.

Cydoneū. Quod
fit ex pomis coto-
neis.

Non continebun
tur. aliàs non, & a-
liàs ſine non: & vi-
trūq; poteſt legi ſe-
cundum conſuetu-
dinem teſtantis: vt
j. proxi. & facit j. eo.
l. ſi. §. ſi cui.

Aliàs, A-
cinaticiū

Hęc oſa. Quæ di-
ximus vini numero
non contineri.

Habebūtur. Sub.
vini appellatione
continentur.

Totum vinum.
Scilicet nedum pars.

Quod vini nu-
mero. Id est, vſu ſi-
mili. cuiusj vſus vi-
uentis voluntatem
rium ſteterit, quo minus
accipiat: periculosè hære
dem facturum, si id vi-
num effundat, ſed legatarium petentem vinum ab
hæte de doli mali exce-
ptione placuit ſubmoueri, ſi non præſtet id, quod
propter moram eius dānum hæres paſſus ſit.

Omnis liquor ex vinea pro cedens est vinum, ſecus ſi aliū de, niſi conſuetudo vtentium aliter ſe habeat. h. d. cum l. ex vſu. & lege nam aliter. Bartolus.

IX.

I quis vinum legauerit: omne continetur, quod ex vinea natum vinum permanſit. Sed ſi mulſum fit factum, vini appellatione non continebitur propriè, niſi for tè paterfamiliàs etiam de hoc ſenſit. Certe zythum, quod in quibuſdam pro uinciis ex tritico, vel hor deo, vel pane conficitur, non continebitur. Simili modo nec camum, nec ceruiſia continebitur, nec hydromeli. Quid con ditum? nec hoc puto: ni ſi alia mens teſtantis fuit. Oenomeli plane, id eſt, vinum dulciſſimum, con tinebitur, & paſſum, ni ſi contraria mens ſit, con tinebitur. Defrutum non continebitur, quod potius conditurę loco ſit. Acinaticium plane vi no non cōtinebitur. Cydoneum & ſi qua alia ſunt, quę nō ex vinea fiūt, vini appellatione non cō tinebuntur. Item acetū vini appellatione non cō tinebitur. Hæc omnia ita demum vini nomine non cōtinentur, ſi modò vini numero à teſtatore non ſunt habita. alioqui Sabinus ſcribit, omnia vi ni apellatione contineri qui vini numero paterfa miliàs habuit. Igitur & acetum, quod vini nume ro paterfamiliàs habuit, & zythum, & camum, & cætera, quæ pro homi num affectione atque vſu vini numero habebunt. Quòd ſi totum vinum, quod paterfamiliàs ha buit, coacuerit, non ex tinguitur legatum. Si ace tum quis legauerit, non continebitur legato ace tum, quod vini numero teſtator habuit. embamma aūt continebitur quia aceti numero fuit. Item ſi quis vinum, quod habuit, legauit, deinde hoc coa cuit, licet poſtea in aceti locum translatum ſit à pa trefamiliàs, vino legato continebitur, quia id qđ teſtamenti facti tpe vinū fuit, demonſtratum est. & est hoc verum, niſi vo luntas aduerſetur. Vi no autem paterno legato, id demum legatum vī, quod teſtator vini nume ro habuit, non quod pa ter. Item ſi peculiare vi num legatum ſit, id conti nebitur, quod ſerui ha buerūt. Cur tam diuerſe? Quod paternum vi num iam cępit vſu ipſius teſtatoris eſſe, at pecu liare in vſu ſeruorum re manſit. Item ſi vinum vetus ſit legatum.

X.

X vſu teſtatoris lega tum æſtimabitur, id eſt, quot annorū vino pro vetere vtebat. Quod ſi non appareat.

XI.

Etus accipietur, quod non est nouum & anni prioris vinum appellatione ve teris continebitur.

XII.

Am aliter obſeruantibus quis finis, aut quod initiū veteris vini ſumetur.

deficientis aliàs dubiam declarat, vt di xi. ſ. eo. l. 1. & ce itpel. leg. l. Labeo.

Demonſtratum est. Nota inſpici tem pus teſtamenti. ſic j. de lib. leg. l. Aure lius. §. teſtamento. & §. Titius. & j. de aur. & arg. lega. l. ſi ita. & ſ. de lega. 3. l. vxorem. §. teſtamen to. Sed contra ſupra tit. 1. l. fin. ſed dic, vt dixi ſupra de leg. 3. l. vxori. §. 1. Acc.

Aduerſetur. Quā certè aduerſari cre do. niſi aliud lique at ſecundum quoſ dam. Acc.

Vini numero ha buit. Scilicet de illo vino paterno.

Serui habuerunt. Scilicet vſum vini etiā ſi est acetum. & ita non teſtatoris, ſed ſeruorum vſus inſpicitur: ſed in ſu periori teſtatoris nō patris. Acc.

Diuersè. Hoc di cunt. & ſubaudi re ſpon. qđ est, quia &c.

Teſtatoris. Id est cœpit vti pro vino, quo pater pro aceto vtebatur. vel contra deſijt eſſe in vſu pa tris. q̄ ſecus est ī pe culio, vt ſubijcit. Ac curſius.

Item ſi vinum. Hic §. cum ll. ſequ. coniungitur.

X vſu. Æſti mabitur. qđ aliàs ſæpe cōtingit: vt j. de pec. leg. l. do minus Sticho. §. te ſtamento. & j. de ſupel. leg. l. legata. §. fin. Acc.

Am aliter. Quis finis? ſic j. de verbo. obligatio. lege eum qui

Planè vinū continebi tur. & ita legit Calo pin. in dictiōe Aci ni.

Curmi, velcalenū.

Vinum, vet⁹, chryſ ma vetus, mancipiū vet⁹, & id genus, per Mād. inter caſus Anna. nu. 70. & ſequ. & ante.

calendis.

calendis, vbi de primis calendis intelligitur, ne aliàs non inueniatur finis. Viu.

EX eo vino. Ita dixi in testõ meo, & ex eo vino, quod in fundo Titiano nascetur hæres meus amphoras x. dato Titio singulis annis. & postea decessi. & postea in sequenti anno fuerunt in dicto fundo xx. amphoræ vini, etiã in isto secundo anno de eo, quod natũ fuit in primo anno, & hoc nisi uoluntas mea huic sententiæ aduersetur. Vi.

Si legatum non potest solui ex fructibus fundi anni supplebitur de fructibus alterius anni.

Vlpianus lib. [illegible]

XIII.

EX eo vino, quod in illo fundo nascetur hæres meus amphoras decem quotannis in annos singulos dato. Quo anno natum non fuisset, ex superiore anno eius fundi cum numerum amphorarum hæredem datu rum Sabinus existimat, quæ sententia, si voluntas non aduersetur, mihi quoque placet.

XIIII.

VIno legato ea demum vasa sequuntur, in qua ita diffusa sunt vina, vt non ad perpetuum vsum reseruarentur, veluti amphoræ & cadi.

XV.

INum cum vasis legauit. Negat Trebatius, quod in dolijs sit, deberi. & sensum testatoris alium putat esse, verborum alium, cæterum dolia in vasis vinarijs non esse. Ego & si dolia in vasis vinarijs non sunt, tamen non cõcederem Trebatio vinum, quod in dolijs esset, id est, quod in vasis non esset, non esse legatum. Illud verum esse puto, cui vinum cum vasis legatũ erit, ei amphoras, & cados, in quibus vina diffusa seruamus, legatos esse. Vinum cũ in amphoras, & cados hac mente diffundimus, vt in his sit, donec vsus causã probetur, & scilicet cum his amphoris, & cadis id vendimus: in dolia aũt tali mẽte conijcimus, f. vt ex his postea, vel in amphoras, & cados diffundamus, uel sine ipsis dolijs veneat.

XVI.

VInum Surrentinum. A loco sic dictum.

Vrnalibus. Vasa de terra fortè.

In amphoris. Puta dixit testator lego vinum, quod est in amphoris. & habebat vinum in amphoris, & vrnalibus vel in vrnalibus tantũ, & nullas habebat amphoras. & pro hoc ff. eo. l. cũ vinum. & ff. de leg. 1. l. si cui ferui, in princ. & ff. de alij. lega. l. à filio. §. fi. fecus aũt si dixisset, vinũ quod est in amphoris: cum plures haberet amphoras, & plures vrnas, & in amphoris nihil, in vrnalibus vinũ erat: tunc enim nihil videtur legatum, vt ff. de legat. 1. l. sed & si certos, & l. fi seruus. § qui quinque. Acc.

Cui dulcia legata essent, si nihil aliud testamento significetur: omnia hæc esse legata, mulsum, passum, defrutum, & similes portiones item vuas, ficus, palmas, caricas. Quòd si ita esset legatum, Vinum amphorarium ἀμφορεὺς & dulcia omnia: nihil inter dulcia, nisi quod potionis fuisset, legatum, putat Labeo ex collatione vini amphorarij, quod non improbo.

Verborũ alium. Scilicet strictiorem, vt de eo solo, quod fit in vasis. & sic sẽsui verba desũt R.

Cæterũ. Pro ted: alias pro certe nisi alias est cæterorum, scilicet verborum, quę est falsa. Acc.

Non esse. Vnde vino legato, simpliciter vasa cedũt, nõ dolia. vt ff. eo. l. si cui. § 1. vnde videbatur de vino ĩ dolijs posito nõ cõtineri. nec de dolijs. & ff. Trebatio quo ad dolia: sed cõtra eũ quo ad vinum in eis positũ est ff. eo. l. cum vinũ. § ité quamuis. Item & pro eo quod dolia ff. eo prox. § in fi. sed contra eum quo ad dolia. ff. de verb. sig. l. vinaria. dicas ergo cum expressit cũ vasis, q etiã dolia debeantur: vt d. l. vinaria. Ité & pro hoc est qđ subijcit. non esse. q. d quod non concedo. Acc.

Ego. Ideo q dolia re vinũ non continetur legato, putat Trebatius, licet perpetũ R. sed melius esset in litera ego. l. Proculus.

In dolijs esset. Alias non esset. & tunc dic non concederem, i. non assentirer, & assume, non concederẽ dico vinũ &c. alias deest: & est plana. & ff. in hoc dicit in vasis nõ esset, prout ipse accipiebat vasa, & ficti ff. de au. & ar. l. l. fi qs.

Legatos. Quid de dolijs: dic vt ff. prox.

Cum his amphoris. Idcoque cum eisdem legatum præsumitur apud nos Romanos: non ergo talis præsumptio in eo habetur iudicio apud eos, qui cum vasis non contigerent vina vendere: vt ff. tit. l. cum de lanionis § alium. Rem. & facit ad hunc §. ff. prox. & l. fi cui. § 1.

Vi vinũ. Ego legaui Titio omne vinum quod est in amphoris, cum haberem vinũ in amphoris, & in vrnalibus. certè nõ solum vinum, quod erat in amphoris, sed etiam illud, quod erat in vrnalibus debetur Titio, & erãt forte vrnalia vasa de terra. Item quia si legaui dicto Titio simpliciter omnia dulcia? videor ei legasse mulsum, quod sit ex melle & vino, & passum, id est, vinum ex vua passa expressum, & defrutum, id est, vinum coctum vsque ad consumptionem tertiæ partis, & omnes similes potiones, & vuas, & ficus & palmas, id est, dactylos, & caricas, id est, ficus caricas. si autem ita legassem ei vinum amphorarium, amineum, Græcum, & omnia dulcia

dulcia lego Titio, non computabitur inter dulcia, nisi quod potari potest. Viu.

Qui vinum. Surrentinum. A loco sic dictum.

Vrnalibus. Vasa de terra fortè.

In amphoris. Puta dixit testator lego vinum, quod est in amphoris. & habebat vinum in amphoris, & vrnalibus vel in vrnalibus tantũ, & nullas habebat amphoras. & pro hoc ff. eo. l. cũ vinum. & ff. de leg. 1. l. si cui ferui, in princ. & ff. de alij. lega. l. à filio. §. fi. fecus aũt si dixisset, vinũ quod est in amphoris: cum plures haberet amphoras, & plures vrnas, & in amphoris nihil, in vrnalibus vinũ erat: tunc enim nihil videtur legatum, vt ff. de legat. 1. l. sed & si certos, & l. fi seruus. § qui quinque. Acc.

Cui dulcia legata essent, si nihil aliud testamento significetur: omnia hæc esse legata, mulsum, passum, defrutum, & similes portiones item vuas, ficus, palmas, caricas. Quòd si ita esset legatum, Vinum amphorarium ἀμφορεὺς & dulcia omnia: nihil inter dulcia, nisi quod potionis fuisset, legatum, putat Labeo ex collatione vini amphorarij, quod non improbo.

Adiectiua indefinitè, vel generaliter, vel neutraliter posita, referuntur ad omnes res, ad quas possunt adaptari ratione, adiuncti, cuius significatio restringitur. Bar.

Sed quid si post dictum legatum alienaui ego testator fundũ, & non instrumentum? nunquid poterit dictus legatarius petere instrumentũ? Et dicitur q non. Viu.

Intelliguntur. Sed in primo casu alterũ est accessorium, in secundo vtrumque principale: vt ff. eo. l. si cui. & ff. prox. sed & fundo simpliciter legato aliqua cedunt: vt ff. eo. l. cui fundus.

TITVLVS VII.

DE FVNDO instructo, vel instrumento legato.

Paulus lib. xiij. ad Sab. I.

SIue cum in strumento fundus legatus est, siue instructus: duo legata intelligũtur. Fundo cum instrumento legato, & alienato, instrumentũ nõ vendicabitur ex sniа defuncti.

Prælegata vltra partes hæreditarias, in virilem deducuntur propter expressionem proprium nominum. Bar.

Papinianus libro xij. Resp. II.

CVm pater. CASVS. Titia mater mea instituit me hæredem, & decessit. postea ego feci testamentum, & institui mihi hæredes quatuor meos filios, scilicet vnum, puta Titium in vna vncia: & alium puta Seium in duabus vncijs: & alium in sex, & alium in tribus. & postea dicto Titio, & Seio dedi per præceptionem bona dictæ meæ matris, quæ fuerat eorum auia; & hoc vltra partes hæreditarias, & postea decessi. vnde dicta bona auiæ debent venire ad dictos meos filios iure hæreditario. & pro partibus quas ei dedi. sed in iudicio fam. erciscẽ. debet dictus Titius, & Seius qui fuerunt legatarij quãtum ad dictam præceptionem habere partes, quas habebant cohæredes eorum in dictis bonis auię pro modo personarum, & non ff. partes hæreditarias eorũ, scilicet Titij. & Seij. q Dotes prædiorũ. Legaui tibi prædium meum Titianum, & Seianum simpliciter, nunquid dotes dictorum prædiorum debentur tibi? Et dicitur q non, secus autem si legassem tibi dicta prędia instructa: quia tunc bene debentur tibi dotes. Viu.

DE FVNDO INSTRVCTO, vel instrumento legato.

¶ Tractat hic titulus de instrumẽto fundi, & domus, & patris familiàs, & orti, & tabernæ, & cauponæ, & balnei, & villæ, & vineæ, & pictoris, & piscatoris: & lanionis, & pistoris, & medici.

IVe cum instrumento. CASVS. Legaui Titio fundum Seianum cum instrumento. nunquid potest Titius accipere ab hærede meo fundum. & dimittere in strumentum, vel econtrario? Et dicitur quod sic: quia duo legata sunt. & idẽ est, si legaui ei fundũ instructũ,

In P. F. de instructo, & instrumẽto legato de instructo & instrumento, & quid iter se differant, pulchrè Ant. Augu lib. em. 2. c. 4.

In hanc l. non nihil. Alc. li. disp. 4. c. 21

In P. Fl. q ita diffusa sunt, ut nõ ad perpet. vsum vasa referuarentur.

De vasis vinariis, pulchrè Alc. in cõmẽ. ad l. vinaria. ff. de verbor. & rer. sig.

Vt per Mãd. l. Gl. Fac. §. Habita, ĩ ver. in officio.

In P. F. ficos.

In P. F. aminæũ, Græcũ, & dulcia omnia. vide quæ scripsit ĩ hũc locũ Alc. lib. j disp. c. 29.

Vinum cum vasis. Ego legaui Titio vinũ cum vasis. nũquid debebitur vinum, quod est in amphoris, & cadis, & etiam illud quod est in dolijs? Trebatius putat non deberi Tiuo: & dicebat sensum mei testatoris, qui ita legaui, alium esse, & sensũ verborum meorum esse alium, vnde dicebat, & licet ego testator senserim de vino: verba tamen mea nõ possunt hoc portare. vt debeatur vinum, quod est in doliis: qui dicebat q dolia continebantur appellatione vasorum: sed dictus Trebatius in omnibus malè dixit, quia appellatione vasorum bene continẽtur dolia. vt & ff. de verb sig. l vinaria. sed & si non continerentur, tamen non esset concedendum Trebatio dicẽti non esse legatum vinum, quod in dolijs esset, id est, quod in vasis non esset. i. in amphoris, & cadis, imo bene est, & videtur legatum. perinde est enim ac si legatum esset vinum, & vasa. vnde licet secundũ Trebatiũ non essent legata dolia: tũ totũ vinũ debetur: nedum q ipse mentitus fuit dũ dixit, q dolia non cõtinetur in vasis vinarijs. vt dictũ est. Item quid si legaui dicto Titio vinum cum vasis? certè deben ĩ Titio amphoræ, & cadi: nõ autem dolia. & est ratio plana in litera Vi.

Vinum cum vasis. Quod est ac si vinum: & vasa,

In P. F. aminæũ, Græcũ, & dulcia omnia. vide quæ scripsit ĩ hũc locũ Alc. lib. j disp. c. 29.

Legauit Titio vinum meum. certè ea vasa dabent dari legatario, q ita diffusa sunt, vt nõ seruentur ad perpetuũ vsum: sicut sunt amphoræ. & cadi. Vi.

Perpetuum. Sed quo magis cum ipso viuo vendantur. Ro. vt inf. prox § illud.

Et cadi. Hæc eẽ cedunt: ut sup eo. l. si cui. §.

Inum cum vasis. cum vasis. nũquid debebitur vinum, quod est in amphoris, & cadis, & etiam illud quod est in dolijs? Trebatius putat non deberi Tiuo: & dicebat sensum mei testatoris, qui ita legaui, alium esse, & sensũ verborum meorum esse alium, vnde dicebat, & licet ego testator senserim de vino: verba tamen mea nõ possunt hoc portare. vt debeatur vinum, quod est in doliis: qui dicebat q dolia continebantur appellatione vasorum: sed dictus Trebatius in omnibus malè dixit, quia appellatione vasorum bene continẽtur dolia. vt & ff. de verb sig. l vinaria. sed & si non continerentur, tamen non esset concedendum Trebatio dicẽti non esse legatum vinum, quod in dolijs esset, id est, quod in vasis non esset. i. in amphoris, & cadis, imo bene est, & videtur legatum. perinde est enim ac si legatum esset vinum, & vasa. vnde licet secundũ Trebatiũ non essent legata dolia: tũ totũ vinũ debetur: nedum q ipse mentitus fuit dũ dixit, q dolia non cõtinetur in vasis vinarijs. vt dictũ est. Item quid si legaui dicto Titio vinum cum vasis? certè deben ĩ Titio amphoræ, & cadi: nõ autem dolia. & est ratio plana in litera Vi.

Vinum cum vasis. Quod est ac si vinum: & vasa,

Sed quid si post dictum legatum alienaui ego testator fundũ, & non instrumentum? nunquid poterit dictus legatarius petere instrumentũ? Et dicitur q non. Viu.

Intelliguntur. Sed in primo casu alterũ est accessorium, in secundo vtrumque principale: vt ff. eo. l. si cui. & ff. prox. sed & fundo simpliciter legato aliqua cedunt: vt ff. eo. l. cui fundus.

Alienato. Et sic revocato legato.

Non vendicabitur, Facit ff. de pec. legat. l. j. & 2. & de peculeg. l. 2. & ff. eo. l. quæsitum. §. fi fundus. Sed contra Insti. de lega. §. si quis ancillas. & ff. tit. l. l. 3. & 4. Sol. vt ff. eo. l. si cui.

ADDITIO Intelligе iſſam glo. secundum Bar. hic: quod fundus fuit voluntariè alienatus: & sic est reuocatũ legatum fundi. ideo non potest stare legatum instrumenti cũ dixit, fundus cum instrumento: quia instrumentum est accessorium. fecus si dixit, fundũ, & instrumentum, vel fundum instructum: vt d. l. cui.

Cum pater. CASVS. Titia mater mea instituit me hæredem, & decessit. postea ego feci testamentum, & institui mihi hæredes quatuor meos filios, scilicet vnum, puta Titium in vna vncia: & alium puta Seium in duabus vncijs: & alium in sex, & alium in tribus. & postea dicto Titio, & Seio dedi per præceptionem bona dictæ meæ matris, quæ fuerat eorum auia; & hoc vltra partes hæreditarias, & postea decessi. vnde dicta bona auiæ debent venire ad dictos meos filios iure hæreditario. & pro partibus quas ei dedi. sed in iudicio fam. erciscẽ. debet dictus Titius, & Seius qui fuerunt legatarij quãtum ad dictam præceptionem habere partes, quas habebant cohæredes eorum in dictis bonis auię pro modo personarum, & non ff. partes hæreditarias eorũ, scilicet Titij. & Seij. q Dotes prædiorũ. Legaui tibi prædium meum Titianum, & Seianum simpliciter, nunquid dotes dictorum prædiorum debentur tibi? Et dicitur q non, secus autem si legassem tibi dicta prędia instructa: quia tunc bene debentur tibi dotes. Viu.

Scriptis. Portionibus inæqualibus.

Auiæ. Scilicet paternæ, cui succesſerat testator.

Præter partes. Id est præter eas, quas erant habituri iure hęreditario, in quibus nihil dixit & si dixisset prę legando, non valeret à seipsis, vt ff. de leg. 1. l. legatum. §. 1. Accursius.

Cohæredũ In quibus tenuit plegatũ, vt d. l. legatũ.

Viriles. Id est, pro numero personarum vt C. de catol. l. vnica. §. vbi aũt, & sic nõ hĩditarias: & hoc ideo, quia

quia propria nomina fuerunt expressa: vel fortè aliquam pecuniam viriliter iussi sunt dare cohæredibus pro hoc legato: vt ĵ. ad Treb. l. nonnunquã. & l. pe. & s. de leg. 1. l. Ieru⁹ vnus. §. fi. & l. hæredes nominatim. Ac.

a Dotes. Vt sunt instrumenta.

b Legantur. Legatario, non cũ instrumento, sed simpliciter. Acc.

Non præstantur. Scilicet instrumenta: quia fundi nihil est, nisi quod terra se tenet, paucis exceptis: vt s. de acti. empt l. fundi. & sup. de leg. 3. l. Lucius. §. pen. & ĵ. eod. l cum fundus. Itẽ not. hic dotẽ prædij instrumentũ vocari: vt ĵ. de fideiuss. l. amici. §. pen. & C. ad l. Fal. si prędiorũ. & facit s. de contrah. empt. l. quoties. arg. ĵ eo. l. Sciæ §. Tyrannæ. & hoc si habes non in structa, alias decet non. & tunc dic dotes p̃diorũ nõ vocari instrumenta, sed fortè quod est in tupellectili, vel ornatu: ad qđ est ĵ. eod. l quæstum §. supellex. & § fi.

c Vndũ.

Quatuor meis libertis legaui fundũ Titianum instructũ. postea feci codicillos, & in eis petij, vt liberti morientes, partes suas dicti fundi restituerẽt superstitibus libertis. nec habui mentionẽ in strumenti. & postea decessi. postea decesserunt duo ex libertis. & sic debet peruenire pars eorũ ad superstites ex fideic. certè talis venit, ad superstites dictus fundus, qualis olim libertis legatus fuit, l. cum instrumẽtis. eiusdem fundi, in quibus instrumentis cõtinentẽr ancillæ, quæ postea erant in eo gratia fructus querendi. vnde si medio tẽpore dictæ ancillæ habuerunt partũ, cõtinebit partus ĩ fideicõmisso, sed decedet de fidei illu l qđ perijt per fatũ. ¶ Minor xx. Titius minor xx an. legauit cõsobrinæ suæ Seiæ duo prędia instructa, & sic tacitè continebantur servi, qui in eis erãt. & postea antequã decederet, quosdam ex dictis seruis manumisit: q̃ manumissio non valuit: vt Instit. qui manu. nõ poss. § ea dẽ. & postea decessit dictus Titius. nunquid dictę suę consobrinę debebuntur dicti serui de facto manumiss. fit? Et vr̃. quod sic. quia manumissio nõ valuit. sed certè dr̃ q⁹ nihilo magis ei debebuntur. & idem esset, si ex quacunque alia causa dicta libertas impediretur. Viu.

c Legauit. Vel cum instrumento, vel simpliciter.

« Fuerat legatus. Scilicet instructus. arg. s mand. l. si vero non remunerandi. §. idem Papinia.

f Continueri. Sed quo augmentum fœtuum animaliũ, quæ fuerunt instructa fundi, ad fiercorandũ fortè, debet restitui cũ defuncti iudicio sunt habiti: vt ĵ. ad Treb. l. in fideicommissaria? Rñ ad instar peculij legati, vbi est accessio, & diminutio: vt s de leg. 2. l. peculium. in prin. & ĵ. de pec. leg. l. denique. §. fin. & idẽ in equitio, & omni vniuersitate sub nomine collectiuo legata: vt etiam mora non commissa veniant augumẽta: vt s de vsu. l equis. §. equitio. & aliud in relicto iure institutionis, vt d. l. in fideicõmissaria. Vel hic cõtinetur non tanquã vniuersitatis augmentum, sed tanquam instrumenti augmentum vt ĵ. eo. l. pe. Vel dic fœtuũ, & partuum pro eodem poni, s. ancillarum, qui nõ sunt fructus: vt ĵ. ad Treb. l. mulier. §. si hæres. ibi, præterea &c sed dñs M. dixit, timeo ne hic desit nõ. tũc enim litera esset plana: & quod diceres partuũ, dicas qđ nõ sunt instrumenta hi partus. Itẽ qđ dicit de dannis fatalium contineri. vel fm M. non contineri: dic prout fuit ĩ culpa, vel non vtrumq; possit esse: vt ĵ. ad Treb. l. mulier. §. si hæres. & facit ĵ. ad Treb. l. deducta §. hęreditatem.

In P.F. non sunt verba hic clausa.

Quãdo currãt fatalia, & qñ nõ, vide not. in c. ex ratione, extra de appel.

Manumisit. De facto, non de iure propter l. Ælia Sentia: vt Instit. qui manumit. non pos. § eadem.

g Præstabuntur. Certum est enim mutatã voluntatem esse in his, licet non teneat manumissio: vt ĵ. de adim. leg. l. & ideo. & l. si legatum in prin. & l. legatum §. ti. & s. de lega. 1. planum. princ. Sed contra s de lega. 1. l. seruum filij §. fi. idẽ & l. si seruus legatus. § si seruus. & s. de leg. 2. qui testamento Sol. ibi expresse legauerat: vnde valet, cum non valeat libertas. at hic non expresse legauerat. sed sub illo verbo instructa. Vel hic loquitur cum vinus manumisit seruus ti eodem testamento. facit ĵ. de pecu. leg l. cum dominus. §. fi. & l. seq.

Vm quidam. Titi⁹ habebat duos fundos, scilicet Titianum, & Seianum. & erant simul iuncti dicti duo fundi, & tenebat duos boues in dicto fundo Seiano de die & nocte: & semper cũ erat necesse, faciebãt dicti boues opus suum in fundo prędicto Titiano, & cum fecerant opus in fundo Titiano reuertebantur ad standum in Seianum. dictus Titius fecit testamentum, & dictum fundum Titianum legauit Seio cum instrumento, & dictum fundum Seianum legauit Caio cum instrumento, & postea decessit: modo quæritur cui prædictorum fundorũ cedant dicti boues? Et dicitur quod ei fundo debent cedere, in quo opus faciebant, id est, Titiano, & non ei fundo, in quo manere consueuerant, id est, Seiano. Viuianus.

Probo.

Minor viginti annis instructa prædia consobrinæ suæ dari voluit: & quosdam seruos prædiorum viuus manumisit. Non idcirco serui manumissi (cum prædijs ex causa fideicommissi) præstabuntur, quòd ad libertatem peruenire non possunt. Idem iuris est, cùm ex quauis alia causa libertas non competit.

Magis incipitur fundus, in quo quis operatur, quã fundus in quo moratur. Bart.

IIII.

V M quidam duos fundos iunctos haberet, & ex altero boues, cum opus fecissent, in alterum reuerterentur: vtrumque fundum cum instrumento legauerat. Labeo, & Trebatius boues ei fundo cessuros putant, vbi opus fecissent, non vbi manere consueuissent. Cascellius contra. Labeonis

Quid si alienatũ postea fit redẽptũ, an superueniente redẽptione fundi redimat legatum, dic, quod non, vt in l. cum seruis. ĵ. de adi. leg. ni si tantum fauore libertatis secundum Bal. in l. 3. C. de leg.

Probo. Pro isto ĵ. de pẽn. lega. l. nam quod. §. pen. & l. fi. & s de leg. 3. l. si ita. cum concor.

I cui. Legaui tibi fundũ meũ Titianũ cũ instrumento. certe debetur tibi fundus, & instr. idem est si legaui tibi fundum, & instrm. item idem est si legaui tibi fundũ instructũ. Est tũ in vno dria inter dicta legata: qa si ego testator alienaui dictum fundũ sine instrumento, post legata prædictis modis à me relicta ex duobus dictis legatis poterit legatari⁹. vẽdicare instrumẽtum fundi. puta cũ ego testator legaui fundum, & instrumentum, & cum legaui ei fundum instructum. in tertio autem non: puta cũ legaui ei fundũ. cũ instrumento. Viu.

Nil interest. Scilicet quantũ ad hoc: quia semper vtrumque videtur esse relictum, & fundus, & instrumentum: sed tamẽ primo ex tincto dria erit: vt ĵ. dicit. & sic nõ ob. s. de vsufr. accr. l. si quis Titio. & s. de lega. 1. l. Titiæ §. nihil. & l. si quis inquilinos, §. si ita.

Cum instrumento. Huius n. sermonis tenore adeo secundum legatũ primo adhærere designatur, vt eius fultura subducta, non possit esse quin illicò ruat: cum le sustinere nequeat ultra R.

Ex cæteris. Scilicet fundum, & instrm. item fundũ instructum, sed ad hoc fm est contra Initi de leg. §. si quis ancillas, ibi, idẽ erit si fundus &c. Solu. q⁹ ibi simpliciter, hic distinctè dr. & qd mirũ cũ ibi leui, ac simplici via, qñ rudib. animis: hic vero diligentissima, & exactissima qñ prouectis singula iura traduntur, fm R. sed non placet, q⁹ pp rudes ibi malè dicat. dic ergo quod ibi dicit, idẽ est, vt fundus instructus referat ad primos duos casus. s. de ancilla, & de seruis orcinis & vicarijs, & qđ subijcit, vel cũ instro, referatur ad proximum. s. de seruo cum peculio. hoc 10. nõ placet. Alij quòd illa hanc corrigat in hoc articulo, qđ satis dici põt. Vel fm Azo. vt fundo instructo legato, & postea alienato, extiuguatur legatum instrumẽti, vt ibi: ẽt non extinguat vt hic. extinguit dico instrumentum fundi, vt ibi: nõ instrumentũ patrisfa. quod in legato continet: ubi fundus instructus est legatus. ut inf. eo. l. quæsitũ. §. sed si fundus. & § instructo. & hoc ẽt in contrario no. & C. de uerb. sig. l. 2. Itẽ facit inf. ti. l. 2. §. 1. & ĵ. tit. 2 l. 2. & s. eo. l. 2. §. 1. & sup. de leg. 1. l. 7. & 8.

Epoti. Titia legauit nepoti suo Seio pẽdia, quę habebat ad burgum Panicalis, sicut erãt instructa l. cum vino, & grano, & calẽdario, quæ in dictis fundis erant. in quo quidem calendario erãt scripta nomina debitorum ipsius testatricis: & postea dixit dicta Titia in eodem testõ: lego dicto meo nepoti quicquid erit cũ moriar in dicta regione burgi Panicalis, & quicquid in quacunque specie erit in dicta regione cũ moriar. postea dicta testatrix conuenit vnũ ex dictis debitoribus, qui cõtinebãt in dicto calẽdario. & fecit eum condẽnari: & prius quam idem debitor ei satisfaceret, ipsa decessit: nũquid debetur nepoti illud, quod debet dictus debitor condemnatus? Et dicitur ¶ sic. Viu.

Nepoti legauerat. Scilicet auia.

Calendario. Hoc expone: vt s. de leg. 3. l. qui filium. Acc.

Viua testatrice. Et in eadem voluntate durãte erga nepotem: quod præsumitur propter coniunctionẽ: aliàs secus, vt s. de lega. 3. l. fideicommissa. §. si rem, & s. de legat. 1. l. si sic. §. 1. in fi. secũdum R. Sed certè ibi plus erat: quia exegerat.

Satis non fecit. Sufficienter.

Cur non. Scilicet tam coniunctæ personæ. non igitur fit nouatio per sententiam solam: sed demum exactione facta. argu. C. de usur. rei iud. l. fin.

Abernam. Titius in testamento suo legauit cuidam suæ libertę, quam manumiserat, & quæ vocabatur Pardula insulam, siue tabernã cum cœnaculo, mercibus, & instrumentis, & supellectile, quę ibi erãt: & horreum vinarium cum vino, & vasis, & instrumẽto, & cum instrumentis, quos ibi secum habere consueuerat dictus testator: & postea viuẽte eodem testatore insula, siue taberna prędicta, in qua erat dictum cœnaculum dictæ Pardulæ legatum, exusta fuit: & postea idem testator refecit aliam nouam ibidem, & postea vendidit idem testator dictum horreum vinarium, quod eidem Pardulę legauerat. uini autem venditionem distulit ad hoc, vt postea carius illud uenderet, & postea decessit dictus testator. modo quæritur, an uniuersa prædicta legata possit consequi Pardula prædicta? Et dicitur ¶ sic, præterea in quibus voluntas testatoris fuit mutata: mutata autem fuit in insula, siue taberna de nouo facta. Item in horreo vinario, quod vendidit dictus testator. Viu.

Tabernam. Id est, domum ad habitandum utilem: vt ĵ. de verb. signi. l. tabernæ. nam & hic ĵ. vocat eam insulam. Acc.

Cœnaculo. Locus vbi cœnat paterfamiliàs, vel ubi fit cœna: ex quo loco frequenter aqua proijcitur: vt supra de ijs qui deiecerunt, vel effud. lege, si verò. Accursius.

Pardulæ. Proprium nomen ancillæ: quã manumisit inter

P. F. vel

Alc. lib. ptermiss. 2. locum hũc ex P. Flo. reposuit.

In P.F. nec instructi.

intervivos, vel in testamẽto: & ideo quod dicit testamento, potest determinare præcedens manumississe, vel sequens verbum, legauerat. Acc.

a Trẽ horreũ. In quo vinũ est repositũ. Vel dic in quo triticũ, & hordeũ, vnde fit vinũ, est repositum: vt § tit. 1. l. si quis vinum.

§. 2 Acc.

b Insula. Id est, taberna.

c Noua. Scilicet fuerit.

d Non deberi. Sic ergo taberna, id est, insula exusta, & postea à testatore noua facta non debetur: vt § de lega. 2. l. peculiũ. § 1. & §. de vsufr l. qui usumfr. i. prin. & §. qui. movius fr. amitt. l. quidtamẽ. § 1. & § ante pen. & fi. & § de lega. 1. l. si ita legatũ. § fi. Trẽ nec horreũ debetur, cum testator illud vẽdiderit: vt § eo. l. si cui. & § de lega 1. l. 6 & l. si ex toto. in princ & § de leg. 3. l. fideicõmissa. § si trẽ. & Instit. de leg § si tem suam. vinũ autem eũ vasis debebit nihil r. prohibet in q busdam tenere voluntatẽ, in quibusdam mutatã esse: vt d l. si ex toto. in pri. & facit ad hanc l. j. & au. & ar. l. el Seia.

In P. Fl. vt ex eo cõmodo. Hal. legit, vt ex eo cõmode veniret.

INstrumẽta. CASVS. Legauit tibi fundũ, & instrumenta fundi, & decessit. quæritur quid nomine instrumenti fundi contineat? Et dicitur quod illa cõtinentur, quę parata sunt à me testatore gratia quærẽdi fructus, & gratia cogendi, siue colligendi fructus, & gratia conseruandi.

In P. F. inci. in instrumẽto fundi &c. † Vide in hãc l. Blõdũ, de Roma tirum phãte, lib. 10. circa princip.

Instrumenti. Vipianus libro xx. ad Sabinum. VIII.

INstrumenta fundi ea esse, quę fructus quærendi, cogendi, conseruandi gra parata sint, Sabinus libris ad Vitellium euidenter enumerat. Quærendi, veluti homines, qui agrũ colũt, & qui eum exercẽt, præpositiue sunt iis, quorum in numero sunt villici, & monitores: præterea boues domiti, & pecora stercorandi causa parata. vasa, quæ vilia culturæ sunt, quæ sunt aratra, ligones, sarculi, falces putatoriæ, bidẽtes, & si qua similia dici possũt. Cogendi, quemadmodum torcularia, corbes, falcesq; messoriæ, falces fœnatiæ, quales vindemiatorij, exceptoriique, in quibus vuæ cõportãtur. Conseruãdi, qualia sunt dolia, licet defossa nõ sint, & cuppæ. Quibusdã in regionib. accedũt instrũ, si villa cultior est etiam atrienses, scoparij. Si ẽt viridaria sint, topiarij. Si fundus saltus pastonesque habet, greges peco rũ, pastores, saltuarij.

Vipianus libro xx. ad Sabinum. IX.

EGrege ouium ita distinguendum est, vt si ideo comparatus sit, vt ex eo fructus caperetur, non debeatur, si verò ideo quòd nõ aliter ex saltu fructus percipi poterit, contra erit, quia per greges fructus ex saltu percipiuntur.

Vipianus libro xx. ad Sabinum. X.

SI reditus constat, etiam aluei, apesq; continentur. b

Iabolenus libro ij. ex Cassio. XI.

EAdem ratio est in aui bus, quæ in insulis maritimis aluntur.

Vipianus libro xx. ad Sabinum. XII.

QVæsitum est, an frumentum, quod cibarijs cultorum paratum foret, instrumento cederet? plurimis non placet, quia cõsumeretur, quippe instrumentum est apparatus rerum diutius mensurarum, siue quibus exerceri possessio nequiret. Accedit eò, quòd cibaria victus magis, quàm colendi causa pararẽtur. Sed ego puto & frumentum, & vinum ad cibaria paratum instrumento cõtineri, & ita Seruium respondisse, auditores eius referunt. Item nonnullis usum est, frumentum, quod serendi causa sepositum est, instrumento contineri. puto, quia & instar culturæ esset. & ita consumeretur,

Sic & in P. F. in aliquib. aũt codicibus repositũ.

a Et monitores. Id est, qui agros monent, id est, munĩt fossatis, & sepibus, vel qui monẽt laboratores.

b Vtilia. In quibus portantur blada ad seminãdum, vel vinum laborantibus.

c Ligones. Id est, sarpæ.

d Sarculi. Sunt culi tri quib' terra scindit, vel paruę sarpa ad arandum tabas, & meligas, itẽ bidentes, id est, vomera, vel vomeres qui vndiq; findunt terram. vel furcæ, vel rastelli. qui plures habent dentes. & facit ad l. §. de pet hæred. l. si a patre. § fin & C. de ver. signi. l. 2.

e Cogendi. Scilicet sunt instrumenta.

f Mello ix. Id est, segulæ.

g Fœnariæ. Id est, fœnisecæ.

h Quali. Id est, cani stri ad vindemiandum in eis.

Exceptoriq; Id est, corbes, & cattellatæ, sed torcularia sunt canales, & tinacij.

i Defossa nõ sint. Igitur & si sint defossa instrumẽta appellatione fundi cõtinentur. secus aũt dicendũ de instrumẽto domus: quia id quod defossum est, pars domus est. ergo non potest dici domus instrumẽtum: vt § de act. empt. l granana. & j eo l. quæsitũ. §. Papinianus ait. sed certe & in fundo idem erit dicendũ, vt j. eod l. quæsitum. §. ea vero. sed certe erit distinguendum. vt j eod. l. cum fundus. Acc.

k Cuppæ. Vasa quæ dam sunt lapidea de terra facta. H. & hic pũcta. & qđ subiicit quousdam, & incipit alia oratio.

l Atrienses, * qui purgant, vel custodiunt atrium: vt § naut. caup. l. 1. § 1.

m Scoparij. Id est, qui scopis domum purgant: vnde in Euangelio, scopis mundatam.

n Viridaria. Scilicet sunt instrumenta fundi artificialiter facta, alias pars fundi sunt, vt § eo. l. quę utum. § ea vero.

o Topiarij. Id est, qui ornant, & ordinant saltus fundi: vt § de leg. 3. l. cum quæreretur. § fi.

p Greges. Hoc die, vt j. prox.

q Saltuarii. Qui custodiunt fundum, & ruentur magis, q̃ fructibus colligendis præsunt: vt § de le. 3. l. cũ quæreretur. § fi & j eo l quęsitum. § saltuarium.

r E grege. Comparatus. scilicet principaliter.

s Debeatur. Instrumento fundi legato. & est ad hoc C. de verb. signi. l 2. & supra de leg. 3. l. cum quæreretur. §. pen sin autem pro vtroq; dic vt j. e. l. quęsitũ. § si quis eodem.

t SIreditus. Scilicet fundi, vt quia locus aptus erat ad mel propter flores, & aquam, & alia quę apes desiderant, & non ad alium fructum. & facit infra. eod. l. quæsitum. §. & si ab aucupio.

b Cõtinentur. Fundi instrumento legato.

u EAdem ratio. Insulis. vt pauonibus, & phasianis sicut & cuniculis; vt in lacu Perusino. & facit j eod. l. quæsitum. §. si in agro. & § & si ab aucupio.

x Væsitum. Hæc lex diuiditur in tres partes. Primo ponit quid sit instrumentum fundi, vsque ad §. si domus. Secundo quid sit instrumentum domus, vsque ad §. sed si fundus. Tertio quæ sit differentia inter legatũ fundi simul instructi, & simul cũ instrumento, & circa hoc multa dicta interserit vsque ad finem l. Bar.

y Instrumentum. Principale. R. & est hic definitio instrumenti. sic j. ea. §. sed si fundus. & § d. trib. l. procuratoris. §. si propter.

z Accedit. Scilicet sententiæ illorũ, q̃ dicunt non esse instrumentum. R. & facit C. de verbo. signif. l 1. & 2. & sup. de vsufruct. l. item si fundi. §. feminarios.

a Contineri. Per medium, accessionis iure.

b Cõseruandi. CASVS. Dictũ est sup. eod. l instrumenta. de quibusdam quibus fructus conseruantur, quæ quidem cõtinentur in instrumento fundi. nunc adiungit alia, sicut sunt granaria, quę sunt i fundo instructo legato, & vrcei, & capsellę, & iumẽta, & vehicula, & naues: & cuppæ, & culei, quę parata erant in fundo causa exportandi fructus de fundo. Sed qd si testator legauit aliis quosdã ex hominibus, siue seruis, qui erãt in fundo, quem Titio legauit instructum? nunquid alij, qui remãserũt in fundo continebuntur in instrumento fundi? Et dicit quod sic, licet Alphenus diceret cõtrarium. seruus autẽ qui quasi colonus in agro erat, nõ cõtinetur instrumento fundi. Viu.

c Conseruandi fructus. Scilicet contineri dicimus.

d Granaria. De hoc dic vt supra eodem, l. instrumẽta. in fine.

e Atrienses, seruitũt in familia præcipui, ut facile est intelligere ex Pard. Cicuitos omnesterios esse. Martin. & Luc. ii.

f Vrceos. De terra.

g Culei. Vasa de corio: vt & supra de ann. leg. l. legatum. §. 1.

h Cæteros. Nam fundum, & instrumentum vni, & alij cæteros seruos eius fundi.

i Quasi colonus. Scilicet extrane'. De colonis pulchrè Col. li. 1. de re rust.

k Pro instrumento. Ipsi enim instrumẽtum parant.

l Saltuarium. CASVS. Quæritur nunquid fundo instructo legato contineantur saltuarij? Et dicitur quòd sic, siue custodiant fructus, siue fines. Item continentur pistor, & tonsor, qui sunt parati causa familiæ rusticæ, & faber, & mulieres quæ panem coquunt, & illi qui molunt frumentum, & focaria, & villica, & lanifica, & illæ quæ coquunt pulmentaria. Item nunquid continentur vxores prædictorum masculorum? Et dicitur quod sic: neque enim credendum est testatorem iniuxisse tam duram sẽparationem. Item cõtinentur pecora, quæ aliqua parte anni in fundo pascuntur, & in alia parte anni pabulũ his cõducitur alibi de, & serui qui aliqua parte anni colunt fundum, & in alia parte anni mittuntur ad lucrandum alibi. Item continetur cellarius, & ostiarius, & mulio, & molæ, & machinæ, & fœnum, & stipulę, & asinus machinarius, & machina frumentaria & multa alia, quę nominantur hic vsq; ad § si fundus non sit &c. quorum quædam continentur, & quædam non: & est plenissima litera vsque illuc. Viu.

m Non cum. Aliàs deest non, & interrogatiuè tunc legitur, & postea determinat: sed Neratius &c. ad quod est § de leg. 3. l. cum quæreretur, § pe. & § eo. l. instrumenta. in fi.

a Fabrum. Tignarium, vel quadratarium.
b Focariam. Quæ facit focum.
c Et villici. Contubernalē villici. Accursius.
d Lanificas. A lana sic dictas, in qua operātur: vt ſ. d uſu & hab. l. plenū §. fi. nec ob. j. e. l. villæ. fi. vt ibi dices. H.
e Pulmentaria. Id eſt farina de hordeo. Acc.
f Sed an inſtrumēti. Reuocat in dubium, quod tamen iam ſciuerat, licet non ita aperte.
g Ruſticorum. Id eſt, operantium, vel, id eſt, inſtrumentorum.
h Inſtrumenti. Vt j. e. l. villæ. §. fi.
i Vxores. Impropriè, id eſt, contubernales: vt C. de inceſt. nup. l. cum ancillis.
k Duram ſeparationem. Sic C. communia vtriuſque iudic. l poſſeſſionum. & ſup. de leg. 3 l. item. §. pen. & l. vxorem. §. codicillis. & j. e l. §. ſed ſi fund⁹. in fi. §. & ſi etiam exprimatur, ſuccurritur: vt ſ. de leg. 1. l. ſi domus. §. qui confitetur. Acc.
l Continentur. Dū modo illi agro ſint perpetuò attributi: vt ſ. de lega. 3. l. qui ſaltum.
m Saluæ ſint. Vt ſunt maſſarij.
n Oſtiarium. Qui cuſtodit oſtium.
o Mulionēq;. Qui ducit mulū ad molendinum.
p Molas. De lapide.
q Et machinas. Id eſt, ipſum ædificiū molēdini, vel piſtrini. nam ſim H. omne artificioſè factum, dicitur machina.
Machina quid eſt.
r Fenum. de prato. Stipulas. Quæ ſecantur cum herba remotis primo ſpicis. Acc.
In P. Fl. Cellararium. Et Machinam frumentariam. Id eſt etiam hunc: & hoc iure vtimur, vt omnes ſaltuarij contineantur. Trebatius amplius etiam piſtorem, & tonſorem, qui familiæ ruſticæ cauſa parati ſunt putat cōtineri. Itē fabrum, qui villæ reficiendę cauſa paratus ſit & mulieres, quæ panem coquant, quæque villam ſeruent. Item molitores, ſi ad vſum ruſticum parati ſint. Item focariam, & villicam, ſi modo aliquo officio virum adiuuent. Item lanificas, quæ familiam ruſticam veſtiunt, & quæ pulmentaria ruſticis coquant. Sed an inſtrumenti inſtrumentum legato inſtrumento contineatur, quæritur? Hæc enim quæ ruſticorum cauſa parantur, lanificæ, & laniæ, & tonſores, & fullones, & focariæ, non agri ſunt inſtrumentum, ſed inſtrumenti. Puto igitur etiam focariam contineri, ſed & lanificas, & cęteros, qui ſupra enumerati ſunt, & ita Seruium reſpondiſſe, auditores eius referunt. Vxores quoque eorum, & infantes, qui ſupra enumerati ſūt. in eadem villa agentes, credēdum eſt voluiſſe teſtatorem legato contineri. Neque enim duram ſeparationem iniunxiſſe credens eſt. Si aliqua parte anni in fundo paſcantur pecora, aliqua parte his pabulum conducitur. Vel ſerui, ſi aliqua parte anni ager per eos colitur, aliqua parte in mercedem mittuntur: nihilo minus inſtrumento continentur.

Cellarium quoque, id eſt ideo præpoſitum, vt rationes ſaluæ ſint: item oſtiarium, mulionemque. inſtrumenti eſſet conſtat, & molas, & machinas, fœnum, ſtipulas, aſinum machinarium, machinam frumentariam, vaſa æneū, in quo ſapa coqueretur, & de frutum fieret, & aqua ad bibendum, lauandamq; familiam pararetur inſtrumenti eſſe: & cribra, & plauſtra, quibus ſtercus euehatur: ea verò, quæ ſolo continerentur, inſtrumenti fundi nō eſſe, Caſſius ſcribit: veluti arundineta, & ſalicta, antequam cæſa ſint: quia fundus fundi inſtrumentum eſſe non poſſit. Sed ſi cęſa ſint, puto cōtineri: quia quærēdum fructui deſeruiunt. Idem & in paliserit dicendum. Si in agro venationes ſint: puto venationes quoq; & veſtigatores, & canes, & cætera, quæ ad venationē ſunt neceſſaria, inſtro cōtineri maximè ſi ager ex hoc reditum habuit. Et ſi ab aucupio redditus ſunt: aucupes, & plagæ, & huius rei inſtrumentum, agri inſtrumento continebitur.

Nec mirum, cum & aues inſtrumento, exemplo apium, cōtineri Sabinus, & Caſſius putauerūt.

Si quis eodem inſtrumento, in plurimis agris vtatur. Cuius agri inſtrumentum ſit, quæritur? Et ego arbitror, ſi quidem apparet voluntas patrisfamiliàs, cui potius agro deſtinauerat: eius eſſe inſtrumentum.

Cęteri enim agri mutuantur, veluti ab hoc agro. Si non appareat, nul arcam ad frumentū tenēdum, vel aliud artificium artificio ſe factum.

Sapa. Id eſt quoddam quod fit ad portādum. dicta quaſi parū ſaporis habeos ſim H. & de fructu eodē modo: vt & ſ. tu. l. ſi quis vinum.

Euehatur. in quo ſenſu diſtinctionem Trebatij: vt ſ. de ac. empt. l. fundi. §. fi. & facit in d. l. fundi. §. Labeo & ſ. de leg. 3. l. ſeruis vrbanis. in prin

Continerentur. Secus iu dolijs in fundo affixis: vt ſ. eo. l. inſtrumenta. §. fi. vel diſtingue poſſiat remoueri, vel non: vt j. eo l. cum fundus.

Eſſe non poſſit. Tales enim quædā non ſunt eaſa pars fundi ſunt: vt ſ. de rei ven. l fructus pēdentes. & facit j. ea. l §. Papinia. quoq; & ſ. de vſufruct l. itē ſi § fin. & de act. emp. l. fundi §. fi ruta &. pen. & fin. & l. granaria. in princ. & ſ. eo d. l. fi.

Sed ſi cæſa ſint. fundi gratia.

Contineri. Scilicet poſſe.

Et veſtigatores. Per odores narium, vel oculoſi to rita indignatione: vel cum canibus.

Reditum. Quia in hoc caſu pōt locari. & facit ſ de lega 3. l. ſeruis vrbanis. §. 1. & de vſu. l. venationem & ſ. de vſufruct. Item ſi §. aucupiorum. & j. prox.

Reditus. Fundi. Accur.

Plagæ. Id eſt, pali, quibus tenentur retia recta.

Continebitur. Vt ſ proxi. reſpond. cū ſuis concord.

Putauerint. Vt, ſupra eo. l. ſi redditus. & l. ſeq.

Inſtrumentum. Sic ſupra de hær. inſti. l. ex facto. §. fi. Accurſius.

Nullius

hodie corrupto vocabulo monachi cellerariū vocant.

De ſapa Pl. li. 13. c. 9. & eiusdē li. 23. De defruto, idē, lib. 14 c. 9. & c. 21.

Foratiā leg: Blō. libro 9. de Roma triumphāte.
P. Fl. adiuuet.

Macro. lib. 7. Satur. cap. 6. Quid. acetō frigidius, qđ cultum vinū eſt? Iolū. n. hoc ex oibus humoribꝰ crebrē tē flāmā violenter extinguit: dū p frigꝰ ſuū calorē vincit clementi.

In P. F. nō eſt funes.

Phormi oēs, q dicātur, pulchrè Cato in hac ipſa dictione. hamæ ve-

Nullius. Nota ratione incertitudinis neutrum valere. & ſic ſ. de hære. inſtit. l. in tempus. §. 1. & ſ. de vſufru. l. ſed & ſi quis. §. quid ergo ſi amiſſo in fi. §. & ſ. communia præ dio. l. in tradendis. vbi de hoc not.

Diuidimus. Sic ſ. de neg. ge. l. Neſſenius. in fin. & ibi dixi.

Supellex. Quid ſit. dic vt j. de ſup. legat l. 1. & 3. Acc.

Paterfamiliàs. Non etiam fundus.

Fundi. Sed inſtrumento patrisfamiliàs ſic, & ideo fundo inſtructo legato cedit legato vt j. ea. l. §. ſed ſi fundus. Accur.

Si domus. Dixit de inſtrumēto fundi nunc dom⁹, vſq; ad §. ſed ſi fundus.

Incendij. Scilicet, arcendi.

De ſpeculatibus pulchrè Bud. ſ. de vſufr. in l. ex ſylua cædua.

Speculatia. Non affixa. aliàs ſunt pars domus: vt infra ead. l. §. Papinianus in fi.

Deberi. Vt inſtrumentū: vt j. ead. l §. Pap. nec vt pars rei: vt ſup. de act. empt. l. fundi. §. quę tabulę.

Inſtrumentum. Scilicet domus.

Inſtrumenti. Scilicet domus.

Ad voluptatem. Quæ poſſunt dici inſtrumēta perſonæ. cum ex his domus non perficiatur: vt j. de verbor. ſigni. l. penult.

Laborent. Secus ſi ad voluptatem: vt ſ. prox. §.

Paratur. Vt & j. de penu. legat. l. 3. §. penori.

Centones. Id eſt, puluinaria: opus factum ad modū plumarum ſecundum Hugon.

Funes. Ad trahēdum aquam, qui ꝓpter domum habētur: vt ſ. d act. amp. l funes.

Perticas. Ad tenēdos pānos: vt j. ea. l. §. canales.

Scalas. Ad aſcendendū ad granaria, vel vt j. eo. l. §. ſcalæ.

Spongias. Quæ mundant veſtes vel alia. vt j. ead. l §. canales.

Et ſcopas. Ad purgandam domū ſic & ſ. e. l. inſtrumenta in fin.

Tegulā. Non affixā: aliàs domus portio eſt, & cedit legato domus. vt j. ea. l. §. Papinian⁹. in fi. §.

Hypæthris. Aliàs apothæcis, ſiue ſtationibus.

Supellectili. Et ideo non continentur inſtrumento domus vel fundi: vt ſ. eo. §. ſupellex. ſed bene continebitur inſtrumento patrisfamiliàs: vt inf. ea. l. §. ſed ſi fundus.

Non cōtinentur. Vt ſ. de act. empt. l. fundi. §. ſi rura. & l. granaria. & ſ. e §. ea verò. Sed arg. cōtra. §. fi.

Inſtrumento. Scilicet domus: aliàs ē in textu. & ita eſt in libro domini. Accurſij.

Non continentur. Non tamen eſt hoc generaliter verum, vt ſtatim ſubij cit: vt ſ. ea. l. §. ſi domus. & §. ſeq. Acc.

Prothyrum. Thyria Græce dicitur, ianua Latinè.

Magis domus. Vt ſ. de act. empt. l. fundi.

Affixa. Aliàs ſecus: vt ſ. ea. l. §. Papinianus quoque. Accurſius.

Tamen ſint. De nouo facta, & parata ſi aūt fuiſſent de tracta, licet nōdum ſint repoſita, tamen ad hoc ſeruētur, vt reponantur: magis pars domus ſunt, quàm inſtrumenta ſint: vt ſ. de act. em. l. fundi. §. ſi. & l. granaria. §. fi. H.

Cancellos. j. qđ ui aut clām. l. nam & ſi ramos.

Sed ſi fundus nō ſit. Leguli tibi fundum meum inſtructum, rò q̄ ſint inſtra, diſſertè Marcius Catanę⁹ i epiſt. ad Traian. in ea. ſq̄ incipit. Cū diuersā partē prouincig, &c.

Aliàs ſcaphas.

De hypętris pulchrè Bud. ſ. de vſuf. i tex. l. ſylua cędua.

P. Flo. ſi qua.

In hūc locū modo Alexā. ab Ale. geni. dier. lib. v. c. 24. circa fi. Et ſigilla ꝓ ſimulachris in ſuis ædiculis collocatis ac cipiūtur. Mand. in Gl. Fac. §. & ꝓpriū. i ver. ſigillū. col. 5.

Prothyra veſtibula dicunē in domorū ianuis autore Vitruuio. De ꝓthyroitē j. de verb. ſig. l. pe. vbi viā Al. hāc ipſā dictiōē pulchrè explicatē.

Pegmata, quæ cōtātur, pulchrè Cato. Cotta, in dictione, ſpeculatia.

Machina quid eſt.

In P. Fl. Cellararium. Et

a Fabrum. Tignarium, vel quadratarium.
b Focariam. Quæ facit focum.
c Et villicã. Contubernalẽ villici. Accursius.
d Lanificas. A lana sic dictas, in qua operãtur: vt ff. d. vsu & hab. l. plenũ §. fi. nec ob. ĵ. e. l. villæ. fi. vt ibi dices. H.
e Pulmentaria. Id est farina de hordeo. Acc.
f Sed an instrumẽti. Renocat in dubium, quod tamen iam fecerat, licet non ita aperte.
g Rusticorum. Id est, operantium, vel, id est, instrumentotum.
h Instrumenti. Vt ĵ. e. l. villæ. §. fi.
i Vxores. Impropriè, id est, contubernales: vt C. de incest. nup. l. cum ancillis.
k Duram separationem. Sic C. communia vtriusque iudic. l. possessionum. & sup. de leg. 3 l. item. §. pen. & l. vxorem. §. codicillis. & ĵ. e. l. §. sed si fundi. in fi. §. & si etiam exprimatur, succurritur: vt ff. de leg. 1. l. si domus. §. qui confitetur. Acc.
l Continentur. Dũmodo illi agro sint perpetuò attributi: vt ff. de lega. 3. l. qui saltum.
m Saluæ sint. Vt sunt massarij.
n Ostiarium. Qui custodit ostium.
o Mulionẽq;. Qui ducit mulũ ad molendinum.
p Molas. De lapide.
q Et machinas. Id est, ipsum ædificiũ molẽdini, vel pistrini. nam sin H. omne artificiosè factum, dicitur machina.
Machina quid est.
r Fenum. de prato.
Stipulas. Quæ secantur cum herba remotis primo spicis. Acc.
In P. Fl. Cellararium. Et Machinam frumentariam. Id est etiam hunc: & hoc iure vtimur, vt omnes saltuarij contineantur. Trebatius amplius etiam pistorem, & tonsorem, qui familiæ rusticæ causa paratus sit & mulieres, quæ panem coquant, quæque villam seruent. Item molitores, si ad vsum rusticum parati sint. Item focariam, & villicam, si modo aliquo officio virum adiuuent. Item lanificas, quæ familiam rusticam vestiunt, & quæ pulmentaria rusticis coquant. Sed an instrumenti instrumentum legato instrumento continea tur, quæritur? Hæc enim quæ rusticorum causa parantur, lanificæ, & laniæ, & tonsores, & fullones, & focariæ, non agri sunt instrumentum, sed instrumenti. Puto igitur etiam focariam conti neri, sed & lanificas, & cęteres, qui supra enumerati sũt. in eadem villa agentes, credẽdum est voluisse testatorem legato contineri. Neque enim duram separationem iniunxisse credens est. Si aliqua parte anni in fundo pascantur pecora, aliqua parte his pabulum conducitur. Vel serui, si aliqua parte anni ager per eos colitur, aliqua parte in mercedem mittuntur: nihilo minus instrumento continentur.

Cellarium quoque, id est ideo præpositum, vt rationes saluæ sint: item ostiarium, mulionemque. instrumenti esset constat, & molas, & machinas, fœnum, stipulas, asinum machinarium, machinam frumentariam, vasa ænea, in quo sapa coqueretur, & defrutum fieret, & aqua ad bibendum, lauandamq; familiam pararetur instrumenti esse: & cribra, & plaustra, quibus stercus euehatur: ea verò, quæ solo continerentur, instrumenti fundi nõ esse, Cassius scribit: veluti arundineta, & salicta, antequam cæsa sint: quia fundus fundi instrumentum esse non possit. Sed si cęsa sint, puto cõtineri: quia quærẽdum fructui deseruiunt. Idem & in palis erit dicendum. Si in agro venationes sint: puto venatores quoq;, & vestigatores, & canes, & cætera, quæ ad venationẽ sunt necessaria, instrũ cõtineri maximè si ager ex hoc reditum habuit. Et si ab aucupio redditus fuit: aucupes, & plagæ, & huius rei instrumentum, agri instrumento continebitur.

Nec mirum, cum & aues instrumento, exemplo apium, cõtineri Sabinus, & Cassius putauerũt. Si quis eodem instrumento, in plurimis agris vtatur. Cuius agri instrumentum sit, quæritur? Et ego arbitror, si quidem apparet voluntas patrisfamiliàs, cui potius agro destinauerat: eius esse instrumentum.

Cœteri enim agri mutuantur, veluti ab hoc agro. Si non appareat, nul arcam ad frumentũ hodie corrupto vocabulo monachi cellerariũ vocant.
s Sapa. Id est quoddam quod fit ad portãdum. dicta quasi parũ saporis habens. sin H. & de fructu eodẽ modo: vt ff. & ĵ. ti. 1. l. si quis vinum. De sapa pl. li. 13. c. 9. & eiusdẽ li. c. 21.
t Euehatur. in quo seruus distinctionem Trebatij: vt ff. de ac. empt. l. fundi. §. fi. & facit in d. l. fundi. §. Labeo. & ff. de leg. 3. l. seruis vrbanis. in prin De defruto, idẽ, lib. 14. c. 9. & c. 21.
u Continerentur. Secus iu dolijs in fundo affixis: vt ff. co. l. instrumenta. §. fi. vel distingue pot sint remoueri, vel non: vt ĵ. co l. cum fundus.
x Esse non possit. Talis enim quædã non sunt cæsa pars fundi sunt: vt ff. de rei ven. l. fructus pẽdentes. & facit ĵ. ea. l. §. Papinia. quoq;. & ff. de vsufruct. l. itẽ si § fin. & de act. emp. l. fundi §. si iuta. & pen. & fin. & l. granaria. in princ. & ff. cod. l. fi.
y Sed si cæsa sint. fundi gratia.
z Contineri. Scilicet posse.
Et vestigatores. Per odores narium, vel oculorũ fo ixita indignatione: vel cum canibus. Blon. vbi supra, legit vestigatores canes, &c.
a Reditum. Quia in hoc casu põt locari. & facit ff. de lega 3. l. seruis vrbanis. §. 1. & de vsu. l. venationem. & ff. de vsufruct. Item si §. aucupiorum. & ĵ. prox. Idẽ ibidẽ legit, aues exẽplo auiũ instrũ cõtineri, &c. quẽ quæso vide.
b Reditus. Fundi. Accur.
c Plagæ. Id est, pali, quibus tenentur retia rectia.
d Continebitur. Vt ff. proxi. respond. cũ suis concord.
e Putauerint. Vt, supra eo. l. si redditus. & l. seq.
Instrumentum. Sic supra de hær. inst. l. ex facto. §. fi. Accursius.

Nullius

a Nullius. Nota ratione incertitudinis neutrum valere. & sic ff. de hæred. instit. l. in tempus. §. 1. & ff. de vsufru. l. sed & si quis. §. quid ergo si amisso in fi. §. & ff. communia prædio. l. in tradendis. vbi de hoc not.
b Diuidimus. Sic ff. de neg. ge. l. Nessennius. in fin. & ibi dixi.
c Supellex. Quid sit. dic vt ĵ. de sup. legat l. 1. & 3. Acc.
d Paterfamiliàs. Non etiam fundus.
e Fundi. Sed instrumento patrisfamiliàs sic, & ideo fundo instructo legato cedit legato vt ĵ. ea. l. §. sed si fundus. Accur.
f Si domus. Dixit de instrumẽto fundi: nunc dom', vsq; ad §. sed si fundus.
g Incendij. Scilicet, arcendi.
h De specularibus pulchrè Bud. ff. de vsufr. in l. ex sylua cædua. Specularia. Non affixa. aliàs sunt pars domus: vt infra ead. l. §. Papinianus in fi.
i Deberi. Vt instrumentũ: vt ĵ. ead. l. §. Pap. nec vt pars rei: vt sup. de act. empt. l. fundi. §. quę tabulę.
k Instrumentum. Scilicet domus.
l Instrumenti. Scilicet domus.
m Macro. lib. 7. Saturn. cap. 6. Quid. aceto frigidius, qd cultod patum vinũ est? Ilũ. n. hoc ex oĩbus humoribº cretẽ flãmã violenter extinguit: dũ p frigº suũ calorẽ vincit clementi.
n In P. F. nõ est. funes.
o Phormioẽs, q dicãtur, pulchrè Cato in hac ipsa dictione. hamæ ve- Ad voluptatem. Quæ possunt dici in strumẽta personæ. cum ex his domus non perficiatur: vt ĵ. de verbor. signi. l. penult.
p Laborent. Secus si ad voluptatem: vt ff. prox. §.
q Paratur. Vt & ĵ. de penu. legat. l. 3. §. penori.
r Centones. Id est, puluinaria: opus factum ad modũ plumarum secundum Hugon.
s Funes. Ad trahẽdum aquam, qui ꝓpter domum habẽtur: vt ff. d. act. amp. l. funes.
t Perticas. Ad tenẽdos pãnos: vt ĵ. ea. l. §. canales.
u Scalas. Ad ascendendũ ad granaria. vel vt ĵ. eo. l. §. scalæ.
Spongias. Quæ mundant vestes vel alia. vt ĵ. ead. l. §. canales.
x Et scopas. Ad purgandam domũ sic & ff. e. l. instrumenta in fin.
Tegulã. Non affixã: aliàs domus portio est, & cedit legato domus. vt ĵ. ea. l. §. Papinian°. in fi. §.
y Hypæthris. Aliàs apothæcis, siue stationibus.
z Supellectili. Et ideo non continentur instrumento domus vel fundi: vt ff. eo. §. supellex. sed bene continebitur instrumento patrisfamiliàs: vt in f. ea. l. §. sed si fundus.
a Non cõtinentur. Vt ff. de act. empt. l. fundi. §. fi rura. & l. granaria. & ff. e. §. ea verò. Sed arg. cõtra. §. fi.
Instrumento. Scilicet domus: aliàs ẽ in textu. & ita est in libro domini. Accursij.
b Non continentur. Non tamen est hoc generaliter verum, vt statim subijcit: vt ff. ea. l. §. si domus. & §. seq. Acc.
c Prothyrum. Thyia Græce dicitur, vanua Latinè.
Magis domus. Vt ff. de act. empt. l. fundi.
d Affixa. Aliàs secus: vt ff. ea. l. §. Papinianus quoque. Accursius.
Tamen sint. De nouo facta, & parata fi aũt fuissent de tracta, licet nõdum sint repositæ, tamen ad hoc seruũtur, vt reponantur: magis pars domus sunt, quàm instrumenta tint: vt ff. de act. emp. l. fundi. §. fi. & l. granaria. §. fi. H.
e Cancellos. ĵ. qũ ui aut clam. l. nam & si ramos.
f Sed si fundus nõ fit. CAIVS Legauit tibi fundum meum instructum, rò q̃ sint infra, differtè Marius Catane' ĩ epi. Pl. ad Traian. in ea. f. quę incipit. Cũ diuersã partẽ prouincię, &c.
g Aliàs scaphas.
h De hypętris pulchrè Bud. ff. de vsuf. ĩ tex. l. sylua cędua.
i P. Flo. si qua.
k In hũc locũ vide Alexã. ab Ale. geni. dier. lib. v. c. 24. circa fi. Et figillaꝝ simulachris in suis ædiculis collocatis ac cipiũtur. Mand. in Gl. Fac. §. & ꝓpriũ. ĩ ver. figillũ. col. 5.
l Prothyra vestibula dicunt in domorũ ianuis autore Vitruuio. De prothyro itẽ ĵ. de verb. sig. l. pe. vbi viũ Al. hãc ipsã dictiõẽ pulchrè explicãtẽ.
m Pegmata, quæ cãtur, pulchrè Castel. Cotta, in dictione, specularia.

rentè in hoc legato non tantū continetur instrumentum eiusdem fundi, sed ēt proprium meum instrumētum sicut est supellex, quę erat in fundo causa mei vsus, & vestes meę: & lecti, & mensę, & aurum, argentū, & vina, & omnia alia vtensilia, & serui supellecticarij, & cæteri serui huius generis, id est, ministeria, quibus eram instructus in eo fundo. Item pædagogia, quæ habebam in dicto fundo vt cum illuc irem, præsto essent in triclinio. Itē vxores & filij seruorum. Item bibliotheca & libri, quos ibi habebam. Item imagines, hæ tamen dūtaxat, quę fuerūt in ornatu fūdi. Item actor, qui stabat in fundo, quē quidem miseram in prouinciam, vt ordinatis in prouincia quibusdam meis negotijs, rediret ad fūdū: est ergo plenius legatum fundi instructi, quàm fundi cum instrumento, quia cum lego fundum cū instrumento non continetur meum instrumentum: quædam tamē non continentur in dicto legato fundi instructi: puta ea q̄ congesseram in eo fundo, nō vsus mei causa, sed gratia custodiæ puta vinum, quod habebam ibi in apotheca causa custodiæ, vel fructus quos ibi reposuerā vt vēderē. Item nec serui, qui iam à me consecuti fuerant libertatem Item nec illa mancipia, quæ tēporis causa in dicto fundo erant, nō vt essent fundi instrumentum, vel meum. & hoc dicit vsque ad §. idem respondit instructis horreis &c. vbi dicit quid cōtineat in legato horreorum instructorum, & domus instructæ vsq; ad §. Celsus scribit seruus qui in fundo &c. Viu.

Non agri instrumentum. Tantum sub. alioqui contra, vt §. de vsu, & habi. l. si ita legatus. in prin. & quod dixi §.

Sed si fundus non sit cum instrumēto legatus, sed ita vt instructus est; quæsitum est, an plus contineatur, quàm si cùm instrumento legatus esset? Et Sabinus libris ad Vitellium scribit, fatendū esse, plus esse, cum instructus fundus legatur, q̄ si cum instrumento: quam sniam quotidie increscerē, & inualescere videmus. Quanto igitur hoc legatū vberius sit, videndum est. Et Sabinus definit, & Cassius apud Vitelliū notat. Omnia, quæ eo sūt, collata, vt instructior esset paterfamiliàs: instructo, inquit, cōtinebuntur, id est, quæ ibi habuit, vt instructior esset.

Hoc ergo legato non agri instrumentū, sed proprium instrumentum suum reliquisse videtur. Proinde si fundus sic instructus legatus: & supellex continebitur, quæ illic fuit vsus ipsius gratia: & vestis non solū stragula, sed & qua ibi vti solebat. mēse quoque eboreæ, vel si quæ aliæ, item vitrea, & aurum, & argentum: vina quoque, si qua ibi fuerint vsus ipsius causa, continebūtur: & si quid aliud vtensiliū. Sed si qua eò congesserat non vsus sui causa, sed custodiæ gratia, non continebuntur. Vina etiam, quæ in apothecis sunt non cedent. & hoc iure vtimur, vt quę ibi paterfamiliàs quasi in horreo habuit, hæc non contineantur. Celsus quoque lib. xviij. Digestorum scribit, fructus ibi repositos, vt venirent, vel in alium vsum quàm fundi conuerterētur, instructo fundo non contineri. Idem Celsus eodē libro ait: ēt supellecticarios, & cæteros hoc genus seruos contineri, id est, ministeria, quibus instructus erat in eo fundo, extra eos, qui libertatem acceperunt, & qui rure morari solebant. Si instructum fundum legasset: ea pædagogia, quæ ibi habebat, vt cum eò veniſſet, præsto essent in triclinio, legato continentur. Contubernales quoque seruorum, id est, vxores, & natos, instructo fundo contineri verū est.

Instructo item fundo, & bibliothecam, & libros, qui illic erant, vt quoties veniſſet, vteretur, contineri constat. Sed quasi apotheca librorum vtebatur, contra erit dicendū. Neratius quoque libro quarto Epistolarum Rufino rñdit, instructo fundo, & supellectilē, & vina, & mancipia nō solum ad cultū, custodiamve villæ, sed etiam quæ ipsi patrisfamiliàs in ministerio ibi essent, legato cedere.

Imagines autem eę solæ legatæ videntur, quę aliquo ornatu villę fuerunt. Papinianus quoque prædiis instructis legatis, mancipia nō contineri, quæ temporis causa illic fuerunt, ac nō eo animo transtulit q̄ paterfamiliàs vt aut fundi, aut suum instrumentum faceret.

Idem respondit, prędiis

proxſ. plus esse cum instructus &c. & j. ea. l. §. Neratius. & §. Papinianus quoque. & facit C. de verb. sig. l. j. & 2. & §. de trit. l. procuratoris. § si propter.

Vitrea. Scilicet vasa.

In apothecis. Non vsus sui gratia.

Supellecticarios. Id est, qui faciunt ibi supellectilia.

Hoc genus. Id est, huiusmodi seruos. sic §. nau. cau. ſta. l. & ita. §. 1. & §. de ijs qui no j. l. athletas. §. ait prætor. & C. de infam. l. decreto. Accursius.

Contineri. Legato fundo instructo. Acc.

Extra eos. Id est, præter eos, qui libertatem &c. ad quod §. de opti. leg. l. cum ita. §. 1.

Et qui rure. Repete & præter eos qui rure id est, in villa, non tamen in fundo legato. Vel dic nō repeti & secū. dū hoc non ad proximam: sed ibi in eo fundo &c. & sic cedunt legato.

Præsto essent. Ad tenendū stipendiū & calcaria, & eum sequendum. & de his loquitur Instit. qui ma. nō pos. § eadem. & facit C. de verb. sign. l. 1. & 2.

Verum est. Sic §. ea. l. §. taluarium. in fin. §. & cōmunia vtriusq; iudi. l. posse ſſionum, & §. de leg. 1. l. si domus. §. q cō fitetur. Sed arg. contra §. e. l. si. in fi.

Bibliothecam. Vas librorum: vt §. de le. 3. l. librorum. §. fi. Acc.

Veniſſet. Paterfamiliàs in fundū. Acc.

Cedere. Sic j. ea. l. §. sed si fundus.

Solæ. Quasi dicat nō illæ, quæ nec fundi nec patrisfamiliàs instrumēta essēt. Item contra j. e. l. fi ita §. domo. Sol. ibi.

Non cōtineri. Sic §. de le. 3. l. si fundus. & l. quęsitum. §. fin. & l. h ita, cū suis cōcor. alias est cōtineri sine nō sed est falsa litera. Acc.

Transtulit. In fundum.

custodiæ fructū sed & rerū aliarū sepositarum à quotidiano vsu testis Mariæ Grapa. li. 1. c. 2.

Videin hūc locū Amb. Ca. in dictiōe Pedagogium.

Imagines quoq; in P. F.

Redierit. Sic supra de hære. instit. l. ex facto. §. rerum & supra proxi §. cum concordat.

Vina. C. de ver. signi. l. 1. & 2. Sed contra j. eo. l. si ita §. domo. Sol. ibi.

Mensas. incipit respondere.

Supellectilem. In domo esse solitam.

In horrea. Alias est mortis & sub tēpore. aliàs in hortis cum fortè essent ex. vrbē, & ꝙ subijcit, contulerat, s. in domum secūdum primam, vel in hortis secundum aliam.

In P. Fl. instructis hortis.

Secessus. Vt ad tēpus secederet, à curis ciuitatis.

Exhibebātur. secundario: vt sic bene corrigatur j. itē dic quæ sit vrbana familia §. de leg. 3. l. cum quæreretur. & l. seruis vrbanis.

Domui. q d non afferebant aquam in domum, sed illatam in domum ministrabant. Accursius.

Commodabātur. sic sup. de leg 3. l itē §. proinde. & su. ea. l §. si quis instrumētum. & j. e. l. si ita. §. domo Acc.

In P. Fl. quam in hortos.

Non cōtineri. Habeas non. & sic bene corrigit statim. aliàs deest non; & sm hoc quod subiicit falsum est, s. sine distinctione. nam distinguitur, vt sup. §. sed si fund. & §. instrumento. & sic tollitur cōtra. quod tunc signatur j. eodem, le. si ita. § domo.

Instrumentū esse. Vt infra, de supelle. legat. l. 1. & l. Labeo. in prin.

Legauerat. Scilicet domum instructam.

Non potest non videri. Aliàs est non potest nō videri. & tunc dic sensisse, s. in legādo, nam sine dubio cedunt. aliàs est, potest videri: s. sine non: & tunc dic sensisse, scilicet, excipiendo. & sic not. ꝙ qui in vno excipit, in cæteris videtur regulam firmare: ut in Authent. de non alien. §. ubi

Excipiens in vno, in cæteris regulam firmat.

Horreū hic accipe locū non solum ad

autem. & j. eo. l. cum de lanionis. §. cui fundū. & facit j. de aur. & ar. leg. l. 1. & C. de procu. l. maritus. & §. de iudic. l. cum prætor. in princ & de mino. l. & si sine §. sed quod Papinianus. & l. patri. in princ. & sup. de leg. 3. l. uxorē. §. Feliciſſimo. & l. seruis vrbanis & j. de testa. l. si peculium. in prin. Sed ar. contra §. de peti. hæred. Item veniunt. §. senatusc. ſult. & §. in priuatorum.

ta, mensas eboreas, & libros non contineri, sed hoc falsum est. Nam omne, quicquid in domo fuerit, vt instructior ibi esset paterfamiliàs, continebitur. Supellectilem aūt patrisfamiliàs instrumentum esse nemo dubitat. denique Neratius lib. iiij. Epistolarum Marcello fratri suo respōdit: etiam vestem domus instructæ legato contineri: maximè, inquit, in proposita specie, proponebatur enim qui legauerat, argentum, & rōnes excepisse: nam qui hęc, inquit ex cepit: non pōt nō videri de cæteris rebus, quæ in ea essent, sensisse. Sed & ipse Papinianus eodem lib. Responsorum ait patrem mercatorem, ac fenerato rem, qui duos filios, totidemq; filias hæredes instituerat. ita legasse; Filiis maribus domum meā instructam do, lego, dariq; iubeo. merces & pignora an contineantur, quæri posse. sed facilem iudici uoluntatis coniecturam fore, cæteris patris facultatibus* æstimatis. Celsus scribit, seruis, qui in fundo morarentur legatis, vicarios eorum non contineri: nisi appareat & de vicariis eum sensisse. Papinianus quoque libro vij. Responsorum, vxori, cui vir omnia quę in domo erant, ab hærede filio prætari voluit, cautiones debitorum, emptionesq; seruorum non videri legatas respōdit: nisi, inquit, ex alia parte & de seruis eum

Increscere, p valde crescere, Mād. Gl. Fac. §. Habita. ī versi. in officium.

In P. F. collocata.

Vide in hūc locū Ant. Aug. li. emē. 2. c. 4.

Istū text. adducit Are. in ca. 1. de proba. ad hoc q̄ vsurarius nō dicitur mercator: q̄ improbat Mād. de Ingrat. mercatorū in ad. uentores. cap. 108.

In P. F. examinatus.

Vicarios. Qui forte extra fundum morabantur: aliqui contra videtur: vt j. titul. primo. l. si peculiū. §. vicario. vbi videtur legato seruo accedere peculium: sed tamen contra est, vt infra titulo primo. l. ante pen. vbi autem quis ibi legat seruos suos, qui contineant: dic vt supra de legatis tertio. l. cum suæ cum tribus legibus seq.

Emptionesque. Sed cauere debet de exhibendo vt C. de fideicō. nis. l. instrumenta.

Et de seruis. Scilicet & instrumentis vt subijcit. & facit §. de leg. 3. l. si mihi. in princ. & §. fi. & l.

quæsitum, §. 1. & ff. eo. l. §. idem respondit domo instructa. in fi. & §. Papinianus.

¶ Si quis fundum. Fundo instructo legato continetur in legato supellex, & mancipia, & multa alia de quibus dictum est ff. eod. l. §. sed si fundus non sit &c. modo pone, quòd legatui tibi fundum instructum non nominando aliqua expresse de prædictis, quæ tacitè cõtinentur in dicto legato, & postea adieci hæc verba, cum supellectilibus quæ in dicto fundo sũt. vel adieci, cum mancipijs, quæ in dicto fundo sunt, vel nominaui aliquã aliã rẽ de prædictis, quæ tacitè in legato continentur: nũquid videtur minuisse legatũ fundi instructi. ff. vt nõ alia contineãtur in legato, nisi fundus, & supellectilia nominata a me specialiter? Et dicitur quod non, & ex abũdanti videor adiecisse specialiter illud quod tacite cũ multis aliis continebatur, sicut cum dicitur in diuina scriptura, Dicite discipulis eius, & Petro &c. & de hoc etiam ponit aliud exemplum in matre, & filia.

Mar. 16.

Non videri minutum. Sed contra ff. de sup. leg. l. legata 2. respon. vbi minuitur. Sol. secundum R. hic nõ minuitur persona legatũ, ibi agri minuitur. vel hic nominauit aliquam de speciebus, quando plures species erant in instrumento, vt supellex, & mancipia quæ nominando nõ est recessum a priori voluntate: verum si nominasset aliquod individuum de illis, quę continebantur in instrumento, vel, prio nomine, vel aliqua demõstratione, quæ vice nominis fungitur, vel adijcẽdo verum numerum, vt duos, vel tres: recessum videẽ à priori voluntate eatenus, vt de alijs mancipijs eiusdem speciei præter quæ nominauit (licet ibi sint plura) non teneatur. R. & hoc ẽt modo soluitur ff. eo. l. cũ de lanionis. §. cui fundũ. Vel plenius dittingue, quia cũ legatur ab eodẽ genus & species, aut vni, aut diuersis, si vni, aut a sciente, aut ab errante. Primo casu aut remouendæ dubitationis causa, siue ad maiorẽ euidẽtiã, & tunc non minuit: vt hic. Aut determinationis gratia, & in hoc casu ex abundanti genus nominatur: quoniam ei per speciem derogatur: vt ff. e. l. cum de lanionis. §. cui fundum, & §. quidam, & ff. de supe. le. l. legat. in princ. si vero ab errante: eo casu ex abundanti fit specierum nominatio: ideoq; per eã nihil generi derogatur: vt ff. de supel. lega. l. legata. in princ. & ff. de auro & argen. leg. l, pediculis. § Labeo. & ff. de re. iur. l. quæ dubitationis, si autem uni genus, alteri species legatur, tunc loquitur sequenti §. vt de genere semper intelligas speciem exceptam, nisi contrarium liqueat, & sic generi per speciem derogatur: vt & supra de lega. 3. l. vxorem. §. Felicissimo. & l. seruis vrbanis §. fin. & de regul. iur. l. in toto. & ff. de manumis. testam. l. si peculium. in princip. & ff. de lega. 3. l. hæres meus. §. 1. & l. quęsitũ §. 1. si autem vniuersitas, & pars legatur, vt ricardina, paganella, pro ea parte quæ proprio nomine caret, videtur positum totum: vt ff. de reb. dub. l. 1. Azo. Item & facit ff. de alim. lega. l. verba. & l. alimẽta. §. Basilicæ. & l. Stichus. Acc.

cogitasse apparuerit, scilicet vt eorum seruorũ ei legasse videatur emptiones, quos & ipsos voluit ad eam pertinere.

Enumeratio specierum restringens actum legandi, non restringit genus precedens. Item quando vni legatur genus: alteri species, a legato generis species videtur exempta. Bar.

Si quis fundum ita vt instructus est legauerit, & adiecerit, cum supelle ctile, vel mancipiis, vel vna aliqua re, quæ nominatim expressa non erat: vtrum minuit legatum adijciendo speciem, an verò non, quæritur? Et Papinianus respondit, nõ videri minutum, sed potius ex abundanti adiectum. Idem Papinianus libro vij. Responso

rum ait: Instructis hortis filio legatis, mater argentum muliebre filiæ legauerat. Respondit, etiam id argentũ muliebre, quod in hortis habuit, vt ibi esset instructior, ad filiam pertinere.

Taberna nomen est loci cauponæ nomen est negotiationis. Bartolus.

XIII.

Abernæ cauponiæ instrumento legato, etiam institutores continere Neratius existimat.

Caponæ. vide Ant. Aug. li. 2. Emẽ. ca. 2.

Sed videndum, ne inter instrumentum tabernæ cauponiæ, & instrumentum cauponæ sit discrimen, vt tabernæ non nisi loci instrumenta sint, vt doliaria vasa, ancones, calices, & trul-

Quæ vasa dicanẽ hic ancones, pulchrè Cat. Cott. in hac ipsa dictione. Nebrit. in lexi. suo iuris ciui.

non sit expressa. & sic non obstat huic supra de le 3. l. seruis. §. fi. & l. hæres meus. §. 1. & l. quæsitum. §. 1. & quod dixi in superiori §.

Abernæ. Legaui tibi instrumentum tabernæ meæ, vel tabernam instructam. certè conti nebuntur instrumenta ipsius loci, vt vasa doliaria, & similia. Si autem legaui tibi cauponã instructam: continentur non solũ prædicta, sed etiam institores, quos præposueram dictæ cauponæ exercẽdæ. hoc enim nomen caupona, est nomẽ negociationis, qđ non est in nomine tabernæ. sed & si legaui tibi balneum instructum, continetur balneator, & fornacator. sed & si ita scripsi in testamento meo, quę tabernarum exercẽdarum, & instruendarum causa facta, paratave sunt, do, lego, Titio, & etiam lego eidem ea, quæ causa exercendi, & instruendi pistrini, & cauponę facta, parataque sunt. & postea decessi. certe legati vim habent caballi, q̃ in pistrinis erant, & pistores, & institores, qui erant in caupona, & etiam focaria, quæ erãt in caupone, & etiam merces, quę erant in prædictis locis. Sed nunquid domo instructa legata contineantur vina, quę ibi erant. Et dicitur q̃ non: quia non potest domus intelligi instructa vinis & hoc vsque ad l. si ita. §. mulier. Vi.

Tabernæ cauponiæ. Id est, vbi est vinum, & similia parata ad vendendum, sed non vendunẽ adhuc: vt differat a caupona, in qua iam exercetur negociatio vini & vt differat a taberna in genere, quæ est vbicunque negotiatio exercetur: vt ff. e. l. cum quæritur. Acc.

Neratius existimat. Et male. Acc.

Sed videndum. Corrigendo Neratium.

Loci. Id est, quę semper ibi stãt, sed institutores finito negotio recedunt. & secundum hoc intelligi potest ff. de verb. sign. l. si instructum. §. 1. secundum H.

Etiam

Adiectum. Id est, appositum: scilicet quandoque videri: vt patet ex prædictis. sic & C. de testamen. l. testamentũ. Acc.

Idem Papinian⁹. Aliàs. §. idem Papinianus. & aliàs lex, institutis: aliàs nec lex, nec. §. vsque in finem. & dic quod prædiũ erat instructum seruis, & alijs rebus: quæ erant instrumẽta hortorũ, vel matrisfamiliàs: inter quæ erat argẽti muliebris q̃dam species, & ita filiæ videtur legasse illã speciem non expressim, sed tacitè. R.

Ad filiam. Sumpta præsumptione, in hoc tali dubio tã ex rei legatæ, quam ex hac legatariorũ ipsorum qualitate, vel cõuenientia nõ ergo hic derogatur generi per speciem hoc præcipue efficiendo, quoniam in legando hic species

Etiam institores. Scilicet contineri, qui tantũ negotiationi cauponę, vel tabernæ operam præstant ipsi n. potius inferri putantur, quam ipsi tabernæ inferant: vt ff. eo. l. cum de lanionis. §. 1. & de colono dicitur ff. eo. l. quæsitum. §. Alphenus. & ff. eo. §. fin. & ff. l. prox. in prin. Acc.

Instrumẽto contineri. Scilicet quandoque. vt si paterfamiliàs p̃ se balneũ exercebat: vt ff. eo. l. cũ de lanionis. §. 1. & sup. proxi. respõ. & ff. eo. l. pictoris. §. fin.

Continetur. Et fornacator. qui facit ignem ad calefactionẽ balnei. sed certe ille dicitur fornicarius, vt supra ad legem Aquil. l. si seruus seruum. §. si fornacarius. Vel forte fornicator, qui meretricẽ ducit, vt Cacus, vel ipse meretricator.

Ita Et caballos. causa ducẽdi pistrinum.

Et pistores. Hos pistores, & institores dicas contineri quãdo dominus exerceat per se, & istis vtitur vt instrumentis, cæterum si ipsi exercent instrumentum eis paratũ, non ipsi sunt instrumentũ: vt de colono. ff. eo. l. quæsitum. §. Alphenus. in fi §. & ff. eo. ti. l. cũ de lanionis. §. 1. & sup. eod. l. prox. in prin. & §. 1. & §. fin. & hic dicit. R. secũdos, non primos contineri.

Non etiam vina. Contra C. de verb. signific. l. 1. & sup. e. l. quæsitum. §. sed li fundus. & § Neratius, & §. idem respon. instructis horreis. quibus dicitur contineri vina. Sol. aliud in fundo, vt ibi qui in domo, vt hic: & est 10, quia ex fundo plerumq; nascitur. Vel ibi gratia vsus patrisfamiliàs: hic causa custodiæ: & secundum hoc nõ refert inter fundum, & domum.

Intelligi non potest. Nisi secundum quod dixi, quãdo est gratia vsus. Acc.

¶ Mulier. In fundo meo Titiano erat quędã villa, id est patuula domus in qua habitabat Arethula ancilla mea cã perpetuæ custodiæ. ego feci testamẽtum, & legaui dictum fundum Titio cũ instrumento, vel instructum. nũquid cõtinebitur in legato dicta mulier? Et dicitur qđ sic, sicut continentur laltuarij, quos habebam in eodem fundo, cũ enim sit vtriusq; par rõ, idem ius statuendum est de desiderant. nam bene custodiam villæ, sicut agri illic enim, nam agros ita desiderat custodia per salutatios, ne qđ vicini occupẽt de agro vel de fructibus in agro pendentibus. hic autem, id est in villa desideratur custodia, ne quid vicini occupent cæterarum rerũ, quæ cõtinent in villa. dicta autem villa sine dubio est pars dicti fundi & iõ dictus legatarius vendicabit eam, propter dictum legatum. Viu.

Perpetua. Ad hoc supra de pig. l. debitor. cum concor.

Saltuarius. Ad qđ est supra e. l. instrumenta. §. fi. & l. quæsitum §. saltuarium. & de leg. 3. l. cũ quæreretur. §. fi. & ff. eo. l. idem. §. fin.

Par enim. Ergo idem est ius: vt sup. ad legem Aquil. l. illud. Acc.

Pars fundi. Facit ff. de verbo. signific. l. fundi. & sup. quibus mod. vsusfr. amit. l. fundi.

P. Fl ni hil esse.

Illæ.

Si lego tibi instrumentũ domum culæ, quam habeo ruri causa colligẽdi fructus, non continetur supellex. Secundo dicit, quòd si lego tibi vineam & eius instrumentum: continẽtur nõe instrumẽti pali, & pertica, & rastri, & ligones. Tertio dicit quod si lego tibi fũdum, sicut instructus est, in quo ego habitabam: cõtinentur mulieres lanificę, quę erant in fundo quamuis non cõtinerentur, si ego in eo non habitarem. Viui.

Villæ. Rustici ædificij: vt infra de verborum signific. l. fundi appellatione, & supra l. proxi. §. fin.

Legato. Secus si villa instructa legeẽ vbi distinguiẽ legetur fundus instructus, vel cũ instro: vt ff. l. quæritũ, §. supellex. & §. sed si fundus ibi, proinde &c. Acc.

Non contineri. Contra ff. e. l. Sciæ. §. pe. Sol. ibi.

Qui eum. Seruium.

Palos. Sic ff. de vsufr. leg. l item si §. fi.

Instructus. No. in structus. secus si cum instrumẽto: vt ff. eo. l. quęsitum. §. sed si fundus.

Instrumentũ fundi. Sed patrisfa. si modo vt ibi esset instructior habebat: aliàs si vt extra fundum locaret,

nō continetur legato vt ẽ.l. quęsitū §. sed si fundus. & §. Papinianus. & j. e.l. & si mancipia. in prin. in casu tñ sunt etiã instrumenta fundi: vt si erãt lanificæ ad vestiendũ familiã rusticã, vt ẽ. eo l. quæritũ. §. salturariũ.

Pictoris. Ita lex plane ponit quid contineatur legato ĩstrumento pictoris serui, vel instrumento piscatorio, vel instrumento balneatorio. Vi.

Cæsius Rhodi. li. lec. antiq. 4. ca. ulti. Sũt & sua inquinamenta picturis. Cauteria. Pũbea cum quibus fiunt designationes antequã fiat pictura. Et concha. Vascula in quibus stant colores, quæ dicuntur esse de auriculis piscium. Acc.

Piscatores. Seruos, & hoc cum ipse testator piscator erat, & semper piscatores habebat i eo ministerio: vt & j. l. proxi. §. 1 & dix. ẽ. e. l. ii ita in prin.

Balneatorem. Scilicet seruum vt sup. eo. l. tabernæ in fin. cũ ipse dominus j. bit balneo, & not. ẽ. proxi. reipon.

Salturariũ. Id est saltus cuiusdemlibet topiarius ordinator saltus: vt sup. de legatis. 3. l. cum quæreretur. § fina. & facit supra eo. l. instrumẽta. §. fi & lequęsitum. §. salturarium. & l. si ita. §. fina.

Institorem. sup. eo l. tabernæ. § pen.

Non possint. Facit ẽ. de iur. om. iud. l. 2. cũ suis cõc.

Vm de lanionis. Hęc lex primo ponit qd cõtineatur legato instrumẽto serui lanionis. Secũdo dicit, qđ ad faciendũ qđ cõtineatur instrumento legato, est necesse quandoq; inspici personas legãtium. nam si lego tibi instrumentũ pistoriũ, ita demũ continentur legato serui pistores, qui seruiebãt mihi in pistrino, si ego pistrinum exercebam, & non alias. multũ enim interest, vtrum instrumentũ sit paratum pistoribus, id est, ipsis dominis p se molẽtibus quo casu cõtinebũtur in dicto legato serui pistores an pistrinũ sit paratũ seruis molẽtibus, siue dũ is, quo casu nõ continentur ipsi serui. ¶ Afinã. Titius habẽs in fundo suo molendinum quod afina ducebat, fecit testam, & legauit Seio dictum fundum cum instrumento fundi. nunquid continetur dicta afina, & mola molendini? Et dicitur qđ non bene tamen cõtinẽtur cacabi, & patinæ quia pulmentarium, siue comestio non põt coq. sine predictis. Item continentur vas ahenum, qđ sup. focũ pendet, in quo calefit aqua ad portandum. & eadẽ rõne cõtinentur vrcei, quibus aqua infunditur in dictum vas ahenum: & ẽt illa vasa continentur, q̃bus aqua infundit̃ in dictos vrceos & sic vsq; ad infinitũ: & hoc si voluit testator. Si aũt non apparet voluntas testatoris, debem̃ inspicere cõsuetudinẽ regionis vn de erat testator. ſ. quid erat in consuetudine, ibi quid contineretur appellatione instrumenti fundi. Itẽ cõtinetur appellatione instrumẽti fundi villicus seruus qui colebat fundum fide dominica: non aũt si colebat certa quantitate pensionis. Item continẽt meta, id ẽ, inferior pars molæ si molebatur rusticis fundi. Item bubulcus, siue arabat fundũ cũ bobus, siue pascebat boues aratorios. quilibet enim prædictorũ dicitur bubulcus. Itẽ & putatores vineæ qui erant in fundo. Itẽ pastores, & fossores. ¶ Itẽ cũ fundus Legaui Titio fundum Seianum, ita vt optimus, maximusq; est, cum omni instrumento rustico, & vrbano, & mancipijs, q̃ ibi sunt. nũquid debentur ei semina, q̃ in fundo erant? Et dr̃ qd sic, nisi hæres probet aliud me testatorem sensisse. Item debetur ei fumentum repositum in fundo pro parte dis mancipijs, quæ erant in fundo. sequens. §. dicit, quid contineatur instrumento serui medici cũ instrumento legato. ¶ Cui fundum. Titius habens fundũ, in quo erant decem serui, qui operabantur ibi, & ita erant fundi instructi dicti serui: legauit Seio dicto fundum instructũ: & postea eidem Seio legauit specialiter quinq; de dictis mancipijs. nunquid alij serui, quia non sunt nominati, continẽtur amodo sub appellatione instrumenti fundi? Et dicitur quòd nõ, quia ex eo quod testator nominauit specialiter postea q̃ aque ex seruis, vt dictum est, apparet eum non intellexisse dictos decem seruos esse annumeratos instrumẽto fundi. i. contineri instrumento fundi.

¶ Sabinus ait. Legaui tibi fundũ. & ea quæ in eo sunt. certe habebis fundum, & ea quę solita sunt esse in eo fundo. nõ autem ea, quę tu curasti poni in eo fundo, vnde legatum tuum cumularetur.

¶ Quidam. Titius legauit Seio hoc modo: villã meã vti ego ipse possedi, lego Seio cum supellectili, & mẽsis, & mancipijs, quę ibi deputabantur vrbanis & rustici, & cum vinis, quę in diem mortis meæ ibi erunt, & cum decem aureis, & postea decessit dictus testator, & tempore mortis suæ inuenta fuerunt in fundo nõ solũ prædicta nominata, sed ẽt libri plures, & vitrea vasa, & vetticula ipsius. nunquid debentur legatario di ctis libri & vitreamina & vetticula? Et dicitur quòd nõ, imò sola ea, quæ expressit in legato.

¶ Domum. Legauit Titius mihi domum instructam cum omnibus affixis: certè non continẽtur nomina debitorum, quæ erant in domo. Vi.

Cum de lanionis. Id est macellarij, siue becharij: à laniãdo sic dicti: quia delaniant, id est per frusta incidunt carnes, & vendunt. vel id est, quia lanã separant. & diuidunt à corijs bestiarum & exũnt, siue excoriãt bestias & sic dicitur lanio à lanicio: vt arg. sup. de vsu, & habi. l. plenum. § fi H.

Semota carne. Hæc enim non cedit legato.

Mensas. Super quibus venditur caro, vel etiã lana.

Pondera. Quibus ponderantur carnes, cum venduntur.

Laniandæ. Id est occidendæ, vel diuidendæ, vel separandæ à corijs, & lana. Acc.

Trutinas. Id est stateras, siue bilancias.

Dolobras. Id est tipennes, cum qua dolantur ligna, vel quod habet duo labra, secundum H. Acc.

Pistores

P.Fl.ẽt.

a Pistores. Scilicet serui.

b Exercuerit. Per se.

c Instrumentum. Id est, serui de quibus quæritur.

d Pistoribus. Id est, dominis per se exercentibus.

e Pistrino paratum. Scilicet seruis, quasi ipsi præcipiãt in pristino vt primo casu cedãt legato: secũdo nõ. & sic instrumẽto agri: vt ẽ. eo. l. quæsitum. §. Alphenus & dicitur hic pistrinum, id est furnus: aliàs pro molendino ponitur secundum Hug.

f Afinam. Redit ad instrumenta fundi. dic ergo afinã, quæ ducit molam.

g Negat. Nisi sit rustico operi deputata: vt j. eo. §. idem consultus.

h Cabos. Id est, lebetes. Acc.

i Patinas. Id est, patellas.

k Pulmentarium. Suauis cibus, secundum. Hug.

l Et ahenum. Id est, caldarium, vel patolum à materia sic dictum.

m Hic. Id est, in alieno.

n Cõtinetur. Quod apparet ex præmissis, cum nõ differat à cacabo, & hoc secũdario: directo autem instrumento coquinario cõtinetur, vt j. de auro. & arg. leg. l. & si non sint. §. li cui.

o Copulata. j. e. l. si fundi. §. fi. & ad idẽ ẽ. de iurisd. om. iud. l. 2 cum concor.

p Præsumptione. Id est, cõsuetudine, ex qua voluntas testatoris præsumitur & sup. de adic. edic. l. faciendum. §. illud. & de lega. 1. l. si seruus plur. um. §. fi. & de leg. 3 §. nũmis. & l. non aliter. §. 1. & de reg. iur. l. semper in stipulationibus. & j. de flu. & ne qd in flu. pub. l. 2. §. 1. Acc.

q Cum de villico. Ad hoc ẽ. e. l. instrumenta in prin.

r Quantitate. Vt ex tractus colonus.

s Sed fide dominica. Id est domino debita. & facit ẽ. eo. l. quæsitum. §. Alphenus in fi. & ẽ eo. l. Seiæ. §. 1. Hug.

t Inferior. Id est, pauimentum molendini, vel fortè inferior. mola siue machina, sed catillus superior. qæ paulatim de eo cadit frumentum in molam.

u Deberi. Legatario: vt fundi instrumentum.

Pistoribus. Vitium, vel arborũ. ad quod ẽ. ad legem Aquil. l. fi putator.

Esse. Instrumento fundi.

Pastores. Ouium: & ẽ. eo. l. instrumento in fi.

Et fossores. Qui faciunt fossata vt aqua non stet in fundo. Et not quòd ab illo. §. bubulco, vsq; huc dicit de instrumentis causa quærẽdorum fructuum: vt supra eo. l. instrumẽta in prin.

x Semina. Facit ẽ. de vsufr. l. item si. §. seminarios.

Collyria. Expone vt inst. de rerum diui. §. cum ex aliena. Acc.

y Mancipia. Scilicet rustica.

z Eos solos. Sic ergo genus præcedens restringuitur p̃ species expressas. Sed contra sup. de supel lec. legata 1 respon. Solu. hic sciebat defunctus quid continebatur appellatione instrumenti, ibi non: vel hic propria nomina expressit, vt Stichum, Pamphilum, & Erotem: ibi speciem generis, vt mancipia. Sed huic solutioni ob. j. de ali. & ci. le. l. verba. Vel nic certum numerum expressit vt ibi in 2. & 3. respon. eiusdem legis contrariæ dicitur. vel hic non intellexit seruos contineri in primis verbis, scilicet instrumento, ibi sic. Vel dic plenè, vt no. ẽ. eo l. quæsitũ. §. pe. & fi. & facit ẽ. de leg 3 l. quæsitũ. §. 1. & l. hæres. §. primo. & j. eo. l. quidam. & infra de ali. leg. l. Stichus.

a Quod. Id est, qa.

b Intellexisse. Cum dixit, fundũ instructum &c. Acc.

c Seruos. Scilicet nominatos vel alios.

Manendi

P. Fl. eo-leretur.

Cælius Rhodi. li. lec. antiq. 4. ca. ulti. Sũt & sua inquinamenta picturis, in ea pingendi rõne quam vocat cauſtice. Latinè in tabula dicimus solo ceris infundere, id est, ceris ignere solutis. Vnde factũ vulgo vt librarium attramentum dicat encaustũ, hæc ille.

In P. F. incipit, itẽ pictoris.

P. F. balneatorio.

§ Manendi perpetuò.

§ Consulto. Legata ij dolo, & machinatione: vt ff. de leg. 3. l. nomen. §. filio & de leg. 2. l. cum ita legatur.

§ Non videtur. Nisi testatorem id voluisse euidenter appareat: vt ff. de leg 3. l. Iulianus. § fi & facit ff. de pe. leg. l. nam quod §. i. & ff. de auro & arg. le. l. si vxori. §. j. & ff. de leg. 3. l. si fundus. & l. quæsitum. §. 2. & fi. & l. pe. in prin. & §. 1. & l. si ita & l. si chorus. §. 1. & ff. de vsufr. leg. l. generali. §. 1. & de leg. 2. l. Caius.

Villam. Id est, domum.

P.F. morari, & hi qui in eũ manendi.

Supellectile. Hoc est generale nomẽ: sequentia specialia sunt quæ restringũt genꝰ: vt infra subijcit. Acc.

In P.F. contrecta ve sunt.

Cederent. Non autem cætera: vt & ff. ead. l. §. cui fundũ & quod no. ff. eod. l. quæsitum. §. pe. Itẽ ad hoc quod species derogat generi est ff. de leg. 3 l. vxorem. §. Felicissimo. & l. hæres. §. 1. & l. ea tamẽ. & ff. de supelle. le. l. legata. 2. & 3. resp. & ff. de ali. leg. l. alimenta. §. Basilicæ & l. Stichum. in prin.

P.Fl. de beantur.

Non posse. Sic ff. de leg. 2. l. Caius. in prin. & sup. de leg. 3. l. vxorẽ. §. legauerat. & l. si mihi. in princ. §. 1. & j. eod. l. cum fundus. Accursius.

Sic in P. F. Hal. autẽ scripsit vestipicã.

In mancipia. Titius legauit Seiæ fundum cum instrumẽto, & mancipijs, quæ ibi sunt. & postea in eũ fundum transtulit idem Titius quosdã seruos, vt ibi perpetuò morarentur. & postea decessit idẽ Titius: nũc quæritur nũquid dicti serui cedãt dicto legato? Et videbatur q buidã quod nõ, quasi in hoc casu nõ possint cõtineri appellatione mancipiorum, propter verba in legato posita: illa, s. & mancipijs, quæ ibi sunt &c. q bus demonstrauerat testator illos tãtum seruos cõtineri, qui erant in fundo tẽpore testamẽti. Itẽ & videbatur esse q nõ, quasi in hoc casu nõ possint cõtineri dicti serui appellatione instrumẽti: q a q instrumẽtũ legat, & mãcipia nominat, videt nolle intelligere in instrumento seruo, sed eis malè videtur: q a bene cõtinebũtur in legato dicti serui. non obst. alleg. illorum.

¶ Paulus respõdit. Legaui Titio villã, id est paruulam domum, cum instrumento. certè non continetur legato equitiũ, quod erat in dicta domuncula, nec etiam *fundo, qua maiori parte anni ibi sunt. Bar.*

Sabinus: Cui fundus quęq; ibi sint legata sunt, ei fundus, & omnia quæ in eo solita sunt esse, quæ que ibi maiore parte anni morabantur, & qui in eũ manẽdi causa reci pere se consueuerunt, legati videntur. At si qua consultò in fundũ cõge sta cõtractaue sunt quo legatum cumularetur: ea non videtur legata esse.

Si enumeratio specierum venit ad determinationẽ verbi, per quod genus significatur, videtur facta causa determinationis.

Quidam cùm ita legasset, Villam meam, ita vt ipse possedi cum supellectile, mensis, mancipijsque, quę ibi deputabantur, vrbanis, & rusticis, viniſq; , quæ in diẽ mortis meę ibi erunt, & decem aureis, & quæreretur, cùm in diem mortis ibi libros, & vitreamina, & vesticulã habuerat, an ea oĩa legato cederent. quoniam quædã enumerasset? Scæuola respondit, specialiter expressa legato cedere. Domum instructam legauit cum omnibus affixis, quę fructus ibidem repositi: nec seruus peritus in arte fabrica, qui annuam mercedem præstat domino, sed supellex bene continetur. Viu.

§ Si mancipia. Testator legauit fundum cum instrumento, & cum mancipijs, quæ ibi erant. deinde in eo dem fundo induxit postea mancipia, vt perpetuo ibi essent. Quæritur an cedant legato? Et videtur quod non: nam ex vocabulo mancipijs non: quia dixit. quæ ibi erãt: at hæc non erant tunc. Itẽ ex verbo, cũ instrumento, non: quia eo verbo non continẽtur serui, cum postea ã his dicit: vt ff. eo. l. prox. § cui fundum. sed tamen dicit ea contineri ex primo verbo, scilicet cum instrumento. nã adiectio cum mancipijs causa ampliandi non minuẽ di legatum fuit facta. vnde non debet retorqueri in læsionẽ legatariæ. sicut ergo ex primis verbis, s. cum instrumẽto. continentur postea inducta mancipia, si nihil esset adiectũ ff. eo. l. pe. ita & tũc. nec obst. prædicta. §. cui fundũ, q a ibi proprijs nominibus expressit: hic in genere adiecit cum mancipijs. Ac.

Vltra hoc quæro, quid ĩ partu eorũ: an cõtineatur ĩ legato mãcipioꝝ? dic q nõ, p tex. in l. vxorẽ. §. sorori, ff. ã leg. 3.

Fuerint. Scilicet tunc, cum testator moritur: vt scilicet si queat hac volũtate ibi dimissa. Accursius.

Cæterum instrumento. Et si nihil esset adiectum: vt j. l. pe. Acc.

P.Fl. supellectilẽ.

Inducta. Vt ibi sint perpetuò: vt ff. de ac. em. l. fundi. §. Labeo. & sic apparet testatorẽ hoc voluisse. & sic non est contra ff. de le. 3. l. Iulianus. §. fi. & facit quod huiusmodi generalia legata possint augeri ff. de vsur. l. equis §. 1. & de leg. 2. l. peculium. in prin. & de leg. 1. l. ex toto. in princ. & l. grege. in prin. & §. 1. & l. quod in rerũ. §. si quis. Instit. de lega. §. si grex & j. de alim. leg. l. filio §. finali.

Animalia in supellectili non sunt.

Cedere. Cõtra ff. eo. l. villæ. in prin. Sol. hic quidã habent literã supellectili: scilicet legata. & dicunt cedere. s. prædicta omnia, sed seruos nõ: vt subijcit, q a anima lia in supellectili non sunt: vt j. de supell. leg. l. 2. & sic non habẽt. § seruũ vero &c. sed nõ placet, quia nõ dicit infra appellatione supellectilis nõ cõtineri seruũ? sed seruũ nõ cõtineri instrumẽto, Alij habẽt supellectilẽ, & tunc est contra l. villæ. vnde dicunt cancellandum

XIX.

I mãcipia, quę post testamentum factum in fundum Seiæ relictum à testatore inducta fundi colendi gratia in eodem fundo fuerint: ea quo que instrumento fundi cõtineri respondi, quamuis enim ea mancipia testator demonstrasset, quæ tunc ibi essent, cum legaret, tamen non minuendi legati, sed augendi causa mancipiorum quoque fecit mentionem. Cęterum instrumento fundi mãcipia quoque colendi agri causa inducta contineri non ambigitur. Paulus respondit, villæ instrumento neque fructus repositos, neque equitiũ contineri: supellectilẽ autem legato cedere. seruum verò arte fabricæ peritum, qui annuam mercedem præstabat, instrumento villæ nõ contineri.

Per enumerationem specierum factam in codicillis restringitur legatum generis factum in testamento. Bartolus.

XX.

Eiæ ex parte hæredi institutæ, si hæres erit, fundos per præceptionẽ dederat instructos cũ suis villicis & reliquis colonorum, & codicillis ita scripsit. Postea mihi venit in mentem, Seiam, fundos, quos reliqui, ita vt sunt instructi rustico instrumento, supellectile pecore, & villicis, cum reliquis colonorum, & apotheca, habere volo. Quę situm est, an etiam ea, quæ patrisfamiliàs usus quotidiani causa in fundo fuerunt, legato continerentur? Respondit, testamento quidem, vt proponeretur, Seię insuper fundum legatum, verùm non amplius deberi, quã in codicillis, quos sanè post obliuionẽ testamentariæ scripturæ fecisset, instructi appellatione cõtineri se velle manifestè ostendisset.

Legato fundi instructi non cedit seruus, qui colit data mercede. Bar.

Liberto suo quidam prædia legauit his verbis: Seio liberto meo fundos illum, & illũ do, lego, ita vt instructi sunt cum dotibus, & reliquis colonorum, & apotheca. & postea decessit. modo quæritur, an cedant legato pascua, siue prata, quæ peruenerunt ad eum simul cum fundo, & quæ habuerat semper in vsibus fundi, & quę ita coniũxerat fundo, vt haberetur sub vna appellatione fundi? Et resp. quòd sic.

¶ Instructis. Titia habens grabatum in domo sua Seiana, qui grabatus siue lectꝰ erat tectus auro, & argẽto: ipsa extraxit grabatum de domo, & posuit in horreo quodam, vt haberetur in loco tutiore: & postea fecit testamentũ eadem Titia, & legauit Caio dictam domũ Seianam, & aliam suam domum Titianã instructas, & decessit. modo quæritur, an contineatur legato dictus grabatus? Et dicitur quod sic.

¶ Quod adiecit. Ita dixit testator in testamento suo: lego fundum Titianum, & Seianum Caio, vt dicta prędia possedi. & decessit, certè videtur legasse dicta prędia instructa, id est, cum mancipiis, & pecoribus, & instrumento rustico: non autem videtur per illa verba legasse tantummodo ius, quod habebat testator in dictis prędiis. Viu.

Instructos. Per hoc verbũ instructos, continebũtur instrumenta patrisfamilias: vt ff. eo. l. quęsitũ. §. sed si fundus. nisi esset restrictumper sequentes codicillos.

Postea. Determinat verbũ præcedens scripsit, vel verbum sequens venit.

Sciã. Cõstrue fundos, quos reliqui volo Seiã habere, ita vt sunt &c. & sic restringuntur verba testamẽti.

Quotidiani. Vt frumentũ, vinũ, & alia instrumenta patrisfamilias: & hoc videbatur ex verbis testamenti.

Iuſuper. Id est, vltra institutionem. Acc.

Manifestè. Sic ergo præcedentia per sequentia restringũtur: sic ff. e. l. cum de lanionis. §. cui fundum. & j. de supellec. leg. l. legata. 2. & 3. resp. sed in primo est cõtra j. de adi. leg. l. verba sed omnia dic, vt not. ff. e. l. quęsitum. § pe. quę est similiter contra. & facit j. de adi. le. l. cum centum. & j. de lib. leg. l. Aurelius.

h Instructi sunt. Ergo cum instrumento. & facit ff. e. l. quęsi-

dum hunc versum. Sed tu dic legatur instrumentum villæ hoc modo, villam cum instrumento: tunc non cedit, vt in contrario si autem villam instructam, tũc sic: vt sup. eo. l. quęsitũ. §. sed si fundus. Et quod de seruo subiicit ideo est, quia nec fundi, nec patrisfamiliàs est instrumentũ: ut ff. l. quæsitum. §. Papinianus quoq; & §. Alphenus. & j. l. prox. §. 1.

a Præstabat. Scilicet domino: & laborabat cui uolebat: non autem dicas, q dominus locet ei operas: vt ff. de usu & habi. l. fed & ipsi. & ff. de usufru. leg. l. si seruum, contra Sol. vt in prin. Acc.

Eiæ ex parte. Titius instituit sibi hæredem Seium, & Caium, & eidem Seiæ legauit fundos instructos cũ suis villicis, & reliquis colonorum sub conditione, si hæres erit, & postea fecit codicillos, ĩ q bus ita scripsit, mihi venit in mentem, & volo Seiam habere fundos quos eidem Seię reliqui. ita ut sunt instructi rustico ĩstrumento, & supellectili, & pecore, & villicis, cum reliquis colonorum, & apotheca. & postea decessit: modo quæritur an propter prędicta in codicillis nominata contineantur legato etiam, ea quę fuerũt in fundo causa quotidiani vsus patrisfami. i. prædicti Titij testatoris? Et resp. quod non.

¶ Liberto suo. Titius legaui liberto suo his verbis, Seio liberto meo fundũ Titianũ, & Seianũ, do, lego, ita vt instructi sunt cum dotibus, & reliquis colonorum, & saltuarijs, non contubernalibus, & filijs, & filiabus suis. & postea decessit: modo quæritur, an Stichus seruus, qui prædium vnum ex his coluit, & reliquatus est amplã summã, debeatur Seio ex causa fideicommissi? Et respõ. quod non, si coluit mercede: si aũt fide dominica colebat, bene debetur. ¶ Caio Seio. Ita dixi ĩ testamẽto meo: Caio Seio alumno meo fũdos meos Titianum, & Seianum dari volo, ita vt instructi sunt, & domũ superiorẽ, & decessi. petit legatarius ab hærede non solum fundos instructos, sed etiam domũ instructam, hęres non vult ei dare instrumenta domus: q a ego testator non feci mentionem instrumẽti legãdo domum. quæritur quid iuris sit? Et respõ. q petitio legatarii admittenda est nisi hęres manifestè doceret aliud me testatorẽ sensisse: in instrumẽto autẽ domꝰ non continebuntur serui parati operę, alij ve rei.

¶ Prędia. Titius legauit Seio prędia, vt instructa sunt cum dotibus eorundẽ prędiorum, & cum reliquis villicorum, & colonorum, & cũ mancipijs, & omni pecore, & cũ peculijs, & cum actore, id est, seruo castaldo, qui morabatur in ciuitate: erant autem tempore testamenti dicti Titii quidã coloni, qui de colonia discesserant qui quidẽ reliquati erant. facto autẽ testamento dictus testator iuit in prouinciam, cum ipse esset de Italia, & postea quędã sua mancipia trãsiuerũt in fundos legatos ad parentes, & notos sibi homines, & sua sponte, & non authoritate alicuius, & postea decessit dictus testator: & postea quædam alia eius mancipia transiuerũt similiter ad dictos fundos. mõ quæritur hic de tribus: an reliqua dictorum colonorũ, qui tẽpore testamenti discesserũt de colonia, cedant legato prędicto. Itẽ an cedant eidem legato uxor, & filia dicti actoris, q in ciuitate morabãtur. Itẽ an cedant legato dicta mancipia quę post profectionẽ testatoris in prouinciã, aut post mortẽ eiusdẽ testatoris transiuerũt in dicta prædia? & in omnibus rñdeo q p nõ. ¶ Pamphilę liber tæ. Hunc §. habes supra de leg. 3 l. quæsitũ. in prin. & ponas hic casum sicut ibi posui. ¶ Tirãnæ. Ita dixit Titius in testamento suo: Tyrãnę soroti meæ fundum meum Greciaꝰ num cum stabulo, & cum omni instrumento rustico relinquo. & postea decessit. modo quæritur, an cedant legato pascua, siue prata, quæ peruenerunt ad eum simul cum fundo, & quæ habuerat semper in vsibus fundi, & quę ita coniũxerat fundo, vt haberetur sub vna appellatione fundi? Et resp. quòd sic.

¶ Instructis. Titia habens grabatum in domo sua Seiana, qui grabatus siue lectꝰ erat tectus auro, & argẽto: ipsa extraxit grabatum de domo, & posuit in horreo quodam, vt haberetur in loco tutiore: & postea fecit testamentũ eadem Titia, & legauit Caio dictam domũ Seianam, & aliam suam domum Titianã instructas, & decessit. modo quæritur, an contineatur legato dictus grabatus? Et dicitur quod sic.

¶ Quod adiecit. Ita dixit testator in testamento suo: lego fundum Titianum, & Seianum Caio, vt dicta prędia possedi. & decessit, certè videtur legasse dicta prędia instructa, id est, cum mancipiis, & pecoribus, & instrumento rustico: non autem videtur per illa verba legasse tantummodo ius, quod habebat testator in dictis prędiis. Viu.

Instructos. Per hoc verbũ instructos, continebũtur instrumenta patrisfamilias: vt ff. eo. l. quęsitũ. §. sed si fundus. nisi esset restrictumper sequentes codicillos.

Postea. Determinat verbũ præcedens scripsit, vel verbum sequens venit.

Sciã. Cõstrue fundos, quos reliqui volo Seiã habere, ita vt sunt &c. & sic restringuntur verba testamẽti.

Quotidiani. Vt frumentũ, vinũ, & alia instrumenta patrisfamilias: & hoc videbatur ex verbis testamenti.

Iuſuper. Id est, vltra institutionem. Acc.

Manifestè. Sic ergo præcedentia per sequentia restringũtur: sic ff. e. l. cum de lanionis. §. cui fundum. & j. de supellec. leg. l. legata. 2. & 3. resp. sed in primo est cõtra j. de adi. leg. l. verba sed omnia dic, vt not. ff. e. l. quęsitum. § pe. quę est similiter contra. & facit j. de adi. le. l. cum centum. & j. de lib. leg. l. Aurelius.

h Instructi sunt. Ergo cum instrumento. & facit ff. e. l. quęsi-

l.quæsitum, §.sed si fundus.

a Fide dominica. Hoc expone, vt ſ e. l. cũ de lanionis. §. cũ de villico. & facit ſ.eo.l.quæsitum. §. Alpænus. Acc.

b Et domum Copula, & plenariam inducit repetitionem ad quod j.de cond. & demon. Laula. & j.subnect.

Ita videri. Id est, etiã perſonæ inſtrumẽtũ: quia dixit inſtructos: alii dixerũt de inſtrumento fundi tantum, uel domus: quod non placet.

Inſtrumẽtum. Id eſt domũ, & inſtrumẽtum, vel cum inſtrumento, & facit ſ e. l.quæsitũ. §. sed ſi fundus. Acc.

Paratos. Qui ſi non ſunt inſtrumẽta domus, ſed vel perſonæ, vel neutrius. & facit ſ eo. l.ſi ita. §. domo. Acc.

Cũ dotibus. Expone vt ſupra eo.l.2. §. 2. & facit ſ. de le. 3. l.prædiis. in prin. & j.de aur.& arg.lega. l.qui vxori.§.1.H.

c Cedant. Sed non eſt contra ſ.e.l.quæsitũ. §. ſaltuariũ. in fi.§. & §.ſed ſi fundus in fi.§.ſed certè ibi actor in fundo morabatur, & erat inſtrumentum fundi, hic nõ.& facit j. l.ꝓdia.§.1 in fi.Acc.

Authoritate. Aliud ſi voluntate teſtatoris: vt ſ e.l.mãcipia.& j. de adi. le. l.filio. in prin.& ſu. de le.3. l.Iulia in fi.

Reuerſus. Idẽ habes ſ. de le.3.l.quæsitũ. in prin. & facit j.ea.l.in fi.&1.ſi ita. & ſ.e.l.ſ.ſtiũ §. idẽ reſpondit prædiis. j.eo.l.prædia.§ 1. & j de au. & ar.leg.l.q vxori §.1. & ſ.de le ga.2.l.Cæius. Acc.

Quæ ad eum. Teſtatorem. & facit ſ. de leg. 3.l prædiis.§. 4.& §. pen.& fin. & facit j.e. l prædia.§. 1.& ſ.de le 2.l.Caiꝰ. §ꝰ fi.& ſ.ſi ſer.vend. l.pe.§.1. arg contra. quis colonorum, & ſaltuariis, cum cõtubernalibus ſuis. quæsitum eſt, an Stichus ſeruus, qui prædium vnũ ex his coluit, & reliquatus eſt amplam ſummam, ex cauſa fideicommiſſi Seio debeatur? Reſpondit, ſi non fide dominica, ſed mercede (vt extranei coloni ſolent) fundum coluiſſet, non deberi.

Virtus copulatiua qualitatem præcedentis legati repetit in ſequenti. Bar.

Caio Seio alumno meo fundos meos illum, & illum, ita vt inſtructi ſunt, & domum d ſuperiorẽ dari volo Quæsitum eſt, an etiam domum inſtructam dari voluerit? Reſpondit ſecundũ ea, quæ proponerentur, ita videri dediſſe, niſi is, à quo peteretur, aliud teſtatorem ſenſiſſe manifeſte doceret. at ſi habitationis, id eſt, ædificij inſtrumentum legaſſet: non cedere ſeruos operæ, aliive rei paratos.

Debita in nouationem deducta, legato inſtrumenti non cedunt. Bar.

Prædia vt inſtructa ſunt, cum dotibus, & reliquis colonorũ, & villicorum, & mancipiis, & pecore omni legauit, & cum peculiis, & actore: quæsitum eſt, an reliqua colonorum, qui ſimilia cõductione interpoſita cautione de colonia diſceſſerant, ex verbis ſupraſcriptis legato cedant? Reſpondit, non videri de his reliquis eſſe cogitatum. Idem quæſiit, in actore legato an vxor, & filia legato cedant, cum actor non in prædiis, ſed in ciuitate moratus ſit. Reſpondit, nihil proponi, cur cedant. Idem quæſiit, cum teſtator facto teſtamento in prouinciam ſit profectus, an ea mãcipia, q̃ poſt profectionẽ eius, aut mortem ſiue cuiuſquã authoritate ſponte ſua ad parentes, & notos ſibi homines in fundos legatos tranſiſſent, legato cedant. Reſpondit, nõ legatos eos eſſe, qui veluti commeantes tranſiſſent.

Non videtur abſens à fundo, qui alibi cauſa diſciplinę eſt miſſus. Bar.

Pamphilæ libertę meę dari volo fundum Titianum cum inſtrumento, & his, quæ in eodẽ erunt cùm moriar. Quæsitum eſt, ſi Stichus ſeruus ex eodẽ fundo ante annum mortis teſtatoris abductus, & in diſciplinam traditus, poſtea in eum fundum reuerſus non ſit, an debeatur. Reſpondi, ſi ſtudendi cauſa miſiſſet, non quòd à fundo eum aliorſum tranſferret: deberi.

Paſcua deputata ad vſum fundi, & cum vno nominę nuncupata, legato fundi cedunt.

Tyrannæ ſorori meę fundum meum Græcianum cum ſtabulo, & inſtrumento ruſtico omni relinquo. Quæritur an fundi appellatione, etiam paſcua, quæ ad eũ ſimul cum fundo ꝓpenerunt, & quę ſemper in vſibus huius poſſeſſionis habuerat, legato cederent? Reſpondi, ſi parata fundo Græciano ita coniunxiſſet, vt ſub vna fundi appellatione haberentur; ea quoque deberi.

Quod alibi cauſa cuſtodię eſt repoſitum, inſtrumento domus cedit. Bar.

Inſtructis domibus legatis, grabatus argento inaurato tectus mortis Titiæ tpe in domibus non eſt repertus, ſed in horreis tantiſper conditus: quæro an is quoq; ꝓſtandus ſit. Rũdit, ſi in domo eſſe ſoleret, & quòd tutiore loco haberetur, interim in horreũ adlatus eſſet: nihilo minus pręſtandum. Quod adiecit teſtator, vti poſſedit: an hoc ſignificet, ſicut inſtructa in diẽ mortis habuit, i. cum mancipiis, pecoribus inſtrumento ruſtico. Reſpondit, non de iure quæri

ſ. de ſeru. ruſt præd. l. ſi per te. & ſupra, eo. l. 2 § fin & j. de reb. dub. l. 1.

Grabatus. Id eſt, lectus. vnde in Euãgelio, Tolle grabatum tuum, & ambula. Matt. 9.

Soleret. Pro inſtrumento perſonę, aut rei. R. vt probatur ſupra eodem, l. quæsitum. §. ſed ſi fundus. & ad hoc j. de auro, & argento legato, l ſi uxori. §. 1 & j. de penu lega. l.nam quod, & ſup. de leg. 3. l. quęsitum. §. fi. & j eo l. prędia. §. 1, Acc.

Poſſedit. Vt lego fundum, vti ego poſſedi.

o Non de iure. Sed de facto, niſi tamen aliud liqueat, omne inſtrumẽtum debetur, illis verbis. Ro. ad quod ſupra de leg. 3 l. prædiis. § 1. & 2. & 3 & l. quæsitum § peto. & l. Lucius Titius. & j eo l. prædia § penu. & l. pen. Acc.

Studẽti cãbitens an ꝓ ꝓſente habeat, Mando. ſuper ſigna, Gratiæ tit. de Indul. ꝓpien fruc. in abſẽtia ver. volue runt aliꝰ.

In P. Flcrabatus.

C Vnfundus. CASVS. Legaui tibi fundum & nihil dixi de inſtrumento eius, nunquid cõtinẽtur in legato dolia fundo infixa, & molæ oliuariæ, & prælum, quo premitur olea in torculari, quæ omnia erãt infixa in fundo prædicto taliter, et videretur eſſe pars fundi: Et reſp. quod ſic, ſecus autẽ ſi prædicta erant taliter in fundo vt eſſent apta ad remouendum inde: quia tũc non continerentur appellatione fundi. Viu.

Fundo ſimpliciter legato abſque mentione inſtrumenti, ea continentur, quæ in textu exprimuntur. B.

Pomponius libro ij. Senetentiarum. XXI.

C Vm fundus a ſine inſtrũ- b legatus ſit dolia, molæ oliuariæ, & prælũ, & quæcunq; in fixa, c inędificataq; ſũt, fundo legato cõtinẽtur. d Nullæ e aurẽ ex ijs rebus, f q̃ moueri poſſũt, paucis exceptis, fundi appellatione cõtinẽtur. De molis tũ q̃eri ſoler, f cũ ita affixæ, itave inędificatæ ſint, vt partes ædificiorum eſſe videantur.

a Cũ fundus ſine inſtrumento. i. nihil dictũ eſt de inſtrumento.

b Oliuariæ. Quibus premit, & machina tur olea ad prælum quando poſtea premiſſa torculari A.

c Infixo. Scilicet &c. vt fundi pars ſint.

d Continentur. Nõ enim ſunt fundi inſtrumentũ: vt ſ.eo.l. quęsitum § ea. & § Papinianus quoque & ideo cedent legato, vt pars rei: nõ vt inſtrumentũ perſonæ vel rei & hic nõ ob j.ã ſup.le.l.ſi A.

Ex ijs rebus. Ergo nec dolia, nec molę. ſi tamẽ nõ poſſunt moueri. & facit ſ. ꝺ a.t empt.l.fundi.

e Quæri ſolet. An contineantur appellatione fundi? Et reſp. quod ſic, cũ &c. vel in ſi leg. interrogatiuẽ & reſpon. ſic tunc demum. & facit j eod. l. dolia in prin. & ſ. eod. l. 2 §. 1. Acc.

f Vndo. CASVS. Legaui tibi fundum vti optimus, maximuſque eſt, certè continentur legato retia apraria, & cętera inſtrumenta venationis, & idem eſt ſi legaui fundum cum inſtrumento. quod quidẽ eſt verum, ſi quæſtus, ſiue reditus fundi, ex maxima parte in venatione conſiſtit.

¶ Fundo legato. Legaui tibi fundum cũ mancipijs, & pecoribus, & cum omni inſtrumento ruſtico, & vrbano, & poſtea deceſſi. modo quęritur, an pertineat ad te legatarium peculium actoris ſeruiꝰ, ſi ac caſtaldionis, qui erat ex eodẽ fundo, & qui defunctus erat ante me teſtatorem? Et reſp ꝙ ſic, licet videretur quibuſdam contrarium ex eo, quòd actor deceſſerat ante me teſtatorem qui eram eius dominus. Vi.

g Inſtrumenta. Quę ſint iſta, habes ſ eo l.quęsitũ. §. ſi in agro. & §. ſeq. Acc.

h Inſtrumenta. Quaſi dicat, non ſolum ſi dixit vti optimus: ſed etiam ſi dixit, cum inſtrumento. nam ſunt fundi inſtrumẽta hoc caſu. & facit ſ eo. l. ſi reditus.

i Pertinere. Licet etiam aliud eſſet, ſi principaliter ſermo cum peculio legato eſſet. R. vt j. ti. 1. & 2.

ADDITIO Intellige ſecundum Bar. hic, quòd ibi erat aliquid in peculio, quod erat inſtrumentum: quia hic cedit peculium tanquam inſtrumentum: nõ autẽ cedit ſeruus. aliàs in legato inſtrumenti non venirent nomina debitorum: vt ibi.

C Vm quęritur. CASVS. Legaui tibi tabernam cũ inſtrumento: quæritur quid ſit inſtrumentũ tabernæ? Et reſpon. quod illud ẽ inſtrumẽtũ tabernæ, quo exercetur negotiatio, quæ fit in taberna. Viu.

h Negotiationis. Licet magis loci, q̃ negotiationis ſit nomen taberna: vt ſ. e.l.tabernæ. & facit j de verb. ſign. Inſtructã autem tabernam. Ac.

F Vndus. CASVS. Seius locauit Titio fundũ, poſtea idem Seius legauit eundem fundum Caio cum inſtrumento. certè cedit legato inſtrumẽtũ, q̃ colonos in eo fundo habuit, ſ. ſi erat teſtatoris dictũ inſtrumentum, non aũt cõtinetur inſtrumentum quod erat coloni, niſi in vno caſu. ſ. ſi dominus non habebat in fundo aliquod ſuum inſtrumentum: ſed colonus habebat ibi ſuũ. tunc enim bene continebitur legato inſtrumentum coloni. Viu. Hal. hoc loco inicitiũ capitis fecit aliter atque in P. Fl.

Dicendum eſt. Scilicet id quod teſtatoris fuit tantum deberi: ſic ſ. de leg. 1. l. 5. §. fi.

m Domini fuerit. Tũc enim aliud non poſſet videri cedere legato, niſi quod colonus habuerat. ad hoc de leg. j. l. ſi quando.

F Vndi inſtrumento legato, id pecus cedere putabat Tubero, quod omni inſtrumẽto ruſtico, & vrbano, peculium actoris ante teſtatorem defuncti (ſi ex eodẽ fundo fuerit) magis placet ad legatarium pertinere.

Neratius libro ij. Reſponſorum. XXII.

C Vm quæritur, quod ſit tabernæ inſtrumẽtũ: intereſt, quo genus negotiationis n in ea exerceri ſolitum ſit.

Paulus libro iij. ad Neratium. XXIII.

F Vndus, qui locatus erat, legatus eſt cum inſtrumẽto. Inſtrumẽtũ, q̃d colonus in eo habuit, legato cedit. Paulus. An quod coloni fuit, an tãtũ id quod teſtatoris fuit. Et hoc magis dicendum eſt, niſi nullum domini fuerit.

Illud inſtrumentum, quod eſt in fundo, inſpicitur, non quod fundus ſuſtinere poteſt.

Labeo. lib. ij. ex Poſter. Labeonis. XXV.

F Vndi inſtrumento legato, id pecus cedere putabat Tubero, quod

lonus habuerat. ad hoc de leg. j. l. ſi quando.

F Vn ſi inſtrumento. CASVS. Legaui tibi fundum cũ inſtrumẽto eius, certè dixit Tubero quod cõtinẽtur legato pecora. nõ quidẽ quotquot erãt in fũdo cauſa ſtercorandi, ſed quot ſufficerent ad ſtercorãdũ illum fundum, & non plus, etiã ſi plura erãt poſita in fundo cauſa ſtercorãdi. ſed Labeo, cuius ſententia approbatur, dixit contrariũ & dixit q̃ omnia pecora parata ad ſtercorandum continentur legato, licet eſſent parata vltra numerũ, qui neceſſarius erat. & dixit non eſſe quęrẽdũ q̃d pecoris debuiſſet parari cauſa inſtrumenti fandi, ſed quid paratum eſſet, & illud legato cedere. nã legata nõ ſunt æſtimãda ex numero, aut multitudine magna: vel parua, vt dicebat Tubero. inquit etiam Labeo cõtra dictũ Tuberonis, q̃d fiet ſi cũ mille oues ſufficerent ad ſtercorandũ fundũ, teſtator poſuerit in eo duo millia? quas oues ſecũdum Tuberonẽ exiſtimabimus potius ceſſuras legato? q. d non poſſumus diſcernere: & ideo male dixit Tubero.

¶ Quidam Titius habebat in fundo ſuo Titiano fornaces ad faciendos figulos. id eſt, vaſa figularia, id eſt, vaſa de terra: & vtebatur maiore parte anni opera dicto.

ctorum vasorum ad opus rusticũ.s.alterius fundi. Itẽ Titius faciens testamentum legauit Seio instrumentũ dicti fundi.nunquid dictæ figlinæ id est fornaces cõtinentur appellatione dicti instrumẽti legati? Et dicitur quod non:quamuis dicta vasa in eis facta contineantur. Sed quid si legauit omne instrumẽtum fundi excepto pecore, nũquid continentur legato pastores ouium,id est, ouiliones, q eas custodiũt, & ouilia, in quibus oues claudũtur?& Offilius putauit quod sic, quod non est verum. Viu.

Potuissẽt. Scilicet ist e fundus. Acc.

Paratum esset. No. non quod fieri debuit,sed quod factum fuit:sic ſ. de leg.3.l. cum quæreretur §.Iana Sed argu. contra ſ. de off. præſi. l.sed si licet. Acc.

Figlinas. Id est, fornaces:vt ſ. ſi ſer. ruſt.prædl.veluti.

Figulorum. Id ẽ seruorũ, qui exercebant fornacem & dic rusticum scilicet alteri⁹ fundi:& ideo non videtur legati, licet fundus, in quo sunt figlinæ, sit cũ instrumẽto legatus. & sic tam figlinæ vt pars, quam vasa ad rusticum opus parata cedũt:ad qđ ſ. e. l.quæsitum §.Alphenus.& secũdum hoc habeas infra,figulos instrumento &c. secundum H. vel dic figulorum opera, id est,vasis.& dic legatum tantũ in strumentum fundi:nec fundus, nec etiam fornax est legata:nam licet instrumentum fabricæ legatur,non ideo domus,vbi sit fabrica.& ita habeas figlinas itrumento. Accurſius.

In P.Fl. figulas.

Pecore. Quod & ipsum est instrumẽtum fundi,si vt fructus de fundo perciperetur,sit paratum:vt supra e. l.de grege. Acc.

Lucæ.

Pastores boum Vnde illud, Angelus ad pastores ait &c.nam verbum pecus comprehendit etiam magnas bestias:vt ſ.de ædil.edic.l.ædiles.§.iumentorum.

Ouiliones. Qui custodiunt oues,qui & opiliones dicuntur.Acc.

Principali remoto, remouẽ & accessorium.

Ouilia quoque. Vbi oues clauduntur.& sic nomine principali. & accessorium: vt ϳ. tit. 1.l. 1.& 2. Accurſius.

Sic Mãdo. in 46. qſt.Regu. de Anna. post.nu.8. & nu.seq.

Olia. Legaui Titio ędes meas Titianã, & Seianam,nunquid continentur in legato dolia fictilia,& plumbea quibus terra est aggesta, & in quibus sunt viridaria posita? Et resp.q̃ sic, si prędicta sunt illigata ædibus prædictis, vt ibi perpetuo posita sint,non ad tempus.

¶ Molas. Titius habens fundum,in quo erant molæ: quæmanu hominum ducebantur:& aliæ molæ,q̃ iumento ducebantur:legauit Seio instrumẽta dicti fundi. certè cõtinẽtur in legato vtræque molæ: quamuis Offilius diceret, & male, quod manuariæ molæ sunt supellectilis,& non instrumenti. Viu.

Perpetuo. Sic supra e.l. cum fundus.& de act.emp.l. fundi.§.Labeo.

Molas manuarias. Id est, quæ manu ducuntur vt molant. Acc.

ANTITO. Vel dic qđ istæ molæ erant paratæ ad vſum prædij rustici: secus si ad vſum quotidianũ,vt molæ,in q̃ bus fit falsa: quia tũc magis putarem quod continerẽtur appellatione supellectilis,quàm appellatione instrumenti.secundum Bartolum hic.

Iumentarias. Quę à iumento ducũtur: vt ſ.eo.l.cum de lanionis.§.asinam.A. Rędia. CASSI

Item cùm instrumentum omne legatum esset excepto pecore, pastores, ouiliones, ouilia quoq; legato contineri Offilius non rectè putat.

XXVI.

Olia fictilia, item plumbea,quibus terra aggesta est, & in his viridaria posita, ædiũ esse Labeo, & Trebatius putant.ita id verum esse puto, si ita illigata sint ædibus,vt ibi perpetuo posita sint.Molas manuarias quidem suppellectilis, iumentarias autem instrumenti esse, Offilius ait. Labeo, Cascellius, Trebatius neutras supellectilis, sed potius instrumenti putant esse, quod verum puto.

Instrumento fundi marititi non cedunt serui piscatores dominum sequentes. Bar.

XXVII.

RÆDIA mariti- Titius legauit nutritori suo suã prædia iuxta mare posita cũ seruis, qui ibi erunt, & omni instrumento, & fructibus, qui ibi erũt, & cũ reliquis colonorũ,& postea decessit:modo quæritur, an videntur esse legati serui piscatores qui solebant esse in ministerio dicti Titij testatoris, & qui solebant vbiq; eum sequi,non tolum ad dicta prædia maritima, sed etiã ad alia sua loca:& qui fungebantur vbicis rationibus dicti testatoris? & videtur quod legati sint dicti serui,quia erãt piscatores. & solebãt esse in ministerio testatoris in dictis fundis circa piscationem. dicitur tamen hic quod non videntur esse legati, qui non stabant in dictis prædijs continuè, imo ad tempus,vt dicit litera.

¶ Adfini suo. Seia,quæ erat de Africa,adfini suo Titio legauit itainter cætera,quæ ei legauit,fundũ Cornelianũ Titio adfini meo dari, ita vt eit in structus, cũ omnibus rebus,& mancipiis,& reliquis colonorum. postea dicta testatrix iuit Romã occasione cuiusdam litis, quam ibi habebat,& duxit secum quædam mãcipia,quæ solebant stare in dicto fundo cum cõseruab⁹ eorum,& filijs:& alia mancipia de dicto fundo duxit secum,quæ solebant stare in eodem fundo cum eorũ patribus,& matribus,& hoc fecit ideo,vt citiꝰ se expediret de itinere: & postea reuersa dicta testatrix domum decessit:nunc quæritur,an dicta mancipia, quę secum duxit Romã ad tẽpus,debeãtur dicto Titio affini. Et resp.quod sic.Itẽ quæritur, an cedant dicto fideicõmisso fructus eiusdẽ fundi,q̃ coacti in dicto fũdo manserunt ibi vsque ad diem mortis dicti testatricis? Et videtur quòd sic,quia voluntas testatricis fuit plenissima circa ad finẽ,qđ ex eo probatur, quia ipsa voluit pertinere ad eum reliqua colonorũ ciusdẽ possessionis

sessionis,siue fundi: Resp.tamen,quòd non.cedũt,nisi manifestè appareat testatricem hoc voluisse: nam cũ fecit testatrix in legando specialiter mentionẽ de mãcipiis,& reliquis colonorũ prædictis,nihil uiderur dixisse de dictis fructibus cõditis. ¶Liberto quẽ. Titius habens fundũ Titianũ,& agellũ Sẽpronianũ: in quo erat aliquantulum uini instituit sibi hæredẽ pro dimidia Pãphilum libertum suum, & Seium, & Caium ex alia dimidia, & postea ꝑ hæc verba prælegauit fũdum eidem liberto. Pãphilæ libertæ præcipio tibique habeto fundũ meum Titianum, & agellum Sempronianum cũ instrumẽto, & cum ijs quæ in eodem erunt, cum moriar, & cũ familia,quæ in fundo moratur, ex cepris illis seruis, quo manumisero: & postea dictus testator vendidit totum dictum vinum, quod erat in dicto agello, & non tradidit emptor: accepit tamen ab emptore partem pretij: & postea decessit. nunc quæritur, an dictũ vinum remanens in doliis post mortem testatoris pertineat ad libertum ex causa præceptionis? Et dicitur ꝙ sic, secundum verba testatoris: nisi cohæredes prædicti liberti manifestè approbẽt cõtrariam voluntatem defuncti, q̃ ex multis liquet,vt hic not. in glo. Sed pone. quod dict⁹ testator reliquit in dicto agello instrumenta,calendaria,& nũmos:nunquid nummi debebũtur dicto liberto? Et respo.sicut supra respondum est in vino:scilicet vt secũdum verba testatoris cedant legato, nisi contraria sit voluntas testatoris, quę ex multis præsumitur: & vt circa vinum notaui.

¶ Ita legatum est.Seius legauit Septitiæ suæ sorori hoc modo, Septitiæ sorori meæ volo dari partem dimidiã fundi mei Seiani,qui fuit pris mei,sicut est nũc illa pars.i.tẽpore testamenti,& alterã partem dicti fundi,ita dari volo Septitiæ sorori meæ, vt in diẽ mortis meæ fuerit: & postea decessit dict⁹ testator: nũc quæritur,an pertineãt ad legatariã aggeres, & præla parata & dispositа ad immittendum in ipsum ædificium, & instrumentum vrbanũ,& rusticũ,scilicet quodlibet aliud,& mancipia, quę erant causa dicti fundi? & respo.quod dicta verba, sicut est &c.quæ sunt in verbis testatoris,possunt referri ad prædium instructum: vt si prædicta erãt in dicto fũdo tẽpore testamẽti, debeãtur legatariæ ex dictis verbis: & quod dixi in dictis verbis,sicut est &c.idẽ intelligo in aliis verbis testatoris,quæ fuerũt talia, vt in diem mortis fuerit &c.Lut si prædicta erant in fundo tempore mortis testatoris,debeantur legatariæ:& hoc vult dicere hic §.

¶ Fundum. Titius habens fundũ Cassianũ, & Numerianum, & habens quosdã agellos adiectos dictis fundis, quos agellos simul cũ dictis fundis cõparauit. & in quib⁹ ageliis erant syluæ, & salicta, legauit Sẽpronio fratri suo fundos in hæc verba, Sẽpronio fratri meo hoc ampli⁹ lego fundos meos,scilicet Cassianum, & Numerianum, ita vt instructi sunt cũ suis salictis,& syluis & decessit: nũc quę ritur, an cedant legato dicti agelli, in quibus erant syluę, & salicta? & etiam syluæ cedant,& salicta? Et resp. quod solum syluæ, & salicta continentur legato, & non agelli coniuncti prædictis fundis. Viu.

*P.F.ubicunque.

*In P.Fl. vrnicis ɔõnibus expungebãtur.

Prædia maritima. Prope mare posita.

Fungebantur. Quod maxime ex libellis familiæ, itẽ cibariis potest delibellis familiæ, itẽ de lega.3.l.seruis vſbanis.

Adfinis qs dicat, & vnde ꝙ cessit affinitas, vid in Spe. ti. de coẽn. & aff. per totum, & l.ſ facile. §.affines. ϳ de grad. affi.

Non esse legatos. Contra videbatur propter corũ artem & prædium situm cõprehendi,vbi commodius possit eã ex ercere: & facit ϳ. de auro & arg. leg. l. ſi vxori.§.1.& ſ. de hęre.inſt.l.ex facto.§. fin.& ſ. de leg. 3.l.ſi ita.& l.quæsitum.§. fi. & infra de pe.leg.l.nam quod.§.1.& ſ.de vſufr. leg.l.generaliter. §.1. Accurſi.

*In P.Fl. dari noluisse.

*P.F.Roma.

*Aliàs tutius.

*In P.Fl. ꝙ hyemẽ operã legereẽ. Hautẽ scripsit,ꝙ hyemẽ orã legeret.

Legauit.Mulier quædam.

Operã legaret.Id est mitteret operã,s.effectui:operam dico eundi.nam lego te in Tuſciam,id est mitto secundum Hug.Item per hoc patet quòd non perpetuo à fundo voluit remouere. Acc.

Ex his. Quæ in fundo erant.

Rusticis.Subaudi,à.

Ad tps.Ergo nõ ꝑpetuò: aliàs est ĩra,elegerat.Ac.

Et filiis.s.relictis.per quos ẽt ipſi videntur esse ibi, vt & C de agri.& cenſi.l.cum ſcimus,§.fi.lib.11.

Et quædam.Scilicet adducta sunt.

Patribus.Svilicet relictis.

Deberi.Propter duram ſeparationem: vt ſ.e.l.quæsitum.§ ſaltuarium.in fi.& facit ſ.de le.3.l.ſi ita.

Dari voluisse Hanc quęstionẽ inducit retentio mãcipiorum, & reliquorum colonorum ſpecialiter facta: ergo non debentur, nisi contra probetur: sic

& j. de alim. leg. l. alimenta § pen & l. Stichus. in prin. & ſ. de vſufr. leg. l generali. § 2. & j prox §.

a Liberto. Id eſt, libertæ: vt ſubiicit.

b Et agellum. Id eſt paruum agrum.

c Vendiderat. Vel ante teſtamentum, vel poſt.

d Pretij. Id eſt, pretium tertiæ partis, per quod ſaltē duæ vini partes videntur remanere in legato. Acc.

e Verbis. Scilicet quæ in dotē erunt, cum moriar.

f Contineri. Scilicet legato ſecūdū rigorem verborum.

g Contrariam. Quę ſanè liquet, maximè ū poſt teſtam. nulla vrgente neceſſitate vinum in vēdit. vt ſ. de leg. 1. l. ſi ex toto. & ſupra de le. 3. l. hac conſultiſſima. § ſi rem ſuam. R. Et no. ſecundū eundē R. quod ſi quis leget, quæ in fundo ſunt: aut mortis tēpore erūt legentis. quæcunq; tunc ibi reperiuntur, legato cedere verborum tenor, anguſtiaque facti ſed liquido contrariam voluntatem ſæpe demonſtrant, aut rei poſitæ in inſtrumento, quorū legatario nil prōſit eius qualitas, ānt patriſſa. conſuetudo, deſtinatio, ſciētiave: ſi quo ergo caſu vel ex improuiſo, incōſultove, vel vendendi, mercisq; cauſa, ſed ad tempus ſit ibi delatum, non lōge poſt ide alio portādum, aut nummi fœnerandi, aliterve cito erogandi, inde ve mutandi eo repertantur, tali legato voluntatis intuitu iuſtè puto derogatum: quod etiam eo magis in re præſenti, ne fidem fregiſſe, duplique. i. tam legati quam venditi præſtatione grauaſſe cohæredes crederetur ex eo ipſo, quod vinum vendidit, teſtatoris facto ſatis euidenter probatur: cętera vero ibi inuenta, id eſt, in penu contenuanda, uel ad rei perſonæve inſtrumēta pertinētia, vel cuſtodiæ perēnis, vt nomine theſauri depoſita, ſeu aliter perpetuitatis aīo deſtinata, licet abſint, caſu forſan, huic cedunt legato, vt ſ. eo. l. cū de lanionis. § cui fundum & l. Seiæ § Pamphilæ. & ſ de hęr. inſtit. l. ex facto. § fi. & ſ de leg. 3. l qui concubinā. § qui fundū & l. uxorem. § legauerat. & l. quæſtum. & l. ſi fundus. & l. qui filiū. & l. ſi chorus. § 1. & l. ſi ita. & l. ſi mihi. in prin. & § fi. & j. de aur. & arg. lega. l. ſi uxori. § 1. & ſup. de dote

P. Fl. reſcripſit.

Liberto [a] quem hæredem ex parte ſcripſit, [b] fundum per præceptionem dedit in hæc verba; Pamphilæ libertæ præcipito, tibiq; habeto fundum meum Titianum, & agellū [c] Sempronianum cum inſtrumento, & iis, quæ in eodē erunt, cum moriar, familiaque, quæ in eo fundo morātur: exceptis, quos manumiſero. Quæſitum eſt, cùm teſtator in eo fundo aliquantum uini habuerit in doliis, quod viuus totum vēdiderat, [d] & partem tertiam pretij [e] pro eo acceperat: an vinū in doliis remanens ad libertum ex cauſa præceptionis pertineat? Reſpondi, [f] bis [g] in q̄ proponerē tur, contineri: [h] niſi manifeſtè contrariam [i] voluntatem cohęredes approbent. In eo fundo inſtrumenta Calendaria, & nummos reliquit. Reſpōdi, eſt de nūmis quoque, vt ſupra reſponſum eſt.

Legare fundum ſicut eſt, vel ſicut erit, æquiparatur legato fundi inſtructi.

XXVIII.

VCIVS Titius fundum, vti erat inſtructus, legauerat: quęſitum eſt, fundus inſtructus quemadmodum dari debeat: vtrum ſicut inſtruendum mortis meæ fuerit. Quæſitum eſt, an ex verbis ſupraſcriptis [a] aggeres [b] & prælaiam diſpoſita parataque vt immitterentur ędificio, itē inſtrumētum vrbanum, & ruſticum [c] cum mancipiis, quæ fundi cauſa erant, ad legatariam pertineant? Reſpondi, poſſunt hæc verba, ſicut eſt, ad inſtructum [d] referri.

Fundos legauit [e] in hęc verba, Sempronio fratri meo hoc amplius fundos meos, ita vt inſtructi ſunt: Caſianum, [f] Nonianum, cum ſuis [g] ſalictis, & ſyluis Quęſitum eſt, cùm ſyluæ, & ſalicta non in fundis ſupraſcriptis ſint, ſed in adiectis agellis, [h] & quos ſimul teſtator comparauit, nec ſine his fundi coli poſſint, an legato cederent. Reſpondi: id tantum cedere legato, quod verbis comprehendiſſet.

In legato fundi inſtructi inſpicitur tempus mortis.

XXVIII.

VCIVS Titius fundum, vti erat inſtructus, legauerat: quęſitum eſt, fundus inſtructus quemadmodum dari debeat: vtrum ſicut inſtruendum mortis meæ fuerit. Quæſitum eſt, an ex verbis ſupraſcriptis [a] aggeres [b] & prælaiam diſpoſita parataque vt immitterentur ędificio, itē inſtrumētum vrbanum, & ruſticum [c] cum mancipiis, quæ fundi cauſa erant, ad legatariam pertineant? Reſpondi, poſſunt hæc verba, ſicut eſt, ad inſtructum [d] referri.

Fundos legauit [e] in hęc verba, Sempronio fratri meo hoc amplius fundos meos, ita vt inſtructi ſunt: Caſianum, [f] Nonianum, cum ſuis [g] ſalictis, & ſyluis Quęſitum eſt, cùm ſyluæ, & ſalicta non in fundis ſupraſcriptis ſint, ſed in adiectis agellis, [h] & quos ſimul teſtator comparauit, nec ſine his fundi coli poſſint, an legato cederent. Reſpondi: id tantum cedere legato, quod verbis comprehendiſſet.

In legato fundi inſtructi inſpicitur tempus mortis.

XXVIII.

VCIVS Titius fundum, vti erat inſtructus, legauerat: quęſitum eſt, fundus inſtructus quemadmodum dari debeat: vtrum ſicut inſtru-

[a] Sic in P. F. Halæt. ſcripſit, aſſeres potius.

a Aggeres. Id eſt, inſtrumenta ad aggeres, vt ligones & ſcādiles, & ſic ſunt inſtrumenta fundi. Vel die propriè, vt aggeres, & foſſata ſint pars fundi, & hæc cedūt in modum cum fundus venditur: via autem, & ſimilia non: vt dictū eſt. vt ſupra de contrahē. emp. l. littera. l Et pla. infrā: quibus præmitur oleū: & ſic fundi. vt ſ. loc. l. ſed addes. § illud. m Rutiliū. l. quodlibet aliud.

b Ad inſtructum. Vt ſi erant tempore teſtamenti, debeant ex verbis, ſicut eſt: & facit ſup. eod. l Seiæ § fin. & de le. 3. l. quæſtum. § 2. & l. prædiis. § 1. & 2. & l. q habebat. in prin cip. & § 1.

c Fundos legauit. Alias legauit: & alias legaui.

d Caſſianum. Nomina ſunt fundorū legatorum.

e Cum ſuis Hic oritur dubitatio Acc.

f Agellis Id eſt, paruis agris. Acc.

g Comprehēdiſſet. Non ergo legelli legato cedunt niſi voluntate, & deſtinatione domini tunc nominātis, & legentis ita tunc vti, vt vno nomine cenſeantur, eorūq; rationes tractuum vno titulo accepto ferantur. vt ſ. de le. 1. l. quod in rerū. § ſi quis poſt. & de leg. 2. l. cum fundus. & de leg. 3 l. ſi cui ædes. & l prædiis § 4. & § pen. & fi & ſ. eo. l. Seiæ. § Tyrannæ. & ſupra de leg. 3. l. Caius § fi. & ſup. de vſufr. leg. l. damnas. § fi. & ſ de vſufru. leg. l. item ſi. § ti. Acc.

h Verba teſtoris cubia vt hic cum dicit, ita vt inſtructi ſint poſſeſſe cificata hoc, cū ſalictis &c. poſſit in qualibet parte teſtamēti ad in quirēdam mentē teſtatoris dēclarati. Bar. & cōtemnes in l q filia bus. 1 pri. ſ. de leg. 1.

i Partē. Ergo dimidiā: vt ſ. de verb ſign. l. nomen hūanum. § portiemis.

[a] Aggeres. Id eſt, inſtrumenta ad aggeres, vt ligones & ſcādiles, & ſic ſunt inſtrumenta fundi. Vel die propriè, vt aggeres, & foſſata ſint pars fundi, & hæc cedūt in modum cum fundus venditur: via autem, & ſimilia non: vt dictū eſt. vt ſupra de contrahē. emp. l. littera. l Et pla. infrā: quibus præmitur oleū: & ſic fundi. vt ſ. loc. l. ſed addes. § illud. m Rutiliū. l. quodlibet aliud.

[b] Ad inſtructum. Vt ſi erant tempore teſtamenti, debeant ex verbis, ſicut eſt: & facit ſup. eod. l Seiæ § fin. & de le. 3. l. quæſtum. § 2. & l. prædiis. § 1. & 2. & l. q habebat. in prin cip. & § 1.

[c] Fundos legauit. Alias legauit: & alias legaui.

[d] Caſſianum. Nomina ſunt fundorū legatorum.

[e] Cum ſuis Hic oritur dubitatio Acc.

[f] Agellis Id eſt, paruis agris. Acc.

[g] Comprehēdiſſet. Non ergo legelli legato cedunt niſi voluntate, & deſtinatione domini tunc nominātis, & legentis ita tunc vti, vt vno nomine cenſeantur, eorūq; rationes tractuum vno titulo accepto ferantur. vt ſ. de le. 1. l. quod in rerū. § ſi quis poſt. & de leg. 2. l. cum fundus. & de leg. 3 l. ſi cui ædes. & l prædiis § 4. & § pen. & fi & ſ. eo. l. Seiæ. § Tyrannæ. & ſupra de leg. 3. l. Caius § fi. & ſup. de vſufr. leg. l. damnas. § fi. & ſ de vſufru. leg. l. item ſi. § ti. Acc.

[h] Verba teſtoris cubia vt hic cum dicit, ita vt inſtructi ſint poſſeſſe cificata hoc, cū ſalictis &c. poſſit in qualibet parte teſtamēti ad in quirēdam mentē teſtatoris dēclarati. Bar. & cōtemnes in l q filia bus. 1 pri. ſ. de leg. 1.

[i] Partē. Ergo dimidiā: vt ſ. de verb ſign. l. nomen hūanum. § portiemis.

[a] Aggeres. Id eſt, inſtrumenta ad aggeres, vt ligones & ſcādiles, & ſic ſunt inſtrumenta fundi. Vel die propriè, vt aggeres, & foſſata ſint pars fundi, & hæc cedūt in modum cum fundus venditur: via autem, & ſimilia non: vt dictū eſt. vt ſupra de contrahē. emp. l. littera. l Et pla. infrā: quibus præmitur oleū: & ſic fundi. vt ſ. loc. l. ſed addes. § illud. m Rutiliū. l. quodlibet aliud.

[b] Ad inſtructum. Vt ſi erant tempore teſtamenti, debeant ex verbis, ſicut eſt: & facit ſup. eod. l Seiæ § fin. & de le. 3. l. quæſtum. § 2. & l. prædiis. § 1. & 2. & l. q habebat. in prin cip. & § 1.

[c] Fundos legauit. Alias legauit: & alias legaui.

[d] Caſſianum. Nomina ſunt fundorū legatorum.

[e] Cum ſuis Hic oritur dubitatio Acc.

[f] Agellis Id eſt, paruis agris. Acc.

[g] Comprehēdiſſet. Non ergo legelli legato cedunt niſi voluntate, & deſtinatione domini tunc nominātis, & legentis ita tunc vti, vt vno nomine cenſeantur, eorūq; rationes tractuum vno titulo accepto ferantur. vt ſ. de le. 1. l. quod in rerū. § ſi quis poſt. & de leg. 2. l. cum fundus. & de leg. 3 l. ſi cui ædes. & l prædiis § 4. & § pen. & fi & ſ. eo. l. Seiæ. § Tyrannæ. & ſupra de leg. 3. l. Caius § fi. & ſup. de vſufr. leg. l. damnas. § fi. & ſ de vſufru. leg. l. item ſi. § ti. Acc.

[h] Verba teſtoris cubia vt hic cum dicit, ita vt inſtructi ſint poſſeſſe cificata hoc, cū ſalictis &c. poſſit in qualibet parte teſtamēti ad in quirēdam mentē teſtatoris dēclarati. Bar. & cōtemnes in l q filia bus. 1 pri. ſ. de leg. 1.

[i] Partē. Ergo dimidiā: vt ſ. de verb ſign. l. nomen hūanum. § portiemis.

[a] Aggeres. Id eſt, inſtrumenta ad aggeres, vt ligones & ſcādiles, & ſic ſunt inſtrumenta fundi. Vel die propriè, vt aggeres, & foſſata ſint pars fundi, & hæc cedūt in modum cum fundus venditur: via autem, & ſimilia non: vt dictū eſt. vt ſupra de contrahē. emp. l. littera. l Et pla. infrā: quibus præmitur oleū: & ſic fundi. vt ſ. loc. l. ſed addes. § illud. m Rutiliū. l. quodlibet aliud.

[b] Ad inſtructum. Vt ſi erant tempore teſtamenti, debeant ex verbis, ſicut eſt: & facit ſup. eod. l Seiæ § fin. & de le. 3. l. quæſtum. § 2. & l. prædiis. § 1. & 2. & l. q habebat. in prin cip. & § 1.

[c] Fundos legauit. Alias legauit: & alias legaui.

[d] Caſſianum. Nomina ſunt fundorū legatorum.

[e] Cum ſuis Hic oritur dubitatio Acc.

[f] Agellis Id eſt, paruis agris. Acc.

[g] Comprehēdiſſet. Non ergo legelli legato cedunt niſi voluntate, & deſtinatione domini tunc nominātis, & legentis ita tunc vti, vt vno nomine cenſeantur, eorūq; rationes tractuum vno titulo accepto ferantur. vt ſ. de le. 1. l. quod in rerū. § ſi quis poſt. & de leg. 2. l. cum fundus. & de leg. 3 l. ſi cui ædes. & l prædiis § 4. & § pen. & fi & ſ. eo. l. Seiæ. § Tyrannæ. & ſupra de leg. 3. l. Caius § fi. & ſup. de vſufr. leg. l. damnas. § fi. & ſ de vſufru. leg. l. item ſi. § ti. Acc.

[h] Verba teſtoris cubia vt hic cum dicit, ita vt inſtructi ſint poſſeſſe cificata hoc, cū ſalictis &c. poſſit in qualibet parte teſtamēti ad in quirēdam mentē teſtatoris dēclarati. Bar. & cōtemnes in l q filia bus. 1 pri. ſ. de leg. 1.

[i] Partē. Ergo dimidiā: vt ſ. de verb ſign. l. nomen hūanum. § portiemis.

Veius. CASSS Lucius Titius legauit Seio fundū, vti erat inſtructus, & deceſſit: nunc q̄ritur quę admodum fundus debeat dari legatario inſtructus, vtrum ſicut fuit inſtructus tēpore mortis teſtatoris, vt ſic ſint hęredis ea, quæ adgnata ſunt in fundo, vel illata medio tēpore mortis teſtatoris vſq; ad hæreditā aditā: an vero debeat inſpici inſtructus fundus eo tpe, quo factum eſt teſtamentum, an vero tēpore quo fundus peti cœperit per legatarium, quod erat fortè dudum

dudum poſt aditam hæreditatem: vt ſcilicet legato p ficiat, quicquid prædicto tempore petitionis deprehēdatur eſſe inſtrumenti? & reſpon. quod inſpicitur tēpus mortis teſtatoris: & hoc dicit litera; cum dies legati cedit &c. Viu.

a Medio tempore. Scilicet inter teſtamentum, & mortē. & dic illata: non tamē perſeuerauerūt vſque ad mortem: vel dic medio poſt mortem, & ante aditam hæreditatem.

b Peti cœpit. Quod erit fortè dudū poſt aditā hæreditatem.

c Cedit. Quod eſt tempore mortis: ut C. de cadu. tol. l. veni ca. §. cum igitur. & ſm R. hoc eſt commune in omne vniuerſali legato: ut ſ. de le. 1 l. grege & de leg. 2. l. peculium. & ſ. de vſur. l. equis. & ſic non eſt contra §. de lega. 3 l. uxorē §. teſtamento. & l. nomen. § 3. & facit j. de adi. leg. l. filio.

d Annuem. Scilicet.

e Seius habēs nauem magnā, & ſcapham. id eſt, paruam nauem, quę ſequebatur dictam magnam: vendidit tibi nauē cū inſtrumēto. certè non cōtinet ſcapha ſub inſtrumento nauis. & eſt ratio plana in litera. Viu.

f Nauis. Hoc dicit Labeo.

g Mediocritate. Quod non mutat: ut C. de incēſ. nup. l. humilem. Acc.

h Ab ea. Scilicet nauе.

i Differt. Scilicet ſcapha. Acc.

k Atq; ea. Scilicet res, cuius inſtrumētū debet eſſe: quęq; ſit. Scilicet res illa principalis cuius de bet eſſe inſtrumentū, ſiue fundus, ſiue domus ſiue taberna, vel aliud vt ſupra, in tit. no. ſed videtur quòd homo ſit inſtrumentū hominis, vt ſ. e. l. quæſitum. §. ſed ſi fundus. in fi. & l. cum de lanionis. §. 1. quæ ſunt cōtra Sol. Speciale ibi in homine. argu. ſ de ædil. edic. l. iuſtiſſime. & eodem modo ſoluе ſ eo. l. quæſitum. §. ſaltuarium. in fi. §. vel ibi de inſtrumento inſtrumenti, hic de inſtrumento principali. Item facit ſ. de rer ven. l. 3. §. ornamenta. & ſ. de euic. l. ſcapham.

Labeo nis ſnīā tamētſi imbet Paul, tuēt Lazarus Bayfius in lib. ū re nauali. quo loco de ſtuariatilibus nauib' tractat: tu illū videto.

Aliàs, ea cuius ſit.

Eruo legato. Legaui Stichum ſeruū meū tibi cum peculio ſuo, & poſtea alienaui eundē ſeruū. vel manumiſi, vel ēt mortuus fuit: idē ſeruus: in quorū quolibet trium caſuum eſt extinctum legatum ſeruі. nunquid eſt ēt extinctū legatū peculij: Et dr̄ q̄d ſic, quia extincto principali, id eſt legato ſeruі, extingui tur acceſſoriū. i. le gatū peculij. ſecus ſi legaui tibi ancillam cū natis ſuis: q̄a tūc ēt mortua ea, vel alienata, vel manumiſſa, ptinebāt nati ad legatariū. & ē rō, q̄a duo legata ſunt ſeparata, idē ſi legaui tibi ſeruū meum ordinariū cū vicarijs ſuis. nam mortuo ſeruo ordinario, aut alienato, aut manumiſſo nihilo minus dūrat legatū vicariorū. & hoc dicūt iſtæ quatuor leges.

Manumiſſo. Viuo teſtōre. ñ ēt ſi poſt, vt j. e. l tūc inutile.

Extinguitur Etiā ſi in peculio ſunt vicarij ſeruі, ſm Io. & facit cum hac, & ſequē l & j. tit. 1. l. 2. & ſ fa. er. l. ex parte. §. duos. & Inſtit. de leg. § ſi quis, & ſ tit. 1. l. & v. Sed cōtra. in e. l. fundo. §. fundo. Sol vt ibi. Acc.

Am quæ acceſſionum. Per acceſſoriū confirmat principale, vt ſ. de vul. ſubſt. l. ex pupillari Ro. & facit j. de regu. iur. l. cū in principales. & C de vſu. l. eos in prin & ſ. de rei vendi l. ſi aūt. §. ſi hō. & ſ. de ſtrb. l. non diſtinguemus. §. item no eſt cogēdus. & ſ. l. prox. Itē ſic ſ. ſi quis omiſ. cau. l. 2. in prī. m Extinguī. idē ſi principale differatur. vt ſup. ſi cer. pe. l. iecta. Azo. Item hoc niſi acceſſiones prætiоſiores ſint, vel plus reditus habeant, quā principale. tunc enim non extinguūtur: vt ſupra quib. mod. vſufru. amit. l. quid tamen, in prin. & j. de aur. & arg leg l & ſi non ſint. §. peruenіatur.

Et ſi ancilla. Quia duo. & principale eſt vtrumque nā accipitur cum, pro &. ac ſi ancilla. & nati ſint legati. vt & ſ. de leg. 1. l. ſi quis inquilinos. § 2. & de vſuf le l. illi. R. & facit ſupra, de le. 1. l. ancillas. & in ſti. de lega §. ſi quis.

Ed & ſi cum vicarijs. Et ſic cum acceſſione.

Eo. Scilicet ordinario. R. nec enim, vt res peculiares

Acceſſoria extinguūt extincto prī cipali. con cor. ca. acceſſorium cū gl. ī pr. & 16. q. 12 ca. & hoc diximus.

Aliàs Et ſi.

Iſta gl. cōiter dānatur per ſcribentes in lege, cū aurum. j. de aur. & ar. leg. ubi eſt caſus directo in op. & Bal. in l. cum te. C. de dō. ante nup. Im. in l. 4. ſ. de leg j.

DE PECVLIO LEGATO.

res ordinarium, ita & vicarii prærogatiua humanæ naturæ sequuntur, ſm Ioā. ut ſ. de ædil. edic. l. iuſtiſſime, id eſt, propter hominis dignitatem. & facit Inſtit. de leg. ſ. ſi quis.

Eculio. Sticho ſeruo meo reliqui libertatem, & peculium ſuum, & deceſſi, nunquid hæres meus poteſt exigere a debitoribus peculiaribus illud, qđ debebam dicto Sticho? & dicitur qđ ſic. & actio. tenetur cedere dicto Sticho legato. Item tenetur dare eidem legatario illud, qđ ipſe hæres tenebitur ſuo nomine dare dicto ſeruo. Vi.

Poſſe. Et cedendo actiones legatario liberatur: vt ſup. de pecu. l. quod debetur. & adde quod no. in l. ſi Sticho. in eod. tit.

Debeat. Hæres ſuo nomine. & dic reddere. i. dare ſic & ſupra, de leg. 3. l. cum quidam. hoc tamen ſm determinationem, quæ ſit ĵ. l. proxi. ſ. ſicut.

I peculium. Stichus ſeruus meus habebat in peculio corpora tantum, puta fundos, vel ædes, & nihil ipſe mihi debebat, vel liberis meis, vel cõ ſeruis ſuis prædicto Sticho legaui libertatem, & peculiũ, vel etiã cuidam liberto legaui peculium dicti mei ſerui. quæritur, an legatarius dicti peculij poſſit vendicare ab hærede meo ſingula corpora quæ ſunt in dicto peculio? Et dicitur quod ſic. ſecus autem ſi dictus ſeruus debebat mihi aliquid, vel etiam liberis meis vel conſeruis ſuis, quia pro illo debito peculiari hîs me' poterit pro rata diminuere ſingula p̃dicta peculiaria corpora. ¶ Et ſi fuerit legatum. Titius dominus Stichi legauit peculium eiuſdem Stichi Caio, non deducto de dicto peculio eo, quod dictus Stichus eidẽ domino debebat, & deceſſit dictus Titi' domino relicto hærede Seio. modo quæritur, an valeat dictum legatum peculij? Et videtur quod non: qa illa verba, non deducto ære alieno &c. quæ fuerunt adiecta in legato, videntur fuiſſe contra naturam legati prædicti: ſcilicet peculij. nam natura peculii eſt, vt ſemper intelligatur deducto ære alieno dominico. Reſpondetur tamen, quòd dicta verba legato adiecta non vitiant legatum prædictum, & nihil adijciunt dicto legato. per dictam enim adiectionem verborum prædictorum nõ poteſt creſcere legatario vendicatio rerum pecuniarium nã ſemper poteſt deducere hæres æs alienum dominicũ: ſecus autem ſi legatarius nactus ſit poſſeſſionem rerũ peculiarium: quia tunc poteſt vti ipſe legatarius exceptione doli aduerſus hæredem vendicantem. ita quãdictarum rerum peculiarium pro rata eius, quod ſeruus debebat domino. & eſt rõ, quare hoc caſu debet legatarius dictam exceptionẽ, cum ipſe habebat voluntatẽ defuncti non deducẽdi æris alieni dominici in rebus ſolidis peculiaribus, quas, vt dictum eſt, poſſidet ipſe legatarius. voluit enim defunctus in legando, vt non deduceretur de rebus peculiaribus ęs alienum: ſunta, dum dixit in legando, non deducto ære alieno. Eſt & alius caſus, in quo non deducitur ęs alienum domini cum de peculio legato: veluti ſi dominus ſignificauerit, vel dixerit ſe remittere ſeruo, quod ſeruus ei dẽt, vel ſeruum nihil ſibi domino debere, quia dominus p̃t remittere ſeruo ſuo illud, quod debet ei ſeruus nuda ſua voluntate. ¶ Vicario. Dominus meus manumiſit me ſeruum ſuum ordinarium in teſtamẽto ſuo, & leguit mihi Pamphilũ vicarium meum, nunquid debeo habere peculium dicti mei vicarij? Et videtur qđ non, quaſi vicarius meus non habeat peculium, ſed magis debeat dici pars mei prędij. Reſpon. tamen hic, quod in dicto legato vicarij continetur eius peculiũ. & hæc vera ſunt, niſi voluntas teſtatoris deſit, ſiue contraria ſit. ¶ Si ſeruus. Titius fecit teſtamentum, & iuſſit liberum eſſe ſeruũ ſuum Stichum ordinariũ, & Pãphilum vicarium dicti Stichi: & legauit eis peculia eorum. modo quæritur, vtrum vicarius dicti vicarij communicetur inter eos? & dr quod non. nã verba ſunt intelligenda ſm uoluntatem teſtatoris: quaſi fuerit locutus de duob. peculiis ſeparatis. & hęc vera ſunt, niſi teſtator prædictus voluerit vicarium vicarii communicari: quia tunc bene communicaretur. ¶ Sicut aũt. Dictum eſt ſ. in prin. huius legis, qđ legatum peculii minuitur propter, id qđ ſeruus debet domino. certe & ecõtra id quod dñs debet ſeruo, auget peculium, ſiue legatum peculii. Sed ad hoc vltimum oppoſitum nõne dicit reſcriptũ quorundã Imperatorum, quod legato ſeruo peculio ſuo, nõ habeat ſeruus petitionẽ eius pecunię, quã dicit ſe impendiſſe in rationes domini? certè bene dicit hic; ergo non vt ꝙ id quod dominus debet ſeruo, augeat peculium eiuſdem ſerui, ſiue legatũ peculii. ſed certè dictum reſcriptum intelligitur, quando non apparet voluntas teſtatoris, volentis quod illud, quod ipſe dẽt ſeruo, augeat legatum peculium. ſi autem apparet in hoc voluntas teſtatoris, bene auget peculium legatum id, quod dominus ſeruo debet. & ita non obſt. contrarium dicti reſcripti. Sed quid ſi dictus ſeruus debet dño decem, & impẽdit in rationes domini alia decẽ, nunquid poterũt compenſari ad inuicem? Et dicitur quod ſic, etiam ſi non appareat expreſſa voluntas domini, vt ſeruus habere deberet, quod impẽdit in rõnes domini, dum tamen non contradicat. Sed pone quod dominus ſcripſit in teſtamento ſuo, quod debebat dicto ſeruo decem. nunquid iſta decẽ cedunt peculio legato? Et dicitur quod non, & hoc probat per quandã quæſtionem de ſtichо, quæ fuit talis: Cneus Domitius ſolitus erat dare Scæ uliæ uiæ omni ann. xxv. ſtetit biennio, quod non dedit, ſed ſcripſit in rationib. ſuis ſe debere dictæ ſuæ filiæ quinquaginta, & poſtea in teſtamẽto ſuo legauit filiæ peculium, qđ erat dictę ſi ię in quadam quæſtione iudicũ fuit per Attilicinũ dicta quinquaginta legato nõ cedere: quod quidẽ bene iudicatum fuit: quia cõcordauit cum reſcripto dictorũ Imperatorũ. Non ſolum aũt deducit de peculio legato illud, quod dño debet ſeruus, ſicut dictum eſt in prin. huius ſ. ſed etiam illud, quod debet ſeruus hæredi domini, qui dominus legauit ſeruo peculium. Vi.

Sit. Scilicet peculium.

In corporibus. Scilicet tantum.

Ædes. Scilicet fiat in peculio, non ẽt quantitas. cæterum dotis exemplum ſequeremur: vt ſ. de iure dot. l. ſi is qui. ſ. quod dicitur.

Libertatiſve. Vel iis quorum negotia geſſerit dñs, vel etiam hæredi: ut ſ. de pecu. l. peculium. ſ. præterea. & ĵ. eo. l. ſi. ſecus ſi debeatur ſeruo vicario: vt ĵ. e. l. id qđ. in princ.

Vendicabuntur. Per legatarium, id eſt, legatarius vendicabit, & ſic incertam partem: vt ſ. communi dividundo. l. & ſi non omnes. ſ. i.

Singula corpora. Quæ ſunt in peculio menſura: aliàs non: vt ĵ. e. l. ſi Sticho. & hoc ſi non ſoluerit heredi quod domino debuit ſeruus: vt ĵ. eo. l. dominus ſeruũ. & not. ꝙ pro rata, & ſic non põt hæres eligere ſibi debitũ in vna re. in dño ſecus, qui de peculio conuenitur: vt ſup. de pe. l. ſi noxali. ſ. idem rectè ait. & facit ad id qđ not. C. ad leg. fal. l. 2. item facit ſ. de don inter virum & vxo. l. ſed ſi vir. ſ. ſi duo mancipia.

Ære alieno. Dominico, & ſic ſub ipoſſibili quaſi modo: quod equidem verum eſt, quãtum ad ſtrictam rõnem ſinſpecta peculij ꝓprietate.

P.F. Sed puto verũ hanc. &c.

Legati. Scilicet peculij. eſt em eius natura, & definitio, vt intelligatur deducto ære alieno. i. dominico: vt ſ. de pecu. l. depoſiti. ſ. ſi.

Sed putauerim. Aliàs putauerunt. ſ. ſapientes. Acc.

Adijcere. Vt ſit plenius. Acc.

Vendicatio. Id eſt petitio per actionẽ ex teſtamento vel rerum ſingularium, quin deducatur de ſingulis pro rata rerum ſingularium: vt ſ. proxi. reſpon.

Vendicantem. Corporum partem ꝓ debiti rata. & ſic no. qđ habet legatarius exceptionem, non act. vt hic, & ĵ. ead l. ſ. ſicut. ſm H. ſed R. etiam actionem, vt hic de rigore dicat, & eſt pro eo, quod infra dicit, quod poteſt remittere expreſsè, vel tacitè. Item arg. contra huic reſp infra quorum leg. l. ſi.

Voluntatem. Scilicet defuncti.

Significauit. Id eſt, ſignificare voluerit: quod proculdubio illa adiectione facere voluerit, vt C. de fal. cau. adie. le. l. 1. & 4.

Hæc adiectio. Quæ remittat, vel quæ dicat eum nõ debere.

Nuda voluntate. Nõ expectata ſolutione: vt & ſ. de pecu. lega. l. peculio. in prin. itẽ & alio modo, ſi leget ei res ſingulas, qũ ſunt in peculio, ſpecialiter exprimẽdo, ſecundum Ioan. vt infra eod. l. ſi peculium ſeruo. & ſecundum hoc facit ad quæſtionem monaſterij, an teneatur ſoluere creditoribus conuentus: vt ſi bona omnia contulit, aliàs ſi ſingulas, non teneatur. Accurſius.

Vicario. Teſtator mihi ordinario legauit libertatẽ & vicarium meum Pamphilum cum ſuo peculio. quę rebatur, an valeret peculij legatum? & allegabatur ꝙ non valeret, quaſi non habeat peculium, ſed magis pars peculij ordinarij dici poteſt, vt ex ſequentibus colligi poteſt. ſed hæc non eſt bona allegatio, quia & vicarij peculium habẽtur vt ſup. de pec. le. l. de finitio. Item alia rõne, quia ſeruo legato non videtur eius peculium legati: vt ĵ. eod. l. antepen. ſed nec hæc bona: quia hic expreſſum eſt cum peculio. ibi nõ: vt ergo ordinario ſuum poteſt adiungi peculium, ſic vicario ſuum. vel pone ſecundo caſum, quòd mihi ordinario fuit vicarius legatus, nec fuit adiectum cum peculio, Et quod ſubijcit in fin. niſi aduerſetur &c. id eſt niſi deſit: quod ſemper eſt vt deſit, nominatim peculiũ quoque legatum ſit. vt ĵ. e. tit. l. antepẽ. & ſm hoc non eſt contra ſupra titu. 1. l. quæſitum. ſ. Celſus. Vel ſolue vt ibi. & facit ſupra titu. 1. l. fundo ſ. 1.

P.F. hęc

Si ſeruus. Scilicet ordinarius, puta Stichus. Acc.

Vicarius. Puta Pãphilus.

Secundum voluntatem. & non ſm verborum rigorem: quoniam forſan vnum tantum, & ſolius ordinarij peculium ſit dandum.

Volũtas teſtatoris tollit omnẽ ſuſpicionẽ fraudis ſe. qui aũt ĵ. ſi qs omiſ. cauſ. teſt. idẽ nut. ꝓ Bar. in authen. mſ. C. quãdo mu. tut. of fi. fun. pr

Non communicabitur. Sed ſoli Pamphilo vicario debebitur, nam per ſpeciem generi derogatur: vt & ſ. de tri. leg. l. 2. & ſ. de leg. 3. l. ſeruis vrbanis. ſ. ii. & ĵ. de auro, & arg. le. l. 1. & de man. teſt. l. ſi peculium.

Imperatoris noſtri. Diui Seueri & Anto. vt Inſti. de leg. ſ. peculium. in fine.

Conceditur. Ei ſolo, quod ſuum legauit peculium, niſi aliud liqueat, vt ſtatim dicet.

Voluntas. Manifeſta, vel ex verbis, vel ex conſuetudine: vt ĵ. e. l. dominus. ſ. teſtamento, in fin.

Conſequi. Scilicet quod in illa ratione impendit, & certè poterit illud conſequi.

Compenſari. Compenſationi equidẽ non n[illegible]

diminuetur corpora peculij pro rata.

VI.

I peculium legetur, & ſit in corporibus, puta fundus, vel ædes ſi quidem nihil ſit, quod ſeruus domino, vel conſeruis libertiſve domini debeat: integra corpora vendicabuntur: Si verò ſit, quod domino, vel ſuprascriptis perP.F. fin.

aut alienate, aut manumiſſo.

V.

Eculio legato, conſtat hæredem nomina peculiaria perſequi poſſe, & inſuper ipſum (ſi quid debeat ſeruo) reddere legatario debere.

Si nihil debet ſeruus, cui legata eſt libertas cum peculio, vendicabit integra corpora peculij. ſi verò eſt debitor, fonis debeatur deminui ſingula corpora pro rata debebunt, & ita Iulianus, & Celſus putant.

Peculium non poteſt legari non deducto ære alieno: quod ſi ita legatum fuerit talia verba nihil adijciunt legato, nec vitiant ipſum legatum.

Et ſi fuerit legatum peculium non deducto ære alieno, verendum, ne inutile legatum ſit, quia quod adijcitur, cõtra naturã legati ſit. Sed putauerim, hanc adiectionem non vitiare legatũ, ſed nihil ei adijcere. nec enim poteſt creſcere vendicatio peculij per hanc adiectionem. Planè ſi proponas legatarium nactũ poſſeſsionem rerum, exceptione doli aduerſus hæredem vendicantem vti poteſt habet enim in ſolidis rebus voluntatem ęris alieni nõ deducẽdi. Sed & ſi dominus remittere ſe ſeruo, quod debet, vel nihil ſibi ſeruum debere ſignificauit, valet hæc adiectio, quia nuda voluntate poteſt dominus ſeruo remittere, quod ei debet.

Si dominus meus me ſeruũ ſuum ordinarium manumiſit, & mihi legauit ſeruum vicarium meum: videtur mihi etiam peculium vicarij legaſſe.

Vicario autem meo mihi legato, an & vicarij mei peculium ad me pertineat, quæritur? Et putamus cõtineri legato eius vicarij peculium niſi aduerſa ſit voluntas teſtatoris. Si ſeruus, & vicarius eius liberi eſſe iuſſi ſint, eisque peculia ſua legata ſint: verba ſecundũ voluntatem teſtatoris exandienda ſunt, tanquã de duobus, ſeparatisque peculijs teſtatore locuto. & ſecundum hoc vicarius vicarij non communicabitur, niſi hæc mens fuit teſtantis.

Sicut autẽ æs alienum, hoc eſt, quod debetur domino, minuit legatum peculium: ita per contrarium id, quod dominus debet ſeruo, augere dẽt. Sed huic ſententiæ aduerſatur reſcriptum Imperatoris noſtri. & patris eius, quod ita eſt. Cum peculium ſeruo legatur, nõ etiã id conceditur, vt petitionem habeat pecuniæ quam in ſe rationes domini impendiſſe dicit. Quid tamen ſi hæc volũtas fuit teſtatoris cur non poſsit conſequi? Certè compenſari dẽt

tioni vero palã demũ velle sufficit. R. vt & ſ. ead. l. in princ. 2. respon. sic & aliàs admittitur compensatio, nec tamen datur petitio: vt ſ. de neg. gest. l. ait prætor. §. pupillus. & ſ. de cõpen l. si cũ filio. & l. etiam qđ. Ac.

a Debetur. Veluti debitum naturale: vt & ſ. de compen. l. ēt quod & de pec. l. nec seruus. & l. non solum §. 1. & 2 & facit ſ. de pecu. l. quam Tuberonis. §. sed & id. Accursius.

b Retuliſſet. Etiam nuda ratione, & voluntate, id est, qđ nec vlla demonstratio, nec eius filiæ nomine depositio, nec fœnori pro ea datio, vt ĵ. eo. l. fi. & supra de leg. 3. l. qui filiũ. R. nec vlla cauta debiti præcessit: vt supra de pec. l. non solum §. fi. sic in liberis nuda ratio nõ facit aliquem debitorem: vt ĵ. de don. l. nuda.

c Rescripto. De quo meminit. ſ. pr. xi §. Acc.

d Deducitur. Vt Insti. quod cum eo. §. cum autem.

e Hæredi. Vt quia creditor serui hæres domino extitit: vt supra de pecu. l. sed si damnũ. §. sed & si creditor. vel quod hæres statu libero mutuauit, cui peculiũ erat legatum: vt ĵ. eo. l. denique. Acc.

f I quis. Titius debitor Seij dedit se in arrogationẽ eidẽ Seio, & postea ex aliquo cõtractu fuit dictus Titius factus debitor Caij. nũc Caius agit contra arrogatorem de peculio arrogati. certe potuit arrogator deducere de peculio illud quod debet ei arrogatus, sicut hęres domini deducit de peculio seruo legato illud, quod seruus debet eidem hæredi: vt ſ. l. proxime in fi. & idem est in duobus alijs casibus. Primus est talis, Titius dedit libertatem seruo suo Sticho sub conditione: & legauit ei peculium tuum: hæres autẽ interim pendente conditione libertatis credidit eidẽ seruo x. certè potuit idem hæres detrahere de peculio dicta x. & singula corpora peculiaria seruo danda minuuntur etiam per hoc æs alienum, quod credidit hæres statu libero pendente conditione libertatis, nõ solum per illud æs alienũ, quod credidit ei viuente domino, & ante testamentum factum. de quo iam dixi.

¶ Secũdus casus est. Pone quod dict⁹ Titi⁹ dedit libertatem purè dicto seruo, & legauit ei peculium: postea hæres dicti Titij credidit eidem seruo decem viuo dicto Titio domino, vel mortuo ante aditam hæreditatẽ, nunquid minuetur peculium pro illis x. Et dicitur ꝙ sic, licet hęres nunquam fuerit dominus serui: nam non est dominus hæres nisi adita hæreditate, ea aũt adita statim seruus liber efficitur. & hoc dicit vsque ad primum. §. l. seq. Vi.

g De peculio. Ex contractib. post arrogationem factis non ante: vt ſ. de pecu. l. in arrogatorẽ. Sed nõne per arrogationẽ fuit actio extincta? Videtur qđ sic, vt sup. đ cap. dimi. l. 2. §. pe. Sed dic, qđ obligatio naturalis nõ est extincta: vt supra proxi in fi. & ĵ. l. proxi.

h Enique. Casus in princ. recitatus fuit in l. præcedenti. ¶ Qui Stichũ. Titius in testamẽto suo manumisit Stichũ, & Pamphilum seruos suos. & legauit vnicuiq; eorũ suũ peculiũ. certè si vnus dictorũ seruorum debet alteri, debitum decedit de peculio debitoris, & accedit peculio creditoris. Item quæritur. Sticho seruo meo reli qui libertatem, si decem daret hæredi meo: & legaui eidem seruo peculium suum, nunquid decedent de peculio decem prædicta, quæ debuit dare hæredi? Et dicitur quod sic. Sed quid si dictus statu liber vẽdidit hæredi seruum, quem in peculio habebat? Certe petinde desinit seruus venditus esse in peculio statu liberi, ſicut ſi fuiſſet venditus extraneo. Item quid ſi feci pactum dicto seruo de dãda ei libertate, ꝙ decem, & ipse soluit mihi quinque de illis decem: & ante, quam daret mihi alia quinque. ego feci testãm. & iuſſi cũ esse liberum & legaui ei peculium, & decessi: nunquid illa quinque quæ mihi dedit, sunt imputanda in peculio, & sic manumisſo danda? Dicitur qđ nõ. imo debent decedere, & apud hæredẽ remanere. ſi autem non dederat aliquam partem dictorum decẽ, sed fuit tota dicta pecunia apud eum seruum pro depositio, do nec traderet eam mihi. bene erit tũc in peculio, & sic prædabitur manumiſſio cum reliquis rebus peculiaribus. Item quid ſi legaui dicto seruo peculiũ, & vetui hæredem meũ petere a debitore peculiari dicti serui? certè hoc debitum remiſſum nõ est amodo in peculio computandum, imo de peculio detrahendum. ¶ Interdum. Quamuis generaliter peculium nõ debeatur seruo, cui relicta est libertas, niſi ei sit legatũ: tñ quandoque etiam ſi non sit legatum ei peculium, accipitur ac ſi esset ei legatum: ſicut euenit in tali casu. Titius dedit libertatem seruo suo ſi rationes redderet, & ſi hæredibus testatoris inferret centum: & postea decessit dictus Titius. & postea seruus paruit prædicis conditionibus reddendo rationes, & dando hæredibus centum. certe in hoc casu interpretatur Iurisconſ., voluiſſe testatorẽ, qđ seruus retineret peculiũ. & hoc ideo, quia testator iuſſit dictum seruum inferre centũ hæredibus de peculio. nam cum seruũ vetuit idẽ testator centum retinere de peculio, eo quod iuſſit eũ ea centũ inferre hæredibus, videtur ei permittere, vt re iquũ peculium ſibi retineat quod. n. in vno vetatur, in alijs videtur permiſſi. Sed pone, quod dictus Titius ſpecialiter legauit dicto seruo peculiũ qualiter accipere debemus dictum peculiũ? vtrum qđ fuit tempore mortis testatoris? an applicamus peculio illud, qđ postea accesſit, vel detrahimus, qđ postea deceſſit? Et dicitur, ꝙ tempus ſpectandũ est, quo cedit dies legati seruo peculij. i. tẽpus aditę hæreditatis. nam cũ ipſi seruo ſuũ peculiũ legat, ſicut fuit in hoc casu, verisimile est dominum voluiſſe pertinere ad seruũ totũ augmentũ, cum seruo manumiſſo peculiũ est futurum patrimoniũ: secus aũt ſi legaſſet peculiũ extraneo: quia tũc ſuſpectandum tps mortis testatoris: vt ſi quid accedat peculio post mortẽ testatoris ex operis serui, vel ex alia extrinseca cã, non pertineat ad eũ extraneum, niſi testator hoc voluiſſet incrementa tamen naturalia prouenientia pro rebus peculiaribus post mortem testatoris vſq; ad aditam hæreditatem, bene pertinent ad dictum extraneũ legatarium, vt partus ancillarum, vel fœtus pecorum. & hoc vult

vult dicere hic §. Viui.

i Et singula corpora. Statu libero data Ro. vt ĵ. eod. l. ſi Sticho. Acc.

k Alienum. Si non fuerit persolutũ: ut ĵ. eod. l. dominus §. seruus. & facit ĵ eo. l. ſi peculium. 2. respon.

l Nunquam fuerit. Nam non est dominus hæres, niſi adita hæreditate. & ea adita ſtatim est liber: vt C. de cad. tollen. l. unica. § in nouiſſimo. & sic nullo momento est dñs. vt ſ. de pecu. l. ſed ſi damnũ. §. ſed ſi creditor.

m Accedere. Vt ſ. de pecu. l. quam Tuberonis §. fina. & l. ſed ſi dãnum. 2. respond. & ſ eod. l. id quod. §. 1.

n Dediſſet. Id est, dare debuiſſet.

o Hoc minus. Quia de eo ꝓmiſſum est ſtatu libero dare cã implendæ conditionis: vt ſ. de conditi. cau da l. 3. §. pe.

p Seruum. Quẽ in peculio habebat.

q His consequenter. Quia supra quãdo domini facto minuitur peculiũ: hic quando serui facto minuitur.

r Pecuniæ. Paratæ, pro libertate.

s Cum peculio. Et sic libertate gratis danda.

t Imputandum. Et sic manumiſſo dandum.

u Decedere. Et sic apud hæredem remanere.

x Esse placuit. Et sic præſtandum cũ reliquis rebus peculiaribus Ro. Sed nõne hoc dño debeẽ? ergo debet diminue re peculiũ legatum: vt ſ. eo. l. ſi peculiũ. 2. respon & §. sicut? Respond, aliud est forte cum debetur ob libertatem: ut ĵ. de manum. l. 6 quia tunc forte a ꝛo melior. l. 1. do succurri potest ſ de actio. domino ſcilicet per actionem in factum cm. & vẽ.

In P.Fl. nõ ẽ alter.

Quid operet tradi tio, vide

pora per hoc æs alienũ deminui. Proinde ſi purè libertatem acceperit: & hæres vel viuo domino, vel ante aditam hæreditatem seruo crediderit: legatum peculij minuetur ſecundum Iuliani ſententiam: licet dominus serui nunquam fuerit.

Duos seruos suos testator manumittendo eiſdem peculia eorum legauit, quod alter seruus debet alteri deducetur de peculio serui debitoris, & accedet peculio serui creditoris.

Qui Stichum, & Pamphilum seruos habebat, testamento eos manumiſit: & vnicuiq; peculium ſuum legauit. Placet, qđ alter alteri debet, de peculio eius decedere, & alterius legato accedere.

a Item quæritur, ſi seruo libertas data sit, ſi decem dediſſet hæredi, peculiumque ei legatum ſit: an decem, quæ dediſſet hæredi, debeant de peculio decedere? Et est verum, quod Sabino placuit hoc minus esse in peculio legato. Plus ait Sabinus: ſi statu liber seruum hęredi vendiderit, perinde desinere eum in peculio esse, atque ſi extraneo vendidiſſet. His consequenter quæritur ſi seruus cũ domino de libertate pactus fuerit, & partem pecuniæ dederit, & antè quàm reſiduum daret, dominus deceſſerit, liberumq; esse testamento iuſſerit cũ peculio legato, an quod domino dederit in peculio ſit imputandum. Et ait Labeo de peculio decedere. Planè ſi nondum dederat, ſed donec totum traderet, pro depoſito apud eum fuerit: id in peculio esse placuit. Item ſi seruo peculium ſit legatum, & a debitore eius peculiari hæres vetitus ſit petere. verum est, hoc minus esse ſi legato peculij: hoc est, id detrahẽdum, quod debitori legatum est.

Quæ inducuntur ad diminutionem, operantur augmentum, quando aliàs diſpoſitio non poſſet habere effectum.

Interdum & ſi non ſit legatum peculium, ſic velut legatum accipitur idq; est in huiuſmodi ſpecie. Quidam seruo libertatẽ, ſi rationes reddidiſſet, dederat, & ſi hæredibus centum intuliſſet. Imperator igitur noſter cum patre rescripſit, peculium quidem non niſi legatum deberi? verum (inquiunt) ſi conditionibus præſcriptis paruit seruus: testatorem voluiſſe eũ retinere peculium interpretamur, videlicet ex eo, ꝙ de peculio eũ iuſſerat centum inferre. Verum autem id demum peculium accipimus, qđ mortis tempore fuit? an verò & quod postea acceſsit applicamus, vel quod deceſsit, detrahimus? & Iulianus aliter accipiẽdum legatum peculij ait, ſi ipſi seruo legetur, aliter ſi alij. Nam ſi ipſi, id tempus legato ſpectandum, quo dies legati cedit, ſi vero extraneo, mortis tempore, ſic tamẽ vt incrementa ex rebus peculiaribus ad eum perueniant, vt puta partus ancillarum, vel fœtus pecorũ. Quod autem ex operis ſuis, vel ex alia cauſa accedit, id contra liberum factum: vt C. an seruꝰ ex ſuo facto. l. promiſſæ. & aliud quando ex alia cã natura liter tantũ. qđ non potest peti, & ideo deducit. ad qđ ſupra de pecu. l. ſi noxali. §. idem & in filio. vel bene dicit, Id in peculio esse placuit: quia ſola deſtinatione, non reipſa erat detractũ. & iõ remanet in peculio adhuc, & dominus, vel eius hæres poterit deducere. ad quod ſ. de pecu. l. ſi. noxali. §. est autem quæſtionis. & § ſeq vel hic non præſtitit libertatem ex conuentione, ſed gratis poſtmodum in testamento. & ſic iam non est debitũ, quod debebatur ob libertatem & ideo non detrahitur de peculio, ſecus in iã detracto vel ſoluto: quia illud iam deſierat esse in peculio, & ideo non est amplius petendum.

P.Fl. id. est in &c.

b Hoc minus esse. ſcilicet debitum remiſſum.

c Debitori. Scilicet peculiari remittendo: ad quod ĵ. eo. l. ſi Sticho.

d Non sit legatum. Scilicet ex ordine: vt ĵ. eo. l. antepen.

e Interpretamur. ſ. in hoc casu. & est argu ad hoc ſ de iud. l. cũ prætor. in prin. & ſ de fun. inſtru. l. quæſitum. §. idem reſpon domo. Item facit ſ. eo. l. ſi peculium §. 1. Item not. de tacito legato peculij. Acc.

P.Fl. aliàs ſi alij.

f Vtrum. Seruo libertatem, & peculiũ lego.

g Si ipſi. ſ. q a largi⁹.

h Si alij. Quia ſtricti⁹ vt ſtatim patet.

i Spectandum. Scilicet lulia. ait.

k Legati cedit. Intra tps aditæ hęreditatis quo cedit dies legati relicti seruo manumiſſo: ut C. đ ca. rol. l. unica. § nouiſſimo. in fi. §. Acc.

P.F. alia re.

l Incrementa l. naturalia.

turalia & no. quod aliter dicitur intrinsec', & extrinsecus, quã hic §. de pet. hær. l. itẽ veniunt. § sed ea. Acc.

a Ipsi. Scilicet seruo.

b Ad ipsum. Etiam extraneum postquam cessit dies.

c Voluisse Dominum.

d Futurũ est. Ideoque apud eum semper mansurũ totum testatoris voluntate & destinatione Ro. sicut enim dãs ppetuò vult esse peculium apud manumissum, sic & eius augmenta. at extraneo illud legãs post mortem suam destinat a seruo peculiũ separare: & eadem ratione augeri non vult per eũ: & hoc subiicit, cũ alijs &c. Acc.

e Alterius. Scilicet extranei.

f Hoc eum. s. quod omne emolumentũ detur legatario. Accursius.

Idẽ dicas. Quod diceres, si seruo legaretur suum peculiũ Rog. & facit Instit. de leg. §. si peculium & §. de pec. le. l. pe. & argu. §. de vsuris. l. equis. in fi. & de leg. 1. l. peculium. & §. titu. 1. l. penult. Sed contra, j. eod. l. cum dominus. § fi. Solut. ibi. Item ad hoc infra de statu li. l. si hæreditas. §. 1. Hug.

I D, quod seruo. CASTR. Sticho seruo meo ordinario reliqui libertatẽ & suum peculiũ. certè nõ deducitur de legato prædicto peculij illud, quod ipse ordinarius debet Pãphilo, qui est su' Vicarius, & qui est in suo peculio: quia etiã si deduceretur, remaneret adhuc in peculio ordinarij p̃dicti. Sed quid si conseruum suũ vulnerauerit dictus seruus, & fecit eum viliorem: nunquid deducitur de dicto peculio illud, quod domini interest seruum nõ fuisse vulneratum? Et dicitur quod sic: nam nihil interest vulneret seruus conseruum, an scindat aliquid, vel frãgat, vel surripiat. quibus casibus sine dubio minuitur peculium seruo legatum, quamuis non vltra simplum: sed si vulnerauerit, vel occiderit se seruus, cui legatum est peculium: nihil hoc nomine deducendum est de peculio, alioquin dicemus, & si fugerit dictus seruus, deducendum de peculio id, quanto vilior factus est propter fugã, quod quidem nõ est verũ. Vi.

h Id, quod seruo. Scilicet vicario. nam si Sticho ordinario reliqui libertatem & suum peculium: non deducitur, quod debet Vicario, quia deductum adhuc in peculio ordinarij remanet: vt & §. de pecu. l. si seruus. §. id vero. & Inst. quod cum eo §. aliquãdo. secus si vtrique libertatẽ, & suũ peculiũ: quia tũc quasi duo peculia sunt: vt supra eo. l. si peculium. §. si seruus & fit de cessio: vt §. eo. l. denique. §. 1.

Minuitur. Vt & §. de pecu. l. 4. § sed sæpe. & l. sed si damnũ. §. sed & si ex delicto. & § si ipse. Acc.

Aliàs est lex, peculium aũt.

I peculium. Quamuis generaliter debeat deduci de peculio legato illud, quod dño debetur: vt §. eo. l. si peculiũ. in princ. & §. 1. tamen bene potest facere dãs legans seruo peculiũ, ne deducatur sibi debitum, puta si leget seruo specialiter, & singulariter res, quæ sunt in peculio. Et scias quod etiam ei, qui nõ habet peculium, põt legari peculium. non enim tantum prẽsens peculium potest legari seruo, sed etiam futurum. Fit tamen quandoque inutile legatũ peculii: puta cũ seruus, cui legatum est peculiũ, decedit uiuo testatore: secus si tẽpore mortis testatoris seruus inuenitur viuus, qa tunc bene cedit peculiũ legato. Secus autẽ si seruus vestitus legatus foret, qa tunc vestimẽta legato nõ cedent: etiam si seruus vixerit tempore mortis testatoris. & hoc dicit cum tribus legibus seq. Vivianus.

Specialiter. Vt nulla ambiguitas, nulla q; sub alicuius rigoris velamine sit dubietas potest & alio mõ fieri: vt §. eo. l. si peculium. §. 1. & facit §. de vsu. f. l. quoties. §. fi. & §. quib. mod. vsusfru. amit. l. quid tamen. §. quadrigæ. & instit. de fidei. hære. §. si quis una. Acc.

I quo jure. Potest. sic supra, de leg. 3. l. etiã. & de pec. leg. l. quæsitum. in prin. & §. de leg. 2. l. peculium. in prin. Acc.

Vnc inutile Decedit, sante, quam testamentũ relictæ confirmentur. Ro. ad quod sup. e. l. 1. & j. tit. 1. l. v. Acc.

Mortis tempore. Scilicet testatoris.

Vixerit. Et sic legatũ sit iã re aut spe debitum. Acc.

Liter. Vestitus. tunc enim vestimenta legato non cederent; licet seruus vixerit tẽpore mortis,

si alij, quam ipsi legetur peculium, non debebitur. Hoc vtrumque Iulianus secundum voluntatem testatoris scribit. Cum enim ipsi suum peculium legatur: verisimile est, eum omne augmentum ad ipsum pertinere voluisse, cui patrimonium manumisso futurum est cum alij, non sic, vt tamen & si in alterius persona hoc eũ sensisse appareat, idem dicas.

Non minuitur peculium serui ordinarij cui relicta est libertas, propter delictum, quo tenetur seruo vicario.

IX.

D, quod seruo, qui in ipsius peculio est, debetur, non deducitur ex legato peculio, quamuis conseruus eius sit. Si conseruum suum vulnerauerit seruus, & viliorẽ fecerit: Marcellus ait, nõ esse dubitandum, deduci ex peculio, quod domini interest. Nam quid interest, conseruum vulneret, an scindat aliquid, vel frãgat, an subripiat? quo casu sine dubio minuitur peculium; sed non vltra simplum. Sed si vulnerauit, vel etiam occidit; nihil est deducendum hoc nomine. alioquin dicemus, & si fugerit: deducẽdum id quanto vilior sit factus propter fugam.

X.

I peculium seruo, vel filio prælegare velis ne deducatur id, quod tibi debebitur: specialiter ea, quæ in peculio erunt leganda sunt.

XI.

I quoque, qui nihil in peculio habet, potest peculium legari. Non enim tãtum præsens sed etiam futurum peculium legari potest.

XII.

Vnc inutile legatum peculij fit, cum seruus viuo testatore decedit. Cæterum si mortis tempore seruus vixerit, peculium legato cedet.

XIII.

Liter, atque si seruus vestitus legatus foret.

Transpositio verborum legatum non vitiat. Bartolus.

tis hæc enim, id est vestimenta, adhærentiq; occasione, & ferè quasi cõtinuæ accessionis, imo sequelæ nomine non suo iure petuntur. & velut appendicia quędã nunquam per se debita æstimantur: sic nimirum loculos, lectos, & libros, auesq; legatas, clausira, fulcra, claues, & armaria continentur: vt §. de leg. 3. l. librorum. §. fin. & l. aubus. & l. hæres. §. penult. fin R. & H.

Q Vidam. CASTR. Titius ita scripsit in testamento suo. Pamphilus seruus meus peculium suũ, cũ moriar, sibi habeto liberq; esto: & ita legauit ei peculium prius, quàm libertatem: & decessit dictus testator. nũqd videtur rectè Pamphilo peculium legatum? Et videtur q; non: quia prius quàm liber esset iussus erat sibi habere peculium. Dicitur tamẽ, quòd rectè vr legatum. non enim est spectandus ordo in coniunctionibus dictionũ, vel orationum: perinde enim est, ac si primo data esset ei libertas & postea peculium in Viui.

Rectè. Adiunge supra. q. d. dubitabilis erat quæstio, id est, an rectè sit legatum? Et videtur quod non. Acc.

Quod. Id est, quia &c.

Coniunctionibus. Scilicet dictionũ, vel orationum, vel locutionum: & sic not. quod verba transposita idẽ significant.

Cõcor. tex. in cã clamor & ibi glo. ex. de test.

sic C. de testl. præposteri. & §. de leg. 2. l. cum pater. §. fidei tuæ. & j. de tol. l. nec enim & instit. de leg. § ante hẽdis, & j. de dam. infect. l. ii finita. §. si plures. Arg. contra supra de vsufru. l. quoties. 1. respon. cum suis concor. & supra de vulg. subtil. l. 2. §. quibus.

Dic fm Bar quòd ibi loquitur in uolũtate dubia, vbi in spicit ordo: hic in volũtate certa.

Accur.

Erno. CASTR. Ego habens Stichum seruum, qui habebat in peculio ancillam Arethusam, dedi libertatem in testamento meo eidem Sticho, & peculium suũ ei legaui. postea in alio capite, siue capitulo testamenti legaui vxori meæ omnes ancillas meas: & postea decessi. nunc quæritur, cuius esse debeat dicta Arethusa: vtrum dicti Stichi, an vxoris meę? Et dicitur quod Stichi debet esse: & idem esset si prius legassem vxori meæ omnes ancillas meas, & postea Sticho prędicto legassem peculiũ suũ, in quo peculio erat dicta Arethusa, nam semper erit Stichi dicta Arethusa. nec obstat. l. Titiæ textores. de lega. 1. quæ est contra: nam hic pars derogat toti vel species generi. Viu.

Serui eam. Imo videtur neutris: vt §. de leg. 1. l. Titiæ textores in pri. quę est contra. Sol. hic species derogat generi, vel pars toto: vt §. de tri. le. l. ij. cum cõcor. at ibi vtrumque genus (textores, & verna: vel qa hic dicendo suas, vicarias non cõprehendit: vt §. de leg. 3. l. seruos. §. fi. secundum lecturam vnam. Acc.

Vtri prius. Sic §. l. proxima.

Tichus habet. CASTR. Titius habens Stichum seruum ordinariũ, qui Stichus habebat in peculio

XIIII.

Vidam in testamento ita scripsit: Pamphilus seruus meus peculium suum, cum moriar, sibi habeto, liberq; esto. Consulebatur rectè ne Pamphilo peculium legatum videretur, quod prius quam liber esset, peculium sibi habere iussus esset? Respondi, in coniunctionibus nullum ordinem esse: nec quicquam interesse, vtrum eorum primũ diceretur, aut scriberetur, quare peculium rectè legatum videri, ac si prius liber esse, deinde peculium sibi habere iussus esset.

Generi per speciem in aliam translatam derogatur. Bartolus.

Pamphilum vicarium valentem xx. fuit conuentus noxali actione pro dicto Pamphilo, & fuit condemnatus hoc modo, Condemno Titium dominũ Pamphilii in xxx. aureis: & permitto ei. quod det Pamphilum pro noxa si nõ vult soluere dictos xxx. aureos. taliter enim solet filio cõdemnatio in noxali actione: vt Inst. de offic. iudi. in princ. dictus aũt dãs soluit litis æstimationem, id ẽ dictos triginta aureos, & postea fecit idem dominus testãm, & in eo manumisit dictũ Stichum ordinarium eique legauit suum peculium, & postea decessit dictus dominus. nunc quæritur, an hæres domini, cum soluit peculium Stichi ex causa legati, in quo quidẽ peculio est Pãphilus cũ suo peculio, possit deducere de peculio Pamphili vel Stichi illud, quod nomine Pãphili præstitit dominus condẽnatus noxaliter, id est dictos triginta aureos? Et dicitur quòd sic. deducitur enim de peculio Pãphili, quantacunq; fuit illa summa, q̃ dedit dominus pro litis æstimatione, etiam si expediebat Sticho ordinario vt Pamphilus fuisset datus pro noxa. nam quicquid dedit dominus pro capite serui Pamphili, in eo est constitutus eius debitor idem Pamphilus. si autem peculium Pamphili non sufficit ad satisfaciendum domino de dicta litis æstimatione, tunc deduci debet superfluum ex peculio Stichi ordinarij, non tamen vltra pretium Pamphilii. non enim expediebat Sticho ordinario dari pro æstimatione litis vltra pretium Pamphilii. secus autẽ esset si ex alia causa, puta ex promissione Pamphili debebãt pecuniam domino, quia tunc non deducetur aliquid de dicta pecunia ex peculio Stichi: imò tantum de peculio Pamphili. Nec est hoc contrarium ei, quod dictum est supra in versicu. quod si Pamphili &c. quia ibi propterea pretium vicarij deducẽdum est de peculio ordinarij, quia eo nomine ipse Stichus fuit constitutus debitor domino ob defensionem vicarij sui, quam dominus fecit in noxali iudicio de quo dictum est in princip. l. sed in casu proposito in versicu. quæsitum &c. si debitor est Pamphilus domini ex promissione, nihil est deducẽdum de peculio Stichi: quia hoc casu Stich' nihil debet domino. nec enim in hoc casu gessit dominus negotium Stichi peculiariter. sed est deducendum hoc casu duntaxat ex Pamphili peculio. nunquid ergo in dicto peculio Pamphili computabitur ipse Pamphilus, id est, illud quod valet Pamphilus, vt hic maius eius peculium intelligatur, & melius satisfiat hæredi domini de eo, quod Pamphilus promisit domino? Et respond. quòd non, quia ipse Pamphilus non potest intelligi esse in suo peculio. Vivianus.

Stichus Seruus alicuius ordinarius.

§ Pamphilum. Vicarium.

[a] Dominus. Vtriusque Scilicet ordinarij Stichi, & Pamphili vicarij.

[b] Hunc. Pamphilum. Acc.

[c] Litis æstimationem. In qua solui fuit damnatus licet datio noxæ sit in solutione: vt l. iudic. de offic. iud. c. in princ. Acc.

[d] Respondit. Iulianus magister meus. Acc.

[e] Quantacunque. Etiam si plus, quam valeat seruus. nec enim poterit dicere Pamphilus plus pro se datum, quam valeat ipsemet. nam corpus rebus suis est præferrendū ar. C. de sacrosanct. eccle. l. antepe.

[f] Expedisset. ipsi ordinario, aut et dominо: at Pamphilo nunquam illum expedire posset. Item contra supra de peti. hære. l. vules. vbi debet fieri quod est vtilius vel datio noxæ, vel litis æstimatio sed ibi alius nō dominus hic dominus. & facit supra de pecul. l. si noxali. in prin. Acc.

[g] Non vltra. Quia vltra hoc dari non expediebat Sticho: est ergo ideo, quia in tantum negotiū Stichi gessit vtiliter in re sua peculiari: vt supra proxi. §. dicitur. ad instar enim liberorum, & seruorum obligationes sunt admittendæ: vt supra de pecu. l. nō solum. §. 1. & §. an debitor.

[h] Ex alia. Id est, ex alia causa quā prædicta. vt in promissione.

[i] Negauit. s. Iulianus magister meus.

[k] Ob defensionem. A domino factam.

[l] Debitor. Et sic eatenus diminutum esset peculium Stichi. amisisset enim Pamphilum Stichus libertus si eius æstimationem dominus non toluisset.

In proposito. Vbi ex promissione debuit Pamphilus. Accurtius.

Nihil debeat. Nec enim est eius negotium peculiare vtiliter gestum.

Qui certe. Respond tacitæ obiectioni. si deducitur ex peculio Pamphili debitum ex promissione. igitur æstimetur & ipse Pamphilus. sed certè ipse &c. vt hic & §. de pecu. l. depositi §. Stichus. qui §. lignatur cōtra eius huic l. ad alium casum, sed furisc. reddit rōnem. diuersitatis. Item ad idem supra de nego. gest. l. qui seruum.

Vi peculiū. Titi[us] habēs Stichū seruū. qui Stich[us] seru[s] habebat multos creditores peculiares, i. testō suo legauit eidē Sticho peculiū suū, & antequā decederet idē Titi[us] creditores Stichi peculiares cōuenerūt eū dē de peculio. & pēdēte iudicio decessit idē Titi[us]. certē hæres eius dē Titi nō aliter tenet præstare peculiū Sticho, quā ipse Stichus cauerit hæredi defensum eum iri de dicto iudicio accepto Sed & si dominо debitor constituatur. at in proposito, quia Stichus nihil debeat, ex eius peculio nihil esse deducendum, sed ex Pamphili duntaxat: qui certè ipse in suo peculio esse intelligi non potest.

XVII.

Vi peculium serui legauerat, iudicium eo nomine acceperat deinde decesserat. Placuit, non aliter peculium ex causa legati præstari, quā si de accepto iudicio hæredi caueretur.

XVIII.

I seruo manumisso peculium legatum fuerit, in eum sine dubio creditoribus peculiaribus actiones non competunt. sed non aliter hæres peculium præstare debet, nisi ei caueatur, defensum iri aduersus creditores peculiares.

XIX.

VM dominus seruum vellet manumittere inter viuos, in vltima voluntate secus: vt C. de le. l. ex legato.

Hæres. Qui intra annum potest de peculio cōueniri. & facit §. i. prox. cum concordant.

Cum dominus. Cū Titius vellet manumittere inter viuos seruum suum Stichum, iussit eidem seruo, vt ederet, & monstraret sibi professionem peculij, id est confessionem in scriptis redactam de reb. peculiaribus & seruus apportauit ei chartam, vbi erant scriptæ omnes res peculij: dominus autē ac cepta charta dixit. Ego volo quod talis, & talis res, q̄ est hic scripta sit amodo in peculio tuo. & postea inter viuos eundem seruū manumisit. & sic tacitè vī ei dedisse peculium vt C. de pecu eius, qui lib. me. l j. modo quæritur, nūquid contineatur in peculio res, quas subtraxit dominus de dicta professione peculij? Et respon quòd non. ¶ Testamento. Titius in testamēto suo dedit libertatem Sticho seruo suo, & legauit ei pecu-

[a] Alias, id est etiam &c.

[b] In P. Fl. creditoribus peculiarijs, & paulo post creditores peculiarios. P.F. sed non alias. P.F. peculiarios.

peculium. postea procedente tempore manumisit eū inter viuos, & sic ex testō amodo non erit liber. Item & per hoc q̄ manumisit eum inter viuos, videtur tacitè ei concedere peculium, vt dixi in princ. l. & postea decessit idem Titius: nunc dictus Stichus libertus vult agere contra debitores suos peculiares, q̄ quidem non pōt, nisi hæres domini cedat ei actiones cōtra dictos debitores. vnde quæritur, nūquid actione ex testō possit liber tus consequi, vt dictæ actiones ei præstentur? Et videtur quibusdam q̄ non, quia ex quo libertatē non consequitur ex testō, vt dix: ergo nō deberet posse cōsequi ex testō peculium, siue actiones peculiares, quæ videntur esse accessio libertatis. Resp. tamē hic q̄d sic. ¶ Filiusfamilias. Titius legauit peculiū filij sui ei dē filio. in quo peculio erat Stichus seruus, & instituit sibi hæredem eundē filium cum quibusdam alijs, postea dictus filius viuo patre manumisit dictum Stichum sine voluntate patris & ita non valuit manumissio: vt §. de iure patr. l. filius & postea decessit pater. nūc quæritur, cuius debeat esse dictus Stichus præfecto modo exēptus de peculio, eo quod filius destinauerit ei libertatē dari, quamuis libertas non valuerit. Et resp. q̄ debeat esse cōis omniū hæredum patris. quia id demum peculium ad filium legata rium pertinet, quod inuenitur patre moriente in causa peculij: Stichus autē dictus nō inuenitur in peculio tempore mortis patris: ergo non debetur filio, & idem esset si pr. mo inuiliter manumissus à filio, & postea eidem filio per patrem legat[us] sub legato peculij filij, quia seruus esset cōmunis omnium hæredum patris, & non solum illius filij, cui pater legauit peculium, in quo erat idem seruus. & h.d cum l seq. Viu.

Manumittere. Scilicet inter viuos.

[a] Professionem. Id est, cōfessionem in scriptis de rebus peculiaribus: ad quod facit §. de cessio. bon. l. pe.

[b] Subtraxit. A domino qui dixit, has volo esse in peculiō. & per hoc tacite excepit a general. & tacita cō. cessione peculij. Acc.

[c] Non videri. Reliquum peculium. sic & quando inter viuos data est libertas: vt C. de pecu. eius qui libe. m. l. 1. Sed quid si in vltima voluntate peculium legauit, & excepit: vt hic fecit? Respon. idem quo ad exceptas: vt §. de fund. instru. l. quæsitum §. idem respo. do mo instructa in fi. §. Vel fortè etiam reliqua legare videtur propter exceptionem argu. d. §. idem respon. & §. denique. §. interdum. Acc.

[d] Manumiserat. Inter viuos, & sic tacitè videtur ei cō cessisse peculiū. vt C. de pecu eius q. lib. me. l j. bene ergo subijcit actiones cedendas: vt §. de pec. l. si Sticho. Sed op. quo agit ex testō: cū extincto principali, & accessoriū videat extingui: vt §. iti. l. j. & 2. quæ sunt contra ? So. hic vtrumq; principale libertas, & hæreditas. ibi verò fuit legatus alij, & sic peculiū est accessoriū. vt ar. §. de hære. instit. l. talem §. 2.

Manumisit. Non iure, q̄a sine volūtate prīs: vt §. de iure patr. l. filius. Acc.

[e] Exemptus. Id est peculio exceptus.

Inueniat. Cum suis tamē incrementis. nec. n. ad sequentis tpis inclusionē hoc dī, sed præteriti tm, alias esset cōtra §. eo. l. deniq; §. fin. hic ergo sonat quasi diceret, nō quod desijt: vt §. titu. i. l. 3 §. 1.

[f] Ihilq; iterē.

[g] Imo vī interesse: vt §. de ma. testa l duo filij. quæ ē contra. Sol ibi volēte pre manumiserunt filij, hic non.

moriente patre inueniatur.

XX.

Ihilque interest, antè legatus, deinde inutiliter manumissus sit an contra.

XXI.

I Sticho manumisso peculium legatum sit, & Titio seruus peculiaris, quantum peculio detractū erit ob id, quod domino debetur, tantum ei accedere, cui vicarius legatus est, Iulianus ait.

XXII.

Dominus seruum testamento manumiserat, & ei peculium legauerat. is seruus mille nummos domino debuerat, & eos hæredi solue-

[a] I Sticho. C. A.

Seius in testō suo manumisit Stichum seruū suū, & legauit ei peculiū suū. Itē legauit Titio seruō, q̄ erat ī peculio dicti Stichi, & postea decessit dictus Seius. nūc inuenit, quod dictus Titius dēbeat dño suo. xx. & sic dēt detrahi pro rata de qualibet re, q̄ est in peculio legato Sticho prædicto, dictū debitum. vt §. eod. l. ti peculiū. in prin. & l. denique. vnde q̄ritur, an p̄ rata de beat detrahi dictū debitum de dicto seruo Titio legato? Et dī q̄d nō, imo habebit eum Tit. um integrum.

[b] Peculiaris. Repete, sit legatus.

Tantū. Nā es dictū in tellinā de peculio legato deducitur, vbicunq; p eo legatum fuit Titio relictū minuitur. & in d. fini R. vel minquantum est detractū. i. detrahēdū: alias de seruo peculiari, si nō esset ſpāliter legatus. l. pro rata debiti, vt §. e. l. si peculiū, in prin. & l. deniq. in pri. hoc tñ nō detrahit modo sit Titio acceptum, cui peculiaris seruus est legatus habet ergo peculium in tar hereditatis: vt ei[us] creditores, & succedētes in vniuersum. nō in rē singulare conueniant: vt C. de hæ act. l. fi & fi cer. pet. l. j & facit §. de do. pl. l. si Seiæ.

Dominus. Titius hūs Stichum seruū, q̄ Stichus debebat eidē dño mille nūmos manumisit eū directo testō suo, & ei pecu iū legauit, & postea decessit idē Titius, & sic dī amodo Orcinus libert[us] dictus seruus, ipse aūt Orcinus soluit dictam pecuniam hæredi dñi: certē integras res peculiares potest petere ab eodem hærede. ¶ Dominus. Titius habebat Stichū seruū ordinariū. & Pamphilum vicariū, qui Pamphilus erat. o. s dicti Titij, & dicti ordinarij. vel quia cōtemetā, vel q̄a medietatē Pamphili dñs eidē ordinario tm dederat in peculio. sic ergo medietas Pāphili erit dñica. & alia medietas erit peculiaris. dict[us] Titi[us] fecit testū, & i eo manumisit dictū Stichū, & peculium

lium ei legauit. & postea dictum vicarium, qui cõmunis erat eidem dño, & Sticho, legauit nominatim ipsi Sticho, & Semproniæ libertæ suæ testatoris: & postea decessit idem testator: nunc quæritur quam partẽ debeat habere in dicto Pãphilo dictus Stichus, & quã dicta liberta? Et resp. quod liberta quartam partem in Pamphilo habebit: reliquas tres quartas Stichus sibi vendicabit. duas quidem ratione sui peculij sibi legati: tertiam aũt, & quartam ratione posteriorisꝫ legati, quo Pamphilus legatus est. erat enim dictus Pãphilus cõmunis pro dimidia dicti dñi, & dicti Stichi, vt dixi. nam cũ legauit dñs Sticho libertatẽ, & peculiũ, videtur ei legasse medietatem Pamphili, quæ medietas erat Stichi. i. in eius peculio, vt dixi. Item & cum postea legauit eundem Pamphilum ei dem Sticho, & libertæ, vt eis legasse aliã dimidiam Pamphili, quæ erat dominica: & ita ex hoc secundo legato Stichus habet quartam Pamphili, quę est medietas dimidiæ dominicæ: & liberta habet aliã quartam. vnde cum ex primo legato peculij Stichus habeat medietatem Pamphili peculiarem, inuenitur nunc habere in Pãphilo tres partes, & liberta quartã.

Omnes eas res. Id est integras, & non detractas prorata, quod fieret aliàs: vt ſ. co. l. ſi peculium. in prin. & l. denique. & dic orcinus, id est directo manumissus: vt Inſt. de ſing. re per fideic. re. § libertas.

Casũ ponit.

Dominus. Titius habebat Stichum ordinarium, & Pamphilum vicarium: qui Pamphilus erat communis Titij. & ordinarii, vel quia communiter emerant, vel quia medietatem Pamphili dominus ei tantum dederat in peculio. sic ergo medietas Pamphili erat dominica, & alia medietas peculiaris. cũ ergo Sticho libertatem, & peculium legat, medietatem peculiarem videtur ei legare, cum verò tantum eundem Pamphilũ legat eidem Sticho, & alij dominicam legat: & ita ex hoc secundo legato quilibet partem quartã habet Pãphili: verum ex primo legato peculij Stichus habet medietatem peculiarem, & sic habet tres partes. Sed contra C. de leg. l. cum quæstio. § ſi. vbi dicitur ꝙ nõ ideo maiorem partem habet legatarius in re, quod plures fuerit nominatus. ℟ Sol. hic non fuit pluries nominatus circa idem, ſed circa diuersa. nam primo ſuper peculiari parte. ſecũdo ſuę dominica: at ibi ſuper eodẽ. ſed nonne & hic ſecundo dixit vicariũ, & ſic totũ: & ſic videtur repetere circa idem? ſed certè licet dicat vicariũ: & ſic totũ, tamẽ ꝓ parte accipiuntur totũ, & tota q̃ fuit teſtatoris. i. dñica: vt §. de leg. 1. l. 5. §. 1. & §. 2. & l. 6 & de leg. 3. l. qui cõcubinam. §. ſi Stichus. Alij dicũt, quod illa hanc corrigit. Tertij diſtinguunt, an ſecũdo leget appellatiuo nomine expreſſo an proprio: vt ſi appellatiuo, tũc cõis, & æqualiter: ſecus ſi proprio: arg. ĵ. de ſlip. ſer. l. ſi cõis. Quarti dicunt, qđ hic vicarius erat cõis cũ extraneo: & ꝑm hoc dicunt quod eſt legata tã tum pars peculiaris tàm primo, quàm ſecundo legato, & non extranei pars: & cõiter eam habeãt, & ſic mutat caſum, & cõcor. d. l. cũ quæſtio. quod non placet: quia hic dicit. cum eo. ſ. ordinario: non dicit cũ extraneo, prima ergo verior. Item facit ĵ. de ſlip ſer. l. 4.

Adde etiã quòd notatio tituli nõ tribuit iº nominato, niſi aliud interueniret vide ī C. ſi. c. 1. đ ſen. excõ. & ibi Card. poſt gl.

Legauerat. Et ſic dimidiam peculiarem.

Ipſum vicarium. Qui cum non eſſet pro dimidia ſuus, l. dominicus: eam tantũ partem videtur legare. Reliquam partẽ. ſi habes reliquam quartam. plana e t. ſi verò reliquã partem ſimpliciter, & non quartam. tunc id eſt tres partes: vt tũ duæ ex primo legato, tertia ex ſecundo debeantur.

Ominus.

XXIII.

Ominus Sticho ſeruo ſuo, qui bona

pro dimidia. Tertiò deceſſit patronus, & dedit libertatem ſeruo ſub conditione, ſi rationem reddiderit de ijs, quæ geſſit in bonis liberti. Quartò deceſſit Stichus reddittis rationibus, & reliquis ſolutis, & ad libertatem perductus. Quæſtio eſt an patroni teneantur cedere actiones hæredibus agentibus contra debitores, pro quibus ſolnit: & dicit quod tenetur, & ita ponit caſum Dynus, & bene. B.

Titius habebat Stichũ ſeruum, & habebat vnum libertũ qui vocabatur Pamphilus: qui Stichus geſſit bona liberti eiuſdẽ domini ſui. i. bona dicti Pamphili. poſt ea deceſſit dictus Pamphilus libertus, & pro dimidia extitit ei hæres dictus Titius eius patronus. & pro alia dimidia Caius pone: in dictis autem bonis Pamphili liberti, quæ adminiſtrauerat Stichus, erant calẽdaria, id eſt fœneratitiæ cautiones dictus autem Titius dominus fecit teſtamentũ, & in eo dedit libertatẽ prædicto Sticho ſub conditione, ſi redderet rationẽ de dicta adminiſtratione bonorũ liberti hæredib. eiuſdẽ Titij domini. Itẽ ꝑ fideic. dedit eidẽ Sticho peculiũ dicti Stichi, & poſtea deceſſit idẽ Titius dominus. poſtea dictus Stichus, volens adimplere dictã cõditionẽ libertatis ſuę, fuit ſimul cũ hæredibus domini & reddidit eis rationẽ dictæ adminiſtrationis pro ea parte. ſ. dimidia quæ contingebat dictũ dominũ ex hæreditate dicti liberti & reddidit eiſdẽ hæredib. domini ſummas, quę remanſerũt apud eũ ex dicto calendario. & ex alijs ſimilibus cauſis. i. quę remanere debuerant ſi exegiſſet à debitoribus calendarij. Sed ipſe Stichus non exegit ab eis, quia nõ erãt ſolucẽdi, ſed de ſuo proprio ſoluit ꝓ dictos debitores. vnde dicti debitores remanſerunt adhuc dẽbitores: & ſic dictus Stichus adeptus eſt libertatẽ cum conditione impleta. & poſtea deceſſit idem Stichus, & habuit duos hæredes: puta primũ, & ſecundũ. nũc veniũt dicti hæredes dicti Stichi, & petunt ab hæredibus dicti domini, eiuſdemq; patroni, vt ipſi hæredes dñi ꝑſtent eiſdẽ hæredibus Stichi actiones aduerſus omnes debitores, ꝓ quos dictus Stichus intulit pecuniã hæredibus domini, nunquid debent ei cedi? Et dr quod ſic. ¶ Teſtamento. Titius habens tres ſeruos. l. Pãphilum, & Damã, & Stichũm teſtõ, vel ī codicillis ſuis manumiſit dictũ Pampilũ, & Damã, & legauit eis peculia eorũ: & de prædicto Sticho ita cauit in dicto teſtõ, vel codicillis, Stichũ ſeruũ meũ volo eſſe liberum: & volo ei dari x. aureos, & etiã quicquid habeat ex ratione loculorũ meo: um: aliis aũt meas rationes volo reddi hæredibus meis per eundem Stichum. Itẽ volo concedi peculia ſua omnibus ijs, quos hoc teſtamẽto manumiſi, & poſtea deceſſit dictus Titius, nunc quæritur, illud quod amplius in rõnes dictorũ loculorũ in diem mortis teſtatoris erogauit Stichus ex peculio ſuo, ab hæredibus domini recipere debeat, eum ex conſuetudine domus domini eſſet, vt quicqd amplius de ſuo erogaſſet Stichus in rationem loculorum, ratio dominica,

nica, ſiue dominus eidẽ Sticho deberet atque exolueret? Et reſpon ꝙ ſic. ¶ Seruis libertates. Titius in teſtamento ſuo libertatem Sticho & Pamphilo ſeruis ſuis dedit, & poſtea cuilibet eorum legatũ reliquit. & poſtea ſcripſit in dicto teſtamento talem conditionem. Quotquot ſeruos reliqui libertos, quibus etiam legata reliqui: hos volo non eſſe ſeruitutos, & uolo eos eſſe ſine inquiſitione, nunquid propter hoc uidentur eis legata peculia eorum? Et dicitur ꝙ non. Item non videntur eis legata reliqua rationũ dominicarum, quas ipſi ſerui adminiſtrauerant, nec res dominicæ, quas apud ſe habuerunt, nec penſiones prædiorum, quorum prędiorum fuerunt coloni dicti ſerui, vel aliqui eorum. Vi.

In P. Fl. ex uariis cauſis.

ɔ Eius. Scilicet domini. Acc.

ɔ Cui. Liberto.

ɔ Extiterat. Dominus.

ɔ Reliquatus erat. Id eſt, in quibus debitor erat. Acc.

ɔ Ex vicariis cauſis. Aliàs ex vicariis cau ſis. aliàs ex vicarijs, id eſt, ex alijs negotiis viciſſim ab eo geſtis.

ɔ Pro quibus. Melius dixiſſet, ꝓpter quos. non enim illorum gratia ſoluit, nec eorũ nomine, vt vos liberaret: ſed ideo, vt libertatis, ſibi relictæ impleret conditionem. R. alioqui cedi nõ poſſent ei actiones, cũ ſublatæ, & extinctæ eſſent per ſolutionem, vt ĵ. de ſolu. l. Modeſtinus. & l. Stichum. §. ſi mandato. & ĵ. de fideiuſ. l. cum his. & §. de leg. 1. l. ſi res. in fin. l. & §. mãd. l. Papinianus. & C. de contra. iu. tut. leg. 2.

ɔ Pro quibus Stichus. Id eſt, propter quos: vt modo nota ui.

ɔ Loculorum. Id eſt, burſarum domini. nam fortè tenebat burſam domini: vnde dicit loculos, id eſt, loculos liberti eius geſsit, cui pro parte dimidia teſtamento hæres extiterat: (in quibus negotiis geſtis, & calendaria fuerunt) teſtamento ſuo libertatem dederat, ſi rationem reddidiſſet: eiq̃ue peculium ſuum per fideicommiſſum dedit. Stichus ſummas, quibus reliquatus erat tàm ex calendario, quàm ex vicariis cauſis reddidit, manentibus debitoribus, pro quibus ipſe peculiam hæredibus patroni refuderat: libertatem que adeptus deceſsit, quę ſitum eſt, an hæredibus Stichi aduerſus nomina debitorum, pro quibus Stichus pecuniam hæredibus patroni intulit, hæredes patroni ex cauſa fideicommiſsi compellendi ſint actiones prę ſtare, cùm aliud nihil à Sticho patrono debitum fuit? Reſpondit, præſtandum.

Quod dominus debet ſeruo, computatur in peculio: ſi talis erat domini conſuetudo. Bartolus.

Teſtamento, codicillisve ſeruos manumiſit, & peculia legauit: & de Sticho ita cauit: Stichum ſeruum meum liberum eſſe volo, eique volo dari decem aureos, & quicquid ex ratione loculorum meorum habet. Rationes autem hæredibus meis dari volo. ijs omnibus, quos hoc teſtamento manumiſi, peculium ſuum concedi volo. Quæſitum eſt, an quod amplius rationi loculorum in diem mortis erogauit Stichus ex peculio ſuo, ab hæredibus recipere debeat, cùm ex conſuetudine domus eſſet, vt quicquid amplius de ſuo in rationem loculorum erogaſſet, dominica ratio ei debere, atque exolueret? Reſpondit ſecundum ea, quæ proponerentur: propter conſuetudinem id quoque peculio legato contineri, quod & dominica ratio deberet, & ſolita erat reddere.

Seruis, quos teſtator iubet non debere ſcrutari: & ſine inquiſitione eſſe, eis non videtur legare peculium, nec reliqua. Bar.

Seruis libertates legatas; dederat: & conditionem ita ſcripſerat, ὅσους ματέλιπον ἐλευθέρους, καὶ τὰ λήγατα αὐτοῖς, τούτους βουλωμαι εἶναι ἀνεζέτασους (id eſt, Quotquot reliqui libertos, atque eis legata, eos ipſos inexcuſſos eſſe volo.) Quæſitum eſt, an peculia quoque legata eis viderentur? Reſpondit ſecũdum ea, quæ proponerentur, non videri legata. Itẽ quæſitum eſt, an ex ijſdem verbis reliqua ratio num quaſi legata retinere poſsint, aut ſi res dominicas apud ſe habuerunt, aut ſi qui eorum coloni prædiorum fuerunt, penſiones. Reſpondit, ſupra reſponſum eſſe.

XXIIII.

I legatus fuerit ſeruus, peculium excipe-

Conſuetudine. Teſtatoris viuentis, ex qua ſępiſſime voluntas etiã vltima exprimitur: vt §. de fund. inſtruc. & inſtru. lega. l. cum de lanionis. § 2. & §. de triti. vi. & oleo leg. l. 1. & l. ſi quis vinũ & l. ex vſu. & §. de leg. 3. l. nummis. & l. cum quæreretur. §. 1. & de leg. 1. l. ſi ſeruus pluriũ. §. fin. & §. de ann. lega. l. ſi cui. & ĵ. de ſupe. l. Labeo. & ĵ. de alim. le. l. cũ alimenta. in princ. Sed arg. contra, §. de triti. vin. & oleo lega. l. cum certum. Item no. quod ſecus eſſet, ſi hæc cõſuetudo eſſet: ut §. eod. l. ſi peculium. §. ſicut, & Inſtit. de lega. §. peculium. & §. de lega. 3. l. qui concubinam. §. qui fundum.

Ita ſcripſerat. Græcum quod Py. exponit, quotquot reliqui libertos &c. aliàs hic nõ eſt, ſed exponitur, vt rationes non reddant.

Vide Alc. lib. Diſp. 4. c. 13.

ɔ Rationum. Dominicarum.

ɔ Pẽſiones. Scilicet apud ſe habeat. Ac.

ɔ Supra relpõſum eſſe. Id eſt, neq; reliqua, neque dñicas res, neq; penſiones videri legatas: ut ĵ. de lib. leg. l. non ſolũ. §. pe. & l. ſi qs rationes. & l. Aurelio. §. 1. & l. procurator. & l. Aurelius. & l. creditor. R. & §. de leg. 1. l. ſi ſeruus vetitus. Itẽ ad hoc §. de admi. tut. l quidam decedens. & §. eo. l. denique. §. interdum.

ɔ I legatus.

Id est, quibuſcũque libertatem reliqui, & legata, hoc ſcilicet volo excutiendis rõnib. ſolutos eſſe.

ɔ Legaui Titio Stichum ſeruum meum nunquid uideor ei legare peculium dicti ſeruꝰ? Et dr qđ non, niſi legẽ expreſsè. & ideo nõ eſt neceſſe, quod excipiã peculium, cũ lego ſeruum. Viu.

Eſſe, nõ eſt in P. F.

Non

a Non sequitur. Sicut nec domum nec fundū, supellex, instrumentumve sequitur: vt ff. de fun. instr. l. 2. §. 1. & j. de supell. leg. l. fi. R. & ff. tit. fi. l. quæsitum §. supellex. hoc tū fallit ff. eod. l. denique. §. interdū. Sed certè ibi videtur legatum. & facit de contrah. empt. l. quoties. & C. de pe. eius qui liber. me. l. 1. Item cōtra, ff. eod. l. fi peculium. §. vicario. Sol. vt ibi.

b I seruus.

In testamento meo dedi libertatē seruo meo, & legaui ei peculiū suum. nūquid vicarii vicariorum dicti serui mei cōtinebūtur in dicto legato peculij? Et ar quod non, si ego testator nolui contineri: sed quidam non habēt in fi. huius legis nō, & tunc est plana: vt & ff. eo. l. fi peculium. §. vicario. Accursius.

c Vicarij. Hi. n. vicarij legato peculio cōtinentur, vt ff. de pecu. l. fi seruus meus. §. 1. R. & ff. eo. l. fi peculium. §. vicario.

Iti fili.

Pā. F. an peculio p̄legato.

Seius instituit sibi hēredes tres suos filios, puta Titiū, & Sempronium, & Caium, & postea ita locutus est dicto filio Titio, Titi fili è medio præcipito, sumito, tibiq; habeto domum illam puta Seianā. item aureos 100 postea in alio capite testamenti prælegauit suum peculium cuilibet dictorum vlriorū. postea dictos 100. aureos, quos p̄legauerat dicto filio suo Titio, dedit fenori: & sicut faciunt alij creditores, cōplexus fuit idē testator sortem, & vsuras dictorū c. aureorū in ære alieno in quaternello suo breuiū rationū. habebat idē testator instrumenta sua in scrinio, & extra scrinū habebat vnum quaternellū, in quo breuiter scribebat talis debet mihi tm̄ noīe sortis, & tantū noīe vsurarū, & talis debet tm̄, & talis tm̄. nunc quæritur, an peculiū filio Titio prælegatū, & 100. aurei eidē p̄legati, & vsuræ eorundem c. aureorū debeantur eidē Titio? & respondet Scęuola caute, dicens quod si dictū fœnus dictorū c. aureorum exercuit pater nomine dicti filij Titii, & vsuras eorundem centum aureorū eidem filio adscripsit in eodem quaternello, id quoque fœnus, nedum sortem deberi eidem filio sub legato peculij. Viu.

Rōnes breuiarias hic putem dici, quas qs in breuiariis p̄scripserit. dr̄ aūt breuiariū, cōpendium, hoc est liberī quo vel res gestæ, uel aliud quippiam puta rationes, accepta, impēsaq; comprehēdūtur: unde si libet Bud. de officio q̄sto.

d Peculia. Ita quòd cuilibet suum. Acc.

e Centum aurei. Dati postea fœneri à testatore. R.

f Debeantur. Titio filio. Acc.

g Inter cæteros. Melius diceret debitores. sed dic, id est, sicut creditores cæteri facere videntur.

h Complexus. Scilicet pater. & non aperit nomine filij, vel suo, sed Scæuola caute resp. Acc.

i Nomine filij. Scilicet Titii.

k Exercuisset. Volens ēt & legatū augere peculium.

l Adscripsisset. Vnde destinatione fœnus hoc iam factum peculium, peculiarium foret: vt ff. de leg. 3. l. item

re non est necesse: quia non sequitur, nisi legetur.

XXV.

I seruus liber esse iussus sit: eiq; peculium legatum sit, vicariorum eius vicarij legato continentur.

Quod pater pro filio stipulatur in profectitio peculio, in dubio ei concedere videtur. Bartolus.

XXVI.

Iti fili è medio præcipito, sumito, tibiq; habeto domum illam, item aureos centum, alio deinde capite peculia filiis prælegauit. Quęsitū est, an peculium prælegatum. & centum aurei, & vsuræ eorum debeantur, cum ratio nibus breuiarijs in ære alieno, & sortem & vsuras inter cęteros credi-

legato. §. 1. & l. qui filium. in fi. R.

Deberi. Contra ff. de leg. 2. l. cum pater §. filia, & l. Licinus. 1. resp. Sol. ibi voluntas sola, & nuda, ideoq; minus valida. hic autem ad factum processit, & si efficacior erat. R. magis enim ex fecūdo facto, quam ex primo legato centum aurei debentur. & facit ad leg. ff. de lega. 2. l. Lucius. in prin. & ff. de legat. 3. l. fideicommissa. §. si rem.

Si legatum pœnale incipit à præcedenti dispositione, ipsum legatum est in præstatione, non in petitione quo ad executionis effectum, & mora potest purgari vsque ad litis contestationem, vel diem à testatore statutum, sine legatum sit vnum, sive in annos singulos. Bar.

I. XO-

tores complexus sit? Respondit: si id fœnus nomine filij exercuisset: & vsuras, ita vt proponitur, filio adscripsisset id quoque peculio legato deberi.

¶ Quid sit penus. dic, vt inf. l. 3. in princi. Acc.

Xori suæ. AN. S. Titius faciens testamentum iussit hęredi suo, vt vxori suæ testatoris daret in annos singulos aliquid penoris. puta decem corbes vini, vel frumenti: & si non daret, damnauit eundem hęredē, vt daret eidem vxori nummos: puta x. & postea decessit idem Titius testator. nunc quæritur an vxor testatoris possit petere dictum vinum, vel frumentū, an vero solummodo sit in præstatione. & non præstaretur ei per hæredē, tunc possit vxor petere ab hęrede: dicta x. quolibet anno. Et resp. Iuriscō. altius exordiendo, & inquirendo ab alio capitulo, quam sit quæritum, & dicendo q̄ si lemel penus sit legata vxori, vel alij, & non per singulos annos, erit penus in præstatione. i. q̄ hęres poterit præstare eam legatario. si voluerit, & aliàs nō cōtringetur: quantitas aūt p̄d. cti, i. dicti x. nummi, erit in petitione, vt scilicet legatarius possit eam petere tantum in hoc casu habet hæres obligationem penoris tam diu, quam diu contestetur cum eo lis de facta pecuniamiū forte testator præfiuerit aliud tēpus in p̄stationē penus, quam tempus litis cōtestatæ sit: p̄fecturt dico, vel in mente sua, vel in verbis: quia tunc haberet obligationem penoris tam diu, quā diu veniret dictum tempus præfixtutum à testatore: & post illud tempus non haberet oblationem penoris imo posset ab eo peti pecunia. i. dicti x. nummi. & idem est in nostro casu. vbi in singulos annos penus legata fuit vxori, vel etiam alii: & si hæres non præstaret, damnatus fuit, vt daret legatario x. nūmos. nam per singulos annos erit penus in p̄stationē. & si his nō præstet, poterit legatari a ab eo petere p̄ singulus annos x. nūmos. Sed quid si pen' fit legata in singulos annos, vt dictū est: & si penus nō p̄staretur per hęredem singulis annis, dānatus sit hæres dare legatario vnā summā nūmorū. puta 100. nō singulis annis, sed semel tm̄, & p̄mo anno penus nō fit præfixta legatario: num q̄d legatarius poterit petere totā summam centū numorū, quasi

quasi totum penoris legatum sit trāsfusum in petitione dictæ summę? an vero poterit petere tātum solum modo de dicta summa centum nummorum quantum capit æstimatio penoris debiti pro primo anno per hęredem legatario, quasi penoris legato transfuso in dictam summam? Et respon. q̄ legatarius penoris, siue sit vxor testatoris, siue alius, potest petere totam summam c. nummorum. nam in hoc est coercenda hæredis indeuotio. Viu.

a Vxori. Cui talia frequenter legantur. Acc.

b Aliquid. Puta x. corbes vini.

c Nummos. Puta x. aureos. sunt ergo duo legata. primū penoris, & purum: sequens conditionale, & forsan pœnale. j. qū di. leg. ced. l. si penum. in prin. nec obst. in eod. tit. l. cū sine præs. in princ. quia vnum est quo ad vnā exactionem. si aūt dicam, si penum nō dederis, x. dato: tunc vnū est legatū: vt d. l. si penum. in fin. & j. de verb. oblig. l. ita stipulatus. & j. de act. & oblig. l. obligatio nū. fere. in fi. Sed ar. cōtra j. ad l. Fal. l. 1. §. ītē. in fi. §. vbi dicit idē videtur vtrobiq; sed dicad hoc vt vna fiat exactio.

d Petatur. Ex sequenti legato. r. ā in prin. o sola penus erat legata.

e Non p singulos. Sed certè & tunc idem: vt j. dicit. & sic facti est varietas non iuris diuersitas. Acc.

f Duntaxat. id est, non in petitione est tamē in naturali, & ciuili obligatione, donec in mora s.ō est hęres vt j. quando di. leg. ced. l. si penum. sed ideo non petitur quia testator, qui pœnam apposuit, penū peti noluit. Item ei quod nic dicitur non ob. j. ad le. Fal. l. 1. §. item. vt ibi plene no.

g Contestetur. Sic j. de verb. oblig. l. ita stipulatus. & l. fi in insulam.

h Mēte. Vt quia voluit dari de fructibus futuri anni vnde tantum voluit differiri vt j. de verb. oblig. l. inter dum. vel expressè dixit in calendis Ianuarij volo penum dari.

i Quod si in annos. Factum diuersum. sed ius idem.

k Legata sit. Et si nō p̄stetur penus, p̄ singulos ann. x.

l Si minus. Id est, si non præstetur penus.

m Quid ergo si vna. Id est vnica tm̄ ma: puta centū aurei. si in singulis annis non p̄stetur penus per singulos annos relicta, & ita c. non per singulos annos, sed semel tantum sunt legata.

n Coercenda. Ablatiui absoluti.

o Enu certa. Legaui Titio certam penum, puta c. corbes vini cum vasis, in quibus erat dictū vinum: & postea dictum vinum consumpsi, nunquid hæres meus dēt legatario dicta vasa? Et ar quod non, sicut non debeat peculium legatario cui legaui seruū cū peculio, cū postea alienaui, vel manumisi dictum seruum, vel moriuus fuit dictus seruus, vt ff. ti. l. l. 1. 2. 3. & 4. Viu.

Et consumpta. Viuo testatore. l. vt ff. tit. 1. & 2. & l. tunc inutile. itē facit j. e. l. naim quod. in prin. & Institu. de leg §. fi quis ancillas. & ff. fam. ercis. l. ex parte. §. duos. & ff. titu. 2. l. 1. in fin. & l. fi cui.

p Vi penum. Cajus. Titius legauit Seio penum. quæritur quid contineatur in legato? Et resp. quod ea cōtinentur, quæ sunt parata ad esum, & potum & h. d. Quintus Mutius. & idē scripsit Sabinus in libris ad Vitellium, determinās & exponens dictum Quinti Mutij, & dicens in penu legata contineri omnia, q̄ parata sunt causa harū rerū. i. ad esū, potumq; dicti Titij patrisfamili. & vxoris suæ, & liberorum eius, vel quæ parata sūt ad esum potumq; familiæ, quæ solet esse circa eos, id est, circa dictū patrēfa. & vxorem suam, & liberos. Item ea quæ parata sunt ad esū, potumq; iumentorum, quæ iumenta parata sunt causa vīus dominici. i. dicti patrisfa. Aristo etiā notando dicit q̄ in præsato legato continenē quæsā, quæ nō sunt para a esui, potuiq; vt puta ea in quibus. i. cū aliquib' esse. i. comedere solemus, vt puta oleū, & garū. i. liquamen piscū minutulorū, & saxatilū, salamuriam vulgus vocat. Itē muria. i. aqua salsa, siue salsugo: quā & ipsam vulgus salamuriā vocat & mel, & cętera his similia plane inquit dictus Aristo Labeonē scripsisse, nihil prędictorū cedere legato, si penus esculenta legetur: quia prædicta i. on solemus per se esse. i. comedere, sed per ea solemus esse. i. comedere dicit tamē Aristo, & Labeo iuste reprehenduntur per Trebatium & Proculum. dicit enim Trebati' q̄ mel ad minus bene continetur in legato penus esculentæ: quia mel etiā per se solemus esse. i. comedere. Proculus aūt generaliter loquitur dicēs, q̄ ora p̄dicta continentur in legato penus

Tex. hūc dicit sing. & peregrinum Roma. sing. 299.

P. Flor. xxij.

Vide ad legis hu ius intelligentiam Gell. lib. 4. c. 1.

penu eſculentæ, niſi appareat mens teſtatoris contraria. & hoc idem dicit Vlpianus conditor huius l adijciens quod etiam lacertæ, brifcæ mellis continentur in dicto legato. ¶ Potulẽta penu. Titius legauit Scio penum potulentam. certè cõtinentur in legato ea, quę vini loco pater fa. dictus Titius habuit. nõ aũt continebuntur ſupraſcripta, id eſt, ea quæ ſolemus eſſe per ſe, vel per q̃ ſolemus eſſe. ideo medere, quæ ſunt numerata ſ ead. l. §. ſed Ariſto. Item & Acetũ continet in dicto legato: niſi erat paratũ cũ ignis extinguendi: quia tunc non pertinet dictum accetum ad eſum & ad potum. ¶ Sed q̃ diximus. Dictum eſt ſ. ead l. 2. reſp. qd in legato penus continetur il ſud, quod paratum eſt cauſa ſui legantis penũ. certe illud ita accipiẽdum erit vt cedat dicto legato illud, quod paratum eſt cauſa amicorum ciuitatem legantis, & clientum quos circa ſe habet legans, & vniuerſorum aliorum, quos circa ſe habeat non aũt ſic accipiendum erit, vt legato penoris contineant ciba ria ei⁹ familiæ, quã neq; circa ſe habebat legans, nec circa ſuos. puta ſi q̃ de familia ſunt in villis deputati, vt ibi faciant aliquod opus. ſi aũt nõ faciant ibi opus, ſed ſtabãt circa patrem fa. qui multoties ad villas ibat. bene continentur cibaria eorũ, vt dixit Mutius. ſted & textorum, & textricum cibaria continentur, & iumentorũ, quæ vſibus legantis, & amicorũ ſuorum ſeruiebant, nõ aũt continent cibaria eorũ iumentorũ quæ in agris deſeruiebant, vel locabantur. ¶ Siue aũt Quæriẽ nunq̃ penore legato cõtineatur frumentũ, ſiue legumẽ, & hordeum? Et dr̃ q̃ ſic. Sed nunquid cõtinent ligna, & carbones p̃ quæ penus conficitur, & thus, & cera parata ad domeſticum vſum patriſſa. Et dr̃ q̃ ſic, reprobata ſententia Quinti Mutij, & Offilij. Item cõtinentur in dicto legato vnguentum, & chartæ epiſtolares, & odores, & chartæ paratæ ad ratiunculas, & legarium. i. ratiocinatiũ: & vaſa penuaria, ſine quibus penus non rectè põt ſtare. Illa aũt ſine quibus poteſt ſtare, nõ cõtinentur: ſic arcunt dolia, & arcæ, vel arculæ frumenti, vel leguminum: nec alia vaſa quæ in litera continẽtur, ſine quibus bene põt eſſe pen⁹: ſed vt dixi ea ſola vaſa cõtinentur ſine quibus haberi penus nõ rectè poteſt: & eſt ratio quãtum ad hoc: quia illud quod eſt liquidæ materiæ, capit ſecum in acceſſionis locum id, ſine quo eſſe non poteſt: & hoc ideo, quia per ſe non poteſt eſſe, dicta autem vaſa ſine quibus eſſe non poteſt, ſiunt acceſſio penus legatę, & non ſunt legata. vñ de penu poſt legatum à teſtatore conſumpta, dicta vaſa legatario non debentur. & idem eſt, etiam ſi penus cum vaſis ſpecialiter ſit legata, & ſic d. cum l. ſeq. vſque ad §. ſi cui. Viu.

Aliàs horum.

P. Fl. muria.

Vide q̃ no. pro iudicib⁹, q̃ indifferẽter ea à pribus accipiunt. ſ. l. picbiſci-- to ſ. d of. præ. & in ant. iuſtu. quod præſta. col. 2. & de mã. princ col. 3. §. hæc igitur. q̃uis in Regno Franciæ ita obſeruetur.

Scribit. Scilicet Quint⁹ Mutius, de terminans, & exponens, cum dicit contineri omnem rem.

In P.F. poculẽta penu.

Harum. Scilicet rerum, quæ ſunt paratæ eſui, vel potui ipſi⁹ patrisfamiliàs, & eſui, & potui vxoris, & ſic ſequentia. & pro hoc Inſtitu. de vſu & habit. §. ſi cui. & infra eodem lege. §. ſed quod diximus.

Sed Ariſto. notat Non tamen per omnia bene.

In quibus. Id eſt, cum quibus.

Eſſe. Id eſt, comedere. Accurſius.

Garum. Genera ſalſamenti facit ergo differentiam Ariſto inter quod, & cum quo: in quo in fra eu am reprehenditur. Acc.

P. Fl. vſ lis.

Non hæc eſſe. Id eſt comedere, ſed per ea &c. quia cum eis melius apparimus.

Contra ſcribit. Et bene.

Sed Proculus. Reprobata ſententia Ariſtonis, & Labeonis.

Contineri. In penu legata.

Eſculenta. Briſca mellis &c.

Eſſe. Id eſt comedere. Acc.

Legauerit. Sub. quæritur, & reſp & ea. &c. ſ per quæ eſſe ſolemus. Accur.

Et ea Mutius reſpondet.

Penaui. Vt dixit Trebatius.

Lacertas. Briſcas mellis. Acc.

Imò plſces quoſdã a ſalſamenta cõficiẽda idoneos hac dictione ſignificari, puto. de qui

Contineri. Scilicet eſculenta penu legata.

Supraſcripta verò. Scilicet quæ ſolemus eſſe, vel per quæ eſſe ſolemus, quæ connumerata ſunt ſuperiori. §. H.

Non fuit. Sed inſtrumentum domus eſt: vt ſupra de fundo inſtr. l. quæſitum. §. ſi domus.

Sed quod diximus. Supra eodem, circa principium.

Circa ſe habet. Vt Inſtitutio. de vſu & habit. §. ſi cui.

bus Marcial. Cum Saxetani fertur tibi cauda laçerti.

Vt eorum. Id eſt etiam in villis poſitorum.

Contineri. In penu legata.

Non facerent. In villis, vel agris.

Præbuit. Quintus Mutius.

Diceret. Seruius.

Contineri. Scilicet penu legata.

Significare. Cum dixit, qui opus in villis non facerent.

Sunt. Quo numero continentur, & qui in villis, non tamen operis cauſa ſunt: vt ſ de leg. 3. l. ſeruis vrbanis. Ro.

Cõtinebitur. Nã, & hoc per medium eſui, potuiq; comparatur.

Per quæ penus. Scilicet ſermõda, ſed melius dixiſſet pp quæ, aut pro quib⁹.

Vngentum. Vulgare eſt nomen medicinæ, nec cauſa vtendi parata: vt ĵ. l. proxi. §. ſi cui, & ĵ. l. non omne.

Ad logarium. Id eſt rationcinatiũ. a logos, quod eſt ſermo vel rõ: vt ſ. de admi. tut. l. quidam decedens. Acc.

De logario pulchrè Pius Ant. Bart. ĩ anno. ad leges c. 40. & Alc. l. 2. parerg. capit. 25.

Vaſa penuaria. Sine q̃bus penus non poteſt ſtare: vt in fi. huius l. & ſ. proxi.

In P. Fl. Sed & hordeũ ſiue familiæ, ſiue iumentorum gratia & Offilius ſcribit li. 16. actionum Ligna &c.

Supra fecimus in vino. Vbi parua, & vilia vaſa dicimus cõtineri vino legato, ſcilicet amphoræ, cadi: vt ſ. de vi. leg. l 3. §. 1. & l. vinũ. & l. vino. & idẽ hic in penu liquida. ſed in arida etiam vilia non debentur, vt ſubiicit.

Inſtruendæ. In his enim vaſis ſeruantur fructus, ad quod ſupra de fundo inſtructo, l. inſtrumenta.

Am quod Caſius in prin. continuatur caſui præce.

¶ Si cui. Titius legauit Scio ea, q̃ in promptuario ſunt, id eſt, in vſu quotidiano pro bibendo, & comedẽdo: certè nulla penus videtur legata niſi illa, ſed pone quod dictus Titius ſolitus fructus ſuos vendere, legauit dicto Scio penum. certe ea ſola videtur legaſſe, quæ ſeparabat ſibi pro penu. ſi aũt nõ ſeparabat, ſed promiſcuè vtebatur: tunc cedet dicto legato tantum, quantum ad annuum vſum eidem legãti ſufficeret, & familiæ eius, & cæterorum, qui circa eũ ſunt, quod quidem euenit in perſonis mercatorũ: qui cum eſt neceſſe, comedunt de rebus, quas habẽt venales, & etiam quoties cella, vini & olei, quæ vendi ſolebant, eſt relicta in hæreditate. nã hæres bene ſolet uti promiſcuè ijs, quæ in dicta cella ſunt. ſcias etiã quod in penu continentur res omnis generis: dum tamen pertineant ad eſum, vel potum. ¶ ſi ita legatur. Legani Titio penum meam, quæ eſt Romæ: quæritur, utrum ea penus legata videtur, quę eſt intra continentia ædificia urbis Romæ, an verò ea ſola quę eſt intra murũ Romæ: & dic q̃ etiam ea penus vr̃ legata, quæ eſt intra continentia ædificia nedum ea quæ eſt intra muros. Itẽ ſubaudi ſi eſt ſimul legata penus, quæ eſt in vrbe, ea ſola videtur legata, quæ eſt intra muros, & eſt ratio in vtroq; quia vrbem ferè omnes ſapientes dicunt finiri muro tenẽ⁹: Romam autem continentibus eodem modo ædificiis finiri dicunt omnes ferè ſapientes: & vltra prædicta dico tibi plus ſcilicet vrbem Romam continentibus eodem modo ædificiis finiri. ſi autem legauit eidẽ Titio penum vrbanam, tunc continetur plus in legato, quam ſi legaſſem penum, quæ eſt in vrbe. nam omne ſub penore contentum, quod vbiq; eſt videtur legatum, & ſi ſit in villa deſtinata vrbico vſui: ſicut vrbana miniſteria dicimus, quæ extra vrbem exiſtentia miniſtrare conſueuerunt in vrbe. Si autem extra urbẽ ſit penus, id eſt: extra muros urbis, ſi tamen Romæ eadem penus ſtiputa in continentibus ædificiis vrbis: idem erit dicẽdum quod eſt infra ſcilicet qã cõtineatur dicta penus in legato prædicto vrbanæ penus. Sed & ſi penus ſit in hortis iuxta urbi. qui quidem horti ſunt vltra dicta continentia ædificia: idem erit dicendum, ſcilicet vt dicta penus in hortis exiſtens contineatur in prædicto legato vrbanæ penus. & hoc vult dicere hic §.

P. F. Sextus autem Cæcilius.

P. Flor. non cõtinebũtur.

¶ Si cui penus. Legaui Titio penum meam præter vinum. certè excepto vino omnis penus legata videtur. Sed quid ſi ita legaui omnem penum meam lego. Titio præter vinum meum, quod eſt Romæ? certè ſola penus mea, quæ Romæ eſt videtur legata præter vinum, quod habebam Romæ: quia poſteriora verba reſtringunt priora. Viu.

a Rapit. Sic ff. de aqua plu arc. l. sed interdum.
b Non debentur. Vt ff. eo. l. cum concor.
c Vel ademptа. Sic vt ff. eo. d. l. & de fun. instru. l. si cul. & ff. tit. l. i. & 2.
d Quę in promptuario. Id est in promptu, vt quotidie vtantur. & sic alia non videntur legata. vel dicit in promptuario. cellario & sic dicta quę est extra cellarium non videtur legata. Vnde Pf. promptuaria eorū plent, erat tantia ex hoc in illud. Acc.

Pf. 143.

Án legato vino sint legata vasa sine quibus vinum esse non potest. Bart.

e Separabat. Facit de leg. 3. l. cum quæreretur. §. Iana. & de vsufru. leg. l. generaliter. §. vxori.

Omnibus generibus. Nā hic penus, & hæc penus, hoc penus, huius penoris, teste Prisc. vel dic omnis generis res continentur in penu, si modo aptæ sint esui, & potui.

Continentibus. Ad litteras: vt ff. de verbo. sign. l. 2. & facit ff. ti. 1. l. quemadmodum. & §. de lega. 1. huiusmodi, & §. de legat. 3. l. seruis vrbanis. & l. cui quę. & l. quæro. & supra, de fund. instr. l. cum quidam. & l. quæsitum. §. si quis. & l. cum de lanionis. §. Sabinus. & l. Seiæ. §. Pamphilæ. & l. prædia. in prin.

f Quæ ubique. Idem ergo dico, & si legaui eam, quæ Romæ sit, scilicet vt videatur legare omnem.

Ista gl. vt cōtra istū text. quia si lego ea, quæ sunt Romæ, significatur locus, ut ea tātum, quæ sunt Romæ veniant: sed si lego penum vrbanam, videor significare qualitatem, ut omnis, quę ubicunque est, veneat. si tamen sit urbico vsui destinata, ut hic, & ff. ti. 1. l. antep. Bart.

Sola penus. In ambiguis. n. quod minus est, videt legare vt ff. de regul. iur. l. semper in obscuris. ar. contra. in eo. tit. & in testamentis. nā relatiuum quod, potest referri ad vinum, & ad penum. cum sit neutri generis: vt ff. §. nomen. Item no. præcedētia restringi per sequentia. vt ff. de leg. 3. l. quæritur. §. 1. & 2. ibi ea est &c. & est sic contra, ff. de tritico & oleo lega. l. ii. §. fi. & de leg. 3. l. hæres §. 1. & facit ff. de aur. & arg. leg. l. Plautius.

pit secū in accessionis locum id, sine quo esse non potest.) Vasa aūt, accessio legatæ penus, non legata sunt. Deniq; penu consumpta, vasa non debentur. Sed & si penus cum vasis specialiter sit legata, vasa non debebantur, vel consumpta penu, vel adempta. Si cuiquæ in promptuario sunt legata fuerint: nō omnis penus legata est.

Penoris legatum venalia non comprehendit, & si promiscuè vtebatur, tunc ad vsum annuum venalia continet. Bartolus.

Item si quis solitus fructus suos vendere, penū legauerit: nō omnia, quæ & promercij causa habuit, legasse videtur, sed ea sola, quæ in penu sibi separabat. Quòd si promiscuè vti solebat, tunc quantum ad annuum vsum ei sufficeret, familiæq; eius, cæterorumq; qui circa eū sunt, legato cedet. quod ferè (inquit Sabinus) euenit in personis mercatorū: aut quoties cella est olei, & vini, quæ venire solebant in hæreditate relicta. Nomē autem penus, mihi traditum est omnibus generibus dictum.

Vrbis, seu ciuitatis appellatio muris finitur, Romæ, & Perusiæ, & similia continentibus ædificijs & hac adiectio vrbana, magis qualitatem, quàm locum significat. Bar.

Si ita legetur, Penus quæ Romæ sit: vtrū quæ est intra continentia, legata videtur: an verò ea sola quæ intra murum? Et quidē vrbes ferè omnes muro tenus finiri, Romā continentibus, & vrbem Romam æquè continentibus. Quod si vrbana penus sit legata: omnem quæ vbiq; est, legatam videri Labeo ait, etiā si in villa sit vrbico vsui destinata: sicuti vrbica ministeria dicimus, & quæ extra vrbem nobis ministrare consuuerunt. Si autem extra vrbem, Romæ tamen sit: sed & si in hortis sit vrbi iunctis idē erit dicendum.

Si cui penus legata sit præter vinum, omnis penus legata videtur excepto vino. Sed si ita scriptū sit, omnem penum præter vinum, quod Romæ erit: sola penus, quæ Romæ est, legata videtur. & ita Pomponius lib. vj. D. gest. ad Sabinum scribit.

V.

Omne, quod bibitur, in penu habetur. alioquin necesse erit vt & omnia medicamenta, quę biberentur, continerētur. Itaque ea demum penoris esse, quæ alendi causa biberentur. quo in numero antidotum non est. & sane verum Cassius sensit. Sed quod quidam negauerunt, piper, & ligusticum, & carreū, & laser, & cætera huiusmodi in penu non esse, improbatum est.

VI.

Instrumentum pistrini, item vniuersa vasa cocinatoria penu non continentur.

Vide in hūc locū Pet. Crin. li. de honestis. ca. 9. & ff. de verb. sign. l. 2.

P. F. verè.

De ligustic. apud Pli. lib. xx. cap. 15. & apud Dioscor. extra ductione Herm. ca. 443. De carreo apud Plin. lib. 19. c. 8. & apud Her. scor. ad Dioscor. ca. 491. de laser apud Pli. lib. 19. c. 3 & Her. scor. c. 510.

Cocinatoria. ut ff. de auro, & arg. leg. l. cum autem. §. si cui. q. d. conquinatoria, nā & cocus, & coquus, pro eodem scribitur, nisi malis coquinaria legere, qd Haloāndro placuit.

Id est, deputata ad coquendum: ut infra, de auro, & argento legato, lege & si non sint. §. cui. & de aliis vasis dic, ut supra eodem, l. tertia. §. vasa.

Penum. Ita dixit testator. Penum omnē meam ad matrem meā pertinere volo, & ad liberos meos, qui sunt cū dicta mea matre: & instituit sibi hæredem filium tuum impuberem, & dedit ei tutorē Seium, & decessit, & reperitur nunc, quod testator habebat penū in cœnaculo, & etiam in horreis. dicebat tutor, quod nolebat legatariis dari, nisi penum, qua erat in cœnaculo. respond. tamen quod quicquid penoris vsus causa habuisset testator in quocunq; loco, debetur legatariis Viu.

In P. F. liberosq; meos.

Pupilli. Filii testatoris.

Amphoræ. Id est vasa, de quibus dic vt ff. eod. l. 4. §. vasa. Acc.

Habuisset. Scilicet testator.

VII.

Penum meam omnem ad matrem, liberosq; meos, qui cum matre sunt, pertinere volo. Quæro, si tutores pupilli eā solūmodo penum deberi, quæ in cœnaculo sit, dicant, sint autem & in horreis amphoræ, an hæ quoq; debeantur? Respondi: quicquid penoris vsus causa vbicunque habuisset, deberi.

Vpellex. In hac l. df. qđ est supellex. & certè supellex est domestici instrumenta patrisfa. qđ ipse paterfamil nō adnumerat argēto, uel auro facto, vel vesti, id est, res mobiles paratæ ad quotidianum vsum patrisfamiliās sunt supellex: non autē sunt in supellectili animalia, supellectili ergo legata continentur mensæ, & trapezophora, id est, statuæ mensas pocalorum sustinentes, & omnia illa vasa, quæ continentur vsque ad versic. præterea, &c. capsæ autem, & armaria non continentur. & est plana rō in litera. Sed nunquid sunt in supellectili vasa vitrea, escaria, & potoria? Et dicitur quod sic: sicut continentur vasa fictilia. i. de terra. nec solum continentur in supellectili vasa vitrea. & fictilia, quæ sunt vulgaria. i. parui pretij, sed ēt illa, quę sunt in magno pretio & est rō quia pelues, & aquiminaria, & mensæ, & lecti argentei, vel argentati sunt in supellectili, si paterfa. habeat in supellectili. Sed an vasa murrhina, & cristallina continentur? Et videtur quod non: quia sunt maximi pretij, & pertinent ad vsum maximorum hominum? Respond. tñ, quòd continentur: nam rō interest cuius materiæ sunt res, quas paterf. habet in supellectili: quia omnes continētur. Antequam autem homines sęculi vterentur supellectili argentea, vel alterius magni pretij, sicut iā fit, non continebantur in supellectili vasa prædicta p̄tiosa, sed cum hodie homines quantū ad hoc imperiti vtantur supellectili argentea, & aliter pretiosa: si cāde labrum, vel aliud argenteum sit vas a patrefa. relatum in argento, quod erat in sua supellectili, videtur dictū vas esse argenti, scilicet quod erat in supellectili: & ita in supellectili. & sic tūc error, id est, stultitia prædicto-

hanc definitionem pulchrè Alex. ab Alex. gen. dier. lib. 1. c. 19.

I.

Vpellex est domesticū patrisfamiliās instrumentū, quod neque argento, aurove facto vel vesti adnumeratur.

rum hominem imperitorum facit ius quantū ad hoc. Item significatione instrumenti domestici patrisf. de quo dicitur in l. 1. & sic significatione supellectilis, solent adnumerari rhedæ i. currus leuiores, & etiā sedularia. Quæri autem solet de tapetis, quibus insterni solent subsellia, & cathedralia patrisfamiliarū sint in vestę, & sic non in supellectili, vt in l. 1. sicut est straguia. i. vestimentum quod asternitur, vt ibi superius quis iaceat: aut sint dicta tapeta in supellectili sicut thoralia. i. cortinæ quæ ponūtur supra thorum siue lectum patrisfamil. Et respond. quod dicta tapeta sunt in supellectili tapeta autem quibus patrefamili. imo sed in via, non sunt in supellectili, sed continentur appellatione instrumē ti viatorij: sicut nō sunt in supellectili pelles, quib. inuoluuntur vestimenta patrisfam. cùm equitat extra domum, & sicut non sunt in supellectili lora. i. funes quibus dicta pelles solent constringi. pater enim famil. equitare volens inuoluebat vestimenta sua in pellibus, & postea cum funibus ligabat & stringebat pelles. & vt generaliter tibi dicā, hæres sunt supellectilis, quæ

II.

Dest, res mobiles, non animales.

III.

Vpellectile legata hęc continentur, mensæ, trapezophora, Delphica, subsellia, scamna, lecti etiam inargentati, culcitræ, toralibus, mappæ villosæ, aquaria, pelues, aquiminaria, candelabra, lucernæ, trullę: item vasa ænea vulgaria, id est, quæ non proprio essent loco attributa, præterea capsæ, armaria. Sed sunt qui rectè putant, capsas, & armaria (si librorum, aut vestium, aut armorū gratia parata sint) non esse in supellectile, quia ne eæ qdē ipsæ res, quibus attributæ essent, supellectilis instrumento cederēt. Vitrea, escaria, & potoria in supellectile sunt, sicut fictilia nec

Ad intellectū subiecti sequentiū vide quæ scribit Aulex. ab Alexā. gen. dier. lib. 1. cap. xix.

De trapezophoro pulcrè Cæl. Rhodig. lib. le tio. antiq. iiij. cap. 12. de Delphica mensa (q̄ errīpos) nonniāl apud Val. Max. lib. 4. tit. 1. & apud Pli. li. 34. ca. 3. lectos vero hic tripedinarios, seu discubitorios intelligo. De mappa autē villosa vide Nebrissi. in lexi. suo iuciui. in dictiōe mappa: aut si malis, sub & vt generaliter tibi dicā, hæres sunt supellectilis, quæ ad vsum communem, siue quotidianum vsum patrisfam paratæ sunt, & quæ non habent separatim nomē sui generis. undelea, quæ pertinent ad aliquod genus artificij, & non sunt accommodata ad communem vsum quotidianum patrisfamiliās nō sunt supellectilis. sed & pugillares. & codices rationū testatoris non sunt in supellectili. & hoc dicit cum quatuor legib. sequen. Viu.

Patrisfamiliās. Non fundit vt ff. de fun. instr. l. quæsitum. §. supellex. & §. sed si fundus.

Aurove. Auri numero continetur, quod paterfamiliās habet, & reponit inter aurea, velut thesaurū & sic de aliis, non ergo quod in cincturis, vel zonis est, auri numero continetur: vt ff. de au. & arg. leg. l. & si non sint in prin. & §. 1. & l. scribit & ff. el. l. 3. §. vitrea.

Adnumeratur. a patrefamiliās. & tub. quod nec pecuniā, vel ornamentis, nec alii etiam vsui, vel speciei alteri: vt ff. eo. l. Labeo. sed tunc est contra huic l. C. de administratore tuto l. lex quæ. §. ante omnia. sed ibi impropriè dicit cætera supellectilia. vel ibi non erant in thesauro, vel viu: & continua legem sequentem.

Vpellectile.

Vitrea. vasa facit ff. de aur. & arg. leg. l. cum aurū. §. fin. & l. si non sint.

a Eximium. Quia magnates tantum vtuntur.
b Et pretium. Scilicet magnum.
Non esse in supellectili. Contra, ℨ ea. l. vitrea. Sol. distingue tempora, & concordabis scripturas: quia hic de tempore ante hanc l. ibi de futuro: vt ℨ. l. prox.

Seueritatem. i. vsum, q̃ est severus, & rigidus: & contra fauorem legatorũ: quia legata supellectili non cederent argentea. Acc.

Imperatorum vsum. Vtebantur Imperatores: vt si vas argẽteum relatum, id est, annumeratũ sit argẽto: tunc numero argenti, nõ supellectilis continetur, vt supra eodem l. j. & hic ergo si numero non est argẽti, continetur appellatiõe supellectilis: & sic error principis facit ius, vt supellectilis appellatione cõtineatur argentum. quod tamẽ est verum, ℨm quod dicitur infra eodẽ, l. Labeo. vt sic legata supellectili candelabrum argenteũ cedat. Sed quo solius principis error facit ius? Respondet quia & alij debent sequi, quod ipse facit, argumen. C. de epis. aud. l. 3. & sic communis error hic facit ius, sic & ℨ. de offi. præt. l. Barbarius. Itẽ quomodo princeps erat in iure, cum omnia sint in eius pectore: vt C. de testa. l. omnium. & ab eo nascuntur: vt C. vnde vi, l. meminerũt? Respon. non est veritimile eum errare, potest tamen, & facit ℨ. ad Trebel. l. seruo inuito §. cum prætor. Sed ar. contra supra de legi. & senatusconsul. l. qã nõ rõne. & infra de vsucap. l. vbi lex. & supra de iurisdict. omn. iud. l. si per errorem. & infra de auro, & ar. leg. lege, ornamentorum.

In P. F. Fluius. Haloand. scripsit ℨm Cascellise ueritatẽ: sed magis placet nostra hæc lectio.

In P. Fl. ppter vsũ imperitorũ. quod magis placet, quam quod hic legitur.

In P. F. hoc caput sic incipit Rhedæ, & sedularia. porro quæ præcedũt adiectasũt in textu ex ipsi' capitis scripsione.

Sedularia hic putem dicte dilia, quæ rhedis imponebant vt molli' gestarẽtur vectores, a sedendo, '. An. Au. li. 1. Emend. cap. 4. quẽ admodũ, & sedulus teste Seporino à sedeo deducit, & sella dicta est, quasi sedat.

Et, non est in P. Fl.

Nstrumẽti. Rhedæ, id est, rotæ plaustri fortè, ut Inst. de re. diui. §. fi.

E tapetis quæri potest. Hic accipe quibus sci'icet tapetis subsellia &c. Et sic not. tapeta esse in supellectili, quibus in domò vtimur, nõ in via, vt subiicit de tapetis &c.

Vehicula. Quibus vehitur paterfamiliàs.
Sicut pelles. Scilicet non sunt in supellectili. & facit ℨ de aur. & argen. leg. l. argento. in prin.
Vpellectilis. Hucusque, & inf. l prox. §. j. dicitur de quotidianis.

solum vulgaria, sed etiam quę pretio magno sunt. Nam & pelues argenteas, & aquiminaria argẽtea, & mensas, & lectos inargẽtatos, vel inauratos, at que gemmatos in supellectili esse non dubitatur, vsq; adeò, vt idẽ iuris sit, & si tota argentea, vel aurea sint. De murrhinis, & chrystallinis dubitari potest, an debeant adnumerari supellectili propter eximium vsum, & pretium, Sed & de his idem dicendum est. Nec interest, cuius materię sint res, quæ sunt in supellectili. Sed craterem argenteũ non esse in supellectili, nec vllum vas argenteũ, secundum ſęculi seueritatem nondum admittentis supellectilem argẽteam. Hodie propter Imperatorum vsum; si in argento relatum sit cãdelabrum argenteum, argenti esse videtur, & error ius facit.

IIII.

Nstrumenti significatione rhedæ & sedularia supellectili a numerari solent.

V.

Etapetis q̃ri potest, quibus subsellia, & cathedralia insterni solent, vtrum in veste sint, sicut stragula, an in supellectili; sicut toralia, quæ propriè stragulorum non sunt? Et hoc magis placuit, ea supelle ctile contineri. De tapetis autem, vel linteis, quibus insternuntur vehicula, dubitari potest, an sint in supellectile. Sed dicendum est potius instrumenti viatorij ea esse: sicut pelles, quib. inuoluuntur vestimenta: lora quoque, quibus hæ pelles constringi solent.

VI.

Vpellectilis eas esse res puto, quæ ad vsũ communem patrisfamilias paratæ essent, quę nomen sui generis separatim nõ haberent. quare quæ ad artificij genus aliquod pertinerent, neque ad cõmunem vsum patrisfamilias adcommodatæ essent, supellectilis non esse. Sed nec pugillares, & codices in supellectile sunt.

Instrumenta domestica ad vsum patrisfamilias deputata supellectilis legatum comprehendit ex propria significatione vocabuli: & ea quę post sunt ex diuersis generibus contineri, ex vsu testantis complectuntur legato, sed in ijs, quæ constat aliam speciem continere, testantis non inspicitur. Bartolus.

VII.

Abeo ait, originem fuisse supellectilis,

Ad vsum. Scilicet quotidianum. Accursius.

Sui generis. Hic dic: vt ℨ. l prox. §. j. Accur.

Pugillares. De cera, in quibus scribebantur nomina debitorum: vt supra cõmo. l. in cõmoda to. §. igitur. Acc.

Abeo ait.

In hac lege multi iurisconsulti loquuntur sup supellectili: & quidem Labeo primo loquitur super origine supellectilis dicens ideo fuisse originem supellectilis: quia olim ijs, qui in legationem ciuitatum suarum proficiscerentur, solebat alii locare ea, quæ forent vsui sub pellibus. Tubero autem dicit secundo quid est supellex, dicens quod supellex est quodlibet instrumẽtum patrisfamil. rerum ad quotidianum vsum paratarum, quod instrumentum non caderet in aliam speciẽ, id est, non computaretur ab ipso paterfamil. cadit autem in aliam speciẽ ea quæ sunt i penu, & in argento, & in veste, & in ornamẽto, & in instrumento agri, aut domus: & ideo prædicta non cõtinentur in supellectili. Diceret aliquis quomodo dicis tu, q̃d argentũ non est in supellectili: nonne contrarium dicitur sup eod. l. 3. in fi. scilicet quod cõtinetur? Certè sic. Dicit Tubero, illud non obstat: q̃a dicta lex 3. in fi. loquitur secundum iura, & cõsuetudinem nouã: hæc autem loquitur ℨm veterem: moribus enim ciuitatis, & vsu rerũ appellatio supellectilis est mutata. nã antiqui vtebãtur supellectili netili, & lignea, & vitrea & ærea: nunc autem, id est, secundũ nouam consuetudinem nominum vtimur supellectili ex ebore, atq; testudine, & ex argẽto, & auro, & gẽmis. quare secundum dictam nouam consuetudinẽ oportet intueri potius speciem rerum, quæ dicuntur esse in supellectili, quam materiam ex qua sunt ſpecificatę dictæ res. ex quacunque enim materia nãc sunt, continẽtur appellatione supellectilis, dum tamen paterfa. numeret eas in sua supellectili.

Hoc tamen vltimum dictum Tuberonis Seruius distinguit hoc modo, s. vt aspici debeat sententia patrisfa. qui legauerat supellectilem, in qua ratione ea solitus sit referre, de quibus põt dubitari, an sint potius supellectilis, an argenti, an vestis, scilicet vt si sit solitus referre in supellectili, sint supellectilis: si autem in aliam rationem sit solitus ea referre, non sint in supellectili. si autem paterfa. solitus fuit adscribere supellectili ea, de quib. nõ dubitaretur, quin essent in alio genere quam in supellectili, puta argentum escarium, aut penulas, id est, viles vestes: aut togas, i. longas, & pretiosas vestes, non idcirco oportere existimare ea etiam contineri in legato supellectilis: non enim fatetur dictus Seruius nomina rerum exaudiri debere ex opinionibus singulorum: sed ex cõmuni vsu. Tubero aũt ait sibi non liquere, nec placere id quod placuit dicto Seruio: imò dicit, & etiam ea cõtinentur in legato supellectilis de quib. non dubitaretur, quin essent in alio genere, quã supellectilis, si paterfa. erat solitus adscribere supellectili, & reddit Tubero talem rationem: quia nomina rerũ non sunt nisi vt moltrent voluntatem dicentis pater autem fam. dicebat esse in sua supellectili escarium argentũ, & penulas, & togas de quib. non dubitatur, quin sint in alio genere: ergo voluntas sua videtur esse vt in supellectili sint, si est sua voluntas, ergo cõtinentur in supellectili. & certè dicit idẽ Tubero, nõ arbitror quenquam patremfa. dicere quod non sentiat, cũ dicit aliquas suas res esse in supellectili, & specialiter, q̃n est vsus eo nole, quo solet appellari id, de quo quæritur, vtrum contineatur apellatione supellectilis. vtimur enim ministerio vocis, dicit dictus Tubero. nemo aũt existimandus est dixisse, quod non agitauerit mente, dicit idem Tubero. & subaudi ℨm eundem Tuberonẽ, ergo dicit' paterfa. qui nominauit in supellectili ẽt ea, de quibus nõ dubitabatur, quin essent in alio genere, quam supellectili, videtur in mente agitasse vt prædicta sint in supellectili. si videtur voluisse vt prædicta sint in supellectili: ergo ℨm eundem Tuberonem sunt in supellectili. Celsus autem conditor huius legis reprobata sententia Tuberonis reuertitur ad sententiam Seruij supradicti curialiter Tuberonẽ reprehendens, & dicens: quamuis multum me moueat ratio, & autoritas Tuberonis: non tamen dissentio à Seruio dicente non videri quenquã dixisse id, cuius nõ suo nomine vsus sit. quod quidẽ dixit Seruius quòd olim ij, qui in legationem proficerentur locari solerent, quæ sub pellibus vsui forent. Tubero hoc modo demõstrare supellectilem tẽtat, instrumentum quoddam patrisfamiliàs rerum ad quotidianum vsum paratum, quod in aliam speciem non caderet: vt (verbi gratia) penum, argentum, vestem, ornamenta, instrumenta agri, aut domus. Nec mirum est, moribus ciuitatis, & vsu rerum appellationem eius mutatam esse. nam fictili, aut lignea; aut vitrea, aut ærea denique supellectili vtebantur. nunc ex ebore atque testudine & argento, iam ex auro etiam atque gemmis supelle-

Vid hic Alc. lib. di spũc. j. c. v.

P. Fl. patatarum.

ctili vtuntur. Quare speciem potius rerum, quam materiam intueri oportet. (Sed de ijs quidem, de quibus dubitari potest, supellectilis potius, an argenti, an vestis sint. Seruij fatetur eius sententiam, qui legauit, aspici oportere, in quã rationem ea solitus sit referre. Verum si ea, de quibus non ambigeretur, quin in alieno genere essent, vt puta escarij argentũ, aut penulas & togas supelle ctilis quis adscribere solitus sit: non idcirco existimari oportere supellectili legata, ea quoque contineri. Non enim ex opinionibus singulorũ, sed ex cõmuni vsu nomina exaudi in verficulo, verũ si ea &c. nam quamuis prior, & potior sit mẽs, patrisfa. id est qui legauit supellectilem, quam vox ipsius patrisfamiliæ centis, ficut & Tubero dicebat: tamen nemo existimatur dixisse sine voce. ergo non solum in mente dicentis est vis, sed etiã in voce eiusdem. ergo si in voce sua annumeret in supellectili ea de quib' nõ dubitatur, quin sint in alio genere quã supellectilis, nõ continentur in supellectili: quamuis gerat hoc ipse in mẽte, vt dixit Seru. quamuis autem dixerim ego Celsus conditor huius l. neminẽ sine voce dicere, tamen existimo dicere eos qui loqui non possunt, & hoc per conatum, & sonum quendam. Viui.

Hęc, q̃ parẽthesi, inclusa sũt desunt in P. Fl.

Verbi gratia penũ. Quasi diceret, penus, & quæ sequũtur cadunt in speciẽ certam. & sic non suo in supellectili. licet sint in vsu quotidiano. cum ergo omnia esculenta, & poculenta sint in penu: vt ℨ. tit. l. l. iii. in princip. similiter & ea quæ continentur nomine eorum, quę hic sequuntur:

vt & ℨ. eo. l. 1. & ℨ. l. proxi. Accur.

Nec mirum. Tacitę obiectioni respondet.

Mutatam. Scilicet ab eo quod ab initio fuit, vnde versus. Multa renascentur quæ iam cecidere, cadentq; Quę nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus Quẽ penes arbitrium vis est, & norma loquendi; & facit ℨ. de legi. & senatusc. l. de quibus. in fi. Horatius.

Nunc. Ex sequenti tempore.

Vtuntur. Vt & ℨ. e. l. 4. §. vitrea, & § fi.

Dubitari. Tali dubitatione non ex generis qualitate tantum, de quo quæritur, sed ex eius vsu pendẽte. Ro puta de escario: vt ℨ. de auro & argento leg. l. si nõ. §. si cui escarium.

An argenti. Quæ argenti numero sint, dic: vt ℨ. de auro, & arg. leg. l. cum aurũ. & l. Quintus. §. pe. & §. fin. & l. etsi non sint. in prin. & §. 1. & §. 2.

Vt puta escarium. De hoc dubitari potest in argenti numero sit, vel non: vt ℨ. de auro & arge. leg. l. & si nõ sint. §. lectum & §. si cui escariũ. supellectilis: ergo numero constat non contineri: vt ℨ. e. l. 1. Azo. nisi probetur testatorem contra sensisse: vt ℨ. l. prox.

Penulas. Vilis vestis: sed toga longa, & pretiosa.

Ea quoque. Scilicet omnia, sed argentum escarium contineri poterit, si id testatorem sensisse constiterit: vt ℨ. l. prox. & ℨ. dixi. H.

Opinionibus. Not. sic ℨ de acq. hæred. l. cum quidã. §. quod dicitur. in medio l. H.

Ex cõmuni vsu. Scilicet proprio: aut figurato. nam & figuratiua significatio cõis est, & sic vsitata potest appellari. Item not hic, quod si per appellatiuum nomen testator aliud significare voluit: si quidem diminuere voluit significationem verbi testator, vt 'si plura significabat, & pauciora voluit significari:

stabitur testatoris voluntati: vt ſ. de fundo. inſtr. & inſtru. leg. l. cum de lanionis. §. aſinam. & §. quidã & j. de au. & arg. le. l. Quintus. §. itẽ argento. & j. e. l. legata ſecundum R. quandoq; tamen ſecus reperietur vt ſ. de vſu fruc. leg. l. ſi alij. licet R. aliter ibi dixerit: vt ibi not. ſi vero voluerit augere ſignificationem, ſenſio cum Seruio probata ſententia Tuberonis: vt ſi quidam voluit augere per ea de quibus dubitari poterat an ſint in alio genere, vel quæ eidem verbis ſimilia facie contineri videntur, tunc ſimiliter eius voluntati vero certum eſt in alio genere eſſe non angendum. Sic I. P. F. Mala. ſcribit, quo id appellari nõ ſolet, ſed Plo & I. P. Frexius.

ri debere. Id Tubero parum ſibi liquere ait. Nam quorſum nomina, inquit, niſi vt demonſtrent voluntatem dicentis. Et quidem non arbitror, quenquam dicere quod non ſentiat: vt maximè nomine vſus ſit, quo id appellari ſolet. Nã vocis miniſterio vtimur. Cæterum nemo exiſtimãdus eſt dixiſſe, quod non mente agitauerit. Sed & ſi magnopere me Tub. & ratio, & authoritas mouet: non ita Seruio diſſentio, non videri quenquam dixiſſe, qui nõ ſuo nomine vſus ſit. Nam etſi prior, atq; potior eſt, q̃ vox mens dicẽtis, tñ nemo ſine voce dixiſſe exiſtimatur. ſi fortè & eos qui nõ poſſunt, conatu ipſo. & ſono quodã κατὰ τὴν ἀναβροχὴν φωνῆς

dicere exiſtimemus.

Argentũ eſcarium, & potorium appellatione ſupellectilis non continetur, niſi ex vſu patrisfamilias aliud ſignificetur. Bar.

VIII.

Vm quidam vxori ſuæ legauerat domum cum iure ſuo, & omni inſtrumento, & ſupellectile: quærebatur, an videretur, & argentum eſcale, & potorium legato contineri? Reſpondit, ſi quid in ſupellectile argentum eſt, deberi: eſcale autem, vel potorium argẽtum non deberi, niſi hoc quoque teſtatorem ſenſiſſe legatarius doceat.

IX.

EGATA ſupellectile, cum ſpecies ex abundanti per imperitiã enumerãtur, ſi ſupellectilis nomen non ſuppoſuit ſpeciale nomen ſupellectilis. & ideo reſtringitur ſecundum præcedentia omnia, vt ſ. de leg. 3. l. hæres §. vxori. Sed arg. contra j. ti. 1. l. 2. filio. §. ſi.

Vm quidam Titius legauit vxori ſuæ domũ Titianã cum omni ſuo iure, & cum inſtrumento, & ſupellectili: & deceſſit. modo quæritur an cõtineantur in dicto legato argentum eſcarium, & potorium? Et dicitur quod non, niſi vxor legataria doceat hoc ſenſiſſe teſtatorem: aliud autem argentum, quod teſtator annumerabat ſupellectili, ſine dubio continetur. Viui.

Egata. Titius legauit mihi ſupellectilem ſuam, in qua quidem multæ ſpecies continentur quę ſunt enumeratæ ſ. e. l. 3. in prin. & poſtea per imperitiam enumerauit quasdã de dictis ſpeciebus ſolis, & non numerauit alias: & deceſſit: nunquid debentur mihi oẽs ſpecies, quę ſũt in ſupellectili tã enumeratæ ſpecialiter, quam eum aliqui ſi dicitur quod ſi tã di cto generali legata ſupellectili, non derogatur p dictã enumerationem quarundam ſpecierum, ſi aũt ex certa ſcientia dicit teſtator. Lego Viuiano ſupellectilem meã, i. mentis. ſtra ezophira, & Delphi. as. ſic intelligitur tunc datus modus legato generis, id eſt, ſupellectilis in certis ſpeciebus ex certa ſcientia numeratis, vt illæ ſolæ debeantur & non aliæ, quæ ſolent in ſupellectili contineri. i. ſuppelectilis, & ſcamna & aliæ ſpecies enumeratæ in d. l. 3. in prin. & quod dictum eſt in ſupellectili legata, habet locum in prædio inſtructo legato, ſi poſtea teſtator numerauit ex certa ſcientia quaſdam ſpecies, quæ ſolent contineri in inſtrumẽto fundi & non alias, vt in ſpecibus enumeratis intelligitur datus modus generi.

¶ Supellectilis. Titius legauit mihi ſupellectilem ſuã, certe continentur mensæ cuiuscunque materię, & ſi ſint argentæ, vel argento incluſæ, & lecti argentei, & candelabra argentea, & hoc ſi in poſteriorem ætatem, ſecundum quam homines vtuntur ſupellectili: argentea etiam cũ per priorem ætatem non eſſet in vſu argentea

gentea ſupellex, ſed tantum fictilis, & vitrea, & lignea & ærea: aut ſupra eo l. 3. in fi. & l. Labeo §. nec mirũ. & cum Vlyſſes qui fuit de dicta poſteriori ætate, haberet vxorem nomine Penelopen, hic Vlyſſes abſentauit ſe diu, & redargutus poſtea à dicta ſua vxore per Homerum, ſiue Oui. quẽ ei tanquã nũcio deſtinauit, fecit lectum in truncis ligni, quod non comburi, nec putre fieri poterat: & ornauit dictum lectũ argento, & auro, & miſit dictæ ſuæ vxori: vt eſſet ſignũ q̃ ipſe Vlyſſes viuebat. ¶ Supellectile. Titius mutauit Sciocentum, & accepit argentum in pignore. poſtea idem Titius fecit teſtamentum, & legauit Caio omnem ſuam ſupellectilem. nũquid dictum aurum continebitur in legato? Et dicitur q. ſ. non, quia vt dictum eſt legauit ſupellectilẽ ſuam. appellatione autem ſui non continetur res teſtatori obligata propter fidẽ tractatus, & propter uinculum rei obligatæ reſtituẽdę debitori ſoluto debito, ut in fi. huius l. & hæc vera ſunt, ſi dictum argentũ nõ fuit in uſu creditoris voluntate debitoris, ſed fuit tantũ apud eum repoſitũ cauſa pignoris, quia ſi prædicto modo fuiſſet in vſu creditoris eiuſdem teſtatoris, bene contineretur in legato prædicto à cõtrario ſenſu huius literæ. Vtr. Enumerantur. A teſtatore. Acc.

Fuerint. Ex certa ſcientia, non per imperitiam. & dic, ut no. ſ. de fun. inſtru. l. quæſitum §. pe. & §. fi & fa. in eo. ti. l. cum de lanionis §. quidam cum. & l. Seiæ. in prin. & j. tit. 1. l. verba, & l. ali §. Baſilicæ. & l. Stichus. in prin. & arg. ſ. de iudic. l. cum prætor.

Æras. Sic ſ. eo. l. Labeo. circa prin. & l. 3. § fi.

Cum Vlyſſes. Hic Vlyſſes cum diu fuiſſet abſens, & per literas ab vxore ſua, i. Penelopen exedarguceretur, fecit lectum in truncis ligni, quod nec cõburi, nec putrefieri poterat, & ornauit auro, & argento, & miſit vxori, vt eſſet ſignum viri viuentis, & facit ſ. de contrah. emp l. cum ab e. § mentam.

Voluntate. Quia præſumebatur nolle iuctum: ut ſ. de leg. 3. l. antepenul. in princip. Item no. quod ex vſu teſtatoris voluntas colligitur. ſic ſ. de vi trit. & ol. leg. l. ex vſu. & j. ti. 1. l. cum alimenta. in prin. Sed argu. contra, j. l. prox. Acc.

Vi veſtem. Titius ſolitus erat ponere, & annumerare in ſupellectili ſua omnem veſtem ſuam, & aliàs res pluriũ generum. idem Titius fecit teſtamentum, & vxori ſuæ legauit ſupellectilem. nunquid in legato cõtinetur dicta veſtis? Et labeo, & Oſilius, & Caſcellius rectè negabant veſtem ceſſaram dicto legato, quia veſtis non poteſt videri contineri appellatione ſupellectilis. veſtis enim cadit in aliam ſpeciẽ. Viui.

Expenſo. Id eſt, cum expenderet ſu pellectilem nomina bat hæc omnia, & vtebatur in ſupellectili.

Contineri. Quia certum genus habet veſtis: vt ſ. l. 1. & l. Labeo. §. verum ſi ea. & dic vt ibi plenè. not.

Aſa ænea. Titius legauit mihi ſupellectilem ſuam, quæritur an in legato cõtineãtur vaſa ænea poſita in domo cauſa aquæ ſalientis, & fluentis in domo, q̃ dem vaſa ſunt ad voluptatem & non ad neceſſitatem? Et dicitur quòd nõ. & idẽ eſt in qualibet alia repoſita ad voluptatem. murrhea autẽ vaſa, & vitrea, quæ parata ſunt ad vſum edendi, & bibendi, bene continentur in dicto legato. & dicunt murrhea, ſiue murrhina vaſa, quę ex murrha lapide egregio fiunt. de qbus Plin. lib. natu. hiſt. 38. c. 2.

Vſus. Neceſſarij. & facit ſ. de ſer. l. vt pomum.

Vemadmodũ. Titius Romanus pone legauit mihi ſupellectilẽ ſuã vrbanã. habebat aũt quãdam ſupellectilem in rure, quæ erat ad vſum vrbanũ deſtinata. nunquid illa ſupellex expoſita in fure continẽ in legato? & dr ſic. & eſt rõ, q̃ quẽadmodũ vrbanus ſeruus, & ruſticus non loco, ſed gñe vſus diſtinguitur, ita vrbana penus, & ſupellex eſt dirigẽda ad vſum vrbanum, non ad locum vrbanũ. aut peregrinũ ſecus aũt ſi legaſſet mihi ſupellectilẽ. q̃ eſt i verbe, q̃ nõ cõtineẽ tunc niſi ea. q̃ eſt intra muros vrbis Vr.

Non loco. Vt & ſ. de leg 3. l. ſemis vrbanis. in pri. &

Hęc verba ponuntur in l. 2. in fi. malliẽ. referpti.

In P. F. enius.

Hoc eſt, & Tarticulata ve. e, ac cõſula Vide Alc. li. prætermiſſa hoc ipſo titul.

Vide Alcia. lib. 2. prætermiſſa hoc ipſo titul. q ver. hos Homeri ex Odyſſeli hoc loco adijcidos exiſtimat: ñ habenẽ tamen in P. Fl. Eorũ aũt hic eſt ſẽſus, Hand aliq̃ quã fabricat hoc ipſe cubile iter ſepta ſecans ramoſq; virẽtis oliuę Argẽto atque auro vatiũ lemurque e e- phanto.

Et ſi ſuperflua ñ vitãt ineceſſaria vero ꝓter miſſa diminuunt cõtractũ. facit gl ſu p verſi ſa nior poſt med. in c. qa ppter. ex. de election. vbi hęc verba ponuntur plane l.

P. Fl. cũ & Vliſſem ex auro, &c.

Aſa ænea. Titius ſolitus erat ponere, & annumerare in ſupellectili ſua omnem veſtem ſuam, & aliàs res pluriũ generum. idem Titius fecit teſtamentum, & vxori ſuæ legauit ſupellectilem. nunquid in legato cõtinetur dicta veſtis? Et labeo, & Oſilius, & Caſcellius rectè negabant veſtem ceſſaram dicto legato, quia veſtis non poteſt videri contineri appellatione ſupellectilis. veſtis enim cadit in aliam ſpeciẽ. Viui.

Expenſo. Id eſt, cum expenderet ſupellectilem nomina bat hæc omnia, & vtebatur in ſupellectili.

Contineri. Quia certum genus habet veſtis: vt ſ. l. 1. & l. Labeo. §. verum ſi ea. & dic vt ibi plenè. not.

Aſa ænea. Titius legauit mihi ſupellectilem ſuam, quæritur an in legato cõtineãtur vaſa ænea poſita in domo cauſa aquæ ſalientis, & fluentis in domo, q̃ dem vaſa ſunt ad voluptatem & non ad neceſſitatem? Et dicitur quòd nõ. & idẽ eſt in qualibet alia repoſita ad voluptatem. murrhea autẽ vaſa, & vitrea, quæ parata ſunt ad vſum edendi, & bibendi, bene continentur in dicto legato. & dicunt murrhea, ſiue murrhina vaſa, quę ex murrha lapide egregio fiunt. de qbus Plin. lib. natu. hiſt. 38. c. 2.

Volũtas teſtatoris ex vſu colligit.

In P. F. deeſt, nomine.

Aliàs, ſalientis.

Murrhea vaſa eadẽ sũt, q̃ & murrhina, õ q. bꝰ paſſim apud authores.

l.cum quæreretur.in prin.& ĵ.de ver. signifi.l.vrbana. & C.de præ.mi.l.fi prædium.

a In vrbe.Sic s.tit.1.l.quod nam.§.fi ita.Acc.

NVnquam. CASVS Titius legauit vxori suæ supellectilem suam, quam habebat in domo sua Titiana.nunquid vxor poterit uendicare supellectilē, & domū,id est, habitationem domus? Et dicitur quod solam supellectilem vendicare potest. Vi.

VNdo. CASVS Legaui Titio fundum.certè non continetur in legato instrumentum fundi, nisi specialiter hoc exprimerim. Nam & si legassem ei domū non cedit legato instrumentū domus, nec supellex, quæ erat in domo, nisi specialiter hoc dixi.

b Fuerit. Sed nec legato seruo peculiū:ut s.tit.2.l.antepe.nec vēdito. ut s. de contrahen. emp. l.quoties.Item facit s.de act. emp.l.Iulianus.§.fin.& l.seq.& l.fundi.& s.de lega. 3.l.Lucius. §. collegiū & s de fund.instr. l.cū fundus. Sed contra, s.de vsuf le. l. sed & si quid.§. prietatis.So.aliud si vsusfructus legetur: ga tunc instrm fundi, vel domus cōtinetur, vt ibi aliud si fundus,vt hic. & est ratio, vt ibi not.

DE ALIMENTIS &c.

SI alimēta. CASVS Titius legauit mihi alimenta. certè etiā aqua in legato continetur, si legata fuerunt alimēta in ea regione, in qua solet vendi aqua vt in Africa,& in Ægypto, & Venetijs. Vi.

c Si in ea.Vt ī Africa,vel Ægypto,vt ĵ.e.l.Mela.§.q dā.

SI quis. CASVS Titius legauit mihi Stichum, & Pamphilū seruos suos, & rogauit me vt eos manumitterem. & postea in eodem testamēto legauit alimenta libertis suis,& postea decessit,& postea ego manumisi dictū Stichum,& Pamphilum,sicut ipse Titius testator me rogauerat.nūc quæritur, an dict⁹ Stichus, & Pamphilus admittantur ad fideicom. alimētorum cum aliis libertis testatoris? Et dicitur quod sic,quam uis enim testator eos nō manumiserit.imo ego,cui le gauit ipse testator, & sic non sint liberti testatoris,tū per medium ipsum testatorē sunt liberti: quia me rogauit vt manumitterem.Viu.

d Si quis libertis. Scilicet suis.

e Et si.Id est quamuis.

f Serui.Ist ius testatoris.

Legato alimentorum cedit aqua,qua est venalis. Bar.

Vlpianus lib. 1. de omnib. Tribunalibus. I.

SI alimenta fuerint legata,dici ꝑt etiam aquā legato inesse,si in ea g regione fuerint legata,vbi venundari aqua solet.

Appellatione libertorum suorum continentur serui legati, vt manumittantur. Item bona transeunt ad quemlibet cum onere alimentorum. B.

Modestinus lib. 1. de Excusationibus. II.

SI quis libertis h alimēta reliquerit,& si i legati fuerint serui, & rogati legatarij manumittere,ad fideicōmissum k ad mittūtur, l vt & Diui Seuerus, & Antonin⁹ rescripserunt,& licet ad fiscum bona fuerint deuoluta, ex quibus alimenta debeantur,præstāda sunt, m sicut n ad quemlibet successorem transissent.

Si pluribus à pluribus alimenta debentur : fiet diuisio præstationis:vel vnus qui præstet eligetur. Item executor datiuus cogitur satisdare. B.

Callistratus lib. 3. de Cognitionibus. III.

SOlent iudices ex causa alimentorum liber-

g Ad fideicommissum Alimentorum.

h Admittūtur. Isti liberti, quasi p medium istius testatoris fuerint liberti : cum defunctus rogauerit eos manumitti, vt dicit litera aliàs secus forte: ut s.de lega. 3. l.pater. §.duobus.& inf. de ver.sig.l.Modestin⁹. & ĵ.e. l.alimenta.§. 2. & no. s.de leg.2.l. cū pater §.fidei hæredum. Acc.

ADDITIO Die ad §.duobus hoc verum ſm Bart.in ijs, qui sunt postea manumissi ex voluntate testatoris : aliàs secus: ut dicitur hic licet bona sint ad fiscum delata, tamen debentur alimenta.

i Ex quibus &c.Bona dico, ex quibus &c.

k Præstanda sunt. licet ipse priuilegiatus,siue successor vltimus fuit: vt C. de cadu. toll.l.unica.§. fi.tamen in hac parte vtitur iure priuati, ut & aliàs C. si aduer. fil l.1.& 2.Itē non ob. s.de contrahen. empt.l.fi.§.fin. quia hic loquit de vniuersali successore, ibi de singulari, licet aliter dici posset, ut no.s.de vsuf. l.hactenus,& ĵ.eo.l. Lucius.Acc.

l Transissent.Bona, ex quibus alimenta debebantur.Item facit ad Listam ĵ.de condit. & demon l. illis.& ĵ.eo. l.alimēta.in prin. Acc.

m Olent. CASVS Titius instituit sibi tres hęredes, & libertis suis alimenta reliquit, & decessit. nunc hæredes volunt soluere libertis alimenta hoc modo, cum quilibet hæredum vult dare cuilibet ex libertis tantum,quantum tangit eum,vt alimenta ita ad nihilum deducantur. liberti autem sunt coram iudice, & petunt se libertos diuidi inter hæredes quantum ad alimenta eis libertis præstanda, scilicet vt vnus hæres præstet uni liberto, & alter alteri. & sic de singulis: & dicunt etiam iudici : Si hoc facere non placet vobis eligatis vnum de hæredibus per quem nobis alimenta præstentur,& ipse hæres concordat super hoc cum cohæredibus suis.nunquid debet iudex hoc facere quod liberti petunt? Et dicitur quod iudices solēt, & debent hoc facere,& si faciunt.perinde valet, ac si testator hoc fecisset & hæc quæstio fuit de facto in hęredib.cuiusdam qui vocabatur Fasallius, qui libertis suis alimēta reliquerat, qui liberti petierunt ab Imperatore vt faceret eos ali per vnum de hæredibus data pecunia ei à cohæredibus, vt ex vsuris eius pecuniæ aleret eos.quod quidem Imperator ei cōcessit, & supplicationem eorū cū responsione sua misit quibusdam iudicibus, vt hoc fieri faceremt vt tamen hæres,cui,pecunia datur, caueat cohæredibus de reddenda pecunia cum fuerit reddēda, id est, post quam quisquam ex libertis decesserit ei uiliter, vel naturaliter, vel aliquo alio modo desierit esse in ciuitate. reddere autem debet cohæredibus tantum ex sorte prædicta, quātum ab eis accepit, & quantum efficit cōputatio pro portione scilicet eius liberti, qui naturaliter, vel ciuiliter decessit, vt dictū est, & sic de singulis libertis.& istud est vnum rescriptum, quod loquitur circa hoc. diuus etiam Pius fecit aliud rescriptum super hoc, & scripsit in hæc verba, cuidā nomine Rubrio Telesphoro , qui erat vnus de libertis , quibus patronus reliquerat alimenta præstanda per hæredes suos:qui quidem Rubrius Telesphorus supplicauerat eidem Imperatori pro se, & pro collibertis suis : dicta autem verba Imperatoris sunt ista,Consules,vocatis his haredibus patroni vestri,à quibus alimenta vobis debeti ex causa fideicōmissi constiterit per testamentum quod ostendetis de cernēt dicti consules,vt vel omnes vos liberti ab vno scilicet hęrede percipiatis alimenta, scilicet eo modo, qui dictus est supra proxi.§. vel decernent quis vestrū percipiat alimenta,& à quo,vel à quibus hæredibus. & hoc facta distributione libertorum inter hæredes pro rata,& idem seruabunt consules , etiam si fiscus habet bona patroni vestri,qui reliquit uobis alimenta,vel partē bonorum. sciatis etiam ab hodie in antea,dicit idem Imperator partes eorum hæredum, qui desierunt esse soluendo, non pertinere ad onus reliquorum hæredum , siue prædicta assignatio libertorū fuit facta,siue non. Viui.

n Diuidere.Non tamen libertorū iura separando, sed tantū alimentorum præstationes diuidendo ipsis cōmunibus remanentibus:vt ĵ.de iure patr.l.fin.& ĵ. famil.ercis.l.quædam.Acc.

o Distringantur.Ad quod s.fam.ercisc.l.planè. & de tranſac.l.cum hi.§.in cā.& supra de exer.l. 2.& ĵ.iudi. fol. l.iam tamen. §. pen.Accu.

p Dimisisset. Æqui parantur iudex , & testator. sic habetur C.de di.tu.l.2.

q Solent. Scilicet iudices. Acc.

r Exemplum . Petierunt liberti, quibus alimenta erant relicta, vt ab vno ex hæredibus alerentur, data pecunia ei à cohæredibus , vt ex vsuris eius alat eos : quod Imperator concessit:& supplicationem , & responsionem quibusdā iudicibus vt hæc fieri faciant: ut tamen hæres, cui pecunia datur , caueat cohæredibus de reddendo cū erit reddenda. Acc.

s Cui. Hæredi.

t A cæteris. Cohęredibus.Acc.

h Præstentur. Libertis.

i Accipiet. A cohæredibus.

k Eis . Cohæredibus.

l Qui dabunt. Hāc pecuniam.

m Decesserit. Naturaliter, vel ciuiliter, vt seruus pœnæ factus.

n Desierit. Vt per deportationē, quæ causæ ciuitatis amissionis non extinguunt legatum alimentorum: vt ĵ. eo. l. is cui. & supra de cap.di.l.eas.& l.pen. sed sunt occasiones quare apud hæredem,qui ab alijs accipit pecuniam,remaneant alimenta propter absētiam alimentarij, qui aquam,vinum , vel similia secū portare multis ex causis potest impediri,& iō cohęres cauet cohæredi. Vel dic quod fuerūt relicta,vt habeat interim dum erit in ciuitate,& ita petierūt per deportationem.Item not.quod hic hæres qui ministrat , vt minister eligitur:& ideo cauet & nihil lucratur, vt & supra de leg. 2.l.si quis Titio.

o Diuus s.Aliud rescriptum.Acc.

p Decernent. Dicti consules.Acc.

q Exemplum. Prædictorum rescriptorum.Acc.

r Iam nunc . Quasi dicat antea propter nimium alimentorum fauorem dubitatur.

s Non pertinere.Siue assignatio hęc fuerit facta,siue non.& facit ad legem istam, supra de legatis primo, lege non amplius.§. final.& l.sequen.& C. fam.ercisc. l.filium.& s.de an.lega.l.in singulos. & supra de transact.l.cum hi.§.constat autem.& suprà de vsufruct. l.

P.Fl.ſcuti ſi.

In P.F. distribuā tur.

In P.F. tueri.

In P.F. à libertis Silij.

In P.F. Fauillæ.

Isla gl. facit opt. in arg. q̄ bannitū patrem si liberis tenetur alere, vt no. Ba. l.fi quis à liberis,in princ. ĵ.de liberis agn.& i au th. incestas.& ibi Bal. C.de nuptijs.

TITVLVS I.

DE ALIMENTIS & cibariis legatis

I.

Ulpianus lib. 1. de omnib. Tribunalibus.

SI alimenta fuerint legata,dici ꝑt etiam aquā legato inesse,si in ea regione fuerint legata,vbi venundari aqua solet.

II.

Modestinus lib. 1. de Excusationibus.

SI quis libertis alimēta reliquerit,& si legati fuerint serui, & rogati legatarij manumittere,ad fideicōmissum ad mittūtur, vt & Diui Seuerus, & Antonin⁹ rescripserunt,& licet ad fiscum bona fuerint deuoluta, ex quibus alimenta debeantur,præstāda sunt, sicut ad quemlibet successorem transissent.

Si pluribus à pluribus alimenta debentur : fiet diuisio præstationis:vel vnus qui præstet eligetur. Item executor datiuus cogitur satisdare. B.

III.

Callistratus lib. 3. de Cognitionibus.

SOlent iudices ex causa alimentorum liberis suis alimēta reliquit, qui liberti petierunt ab Imperatore vt faceret eos ali per vnum de hæredibus data pecunia ei à cohæredibus, vt ex vsuris eius pecuniæ aleret eos.quod quidem Imperator ei cōcessit, & supplicationem eorū cū responsione sua misit quibusdam iudicibus, vt hoc fieri faceremt vt tamen hæres,cui,pecunia datur, caueat cohæredibus de reddenda pecunia cum fuerit reddēda, id est, post quam quisquam ex libertis decesserit ei uiliter, vel naturaliter, vel aliquo alio modo desierit esse in ciuitate. reddere autem debet cohæredibus tantum ex sorte prædicta, quātum ab eis accepit, & quantum efficit cōputatio pro portione scilicet eius liberti, qui naturaliter, vel ciuiliter decessit, vt dictū est, & sic de singulis libertis.& istud est vnum rescriptum, quod loquitur circa hoc. diuus etiam Pius fecit aliud rescriptum super hoc, & scripsit in hæc verba, cuidā nomine Rubrio Telesphoro , qui erat vnus de libertis , quibus patronus reliquerat alimenta præstanda per hæredes suos:qui quidem Rubrius Telesphorus supplicauerat eidem Imperatori pro se, & pro collibertis suis : dicta autem verba Imperatoris sunt ista,Consules,vocatis his haredibus patroni vestri,à quibus alimenta vobis debeti ex causa fideicōmissi constiterit per testamentum quod ostendetis de cernēt dicti consules,vt vel omnes vos liberti ab vno scilicet hęrede percipiatis alimenta, scilicet eo modo, qui dictus est supra proxi.§. vel decernent quis vestrū percipiat alimenta,& à quo,vel à quibus hæredibus. & hoc facta distributione libertorum inter hæredes pro rata,& idem seruabunt consules , etiam si fiscus habet bona patroni vestri,qui reliquit uobis alimenta,vel partē bonorum. sciatis etiam ab hodie in antea,dicit idem Imperator partes eorum hæredum, qui desierunt esse soluendo, non pertinere ad onus reliquorum hæredum , siue prædicta assignatio libertorū fuit facta,siue non. Viui.

IIII.

Ὅῖς τε ἀφελῶδέροις τᾶς τε ἀπελευθέραις μὴ οὖ ζῶσα,ἢ τε τῇ διατήσῃ, ἓν τε λῷ κωδικίλλῳ ἰ-

dominus.§.fi.& ĵ.e.l.pecuniæ.& l.cũ vnus.in princ.& ĵ.iud.solu.l.iam tamen.§.pen. Acc.

LIbertis. CASVS Titia faciens testamentũ ita locuta est in testamento, Libertis, libertabusque meis, quos viuens in testamento, & in codicillis manumisi, vel manumittam, dari volo prædia mea, quæ sunt in Chio insula, ad hoc vt quæcunque viuente me acceperunt à me ijdem liberti, constituantur eis cibarij, & vestiarij nomine. & postea decessit: nunc quæritur hic de quatuor. Primũ est, vtrum ipsi liberti per te capient alimenta ex dictis prædijs, quasi proprietas prædiorum fuerit eis legata: an verò percipient ab hærede testatricis cibaria, & vestiaria propter dicta prædia, quasi vsusfructus prædiorum fit eis relictus ab hærede præstandus? & istud soluit in versiculo, Modestinus respondit &c. dicentis quæ dicta prædia videntur relicta pleno dominio libertis, & nõ per solum vsumfru. Secundum est, de quo hic quæritur, vtrum pteneat ad hæredem patronæ testatricis illud, quod inuenitur superfluum in reditibus dictorũ fundorum, quã est in quãtitate cibariorum & vestiariorum prædictorum liberiorum, an vero ptineat ad libertos, qui habent plenam proprietatẽ fundorum, vt dictũ est? & illud soluitur in vers. & ideo si quid superfluum &c. vbi dicitur, qđ ad libertos pertinere debet. Tertiũ est, de quo hic quæritur. si aliquis ex libertis fit mortuus ante diẽ fideic. cedetẽ, id est, ante aditã hæreditatẽ, an pars eius mortui, quam habebat in fideic. pertineas ad alios libertos fideicõmissarios superstites, an vero ad hæredes mortuorũ? & istud soluitur in versiculo, sed & decesserit &c. vbi dicitur, quod ad cæteros fideicõmiss. pertinet. Quartũ est, de quo hic quæritur, an portiones libertorum morientiũ die cedente fideicom id est adita hæreditate, vt dixi, pertineant ad hæredes eorum libertorũ mortuorũ, an verò ad hæredem testatricis? Et istud soluitur in vers. post diem autem &c. vbi dicit, qp pertinent ad hæredes libertorum mortuorũ. ¶ Lucius Titius. Lucius Titius instituit sibi hæredes Caium, & Seium suos filios, & iussit eis vt præstarent cibaria, & vestiaria libertis & libertabus suis testatoris, & circa hoc nullam conditionem adiecit. Itẽ instituit duos extraneos: & postea decessit: dicti autem filij voluerũt esse hæredes: & sic pars eorum accrenit cohæredibus eorum nunc liberti, & libertæ agunt cõtra dictos cohæredes petentes ab eis alimenta, & non agunt contra dictos libertos defunctũ: quia non sunt hæredes: nunquid debent postea ab eis contequi cibaria, & vestiaria? Et dicitur quod sic. Viuianus.

In P.F. ἐντοιχεῖ στηι.

λελθέρωται ἢ λελθερώτωσδ δῶναι βόλομαι τὲν χίοις μ χωρία ἐπὶ πᾶ καὶ ὅσα ζῶντσμ ἐλάμβανον, ἐπὶ κεῖθαι αὐτοὶς πιβαίου καὶ βεβαίᾳ εἶνμαι, id est,

LIbertis, libertabusq; meis, quos viuus in testamento, & codicillis manumisi, vel manumittam, dari volo mea prædia, ad hoc, vt quęcunque viuente me acceperint, constituantur eis cibarij, & vestiarij nomine. Quæro quam habeant significationem: vtrum vt ex prædijs alimenta ipsi capiant, an vero vt præter prædia, cibaria, & vestiaria ab hærede percipiant: & vtrum proprietas: an vsusfructus relictus sit; & si proprietas relicta sit, aliquid tamen superfluum inueniatur in reditibus quàm est in quantitate cibariorum, & vestiariorum, an ad hæredem patronæ pertineat? & si mortui aliqui ex libertis sint, an pars eorum ad fideicommissarios superstites pertineat? & an die cedẽte fideicõmissi, morientium libertorum portiones ad hæredes eorum, an testatoris decurrant? Modestinus respondit, Videntur mihi ipsa prædia esse libertis relicta vt pleno dominio hæc habeant, & non per solum vsumfructum. Et ideo si quid superfluũ in reditibus, quã in cibarijs erit: hoc ad libertos pertinet. Sed & si decesserit fideicommissarius ante diem fideicommissi cedentem: pars eius ad cæteros fideicõmissarios pertinet: post diem autem cedentem si qui mortui sint, ad suos hæredes hæc transmittent.

Alibi meadia, ſ i Chio inſula habeo ad hoc &c.

Aliàs ꝑpter.

Legatum alimentorum relictum a quibuſdam hæredibus nominatim, debetur à ſubſtitutis, & à coniunctis. B.

LUcius Titius testamento suo libertis, libertabusque suis cibaria, & vestiaria a liberis suis eiusdẽq; hæredibus præstari iussit, nulla conditiõe addita: quæro, an si sine patroni liberis ijdem liberti agãt, cibaria, & vestiaria accipere possit. Modestinus respondit, nihil proponi, propter quod petitio eorum, quæ testamento purè legata sunt, non competat.

Enumeratio quorundam in diuiduorum legatum generale non vitiat. Bar.

VErba testamenti, CASVS. Titius proposuit in testamẽto talia verba, dirigens ea ad filios suos, quos sibi sperabat hæredes futuros: omnibus libertis meis cibaria præstabitis pro arbitrio vestro, non ignorãtes vos filij, quos ex his libertis charos habuerim. Item alio loco testamenti dixit talia verba idẽ testator, Commendo vobis filijs meis tres meos libertos, scilicet Protimum, & Polychronium & Hyppatiũ & peto, vt uobiscũ sint dicti tres liberti, & cibaria eis ꝑstetis: & postea decessit dictus testator. nunc quæritur, an omnibus libertis cibaria dari debeant: an tantũ his tribus, quos cõmendauit filijs? Et respõdetur quòd omnibus: modus tamen cibariorũ debet ſtatui arbitrio boni viri. Viu.

Nomine alimentorum continentur ea, ſine quibus nutriri corpus non poteſt.

LEgatis. CASVS. Titius legauit mihi alimenta. certè continentur in legatis cibaria, & vestiaria, & habitatio sine his enim non potest corpus aliquod nutriri. alia autem, quæ pertinent ad disciplinam hominis, non continentur, nisi probem testatorem hoc sensisse. & hoc dicit cum l. seq. Viu.

Hæredis appellatio extraneos cõtinet.

Proponi. Scilicet validũ. proponitur enim quod filij fuerint rogati & non sunt hæredes. sed hoc non est validum cõiunctis, vel substitutis.

Sic ĵ P. F. Hal aũt ſcripſit, ſi quid ſuperfluum, tã in reditibus &c. ſed nõ tẽ ſtẽ. vide Ant. Aug. emend. li. 4. c. 8.

Non ergo ad hæredes fideicõmiſſarij: qđ limita, & tene mẽti, niſi ex cõiecturis & mente teſtatoris poſſet colligi, qđ voluiſſet ad hæredes eius trãſferri. Bart. in l. j. C. de his, q ante ap tab. & ibi glo.

Generi ꝑ ſpeciẽ nõ derogat.

Cibaria. Ergo & potus: vt ĵ.e.tit. j. l. & si non sint. §. sicut escariũ, & l. fi. & ĵ de ver. sig. l. verbo victus. & l. seq. & l. quos nos. §. verbũ viuere, sed aliud in verbo diarijs, vt ĵ.eo l. diarijs. Itẽ facit ſ. fa. erc. l. ex parte. §. 2. Sed cõtra ſ. de tranſa. l. cum hi. §. qui tranſigit. Sol. vt ibi.

Fabolenus Iuriſ. ex Cafſio. VI.

EGatis alimentis, cibaria, & vestitus, & habitatio debebitur, quia sine his ali corpus non potest, cætera, quæ ad disciplinam pertinent, legato non continentur.

Rabulius Iuriſ. Reſponſorum. VII.

NISI aliud testatorem sensisse probetur.

Hæres cui eſt aliquid prælegatum cum onere alimentorum, non tenetur cauere, vel reddere cohæredibas deficientium portionem, ſecus ſi eſt electus vt nudus miniſter. Bartolus.

Papinianus lib. ſingulari de adulteriis. VIII.

ECuniæ sortem alimentis libertorum destinatam, vnum ex hæredibus secundum voluntatẽ defuncti præcipientem, cauere non esse cogendum, ex persona deficientium partes cohæredibus restitui placuit. ob eam igitur speciem post mortem

Ecuniæ. CASVS Instituit mihi hæredes Titiũ & Sempronium, & Caium, pone, & legauit prædicto Titio c. & iussit ei quod ex illis centum præstaret alimenta quatuor libertis meis pone, & postea decessit. nunc dictus Titius petit à cohæredibus suis dicta centum ante partẽ. dicunt ei cohæredes, Bene damus tibi, sed volumus, vt cauea nobis, quòd si aliquis libertorũ, quibus debes alimẽta præstare ex dictis centum, decesserit: & si quãtũ ad eum finita fuerint alimenta, ꝑ restituas nobis duobus proportionibus hæreditarijs partẽ illam de centum propter quã debebas alimenta mortuo, nunquid debet eis cauere? Et dicitur quod non. vnde etiam si moriantur omne dicti liberti, non competit indebiti actio cohæredibus eiusdẽ sitij contra eum, nec etiã vtilis actio, nam necessitas alimentorum præbendorum cũ oneribus mensiruis, & annuis, quæ sustinebat Titius in præbendis alimentis libertis nõ solum excep. dat ei cõtra dictos cohæredes, sed etiã adstringit. id est, obijcit verecundiam prædictis cohæredib. pulsantibus eum pro dictis cẽtum: secus aũ esset si hic Titius esset electus tanquam minister à me testatore, vel à cohæredib. ꝑ dandis dictis alimentis libertis. & inter eos distribuẽdis: quia tunc bene teneretur cauere cohæredibus, & restituere etiam pro partibus eorum. & est ratio, quia mandatum prædictum distribuendi iniungit dicto Titio electo vt ministro præsentem curam, & momentariam, vacuam scilicet a damno, & à lucro. Viu.

Vum ex hæredibus. Non huius præstationis ministrum solũmodo electũ, sed quo magis etiam ipsi consuleret testator, ab eo inuitatum ad hoc prælegatum.

Præcipientem. vt legatarium, non vt ministrum.

Nec vtilis dabitur. Onere enim finito quasi præceptionis causa cessante in posterũ, & ipsum prælegatũ ad communionem reuocandum allegabatur, sed perperam. R.

Mandatur. A cohæredibus, vel testatore, quia tunc vt minister constitutus, nullumque lucrum habiturus cauebit pro parte decedentium libertorum cohæredibus restituere vt §. eod. l. solent. §. 1. & de leg. 2. l. si Titio.

Nam ea res. Id est, mandatum. Acc.

Iniungit. Electo à damno, lucroq; vacuam, sicut & aliàs in mandatis regulariter est traditum: vt §. mandat. l. ex mandato.

Præbendorum. Non distribuendorum duntaxat. Acc.

Necessitas. Vt legatario, nõ vt ministro imposita. Accu.

Pulsantibus. Dic duobus modis. Primo pulsantibus. scilicet alimentarijs. q. d. necessitas imposita electo vt soluat alimenta. adstringit non tantum patrimonium electi, scilicet vt soluat, sed etiam verecundiã, nam & damnum, scilicet vt soluat, & verecundiam habebit, si nõ soluat. meritò ergo apud eum remaneat lucrum. Secũdo dic pulsantibus, scilicet cohæredibus, qui post mortem alimentariorum volunt repetere prælegatũ quasi dicat, necessitas quam patitur electus, adstringit quasi frenum, id est, obijcit etiam verecundiam. non tolũ exceptionem contra actionem inducit. planius secundum hoc dixisset, verecundia adstringit pulsantes cohæredes. id est, repellit. & sic casus pro casu ponit. sic ergo de fideicommissatijs potes notare, quod nullum lucrum debent habere, & facit ad prædicta §. de leg. j. l. quidam §. si scriptus. & l. seruum filij. §. si idem. & § familj. ercisc. l. ex parte §. 2. & §. de vsufr. l. dominus. §. fin. & §. de leg. 3. l. pater. §. Tusculanus. & §. de leg. 2. l. si quos. & j. de condi & demonst. l. si quis eum. Sed contra §. fam. ercisc. l. si filia. §. Papinianus. Sol. ibi. item contra j. de adi. leg. l. filio. §. mari. sed plenè dic vt no. §. de leg. 2. l. si Titio.

Dic secũdũ Bar. quòd in §. matri. desicit onus iniunctum legatario ex voluntate defuncti: hic vero deficit casu, scilicet libertorum morte.

omnium libertorum nec indebiti competet actio, nec vtilis dabitur. diuersa causa est eius, cui legatorum diuisio mandatur. Nam ea res præsentem ac momentariam curã iniungit: alimentorum vero præbendorum necessitas oneribus menstruis, atque annuis verecundiam quoque pulsantibus adstringitur.

Nudus minister non potest bona defuncti distrahere. sed actionem habet pro relictis in causa alimentorum vsque ad Falcidiam. Bartolus.

Lio hæredes instituto, ita scripsit, A te peto Cai Sei, quicquid ex hæreditate mea redegeris, illis meis alumnis des singulis denos aureos annuos: eãdemq; summam penes te esse volo, cuius ex incremento eos alere te volo: reliquum restitues Numerio colliberto nostro. Respondi, quamuis distrahere bona Caius Seius alio scripto hærede non posit: tamen eũ alumnis relictam pecuniam vt seruet, ac restituat intra Falcidiã,

Seia dũ viueret præstabat Sticho liberto, alũnoque suo annuos xx. aureos, & frumentum, & vinum mẽstruum, quę Seia cũ decederet condidit testamentum, & instituit sibi hęredem Titium: & legauit libertis suis ea quæ viua eis præstabat, quod legatum valere certũ est: postea petijt à Caio Seio tanquam commissario, vt Sticho & Pamphilo alumnis suis testatricis daret xx. aureos, id est, x. cuilibet eorum, quos xx. aureos voluit esse aqud eundem Caium Seium, & nutriri dictos legatarios ab eodem Caio Seio ex fœnore eorundem xx. aureorum. Itẽ voluit, q̃ dictus Caius Seius cõmissarius restituere Numerio reliquum dictorũ xx. aureorum, quod superesset ab alimentis dictorum libertorum, prędicto autem Caio Seio nihil reliquit: & decessit dicta testatrix, nũc quæritur, an valeat legatum alimentorum relictorum

Idem ibidem Resp. IX.

libertis à dicto Caio Seio cõmissario, & legatũ superfluum relictum Numerio. Et videtur quòd non: quia vt dictum est nihil reliquit testatrix dicto Caio Seio. Respondetur tamen hic, q̃ idem Caius Seius commissarius rectè põt petere à Titio hærede dictos xx. aureos relictos alumnis, intra Falcidiam tamen. Nam Titius hæres benè potest ex eis detrahere Falcidiam, si in hæreditate dictæ testatricis habet locum Falcidia, potest petere dico dictos xx. aureos, vt eos seruet causa dandi alimenta dictis libertis ex fœnore eorundem xx. aureorum, & vt reliquum restituat Numerio prædicto, non tamen potest dictus Caius Seius petere a dicto hærede superfluum à dodrante dictorũ xx. aureorũ, id est quartam quam detrahit hæres nomine Falcidiæ, quamuis autem dictus Caius Seius commissarius possit petere eo modo, quẽ dixi: tamen non potest distrahere de bonis hæreditarijs, p̃hibendis dictis xx aureis, cum ipse non sit hęres, imò Titius, vt dictum est. Item sit hic alia quæstio, scilicet vtrũ Stichus prędictus libertus, alumnusque testatricis, qui quidẽ xx. aureos annuos pluribus annis ab ea testatrice accepit, & etiam menstruum frumentum, atque vinum, possit petere fideicommissum cibariorũ, & vestiariorũ inter eos alios libertos testatricis quib. ipsa testatrix patrona reliquit cibaria, & vestiaria, quę viua eis præstabat? Et resp. quod bene potest petere. vel, aliter, vt in glo. Viu.

Alio hęrede. Testatrix dum viueret, Sticho liberto, alumnoq; suo annuos xx. aureos, & frumentum, & vinum menstruum præstabat: quæ cum decederet, libertis suis, quæ viua præstabat, legauit: quod legatum valere certum est. deinde a Caio, cui nihil leguerat, petit vt Sticho, & Pamphilo x. aureos singulis annis daret, quos apud eundem esse, & ex eodem fœnore nutriri legatarios à Caio, voluit, ac Numerio restitui reliquum, vnde cum ex verbis testatricis Caio nihil relictum videatur, quod ab eo dari præceperat testatrix, inutile fore dicebatur: quod non fore verum hac l. dicitur, secundum Ro. Alij dicunt etiam Caium instituta hoc modo alio scripto hærede: & ipso Caio similiter subaudiunt, & secundũ vtramque positionem accipiuntur hæc verba testatricis, quæ sequuntur perinde ac si dixisset testatrix, Volo Cai Sei, vt de hęreditate mea denos aureos accipias, de quorum vsuris illis alumnis meis alimenta des: vt §. de leg. j. l. si seruus. §. qui margaritam. Acc.

Nostro. Quia Caius, & alius hæres, id est, cohæres fuerunt liberti.

Non possit. Quid si hoc ipsum esset permissum? Respon. tunc posset, ar. C. de episco. & cler. l. si quis ad declinandam, & quod dicit, non possit, in aliquo quãdo non est hæres Caius: vel non potest in totum quãdo cum alio est hæres Caius. Acc.

Pecuniam. Scilicet denos aureos.

Intra Falcidiam. Id est, citra.

Petiturum. Quia ad fauorabilem causam: ut C. de episc. & cle. l. nulli §. 1. aliàs secus: vt j. ad Trebe. l. Lucius. §. Mæuia. & no. §. de le. 2 l. si quis Titio. & no. vnũ pro fideicommissariis: quia petunt, & aliud cõtra eos, quia non possunt detrahere de bonis defuncti.

De superfluo. Id est, ultra dodrantem.

Probari. Id est, probabiliter dici.

Acceptauit. Id est, pluribus annis accepit: & facit §. de leg. 3. l. post emancipationem. §. fi.

Vmvnus CAVS. Titius si bi instituit hæredes Seium, & Caium, & Semproniũ: & prælegauit prædicto Seio centum, & iussit ei, quòd ex forte dictorum centum præstaret alimẽta quibusdã libertis suis, scilicet testatoris: & postea decessit idem Titius testator, & postea decessit dictus Seius relicto vno hærede. nũquid hæres dicti Seij debet admitti ad petitionem dictorũ centum Seio prælegatorum, & per consequens ad præstanda alimẽta dictis libertis? Et dicitur quod sic. Sed quid si dicto Seius habuit plures hæredes, nunquid omnes hæredes eiusdem Seij admittuntur ad petitionem dictorum cẽtum, & per consequens ad præstanda alimenta dictis libertis? Et certè prima facie videtur ad hoc refragari uoluntas defuncti: per vnum enim hęredem uoluit defunctus alimenta præstari: nunc autem non apparet per quem potius sint præstanda: sed certè aliud nõ oportet probari, scilicet quàm ut hęredes hęredis electi præstent alimenta, quamuis sint plures. Quid enim si cęteros hęredes suos vitauit testator tãquam infideles, & maluit sequi quãtum ad præstanda alimenta libertis domum dicti Seij tãquam quietam, & verecundã. & idoneam? certè hoc casu hęredes oẽs dicti Seij admittuntur ad hoc. in dubio autẽ præsumpto semper testatorẽ erexisse domũ. i. familiã Seii hęredis: & ita non est mirũ si ad prędicta admittuntur omnes hęredes Seij hęredis electi. ¶ Verbis fideicõmissi. Titius instituit sibi hęredẽ Seium, & rogauit eũ purè vt manumitteret Stichum seruum suum testatoris, & idẽ Sticho annua, vel mẽstrua alimenta reliquit, & postea decessit idem testator. hęres autẽ nõ fuit in mora cõmuni, quia nõ fuit interpellatus: vt §. de vsur. l. mora. Sed interceſſit mora in rẽ. ut j. de fideic. lib. l. cũ vero. §. apparet. Idem hęres post triennium pone, manumisit eũdẽ Stichũ: certè habebit Stichus ab hęrede alimenta prętęrita, quamuis tũc esset seruus. nam oportet explorari moram hęredis cum quęritur de vsuris fideicom. nõ autem tunc oportet explorari cum quæritur de ipsis fideicõmiss. vt fuit in nostro casu. siue enim hęres sit in mora, siue nõ, semper tenetur soluere fideic. ¶ Alimẽtis. Titius instituit sibi hæredem filium suum Seium, & filiã suam Semproniam exhæredauit. & iussit eidẽ filio, quod daret dictæ filiæ centum in dotem, cum ipsa nubere vellet. Item ab eodem filio reliquit filiæ alimenta præstanda arbitrio boni viri. nunc quæritur qualiter filius debeat eam exhibere, siue alere? Et respon. quòd debet eã alere pro modo legatæ dotis, & pro incrementis ętatis ipsius filię: nam quantũ plus crescit puella, tanto plus in eã impendendum est, non autem debet ali pro viribus hęreditatis. Viui.

quietam, ac verecundam, atque etiam idoneam, libertis consulẽs, domũ sequi maluit? Et ideo ab omnibus hæredibus hæredis alimenta præstabuntur.

Alimenta debentur etiam pro eo tempore, quo fuit retardata libertas absque mora hæredis. Bar.

Verbis fideicommissi purè manumisso, præteriti quoque temporis alimẽta reddẽda sunt; quamnis tardius libertatẽ recuperauerit, nec hæres moram libertati fecerit. Tunc enim explorari moram oportet, cùm de vsuris fideicommissi quæritur, non de ipsis fideicommissis.

Vir bonus debet arbitrari alimenta pro qualitate relictæ dotis, quæ alimenta crescunt crescente ętate. Bar.

Alimentis viri boni arbitratu filiæ relictis, ab hærede suo pro modo legatæ dotis, quam solum pater exhæredatæ

De cuius sorte. Id est, de ipsa sorte, vel dic de vsuris sortis. Acc.

Ad præceptionẽ. Et per consequens ad onus, vt subijcit. Acc.

Refragari. Scilicet videtur, eo quòd per vnum hęredem. alimẽta præstari voluit testator. tũc nõ apparet per quẽ potius sint prętęstanda cũ ille sit mortuus, per quem testator voluit fieri.

Non oportere. Quàm vt hęredes hæredis prætent, quã quã sint plures. ad quod j. eod. l. alimenta, in prin. & § eo. l. 2. in fi.

P. Flor. ab hęrede filio primo do &c.

Euitauit. Vt in fideles.

Domum. Id est, familiam: & sic non personã tantũ certam. R. quod in dubio hic præsumitur: nam quidã præsumuntur boni, quia de bono genere sunt: ecõtra quidam mali, quia de genere reprobato: ut §. de ędil. edi l. quod si nolit. §. qui mancipia.

Heredis. Scilicet electi in prestatione alimẽtorum. Accur.

Verbis fideicommissi. Testator rogauit purè hęredẽm manumittere Stichũ: & ei Sticho annua, vel mẽstrua alimẽta reliquit. hęres non fuit in mora cõmuni, q̃a nõ fuit interpellatus, vt §. de vsur. l. mora. sed in rem fit mora: ut j. de fideic. lib. l. cum vero. §. apparet. si hęres post triennio manumisit, habebit Stichus alimenta prętaxata, quãuis tunc erat seruus, sic j. e. l. seruos. & j. l. prox. & §. fam ercisc. l. ex parte. §. 2. Acc.

Cum de vsuris. Ad hoc §. de leg. 2. l. si quis seruo. & C. de vsur. l. j. & §. de leg. 3. l. is qui. & C. ad Syl. l. fin.

Relictis. Ex centum puta, quę dari voluit cũ nubęret. Ro. vel secundum H dic simpliciter relicta alimenta arbitrio boni viri. Sed tunc quare dicit, p̃ modo legatę dotis? R. ex cõiectura voluntatis: q̃a taliter videt intellexisse in alimẽtis, sicut ī dote, ar. C. de imp. & al. substi.

substi.l. 1. Item quod subijcit, quam solam &c. subaudi præter alimenta. & facit §. de her inst. l. qui volebat.

Ætatis. No. quantum plus crescit puella, tanto plus in eam impendendum est. Acc.

IS cui annua. Titius reliquit annua alimē

ta Seio postea Seius fuit in metallū dānatus: & existens in dicta pœna percepit alimenta ab hærede dicti Titij, & postea fuit in integrum restitutus, & petit alimenta, p futuro tempore. dicit hæres nedum qđ præstem tibi nunc alimenta, sed etiam ea quæ præstiti te existente in pœna reddas mihi. Certè dicitur hic quod hæres non habet ius. Viui.

Mando. p iis quæ hic tractat glo. super Signa gię rub. de Abso. & rehabi. uers. in absolutionib⁹. & rehabilitationib⁹ cōceduntur, cum aliis quę ibi subiicit.

Precedentium. Imò videtur indulta pœna nō restitui bona vt habet. C. de sen. pat. l. in insulam, quæ est cōtra. Solu. hic fuit restitutus: vt in eod titu. l. 1. ibi verò tola idulgentia pœnæ. Vel dic hoc speciale in alimentis, nam & māneti in pœna relinqui possunt: ut §. de iis quæ pro nō scri. hab. l. si in metallū. & est ratio, quia parum prodest indulgentia sine alimentis, cum sine his viuere non possit; ergo sequuntur: ut ar. §. de pœn. leg. 1. nam quod. in princ. sic nec transigitur de his sic facile vt in cęteris: vt §. de transa. l. cum hi, & eo modo soluitur C. de le. l. seruus. & C. de necess. ser. l. quidam. §. j. quæ dicunt non valere relictum seruo, & hic est seruus pœnæ: ut in ti. quib. mod. ius patr. po. sol. §. serui aūt. Item eo modo soluitur §. de iur. fis. l. in metallum. Item eodem modo soluitur C. de bon. proscr. l. 2 ubi dicit confiscari: uel ibi in deportato, vt ibi no. etiam est sic in liberto, vel patrono vbicunq; restituto vt iura patronatus sequantur: vt §. de iure pat. l. fin. & §. de in ius voc. l. sed & si per pœnā. & §. de sent. pas. l. fi. idē in iure cognationis. vt §. de sen. pas. l. fi. Itē cōtra §. eo. l. solent. §. debebit. sed dic vt ibi: & facit §. e. l. seruos ad custodiā. Item contra C. de re. mili. l. cum allegatis. vbi multa pœna desertori militiæ non uidētur restituta ităpēdia pterita, sed speciale hic in alimētis.

Esse, nō est in P. Fl.

Vcius Titius. Lucius Titius fecit testm, & reliquit libertis suis cibaria, & vestiaria annua certorum nummorum, & postea ita dixit, scilicet volo obligatos esse ob pdicta fideicōmissa fundū Titianum, & Seianum, vt ex reditu eorum fundorū alimenta prædicta percipiant dicti liberti: & postea decessit, & postea in uno anno fuit minus perceptum ex reditu dictorū fundorū, quā necesse foret in eodē anno ad filiæ nubēti dari voluit, aeq. pro incrementis ætatis eam exhibendam esse respondi, non pro viribus hæreditatis.

Damnatus in metallum post restitutionem præteriti temporis, & futuri alimenta petere potest. Bar.

XI.

IS, cui annua alimenta relicta fuerant: in metallum damnatus, indulgentia principis restitutus est. Respondi eum & præcedentium annorū rectè cepisse alimenta, & sequentium ei deberi.

Si prædia pro alimentis relictis obligentur, ex hoc legatū alimentorum non augetur, vel minuetur. Bar.

XII.

Vcius Titius libertis suis cibaria, & vestiaria annua certorum nummorum reliquit: & posteriore parte testamēti ita cauit: Obligatos eis ob causam fideicōmissi fundos meos illum, & illum, vt ex reditu eorum alimenta suprascripta percipiant. Quæsitum est, an si quanto minores reditus peruenerint, quàm est quantitas cibariorum, & vestiariorum, hæredes ad supplendum eam onerari non debeant, vel si alio anno excesserint ad supplendum sit, quod superiori anno minus perceperint. Paulus respondit: cibaria, & vestiaria libertis defuncti integra deberi, neque ex eo, quod postea prædia his pignoris iure testator obligare voluit, vt ex reditu eorum alimenta perciperent, minuisse eum, vel auxisse ea, quæ reliquerat, videri.

Legatum in dubijs videtur translatum in alium cum onere sui. Bar.

XIII.

AIO Seio trecentos aureos legauit, vt ex vsuris eius summæ, libertis cibaria, & vestiaria dictorum libertorum. nunc quæritur, an hæredes supplere debeant. vel si alio anno sequēti post sterilem annum exegerit fructus dictorū fundorum quantitatem dictorum cibariorum, & vestiariorum, an supplēdum sit ex fructib. dicti anni sertil s, quod superiori anno sterili minus perceperunt liberti. Et respon. quod integra debentur dictis libertis cibaria, & vestiaria, siue minus, siue plus percipiatur ex dictis fundis. Viu.

Obligatos. Hoc enim facere potest: vt §. de pign. act. l. non est. Acc.

Ex reditu. Hic modus pro cōditione videbatur, ut habetur C. de iis, quæ sub mo. l. 1. Sed contra est, ut hic subijcit. magis enim pro securitate alimentarii videtur hæc verba posuisse testator, quam ut conditionem faciat. sic & alias prospiciēdo cōmodo rei familiaris: vt §. de lega. 1. l. quidam. Sed quid si testator non dixit de hypotheca aliquid, sed solummodo ex his fundis p̄stari? Respon. esse obligata, arg. §. eod. l. 2. in fi. & §. de vsufruct. leg. hactenus. Alij contra, ut non sint obligata: & tūc expectari sequētem annum: vt j. de uerbo. oblig. l. inter stipulantem. § sacram ibi pro quo & illud &c. & infra, quando di. leg. ced. l. Firmio, & §. de an. lega. l. legatum § vini. Item pro vtraq; opinione §. de transac. l. cum hi §. fi vni. & §. fi pluribus, & §. idem est, & si ager, sed prima opinio verior est secundum Azo. ut no. §. de ann. leg. l. Caius, & d. l. cum hi. & facit §. de contrah. emp. l. fin. in fi. erant ergo obligata, & integra debentur, ac si expressisset alimentorum fauore Accur.

Integra deberi. Contra, §. de triti. vi. & oleo lega. l. cum certus. vbi non plus quam natum. sed hic fauore alimentorum. Item aliud est dicere, vt inde percipiant, aliud quod ibi natum erit.

Aio Seio. Titius testōr legauit Caio Seio trecētos aureos, vt ex vsuris eius summæ libertis ipsius testatoris cibaria, & vestiaria certa præstaret, & postea fecit co ticllos, & in eis vetuit dari Caio Seio dictam summam: sed voluit eam dari Publio Mæuio: nec nominatim alimenta repetit in persona Publii Mæuii: & postea decessit dictus testator: & hæredes sui soluerunt dicto Publio Mæuio dictos trecentos aureos nunc quærit, an idē Publius Mæuius dēat dictis libertis dictum fideicom. cibariorum, & uestiariorum: Et dicitur quod sic, nisi testator iniunxit aliquod onus ei Publio Mæuio ¶ Imperator Basilia instituit sibi hæredem Claudium Iustum, & legauit libertis suis testatricis alimēta, donec cum dicto Claudio Iusto morati essēt, & postea decessit dicta testatrix: dicti autem liberti steterunt cum Claudio Iusto, donec ipse vixit. mortuo autem postea dicto Claudio Iusto, petunt liberti ab hæredib. alimenta. hæredes dicunt se non teneri quia liberti non stant cū Claudio Iusto: qa ē mortuus. iuerunt igitur dicti liberti ad Imperatorem Antoninum, & consuluerunt eū super hoc, & ipse respon. eis quod perpetuo, i. donec viuent ipsi liberti debent habere alimenta. & interpretatur idem Imperator talem fuisse voluntatem testatricis. Sed pone quod dicta testatrix ita locuta fuit dicto Claudio Iusto hæredi suo, Volo quod des libertatē talibus meis seruis: & cum erunt liberti, alimenta, & volo vt semper tecum sint: postea hæres eos manumisit, & ipsi postea diu cum eo steterunt, & postea discesserunt ab eo, quia ipse hæres nimis eos in seruitute grauabat: nunquid nihilo minus hæres debet eis præstare alimenta? Et respond. quod sic. nec enim ipso, vel superiori casu videtur stare per libertos quo minus cum hærede morentur. Viu.

In P. Fl. deliberaretur.

In P. F. nō est, vobis.

Trasferebatur. Sic ergo fit translatio cū suo onere: vt & habetur C. de cad. tol. l. unica §. pro secundo. & §. his itaque. & §. de leg. 1. l. licet. & §. de viuf. leg. l. si ab eo. Et arg §. de condi. inst. l. quæ sub conditione. & facit j. de adi. lega. l. sicut. & l. sequenti, & l. nihil prohibet. Sed arg. contra. infra. de adi. leg. l. si tibi certam.

ADDITIO. Dic secundum Bar. quod ibi legatum fuit translatum in eundem, hic in alium.

Basiliæ. Sub. refer ipsi ea quæ sequuntur.

Perpetuo. Nisi gratia eius cum quo morari debeāt, hoc fuerit scriptum: vt j. de condi. & demon. l. illis libertis in fi. & dic contra. vt no. C. de leg. l. 1. Acc.

Consultus. Mutat quæstionem super idem thema.

Grauiorem. Quia nimis grauabat hæres eos in seruitijs. Acc.

Negauit. Hæres.

Seruitutis. Id est, nisi seruiant.

Deberi. Nec enim ipso, vel superiori casu videtur stare per libertos ad quod est §. de condi insti. l. quæ sub conditione. §. pen. & de le. 3. l. qui concubinam. §. vxori. & de regulis iuris. l. iure ciuili. & supra, de ann. leg. l. Seiæ. in princip. & l. Mæuia in prin. & l. annua. in pri. & j. de condi. & demon. l. 8. & §. de le. 2. l. Titia. § fi ea. & j. eo. l. libertis. §. fin.

Ela ait. Titius legauit alimenta puero vel puellæ, quæritur vsq; ad quod tēpus debeantur eis alimenta? & dixit Mela deberi vsque ad pubertatē, & malè, nā debentur, donec testator voluit deberi. si aūt nō apparet voluntas eius, debētur p totum tēpus vitæ alimentari. si autem vsq; ad pubertatem reliquit eis testator alimenta: aientur pueri vsque ad 18. annos: puellę autem vsque ad 14. & hoc pietatis intuitu, & al mentorum fauore. Nam & alibi generaliter defiuitur pubertas scilicet in masculo vsque ad 14. annos: & in fœmina vsque ad 12. Sed quid si legauit dictus testator dicto puero, vel puellæ alimenta, quæ ei viuus præstabat? Certè ea demū alimenta præstabūtur eis, quæ mortis sui testatoris tempore erat eis solitus præstare, siue minus pstabat tēpore mortis quàm alio tempore, siue plus.

¶ Quidam libertis. Titius, qui erat de Africa, vel de Ægypto, in quibus terris vendūtur aqua: instituit sibi hæredem Seium, & libertis sui testatoris reliquit alimenta & aquam eis necessariam: & decessit idem Titius, nunc quæritur vtrum fideicom. aquæ valeat, vel non? Et certe quia emolumentū continet in se dictū aquæ fideicom. co ip est reliquum in terra, vbi vēditur aqua. respon illud valere, & hoc siue testator habebat cisternam, siue non. & tūc quando nō habebat cisternā, cōtinetur in fideicom. quanti liberti essent aquā cōparaturi, si non esset eis legata. Dicerent aliquis quo valet fideic. aquæ, cū testator habebat cisternā in fundo suo pone: Certè nō videtur valuisse. quia videt relicta seruitus prædialis ex fundo, i quo erat cisterna, et q non habebat prędium ibi iuxta. posito quod fideicōmissarius non habebat prędiū quo quidē casu nō valet: vt §. cōmunia prad. l. j. in fi. ted certè respon. non est inutilē propter hoc fideicom. aquæ: quia dicta aqua relinquitur personæ fideicommillarij, & ita non est prędia lis seruitus, nec etiam personalis hoc casu cū relinquitur propter personā fideic. & non propter prędū fidei com. sed ei quoddam ius, quo debetur fideicō. actione ex testamento, vt in fi. Si aūt diceres eam esse prędij seruitutem, non valeret: cum nō habenti vicinum prædium nō posset legari. & merito non valeret tunc, quia

quia quamuis seruitus hausus aq̃ est seruitus personæ, id est, prædialis, quę cum persona finitur cum hoc actum est, vt ad hæredē nō tranſeat, ſicut & ſeruitus pecoris ad aquam appulſus: tamen ei, qui vicinum nō habet prædiis inutiliter relinquitur, ſi vt ſeruitus realis, vel perſonalis ei relinquit: nam neutra eſt, vt dixi. & idem dico in ſeruitute geſtandi, id eſt pertrahendi aliquid in fundo teſtatoris: & in ſeruitute premēdi vuas in agro teſtatoris: & in ſeruitute vrendi area teſtatoris ad exprimēda fruméta, & cætera legumina. nam ſi prædiales ſeruitutes legentur ei, qui non habet ibi tuxta prædium, & non valent cum non ſint eo caſu prædiales ſeruitutes, nec etiā perſonales, imo quod dam ius debitum fideicōmiſſario actione ex teſtamento.

Et ſic vſque ad illud, ga finis lecta tur. de hoc an initium; an finis ſpectet, vide bonā gl. ſ c dudū. ſu p verbo, tēpora. de elect.

In hūc locū vide Cyriacum Kop. lect. antiq. lib. x. c. xxi. & Iacob. Mā dot. de Æ tamin. c. x. de Adoptiō. nu. 7+

a Ad pubertatem. Si ſenſit de duodecim, & quatuordecim annis, peſſime dixit. ſi ſenſit de xvij. an. male dixit: qa vſq; ad mortē vt ſtatim corrigit. Acc.

b Vitæ ſuæ. Nam cum vita finitur. vt ſ. de tranſact. l. cum hi. §. conſtat. & ĵ. ad leg. Falcidiam. l. hæreditatum & ſic largè fit interpretatio: vt ĵ. de reg. iur. l. in teſtamenti.

c Dudū. Id eſt, ante hanc legem. nam per hāc legē, vſque ad mortem.

d Cōſtituiſſe. Prædicto catu quando vſq; ad pubertatem fuit relictum.

e Non ſic. Ad xviij. annos: ſed ad xij. vel xiij. vt Inſtit. quib. mo. tu. fi. §. ij. & iij. hic ergo eſt ſpeciale fauore alimentorum. & ſic aliàs ſ. de adop. l. arrogato. §. non tantum. quandoque pro xvij. vt de poſtul. l. i. §. puertiam. Acc.

In ſola. Et alio caſu, vt modo no. & facit ĵ. de verbo. ſigni. l. pueri.

Nouiſſima. Sic habeē C. ne de ſta. defun. l. ſi mater. & no. tēpus mortis inſpici. ſic ſ. de fun. in ſtr. & inſtru. le. l. ſi mācipia. in prin. ſed videē tēpus teſtamēti: vt ĵ. de lib. le. l. Aurelius. §. teſtamēto. & l. ſi. §. ſi. & ĵ. ti. j. l. ſi ita & l. medico. & ſ. de le. 3. l. vir vxori in pri. & §. i. & l. vxorē. §. teſtamento. Sol. ſecūdū R. in alimētis prout minuit, vel auget præſtationē, ſic & voluntatē alterare videtur ſed cum debitori liberationem legat, & de no uo aliud debere incipiat: ſeparatū eſt quod additur, & ſic eſt in ſimilibus. Vel dic quod in qualibet earū apparet ratio. quia tēpus teſtamenti inſpicitur. Itē cōtra ſ. de leg. 3 nomen. §. ſi ſio. Sol. vt ibi. Item facit cōtra. ſ. de ann. leg. l. Seio. §. j. & §. ſi. & ſ. de leg. j. l. ſi mihi. & tibi. §. in legatis. & ĵ. de re iud. l. in iudicati & de adim. le. l. tranſlatio. & l. leg. & ĵ. de lec. tab. l. j. §. non autem

Per fideicommiſſum. Scilicet aquæ.

Res. Id eſt, hæc quæſtio.

Agi. Id eſt, tractari. Acc.

Ciſternas. Poſſet ſaltem perſonalis ſeruitus eſſe ſecundum. R.

Prædij. Id eſt, prædiali. Acc.

Non poſſeſſori. Id eſt, domino: vt ſ. commu. prædi. l. i.

Relicta. Hic accipe quod eſt in fin. hoc enim &c. ſi autē diceres & prædij ſeruitutē, non valeret, cū nō habēti vicinū prædium non poſſit legari, & merito. nam &c.

Perſonæ. Scilicet aliquando vt cū relinquit habēti prædium. ſed hoc adeo vt ad hæredem non tranſeat, quo caſu eſt ſeruitus perſonalis ſecundum R. vt hic. q̃ Io. nō placet: imo realis, ſed hęres legatarij exceptiōe repellitur, quod patet, quia vēdicatur, ſcilicet per cōfeſſoriam, vt ſ. de ſeru. rusti. prædi. l. pecoris. & l. ſe ĵ. & hic expone ſeruitutē perſonæ, id eſt, prædialē, quæ finitur cum perſona quando hoc actum eſt, vt dixi. & ſic nō eſt, cōtra l. illam pecoris. Itē qſ dicit ius hauriēdi eſt ſe plonale, imo realē: vt ſ. de ſer ruſt. prædi l. ſi mihi. §. fin.

Res pro quæſtione, cauſa. Scite. M. ādo. i Gl Fa. §. Actam, in ver. teō° col. 2.

tur, minus præſtabat, plus mortis tempore, vel contra? adhuc erit dicēdum, eam præſtationem ſequiēdam, quæ nouiſſima fuit.

Qui relinquit aquam, videtur relinquere pretium aquæ: & tale legatum non continet ſeruitutem ſed debitum perſonæ. Bar.

Quidam libertis ſuis, vt alimēta, ita aquā quoque per fideicōmiſſum reliquerat. Conſulebar de fideicommiſſo, cū in regione Africæ, vel fortè Ægypti ea res agi ꝓponeretur, vbi aqua venalis eſt. dicebā igit eſſe emolumētū fideicōmiſſi, ſiue quis habens ciſternas id reliquerit, ſiue non: vt ſit in fideicōmiſſo, quanto qs ſibi eſſet aquā cōparaturus: nec videri inutile eſſe fideicōmiſſum, quaſi ſeruitute prædij non poſſeſſori vicinæ poſſeſſionis relicta. Nam & ſi hauſtus aquæ, ut pecoris ad aquam appulſus, eſt ſeruitus perſonæ: tamē ei qui vicinus non eſt, inutiliter relinquitur. In eadem cauſa erūt ſeruitutes geſtandi, vel in tuo vuas premendi, vel area

Si, ñ eſt in P. Fl.

Io. Lon gouall. in comē. ad l. imperū. ff. de iuri. om iu. ita legit, eſt ſeruit' p ſe: non tamē ei &c.

Seruitutes, nō eſt in P. F.

ſed die vt mo Io. no. quādo ſcilicet ita fuit dictum. at, cum non habenti prędium re inquitur, non eſt realis, vt ſubiicit, ſed perſonalis ſi hoc velit relinquens, vel conſtituens ſecundum R. o. vt ſ. de ſeruit. ruſt prę l. Lucius. & ſecūdum hoc per confeſſoriam peteretur: ſed Io. dicit nec perſonalem eſſe: vt ſ. de ſer. l. vt pomum, ſed quoddā ius quod actioni perſonali ex teſtamēto vel pacto debeē ſicut ſi decē mihi ſtipuler. vt no. d. l. pecori. & facit ſ. de vſu, & hab. l. vſus aquę, & ſ. eo. l. i.

Inutiliter. vt ſit ſeruitus realis: ſed perſonalis ſecūdum R. tu dic vt ſit ſeruitus realis, vel perſonalis. nā neutrum eſt: vt ſ. dixi.

Erūt. Scilicet ſeruitutes, vel iura ſcilicet, vt ſint perſonales ſeruitutes, ſecundū R. vel vt nō ſint reales, vel perſonales

perſonales, ſed quoddam ius: vt d. l. vt pomum.

Filio hęrede. Inſtituit ſibi Titius ſuū filium Caium hērdē: & poſtea fecit codicillos. & in eis reliquit Seiæ decē, & alumno ſuo reliquit dicē Titio quadraginta his verbis: Mæuio infanti alumno meo quadragita dari volo, & peto a te prædicta Scia, ut ſuſcipias dicta 40. apud te, & vt præſtes eidem Mæuio alūno vſuras quincunces vſq; in annum 25. ætatis eius, & ut eundem Męuium ſuſcipias, & tuearis, & poſtea deceſſit dictus Titius teſtator, & poſtea dicta Seia recepit dictum ſuū legatum de decem à filio teſtatoris hærede. nunc idem hær. vult dare ei Seiæ dicta 40. ut ipſa faciat ea quę iuſſit teſtator, & ipſa voluit recipere. vñ quęrit, an ipſa cōpellenda ſit agnoſcere onera alimentorum Mæuii ex die mortis teſtatoris? & dī quod ſic, & etiā hæres eiuſdem Seiæ.

Teſtator. Caius inſtituit ſibi hæredes Titium, & Seium, & legauit concubinæ ſuę octo ruſtica māpicia, & his mancipiis ruſticis iuſſit pſtari cibaria in hæc verba, ceſtique mancipiis quę ſ. legaui cōcubinæ meæ, uolo præſtari nomine cibarii ab hęredibus meis ea, quæ a me accipiebāt dicta mācipia me uiuo, & poſtea deceſſit dictus Caius teſtator. nūc quæritur, cum uiuo dicto teſtatore ſem per mancipia ruſtica tempore meſſiū, & arearum delegata fuerint ad areas vt faciūt ruſtici Bonon. & ex eo tēpore cibaria ex rōne dñi ſui nunquā acceperint excepto cuſtode prædiorum: an hæredes quoque eius temporis, i meſſium, & arearum debeant præſtare cibaria cōcubinæ pro dictis mancipiis ruſticis? & reſp. quòd iudex debet hoc ęſtimare tenēdo diſtinctionē Claudii, quę ſequitur. nā ſi teſtator legauit dicta mancipia cōcubinæ, vt ſient eo modo apud concubinam, quo fuerunt apud teſtatorē, non debebuntur cibaria eius tēporis, de quo quęſitum eſt. ſi aūt dicta mācipia tranſferebantur à teſtatore ab his miniſteriis ruſticis velut in miniſterium vrbanum: vt puta vt faciāt aliquid in

Aliàs, hęc enim eqđ perſonę reliquuntur.

tua ad frumenta cæteraq; legumina exprimenda vtendi. Hæc enim aqua perſonæ relinquitur.

Mulier poteſt eſſe executrix in teſtamento, & cogitur illud officium acceptare, ſi agnouit legatum a defuncto ſibi relictum. Item hoc officium ſi habet onus burſale annexum, tranſit ad hæredes. Bartol.

XV.

Filio hærede codicillis Seiæ decem reliquit, & alumno his uerbis, Mæuio infanti alumno meo quadraginta dari uolo: quæ pero a te ſuſcipias Seia, & vſuras eis quincunces in annum uſque uiceſimum ætatis prę ſtes: eumque ſuſcipias, & tuearis. Quæſitum eſt, an Seia, poſtquā legatū ſuū accepit, ſi noluerit pecuniam alūno relictā ſuſcipere, vel in ſuſcipiēda ea ceſſauerit, onera alimentorum ex die mortis teſtatoris compellenda ſit agnoſcere? Reſpondi ſecundum ea, quæ proponerentur, compellendam præſtare, cum fideicommiſſum ſit. Idem quæ ſijt, an hæres quoque Seiæ in annos xx. alimenta præſtare debeat. Reſpondi debere.

Relatiuum quis uel qui, limitat ſuum antecedens, non ſolùm in quantitate, ſed etiā in tempore. Bar.

Teſtator cōcubinæ māpicia ruſtica nume. viij. legauit, & his cibaria præſtari iuſſit in hæc uerba,

Aliàs, cui.

ciuitate pro ipſo teſtatore: bene debebuntur cibaria concubinæ pro eis.

Titia decedens: Titia habens 10. libertos tribus ex eis cibaria, & veſtiaria præſtabat, & illud quod in hoc expendebat, ſcribebat in rationibus ſuis: ipſa Titia, poſtea decedens fecit teſtamentum, in quo ita cauit: omnib. libertis, libertabuſque meis cibaria, & veſtiaria quæ uiua præſtabā, parati, præſtariq; volo. & deceſſit. nunc quæritur, an hęres eius Titiæ debeat præſtare cibaria, & veſtiaria omnib. decē libertis, an verò prędictis tribus tantum? Et reſpō. quòd omnibus debet præſtare: illa enim uerba, quę uiua præſtabam &c. nō reſtringunt precedentia.

In P. F. & apud.

Viui.

Compellendam. Ad hoc eſt ſ. de lega. 2. l. 4. Et no. non licere in partem vel le, in partem nolle defuncti † pare: iudicie. ſic ĵ. de op. libe. l. ſi ita ſtipulatio in fi. & de bon. li ber. l. nam abſurdū. & ſ. de acquir. here. l. i. & 2. & C de iure deliber. l. quidam. Acc.

Defuncti uidicio nō in parte, ſed in toto parēdum eſt.

Debere. Sic ſ. eod. l. cum vnus. in princ.

Delegata. Quia teſtator accommodabat aliquib⁹, qui interim eos alebāt, vel ibant in aream: vt vadant ruſtici huius ciuitatis ad medicinam: & ſic non alebantur ex burſa domini. Accurſius.

Claudius. Scilicet dixit idem adiicien do, & diſtinguendo, vt ſubiicit.

Ab his. Id eſt, ab hac concubina & ita de ſingulari tranſit ad pluralem numerum. Vel dic ab his miniſtris: ſcilicet ruſticis, & ab ipſo

Eiſque mancipijs, quæ ſupra legaui, cibarij nomine ab hæredib. meis præſtari uolo, quę me uiuo accipiebāt. Quęſitū eſt, cū viuo teſtore ſemper mancipia ruſtica tēpore meſſium, & arearū delegata fuerint, & eo tpe cibaria ex rōne dñi ſui nunquam exceperint, excepto cuſtòde prædiorū, an hæres eius quoq; temporis, id eſt meſſis, & arearum, & cibaria concubinæ pro mancipiis ruſticis pſtare deberet. Reſpondi, eum, cuius notio eſt, & æſtimaturum Claudius. Meritò. Nam ſi eodem modo quo apud teſtatorem fuerunt apud concubinā futura legauit, non debebuntur eius temporis, de quo quæſitum eſi, cibaria. Verum, ſi velut in miniſteriū vrbanū ab his trāsferātur, debebuntur.

Relatiuum quis, uel qui, limitat ſuum, antecedens, ad quod refertur, non alia.

Titia decedens teſtamento ita cauit: Omnibus libertis, libertabuſq; meis cibaria, & ueſtiaria quæ uiua præſtabam, dari, præſtarique uolo. Quæſitum eſt, cū tribus ſolis eo tempore, quo ea uixit (ſicut rationibus continebatur) cibaria, & ueſtiaria præſtiterit, an hæres eius àcæteris quoque libertis conueniri poſſit: an uerò tribus tm̄ ſit obnoxius, qui rationibus ipſius cibaria, & ueſtiaria accepiſſe reperiūtur. Re-

ab ipso testatore. nam tunc hæc variatio non nocet quo minus debeantur: verū vt vrbana familia alatur inspecto tempore mortis: vt sup. eo. l. Mela. §. sed & si alimenta. Acc.

a Ab omnibus Scilicet hæres poterit conueniri: quoniã omnibus, quantum quibusdam dabat legare videtur. sic fortè variatum, & alibi collectiuum nomen ponitur, sicut hoc nomen libertis: vt §. de trit. leg. l. cum vinum. & l. fi. in prin. sic ergo hic ista verba, quæ viua præstabam, non restringunt præcedentia. sic §. eo. l. verba. & §. titu. 1. l. legata. in princip. & §. de fundo instru. l. quæsitum §. penult. & §. de leg. 3. l. ea tamen. & l. cum quis decedens. in fi. Sed argumen. contra §. de penu leg. l. nam quod. in fi. & §. de le. 3 l. quæsitum. §. 1. & l. hæres. §. vxori. & §. titu. 1. l. cum qui dam. & §. de le. 1. l. non solum. §. fi. & facit j. eod. titu. l. testamento.

Dic secũdũ Bart. qđ relatiuum restringit antecedẽs ad quod refertur, nõ alia. & sic non obst. cõtra.

b Limenta. Titius fecit testamentũ, & instituit sibi hæredes Moderatum, & Seium, & Sempronĩũ, & reliquit alimenta libertis suis nominatim a dicto Moderato: & decessit dictus Titius, & postea decessit dict' Moderatus: nunc quæritur an hæredes Moderati teneãtur ad præstanda alimenta dictis libertis: & dicitur quod sic. ¶ Libertis libertabusque. Quædam mulier Commoda noĩe, quę erat Bono. fecit testamentum, & in eo iussit dari libertis, & libertabus, quos, & quas manumiserat inter viuos. & etiam libertis, & libertabus, quos, & quas manumiserat in testamento, vel codicillis, alimẽta, quæ viua eis præstabat. Item dari iussit certos fundos dictis libertis, & libertabus, & postea decessit. nũc quæritur, an ad dicta legata libertis, libertabusq; relictis admittatur Stichus libertus liberti patris dictæ testatricis: & videtur quod sic: quia testatrix in epistolis suis solebat eũ appellare suũ libertũ, quãuis nõ esset. distinguitur tñ vtrum testatrix viua ea alimenta ei liberto liberti patris sui præstabat. an nõ. & primo casu admittetur dictus libertus ad dicta legata, secũdo nõ. ¶ Basilicæ libertæ. Titius testamento suo legauit Basilicæ libertæ suæ x. quæ x. voluit esse apud Epictetum, & Callistum liberros suos, ita ut cum fuerit Basilica 25. annorum, cum vsuris quincunc ibus restituer ẽtur eidem Basilicæ per eosdem libertos. ita tamen ut interim ex dictis vsuris aleretur Basilica, prout ampliaret ætatem ipsa Basilica intra dictos 25. annos. & postea dictus testator in alia parte testamẽti reliquit generaliter libertis, libertabusq; suis cibaria, & vestiaria, & habitationem, & postea decessit idem testator: nunc quæritur, an etiam dictæ Basilicæ deberentur cibaria, & vestiaria, & habitatio? & respon. quod non, nisi ipsa probet testatorẽ voluisse eã habere etiam cibaria, & vestiaria, & habitationem: & est ratio quare in dubio non debet habere, qu a testator destinauerat alimẽtis eius Basilicæ vsuras dictorũ x. quã pecuniam specialiter ei prælegauerat. ¶ Qui societatẽ. Titius habuit cum vxore sua societatẽ pone per 40. annos omniũ bonorũ. & durante societate manumiserunt quosdam seruos eis cões, & sic fuerunt facti communes liberti viri, & vxoris. & idẽ Titius dabat eisdem libertis alimenta in solidũ p parte sua, & vxoris. & postea idem Titius fecit testamentum suum, & instituit sibi hæredẽ dictam suam vxorẽ, & nepotem ex filio ex æquis partibus: & ita cauit in eodem testamento. item uolo dari libertis meis, quos viuus manumisi, ea q eis præstabam & decessit. nunc quæritur, an prædicti liberti, quos manumisit, ab vxore possit petere ex fidei commissa forma, qua vir præstabat eis pro se, & vxore? & dicitur quod non, imo illud tantum quod præstabat eis pro parte sua. Viu.

In P. F. quã apud &c.

Vide Al. li. prater. 2. hic.

In P. Fl. ἀπὸ Ῥοφίνης ἢ μετέρῳ ἀπελευθέρῳ, i. Rufino prognato, liberto nostro.

A Moderato. Proprium nomen. Acc.

Teneri. Quoniam non personæ est onus indicendũ cum per alium possit impleri: 1 vt habetur C. de cad. toll. l. unica. §. ne autem. & § l. prox. in pri. & l. cũ vnus in princ.

Quia si personę iungeret, videretur ei esse ele cta industria, & hoc casu nõ posset p alĩ impleri: ut plenè i c. firmiter p Pan. extra de summa tri. & fide catholica.

Commoda. Proprium nomen testatricis.

Fundos. Certos, alias non valeret: vt §. de iur dot. l. cum pos. §. gener.

Ita. Hic est Græcum, cuius sensus est. Rufino liberto meo salutem.

Quod medicus. Id est, quia. Acc.

Viua. Scilicet testatrix. Acc.

Ea. Scilicet alimenta. Acc.

Aliter vero non. Vt & §. de leg. 3. l. pater. §. 1. & j. de ver. sign. l. Modestinus. & facit §. eo. l. 2. Acc.

Restituerentur. Dicta decem.

Ampliaret. Id est, prout creſceret, maiora præstentut alimenta vsque ad dictum tempus. ad quod est §. eo. l. cum vnus. § fi.

Capite. Scilicet testamenti.

Debe-

Deberentur. Scilicet cibaria, & vestiaria, & habitatio.

Claudius. Scilicet dixit idem addendo rationem quæ sequitur. Accur.

Quia destinauerat. Testator. & facit §. de leg. 3. l. hæres. § 1. & §. de fun. instru. & instr. leg. l. quæsitum. § fin. & l. cum de lanionis. § cui fundum. & §. quidam. & l. prædia. § idem quæsiit. & §. tit. 1. l. legata. in principio, & j. de verbo. obligati. l. doli clausula.

Cum vxore. No. virum socium uxoris. sic sup. de donation. inter uirum & vxo. l. cum hic status. §. antepen.

Hęc gl. facit multũ pro dominabus, quę eorũ maritis subdi aspernantur, le ãcillas eorum non eẽ asseuerantes, cõtra quas i oppositũ facit gl. in verbo, fuerit. in l. si constante §. si maritus: §. sol. matr.

c Præstabã. Scilicet do, lego.

Ab utrisque. Id est, vtroque, viro, & vxore.

Viuente. Viro. Quæ solida viuus præstabat pro parte sua, & vxoris.

Pro sua parte. Facit §. de le. 1. l. 5. §. fi. & §. de lega. 3 l. qui concubinam. §. cui fundum.

Eruos CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seiũ, seruos pedissequos quos habebat ad burgũ Panicalis, reliquit ad custodiam templi sanctæ Marię de misericordia: quod templum erat iam inceptum extrui. sed non erat adhuc completum: vbi fortè elegit sibi sepulturam. & his seruis pedissequis à dicto suo hærede legauit per talia verba: Peto à te hęres fideiq; tuæ committo, vt des, & præstes propter meam memoriam pedissequis meis, quos ad custodiam templi reliqui singulis mẽstrua cibaria, & annua vestiaria certa. puta x. nomine cibariorum quolibet mense, & xx. pro vestimentis quolibet anno. & postea decessit. nunc quæritur, cum dictum templum nondum esset extinctum tempore mortis testatoris, an serui debeant percipere dictum legatum ex die mortis testatoris: an vero ex eo tempore, quo templum fuit explicitum, siue completum. & respon quod hæres debet compelli officio iudicis, præstare relicta dictis seruis, etiam eo tempore quo templum extruitur, nedum postea. Viu.

tis libertabusque cibaria & vestiaria habitationem reliquit, ẽt Basilicæ deberentur? Respondit secũdum ea, quæ proponerẽtur, non deberi, nisi hoc quoque ei datum probaretur. Claudius. Quia destinauerat alimentis eius vsuras pecuniæ, quas specialiter ei plegauerat.

Appellatione libertorum suorum cõtinentur communes liberti pro ea parte, quã quis habebit in eis. Bar.

Qui societatem oĩum bonorum suorum cũ vxore sua per annos amplius xl habuit, testamento eandem vxorem, & ne, potem ex filio æquis partibus hæredes reliquit, & ita cauit. Item libertis meis, quos viuus manumisi, ea, quę præstabam dari volo. Quæsitum est, an & qui eo tẽpore, quo societas inter eos permãsit, manumissi ab vtriusque, & communes liberti facti sunt: ea, quæ viuente percipiebant, solida ex fideicommisso petere possint? Respondit, non amplius quam quod vir pro sua parte præstabat, deberi.

Seruis proprijs potest relinqui legatum in causam alimẽtorum. Bar.

Eruos ad custodiam templi reliquerat, & his ab hærede legauerat his verbis: Peto fideique tuæ committo, ut des, præstes in memoriã meam pedissequis meis, quos ad curam templi reliqui, singulis menstrua cibaria, & annua vestiaria certa. Quęsitum est, cũ templum nõdum esset extructũ: ex die mortis, an verò ex eo tẽpore, quo templum explicitum fuerit, percipere serui legatum debeant? Respondit, officio iudicis hæredem compellendũ, seruis relicta pstare, douec templum extrueretur.

Per clausulam generalem appositam in vltima voluntate, circa idem, videtur recessum à speciali. Bar.

Ibertis, quos testamento manumiserat, alimentorũ nomine menstruos decem legauerat, deinde codicillis generaliter omnibus libertis mensstruos septem, & annuos vestiarij nomine denos legauit. quæsitum est, ex testamento, an ex codicillis libertis fideicõmissum hæredes prestare debeant? Respondit, nihil proponi, cur non ea, quæ codicillis data proponerentur, præstari deberent. nam ab iis, quæ testamento cibariorum nomine legata essent, recessum esse propter ea, quæ codicillis relicta sunt.

Seruos. Omnes, vel quos habet in tali loco, & sic cõtinentur etiam ancillæ pedissequæ. ut j. subiicit: & de leg. 3. l. seruis vrbanis. Accur.

Reliquerat. Aliquis, pedissequis cõtentis sub seruorum vocabulo.

Certa. Puta centum. Accur.

Extructum. Et sic serui non sunt tẽpli interim, sed nec sunt hæredis, vt j. de lib. cau. l. seruos.

Officio iudicis. Non iure actionis, scilicet quia desit p sona quæ agere possit: vt & §. de leg. 1. l. seruo alieno. §. si qs post. & §. famil. ercis. l. ex parte. §. seruo. nec obstat id quod habetur. C. de necesser. l. quidam. §. illo. & facit supra eodẽ. l. is, cui. & de ijs, quæ pro non scripto habentur. l. 3. & supra de annu. lega. l. seruus post. & supra de leg. 2. l. si quis Titio. & sup. de lega. 3. l. si quis Accur.

Ibertis. CASVS. Titius instituit sibi hętedem Caiũ: Titius habebat septem libertos, quos inter viuos manumiserat. in testamento autem manumisit tres seruos, & ita habet nunc decẽ libertos, & in eodem testamento legauit dictis tribus libertis, quos in testamento manumiserat decẽ omni mẽse nomine alimentorum: & postea fecit codicillos, in quibus legauit generaliter omnibus libertis suis omni mense septẽ aureos, & annuos denos nomine vestiarij: & decessit idem testator: nũc quæritur an ex testamẽto prędicto, & ex codicillis prędictis hæredes debeant præstare fideicõmissum. dictis tribus libertis. & respond. quòd ea quæ sunt eis relicta in codicillis debẽt eis præstari, & propter relicta in codicillis libertis videtur recessum ab iis, quę in testamento legata erant prędictis tribus. Viu.

Libertis. Testamento manumissis.

Recessum. Præsumptione iuris, nisi legatarij probẽt cõtra. ut §. de leg. 1. l. planè. §. sed si nõ corpus. Ac.

Relicta sunt. Ab eodem hĩdes: tecus si à diuersis:

quia tunc ab vtroq; darentur: vt §. de leg. 1. l. si à pluribus. §. 1. vel dic tibi no. & §. de prob. l. quinquaginta. & facit §. de adi. leg. l. cum centum & de lib. leg. l. Aurelius § testamento & §. testator. & §. de fun. inst. l. Sex. in prin. ¶ Manumissis. Titius instituit sibi hæredem matrem suam libertam: & in eodem testamento manumisit duos suos seruos: & eis manumissis reliquit per fideicommissum annua cibaria, si cum dicta sua mater moraretur: & postea decessit dict⁹ Titius, & postea dicta mater superuixit dicto suo filio per triennium, & cum dicti manumissi cessarent in petitione dicti fideicōmiss. ipsa non præstitit eis. mortua autē postea dicta mater testatoris extitit ei matri hæres Seia sua filia: & ipsa filia uixit 14. ann. & non soluit dictis manumissis dictum fideicommiss. cum nec ipsā ipsi interpellauerint. mortua aūt postea dicta filia extitit ei hæres Sempronius, nunc dicti manumissi petunt à dicto Sēpronio nouissimo, siue vltimo hærede dictum fideicommiss. cibarij, & vestiarij, tā pro præterito tempore, quā pro futuro. quæritur nunquid possint? Et dicitur quod bene possunt ip si manumissi: quia bene impleuerant conditionem: puta quia bene steterunt manumissi cum matre, donec ipsa vixit, vel per eos non stetit. Viu.

[a] Alimenta præteriti tēporis etiam possunt peti: & adde q illis etiā potest renunciari: non autē futuris, ēt cum iuramento. B. ita tenet in l. cum hi §. de cōtract. q si ipsi cōtradicit i le. si quis p eo. §. de fideiuss. & man. Conclude per d. Iaſin l. de alimē. in 2. colū. vers. nunquid aūt. C. de trāſ.

Alimenta debita non soluta possunt peti tam præterita, quam futura. Bar.

Manumissis testamento cibaria annua, si cum matre [b] morabantur, per fideicommissum dedit. mater filio triennio superuixit: neque cibaria, neq; vestiaria eis præstitit cum in petitione fideicommissi liberti cessiarent, sed & filia, postea quam matri hæres extitit, quoad vixit, annis quatuordecim de eisdem solvendis interpellata non est. quæsitum est, an post mortē filię a nouissimo hærede peteri possint; & tam præteriti temporis, quam futuri, id est, quod cibariorum nomine, & vestiarij relictum est? Respondi: si conditio [c] extitisset, nihil ptoponi, cur non possint.

Tempus certis grauatis ad iectum grauato, in dubio condi tionem facit. Bar.

Ab hæredibus Stichū manumitti voluit: eique si cum Seio moraretur cibaria, & vestiaria præstari à Seio, deinde hæc verba adiecit: A te autem Sei peto vt cum ad annum xxv. perueneris, militiam ei compares, si tamen te ante non reliquerit. Quæsitum est, Sticho statim libertatem consecuto, prius autem defuncto Seio, quàm ad annum xxv. perueniret, an ab iis, ad quos bona Seij perueuerunt, militia Sticho comparari debeat? & si placet deberi, virum statim militia comparanda sit, an eo tēpore, quo Seius annos xxxv. expleturus fuisset, si superuixisset? Respondit: cum placeat comparandam, non ante deberi, quàm id tempus cessisset.

[d] Si cum mater. Testatoris, cui fuit hæres filius, & filio mater, & matri vltima filia: vt §. patet.

[e] Si conditio. Vt quia steterunt cum matre, vel per eos non stetit. vt C. de leg. l. Et no. interpellationem nō esse necessariam. sic C. de contrahē. stipu. l. magnam. & C. de iure emphy. l. 2. & §. de verb. obli. l. ad clem. & §. de nautico fœno l. fi. & §. de vſu. l. pecuniæ. §. 1. & §. de annu. leg. l. annua in princ. Item contra §. de probat. l. Procula. Solu. ibi & fraternitas inter eos erat. & sepe, & sæpiùs rationes, & solutiones inter se fecerunt. hic nulla ratio, vel solutio fuit inter eos. Acc.

[f] Ab hæredibus. Titius instituit sibi hæredes Seium, & Caium, & Sempronium: & præcepit eis, vt manumitterent Stichum seruū suum, & præcepit vni de hæredibus, scilicet Seio, ut eidem Sticho cibaria, & vestiaria præstaret, si cum eodem Seio moraret. postea hæc verba adiecit in eodem testamento: A te autem Seio peto vt cum ad annum 25 perueneris, militiam ei Sticho compares: si tamen te ante nō reliquerit: & postea decessit dictus Titius testator, & postea hæredes prędicti manumiserunt dictum Stichum: & postea dictus Seius hęres decessit antequam perueneret ad 25. ann. & habuit hęredes dictus Seius Petrum, & Martinū. nunc quæritur, an dicti hæredes Seij debeant comparare Sticho militiam? & respo. quod sic, non tamen antequam dictus Seius fuisset expleturus 25 ann. si superuixisset vi.

Si cum Seio. Qui erat vnus de hæredibus.

Peruenerunt. Vt ad hæredē. si autem titulo singulari, & tunc hypothecæ sunt. vt C. cōmunia de leg. 1.

[g] Comparandam. Imō videtur, quod non sit cōparanda: vt §. de manumiss. testa. l. fi in fi. Sol. ut no. C. quando dies. ce. l. ex his & §. de legat. 1. l. si cui. & facit §. quando dies. leg ced. l. Firmio. § 2. & C. de vſufru. l. ambiguitatem.

ADDITIO.

Dic, quod ibi erat certū, quod testator volebat facere diē diuinare: & idē dic, quod ibi apponitur tempus grauato, ibi honoratoriationem huius vide per Bartolum in l. si cui legetur. supra de lega. 1.

¶ Posthumis. C. A. Titius habens patrem, & matrem & vxorem prægnantem, instituit sibi hæredes posthumos, quos ipsorum nasci ex dicta sua vxore: & etiam dictum patrem suum, & matrem. Item præcepit manumitti a patre, & a matre quo dā seruos impube res, & eis seruis legauit cibaria, & vestiaria annua, & etiam peculia eorum. Item legauit cuilibet eorundem seruorū x aureos pone. Item & aliis libertis suis legata reliquit, & alias quibusdam extraneis plura legauit. & postea natus est, & dicti posthumi a me instituti nascentur, & mori hæredes existerint, & in pupillari ætate decesserint habentes [h] Caiū, & Sempronii pone, & ita fuerunt ei propinquiores dictum Caium, & Sempronium. & postea ita contigit. Volo q dictus Caius & Sempronius essent implenda legata, quæ reliqui impuberis liberis meis, id est illis, quibus dedi libertatem in primo tabulis a patre, & a matre mea hæredibus institutis præter cibaria & vestiaria annua & cibaria & vestiaria, quæ reliqui in primis tabulis dictis libertis impuberis, nolo debeant in personis dictorum substituto rum, sed alias legata sic perfecto testamento. & substitutione pupillari nata est ex dicta sua vxore vna filia, & illa fuit vocata Petina. gratia aūt dictę filię posthumæ ipse Titius fecit codicillos, & in eis iussit reddi eidē filiæ tertiā partem eorum quæ reliquit in testamēto. in his & codicillis reliquit legata quibuldā aliis. & postea decessit dictus Titius, & extitit ei hęres dicta filia posthuma, & pater ipsius testatoris, & mater, & postea dicta filia decessit in pupillari ætate, & sic ex dicta substitutione exiterunt dictæ filiæ hæredes dictus Caius, & Sempronius: & sic illud ius q̄ ipsa filia habebat ex codicillis patris, scilicet restitueretur ei tertia pars relictorum, ut dictum est, habent nunc dicti sui

sui hæredes: nunc oriuntur hic tres quæstiones. Prima est circa relicta in primis tabulis. Secunda circa relicta in codicillis. Tertia circa relicta in secundis tabulis. Quærit ergo primo, an in hoc fideicommisso relicto filię in codicillis contineatur tertia pars cibariorum, & vestiariorum relictorum in primis tabulis impuberibus libertis? & respon. q̄d non. & hoc fauore alimentorum, quasi de his diminuendis nō senserit testator. Secundo quæritur, an in dicto fideicō. filiæ contineatur tertia pars eorum, quæ pater in codicillis reliquit extraneis? & respond. similiter quod non & est hic ratio: quia in codicillis, in quibus reliquit fideicommissū filiæ, dixit dictus pater: Si quid testamento, quod ante hoc tempus feci, legaui, peto ab his, q̄ bus dare volui, id est, dedi legata in dicto testamento, vti, id est, vt reddat filiæ meæ Petinæ tertiā partē, & non dixit dictus pater, & q̄ his codicillis legaui &c. vt patet in verb. deinde post testamentum &c. Tertio quæritur, an illud, quod additū est legatis in substitutione computari debet deducta tertia parte, sicut computatur quantitas legatorum testamēto relictorum? vt duæ partes quantitatis additæ legatis in substitutione debeantur legatarijs, & tertia debeatur hæredibus dictæ filiæ testatoris? & videtur q̄ sic, propter dictos codicillos, quibus codicillis voluit testator pertinere ad filiam suam tertiam partem legatorum, resp. tamen hic. quod prædicta additio, quæ fuit facta legatis, integra debetur legatarijs, non de tracto inde aliquo pro dictis hæredibus filiæ. Et vt planius videas ita dico, seruis impuberibus. i. cuilibet eorū fuerunt legati 10. aurei: vidisti in princ. huius casus, postea in secundis tabulis fuerunt duplicata & ita quilibet eorum debet habere 20. aureos. i. primos 10. & alios 10. adiunctos ibi substitutione certa de primis 10. non est dubium, quin hæredes filiæ debeant habere tertiam partem propter verba codicillorū, sed de secundis 10. additis in substitutione est dubitatio. & ita soluitur vt dixi. s. vt integra legatarijs debeant. de cæteris autem relictis pars tertia sine dubio fuit filiæ debita, ac per hoc certum est pertinere ad hęredes substitutos eidem filiæ. Viu.

Casum ponit Ac.

[a] Posthumis. Titius instituit patrem, & matrem, posthumosq; suos hęredes. Item seruos quosdā impuberes à patre & matre manumitti præcepit, & eisdem cibaria, & vestiaria annua aliaque pecuniaria legata singulis, puta decem aureos legauit. Item alijs libertis. Item extraneis quoque quædam reliquit. deinde in secundis tabulis pupillariter posthumis substituit: & ab hæredibus substitutis libertis impuberibus relicta exceptis annuis duplicauit. s. pro 10 percipiēs 20. dari, perfectoq; sic testamento nata est ei filia cuius gratia factis codicillis testamento relictorum partem tertiā filiæ reddi iussit, aliis, ēt his codicillis legauit: patrisque effecta filia hæres adhuc impubes decedēs substitutos habuit hæredes q̄rebatur ergo, an in hoc fideicommisso relictorum filiæ alimētorum, & alijs codicillis relictorum forsitā, qui testamēto fuerant cōfirmati, itē in tabulis pupillaribus relictorū pars tertia cōtineat q̄d remouet, de cęteris aūt relictis partē tertiā filiæ debitā fuisse, ac per hoc ad hēdes eis substitutos ptinere certū erat.

[b] Substitutione. Pupillari, q̄. pōt fieri posthumis, vt §. de vulga. substi. l. 2. §. 1.

[c] Adores. i. castaldiones seruos.

[d] Manumisit i. Manumitti iussit à patre, & matre: vt patet in fi. bi, secundis autem &c.

[e] Legauit. f. directō. Acc.

[f] Annua. Et sic alimenta: vt §. de ann. leg. l. si cui.

[g] Cui. i. alicui. Acc.

[h] Dari volui. f. fidei comm. quasi dicat, quibus aliquid reliqui, peto &c.

[i] Petinæ. Proprium nomen filiæ est.

[k] Impuberibus. In hoc non est ius, nam idem si pubes resset, sic de facto erat.

[l] Eo amplius. Per quod videtur repetere & primum: vt §. de leg. 3. l. fi tibi. Acc.

[m] Tantum quantū. Accipe dari volo quantum in singulis legatis primo dederam in numerato. alias enim est in numerato, alias in numerato sic ergo. pro x. in primis tabulis reliqui 20. in secundis, & hoc præter cibaria, quæ non duplicauit.

[n] Aperto. Alias. n. a tire nō poterat, cū nō erat i solidū instituta. hodie secus: vt C. de ca. tol. l. vnica § & caue, quia hæc filia cū cæteris posthumis inuenit instituta.

[o] Et codicillis. Scilicet apertis.

[p] Restituenda. Ipsi filiæ.

[q] Transmisisset. Quod fiebat olim ab apertura tabularū, hodie à die mortis, vt C. de cad. tol. l. vnic. §. cū igit.

[r] Non videri. Fauore alimentorum: quasi de his diminuendis non senserit testator.

[s] Non deberi. Hoc ideo quia dixit, si quid in testamento &c. vt §. prox. dixi.

[t] Alterū tm. i. secunda 20. addita in secundis tabulis.

[u] A substitutione. Id est à substitutis.

[x] De iusta. Hanc enim constat deduci, & filiæ dari, & sic de primis decem.

[y] Duę partes. Scilcet istius alterius quantitatis, s. secundorum decem.

[z] Debebātur. Scilicet libertis. tertia filiæ reseruata, & subaudi

subaudi, quod videtur propter codicillos. &c.

a Deberi. Scilicet libertis. & sic nihil videtur filiæ de secundis decem dari. sunt ergo tres quæstiones. prima circa relicta in primis tabulis. Secunda circa relicta in codicillis. Tertia circa relicta in secundis tabulis. Accursius.

¶ Cibaria. Titius instituit filios suos reliquit per fideicommissum libertis suis cibaria, & vestiaria. & postea, ita dixit in testamento suo: libertos meos iubeo morari ibi, vbi corpus meū repositum fuerit, vt per absentiam filiorum meorum celebrent quotannis, idē singulis annis memoriam meā ad sarcophagum, id est, sepulchrum meū, puta aliquas exequias. & postea decessit dictus Titius: postea vnus ex dictis libertis noluit morari ad sepulchrum cum aliis libertis, neq; ad hīdes accessit causa excusandi se super hoc, nunqd tunt ei prestanda alimenta? & respond. quod non, sed alijs libertis sic. Viuia.

Sarcophagus, sepulchrum conueniēter dicit. cum teste Pli. lib. 36. c. 17. sacrophagus lapis ist fissili uena, in quo corpora dfūctorū condita absumātur intra 40. diē exceptis dentibus.

Dederat. Id est, reliquerat libertis, vt iubijcit.

Filiarum. Quia fortè nupterāt alibi.

Celebrent. Aliquas scilicet exequias, & dic sarcophagū, id est, sepulchrū. & facit d cōditio. & demonstr. l. Titio. §. 2. & C. de lega. l. 1. & de condi. inser. l. 1. & 2. ī. de annu. lega l. eum. & ī eo. l. Caio. §. Imperator. & ī. de lega. 3. l. qui concubinam. §. vxori.

Accesserit. Ad excusandum se fortè.

Testamento. Titius habebat libertos, quibus præstabat cibaria. & vestiaria. ipse Titius misit vnum de dictis libertis pro quodam suo negotio Romam fortè. & stetit ibi libertus per quadriennium, & propter dictam absentiam cibaria quæ ante acceperat cum alijs libertis, ac patrono suo nō accipiebat dictus autem patronus interim venit ad mortē & fecit testamentum, & ita in eo cauit: Libertis meis cibaria, quęque alia præstabam, ab hæredibus meis præstari volo. Item legauit dicto liberto absenti quinque & etiam alijs libertis, quos viuus manumiserat, legauit cuilibet quinque, & postea decessit dictus patron⁹: nunc quæritur, an debeantur isti liberto absenti cibaria, & reliqua, quæ cæteris libertis legata sunt? & respon. quod sic. Viuia.

Sui gratia. Vel patroni, vel liberti.

Cur non. Quasi dicat, debentur. sic j. de verb. obliga. l. 1. §. si quis ita. & facit ī. eo. l. a filio. §. fin. & de fundi instru. l. prædia § 1.

Tichus. Titius habebat vnum seruum nomine Stichū, qui erat nepos nutricis Titij ipsi⁹, & ipse Stichus habebat contubernalem. & liberos ex ea, cui contubernali & liberis Stichi dictus Titius p̄stabat alimenta. Item habebat plures libertos, quibus alimenta præstabat. fecit dictus Titius testamentum, & in eo ita cauit: Stichus nutricis meæ nepos liber esto: cui Stichо volo dari omni anno 10. aureos pro ali ētis, qui testator prædictus postea designauit nomina, id est, d bitores suos ex quibus debebat ñeri so luto Stichо de dictis 10. aureis. & postea eidē Stichо legauit cōtubernalē eius, & liberos. Item legauit dictæ contubernali, & liberis Stichi ea, quæ viuus ei præstabat: & postea in alio capite testamenti iussit dari libertis suis ea, quæ viuus præstabat eis, & postea decessit dictus Titius: nūc quæritur: an dictus Stichus possit etiam alimenta percipere cum alijs collibertis & suum legatum x. aureorum? & respō. quod nō, imo x. tantū. Sed ponel, quod dictus testator reliquit duo pone prædia reipu. & ita post ea dixit, Volo quòd respub. præstet prædicta alimenta ex dictis prædijs libertis meis vtriusq; sexus. nunquid respub. tenetur dare decem aureos annuos prædictos: & contubernali, & liberis Stichi ea, quæ viuus testator ei præstabat subaudi & alijs libertis ea, quæ testa. or iolet at eis præstare? an verò tenetur ad prædicta hæres Titij testatoris? Et respon. quod respub tenetur. Titia vsumfructum Titia instituit sibi hæredem Seium, & legauit Mæuio vsumfructum fundi sui Titiani: & ndei eiusdem Mæuij commilit, vt ex reditu prędicti fundi prętarет Pamphilo, & Stichо annuos centum nummos, donec viueret dictus Mæuius fructuarius, & postea decessit dicta Titia. & postea decessit dictus Mæuius fructuarius. nūc quę ritur, an dictus Seius hæres testatricis debeat alimēta dictæ Pamphilæ, & Stichо, vel hæres Męuij fructuarij? Et respond. quod hæres testatricis non tenetur præstare: nec etiam hæres fructuarij: nisi dicta Pamphila, & Stichus probent testatricem voluisse p̄stari alimenta eis ab hærede fructuarij etiam finito vsufructu. nam tunc bene tenetur prętare hęres fructuarij. si modo ad præstanda dicta alimenta sufficiat id, quod ex vsufructu receptum est per dictum fructuarium, & aliàs nō. ęj Mater nito. Titia instituit sibi hæredem filium suum Seium, & rogauit eum per fideic. vt daret libertatem Pamphilo, & eidem Pamphilo legauit quinos aureos nomine cibariorū & quinquagenos aureos annuos quolibet anno noīe vestiarij sub ista cōditione, si moraretur idē Pamphilus cū dicto filio testatricis

XIX.

Estamento ita cautum fuit, Libertis meis cibaria, quæque alia præstabam, ab hæredibus meis præstari volo. vnus ex libertis ex voluntate patroni negotij sui gratia quadriennio ante diem mortis abfuit. ex hac causa cibaria, quæ ante acceperat, mortis tempore non accepit. cui tamen liberto eodem testamento patronus, sicut & aliis, quos viuus manumiserat, legatum quinq; dederat. quæritum est, an isti quoque cibaria, & reliqua, quæ cæteris libertis legata sunt debeātur? Respond. cur non?

Dispositio generalis non refertur ad ea, de quibus circa eādem causam specialiter est prouisum, & legatorum prestatione grauari potest legatarius singularis. Bart.

XX.

Tichus nutricis meæ nepos liber esto: cui

tricis. & postea decessit dicta Titia, & postea dictus Philus bene stetit cum filio testatricis, donec ipse filius vixit: nunquid post mortem filij debet consequi alimenta? & dicitur quòd sic. Viu.

Dari volo. Pro alimentis Rog.

Nominibus. Designauit enim certa nomina, ex quibus fieri debebat solutio. Acc.

Præstabat. Subaudi legauit.

Sic in P. F. & rectè tamen si Halo. scripsit, & libertos. vide An. Au. Emē. li. 3. ca. 2. quo loco pulchrè explicat qd sit contubernalis.

Non posse. Quoniam illi decem aurei annui Stichi videtur alimentis destinati: vt & ī. cod. l. libertis. in princ. & sic non est contra ī. de an. leg. l. qui Marco & sa. it ī. de leg. 3. l. hæres meus §. 1. & de fun instr. l. q̄i tum §. fi & l. cum de Iunionis §. fundum. & l. prædia, § 2.

Benigna. Cum aliàs à legatario legari non poterat iuris isto: vt institu de singul. reb per fideicom reli §. 1. Acc.

Sic in P. F. Hal. aūt scripsit, Stichо cōtubernal', & libertis vtrum ab hære. inst. an à republi. diaria, & vestiaria &c.

Titia. Testatrix.

Hæres. Titiæ.

Ab hærede. Titię Imò videtur tenetur: vt ī. de vsufruc. leg. l. fi ab eo. quæ est contra Solu hic adiungitur quod est j. l. fi. si modo &c. vel dic vt no. ī. d annu. leg. l. Titia. in princ. & sunt ī. de ann. lega l. Seio. in princi. l. annu. in prin. & de leg. 3. l. qui concubinam §. vxori. & C d condit. inser. l. 2. Accursius.

Caue ne te fallat iste text. l. ne credas, q̄ finito legato finiatur & cā, propter quā est prætium, vt ē tex. in l. 1. C. de iure emphyt. quia hoc fallit fauore alimentorum: puta, dedi tibi domū, vel eccle siæ, vt me alimentares: certè domo in-

Sufficeret. Facit supra de leg. 2. l. Imperator.

Post mortem. Nisi gratia filij fuisset aliud dictum. vt j. de condi. & demon. l. ii. is. in prin. & facit ī. de lega. 3. l. qui cōcubinam §. vxori. & j. de condit. & demon. l. si quis ita. & ī. eod. l. Caio. §. 1. & C. de lega. l. 1. & de cond. t. inser. l. 3. & sup. de ann. leg. l. Mæuia. in prin. & l. annua in prin. & l. Seio in prin. Acc.

Iuris. Titius legauit mihi diaria, siue cibaria. certè cibus tantū mihi debetur, quia hoc sensisse videtur testator. diarium enim dicitur, quod alicui relinquitur pro cibo singulis diebus, nō aūt cōtinetur habitatio, neq; vestiarium, neq; calcearium. Vi. l. D. ariis. Aliàs diarijs: & est bona litera, & dicitur diarium, quod alicui singulis dieb. pro cibo relinqui-

N. P.

tur, vt puta nummus. ad quod est ī. de transac. l. cum hi. §. si cui. aliàs est vestiariis: sed male, quia infra dicit vestiarium non deberi, aliàs est viariis, id est, quæ sunt necessaria ad vitam: sed nō placet quia tunc continerentur ea, quæ sequuntur, vt j. e. l. fi. Item illa dictio aliud significat: vt ī. de vsufru. l. vsufructuariū. § 1. facit ī. de transa. l. cum hi. § qui transigit. & ī. famil. ercis. l. ex parte. §. 1. & sup. eod. l. legatis.

Vm alimenta. Seius reliquit alimēta Titio. non adiecta quātitate, nec re ex qua præstentur: & etiam quibusdā aliis eiusdem honestatis, & ordinis, vt erat Titius, & postea decessit idem Seius. nunc quæritur, qualiter, & iuxta quem modum sint alimenta præstanda? & certè in primis inspiciendum est, quæ alimēta Seius defunctus solitus erat præstare ei Titio legatario: & ī. in illum modū. & nunc sunt ei præstanda. si autē hoc non appareat: inspiciendum est, quod cæteris eiusdem ordinis reliquerit: & similum modum sunt Titio prædicto præstanda. si autem neutrum prædictorum duorum appareat: tunc modus alimentorum debebit statui ex facultatibus Seij defuncti, & ex charitate, siue dilectione eius Titii. cui fideicommissum alimentorum fuit datum.

¶ Qui fratris. Seius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Titium fratrem suum: & rogauit eum: vt daret alimēta libertis suis testatoris, & postea decessit dictus Seius testator: & post eidem Titius hæres Seij fecit testamētum, & in eo reliquit dictis libertis duas suas vineas, & adiecit hæc verba: vt habeant unde se pascant: & postea dictus Titius hæres Seij fratris sui decessit: & habuit duos hæredes puta Caium, & Sempronium: nūc veniunt liberti, & petunt ab hæredibus dicti Titij dictas vineas, dicunt hæredes Titii nō volumus vobis dare vineas, nisi liberetis nos ab obligatione testamēti, quod fecit

Diarium quid dī.

cendo pe rēpta, vel aliter, teneris nihilo minus ad alimēta: nota. sing. Bal. in alleg. l. 1. quē refert, & sequitur Fr. de Crem. singu. suo 1. incip. q̄ro primo.

Alibi Alburni⁹ Valens.

Infortiatum. Hhh 3 Seius

Seius: in quo, vt dictum est, instituit sibi hæredem Titium fratrem suum, & ab eo reliquit vobis alimenta. nam ex illo testamento adhuc iumus obligati nos hæredes Titij ad præstanda vobis alimenta, sicut erat ipse Titius: Titius enim reliquit vobis vineas: loco alimentorũ, quæritur nunquid liberti teneãtur liberare eos hæredes Titij. & dicitur quòd sic: imò dico tibi plus, quòd si dicti hæredes Titij dederunt dictas vineas libertis, & liberti non liberauerunt eos à dicta obligatione alimentorum, & postea agant dicti liberti ad alimenta ex testamento Seij, poterũt hæredes Titii opponere eis exceptionẽ doli, & per eam erunt tuti: & hoc est verũ, quod habent doli exceptionẽ, si non minus valẽt vineæ, quã æstimatio alimentorum: dicta autem adiectio, quã fecit Titius in legato vinearum, illa, s. vt habeant, vnde se pascant liberti, magis pertinet ad dictam legandi proprietatem vinearũ, quàm ad vsumfructum constituendũ in dictis vineis. Viuianus.

Quantitate. Vel saltẽ re, ex qua sunt præstanda: ut ſ. eo. l. cum vnus. in prin. & ſ. fina. & facit ſ. de annu. leg. l. ſi cui. & de legat. 2. l. ante penul. in princip. & de lega. 1. l. ſi ſeruus plurimũ. §. fin. & de lega 3. l. nummis. & j. tit. 2. l. Aurelius. §. Titius. & ſ. de testamen. l. hæredes. §. 1. & C. de lega. l. cum alienam. Sed arg contra ſup. de trit. vino, & oleo lega. l. cum certum.

Deinde. Si non apparet primum. Acc.

Qui fratris. Vt puta Titij. Acc.

Debebat. Ex testamento Titij, qui fratrem habuit hæredem.

Testamenti. Prioris, scilicet Titij, quo fuerant alimenta relicta.

Non minus. Facit ſ. eo. l. Stichus. §. 1. in fi.

Causam prælegandi. Facit ſ. de transac. l. cum hi. §. ſi vni. & quæ ibi no. & C. de iure dot. l. 2 & j. titu. 1. l. ſpecies. & ſup. de vſufru. earum rerum, quę vſu cõſu. l. fi. & C de iis quæ ſub modo. l. 2. & ſup. de annu. leg. l. in annos, & ſ. de vſu, & habitatio. l. ſi habitatio. §. ſed ſic. Acc.

Ogatus. CASVS. Titius instituit te Seium hæredem: & rogauit te, vt Caium educes, quæritur quid in legato contineatur, & quidam dixerunt contineri ea tantum, quæ ad victum sunt necessaria. Paulus autem dixit quod etiam vestiarium, & habitatio continetur, sicut & quando legata sunt alimenta. Viu.

Ad victum. Scilicet tantum. alias nil Paulus corrigeret.

Cur. ſi ita ſtrictè accipis, verbũ, educes.

Contineri. Vt ſ. eo. l. legatis. Sed contra, ſ. de transact. l. cum hi §. qui transigit. Sol. ibi.

Ambo. Scilicet legatum alimentorũ, & legatum vt eum educes: idem ſi victum: vt j. de verbo. ſign. l. verbo victus. & l. ſeque. & l quos nos. §. 1. vt non ſolũ cibus, ſed etiam veſtiarium, & habitatio debeatur, aliud est contra de verbo cibi, vel diariis. ut ſ. eo. l. diariis.

XXIII.

Ogatus es, vt quendam educes, ad victum necessaria ei præstare cogendus es. Paulus. Cur plenius est ergo alimentorum legatũ vbi dictum est, & veſtiarium & habitationem cõtineri? Imò ambo exequenda sunt.

Legato generis generalissimi derogatur per legatum generis subalterni, vel speciei: & genus restringitur vt non contineat speciem, de qua sunt alia quæ inducta sunt nominata. B.

I.

I alij vero in quo mũdo erãt aliqua de argẽto parata ad hoc vt mulier mũdior fieret, nõ debet detrahi argentũ, qđ est in mũdo de alio argẽto, & dẽt dari prędicto Seio: & totum aliud argentum debet dari Titio. Secunda est, qñ legauit Titio omne suum marmor, & eidẽ duas statuas marmoreas. nam si sint in hęreditate quatuor statuæ marmoreę, non habebit Titius niſi duas. & omne aliud marmor. Tertius est, quando legauit tibi seruos vrbanos in genere, & mihi seruũ dispensatorem, qui erat inter vrbanos, nã ego habebo dispẽsatorem, & tu omnes alios. ¶ Cui certum. Legaui tibi x. marcas argẽti. certè hæres meus liberatur ipso iure ſi det tibi tantam pecuniam, quę sit eius æſtimationis, cuius sũt dictę x. marcæ, secus autem ſi legaſſem tibi certam ſpeciem argenti: puta vnũ certum ſcyphum. nam tũc non liberatur hæres ſoluendo pecuniam, nam in ſpeciebus non est locus functioni. Vi.

Veſtimenta. Et sic genus. Acc.

Muliebris. Et sic ſpecies.

Muliebrius. In ſpecie.

Reliquum. Scilicet ſolum: quia generi per ſpeciem detrahitur.

Idem &c. Scilicet de argento, quod in mundo esset, quod est j. eo. l. 3. §. cum alteri &c. hoc est vt debeat detrahi argẽtum mundi, & dari cum mundo, & totum aliud argẽtum alteri.

In P. F. idem est.

Muliebris. In quo quædam argentea ſpecies continebatur.

Omne marmor. Scilicet legatum sit tibi ſimpliciter. vt ſ. de lega 3. l. hæres meus §. 1.

Legatus sit. Vt ſemper ſpecies generi deroget. vt ſ. de lega 3. l. ſeruis vrbanis. §. fina. & ſ. de pecul. lega. l. ſeruo manumiſſo. & l 6. §. ſi ſeruus. & j. de reg. iur. l. in toto. & j. ſi. regu. l. de modo. & j. de manu. testa. l. ſi pecuniam. in prin. & ſ. de leg 3. l. vxorẽ. §. Felicissimo. & l. quæſitum. §. 1. & ſ. de trititi. vino, & oleo lega. l. 2. in princ. & C. de appel. præcipimus. in fi & ſ. de leg. 3. l. ea tamen. & inf. eod. l. pediculis. §. itẽ cum inaures. Accurſius.

Aliàs ipſe.

Pondus. Ergo quãtitatem: in qua locus est vicissitudini ſolutionis: vt ſ. ſi cert. pe. l. 2. §. 1. Ac.

Numeratam. Sic j. c. l. cum certum. & l. cum aurum §. proinde & C. de don. l. ſi quis argentũ. Sed contra j. de ſol. l. Paulus resp. creditorem & C. de ſo. l. eum a quo. Sol. dic non contaminatã: aliàs ſecus: vt in contrariis. vel hic fauore vltimæ voluntatis. vt non pereat ſi aliàs argentum habere non potest: vt no d l. ſi quis argentum. & facit j. ſi cert. peta. l 2. §. mutui. ibi, aliud pro alio, & quod ibi not. & ſ. de lega. 3. l. non amplius. §. fi. & j. de ſo. l. qui res. §. mihi Romæ. in fi. & de ver. ob. l. quæ extrinsecus & ſ. de vſufru. leg. l. generali. §. pe. & fi. & l. fundi.

Functioni in ſpeciebus locus non est.

Genus. I. ſpecies vt ſchyphus certꝰ. in ſpeciebꝰ enim non est locus functioni, id est, vt alia res vice alterius fungatur: vt ſ. ſi cert. pe. l. 2. §. mutui. Acc.

Vi tibi. CASVS. Titius mandauit tibi vt emeres ornamenta in vſum vxoris ſuæ: postea fecit testamentum idem Titius, & legauit eidem vxori, quæ eius causa parata sunt, sicut assoleri fieri per viros: & postea decessit idem Titius, qui mandauerat tibi. tu autem ignorans eum decessisse, emisti ornamenta. nũ quid debentur vxori eadem ornamenta? Et dicitur quod non: quoniam verba testatoris, quæ posuit in legato, illa, scilicet, quæ eius causa parata sunt &c. referuntur ad tempus mortis testatoris. tempore autem mortis testatoris nõ erant adhuc empta dicta ornamenta. ſi autem emisti, dicta ornamenta viuente testatore, & mortua dicta ſua vxore, certè & tunc ineffícax est dictum legatum: quia non potest vere dici videri paratũ ornamentum cã vxoris eius, quæ prius decessit, quam emerctur ornamentum & idem erit dicendum, ſi tempore quo emisti ornamẽta viuebat vir, & vxor, sed diuerterãt. nam euanuit etiam in hoc casu legatũ. potest tamen esse in hoc casu quæstio facti. nam potest marituus nec voluisse adimere legatum vxori repudiatæ, ſ. cum bona gratia fuit factum diuortium: & tunc valebit legatũ, & habebit mulier ornamẽta prędicta. Item & potest esse quod inarius qui diuertit, voluit adimere legatum, puta cũ non bona gratia fuit factum diuortium. quo casu est verum quod dictum est, scilicet vt euanuerit legatum ornamentorum emptorum post diuortium. Sed quid ſi dictus testator misit libertũ ſuum in Asiam ad emendas purpuras, & legauit vxori lanam purpuream, scilicet quam eius causa paraſſet, & libertus viuo vito, & vxore emit purpuram: nunquid illa purpura pertinebit ad vxorem ex dicto legato? & dicitur quod sic, & ita appellatione lanæ perpureę continetur purpura. & h. d. vſque ad legem apud. Vi.

Aliàs nec repudiãte adimere voluiſſe.

Ineffícax. Est enim in causa caduci: vt C. de cad. to. l. vnica. §. pro ſecundo. Acc.

Eadem dicẽda. l. legatum euanuisse: licet & alia rõne videatur reuocatum, ſ propter diuortiũ, per quod videatur mariti voluntas mutata: vt j. l. proxi. & ſ. de do. inter ui. & vxo. ſed interim. §. fi. & ſup. de le. 3. l. itẽ legato. §. pe & facit ſ. de le. 3. l. cum vxori. & j. de ſolu. l. cum quis, in prin. Acc.

Xori. Non debeti. Quaſi mutata voluntate per diuortium: vt ſ. l. prox cum ſuis concor.

Proculus. Contradicens prędictis.

Nam potest. Bene dico quæstio facti. nam quando-

II.

Vi tibi mandauerat, vt ornamenta in vsũ vxoris suæ emeres, eidem vxori (vt ad ſolet) legauit, quæ eius causa parata erãt. tu dein de post mortem mandatoris, iguorãs eum decessisse, emisti. Non debebũtur mulieri, quoniam ea verba ad mortis tempus referuntur. At ſi viuente testatore, muliere autem mortua emeris, non inelegãter dicetur, inefficax hoc legatum esse, quando non possit verè dici, eius causa paratũ videri, quæ prius decesit. Eadem dicenda erunt, & ſi viuat quidem mulier, ſed diuerteris, & quęratur, an post empta ei debeantur, quaſi non videantur uxoris causa parata.

III.

Xori legauit, quæ eius causa parata sunt, & ante mortem diuertit. Non deberi, qa adempta videantur Proculus ait. nimirum facti quæstio est. nam potest nec repudiatæ adimere voluiſſe.

cunque repudiatæ videtur adimi, si non bona gratia fiat diuortium: vt ſ. l. proxi. & hic, & ſecundum hoc habeas literam, nã poteſt repudiatæ &c. ſinaute bona gratia, tunc non videtur adimere. ad qđ ſ. de do. inter ui. & vxo. l. & ideo. & tunc habeas hic nec repudiatæ &c. & ita cum nec, & ſine nec poteſt legi.

a Vm quidam. Purpuream. Quam eius cã parafſet: vt ſ. de leg. 3. l. cũ vxori. in fi. R. & ſ de leg. 3. l. item legato.

Pud. Titia mandauit tibi vt emeres ſibi viniones. i. margaritas ptioſas cã ſui vius: & poſtea fecit ipſa teſtamentum, & his verbis legauit Seio, Lego Seio ornamenta, q̃ mei cã parata tunc eruntve. & poſtea deceſſit eadem Titia. tu autem mandatarius, cum putares eam viuere, emiſti pro ea veniones. nunc quæritur, an dicti viniones, quos emiſti, pertinebunt ad dictum Seium ex dicto legato? Et dicitur q̃ non nam ea quæ iam mortua teſtatrice empta fuerunt, non videntur eſſe parata eius teſtatricis cauſa. ipſa autem vt dictum eſt legauit Seio ornamenta, quæ eius cã parata ſunt eruntve. Vi.

In P.Fl. apud Phaphidium. Hic phaphidis forte eſt. de quo Cice. in Bruto.

Mortua. Aliàs mortuæ, aliàs mortua ea. & facit ſ. e. l. qui tibi. cum ſuis cõcor. Accu.

Eia ab hærede. Seia inſtituit ſibi hæredem Publium Mæuium, & ita ab eo legauit, Antoniæ Tertyllæ do, lego, auro pondo decem pone: & vnionem meũ cũ hyacinthis ei adiunctis, & poſtea diſſoluit vnionem à dictis hyacinthis eo animo vt non continerentur in legato & vendidit: & poſtea deceſſit nullo relicto vnione inter ornamẽta ſua. Quæritur, an hæres teneatur dare Antoniæ æſtimationẽm vnionis? & dicitur quod non. Item quid ſi dicta Seia non vendidit dictum vnionem, ſed eundem vnionem, & quoſdam ex dictis hyacinthis conuertit in aliam ſpeciem ornamenti, quod ornamentum fecit poſtea pretioſius, quam eſſet primum, additis aliis gemmis, & margaritis eiſdem ſecundo ornamento, nunquid poteſt dicta Antonia legataria hos vniones, & hyacinthos petere? & nunquid hæres debet compelli eximere ex ornamento poſteriori dictos vniones, & hyacinthos, & præſtare Antoniæ Tertillæ? & tã q̃ non. nam non poteſt fieri, vt exiſtimetur durare legatum, vel fideicom. eius rei, quæ poſtea eſt in aliam ſpeciem translata nam per hoc quodãmodo videtur extincta dicta res: vt interim, donec habemus hanc rõnem, quã dixi, ſ. qa extinctum eſt legatum, ideo, quia res per fideicom. relicta, eſt in aliam ſpeciem translata, & ſic extincta. omittat alioquis & aliam rationem, quæ etiam ſimiliter bona eſt, hæc ſcilicet id eſt, quia diſſolutione ac permutatione dictorũ vnionum, & hyacinthorum, de qua dictum eſt, voluntas quoque teſtatricis videatur mutata. quæ quidem teſtatrix legauit Antoniæ vnionem, & hyacinthos, vt dictũ eſt, quaſ. dicat quæ libet ratio per ſe bona eſt. vnde ſi capiſtimus primam rationem, bene poteſt aliquis interim emittere ſecundam. & ſufficit prima. Viu.

Vnionem. Id eſt, lapidem pretioſum. ſic ſ. de do. except. l. apud Iulianum §. item quæritur.

In P.Fl. nam quid fieri põt ut legatũ &c.

Soluit. Legatariæ. vt & C. de leg l. filia.

Non eſt. ſ. nunc, ſed fuit tempore teſtamenti.

Petere poſſit. Legataria.

Poſteriori. Ornamento. vel dic poſteriori legatario ſi pones legatũ ornamẽtum pretioſius. Acc.

In P.Fl. nam quodãmodo, &c.

Ne jue enim. Aliàs neque enim. aliàs nunquid enim. &c. & ſubaudi tunc diſtinguitur. q. d nõ durat. Acc.

Interim omittam. ſiue habeas omittat, ſi aliquis. ſiue omittam ego Marcellus ſit lenius, quod nõ prædicta ſufficit: quia ſi ex tunctum, vt aliam omittamus, quæ etiam bona eſt, ſ. quod, id eſt, quia etiam diſſolutione &c. & faciunt ad legem iuſ. j. de le. 3. l. itẽ legato. §. pe. & l. ſan. & l legatus. § 1 & inſt. de re. di § ſi tamẽ. & ſ. de leg. 1. l. cęteræ. in fi. & de pign act. l. ſi conuenerit §. ſi quis ea ar. contra ſ. de leg. 1. l. iterum filij. §. 2. Item facit ſ. ad exhib. l. Iulianus. §. ſi quis. & de contrahen. empt. l. in vẽditionibus. §. inde quæritur & de leg 1. l. ſi ex toto fundo. in princ. & l. quod in rerum §. ſi quis. & ſ. de inſt. l. tabernam. & j. de adim leg. l. legatum. §. 1. Item arg contra ſ. de leg 3 l. ſi fideicommiſſa. §. ſi rem.

Dic ſecundum Ba. quod ibi res legata extabat: hic verò deſijt extare, qa facta eſt alterius acceſſio: vt patet in ſi. legis.

Vcius. Lucius Titius inſtituit ſibi hæredem Seium: & ita in teſtamento ſcripſit: hęredẽ meum volo, fideique eius committo, vt in patria mea faciat porticum publicam, in qua poni volo imagines argẽteas, & marmoreas. & deceſſit dictus teſtor. nunc quæritur an valeat legatum, & ad patriam teſtatoris pertineat? Et reſpon q̃ ſic. & eſt ratio plana in litera. Viu.

In P.Fl. nõ eſt nouũ caput ſed ẽ θε ματιον præcedẽ. capitis.

Valere. Quod dic vt inf. de acquir. rer. domi. l. ſtatuas. & de priui credi. l. Aufidius. & ſ. de vſur. l. cum quidã §. ſi. Acc.

Pertinere. Licet nondum erat in rerum natura q̃ legabatur vt ſ. de legat 1. l. quod in rerum. in prin. & l. ciuitatibus. in prin. & l. ſeruo. § fin. & ſ. de vſufru. leg. l. quidã. Accur.

Si ita legatum. CASSIVS. Titius inſtituit ſibi hæredẽ Seiũ, & ab eo hærede legauit ita: Caio veſtem meam, & argentũ meũ dãnas, i. dãnatus eſto tu hæres dare Caio: & poſtea deceſſit idẽ teſtator. certè id legatũ videtur Caio, quod teſtamenti tpe fuiſſet teſtatoris. ſiue ſit legata prædicto modo veſtis, ſiue argentum, ſiue aliquid aliud, quia in legatis prædicto modo relictis prætens tempus intelligitur. cum enim dicit teſtator: veſtem meam, vel argentum meum. hac demonſtratione meum, oſtẽditur præſens tempus, & non futurum: & idem eſt ſi teſtator ita legauit, ſeruos meos damnas eſto dare Caio: nam intelligitur de illis, qui ſunt ſui tempore teſtamenti. Viu.

Glo. ſ. c. cũ olim. ſuper ver. peruenatore. ff. offi. dele. dicit per hãc l. q̃ principales pſõnę poſſint prorogaſ iuriſdictionẽ, tamen procurator ſimpliciter conſlitutus hoc facere nõ poteſt.

Meũ. Suũ, & meũ large dr quo ad res: vt ſ. de leg. 3. l. cũ fuꝛ. cũ ſeq. vſq; ad l. nẽmis. non quo ad pſs. vt inc.

Non futurum. Vt enim futurum non continet præſens: vt ſ. de leg. 1. l. 6. & de arb. l. de rebus. & de leg 3 l. Iulianus. § pen. ita nec præſens: futurum: vt hic & j. de verbo. obli l ſi ſtipulatus fuero. §. 1. Sed contra huic l. C. quæ res pign. obl. l. ſi. Solu. ibi. Item contra j. eo. l. filiam. ibi apparet ſol. Item contra arg. ſ. de leg 3. l. vxorem §. teſtamento Solu. ibi; & l. his verbis.

Dic q̃ ibi tracta tur de modo. vel nullo præiudicio: quia ſemper tantũ dẽ ſoluendo libera-

Item arg. contra, j de lib. leg. l. Aurelius. §. teſtamẽto. & arg. cõtra ſ. pro. foc. l. ſi iun ſi. & l. ſi quis ſocietatẽ.

Item argum. contra ſ. de vſufruct. l. quoties. §. fina.

Itẽ contra ſ de leg. 3. l. cũ pater. §. fideicomiſſa. Solu. ibi. Item arg. contra ſ. de alie. iud. mu. cau. fa. l. ex hoc. § j. ſed illud quo ad illud edictum. Item contra ſupra, de liberis, & poſthum. l. placet. Sed illud, ne pereat teſtamentum. & eodem modo ſoluitur aliud cõtrarium ſ. de pec. leg. l. ei quoque. ſ. ne legatum ſit nullum. Item cont. a ſ. titu. l. l. Maꝛ. § ſed & ſi al menꝛa. Sol. ibi Item arg. contra ſ. de teſt. tut. l. tutoribus. Item cõtra, ſ. de leg 2. l. ſi ita qu s. in prin Sol ibi.

Dic quod ibi eſt verbum poteſt, quod eſt extenſiuum: ut ibi ſecundum Bartolum hic.

Lautius. Seia legauit Titiæ mulieri. Quiſquis mihi hæres erit, damnas eſto dare Titiæ veſtẽ meam, & mundum meum, & ornamenta mea muliebria. & poſtea deceſſit dicta Seia teſtatrix. nunc quæritur quid in dicto legato contineat? & dicit Plautius Caſſium dixiſſe ita: aut apparet voluntas teſtatricis, & illa ſeruãda eſt: aut non, & tunc videtur legata omnis veſtis. l. tam virilis, quàm muliebris, & omnis mundus, nõ autem omne ornamẽtum, ſed tantum muliebre. & eſt ratio ſecundum Paulum, & Iabolenum, quia veriſimile eſt teſtatricem, ſiue prædicto modo legauit, derogaſſe tantummodo vniuerſitati ornamentorum legatorum quibus ſolis ornamentis actõ modauit ſignificationem muliebriũ ornamentorum. apponit enim verbum muliebria, tantum iuxta ornamẽta legata, & non iuxta veſtem vel mundum legatum. vide vt dictum eſt, legatũ ornamẽtorũ videtur reſtringi ſſe, & non legatum veſtis. vel mundi, & illud accidit ẽt ideo quia illud verbũ muliebria non poteſt applicari veſti, vel mũdo legato ratione recti ſermonis, id eſt grammaticæ. ſi non eſſet bona grammatica, legato Titiæ veſtem meam muliebria, vel mundum meũ muliebria bene autem eſt bona grammatica, legato Titiæ ornamenta mea muliebria. Viu.

Plautius. Scilicet teſtator. & ſic infra mutat ſexum cum dicit teſtatricem. vel dic, Plautius, ſcilicet dixit ea quæ ſequuntur, & dic legauit ſcilicet teſtatrix. Accurſius.

Veſtem. Hæc tria diuerſa ſunt, vt j. ea. l. arg. §. muliebri. & §. ornamento. & §. mundus.

Secundum verba. Rigide accepta, ſecundum Rogerium.

Iaolenus. Videtur alſcribi pri. l. Paulo. vel dic, Paulus dixit idem quod Caſſius.

Tantum. Id eſt, tantummodo quibus &c. ſed certè imo dicitio muliebria, videtur reſtringere veſtem, & mundum, vt pro muliebribus tantum intelligatur, ſed ſecundum Ro. hic de rigore, vel ſecundum verba teſtamenti: ſed aliud ſecundum ſententiam, vel æquitatẽ. & ſic

Dic q̃ etiam cordat ſecũdũ Bar. Solue vt per B. hic.

Dic q̃ ibi exiſtebat area, q̃ ẽ maxima pars domus ſecũdũ Bar.

Dic q̃ ibi cõmingit variatio circa idem, vel circa id q̃ habet locũ ciuſdẽ, ſm Bar.

Ibi fallit gg dictionem tunc, quæ extremita tem temporis ſignificat ſe cũdũ Bar.

Ant. Augu. lib. 1. cap. 16.

& sic non obstat §. de penu legat l. nam quod. in fi. & de leg. 3. l. hæres. § 2. & l. quæritum. §. 1. & ff. de verb. signi. l. si cum fundus. Vel dic, ꝙ non nocet hæc derogatio primis legatis: quia expressa sunt. Item not. muliebria referri ad proximum tm. l. ornamenta. sic §. de iurisd. om. iudic. l. si idem in fin. sed arg. contra §. de leg. 1. l. talis. in fi.

APP.

Dic ſm Bar. ꝙ hic nō poterat referri ad omnia salua ratione recti sermonis, ibi sic.

Accedere eo. Quia si dicat contingunt prædicta eo. i. ideo, quia illa &c.

Recti sermonis. Secundū verū sensum verborum, sed ſm sententiam sensus: vt prædixi, vel aliter, vt modo not.

Vm certum.

CASVS. Titius legauit mihi duas marcas argenti, vel auri: & ita legauit mihi certum pondus, & non certam speciem, & decessit. nunc quæritur, an hæres eius tenetur mihi præstare dictas duas marcas, an vero liberat̄ præstando mihi tantam pecuniā etiam ære contaminatā, quantum nunc tempore litis valēt duæ marcæ argenti? & rn. ꝙ bene liberatur in pstando æstimationem dictarum duarum marcarum, vt tamen soluat in pecunia ære non contaminata.

Cum certum. Puta duas marcas.

Nō materia. Vt massa & subaudi ex necessitate, sed pretium debet. l. ex volūtate: materia enim est in obligatione: sed pretium etiam ære contaminatum est in solutione. sicq; soluitur aliud pro alio creditore inuito: vt ff. de acti. & obl. l. obligationum in fi. & §. man. l. si quis pro eo. vel dic ære non contaminatam; vt n. o. §. e. l. 1. in fi. & dic vt ibi.

Præsentis. Scilicet litis. vt §. de tri. vino & oleo lega. l. fin. vel moræ vt §. eo. tit. l. l. pen.

Vintus.

CASVS. Titius ita legauit vxori suæ: vasa, & vestimenta, quæ, & quot vxoris meæ causa empta, paratave sunt, lego eidem meæ vxori & decessit. nunc quæritur quę vasa, & vestimenta videātur ei legata: & resp. quod ea videntur legata, quæ illius vxoris causa parata sunt & nō ea quæ sunt parata causa vsus cōis, viri, & vxoris: & hoc dixit Quintus Mutius: & dixit idem esse, si quippiā aliud legasset maritus vxori prædicto modo. Pomponius autem dixit postea. si hoc verū est. l. vt non debeatur vxori, quod paratum est non solius vxoris causa, sed causa cōis vsus viri, & vxoris: sicut dixit Quintus Mutius: certè non debebitur vxori, nō solum si ipsius viri, & vxoris cōis fuerit vsus eius rei, quā vult nūc ex legato vxor, sed ēt nō debebit, si libertorū ei⁹, & vxoris vsus fuerit, aut alterius alicuius. id enim videtur testator demonstrasse vt sit legatum vxori, quod proprio vsui vxoris sit paratum. Papinianus aūt cōditor huius legis: dicit ita postea, illud quod Quintus Mutius demonstrat in principio huius l. dixit enim ibi, vas, aut vestimentum, aut quid aliud, quod vxoris causa emptū paratumve esset legatū esse vxori: efficit vt falsa sint, quæ subiecimus per dictum Quintum Mutium, & Pōponium. subiecimus autem, ut parata causa ipsius solius vxoris cedant legato, scilicet si Quintus Mutius intellexit prædicta fuisse legata in specie. nā multum interest generaliter, an specialiter legentur prædicta. nam si generaliter legentur, veluti quia legauit vxori maritus ea quæ vxoris cā parata sunt, & tunc vera est Quinti Mutij definitio. f. vt non debeatur vxori nisi quod solius vxoris causa paratum est, si vero specialiter legentur prædicta: veluti vestem illam purpuream, certā demonstrando, quæ vxoris causa empta, paratave esset, lego eidem meæ vxori: legatum omni modo valet, licet neque empta, neque parata, nec in vsum vxori data sit. quia certo corpore legato demonstratio falsa ibi apposita non perimit legatū. sicut si ita esset scriptū à testatore legante: lego vxori meæ Stichum quem ex vēditione Titij emi. nam nihilo minus valet legatum, licet neq; emit à Titio, nec ab alio sed habuit eum ex alia causa, aut ex alia venditione emit puta Seij. si aūt ita legauit maritus vxori: lego vxori meæ vasa, & vestimenta, quę eius vxoris meæ causa parata sunt: tunc eodem modo erit vera Quinti Mutij sūa, sicut fuisse dictum est. quā do generaliter legauit vxori p̄dicta, vel aliquod prædictorū. & in isto casu etiā si prędictę res erant alienę, quas quidē putauit testator suas esse: & vxoris vsibus concessit, tenebit hęres viri ad dandas eas vxori. Viui.

Vestimentum si certum demonstrauit, malè sensit Quintus Mutius: aliàs bene: ut ff. tatum. Acc.

Magis illius. Electiuè: vt §. de leg. 3. l. hoc legatum. §. primo.

Sed hoc verū. Scilicet vt nō debeat, quod nō solius vxoris causa est paratum. & d. ę. p sit i vsu: vt ff. de verb. sig. l. in lege. & ff. eo. cū in testō. & §. de leg. 3. l. hoc legatum. & l. cū suæ, & facit §. de leg. 3. l. item legato. Acc.

Aliud. Certum demonstrando.

Quæ subiecimus. Per Mutium & per Pomponium, scilicet vt vtui solius vxoris parata cedant legato.

An specialiter. Præualet specialiter dictum: vt & ff. de iniu. l. item apud Labeonem. § hoc edicto. Acc.

Definitio. Id est sūa, f. vt non debeantur, nisi quæ solius vxoris causa sunt parata.

Purpuream. Sed quid si dixit vestem omnem eius causa paratam: non demonstrando certam? Resp idē quod in genere: & sic potest intelligi dixisse Quintus Mutius, nec enim est certū corpus demonstratu. Acc.

Neque empta. Differunt empta, & parata: vt §. de lega. 3. l. si quid. §. 1.

Veluti. Id est, sicut, vel exemplificatiue.

Nihilo minus. Sed nō uenditio: ut §. de contrah. emp. l. si qs fundū. & facit ff. de cond. & dem. l. demonstratio. Sed arg. cōtra, §. de dote pleg. l. 1. §. sed & si.

Quæ uxoris. Aut hic ponitur ꝙ &, vt & ff. e. l. si quis ita legauit.

Sic Mādo. in Gl. Făcu. §. fane. in uer. aut.

Snia. In princ. huius legis posita. & hoc cum generaliter legauit vasa, aut vestimenta non certa demōstrādo. Vel dic certa demōstrādo: sed aut, pro &, ponitur, ut dixi. H.

Suas esse. Et utibus vxoris concesse rat.

Eas det. Quia cōiuncta erat persona vxor, cui tātundem legasset, si scisset: ut C. de leg. l. cum alienam. & §. de lega. 1. l. si res. & l. non quo cūque. § 1. & facit §. de le. 2. l. cum filius. §. hæres. Sed arg cōtra, §. de leg. 1. l. legatū. & l. Stichum. & ff. tit. 1. l. legaui. Acc.

I quis legauerit.

CASVS. Titi⁹ legauit mihi aurum fauum in genere cū haberet aurum, in quo erant gemmæ, & margaritæ, & aurum, in quo non erant. Item legauit mihi gēmas, & margaritas, quæ in eo auro essent. & decessit, certè uidetur mihi legasse non solū id aurum in quo erant gemmæ, & margaritæ: sed etiam illud in quo nō erant Viu.

In eo auro. Scilicet legato. Acc.

Etiam id. Nunc respondet Acc.

Legasse. Illud ergo verbum, quæ in eo. nō restringit legatum auri, sed margaritarum, vt §. l. proxi. ibi. si uerò ita scriptum &c & de leg. 1. l. si sic. §. 1. & §. de lega. 3. l. ea tamen adiectio. Azo. & facit §. tit. 1. l. à filio. §. ii. & §. de tri. vino & oleo lega. l. 6 & l. fin. in prin. & §. de lega. 1. l. si cui. & l. si ancilla cum liberis. Sed argum

solius vxoris causa sunt parata.

contra §. de penu lega. l. nam quod. §. fin.

I imaginem. Titius habens imaginem depictam in quadam tabula, legauit mihi eā imaginem, & decessit. hæres autem fuus rasit imaginem de tabula, & dedit mihi tabulā. certè nihilo minus tenetur actione ex testō: qa fuit mihi legata imago, & non tabula rudis Viu.

Si imaginē. Differt statua, ab imagine: vt no. C. de statu. & imagin. titu. & ad hoc §. de vsufru. l. statuæ. Acc.

Durare. Facit §. de leg 1. l. cū res. §. pen. & §. qb. mod. vsusfr. amit. l. repeti. §. fin.

Nō tabulæ. Scilicet rudis. ad quod Insti. de rer. diuis. §. si quis aliena.

Xori quis.

CASVS. Titi⁹ legauit vxori suæ his verbis, mūdum muliebrem, & oē ornamentū, & quicquid viuus dedi, & donaui, eius causa comparaui, confeci, id omne dari volo. Quæsitum est, an carrucha dormitoria cū mulis, qua semper vxor vsa sit, ei debeatur? Respondit, si eius vsus causa habita esset, deberi. Idem quæsiit, an ex eadem clausula vestis, quam ancillis, vel lecticarijs eiusdem vxoris suæ comparauerat, vel fecerat præstanda esset? Respondit, præstandam.

Vide Paul. lib. 3. sen. tit. 9. sinia pen.

Additum formę primæ legatum non minuit.

XV.

I statuam legauero, & postea ex alia statua brachium ei adiecero, omnimodo statua a legatario vendicari potest.

Qui legat rem, videtur legare propriatetem, & adie-

XIIII.

VXori quis legauit his verbis, Mundum muliebrem omnem, ornamenta, & quicquid viuus dedi, donaui, eius causa comparaui, confeci, id omne dari volo. Quæsitum est, an carrucha dormitoria cū mulis, qua semper vxor vsa sit, ei debeatur? Respondit, si eius vsus causa habita esset, deberi. Idem quæsiit, an ex eadem clausula vestis, quam ancillis, vel lecticarijs eiusdem vxoris suæ comparauerat, vel fecerat præstanda esset? Respondit, præstandam.

Additum formę primæ legatum non minuit.

XIII.

I quis legauerit aurum, gemmas, margaritas, quæ in eo auro essent, etiā id aurum, cui neque gemmæ, neq; margaritæ inessent, legasse videtur.

Relatiuum quis, vel qui, restringit antecedens ad quod refertur. Bar.

XII.

I quis legauerit aurum, gemmas, margaritas, quæ in eo auro essent, etiā id aurum, in quo erant gemmæ, & margaritæ, & aurum, in quo non erant. Item legauit mihi gēmas, & margaritas, quæ in eo auro essent. & decessit, certè uidetur mihi legasse non solū id aurum in quo erant gemmæ, & margaritæ: sed etiam illud in quo nō erant Viu.

In eo auro. Scilicet legato. Acc.

Etiam id. Nunc respondet Acc.

Legasse. Illud ergo verbum, quæ in eo. nō restringit legatum auri, sed margaritarum, vt §. l. proxi. ibi. si uerò ita scriptum &c & de leg. 1. l. si sic. §. 1. & §. de lega. 3. l. ea tamen adiectio. Azo. & facit §. tit. 1. l. à filio. §. ii. & §. de tri. vino & oleo lega. l. 6 & l. fin. in prin. & §. de lega. 1. l. si cui. & l. si ancilla cum liberis. Sed argum

contra §. de penu lega. l. nam quod. §. fin.

I imaginem. Titius habens imaginem depictam in quadam tabula, legauit mihi eā imaginem, & decessit. hæres autem fuus rasit imaginem de tabula, & dedit mihi tabulā. certè nihilo minus tenetur actione ex testō: qa fuit mihi legata imago, & non tabula rudis Viu.

Si imaginē. Differt statua, ab imagine: vt no. C. de statu. & imagin. titu. & ad hoc §. de vsufru. l. statuæ. Acc.

Durare. Facit §. de leg 1. l. cū res. §. pen. & §. qb. mod. vsusfr. amit. l. repeti. §. fin.

Nō tabulæ. Scilicet rudis. ad quod Insti. de rer. diuis. §. si quis aliena.

Xori quis.

CASVS. Titi⁹ legauit vxori suæ his verbis, mūdum muliebrem, & oē ornamentū, & quicquid viuus dedi, & donaui, eius causa comparaui, confeci, id omne dari volo. Quæsitum est, an carrucha dormitoria cū mulis, qua semper vxor vsa sit, ei debeatur? Respondit, si eius vsus causa habita esset, deberi. Idem quæsiit, an ex eadem clausula vestis, quam ancillis, vel lecticarijs eiusdem vxoris suæ comparauerat, vel fecerat præstanda esset? Respondit, præstandam.

Additum formę primæ legatum non minuit.

I statuam legauero, & postea ex alia statua brachium ei adiecero, omnimodo statua a legatario vendicari potest.

Qui legat rem, videtur legare propriatetem, & adie-

CASVS. Titius legauit mihi unam statuam, quæ non habebat nisi vnū brachium. & postea adiecit eidem statuæ brachium ex alia sua statua: certè ego potero vendicare statuam mihi legatam cum brachio ei adiuncto. Viu.

Ei adiecero. Scilicet ego testator. Acc.

A legatario. Id est, legatarius potest vendicare. & facit §. de legat. 2. l. si areæ. & de rei vendic. l. in rem, §. 2. & 3 & infra de acquiren. rerum domin. l. sed si ex meis. & §. de lega. 1. l. si ex toto. in prin. & de usufru. l. statuæ.

§ Pecies. Titius legauit Seię decem scutel las argenteas, & ab ea petiit in hæc verba: a te Seia peto, vt quicquid tibi specialiter in auro, & argento legaui, id omne cum morieris, reddas, & restituas Sticho, & Pāphilo vernis meis, id est, natis ex ancillis meis, quarū rerū vsusfructus dum viues tibi sufficiet. & postea decessit dictus Titius. nunc q̄ritur, an videatur legatus dictæ Seiæ vsusf. tūi dicti argēti, & auri, an verò & proprietas? Et respō. q̄ proprietas videtur ei legata addito. l. dicto legato proprietatis onere fideicōm sīi p̄standi dictis vernis. Viu.

Species auri. Ergo & proprietatem.

Vernis meis. Id est, natis ex ancillis meis: ut Inst. de leg. §. huic. Acc.

Proprietatem. Facit §. de vsufru. l. Proculus. Sed contra, §. de fer. rust. prædio. l. q. duo. sed dic vt not. §. de usufruct. ea. rer. quæ vsu consul. l. fin. & facit §. de vsufru. l. num. smatum. & de transact. l. cum hi. §. si uni. hic ergo accipit fructus, i. utilitas, ut & §. de vsu. l. fina. & de vsu, & hab. l. si habitatio. § sed si sic. & ĵ. de donat. l. donationes. §. 1.

Iliam. Titia habēs maritum Mæuium, & filiam Seiā nō emācipatam a patre suo prædicto Mæuio, scripsit sibi hæredē dictam filiam, & ei dictum patrem substituit, & ita postea scripsit dicta mater in testamēto suo, quisquis mihi hæres erit committo fidei eius, vti ornamēta mea omnia, & aurum, & argētum, & vestimenta, quibus ego vsa sum ne veneant, siue vendantur, & filiæ meæ reseruentur. & postea decessit dicta Titia testatrix. & postea dicta sua filia recusauit hæreditatem eius, & pater habuit hæreditatē eiusdem Titiæ ex dicta substitutiōe, & postea decessit idē pater ab intestato, & dicta sua filia abstinuit se ab hæreditate eius. nunc quæritur, an dicta filia eius possit petere ab hæredibus patris dictum fideicommissum? Et videtur q̄ nō, quasi non valuerit fideicōmissum, q̄ à patre fuit relictum filię per testatricem, cum sibi ipsi patri videatur relictum: cum secundum hæc omnia iura patri per filium quærebant? Resp. tamen hic, quòd bene valet fideic. prædictū: & Claudius reddit rōnem contra dictam opinionem eorum, qui non credebant valere fideicom. dicens, quòd verbo, seruandi, quod scriptum est in verbis testatricis, videtur in id tempus dilatum fideicommissum. quo sui iuris futura esset dicta filia, cui dabatur fideicō. per testatricem, siue alius, cui taliter daretur fideicom. Viu.

habeat vsumfructum non facit aliud legatum videri. Bartolus.

XVI.

Pecies auri, & argenti Seiæ legauit, & ab ea petiit in hęc verba: A te Seia peto, vt quicquid tibi specialiter in auro, & argento legaui, id, cum morieris, reddas restituas illi, & illi uernis meis, quarum rerum vsusfructus, dum viues, tibi sufficiet. Quæsitum est, an vsusfructus argenti, & auri solus legatariæ debeatur? Respondit, verbis, quæ proponerentur, proprietatem legatam, addito onere fidei commissi.

A patre potest legari filio, si legatum in tempus existentiæ sui iuris confertur. Bart.

XVII.

Iliam in potestate patris manentem mater scripsit hæredem. eique patrem Mæuium substituit, & ita scripsit, Quisquis mihi hæres erit, fidei eius cō nitto, vti ornamenta mea omnia, aurum, argentum, & vestimenta, quibus ego vsa sum, ne veneant, & filiæ meæ reseruentur. Quæsitum est, cum filia recusante, pater ex substitutione hęres extitisset, & interstato decessisset, filia autem bonis eius abstineret, an fideicommissū petere possit? Respondi, secundum ea, quæ proponerentur, videri vtiliter patris fideicommissum. Claudius. Quoniam verbo (seruandi) quod scriptum est, videtur in id tempus dilatum fideicommissum, quo sui iuris futura esset ea, cui dabatur.

Quod alicui legatur vt pro patrimonio proprio non est quo ad omnia, iura legati captiua, & ex fideicommisso vendi possit, restituitur. Bar.

XVIII.

Igemma ex annulo legetur, vel aliæ materię iuncta. vel emblemata: rectè legitur, & seperantur. & præstanda sunt.

XIX.

Pater. Si habes pater. filia recusauit. & pater ex substitutione fuit hæres, & bene: aliàs patre. & tunc filia fuit hæres ex substitutione, i. ex institutione, & pater recusauit, & impropriè dī recusare: ĝa non fuit ei delata adeunte filia. vt §. de acq. hære. l. quam diu. & quia quod peti non potest, nec repudiari potest, vt §. de acqui. hær. l. is cui. sed secūdum hoc quomodo ualet legatū à seipsa sibi. ut §. de leg. 1. l. legatum §. 1: Resp. secundum iura uetera quæritur patri hæreditas. & ita rogari uidetur, vt filiæ restituat: ut §. de lega. 1. l. cum filio. & ĵ. ad Trebell. l. ubi in princ. & l. epistolam. §. fin. & §. de leg. 3. l. si legatarius. § fi. & l. 11 §. si filio. & C. de fideic. l. quamuis.

Decessisset. Scilicet pater.

Bonis eius. Scilicet patris.

Claudius Scilicet idem dixit reddita ratione, quoniam &c. & nota qđ verba Claudii sunt in masculino genere, sed verba Scæuolæ sunt in fœminino.

Futura esset. No. in præsenti intelligitur futurū. alias contra, § eo. l. si ita esset. Itē e contra in futuro, vel in p̄senti intelligitur præteritum: ut ĵ. de verb. sig. l. uerbum oportebit & l. uerbum erit. & ĵ. eo. l. si uxori. §. cum ita. in fi. Acc. Aliàs iunctæ.

Igemma. Titius legauit mihi gemmā ex annulo suo, vel illā aliā materiā. certè recte legauit, & valet legatum, & separari debet gemma per actionem ad exhibendum a me proposita. & idem est si legauit mihi emblemata, id est, ornamenta argētea adiuncta vasis. Viu.

Materiæ iuncta. Scilicet gemmæ, & sic aliæ materiæ sunt datiui casus: quia antiqui dicebant alio, & aliæ in datiuo casu. Vel alię materiæ, quia aliæ res sunt ad iunctæ per applumbaturam, secus si per ferruminationem vt §. de rei vend. l. in rem §. item quæcunque. sed fallit in tigno domui iuncto: vt §. ad exhibend. l. gemma.

Emblemata Ornamenta sunt vasorum: ut §. de trivino, & oleo lega. l. 3 §. j. Acc.

Separantur. A lione ad exhibēdum propositi, vt d. l. gemma.

Qui vxor. CASVS Titius legauit vxori suæ decimam partem bonorum suorum pone, & duo mā cipia, & tres pone scutellas argētas. & postea petijt ab hęredibus suis, vt redderent ei vxori quatuor pone anulos, & vnam vestem de bruna pone quasi dicti anuli, & vestis fuissent eiusdem propria vxoris. & postea commisit fidei dictæ vxoris. vt quicquid ad eam ex testamento eius peruenisset, restitueret alumno cōi ipsius testatoris, & vxoris, & postea decessit. idem testōr. nūc q̄ritur de duobus. Primū est, an dicti anuli, & vestis debeant præstari vxori, si vxoris non fuerūt? Et dicitur q̄ sic, nisi hæredes probēt testatorem voluisse contrariam: siue ergo fuerunt vxoris, siue nō, debētur ei. Secundū est: an eo casu qū fuerūt vxoris, teneat ipsa dare dicto alumno? & dicitur q̄ non, sed eo casu qū nō fuerunt eius vxoris, sed acquisita sunt ei per legatum, bene tenetur restituere alumno. ¶ Mulier testō. Titia fecit testū., & postea codicillos. & in testō, & codicillis legauit quibusdam mulias spēs vestis, & multas spēs argēti, demōstrando singulas species vestis. & singulas species argenti, designationibus fungētibus vice propriij nominis dictarū spērum, quas quidem species ipsa significauit in verbis legatorū prædictorū se confecisse, vel habere, & postea decessit. nūc quæritur, an nō aliæ spēs ex dictis cederent dictis legatarijs, quā illæ, quæ in hæreditate inueniūtur. Et dī, q̄ illæ tm cedūt. nam quantum ad illas, quæ non sunt in hæreditate, deberi orium est legatum: vt §. de leg. 1. l. domus. in prin. Viu.

P. Fl. uxoris.

P. Fl. an etiam eas res quas proprias vxoris fuę fuisse, testator sciat eique &c.

Et sic compositū, q̄ simplici, q̄ ut etiā & cōtra simplex, q̄ cōpositō, q̄ quibus Mādo. ī Glo. Facu. §. sanè. in verobtinebat

Reddi. Hoc significat & dare, vt hic subijcit. & ĵ. de verb. sig. l. verbum reddendi. Acc.

Videri. Videtur enim emisse: vt & §. de vsufr. leg. l. Sticho Sed contra §. de leg 2. l. Titia. §. Caius. Solu. hic præceptiua, ibi enunciatiua fuerunt verba. Vel solu vt ibi & facit §. de leg. 2. l. Lucius. §. quisquis. & ĵ. de cōd. & demon. l. quibus §. pen. & l. cum tale. §. fallam.

Eique. Scilicet vxori.

Si legato. Id est, si ex legato. & facit C. de fideic. l. cū virum. & §. ti. j. l. Stichus. §. 1. & de legat. 2. l. Imperator. in prin. & l. cum pater. §. 1. & l. pater.

Specialiter. Demonstrando singulos aureos, aut designationibus fungētibus vice propriį nominis aureorum, secus si generaliter: vt ĵ. eo. l. Titia. §. 1. in pri. & §. de leg. 1. l. si domus. §. 1. Acc.

Inuentæ essent. Et de inueniendis cauendum, si repertę fuerint. aliàs enim deriorium esset legatum, vt ĵ. eo. l. Titia. in prin. & §. de leg. 1. l. si domus. in prin.

Cvm autem. CASVS. Titius legauit Seio aurū suum, & argentum, certè cōtinetur in legato q. quid auri relictum sit in hæreditate primo casu, cum legatum est aurum, & quicquid argenti relictum est in hæreditate. in secundo casu, cum legatum est argentū, & hoc est verum, siue factum, siue infectum relictum est in hæreditate aurum: vel argentum: pecunia autē aurea, vel argentea non continet. Quid si legaui eidem Seio certū pondus auri, vel argenti, puta cētum pondo, siue marcas, nunqd tanget legatarius velit, nolit aurea, vel argentea vasa, quæ relicta sunt in hæreditate? Et dicitur q̄ non: quia videtur hoc casu magis legata ei quantitas, quam species. secus aūt si sit ei legatum pondus argenti, vel auri facti: puta centum pondo marcæ, quia tunc bene potest, & debet legatarius tangere dē vasis. Item quid si legauit eidem Seio, certè pondus auri, vel argenti. de quo auro, vel argēto eligere vellet? nunqd vasculum aureum. vel argenteū nō separatū ab alio argēto, vel auro possit legatarius separare, siue diuidere ab alio argento, vel auro, & illud petere, & aliud repudiare. vel aliud petere, & illud repudiare?

Reddi. Hoc significat & dare, vt hic subijcit. & ĵ. de verb. sig. l. verbum reddendi. Acc.

Videri. Videtur enim emisse: vt & §. de vsufr. leg. l. Sticho Sed contra §. de leg 2. l. Titia. §. Caius. Solu. hic præceptiua, ibi enunciatiua fuerunt verba. Vel solu vt ibi & facit §. de leg. 2. l. Lucius. §. quisquis. & ĵ. de cōd. & demon. l. quibus §. pen. & l. cum tale. §. fallam.

Eique. Scilicet vxori.

Si legato. Id est, si ex legato. & facit C. de fideic. l. cū virum. & §. ti. j. l. Stichus. §. 1. & de legat. 2. l. Imperator. in prin. & l. cum pater. §. 1. & l. pater.

Specialiter. Demonstrando singulos aureos, aut designationibus fungētibus vice propriį nominis aureorum, secus si generaliter: vt ĵ. eo. l. Titia. §. 1. in pri. & §. de leg. 1. l. si domus. §. 1. Acc.

Inuentæ essent. Et de inueniendis cauendum, si repertę fuerint. aliàs enim deriorium esset legatum, vt ĵ. eo. l. Titia. in prin. & §. de leg. 1. l. si domus. in prin.

Cvm autem. CASVS. Titius legauit Seio aurū suum, & argentum, certè cōtinetur in legato q. quid auri relictum sit in hæreditate primo casu, cum legatum est aurum, & quicquid argenti relictum est in hæreditate. in secundo casu, cum legatum est argentū, & hoc est verum, siue factum, siue infectum relictum est in hæreditate aurum: vel argentum: pecunia autē aurea, vel argentea non continet. Quid si legaui eidem Seio certū pondus auri, vel argenti, puta cētum pondo, siue marcas, nunqd tanget legatarius velit, nolit aurea, vel argentea vasa, quæ relicta sunt in hæreditate? Et dicitur q̄ non: quia videtur hoc casu magis legata ei quantitas, quam species. secus aūt si sit ei legatum pondus argenti, vel auri facti: puta centum pondo marcæ, quia tunc bene potest, & debet legatarius tangere dē vasis. Item quid si legauit eidem Seio, certè pondus auri, vel argenti. de quo auro, vel argēto eligere vellet? nunqd vasculum aureum. vel argenteū nō separatū ab alio argēto, vel auro possit legatarius separare, siue diuidere ab alio argento, vel auro, & illud petere, & aliud repudiare. vel aliud petere, & illud repudiare?

Auri appellatio factum cō tinet, & infectum, quamuis signatam pecuniam non comprehendat, nec deaurata tantum, vel supellex, argenti pondus quantitatem continet, non speciem, nisi argenti facti mentio habita fuerit in legando, & si pondus auri legetur, plūbea materia separatur: & ornamentum sequitur rem ornatam. Bar.

XX.

Vm aurum, vel argentum legatum est, quicquid auri argentique

& dicitur q̄ nō: parum enim prodesset legatario talis electio itē quid si dictus testator habens tchyphos argenteos, in quibus erat mixtum plumbum, legauit eidem Seio c. pone pondo argenti. quo casu potest legatarius rāgere dictos tchyphos si vult. vt §. dixi & dicit C. de do. l. si quis argentum in prin. nunquid debebūt dicti tcyphi replumbari, id est, auferri ex plumbo, vt sic ponderentur legatario quantū ad argentū, & non quantum ad plumbum: & dī q̄ sic. nam & illis, qui emunt argentū ad pondus, appenduntur per vēditores replumbare, id est, remoto plumbo: & cum scribit aliquis in libro rationum suarum, tot pondo argenti habeo vel debeo, intelligitur sine plumbo. si aūt legasset ei certa vascula argentea, puta quatuor lances quadratas, etiam plumbum quod continent dictæ lances, sequetur eū legatarium. Item quid si legauit eidē Seio argentum factum: an sequentur eum legatarium emblemata aurea, quæ sunt in eo argento. id est, ornamēta aurea, quæ sunt de auro apposita, siue adiuncta dicto argēto facto legato & distinguit, an legeē ei c. pōdus argenti facti: quo casu nō continētur dicta emblemata, an verò legeē argentū factū quo casu continentur dicta emblemata. nam illud quod ad speciem argenti est iunctū, cedit argēto legato sicut claui aurei: qui tenent anterius claulas guarnichias puellarum, & etiā purpuræ iunctæ in aliqua parte vestimentorum sunt pars vestimentorū. & quāuis dicti claui, non sint constituti dictis guarnichijs puellarum. tamen continentur veste legata. Auro aūt simpliciter legato nō debentur inaurata

inaurata de alia materia existentia, nec emblemata aurea affixa abfidibus argenteis. annuli autem aurei bene debentur. sed argento simpliciter legato non cõtinetur lectum argenteum, nec alia supellex argẽta, si non est habita numero argenti à testatore, siue patrefamilias, puta quia nõ reponebat eam in argentario, i. in loco in quo ponebat argentum suum sicut est in iunctura argentea, per quam iunctura argenteam iungebatur aurum cum auro. ted nec candelabra argentea, vel lucernæ argenteæ, vel speculũ argenteũ parieti affixum, vel illud speculum argenteum, quẽ mulier habuit causa mundi sibi argenti appellatione continebuntur: si modo non sint habita à testatore in numero argẽti. d. cum l. seq. vsque ad §. argento. Viu.

a Relictum est. In hereditate.

b Continetur. Si auri, argenti; mentio habeatur à testatore. R. & nõ. pro generalitate: vt C. de fide ei com. l. cum virum. & ĵ eod. titu. l. in argento. in princ. & §. fi. Acc.

c Non contineri. Vt ĵ. eod. l. Quintus Mutius. §. 1.

d Si certũ pondus. Vt decem marcas.

e Magis quantitas. Id est pretium, quàm massa. & tũc expone: vt §. e. l. cum certum, vel magis quantitas quã in specie, vt subijcit, nec ex vasis &c. Acc.

f Tangel. Ex necessitate, sed sponte facit C. de dona. l. si quis argentum. in prin. Acc.

g Quæsitum. Ex eo quod dictum est in §. proinde. Accursius.

h Vascula. Vel aliquod argentum.

i Possit. Scilicet legatarius. Acc.

k Separare. Id est diuidere ab alio argento, & repudiare: vel illud petere, & aliud repudiare.

l Separaturum. Quia materia superat hoc materiatũ. ad quod §. de leg. 3. l. quæsitum. §. illud.

m Ei. Scilicet legatario. Acc.

n Optio. De quo argento vellet. nam licet tali legato vtrumque cõtineatur. f. species, & quantitas, siue materia, & materiatum: tamen speciei præualet quantitas & est ratio: vt d. l. quæsitum. & non est hic optionis locus: quasi parum expediat eligere tali casu.

o Replumbari. Id est remoueri plumbũ de scyphis.

p Appendi. Sic ergo quantitas. non species facta legatario debetur, licet vtrumq; sit legatum, scilicet quãtitas, & species.

q Emptoribus. Argenti ad pondus.

r Replumbatæ. Id est remoto plumbo, vel in pondere non computato. Acc.

s In rationes. Arg. vt cum scribis in lib. rationum: tot pondo argenti habeo, vel debeo: intelligit sine plũbo.

t Quadratæ. Scilicet certæ, & designata.

u Eum. Scilicet legatarium.

x Sequantur. Scilicet plumbum. & sic no. quod sequitur lancem argenteam legatũ, legari videtur. sic §. de addi. dic. l. aurifex. in prin. & §. vendendi. & §. sequ. & ĵ. de preca. l. quamuis. & Inst. per quas perso. nob. acqu. in fi. & §. de fideiuss. l. fi vt ponit. & ĵ. ext. rel. p. & §. de fund. instr. l. cum fundus. Sed arg. contra in eod. titulo. §. dote. & §. depositi. l. §. quę depositi. & ĵ. de fur. l. cũ qui §. non solum. Acc.

y Argentum. Scilicet factum: vt sta tim patet.

z Claui. Expone vt ĵ. proxim. quæ huic continuatur.

a Vestimentorum. Facit §. prox. resp. & §. de act. empt. l. Iulianus in fi. & ĵ. de acq. rer. do. l. sed & si per totum, & l. quicquid per totũ. & de leg. 2. l. hæres meus, & pen. & ĵ. l. proxi. in princ. & §. perueniamus. & l. vestis. in princ. Arg. contra ĵ. proxi. empt. l. q fundum. §. 1. Ac.

b Pompo XXI. T si non sunt cla-

& idem erit dominus vtriusque per tex. hic in fi.

c T si non. Casus in hac vltima ad §. argẽto. est positus in l. præceden. quia continuatur cum ea.

d Argento. Titius legauit mihi argentum suum factũ. certe continẽtur vasa tua argentea, veluti paropsides, & tabulę, & trullę, id est, vtres, qui habent collũ modo fusum. & pelues. i. vasa ænea ad abluendum pedes. & his similia. non tamen illa ex dictis vasis continentur quę sunt supellectilis numero habita à testatore. Quid si legauit mihi vasa sua? certè non solum continentur ea vasa, quę aliquid in se recipiant paratum causa edẽdi, bibendique, scilicet liquidum, sed etiã ea, quæ aliquid non liquidum sustineant. & ideo cõtinentur scutellæ, in quibus põt teneri liquidum, & nõ liquidũ, & etiam promulsidaria, in quibus bibitur multum factũ ex vino, & melle. & etiam repositoria, id est, vasa quæ portantur in manibus, in quibus panis, vel aliud reponitur. nam appellatio vasorum est generalis. dicimus enim vasa vinaria, & naualia, scilicet cõtineri appellatione vasorum, id est, vasa ad reponendum & vinum, vasa, quibus vtimur in naui, si aũt legasset mihi argẽtum in fectũ, continetur in legato rudis argenti materia, id est, non facta. Quid ergo in hoc casu cęptum est argentum fabricari, nondum autem est perfectum, nunquid continebitur appellatione argenti facti? an appellatione infecti? Et respon. quòd cõtinetur appellatione argenti facti: si aũt in hoc eodẽ casu erat factũ argentũ, sed cælabatur, id est, sculptura ornabatur, cõtinebitur similiter appellatione argenti facti. Itẽ quid si legauit mihi argentum cælatum: nunquid continebitur illud argentũ, quod cœptum erat cælari? Et dicitur quod sic. q Si cui fortè escarũ. Titius legauit mihi argentum suum escarium. certè cõtinetur in legato argentum: paratum ad eium, & potum, & etiam aquaminarium argenteum, id est, vas aquam fundens: cacabi autem argentei ad coquendũ parati non continent, quia sũt instrumẽti coquinatorij. nec etiã continetur miliarium argẽteum, in quo coquebatur panicum de milio: nec etiam farragio argentea. ¶ Peruenian. Legauit mihi Titius scutellam suã argẽteã, vel auream, in qua erat gemma inclusa. nunquid continetur in legato dictæ gemmæ? Et dr quòd sic, cum enim duo sunt cõiuncta: id illorum duorum cedit alter, cuius alterius species ẽ maior, id est, honorabilior, puta quia illud quod cedit, est positum causa ornandi illud. semper enim cũ quærimus quid cedat, illud spectamus, quid adhibeat causa ornandæ alicuius rei, vt accessio cedat in principali. auro igitur, argentove legato cedunt gẽmæ inclusæ phialis & lancibus argẽteis, quæ sunt duo genera vasorũ: sed etiã in coronis mẽsarum dicendum est, quod gemmæ coronis cedant: & hæ coronæ cedunt mensis legatis. in margaritis quoque, & auro legato, in quo erat dictę margaritę inclusę, idem est quod dictũ est in gẽmis inclusis auro legato: nã dictę margaritę cedẽt auro prędicto, si adhibitę sũt gratia ornandi aurũ. Si aũt e contra aurum adhibitũ sit gratia ornãdi margaritas; cedet autũ margaritis. & idẽ est in gẽmis inclusis annulis argenteis legatis. ett aũt dif ferẽtia inter gẽmas, & lapilles, & margaritas. nam gẽmę sunt pellucidæ materię, sicut smaragdi, & crystalli, & amethysti. lapilli aũt non pellucidæ materię, ut obsidiani, & veientani. margaritę autem differunt à gemmis, & à lapillis, quia margaritę crescunt, & coalescunt apud Rubrum mare, ticut ett cõcha margarita, qđ non ett in gẽmis, & lapillis. murrhina aũt vasa nõ continent appellatione gẽmarũ. ¶ Auro legato. Titius legauit mihi aurũ suum, certè continentur in legato vasa eius aurea. sed & si legauit mihi gẽmas suas, gemmea vasa continentur. i. facta causa gemmarum patet ergo quod siue gemmę sint in aureis vasis, auro legato cedent, siue sint gemmę in argenteis vasis argento legato cedent: qm hoc spectamus, quæ res fuerit adhibita causa ornandę alterius rei, & ornamentum cedit rei ornatæ: non autem spectamus, quę sit pretiosior. unde si gemmæ fuerint inclusę auro, ut habiliter portari possint, tũc cederet aurum gemmis, & non gemmę auro. h. d. cum l. seq. Viui.

e Etsi non sunt clauꝰ. Id est fibulę, quę fixa super tunicalia puellarum anterius tenent clausa. Accursius.

f Cõsulti. Sed aliàs applicati, uel dic remoti, vt reponerentur. vt §. d' act. empt. l fundi. §. fin. & hoc nisi sit factum ornamentũ alterius rei, vt §. de fund. instru. l. quæsitũ. §. si quis eo instrumento. & facit ĵ. ea. l. §. fin.

g In paropsidibus. Vt tellantur Euangelia.

h Habita non est. Alias contra: ut inf. de supel. lega. l. 3. in fine.

i In iunctura. Quia cum argento iniungebatur aurum auro, vel alii materię. Acc.

k Quod. Id est, quia.

l Nec speculum. Argento inclusum.

m Trullas. Alias, tryllas. & est genus vasis.

n Supellectilis sunt. Vt §. ea. l. in prin. & §. de sup. lega. l. 1. & ĵ. eo l. Quintus. §. fi. hoc tamen videtur contra, sed ibi dices.

o Aliquid. Liquidum.

p Sustineant. Non liquidum.

q Scutellas. Ad utrumque est exemplum.

r Promulsidaria. In quibus continetur mulsum.

s Repositoria. Ad quod est §. de leg. 3. l. hæres. §. pen. Accursius.

t Et naualia. Quę in nauibus feruntur, & ibi panis, vel aliud reponitur.

u Magis facti. Nimis generaliter dicit secundum quosdã: & ideo ita fiam corrigitur: certè &c. vel restringitur, secundum Rogerium, & pro eis, quia id dicitur factum, quo commodè uti possumus: ut & §. eodem.

l. Quintus

* In hanc sententiã videtur q̃ aliquis dicere Cic. in Topic. vbi replicè loquitur de argumẽto ex contrario, & in loco à differentibus.

* Sed, nõ est in P. F.
* In P. F. ĩ apsidib⁹, quę aũt dicãt apsides pulcrè Herm. in indice Catig. suarũ in Plin. in hac ipsa dicti.

* P. F. nec speculum vel parieti.

* Quos clauos hic, & in prin. l. fa. Iurisconsultus dicat nõ ab Acc. sed a Budę. §. senato. l. ult. poteris discer.

* In P. Fl. τερατίον é prece. e. quod incip. Idẽ Pomp. l. b. Epistolarum.

* In P. Fl. veluti patrepũdas, acetabula tryllas. q̃ autẽ acetabula vide apud Hermo in coro. cap. 400.

* P. Fl. sed cui.

* Promulsidiaria. le git Bayfi. in tracta. de uasculis. Promulsidiaria aũt vasa ea in qr dicuntur, qb. q mulsidẽ apponebãt. Erit autem, p mullis, q vice mulsi dabatur conuiuis ad prouocandam auiditatẽ cibi, vide eundem Baifium. ¶ Vide Catelianum Cor. in dictione cotylumniarum. Niuar⁹, vel naualia, vt j. l. 25. columniarum.

* Quod pro quia, Mando in Glo. Facu. §. sanè. in ver. & qũ.

l. Quintus Mutius. §. cui. & ĵ. de verb. sig. l. 5 §. operæ. & l. ædificia. § perfecisse. & C. quan. di. le. cæd l. ex his. & ĵd e oper. no nun. l. stipulatio. §. apud vel dic, vt lite ra tonat. & sic cœptum pro impleto habetur: sic ĵ. de vsucap. l. in vsucapionibus. & §. de testa. l. qua ætate.

Cœptum quandoq; pro impleto habet.

tur: facti appellatione continebitur. An & cælati continebitur, quod cœlari cępit? Et puto cõtineri, si cui fortè cælatũ sit argentum legatum. Si cui escarium argẽtum legatum sit, solùm debebitur, quod ad epulandũ in ministerio habuit: id est ad esum, & potum. Vnde & de aquiminario dubitatum est. Et puto cõtineri. nam & hoc propter escam paratur. Certè si cacabos argenteos habebat, vel milliariũ argenteum, vel sartaginem, vel aliud vas ad coquendum: dubitari poterit, an escario contineatur. Et hæc magis coquinatorij instrumenti sunt.

Cum quid est propter aliud, consideratur id propter quod est. Iust.

Perueniamus, & ad gẽmas inclusas argento, auroque. Et ait Sabinus, auro, argentove cedere. Et enim cedit, cuius maior est species quod re ctè expressum est. Semper enim cùm quærimus, quid cui cedat: illud spectamus, quid cuius rei ornandæ causa adhibeatur, † vt accessio cedat principali. Cedent igitur gemmæ phialis, vel lancibus inclusæ auro argentove. Sed & in coronis mensarum gemmæ coronis cedent, vt hæ mensis. Et in margaritis quoq; & auro idẽ est. Nam si margaritæ auro ornandi gratia adhibitæ sunt: auro cedunt. Si contra, aurum margaritis cedet. Idẽ & in gemmis annulis inclusis. Gemmæ aũt sunt pellucidæ materiæ, quas (vt refert Sabinus libris ad Vitellũ) Seruius à lapillis eò distinguebat, q̃ gemmæ essent perlucidæ materiæ, velut smaragdi, chrysoliti, & amethystι. Lapilli autem contrariæ superioribus naturæ, vt Obsidiani, Veientani. Margaritas autem nec gemmis, nec lapillis contineri, satis constitisse ibidem Sabinus ait, quia concha apud rubrum mare & crescit, & coalescit. Murrhina autem vasa in gemmis non esse Cassius scribit, Auro legato, vasa aurea contineri: & gemmis, gemmea. Secundum hæc, siue gemmæ in aureis sint vasis, siue in argenteis, auro, argentove cedent. quoniam hoc spectamus, quæ res cuius rei ornandæ causa fuerint adhibita, non qua sit pretiosior.

XXII.

Vt habiliter gemmæ geri possint, inclusæ auro fuerint, tunc aurum gẽmis cedere dicimus.

Appellatione præparati, præparatorium continetur.

Pomponius lib. vi. ad Sabi. [illegible]

XXIII.

Sed & in coronis. Quædam erãt coronę gemmis inclusis plenę, quæ mensis superponebãtur gratia ad ornandi mensas. gemmæ ergo coronis, & coronæ mẽsis cedunt, & habeas literam, sed & in coronis mẽsarum gemmæ coronis &c.

Si contra. Id est, si autũ gratia ornãdi margaritam ponitur

Idem & in gemmis. Est ergo aliud margarita, aliud gẽma, ut ĵ. ĩtatim. & facit ĵ. de acqu. rer. dom. l. sed ex meis. & l. quicquid ex tabulis.

Velut. Exemplũ.

Satis constitisse. Mediocres enim huiusmodi sunt.

Sabinus ait. Scilicet idem, vt margarita differat à gemmis, & lapillis.

Quia concha. Id est quædã spẽs margaritarũ crescit &c. quod in lapillis cũ gemmis nõ est, sed semper sic facti inueniunt in littore maris. ut Inst. de rerũ diui. §. itẽ lapilli.

Murrhina. Pretiosa materia ex qua fiunt vasa ut sup. de sup. legat. l. §. de murrhinis. & legatis gẽmis vasa hæc non cõtinentur ut hic, & ĵ. ĩtatim. Acc.

Aurea. Id est de auro, & pro auro facta. secundum R.

Continentur. Velut accessio quæuis alia: ut §. eo. l. cũ auru in fi. & l. sequin pri. & § queniam.

Gemmea. Nõ q̃ de gẽmis, sed gẽma rũ cã facta: ut non obstet præcedentibus. & nõ ob. §. de leg 3. l. quæsitum. §. illud. quę est contra.

Auro, argẽtove. Scilicet, ubi hæc vasa sunt ornata gemmis.

Pretiosior. Vt Instit. de rer. diui. §. si tñ alienã. & §. de cõtrahẽ. emp. l. in modicis. & inf. eod l. si qñ. in fi. sed arg. contra Instit. de rer. diui. §. si quisquis aliena & §. de ĩtatu homi. l. quæritur. & facit §. ad exhib. l gemma. & de rei vend l in rem. §. 2. & ĵ. de vsucapi. l. rerum mixtura. & ĵ. l. proxi.

S l vt habiliter. Cedere. ut §. l. prox.

In

Vide in hunc locũ Laur. Val. li. Elegan. 6. c. ult. & Plin. li 37. Nat. histo.

In P. Fl. obsidian.

P. Fabiæ vasa.

Miliariũ inquit Bayfius, vas est ad parãdum aquæ calidæ potũ, eiusq; rei citat Athenæum authorẽ. De eodẽ miliario, pulchrè Bero al. in ann. ad Pande. legales.

P. F. concinatorii, hic meli⁹, quod & agnoscit Accur. §. de penu leg. l. penul. in glo. coquinaria.

Accessorium etiã preciosius cedit principali. Ro. sing. 622.

Phialis. Genera vasorum, & erant de auro, vel argẽto, ad quod §. ad exhib. l. tigni. in prin.

Auro. Scilicet legato.

IN argento. Titius legauit mihi argentũ suum potorium. nunquid id duntaxat argentũ cõtinetur legato, in quo bibi possit, an etiam id, quod ad præparationẽ bibendi comparatũ est, sicut est colũ niuarium, i. cribellum argentum foraminulentum, quo nix colatur seruanda in æstatem ad refrigeranda vina, & etiam vrceoli, dubitat. Et respon. quòd sic, in fine. autẽ l. dicit. q̃d si legauit mihi argentũ potoriũ, & Seio escariũ: cui legato cedat aquiminarium, i. vas argenteum paratum ad dandam aquam ad manus? Et respond. quòd cedit legato Seij cui escarium est legatum.

In P. Fl. colũnyuariũ. Bayfi. putat legẽdum, colũ niũarium, vt sit vas quo aqua ex niuib. colari solebat. De colo niuario vide Politianũ Neb. in lex. suo iur. ciuil. ĩ fi. quãquã Herm. in corrol. ad Dio. ccvj. columnariũ agnoscat. & Al. lib. 8. parer. cap. 4. est. n. in fĩrm ad percolandũ vinũ.

¶ Vnguentis. Hic. §. respicit illam partẽ tituli, quę dicit de vnguentis legatis. dicit ergo q̃ vnguentis legatis non tantũ ea vnguenta videntur legata, q̃b. vngimur voluptatis causa, sed etiam ea quibus vtimur causa valetudinis, i. necessitatis. & nominat hic genera vnguentorũ. hoc quoque vnguẽtum legatum videtur quo vnguntur fœminę, vt elegantiores sint, & mundiores. hoc dicit, Vlpianus.

In P. Fl. glaucina, crina, rosa mura, colũ, nardũ, purũ, &c.

Colum niuariũ. Id est, eugasteria, q̃ ad modũ columnæ habet collum.

Insint. Per hoc enim venitur ab bibendũ. sic §. de procu. l. ad rem. & l. ad legatum. Item not. secundum Hug. inspici quod fieri potest sic §. de leg. 1. l. cum res. in fi. & ĵ. de verb. sign. l. ædificia §. perfecisse.

Vnguentis. Ad illam partem respondet vnguentis.

Valetudinis. Id est necessitas.

Hoc. l. vnguento. quo etiam pedes domini sunt vncti.

Sed de aquiminario. Quasi aqua manuarium, vel quasi aquam ministrans. ad quod §. e. l. & si non sunt. §. si cui, & ĵ. e. l. pedieulis. § quidam.

Cedere. Sic §. de leg. 3. l. seruis vrbanis. §. fi.

VEstimentũ. CASVS Hæc l. vsq; ad l. argumẽto, §. ornamenta respicit illam partẽ tituli, quæ tractat de vestibus. & vestimẽtis legatis. dicit ergo quod appellatione vestimenti legati continẽt pannus remotus à texendo, siue sit incisus a tela, siue nõ. nã ex quo cõsummatũ est à textura, nihilominus appellatur cõtextũ, id est, ac esset incisum à tela, quãuis nõdũ sit pertextũ, vel detextũ, i. à tela separatum, non autẽ cõtinebitur in dicto legato stamen, vel subtegmen. & nõ facio vim vtrum leget vestis, aut vestimẽtũ: quia semper est verum q̃ dixi. & scias quia vestimentorũ sunt oia vestimenta lanea, lineaq; & serica & bombycina, quæ vestimenta sunt parata cã induendi, vt vestitus, & camisia, & quæ sunt parata causa præcingendi, vt cingula lanea, vel linea, vel serica, vel de bombycino, & etiam quæ sunt parata cã amiciendi, vt chlamys, tegẽdo: & quæ sunt parata causa insternendi in terra ad iacendum, vt culcitræ, & tapeta, & similia & q̃ sunt parata cã amiciendi super lecto, vt culcitræ, & quę sunt parata cã accubandi, vt duplæ. siue lintea mina. Item sunt vestimentorum ea, q̃ cedunt his proximè dictis vice accessionis, quales sunt pictura infixę prædictis, & quales sunt claui, qui insuuntur vestibus. Item scias q̃ vestimenta omnia aut sunt virilia, aut puerilia, aut muliebria, aut communia, aut familiaria. de quibus omnibus singulariter dicitur in litera. Viu.

Vide Ant. Aug. li. 3. Emẽ. ca. 7.

Vestimẽta bõbycina q̃ sint, & vnde dicta. pulchre. Alc. li. Parerg. 6. c. 25.

Detextũ. Id est, à textura remotum ſm Hug. & est sensus, quòd appellatio ne vestimentorum continetur pannus remotus à texendo, siue à globo incisus, siue non. sic & §. de leg. 3. l. librorũ. §. vnde non malè.

In P. Fl. familiarica.

Defectũ. Id est, ab illo globo, siue instrumento incisũ. Accursius.

Amphitapæ, vestes sunt, q̃ vtrinq; sunt pilosæ.

Pertextum Hæc duo sonant quasi esset à globo incisũ. Accur.

Contextum. Id est, pro eo habetur, ac si esset à tela incisum Accur.

Continebitur. Vt §. de leg. 3 l. si cui lana. & l. librorũ. §. si cui, in fi & facit ĵ. de verb. si instratũ, & l. vestis.

Estis. Facit ĵ. eo. l. inter vestem. Accur.

Intellige istã legem ſm Bar. hic de panno, qui fit cã faciendi vestem, sed si fieret cã vẽdendi, non ad ipsum vsum: tunc appellatione vestimẽtorum non continetur: vt l. si quis seruos §. de leg. 3.

Bombycina. Quæ fiunt de bombasio.

Induendi. Vt camisiæ. Acc.

Præcingendi. Vt cingula Acc.

Amiciendi. Vt chlamys, a tegẽdo vnde amictus.

Insternendi. Vt tapeta, & coopertoria.

Incubandive. Vt culcittæ Accur.

Quæ sunt. Id est, quales sunt &c. & facit §. e. l. cum aurum. §. fi. & l. seq. & ĵ eo. l. si quando. & ĵ. de verb. signifi. l. instratum. & l vestis.

Saga. Vilis & rasa vestis. secundum. H.

a Quibus vir. Id autē fieri non potest, quod turpiter fit: vt §. de cōd. insti. l. filiusfa & j. de ver. sig. l. nepos.

b Ornandi. Aliàs ornamentorum magis appellatione continebuntur.

c Penulæ. Quasi pene nulla, id est, vilis vestis. alij dicunt patens vestis, siue ampla.

Capitinæ. Et facit. j. eo. l. argumento, §. 1. & l. inter vestem. Accur.

Regumento. Coactilia. Vestes quæ cogunt propter strictu̇ram, vt in Hispania.

Vesti Legatæ. Testamenta subfelliorum. i. cooperturæ sellarum equorum.

Fibulæ. Mantellorum. Sed contra. §. eo l. cum aurū. in fi. & l. fin. vnde dic qđ erant monilia p se ad ornandū collū, vel pectus. & ad hoc j. de verb. sig. l. statuæ. & §. de supel. leg. l. de tapetis. & j. ea l. § ornamēta. & j. de fund. instru. l. quæsitum. §. si domus.

Crinales. Pānus ad caput cum lauatur: vel crurares. vt caligæ laneæ, vel lineę. Accur.

Pedulesq;. Id est, calcaria. Accur.

Pilea. Ad tegendum caput: vnde pileati.

Odonum. Id est, camelorum. Accur.

Ceruicalia. Quibus coopertim⁹ ceruicem, vel caput, secundum H. vel dic quod sub capite in lecto tenemus Ac.

Su am. Scilicet tā tū, vt apparet j. eo. l. cum in testamento. & l. pediculis. §. itē cū quæreretur.

Habuerit Tempore testamenti: vt §. eod. l. fi ita legatum. & de lega. 2. l. Imperator.

Vestis erunt. Vt §. eo. l. vestis. in fi. & l. seq. & l. fina. Accursius.

Fœminini. In larga significatione: quandoque secus, vt no §. de leg. 3. l. seruis Accur.

¶ Ornamenta muliebria. Hic. §. tāgit illā partē tituli, quæ dicit de ornamētis legatis: & est planissimus, sequens autem. §. respicit illam partē tituli, quæ dicit, de mundo legato. & dicit qp mundus muliebris est quo mulier fit mūdior, & in eo mundo continentur quædā, quæ nominātur in litera. alia aūt cōtinentur numero ornamentorū, quæ similiter in litera

Sic in P. Fl. Hal autē scripsit alicubi & chlamydes, & alia quę si. &c.

Et alia, hæc non sunt in P. Flor.

Aliàs pallia fieri non dī, quod turpiter fit.

Familiarica. in P. Flo.

In P. Fl. deest totū hoc, Item pe. capr. & agninæ ve. erunt. non habetur.

Coactilia quæ dicātur, pulchrè Ioā. Bapt. Egnatius ī anno ad Pertinacē Ælij Spartiani.

* P. Flo. & tegimēta.

lem, veluti togæ. prętextę, aliculę, clamydes, pallia, & alia, quę filijs nostris cōparamus. Muliebria sunt, quę matrisfamiliàs causa cōparata sunt, quibus vir nō facilè vti pōt sine vituperatione, veluti stolę, pallæ, tunicę, capitia, zonæ, mitrę (quę magis capitis tegendi, quàm ornādi cā sunt cōparata) plagulę, penulę. Cōmunia sunt, quibus promiscuè vtitur mulier cū viro, veluti, si eiusmodi penula, palliumve est, & reliqua, quibus sine reprehensione, vel vir, vel vxor vtatur. Familiaria sunt, quę ad familiam vestiendam parata sunt, sicuti sagatunicę, penulę, lintea vestimēta, stragula, & consimilia. Vestis etiam ex pellibus constabit. Itē pelles caprinę & agninæ vestis erunt.

XXVI.

Vm & tunicam, & stragula pellicia non nulli habeant.

XXVII.

Rgumento sunt etiā nationes quędam, e luti Sarmatarum, quę pel libus teguntur. Aristo ēt coactilia vesti ce dere, sed & tegmenta subfelliorum huic legato cedere. vice margaritarū, item fibulę, ornamentorū magis, quàm vestis sunt. Tapeta vesti ce dunt, quę aut sterni, aut

inijci solent. Sed stragulas, & babylonicas, quæ equis insterni solent, non puto vestis esse. Fascię crinales pedulesq;, & pilea vestis loco sunt, qa partē corporis vestiunt. Alia cā est odonū, quia vsum calciamētorū prętant. Ceruicalia quoque vestis nomine continentur. Si quis addiderit, vestē suā, apparet de ea eum sensisse, quā ipse in vsus suos habuerit. Culcitræ ēt vestis erunt. Item pelles caprinę, & agninę vestis erunt. Muliebri veste legata, & infantilem contineri, & puellarū, & virginū, Pōponius libro xxij. ad Sabinū rectè scribit. mulieres enim omnes dici, quæcūque sexus fœminini sunt. Ornamēta muliebria sunt, quibus mulier ornatur, veluti inaures, armillæ, viriolę, annuli (prę ter signatorios) & omnia, quę ad aliā rem nullā parantur, nisi corporis ornādi causa, quo ex numero etiam hęc sunt. aurum, gemmę, lapilli, qui aliam nullam in se vtilitatem habent. Mundus muliebris est, quo mulier mundior fit. Continentur eo specula, mutulæ, vnguenta, vasa vnguentaria, & si qua similia dici possunt, velut labiciorissus.

Ornamentorum hæc sunt, vittę, mitrę, semimitrę, calantica, acus cū margarita, quam muliepraetauerit aliquis legi posse lapis, cionins. quarū vocū priorem Hesychi⁹ ī lex. suo interpretatur, posterioręm Herm. ī corrol. ad Diosc. ca. ccvj. Quā quā diuinationes iſtæ mihi admodū ñ placēt. Tucense.

In P. Fl. crocufantia sicut & mulier &c. Effectum est hoc nomē à κροκύφαντος, & ē ornamētū capitis vt apꝑet ex grę co etymologico ī dictione κροκυ- φαντος. Nec ē audiend⁹ Alcia. lib. paꝛer. 6. c. 26 L. R.

Multa ī hūc locū Ca. Cotta in dictiōe vndones. nos apud Blō. li. 9 đ Roma tri umphāte, legimus chrochifō tia apd Iulianū partenopeū. in lexi. in dictione, ornamenta muliebria crochinifitia. In scriptis qbusdam exē trochifūtia. ī alijs crocifacia & ī Norēber gen. croco hyphāta.

Lapides. Innuit quòd margarita sit lapis, quòd falsum est, vt §. e. l. si non sunt. §. fi. Sed dic qp verbū alij, non implicat: vt no. §. de pro. l. non solum. §. quæritur.

Exemptiles. Id est, apti remoueri ab eo cui sunt adiuncti. Acc.

Componantur. Sic §. de ac. empt. l. fundi. §. fina. & j. de verb. obliga. l. inter stipulantem. §. sacram. in fin. §. Item facit sup. de leg. 3. l. librorum, §. 1. & §. fin. & l. ligni. §. fina. Sed contra in d. l. librorum. §. chartis. Sol. ibi. Acc.

a Valetudinis. Secus in eo quo fiunt mūdiores fœminæ. vt §. eo. l. in argento. §. 1. & §. e l. mādus.

Vamuis.

Legauit mihi Titia vestes suas. certè continentur legato oīa, quæ sunt reperta, vel cōparata noie vestimētorum, siue parata ad hoc tantū, vt corpus tegatur, siue cōparata magis ornatus gratia, quā quo corpus tegatur, & idem si legauit mihi ornamenta sua, nam ea cōtinentur, legato ornamentorum, quibus principaliter mulieres cōsueuerunt vti cā venustatis, & ornatus. etiam si quædā eorum ornamentorū prębeant mulieri alium vsum per consequētiam, puta qa tegant corpus, & ita magis ispicim⁹ principale, quàm consequens. Viu.

Ex veste. i. ex numero vestis.

Magis ornat⁹. qa & vilis ita gereret.

Eo nomine. Scilicet: vt corpus tegatur. H. vel numero vestis sit.

Vti principaliter.

Eorum. Ornamentorum.

Tegant. Per consequentiam.

Vintus Mutius. Legauit mihi Titius argentum suū factū. certè continetur vas argenteum. Sed si legauit oē argentum suum: non continētur nummi argentei. imo & si legasset mihi argentum suum factum, non continerentur nummi argētei Sed quid si legauit mihi omne argentum, quod suū esset? non continetur illud argentum quod alij ei debent: quia nō est suum, imo sibi debitum. non enim videt suū esse, quod vendicare non posset. Quid si, vt dictū est legauit mihi aurum, vel argentum factū? certè nō continetur illud aurum, vel argentum, quod est cōsractum, vel collisum, & ita commode vti eo nō poterat. quid si legauit mihi aurum, quod suum esset cū more

In P. Fl. fasciæ crurales pedules que & impilia vestis. &c.

Bero. in quit Neb. in lex. suo iu ci in di ctione cri nale, legis crurules.

P. Flo. & nipilia.

Sic in P. F. Bayfius tū legēdū putat, eodo rū: equorū inquit pellib. fiebāt calcimenta.

In P. Fl. culcitæ.

De anulis signatorijs, & signatorijs plenè Mand. in Gl. Facul. §. Ac quibusuis. in ver. anuli.

Lauariscus. Sūt q hic substituāt alabastri: sed alabastrites. vetū cā in scriptis q̄busdā codicib⁹ legāt. alabastrites. fus. si inepte forsitā sic legatur labrorum vsus. Differūt labrum, vas patulum grādioris aq̄ capax, cuius vsus & in balneis ē. vñ Cic. ī epi. Labrū, inquit, si in balneo si est fac vt sit. porro quum in alijs ēt q̄busdā ex plaris. legāt. Labiciones: ita forsan

gento. §. 1. & facit j. eod l. pediculis §. fi.

a Vasa. Supra de tri. leg. l. 3. & de pe. leg 1. nā qđ ī prin.

Lapides.

res habere solēt: reticula & crocufusia. Sed & mulier potest esse munda, non tñ ornata: vt solet contingere in ijs quæ se mundauerint, lotæ in balneo, neque se ornauerint. Et contra esse aliqua ex sommo statim ornata non tamen emundata. Margarita si non soluta sunt, vel qui alij lapides: si quidē exemptiles sint, dicendum est, ornamētorum loco haberi. Sed & si in hoc sint resoluti, vt componantur: ornamentorū loco sunt. Qđ si adhuc rudes sint lapilli, vel margariæ, vel gemmæ, ornamētorū loco nō erūt: nisi alia mens fuerit testantis, q hęc quoque, quæ ad ornamenta parauerat, ornamentorū loco, & appellatione cōprehēdi voluit. Vnguenta, quibus valetudinis causa vngimur, mundo non continentur.

Illud debet attendi, ad quod res principaliter parantur nō ad quod secundario. B.

XXVIII.

Vamuis quædam ex veste magis ornatus gratia, quàm quæ corpus tegāt, cōparētur: tamen qđ eo nomine sint parata, potius habēda esse vestis numero, quam ornamentorū. Similiter ornamentorū esse constat, quibus vti mulieres venustatis, & ornatus causa cæpe rūt: neq; referre, si quedā eorum. aliū quoque vsum prębeāt, sicuti mitræ, & anademata. q̄uis enim corpus tegāt, tamen ornamentorum, non vestis esse.

Vipianus libro xviij. ad Sabinum.

XXIX.

Vintus Mutius libro ij. iuris ciuilis ita definit, argentum factum, vas argenteum videri esse.

Illi cui legatur omne argētum non debetur pecunia signata. Bar.

An cui argentum omne legatum est, ei nūmi quoque legati esse videantur, quæritur? Et ego puto nō cōtineri. Non facile. n. quisquā argenti numero numos cūputat. Item argento facto legato, puto (nisi euidenter contra sensisse retur? certè omne aurū fict meum, quod testator potuit vendicare suum esse cum moreretur. si aūt postquam legauit mihi dictum aurū, legauit idem aurum alijs, tūc interest quo modo legauit alijs, f. aut animo a dimendi mihi: & tunc ego non habeo aurum, imò secundi legatarij. aut non animo adimendi mihi: & tūc ego habeo medietatem auri, & secundi legatarij aliam medietatem auri, nisi testator voluisset me habere solidum aurum: & secundos legatarios solidum. tunc enim vni pretium auri, alij parti aurū assignatur: vt §. de leg. 1. l. si ita sit scriptum & l. si pluribus. si autem, vt dictum est, legauit mihi aurum factū, omne aurū ad me pertinet, ex quo auro aliquid est effectum: siue id aurū esset paratum sua causa testatoris, siue causa vsus alterius: secus, si legauit mihi aurū infectū: quia tunc id videtur legatum esse mihi, quod eius testatoris existens ita factum est, vt eo auro non possit testator vti sine refectione ad rem ad quā compāratum est à testatore. Item & illud aurum videtur mihi esse legatum, qđ testator habebat numero infecti auri. si autem legauit mihi aurum, vel argentum signatum, id videtur mihi legatum, qp eius testatoris existens aliqua forma esset expressū, siue impressum: veluti quia impressa est in auro, vel argento ea, quæ sunt Philippi Imperatoris, puta caput, & brachia, & alia. Item numismata videntur mihi legata, in quibus erat impressa forma Cæsaris: & similia videntur mihi legata. argentū aūt si mihi legasset, nō continentur scaphia, id est, genera vasorū ad excipienda alui mulierū excrementa ideneorum. Scias etiam quod argentū factum ita definitur scilicet illud, quod neq; in massa sit, neque in lamina, quæ est longa ad modū baculi, nec ī argēto signato, de quo modo dixi, neque in supellectili, neque in mundo, neque in ornamentis. Vi.

Videri esse. Facit supra de lega. 3. l. librorum. §. quod tamen Cassius. & supra e. l. & ii non. § argēto facto. & j. ea. l. §. cui. & §. si factum.

Non contineri. Vt supra eo. l. cum aurum. in prin.

Item argento. Probat per quod videtur contineri. & non continetur: ergo nec hic. Acc.

Alc. aūt li. paꝛer. vj c. xxv. crocophalli legit q̄ dictione significari ait discriminale rubrū, qđ capitis ornādi cā gerūt mulieres.

P. F. cōmundata.

P. Fl. q̄quo.

In P. F. reperta.

Anademata capitis ornamēta sūt authore Suida. Alcia. lib. 2. ptermiſ.

a Non contineri. Aliàs deest non. sed cũ non, est melior litera: vt ℣. §. fi. Acc.

b Id quod in credito. Id est, id quod testator habebat penes se ex cã crediti. puta sibi cõmodatum, vel depositum, vel pignori obligatũ, ad quod est ℣. de lega. 3. l. qui habebat. Vel dic econtra, quod est debitum testatori. quod nõ est suũ. licet sibi debitũ: ad quod ℣. eo. l. scribit. in prin.

Mulier fũdi dotalis domina nõ est.

c Non possit. Audi Martine, ergo mulier non est domina fundi dotalis: vt C. de rei vẽdic. l. doce. & facit sup. de rei. ven. l. non solũ. §. 1. & 3. ead. l. §. cui legatum.

d Fractum. Omnino collisum, & sic vitiatum, vt eo vti commode non possimus.

e Commodè. Facit ℣. de ver. sig. l. nepos Proculo. Acc.

f Eius. Scilicet legatarij.

g Fiet. Recta via: vt ℣. de fur. l. a Titio & sic petet.

h Suum esse. Facit 3. eo. §. argento. Acc.

i Distributio. Duobus modis exponitur. primo distributio eius rei, scilicet auri facta est, scilicet in alios legatarios de eodem auro. nam refert, fecerit hoc vltimo loco animo adimẽdi, vel nõ. ad quod sup. de leg. 1. l. si ita scripsero. Secundo distributio, id est alienatio inter viuos de eodem auro. nã tũc refert dixerit, quod meũ erit, an quod meum est. primo casu debetur solum quod suum est tempore mortis: vt sup. de leg. 1. l. vj. & de leg. 3. l. nuper. in secundo subdistinguitur, fecerit sponte, an necessitate, vt primo casu non debeat, secundo sic. vt ar. sup. de le tertio. leg. ndeicommissa. §. si rem.

P.F. qđ suum esse eũ more retur vindicare po tuit &c.

testatorem appareat) nu mos non contineri.

Illud dicitur suum esse, qđ potest vindicari. Bar.

Argento omni legato, quod suum esset: sine dubio non debetur id quòd in credito est, hoc ió, quia non videtur suum esse, quod vindicari non possit. Cui aurum vel argentum factum legatum est, si fractum, vel collisum sit, non cõtinetur. Seruius enim existimat aurum, vel argentum factum id videri, quo cõmodè vti possumus, argentum aũt fractum, aut collisum non incidere in eam definitionem, sed infecto contineri.

Qui legat aurũ omne quod suum est, legatario illud debetur, quòd testator potuit vindicare. Bar.

Cui legatum est aurũ omne, quod suum esset, cũ moreretur: eius omne aurum fiet, qđ tunc pater familiàs, cum moreretur vindicare potuit suum esse sed si qua distributio eius rei facta est: tunc interest, quomodo sit legatum. Si factum aurum legatum est: omne ad eum pertinet, cui legatum, est ex quo auro aliquid est effectum: siue id suæ, siue alterius vsionis causa paratum esset: veluti vasa aurea, emblemata, signa, aurum muliebre, & cętera, q̃ his rebus sunt similia. Sed si infectum legatũ est, quod eius ita factum est, vt eo ad rẽ ad qua comparatũ est, nõ possit vti sine refectione, qđq; ab eo paterfamiliàs, infecti numero fuerat: id videtur legatum esse.

Argenti signati appellatione continetur, quod est aliquã formã expressum.

Si autem aurum, vel argentum signatum legatum est: id paterfamiliàs videtur testamento legasse, quod eius aliqua forma est expressum: veluti, quæ Philippi sunt: item numismata, & similia. Argento legato, non puto ventris cã habita scaphia contineri: quia argẽti numero non habentur. Argentum factum rectè quis ita definierit, quod neque in massa, neque in lamina, neq; in signato, neque in supellectile, neque in mundo, neq; in ornamentis sit.

Non videtur alicuius cã paratum, quod causa commodandi habetur. Bar.

XXX.

Vm in testamento alicui argẽtum, quod vsus sui causa paratum esset, legaretur, idemq; vestis, aut supellex: quæsitum est, quid princ. & §. cum aurum. & ℣. eo. §. fi.

Quod eius. Scilicet testatoris existens, & quod dicit expressum. expressim. & quod dicit Philippi, dicit nomẽ Imperatoris, & sic in sequenti numismare erat imago Catatis vt in Euangelio. Accu.

Matt. 22.

Ventris causa. Quia corrigia est ꝑ ventre sustentando. Viui.

Scaphia. Hoc scaphiũ huius scaphij, genus cinguli qđ non continetur appellatione argenti, cũ non argenti numero teneatur: vt hic & arg. sup. e. l. & si nõ sunt §. lectum. circa prin l.

Scaphiũ vas ẽ mulierũ ad a lui excremenţa ex cipienda, sicut lasa num vitorum, teste Polu. vnꝺ hic intelligescaphia habita cã vẽtris. ſ. purgandi. In P. F. vt eo ꝑ ad rẽ cõparatum, &c.

Argentum. In massa aurea, quæ dicitur p'acida.

Lamina. Scilicet longa quasi fustis. Acc.

In supellectile. in qua non sunt vasa aurea propter secuti seruitutem, licet sint aurei fecti, & simulia: vt ℣. de sup. le. l. 3. in princ. & §. fin. hodie autem secus: vt ℣. de sup. leg. l. Labeo. in princi. & sic nõ ob. sup. eo. l. & si sunt §. argento.

In mundo. Quid mundus sit, & quid ornamentum, dicitur sup. e. l. argumento §. ornamenta. & §. mundus. & l. quamuis. Item quid sit supellex. dicitur sup. de supe. le. l. Labeo. & facit ad hoc su. e. l. cũ aurum. in pri. & 3. in huius l. prin. & §. 1. & §. si factum.

De scaphio Alc. lib. 6. Paret. ca. 26. circa fi.

P.F. ifis

Vm in testõ. Titius legauit mihi argentum, quod paratum erat causa vsus sui testatoris, & vestẽ. & supellectilem: quæritur. quod argentum videatur cã vsus testatoris paratum, vt sic illud mihi debeatur, vtrum ne id argentũ, quod victus sui testatoris causa paratum testator parasset ad vsum quotidianum, an & si mensas argenteas, & eius generis argentũ haberet, quo ipse testator non temere, i. non fere vteretur: sed soleret commodare ad ludos & cęteras apparationes? Et resp. quia illud tãtum continetur, quod victus sui testatoris causa paratum est. Viui.

Sui. Scilicet testatoris.

a Non temere. Id est. indistinctè, vel id est, nõ ipse solus, & facit 3. de leg. 3. l. seruis vrbanis, & l. ea tamen. & 3. eo. l. Quintus. & l. argumento. §. si quis. & ℣. de verb. sign. l. in lege.

§ I quando. CASVS. Titius habens candelabrum aureũ, cui erat in iectũ sigillũ æneũ, legauit mihi aurũ, suum factum. certè non solum candelabrum prędictũ mihi debebitur, sed & sigillum, quia sigillum est accessio cãdelabri. si autem sint tales materiæ si mul iniunctæ, in quibus dubium sit vtra sit accessio vtrius: tunc hoc æstimandum est ex visu, & vsu rei: & ex cõsuetudine illius, cuius erãt, & quod dixi in aureo cande labro, i dem dicas in argenteo. Vi.

P.Fl. an & si eas mensas.

Materia. Vt sigillum æneum candelabro aureo: ut inf. e. l. pediculis. in pri. & facit in ea. l. §. fi. & sup. eo. l. uellis. in princ. & l. & si non sunt, §. fin. & sup. de contrahẽ emp. l. qui tamen. Acc.

Inquãtum dicit iste tex ac cessorium cedeꝛ suo principali cõco. tex. cum gl in c. si laic°. & ibi Ca. Alexã 31. dist. & i re. accessorium, & ibi Dy. & Philip. Franc. de reg. iu. li. vj.

Æstimandũ est. Vt eo legato cui cedit, totum legari videatur: vt sup. e. l. & si non sunt § perue niamus. & l. seq.

§ I quis ita. CASVS. Titius ita legauit uxori suæ: do, lego, vxori meæ mundum, ornamenta, seu quæ eius causa paraui. Certè debẽtur vxori omnia, id est, mundus, & ornamenta, & omnia alia eiusdem vxoris causa parata: nam verbum seu, videtur positum causa ampliandi legati, & non minuendi, sicuti & si ita legasset do, lego Titio vina, quę in vrbe habeo, seu in portu. quo casu debentur Titio vina, quę sunt in vrbe, & quæ sunt in portu. Vi.

Infecta, & infra i fectum.

b Omnia deberi. Id est, oĩa sunt in obligatione, non solutione tantũ. & hic disiuncta pro cõiuncta accipit: vt & 3. eod l. v. in fi. & ℣. de verb. signi. l. sæpe. Sed contra, C. de verb. sign. l. cum quidam. in fi. & supra de iudo. l. plerũq; in fi. & ℣. quando dies leg. ce. l. cũ illud. & sup. de contrahen. empt. l. si ita. quibus dicitur alterũ deberi ad electionẽ debitoris. Sol. hic in verbo seu, ibi in verbo, aut. Vel ſm Roge. cum prędicit sup. vniuersale, disiuncta pro coniuncta ponitur: vt hic: & vt ibi, omnis homo, seu asinus currit. oportet enim omnẽ asinum currere, vt vera sit. & facit ℣. de noua l. à te. & supra de leg. 3. l. ea tamen. Acc.

Q Vi lancem. CASVS. Titius moriens, & relinquens in bonis suis vnam lancem maximã. & aliam minorem, & aliam minimã, ita legauit. Lancẽ meam minorem lego Titio. certè rei põsum est videri cuiusque vsus causa videretur esse paratum: vtrũ ne id argentum, quod victus sui causa paratũ paterfamiliàs ad quotidianum vsum parasset: an & si quas mensas argenteas, & eius generis argẽtum haberet, quo ipse nõ temere vteretur, sed cõmodare ad ludos & ad cæteras apparitiones soleret? Et magis placet, quod victus sui causa paratum esset, tantum contineri.

Accessorium cedit principali. Bar.

Florent. lib. xj. Institutionum. XXVI.

§ I quãdo alterius generis materia auro, argentove iniecta fit: si factum aurum vel argentum legetur: & id quod iectũ est, debetur. Vtra autem vtrius materiæ sit accessio: visu, atq; vsu rei & consuetudine patris familiàs æstimandum est.

Dictio seu, est ampliatiua. Bar.

Gaius lib. Sing. de adfig. XXXII.

§ I quis ita. CASVS. Titius legauit mihi argentũ suum factum. certè continentur legato pediculi argentei, q ad modũ pedum sustinebant tabulam ad comedendũ fortè: & etiam sigilla, siue signa ęnea iuncta dictis pediculis, vt pulchriores pediculi viderentur, & etiam omnia alia, quę rediguntur ad eandem similitudinem sigillorum ęneorum. Viui.

Pediculis. Pediculi dicuntur quędam argentea sustentacula, quibus vasa, vel res quęlibet velut pedibus sustentatur.

Sigilla ęnea. i. signa de ęre. dicuntur sigilla à signo. olim enim propter varietatẽ, quæ rẽ pulchriorẽ facit, in argento faciebant quoddã protractus de ęre. Az. & facit 3. e. l. si quando, & 3. de le. 3. l. hęres. §. pe. & §. fi. & ℣. de acq. re. do. l. sed & si de meis, & l. quicquid. Accu.

¶ Auro facto. CASVS. Titius legauit mihi aurũ suũ factum. certe cõtinentur in legato annuli aurei, & gẽmę eisdem annullis incluſę: nam hę gemmę sunt dictorũ annuloꝝ. Itẽ continentur cymbia argentea illigata crustis aureis: habebat. r. testator vasa, leu pocula ad cymbę similitudinem facta, habẽtia cingulos siue virgas, de argento, vt melius viderentur. Item continentur aurea ornamenta muliebria, & margaritę, quę ita prædictis ornamentis contextę sunt, vt potẽtior sit aspectus auri in his margaritis. Sed nunquid cõtinentur in dicto legato emblemata aurea, quę erant in dictis lapidibus, & in absidibus, & quę poterãt separari à dictis lapidibus, & absidibus? & Gallus dixit simpli

Infortiatum. Iii 3 citer,

* In hũc locũ, vide Alexã. ab Alex. Genial. dier. li. 2. ca. 3.

* Seu ampliatiuè. Mãdo. in Gl. Facul. §. Et proprium, in prin.

* Et promissio in genẽr, mediocritatẽ respicit cõcor. c. li teras, cum gl. sup. ve. clericũ ex de filijs presb.

citer qđ sic.& quia simpliciter dixit.Ideo Labeo im,p bauit dictũ suũ,postea autem Tubero ait determinan do improbationẽ Labeonis,& dicendo videri illud le gatũ quod testator habuit numero auri.vnde si dicta emblemata cum lapidibus, vel absidibus,quibus erãt adiuncta, testator habebat numero au ri , continebuntur in legato prædicto . Si autem non apparerent testiõr habuit eos lapides,vel absi des cum emblematis aureis numero auri, non debebuntur ex dicto legato . nam eo casu aurata, & vasa alterius materiæ inclusa auro,non sunt habenda numero auri le gati. Viui.

In legato auri facti veniũt gemmæ,& omnia,quæ testator auri numero habuit . Bar.

Auro facto adnumerantur gẽmæ annulis inclusæ: quippe hæ annulorum sunt. Cymbia argentea cruſtis au reis illigata, margaritæ, quæ ita ornamentis muliebribus contextæ sunt, vt in his aspectus auri potentior sit, auro facto annumerantur. Aurea emblemata , quæ in lapidibus, paropsidibusq; argenteis essent, & replumbari possent, deberi Gallus ait , sed Labeo improbat. Tubero autem, quod testator auri numero habuisset,legatũ videri ait, alioquin aurata, & inclusa vasa alterius materiæ auri numero non habenda . Argento potorio, vel escario legato : in iis , quę dubium est, cuius generis sint, cõsuetudinem patrisfamiliàs spectandam:non

In P. F. absidibusque argẽteis. Cæterũ absides quid sint, pulchrè Herm in indice castiga. suarũ in Pli.ĩ hac ipsa dictione.

Cymbiũ poculi genus dicebatur pro cerum, ac nauib' simile Vergili. Cymbia q̃ ar gẽto pfecta atque aspera ſgnis.

P. Fl. deberi ait.

euenit de facto in persona cuiusdam primipilaris,qui legauit uxori suæ argentum escarium. Viu.

Argento potorio. Quid sit,dic vt ſ.eo. I.in argento. in princ.

Escario. Et quid sit hoc ſ. e.l. & si non sunt.§. si cui escarium.

etiam in ijs , quæ certum est , eius generis non esse . Quidam primipilaris vxori suæ argentum escarium legauerat. Quæsitum est , cum paterfamiliàs in argẽto suo vasa habuerit , quibus & potabat, & edebat, an legato hæc quoq; vasa continerentur ? Scæuola respondit,contineri.

Cuius generis. Vt quia talia sunt quibus secundum communem cõsuetudinem, & in esca,& in potando quis vti potest vt ĵ.proxi. §. Acc.

Consuetudinem. Not. in dubiis locũ esse coniecturis ex cõsuetudine: ut hic & ſ. de leg. 1.l.si ser uus pluriũ.§. fi.non autem in certis : ut hic, & ĵ.de leg.3.l.il le.§. 1.& de le 1.l.4. & ſ.de ver.obl.l.cõtinuus. §. cum ita. in fine. & ſ. de sup. lega. l.Labeo. §.sed de his. & l. qui vettem. Acc.

Qui legat ornamenta sua, non videtur legare ea,quę habet causa vendendi . Bar.

Item cum quæreretur de tali legato , Hoc amplius filia mea dulcissima è medio sumito , tibiq; habeto ornamẽtum meũ omne muliebre cũ auro, & si qua alia muliebria apparuerint, cum testatrix negotiatrix fuerit : an non solum argentum,quod in domo , vel intra horreũ vnbus eius fuit, legato cedat , sed ẽt qđ in Basilica fuit muliebre? Respondit,si te statrix habuit proprium argentum ad vsum suum

Quidam primipilaris . Vel primus administrans in rebus publicis,vel primũ pilum deferẽs : vt no C.de epiſc. & cle l.quitquis.

Contineri. In dubio valet , ad quod ſ.de le. 1.l.si cui serui. & de leg. 3.l.seruis vrbanis.§.pe & § fi. & de tri.vin. & oleo lega. l. fina. in princ. Sed argu contra, ſ de fun.instr.l. quæsitum. §.si quis eodem instrumẽto, & facit ſ. prox §.

paratum: non videri id legatum , quod negociandi causa venale proponi soleret: nisi de eo quoq; sensisse is,qui petit,probet.

Ex aspectu declaratur quę materia alteri cedat,& si dubium sit,consuetudo testatoris inspicitur. Bart.

Neratius Proculum refert ita respondisse , vasis electrinis legatis nihil interesse,quantum ea vasa,de quibus quæritur, argenti aut electri habebãt: sed vtrum argentum electro , an electrum argento cedat, idque ex aspectu vasorum facilius in telligi posse. quòd si in obscuro sit : inspiciendum esse , vtro in numero ea vasa is , qui testamentum fecit, habuerit.

Enumeratio speciorum non restringit genus præcedens. Bartolus.

Labeo testamento

Pro solutione huius contrarij,dic quòd elcarium est genus comprehendens, etiam potorium , nisi aliud de mente testatoris appareat,secundum Bar.

¶ Item cum quæreretur. Titia erat negociatrix, & habebat argentũ ad ornamenta mulierũ paratum venale in basilica. i. in loco quodam ampliore sub tecto,q̃ locus publicus erat , & in quo singulares homines tenebãt res suas ad vẽdendum . Ité habebat intra domum suam in horreo argentũ destinatum vsibus suis.dicta Titia fecit testamẽtum,& institura sibi hærede Seia filia sua,& Caio filio suo ita legauit dictę suæ filię,hoc amplius filia mea dulcissima è medio sumito, tibiq; habeto ornamẽtum meum omne muliebre cum auro appositio eidem ornamento,& si qua,alia muliebria apparuerint.nunc quæritur,an cõtineatur in dicto legato dictum argẽtum venale? & dicitur quod non, nisi filia, vel procurator suus probet sensisse testatricem etiam de argento venali.

¶ Argẽto potorio. Titius legauit mihi argentũ suũ potoriũ, i.quo vtebatur ad bibendum. habebat idem Titius argentum escarium, i. quo vtebatur ad escam, siue ad comedendum,habebat etiã quędam vasa argẽtea,quibus promiscuè,& in esca,& in potando vtebatur: & ita dubium erat cuius generis essent, i.vtrũ de genere argenti potorij mihi legatitan de genere argẽti escarij nunquid dicta vasa cõtinentur in meo legato? Et dicitur quòd sic,si testator erat ꝓsuetus tenere, & habere ea inter argentũ potoriũ. & ita recurrimus in hoc dubio ad cõsuetudinẽ patrisfa. In his aũt quæ certum est non esse eius generis, id est, gẽris argenti potorij mihi legati,non inspicimus consuetudinẽ patrisfamiliàs,& sine vllo dubio non continebuntur in dicto meo legato.Et quod dixit in argẽto potorio mihi legato , ideò per ora est,si legasset mihi solũmodo aurum escarium,& reperirentur in hęreditate vasa argentea,de quib. dubiũ esset,cuius generis essent. Sed quid si in dictis casibus non apparet cõsuetudo patrisfamiliàs? certè in dubio cedẽt legato dicta vasa.& hoc

Apparuerint. Accipe,quæreretur dico , cum testatrix &c.

Basilica. Basilica græcè,latinè domus regis,vbi stabant venalia.

Muliebre. Scilicet ornamentum.

Argento potorio. Quid sit,dic vt ſ.eo. I.in argento. in princ.

Escario. Et quid sit hoc ſ. e.l. & si non sunt.§. si cui escarium.

Cuius generis. Vt quia talia sunt quibus secundum communem cõsuetudinem, & in esca,& in potando quis vti potest vt ĵ.proxi. §. Acc.

Consuetudinem. Not. in dubiis locũ esse coniecturis ex cõsuetudine: ut hic & ſ. de leg. 1.l.si seruus pluriũ.§. fi.non autem in certis : ut hic, & ĵ.de leg.3.l.ille.§. 1.& de le 1.l.4. & ſ.de ver.obl.l.cõtinuus. §. cum ita. in fine. & ſ. de sup. lega. l.Labeo. §.sed de his. & l. qui vettem. Acc.

Quidam primipilaris . Vel primus administrans in rebus publicis,vel primũ pilum deferẽs : vt no C.de epiſc. & cle l.quitquis.

Contineri. In dubio valet , ad quod ſ.de le. 1.l.si cui serui. & de leg. 3.l.seruis vrbanis.§.pe & § fi. & de tri.vin. & oleo lega. l. fina. in princ. Sed argu contra, ſ de fun.instr.l. quæsitum. §.si quis eodem instrumẽto, & facit ſ. prox §.

Pro solutione huius contrarij,dic quòd escarium est genus comprehendens, etiam potorium , nisi aliud de mente testatoris appareat,secundum Bar.

¶ Item cum quæreretur. Titia erat negociatrix, & habebat argentũ ad ornamenta mulierũ paratum venale in basilica. i. in loco quodam ampliore sub tecto,q̃ locus publicus erat , & in quo singulares homines tenebãt res suas ad vẽdendum . Ité habebat intra domum suam in horreo argentũ destinatum vsibus suis.dicta Titia fecit testamẽtum,& institura sibi hærede Seia filia sua,& Caio filio suo ita legauit dictę suæ filię,hoc amplius filia mea dulcissima è medio sumito, tibiq; habeto ornamẽtum meum omne muliebre cum auro appositio eidem ornamento,& si qua,alia muliebria apparuerint.nunc quæritur,an cõtineatur in dicto legato dictum argẽtum venale? & dicitur quod non, nisi filia, vel procurator suus probet sensisse testatricem etiam de argento venali.

¶ Item. Scilicet respondet, quod est ĵ.

Apparuerint. Accipe,quæreretur dico , cum testatrix &c.

Basilica. Basilica græcè,latinè domus regis,vbi stabant venalia.

Muliebre. Scilicet ornamentum.

Non videri. Nam videtur restringere per hoc quod dixit meum:vt ſ e.l.argumento. §.si quis addiderit. & ſ.de leg.3.l cum quæreretur.§ lana. Sed quid si nõ habebat? Respon omnia videtur legasse,& etiã quod debetur:vt ĵ.ea.l Seiæ.& l. Titia.§.j.& sup.de triti.leg. l.fi.in princ. & sup. de leg. 1.l. si cui seruii. & facit supra de pe.leg.1.nam quod. & de vſufr.leg.l. generali §. 1. & de lega.3.l.quæsitum. §. 1.& l duos.§.fin. & sup.eo.l.cum in testamento.& l.5. Accursius.

¶ Neratius. CAPVT. Electrũ est quædam materia facta ex argẽto, & auro:vt Instit. de rer. diui.§ si duorũ. Titius ergo habẽs vasa de dicto electro, & de argento, legauit mihi vasa electrina . nunquid dicta vasa , quæ erant de argẽto & electro, continentur in legato meo ? & dr quod sic si argẽtum cedebat electro , siue erat ibi plus de argẽto,quã de electro,siue minus . vtrũ aũt argentum cedat electro , an electrũ argẽto , ex aspectu dictorum valorũ põt sciri. si aũt non põt sciri per aspectum inspiciendum est in vtro . id est in quo numero habuit ea vasa testator, scilicet vtrum in numero argenti sui,quod alias habebat. an in numero alteri?,scilicet electri:vt primo casu nõ contineantur in legato meo dicta vasa, in secũdo sic. Vinianus.

Electrũ metallum ẽ ex auri argẽtique mistura hinc electrina vasa,q̃ ex eo mettallo sunt, vide Pli.lib.34. c. j. Est ẽt electrum, gẽma nigricoloris q̃ vulgo Ambra dicitur vide eundẽ li. 37.c. 2.

Electrinis. Pretiosa materia,quæ iungitur argẽto ad faciendum vas.

Ex aspectu scilicet.quod sit pretiosius , secundum R. sed ar.contra sup.e.l.& si non sint.§. fi.Sed ibi erat certum,in quo numero habuit.

Vtro in numero . Scilicet argenti,an electri.& facit sup.eadem.l.§. 1.in fine.& l.si quando.& infra,in fine huius legis.

¶ Labeo. CASVS. Legauit Labeo vxori suæ Neratiæ vestem:& mundum muliebrem oẽm, & oĩa ornamenta muliebria, & lanam,& linum,& purpuram , & versicolaria,facta,infectaq; oĩa &c.quæ ei vxori legauit,quæ difficile est hic enumerare, & decessit dictus Labeo. nũc quæritur,vtrum sola lana versicolor,id est tincta in alium colorẽ debeatur vxori,an omnis lana siue fit tincta,siue non . & videtur ꝙ sola lana tincta debeatur vxori ex eo,ꝙ primo simpliciter nominauit lanã:& postea subiũxit,versicoloria,facta, infectaque & sic videt restrinxisse vt sola lana versicolor debeatur:sed tamen non est verũ:imo debetur legatariæ lana tincta,& non tincta.nã & si nõ adiecisset de versicoloribus,nihilo minus deberẽtur etiam versicolores multiplicatio enim verborum non necessaria nõ mutat substantiam rerũ:& hęc vera sunt,si non appareat defunctũ voluisse restringi præcedentia per illud verbum versicoloria,quia tunc deberetur sola lana, quæ est versicolor.id est tincta in alium colorem.Viuia.

Labeo. Nomen testatoris.Accur.

Versicoloria.i.ea.quorum color est mutatus : vt supra de leg. 3. l.si cui lana.§.proinde quę ritur. Accur.

Sed nõ mutauit. Videbatur restringi lana ad tinctam tm pro quo erat, ſ.de fun.instr. & instru.le.l.cũ de lanionis. §. cui fundum . & §. quidam . quæ sunt contra . sed tamẽ secus est:vt hic. & plene not.ſ. de fun.instru. l. quæsitum.§. 1.& l. si quis fundum ita. & concor.huic ſ. de sup. leg.l.legata. in prin. Item not.hic quòd abũdãs cautela nõ operatur aliquid vt addat,vel minuat , vel vitiet . sic C. de test.l.testamentum. & ĵ.de reg.iu. l.quæ dubitationis.& sup. man.l.qui mutuam. & C.de fideiuſ.l. nõ rectè.& sup.pro solu. l. sed si adijciatur . Sed argu. contra. ſ.de vſur.l.si stipulatus .

Debebuntur. Lane ergo nomen etiam tinctam continet,vt hic. Sed contra sup. de leg.3.l. si cui. §. lanæ . circa princ.Solu. hoc hic voluit testator,& est certum,& hoc propter signũ vniuersale quod proposuerat, cui simile no.sup.e.l.si qs ita leget.Tertij,vt Roge. dicũt hoc verum naturali in specta significatione,videlicet nulla adhibita, volũtatis interpretatione. cui ob.l.contraria illud cõstat tincta contineri appellatione lanæ:vt d.l.si cui.§. j.& facit in auth.de.referenda.

¶ Titia. Titia legauit Septitiæ mũdũ muliebrem , quærit vtrum in dicto legato contineantur ornamẽta,& monilia,in quibus intunt gẽmæ, & margaritæ,& annuli,& vestis coloria,& versicoloria & dicitur ꝙ non : imò continetur illud quod paratũ erat Titiæ ad lauandã vel balneandã eam.Sed pone quòd Titia dicta legauit eidem Septitię inaures, id est annulos aptos ad deferendũ in auribus,in quibus erãt duę margaritæ, & duo elenchi, & duo smaragdi,& postea eisdem in auribus detraxit dictos elenchos,nunquid amodo debẽtur Septitię inaures ? Et respon.qđ sic si nihilo minus manẽãt inaures, quamuis margaritę de tractę sint.i.dicti elenchi. Ité quid si legauit Septitiæ prędictæ ornamentũ mamillarum,quod ipsa Titia solebat portare circa pectus : compositum ex 34. cylindris,& ex 34.tympanijs margaritis:& postea extraxit de dicto ornamento quatuor ex cylindris , & sex de margaritis:nũquid dictæ legatarię denebitur dictũ ornamẽtum mammillarum nihilo minus? Respõ.quòd idem est in hoc casu, quod in supertori, scilicet vt nihilo minus debeatur. Viuia.

Interpretatio volũtatis ũ testi quot, & quib. modis interpreẽ, vide ad lõ gũ p Ba. ĩ l.2.ſ.de vul.& pupil.substi. Alex.cõn. 82.4. parte.

a Coloriam. Quæ est naturalis coloris, vel alba, vel nigra, sed versicoloria quæ est tincta: vt §. de lega 3. l. si cui. §. proinde. Acc.

b Balneare. Quo indiget cum lauatur, vel balneatur: vt §. l. argumento §. mundus. Acc.

c Inaures. Id est, annulos, quos deferunt mulieres in auribus, q̃ continentur appellatione ornamenti: vt §. eod. l. argumento. § ornamenta.

d In quibus. Essent subaudi. Accursi.

e Margaritæ. Appellat ergo hi gemmas margaritas in larga significatione, nam ī stricta, & propria aliud est: vt §. eod. l. & si nō sint. §. fi. sic §. eod. l. argumento. §. fi.

f Smaragdi. Qui gemmarum numero sunt: vt §. eod. l. & si non sint. §. gēmæ. Accursi.

g De alio. Scilicet casu qui sequitur, cum quædam &c.

h Mamillarū. Nominatiuè. aliàs mamillarū. & dicitur a mamillis: nam circa pectus portabatur. Accur.

i Tympanijs. Secus si principale extractum esset. Azo. & facit §. de leg. 1. l. si ex toto. in princ. & l. quod in rerū. §. fina.

k Nter. C A

l Siue Titius leget mihi vestem suam virilem, siue vestimenta sua virilia, non est vis: quia semper debent mihi ab hærede suo ea vestimenta, quæ parata sunt pro ipso Titio, & non ea q̃ parata erant pro vxore sua. sed in vno casu est difficultas, siue quæstio super mente Titij legantis, puta si ipse Titius solitus erat vti quadam veste, quæ sit conueniens etiam mulieribus. Est quæstio dico, vtrum dicta vestis contineatur in legato virilium vestimentorum? Et respon. eam vestem legatam esse videri, de qua testator sensit, cum legauit vestem, vel vestimenta virilia, ēt si dicta vestis de qua sēsit, erat muliebris, & non virilis: nā & Quintus Mutius ait scire se quēdam senatorem solitum vti cœnatorijs muliebribus vestibus, vel vestimentis, i. illis, vel similibus vestibus, quibus vxor sua vtebatur, cum esset in triclinio. qui quidem si legasset muliebrem vestem, nō videretur de ea muliebri veste sensisse, qua ipse vtebatur quasi virili. verum est ergo quod ea vestis legata videtur, de qua sensit testator, & non alia. Viu.

m Nthil. Sic §. eo. l. vestis in prin.

n Aut virilis. Scilicet ab initio, nam cōstitutione, §. animi, & vsu fit de muliebri virilis, & econtra, vt hic & arg. §. eo. l. vestis. §. fi. & §. de dona. inter vir. & vxo. l. sed si vir. in prin.

coloriam quàm versicoloriam. Quæsitum est, an hæc omnia mundo cōtinerentur? Scæuola respondit ex iis, quæ proponerentur, duntaxat argentum balneare mundo muliebri contineri.

Accessorio extincto non extinguitur principale. Bar.

Item cum inaures, in quibus duæ margaritæ, elenchi, & smaragdi duo legasset, & postea elenchos eisdē detraxisset: & quæreretur, an nihilo minus detractis elenchis inaures deberentur? respondit deberi, si maneant inaures, quāuis margaritæ his detractæ sint. De alio idem respondit, cum quædā ornamenta mamillarū ex clyndris 34. & tympaniis margaritis, 34. legasset, & postea inij. ex clyndris, & vj. de margaritis detraxisset.

Veste legata inspicitur consuetudo testatoris. Bar.

XXXV.

Nter vestem virilem, & vestimenta virilia nihil interest, sed difficultatem facit mens legantis, si & ipse solitus fuerit uti quadam veste, quæ etiam mulieribus cōueniens est. Itaque ante omnia dicendum est, eam legatā esse, de qua senserit testator, non quæ re vera, aut muliebris, aut virilis sit: Nam & Quintus Mutius ait, scire se quendam senatorem muliebribus cœnatoriis vti solitum, † qui si legaret muliebrem vestē, non videretur de ea sensisse, qua ipse quasi virili vtebatur.

Qui legat aurum suum intelligitur de eo, quod potest vendicari. Bart.

XXXVI.

Cribit Quintus Mutius, si aurum suum omne paterfamiliàs vxori suæ legasset, id aurum, quod aurifici faciendum dedisset, aut quod ei deberetur, si ab aurifice ei

De elenchis, vide Plin. lib 9. c. 35. de cylindris, apud eundē, lib. 37. ca. 5. & 8. De tympanijs lib. 9. cap. 35.

In P. F. ornamentū mamillatum.

P. Fl. nō mutabit, manet tamen eius.

In P. F. Quintus Titius.

Cœnatoriæ vestes erāt tridinares, q̃ præsertim adhibebātur in cœna, quæ & recidipna dicebatis Syp.

Vir dici nō meret veste muliebri vtēs Mādo. in Gl. Facul. procu. in ver. viri. verū ne ēt putabis muliebri veste indutum.

De ea. Imò contra: vt ī de verbo. obligat l. si mihi. §. si stipulatus. Solu. non sic in promissis solitus, omittentis, licut in his solis: & solius legantis mens inspicitur. Item contra §. de supel leg l. Labeo. §. verum si ea. sed certè virilis, & muliebris vestis non genere, vel substantia: sed vsu, & destinatione distinguitur, sicut fundus: vt §. de leg. 1. l. p'anè. in fin. & l. quod in rerum. §. 1. & in domo, vt sup. commu. præd. l. si quis duas. & facit ad l. §. de lega 3 l. item legato. & §. eo. l. 5. circa principiū. Acc.

Crib it Titius de dit aurum aurifici, vt aurifex faceret ei vnum vas pone: postea fecit testamentum hic Titius, & vxori suæ legauit aurum suum omne, & decessit. nunc q̃ritur, an dictum aurum aurifici datum debeatur vxori? & dixit Quintus Mutius quod non. Itē dixit quod eidem vxori non debetur illud, quod ei testatori deberetur ab aurifice, si ab eodē aurifice ei testatori non esset repensum dictum aurum, id est ad pondus restitutum. Pomponius autem dixit, quod dictū prædicti Quinti Mutij est ex parte verum, & ex parte falsum. est verum, quantum ad id quod dixit Quintus Mutius de eo, quod prædicto testatori deberetur ab aurifice, si ab eodem aurifice ei testatori non esset repensum dictum aurū, & est verū dico, vt non debeatur vxori cui legauit testator omne suum aurū & est rō, quia de eo quod testatori debet sine dubio, etiam, puta ex stipulatu, dicendū est, quod non pertinet ad vxorem prædictam: vt puta si testator stipulatus fuerit ab aliquo libras auri puta centū, cum illius testatoris non sit adhuc factū dictum aurū ex stipulatione testatoris debitum: id enim quod tuū esset, legauit vxori testator: non aūt illud, quod in actione haberet: est autem dictum prædicti Quinti Mutij falsum, si aurum dederit aurifici testator, vt ex eo auro aliquid sibi testatori fieret, est falsum dico: quia nihilo minus vxori debetur, nā ad huc erat apud testatorē dominiū dicti auri. si aūt testator dederat aurifici, vt non tantum ex auro fieret sibi corpusculum, sed etiam ex alio auro: tunc non debetur dictū aurū vxori: quia dominiū eius auri transiuit ad aurificem, nam quasi permutationes videtur fecisse testator cū aurifice, §. de auro prædicto ipsius testatoris ad corpusculū, quod debebat facere testatori aurifex ex dicto auro testatoris, & ex alio auro, vt dictum est.

Item

¶ Item scribit Quintus. Titius habens v. pondo, siue libras auri causa, vxoris suæ paratas, ita dixit in testamēto suo: quodcunque vxoris causa paratum est, id hīs meus det dictæ vxori meæ. & postea vendidit idē testator vnā de dictis v. libris. & ita in bonis eius nō fuerunt deprehēsæ tēpore mortis suæ nisi quatuor libræ auri de istis v. nūc quæritur, an hæres teneatur dictæ vxori ad integras v. libras auri? Et dicitur quòd sic, distingue tamen aut dictus testator in hoc alienauit dictam libram q̃ diminuere vellet legatum, quod reliquit vxori, aut necessitate aliqua rei fortè familiaris. Primo casu repellitur mulier doli exceptione, si petat integras v. libras: secundo non. imò ipso iure debētur ei integræ v. libræ. & hæc omnia qū legauit per verba p̃teriti temporis, vel præsentis, secus si p̃ verba futuri tēporis puta lego vxori meæ aurū, quod eius cā paratū erit: nā tunc habet in se dictū verbū erit, de mōstrationē conditionalē, & argumentū id est cōditionē, quæ arguit, & restringit legatum, scilicet vt non debeatur vxori nisi illud aurū qđ inuenitur in bonis t̃ge mortis testatoris. Viu.

Repensum. Id est restitutum ad pondus: vt §. de cōtrah. empt. l. quod sæpe. §. in his.

Suum. Hoc expone: vt §. de leg. 3. l. cum ancillæ.

Quatenus. Id est. quia. & facit §. loc. l. in naue. & de le. 3. l. q̃ habebat. in prin. & §. e. l. Quintus. §. argento. & arg. §. de contrahen. empt. l. si quam rem. alias incipit Sabinus.

Pondo. Parata causa vxoris. Item nota quòd hic pondo libram vocat, & sic pondo & libra idem sunt. Accursius.

Inde venisset. Id est ex illis quinque libris vendidisset vnam libram.

Deprehenderentur. In bonis defuncti.

Articulus est. Facit §. eo. l. si ita.

Submoueatur. Imò ipso iure videtur liberatus: vt §. de leg. 1. l. si ita scriptum. Sol. ibi ponitur ipso iure, id est, æquo, & natura li, quasi diceret eui dentissimo: hic pro mero stricto iure ponitur. hæc autē significatio frequēter, illa autem raro inuenitur: vt ī. de so. l. Stichum § natura lis. secundum R. sed certè. i. §. naturalis. ponitur ius naturale pro naturali obligatione. dic ergo q̃ ibi in l. contra. ademit expresse, hic tacitè & de illa expssa dic vt non. §. de his quæ in testa. de len. l. 1. in prin.

P. F. In se continens.

Petentem. Scilicet mulierē. & facit §. de leg. 3. l. fideicommissa. §. si rem. & l. qui concubinam. §. Stichus. & lege, vxorem. §. testamento. & l. Iulianus. §. pe. & §. fina & l. nuper. & l. his verbis. in princ. & ī. eod. l. medico. & §. de lega. 1. l. 1. & v. & vj. & ī. de excep. dol. l. apud Celsum. §. præterea. & ī. de adi. leg. l. seruum. & l. rem legatam, & de cond. & demon. l. filiæ. §. sed si ita.

Demonstrationem. Futuri temporis, non præsentis, quia magis dicitur conditio, vt §. de lega. 1. l. 6. & quod subijcit argumentū, id est, conditionem, quæ arguit, & restringit legatū. Alij dicunt, id est probationem pro eo petendo.

In obligatione. Quia deficit conditio in ea libra.

Ex causa. Id est, ex necessitate, vel volūtate quæ fit supra. & facit ī. de dō. excep. l. apud. § præterea, & de cond. & demon. l. filiæ. §. fi. & l. si iam. & ī. de ali. leg. l. cū seruus. si autem non dixit est, vel erit, sed simpliciter dixit seruos meos, tunc serua qđ dicitur

inde venisset, & mortis tempore amplius, quàm quatuor librę non deprehenderentur, in totis v. libris hæredem esse obligatum: qm̃ articulus (est) præsentis temporis demonstrationem in se continet. Quod ipsum (quātum ad iuris obligationē pertinet) rectè dicetur, id est, vt ipso iure hæres sit obligatus. Verum sciendum est, si in hoc alienauerit testator inde libra, quòd diminuere vellet ex legato vxoris suæ: tunc mutata voluntas defuncti locum faciet doli mali exceptioni: vt si perseueret mulier in petendis v. libris, exceptione doli mali submoueatur.

Sed si ex necessitate aliqua compulsus testator, non q̃ vellet deminuere ex legato, tunc mulieri ipso iure v. libræ auri debebuntur: nec doli mali exceptio nocebit aduersus petentem. Quòd si ita legasset, vxori aurum, quod eius causa paratum erit: tunc rectissimè scribit. Quintus Mutius, ut hæc scriptura habeat in se & demonstrationem legati, & argumentum. ideoque ipso iure alienata libra auri, amplius quatuor pondo non remanebunt in obligatione: nec erit vtendum distinctione, qua ex causa alienauerit testator.

Quando legatur certum pondus auri, liberatur debitor æstimationem soluendo: tamen ipsum aurum est in condemnatione, & obligatione. Bartolus.

dicitur supra eo.l.si ita.

Itiæ. Seius fecit testamẽtum,& ita in eo dixit,Titiæ amicæ meæ, cum qua sine mendacio vixi,volo dari v.pondo auri.& decessit postea,nũc quæritur,an hæredes eius sint compellendi ad præstandum Titiæ integra v. pondo auri an ad pretium, & ad quantum pretium? Et dicitur q̃ possunt præstare qđ volunt. & si præstẽt pretium,debẽt præstare quanti poterit dictũ aurum.Sed pone, q̃ hæredibus non soluentibus Titia egit contra eos, & litem fuit cum eis contestata, & decessit relicto hærede quodam pupillo:cui tutores dedit: & prætor coram quo fuit lis contestata pronunciauit vt materia prædicti auri præstetur dicto pupillo hæredi Titiæ: tutores autem volunt in integrũ restituere dictum pupillum aduersus dictam sententiã, nũquid possunt? Et dicitur quòd non, & hoc secundum glo. cõmunes. Ego autẽ credo quod dictus pupillus erat vnus de hæredibus testatoris, & non Titiæ legatariæ:& ideo volebant tutores pro eo in integrum restitutionẽ: quia in sententia videbatur ei ablata potestas soluendi pro sua parte æstimationis auri,cum in sententia cõtineretur tantum de materia auri, & nõ de æstimatione,sed nõ habet locum restitutio cum adhuc iusta æstimatio possit solui.

XXXVII.

Itię amicę meę,cum qua sine mendacio vixi, auri pondo quinque dari volo. Quæro an hæredes ad præstationem integræ materiæ auri,an ad pretium, & quãtum præstandum, compellendi sint? Paulus respondit: aut aurum ei, de quo quæritur, præstari oportere: aut pretium auri quanti comparari potest. Item quæro,si lite contestata prætor ita pronunciauerit,vt materia præstetur, an tutores audiendi sint ab hac sententia pupillũ, aduersus quem pronunciatum est, apud succesſorem eius in integrum restituere volentes? Paulus respondit,prætorem,qui auro legato,certi ponderis materiam præstari iussit,rectè pronunciasse videri.

Potest. Ad hoc ſ.e l.j.§ fin.& l.cum certũ.& l.cũ aurũ.in prin.& C.de do.l.si q̃s argentũ.in prin.Sed ar.cõtra.j.de sol.l.Pau.rñdit.sed hic nõ hẽt creditor dãnũ.

Pupillum. Hæredem Titiæ.

Eius. Scilicet prętoris.

Rectè. Et tamen adhuc iusta æstimatio posset solui, vt ſ.de leg.j.l.nõ amplius.§.cum bonorũ. & de vsufr. leg.l.generali.§.fi.& l.fundi.& de leg.2.l.Titia Seio.in prin.& de leg.j.l.si domus.§.qui confitetur.Sed ar.cõtra in ea.l.§.cum alicui. Acc.

Eiæ. Titius fecit testamẽtum, & ita in eo dixit:committo fidei hæredum meorũ, vt dent Seiæ amicæ meæ dulcissimæ poculum aureum, quod elegerit:& decessit. in hereditate autem sua nõ inueniuntur nisi trullæ,id est vasa ad bibendum, habẽtia collum nodosum,& scyphi,& modioli,& phialę.vnde quęritur,an Seia prædicta possit eligere ex his speciebus? Et dicitur quòd sic, cũ omnia potui parata dicãtur pocula. Viu.

Eligere. Licet nõ sint aurea. nõ ergo verbũ aureum a testatore expressum restringit generalitatem poculi sic ſ.de vino leg.l.si.in prin.& ſ.de leg.j.l.si cui fetui. & sup. eo.l.pediculis.§.quidam.

Ornamentorum. Titius legauit vxori suæ ornamenta ei vxoris destinata. Certè nõ cõtinentur in legato vestis muliebris nam ornamẽtorũ appellatione non continetur vestis muliebris, nec error hæredis soluentis vestem dictæ legatariæ potest mutare quod dixi. Viu.

Hæredis. Qui soluit, vel fuit confessus extraneus muliebrem vestem: vt & C. de iur.& fac.ign. l.cũ testamentum. secus si in iure: vt j. de confes.l. non tatetur. Item nec testatoris error facit ius,vt ſ.de tupel. le. l. Labeo. sed vniuersitatis sic vel principis:vt ſ.de offi. præfid.l.fi.& ſ. de tupel. leg.l.3.§.fin. Item facit ſ de vsufruct. lega.l.sticho.& ſ. eo. l. argumento. §. ornamenta. & de leg. 2.l.vnum. §.si rem. & de ie.j.l.si domus. §.1.

XXXVIII.

Eiæ dulcissimæ poculum aureum,quod elegerit,fidei hęredum committo, vt dent. Quæro, cũ in hæreditate non sint nisi trullę, scyphi,modioli, phialæ; an Seia de his speciebus eligere possit? Rñdi, cũ omnia potui parata,pocula dicantur, posse eã ex his eligere.

XXXIX.

Ornamentorum appellatione vestem muliebrem non continerinec errorem hęredis ius mutasse, respondi.

XL.

Itia testamento,item codicillis multas species tam argenti, quam

De trufla, vide apud Alfi. Paret 7.c. 4. itẽ quæ apud Alexan.ab Alex. lib. 3. gen. die. c.10.

Itia. Titia fecit testamentum,& instituit sibi hæredem Seiũ, & legauit mihi multas species argenti, & vestis, & mõilrãdo eas nominibus expressis, vel ad oculum, vel ad intellectum, & credẽdo oẽs dictas species esse suas,cum quædam earum tantũ essent suæ: postea fecit codicillos,& in eis cuidã alij legauit alias certas species argenti & vestis.& eodem modo.& postea decessit,nunc quæritur,an non aliæ species legato cedant,quã quæ in hęreditate eius Titiæ inuẽtæ essent? Et dicitur quod illę cedunt,quę inuentæ sunt in hęreditate. De cæteris autem quæ non inueniuntur in hæreditate,debet hæres cauere legatarijs,vt eis præsentur postea,si inuentæ fuerint in hæreditate.

¶ Semproniæ. Titius dixit ita in testamento suo. Semproniæ hoc amplius coopertoria Tabiana, & tunicas tres cum palliolis q̃ elegerit,dari volo & decessit post ea.nunc quęritur,an dicta Sempronia possit eligere dictas tunicas & palliola ex vniuersa veste,id est ex syntheſi,quæ dictio multas vestes eiusdem coloris simul compositas significat, vulgus librã vocat, & an hæres teneatur emere illas,quas ipsa elegerit? Et distinguit, aut in bonis dicti testatoris relictæ sunt singulę,& ab vniuersitate separatę tunicę cũ palliolis,aut non. Primo casu potest Sempronia eligere dũtaxat ex his quę sunt singulæ & extra vniuersitatẽ.Secundo debet præstare hæres eidem Sempronię,aut tunicas, & palliola ex syntheſi, aut veram æstimationem earum.

¶ Seia testamento. Seia ita cauit in testamento suo.Si mihi per conditionem humanam nihil contigerit. si vixero, ego ipsa faciam signum Dei ex libris centum in illa ædę sacra, & in patria mea statuã dictum signũ cum subscriptione mei nominis.si autẽ nõ vixero, ad hæredibus

hæredibus meis fieri volo, & iubeo p̃dicta,nec distinxit vtrum facere deberẽt ex auro,vel argento,vel ære: & postea decessit dicta Seia. nunc quæritur cũ in eo templo,siue ædę sacra non sint nisi ærea,aut argẽtea dona,siue signa Dei,an hæredes eiusdem Seiæ sint cõstringendi. & compellendi ponere signũ Dei aureum vel argenteum vel æreũ? Et dicitur quod argenteum. Viu.

Specialiter. Proprijs nominibus expressis,vel ad oculiũ vel ad intellectum demonstrando: ad quod supra ſi cert. per.l.certum.& aut credidit suas, & tũc expones hoc j̃ inuẽtę,id est rehabitæ. aliàs.n.non valet,vt ſ.de le.1.l.si domus in prin. Nec obst. j̃. pxi.§.vt ibi dices.si autem sciebat quasdam alienas:tũc dic inuentæ,scilicet venales. Nã vel ipsæ, vel æstimatio debẽtur vt ſ. de leg.3.l. non dubium. & facit ſ.eo.l. Seiæ & de le.1.l.vnum.§.si rẽ. Acc.

Tabiana. A loco sic dicta. Accu.

In P.Fl. tunicę singulares.

Elegerit. Scilicet Sempronia.

Dari. Scilicet generaliter? quia ex his etiam quæ testatoris nõ erãt, competeresibi electionẽ putabat legataria. Acc.

Vide apud Alc. lib.ꝑter.j. in dictione synthesis. quid synthe. & lib.2. Par. c.21.

Syntheſi. A loco sic dicti.

Singulas. Sc.res.

Si essent. In testatoris bonis. Accursius.

Ex his. Nota restringi larga verba testatoris ꝑpter eius mentem,quæ talis præsumitur:arg ſ.de leg.2.l.vnum.§.si rem.& supra eo.l. Seiæ.

Non essent. In testatoris bonis.

Præstaturum Non ergo est nullum.& sic est cõtra, ſ.in princ.huius legis.& de le.1.l.si domus,sed in illis de certis rebus sensit,hic non. Acc.

Æstimationem No. aliud,ſ.æstimationem pro alio solui.sic ſ.e.l.Titiæ,cum suis concor.sed quæ erit hæc æstimatio,cum in genere sit relictum? Resp.quod ipsa eliget aliud q̃ æstimabitur.

Contigerit. Id est si vixero. Acc.

Sin autem. Id est,si non vixero,siue habeas nõ,siue desit. Acc.

Dei. Vt crucem, secũdum H. sed certè hoc tempore Christus nou venerat in virginem,vnde dic quãdam imaginem.

Patria. Scilicet sua.

Statui. Id est,erigi cum subscriptione,qua cõtinebatur,quod ipsa faceret fieri. Acc.

Argentea. Imo videtur quod minus est,ut æneum, vt supra,de leg.1.l.si ita, in fi & de lega.tertio.l.nummis. Sol. secundum R. fauor est religionis,argum. supra de religi.l.sunt personæ. Item legatarii dignitas q̃ est Deus, vel templum.arg ſ.de leg.1.l.si seruus pluriũ. §.fi. Acc.

Dona. Id est,huiusmodi signa Dei, de quib.dicitur Inſt.de rerum diui. §.nullus.

Sin aũt hic accipi ꝑ sin mi-n', docet Ant. Augemen. l.2. cap. 1.

I vxori. Titius legauit vxori suę mũdum muliebrem, quæritur quid in legato continetur? Et dicitur, quod ea tãtum continentur, quæ ex his in mundo contentis fuissent tradita causa vtendi vxori à viro: non autem indistincte omnia,quæ possent cõtineri in mũdo. si autem diceremus contineri indistincte omnia quæ possent cõtineri in mundo, maxima captio esset hæredũ testatoris, si ipse testator erat uasculari?, aut faber argentarius, qui pleraque ad mundum muliebrem pertinẽtia habebat venalia,in q̃bus forte emendis causa lucri posuerat totum suum.

¶ Cum ita legatum. Titius deposuit apud me quatuor marcas argenti. Item commodauit Seio quatuor scutellas argenteas: & postea fecit testamentum, & ita in eo dixit: argentũ quod in domo mea erit,cum moriar lego Caio: & postea decessit.nunc quæritur an videatur legatũ Caio dictum argẽtum commodatum. & depositum? Et dicit Offilius quòd nõ. & Cascellius dixit idẽ de argento p̃dicto commodato, sed de argento deposito dubitauit. Labeo autem distinxit in dicto argento deposito,scilicet aut erat depositum p̃sentis custodiæ causa,aut ꝑpetuæ custodiæ causa. Primo casu debẽt dicto legatario,secundo nõ. Et est ratio quare deberetur in primo casu:quia dicta verba testõris, quod in domo mea erit & cętera,sic accipiuntur,siue solẽt esse & cætera.i.uerba testatoris argẽtum, quod in domo mea erit cum moriar & cæterã, exponuntur,i.argentum etiam quod in domo mea esse debet. p̃dictũ autem argentum deposituũ debet esse in domo testatoris, id est, debet intelligi esse in domo testatoris cum fuit depositum p̃sentis custodiæ causa sed quid si dictus testõr legauit dicto Caio argentũ,quod in fundo Tusculano,cum moreretur testator, habuisset idẽ testator,& postea antequam moreretur idẽ testõr, fecit transferri in dictum fundum 100. marcas argenti, ut ibi ꝑpetuò essent,nunquid illud argentũ sic translatum debebitur legatario? Et dicitur quod sic,non aũt ei deberetur, si fine iussu testatoris esset translatum in dictum fundum Tusculanum. Viu.

Si vxori mundus. Quid sit mũdus,dic,vt ſ.e.l.argumento

mento. §. mundus. Acc.

a Ex his. Mundo contentis. Acc.

b Tradita. Idem si destinata: vt ſ. de lega. 3. l. itē legato. §. item interest. si autem nil datū, vel destinatū est, teneretur quantum ad eius vsum sufficit: vt ſ. de le. 3. l. cum quæreretur. §. lana. in fi.

Captio vitanda est.

Captionem. Quę euitari debet: ut j. de vſuca. l. ſi rem. & ſ. quod met. cau. l. ſi cū exceptione. §. aliquando, & de translact. l. cum Aquiliana, & de contrahen. emp. l. in lege.

c Vaſcularius. Qui facit vaſa, in quib⁹ continent pertinentia ad mundum, & vendit. Item dicitur faber cū ſit largum verbum: ut j. de verb. ſignifi. l. ferri. §. 1.

d Depoſitum. Quidam dicunt ab alio depoſitum, vel commodatum apud ſe teſtatorem, pro quibus eſt ſ. l. proxi. in prin. §. 1. quod dicit à ſe ſcilicet legatū: ſed melius dicas à ſe depoſitum apud alium, uel commodatum alij.

e Idē. Scilicet non deberi. Acc.

In P.F. veluti depoſitū thesauri eēt.

f Cuſtodiæ. Quaſi poſſit habere teſtator quando vult. ſed in commodato ſecus, niſi vſum perficiat commodatarius: vt ſup. commo. l. in commodato. §. ſicut.

g Theſaurus. Impropriè dicitur theſaurus hic, vt & aliàs ſ. de rei vend. l. à tutore. Et not. q̄ quæ ꝓpetuitatis cauſa, vel quaſi inde amouentur, non videtur eſſe, aliàs ſic', vt ſup. de leg. 1. l. huiuſmodi §. legatum. & de leg. 3. l. ſi ita. cum ſuis concord.

h Solebat. Sic ergo futurum ponitur pro prēterito. ſic j. de verb ſign. l. verbum erit.

i Habuiſſet teſtator.

k Vrbe. Scilicet Roma.

l Iniuſſu. Id eſt, non iuſſu. ad quod ſup. de leg. 2. l. cū ita legatur. in prin.

m Translatum. Vt ibi perpetuò ſit. Acc.

Medico. Titius paterfa. diuerſis tēporibus reipub. cauſa abfuerat: & ſecū duxerat Seium medicum, & in qualibet vice portauerat ſecū dictus Titius de vaſis argēteis in via neceſſariis: poſtea fecit teſtamentum, & dicto medico inter cętera ita legauit, argentū viatorū meum dari volo Seio medico meo cōtubernali, & comiti cōmuniū expeditionū. & poſtea deceſſit: nūc quęritur, quod argentū viatoriū videatur eſſe comprehenſum in hoc legato? Et dicitur quòd debetur medico omne argentū viatoriū, quod teſtator habebat eo tempore, cū faciebat teſtamentū.

deberi Offilius, & Labeo reſponderunt, quę ex his tradita utendi cauſa vxori à viro fuiſſet. aliter enim interpretātibus, ſummam fore captionē, ſi vaſcularius, aut faber argentarius vxori ita legaſſet.

Argentum quod eſt depoſitum vel commodatum vt habeatur de proximo, in domo eſſe videtur. Bar.

Cùm ita legatum eſt, Argentum, quod domi meæ erit, cum moriar; Offilius, nec quod depoſitum eſſet à ſe, nec quod commodatum reliquiſſet argentum, legatum videri reſpondit.

Idem Caſcellius de cōmodato. Labeo quod depoſitum eſſet, ita deberi. ſi præſentis cuſtodiæ cauſa, non perpetuæ, veluti ſi depoſitus theſaurus eſſet, quia illa verba, quod domi meæ erit ſic accipi debere, eſſe ſolebat. Et hoc probo. Atteius Seruium reſpondiſſe ſcribit, cui argentum, quod in Tuſculano fundo, cùm moreretur, habuiſſet, legatū eſſet: & quod antè, quàm moreretur, ex vrbe in Tuſculanum iuſſu teſtatoris translatum eſſet, deberi, contra fore ſi iniuſſu trāslatū eſſet.

Oratio indefinita reſtringitur ad præſens tempus.

XLII.

Medico ſuo contubernali, & comunium expeditionum comiti, inter cætera ita legauerat: Argentum viatorium meum dari volo. Quæſitum eſt, cùm paterfamiliàs in diuerſis tēporibus Reipublicæ cauſa abfuerit, quod viatorium argentum hoc legato comprehenſum eſſe videatur. Reſpondit, quod habuiſſet argētum viatorium eo tempore, cum teſtamentum faciebat, deberi.

Dictio hoc amplius, legati dationem inducit.

Vxori ſuæ teſtamento ita legatum eſt, Semproniæ dominæ meæ hoc amplius argentum balneare. Quæſitum eſt, an etiam id argentum, quo conſueuit uti, legato cedat. Reſpondit, omne legatum videri.

Legato generis non derogatur per legatum ſpeciei inualidum. Bar.

Mulier decedens, ornamenta ita legauerat, Seiæ amicæ meæ ornamenta vniuerſa dari volo. Eodem teſtamento ita ſcripſerat, Funerari me arbitrio viri mei volo, & inferri mihi quęcū que ſepulturæ meæ cauſa feram ex ornamētis, lineas duas ex margaritis & viriolas ex ſmaragdis. Sed neque hæredes, neque maritus cum humi corpus darent, ea ornamenta, quæ corpori iuſſus erat adijci, dederunt. Quęſitum eſt, vtrum ad eā, cui ornamenta vniuerſa reliquerat, ꝓtineāt, an ad hæredes? Reſpondit non ad hæredes, ſed ad legatariā pertinere.

¶ Vxori. Titius legauit ita vxori ſuæ, Semproniæ dominæ meę hoc amplius ego argentum balneare. certè continetur legato non ſolū illud argētum, quo vtebatur Titius in balneo diebus non feſtiuis, ſed etiam illud, quo vtebatur Titius i balneo diebus feſtiuis.

¶ Mulier. Titia decedens, ornamenta ita legauit Seiæ: Seiæ amicæ meæ dari volo vniuerſa ornamenta mea: & poſtea ita ſcripſit i eodem teſtamento, volo me funerari arbitrio viri mei & volo mihi vel mecum inferri in ſepulturam quęcū que ſepulturæ meę cauſa feram vſque ad ſepulturam ex ornamentis meis ſcilicet lineas duas ex margaritis meis, & viriolas ſex ex ſmaragdis meis, & poſtea deceſſit dicta Titia teſtatrix. maritus autem ſuus, & hæredes ſui Titiæ non ſepelierunt cū ea teſtatrice ornamēta prædicta, quæ corpori teſtatricis iuſſi erant adijcere. ſcilicet duas lineas margaritarū & ſex viriolas ſmaragdorum. nūc quæritur ad quem debeant pertinere, vtrum ad Seiam, cui ornamēta vniuerſa reliquerat, an ad hæredem? Et reſpon. quod ad Seiam debent pertinere. Viu.

Ex hoc textu infero ꝙ inde finitū quidoque tra hit ad ſuturū. Bar. in l. ſi ita. j. de auro, & arg. leg. in l. ſi. quę res pi. ob. pot. vbi de indefinita oratione plenè tractat.

n Contubernali. Qui ſecū in caſtris cohabitabat, vt ſ. commo. l. rem. §. in exercitu. Acc.

o Teſtamētū. no. inſpici p̄ſens, ſeu teſtamēti tps. ut. ſ. de le. 3. l. nomē. §. 1. & l. vxorē. §. teſtamēto, & l. nupes. §. his verbis. in pr. & j. ti. 1. l. Aurelius. §. 2 & 3. & l. fi. §. fi. & ſ. de cōſt. pec. l. itē illa §. ꝙ adiicit. & ſ de teſt. l. ad teſtiū. §. 1. & ſ. e l ſi ita. Ar. contra, ſ. tit. 1. l. Mela, §. j & C. q̄ res pig. ob. poſ. l. fi. & ſ. de tri. vi. & ole. leg. l. q dā. in pr. & C. ne de ſta. defu. l. ſi mr. & de le. 2. l. ſi ita q̄s. Omne legatū. Eſt nempe humanius verbo generali omne argentū ſignificari, vt ſ. de ſerui. urba. prę. d. l. ſi ſeruitus. Ro. & dic oē, ſcilicet balneare. & facit ſup. de tri. vi. & oleo leg l. quidā. in prin. & j. tit. 1. l. Aurelius.

lius. §. 2. & ſ de leg. 3. l. ſi tibi purè.

a Inferri mihi. Id eſt, ſepeliri mecum. Acc.

b Ornamentis. Subaudi ſcilicet. & ſic reſtringit prędicens, quæcunque.

c Viriolas. Genus ornamenti, vt boconcelli, vt canole ta, & ſmaragdi ſunt intus in bocōcellis: vt ſ. e l. argumento. §. ornamēta, in quo ſex ſmaragdi, id eſt gēmę inſunt: ut ſ. eo. l. etſi non ſunt. §. gemmæ. Accu.

d Adijci. Id eſt adjicere.

e Pertinere. Vel ꝙa inepta fuit volūtas. vt ſ. de leg. 1. l. ſeruo alieno. §. fi. Vel quia ſub cōditione videtur ademiſſe ab vniuerſa li legato. f. ſi ſecū ſepeliantur: vt ſ. de leg. 2. l. antepe. §. a te. & j. de excep. do. l. pure. in prin. & ſ. de cond. ob cau. l. ſi hæres. & j. de conditio. & demonſtratio. l. ſi cum. & l. quibus. §. fi.

† Linea hic ſumit, quēadmodū ſ. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi cum maritus. pro lineo. f. flo. ſeu funiculo. q̄ p medios vniones p tuſos trāſigi ſolet.

DE LIBERATIONE legata.

Mnibus. CAESVS Titius ꝓmiſit mihi Stichum, & Pamphilum ſeruos ſuos. ego autem feci teſtm, & legaui ei ipſos ſeruos, vel propter eos liberationem. certè valet legatum, licet Titius ſit dominus Stichi, & Pamphili prædicti. omnibus enim debitoribus rectè legantur ea, quæ debent. Sed quid ſi dicat. Titius nō ꝓmiſerat mihi dictos ſeruos ſed obligauerat mihi pro decem pone, & ego legaui ei eos? Certè valet legatum ſimiliter: & habebit actionem contra hęredem meum, vt recipiat ſeruos ſignoratos prius, quam ſoluat pecuniā, ſi autem liberatur propter hoc a debito, niſi hoc voluiſſet teſtator: quia tunc bene liberatur a debito, ſicut li beraretur, ſi debitor fuiſſet pignus ſoluendo creditori pecuniam.

* Etiā, nō eſt i P. Fl.

e Legantur. Vt inſt. de leg. §. ſi quis debitori. Acc.

f Domini. Vnde communi ratione videbatur non valere: vt Inſt. de leg. §. ſi rem legatam. & ſup. de leg. 2. l. Mœuius §. pe. in fi. Acc.

g Valere. Valet ergo in propria re legatarij. & ſic eſt contra C. de leg. l proprias, & aliæ plures. Sol. valet ratione iuris qd̄ habet teſtator, vt ſ. de leg. 1. l. ſi domus.

Poteſt legari alicui res ſua, quam debet alteri actione perſonali, vel ſi eſt alteri obligata.

Vlpianus libro ſexto ad Sabinum. I.

Omnibus debitoribus ēt ea, quæ debent rectè leguntur licet domini eorū ſint. Iulianus ſcribit, ſi res pignori data legetur debitori à creditore, valere legatum, habereque eum actionem vt pignus recipiat prius, quàm pecuniam ſoluat. Sic autem loquitur Iulianus, quaſi debitum non debeat lucrari. Sed ſi alia teſtantis voluntas fuit, & ad hoc peruenietur, exemplo Iuitionis.

Damnatus hæres non petere a fideiuſſore petere poteſt a reo principali, ſecus econtra.

Pomponius libro vicēſimo ad Sabinum. II.

Ærēdem damnatum à fideiuſſore nō petere, a reo petere poſſe, ſed a reo petere vetitum, ſi a fideiuſſore petat, reo ex teſtamento teneri Celſus putat. Idē Celſus ait, nullā dubitationem habere, quin hęrede petere a debitore vetito, nec hæres hęredis petere poſſit.

Qui dat, vel dari mandat inſtrumentum: videtur liberationem relinquere. Ber.

Vlpianus libro ſexto ad Sabinum. III.

Liberationem debitori legari poſſe, iam certum eſt. Sed ſi chyrographū quis decedens debitori ſuo dederit exceptionem ei

† Huc pertinet exē. cōtrouerſiæ inter Thebanos & Theſſalos, quod eſt apud Quin. lib. v. cap. de arg.

h Contubernali. Qui ſecū in caſtris cohabitabat, vt ſ. commo. l. rem. §. in exercitu. Acc.

i Teſtamētū. no. inſpici p̄ſens, ſeu teſtamēti tps. ut. ſ. de le. 3. l. nomē. §. 1. & l. vxorē. §. teſtamēto, & l. nupes. §. his verbis. in pr. & j. ti. 1. l. Aurelius. §. 2 & 3. & l. fi. §. fi. & ſ. de cōſt. pec. l. itē illa §. ꝙ adiicit. & ſ de teſt. l. ad teſtiū. §. 1. & ſ. e l ſi ita. Ar. contra, ſ. tit. 1. l. Mela, §. j & C. q̄ res pig. ob. poſ. l. fi. & ſ. de tri. vi. & ole. leg. l. q dā. in pr. & C. ne de ſta. defu. l. ſi mr. & de le. 2. l. ſi ita q̄s. Omne legatū. Eſt nempe humanius verbo generali omne argentū ſignificari, vt ſ. de ſerui. urba. prę. d. l. ſi ſeruitus. Ro. & dic oē, ſcilicet balneare. & facit ſup. de tri. vi. & oleo leg l. quidā. in prin. & j. tit. 1. l. Aurelius.

k Prius quam. Quod aliàs non eſſet: vt ſ. de pig act. l. ſi rem. §. omnis.

l Lucrari. ſ. legatario eo ꝙ ſit legatum ei pignus.

m Fuit. Scilicet quod omnis obligatio remittatur, qd̄ præſumitur ſecūdū R. quod non placet: & aliud eſt in cautione, & eſt ratio differentiæ: vt no. ſ. de pact. l Labeo, & l. poſtquam.

n Luitionis. Id eſt ſicut liberā pignus ſolutione debiti, ita per legatum, ſi hoc expreſsè voluit teſtator, & facit ſ. de leg. 2. l 3. §. fin.

Ærēdem. CAESVS Titius debebat mihi x. & habebā ab eo fideiuſſorem, feci ego teſtamentū, & in eo damnaui hæredem meum, vt non peteret à fideiuſſore p̄dicto: nunquid poterit hæres petere à reo principali? Et Celſus putat quòd ſic, ſecus autem credit cōtra, ſcilicet ſi dānauit hæredem, ne peteret à reo. nā eo caſu ſi petat à fideiuſſore, hæres tenetur reo actio. ex teſtamēto. illud autem quod nō poteſt hæres petere à reo ꝓpter liberationē, non poterit petere etiā hæredis hæres. Viu.

o Hæredis. Perſonæ. nec enim cohæret perſonæ hęc ꝓhibitio, niſi exprimat contra: vt arg. j cod. l. non ſolum noſtrum. §. 1. & 2. & ſ. de leg. 1. l. ſeruo alieno. §. teſtamento. & facit ad hanc l. j. de fideiuſſo. l. teſtamento. in princ. & ſ. de pact. l. hæredi. §. fi. & ſeq. vſque ad l. ſi vnus. & de probat. l. ſi pactum. C. de hær. inſt. l. fin & de vſufruc. leg. l. antiquitas. & infra de verb ſign. l. hæredis & ſup. de teſta. tut. l. ſi quis ita. §. 1. & de leg. 3. l. ſi plures. in fi. & j. de verb. ſign. l ſciendum. in prin. Acc.

p Liberationem. CAESVS Per l. j. huius tit. patet, ꝙ liberatio poteſt debitori legari. Sed q̄d ſi decedēs reliquit dādum debitori ſuo chyrographū debiti: certē competit exceptio debitori cōtra hæredē: & idē credo, ſi ipſimet decedens dedit chyrographum debitori. & pro hoc faciunt verba, quæ ſunt in fi. quaſi pro fidei. &c. quodcunque tamen dicas, non facio vim. Viu.

q Certum eſt. Vt ſ. eo. l. 1.

r Dederit. Ipſemet. licet hoc nō ſit de natura legati, ſed

sed donationis causa mortis. Vel dic, id est dandum reliquerit. & facit C. de dona. l. j. & fi. de leg. 3. l. qui chyrographum & de le. j. l. fœnum fili. §. eũ qui. & de pact. l. Labeo. & C. de remiss. pi. l. creditorem.

Seius debebat Caio decẽ:

SI quis decedẽs. & inde erat chyrographum. Caius autem decedens dictum chirographum dedit Titio, vt post mortem suam Caij deridem Titius dicto Seio: aut si conualuisset Caius creditor, sibi creditori redderet Titius dictum chyrographũ, & postea decessit Caius donator, & postea dictus Titius dedit dictum chyrographum dicto Seio. hæres autem dicti Caij donatoris petit à Seio dicta 10. Seius certè habet cõtra eum doli exceptionem.

In P.F. τεμάτιον est capitis pœnẽtis & incipit, Iulianꝰ etiã lib. 40. Digest. scribit, si qs &c.

¶ Nunc de effectu. Viso qualiter liberatio potest legari debitoribus, videndũ est de effectu legati liberationis. Et certè si mihi sit relicta liberatio, cum solus sim debitor, siue hæres creditoris petat à me, excepti. uti possum: siue nõ petat, possum agere cõtra eum, vt me liberet. sed & si cum alio sim debitor, puta quia sumus duo rei promittendi, & mihi soli voluit consultum testator qui mihi liberationem reliquit agendo ego contra hæredẽ cõsequar, vt liberer pacto, & non per acceptilationẽ: ne etiam conreus meus liberetur contra volũtatem testatoris, nisi essemus socij ego, & dictus meus cõreus, quia tunc bene deberet liberari per acceptilationem, etiam si testator voluit mihi soli cõsultum, & illa acceptilatio proderit etiam dicto meo cõreo, & cõsocio. nam si diceremus in hoc casu non liberandum me per acceptilationem, ego viderer inquietari, dũ inquietat ab hærede dictus meus cõreus, idemque socius, quod esse non debet. Sed nũquid dictus meus cõreus, & socius habetur in hoc casu pro legatario, scilicet vt possit agere ex testamento, vt liberetur? Et dicitur quod sic, liberatio est mihi relicta non solum mea contemplatione, sed etiam sua. Itẽ & in alio casu habetur pro legatario etiam ille, cui non est legatum: quia si Caius meus amicus legauit Titio creditori meo illud, quod ego eidẽ Titio debebã & hoc fecit gratia mea, vt ego liberarer: nã in hoc casu etiam sum legatarius, quãuis nihil sit mihi legatum & possum agere contra hæredẽ dicti Caij, vt soluat debitum creditori meo prædicto, & etiam creditor meus est legatarius, quãuis ego sim soluendo. nam interest dicti mei creditoris habere duos conreos, scilicet me, & hæredẽ dicti Caij mei amici. & potest agere dictus meꝰ creditor actione ex testamento contra hæredem dicti Caij, non tamẽ aliter debebat hæres ei creditori condemnari, quã si cauetur eidem hæredi per eundẽ creditorẽ quod ipse creditori defendat eum aduersus me debitorem. Item & si ego debitor agam contra dictum hæredẽ Caij, nihil amplius debet mihi hæres præstare, quam vt me defendas aduersus dictũ meũ creditorem. h d cũ l. seq. Viti.

Si quis decedens. Alias est. §. alias lex: & continuatur præcedenti materiæ.

Seij. Id est, in quo Seius erat debitor, & facit. j. de don. cau. mor. l. mortis cã §. Titia. & j. de doli except. l. apud § præterea. & C. de fideicom. l. si creditoris Acc.

Per acceptilationem. Facit j. co. l. p mihi. & j. vt in posl. leg. l. 1 § si debitori. & C. de fideicom. l. si creditoris. & Infrit de leg. l. si quis. debitori.

d Mini soli. Quod semp præsumimus, nam pactum vni factum alteri non proderit. cum illius cui fit pactum, nõ interesset prin. ipaliter aliũ non soluere: vt s de pact. l. & hæredi. §. fin nam & si soluẽdi, mandati actionẽ non habet quasi videatur adinuicem fideiussitie. alij cõtr. quod dic vt not. C. de duo. reis. l. 1.

ADDITIO. Tu cõtrearis cõtrarium secũdum Bart. hic, quod pro illa parte pro qua qs habet regressum cõtra me legatarium, proficiet ei liberatio vt infra, in glossa magna.

Liberabor. Sed nũquid habeo exceptionem sine pacto, vt s. prox. ergo superuacua fit. sed hoc nõ debet fieri vt j. vt leg. no. ca. l. hæc stipulatio §. diuus. Resp. hoc fit gratia tollẽdæ dubitationis: ar. C. de inter. ma. l. 3. Alij. dicunt contra: vt s. de pet hære. l. pe. quod nõ placet: quia ibi de cautione, hic de pacto dicit. Itẽ quæ est ratio diuersitatis inter pactũ, & acceptilationem? Resp. quia acceptilatio est solutio: vt Inst. quib. mo. tol. obli. §. 1 quæ facta ab vno proficit vtrique, vt j. de duo re. l. 3. §. fi. & sic est in rem ad quod est supra de inoff. test. l. nihil §. si at pactum nõ egreditur personã, vt s. de pact l. si vnus. § ante omnia.

Inquietor. q. d per obliquũ, quod esse nõ debet: vt C. de viu rei iud. l. si §. fi. & j. e. l. si qs reum. §. 1. Acc.

Socij. Omnũ bonorũ, vel in illo debito, quia acceperamus mutuum in causam alicuius societatis conuentionalis. quod enim facit totum quo ad totũ, hoc facit pars quo ad partem: vt no supra de vsu. l. qui scit. Sed pone nõ fumus socij. nunquid cõreus remanebit in solidum obligatus me liberato per pactum? Videtur quod sic: vt j. de fideiuss. l. Vranius. § igitur alterum. & si est, quomodo cõsuletur ei? Nam per cessionem actionis non: vtpote me liberato pacto. Itẽ actione p socio non: quia nõ est societas. Negotiorum gestorũ, non: quia cum iam sim liberatus, nõ gessit meum negotium. rursus si teneret, non proficeret mihi pactũ. ad hoc dic quod de rigore iuris tenetur in solidum: vt dicta lege Vranius. de æquitate non propter rationes prædictas. & per l. supra de nego. gest. l. si ex duobus. Item hodie constat nõ teneri in solidũ nisi secũdum formam authentic. de duob. reis in prin. & facit ad hãc distinctionẽ sint socij, vel nõ. s. de arb. l. si duo. & si quis cau. l. si duo. & de duo re. l. si duo. Acc.

Si socij.

a Si socii. Id est, quia.

b Scriptus, scilicet, hæres.

Contẽplatione secus si contemplatione vnius tãtum: quia licet cõmodum ad vtrumq; veniat propter societatem tamẽ solus dicitur legatarius, & solus agit ex testamento nominatus, vterque tamen si conueniatur habet exceptionem nisi repudiauerit legatum nominatus. & probantur hæc p legem istam, & j. de cond. & demonst. l. Titio, § fi. & s. de leg. 3. l. fideicommissa. §. interdum. & l. nomẽ. §. fi. & de leg. j. l. seruo legato §. fi testator. Sed videtur contra s. de leg. 1. l. si cui. §. fina. Sol. vt ibi.

ADDITIO. Dic secundum Bart. p ita demum creditor habetur vt legatarius, si testator ei profiere voluit. in dubio enim fauore debitoris præsumitur proficere cui plus prodest: vt l. fideicommissa §. interdum. s. de leg. 3.

a In hoc casu. Scilicet qui sequitur. nã &c.

a Creditoris. Si eiꝰ gratia sit relictum.

Duosreos. sed hoc non sufficit, nisi & creditoris contemplatione sit relictũ & continua. l. seq.

Vid ergo. Defẽdat. Quod si non faciat. ad interesse tenetur, id est quatenus creditori est præstaturus, vt j. eo. l. post emancipationẽ, & s. ma. l. si mandato. in princ. & §. 1. 2. & 3. & facit sup. l. proxi. cum suis concor. & s. de iur. do. l. cum pater. & j. eod. l. non solum debitorẽ. in princ.

*In P. Fl. cum agere poterit creditor &c.

I quis reũ. Ego reus debeꝛã fideiuſ. meo creditori, & ipse meus creditor le gauit mihi liberationem. Certe hæres creditoris dẽt me liberare per acceptilationẽ: vt sic liberatio perueniat ad fideiuſ. meũ. alioqui si hæres creditoris cœperit cõuenire fideiuſ. meũ, alia ratione videor ego conueniri. i. quantũ ad effectum bursæ meæ vacuandum. Nã fideiussor recuperabit à me, quicquid soluit hæredi creditoris mei. In duobus tũ casibus ego reus non sum liberãdus nisi pacto personali, vt sic nõ queniat liberatio ad fideiussũ meum. Vnus casus est, quando fideiussit pro me causa donationis. & sic nõ habet regressum contra me. Alius casus est, quando pecunia mutua peruenit ad fideiuſ. & ipse me dedit reum vice sua, ipseque fideiussit: quo etiam casu nõ habet regressum contra me, q. quidẽ duo casus sunt contra cõmunem regulam. Nam regulariter pacti exceptio reo competens datur fideiussõ. sed nequaquam hoc dicamus scilicet liberationẽ reo legatam prodesse fideiussori, quod contraria sit mens legantis in hoc, & etiã quando sit contraria mens pacisc̃tis, sicut videl. fuisse in dictis duobus casibus. Sed quid si dictus meus creditor legauit liberationem dicto meo fideiussori. Certè pacto personali erit liberandus fideiussor: vt sic liberatio ad me non perueniat. nisi in duobus casibus. Vnus est, si ipse fideiussor fuit verè reus, id est veritate inspecta, licet nomine sit fideiussor, & sic punitur tanquã fideiussor. Alius casus est, si ego reus eram socius in eam rem: vt quia ego, & ipse accepimus mutuum in societatem aliquam. his enim duobus casibus debet fideiussor per acceptilationẽ liberari, vt sic ad me perueniat liberatio. hoc dicit vsq; ad §. Idem Iulianus. Viu.

Ibidem. scilicet vbi scripsit de duobus reis: vt supra l. 3. §. nunc de effectu ibi, sed & si cũ alio &c. Acc.

Cœperit. scilicet hæres.

P.Flo. at quin.

Conuenierit. Quod esse non debet. vt supra eod. l. 3. §. nũc de effectu. ibi, aliqui & cætera.

Pecunia Scilicet mutua. quod quandoque fit: vt supra ad Mace. l. sed Iulianus. in princ.

a Pacto personali & sic personæ cohærẽs exceptio non proficit aliis: vt j. de excep. l. exceptionis. in prin. Sed ar cõtra. s. ad Vel. l. si mulier. §. si ab eo & facit ad prædicta s. ad Mac. l. sed & si pater. § nõ solum. & de pact. l. quod dictum. & l. fideiuſ. & j. de fideiuſ. l. Marc. & l. si testamento. in princ.

Dicere. Scilicet regulariter. idẽ in quolibet rei cohærente, quod hic dicit pacti: vt j. de excep. l. omnes, sic ergo inutile est huius legis consilium de pacto.

Sed

a Sed cum alia sit mens. Construe. sed nequaquã hoc dicendũ est, ſ liberatione legata reo quod profit fideiussori, vel pactum factum reo, quòd proficiat fideiussori: cum. id est, quando alia est mens legantis, vel paciscentis, quod in duobus præmissis casib. præsumitur. sic ergo non sit differentia inter legantem. & pasciscentẽ: sed inter istos ex vna parte, & predictam regulam, alioqui &c.

mens legantis, alia paciscentis: nequaquã hoc dicimus. Quòd fideiussori sit liberatio legata: sine dubio (vt & Iulianus scripsit) pacto erit fideiussor liberandus. Sed & hic puto interdum acceptilatione liberandum, sit vel reus ipse verè fuit, aut in eam rem socius scripsit.

b Sed & hic. Id est, hoc casu cum legatur liberitio fideiussori.

c Reus ipse. Si fideiussor verè fuit re', id est veritate inspecta, licet nomine sit fideiussor, vt, p suo defensore iustificatũ soluit: vt ſ. qui satisda. cogan. l. de die. §. qui mulierem. vel ipse mutuum acceptur as fecit alium accipere, & ipse fideiussit. vt ſ. ad Maced. l. sed Iulianus. in prin. & ſ. de pact. l. ſi fideiussor. Accu.

P. Fl. Socius reus Haloã. legit vt hic. aliàs socius facit.

d Socius. Vt ſi duo accipiant mutuũ in societate ali qua. nam quilibet videtur hoc casu ſi debere, p alio etiam, secũdum Ioan. vt no. ſ. ad Velle l. vir vxori in fi. est ergo fideiussor vnus pro alio. Item contrà. ibi ſocius. & legata liberatione vni debet acceptilatione liberari: vt ſ e. l. 3. §. sed quid ſi socij. & vno sic liberato liberatur & alter: vt ĵ de duo. re. l. 4 §. 1. sed ſi creditor fuccedat vni eorum, pro parte tantum tollitur obligatio: vt. ĵ. de fideiuſſ. l. Vranius. §. ſi. quod est notandum.

e Idem Iulianus. Titius filius Seij debebat mihi centũ, ego feci testm̃, & instituto mihi hærede legaui liberationẽ dicto patri: & decessi. Certe hæres meus dẽt liberare dictum Seium Titii patrẽ per pactũ personale: vt ſic filius suus nõ libereẽ. Sed quid ſi nihil erat in peculio dicti filii cedẽte die legati liberationis pr̃i a me creditore relicti? nunquid erit verũ quod dictũ est. ſ. q. pr̃ libereẽ per pactũ? Et videtur q nõ, qa nihil videtur pr̃i prodesse pactũ prędictũ cũ essi pactũ ei nõ fieret, tñ nõ teneret, ex eo, q nihil erat, vel est in peculio filii. Rñdetur tñ hic, q nihil refert, quantum ad hoc: vt pr̃i debeat fieri pactũ, & ei prodesse, fuerit aliquid in peculio die legati cedẽte necne. pater. n. cõsequit̃ securitatẽ per hoc legatũ liberationis sibi relictæ de eo quod postea creſcit peculiũ. Nã ſi quid ẽ in peculio spectatur tpe rei iudicandæ ẽt nedũ pręcedenti tẽpore. Huic aũt patri cui ego creditor filii legaui liberationẽ, similis est maritus quondam, cui vxor sua quondam post diuortium bona gratia factũ legauit liberationẽ dotis, nã & hunc maritũ quondã legatariũ esse dixit Iulianus Iurisconsultus, licet non ſi soluẽdo die legati cedeante. i. tpe mortis vxoris iuæ testatricis. & quantũ ad hoc est legatarius dictus maritus: vt ſi postea efficiatur soluẽdo, prosit ei legatũ liberationis. Itẽ & vtrũ ĵ. ſ. patrẽ, & maritum prędictos ait dictus Iulianus non posse repetere ſi soluerit hæredi creditoris, quia legaui liberationem: & verum dixit quantum ad maritũ, quia maritus soluit a se debitũ, licet soluẽdo nõ esset tpe solutionis. sed quantum a patrẽ maledixit, nã pr̃ bene potest solutum prædictũ repetere. nondum enim erat debitor cum soluit. soluit autem cum nihil erat de peculio, vt dictũ est. pater eñ nihil debet, niſi quatenus est in peculio filii, imò & ſi vellemus dicere, & malè, patrẽ esse debitorẽ cum nihil est in peculio filii: attamẽ esset loco debitoris conditionalis. inest enim cõditio ſi peculiũ filii creſcat vſq; ad tps rei iudicandæ (vt dictum est) quem debitorem conditionalem, nõ ambigitur posse repetere quod soluit. Sed retento eodem casu pone, quod ego creditor dãnaui hæredem meũ, q liberaret filium Seii meum debitorẽ. nunquid erit filius per acceptilationem liberandus, vt ſic etiam prosit patri, an vero personali erit pacto liberandus? & resp. q et liberãdus per acceptilationem: ni ſi ego creditor, idẽque testator ſenſit contrarium, i. ne filius inquietetur: nõ etiam pater ne inquietet. imò quod bene inquietetur pater: tunc enim acceptilatione eum filiũ non liberandum dixit Iulianus, ſed pacto ſolummodo personali. Item pone, quod dictus Seius pater Titii prædicti fideiusſit pro filio

licta, debet liberari pacto, etiam ſi nihil est in peculio. ſed ſi filio liberatio relinquitur acceptilatione liberabitur. Bart.

Idem Iulianus eodem libro ſcripſit: Si filius familiàs debitor fuerit, & patri eius fuerit liberatio relicta: patrem pacto liberandum esse, ne etiam filius libereretur. Et parui (inquit) refert. ſi ſit aliquid in peculio die legati cedente, necne. ſecuritatem. n. pater per hoc legatũ cõsequitur maximè, inquit, cũ rei iudicandę tps circa peculium ſpectetur. Huic patri ſimilem fecit Iulianus maritum, cui vxor post diuortium liberationem dotis legauit. nam & hunc licet die legati cedente ſoluendo non ſit legatarium esse, & vtrumque ait ſolutum repetere nõ posse. Sed est verius (quod Marcellus notat) patrem repetere posse. nõdum n. erat debitor, cũ ſolueret: maritum non posſe q debitum ſoluerit. Patrem enim & ſi quis debitorem exiſtimauerit: attamen loco esse conditionalis debitor s, quẽ ſolutum repetere posse non ambigitur. Sed ſi damnatus ſit hęres filium liberare: non adijcit Iulianus, vtrum acceptilatione filius, an pacto ſit liberandus. ſed videtur hic ſentire, quaſi acceptilatione debeat liberari, quę res patri quoque proderit. Quod obtinendum est, niſi euidenter approbetur contrarium ſenſiſſe testatorem: id est, ne filius inquietetur: non etiam ne pater. tunc enim acceptilatione eum non liberandum, ſed pacto.

P. Fl. pecere.

f Legatariũ. Quia filius diues est: vt ĵ. ad l. Fal. l. quęrebatur. §. ſed cum debitori. ſed in patre ſecus: quia nõ est legatarius, ſi nihil est in peculio, vt ĵ. e. l. uidemus. In quo est ergo hęc ſimilitudo. Respõd. ſi ſunt, vel erant ſoluendo. Item in opponendo pacti beneficio.

Aliàs hoc.

g Non posſe. Sed cum liberatio mari to ſit legata, & pactum factum, & ſic perpetuã habet exceptionẽ: ergo post ea ſolutũ repetit: ut ſ. de cond. inde. le. ſi non ſortem. § adeo.

Etiam, non est in P. Flo.

h Non tamen liberatum ad illud tempus remanet obligatum. Bal. in l. cum qs. 7. co. C. de iu. & fatig. Bar. & Ale. in l. ſi §. procurator. ſ. rẽ ra. hab.

quæ est contra. Sol. hic ad tẽpus fuit liberatio relicta, qđ potuit. vt ĵ eo. l. non ſolum §. 1. & ſic est in diem debitor. vn de non repetit: vt ſ. de condi. indeb. l. in diem. ſecus in patre qui nihil interim debet, quando nihil est in peculio. vel huic fuit legata liberatio perpetuo: ſed ob cauſam. quæ locum non habuit, vel ceſſauit, ſecundũ Azo & H. Vel dic quod hic nõ erat adhuc pactum factum, nec forte aliquid legatum ei: & tunc concor. ſ. de condit. & indebi. l. quod nomine. & l. ſeq. Acc.

i Repetere posse. Imò videtur quod non. vt ſ. de con

di. indebi. l. ſi is. cum quò. quæ est contra. Sol. ibi, noũe filij: hic ſuo, arg. ſ. de conſtit. pec. l. 1. in fi. & l. 2. Acc.

Debitor. No. patrem non. debere, niſi quatenus est in peculio: vt ĵ. eo l. videamus. & ſ. de pecul. l. quoties. §. ſi femel. & C. ne filius pro patre. l. 1. Acc.

Si liberatio relinquitur ei qui duobus iuribus tenetur, ab vtroq; liberandus eſt in dubio, niſi aliter ſit actum.

Idem Iulianus ſcripſit, ſi pro filio patre fideiusſerit, eique liberatio fit legata: eum pacto liberãdum quaſi fideiuſſorem, nõ quaſi patrem: & iõ de peculio posſe conueniri. Hoc ita demum putat, ſi duntaxat quaſi fideiuſſorem eum voluerit testator liberari. cę: erũ ſi & quaſi patrem: & de peculio erit liberandus.

Ad Scævolam lib. ſ. Epistolarum VII.

Oſt emancipationem vero filij eatenus pater actionem habebit, quatenus aliquid ex peculio, aut in rem verſo pręſtaturus est. id enim legatorum nomine ad patrẽ pertinebit quod eius intererit.

Quod vnus poteſt ad ſucceſſionem alterius venire in eſtimando intereſſe non debet inſpici. Bart.

Illud quęri potest, an eo quoque nomine pater ex testamento agere posſit, vt & filius actione libereꝛur? Quibuſdã eouſque extendi actionem placebat, quia patris intereſſe videretur, ſi peculium filio post emancipationem conceſsiſſet, ius eius integrum permanere. Ego cõtra ſentio: nihil quicquã amplius

Exiſtimauerit. Falſo tamen, vt modo nota.

Non ambigitur. Vt ſ. de condict. indeb. l. ſub cõditione.

Nõ etiã ne pr̃. i. vt filius non conueniatur: pater ſic.

Sed pacto perſonali. Et ita ſi filius fuerit emancipatus, pater intra annũ de peculio, vel de in rem verſo perpetuò tenetur: vt no. ſ. qñ ac. de pe. est anna. l. 1. in pri. ſed interim cum eſt filius in potestate de peculio patrem etiam tenet puto. Acc.

Pater tenetur de peculio: & ſuis debetur à filio. Bar. in l. ſi filiof. 2. ſ. ſoluto mat.

Fideiusſerit. Qđ põt, vt ſ. quod iuſſu. l. 1. §. 1. & ecõtra ſi filius pro patre: vt ĵ de fideiuſſo. l. ſi dubitetur. §. filius. Accur.

Liberari. Sed qđ in dubio præſumitur? Reſpond. quod etiam quaſi partem voluerit liberare, quia proniores &c. vt ĵ. de actionibus & oblig. l. Arrianus. & quia in testamentis plenius &c. vt ĵ. de reg. iur. l. in testamentis. & ſic eſt ſ. de iu. do. l. dotem. & facit ſ. ea. l. in principio.

Oſt emãcipationem vero filij. Cuius patri legata est liberatio vt fideiuſſori, & vt patri: vt l. proxi. in fi. & dic idem & ante amancipationem.

Actionẽ. Ex testamento contra hæredem, vt libereꝛur pacto: vt ſ. l. proxi. §. idem Iulianus.

Præſtaturus. Hæredi. & hoc ſi hæres non liberat. Accurſius.

Intererit. Scilicet

aliquando pro iure emancipationis. Ro. Vel dic planè actione extestamento.

Filias. Non ſolum.

Ius eius. Sci'icet patris quod est in ſuccedendo filio vt patronus liberto: vt Initi. quibus modis ius pa. pot. ſol. §. præterea.

Sentio. Accipe ĵ. putans &c. Acc.

NOn solum. Si Titius debet mihi 20. possum ei remittere integra 20. aut partem.
¶ Si is qui. Titius promisit dare Seio Stichum, aut Pamphilum sub alternatione: & sic est eius electio, id est, Titij debitoris. Seius autem postea fecit testamentū: & in instituto sibi hærede, damnauit eum hæredem: ut non peteret Stichū à dicto Titio debitore. Certè valet legatum, & debet hæres liberare T. tium per acceptilationē, quæ acceptilatio liberabit eundem debitorem à 10. etiam: nam acceptilatio cōparatur solutioni. & quemadmodum liberaretur debitor si Stichū soluisset hæredi: ita debet esse liberatus per dictā acceptilationē, sed & si eum qui debebat decem testatori damnatus sit a testatore hæres liberare in xx. certè nihilo minus liberādus est in decem, nam si liberetur per acceptilationem in 20. in dictis 10. liberabitur in maiori enim summa minor inest. Sed si dictus Seius instituit sibi duos hæredes, & damnauit vnum ex eis vt solueret creditori suo testatoris: valet legatum propter cohæredē non dānatū, cūq; cohæredē nō damnatum ex testō acturū cōtra hæredē dānatū, vt creditori prædicto soluatur per eundē cohæredē damnatū. ¶ Liberatio autem. Titius legauit liberationē Seio debitori suo, & postea eo alio exegit ab eo pecuniā debitā, vt euanescere legatū: certe euanescit legatū. Si aūt ante mortē suā non exegit testator habet effectū sua liberatio, s. vt hīs testatoris non possit exigere a dicto debitore: qūq; tamē poterit exigere hæres, & non tollitur legatū liberationis: quod est mirabile, vt est in tali casu. Titius instituit sibi hæredem filiū suū impuberem, & ei pupillariter Caiū substituit. si hīs erit impubes, & in pupillari ætate decesserit: & debitori suo testatoris legauit eidē testator liberationem a dicto substituto. postea impubes exitēs hæres dicto suo patri exegit a dicto debitore patris debitum. certè, vt dixi, nō extinguitur legatū liberationis a substituto relictæ: imò si decedat impubes in pupillari ætate, & veniat dictus Caius ad hæred. tatem ex substitutione, tenetur idem substitutus actio. ex testamento dicto debitori testatoris ad restituendam ei pecuniam, quā impubes ab eo exegit, & est ratio, q a dictus impubes in iis quæ substituto eius relinquuntur sustinet personam eius hæredis, a quo legatur aliqd sub conditione, puta liberatio: quoniā hæredem cōditionaliter grauatū constat posse interim exigere, vt in fi. huius legis, sed secundum hæc illa exactio nō nocet legatario, vt videbis in fi. huius leg. ergo & hoc posset exigere impubes, sed hæc exactio non nocet legatario liberationis sibi relictæ substituto, ut dictum est. Sed q d si dictus impubes non exegit à dicto debitore sed solummodo sit litem contestatus contra eū? certè tenetur substitutus prædictus, qui successit eidem impuberi, vt remittat eidem debitori instantiā petendi: & ita verum est, quod dixi, scilicet quod quandoque possit exigere hæres, & non tollatur legatum liberationis. & bene dixi, quod ipubes in iis, q̄ à substituto eius relinquuntur æquiparatur hæredi à quo legatur sub cōditione. nam si debitori liberatio sub conditione legata fuisset à Titio creditore, qui instituit sibi hæredem Sempronium pone: & vel lis fuisset contestata per dictum hæredem contra dictū debitorem, vel etiā fuisset exactum pendēte cōditione sub qua liberatio fuit debitori relicta, q̄ bene potest fieri, ut hic pro cōstanti ponit, & dicitur ī. de do. except. l. pure. in prin. ex testamento actio remanet debitori propter liberationem ei sub cōditione relictam, scilicet existente dicta conditione. & ad hoc remanet ei dicta actio, vt remittatur ei instantia eo casu cum hæres fuit contra eum litem contestatus, vel ei, vt restituat pecuniam, quam ab eo exegit eo casu cū hæres ab eo exegit debitum pendente conditione, sicut & de substituto impuberis dictum est in dictis duobus casibus. Viu

VIII.

On solū autē quod debetur, remitti potest: verum etiam pars eius, vel pars obligationis; vt est apud Iulianum tractatum lib. xxxij. Digestorum.

Liberatione legata ab vna ex rebus alternatiuè debitis per acceptilationem, liberatio sequitur ab altera. Bar.

Si is, qui stipulatus Stichum aut decem, dānauerit hæredē Stichum non petere; legatum valere constat: sed quid contineat, videamus. Et Iulianus scribit, actionem ex testamento in hoc esse videri, vt debitor acceperit liberationem, ex testamento actio maneret liberatione relicta.

Debitori cuicunque potest liberatio relinqui, & damnatus ad tempus non petere: interim liberare non cogitur, nec illius temporis pœna vel usura petetur. Bar.

Pomponius lib. vj. ad Sabinum.

IX.

NOn solum debitorem nostrum, sed etiā hæredis, & cuiuslibet alterius, vt liberetur, legare possumus. Potest hæres damnari, ut ad certum tempus non petat à debitore suo, sed sine dubio nec liberare eum intra id tempus cogitur, sed si debitor decesserit, ab hærede eius intra id tempus peti non poterit. Illud videndum est, an eius temporis, intra quod hæres petere vetitus sit, vel vsuras, vel pœnas petere possit? Et Priscus Neratius existimabat, committere eum aduersus testatore fictō, vel ab hærede exigatur. Bar.

Liberatio autem debitori legata ita demum effectum habet, si non fuerit à debitore id exactū, dum viuat testator, cæterum si exactum est, eua nescit legatum: vnde quærit Iulianus, si ab impuberis substituto sit liberatio relicta, deinde impubes exegerit, quod debetur, an euanescat legatum. Et cum constet pupillum in ijs, quæ à substituto relinquuntur personam sustinere eius à quo sub conditione legatur, consequens est, substitutum actione ex testō teneri, si pupillus à debitore exegerit, idemque est & si pupillus non exegerit, sed solummodo litem sit contestatus, teneri eū eum, vt remittat actionem. Nam etsi debitori liberatio sub conditione legata fuisset, & vel lis fuisset contestata, vel etiā exactum pendente cō-

Lucij Titij: q a quoties id, quod legat cohæret personæ legatarij ad hæredem eius legatarij non transit: In nostro aūtē casu sine dubio cohæret personæ legatarij liberatio ei legata, nā ita dixit testator: hæres meus à solo Lucio Titio ne petas &c. sicut personalis seruitus nō transit ad hæredē: si aūt non cohæret personæ legatarij, id quod legatur trāsit ad hæredem legatarij.

¶ Is qui reddere. Legauit libertatē seruo gastaldioni meo, si hīdi meo rationes reddiderit de castaldia sua, scertè impleuit conditionem dicti seruus, si fecerit computationē cum hærede meo, & ei reliqua restituerit: vnū aūt eorum facere nō sufficit. ¶ Si hæres. Titius gessit negotia mea, & in gestione commisit fraudē, & dolum: & etiā quædam bene administrauit: ego feci testamentū, & vetui hæredi meo agere cum dicto Titio, certè mō videor ei legasse liberationem obligationis, quę dolo, vel fraude eius cōmissa sit, vnde si hæres meus agat contra eum actio. ne. gest. pro quo cōmisit dolū, vel fraudem: & ipse procurator, siue neg. gest. agat cōdictione incerti contra hæredem meum, vt liberetur: potest excludi dictus procurans exceptione doli mali. & scias, q̄ non solum prædicto neg. gest. potest legari liberatio de his in quibus non commisit dolum, vel fraudem, sed etiam si apud eum deposuissem. Infortium meū, vel commodassem ei, vel pignori dedissem, vel etiam si furripuisset mihi Infortiatum meū, & sic tenetur mihi condictione furti. Viu.

In P. F. ītra id tē pus debebit, & si &c.

Pars. Ad hoc s. de leg. 1. l non amplius §. cum bonorum. & ī ti. 1. l. 2. in fi. & ī. de excep. l. pars.

Aut decem. Alternatiue. & sic electio sit debitoris: vt s. de iure do. l. plerumque. §. fin.

Liberetur. A petitione Stichi, ideoque & a decem, vt subijcit, nisi testator expresse voluerit contra: ut s. de pact. l. si vnus §. si cum. & facit ī. de except. l. per iusiurandum. §. si is qui hominem. Hug.

Comparatur. Vt inst. qui. mo. tol. obl. §. item per acceptilationem. non tamen per omnia est similis remissio traditioni. nam quandoq; valet remissio, non traditio, vt s. de do. inter vi. & vx. l. si spōsus §. si maritus. & econtra quandoque: ut ī. eo. l. fi. §. fi.

Debitorem. Id est eum, qui debebat decem.

Liberabitur. Sic ī. de excep. l. si is qui Stichū & ī. de verb. obli. l. 1. §. si stipulanti. & l. inter stipulantem §. si stipulante. & ī. ti. 1. l. 3. §. si quis plus. & sup. de constit. pec. l. hactenus. §. si quis centum. Sed ar. contra, ī. ti. 1. l. qui hominem. sed dic, vt not. s. de pac. l. si vnus. §. si cum.

Dic, quòd sic in obligatione alternatiua, ibi in obligatione generis, secundum Bar. hic.

Eumq; Scilicet cohæredē, cui liberationem legasse videtur. respectu autem creditoris, non valet: quia id quod debet legauit: ut ī. eo. l. si debitor. & facit s fam. ercis. l. si filia. §. Papinianus. & s. de leg. 1. l. seruo legato §. si testator. & s. eo. l. si quis decedens. §. fi.

Exactum. Idem est si alia ratione debitum sit extinctum: vt ī. eo. l. si quod mihi. Hug. Item dic exactum eo animo vt legatum adimeretur, alioqui contra est. Idem est, scilicet quod non extinguatur. si debitor pecuniam obtulit: vt s. de legat. 3. le. fideicōmissa. §. si rē. Item quod non extinguatur, si hæres exegit: vt ī. eod. l. si quod mihi. Azo. & in fi. huius l. & facit ī. eo. l. creditor. 1. respon. & s. de leg. 3. l. si Titius. & Instit. de leg. §. tam autē.

Sub conditione. Quem hæredem cōditionaliter grauatum cōstat posse interim exigere oblata cautione: vt ī. de excep. do. l. purè in prin. sed illa exactio legatario nō nocet, vt ī. in fin. l. ergo & hoc posset exigere pupillus: sed hæc ex actio legatario non nocet, scilicet, vt hic dicitur.

Eum. Scilicet substitutum. Io. Vel hic pupillum secūdum Azo. & Hugo. quod nō placet, cum possit exigere: vt modo not.

Actionem, Id est, instantiam petendi quæ fit proposita actione. actio enim nondum remittēda est, si conditio non extiterit, vel melius imò actionē remittit, quia cū ante tēpus petierit, a cā cadebat secundū has ll. vt ī. eo. l. proxi. §. tale. & Insti. de per pe. & temp. actio. §. temporales Azo. sed hæc non placet: quia nō petit ante tempus. cum possit petere oblata cautione: vt ī. de do. excep. l. purè. in prin. Hug.

Exactum Aliàs exactam, scilicet pecuniā: aliàs exactum, s. debitorē. quod fieri potest: vt d l. plure. nec ob. s. si cer. pe. l. pecuniam. vt ibi notatur. Item nec obst. ī. vt in pol. leg. 1. l. 1. §. si debitori. quia ibi purè fuit legata liberatio, vt hic subijcit. & l. si id quod mihi.

NOn solum. CASVS. Legare possumus nos facientes testamentum, vel codicillos non solū vt liberetur debitor noster, sed etiā vt liberetur hæredis nostri debitor: & vt liberetur debitor cuiuslibet alterius, scilicet legando creditum creditori eius. ¶ Potest hæres. Bene possum damnare hæredem meum vt à debitore meo non petat debitum vsque ad certum tempus, puta vsq; ad Pascha: & non cogetur hæres meus liberare eum per acceptilationem intra id tēpus. Item & si dictus debitor decesserit intra dictum tempus, nō poterit hæres meus petere ab hærede suo intra dictū tempus. Item nec vsuræ, vel pœna eius temporis potest ab eo peti. ¶ Tale legatum. Caius habens debitorem Luciū Titiū ita scripsit in testamento suo, hæres meus à solo Lucio Titio ne petito. & postea decessit dictus Caius. nunquid legatū liberationis transit ad hæredē Lucij Titij? Et distinguitur, aut hæres Caij prædicti nihil commisit aduersus testamentū, aut commisit petēdo a Lucio Titio viuente. Primo casu non transit liberatio ad hæredem Lucij Titij, secundo sic, & est rō quare primo casu non transit liberatio ad hæredem

Non solum debitorem nostrum. Ex qualibet causa: vt ī. ea. l. §. fin. Azo.

Hæredis. Vt s. e. l. cum hæres. Azo.

Alterius. Siue leget creditori debitū: vt s. eo. l. si qs decedens. aliàs est §. in liberationē. §. fin. siue ipsi debitori quod debet: & semper agit debitor cōtra hæredē actione ex testamento vt liberetur vt s. de leg. 1. l. si fideiussor. in princ. & l. seruo legato. §. si testator.

Ad certū. Vt Inst. de le. §. pr. & ī. e. l. si Aurel. §. certū.

Cogitur. Per acceptilationem, licet fortè per pactū. vt s. e. l. si quis reum. §. idem. Azo.

Non poterit. Quia in rē videtur liberatio relicta, vt s. ead. l. §. si liberationis. & s. eod. l. 2. & de probat. l. si

pactum.& infra eo.l.si quis in testamento.

Aduersus testamentum. Hoc forte dicet quis locum habere in vsuris, quæ sola mora iudicis officio petuntur, si verò stipulatione debeant, nihilominus currūt: quia & hoc est cum sit pactum de non petendo: vt §. de pact.l. item quia conuentiones. in fi. & ad idē §. si cert. peta.l. lecta. sed hoc nō placet: quia hæc loquitur de pœna, quæ debetur per stipulationem, nō per morā. nec mirum si beneficium testatoris cursum vsurarū quocunq; modo debitarū, vel pœnæ differat: quia hoc legis beneficium alias indulget. vt C. de vsu. rei iudic. l. fin. & de vsur. l. eos in princ. Azo. & facit §. si qs cau l. 1. in princ.

Commissum. Alioqui si ab initio petiisset, ab actione caderet: quia ātē tēpus petit: vt hic innuit, vt Inst. de act. §. si quis agens iuncto. §. plus autem. vers. tempore. quod est not. & dixi §. 1. proxi. in fin.

Seruitus. Scilicet vsus fructus, vel vsus: vt §. de seru. l. 1. quæ duo morte pereunt: vt §. de vsu, & habita. l. vsus aquæ. & §. quib. mod vsusfru. amit. l. sicut. §. fi. secus in prædiali seruitute: vt §. quemadmod. serui. amit. l. 3. Azo licet sit argu. contra §. de ser. rusti. præd. l. pecoris. & facit j. de re. iur. l. in omnibus. & §. de pact. l. idem. §. 1.

Collata. Vt quia dixit, quod mihi debetur à Titio peti nolo. Azo.

Vt adiectio. Facta aliàs, in casu. n. proposito facta nō fuit. Acc.

Non valitura. Nomine debitoris expresso. Azo. vt in casu huius. §. Accursius.

Debitoris. Vt si dixisset: neque a me, neque ab hærede meo peti volo, quod mihi debetur ex vēditione talis rei. Et sic no. quod in pacto exigitur consensus duorum. & expressio nominum: vt §. de pact. l. 1. § pactum & si absit debitor, nō pacti, sed doli quæritur exceptio: vt C. de pact. l. postquam. sed in vltima volūtate non est opus vt hic, & §. de le. 2. l. cum pater. §. furd. & j. de actio. & obl. l. si à furioso. & facit §. de pigno. action. l. si necessarias. §. penult. & §. de pact. l. tale. in princip.

testamentum, si petijsset quod verum est.

Legatum liberationis personale non transit ad hæredem, nisi per hæredem testatoris petendo contra fiat. Bar.

Tale legatum, Hæres meus à solo Lucio Titio ne petito. ad heredē Lucij Titij non trāsit, si nihil viuo Lucio Titio aduersus testamentum ab hærede (eo cd ab eo exigere debitū tentauit) fit commissum. Quoties enim cohæret pœnę id quod legatur, veluti personalis seruitus, ad hęredē eius non transit. si non cohæret, transit.

Si verba liberationis in rem sint scripta, puta quòd mihi debetur à Titio, peti nolo non est opus hæredē nominare.

Si liberationis verba in rē sint collata: pro eo est, quasi hęres ab eo debitore, hęredeq; eius petere veticus sit, vt adiectio heredis perinde nil valeat, atque non esset valitura ipsius debitoris persona non comprehensa. Is, qui reddere rationes iussus est, non videtur satisfacere, si reliquum reddat, non editis rationibus.

Quātuis hæres damnetur nō petere à gestore: tamē propter ea, quæ dolosè gesta erant, agere potest. Bar.

Si hęres vetitus sit agere cum eo, qui negotia defuncti gesfit: non videtur obligatio ei prælegata, quę dolo vel fraude eius, qui negotia gesfit, commissa fit: vt & testator videatur id sensisse. Et ideo si hęres negotiorum gestorum egisset: agens procurator ex testamento incerti, doli mali exceptione excludi potest.

Liberatio potest relinqui obligato ex causis hic expressis.

Et ei liberatio recte legatur, apud quem deposuero, vel cui commodauero, pignorive dedero, vel ei, quę ex furtiua causa mihi dare oportet.

X.

I quis rationes exigere vetetur (vt est ępisimè rescriptum, non impeditur reliquas exigere, quas quis ipse reliquauit, etsi quid dolo fecerit, q rationes gessit. Quod si quis & hæc velit remittere, ita debet legare: Damnas esto hæres meus, quicquid ab eo exegerit illa, vel illa ratione id ei restituere, vel actionem ei remittere.

XI.

Non editis. Id est, non facta cōputatione. nā hæc duo continet: vt j. de condi. & demon. l. cum seruus. & l. qui sub conditione. & C. de test. mil. l. cum seruus. & de cond. & dem. l. quātuis. vbi primū sufficit. Solu. ibi.

Procurator. Id est, procurans: vt §. de proc. l. Plautius cum enim dicat de act. neg. gest. ergo non fuit mandatū. vt Insti. de obl. quæ ex quasi contra. §. 1. idem esset tamē in procuratore: vt supra man. l. creditor. § Lucius.

Incerti. Scilicet cōdictione, vt liberetur sine causa, vel etiam ex testō, quæ potest dici condictio: vt Institut. de act. §. appellamus. & dicitur incerti, quia ad incertum, id est, factum vel interesse datur.

Excludi. Id est, repelli. Et nota ex hoc §. in generali remissione nō conteneri dolosè facta, sed tātum scrupulosā inquisitionē: vt §. de leg. j. l. si seruus vetitus. & de admi. tuto. l. quidam decedens. & j. eo. l. Aurelio. §. Caius. vbi plenè not. & l. Lucius. & j. de condit. & demō. l. cum tale. § 1. & §. de neg. gest. l. Pomponius. & inf. l. proxi in princ. Sed contra. ibi. in fi. sed ibi aliis verbis fuit vsus testator.

In Noico libro item; in Herugino, nihil dare oportet. sed si recte. atq; hūc errorem puto irrepsisse chirographorū incuria.

I quis rationes. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & vetui eum exigere rationes à Seio qui gesserat negotia mea. Certè potest hæres prędictus exigere à Seio reliqua: quæ per se reliquerit idem Seius ex mala, & dolosè facta administratione apud se retinuit. si autē volo ego testator liberare dictū Seium à mala, & dolosa administratione, ita debeo dicere: damnas, siue damnatus esto hæres meus a me. i. damnatus sit hæres meus a me ei Seio restituere q̄d ab eo Seio exegerit illa, & illa actione nominādo actionem, qua tenebatur mihi Seius ex dolosa administratione sua. vel damnatus sit hæres meus actionē ei Seio remittere, & talibus modis potest remitti dolosa administratio. Vi.

Reliquauit. i. ex male facta administratione retinuit. & facit l. proxi. §. fi. hæres, & quod ibi no.

Ita debet. Sed his verbis non fecit supra l. proxi. §. pen. & sic non est contra.

Si

Si damnatus. CASVS. Cum haberem Caiū debitorem in centum, & Seium fideiussorem, feci testamentum, & in eo damnaui hęredem meum à dicto fideiussore non petere: quod aūt reus debet mihi, damnaui hęredem meum dare Titio, certè tenetur hæres meus facere pactū personale fideiussori, ne ab eo petat itē debet hæres meus prestare prędicto Titio legatario actiones suas ad uersus dictum Caium reū principalem. si autem damnaui hæredem meū, ne à reo peteret, & daret Titio illud, quod fideiussor debet: certè debet cogi hæres meus liberare reū per acceptilationē, vt sic rei liberatio prosit fideiussori. & debet cogi sufferre, siue præstare Titio legatario æstimatiōnē debiti, i. tantum quantum debebat reus principaliter, & fideiussor secundario. Vi.

Pacisci Personaliter. & facit lup. eod. l. 2. & l. si quis reum in prin.

Sufferre. Id est, dare, & sic erit onerātus hæres: ut §. de le. 2. l. qui duo. & de leg. 1. l. quod si quis. & l. nō quocunq;. § pe. Sed vī non valere, cum fideiussor non debeat: ut §. de leg 1. l. fic. §. 1. ibi, p inde, & si Titio &c. quæ est contra. Sol. hic fideiussor in veritate debebat, ibi non.

Hæc inclusa non sunt in P.F.

Si debitor. CASVS. Titius accepit mutuo 10. à Sēpronio, & dedit ei fideiussorem Caiū: postea fecit testamentum idem Titius debitor, & iussit liberari ab hęrede suo dictum suū fideiussorem, & decessit. nunc queritur, an hæres teneatur dictum fideiussorem liberare? Et uidetur quod non. quia ipse debitor & per consequens hęres eius tenet dicto fideiussori actione mandati: si ipse fideiussor soluerat creditori & ita uidetur debitor legasse creditori cū legauit fideiussori liberationem: nam quo ad actio mandati prędictā vī dictus fideiussor creditor debitoris: & hęredū suorū: & cum debitor creditori suo legat, inutile legatū est. Respon. tamen hic contrarium. sut hæredes debitoris debeāt facere, ita quod libereī dictus fideiussor à creditore. Nec ob. quod debitor videtur legare creditori, & sic non valere legatum: quia quoties debitor creditori suo legaret, ita inutile est legatū, si nihil interest creditoris agere potius ex testamento, quam ex priſtina obligatione. in nostro aūt casu bene interest fideiussoris, qui est creditor quantum ad actionē mādati agere potius ex testamento, quā ex priſtina obli. mandati. nam interest eius fideiuſ. potius non soluere Sempronio creditori, quod quidē cōsequitur per act. ex testamento, quam intentabit contra hęredes debitoris, quam solutum dicto creditori repetere ab hęredibus debitoris per act. nam, & quod dixi in fideiussore, habet locum in mandatore. Viu.

Tenerentur. Postquam soluerit, nisi in casibus: vt §. manda. l. Lucius.

Nihil interesset. No. sic §. de le. 1. l. si creditori. §. 1. & l. sequen & l. sicut. §. fi. & de le. 2. l. Mæuius. §. debitor autē &c. & j. eo. l. si creditor. & l. legaui. §. fina. & Instit. de lega. § ex contrario. & de leg. 3. l. 3. §. si rem.

Mandauerit. Inter viuos.

Iusserit. In testamento.

Quantum. Id est, quod.

Potius. Interest enim nostra nō solūere potius, quā solutū repetere. §. de cōpen. l. ideoq;. Az.

Agere. Et ideo valet legatum.

Quid, & quot modis interesse, & qualiter in iudicio deducāt, uide per Bar. in l. 1. §. de act. empt. & vend.

Vcius Titius. CASVS. Lucius Titius cum haberet seruū actorē sicut castaldionem, fecit codicillos: & in eis ita cauit? Erotem liberū esse volo: quem Erotem rationes reddere volo eius temporis, quo administrabit negotia mea post nouissimā meam subscriptionem, quam faciam in rationibus eius approbandis p me, nam pluries sub scribebat, & pluries scriptur erat, ut dicebat: & postea viuus adhuc dictus Lucius Titius manumisit dictum Erotem, & in eodem actu, siue administratione habuit eundē Erotē, & postea vocauit ad se Erotem prędictū, & dixit ei, Reddas mihi rōne castaldariæ tuæ. & ipse reddidit ei rationes: quasdam tamen summas, quas acceperat dum erat in seruitute, & post quando fuit liber, sibi retinuit, ita quod non manifestauit domino, & dominus nescies aliquid de iſtis summis subscripsit, & approbauit rationem suā. & postea post pauciſſimos dies decessit idē dominus. nunc quæritur, an hæredes dicti Lucij Titij ab Erote nihil exigere debeant pro eo tempore quod fuit ante subscriptionem Lucij Titij? Et uidetur quod nihil exigere debeant pro eo tempore: cū testator uoluerit exigi ab eo rationes tantum pro illo tempore, quod esset post subscriptionem: ergo nō pro precedenti tēpore. Respondetur tamen hic quod Eros non potest petere liberationē pro dictis summis subtractis, nisi dictus testator hoc ei specialiter remisisset, qdamuis dictæ summę per Erotem subtractę fuerunt de administratione illius temporis, quod fuit ante dictam subscriptionem domini. Viu.

Aliàs & in eodem actu habuit rationes, quas subscripsit &c.

Actorem. Id est, castaldionem.

Subscriptionē. Quā factā in rationibus eius approbando. nam pluries subscribebat, & subscriptur erat.

a Subscripsit. Scilicet dominus nunc patronus.
b Adhuc. Id est, dum adhuc esset in seruitute. Acc.
c Liberum. Id est, postea dū esset iā liber factus. & fa cit ad l. de pac. l. tres fratres. & ſ. eo. l. ſi quis rationes.

SI creditor [illegible] Cum Titius deberet mihi 16. ſfeci ei pactū de non petendo: & poſtea legaui, qđ mihi debebat certe nō valet legatū. ſed ſi dictus debitor habēs dictam exceptionē legauit, quod mihi debebat valet legatū, ut poſſim ab eo petere non obſtāte except. Idem eſt, & ſi non habebat exceptionem ppetuā dictus debitor meꝰ qui mihi legauit, qđ mihi debebat, ſi debebat mihi in diē, vel ſub conditione, nam dies, vel condi tio videtur remiſſa per eū, vt ſic ſtatim poſſim petere ab hærede ſuo. & h. d. cū l. ſeq. Viu.

d Deberet. Id eſt, liberationem eius, quod &c.
e Idē. Qui ſcilicet exceptione ſe tueri poterat.
f Voluiſſe. Et ſic eſt vtile legatum: ut ſ. de legat. 1. l. ſi creditori. in princ. & l. ſeq & de leg. 2. l. debitor. in princ. & ſ. eo. l. ſi debitor. §. 1. & Inſtitu. de le. §. ſi quis debitori. & §. econtrario.

SI quis in teſtamento. [illegible] In teſtamento meo damnaui hæredem meum, ne exigeret à Titio debitore meo, certe neque Titium, neq; hæredē eius poterit conuenire hæres meꝰ, nec hæres hęredes mei. vnde nec hæres hæredis debitoris mei poterit conueniri ab hærede meo, vel ab hęrede hæredis mei. Vnde apparet, quod hęredē hæredis mei damnare poſſum expreſſe, me exigat à debitore meo. Viu.

g Exigat. Secus ſi dicat, quam diu viuat debitor, ut ſ. eo. l. Aurelio. in prin. Azo. & facit ſup. e. l. non ſolū. §. 1. & ſ. eo. l. 2.

h Poteſt damnari. Vt ſ. de leg. 3. l. ſi fuerit. §. 1.

SI ei cui. [illegible] Cum locaſſem Titio fundum meum vſq; ad quinquennium, legaui ut ſineret hæres meus ſibi conductori habere quicquid eum cō ductorem mihi dare, & facere oportet oportebitve, & deceſſi: & certe ſi hæres meus prohibuerit frui dicto fundo conductorē, ex conducto fore obligatum aiūt Nerua & Attilicinus: quia hæres meus non liberatus eſt acti. ex conducto pro iis, quæ habet conductori facere. ſi autem hæres meus aliquid retineret, vel caperet de eo, quod cōductor debebat ei ex locatione præ dicti fundi, vt quia incluſit in dictum fundū inuecta donec cōductor ſolueret ei penſionem: eſt obligatus cōductori actio. ex teſtamento, vt ei reſtituat dictam penſionem: quia nihil intereſt, peteret hæres meus ea, q̄ promiſerit mihi cōductor (quo caſu hēt excep. cōductor propter liberationē ſibi relictam in teſtamento) an retineret eo modo qui dictus eſt, quia ſemper habet conductor beneficiū teſtamenti: nam videor conductori legaſſe totam locationem, id eſt, q̄quid mihi debet ex loca. non autem eſt hæres meꝰ ab eo liberatus. imò reliqua quæ ſolēt veni re in locatione de natura cōtractus. ſ. vt locator de his cō ductori teneatur, q̄ quidem ſunt numerata, ſupra, locat. l. ſed addes. §. illud venit in iudicio locationis, ſcilicet vt cōductor poſſit ea petere actio. ex conducto. Sed & ſi locaſſem domum dicto Titio. & ei legaſſem habitationem hoc modo, qui dictus eſt ſupra: puta quia ita dixiſſem: quicquid inquilinum meum mihi dare, facere oportet oportebitve, ſinat hæres meus eū ſibi habere: gratuitam habitationē hæres præſtare debet. Scias etiam, q̄ propter ea, quæ dicta ſunt in princip. huius caſus, quod prædictus colonus, ſiue conductor fundi, poteſt agere cum hærede ex teſtamēto vt liberetur ab his, quæ debet ex conductione: & h. d. cum duabus legibus ſeq. Viu.

i In P. Fl. incipit Si cui fundū &c.

In dubio relictum liberationis intelligitur in rem, vt ſic perſonam hæredis comprehendat. Bar.

[illegible] XVI.

SI quis in teſtō damnatus eſt, ne à Titio debitore exigat, neq; ipſū, neque hæredem eius poteſt conuenire. nam neq; hæredis hęres agere, neq; ab hæredis hærede peti poteſt Hæredis autem hęres poteſt damnari, ne exigat debitorem.

Si legatur liberatio conductori: omne id videtur remiſſum, ad quod præſtandum actione perſonali tenetur. Bar.

Paulus libro ix. ad [illegible] tium. XVII.

*SI ei cui fundum in quinquennium locaueram, legaui quicquid eum mihi dare facere oportet, oportebitve, vt ſineret hæres ſibi habere: Nerua & Attilicinus, ſi hęres prohiberet eū frui, ex cōducto: ſi iure locationis quid reti neret, ex teſtō fore obligatū, aiunt: quia nihil intereſt, peteret, an retineret, totā. n. locationem legatam videri.

[illegible] XVIII.

gendo obligetur, Hug. & facit ſ. de leg. 1. l. apud Iulianum. §. ſi Titius. & ſ. e. l. non ſolum. §. fi. & ſ. loc. l. ſi in lege. §. fi. & de vſufructu. l. quoties. §. ſi colono. & ſ. de vſufru. leg. l. cui vſusfructus. §. 1.

a Reliqua quoque. Alias quæque. Aliàs quoque:
b Venire. Sicut aliàs venirent. & facit ſ. loc. l. ſi tibi. & continuatur cum ſequenti & præcedenti. l. Acc.

Reliqua quoque in iudicio locationis uenire.

Si cui legata eſt gratuita habitatio poteſt agere contra hæredem, vt eum liberet à penſione.

[illegible] XIX.

c Aſſius. Adiungitur præcedentibus duabus.
d Conductione. Id eſt, pēſione. & facit ſ. eo. tit. l. ſi ei cui cū concord.

CVm ita CASSVS. Ita dixit Titius in teſtamento, Hæres meus dānas, ſiue damnatus eſto liberare eū qui negotia mea geſſit, puta Seiū: & ſi quid eum mihi dare, & facere oportet ab eo non exigere hæres meus damnatus eſto. certè damnatꝰ eſt hæres à teſtatore, & propter dictā damnationem non poterit exigere à dicto Seio pecunias etiam eidem Seio creditas, nedum de bitū ex adminiſtratione. ſed & ſi ſeruis eiuſdem teſtatoris peculij, ſiue peculia ri nomine debebitur aliquid per dictum neg. geſt. videtur idem teſtator, q̄ taliter legauit, vt dictum eſt, de eo quoque legando ſē ſiſſe quāuis hoc ſit verum. Vi.

e Aliàs cō ditione.
f Aliàs il lū quor.
g P. Fl. dānatos.
h Damnatus. Quidam dicūt hoc eſſe de verbis defuncti, quæ debetēt eſſe in ſecunda perſona: vt ſcilicet reſponſio incipiat, nec creditas &c. ſed dic quod ſunt verba iuriſcō. & reſpōſio incipit, damnatus hæres, & dic creditas ab hęrede, vel defuncto ipſi geſtori, vel à geſtore aliis qui bus mutauit de pecunia domini. Sed tunc eſt argum. contra ſ. e. l. procurator. ſed hic plenius legauit, quam ibi. Acc.
i Hæres. Modo reſpondet. vt & ſ. dictum eſt in prin. glo. huius. l.
k In ſimili. Dic qđ legaui ſeruo peculiū cum libertate, & quicquid mihi dare debuit, nō videor remittere quod vicarius eius, i. ipſius legatarij debet. ad quod eſt ſ. de leg. 3. l. ſeruos. §. fin. & hoc vix eſt, id eſt, non eſt: ſic ſ. ad Velle. l. tutor. Vel dic caſum vt in princ. l. ponitur: vt videar legare, quæ mihi debet geſtor, & quæ ſeruis meis. & quod dicit vix eſt, i. eſt: vt & ſ. de iud. l. vix. Alij fabulas hic referunt. Acc.

AVrelio. [illegible] Seius inſtituit ſibi hæredem Aurelium Sempronium fratrē ſuū. & ita poſtea dixit in teſtamento ſuo, ab Aurelio Sempronio fratre meo neminem moleſtari volo nomine debiti, nec exigere volo dictum meum fratrem aliquid ab eo, puta à Titio debitore meo, quamdiu viuet idē Titius debitor, neque de ſorte, neque de vſura nomine ēbiti prædictæ ſortis, quā mihi debet: & abſoluo, & libero ex pignoribus, ſiue ex vinculo pignorū domū eiuſdem Titij debitoris, & poſſeſſionem ſuam nomine Carpelatam: quam domum, & poſſeſſionem mihi obligauerat. & poſtea deceſſit dictus Seius teſtator. certè ſi ipſe debitor conueniat ab hærede eius excepti. eſt tutus. eo autē debitore mortuo, non iuuatur exceptione. hæres eius. ¶ Caius Seius. Caius habens duos curatores, ſ. Publium Mæuium, & Lucium Sempronium. ſed enim idem Caius Seius intra legitimam ætatem conſtitutus, cum in fatum concederet, teſtamento ſuo de curatoribus ſuis ita cauit. Quæſtionem curatoribus meis nemo faciat: quia ego ipſe tractaui, ſiue ad miniſtraui omnem rē meā. & poſtea deceſſit idem adultus: certè ſi quid doli di cti curatores fecerint, aut ſi quæ res teſtatoris sūt penes eos, eo noīe poterūt conueniri ab hæredibus dicti teſtatoris, & non aliàs. Vi uianus.

*Sic in P. Fl. Hal. tū ſcripſit poſſeſſionē cā plata. Modeſtinꝰ &c. Alcia. aūt li. 6. Parer. c. 23. poſſeſſionē cū platis legit. quo loco docet, q̄ dicā tur prolata, cui tñ ñ ſubſcribit Ant. Au. emē. libr. 3. c. 7. Aliàs cō cideret.

Aurelio. Id eſt, ab Aurelio Sempronio fratre meo. vt & aliàs mihi, i. à me. hunc enim fratrem inſtituebat hęredem, & liberationem Titio debitori legauit per hæc verba.

l Ab eo. Puta debitore meo Titio.
m Viuet. ſ. debitor meus, & per hoc patet hoc legatū perſonale fuiſſe ſ. pact. l. epiſtola. §. fin. & ſic non eſt contra ſupra, de prob. l. ſi pactum.
n Nomine debiti. Id eſt de vſura. ſortis.
o Caperlatam. Nomen poſſeſſionis, vel loci vbi eſt.
p Hæredis eiꝰ. ſ, debitoris, & facit ſ. e. l. ſi quis in teſtamento. & l. non ſolum §. 1. & 2.
q Intra legitimā. No. ergo, qđ adultꝰ curatorē habēs, pōt teſtari. ſic ſ. de leg. 2. cum pater. §. curatoris. ſeeus in contractu: vt C. de in inte. reſ. mi. l. ſi curatorem.

Adultꝰ curatorē habens teſtari poteſt.

Liberatio trib⁹ modis legat.

[a] Eos posse. Imo videtur totum remissum: vt ff. eod. l. Aurelius. §. Titius testamento. quæ est cõtra. Sol. l. spe ciale ibi in parte. Item cõtra §. de pac. l. si vnus. § illud. & Instit. de leg. §. si quis debitori nam ibi videtur, qđ liberatione legata, nec de dolo possit cõueniri. sed dic refert, an aliquis est debitor pecuniæ tãtũ, an doli, & culpæ, an doli tantum, vt in deposito. In primo loquitur Instit. In secũdo hic. In tertio istic. §. illud. Itẽ not. quod liberatio tribus modis legat. Primo, quod Titius debet, peti nolo. Vel quod debet, ei relinquo, vel actionẽ ei remitto. & hic est liberãdus legatarius vt §. e. l. 1. & l. si damnatus. & l. quod mihi. & l. legaui. circa prin. & in pluribus alijs legibus huius tit. Secundo, si negotium testatoris gessisset, & testator dixerit, Rationes eum reddere nolo: & hic quoq; debitor liberãdus est, nisi ab eo quod dolo gesserit, vel quod penes eũ sit, vt hic, & §. eo. l. non solum. §. si hæres. & ff. eo. l. procurator. & l. fi. §. Titia. & l. Aurelius. & §. Mæuia. & §. de leg. 1. l. si seruus uetitus. & §. de ad. tut. l. quidam decedens. & ff. de condi. & demon. l. cum tale. §. 1. nisi cum dixit, Damnas esto hæres meus qđ quid &c. vt §. eo. l. si quis rationes. in fine l. Tertio ita, si reus, vel actor damnat hæredem, ne actionẽ exerceat, quo casu loquitur ff. eo. l. petitor.

curatores fecerunt, aut si quæ res testatoris penes eos sunt, eo nomine conueniri eos posse. [b]

Legatum liberationis, vel nominis extinguitur solutione, vel alia liberatione vino testatore contingente: secus si eo mortuo facto hæredis contingat. Ba.

Terent. Clem. Paul. Iul. & Pap. XXII.

Si id, quod [c] mihi deberes, vel tibi, vel alij legauero, idque mihi solueris, [d] vel alia quali bet rõne liberatus à me fueris, extinguitur legatũ. Vnde Iuliano placet, & si debitori hæres extiterit creditor, posteaque ipse creditor decesserit, legatũ extingui. & hoc verũ est, quia cõfusione [e] inde extinguitur obligatio, ac solutione. Sed si sub conditione dato legato, [f] hæres occupauerit, & exegerit debitum, [g] aliud dici oportet: qa in arbitrio hæredis esse non debet, [h] vt quãdoq; conditione existẽte, neq; [i] ipsi legatario debeatur legatum (si tũc viuat, & capere possit) neq; ei, ad quem hoc commodũ peruenit, si legatarius capere non possit.

Hæc verba peti nolo, pariunt exceptionem, & inducunt fideicommissum.

Papinianus lib. xix. Quæstionum. XXIII.

QVod mihi Sempronius debet, peti nolo. [j] Nõ tantũ exceptionẽ habere debitorem, sed & fideicõmissũ vt liberetur, petere posse, responsum est. [k]

Si relinquitur liberatio a reddendis rationibus, non videtur relictum creditum nomine domini contractum.

Idem libro vij. Responsorum. XXIIII.

PRocurator, à quo rationem hæres exigere prohibitus, eoq; nomine procuratorem liberare damnatus est: pecuniam ab argentario debitam ex cõtractu, quem vt procurator fecit, iure mandati cogetur restituere, vel actiones præstare. [l]

Si legatur liberatio debitori hæredis, restringitur ad debitum, quod manet à tempore apertarum tabularum. Bartolus.

Idem Paulus lib. vij. Responsorum. XXV.

CVm hæres rogatur [m] debitorem suum liberare: de eo tantum cogitatum videtur, quod in obligatione mansit. [n] Itaque si quid ante tabulas apertas [o] fuerit solutum, ad causam fideicommissi non pertinebit. Quod autẽ post tabulas apertas [p] ante aditam hæreditatem ab eo, qui voluntatem defuncti non ignorauit, fuerit exactũ, dolo proximũ erit, ideoque repeti poterit. [q]

Et id huius lẽ, quia iuris' tenõtis ẽ seruãdus l. vulgaris. vi aũt iubere p verbũ volet, qđ ẽ i petãdi: vt p glo in Cle. 1. de offi. vic.

[a] Quod mihi. Ita dixit Titius in testamento suo: illud quod Sempronius debet mihi, nolo peti: certè non tantum exceptionem habet debitor, si ab eo petat hæres: sed etiam potest petere, vt liberetur. Viu.

Responsum est. Facit Instit. de le §. si quis debitori. & C. de fideico. l. si creditoris. & ff. vt in possessi. §. si debitori. Sed arg. contra §. de eo per quem fa erit. l. 3. §. si reus. Item no. aliquid fieri ad exceptionem, quod valet etiam ad actionem, quod est contra Pla. vt no. §. de iureiur. l. sed & si possessori in prin.

[b] Procurator. CASVS. In testamẽto meo dãnaui hæredẽ meũ, vt nõ exigeret rõnem a Seio procuratore meo de eo, qđ gesserat negotia mea, sed qđ liberaret eundem procuratorem meũ, & decessi. nũquid videtur liberatus dictus procurator de ea pecu. quam eidem procu. promisit Titius argentarius ex contractu, quẽ fecit cum eo, tãquam meus procurator. Et dicitur qđ non. imò aut tenetur hæredi meo actiones præstare ad uersus dictũ argentariũ, aut cogitur dicto hæredi meo pecuniã restituere si eam nõ exegit ab argentario. Vi.

[c] Procurator Alias procurator, aliàs curator.

Præstare. Hoc ideo, quia fraudis rationem reddere debet procurator: non negligentiæ hoc casu: vt §. eod. l. Aurelio. §. 1. & §. de admin. tut. l. qui plures. & de lega. 1. l. si seruus uetitus. hic autem dolum facit eo ipso quod ea quę habet, non reddit, vel actionem non cedit: vt §. mand. l. procuratorem. §. dolo.

[d] Vm hæres. CASVS. Institui mihi hæredẽ Titiũ, & rogaui eum vt liberaret Seiũ debitorem suũ in centum. & decessit. & postea ante apertas tabulas testamenti mei dictus Seius soluit dicto meo hĩdi creditori suo quinquaginta. certè alia l. remanent in fideic. f. vt hæres meus teneatur dictũ suum debitorem in his liberare, non aũt põt repetere dictus debitor ab hĩde meo dicta quinquaginta, q̃ ei soluit: si aũt post aper. tab. meas exegit hæres meus dicta quinquaginta à dicto suo debitore, & ita exegit postq̃ sciuit idẽ hæres dictã meã uoluntatẽ, vel scire potuit dolo fecit, & ideo dict⁹ debitor, i. legatarius repetit ab hærede, quod ei soluit. Viu.

[e] Suum. Secus si testatoris: vt §. e. l. si id quod. §. sed si sub conditione.

[f] Manfit. Vsque in diem aditæ hæreditatis. nam ante non est hæres.

[g] Ante tabulas apertas. Et ob hoc ante aditam hæreditatem: nam olim ante aper tab. adire non poterat, ni si esset in solidum institutus, vel nisi esset de liberis vt C. de cadu. tol. §. 1. & § in nouissimo. & §. de iur. & fac. ignor. l. 1. §. fi & C. de iur. delib. l. si fratris.

[h] Apertas. Idem si ante apertas fuerit exactum ab eo, qui sciuit voluntatem defuncti. nam tunc dolo proximus est. sed potius ideo dicit, quia nunc sæpe cõtingit, vt sciat. Azo. subaudi ergo hic maximè.

[i] Repeti potest. Vt inde bitum. nam debitor idemque legatarius repeteret ab hærede quod ei soluit. & facit §. de cond. inde. l. in summa § pe. vbi distinguit sciẽs, ab ignorante. Sed contra Inst. de leg. §. si vero hæredi. & §. de leg. 1. l. cætera. §. fin. & l. sequ. vbi distinguitur sciens hæres ab ignorante. Sed ibi post aditam hæreditatem. vnde videtur scire quod sciuit defunctus, cum sit vna persona: vt in auth. de iureiu. à morien. præt. §. 1. & quia succedit in scientia. vt ff. de diuer. & temp. p̃scr. l. cũ hæres. hic ante aditam hæreditatem. Acc.

[k] Egaui. CASVS. Cũ Titius esset debitor in centũ, vel deberet mihi fundum, vel Stichum, legaui ei quod mihi debet, & fortè adieci dictam quantitatem vel speciem, vel fortè non adieci: & econtra dictus Titius debitor meus legauit mihi quod mihi debebat, & fortè adiecit quantitatem, & spẽm, & fortè non adiecit, nunc quæritur an ad hoc, vt valeant dicta legata, debeat requiri an prædicta sint debita, vel non. & certè primo expedit quæstionẽ mei creditoris, qui legaui dicto meo debitori prędicto modo, ab illo versu, respondi, si is cui &c. vsque ad illũ. §. contra autem &c. & po ea vsque ad finem expedit quæstionem debitoris mei prædicti, qui mihi legauit: vt dictum est. Dicit ergo, quod si ego creditor volui dimittere debitum dicto meo debitori, nihil interest iussi hæredi meo, vt liberaret eũ: an prohibui hæredẽ ab eo exigere. nã vtroque casu habet debitor actionem ex testamẽto cõtra hæredẽ meũ, vt eũ liberet, siue in legato feci mentionem quantitatis mihi debitæ, vel fundi, vel Stichi mihi debiti, siue nõ: & hæc vera sunt si verè erat me⁹ debitor dictus Titius ĩ dicta quãtitate, vel specie. si aũt nihil debuerat, dicũt quidam posse etiã peti illud, quod comprehensum est in legato, nedum peti libe rationem quasi falsa demonstratione adiecta, quæ non solet vitiare legata. Sed quo possunt ipsi hoc dicere, cum ita, vt dictũ est, legaui ego testator, idẽque creditor c. aureos, quos mihi Titius debet, vel Stichũ, quẽ mihi Titi⁹ dẽt hæres meus dãnas, siue damnatus esto nõ petere: certè nõ possunt hoc dicere: nec ẽt possunt hoc dicere, si ego creditor etiam ita legaui, hęres meus centum aureos, quos mihi Titius debet, damnas esto dare eidem Titio, cum verbum dandi in legato positum existimauerim ego testator ad debitũ referri, & in veritate Titius non erat meus debitor, vt dictũ est: Quidam tamẽ dixerũt, & malè, quod in hoc vltimo casu petere possit Titius, qui mihi debet dicta c. quasi ego testator adiecerim falsam demonstrationẽ. quæ non solet vitiare legata sed vt dixi, malè dicunt. Viso circa me creditorem, videamus circa dictũ meũ debitorem. si ergo dictus meus debitor legauit mihi non adiecta quantitate, non valet: si aũt adiecit quantitatem, nõ valet similiter: nisi propter repręsentationem, si erat in diem, vel sub cõditione. & hæc omnia vera sunt si mihi debebat in veritate illud, quod mihi legauit, si aũt non debebat, valent legata certa enim nummorũ quantitas in genere, & quãtitate legata mihi ab eo qui dicebat se debitorẽ meũ, cum non esset, vt fuit in hoc vltimo casu. est similis Sticho legato cũ demonstratione falsa, & est similis certæ pecuniæ legatæ cum falsa demonstratione per virum vxori nomine dotis acceptę quibus duobus casibus, valet legatum, licet non sit vera demõstratio apposita in Sticho legãdo, licet testator nihil recęperit nomine dotis. Vi.

[l] Debetur. Ab eo, vel ab alio. Azo.

[m] Ex contrario. Nã §. creditor legauit, hic debitor: & primũ, prędequĩ vsq; ad § cõtra aũt &c. & exide aliud.

[n] Cum distinctione. Scilicet illa an sit adiecta species, vel quantitas. Azo.

[o] Quotidiana. Et ideo tractanda, & fauorabilius admittenda: vt §. de vsucap. l. iusto. in prin.

[p] Si is. Scilicet creditor.

Vtroque

a Vtroque enim modo. Id est casu.

b Actio. Ex testamento: vt ſ. eo. ti. l. quod mihi.

c Poterit dici. Hoc verum ſi dixi, lego x quæ mihi debet. ſi verò ſic, Volo illum liberare in x. vel ab eo non peti, ſecus: vt ĵ. l. prox. Sed poterit &c. Vel dic ſecũdum R. quòd non refert hic illo, vel illo modo legauerit: ſed tñ corrigitur ſtatim in prox. reſp. ſed poterit &c.

d Hoc dici. In lib. Io. eſt hic dici, & lege interrogatiuè. & reſp. non, Azo.

e Nequaquam placet. Ergo multo magis in ſuperiori proximo caſu non poſſet peti cum dixi, damnas eſto nõ petere.

f Contra autem. Hic debet eſſe. ſ. & proſequitur ſecundam quæſtionem circa principium legis factam.

g Emolumentum. Repreſentationis. & no. q hic dicit, lego quod debeo.

h Certa. In genere & in quãtitate, nõ in ſpecie certa, numorum, vt differat à ſequenti de ſeruo. Accur.

i Cum demonſtratione. Vt Stichum quem debeo, tibi lego.

k Legata. Ad hoc ſ. de dot. præle. l. cũ ſcriptũ. & de leg. 2. l. cum quidã. & Inſti. de leg. ſ. ſed ſi vxori. & ĵ. de cõdi. & demonſt. l. quibus diebus. ſ. qui dotalẽ & C. de fal. cau. adie. leg. l. 2. in fi. itẽ facit ad l. iſtã. ſ. tit. 1. l. Quintus. & l. qui tibi. & ĵ. de cõdi. & demon. l. falſa. & C. de fideiuſ. l. creditoris. & de lega. 2. l. Lucius. ſ. 1. & de leg. 1. l. ſi creditori. & Inſt. de leg. ſ. huic. & ſ. de leg. 2. l. Lucius. ſ. quiſquis. & ĵ. eod. tit. l. Aurelius. ſ. fi. Et not. plene, ſi lego tibi x. quæ tibi debeo, tenet legatũ, & ſi nihil debeatur, ſed ſi debetur purè, & efficaciter, nullũ eſt legatũ: ſi ſine effectu: vel non purè, tenet: vt hic, & ſ. eo. l. ſi creditor. & de leg. 1. l. ſinaũt. Et hoc in prima perſona nunc de tertia, & ſecũda, quæ vicẽ tertiæ obtinet: vt ſi x. quæ mihi debes, lego illi: vel x. quæ ille mihi dẽt, tibi lego ſi debenẽ, in vtroq; caſu actionẽ cedere teneẽ hæres: vt ſ. eo. l. ſi dãnatus. & ſ. de leg. 1. l. nõ quocũque. ſ. qui Caiũ. & l. ſi ſic. ſ. 1. in fi. Si vero nõ debentur, nihil eſt in legato. & eſt ratio differẽtiæ inter primum, & duos vltimos: quia primo caſu intelligendus eſt teſtator ad dandum obligare hęredẽ apponendo verbũ id ſcilicet dẽbeo. qã ſi verũ eſt, hũdi dãdi neceſſitas incũbit. In alijs vero duob⁹ nõ eſt intelligẽdus hæredi iniũgere, vt det. q ſi verũ ſit qđ debeẽ, nõ ad dandum, ſed ad faciendã tenetur hæres, id eſt, ad cedendã actionem, quam habet. ſiergo habet actionem, ea cedit: ſi non, nullam cedit: quia non poteſt. Eſt & alius caſus, qui licet à gloſſatoribus ſit relictus, à Paulo tamẽ non eſt omiſſus, qui eſt difficilior alijs: vt ſi dicam, Lego tibi x. quæ mihi debes. Dicit enim Paulus, & ſi debeã, ſine rari debitor dẽt: ſi non debetur, x. sũt legato: quod falſũ eſt: vt ĵpſe Paulus poſtea dixit, vt hic l. 9 quod ſi etiã centũ. & § quod ſi nihil. & § ſed poterit. Sed quare aliud hic dicitur, quàm in duobus ſuperioribus caſibus: quia & in hoc caſu ſi debetur non tenetur hæres ad dandũ, ſed ad liberandum? Sed certè hæc liberatio ſiue remiſſio, datio eſt, vt ſ. de cond. ob cauſam l. ſi mulier. Item induxit compenſationẽ: vt ſ. de compenſatio. per totum. Item facit videri totũ remiſſum etiam inopinata, vt ĵ. ad leg. Falc. l. quæ rebatur. Sed ceſſio actionis nõ eſt datio pecuniæ. nec q collatione habetur: cum euẽtus iudicij poſſit eſſe incertus, nili in caſu: vt ſ. de pecu. leg. l. quod. debetur. vbi vero quãtitas non exprimitur, in omni caſu, quod, vel quæ pro cõditione ſeruatur: vt ſ. titu. l. Quintus Mutius. niſi verba præteriti temporis, non præſentis ponãtur in legato: vt ſi dicam, Quod debuiſti, vel quod debuit: & tunc diſtingues: vt ĵ. eo. l. creditor. Roger. Azo. Hugo.

ei remittere voluerit: nihil intereſt, hæredem ſuũ iuſſerit, vt eũ liberaret, an prohibeat eum exigere. vtroque enim modo l liberãdus eſt debitor: & vtroque caſu competit vtro ad liberandum debitori actio. m Quod ſi etiam centum aureorũ, vel fundi debiti mentionem fecit, ſi quidem debitor fuiſſe probetur: liberandus eſt. Quòd ſi nihil debeat: poterit dici, n quaſi falſa demonſtratione adiecta, etiam peti, quod comprehenſum eſt, poſſe: ſed poterit hoc dici, o ſi ita legauerit, centum aureos, quos mihi debet, vel Stichum quem debet hæres meus dãnas eſto non petere. q ſi ſic dixerit, Hæres meus centum aureos, quos mihi Titius debet dãnas eſto ei dare: etiã illud tentari poterit, vt petere poſsit, quaſi falſa demõſtratione adiecta. quod mihi nequaquam placet: p cùm dandi verbum ad debitum ſe referre teſtator exiſtimauerit. Cõtrà autem, q ſi debitor creditori leget: nullam vtilitatem video, ſi ſine quantitate legauerit. Sed & ſi id demonſtraret, quod debere ſe confitetur: nulla vtilitas eſt, niſi in his ſpeciebus, in quibus emolumẽtum r debiti ampliatur. Quod ſi centum aureos, quos ſe debere dixit, legauit: ſi quidem debet, inutile eſt legatum. Quòd ſi non fuit debitor: placuit vtile eſſe legatum. Certa s enim nummorum quantitas ſimilis eſt Stycho legato cum demonſtratione t falſa, idque & diuus Pius reſcripſit, certa pecunia dotis acceptæ nomine legata.

A legatario poteſt relinqui liberatio hæredibus qui agnito legato repellitur exceptione, niſi beneficio ætatis iuuetur.

Scæuola lib. viij. Reſponſorum. XXVII.

u Vtor decedens, alijs v hæredibus ſcripris, pupillo ſuo, cuius tutelam geſsit, tertiã w partem bonorum dari voluit, ſi hæredibus x ſuis tutelæ cauſa controuerſiam non fecerit, ſed eo nomine omnes liberauit, puipllus legatum pertulit, y & poſtea nihil minus petit quicquid ex diſtractione, z aliaue cauſa ad tutorem ſuum ex tutela peruenerit. Quæro, an verbis teſtamẽti ab his exactionibus excludatur? Reſpondi, ſi prius, quàm conditioni pareret, a fideicõmiſſum percepiſſet, & pergeret petere id, in quo contra conditionem faceret, doli mali exceptionem obſtaturã, niſi paratus eſſet, quod ex cauſa fideicommiſſi percepiſſet, reddere quod ei ætatis beneficio indulgendum eſt.

Aliquando dicitur quis legatarius propter ſpem, licet nõ propter rem. Bar.

Triphon. lib. viij. Diſputatio. XXVIII.

b Ideamus, ſi ei, cum quo de peculio actio erat, liberatio teſtamento legata ſit, c an ſi die, quo legata cedere ſolent, d nihil in peculio ſit, legatarij loco habeatur. At qui nondum debitor fuit, nec procedit, vt emolumentum aliquod ex legato ad eum perueniat, niſi propter ſpem futuri peculij. Nunquid ergo in pendenti ſit, an legatarius fuerit, perinde atq; ſi qua alia cauſa ſpẽ

a Ex diſtractione. Rerum pupillarium.

b Pareret. Id eſt, tutoris hæredes liberaſſet ab actione tutelæ. Azo.

c Indulgendum eſt. Vt ſ. de min. l. ait prætor. in fin. & l. & ſi ſine. in prin. & l. ſi minor xxv. ann. ſ. feruum. & C. de fideic. lib l. deberi. & ĵ. de do. except. l. fi. in fin. & ſ. de acq. hær. l. neceſſariis. & inf. de iis quib. ut indig. l. 5. ſ.

d P. P. præ tulit. amittere.

e Solent. Mortis teſtatoris hodie, ut C. de cadu tollen. ſ. cum igitur.

f Quod magis eſt. Et facit ſ. eodẽ, l. ſi quis reum. § idem Iulianus.

g Aurelius. C. A. V. S. Titius fuit datus tutor Aurelio Latino, & Aurelio Fęlici, & Aurelius Symphorinus fideiuſſit pro eo tutore rem pup. ſalu. fore. & decedẽs dicti fideiuſſor inſtituit ſibi hęredes Caium, & Sẽpronĩũ, & dictis pupillis legauit per talia verba, Aurelio Latino, & Aurelio Fęlici lego cuilibet eorũ quina, cũ vnuſquiſque eorũ fuerit quatuordecim annorũ, vſq; ad qđ tẽpus preſtare volo eis ſingulis hæredes meos nomine alimentorũ ſenos, denarios oĩ mẽſe, & nomine veſtiarij vigintiquinque denarios omni anno. & poſtea ita dixit idem fideiuſſor teſtator: quo legato contenti eſſe debetis vos pupilli, ideo quoniam tutela veſtra afflixit rationem meam non minimo damno, nam impẽdi multa circa tutelam veſtram. à vobis autem hęredes mei peto, ne quid velitis exigere à dictis pupillis meis ex ratione tutelæ, uel legatũ eorũ retinere ob hoc, quia impẽdi in res eorum, & poſtea deceſſit dictus teſtator, idemque fideiuſſor teſtatoris. poſtea ꝓpter malam geſtionem tutoris hęres, ſiue hæredes dicti fideiuſſoris fuerũt condemnati pupillis in centũ, & ſoluerunt dicta c. nũquid poterunt repetere ab hærede dicti tutoris? Et dicitur quòd ſic: nam id ſolum videtur commiſiſſe fideiuſſor fidei hæredum ſuorum ne exigerẽt à dictis pupillis id, quod ratione tutelæ eorũ, quã ipſe Symphorinus fideiuſſor adminiſtrauerat ſibi Symphorino debeãtur: non aũt uidetur commiſiſſe fidei eorum hæredũ ſuorum, ne mandati agerent cõtra tutorem, uel eius hæredes. Viu.

In P. Fl. deſunt hęc, quod magis eſt.

In P. Fl. eiſdem pupillis.

In P. Fl. vel ab hoc legato eorum &c.

h Fideiuſſerat. Apud pupillos, uel apud alios.

i Quodam. Rem pupillĩ ſaluam fore, quod fieri debet, vt Inſt. de ſatiſd. tu. ſ. 1.

k Eiuſdem. Scilicet tutoris.

l Quina. Id eſt, decem, ut ſ. de lega. 1. l. ſi quis teſtamẽto, & ſub. lego. Acc.

m Ad quod. Id eſt, vſque ad quod tempus.

n Debetis. Tranſit de tertia perſona ad ſecundam.

o Affixerit. Impẽdêrat enim Aurelius multa in res illorum pupillorum: Acc.

p Ab his. Scilicet pupillis ea quę impendi.

q Velitis. Quaſi dicat non exigatis impenſas à pupillis, nec legata eis retineantur propter dictas impẽſas.

r Filiorum eius. Scilicet tutoris.

s Ab Aureliis. Ideſt, a pupillis. vterq; enim ſic vocabãtur, quaſi dicat, non prohibetur agere mandati cõtra tutorem, vel eius hæredem, vt hic: ſed negotiorum geſtorum.

Ex

gestorum contra pupillos pro impensis: ut sup. prox. ¶ Testamento. CASVS. Titius fecit testm̃, & in eo debitoribus suis liberationem reliquit, & postea incidit linum, quo ligatum erat testamentū: & ita fuit ruptum testamentū. & postea duobus de dictis debitoribus, quibus liberationē legauerat, mutauit centū, & postea legit dictū testamentum, & pœnituit quod nuperat illud: vnde & fecit secundū testm̃, in quo repetiit legata his uerbis. quibuscunq; dedi legata ī testamēto meo quod incideram, volo omnia rata esse & postea decessiſſ, & postea ex secundo testamento liberatione relicta adita fuit eius hæreditas. nūc quæritur an dicti duo debitores, quibus priore testamēto liberatio relicta erat, contequi possint, vt eius quantitatis nomine, quam post primum testamentum, & ante secundū debere cœperunt, liberarentē, & si ab his hæredes petere cœperint, an doli exceptione submoueantur? Et dicit ꝙ non liberantur ab eo, quod mutuatum est post primū testamentū: sed ab eo tantum, quod debebāt tempore primi testamēti. & facit. ī. prox §. qui est planissimus. Viu.

Aliàs quæcūq;.

Lino. Id est, cordula de lino, quo erat ligatū, per quod rumpit testm̃: ut C. de teſt. l. nostram.

Repetiit. Per hāc repetitionē petetur liberatio eorū, quæ debebāt tempore primi testamēti: nō vt ex illo, sed ut ex secūdo. ut Inſt. qui. mod. teſt. infir. §. posteriori. non aūt eorum, quæ post testamentū cœperunt deberi, vt hic dicitur. & facit, ad istū. § ī. proxi. & ī. de trtti. lega l. si quis § itē. & de aur. & arg. le. l. si ita. & l. medico. in prin. & ī. de lega. 3. l. vxori. §. 1. & l. nomen. §. 1. & l. vxor §. testamento. & ī. 60.

Legatum liberationis ad debitum tempore testamenti restringitur, nec ad post contractus extenditur. Bar.

Testamento facto debitoribus liberationē reliquerat, post inciſo lino, & recognito testamento, aliud testamentum fecit, in quo repetiit legatū his verbis. Quibuscunque legata in eo testamento, quod incideram, dedi omnia rata esse, & quæque scripta sunt, volo. Quæsitū est adita ex sequenti testamento hæreditate, an debitores, quibus priore testamento liberatio relicta erat, consequi possint, vt eius quantitatis nomine, quā post prius testamentum debere cœperant; liberarentur? & si ab his hæredes petere cœperint, an doli exceptione submoueantur. Respondit, non liberari. Titius Seio debitori suo ita legauit: Do, lego, Seio denarios decem: item dono illi, quicquid sortis, & vsurarum nomine mihi debebat. præterea generaliter damnauit hæredes, fideique eorum commisit, uti darent, restituerent vnicuique, quicquid ei legasset. postea Seius aliam præterea pecuniā à Titio mutuatus est. Quæro, an hæc quoque pecunia, quæ post testamentum factum data est Seio, legata intelligitur. Respondit, cum in præteritum tempus verba collata proponerentur, non l. fi. § fi. arg. sup. de ali. leg. l. Mela. §. sed & si alimento. & inf. eo. l. legatum.

Credendum. Debitum subaudi. & facit sup. prox. §. cum concor. & de leg. 3. l. his verbis.

¶ Titius testō. Seius emancipauit filium suum impuberem, & ita l. 12. tab. effectus est legitimus eius tutor. postea dictus filius adultus factus fecit testm̃, & filios suos sibi hęredes instituit: & postea ita locutus est, Seium patrem meū liberatum esse volo ab actione tutelæ, & decessit. nūc quæritur quomodo dicta verba testatoris debeant accipi. id est, an pecunias, quas ex uenditionibus rerū factis, aut ex nominibus exactis in suos vsus conuertit, vel nomine suo fœnerauit debeat reddere dictis filiis, & hæredibus testōris, qui sūt nepotes eius tutoris? Rñ ꝙ is iudex, cuius notio ē, qd esse dēat super hoc æstimabit: sed in dubio oia p̄sidentē cōcessa, & remissa, nisi filij testatoris, ꝙ bēt eum aliud sensisse. & hoc est spāle in p̄se testatoris, secus in alijs. vt ī §. prox. qui est planissimus. Vi.

Testō facto Ex l. 12 tab. vt Inſt. de lega. paré tutela. Acc.

Præsumptio. Scilicet legatarii charitas, & necessitudo facit intelligi cōtra consuetū modū: vt & ī. de le. 1. l. si seruus pluriū. §. fi. & ī. de cond & demō. l. cūtale. in prin. & l. cū auus. & C. de inſtit. & subſt l. generaliter. §. fi. & C. de cur. fur l. fi. in prin. & ī. de rit. nupt. l. non solum. § denuo. & sic nō ē cōtrꝛ. ī. eo. l. Aurelio. §. Caius & ī prox. §. qa hic ē spāle fauore pietatis, & ē sic ī. de exc. do. l. p̄ſ § ī.

Ex tutoribus. Aliàs ex hīdib. & ī. ē liberare. & aliàs ex cutoribus & ī. est liberari. & est bona. Pupillę.

Ad hāc sententiā pertinent memorabilia exēpla, quę refert Vale. Maxi. lib. 5. cap. 4.

In P. Fl. ex hæredibus.

In P. Fl. causa oī.

Generalis liberatio patri relicta, continet liberationem reliquorum, secus in extraneo. Bart.

Titius testamento facto, & filiis hæredibus institutis, de patre tutore suo quōdam facto ita locutus est: Seium patrem meum liberatum esse volo ab actione tutelæ: Quæro hæc verba, quatenus accipi debeant, id est, an pecunias, quas vel ex venditionibus rerum factis, aut ex nominibus exactis in suos vsus conuertit, vel nomine suo fœnerauit, filijs, & hæredibus testatoris, & nepotibus suis debeat reddere. Respondit, eum cuius notio est, æstimaturum. Præsumptio enim propter naturalem affectum facit omnia patri videri concessa: nisi aliud sensisse testatorem ab hæredibus eius approbaretur.

In generali liberatione non videntur remissa ea quę possunt vendicari. Bart.

Mæuia testamento suo alterum ex tutoribus suis actione tutelæ voluit liberare, his verbis: rationem tutelæ, quam egit Iulius Paulus cum Antistio Cicerone, posci ab eo nolo, eoque nomine cura omni liberatum esse volo. Quæro, an si qua pecunia ex tutela apud eū remansit, peti ab eo possit. Respondit, nihil proponi, cur pecunia

Pupillæ. Quondam secus si debita. hic ergo non vt tutor, sed vt quilibet possessor conuenitur rei vēdicatione. facit ī. l. fi. §. Titia. & C. de transa. l. sub prętextu § error. sed prīc. l. illius est a g. contra.

¶ Testamento. CASVS. Seius fecit testamentum & ita in eo scripsit, Titio affini meo volo remitti quicquid mihi debet ex quacunque causa: & postea fecit codicillos, & in eis scripsit, Prædicto Titio volo prę stari ab hærede meo, siue remitti, donec uiuet ipse Titius, hoc amplius vsuram pecuniæ, quam mihi debet. si autē hæres meus putauerit exigere contra voluntatem meam dictas usuras, volo quod restituat ei eaidem vsuras: & decessit dict⁹ Seius testator. nūnc quæritur, an hæres eius, siue hæredes teneantur Titio ex causa fideic. vt eum liberēt ab omni debito. Et videtur qd sic: quia testator videtur habuisse voluntatem potius augēdi legatū, quā diminuendi, propter dicta verba. hoc amplius &c. Respō. tamen hic in contrarium i. ꝙ per verba codicillorum videtur minutum legatum testamento datum: vt, ī. sortes possint peti, non autem vsura, donec viuet dictus debitor. Viu.

P. Fl. ad viuet.

In P. F. desūt hæc exigi veto.

P. F. ultra.

Aliàs viuit.

Testamento. Aliàs testator.

Hoc amplius. Quo ad verba, sed quo ad ver. tatē minus, & no. qd ꝑ hac verba etiam repetit primum legatum: vt ī. de lega. 3. l. si tibi pure. Acc.

Viuet. Titius legatarius.

Viuet. Scilicet Titius quasi dicat, non exigatur, & si fuerit exactum, restituatur.

Voluntatem. Propter illa verba hoc amplius &c.

Fideicommissi. Propter illud verbū testamēti prioris quod erat, vt omne debitum sibi, & per consequēs suis hæredibus remitteretur. nam licet nominauerit Titio, tamen in rem erat legatum: vt ī. de pact. l. iuri gentium. §. pactorum.

Minutum. Propter illud verbum, quoad viuet persona: nam sic enim hoc legatum: vt hic, & ī. eod. l. Aurelio. in princ. Item vltima voluntas derogat primæ: vt supra de codic. l. diui §. codicillos, & infra titulo primo. l. si tibi certam. & l. legata in princip. & l. Titius & l. Titio. & l. transactio. & supra de alimen. & cibar.

Voluntas vltima semper derogat primæ.

que pupillę fuisset, & apud tutorem posita maneret, legata videretur.

Verba restrictiua adiecta legato in codicillis facto, restringunt legatū factū in testamēto tacitè repetitū cum ipso legato codicillorum. Bar.

Testamento ita scripserat, Titio affini meo, quicquid mihi ex quacunque causa debebat, remitti volo, eoque amplius decem do. Codicillis ita scripsit, Titio hoc amplius affini & debitori meo vsuram pecuniæ, quam mihi debet ab hærede meo, donec viuet, exigi veto. quòd si exigere contra voluntatem meam putauerit: eius sortis vsuram eidem Titio ab hęredibus meis, donec viuet, præstari volo. Quæsitum est, cùm augendi potius, quàm minuendi testator voluntatem habuerit: an hæredes ex fideicommisſi causa Titio teneantur, vt eum omni debito liberent? Respondi secundum ea quæ proponerentur, videri minutum legatum, quod primò dederat.

Legatum liberationis extenditur ad debitum accessionale. Bar.

Legatum est testamento hoc modo, Seio cōcedi volo, quicquid mihi ab eo debitum est, vel fidē meā pro eo obligaui. Quęro, vtrum id solùm. quod testamenti facti tēpore debebatur, legatum sit, an etiam si quid ex ea summa vsurarum nomine postea accesit, legato cedat? Respondit, videri omnem obligationem eius debiti per fideicommissum solui voluisſ.

Legatum restringitur per rationem: item per repromissionem apparet qualiter quis interrogationem intellexit. Bar.

Sticho testamento manumisso fundum instructum, & alia legauit, & hæc verba adiecit: Quem rationem reddere veto, quia instrumēta penes se habeat. Quæsitum est, an Stichus reliqua, quæ ex administratione actus debuerat, reddere debuerit? Respondit, Stichum eo nomine non teneri. Claudius. Nemo enim ex seruitutis actu post libertatem tenetur: & consultatio ad ius de

Sticho. Titius Sticho peculiū assignauerat, & castaldum in ratione dominica habuerat, q de ratione dominica quædam male expendit in quēdam fundum. nunc dominus Sticho libertatem & dictū fundum instructum, & quædam alia legauit, & rationem reddere vetuit, appositā hac ratione, quia ipse Stichus est habiturus fundū, quæritur, an debeat reddere rationē, tām de malē impēsis in fundum, quam alibi? & dic quod de nullis: retineri tamen possunt reliqua cætera, præter malè expēsa in fundum. Acc.

Casū ponit.

Quem. Stichum.

Instrumenta. Hæc ratio apposita restringit generale præcedens legatum rationum scilicet non reddenda rum: vt de male impensis in fundum tantum intelligatur. sic supra de calumn. lege hæc actio. Sed argum. contra supra de iuris & facti ignorātia lege, regula. §. & licet.

Tenetur. Nisi in casibus, quos no. supra de ne. gest. l. eum actum.

Consultatio. Consultus enim fuit Scęuola, an debi tum

tum peti posse ex principali obligatione remissa. Hug. vel dic, non quæro de effectu exactionis, sed de iure: nam effectus certus est, quia non tenetur: vt C. an ser. ex suo fact. l. j. non ergo etiam de iure tenetur liber factus, scilicet ciuili, sed naturalis obligatio durat: sicut inter patrem, & filium post emancipationem: vt §. de cōdi. indeb. l. frater à fratre. §. quæsitū.

a Retineri. Scilicet ab hæredibus.

¶ Retineri. Bene infert: quia instrumenti tm videtur, vel rationis reddendæ necessitatem legasse ergo cæteroīū reliqua retineri possūt cū pecul. o. f. nō legato, nā non videtur legari: vt C. de pec. eius q. lib. me. l. 1. est ergo peculium quod supereſt deducto dñi debito vt §. de pec. l. peculiū. §. si ære: retinetur ergo & debitū, & peculium. & quod subijcit, aut ex eo. s. peculio, quod peculium. vel quod i. qa peculium &c. & sic erat hic legatum, & similiter intelligitur deducto ære domini legatū esse.

b Peculio. Non legato.

c Aut ex eo. Peculio, scilicet legato.

d Deduci. De reliquo. Acc.

¶ Centū quæ. CASVS. Ita dixit Titius in testamento suo centum quæ habeo deposita apud Sempronium, volo esse apud ipsum, do nec filius meus pueruerit ad xx. annos, & veto exigi vsuras eius pecuniæ: certè consequi Sempronius per exce. potest, ne dictam summam exigat hæres ab eo ante tempus præscriptum à testatore. Vi.

e Filius. Qui est hæres.

f Exigi vero. Per hoc videtur velle vti. i. qđ Apronianus vtatur etiam si figillata erat, & sic valet, vt & §. de leg. j. l. si seruus. §. fi. & facit §. eo. l. non solum §. potest & §. fi. sed R. videtur intellexisse de fideicommisso tacito relicto filio à depositario, quod non videbatur valere. cum non esset oneratus: vt C. de fideicō. l. ab eo. Sed contra est: quia per prædicta verba testantis potuit vti deposito, & gratis.

g Consequi posse. Per exceptionem: vt j. vt in pos. leg. l. j. §. si debitori. non per actionem, vt liberetur: vt §. e. l. non solum. §. potest. nisi fortè, silentium imponat hæredi: vt in negatoria.

¶ Filias. CASVS. Titius scripsit hæredes filias suas, & in hęc verba commisit fidei earum, Peto à vobis, ne à Caio Seio ratione actus rei meæ, quæ per mēsam, siue extra mensam in die mortis meæ gesta est, exigatis, eoq; nomine eū liberetis. & postea decessit dictus Titius. nunc quęritur, an dictus Caius Seius teneat ad rationes reddendas dictis hęredibus de prędictis, quę administrauerat? Et resp. quod iudex debet æstimare, quæ præstanda sint dicto Caio Seio liberato à dictis hæredibus ex qualitate disceptationis, & probationis.

biti relata fuit. Retineri ergo reliqua possunt cū peculio, aut ex eo deduci, quod sibi legatum est.

Cui relinquitur liberatio ad tempus, potest petere, vt interim hæredi silentium imponatur. Bart.

Centum, quæ apud Apronianum deposita habeo, apud ipsum esse volo, donec filius meus ad annos viginti peruenerit: eiusque pecuniæ vsurā exigi veto. Quę situm est, an ex causa fideicōmissi Apronianus consequi possit, ne ante tēpus a testatore præscriptum ea summa ab eo exigatur? Rndit secundum ea quæ proponerentur, consequi posse.

Legatum ne rationes exigantur, importat quantum testatorem voluisse probabitur. Bartolus.

Filias hæredes scripserat, quarum fidei commisit in hæc verba: Ne à Caio Seio rationem actus rei meæ, quæ per mensam eius, siue extra, in diem mortis meæ gesta est, exigatis: eoque nolo eum liberetis. Quæsitum est, cum vniuersas rationes in diem mortis iste administrauerit, & per mensam suam, & extra mensam, an ad rationes reddendas hæredib. teneatur? Respondit liberationem quidem ēm ea quę proponerentur, legatam esse: sed quatenus prę stranda sit, ex qualitate disceptationis iudicem æstimaturum.

Non valet legatum factum creditori ad eius vtilitatem: sed ad vtilitatem tertij debitoris valet. Bar.

Eum, qui tutelam ipsius administrauerat, & fratrem suum, & alios quosdā scripserat hęredes: & tutori legauit, quę impenderat in se, & fratrem ipsius, & decem. Quęsitum est, an vtile esset in persona eius fideicōmissum? Respond. si id dederit per fideicommissum, quod debebatur peti non posse. Item quæsiit, si in tutoris persona inutile esset, an in persona fratris utile videretur, quoniam illi proficeret, cuius & ipsius tutelam administrasset? Respondit, fratri vtiliter esse legatum, cum suo debito liberetur.

Potest quis vni scriptura pro parte stare, pro parte non, probando contrarium. Bartolus.

Idem quæsijt si tutor amplecteretur fideicommissum, ita vt quibusdam stari vellet verbis testamenti, à quibusdam autem recedat, qđ minorem quantitatem sumptuum dicat fideicōmisso contineri, quam ipse erogauerat, an audiri deberet. Respondi non impediri eum scriptura testamenti quo minus omne, quod sibi deberi probasset, petere posset.

Si debitum legatur creditori, non valet legatum & in diuersis instantijs admittitur variatio. Bar.

Quidam ita legauit, Semproniæ vxori meæ reddi iubeo ab hæredibus meis quinquaginta ea, quæ mutua acceperam chyrographo particulatim in mea negotia. Quæsitum est, an si verè vxoris debitor fuerit, fi-

---

In P. F. deduc si legatum est.

In P. F. & per nō sam suā, ea quę ex tra administrabun tur ad rationes: &c.

Idem si in persona tertij: quia legatū ære alieno absorbetur, tenet glo. & Bal. in l. 1. C. si cert. petat. vbi idē dixit in plegatis. Bal. in l. non ampliꝰ. §. de leg. 1.

---

a In P. F. deduc si legatum est.

b Adminiſtraſſet. Idem tutor. & facit §. eo. l. si quis de cedens. §. fi. & de leg. 1. l. si fideiussor. & l. seruo legato. §. 2.

c Fideicōmissum. Ergo valet, quod accipe in quinque impēsis in portionem fratris,

d Verbis testamenti, puta ad quinque agit ex testamento: & cum xx. impendisset, vult agere ad residuū actione tutelæ. & est arg. contra, §. de procurat. l. in causę.

ADDITIO

Dic, qp ibi variatio est alteri nociua, hic verò nemini nocebat, qm cōtrarium pbare debet, & sic veritati stabitur. de quo no Dyn. in l. de rebus. §. rer. amo. secundum Bar.

e Omne. Reliquū: hoc verū, nisi testator reliquit decem tm pro sua parte animo compensandi: ut C. de hær. inst. l. compensandi.

f Petere. Actione tutelæ. Acc.

¶ Quidā. CASVS. Titius ita legauit, Semproniæ uxori meæ reddi iubeo ab hæredibus meis ex quinquaginta, q̄ acceperā particulatim ab ea mutuo pter negotia mea expedienda. & decessit dictus Titius. nunc quæritur, an vxor possit petere dicta quinquaginta, qp distinguit, aut erant dubia ex alia causa, aut non, primo casu nō poteſt, secundo sic.

g Nullum esse. Vt §. §. prox.

h Petierit. Condictione certi ex mutuo. Acc.

i Debitum. Cum enim alia sit causa, non obst. exceptio rei iudicatæ, vt j. de except. rei. iud. l. cum quæritur. & C. ad exhib. l. ne que Azo. Et ex pluribus causis eadem res deberi pōt: vt j. de exce. rei iud. l. & an eadem. §. actiones. & facit C. de fal. cau. adie. leg. l. 1. & 3. & §. de leg. 3 l. Lucius. §. Sępronię. & de leg. 2. l. Lucius. §. quisquis & j. de exc. rei iud. l. si mater. §. fi. & j. de cond. & demon. l. cum tale. §. falsam. & Inſt. de leg. §. ecōtrario. & §. huic. & §. longe. & §. de instit. l. habebat. Acc.

Si is qui. CASVS. Titiꝰ hās duos reos promittendi, s. Caium & Seium, dānauit in testō hęredem suū, vt vtrūq; liberaret. certè si vnus ex dictis reis nō est capax legati: puta qa est hęreticus, & nō sunt socij, tenetur hęres delegare capaci reo debēdi nō capacē, & capax poterit capere dictū debitū à non capaci: & per petitionē eius, & exactionē accidunt duo. Primū vt huiusmodi cōmodū ꝺ biti pueniat ad eū reū capacē, & ipse idē capax libereꝰ ab hærede. si aūt dicti duo rei sint socij, dēt liberari capax p acceptilationē, & per cōsequens erit liberatꝰ nō capax. nam & si solū capacem iussus esset hæres liberare, idē eueniret, s. vt liberato capace per acceptilationem, sit p consequēs liberatus nō capax. Viu.

k Non possit. Vt hęreticus, & alij, quos dic, vt Inſt. de leg. §. legari. Acc.

l Lege cōpetit. Id est, capaci. vel dic delegari. i. actionem cedi capaci: cōtra non capacē. Sed ad quid? Rñ. quidā, vt eū liberet inter uiuos, q per vltimā voluntatē liberari nō poteſt. sed tu dic, vt sibi habeat, vt statim subijcit. Sed videtur nō debere cedi: vt §. de leg. 1. l. si Titio & ei, quæ est cōtra. Sol. ideo hoc fit hic, quia nihil apud hæredem testator voluit remanere, arg. §. si vsusf. pet. l. fundus detracto.

ADDITIO

Istā solutionē re, p bat Bar. ideo dic aliter qp hic loquitur, quādo conreus omnino erat incapax, sed lex cōtraria loquitur, quando capiebat: sed ei auferebatur tanq̄, ab indigno, & debebat applicari fisco: & meritò, tunc non est locus iuri accrescendi, cum fiscus ad illam portionem vocetur secundum eundem Bart. hic.

m Cuius. Capacis. Acc.

n Vtrumque. Id est, duplex commodū accedit. Primū, vt hoc commodū. i. delegatio, vel cessio, & pecunia à conreo: & vt libereꝰ ab obligatione. sed an in solidū fiet cessio? Resp. non: vt no. j. de sol. l. Modestinus.

o Et ille. Scilicet nō capax. Et sic no. qp hēt p aliū, longe per se habere nō poteſt. ut j. de transac. l. & post rem. §. 1. & §. quæ res pig. obli. pos. l. Arist. Acc.

Capacem.

---

a P. Fl. cōstituerit.

b P. Fl. an si hanc pecuniam.

c Dic eū capacē ab intestato. qui capax est, ex testamēto. l. maximū. & ibi Bal. C. de lib. præter.

d Quod p me nō possū, p aliū possum. vi

de de hac reg. cle. j. § 1. & ibi Cur. i pri. de reg. & i cle. fin. de cē. & xlvj. distin. e. si cut non suo. & in regula, q̄ alicui. vbi plenè per Dy. de re. jur. lib. 6.

a Capacē. Secus si non capacē. tūc enim neuter liberatur: vt ſ. de donat. inter virum & vxor. l. ſi ſpōſus. §. 1. Azo. Et facit ad l. j. de duo. reis. l. eandē. §. ſed ſi q̄s. in prin. & l. ſi duobus. & ſ. eo. l. ſi quis decedēs. §. nūc de effectu. & j. de re iudi. l. miles. §. ſi quis. & ſ. ſol. matr. l. 6. §. item ſi nemo, & ſ. ſi quis cauſ. te. l. ſi duo. j. reſp. & de iureiur. l. ſi duo. in princi. & l. duobus. in princ. & de ſtatu hom. l. imperator Adrianus. & C. ſi vnus ex pluribus appella. l. j. & ſ. de inoffic. teſt. l. nihil. §. fi. & j quando dies leg. ced. l. j. §. fi. & ſ. de ædil. edicto. l. cum autem. §. fin.

b Etitor.

Titius qui poterat intentare iudicium centumuirale contra Seium. i. petitionem hæreditatis coram centū viris, qui pronunciatorū cauſis iudicandis præerant, fecit teſtm̄, & damnauit hæredē ſuum ne dictū iudiciū exerceret, & deceſſit: nunc quæritur, nunquid ſit Seio p̄dicto poſſeſſori hæreditatis vtile dictum legatum? Et dicitur, quòd ſic, ſi malam cauſam habebat idem Seius: & eo caſu cogitur hæres præſtare eidem Seio non tantum litis emolumentum, ſed etiam ſumptus ſcilicet liberet eum à petitione hæreditatis, & à ſumptibus, quos tenetur hæredi refundere, ſi litigaſſet hæres, & victus fuiſſet: cum victus victori in expenſis debeat condemnari. ſi autem bonam cauſam habebat dictus Seius, non eſt in aliquo vtile legatum. & quod dixi in teſtatore petitore. idem dicas & in poſſeſſore hæreditatis prædicto modo hæredem ſuum in teſtamento damnante. Viu.

c Petitor. Hæreditatis, vt ſtatim ſubijcit.

d Centumuirale. Id eſt petitionem hereditatis: ſic dicta, quia à ſenatoribus, qui centum erant numero. inducta fuit: vt C. de pet. hēr. l. ſi. in prin.

e Debuerit. Scilicet aduerſarius, ſiue actor, ſiue reus erat. Accur.

f Etiam ſumptus. Poſt legatum relictum facti, ſecundum Azo. vel dic quandocunque.

g Exiſtimauerunt. Et bene forte ea ratione, quia victus victori deberet damnari in expenſis: vt C. de iud. l. properandum. § ſinautem alterutra. & ſic videtur debitor legare creditori ſuo quod debet. & ideo nullum eſt legatum: vt ſ. eo. l. legauj § ſi. & facit ad id q̄ no. C. de euic. l. j an ſumptus facti in cauſa euictionis recuperentur ſi obtineat. emptor.

h Reditor. Titius fecit codicillos, & in eis ita legauit Caio Seio debitori ſuo, Volo dari ab hæredibus meis Caio Seio quicquid mihi debuit ſub pignore hortorum ſuorum, cum deberet ei fortè c. & poſt codicillos exegit ab eo quinquaginta pone de dictis c. & poſtea fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredem Sempronium, & poſtea deceſſit. nunc quæritur, an dicta quinquaginta exacta poſſit petere idem debitor ab hæredibus ipſius creditoris? Et dicitur quòd non. Sed pone dictum teſtatorem recepiſſe a dicto ſuo debitore quaſi omnem, ſiue totam p̄dictam pecuniam, & vſuras, antequam faceret dictos codicillos, quibus legauit Caio eo modo qui dictus eſt, & modicum remanſit ei ad dandū de dicto debito nunquid propter dictum legatum in codicillis relictum competit repetitio dictę pecunię legatę contra hæredem legatarij. Et videtur quòd ſic: quia in dicto legato ſunt verba p̄teriti temporis, dixit enim Titius faciens codicillos, volo dari ab hæredibus meis Caio Seio debitori meo q̄ quid mihi debuit ſub pignore hortorum ſuorum. Iuriſc. tamen altius exorditur dicens, illud, quod dictum eſt in prin. huius legis redè reſpōſum eſt. ſ. q̄ dictus debitor nō poſſit petere ab hærede creditoris q̄ quagita exacta poſt legatum in codi. relictum. illud autem quod poſterius, poſitū eſt per Scæuolam, ſcilicet vtrū propter dictum legatum in codicillis relictum competat repetitio pecuniæ legatario à quo qua ſi totam exegit teſtator ante cod. illud dico ita eſſe à iudice æſtimandum, ſcilicet, vt reſpiciat iudex, vtrum propter obliuionem pecunię ſibi ſolutæ per dictum debitorem id feciſſet teſtator, i. legaſſet in codi debitori ſuo quod eſſet inſcius ipſe creditor debitorem pecuniam numeraſſe, puta, quia numeauit caſtaldioni creditoris, quibus duobus caſibus non potuit debitor repetere quod ſoluit. an vero conſulto id feciſſet creditor, eo q̄ quantitatem ſibi quondam debitā dari voluiſſet debitori per hęredem ſuū, non ius liberationis: quo caſu poterit repetere debitor illud, quod ſoluit ante codicillos: cum enim ſciret creditor non deberi ſibi illud, quod ſolutum ſibi erat ante codicillos p̄ debitorē. nō videtur ſibi reliquiſſe liberationē, quę nulla eſſet: ſed pecuniam debitam quondam p̄ verbū præteriti tēporis in legato poſitū. ſ. debuit p̄dicto aūt modo à iudice æſtimādū eſt p̄ ea, quæ in tpe ederentur, i. proponerentur per Scæuolā, qui propoſuit ſecundam quęſtionē. propoſuit enim in ſecunda quęſtione q̄ debitor ſoluit creditori penè omnem pecuniā ſortis, & vſuram, antequam faceret idē creditor codicillos, in q̄bus legauit creditori ſuo eo modo qui dictus eſt. ¶ Inter cętera. Titius inſtituit ſibi hęredē Seium, & Caium, & Sticho libertatē dedit in teſtamēto, & eidem Sticho liberto ſuo multa legauit, & inter cætera legata ita legauit ei: & ſi quid me viuo geſſit, rōnes ab eo exigi veto, & poſtea deceſſit, nunc quæritur, an hęredibus reddere debeat chartas, in quibus rōnes geſtionis ſunt cōſcriptæ. & ēt reliqua ſ. accepta, & expenſa? Et dī quòd ſic; id autem quod credidit dictus libertus conſeruis, qui remanent in hęreditate, & in rem domini verſum fuit, deſijt in reliquis eſſe: & ideo illud non petent hæredes ab eo dem liberto.

¶ Titia. Publius Mæuius, & Lucius fuerunt tutores Titiæ quondam pupillæ, quę Titia nunc adulta fecit teſtamentum, & ita cauit: rationem tutelę meæ quam geſſit Publius Męuius cum Lucio, ab eo repoſci nolo. & poſtea deceſſit dicta Titia, nunc quæritur an

etiam ſi ſolùm capacē liberare iuſſus eſſet.

Si non valet principale, nec acceſſorium. vel ſic. Si legatum non valet propter rem principalem, non valet propter ſumptus litis. Bart.

XXXI.

Etitor, vel poſſeſſor damnauit hęredē ſuum, ne centumuirale iudicium exerceat. De effectu legati quęritur. Et dictum eſt, ita demum vtile videri legatum eſſe, ſi malam cauſam aduerſarius teſtatoris habuerit, vt litigante hęrede vinci debuerit.

Tunc enim non tantùm litis emolumentum, ſed etiam ſumptus hęres legatario prętare cogitur. Nam in bona cauſa nihil videtur eſſe in legato, nec propter ſumptus: quod quidam exiſtimauerunt.

Legatum liberationis non extenditur ad debitum poſt teſtamentum teſtatori ſolutum: ſed ad debitum primò ſolutum extenditur, ſi per verbum præteriti temporis legatum fuit relictum, & teſtator non ignorauit. Bart.

XXXII.

Reditor debitori

an per hæredem Titij peti poſſit ab eo Publio Mæuio pecunia, ſi qua apud eum remanſit ex tutela? Et dicit quòd ſic. nam non debet eſſe in litera non. & ſi eſt, abundat. Sed nunquid per dicta verba videtur liberatus Lucius contutor? Et dicitur quod non.

¶ Caio Seio. Titius fecit teſtamentum. & ita in eo cauit: Caio Seio optimè merito hoc amplius lego, & concedi volo, neq; ab eo peti neque ab hęredibus eius quicquid mihi eſt debitor aut chyrographis, aut rōnibus, vel quicquid a me accepit mutuum, uel fidem meam pro eo obligauit, & poſtea deceſſit dictus Titius. nunc quæritur, utrum ſit legatum dicto Caio id ſolum, quod per eum debebatur eo tempore quod teſtamētū fiebat per dictum Titium: an uerò cedat etiam in legato prædicto, ſi quid poſtea acceſſit noīe uſurarum ex ea ſumma. & dicitur omnis obligatio uideri ei legata. Sed q̄d ſi poſt dictum legatum cę pit de nouo debere dictus Caius Seius dicto teſtatori noua tione facta, & ampliata ſumma prædicta? nunquid nihi lominus in cā legati duret id, quod ex veteri contractu debebatur: an uero dicta nouatione facta poſſit dictus debitor cōueniri, quaſi debitor nouus ampliatæ ſummæ? Et dī quod id duntaxat uideturlegatū ei, quod debuit tempore teſtamēti, ſi tñ teſtator mānſit in eadē uolūtate qua fuit tpe teſtamenti. Vi.

P. Flo & ait, itē teſtatorem.

d Legauit. Teſtamento, uel codicillis. Acc.

e Recepit. Poſt teſtamētum uel codicillos exigendo: unde legatum ademiſſe uidetur: ut ſupra eodem, l. non ſolum. §. liberatio.

f Repetijt. Scæuola. ſ. & dic, quod ſupra exegit poſt teſtamentum, hic ante: & vtrobique dixit: lego Caio, quod mihi debuit.

g Et ait. Subaudi pone teſtatorem recepiſſe ante factos &c. alij habent teſtator, & habent recepit.

N. P.

Legatum liberationis non facit quem deſinere teneri ad reddendum libros rationum, ſecus in ijs. quæ in rem domini verſa ſunt.

Inter cętera liberto ita legauit, Et ſi quid me viuo geſſit rationes ab eo exigi veto. Quæritur an chartas, in quibus rationes conſcriptæ ſunt item reliqua ſm accepta, & expenſa hęredib. reddere debeat? Rīdit: ea, de quib. quęreretur, poſſe hę redē vendicare: id aūt qd cōſeruis qui remanerent in hæreditate, credidiſſe, & in rē dñi verſum eſſet, deſiſſe in reliquis eſſe.

In generali legato liberationis non venit id, quod poteſt vindicari. Item in dubio relatio fit ad id, quod principaliter in oratione ponitur.

Titia, quæ duos tutores habuerat, ita cauit: Rationem tutelæ meæ, quam egit Publius Mæuius cum Lucio Titio, ab eo repoſci nolo, Quæritur, an ſi qua pecunia apud eum ex tutela remanſit, peti ab eo poſſit? Reſpondit, nihil proponi, cur nō pecunia, q̄ puellæ eſſet, & apud tutorem remaneret, legata videretur? Irem quæritur, an contutor liberatus videretur? Reſpondit, cōtutorem non liberari.

Legatum liberationis porrigitur ad debitum acceſſoriè poſt teſtamentū contractum, & ēt ad nouum debitū, quod primi loco ſuccedit. Bart.

Caio Seio optimè merito hoc amplius lego, cō cedique volo, neque ab eo peti, neque ab hęredibus eius; quicquid mihi aut ex chyrographis, aut rōnibus debitor eſt, vel quicquid a me mutuum

P. Fl. reliquas.

Legauit. Idem teſtator Caio quicquid ei teſtatori debuit. Azo. & hic puncta.

Quæſit. Scæuola.

An ei. Legatario.

Verba. Sic enim dixit, lego Caio quicquid mihi debuit.

Rīdit. Quaſi dicat, ſicut dixi in primo caſu huius legis, quando exigit poſt teſtamētum: ſic & in iſto ſecundo caſu quādo ante teſtamentū, vt ſ. legatarius non petat, ſeu repetat.

Poſterius. Id eſt poſteriori caſu.

Adderenē. Scilicet de ſoluta pecunia antequam legarem Caio quicquid mihi debuit. Azo.

Id feciſſet. Et ex hoc cum putaret ſibi deberi liberationem tantum, non quātitatem reliquiſſe videtur, quia quātitas in legato expreſſa non eſt. Azo.

Quōdam. Cum enim ſciret nihil deberi, non videtur reliquiſſe liberationē quæ nulla eſſet: ſed pecuniam quondā debitā propter verbum præteriti temporis debuit.

Item reliqua. Scilicet ſunt ſcripta. Vel dic, id eſt, teneatur ad ea quę apud eum remanſerunt.

Ea. Id eſt, chartas, & reliqua, quæ apud eum ſunt, vt & ſup. de legat. 1. l. ſi ſeruus vetitus. & ſupra eodem, l. Aurelius. §. Mæuia ſic ergo nota, quod reddere chartas rationum tantum, non eſt reddere rōnes. cū is reddat chartas, qui eſt vetitus rationes reddere: nec reddere debita tantū, eſt reddere rationes: ſed debet domi num inſtruere, & reddere reliqua: vt infra de conditio. & demonſtratio. l. cum ſeruus.

Cur non. Si habeas non, abundat, vt j. de dam. infect. l. fluminum. in principio. aliàs deeſt non: & eſt plena. & concord. ſupra eodem titul. l. Aurelius. §. Mæuia. & l. Aurelio. §. Caius.

Cōtutor. Quod videbatur iō, quia dixiſſe videbat, nolo repoſci ab eo. qui geſſit cum Titio. quaſi cum,

pro &,accipiatur:ut & ſ. de vſufr.leg.l.illi.

Poſtea. Id eſt,poſt teſtamentum factum.Azo.

Solui.Id eſt diſſolui.ad quod eſt ſ.eod.l. Aurelius. §.j.& 2.& §.legatum,& de le.3.l. nomen.in princip. Sed arg,contra infra.§.proximo.

Conueniri. Scilicet ab herede, ſcilicet: ut totum ſoluat.

Tunc. Scilicet tẽpore teſtamenti,& ſic non eſt contra ſed cõſonat,ſ.de legat.3.l.nomen.§. filio.& hoc ſit, vel nõ ſit facta nouatio:ut & ſ. de leg.2.l. cum filius.§.hęres meus. Sed nonne videtur exegiſſe teſtator, cũ accepto tulerit, & nouauit: hæc. n. paria ſunt ; vt ſupra de pact.l.ſi unus.§. ſed ſi ſtipulat⁹? Rñdeo,ſecus in fida ſolutione,vt hic, quã vera, ubi vr mutaſſe voluntatem : vt & ſ. eo l. non ſolũ. §.liberatio. & ſupra eadem l.in principio. Sed certè imò quocũque modo extinguitur vr fieri nullum: vt ſupra e. l.ſi id quod ſed ibi nulla remanebat petitio: hic ſic, ſcilicet noua, quæ originẽ habet ex veteri: vt ſ.de leg.2.l.cum filius § hæres.Itẽ cõtra ſ. de alim. leg l. Mela. § j. Solu.ibi. Item contra ſ.pxi. reſpon.qa & ibi tpe mortis.ſed ibi acceſſoriũ primæ.Itẽ cõtra ſupra.de opti. lega.l.fin.So. vt ibi & facit.ſ.de aur. & argẽ leg.l.medico. in princ.& de leg.3.l. Iulianus.§.fin.

Translatio quod modis accipiat, & quotuplex ſit, Mando. in Glo. Facul.§. volentes. in ver. trans.

accepit, vel fidem meã ꝓ eo obligaui. Quæro vtrũ id ſolum quod eo tẽpore quo teſtamẽtũ fiebat, debebatur,legatũ ſit:an & ſi q̃d ex ea ſumma vſurarũ noſe poſtea accesſit,legato cedat ; Rñdit ſecundũ ea quæ ꝓponerent, videri omnẽ obligationem eius debiti Seio per fideicommiſſum ſolui voluiſſe.Itẽ q̃ritur,ſi poſtea nouatione facta, & ampliata ſumma, cœperit debere.an id, qđ ex vetere contractu debebatur, nihilominus in cã legati duret: an vero nouatione facta, quaſi debitor nouus ampliatę ſũmæ poſſit cõueniri. Rñdit, id duntaxat legatum videri, qđ tunc debuiſſet: ſi tñ manſit in ea voluntate teſtator, qua tunc fuit.

Ademptio patris ſubſtantialis non valet. Bar.

QVi actu. Ad euidentiam huius legis not. ꝙ iter eſt ius eundi,ambulandi,hominis,nõ ẽt ducendi iumentũ,vel vehiculũ. ¶ Actus aũt eſt ius eundi, & ambulandi, ducẽdi iumẽtũ vel vehiculũ.Qui igitur hẽt iter, non ꝓpter hoc hẽt actũ: ſed qui habet actũ,bene hẽt iter.l.quo ad cõmoditatẽ eundi, & ambulãdi,non quo ad ſeruitutẽ itineris. ¶ Sunt enim actus.& iter duæ ſeruitutes, & diuerſæ. Sũt ergo tria:iter,qđ eſt ſeruit⁹:& actꝰ, qđ eſt alia ſeruitus:& iter,i.cõmoditas eũdi, & ambulãdi, q̃ hẽt ille q̃ habet actũ. & illa cõmoditas non eſt ſeruitus ꝑ ſe. Pone quod legaui tibi actum.& poſtea ademi tibi iter,id eſt,cõmoditatem eundi, & ambulandi. certè nõ valet ademptio quia nunquã poteſt eſſe actꝰ ſine itinere,id eſt, ſine cõmoditate eũdi,& ambulãdi. Quod autem predicta ſint vera probatur Inſtitut. de ſeruit.§.1.& 2.& 3.ſi ſeruit.vend. l. loci.§. 1.& j.de except.rei iudi.l.mater.§.ſi quis inter.Vi.

Itinere.Id eſt,cõmoditate. Accur.

I.

QVi actu legato, iter adimit, nihil adimit:quia nunquam actus ſine itinere eſſe poteſt.

Si præcedit oratio negatiua dictio præter, ponit illud de quo prius erat diſpoſitũ. Bartolus.

II.

VNdo legato adimi ita poteſt, Fundum illi præter vſumfructum, neque do,neque lego, vt vſusfructus in legato relinquatur. Sed & fructus adimi poteſt, vt ꝓprietas relinquatur. Item pars fundi legati adimi poteſt.

In conditionibus, quæ poſſunt ſemel tantum exiſtere, verbum, quod poteſt ſe habere ad plura tempora,intelligitur ſecundum quod prius euenit.Bartolus.

III.

I quis ita legauerit, Titio fundum do, lego : ſi Titius deceſſerit teſtator & poſtea Titius? Certè ſecundum meram ſubtilitatem vtriq; videtur obligatus hęres,id ẽ, hæredi Titij,& Sempronio.ſed ſecundum æquitatem diſtinguitur:aut hæres fecit moram Titio, antequam ipſe Titius moreretur : aut non.primo caſu ad hæredem Titij tranſmittitur taxatio legati, & repellitur Sempronius. Secundo accipit legatum Sẽpronius,& non hæres Titij, Sed retento eodem caſu pone, Titium deceſſiſſe ante diem legati cedentem, id eſt, ante mortem teſtatoris. certè ſoli Sempronio debetur tunc legatum, non attento vtrũ hęres fuerit in mora, vel non, & idem eſt in iſto alio caſu. Caius inſtituit ſibi hæredẽ Martinum, & rogauit eum ꝓ fideicom. vt reſtitueret hæreditatẽ Titio pupillo, aut matri eiuſdẽ pupilli reſtitueret, ſi pupill⁹ decederet ante reſtitutam ſibi dictã hæreditatẽ.nã ſi puer deceſſiſſet ante diem legati,ſiue fidei cedentẽ,matri ſuæ de bẽ dicta hæreditas:ſi aũt deceſſiſſet puer poſt diẽ cedentẽ fideicommiſſi,tranſmittitur fideicõmiſſum ad hęredes eiuſdẽ pueri:nec requiritur, vtrũ mora fuerit facta per hęredem in reſtituenda hereditate dicto puero,an non.vt pura re ipſa mora ſubſecuta ꝓ minoris ꝑſonã.Sed ſi ita legaſſet, Caius hæres meus Titio fundũ dato & ſi non dederis Titio Sempronio dato:certè ita demũ debetur Sempronio dictus fundus,ſi dies legati dicti fundi non ceſſiſſet in perſona Titij,puta qa Titius deceſſiſſet ante diem dictũ legati cedentem, id eſt,ante mortem Caij teſtatoris: a tẽpore enim mortis teſtatoris cedit dies legati:vt C.de cad. tol.§.1.

¶ Si quis ita. Caius ita legauit,Titio hęres meus dato fundum:& ſi Titius eũdẽ fundum alienauerit: hæres meus eundem fundũ Seio dato,certe ſi Titius alienet poſtea dictum fundum, oneratus erit hæres ad dãdũ Seio fundum,vel eius æſtimationem, & non Titius : qa fideicõmiſ. Seio dandũ non eſt relictum à Titio ſi ipſe Titius alienaſſet fundũ:ſed ſub ea conditione ab hærede legatum eſt Seio. Ad hoc ergo vt hæres nõ ſuſtineat dictum grauamen,debebit exceptionẽ doli ꝓponere contra Titium fundum petentẽ ex legato do nec ipſe Titius caueat ei hęredi de nõ alienãdo fũdo.

¶ Si quis plus quã. Legaui tibi xx.& poſtea ademi xl. certè valet ademptio in xx. quia minor ſumma ineſt maiori.Sed ſi legaui tibi vſumfructum fundi mei, & adimam poſtea tibi iter,non valet ademptio.nec vitiatur legatus vſum fru.& idem eſſet ſi legaſſem tibi ꝓprietatem fundi, & adimerem poſtea iter.

¶ Si duobus. Legaui Titio albo fundum,& Titio nigro domum,& poſtea ita dixi:quod Titio dedi,ei adimo. & ita non apparet,cui Titio adimerem, certè vtrique Titio debetur legatum : idem tenet in dando legato. nam ſi lego Titio,& non apparet de quo Titio;neutri Titio debetur legatum.Sed pone,quod Titio albo legaui fundum pure,& eidem legaui eundem fundum ſub conditione:& poſtea ita dixi:Titio fundum, quẽ ſub conditione ei legaui,hæres meus ne dato.certe ex nulla ratione debetur fundus Titio,niſi ſpecialiter diciſſem velle me eum Titium accipere purè legatum.

¶ Conditio legati. Sticho ſeruo meo dedi in teſtamẽto libertatem ſub cõditione,ſi nauis ex Aſia venerit. nunquid poſſum ei adimere dictam conditionem, vt ita purè remaneat liber: Et dicunt Iulia. & Papinia. quod non:& reddunt talem rationem,quia conditio non datur, ſed adſcribitur. illud autem quod adſcribitur, non poteſt adimi, ſed illud tantum quod datur. verius tamẽ eſt, quòd adimi poſſit conditio, vt inſpiciamus potius ſenſum teſtatoris. quàm verba, & quod dictum eſt in ſtatulibero, hẽt locũ etiam in legato conditionali, & in hæreditate ſub conditione relicta.

¶ Cum Titio. Seius legauit in teſtamento ſuo centum Titio : & eidem Titio in codicillis ita legauit, Titio quinquaginta duntaxat, & non amplius hæres meus dato. certè non poterit petere Titi⁹ vltra quinquaginta,quaſi alia quinquaginta. ſint ei adempta.

¶ Non ſolum Legaui tibi centum vel reliqui tibi nomine fideic.c.certe ita bene poſſum tibi adimere vnũ, ſicut aliud, & non ſolum expreſsè,ſed ẽt nuda voluntate.vnde ſi capitales,vel graues inimicitiæ interceſſerint poſtea inter me,& te,propter hoc ſolũ videor tibi ademiſſe legatũ, vel fideicommiſſum, & ſi petieris ab hęrede meo,poterit tibi opponere exceptionem doli. ſed ſi poſtea in amicitiam redimus ego & tu:redintegrabitur legatum,& fideicommiſſum, quod erat adẽptum per inimicitiam:quia voluntas mea,& cuiuſuis defuncti eſt ambulatoria vſque ad ſupremum exitũ vitæ. propter aũt leuem offenſam non videtur adimi fideicom.vel legatum.& h.d.cum l.ſeq. Vi.

Deceſſerit. Antequam accipiat.quod dic ſ.proxi.§. & §.ſi quis ita.

Mortuo eo.Tempore teſtamenti.

Sempronio.Id eſt.Seio qui erat binomius.Acc.

Accipiat.Id eſt,quod per eum ſtet,quo minus accipiat:vt ſupra de condi.inſtit.l. vter ex fratribus. Azo. Nam ſi per eũ ſtat(quod eſt eo ipſo qđ hęres in mora nõ eſt)ꝛ.ẽ tranſmittit ad hæredes Titius hoc caſu:ſi tamen hæc verba teſtator nõ adieciſſet , at ſi Titius &c. cum ſit purum,à die mortis tranſmitteret:vt infra qũ dies leg.ce. lege prima. Vel dic plenius accipiat , id eſt,accipere poſſit,quod eſt ante ceſſionẽ diei legati. Accurſius.

Titij. Cum Titius deceſſerit poſt diẽ legati cedentẽ. Azo aliàs ſecus,vt j.ea.l.ibi,ſed ſi ante diem &c. Acc.

Sed ſi quidem.Licet ſic ſit de rigore,tamẽ ſi quidẽ mora & cætera.& dic quod hic exigitur modicũ tps : an Titius videatur perdere legatum, ſi moritur, & an hæres ſit in mora.Vel dic moram hæredis,eo ipſo, qđ ceſſit dies legati. Acc.

Repellendo ſic ſupra de in rem ver. l. 3.in fine. & l.ſeq Acc.

Interceſſit. Scilicet hęredis.Acc.

Et non Titij. Nam perinde eſt ferè, ac ſi diciſſet, ſi velit,vel voluerit,vt j.de cond.& demõ.l.ſi ita expreſſum.apparet ergo iniquum eſſe eiuſdẽ rei nomine hę redem vtrique damnari;vt j.eo.§.ſi duobus.Azo.

a Debetur legatum. Infra eo.l.si legatum.§.qđ si ita.
b Re ipsa. Scilicet in re singulari: vt C.in quib. cau. in integ.rest.non est necesl.in minorem. & supra de leg 2.l.Titia.§.1. Azo.
c Si non dederit. Id est, si dare non tenebitur, vt ex inferioribus patet. sic infra de ver. ob. l. si Titius. secundum Azo. tenetur autem Titio dare, cum Titius decedit cedente die legati. Et facit j prox.
d Oneratus. Quod fieri potuit: vt & §. in princ. & §.1.
e Eius. Scilicet testatoris.
f Cautione. Mutianæ vt j de condit & demon.l.Mutianæ.
g Si qs plus quam. Et facit § tit.1.l nō solum §. sed si debitorem & j. de verb. obl.l.1.§.pen.
h Adimat. Quod iter sequitur vsumfructum vt §.ii vsufructu per.l.1 §.1.

i Prodūcisione illi⁹ glin ver. adimēdo viū Doct. maxime Bart. in l. seruū alij §. de leg.j. Dyn. in l. dānas. §. qui duos §. de vsuf. leg.

Adimēdo. Sed nunquid q fundum legat, videtur legare iter ad eum fundū per alium testatoris fundum vel alterius redimendū? Quidā dicunt quod sic vt hic. & sic est bona similitudo. Vel dic quod non, sicut nec fundo vēdito: vt sup.de contrahend. empt. l. in vendendo. & not. sup.de ser.vr. præ. l. binas. & quod hic dicit, non minuit quia aliud adimit quàm legatum est: vt not. §. eod.l.1. & facit §.de leg.1.l.ler uum filij.§. fi.& l.fi fundū §. q fundū. & de vsu, & habi. l. per seruum. §. si vsusfr. Acc.

k In P.F. sed ab hęrede ei le gatū est. Aliàs opposita.

Separatim. Vt Titio albo fundum, Titio nigro domū.

Appareat. Quia dixit, quod Titio dedi,adimo.nec adiecit,albo,vel nigro. Acc.

l Vtrique. Quidā habēt neutri:& tūc fit directa similitudo per dictionē quē admodum. quibus enim ex causa &c. vt j.eo.l.legatā.§.fi.alij habēt vtrique:& tūc est simili tudo per contrarium,vt & ibi, Lazarus similiter ma-
Luc. 16. la,& ad primam concordat,ad secundam est cōtra in fra,dereb.dub.l.si fuerit.vbi dicit non valere. Sed distinguitur, vtrum vnum fuerit legatum, vt lego Titio fundū,& tunc non valet;vt ibi.an plura,vt puta Titio fundum.postea Titio domū,quia plura sunt legata: vtrumque valebit,& vtrique vtriusq; rei medietas ꝓ indiuiso debebitur: vt hic. Itē contra §. de leg 2.l.si quis ser uū § si inter. vbi dicitur quod hęres debet eligere cui solua t, & sic valet. & ita est contra.prout est hic neutri. Sed ibi exponitur deberi potest.nam nō tenetur, & secundū hoc est contra.Si habes hic vtrique:quare dic.quod ibi idē hic diuersa fuerunt legata. Alij dicunt, quod ibi voluit testator facere duos reos credendi,quod potest fieri etiam per testamentum: vt infra de duobus reis. l.eandem. Et adde quæ sunt in quōne tabbatina dominī Azonis.quæ incipit: duo fuerunt fratres &c. & facit quod habes neutri. §.§. si quis Titio.ibi fin dāt nulla &c. & §. de lib & posthu. l. 2.& §. de hæred. instit. l.in tēpus.§. 1. & j. de manu. testa.l. cū ex pluribus & §. de test tute. l duo. sed prout habes vtrique, & ad primū respon sum §. est arg cōtra §. de in rē ver.l. fed dicendum.

Hic potest dici q eleganter & à cura te distant. Quinti. lib Institora.vij c. de ambiguo, seu amphibologia.

Debetur. Et ita ademptio nulla Sed cōtra j. de reb. dub. l si fuerit ibi,ademptio autem &c. sol. ibi Accu.

Magis quam verba No.sensum &c. sic C. de lib. prat l. 3. & j. de condit. & demonstrat.l in cōditionibus. & §. de iureiuran. l.sed & si possessori. §. sed & si rerū,& C.de consti.pecu.l. 2 §.sed & sub.& j. de re iud.l. in summa. & supra de iur.do.l. promittēdo in princ. & j. de verbo.significā.in cōuentionibus. Sed argu.contra §. de v-
sufruct.leg.l.si alij. & § co.l. 1. Item facit supra de eden.l.1.§.diem in fi §. Acc

Dic vt ibi secundum Bar.

Dic secundū Bartol.quod ibi adimebat quod non legabat, nec adscripserat.

m Nuda.id est,tacita,& sic nuda:a verbis:vt §.de aur. & argen.lega. l.3 in fi.& l.4. nimirum etiam relictum quandoq; præsumit:vt §.de pecu. leg.1 denique §. interdum.Vel dic nuda,s.à solennitate.voluntas enim fuit expressa. secus. tamē videtur in hæredis institutione: vt C.de testamen. l. hæc cōsultissima. §. si quis autem. & §. de iniusto testa.l. 2. & Instit.qui.mo.test. inūr. § ex eod. & j. eod.l.ex parte. Sed contra videtur etiā in hæredis institutione: vt inf.de his qui. vt indi. l.cum quidam. & C.de testa.l. nostram. & de his quib. vt indig l. hęreditas.& §. de acquiren. hæredit. le. Claudius. quæ vix possunt ad concordiam reuocari. Sed dic legata reuocantur tacita voluntate præsumpta priori voluntati contraria. hæredis vero institutio non vt inf.eo. l.ex parte.Item legata contraria voluntate,& expressa etiā non solenni reuocātur, hæredis verò institutio (quia magis quam legata solennis est) non sic reuocatur sola voluntate contraria,& expressa: imò factū defuncti interuenire oportet linum cōcidendo,vel testamētū disrumpēdo: & tunc ipso iure rumpimur,vel solennitate plena: & tunc similiter ipso iure rumpitur.vel semplena.& tūc non rumpitur ipso iure,sed hæreditas quasi ab indigno aufertur. Nec est contra j.eod.l.ex parte.quia licet instituisset aliud facere testamentum, non tamen fecit. Si ergo dicas non habebis, quoniam instituit hæredem meum sine aliqua,vel minus plena voluntate: quis ergo habebit? Respon. ille, quem instituit in prima voluntate,& solenni nisi hæredem indignum nominem:vt §.de mili.testa.l. miles. §. veterani. & C. de his qui.vt indig.l.hęreditas. Azo.

n Ademptum. Tacitè:vt j de his qui.vt indig l.si inimicitiæ.sed aliud.in institutione hæredis: vt j.eo.l.ex parte quæ non sic facilè, vt fideicommissum reuocat: vt §.l.proxi.notatur.Accur.

o Leuis. Similis est distinctio in teste: vt authen. de testa §.si vero odiosus.

p Et in legato. Non solum in fideicommisso,q̄ olim differebant, hodie non vt §.de leg.1.l. 1. distingue:ergo in eo sit grauis, vel leuis inimicitia.

q Opposita. non ergo ipse iure. ut. j.de excep.do.l. apud.§ præterea.& facit §.de leg.3.l.si iure facto testamento.Sed arg.cōtra.C.de lib.& eo.lib.l.2.Acc.

r Vod si iterum. Facit.§.de leg.2.l.antepen.§.Lucius.& de leg.3.l.si chorus.§.pen.& fin.

s Ambulatoria. Vt & §.de don.inter vir.& vxor.l.cū

sicut adscribi, ita & adimi posse.

Dictio taxatiua in residuo ademptionem inducit. Bart.

Cùm Titio centum testamento legasset, & eidem codicillis ita legasset: Titio quinquaginta duntaxat, nec amplius hęres meus dato .non amplius quinquaginta legatarium petiturum.

Nuda voluntate, vel tacita & grauissimis inimicitijs legata & fideicommissa reuocantur.quæ his cessantibus restaurantur.

Non solùm autem legata, sed & fideicommissa adimi possunt, & quidem nuda [m] voluntate. Vnde quęretur, an etiam inimicitijs interpositis fideicommissum non debeatur? Et si quidem capitales, vel grauissimæ inimicitię interceſſerint, ademptum [n] videtur,qđ relictum est. si autem leuis [o] offensa: manet fideicommissum. Secundum hoc & in legato tractamus, doli mali exceptione opposita.

IIII.

Vod si iterum [r] in amicitiam redierint,& pœnituerit testōrem prioris offensæ,legatum, vel fideicōmissum relictum redintegratur. Ambulatoria [s] est voluntas defuncti vique ad vitæ supremū exitum.

V.

Sicut adimi legatum potest,ita & ad alium transferri; [t] veluti hoc modo: Quod Titio legaui, id Seio do,lego. quæ res in persona Titij tacitam ademptionem continet.

VI.

Translatio legaui fit [u] quatuor modis,aut: enim à persona [x] in personam transfertur: aut ab eo, qui dare iussus est hic status.§.ait oratio.

Sicut illi cui legaui, possum legatū adimere:vt dictū est §.eod.§ si quis plus. vsque huc.ita etiam,& ad aliud possum dictum legatū transferre hoc mō, ꝓ Titio legaui,id do,lego,Seio: quæ translatio facta in Seium continet tacitam ademptionem in persona dicti Titij. pōt autem fieri translatio quatuor modis: aut em à persona in personam transfertur, de qua iam dictū est. aut ab eo hęrede qui dare iussus est, transfertur: vt alius puta cohæres det, aut cum res pro re datur: vt pro fundo legato dantur decē aurei. aut quod purè datū, siue legatū est transfertur sub conditione. quod autem dixi in secundo modo translationis, dixerunt quidā non esse verū, imò dixerunt quidā qđ primus, & secundus hæres sunt duo rei in solidum: sed verius est, s. ꝓ sit adēptum: quia primus hęres non teneatur, vt dixi: nam cum dico, quod Titium dare damnaui, Seius damnas esto dare: videor dicere ne Titius det. Itē quod dixi in tertio modo translationis dixerunt quidam nō esse verum: imò dixerunt non esse ademptum prius legatum,sed quod dixi,verius est, s. vt sit ademptum,quia nouissima volūtas debet seruari. quod aūt dixi in quarto modo translationis, ita verū est,si conditio sequēs extiterit, nisi expresse appareat testatorem hoc animo fuisse, vt omnimodo putaueritꝰ a primo legata recessum. nam tūc à primo legatario pure erit legatum ademptum per trāslationē in aliū sub conditione factam, licet adhuc nō extiterit conditio. & ideo si viuo me testatore qui omnimodo volui recedere a primo legatario,cui purè legauerā, per ēm cōditionalē,mortuus fuit is conditionalis:non ꝓpter hoc magis pertinebit legatum ad primum legatarium purum.& dicit hoc cum tribus ll.seq. Viu.

Redintegrari qđ significet Mandosi. de Monito. quæst. 31. nu. 12.

Voluntas defuncti est ambulatoria vsque ad mortē.cōcor ca. cū Marthæ. ex de cele br. missi.& 22.q̄.2.ca. vltim.

t Transferti. Vt Instit.eo.in princ. Acc.

u Ademptionem. Pro parte secundum quosdā,ne fit contra,instit.de leg.§. si eadem res. x Vel dittingue, vt dicitur §.de lega. 1.l.si pluribus.& l.plane.§ primo, in princ.

ADDITIO. Ad euidentiam istius glos.dic ēm Bar.ꝓ ibi in d.§.si eadem res.legatus secundo sine commoratione primi legati. hic verò secundum legatum fit sub commemoratione primi. hoc probatur in l.nā ad ea.j. de condit.& demon.

Alcia.in commen. ad l.triplici. in ver. ex parte, de ver. signi. & l.7. parer. c.8. pulchrè conciliat hæc iura. q̄ in specie dissidere videnꝰ

y Rāslatio. A persona onerata. Et no.ꝓ hoc casu. z Et si seruus nō est capax: tñ primo ademptum est:vt j.eo.l.& si trāserā.& §.de leg.2.l.planè in prin.

a Nam cum. benedico ademptum, nam &c.
Nouissima. Sic C.de pact.l.pacta nouissima.&ff.eo. l.nihil prohibet.& ff. de leg 1.l.si mihi.§.an legatis. & ff. de adi.leg l.Mela §.sed & si.

Quod si Legatum est. Scilicet prius. Si autem primo sub conditione purè transfertur, intelligitur conditio repetita: nisi conditio cohæreat prime plenè. ut ff.eod. l.legatum sub conditione. & facit C.de legat l.datum.

b In P.Fl. vt aliis deatur.

b Nō plenè. Quod enim sub conditione adimitur, tale è ac si sub contraria cōditione legatum sit:vt ff. quando dies. lega. ce.l quod pure & ff.si cer.pet. l pecuniam. Azo. & facit infra eod.l.ii legatum purè.& l.rē legatam.

Cvm centum. CASVS. Titius fecit testamentū & in eo legauit Seio purè centū, & postea eidē Seio in eodē testō reliquit similiter centū sub conditione,si nauis ex Asia venerit, & decessit. Certe si testator uoluit hanc summam sub cōditione legatam esse quasi aliā a prima, statim debentur Seio c.quę purè ei relicta sunt. & illud quod sub dicta conditione est ei adscriptū debebitur ei, si conditio extiterit. Si aūt eandem summā, quam primo ei legauerit, mutata voluntate sub conditione ei reliquit, non debebuntur ei, nisi centum sub cōditione,quia hoc casu pura datio est effecta conditionalis. Quid ergo si in eodem testamento, in quo centum ei legauerat postea eidem quinquaginta reliquit. Certe si quidem alia uoluit esse hæc quinquaginta, cēum quinquaginta debentur ei si uero 50.soiū deberi voluit,50. tantum ei debebuntur.& omnia quæ dixi in testamento, habent locum in codicillis. Viu.

P.Fl.datur.

c Cum centum quæ.potest esse simplex relatio, & non simplex. Accur.

d Videbitur. Sed quid in dubio? Resp.m Azo.distinguitur eadem scriptura,vel alia:vt ff.prox §.no.

e Tantum deberi voluerit. Quod præsumitur si in eodem testamento,vel codicillis eisdem hæc legata reliquit.vt ff. de supel. lega.l.legata. in prī. & ff de le.1.l.planè. § sed si non.secus si in alijs:vt ff. de probat l quinquaginta. & de alimē. & ci. le. l.libertis & ff.de fū. instr.l.Seię.& ff titu. 1.l.Aurelius § testō ita.R. vel dic,vt ibi dixi in l. illa planè. de legat. 1. Accursius.

Si quantitas relinquatur bis debetur; nisi animo adimendi secunda voluntas fuit expressa. Bart.

Vipianus lib. v. Disputationum. IX.

Cvm centum, quę quis purè reliquit, conditione adiecta iterū eidem legauit: si quidem quasi aliam hanc summā esse voluit, & quod purè relictum est, statim debebitur:& quod sub conditione adscriptum est, si conditio extiterit. Quod si eandem summam mutata voluntate sub conditione reliquit,pura datio conditionalis effecta videbitur. Quare si in eodem testamēto, in quo centum adscripserat,postea quinquaginta reliquerit: si quidem alia voluit esse hęc quinquaginta: centum quinquaginta debebūtur.sin verò quinquaginta tantum deberi voluerit, quinquaginta tantum debebuntur. idem est & si in codicillis id fuerit factum.

Iulianus libro xxxiij. Digestorum. X.

Legatum purè datum Titio, adimatur sub conditione, & pendente conditione Titius decesserit: quamuis conditio defecerit,ad hęredem Titij legatum non pertinebit. Nam legatum cū sub cōditione adimitur, perinde est, ac si sub contraria conditione datum fuisset.

Si legatum. CASVS. Legauit cōtum Titio purè: & postea ademit eadē ei sub conditione, & postea decessit. & postea pendente dicta conditione dictus Titius decessit: & postea defecit dicta cōditio sub qua ademit ei legatum. nūquid pertinet ad hæredem Titij dictū legatum? Et dicitur quod non. & est ratio, quia legatum sub conditione ademptū videtur datum sub contraria conditione, id est, si defecerit conditio, sub qua fuerit ademptum:ergo videtur datū sub conditione.si ergo pendente cōditione cōtraria decessit legatarius,non trāsit ad hæredē eius: vt no. ff de le.1.l. iij. Quod si ita. Seius legauit ita, Titio hęres meus. dato. & si Titio non dederit eadem x. Sempronio dato. & postea Titius decessit ante testatorē, & ita ante diē legati cedētem. certè poterit Sempronius petere dicta x. debebit enim intelligi translatum legatum in Sempronium. Viu.

f Legatum purè datum Titio, adimatur sub conditione, & pendente conditione Titius decesserit: quamuis conditio defecerit,ad hęredem Titij legatum non pertinebit. Nam legatum cū sub cōditione adimitur, perinde est, ac si sub contraria conditione datum fuisset.

g Ad hæredem Titii. id est, omnino à primo legato recessum est ad tempus: vt ff. de condi. instit. l iulianus §.vbi autem. & supra de cōstit.pecu. l. illud.2.nū.Azo.& facit ff. de leg.1. l.si post mortem.§ fi.Accor.

h Adimitur. Hæc ademptio cōiunct in se tacitā dationem

nem sub contraria conditione:vt hic, & ff. si cer.peta.l. pecuniam. & ff.quando dies leg.ce.l.quod purè. quod enim tacitè agitur,pro cauto,id est,expresso habendū est:vt ff. si cer.peta.l.quidam. & facit ff.e.l.quod si alij. & de in diem addi.l.2.Sed arg.contra ff. pro empt.l. 2. §. fi in diem. Acc.

ADDITIO. Sol.fm Bart. hic qđ aliud est in contractibus:aliud in vltimis voluntatibus: nam in cōtractibus resolutio conditionalis non facit conditionalem primum contractum: sed in vltimis uoluntatibus sic;vt no. in l.cōtraria.sed plenius in l. 2. §. 1. de in diem addic.in glos.ma. & in l.quibus diebus. §. quidam Titio. de cond.& demon.

a Diem. Scilicet cedentem & facit ff. l. 3.§.1.&.§.sed & cū quis. & sup. proxi. respon.

Qvi hominem. CASVS. Legaui tibi hominem in genere,& ita habes electionem, quē de seruis meis eligas, & postea ademi tibi Stichum qui erat vnus de seruis meis, certè non videor perimere legatum,sed extenuare: vt scilicet dictum Stichum eligere nō possis, sed vnum de alijs quem volueris. & hoc dicit cum l. sequen. Vivianus.

P.Flor. Quagua.

b Non perimit. Contra supra ti. l.l. non solum. § primo. sed ibi alternatiuè,hic in genere. Acc.

Quòd si ita legatum est, Titio decem hæres meus dato: si Titio non dederis, eadem decem Sempronio dato: si moriatur Titius ante diem a legati, Sempronius legatum vtiliter petet:trāslatum enim legatum intelligi debebat.

Idem libro liij. Digestorum. XI.

Qvi hominem legat, & Stichum adimit, non perimit b legatum sed extenuat.

Vipianus libro l. ad Sabinum. XII.

Vt Stichum c legatarius eligere non possit.

In adimendo id, quod à testatore conceditur, verbis testatoris standum. Ba.

Marcianus libro vj. Institu. XIII.

Dvi Seuerus & Antoninus rescripserunt e cum testator postrema scriptura, quapiā d ratione motus pessimum libertum esse adiecisset: ea, quæ priore scriptura ei e relicta fuerant, adempta videri.

Quæ inducuntur ad diminutionem non important augmentum. Bart.

Florentinus libro x. Institu. XIIII.

Ēgata inutiliter data, ademptione non confirmantur veluti seruo f à domino hærede instituto pure legatum, g si sub conditione adimatur. Nam purè h legatum si sub conditione adimatur, sub contraria conditione datum i intelligitur: & ideo confirmatur: k ademptio l autem quo minus non quò magis legatum debeatur,interuenit. m

Quibus ex causis datio legati inutilis est, ex eiusdem causis etiam ademptio inefficax habetur. n veluti si viam pro parte adimas, o aut pro parte liberum esse vetes. p

Legatum extinctum alienatione non restauratur, nisi de nouo probetur. Bartolus.

c Vt Stichum Aliàs lex,aliàs non est lex.

d Nō possit. Ergo à contrario,aliàs legatarius generis habet electionem:vt no.insti.de leg §.si genera liter.& ff.de pact.l.si vnus.§.sed si generaliter.& ff de opti leg.l.hominem.

Dvi Seuerus. CASVS. Institui mihi hęredem Titium & legauī plura liberto meo, & postea aliqua ratione motus ego adieci dictū meū libertū esse pessimum. Certè videor ei ademisse priora legata. Vi.

e Quapiam. Id est,aliquas.

f Et.l.liberto:vt ff.eod.l.libertus.& C.de his qui.vt in dig l.hæreditas.Sed arg contra ff.ad Sylla.l.3 §.1.

ADDITIO. Dic fm Bar.qđ hic testator volebat solū auferre beneficium à se concessum: ibi vero volebat pœnam imponere.

g Egata. CASVS. Institui mihi hæredē Titium: & seruo suo purè centum legaui, & ita inutile fuit legatum.& postea seruo ademi dictum inutile legatū sub cōditiōe si nauis ex Asia venerit:& postea decessi: & postea defecit dicta cōditio adēptionis,nunquid propter hoc confirmatum est dictum inutile legatū? Et vi detur quod fic:quia si legatū purè adimatur sub conditione,solet intelligi datū sub cōtraria conditione. Dictū ergo inutile legatum videtur propter hoc cōfirmari:i quia fuit adēptū sub conditione. & cōditio nō extit:tamen dicitur hic quòd non est verū: quia adēptio solet interuenire. ad hoc vt non debeatur legatum primo datum, & non ad hoc vt debeatur, cum ergo ponatur ademptio ad perimendum legatum quod valet,quomodo potest intelligi vt dicta ademptio confirmet, & faciat conualescere legatū quod non valet? Certè non esset bonus intellectus.

¶ Quibus ex causis. Si legaui tibi viam pro parte ad fundum meum, nō valet legatum: vt ff. de legatis secundo. l.cū filius. in princ. Itē si pro parte do libertatē seruo meo non valet, f. vt pro parte sit liber, & p parte remaneat seruus vt ff. de lib. cau. l.in duobus. & ficut non valet in dictis casibus legatum, ita nec in eis valet adēptio: puta si lego tibi viam: & postea pro parte adimo: vel si lego libertatē seruo meo,& postea pro parte adimo. Viu.

P.F. Vestuti si dño hærede instituto seruo purè legatum.

h Veluti seruo. Infiuit Titium & ab eo seruo ei legaui, nō valet relictum:vt Instit.de leg.§. an seruo.& §.econtrario.

i Nam purè. Meritò hoc ita dixit,quia quibusdam videbatur secus tali ratione,nam &c.

k Datum. Id est,non ademptum.Roge.

l Confirmatur. Ratione mera: aut certè ironicè loquitur,secundum Roge.

m Ademptio. Remouet quod confirmetur legatum ratione supra dicta,secundum Roge.

n Interuenit. No.spectādū fore quare aliquid fiat. sic ff.ti j.l.Aurelius.§ testō ita.& de fun.instr.l. fi mancipia in prin.& infra de cond.& demon.l.cum tale.§. fi.& ad leg.Fal.l.in ratione.§.cum quidam. & de ope. no.nūcia.l.j.§.inde quæritur.& ff. de ma.testa.l. Titia. § Lucius.& facit ff.e.l.si legatum. Item facit sup.de hęre.instī.l.ex facto etiam.& l. si socius.

o Habetur. Et econtra vbi legatum vtile, & adēptio vtilis est:vt ff.e.l.si seruo.& l. si seruus.

p Adimas. Nam nec legari, nec adimi pro parte via pōt:vt supra de seru.l.pro parte.§.pro parte.& de l. 2. l.cum filius in prin.

q Vetes. Si leges libertatem,& pro parte adimas; non valet.ad quod ff.de except.rei iud.l.iudicatæ. in princ. & de libe.cau.l.duobus.Acc.

CVm seruus. CASVS. Legaui Titio seruũ: & postea donaui eum Seio: & sic extinctum est legatum: vt ff. eod. l. rem legatam. & postea emi eũ à dicto Seio, & postea decessi, & postea dictus Titius petit ab hærede meo dictum seruũ. Certè potest hæres meus opponere ei exceptionẽ doli: nisi probet, quod ego ex noua voluntate volui eum habere dictum seruum. Viu.

a Et alienatus. Ex voluntate, scilicet donando, vt ff. eo. l. rem legatam.

b Non submouebitur. Aliud esset, si liber esse iussus sit: vt ff. de manu. testa. l. verum est. quæ est cõtra. c Item facit contra infra de cond. & demon. l. filiæ. §. fi. & C. de remiss. pig. l. fi. & l. de aur. & argen. leg. l. scribit. §. item.

d Nihil. CASVS. Legaui Titio c. & postea cũ penna induxi verba legati. certè perinde est: ac si verbis ademissem ei legatum. & ita non habebit legatum Titius. Item scias quod prior testamenti scriptura corrigit quandoque posteriorẽ, & quandoque commutat eam & quandoque rescindit: quamuis quibusdam hoc nõ videretur. De primo da exemplum: vt quia testator dixit in princ. testamenti, si Titio legauero, volo illud legatum dari Seio. & ita commutauit, siue transtulit in Seium. vt ff. eo. l. translatio. De tertio da exemplum, vt quia dixit in prin. testamẽti, si Titio legauero, nolo ei aliquid deberi: & ita dicitur rescindere cum ex toto tollit. & ita hoc dico per l. ff. de leg. 3. l. si quis in princ. testa. Alij ponunt, quod vltima scriptura corrigit primam & commutet, & rescindat. sed de illo non erat dubium. vnde prima positio mihi placet h. d. cum l. seq. Viu.

e Inducatur. Quod dic. vt no. C. de test. l. nostram & ff. de leg. 1. si ita scriptum & de his quæ in testa. delẽ. l. j. §. & ideo. & l. 2. in princ. Item facit ff. de peti. hære. l. si quis liber. circa prin. & de iud. l. & post. §. 1. Acc

f Nihil. Corrigere. Corrigit vltima primam, cum addit, vel minuit. cõmutat, quãdo trãsfert vt ff. eo. l. translatio. rescindit, cũ ex toto tollit: vt ff. l. pxi. & facit ff. de ali. leg. l. Caio & de legi. & senatusco. l. non est & de codi. l. diui. § licet. & C. de pact. l. pacta. Vel dic econtra, quã prima quandoque corrigit vltimam, vel determinat: vt ff. de leg. j. l. fi mihi & tibi. §. fi. & de leg. 3. l. si quis in prin. Sed contra ff. de reg. iur. l. vbi repugnatia. Sol. ibi nescitur quod prius, & quod posterius fit factũ: vel ibi est repugnantia propter perplexitatẽ verborum: vt ff. de condi. insti. l. si Titius. Acc.

REm legatam. CASVS. Legaui Titio equũ meũ: & postea vendidi eum Seio: & postea decessi. nunquid dictus Titius potest equum prædictũ ab hærede meo petere, vel eius æstimationem? Et distinguitur, aut vẽdidi Seio propter necessitatem rei meæ familiaris, aut mera mea spontanea voluntate. primo casu potest Titius petere legatum secundo non, præsumptione habita circa voluntatem testatoris in his duabus diuersis responsionibus. secus si donassem equũ dicto Seio postquam legaueram eum Titio: quia tũc omnimodo extinguitur legatum non impleta dicta distinctione. dicta. n. distinctio nõ cadit in munificentiam donantis: cum nemo dicatur liberalis in donãdo, qui dat aliquid alicui ex necessitate & ita vna pars dictæ distinctionis nõ potest habere locũ in donãte: & ita merito non habet locum prædicta distinctio in donatione.

g Extinguitur. Per exceptionẽ: nõ ipso iure: vt ff. eod. l. cum seruus.

h Rei familiaris. Et nõ facit rescindi venditionem talis necessitas: vt C. de rescin. ven. l. non id circo.

i Liberalis existat. Quasi dicat, qui dat aliquid ex necessitate, non dicitur id donare: vt ff. de donatio inter vir. & vx. l. fi quis ℔ & C. de donatio. l. nec ignorans. & ff. de dona. l. donari. qñq; tamẽ dr̃ liberalitas, vel donatio ẽt quæ necessitio fit. sed ipropriè: vt C. de hære. l. cognouimus. & ff. de admi. tu. l. cũ plures. §. in primis & ff. de tut. & ra. distra. l. j. §. j. & ff. ad l. Aquil. l. fi seruus seruum. § fi. oliuã. Vel dic nemo, &c. id est. nemo indigens donat. sed tunc est argu. contra. ff. si cer. pe. l. fi ego. Itẽ tertio nemo est liberalis ei q in diget. Vnde versus. Cũ fueris fœlix, multos numera bis amicos: tẽpora dũ fuerint nubila, solus eris. Sed prima vera & facit ff. de auro & ar. le. l. scribit § item. & ff. e. l. legatum, § fi. Sed quid si alienauit titulo nõ lucrativo: eo voluntate tamen puta, vt fœneret? Rñdent quidã sem℔ videri fieri ex necessitate ar. ff. de proba. l. seruũ quoq; sed dicas tũc habere locũ hãc distinctiõe quã hic dicit cessare in donatione. q. d. aliàs habet locum: & sic intellige ff. de leg. 3. l. fideic. §. si rem. & colligitur ff. eo. l. si seruo. & facit insti. de leg. §. si rem. Ac.

k Vel adimẽdo. CASVS. Legaui Mœuio cẽtũ, & rogaui eum Mœuiũ vt daret Titio quinquaginta ℘ fideicommissum. & postea ademi dictũ legatũ Mœuio, & non reuocaui expresse fideicõmissum p̃dictũ Titio per Mœuium dandum, certè dictus Titius poterit cõuenire hæredes meos vt dent ei dictũ fideicõmissum: propter ademptionẽ enim prædictam Mœuio factam redit legatum Mœuij ad hæredes meos. vnde ipsi debẽt sustinere onus fideicommissi. Viui.

l Posse. Quasi cum onere redeat. sic C. de cad. tol. §. 1. & ff.

& ff. de adi. leg l. Caio. in prin. Sed ar. cõtra, ff. e. l. si tibi.

ADDITIO. Dic secundum Bar. quòd ibi in eadẽ persona, hic in diuersis.

ET si trãsferã. CASVS. Legaui Titio 100. & postea transtuli dictum legatũ in Seium nõ capacẽ puta qui erat in metallum damnatus, vel transtuli dictum legatũ in seruũ meum proprium; & in illa trãslatione legati nõ dedi eidem seruo libertatem, & sic in his duobus casibus non valet legatum in persona illorum, in quos translatum est: vt ff. de his, quæ pro non scrip. hab. l. 3. & C. de leg. l. seruis. Certè licet eis non debeatur legatum, vt dictum est: tamẽ non remanet apud Titiũ, cui ademi. Et scias, ℘ legatum nulli alij adimi potest, quam illi cui datum est. Vnde si dictus Titius, cui legaui, erat filius, vel seruus alienus: non possum adimere à patre, vel domino suo. & hoc dicit cum l. sequen. Viu.

a Legatũ. Idem in hæreditate, vt ff. de his quib. vt indi. l. cum quidam. Azo.

b Sine libertate. Et ideo nõ valet: vt C. de le. l. seruis. & ff. de his quę ℘ nõ scri. l. si in metallũ, in fi. Sed ff. §. de le. 2. l. si seruus §. si seru⁹ sed alio casu loquitur. Itẽ & hic dicũt quidã valere offi. iud. vt C. de necess. ser. hære. inst. l. quidam §. illo Sed dic vt ibi.

c Nec illi. Sic ff. de leg. j. l. planè. in princ. & de iniu. testa l. cum in secundo §. pe. & ff. eo. l. legatum. in fi & ff. de mil. testa. l. militis. §. fin.

d Legatum nulli alij. Sic ff. de vul. subst. l. qui liberti §. fi. & ff. de accep. l. an inutilis. §. fi. & ff. de ve. obl. l. si in prin & ff. de cond. & demon. l. qui hæredi. in prin. & Inst. de stip. ser. §. sed cũ factũ. Sed arg. cõtra ff. de leg. 1. l. legatũ. & ff. de suc. edicto. l. 1. §. per seruum.

ADDITIO. Solue secundũ Bar. ℘ hic loquitur in adẽptione: contraria verò loquunt in repudiatione. Ratio est, ℘ a repudiatio fit postquã cessit dies legati: iam enim patri vel domino quæsitũ erat: & ideo repudiare potest: sed adẽptio fit viuo testatore: & sic ante diem legati cedentem & ideo nõ potest adimi à patre, vel domino, quia eis non erat datum.

EX patre. CASVS. Titius instituit sibi hęredes Caium, & Seium, & Caio p̃dicto prælegauit 100. postea inter dictum Titium testatorem & dictũ Caiũ pro parte hæredem, & legatariũ ortæ sunt grauissimæ inimicitiæ: & propter hoc ipse testator proposuit facere aliud testamentum, & auferre ei quicquid dederat: & incepit facere secundum testamentum, & nõ perfecit propter mortem superuenientem, & in eo secũdo testamento nõ perfecto nihil dixerat adhuc de dicto Caio. nũc autẽ statim mortuo Titio petit Caius dimidiam hæreditatis, & prælegatũ. nunquid habebit vtrũque? Et dicitur q̃d non, imo medietatẽ hęreditatis tãtum, & non legatum. quia legatum nuda voluntate tollitur, & non hæreditas. Viu.

e Legatum. Id est, prælegatum Acc.

f Instituisset. In animo, non tamen fecit.

g Præteri, t. Aliàs præterijt, id est, omisit. aliàs p̃terea.

h Denegabuntur. cõtra C. de his qui. vt indig. l. hæreditas. & ff. de ijs qui. vt indig. l. cum qui dam. Solu. hic non ipso iure, sed ibi sic per sententiam. uel ibi expressa: hic tacita est reuocatio Vel dic vt dixi in dicta l. cum quidã. Item not. in legato secus: vt & ff. l. 3. §. fina. Item quare secus? Respond. quia hæreditas semel data adimi non põt: in legato secus: vt ff. de his quæ in testam. dele. l. 1. §. fina. & de milit. test. l. milites. §. veteranus. Sed quare secus? qui cum institutio hæredis sit caput testamenti. non potest infirmari nisi certis modis solennibus, & quãdoque non solleni-bus: vt Insti. quibus mod. test. infir. §. ex eo. & C. de testa. l. hac cõsultissima, §. pe. & l. fancimus. & l. nostram, & infra, si tabu test. nul. exta. l. 1. §. si hęres. & de hoc not. ff. l. 3. in fi. & facit ff. eo. l. penul. Acc.

PAter. CASVS. Titius instituit sibi hæredes duos suos filios, & vnam filiam suam: & facultates suas inter eos diuisit, paucis bonis communibus remanẽti bus indiuisis. & noluit dictã filiã accipere 300. aureos ex ratione commodorũ primipili, id est, & ratione lucrorũ, quæ habebat ipse pater ex primipilatu: huius. n. dignitatis ratione commoda & merita totius legionis cõsequebaẽ: & postea de pecunia cõmodorũ cõparauit idem pater quandam possessionem: & dedit pro ea possessione quadringẽtos aureos de dicta ratione cõmodorum. & ita centum vltra quàm filię prælegasset: & postea decessit nũc quæritur an fratres prędicti & filiæ cohæredes teneantur præstare sorori fideicõmissum, siue prælegatum prędictum. Et videtur quòd nõ, quia 300. aurei commodorum cum alijs cẽtum aureis de dictis cõmodis sunt cõsumpti, siue absumpti: & ita videtur extinctum legatum: vt infra ad Trebell. l. Titius Dicitur tamen hic quòd bene tenentur ei præstare dictum fideicõmissum: quia non videtur absumptũ q̃d in corpus patrimonij est versum habebit ergo dicta filia tm̃ de dicta possessione cõparata ante partẽ, quantum capiunt dicti 300. aurei, & superfluum dictę possessionis debet diuidi inter eam, & fratres pro hæreditarijs partibus. nã cum pater diuisit inter filios patrimoniũ suum: quicq̃d remansit in hæreditate nõ diuisũ videtur voluisse pertinere ad oẽs cohęredes. tota autem possessio empta post testamentum nõ fuit diuisa: cum diuisio fuerit facta in testamẽto, vt dictũ est. vnde bene dixi, quòd filia debet habere ante partem tãtum de dicta possessione, quantu capiunt dicti 300. au-

Dic ℘ Bar. q̃d illud ẽ in relicto liberalitatis, vt ibi aliud ī relicto proprietatis, vt hic.

Hoc ẽt dicit gl. in c. fedes circa me. ex. de testi.

In P. Fi. scipit Modestin⁹ respondit, ſ &c.

Limita institutionem procedere in ter suos, & nõ ob seruata solennitate quod ait fing. Bal. post gl. in l. quoties. super verbo, diuidi. C. fam. erci.

Aliàs nulli alij.

P. F. Licer.

ccc.aurei sibi prælegati:& superfluum dictæ possessionis debere diuidi inter eã & fratres pro hæreditarijs partibus.nam & si dicti quadringenti aurei non fuissent dati in emptionẽ dictæ possessionis, sed fuissent relicti in bonis siue hæreditate:eidẽ eueniret.scilicet vt ccc.ex eis darentur filiæ ante partẽ: & superfluum diuideretur inter eam & fratres pro hæreditarijs partibus.Vi.

Primipili. Id est, cuiusdam administrationis, in qua fuerunt multa commoda vel lucra. q. de ex tali negotiatione.

Primipili dicebatur decimæ legionis cẽturio,ã quo Vegit.li.2. Vetus inquit consuetudo tenuit, vt ex primo principe legionis ꝓmoueret centurio primipili. hic tãquã caput totius legionis militã cõleque-bat, & ꝑmia hęc ille capiat filia nubens aureos ccc.& de superfluo portionem accipiat hæreditariam. ad quod est ꝛ. fam.erc.l.quæ pater inter filios.Sed contra. C. fam.erc.l.fi cognatione. vbi dicit viriliter. sed dic vt ibi.

Voluit. Scilicet ꝓ præceptionem. Acc.

Parauit. Pluris quam ccc.aureis: vt statim patet. Acc.

Videtur. Sic ꝛ.de le.2.l Imperator. §. fi.& l.seq.& seq. de petit.hæred.l.sed & si lege.§. 1.

Indiuisas. quædã enim indiuisæ remanserant.

Voluisset. Scilicet pater. Azo.

Vt in eam.Id est. ĩ ea possessione per quam filia nubens aureos ccc.& de superfluo portionem accipiat hæreditariam). ad quod est ꝛ. fam.erc.l.quæ pater inter filios.Sed contra. C. fam.erc.l.fi cognatione. vbi dicit viriliter. sed dic vt ibi.

ADDITIO.

Sol secũdũ Ba. Quia ibi dicit, quod ibi præcessit institutio æqualis, vel ex certis rebus, quod idẽ est: vt l.ex facto. de hære.instit. secundum Dy.

Pecunia relicta. Vt ccc.habeat ante partem, in reliquis hæreditariam:vt ꝛ.fam.ercis.l.hęredes. §.fi.& l.fequ.& facit supra,de leg.3.l.xj.§.fi rem.

Egatũ. CASVS. Titio c.sub conditione, si nauis ex Asia venerit legauit: & postea transtuli dictum legatum in Seiũ,non repetita dicta conditione. Certè sub ea cõditione nihilo minus videtur translatum in Seium.secus autẽ si cõditio legato apposita cohęreat personæ primi legatarij quia tunc nõ videtur repetita in persona illius,in quem translatum est legatũ:vt puta si legauit vxori meæ sub cõditione si habuerit filios ex me:& postea transtuli legatum in Seium.nã in persona Seij non videtur repetita dicta cõditio, quę fuit necessaria in persona dictæ mulieris.

¶ Pater ortos.Titius legauit filiæ suæ in codicillis hortos instructos: & postea donauit vxori suæ quædã ex mãcipijs dictorum hortorũ. Certè amodo nõ debebũtur filiæ dicti serui,siue donationes cõfirmauit ĩ testõ qđ postea fecit, siue non:& siue valeat dicta donatio. siue non,posterior enim voluntas in vxorẽ collata est potior,quàm legatum filiæ relictum.Viu.

Sublatis.Id est,si habuerit filios.Accu.

Necessaria.Ad legatũ habendum. & dic,vt ĵ.de cõdi.& demon.l.legatũ sub cõditione,& sic nõ est contra supra de hære.instit.l.sub conditione. & sic facit C. de cadu.tol.§ ne autem & infra de condi.& demon. l. legatum. & l. quæ conditio. & ĵ. de verb. obli. l. Titia §.idem respondit.

Voluntas.Collata in vxorem.

Filiæ.Aliàs filij. id est,filiæ: nã masculinum concipit fœmininum. vt ꝛ. de leg. 3.l.qui duos & ĵ eod.l.alumnæ. in fi. 1.respon. & facit ꝛ. de leg. 1. l. Stichum. & l. si ex toto.in prin.& de leg. 3.l.xj §.si rẽ. & ꝛ de auro legato. l. scribit.§.itẽ. & de fun. instr.l.quæsitum. §. fi. & ꝛ.eo. l. translatio.& l. nihil prohibet. & l. & si transfetam. Acc.

In P.F. nõ est, restamẽto.

ALteri. CASVS. Titius instituit sibi hæredes Caium,& Seium: Caio quæ prælegauit præ diũ valens centum, & postea dicto Seio mandauit præstari actiões aduersus Sẽpronium debitorẽ hæreditarium ad cũ finem, quo dictum prædium fuerat cõparatum id est, in centum, cum fortè dictus debitor deberet cc. & ideo fortè iussit mandari actiones ad eum modum, vt vnus hæres haberet tantum in præceptione quantũ alter.& postea idem testator voluntate distraxit dictũ prædiũ,cum non recepisset aliquã offensam à Caio hęrede,qui præceptionẽ prędij acceperat,& ita pretiũ dicti prædij redijt in corpus patrimonij,& sic nõ põt habere prædiũ, nec eius pretiũ ille, cui prędũ fuit prælegatũ.vt dixi ꝛ.e.1.rem legatã. & postea decessit dictus testator. nunc quęritur,an dicto Seio cohæredi Caij debeant præstari actiones aduersus Semproniũ prędictũ hæreditariũ debitorẽ? Et dicitur quod non,quia(vt dictũ est)mandauit testator præstari actiones dicto Seio aduersus dictũ Sẽproniũ ad eũ finẽ,quo prędiũ prælegatũ cohęredi fuerat cõparatũ ideo scilicet,vt vnus haberet tantũ in præceptione, quãtum alter,& non plus.cũ ergo ille cui fuit prędiũ prælegatũ,non possit habere prædiũ,vel eius pretium, vt dictũ est,ergo illi cohęredi cui debebãt actiones cedi contra debitorem hęreditariũ,nõ sunt cedẽdæ.Viu.

Dedit. Scilicet testator.

Comparatum. Comparatum enim fuerat fortè ꝑ decem,& tantum voluit percipere aliam cohęredem à quodam nomine.

Distracto. A defuncto ex voluntate, & sic reuocato legato,& dic citra offensam,quia non offendit legatarius testatorem,quia tunc non penderet alter. Vel dic à defuncto legatario consentiente: & sic nõ offendit testator legatarium. sed tunc idẽ esset & si eo inuito. Rediisset. Sic ꝛ.e. l.pater. Accur.

Actiones. Admissa compẽsatione talis: quia alter nõ habet:ergo nec iste. Argu contra C. de appel.l. præcipimus.in fine.

SI seruo. Testator Sticho libertatẽ in testamento reliquit,& eidem fundum:in sequenti die alienauit Stichum ex voluntate & fic libertas, & legatum sunt reuocata tacitè. tertio in codicillis expressè ademit libertatem. quæritur, an legatũ fundi acquiratur emptori serui? Respon. non,tum propter tacitam reuocationẽ libertatis tum propter expressam,cum legatum fundi sine libertate esse non potest. Nec dicat qs inutilem expressam ademptionem libertatis quasi alieno seruo quia imò est vtilis, quia potest redimi, & sic reconualesceret libertas,nisi expressè esset adempta. Acc.

Cum postea distracto prædio,citra vllam offensam eius, qui præceptionem acceperat, pretium in corpus patrimonij redijsset: non esse præstandas actiones cohęredi respondi.

Alienato seruo expressa libertate, ademptio legati sibi iuncti tacitam reuocationem inducit, secus si adimatur ipso manumisso.

Idem libro ix. Quæstionum. XXVI.

SI seruo cum libertate dato legato & alienato adimatur libertas: quamuis alieno inutiliter adimatur, tamen legatum ad emptorem non peruenturũ.

Dato. Id est,relicto.

Legato. Scilicet fundi.

Alienato. Seruo.

Adimatur. Scilicet expressè in codicillis.

Peruenturum. Aliud in hæreditate:vt Instit.de hæred.inst.§. quod si alienatus. Acc.

Constitit. Id est, valet.

Sicut datio. Scilicet libertatis constitutæ, cũ in eũ &c.tunc enim valet libertas: quia potest redimi: ergo & ꝛ.valet ademptio: quia potest redimi: sicut econtra vbi non valet datio,nec ademptio:vt sup.eodem, l.legata.§.fin.& dic secundum Ro & Azo. quod in prin. huius.l.allegabatur:quia solam libertatem ademit testator,quod aliud legatum iam serui alienatione euacuatum silentio roboretur:idemque de libertate dicemus, scilicet vt esset adempta, etiam si expressum post alienationem serui non esset facta ademptio, vt Inst.de hæred.instit.§.quod si alienatus. Videtur ergo, quod illa ademptio expressa sit superuacua, sed nõ ẽ: quia si facta non esset seruo ante aditam hæreditatẽ hæreditati quæsito,vel a testatore redẽpto,conualesceret libertas: vt ĵ.de testa.mil. verum est. sed hæc expressa ademptio operatur ne amodo libertas redempto seruo suo data præsumitur.in legato verò nil operaretur expressa,quod non operaretur tacita:nec enim legatum præsumitur datum etiam redempto seruo,vt ꝛ.eod.l.cum seruus,sed nec fin.huius l. corrigit princ.nam in primo casu vitiatur legatum alienatione,nec conualescere potest redempto seruo,quia sine libertate est.nam non videtur data: cum sit adempta, vt ꝛ de his quæ in test.delen.l.1.& ꝛ.eo.l.& si transferam.in alio verò casu cum libertatem habeat,nil prohiberet ipsum legatum capere.nec valet ademptio libertatis in vltimo casu,quia inciuile est casum liberi hominis expectare, non autem serui redemptionẽ: vt ĵ.de verb.oblig l.inter stipulantem.§. homo liber.Sed cur non præsumitur reuocatum legatum per dationẽ libertatis sicut per alienationem? Respon. quia datio libertatis non videtur alienatio: quia habet eum libertum.

Iusserat. In testamento.

Manumiserit. Idẽ fortè si alio modo sit liber factus: vt ꝛ. de hæred.instit. l. antepen.

Putant. Sed malè. & sic statim corrigitur: sed sup &c. cui consonat C. de test. l.testamẽtum. & facit ĵ.eod.l.fin. & instit. de hæred. instit. §. seruus. & infra l. ptoxi.

ISeruus. Per Caium legatus est Stichus seruus Titio in testamento: & ei seruo aliquid legatum est per eundem Caiũ, puta fundus: & postea idem Caius alienauit per venditionem dictum seruũ in Seium, per quod reuocatum est legatũ Titii de ipso seruo, & legatum seruo relictum:& postea fecit dictus Caius codicillos,& in eis ademit dicto Sticho quod ei legauerat. nunquid valet dicta ademptio? Et videtur quod non:quia legatum iam erat reuocatum per alienationem serui in Seium.legatum autem quod non valet,non potest adimi.Respon.tamen hic.quod valet ademptio: quia & legatum prædictum potest sortiri effectum si redimatur seruus per dictum Caium testatorem:& de nouo velit idem testator,quod Titius prædictus habeat dictum seruũ ex causa legati,per quod posset per cõsequẽs dictus Titius habere legatum seruo relictum: nisi fuisset expresse in codicillis ademptum.& hoc secũdum quod est in litera redimatur,sicut ego habeo. Alij aliter exponunt secundum eandem literam:puta quia testator redimit seruum à Seio, & hęredes testatoris spontę dederunt Titio prædicto tã seruum, quã fundum seruo legatum, Alij dicunt secundũ eandem literam:quod dictum legatũ seruo relictũ potest sortiri effectum,si Titius legatarius proferat nouam' volũtatem testatoris volentis,quod idem Titius habeat dictum seruum à Seio redẽptum: & etiã fundum seruo legatum:vt ꝛ.eo.l.cum seruus.in fi. Alij habent in litera redditerit:& tunc expone, vt notatur in glo.

In P.Fl. vana adẽptio libertatis.

In P. Fl. ĩcipit, Seruus legatus est.

¶ Seruo legato. Legaui Stichũ seruum meum Titio in testamento meo:& eidem seruo legaui fundum,& postea eũdẽ seruũ inter viuos manumisi,per quã manumissionẽ tacitè reuocatum est legatum Titio relictum de se seruo,nõ aurẽ propter hoc est reuocatum dictũ legatum seruo relictum:& postea feci codicillos: & in eisdem expresse ademi Titio legatum de se seruo, & postea decessi:nũc quæritur an valeat dicta adẽptio, in codicillis facta? Et dicitur ꝙ non.quia legatũ de se seruo Titio relictũ nõ põt reuiscitari, etiam si rursus in seruitutem reciderit: quia per nouã seruitutẽ nouus homo esse videtur.si ergo non potest conualescere legatũ de se ipso seruo, ad quid diceremus vtile est se ademptionem prędictam? certè ad nihil. ipse ergo

seruus liber inter viuos factus remanebit liber. & capiet legatum predictum sibi a testatore datum Viu.

a Si seruus legatus. Titio puta.

b Aliquid. Scilicet legatum est puta fundus. Acc.

c Adimatur. Scilicet expresse fundus. quod tamē tacitè per alienationē serui erat reuocatum: vt not. ff. prox.

d Legatum est. Scilicet seruo: quod legatum non cedit nisi ab adita hæreditate: vt j. quando dilega. ced. l. hæredis. §. fina.

e Ademptio. Fundi expressa.

f Legatum. Scilicet fundi.

g Procedere. Id est, sortiri effectum.

h Si redimatur. aliàs est si reddiderit: & tunc dic, i. dederit dominus serui legatum legatario, scilicet Titio licet enim pecunia cum effectu obstante exceptione non posfit solui, si tamen soluatur non repetitur, nisi ademptū sit legatum expresse. tunc enim soluenti per errorem datur repetitio: quia nulla inerat obligatio vel dic, reddiderit, propriè, scilicet seruus domino: & tunc procedit legatū si legatarius nouam proferat voluntatem, vt supra eodem, l. cum seruus aliàs redimatur, scilicet seruus. & tunc dic vt supra, quia & datus sit Titio ſponte iam seruus, quam fundus: vel si proferatur secunda noua voluntas.

i Seruo legato. Puta Titio. & sunt ifti ablatiui absoluti.

k Manumisso. Scilicet postea.

l Legatum. Id est, ipse seruus expressim adimatur legatario.

m Ademptio. Id est, superuacua: quoniā ademptio per manumissionem iam facta erat.

n Legatum. Scilicet fundi seruo.

o Capiet. Vt & ff. l. prox. in fin.

p Nā & si rursus. Bene dixi super uacuam ademptionem per manumissionem. nam &c.

q Legatum. Seruo.

r Eius. Scilicet serui, id est, legatum quod est ipse seruus & facit j. de uerb. obl. l. inter stipulantem §. sacrā. & de sol. l. qui res §. areā. Sed cōtra ff de leg. 3. l. fi cho rus. §. fi. si deest ibi, nō. Sol. hic post mortem testatoris recidit in seruitutem nec post habuit nouam voluntatem: ibi, ante mortem, & post habuit nouā volūtatē ad quod est supra, eo. l. cum seruus. in fi.

tus s est, & ei aliquid: t si alienato eo adimatur, u quod legatū est, v valet ademptio: w quia, & legatum x potest procedere, y si redimatur. z

Legato seruo alienato extinguitur quod ei legatum est: tamen non erit inutilis ademptio illius legati facta in codicillis testatoris, si seruus redimatur a testatore.

Seruo legato, & inter viuos manumisso, a si legatum b adimatur, nullius momenti ademptio. c est. Igitur legatū d quod ipsi datum est, capiet. e nam & si rursus f in seruitutem inciderit, non tamen legatum g eius h resuscitabitur. nouus enim homo videtur esse.

Translatio legati facta de vno in eundem, non videtur facta cum onere.

Valens libro v. Quæstionum. i

XXVIII.

SI tibi rem certam legauero, & rogauero te, vt eam Titio restituere: deinde eandem rem tibi fideicommisero, nec rogauero te, vt alij eam præstares: quæritur, an in tua potestate sit, ex causa fideicommissi eligere, vt fideicommissum non præstes? k Et magis posteriorem scripturā testamenti placuit spectari.

Si testator appellauerit libertum in testamento ingratum, in quo ei legauerat: videtur eidem adeuisse legatum.

Paulus lib. iij Sententiarum.

XXIX.

l Libertus, m qui in priore parte testamēti legatum acceperat, & ingratus postea eadem scriptura à testatore appellatus est: commutata voluntate actionem ex testamento habere non potest.

Fideicommissum ab vno in alium transfertur cum onere speciali: & onus primo iniunctum in personā ad quam trāsfertur, in onere speciali non videtur repeticum. Bart.

Sequola libro xxij. Digestorum.

XXX.

A Lumnæ suæ Sempronię plura legauerat: quędam ex his abstulit: quædam vt præstarentur, ab hęrede suo petiit: in quibus & viginti dari voluit his verbis: Hoc amplius do lego, darique uolo uiginti auri lib. & adiecit, Fideique tuæ Atti n committo, ut in primis Sempronium sororem tuam pro tua pietate & regere & tueri uelis: & si putaueris eam ad bonam vitæ consuetudinem reuersā, ita uiginti auri libras ei reddere cum morieris: interim tamen reditus eius id est, vsuras semisses ei præstes. postea codicillis ad Mæuium legatarium easdem uiginti libras auri transtulit, & fidei eius commisit in hæc uerba, Viginti libras auri, quas testamento Semproniæ alumnæ meę reliqui, eas dari uolo Męuio: cautionibus interpositis, ut ex ea summa eidem Sęproniæ, quādiu uixerit, præstet menstruos denarios quinque, o & uestiarij nomine denarios centenos p vicenos quinos: idque fidei uestræ committo, certa sum autem te Mæui pro tua pietate petiturum ab hærede tuo, ut voluntas mea in personam alumnę meę duret. Quæsitum est, an commisit in hæc verba xx. libras auri, quas in testmēto Semproniæ alumnæ meę reliqui, eas dari volo Mæuio cautionibus ab eo interpositis, vt ex ea summa eidem Semproniæ, quādiu vixerit ipsa Sempronia, præstet pro uictu v. dena. omni mense, & pro vestiarijs cētenos vicenos quinos, id est, singulis mensibus centū viginti quinque, idq; fidei vestrę, siue tuę committo ò Mæui. certus autem sum te Mæui, tua pietate petiturum ab hærede tuo vt uoluntas mea in persona alumnæ meæ duret. & postea decessit dictus Sēpronius nunc quæritur an dictus Mæuius sit cogendus restituere Semproniæ dictas xx. libras auri post mortē suam Sempronij, sicut rogatus fuerat Azus hæres? Et respon. q non: sed alia, quæ relicta sunt alumnæ à Mæuio per testatorē, id est, menstruos denarios v. pro victu, & menstruos cētum vigintiquinque pro vestimentis deberi à dicto Mæuio & ab hęredibus eius eidem Sempronię alumnæ, donec ipsa viuet. Viuianus.

Aliàs incipit, quia.

P. Flor. qu amdiu ad vixerit.

a Seruus liber inter viuos factus. Scilicet ante mortem testatoris.

b Legatum. Scilicet seruo.

c Capiet. Scilicet ante mortem testatoris.

d Legatum. Scilicet seruo.

e Seruus. Scilicet ante mortem testatoris.

f Legatum. Scilicet seruo.

g Eius. Scilicet serui, id est, legatum quod est ipse seruus & facit j. de uerb. obl. l. inter stipulantem §. sacrā. & de sol. l. qui res §. areā. Sed cōtra ff de leg. 3. l. fi cho rus. §. fi. si deest ibi, nō. Sol. hic post mortem testatoris recidit in seruitutem nec post habuit nouam voluntatem: ibi, ante mortem, & post habuit nouā volūtatē ad quod est supra, eo. l. cum seruus. in fi.

h Resuscitabitur. Scilicet ante mortem testatoris.

i Valens libro v. Quæstionum. Scilicet Sticho liberto meo legaui centū: & postea dixi in eodem testamento in quo ei legaueram, quòd ipse erat mihi ingratus. certè mutasse videor voluntatem: & ideo legatum petere non potest dictus libertus ab hæredibus meis. Viu.

k Et magis posteriorem scripturā testamenti placuit spectari. Scilicet ante mortem testatoris.

l Libertus. Facit ff. eo. l. diu. & de ijs, quib. ut in di l. hereditas.

m Libertus. Scilicet Stichus liberto meo legaui centū: & postea dixi in eodem testamento in quo ei legaueram, quòd ipse erat mihi ingratus. certè mutasse videor voluntatem: & ideo legatum petere non potest dictus libertus ab hæredibus meis. Viu.

n Atti. Proprium nomen est hæredis, id est fratris alūnæ. Azo. vt apparet inf. vel non erat frater, sed fraterna charitate eū diligebat: vt ff. de hære. instit. l. nemo. § qui frater.

o Denarios quinque. Scilicet pro victu.

p Centenos. Dic centenos & vicenos quinos id est, quinquies viginti poni pro eodem, & dic menstruos.

q Certa sum. Per hoc videtur relinquere fideicom. vt ff. tit. l. l. vnum. §. fi. & de leg. 1. l. filius familias. §. vt qs. & de leg 3. l. Pamphilo.

r Attius. Quod videbatur per verba superiora. certa sum &c.

s Sed alia. Scilicet menstrua, & sic posterior scriptura minimè grauat. sic ff. l. si tibi certam.

t Et ab hærede. Quasi hæres legatarij sit rogatus: valeret: vt ff. de leg. 3. l. si fuerit. §. fi.

u Titia. Titia fecit testamētum, & instituit sibi hæredem in vna vncia Seiam libertam suam: & etiam suam collactaneam fuerunt enim nutritæ de la cte vnius mulieris: & Seium, & Caium pone instituit sibi in xj. vncijs: & postea Pamphilo suo liberto dedit prędia per fideicōmissum inter quę dedit eidem Pamphilo latifundium circa Colonem. Item eidē Pāphilo liberto postea donauit per epistolā etiā alias res, inter quæ verba epistolę ita locuta est dicta Titia de dicta Seia, & de dicto Pāphilo: Ego Titia mitto salutem hæredibus meis: & volo firma esse, quę in inferiori parte testamenti mei ordinata sunt: & quęcūque inueni me fecisse in nomine Pāphili: & si dicta Seia collactanea mea mihi noluerit hæres esse ex ea parte, ex qua eā scripsi id est, ex duodecima id est, ex una vncia: volo ei dare latifundium quod est circa Colonē, & postea decessit dicta Titia: & postea dicta Seia liberta omissa parte, in qua instituta fuit, elegit: ex codicillis, siue, ex dicta epistola dictum fideicommissum de dicto latifundio. dictus autem Pamphilus petebat dicta prædia, quæ erant in latifundio, ex causa fideicommissi sibi in testamento per Titiam relicti, quasi debeat concurrere cum dicta Seia. nunquid Caius, & Seius prædicti, & etiam Seia prædicta possunt eū Pamphilum repelle re exceptione doli? Et dicitur quòd sic, quia fideicōmissum latifundij datum Pamphilo in testamento, videtur per epistolam translatū in Seiam. Viu.

P. Fl. Fideicōmiss.

P. Fl in quibus ff Seia &c.

In P. F. Τίτια τοῖς κατὰ νόμους μου καὶ ρεν.

a Libertam. Quia eam manumiserat pater Titiæ.

b Syncteſſim. Græce ſynctesſin, Latine dicit omnē possessionem.

c In ea. Scilicet epistola.

d Salutem. Hæc est epistola in Græco, quam quidam libri habent translatam in Latinum per hęc verba, volo &c. Alij non habent, & exponunt Græcum quod significet prędia quę reliqui Pamphilo, seię dono, & secundum istos petet Seia quasi ex donatione inter viuos: secundum primos per fideicommissum.

e Seia. Liberta quæ erat de Cāpania, iuit in prouinciam: ante tamen quàm iret, fecit testamentum, & instituit sibi hæredes Caium, & Sempronium, & petijt ab eis, vt si ipsa in prouincia decederet, darētur per eos Lucio Titio ſexaginta: vt is Lucius Titius corpus eius curaret, & in patriam testatricis, id est, in Campaniam reportaret. Item dixit, Cui Lucio Titio concedi volo, si quid ex ea pecunia superexit ei à prædictis

prædictis faciendis. his factis fecit eadē die codicillos in quibus ita scripsit, Peto vt vobis hęredes mei, vt si ue in prouincia, siue in via aliquid mihi humanitus cōtigerit, puta quia moriar: corpus meum curetis vos hęredes reportari in Campaniā, & in monumētum filiorū meorū. & postea decessit dicta Seia in prouincia, vel in via. & dicti hęredes sui reportauerūt corpus suū in Campaniam, & posuerunt in monumentum filiorum: & in eo faciedo expenderunt xl. pone: & ita superfuerunt xx. de dictis lx. nunc venit Lucius Titius & petit illa xx. nunquid debētur ei? Et dicitur quod nō: qa adēptum est ei per codicillos ad hęredes factos. Viu.

Locum hūc nobis Alc. restituit li. præ termis. 1. 1 dictione, Synthesis. Sic verò vertit Grego. Halo. Hæredibꝰ meis, si vo lovt subiecta oia rata sint q̄cūq; ante in Pāphili nomen cōtulisse vila sū. St Seia collectanea mea hīs ex parte, quę eam scripsi nō erit: volo ei dari in fundum ¶ d̄ erit circa colonē id est in rifundiū.

¶ Libertā. Habent quidam, in Seiam libertā: & icidit §. ab hæredibus alij non habent. & subaudiunt, scilicet in Seiam libertam. & incipit §. Seia liberta &c.

Humanitus. Expone vt Insti. de donat. § 1.

Reportari. Scilicet curetis.

Ademptum videri. Contra j. de condi. & demō. l. si quis seruū. Sol. ibi fauor libertatis. vel ibi onus seruo iniunctū fuit adēptū. hic autē onus impositum Lucio, fuit impositū hæredibus, & ademptū Lucio. & facit §. e. l. si tibi certā. & de fundo instructo, l. quæsitum, in fi. ar. contra j. de condi. & demō. l. si quis eū. Item arg. contra §. de testam. l. hæredes. §. si quis. So. ibi. Item no. quod onus concomitatur emolumentum. & econtra. sic §. de ali. leg. l. Caio.

In P. Fl. In Seiā libertā. Ab hæredibꝰ &c. & hęc verba i Seiam libertam pertinent ad p̄ced. § hic autē §. incip. Ab hęredi, &c.

¶ Qui filias.

Titius habens in bonis qua i ragintā, & habes in ere alieno quinquaginta: & habēs duas filias, scilicet Primam, & Secundam, fecit testamētum, & instituit sibi dictam Primā in 200. id est, in tātū de bonis, quod capiebat 200. & Secundā in tātū, quod capiebat centū, & Seium, Caium in tm, quod capiebāt alia centum & postea inter eosdē hęredes, & in eodē testamēto fecit diuisionē bonorū suorū quasi omnium: ita quod cuilibet hæredum assignauit quasdam res: & remāserunt à dicta diuisione quinquaginta, id est, tm de bonis quod valebat quinquaginta, & postea subiecit hæc verba in eodē testamēto. reliqua autē omnia bona mihi existentia, & superantia a dicta diuisione, similiter & hæreditatis meæ onera erūt dictarū duarum filiarum meārum: quæ onera ex his meis bonis sustinebunt. postea fecit codicillos & i eis testatur totam diuisionem quam in testamento fecit, id est, aliam formam dedit, id est. quasdam res quas per diuisionem aliabus dederat, dedit cohæredibꝰ eatū: & qualiā quas dederat cohæredibus, dedit filiabus: & quadā ex dictis suis bonis similiter indiuisa remāserūt, sicut & in diuisione in testamēto facta remāserunt quadam indiuisa: & postea decessit dictus Titius. nūc quæritur, an dictæ filiæ Titiæ possint cōtequi, vt ipsæ solæ habeant ea, q̄ nominatim eis relicta sunt in diuisione, q̄ nouissime à patre facta est. scilicet in codic. quod quidē cohæredes earū negabant? Et videtur quod non, propter verba testamenti, p quæ verba testamēti aliter, & aliter diuisionem fecerat. Respō. tamē hic; q̄ bene possunt hoc cōtequi: quia per diuisionem in codicillis factam non videtur Titius recessisse a tota voluntate expressa in testamento: sed ab his tātum rebus videt recessisse, quas reformauit i diuisione in codicill. facta habebunt ergo filiæ malo velle cohæredum res, quæ obtigerunt eis per diuisionē in codicillis factam, & cohæredes earū habebūt alias res, quę obtigerunt eis cohæredibus per diuisionem eādem in codicillis factam. tota autem alia voluntas in testamēto scripta remanebit in suo statu, scilicet vt ea bona, quæ non sunt diuisa in testamēto, nec in codicillis. & vt onera hæreditaria quę capiebant l. vt dixi, sint solū modo dictarum filiarum. Viu.

Id est, reliqua aūt omnia de mea substātia quē admodū & hæreditatis onera ptinebūt solūmō ad primā, & secūdā filias meas, aut q̄ ex ijs superstes erit.

Instituerat. Et quoidam aliosivt j. patet.

Solum duarum. Quasi dicat, non cohæredum: & sic duo

duo dixit indiuisa pertinere ad filias, & ipsas subire onera æris alieni.

Vt solæ. Et non alij cohæredes.

Non a tota. Sic & C. de test. tut. l. etsi a patre. & de rei vxo. act. l. 1. §. sciendū. Sed cōtra §. e. l. si tibi certā.

Sol. hic prius testamentum non rumpitur p̄ codicillos, sed ibi vtrūq; erat testamentū. Ro. vel vtrūque relictum in eodem testamento. Item contra §. de testam. l. hęredes. §. si quid. Sol. secundum Azo. ibi de solennitate testamenti, hic de mutatione diuisionis.

¶ Reformata quo ac. ipiatur Mādo. super signa. Gratię, titu. de Reformatio.

Ista solutio displicet Baldeo dic, aliter secūdum Dyn. quod hic res assignata ex causa diuisionis, videtur capi tanquam p̄ legata, & prælegata potest codicillis mutari, &c. & i l. cōtraria volebat sine solennitate mutare. Accur.

¶ Cum post. Titia habens filium nomine Priscilianum, & fratrē nomine Marianū, & maritū nomine Ianuarium, fecit testamentum, & instituit sibi prædictos hæredes, & c. prælegauit dicto Priscilia no: & postea fecit quandam epistolā, siue codicil. & in eis ita cauit: q̄m cognoui Priscilianum filium meum in extremis esse, i. iuxta mortem (erat enim infirmus ad mortem Priscilianus) duxi pijssimū, & iustissimum, portionē eius Prisciliani hæreditatis, quam ei testamento dederam, legare Mariano fratri meo. & Ianuario marito meo æquis portionibus, & etiam si quid amplius eidē Priscilano legaueram. vnde si quid humanitus ei Priscilano contigerit, puta quod moriatur: do lego, dariq; eis Mariano, & Ianuario volo, dictam portionē hæreditatis, q̄ habuit a me in testamento Priscilianus, & dictum legatum quod ei dedi. & postea decessit dicta Titia testatrix, & postea fuerunt apertæ tabulę testamenti tui: & postea decessit Priscilianus ex dicta infirmitate nunc quæritur, an ex causa fideic. pertineant ad Ianuarium, & Marianū an etiam legata eius Priscilia ni, nedum portio eius hæreditatis? & dicebant quidā prędicta ad eos pertinere, siue Priscilianus decessit ex dicta infirmitate, siue ex alia. Respo. tamen hic q̄ ita demum pertinent prædicta ad eos, si Priscilianus decessit ex dicta infirmitate, & non aliàs. Viui.

Testamenti. Quod fecerat mater Prisciliani, in quo ei portionem hæreditatis & quædam prædia legauit. Azo.

Eius. Scilicet Prisciliani, id est, quam habet in hæreditate.

Legaueram. Sub. duxi legare, & adde adiectis his verbis, vt si quid &c. Acc.

Humanitus. Per hoc videbatur quādocunq; decederet, & ex quacūq; infirmitate Priscilianus, quod ei relictū fuerat, etiam ad Ianuarium, & Marianum translatum fuisse: quod remouet.

Infirmitate. Secus ergo si ex alia. R. & facit §. quib. ex cau. maio. l. ab hostib. §. sed quod simpliciter. & de vulg. subst. l. in substitutione. & l. cum ex filio. Sed ar. contra supra de libe. & posth. l. placet.

I i ex parte.

Alias, vt si quid.

Titius instituit sibi hæredē Seium filium, & vxorem suam Caiam, & dicto filio duos fundos prælegauit cum mancipijs, & oī instrumēto dictorum fundorum. Item dictæ suæ vxori prælegauit multa, inter quæ prælegauit ei Stichū, & Damā seruos suos. postea cū cognouisset idem testator non esse ali quē villicum in altero ex fundis filio prælegatis: misit in dicto fundo Stichū prædictū vxori prælegatū: & præfecit, siue præposuit eum tam rei rusticæ, quā rationibus fundi p̄dicti, & postea decessit idem testator. nunc q̄ritur, vtrum dictus Stichus pertinere debeat ad vxorem, an ad filium? & dicitur quòd ad filium.

¶ Matri suæ. Titius instituit sibi hæredem Seiam matrē suam, & Caium, & prælegauit quatuor prędictæ suę matri: & fidei eius matris cōmisit, vt ex his quatuor p̄dijs duo restitueret socero ipsius testatoris: & postea fecit codicillos, & in eis socero ademit dictum fideicommissum dictorum fundorum, & postea decessit idem Titius. nunc quæritur, vtrum nihilo minus ad matrem pertineant dicti duo fundi. & dicitur quod non.

¶ Seia testamento. Seia fecit testamentū, & in eo legauit Titio suo priuigno x. pondo auri: & postea prædictus Titius accusauit eam dicens q̄ ipsa fecit occidi patrē suū Titij, maritūq; quondā ipsius Seiæ: potē instā autē dictam accusationē dicta Seia fecit codicillos, & nō ademit dicto suo priuigno legatū p̄dictum. & ante finem dictæ accusationis decessit ipsa Seia, & nihilo minus quo ab bona ipsius Seiæ cōfiscanda per acta fuit causa prædicta homicidij: & pronunciatum est patrem dicti Titij non esse interemptum scelere dictæ Seiæ: nunc quæritur, an ab hæredibus dictæ Seiæ debeat reddi legatū p̄dictum? Et videtur quòd sic: qa ipsa codicillis p̄dictis non ademit ei. Respon. tamen Hic quòd non, quasi tacitè si adeptum propter dictā accusationem ab ipso priuigno instituta.

¶ Filiæ. Titius instituit sibi hīdem Seiam filiam suā, quā habebat in potestate, & sempronium, & Caium: & inter cætera q̄ prælegauit eidem filiæ, prælegauit ei peculium ipsius filię. postea idem testator exegit x. à quodam debitore. & pecuniam ipsius filię in suam patris rationem cōuertit: & postea decessit idem testator. nunc quęritur, an dicta filia possit agere cum coheredibus

XXXI.

Ilio ex parte hærede instituto, duos fun-

Titius habens filium nomine Priscilianum, & fratrē nomine Marianū, & maritū nomine Ianuarium, fecit testamentum, & instituit sibi prædictos hæredes, & c. prælegauit dicto Priscilia no: & postea fecit quandam epistolā, siue codicil. & in eis ita cauit: q̄m cognoui Priscilianum filium meum in extremis esse, i. iuxta mortem (erat enim infirmus ad mortem Priscilianus) duxi pijssimū, & iustissimum, portionē eius Prisciliani hæreditatis, quam ei testamento dederam, legare Mariano fratri meo. & Ianuario marito meo æquis portionibus, & etiam si quid amplius eidē Priscilano legaueram. vnde si quid humanitus ei Priscilano contigerit, puta quod moriatur: do lego, dariq; eis Mariano, & Ianuario volo, dictam portionē hæreditatis, q̄ habuit a me in testamento Priscilianus, & dictum legatum quod ei dedi. & postea decessit dicta Titia testatrix, & postea fuerunt apertæ tabulę testamenti tui: & postea decessit Priscilianus ex dicta infirmitate nunc quæritur, an ex causa fideic. pertineant ad Ianuarium, & Marianū an etiam legata eius Priscilia ni, nedum portio eius hæreditatis? & dicebant quidā prędicta ad eos pertinere, siue Priscilianus decessit ex dicta infirmitate, siue ex alia. Respo. tamen hic q̄ ita demum pertinent prædicta ad eos, si Priscilianus decessit ex dicta infirmitate, & non aliàs. Viui.

hæreditatis, quā ei testō dederā, legare Martiano fratri meo, & Ianuario marito meo æquis portionibus: & si quid amplius ei legauerā & id (si quid humanitus ei contigerit) do, lego, dariq; eis volo: postea aūt ex eadem infirmitate Priscilianus decessit: q̄situm est, an legatum quoq; eiꝰ ad Ianuarium, & Marianū ex causa fideicommissi pertineat. Respōdi, posse videri si de decessisset ex ea infirmitate, omnimodo & legatū ad eos, d̄ quib. q̄reret, trāstulisse.

Si seruus legatus transferatur in fundum, vt ibi perpetuò sit: legatum de eo factum videtur extinctum.

hæredibus suis eo nomine, id est, propter dictam pecuniam a debitore exactam? Et respond. quod non ni si probetur exactam dictam pecuniam per testatorē animo non adimendi. Viu.

a Legauit. Id est prælegauit prædicto filio.

b Nec vxorem Inspicitur enim tēpus quo cedit dies legati: vt §. de fun. inst l. pe. & argu. sup. de lega. 1. l. quod in rerum. §. si quis post. & de lega. 2. l. peculium. in princip. & ĵ eo. l. fi.

Legauid. Id est, prælegauit.

Codicillis. Sic ergo quod testamēto relinquitur, in codicillis adimit: vt Instit. eo. in princip. & not. sup. de test. l. hæredes §. 1.

Limita, nisi filio iure institutionis legatū certę rei esset factum. q̄ & eleganter signauit Bar. in authen. ex cā 6. q. C. de lib. prę. te. vel exhære.

Cur ad matrem. imò videtur apud matrem remanere: vt §. de alim. l. pecuniæ. quæ est contra. Solu. ibi fideicō. fuit inutile morte fidei commissarij, hic pēnitentia testatoris: quæ patet in adimēdo legato. hic grauādo matrem videtur pœnituisse de eo q̄ quatuor ei legauerat. Arg. su. e. l. q̄ si. & l. ideo. Vel hic ab initio nihil plus, nisi duo matri erat relicturus. Tu dicas, q̄ hic quo ad illa duo, mater vt ministra fuit electa: vt & §. de leg 2. l. si quis Titio. & l. si quis quos. & ĵ. de do. cau. mor. l. si filio. sed in cōtrario vt legatarius. Et eodem modo solue C. de cad. tollen. § pro secundo. & §. de le. 1. l. si fundum per fideicommis. §. Iulianus. & de leg. 3. l. parer. §. Tusculanus. & ĵ. de con. dit. & dem. l. si quis eum. q̄ sunt contra. & dic. vt d. l. si quis Titio. Apparet ex p̄dictis quod id, quod dicitur ademptum, non videtur datum: vt supra de his quæ in testamen. delen. l. prima § penu. quod verum est quātum ad locum de quo est ademptum: alioqui adempto legato illi ad quem translatum est, primus statim vim agendi consequeretur, quod hic negat secundū Ro. & Azo.

dos cum mancipijs, & instrumēto omni legauit: idem vxori plura legata, & seruos Stichum, & Damam legauit. sed cùm in altero ex fundis filio prælegatis cognouisset villicum non esse, Stichum misit, & tam rei rusticæ, quam rationibus fundi præfecit. quæsitum est, Stichus vtrum ad vxorem, an ad filium pertineret? Respondit cum mem erat eorum, quę testō cauisset, Stichū ex ijs p̄dijs, in quę translatus est, a testatore, non posse recedere nec vxorem posse Stichum ex fideicommissi causa petere.

Si fideicommissum est adēptum ex dispositione testatoris expressa legatum non remanet pœnes grauatum, sed videtur ademptum.

Matri suę ex parte hæredi institutæ quatuor p̄dia legauit: & fidei ei cōmisit, vt ex his duo socero restitueret: deinde codicillis. socero ademit fideicōmissum. Quæsitum est, an nihilominus ex prælegatione ad matrem pertinerent? Respondit, nihil proponi, cur ad matrem pertinerent.

Qui accusat testatorem de crimine capitali, videtur sibi capitaliter inimicus: unde ei legatum videtur ademptum. Bartolus.

Filiæ, quam in potestate habebat, inter cętera legauit peculium. idē post testamentum factum pecuniam a debitore filiæ exegit, & in rationem suam conuertit. Quæro, an filia eo nomine cū hęredibus patris agere possit? Respondit, si probaretur non adimēdi animo factum, agere posset.

XXXII.

Etrahere legatis, vel adijcere, si nihil præter numeratam pecuniam legatum sit, prom

P. Fl. per tinere.

Ad hunc tractatum pertinet locus apud Rhetores de ambiguo, seu aphibologia. d̄ quo Qui. lib. 7. Cic. lib. 2. de inuentione.

P. Fl. intercepti.

Sic in P. Fl. in p̄busdā tū exēpl. deest negatio: sed nō rectè.

Plin lib. 5. Epistol. ad Caluisium, ait: Non potuisse hæreditatem, aut legatū ciuibus relinqui? & Vlpia. 22. titu. §. nec municipia nisi q̄ à libertis suis hæredes istituti posśūt. Ita q̄ hic interpretandum est hoc casu illis legari posse. L. R.

Non est necesse P. Placet Bar. Paul. & Soc.

b Nec vxorē. Limita, nisi filio iure institutionis legatū certę rei esset factum. q̄ & eleganter signauit Bar. in authen. ex cā 6. q. C. de lib. prę. te. vel exhære. In P. Fl. Stichū iis prędiis in quę translatus est actor ē cedere. nec vxorē &c.

c Legauid. Id est, prælegauit.

d Codicillis. Sic ergo quod testamēto relinquitur, in codicillis adimit: vt Instit. eo. in princip. & not. sup. de test. l. hæredes §. 1.

e Cur ad matrem. imò videtur apud matrem remanere: vt §. de alim. l. pecuniæ. quæ est contra. Solu. ibi fideicō. fuit inutile morte fidei commissarij, hic pēnitentia testatoris: quæ patet in adimēdo legato. hic grauādo matrem videtur pœnituisse de eo q̄ quatuor ei legauerat. Arg. su. e. l. q̄ si. & l. ideo. Vel hic ab initio nihil plus, nisi duo matri erat relicturus. Tu dicas, q̄ hic quo ad illa duo, mater vt ministra fuit electa: vt & §. de leg 2. l. si quis Titio. & l. si quis quos. & ĵ. de do. cau. mor. l. si filio. sed in cōtrario vt legatarius. Et eodem modo solue C. de cad. tollen. § pro secundo. & §. de le. 1. l. si fundum per fideicommis. §. Iulianus. & de leg. 3. l. parer. §. Tusculanus. & ĵ. de con. dit. & dem. l. si quis eum. q̄ sunt contra. & dic. vt d. l. si quis Titio. Apparet ex p̄dictis quod id, quod dicitur ademptum, non videtur datum: vt supra de his quæ in testamen. delen. l. prima § penu. quod verum est quātum ad locum de quo est ademptum: alioqui adempto legato illi ad quem translatum est, primus statim vim agendi consequeretur, quod hic negat secundū Ro. & Azo.

f Titio. Priuigno: vt ĵ. patet

g Accusau it. Incidenter: cum hęres Seiæ dotem repeteret, vt eā priuignus lucraretur: vt C. de rep. cō sensu. vt §. fol. mat. l. si ab hostib. Vel dic, qd directò crimina

Seia testamento suo legauit Titio auri pondo v. Titius accusauit eam, quòd patrem suum mādasset interficiendum. Seia post institutam accusationem codicillos confecit, nec ademit Titio priuigno legatum, & ante finē accusationis decessit. acta causa pronunciatum est patrem Titij scelere Seiæ non interemptum. Quæro, cum codicillis legatum, quod testamento Titio dederat, non ademerit: an ab hæredibus Seiæ Titio debeatur? Respondit secundum ea, quæ proponerentur, non deberi.

Per exactionem debitoris legatum de eo factum videtur extinctum, nisi aliud apparet. Bartolus.

Filiæ, quam in potestate habebat, inter cętera legauit peculium. idē post testamentum factum pecuniam a debitore filiæ exegit, & in rationem suam conuertit. Quæro, an filia eo nomine cū hęredibus patris agere possit? Respondit, si probaretur non adimēdi animo factum, agere posśit.

XXXII.

Etrahere legatis, vel adijcere, si nihil præter numeratam pecuniam legatum sit, prom

liter accusabat lege Corn. de sica. vt C. de sica. l. is q.

Acta causa. Post mortem Seiæ, hoc ciuiliter excipiendo. Vel dic etiam criminaliter quo ad bona tantum, quod dic, vt no. C. si reus vel accu. mor. fu. l. fin.

Non ademerit. Quia tacitè videtur ademptum: vt §. eod. l. ex parte. & l. 3. §. fi. & l. sequenti, & facit ĵ. de his q. b. vt indig. l. r. & l. indignum.

Probaretur. Præsumitur enim ademptum: vt supra eadem lege. in princi. & de lega. 2. l. cum pater. §. filia & l. antepenul. in princip. Azo. & de legat. 3 l. fideicommissa. §. si rem. & lege qui filium.

h Etraher e. Legaui tibi certum lib. Bonon. certè bene possum promptè, & leuiter, & expeditè ademere totum legatum prædictum, vel eius partē quotam, vel non quotam: & tam minimam quātitatem, quam maximam dicti legati ademere possum. & etiam vnum numā possum adimere, & etiam dicto legato leuiter a dijcere possum. Si autem legassem tibi equum, vel fundum, obscurum & difficile esset adimere vnū, vel duos denarios in dicto fundo, vel equo. nā non possum præscribere in fundo tam breuem partem: vel in equo, quia ad id non haberemus in promptu p̄pria nomina, sicut habem' in pecunia. pecunia enim designatur in partibus per solidos per libras, & per vnum numum, vel plures, vel per quotas partes, sed fundus designatur tāū per quotam: vt puta dimidiam, & tertiam, & quartam, & sic de singulis.

¶ Cum libertas. Sticho seruo meo legaui centum, & libertatem, & postea ademi ei solam libertatem. numquid videtur ei ademptum legatum? & dicitur quòd sic vnde nihil facit ad rem, adimam, vel non adimam ei legatum: quia semper videtur ademptum ex quo ademi ei libertatem: quia legatum non poterit habere sine libertate. Viu.

i Pecuniam Cū sola pecunia legatur expedite fieri p̄otest, vel totius, vel partis adēptio, vel quotæ vel nō quotæ, & tā minimæ quantitatis. quā maximæ: velut vnius numi. re verò corporali legata vnius nummi ademptio fieri non p̄otuit a fundo: quia obscurū, & difficile est describere tam breuem partem fundi: iō quia ad id propria nomina, sicut in pecunia, in promptu non habemus.

Ro. nam pecunia p solidos vel per libras: per nummum vnum, vel plures, & per quotas in partibus designatur: sed fundus tantum per quotā & dimidiam, & tertiam: & sic de singulis.

k Seruis. Proprijs testatoris: quia eis legatum sine libertate nullū est: vt §. eo. l. & si transferam. & facit §. eo. l. si seruo.

Si in aliqua parte alternatiuè est aliqua res dubia declaratur habito respectu ad æstimationem rei in alia parte alternatiuè positæ.

Vndum Mæuius reliquit Caio amplum fundum positum intra certos confines postea dictus Caius diuisit dictum fundum in quatuor partes ad hoc: vt melius posset colere: & cum totale omnium dictarum quatuor partium vocaretur Mæuianum, eo quod Mæuio peruenerat ad eundē Caiū, vni de dictis quatuor partib. imposuit idē Caius nomen Męuianum, quo nomine & totale prædium vocabat Caius. totalis aūt dictus fundus valebat centum pone, & dicta pars quarta valebat 20. Item alibi habebat dictus Caius quendam alium fundum, quem vocabat Seianum. nunc iste Caius fecit testamentum, & legauit Titio fundum Mæuianum, aut Seianum alternatiuè, non adijciendo de quo Męuiano sentiret, vtrū de magno: aut de paruo: & fortè dedit electionē Titio legatario vtrū acciperet Seianum, vel Męuianum, & postea decessit dictus Caius testator: nunc quæritur, de quo Męuiano videtur sensisse dictus testator, vtrū de paruo, aut de magno. & distinguitur, aut dictus fundus Seianus æquialet minori fundo Mæuiano, aut maiori fundo Męuiano. Primo casu videtur testator sensisse de minori fundo Mæuiano legando dicto Titio legatario, & sic legatarius poterit eligere fundum Mæuianum minorem, vel Seianum. Secundo aūt casu iudicabimus eum sensisse de totali, siue vniuersali fundo Męuiano: & sic dictus legatarius poterit eligere fundum Mæuianum maiorem, siue totalem, aut Seianum. Vi.

l Seianū. Alternatiuè. Quo casu hęredis est electio. nisi testator contradixit: vt not. C. de verb. sign. l. pe. in fi. & dic casum f̄m Azo. quod Mæuius amplū fundū reliquit Titio, qui Titius vt melius coleret: (vt §. de leg. 2. l. Caius. §. Titius.) in plures partes diuisit: & cū totale oīum partium vocabatur Męuianū, ḡa a Męnio p̄uenerat: vni portioni imposuit nomē Męuianū, & totale valerere poterat centum, sed hoc paruulum valet 20. idem hic Titius habebat quoddam aliud prædium, quod dicebatur Seianū. nunc iste Titius legauit Mæuianū, aut Sæianū alternatiuè, & fortè quem eligeret legatarius, q̄ritur ergo de quo Mæuiano videt sensisse, totali, vel particulari? & distinguitur an Seianus æquialet Mæuiano minori, vel quasi æquialet. & videtur quod sensit de minori: aliàs si Seianus magis æquialet totali, secus: quia cætera continent, vt hic colligitur, arg Instit. de vulg. subst. §. ted & si ex dispar. & ĵ. e. l. vtrum. §. fi. nam nunc testator electionem dat: quare merito p̄ot dubitari, quod debeat eligere. at cū esset certus testator quod esset pretiosius: si de totali intelligeret, potius totaliter ei legaret p̄cisè. sicut si vellem legare tibi 100. aut x. nā certum est, q̄ centū potius eligeres: & iō simpliciter centum tibi potius legabo: aliàs minus intelligitur: vt §. de leg. 2. l. si ita §. fi. Item in fin. habeas, non magna &c. & si ponitur cōditionaliter. aliàs est fine non: & tunc dic si i. quāuis Itē quid si dubiū est cui magis æquialeat? Respon. de minori sen fit, vt §. de lega. 1. l. apud Iulianum. §. Seio. & l. si ita. in fin. vel dic, secundo casum, f̄m Ro. quod Titius habeat fundum Mæuianū amplum quem diuisit in partes, & vni imposuit nomen Stianum. & sic continetur Seianus sub appellatione Mæuiani tandem legauit Mæuianum, aut Seianum alternatiuè: quasi dicat totum, aut partē. certè noīe Mæuiani continentur tantum partes nō nominatæ, id est cæterę à Seiano & secundum h. d. non videri cætera. f. Seianum cedere cum ipso Mæuiano.

Plurium. Inter quæ non erat Seianus f̄m primum casum: vel erat secundum alium.

Si. i. quamuis &c & in fine habeas nō: & distingue circa hoc: quia cum vni genus, alteri species legatur, generi per speciē derogat, vt §. de leg. 3. l. seruis vbanis, §. fin. cū vero eidem genus, & species alternatiuè, & tunc noīe generis solæ partes, vel species innominatæ intelligūtur: vt hic. aut, copulatiuè: & tūc aut cā determinationis nominauit partes: & tunc solæ illæ continentur in legato. idē si a testatore sciente hoc fiat. aut cā tollendæ dubitationis, siue ad maiorē certitudinem: nam tunc generali legato non derogatur. idem si testatore ignorante hoc actum est, vt & §. de fun. instru. l. cum de lanionis. §. cui fundum. & §. quidam, & l. Seiæ. §. Tyrannæ. & de suppellec. leg l. legata. in prin. & de manumit. testa. l. si peculium. & de leg. 3 l. prædijs. §. Titio. & §. fi. & no. hoc §. de fun. inst. l quæsitum § pe. & §. fin.

Non magna. Aliàs deest, non. sed tu habeas. Accu.

Iuibus. Cum essent due p̄tes Bono. ita legaui eis, Potestatibus Bon lego 100. certè videor reliquisse cōi Bono. & non singulis ciuibus: & sic Potestates capient nomine communis legata, & non nomine suo vel singulorum ciuium. Vi.

Ciuibus. Fortè administratoribus. Viu.

Istā gl approbāt Bar. Pa. & Soc. circa quā dicas ēt idē, si legetur ciuib. indefinitè f̄m eosdem.

Ciuitati. Non singulis, nisi aliud ostendatur testatorem voluisse: vt ĵ. e. l. cum senatus.

Videtur. Vnde capient administratores nomine ei

uitatis.sic & sacerdoti relictum capit ecclesia: vt §. de annu.leg.l.annua. §.a Titia.& j.de condi.& demon.l. filio.in prin.& § idem.& C.de iure delib.l.cum aliquis. & §.eo.l.si cognatis.§.fi.

Cum haberē duos Stichos

III.

IN ambiguo seruos, legaui tibi Stichum. certè ille Stichus debetur, quem deberi volui, & nō alius.aliud autem est in legato qđ non est dubium, siue ambiguum: si ego testator dixi in eo aliud quam sēsi: puta quia legaui tibi fundū, & sentiebam de equo. non eū valet in aliquo legatū. quia qui aliud dicit in legādo quam vult, nō dicit id quod vox significat: quia non vult, nec dicit id qđ vult quia id non loquitur:& sic non est mirum si legatum est inutile. facit autem ad prędictas partes huius l.§.de leg. 1.l. si quis a filio,§.si qs plures. & l. 4. per quas pono hic casū. Alij Aliter ponunt. sed nolo plus insistere.Viu.

¶ Cōcor. cum hac l. cap. vlt. cum glo. sua in fi. ex de posiu.præla.

¶ Totum hoc c. de est in P.F.

In ambiguo. In prima parte pone, legaui Stichum, cum haberē duos stichos:ut §.de leg.1.l si quis a filio. §.si quis plures. In seconda legaui fundum, & sentiebam de equo:ut §.de leg.1.l.3.li autem lego Stichum, & sentiam de Pamphilo:valet de quo sensi, ut d.l.4 de leg.1.& ita prima pars in proprio nomine secunda in appellatiuo ponitur,sed & prima posset loqui in ad pellatiuo,ibi non utrumq;:sed non in eo quod dicit, sed id duntaxat &c.Alij ut R.dicūt ambiguum, quod continet amphibologiam, ut aīo te Æacidem Romanos uincere posse,& similia,de quibus no.§.de pac.l. veteribus. Item in infinitis alijs potest poni exēplum: ut studiosus indagator poterit inuenire.

¶ Nisi sit erratū in corpore. Bar.& P.

¶ Itaq;. Verè in ambiguo ita est.nā aliud in eo,quod dubiū non est.probatur tamen quod dixit,non sensit. R.uel cōtinua sic,dixi in ambiguū nō valere utrūque: ergo multo magis ibi non est ambiguum, non valet vtrūq;, quinimo neutrum. nam si aliquid valeret, vel valeret quod dicit, sed hoc non vult vel valeret quod vult,sed illud non dicit. est ergo valida illatio, itaque &c.Sed obijcit primo dicto l.§.de vsufruc l.si alii. vbi verbum fundi,quod est ambiguū:quia quandoq; ꝓprietatem nudā:vt §.fami.ercis.l.& puto §.1.quandoque plenam continet:vt §.de vsufr.accresc.l.si tibi.tamen non accipitur prout voluit testator:vt d.l si alii. Sed dic ibi fuit ambiguitas rei: hic verbi vel ōnis:vel ibi speciale:vel vt R.ibi dixit.Vel verius no mē fundi non est ambiguū:quia semper plenā ꝓprietatem cōtinet:& sic cōcordant cum fine huius legis. nec ob.illa l.puto.vt ibi no. Item obiicitur secundo dicto huius legis §.de leg.3.l.non aliter, vbi receditur a verbis si testator vult. sed illud locū habet, vbi vocabulum plures habes significationes,sed alterā cōsuetā,vt lego decem solidos Bono.inspicit ergo cōsuetz, nisi testator aliud velit, vt de paruis Bononiensib. intelligatur.& facit j.de reg.iur.l in ambiguis orationibus.& de ver.sign l.nepos Proculo.& §.de supel.leg.l. legata.& l.Labeo.circa fin. Sed argu. contra j. de appel.l. 1.§.si quis.

¶ Displiceet Barto. Pa. & So.

Et bene, qa ibi nō constabat de voluntate defuncti, iō statur pro priæ significationi. Bart. Pau. & Soci.

Sol.secundum Bar.ꝙ hic est error in verbi prolatione: ibi in facti executione, circa quem errorem est iuris dispositio: vt ibi patet

Aulus respondit. Quamuis legatum incertæ personę relictū nō valet:vt Inst. de leg.§ incertis.tñ id qđ cōditionis cā implendæ dandum est, sine dubio dēt dari certis, & incertis personis, vt posset cōpetere petitio fideicō. illi,cui in fidei. sibi relicto est apposita cōditio dādi aliquid certæ, vel incertę personæ : & de certa persona est planum cuilibet. de incerta autē ita pone. Lego tibi equū, si dederis decē illi, qui duxerit in vxorem filiam Titij, vel illi qui prius ascenderit Capitolium:ꝙ legem j.eod.l. si fuerit.Sed quid si ita dixi, centum per fidei com.relinquo & nō adieci cui,indubitatum est nulli personę videri datum fideicommiss.nec certè, nec incerta: & ideo non valet fideicomm.& h d.cum l.seq Vi.

petito posse competere.

Si persona legatarij non apparet,non valet legatum. Bar.

V.

Aulus respondit, Cū nomen fideicommissarij testamento adscriptum non sit, nulli personæ,neque certę neque incertę datum fideicommissum videri indubitatum est.

Valet legatum factum incertæ personæ de certis vel incertis, si incertitudo venit declaranda ex aliquo futuro euentu. Bart.

VI.

Vidam relegatus

Paulus respondit.Alias incipit id quod:& quidā dicunt quod hæc lex non est in Pandectis Flo.

Et incertis.Vt lego tibi tundum, si dederis decem ducenti in vxorem filiā Titij, vel ei qui primo Capitolium ascenderit.ad quod.j.e l.si fuerit. an legatū valeat incertę personę relictū dic, vt Inst.de leg. §.incertis,& §. sed nec.& j.eo.l.quidam.

¶ Legatū incertæ personæ, an & quādo valeat, vide plenè ꝓ Bart. in l. proxim. j. eo.tit.& per Cy. in l.id quod pauperib. C.de epis. & cler. Hic sequitur B. Pa.& Soc.

Aulus respondit.Non sit.expresso nomine,vel quasi:vt §.si cer.pe.l.certum:& de hęr.instit.l. quoties.§.si quis.Acc.

Nulli.Facit §.de vsufr.leg l.qui plures.& §. de hęr. instit.l.quoties.§ hæres.& Instit.de leg. §.legati.& de ver.ob.l.si ita.§.Chrysogonus.sed in casu contrarie j. de statulib.l.qui pecuniam. vbi simpliciter dare iussus seruus & liber esse,hęredi dare videtur iussus.

Dic quod ibi grauatur legatarius, vel fideicommissarius.vnde in dubio videtur grauatus dare hęredi a quo sensit commodum.hic vero grauatur hęres,qui commodum sensit a seipso,non ab alio.secundum Bar.hic.

Vidam relegatus Titius relegatus fecit testamentū,& in eo instituit sibi hęredes Sepronium, & Seium,& Caium, & Petro centum legauit,& Martino 40.& quibusdam alijs plura legata reliquit,& postea ita dixit:si quis ex hęredibus ceteris amicis,quorum hoc testamēto mentionem feci, siue quis alius ex amicis meis nō nominatis in testamento restitutionem mihi impetrauerit ab Imperatore, & ante decessero,quā ei gratias egero:volo dari a cæteris hęredibus centum aureos ei qui id egerit postea Seius vnus ex hęredibus impetrauit ei testatori restitutionem ab Imperatore: & postea decessit idē testator antequam id sciret.nunc quæritur, an dicto Seio debeantur a cohęredib.suis dicti centum aurei? Et dī quod sic.sed & si alius ex amicis testatoris non nominatis in testamento impetrauit ei restitutionem, ipse habebit dictum fideicommiss.

Si ubi

¶ Si tibi. Titius instituit sibi hæredem Seium : & rogauit eum per fideicommiss.vt tibi Caio, & posthumo Titij testatoris restitueret hæreditatem. & postea decessit dictus testator,& Seius adiuit hæreditatē illius. nunc tu Caius uis ab eo petere totam hæreditatē, cū non sit adhuc natus posthumus, quæritur vtrum possis? Et respon.quod si certum est posthumum non nasciturum, totam potest petere, quia non potest posthumus non nasciturus facere tibi partem. si autem iam natus est posthumꝰ vnus,pars dimidia tibi debetur: duobus autem natis debetur tibi tertia: tribus natis debetur tibi quarta. & non mireris qđ pono tres posse nasci vno vtero siue fętu quia de facto enixa est quædam mulier nomine Serapia qn que:alia etiam sex, quæ est §. si pars hæred.pet.l.antiqui dixit quod interim an tequā aliquis post humus nascatur, deberur tibi quarta. Quod autem dixi in fideicommiss. hęreditate restituenda tibi Caio, & posthumo testatoris, habet locum, si dictus testator instituisset directo pro parte hęredem, & posthumum suum pro alia parte,& idem esset similiter si tibi, & posthumo suo reliquisset legatum, vel hęreditate fideicōmissum. ītē quod dixi in fideicommissaria hæreditate, & hæreditate directo relicta,& in legato,& in singulari fideicō misso relictis tibi Caio, & posthumo tenatoris, esset idem si reliquisset tibi aliquod prędictorum, & posthumo alieno.& h.d.cum duabus legi.seq.vsque ad §. cum quidam. Vi.

¶ Impetrauerit,i. obtinuerit. Mando. in 9. qōne Re. de impe. bene.viu. nume.10.

res nascuntur, quilibet cum sibi coniuncto admittitur in virilem. Bar.

Si tibi, & posthumo suo vel alieno hæreditatem restituere quis rogauerit.

VII.

EI ex parte te, & ex parte posthumum hæredem instituisset,legatumve similiter, vel fideicommissum dedisset.

VIII.

TRum ita posthumus partem faciat, si natus sit,an & si natus non sit, quæritur? Ego commodius dici puto, si quidem natus nō est, minimè eum partem facere, sed totum ad tertinere, quasi ab initio tibi solido relicto.

El ex parte. Dedisset.tibi,& posthumo.

Trum. Casum in hoc princ. l. uide in casu proxi. præceden.

¶ Cū quidā. Titius instituit sibi hæredes Seiū & Caium, & Sempronium. & commisit fidei dicti Seij, vt cum ipse Seius moreretur, restitueret suam partem hæreditatis vni ex dictis suis cohæredibus, cui ipse Seius vellet: & postea decessit dictus testator. nunc quæritur an valeat dictum fideic. Et vī qđ non, quia videtur esse posiū in arbitrio eius Seij qui rogatus est: quo casu non solet valere fideicō. vt §. de leg.3.l. fideicom. §.quāquā.dicitur tamen hic quod valet fideicō.quia non est in eius arbitrio posiū: an omnino velit restituere.sed est cō missum in arbitrio suo, cui potius restituat Primo enim casu non valeret, isto autem casu bene valet.

¶ Sic in P. Fl.Hal. aūt scripsit vel ex parte posthumum hæredē, &c.

Quod hic.d mulier Alexandrina Caius cōmeminit: §. si pars hær. pe. l. antiq. §. sed & ter geminos. Pau. Iurisc. Ælio attribuit, nisi aut hic, aut illic mendū insit.

¶ Quæsitum est.Institui mihi hæredē in sex vncijs hęreditatis Titiū,& Seiū in 4.& Caium in duabus, & rogaui dictū Titiū,vt cū moreret,restitueret partē sua dictis suis cohæredibus.& postea decessi.nunc quærit, an debeat Titius restituere suā partē cohæred.ꝙ vtrili.n.vni tantū quantū alteri:an vero ꝙ portionibus hęreditarijs ex quib' hęredes scripti sunt dicti sui cohęredes:& distinguitur:aut ego testator ita iussi restitui partē Titij cohęredib' eī, ꝰ cohęredes darēt ei Titio cētū pone:aui sine aliqua donatione pecuniæ. Primo casu subdistinguitur,aut ęquas partes dictę pecunię iussi eos dare Titio,aut dispares.si ęquas ptes iussi eos dare,æquas ptes habere de fideic.i.de parte Titij ei restituēda.ꝰ aut dispares ptes dictæ pecunię iussi eos dare Titio, taliter.l. vt videant dispares ptes cōgruere portionibus eorū hęreditarijs ꝙ hæreditarijs partib' debēt habere fideic.ꝑdictū:Secūdus aūt casus.i.qñ iussi restitui Partē Titij cohæredibus eius sine aliqua donatione pecuniæ per cohæredes facienda eidē Titio nō est in hoc.§.sed dic hoc casu debere eos habere fideic. pro hæreditarijs partibus : vt j. ad Trebe. l.quoties.in prin.& similibus,quæ ibi scripsi.Viu.

Minimè cū nec ipse capere possit.fic j.de cōtrata.l. si post mortē.§.liberi Itē contra §.de le.1.l.planè.§.si coniunctim.vbi seruus q nō capit, facit partē.sed ibi iō,quia poterat conualescere seruo libertate donato.

Partē.id est te non admitti nisi ad partē:vt §.de le. l.huiusmodi.§.si Titio.& dic vt ibi.

Quarta. Debeat. Hæc verba & si non apparebit quota dantur quoniã interim quarta debetur. vt ſ. ſi pars hared. pet. l. antiqui. & facit. ĩ. de ſolu. l. ſi pater. & ſ. de hared. inſti. ſi quis ita ſcripſerit. & de le. 1. l. ſi duobus. §. fi. & l. qui filiabus. §. 1. Sed contra ĩ. eod. l. ſi fuerit. & ſ. de hære. inſti. l. Titius fundi.

Ibi cõſtabat qđ vni tantũ legare vo lebat, de quo ſi cõſtat. hic eſt veriſimile de pluri. Cu. & Soc.

Dic quod ibi oẽs erant nati: hic non, Dy. B. Pau. & Soc.

De tergeminis, pulchrè. Bud. ſ. ſi pars hær. pet l. anti qui. vide etiam Pli. na. hiſt. li. 7. c. 3.

Portentoſum Nõ tamen eſt: vt d. l. antiqui.

Vtile eſſe. Cuius petitionem nullo etiã electo aut oẽs, aut ſuperſtes, ſi vn' tantum ſupereſt, habebit. vt ſupra de legat 2. l. ſi Titio. & l. ſi quis Titio. §. fi. & l. cum quidam. & l. vnum ex familia. in princ. & 1. &. §. ſed ſi quidem ille. & §. rogo. & l. cũ pater. §. hæreditatem.

Quod hic ſi muliere Alexandrina Caius cõmeminit, ſupra ſi pars hær. peta. l. antiq. §. ſed &tergeminos, Paul. Iuriſc. Ælio attribuit ni ſi aut hic, aut illic mendum inſit.

In arbitrio. Sed nec in alio caſu sẽper eſt in eius arbitrio hoc omnino: vt ſ. de leg 2. l. fideicõmiſſa. §. ſic fideicõmiſſum. & §. quã quam. & argu. ſ. de eo quod cer loco. l. 2. §. Scæuola. & not. expreſſa nocent ſic ĩ. de reg. iu. l exp̃ſſa & ĩ. de condit. & de monſtr. l. nonnunquam cum ſimili. Item facit ĩ. ad Trebell. l. ex facto. §. qs rogatus & de verb. oblig. l. centeſimis. §. 2. & ĩ. de actio. & obliga. l. ſub hac. & ſ. de contrah. empt. l. hæc venditio. & l. ſi in eptione §. pen. nec obſt. ſ. de lega. 2. l. 1. & de lega. 1. l. ſenatus. §. legatum. vt ibi nota. Acc.

Dic qđ ibi in volũtatẽ alterius nõ liberã cõferẽ legatũ, hic in volũtatẽ hæredis, iõ non valet ſm Pa. Cu. & Socin.

Dic quòd ibi confertur legatum in voluntatem legatarij, hic alterius Cu. & Soc.

In P.F. an poſtneceſſitatẽ dandi, ſolius diſtribuendi liberũ &c.

Scripti ſint. Vnus ex ſex alius ex quatuor, alius ex duabus vncijs. & ſub. & vnus cæteris portionem ſuã reſtituere ſit rogatus quando deceſſerit.

Iuſſi. Fideicommiſſarij, idemq; cohæredes. Accurſius.

Diſpares. Scilicet partes pecuniæ.

Videantur. Aliàs eſt vt videantur, ſcilicet pecuniæ diſtributio: aliàs videantur, ſcilicet partes diſpares pecuniæ.

Reſtitui. Idem ergo ſi ſine pecunia iuſſus eſt reſtituere dic ergo regulariter pro hæreditarijs, niſi pecuniæ inęqualitas, vel propriorum nominum expreſſio contrariũ inducat: vt C. de impub. & alijs ſubſt. l. 1. & hic & ſ. de leg. 1. l. ſi hæredes nominatim, & ĩ. ad Treb. l. quoties & l. nõnunquã. & l. Lucius. §. Męuia & ſ. de leg. 1. l. turpia. §. fi. & ĩ. de ſtatulibe. l. ita liber. §. fin. & ſ. de vul. ſubſti. l. ſi in teſtamento & l. ſi plures. & l. q libertis. §. fi. & C. de ca tol. §. ſed vbi. ſ. Inter.

Subſtantia legati, vel fideicommiſſi in alterius voluntatem non poteſt committi: ſed electio perſonæ bone committitur. Bar.

Cum quidam pluribus hæredib. inſtitutis vnius fidei commiſiſſet, vt cũ moreretur, vni ex cohæredib. cui ipſe vellet, reſtituereteam partem hæreditatis, quæ ad eum perueniſſet: veriſimum eſt vtile eſſe fideicommiſſum, nec enim in arbitrio eius, qui rogatus eſt poſitum eſt, an omnino velit reſtituere, ſed cui potius reſtituat. Plurimũ enim intereſt vtrũ ĩ poteſtate eius, quem teſtator obligari cogitat, facit, ſi velit dare an impoſita neceſsitate dandi, ſoli ei diſtribuendi liberũ arbitrium concedat.

In fideicom. haredibus relicto intelligitur portio pro modo oneris haredibus per fide. initũcti: aliàs debetur pro haredi-

tarijs portionibus. Bar.

Quæſitum eſt, ſi cohæredes ex diſparibus partibus ſcripti ſint, vtrũ partes ſuas in viriles partes reſtituere ſingulis debeant: an pro portionibus hęreditarijs, ex quibus hæredes ſcripti ſunt? Et placuit, ſi teſtator ita reſtitui iuſſiſſet partem, ſi aliquam pecuniam dediſſent: ſi quidem æquas partes iuſſi fuerũt dare: conueniens videri eſſe etiam ex fideicõmiſſo æquas partes ei reſtitui oportere. ſi verò diſpares in ea pecunia diſtribuenda ſignificaſſet teſtator, vt videant hæredi tarijs portionib. congrue re: conſentaneũ eſſe, etiã fideicommiſſum pro hæreditarijs partibus ei reſtitui debere.

Ad confirmationem donationis ſufficit coniugem donantem donatario non ſuperuiviſſe. Bart.

IX.

Inter virũ & vxorem donatio facta fuerit; priore defuncto, cui donatum eſt: ad eum res redit, qui donauerat. quod ſi ſimul tam is, cui donatum eſt, quàm is, qui donauerit: quæſtionis decidẽdæ gratia magis placuit valere donationem, eo maximè quòd donator non ſuperuiuat, qui rem condicere poſsit.

Nõ eſt neceſſe ſic exponere, quia idem & ſi ſimul emiſiſſe ſpiritum ꝓ eſt ſm Pau.

Sic in P.F. Halo. putẽ ſcripſit rẽ cõcedre poſſit. ſed hic reſti'.

tui amoris prohibetur, non ratione mutui odij: vt ſ. de donatio inter virum, & vxorem. l. 3. in princip. & l. ſi id quod. §. ſi quas. & l. ſed ſi vir. §. quod legatum. ergo eadem ratione eis morientibus fauorabilius confirmetur: ut hic, & arg ſ. de aur. & argẽ legat. l. Quintus. in fi. & C de leg l. cum alienã. uel in lege cõtraria ambo in matrimonio deceſſerunt: & ſic verba ſtipulationis conueniunt, quæ erant, ſi mulier in matrimonio decederet. & eodem modo reſp. ad l. ſupra, de relig. l. ſi poſtſ-ſor. §. 1. Itẽ quomodo quod ab initio non ualuit &c. ut ĩ. de reg. iu. l. quod ab initio quæ eſt contra. ſed hic confirmaẽ non quaſi donatũ, ſed quaſi relictum, unde & Falcidiam patitur: ut C. ad leg. Fal. l. in donationibus. uel id eo conualeſcit, quia ceſſant cauſę q̃ iſtim gebãt donationẽ, q̃ ſunt ſ. de don. inter vi. & vxo. l. 1. 2. & 3.

Imò qa eadẽ lex prohibẽs hoc d ſm Bar. & Pa.

Diſplicet Bar. Pau. Cu. & Soci.

Videtur per hãc leg̃. quod ſi duo cõ miſerint vnũ male ficium, & epiſcopus excõmunicet vnũ ex illis, qđ vterq; ſit excõmunicatus. de quo ui de capi. ſi facerdos. ĩ glo. ſup uer. a cõio ne. & de off. or.

Vi duos. C. A. S. V. S. Inſtitui mihi hæredes duos meos filios impuberes, & ſubſtitui Titium ei de meis filijs, ſcilicet qui ſupremus moreretur: & poſtea deceſſi. & poſtea dicti duo me: filij impuberes pereũt ſimul in quadam naue. nũc quæritur, an dicto Titio ſubſtituto deferatur hæreditas. & cuius eorum impuberum deferatur ei hæreditas. & certè iuriſcõſul. altius circa hoc exorditur dicens: ſi unus deceſſiſſet prius, & alter poſtea, & ita ſecundum ordinem deceſſiſſet, priori mortuo erit hæres ab inteſtato frater eius: poſtremo autem mortuo erit hæres dictus ſubſtitutus: in ea tamen hæreditate poſterioris impuberis mortui habebit dictus ſubſtitutus hæreditatẽ alterius filij impuberis ante defuncti. In propoſita autem quæſtione, ubi ſimul perierunt impuberes, utrique eſt hæres dictus ſubſtitutus: & eſt ratio, quia cum neuter ſuperſtes fuerit quaſi utrique ultim. deceſſiſſe uidẽt. quidam tamen dicebant in hoc caſu, quod neutri uidentur deceſſiſſe ultimi: quia comparatio poſterioris decedentis ſolet ſumi ex facto prioris mortui: & iõ dicebãt prædictum ſubſtitutum neutri debere ſuccedere in hoc caſu. Sed ſuperior ſententia magis placet. ſ. ut ſubſtitutus ſit vtrique hæres in hoc caſu. nam & video aliter, quod qui vnum filium habet, non uidetur inutiliter ſubſtituiſſe, ſi ſubſtituit Titium filio ſuo ſupremo morienti. Item uideo quod proximus agnatus intelligitur etiam is qui ſolus eſt, quique neminẽ antecedit. In noſtro ergo caſu utrique impuberes ſimul mortui, ultimi primique obierunt: quia neuter eorũ alteri ſuperſtes fuit: & ſic ſubſtitutus ſuccedit ãbob' ut dictum eſt. Item alius caſus de ſimul morientibus, eſt talis. Titius & Seius ſuus filius perierunt i vno bello: mater Seij dicit nunc Titium prius mortuũ eſſe: & ſic vult uẽdicare bona filij quaſi hæredis patris: agna ti autem patris, quaſi filius ante perijſſet, uolunt uẽdicare bona patris. certè mater præfertur. credimus enim patrem prius mortuum eſſe. Item alius caſus de morientibus ſimul, eſt talis. libertus Titij, & filius eiuſdem liberti ſimul perierunt, nunquid deferẽ legitima hæreditas inteſtati liberti patrono quaſi filius eius primo mortuus fuerit, an agnati filij debent filio ab inteſt. ſuccedere quaſi pater prius deceſſerit? Et reſpõ quod patrono deferẽ hæreditas liberti quaſi pri' mortui: niſi probetur patronũ prius mortuum. Et &

Imò ibi qa incerti tudo, circa perſonas vocatas ad reſtitutionẽ vel legatũ hic circa res hẽditariã. Bar. Cu. & So.

X.

Vi duos impuberes filios habebat, ei qui ſupremus moreretur, Titium ſubſtituit duo impuberes ſimul in naui perierunt. quæſitum eſt, an ſubſtituto, & cuius hęreditas deferatur? Dixi, ſi ordine uita deceſsiſſet: priori mortuo frater ab inteſtato hæres erit poſteriori ſubſtitutus: in ea tamen hæreditate etiam ante defuncti filij habebit hæreditatem. In propoſita autem quæſtione ubi ſimul perierunt, utrum quia neuter frater ſuperſtes fuerit, quaſi utriq; vltimi deceſsiſſe uideantur. an uero neutri quia comparatio poſterioris decedẽtis, ex facto prioris mortui ſumatur quæritur? Sed ſuperior ſententia magis admittenda eſt, ut vtrique hæres ſit. Nam & qui unicum filium habet, ſi ſupremo morienti ſubſtituit non uſ inutiliter ſubſtituiſſe, & proximus adgnatus intelligitur, etiam qui ſolus eſt, quique neminem antecedit, & hic utriq; (quia neutri eorum alter ſuperſtes fuit) ultimi primique obierunt.

Vltimus, ſeu ſupremus dicitur quem nemo ſequitur: etiã ſi nullus precedat: proximus ſeu primus dicitur, quem nemo precedit, etiam ſi nullus ſequatur. & ſic idem poteſt eſſe primus, & ultimus. Bar.

Si vno caſu decedat pater & filius, pater prius deceſſiſſe preſumitur. Bar.

In P. F. quia cum neutri fratres ſuperſtes fuit, quaſi utrique ultimi deceſsiſſe ſibi uideãtur &c.

Aliàs, ſupremũ.

Mãdoſ. in 5. q. 3. Reg. poſtnu. 1.

Illa lex eſt cõtraria iſti: ſ loquitur ĩ ſubſtitutiõe fidei hic ĩ dire ta. Ba. Cu. & So.

Infortiatum. Mmm 3 vltimi

Qui duos impuberes. Secus ſi unus eſſet pubes, & alter impubes: ut. inf. ea. l §. fi. Azo.

Supremus. Id eſt, ultimus.

In ea tamen hęreditate. Scilicet poſterioris.

Habebit. Subſtitutus, ut etiam primus dicatur hæres, quia hæres hæredis &c. ut C. de hæredibus inſtituend l. fin.

Quaſi utrique. Repete an.

Videantur. Et ſic ſubſtitutio locum habeat.

Neutri. Scilicet uideantur ultimi deceſſiſſe.

Comparatio. Quaſi dicat non dicitur poſterius, niſi reſpectu prioris, & econtra.

Vtrique hæres ſit. Scilicet ſubſtitutus. ſecus eſt ubi ſubſtitutus, & ille cui ſubſtitutus eſt datus, pariter decedunt. tunc enim neuter alteri ſuperuiviſſe dici põt: ut inf. eod. l. ſed & in illo. Azo.

Supremo. Id eſt, ultimo: aduerbialiter enim ponitur.

Antecedit. Ad hoc ĩ. unde cogna. l. 1. §. ꝓximus. & ĩ. de verb. ſignifi. l. proximus, & leg. in vſu vulgari. & Inſtit. de leg. agn. iuc. §. proximus.

Superſtes fuit. Id eſt, ſuperuiviſſe dici põt uterque ergo directo eſt hęres ex teſtamento, quaſi in duabus hęreditatibus. vt ſ. de vulg ſubſt. l. qui duos. Sed cõtra ſ. de teſta. tute. l. duo. & de hęre. inſtit. l. in tempus. §. 1. & ĩ. eo l. ſi fuerit. Sol. regula eſt vt neq; ad hęredita tem, neque ad legatum, neque ad fideicommiſſum, vel tutelã aliquis admittatur, niſi doceat caſu exiſtẽte ſe inuitatum: ut in contrarijs s. & ĩ. ad Trebel. l eum. ſed hic fallit fortè ideo, quia hic ſubſtitutus utriuſq; hęredi tatem uendicaret: & ſi non ſimul decederent,

vltimi scilicet hæreditatem vendicabit ex testamẽto, sed primi ab intestato ex persona vltimi: vt ff. ad leg. Falc. l. pater. §. fi. & §. de vulg. substit. l. qui duos. unde quia alius tali interpretatione nõ læditur ab vtriusq; successionem in uitatur ex testamento, quasi vtrique vltimi decesserint.

Sed quid si mater esset in medio? nun quid primi successionẽ ex parte vendicet? Respon. tunc forte aliud est, vt prædicta l. ad Trebell. l. eum. Azo. & facit §. de vulg. substit. l. ex duobus. & §. de pact. do l. inter socerum. & ff. de secund. tabul. l. qui ex liberto. in prin.

Vendicaret. Per Tertul. vt Instit. ad Tertul. in prin.

Adgnati. Qui præueniunt alios pter suos, & quasi suos per l. 12. tabula. vt Instit. de legi. agna. suc. in prin.

Patris. Idem in matre: nisi filius sit impubes in utroq; casu: vt inf. eod. l. cũ pubere. & l. si mulier. & inf. ea. l. §. fin. Sed contra in parte. vt inf. ad Trebel. l. ex facto. §. fi quis autẽ. ubi filius præsumitur ante decessisse. sed & ibi alius casus: & est ibi ratio,

Displiceat prædictis scribe per l. qđ de pariter ff. eod.

ne pereat ultima uoluntas. hic autem est ratio æquitatis, id est, materna pietas, quæ ad luctuosam debet uocari hereditatẽ: vt C. de institut. & substi. l. fin. & de impu. & lib. sub. l. precibus, & ff. ad Treb. l. cum item argu. contra ff proxim. sed & ibi est alius casus: & est propter patroni reuerẽtiam: vt ibi dicitur. Acc.

Displiceat Bar. & Soc.

Imò hoc casu patronus succedit de rigore, sed ex speciali flat rigori, liceat secus in alijs. Cu. & So.

Filius. Quia tunc filius succedit excluso patrono: vt Instit. de suc. libe. §. sed nostra. & ingenuitura hẽt: vt ff. de obse. libe. l. hæres. sic ergo ꝓsumitur filius prius decessisse: & sic est contra §. proxi. §. vbi dixit patrem prius. sed alius est casus: sed æquitas eadẽ est hic & ibi: hic scilicet ꝓ patronalis, ibi materna. nam & vtrique venienti pariter prouideretur in honore, & alimentis: vt ff. de reg. iur. l. semper in dubijs, & ff. de obsequijs lib. parens. & l. liberto. & §. de lib. ag. l. si quis a liberis. in princ. & §. solent.

De dote. Reddenda. ff. mulieri. Vel i. de dote lucranda a viro. vel. i. reddẽda extraneo, qui dederat pro muliere. & hoc quod dicit ex capitulo. &c. videtur cæteros casus remouisse, in quibus matrimonium soluetur: vt §. solut. matri. l. fi cum dotem. in princ.

Locum habebit. Quoniam vterq; in matrimonio decessit. & sic non obst. §. l. ꝓxi. quę est cõtra. vel sol. vt ibi. Itẽ aliud esset quã hic dr, sic quis ꝓfuleturus dotem sibi reddi, si superuixisset maritus, vt ff eo. l. quod de pariter. quæ est contra. Item not. hic quod mulier præmori fingitur. vel saltem non post, quasi debilior. ar. ff. eo. l. si fuerit. §. fi Sed ar. cõtra. ff. de adul. l. nec in eo. Item facit sup. de don. inter vir. & vxor. l. cum hic

Cum in bello pater cũ filio periisset, materque filii quasi postea mortui bona uendicaret, adgnati verò patris, quasi filius antè periisset: diuus Adrianus credidit patrem prius mortuum. Si cum filio suo libertus simul perierit: intestati patrono legitima defertur hereditas, si non probatur superuixisse patri filius. hæc enim reuerentia patronatus suggerente dicimus.

Stipulatio de dote reddenda habet locum viro & uxori simul decedentibus.

Si maritus, & uxor simul perierint; stipulatio de dote ex capitulo, Si mulier in matrimonio de cessissent: habebit locum, si non probatur illa superstes viro fuisse.

Si filius pubes cum patre moritur, præsumitur patri superuixisse, impubes non: sed pater ei. Bar.

Si Lucius Titius cum filio pubere, quem solum testamento scriptum hæredem habebat, perierit: intelligitur superuixisse filius patri, & ex testamento hęres fuisse; & filii hæreditas successorib. eius defertur, nisi contrarium approbetur. Quod si impubes cum patre filius perierit, creditur pater superuixisse: nisi & hic contrarium approbetur.

Incertitudo personæ legatarijs præcedens ex euentu casus, in quem legatum confertur, vel ex prolatione defuncti, vitiat legatum: ademptio autem non vitiat. Bartolus.

XI.

QUI ita fuerit legatum relictum, Ex cognatis meis qui primus Capitoliũ ascẽderit si simul duo veniisse dicantur, nec apparet, quis prior uenerit: an impedietur legatum? vel, si ei, qui momumentum fecerit: & plures fecerint? vel, ei, qui maximus natu est. & duo pares ætate sint? Sed & si legatum Sempronia amico fuerit relictũ, & duo sint æqua charitate coniuncti. sed & si duobus eiusdem nominis fuerit legatum (puta, Sempronijs) mox Sempronio ademptum sit: nec appareat cui ademptum sit, vtrum datio in vtriusque persona infringatur, an ademptio nulla sit, quæri potest. Item si ex pluribus seruis eiusdem nominis vni, vel quibusdam libertas relicta est. Et verius est, in his omnibus etiam legata & libertates impediri: ademptionem autem in vtrumque valere.

Si de natiuitatis ordine non appareat, prius natus præsumitur ille, ex quo mater libertatem consequitur Bar.

Planè si ita ancilla libertatem acceperit, Si primum marem peperit, libera esto, & hæc vno vtero marem, & fœminam peperisset: si quidem certum est, quid prius edidisset, non debet de ipsius statu ambigi, vtrum libera sit, necne: sed nec filiæ, nam si postea edita est, erit ingenua. sin autem hoc incertum est, nec potest per subtilitatem iudicialem manifestare: in ambiguis rebus humaniorem sequi sententiam oportet, vt tam ipsa libertatem cõsequatur, quàm filia eius ingenuitatem, quasi per præsumptionem priore masculo edito.

Si relinquatur incerto de certis certificando ex aliquo futuro euentu, censetur cuilibet eorum relictum suo conditione si ille futurus euentus in personam suam eueniat. Bart.

XII.

Voties libertis vsusfructus legatur, & ei, qui nouissimus superuixerit, proprietas: vtile est legatum. Existimo enim omnibus libertis proprietatem sub hac cõditione, Si nouissimus superuixerit, dari.

XIII.

Voties in actionibus aut in exceptionibus ambigua oratio est, commodissimum Titio duos fundos. & tandem adimo fundũ. valet adẽptio in maiori, & remanet legatum in minori. vt §. de le. 1. l. ldẽ. Iulianus §. Seio. & l. si ita sit adscriptũ. in fi.

Edita. Scilicet filia.

Humanioré. Sic C. de fideicom. libe. l. cũ inter. & §. de his quæ in test. delen. l. proxime. §. fed in re dubia. & ff. de reg. iu. l. ea, quæ. §. 1. & ff. ad Trebel. l. non est. & ff. eod. l. quoties in actionibus.

In F. F. nec potest nec ꝓ subtilitatem.

Voties. Quatuor libertis meis legaui vtumfru. fundi mei Titiani. & illi eorum libertorum, qui nouissimus superuixerit, legaui proprietatẽ eiusdẽ fundi. nunquid valet legatũ ꝓprietatis? Et videtur ꝙ nõ quasi fit relictum incertæ personæ. dicitur tamen hic qđ valet. cuilibet enim libertorum videtur ꝓprietas relicta sua hac conditione si nouissimis superuixerit, id est si omnes alij ante eum moriantur. Viu.

Omnib' libertis. Singulis. nec enim omnib', sed vni soli, s. ei qui superuixerit, reliqui ꝓprietatem: quo superuiuente, dies legati cedit & facit ff. de condi. & demon. l. si falsa. §. fi.

Voties in actionibus. Talem libellum concepi contra Titium: ego de ui ago contra Titium petens ab eo fundum Seianũ positum inter tales confines, quę dico dictum Titium iniuste possidere, & per talẽ libellũ putabã recuperare dominium fundi, & non possessionem tantũ. acta causa cum esset iudex in probatione sententiæ, dicebat reus iudici vos non potestatis me cõdemnare in proprietate dicti fundi per verba dicti libelli: vnde absoluatis me. ego autem dicebam sub dictis verbis contineri petitionem dominij. certè commodissimum est id accipi, vt res, de qua agitur, magis valeat, quam pereat: & ita condemnauit mihi Titium si probaui de dominio fundi. Et quod dixi in conceptione libelli mei actoris habet locum in cõceptione exceptionis à reo oppositæ, si sit ambigua oratio: quia semper debemus taliter intelligere, vt res, de qua agitur, potius valeat, quam pereat. Viu.

Quoties in actionibus. De actionibus pone exemplum

Imò in spicie futurus eue. ꝓ fm Ba. & So. in l. quædam ff. eod.

Videbat ꝓ hunc. §. qđ si Papa delegat causam, Arc. Parisiensi nõ expresso nõe, & sint vel cognomine, & sint eadẽ ecclesia plures archidiaconi, quòd nulla erit iudex ꝓpter incertitudinem de hoc vide c. qm Abbas. in gl. super. ver. substitutũ ibi, sed pone ex. de off. de leg.

Reprobatur per Bart. Cu. & Soc.

Imo potest fm Ba. Cu. & Soc.

Adẽptio, an legatũ vitiet.

ff. quando incertũ est, quę prius edidisset: præsumim' prius natũ masculũ: & ita ipsa Arethusa libertatẽ ex testamento consequitur, & filia sua ingennitatẽ. Viu.

Vel si ei. Repete ex cognatis, aliàs nõ valet. vt pote incertæ personæ relictum, vt Inst. de leg. §. incertis.

Vel ei. Repete ex cognatis: vt modo dixi.

Sed & si legatum. Prout refert ad casum illum: sed & si Sempronio sic est §. de adi. lega. l. 3. §. si duob'. in fi. §. prout est ibi neutri. sed est contra §. de leg. 2. l. si qs seruũ §. si iter. Sol. ibi spõte soluere vult hæres, non autẽ cogitur: vt hic. vel dic vt ibi. Item op. qa vr vtrique deberi propter æquam charitatem: & in superioribus vr, quod charitas & necessitudo inspiciatur ar. §. de leg. 1. l. si seru' pluriũ. §. fin. & §. de ali. leg. l. cũ alimẽta. in prin. sed hic spãle ꝓpter incertitudinem. Item hoc verum quod non valeat nisi alter probauerit de se sensisse: vt ff. vt le. no. cau. le. si duo & §. de hære. insti. l. in tẽpus. §. 1. & §. 2. & ff. de condi. & demon. l. falsa. § j. & §. de test tu. l. duo quæ in hoc sunt argumenta contraria. & facit §. de vlufr. leg. l. sed & si qs. §. quid ergo. Acc.

Libertates. Sic ff. eo. l. si quis de. Sed opponit §. l. ꝙx. vbi in multis ꝓfert benignitas rigori: ergo in libertate multo magis: vt infra in fine ne pereat: & ff. eo. l. quoties. sed dicis generalitatibus derogat, vbi speciaLiter lex statuit contra. vt hic & ẽ rõ, quia cũ difficilius reuocetur, difficilius detur. Alij vt R. dicunt: refert fiat interpretatio circa eum cui legat, aut circa eum a quo. quod non potest stare, vt hic, & ff. eo. l. si quis de. Acc.

Ademptionem. Imo in nullo: vt §. de adi. le. l. 3. §. si duobus. in pri. quæ est contra Sol. aut incertitudo est in adẽptione rerũ, & personarũ: aut personarũ tm, aut reiũ tantũ. Primo vt lego Titio albo 10. & Titio nigro fundum: tandem dicõ qđ Titio dedi, adimo: & tũc in neutro valet adẽptio, vt ibi. & hoc ꝓpter incertitudinẽ ꝓsonarũ, & rerum. In secundo, quando incertitudo est tantũ in ꝓsonis vt ecce Titio albo, & nigro, lego domũ: postea adimo Titio domũ, valet adẽptio in vtro que: vt hic. in tertio, vbi res tantũ sunt incertæ: vt lego Titio duos fundos. & tandem adimo fundũ. valet adẽptio in maiori, & remanet legatum in minori. vt §. de le. 1. l. ldẽ. Iulianus §. Seio. & l. si ita sit adscriptũ. in fi.

Edita. Scilicet filia.

Humanioré. Sic C. de fideicom. libe. l. cũ inter. & §. de his quæ in test. delen. l. proxime. §. fed in re dubia. & ff. de reg. iu. l. ea, quæ. §. 1. & ff. ad Trebel. l. non est. & ff. eod. l. quoties in actionibus.

In F. F. nec potest nec ꝓ subtilitatem.

Voties. Quatuor libertis meis legaui vtumfru. fundi mei Titiani. & illi eorum libertorum, qui nouissimus superuixerit, legaui proprietatẽ eiusdẽ fundi. nunquid valet legatũ ꝓprietatis? Et videtur ꝙ nõ quasi fit relictum incertæ personæ. dicitur tamen hic qđ valet. cuilibet enim libertorum videtur ꝓprietas relicta sua hac conditione si nouissimis superuixerit, id est si omnes alij ante eum moriantur. Viu.

Omnib' libertis. Singulis. nec enim omnib', sed vni soli, s. ei qui superuixerit, reliqui ꝓprietatem: quo superuiuente, dies legati cedit & facit ff. de condi. & demon. l. si falsa. §. fi.

Voties in actionibus. Talem libellum concepi contra Titium: ego de ui ago contra Titium petens ab eo fundum Seianũ positum inter tales confines, quę dico dictum Titium iniuste possidere, & per talẽ libellũ putabã recuperare dominium fundi, & non possessionem tantũ. acta causa cum esset iudex in probatione sententiæ, dicebat reus iudici vos non potestatis me cõdemnare in proprietate dicti fundi per verba dicti libelli: vnde absoluatis me. ego autem dicebam sub dictis verbis contineri petitionem dominij. certè commodissimum est id accipi, vt res, de qua agitur, magis valeat, quam pereat: & ita condemnauit mihi Titium si probaui de dominio fundi. Et quod dixi in conceptione libelli mei actoris habet locum in cõceptione exceptionis à reo oppositæ, si sit ambigua oratio: quia semper debemus taliter intelligere, vt res, de qua agitur, potius valeat, quam pereat. Viu.

Quoties in actionibus. De actionibus pone exemplum

plum ſ. de iudi. leg. ſolemus. & l. ſi quis. & ſ. de verbo. obl. l. interſtipulantem. §. 1. Idem de exceptione pone p prędictam leg. ſi quis. idē in contractibus: vt ſ. eod. l. vbi. & ſ. de verb. obl. l. quoties. in ſtipu. Item hęc vera, vt C. de vſufru. l. inter. circa fi. idem in vltimis voluntatibus, vt ſ. ad Trebel. l. ex facto. §. ſi quis autem. hæc aũt uera, niſi ſtatuat lex contra. Vel propter pietatem, vel reuerentiam, vel aliam causam. vt ſ. e l. qđ de pariter. & l. ſequ. & ſ. eod. l. ſi ita fuerit & facit ſ. eod. l. ſi inter. & l. qui duos. & ſ. de re. iu. l. quoties. §. idem ſermo. & l. in obſcuris. & C. de donat l. ſancimus. §. ſi quis autē. Itē ſm Azo. huic l. eſt cōtra. illud genę rale, res dubia &c. ſed diſtingue vt ſ. de pact. l. veteribus, in fi. glo. quæ incipit, ſed pactum &c.

Illa procedit in pactis ſm Ia. ibi.

Cum eoniũgit, & de illa natura Q. Mand. in ver. cũ officio. &. §. & in ipſa hoc ver.

eſt id accipi, quo res, de qua agitur, magis valeat quam pereat.

Sicut dictio, &, ita dictio cum, in dubio ducitur cadere inter diuerſa. Bart.

Hoc habes ſingulari de Ambr. Maraldus. XIIII.

Is, qui ducenta deſpoſuit ita leget, Seio cum ducentis, quæ apud eum depoſui, trecenta leget: ſingulæ ſummę ſeparatę quidem certā habent demonſtrationē. coniunctione vero tali incidunt in ambiguitatem: Sed dicendum eſt, non trecenta, ſed quinquaginta deberi: quia duæ ſummæ iunguntur.

Si ſeruus nominatus poteſt accipi vt res legata, & vt perſona legatarij, in dubio accipitur vt res legata. Bart.

Si quis ita leget, Fundum Seianum hæres meus Attio cum Dione Mæuij ſeruo dato. Dubitatur quidem, Dioni quoque fundus legatus ſit, an Dio cum fundo legatus ſit. Sed magis dicendum eſt, non ſolum fundum, ſed etiam ſeruum Dionem eſſe legatum: maximè ſi nullas iuſtas cauſas habuit Dioni legādi. Cum ita ſtipulationem concipimus, Si hominē, aut fundum non dederis, centum dare ſpondes? vtrunque eſt faciendum, ne ſtipulatio committatur: id eſt, ſiue alterum, ſiue neutrum factum ſit, tenebit ſtipulatio. Idēque eſt euidenter, cum propoſitis ſpecialiter pluribus rebus, quas fieri volumus, ita ſtipulamur: Si quid eorum factum non erit: vetuit Stichum, & Damam & Erotem ſiſti: ſi quis eorum non ſteterit decem dari? neceſſe eſt enim omnes ſiſtere, vt ſtipulationi ſatisfiat. Vel, vt propius accedamus, fingamus ita ſtipulationem factam. Si Stichum, & Damam, & Erotem nō ſiſteris, decem dari? neq; n. dubitamus qn çquè oēs ſi ſti oporteat. Vtrū ita dum, & hominem ſtipulatus fuero. nam ſi ab initio fundum, vel hominem: vel fundū ſimpliciter, deinde centum, ſi hominem, vel fundum non dederis, ſufficit ad pœnam euitandam alterum dari, ſm R. Sed quid ſi nulla ſtipulatio pceſſerat, vel pactio, ex qua hoc appareat? Reſpon. idem vt vtrumque fiat, vt non committatur ſtipulatio, vt ſ. de verb obl. l. ſi quis ita ſtipulatus fuerit decem. in fin. & l. ſi ita quis. & ſ. ea l. §. vtrum. & ſic hic poteſt loqui. & ſic aut, pro &, accipitur.

Faciendum. Non ex ſtipulatione prędicta: vt ſ. de act. & ob. obligationum ferē. §. ſi ita. ſed pœnæ metu vtrinq; eſt faciendum. Sed quid ad titulū? Reſp. quia de dubijs etiam circa ſtipulationē hic tractatus, licet principalius circa vltimas voluntates: & quia eſſet idē ſi teſtator ijsdem verbis eſſet locutus.

Stipulatio Scilicet pœnalis.

Euidenter. Scilicet in plus poterat.

Siſtere. Ne incidat in pœnam. & dic vt no. ſ. ſi quis cau. leg. ſi ſeruus. §. ſi.

Vtrum ita. Ifius. §. ſumma intentio poniť in gl. 1. ſed ſi qs agtius velit ponere ſic dicat, Promiſiſti mihi me

quantitas indubitā ter debetur.

Coniunctione. Quæ fit per cum.

Non trecenta Tātum, ſed quingenta &c. ſed videtur ex quo eſt ambiguum qđ ſequamur minimum. vt ſ. de leg. 1. l. nūmis & ſ. de reg. iu. l. in obſcuris, quæ ſunt contra. Solu. illud verum niſi lex ſtatuat cōtra: qđ facit hic, quia dictio, cum, accipitur pro &: vt ſ. de leg. 1. l. ſi quis inquilinos. § ſi ita. & l. Titiæ §. nihil. & de vſufr leg l. illi.

Dato. Hæc propoſitio eſt duplex: & fit interpretatio latius pro augendo relicto. & pūcta ibi, ſeruo: vt ſic dictio cum, coniungat res legatis, nō vero plures faciat legatarios.

Maximè. Quia ex legatarij charitate alia, & alia præſumitur teſtatoris voluntas: vt ſ. de leg. 1. l. ſi ſeruus plurium. §. fi. & de ali. lega. l. cũ alimenta. in prin. & C. de lega. l. cum alienam.

In P. F. oēs eſſe ſi ſtendos.

Non dederis. i. remanet ad dandum, cũ inter contrahentes hoc actū fuerat veluti ſi primū fun-

Summæ. Scilicet 200 & 300.

Separatæ. Id eſt ſeparatim eſſent legatæ, vtraque

Id eſt ſi nihil eorū factum erit, vt ſ. eorū quid quæ obijcerentur &c. Barto.

In P. Fl. nō ideo tamen verū erit. ſed ſi rectè, vt patet ex eo qđ ſub ſequitur, nā ſimul ea, &c.

Argumentum a cōtrario militat in iure.

Adde l. ſi ita quis & ibi Alexan. ſ. de verb. obl. l. ea l. C. de condi. ob cau. & cōcor. c. cum iter. de reſci. & glo. & Car. in Clem. j. in verbo, qn etiam. de conceſſ. p̄ben.

Et bene in differētia verbali non tamen ſubſtantiali: qa in eſſectu ad idē tendunt ſecūdum Pau.

me non impedire ire agere, & rem meam non auocare: & ſi illud, aut illud factū non erit, promiſiſti 100 & modo nō impediuiſti me ire agere, ſed rem auocaſti. peto à te igitur pœnam, quia conueniſti vniuerſaliter illud, aut illud nō facere, ita quod vtrumque. ſi igit in aliquo eſt factum contra, tota oratio eſt vera, vt pœna cō mittatur: quia vtrū que nō eſt factū. tu verò ſophiſta volēs me decipere tanquā illa, duo & tria ſunt quinq;. ergo duo v. & tria v. vnum trahis ad duo, & dicis, cōueni illud, aut illud nō facere. ſed illud, vel illud obſeruatū eſt, ergo pœna nō eſt cōmiſſa. Ego verò reſpond. ſicut eſt vera iſta propoſitio, qđ illud, aut illud eſt obſeruatum, quia alterum tantū, quia non impediuiſti (nam in alternatiuis ſufficit vnā partē verā eſſe). ita ſequit quod illud, aut illud non feceris, ſ. quod rem non auocaueris, quia vtraq; vera, quia non impediuiſti ire agere, & rē auocaſti. quia igitur vtrūque conueniſti, & non eſt factū, ergo tota oratio eſt vera, vt ſtipulatio pœnæ committatur, ac ſi in vtraq; eſſet contra factum. & quod duæ ſubcontrariæ poſſint eſſe veræ, qñ non ſumiuntur intellectus ex vniuerſo, probat a cōtrario: quia ambæ pūt eſſe falſæ. Inſpicias ergo qūo fuit concepta ſtipulatio. nā ſi promiſiſti pœnā, ſi illud, aut illud nō feceris oportet neutrū fieri, vt non committatur ſtipulatio. ſimiliter ſi vtrum que facere: ſ. ſcribere librū, & fodere foſſā cōueniſti: & ſi non faceres pœnā, vtrūq; eſt faciendum, vt pœna non committatur: qa ſi ex vtraque ſtipulatione te cōuenirem, & dicetē feciſti necne quod promiſiſti? & tu ſimpliciter negares, intelligeris vtrū que negaſſe, licet aliquod feceris, ſed dic mihi qūo poterit cōcipi ſtipulatio, qñ plura deducunť in ſtipulationē. & vtrū fieri volunt contrahentes? ita comprehendere debet &c. & hoc in contractibus. Idem vť in vltimis voluntatibus, nam ſi dico ſic ſi mihi filius, vel filia genita fuerit, hæres eſto: ſi mihi filius vel filia hŕs non erit, Seius hæres eſto. certè vť Seius ex ſtipulatione ſemper admitti, ſiue vnus, ſiue neuter ſit hŕs: quia in alternatiuis ſufficit vnā eſſe verā, ſed tū ſecus eſt, quā in contractibus propter votum parentum, niſi teſtator ſpecialiter cōtra velet. Cōtulit igitur, quod ſi vult ſubſtituere in caſu, quando filius, vel filia hæres non erit, dicat ſic, ſi neque filius, nec filia, mihi hæres erit, talē ſubſtituo. ¶ Verum ita Cōis litera eſt. ſi illud, aut illud factum non erit, ſed in li. R. & Dyn. deeſt non, & ſm R. dic ca ſum. Promiſiſti mihi duo non facere, puta nō impedire me habere licere, non impedire me ire per agrū tuū & adieci pœnā hoc modo, ſi illud, aut illud factū nō erit, dabis 100 Itē ab alio ſū ſtipulatus duo fieri, puta librū ſcribi, & foſſā fodi, & adieci pœnā hoc modo: ſi quid horū factū non erit, dabis 100. q̄ritur an differat vna pœna ab alia in cōmittēdo, & in quo? Reſp. qđ ſic quia prima exigit neutrū factū eſſe, vt ſtipulatio non cōmittatur. i. neq; impedire me hŕe licere, neque impedire me ire per agrum tuum: ſed altero facto, vel vtroq; cōmittit. Eſt ergo ſcius, ſi illud, aut illud &c. i. verè poterit dici alterū factum non eſſe. nam altero facto verū eſt hoc, aut illud factum non eſſe. In ſecūdo oportet. quod fiat vtrumque, vt non cōmittatur, q caſus colligitur ex principio, & ibi animaduertendū &c. Sed oppo. in 1. nam pone quod neutrum factum eſt,

concipias ſtipulationem. Si illud, aut illud factū non erit. an hoc modo, Si quid eorum factum non erit (quę vt fierent, cōprehenſa ſunt) hoc intereſt, quod quamuis altero facto, verum hoc, aut illud verè factum eſſe. non ideo tamē minus verū erit, hoc aut illud factum non eſſe. nam ſimul ea poſsũt eſſe vera, quamuis inter

quia non impediuit eum tem, nec rē auocauit: ergo alterum factum nō eſt, ergo ſtipulatio committitur, qđ eſt falſum. Sed dic, quod eſt actum, vt tunc nō cōmittatur, quod inſpicitur, vt ſ. de reg iur. l. ſemper in ſtipulationibus, & ſic ponitur aut, pro &: vt & ſ. de verbor. ſign. l. ſæpe. Præterea quando neutrū fecit, vtrumque de promiſſis feciſſe videtur: quia factum pro non facto ponitur: & altero non facto quod facere debebas, committitur ſtipulatio: altero non facto quod facere non debuit, non committitur. Si autem habeas ſine non: plana eſt; & pone eadem exempla non impedire, & rem non auocare: & differt à ſequēti, quia in iſta oportet neutrum fieri:

In P. Fl. ſi verum inde aliquid ſit verā. &c.

ſe contraria ſint: quia cum ſignificatio nō ex vniuerſo, ſed ex aliquo ſumitur, ſi veri aliquid inſit, veram efficit totam orationem: ſicut ecōtrario duæ orationes pugnantia continentes ſimul falſæ ſunt: veluti, ſi qui libertorum partim puberes, partim impuberes deceſſerint. nam & hoc falſum erit, omnes impuberes deceſſe contraria ſint: quia cum ſignificatio nō ex vniuerſo, ſed ex aliquo ſumitur, ſi veri aliquid inſit, veram efficit totam orationem: ſicut ecōtrario duæ orationes pugnantia continentes ſimul falſæ ſunt: veluti, ſi qui libertorum partim puberes, partim impuberes deceſſerint. nam & hoc falſum erit, omnes impuberes deceſſe

in ſequenti, ſi quid eorum &c. vtrumque, vt nō committatur ſtipulatio pœnalis.

Comprehenſa ſunt. In ſecunda ſtipulatione: puta ſi librum ſcribi, & foſſam fodi? & ſi quid horum factum non erit, pœna centum ſed in prima econtra neutrū fieri.

Altero facto. Id eſt obſeruato, vt quia nō impediui ſti, ire licet rem auoces.

Factum. Id eſt obſeruatum.

Non ideo. Imo altero facto & altero non, vtraque eſt vera, ſ. alterum factum eſſe, & alterū factum non eſſe: vt ſtatim ſubijcit. nam t. mul &c. quæ videtur huic literæ contraria. Sed dic quod non ideo eſt ſecūda vera quia prima ſit vera. nec contra prima vera, quia ſe cūda vera ſit, ſed prima eſt vera: quia alterū eſt, & ſic affirmatiuè: ſecunda eſt vera; quia alterum non eſt, & ſic negatiuè. Sunt ergo veræ ambæ, vt ſubijcit: ſed nō vna propter alterā, vt hic. Vel dic, licet ſit prima vera, non tamē ſecunda eſt vera ſm inte. lectum in ſtipulātium, qui neutrū fieri voluerunt: cū ergo alterū tantū eſt obſeruatū non eſt verum in neutro factū eſſe contra: & ideo pœna committitur, & ſm hoc quod ſubijcit nā ſimul &c. mutat qñ nō eſſet actū neutrū fieri.

Contraria ſint Id eſt, eſſe videantur: vel id eſt diuerſa: vel dic contraria, id eſt, ſubcontraria. i. indirecto p̄pter affirmationem, quæ eſt in vna, ſ. illud, aut illud factum eſſe, & negationem quæ eſt in altera, ſcilicet hoc, aut illud factum non eſſe.

Quia cum. Verè altero non facto, id eſt nō obſeruato, quod faciendum non erat: verum eſt. hoc aut illud factum non eſſe quia &c.

Sed ex aliquo. Cum enim dixit, ſi illud, aut illud nō erit: aſſumpſit ſignificationem ex aliquo, id eſt, ſi in aliquo fieret contra, committeretur ſtipulatio. non autem ex vniuerſo, vt committeretur tunc demum cum in vtroque fieret contra. erit ergo tota vera, ſcilicet vt ſtipulatio pœnæ committatur, ac ſi in vtroque contra eſſet factum.

Sicut. Duæ contrariæ poſſunt eſſe veræ, cū ſignificatio non ſumitur ex vniuerſo, ſed ex aliquo: vt ſupra ſicut econtra ſunt ambæ falſæ, quando ſumitur, vniuerſo: & quod dicit veluti, non eſt explicatiuum orationum repugnantium continentium, ſed veritatis negotij indicatiuum: orationes verò repugnantes, i. contrarias: poſſea ſuppouit ibi, nam & hoc falſum &c. & hoc facit ſ. de condi. inſt. l. ſi hæredi.

Sunt. Quando ſumitur ex vniuerſio ſignificatio. Accurſius.

Ani-

a Animaduertendum. Resumit principium. Acc.
b Non erit. In primo casu. Acc.
c Factum non sit. Contra quod promisit. aliàs enim non committitur stipulat. o pœnalis. Vel dic non sit, s. q fieri debuit. s. neutrũ, vt stipulatio nõ committatur pœnalis: vt subijcit.

Illius &c.

d Illius. s. si illud, aut illud factũ non erit, quorũ vtrumq; fieri prius conueneratt. i. non fieri, quia non fecere, factum est: vt nõ impedire eum, nec remouocare.

e Huius. Scilicet si quid eorum factum non erit. quorum vtrumq; conueneràt. in aliis libris istud totũ deest. nunc sumptum, vt vtrumq; fiat. & dic consequutor vtrumq;, vel neutrũ fieri. f meta pœnæ. nam aliàs committitur pœna. Acc.

f In illo. s. primo, & dic nõ prodest. i. de iure mero secundũ Azo. sed de æquitate secus: vt s. si qs cau. l. si fecimus. § 1. Sed dic illud in iudicijs speciale: aliàs secus: vt ibi not. Itẽ no. qđ quidã faciut dñiam inter hoc, si aliquod horũ &c. & illud, si illud aut illud factum nõ erit. qa prima committitur & si vnum non sit factum. In alia exigitur neutrũ factum & hoc colligitur s. in princ. § ibi, quod quis altero facto &c. & ibi, non ideo tñ &c. & hic est contra s. §. cum ita. Sol. hæc corrigit illam, vel considera contrahentium voluntatem fm R. vt patet per positionem casus. & facit ad §. j. de verb. obl. l. si quis ita stipulatus fuerit x. & l. si ita quis stipuletur. & j. de iudi. fol. l. cum quærebat & s. de cõd. instit. l. si ex credi. Alij dicunt contra, quod est dñia: quia illa stipulatio, si hoc aut illud factum nõ erit, committitur in duobus casib. (s. si alterum tm fiat, vel neutrũ fiat, secus in alia. l. si quod horum factum non erit: quia in vno casu tã tum cõmittitur. l. si neutrum factũ erit, secus si alterũ fiat, alterũ nõ: ergo exponunt qđ dñr hic illius. s. si qđ horum factũ non erit. Itẽ effectus. l ad hoc, vt cõmittatur, & fm primos & secundos est contra s. ea. l. § cũ ita. vbi non fit vlla de prædictis differentijs & equiparantur quo ad prædicta: sed solunt p corrigit. Vel ex voluntate contrahentium apparet, fuit actor cõtentus altero, vel non. Tu dicas idẽ in vtroq; casu quo ad has differentias: sed in alio assigna differentia inter vtrãque stipulationem, vt patet in positione casus.

Et sic ī definita q pollet vniuersali & concor. ca. vt circa. l gl. sup ver. aliorũ ecclesiasticorũ, ī fi. extra de ele. lib. 6. Mãdo. in 2. q̃st. 11. Regu. no. 2. & declarat, & limitat nu. 3. & 4. & in 1. quę. 13. Regu. nu. 4.

g Exprimit. Id est exprimere videt ī hac relõsione.
h Comprehendere. Debet, vt sine dubio procedat.

¶ Item si pater familiàs, Titius ita scripsit in testamento suo, si aliquis mihi filius, aut filia genitus fuerit, hæres mihi esto. & si mihi filius, aut filia hæres non erit, Seius hæres esto, & decesserit. postea natus fuit ei filius ex vxore prægnante. & extitit ei hæres. nunquid admittitur substitutus prædictus ī aliquam partem? & certe secundum strictum ius ita distinguitur: aut dictus Titius intendebat per dicta verba testamẽti nõ aliter esse hæredẽ Seiũ, quã si neque filius, neq; filia sit ei hæres, aut cum haberet filium, & filiam, voluit vtrumque hæredem instituere: & siue alter hæres futurus sit, voluit extraneum, id est, prædictum Seiũ īmittere: siue neuter hæres futurus esset, prædictũ extraneum voluit substituere primo casu, i. quãdo ter or intendebat p dicta verba testamẽti nõ aliter esse hæredem Seiũ, quam si neque filius, neq; filia sit ei hæres: non satis videtur declarasse voluntatem suam prędictã per dicta verba testamenti, quia si etiam filia sit hæres, videtur per dicta verba substitutus admitti: qa aut filius, aut filia nõ est hæres: omnis enim disiunctiua est vera cuius altera pars est vera: vt sup. proxi. §. sed debuisset ita dicere: si mihi neque filius, neque filia hæres erit, Seius hæres esto: & tunc erit verum quod ipse intendebat: scilicet quod Seius non esset ei hæres, nisi filius & filia non sit ei hæres. In secũdo casu aut tertio bene habent effectum suum dicta verba testamenti, si quis mihi filius aut filia &c. quãuis autem ita dixerim de stricto iure in primo casu tamen de æquitate ita est interpretanda sententia testatoris, scilicet: vt siue filius siue filia nati ei fuerint: & ille natus fuit ei hæres, Scius extraneus non admittatur, nisi specialiter testator expresserit velle substitutum admitti, si non essent ei hæredes filius & filia. Viu.

In P. P. genitur.

In P. P. siue neutri.

i Declarauit. Hoc ideo, quia si etiam filia sit hęres, videtur admitti substitutus: quia filia, aut filius non est hęres, nam omnis disiunctiua est vera, cuius altera pars est vera: vt s. §. vtrum. licet in fin. huius l. contrarium statuit.

k Volet. Et hoc faciet. Acc.

l Miscere. Id est adire. quod est extraneorum, vt Instit. de hęredum qualitate & differentia. §. extranei.

Non

m Non admittatur. Licet secus in stipulatione, vbi sufficit alteram partem disiunctiuæ esse veram: vt s. §. vtrum. ibi, quia cũ significatio &c. quæ est contra. Sol. speciale hic propter votum parentum: vt ar. C. de fidei com. l. cum acutissimi. & de instit. & substit. l. general ter. §. fi. & de hære. instit. l. Lucius 2. Acc.

n nisi specialiter nec testator expresserit.

Potest quis legare ei, qui est testis in testamento, & incertitudo quæ venit certificanda, legatum non vitiat. Bartolus.

Idem libro quinto Responsorum. XV.

Si quis ita scripserit, Illis, qui testamentum meum signauerint, hęres meus decem dato. Trebatius vtile legatum esse putat, quod Pomponius verius esse existimat: quia ipsum testamentum confirmatur testibus adhibitis. quod verum esse existimo.

Legatario repudiante fingitur res nunquam fuisse legatarij, sed semper hęredis. Bartolus.

Idem libro secundo Regularum. XVI.

Vædam sunt, in quibus res dubia est, sed ex post facto retroducitur: & apparet quid actum sit. vt ecce, si res o legata fuerit, & deliberante legatario eam rẽ hæres alij tradiderit. Nam si quidem voluerit legatarius habere legatum: tradito nulla est. si verò repudiauerit, valet: tantundem est, & si pecuniam p hęreditariam legatam crediderit hæres. nam si quidem non repudiauerit legatarius: alienam q pecuniam credidit: r si verò repudiauerit, suam pecuniam credidisse videtur. Quid ergo si consumpta fuerit pecunia. Vtique idem erit s ex euentu dicendum.

Vt possit agi ex dispositione inter viuos, vel ex vltima voluntate, vnus de pariter morientibus nunquam superuixisse præsumitur. h. d. cum duabus ll seq. Bar.

Idem libro tertio Regularum. XVII.

o Alienam. Et ita mutuum non consistit: vt infra si cert. pet. l. 2. §. mutui. Acc.

p Credidit. Id est, mutuauit.

q Vtique idem erit. Quia aut suam, aut alienam pecuniam credidisse dicendum erit. Azo. mutuum tamẽ reconciliatur consumptione: vt j. de fideiuss. l. si quis eo. §. si nummos.

r Vod de pariter. CASVS. Quãuis tractauerimus de pariter mortuis s. eo. l. si inter virum. & l. seq. tamen & adhuc circa idem tractare volumus. & pono quosdam alios casus circa hoc & est vnus talis: Mater dedit dotem Titio, pro filia sua: & stipulata est dotẽ à marito sibi reddi mortua filia in matrimonio ante matrem, & postea cum matre sua simul decessit, nunquid ad hæredem matris transit actio ex stipulatu p dote? Et dicitur quòd nõ, quia mater non superuixit filiæ. Secundus casus est: Titius dedit mihi dotem pro vxore mea: quæ erat ei extranea, & postea fuit eam stipulatus à me sibi reddi, si se viuo solutum fuisset matrimoniũ. & postea ipse Titius decessit simul mecum

viuente

meus mutauit eam Seio. nam si quidem tu legatarius nõ repudiaueris legatũ, imò ad te volueris pertinere: videtur tunc hęres credidisse alienã pecuniam i. tuam & ita non valuit mutuũ. si verò repudiaueris legatũ, suam pecuniã videtur hęres mutasse Seio, & sic repetet per condictionẽ certi ex mutuo. Sed quid si dictus Seius, cui hæres mutauit pecuniam legatam, cõsumpsit eam? Certè idem erit dicendũ ex euentu: id est, cum certi erimus te legatarium repudiasse, vel non repudiasse legatum: nam ex post facto dicendum erit aut suam aut alienã pecuniã credidisse hæredem Seio, mutuũ tamen vtroque casu cõsumptione reconciliãt: vt infra de fideiu. l. si quis pro eo. §. si num mos. Viu.

Adde legatariũ posse petere rẽ pro ipsa pecunia soluta & sic largè. vide p Bal. in l. 3. vlt. q. C. de leg.

s Si res. Id est, species. vt differat à sequenti respon. Sed quomodo est dubia iinò recta via transit ad legatarium ignorãtẽ: vt s. de lega 2. l. cũ pater. §. fundo. Item & legatum esse certum est. sed respon dubia est respectu finis vel effectus, qa fingitur retro non valuisse, si postea repudiet: vt s de leg. 1. l. legatarius. §. 1. & faciunt s si cer. pet. l. proinde, & j de man. vin. l. 3. & s. ad Mace. l. sed Iulianus. §. quanquã ibi, sed ab initio &c. & de neg. gest. l. cum pater. & de sol. l. qui res. circa prĩ. & de leg. 1. l. si mihi & tibi. in prin. & l. seruum filij. §. 1. & l. si tibi homo. §. cum seruus. & s. de vsufr. l. sed & si quis stipuletur. §. interdum. & de milita. test. leg. si miles. 3. & ad Syllan. l. si exhęredatus.

uiuente uxore mea prædicta: uel me uiuente decessit simul cū dicta uxore mea, nunquid transmittit ad hæredem suū actionē de dote? Et resp. quod nō, vt dictū est in superiori casu. nā mater de qua ibi dixi, est extranea, ut Inst. de hær. quali. & diffe. §. extranei. Tertius casus est. Uxori meę prælegaui dotem suam quæ erat centum pone. eandem institui cum quibusdam alijs, & ipla postea simul mecum decessit, nunquid valet legatum, vel institutio? Et resp. q̄ non, qa ipsa non superuixit mihi: ut ff. l. prox ibi, in quibus casibus &c. nā & si hæres, uel legatarius testatori non superuiuat, non ualet institutio, uel legatū: ut C. de cadu. tol. §. pro secundo. Quartus casus est: instituit mihi hæredes duos meos filios impuberes s. Titiū, & Seium. & sub stituit pupillariter dictū Titium dicto Seio non econtra, & postea ambo simul decesserūt post mortē meā nunquid dicemus & præsumemus ante mortuum Seium, cui facta est substitutio, ut sic Titius fuerit ei hæres & sic idē Titius trāsmittat ad hæredes suos etiā partem fratris? an uerō dicemus contra. i. Titium non successisse Seio? & respondetur ff. quod Titius nō uidetur successisse dicto Seio fratri suo, cum nō appareat quis ante spiritū emisit. Quintus casus est: instituit mihi hæredes duos meos filios impuberes. & eos adinuicē substituit, vel rogaui utrumque per fideicom ut quicunq; eorū prius moreretur, restitueret q fideic. alteri partē suā hæreditatis; & postea decessi, & postea ipsi simul decesserunt. nunc quæritur, an etiā hoc casu, quā do simul perierunt, alteri hæres extitisse uideatur ex dicta substitutione, vel ex dicto fideicō. utiliter relicto ab vno alteri, quasi ambo superuixisse uideant? Et resp. q̄. nō nā cū non appareat qs ante spiritū emisit, nō ut alter alteri superuixisse. Alii aliter exponūt hui' casus literā, vt in ea no. & bene stat vtraque litera: & est sextus casus. ad cuius euitētiā est notandū quod in quātitate patrimonij testatoris exquirēda ad sciēdū si in ea hēt locū l. Falc. uel nō, propter legata, q̄ reliquit spectat tē p' mortis ipsius testōris. unde si postea crescāt bona, vel decrescant, nō prodest, uel nocet legatarijs: vt ff. ad leg. Fāl. l. in quantitate, cum similibus quę ibi notaui. Pone ergo quod Titius habens plures seruos fecit testamētū, & instituit sibi hērdē, & reliquit multa legata, ita q̄ non p̄t dubitari utrū habeat locū l. Fal. uel nō, & postea decessit. & cum eo simul decesserunt quidam ex dictis seruis, puta in quadā naui. certè præsumim' seruos prius mortuos esse, quā dominum. & sic ad excludendam Falcidiam nō computantur dicti serui cū domino mortuo, quasi fuerint in bonis eius domini tempore mortis eius, & h. d. cum duabus ll. seq. Viu.

In P. F. ad hīdem matris &c.

XVIII.

QVod de pariter mortuis tractamus, & in alijs agitatum est, vt ecce si mater stipulata esset dotem à marito mortua filia in matrimonio, sibi reddi, & simul cum filia perijsset: an & hęred. b. matris actio ex stipulatu cōpeteret? Et diuus Pius rescripsit, non esse commissam stipulationem: quia mater filiæ non superuixit. Item quæritur, si extraneus, qui dotem stipulatus est, simul cum marito decesserit: vel cum ea, propter quā stipulatus est: an ad hæredem suum actionem transmittat.

XVIII.

IDem est, si dos vxori prælegata sit, & simul cū marito perierit.

Tractamus. Meli' dixisset tractauimus, ff. eod l. si inter. & l. qui duos. per totā l. & maximè in illo. §. si maritus. Azo.

Stipulata esset. Sub conditione si filia in matrimonio decesserit uiuente matre: vel dic, ut dixi in cōtrario. ff. e. l. qui duos. §. pen.

Reddi. Si superesset, scilicet mater. secundum Ro.

Et simul. Et sic non superuixit mī.

Non esse commissam. Fortè hodie ecōtra, qa ab hæredib. possunt hodie incipere actiones: vt C. ut ac. ab hære. & cōtra hæred. l. j. imò nec hodie: quia non potest dici decessisse existēte conditione. imò non defecisse: qa filia non decessit in matrimonio uiua matre. aliàs ff: ut Inst. de uer ob. §. ex cōditionali. & facit sup. de don inter uir. & uxo. l. cum hic statu §. si ambo.

Stipulatus est. Sub cōditione simili superiori. s. si mulier in matrimonio decesserit uiuente stipulāte. uel dic, ut ff. eo. l. q duos. §. pen.

Cū marito. Hoc casu sine dubio non transmittit ad hæredem cum cōditio defecerit stipulationis, quia nō decessit mulier in matrimonio, immò maritus.

Transmittat Resp. non, ut in superiori casu nam & mater, de qua ibi dicitur, est extranea: ut Instit. de hęr. quali. & diff. § extranei.

XIX.

IDem est. Vxori. A marito hæredi instituto cum alijs. nā cū nō superuixerit instituta, nec institutio, nec prælegatū ualet: ut C. de cadu. tol. l. unica. §. p secundo. & inf. l. prox. & sic conuenit cum prædictis.

Et & in illo. Pupillus. Non necessarius, qa emancipatus erat. ut differat à sequenti casu. & secundum hoc dicit substitutus, sc. vulgariter, uel per fideicō miss. vel dic q̄ hic fuit & ipse in potestate, & substitutio fuit pupillaris & differt à secundo: quia hic alter tantum alteri, ibi uicissim ambo fuerunt pupillariter substituti. & p hoc facit quod dicit frater fratri: quod est in pupillari tantum, non in vulgari: vt Inst. de vulgari substit. in prin.

An contra. Id est, an non.

Si duo. Cum ambo essent in potestate, sed & in superiori alter tantum. uel dic, ut ibi.

Videantur. s. testōri ex vulgari, quasi q̄libet uideat superuiuere. & quod subijcit alter alteri. s. ex pupillari. Itē quod subijcit hoc ē, sub. similiter q̄rēdū, si inuicē &c. vel dico quod fuit expositio illi', uel alter alteri nā qa fideic. hēt de manu hī dis iura sua, uī quo ūā

In gb', Scilicet oībus supradictis. (modo ei eē hīs.

Non uidetur. Vnde uidentur uitiari substitutiones, & dotium lucra, & substitutiones, & stipulationes. ut hic, & sup. l. quod de pariter. & l. idem est.

Sed & circa planum est.

Si cognatis. CASVS. Habebā multos, qui erāt ex cognatione mea, inter quos erant quidā, qui erāt mihi cognati per adoptionem, vt quia erant adoptati à patre, vel ab auo meo, vel proauo, feci testamentū, & legaui cognatis meis 100. pone. postea p̄dicti cognati per adoptionem desierūt esse cognati per emancipationem de eis fa. & nihilo minus remāserunt in ciuitate. & postea decessi: & sic reperitur, q̄ erant mihi cognati tempore testamenti mei, & non tempore mortis. nunquid venīēt ad legatū cū alijs cognatis? Et dicitur quod sic. Sed cōtra si quis tpe testamēti mei nō fuit mihi cognatus, sed postea tpe mortis mę inuenitur mihi esse cognatus, puta, quia fuit arrogatus post testamentum. multo magis consequiē legatum, quā superiores, qui tpe testamenti erāt cognati, & non tempore mortis. Idem est si legarē cognationi meæ. Viu.

P.F. certe.

Dicidē in cognatione: vt relictū agnationi, agnatis sit relictum: qa cognati, & agnati, quo ad successionem Adæ sunt p ea q̄ not. in auth. post fratres. C. de hæred. instit. Bar. post gl. in l. cum ita. §. fin. ver. quæro v. trum. ff. de leg. 2.

Si cognatis. Pone casum secundū Ro. in cognatione naturali. & dic desierūt. s. p deportationē. & quod dicit in ciuitate maneāt, dic tēpore mortis, quia sunt restituti. Idem quod dicit, cognati enim fuerunt tempore testamenti: sub & tpe mortis: aliàs si non essent restituti, non caparent: vt ff. de his quæ pro non scrip. l. 3. 2 resp. Sed huic positioni multa obstant, primo C. de hær. instit. l. 1. 1. sed ibi non erat restitutus, hic sic. Itē ob. Inst. de capi. di. §. quod aūt, vbi etiam reuertus in pristinū statū non recuperat ius cognationis. sed solue, speciale in legato de quo dr̄: quia naturalē causam habet: vt ff. de capi. di. l. legatum. Vel ibi fuit ma numissus, qui seruus fuerat factus: hic aūt in integrū restitutus, qui fuerat deportatus: vt ar. C. de ien. pat. l. j. Item ob. huic positioni, quia inf. dicit facilus, quod est absurdū, quod ille facilius capiat, qui tēpore mortis tātum est cognatus, quā qui vtroq; casu, s. testamētī & mortis. Itē ob. quod dicit, cognati enim &c. q. d. licet non tpe mortis. similis lectura, & subauditio ff. si quis cau. leg. sed & si quis. ibi, dānato &c. Vel pone se cūdo casum in cognatione naturali. sed non in facto capaci, hoc modo, Legaui fratri Titij, & Titius me viuo decessit. nā licet definat Titij frater esse: quia tamē omni tempore capax fuit, admittitur. & secundum hoc in prima parte tpe testamenti tantū fuit cognatus, & non mortis. in secunda tpe mortis tāū quādo confirmantur relicta: vt iam non mutetur arbitrium: vt C. de sacr. ſan. eccl. l. 1. & ideo dicit facilius. idem in non capace, vt sufficiat ff. si fit capax tpe mortis tm, vel tpe existentis cōditionis relicti: vt ff. de leg. 3. l. si depositum. in prin. & ff. de cond. & dem. l. cum qui post. & inf. de fideic. li. l. generaliter. §. si homini libero. & ff. de leg. præst. l. interuenit. & ff. de do. cau. mor. l. in mortis. & ff. de in. offic l. 3. §. 1. ibi qñ aūt &c. secus si esset tpe testamenti tantū: vt eo. §. de iure fisc. Vel pone in cognatione ciuili, quę fit adoptione, vt in secunda parte legis & definit per emācipationem, vt in prima, de qua cognatione habes ff. de adopt l. qui in adoptione. & ff. de gradi. l. nō facile. in §. 1. secundū hanc nil ob. sed put dixi capacem tpe mortis capere, licet non tempore testamenti, est contra regulam Catonis, vt ff. tit. 2. l. 1. Sol. illa intelligitur cum legatum deficit ex persona relinquentis, vel pp rem relictā. aliud si ex persona legatarij: vt dictū est: licet R. aliter dicat. Itē nō ob. q̄ dr̄ Instit. de le. §. an seruo. qa ibi pp personam legantis, & legatarij mixta consideratione habita dr̄ nullum. & eodem modo respon. C. de leg. l. seruis. in fin. vel vt ibi. Item non ob. hic Instit. de hære. quali. & differ. §. in hæredibus autem. & ff. de hæred. instit. l. si alienum. §. 1. vt ibi dixi. Item nec. ob. ff. de le. 2. l. peto. §. fi. vt ibi dixi. & facit C. de test. l. neque. & ff. de cond. & dem. l. falsa demonstratio & ff. de lega. 2. l. si ita quis in testamēto. §. fi. sed quidam habēt pro lege, sed non oportet.

P. Hoc. quod.

Imò regula Catoniana nil facit ad materiā istius l. secundū Dyn. & B.

Cognatis. Facit ff. eo. l. 2. & ff. l. proxi.

Vm senatus. CASVS. Omnia collegia sunt illicita, nisi coierint ex authoritate senatorum, vel Cęsaris. sed illa quæ coierunt authoritate Cæsaris, vel senatorū, bene sunt licita: & illis pōt legari & legatum capiunt: si autē legetur illicitis collegijs, non valet legatum nisi legetur singulis eorū qui sunt in collegio illicito. nam tunc dicti singuli admittuntur ad legatū quasi certi homines, & non quasi collegiū: & facit optimè ff. de colleg. illi. l. 3 §. in summa. Viui.

Cum senatus. Facit ff. l. prox. in fin. & ff. eo. l. 3. & C. de har. inst. l. collegium. & C. de sac. ſan. eccl. l. 1. & de epis. & cler. l. id quod. & ff. de colleg illi. l. 1. & 3. & ff. quod cuiusque vniuer. l. 1. & C. de iud. l. 1. Acc.

Bi est verborum. CASVS. Promisisti mihi dare Stichum cum haberes vnum tantum seruū Stichum, vel promisisti mihi dare hominem, ego peto à te, vt acquiras Stichum seruum vicini tui, qui est melior fortè quam tuus Stichus certè dabis mihi tuum Stichum, & non cogeris emere Stichum vicini tui. nā vbi est verborum ambiguitas, vt fuit hīc, valet quod actum est. & in dubio id agendum est, vt res bona fide contracta sit in tutissimo loco quam plus esse potest: nisi cum esset scriptū aperte contra leges. & idem est si promisisti mihi dare cētum Carthagine, cum essent duæ terræ, quarum quælibet vocabatur Carthago. nā de illa Carthagine intelligere debemus quam frequentare solemus ego, & tu promissor. Viu.

P. F. qđ acti est.

Stipuler. Scilicet dari.

Stichi. Quorum vnus est promissoris, de quo v erisimile est eos, sensisse, vt ff. de legat. 2. l. vnum ex familia §. fi rem.

Catha-

a Carthagines. Vnam autem frequentare cõsueuarũt pacifcentes. & facit ad l. j. de reg. iur. l. semper in stipulationibus. & s. eo. l. quoties. & s. eo. l. cum in testamẽto. & j. de verb. obli. l. eum qui calendis. §. 1. & l. triticũ & l. quoties in stipulationibus. & l. quoties quis ita. §. si procurator. & l. si quis. ita. §. Chrysogonus. in fin. §. Sed contra s. de pact. l. veterib. sed dic, vt ibi dixi.

Cvm pubere. CASVS. Adhuc reuertit Iurisconsultus ad illam materiã, de illis qui simul perierunt. & dicit quod si mater perierit naufragio cum filio suo pubere, credimus filium ei superuixisse: vt sic extiterit hæres matri, & agnati ipsius filij extiterint hæredes ipsi filio. secus si dictus filius qui simul cum matre perijt, erat impubes. quã tũc credimus eũ prius decessisse, & h. d. cũ l. seq. Viu.

b Diutius. Vt sic seruet ordo mortalitatis. ad quod s. de inoffi. test. l nam & si parens. & s. eod. l. qui duos. §. cum in bello. & §. fi. Item hoc accipe, nisi ratio singularis suadeat contrarium, vt pro patrono, vt s. eod. l. qui duos. §. si cũ filio. & quia sit impubes: vt j. l. pro xi. & s. de pact. dot. l. inter. in prin.

c Si mulier. Intelligitur. Propter debilem ætatem: vt & s. de pac. do. l. inter. alias esset secus: vt s. l. pro xi. ad quod est s. eodem lege, qui duos. §. fina.

XXIII.

Cvm pubere filio mater naufragio perijt. Cum explorari non possit vter prior extinctus sit: humanius est credere, filium diutius vixisse.

XXIIII.

Si mulier cum filio impubere naufragio perijt: priorem filium necatum esse intelligitur.

XXV.

Vm in testamento ambiguè, aut ẽt perperam scriptum est: benignè interpretari, & secundum id, quod credibile est cogitatum, credendum est.

XXVI.

Vem hæredi meo dixero velle me liberum esse, liber esto. cui vt dare damnas sit hæres meus, dixero: ei hæres meus dare damnas esto. Testatoris voluntas (si quibusdam argumentis apparebit, de quo dixit) adimplenda est.

XXVII.

Vm quæritur, in stipulatione qđ actũ sit: ambiguitas contra stipulatorem est.

P. F. qui acti sit.

XXVIII.

Si quis de pluribus vnum manumitti voluerit, nec appareat de quo manumittendo testator senserit: nulli eorum fideicommissaria competit libertas.

P. Fl. fideicommissa.

An nomen proprium, vel appellatiuum, seu demonstratiuum inspicere debeamus, ex qualitate notitiæ disponentis inspicitur. Bar.

XXIX.

Vi habebat Flaccum fullonem, & Philonicum pistorem, vxori Flaccum pistorem legauerat. Quis eorum, & num vterque debeat? Placuit, primo eum legatum esse, quem testator legare sensisset, Quòd si non apparet primum inspiciendum esse, an nomina seruorum dominus nota habuisset. Quòd si habuisset, eum deberi, qui nominatus esset, tametsi in artificio erratum esset. Sin autem ignorata nomina seruorum essent: pistorem legatum videri, perinde ac si nomen ei adiectum non esset.

Clausula in fine posita non refertur solùm ad proxima, sed ad omnia præcedentia, continuata scriptura prolata. Bartolus.

Scuola libro xviij Digestorum. XXX.

Vm in testamẽto. Legaui tibi x. libras & non adieci vtrũ de Bon. paruis, vel grossis, vel Rheininis paruis vel grossis, vel florenis cum omnibus his monetis Bononiẽses vterẽtur: certè benignè interpretari debemus. s. secundum id quod credibile est me testatorẽ cogitasse: quod possumus scire ex cõsuetudine mea. vt s. de leg. 3. l. nummis. & quod dixi in ambiguo, vel obscuro sermone, habet locum etiam in verbis perperam in testamento appositis per me testatorem i. sine ministerio positis. i. superfluis. s. vt intelligantur secundum quod credibile est me testatorẽ voluisse. & quod ita accipiatur verbum perperam, habes Inst. in præmio. § cunque hoc ideo &c.

d Cum in testamento. Facit s. eo. l. vbi. & j. de reg. iu. l. semper in dubijs. & j. ad Treb. l. cogi. circa. prin.

Vem hæredi. Titius ita dixit in testamento suo, ille liber esto, quem hæredi meo ac si legasset vxori pistorem non adiecto nomine.

Deberetur. subaudi quærebatur.

Nota. Nota pumptionẽ voluntatis sumi ex scientia testatoris. sic s. de vsu & hab. l. plenũ. §. equitii. Item & no. quod testator præsumitur decipi in eo qđ ignorat. sm Ro. & facit ad l. C. de test. l. si in nomine. & de leg. l. si Fortidianũ. & s. de leg. 3. l. patronus. §. libertis. & de hær. instit. l. his verbis. §. fi. & j. de verbor. oblig. l. si in nomine. & s. l. proxi. & Instit. de leg. §. si qs inquilinos.

§ Quæ pumit qñ habet personas notas: aliàs secus. Pa. & Soci.

† Oldra. cons. 197.

e In artificio. Quia dixi pistorem.

Plures testamento. CASVS. Titius in testõ suo reliquit libertatem vj. ex suis seruis, cũ quisq; eorũ ad xxx. annum ætatis peruenisset inter quos erant Sabina, & Cyprogenia ancillæ. Item cũ quisq; prædictorũ liber esset, certam summã puta 100. dari voluit. & postea incõtinenti ita cauit in eodem testõ: Sabinæ, & Cyprogeniæ dari volo cũ ad statuã ætatem peruenerit x. singulis, & hoc amplius alimentorum nomine in annos singulos quoad viuẽt singulis x. & postea decessit idem Titius. nunc quæritur, vtrũ omnibus prædictis vj. manumissis debeant alimenta, an verò solis Sabinæ, & Cyprogeniæ? rñ. quod omnibus videtur alimenta relicta.

f Manumiserat. Id est libertatem directã reliquerat.

g In quibus. Id est inter quos. Acc.

h Cyprogeniam. Scilicet manumiserat, i. libertatem reliquerat habendam tunc, cum quisq; eorum, s. tam aliorum, quam dictarũ duarũ fœminarum ad xxx. &c.

§ Certam summam. Puta quinque.

i Et hoc amplius. Nunc reconiungit omnes: vt in fi. patet, & facit vim quod dicit coniuncta: s. incontinenti. secus si ex interuallo, vt arg. j. de ver. obli. l. Titia. §. idem respon. plerumque. & s. si cer. pet. l. lecta. §. dicebam & facit ad l. iftam s. de ali. lega. l. a filio. §. fina. & de leg. 1. l. talis scriptura.

k Dic secundum Bar. quod non est interuallum in eodem testamento nõ diuertendo ad alios actus. nam testamentum debet fieri vno cõtextu: vt l. hæredes. in fi. supra de test. sed veritas est, vt intelligamus coniuncta scriptura. i. continuato sermone secus si in medio plura dixisset, quia tunc ad omnia præcedentia non refertur, vt no. glos. in simili. Inst. de rerum diuisio. §. item lapilli.

Iliofamilias. Titius instituit filiũ hæredem filium, vel seruum meum, & sic acquisita est mihi patri, vel dño hæreditas, ita quod apud filium meum, vel seruum meũ nõ remanfit aliquo momento: vt s. de acq. hær. l. placet. postea legauit idem Titius a me patre x. Seio, quod potuit: vt s. de leg. 1. l. cum filio. & sup. de leg. 2. l. si alienus. & si non darem dicto Seio x. pcepit, vt darem 100. Sempronio nomine pœnæ. & postea decessit dict⁹ testator, nunc quæritur, an valeat legatum de 100. quæ iussus fui dare Sempronio si non darem x. Seio. & dr quod nõ: quia in mei patris, vel domini pœnã fuit relictum: & sic illicitè, vel probrosè. nõ. n. illud solum nullius momenti habendũ est, quod in talẽ pœnã hæredum sit scriptum in testõ, sed ẽt oẽ illud est habendũ nullius momenti quod sit scriptum in testõ in talẽ pœnã cuiusq;: cuiusq; dico sentientis lucrũ aliquod ex vltima voluntate, sicut fui ego pater, vel dominus. nã illud, qđ in pœnã hæredũ est scriptũ in testõ, sine dubio non valet, vt hic pro cõstanti ponit, quamuis hodie sit correctũ: vt in litera notaui. vtrum autem verba testatoris in testamento posita intelligãtur possit nomine pœnæ, vel conditionis, vel translationis, apparet ex voluntate defuncti. Nam si ita dixit testator, hæres meus si Capuam ierit (quod quidẽ nolo) Titio decem dato: dicetur relictum legatum nomine pœnæ hæredis. si verò hæredem iturum Capuam pro suo magno lucro præceperit decem dare Titio, si Capuam ierit, quasi tunc parum hæredi noceat si graueretur: tunc est conditio. si autem non appareat: dicam esse conditionem per si, vt Inst. de leg. §. longè. Sed si legaui vni Infortiatum meum, & postea idem lego alii animo adimendi primo, tunc est translatio: vt supra, de adimen. leg. l. translatio. in dubio autem nõ psumitur primo adimere, vt no. s. de leg. 1. l. si pluribus. & h. d. cum l. seq.

In P. Fl. pœnæ causa.

An. Pius primus cõstituit ne pœnę causa legatũ relictum maneret. Author Iulius Capitolinus in vita eiusdem.

Filiofamilias. Filiofamiliàs instituit: & sic hęreditas patri quæritur, vt nec momẽto apud filium remaneat: vt supra, de acquir. hæreditate. lege, placet. à pro legaui decem Titio, quod possum: vt supra de legatis primo, l. cum filio, & de legat. 2. l. si alienus. & si non daret, præcepi, vt daret centum nominæ pœnæ Sempronio

Sempronio. hæc centum dñr: hic illicitè, uel probro relinqui eo ipso, quod nomine pœnæ relinquūtur, & sic secundū has leges non valet, ut hic, & ff. de condit. & demon. l. multa. & Insti. de leg. § pœnę. in prin. hodie contra: nisi primū præceptum, uel relictū de x. fit probrosum, uel impossibile: quia tunc nō ualet primum, nec secūdū, qđ nomine pœnæ relictū est: ut Insti. de leg. § fin in fi. & C. de his, quæ pœnæ nomine. l. j. in fi.

a Legatū esse. Scilicet secundū nomine pœnæ primū. n. ualet etiam olim.

b Hęredes. Scilicet scriptos, i. in eorum pœnam. f. est relictum, non ualet.

c Sed omne. Accipe nullius momenti habēdū esse in cuiusqūq; lucrū aliqđ in testō scriptū sit: cuiusqūq; dico sentiētis talē pœnam ex ultima uolūtate. Ac.

c Oenā. Et anueluti si ipse testator dixerit: hæres meus si Capuā ierit, Titio dato x. nam si hoc ideo dixerit, quia Capuam hæredem ire nolebat, pœna est quasi hæredis causa si ad vetitum locū iret, appositā, si verò ob aliam causam dixit, puta quia sciebat hæredem, si Capuam iret, aliquid accepturū, quod fortè habiturus aliàs nō foret: quo habito legatorum præstatione grauaretur. Vel melius illa conditio si Capuam ierit, est simplex conditio. R. Hæc glo. R. plenior est, quā illa quæ incipit, fortè dicebat &c.

e Pœna. Fortè dicebat, causa pœnæ, ita & ita statuo, vel si dixerit, hæres meus si Capuam ierit, quod nolo, Titio dato decem. si verò hæredem iturum Capuam pro suo magno lucro, præceperat decē dare, si Capuā ierit, quasi tunc parum ei noceat si graueī: tunc est cōditio. si autem non apparet: dicam esse conditionem per si: ut Insti. de leg. § longe. Acc.

f Trāslatio. Vt si quid legaui uni, postea lego alii animo adimendi primo: vt Insti. de adi. leg. § translatio. aliàs in dubio non præsumitur adimere primo: sed uterque admittitur ad partem, nisi probetur quod testator alterum rem, alterum æstimationem habere uoluerit: ut sup. de leg. 1. l. si pluribus.

pœnam illicitè, uel probrosè datum est, nullius momenti legatum esse respondi. Non enim id solùm quod in hæredes, sed omne quod in cuiusque lucrum aliquod ex ultima uoluntate sentientis talem pœnam in testamēto scriptum sit, nullius momenti habendum esse.

II.

Oenam à conditione voluntas testatoris separat: & an pœna, an conditio, aut translatio sit, ex uoluntate defuncti apparet, idque diui Seuerus & Antoninus rescripserunt.

PAtoniana. Ad euidētiam huius l. vt non obstent contraria no. quod regula Ca. habet locum in tribus casibus. Primus est, quando legatum est inutile propter rem relictam siue legatum, vt in eis q̄ sunt inuncta ædib. vt ff. de leg. 1. l. cætera. in prin. Secūdus est, qñ est inutile persona relinquentis tm̄ vt si testetur seruus, & decedat liber factus: vt ff. de leg. 3 l. 1. §. 1. ibi, hoc vtique neque &c. Tertius est, qñ est inutile pp̄ personam relinquentis, & legatarij mixtim: vt si institui mihi hæredem Titium, & seruo suo legaui centum, vt Inst. de leg. § an seruo. & C de leg. l. seruis. ita ergo definit regula Cat. quod id legatum quod inutile foret aliquo de prædictis tribus modis, si testator decessisset testamēti facti tempore, definit dico regula prædicta nō ualere legatū quandocunque decesserit testator. ista tamē definitio regulæ Cato. in quibusdam casibus nō potest sibi uendicare locū, putǫ in legatis conditionalibus: de quo ponit hic tria exempla. primum est tale.

Legata pura, quę testamenti tempore non ualerent, si testator tunc decederet, non confirmantur impedimento cessante, secus in legatis conditionalibus, uel in diem incertam. Bartolus.

I.

PAtoniana regula sic definit: quod si testamenti facti tempore decessisset testator, inutile foret: id legatum quandocunque decesserit, non ualere. quæ definitio in quibusdam falsa est. Quid enim si quis ita legauerit, Si post calendas mortuus fuero, Titio dato: an cauillamur? Nam hoc modo si statim mortuus fuerit, non esse datum legatum verius est, quàm inutiliter datum. Item si tibi legatus est fundus, qui scribendi testamenti tempore tuus est: si eum viuo testatore alienaueris, legatum tibi debetur: quod non debere-

---

regulæ Caton. in legibus nonis. Circa quod nota, qđ Gallus fuit ante Velleiū, Velleius ante Catonē. unde lex Galli appellatur vetus, & l. Vellei appellatur noua, quantū ad l. Galli: vt ff. de lib & posthu. l. Gallus. §. nūc de lege. Pone ergo, quod habebam in potestate filiū, & ex eo nepotem, hunc nepotem mihi hæredem instituī, & filium præterii. certè si statim decederem non ualeret testamen. ex eo quòd filius inueniret se præteritum: vt Institut. de exhær. lib. in prin. sed si me viuo decedat filius, testamētū confirmatur, & institutio de nepote facta valet: ut ff. de test. tute. l. si hæreditas. §. 2. & nō est mirum, si confirmatur per legē Velleiam noua institutio nepotis, quæ ab initio non ualet: qa vt dictum est, Catoniana regula ad noua ił. non pertinet. & hoc dicit totus hic titulus. Vinianus.

a Legatum. Id est, genus legati. & pone exemplum: qa legaui seruo hæredis: vt Institu. de leg. §. an seruo. & facit infra de regul. iur. l. quod in initio. & l. penul. hæc autem regula in multis fallit: ut statim dicam.

b Non ualere. Quia quod inutile foret legatum, si statim post factum testamentum decessisset testator, hoc non debet ideo valere, quia diutius testator vixerit: vt Institut. de leg §. an seruo.

c Falsa est. Id est locum nō habet in nullo enim falsa est: sed sic dicitur falsa, qa ad quæ dā aptari nō potest. sic ff. de pec. l. sed in emptore. dic ergo casus in quib. est falsa, i. in quibus non habet locū. Primus est in cōditionali legato. de quo ponūtur in hac l. duo exępla, licet R. aliter intellexerit ff̄m. Item in l. sequenti ponit tertium exemplum de conditionali & idem dicitur ff. de leg. 1. l. cæteta §. 1. & sic in puris tantum hēt locū: vt ibi dicitur. sed in hoc exemplo videtur contra sup. de opt. leg 1 si optio. ii. respon. ibi, quod si necessarius &c. ubi fuit legata optio serui, & Sticho seruo testatoris fuit legatus fundus sine libertate. nam primum, f. optionis, est conditionale tacita conditione: ut j qui, & a quib l. si optio. & per consequens secundum. & tamen hābet ibi locum regula Catoniana. Solut. hic de expressa: ibi de tacita conditione dicit. Secundo fallit hæc regula ff. de leg. 3. l. si deportati i prīc. & j. de leg. prestan. l. interuenit. & ff. de reb. dub. l. si cognatis. & j. de iure fisc. l. 3 §. quando autem facta fraus. quæ sunt contra, quibus dicitur sufficere quē capacem eē tempore mortis, licet nō fuerit tempore testamēti. sed di eas quòd locum habet regula in tribus casibus, cum deficit legatum ex persona relinquentis tantū: vt si testēt seruus, & decedat liber factus: vt ff. de leg. 3. l. 1. §. 1. ibi, qđ nemo &c. Item quando deficit propter rē legatā, ut in eis quæ sunt inuncta ædibus: ut ff. de leg. 1. l. cætera. circa princip. Item & quando deficit propter personam relinquentis, & legatarii mixtam: ut si lego seruo hęredis a me instituti: ut Inst. de leg. § an seruo. & C. de leg. l. seruis: non autē habet locum, quādo deficit propter personā legatarii tantum: ut dictis ll. contrariis. Sed opp. quia si deficit ex persona relinquentis tantum, videtur valere fideicommissa seruo, vel a filio relictum, si decedat liber: vt supra, de le. 3 l. 1. §. 1. Sed dicas non ex tunc, sed ex nunc quando factus est sui iuris, quasi hodie relinquat: vt ibi dicitur. Item no. qp vbi est mista causa impedimenti, scilicet legantis, & legatarij, ex persona legatarii sola nō debet nocere: at ex persona legantis sic: vnde magis inspicitur quod nocet: ut supra de opt. l. si optio. 2. respond. ibi, quod si necessarius &c. quia magis ibi tempus mortis qđ nocet, quàm aditæ hæreditatis qđ prodest, inspicitur: sic j. ex qui. cau. in pos sel. eat. l. Fulcinius. § quid sit latitare. ibi, quid ergo &c. Item fallit. inf. de fideicommiss. lib. l. generaliter. §. si homini liberto. sed certè ibi deficit ratione legatarii. Item fallit sup. de leg. 2. l. debitor. §. seruo. sed & ibi ratione legatarii deficiebat. Item fallit in illis relictis, quorum dies cedit ad adita hæreditate: ut j. cod. l. Catoniana. Item fallit i nouis legib. quod dicit. j. cod. l. fi. Item fallit supra de leg j. l. quod i rerum. §. 1. sed ibi est legatus usustructus, cuius dies cedit non a morte, sed ab adita hæreditate: ut C. de cad. tol. §. in nouissimo, & ideo cessat Catoniana. vt j. eo l. Catoniana.

Regula Catoniana in multis fallit.

d Post calendas. De primis intelligitur, ex quo nō dicit quasitur. j. de verb. obl. l. eum qui Calendis.

e An cauillamur. i. scienter falsum dicimus, secūdum H. Ghabere hic locum regula. certè non, nā &c. nam habet locum tantum in puro inutili: nō in cōditionali. quod est interim nullum. sed ff̄m leges aliter dī cauillatio: vt j. de re. iur. l. ea est natura. f. argumentatio ab euidenter veris a i euidenter falsa. & etiam ita potest hic poni ff̄m Io. qui dixit. i. argumentatur contra regulam secundum quid, & quale.

f Item si tibi. Pone exemplum ff̄m R. quod rem tuam tibi lego. ualet legatum, si me viuo alienes. Et secūdū hoc incipit respondeo ibi, si cum viuo &c. & erit casus nouus, vbi fallit regula: sed tunc est cōtra Insti. de le. §. sed si rem legatarii. Solu. ibi post mortem testatoris alienauit, hic eo viuo. contra quod vī supra, de lega. 1. l. cętera circa princ. ubi, quēadmodū &c. sed Ioa. hic posuit casum, qđ legaui tibi rētuā sub hac conditione, si a lienes me viuo. & sic incipit respondeo ibi, legatū tibi &c. & dicit debetur scilicet si alienaueris me viuo. Sed Ioan. obstat: quia iam posuerat aliud exemplum de cōditionali: ut supra, nam hoc modo &c. sed certè nihil prohibet plura exēpla ponitur ostendat se uelle in tabulis cessare regulam. & facit ad hanc l. sup. de hęre. inst. l. in tempus. & l. potest quis. & j. de mā. testa. l. libertas. & ff. de cond. & demon. l. Iulianus.

g Si eum. Subaudi, sub hac conditione, si &c.

h Ed & si sic. Nupta erit. Subaudi me viuo vt bene conueniat respōsio. si mortis &c. & secundū hoc fallit regula Catoniana: ut ff. l. prox. si quis simpliciter dixerit: si nupserit Titio: uīc & in vita. & post mortem nubens implens conditionem habet legatum: ut C. de inst. & substi. l. si quis hæredem. & j. de condit. & demonstr. l. si ita legatum esset. nec esset casus contra

regulam Catonis: quia & si statim decessisset testator valere potest legatum, & facit ff. de manu. testa. l. qui duos. & l. hæc conditio. & de condi. & demonst. l. hæc conditio. & l. conditionum. & l. Iulianus.

a Atoniana. Ad hæreditates. Scilicet conditionales: ut ff. l. proxi. vel fideicōmissarias, quarum dies non cedit nisi adita hæreditate: vt. inf. ad Treb. l. quidam ita in prin. sed qd erit de pure relicta? loā. & Azo. dicunt habere locum regulam quo ad mentem: vt Insti. de hære. qual. & diffe. §. in extraneis nam tria tēpora exiguntur, vt possit capere. vnum est testamēti, ergo si tunc non est capax non prodest, & post ea tēpore mortis, & aditionis sit capax: & sic habet locum mens regulæ, non verba: vt ff. eo. l. j. circa principium. nam dicit ꝙ si legatū &c. & id legatū &c. non autē dicit quæ hæreditas. & ſm hoc fallit in casu ut sup. de acqui. hæredi l. si seruus eius qui. vel ibi quando per alium: vel ibi in medijs tēporibus fuit non capax: sed tribus, s. testamenti, mortis, & aditionis fuit dominus capax. Sed alii dicunt etiam quo ad mentem non habere locum regulam in hęreditate, vt hic. & quia i le gato est inuenta: vt ff. l. j. in princip. & est pro his sup. de acq. hæred. l. si seruus eius qui, & ff. l. proxi. nam cōditionalem tantum excipit. Et quod dicitur Instit. de hær. quali. & diffe. §. in extraneis. dicunt esse verū, si a principio poterat capere, & postea desinat posse capere tēpore mortis, vel aditionis. si autē prius non pōt, scilicet tempore testamenti non nocet ſm eos, si modo postea potest: vt d. l. si seruus.

b Cedit. Quæ ista sunt dſ C de cad. tol. § in nouissimo. Sed contra ff. de op. leg. l. si optio. j. respō. ibi relictū seruo legatum pertinet ad Catonianam: tamen nō cedit dies eius nisi ab adita hęreditate. vt d. §. in nouissimo. sed dic ut ibi in l. si optio.

c Lacet. Institutiones. i. ad relicta in eo testamento, quod istitutionē cōtinet cōditionalē, & hoc iō, quia & legata videntur suspendi sub eadem condi tione: vt ff. de condi. & demon. l. auia. de ipsa aūt institutione non est dubium: quia nec ad puram institutionē pertinet regula. & hoc ſm quosdam: sed secundum nos pertinet ad mentem: vt ff. proxi. not. & sic in tellige hoc ut sonat. & facit sup. l. j. §. quę definitio.

d Regula. Pone exemplum ſm R. si habeo filium legitimum, & naturalem, cui unciam tantum possum dare. vt C. de natu. lib. l. 2. & eos ęqualiter instituam. postea offero naturalē curiæ, concurrit cum legitimo æqualiter, ut C de nat. lib. l. 3. licet si statim decederem, non haberet nisi unciam: uocat ergo nouā legem prędictam tertiam, quę est Theodosij. Vel pone ſm Io. ꝙ cum haberem legitimum, & naturalem, si naturalem in solidum instituī, & me uiuo decedat legitimus, totum habebit naturalis. nam in solidum potest institui, si non sunt legitimi, ut C. de nat. lib. authen. licet. sed certè nec Vlpianus, nec Cato cogitauerūt de Theodosio. vel Iustiniano. Tertio pone, habeo filiū, & ex eo nepotē: hūc nepotē instituto filio prætento, si statim decederē, non valeret testamentū: sed si me uiuo decedat filius, confirmatur testamētū: vt ff. de testa. tu l. si hæreditas §. qui filium & illud est per Gallū, & Vel leium. & fuit primo Gallus, quàm Velleius: vnde lex Galli appellat̄ vetus: Velleia noua. Vel quarto dic, ꝙ uocat nouas leges senatusc̄. Tertil. & Orfi. unde si tēpore quo filius decedit, non est capax mater, si postea efficiat̄ capax, accipiet eā hæreditatē. & ꝙ vocent̄ nouę leges, habes ff. de capitis diminutio. l. tutel. & Insti. ad Orfi. § sciendū. Vel q nto nouas, i. nouas voluntates defunctorū, q̄ leges sunt: vt i authē. de nuptiis. §. dilponat. vt si primo fecit inutile testamentū: tunc. n. si statim decederet, nō ualet. sed si alio solenni postea cōfirmet, debent̄ oīa. ut ff. de cōdi. inst. l. institutio talis. Vel sexto ad Imperatorū leges, i. rescripta se retulit: ut si forte non capax sit institutus, & Imperator eū postea restituit, ut sit capax, pōt quidem: nec cō tradicit regula Catonis, nec forte alia. Vel septimo pone in eo qui est capax tribus temporibus, s. testamēti, mortis, & aditionis. nā licet in medijs tēporib' nō sit capax: non nocet regula Catonis: ut ff. de hæredib. inst. l. libet hō. §. si hęres institutus. & l. seruum meū. & l. si alienū. §. j. Sed hoc ultimo, & alijs omnibus prēter penu. qūo di. is regulā nō obstare, cū in hęreditatib' nō habeat locū, ut ff. l. 3. Resp̄ō. imo habet locum quo ad mentē: ut ibi no. uel ēt si nō hēret locū (ut alij dicūt) dices quod nō sequit̄, si non pertinet ad nouas: ergo pertinet ad ueteres. ueteri autem lege dico deferri hæreditates, quæ per l. 12. tab. deferuntur: ut sup. de cęp. dim. l. tutelas. & etiam testamentarias: ut infra de uerbo. sig. l. lege.

Licet institutio & legatum sit pro non scripto facto hæredis: substitutio tamen & fideicommissum remanet in suo robore. Bar.

Iulianus lib. lxxviii. Digestorum. I.

Si qs hæreditatem uel legatū sibi adscripserit: q̄rit̄, an hr̄ditas uel legatum ꝑ non scripto habeat̄: Et qd si substitutum hēat huiusmodi īstitutio? Rn̄di, pars hr̄ditatis, de qua me cō

a Vid. Aug. li. 4. Emēd. cas. P. F. nō est sibi.

Si quis hæreditate. CASVS. Mæuius cum uellet facere testū, vocauit Seium qui sciebat scribere, & dicit ei. ego dictabo testamentū meum, & tu scribes. & Seius dixit libenter. dixit ergo Męuius: ego instituo te Seium, & etiam Caium hæredes. Item prælego tibi c. Item substi tuo tibi in tertia parte hæreditatis Sempronii, & Sei' hæc oia scripsit: & postea decessit dictus testator. nūc quæritur, an hæreditatis pars data Seio & prælegatum habeant̄ ꝑ nō scriptis? Et rū. ꝙ sic: & dicta pars hæreditatis ptinebit ad dictū substitutū. nā senatusc. Libonianū cū cōtituerit pœnas i. Cor. de falsis aduers' eū q̄ sibi scripsiſſet hr̄di. uel legatū: eodē mō im, pbasse vī tales institutiones quas sibi aliquis scribit, quo improbatæ sunt illę institutiones. i. illa institutio, in qua

ita continetur quæ ex parte me Titius hęredē scriptū in tabulis suis, quas faciet, recitabit: ex ea parte idem Titius mihi hæres esto. quæ quidem institutio, & aliæ ei similes perinde habētur, ac si nō fuissent in serte in testamento: quia sunt captatoriæ: vt ff. de hæred. instit. l. captatorias. Vivianus.

Pertinet. Vt C. de cadu. tollen. §. in primo itaq;. non ergo ad fiscum.

Corneliæ. Scilicet de falsis, quæ quandoque remittitur: vt C. eo. l. 2 & 3. in fin.

Eodē modo. Scilicet pro nō scriptis non autem vt auferatur vt indignuo. q̄a tunc applicaretur fisco. vt ff. de inoffic. testa. l. Papinianus. § meminisse.

Illæ. Scilicet institutiones.

Suis. Quas faciet. & sic verbum recitauerit, est futuri temporis: secus si præteriti esset: vt qua ex parte recitauit, i. fecit: quia tunc valet institutio, quā feci si ille me in ali quo hæredem fecerat: vt sup. de hære. inst. l. hoc articulo. & l. ille autem. & de condi. instit. l. mulier. § fina. quæ sunt contra. primo enim casu pono in alterius arbitrio testamentum meum: & ideo est captatoria & non valet; vt ff. de hære. institu. l. illa. & l. captatorias.

Haberentur. Tales institutiones. & facit ff. de Fal. l. filius. & l. diuus. & l. si quis legatum. in principio.

Quæ in testamento. CASVS. Institui mihi hæredē Titiū: & cū haberē plures seruos Stichos, rogauī eundē hæredem per fideic. vt manumitteret Stichum: & non dixi de quo Sticho. Certè nulli de Stichis meis debetur libertas: vt ff. de reb. dub. l. si quis de pluribus. & facit ff. de his quæ in test. delen. l. 1. Vi.

Quæ in testamento. Facit ff. de his quæ in test. delē. l. 1. & de institu. l. sed si pupillus. § proscribere & ar. ff. de reb. du. l. si quis de pluribus.

In metallum. CASVS. Titius legauit centum Seio in metallum dānato. pro nō scripto certè est legatum. Sed nunquid remanet apud hæredē dictū legatum, an datur fisco siue Cęsari? Et dſ quod remanet apud hæredē. nam dānatus in metallum nō est seruus Cæsaris, imò pœnæ, secus aūt esset, si dicta c. essent ei legata ad alimenta: quia tunc valet legatum. quod autē dixi non valere legatum relictū damnato in metallū, & idem legatum remanere apud hæredē. & non dari fisco vel Cæsari: habet locum, ēt si post dictum legatum damnatus sit legatarius in metallū, cū prius non

fuluisti, ad substitutum pertinet. Nam senatus cum pœnis legis Cornelię constituerat aduersus eum, qui sibi hęreditatem, vel legatum scripsisset: eodem modo improbasse videtur, quo improbatæ sunt illæ, Qua ex parte me Titius hæredem scriptum in tabulis suis recitauerit, ex ea parte hæres esto. Vt perinde haberentur ac si insertæ testamento non fuissent.

Idem est aliquid non esse scriptum, & ita scriptum, vt intelligi non possit.

Alphenus Varus libro v. Digestorum. II.

Væ in testamēto scripta essent, neque intelligerentur, quid significarent: ea perinde sunt, ac scripta nō essent: reliqua aūt per seipsa valent.

Quod relinquitur penitus in capaci non quæritur fisco. Item quilibet est capax legati alimentorum. Bar.

Marcianus libro vi. Institutionum. III.

In metallum damnato quid extra causam alimentorum relictū fueri pro non scripto est, nec ad fiscū pertinet. nā pœnę seruus est, non Cęsaris. & ita diuus pius rescripsit. Sed & si post testamentum factum hęres institutus, vel legatarius in metallum damnatus sit: ad fiscum nō pertinet.

Itē seruo alieno quid legatū fuerit, & postea a testatore redemptus sit: legatum extinguitur. nā quæ in eā causam peruenerunt, a qua incipere non poterant, pro non scriptis habentur.

Pro non scripto habetur, quod relinquitur non existenti in rebus humanis.

Idem libro vi. Institutionum. IIII.

In eo tempore, quo alicui legatū adscribebatur in rebus humanis non erat: pro non scripto hoc habetur. Sed & si in hostium potestate erat, quo tempore testm fiebat, neq; ab hostis cuius. & C. de hær instī. l. 1. Item facit ff. de acquī. hęre. l. si seruus eius.

In eam cām. No. sic ff. de serui. l. pro parte. Sed arg. contra Instit de leg. §. ex cōtrario Solu. hic casus legatarij impeditibi inutilitas rei legatæ. Et eodem modo respon. j. de reg. iur. l. in ambiguis. §. non est nouū. quæ est contra. Item arg. contra ff. de consti. pec. l. item illa. § quod adijcitur.

Ista sol. gl. non placet Bar. iō dic aliter, ꝙ ibi casus superueniens tēdit, ad eundē effectum cum ipso legato: hic ad aliū effectum: de quo per Dy. in ca. factum legitime. de reg. iur. lib. vj. & per eundem Ba. in l. pluribus. § & si placeat j. de ver. obl.

In eo tempore. CASVS. Titius fecit testamētū: & legauit c. Seio, quem viuere credebat, cum esset mortuus. certè pro non scripto habetur legatū. Sed & si dictus Seius in potestate hostiū erat eo tēpore, quo fiebat testamentū, & non redijt ab hostibus, pro non scripto erit similiter. Viu.

Non erat. Is cui legabatur. & facit C. de cadu. tollē. § ea enim.

Erat. Scilicet eo tempore, quo &c.

redijt. Id est, ibi decessit. Et facit ſ. de le. 1. l. ſi ſeruo meo Stichus. §. 1.

Vod quis. Titius miles, vel paganus, non facio vim, fecit testamentū, & legauit centū Seio, & rogauit eum vt ea 100 restitueret Caio, & hoc scripsit ipse Seius voluntate testatoris. certè dictum legatum non debet habere Seius: quia ea est pœna scribentium sibi in testamento: sed debet remanere dictum legatum apud heredem testatoris cum onere fideicommiſſi vt scilicet teneatur restituere dictum legatū Caio sicut erat rogatus Seius. Vi.

In P. Fl. fideicommiſſum id &c.

b Quod quis. Facit ĵ de fal. l. filius. §. fin. & l. impuberē. §. item ſi quis id. & C. de cad tollend. §. 2.

Militis. Vt C. eod. l. pen.

bus redijt: pro non scripto erit. Et ita Iulianus scribit.

Paulus libro XII. Quæſtionum. V.

Vod quis sibi adscripserit, ſi alij reſtituere a teſtatore iuſſus eſt: cum onere fidei commiſſi id apud heredem remanet, quamuis pro non scripto ſit. Idem eſt & in teſtamento militis.

TITVLVS V.

DE IIS, QVÆ vi metusue causa fiunt.

Qui post mortem defuncti ingratitudinis causam committit, perdit legatum. Bart.

Iui Seuerus. §. 1. Titius habens Stichum ſeruum vendidit hoſtibus ferum, vel frumentum, vel talem: vnde tenetur pœna capitis & fiſcus debet habere pretium dictarum rerum, vt infra de pub. l. cotem. in princi & §. de minus dictus Titius fecit teſtamentum, & reliquit dicto Sticho libertatem, & 100. nomine legati. & 100. nomine fideicommiſſi, & poſtea deceſſit Titius. poſtea dictus Stichus detulit in fiſcum dictum ſuum patronum quaſi illicitæ mercis negotiatorem, quod poteſt fieri etiã poſt mortem ipſius Titij: vt d. l. cotem. §. illicitarum certe quaſi indignus debet amittere legatum, & fideicõmiſſum, quamuis non libertatem: alij aliter intelligunt: vt in litera notaui. Vi.

d Quæ. Scilicet legatum & fideicommiſſum.

e Poſt mortem. Cum enim merces ſint facta fiſci. vt C. quæ res vend. non poſ. per totu tit. & hæredi, & alij cuilibet auferuntur: vt ĵ. de publi. l. cotem terro §. illi citarum & l. commiſſa & quo'libet nuncian. ter: vt ĵ. de iure fiſci l. 1. Acc.

f Et præmiũ. Scilicet illud qđ habẽt qui aliquid deferunt fiſco: quod eſt vt dices ĵ. eo. l. poſt legatum in fi.

g Meruerit. A fiſco cui detulit. & ſic no. quod ex eo de facto pœnam. & præmiũ quis conſequitur. Sed ar. contra, §. ex quib. cau ma. l. ſi cui. & §. ſi quis aliquem teſta prohi l. 1. §. 1. & §. de neg. geſt. l. hæreditaria. & erit hoc ſpeciale, vt indignus aliquid lucretur. regulariter contra: vt ĵ. eo. l. poſt legatum. §. fina. quæ eſt cõtra. vel hic ſuper alio eſt indignus, l. legato & ſuper alio lucratur, ſcilicet ſuper meritibus: & facit ad l. ſup. de ad. m. lega. l. penult. §. Seia.

Pœnam & præmiũ qui ſecundum facto conſequi poteſt.

No. ex hac gl. iũcto tex. qđ mortuꝰ põt of fendi adeo, qꝙ quis priuet relicto. & ſic gl. l. ſororē. ĩ fi. C. eod. eſt vera, quæ dicit, quod ille qui cõcubuit cum vxore defuncti poſt mortem eius indignus eſt legato: & ſic applicatur fiſco. ratio quia ſi viuo defuncto hoc feciſſet, ipſum ad iracundiã prouocaſſet: ergo idẽ poſt mortem. ſecundum Bartol.

nus reſcripſerunt, quaſi indignum carere legato ſeu fideicommiſſo libertum, quæ ei ex teſtamento patroni relicta erant, cum patronum ſuum poſt mortem eius quaſi illicitę mercis negotiatorem detulerat: quamuis & præmium meruerit.

Qui contra tabulas petijt, indignus eſt omni commodo ex eodem teſtamento. Ita qui contra mandatum principum, vel ſinatuſconſultum vxorem duxerit, indignus eſt omni commodo ex eius teſtamento, ſecus in vxore dicta. Bart.

II.

VFERTVR hereditas ex aſſe, & ad fiſcum pertinet, ſi emancipatus filius contra tabulas bonorum poſſeſſionem patris vt præteritus petierit, & ex

Vfertur hæreditas. Hæc lex cum ſequenti quinque casus in quibus auferetur relictum alicui, & datur fiſco. Primus eſt talis, Titius habẽs filiam maiorem emancipatum, & impuberem in poteſtate, fecit principale teſtamentum, in quo inſtituit ſibi hæredem dictũ impuberem, & emancipatum prætерijt, & poſtea dictum emãcipatum pupillariter ſubſtituit impuberi. q ſubſtitutio dicitur accellorium teſtamentum ſiue pupillare, ſiue ſecũdæ tabulæ. & poſtea deceſſit dictus Titius. poſtea dictus emancipatus petijt bono poſſeſſ. contra tabu. patris, & impugnauit teſtamentum patris, & poſtea deceſſit impubes in pupillari ætate, & dictus emãcipatus adiuit hæreditatem ex pupillari ſubſtitutione certè debet ei auferri hęreditas ex aſſe id eſt, tota: & ad fiſcum debet pertinere: quia principale teſtamẽtum arguit, & a ſecundis tabulis repellenaus eſt. Secundus caſus eſt talis. Potestas Bonon. accepit vxorẽ de Bonon poſtea dicta vxor fecit teſtamentum, & reliquit ei 100. certe non poterit retinere illud legatũ: quia contra mandata Imperatorum duxit vxorem. Tertius caſus eſt talis. Titius fuit tutor Seiæ pupillæ, & ea facta adulta accepit eam in vxorem cont. a decretum amplißimi ordinis ſenatorũ poſtea ipſa fecit teſtamento, & reliquit ei 100. certe nõ poterit retinere illud legatum. in vtro ĵ. ergo caſu, id eſt, in hoc tertio. & in ſecundo, etiam ſi ex aſſe hæres inſtitutus ſit dictus poteſtas, vel tutor a dictis eorum vxoribus quas illicite acceperunt: & abſtinuerunt hæreditatẽ. qđ dicit indignis auferri eis hæreditas, & fiſco dabitur. nec cõtra dictus poteſtas, vel tutor nõ poſſunt legare dictis eorũ vxoribus. Quartus caſus eſt talis. Dominꝰ vel legatus tibi portionem, quæ mihi obueniet ex ſucceſſione Titij agnati mei, cũ ipſe Titius adhuc viueret, & ignoraret me ita tibi donare, vel legare, recte quaſi indigno auferretur tibi illud, quod tibi talꝰ donatus, vel legatus quia de viui hæreditate, vel eius parte pacisci non poſſumus eo ignorante: vt §. de pac. l. ſi. Quintus caſus eſt talis. Titius inſtituit me hæredem, & poſtea ipſa deceſſit per meam culpam, vel negligentiam, & poſtea ego a tibi hæreditate ſuam. certe quaſi indigno auferetur mihi, & dabitur fiſco. Vi.

Præteritus. Impugnans. l. teſtamentum.

Impuberis

Impuberis. Scilicet in ſecundis tabulis, in quib⁹ pupillariter ſubſtitutus fuerat, & facit ſ. de vulg. ſubſt. l. is qui & l. ex duobus. §. fi. & ĵ. de leg. præſtã. l. filiũ. §. nõ ſolũ. & §. ſi fratri. & ĵ. ad Trebel. l. ſi patroni §. ſed illud. & ſ. de inof. teſt. l. Papinianus. §. meminiſſe.

Pupillam. Scilicet quondam.

Duxiſſet. Eo quia illi aliquid in teſtamento reliquiſſet.

d Et ſi ex aſſe. Qua ſi dicat non ſolum ſi aliquid reliquit, vt propoſuit.

e Aufertur. ſic ſupra, de ri. nu. l. præfectus, & de leg 1. l. ſi. Sed contra ſ. de vſufr. leg. l. uxori. Solu. ut in l. præfectus. Itẽ contra ſ. de do. inter vir. & vxo. l. cum hic ſtatus. §. fi. ſed ibi in donationib. inter uiuos. Item facit C. de inceſt. nupt. l. qui contra legem. Item no. hic, rõaem. diſſimilem uxoris, & mariti: ſicut differunt in feſtinatione matrimonij altero mortuo.

f Idem erit. Facit C. de pac. l. fi. & ĵ. de do. l. quidã §. fi. & l. ſeq. Sed contra C. de cap. l. nec nos. vbi non confiſcãtur. Solu. ibi erat dubiũ, an viueret. Item cõtra ſ. de act. emp. l. ſi quis ſeruũ. Sol. ibi.

g Ndignum. Cui pam non adhibendo medicum, uel malum adhibendo. ut infra, de ædi. edic. l. quod ſi nolit. §. mancipium, & facit ſupra de lib. agn. l. necare, & ſ. ad Syl. l. neceſſarios. §. fi, & C. de epiſ. aud. auth. liberi, & ſupra ſol. matri. l. ſi ab hoſtibus. §. 1. & C. eo. l. ſororem.

h Apinianus. Titius inſtituit ſibi duos hæredes, & a quolibet legauit mihi c. & deceſſit. poſtea ego accuſaui vnum de hæredib. quaſi per falſũ fecerit ſe ſcribi hæredẽ. certè debeo amittere legatum mihi ab eo relictum: nõ autem debeo amittere legatũ mihi relictum ab alio hærede. & quod me dixi legataꝝ amittere legatũ, eſt uerum quando non erat mihi ſolutum adhuc. Si aũt erat iam mihi ſolutum legatum: bene poſſum accuſare teſtamentũ de falſo, & ẽt cõtendere teſtamentũ non eſſe iure factũ, i. minus ſolenniter. inofficioſum autem dicere teſtamentum nõ poſſum. & ſi quidem poſt legatum acceptum a me cõtendam teſtamentũ non eſſe iure factum, quod mihi licuit, ut dictum eſt, & ſuccũbam: non propter hoc aufertur mihi legatum quod iã cõſecutus erã: ſecus autem ſi poſtquam habui legatũ, dicam falſum teſtamẽtum, & ſuccumbam: quia tunc amittere debeo legatũ quod conſecutus ſum. ex eo autem quod dixi. me nõ amittere legatum, quod acceperam, ẽt ſi dicam teſtamentũ non iure factum, ſequitur illud, quod fuit iudicatũ Paduæ in quadã quæſtione de facto. Sophronius enim fecerat teſtamentum & inſtituerat ſibi hęredẽ Seium, & quibuſdam ſuis cognatis reliquerat legata, & poſtea deceſſit: & hæres ſoluerat cognatis dicta legata nunc dicti cognati uolebant teſtamentũ Sophronij dicere non eſſe iure factum, & ad eos pernitere hęreditatem ab inteſt. unde de hoc interrogauerũt quẽdam Imperatorem nomine diuum Piũ. & ipſe reſpondit, quòd ipſi poſſunt petere hæreditatem dicti Sophronij ab inteſt. ſi uerum eſt, quòd dicebant. id eſt, teſtamẽtum inre factum nõ eſſe, & hoc non obſtante, quòd acceperant legata. commiſit tamen dictus Imperator iudici: vt videret, an dicti cognati ſint, phibendi petere dictam hæreditatem, an non. in cauſæ aũt cognitione dixit Imperator inſpiciendam perſonam cuiuſq; cognatorum prædictorũ, & conditionem, & ætatem Sophronij, puta in quolibet cognato utrum ſit capax, aut nõ: utrum ſit ſui iuris, uel non: vtrum ſit pubes, uel impubes, in perſona Sophronij defuncti poterit habere hæredẽm, uel non fuerit ſui iuris, vel non: pubes, uel impubes perſona, & hoc dicit cum princip. l. ſequentis. non aũt mireris de eo, quod dicitur in princip. l. ſeq. ſcilicet qđ ille, qui accepit legatum, non poteſt dicere inofficioſum teſtamẽtum, ſed falſum, uel non iure factum poteſt dicere. reddo tibi talem rationem: quia teſtamẽtum, quod eſt inofficioſum, bene tenet, & aliquod eſt: filius tamẽ in eo exhæredatus poteſt illud per querelam irritare ſi vult. vnde ſi agnoſcat legatum ſuo iuri renunciando nõ auditur poſtea. nã remittentibus actiones ſuas nõ eſt amplius regreſſus ad eas. ut ſ. de ædil. edic. l. quæritur. §. ſi venditor. teſtamentum autem, quod falſum eſt, uel non iure factum, eſt iure communi nullum, & non facuore alicuius. ut ĵ. de uerb. ſign. l. Paulus reſpondit falſum &c. & ſ. de iniu. teſt. l. 1. in princ. unde quod fauore meo non dicitur nullũ, aliquid facere nõ poſſum ẽt expreſſa uoluntate, nedum tacita: puta accipiendo legatum. non eſt ergo mirum, ſi in uno poſſum nõ renunciare, in aliis duobus ſic. & facit ad hanc materiã. ſ. de inof. teſt. l. ſi pars. §. fi. & l. pe. & ĩ. h. d. cum l. ſeq. uſque ad §. mittere id quod. Vi.

Papinianus ait. Tres erant ſcripti: ſed primus accuſauit ſim, quaſi falſo ſe feciſſet ſcribi. non ideo perdit legatum a tertio ſibi relictum. & ſic quatenus non deliquit, non punitur. hic ĵ. eo. l. reſcriptum. & ſ. de pac. hæred. l. ſi quis teſtamentum.

Oſt legatum. Primo ponit, an ille, qui conſecutus eſt legatũ, poſſit teſtamẽtũ infringere. Secũdo, an ille, qui uoluit teſtũ infringere, poſſit legatum conſequi, uel retinere. Tertio iuriſconſultus ponit modum dicendi nullũ. Quarto ponit quid habeat facere iudex

Hanc, & ſimiles ingratitudines vide poteris apud Mãdoſi. c. 114. de ingratitu. hæredis in teſtatorem.

in cognoscendo,& pronunciando.secundo ibi,ille.tertia ibi,de eo verò.quarta ibi, prohibendi.Bar.

s Acceptū.Cū ignoraret falsū.secus fortè vbi sciebat tunc falsum:ut C.de fal.l 3.& l.qui falsas. & j. de fal. l.qui ignorans.sed certè iam sequeretur idem in inofficioso,ut s.de inoff. testa.l. mater. quod lex ista verat.

b Non iure. Quod dicatur non iure factū habes. j.de fal.l. si quis legatum, & Instit. quib.mod.testa.infir.§.2.

x Contendere. Et est ratio, quia de eius uoluntate non pendet,ualeat testamentum uel non : quando est falsum, vel non iure factū. nā si milleties velles id ualere,non tamē valeret: sed secus in eo, quod dixit inofficiosum.

x Non permittitur. Post legatum acceptum: ut s.de inoff. testa.l.fi pars. §. fin. & l.fin. & facit s. de peti. hæred. l. postquam legatum . & C. de inoffic.testa.l. parentibus.& C.eo. l. Polla. & l. alia. & de iur. & fac. ignor. l.4.

In P. F. cognati Sophronis.

Ille. Prosequitur præcedentē materiā: sed in hoc differt,quia sup primo accepit legatum, & postea tractat de uiribus testamenti,hic econtra. Item s.ex una parte falsum, & non iure factum , ex altera inofficiosum. at hic ex una parte non iure factū, ex alia falsum,& inofficiosum .

Limita nisi elsēt ab ītestato repetita.l.ex testamento &ibi. Ba. C. de leg. & quod dicit non solenni, dic secus. quādo testator cōsulit de hīde. Idē Bald.in l. qīnē.C.d ndeicom.

Nec obtinuit. Puta quia destitit: alioqui contra : ut C.eo.l.alia.uel aliud est si dicat minus solenne, ut hic aliud si diceretur falsum, ut ibi . Item ideo dicit non obtinuit:quia si obtinuisset, nihil habiturus esset : quia cum legata nō nisi ex testamento solenni ualeant,& per sententiam constet non esse iure factū:ergo legata non debentur:ut C.de fideicommis.l.fi uer.tas.non obst. C.de fideicommiss.l.fina.& Institu.de fideicomiss. hære §.fi.ubi uidetur ex non solenni testamēto deberi legata: quia ibi erat quæstio,an esset factū testamētum,uel nō:hic autem constabat factum: sed dicebat non iure factum:sm R.uel ibi in odiū mētientis, qui negauit relictū:postea delato iuramento dicebat non iure relictū:hic ab initio fuit confessus relictum: sed non iure.si autem prius quam legatum consequeretur, dicat testamentum inofficiosum, vel falsum siue pro testamento siue contra testamentum legatario a lite non desistente feratur sententia, nihil ex testamento consequetur.C.e.l.alia & s. de inoffi testi.l.Papinian⁹. .§. meminisse maximè cum contra testamētum ferat: quo casu non ualent legata ut dixi.ubi autem in falso fuit uictus, & postea petitionem hereditatis ex alia cā propono:& non dico pro legato,non nocet prima sententia.sic s de pet.hær.l.Lucius & ad hoc j.de excep. rei iudi.l.fi.& C.de iuris, & fac.igno.l.4.

z Falsum dixit. Et pseuerauerit usq; ad sententiā:vt C.eo.l.alia.Sed contra j.de le.ij.l. Lucius.§.Sēpronia. Sed ibi non dixit falsum testamentum, sed contra ponam tantum instituti qui fecerat scribi :

Factum esse testamentū hic redit ad primū casum legis.& fac.t s.de peti.hær.l. post quam.Acc.

Acceperunt.Per traditionem.

Visus . Scilicet scriptus.

Non possit. Agendo pet. hæred. ab intest. & si excipiatur quod sit scriptus. replicabitur de nullitate.

Prohibendi.Hoc referas ad proxima : & dic. l. cognati supradicti a petēda hę reditate,uel legatis , quæ meruerūt. quæ expositiones necessariæ uidentur propter exponendā literam sequentem. Accu.

Ex cuiusque persona.Aliàs ex persona conditione &c. Aliàs ex persona . & tunc dic tam defuncti,quàm cuiuslibet cognati puta sit capax cognat',vel nō: si defuncti ptona potuit habere hæredē, vel non. Hug. Item quod subijcit conditione,s.fit cognatus sui iuris , uel non, vt ita sibi uel , alij quærat. in defuncti persona, sit sui iuris vel non : ut ita potuerit testari , uel

Quid si usufructus sit legatus an sit pr illo priuatus? vī qđ nō: qa emāci pato pr succedit ī usufructu, vt l.cī emācipatis. & ibi Bal. C.de leg. hære. sed hodie secus:vīq; authē.defuncto.& ibi Bal.C. ad Terrul.

nō.Item quod subijcit ætate:s.defuncti: ut sit pubes. nam alias non posset testari . in cognato similiter sit pubes, vel non:vt pubes per se petat,vel per tutorem. sed quod de ætate dicit,melius posset referri ad accusationem de falso,qui perdit nisi iuuetur per ætatem: vt j.ea.l.§. ætati.

¶ Amittere id quod. Non solū ille,q accusa testamentū de falso amittit legatum in eo sibi relictū,sed & tutor in testamento datus,cui & legatum datum est,si excusset se a tutela,amittit legatū: si autē tutor datus iam consecutus sit legatum non pōt amodo se excusare a tutela. secus aūt est in eo qui a patre pupilli non datus est tutor pupillo, sed legatum tāū ab eo meruit,& a matre eiusdē pupilli datus est tutor eidē pupillo,& se a tutela excusauit: nā ille talis non repellitur a dicto legato, quia nil fecit contra voluntatē patris defuncti. dictū aūt legatum cuius petitio denegatur tutori,qui se excusauit a tutela ut dictum est in princ. non transfertur ad fiscum,sed relinquitur filio pupilli,o, cuius utilitates defertæ sunt per dictum tutorem,eo quod se excusauit a tutela.Vi.

A tutela.Tota,uel eius parte:ut supra de lega.j.l.ēt. & facit s.de excu.tut.l.tutor petit⁹.§.j.nec ob C.de le. l.ab administratione.quia ibi speciale in milite. Item nec ob.s de leg.2.l.cum filius.§.non iure.quia ibi nō remansit per tutorem. Item nec ob.j. de iure patr.l.4. quia ibi speciale in eo commodo.

Ad excusationem. Quasi ei renuntiauerit approbādo uoluntatem defuncti,ad quod est supra, de constit. tut.l.fi.& s.de lib.leg.l.tutor.

Iudiciū.Facit s.de excu.tut.l.Nessennius.§.fin.& sequenti Accu.

Non ad fiscum.Sic C.de leg.l.penul.sed regulariter quod indigno ufertur,fisco applicatur:vt s.de inoffi. test.l. Papinia.§ meminisse.& facit s.proxi.§.

¶ Si pater. Si filio meo. vel seruo reliquit Titus legatum in testamento suo, instituto sibi hīde Seio & decessit. & postea ego accusani dictum testamētū de falso. certè denegabitur mihi amodo dicta petitio dicti legati ad me pertinentis, si autem dictum legatū spectaret ad eorum personam,id est,filij mei, vel serui, nō amittunt ipsi vel ego legatum propter hoc,puta si rogauit me vt emanciparem filiū , vel manumitterem seruū , & eis legata restituerem. Vi.

b Illorum. Scilicet filiorū, vel seruorū. Quo casu domino non quæritur: vt si sub conditione legatū est ei , si fuerit emācipatus? vt s. de min l.deniq;.§.si quid. Idem in seruo:vt & j.proxi.§.& facit s de bo.pos.cōtra tab.l. sub conditione.§.fin.& de bo. lib. l. qui in seruitutem. & l. in seruitute.§.præterea . & s. de testa.tu.l.qui tutelam.§.1.& sup. de inoffi. testa. l. Papinianus.§. eo autem solo.

¶ Si seruum. Legui tibi cētum, & rogauite vt manumitteres seruum tuum Stichum: vel etiā seruo tuo legaui centum, & rogaui te quod eum manumitteres.quod quidem legatum seruo tuo relictū tibi acquiritur. postea me mortuo tu accusasti testamētū meū de falso.certè non nocet hoc seruo tuo, quin habere debeat libertatem:nā fiscus,qui debet habere dictum legatum de centum,eo quod tibi aufertur vt indigno,debet seruū redimere a te,& manumittere.si tamen tu uelis seruum fisco vendere. Non autem potes cogi vendere, cum iudicium meū spreueris accusando testamentum de falso. Vi.

c Si seruum suum.Scilicet legatarij.

d Legatum.Fundi pone. Acc.

e Vtrumq;.Id est,libertas,& legatū:& nihil domino.

f Seruo.Alieno. Accu.

g Factum domini.Accusantis testamentum de falso: & per hoc debet perdere,quod ei,vel seruo suo est relictum:vt sup. ea.l.§.1.Sed ar. contra s.fi quis ali. test. pro.l.1.sed expone,vt ibi no.

ARGUITIO. Dic sm Bar.q aliud hic,aliud ibi rō, qa ibi seruus, vel filius non habebat volūtatem defuncti hic aūt habebat,cū testator in eadem voluntate decesserit,licet pater vel dominus nisus sit impugnare.

h Sed a fisco.Id est,fiscus redimit seruū a dño serui , si vult eū vendere,vt subijcit, ad quē fiscū trāsiuit legatum fundi cum onere manumittendi vt s.de leg.1. l.quidam testamento.§.quoties.

Spreuit. Alioqui , si accepisset relictum sibi cū manumitteret,cogeretur vendere , nisi esset minor:vt C. de fideicom.lib.1.deberi. & s.de mino.l.fi minor xxv. an.seruum suum.& facit Instit. de sing. reb.per fideicō.re.§. libertas.

¶ Si filiusfamiliàs . Legaui tibi 100.in testamēto meo , & decessi : & postea Seius filius tuus te inuito accusauit dictū testamētum de falso. nunquid propter hoc denegabitur tibi actio legati ? Et dicitur quod non:si autem te Titium rogaui, vt restitueres Caio dictum legatū, & Caius testamentum accusauit de falso, debes fisco restituere legatum.

Patri. Pro legato petendo ipsi patri relicto,vel etiam ipsi filio secundum iura vetera:secundum quæ patri acquirebatur : hodie secus: vt C.de bo.quæ li. l. pe. Item facit . j. de bon.pos.cōtra tab. l.sub conditione. §. fin.

Dixerit. Et vsque ad sententiam perseueraueritvt C.eo. l.alia.

¶ Qui accusauit. Legaui tibi centum,vel instituti te hæredem , & decessi.& postea quidā alius,puta Seius, accusauit testamentum meum de falso.postea tu decessisti,& exitit tibi hæres dictus Seius,nunquid capiet Seius hæreditatem meam, vel legatum,quam,vel quod inuenit in hæreditate tua sibi delata ? Et dicitur quod sic. & idem si dictus Seius dixisset inofficiosum testamentū meum Vi.

Dicendum est.Scilicet quod prius dixit falsum.

Similis est.Prædictus accusator.

Dixit.Scilicet si postea īstituto, vel legatario successit:vt s.de inoff.test.l.filius.§,multo magis.& l. fi §.fi. quæ vī contra:ted expone:vt ibi,& cum concord. Itē facit C.de peti.hære l.hæreditas.

¶ Ætati eius. Quamuis iste qui accusat testamētum de falso,perdat legatum in eo sibi relictū , vt dictū est s.ea.l. quasi per totū.tamen si dictus accusator sit minor xxv.& an.& per se,vel per tutorem suū accusauit testamentum potest Imperator in integrum restituere,vt non amittat legatum. Vi.

Ignoscitur.Singulari in integrum restitutionis iure & principe indulgente:vt j.eo.l.tutorem.in fi.sed iure communi perdit:vt C.eodem.l.Polla.quæ est contra. Vel solue vt ibi.& facit.inf.de bon.lib.l.qui cum 2.responsi.

¶ His verò qui. In testamento meo reliq legata Titio & Seio & decessi:postea Caius, & Sempronius

pronius accusauerunt testamentū meū de falso, & dictus Titius, & Seius pro eis in hoc tulerunt testimonium volentes, nō coacti, vel fuerunt eorū aduocati. certè perdunt dicta legata. sed & si præsidi corā quo fuit facta accusatio, tuit in dicto testamento aliqd legatū, perdit illud, si pronunciauit falsū testamētum, & post ea apparuit id testamentū non esse falsū in appellatione. quā interposuit hæres in eo scriptus. Sed pone, quod in dicto meo testamento reliqui legatū ad uocato fisci: postea hæres meus commisit aliquid propter quod debet hæreditatem perdere, quæ causæ sunt multę vt sup. eo l. 1. & 2. & in multis ll. huius tit. venit Martinus, & detulit fisco hāc hæreditatem meam ei esse delatam, vel dixit testamentum falsum, & eidem delatori aduocatus fisci præstitit patrocinū, quod habet ne esse facere: vt C. de delato. l. omnes. lib. 10. certe non amittit propter hoc legatum dictus aduocatus fisci, quia officium suum exulat. Vi.

a Adiuuauerunt. sponte: secus si coactè. arg. ĵ. eod. l. aduocatum. & s̄ quemadmo. test. a pe. l. quis ex. & facit ĵ e. l. §. an libertas. & ĵ de bo. lib. l qui cum. §. sed si non.

b Adfuerit. Vt aduocatus vel procurator: Vt arg. s̄. de inoffi. test. l. fi in prin. Sed ar. ĵ. de bo. li. l. qui cū maior. §. si patroni tibi qui aduocat, non acculat nec gdit cō tratabul. Sed ibi erāt quasi debita patrono bona liberti, ad quę venit per contractatu. hic vero lucrum est legatum quod perdit. & non est par ratio lucri ad damnū: vt C. de codici. l. fi. & de iur. delib. l. fi. §. illicitia. nec obstat huic solutioni d. l. de inoffi. testa. quia ibi est alia ratio, scilicet quia querela odiosa est. Acc.

c Vel fideiussor. de exequenda accusatione: vt C. ad Turpil. l. 1.

Lucri ad dānū par ratio non est.

d Putant. Fortè malè, cum necesse habeant ius dicere: & hoc iurant, vt in authen. iusiuran quod præt. §. & æquis, & ar. ĵ l. proxi. Vel verius secundū vias literę, cum a principio sponte receperit præsidatum & sic se potuit in necessitate. vel est ideo, quia apparet per appellationis sententiam eū male iudicasse. licet sit ar. contra ĵ. de app. l. 1 in prin.

In omnibus. Vel cum præcedenti vel sequenti litera legi potest. & facit C. de admi. tut. l. cum quidam.

¶ Qui principale. Filium meum impuberē mihi hæredē institui in testamento meo, quod dicit principale testamentū. & in eodē testamēto legaui Titio centum: & postea dicto impuberi substituti dictum Titium pupillariter, quæ substitutio dicitur secundū testamentū, siue secundę tabulę, & postea feci codicillos. in quibus forte legaui aliquid dicto Titio, & forte dictos codicillos confirmaui in dicto meo testamento, & forte non. & postea decessi & postea dictus Titius accusauit dictum meū principale testamentū de falso, & succubuit. certe non solum repellitur ab his quæ forte tibi in dicto testamento reliqui, sed et a substitutione impuberis facta in dictis secundis tabulis, & etiam ab his, quæ ei in codicillis prædictis reliqui. Sed non est ita econtra. nam si secundas tabulas, vel codicillos arguit de falso, non amittit relictū sibi in testamento principali. & est ratio: quia in hoc casu non videtur improbasse vtrumq; testamentū. scilicet primas tabulas, & secundas, sed secūdas tantum, vel codicillos tantū. q. d. in superiori casu bene videtur improbare vtrūque nam secundæ tabulæ pendent ex primis, & non econtra, vt s̄ de vul. substit. l. 2. §. sed si. Viui.

Qui principale testamentum arguit: & a secundis tabulis repellendus est. item a codicillis ad testamentum factis, licet non confirmatis. e Non idem sequendum est, si secundas tabulas, vel codicillos coarguit: quia non vtrumque hoc casu improbasse videtur. An libertas ei seruo data, f qui testimonio suo infringere voluit testamētum, auferri debeat videndum est. Fideicommissum vtiq; non est dignus consequi: & de libertate diuus Pius iudicauit ea esse priuandum. ei, qui tutor datus est, non prodest ad excusationem, quòd falsum dixit: sed a legato remouetur. Qui mortis causa donationē accepit a testatore, non est similis in hac causa legatario. g Alia causa est eius, h qui propter testū a legatario, vel a statu libero accipere iussus est. hic. n. vt indignus repellitur: & Falcidiæ beneficium hæredi scripto i auferri debere, diuus Pius & diuus Marcus putauerunt. Omnes, qui vt indigni repelluntur, submouendi sunt à præmio. k quod secūdū edictū diui Traiani datur ijs, qui se deferunt.

Qui principale testamentū accusat, repellitur ab omni commodo, quę sibi defertur ex eo, vel eius accessorio: secus si ex alia voluntate per se principaliter subsistente. sed qui accusat accessorium, non repellitur ab eo q̄ sibi debetur ex principali h. t. cū l. seq. B.

Hoc edictū repete ex hoc ipso author l. edi. inf. de iu. fisc.

In quātū ista lex videtur dicere vul. illud, pœnam suos tenere authores. cōcor. tex. in glo. in ca. fi canonice. §. fi. & ibi gl. extra de off. ord. & in cle. j. & ibi Car. d iudiis.

Dic fm Bar. quod ibi neutrū est accessorium alterius: sed vtrumque principale: vel ibi impugnat accessorium: & sic non obtt. in glo. fi. Vel dic q̄ ibi non dixit testimonium, licet profectus sit te velle dicere.

Ad testamētū. Id est, ab eo, qui fecit testamentum,

Non confirmatis. Quod nō erat opus. si post testamentum nebant: secus si ante: vt Institu. de codicil. §. non tantum.

¶ An libertas. Institui mihi Titiū hæredē, & Sticho seruo meo libertatē reliqui. postea me mortuo Seius accusauit testamētū meū de falso, & dictus Stichus tulit testimoniū contra testamentū. succubit tū postea acculator. nunquid debet auferri dicto Stichо libertas? Et dicitur q̄ sic, & etiā fideicommissum, vel legatū si quod ei reliquerā in testamento. Sed qd si dictū Seium, qui accusauerat testamentū de falso, dederam tutorē illio meo in eodē testamento? nūqd excusabitur propter hoc a tutela, & a legato qd ei dederam repelletur? Et dicitur quod legato tantum repellitur, & non a tut excusatur. Vi.

Data. Id est, relicta directe. Acc.

Fideicommissum. Scilicet pecuniarium: vt s̄. ea. l. §. is vero. Acc.

Priuādū. Imò cōtra: vt ĵ. de sal. l. athletas, ĩ fi. Sol. ibi.

Non prodest. Nam vnde debet patri pœnā vt iubij cit, non debet habere præmiū: quod dic: vt s̄. de negott. l. siue hæreditaria.

m Remouetur. Quia accusauit: vt s̄. e. l. r. §. 1. nō quia se excusare voluit, cum effectum non habuit: vt sup. quod cuiusque vniuer. l. 1. in fi. Acc.

Qui

¶ Qui mortis. Causa mortis donauit Titio centū: & post ea feci testamentum, & in eo instituī mihi hæredē Seium, & legaui Caio centū si daret Martino equū. dedi libertatem Sticho seruo meo sub cōditione, si daret Petro x. Item multa alia legata reliqui quibuldā ita quod habet l. Fal. locum. & postea decessi. postea dictus Titius accusauit testamentū meū de falso, & succubuit. nūquid propter hoc amittit donationem prædictam causa mortis? & dicitur quòd nō, licet legatarij amittant legata si dicāt testamentum falsum. Secus si dictus Martinus, qui debebat recipere equum a legatario, vel dictus P. qui debebat x. recipere a statu libero dixissent testamentum falsum: qui ipsi bene perderent prædicta. Item & si Seius prę dictus a me hæres institutus dicat testamentum falsum, & succumbat, non poterit amodo detrahere Falc. legatarijs. quāuis reliquerim legata vltra dodrantem vt dixi. Viuianus.

n Legatario. Sic in querela: vt s̄. de inoffi. testa. l. etiam. sed aliud in contra tab. vt ĵ. de bo. pos. contra tab. l. sub cōditione. §. fi. & ĵ de bo. li. l in seruitute. § sed & si q̄d. quæ sunt contra. sed quare secus? Item contra inst. de donat §. 1. sed ibi est fere propter hanc differentiā, & aliās, vt ibi no. & sic etiam non obstat, C. ad le. Fal. l. si mortis. & est ratio quare secus in donatione, quā legato. quia donatio morte confirmatur, non per testamentum. Acc.

o Causa est eius. Id est, quam ei cui mortis causa donatum est & facit ad hoc s̄. de inoffi. testa. l. Papinianus §. si conditioni.

p Hic enim. Si testamentum velit arguere

q Scripto. Qui testamentum voluit arguere. & est ad hoc responsum ĵ ad Treb. l. Marcellus. §. hinc. & C. ad l. Fal. l. etiā. & s̄. h quis ali. test. prohi. l 2. §. fi. & s̄ de inof. test. l. Papinianus. §. eo aūt solo. Itē facit ĵ. l. proxi. & l. hęres qui. & ĵ. ad Treb. l. Paulus respon. fi certam.

¶ Omnes qui. Ad euidentiā huius §. no. q̄d in quodā edicto diui Traiani continetur, vt si quis antequam cauta eius ad ęrarium per aliquem deferat, professus esset corā præfecto ęrarij, siue fisci eam rē, quam possidebat ex causa legati ab alio sibi relicti, capere sibi nō licere: ex eo q̄d aliqua ex causa erat nō ca pax eius rei, quòd ipse taliter se deferēs debet habeī dimidiam dictę rei, & fiscus alteram dimidiam. Nunc pone q̄d prędictus taliter se deferēs, vt dictū est, accusauit testamētū de falso, in quo fuit ei relicta dicta res & succubuit in accusatione: nūquid amittit dictū beneficium diui Traiani? Et dicitur quod sic: & facit ad hoc optimè ĵ. de iur. fisc. l edicto. in prin. Viu.

r Vt indigni. Vt quia falsum, vel inofficiosum accusauerunt, vel quia alias sunt indigni: vt ĵ. de iu. fis. l. edictos. §. eos Acc.

s A prēmio. Scilicet dimidię partis eius, quod perdit: vt C. de his qui se defe. l. 1. vel tertiæ: vt ibi dicit. & ĵ de iur. fisc. l edicto. in prin & §. ex tat. licet ille deferāt innoxij: ergo deferentes habent damnum.

t Qui se. Id est, eam rē, quam capere eis non licet. sed fallit quod hic dicit s̄. eo. l. 1. quæ est contra: vel dic, vt ibi.

u Escriptum. CASVS. Titius habēs in bonis quadringenta instituit sibi hæredē Seiū, & vniuersa quadringēta quibuldā legauit, & decessit. postea hæres detraxit centum de hæreditate. Certè poterit retinere hæres cum soluit legata, quartā partem trecentorū l. 75. nomine. Falc. & 225. dabit legatarijs. ex cētum autem prædictis quæ suntpuit dabit legatarijs tres partes, id est 75. & quartā de dictis cētum. i. 25 debet habere fiscus. & hæc ideo ita sunt, quia rescriptum est per quendam Imperatorem hęredem non posse retinere quartam eius rei, quam amouisset. Viu.

x Hęredem. Facit ĵ. ad Tre. l Paulus resp. §. si certā & Inst. ꝑ foc. §. manet. & ĵ. e. l. hæres qui. §. sed si maior. & s̄. l. prox. §. pe. ibi, & Falcidię. &c. & s̄. de vulg. substi. l. ex facto. §. fi. & C. de leg. l. non est.

y Vi Titij. CASVS. Quāuis ille, qui dicit testamentū falsum, & succumbit non possit esse hæres illi, qui fecit dictum testamentum: vt s̄ e. l. post legatū. §. qui principale. non tamen prohibetur esse hīs hęredis illius qui fecit testamentum. Secūdo dicit. Titius meus debitor instituit me hęredē, & ego adiui hę reditatē suā: ficque per aditionē cōtusa est actio mea quam habebam cōtra eum: postea ex aliqua causa fui pronuntiatus indignus habere hęreditatē prędictam: puta quia accusaui testamentū de falso: vt in prin. huius legis, vel fui testis. vel aduocatus alicuius, qui accusauit de falso testamentum, & nihilo minus remansit testamentum firmum: & sic ablata est mihi per hīs ū dicta hæreditas propter prędicta. nunquid restituitur mihi dicta actio? Et dicitur, quòd non, propter delictū meum. l. sequens plana est. Viu.

z Qui Titij. Facit C. de pet hære. l. hæreditas. & s̄. e. l. post legatum. §. qui accusauit. & §. qui principale.

a Nec obtinuit. Id est, succubuit: vt C. eo. l. alia.

b Ndigno actiones. quę hęredi cōtra defunctum competebant, quæ modo sunt confusę: ut supra de cuict. l. fi ei cui. §. fin.

Non

a Non oportet. Sic infra eodem, lege, eum qui. §. bobis. & de iur. fil. l. eius qui. §. fi. nisi in casu: vt infra eodem, l. hæredem. Item contra C. de inoff. test. l. si mari tus. sed & ibi ignorauit institutam quærelam posse moueri: vt dicta lege intra e l. hæredem.

SI inimicitiæ. CASVS. Feci testamentum. & legaui Titio centum & postea inimicitię capitales interuenerunt inter me, & ipsum, & ita cœpit esse verisimile, me nolle ei legatum præstari & postea decessi. Certè non poterit Titius petere dictũ legatum. Idem erit dicendum: si palam, & apertè mihi viuẽti maledixerit, & infaustas voces aduersus me iactauerit & his duobus casibus non applicatur legatũ fisco, imò remanet apud hæredem meum si autem mouit mihi q̃stionem status, denegatur ei petitio legati, & datur fisco. Viu.

b Non possit. Sic §. de adi. leg. l. 3 in fine. & l. ex parte. & C. de fideic. l. fideicommissum.

c Voces. Scilicet vocando eum cucurbitam: seu cogotam.

IN fraudem. CASVS. Ad euidentiam huius l. & seq. nota qđ si hæres vel legatarius accõmodat tacitam fidem testatoris de restituenda hæreditate, vel legato sibi relicta, vel relicto alicui non capaci, qui multi sunt: vt no. Instit. de lega. §. legari. debet perdere relictũ sibi, & illud debet dari fisco. & hoc si fidem prædictam accommodat fraudulenter, id est, in fraudem iuris: vt ĵ. de iure fisc. leg. 3. in princ. & §. 1. 2. & 3. & §. de leg. 1. l. in tacitis. Quis autem dicatur taliter in fraudem iuris fidem accommodare, planè dicitur in princ. huius legis. Sed quid si hæres, vel legatarius sit rogatus restituere hæreditatẽ, vel legatum, ei qui capere poterat tempore testamẽti, qui quidem postea tempore mortis testatoris inuenitur non capax? certè ei nõ tenetur restituere fideicõ. dictæ hæreditatis, vel legati. & debet remanere apud eum rogatum, & nõ dari fisco, nã nulla fraus videt interuenisse, ex quo erat tpe testamẽti capax fideicõmissarius: & hoc est verũ, nisi dictus hæres, vel legatarius accommodauit fidem testatori in casum futurũ id est, vt restituat fideicommissario dictam hæreditatẽ, vel legatũ, licet idẽ fideicõ. cœperit, p

oportet.

Propter inimicitias tacitè videtur esse reuocatum legatum: & qui causam status mouet, legato est indignus fisco applicabitur. Bart.

IX.

I inimicitiæ capitales interuenerint inter legatarium, & testatorẽ, & verisimile esse ceperit testatorem noluisse legatum, siue fideicõmissum præstari ei, cui adscriptũ relictum est, magis est, vt legatum, siue fideicõmissum ab eo peti non possit. Sed & si palã, & apertè testatori maledixerit: & infaustas voces aduersus eum iactauerit, idem erit dicendum. si autem status ei controuersiam mouerit: denegatur eius, quod testamento accepit persecutio: ex qua specie statim fisco defertur.

X.

IN fraudem iuris fidem accommodat, qui vel id, quod relinquitur, vel aliud tacitè promittit restituturum se personæ, quæ legibus ex testamẽto capere prohibetur: siue chyrographum eo nomine dederit, siue nuda pollicitatione repromiserit.

Rogatus restituere capaci, licet tempore mortis sit incapax legatum retinet nisi de tempore mortis expressè aliud actum sit. Bart.

Si quis ei, qui capere possit, rogatus fuerit restituere, & is mortis tempore prohibeatur hoc legibus capere: non dubito, quin & si deficit fideicommissum, apud eum tamen, qui rogatus est restituere, manere debeat: quia nulla fraus eius interuenisse videtur, nisi si in futurum casum fidem accommodauerit: id est, vt licet capere legibus prohiberi cœperit, restituat. Rectè dictũ est, si pater filij quem in potestate habebat: tacitam fidem interposuerit, non debere id filio nocere, quia parendi necessitatem habuerit.

XI.

Æres, qui tacitam fidem contra leges ac commodauit: in ea parte, in qua fraudem adhibuit, Falcidia non vtitur: & ita senatus censuit. Sed si maior modus institutionis, quam fraudis fuerit: quod ad Falcidiam attinet, de superfluo quarta retinebitur.

Licet testamentum vltimum non valeat, tamen a scriptis in primo tanquam ab indignis auferetur hæreditas: nõ autem prælegata, nisi aliud testatorẽ voluisse appareat. B.

Limitabis hanc l. p tex. in l. ex parte. §. de adim. le. scilicet vt procedat quod hic dicit quando legatarius est causa inimicitia rõ. de quo in l. cũ tabulis. §. 1. eod.

* In P. Fl. nõ ẽ, siue fideicommissum.

Obseruanda cõtra fraudẽ, quæ euẽtũ spectari.

* In P. Fl. si pater filio.

Hucpertinet elegans disceptatio apud Gell. li. 2. noct. Attic. c. 7.

infra de bo. lib. l. qui cum maior. § fin.

Æres. Non vtitur. Nisi talis persona fuerit, quæ parere necesse habuit: vt ĵ. ad legem Falcidiam. l. si tacitum. Acc.

Fuerit. Quia fuit in solidũ institutus: sed in dimidia contra legem fidem accommodauit. & facit supra eo. l. rescriptum. & C. ad legem Falcidiam. l. etiam si. & ĵ. ti. 2. l. beneficio.

Cum

CVm quidã. CASVS. Titius fecit testamentum, & in eo sibi hæredes instituit Seium, & Caium capaces, & Sempronium: & ab eis quibusdã legata reliquit: & prælegauit dicto Scio cẽtum, & equum suũ: postea fecit secundum testamentum, & in eo instituit sibi hęredes P. & M. quos nõ poterat instituere, ex eo quòd non erant capaces fortè. & postea decessit dictus Titius. nunc quæritur, quis debeat habere hæreditatem eius? Et respon. quòd quamuis secunda institutio non ualeat quãtum ad commodũ institutorum, & sic prius testamentum non sit ruptum per secundam institutionem prædictam: tamen hęredibus in primo testamẽto institutis qui quidem non habuerunt pro se supremam voluntatẽ testatoris iampridem senatus abstulit hæreditatẽ tãquã indignis, & dedit eã fisco, & postea Imperator Marcus cũ habuit corã se quęstionem de vno hęrede cuius nomen peracto, siue pfecto testamento testator iduxerat, vel cancellauerat, commisit eam cognoscẽdam præfectis ærarij, reseruata sibi sẽtẽtia. & postea in ea iudicauit idem, quod in superiori casu, scilicet, ut dicto hęredi, cuius nomen erat ductum, auferretur sua pars hæreditatis, & daretur fisco talua, tamen iussit esse legata ab eo relicta. Item & pceptiones, siue prælegata eidem hæredi relicta remanent similiter firma, nisi testator uoluisset cõtrarium. Viuianus.

a Cum quidã scripsisset. In secundo testamẽto. Acc.

b Non valeret. Quantum ad instituti commodũ. mẽtamen iure est hæres, & adire põt hæreditatem. vn de & confundũtur actiones sibi cõpetẽtes: quia solẽnia testamẽti sunt in eo completa: sed tamẽ quia ipse non est capax hęreditatis, aufertur ab eo hęreditas: vt §. eo. l. indignũ. et ĵ. e. l hęredẽ. et §. de vulg. substit. l. ex facto §. Iulianus. & ĵ. de iu. fis. l. eius qui. §. eum qui. & §. obligationes. & ĵ. de don. l. quidã. §. donationẽ. & de uerb. signifi. l. aliud est capere. & idem dico in eo, cui nomen cãcellatur, ut subijcit. nam & ille mero iure ẽ hęres: ut no. §. de his quæ in testa. deẽ. l. j. §. sed cõsulto. in prin. & C. de testa. l. nostram. Quod autẽ subijcit non esse superius testamentum ruptum verũ est, consideraro eo, quod secundi hęredes efficaciter nõ habent hęreditatem: & quia eo iure, quo secũdum est inualidũ, primũ uidetur ualidũ: sed tamen considerata alia ratione, quia secundũ mero iure tenet, & quia primi hęredes non habent supremam uolũtatem: potior est fisci causa in bonis auferendis. Azo.

c Hęredibus tamen. In primo testamẽto institutis, ut ãpparet per sequẽtia. sed uidetur cõtra his quę hic dicuntur, Instit. qui. mod. test. infir. §. posteriore. & §. ex

XII.

VM quidam scripsisset hæredes, quos instituere non potuerat: qnãuis institutio nõ valeret: neque superius testamentũ ruptũ esset: hæredibus tamen, vt indignis, qui nõ habuerunt supremam voluntatem, abstulit iampridem senatus hæreditatem: quod diuus Marcus in eius persona iudicauit, cuius nomen peracto testamento testator induxerat. causam enim ad præfectos ærarij misit, verùm ab eo legata relicta salua manserunt. De præceptionibus eidem datis, voluntatis erit quæstio. Et legatum non i denegabitur, nisi hoc euidenter testatorem voluisse appareat.

Non potest quis iustè ducere in vxorem eam quam polluit per adulterium, & a tali vxore tanquam ab indigna auferetur quod ei a viro relinquitur. Ba.

XIII

LAudius Seleucus Papiniano suo salutem. Mæuius in adulterio Sẽproniæ damnatus, eãdem Sempronium non damnatam duxit in vxorem: qui moriens eã hæredem reliquit. Quæro, an iustum matrimonium fuerit: & an mulier ad hæreditatem admittatur? Respondit, neq; tale matrimonium stare: neque hęreditatis lucrum mulierem pertinere, sed quod relictum est, ad fiscum pertinere. Sed & si talis mulier virum hæredem instituerit a custodia nunciorum, ita quod non perijt, & dictam Sempronium non damnatam accipit postea in vxorem, & postea fecit testamentum idẽ Mæuius, & dictam Sempronium instituit sibi hæredem, vel ipsa eum hæredem instituit. nunc quæritur an ualuerit dictum matrimonium, & an vnus possit alteri succedere? Et respon. in vtroque, quòd nõ. Sed pone, quòd dictus Mæuius erat miles, & cõmisit stuprum cum dicta Sempronia, & postea accipit eam in vxorẽ de facto: & ita tenuit eam in suo contubernio & postea ipse in militia adhuc existens fecit iure militari testamẽtum, & reliquit ei Semproniæ centũ. & eam in totum, vel pro parte hęredem instituit, & postea fuit absolutus a sacramento militiæ, quo tenetur nõ euitare mortem propter salutẽ reipub. ut no. supra ex quib. cau. ma. l. pen. & sic redijt domum, & postea intra annum decessit. nunquid poterit dicta mulier petere illud qđ sibi relictum est in dicto testamẽto? Et uidetur quod sic. quia ex quo miles decedit intra annũ a tẽpore missionis, ita valet testamentum suum, ac si adhuc eẽt in militia. vt hic, & Instit. de testa. §. quod in castris Resp. tamen hic quòd non propter hoc poterit mulier, sed ad fiscum debet pertinere. & hoc dicit cum l. sequen. Viuianus.

Dãnatus. Olim erat alia pœna adulterij quã hodie, nam hodie gladio feritur: vt habetur C. de adul. l. quãuis. in fi. unde hodie hęc lex non habet locum. Acc.

d Ad fiscum. No. regulam quod auferetur indigno. applicatur fisco, vt C. de ĩof. test. l. Papinian. §. meminisse quæ fallit supra eo. l. post legatum. §. amittere. & ĵ. eo. l. ii.

Dic qđ illud ẽ speciale fauore dotis: vt l. 1. sup. fol. mat. secundũ Bar.

In, non est ĩ P. Fl.

l.ſi.§.fi. & facit ad l.iſtam Inſt.de hær.inſt. §. ſeruum. & ſ.de vſufr.le.l.vxori maritus. & C. de inceſt. nup. l. qui contra legem & ſ. de rit. nup l. præfectus. Acc.

Vlierē. Et ſi. Id eſt, quamuis ſcilicet deceſſerit intra annum quia perinde eſt ac ſi militia de ceſſiſſet: vt ſupra, de mil.teſt. quod conſtitutum. & facit in eo.tit.l.miles ita hæredem. §. Mulier. A.

Æredi. Inſtituit in teſtamento meo mihi tres hæredes: puta Titium, & Seium, & Sempronii: & poſtea feci codicillos, in quibus iuſſi Sempronio, & Seio, quod nomine prælegati darent Titio prædicto centū. Item iuſſi Titio q̄ alia legata daret dictis cohæredib. ſuis ex tāta quantitate, quod exhauriebat dodrans tertiæ partis. & ita in ſua parte habet locum. Fal. pro dictis legatis. & poſtea in eiſdem codicillis feci diuiſionem bonorum meorū inter dictos tres meos hæredes, & poſtea deceſſi: & poſtea dictus Titius accuſauit dictos meos codicillos de falſo, & ſuccubuit. nūquid aufertur ei, & datur fiſco ſua pars hæreditatis, quā dedi ei in teſtamēto? Et dī q̄ non, ſed bene denegatur eidem Titio actio eius, quod legatum ei fuit à cohæredē, ſiue à cohæredibus ſuis. ſ. pro ea parte prælegati denegatur ei actio, quam habet iure legati, id eſt à cohæredibus ſuis nam cum vni de cohæredibus prælegatū teſtator: pro ſua parte hæreditaria non valet legatum: quia hæredi à ſe.ne ipſo legari nō p̄t: vt j.e. l.eum qui. §. pro parte. vnde iure hæreditario retinet illam partem legati. pro parte autem hæreditaria cohæredū bene valet dictū legatū cohæredi eorum relictum: vt d. §. pro parte. tenebit ergo, ſiue retinebit tibi dictas Titius: ita quod fiſco non debit legato ſibi relictū pro partib. hæreditariis, in quib. legatū conſtitere nō potuit, id eſt, pro parte ſua hæreditaria, id eſt, ſicut habet tertiam partē hæreditatis, & ita & legati prædicti tertiam partem debet retinere iure hæreditario: ita quod eam non det fiſco, & ſicut cohæredes ſui habēt alias duas partes hæreditatis: ita p̄ illis duab. partibus deberēt Titio date legatum, ſi nō dixiſſet falſos codicillos: ſed quia dixit falſos pro illis duabus partibus amittit legatum, & datur fiſco, vt dixi. Expedita quæſtione legati Titij, veniamus ad legata relicta cohæredibus à Titio in dictis codicillis: & q̄ramus, vtrū dictus Titius poſſit vti beneficio legis Falcidię circa dicta legata, cum p ea legata, vt dixi, dodrans ſuæ partis exhauſtus ſit? Et reſpondetur quod non. ſi tantum erit, vel eſt in amiſſi portionibus legati Titij quod recuſaret iure excluderet Falcidiā, ſiue Falcidiæ beneficiū p̄ equitatē cōpēſationis, ſi dict̄ amiſſ̄ portiones nō fuiſſēt amiſſ̄ p Titiū. nō fuiſſent aūt amiſſæ, & nō dixiſſet falſos codicillos prædictos, ſicut. n. tunc oppone rēt Titio cōpēſationis cohæredes, q̄ non eſſent amiſſæ dictæ portiones legati Titij, & ita nunc q̄ ſunt amiſſæ per culpam Titij, dicentis falſos codicillos, & ſuccūbentis, oppoſuiſſent aūt ita tunc cōpenſationē Titio cohæredes, Tu tuis à nobis detrahere Falcidiam de legatis, quæ nobis p̄ſtare debes: ſed nos damus tibi duas partes legati tibi relicti: quæ valent tantum, quātum illud, quod vis nobis detrahere de noſtris legatis nomine Falcidiæ. non ergo nobis detrahere Falcidiam: aut ſi vis detrahere non dabimus tibi aliud de tuo legato. Si autem plus eſſet in eo, quod Titius vult detrahere noīe Falcidiæ de legatis à ſe relictis cohæredib. ſuis, quàm ſit in portionibus legati Titij amiſſis per eum, eo q̄ dixit falſos codicillos: illud plus bene poterit retinere Titius nec in eo habet locum aliqua compēſatio. & hoc vult dicere hæc lex. licet cum magna difficultate. Viu.

Nō aufertur. Cū eī ex codicillis non habeat. ad quod eſt ſupra eo.l. poſt legatum §. qui principale. & l reſcriptum. & l hæres qui. & ſuprà, de vulg ſub l.ex facto §. ſi & j.e l.eum qui. §. qui. pro parte. Accu.

Acceperit. Deſtinatione, vt prælegatum.

Inter hęredes. Nam inſtituit Titiū, & Seiū equaliter: & in codicillis dixit Titium citra, & Seium vltra Rhenum habere debere: quos codicillos Titius vt falſos accuſauit & ſuccubuit: & ſic amiſit dimidiā eius q̄ eſt circa Rhenū, quā videbatur habere iure prælegationis: vt ſ. de hęre inſt. l. ex facto. & cōſequenter ſed aliā dimidiā retinet iure hęreditario. eum cōtra teſtamētū nō deliquit. nō vero iure legati vt ex codicillis: quia ei a ſeipſo legari non pōt: vt ſupra. de leg. 1. l. & quidē. Seius verò habebit totū vltra Rhenum. ſcilicet dimidiā iure hæreditario, aliā iure prælegati: de quo prælegato Titius Falcidiam non deducit, ſi tantum eſt in parte confiſcata, quantum eſt in Falcidia, quā vult retinere. ad quę eſt j. tit. 2 l Neſennius. Acc.

Nō ateē. in partibus, quas habet Seius iure legati. In amiſſis i. ablatis vt indigno, & fiſco applicatis. A.

Vm tabulis. Titius habebat fratrem Seium, qui Seius habebat duos filios: & deceſſit dictus Seius relictis poſt ſe dictis duob. ſuis filijs. poſtea Titius p̄dictus habēs vxorē, & filium impuberē fecit teſtamētū: & in eo inſtituit ſibi hæredē dictum ſuū filiū impuberē, q̄ inſtitutio dī primum teſtamentū, ſiue primæ tabulę & poſtea pupillariter ſubſtituit dicto ſuo filio ipuberi dictos filios Seij ſuj, quorū ipſe Titius erat patruꝰ, & ī ipſa ſubſtitutione dedit cohęredes dictis filijs fratris vxorem ſuā prędictā, & quoſdam alios. ſ. ſubſtituit dicto ſuo filio filios ſuis & vxorem ſuam, & quoſdam alios, quæ ſubſtitutio dicitur ſecundum teſtamentum, ſiue ſecundæ tabulę. & poſtea deceſſit dictꝰ Titius, & extitit ei hæres dictus filius impubes & poſtea deceſſit dictus impubes in pupillari ętate: & ſic vendicauit ſibi locum dicta pupilla ris ſubſtitutio in p̄ſona dictorum filiorum fratris Titij, & in perſona vxoris Titij, & aliorum ſubſtitutorum: Dicti autem filij fratris Titij cogitauerunt qualiter poſſent excludere conſubſtitutos eorum, & habere hæreditatem Titij ab inteſtato, vnde dictam vxorem Titij, matrē que dicti impuberis accuſauerūt de partu ſubiecto, id eſt, quod ipſa finxit ſe peperiſſe dictū impuberē filium ex Titio viro ſuo, cum nō eſſet filius Titij, nec eiuſdem vxoris Titij, & ſic pro poſſeeorū expugnauerūt principale teſtamentum, in quo impubes fuit inſtitutꝰ & ſuccuberunt in accuſatione, nunquid debet eis auferri pars hæreditatis, quę cōtingebat eos ex dicta ſubſtitutione? Et dicitur quod ſic, quia non habent ſniam dictam ſecundū ſe ex teſtamēto, ſiue p teſtamētū, quod impugnare volebant p dictam accuſationē partus ſubiecti: imo habuerunt contra ſe: vt dictum eſt. Et ita nota quod q̄ vult arguere principale teſtamentum, a ſecundis tabulis repellendus eſt: vt ſ. eo.l. poſt legatum §. qui principale. Item no. quod pauca læpe reſtringere dicitur, q̄ eumq; ſuperfluum amplexatur. & ita plana eſt hęc lex in prin. Viu.

a Fratris. Scilicet ſui teſtatoris.

b Datis. Scilicet aliis in ſubſtitutione pupillari.

c Filij. id eſt, filij fratris, qui iunt ſubſtituti.

d Pueri. Cui erant ſubſtituti.

e Poſtulaſſent. Et per hoc teſtm impugnabant patris: vt C. de hær. inſt. l pater tuus. & p cōlequēs pupilli: vt ſ. e.l 2. in prin & l poſt legatum § qui principale.

f Patrui. A quo ſubſtituti erant filio ſuo.

g Partem. Habebāt enim cohæredes in ſubſtitutione, qui non accuſauerunt, & ſic nihil perdunt ad quod eſt ſ l proxima prin. cum ſuis concor. Acc.

¶ Quoniam. Titius habebat cōcubinā nomine Seiam, & habebat libertam nomine Caiā. dictus Titius patronus appellauit dictā ſuam libertā vt ei det tam inter ſua cōcubina volebat enim tenere duas concubinas pro ſe. ipſa autem liberta refutauit dictū concubinatum. & nupſit Sempronio poſtea dicto Sēpronius fecit teſtamentum, & in eo reliquit cēū dictæ Caiæ ſuæ vxori. nūquid eidē Caiæ denegat actio eius, quod ſibi relictū eſt? Et videtur q̄ ſic: q̄a liberta refutans cōcubinatū patroni, & alij nubens, videt cōmittere ſtuprum: vt ſ. de cōcub. l. 1. in princ. & §. pen. Cōmittentes aūt ſtuprū non poſſunt aliquid ſibi ad iuicē relinquere: vt ſ. eo.l. Claudius. & l ſeq. Reſp. tamē hic, quod nō denegatur ei actio quia maritus, qui accepit eā, vel ipſa nō videtur cōtrahere ſtuprū, cum patronus habeat aliā cōcubinam. nec enim pōt patronꝰ, vel aliꝰ habere ſimul plures cōcubinas, ſic & actio non fuit denegata libertæ, quā patronus pro parte inſtituit hæredem in quodā caſu, qui fuit de facto cōā duobus Imperatorib. qui caſus fuit talis. Rufina ingenua mulier vulgo quæſiuit vnā filiā nomine Titiam: & poſtea fuit dicta Titia effecta ancilla Cocceij Caſiani clariſſimi viri aliquo caſu. Et poſtea fuit effecta bona, mulier dicta Rufina & ita Cocceiꝰ p̄dictus accepit in cōcubinā dictam Rufinam. & cum plenè eam diligeret, pro ſuo amore manumiſit dictam Titiam ſuam filiam. & ita Titia fuit effecta liberta ipſius Cocceij. & pro ſuo amore etiam aluit eam Titiam, & ſecum tenuit: & poſtea cum eſſet effecta Titia multū pulchra, appellauit eā idē Cocceius vt eſſet ſua cōcubina ſed ipſa Titia nō cōſenſit Cocceio prędicto: & hoc ideo, quia habuerat in concubinam matrem ſuam: & poſtea idem Cocceius inſtituit ſibi hæredē eandem Titiam, & quandam ſuam Cocceij neptē. & poſtea deceſſit idē Cocceius. & poſtea fuit quęſitū a quibuſdā principibus, ſiue Imperatorib. an dictæ Titiæ libertæ, alumnæq; Cocceij denegari debeat actio eiꝰ partis hęreditatis: quā Cocceius ei reliquit. & allegabat neptis Cocceij cohęres Titiæ, q̄ debeat denegari actio Titiæ ex eo quod ipſa noluit eſſe cōcubina patroni cū ipſe de hoc ipſam appellaret. Reſponderūt tamē dicti principes, q̄ nō debet ei denegari dicta actio q̄a iſta Titia habuit iuſtā cauſam quare recuſauit concubinatū patroni &c. q̄a Rufina mater ſua fuerat eius concubina: & hoc ſecundū quod habes. §. 1. ibi, cū hæredis &c alij habent. §. vulgo quæſitum apparuit &c. & tunc expone vt notatur in l. 1. tera. Item & alij aliter intelligunt hanc literam quam dixerim, & circa hoc dic ſimiliter, prout notatur circa literam. Viu.

h In ea. Id eſt, cum ea.

i Non placuit. Licet aliud ſit in concubina.

k Eius. Scilicet patroni.

l Qui concubinam. Scilicet aliam.

m Relictum eſt. A patrono.

Non denegabitur. Scilicet libertę. excuſabitur ergo liberta, ſi patrono ſuo non cōſentiat: cū ille cōcubinā aliam habeat. nec enim plures poteſt habere, vt in Auth. quib. mod. natu effi. ſui. §. ſi q̄s autem deſūct' colla. 7. ſi autem nō habeat ille aliam, forte nō excuſatur: vt ſ. de concu. l. 1. in prin. & §. pen. Acc.

Pleno honore. Vt concubinam tamen: ſed vxor habetur pleniori cum dignitatem per virum habeat, vt ſupra de leg 3. Item legato.

n Iudicauerunt. Scilicet vt valeat relictū. & dic quod Caſſianus habuit Rufinam concubinam: & tandē in ſtituit hæredē neptē ſuā, ſcilicet teſtatoris, & ei dedit cohæredē filiā Rufinæ, quā ſi iā appellauerat, vt eſſet ſibi cōcubina. & ita ponitur appellare. j. de iniu. l. item apud Labeonē. §. appellare. & §. ſi q̄s virgines. ſed ipſa non cōſenſerat: quia cognouerat matrē & bene fecit: vt ſ de concu. l. 1. §. pen. & ideo quærebatur, an amitteret ſuam partē hæreditatis & conſtrue, cuius filiam

Quoniam ſturpum in ea contrahi non placuit, quæ ſe nō patroni concubinam eſſe patitur: eius, qui concubinam habuit, quod teſtamento relictum eſt, actio non denegabitur: idque in teſtamento Cocceij Caſiani clariſſimi viri, qui Rufinam ingenuam pleno honore dilexerat, optimi, maximiq; principes noſtri iudicauerunt: cuius filiam, quam alumnam teſtamento Caſianus nepti cohęredem datam appellauerat, vulgò quæſitam apparuit. Cū hęredis nomē mutata volūtate pater

Quis nō poteſt ſimul, & ſemel habere plures cōcubinas adde quid de iure ciuili an cōcubinatus ſit permiſſus. vide Feli. in c. cum ſit. col. vij. ver ſic. reſpectu concubinatus. extra de fo. comp.

liam vulgo quæsitam nepti coheredē datam testator Cassianus appellauit, quam alumnā apparuit, scilicet esse in domo Cassij nutritam. sed hoc non impediret, vt C. de nup. l. si quis alumnam. item no. quod quidā faciunt. §. vulgo &c. quod non placet. Acc.

¶ Cum hæredis familias inciſis tabulis duxiſſet, atque ideo fiſco portionis emolumentū adiudicatum fuiſſet: eā rē legatarijs non obeſſe, qui retinuerant voluntatē, diuo Marco placuit, & ideo cum ſuo onere fiſcum ſuccedere.

Qui non vindicat mortem defuncti, indignus eſt hæreditate, & actiones confuſæ non reſtaurantur, niſi ignorantia fuerit deceptus.

XVII.

Æredem, qui ſciens defuncti vindictam omiſit, & inſuper habuit fructus: omnes reſtituere cogendum exiſtimaui. nec pbe deſideraturum actionē confuſam reſtitui. deceptum autem ignoratione facti, bonæ fidei poſſeſſoris defenſionem habiturum, antē motam ſcilicet controuerſiam, ſi ratio fructuum ſubducatur: nec improbe confuſam actionem reddendi poſtulaturum.

Qui tacitam fidem accommodauit de reſtituendo fideicommiſſo tenetur ad fructus, & poſt litis conteſtationem ad vſuras iſtorum fructuum venditorum de rigore: ſecus de æquitate. Bar.

XVIII.

Vm, qui tacitum fidei commiſſum in fraudem legis ſuſcepit, eos quoq; fructus, quos ante litem motam percepit, reſtituere cogendum reſpondi (quod bonæ fidei poſſeſſoris defenſionem habiturum, antē motam ſcilicet controuerſiam, ſi ratio fructuum ſubducatur: nec improbe confuſam actionem reddendi poſtulaturum.

Defenſionē. Qui laborat pro cultura. & cura, vt Inſtit. de rer. diui. §. ſi quis a non domino. ita & hic lucretur.

Subducatur. Id eſt ſubduci petatur.

Poſtulaturum. Nota, reſuſcitatur actio ſic C. ad legem Falc. l. in imponenda. & §. ad Syllan. l. pter veneni § nepos, & l. 3 § ſi ignorans. & §. de acqu. hæred. l. cum boni §. fi. & ſ. ad Treb. l. pē. ſed regulariter contra ſ. de ſol. l. qui res. §. ream.

Vm q.

Inſtitui mihi hæredem Titium, & tacitè eum rogaui quod reſtitueret Seio nō capaci. & ipſe Titius ſuper hoc mihi fidem accommodauit in fraudem legis. quæ dicit non poſſe relinqui non capacibus & deceſſi. dictus Seius adiuit hereditatem meam & fructus ex ea percepit. certe tenetur fiſco reſtituere hæreditatem meā, & omnes fructus qui inde percepti ſunt: ſiue percepti, antequā moueretur ei q̄ſtio per fiſcum, ſiue per eū qui detulit fiſco, ſiue percepit poſtea, quia non videtur bonæ fidei poſſeſſor, q̄ taliter fidem accommodauit. Sed quid ſi dictus Seius ante motam ſibi controuerſiam vendidit aliquos fructus? Certè poſt motam ſibi controuerſiā de dicto tacito fideicommiſſo tenetur reſtituere pretiū fructuū & vſuras eorum: ſiue fuerunt naturales fructus quos vendidit, ſiue induſtriales, & hoc ad exemplum bonorum fiſco vendicatorū ex dicta cauſa taciti fideicommiſſi. nam ſi poſſeſſor eorum bonorum vendat ea, tenetur reſtituere pretiū fiſco cum vſuris: vt hic, & C. c. l. 1. 2. reſpon. Si autem dictos fructus non vendidit, ſed habuit eos in ſuo vſu, ſatis erat pretia tantum eorū fiſco reſtitui, quamuis autē ita ſit ſtricto iure circa pretium, & vſuras fructuū vēditorū, vt dictū eſt §. ea. l. tamē diuus Pius de æquitate decreuit fructus dicto rum bonorum tacite nō capaci relictorū tantū deberi fiſco, & non vſuras petit eorum fructuū. & hoc citra diſtinctionē tēporis, id eſt, ſiue ſunt percepti ante controuerſiā poſſeſſori motam. ſiue poſt. Sed quis in iſtis caſib. ſuſtinebit onera hæreditatis: nunquid fiſcus, q̄ habet bona: an verò hæres meus? Et dicit quod fiſcus. & idem eſt quādo fiſco ſunt vēdicata bona teſtatoris ex eo quod hīs nō vindicauit mortē ipſius teſtatoris ab aliquib. occiſi. ſi quid tamen ob additionem hereditatis amiſerit dictus hæres tacite fidē ſuſcipiēs, vel nō vlcīſcens mortem defuncti, puta quia actiones, quas habebat contra defunctū, ſunt confuſe propter dictā additionē aut ſeruitutes, quas habebat in p̄dijs defuncti, ſunt confuſæ propter dictam additionem: nō meretur auxilium reſtitutionis dictarum actionum, vel ſeruitutum: quia propter culpam ſuam amiſit bona.

Pro parte hæres. Inſtitui mihi hæredes Titium, & Seium, & prędicto Titio præ'legaui fundum, & rogaui eundē Titium, ut ſuam partē hæreditatis reſtitueret. Sempronio non capaci. & ipſe Titius accommodauit mihi tacitam fidem ſuper hoc: & ſic ſua pars hæreditatis debet dari fiſco: ut in princ. huius l. & poſtea deceſſi. nunc quæritur, an integrū fundum ſibi prælegatum poſſit ſibi retinere, ita quod nō debeat fiſco eum, uel eius partem? Et videtur quòd dimidiam partem fundi ſibi debeat retinere, & dimidiā fiſco dare: quia legatū ipſi⁹ fundi p parte ualet i. pro dimidia ipſius fundi, quā hēt idem Titius a cohærede ſuo, & ita cum illā dimidiā habeat iure legati, non tenetur eā reſtituere fiſco, cū non accommodauerit fidem de reſtituendo legato non capaci, ſed tantum de reſtituenda ſua parte hæreditatis, ut dictum eſt. p alia autem dimidia fundi, quam uidet idem Titius capere a ſeipſo, non ualet legatum: quia hæredi a ſemetipſo legari non poteſt. unde illam partem videtur poſſidere Titius eo quia eſt hęres pro dimidia: & ita iure hæreditario uidetur eā poſſidere, & non iure legati, ſi poſſidet eā iure hæreditario, & ipſe accommodauit fidem de reſtituenda ſua parte hęreditatis non capaci, ut dictum eſt: ergo videtur accommodaſſe fidem de reſtituēda parte legati, ergo eam partem fundi legati debet dare fiſco. Reſp. tamen hic, quòd nullam partem fundi debet dare fiſco, imō integer fundus debet ei relinqui. nec enim dicē dum eſt rationem iuris, ac poſſeſſionis uarietatem in ducere diuiſionem uoluntatis, id eſt, non eſt dicēdū, quod ratio iuris, quę ſcilicet uarietatem poſſeſſionis fundi prælegati induxit: ut ſcilicet Titius cui prælegatus eſt fundus, poſſideat fundum uario modo. i. partē, quàm habet à cohęrede, iure legati: & partem, quàm habet eo quòd eſt hæres, iure hæreditario, ut dictum eſt: non eſt dicendum dico, quod dicta ratio iuris ducat diuiſionem uoluntatis teſtatoris. diuideretur autē uoluntas teſtatoris, ſi partem dicti fundi legati retinere ſibi dictus Titius, & aliam fiſco reſtitueret: cum voluerit teſtator eum Titium retinere ſibi totum fundum ex prælegatione. Viu.

Non videtur. Imò prædo: vt ſupra de pet. hær. l. prædonis. & facit C. eo. l. j. & ſup. l. prox. Acc.

Vendicatorum. Cum quibus ueniunt fruct⁹ ante litem, & poſt litem percepti a malè fidei poſſeſſore: ut ſupra proxi. ueniunt & uſuræ præteritorum fructuum: ſed cum diſtinctione tēporis, ſcilicet poſt motam litē, non ante. ſed poſtea corrigitur quod de uſuris dicit. In P. F. & ī hæreditate nō capienti.

Poſt motam. Hoc lege, cum ſequentibus.

Pretia fructuum, Id eſt, æſtimationem fructuum.

Sed diuus. Corrigens quòd proximè de uſuris dixit. & facit ſupra de uſur. l. cum quidam. §. in tacito. & C. de peti. hær. l. 1. In P. F. nec enim ratione iuris ac poſſeſſionis, &c.

Hæredē. Subaudi ad, ſi non habes.

Non defenſa. Id eſt, non uindicata per accuſationem. h Amiſerit. Hic diſtingue: ut §. eodem l. proxi. facit ſupra eo. l. indignum. & de vulg ſubſti. l. ex facto. §. fi.

Legatum. Id eſt, prælegatum.

Non conſtitiſſet. Vt ſupra de legat. primo l. legatum. §. primo.

Poſſideret. Et ideo videbatur ſibi auferenda, ut ab indigno: vt cętera, quæ cadit iure hæreditario.

Integrum. Quoniam in eo fraudem nō cōmiſit. ad quod eſt ſupra eo. l. hæredi. 1. reſpon. & l. hęres. & l. reſcriptum. Sed ecōtra videtur quod totū perdatur d. l. hęredi. 2. reſpon. ſed ibi impugnauit uoluntatem totam.

Rationē iuris. Quę ē, ut nō ualeat p ea parte legatū.

Varietatem. Quę eſt, ut partem pro hærede, aliam pro legato poſſideat.

Scriptis. Titiū, & Seiū inſtitui mihi hæredes: & poſtea mutata uoluntate aliud teſtm facere uolui: & ipſi impediērūt me facere. & poſtea deceſſi. certè fiſcus debet habere hęreditatē. & nihil ualebit de eo quod in primo teſtamento continebatur circa legata, uel fideicommiſſa uel circa alia. Vi.

Si ſcriptis. Aliàs §. Paulus reſpondit. & iungitur prę cedentibus. aliàs ſex, & incipit, ſcriptis.

Videri. Nil ergo percipiunt inſtituti: ut §. ſi quis alius teſt. pro. l. 2. C. ſi quis alij teſt proh. l. 2. in prin.

legata intelliguntur, prout teſtator reliquit, non prout de iuris ſubtilitate debentur. Bar.

Pro parte hæres inſtitutus, prædij legatum acceperat, & hæreditatem non capienti reſtituē di tacitum miniſterium ſuſceperat. Quanquam legatum pro ipſius parte non conſtitiſſet, ideoque portionem iſtam pro hęrede poſſideret: tamē ei prędium integrū eſſe relinquendum reſpōdi, nec enim rationem iuris, ac poſſeſſionis uarietatem, inducere diuiſionem uoluntatis.

Teſtamentum primum rūpitur, ſi teſtator ſecundum facere incœperit, & impeditus per hæredes non perfecerit. Bar.

XIX.

Iſcriptis hæredibus ideo hæreditas ablata eſt, quod teſtator aliud teſtamentum mutata uoluntate facere voluiſſet: & impeditus ab ipſis eſſet: ab uniuerſo iudicio priore receſſiſſe eum uideri.

XX.

In P. Fl. deeſt, omiſit.

Inſuper habere, negligere ē, & reijcere, vt not. ſup. de rel. & ſum. fun. l. ſunt perſonæ.

Quid ſit inducere, pulchrè Budę. ſup. de ſena. l. vlt.

familias inciſis tabulis duxiſſet, atque ideo fiſco portionis emolumentū adiudicatum fuiſſet: eā rē legatarijs non obeſſe, qui retinuerant voluntatē, diuo Marco placuit, & ideo cum ſuo onere fiſcum ſuccedere.

Qui non vindicat mortem defuncti, indignus eſt hæreditate, & actiones confuſæ non reſtaurantur, niſi ignorantia fuerit deceptus.

XVII.

Æredem, qui ſciens defuncti vindictam omiſit, & inſuper habuit fructus: omnes reſtituere cogendum exiſtimaui. nec pbe deſideraturum actionē confuſam reſtitui. deceptum autem ignoratione facti, bonæ fidei poſſeſſoris defenſionem habiturum, antē motam ſcilicet controuerſiam, ſi ratio fructuum ſubducatur: nec improbe confuſam actionem reddendi poſtulaturum.

Qui tacitam fidem accommodauit de reſtituendo fideicommiſſo tenetur ad fructus, & poſt litis conteſtationem ad vſuras iſtorum fructuum venditorum de rigore: ſecus de æquitate. Bar.

XVIII.

Vm, qui tacitum fidei commiſſum in fraudem legis ſuſcepit, eos quoq; fructus, quos ante litem motam percepit, reſtituere cogendum reſpondi (quod bonæ fidei poſſeſſoris defenſionem habiturum, antē motam ſcilicet controuerſiam, ſi ratio fructuum ſubducatur: nec improbe confuſam actionem reddendi poſtulaturum.

Defenſionē. Qui laborat pro cultura. & cura, vt Inſtit. de rer. diui. §. ſi quis a non domino. ita & hic lucretur.

Subducatur. Id eſt ſubduci petatur.

Poſtulaturum. Nota, reſuſcitatur actio ſic C. ad legem Falc. l. in imponenda. & §. ad Syllan. l. pter veneni § nepos, & l. 3 § ſi ignorans. & §. de acqu. hæred. l. cum boni §. fi. & ſ. ad Treb. l. pē. ſed regulariter contra ſ. de ſol. l. qui res. §. ream.

Vm q.

Inſtitui mihi hæredem Titium, & tacitè eum rogaui quod reſtitueret Seio nō capaci. & ipſe Titius ſuper hoc mihi fidem accommodauit in fraudem legis. quæ dicit non poſſe relinqui non capacibus & deceſſi. dictus Seius adiuit hereditatem meam & fructus ex ea percepit. certe tenetur fiſco reſtituere hæreditatem meā, & omnes fructus qui inde percepti ſunt: ſiue percepti, antequā moueretur ei q̄ſtio per fiſcum, ſiue per eū qui detulit fiſco, ſiue percepit poſtea, quia non videtur bonæ fidei poſſeſſor, q̄ taliter fidem accommodauit. Sed quid ſi dictus Seius ante motam ſibi controuerſiam vendidit aliquos fructus? Certè poſt motam ſibi controuerſiā de dicto tacito fideicommiſſo tenetur reſtituere pretiū fructuū & vſuras eorum: ſiue fuerunt naturales fructus quos vendidit, ſiue induſtriales, & hoc ad exemplum bonorum fiſco vendicatorū ex dicta cauſa taciti fideicommiſſi. nam ſi poſſeſſor eorum bonorum vendat ea, tenetur reſtituere pretiū fiſco cum vſuris: vt hic, & C. c. l. 1. 2. reſpon. Si autem dictos fructus non vendidit, ſed habuit eos in ſuo vſu, ſatis erat pretia tantum eorū fiſco reſtitui, quamuis autē ita ſit ſtricto iure circa pretium, & vſuras fructuū vēditorū, vt dictū eſt §. ea. l. tamē diuus Pius de æquitate decreuit fructus dicto rum bonorum tacite nō capaci relictorū tantū deberi fiſco, & non vſuras petit eorum fructuū. & hoc citra diſtinctionē tēporis, id eſt, ſiue ſunt percepti ante controuerſiā poſſeſſori motam. ſiue poſt. Sed quis in iſtis caſib. ſuſtinebit onera hæreditatis: nunquid fiſcus, q̄ habet bona: an verò hæres meus? Et dicit quod fiſcus. & idem eſt quādo fiſco ſunt vēdicata bona teſtatoris ex eo quod hīs nō vindicauit mortē ipſius teſtatoris ab aliquib. occiſi. ſi quid tamen ob additionem hereditatis amiſerit dictus hæres tacite fidē ſuſcipiēs, vel nō vlcīſcens mortem defuncti, puta quia actiones, quas habebat contra defunctū, ſunt confuſe propter dictā additionē aut ſeruitutes, quas habebat in p̄dijs defuncti, ſunt confuſæ propter dictam additionem: nō meretur auxilium reſtitutionis dictarum actionum, vel ſeruitutum: quia propter culpam ſuam amiſit bona.

Pro parte hæres. Inſtitui mihi hæredes Titium, & Seium, & prędicto Titio præ'legaui fundum, & rogaui eundē Titium, ut ſuam partē hæreditatis reſtitueret. Sempronio non capaci. & ipſe Titius accommodauit mihi tacitam fidem ſuper hoc: & ſic ſua pars hæreditatis debet dari fiſco: ut in princ. huius l. & poſtea deceſſi. nunc quæritur, an integrū fundum ſibi prælegatum poſſit ſibi retinere, ita quod nō debeat fiſco eum, uel eius partem? Et videtur quòd dimidiam partem fundi ſibi debeat retinere, & dimidiā fiſco dare: quia legatū ipſi⁹ fundi p parte ualet i. pro dimidia ipſius fundi, quā hēt idem Titius a cohærede ſuo, & ita cum illā dimidiā habeat iure legati, non tenetur eā reſtituere fiſco, cū non accommodauerit fidem de reſtituendo legato non capaci, ſed tantum de reſtituenda ſua parte hæreditatis, ut dictum eſt. p alia autem dimidia fundi, quam uidet idem Titius capere a ſeipſo, non ualet legatum: quia hæredi a ſemetipſo legari non poteſt. unde illam partem videtur poſſidere Titius eo quia eſt hęres pro dimidia: & ita iure hæreditario uidetur eā poſſidere, & non iure legati, ſi poſſidet eā iure hæreditario, & ipſe accommodauit fidem de reſtituenda ſua parte hęreditatis non capaci, ut dictum eſt: ergo videtur accommodaſſe fidem de reſtituēda parte legati, ergo eam partem fundi legati debet dare fiſco. Reſp. tamen hic, quòd nullam partem fundi debet dare fiſco, imō integer fundus debet ei relinqui. nec enim dicē dum eſt rationem iuris, ac poſſeſſionis uarietatem in ducere diuiſionem uoluntatis, id eſt, non eſt dicēdū, quod ratio iuris, quę ſcilicet uarietatem poſſeſſionis fundi prælegati induxit: ut ſcilicet Titius cui prælegatus eſt fundus, poſſideat fundum uario modo. i. partē, quàm habet à cohęrede, iure legati: & partem, quàm habet eo quòd eſt hæres, iure hæreditario, ut dictum eſt: non eſt dicendum dico, quod dicta ratio iuris ducat diuiſionem uoluntatis teſtatoris. diuideretur autē uoluntas teſtatoris, ſi partem dicti fundi legati retinere ſibi dictus Titius, & aliam fiſco reſtitueret: cum voluerit teſtator eum Titium retinere ſibi totum fundum ex prælegatione. Viu.

Non videtur. Imò prædo: vt ſupra de pet. hær. l. prædonis. & facit C. eo. l. j. & ſup. l. prox. Acc.

Vendicatorum. Cum quibus ueniunt fruct⁹ ante litem, & poſt litem percepti a malè fidei poſſeſſore: ut ſupra proxi. ueniunt & uſuræ præteritorum fructuum: ſed cum diſtinctione tēporis, ſcilicet poſt motam litē, non ante. ſed poſtea corrigitur quod de uſuris dicit. In P. F. & ī hæreditate nō capienti.

Poſt motam. Hoc lege, cum ſequentibus.

Pretia fructuum, Id eſt, æſtimationem fructuum.

Sed diuus. Corrigens quòd proximè de uſuris dixit. & facit ſupra de uſur. l. cum quidam. §. in tacito. & C. de peti. hær. l. 1. In P. F. nec enim ratione iuris ac poſſeſſionis, &c.

Hæredē. Subaudi ad, ſi non habes.

Non defenſa. Id eſt, non uindicata per accuſationem. h Amiſerit. Hic diſtingue: ut §. eodem l. proxi. facit ſupra eo. l. indignum. & de vulg ſubſti. l. ex facto. §. fi.

Legatum. Id eſt, prælegatum.

Non conſtitiſſet. Vt ſupra de legat. primo l. legatum. §. primo.

Poſſideret. Et ideo videbatur ſibi auferenda, ut ab indigno: vt cętera, quæ cadit iure hæreditario.

Integrum. Quoniam in eo fraudem nō cōmiſit. ad quod eſt ſupra eo. l. hæredi. 1. reſpon. & l. hęres. & l. reſcriptum. Sed ecōtra videtur quod totū perdatur d. l. hęredi. 2. reſpon. ſed ibi impugnauit uoluntatem totam.

Rationē iuris. Quę ē, ut nō ualeat p ea parte legatū.

Varietatem. Quę eſt, ut partem pro hærede, aliam pro legato poſſideat.

Scriptis. Titiū, & Seiū inſtitui mihi hæredes: & poſtea mutata uoluntate aliud teſtm facere uolui: & ipſi impediērūt me facere. & poſtea deceſſi. certè fiſcus debet habere hęreditatē. & nihil ualebit de eo quod in primo teſtamento continebatur circa legata, uel fideicommiſſa uel circa alia. Vi.

Si ſcriptis. Aliàs §. Paulus reſpondit. & iungitur prę cedentibus. aliàs ſex, & incipit, ſcriptis.

Videri. Nil ergo percipiunt inſtituti: ut §. ſi quis alius teſt. pro. l. 2. C. ſi quis alij teſt proh. l. 2. in prin.

legata intelliguntur, prout teſtator reliquit, non prout de iuris ſubtilitate debentur. Bar.

Pro parte hæres inſtitutus, prædij legatum acceperat, & hæreditatem non capienti reſtituē di tacitum miniſterium ſuſceperat. Quanquam legatum pro ipſius parte non conſtitiſſet, ideoque portionem iſtam pro hęrede poſſideret: tamē ei prędium integrū eſſe relinquendum reſpōdi, nec enim rationem iuris, ac poſſeſſionis uarietatem, inducere diuiſionem uoluntatis.

Teſtamentum primum rūpitur, ſi teſtator ſecundum facere incœperit, & impeditus per hæredes non perfecerit. Bar.

XIX.

Iſcriptis hæredibus ideo hæreditas ablata eſt, quod teſtator aliud teſtamentum mutata uoluntate facere voluiſſet: & impeditus ab ipſis eſſet: ab uniuerſo iudicio priore receſſiſſe eum uideri.

XX.

EI, qui Cum centum haberem in dotem ab uxore mea, ipta fecit pactũ quod lucraret dotẽ, si ipsa prædecederet, & postea fuit occisa: & ego nõ vindicaui mortẽ suam accusando interfectores: certè aufertur mihi dicta dos ut indigno: & datur fisco. Vi.

Aufertur. Et fisco applicatur. ut. inf. de iure fisc. l. cum mortem. & facit supra. fol. mat. l. si ab hostibus. §. 1.

Ortiones. Si libertus meus sit occisus, & ego non vindico mortem suam accusando interfectores, portio, quam deberem alias habere in bonis suis, auffertur mihi, & datur fisco. conuenit enim omnes hæredes, vel eos qui loco hæredis sunt, vt sunt bonorum possessores, agere officiose, sine cum magno affectu circa vindictam defuncti. & si non faciunt ita, puniuntur, ut dictum est. Viu.

Alias portiones quæ.

Eorum patronorum.

Libertorum. Suorum.

Suspecto. Quia suspicio erat eos ab aliquo occisos.

Non defenderũt. Id est, non uindicauerunt.

Hæredis. Vt bonorum possessores: ut Insti. de bon. pos. §. quos autem.

Officiose. Id est eũ officio, siue pietate, siue affectu magno, & cæteris, & sic est contra supra eo. dem l. 1. Acc.

I, qui mortem uxoris non defendit, ut indigno dos aufertur.

XXI.

Ortiones quoque eorum fisco uindicantur, qui mortem liberorum suspecto decedentium non defenderũt.

Omnes enim hæredes, vel eos qui loco hæredis sunt officiosè agere circa defuncti vindictam conuenit.

Qui ex necessitate officij testamentum accusat, ab eo quod proprio nomine meruit, non repellitur. Item quando plura iura concurrunt in persona unius perinde est, ac si concurrant in personis diuersorum. Item pupillus ex facto tutoris perdit, sed restituitur. B.

XXII.

Vtorem, qui pupilli sui nomine falsum, vel inofficiosum testamentum dixit, non perdere sua legata, si non ob tinuerit, optima ratione defenditur. Et si libertum patris pupilli sui nomine capitis accusauerit: non repelli a bonorum possessione contra tabulas: quia officij necessitas, & tutoris fides excusata esse debet. nec quisquam iudicum calumnia notabit tutorem qui non suis simultatibus accusationem sub nomine pupilli instituit sed cogente fortè matre pupilli, uel libertis patris instantibus. Et si tutor reum aliquem postulauerit pupilli nomine, & ideo non sit executus, quod interim ad pubertatem pupillus peruenerit: non oportet dici

in Turpillianum eum senatusconsultum incidisse. Discreta sunt enim iura (quamuis plura in eandem personam deuenerint) aliud tutoris, aliud legatarij. Et cum non suæ personæ iure, sed pupilli accusauerit nomine ipsius pupilli, & adeo est quasi patronus dicti tutoris, quantũ ad excusandũ eũ tutorẽ a pœna, ut ipse tutor non patiatur pœnã. vt dictũ est, sed ipse pupillus sic circa legatũ sibi relictũ nã illud debet amittere nisi iuuetur beneficio in integrum restitutionis. & qđ dixi in accusatione falsi testamenti, habet locum si dixisset testamentum inofficiosum. Explicito principali casu q̃ pertinet ad hunc titulum, videamus vnum de tribus secũdariis casibus, qui est talis: Pone quod dictus tutor nomine dicti sui pupilli accusauit de crimine capitali libertum patris sui tutoris: & succubuit. & postea idem libertus fecit testamentum. & præterijt dictũ tutorem filium patroni sui. nũquid habet idem tutor bonorum possessionem contra tabulas ipsius liberti? Et videtur quod nõ vt ff. de bo. lib. l. qui cum maior. in prin. Respon. tamen hic, quod non repellitur a dicta bonorũ possessione: quia officij necessitas, & tutoris fides debet esse excusata: nisi in stituisset dictã accusationem per suas simultates, siue calumnias: quia tunc bene repelleretur. & idem est per omnia in secundo casu secundario. (scilicet si dictus tutor instituat contra aliquem accusationem noĩe pupilli, & non probet. & sic succumbat. nã nõ veretur pœnã calumniatoris, nisi it itaq; dictã accusationẽ per simultates. Idem est per ofa in tertio casu secundario. (scilicet si dictus tutor instituat contra aliquem accusationem nomine pupilli & ideo desistat ab accusatione. qđ interim pupillus ad pubertatem peruenit nam nõ incidit in Turpillianum tutor. Vid.

Et quod plus est, maleficio excusat: ut l. tres tutores. ff. admin. & plures, quod secũ in maleficio sumpto, nõ vere, & ligie per Bal. in l. etiam C. de furtis.

In P. Fl. in Turpillianu. sed quid ea dicto ne signũ ceturplane non vi deo.

Pupilli nomine. Aliud dico. tũc enim propria perdit legata. vt. l. in fin. ff. & cum non sua persona &c. & ff. ad l. pol. legem. & c. & §. amittere. item qđ dicit nomine pupilli, hic, i. est, pro vtilitate pupilli: tuo tamen nomine intenetur C. de his qui, ut indign. l. Polla.

Non obtinuerit. Secus si obtinuerit. C. eo. l. alio, & facit ad hoc. Inst. de inoffic. test. §. si tutor & ff. de inoff. test. l. aduersus. §. j. & C. de admin. tut. l. cum quidam. Acc.

Patris. Scilicet tutoris.

Pupilli sui nomine. Secus si suo. ut j. de iu. pa. l. cum.

Simultatibus. alioqui aliud effecit C. de adm. tu. l. non est. & C. qui accus. non possunt l. 2.

Patris. Scilicet pupilli.

Incidisse. Sic de inf. ad Turp. l. diuus.

Discreta. Ratio ad omnia predicta.

Pupilli. l. nomine. i. l. est, ad eius vtilitatem: ut C. de ijs quib. ut indig. l. Polla. & qui accus. non pos. l. 2.

Percunt.

Percunt. Vt C. de ijs, quib. ut indig. l. Polla & ff. eo. l. post egatum. §. ætati. Acc.

Ille, id est, tutor.

I quilibet. Instituit mihi duos hæredes. & multa legata ab eis reliqui, & ultra dodrantem hæreditatis meæ. & sic uendicabat sibi locum lex Falcidia in legatis. & postea quemlibet de dictis hæredibus rogauit, ut quadrantem hæreditatis meæ, quem possunt retinere ex legatis beneficio legis Falcidiæ, non capienti restituerent: & ipsi mihi super hoc tacitam fidem accommodauerunt: & decessi. nunc quæritur an fit locus senatusconsulto, i quo continebatur quod accommodantibus, talẽ fidem auferre tur illud, super quo accommodauerunt eã, & daretur fisco? Et uidebatur quod non, quasi non rem meam, sed rem hæredum rogassem restitui nõ capaci. ar. j. de iure fisc. l. si ita fidei. §. patronus. Respon. tamen hic quod bene est locus dicto senatusconsulto. non enim multũ interest inter tale fideicommissum tacitum quadrantis, & cũ quis rogatus sit tacite restituere id, quod ad se ex hæreditate peruenerit, & ipse fidem accommodauit. nam in vtroque casu locus est dicto senatusconsulto. Vi.

Si quilibet. Aliàs non est hic l. sed ibi incipit. §. idem & Sabinus scriptit si quilibet &c. Accursius.

Retinuit, Id est, retinere potuit.

Senatusconsulto. Cuius nomen non habemus: quo cauetur ei auferendum, & fisco applicandum. Arg. ff. ad Trebel. l. Marcellus. §. fin. uidebatur autem contrarium iõ, quia de suo largitur: ut arg. j. de iure fisci. l. ita fidei com. in fi. Acc.

Propriam pœnam meri non debet. Denique pupillo relicta in eo testamento, nisi a principe conseruata sint, pereunt: adeo ille est accusatoris defensor, & quasi patronus. Idem & Sabinus scripsit libris ad Vitellium.

Senatusconsultum, quo cauetur auferendum ab eo quod quis tacitè vult restituere incapaci, habet etiam locum, si hæres restituat id, quod potest retinere ratione Falcidię.

XXIII.

I quilibet hæres ex cuiuscunque testamento tacite rogatus fuerit, vt quadrantem, quem legis Falcidiæ beneficio retinuit, non capienti restituat: æquè locus erit senatusconsul. neque enim multum intererit inter tale fideicommissum, & cum quis id, quod ad se ex hæreditate peruenerit, restituere rogatus sit.

XXIIII.

I testamentum patris iure factum filius negauerit: quoniam de iure disputauit, non iudicium impugnauit aut impugnauit scilicet taliter, ut perdat relictũ: verè tamen impugnat. quod dicut ff. eo l. post legatum. §. j.

I gener. Cum haberẽ filiam Titij i uxorem, quæ quidem aliqua: de causa non erat capax, feci testamentum, & dictum Titium meum socerum instituí mihi hæredem: & decessi. postea uenit Seius, & detulit bona mea in fiscum, dicẽs me debere præsumi rogasse tacitè dictum meum socerum, ut restitueret hæreditatem meam uxori meæ prædictæ, quæ erat sua filia. & hoc dicebat debere præsumi ratione paternæ affectionis. Sed certè hoc non debet præsumi propter hoc solum: imò oportet de hoc taciti hæredem esse rogatum in ueritate ut dicitur ff. eod. in princip.

Apud Scæuolam. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, quòd daret centum Seio nõ capaci: & postea dictus Seius decessit me testatore uiuente: & sic in eius persona non cessit dies legati, seu fideicommissi utiliter, uel inutiliter. non vẽdicatur certè hoc casu a fisco dictum fideicommissum, sed remaneret apud hęredem. Vi.

In nonnullis exẽplis lex ẽ. P. F nõ fisco.

Paternæ. Quia loco parentis est socer. ut ff. fol. mat. qa parentis, quasi de eo confidat. uel paternæ, quia uxor, scilicet filia soceri erat non capax: & ideo uidebatur socer instituturus, ut ad filiã perueniret, quæ suspicio non sufficit, nisi appareat eum tacite rogatũ: ut. j. de iure fisci. l. non intelligitur. in princ. & ff. l. 1. ff. eod. l. in fraudem. Sed arg. contra C. de fideic. l. quamuis. & j. ad Trebel. l. purè.

Illicitè. Quia non capaci.

Remanet. Ad hoc est C. de cad. tol. §. pro secundo & ff. eo. l. in fraudem. §. j. Arg. contra j. de iure fisci. l. 3. §. quando aũt. sed aliud est mori, ut hic: aliud fieri non capacem, ut ibi. Item hic fallit regula quam habes ff. de inoffi. test. l. Papinianus. §. meminisse. vt ibi dixi. & ff. eod. l. Claudius. in fi Acc.

¶Supra dictū est de legatis.in quib.quia quandoq; ponitur conditio,demonstratio, modus, & cā: iō de his dicit.Est autem conditio,quædam legati suspensio,cuius de futuro defectus,seu cōfirmatio pendet. Demō stratio,est quædam in existentibus,seu præteritis accidentib. notitia, quo magis legatum sit liquidum, adhibita. Causa dicitur quædā de præteritis procedens suasio, quo testamento nro magis quem honoremus.siue animi pulsio a nobis expressa. Mod⁹ est de futuro, & quasi cuiusdā remunerationis à legatario petitę exhortatio,quo nō completo ita relicto prouā; sicut deficiente conditione ab initio nō capitur.Videndum ergo de natura p̄dictorum.Natura conditionis est, vt si sit potestatiua, ei obtēperetur:vel per eum, qui obtemperare debet,non fiat,quo minus adimpleat: quo casu pro impleta habetur, & relictum capietur: vt C.de condi.infer.l.fina.& ſ.de condi.inſt.l.quæ sub conditione. & de le.j.l.turpia.Si vero turpis, vel inhonesta, si quidem ex parte legatarij, pro non adiecta habetur.idem de impossibili. aliter si ex parte hæredis ponatur.tunc enim legatum vitiatur:vt Institu.de leg § fi. si vero casualis, vel mista fuerit,euentus spectatur:vt C.de caduc. tol. §.finautem aliquid. In mista vero legatarius aliquatur, si per eum non steterit, sed per eum in cuius fortuitum casum steterit: vt C.de condi. infer.l. legatum. Natura vero causæ vel demonstrationis est, vt quamuis falsa demonstratio vel causa dicatur, legatum tamen non vitietur, vt Instit.de lega.§. si quis in nomine. & C.de falsa cau.adie.lega.l.2.& fin. Natura vero modi hæc est, vt modus adimpleatur, vel per legatarium non steterit, quo minus adimpleatur, & sic legatum non reuocatur; vt C. de ijs quæ sub mo. l. 1.& 2.

Conditio demōstratio, cā, & mod⁹ qd sunt.

In P.Fl. nō est,aut certus.

P.F.nisi ſ in ipsa.

Conditionis varij effectus. Vide Ant. Aug. lib.2. c. 1.

I.

EGatis, quæ relinquuntur, dies aut certus, aut incert⁹, aut conditio adscribitur:aut si nihil horum factum sit præsentia sūt, nisi ipsa cōditio insit.

Cum dies certus adscriptus est, quamuis dies nondum venerit, solui tamen possunt: q̄ certum est,ea debitum iri. Dies autem incertus est, cum ita scribitur,Hæres meus cum morietur, decem dato. nam diē incertum habet mors eius. & ideo si legatarius ante decesserit: ad hæredem eius legatum non transit;quia non cessit dies viuo eo, quamuis certum fuerit hęredem moriturum. Inest autem conditio legatis, veluti cū ita legamus.Quod ex Arescusa natū fuerit, hæres dato.aut, Fructus qui ex eo fundo percepti fuerint, hęres dato. aut, Seruum quem alij non legauero, Seio dato.

P.Flog. legati.

Conditiones casuales possint vno testatore impleri: secus si fuerint potestatiuæ, & faciles: quia tunc debent impleri post mortem, & scienter, non fato. Bartolus.

II.

Onditionum quædam sunt, quę quandoq; impleri possūt, etiam viuo testatore, vt puta, si nauis ex Asia venerit.Nam quandocunq; meus soluat tibi ante mortem suā,non videt soluere debitum & ita si tu legatarius ante decessisses non soluto adhuc tibi legato,quā decederet hæres meus: ad hæredē tuū non transit legatū,quia dies legati nō cessit viuo te:quamuis certū fuerit hæredē meū moriturum esse. De conditionali autem legato propriè nō dicit hic,nec de puro. Sequitur videre de legato cui tacitè inest conditio : puta quia ita legaui tibi:quod ex Arescusa natum fuerit, hæres dato. aut fructus, qui ex fundo Titiano nati fuerint, hæres dato. aut seruum,quē alij non legauero, Seio dato.in his.n. tribus exemplis inest conditio in legato,& dicitur legatum capere dilationem re ipsa:vt j.de verbo.obl. l. interdum. & l. interstipulantem. §. sacram.Vi.

Vide Ant. Aug. lib.3.c.8.

Conditio. Quæ apponitur per si, & cū,vt j. de verb. obl. l.quodcunque.§.pe. & l. huiusmodi . & adde hic tertiū mēbrum, ſ. aut dies incertus: vt j. cad. l.§. dies. sed dices eum contineri sub membro de conditione. vt j.cad. l.§. dies. at dico hoc non esse verum semper: vt habeatur pro cōditione dies incertus.vt j.quando dies leg.ce. l.si cum hæres.in fi.l.& j.eo l conditiones.Accur.

Dies incertus, an & qn pro conditione habeatur.

Præsentia.Id est purè debentur.sic ſ.de le.2. l.oſa. & j.qñ dies leg.ce.l si dies.in prin.& j. de reg. iur.l.in omnibus.sed fallit j ad Treb.l.epistolam.§.fi & l.vbi. & ſ.de aur.& arg⁹n.leg l. filiam.quæ sunt contra. Vel dic in illis tacitam inesse conditionem.

Conditio insit. Quod est quandoq; ex natura vel qualitate rei legatæ, vt in partu Arescusæ, & fructib. quandoque ex qualitate legandi: ut seruum, quē alij non legauero, Seio dato. vt j §.fi.

Possunt. Cū gratia onerati dies est appositus:aliàs secus:vt ſ de annu.leg.l.cura & de leg 3.l si ita.§.Pegasus.& est aliud in conditionali legato relicto in diem incertum,quam hic dicat:vt j.de verb. obli.l. stipulatio ista.§.inter certam.& ſ. de cōdit.indebi. l.qui promisit.& j.quando di.leg. ce.l.si dies. Item in dici cessione differunt purum, & conditionale: vt C. de cad. tol.§.si autem sub conditione.

Non cessit.Facit j.quando dies leg. ced.l.si cū hæres.& j.eo.l.hęres meus. & l.in testamento.& ſ.de leg. 2.l.si pecunia.§.fin.Acc.

Conditio legatis. Non tamen per omnia est cōditionale:vt j.e.tit.l. conditiones,& dic vt dixi ſ. ea.l.

Fructus. Sic j.de verb.oblig.l. interdum.& l. interstipulārē.§.sacram.ſ.de vino.trit & oleo leg.l.cum certus.& ſ.de contrahen.emp.l.si debitor. §.fi.

Non legauero.Idem si dicam, qui meus erit cum moriar. vt ſ. de leg 1.l 5 §. 1. & l.6.Accur.

Onditionum. Quædam sunt conditiones in testamētis appositæ,quę possunt adimpleri quādocunq; ex quo appositæ sunt.l.& viuo testatore,& mortuo,& ante aditam hęreditatem, & post : vt puta,si ita dixit testator, centum lego Titio , si nauis ex Asia venerit.Aliæ autem sunt conditiones,quæ nō possunt impleri, nisi post mortem testatoris, vt puta si ita dixit testator,lego equum meū Titio si 10.dederit Seio,vel si Capitolium ascenderit, vt enim dictus Titius legatarius videatur cōditioni parere,vt scire debet dictam conditionē sibi appositam.nam si fato,siue p̄ fortunam non sciēs sibi appositam conditionem adimpleuerit conditionē,nō videtur obtemperasse voluntati defuncti.

Nō sufficit facto conditiones implere.facit gl. fin. post me. in fi. ex.de dolo, & cōt. c. venerabilis.

Viui.

Post mortem. Et harū quædam etiā ante aditam hæreditatem, quædā tantū post : vt ſ. de leg. 1. l.quæsitum, & j.e l. Iulius Paulus.Ac.

Dederit.Titio extraneo, & sic etiam ante aditam hæreditatem:si autem hæredi, tunc tantum post : vt d.l. quæsitū §.1.Et no. quod cōditio aut est casualis, & hæc et̄ viuo testatore potest adimpleri, & etiā ignorāte eo cui proficit eā adimpleri. Aut potestatiua , & tunc si uenerit nauis, conditioni paritum videtur. Quædam sunt, quæ non nisi post mortē testatoris: veluti,si decē dederit, si Capitolium ascenderit. Nam vt paruisse quis conditioni videatur etiam scire debet, hanc conditionem insertam. Nam si fato fecerit: non videtur obtemperasse voluntati.

Conditio impossibilis in vltimis voluntatibus habetur pro non apposita. Bar.

III.

Btinuit, impossibiles conditiones testamento adscriptas ꝑ nullis habendas.

Sicut scinditur legati præstatio, ita conditionis implementum. Bart.

IIII.

in dando mortuo demū testatore. & a sciente,si autē in facto:aut quod facile potest fieri,vt exire scholas . & tūc idem quod in dando.Si vero non facilè:vt si nu pserit illi,vel isti,vel similiter , quod raro contingit , & tunc etiam viuo testatore:vt hac l.& j.e. l.multum & l.hæc conditio.& l.si iem,& l. Publius.& l. conditionum,& ſ.de hæred.institit.l.si quis ita.& C.de institit.l.si quis.

Nam vt.Nam pro certe,vel pro sed.

Fato.Not. non proficit fieri fato.sic & j.de bono. pos.ſm tab.l. 1. §.sufficit.in fi.ibi,scientiam &c.& ſ. d acqui.hære.l.hæres institutus.& ſ.de arbit. l.diem. in princ.Sed arg.contra.j de verbo.oblig.l cū seruus. & ſ.quema testa.aper.l. si in duobus.& C.de præscr.lōg. temp.l fi.& j.eo. l.multum.Acc.

Btinuit. Legaui tibi centum sub cōditione impossibili de iure, vel de natura . certè pro non scripta habetur conditio , & legatum consequeris.Viu.

Adscriptas.In persona honorati:vt lego tibi,vel instituo te,si cœlum digito tetigeris vt hic,& ſ.de cōdi. inſtit.l. 1.& institit.de hæredi.institit. §.fin. secus si in persona onerati vt præcipio hæredi,vt faciat impossibile: puta vt cælum digito tangat:aliàs det 10. Titio . nam non valet relictum de decem vt Institut. de lega.§.fi. sed quandoque etiam in persona hæredis idem vt habeatur pro non appositā, sed non ad commodū fidei commissarij,vt j ad Trebellianū.l.facta.§. si sub cōditione. Accur.

Iijs legatum.Ad euidentiam huius l.nota,quod si libertus patronum prætereat alijs hæredibus' institutis,& legata relinquat liberis,vel parentibus suis liberti,& patronus postea petat bono.possessio.cōtra tab. & sic rumpat testamentum liberti. & pro tertia hodie habebat ab intesta.bona dicti liberti , ꝙ pro ea parte quā consequitur ex bonis liberti,debet præstare liberis,& parentibus liberti legata eis per libertum relicta vt ſ. de legat. præst.bono. possess. contra tab.pe.l.1.

I ijs legatum est, quibus patronus legata præstat: temperare debet prætor conditionem, vt & patrono, & hæredibus scriptis proportione dentur cōditionis explendæ gratia.

Si cōditio deficit ante diem expectatur dies propter dictionem tum,quæ temporis extremitatem significat.Bar.

Si ita scriptum sit, Si in quinquēnio proximo Titius filius natus nō erit tum decem Seio hęres dato, si Titius ante mortuus sit: non statim Seio decem deberi: quia hic articulus (tū)extremi quinquennij tempus significat.

Pupillus seruus,& filius possunt implere conditionem .

V.

Pone ergo quod dictus libert⁹ legauit liberis, vel parentibus suis fundum sub conditione si darent hæredibus scriptis centum & postea patronus præteritus habuit ꝑ contra tab.bon.pos. liberti tertiam partem.& sic pro tertia parte debet , & vult præstare liberis, & parētib⁹ liberti fundum prædictum eis legatum. certè prætor debet temperare conditionem sub qua dicta legata erant relicta liberis, & parentibus,scilicet vt & dicto patrono , & hæredibus scriptis proportione dentur ea, quæ sunt appositā liberis , & parentibus gratia implendæ cōditionis legati eis relicti.

Aliàs tūc prout etiam. j.

¶ Si ita scriptum . Ita scripsit Caius in testamēto suo, Si in quinquennio proximo Titio filius natus non erit,tūc decem Seiæ hæres dato.& postea decessit Caius testator, & postea dictus Titius decessit ante quinquenniū. nunquid debentur Seiæ statim decem? Et videtur qd sic,quia iam certum est Titio filium quinquennio nasci non posse Respond tamen hic,quod non debetur ei nisi in fine quinquennij : qui articulus tunc positus in verbis testatoris significat extremum tempus quinquennij. Vi.

Mand. l 5.quæst. 4. Regu. num. 5.& in 2.qst.9. Re. nu.2.

Si ijs. Libertus instituto extraneo, & patrono ꝑterito reliquit legata coniunctis personis si decem dēt hæredi,si patronus postea petat tertiam partem ꝑ cōtra tabulas,soluet tertiam de legatis,& habebit tertiā de decem dandis causa implendæ cōditionis:sed cęteris non soluet:vt ſ de le.2.l.cum patronus.& j.de do. l. si patronus & j.si a paren.quis fuerit ma. l.3.§. si filius.sed cum hodie habeat tertiam nec soluat legata ēt coniunctis personis:vt inst.de succeſ.li §.si vero testamentum.videtur quod non de decem dādis causa implendæ conditionis aliquid habere debeat.

Præstat.Vt liberis,& parentibus liberti. ad quod est C.de bonorum possessioni.contra tabul.l.1.& dic patronus petens contra tabulas , pro tertia contra scriptos hæredes .

Temperare.Vt non tota decem dentur scripto: sed producitur tertia etiam ad personam patroni,qui nō fuit institutus:vt j.de leg. præst.l.is qui.§.fi.

Dentur. Scilicet dari iussa causa implendæ cōditionis.& facit j.de dona.cau.mor.l.ei qui.

Mo tuus sit. Et sic certum est iam Titio filium intraquinquennium nasci non posse.

Tum. Tum,& tunc,idem significāt.& facit ſ. de vul.

ſubſti l.in ſubſtitutione.& ſ.ſi quis cau.l.ſi eũ.& ĵ.de verb.ob.l.in illa ſtipulatione.& ſ.de vſufruc.leg.l. vxori vſumfruc.villæ.& ĵ.eo l.hoc genus. Acc.

Conditionibus. Titium pupillum inſtitui mihi hæredem ſub conditione, ſi aſcenderit Capitolium: & deceſſi. Certè poterit dictus pupillus adimplere conditionẽ etiam ſine authoritate tutoris ſui. Sed obijcitur. nonne ſolet dici,qđ pupillus ſine tutoris authoritate non obligatur hĕditati? Certè ſic. vt ſ.de autho. tut.l. obligari. in prin.& §.hæreditatem ergo male videtur hic dicere ita indiſtinctè. deberet enim excipere illũ pupillum, qui eſt in poteſtate patris inſtituentis eũ ſub dicta conditione.nam ille pupillus adimplens conditionem prædictam eſt neceſſari' patris hæres, & ita inuenitur obligari hæreditati ſine authoritate tutoris:qđ eſſe nõ dẽt vt dixi. ſed hoc non obſtat:quia hoc,ſcilicet quod hat neceſſarius hęres,euenit iure patrię poteſtatis,& non iure conditionis expletæ,ſiue impletę. Sed pone quod ſub dicta conditione inſtitut mihi hęredem ſeruum Titij,vel filium ſuumfam. rũquid implere conditionem ſiue iuſſu patris, vel domini poſſunt? Et videtur quod non,quia filius, vel ſeruus non poſſunt facere deteriorem conditionem patris,vel domini.eſſet autem deterior conditio patris,vel domini, ſi eſſent hæredes per filios vel ſeruos eorum adimplẽtes conditionem ſub qua ſunt inſtituti.Sed reſpo. hic quòd bene poſſunt adimplere dictam conditionẽ: qa eo facto,id eſt,per dictam adimpletionem cõditionis nemo fraudatur.i.neq; pater,neq; dominus: nam nõ ſunt propter hoc hæredes,niſi velint. Vi.

Conditionibus. In faciendo exiſtentibus:puta ſi aſcenderit Capitolium.ſecus autem credo ſi in dãdo: vt ĵ.de ſolu.l.quod ſi fortè.§.fin. Idem dico econtra,ſi aliquis ſit iuſſus dare pupillo,vel facere aliquid ei.nã fieri ſine tutore poteſt.ſed dari non poteſt:vt ĵ de ſolu.l.ſi ſeruus decem.H. Item & impedire potent pupillus:vt ĵ.eo. l.cum pupillus.

Aliquando. Puta ſi ſit in poteſtate teſtatoris cõſtitutus.

Non coditionis. Argumentum quòd nõ ſtatim impleata cõditione ſit quis hæres: vt ſ de condi.ob.cau. l.j.§.ſi parẽdi. & de acqui.hęre.l.Antiſtius & de cõ ii. inſtit.l.antepe.Sed contra ſ.de hære.inſti.l iam dubitari. ſed dic,vt ſ.de cond.ob cau.l.i.§.ſi parendi.

Conditionem. Quæ ſit in faciendo,ſecus forte ſi in dando vel refert inſtitutus ſit ſub conditione filius, vel ſeruus,dominus an pater in primo non poteſt: vt ſ.de cõ.inſti.l.ſub cõditione quę eſt contra.in ſecũdo poteſt vt hic.vel ſm alios poteſt,vt habeantur pro pure inſtitutis dominus.& pater. Acc.

Vita teſtamento. Inſtitui mihi hæredem Titium: & iuſſi ei: ꝙ faceret mihi monumentum arbitrio Seij,& ſi nõ faceret,iuſſi quòd daret ſcutũ Caio,nomine mulctæ.i.pœnæ, & deceſſi,poſtea dictus hæres meus non inuenit viuũ Seiũ, cuius arbitratu faciat monumentũ.vel nõ vult adeſſe idem Seius vel non:vult dicere quale fieri debeat monumentum, certè in his tribus caſibus non incidit hæres in dictã pœnã,quia per eum non remanet:& idẽ eſt, ſi talis pœna apponatur legatario,vel alicui alij, qui capit ex vltima voluntate.¶Si ſeruos. Inſtitui mihi hæredem Titium ſub cõditione ſi manumittet ſeruos quatuor ſeruos pone, quos nominaui: quorũ duo erãt mortui ante teſtamentum meũ me ignorante.& poſtea deceſſi.nunc quæritur an dictus Titius defectus ſit cõditione: vt ſ. non ſit hæres,ex eo quòd non poterit manumittere mortuos. & dixit Neratius quod ſic: nec diſtinguebat dictus Neratius, virũ dictus Titius poſſet in totum parere dictæ cõditioni, an non: vt primo caſu non ſit hæres, ſi nõ pareat, ſecundo ſit hæres, quia parere nõ potuit: imo ſimpliciter dicebat:vt dixi,eum conditione defectũ eſſe. ſed male dixit dict' Nerat us. vnde Seruius,& Labeo, & Sabinus & Caſſius reprehenduut eum ponendo ſi milem caſum ſuperiori, quia caſus eſt talis. Pone ꝙ ego ita ſcripſi in teſtamento meo:ſi filia mea, & mater mea viuent, Titium hæredem inſtituo, cum filia mea iam eſſet mortua me ignorante,& poſtea deceſſi. certe non deficitur conditione dictus hæres inſtitutus,quamuis filia mea nõ inueniatur viua:tales enim conditiones habentur pro non ſcriptis quaſi impoſſibiles. Viu.

Pro parte, pro qua conditio eſt impoſſibilis, remouetur, pro alia firma remanet. Bart.

Si ſeruos certos qui manumiſiſſet, hæres eſſe iuſſus erat. quibuſdam ex his ante mortuis, Neratius reſpondebat, deficere eum conditione, nec æſtimabat, parere poſſe conditioni, necne. Sed

In P.F. aut rei ar bitratu no lit.

to non committitur ab hærede: vel legatario, vel eo, qui ex vltima voluntate aliquid lucratur, qui alicuius arbitratu monumentum facere iuſſus eſt: ſi is, cuius arbitrium eſt,non viuat, vel adeſſe non poſſit aut arbitrari nolit.

P.Fl.ſie ri.

In vulga. mulcta.

Multa. Aliàs dicitur extraordinaria pœna pro arbitrio iudicis:vt ĵ.de ver.ſig.l.aliud.§.inter. Sed hic a teſtatore. Et dic quod teſtator iuſſit fieri monumentum ab hærede,vel alias honorato,arbitrio Titij: quo non facto, præcepit dari decem cuidam nomine pœnę. du plici ratione non committitur:prima quia non arbitratur Titius vt hic.ad quod ſ.de vſur.l. cum quidam. § ſi pupillo & de arb.l arbiter.& ĵ.el ſi Titius ſtatuas. & l.in teſta. Item quia olim nil poterat ratione pœnæ poni:licet hodie contra:vt ſ de ijs,quę pœn.no.l. 1.& Inſti.de leg.§.pen.& §.fin.

Dic ꝙ illa l.ſ.de ijs,quæ pœ.no. nõ obſt. quia ibi loquitur,quãdo præceſſerat diſpoſitio turpis, licet glo.ibi aliter ſentiat,& non bene ſecundum Ba.

Ab hærede Scilicet præſtanda.

Vel eo. Puta fideicommiſſario.

Iuſſus ſit. Et ſi non fecerit.det decem Titio.

Nolit. Ideoq; quod iuſſus eſt legatarius, nõ impletur,nec recurritur ad arbitriũ alterius,vt hic innuit, & C.de contrahen.empt.l. ſi.& ĵ.de verbo.obl.l. ſi qs arbitratu. Acc.

Si ſeruos. Teſtator inſtituit Titium hæredẽ ſi manumitteret Stichum,Pamphilum,& Erotem.cum duo ante teſtamentum deceſſerint.Neratius dicit deficere conditionẽ inſtitutionis propter mortuos,nec æſtimabat ſ.referte,patere poſſet conditioni in viuis,vel nõ.

Æſtimabat. Id eſt, nil cogitabat ſuper hoc:quia pro eo habetur, ac ſi parere non poſſet.

Viuet. Puta in calendis, & ſubaudi dato illi decem.

Mortua. Ante teſtamentum.

Non defici. Si habes non defici, concordat cum ſe quentibus iuriſconſultis, & cõtradicit Neratio:uel ſi deeſt non, concordat cum Neratio & Labeone. ſed Sabinus, & Caſſius contradicunt: quod ſer uabitur, & ſecundum primam, ſcilicet non defici, dic ſecundum Azo. & H. ſi tamen altera, quæ erat uiua tempore teſtamenti,uiuat in calendis.cum enim ſit caſualis cõditio ea deficiente nullum eſt legatum. & idem in ſuperiori poteſtatiua., hic ſecus: quia ibi in ſuperſtitibus ſi manumiſſio per caſum eſt impedita,pro impleta habetur conditio: ut ſupra de condit. inſtit. l. quæ ſub conditione. §. quoties.

Pro non ſcriptis. Hoc intelligẽ in ſeruis mortuis. ſed ſuperſtites dico eum manumittere debere.Sed quid ſi deceſſerit poſt teſtamentum? Reſpon. nõ deficit conditio. ſecus in alio caſu, quãdo altera multũm de ceſſiſſet poſt teſtamentum: quia illa conditio eſt caſualis, ſed alia poteſtatiua. unde habetur pro impleta cũ non ſtet per eum, ſed p fortuitum caſum.& facit ſ. de leg. j.l.ab omnibus. §. in teſtamento.& de condit inſtitu.l.ſi quis in teſtamento.

Seruius reſpondit, cum ita eſſet ſcriptum, Si filia & mater mea viuet, altera iam mortua non defici conditione. Idem eſt, & apud Labeonem ſcriptum.Sabinus quoque a ſsiusquaſi impoſsibiles eas conditiones in teſtamento poſitas: pro non ſcriptis eſſe. quæ ſententia admittenda eſt.

In omnibus conditionib. de non faciendo quæ non poſſunt impleri ante ultimum uitę ſpiritum ſine expectatione triſtis euentus, cautio de non faciendo pro implemento habetur. diem ſi non ſit, cui caueatur. Bar.

Vlpianus lib. xviij. ad Sibinum. VII.

Vtianæ cautionis vtilitas in conditionibus conſiſtit, quæ in non faciendo conceptæ ſunt: ut puta, Si in Capitolium non aſcenderit. Si Stichum non manumiſerit, & in ſimilibus.. Et ita & Ariſtoni & Neratio, & Iuliano viſum eſt.quę ſententia ex conſtitutione diui Pij cõ

Vtianę. CASVS Legaui tibi decem ſi Capitoliũ non aſcenderis, uel ſi Stichum non manumiſeris. certè ſi caueris hæredi meo de non aſcendendo, vel non manumittendo,cõſequi debes legatum,& dẽ Mutiana cautio à Mutio introducta. & idem eſt,ſi inſtitutus eſt aliquis ſub aliqua dictarum conditionũ, vt ecce inſtituit uxor uirum hęredem pro dimidia, ſi dotem ſibi uiro per vxorem promiſſam,& non datam non peteret.non cauebit uir cohæredi ſuo de non petendo, & hæres erit. ſi autem dicta uxor eum ſolum prędicto modo hęredem inſtituit. & ita non eſt cui caueat.erit hęres etiam ſi non caueat. Vi.

Vtilitas. Aliàs neceſſitas,ſ.cauſatiua,ſi vult cõſequi relictum aliàs vtilitas:quę eſt, quia ſtatim legatũ conſequitur remedio cautionis,& fauore vltimę uoluntatis,niſi alia conditio ſuſpendat:ut ĵ.eo.l.auia. §. Mutiana. nam in ſtipulationibus ſecus, ut & aliàs inter viuos:ut infra de uerbo.oblig l. ita ſtipulatus ſum te ſiſti certo loco.in fi.j.reſpõ & ſ.de cõdi. cau.da.l.2.in

N. P.

priñ.& fuit à Mutio inuẽta, ut Publiciana a Publicio: vt Inſtit.de act §.aliæ.ſ.de re cum fructib' reſtituẽda ſi veneris contra cautionem:ut ĵ.eo.l.hęres.§. q poſt. & ſ.de leg.2.l. cum filius.§. qui Mutiana.

Quæ in non faciendo conceptæ ſunt.Secus ſi in faciendo.tunc. n.non niſi extante conditione:ut ĵ.eod.l.qui hęredi.in fi. Azo.

Et in ſimilibus. Quæ nõ poſſunt impleri uiuo legatario aliàs ſecus ſi poſsũt impleri eo uiuo. ut ſi Titio equum non dederis, lego tibi decem. nã te uiuo poteſt conditio exiſtere, ſi equus, uel Titius moriatur, in caſu tamen interponitur cautio, etiam ſi poteſt impleri uiuo legatario:ut decẽ uxori lego ſi à liberis non diſceſſerit. nam durum eſt eui tari cautionem illo prætextu: quod liberi præmoriãtur matri:ut ĵ.eo.l. cum tale.in princ. & .§. Titius: & hac ratione fit cautio cum dixi, Si Stichum non manumiſeris: licèt poſſet præmori Stich': qa cogitari hoc durum eſt. Porrò quædam eſt conditio in non faciendo: quę omnino remittitur quaſi contra publicam utilitatem: ut Bertę ſi non nupſerit, uel æquipollens ut ĵ eo. l. cum tale: §. Męuię. & facit ĵ. eo.l. cum ſub hac,& l hoc genus.& l. pater §.ſocrus.& ĵ. de manu.teſta. l. fin. & l. auia §.Titio.

In legatis. Id eſt, probata eſt:Nec ſolum in legatis id placuit:verum in hęreditatibus quoque idem remedium admiſſum eſt. Vnde ſi uxor maritum ſuum, cui dotem promiſerat, ita hæredem ſcripſerit ex parte, Si dotem quam ei promiſi,neque petierit, neque exegerit:denunciare eum poſſe cohęredi, paratum ſe accepto facere dotem, uel cauere: & ita adire poſſe hæreditatem. Sed ſi ex aſſe ſit inſtitutus maritus ſub ea conditione: quoniam non eſt, cui caueat, non impediri eum, quo minus adeat hęreditatem. Nam iure ipſo uidetur impleta conditio: eo quòd non eſt, quem poſſit de dote conuenire ipſe adeundo hęreditatem.

Qui debet cum aliquo eſſe, non tenetur cum eo omni momento morari. Bartolus.

Pomponius lib. v. ad Sibinum. VIII.

Si quis ita legauerit, Dum uxor mea cum filio erit, hæres meus ei tantum dato: ſi ea latiſ non ſolum cum onus legatario eſt impoſitum:ſed ẽt cum heredi.ſ.deadimen.leg.l.3. §.ſi quis ita.

Sic conditio impoſſibilis vitiat. qđ dic qñ teſtor putat eã poſſibilẽ & ĩ ſecuo. & ibi Bart. ſ.de cõdi. ideo nisi eẽt impoſſibilis, & turpis ſimul. Bal. in l.fi. pater. C. đ inſtitu. & ſubſtit.

Videtur impleta conditio. Pro facto habetur, quod non poteſt fieri.ſic ſupra de condit.inſtitu.l. mulier. ĩ princ.& ſupra eodem.l.multa. circa prin. & argum. ſ. de uſur.l. pecunię.

Si quis ita. CASVS Cum haberem uxorem Titiam libertam Seij: & filios ex ea: ita ei uxori legaui in teſtamento meo: dum vxor mea cum filio Titio erit, hęres meus ei centum dato omni anno. & poſtea deceſſi:poſtea mea uxor latitans patrónum, qui uenerat ad eos,quia timebat eũ,de medio diſceſſit, & interim iuit ad ſtandum in aliam domum donec patronus recederet:nihilo minus tamen tenuit animum habendi ſecum liberos prędictos, inter quos erat Titius prędictus, certe quia non remanet per eam quin ſtet cũ dicto Titio,debet habere legatum. Vi.

Cum filio. Ex hoc patet legatum eſſe annuũ: & petitur pro quolibet anno quo fuit cũ filio quantolibet tpe:ut ſ de lega.3.l.qui concubinam §. proxi. Acc.

a Patronum. Subaudi propter.
b De Medio. Nec cum filio uel patrono moraretur. qui ad eos uenerat.
c Per eam fiet. Sic §. de annuis lega. l. Mæuia. & §. de leg. 2. l. Titia §. Seia. & C. de leg. l. 1. Acc.

SOlemus. CASVS. Cum me sciente haberem ex uxore mea liberos, eidem uxori meæ legaui c. cum ipsa habuerit liberos certè non uideor sensisse de ijs liberis, quos iam ipsa habebat tempore testamẽti mei: sed de alijs, quos in futurum haberet. Viui.

d Liberorum. Idẽ, cum liberos habuerit: ut §. de leg. 2. l. si ita. §. is cui.

e Maritus. Hoc si maritus sciebat: ut ff. eod. l. si iam facta. Hu. & faci. ff. eod. l. cum uir. & l. si uir.

f Hæc conditio. CASVS. Si filiæ meæ legaui cẽtũ cum nupserit. certè siue me uiuo, siue mortuo nupserit, ut impleta conditio, & sic habere debebit legatum. Sed qd si taliter nupsit ꝙ nuptiæ non ualuerunt? certè non uidetur impleuisse cõditionem puta si nupsit ante 22. ann. uel nupsit ei, cuius nuptijs est ei interdictum per ius, puta tutori suo quondã, uel pũpidis illius pro uinciæ, unde illa ẽ: ut §. ti. 1. l. 2. §. 1. & 2. Sed nunquid quãdo nupsit non legitimè potest postea legitimè nubendo parere conditioni, quasi prius non nupserit. Et certè de iure stricto distinguitur, aut ego testator sẽsi de primo nuptiali iugo, cum tantus patronum, [a] de medio discesserit, ut tamen consilium retineret habendi secum libros: deberi ei legatum Trebatius, & Labeo aiunt: quia non omne momentum exigendum sit, ut cum liberis sit: sed si eam mentem, & id propositum habeat, ne filium à semet dimittat, nève per eam stet, quò minus cum ea filius educetur.

Quando uerbum referatur in præterito, & in futuro in ultimis uoluntatibus, intelligitur in futuro Bart.

LEX IX.

Olemus dicere, eum qui in tempus liberorum [d] uxori legat: de ijs non sensisse, quos iam tunc uxor habuit, cum testaretur maritus. [e]

Conditio cum nupserit, potest quandocunque impleri, dummodo instrumentum de re consistat. Bar.

LEX X.

Hæc conditio, Filiç meæ, cum nupserit: [f] talis est, ut qui testatus est, impleri solummodo conditionem uoluerit, [g] non etiam satis exigi, quando. Et ideo & si uiuo testatore nupserit tum cũ pubes erit & ipse Titius effectus est pubes me uiuente. incerta enim dies habetur pro conditione: ut §. eo. l. 1. §. dies autem. cum similibus. Vi.

f Cum nupserit. Subaudi decem lego.
g Non satis. Id est, non multum.

In P. F. non satis egerit qñ, sed hic rectius.

post testamentum factum: impleta conditio ydetur: præsertim cum conditio hæc talis sit, ut semel impleri debeat. [h] Sed enim non omnes conjunctiones [i] implent conditionem: puta enim non dum nubilis [k] ætatis in domum mariti deducta: non paruit conditioni. Sed & si ei coniuncta sit, cuius nuptijs ei interdictum sit: idem dicemus. An tamen nubendo postea parere condition possit quasi non nupserit, dubitari potest. Et si testator de primo nuptiali iugo sensit: puto defectam conditionem: benigne [l] tamen dicendum est, non dum conditionem impletam defectam.

Conditio casualis, si tempore testamenti exiterat testatore ignorante, facit dispositionem haberi pro pura. Bar.

Si sic legatum sit, Si nauis ex Asia uenerit: & ignorante testatore nauis uenerit testamenti facti [m] tempore, dicendum est pro impleta haberi. Et si cui legatum est sic, Cum pubes erit: simili modo hoc erit dicendum.

Paulus lib. iij. ad Sabinum. XI.

h Post testamentũ. Facit §. eo. l. 2. & C. de insti. & subst. l. si quis hæredem. Sed quid si tempore testamẽti erit nupta? Respon. distinguere sciat testator, uel non: ut §. de leg. 2. l. si ita scriptũ. §. si pater. & ff. eo. l. si iam.

Debeat. Arg. contra §. de lib. & posthum. l. placet.

i Cõiunctiones. Id est, nõ esse matrimonũ. & sic nota non sufficit fieri, nisi iuris effectum sortiatur. sic ff. de fideiuss. l. 3. & C. si manc. ita fue. alie. vt man. lea quidem. & ff. de sol. l. si seruus decẽ. Sed argu. contra ff. eo. l. Mæuius. & §. de condit. instit. Item uxor. §. si quis hæred.

k Nubilis. Dicit Bartolus. quod ibi non poterat impleri de iure: unde sufficit, quod impletur de facto: & ita uidetur testator sensisse, secundum Dyn.

l Benigne. Spreta illa distinctione sẽper tulit ã primo iugo, uel nõ & quod subijcit nõdum &c. sic copula, intendũ erit cõditionem impletã, tel. cet de facto nondum defectã, & sic adhuc impleri potest ſm Alb. uel die, scilicet conditionem defectam nondum impletam de iure, & ita adhuc potest impleri in alterius personam. Sed contra §. de iure dot. l. dotis pro & ff. de uerbo. signif. l. boues §. hoc sermone. Solut. in cõtractib⁹, & testamentis si legetur, uel promittatur cũ nupserit, primæ nuptiæ significantur: ut ibi, & supra de legatis secundo, l. cum pater. §. pater. si tamen primæ fuerunt ytiles. si inutiles deficit conditio de iure finẽto. sed de æquitate permittuntur iterum impleri in testamẽtis. sed idem forte in contractibus secũdum Azo. Alij quod ha in ultima uoluntate, illæ inter uiuos: quod non placet.

m Testamenti facti. Et facit §. de lega. 2. l. si ita. §. si pater. & ff. proxi. §. & §. de re. dub. l. quidam relegatus: Sriam

Nupta nõ cẽ, quæ uirum pati non pot.

Sriam iam facta. CASVS. Institui te hæredem, si nauis ex Asia uenerit. & in ueritate nauis iam uenerat ex asia me sciente. certè ad hoc vt impleatur cõditio debet expectari vt iterum nauis veniat. Si verò nesciã nauem uenisse in præsenti potes adire hæreditatem, Item sciendum. Instituit te hæredem si Capitolium ascenderis. & ita sub promiscua conditione, id est, quæ potest redintegari. vel iterũ adimpleri. & pendet de tua potestate. certe ad hoc vt habeas hæreditatem meam necesse est, vt ascendas Capitolium iterum post mortem meam. quia in hoc fiũt cõditiones promiscuæ, vt pareatur testamento non promiscuæ autẽ adimplentur viuo testatore etiam, veluti si instituo te hæredem si Titius fuerit factus consul. Vi.

Præsenti dic.

n Si iam. Facit §. de leg. 2. l. si ita. §. si pater.

Quę dicatur conditio promiscua, & qñ apponi dẽt vid Ange. & Imo. in l. si. de cõd. Instit.

o Promiscuas. Id est, quas facile, & frequenter adimpleri contigerit. Io. vel secundum alios, i. quas iterari sæpe cõtingit, vt si Capitolium ascenderit vt subijcit, & pendet de potestate legatarij, vel hæredis cum ei imposita, ſm R. & facit §. eod. l. 2. & quod ibi notaui. & facit ad l. §. de liber. & posthu. l. Titius. §. fin. & ff. eod. l. Publius & §. de lega. 1. l. quæsitum. §. 1. & ff. eod. l. si in diem. & ff. eod. l. si vir. Accurs.

p Pareatur. Nã scire debet: vt supra, eo. l. 2.

Sita legatum. CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Seium meos filios. quorũ vnus erat maior quam alter, & postea dixi. Quoniam filius meus maior ex arca mea sustulit 10. hæres minor filius 10. de medio sumito & decessi nunquid debẽ ei minor legatũ ẽt si maior filius nihil de arca sustulit? & dr quod sic, quia idcirco relictum est vt exæquaretur conditio filiorum, & quia in legando minori filio appositi cãm dicendo, Quoniam ille meus &c. & causa est de præterito: & ideo licet causa non subsit vt quia maior filius nihil de arca sustulit: tamẽ legatum debetur minori filio. pœna autem confertur in futurum, id est, legatum nomine pœnæ relictum. ergo est conditio aliter relictum, & non per causam vt superius legatum: & ideo non debetur nisi existat conditio. qualiter autem relinquatur legatũ nomine pœnæ dictum est §. eo. l. multa. Vi.

q Causa est. Et ideo licet causa non subsit, id est, quia maior filius non sustulit. tamen legatum debetur: vt eo. l. demonstratio §. quod autem.

r In Præteritum. Vt §. de cond. indeb. l. damus.

Præsentia.

s Pœna. Id est legatum nomine pœnæ relictũ. vt Instit. de legat. §. pœnæ. & idẽ in stipulatione pœna li. iudicium autem cõfertur in præteritum, nõ in futurum vt §. de iudi. l. non quemadmodũ, & facit ff. eo. l. nominati. & §. de hær. insti. l. ille autem.

§ I fundus CASVS. Legaui tibi fundum, si dederis Titio pupillo cẽtũ. certè tutori eius pecuniam prædictam dãdo videris adimplere conditionem. & idem est si legaui tibi fundũ; si dederis Seio furioso cẽtum. nam curatori eius dando adimplere. videris conditionem, & habebis fundum. Vi.

t Dando. Ita tamẽ si quod datum est, versum sit inutilitatẽ pupilli, vel adulti. vt ff. de solu. l. Stichum, aut Pamphilum. §. vlumfru. sed an pupillo potest dari Rñ. sic: vt ff. eod. l. cum pupillus. sed ibi in faciendo, hic in dãdo. sed in dando videtur idem: vt ff. de sol. l. si stipulatus fuero. sed ibi in rem pupilli fuit versum.

§ I Titius. CASVS. Ita dixi in testamento meo: si Titius statuas in municipio posuerit hæres esto. & decessi, certè si paratus est ponere statuas Titius, sed locus ei a municipibus non datur: hæres erit. idem si reliqui legatum ei sub dicta conditione. Vivianus.

u Dicunt. Si non stat per eum: ad quod est §. de cõtrahen. empt. l. Labeo. & ff. de re. iur. l. qui. potest facere. & ff. eo. l. cum ita datur. §. fi. & §. e. l. multa. in prin.

§ Vm fuerit. CASVS. Legaui Titiæ c. si in familia mea nupserit, & decessi. certè vt per eam impleta conditio, statim cum ducta est vxor per aliquem de familia: quamuis nondum in cubiculum mariti venerit. nã consens facit nuptias, & non concubitus: vt in Auth. de nup. §. nuptias. Vi.

Præclare in hanc sententiã Plutarch. in præceptis cõnubialib.

Not. gl. ſm Paul. Castr. hic & ex tex. iun. glo. in fertur ad statuta qꝑ vir lucret dotẽ vxo. præmortuæ: qa statim quòd est cõtractũ matrimonium per verba de præsẽti statutis locus est, & sic ante in ductionẽ.

In P. Fl. cui fuerit, &c.

x Ducta. Hic est ar. quod opus est deductione ad matrimoniũ. & ar. C ff do. añ nup l. cũ in re. & §. de ri. nu. l. mulierẽ. Sed dic cõtra, [z] vt i fi. huius. l. & ff. de re. iu. l. nuptias

l. nuptias. & hic loquitur quando non constabat esse ante contractum matrimonium.

IN ijs, quæ. CASVS. Cum me sciente habere ex vxore mea liberos, eidem vxori legaui centũ, cum ipsa liberos ha buerit, & postea decessi. nunc est ꝙstio inter eam, & hæredem meum, de quibus liberis videar sensisse: vtrum de iam natis, an de nascituris. certè iuris consult. ex bono, & æquo capit interpretationẽ. ſ. vt videat sensisse de futuris liberis: vt ſ. eod. l. folemus. si autem hæres meus diceret dictæ meæ vxori, non fuit tibi legatum, & ipsa velit probare sibi legatum: debet hæc quæstio expediri secundum rationem stricti iuris, ſ. audiendo probationes, & faciendo ea quæ solent fieri in causis ordinarijs. Vlianus.

Incurrunt. Vt mẽtis, & verborum eiꝰ interpretatio vt supra eod. l. solemus. & ĵ. eod. l. si vir vxori R. & ſ. de an. leg. l. Mæuio. ¶ vxore. Ioan. & C. de fideicom. l. voluntatis. Hugo. & ſ. de testa. tute l. duo. & de rebus dubijs. l. si fuerit & l. cum in testamento. Acc.

Ex ipso testamento. Vel legatorum, vel fideicommissorum relictorum, pbatio, vt ſ. de leg 3. l. non aliter. & argum. ſ. de transact. l. de his. & facit C. de testamen. l. non codicillum.

DEmonstratio. CASVS. Hæc l. dicit principaliter tria. Primo ꝙ falsa demonstratio rei legatæ non impedit legatũ, & de eo ponit duo exempla satis leuia, vtque illuc, nam & ii in persona, &c. vbi dicit ꝙ sicut falsa demõstratio rei legatę nõ nocet legato, ita nec falsa demonstratio in persona legatarij apposita, dummodo de persona legatarij constet. Secundo dicit idem in falsa causa, scilicet quod non nocebit legato, de qua duo plana ponit exempla. secus autem si causa sit apposita conditionaliter. quia tunc ita demum erit legatũ vtile, si causa vera inueniatur, de quo ponit duo exempla. Tertio dicit qualiter legatum dicitur relinqui sub modo. Vi.

c Emerit. Hoc ita si rem expresse designo, alioqui secus esset: vt ſ. de aur. & argen. leg. l. Quintus. ¶. i. & sic determino sequentem. ¶ quod autem.

Valet. Vt Instit. de lega. ¶. si quis in nomine.

Sumpsit. Illud no quòd omnis demõstratio, & causa continet conditionem non expressa specie in demonstratione, vel persona i cã: vt ſ. de aur & arg. lega. l. Quintus. & ſ. de dote prælega. l. i. ¶ adeo aũt vertũ. sed & si dotem. Azo. & facit ſ. de lib. le. l. legaui, & ĵ. de secundis tabu. l. si ita. ¶. sed omnia.

f Vtile. Nisi aliàs relicturus non erat: vt ĵ. eod. l. cum tale. ¶. fallam.

g Sub modo. Et statim capitur præfixa cautione de faciendo: vt ſ. de legat. 3. si tibi legatũ. Azo. aliud in cõditione: vt ĵ eod. l legata sub conditione. Accursius.

ISCui sub. CASVS. Legaui tibi decem, si Capitolio nõ ascenderis, & decessi ij & sic debes habere ita: im legatum, & cauere ꝙ non ascendes Capitolium, quæ cautio dicitur Mutiana, eò quod à Mutio fuit inducta. nunc quæritur, cui debeas pdicto modo cauere? & dicitur quod illi, ad quem potest pertinere legatum de iure, si deneget conditio. puta quia ascẽdas Capitolium: puta ei qui substituꝰ est in legato, vel cõiuncto: vt C. de caduc. tol. ¶. in primo. & si non est coniunctus aliquis, vel substitutus, debet legatum redire ad hæredem deficiente conditione, & ideo tunc hæredi Mutiana cautione cauendum est. Viu.

Non faciendi. A sc fólo: vt ĵ eo. l. auia ¶. Titia.

Potest. Ad hæreditatem, & legatum cautio pertinet, vt ĵ. eo. l. Mutiana. ¶. nec solum. Acc.

N ijs, quæ extra testamentum incurrunt, possunt res ex bono, & æquo interpretationem capere: ea verò quæ ex ipso testamento b oriuntur, necesse est secundum scripti iuris rationem expediri.

Falsa demonstratio non vitiat legatum, si de corpore constat. Bar.

tãẽ fiat. de leg. ĵ. ¶. ſ. de pręto. vtb. XVII.

DEmõstratio falsa est, veluti si ita scriptum sit, Seruum Stichum, quem de Titio emi fundum Tusculanum, qui mihi a Seio donatus est. Nam si constet, de quo homine, & de quo fundo senserit testator ad rem non pertinet, si is quem emisse significauit donatus sit: aut quem donatum sibi esse significauit, emerit. Igitur & si ita seruus legatus sit, Stichum coquum, Stichum sutorem Titio lego. licet neque coquus, neque sutor sit, ad legatarium pertinebit, si de eo sensisse testatorem conuenerit. Nam & si in persona legatarij designãda aliquid erratum fuerit, constet autem cui legare voluerit, perinde valet legatum, ac si nullus error interueniſſet.

Falsa causa non vitiat legatum, nisi conditionaliter sit expressum. Barto.

Quod autem iuris est in falsa demonstratione, hoc vel magis est in falsa causa: veluti ita, Titio fundum do, quia negotia mea curauit. Item, Fundum Titius filius meus præcipito, quia frater eius ex arca tot aureos sũpsit. c Licet enim frater huius pecuniam ex arca non sumpserit: vtile legatum est. At si conditionaliter concepta sit causa veluti hoc modo, Titio, si negotia mea curauit, fundum do. Titius filius meus, si frater eius centum ex arca sumpsit, fundum præcipito: ita vtile e erit legatum, si & ille negotia mea curauit, & huius frater centum ex arca sumpsit. Quòd si cui in hoc legatum sit, vt ex eo aliquid faceret: puta vt monumentum testatori, vel opus, aut epulum municipibus faceret, vel vt ex eo partem alij restitueret: sub modo g legatum videtur.

Cautio Mutiana præstatur ijs, quorum interest. Bartolus.

XVIII.

S, cui sub conditione faciendi aliquid relictum est, ei scilicet cauere debet Mutiana cautione, ad quem iure ciuili deficiente conditione hoc legatũ, eave hæreditas pꝛinere potest.

Conditiones debent intelligi secundum testatoris voluntatem, quæ dominatur in testamentis. Bart.

IN conditionibus. CASVS. Legaui Titio c. si cũ filia mea contraheret matrimonium. certè si contrahat cũ ea matrimoniũ me viuente, debet habere legatũ post mortẽ meã. nã nõ fuit opus ipsi Titio expecta re mortem meã, vt post mortem meã cõtrahat matrimoniũ & sic conditionem adimpleat. nam & ante mortẽ meam, & post mortem põt contrahere matrimonium: & est ratio quare ante mortẽ meã pt contrahere, siue conditionẽ istã adimplere: qa dicta cõditio mixta est, nam & si potestatiua esset, tãtum post mortem meam hꝛet necesse adimplere cõditionẽ, vt probat ſ. l. 2. & l. si iam. & l. hæc conditio. sed licet ista conditio possit adimpleri ante mortẽ meã, nec sit opꝰ, vt legatarius expectet mortẽ meã: tñ si legatarius nõ impleuit eã ante mortem meã, põt adimplere post: & ita alterius producitur. i. vltra mortẽ meã & hoc quia præsumit me ita voluisse. vnde voluntas mea in hoc patrocinatur. in conditionibus. n. primũ locũ volũtas defuncti obtinet, eaque regit conditiones & secundũ hunc casum dicas ĵ. placuit non semper mortis tẽpus obseruari &c. scilicet per legatarium vt ante mortem adimpleat conditionem semper, quamuis ei licentia de hoc detur. sed voluntate &c. vel pone secundo casum tali modo, legaui Titio x singulis annis hoc modo, lego Titio, si filia mea cũ ipso Titio nupta erit post ea me viuẽte, vel mortuo accepit dictus Titius eam in vxorem, vel ẽt habebat eã in vxorẽ tpe, quo predicto modo ei legaui. postea mortua est in matrimonio dicta mea filia: nũc quæritur, an vltra ips mortis ipsius filię debeat Titius pcipere illa x. legata sibi per me singu ann. & rñ. ꝙ fit: & sic tardius ꝓducitur legatũ quã int mors filiæ, & ita vltra mortẽ filię producit, ꝙ non videbat quibusda, qa matrimoniũ nõ durabat & ego testator dixi, si filia mea cum Titio nupta erit &c. sed secus est, vt dixi, volũtate mea testatoris ad hoc patrocinante. & cũ hac positione facit C. de leg. l. i. & ſ. de ali. l. libertis. ¶. i. & l. Stichus. ¶. fi. Vel dic ꝙ prelegaui filiæ meæ, quam cũ alijs institui mihi hæredẽ x. in an. fign. si ipsa cum Titio nupta erit: & ipsa postea cum Titio contraxit matrimoniũ ante mortẽ meam, vel post, vel iam contraxerat tpe testamenti mei, & postea Titius decessit in matrimonio vnde quæritur, an filia possit amodo habere dicta x. fing an. Et respondeo ꝙ sic. & ſm istos duos vltimos casus distingue, cuiꝰ cõtemplatione fuit conditio apposita, vtrum filiæ, an Titij. si contemplatione illius qui superuixit, cuique legatum est. ille habebit legatũ, & percipiet vltra mortem alterius. si aũt contemplatione illius qui præmoritur, vltra mortẽ non percipit, & ad hoc facit ĵ. eo. l. illis. Viu.

* IN conditionibus. Licitis.

Primum locum. Vt prolata cõditio nõ habeatur pro cõditione, si illud voluit testator. vel vt habeatur, si id appareat: vt ĵ. prox. ¶. Azo. & facit ſ. eo. l. i. ¶. fi.

Regit. Vt impleatur, eum testator id voluerit: vt subijcit.

Nupta erit. Subaudi sit hæres.

Vlpianus libro 1. Disputatio. XIX.

IN cõditionibus a primum locum b voluntas defuncti obtinet: eaque regit c cõditiones. Denique & in ea conditione, si filia mea cum Titio nupta erit: d placuit nõ semper mortis e tempus obseruari, sed voluntate patrocinãte tardius produci.

Conditio quæ tacitè in est, si exprimatur. legatum conditionale non facit, nisi testator aliter voluerit. Item conditio de præsenti non suspendit. Bart.

Hæc scriptura, Si Primus f hæres erit, g dare h damnas esto: pro conditione non est accipienda, i magis enim demõstrauit testator quando legatum debeatur, quam conditionem inseruit: nisi forte hoc animo, k fuerat testator, vt facere conditionem. Proinde nec illud dicendum erit facere conditionem, Quicquid mihi Ephesi oportet dari, l hoc do, lego. Sed si sic leget, Si Primus mihi hæres non erit, damnas esto Secundus dare, & primus hæres extiterit: m legatum nõ debebitur. Si primus adierit cum Secundo: non extitisse conditionem nequaquam ambigendum est.

Conditio, si aliquis hæres non erit, deficit illo existente hærede pro parte.

Si patronus contra tabulas bonorum possessione accepta, debitam portionem occupet: legatum eo. l. ſ. ¶. ſ. sed si sub conditione. respondeti tñ potest ꝙ bene transmitti, quia dicta scriptura nõ est accipienda pro conditione, sed pro demonstratione magis enim videtur testator demõstrasse, quando legatũ debeatur, quam conditionẽ inseruisse, nam intelligitur dicta conditio etiã si non esset apposita: si autem ego testator volui dicta verba cõditionaliter accipi, pro conditione accipientur. Sed quid si ita dixi: quicquid mihi Ephesi oportet dari, hoc do, lego Titio? certe nec ista verba facient conditionem nisi hoc testator voluerit. Item quid si ita dixi, si Primus non erit mihi hæres, damnas esto Secundus hꝛes dare Titio x. & postea solus Primus extitit mihi hæres, non debetur Titio dictum legatum, quia deficit cõditio legato eius apposita. & idem est, si Primus, & Secũdus exiterunt mihi hæredes. Viu.

a Mortis. Scilicet patris, quòd tunc sit nupta ad quod ſ de regu. Cato. l. 2. & ĵ. eo. l. si ita legatum.

b Primus. Propriũ nomen.

¶ Hæc scriptura. CASVS. Institui mihi hæredes Primum, & Secundum, & ita postea dixi: si primus hæres erit dãnas esto dare Titio x. & decessi, & postea Titius legatarius decessit ante quam Primus adiret hæreditatẽ. nunquid transmittit ad hæredem suum petitionem legati? & videtur ꝙ non: quia fuit ei legatum sub conditione. cõditionalia autem legata non transmittuntur ad hæredem: vt inf. quãdo dies leg ced. l. ſ. ¶. sed si sub conditione. respondeti tñ potest ꝙ bene transmitti, quia dicta scriptura nõ est accipienda pro conditione, sed pro demonstratione magis enim videtur testator demõstrasse, quando legatũ debeatur, quam conditionẽ inseruisse, nam intelligitur dicta conditio etiã si non esset apposita: si autem ego testator volui dicta verba cõditionaliter accipi, pro conditione accipientur. Sed quid si ita dixi: quicquid mihi Ephesi oportet dari, hoc do, lego Titio? certe nec ista verba facient conditionem nisi hoc testator voluerit. Item quid si ita dixi, si Primus non erit mihi hæres, damnas esto Secundus hꝛes dare Titio x. & postea solus Primus extitit mihi hæres, non debetur Titio dictum legatum, quia deficit cõditio legato eius apposita. & idem est, si Primus, & Secũdus exiterunt mihi hæredes. Viu.

c Hæres erit. Id est hæreditatem adierit.

d Dare. O Prime. Acc.

e Accipiẽda. Quia si mortuo testatore decedat legatarius ante aditam hæreditatem, transmittit: vt hic, & ĵ quando dies leg. ced. l. si Titio. ¶. quidam. & ſ. de leg. 1. l. 3. Acc.

f Hoc animo. No. animum facere conditionem: vt ſ. in princ.

g Oportet dari. Imò videtur ꝙ nõ, quia si nihil debeatur, nullum est legatum: vt ſ. de leg. 1. l. si sic. ¶. 1. quæ est contra. Sol. nõ est cond. l. vera, quia est de præsenti, arg. ſ. si cert. per. l. cũ ad præsens. & l. itaque. vel dic ꝙ non est cõditio quo ad transmissionem: vt ĵ. eo. l. cõditiones, est tñ quo ad verba. Sed quid si incipiat post testamentum deberi, vel in vita, vel post mortẽ? Respõ. nullum est legatum: vt ſ. de leg. 2. l. si ita scripsisset. & de lib. leg l. fi. ¶. fi & arg. ĵ. de verb. obl. si à colono.

h Exiterit. Scilicet solus. & facit ad ¶. ĵ. de tut. l. muto. ¶. 1. Acc.

¶ Si patronus. CASVS. Stichus libertꝰ Titi j fecit te stamen-

stamentum,& instituit sibi hæredem Seium,& Titium patronũ præterijt,& à dicto Seio hærede reliquit Caio c.nomine legati sub conditione,si dictus Titius patronus nõ esset hæres eidem liberto.& decessit dictus libertus,postea dictus patronus inueniẽs se prætertũ accepit contratab. liberti bo. pos & sic occupauit debitã sibi portionẽ in bonis liberti. i. dimidiam.sim hæc iura. hodie tertiam:vt Instit de suc.lib. §. sed nostra. & §. præcedenti. & sic ipse patronus habet tertiã hodie ab intestato. nã ruptũ fuit testamentũ p contratabu. & ita patronus, & Seius sunt cohæredes. nunqd Seius cohæres patroni debet præstare c. dicto Caio:& dr q non: quia deficit conditio legati patrono ab intestato pro parte hærede existente.

In P. F. nõ est initium capitis,sed ꝙ *mutationẽ* præcedentis. sic incipiens, Marcel'us apud Iulianũ.lib. 27. Digestorũ not. Non dubitam'. &c.

¶ Si à Primo. Facit ĵ. de verb.oblig.l. si ita stipulatus fuero decem.in fi.

NOn dubitamus. CASVS. Si instituo te hæredem,vel lego tibi sub turpi conditione,debet haberi pro non scripta,& consequeris hæreditatem, vel legatũ.in quo numero turpiũ conditionũ sunt plerũque cõditiones iurisiurandi:vt si instituti te hæredẽ,si iuraueris te ascẽdere Capitoliũ.nã & si ista conditio habet pro nõ scripta:teneris tñ alcẽdere Capitoliũ & eris hæres:quare autẽ dicat plerũque in liteta no.Vi.

Remittendæ.Vt supra de cond.instit.l. conditiones. & l.filius.

Plerumque.Plerumque adijcit,quia quandoque nõ remittitur:vr ĵ.eod.l municipibus.& ĵ.de ma.testt.l. si quis liber.& arg §. de iureiu.l.iusiurandum. Acc.

Iurisiuran di.Vt supra de cond.instit.l.quæ sub conditione.

MVltũ.interest. CASVS Hæc l. vult distinguere vtrũ appona tur conditio hæreditati,vel legato ab homine.i.à testatore,an a lege Primo casu debet impleta esse sciente legatario:vel hærede: alias non

ta, quæ sic data sunt, Si patronus hæres non erit, nondebet cohæres patroni præstare. Si à Primo ita legatum sit, Si Secundus hæres non erit viginti Titio dato. simili modo à Secundo, si eidẽ Titio ita legatum sit, Si primus hæres non erit & ambo hæredes extiterint: legati conditio deficiet. Sed si alter hæres extitit, alter non extitit,legatum debebitur.

Conditio turpis habetur p non adiecta.Bart.

Marcellus. XX.

NOn dubitamus, qn turpes conditiones remittendæ sint. quo in numero plerũque sunt etiam iurisiurãdi.

Ad hoc, vt possit adiri hæreditas,requiritur quòd conditio adiecta in institutione existat, & eam extitisse hæres sciat in conditionibus iuris sufficit scilicet modo. quòd existant.

Iulianus lib. xxx. Digestorum. XXI.

QVoties sub conditione mulieri le-

censetur impleta,& de hoc ponit duo plana exempla. Secundo casu sufficit impletam conditionem etiam ignorante eo,cui apposita est.puta es institutus hæres sub conditione,si es paterfa.& tu in veritate es paterfa.credis aũt te esse filiumfa.certè ignorantia tua non impediet hæreditatis additionẽ. inerat enim per ius illa cõditio,vt ita demum possies adire tuo arbitrio.si tui iuris esses: vel institui te hæredem pro parte, quo casu non potes sim hæc iura adire hereditatem meã ni si tabulæ meæ essent apertæ,siue testamẽtũ meum,& decessi, & tabulæ meæ in veritate fuerũt apertę, te tñ ignorãte,certe ignorantia tua non erit tibi impedimento, quo minus adeũ dõ hæreditatẽ acquiratẽ eã. & h. d. si aũt non essent apertę tabulæ, non posses tu pro parte iuniutus adire secundum hęc iura: vt §. de iuris & fac ign. l. 1.§ fin & dicas, vt ibi. & C. de iure deliberandi. l. 3. & dicas, vt ibi, Viu.

¶ Facti.Facti conditionem vocat quãlibet conditionẽ a testatore in institutione insertam, hue in dando,siue in f. ciẽdo iuris autẽ vocat quoddã iuris statutum tacitè intellectũ quo nõ existente nõ potest adire, vt si paterfami. ed, nam filiusf.m. non potest adire sine iussu patris:vt §. de acq hær. l. si quis mihi bona § iussum.Item si tabulæ sint apertæ,quando ex parte tit hæres vt j. eo. & no.hac l.fieri suem distinctionem inter tacitam,& expressam cõditionẽ, sic & alias,vt j.eo l.cond.

Ignorant. Contra §. de acquir.hære.l. si quis extraneus.§.fi.

ADDITIO. Dic quòd ibi putabat se institutũ purè,cum esset institutus sub conditione,& conditio extiterit, & sic cond.no erat purificata: hic tciebat se institutum.in sub conditione.

Acquire. Id est adire.vt supra de acquir. hæreditate.lege texta §. 1.in fine.& supra si pars hære.pet.l. illud.

Ex parte.Supra de iur.& fac.igno.l.j.§.fi.& C.de iure deliberan l.3.hodie etiam clausis.vt C.de cadu.tol. §. 1.& facit ad l.§.de acquir.hæredit. l.hæres. & l. qui putat.

Voties. Legaui Titiæ mulieri c. sub cõditione,si nõ nupserit deinde tuo cõtraria conditione rogaui eã demũ legatum Seio restituere:puta si ipsa nupserit,& decessi.& postea ipsa nupsit Caio: nunquid dictum legatum consequetur ? & certè vtique,nec etiã cogitur restituere legatum dicto Seio. Vi.

¶ Si nubat. Secus si eiusdem fidei committat restituere si non nubat:ut §. de leg.3.l.non dubium.

¶ Posse. Quia conditio spernenda est, quæ viduitatẽ inducit mulieribus:ut ĵ.eo.l.cum ita.hoc corrigitur: vt in auth.de nup.§.quę verò.col. 3. in virgine dic.ut C.de ind. uidui.tol. len.auth.cui.Acc.

¶ De hoc legato p verba, si nubat, & an faciãt conditionem: etiã alia non nupta decedente, ita ꝙ legatũ veniat ad hĩdes: vide latè per Bart. Dyn. Ang.& cõmuniter oẽs ĩl. Titio centũ. §. Titio genero.ĵ. & ddit. demõstr,

¶ Cogendam. Quia in pœnam nubentis fuit relictum: & facit ĵ. ad Trebel. l. seruo inuito.§.j. Accursius.

Vi duob'. CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Seium. & Caio fundum legaui sub conditione, si prædictis hæredibus x. daret. & postea decessi, & postea dictus Titius adijt hæreditatem meam, & ei dictus Caius soluit v.nunc quærebatur, an pro ea parte esset adimpleta conditio, ut si bi partẽ fundi uindicare possit Caius ? & dicit ꝙ conditio nẽ fcindere non poterit: nec ullã partẽ fundi uindicare, nisi alteri hæredi reliqua v.soluat. tunc autẽ poterit vindicare totum fundũ. & sic per superiora patet quod nemo põt repudiare partem rei sibi legatæ, & partem agnoscere: ut §. de leg. 2. l. neminem. & ad idem sup. de acqr. hær.l.si solus.i princi.Viu.

¶ Habere. Siue erat apud legatarium, siue ab hærede dandus.

¶ Vindicabit. Et sic non prodest ad actionem, sed ad exceptionem opponendam quãdoque prodestit:vt §. si quis cau.l.si seruus.§.si plurium.& dic,ut ibi. Itẽ fallit quod hic dicit, quando pars fundi est usucapta. tunc enim conditionem fcindere permittitur: vt ĵ e. l.qui hęredi §.si duorũ. & facit ĵ.e.l.pen.& l.cui fundus.& C.de cond.infer.l si plures.

¶ Vre ciuili. Quidam habent nõ impleti,sicut & ego habeo,& alij habent sine non.secundum primam literam ita pone casum. CASVS. Legaui Titio fundum ualentem centum,si ipse Titius hęredi meo daret x.& decessi. certè interest hęredis mei conditionem de decem dandis non adimpleti.& dicitur hic ꝙ si per eum hęredem stetit, quo minus Titius pareret conditioni prædictæ pro impleta debet haberi. & sic tenebitur fundum Titio dare:& quod dixi in legato, posset poni in institutione hæredis.& etiam in stipulatione.& de stipulatione ita pone exemplum. Promisisti mihi fundum valẽtem c.si daremi tibi x.certè tua interest,quòd ego non impleam conditionem dando tibi x. tamen si per te factum sit, quo minus dem tibi x.puta, quia noluisti accipere: ego stipulator uideor adimplesse conditionem de decem tibi dandis; & fundum à te petere possum. Si autem non habeas ¶ litera non:ita pone casum. legaui Titio fundũ si ipse Titius Sempronio daret x. postea per Sempronium factum est,quo minus Titius daret ei x.puta,quia no luit accipere.certè perinde est, ac si esset paritum conditioni.& idem potest dici in institutione, & in stipulatione.circa quam stipulationẽ ita pones exemplum. Titius promisit mihi x. si scripsit ꝑ item Romam,& postea impedit me ire Romã, certè perinde est, ac si iuissem. & ita ab eo dicta x petere possum, & ita hęc l. est plana. Viu.

¶ Sic ĩ P. Fl. Hal.tñ scripsit ꝑ ditionem nõ impleri.

¶ Vide Ant.Aug. li.4.Emẽda. ca.17.

¶ Impleri. Aliàs est non impleri: ut qa hæres qui non vult dare legatum, impedit. ad quod ẽ ĵ. de reg. iur. l.iure ciuili & ĵ. qñ di. leg. ced.l.5.§. itẽ si qua. & §. de an. le. l. Mæuia. in prin. & ĵ. de statu lib.l.statu liberos. in prin. & l.seruus. §. Imperator. aliàs deest non: & intelligitur de eo, in cuius persona est implenda conditio consistens in dando,uel faciẽdo.eius enim interest eam impleri, qui cõmodum inde sentit, & non onus. si ergo fiat per eum ne impleatur pro impleta habeatur. ut §. de condi. institu. l. 3. Sed hæc regula non haber locum in eo qui debet impl ere conditionem,ut capiat relictum:quia si stat per eum,nihil consequitur:vt §. eo.l. si Titius statuas:& ĵ. eo.l.cum pupillus.& l.Titio centum §. fi.ibi, quod si noluit &c.Accur.

¶ P. Flor. quãdoq; vide Ant. Aug. li. 3. cap.18.

¶ Stipulator. Puta si stipulatus sim x.a te dari,si Capitolium ascendero,& tu promissor impedis me ascẽdere pro impleta habetur conditio,secũdum Io. & facit C.de pig act.l.fi.& de anna.excepti.l.ut perfectius.Sed arg. contrà C.de cond.infer.l.legatum.

ADDITIO. Dic secundum Bart.quod ibi conditio deficit per casum,hic per factum grauati.

Vm vir. CASVS. Vxori meæ Titiæ legaui fundum quandocunque liberos haberet. postea ipsa à me diuertit, & me viuente accepit alium uirum, & ex eo habuit liberos,& postea solutum fuit secundum matrimonium morte secundi viri,uel diuortio. & postea ipsa ad me redijt,& postea ego decessi non muta to testamento, in quo ei legaueram. nunc ipsa petit fundum prædictum ab hæredibus meis. Certè ipsi nõ debent ei dare dictum fundum: quia non intelligitur expleta conditio, sub qua ei dictum fundum legaui: quia non est uerisimile me de ijs liberis sensisse, qui me viuo fuissent suscepti ex alio.Viu.

¶ Quod. Id est,quia. Acc.

a Fuissent. Facit. ff. eo. l. si vir. & l. seq. & facit ff. qui. & a qui. l. matrimonij & ff. de aur. & argen. lega. l. 3. & ff. de pact. do. l. sit inter virum.

HÆc scriptura. Legaui tibi fundum si xx. dederis Titio, aut iuraueris ire Romam. certè licet habeat conditio ista, duas partes tamen vna est conditio alternatiua, & sufficit vnam partē eius impleri: & si cupias adimplere illam partem de eundo Romam, remittitur tibi sacramentū, & sufficit te ire Romam. vnde si fecit te hæredem, vel tibi legauit, si x. te Titio dare, aut monumentum facere iuraueris: habebis hæreditatem in primo casu, & legatum in secundo impleta altera parte conditionis, iuramento tibi remisso.

b Simile habet in capit. cum dilecti. cū glo. super verbo, sub hac. extra de loca. & condu.

¶ Cum eadem. Legaui Titio equum meū purè, & eūdem equum legaui Seio sub conditione, & postea decessit, & postea defecit cōditio apposita dicto Seio legatario, certè dimidia legati, quæ contingeret Seio si conditio non defecisset, accrescit dicto Titio, cui purè idem equus fuit legatus: & ēt hæredi eiusdem Titij si ipse Titius mortuus, & eius hæreditas adita est per hæredem suum. Et ita not. q̄ ius accrescendi trāsit ad hæredem. & quod dixi in legato, habet locum in institutione, puta si instituit mihi hērdem Titium purè, & Seium sub cōditione.

c Facturum. Puta monumentū. & sub audi fundū lego. & no. quod iuramentum remittitur, sed non factum: vt ff. eo. in fin.

d Vnam. Quantum ad hoc, quia satis est vnam impleri, duæ tñ verè sunt conditiones: vt ff. de condi. insti. l. 5. sic ēt duorum reorum obligatio, vna est propter vnius rei solutionem, verè tamen sunt duæ: vt infra de duob. reis. l. 3. §. fi. & l. tandem. §. fina. & infra de verbo. oblig. l. si duo.

e Partes. Quia duobus modis potest adimpleri. & facit Insti. de pupil. substit. §. igitur. & ff. de arbitr. l. quid tñ & l. Celsus. §. idem ait. sed ibi vtraque implenda est, scilicet in l. Cellus.

f Facturum. Scilicet iurauit.

g Admittatur. Etiam si non iuret. & facit ff. de condit. insti. l. quæ sub condit. in prin. & de leg. 3. l. non dubium. §. 1.

h Accrescit. Id est, non decrescit: ut C. de cadu. toll. §. vbi aūt. & §. sin vero nemo & facit ff. de suis & leg. hære. l. si ex pluribus. & ff. de vsufr. accr. l. idē & si. §. si mihi & ff. si pars hæ re pet. l. 2. & ff. eo. l. si separatim.

liberis sensisse, qui se vno ex alio suscepti fuissent. a

Conditio alternatiua dicitur illa, quæ potest duobus modis impleri: & si in conditione est aliquid turpe, illud reijcitur, & aliud est implendū. Bartolus.

XXVI.

ÆC scriptura, Si viginti dederit, aut iurauerit se aliquid facturum: b vnam conditionē exprimit habentem duas partes, c Quare quicunq; hæres scriptus erit sub cōditione, Si iurauerit se decem daturū, aut monumentum facturum: d quamuis verbis edicti ad hæreditatē, vel legatum admittatur, e tamen compellitur facere id, quod facturum se iurare iussus est, solo iureiurando remisso.

Ius accrescendi transmittitur ad hæredes. Barto.

Cùm eadē res alteri purè, alteri sub conditione legatur: aut cū alter purè, alter sub cōditione hæres scriptus est: pars legati, vel hæreditatis deficiente conditione accrescit etiā hæredi eius, cui pure legatum est, vel hæreditas data est: si tamen hæredi tas eius adita fuerit.

Si deficit exemplar, deficit exemplandum. Bart.

XXVII.

NTestamento quidam scripserat, vt sibi monumentum ad exemplum eius, quod in via Salaria esset Publij Septimij Demetrij, fieret: nisi factum esset, hæredes magna pecunia mulctarentur, & cum id monumentum Publij Septimij Demetrij nullum reperiretur, sed Publij Septimij Damæ esset, ad quod exemplum suspicabatur eū, qui testamentum fecerat, monumentum sibi fieri voluisse: quærebant hęredes, cuiusmodi monumentum se facere oporteret: & si ob eam rem nullum monumentum fecissent, quia non reperirent, ad quod exemplum facerent, num pęna tenerentur? Respondit, si intellegeretur, quod monumentum demōstrare voluisset is, qui testamentum fecisset: f tametsi in scriptura nomen deesset, tamen ad id, quod ille se demōstrare animo sensisse: fieri debere. Sinautem voluntas eius ignoraretur; pœnam quidem nullam g vim habere: quoniā ad quod exemplum fieri iussisset monumentum, id nusquam extaret: tamen omnimodo secundum substantiam, & dignitatem defuncti extrui debere.

f In P. ff. tametsim scriptura nondum esset: tamen &c.

Conditio de nubendo arbitrio alterius reijcitur ideo non nocet, si ille qui debet arbitrari ante moriatur. Bartolus.

XXVIII.

ILiæ suæ. CASVS. Sempronius ita legauit filiæ suæ Attiæ, Si filia mea Attia nupserit arbitratu Lucij Titij, hæres meus det eidem Attiæ cētum, & postea dictus Lucius Titius decessit & postea decessit Sēpronius testator, & postea dicta Attia nupsit sine arbitrio Lucij Titij eo q̄ erat mortuus idē Lucius Titius, vt dictum est. certè debetur ei Attiæ legatum prædictū. ¶ Titia vxor. Titius ita dixit in testamento suo, Titiæ vxori meæ lego optionem seruorum meorum: vt ff. possit optare Phylargyrū puerum seruum, & Agatheam ancillā, qui mei erunt cum moriar. postea idem Titius testator vendidit ancillam Agathēā, quām habuit tempore dicti testamēti: & postea emit ancillas quasdam, & vni ex his imposuit nomē Agathex. & postea decessit idem testator. nunc quæritur. an hæc ancilla empta, cui impositum est nomen Agatheæ videatur legata Titiæ vxori testatoris. & dicitur q̄ sic. Viu.

h Nullam. Innuit ergo aliàs habere locum pœnam. Sed contra ff. de ijs, quæ pœ. no. l. 1. & Inst. de leg. §. fi. Sed forte speciale ī hoc casu, vel ibi erat ius antiquū, secundum quod non valebat pœna.

i Debere. Compellentur autem pontificali authoritate, vt ff. de pet. hær. l. hæreditas. & de ann. leg. l. Quintus. non tamē cōmittitur pœna. vt ff. dixit & facit ff. eod. l. quæ conditio & l. quib⁹. §. fi. & ff. de vsufru. leg. l. legatum ciuitati, & ff. ad Sylla. l. 3. §. fi. conditioni. & ff. de iureiur. l. non pōt videri. & sup. de usur. l. pecuniæ. §. fi. Sed arg. contra ff. de const. pe. l. 1. §. eum. & DICTO. Dic secundum Bar. hic quòd hic supplet officio iudicis, licet obligatio desciat.

k Ne cui ē si Papa alicui delegat non sub nomine dignitatis, sed sub nomine prioratus cui succedit sor illius nō cognoscet, vt in c. quū Abbas. cū gl. j. i me. contra de off. deleg.

l Iliæ suæ. CASVS. Sempronius ita legauit filiæ suæ Attiæ, Si filia mea Attia nupserit arbitratu Lucij Titij, hæres meus det eidem Attiæ cētum, & postea dictus Lucius Titius decessit & postea decessit Sēpronius testator, & postea dicta Attia nupsit sine arbitrio Lucij Titij eo q̄ erat mortuus idē Lucius Titius, vt dictum est. certè debetur ei Attiæ legatum prædictū. ¶ Titia vxor. Titius ita dixit in testamento suo, Titiæ vxori meæ lego optionem seruorum meorum: vt ff. possit optare Phylargyrū puerum seruum, & Agatheam ancillā, qui mei erunt cum moriar. postea idem Titius testator vendidit ancillam Agathēā, quām habuit tempore dicti testamēti: & postea emit ancillas quasdam, & vni ex his imposuit nomē Agathex. & postea decessit idem testator. nunc quæritur. an hæc ancilla empta, cui impositum est nomen Agatheæ videatur legata Titiæ vxori testatoris. & dicitur q̄ sic. Viu.

m Deberi. Sic ff. de don. inter vir. & vxo. l. fi donatæ. §. fi sponsus, & ff. de exerc. l. 1. §. sed si sic præposuit. & de liber. & posthu. l. ideoque. & ff. de leg. 1. l. Stichum ex ēte. & de leg. 3. l. vxorem. §. testamento. Sed ar. contra ff. de testa. l. hæredes. §. fi quid post. & ff. de adi. le. l. cum seruus. & ff. de pig. l. fideiussor. §. Lucius.

n Dic quod ibi fuerunt obligata mancipia certa, ideo obligatio non extenditur ad redempta postea, hic autem non legebatur certa de præsenti, secundū Dyn. & Bart. & eodem modo respondet ad l. cū seruus. supra allegat.

Æc conditio. Legaui Titio centum si in Capitolium ascenderit, & decessit. certè ita demum potest Titius petere legatum, si ascenderit Capitoliū, quàm primū potuerit. Viu.

o Cum primum. Post mortem tamē testatoris: vt ff. eod. l. 2.

p Ascendere. Aliter si sit stipulatio concepta in non faciendo: quia tunc quando desijt posse fieri, nisi in casibus 4. vt ff. de verb. obl. l. ita stipulatus. §. Sabinus. Itē & in lega to secus. l. si in non faciēdo est conditio: quia statim datur præstita cautione Mutiana: vt ff. e. l. Mutianæ. & hoc vbi imponitur legatario: sed in hæredem idem indistinctē, secundum Azo. vt probatur ff. tit. 1. l. 1. §. item si ita legatum.

XXIX.

ÆC conditio, Si in Capitolium ascenderit, sic recipienda est, si cum primum potuerit Capitolium ascendere.

Coniunctis reiportio accrescit sine onere. Bar.

XXX.

ISeparatim mihi totus fundus purè, tibi sub' conditione legatus fuerit, & tu decesseris ante quàm conditio extiterit, non habeo necessitatem implere conditionē, vtpote cùm etiam si conditio defecerit, q pars quā vindicaturus eras, mihi adcrescat.

Si conditio mixta deficit per casum, deficit relictum secus si per alium: in cuius personam confertur: fuerit impedita. Bart.

XXXI.

NTestamento ita erat scriptum, Stichus, & Pamphila liberi sunto: & si in matrimonium coierint, hæres meus his centum dare damnas esto. Stichus ante apertas tabulas decessit. Respondit, legatam videri.

r Ita scripsit Titius in testamento suo. Stichus & Pamphila serui mei liberi sunto. & si in matrimonio simul coierint, hęres meus c. dānas esto dare, & postea decessit dictus testator. & postea Stichus prædictus decessit ante apertas tabul. dicti testamenti, nunquid hæredes eiusdem Stichi debent

debent habere partem legati, quę contingeret Stichũ, si viueret, & acciperet in vxorem Pamphilam? & dr ꝙ non: sed & Pamphila nihil de dicto legato habere potest, quia per casum fortuitũ factum est, quo minus ipsa possit nubere Sticho, inde dictũ legatũ remanet apud hæredem testatoris. Sed quid si Stichus, & Pamphila viuunt. & Stichus non vult eã accipere in vxorẽ, ipsa autẽ est parata? certè ipsa debet habere suam partem legati: Stichus autem amittit suã, Et quod dictũ est, quando legatũ est duobus, si in matrimonio coierint: habet locũ, ẽt si vni eorum tantum sit legatũ si acciperet alterũ. Viu.

a Conditione videri. Imò videtur ꝙ non: vt §. de ann. lega. l. annua. r. respõ. arg. contra. Sol. speciale est ibi in alimẽtis, sed & in eis distinguitur: vt j. eo. l. illis. Itẽ ad idem est contra §. de condi. instit. l. quæ sub conditione, §. quoties. ibi mortuo aũt &c. Sol. cum sub conditione quid mihi relinquitur, refert, vtrũ pendet ex facto meo tantũ: vt si mancipio seruum, si ascẽdero Capitoliũ, aut ex facto meo, & alieno, vt si contraham cum illa, vel si morer cũ illa, vel si dem ei decẽ. In primo casu, si casu impedior, totũ consequar, vt ibi, nisi sim in mora manumittendi: vt j eo. l. pe. §. 1. Si impedior per aliũ, nil consequor: sed impediens libertatem, tenetur ex qualitate delicti, vel l. Aquilia, vel furtu, vel actione in factum: vt §. ad leg. Aquil. l. inde Neratius. §. idẽ Iulianus. & de cond. furt. l. 3. & de cond. ob. cau. da. l. 3. §. fi. & j. eo. l. quibus diebus. 1. respon. sed illo nõ existente soluendo, forte æquum erit me ad relictum admitti: vt §. de eo per quem fact. est, l. fi. In secundo casu si impedior casu meo, nihil consequor, nisi in casibus: vt hic, & j. eo. l. cum ita datur. & l. Titio §. ante. & §. de condi. cau. da. l. 3. §. fin. & §. de ann. leg. l. Seio 1. respon. & j. eo. l. illis. Item quandoq; partem cõsequor, si pro parte impleatur conditio, quæ in duos erat collata, vt j. eo. l. pe. §. item. Itẽ. si impedior per aliũ in cuius pſona est conditio, totũ cõsequor, vt hic. illud notatur, ꝙ nullo casu, & nulla cõditione q̃d cõsequor, si stet per me: vt hic, & §. de condi. instit. l. fi. in cautali autem cõditione si casu deficiat, certũ est me non admitti. In mixta dico idẽ, siue per casum, siue per alium deficiat. q̃a non pendet ex facto meo tm: vt C. de inst. & subst. l pater. ſm Io. & facit C. de condi. infer. l. legatũ.

di, partem Stichi defectam esse, sed & Pamphilam defectam conditione videri, ideoq; partem eius apud hæredem remansuram. sed & si vterque viueret, & Stichus nollet eam vxorem ducere, cùm mulier parata esset nubere: illi quidem legatum debererur: Stichi autem portio inutilis fiebat. nam cum vni ita legatum sit, Titio, si Seiam vxorem duxerit, hæres meus centum dato. si quidem Seia moriatur: defectus conditione intelligitur. At si ipse decedat: nihil ad hæredem suum eum transmittere: quia morte eius conditio defeciſſe intelligitur. vtroque autem viuente, si quidem ipse noluit vxorem ducere: quia ipsius facto conditio deficit, nihil ex legato ipse consequitur. muliere autem nolente nubere, cum ipse paratus esset, legatum ei debetur.

Error calculi in reddenda ratione, & reliquorum restitutione, non facit conditionem deficere. Bart.

Debetur. Sic C. de instit. & substitut. l. 1. & j. quãdo dies lega. cod. l. 5. §. item si qua, & supra de an. lega. l. Mæuia. primo respondeo. Item facit infra de statu lib. l. seruus. §. Imperator. & infra de manumiſ. testa. l. qui filium.

XXXII.

VAmuis rationes reddere, nihil aliud sit, quàm reliqua soluere, tamen si & statu liberi, & hęredis culpa sine fraude tamen serui, minus solutum sit, & bona fide redditas esse rationes existimatum fuerit, liberũ fore. Et nisi ita obseruetur: neminem, qui sub conditione ita manumissus esset, vnquam ad libertatem peruenturum, si per imprudentiam minus solutum esset. Hæc ita accipienda ait, si quando is, qui rationes reddere iussus sit, per aliquem errorem sine dolo malo ita rationes ediderit, vt dominus quoque circa computationẽ erraret.

Falsa demonstratio legatũ non vitiat. Bart.

XXXIII.

ALSA demonstratio neque legatario, neque fideicommissario noc-

Vamuis.

In testamento meo dedi libertatem Sticho seruo meo, si rationes reddiderit earum rerum mearum, quas administrauit, & decesſi: postea hæres meus traxit rationem cum dicto Sticho: & cum in veritate deberet restituere Stichus nomine reliquorũ quinquaginta hæredi, fuerunt per culpam, & ignorantiã vtriuſq; in cõi concordia, ꝙ Stichus nõ debeat restituere nisi xxv. non autẽ per fraudem Stichi: & ita Stichus soluit hę redi xxv. tantum: nũquid erit liber? dicitur quòd sic. Viu.

c Soluere. Inſpecta verbi propria ſignificatione, vt tamen computet: & sic est mixta ex faciendo, & dando, vt j. eod. l. cum seruus.

Erraret. Idẽ credo si non erret, sed bene sciat minꝰ solui, dũ tamen seruus bona fide faciat. & facit. C. de transact. l. præses. & sup. de iureiuran. l. eum qui. §. in popularibus. & j. de fideicõ. libert. l. si purè.

Reddiderit. sic supra l. nõ solum. §. his q̃ reddere §. de libe. lega. Lud. Ro.

Alſa demonſtratio.

Ita dixi in testamento meo: Lego Titio fratri meo c. vel instituto mihi hæredem Stichũ fratrẽ meũ, cum in veritate nõ esset meus frater, & ego hoc sciebam: certè dicta falsa demonstratio nihil legato, vel institutioni nocet. Sed quid si legaui Titio simpliciter, vel institui mihi hæredẽ Titium simpliciter, & quidam Titius dicat, ꝙ ego sensi de eo, & alius Titius dicat, ꝙ ego sensi de eo: Certè ille Titius, qui habuerit me sensisse de se, admittetur, & nõ alius. Sed si cui. Quatuor seruos meos manumisi. & sic sunt facti omnes mei liberti, postea vnus eorum puta Stichus accepit ab Imperatore ius annulorum aureorũ. & ita habetur pro ingenuo quo ad multa: vt j. de iure aureo. annu. l. pen. postea ego feci testamentum, & in eo ita dixi, Libertis meis lego centum: nũquid venient dictus Stichus ad legatum cum dictis alijs tribus libertis? Et dicitur ꝙ sic. nam per acceptionẽ annulorũ aureorũ honor eius Stichi est actus & non conditio mutata.

¶ Si quis. Ita dixit Seius in testamento suo: lego equum meum Titio, si erit meus dictus equus tempore mortis meæ: & postea alienauit equum, & postea decesſit. nunquid debetur Titio equus, vel eius æstimatio? & dr ꝙ non. Sed quid si ita dixit dictus Seius, Stichum, & Pamphilum Titio do, lego, si mei erunt, cum moriar. & postea alienauit Stichũ pone, & postea decesſit, nũquid poterit legatarius uẽdicare Pãphilum? Et respon. quòd sic.

In P. F. vel qđli. bet aliud.

nam licet testator dixerit in plurali, si mei erũt, cũ moriar &c. pro eo accipi oportet, ac si separatim dixisset hoc modo, Stichum lego Titio si meus erit cũ moriar, & eidem Titio lego Pamphilum si meus erit cum moriar. Acc.

Nocet. Vt & §. eo. l. demonſtr.

Si fratrem. Non errando, sed ex certa scientia: ut & §. de hær. instit. l. nemo §. 1. aliàs nil valeret ut C. de fal. cau. adi. legato l. j. & C. de hę red. instit. l. si pater, & C. de testa. l. neq; profeſſio. quæ sunt contra. Sed arg. contra huic ſolutioni §. de cond. indeb. l. in sũma. §. id quoque. Itẽ contra §. de hæred. instit. l. fin. Sed ibi fuit falsa causa, hic demõſtratio: ad qđ est j. eo. l. cum tale. §. falsa. Item contra §. de leg. 2. l. Titia. in prin. Sol. ibi. Itẽ facit sup. de an. lega. l. Titia. §. fi.

Admittetur. Facit §. de hære. instit. l. in tempus. §. fin. & de testa. tut. l. duo & §. de leg. 2. l. §. §. fi in ter, & quod ibi no.

c Acceperit. Non enim definit libertus esse quo ad plura: ut hic, & j. de iure aur. ann. l. 1. & j. de bo. li. l. etiã i pri.

Auctus. Facit C. de adopt. l. cum in adoptiuis. & facit §. de adop. l. per adoptionem. Acc.

Dixisset. Nota pluralem numerum geminare ſignificationem ſingularis. fic §. fi quis cau. l. ſi seruus. §. ſi plurium. & C. fã. ercisc. l. quoties. & de condi. inſer. l. ſi plures & §. de hę re. inſti. l. hoc articulo & l. pater familias. & de neg gest. l. 3. §. negotia. Argu. cõtra §. de pign. act. l. ſi necesſe. §. ſi annua, & C. de impu. & alijs subſt. l. quamuis, & l. cũ quidam. & facit ad §. §. de cond. inſti. l. 2. & de leg. 2. l. Stichum. & de leg. 3. l. qui concubinam. §. ſi Stichus. & de hær. inſti. l. talem. §. fin. & de reb. dub. l. quoties libertis. Accurſius.

Inominatim. Hæc lex dicit, ꝙ nihil interest, utrum leget testator nominatim Lucio Titio, an in legato eidem Lucio Titio non nominet eum, sed significet se ei legare per aliquam demõstrationem ipſius corporis Lucij Titij, vel etiam ꝙ demõstrationem artificij ipſius Lucij Titij, vel officij, uel neceſſitudinis, uel affinitatis ipſius Lucij Titij. & ẽ ratio: quia tales demonſtrationes pro maiori parte fungũtur uice nominis, si autem certum sit, cui legare voluit testator non nocet legatario, etiam si testator falsam demõstrationem appoſuit in legando. Et scias, ꝙ differentia est inter conditionẽ, & demonſtrationẽ: quia demonſtratio oſtendit plerumque rem factã: conditio autẽ oſtendit rem futuram. Viu.

Plerumque. Fallit enim quãdoque: ut j. ad Tre. l. quoties. & l. nonnunquam. & facit supra si certum. l. certum. & sup. de hær. inſti. l. quoties. §. ſi quis nomẽ. & l. his uerbis. §. fi.

Plerumque. Nam quãdoque fallit: ut §. de leg. 1. l. 6. & l. ſi ſic. ſed tunc non demonſtrationis uice, ſed conditionis ponitur: ut ibidem dicitur.

Euiſſima. C. A.

XXXV.

EUiſsima libertatis conditio ea intelligenda est, quę ad libertatem perducit, quãuis natura grauior, & durior ſit.

Conditio casualis potest quandocunque impleri.

XXXVI.

VBlius Mæuius testamento ſuo ita cauſit, Quiſquis mihi hæres, hæredesve erunt, do eo oportet accipi, atque ſi ſeparatim dixiſſet, Stichum ſi meus erit cum moriar.

Demonſtratio fit per expreſſionem qualitatum rei demonſtrata. Bar.

XXXIIII.

SInominatim alicui legetur ita, Lucio Titio. an per demonſtrationem corporis, uel artificij, uel officij, uel neceſſitudinis, uel affinitatis, nihil intereſt. Nam demõſtratio plerumque vice nominis fungitur: nec interest falſa, an uera ſit, ſi certũ ſit, quæ testator demonſtrauerit. Inter demonſtrationem, & conditionem hoc intereſt, ꝙ demonſtratio plerũque factam rem oſtendit, conditio futuram.

Cõcor. c. cũ iãdudum, de prębẽ. & ca. ut priui. & c. exhibita. de iudi. & c. ſignificauit. de appel. & j. diſtin. oẽs leges, id ẽ, oĩs lex.

Vulgo addit Pãphilum, ſi meus erit cum moriar.

In P. F. ĩcipit Nominatim, alicui.

Facit ad hoc Bald. in ti. C. de inſtitu. & ſubſt. ſub cond. fa.

Euiſſima. Teſtator reliquit libertatem ſeruo ſuo ſub pluribus conditionibus ſeparatim poſitis: vt j. de ma. teſta. l. quod vulgo. puta, quia dixit, Sticho ſeruo meo relinquo libertatem, ſi nauis ex Aſia uenerit poſtea in alia parte teſtamenti dixit, relinquo eidem ſeruo libertatem ſi tetigerit cœlum digito. certè ſpectãda eſt leuiſſima cõditio, ut j. de ma. teſta. l. in libertatib⁹: quæ autem dicatur leuiſſima, vult hic dicere, id eſt, ea quæ ad libertatem facilius ſeruum perducit, quãuis per naturam grauior, & durior ſit cõditio una appoſita, quàm aliæ conditiones appoſitæ. qua muis enim per naturam impoſſibilis ſit conditio dicta, ſi tetigerit cœlum digito &c. tamen eam acci pi emus, quoniã per eam poteſt leuiter ſeruus ad libertatem peruenire, cum habeatur pro non adiecta: ut §. eod. l. obtinuit. Viuianus.

Leuiſſima. Teſtator reliquit libertatem ſub pluribus conditionibus ſeparatim poſitis: vt j. de ma. teſt. l. qđ vulgo,

vulgo. nam accipitur quæ ad libertatem perducit, vt hic: & quæ facilior, & melior est seruo: vt ff. de manu. testa. l. in libertatibus. & ff. eo. l. quod traditum.

Publius Mæuius fecit testamentum, & in eo instituit sibi tres hæredes pone, & postea ita in eodem testamento dixit. Quicunq; mihi hęres, hæredesve erunt: do, lego fideique eorum committo, vt dent Caio Seio sororis meæ filio quadringẽta in honorẽ cõsulatus. is si cõsul designabitur. postea viuo testatore dictus Caius fuit designatus consul, & spectacula aliqđ populo exhibuit. & postea ex eadẽ die Ianuarij, sicut moris erat, ingressus fuit consulatũ. & postea decessit dictus testator. nunc dictus Caius Seius petit ab hæredib. testatoris dicta quadringenta. & hæredes dicebãt se non teneri, eo q̃ cõdit o fuit impleta viuente testatore. Resp. tũ hoc q̃ nihilo minus debẽtur ei 400. Titia codicillis. Titia fecit testamentũ, in quo sibi instituit hæredem filium suum impuberem: & pone Septitiæ reliquit duo p̃dia Titianũ, & Seianum pone. & postea fecit dicta Titia codicillos in quibus ita cauit, peto Septitia, vt nisi meo cũ annorum xvj. erit restituas p̃dia, quæ tibi reliqui in testamento meo, & si filius meus nõ impleuerit xvj. ann. peto, vt reddas dicta p̃dia, & restituas Publio Męuio, & Caio Cornelio: & non dixit, vtrum statim mortuo filio, an vero post xv. ann. & postea decessit dicta Titia, & postea decessit dicta Septitia legataria prædiorum, & habuit duos hæredes pone, & postea eum dictus filius Titius haberet xvj ann. & non plus, decessit, ipse puer, & ita antequam esset xvj. ann. nũc Publius Mæuius, & Caius Cornelius prædicti petunt fideicommissum dictorum prædiorum sibi dari per hæredes dictæ Septitiæ, & incontinenti ante xvj. an. completum: & hoc ideo: quia verba testatricis videntur repræsentare fideicommissum prædictum, vt ipsi dicebant, quia verum est filium Titiæ non impleuisse xvj nec amplius posse peruenire ad xvj. ann. sed respond. quod non possunt statim petere, nam non est verisimile, quod testatrix voluisset transferre

Munus edere. q̃d sit publ. explicat Auto. Aug. libr. sing. ad Modestianum.

lego, fideique eorum committo, vt dent Caio Seio sororis meæ filio in honorem consulatus quadringenta. viuo Mæuio Seius consul designatus est, & munus edidit: deinde ex calendis Ianuarijs consulatum ingressus est, atque ita Mæuius decessit. Quæro, an quadringenta Seio debeantur? Marcellus respondit deberi.

Non est verisimile, quòd testator plus diligat substitutum quàm primo loco positum, & non potest prius conueniri hæres, quam defunctus foterat. Bart.

Titia codicillis de prædijs, quæ testamento Septitiæ reliquerat ita cauit: A te peto Septitia, vt filio meo, cùm annorum xvj erit, eadem prædia restituas. quòd si filius meus xvj. annos non impleuerit: peto, vt ea reddas & restituas Publio Mæuio, & Caio Cornelio. Quæro, cum Septitia decesserit, deinde filius xv. annum agens defunctus sit, an repræsentetur fideicommissum, xv. anno impleto? & an hæredes Septitiæ restituere Publio Mæuio, & Caio Cornelio debeant? Marcellus respondit, Septitiam ius, quod in his prædijs habuisset, hæredi suo reliquisse: etenim videri contra voluntatem testatricis repręsentationem fideicommissi desiderari, vt amplius ad substitutos peruenirent, quàm ad puerum peruenire vel à Septitia, vel ab hæredibus potuisset. Et verba quidem videri repræsentare fideicommissum: sed non esse verisimile, vt maturius voluerit testatrix ad substitutos id transferre: nec quicquam mutare, quod Septitia ante decesserit. Nam & si puer viueret: non prius Septitiæ hæredes, quàm Septitia possent conueniri.

Licet deficiat onus legatario iniunctum, legatum non deficit. Barto.

XXXVII.

IQVIS EVM quem ipse manumittere non poterat, legarit ita, vt eum legatarius manumitteret: & si à legato non repellatur, fideicommissum prædiorum ad dictos substitutos fiet maturius, i. citius, quam ad dictũ filium si viueret. nec obstat huic responsioni, q̃ Septitia decessit antequã puer testatricis: quia & si prædictus puer viueret, non prius possent conuenir. à puero hæredes Septitię, quã possent conueniri Septitia si viueret.

Edidit. Id est, professus est se suscepturum. Accur.

Ianuarijs. Hoc idem videtur posse probari in Auth. de consul. §. hoc autẽ à nobis. Item ad hoc quod primo fiat designatio, postea susceptio est C. de magistr. municipa. l. 1. Sed argu. contra C. de aduo. diuer. iud. l. per hanc §. fexcentis. vbi innuit, quod calendis Aprilis. sed fortè secundum diuersa tempora & cit Inst. de leg. §. illud. Accur.

Deberi. Quia viuo testatore potuit impleri: vt C. de inst. & substi.

Agens. Id est, habens.

Repræsentetur. Id est, debeat dari statim ante xvj. an. completos. Accus.

Repræsentare. Prima facie, quia rerum est filium non impleuisse xvj. annum, nec amplius ad xvj. ann. peruenire posse.

Transferre. Facit infra de verb. obli. l. in illa stipulatione. & supra de vsur. l. si stipulatus. & supra eod. l. filiæ sux. §. 1. Sed argu. contra ff. de iure fisci l. filius.

I quis eum. Titius instituit me hęredem, & damnauit Stichũ seruum suum, vt ad libertatẽ peruenire non posset, & ita ego non poteram manumittere dictum Stichum: vt C. de ijs qui non poss. ad libert. peruen. l. 2. postea ego decessi., & legaui prius dictum Stichum Seio, ita vt eum manumitteret. certè habebit Seius seruum, non tamen cogetur eum manumittere, & est ratio, quare non cogitur eũ manumittere: quia toties compellitur legatarius facere secundum voluntatem meam testatoris, quoties nihil sit futurum contra legem. manumissio autem dicti Stichi erat contra legem. Item est ratio quare habeat legatum serui Seius, quoniam meis eundem Seium legatarium volui ego testator habere aliquod commodum ex legato serui, quàm hęredem meum. Viuianus.

P.F. manumittat.

P.Fl. ceminiam.

Ita lex facit ad hoc quod fallus modus, vel causa legato apposita non noceat illud: vt per gl. in l. ficte ff. de pactis. & in l. 1. & ibi glo. & Cy. C. de fideicau. alia leg.

Repel-

Repellatur. Imò videtur repelli, vt ff. de le. 2. l. si qs quos. quę est contra. Sol. hic non poterat. quia in fraudẽ creditorum fieret: ut ff. de le. 1. l. seruũ filij. §. si idẽ. ibi omnino. Vel fm Bul. ibi manumissio, & actus manumissionis, hic manumissio tantũ est prohibita. uel ibi propter serui delictum, hic propter manumittentẽ. Vel ibi erat ut minister vt & ff. de leg. 2. l. si quis Titio, hic ut legatarius. Acc.

Habere. Plus enim & tempore accipitur. Azo. & facit Instit. de don. §. 1. & ff. de aur. & argen. lega. l. fi. Acc.

Ita scripsero. CASVS. Ita scripsi in testamento meo quantũ codicillis legauero Titio hęres meus eidẽ Titio dato. & postea feci codic. & in eis legaui dicto Titio c. & decessi. nũc quęritur, utrum dicta c. debeantur Titio ex testamento, an ex codicillis. Et dicitur quod ex testamento: nam & apud ueteres talia legata fuere in testamentis relicta, quãtum ei puta, Titio p epistolas scripsero, tantum hęres meus ei dato Item quantum ex illa actione detraxero, i. a debitore meo exegero, tantum hęres meus dato Titio, quæ quidem duo genera legatorum debentur Titio prædicto ex testamento. Viuianus.

In P.Fl. tñ ex testõ valet, sola quę quãtitas in codicillo delata est.

Titio. Subau. hæres dato: quod est in fine.

Detraxero. id est a debitore exegero. & facit ad l. ff. de hęred. instit. l. asse. & de condit. institu. l. institutio talis. & de codicil. l. 1.

Vę conditio. Institui mihi hęredes Titium, & Seiũ, & substitui eis Caiũ, & Sẽproniũ, & postea ita dixi, Cuicunq; hęreditas mea deferetur, ita sit mihi hęres, si Martino decem dederit, & decessi, certè sine dicti instituti uelint hæreditatem, debent dare Martino 10. siue nolint eam habere, & substituti velint eam habere, debent ijdem substituti ad genus dare dicto Martino 10. quia ut dicit litera, alia est cõditio, quæ ad genus personarũ &c. si autem dicta cõditio dandi decem Martino, sit adiecta tantum institutis, vel tantũ substitutis, illi tantũ debent eã implere.

Cum ita. Scripsi ego Bononiensis in testamẽto meo: uolo per hęredes meos fieri in foro, id est, in loco vbi redditur ius, puta in palatio cõmunis, unã statuã i meã memoriã. & nõ dixi in quo foro. utrum Bon. uel Mutinen. uel Imola. uel quo alio. certè si nõ appareat post mortem meam de quo foro sensi, debet fieri statua in foro Bonon. Vin.

Ad genus. i. generaliter ad oẽs p̃sonas instituras: ut si facta institutione, & substitutione ita dicat. cuicunq; hęreditas mea defertur, ita sit hæres, si Titio decem dederit. Azo.

Instituto. Et substitutos: non autem ad uenientes ab intestato: ut arg. ff. de vul. substi. l. qui liberis §. hęc uerba.

Ad certas personas. Scilicet omnes eiusdem gradus.

Gradum. Et oẽs personas eiusdem gradus forsan, & si deficiẽtis portio sit pro non scripta: ut C. de cad. tol. §. his ita. & ff. de lega. 1. l. ciuitatibus. §. Lucius. Azo. Licet aliud sit in legato: ut C. de cadu. tollen. §. in primo. Et distingue, si conditio est apposita in oĩbus p̃sonis hæredum, trã sit cum onere: siue pro non scripta, siue in causa caduci, siue caduca sit pars deficiens. Si autem non in omnibus, & tunc in omnibus eiusdem gradus, & tunc eidem ut alij eiusdem gradus impleant. Si autem nõ omnib. sed quibusdam de eo gradu sit adiecta conditio, si quidem est pro nõ scripta, differt hęreditas, quæ uadit cũ onere (vt dixi) à legato, quòd non trãsit fm H. Sed quidam dicunt etiã in hęreditate non trãsire cum onere: ut in d. §. i principio. Sed est arg contra d. l. Ciuitatibus. sed dicunt, quòd & ibi fuit appositum in personis omnium onus. Si autem alio modo deficiat relictum hęreditatis, uel legatum in cã caduci, uel quasi caduci, vadit cũ onere. C. de catol. §. secundo. &. §. fin autem. in eo quod dicit, simili modo &c. siue re, & uerbis: siue verbis tantum sint cõiuncti. si aũt re tantum, non uadit cum onere: nec dr accrescere, sed nec decrescere: vt C. de cad. tol. §. si uero, & facit ff. de hęre. instit. l. sub conditione. & ff. eod. l. si separatim. Acc.

Cõcor. cũ isto. §. inquantũ sẽsit locũ loci eẽ in testõ ponẽ cũ. gl. in c. quoties cordis 1. q. 7.

Scriptum. Secus in stipulatione quę nõ ualet, si certus locus non est: ut ff. de verb. obl. l. qui intulam.

Domicilium habuerit. Sic C. de epis. & cle. l. nulli. & l. si quis ad declinandam. Acc.

Vibus diebus. CASVS. Legaui tibi centum si usq; ad 10. dies ascenderes Capitolium, & decessi. postea cum uelles ire ad ascendendũ Capitoliũ, Ti

XXXIX.

VÆ conditio ad genus, persona rum, non ad certas & notas personas pertineat, eam existimamus totius esse testamenti, & ad omnes hæredes institutos pertinere: at quæ conditio ad certas personas accommodata fuerit: eam referre debemus ad eum duntaxat gradum, quo hæ personæ institutæ fuerunt.

Si locus in testamento non adscribatur: subintelligitur locus ubi testator domicilium habuit. Bar.

Cùm ita in testamento scriptum erat, Vt aliquid in foro fiat, neque adscriptum erat, in quo foro, Labeo ait, si non appareat, quid mortuus senserit in eius municipij foro faciendum, in quo is, qui testamentum fecit, domicilium habuerit. quam sententiam ego quoque probo.

Dies impedimenti non computantur in termino. Bartolus.

XL.

VIbus diebus uicinus tuus te uia publica (cum ad paren-

Infortiatum

tius vicinus tuus prohibuit te ire per viam publicam per tres dies, qui forte supererant de decē diebus prædictis. tu tñ iuisti coram iudice, & cōquestus fuisti de vicino tuo tempore quo impediui te, & per te non remansit, quin eum remoueres ab iniuria, quam tibi inferebat. nunquid restituētur tibi tres dies, vt intra eos, implere conditionem possis? & dicitur quod sic.

¶ Quidam. Emi à Seio fundū Seianū pro centum. & postea causa melioration eum feci expensas in eum, scilicet 20. & postea in testamento ita dixi: si Publius Cornelius impensam quam in fundū Seianū feci, hæredi meo dederit hæres meus eidem Publio Cornelio dato fundum Seianum, & postea decessi. nunc quæritur, an dict' Publius Cornelius debeat dare hæredi expensas prædictas, & ēt pretium fundi, si vult fundum & Cascellius dixit quòd sic, & male. Offilius autem & Iul. dixerunt, & bene cp solos sumptus, siue expensas dēt dare hæredi. & in dictis sumptibus nō dēt hæres computare sibi fructus, quos præcepit ex dicto fundo, imo retinet sibi præcipuos.

Aliàs tum.

dum conditioni ire velles, ire prohibuerit, nec per te staret, quo minus agendo ob calūniam eum submoueas: hi dies conditioni non imputabuntur.

Appellatione expensarum rei pretium non continetur. B.

Quidam ita legauerat, Si publius Cornelius impensam, quam in fundum Seianum feci, hæredi meo dederit: tunc hęres meus Publio Cornelio fundum Seianum dato. Cascellius aiebat, etiam pretium fundi, dari debere. Offilius impensæ verbo negat pretium significari: sed eos duntaxat sumptus, quos in eū assignabant talē rationem, s. quia dñs seruo nihil debere potest, sed verius est quod debeantur eidem Sticho. & hæc videtur fuisse voluntas testatoris.

¶ Qui dotalem. Titius accepit in vxorē Seiam, & non habuit ab ea aliquē fundū in dotem. & postea veniēs ad mortem, fecit testamentū, & ita in eo dixit: fundū Cornelianū, quem mihi Seiā in dotem dedit hæres meus ei dato. & decessit. nūc quæritur, an hęres teneatur dare Seiæ dictū fundum. Et dicitur cp sic, non obstante falsa demōstratiōe.

In P.Fl. idē Cinus scribit.

¶ Termilius. Quidā qui vocabat Thermius. siue Termilius minor fecit testamētum, & instituit sibi hæredem Titiū. Item scripsit in eodē testamento, quo rū arbitratu sibi monumentum fieri volebat, & scripsit de duobus suis amicis. quorū quilibet vocabatur Lucius Publius Corneli': post ea ita legauit, Lucijs Publijs Corne. hæres meus dato mille ad ædificandū monumentum meum:

Conditio apposita in quacunque parte testamenti, reddit conditionale legatum.

Quidam Titio centum legauerat: deinde infrà ita iusserat, Quas pecunias cuique legaui hæres meus, si mater mea moritur, dato. mortuo paterfamiliàs Titius vixerat, & viua matrefamiliàs decesserat. Mortua matre, hęredibus Titij legatum deberi Offilius respondit: quoniam non sub conditione esset legatum, sed ante legatum pure, deinde soluēdi dies adiecta. Videamus, inquit Labeo, ne id falsum sit: quia nihil interfit, vtrum ita scribatur: Quas pecunias cuique legaui, eas hæres meus, si mater mea moritur, dato. an ita: Nisi mater mea moriatur, ne dato. vtrobiq; enim sub conditione vel datum, vel ademptum esse legatum. Labeonis responsum probo.

Appellatione debiti continetur naturale tantum, si aliud reperiri non potest. Bar.

Dominus seruo aureos quinque sic legauerat: Hæres meus Sticho seruo meo, quem testamento liberum esse iussi aureos quinq;, quos in tabulis debeo, dato. Nihil seruo legatum esse, Namusa Seruium respondisse scribit: quia dominus seruo nihil debere potuisset. Ego puto secundum mentem testatoris naturale magis quàm ciuile debitum spectandum esse. & eo iure vtimur.

Falsa demonstratio certa rei legatum non vitiat. Bar.

Qui dotalem fundum nullum habebat, ita legauerat, fundum Cornelianum, quem illa mihi doti dedit, ei hæres dato. Labeo, Offilius, Trebatius responderunt, fundū nihilo minus legatum esse quia cum fundus Cornelianus in rerum natura sit, demōstratio falsa legatum non perimit.

Pro hoc tex. Bal. in l. ābiguitatē. & C. de vlu. Fran. Cremen. sing. 111.

Adde p modū īcidētis, qđ naturale debitum licet đ iure ciuili peti non possit: tñ de iure canonico pt̄ peti corā episcopo, vt no. Ba. in l. si pœnæ. in prī. ff. de cōd. ind. & gl. in l. quicū. ff. đ cōp.

Aliàs ē.

Dic qđ ibi mod' imponit ī fauorē legatarij: & iō vī magis pulsiuus mod' finalis, secūdū Bar.

Egata. CASVS. Legaui Titio e-

Ne dato. Cum primo reliquerat. nam per hæc verba non vī legatū: vt j. de manu. testa. l. antepe. §. fin. & sic est contra j. de act. & obli. l. obligationum ferè. §. cōd. sed ibi in contractibus. Item facit s. de in diem add. l. 2. & de lega. 1. l. si cui. §. 1.

Iussi. Et verè iusserat. aliàs per hoc non videtur legare, vt s. de lega. 2. l. Titia. in prin.

Debeo. Ei seruo.

Naturale.

Sed certè & sic non fuit hęc mens testatoris, & nullū sit naturale debitū: tamen videtur quod valeat legatum: quia falsa demonstratio non perimit legatum: vt s. eo. l. falsa. & l. demonstratio, & j. e. cp xi. §. Rñ. ea fuit testatoris volūtas, vt ita demū deberetur, si sit in rerum natura hoc debitum: vt j. proxi. §.

Magis. Electiuè.

ponitur. Accu.

Debitum. Improbè tamen dicitur debitū: vt j. de fideiuss. l. fideiussor obligari. §. 1. & s. de pecu. l. nec seruus. & l. nō solū. & l. si damnū. §. peculium. & facit. j. quando di. leg. ce. l. cum illud. §. hæres. & de lega. 1. l. si sic.

In rerum natura. Et facit. j. quando di. le. ce. l. cū illud. §. hæres. & s. de leg. 1. l. si sic. & l. si seruus legatus. §. q quinq;.

Termilius. Proprium est nomen testantis.

Satisfadissent. Sic s. de le. 3. l. si tibi legatū. Sed ar. cōtra j. e. l. Titio. 1. respon.

aliud aūt in contractibus, vbi non satisfdatur: vt supra de conditio. ob caus. l. debi. & l. si hæres, & facit supra locat. lex, insulam. §. quidam. & de legatis secundo, lex antepenulti. §. primo. & de nego. gest. l. qui aliena §. libertos. & supra de aur. & arg. leg. l. fi. §. fin. Acc.

quum meum sub cōditione, si nauis ex Asia venerit: & sub eadē conditione legaui ei bouem: certè pēdēte conditione non debetur ei, sed ea demū existente: ea ergo conditione pendente nō potest dictus leg. dictas res alij legare. Vi.

Legatum sub modo non potest effectualiter peti, nisi præstita cautione de modo implendo. Bar.

Termilius minor quorum arbitratu monumentum sibi fieri vel let, testamento scripserat deinde ita legauerat. Lucijs Publijs Cornelijs ad monumentum meum ædificandum mille hæres meus dato, Trebatius respondit, pro eo habendum, ac si ita legatū esset, si satisfdedissent se ita id monumentum ex ea pecunia facturos, Labeo Trebatij sententiam probat: quia hæc mens testantis fuisset, vt ea pecunia in monumentum consumeretur. Idē & ego, & Proculus probamus.

In P.F. Termius minor.

XLI.

Egata sub conditione relicta, nō statim, sed cum conditio extiterit, deberi incipiunt. ideoq; interim legari non potuerunt.

Si relinquitur filio sub commemoratione patriæ potestatis & in id tempus confertur: patri videtur legatum. Bar.

In P.F. interim ē legari.

XLII.

Iliofamiliàs legatum est sub hac conditione, si in potestate patris mansisset. Magis patri legatum videri ait, & patrem suo nomine legatum petere. Idem iuris esse, & si seruo similiter legetur. Argumentum rei sit quod & cibaria seruis Titij legentur,

Incipiunt. Vt & j. quando di. le. ce. l. 5. §. sed si sub conditione.

Legari. Vt res proprias. sed vt alienas potest hic legatarius eas legare interim, vt s. de vsufr. leg. l. facto testamento in si aliàs delegari: & tunc dic, vt statim delegatio, & per eā nouatio fortiatur effectum. fortietur tamen impleta conditione: vt j. de noua. l. si Stichum, §. primo.

Iliofamiliàs.

Titio filio Seij non emancipato legaui c. sub hac conditione si in potestate patris mansisset. certè videtur patri legatū, & non filio, & pater petere poterit nomine suo legatum. & idem iuris esset, si reliquissem c. Sticho seruo Seij sub conditione si in potestate domini mansisset. & ad prædicta facit argumentum. quod si legarentur cibaria seruis Titij, non est legatum seruorum, imò est domini. intuitu enim domini seruis legatum videtur ex quo Titius fuit nominatus tanquam dñs seruorum. Vi.

Magis. Cōparatiuè ponit. R. quia tā filio q̄ patri legari videtur. arg. s. de lega. 2. l. debitor. §. fi. ff̄m R. sed ff̄m Azo. & H. dic electiuè nā aut est emancipatus cū petit, & non pōt. quia deficit conditio, si in ptāte &c. & quia patri noluit testator quæri vt ar. ī fi. huius l. aut in ptā te, & tunc nō petit, vtpote patri q̄situm. nec ob. l. debitor. q. a hoc est verū ibi, qđ no. quia id habet vires ex persona serui quia si esset liber, id ei legari posset.

PRoculdubio. Vt & C. de iure delib. l. pen. Plautius. Stichus libertus Titij fecit testamentum, & præterito dicto suo patrono instituit sibi hæredem Plautiũ. & rogauit eundẽ Plautiũ hæredem, vt perceptis sibi 10. à Caio totam hæreditatẽ restitueret eidem Caio, & postea decessit dictus Stichus, & Plautius hæres restituit hæreditatem Caio: & habuit ab eo dicta 10. postea prædictus Titius patronus Stichi videṡ se præteritum a liberto suo petijt, bono. pos. contra tabu. dicti liberti defuncti. & abstulit dicto Caio fideicommissario possidenti hæreditatem, partẽ eius hæreditatis, quæ de iure debetur eiẽ patrono. scilicet hodie tertiam. nunc dictus Caius fideicõmissarius dicit Plautio hęredi: Restituas mihi tertiam partem de 10. q̃ tibi solui, sicut patronus testatoris abstulit mihi tertiã partem hæreditatis liberti sui, nunquid debet admitti petitio sua? Et dicitur quòd sic, & est ratio: quia sicut hæres liberti prædictus exoneratur a fideicommissorum, & legatorum præstatione per prętorem dantẽ contra tab. patrono p.o tertia cõtia ipsum hęredẽ nõ regatũ alicui hæreditatẽ restituere, & sic hæres pro ea rata non tenetur ei præstare dicta legata, vel fideicommissa, nisi certis pionis: vt C. de bo. pos. contra tabu l. 1. ita & in nostro casu cũ fuit hæres rogatus restituere hæreditatem Caio perceptis ab eo 10. debet hæres partem dictorum 10 conseq a fideicommissario, quando fideicommissarius non solu it ei adhuc 10. vel si soluit, reddidit ei hæres pro rata, vt dictum est. quãuis autẽ possit fideicommissarius repetere ab hærede liberti tertiam de 10. ideo l. quia patronus abstulit ei per contratabulas tertiam partem bonorum liberti, vt dictum est, tamen diuersum est, si Falcidia interueniat, & minuat legatum fundũ Caio sub conditione, si daret hæredi 10 pone. nam his casi. scilicet quando Falcidia minuit legatum, nihil repetetur per legatarium de dictis decem datis hæredi causa implendæ conditionis legati: & est ratio quare non repetit legatarius in hoc casu: quia in solidũ conditioni paretur per legatarium. nam non posset legatarius dare hæredi partem de dictis decem, & habere fundũ, vel eius partem: vt ĵ. e. l. cui fundos. 1. respon. nisi pareretur dictæ conditioni in solidũ: ergo propter detractionem, quę fit de legato nomine Falcidię, non repetit legatarius partẽ pecuniæ: vt dictum est. Icias etiã ꝙ sicut scinditur ius dandi cã implendæ conditionis in primo respon huius l. ita. & in hoc casu, instituit mihi hæredem Seium, & legaui Martino tertiam partẽ hæreditatis meæ pone. i. 4. vncias sub conditione si daret hæredi decem cum ipse Martinus non posset capere, nisi vnam vnciam, puta, quia erat filius naturalis tantum cui non põt relinqui vltra vnciam existentibus filijs legitimis, vt C. de nat. li. l. 2. & substituit eidem M. Petrum, & Io. & sic debet habere dictus Martinus vnam vnciam tantum, & substituti eius alias tres vncias de dictis 4. vncijs. nam quartam dictorum decem

proculdubio domini esse, non seruorum legatum.

Si legatum scinditur per contra tabulas, vel alia lege, scinditur onus per modum conditioni inclusum: secus si per Falcidiam minuatur. Item secus in onere in vi modi adiecto, Bartolus.

XLIII.

LAutius rogatus est hęres a liberto testatore, vt perceptis decem sibi totam hæreditatem reddere. postea patronus defuncti bonorũ possessionem contra tabulas petierat: & partem hæreditatis, q̃ debebatur, abstulerat. Proculus, & Cassius fideicõmissarium ꝓ rata, quod soluit, repetere debere aiunt. Paulus. Hoc iure vtimur. Nam quemadmodũ prestatione fideicommissorum, & legatorum hęres exoneratur per prętorẽ, ita etiam ipse partẽ consequi debet. Diuersũ est, si Falcidia interueniat, & minuat legatum. Nam his casibus nihil repetetur: quod in solidum conditioni paretur. Item scinditur ius dandi, si is, cui legatũ est, non potest partẽ hęreditatis sibi relictã totam capere. Nã verius

In P. F. vt perceptis sibi decẽ totã hæreditatem ei vẽderet.

quæ continebantur in conditione Martino appositæ debet præstari hæredi martino, reliquũ autem substituti sui. Item scias q̃d sicut in primo & tertio respõso huius l. scinditur ius dandi causa implẽdæ cõditionis, ita in hoc quarto casu scinditur ius dandi, quamuis non sit in vim cõditionis: institui mihi hæredem Titium, & Sempronium, & rogaui Titium per fideicõm. ssum: vt tibi restitueret suam partem, & rogaui vt restitueres, puta c. Seio & postea decessi: & dictus Titius adiuit pro sua parte hęreditatem, & tibi eam restituit, deducta tamẽ quarta per l. Fal i. per Trebel. & ita effectum est de facto, ꝙ tres partes patris tuæ quas habes, sunt, & valent minus quam fit illud, quod debes dare Titio, id est, centum, certe quanto minus tibi præstitit Titius hæredꝫ Trebel. tanto minus debes dare Seio de dictis centum. Vi.

¶ Plautius l. scripsit quæstionem talem rogatur. &c. vel Plautius instituit hæres rogatus & cætera.

a Perceptis. De burla fideicommissarij: vt ĵ. innuit.

b Redderet. Alias redderet, & aliàs reuenderet, i venderet dicto fideicommissario pro decem: quod valet: vt supra de leg. 1. l. & si ęquo.

c Partem. Olim dimidiam, hodie tertiam: vt Inst. de succe. li §. sed nostra.

d Debebatur. Ipsi patrono.

e Pro rata. Scilicet pro tertia.

f Soluit. Scilicet hæredi.

Repetere. Conditione ob cãm, si hæres redderet: vt ff. de condi ob cau l. 2. § 1. fin aliam actionẽ ex empto: vt de act. emp. l. fi hæres. Acc.

Per prætorem. Qui dat contra tab. patrono pro tertia. & sic hæres pro ea rata non tenetur alicui. nisi cõiunctis personis. vt C. de bo. pos. contra tab. l. 1. Acc.

Ipse. Scilicet hæres.

Partem. Scilicet tantum de eo, quod ei est dandum a fideicommissario, vel si iam consequutus est totum, reddit pro rata, vt dixit.

His casibus. Quando Falcidia minuit legata.

Repetetur. Scilicet de dato cã implendæ conditionis, aliud si fideicõmissarius esset iussus dare, & sic esset debitũ. vt ĵ ad Trebel. l. facta. §. fi Titius. Sed nunne per Falcidiam sicut per contratabul exoneratur hęres a legatis? quare ego secus, quàm in superiori casu? Respon. non dicitur hęres exonerari per Falcidiam, imo totum dicitur deberi, licet Falcidia detractetur: vt ĵ. ti. l. ad veterani §. 1. & l. dignum. nam non rumpitur testamentum. sed per contrata. sic. Item ff. pretium repetitur: quasi pro parte euicta re vendita: q̃d in hoc casu nullum fuit.

Quod. Id est, quia.

Ius dandi. Causa implendæ conditionis.

Legatum. Id est, relictum, vel pars hæreditatis: vt subijcit: vel tota, vel res relicta sub conditione: si decem det hæredi.

Capere. Quia est filius naturalis tm̃, cui non potest relinqui vltra duas vncias existentibus legitimis: vt C. de na. lib. l. 2. Vel erat res prohibita a testatore ab aliquo ari alienari inter relicta.

*Vnã unciam legẽdũ vt ex loco, quẽ citat.

a Illos. f. substitutos vel coniunctos: ut no. ff. eod l. q̃ conditio & facit ĵ. de do. cau. mor. l. ei qui. & ĵ l. proxi. §. si duorum.

b Tãto minus. Imò non minus: ut ff. de ann. lega. l. liberto. §. 1. cõtra. Solu. cum quid relinquit mihi, & onus imponit, & relictum ex postfacto minuitur, aut in uim modi, aut in uim conditionis.

3 Aut cõditionis modus. n. largo mõdo cõditio Abbas. in c. cum Io. de fi. inst. & ꝓverba ita. uti dũ mõ, postquã, ne, ꝓin, & ut importatur verbũ modus. Bar. l. j. ĵ. de cõdit. & demonstr.

si in vim modi, si quidem imponitur in eadem re, vel eius parte alij ꝓstanda. minuto relicto, & onus pro rata minuitur: ut. ĵ. ti. l. pœnales. §. fin. Si verò onus est in alio implendo, si quidem relictum minutum remanet maius onere, vel tantum non minuitur onus: vt in l. contra, & ff. de leg 2. l. cum pater. §. 1. & de leg. 1. l. si mihi Stichũ. Si vero remanet minus onere: quatenus est minus, eatenus minuitur onus, vt hic si in vim conditionis, & diminuitur relictum: quia totum non capio, minuitur onus: vt ff. e. §. item scinditur. Idem & si is qui debet relictum, pro parte definit esse hęres: vt ff e. l. in prin. Idem uidetur. & si alio modo minuatur: vt ff. l. prox. §. si pars. secus si minuatur per Falc. vt ff. §. diuersum. & est rõ, vt ibi no. Si vero onus a principio sit maius relicto, dic vt no. ff. de leg. 2. l. Imperator. per totam l. & faciũ. de vul. substi. l. & si contra. & ĵ. eo l. sed si hoc. §. primo.

est partem eum præstare debere: partem illos, qui auferunt ab eo, quod plus relictum est, quam à lege conceditur. Neratius libro primo respon. scribit: ex duobus scriptis hæredibus si vnus rogatus sit tibi hæreditatem restituere, tu Titio certam summam dare, & beneficio legis Falcidiæ in restituendo hæres vtatur: quanto minus hæres tibi præstiterit, tanto minus c re Titio præstare, non esse iniquum.

Qui iussus est dare seruo causa conditionis implendæ: sub nomine proprio, vel sub nomine hæredis dando domino, non implet conditionem. Item iussus dare domino non implet conditionem, si dat seruo. Bart.

XLIIII.

QVi hæredi dare iussus est, seruo alieno instituto, non domino

Idem libro ix. ad Plautium.

Q Vi hæredi. Casus. Institui mihi hæredem Stichum seruum Seij, & legaui Caio equum meũ, si daret hæredi instituto a me 10. & decessi nunc quæritur, an Caius legatarius debeat dare 10. dicto Sticho instituto, an Seio domino suo? Et respõ. ꝙ Sticho, & nõ domino. nã & si instituissẽ mihi hæredẽ Sẽpronium libertũ, & legassem Caio equũ meũ, si daret 10. Sticho seruo Titij, dẽt legatarius dare 10. Sticho seruo Titij, & non Titio, quia ea quæ sunt facti, sicut est datio, & receptio, non transeunt ad dominũ, sicut ẽ etiã in contractibus. nam si mihi, aut seruo Titij fim stipulatus ab aliquo, non potest prom issor dare Titio, sed seruo eius, qui fuit adiectus in stipulatione sed & cũ legatarius est iussus dare hæredi simpliciter instituto seruo Seij, debet dare seruo, & non Seio secus autem est in seruo cui data est libertas, si dederit hęredi 10. instituto hærede seruo Seij: quia ille statu liber bene pt dare decẽ Seio domino, & cõseq libertatẽ. sed ecõtra 10 si statu liber sit iussus dare domino, non implet cõditionẽ dando seruo eius, nisi dominus eius consenserit, nemo enim potest implere conditionẽ in tali specie, siue casu nesciente me domino, vel nolente.

¶ Cum hæreditas. Institui mihi hæredem Titium: & legaui Seio equum meũ, si daret hæredi 10. & postea rogaui dictum Titium hæredem, vt restitueret Caio hæreditatẽ meã, & decessi postea hęres meus restituit hæreditatem dicto Caio: nunc dictus Seius legatarius vult equũ: quæritur cui debeat dare dicta 10. cã implẽdæ conditionis: vtrũ Titio hæredi, an Caio fideicommissario? Et dr ꝙ hæredi. & ista 10. quæ dat legatarius hæredi, non debet restituere hęres fideicommissa 10 ex causa fideicomm. nam capit ea hæres a legatario tanquam extraneus quilibet: & non iure testamẽti: & idẽ est. ff. q̃d hæres non teneatur restituere dicta 10. fideicommissario, etiam si a diuit ipse hæres coactꝰ hæreditatem, cum haberet eam suspectam, & eam restituit fideicõmissario coactus. Sed pone, quod dicto Titio hæredi instituto facit cõtrouersiam hęreditatis Sempronius, & interim venit Seius, vel legatarius, & petit ab eo equum sibi legatum: & vult ei dare dicta 10. causa implendæ conditionis. & hæres dicit ei, Si tu vis legatum, caueas mihi, q̃d restitues mihi legatum, si Sempronius euincet mihi hæreditatem dicit legatarius. Et ego volo q̃d tu caueas mihi, q̃d tunc restitues mihi decẽ quæ tibi do cã conditionis implendæ: certè bene dicit hæres: & bene dicit legatarius, & ita cauebunt sibi adinuicem prædicto modo. Sed quid si dictus hæres rogatus sit restituere hæreditatem Caio, & Caius sit iussus dare 10 hæredi, & soluit hæredi Caius dicta decẽ. nunquid eadẽ 10. tenebitur hæres restituere Caio ex fideicom. vniuersali? Et dicitur quod non.

¶ Si duorum seruo. Sticho seruo Titij & Seij legaui fundum meum, si daret hęredi meo decẽ, nunquid Titius poterit dare hęredi ſ. & habere dimidiam fundi? Et dicitur ꝙ sic, licet quidam dicerent contrarium.

¶ Si pars rei. Cum Titius possideret partẽ fundi mei bona fide ex aliquo titulo, & vlucaperet: legaui eundẽ fundũ Seio, si daret hæredi meo decem. & postea me viuente dictus Titius cõpleuit vsuca. dictæ partis fundi: & postea decessi: & ita legatarius non potest habere partem vsucaptam. nunquid si vult alteram partẽ, tenetur in totum parere conditioni? Et dicitur ꝙ nõ, imo sufficit quod pareat pro parte.

¶ Plautius. Plautius fecit testamentum, & instituit sibi tres hæredes pone, & vni ex dictis hęredibus prælegauit fundum, si daret hæredibus centum, & decessit. nunc quęritꝰ, utrum integra centum debeat dare de sua bursa cohęredibus, cohęres cui prælegatus est fundus? Et dr quod non, imò deducit suã partẽ hæreditariam de dictis c. i tertiam partẽ, cum tres fuerint hæredes: vt dixi: & reliquam summam, i. duas partes de centũ, dabit de sua bursa cohæredibus pro portione, quia ipsi instituti sunt. si aũt vnus de hæredibus ita ẽ institutus ex parte tertia, si hæredibus decem dedisset. vel ẽt centum, & per testatorem dictum est ꝙ non esset aliter hæres, quã si decem hæredibus dedisset, nõ admitteretur ante ad tertiã hæreditatis, quam si totam summam dedisset de bursa sua cohęredibus suis, & hoc probat à simili. video enim, dicit iurisconsul. ꝙ si seruus est liber scriptus in testamento, & est scriptus hæres ex parte, ita, si decẽ dedisset hæredib non aliter est liber, & hęres, quã si tota decẽ, cohæredib dedisset.

¶ Qui hæredi. Scilicet scripto: sed quid si dixit simpliciter hæredi? Quidam dicunt domino dandum. Tu dic cõtra, arg. ff. de vulg. sub. l. qui liberis. §. hæc verba. & ĵ prox ibi. sed cum hæredi &c.

c Non domino. Sed hoc quomõ, cum nullo momento seruus sit hæres: ut ff. de acqu. hęre l. placet? Sed pt dici, quia datio, & receptio est facti: ut ff. de cur. fur. l. cõsilio. in fin. & sic i persona serui fieri possunt: vt ar. Instit. de sti. ler. §. sed cũ factũ. & ff. de ver. ob. l. stipulatio. §. hi. & ĵ subij cit: licet ea, quæ sunt iuris, nec mo-

mẽto penes eum re fideant, vt hæreditas: vt d.l.placet.

Iussus est. Puta legatarius, cui fundꝰ est legatus, si 10 dederit hæredi, aliàs non posset onerari: vt C. de fideicom. l. ab eo. Acc.

Ad dominum. eum factũ serui non sit domini: vel econtra. Accu.

Seruo eius, vt ℸ. de lo.l. si stipulatus sum.

Et hic. Id est, in dicta specie. Sed nõne in principio dixerat idẽ. Rñ. sic: vel ibi dixit, scriptove instituto: hic hæredi simpliciter.

Certè statu liber Cui est relicta libertas, si decẽ dederit seruo hæredi instituto.

Debeat. i. potest dare dño, si vult cõsequi libertatem. & hoc non tã demonstratione personæ, quam dominij rõne attẽta: vt infra, de statu lib. l. si statu libera pœnæ. §. si filius. & l. seruus si hæredi.

Consenserit. Vel nisi in eiꝰ vtilitatem versum fuerit: vt ℸ. de lo.l. Stichum aut Pamphilũ. §. vlum fructum.

h Me. Domino. Accursius.

i Hęredi. Nam licet restituat, nihilominus remanet hæres: vt Instit. de fideicõ. hær, §. restituta.

k Dandum est. A legatario. cui quęuã res singularis est relicta, si decem dederit hæredi.

l Restituendum. i. dãdũ fideicõmissario vniuersali: quia capit hoc quasi qui libet extraneus. non aũt capit iure testamenti: vt ℸ. eo. l. Mæuius. sed in quarta Treb. bene computatur: vt ℸ. titu. 1. l. in quartã. §. sed & ꝙ. & hæc erat cã dubitandi. Item occasione hęreditatis haber.

m An ei auferendare debet. Nam & si alio hærede instituto, iussus est seruo Titij dare: ipsi seruo datur: quia quæ facti sunt, non transeunt ad dominum. ⁿ quemadmodum, si mihi, aut seruo Titij stipulatus sim, non Titio, sed seruo eius da ri potest. & hæc uera sunt. Sed cum hæredi dare iussus est: uideamus, ne domino dandum sit. Et consequens est, & hic seruo dari. Certè statu liber quin domino dare debeat, non est dubium. Contra, qui domino dare debet, non implet conditionem dando seruo eius ni si si dominus consenserit.

Nemo enim in tali specie conditionem nescientе me, vel uolente, implere potest.

Conditio de dando hæredi in ipsius persona impletur non in fideicommissarij: & datum causa conditionis implenda, non uenit in restitutione. Bartolus.

Cum hæreditas ex Trebelliano senatusconsulto restituta est, hęredi dandum est, ut impleatur conditio: nec hoc restituendum est ex causa fideicommissi. Sed cum suspectam adijt, & restituit: dubitatur, an ei auferendum sit. Et benignius est, & in hoc casu nihil ei auferri. Si autem me hæredе instituto, controuersia mihi fiat hæreditatis: si caret legatarius euicta hęreditate reddi legatum: & ipsi cauendum est reddi quod dederit. ᵒ Sed si iussus sis mihi dare decem, & accipere hæreditatem ex senatusconsulto: decem tibi ex causa fideicommissi non restituam.

Ex pluritate dominorum scinditur conditio seruo adiecta. Bar.

Si duorum seruo legatum sit sub conditione dandi, non posse per partes conditioni pareri, quidam aiunt, sed semel dandam pecuniam: sed ego contra puto.

Diminuto legato per usucapionem diminuitur conditio. Bart.

Si pars rei legatæ usucapta sit: an in solidum parendum sit, dubito? Et potest dici pro parte parendum ex sententia testatoris.

Iussus dare hæredibus si tẽpore quo dat, reperit se hæredem, deducit partem suam & rata, secus si non sit hæres: sed esse speratur: quia tunc nihil deducit, sicut legatarius.

Plautius. Vni ex hęredibus fundum legauit, si centum hęredibus dedisset. Deducet suam partem hæreditariam, & reliquam summam hæredibus pro portione eorũ dabit. At si hæres ex parte ita institutus esset, si hæredibus decem dedisset; non aliter esset hęres, quàm si tota decem cohęredibus dedisset: quia nõ antè ad hęreditatem admitteretur, quàm si omnem summam dedisset. Nam & cum seruus testamento liber, & ex parte hęres ita scriptus esset, si hęredibus decem dedisset: constitit, non aliter eum liberum hęredemq; futurum, quam si tota decem cohęredibus dedisset. Paulus: hoc iure, vtimur.

Dare, & remittere non est idem proprie. † Bart.

Idem libro xij. ad Plautium. XLV.

dũ. Imo videret auferri: vt ℸ. de condi. indebi. l. is cui. quæ est cõtra. Solu. hic à legatario singulari, ibi à fide: commiss. vniuersali accepit. Vel hic dic ꝙ tate: ꝙ patet. quia dicit benignius, ibi de rigore. Vel dic, quòd hic à fideicommissario accepit vel solue. vt ibi.

Quòd dederit, Causa implendę cõditionis.

Non restituam. Et hoc est contra d. l. de cond. indeb. l. is cui. Sol. hic sponte adijt, ibi coactus, vel ibi gratia fundi tantum erãt danda decem, hic pro tota hæreditate. Accu.

p Cõtra puto. Qui seruus cõmunis vicem duorum sustinet: vt ℸ. de stipula. ser. l. 1. §. cõmunis. sed si duobus esset legatum, per partes posset pareri conditioni: vt ℸ. eo. l. si qs legata. §. fin. & l. cui fundus. & facit ℸ. e. l. Plautius. §. itẽ scindit.

q Vsucapta sit. Viuo testatore, & sic alienata: ad quod ẽ ℸ. de leg. 1. l. si ex toto. in princ. at si eo mortuo imputatur legatario sua negligentia. Accu.

r Pro parte. Ac si partem alienasset: & distinguitur: vt ℸ. eodem. l. Plautius in fine.

s Legauit. Id est, prælegauit.

t Hæreditariam. ſ. de centum.

u Tota decem. De sua bursa. nã ante nõ est hæres: vt subijcit, & supra de cõdi. instit. l. ei qui ita hæreditatem. aliud autẽ, si sub modo: vt supra eodem. l. quibus. §. finali. & de legatis tertio, lege, si tibi legatum. & facit supra famili. erciscund. le. hæredes. §. finali. & de legatis primo. le. ab omnibus. § si Titio. & infra de itip. seru. l. proinde. §. si seruus.

¹ Inquantum Bart. hic dicit dare, & remittere, nõ ẽ idẽ proprię: tu dic hoc esse verũ, nisi remitatur lig dũ: vt no. Bart. in l. actione. col. 2. ver. alij soluũt C. de trãſ. & gl. in l. contra iuris. in ver. facere. & in l. talẽ in prin. ℸ. de pact.

seruus. & C. de ijs quæ sub mo. l. fi.

Vlianus. CASVS. Titius debebat Seio decẽ, & ego institui mihi hæredem dictum Titium debitorem, & legaui dicto Seio creditori hæredis mei equũ meũ sub condi. si daret dicto meo hærcdi 10. & decessi: venit Seius legatarius, & liberauit hæredẽ per acceptila. à dictis 10. quæ hæres ei debebat causa implendi conditionẽ legati sui, nũquid poterit petere legatũ, quasi impleuerit conditionem dãdi 10. hæredi? Et dicitur quòd non, sed potuerit petere, quasi steterit ꝙ hæredẽ, quo minus ipse solueret ei. 10. & ita quasi extiterit conditio. Vi.

a Extiterit. Sic sup. e. l. ciuili iure. Est & alia rõ. quia nõ interest numeratione an per acceptilationem ad eum perueneritꝫ vt ℸ. de condi. ob cau. l. si mulier. & facit ℸ. eod l. Mutianæ. in fin. & ℸ. de statu lib. l. si peculiũ & ℸ. de le. 1. l. si fundum. §. Titio & C. de instit. & substit. l. si mater.

Si in diem. CASVS. Sticho seruo meo reliq libertatẽ si dederit hæredi meo centum in diẽ centesimum, & non expressi quando incipient currere centum dies. & certè ab adita hæreditate mea incipiũt currere, & est rõ plana in litera. & quod dictũ est in statuliberо, habet locum in legatario. & in omni alio, qui est iussus dare hæredi.

¶ Seruo libertatẽ. Titius fecit testamentum, & in eo dedit libertatem Sticho seruo suo tali mõ, Stichus si meus erit, liber esto: & postea dedit ei legatum, vel hæreditatem non appositа aliqua cõditione. & post eundem seruum vendidit Seio: & postea decessit dictus Titius: nunc quæritur, an dictũ legatũ relictum, vel hæreditas relicta seruo sub cõditione, debeatur Seio nouo domino serui, & vtrũ iussu eius seruus adire possit hæredi prædictã? Et videtur ꝙ non: quia videtur debere dici, qđ cõditio appositа libertati, illa: ſ. si meus erit &c. intelligatur repetita in hæreditate, vel legato relicto, vel relicta eidẽ seruo sine conditione: vt ℸ. eod. l. auia. tempore aũt mortis nõ inuenitur dictus seruus esse testatoris: sic quia deficit conditio tacite repetita hæreditari, vel legato: ergo non debet seruus habere legatũ, vel hæreditatem, nec acquirere nouo domino? Respon. tamen hic. quod dictũ legatum, vel hæreditas debetur nouo domino, & iussu eius poterit adiri hæreditas prędicta per seruum: & est ratio. qui in libertate danda dicto seruo id expressit testator, id est, illa verba: Si meus erit &c. vnde a cõtrario sensu, si testatoris nõ erit seruus tẽpore mortis ipsius testatoris impedietur libertas, testatoris autem nõ fuit tempore mortis, eo quod eum alienauerat: ergo impedita fuit libertas: cũ ergo annihilata sit conditio expressa circa libertatem, debet pro nulla haberi. & circa legatum, vel hæreditatem, vt sic fine conditione videatur esse datum seruo legatum, uel hęreditas: unde adnouum dominum debet pertinere, ut dixi. & idem esset si testator non expressisset dicta uerba in libertate danda, ſ. si meus erit & cætera. nam etiam tunc impediretur libertas propter alienationẽ serui. & hoc dicit ibi, quo futurum &c. & dic quo id est, cuius contrario, scilicet, si meus non erit &c. siue ergo expressa sit dicta conditio per testatorem, siue non, semper est idem, ſ. vt per alienationem serui impediatur libertas, & subsequẽter habeat nouus dominus hæreditatem, vel legatum prę dictum: & ita apparet, quòd nihil operatur expressio dictæ conditionis. in multis tamen casibus operatur aliquid expressio, & hoc dicit ibi, sæpe numero tamen, &c. & hoc vult dicere hic. §. licet obscura sit litera. Vi.

b Dare. Et dic, vt ℸ. e. l. 2. igitur si in omnibus: ergo in isto. Acc.

c Conditione. Not. non intelligi conditionẽ repetitam & sic est argum. contra infra eodem, lege, auia, & l. libertis. & l. cum seruus. sed hoc ideo, quia testator dixit contra: vt ℸ: ibi. nam id expressit &c. vel quia infringitur in expresso propter alienationem: ergo in tacito.

d Alienauit inter viuos. Secus si legauit: vt C. de nec. ser. l. penul. in princi.

e Poterit. Hoc legit Ale. interrogatiuè quasi nõ possit iubere adire. sed certè imò põt: vt Instit. de hær. inst. §. seruus autem. & ideo planè legas.

f Quo. Id est, cuius contrario, scilicet si meus non sit &c. hic supra. de donationib. inter virum, & vxo. l. mortis.

g Non esset. Apparet ergo, ꝙ nil operatur expressio, si meus erit, quandoque tamen contrarium patet: vt subijcit. & patet ℸ. eodem, lege, nonnũquam, in fi. & facit ℸ. eodem. l. Iulianus noster. & ℸ. de le. 1. l. quæsitum. Accur.

h On putabã. CASVS. Titio agẽti 10. annos legaui & cũ ad 16. annum puenisset, & decessi & postea

† In P.F. est hæc in cipiens, Marcel. li. 14. Digeſt. Seruo libertatem. &c.

i Inquãtum ille text. dicit annũ in cœptũ nõ haberi ꝙ cõpleto, limitabis textum le. 3 §. minorem. & ibi gl. & Do. ℸ. de minor. & quo vide l. ex his. C. qñ dies le. cc.

Titius prędictus ingressus fuit 16.ann.nunquid videtur adhuc veniſſe dies fideicom.vt ſic poſſit petere?dr quod non,niſi compleat 16. an. & ita etiam iudicauit quidã Imperator qui vocabatur Aurelius Antoninus, cum quidam de Germania hæres inſtitutus a quodã alio de Germania eſſet condemnatus dare fideicommiſſũ illi cui relictum erat, cum ad decimum ſextum annum peruenifiet:ſi eſſet cõdemnatus, dico ante quã fideicõmiſſarius cõpleret 16.annos, & appellaſſet dictus hæres ad dictum Imperatorem. Vi.

a Ad decimum ſextum. Idem eſt ſi dixerit, cũ erit 14. anno.vt ſ. de leg. 1.l.ſi cui. ſec' in libertate relicta in anno 12. vt ĵ.de manu. teſta l. ſi ita fuerit libertas relicta. Item facit ĵ. qñ dies le.ced. l.ſi Titio.& C.quando dies leg. ce.l. pe. & ĵ l.proxi. Sed contra ĵ ad Trebe.l. qui filium §. 1.Solu. ibi ſpeciale. Item cõtra ĵ.de mane.& hono. l. ad rẽ. Sol. ibi quo ad honores ſpeciale. Acc.

§ I in annos. Inſtitui mihi hæredem Titium, & dãnaui eum dare centum Seio in annos decem completos. certè nouiſſimo die dicti temporis debebitur dictũ legatũ Seio, & idem eſt, ſi iuſſi Stichum ſeruum meum libe rum eſſe in ann. 10. nam nouiſſimo ei' temporis die libertas ei obtinget. Vi. Iulianus.

b Si in annos decem.Completos.

c Libertas.Secus ſi dixit,anno decimo ſit liber:vt ĵ. d man.teſt.l.ſi ita fuerit libertas relicta.arg.cõtra. Item idem,quod hic,ſi aliquid relinquatur,vel promittatur anno 10.ar ĵ.de ver.obl.qui hoc anno.ſecus ſi dicitur annua.vt C.quando dies le.ce.l 1.& facit §. l. prox.

d I cui libertas. Titius fecit teſtamentũ, & in eo dedit libertatẽ dicto Epaphrodito ſeruo ſuo ſub hac cond.ſi rõnes reddidiſſet de his negotijs dñi, quę adminiſtrauerat:& poſtea deceſſit dictus teſtator. certè nõ põt Epaphroditus habere libertatẽ,niſi reddat rõnes. cũ aũt reddiderit,nõ impedietur eius libertas.qualiter aũt debeat reddere,quæritur? Et certè debent conſules dare arbitrũ: ſiue iudicẽ delegatũ,q cõſules excuſſis rationibus quas adminiſtrauit dictus Epaphroditus per dictum iudicẽ cõſtituent & declarabunt nõ tantum,quę reliqua ſunt dicti ſerui,& faciẽt ea hæredibus reſtitui:ſed etiã declarabunt quas ratio

nes,& quæ inſtrumenta debeat dictus ſeruus tradere, aut exhibere dominis ſuis. Vi.

e Si cui libertas Aliàs non tenetur reddere:vt §. d neg geſt.l.quæ vtiliter.§.qui purè.

f Arbitrum. i.iudicem delegatum:vt & infra de fidei com.lib.l.ſi purè, & §.de iudi. l. vlt.§. liber etiam. & facit l cum prætor.§.iudicem.

g Excuſſis. Idem ſi ſtabit per hæredem quo minus excutiãtur, vt §. de contrahen.empt.l hæc venditio. Azo.

h Reliqua. Id eſt,reliquata.

i Conſtituent. Id eſt declarabunt, & reddi facient.

k Debeat. Repete conſtituent, & tic in facto conſiſtẽt ratio:vt ĵ.eo. l. cum ſeruus.

l Vb diuerſis. CASVS. Ita dixi in teſtamento meo Stichus ſeru' meus ſit liber, ſi hæredi 10. dederit. & poſtea in alia parte eiuſdem teſtamenti ita dixi: Supra dictus Stich' ſit liber, ſi dederit hęredi meo equum. certè dictus Stichus eã cõd. eligere põt, quæ videtur ſibi eſſe leuior. ſi autem prædicto modo reliqui alicui legatum oportet legatariũ patere vltimæ conditioni. Scias etiam q eo caſu quando iuſſi Stichum eſſe liberum,ſi daret hæredi meo 10 pueniet idẽ Stichus ad libertatem dando 10. hæredi hæredis mei. Si autẽ legaui equum meum Titio, ſi daret hæredi meo 10. & poſtea Titius,idemq; legatarius deceſſit,antequam daret 10.hæredi:non poterit hæres eius legatarij cõſequi equum dando decem hæred. ſemel enim deficit datio mortuo legatario. Vi.

Sub diuerſis. Puta ſi 10.dederis itẽ ſi equũ dederis. & q ſubijcit diſiunctim.l.in diuerſis teſtamenti partibus,ad quod ĵ.de ma.teſta.l.5.& l.quod vulgo.& ĵ.eo. l.quod traditum.& §. de tu.l.tutor datus. in fi.

Nouiſſimæ. Imo cuilibet:vt Inſtit.de hære Inſti §.ſi plures.& §.de condit.inſti.l.ſi hęredi.quæ ſunt cõtra. Sed ibi ſeparatim per coniunctionem diſiunctiuã,hic ſeparatim in diuerſis partibus teſtamenti. & facit §. de leg. 1.l.ſi mihi.§.penul.

m Quod non ſimiliter. Id eſt, ſi legatario iuſſum eſt dari eius hæredi dari nõ poteſt,ſm Io. alij ſic: ſi legatarius iuſſus eſt dare,nõ poteſt dare hęredi hęredis,& ſpeciale eſt in libertate, quod negat Ioan. Vel dic ex parte hæredis datur ei,& eius hęredi.ſed ex diuerſo in

ſo in legatarij perſona nõ p'ſumet ſic,vt hęres legatarij dare poſſit: quia ſemel deficit conditio. & hoc placet Io.ar ĵ.eo.l.ſi ita expreſſum.

NOnnunquam. CASVS. Ita dixi in teſtamento meo,Titio x do lego, ſi Mæuius Capitolium aſcenderit, nũquid valet legatum? Et videtur q nõ:quia videtur arbitrio Mæuij poſitum eſſe legatũ,& ita non videtur valere: vt §. de hær.inſt.l. ſi quis Sempronium, & l. illa inſtitutio.& hac eadem l. ibi, nã in alienam voluntatẽ &c. dicitur tamen hic quod valet. & dictæ leges loquuntur, quando inſtitutio, vel legatum cõmittitur in expreſſam voluntatem tertij: quo caſu non valet. hic autem fuit commiſſum legatũ in tacitam voluntatem Mæuij: nonnũquam autem cõtingit, vt quædam nominatim expreſſa officiant, quamuis eadẽ omiſſa tacitè intelligi potuiſſent nec eſſent obfutura ipſa tacitè intellecta. inde ẽt dictum eſt à ſapientibus,ex preſſa nocent, non expreſſa non nocẽt. Viu.

a Alienam. Scilicet expreſſam, vel ſimplicem,vel nudam.

b Dictum. In multis legibus: vt ĵ. de reg. iur. l.expreſſa. & l. actus. & §. de hær. inſtit.l.ſi quis Sempronium. & l. captatorias.Item hic in volũtate extranei.hęredis autem vel legatarij ſecus:vt §. de leg.1.l.ſenatus.§.penu. & §.de le.3.l.1.§.ſic fidei.ſed in aliena videtur contra. §. de leg 2.l.1.Sol.ibi.Item contra quandoque expreſſa proſunt:vt §. de vſufr. l.vetus.& in pupillari ſubſtitutione tacita,quæ contra matrem non admittitur, ſed in expreſſa ſic,vt C.de inſt.& ſubſti l.fi.& de imp. & alijs ſubſt.l.precibus. Item in caſibus vbi exigitur ſpeciale mandatum:vt §.de procur. l. Pomponius. in prin.& in nouatione:vt C.de noua. l.fi.quandoq; nec proſunt nec nocent,vt §.eo.l.ſi in diem.§.fi.& facit §. de reb.dub.l.vtrum.§.cum quidam.& de le.2.l.3. & ĵ. de fideicommiſ liber.l.fideicommiſſa.& de ſtatu lib.l. cum hæres.§.fi.

§ I quis ſeruum. CASVS. Titius in teſtamẽto ſuo iuſſit eſſe liberum Stichũ ſeruum ſuum ſub cõditiõe,ſi redderet rõnes hæredi de eo quod adminiſtrauerat;poſtea in eodẽ teſtamẽto vetuit eum reddere rationes, quaſi puram facturus ei libertatem:certe competit dicto Sticho libertas ex teſtamento. Viu.

c Competit. Contra §. de adim.le.l.alumnę.§.Seia,vbi adempto onere videtur adimi emolumẽtũ Sol.ibi pp onus iniunctũ erat legatum relictũ, vnde onere alij deputato,videtur ademptũ legatũ.ſed hic nõ in vim modi, ſed cõditionis, videlicet ſi rõnẽ reddiedrit,legauit libertatẽ.vnde licet conditionẽ adimet,tenet tamẽ libertas,& facit §. de adi.le.l 3 § conditio legati.

§ I quis legata. CASVS. Titius reliquit plura legata quibuſdam, ſcilicet quædã pure, & quædam in diem,& quędam ſub cond. Item legauit Seio cẽtum cum pubes eſſet idẽ Seius: & poſtea ita dixit. legata,quibus dies appoſita nõ eſt volo dari annua bima trima die. poſtea deceſſit, modo quæritur, an dicta c.debeãt ſolui Seio poſt pubertatem eius annua bima trima die,an verò poſt pubertatem ſtatim? & dicit quòd ſtatim poſt pubertatem. & rationem reddit in litera: licet aliud diceret Caius in commentarijs ſuis.

¶ Duobus. Legaui fundum, Titio, & Męuio ſub conditi. ſi hæredi meo darent centum, & deceſſi: certè ſi Titius dederit hæredi quinquaginta conſequetur dimidiam dicti fundi. & ſi Mæuius non det alia quinquaginta hæredi, alia pars fundi accreſcit Titio cũ ſua cõditio.ſcilicet, vt der hęredi alia quinquaginta. Sed pone, q ſoli Mæuio dictum fundum legaui ſub condit. ſi daret ducenta Callimacho non capaci: nũquid poteſt idem Mæuius conſequi legatum,niſi det Callimacho cc? Et dicitur quod nõ oportet enim q prius det cc.licet ea eius nom faciat,nihil enim intereſt vtrũ perſonæ nõ capaci dare iubeat 200 an in aliquo loco deponere,vel in mare dejcere iubeatur.nam ſicut locus prædictus,vel mare non dicitur legatarius, vel legatarium, ita nec dictus Callimachus non capax. imo capit Callimachus mortis cauſa,& nõ nomine teſtamenti.ſi enim caperet Callimachus nomine teſtamẽti,& ita tanquam legatarius,puta quia eſſet ei legatũ. non haberet Mæuius neceſſe ei dare? vtpote cum ſit non capax,quamuis autem vnus ex duobus, q bus legatus eſt fundus,ſi daret cẽtũ hęredi, poſſit dare quinquaginta,& habere dimidiam fundi,vt dictum eſt: ſi tamen vni legatus eſt fundus ſi centum dederit hæredi,non poteſt conſequi partem fundi,niſi numeret totã pecuniam & eſt ratio diuerſitatis plana,vt dicit litera,& h.d vſque ad l.quæſitum Viu.

Quia ferè. Ferè ideo dicit,quia quandoque purum non prorogatur per hæc verba vt illud.præſenti die leg.vt §.de leg. 1.l.talis.

e Demonſtrationem. Et nihilo minus conditionem: vt ĵ.quando dies leg.ce.l.ſi dies. quæ eſt contra.

Conſe-

a Consequetur Imo ex toto debet implere vt solidū consequatur. vt C. de conditio. infer. l. si plures. quę est contra Solutio. ibi conditio indiuidua fuit, hic diuidua. Accursius.

b Adcresceret. Imò sine onere: vt supra eodē, lege, si separatim. sed ibi suo iure habet solidum & facit ℨ. eodem. l. cui fundus. & C. de cad. tol. §. ne autem.

c Æuius. Nō habebat. qa capax non erat, vt Inst. de hæredum qua. & diffe. §. testamenti.

d In mare. Facit supra de conditio. institutio. l. mulier. §. si quis hæreditariū. Sed contra supra, de conditio. institu. l. quidam. sed ibi fauore humanæ cōditionis: vt ibi dicit. Item contra infra. de solutio. l. si seruo decem. Solut. ibi fauore pupilli, & furiosi, ne perdant, qui sunt capaces. Item contra ℨ. de condit. insti. l. conditiones. vbi deriso riam conditionem non oportet impleri. Item contra supra de lega. 1. l. seruo alieno. §. fin.

† P.F.13.

ADDITIO.

Dic secundum Bar. quod ibi in modum disp ositionis, hic cōditionis.

e Testamenti nomine. Si enim sic legatum esset non haberet quis illud necesse dare. sed hic habet, sed aufertur persiscum: vt infra de iure fisci. l. Lucius. & facit infra, de dona. causa mortis. l. omnibus.

f Vi fundus. Sub conditione. s. dandi.

g Quo. Scilicet testamento.

h Vni sub conditione Scilicet dandi decem.

i Ex accidenti. Scilicet ex noua voluntate legatarij: vt ℨ. in princip. vel quia moritur legatarius. ex persona enim hęredis. &c. vt ℨ. de verbo. oblig. l. 2. §. 1. sed fallit ℨ. de leg. 1. l. legatarius. & facit ad l. ℨ. de acqui. hæred. l. qui putat. & ℨ. e. l. falsa. §. fi. & ℨ. de contrah. emp. l. fistulas. §. qui fundum. & ℨ. e. l. pe. & ℨ. de leg. 3. l. vxorem. § agri. & ℨ. eo. l. si quis legata. §. fin.

Aliàs, numeraliet.

Duobus eadem res, si hæredi centum dedissent, legata est. Si alter ex his quinquaginta dederit, partem legati cōsequetur & pars eius, qui non dederit, alteri cum sua conditione adcrescet.

Conditio designat nudum ministerium facti, & debet impleri in forma specifica. Bartolus.

Quidam liber Epistolarum. LIIII.

Mæuius, cui fundus legatus est, si Callimacho, cum quo testamenti factionem non habebat, ducenta dedisset, conditioni parere debet: & ducenta dare, vt ad eum legatus fundus pertineat, licet nummos non faciat accipientis. Quid enim interest, vtrū tali persōnæ dare iubeatur, an aliquo loco ponere, vel in mare deijcere? Neque enim illud, quod ad talem persōnam perventurum est, testamenti nomine, sed mortis causa capitur.

Conditio dandi adiecta vni non scinditur, secus si pluribus adiiciatur. Bart.

Idem libro quinto Epistolarum. LV.

Cui fundus legatus est, si decem dederit partem fundi consequi non potest, nisi totam pecuniam numerarit. Dissimilis est cā, cū duobus eadem res sub conditione legata est. In hac enim quæstione statim à testamento, quo pluribus conditio apposita est, diuisa quoque in singulas persōnas videri potest: & ideo singuli pro sua parte, & conditioni parere, & legatum capere possunt. Nam quāuis summa vniuersæ conditionis sit adscripta: enumeratione tamen persōnarum potest videri esse diuisa. In eo verò, quod vni sub conditione legatum est, scindi ex accidenti conditio non debet: & omnis numerus eorum, qui in locum eius substituuntur, pro singulari persona est habendus.

Seruus iussus præstare operas potest per se operari nisi ab hærede impediatur, nec enim conditio habetur pro impleta. Bartolus.

Pomponius libro septimo Epistolarum. LVI.

Quæsitum est, an si iussus fuerit seruus quinque operas extraneo dare, Vt liber fiat, conditio talis sit recipienda: vt quemadmodum circa pecuniæ dationem dicitur, ita & circa præstationem operarum dicamus. Sed hoc iure vtitur, vt quemadmodum dictū est, si pecuniā ex peculio suo det extraneo, admitti eum ad libertatem: ita & si operam præstiterit, necesse sit, eum admitti ad libertatem. Itaque in proposito sapienter faciet hæres, si impedierit eum, quo minus præstet & operas: hac enim ratione seruus perueniet quidem ad libertatem: sed operis eius extraneus non vtetur.

Idem libro septimo Epistolarum. LVII.

Ancillæ alienæ, Titius in testamento suo dedit libertatem Sticho seruo suo sub condit. si daret Caio extraneo quinque operas. nunquid potest seruus dare dictas operas, & ad libertatem peruenire? Et dicitur quod sic. hæres tamen Titij potest impedire seruum quo minus præstet operas: quo casu seruus perueniet ad libertatem, & extraneus non vtetur operis eius ita est ergo in præstatione dictarum operarum, sicut esset, si seruus iussus esset ad libertatem peruenire. si daret centū extraneo, quo casu si centum ex peculio suo det extraneo admittitur sine dubio ad libertatē, hæres tamen potest eum prohibere dare. Viu.

Aliàs, cum sua,

Halo. l. scripsit, vt quēadmodū scindi circa pecuniā, & cę. nos autē scripturā P.F. sequimur.

a Vt liber sit. Non est modus, sed conditio, si operas det.

b Sapienter. Id est callidē. sic ironicè dicit. non enim potest dici sapientia, cum ob id ipsum teneatur actione in factum, vt supra de conditio ob cau. l. 3. §. fin. & infra, eodem l. si inuitis, & de statu libe. l. cum hæres. §. Stichus.

Ancillæ. Legaui ancillæ Titij centū, cum ea nupsisset. nunquid valet legatum? & videtur q̄ non: quia ancilla non potest nubere: vt C. de incestis nupt. l. cum ancillis. sed certè imo valet, quia videtur cogitatum de eo tempore quo posset nubere, id est, cum esset manumissa. Viu.

c Si ancillæ. Sed si libertæ sit ita legatum, & post fiat seruа, intercidit legatum: vt ℨ. eo. l. prox. Azo.

Nubere.

a Nubere. Et de eo statu uidetur cogitatum, quo nubere potest. Azo. & facit ℨ. e. l. cum ita. §. 1.

b Ntercidit. Legaui Titio centum sub cond. si ipse consul factus fuerit, & decessi, postea dictus Titius decessit ante condit. impletam, certè extinguit dictum legatum: secus autem si interim in insulam deportetur dictus Titius, quia tunc ante quā naturaliter moriat, urnon extinguitur legatum. potest enim restitui in ciuitatem: secus autē si fuerit factus seruus pœnæ, quia tūc dico idē, qđ in primo casu, qa seruit' assimilatur morti.

c Decesserit. Pendēte conditione ad qđ C. de cad. tol. l. unica §. fin autem.

d Arbitror. Non ergo habetur pro mortuo deportatus, nec, soluit mīmonium, ut ℨ. de bo. dam. l. 6. & C. de do. inter uirū & uxo. l. res. Sed contra ℨ. de bo. lib. l. si necem. §. si deportatus. ubi perdit patronus contra tab. si deportetur. Sol. nec ibi perditur ius succēdendi: quia admittitur sequens, & ēt idem si restituatur. Et eodem modo respon. ℨ. de cōtratab. l. i. §. filium. Sed qd in nostro casu si sit ab hostibus captus? Respon. in pendēti est legatum: ut ℨ. de bo lib. l. si necem. §. si deportatus. Item quid si fiat conuersus? uidetur quod p mortuo habetur: ut C. de epis. & cle. l. fi. ℨ. resp. Potest tamen dici contra: quia p mortuo habet quo ad matrimoniū soluendū, & lucra ex eo petenda: non ut possit ei legari. & facit ℨ. de uer. obli. l. ex ea §. in insulam. Acc.

e Seruitus morti. Sic ℨ. de reg. iur. l. seruitutem. & ℨ. de sol l. qui res. §. aream.

In facto. Cauus. Hęc lex dicit, quod conditiones consistentes in facto habent inter se uarietatē, & recipiunt diuisionem tripartitam. Vna est, ut quid detur. alia est, ut quid fiat, alia est, ut quid obtingat, puta si nauis uenerit ex Asia, uel ecōtra ne detur: ne fiat ne obtingat. Et duæ ex istis conditionibus collocant in persōnas ipsorum quibus aliquid relinquitur, aut aliorum, scilicet illæ quæ consistunt in dando, uel faciendo, uel in non dando, uel non faciēdo. Tertia aūt species dictarū conditionum, ut quid obtingat, ponitur in euētu, puta si nauis ex Asia venerit: ut dixi. ¶ Fiscus. Reliqui Titio nō capaci fundū sub conditione, si daret hęredi meo decē: & decessi. & sic fiscus dēt habere dictū legatū: quia quę auferunt indigno, fisco applicantur. certè debet fiscus dare decem hæredi meo.

In facto, Hic nomine facti cōplectitur dare: ut ℨ. de cur. fur. l. cōsilio. §. fi. 1. & ℨ. subijcit: sed strictè accepto uerbo, & propriè sunt species oppositæ dari, & fieri: ut ℨ. de uerb. obl. l. 2. Azo.

Dari & fieri, sunt spēs oppositę: & fieri de facto nō sufficit l. dedi. §. fi liber, & ibi Alc. de qd. ob cau sam. Bart. sed & hic supponit sed exempla tria affirmatiua, & tria negatiua. & fortè de his, tātum ponit: qa frequentius contingunt.

Ntercidit legatum si ea persona decesserit, cui legatum est sub conditione. Quid ergo si non decesserit, sed in ciuitate esse desierit? puta alicui legatum si consul fuerit & is in insulam deportatus est, nunquid non interim extinguitur legatum, quia restitui in ciuitatem potest? Quod probabilius esse arbitror. Non idem erit dicendum, si ea pœna in eum statuta fuerit, quæ irrogat seruitutem, quia seruitus morti adsimilatur.

Hac lex non potest commodè summari propter multiplicem diuisionem.

Paulus libro vicensimo ad Sabinum. LIX.

In facto consistentes conditiones uarietatem habent, & quasi tripertitam recipiunt diuisionem. ut quid detur, ut quid fiat, ut quid obtingat, uel retro ne detur: ne fiat, ne obtingat. ex his dandi, faciendique conditiones in personas collocantur, aut ipsorum, quibus quid relinquitur, aut aliorum. Tertia species in euentu ponitur.

Quasi. Hic quasi denotat imperfectionem. nā & alię multæ sunt diuisiones, ſ. an consistant in facto meo tantū, an in meo & alterius, ut no. ℨ. e. l. in testamēto. & in summa: sed & hic supponit sed exempla tria affirmatiua, & tria negatiua. & fortè de his, tātum ponit: qa frequentius contingunt.

In fiscum transit legatum cum onere conditionis, uel fidei commissi. B.

Vt quid detur. Semper pone ut, p si, hic & in sequentibus.

Fiscus eisdem conditionib. parere debet, quibus persona a qua ad ipsum, quod relictum est, peruenit: sicut etiam cum suo onere hoc ipsum uindicat.

Ne detur. Lego tibi fundum, si dederis decem hæredi. vel si feceris ei domum: uel si nauis ex Asia uenerit: & econtra, lego tibi fundū, si nō dederis hæredi decē, uel si non feceris ei domū: uel si nauis ex Asia non venerit. & hęc superior, scilicet si non uenerit, ēt tertia spes, quæ infra dicitur esse in euentu.

Relictum in tempus liberorum intelligitur de procreandis post testamentum, nisi aliud testator expresserit. Bartolus.

Vapianus libro vicensimo ad Sabinum. LX.

Iuir uxori ad tempus liberorum legauerit dubitari potest, an de ijs duntaxat filijs sensisset testator, qui post mortem eius nati fuissent, an de ijs, qui uiuo eo ab

Ipsorum. Scilicet legatariorum, scilicet si legatarius dederit, uel fecerit, & econtra nō dederit, & non fecerit.

Aut aliorum. Puta lego tibi fundū, si Titius dederit decem hęredi, uel fecerit domum, uel ecōtra non dederit, uel non fecerit.

P. Fl. an & de ijs.

Tertia. Prima species fuit in dando uel non dando. secunda in faciēdo, uel non faciendo, tertia in euentu, scilicet si nauis venerit, ex Asia, uel non venerit.

Peruenit. Ad fiscum ut si legatus est fundus nō capaci, si decem det hæredi, habebit fiscus legatū, si decē dederit sic enim & si per legatum prædicta decē sunt relicta: ut & ℨ. ad Syl. l. cum fisco. prædicta autē decem causa implendæ conditionis danda non sunt legata: ut ℨ. si quis omissa causa test. l. si quis sub conditione.

Iuir uxori. Cauus. Titius legauit uxori suæ cē tū danda ei, cum haberet liberos. certè siue uiuo marito, siue post mortē eius nascant ex ea liberi, habebit legatū mortuo uiro. sed si uir specialiter ex p̄sit, vt ipsa habeat legatū, etiam si procreauerit liberos ex alio post mortem viri: nihilo minus ipsa admittetur ad legatum, etiam si procreauerit liberos ex alio post mortem viri. hoc dicit cum prin. l. seq. Viu.

Viuo. Post testamentum: ut ℨ. prox. nec obst. ℨ. eo. l. solemus.

Nascantur

[a] Nascantur. Facit ſ. eo l. cum uir. & l. ſi iam. § j. Acc.

SEd ſi hoc. Caſus in §. cuidam eſt talis. Cum haberẽ filium naturalem, cui quidem non poteram de iure relinquere vltra duas uncias [4] cum matre ſua, vt C. de na. li. l. 2. legaui tres vncias integras cũ matre ſub cõditione, ſi hæredi meo daret decem, & pono quod vna vncia bonorum meorum valebat decẽ, & deceſſi: poſtea dictus meus nlius naturalis ſoluit hæredi meo dicta decẽ, & ſic impleuit cõditionem. nunc petit ab hærede meo in tegras iij. uncias dicens, quamuis de iure non poſſem capere niſi duas uncias, tamen nunc poſſum capere iij. quia dedi ubi hæredi tantũ cauſa implendæ conditionis, quod valet bene vnam vnciam: nunquid iure petit? & dicitur quod ſic. & idẽ eſſet ſi iuſſus eſſet dare x. extraneo cauſa implendæ cõditionis.

[4] Imo vnicã tñ unciã, ut pater ex l. 2. quę hic citatur.

[b] Autorẽ hui' capitis putat eſſe Neratium Pri. cũ Alc. li. 7. parer. c. 12.

[c] In P. Fl. & in vete. quibuſdã exẽp. amplius legi conceſſę portionis relictũ ẽ.

¶ Cum vir. Titius legauit uxori ſuæ annua x. ſi non nuberet, & non ſepararet ſe a liberis eorũ cõbus puberibus. certe poteſt mulier nubere, & nihilominus legatum capere: quaſi in dicto legato ſit ei viduitas i dicta. Si autem dicti liberi erãt impuberes, non poterit habere legatum ſi nupſerit: quia in hoc caſu uidetur uir iniunxiſſe uxori curã liberorum, & non uiduitatem. Viu.

[d] In P. Fl. quod droget.

[e] Sed ſi hoc. Continuatur præcedenti.

[f] Capienti. Vt filio naturali tres unciæ, quę non capit niſi unam unciam cum matre: ut C. de nat. lib. l. 2.

[g] Aliquid. puta qđ ualet duas vncias.

[h] Poſſit. Et ita tres vncias integras. qđ videtur quaſi &c.

[i] Extra iit. Aliàs detraxit, ſcilicet de ſuo, & dedit cauſa implendæ conditionis.

[k] Suõſideret. Id eſt, remaneret. & facit ſ. eo. l. Plauti'. § item ſcinditur. & j. ad leg. Falc. l. at ueteranis in fi. & l. quoties. Acc.

[l] Cura. Vt corrigat & caſtiget. & facit j. eo. l. Titiæ ſi non. & C. de ind. uid. l. 2. & aut. ibi poſita. & arg. ſ. cõi

eo ſuſcepti fuiſſent poſt teſtamẽtum factum, cum manente matrimonio de ceſsiſſet. Verùm æquum eſt proficere, ſiue viuo marito, ſiue poſt mortem naſcantur.

LXI.

Ed ſi hoc ſpeciali- ter expreſsit teſtator etiam ſi ex alio poſt mortem ſuam liberos procrea uerit: nihilo minus eam ad legatum admitti.

Tantum quis videtur capere, quantum ſibi remanet deducto eo, quod ſoluerit cauſa conditionis implendæ. Bartolus.

Cuidam non ſolidum capienti [c] amplius lege conceſſa portione relictum eſt, ſi hæredi aliquid dediſſet. Quæritur, an id quod conditionis implendæ cauſa dederit, conſequi ex cauſa legati poſsit, quaſi non capiat id, quod eroget: an verò id extra ſit, nec ideo magis ex bonis teſtatoris amplius capiat, quã capturus eſſet, ſi ſine conditione legatum eſſet? Et Iulianus rectiſsime ſcribit, tãto amplius eum capturum, quantum conditionis implendæ cauſa dare eum oporteret: nec intereſſe hæredi, an extra neo dare iuſſus ſit: quia computatione facta (quę ſemper in perſona eius introduceret) non amplius

lege conceſſa portione ad eum ſubſideret.

Conditio quæ inducit viduitatem, in omne tempus reſpectu omnis perſonæ, & omnis loci ſpernitur, ſecus ſi inducit viduitatem reſpectu certæ perſonæ, vel certi loci vel temporis, hoc dicit, cum duabus legibus ſeq. Bartolus.

Dum vir vxori, Si à liberis nõ nupſerit, in an non ſingulos aliquid legauit, quid iuris? Iulianus reſpõdit, poſſe mulierem nubere, & legatum capere. Quòd ſi ita ſcriptum eſſet, Si à liberis impuberibus non nupſerit: legem locum non habere, quia magis cura liberorum, q̃ viduitas iniungeretur.

LXII.

Vm ita legatum ſit, Si Titio non nupſerit: vel ita, Si neq; Titio, neque Seio, neq; Mœuio nupſerit: & denique ſi plures perſonæ [e] comprehenſæ fuerint: magis placuit cuilibet eorũ, ſi nupſerit, amiſſuram legatum: nec videri tali condi tione viduitatem iniunctam, cum alij cuilibet ſatis commodè poſsit nubere. Videamus & ſi ita legatum ſit, Si Titio nupſerit. Et quidem ſi honeſte Titio poſsit nubere: dubium non erit, quin niſi paruerit conditioni, excludatur à legato. Si verò indignus ſit nu-

[f] In P. F. legi cõceſſæ portionis.

[g] In P. Fl. Si à liberis ne nupſerit. & paulopoſt Si a liberis impuberib' ne nupſerit. Duas huius propoſitionis, a ſi, generationes nõ illas quidẽ tritas aut à Grãmaticis animaduerſas refert Al. li. par. 7. c. 12. vbi & locum hunc explicat.

dicit uſque ad l. legato. Viu.

[h] Cui ita legatum ſit. Mulieri, vel alij.

[i] Plures perſonæ. Singulariter. ſi autem omnibus de ciuitate ſua, dic ut j. l. prox.

[k] Si nupſerit. Sed nũquid habet locum cautio Mutiana? Reſpõ. non, quia impleri poteſt ea viua: puta ſi alij nubat: vt no. ſ. e. l. Mutianæ. Acc.

Vm ita legatũ ſit, Lego vxori meæ, ſi nõ nupſerit Titio, neq; Seio, neque Mœuio. certè amittit legatum ſi alicui eorum nubat. nã in iſto caſu non videtur ei viduitas iniuncta, cum ipſa alij nubere poſſit, quã Titio, vel Seio, vel Mœuio prædictis. Si autem legaui ei ſub conditione, ſi Titio nupſerit: diſtingue aut honeſtè Titio poteſt nubere, aut non. primo caſu à legato excluditur: niſi Titio nubat: ſecundo poteſt cui vult nubere, & legatum habere, nam hoc caſu videtur ei indicta uiduitas: cum enim eam iuſſit Titio nubere, videtur prohiberi ne nubat cæteris. vnde perinde eſt, ac ſi dixiſſet teſtator, Lego ei ſi non nupſerit. imò in hoc caſu ſecũdo cũ Titius eſt indignus ei' nuptijs, deterior eſt illa conditio, ſi nupſerit Titio, quã ſi dixiſſet, ſi non nupſerit, nã cũ dixit, ſi nupſerit Titio, cæteris omnibus nubere p̃hibetur, ut dictũ eſt & iubetur nubere Titio, cui inhoneſtè eſt nupturа. Si autẽ ita legauit ei, ſi non nupſerit in quadam terra quæ uocatur Aritia, vel in aliqua alia terra: certe ſi hoc in fraudẽ factũ eſt à teſtatore ipſa nubere poterit, & legatũ accipere. ſi fraudẽ autem factum uidetur, ſi illa mulier cui appoſita eſt dicta conditio non facilè poſſit inuenire nuptias alibi. & hoc

[l] Quale ſi generaliter. Sic ſupra, de fun. inſtru. l. quæſitum. § idem reſpon. domo inſtructa. & de cond. inſt l. filius & C. de inſtit & ſubſti. l. 1. & l. reprehendenda.

[b] HOc modo. Legi. Quæ dicit haberi legatũ etiam cõditione nõ impleta, quia viduitatem inducit: quia hæc non inducit: vt ſ. eo. l. prox. in princ. Accurſi.

[c] Aritiæ. ciuitas eſt prope Romam.

[d] Fraudãdę. Ad hoc j. de iure patr. l. adigere. § ſi patronus.

[e] Adiuuãdam. Not. fauorem extendi. ſic ſ. de lib. & poſt. l. cũ quidam.

[f] Egato ſub. Legaui Titio centum ſub conditio. & deceſſi. poſt ea pendente conditione deceſſit hæres meus. certè hæres hæredis mei remanet obligatus legata r. o. Acc.

[g] Legi fraus fieri ſi debet, & de hac fraude ꝺ perſona ad perſonã, & de facto ad factũ Mãdoſ. in 4. q 3. Re. n. 25. & ſeq.

[h] Hæredem ſuum. Si non decedat legatarius pendente cõditione. Azo. vt C. de ca. tol. § in autẽ. & facit j. de verbo. ob. l. ſi quis. § Titio.

[i] Æres. Inſtitui mihi Titium hæredem, & Sticho ſeruo meo reliq̃ libertatem ſub conditio. ſi nauis ex Aſia venerit: & rogani dictum meum hæredem vt daret eidem ſeruo centum ſub ea cond. ſi nauis ex Aſia venerit. & poſt ea deceſſi. & poſtea ante euentum dictæ conditio. hæres meus manumiſit eũ: nunquid & fideicõmiſſum ei præſtari debent ante euentũ dictæ cond.? Et dicitur quod non, niſi per hæredem ſteterit, quo minus impleretur dictæ conditio. id eſt, dicta conditio. Viu.

[k] Per eum. Hæredem, vt ſupra e. l. iure ciuili. & no. hic ſ.

[l] In P. F. q̃ alicubi.

[m] Multa in hãc ſniã diſſerit Alex. ab Alexã lib. Genia. diet. 4. c. 8.

[n] Mãdoſ. in 1. q. Regu. de Vnio. nu. 4. & 13. nu. 3. & ſeq.

ptijs eius iſte Titius: dicendum eſt poſſe eam beneficio legis cuilibet nubere. Quæ enim Titio nubere iubetur, cæteris oĩbus nubere p̃hibetur. Itaque ſi Titius indignus ſit, tale eſt, quale ſi gñaliter ſcriptũ eſſet, Si nõ nupſerit. Imò (ſi verum amamus) durior hæc cõditio eſt, quã illa, Si non nupſerit. nam & cæteris oĩbus nubere prohibet, & Titio, cui inhoneſte nuptura ſit, nubere iubetur.

LXIII.

Oc modo legato dato, Si Lucio Titio non nupſerit: non eſſe legi [o] locũ, Iulianus aiebat. quod ſi ita ſcriptũ eſſet, Si Aritiæ [p] nõ nupſerit: intereſſe, an fraꝰ legi [q] facta eſſet. Nã ſi ea eſſet, [r] quę alibi nuptias non facilè poſſet in uenire: interpretandum, ipſo iure reſcindi, quod fraudãdæ [s] legis gratia eſſet adſcriptũ: legem. n. vtilẽ reipublicæ, ſobolis, ſ. procreãdæ cauſa latam, adiuuandum [t] interpretatione.

Morte grauati non extinguitur legatum conditionale. Paulus libro 3. Reſponſo.

LXIIII.

Egato ſub conditione relicto; ſi hæres, à quo ſub conditione legatũ eſt, pẽdẽte cõditiõe moriatur: hæredem ſuum obligatum reliquit.

Licet libertas repræſentetur, conditio fideicommiſſi debet expectari. Bar.

Modeſtinus libro 2. Reſponſo.

XV.

Æres ſtatu liberum, cui in euentum conditionis fideicommiſſum reſtituere rogatus erat,

manumiſit. Quæro, an fideicommiſsum ei præſtare debeat? Hærennius Modeſtinus reſpondit. Quamquam ſtatu liberum hæres manumiſerit: tamen fideicommiſſum, quod ſub eiſdem conditionibus relictum ei debet, ita præſtare cogitur, ſi conditiones impletas eſſe prætenderit, aut per eum ſteterit, quò minus impleantur.

Si deficit conditio, pro quæ fuit interpoſita cautio Mutiana, legatum debetur ei, in quem in cum caſum fuit tranſlatum. Bartolus.

Idem libro ſecundo ex Plautio.

LXVI.

Vm ſub hac conditione fundus alicui legatus eſſet, Si ſeruum non manumiſerit, & ſi manumiſerit, legatum fundi ad Mœuium tranſlatum eſſet, legatarius de non liberando ſatiſdedit, & legatum accepit, & poſtea liberauit Quæro, an aliquid Mœuio detur? Reſpondi: Si cui ita legatum erit Si ſeruum non manumiſerit: ſatiſdatione interpoſita accipere ab hærede legatum poterit, & ſi poſt ea ſeruum manumiſerit cõmiſſa ſtipulatione hæredi vel fundum, vel quanti ea res eſt, reſtituet: eoq; caſu hæres ei, cui ex ſequenti conditio ne legatum debuit? reſtituet.

Verbum, quod reperitur in futuro, & in præterito, in dubio in vltimis voluntatibus intelligitur de futuro. Bartolus.

Idem libro ſecundo ex Cæſare.

LXVII.

SI ita legatum eſſet, ſi pars hær pe. l. permittendum. Sed ar. contra. C. de ijs, quæ à nõ do. l. fi. & j. eod. l. duos, vbi ivno negligẽs, vel agnoſcẽs, i alio videtur agnoſcere. Acc.

[m] In P. F. impletas eſſe p̃ſtabit. in quibus. vetus. exẽp. ſcriptum eſt, impletas eſſe cõſtabit. quod magis placet.

Vm ſub. Titius legauit Seio fundum ſub conditi. ſi Stichum ſeruum non manumiſerit, & ſi manumiſerit Seius dictum ſeruum, inſtit dictus Titius fundum legatum tranſferri ad Mœuium, & deceſſit dictus Titius. poſtea Seius legatarius ſatiſdedit hæredi de non manumittendo dictum ſeruum, & accepit ab eo dictum legatum fundum, & poſtea manumiſit eundem ſeruum, & ita venit contra conditio. appoſitam ſibi in legato, & contra promiſſionem Mutianam, quam fecit hæredi. certè reſtituere debet hæredi fundum prædictum, vel eius æſtimationem, & hæres debet dare dicto Mœuio eundem fundum, vel æſtimationem eius. & hoc dicit plane ita lex. Viu.

[n] Quanti ea res eſt. Not. de cautione Mutiana. ſic ſ. eo. l. Mutianæ, & l is cui. & j. eo. l. Titio. & l. hæres § qui poſt. & l. cum tale. & ſ. de cond. inſtitu. l. 4. in fine.

[o] I ita legatum. Titius legauit Seię centum cum nupſerit ipſa Seia: & deceſſit idẽ Titius. poſtea reperitur q̃ Seia erat nupta tempore teſtament, & q̃ teſtator hoc ſciebat. certe ſi aliter habebit Seia legatum, niſi ſecundum contrahat matrimonium, & ſi ſecundũ cõtrahat matrimonium, habebit legatum: ſiue illud contrahat viuẽte teſtatore, ſiue mortuo.

Expe-

a Expectandum. Vt ſ. de leg. 2. l. ſi ita ſit. §. ſi pater. & arg. ſ. de verbo. oblig. l. eum qui Calendis, & facit ſ. eo. l. hæc conditio. & l. ſi iam. in fi. & C. de inſti. & ſubſti. l. ſi quis hæredem.

Legaui Titio centum

SI ita expreſſum. ſub cõditione, ſi ipſe Titius voluerit. & deceſſi. & poſtea deceſſit dictus Titius. nunquid pertinet legatum ad hæredem eiuſdẽ Titij, Et dicitur quòd nõ, niſi Titius prædict⁹ voluerit ad ſe ptinere legatũ: quia conditio videtur iniuncta perſonæ ipſius Titij: & conditionalia legata non tranſeunt ad hæredes legatariorũ ante impletam conditionẽ. Viuianus.

b Pertinere. Eſt enim conditionale: vt ſupra, de leg. 1. l. ſi ita. §. j. Sed nonne ſi ſimpliciter relinquitur, eſt in ſuo arbitrio, & tamen tranſmittit: vt C. de caduc. tollen. §. cum igit. ſed hic expreſſa nocent: vt ſupra eod. l. nonnunquã. pertinde enim eſt, ac ſi diceret, ſi acceperit: vt ſup. de adim. leg. l. 3. §. ſi quis Titio. ſecus ſi in vendi tione: vt C. de cõtra hen empt. l. in vendentis. & facit ſ. locati. l. locatio.

Cùm nupſerit: ſi nupta fuerit, & hoc teſtator ſcierit: alterum matrimonium erit expectandum, c nihilque interierit, vtrum viuo teſtatore, an poſt mortem ea iterum nupſerit.

Conditio, ſi voluerit legatarius, facit conditionale legatum. Bar.

LXVIII.

Ita expreſſum erit, Titio ſi voluerit, do, lego: apud Labeonem Proculus notat. non aliter ad hæredem legatarij pertinere, quàm ſi ipſe legatarius voluerit ad ſe pertinere: quia cõditio perſonæ iniuncta videtur.

Conditio tacita ex teſtamento prouenions impedit diẽ legati cedere, quo ad acquiſitionem. Bartolus.

LXIX.

Titia habens virum Seiũ, & duos filios ex eo, inſtituit ſibi hẽdes dictos filios ſub conditione, ſi emanciparentur a patre & ita nolebat, quòd pater haberet commodũ ex hæreditate: & cuilibet dictorum filiorũ prælegauit fundũ ſimpliciter nõ repetita conditione emãcipationis expreſſæ. poſtea d ceſſit dicta Titia, & poſtea pater eos emancipauit, & ipſi hæreditatẽ matris adiuerũt. De hęreditate planũ eſt, quod pater nõ debet habere cõmodũ. Sed nũquid debet habere cõmodũ de dictis prælegatis ſimpliciter relictis? Et dicitur quod nõ. nã & in eis videtur repetita conditio emancipationis: & emãcipando filios videtur velle firmum eſſe iudicium vxoris. Viu.

Emancipationis. Sic facit C. de inoff. teſtamen. l. filius matrem.

Pure. Id eſt, ſimpliciter non appoſita conditione emancipationis.

Adierunt. Igitur extitit conditio: quia fuerunt emancipati.

Submouere. Imò videtur non ſubmoueri: vt ſ. quãdo dies le. ced. l. ſi poſt diẽ. §. fi. vbi inſpicitur dies, quo cedit legatum. ſed hic non cedit, niſi poſt emãcipationem: quia conditio intelligitur repetita: vt ſ. eo. l. auia.

Obſecutus. Arg. contra. ſ. eo. l. hæres ſtatu. & facit ſ. de min. l. ſi filius.

Titio centũ. Hæc lex ponit. tres caſus

Vos mater filios ſub conditione emancipationis ex partibus hæredes inſtituit, eiſque plurium rerum præceptionem pure dedit hæreditatem adierunt.

Patrem à legatorum commodo illa quoque ratio debet ſubmouere, quod emancipando filios obſecutus voluntati, ſupremum iudicium vxoris ſuæ cuſtodiri voluit.

Modus reſpiciens vtilitatem legatarij intelligitur impulſiuus ſi vtilitatem tertij: dicitur eſſe finalis. Bart.

LXX.

TITIO centum, ita vt fundum emat, legata ſunt. Non eſſe cogendum Titium cauere, Sextus Cęcilius exiſtimat: quoniam ad ipſum

vique ad §. Titio genero. Primus eſt talis, Seius legauit Titio cẽtũ, ita vt fundũ emat. nũquid tenetur Titius cauere hæredi de fundo emẽdo, cũ recepit cẽtum ab eo? Et dicitur quòd non. Sed pone, quod dictus Titius legatarius erat filius fratris dicti teſtatoris, vel aliter ei attinebat. & erat alũnus eius minus induſtrius: & teſtator voluit ei proſpicere in emendo fundo: quia timebat, ne pecuniam prodigeret. certè in hoc caſu bene tenetur idem Titius cauere hæredi de emẽdo fundo, & de nõ alienãdo poſt ea: quia credẽdũ eſt intereſſe hæredis ratione affectionis, vt Titius emat ſibi fundum, & poſtea non alienet. Secũdus caſus eſt talis. Reliqt dictus teſtator dicto Titio centum, ita vt ducat vxorem Mæuiam, quæ erat vidua. certè ſi vult Titius legatum legatum, debet eã accipere in vxorem. & ideo cum accipit legatum, debet cauere hæredi de ea ducenda. Sed opponebatur. Ego video, quod ſi Seius promittat pecuniam Titio, ſi Mæuiam vxorẽ non ducat ipſe Seius, q Titius non poteſt ab eo petere dictam pecuniam, etiam ſi ipſe Seius ducat Męuiam in vxorem: ergo idem deberet eſſe in noſtro caſu, ſcilicet vt Titius habeat dicta centum, etiam ſi non ducat in vxorem Mæuiam viduam. Sed certè non eſt hoc verum, nec ſimile: nã aliud eſt auferri libertatem matrimonij eligendi metu pœnæ (ſicut fuit in caſu oppoſitionis: quo quidẽ caſu prætor denegat actionem vt dictũ eſt & aliud eſt inuitari certa lege, ſiue modo ad matrimoniũ: vt in caſu principali ſupra poſito quo quidem caſu non habet Titius centum, ſi caueat de ducẽda Mæuia in vxorem, vt dictũ eſt. Tertius caſus eſt talis, Ego reliqui Titio centũ, vt a meo monumento non recedat, vel reliqui ei cẽtũ, ita vt in Bonoñ. domicilio habeat, debet Titius cõſequi cẽtũ ab hærede meo, & nõ debet cauere de nõ recedẽdo à monumẽto meo, vel d habẽdo domicilio in Bonoñ. quia per hãc cautionẽ libertatis Titij infringeretur, ſi autem dictus Titius eſſet meus libertus bene teneretur cauere de p dictis. ¶ Titio genero. Seius ita dixit in teſtamento ſuo, Titio genero meo hæres meus centũ dato nomine dot. Seiæ meæ filiæ: & deceſſit dictus Seius. certè non ſolũ Seia filia põt petere legatum, ſed etiam marit⁹ eius, id eſt, Titius prædictus: & liberabitur hæres ſoluendo vni eorũ. Sed quid ſi ſolutũ eſt inter eos poſtea matrimonium, & hęres voluntate Seię ſoluat Titio? certè & hic liberat hęres: ſed cõtãte matrimonio ſi ſoluat Titio, liberatur, vt dictũ eſt, etiã ſi ſoluat prohibẽte mulierẽ tũc enim intereſt mulieris Titio ſolui, vt ſcipiat eſſe dotata. nam & ipſa cõtãte matrimonio petat ab hærede dicta centum, & nolit ea fieri dotis. remouet exceptione. Nõ eſt ergo mirum, ſi maritus põt ea petere conſtante matrimonio vxore inuita. Sed q d ſi tempore legati non erãt adhuc contractæ nuptiæ inter dictos Titium, & Seiam, & ante contractas inter eos nuptias moriatur unus eorum? nõ habebit ſuperueniẽs legatum prędictum, imò remanebit apud hęredem. ſi autem nullus eorum deceſſit, ſed Titius noluit eã accipere in vxorem: certè quantum attinet ad perſonã mulieris, intelligitur ſatisfactum per eã, ex quo non remãſit per eam cauſa legati, id eſt, propter legatũ, vt ipſe habeat illud: non autem habebit legatum Titi⁹ ex quo remanſit per eam, imò repellitur excepti, doli per hæredẽ. Et ſcias, quod in dicto caſu ubi matrimonium conſtat inter Titium, & Seiã, hæres tenet dare legatum Titio, & ſi non caueat hæredi mulieri pecuniã, & eſt ratio: quia pecunia dotis efficitur eo caſu. Si aũt ante contractũ matrimonium petat dictũ legatũ Titius, quod quidem poteſt cum ſit purum legatum, tunc erit neceſſaria cautio mulieri pecuniã reddi. Sed quid ſi contracto iã matrimonio maritus agit cõtra hæredem ad legatum, & uitio ſuo cauſam p diderit, & tempore reddendæ dotis nõ eſt ſoluendo idem maritus: nunquid poteſt agere mulier contra hęredem ad dictam pecuniã? Et dicit quòd ſic. Viu.

duntaxat emolumentum legati rediret. Sed ſi filio fratris, alumno minus induſtrio proſpectum eſſe uoluit; intereſſe hæredis credendum eſt, atque ideo cautionem interponendam, ut & fundus comparetur, ac poſtea non alienetur.

Matrimonia debent eſſe libera à pœna damni, non à pœna amiſſionis dupli.

Titio centum relicta ſunt, ita ut Mæuiam vxorem, quæ uidua eſt, ducat. Conditio non remittetur: & ideo nec cautio remittenda eſt. Huic ſententiæ non refragatur, quòd ſi quis pecuniam promittat, ſi Mæuiam uxorem non ducat: prętor actionem denegat. Aliud eſt enim eligendi matrimonij pœnæ metu libertatem auferri: aliud ad matrimonium certa lege inuitari.

Conditio, vel modus per quem libertas infringitur, non ſeruatur, præterquam in libertis. Bar.

Titio centum relicta ſunt, ita ut à monumento meo non recedat, uel ut in illa ciuitate domicilium habeat. Poteſt dici, non eſſe locum cautioni, per quam ius libertatis infringitur. Sed in defuncti libertis alio iure utimur.

Diuiditur in ſex partes. Primò ponitur cui competit

¶ Inquãtũ iſte tex. dicit mrimoniũ dẽre eẽ libertũ à pœna dãni, &c. ꝓcor. tex. i c. cũ locũ. & ibi glo. extra de ſpõ. & i c. ueniẽs. 2. eo. tit. melius i c. gẽma. & ibi gl. or. pall. titul.

In P. F. ad teſtamẽtũ. ſed magis placet qđ hic habetur.

Rediret. Sic. ſ. de don. l. 2. §. fin. & l. 3. Sed cõtra ſ. de leg. 3. l. ſi tibi legatum. Sol. ut ibi.

Bar. fatetur iſtud cõtrarium, niſi ſuum cõmodum reſpiciat.

Fratris. Scilicet teſtatoris, uel legatarij: cui voluit fundũ emi, & non alienari.

Hæredis Ratione affectionis, quam habuit teſtator in alũnũ, aliàs cum eſſet nudum præceptum, nõ ualeret: ut ſup. de leg. 1. l. filiꝰ familias. §. diui. & đ leg. 3. l. pater. §. Iulian⁹.

Non alienetur. Alioquin aget hæres ex cautione. ſi enim ex cautione non ageretur, non interponeret: ut ſ. ut leg. no. ca. l. hęc ſtipulatio. §. diuus.

Vxorem. Quam honeſtè ducere poteſt: ut ſ. eodem l. cum ita.

Cõditio. Id eſt, modus. & facit C. de inſti. & ſub. l. 2.

Cautio. Scilicet deducẽda: & ſic etiam prius accipit legatum: cum ſit modus, nõ conditio: ut ſ. de leg. 3. l. ſi tibi legatum.

Denegat. Vt ſ. de verb. obl. l. Titio. in princ. & C. de ſpon. l. fi. in fin. Accur.

petitio. Secundo cui debeat vel poſſit fieri ſolutio. Tertiò quid ſi matrimonium non contrahitur. Quartò, an quando ſoluitur conſtante matrimonio, debeat aliqua cautio recipi. Quintò, quid ſi ante matrimonium dos ſoluatur. Sextò, quid ſi maritus à cauſa ceciderit. Secunda ibi, Si poſt. Tertia ibi, Ante nuptias. Quarta ibi, Sabinus. Quinta ibi, Sed cùm ante nuptias. Sexta ibi, Quòd ſi maritus. Bar.

Titio genero meo hæres meus dotis Seiæ filiæ meę nomine centum dato: Legati quidem emolumentum ad Seiam, quę dotem habere incipit, pertinebit. Sed quia non tantum mulieri, ſed Titio quoque, cui pecuniam legauit, conſultum videtur: propè eſt, ut ipſe legatarius intelligatur, & legatum petere debeat. Si poſt diuortium genero pecuniam hæres ſoluerit, æquè liberabitur: quoniam in dotem ſolutio conuertitur. Conſtante autem matrimonio etiam prohibente muliere Titio rectè ſoluetur. Hoc enim & mulieris intereſt, ut in cipiat eſſe dotata. Nam & ſi quis ipſam quoque petitionem habere reſponderit, eaque pecuniam petat, neque dotis fieri uelit: non dubiè doli exceptione ſubmouebitur. Ante nuptias verò Titio, uel muliere

Inuitari. Sic inf. de dam. infe. l. Proculus, & C. de codicil. l. fin. & ſ. de iniur. l. iniuriarũ. §. ſi quis de honoribus. Sed argum. contra. ſ. ne quid in loco pu. l. 2. §. merito.

Dic quod ibi lucrũ percipiebatur ex publico, quod non dẽt auferre priuatus hic, quia percipiebatur à priuato teſtatore: merito poteſt auferre eius uoluntate. ſecundum Bartol. hic.

Libertatis. Sic infra de lib. ho. exh. l. nihil. & ar. ſ. de uſu fru. l. 3. §. ne tamen.

Vtimur. Contra C. de ope. lib. l. pe. in fin. ſed hic tempore manumiſſionis hãc legem impoſuit, ibi ex interuallo. Vel dic quo ad hoc, qa non dabitur ei legatum: ut ſ. de adim. le. l. libertis. §. fi. non autem ut præciſè cõgantur ibi morari, ut ibi, uel hic fauor religionis.

Debeat. imò mulier tantum: ut ſ. de leg. 3. l. fideicom. §. interdum. & ſup. de leg. 1. l. ſeruo lega. §. ſi teſtator. quæ ſunt contra. Solu. ibi reliquit contemplatione filiæ tantum: hic vtriuſque ſecũdum quoſdam. ſed certè hic, & ibi loquitur, cũ dubium erat, cuius contemplatione reliquit. ſic enim dicit hic, cõſultum uidetur. dicit ergo, qđ de iure ſtricto filia tantũ habeat: ut ibi ſed de æquitate uterque: ut hic, & ſ. e. §. conſtante, & §. quod ſi maritus.

Hæres. Ignoras dũ uortiũ. & dic ſoluerit, ſcilicet volẽs, nã cogi nõ põt: ſicut & vbi nõ vult ꝫhere matrimoniũ Titi⁹: vt ſ. eo. §. qđ ſi nolit & hoc idicat ꝓxim⁹ verſicul⁹, cõtãte, &c.

Nã & ſi quis. Bene dico inuita ea ſolui viro, nã &c.

Ipſam. Scilicet mulierem.

Fieri velit. Vnde apparet etiam mariti contemplatione relictum legatum: & ſic ipſe petet.

Petes

a Apud hæredem. Hoc secundum illam distinctionem quam no ſ. eo. l. in testamento. Azo.

b Causæ legati. Aliàs causa legati, id est, propter legatum, aliàs causæ.

c Intelligitur. Et sic ipsa petat.

d Peti potest. Imo videtur inesse conditio, si matrimoniũ fiat: vt in stipulatione, vt ſ. de iur. doti. l. mulier. 1. respon. sed fortè illud in legato. vel dic inesse cõditionem mulierẽ promittẽte, nõ autem alio promittente: vel legantẽ. Azo.

e Vitio suo. Id est. culpa: quia non probauit legatum.

f Actionem. Facit ſ. de eo per quem factum est, l. fi. & ſ. de iure doti. l. ſi extraneus.

¶ Vm tale.

Ad euidẽtiam huius legis distingue, inter conditiones, quæ in non faciendo consistũt, quia aut est talis, q̃ in vita legatarij nõ potest existere, vel impleri: aut potest existere viuo legatario, cui est appositа conditio. Primo casu consequitur legatum legatarius præstita à se cautione Mutiana hæredi de non faciendo. puta quia fuit ei legatũ, si in Capito. non ascẽderet. & sic loquitur supra eodem, l. Mutianæ & de lega. 2. l. cũ filius. §. qui Mutianam. In secundo casu subdistingue: quia aut potest impleri sine malo nomine legatarij puta quia fuit illi legata x. annua, si non recesserit a filijs testatoris, q̃ quidem conditio potest existere viuo legatario mortuis filijs, & ipse legatarius nihil attinet filijs testatoris, & sic non est legatario periculosum, & triste eorũ mortem expectare: & tunc non præstatur cautio Mutiana: sed expectatur, donec existat conditio per mortem filiorum testatoris, & tũc consequetur legatum: aut non sine malo omine legatarij potest impleri viuo legatario, puta quia est mater filiorum testatoris illa, cui legatum est, vel est libertus testatoris ille, cui ita legatum est: vel etiam alio modo coniuncta persona, & sic legatario periculosum, & triste filiorum testatoris mortem expectare: & tunc non expectatur, ꝙ conditio existat per mortem filiorum testatoris, sed præstatur cautio Mutiana, & consequitur legatum legatarius: siue legataria: & hoc dicit hęc lex, licet quidam dicunt contrarium, qui reprehenduntur in litera. Viuianus.

g Cauere. Scilicet cautione Mutiana. Rog.

h Libertis. Viua matre. & est bona rõ in extraneo, vt ſ. eadem. l. §. Titius. & ſ. eo. l. pater. §. socrus. nõ in matre: vt hic. & est ratio, vt subijcit: nec in patrono: vt ſ prox. Accur.

i Sententia Id est, dictum, & ratio. & sic mulier cauet. vt legatum habeat. sed alia tõ eam excusare videtur, quia viduitatem inducit. vt ſ. eo. l. sed si hoc. § fin. & secundum hoc dic sententia, id est, rõ non dictum: vel ibi expressit ne nuberet. quod hic non fecit.

k Nõ intelligas hãc solutionẽ, quòd tacite posset induci viduitas. expressè non: quia est contra l. hoc modo ſ. eodem. sed intelligas, quòd hic fuit simpliciter relictum, si a liberis non decesserit, & sic viduitatem non inducit secundũ Bart. hic.

l Voto matris. Q̃ est vt filij viuãt post eam: vt ſ. de inoff. testa. l. nam & si parentibus.

m Veluti. Nam priè Mutiana locũ non habet: cum possit impleri viuo liberto: vt ſ prox. no.

Coniunctum. Secus in non cõiuncto, vt ſ. proxim. §. not.

¶ Titius. Titius instituit sibi hæredem Seium: & rogauit eundem Seium, vt post mortẽ suã Seij restitueret hæreditatem Caio sub conditio. si cautio fideicõmissi soluendi nõ peteretur per Caium prædictum fideicommissarium à dicto Seio hęrede, & decessit dictus Titius testator. nunc vult Caius incontinenti habere fideicommissum hæreditatis, & cauere Mutiana cautione Seio nõ de non petendo ab eo cautionem fideicommissi præstandi sibi Caio, quæritur, nunquid possit? Et dicitur quod non: & est ratio: quia viuo Caio, cui relictum est fideicommissum, potuit impleri cõditio non petendæ cautionis fideicommissi præstandi Caio puta mortuo Seio hĩde uiuente eodem Caio fideicommiſ. & hoc quod dixi, habeat locum etiam, antequam fieret constitutio, quæ est C. vt in possic. l. cire quæ dicit testatorem posse remittere satisdationem fideicommiſ præstandi propter dictam rationẽ: quia viuo Caio, &c. vt dictum est. & etiam habet locũ post dictam constitutionem: quia remitti potest satisdatio per testatorem, vt dictum est. Sed pone, quod dictus Titius testator ita dixit, peto a Seio hĩde, vt post mortem tuam restituas hęreditatem meam Caio, ita ne à te per Caium petatur satisdatio fideicom. præstandi sibi, & ita ne à te per eum rõ exigatur de eo, quod expendes de hĩditate mea ante mortem tuam, & ita appositæ fuerunt duæ conditiones. certè in hoc casu sine dubio p huiusmodi, verba videt adscripta conditio nõ interponẽdę cautionis siue satisdationis fidei cõmiſ. præstandi Caio: vnde habebit locũ in hac cõditione

sine expectatione tristis euentus, impletur præstita cautione Mutianæ.

LXXI.

Vm tale legatum esset relictum, Titiæ, si à liberis non discesserit. negauerunt eam recte cauere: quia vel mortuis liberis legati conditio posſit existere. Sed displicuit sententia.

Non enim voto matris opponi tam omninosa non interponendæ cautionis interpretatio debuit. & cum patronus liberto certam pecuniam legasset, si à liberis eius non discessisset: permisit Imperator veluti Mutianam cautionem offerri. Fuit enim periculosũ ac triste, libertum coniunctum patroni liberis, eorundem mortem expectare.

Conditio negatiua quę potest impleri viuo legatario, non impletur per cautionẽ Mutianam. Bartolus.

Sic in P. Fl Hal. an tẽ scripsit, tã omino sa interpo nędæ cautionis interpretatio.

Conditio negatiua quę non potest impleri viuo legatario defuncti is legatum apud hęredẽ manet. Quòd si nolit eam vxorem ducere. causę legati, qđ ad mulieris personam attinet, satisfactum intelligitur: sed Titio legatum petenti nocebit exceptio doli. Sabinus autem existimabat, nupta muliere Titio, sine cautione legatũ deberi: quoniam pecunia dotis efficeretur. Sed cùm ante nuptias (quia purum legatum est) peti potest: cautio mulieri pecuniam reddi, necessaria erit. Quòd si marit' vitio suo causa ceciderit, neque soluendo sit: nunquid aduersus hæredem mulieri, quę nihil deliquit, succurri debeat ob eam pecuniam, quæ doti fuerat destinata? Sed quoniam ambo legati petitionem habuerunt, saluam habebit, non soluta pecunia viro, mulier actionem.

Titius hæredem institutum rogauit post mortem suam b hæredi tatem restituere, si fideicommiſi cautio non fuisset petita. Mutianæ cautionis exemplum ante constitutionem remiſ sæ cautionis locum habere non potuit: quoniã viuo eo, cui relictum est, impleri conditio potuit. Quid ergo si ita scriptum esset, Peto post mortem tuam restituas hæreditatem, ita ne fideicommiſi satis petatur, ne ve ratio exigatur? Sine dubio per huiusmodi verba, non interponendæ quidem cautionis conditio videbitur adscripta: rationi verò non exigendæ modus adhibitus: scilicet vt culpa, non etiam dolus, remiſſus intelligatur. Idq; in eius persona, qui negotia gesit, cuiq; rationis reddendæ necessitas fuerat testamento remiſſa. rescriptum est.

Conditio deficiens non extinguit, quia pendens non suspendit legatum. Bar.

Si arbitratu Titij Seia nupserit: hæres meus ei fundum dato. Viuo Titio eam sine arbitrio Titij eam nubentem legatum accipere respondendum est: eamque legis sententiam videri, ne quod omnino nuptijs impedimentum inferatur. Sed si Titius viuo testatore decedat: licèt conditio deficit, quia tamen suspensa quoque pro nihilo foret, mulieri succurretur.

Conditio de non nubendo si adijciatur cum tempore mortis, vtrũque reijcitur: si cum alio reijcitur conditio, & tempus remanet. Bar.

Mæuiæ, si non nupserit, fundum, cum morietur, lego. Potest dici, & si nupserit, eam confestim ad legatum admitti. Non idem probatur, si certus dies incertusve alius legato fuerit adscriptus.

Inferatur. Ideoq; & hæc conditio remittitur, quasi viduitatem, aut deterius inducat: vt ſ. eo. l. cum ita, in fin. & l. hoc modo. Azo. & facit ſ. eo. l. filiæ. & ſ. de lega. j. l. turpia. §. 1. Sed arg. contra ſ. de admin. tuto. l. Titium in princip. Sed quid si purè legauit & sub conditione rogauit eam de restituendo ei, cuius arbitrio mulier nubere debeat? Respon. fortè valet secundum. Azo.

¶ Mæuiæ. Ita dixit Titius in testamento suo, Mæuiæ si non nupserit fundum cum morietur, lego. certè etiam si nubat, admittitur ad legatum, & incõtinenti, scilicet, vt habeat dotem, secus esset, si ita dixisset testator, Mæuiæ si non nupserit, fundũ vsque ad quinquennium lego, vel fundũ ei lego, si Titius consul factus fuerit. nam his duobus casibus. ſ. cum est appositus dies certus, vel incertus, alius à morte Mæuiæ, non consequetur Męuia nubens legatum ante diẽm diem certum, vel incertum venientem. Vi.

Eam confestim. Sed cur non expectatur dies mortis in solutione legati, licèt alij conditioni ſ si non nupserit, non sit necesse parere: vt ſ. de condit. instit. l. q̃ sub conditione § si quis. nam & si mors tm̃ esset appositа seruaretur dies eius. Item plus habere non debet si non paruerit illicitæ conditioni, quam si paruerit licitæ: vt ſ eo. l. mulieri? Respon. l. ideo tollitur dilatio, quia testator in euentum conditionis expletæ voluit eam habere legatum. tunc n est certum eam nõ nubere, cum iam est mortua: vnde tunc tantum voluit præstari legatum. sed cum conditio spernatur, eius diẽ, vel dilationem in solutione expectari superfluum est. videbantur. n. testatori hęc duo paria: lego tibi cum morieris, & lego tibi si non nupseris. Sed contra est: vt ſ eo. l. hæres. in prin. & § quis. Azo. Vel fm H. non expectatur dies mortis ad solutionem ꝙ publicã vtilitatem, quæ est, vt statim consecuta legatum possit nubere, & filios procreare: vt ſ. eo. l. hoc modo. in fi. Itẽ hoc in muliere, quę virum non habuit. in vidua vero cui à viro, vel ab alio legatur, ne nubat, secus est, vt C. de indic vidui. tol. Auth cui relictum.

n Certus. Puta calendis Ianuarij, vel ad annum.

m Incertusve. Vt cum Titius erit consul. tunc ergo Infortiatum.

f Sed in tra qđ tps debeat la tisdare, vi de ad lon gũ in Spe cu. tit. j. & ij. Eccr. §. f sequitẽ vi- l. non solũ. §. si hęres. & l Aurelio. §. Męuia. & ſ. de addere vers. mi tut. l. quidam decedens. & ſ manda. l pen. §. fi.

g porrò. & quo cautio, & satisdatio differant, gl & doc. not in tit. ſ. q̃ tatisd. cogã Bar. in tit. Ius vocan. vt cant ſ.

Remissa. Quia non videtur dolus remitti: vt ſ. proxim. respon. sed aliàs rõnẽ reddere debet: ut ſ de neg. ge. l. 2 Rescriptum.

Quidam hẽnt hic. §. rescriptum &c. Alij habent §. ibi, si arbitratu Titij, &c. & continuãtur illa verba, rescriptum est &c. cum superiori & vtraq; litera bona est, & pone ita casum. Seius ita dixit in testamento suo: si arbitrio Titij Seia nupserit, hęres meus ei fundum dato. & decessit dictus testator certè si Seia nubat viuente dicto Titio, etiam sine arbitrio Titij, capiet legatum. & est ratio, ne ali quo i impedimentum nuptijs inferatur & idem est si Titius sit mortuus: nam licet cõditio Seię appositа defecerit per mortem Titij. quia eius arbitrio nubere non potest: tamen succurretur Seiæ nubenti, vt habeat legatum, nam & si penderet dicta conditio, eo ꝙ Titius viueret, pro nihilo foret, vt dictum est. Vi.

h Rescriptum est: Aliàs hic est. §. alias ibi, si arbitratu.

dies legati expectabit: ad qđ ff. e. l. hæres statu liberũ.

a Falsam causam legato. CASVS. Pone ꝙ ita dixit testator, lego Titio centũ, quia negotia mea curauit, certè etiam si nõ curauit negotia, tamen habebit legatum: quia falsa causa non obest legato. ratio eiꝰ, siue causa legandi non cohæret legato, s. vt ea cessante, cesset legatum. sed si probet hæres testatorem aliter legaturum non fuisse, nisi negotia curasset Titius: obstabit Titio exceptio doli. Falsa etiam conditio non nocet legato: quia impossibilis est, puta ita dixit testator, Pamphilus liber esto, si soluerit illud, qđ debeo Titio & hoc est verũ, si testator nihil debebat Titio, & sic cum sit impossibilis conditio, habetur ꝓ non adiecta, & seruus libertatem consequitur. sed si in veritate debebat testator centum Titio, & post testamentum factũ satisfecit idẽ testator Titio: non habebit seruꝰ libertatem: quia intelligitur defecisse cõditio. nam fuit possibilis, & seruus eam non impleuit. Sed quid dices de falsa demonstratione? & certè si ut non facit inutile legatum: vt ff. eod. l. demonstratio. ita non facit legatum illud, quod non est legatum: velut si testator ita scribat: ex centum, quæ Titio legaui, quinquaginta hęres Seio dato. cum in veritate non legasset aliquid Titio. nam non propter hoc petet Titius centũ, quia testator nõ scripsit prædicto modo animo legandi Titio: sed animo diminuendi legatum, quod a te datũ Titio falso existimabat, propter prædictam tamen falsam demõstrationem legati, non consequitur Seius plus, quàm si vera fuisset demonstratio: vnde nõ habet Seius, nisi quinquaginta: quamuis quidam crederẽt, ꝙ Seius deberet habere plus, ex eo ꝙ Titius nihil habet de dictis centum hoc dicit vtq; ad fin. l. Vi.

¶ Falsam. Vt quia negotia mea curasti, tibi lego: vt ff. eo. l. demonstratio. § . quod autem.

b Non cohæret. s. vt ea cessante cesset legatũ secus aũt est in ratione legis. nam ea cohæret in tm, vt ea cessante, cesset lex: vt ff. de iure patro l. adigere. § . quãuis, & no. ff. de leg. & senatusco. l. non omniũ. & facit ff. de cond. in deb. l. damus, & ff. de hęre inst. l. fin.

c Non fuisse. Facit C. de fal. cau. l. i.

d Dixerunt. Nunquid ergo habetur pro nõ adiecta. & sic valeat relictum, vel vitietur? & certè aut de præsenti, vel de præterito: vt si Titius est consul. vel fuit, & tunc si est falsa, quia nec est, nec fuit cõsul, nõ valet relictum. Aut de futuro est conditio impossibilis: vt si cœlum digito tetigeris: & tunc habetur pro non adiecta. & valet relictum: vt ff. de iniusto testa. l. cum in secundo & Insti. de hære. inst. § . impossibilis. in præsenti aũt casu, si solueris quod Titio debeo, lego tibi libertatẽ, an sit de præsenti, & sic non valeat relictum. quod R. dixit: & pro eo est verbum debeo, an de futuro propter verbum solueris, quod est de futuro: quod est verius: & sic valet fauore libertatis, & vltimæ voluntatis: & hoc est quod ff. dicit, defecisse conditionem.

Conditio falsa, an legatum vitiet.

Falsa causa non vitiat legatum, nisi de voluntate testatoris doceatur. Bart.o.

Falsam causam legato non obesse verius est: quia ratio legandi legato non cohęret: sed plerumque doli exceptio locum habebit, si probetur aliàs legaturum non fuisse.

Conditio de futuro, quæ implicat aliquod præteritum, vel præsens, si est impossibilis, non vitiat secus si esset possibilis, & deficiat. Bart.

Falsam conditionem Casius & Cęlius Sabinus impossibilem esse dixerunt, veluti, Pamphilus, si quod Titio debeo, soluererit, liber esto. si modo nihil Titio fuit debitũ. Quod si post testamentũ factũ testator pecuniam exoluit defecisse e conditionem intellige.

Quæ adiiciuntur ad diminutionem, non operantur augmẽtum. Bart.

Falsam legati demonstrationem non facere legatũ, Sabinus respondit Si Titio nihil legasset, ita scriptũ reliquerit, Ex centum, quæ Titio legaui, quinquaginta hæres Seio dato. f idque sumpsit g ex defuncti voluntate: quia non animo legandi, sed diminuendi legatum, quòd falso datum existimaret, ita scriberet. propter falsam tamen demonstrationem legati nõ plus Seius assequetur, h quàm si verè demonstratum fuisset.

Deficiente conditione, pro qua fuit præstita cautio, debetur legatum ei, in quem fuit translatum in eum casum, & liberatur hęres actionem cedendo, etiam si cautio sit defecta. Bart.

Quæstio. LXXII.

TITIO FVNDVM

e Defecisse. Ex postfacto. sed supra ab initio fuit impossibilis. & facit ff. de leg. i. l. si sic. § . i.

f Non facere. Licet ei non noceat si de legato constaret: vt ff. eod. l. falsa. & ff. in fi. huius legis.

g Dato. Nil ergo per hoc legat Titio, vt hic. sed est deriso rium: vt in eo qui nullã habet domũ, & legat domum: vt supra de lega. i. l. si domus, & arg. de leg. 2. l. Titia. in prin. sed Seio sic: vt infra. in fi. l.

h Sumpsit. Sabinus.

i Deminuẽdi. Ad hoc ff. de adimen. lega. l. legata inutiliter. & ff. de manum. test. l. Titia. § . fin.

k Assequetur. Habebit ergo Seius quinquaginta: quia falsa demonstratio non nocet: vt hic, & sup. eod. l. falsa. licet nõ prosit Titio: vt supra dixit.

l Itio. Legatus est per Caiũ Titio fundus, si in Asiam nõ venerit idem Titius: & idem fundus legatus est per dictũ Caiũ Sempronio, si venerit dictus Titius in Asiam & decessit dictus Caius testator: & hęres eius accepit a dicto Titio cautionem Mutianam, de non veniendo in Asiam, & dedit ei dictum fundum. & bene fecit hęres, quia in omnib. cõditionibus, quæ morte legatariorũ finiuntur, sicut est & prędicta conditio de non veniendo in Asiam, receptum, & stabilitum est a sapientibus, vt Mutiana cautio interponatur. & postea dictus Titius venit in Asiã: & ita fecit contra conditionem, & cõtra suã promissionem. certè hęres cogitur præstare dicto Sępronio per vtilem actionẽ ex testamento illud, quod cõsequi potest a Titio ex stipulatu, siue ex stipulatione dictæ cautionis interpositæ. Sed pone, ꝙ Titius petijt dictũ fundum ab hęrede & cũ hęres solicitè peteret ab eo vt caueret ei Mutiana cautio. Titius noluit ei cauere, sed promisit ei, quòd bene caueret, cum esset dictus Titius hõ cui videbatur credendum: & sic hæres dedit ei fundum: & postea Titius noluit ei præstare dictam cautionẽ & postea venit idem Titius in Asiam. & sic vendicauit sibi locum legatũ Sempronij, nunquid hęres præstabit Sempronio fundũ vel eius æstimationẽ de seruo hęredis? Certè non, sed satis erit, si hæres præstet Sempronio contra Titium actiones ex illa ꝓmissione, quã hæredi fecit Titius de Mutiana cautione præstanda. Sed pone quod Titius promisit hæredi de non veniendo in Asiam, & nihilo minus venit, & sic cessit dies legati Sempronij adimpleta conditione, quæ erat apposita suo legato, & postea decessit Sępronius, antequam legatum acciperet. Certè hæredi eius debetur, quod ipse poterat petere.

a Titio fundus. Puta Tusculanus.

b Nõ venerit. Scilicet Titius.

c Idẽ. Scilicet fundus.

d Si peruenerit. Scilicet Titius in Asiã.

e In omnibus. Nõ faciendi. Et no. duo necessaria, vt cautio Mutiana locum habeat: quod sit cõditio in non faciendo: item quòd morte finiatur: vt hic, & supra eod. l. Mutianæ. & ff. eod. l. pater. § . socrus. & ff. ad Trebell. l. seruo inuito. § . i. in casu cessat: vt ff. de man. testa. l. libertas. § . i. contra. Sed est ibi fauor libertatis.

f Peruenerit. Scilicet Titius. & sic trãsfertur legatum in Sempronium.

g Vtili actione. Id est efficaci, scilicet ex testamento. Item habet & rei vendic. secundus legatarius contra primum.

h Medio tempore. Inter traditionem fundi factam Titio: & antequam ipse venerit in Asiam.

i Exacta. Id est, petita. non tñ præstitit eam Titius.

k Obijci. Qui a solicite petijt.

l Actiones. Indebiti, s. conditionem: quia indebitum est Titio cautione non pręstita, vel quia sciens soluit indebitum, cessat condictio indebiti. sed habet cõdict. sine cã: quia licet ab initio fuit causa, redijt ad non cãm, cum Titius venerit in Asiam: vt ff. de condic. sine cau. l. i. § . fi. Vel dic qđ Titius promisit se cautionem præstaturum: & ex hac promissione cedit actionem. sed certè nõ ad hoc agitur, vt Titius caueat: nisi dicas in ea interuenire interesse: quia non cauit: quod interesse est fundi æstimationis præstatio. Itẽ si hæres si ex egit cautionẽ cum possit, videtur esse in dolo, vt ff. ti. i. l. dolo. & ideo tenetur ad exhibendũ: quia dolo fecit quo minus possit exhiberi: vt ff. ad exhib. l. Iulian⁹. § . si tibi decem. Sed quomodo non semper est in dolo, cum non debuit reddere, nisi præstita caution? quid ergo est quod ff. dixit solicite exegit? Respon. ꝓ misit se cauturum, & erat homo, cui videbatur credẽdum, vel fortè habuit sine traditione hæredis: vt ff. ꝓ leg. l. pe. Item an deficiente actione ad exhibendum, habeat in factum Sempronius contra Titium: vt d. § . si tibi decem? Respon. non, cum detur in defectum: vt ibi: sed hic restat rei vendicat. vt dixi.

m Hæredi eius. Vt potè die legati secũdi cedente, cũ Titius venerit in Asiã. & facit ff. de vsufr. lega. l. Stichon.

Vlieri & Titio vsusfructus si nõ nupserit mulier relictus est. Si mulier nupserit: quamdiu Titius viuet, & in eodem statu erit, partem vsusfructus habebit. Tantum enim beneficio legis ex legato mulieri cõcessum esse intelligendũ est, quã tum haberet, si conditioni paruisset: nec si Titius qui conditione defectus est, legatum repudiet, ea res mulieri proderit.

Dies incerta pro conditione habetur. Bar.

Quæstio. LXXIII.

Vlieri & Titio vsusfructus si nõ nupserit mulier relictus est. Si mulier nupserit: quamdiu Titius viuet, & in eodem statu erit, partem vsusfructus habebit. Tantum enim beneficio legis ex legato mulieri cõcessum esse intelligendũ est, quã tum haberet, si conditioni paruisset: nec si Titius qui conditione defectus est, legatum repudiet, ea res mulieri proderit.

Qui admittitur ad legatum de iure speciali contra voluntatem defuncti, non habet ius accrescendi. Bartolus.

Quæstio. LXXIIII.

Vlieri & Titio vsusfructus si nõ nupserit mulier relicta est. Si mulier nupserit: quamdiu Titius viuet, & in eodem statu erit, partem vsusfructus habebit. Tantum enim beneficio legis ex legato mulieri cõcessum esse intelligendũ est, quã tum haberet, si conditioni paruisset: nec si Titius qui conditione defectus est, legatum repudiet, ea res mulieri proderit.

Dies incerta pro conditione habetur. Bar.

Quæstio. LXXIIII.

Vlieri & Titio vsusfructus si nõ nupserit mulier relicta est. Si mulier nupserit: quamdiu Titius viuet, & in eodem statu erit, partem vsusfructus habebit. Tantum enim beneficio legis ex legato mulieri cõcessum esse intelligendũ est, quã tum haberet, si conditioni paruisset: nec si Titius qui conditione defectus est, legatum repudiet, ea res mulieri proderit.

Dies incerta pro conditione habetur. Bar.

Quæstio. LXXIIII.

petere potuit?

Qui admittitur ad legatum de iure speciali contra voluntatem defuncti, non habet ius accrescendi. Bartolus.

Quæstio. LXXIII.

Vlieri & Titio vsusfructus si nõ nupserit mulier relicta est. Si mulier nupserit: quamdiu Titius viuet, & in eodem statu erit, partem vsusfructus habebit. Tantum enim beneficio legis ex legato mulieri cõcessum esse intelligendũ est, quã tum haberet, si conditioni paruisset: nec si Titius qui conditione defectus est, legatum repudiet, ea res mulieri proderit.

Dies incerta pro conditione habetur. Bar.

Quæstio. LXXI

accrescendi quasi suam partem magis per legem, quã per testatorem habeat. Item est arg. §. de do. præleg. l. si Seia. Item no. ex præmissis, ꝙ aut apponitur cõditio si non nupserit mulieri tantũ, aut alij tantum, aut mulieri & alteri. primo casu remittitur: vt §. e. l. sed si hoc. §. fi. secũdo nõ: vt §. eod. l. auia. §. Titio. & C. de indi. vidui. l. 1. In tertio habet locum hæc lex, in qua die, aut mulier paret conditioni, quia fit monacha, vel conuersa. vnde iam non potest nubere: & tunc quilibet habet dimidiam. si verò non paret, sed nubit, socius perdit: ipsa nõ: sed per legem tantũ suam partem habet, & ea sit contenta. si autem in persona Titij tantum esset apposita conditio, mulier totum habet pendente, vel deficiente conditione Titij, vt §. de vsufr. accresc. l. idem & si apud. § fi.

DIes. CASVS Ad euidentiã huius l. not. ꝙ si lego tibi aliquid sub conditione. & tu de cedis ante conditio. impletam, nõ transmittis legatum ad hæredem tuũ: vt §. quando dies le. ced. l. 4. certè idem est, si lego tibi suo die incerto puta, quia dixi: hæres meus cum morietur x. dato. nã mors eius hæredis mei habet diem incertum, & ideo si tu legatarius ante decesseris, quam hæres meus, ad hæredẽ tuum legatum non transit, quia non cessit dies legati te viuo: vt §. eo. l. 1. §. dies autem Viu.

Dies incertus. Puta hæres dato, cũ morieris, secus si dicat, cum morietur legatarius: vt §. eo. l. hæres. 2 respon. secus in stipulatione, vbi spes semper transit ad hæredes & facit §. de condi. indebi. l. quod si ea. & C. de cad. tol §. fin autem. Sed ar. cõtra §. e. l. cum tale. § Mẽuię. vbi non differt dies certus ab incerto. Sed ibi quo ad aliud: hic quo ad transmissionem.

FIdei commissum. CASVS Institui mihi hæredes Titium, & Seium meos filios, & rogaui eos per fideicommissum, vt restituerent fundum hæreditarium Caio sub cond. si aliquis ex eis decesserit sine liberis: & decessi. postea vnus dictorum meorum filiorum videns se nõ posse habere filios naturales, & legitimos, vt dominus Bonacosa, adoptauit sibi Sempronium in filiũ, & decessit hic adoptator: nũquid hic legitim' filius excludet fideicõmissũ Caij? Et dicitur ꝙ nõ. Viu.

Adoptionis. Non ergo per omnia naturali cõparatur: sic §. de leg. 2. l. si ita quis § fi. & in Authen. quib. mod. natu. effic. sui. § adoptionis.

AVia. Titia habens filiũ Seium, & ex eo nepotem Caium, instituit sibi hæredẽ dictum Caium sub condi. si emanciparetur a patre Seio; eiq; si non emãciparetur, substituit Martinũ pone, & dicit ei cohæredem Sẽpronium. & postea ita scripsit dicta Titia in suis codicillis. hoc amplius nepoti meo quãquam hæredẽ eum institui pro parte, lego prędia mea, puta Titianum, & Seianum. certe sicut nepos nõ põt habere partem hæreditatis in qua fuit institutus, nisi

LXXV.

FIdeicommissum à filijs relictum, Si quis ex his sine liberis diem suum obierit, adeptionis commento non excluditur.

Conditio apposita in institutione, in legato eidem facto intelligitur repetita. Bar.

Idem libro vij. Responsorum. LXXVI.

VIa, quæ nepotem sub conditione emãcipationis pro parte hæredem instituerat, ita postea codicillis scripsit Hoc amplius nepoti meo, quàm quod eum emãciparetur, ita nec prędia legata. Et ad hoc adducẽs tibi simile tale: Titia scripsit seruum suum purè liberum: & eundẽ seruũ scripsit hæredẽ sub cõditione, si nauis ex Asia venerit vſq; ad annum: & iussit eundem seruum accipere fundum, puta legatũ sub cõditione, si hæres nõ extiterit, certè si non extiterit hæres, puta quia nõ extitit conditio institutionis, & ita habere ẽbebat legatũ: habebit legatum & libertatem: quia in legato videtur repetita libertas, sicut in principali superiori casu videtur repetita conditio emãcipationis in legato fundorũ. ¶ Mutiana. Titius legauit tibi fundũ si dederis Seio x & si Capitolio nõ alcẽderis. certè non habebis legatum statim cauendo Mutiana cautione quod nõ alcẽdes Capitoliũ, imo prius oportet, vt des Seio x ꝙ Titio. Ita dixit Caius testator: Titio hæres c. dato, si Seia nõ nupserit, & rogo Titiũ prædictum, vt dictã pecuniam eidem Seia restituat. & decessit dictus testator. & postea nupsit dicta Seia: & ita ẽfecit dicta cõditio legati Titij prædicti. nunquid mulier poterit petere à Titio dictum fideicõmissum de c & Titius ab hęrede? & vt quod Titius ab hærede petere non possit. & ꝙ consequens nec mulier a Titio. quia defecit conditio, vt dictum est. sed certè quamuis Titio nõ posset petere ab hærede si non erat rogatus de restituendo mulieri: tamen quia rogatus est mulieri restituere, propter mulieris vtilitatem petet, & vt ipsa consequi possit fideicõmissum. Sed pone, ꝙ dictus Titius non fuit rogatus de restituendo mulieri dictum legatum, nunquid antequam mulier nubat, poterit ipse consequi legatum, & cauere ꝙ mulier non nubat? Et dr ꝙ nõ, & est rõ, licet in litera non dicatur. quia se Titio viuente põt impleri conditio prædicta. nam potest mori mulier Titio viuente: & ita certum erit, quod ipsa amplius nõ nubet: & hoc potest esse sine malo omine ipsius Titij puta quia nihil attinebat mulieri: vt dixi §. eo. l. Mutianæ & l cum tale. in princ.

Instituerat. Eiq; si non emanciparetur, alium substituit: vt § patet

Hoc amplius. Per hoc etiam superiora videntur repeti: vt §. de leg 3. l. si tibi pure.

Repetitã. No. de repetitione: sic §. e. l. legatũ sub conditione. & liberis, & §. de condit. insti. l. cũ seruus. & §. de leg. 2. l. Latinus, in fi & §. de leg. 3. l. in repetendis. Sed contra §. e. l. Iulius Paulus. in fi. Sol. ibi potest dici non fieri repetitionem: quia alia ratio. l necessitudinis in personis potest assignari: quia fuit facta conjunctio. sed cum alia rõ nõ potest assignari quare duo jungantur: tunc copulatiua coniunctio &, vel cum, inducit repetitionem conditionis: vt hic.

Repetitam. Alias non valeret: vt hic, & C. de lega. l. seruus. & facit § de manu. test. l. diuus.

Aliam conditionem Quæ possit impleri viuo legatario: vt lego tibi fundum. si Titio decem dederis & si mulier non nupserit. aliàs si ambæ sunt in non faciendo pro vtraque exponitur cautio.

Rogatus est. Repetita, vel non repetita conditione.

Cedente. Hoc legitur cum præcedentibus. & dic le gati Titio relicti: quia testator decessit: vt C. de cad tol. §. cum igitur. uel ab adita hæreditate. ꝙ est quo ad hoc, ut dominiũ nõ trãseat vt §. de leg 1. l. si tibi hõ. §. cum seruus.

Adhoc facit c. causã q. cum glo. super verbo præcedat. i pri. extra de rescrip.

Peter. Scilicet mulier. sed a quo petet? potest dici, quod directo mulier petat ab hærede, non autẽ Titius: vtpote cõditione defecta. Vel uerius mulier à Titio, & Titius ab hærede: licèt enim ipse non posset petere, si ab eo non esset relictũ mulieri, & mulier nuberet, nõ pro se, pro alio tamen petet hæres. sic §. de lega. 3 l. fideicõmissa. §. interdum. & §. ad Treb. l. cogi §. hi qui solidum. & de bon. liber. l. in seruitute. §. nonnunquã. & §. si quis ali. test. prohi. l. 1. §. 1. & de excusa. tut. l. legatarius. & §. de leg 2. l. cum ei qui.

In P.Fl. Filiæ cõi decies restitueret, porrò ꝙ summa significet hac locutione, pulchrè Ant. Aug. emẽd. 2. c. 6.

Remoto. Id est, posito ꝙ tãtum Titio legauit, si mulier non nuberet: nõ haberet locũ exemplum Mutianę: quę hodie sine solennitate ꝓponit ad exemplum antiquę solennis: & hoc iõ: quia viuo Titio põt esse certum eam deficere, l. ea nubente: vt & §. e. o. l. cũ tale. §. Titius, & §. eo. l. genus. •

¶ Pater. CASVS Titius habens Seiam vxorem. & filiam impuberem ex ea, instituit sibi hæredem vxorẽ: & rogauit eam per fideicom. ut restitueret dictæ filiæ dena cum moreretur ipsa vxor: & exhæredauit dictã filiam, & dedit eidem filiæ tutores, & iussit eos tutores ad rem gerendam accedere, si dicta vxor, siue mater filiæ decederet filia prædicta impub. constituta & decessit dictus testator. nunc quæritur, an dicti tutores videantur dari sub conditione, vt sic nõ possint administrare nisi mater decedat intra pubertatem filiæ? Et dr quòd non: imò bñ poterunt administrare, si puella interim aliquid aliud a dicto fideicommisso acquisierit. Sed nunquid dicta mater tenetur cauere filiæ, vel eius tutoribus de fideicommisso præstando ei morte ipsius matris adueniente? Et dicitur quòd non, quia dicta cautio videtur remissa matri per verba testatoris, in quibus præcepit tutores ad administrationẽ ac cedere si mater decederet impubere filia constituta: & ante mortẽ matris noluit tutores aliquo modo intromittere se de fideicõmisso filiæ à matre relicto, & sic nec de cautione fideicõmissi. nã quocunq; indicio voluntatis, siue vocis testatoris, tacito, uel expresso, potest remitti cautio legatorum, vel fideicommissorum, scilicet vel alterius testamẽtum. igitur matri testamẽto potest reinitti dictæ matri. Sed pone ꝙ filia vel tutores eius petierunt à matre cautionem fideicõmissi pstandi, cum hoc petere nõ deberẽt, vt dictũ est: & mater non præstitit, & postea decessit mater, & dicta filia petit ab hæredibus matris fideicommissum prædictũ & ipsi respondẽt ei: tu petijsti cautionẽ fideicõmis. à matre tua contra voluntatem patris tui: ergo non debes habere fideicommissum. nunquid cõtra eam potest taliter præscribi siue excipi? Et dicitur quòd non: nã ea res. i. uolũtas patris nolentis à matre exigi cautionem, nõ facit conditionem circa fideicommiss. filiæ præstandum, s. vt ita demum habeat filia fideicommiss. si nõ petat cautionem nã non fuit relictũ filiæ sub conditione, si non peteret cautionem. Item & licet filia desiderauit cautionẽ à matre: tamẽ nõ fuit lecutum onus cautionis: quia & onus hodie sequi nõ potest aduersus inuitũ hæredem iure publico impediente: per qđ ibs publicũ statutũ est posse per testatorem remitti cautionem fideicõmissũ præstandi: quod iuste: tur §. vt le. no. ca. licet, & l fi. Vi.

Enim, nõ est in P.Fl.

In P. F. si quis ca ueri desiderauerit.

Filia. Scilicet eadẽ

LXXVII.

VM pupillus, aut tutor eius conditionis: vt lego tibi fundum. si Titio decem dederis & si mulier non nupserit, hæres centum dato quam pecuniam eidem mulieri Titius restituere rogatus est. Si nupserit mulier, die legati cedente fideicommissum petet. remoto autem fideicommisso, legatarius exemplum Mutianæ cautionis non habebit.

Conditio apposita administrationi non suspendit dationem tutelę Item conditio limitatur ex presumpta voluntate defuncti. Item conditio cautionis non petendæ remissa intelligitur B.

Pater exhæredatæ filiæ tutores dedit, eosque, si mater eius impubere filia constituta, vita decessisset ad rem gerendam accedere iussit: cum vxori mandatum esset, vt moriens filiæ communi decies quinque restitueret. Non tutores videbantur sub conditione dati: nec si quid aliud inter rea puella quæsisset, eius administratione prohiberi. cautio uerò fideicommissi matri remissa videtur. Quocunque enim iudicio uoluntatis cautio legatorum, vel fideicommissorum remitti potest. Itaque si cautionis non petendæ conditio legato, vel fideicommisso præscribatur: conditionem ea res non faciet. Non enim deficiet, si quis eã desiderauit, onere cautionis non secuto: quod aduersus inuitum hodie iure publico sequi non potest, post quam remitti posse cautionem placuit.

Pupillus potest impedire cõditionem impleri. Bar.

Idem libro ix. Responsorum. LXXVII.

VM pupillus, aut tutor eius conditio-

Decies quinq;. Id est, quinquaginta. nam dixi sic, cũ grauauerim vxorem meam in quinquaginta dandis filiæ eius, cum morietur, nolo tutores interim administrare, & sic videbatur sub conditione dare, si mater decederet. sed tamẽ aliud est, quia hæc conditio non videtur apposita, nisi administrationi fideicommiſſi à matre restituendi: & per hoc videtur remissa cautio fideicommissi: quia noluit tutores aliquo modo intromittere se de fideicommissis. Acc.

Sub conditione. Nunc soluit. & facit §. de tutel. l. mutuo §. 1. Acc.

Remissa. Scilicet videtur sub omni eo iudicio quocunq; potest remitti. s. aliàs, vel alterius testamento.

Præscribatur. Filia petijt cautionem, sed obtinere non potuit: quia remissa erat, vt dixi. nunc matre mortua petit fideicommissum.

Præscribatur. Id est, excipiatur: ꝙ non potest, quia cautionem petijt, sed non potest: quia nõ fuit relictũ sub conditione, si nõ peteret cautionẽ. Item nec fuit præstita, & sic non habuit hęres onus præstandi. petet itaq; filia legatũ cũ effectu: vt & §. vt le. no. ca. licer.

Eam. Cautionem sibi præstari, in quibus nõ faciendi conditionibus Mutiana cautio locum habet.

Non secuto. Id est, quia non fuit præstita cautio, licet fuit petita.

Sequi. Id est. locum habere.

Placuit. Vt C. ut in possef. leg. l. fcire.

VM pupillus. CASVS. Institui mihi filiũ meũ Infortiatum

impuberem, & Legaui Titio x. sub conditione, si de ē nio seruierit dicto meo filio, & decessi & postea Titius vult seruire pupillo: pupillus autē, vel tutor eius impedit, quo minus seruiat, certe iure communi vī conditio esse impleta legati, & sic habebit Titius legatum: & idem esset, si dedisset libertatē Sticho seruo meo sub conditione, si decennio seruiret dicto meo filio. nam volente Sticho seruire decennio dicto meo filio, & eo, vel tutore eius impediente: iure communi conditio libertatis impleta esse uidetur.

¶ Disiunctiuo. Legaui Titio cū adiuerit Capitolium, vel daret Seio equum suum: & ita disiunctiuo modo apposui ei duas cōditiones, certe sufficit si adimpleat vnā. & idē est, si legauerit ei si nauis ex Asia uenerit, vel Seius consul factus fuerit sicque posuit disiunctiuo modo duas conditiones, quæ sunt p me collatæ in euentum. nam & hoc casu sufficit unam existere vi.

Collatam. Puta legatum est Titio, si per xx. annos seruierit pupillo: & ita cōditio constitit in facto: alias pupillo non nocet suum impedimentum: g a nec datio ei facta danti prodesset: vt ĵ. de solutio. l. si seruus.

Supple materiā istam per gl. & doc. ĵ. e. ibi. l. quod traditum. & amplius ī l. si ita stipulatus. & maximè per Alex. ibidem, ĵ. de verbo. oblig.

Disiunctiuo. Secus si separatim sunt positę, vt ĵ. eo. l. quod traditum. & l. seq. & facit §. de condit. instit. l. 5 & ĵ. de verb. oblig. l. si ita.

Hæres. CAS. Ita dixit Caius in testamento suo, Hęres meus dato centum Titio, cū morieē idem Titius certē hoc legatum iudicari debet purum quamuis sit sub incerta die relictum: atque ob id centeatur sub condit. relictum. dies enim incertus pro cōdi. habetur: vt §. eo. l. dies incertus, tamen debet iudicari purum, quia dicta condi. non potest deficere certū est enim Titium moriturum, & in hoc casu non vī cōditio appolita legato, sed mora vsque ad mortem Titij: & mori Titio incipiente incipit cedere dies legati, & ita transmittit post mortem Titius ad hæredem suum. secus autem esset, si testator ita dixisset, hæres meus centum Titio dato cum ipse hęres moriet: quia tunc debet iudicari legatū relictū esse sub condit. cū incerta dies pro condi. habeatur: vt dictum est. vnde si legatarius moriatur ante hęredem, nō trāsmittit ad hęredem suum legati petitionē, quamuis enim moriturū hęredem sit certum, tamen incertum est, an dies legati cedat per mortem hęredis, vel non cedat viuo legatario: & non est certum legatum ad legatarium puenturum: quia si decedat ante hęredem, nō habebit legatum ipse uel hęres eius: vt dixi Vi.

¶ Qui post. Titius instituit sibi hęredem filium suum nem in personam pupilli collatam impedit: tam legati, quàm libertatis iure communi conditio impleta esse videtur.

In alternatiuis sufficit alterum impleri Bar.

Disiunctiuo modo conditionibus adscriptis, alteram defecisse non obe rit, altera vel postea impleta. nec interest, in potestate fuerint accipientis conditiones, an in euentum collatæ.

Dies incertus non actus suspendere legatum post legatarij mortem, non potest transmissionem, aliàs secus. Bart.

Idem lib. j. definitionum. LXXIIII.

Hæres meus, cum morietur Titius, centum ei dato. Purum legatum est: quia non conditione, sed mora suspenditur: non potest enim conditio non existere. Hæres meus, cum ipse morietur, centum Titio dato, Legatum sub cōditione relictum est. Quamuis enim hæredem moriturum certum sit: tamen incertum est, an legatario viuo dies legati non cedat: & non est certum, legatum ad eum peruenturum. Qui post Mutianam cautionem interpositam legatum accepit, si contra cautionem aliquid fecerit, stipulatione commissa etiam fructus hæredi restituet: hoc enim legatarius, & ī exordio cauere cogitur. Quamuis vsusfructus, cum morietur legatarius, inutiliter legetur: tamen cautionis Mutianæ remedium vsufructu quoque sub cō ditione alicuius non faciendi legato, locum habet.

Conditio si non nupserit, reiicitur in extraneo propter quā verisimiliter cessaret mulier nubere. Bar.

Quod in fraudem legis ad impediendas nuptias scriptum est, nullam vim habet veluti, Titio patri centum, si filia, quam habet in potestate, non nupserit hæres dato. vel Filiofam. si pater eius vxorem non duxerit hęres dato.

Conditio de præterito, vel de præsenti falsa non suspendit legatum sed vitiat: conditio de futuro possibilis suspendit, donec sit impleta: modus non suspendit, nec vitiat legati substantiam sed differt donec sit præstita cautio de modo implendo. P.

Scæuola libro viij. quæstionum. LXXIX.

As causas, quæ pro Titius agentem repellunt legatarium agentem, si nō sunt veræ causæ: puta quia legauit Titio c. si Rex Parthorū viuit, vel si Titius fuit consul & ita in præsens tempus, vel in præterium. certè non habent istæ cāe de præterito, vel de præsenti pro conditione. nam in conditionali expectatur, vt vires capiat legatum ex conditionis euētu, vel deficiat ex defectu conditionis. hic aūt, vt dixi, nō expectabitur: imo protinus repellitur legatarius agēs, si Rex Parthorum non viuit: Vel si Titius nō fuit consul. eas aūt causas in legatis appositas, quę habet morā cum sumptu, vt sunt illæ, in quibus est modus, admittimus oblata cautione per legatariū de modo adimplendo, vt puta, si legatum est Titio, vt monumētū testatori faciat, vel etiam non faciat. quo quidem casu sub modo videtur accepisse legatum Titius, & accepit legatum cauendo de monumēto faciendo, vel nō faciendo: & sic hæc causa habet moram cū sumptu, quia in cautione prædicta prestanda dicitur esse tum ptus: in eis aūt causis legatis appositis quę nō habent moram cum sumptu cautionis, sed moram tantum ex conditione suspensa, non habet locum quod dixi in primo, & secūdo casu. imo expectabitur, donec veniat conditio, antequam vires capiat legatum. puta legaui Titio, si monumentum fecerit. nam non habebit legatum, nisi faciat monumentum, nec enim parem dicemus eum, cui ita datum sit legatum, si monumentum fecerit, & eum cui datum est legatum, vt monumentū faciat, vel non faciat, quia primus non admittitur, nisi adimpleat condit. & secundus sic, si caueat de modo adimplendo, vt dictum est. & h d. hæc lex, licet non multum apertè. Vi.

Eas. Legatorum alia pura: & statim agitur sine repulsa. alia non pura, & sic habent repulsam.

Medium ¶ Quod in fraudem: Ad euidentiam nota, ꝙ si lego mulieri, si non nupserit, ipsa potest nubere: & legatum capere quasi purum: vt §. eod. l. sed si hoc. §. fin. Pone ergo, quod legaui Titio centum, si Seia quā ipse Titius habet in potestate, non nupserit, nunquid habebit Titius centum, etiam si filia eius nubat? Et ꝙ sic, quia cum in fraudem legis ad impediendas nuptias filiæ datum sit legatum patri, & eidem patri appolita conditio legato ei relicto, nullam vim hēt conditio. & idem est si legatum est filiofamil. si pater eius non duxerit vxorem: nam poterit pater accipere vxorem: & filius legatū. secus uero esset in extraneis: vt dixi §. eo. l. mulieri. Vi.

Purum Quo ad transmissionem, non vt statim possit peti. Acc.

Non existere. Et ideo licet conditionale sit, habetur tamē pro puro: vt argu ĵ. de noua. l. si pupillus §. ĵ. Accursius.

Ipse. Scilicet hæres.

Sub conditione. Quia si conditio extaret viuēte hærede, non etiam demum post mortem extitisse videtur: vt ĵ. de col. bo. l. 1. §. si emancipato. Azo. & facit. ĵ. quando dies lega. ced. l. huius. & l. si cum hæres. & C. quando dies leg. ced. l. si Pontionilla. Acc.

In exordio. Licet non caueat, tamen tenetur: vt §. de lega. 2. l. cum filius. §. q Mutiana. & §. eod. l. cū sub. & §. de usur. l. uideamus. §. in Fauiana.

Alicuius. Puta lego tibi vsumfructum, si non ascendens Capitolium: & decessit dictus testator. postea legatarius cauit Mutiana cautione hæredi de non ascendendo Capitolium, & hęres dedit ei legatum: postea procedente tempore legatarius ascendit Capitoliū: & ita fecit contra dictam cautionem, neque contra eum fuit cōmissa stipulatio dictæ cautionis. certè non tolum tenetur restituere hæredi dictum fundum legatum, sed etiam fructus, quos ex eo interim percepit, & hoc est uerum, siue cauit hęredi de fructibus restituendis, siue nō. ¶ Quamuis. Legaui Titio usumfructum, si nō ascēderit Capitoliū: nūquid poterit cauere hæredi meo de non ascendendo, & legatū statim consequi? Et uidetur ꝙ non, quia cōditio prædicta cōsistens in non faciendo, tūc demū existit, cum moritur legatarius, ut dixi §. eo. l. Titio fundum. Et sic uidetur usque ad mortē legatarij expectandum esse, ut ususfructus ei deberet: & sic est inutile legatum, cum morte legatarij vsus fructus finiatur: dicitur tamen hic, ꝙ bene habet locū in dicto casu dictū Mutianæ cautionis remedium.

Quod in fraudem legis ad impediendas nuptias filiæ datum sit legatum patri, & eidem patri appolita conditio legato ei relicto, nullam vim hēt conditio. & idem est si legatum est filiofamil. si pater eius non duxerit vxorem: nam poterit pater accipere vxorem: & filius legatū. secus uero esset in extraneis: vt dixi §. eo. l. mulieri. Vi.

deris Capitolium. videbatur. n. non valere, quasi hæc sint paria, cum morieris, & si Capitoliū nō ascēderis. nā hanc post mortem demū certū est existere. Sed tū cōtra est: quia expressa nocent: vt §. eo. l. nonnunquā.

Hæres dato. Nam quia filia sine patris consensu. ita patet sine voluntate filij vix capit vxorem: perinde habetur, ac si filiæ si non nupserit, & patri si vxorē non duxerit, lego: & ideo quasi purè capitur: vt §. eo. l. sed si hoc. §. fin. secus verò in alijs: vt §. eod. l. mulieri. vel fortè ideo, quia patri legatum quæritur: vt §. eod. l. filiofamilias. secus si extraneo: vt §. eo. l. mulieri.

EAs causas. CAS. Hæc l. loquitur de his relictis, in quibus non est modus, vel conditio. f. a principio vsq; ad versiculum, eas vero &c. posteaque ad fin. loquitur de ijs, quæ sub modo relinquuntur, & de ijs, quæ relinquūtur sub condi. & facit inter ea tria differentiam. De primis dicitur, quod non habentur pro conditionalib. imò protinus, siue statim repellunt legatarium agentem, si nō sunt veræ causæ: puta quia legauit Titio c. si Rex Parthorū viuit, vel si Titius fuit consul & ita in præsens tempus, vel in præterium. certè non habent istæ cāe de præterito, vel de præsenti pro conditione. nam in conditionali expectatur, vt vires capiat legatum ex conditionis euētu, vel deficiat ex defectu conditionis. hic aūt, vt dixi, nō expectabitur: imo protinus repellitur legatarius agēs, si Rex Parthorum non viuit: Vel si Titius nō fuit consul. eas aūt causas in legatis appositas, quę habet morā cum sumptu, vt sunt illæ, in quibus est modus, admittimus oblata cautione per legatariū de modo adimplendo, vt puta, si legatum est Titio, vt monumētū testatori faciat, vel etiam non faciat. quo quidem casu sub modo videtur accepisse legatum Titius, & accepit legatum cauendo de monumēto faciendo, vel nō faciendo: & sic hæc causa habet moram cū sumptu, quia in cautione prædicta prestanda dicitur esse tum ptus: in eis aūt causis legatis appositis quę nō habent moram cum sumptu cautionis, sed moram tantum ex conditione suspensa, non habet locum quod dixi in primo, & secūdo casu. imo expectabitur, donec veniat conditio, antequam vires capiat legatum. puta legaui Titio, si monumentum fecerit. nam non habebit legatum, nisi faciat monumentum, nec enim parem dicemus eum, cui ita datum sit legatum, si monumentum fecerit, & eum cui datum est legatum, vt monumentū faciat, vel non faciat, quia primus non admittitur, nisi adimpleat condit. & secundus sic, si caueat de modo adimplendo, vt dictum est. & h d. hæc lex, licet non multum apertè. Vi.

Eas. Legatorum alia pura: & statim agitur sine repulsa. alia non pura, & sic habent repulsam.

Protinus. Id est, statim à principio cū agitur. & ista non sunt semper conditionalia, sed aliqua sunt cōditionalia, quę patiuntur repulsam, nisi existat conditio vt §. eo. l. qui hæredi. §. fi. & alia sub modo. & tūc patiūtur repulsam nisi caueant: & ita in pecto exitu sunt conditionalia. quod dic, vt not. C de ijs, quæ sub mo. re. l. 1. quę est contra.

Non pro conditionalibus. Habeas non: sed aliàs deest. non.

Oportet. Scilicet semper.

Eas verò. Pro enim. nam quęlibet cōiunctio prout est necessaria potest poni pro alia, vel sub conditione: conditionalia enim tunc demū impleta conditione petuntur, secundum H. Sed sub modo relicta præstita cautione. & hoc est, eas verò &c. & hoc prout supra habes, non. si autem deest, prima pars de conditionalibus tantum dicer, & non propriè ponitur.

ADDITIO. Nota ex hac gl. secūdum Bar. hic, quod vna dictio ponitur pro alia quando expedit. ad idem tex. in l. Gallus. in § quęsitum §. de lib. & posth.

Ant. Augusti. emē. li. 4. c. 17. admonet legēdū ex P. F. vt monumentū faciat. q̄ lectio magis placet.

Moram. Relictum sub modo est purū inspecto initio: & sic hęres in mora videtur. & modo apposito est cōditionale: & sic consumitur dicta mora, nisi caueat. tunc enim reiū scitatur: sed conditionale ab ipso principio suspenditur: nec inchoatur, nisi ex stat cōditio.

Fecerit. Hoc est conditionale.

Non faciat. Hoc est sub modo, & statim capit prestita cautione: vt §. e. l. quibus diebus. §. fi.

Vlianus Paulus. Testator ita dixit ī testamento, Stichus, si rationes reddiderit, cum contubernali sua liber esto: eisq; hęres decem dato. & decesset postea testator. & postea decessit dictus Stichus ante quam rationes reddiderit. nunquid contubernalis habebit libertatē, & legatū cum hęredibus Stichi? & distinguitur, aut reliqua non remanserant apud Stichū de rōnibus dñicis, quas administrauerat, aut remāserāt. Primo casu purè accepisse libertatē videbunt Stichus, & cōtubernalis, & eo mortuo libertatē cōpetēte ei, & cōtubernali, siue ēt legatū eū Stichū, & ptuberna lē securū est. Secundo casu. l. cū remanserant apud eū reliqua sub eadē conditione reddendę rōnis. ēt cōtubernalis eius libertatē accepisse videt. & de stricto iure defecta videtur esse conditio, eo, quod mortuus est Stichus, antequā redderet rōnem actus sui, & reliqua restitueret. nam cum datur libertas alicui sub cōditione, si rōnes redderet, hęc est conditio rationū reddēdarum, vt iussus videatur reliqua reddere si qua habet. cum fide actus sui, i. cum fideli cōputatione. & ita cum Stichus non restituerit reliqua, nō habet contubernalis libertatē, vel legatū. de ęquitate tñ aliud est quantū ad cōtubernalem, licet strictum ius remaneat Sticho, hoc modo, s. vt Stichus dicatur sub cōditione

manumissus:& nisi eam adimpleat,nõ cõsequatur libertatem,vel legatum.contubernalis aũt dicatur purè manumissa:subaudi,& habebit legatũ partim suo iure,& partim iure accrescendi.& illa coniunctio cum, posita in verbis testatoris pertinet ad demonstrandã necessitudinem, siue affinitatem, vel quasi quę erat inter Stichum, & contubernalem:& non ad coniungendam cõtubernali conditionẽ, quæ fuit Sticho apposita, scilicet rationum reddenda rum. sed si Stichus præditus habẽs reliqua voluisset reddere rationem hæredi & hæres voluisset, pro impleta haberi debuit conditio etiã quantum ad eum, nedum quãtum ad contubernalem: & sic liber decessisset, & ad hæredem suũ partem legati transmisisset. Vi.

[a] JP.F. vel pariatoſ, vel reliqua &c. Quid aũt ſi pariaria facere,& pariator pulchrè Alex. li. 1.parer. c.24.& Anto. Augu. emẽd. lib. 4. c. 12.

[b] Cum contubernali.Ex hac coniunctione cum, oritur dubitatio.

[c] Vel paria. Aliàs paria. alias par esse, quasi dicat, vel nihil debeat,vel debeat:nam vtrumq; tollit. Accu.

[d] Conditionẽ.Hic incipit respondere. & dic conditionem hanc &c. sub. sic intelligendam.

[e] Si qua habet.Scilicet reliqua.

[f] Cum fide.Id est, cum fideli computatione,& sic duo,cõputare, & reddere: vt ff. l. proxima. & ff.de euictionibus. l. qui libertatis. §. seruus. sed vbi nulla sunt, non differtur libertas: vt hic subijcit.& C.de manumisso.testamen leg.cum testamento.

[g] Competente. Quia nulla erant reliqua,vel omnia reddidit.

[h] Defecta.De rigore iuris:vt ff.de statu.lib.1.si seruo.

[i] Dicetur.De æquitate.

[k] Coniunctionem.Scilicet cum,quæ est coniunctio.

[l] Necessitudinem.Id est,affinitatem:vel quasi.sic ff. de iustit.& iur.l.fi.Et no.quod non intelligitur conditio repeti.Sed contra ff.eo.l.aulia.in'prin.Solut.illud in vna,eademque persona,hic in diuersis. Vel hic de æquitate:ibi de rigore.vel hic fauore libertatis,vel dic vt ibi Et eodem modo fol.ff.de condi.instit.l.cum seruus.& ff.l.proxi.in fi.1.respon.ibi,cum quidam &c.& ff.e.l.Iulianus notter.in prin.

[m] Habetur conditio. In persona Stichi mortui ante redditas rationes. vel dic quo ad mulierem secũdum rigorem.

[n] Cum per eum.Scilicet hæredem.ad quod ff.eo.ff. iure ciuili.sed secundum æquitatem,quam habet cũ libera,nunquid & legatum habebit?Respon.sic partẽ, & aliam iure accrescendi,cum,sit caduca:vt C. de cad. tol.§.fin autem aliquid.

[o] Debiturus. Aliquid sub conditione.

[p] Vm seruus. CASVS. Titius ita dixit in testamento suo: Stichus sit liber, si rationes reddiderit: eiq; fundũ hæres dare dãnas, siue damnatus sit. nunquid legatum funditur esse parum,vel conditionaliter & dicitur quod est cõditionaliter repertum.n. in eo conditio libertati appolita: & ita adimpleta conditione per Stichum, id est,reddita per eum rationibus erit liber. & simul cum libertate dies quoque legati vtiliter cedit. Sed quomodo videtur Stichus adimplere conditionem prædictam.sed dicendũ rõnis: certe dicunt quidam, vbi reliqua reddiderit. & ita dicunt constitere tantum in dando.sed certe non est verum: imo consistit in faciendo, & in dando.in faciendo consistit:quia tenetur reddere rationes, sicut seruus tenetur reddere, id est,legendas offerre rationes primum, deinde computandas,vt explorari possit, computationes probe, an improbè referãtur, & vtrum accepta per seruum recte sint relata per eum,an nõ tenetur etiam instruere hæredes notitia rationum,vt sciãt quid in quacunq; ratione sit scriptũ. in dando autem consistit quia reddita prædicto mõ rationibus debet reliqua rationum, quæ remanserũt apud eum,reddere hæredibus. Vi.

[q] Tunc, pleta habetur conditio, quia cum hac, qui ita scripsit testator de bonis sect. & fi. cũ pro impleta habetur cõd. de regul. 6.

[r] Proposita sit.Scilicet tantum.

Inutile Alias inutile sit.Et tunc nihil est contra.aliàs inutile non fit.& sic est contra ff.de leg. 1.l.quæsitum.§.1.Sed ibi fuit conditio in dãdo tantum.vel in faciendo tantum:hic autem missa:vt subijcit, quid ergo &c.Vel fm R. dic quod non fit inutile.l.ab initio, sed tamen postea vitiatur adita hæreditate:vt ff. eo.l. Iulianus notter.

[s] Rectè putant.Not. intelligi conditionem repetitã vt ff.eo l.aulia.& ff.eod.l.legatum.Sed argu. contra ff.l. proxi.& ff.de adim.ea leg l.si ibi.& facit ff. de hared. instit l.3.& l.qui filio. Acc.

[t] Reliqua.Reliqua sunt,quæ ex administratione debentur, quæ si dicuntur, quia rarò accidit quod ea malè consumpserit: sic ergo reliqua debita ex administratione dicunt,vt ff.de admi.tu.l.Lucius 1 resp.& reliquatio ipsa retẽdo reliquorũ:vt in eo.tit.l q noibus.

[u] Reddiderit. Et sic tantum datio continetur.

[x] In solle. Id est in bursa. Sed Placen. posuit pro vna parte & exposuit,i. malitiosè,siue obscurè vel, id est stulte.

[y] Non restè. Scilicet restantẽ. sed certe non vr exigi hæc computatio:vt C.de manu.test.l.cũ testamento.§ fi.q est cõtra.Solu. vbi nil est in reliquis, statim est liber nulla facta computatione: vt ibi,& ff.l. proxi. sed vbi est,tũc hæc duo exiguntur:vt hic, & sunt similia, vt in contrario no.

[z] A facto Id est ratiocinatione.

[a] Ad pecuniam.Id est dationem.

[b] Intelligitur. Sic ff. de pign. act.l. vel vniuersorum.& l. si seruos.& C de epis. audien.l. 3.

[c] Exciperet.Geminatio sermonis. vel dic excideret. l. seruus dicẽs nõ cẽ ita.

[d] Soluerit. In quibuscũq; culpæ reus fuerit vt ff. eo.l.antep.& facit ff. de fideicom. lib. l. si purè in fi.& de verb. sig.l. boues. §. fin. & de statu lib. l. statu liber. §. si quis non dare. & de manu. l.si ita fit.& l.si ita fuerit. & ff. de li. leg.l. nõ solum. §. is qui rationes. quibus legibus dicitur duo contineri in rationibus reddendis.

[e] Vcius. CASVS. Lucius Titius instituit sibi hæredem Aurel.um Claudium hoc modo, Aurelius Claudius natus ex illa muliere, puta Titia,hæres mihi esto, si filium meum se esse probauerit coram iudice. certè testm nullius est momenti: qa dictus Aurelius Claudius,quem Lucius Titius tenebat,vt filiũ,est institutus sub conditione interfit, vtrum sub hac conditione, si reliqua:vel sub hac, Si rationes reddiderit. Sed nos neq; conditionem meram putamus esse, quæ in datione existat, neque meram conditionem, quæ in facto sit: sed eam conditionem, quæ ex mixtura quadam consistat. Nam non vtique si ille in solle reliqua obtulerit, liber erit. non enim testator hoc sensit: sed illud, vt rationes reddat, quo modo seruus reddere solet:id est, legendas offerre rationes primum,dein de computandas: vt explorari possit, computationes probe, an improbe referantur: accepta recte relata,an non recte.

[f] Ita enim incipit quidẽ res à facto, & puenit autem ad pecuniam. Ineſt etiam his verbis, hæredes notitia instrui rationum vt sciant, quid quaque in ratione scriptum sit. Nam quod ipse viuus facturus erat, ab hæredibus suis fieri iussisse intelligitur. Ille autem vtique non sic solebat seruo suo ostendenti reliquas rationes subscribere: sed ita,vt legeret, examinaret, excideret. Itaque & cum seruo sub hac conditione testamento libertas datur: Si rationes reddiderit: non hanc solam habet significationem, si cautiones, instrumentaque omnia actus sui exhibuerit hæredi. sed & si reliqua soluerit, h

Filiatio non potest plene probari. Bar.

LXXXII.

Vcius Titius ita testamentum fecit:Aurelius Claudius natus ex illa muliere,si filium meum se esse iudici probauerit, hæres mihi esto. Paulus respondit,filium, de quo quæreretur, non sub ea conditione institutum videri,quæ in potestate eius nõ esset:& id eo testamẽ um nullius esse momenti.

Si conditio mixta deficit per casum, non deficit relictum alimentorum:nisi fauore eius in cuius persona deficit, alimenta fuissent relicta.Bartolus.

LXXXIII.

[g] Llis libertis, alimentorum nomine, si cum filio meo morati fuerint, menstruos denarios centenos, & vestiaria dari volo: liberti in obsequio fuerunt, quamdiu adolescens ad militiam promouerentur: qua causa effectum est, vt quibusdam Romæ relictis proficisceretur: & apud castra defunctus est. Quæsitum est, an ab hæredibus eius alimenta debeantur? Paulus respondit: conditionem quidem in persona libertorum qui cum filio defuncti morati sunt, aut per eos non stetit, quò minus morarentur,mortuo filio testatoris defecisse non videri. [m] sed si testator propter filij vti-

[n] Cõcor. bona glo. in ca. Michael extra de fil. presby. & in cap per tuas.extra de proba. Bal.no.in c. decedẽte.ĩ 4.col. in tit. qui feu. da. po. in vſi. feu.

supra de an.leg.l.Seio.quia ibi gratia filiorum. & ideo aliquo mortuo præstantur alimenta pro ea parte. Itē non obst.secūdę parti §. de ali leg.l.Caio.§.Imperator quia ibi gratia alimentorum. Item nec obst. secundæ parti §.de ann.leg.l.Seia.quia hic per casum,ibi per filiū.stabat Item contra ad primā partem ff.de manu. test. l. ii ita scriptū. ia fi.Sol. ibi loquitur in casuali cōditione, hic aūt in potestatiua, & licet ita deficiant propter casum: nihil dominus legatum consequitur legatarius, secundū R.vt dixi §.eo.l.in testamento. Accur.

a Vtilitatem. Non autem libertorum. tunc enim non repelluntur liberti ab alimentis: quod est in eis speciale: vt no.§.eod. l.in testamento.

b Non oportere. Doli exceptione obstante.

Titia. CASSIVS Titia habens filium Seium, qui Seius habebat tres filios ponamus, instituit sibi hæredem dictum Seium suū filium. & fidei eius commisit, vt vniuersam rem, siue hæreditatem eiusdem Titiæ restitueret dictus Seius filijs ipsius Seij liberisve eorum filiorum Seij cum ipsi petijssēt, sine vlla iuris cauillatione.& decessit dicta Titia.nunc quæritur,an per dicta verba, cum illi à te petierint &c.videatur adscripta conditio fidei commissaria?Et dicitur ꝙ non:& ideo filij dicti Seij si moriantur,antequam petant transmittunt petitionē ad hæredes eorum. Viu.

c Titia. Titia instituit filium, & fidei filij hæredis instituti habentis liberos commisit,vt dictis suis liberis scilicet,nepotibus Titiæ,& liberorum liberis.(nam in infinitum sic dicuntur:vt §.de verb.sign.l.liberorum) restituereet,cum petierint. Vel dic ꝙ Titia instituit extraneum,& rogauit, vt sui hæredis liberis restitueret. sed tunc quare dicit liberos habentis, & filij, superflueret.

Cauillatione. d Expone,vt §.de verb.sig.l natura. Non videri.Sed magis quædam admonitio : vt §. de verb.obli.l.si decem.& arg.§.de tutel.l. muto. §. hanc conditionem.

e Vlianus. CASVS Petrus pone fecit testamētū, & iussit seruum suum Stichum dare x.Titio,& liberum esse:& etiam legatum ponamus Seiani fundi habere & postea viuens testator manumisit eū. & postea decessit testator idē.certē non habebit dictus Stichus aliter legatū fundi,quod ei cū libertate datū fuit, q̄ si pareat conditioni prædictæ libertati appositæ,i.det x. Titio, sed si testator viuus dictum seruum nō manumisisset,sed vendidisset Caio, non poterit Caius emptor aliter petere legatū dicto seruo relictū,q̄ si pareat dictæ condōni.& hæc vera sūt tūc demū,cū oīmō

Adde ad istā gl. quæ dicit Bart. de ver.cauilla.hic, & quæ dicū tur in Spec.tit. de posi. §. 7. versic. 16. & 27.

libertatem ij, qui cum eo morati fuissent, alimenta præstari voluisset,contra voluntatem defuncti petentes audiri non oportere.

Legatum factum alicui cum certeris non est conditionale. Bar.

LXXXIIII.

Itia hæredis instituti liberos habentis filij fideicommisit, vti rem eius vniuersam restitueret filijs eius, liberisve eorum, cum ipsi petijssent, sine vlla iuris cauillatione. Quæro, an his verbis, Cùm illi à te petierint: conditio fideicommisso adscripta videatur? Respondi, non videri.

Seruus cui libertas & legatum relinquitur, manumissus, vel alienatus legatum non consequitur, nisi impleat conditionem, in cuius euentum legatum est expresse collatum. Item regula Catoniana non impedit legata, quorum dies cedit ab adita hæreditate, nisi hæres necessarius existat. Bart. & Pau.

Mutianus lib. iij. fideicommissorum. LXXXV.

Vlianus noster: eum, qui decem dare. & ita liber esse iussus esset, si à viuente manumissus esset, non aliter legatum, quod ei cum libertate datum esset,si haberetur, quàm si conditioni libertatis paruisset. Idem in emptore, si alienatus esset. Sed id tunc locum habet cum omnimodo simul cum libertate legatū acquiri potuit, licet legato imposita non sit: veluti cum in tempus libertatis collatū esset legatum. Cum verò legatū acquiri potuit simul cū libertate dicto seruo,si non fuisset à viuo testatore manumissus,vel venditus, licet onus cōditionis non sit impositū expresse à legato:veluti cū legatū esset collatū in tps libertatis,quod est semper,nisi expresse præsenti die det. si aūt legatū sit datū pſenti die. libertas vero sub cōditione:aut valet legatū,aut nō. si valet habet locū quod dictū est §. scilicet qī nō aliter habeat Stichus à viuo testatore manumissus, vel emptor Stichi legatū quā si pareat cōditioni libertati appositæ. valet aūt legatū si nō fuit institutus hæres necessarius : qa si statim facto testamento testator decessisset, non tū hoc casu inutile esset legatū, cū posset conditio libertatis impleri ante aditā hereditatē. statim cū additur postea hæreditas, est liber, & debetur ei legatum: & ita non inuenitur seruus fuisse ī dāno hēdis. & in hoc casu nō est locus snię Catonianæ,quæ iubet,vt ea legata,quę essent inutilia, statim mortuo testatore nō sint inutilia, ea ratione, ꝙ diutius vixerit testator : vt §. de reg. Caton.l. 1. quia dictum est, si statim decessisset testator, non tamen esset inutile legatū Si aūt non valet legatum in eo casu quem § posui,i.cum legatum fuit datū purè,& libertas sub cōditione,nō habet locū quæstio,vtrum Stichus vel emptor Stichi habeat ante legatū, q̄ pareatur conditioni libertatis, non valet autem dictum legatum purè relictum si fuit institutus hæres necessarius,puta cōseruus dicti Stichi,cui Stichus fuit data libertas sub conditione, si daret decem.legatum autem fuit ei datum pure : quia tempore quo implet conditionem Stichus,ipse Stichus de necessitate inuenitur in dominio hæredis necessitatij:quia inter mortē testatoris,& additionē hæreditatis nō est aliquod medium,cum hęres necessarius statim mortuo testatore sit hęres,siue velit,siue nolit:vt §. de leg. l.l.quęsitum. in fi.Si ergo est in dominio hęredis,nō valet legatū,vt C.de leg.l.seruis. & hęc vī esse intentio huius l. Viu.

In aliquibus codicibus, sed hic.

In P.F. licet legato imposita nō sit.

f Dare. cuidam extraneo.

g Et ita Per hoc ita collige quod est conditio.

h Iussus.Sub. & fundum Seianum habere.

i A viuente. Testatore.

k Conditioni. Quasi in legato tacitè repetita:vt §.de leg. 3.l.qui concubinā. §. cum testō.& §.cod.l auia.Sed contra §.eo.l. Iulius Paulus.in fi. Sed dic,vt ibi.

l Paruisset. Scilicet seruus iste.

m In emptore. Scilicet,dicendum est,i.vt ita demum legatum huic seruo petat,si conditioni paruit.

n Non sit. Scilicet expressim: semper tñ repetita vī: vt

ut supra eo.l.cum seruus.

a Etenim. Et certè pōt tenere legatū nō obstāte regula Catoniana,etenim &c.q̄ § §.de reg. Cat.l.j. in prin.

b Omnimodo Id est, in omni casu.

c Impleri. Etiam post mortem testatoris : quia est in dādo:ut sup. de leg. 1.l.quæsitum.§.1.

d Manumisso. Nam licet det x. ante aditam hæreditatē,nō tamen est liber, nec legatū ei relictū ualet: licet aliàs valeat à morte testatoris, vt C. de cad.tol §.in nouissimo. & §. 1.

e Necessarius. Scilicet aliquis alius seruus: quia tunc inter mortē testatoris, & aditam hæreditatem nihil est in medio, cū protinus est hīs & liber:vt Instit. de hær.qual. & diffe.in prin. & sic tempore aditæ hæreditatis,id est, mortis,inuenitur seruus hæredis : & ideo purum legatum regula Catonis impedit . at in suo,& necessario dicitur eo idem ꝙ in extraneo,cum habeat per ꝙtorē beneficiū abstinendi:vt Instit.de hær. quali. & diff.§. sed si is. & §. de ac. hær. l. necessarijs.& C. si vt ab hær. abst.l.i.& facit sup.de leg. 1. l.quæsitum.§. necessario. Acc.

Quod traditum. CASVS. Dictum est supra eod. l. sub diuersis. in legatis esse spectandam nouissimā conditionem i. vltimā, & in libertatibus leuissimam.i.eā, quæ seruo commodior sit,cui libertas est relicta sub conditionibus.certè illud,quod ita dictū,siue traditū est,nō ꝓtinet ad ea solummodo, quę dantur sępius sub diuersis conditionibus:sed etiā ad ea, quę primo purè dantur,deinde sub cond.pone ergo,ꝙ hæres purè iussus ē dare Titio Stichum, & postea ex interuallo iussus est dare eidē Titio eundē Stichū sub condi. certè debeī ei aduenientę conditione,& nō ante,quia posteri⁹ valet & idē est econtra.l.si prius sub cōditione est legatum,deinde purè.nam præsens debetur, & bene dixi ex interuallo. nā si pure legatū est incontinenti hæres sub condi.iussus est dare:puta, quia ita dixit testator: lego Titio Stichum,& lego Sēpronio fundū Titianū, & Caio x.& postea incontinenti antequā ad alios diueterteret actus,ita dixit: lego eidem Titio eundem Stichum sub conditio. si nauis ex Asia venerit, & ita erit, perinde ac si secunda scriptura legati Titio relicti esset coniuncta primæ scripturæ legati eiusdem: quo casu habet electionē Titius,utrum petat legatum libertas sub conditione, legatum autem præsenti die datum est: in hoc quæstio est, an cōstiterit legatum. Etenim nec Catonianæ snīæ locum in proposito esse : qa & si statim testator decessisset:non tamen omnimodo inutile esset legatū:cùm posset conditio libertatis ante aditam hæreditatē impleri, & legatum manumisso deberi. nisi fortè necessarius hæres extitisset: tūc enim omnimodo inutile erit legatum ipso iure: quia sub conditione acceperit libertatem.

In libertatibus leuissima spectatur conditio, in legatis ultimo loco scripta, si ex interuallo fuit appositæ sed si incontinenti, legatarij esset electio : nisi secunda sub commemoratione primæ scribatur, hoc dicit cum duabus legibus seq. Bart.

Valens libro j. fideicommissi. LXXXVI.

Quod traditum est,in legatis nouissimam, in libertatibus leuissimam conditionem spectandam esse.

Caius lib. j. fideicommissi. LXXXVII.

Dest, quæ ipsi seruo commodior sit.

Idem libro iij. fideicommissi. LXXXVIII.

On ad ea duntaxat pertinet, quæ sæpius sub diuersis conditionibus,sed etiam quę primo purè, deinde sub conditione dantur. Itaque quod hæres purè dare iussus est, quodve purè legatum est : cùm id ex interuallo sub conditione legatum est, posterius valet.Si prius sub cōditione, deinde purè legatum est, præsens debetur. Quod si pure legatū ex continenti hæres sub conditione damnatus,aut rogatus est dare : perinde est,ac si iuncta subiecta scriptura, idem legatum esset, vel vt præsens vindicari (si hoc voluerit legatarius) vel cum conditio extiterit,ab hærede peti possit:nisi cum commemoratione superioris legati, posterius scriptum fuerit:veluti,Stichum quem illi legaui, hæres meus ei, si illud factum erit dato. tunc enim reuocandi animo præsens legatum, & tunc videtur taliter scripsisse testator animo reuocādi præsens,siue purum legatū : & dādi eidē legatū sub conditione. vnde si ante conditionē uendicet Titius Stichū, poterit contra eum habere locū doli exceptio. ꝙ autem dixi in libertatibus leuissimam conditionem esse spectandā,intelligas de directis, secus autē infideicōmissarijs libertatibus:quia in eis non leuissima, sed nouissima cōditio spectāda est, sicut & in legatis.& h.d.cum tribus ll.seq. Viu.

a On ad ea. Hoc refertur tantū ad nouissimam.

b Ex interuallo. Quia aliud si incontinenti : ut §.eo.§.quod si purè & expone,vt aliàs quando ad alia diuerteret : licet circa idē testamentum, & facit. §.tit. 1.l.fundo legato,cōtra. sed ibi diuersi testatores.

c Subiecta. Ablatiui absoluti.

d Præsens. Sed quid prodest hęc electio,cum semper eligam purè? Resp. potest interesse peti etiam ex cōditionali: si tunc ero capax,nunc nō sum,uel si omnia mea præsentia donaui:vel si publicata sunt.nā postea quęsita non caderent in eas causas. vel nunc seruus, tūc liber ero:vt §.eo.l.Iulianus noster. Ité quæ est ratio incontinenti,vel ex interuallo? Resp. quia non est verisimile,vt corrigat,quod incōtinenti fecerat. & facit §. de contrah.emp.l.pacta.& §. de relc.ven.l.si quā.

e Legaui. Scilicet pure.

f Ei. Id est,eidem legatario,alij dicunt,alij.& sic bene concor.§.eo.l.si separatim.

Exceptio.

a Exceptio. Scilicet in totum quando ei, vel qũ diuersis in partẽ: vt ſ. de leg. 1. l. planè. §. ſi coniunctam.
b Per fideicommiſſum varie. Id eſt, ſub varijs conditionib. & no. per fideicommiſſum, quia aliud eſt in directis: vt ſ. eo. l. quod traditum.

Conditionum. LXXXIX.

Cõditionũ, quæ in futurum conferuntur in fideicõmiſſis, & inſtitutionibus, & legatis triplex natura eſt. nam quædam eorum conditionũ pertinet ad id tantum tẽpus, quo teſtator viuit: vt lego Tiæ centum ſi mihi nupſerit. nam ſine dubio nõ poteſt impleri hæc conditio, niſi me teſtatore viuente. mortuus. n. nõ accipit vxorem: & iſta etiã conditio habet infinitũ tempus, quandocunque enim mihi viuenti nupſerit Titia, impleta eſt conditio. quædam autem ex dictis conditionib. pertinent ad id tempus tm̃, quod poſt mortem teſtatoris fit futurum, vt lego Titiæ 100. ſi ad exequias funeris mei venerit. nam non poteſt impleri, niſi poſt mortem meã: & hæc conditio ad certum tempus adſcripta eſt: quia non quãdocunque poſt mortem impletur: ſed cum fit funus. quædam ex dictis conditionibus pertinent ad alterum tãtum de dictis temporibus, ſcilicet & vitæ teſtõris, & mortis, vt lego Titiæ centum, ſi filio meo nupſerit. nam ſiue nubat quandocunque filio meo me viuente, ſiue me mortuo, impleta eſt conditio, & ſic dicit hæc conditio habere infinitum tempus, ſicut & prima. Viuianus.

c In futurum. Quæ veræ conditiones dicuntur: vt ſ. de iniuſt. teſt. l. cum in ſecundo.
d Vt hęc conditio. Reddit ſingula ſingulis.
e Infinitum. Quia prima quandocunq; me viuẽte. tertia quandocunque, ante mortem, vel poſt mortẽ.
f Ad certum. Imo eſt incertus dies mortis: vt ſ. e. l. 2. Sed dic reſpectu præcedentium. quia non quandocunque poſt mortem, ſed cum funus impletur. & facit ſ. de leg. 2. l. ſi ita ſit ſcriptum. §. ſi.

Libro v. Fideicommiſſorum. LXXXIX.

Er fideicommiſſum variè data libertate, non leuiſſima ſpectanda eſt, ſed nouiſſima: quia poſterior voluntas potior haberi debẽt. Cui conſonat & reſcriptum diui Antonini.

Eodem libro. XC.

Onditionem, quæ in futurum conſe runtur, triplex natura eſt vt quædam ad id tempus, quo teſtator viuat: quædam ad id tempus, quod poſt mortem eius futurum ſit: quædam ad alterutrum pertineant. tempus autem, vel certum, vel infinitum comprehendatur, quæ omnia non minus in fideicommiſſis, quàm in inſtitutionibus ac legatis incidere ſolent: vt hæc conditio, Titię, ſi mihi nupſerit: non dubie niſi viuente teſtatore. illa autem, Si ad exequias funeris mei venerit: niſi poſt mortem impleri nõ poſſit. Illa verò, Si filio meo nupſerit: vel viuente, vel mortuo teſtatore impleri poſſit. Et prima quidem, ac tertia ex relatis conditionibus infini. tempus habent. Quandocunque enim nupſerit, impletur conditio. ſecunda ad certum tempus adſcripta eſt.

Rogatus emancipare filios non poteſt cogi iure actionis, ſed officio iudicis. Item qui vult antecedens, vult conſequens, ſine quo illud, quod quæritur, nullius eſt momẽti.

Eodem libro v. Fideicommiſſorum. XCI.

Si cui legatum fuerit relictum, isque rogatus fuerit liberos ſuos emancipare: an cogi debeat manumittere? a Et retineo me dixiſſe, deficere b eos à petitione fideicommiſſi. c Neque enim prætor fideicommiſſarius d ad libertatem eos tuetur, e vt ſeruos. f Papinianum quoque libro decimo reſpõſorum ſcribere referebam, non eſſe cogendum emancipare filios ſuos. Arbitror tamen, extra ordinem g debere cõſtitui eum, qui agnouerit, quod ſibi relictum eſt hac contemplatione, vt liberos ſuos emanciparet, cogendum emancipare. h Neque enim debet circumueniri teſtantium voluntas. Sic deinde hoc accipiendum, quemadmodum

Si cui legatum. CASVS. Titius legauit Seio 100. & rogauit eum, vt liberos ſuos emãciparet: & deceſſit Titius. poſtea Seius agnouit dictum legatum. nunquid dicti liberi Seij poſſunt ab eo petere q̃ emancipentur? dicitur, q̃ non iure actionis: extra ordinem autem cogetur eos emancipare: quia voluntas teſtãtium non debet circũueniri: ſicut cogeret, ſi fuiſſet ei legatum ſub conditione liberorũ emancipandorũ, vel fuiſſet ei ita relictum, vt liberos emanciparet. & adduco tibi tale ſimile. Titia hñs filiũ, & ex eo nepotes, eos inſtituit, & adinuicem ſubſtituit: & rogauit filiũ, vt filios emanciparet, & non rogauit eum filium expreſsè, vt partem eorum hæredi. eis reſtitueret. certè cogetur filius eos emãcipare, & partem hæreditatis auiæ eis reſtituere. & ſi ſit filius in mora emancipandi eos, quaſi ex mora vſuras eis præſtare debet. cum enim faciat moram emancipationi, videtur etiam moram facere reſtitutioni fideicommiſſi. nam videtur commiſſum fidei filij, ne eos ſui iuris conſtitutos ad hæreditatem auię peuenire pateretur. & h. d. cum l. ſeq. Vi.

P. Flor. quandoq; & tũc pio quãdocũque. Aut. Aug. lib. 3. c. 7.

P. F. deſici eos.

a Manumittere. Id eſt, emancipare.
b Eos. Liberos.
c Fideicommiſſi. Cauſa emancipationis patri relicti: & hoc mero iure: vt ſ. de lega. 1. l. filius. §. ſecundum vulgarem. ſed de æquitate ſecus in vtroq; vt ſ. ſubijcit. & §. cui.
d Fideicõmiſſarius. Quia de fideicommiſſis ius dicit, vt Inſtit. de fideicom. hære. §. 1. Accu.
e Libertatẽ. Id eſt, emancipationem.
f Vt ſeruos. Quia ſeruos tuetur: vt Inſt. de ſing re. per fideic. re. §. libertas.
g Extra ordinẽ. i. offic. iud. ſic ſ. ſi cer pet. l. cũ filius.
h Emancipare. Not. caſum vbi pater cogitur emancipare filium. Sunt & alij quidam ſed regulariter cõtra: vt no Inſt quib. mod. ius pat. pot. ſol § fi. i ſecus ſi rogareẽ quẽ adoptare: vt ſ. de leg 3. l. vxorem. §. hares.

Dic ſecundum Bar. q̃ hic cogitur emancipare, & non adoptare: vt ibi.

Dic q̃ illud eſt regulare: iſtud ſpeciale, ſecũdum Bar.

Emanci-

a Emanciparet. Nam ſemper cogitur, vt hic, & C. de ſi deicom. l. quamuis. & arg. ſ. de condi. cau. da l. 1. & C. de inoff. teſt. l. filijs. & C. de inſti. & ſubſti. l. ſi mater.
b Nepotes ſuos. Scilicet ex filio, quẽ cohærdẽ eis dedit.
c Filium. Patrem nepotum.
d Filijs ſuis. Scilicet nepotibus teſtatricis.
e Subſtituiſſet. Scilicet vulgariter. Alij dicunt per fideicom. ſi quis decederet ſine liberis. ſed tunc non eſſet neceſſaria huius legis præſumptio, q̃ præſumit etiam bona reſtitui emãcipatis.
f Hisq; reſtituere. Hæc præſumptio eſt ex teſtatricis voluntate, quæ eos hæredes inſtituit cũ patre ſuo, & inuicem ſubſtituit. vnde de portione nepotum videt pater rogatus. Sed nunq̃d econtra ſi rogatur pater inſtitutus reſtituere ſuis filijs, ẽt emancipare cogitur: cum aliàs iure iſto non poſſet reſtituere, q̃a oĩa patri per filium quærebant: ſed hodie fortè ſecus eſt. lex. n. videtur velle, vt videatur rogatus reſtituere cũ fuerit ſui iuris: vt infra ad Treb. l. vbi. Azo. & facit ĵ. l. prox.
g Mater. Acciperent, quã habere non poſſent in poteſtate poſita: vt C. de cur. fur. l. fi. in princ.
h Pateretur. Vt ſ. l. prox in fi.
i Subſtitutionis. Scilicet vulgaris. & dic quod filiæ repudiauerũt ab initio, & ſic ex vulgari habuit pater, ſed non tenuit repudiatio, cũ nec habere poterat, niſi emãcipatẽ: vt ſ. de acq hær. l 15 qui. Vel dic, quæ fiſſet. id eſt, quærere potuiſſet. & facit ſ. de leg. 1. l. cum filio. & ĵ. ad Treb. l. vbi. & ĵ. de reg. iur. l. qui poteſt.

Eodem libro. XCII.

Mater filio ſuo cohæredes ſine ulla conditione filias ipſius dedit: ac petijt, vt filias ſuas emanciparet, ita vt curatores à prætore acciperẽt. a Filij videri ſideicõmiſſiſſe placuit, vt eas ſui iuris conſtitutas ad hæreditatem auiæ peruenire pateretur, b nec ad rem pertinere, ſi portionem filiarum iure ſubſtitutionis c quæſiſſet.

Hermogen. libro primo Iuris epitom. XCIII.

Vm ita datur libertas, Si Titio qui non eſt hæres, decem dederit certa perſona demonſtratur: ac propterea in perſona eius tantùm d conditio impleri poteſt. Sane ſi cum ceſſerit dies, e pecuniam conditione comprehenſam ſtatu liber habuerit: f iure cõſtituto g nulli dando conſequitur libertatem. Diuerſa cauſa eſt legatarij, h in cuius perſona placuit conditionem deficere, ſi ante quàm dederit legatarius i pecuniã Titius moriatur. Ex his verbis, Si hæredi: vel ſi hæredi Titio k decẽ dederis, liber eſto: non tantum hæredi, ſed etiam hęredis hęredi dando peruenit ad libertatem. At ſi nullius hæredi ſucceſerit: iure conſtituto l nulli dando m ad libertatem perueniet.

Legati translatio in dubio videtur fieri ſub eadem conditione. Bar.

Idem libro ſin Iuris epit. XCIIII.

Egatum ſub conditione relictum, & ad alium translatum, ſi legatarius equum. Sed ſi ita dixi ego teſtator, Stichus liber eſto ſi hæredi meo x. dederit, vel ſi hęredi meo Titio x. dederit. non tantum hæredi dando peruenit Stichus ad libertatem, ſed etiam dando hæredi hæredis: etſi nullus hæredi ſucceſſerit, puenit ad libertatẽ etiam nulli x. dando. Viu.

a Tantum. Non autem hæredis eius: vt ſtatim dicet.
b Ceſſerit dies. Scilicet libertatis, qđ ẽ ab adita hęreditate: licet in cæteris à die mortis: vt C. de cad. tol. §. in nouiſſimo.
c Statuliber habuerit. Secus ſi non habuerit: vt hic à contrario ſenſu. quod ſic inſpicitur, quod magis nocet libertati, ſcilicet, q̃a pecuniã nõ hẽt: q̃ quod prodeſt, quia Titius deceſſit ſic ſ. ad Syl. l. 3. §. fi. & magis qđ difficultate, vel negligentia, quàm caſu: vt C. de condit. inſer. l. fin. & de neceſſer. l. fin.
d Conſtituto. Scilicet ſingulari fauore libertatis: vt ſ. de leg. 1. l. turpia. §. 1. nã ſecus in alijs: vt ſtatim dicet. & ĵ. de ſtat. lib. l. ſi peculiũ. §. is cui.
e Nulli dãdo. Quia non eſt Titius viuus. cui ſoli fuit dandum: vt ſ. proxim. & infra prox. diuerſa &c. vel ſi eſt, non vult: vt C. de condit. inſer. l. fin. & facit ſ. eodem, l. in teſtamento.
f Legatarij. Cui fundus eſt legatus, ſi decem Titio dederit.
g Legatarius. Deſtinatione. nã deficit, vt dicit. Sed contra ſ. de an. leg. l. annua. in prin. Sol. ibi.
h Hæredi Titio. Secus fortè ſi Titio ſimpliciter iuſſus ẽ dare: vt ſ. eo. l. diuerſa. & ĵ. de ſolu. l. ſtipulatus ſum. 1. reſpon. & l. Stichum §. viu fructu. Item quid econtra, ſi Titio hæredi dare iuſſus eſt? Reſpon. præcedens verbum conſidero ſit proprium, an appellatiuum: vt inf. de ſtip. ſer l. ſi ſeruus communis.
i Conſtituto. Scilicet ſpeciali fauore libertatis: vt dixi Accurſius.
k Dando. Hoc priuilegio libertatis: ſecus in pecuniario relicto: vt & ſ. eo. l. ſub diuerſis. §. 1.
l Egatum. CASVS. Legaui Titio equũ meũ, ſi nauis ex Aſia venerit, & poſtea ſipliciter trãſtuli eundem

eundem equum Seio, certè sub eadem conditione vi deor in Seium transtulisse legatum. s. vt Seius equum non habeat: nisi nauis ex Asia venerit. Si autem cõditio appositа legato Titij cohæret personæ Titij: nõ videtur repetita in translatione legati illa cõditio, puta quia dixit, lego Titio equum si duxerit Seiam in vxorem. Viu.

a Personæ. Vt puta si talis vxorem duxerit, vel studijs se imbuerit: quæ per aliũ non fiunt, vt C. de cad. tol §. ne autem: vel pone: vt ff. de adi. leg. l. legatum sub conditione.

b Videtur. Scilicet tacitè: vt dd. ll. legatũ. secus in hæreditate: vt ff. de hær. instit. l. sub conditione. & facit ff. eo. l. auia. & l. quæ conditio.

c Itio. CASVS. Titio legaui vsũ fructum Stichi serui mei, & ita postea dixi: si ad Titium pertinere desierit dictus vsus fructus, idem Stichus sit liber. postea dictus Titius decessit me viuo, & ita non habuit dictum vsumfructũ. nunquid erit liber Stichus? Et dr qd nõ: non. n. vr vsusfructus desijsse esse Titij, q nõ incepit esse eius idem Titij, & idẽ esset, si Titius viueret, & capere vsumfructum nõ posset. ¶ Serui. Legaui Titiæ vsumfr. Stichi serui mei. donec ipsa esset vidua: iussi eum esse liberũ, si ipsa nuberet. postea ipsa nupsit. nũquid erit liber? Et videtur q non, q a cũ mulieri legatur. si non nupserit, ipsa potest nubere, & legatum habere: vt ff. eod. l. sed si hoc. §. fi. dicitur tamen hic, q liber erit, quia libertas in hoc casu est potior, q̃ sit legatum. Viu.

d Non videtur. Imò contra: vt ff. de vsufr. quemad. c. l. 3. §. definere. Sol. hic rigor, ibi æquitas. vel vt ibi.

ADDITIO. Dic q ibi incipit saltem de facto. hic non potuit incipere, nec de iure, nec de facto secũdum Bart. hic.

e Iussus. Et sic sunt duo legata sub diuersis, imò cõtrarijs conditionibus. vnde si cesserit ex vna, non videbatur amodo cedere ex alia.

f Si mulier. Si id est, quamuis.

g Libertas. Idem est multò magis, si libertas est data si non nupserit: & vsusfructus in alio casu datus est. Azo. scilicet si nupserit.

h Vnicipibus. Legaui municipib' Bo

i non. centum si iurarent se daturos equũ Titio nunquid est impossibilis dicta conditio? Et videtur quod sic: quia non facile possunt conuenire ad iurandum municipes: sed certè non est impossibilis, nam iurabunt illi qui regunt municipium, & erit impleta conditio. Viu.

k Itaque. Dixi non esse impossibile, itaque &c. vel I

XCV.

Itio vsusfructus serui legatus est: & si ad eum pertinere desijsset, libertas seruo data é. Titius viuo testatore decessit. Libertas non valet, quia conditio nec initium accepit. Paulus: Ergo & si viueret Titius, & capere non posset: idẽ dicendum est. Desijsse enim non videtur, qd nec incœpit.

Fauor libertatis fauori nuptiarum præfertur.

Serui vlusfructus mulieri, quoad vidua esset, legatus est. Idem seruus, si ea nupsisset, liber esse iussus est. Si mulier nupserit, liber erit: q̃ po-

non conditio personæ cohæreat, sub eadem conditione translatum videtur.

Non dicitur desinere, quod esse non incepit. Bar.

XCV.

Vnicipibus, si iurassent, legatum est. Hæc conditio non est impossibilis. Paulus: Quemadmodum ergo pareri potest cõditio? Per eos itaque iurabũt, per quos municipij res geruntur.

XCVII.

Ea res sub conditione legari mihi potest: quia in huiusmodi legatis non testamenti facti tempus, sed conditionis expletæ spectari oportet.

XCVIII.

Onditiones extrinsecus: non ex testõ venientes, id est, q̃ tacitè

tior est legato libertas.

Municipes possunt iurare per eos, qui regunt municipium. Bar.

XCVI.

Vnicipibus, si iurassent, legatum est. Hæc conditio non est impossibilis. Paulus: Quemadmodum ergo pareri potest cõditio? Per eos itaque iurabũt, per quos municipij res geruntur.

XCVII.

Ea res sub conditione legari mihi potest: quia in huiusmodi legatis non testamenti facti tempus, sed conditionis expletæ spectari oportet.

XCVIII.

Onditiones extrinsecus: non ex testõ venientes, id est, q̃ tacitè

Gl. cbo ne memoriæ i. sup ver. linguares. ext. de elect. post prin. dicit arg. huius legis quod si citatur aliquod capitu ũ, quod citatio potest probari p hoc quod literæ citationis dirigunt p̃lato. & alij quib' maioribus d capitulo. In P.F. pareri potest conditioni per eos, iis q̃s iurabunt &c.

Infert ad id, quod quæsiuit Paulus.

Gerũtur. Et sic videntur omnes iurare: vt ff. ad munici. l. municipes. & ff. de reg. iur. l. aliud §. refertur. Sed contra ff. de cond. instit. l. quæ sub conditione. & ff eo. l. hæc scriptura. Sol. hic dubitabatur, an esset possibilis de natura. & qualiter potest pareri propter infantes & similes de vniuersitate: quia aliàs iurare non possunt: est igitur possibilis de natura, sed no de iure vt in contrarijs, ſm Roge. & B. Vel dic speciale in libertate: vt ff. de manu. testa. l. si quis liber. Tertij dicunt quod hic de præsenti, vel de præterito est iurandum, ibi de futuro, & sic remittit. & facit ff. quod cuiusque vniuer. l. itẽ. §. si decuriones. & C. de aduo. diuer. iudic. l. testituendæ.

Ea res. Quamuis mea res mihi purè legari non possit: vt ff. de leg. 1. l. cætera. §. 1. versi. quem admodũ. tamen sub conditione bene potest mihi legari: & si inueniatur nõ esse mea tempore existentis conditionis, valet legatum, & potero eam, vel eius æstimationem cõsequi ab hærede.

Oportet. Vt & supra de leg. 1. l. cætera. §. 1. & de contrahen. emp. l. existimo. & ff. quando dies leg. ced. l. 3. §. fi. & ff. de reg. Cat. l. 2.

Onditiones. Institui mihi hæredem Titium, & Seio legaui x. à dicto Seio legaui Sempronio v. decessi. postea ante quam Seius agnosceret dictum legatum de x. decessit dictus Sempronius. nũquid transmisit idem Sempronius petitionem dicti legati de v ad hæredem suum, ita quod hæres suus possit petere illud, si Seius suum legatum agnoscat? Et videtur quod non, cum dictum legatum Sempronij videatur conditionale: inest enim ei semper conditio hæc, si Seius suum legatum agnouerit. legata autem conditionalia non transmittuntur ad hæredem legatarij. sed certè illud verum est in conditionibus ex testamento venientibus, vt si dicat testator: lego Sempronio quinque si nauis ex Asia venerit. secus autẽ in conditionibus extrinsecis, id est, non ex testamento venientibus, id est, quæ tacitè inesse videntur, sicut fuit illa de qua supra dixi: quia illa non faciunt legata conditionalia quo ad transmissionem. Viuianus.

Tacitè. Veluti. si à legatario primo tibi legetur: vel à substituto hæredi. inest enim semper hæc conditio, si ille suum legatũ agnouerit, aut substitutioni locus fuerit. Azo. vel pone exemplum, vt supra eo. l. 1. in fin. & infra de verb. obliga. l. interdum. & l. continuus. §. cum ita.

Conditio-

a Conditionalia. Quoad impediẽdam trãsmissionẽ: vt & ff. quando dies leg. ced. l. cum illud. in fin. etiam si testator eam tacitam conditionem expressisset: vt ff. e. l. aliquando.

b Itiæ fi. CASVS. Seius legauit Titiæ 200. si ipsa non nuberet: & si nuberet, legauit ei 100. certè si nupserit mulier 200. petere poterit: qa remittitur ei dicta conditio non nubendi.

d' Idẽ dicit gl. 2. ante med. in c. significasti. extra de ele.

Sed nunquid ẽt 100. petet, quæ fuerũt ei legata si nuberet? Et dr q non: quia non debet admitti ad legatũ, vt vidua, & vt nupta. Vi.

e A Titiẽ, si nupserit, ducenta: si non nupserit, centum legauit. sed nos hic scripturã. P. F. secuti sumus. vide Anto. Au g. lib. j. Emen. c. 2.

f Admitti. Volebat enim habere cc. qa etiã spreta tali conditione debet consequi legatum, perinde ac si non nupsisset. Item quia nupsit, volebat alia centũ quia impleuerat conditionẽ sub qua fuerant legata, quia prima conditio pro non adiecta habenda est. & certè non potest. tam cõtrarijs modis admitti, quia ridiculum esset: & ad hoc quod nõ audiatur contraria petens, facit C. de fur. l. 1. & infra quando appellan. fit. lege secunda. §. sed si alius.

Ater Seuerinam. CASVS. Titius in testamento suo designauit nuptijs Seuerinam Proculam suã filiã Ælio Philippo suo cognato: & eidẽ tuæ filię reliquit per fideicõmissum prędiũ Titianum, si ipsa nubere t dicto Ælio Philippo: & si ei non nuberet: voluit dari idem prædium dicto Philippo: postea decessit dictus Titius testator, postea decessit dicta puella antequam esset viri potens, nunquid Ælius Philippus debet habere dictũ prædiũ ex dicto fideicommisso? Et dr q non, quia non extitit conditio dicti fideicõmissi eidẽ Philippo relicti. nam ſm voluntatem defuncti videtur ita demum datum Philippo fideicommissum, si ei dicta puella noluisset nubere: ipsa aũt voluit nubere ei, sed nõ potuit morte impediente. ¶ Ita fideicõmisso Legaui fundum Titio, & ita postea dixi: volo, vt tu Titius restituas fundũ prædictũ Seio, si sine liberis decedas: certè si Titius decedat, etiam vno tantum filio superstite, deficit ex voluntate testatoris conditio restituendi Seio. ¶ Cõditionũ. Titius in testamento suo dedit tutores filio suo, & reliquit dictis tutoribus fundum p fideicommissum sub conditione si tu telã filij in annũ xviij gesserint, & decessit dictus testator: & postea tutores id egerunt, vt constituerentur curatores filio prædicto testatoris, quoniam ipse interea factus fuit adultus: & administrauerunt curam vsque ad xviij. annum. nunquid habebunt dictum fundum? Et videtur q non: quia testator dixit de gestione tutelæ, & non curæ, & ipsi pro parte administrauerunt curam, vt dictum est: dicitur tamen hic, q bene debent habere, quia verba conditionum, quæ ponuntur in testamentis, considerantur pro voluntate testatoris: voluntas aũt testatoris talis fuit, vt tutores habeant fidei com. si ipsi administrent bona filij, siue vt tutores. siue vt curatores. ¶ Socrus. Titia habens filium Seiũ, qui Seius habebat vxorem Semproniã, fecit testamẽtum, & dictę Semproniæ suæ nurui reliquit tali modo fideicom. relinquo c. nurui meæ, si cum filio meo Seio in matrimonio pseueraverit, i. si ab eo non discesserit: & ita fuit q̃dõ in nõ faciẽdo: & decessit postea d. Titia socrus: postea d. Sempronia nurus diuertit a dicto suo viro sine culpa ipsius viri. certè non habebit dicta centum, quia defecit conditio sua culpa: ea autem cum viro manente non cedit ante dies fideicommissi, quàm ipsa cœperit mori. vel quam cœperit mori maritus. morte autem sua, vel mariti veniente, bene cędit dies, & conditio existit: & quia morte viri conditio potest impleri, non habet locũ cautio Mutiana, quæ solet habere locum cum conditio est in non faciendo, & non põt existere aliter q̃ per mortem legatarij, puta si fideicom. relictum esset nurui, si Capitolium non ascenderet, vt bene dixi ff. eo. l. cum talis. in princ. ¶ Fideicõmissa. Titius in testamento suo reliquit liberto suo Sticho fideicommissa quædã menstrua. & annua sub ea condi tione, quamdiu gesserit idem libertus res filiæ ipsius patroni, quæ remanebat patrona ipsius liberti. & decessit dictus testator: postea cum libertus vellet administrare res dictæ filię, ipsa prohibuit. certè nihilo minus habebit libertus fideicommissa prędicta, quolibet mense, & anno: sed si dicta filia mutet postea voluntatem: & velit administrare res suas per libertum, refumunt dicta fideicommissa conditionem: vt scilicet nõ aliter præstentur liberto, quam si ipse administret res dictæ filiæ. nam dicta fideicommissa relicta in singulos menses, & annos, sunt plura, & ideo in quolibet inest dicta conditio. Viu.

c Non nupsisset. Id est nubere noluisset: sic ff. de ver. oblig. l. si stipulatus.

d Oporteat. Vt & supra de legatis primo, lege penultima, & supra eodem, lege, in conditionibus. Accursius.

e Decesserit. Et sic contra patris voluntatem nil agit. non ergo dicitur nolle, cum nec velle possit: sic supra locat. lege, qui ad certum. & infra de regulis iuris. lege, velle. Argum. contra infra de furtis. lege, qui vas. §. vetare.

ADDITIO. Dic q ibi loquitur in prohibente petere, & ibi erat persona, in quam cadebat voluntas, & noluntas secundum Bart. hic.

f Vel vno. Vt C. quando dies leg. ce l. l. cum vxori. Accursius.

Ater Seuerinam Proculam Aelio Philippo cognato nuptijs testamento designauit: eidem filiæ prædium, si Aelio Philippo nupsisset, verbis fideicommissi reliquit: quod si non nupsisset, idem prædium Philippo dari voluit. nondum viripotens, puella diem suum obijt. Respondi, cùm, in conditionibus testatorum voluntatem potius, quam verba considerari oportet, Aelio Philippo fideicommissum ita datum videri, si ei Procula defuncti filia * nubere noluisset. Quare cum ea prius, quàm viripotens fieret, vita decesserit: conditionem extitisse non videri.

Non videtur sine liberis decedere, qui vnum tantum filium relinquit.

Ita fideicommisso dato, Volo restituas, si sine liberis decedat, conditio deficit ex voluntate, vel vno filio superstite relicto.

* Sic in P. Fl. in quibusdã autẽ exemp. perperam scripsit ẽ, nubere vo luisset. vide Anto. Aug. lib. j. Emen. c. 3.

P. F. decedas. Amplius Mãdo. vt non dicatur sine liberis decedere; quis etiã vxore prægnante relicta, si mo do postea partus viuus nascatur, i. tracde Aetatmino. c. 2. de concep. tio. n. 10.

Si pro quamuis, Mand. in pœ. Glo. Facul. gl. 1. col. 1.

a Pro voluntate. Id est pro voluntatis suspitione ad quod est ſ. eo. l. in conditionibus. Acc.

b Dati. Quibus fuit relictum aliquid ſi geſſerint tutelam in xviij. annum, vt j. patet.

c Id egerint. Adultus factus, petẽdo eos in curatores: nec ipſi ſe excuſauerũt cum poſſent: vt inſti. de excu. tut. vel cur. §. pe. Acc.

d Non videbitur. Quoniam certũ eſt teſtatorem ẽt curã per tutelam intellexiſſe. Sic ergo not. q hoc verbum tutela, ad tempus retinet ppriã ſignificationem, & poſt aſſum t aliam, & impropriã. ſic ſupra. de vulgar. ſubſtitut. l. Centurio. Sed argu. contra in eo. tit. l. verbis. & l. in pupillari. nec. n. verè tutor poteſt dari adulto. ut ſ. de tut. & cur. da. ab his. l. Seiæ. & ſi in hoc dic conſtituerentur, ſcilicet per confirmationem: ut Inſtit. de cur. §. dantur ſi. C. de cur. fur. l. ſi. §. ſed cum antiquitas. Itẽ no. hic, q ſufficit fieri æquipollens. ſic & ſ. de legat. 3. l. fideicom. §. ſi cui. Sed argu. contra ſ. man. l. ſi. §. ſi.

Verba vſque ad tempus poſſunt ſtare in propria ſignificatione & poſt tempus tranſire ad impropriam. Bartol.

Conditionum verba quæ teſtamento præſcribuntur pro uoluntate conſiderantur: & ideo cũ in teſtamento tutores dati, quoniam inter eà puer adoleuerat: id egerint, vt curatores ipſi conſtituerentur: conditio fideicommiſſi talis præſcripta, Si tutelã in annũ xviij. geſſerint, defeciſſe non videbitur.

Conditio quæ poteſt impleri invita legatarij, expectatur, nec eſt locus Mutianæ cautionis, Bart.

Socrus nurui fideicommiſſum ita reliquerat, Si cum filio meo in matrimonio perſeuerauit. Diuortio ſine culpa viri poſt mortem ſocrus facto, defeciſſe conditionẽ reſpondi: nec ante diem fideicommiſſi cedere, quàm mori cœperit nupta, vel maritus: & ideo nec Mutianam cautionẽ locum habere: quia morte viri conditio poſsit exiſtere.

Dictio quamdiu, facit conditionem. B. vel ſic, in legato annuo licitum eſt quolibet anno variare: quia toe ſunt legata, quot anni.

Fideicommiſſa menſtrua & annua ſub ea conditione liberto relicta, Quãdiu res patroni filiæ geſſerit: & ſi præſtari neceſſe eſt, filia prohibente res ſuas adminiſtrari, tamen voluntatem filia mutante conditionem reſumunt, quoniam plura ſunt.

In fideicommiſſo vniuerſali relicto à filio poſt mortem intelligitur ſi deceſſerit ſine filijs.

CI.

Vm auus filium, ac nepotem ex altero filio hæredes inſtituiſſet: à nepote petijt, vt ſi intra annum xxx. moreretur, hæreditatem patruo ſuo reſtitueret. nepos liberis relictis intra ætatẽ ſupraſcriptam uita deceſſit. Fideicommiſſi conditionem coniectura pietatis reſpondi defeciſſe; quod minus ſcriptum quàm dictum fuerat, inueniretur.

CII.

I ita legatum ſit, Titio poſt decem annos dato, ſi ſatis ab hærede non exegerit: & Titius intra decimum annum deceſſerit: ad hęredem ſuum tranſmittat legatum. quia morien te eo, conditio extitit.

Non nocet medio tempore quem ante exiſtentiam conditionis perdere ciuitatem. Bar.

CIII.

Vm, qui poſt apertũ teſtamentum deportatus, & reſtitutus eſt, fideicommiſſum petere poſſe, cuius conditio poſtea extitit, quam ciuitatem Romanam recipiat.

Alienatio rei legata ſub cõditione, vel impoſitio ſeruitutis irritatur conditione adueniente. Bart.

CIIII.

I fundum a teſtatore ſub conditione legatũ hæres alij pendente conditione legauit poſt exiſtentem conditionem, q priori teſtamento præpoſita fuerat, neq; proprietas a priori legatario recedet: nec locum religioſum in eo fundo hæres facere, nec ſeruitutem imponere poterit: ſed & impoſita ſeruitus finietur, exiſtente conditione.

Conditio negatiua, quæ poteſt impleri viuo legatario, non impletur præſtita cautione Mutiana. Bar.

CV.

Oc genus legati, Si Titio non nupſerit: perinde habendum eſt, ac ſi poſt mortem Titij legatum fuiſſet: & ideo nec Mutiana ſatisdatione interpoſita capere legatum poteſt: ſed & alij nubendo nihilo minus legatum conſequitur.

Expreſſio eorum, quę tacitè inſunt, nihil operatur. Item cõditio tacita ex teſtamento proueniens impedit tranſmiſſionem. Bar.

CVI.

Oc genus. CAVS. Legaui Sempronię mulieri centum, ſi Titio nõ nupſerit. certè perinde habendum eſt, ac ſi poſt mortem Titii ei Sempronię legaſſem, quia tũc certum erit, quòd ipſa Titio non nubet, & tunc demũ poterit petere legata Sempronia. vnde ſi ipſa velit ſtatim capere legatum, & cauere Mutiana cautione de non nubendo Titio, non auditur, ut & plene dixi ſupra eo. l. cum tale. in princ. ſed ſi ipſa nubat alij nihilo minus Titio mortuo conſequitur legatum ab hęrede meo. Viui.

Ac ſi poſt mortẽ. Quo ad quid: quia ſicuti tunc cum legatum eſt poſt mortem Titij, Titio demum mortuo poteſt peti legatum: ſic & cum dicit, ſi Titio non nupſerit: ſed quantum ad aliquid eſt differentia: quia cũ dicit poſt mortẽ Titij, non tranſmittitur ad hęredes. niſi primo Titius, & poſtea mulier moriatur, non autẽ econtra ſi primo decedat mulier.

Nec Mutiana. Quæ iõ hic non habet locum, quia vi uente legatario hęc valet conditio exiſtere: vt ſ. eo. l. cum tale. §. Titius & l. Titio fundus. R.

Nubendo. Crederet qs q ſi alteri nuberet, licet nullo tpe Titio: q non debeat ſtatim conſequi legatũ q ſi remouet: nam conſequitur legatum Titio mortuo, & ſic conditione proculdubio impleta. Sed nõne in hac prohibitione videtur cogitatũ de primis nuptijs: aut in permiſſione: ut lego tibi decẽ ſi nupſeris Titio. ut ſ. eo. l. hęc conditio. hoc eſt ſi hodie contrahit cum alio, videatur impleta conditio de nõ nubendo Titio è

Infortiatum. Rrr Reſpon.

Mido. l. q. 31. Regu. nu. 14. ſimilitat. idẽ Mando. in 57. q. Reg. de Anna nu. 2. & ſequ. aliũ forma detur. tũc n. nõ ſufficit imple re p æqui pollens.

b Diuortio. Et ſic perſeueratione ſublata.

c Cœperit. Quia tunc demum perſeueratio certa eſt, an interuenerit, uel nõ.

d Quia morte Bona ratio, vt ſup. eod. l. cum ita. §. Titius & Lauia. §. Titio. ſed certè imò hoc caſu non eſt bona, ideo quia cum malo mulieris homine. i. fortuna proponitur. & ſic cautio locũ hẽ de bet: ut ſ. l. cum ita. in prin. & §. 1. quæ eſt contra. ſed certè imò multæ gaudent de morte maritorum. arg. 1. tñ contra. C. de iure dot l. ſi in fi. 1. reſp. vbi triſtantur. Itẽ poteſt & alio modo quam morte viri deficere perſeueratio: vt diuortio culpa uiri interueniente.

Vxores multę gaudent de morte virorum.

Dic ſecundum Bart. q ita ratio non eſt bona: quia imo triſtantur bonæ mulieres: vt l. fina. in fi. 1. reſpon. C. de iure dot. Ray. uerò dicebat q mulieres malæ gaudent, bonæ triſtantur ſed regula eſt ſecundum eum, quod omnes mulieres ſunt malæ: ut in Auth. vt ſi ph. ma. deb. & credi §. quia verò. ergo inſpicitur quod communiter accidit. ſed iſta ratio ſecundum Bartol. etiam non eſt bona: quia mulieres diligunt virum etiam vltra filios. Dicit tamen idẽ Bar. q poteſt eſſe talis conditionis vir, & vxor, q expectare mortem viri non eſſet triſte. vt ſi vir eſt ſenex, & vxor iuuenis, vt per eundẽ Bar. in l. Mutianæ. ſ. eo. Huc ſpectãt q ſcribit Q. Mido. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΚΑΡΙΣΤΙΑΣ. cap. 37. de ingratitudine coniugum.

Prohibente. Niſi pp fraudẽ prohibeatur: vt ſ. de ann. le. l. Mæuia. in princ.

Reſumunt relicta. Sed contra C. de cõdi. inſer. l. fin. Solut. ibi fauore libertatis, vel ibi non redintegratur, quia prorſus pro remiſſo eſt quod ſemel erat dãdum. ſed nec id redintegratur quod præteritum eſt, ſed quod futurum eſt quaſi plures ſint cõditiones, & plures adminiſtrationes: vn de licet aliqua, vel aliquæ ſint remiſſæ, non tamen per hoc cæteræ ſunt remiſſæ Item nota permit inconſtãti inconſtantiam. ſic tia quido j. de col. bo. l. nonnũ que gmit quam. & ſ. de actio. titur, empt. l. ſi ſtentis. §. ſi & ſ. depo. l. 1. §. penul.

Plura ſunt. Scilicet legata: vt j. de verbo. oblig. l. pluribus. §. 1. & de dona. cau mort. l. ſenatus. §. ſi.

Vm auus. CAVS. §. Titius habens filium Seiũ. & habens nepotem Caium ex alio filio præmortuo, inſtituit eos ſiui hæredes. & petijt a nepote prædicto, vt ſi moreret intra triceſimum annum, reſtitueret tãm partem hæreditatis dicto Seio ſuo patruo: & deceſſit hic Titius, poſtea dictus ſuus nepos deceſſit intra prædictum ætatem liberis ex ſe relictis. certè per coniecturam pietatis deficit conditio fideicommiſſi patruo relicti: & ideo illud non habebit, quia inuenitur minus ſcriptum in uerbis dicti fideicommiſſi q præſumamus dictum per teſtatorem, præſumimus autem eum dixiſſe, & in mente geſſiſſe, vt ita demum habeat patruus fideicommiſſum, ſi nepos decederet ſine liberis. Viu.

Defeciſſe. Nota tacitum defectum conditionis. a l quod eſt. C. de inſtitu. & ſub. l. generaliter. §. ſi. & de fidicom. l. cum acutiſſimi. & arg. ſ. de hæredit. inſtituẽd. l. quoties.

Sita legatum. CAVS. Seius inſtituit ſibi Cium, & Sempronium; & iuſſit eis, vt darẽt Titio ẽ tum res. poſtea extitit dicta conditio, quam appoſuerã, cessẽtẽ habebit dictum fundum dictus Seius, cui ego legaui ſub conditione: & non Sẽpronius, cui hęres meus legauit. Item nec locum religioſum in eo fundo facere hęres poterit: nec ſeruitutem imponere poteſt hæres. ſ. cum effectu, vt perſeueret ipſa ſeruitus: imò ſi imponat ſeruitutem, finietur ſeruitus exiſtente conditione, ſub qua legaui. Viui.

Recedet. Id eſt, ad eũ modo veniet: vt ſ. quib. mod. vſufr. amit. l. ſi, ſub conditione.

Poterit. Scilicet cum effectu, vt perſeueret.

Finietur. Interim ergo tenuit impoſitio ſeruitutis & alienatio: vt C. commu nia de leg. l. fin. §. fin autem. & ſup. quem admod ſerui. amit. l. is cui. §. fin. niſi in libertate: vt j. qui, & à qui. l. generaliter. § primo. ſed hodie contra ſeruatur etiã in alijs prędictis: ut in Authen. de reſtit. & ea quæ pa. §. primo, colla. 3. & facit infra titul. 1. l. fundo, & ſupra, de leg. 1. l. ſi fundum, & infra de fideicom. lib. l. generaliter. §. fin. Acc.

Oc genus. CAVS. Legaui Sempronię mulieri centum, ſi Titio nõ nupſerit. certè perinde habendum eſt, ac ſi poſt mortem Titii ei Sempronię legaſſem, quia tũc certum erit, quòd ipſa Titio non nubet, & tunc demũ poterit petere legata Sempronia. vnde ſi ipſa velit ſtatim capere legatum, & cauere Mutiana cautione de non nubendo Titio, non auditur, ut & plene dixi ſupra eo. l. cum tale. in princ. ſed ſi ipſa nubat alij nihilo minus Titio mortuo conſequitur legatum ab hęrede meo. Viui.

Ac ſi poſt mortẽ. Quo ad quid: quia ſicuti tunc cum legatum eſt poſt mortem Titij, Titio demum mortuo poteſt peti legatum: ſic & cum dicit, ſi Titio non nupſerit: ſed quantum ad aliquid eſt differentia: quia cũ dicit poſt mortẽ Titij, non tranſmittitur ad hęredes. niſi primo Titius, & poſtea mulier moriatur, non autẽ econtra ſi primo decedat mulier.

Nec Mutiana. Quæ iõ hic non habet locum, quia vi uente legatario hęc valet conditio exiſtere: vt ſ. eo. l. cum tale. §. Titius & l. Titio fundus. R.

Nubendo. Crederet qs q ſi alteri nuberet, licet nullo tpe Titio: q non debeat ſtatim conſequi legatũ q ſi remouet: nam conſequitur legatum Titio mortuo, & ſic conditione proculdubio impleta. Sed nõne in hac prohibitione videtur cogitatũ de primis nuptijs: aut in permiſſione: ut lego tibi decẽ ſi nupſeris Titio. ut ſ. eo. l. hęc conditio. hoc eſt ſi hodie contrahit cum alio, videatur impleta conditio de nõ nubendo Titio è

N. P.

Respon. non: quia prohibitio indictinctè facta generaliter est accipienda: vt ſ. qſ me. cau. l. ſi mulier, § 1. at permiſſio ex defuncti tacita voluntate ad primũ apta tur. & facit C. de indic. vid. tol. l. 1.

Liquando. Multoties euenit, quòd legatũ datũ ſub conditione intelligit purum: & legatum datum purè intelligitur conditionale. De primo ponit duo exempla, & primum eſt tale. Inſtitui mihi hæredem Titium ſub conditione ſi nauis ex Aſia venerit, & ſub eadẽ conditione legaui Seio c. Secundum exẽplum eſt tale. Inſtitui mihi hæredem Titium purè, & legaui Seio c. ſub conditione ſi Titius adiuerit hæreditatem meam. nam his duobus caſibus intelligerentur tacitè dictæ conditiones, & ſi non eſſent appoſitæ in legato: vnde legatum nõ faciunt conditionale, vt ſ. eo. l. cõdiones extrinſecus. dixi. De ſecundo aũt ponit vnũ exemplum, & eſt tale. Legaui Seio c. purè: & poſtea ei ademi dictum legatum, ſi nauis ex Aſia venerit vſque ad annũ. certè iſtud legatum purum amodo erit conditionale: quia cum legatum purum adimitur ſub conditione, perinde eſt, ac ſi ſub contraria conditione datum fuiſſet, non habebit ergo hoc caſu Seius legatum, niſi tranſierit annus, & intra dictum annum nauis non venerit. Viu.

P. Flo. ſub cõtraria conditione datum intelligitur.

Liquando accidit, vt ſub conditione datum legatum purum intelligatur: veluti quod ſub eadem conditione relictum eſt, ſub qua etiam hæres alius inſtitutus eſt. Item quod ſub hac conditione relictum eſt. Si hæreditatem adierit. Ex diuerſo quoque purum datum legatum, conditionale videtur: veluti quod ſub conditione ademptum eſt: quia ſub conditione datum intelligitur.

Dictio, hoc amplius, non eſt ſolum repetitiua legati, ſed etiã conditionis præambula.

CVII.

Tibertis omnibus legauit domum, & hæc verba adiecit: Vt in ea habitent liberti, nec de nomine exeat: & vt ad vnum, qui nouiſſimus exiterit, perueniat: & eo amplius eiſdem libertis meis dari volo fundum Soſianum. Quæſitum eſt, an conditio appoſita, ne de nomine exiret, ad ſequens quoque legatum pertineret? Reſpõdi, pertinere.

Ad hæredem ius implenda conditionis non tranſit, vt fideicõmiſſum perficiat.

CVIII.

Teſtatore rogatus, vt acceptis centum nũmis reſtitueret hæreditatem Titiæ coheredi ſuæ, adita hæreditate deceſſit: ſimiliter & Titia antè quàm daret centum. Quæſitum eſt an hæres Titiæ offerendo centum, ex fideicommiſſo partem hæreditatis conſequi poſſit? Reſpondi, hæredem cõditioni parere non poſſe. Claudius magno ingenio de iure apertè reſpondit: cum poteſt dubitari, an in propoſito conditio eſſet.

Alias ſi deicõmiſſi partem.

Alias de iure aperto reſpondit.

Teſtatore. Inſtitui mihi hæredes Titiũ & Seium, & rogaui eundem Seium vt acceptis c. nũmis reſtitueret ſuam partem hæreditatis dictæ Titiæ ſuæ coheredi: & poſtea deceſſi, & Titia, & Seius adiuerunt hæreditatem meam: & poſtea deceſsit idem Seius, & etiam Titia, ante quam ipſa Titia daret dicta c. Seio. nunc quæritur an hæres Titiæ poſſit offerre hæredi Seij c. & conſequi partem hæreditatis meæ, quæ venit in partem Seij? & dicitur quod non. & eſt ratio ſecundum Claudium, quia dubium eſt in hoc caſu, vtrum ego teſtator voluerim facere conditionem per dicta verba, vt acceptis c. nũmis &c. an non voluerim facere cõditionem, ſed modũ, vnde præſumitur me facere voluiſſe conditionem, & ſic hæres Titiæ eam non poterit adimplere. quamuis ſi appareat me voluiſſe denotare modum, hæres Titiæ bene admitteretur ad prædicta. Vi.

a Purum. Quo ad tranſmiſſionem. nam ſi legatarius decedat ante conditionem, bene tranſmittit, vt ſ. quãdo dies leg. ced. l. ſi dies. § fi. & l. ſi Titio § j. & dic ratione vt ibi. Acc.

b Adierit. Sed quare ſecus ſi ſic dicam, ſi volueris, tibi lego, nam etiam eo non dicto erit in voluntate tua & tamen eſt conditionale: vt ſupra eodem l. ſi ita expreſſum. Reſpond hoc tacitè ineſt hic, ibi non, imò acquiritur ignoranti, & antequam velit: vt ſupra de leg. 2. l. cum pater § ſurdo licet poſtea repudiare poſſit. & facit ſupra de leg 1 l. 3. & de hæredi inſti. l. Trebatius. & facit ſupra eodem, l. in conditionibus. 1. reſponſo. & § primo.

c Intelligitur. Vt ſupra de leg. 1. l. ſi poſt mortem. § fi. & de adimen. leg l. ſi legatum purè. & no. ex hac l. q̃ pure relictum eſt conditionale, & econtra.

Liberis ſuis. Titius legauit omnibus libertis ſuis vnam domum, & dixit, Lego eis dictam domũ ut in ea habitent, ne de nomine meo exeat eadẽ domus: & ad vnũ ex liberis qui nouiſſimus exiterit, perueniat: & eo amplius volo dari eiſdẽ meis libertis fundũ Soſianũ, & in hoc legato fundi nõ repetijt cõditionem, ſiue modũ adiectam, vel adiectum legato domus prædicto: nunquid tacitè intelligeretur repetita? Et dicitur quod ſic. Vi.

Et eo amplius. Id eſt, præter domum: vt & ſ. de le. 3. l. ſi purè. & ſic per iſta verba cum fiat repetitio prioris legati, intellige eandem conditionem repetitam in ſequenti legato ſic ſ. eo. l. auia. & l. legatũ ſub conditione.

Teſtatore. Inſtitui mihi hæredes Titiũ & Seium, & rogaui eundem Seium vt acceptis c. nũmis reſtitueret ſuam partem hæreditatis dictæ Titiæ ſuæ coheredi: & poſtea deceſſi, & Titia, & Seius adiuerunt hæreditatem meam: & poſtea deceſsit idem Seius, & etiam Titia, ante quam ipſa Titia daret dicta c. Seio. nunc quæritur an hæres Titiæ poſſit offerre hæredi Seij c. & conſequi partem hæreditatis meæ, quæ venit in partem Seij? & dicitur quod non. & eſt ratio ſecundum Claudium, quia dubium eſt in hoc caſu, vtrum ego teſtator voluerim facere conditionem per dicta verba, vt acceptis c. nũmis &c. an non voluerim facere cõditionem, ſed modũ, vnde præſumitur me facere voluiſſe conditionem, & ſic hæres Titiæ eam non poterit adimplere. quamuis ſi appareat me voluiſſe denotare modum, hæres Titiæ bene admitteretur ad prædicta. Vi.

Acceptis. A Titia cohærede: vt j. patet.

Deceſſit. Hæres rogatus. Acc.

Et Titia. Scilicet deceſſit.

Aperte ſatisfaciendo tenorem cum poſſet dubitari &c.

Conditio eſſet, q.d. Claudius verba illa, vt acceptis centũ in vim modi poſſunt intelligi, & ſic parebit hæres: & poſſunt intelligi in vim conditionis, & ita non parebit hæres. In dubio aũt. i. cum eſt incertũ qualiter illa verba intellexerit teſtator, Claudius, p̃ cõdõem intelligit ea. R. Et ſm hoc hęc dictio vt, ponitur pro ſi. Sed videtur contra huic l. ſ. de contrahe. empt. l. cum ab eo. vbi in dubio non præſumitur conditio ſed ex tè imò ibi conſiderandũ dicit qđ actum eſt: non aũt attendit verba, licet ſolemus dicere quod vt, denotet modum, ſi, denotet condõnem. Item videtur cõtra ſ. de iure dot. l. ſi mulier § ex aſſe. in fi. §. vbi dicit non poſſe alij reſtitui hæreditatem, quã cui iuſſum eſt. ſic ergo non hæredi fideicõmiſ. Item ſicut hæres nõ trãſmittit non aditã. vt C. de cad. tollend. §. in nouiſſimo. ſic nec Titia ius quod habuit. ſed hæc lex innuit contra, ſi in vim modi ponant verba. Sed certè poſito qđ nõ expedit, vel nõ oportet, ſ. quitur q̃ non oportet. vt C. de reſc. ven. l. rata. s. illud autem contra cõſtat quod mortuo rogato antequã reſtituat hæres eius tenetur: vt

vt j. ad Treb. l. ſi eius. §. ſi quis rogatus. Item no. ius offerendi ad hæredẽ nõ trãſire. ſic j. e. l. ſi tales, §. r. & ar. j. de fideiuſ. l. fideiuſ. §. fi. Sed arg. contra ſ. de in diem addi. l. ſi prædio. in prin. Acc.

ADDITIO. Dic ſm Bar. quod ille qui implet conditionem, conſequitur aliquid ex cauſa onoroſa: vt ibi. ſecus ſi ex cauſa lucrativa: vt hic.

In P. F. incipit, ẽt ſiinuitis.

§ I inuitis. CASVS. Inſtitui mihi hæredes Titium, & Seium, & Sticho ſeruo meo dedi libertatem ſi dederit Titio centum, & nihil de peculio Stichi dixi. & deceſſi. poſtea Stichus dedit Titio dicta centum ex peculio ſuo inuitis dictis hæredibus ſciente Titio. nunquid fit liber? Et dicitur quòd ſic. Sed hæres poterit repetere dicta centum à Titio per petitionẽ hæreditatis, cũ poſſideat eam pecuniã pro poſſeſſore, vel poſſidere videat. Vi.

Poſſint. Contra j. de ſtatu lib. l. ſi pecu lium. §. de illo vbi dat inuitis hæredibus. Sed ibi erat et prælegatum: vt in prin. illius legis. Itẽ quomodo auocant hęredes, cum teneãtur actione i factũ. Reſpond. hoc de rigore, de æquitate vero remouentur excepti. in factũ: vt ſ. đ cõdit. can. da. l. 3. §. ſi. quæ eſt contra. & facit j. de ſtatu lib. l. 3. in prin. Acc.

Sic in P. Flo Haloã. verò non rectè ſcripſit, ex preſſum.

Vi ſub cõditione. CASVS. Iuſſi Stichum ſeruum meũ liberũ eſſe, ſi redderet rationes eorũ, quæ ex bonis meis adminiſtrauit, & geſſit: & deceſſi. nunc quæritur, quid, vel quæ habeat facere eorum dictus ſeruus, ſi vult libertatẽ conſequi: Et dicitur quod quatuor debet facere, ad hoc vt impleat conditionem libertatis. Primum eſt, vt doceat ſe non ſubtraxiſſe aliquid ex ijs, quę acceperit ex rationibus dominicis. Secundum eſt, quod doceat ſe nõ ſcripſiſſe in rationibus expendiſſe illud, qđ non expenderit. Tertium eſt, vt ſoluat hæredi meo illud, qđ ſcriptum eſt in libro rõnum remanſiſſe apud eũ. Quartũ eſt, vt doceat debitores, cum quibus ipſe cõtraxit, gerendo negotia mea fuiſſe idoneos ex eo tẽpore quo ipſe credidit eis, & eius conditionis fuiſſe dictos debitores in dicto tempore: vt diligens paterfamilias eis creditурus fuiſſet. Quintum autem non debet docere. ſ. dictos debitores fuiſſe idoneos tẽpore mortis meæ, qui eram eius dominus. Viu.

b Præſcripſerit. Id eſt, in præiudicium veritatis ſcripſerit. ſic C. de tranſac. l. cum ea.

CIX.

Pomponius libro ix. Epiſtolarum.

§ I inuitis hæredibus ex peculio ſtatuliber pecuniam Titio det liber quidem fit: ſed Titius, qui inuitis hæredibus ſciens accepit, pro poſſeſſore videtur eam pecuniam poſſidere: vt auocare eam ij, qui inuiti fuerunt, poſſint.

Conditio reddendarum rationum non impletur, niſi de ijs, quæ ſcripta ſunt in codice rationum fiat fides, ſi vera negentur: & niſi reſtituantur reliqua, ſi qua ſunt, nec imputatur geſtori pauperias debitorum ſi perueniens, ſi tẽpore, quo contraxit, fecit vt diligens paterfamilias.

CX.

Vi ſub conditione rationum redden darum liber eſſe iuſſus eſt, docere debet, conſtare fidem omnibus, que ab eo geſta ſunt: vt neque ſubtraxerit quid ex ijs, quæ acceperit, neque expenſum rationibus præſcripſerit, qđ non dederat. ſed & quod reliquum per contextum ſcriptum eſt remanere apud eũ ſoluere debet. Neque enim aliter liber eſſe poteſt, quàm ſi hoc mõ conditioni, ſub qua data eſt libertas, ſatisfecerit. Cæterum debitores, cum quibus ipſe contraxit, non vtique in diẽ mortis domini fuiſſe idoneos præſtare cogendus eſt: ſed eo tempore, quo his creditum eſt, eius conditionis fuiſſe, vt diligens paterfamiliàs his creditурus fuerit.

Conditio indiuidua pluribus appoſita non poteſt niſi ab omnibus impleri diuidua verò ex cauſa diuiditur tam ex parte implentium; quam ex parte eorum, in quorum perſonis debet impleri. Ba.

CXI.

Ales conditiones, Si monumentũ (puta) fecerint, pluribus præpoſitæ: non poſſunt niſi in omnibus ſimul perſonis exiſtere. Item, ſi Symphoro, & Ianuario centum Titius præſtiterit, fundũ ei lego: Symphoro mortuo, an legatum perijſſet? Sed hoc quoq; ſic puto interpretandum, vt ſi dum quiſque eorum

P. F. per poſitæ.

Reliquum. Facit ſ. e. l. cum ſeruus. & j. de manu. teſt. l. ſi ita. & l. qui filium.

Ales. CASVS. Legaui Titio, & Seio centũ, ſi monumentũ poſt mortẽ meã mihi fecerint, in quo ego ſepeliar. certè non poterit vnus eorũ habere partem pecuniæ, & facere partem monumenti: imo oportet, vt totũ fiat monumentum: quia in diuidua cõditio eſt. ſi autem eſſet diuidua, ſecus eſſet de æquitate. & de hoc ponit duo exempla.

¶ Vnum eſt tale. Legaui fundum Titio ſi ipſe præſtiterit centum Symphoro, & Ianuario ſeruis meis pone, & deceſſi. certè de ſtricto iure non aliter habebit fundum Titius, niſi præſtet centum dicto Symphoro, & Ianuario in vita eorum. ſed de æquitate ſi Symphorus deceſſerit antequã Titius eſſet in mora præſtandi dicta centum: conſequetur idem Titius dimidiam partem fundi ſi det Ianuario viuenti dimidiã partem de dictis centum. Secundum exemplum eſt tale: Legaui Titio, & Seio fundum, ſi daret centũ in funus meum. & in impenſam perferendi corporis mei in aliam regionem, in qua volebam ſepelini. certè de ſtricto iure niſi vterque dederit dictam pecuniã, neuter habebit aliquid de legato, quia prædicta conditio non poteſt impleri niſi per vtrumque ſed de æquitate ſi vnus eorũ det partẽ dictæ pecuniæ conſequetur partem fundi prædicti eis legati.

¶ Priſcus reſpondit Dedi libertatẽ Sticho ſeruo meo ſi rõnes redderet eorũ, quæ ex bonis meis adminiſtrauit, & geſſit: & deceſſi. nunc quæritur, vbi ipſe debeat reddere rationes, ſ. vtrum vbi ego deceſſi: aut ibi vbi ipſe ſeruus relictus eſt, puta Bononiæ: aut ibi vbi ſeruus velit? Et dicitur, q̃ ſi hæres erat cauſa reipublicæ ablens, ſeruus, debet ire ad eum & ibi reddere rõnes: ſecus ſi eſſet alibi non cauſa reipublicæ. & ita ex loco æſtimandum eſt vbi debeat reddere rationes. Item æſtimandum ex perſona hęredis: puta, ſi hæres eſt nobilis, & magna perſona, veniet ad eum ſeruus ad reddendum rationem, etiam ſi non abſit cauſa reipublicæ. Viu.

Simul. Sunt. n. indiuiduæ. vnde ſi vnus facit totum, ſibi & alij, p̃deſt, niſi teſtator nõ habuerit ſatis p̃ vnũ parem. vnus aũt ſi partem faciat, non prodeſt, vt hic,

& ĵ de man.test.l.si ita fuerit seruus. & ĵ. de hęr. inst. l.paterfa.& C de condi.inter l.penul.

a Viuet. Ad quod est s.eo.l.a testatore.

b Dantē. Et hic & dimidiam conditionem implētē. Sed contra.s.e.l.qui duobus.Sol. hic alter decesserat, q alterius cohæres nō fuerat quod ibi fuit,& facit s de an. leg.l. Seio amico. & s. e.l cui fundus.

c Consecuturum. Ergo defecit legatum pro parte propter defectum condi.vt no.s. e.l. in testamento.

d Non potest. De verborum rigore. Acc.

e Dedissent. In p̄dictam causam, vel aliam.

f Alteri. Construe, alteri legatum debeatur dando &c. & hic debeatur pro sua parte,vt & s.eo. l.cui fundus.& facit s.de relig.l. at si qs. P.F.nā. P.F.hęc §.funeris.

g Legatum. Pro sua parte.

h Priscus respōdit. licet non bene.

i Æstimādum Arbitrio iudicis, qui dicet statu liberum venire ad patronū, si ē nobilis, & magna p̄sona patroni: vel est a remotis licet nō ablit cā reipłubicæ, vt dixit Priscus: vel an tutè possit ire ad eum argu. C.de cond. infer. l.fin.

Rationis redditio an officio iudicis, vel quo iure petaī,vide in l. 1. §. officio. & ibi Nico. de Neap. s.de tu.& rat.distra. & ibidem facit Bar. lōgam distinctionem.

CVm filius. CASVS Institui filiū meū mihi hæredem,& rogaui eū vt si decederet, ante quā posset res suas administrare, restitueret Titio hæreditatem meam. & decessi, & postea dict⁹ meus filius egressus fuit 20. annos, non tamen peruenit ad 25.nunquid Titius dictum fideicommissum habebit? Et dicitur quod sic,antequā enim sit 25. annorū non dicitur posse res suas administrare, quin in integrum restituatur,si lędatur. Vi.

Posset. Id est,ætatis legitimæ foret ad quod supra de mino.l. 1. in fin.

Decessissem. Non tamē habebat 25.an.sed fortè impetrauit veniam ætatis:quod hic non prodest : vt C. de ijs qui ve.ęta.impe.l.n.f̄m.Azo.

viuet, præstitissem. Sed benigna interpretatione dicendum est, si non post moram Titij Simphorus decesit, debere partē dimidiā Ianuario dantem, partem fundi dimidiā legatarium esse consecuturum. De illo quoq: quæritur: fundus q̄ usdā legatus est, si pecuniā certā in funus,impensasq; p ferendi corporis in aliam regionem dedissēt. nū nisi vterq; dederit,neutri est legatum: qm conditio nisi per vtrūque expleri nō pōt? Sed hoc humanius interpretati solemus vt cum duobus fundus legatus sit,si decē dedissent, & alteri dā do partem, legatū quo que debeatur.

Statu liber debet rationem reddere,vbi iudici videtur.

Priscus respondit, statu liberum non vtique ibi, vbi paterfamiliās decesserit, aut vbi ipse relictus sit,aut vbi velit,rationes reddere debere: sed interim proficisci ad eum, cui reddere debeat vtique si is reipublicæ causa aberit. Verissimum est autem, vt aliās aliud ex persona locoque sit ęstimandum.

¶ Superioribus libris & titulis dixit de legatis, quæ defalcantur per legem Falcidiam:ideo de ea dicit.

EX Falcidia. Falcidius consul fecit legem Falcidiam interrogando populum, si ei placebat: & populo respondente,quòd placebat,quæ quidem lex habuit duo capita.in primo capite ipsa lex dedit liberā legandi facultatem cuilibet ciui Romano. cuius primi capitis verba fuerunt talia: Ij qui corū sunt.i. de numero eorum, qui ciues Romani sunt, post hanc legē rogatam testamē.ū facere volent, vt eā pecuniā easque res, quibusque dare legare volēt,ius potestasque esto. Secundum autem caput dictæ legis restrinxit dictam potestatem,scilicet vt vltra dodrantem, id est, nouē vncias nō possit aliquis legare,cuius secundi capitis verba hæc fuerunt: Quicunque ciuis Romanus post hāc legem rogatam testamentum faciet:is quantācumq; cuiq; ciui Romano pecuniā iure publico dare legare volet,ius, potestasque esto ei, dum ita detur legatum, ne minus quā partem quartam hæreditatis eo testamento hæredes capiant:eis quibus ita datum legatumve erit,liceat capere eā pecuniam sine fraude tua,id est, si non sit in fraudem legatarij:isq; hęres q. eā dare pecuniā iussus, dānatusve erit, eam pecuniā debeto dare,quam dare dānatus est. Viu.

Non dicitur quis posse administrare res suas ante vigesimum quintum annum. Bar.

CXII.

CVm filius rogatus fuisset à patre, si antè quàm res suas administrare posset, decessisset, hæreditatem Titio restituere, & egressus xx. annos decessisset: rescriptum est, fideicommissum deberi.

Legata relinqui possunt vsq; ad tres partes ex quatuor partibus bonorum:& quatenus vltra hęres grauatus esset,restaret ex prouisione legis Falcidiæ: quia quarta apud hæredē remanere debet h.d. vsque ad § lex Falcidia. Alex.

I.

EX Falcidia lata est, quæ primo capite liberam legandi facultatem dedit vsque ad dodrantem, his verbis, Qui ciues Romani sunt, plus minus ve assis hęres esto, ita ius potestasque esto. Quo tempore lata lex Falcidia à quo, pulchrè Alc. li. par. 6. c. 4. & apud Aymarū Rigaltium in historiarum ciui. l. 2. ff. & apud Alexā ab Alex. Genial. li. 6. c. 15. vbi pulchrè explicat, qd differat lex Falcidia à lege Voconia.

Lex Falcidia. à Falcidio cōsule, qui eam rogauit à populo : vt ĵ. subiicit, rogatam:vt Inst. de iure natur. §. lex. non autē à prætore, quia ipse per se sine populo fecisset.vt Insti. de iure natura. §. prætorū. Ité cum liceret per ius ciuile totam substantiam legare, non potuisset prætor ipso iure resecare:quod facit Falc. vt C e.l. penā vnum ius ciuile ab alio tolli potest.vt Insti. de legi. agna. tutel §. fi. non aūt a prætore potest tolli ciuile ipso iure, quod patet in contra tabulas ĵ de bo. poss. contra tabu. l. filium. §. sed quemadmodum. Alij dñt eādē dici à falce:quia resecat vt falx.

Imo erat tribun⁹ plebis. Bar. Paul. Alexā. & Vincen. Sic in P. F. Halon. tamē omittit hæc,vt q; ad dodrantem. Ius ciuile p̄toriū tolli non potest.

Et etiā ex primo quo ad mētē, sed non quo ad verba f̄m Dy. Ale. & Viu.

Facultatem dedit. Id est,datam confirmauit: vt ĵ. de verb. signifi.l. lege obuenire. ab initio enim per l. 12.tabu.data fuit hæc facultas:vt Insti.eod.in princi. & in auth. de nup. § disponat.

Ad dodrantē. Hoc ex secundo capite, vt ĵ. §. 2. nam non ad verba primi sunt generalia, quę incipiunt, qui ciues &c. nam modo loquitur Paulus.

Qui eorum. Id est,is qui eorum, id est, de eorum numero qui sunt ciues Romani,post hanc &c.similis est lectura s. de adoptio.l.nec ei.§.eorū. sed certè imò nō omnis: q a non intestabilis. vt s. de testa.l.quæramus & l.is cui.& l.cum lege. Acc.

Dare, legare. Dare & legare pro eodem ponuntur. vel dare per donationē causa mortis,& legare per legata,& fidei commissa sed certè imò non omnibus quia excipiuntur nō capaces, quos habes Institu.de leg. §. legari. Item nec omni modo, vt institu. de hære.insti.§. impossibilis.

¶ Totum hoc,vthac lege seq. licebit, in quibusdā exem. nō habetur.

ADDITIO. Dic quòd legislator habuit hic respectum ad qualitatem, non ad quantitatem vel modum. Dyn. & Alexand.

Ius potestasque. Id est,ius, & potestas pro eodem.& facit in fra de verb. signi. l.verba. vel ius, vt personalis actio locum habeat. & potestas,vt transeat dominium,& detur rei vendicatio. tales.n. actiones competunt pro relictis. vt Insti.de leg §. nostra autem.

¶ Id est impunè sine pœna qua dupli legis furię. Vlpi. ti. 1. Institu.& Theoph. de ad leg. Inst. Dare.s.dispta.ca.10.

Hac lege Id est, huius legis capite sequenti. nam hoc primum generale erat, sed restringitur p sequēs: & sic ponitur vt,pro sicut.

Secundo Hæc sunt verba Pauli vsque illuc,quicā que &c.vbi incipiunt verba secundi capitis.

Rogatam. Id est,interrogatam a populo:vt s. dixi.

Facier. Qui modo sit testabilis:vt s dixi.

Iure publico. i iure cōmuni,id est,quod spectat ad publicam vtilitatem.vel id est, quod spectat ad solennitatē testatorū:vt C. de testa.l.testā di,& s. de testa.l. 3.

Ius potestasque. Hæc verba expone,vt s. dixi.

Quartam Hæc dī quarta iure institutionis & iō iure hæreditario habere debet:vt ĵ e.l.quod aūt.est alia Trebellianica, quæ ex vniuersitate detrahitur: vt ĵ.ad Trebel.ité est debita iure naturæ, quæ hodie augetur:vt in auth de trien.& semiss.§.1 col.3. Accur.

Quæ p prię vocatur Falcidia. Pa. & Alex.

Fraude. Nam si fraus legatarij interuenerit,nō debetur legatum:vt ĵ.ad Trebel.l.Paulus respondit si certa fuerit. & C.de le.l nō est dubium: & s. de ijs qui.vt indig.l.rescriptum.

Debeto. Impetratiui modi,& tertiæ personæ.

¶ Lex Falcidia. CASVS. Titius in ciuitate sua existēs fecit testamentum,in quo legauit vltra dodrantē hæreditatis suæ,ita quod hæredi non remaneret quarta, si soluerit integra legata & postea fuit captus ab hostibus, & ita testamentum suum per captiuitatem fuit ruptū:& postea decessit apud hostes, nūquid in dicto suo testamento habet locum lex Falcidia,ita, scilicet quod hæres possit detrahere quartā legatarijs? Et videtur p non procedat hæc quęstio,cum per captiuitatē ruptum fuerit testamentū, vt dictū est. sed certè dq quod habet locum propter legem Corneliam, quia dicta lex Cornelia perinde confirmat testamenta ab hostibus captorum, & ibi mortuorum,ac si in ciuitate decessissent. fingit enim mortuos apud hostes,mortuos fuisse prima hora captiuitatis propter quam fictionē lex Falcidia p̄dicta, & omnes aliæ leges testamentariæ pertinent ad testamenta illorum, qui capti & mortui sūt apud hostes:quæ tamē leges locum habere possunt, sicut sunt multæ s.de test.& in multis alijs locis in corpore iuris, quæ tractant circa testamenta. Quædam n. sunt quæ locum habere non possunt in testamentis captorū & mortuorum apud hostes, sicut sunt illæ quæ dicunt irritari testamentum maxima,vel media capitis diminutione: ut Institu. quibus mod. test. infir. §. non tamen. Vi.

Ad eos. Id est, ad eorum testamenta.

La lex. Scilicet Cornelia.

Testamenta. Ante captiuitatem,non in captiuitate facta, s. de testa. l. eius. & L. lege Cornelia. in prin.& supra de vulg.substi l.lex Cornelia.

Decessissem. Finguntur enim ante captiuitatem decessisse.vt dictis legibus.

Fictionem. Legis Corneliæ.

Et omnes. Scilicet leges.

Testamentariæ. Id est,quæ loquūtur de viribus testamenti inspecta persona testantis,& instituti,& ipsa solennitate quam testator adhibuit.

Locum habere. Hoc ideo,quia quædam sunt,quæ non possunt habere locum, ut illa, quæ dicit seruum non posse habere hæredē: ut C.communia de succes.l.seruus. Item illa quæ dicit irritati testamentum p capitis diminutionē maximam,& mediā,& ēt per minimam,vt Inst qui.mo.test.infir.§.alio.& s. de iniu.testa.l.si qs exhæredato filio.§.irritum. Item illam quæ dicit hæreditatem morientis apud hostes esse nullam: vt ĵ.de verb.sign l.3.§.fi. quę oēs sunt contra. Sed illa sunt nera inspecta veritate,hic fictione,vt valeat.& iō d.ll.nō habent hic locū. & facit. ĵ.e.l filius.§.nec huic.

¶ Ad eos qui. CASVS. Institui mihi hęredē Titium & multa legata ab eo reliqui quibusdam, & decessi. postea Titius in fraudem legatariorum omisit adire hæreditatem meam ex testamento, & adiuit ab intestato vt legatarios legatis fraudaret certè per edictum prętoris quod est s.si quis omissa causa testamenti. l. 1. in princ. perinde tenetur legatarijs,ac si adiuisset ex testamento,& per idē edictū inducitur in dictis legatis potestas legis Falcidiæ ad detrahēdam de his quartam. si ego testator legaui vltra dodrantem,non autē habet locum directo ipsa lex Falcidia, quia ipsa habet locum adita ex testamento hæreditate. Sed & si in

Nisi in casibus enumeratis in l fer uus. ĵ. all.

stitui dictum Titium sub conditione, si iurauerit se facturum domum, vel aliquid aliud, & ab eo vltra dodrantem inter quæ legaui municipibus Bixani centũ, & ecclesiæ sancti Petri alia centum, & ita Deo, nunquid de his duobus legatis detrahatur Falcidia per hæredem? Et dicitur q̃ sic. hoc tamen quod dixi in legato eccle siæ, siue Dei, corrigitur per Auth. de eccle. tit. §. si autẽ hæres, quæ ad pias &c. Viui.

Ad municipium. Quibus potest legari ff. de legat. 1. l. si hæres. §. vicis. & l. ciuitatibus. & inf. ad Trebel. l. omnibus. & ff. ad municipibus.

Deo. Cœlesti. Idẽ in terreno: vt C. eo. l. 3. Sed in cœlesti cõtra. in Auth. de eccl. tit. § si autem hæres soluendo col. 9. Sol. hic Deo, ibi ad pias causas, vt pontes, & itineta: vt C. de sacrosan. eccle. l. ad instructionem. sed hoc non valet per l. C. de epis. & cle. l. si quis ad declinandã. §. penul. quæ etiam iter hanc contra. mu. dicas ibi am legem si quis, corrigit per d. auth. vel secundo refert Deo, vt hic, an ecclesia, vel piæ rei: vt in contrarijs. Vel verius hoc corrigitur per authe. sed in quarta debita iure naturæ est secus, vt C. de inof. testa. l. quoniam in prio ribus Acc.

Muliet dix. sibi ff. Ale. & Vinc. Dyoh. cet. Bart. Fa. & Vin.

¶ Non solum. siue testator leget rem suam, siue alienam, habet locum ex Falc. & omne quod ex bonis defuncti erogatur in aliquos per legata, refert ad hanc legem Falc. l. ut hæres. inde possit detrahere quartam, si erogata exhaurianr dodrantem, siue illud, quod erogatum est per legatũ conster, in corpore certo, siue incerto: puta in genere. siue consistet in ponde re, numero, vel mensura, siue sit ius legatum, ut vsusfructus, siue aliquid quod est in nominibus, puta lego Titio quod mihi debet Vi.

Proprias Facit ff. eo. alienus.

Et omne. Præter libertatem quæ per Falcidiam nõ minuitur: ut ff. de inof. testa. l. Papinianus §. quoniam.

Certo. vt in specie incerto, ut in genere: ut arg. ff. de uerb. obl. l. in executione. §. pro parte, vel pone de incerto: vt de leg. 1. l. qui duob. & l. si quis a filio. §. pe. & ff. de reb. dub. l. si fuerit Acc.

Istud exemplum nõ valet, q̃a ibi legatum est inutile rõne incerti tudinis secundum Vinc. Sed bene earum æstimatio Ale. & Vi

Ius. Non quodlibet & sic restringitur per sequentia nam cæteræ seruitutes, ut potæ indiuiduæ non defalcantur. ut ff. vsusfructus.

In nominibus. Vt lego tibi, quæ mihi debes, vel q̃ Titius debet.

¶ Item si ita. Titius ita legauit Seio: hæres meus Seio penum dato: & si non dederis, decem eidẽ dato & multa alia legata q̃liquit quibusdam; ita q̃ ex cessit dodrantem hereditatis siue: & sic habet locũ lex Falcidia, nunc quæritur, utrum hæres detrahat Falcidiam de penu, an de decẽ? Et certe de illo ex his duobus detrahet Falcidiam: quod iudicatur esse legatum quantum ad exactionem. Quidam autem dixerunt omnino decem esse in legato, penum autem capi cau sa mortis: & sic non esse legatum. Paulus autem distinguit

guit, vtrum incontinenti hęres penum soluit Seio, & tũc esse videtur legata penus, & de ea detrahetur Falcidia: an mora iam facta: & tunc non vt legatarius accepisse legatũ, nec potest de ea penu detrahi Falcidia. iam enim, id est, post moram per hæredem factam in soluenda penu trãsfusum videtur legatum penoris in 10. & 10. debentur legatario. & non potest detrahi de penu Falcidia, & quod dixi post morã hæredis, habet locum, & si ab initio ita legatũ esset Seio: hęres meus si penum nõ dederit Seio, 10 eidem dato: quia hic penus non est legata: & si datur penus legatario, capitur causa mortis, & non inter legati: quia deficit conditio legati: ff. de decem, data, scilicet penu legatario fuerunt enim decẽ legata sub conditione, si penum hæres non daret. dico aũt hęredẽ fuisse in mora in hoc vltimo casu, cũ potuit dare penũ, & nõ dedit in terueniente tamen interpellatione: vt ff. quãdo di. le. ced. l. si penum. Scias etiam extra casum quod legata penu continentur ea, quæ sunt parata ad eum, & ad potum, quod dic vt ff. de pe. leg. l. 3. Vi.

Vide Alcia. li. parado. j. c. 11.

Aliàs dicit.

Hęres meus Seio penũ dato, si non dederit: decem dato. quidam putant omnimodo in legato decem esse, penum autem mortis causa capi: nec in Falcidiam imputare id hęredem posse. Ego autem dico, si incontinenti hęres penum soluerit: videri hoc legatum esse & in legem Falcidiam imputari posse. Et quod dixi incontinenti, ita accipiendum est, cum aliquo spatio. Quòd si iam mora facta soluerit hęres penum tũc nec legatum eum accepisse, nec in Falcidiam imputari posse. iam exactionem: & ex postfacto apparet, quod eorũ est in legato per effectum. Item dicas q̃ penus non est in petitione: vt ff. de penu. le. l. 1. est tamen in obligatione ciuili, & naturali, donec in mora non est hæres, sed iõ nõ petitur: quia testator, qui pœnam apposuit, scilicet decẽ si penum non dederit, penum petiuoluit, sed sola decem. & probantur hæc j. quando dies leg ced. l. cum sine. & l. si penum. Alij dicunt sola decẽ esse in obligatione, si ue ĩcœpit à cõditione, siue à legato. ar. j. de act. & obliga. l. obligationũ ferè. §. fin. Et q̃d dicit hic transfusum legatũ. l. legati præstation nõ obligat. quę nulla est secũdũ eos, sed omnino contra, l. si penum. Acc.

Et mae Bar. Pau. & Ale.

Idemque. Si tamẽ mora iam sit facta: &, sic est idẽ vt penus non sit in legato, sed quo ad Falcidiam secus: q̃a ff. non detrahit. hęres propter moram suã: hic detrahit: vt C. eod. l. ũ quis quadringenta, sed alij dicunt idem etiam quo ad Falcidiam, vt non detraha tur, vt ibi no.

Hęc ex positio viat textũ, & displi cet Bar. P. Alex. & Vinc.

Hęc cõmuniter tenetur, ſm Alex. & Vinc.

¶ Si vsusfructus. Institui mihi hæredem Titium. & inter alia legata quæ reliqui, reliqui vsumfructũ fundi Seiani Sempronio: & inter oĩa tot reliqui legata, q̃d certũ erat post mortẽ meam locum esse legi Falcidiæ de ipso vsufructu, qui dicitur diuiduus, quamuis alię seruitutes sint indiuiduę: an verò de æstimatione vsusfructus? Et veteres dicebant, æstimandũ totũ vsũfructum, & ita constituẽdum, quantum sit in legato: & sic ſm eos detrahendã Falcid. de æstimatione vsusfructus & non de ipso vsufruct. sed ipsi male dixerũt. vnde cum eis non concordauit Aristo, dicens posse quartam partem ex eo vsufructu reliqui per hęredẽ sicut retinctur ex corporibus legatis: hoc etiã approbauit Iulianus Sed in tribus casibus habet locum sũpradicta sententia veterum & non dictũ Aristonis, & Iuliani. Vnus est, cum operę serui sunt legatę alicui. nam debet fieri earum æstimatio, & quarta æstimationis dẽr retineri per hęredẽ. & est rõ in hoc casu: quia operis legatis, nõ videtur legetus vsusfructus, imo q̃d in facto consistit, & in ijs, quę in facto consistũt pars, æstimationis decedere debet, nec potest intelligi pars diuidua in eis. Secundus casus in quo debemus recurrere ad sententiã veterum, cum dubiũ est an habeat locum ex Falcidia propter cętera legata quę sunt relicta. & propter vsumfructũ, qui est relictus. Tertius casus, cum sit dubium, vtrũ habeat locum lex Falcidia propter vsumfructum, qui tantũ relictus est, & nulla alia relicta sunt legata. In istis enim ẽt duobus fit æstimatio ususfructus, ut appareat si t legatum est vltra dodrantẽ, Falcidia rñ nõ retinebitur, et in his duobus casibus de æstimatione, sed ĩ ipso legato ususfructus. vt dcm est & hoc dicit usq; ad §. si qs creditoris. Vi.

Indiuiduę. Vt j. de uerb. obl. l. stipulationes non diuiduñ, sed certè & de vsufructu vt ibi dici, quod sit indiuiduus, q̃a dicit cęterarũ seruitutum. sed vsusfru-

Si, non est in P. F.

Legari potest exiſtẽti in vtero aũt p fideicommissũ relinqui, fideicõmitti, donari. Mandos. de Æta. min. ca. 2. de conceptiõe. nu. 26. cum aliis seq.

Deo relicta sunt danda ecclesiæ, in qua testator domicilium habuit num. 131. §. si qs in nomine.

Ad eos, qui omissa causa testamẽti possident hęreditatem, non pertinet lex Falcidia: sed per edictum prætoris inducitur potestas legis. idẽque est si iurisiurandi conditio remissa sit. Sed & si seruo suo testator data libertate legauerit: quia differtur in id tẽpus, quo liber futurus est. item si ei, qui apud hostes est, aut ei qui nondum natus est, datum sit aliquid: hæc lex locum habebit.

De legatis relictis Deo, vel municipio, detrahitur falcidia. Alex.

Ad municipium quoque legata, vel etiam ad ea quæ Deo relinquuntur, lex Falcidia ptinet.

Ad omnia legata, quæ debent de substantia testatoris prosici: pertinet lex falc. Bar.

Non solum autem ad res proprias testatoris legatas, sed ad alienas quoque lex pertinet: & omne quod ex bonis defuncti erogatur, refert ad hanc legẽ: siue in corpore consistet certo, siue in certove: siue pondere, numero, mensura valeat: aut etiam si ius legatũ sit, vt ususfructus, aut quod in nominibus est.

Si legatum sit ut aliquid transferatur in aliud transferatur, & falcidia locum habet: secus si postea. item q̃ mortis causa datur ad eximendum alterius legati præstationem, ad lege Falcidiam non pertinet. Bar.

Item si ita legatum sit,

Legis. Vt habeat locum ut ff. si quis omiſ. cau. test. l. duo. §. fi. & l. quia autem §. 1.

Remissa sit. A prætore, vt ff. de cond. insti. l. quæ sub conditione. in prin. iure enim ciuili neq; hæreditas, neque legatum sub conditione relictum ualent: nisi impietas conditionis: ut ff. ti. 1. l. qui hæredi. §. fi. Cum ergo prætor remissa conditione iurisiurandi confirmat legatum, idem inducit & Falc. ut hic. Acc.

Futurus est. l. aditæ hæreditatis: ut C. de cad. tol. § in nouissimo. & est bona hæc ratio. si enim statim cederet hic dies legati a morte testatoris, inutile esset quasi seruo sine libertate datum. vt C. de le. l. seruis.

Apud hostes est. Cui relictum ualet, etiam si redeat postquam cessit dies relicti, ut ff. de hær. insti. l. illa. § 1. & de cap. l. captum. & l. ius postliminij. licet quidã exigant eum reuersum tempore quo cedit dies.

Natus est. Qui pro nato habetur: vt ff. de stat. ho. l. q in utero. & dic etiam si est posthumus alienus iure nato, licet olim secus: ut Insti. de leg. l. libertos. & §. posthumus.

¶ Ad municipium. Institui mihi hæredem Titium, & multa legata ab eo reliqui ẽt vltra dodrantem inter quæ legaui municipibus Bixani centũ, & ecclesiæ sancti Petri alia centum, & ita Deo, nunquid de his duobus legatis detrahatur Falcidia per hæredem? Et dicitur q̃ sic. hoc tamen quod dixi in legato ecclesiæ, siue Dei, corrigitur per Auth. de eccle. tit. §. si autẽ hæres, quæ ad pias &c. Viui.

Ad municipium. Quibus potest legari ff. de legat. 1. l. si hæres. §. vicis. & l. ciuitatibus. & inf. ad Trebel. l. omnibus. & ff. municipibus.

Deo. Cœlesti. Idẽ in terreno: vt C. eo. l. 3. Sed in cœlesti cõtra. in Auth. de eccl. tit. § si autem hæres soluendo col. 9. Sol. hic Deo, ibi ad pias causas, vt pontes, & itineta: vt C. de sacrosan. eccle. l. ad instructionem. sed hoc non valet per l. C. de epis. & cle. l. si quis ad declinandã. §. penul. quæ etiam iter hanc contra. mu. dicas ibi am legem si quis, corrigit per d. auth. vel secundo refert Deo, vt hic, an ecclesia, vel piæ rei: vt in contrarijs. Vel verius hoc corrigitur per authe. sed in quarta debita iure naturæ est secus, vt C. de inof. testa. l. quoniam in prioribus Acc.

Non solum. siue testator leget rem suam, siue alienam, habet locum ex Falc. & omne quod ex bonis defuncti erogatur in aliquos per legata, refert ad hanc legem Falc. l. ut hæres. inde possit detrahere quartam, si erogata exhaurianr dodrantem, siue illud, quod erogatum est per legatũ consister, in corpore certo, siue incerto: puta in genere. siue consistet in ponde re, numero, vel mensura, siue sit ius legatum, ut vsusfructus, siue aliquid quod est in nominibus, puta lego Titio quod mihi debet Vi.

Proprias Facit ff. eo. alienus.

Et omne. Præter libertatem quæ per Falcidiam nõ minuitur: ut ff. de inof. testa. l. Papinianus §. quoniam.

Certo. vt in specie incerto, ut in genere: ut arg. ff. de uerb. obl. l. in executione. §. pro parte, vel pone de incerto: vt de leg. 1. l. qui duob. & l. si quis a filio. §. pe. & ff. de reb. dub. l. si fuerit Acc.

Ius. Non quodlibet & sic restringitur per sequentia nam cæteræ seruitutes, ut potæ indiuiduæ non defalcantur. ut ff. vsusfructus.

In nominibus. Vt lego tibi, quæ mihi debes, vel q̃ Titius debet.

¶ Item si ita. Titius ita legauit Seio: hæres meus Seio penum dato: & si non dederis, decem eidẽ dato & multa alia legata q̃liquit quibusdam; ita q̃ excessit dodrantem hereditatis siue: & sic habet locũ lex Falcidia, nunc quæritur, utrum hæres detrahat Falcidiam de penu, an de decẽ? Et certe de illo ex his duobus detrahet Falcidiam: quod iudicatur esse legatum quantum ad exactionem. Quidam autem dixerunt omnino decem esse in legato, penum autem capi causa mortis: & sic non esse legatum. Paulus autem distinguit, vtrum incontinenti hęres penum soluit Seio, & tũc esse videtur legata penus, & de ea detrahetur Falcidia: an mora iam facta: & tunc non vt legatarius accepisse legatũ, nec potest de ea penu detrahi Falcidia. iam enim, id est, post moram per hæredem factam in soluenda penu trãsfusum videtur legatum penoris in 10. & 10. debentur legatario. & non potest detrahi de penu Falcidia, & quod dixi post morã hæredis, habet locum, & si ab initio ita legatũ esset Seio: hęres meus si penum nõ dederit Seio, 10 eidem dato: quia hic penus non est legata: & si datur penus legatario, capitur causa mortis, & non inter legati: quia deficit conditio legati: ff. de decem, data, scilicet penu legatario fuerunt enim decẽ legata sub conditione, si penum hæres non daret. dico aũt hęredẽ fuisse in mora in hoc vltimo casu, cũ potuit dare penũ, & nõ dedit in terueniente tamen interpellatione: vt ff. quãdo di. le. ced. l. si penum. Scias etiam extra casum quod legata penu continentur ea, quæ sunt parata ad eum, & ad potum, quod dic vt ff. de pe. leg. l. 3. Vi.

a Penum. Quid sit penus dicitur ff. de penu. leg. l. 3.

b Putant. Et malè. Accur.

c Capi. Ergo non est legatum. vt j. de don. cau. mo. l. mortis causa capitur.

d Imputari posse. Id est, in computatione, q̃ fit ſm legem Falc. f. vt de hoc ponere sicut de alia re legata quartã debet hæres. Item vt (quasi non habeat hæres aliquid de hæreditate, licet penum habeat quam prestaturus sit) ab omnibus legatarijs Falc. detrahet, ſm Azo. Item quod dicit hęc lex penum legatum. est contra. ff. de penu. legat 1. 1. vbi in prestatione tantum. Sol. ibi incipit a conditione, vt hic distinguitur, licet ibi litera contradicat, ſm Hug. Vel dic non esse approbata non posse peti, vt ibi: & deberi, vt hic, & statim. dices. Accur.

e Spatio. q̃ magis intellectu percipi &c. vt j. rẽra habe. l. quo enim. & de sol. l. ratam. & l. q̃d dicim°. & facit j. de ver. obli. l. continuus, in prin. & ff. de test. l. hęredes. §. fi. & j. de adul. l. quod ait. & de colla. bo. l. si qs filium. §. stipulatio. imo vſq; ad litem contestatã. § itẽm decem: vt j. q̃s di. lega. ced. l. cum sine. vel interpellatur super penu: vt j. eo. ti. l. si penum.

Facit gl. super verbo. mox. in c. quia pp. ex. de elect.

ADDITIO Dic q̃d ibi loquit̃ d purgatione morę, hic de tempore q̃d habet hæres ad soluendũ post interpellationẽ, nec in mora cõstituatur. Pau. Imo. & Vinc.

Nihil ẽ. Pau. Ale. & Vin.

Imo iõ q̃a soluit ad euitandã ꝓstationẽ alteri' lega. Bar. & Alex.

Nec in Falcidia. Id est, nõ detrahet de eo Falcidia; vt pote nõ legato: sed Falcidiã minuet à cęteris de trahẽdã. Sed quęritur, an detrahat Falcidia de mortis cã capione? Quidã q̃ non, vt hic, sed hoc est pp morã hęredis, q̃ ei nocet: vt ar. ff. e. l. 3. & l. alien°. & l. cũ pr. Itẽ pp eis j. e. l. acceptis. Sed certè ibi hîs non dat, sed accepit. vel alius dat. tu dic detrahi: vt C. eo. l. pen.

Transfusum. Ab initio ergo duo sunt legata, scilicet penus, & decem: sed dicitur vnum propter vnam

Et mae Bar. Pau. & Ale.

Hęc ex positio viat textũ, & displi cet Bar. P. Alex. & Vinc.

Hęc cõmuniter tenetur, ſm Alex. & Vinc.

¶ Si vsusfructus. Institui mihi hæredem Titium. & inter alia legata quæ reliqui, reliqui vsumfructũ fundi Seiani Sempronio: & inter oĩa tot reliqui legata, q̃d certũ erat post mortẽ meam locum esse legi Falcidiæ de ipso vsufructu, qui dicitur diuiduus, quamuis alię seruitutes sint indiuiduę: an verò de æstimatione vsusfructus? Et veteres dicebant, æstimandũ totũ vsũfructum, & ita constituẽdum, quantum sit in legato: & sic ſm eos detrahendã Falcid. de æstimatione vsusfructus & non de ipso vsufruct. sed ipsi male dixerũt. vnde cum eis non concordauit Aristo, dicens posse quartam partem ex eo vsufructu reliqui per hęredẽ sicut retinctur ex corporibus legatis: hoc etiã approbauit Iulianus Sed in tribus casibus habet locum sũpradicta sententia veterum & non dictũ Aristonis, & Iuliani. Vnus est, cum operę serui sunt legatę alicui. nam debet fieri earum æstimatio, & quarta æstimationis dẽr retineri per hęredẽ. & est rõ in hoc casu: quia operis legatis, nõ videtur legetus vsusfructus, imo q̃d in facto consistit, & in ijs, quę in facto consistũt pars, æstimationis decedere debet, nec potest intelligi pars diuidua in eis. Secundus casus in quo debemus recurrere ad sententiã veterum, cum dubiũ est an habeat locum ex Falcidia propter cętera legata quę sunt relicta. & propter vsumfructũ, qui est relictus. Tertius casus, cum sit dubium, vtrũ habeat locum lex Falcidia propter vsumfructum, qui tantũ relictus est, & nulla alia relicta sunt legata. In istis enim ẽt duobus fit æstimatio ususfructus, ut appareat si t legatum est vltra dodrantẽ, Falcidia rñ nõ retinebitur, et in his duobus casibus de æstimatione, sed ĩ ipso legato ususfructus. vt dcm est & hoc dicit usq; ad §. si qs creditoris. Vi.

Indiuiduę. Vt j. de uerb. obl. l. stipulationes non diuiduñ, sed certè & de vsufructu vt ibi dici, quod sit indiuiduus, q̃a dicit cęterarũ seruitutum. sed vsusfru-

ctus est seruitus: sed sub. ibi, præter vsumfructum.

a Quantū sit in legato. Vt sic de æstimatione Falci. detrahatur.

b Retineri. Ita scilicet, vt in quarta parte fundi, in quo fuit in solidū legatus vsusfructꝰ, nihil fructuari', sed hæres percipiat vt hic, & ſ. de vſufruct. l. 5. Acc.

c Idque. Id est, vt quarta pars possit retineri ex vsufructu.

d Neq; vsus. Quo ad vsum est hic mixta rario, quia vsus indiuiduus est: vt ſ. de vſu, & hab. l. vſus pars, quę est contra. Sed dic quod vſusfructus cā differentiæ, sed vſus gratia diſſimilitudinis ponitur. similis lectio ſ. fa. ercifcundæ. § ſi quarta. Item contra ſ. de ope ſer. l. penul. vbi vſus intelligitur datus. Solu. quo ad quædam similia sunt, nō vt sint idē. Itē in habitatione, idē quod in vſu, vt sit indiuidua & sic solus vſusfructus excipitur inter reales, & personales seruitutes.

e Veterum sententia Id est, vt æstimetur opera legata, quantum valere possit.

f In legato. Nim fiet æstimatio, & ex ea detrahetur quarta: vt j. eod. l. lege Falcidia. Acc.

g Sunt facti. Id est, quę cōſtant in facti ignorantia. & sic in diuidua sūt. q. d. dic vt j. de ve ob. l. stipulationis. § idē.

h Decedere debet. Æstimationis scilicet. sed videtur operam posse diuidi: vt j. de ope. lib. l. ſi qñ. cōtra Sol. dic ibi partē peti, i. partis æſtimationem. argu. ſ. ſi ſervi. n. l. loci. § ſi fundum. & eodem modo respon. eo ad aliud contra j. de ver. oblig. l. in ſtipulationibus. § operarum, nisi de voluntate partium præſtetur pro parte: vt in ſi. d. l. in ſtipulationibus. Acc.

i Si quæratur quantum. Hic est sensus, q. d. in duob' casibus recurritur ad veterū opinionem etiam in vſufructu. Primus, si dubium est, quando habeat locū lex Falcid. propter cętera legata, quæ sunt relicta, & propter vſumfru. qui est relictus Secundus, cū est dubiū, an habeat locum lex Falcid. propter vſumfruc. qui tā tum relictus est, & nulla alia legata. in his. n. duobus casibus æstimatur vſusfructus, vt appareat si legatum est vltra dodrantem: sed tamen Falcidia nō retinebit ēt his casibus de æstimatione, sed de ipso legato vſufructus. Sed quantum æstimabitur? Respon. quandoque multum, quandoq; parum: nam si pluris est legatus vſusfructus multum proprietas, parū vſusfructus. Itē si vſusfructus equi, vel ēt serui senis relinquitur puero: proprietas parū, vſusfructus plus æstimatur. & ecōtra si vſusfructus serui pueri seni relinquat: multum proprietas. quæ cito sperat redire, & diu vtilis futura & sic ex qualitate rerum. & personarū varia fit æſtimatio. Sed faciat ad hoc j. eo. l. hæreditatū. Itē dic secundum Ro. quod in his casibus, vbi multo plus valet proprietas, quam vſusfruc. non detrahet hæres Falcid. quia in proprietate nulla quarta, & plus quam quartam habet. nō ob. j. eo. l. quærebatur. § ſi verò centum tantum quia ibi ideo ex eo, quod in præsenti restituitur, quarta seruatur, nec ipsa actio in quartā imputatur: quia ex eo quod aliquando exigendum foret, legatarius dodrantem percipieret: quia testator omnia in legatarios distribuerat. Cæterum ſi nō distribuiſſet, h redi tantum in quartam imputaretur, quanti nominum plecutio vendi posset: vt j. eo. l. ſi in quantitate. § magna. hic autem cū in p̄senti nuda proprietas tantum, vel plus æstimetur quam vſusfructus, nulla merito de hoc legato vſufructu quarta detrahitur: imò si fortè multa alia reliquit testator, in quib' nihil apud hæredem resedit: tāto minus nomine quartæ de cæteris legatis detrahit hæres, quanto plus quarta in nuda proprietate habet. & hoc est quod dicit, quantum &c. hic ergo fit æſtimatio, vt sciamus, quantū sit minus quarta detrahendum de cæteris relictis, non vt quartam æſtimationis vſusfructus habeat hęres: quia in legatis quarta in nuda proprietate a defuncto sibi est seruata. Accursius.

k Ipſius, Qui tantum est relictus. Acc.

¶ Si quis creditori. CASVS. Cum deberem Titio decem & legaui ei illud: quod ei debebā nūquid in hoc legato habebit locū lex Falcidia? Et distinguitur, aut valuit legatū, aut nō primo casu habet locū Falcidia: secundo nō valet aūr dictā legatum, si ego testator debeam eidē Titio dicta decē sub conditione: vel in diē quo casu valet ideo, quia ipſe Titius creditor habet cōmodum in legato propter repręſentationē: qui pōt statim petere ab hærede meo: & de dicto cōmodo repræsentationis extrahet hæres meus quartā. Nō valet autē dictum legatum, si ex legato non habet creditor aliquod commodum: puta quia erat purum debitū, & tunc sine dubio non habet locum falcidia. Vi.

l Versabitur. Vt j. eod. l. verbis. & ſ. de leg. 1. l. ſi creditor. in prin. & l. seq.

m Habebit. Vt ſ. de dote prælega. l. 2 § idē quęrit. sed vltra commodum non: vt j. de l. cum dotem. & ratione dicti cōmodi pōt grauari, vt ſ. de leg. 3. l. ſi deportati. § ſi. nisi in casu: vt arg contra in eod. titulo. , l. 3. § ſi rē. & facit Inſtitu. de leg § ex contrario. & ſ. de leg. 2. l. debitor. in prin.

¶ Si Legatarius. CASVS. Inter alia legata, quę reli vltra dodrantē hæreditatis meæ, reliqui Titio fundū & decessi: postea Titius nactus fuit possessionem dicti fundi voluntate hæredis mei, credētis plura esse in hęreditate, quam essent: & ita nō potest hęres meus auocare fundum ab eo per aliquod interdictum, postea reperit hæres, quod habebat locum Falcidia i legatis, qualiter cōsulet sibi aduersus dictum Titium? Et dicitur quòd datur ei cōditio indebiti contra Titium: vt quod supra dodrātem dicti fundi legati est, auferatur eidē hæredi per eundem legatarium. i. auferatur quarta legati. de quolibet enim legato debet hęres habere quartā, ex quo loc' est legi Falc. Vi.

a Res. Id est. Rei possessio, puta per interdictum quorū legatorum quod est verum, cū consensit hæres legatario post aditam hæreditatē: secus si ante, vt infra, quo. leg l. 1 §. qđ ait prætor. Acc.

b Errantis. Quia putabat plura esse in hæreditate quàm erant: sed in legato soluendo bene consentiebat. & nihil prohibet aliquem i vno errare, & in alio consentire.

c Actio. Id est, condictio indebiti: vt ſ. de condi. inde. l. 2 & l. qui exceptionē. §. ſi pars. & C. e. l. error. & j. ad Treb. l. hæres cum.

d Auferatur. Subaudi legatario. L. B.

¶ Interdum. CASVS. Inſtitui mihi hęredē filium meum impuberē. & ab eo legata reliqui, non tamē vltra dodrantē, & ita propter ea legata nō habebat locū lex Falc. & ita postea dixi, Si filius meus hæreditatem meā adiuerit. & in pupillari ætate decesserit, substituo ei Titium & ab eo dē substituto multa legata reliqui, quo casu si impubes decedat in pupillari ętate tenetꝰ substituꝰ præstare legata à se relicta, & relicta ab impubere, & cōtributione facta vtrorumque legatorū: si habet locū lex Falcidia. detrahitur Falcidia: & aliàs ñ vt j. e. l. in ratione. § quod vulgo, & j. e. l. in duplicib', & l. seq. Pone ergo quod antequam habeat locū substitutio, tutor dicti impuberis inquietatur ab vno de legatarijs petente ab eo integrum legatum volēte cauere, quod redderet tantum, quantū apparuerit eū accepisse plus quā licuerit ei per l. Fal. apparuerit dico eo tpe quo habebat locū substitutio ante enim apparere nō pōt. nūquid impubes, si ae tutor eius tenetur ei dare integrum legatum, & accipere ab eo dictā cautionē? Et dicitur quod sic. & idē est si alio modo vere mur, ne Falcidia ex post facto habeat locum, puta qa instituí mihi hæredē dictum filium meum impuberē, & quædā sub conditione legaui quibusdā, & quibusdā alijs quædā purè, quę sub conditione legata sunt, an debeātur: incertū est ideo, quia pendet earum cōditio. & ideo si hæres sine iudice soluere paratus sit purè relicta, p̄sp̄iciet sibi per dictam ſtipulationem, siue cautionem quanto amplius &c. Viu.

e Interposita ſtipulatione. His verbis. quanto &c.

f Legata. A substituto impuberis relicta in pupillari testamento clausō legis consilio: vt Inſt. de pup. subſt. § sin autem quis.

g Sub conditio. Subaudi purè quædam.

h Paratus. Sub purè relicta & facit j. ti. 1. l. 1. in prin. & j. eo. l. in ratione. § quod vulgo. & l. in quantitate. § sed & legatum. Acc.

¶ Id quod ex substitutiõe. CASVS. Inſtitui mihi hæredes Titium, & Seium, & ambos adinuicē substituí vulgariter, & Titium non vltra dodrantem suæ partis legatis grauaui. à Seio autē tot legata reliqui, quòd locum habebat lex Falc. in sua parte hæreditatis: postea Titius, qui non erat grauatus, suam partē repudiauit & sic ex substitutione vulgari habuit eā Seius. Certè pars prædicta Titij non nimis grauata prodest legatarijs quibus legatū est à Seio. is enim hæres, scilicet Seius prædictus: nimis grauatus, similis est hæredi purè pro parte, & sub cōditione pro alia parte instituto, subaudi & cohæredem habenti, & in ea parte in qua erat institutus purè, erant tot legata relicta, & habebat in ea locum lex Falc. in ea autē in qua erat institutus sub conditione, non erat nimis magnum legatorum grauamen. Item & dicas extra casum, quod sunt similes ī hoc quia sicut supe

cidiæ. Veremur autem, ne impubere eo mortuo, alia legata inueniantur, quæ contributione facta dodrantem excedant. Idem dicetur, & si principali testamento, quædam sub conditione legata sunt, quæ an debeāntur, incertum est. Et ideo si hæres sine iudice soluere paratus sit, prospiciet sibi per hanc stipulationem.

Bona, quæ ad cohæredem perueniunt ex substitutione vulgari, contribuuntur cum hærede ex institutione. idem in legatis, nisi nominatim relicta sint.

riori casu proficit legatarijs portio supueniēs ex substitutione vulgari, vt ibi dictum est, sic & in isto casu proficit legatarijs portio superueniens propter conditionem existentem: Et bene dixi in hoc vltimo casu, q̄ institutus purè, & sub conditione habebat, cohæredē qui aliàs non esset similis primò: vtpotè cum statim adita hæreditate ex parte purè data, haberetur pro purè in solidum instituto, vt ſ. de acquir. hæred. l. cū hæres institutus. §. 1. & l. sequ. Habuisti ergo ſ. quid iuris sit, quando pars nō grauata accedit grauatæ: quo casu dictum est augeri legata. sed si pars grauata accedit non grauatæ, non augent legata, in quo ponitur taliter exēplum si ae casus, secōuerso, quam supra dixerim: Institui mihi Titium, & Seium, & ambos adinuicem vulgariter substituí: & Titium vltra dodrātē suæ partis legatis oneraui, partem autem Seij non grauaui vltra dodrantē. postea Titius, qui erat grauatus suā partē repudiauit, & sic ex substitutiõe vulgari habuit eam Seius non grauatus. nūquid legata à Titio relicta augentur ideo: quia apud Seium succedentem, & non grauatum, sunt omnia bona? Et dicitur quod non. & hoc est verū si legata à Titio grauata relicta sunt ab eo nominatim per testatorem relicta, ſ. vt ipſe tantū Titius ea præstaret. non autē ita data sunt. Quisquis mihi hæres erit det talia, & talia legata: q̄a si ita dixisset testator. videntur esse repeuta à Seio substituto, & si propter partem Seij succedentis non grauatā augerētur, vt & ſ. de leg. 1. l. licet. & de le. 2. l. cū pater. § ab instituto. Sed quid si portio dicti Titij grauata, siue exhausta deueniat ad Seiū non grauatū iure accrescēdi, & non iure substitutionis: quia adinuicē nō fuerunt substituti? nunquid pars Seij non grauata proderit legatarijs Titij grauati? & Cassius existimauit cōfundēdas esse dictas partes Titij, & Seij, ſ. vt pars Seij iure accrescendi succedentis prosit legatarijs Titij, quātū ad Falcidiæ rationem, & ita etiam iudicauit Imperator Antoninus simili q̄stione, & malè. vnde Proculus dicit contrarium. & dicit bene, quod pars Seij nō grauata non prodest legatarijs Titij grauati. hoc dicit vsque ad §. ſi cohæredem meum. Viu.

Id quod

* Rerum æstimatio varia: debet tamē fieri ꝺ totare, nō p partes lege, Menius. § ſi & ibi Bar. ſ. fa erc. gl. 11. 1. C. cōmu. diu.

* Et ſicut nuit q̄ iſte § cōtra. cū l. 1. ſtrebatur in Vinc.

* Iſta gl. ē valđ no. ſcđm Ba. & eā ſequ. tur Vinc.

* Qñ hæres tradidit rē tāquā ſuā, ſecus ſi tā quā ipſi' legatarij. Bal. & Alexan.

* Scilicet de leg. 3.

Id quod ex subſtitutione. Scilicet vulgari.

Legatarijs. Quibus eſt relictū ab eo, cui accreſcit.

Is. Scilicet hæres, vt ſubijcit.

Inſtituto. Habenti cohæredē. aliàs ſtatim in ſolidum eſſet hæres: vt §. de acq. hær. l. cum hæres. §. qui ex parte. & l. ſeq. & ſic non eſſet ſimilis ſuperiori. Vel de quod ē ſimilis quo ad hoc, de quo agitur, & ad hoc. ĵ. eod. l. in ratione. in fin. Accurſius.

Ista nō cōgruit literæ, ſm ſcribētes. Ista placet. Vinc.

Ab eo. Cui facta fuit ſubſtitutio vulgaris, vt ĵ. eo. l. quod ſi alterutro. idē i pupillari: vt ĵ. e. l. in ratione. §. quæſitum.

Nominatim. Vt ipſe tātum præſtet, vt dictum eſt à teſtatore. nam ſi non expreſſit tantū, vel æquipollens, videntur eſſe repetita à ſubſtituto: vt §. de leg. 1. l licet. & §. de leg. 2. l. cum pater, §. ab inſtituto.

Non q̄ſquis, Id eſt, non ſic data ſunt, quiſquis &c. idē ſi ſimpliciter, vt dixi. & ĵ. e. l. qui fundū. § q̄ filiū, & §. fi.

Vindicauero. Iure ſubſtitutionis: vt ſupra prox. §. vel dic iure accreſcendi, vt differat a præced. §.

Proculus contra. Et bene ſecundum Io. & Alex. vt hic, & ĵ. eo. l. quod ſi alterutro. Acc.

Iudicaſſe. Et ita aſſentit Caſſio. ſed nō ſeruat: qa fortè nō fuit diffinitiua, aliàs ſeruaretur: niſi quia Iuſtinianus dixit contra. nam lex illa & ea quæ eſt infra quod ſi alterutro, videtur Iuſtiniani, vt C. de vet. iur. enucl. l. 1. §. omnia enim merito &c. vel iudicauit ſpeciali beneficio aliquibus concedendo. Et ad intelligē tia m prædictorum diſtingue, quando pars non grauata accedit grauatæ, augentur legata, quando vero grauata nō grauatæ ſecus eſt, vt ĵ. e. l. quod ſi alterutro: & hoc in cohæredibus: aut in ſubſtituto, & inſtituto vī idē dicēdum, hoc ſaluo: vel quòd inſtitutus adijt: & tunc ſubſtitutus puta pupillaris præſtat legata ab iſtituto eo iure & modo, quo & ipſe inſtitutus præſtaret aut non adijt: & tunc diſtinctio præcedēs ſeruā la eſt, & probantur hæc per titos. §§ ĵ. eo. l. in rōne. §. q̄ſ vulgo. & §. ſeq. & l. qui fundū §. qui filiū. & §. fi. & §. de vulg. ſubſt. l. cohæres. §. cohæres impuberi.

Limita, ſi eodem iure ſuccedant. nam vbi vnus iure inſtitutionis, alter per cōtra tab. ſuccedere. nō haberet locū ius accreſcēdi. nā Bar. in l. fine. §. ex duob. §. q̄ iure pat. Bal. in auth. præter ea. C. vnd vir. & vx.

Id, quod ex ſubſtitutione cohēredis ad cohēredem peruenit, profit legatarijs. is enim hæres ſimilis eſt ex parte purè, ex parte ſub conditione hēredi inſtituto. ſed ea, quę ab eo legata ſunt, ſi omiſerit hēreditatem, non augebuntur: ſcilicet ſi ab eo nominatim data ſunt, non Quiſquis mihi hēres erit.

Si portio grauata accedit non grauatæ per ius accreſcendi, non eſt locus contributioni. Bart. & Alex.

Si cohēredis mei portio exhaurta ſit, mea integra, & illam vindicauero: Caſſius confundendas eſſe partes exiſtimat: Proculus contra, in qua ſpecie & Iulianus Proculo adſenſit, quam ſententiam probabiliorem eſſe puto. Sed & diuus Antoninus iudicaſſe dicitur commiſcendas eſſe vtriſque partes in computatione legis Falcidię.

Si portio accedit portioni, poſtquam legata cœperunt ab vtroque cohærede deberi, non eſt locus contributioni. Bart. & Alex.

Si cohēredem meum poſt aditam hēreditatem adrogauero: non dubitabitur, quin ſeparandę ſint portiones perinde, atque ſi cohēredi meo hęres extitiſſem. Si in annos ſingules legatum ſit Titio: quia multa legata, & conditionalia ſunt: cautioni locus eſt, quę in edicto proponitur, Quantò amplius ceperit, reddi.

Hinc patet & Paulo verius nō fuiſſe Antoninum ita iudicaſſe, atque etiā ſi ita iudicaſſet apparet eius ſēteriā vna cū Caſſiana improbari hic, & l. quod ſi tra e. l. fi.

Glōſa dicit quod ad arrogatio. nem. An. Imo. & Alex. ſed ſi quo ad tō nē tex. V.

Glōſa dicit q̄ hic ſit diſtinguē cū ſicut ĵ. §. ꝓcedē. diſpliceat nō Bar. & Alex. & Vinc.

Id quod natura. Titi erat mihi naturali ter tantum obligatus. & ita ab eo petere non poterā. ſi autem ipſe ſoluerat mihi per iuris ignorantiam nō poſſet a me repetere. feci teſtamentum, & inſtitui mihi hæredem Seium, & multa legata ab eo quibuſdam reliqui. nunquid in ratione legis Falcidiæ cōputabit in hæreditate dictū debitū naturale, vt ſic maiora ſoluantur legata? Et dixerunt quidam q̄d nō: ſed Iulian⁹ dixit, & bene, q̄d bene cōputatur in hæreditate, auget enim patrimonium dictū debitū ſi ſoluti poſtea fuerit, & non auget, ſi non fuerit ſolutum, & ita ex euētu auget, vel non auget, ſicut & debitū conditionale. q̄ quidē cōputatur in patrimonio eo modo, quo planè dicam, ĵ. e. l. in quantitate. § magna. Scias etiā, quod ſi dictus debitor ſoluat hæredi meo, dictum naturale debitum: hæres capit iure hęreditario, vnde ſi rogaui hę redem meum ꝙ reſtitueret hæreditatem meam Sempronio: illud etiam debitum naturale ſibi ſolutum debet Sempronio reſtituere. Viu.

Id quod natura. Vt pacto nudo: vt §. de pact. l. 1. & Iurisgentium §. ſed cum nulla.

Solutum. Errore iuris: ſecus ſi facti. quod dic vt C. de iu. & fac. ign. l. cū quis. Accur.

Computandū. Scilicet totum: ſed tantum quantum vendi poteſt, aut cautionibus explicatur, & euentus expectatur, vt hic & ĵ. eod. l. in quātitate. §. magna. & ĵ. e. l. quærebatur.

Sed Iulianus. Nō colligendo, ſed addendo.

Ex euentu. Si fuerit quandocunq; ſolutum ēt poſt mortem. & de hoc caue bit. ut dixī. ſed contra ĵ. eo. l. in quantitate. in prin. & Inſt. eo. §. quantitas. vbi tempus mortis inſpicitur. Sed hic videtur fuiſſe in bonis tempore mortis, ſi fuerit poſtea ſolutum. & hoc ex iu na turali. s obligationis: ibi verò in fructibus & partu, & ſimilibus nulla erit omni no obligatio.

Venturum. Vt & ĵ. ad Trebel. l. quamuis in prin. & l. ſi hæredi eius.

¶ Si debitor. C A-

Aliàs, & hęc.

Instituti mihi hęredem Titium qui debebat mihi c. & multa legata ab eo quibuſdam reliqui, & deceſſi: nunquid videtur percipere locupletiorem hęreditā propter dicta c. quę mihi debebat, ut ſic in ratione legis Falcidiæ maiora ſoluat legata? Et dicitur q̄ ſic: quamuis per additionem hęreditatis confuſum ſit dictum de bitum, & quamuis per dictam confuſionem ipſe hęres ſit liberatus à dicto debito. Viu.

Liberetur. Idem eſt econuerſo: vt §. de euic. l. ſi ei. §. is. & C. de pact. l. debitori. Sed quidam hoc ſecundo ca ſu dicunt ſolutione liberati, non confuſione, quaſi ante alia ſibi ſoluāt creditor. ut §. de fideiuſ. l. ſi debitori creditor. & de ſol. l. Stichum. §. additio.

Computetur. Capit enim iure hęredis, id eſt, quia hęres eſt liberatus: vnde computat: vt ĵ. eo. l. quod aūt. etiam ſi non eſt ſoluendo: vt ĵ. eo. l. quærebatur. Item & quod debet naturaliter tantum: ut d. §. additio. & §. de pet. hęr. l. ſi quid poſſeſſor. §. 1. nam talis debiti datio magis eſt ſolutio, quam donatio: ut ĵ. de don. l. hoc iure §. pe. Hug.

¶ De impenſa. CASSIVS. Inſtitui mihi hęredem Titiū & multa legata ab eo reliqui, & deceſſi: & hęres fecit mihi fieri monumentum de pecunia hęreditaria. nunquid in ratione legis Falc. detrahet hęres dictam pecuniā tanq̄ęs alienum & ſi minora ſoluat legata? Et dr ꝙ ſic, ſi neceſſarium fuit extruere monumentum. Sed quid ſi ego teſtator iuſſi, vt hęres meus expēderet in monumēto, & in funere meo centū, nunq̄d ſi tota cē tum expendat hæres deducet ea in rōne, l Fal. Et dicitur, ꝙ non amplius deducet, quàm quod funeris cauſa conſumptū eſt, niſi ſpecies monumenti eſſet modica quia tunc ēt expenſam monumenti deduceret. nō. n. ita neceſſaria eſt ædificatio monumēti, ſicut eſt neceſſariū, & neceſſaria funus, & ſepultura. & ideo ſi alicui legata eſt pecunia, vt inde faceat monumentum, bene detrahetur eius Falci. & hoc dicit cum l. ſequ. Viu.

Si in hæreditate eſt aliquid debitum naturaliter tantum: non computatur in hæreditate ſtatim: quando tractatur de impenenda ratione legis falcidiæ ſed attenditur futurus euentus. Alex.

In quod natura hæreditati debetur, & peti quidem non poteſt, ſolutum verò non repetitur: non eſſe computandum in hæreditate, q̄dā putant. Sed Iulianus & hoc ex euentu augere patrimonium, aut nō augere exiſtimat, & hę reditario iure id quoque capi: ideoque & in reſtitutionem hæreditatis ventu rum. Si debitor creditori hæres exiſtat: quamuis confuſione liberetur, tamen locupletiorem hæreditatem percipere videbitur, vt computetur ei quod debet, quamuis additione confuſum ſit.

Impenſa facta in funus ab harede, detrahitur vt es alienum, & pecunia legata ad monumentum, de falcatur niſi monumentum ſit neceſſarium. h. d. cum l. ſeq. Alex.

De impenſa monumenti nomine facta quæritur, an deduci debeat? Et Sabinus ita deducendam putat, ſi neceſſariū fuerit monumentum extruere. Marcellus conſultus, an funeris, monumentique impenſa, quantam teſtator fieri iuſſit, in ære alieno deduci debeat; reſpondit non amplius eo nomine, quam quod funeris cauſa conſumptum ſit, deducendum. Nam eius quod in extructione monumenti erogatum ſit, diuerſam eſſe cauſam. Nec enim ita monumenti ædificationem neceſſariam eſſe, ut ſit funus, ac ſepultura. idcirco eum, cui pecunia ad faciēdum monumentum, aut teſtator taxauit, & tunc minus, non plus poteſt expendere hæres, vel in legato dare in præiudicium legatariorum: minus autem ſic, ut dixi & in funere, ut §. de pet. hęred. l. hęreditas. §. 1. & de negot. geſt. l. q alie nam. §. libertos. & de relig. l. at ſi quis. §. æquum. Sed contra in utroque infra, de uerbor. ſignific. l. cum in teſtamento. vbi plus poteſt, non minus.

Sol. vt ibi. Aut nō, & tunc minus quam poteſt, dēt expendi, vt ĵ. l. prox. & ſemper deduciiur Falc. Sed nō ne expenſa monumenti eſt funeris: Reſpondet ſic: ſi non habet ſepulchrum vbi humetur: & tunc eſt vt ęs alienum ſi autem habet, tunc non. & ſic intelligit. ĵ. l. prox. & ſecundum hoc corrigitur Sabinus per Marcellum in monumento. Sed alij diſtinguūt: ſit neceſſaria expenſa monumēti, ut tunc bene diximus Sabinus. an nō: & tunc Marcellus, quod pōt eſſe verū, ſi adeo fuit neceſſaria, vt ſine ea humari non potuerit: & ſic poteſt dici etiam funeris impenſa.

Conſumptum, ſuſſit expendi x. ſed v. tantum impēdit: vel parcitate, vel quia modum teſtator exceſſerat: & ita in præiudicium legatariorum non plus deducit. nec ob. ĵ. de verb. ſign. l. cum in teſtamento. vt ibi dixi. Item nec ob. §. de pe. hęr. l. hęreditas. ubi etiam ſi exceſſerat teſtator probabilem modum, quod repetet, quia hic minus, ibi plus. Vel dic vt ibi.

Dic quod illa lex loquitur in caſu diuerſo. ſan detur actio. neg. geſt. extraneo pro pecunia per eum conſumpta, ſecundum Bar.

Dic ꝙ p̄iudiciū ſuū poteſt plus expēdere non in legatariorum B. Angel. & Vincen.

Paſſuum.

a Passurum. In totum, vel secundum alios, in eo qđ non est necessarium. vel sim istos non detrahitur in l. sequenti. cum ibi modicum, & sic necessarium: sed certè modicum potest esse non necessarium, si aliàs habeat sepulchrum. Accur.

NEc amplius. Ad speciem. Tunc ergo non habet locum Falcidia quia necessario est factum. Sed cõtra §. I prox. in fine. Respon. imò potest esse. quod non necessario fiat hæc modica species monumẽti, si sepulchrum aliud erat testatoris, in quo potuit inferri, vel sepeliri. Accurs.

b Multa in hunc locũ grauiter & copiosè differit Pla. dialo. 7. de legi.

I hæres institutus. CASVS. Instituit mihi hæredẽ Titium, & ab eo tot legata reliqui, quod solutis legatis non remaneret hæredi quarta, vnde hęres poterat detrahere quartã de legatis: & decessi. Postea dictus hæres vendidit hęreditatẽ meã & inuenit ita stultũ emptorem, qui ipse emptor dedit ei tantum nomine pretij quod bene, si vult, potest soluere integra legata: & tantũ sibi retinere quod facit quartam hæreditatis: nunc legatarij petunt ab eo integra legata: nunqd tenet eis soluere integra? & dicitur, qđ nihil legatario, vel legatarijs debebitur, ex eo, quod plus vẽdidit hęres hęreditatẽ, quã valeret: qa illud plus magis vt hæres habere ex stultitia emptoris, quàm ex bonis defuncti. Nam & ecõuerso si male vendiderit hæres res hæreditarias, non erit damnum legatariorum, imo suum. ita ergo commodum debet facere hæres, si bene res administrauerit vendendo eas: vt dictum est: & non si male. Sed pone retento eodem casu, quod ego testator non eram soluendo, quantum ad creditores meos: & hæres meus prædictus tranlegit cum creditoribus, ne solueret eis solidum, imò partem debiti retineret: nunquid de illa parte quam retinuit ex transactione debebit aliquid legatarijs? Et dicitur quod nõ: quia eam pecuniam habet ex transactione, & non ex hæreditate. Viu.

Vix. Id est, nullo modo. sic §. ad Velle. l. tutor. in prin. vel uix. i. cum difficultate. sic §. de iud. l. vix. & est sic quia nec hæredem inuenit hæreditas non soluendo: vt §. de bo. lib. l. libertus qui soluendo sic §. de leg. 2. l. cum pater §. Mæuio. Acc.

c Stultitia. Sic §. ad Treb. l. debitor. in fi.

d Commodũ. sic C. de allu. l. fi. & C. depo. l. fina. & §. eo. l. in quantitate. circa prin. Acc.

e Decederit. Id est, transegerit.

f Decisione. Id est, transactione. & sic de sua negotiatione magis, vel alterius stultitia. sic C. arb. tut. l. 4. & l. debitor. §. ad Treb & §. de hæred. vendi. l. venditor ex. in med. l. & supra de transactio l. Imperatores. in fin. secundũ vnũ intellectum. est tamen melior ratio, quàm hic reddat: ita tempore motus inspicitur matrimonij quantitas: vt §. eo. l. in quantitate.

g Item si reipublicę. Titius decem annua reipu. reliquit: vel in perpetuum, vel simpliciter, quod intelligitur in perpetuum: vt §. de ann. leg. l. annuam. in fi. Quæritur qualiter Falc. detrahitur? Et respon. tantum vide rei legatum, quantũ fuit in sorte eius summæ, quæ legata est. si cõsignatus trientes vsuras cuiusdam quæ dicitur maior. si in primo quam. ea pęcunia legata est, vt puta legata sunt decem, perinde habetur, ac si xxx. essent relicta. quę triginta ad vsuras trientes facerent in anno decem & hic sūt hęc pecunia quę ad Falcidiam xxx. & decẽ annua. sed videtur fieri aliter computatio: vt §. e. l. cum Titio. Solu. secus est in præsentato, quàm in repu. Item contra. §. e. l. hæreditatum in fi. 2 relpõ. Sed hic quãtitas singulis annis. ibi vsusfructꝰ vel aliter potest fieri computatio, ut ibi dicitur: & potest fieri, vt hic dicitur. Potest & secundo hic poni casus: puta legata fuerunt reipublicæ x singulis annis vsque ad triennium: & quæritur de Falcidia: & resp. quantum si xxx. essent legata. nam & xxx. annis singulis recolliguntur x ad trientes vsuras. Accur.

Sorti. Id est, cuidam quantitati, puta xxx. sufficiẽti ad colligendas singulis annis vsuras triẽtes eius summæ. i tantæ quantitatis quę legata est. Item nunquid ex legato pr imi anni detrahetur totum.

Dic qꝺ non, sim Ra. Cu Imo. Ale. & Vin. Colligendas. Id est, colligamus trientes vsuras eĩ⁹ summæ purè relictæ, quæ ter tantum continet quàm illa, quæ in annos singulos relicta est.

h Vndo legato. Titius instituit sibi hęrede Seium & legauit mihi fundum sub conditione. & decessit: & Seius aliunt hęreditatem suã. postea pendente conditione dicti legati: dictus Seius hæres Titij fecit testamentum, in quo instituit me hæredem: & à me quibusdam multa legata reliquit etiam vltra

Fallitur hic Accia explicidis trientib. vsuris. sit aũt trientes vsuræ quibus in singulos centenos quaternis nũmi annui pẽdũtur sic dicæ quod sint vsuræ cẽtesimæ pars tertia proinde si resp. decẽ num mi annui legati sũt i fabulæ rone incũ dũtur. ob hoc legatũ annũ ducẽta & quinquaginta ipsi debit legatarijs cum ea summa cũ trien. b. vsuris de cẽ numes annuos cõficiat. hæc interpretatio Hier. Grolorio, Aurelianoferri ac cepto dẽ, ex cui⁹ lucubrationibus i l. iecta. §. si certũ pet. hæc colleginus.

Displiceat Ale. & Vinc.

Ista lectura nõ hẽt dubiũ sim Pau. nec conuenit tex. Alexan & Vinc. licet placeat Petro de Bellouisio.

dodrantem, ita quod habere debet locum Falc. in testamento suo. decessit dictus Seius: & postea extitit cõditio dicti legati mihi à Titio relicti. nunc in ratione legis Falc. quæritur, nunquid dictus fundus mihi p Titium sub conditione legatus, intelligatur esse meus iure legati, an vero iure hæreditario, quasi habeã eum à Seio in hærede, & non à Titio primo testatore? Et dicitur quòd intelligit esse meus iure legati mihi à Titio relicti nã potest esse fundus prædictus meus ex causa legati: quia extitit conditio legati, vt dicit litera: & ex qua habeo ex causa legati dominium eius: nõ possum habere iure hæreditario. nam alicuius rei dominium ex pluribꝰ causis habere nõ possum. si ergo dictus fundus meus ex causa legati detrahetur vt æs alienum de hæreditate hæredis, qui me instituit: & sic ratione legis fal. nõ ꝓderit legatarijs quibus ipse hæres Titij legauit, si autẽ iudicaretur me habere dictum fundum iure hæreditario quasi ex hæreditate hæredis, bene prodesset dictis legatarijs. Viu.

i Ratione. Per me detrahenda. Acc.

k Intelligitur. Sed quare nõ ex vt raqs cã est meus? Respon. quia non possum esse dominus ex pluribus causis: vt §. de re. iur. l. non vt ex pluribus. licet possideã sic: vt §. de acqui. posl. 3 §. ex pluribus. detraham ergo hunc fundum: vt æs alienũ. vt C. de bo. autho. iud. posl. 1. & §. e. l. in ratione. §. quod vulgo. Item no. mutari mihi causam dominij quia primo eram dominus ex pura institutione: postea ex legato purificato. sic §. de hære. insti. l. 3. §. qui fideicommissariam. & fit hoc extrinseca causa superueniẽte, aliàs non posse. sicut nec in possessione: vt §. de acq. posl. l. 3. §. illud Sed cõtra huic §. de act. emp. l. cui res. vbi nõ habeo ex causa legati, cũ est mihi legatum in euentũ conditionis si medio tẽpore emi. Sed dic ibi, non habeo. i. video eor nõ habere nisi repetam pretium: veruntamen habeo ex causa legati: & ideo non ago actione ex testamẽto, à qua est liberatus hæres. sed actione ex empto, quasi ñ tradiderit, & quasi egomet mihi euicerim. Sed huic respõsioni obstat §. de leg. 1. l. planè §. quod si rem. vbi dicit, quo ad pretium competit actio ex testamento. Sed ibi nõ ab hærede emi, sed ab extraneo, cuius erat: & ideo peto, pretium ab hærede, qui nõ est liberatus. vt Inst. de leg. §. si res aliena. & facit §. de leg. 1. l. huiusmodi. §. qui seruum. in princ. Sed in fi. contradicit ibi, quod si iudicio, &c. vbi agitur ex testamẽto ad pretiũ. Sed & ibi dicas qđ emi ab extraneo, licet superior pars. §. loquatur. cum emi ab hærede & facit §. ti. 1. l. si fundum. & §. de leg. 1. l. si fundum. in princ. & l. si mihi empronius. & §. eod. l. si à me tibi & l. cum dotem. & l. sed si vsusfructus. §. 1.

Et vetustiores: aliàs sec' Pau.

Hęc violat. tex. & displicet Bar. Ang. Alexa. & Vinc.

l Erbis legati. CASVS. Titꝰ pollicitus fuit reipublicæ. ex aliqua iusta causa, puta ob honorem, vel similem causam, vel sine causa pollicitus est: incœpit tamẽ facere quod pollicitus est, & sic bene tenetur dictæ reipublicæ, vt §. de pol. l. 1. §. 1. fecit postea dictꝰ Titius testũ, & instituit sibi hæredem Seium, & legauit, & per fideicommissum reliquit dictæ reipublicæ decem, quæ ei ex pollicitatione debebat. & multa alia legata quibusdam reliquit: & postea decessit dictꝰ Titius testator. nunc Seius hæres detrahens cum legatarijs rationem Falc. vult etiam de dictis decẽ detrahere Falcidiam reipublicæ, nunquid potest? Et dicitur quod non: quia respublica non debet habere dicta decem ex legato, sed ex pollicitatione: quia legatum non valet, eo quòd nullum cõmodum consequitur respublica propter dictum legatũ. secus si respublica consequeretur commodum propter legatum: quia tunc valeret legatum, & de commodo detraheretur. Falcidia. Itaq; si debiti modum testamẽto dictus testator excessit, puta qa legauit reipublicæ quindecim, cum ex causa pollicitatiõis prius factæ deberet decem, tantum in quinque valebit legatum, & de quinque detrahetur Falcidia: & propter dicta quinque superflua potuisset testator relinquere fideicommissum alij à dicta republica: qa in quinq; videtur honorata respublica per testatorem, & in dictis quinque grauari potest per eũdẽ testatorẽ. Sed & si testator debebat reipublicæ decẽ in diẽ, vel sub cõditione: & illud legauit ei purè: & sic dies, aut conditio fecit vtile legatum: certè in hoc casu non petet respublica actione ex testamento vtilitatem tantum repręsentationis factę per legatum, sicut in superiori casu petitur tantum superfluum debiti: imò petetur hic totum creditum factum purũ per legatũ: semper tamẽ dico, quòd de solo cõmodo detrahetur Falcidia etiam in hoc casu: vt §. e. l. i. §. si quis. Sed pone qđ cõditio dicti crediti, vel dies venit vno dicto testatore: eodemque debitore qui illud debitum purè legauit, & sic pœnit legatum ad eum casum, à quo incipere non poterat. Certè non constituitur propter hoc irritum dictũ legatum. nam à principio valuit, cũ relictum fuit. Quod autem ab eo casu incipere non potuerit, dicit principium huius legis. Viu.

m Non necessario. Id est, non vtiliter. Acc.

n Necesse est. Quod est, quando cũ causa, puta ob honorem, vel etiã sine causa, sed incẽpit: vt §. de polli. l. 1. in princ.

o Superfluum duntaxat. Vt no. §. eo. l. 1. §. fi creditori.

p Poterit. In eo quod erat debitum, in eo quod est vtra. sic: vt dixi §. e. l. 1. §. fi creditori. Acc.

q Fecerit. Vtile sub. quia debitum erat in diẽ, vel sub conditione. vt supra de leg. 1. l. fi creditori: & legẽ seq. Accursius.

r Datũ est. Id est relictũ & petetur ex cã legati. Acc.

s Irritum. Imò fiet inutile: vt §. de leg. 2. l. debitor. 2. respon. Sed expone: vt ibi. i. fine commodo, valet tamen, & actione ex testamẽto peti poterit: vt hic, & Inst. de leg. §. si quis debitori. ver. potest. vel illud est ius vetus. sed hic, & Inst. e. ẽ i⁹ nouũ. vel ibi recitat opin. quæ hic, & Inst. reprobantur. Itẽ nota, ꝙ rõ vitiatur beneficiũ ex superueniẽti casu. sed ar. cõtra §. de ijs, q̃ pro non scri. ha. l. 3. & ad le. Aquil. l. qa in eũ. Dic quod hic casus superurniens tendit ad eundem effectum cum primo. ibi verò lecus. Bart. Pau. Alex. & Vinc.

Istę duę displicent Ale. & Vincen.

Bñficiũ ex supueniẽti casu nõ vitiat, nec est an gustãdum bñficiũ in ris. Card. i cl. 1. de re. perm. Spe. i ti. & iud. dele. §. feq̃ vi dere ver. sed nunquid.

SI vir vxori. GAIVS. Titia nupsit Seio, & dedit ei in dotem centum. & fecerunt simul pactum, quod si mulier prædecederet, vir lucraretur dictā dotē. postea mulier fecit testm, & instituit sibi hæredem dictum suum virum: habebat enim mulier alia præter dotem & ab eo reliquit quibusdā multa, & decessit postea dicta mulier. & vir, idemq; hæres expēdit c. in funus eius: postea contrahit rationem Falcidiæ cū legatarijs. dicit idē vir se velle detrahere vt æs alienum dicta c. quia funeris impensa solet deduci vt æs alienum: vt ſ. eod. l. 1. in fin. Quæritur nunquid possit integra dicta c. deducere: Et dicitur quod non. quia non videtur impendere tota centū qua si hæres, imò partē quasi hæres, & illā deducet; & aliam partem de suo proprio propter dotem, quam lucratus est ex pacto, & illā non deducet. nam cum mulier decedit sine

I vir vxori hæres extiterit, & in funus eius impenderit: non videbitur totum, quasi hæres impendere: sed deducto eo, quod quasi dotis nomine, quam lucrifecit, conferre debuit.

Si legatur indiuiduum, & imminet Falcidia: debet æstimari: & de eius æstimatione Falcidia detrahi. Alex.

VII.

Ege Falcidia interueniente legata seruitus quoniam diuidi non potest, non aliter in solidum restituetur, nisi partis offeratur æstimatio.

VIII.

N lege Falcidia, æris alieni rationem in hæreditate relicti, quod vnus ex hæredibus soluere damnatus sit, ipse solus habebit.

Fructus pendentes dicuntur pars rei, & ipsam reddunt pretiosiorem: secus in partu existente in ventre. Bartol.

IX.

N lege Falcidia placuit vt fructus postea percepti qui maturi mortis tempore fuerint, augeant hæreditatis æstimationem fundi nomine, q̄ videtur illo in tpe fuisse pretiosior. circa ventrem ancillæ nulla tpis admissa distinctio est, nec imeritò: quia partus nondum editus, homo non rectè fuisse dicitur.

X.

Vod suprà quadrantem ad hæredem potest peruenire, suprà dodrantem in pecunia legatum non onerat hæredem: veluti hæreditas pupilli, si fortè substitutus sit exhæredato, qui patri pupilli hæres extitit.

XI.

N ratiōe legis Falcidię, retentiones omnis tēporis hæredi in quadrantem imputantur.

Illud, quod si extaret, non æstimaretur, hæredi non imputabitur: aliàs secus: etiam si est peremptum. Bar.

Si seruus sub conditione libertate data, vita decessit: si quidem impleta conditio quandoque fuerit: hæredi non videbitur perijsse. Quòd si decesserit: in contrarium ratio trahit: sed quanti deceſſi. Certè dictum legatū quod reliqui seruo meo non valuit: vt ſ. de leg. 3. l. planè. 1. §. si coniuncti. ij. respon. vnde hęres apud se retinet illud legatum, & sibi debet in Falcidiam imputare, vt profit alijs legatarijs. & idem est in oībus aliis retentionibus, quas fecit hæres de quibusdā legatis à se relictis, & ea non præstat legatarijs quibusdam propter aliquam iustā causam, & sibi retinet: & ideo dicit litera, retentiones omnis temporis, &c. quia siue à principio non valeat legatū vt dictū est, siue ualeat: sed ex accidenti factū est inutile: semper hæres sibi retinet, & imputat sibi in Falcidiam: vt hic. & ſ. eo. l. non est dubium. & l. seq.

¶ Si seruus. Institui mihi hæredem Titium, & reliqui Sticho seruo meo libertatē sub cōditione, si nauis ex Asia venerit vsque ad annum: & multa alia legata q̄busdam reliqui, & decessi: & Titius adiuit hęreditatē meam, & postea ante impletam conditionem libertatis dēcessit dictus Stichus. certè si impleta fuerit postea quandocunq; conditio prædicta libertatis, nō uidebitur relictus seruus perijsse hæredi, imo legatarijs ut tā to minus videatur in hæreditate fuisse, quantum valebat seruus. Si autem defecerit conditio libertatis post mortem dicti seruitunc ratio trahit in contrariū, scilicet vt hæredi perijsse videatur, vt scilicet tantū plus videatur in hæreditate habere, quantum valebat statu liber tēpore mortis: vt sic aliis legatarijs profit illud. Quamuis autem ita distinxerim: tamen Imperatores Marcus, & Antoninus decreuerunt, tantum hęredi perijsse spreta dicta distinctione, quanti statu liber moriens fuisse videbitur: & ita mors dicti serui semper spectat ad damnum hæredis: siue hęreditatis, & nō ad damnum legatariorum vt infra eadem lege. §. si seruus. quę solet contraria signari, sed est concordantia secundum prædicta, & secundum prędicta habeas §. ibi: hæredes quibus. &c. Viu.

* Retentiones. Id est, quia non fuit legatum, & sic remansit vel inutiliter: vel si utiliter, postea aliqua ratione fit inutile. ut ſ. eo. l. non est. & l. nec interest. & l. ex asse. & l in rationę. §. pen. & fin. & l. in quantitate. in fine. Accur.

† Trahit. Vt videatur hæredi perijsse.

Videbitur.

Trima pars glos. fę ē de mē te P. Ale. & Vinc.

Conferte. Id est, impendere, quod erat decem.

Ege Falcidia. GAIVS. Institui mihi hæredē Titium, & legaui Seio seruitutem eundi per fundū meum, & quibusdam alijs multa alia legata reliqui, & decessi. nūc q̄ritur, qualiter de dicta seruitute debeat detrahi Falc. & certè cum diuidi non possit, debet hæres eā præstare integram Seio legatario. & legatarius debet offerre hæredi partem æstimationis seruitutis eiusdem tantam, scilicet quantam amplius cępisse videt legatarius quā liceat ei capere per Falc. i. quartā: vt ſ. de leg. 2. l. cum filius. in prin. & non aliter legatario præstabit hæres integram seruitutem prædictam, quam si ipse legatarius præstet ei dictam æstimationis partem. Viu.

* Seruitus. Realis, vel personalis excepto vsufructu solo: vt ſ. eod. l. 1. §. si vsusfructus.

Restituetur. Id est, præstabitur legatario. & hoc opposita exceptione doli: vt ſ. de exceptio. do. l. pure. §. 1. Accursius.

* Nisi partis. Id est pars æstimationis. sic C. commu. de. l. j. & ſ. de le. 2. l. cum filius in princ. pars enim seruitutis nulla est, sed secus est i libertate, quæ Falcidiam non patitur, vt ſ. de inoff. test. l. Papinianus. § quarta autem. & d l. cum filius. Acc.

N lege Falcidia. Institui mihi hæredes Titium, & Seium, & multa legata ab eis reliqui. & damnaui Titium q̄ipse solus solueret Caio centū quę ego ei debebā, & decessi. nunc Titius, & Seius hæredes detrahunt Falcidiā legatarijs: & Seius vult ita bene deducere medietatem de dictis c. tāquā æs alienum, ac si ipse esset dānatus soluere: nūquid potest? Et dicitur quod non: imo solus Titius damnatus ē duc et integra dicta centum de sua parte, nā quilibet eorum est hæres pro dimidia. & quilibet debet soluere medietatem legatorum. & Titius debet soluere integra dicta centum creditori. vnde ipse solus ea deducere debet de sua parte. Viu.

In P Fl. incipit, in Falcidia placuit.

Quod. Scilicet totum.

Ipse solus. Id est, ipse solus tenetur creditoribus, q̄d falsum est: vt C. si certū pet. l. 1. & Inst. de fideicommi. hæred. §. sed illud interest. Vel dic, id est, solus deducet totum, & de tota hæreditate, non tantū de sua parte: imo certe secundum H id est, de sua parte tātum: quia testator dānauit eum in hoc, vnde cū in singulis hæredibus ratio legis Falcidiæ imponitur: vt ſ. eo. l. in singulis, & Inti eo. § & cū quæsitum. & §. cum autem. ipse solus detraheret: quia ipse soluere debet. non cohęret: licet enim ambo possint cōueniri, tamē agit alter actione ex testamento cōtra hunc nō soluentē: vt ſ. de le. 1. l. seruo legato §. si testator. & de le. 2. l. cū ab vno. licet lex illa videatur aliquantulum obstare. Sed expone vt ibi no. & facit ſ. fa. ercil. l. his. §. sed & cū mo numentū. & l. si filia. §. Papinianus. & § idem Papinianus. sed an de hoc quod legatur cohęredi, fiat illa detractio? quod videtur: vt d §. Papin. Acc.

Et bene B. Angel. Paul. Alex. & Vincē.

Dic q̄d ibi est ipse le fauore dotis. Bar. Alex. & Vinc. Alias ē lex. si vni.

N lege Falcidia. Titius seminauit fundū suū: & postea fecit testamētū & instituit sibi hęredem Seium, & multa legata ab eo quibusdā reliqt, & postea decessit: & tempore mortis suæ fructus dicti fundi erāt maturi: & postea hęres percepit eos fructē. nunc volunt legatarij, q̄d dicti fructus augeāt hęreditatē, ita q̄d ipsi maiora legata percipiāt non obstante Falcidia, nūquid debent cōputari in hęreditate? Et dicitur q̄d sic. secus est in ventre ancillę: quia ille nūquā auget hęreditatē, & est ratio, quia partus nondū editus, non recte dicitur fuisse homo: fructus aūt pēdentes &

tes & maturi tempore mortis testatoris dicuntur esse pars ipsius fundi, in quo pendent. Viu.

* Mortis tempore. Sub. maxime. Sed contra ſ. eo. l. in ratione 2. 2. respon. vbi dicitur fructus nō augere hæreditatem. Solu. hic erant sati tempore mortis: & sic pars rei: & sic auxilio terræ pretiosioris augent, vt argum. supra, de rei vend. l. fructus. ibi non. Et eodem modo solue vt infra eo. l. in quātitate. circa princ. & Inst. eo. §. quantitas. Accur.

† Hō. n. dicit ab ipsa natiuitate Mādo. de Æta min. c. 1. i prin. de Natiui. Neq; ēt vacca pp fœtū. Ange. Alc. & Vinc.

* Distinctio est. Erat in vtero vel nō tempore mortis: nam nō est pretiosior ancilla † propter ventrem, sit iam conceptus, vel non: nec enim eius partus auget hæreditatē donec in vtero est: nec videtur pars quo ad hoc, nec quo ad vsucapionē impediendā propter vitium matris: vt ſ. de vsuc. l. si aliena. §. Scæuola, secus tamē quo ad edictū de li. agn. siue rescriptum principium super eo: vt ſ. de uentre in sp. l. 1. §. ex hoc rescripto. secus tamen quo ad eum qui emit ancillam prægnantem, qui videtur emisse partum tanquā eius partem: vt ſ. de leg. 2. l. si quod ex Pamphila. Item non obstat, q̄ videtur natus: vt ſ. de statu hom. l. qui in vtero, quia nihil hic de suo commodo quæritur, sed hæredis, & legatariorum commodo, & incommodo. Itē si quæras, quando fructus computantur in quartam. dic vt ſ. eo. l. Paulus respondi. §. 1. & 2. Acc.

Vod supra. GAIVS. Filium meum impuberem exhæredaui, & instituit hæredem mihi Titium, & ab eo instituto reliqui quibusdam legata vltra dodrā tem: ita q̄ habet locū de iure Falc. & postea dictum institutum substituit dicto meo filio, q̄ possum de iure facere: vt ſ. de vulg. subst. l. 1. §. substituere. & ita d. Titius institutus, & substitutus sperat habere hæreditatē filij mei ex substitutione: non tamen adhuc est ei delata. nunquid hæc spes onerat eundem Titiū, vt tm plus videat habere in mea hæreditate, quantū est hæreditas filij mei, quā hæ sperat, vt sic tantum minus detrahat nomine Falcidiæ ď legatis à se relictis? & certè non onerat eum. & ita construe literam, legatum in pecunia supra dodrantē non onerat hęredē, subaudi, eo. i. ideo: quod. 1. quia, ad hæredem potest peruenire sibi aliquid, quod sit supra dodrātem. i. quod sit vltra dodrantē quē debet habere in mea hæreditate, quem quadrantē non reliqui ei integrum: vt ſ. dixi, veluti hæreditas, &c. sed & nominaliter potest poni illud verbum, q̄d in prin. l. hoc modo. illud quod supra quadrātem ad hæredem pōt peruenire, non onerat hæredem & subaudi, cum est legatum ab hærede instituto in pecunia supra dodrantem, veluti hæreditas, &c. Viu.

* Quod. Id est, quia, vel propriè, & dic pupillum exhæredaui, & extraneum instituī, quem pupillo substitui, & primis tabulis institutū ultra dodrantem grauaui. certè non propter hoc minus detrahit Falcidiam, q̄d habet spem substitutionis. Acc.

‡ Idē si adiuerit secundum Paul. & Vinc.

* Potest peruenire. i. possibile est. adhuc tamen delata nō est vt dixi. Alij secundo ponunt casum, ēt q̄n iam delata est. quia iam pupillus decessit, sed nondū substitutus adijt, ‡ & aliud dūt, si pupillus fuisset institutus,

Videbitur, scilicet eo casu, quo deficit conditio, & sic seruatur dicta distinctio. Alij reprobant eam q̄ hęc verba in contrarium &c. quod nō placet. & no. ex post facto apparet q̄ in præteritum fuerit, & vt §. de re. du. l. quædam. Sed argu contra supra. de noxa. l. 1. aliàs si hęres dolo. Item contra. huic j. ea. l. §. si seruus. Solu. vt ibi.

Dic quòd ille §. concordat. Bart. Paul. Alex. & Vinc.

¶ Imperator. Hic §. ponit regulam, cuius pōt poni exemplum in sequēti. §. regula est talis. Hæredes quibus pars bonorum ablata est, non tenētur nomine legatorum ab eis relictorum in ampliorem partē quā pro ea, q̄ remanſit apud eos. Pone ergo q̄ Titius commisit delictum propter quod fuit relegatus, & in sententia relegationis fuit ei adempta dimidia pars bonorū suorum, postea ipse appellauit à dicta sententia, & appellatione pendente fecit testamentum, in quo instituit sibi hæredē Seiū, & multa ab eo quibusdam legata reliquit, & postea decessit. postea iudex appellationis pronunciauit eum iniustè appellasse, & sic remansit sententia firma, in qua fuit ei adempta dimidia pars bonorum Quæritū ergo fuit, vtrum æris alieni loco pars dimidia bonorum, q̄ continebatur in sententia, abscederet de bonis, ut sola dimidia bonorū residua videatur fuisse in bonis, vt sic de ea tantum teneatur hæres Titij legatarijs; an videatur, & verū sit, q̄ fuerit in bonis tēpore mortis dicta dimidia, quę continetur in sentētia: & sic hæres teneatur soluere solida legata mero iure, quia facta appellatione extincta fuit pronunciatum: vt j. ad Turp. l. 1. in fi. de æquitate autem succurri ei debeat, ut nō teneat, præstare legata, nisi pro parte, quę penes eū remāsit, Et respon. q̄ debet succurri bene hæredi prædicto modo, maximè cum hanc opinionē admitti animus dicti Titij litigantis, & votum obtinendi in litigio, eo. n. animo appellauit d. Titius testator à dicta sententia contra se lata, vt vinceret, & bona sibi in snia adepta remanerent apud hæredē suū, & hęres de eis bonis solueret legata, non autem si non uinceret: & sic non remanerent bona penes hæredem.

¶ Si seruus. Titius instituit sibi hęredem Seium, & dedit Sticho seruo suo libertatem, & multa alia legata quibusdam reliquit, & decessit, postea dictus seruus decessit, antequam hæres adiret hæreditatem. & sic ante quam esset liber. & postea hæres adiuit hæreditatem. nunc est quæstio inter hæredem, & legatarios, cui perijsse uideatur dictus seruus, vtrū hęredi, vt sic tantum plus uideatur esse in hęreditate quantū ualuit seruus: & sic minus detrahatur legatarijs, nomine Falc. an uerò videatur perijsse legatarijs, vt tantum minus videatur esse in hæreditate? Et dicitur q̄ hæredi perijsse intelligitur. Sed quantum debemus æstimare dictū seruum valere: videtur quòd nihil, & sic superior respondio nihil uidetur valere: & est ratio, quare videatur nihil debere æstimari, quia etiam si non uiueret post adita hæreditate non æstimaretur, nam esset liber si uiueret legatum enim libertatis cedit ab adita hæreditate, & non ante, vt dixi: & dicitur infra quand. dies lega. ce. l. nā cū libertas. Et sic tunc æstimari nō posset: quia liberum corpus non recipit æstimationem: vt §. de ijs qui dele. vel ef. l. j. §. sed cum homo. Sed certè ad hāc quæstionem non respon. Iuris con. sed tu subaudias, hoc modo respondeo: tā ti æstimabitur, quanti statu liber fuisse videtur: vt §. ea. l. §. 1. & ad ea probanda quæ dixit, adducit duo simi. 1a. Primum est ibi, nā & eos, &c. Secundum est ibi, nec aliud &c. & ambo sunt satis plana. Viu.

Imperator. Aliàs est. §. alias non: & intelligunt correctam proximam dist. nam non distinguitur de tempore conditio, vel non. vel melius dic, q̄ refert ad casum tantum: quando de facto conditio vel facias hic. §. & omnia hæc cessāt.

Relicta est. Id est remansit penes eos. & facit C. si pen. ap. l. 3. & §. tit. 1. l. Plautius. & de le. 3. l. fi. & de vul. sub. l. & si contra & j. prox. §.

Adempta. Expresse nā si tacitè, & mortuo reo pendēte appellatione vt crimen extinguitur, & sic & qō bonorū: vt C. si pen. ap. mors inter. l. 3. & C. si reus vel acc. mor. fue. l. fi. & no. q̄ relegato non debent auferri bona in totum, vel in partem: sine causa: vt j. de interd. & rele. l. relegatorum. §. ad tempus.

Testamento postea facto. Pendente appellatione, q̄ fieri potuit: vt §. de iniu. testa. l. si quis exhęredatus. § hi autem, & j. de pœ. l. 2. in fi.

Abiceret ipso iure Acc.

An verò. Id est, an uideatur, & uerum sit, quod fuerunt in bonis tempore mortis. & sic ille videtur soluere solida legata mero iure: quia appellatione facta extinctum fuit iudicatum, vt j. ad Turp. l. 1. in fi. sed de æquitate debet ei succurri, ut non teneatur j. stare, nisi pro parte, quæ penes eum remanet. quod verum est. vt §. prox. § & arg. supra de ijs qui no. infa. l. furti §. sed & si furti. Hug.

Manumissus. Id est, liber esse iussus. Acc.

Sed cuius. Id est, quanti.

Viueret. Cū aditur hęreditas. nam tunc esset liber, vt C. de cad. tol. §. in nouissimo. & sic non posset æstimari: vt §. de ijs q. dele. vel ef. l. fi. & lege interrogatiuè, & respon. q̄ tanti æstimabitur, quanti statu liber fuisse videbitur: vt §. ea. l. §. 1.

Postea. Id est, post mortem testatoris ante aditam hæreditatem.

Perijsse. Scilicet hæredi: & æstimabitur, vt proxi. 1. respon. dixi.

Nec aliud. Subau est.

Fuerunt. Nam & hi si pereant, hęredi perijsse intelliguntur: & tamen erant summo supplicio afficiendi: vt §. ad Syllan. l. j. in prin. & æstimabuntur, vt in superiori casu no. & not. quod olim distinguebatur, an sub eodē tecto erant, vel non: sed hodie distinguit, potuerūt dūm iuuare, vel non. vt C. de ijs qui. vt indi. l. 2. Acc.

Quod vulgo. Pr̄ filium impuberem instituit, & ei pupillariter substituit. & tā ab instituto, quā à substituto legata vltra dodrantem reliquit. nunc decedēte pupillo vult substitutus ex persona pupilli vnum quadrantem ex toto asse detrahere. Item ex residuo dodrāte ex persona sua vult falc. & pro eo facit, quia duę sunt hęreditates, at legatarij vnam detrahi tātum posse fatentur: quia vnum est testamentū propter vnū testatorem. Item p̄pter vnam solennitatem. vij. enim & non xiiij. testes sunt necessarij: vt sup. de vulga. sub l. patris & filij. & pro vtriusq; insti. de pup. subst. § igitur. Vel etiā pone, q̄ ab instituto semissem, a substituto alium semissem legauit. dubitatur. s. an duę falc. detrahantur: quam dubitationem soluit vulgaris regula. s. & in tabulis patris &c. cuius prima potestas hęc est, vt sicut in vno testamento fit omnium legatorum contributio: vel cumulario, vt sic pateat, excedant dodrantem, vel non, ita & in hoc duplici testamento fit omnium legatorum cumulatio, vel contributio: vt si pateat excedere dodrantem, fiat detractio. aliàs si remanet quarta pars hęreditatis, vel fortè longè plus, solutis omnibus legatis, tunc non detrahatur, sed vt ęs alienū soluaī a pupillo relicta. & h. d. secundū quod, i. ex quo fit contributio. Est & alia potestas regulę: vt in hoc duplici testamento cum consideretur vnicum tempus, an habeat locum Falc. & in quantum, scilicet tempus mortis patris: vt si tunc consideratis legatis, & bonis non habet locum Falcidia. licet postea viuente pupillo minuatur, vt quarta non remaneat: non tamen detrahat substitutus, sed de suo quadrante, i. de eo, q̄d tempore mortis videbatur habiturus, soluat legatariis nec obstat, quod soluit vltra vires, id est vltra dodrantem. quia hoc duplex testamētum habetur loco vnius. l. primi: vnde sicut posterior diminutio bonorū, tunc non noceret legatariis: vt j. e. l. in quantitate in princ. ita nec nunc, & econtra. nam augmentum non proficeret: vt j. eo. l. in duplicibus. & no. quòd dicta regula facit, vt filius non habeat duas quartas. quod dic vt hic, & C. eo. l. si vt allegas.

Dic quod nihil facit: quia hic loquimur de duabus quartis vno iure debitis. Alex.

Quamuis. Bene dixi vnam. quamuis enim &c.

Substitutus. Pupillariter.

A pupillo. Instituto.

Vt q̄libet ęs alienum. Et sic non est detrahenda Falcidia quod dicebat substitutus quòd posset. Acc.

Debeat. Sed videtur hęc litera sibi cōtraria. si enim vt ęs alienum detrahitur, quomodo aliud erat tenendum, in quo potuit dici per Falcidiam minui? Respon. non semper est vt ęs alienum: sed tunc quando omnia legata possunt solui remanente apud hęredem quarta, Alij dicunt, quod fit contributio, nō vt defalcentur relicta a pupillo, imò vt ęs alienum solua-tur: vt C. de bon. auth. iud. pos. l. 1. sed ideo vt appareat, an omnia relicta simul iuncta excedant vires patrimonij patris. ar. supra, de mili. testa. l. si verò. sed hoc esset contra hāc regulam.

Cōtributioni. Ad hoc vt appreat an omnia legata simul iuncta excedant vires patrimonii: vt §. de mili. test. l. si vero. Acc.

Secundum quæ. Dicunt quidam, i. quia vt ęs alienum detrahunē relicta à pupillo: euenit quā doq; vt pupillus nil habeat de bonis, vt quia dimisit pupillo instituto quartā in fundo, & cætera oia legauit: & hic fund⁹ chasmate periit. nam cum semel habita est, quarta nō detrahitur plus. Sed tu dic, quòd, i. quia, fit contributio, potest euenire, vt nō retineat s. de legatis à substituto relictis in secundis tabulis nomine. l. falc. vt si patris hęreditatis locupleset erat: ex qua quarta, & longe plus poterat retineri. vt subiicit: pupilli autem est depauperata, quod fieri pōt, vt subiicit: quid ergo, &c. Sed alii exponunt, vel longè plus &c. vt si patris hęreditas inops sit, filii autem a quo legata sunt relicta, locupleles. nec enim propterea in plus tenetur substitutus, sicut nec minuuntur, si bona essent minuta apud pupillum: vt j. e. tit. l. in duplicibus.

Quid ergo. Incipit secundus effectus regulę. & qđ dicit, si non sufficiat quia diminuta est, &c. expone vt in prin. dixi. sed Alex. dixit, non sufficit hęreditas pupilli legatis. l. à substituto relictis: cum patris sufficit. l. relictis à pupillo, & quod subiicit de suo quadrante pupilli, vel. i. substituti quem. s. habet in bonis pupilli, i. vltra dodrantem pupillarium bonorum, etiam si absumatur tota. quin etiam vltra, ita tamen si de bonis habeat quartam vtrorumq; bonorum. Acc.

Hęreditas. Quia diminuta est hęreditas.

Nimirum. Bene dixi substitutū soluere de suo quadrante, quando bona sunt diminuta. & sic ex secundis tabulis præstat vltra vires. i. vltra dodrantem; vt §. 1. 1. §. 1. sed nihil ad rem pertinet, cum in hac, &c. vt in prin. dixi: sed vltra patrimonium non valent ēt in testamento militis: vt j. ad Treb. l. 1. §. si is q. creditoribus. autem ēt vltra patrimonium tenet. vt C. de iure deli. l. si tē. sic hodie etiam in legatis si nō fiat inuentariū. vt in auth. de hęr. & Falc. col. 1. §. si verò non. Item in eo quod hic fit contributio, est contra. j. ea. l. §. q̄situ. ibi, sed legata quę &c. Sol. vt ibi, & facit ad hunc. §. §. eo. l. 1 §. interdum. & j. prox. §. j. ti. 1. l. 1. in prin.

Dic, quod in §. quęsitum, loquit de relictis in primis tabulis tantum a duobus cohęredibus contribuendis, hic de relictis in primis, & secundis tabulis. Bar. Pau. Alex. & Vin.

Sub conditione. s. quòd si eit diminutio postea fa

Aliàs incipit hic §. hęredes & s̄m illū intellectū ponit hic, Vin. casū.

Nihil ē. Bar. Paul. Al. & Vic.

Ista lectura est vera ī se, sed nō cō gruit litere. Pau. Ale. & Vin.

Huc pertinet elegans disceptatio, a pud Cice. li. 2. de Inuēti. rhet. vbi de cō siōne generali tractat.

Immo vna iuris fictione. Rapha. & Alex.

Quādo est grauat⁹ purè restituere hr̄ditatē: sed si ī diē vel sub cō dōne. Ale. & Vin.

Melius diceret, qñ nō deficit. Dyn. Imo. Ale. & Vinc.

Gl. ē ve ra i se, sed nō si refe ratur ad ter. Alexan. & Vinc.

Ista gl. ē multūno. q̄ facit p̄ d. §to Spe. ī. ti de cēsio. act. §. j. co. 6. n. fi. vers. ill. Iud. 2. ad hoc q̄ hic dr̄ nihil allegat.

Et hoc de iure ciuili, de iure autē ca nonico ap pellationes suspēdit iudicatū Mādo. in 2o. cōmis. q. 4.

Quia ad emptio fit ex cā quę habuit ori ginē ī vita defuncti s̄m Vinc.

Reprobat p. Bar. Pau. Alex. & Vinc.

Diſplicet Bar. Ale. & Vic. iō dic aliter vt per eos hic.

In P. F. qm̄ pr̄ legauit de suo.

Iste intellectus displicet Vin. & nō cōgruit litęrę secūdum. Ale.

Iste intellectus stare pōt sed seqns: ē planior, & melius cōuenit litęrę s̄m Ale. & Vin.

Nihil ē: immo incipit in ver. s̄m quod sed hic exēplificat s̄m And. Paul. Ale. & Vinc.

cta,nocet substituto. Si filio suo. Titius instituit sibi hæredem filium suū impuberē. & ab eo legata reliquit,& ei pupillariter substituit Mæuium, & Seium, & à Mæuio in substitutione legauit vltra dodrantem portionis suæ:& onerauit eius partem, & à Seio similiter reliquit legata in substitutione: non tamen vltra dodrantē portionis suę.& sic eius partem onerauit. & postea decessit dictus Titius & ei extitit hæres dictus impubes, & in pupillari ætate decessit: & ita vendicauit sibi locum dicta substitutio pupillaris: ita q Męuius habet dimidiam hæreditatis grauatam tantum, & Seius aliam dimidiam non grauatam. nunc quęritur an Męuius cuius portio erat legatis exhausta ex sua persona,possit detrahere Falcidiam legatariis, quibus a se legatum est? Et videtur quod non, tribus rationibus. Vna ratio est,quia si ponamus non peruenisse bona ad dictos substitutos: & ponamus ipsum puberem,vel tutorem eius soluere legata ab eodē impubere relicta,non posset ille pupillus detrahere Falcidiam:quia legata ab eo relicta non erant vltra dodrantem.Secunda ratio est, quia si ponamus pupillū vnum tantum substitutum habuisse, non detrahet ille substitutus Falcidiam,etiam si dimidia pars hæreditatis esset onerata legatis vltra dodrantem ipsius dimidiæ:quia bene remanet ei quarta totius hęreditatis & satis plus. Tertia ratio est:quia dictum est supra p̄xi.§.quod legata in secundis tabulis relicta videntur relicta quasi sub conditione in primis ;& ideo de suo quadrante præstat substitutus legata. quod qualiter intelligatur,notaui in casu superioris.§. ibi, quid ergo,&c.& ibi nec ad rem,&c. si ergo substitutus tenetē soluere de suo quadrante legata in casu superioris, §. ergo non potest detrahere Falcidiam. & ita nec videtur hic posse detrahere Falcid. Sed spretis dictis trib. rationibus,verius est, vt prædictus substitutus grauatus possit ex sua persona detrahere Falc sicut si ita Titio patri impuberis hæres extitisset.i. ac si in tantū esset substitutus à patre inquantum fuit substitutus impuberi,i.in dimidia,vt dictum est.quo quidē casu si esset substitutus in dimidia, sine dubio ex sua persona detraheret Falc. ut §.eod.l.in singulis hæredib. & est rō:quia sicut opes patris,& etiam pupillares,& contributio legatorum relictorum ab impubere in principalibus tabulis,& relictorum à substituto in secundis tabulis:(de qua contributione dictū est §.prox.§.)inde .i.ex principalibus tabulis capiunt formam & originē vt §.de vulg.& pup.substl.2.§.quisquis ita dicti substituti de quibus agit in hoc.§.subducta persona pupilli,siue mortuo pupillo reuocandi sunt ad intellectum institutionis:vt ita prædictus institutus oneratus possit ex sua persona detrahere Fal. ac si institutus fuisset:ipse sub alio prædicto substituto.Visto de vno substituto,qui fuit grauatus.i.de Mæuio prædicto.videamus de prædicto Seio,cuius pars non fuit grauata vltra dodrantē,& ponamus quod dictus pupillus,q decessit nondum soluerat legata à se relicta:& ponamus aliquid esse vltra dodrantem portionis dicti substituti, non grauati in oibus legatis:puta quia solutis legatis ab impubere relictis,& solutis legatis relictis ab eodem substituto non grauato, grauatur dodrans dicti substituti:qui quidē dodrans non grauabatur p legata à se substituto relicta, vt dictum est.nunquid in hoc casu dicemus ipsum substitutū non grauatū habiturū Falc.eorum omnium legatorum? Et videtur, q quartam habere non debeat, propter duas rationes. Vna ratio est,quia habet idem substitutus quartā suæ partis vltra ea legata,quæ sunt ab eo relicta quia, vt dictum est sua pars non erat grauata vltra dodrantē. Secunda ratio est, quare non videtur posse detrahere quartam,quia hoc nō patitur comparatio, quæ facta est supra, de substitutis ad institutos. dictum est. n.plura, quòd plures substituti subducta persona pupilli, reuocandi sunt ad intellectū institutionis institutus autem,qui habet quartam suæ partis, solutis legatis à se relictis,non detrahit quartā. Econtra autem propter vnam rationē videtur q̄ dictus substitutus possit detrahere quartam:quia si negemus eum debere habere quartam,aliud apertè hic respondebitur, quam quod vulgo probatum est à sapientibus supra, proxi. §. vbi dictum est contributionem faciendam legatorum relictorū in primis tabulis.à pupillo,cum relictis à substituto in secundis tabulis,& vnam falcidiam detrahendam.& ita litte.§. esset contrarius illi, quod non esse debet.& secundum hanc rationem subaudi:debemus dicere,q̄ dictus substitutus non oneratus possit detrahere quartam. Itaq; secundum ea.q̄ dicta sunt a principio.§.vlq; huc,apparet quod ambo prædicti substituti detrahunt quartam in casibus supra positis:est tamen quædam varietas in dicto substituto onerato suo nomine,i.tanquam substitutus : quia cum sit oneratus vt substitutus,habebit quartam velut institutus.vt dictum est:alter autem substitutus,qui non fuit oneratus vltra dodrantem,licet eius portio largiatur solutionem integrorū legatorum, retenta sibi quarta suæ partis,non tamen conuenietur ad solida legata præstanda,quæ a se fuerunt relicta : imo retinebit ex eis quartam,vt dictum est.& hoc propter confusionē calculi,i.propter contributionem calculi, siue rationum utrorumque legatorum scilicet,relictorum à se, & ab impubere, & omnium relictorum a dicto substituto non grauato:& vnam Falcidiam ex omnibus detrahet.Huic autem quod dictum est, vtrum q̄ dictorum substitutorum Falcidiam detrahere posse, consequēs est quidā casus quem ibi pono: Pone quod dictus pupillus habens tutorem in vita sua,soluit legata a se relicta:tutor eius fecit legatarios cauere : vt si substitutione prædicta locum sibi vendicante apparet legatarios vltra habere quam licuerit eis accipere per legē Falcidiam,restituerent appareat dico propter legata à dictis substitutis relicta:& postea in pupillari ætate decessit dictus pupillus:& sic vendicauit sibi locum dicta substitutio certe quamuis dicta cautio pupillo cōmitti non possit:vt in fi.ta,c.l.is cui,& l.reperitur. committetur tamen vt dicti duo substituti ex ea agere possint contra dictos legatarios, s. in eam quantitatem quam vnusquisque eorum substitutorum sibi retinere potuisset de dictis legatis,si non fuissent soluta per pupillum,siue per tutorem eius, potuissent retinere dico nomine Falcidiæ, cum soluerint etiam legata à se substitutis relicta.Viu.

Substituerit,Pupillariter.

Et alterius.Scilicet tantum.

Substitutus.Cuius portio est exhausta.

Quam.Scilicet Falcidiam.

Non haberet.Vel quia ab eo nil fuit relictum vel si eadem omnia quæ ab hoc substituto, non tamen minuebant dodrantem totius assis, licet minuant dodrantem medietatis Acc.

Vel vnus.i.si unus tantū esset substitutus licet dimidia esset onerata,non tamen haberet Falcidiam. Acc.

De patrimonij. Quia locus est contributioni, vel quia legata in secundis tabulis,intelliguntur legata in primis sub conditione:vt §.§. proxi.in fi.

Vltra vires.Id est,vltra dodrantem medietatis.

Huic. Cuius quarta est exhausta.Acc.

Extitisset.Id est,

relicta intelliguntur.

*Phrasis Græca.

*Tota prima pars gl. placet Bar.& Vl.

*Sic ī P. Fl.Haloā aūt scripsit,vt.n.op' patris.

*Gl.in se verum dicit, sed nihil ad propositū,primæ quæstionis.est igitē referendū ad versū quid tamen Alex. & Vl.

*Gloss.est vera ī se, sed nō cōgruit literæ,ſm Vl.

*De materia contributionis, vide ad lōgū p Docto.ī l. q fundū §.cohęres ff. eod.tit.

principaliter esse in institutus cum alio:& sua exhausta esset.

Opes patris. Id est, testamentum patris, quod de opibus suis facit instituendo filium pupillum, & subaudi & opes pupillares per consequentiam. simul enim ista capiunt vim. nam primū non habet vim, nisi sit solenne : & secundum non habet vim nisi valeat & primum. Item capiunt formā,vt primo sibi, postea filio faciat Itē originem: quia ita demum valet pupillare, si & sibi fecerit: & probātur hæc supra, de vul.subst l.2.§.quisquis.&.§ prius.& §. fi. & l. qui plures liberos.§.fi.& l.patris & l. sed & si plures. §. si ex asse. & inf. ad Treb. l. apud Iulianum. §.idē Iulianus. vbi & de hoc dixi.Item sicut contributio capit vim, quando esset vnus substitutus: vt §.pro xi. §. ita & quando duo,vt in nostro casu. Nā relicta abiito,cuius pars est exhausta, contribuentur cum relictis à pupillo in testamento paterno : non tamen omnibus.sed p̄ dimidia.& sic non contradicit §.proxi.§. quia ibi ideo omnia contribuuntur,quia vnus solus erat substitutus:hic autem erant duo.

Subducta.Id est,decedente in pupillari ætate.

Institutionis.Si habeas institutionis,plana est, si cut si esset duo instituti: & vnius pars exhausta detraheret Falc.vt j.eo.l in singulis,alias est substitutionis : & tunc dic, f.vnius:vt sicut vnus substitutus oīa cōtribuit,sic iste pro dimidia : sed pro alia dimidia non,sed Falcidiam detrahit.

Oneratus. In secundis tabulis.

Pupillus.Qui decessit.

Relicta.In primis tabulis, quæ tacitè repetita intelliguntur à substituto:vt §.de leg.1.l.licet.

Sit.Scilicet legatum.si soluantur,quæ sunt à pupillo relicta.

In omnibus.Potest legi planè,& interrogatiuè.

Atqui.Opponit & dic habet, si à se tantum relicta soluit,non si a pupillo relicta soluit.

Patitur.Ideo quia institutus, qui habet quartam, non deducit Falc.rursus ergo nec itte,cum ei comparetur: vt §. ibi,sed verior &c.

Si negemus. Scilicet eum retinere quartam dicemus contra ea,quæ vulgo dicuntur,scilicet §.proxim. vbi dicit contributionem faciendam relictorum in primis,& secundis tabulis,& vnam Falcidiam detrahendam,& dicitur j.eo.l. in duplicibus.sed Ale.dixit,

aliud probatum est in substituto, qui oneratus in pupillari substitutione:& aliud in eo,qui nō est oneratus.vt inferiora innuunt, & secundum hoc est probatum,vt supra eodem §.

paratio. Rursus si negemus: aliud apertè,quā quod vulgo probatum est, respondetur. Itaque varietas existet: vt is quidem,qui proprio nomine oneratus est, velut institutus desideret quartam: alter aūt, qui non est oneratus, vt substitutus, licet portio eius largiatur, non in solidum conueniatur propter calculi confusionē. Huic consequens est, vt si pupillo & Falcidia cautū fuit. duobus stipulatio committatur, videlicet in ea quantitate quam vnusquisque sibi retinere potuisset.

Legata relicta à pupillo in primis tabulis : & a cohærede sibi substituto in secundis, debent contribui: secus si ab vtroque in primis tabulis sint relicta & eodem in diuersis partibus instituto contributio semper fiet. Bartolus.

Exisset.Nūc soluit. & est in substitutione, non in vitilitate hæc diuersitas, & est hic casus, qā variatio admittatur supra,de inoffic.testament.l. Papinianus.§. sed nec impuberi. argumento contra supra titulo primo.l. Titię si non.

Desideret. Quia pro instituto habetur:vt supra dixi. & sic detrahit quartā ex sua persona de legatis, vt à se relictis.

Largiatur. Licet sufficiat inspectis legatis a se relictis:sic & supra, de minoribus.l. si maior. Alij dicunt largiatur, id est, exhauriatur inspectis legatis à pupillo, & à se relictis. & ſm primum puncta post dictionem substitutus,secundū alium , post dictionem eius.

Non insolidum. Conuenit ergo cum alio in effectu:quia vtrobique detrahitur Falcidia, sed primo ex sua persona, secundo ex persona pupilli:nihilo minus ex sua,& de vtriusque detrahet.

Si pupillo.Qui soluit legata in solidum.

Cautum.Quod fieri debuit:vt j.eod.l.is cui.& inf. titulo primo.l.1.2.respond.& supra eod.l. 1. §. interdum.Accur.

Fuit. Si amplius soluatur, quam lex Falcidia patitur reddi.

Duobus.Substitutis tam onerato ex persona sua, quam onerato ex persona pupilli,& sua.

¶Quæsitum est. Filium meum impuberem mihi in dimidia hæredem instituī, & ei in alia dimidia Titium cohæredem dedi:& ab impubere pone legaui quibusdam vltra dodrantem suæ partis, & dictū Titium cohæredem impuberis substituī pupillariter dicto impuberi, & ab eodem substituto nulla legata reliqui in secundis tabulis,id est,in substitutione. & postea decessi & dictus impubes existit mihi hæres in sua parte,& in pupillari ætate decessit. & sic vendicauit sibi locum substitutio pupillaris in persona Titij substituti.& debet soluere legata ab impubere relicta de parte ipsius impuberis relicta a se de parte sua: quæritur nunquid debeat commisere legata à se substituto relicta ab impubere, & de omnibus vnam detrahere Falcid. & si non est necessaria Falc. omnibus eis commissis,puta quia non inuenitur dodrans totius hæreditatis exhaustus , omnibus eis commissis,

Et male,q a non congruit textui ſm Vin.

Immo pōt esse in vtilitate secundum. Ale.

Immo ibi nulla est variatio si rectè inspiciatur ſm Bar. ibid.

P. Fl.in eam quā titatem.

mistis, non detrahat aliquam. an verò debeant separari relicta ab impubere ab his, quę fuerunt relicta à co hærede suo, eodemq; eidem impuberi substituto: vt quamuis portionem suam habeat integram substitutus, vel non grauatam vltra dodrantẽ, possit nihilo minus detrahere quartam de parte impuberis legatis exhausta? Et certè dicitur hic, ꝙ debẽt separari prædicto modo: licet secus sit in his legatis q̃ relinquuntur à pupillo in principalibus tabulis: & ijs, quæ relinquuntur a substituto eius in secundis tabulis: qui quidem non separantur, imò contribuunt, vt vna Falcid. ex omnibus detrahatur, & idẽ est in eo, qui ex varijs partibus hæres scribitur, & in qualibet parte relinquuntur ab eo legata: puta quia ita dixi, Titiũ hæredẽ instituto in vnam vnciam, & lego ab eo x. Seiæ cũ Męuio alia x. Item eundem Titium hæredẽ instituo in alia vncia & reliquo ab eo legata pone primo, & secundo. Nã & hic contribuuntur omnia legata, ac si esset institutus semel tantum, & in duabus vncijs, & prædictis quatuor esset ab eo legatum & idem est si sub diuersis cõditionibus sit pluries institutus, & ab eo pluribus legatũ: quia semper contribuentur legata. Viu.

Sic ī P. Flo. Halo. aũt legit, quę à substituto ex tero. &c.

a Cohæredem. Ipsius pupilli.

b Reliquit. A filio in primis tabulis, & substituto in secundis.

c Contributionem. Vt ī e §. quod vulgo & § filio. & j. e. l. in duplicib. in fi. & l. qui fundum. §. q filium. &. §. cohæres. & ī de vul. sub. l. cohæredi §. cohæredes.

ADDITIO. Dic quod ibi loquitur de cõtributione bonorum, hic relictorum, ſm Alex. & Vinc.

d Ab instituto extero. Id est, extraneo. nã alter erat filius. & sic est casus ablatiuis.

e Non oportere. Hoc est contra ī eo. §. quod vulgo. vbi fit contributio. Sol. hic dic cæteris, l. a pupillo datis, & in primis tabulis. nã in secundis nulla sunt legata relicta, ibi sic ſm H. vel secũdum Ioan. etiam ibi substitutus nõ erat institutus: hic erat: & ita fit ibi contributio bonorum pupilli, & patris, & legatorum: hic autem non fit cõtributio portionum. sed huic solutioni videtur obstare supra, de vulg. substi. l. cohæredi. §. cohæres. vbi fit cõtributio, & tamẽ erat institutus, & substitutus. & eodem modo obstaret hic. §. in prī. vbi no. tria ſm Azo. Primum, quia legatorum re ictorũ à pupillo, & ab eius substituto in pupillari substitutione fit contributio, siue substitutus erat ei cohæres, siue non: vt in prin. huius. §. & in contrario. & j e. l. fi. & d. l. ī de vul. substi. l. cohęredi. §. cohæres. in princ. Secundum. quia relictorum à cohęrede impuberis, & relictorũ ab impubere in institutione, nõ fit contributio: vt hic, quod accipe cum portio impuberis sit grauata: q̃ aduenit substituto: vt hic subijcit,

Displiacet Barto. Ale. & Vi. eam tamẽ saluat Pa. Immo dic ꝙ nõ obstat: sed obstat istetex. ī prin. in verb. dixi, ſm Al. Nihil facit ſm Alex. & Vi.

secus si succedentis portio sit grauata: vt j. eo. l. quod si alteruter. & dicitur j. eo. l. qui fundum. §. q filium. & distinxi ī. ea. l. §. si cohæredis. Tertium, quia relictorum à cohęrede impuberis in institutione, & relictorum in pupillari substitutione fit contributio ab hęrede substituto. & sic confusio bonorũ, vt augeãtur alterutra legata propter alterabona. non enim cohæres detraheret Falci. de pupilli bonis, si in suis habet Falcidiã: licet eã detraheret extraneus. & est ratio: quia ex trane' nullo mõ habet Falcidiam, nec aliquid nisi ei per detractionẽ ex lege Falcidia consulatur, vt ī. de vulga. substi. l. cohæredi. §. cohæres.

Substitutus, q nõ est cohæres. Alex.

Substitutum Eũdemq; cohæredem.

Habeat. Hic ergo accrescit grauata non grauatæ: vt modo notatur.

Portionibus. Vt Titium instituo ex sex vncijs, & centũ lego. Item instituo eundem in alijs sex, & ducenta lego, nã fit contributio ac si ex asse simul instituisset, & trecenta legasset.

¶ Si quis exhæredato. Filium meum impuberem exheredaui: & instituo mihi hærede Titium: & ab eodem Titio in institutione legata reliqui, & eundem Titiũ substitui pupillariter dicto meo filio, quod bene facere potui: vt ī. de vulg. substi. l. i. §. substituere. & in hac substitutione, siue in his secundis tabulis reliqui etiam legata a dicto substituto. certe necessario confundetur, siue committebitur ratio relictorum in primis tabulis a dicto Titio relictorum eidem in pupillari substitutione: vt sic vna Falcidia de omnibus detrahatur. & bene dico cõmiscendam dictam rõnem: quia vltima legata p dicta non valerent, nisi esset institutio. ex qua institutione pendent prima legata: & ita multũ sibi attinet. ita ꝙ separari non possent nam nõ aliter valerent dicta legata a dicto substituto in substitutione relicta, nisi idẽ substitutus extitisset hæres mihi patri. Viuia.

Substituit. Pupillariter, quod potest: vt Inst. de pupil. substit. § non solum.

Secundis. Aliter si primis: quia illa legata non cõfunduntur, nec fieret eorum contributio, nec augeãtur propter hæreditatem pupillarem: vt ī. proxi. §. & l. quod supra.

Glo. innuit ꝙ hic fit contributio bonorũ testatoris cũ bonis exhæredati, quod placet Paulo, tamen displicet Raph. & Alex.

Ratio Relictorum in primis tabulis, i. ab instituto. & relictorũ in pupillari substit. vt ī. de vulg. substit. l. cohæredi §. cohæres.

Nihil facit qa ibi de contributione bonorũ. Pa. Ale. & Vi.

Extiterit. Aliàs non valeret relictum à substituto exhæreda ti, licet aliquid exhæredato fuit relictũ, vt j. eo. l. qui fundũ. §. qui filios. & C. de leg. l. cum quidam. & de fidei. l. pe. & facit ī. de leg. i. l. planè. in princ.

I debitor. Cum deberẽ Titio centum, instit.

XII.

I debitor creditore

Quæsitum est, si quis pupillo cohæredem substituisset, quemadmodum ratio legis Falcidiæ inquiri debeat, & quale sit, quod vulgò diceretur. legatorum rationẽ seperandam? Dixi, quantum ad legata, quæ pater à filio, item à substituto reliquit, nullam fieri posse separationem, cum communi calculo subijciantur, & inuicem inducant contributionem. sed legata, quæ ab instituto extero data sunt permisceri cæteris non oportere: ideoq; quartam pupillo datæ portionis habere substitutũ, quãuis suam portionem habeat, vt institutus: & aliã causam esse eius, qui ex varijs portionibus hęres scriberetur. Ibi enim legatorum confundi rationem non minus, quàm si semel fuisset nũcupatus ex ea portione, quæ conficeretur ex pluribus: neq; referre purè sæpè, an sub diuersis cõditionibus sic hæres institutus. Si quis exhęredato filio substituit hęredem institutum, & ab eo tabulis quoque secundis legauerit: necessariò ratio cõfundetur: cum ideo legata valere dixerit Iulianus à substituto relicta, quòd idẽ patri hæres extiterit.

Potest hæres grauari vt Falcidiam sibi compenset in debito. Bart.

Dicit. n. Fal. ex cã lucratiua. Bal. in l. iubemus j. ad Trebe. nec est ita debita sicut legitima Bal. in l. fi. §. ī cõputatiõe col. pe. C. de iu. deli.

Falcidia ī multis casibus cessat.

hærede instituto petijsset, ne in ratione legis Falcidiæ ponenda creditum suũ legatarijs reputaret: sine dubio ratione doli mali exceptionis apud arbitrũ Falcidiæ defuncti voluntas seruat.

Qui est in potestate alterius, excusatur si ab eo tacitum fideicommissum susceperit.

Idem libro xxxvij. Quæstionum.

XIII.

SI tacitum fideicõmissum seruus iniungente domino susceperit: habiturum eum legis falcidiæ beneficium, quia parere domino debuerit, constitutum est. Idemq; placuit in filio q̃ fuit in patris potestate.

Quod extra causam testamenti capitur, in Falcidia seu Trebellianica non imputatur. Bartol.

XIIII.

DAter filiam, quæ a viro diuerterat, hæredem pro parte instituit: & ab ea petijt, vt fratri, & cohæredi suo portionem hæreditatis acceptam deducta sexta restitueret, admissa compẽsatione dotis in falcidię ratione. Si pater dotem cõsentiente filia non

a Reputaret. Id est, non acciperet. sed hoc non dicto bene detraheret, ut C. ad leg. Fal. l. in imponenda.

b Arbitrum. Qui in tabulis datur: vt j. tit. i. l. i. §. cum dicitur.

c Voluntas. Speciale est hoc etiã iure veteri. vt cesset falc. ex voluntate defuncti. sic & aliàs in casibus multis: ut no. j. ad Treb. l. Marcellus. §. quod autem. regulariter contra: vt j. eo. l. quod de bonis §. fi. & l. Titia. Itẽ huic l. contra. ī. de leg. 2. l. cum pater. §. Titio. ibi, planè &c. vbi dicit iniquitatem occurrere. sed dicit Rog. q̃ æquitas ibi prefertur, & sic remanet huic contra. Sed contra eum infra. ad Trebel. l. Lucius. §. maritus. & iõ dic ibi esse iniquum inspecto iure communi, sed hic inspecta voluntate defuncti esse æquum, vt nõ habeat vtramque falc. scilicet Seianę, & Męuianę hęreditatis quę pręualet, vt hic dicitur. & facit C. de hęred. instit. l. compensandi.

SI tacitum. Ad euidentiam huius l. not. quòd si hęres institutus rogatus à testatore de præstando legato, vel fideic. alicui non capaci, & ipse hæres accommodet tacitam fidem testatori de dando legato, vel fideicõmisso: fiscus debet habere illud legatum, vel fideicõmissum, & hæres ex eo nõ poterit detrahere fal. quatenus in alijs legatis habeat locum falc. ut j. eo l. beneficio. ij. respon. & ī. de ijs quib. ut indig. l. hæres qui tacitam. CASVS. Pone ergo quod institui mihi hæredem seruum meum, & dedi ei libertatem, & iniunxi ei ꝙ præstaret legatum cuidam non capaci: & ipse accommodauit mihi tacitam fidem super hoc. certè fiscus debet habere dictum legatum, & dictus seruus nunc liber detrahet de eo falcidiam: & hoc iõ, quia habuit necesse parere mihi domino. & quod dixi in seruo, habet locum in filio, vel filia in potestate patris constitutis.

a Si tacitum. Quid hoc sit, dic ut supra de iure fisci. l. ī. in princ.

N. P.

b Iniungente. Id est, necessitatem imponẽte. secus autẽ si seruus consentiret spõte arg. ī. si qs aliq. te. pro. l. j. §. i. nam non computatur istud inter atrociora. & ita non imputatur seruo si ei pareat, aliàs secus: vt j. de reg. iu. l. ad ea. & de actio. & obli. l. seruus. & ī. de noxa. l. 2. §. is qui. & ad l. Aqu. l. liber hõ. in prin. Acc.

Habiturum &c. Secus ī libero homine: vt ī. de ijs quib. vt indig. l. hæres.

c Patris potestate. Secus in emancipato: vt j. ad l. Corn. de fal. l. diuus. & ī. de ijs quib. vt indign. l. in fraudem. §. fina. & l. legatum. §. si seruum.

d Pater. CASVS. Titia filia mea pro qua dotem dederam Seio marito suo ab eo diuertit si ne culpa sua mulieris: ego postea ea consentiente, dedi li bellum marito pro recuperanda dote, non tamen litẽ fui contestatus, & interim feci testamentum, & institui mihi hæredem dictam meam filiam, & Caium filium meũ, quemlibet pro dimidia. i. quemlibet in sex vncijs, & pe tij a filia, vt dicto cohæredi suo restitueret suam partẽ hæreditatis, retineret tamen sibi ex ea sextam partem id est, vnam unciam. & dixi eidem meæ filiæ, Bene scio quòd posses retinere quartam partem tuæ partis hæreditatis, id est, vnciam, & dimidiam: sed pro illa dimidia vncia compensa tibi dotem tuam, & habeas dotem loco illius mediæ vnciæ, & ita habeas dotem tuã, & vnam vnciam tuæ partis hæreditatis meæ, & quinque vncias restituas cohæredi tuo: & postea decessi. nunc quæritur, quid iuris sit circa prædicta? Et dr, q̃ ipsa filia nihilo minus poterit detrahere Falc. iure hæreditario de prædictis sex vncijs suis, quas rogata fuit restituere fratri suo, id est, vnciam, & dimidiam iure proprio, & dotem nihilo minus habebit: & hoc idem, quia ego pater non fui litem contestatus super dote contra maritum, ut dictum est: imò solummodo petij per libellum: quia si litem fuissem contestatus, ad hæredes meos prædictos transmississem, & sic dimidiã dotis caperet filia mea iure hæreditario, & sic computaretur in falc. secundum voluntatem meam: & hoc secundum antiqua iura. hodie autem etiam lite per me patrem contestata contra maritum, habet præcipuam dotem mulier: vt C. de rei uxor. ac. §. & hoc ex rei vxoriæ. Viuianus.

e Diuerterat. Sine culpa. aliàs dotem amisisset: vt C. de repu. l. consensu. §. hæc nisi vir.

f Si pater. Nunc respon. & dic non petijsset ea consentiente, sed ea ignorante petijsset falc. quidẽ. &c. & est ratio: quia mulier patre mortuo tanquam propriam incipit habere dotem, & petet a uiro, & vir cũ non sit liberatus, repetet a patre, vel eius cohærede cõdictione indebiti, vel ob causam, vel sine causa, vt j. de solu. l. qui hoiem. §. si gener. & arg. j. l. prox. §. ex donationibus, secundum quosdam. sed non vr posse, pcedere: quia cum ipsa hæres. extiterit patri, videtur ꝙ in hæreditaria portione debeat ei obstare exceptio, si velit petere a viro cũ tam eam soluerit patri: ut ī. solu. matr. l. si cum dotem. §. si pater, & de pigno. ac. l. so-

g Et habuisset.

Infortiatum. Sss 3 lutum,

lutum.§.solutam.& infra,de reg.iu.l.ex qua persona. & supra,de le.2.l.cum pater.§.qui dotale.& §.fi. & de fundo.dota.l.dotale.§.fi.Tu ergo dic,ꝙ nō petijt, nec exegit cum iudice, vel sine iudice. Quid autem si petijt,sed non exegit?Respon.aut lis fuit contestata,aut nō.primo casu trāsmittit ad hæredes secundum naturam actionis ex stipulatu, quam olim habebat non quam hodie habet ab actione rei vxor.ut C. de rei vxo. ac.§.& hoc ex rei vxoriæ,& sic computatur.in Fal. In secūdo habetur pro non petita, vt j. rem rat. habe.l.amplius. Itē quid si ea cōsentiēte? Resp.computatur in Falc. ut C. com. vtriusque iu.l fi.fm. Azo.

petijsset: Falcidiam quidem iure hæreditario, dotem autem in proprio [a] filiam habituram respondi: quia dos in hæreditate patris non inueniretur. [b]

Onus non deducendæ Falcidiæ ex alio testamento debitæ, cum alijs legatis, & alijs oneribus commiscetur. Bar.

Auia nepotibus hæredibus institutis fideicommisit, vt omissa retentione, quæ per legem Falcidiam ex alio testamento competebat, solida [c] legata fratribus,& cohæredibus soluerent. Rectè datum [d] fideicommissum respondi: sed huius quoque [e] onus in contributionem venire.

Si vnus pluribus substitutus vtrique directo succedit: contributio habet locum: secus si vni directo: alteri per consequentiam. Bar.

Duobus [f] impuberibus [g] Duos filios meos impuberes mihi hæredes instituit.ſ Titium,& Seium, & à Titio legaui quibusdam vltra dodrantem ſuæ partis,ita quòd habet locum lex Falci.& a Seio legaui, sed non vltra dodrantem:vel à Seio nihil legaui,& ita eis substitutum dedi, si Titius impubes decesserit in pupillari ætate,ſ substituo ei Sempronium:& si Seius impubes decesserit in pupillari ætate.ſubstituo ei prædictum Sempronium, & sic singulis separatim fuit facta substitutio, & decessi. postea vterq; dictorum impuberum decessit in pupillari ætate,& ita ex dicta substitutiōe successit eis dictus Sempronius:nunc petūt legatarij legata ab eo, ipse vult detrahere Falci.de legatis relictis à Titio præ dicto impubere, cum vltra dodrantem ſuæ partis sit ab eo legatum.Legatarij autem dicunt ei,Tu potes retinere quartam partem hæreditatis patris,quæ ad impuberes peruenit de parte Seij alterius impuberis: qa ab eo nihil fuit legatum:vel si fuit ab eo legatum, ita parum fuit ab eo legatum,quod ex solutis legatis ab eo relictis,remanet apud eum ex ſua parte tantū, qđ capit dictam quartam hæreditatis patris. vnde cū possis habere quartam totius hæreditatis, non potes detrahere Falcid.de legatis a Titio relictis.ſnunquid sunt audiendi legatarij? Et dicitur, quòd sic. Secus autem esset si singulis non esset facta substitutio: sed ita dixissem ego pater impuberū a me institutorū, ei ex filijs meis impuberibus,qui vltimo morietur in pupillari ætate substituo Sempronium, quia tunc si Seius impubes nō grauatus legatis decedat in pupillari ætate,& sic Titius eius frater q erat grauatus,fit eius legitimus hęres,& postea mortaē Titius grauatus,& ei Titio morienti d.,Sempronius substitutus hæres extitit portio quidē paternorum bonorum non grauata,quā Seius intestatus puta accepit à me patre, & q̄ habuit Titius eius frater,qui ei ab intestato successit, non cō fundetur,siue commiscebitur in ratione legis Falc. cū parte Titij grauati,quamuis vtr.mque habeat substitutus:quia non habet locum in ea substitutio:sed ab intestato fuit delata fatri grauato,i.Titio.Sed quartam tantum eius portionis grauatæ substitutus retinebit, quam Titius impubes accepit à me patre, qui Titius habuit substitutum Sempronium,substituit.n. solummodo vltimo decedenti.& Titius grauatus vltimo decessit,vt dictum est. Vi.

[a] Proprio. Propriè loquitur hic đ quarta iure institutionis: in qua computatur solum.quod capitur iure hæreditario:vt j. eod.l. quod autem,& l.id autem.& l.in quartam.in prin.secus.ait in debito iure naturæ,in qua imputatur:& quod capitur iure legati,vel alio modo relicti,& sic dos, vt C.de inof.testam.l.quoniam,& no.C.communia vtriusque iud.l.fi. quæ sunt contra.

[b] Non inueniretur. Sed extra,& quasi proprium patrimonium mulieris:vnde quæritur, an mulier sit domina rei dotalis, Azo.ꝙ sic.ar.huius legis. Item an possit institui in dote ſua? Videtur quod nō, vt hic: sed plenè dic de utroq;:vt supra,de min. l. denique §. sed vtrum in fi.& facit j.de colla bo.l.j.in fin.& l.seq. & j.ad Trebel l.mulier.§.cum proponeretur. & l.a filia.& C.de rei vxoriæ act.§.& hoc. Item contra.huic l. §.e.l.si debitor. Speciale est in filia,ne oneretur in Falcidia iure institutionis debita: hoc est vt eam cum debito dotis teneatur compensare,sicut & alio casu: ut j.l.prox.§.cum fideicommissum. Vel est etiam hoc iō, quia hic volebat pater compensare quod alius debebat.non quod ipse:vt ibi.

[c] Auia nepotibus. Sempronius instituit sibi hæredem Titiam, & ab ea multa legata Titio reliquit ita quòd ipsa poterat ex eis Falcidiam detrahere, & decessit idem Sempronius:postea ipsa Titia fecit testamentum & instituit sibi hęredes quatuor ſuos nepotes,& duobus ex eis aliqua prælegauit, & rogauit illos,quibus non prælegauit,vt solida legata soluerent illis,quibus prælegauit,& vt Titio prædicto,cui Falcidiam detrahere poterant,sicut auia poterat,nō detrahèrent Falcidiam:& postea decessit dicta Titia auia. quęritur quid iuris sit circa prædicta? Et dicitur,quod hoc casu videtur datum fideicōmissum Titio ab illis nepotibus per dictam auiam, id est, hæc quarta quæ poterat ei detrahi,videtur legata hoc ergo onus nepotibus datum siue commissum, i. hoc legatum quartæ veniet in contributionem cum cæteris legatis à nepotibus prædictis relictis:ut & de hoc, & de cæteris nepotes Falcid.detrahant. Vi.

[d] Competebat. Scilicet auiæ fuerat.n. hæres instituta hæc,auia,& legato puta relicto Titio,& Seio erat graduata, & sic detractura erat Falcidiam, quam noluit retinere suos hæredes, & sic est eis onus, & Titio, & Seio vtilitas, quod onus vna eum cæteris oneribus de falcabunt nepotes hęredes auię. Vel dic quod hi nepotes ab alio fuerant instituti,& grauati,sicque Falcidiā erant detracturi,sed auia instituendo eos ꝓhibuerat & dic vt prius.

[e] Solida. Relictaſin primo testamento. Idē si dixisset auia de relictis a se. nam nihilominus defalcarentur, vt j.l.prox.§.fi.Sed contra ī.eod.l.si debitor. vbi cessat Falc.ex voluntate defuncti.sed ibi speciale. [f] alij ꝙ hic ex alio testamēto,non ex testamento auiæ competebat his nepotibus hoc debitū scilicet, quarta de luctio.secus autem si ex testamento eodem competeret debitum: ut ibi, sed tunc speciale ibi vt dixi. [g] Et bene fm Ale.& Vinc.& q̄ sit tō specialitatis, ponūt di ct. in ll. contrariæ.

[f] Datum. De omissione Falcidiæ.

[g] Quoque. Scilicet non deducta quarta in contributione quia de ijs tantum de vno legato detrahet Falc.

Duobus impuberibus. Duos filios meos impuberes mihi hæredes instituit.ſ Titium,& Seium, & à Titio legaui quibusdam vltra dodrantem ſuæ partis,ita quòd habet locum lex Falci.& a Seio legaui, sed non vltra dodrantem:vel à Seio nihil legaui,& ita eis substitutum dedi, si Titius impubes decesserit in pupillari ætate,ſ substituo ei Sempronium:& si Seius impubes decesserit in pupillari ætate.ſubstituo ei prædictum Sempronium, & sic singulis separatim fuit facta substitutio, & decessi. postea vterq; dictorum impuberum decessit in pupillari ætate,& ita ex dicta substitutiōe successit eis dictus Sempronius:nunc petūt legatarij legata ab eo, ipse vult detrahere Falci.de legatis relictis à Titio præ dicto impubere, cum vltra dodrantem ſuæ partis sit ab eo legatum.Legatarij autem dicunt ei,Tu potes retinere quartam partem hæreditatis patris,quæ ad impuberes peruenit de parte Seij alterius impuberis: qa ab eo nihil fuit legatum:vel si fuit ab eo legatum, ita parum fuit ab eo legatum,quod ex solutis legatis ab eo relictis,remanet apud eum ex ſua parte tantū, qđ capit dictam quartam hæreditatis patris. vnde cū possis habere quartam totius hæreditatis, non potes detrahere Falcid.de legatis a Titio relictis.ſnunquid sunt audiendi legatarij? Et dicitur, quòd sic. Secus autem esset si singulis non esset facta substitutio: sed ita dixissem ego pater impuberū a me institutorū, ei ex filijs meis impuberibus,qui vltimo morietur in pupillari ætate substituo Sempronium, quia tunc si Seius impubes nō grauatus legatis decedat in pupillari ætate,& sic Titius eius frater q erat grauatus,fit eius legitimus hęres,& postea mortaē Titius grauatus,& ei Titio morienti d.,Sempronius substitutus hæres extitit portio quidē paternorum bonorum non grauata,quā Seius intestatus puta accepit à me patre, & q̄ habuit Titius eius frater,qui ei ab intestato successit, non cō fundetur,siue commiscebitur in ratione legis Falc. cū parte Titij grauati,quamuis vtr.mque habeat substitutus:quia non habet locum in ea substitutio:sed ab intestato fuit delata fatri grauato,i.Titio.Sed quartam tantum eius portionis grauatæ substitutus retinebit, quam Titius impubes accepit à me patre, qui Titius habuit substitutum Sempronium,substituit.n. solummodo vltimo decedenti.& Titius grauatus vltimo decessit,vt dictum est. Vi.

[g] Duobus. A quibus legata reliquit,nec obst.ī. eod.l. in ratione.§.si filio.in prin.Sed ibi duo vni.hic ecōtra duobus vnus substituitur.præterea & ibi dicit postea fieri

fieri contributionem, sed magis videtur contra in eadem l.quæsitum ibi,sed legata.nam hic portiones mi scentur.Sed ibi idem erat substitutus & in parte institutus.hic tantum substitutus.

[a] Sic ī P. Fl.Haloā. autē scripsit, quā intestatus pure accepit.

[b] Imò ma ritus ō dominus,rei dotalis Ale. & Vin.

[c] Imo pt secūdum Alex.

[a] Subſtitutū.Si ponas ſeparatim substituisse planū est: vt si primus hęres decesserit in pupillari ætate, eidem substituo talem, vt Sempronium. Item si secundus decesserit in pupillari ætate,eidem substituo. nam siue simul,siue diuersis temporibus decedāt,vtrique est hæres substitutus: vt hic in prin. dixi. si aūt dixit,si ambo decesserint in pupillari ætate, tunc distinguitur,an simul moriantur,& tunc idē est quod in primo, quod vtriq; ex testamēto succedat, vt hic in prin. § aut diuersis tēporibus moriantur:& tunc vlti mo tantum, vt hic, ꝙ si frater &c. & supra,đ vulg.subſti. l.qui duos. & C. de impu. & alijs ſub.l. pe. nec obſt.ſupra, de iniuſto teſt.l. pe. vbi vno decedente vocauit substitutus: sed ibi separati substituerat, vel dic vt d. l. C.de impub. & al.ſub.l.pen. not.Itē ad idem est contra infra,ad Treb.l. hæredes.§.cum ita ſed ibi in fideicommiſſaria. & facit infra, de bon.poſ. fm tab. l. pen. in princip. & supra, de vulg. subſtit. l.ex duobus.in princ.Sed arg. contra j. ad Treb.l.eum.

[b] In P.Fl. incipit, ꝙ bonis &c.

[b] Alterius. Ex subſtitutione.

[c] Legitimus. Quod est in eo casu,quādo non separatim ſingulis,ſed coniunctim eis subſtituit:puta dixit, si ambo decesserint in pupillari ętate, subſtituo eis Sempronium quoniam inuicem sibi succedunt:& vltimo decedenti succedit subſtitutus,vt supra,de vulg.subſtitutio.l.qui duos.

[d] Subſtitutus. Scilicet hęres extitit.

[e] Non confundetur. Quia in ea non habet locū ſubſtitutio,ſed in teſtamento fuit delata fratri.

[f] Impubes. Vltimo decedens.

[g] Accepit. Vltimo decedens. nam primus nō habuit ſubſtitutum.ſed legitimum fratrem hæredem.

[h] Qui Impubes.

Quod de bonis. CASVS. Titius habens debitorē in centum per pactum remiſit ei dictum debitum cauſa mortis. Item fecit teſtamentū, & inſtituto hærede Seio,multa quibuſdam legata reliquit,ita ꝙ habeat locū lex. Falc.vnde ſicut ab alijs legatarijs potest hęres detrahere quartam,ita a dicto debitore. vt j.eod.l.quærebatur:& C.eo.l.ſi quis quadringentorum.& ſic dicitur debitor contribuere cum alijs legatarijs ad quartam hæredis iure Falcidiæ de bonis detrahendæ.certē illud quod ita contribuendum, est [a] dictum debitorem, retinebitur per hæredem nomine Falcidiæ concepta per hæredem contra debitorem replicatione in factum.nam hæres petet ab eo quartam debiti:& ſi ipſe excipat de liberatione, hæres replicabit in factum, & ita cogetur ſoluere hæredi quartam debiti & hæres retinebit eam nomine Falcidiæ,& ſubaudi hic, illud quod contribuendum eſt. &c. Viui.

[a] Huic respondi interpretationē videre apud Ale. ab Al.li.2. Gen. die. c. xxiij.

[a] Debitore. Cui fuit liberatio relicta & cum posset Falc.retinere in totum liberauit hæres.

[b] Alci. li. parer.v.c. xxv. rōnē adfert, q̄ ob rē non liceat teſtatori Falci. in ſuo teſtamēto ꝓhibere. Hodie tñ pmiſſum esse à Iuſtiniano Falcidię, ꝙ hi bitionē ā notaui ex Nouel.cō ſtit.j. Frā. Bal.in cōmē.in tit. ad l.Falci. inſti. li 2.

[b] Sic hī l c.ſi diligēti cū Gl. i. circa prī. eē. de fo ro comp.

[c] Pacto. Maximè. nam idem eſt,ſi acceptilatione:vt j.eo. l.quærebatur.

[d] Remiſſum eſt. A teſtatore, vel ab hærede errore facti nō interueniēte. nā sic dī in legato: vt C.ad legem Falci. l. error. & donatio cā mortis ſimilis eſt legato: vt C.de dona.cau.mor.l. fin.& sic nō obſtat infra, eo.l.qui id quod. & C.ad l. Falcid.l.fi.ꝙa ibi ſciens ſoluit,vel promiſit. & facit ad l ſupra,de leg. 2.l.cū pater.§. Mæuio debitori.

[e] Videē huic.§.cōtra auth. ſed cū teſtator ver. itē ſi hæres. C. eo. cōclude p Bar. in l.ſi ex plurib. j.eo.

[f] Frater. Titius inſtituit ſibi hæredem ſororem ſuam Seiā, & ab ea multa reliquit quibuſdam, ita ꝙ ſic iure habebat locū lex Falci & alium puta Caium.cui donatum volebat cauſa mortis pœnam,de qua j. dicit, curauit idem teſtator ſtipulari ab ea, ne Falcidia vteretur circa legata, & vt certam pecuniam præſtaret eidem Caio dicta hæres,ſi contra faceret:& ita ſtipulatus eſt Caius prædictus a dicta hærede, mō quæritur vtrum dicta ſoror habebat retentionē quartæ ex legatis? Et dicitur quod sic : quia priuatorum cautione non eſt legib.refraganum,quę leges volūt, ꝙ hæreditate grauata legatis vltra dodrantem hæres poſſit detrahere Falci.vt ſ. eo. l i. vnde & actio ex ſtipulatu denegatur illi cui donatum voluit teſtator cōtra ſororem teſtatoris hæredem. Vi.

[g] Donatū. Cauſa mortis,vt pœnā de qua ſubij cit.

[h] Refragādū. No.ſic ſ.de leg. 1.l. nemo poteſt. & j.đ ſuis & leg.l.ſi.& ī.de pact.l.ius publicum Ar.contra ī. de leg.2. l.codicillis. §.fi.& de hoc no. in auth.vt ſine prohi.ma.debi.col.vij.§. 1. Acc.

[i] Denegādam. Scilicet ipſo iure:vel exceptione repellendam.ſic ī.de condi.inſtitut.l.quæ ſub condit.& no.quia aut eſt contra legem ſtipulatio,vel pactum:& tunc nec principale,nec pœna valet:vt hic.aut fm legē:& tūc vtrumq; aut præter legem, & tunc nō principale:ſed pœna.quod dicit no. C.de pact.l.pacta. Itē no.quod hic.§.videtur hodie corrigi: vt in auth. de hære.& Fal.§.ſi verò.expreſſim.col.1.

[j] Donatio cā mortis legato ſimilis eſt.

¶ Non idcirco. CASVS Instituit Titius hæredem Seium,& reliquit annua x.Caio, & multa alia legata reliquit quibusdam,ita q̃ habebat locum l. Falci.& decessit dictus Titius, postea Seius hæres soluit x. Caio primo,& secundo anno,& nihil detraxit nomine Fal. nunc vult detrahere Falcidiam pro sequẽtibus annis,num quid potest? Et dicit quod sic,nõ obstante quòd duobus annis præstitit integra. qualiter autem detrahatur Falc. de annuis legatis habuisti.ſ.eo.l.3. §.fi. Viu.

a Detractione.Vel cautione de legatis restituendis, ſi Falcidia apparet.

b Soluta. Scilicet rõ,quæ poterat retineri. & hoc ſi per errorem facti:vt C. e. Error. Sed quid ſi ex certa ſcientia ? Respon. hoc iure non nocet in alijs: vt C.eod.l. in imponẽda.in fi.hodie contra,vt in Auth.de hær &Fal § nõ auteni col.1.Itẽ contra.C.de fideicom.l.1.vbi triennio præiudicat:ſed hic fuit minus tempus. & ſic intelligitur C. de pact. l.ſi certis annis. Vel ibi in contrario erat duplex fauor,alimentorum. & vltimę voluntatis, vel refert ſit inutile propter minus ſolennem voluntatem,vt ibi,an propter Falc.vt hic & facit C.ne vxor pro marito l fi.& C.de vſu l.creditor & ſ. de ope lib. l.operis.Sed arg.contra C.de non nume. pecu. l. cum fidem.& ſ.de iudi. l.fideicommiſſum.in fin.

¶ Quod auus. CASVS Titius fuit tutor nepotis ſui Seij,& malè adminiſtrauit eius tutelam, ita q̃ fuit factus eius debitor in centum pone,poſtea fecit teſtamẽtum dictus auus & inſtituit ſibi hæredẽ dictũ ſuũ nepotẽ,& multa legata ab eo quibuſdam reliquit, & rogauit eũdem nepotem,vt ſi ſine liberis ante viceſimumquintum annum decederet tam hęreditaria bona,quã propria ſua bona nepotis reſtitueret Caio pone.poſtea deceſſit hic auus:nunc legatarij petunt legata a dicto nepote.ipſe vult detrahere Falcidiam, cum dodrans fuerit per auum exhauſtus:& vult detrahere ante partem dicta centũ,quæ ei debebat auus ex tutela,tanquam æs alienum,quæritur vtrum poſſit ita detrahere ſibi debitum? Et videbatur quibuſdã q̃ non: quia auus rogauit eum,vt dictum eſt,vt ſi ſine liberis ante xxv.ann.decederet,reſtitueret Caio tam hęreditaria bona,id eſt,aui,quam propria ſua bona. i.nepotis: & ita videbatur ſecundum eos,q̃ auus voluerit ſibi remitti dicta centum, quæ debebat nepoti, ideo q̃ tãto tempore voluit nepotem tenere vtraque bona.Sed certè reſpondetur in contrarium.l.q̃ bene poteſt nepos hæres detrahere dicta centum ante partem, tanquam ęs alienum; nec obſtat ratio dictorũ,qui credebant contrarium, id eſt,qui credebant cõpenſationẽ fieri:quia ẽt per verba teſtatoris: ideo maximè declaratur non eſſe factã dictam compenſationem; quoniam oſtendit per verba ſua defunctis teſtator nepotem hæredem ſuum habere propria bona: nam dixit dict⁹ teſtator,q̃ dictus ſuus hęres inſtitueret Caio tã hæreditaria bona,quam propria bona nepotis:per q̃ apparet quòd ſicut per propria bona nepotis reſtituẽda Caio per nepotem non tollitur illud,quod ei nepoti debet auus: ſic nec per hęreditaria, vt hic, & arg.C.de diuer.reſcript. l.ſi libellum. Sed pone quòd primo ac ſecũdo anno ſine vlla detractione fuiſſent legatario ſoluta. b

Quod defunctus debet hęredi vt ęs alienum deducitur, niſi teſtator prohibuerit: nec videtur prohibere,ſi eum grauat, vt propria bona ſua reſtituat, & fructus percepti iudicio teſtatoris,in debitum imputantur. Bartolus.

Quod auus ex cauſa tutelę nepoti debuit, cum auo nepos ſolus hęres extitiſſet, ratio Falcidię ſi poneretur, in ęre alieno bonis deducendum reſpondi. nec ad rẽ pertinere, quòd hęredẽ auus idemq; tutor rogauerat, vt ſi ſine liberis ante certam ętatem decederet, tam hęreditaria bona, quam propria reſtitueret. nõ enim ex hoc hęreditatem debito compenſatam videri cum vel ideo maximè declaretur non eſſe compenſationem factam,quoniam hęredem ſuum habere propria bona defunctus oſtẽderit. Planè ſi cõdicepti poſt mortem aui compenſabuntur cũ dicto debito tutelæ,vtq; ad cõcurrentẽ quantitatẽ:& ſi capiunt pluſquam dictum debitum,ſuperfluũ imputãtur quartę Trebellianicæ,vt j.eo. §. fructus.& hic nõ lucratur hæres nepotis dictos fructus.nec detrahit dictum debitũ de hæreditate aui,cũ fructus cũ debito cõpenſentur quartam aũt de bonis nepotis non detrahit hæres nepotis:quæ reſtituere debet Caio ſimiliter: ſed detrahit eam tantũmodo de bonis aui,quæ ſi bona au⁹ reliquit nepoti tempore mortis ſui aui. Et non miteris ſi hęres nepotis tenetur reſtituere Caio bona nepotis, quia id intelligo cum tñ habet hæres nepotis ex bonis aui præter quartam,quã detrahit de bonis ipſius aui computatis etiam in dictã quartam fructibus perceptis ex bonis aui,qui fructus ſunt vltra illos fructꝰ, qui compẽtati fuerunt cum debito tutelæ, vt dictũ eſt,quantum erat in bonis nepotis.vt C.de iure dot.l. eum patrem. & ſ. de leg. 2. l. Imperator. §.fin. Quis aũt debeat amodo reſpõdere legatarijs,quibus dixi auũle gaſſe.ſ.vtrũ Caius fideicõmiſſarius: q̃ hẽt bona aui, & hæredis.aui,i nepotis:an verò hæres nepotis.q̃ hẽt quartam bonorum aui:dic vt j.ad Trebel.l.j §.his q̃ quadringenta.h.d.vſq; ad §.cũ fideicommiſſum.Viu.

a Quod auus.Puta centum.

b Soluſ. Ideo dicit ſolus,vt melius cõueniant ſequẽtia. nam ſi cũ alio,non deduceretur totum debitũ ex cã tutelæ.Item nec confunditur, nec cõpenſantur cũ fructibus,niſi pro hæreditaria portione: pro alia agit contra hæredẽ:vt C.de neg.geſt.l.ſi ab eo.Acc.

c In ęre.Id eſt,inter cæterum ęs alienũ:vt C.eo.l.in imponenda.& l irritum.

d Ætatem.Puta xx.annorum.

e Videri.Id eſt,quia tanto tempore voluit cũ tenere vtraque bona:non iõ videtur velle remitti ęs alienum: niſi hoc expreſsè dixiſſet:vt ſ.eod.l.ſi debitor. Accurſius.

f Propria.Per quod apparet,quod ſicut per propria non tollitur æs alienum,ſic nec per hæreditaria. arg. C.de diuer.reſcript.l.1.Vel aliter:quia voluit eũ habere propria,& proprium eſt,quod ab alio ſibi debetur: ergo & illud voluit detrahi auus,quod ex cauſa tutelæ debuit.

g Oſtenderit.Cum ſi decederet intra certam ætatẽ, deberent reſtitui tam propria,quam hæreditaria.

Impleta

a Impleta.Quia deceſſit ante completum xxv.an.ſine liberis.

b Hæreditatis.Auitę.

c Compenſabuntur.Reliqui fructus quadrati imputantur:vt j.eo. § fructus:& j.ad Treb.l.in fideicõ.& l. mulier.& j. eo l.ſi. lius.ſecus eſſet in liberis primi gradus: q̃ debent hẽre quartã ĩ rebus principalibus: nõ ĩputationẽ fructuum: vt C ad Treb.l.iubem⁹ quę eſt contra. Et no hic,q̃ non lucratur fructus, ſi excedant quartam cum cõputet in debito, licet eos ꝛcipiat ex iudicio defuncti:qđ eſt contra illud qđ diſtinxi j. ad Treb. l.in fideicõ.in princ. ſed eſt hic, vt dixi j.ad Treb. l. mulier. §.pen.

d Sed quartã.Hęreditatis auitę.

e Reliquit. Id eſt, quę fuerunt moriẽtis aui. non autẽ de bonis ꝓprijs nepotis. Sed nunquid hęres nepotis tenetur propria reſtituere ? Reſpon. ita, ſi præter quartam tantum habeat ex bonis aui, cõputatis ẽt fructibus, quãtũ in bonis nepotis erat.C de iure dot.l.cũ patrẽ & ſ.de le. 2.l. Imperator.§ fi.& ſic bona nepotis non defalcabit: quia de auitis detrahendo: quali propriorum quartã detraxiſſe videt,& eſt ratio:quia de bonis defuncti, prout erant tempore mortis,debet Falc.detrahi:vt Inſtit.ad l.Fal. §.cum autem.

f Cum fideicõmiſſum.Maritus ab vxore inſtitutus, fuit rogatus hęreditatem filio cõi reſtituere: & pater poſtea filiũ inſtituit dicendo,quod paterna hęreditas cõpẽſareẽ cũ eo,qđ pater debebat ex teſtõ matris Dic ergo qđ iſte filius debet hẽre quadrantem hęreditatis paternę.i oium eorũ,quę inuenit in bonis patris tpe mortis.de dodrante vero,qui remanet, debet detrahere fideicõmiſſum ſibi relictũ:vt æs alienum.i.dodrantem hęrediratis maternę. nã non plus venit in fideicom.quia pater potuit detrahere quartã Treb.de reli duo ſoluet legata,& fideic.& ſecundum hoc,dic filio deberi.ſ.ex teſtõ matris.& quod dicit poni cœperit,ſ. à filio contra legatarios.Ex teſtamento patris cõpẽſabitur.ſ.dictũ debitũ,fini quadrãtis.i.in quadrãte toto, cũ illũ à patre habeat cũ effectu. Itẽ qđ ſubijcit ęris alieni.i fideic.à matre relicti.& ſecundũ hoc non cõputabitur in Falc.debitum a matre, licet pater hoc dixerit,& ſic eſt contra ſ.eo.l.ſi debitor.Sed dic aliud in filijs,vt hic,& ſ.eod.l.pater.in princ.quam in debitore extraneo ex toto inſtituto hẽde: qñ magis permittit lex,& fauet volũtati teſtatoris,vt cõpenſetur debitũ, & cõputetur in fal.quã. um inſtituit filium creditorẽ pater,vt hic.Vel ſecundo põt intelligi,quod hic dr̃,qđ filius iſte fideic.quod ſibi debetur.i. dodrantem hæreditatis maternę debet ſibi cõpenſare in quadrantem, quẽ habet in bonis patris pro concurrẽte quãtitate.ſi autẽ plus eſt in fideic quam in illo quadrãte:id quod ſuperfluum eſt detrahet filius ex dodrante bonorum paternorum.i.quę inueniuntur in bonis paternis tẽpore mortis. De eo autem quod remanet ſoluet legata, & fideicom. Et ſic non ob.ſ.e.l.ſi debitor.& facit ad hoc ſ.de leg. 2.l.cum pater. §.Titio.ſed ob.ſ.e.l. pater.ſed illud fauore dotis. Itẽ ad hoc ob.ſ.e.l.pater. §.1.ſed dic,vt in fi.eiuſdem §.Tertij dicunt, qđ pater quartam poterat retinere ſibi de hæreditate matris;& filio dodrantẽ reſtituere debebat. Debet igitur vnũ compẽſare de tribꝰ quadrantib. ſibi debitis cũ eo,quẽ pater dat quaſi de ſuo : & ſic hẽt filius tres quadrãtes.ſ.duos, q̃ remanent, vt a patre debitor,& tertium, quem habet per cõpenſationẽ. Ex alio voro, quem videtur pater pro compenſatione dediſſe, ſoluet legata, & fideicom. vt de cæteris rebus paternis,& detrahet Fal. vt de cæteris bonis : alios tres quadrantes: vt ęs alienum habebit filiꝰ,nec minuuntur per hoc q̃ pater voluit totum debitum extingui per compenſationem, & ſic eſt contra ſ. eod.l.ſi debitor.ſed ſolue.vt dixi ſecundum primã poſitionẽ caſus.

ratio Falcidię poni cęperit: fini quadrantis, quem ex bonis patris cum effectu percepit, compenſabitur atque ita ſuperfluum æris alieno dodrãti tantum detrahetur.

Quod ab hęrede vxoris ex donationibus a marito ei factis debet reddi, venit deducendum, vt æs alienum. Alexand.

Ex donationibus in vxorem collatis, quod hæres eius reddere viro cogitur, in bonis mulieris non erit,nam ita fit locupletior, vt tanto pauperior eſſe videatur. Quod autem hæres in de minuit, viro non perit.

P.Flor. alieni.

ADDITIO Dic ſim Bar.q̃ eſt ſpeciale in filijs primi gradus,vt hic facit l.pater.in prin. ſ.eo.

¶ Ex donationibus. CASVS Titius donauit vxori ſuę Seię fundum Titianum,& Seianũ pone, ex q̃bus ipſa facta eſt locupletior:deceſſit prędicta mulier iſti tuto hęrede Caio,& multa legata quibuſdam reliqit nunc legatarij petunt legata a dico Caio hęrede mulieris,& hęres vult detrahere,vt ęs alienũ illud, quod maritus prædictus donauit dictæ ſuæ vxore ideo,quia illud tenetur hæres reſtituere marito,eo q̃ donatiões non valuerunt inter virum, & vxorem nunquid põt hæres ita detrahere? Et dicitur q̃ ſic.nam ex dictis donationibus ita fit locupletior mulier,vel hęres eius,vt tanto pauperior eſſe videatur:quantũ tenetur marito reſtituere tenetur autẽ marito reſtituere illud,in quo facta fuit locupletior,& non plus. in vno tamen caſu tenetur reſtituere marito etiã ſi non eſt locupletior vt puta ſi ex dictis donationibus minuit hęres dolo,uel culpa.Nam quamuis non ſit tũc locupletior, tamẽ q̃ eũ factum eſt,quo minus eſſet locupletior, vnde illa diminutio non eſt ad periculũ viri:& cõputabitur nihilo minus eſſe in bonis mulieris,quãtum ad commodum legatariorum.Et hoc vult dicere iſte.§.Viu.

a Reddere.Quod eſt,in quo fuit locupletior donatarius:vt ſ.de donat.inter vir.& vxo.l.ſi ſponſus.§ fi.ex quo ipſe prædeceſſit:vt C.de don.inter uir. & vxo. l.à marito.Acc.

b Locupletior.Scilicet vir

c Videatur.Mulier,vel eius hæres, vel ſecundo ita fit locupletior mulier,ut tanto videatur pauperior, quia tantũ habet neceſſe reſtituere.Item reſpexit hæc lex, quaſi abſit quod abfuturũ eſt,ut ſ.de neg geſt.l.2. & l.ſi quis man. Et contra adeſſe quod eſt affuturum vt j.de reg.iur.l. qui actionem.Acc.

d Minuit. Dolo vel culpa.

Non petit.Scilicet ipſi hæredi mulieris.arg.j.ad Trebel.l.mulier.§.ſed enim.

Similem in l.queſtũ. §.fi. ſ. de lega.3. ſic adeſſe dicit res quãdo ea ſualiter ad eſt.Bal. in l. ſi ita. ſ.eo.ti.de leg. 3.

Fructus

¶ Fructus prædiorū. CASVS. Institui mihi hīdem Titiū,& multa legata, & fideicōmissa ab eo quibusdā reliqui: inter quæ reliqui Seio fundū Titianū & Seianum sub conditione,si nauis ex Asia venerit:& nō rogaui hæredem meum expresse, quod restitueret dicto Seio fructus dictorū fundorum,quos hæres percipiet pendēte dicta conditio. fideicommiss fundorum.hæres percepit ex eis fundis multos fructus: & postea extitit dicta cōditio. veniunt modo omnes legatarij, & fideicō. & petunt ab hæredc legata, & fideicommissa. dicit hæres, Ego volo vobis detrahere Falcidiam. dicunt ipsi, Tu non potes,nec debes detrahere quia tot fructus pcepisti ex fundis relictis Seio, qđ eis computatis ubi bene habes quartā. dicit hæres,Ego debeo lucrari dictos fructus: quia nō fui rogatus de eis restituendis. Quæritur modo, vtrum hęres ita lucretur dictos fructus,cp eos sibi nō teneatur computare in quartā? & respon. quòd non. sed cum debeat habere quartā, & quartę fructus:computat sibi in dictam quartam, & in dictis fructibus quartæ dictos fructus ex fundis perceptos : nec impedit hæredem,quin habeat quartæ fructus perceptos ex die mortis testatoris vsq; nūc, quia ratio legis Falcidiæ cœpit habere locum tātum post dictam conditionem fideicommissi existentē nā quamuis ratio legis Falcidiæ cœperit habere locum post impletam dictam conditionem fideicommiss. tamen necesse est relinqui apud hæredem integros fructus quadrātis,siue quartæ perceptos ex die mortis testatoris vsque nunc.lucratur ergo hæres fructus dictorum fundorum perceptos pendente conditione, & tenetur eos sibi computare in quarta,& quartæ fructus & superfluos fructus fundorum, si quid de eis supereſt à quarta,& quartæ fructibus, retinet sibi hæres. Viuianus.

a Fructus. Qui satis erāt tempore mortis:alioqui nō computantur in Falcidiam:vt institu.eo.§. quantitas. & infra eodem, lege, in quantitate.quę sunt contra. Azo.

b Relictos. Non expresse,sed per cōsequentiā:vt subijcit:in causam &c.quia cum prędium legat sub conditione,sub eadem videtur legare & fructus. Vbi ergo ante conditionem percepit hæres,sui sunt, & computantur in Falcidiā,vt dicitur hic. si autem expresse essent relicti,venirent in restitutionem:vt infra ad Trebel.l.in fideic.in prin.& §.1.

c Accepto facere. Id est,cōputare & hoc est in quarta iure institutionis idem in Treb.vt computentur fructus nisi in liberis primi gradus,vt C.ad Treb. l.iubemus.secus in quarta iure naturæ, in qua nō, computantur: vt C.de inoff.test.l.scimus.nisi in casu,vt supra de inoff.test.l. Papinianus.§.si conditioni.

d Quartæ fructus. Hoc est generale in omni quarta: vt infra ad Treb.l.in fideic.

e Nec ad rem. Id est ad impediendū quartæ fructus.

f Cœpit. Lex Falc.

g Fructus. Integros ad hoc infra ad Treb.l.mulier.§. si hæres.Accursius.

mortis fructus g quadrā tis apud hęredem relinqui necesse est.

Prælegatum defalcatur à cohærede, & illud quod supra defalcationem remanet, in Falcidiam non imputatur. Alex.

Fideicommissum h portionis supplendę gratia, pro qua matrem filius hęredem instituit, eidem matri datum, ratione Falcidię i minuitur : & eam pecuniam mater supra quartam suę portionis percipiet. k Quarta, quæ per legem falcidiam retinetur: ęstimatione, quam testator fecit, non magis minui potest, quàm auferri.

¶ Fideicommissum CASVS. Titius instituit sibi hæredes matrē suā & Seium, & centum prælegauit matri, vt augeret eiusdem matris portionē,in qua eā instituerat:& postea multa legata q̄busdam alijs reliquit & à matre,& à Seio cohęrede,ita quod dodrātem patris cuiuslibet exhausit:& postea decessit idē Titius. nunc mater petijt dictū prælegatū à cohęrede suo & cohæres vult ei soluere:detrahit tū Falc. nunquid pōt detrahere: Et dī cp sic. retinebit ergo sibi cohæres xxv. de dictis centum:& lxxv. debit matri testatoris, & ipla retinebit sibi dicta lxxv. & ēt retinebit sibi quartā portionis suæ, in quā fuit instituta,& de tribus partibus portionis in qua fuit isstituta,soluet legata a te relicta. dic ergo infra supplendū.id augendum.Viu.

Fideicōmissum Filius instituit matrem cū alio,& vt augeret portionem matris,prælegauit ei fundum. Dic ergo supplendū i.augendū. nam si velis dicere cp vellet ei supplere portionē l.Fal.aut debitā iure naturæ,aut iure institutionis:de prima nō, quia iam esset factum quod in fi § dicitur.quia in ea bene cōputāt, quæ relinquuntur iure legati.vel fideicō. in secunda non:quia illa non posset suppleri per legatum vel fideic.sed tantum iure hęreditario:vt infra e.l.in quarta. Dic ergo,cp volebat augere portionem hęreditatis, quam sibi reliquerat,vt haberet eam maiorem.

Ratione Falcidiæ. Detrahit enim cohæres Falc. vt hic,& C.eo.l.à cohærede.nisi & ipse à matre cohęrede fideicommiss. sibi relictum similiter peteret: vt inf. eo.l.Nessennius.

k Percipiet. Nisi ideò legatum datū est,vt integra legata a te relicta prę stet:vt infra eo.l quod autem.in fi.

l Quarta. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium,& legauit ab eo quibusdā vltra dodrātē hæreditatis suæ,ita cp non remanebit hæredi quarta hæreditatis solutis legatis. Dixit autem idem testator,cp res quæ remanebāt hæredi,valebāt plus quam in veritate valerent,vel econtra dixit,quod res legatę valebāt minus,quā in veritate valerent:quæ si vera essent,cessaret Fal. certè dicitur hic, cp his modis nō potest hæredi Fal.minui,vel in totum auferri talibus enim enunciationibus testatorum non debet stari. Viu

m Quarta. Reliquit testator in legatis vltra dodrātē, sed dixit cp res quę remanebant hęredi,valebant plus quam valerent:vel econtra cp res legatę valerent minus quam valerent : cp si verum esset, cessaret Falc.& dicit cp etiam hoc modo non potest fal.minui:cp est iure veteri:vt hic,& supra,ead l.§. 1. hodie contra:vt in auth.de hær.& fal.§ si verò expressim.colum. 1. Et no.

huiusmodi

huiusmodi enunciationibus non stari. sic C. de test.l. verba.& de prob.l.rationes.& auth. quod obtinet. & com.utriusl.iud.l.scripta.& ī.de leg.j.l.si fundum. §.si libertus.& j.eo.l.in l.Falc.

Si ex pluribus. CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & Seio legauit tot res, quod habet locū lex Falc. & decessi:postea hæres meus soluit legatario prædicto quādam de dictis rebus non detracta ex eis Falc.nūc legatarius prædictus petit alias res sibi legatas, certè potest hæres ei opponere exceptionem doli, donec detrahat ipse hęres plenam Falc.pro his,& pro alijs rebus,quas soluerat legatario, & qđ dixi in pluribus reb.legatis, habet locum in una de legata.Viu.

a Legatis. Scilicet vni psonæ, aliàs nō posset retineri Falc. vnius ex legato alterius:sed repeteret solutū, si errore facti soluisset,ut C.e.l. error.Sed contra hanc l.in aut.de hæred. & Fal §.non aūt col.j. sed ibi integram solvit,hic non. & facit C.eo.l.in imponenda,in fi.Acc.

Si post missionē. CASVS Titius existēs in militia:& habēs in bonis qua dringenta tm̄, fecit testm̄ in militia,& rota quadringenta legauit quibusdā,& eodē testō fortè confirmauit codicillos, si quos postea contingeret eū facere,& ita valere debet illud testm̄ iure militiæ,postea fuit missus de militia, & intra annū missionis fecit codicillos & in eis legauit q̄busdā alijs cētum,& decessit intra eū annū missionis Certè dicitur hic,quod ex testō p̄dicto,quod iure militiæ adhuc valet,debent præstari legatarijs plena legata.i.non detracta aliqua Falc.ex codicillis autem, qui non valent iure militiæ debent præstari legata habita ratione legis Falcidiæ.qualiter autem diuidentur dicta quadringenta,ut ex parte quæ tāgit codictllos,extrahaē Falc.ex alia aūt parte,quæ tangit testamentum non extrahaē Falc.?Resp testator legauit inter testm̄ & codicillos centum,ultra quā haberet in bonis. vnde si legata codicillorum non paterentur Falc. deberent diuidi bona in v.partes.& quatuor partes deberent habere legatarij testamenti.i trecenta viginti, & quintam debent habere legatarii codicillorum.i.lxxx. nam quintam partem quadringentorum uidetur in codicillis legasse:cum centum, quæ ultra patrimoniū sunt, sint quinta quingentorum legatorum. cū ergo ex legatis in codicillis relictis debeat detrahi Falc. vt dictum est,retinebit hæres de dictis octoginta,quæ uidentur legata in codicillis,quartā partem.i xx. & tres partes debit legatariis, siue legatario codicillorum,id est,sexaginta.Viu.

b Ex codicillis. Per testamentum confirmatis, ut ī. de milita test.l.si certarum.

c Dicitur. Idem econtra:vt j.eo.l.fin.& l.si miles.& C. de testam.mili.l.in testamento.& C eo. l. in testamento Accurs.

d Quinta parte. Scilicet quadringentorum, quorum quintam legasse in codicillis videtur,cū centum, quæ ultra patrimonium sunt, non cōputent: ut j. e.l.in quātitate. §.fi. Quæ.f.quinta.

e Peruenirent. Ergo q̄nta pars exvno quoque legato decedit,quia eatenus cui que plus legauit, quam habueret. Azo. vt j.eod.l.in quantitate.

f Nō pateretur. Scilicet legatarius.& facit ī. de inoff. testa. l.Papinianus.§.si qs in fi.

Filiusfamilias. CASVS. Caius filiusfamilias miles redijt de militia, & decedens fecit codicillos,in quib.commisit fidei patris sui, vt peculium suum castrense restitueret Titio post mortem suam patris. & decessit hic filius. postea dictus suus pater tenuit multo tē pore dictum peculium filij, & ex eo multos fructus percepit, & postea decessit idem pater,& sic extitit dies restituendi bona filij Titio prædicto.vnde Titius petit dicta bona ab hęrede patris,& hęres patris vult ei restituere,deducta tamen quarta Trebellianica.quæritur vtrum posset detrahere dictam quartam,& antequam soluat quęstionē interserit quædam alia dicens legem Falc.siue senatusconsultū Trebellianum habere locum ēt in succesſionibus intestatorum:sed in nostro casu non fuit hęreditas filii siue succesſio ex hęreditate:nam cum apud patrem remanet peculium castrense filii ex codicillis factis ab intestato per filium,ius pristinum durat, id est peculium est,& non hæreditas.& sic uidetur quod non habeat locum Trebellianum, quod dixi habere locum in hæreditatibus ab intestato delatis, & restitui iussis.quāuis si filius prædictus instituisset extraneū,fieret hęreditas peculium suū adeūte hærede.sed huic,quod dictum est non esse hęreditatem apud patrem sed peculium, & sic non habere locum Trebellianū,vī contra quod dicitur alibi.Titius fecit testamē tum & in eo reliquit legata,& postea fuit captus ab hostibus : & sic testamentum suum fuit ruptum per captiuitatem,& sic non uidetur esse hęreditas eius, nec hęres & postea decessit apud hostes.nam dicitur alibi quod in dicto suo testamento habet locum Falcidia:sed non est contra,quia lex Cornelia fingit dictū captum mortuum fuisse prima hora captiuitatis, & ita non esse ruptum testamentum suum. & ita esse hęreditatem, & hæredem. vnde soluo tibi quæstionem in principio legis positam, scilicet quod nemo

debet

v P.Fl.fideicōmissum.

In P. F. incipit, si filiusf.&c. fideicommississet.

debet dubitare, quin beneficium senatusconsulti Trebelliani indulgeri debeat patri, siue hæredi eius, cũ restituit bona filij Titio supradicto, sicut fuit in codicillis rogatus, & est ratio, quia pater cogitur restituere Titio bona filij, quasi bona patrisfamilias. licet non vt hæreditatem. nam & video alibi: ꝙ si aliquis est hæres institutus, ab eo sunt relicta legata, & ipse omittat adire ex testamento & capiat bona ab intestato licet non valeat testamentum tanquam additione destitutum tamen hẽt locũ Fal. per edictum si quis omiſ. caus. testa. sed est, ita in hoc casu. ergo idem est in nro casu, scilicet ut in eo habeat locum Treb. vt sic pater, siue hæres eius possit detrahere quartã Titio, cui restituit bona filij: si tamen ex fructibus medio tpe perceptis per patrẽ de bonis filij habeat tãtum pater quantum capit dicta quarta Treb. & fructus eiusdem quartæ, omnia & integra bona filij restituet Titio, & poterit postea Titius fideicõmissarius exercere vtiles actiones cõtra debitores dicti filij, & dicta bona, siue peculium filij, quæ est ꝙ non erat hæreditas apud patrem dicetur amodo esse hæreditas apud Titium prædictum. Viu.

In P.F. sed me nõ dubitare, quin debeat. &c.

a Qui militauerat. Quondam: sed tempore codicillorum est ueteranus. Acc.

b Quartam. Trebellianicam.

c Legem Falcidiam. Id est, senatusconsultum Treb. vt ff. ad Treb. l. 1. §. hoc autem. & l. recusare. §. j. & de alio iure institutionis cõtra quod habet locum ab intestato. vt C. quando dies leg. ced. l. fi. sed hic de ea potest loqui: cum inducatur ius simile.

d Hereditatem esse. Vt ff. de castr. pec. l. 2.

e Placeret mihi. Et bene: vt ff. de itipu. seru. l. si seruus communis. in princip. & infra de acquir. rer. dominio. l. in eo.

f Exercetur Falcidia. Vt supra eo l. 1. §. 1. & ibi nõ est ibi hereditas: quia imò est per fictionem: ut subijcit etiam hic.

g Sed nemo. Nunc soluit.

h Bona. Licet non, ut hæreditatem. ad quod est ff. de minor. l. 3. §. Pomponius. Acc.

i Hæres scriptus. Pater à filio: ut ff. de castr. pecu. l. pater qui castrense, §. 1. Vel dic hæres scriptus. si quilibet etiam à non milite: vt ff. cad. l. 1. §. ad eos. & inducitur militauerat, decedens patris sui fideicommisit codicillis, vt peculiũ suũ castrense Titio post mortẽm restitueret. Quæreba tur, an ut hæres quartam deducere posset? Dixi, legem Falcidiam indu ctam esse à diuo Pio & in intestatorum succesio nibus propter fideicommissa. sed in ꝓposito, nec hæreditatem esse, quã uis placeret mihi extraneo hærede instituto, fieri hæreditatem eius adi tione. Nam cum apud patrẽ remanet, ius pristinũ durat, & peculium est. Nec huic contrarium est, quòd in testamento eius, qui apud hostes decesit exercetur Falcidia. Nã fictio legis Corneliæ & hæreditatem, & hæredem facit. sed nemo dubi tat, quin debeat id quoque indulgeri legis beneficium: si quidem quasi patrisfamilias bona restituere cogitur: & hæres scriptus omissa ex testamento aditione, exẽplo edicti, legatorum no mine conuenietur. His consequens erit, vt si ex fructibus medio tempore quartam, & quartæ fructus habuerit pater: etiam Trebellianum senatusconsultum inducamus, & vtiles actiones exerceri possint: fiatque hæreditas post restitutionem.

licet non valeat testamentum: tamen habeat locum Falcidia: ergo idem in nostro casu, & ff. si qs omiſ. caus. test. l. si seruum §. 1. & j. ad Treb. l. 1. §. in filij. & j. de castren. pec. l filiusfamilias. & l proponebatur.

k Inducamus. Quia omnia vult restitui nullo detracto ut Insti. de fidei commissa. hæred. §. restituta.

Pretium rei dicitur capi ire hæreditario, & ideo computatur in quarta.

Scæuola libro viij. Quæstionum. XIX.

SI dignum decem fundum damnetur hæres quinque vendere: sine dubio quinque erunt imputanda Falcidiæ.

Legatum inutile Falcidiã non inducit. Bar.

Idem libro ix. Quæstionum XX.

SI à seruo meo hærede instituto mihi legetur & mihi acquiratur hereditas, negat Mætianus, id legatum in Falcidiam computari, quia non debeatur.

In cursu duarum causarum insurgit illa, quæ Falcidiam minuit, & illa quæ repetitionem impedit. Bar.

Paulus libro xij. Quæstionum. XXI.

SI pupillus. CAIVS. Titius mutuauit x. Seio pupillo sine tutoris authoritate accipienti, ex quo mutuo ipse pupillus non factus fuit locupletior, & sic nõ tenetur nisi naturaliter: vt j. de noua l. 1. in fi. postea dictus Titius creditor fecit testamẽtum, & instituit sibi hæredem Caium, & legauit dicto pupillo Stichũ sub conditione, si decem, quæ acceperat ab eo mutuo, redderet dicto Caio hæredi, & multa alia legata reliquit quibusdam, & postea decessit dictus testator, & postea pupillus numerauit decẽ hæredi causa implẽdæ cõditionis legati de Sticho, & habuit Stichũ ab hærede. mõ quæritur, vtrũ dicta decẽ computentur hæredi in Falc. quam vult detrahere legatarijs? Et videtur ꝙ non, quia ea quæ hæres capit causa implendæ conditionis alicui legatario impositæ, non solet cõputare sibi in Falc. vt infra, eo. l. id autem. cum sim. Dicitur tamen hic, quod bene computatur hæredi in Falc. quia pupillus numerãdo hæredi creditoris dicta decem, vna numeratione implet cõditionem legati. & liberat se a naturali obligatione qua tenebatur pro dicto mutuo, & ita videt hæres recipere dicta decem vt debitum hæreditarium: debita autem hæreditaria bene computantur in Falc. hæredi. & adeo videtur dictus pupillus soluere dicta decem hæredi, vt debita, vt etiam si repudiet idem pupillus legatum Stichi, vel moriatur dictus Stichus legatus. non posset ea decem repetere pupillus iure communi. Viu.

l Imputanda. Quæ fuerunt pretium: quia habet iure hæreditario, reliqua v. intelliguntur esse legata & facit j eod. l. at veterani §. 1. & l. qui fundum in prin. & l. in ratione. §. 1. & supra, de leg. 1. & l. ii æquo.

SI à seruo. CAIVS. Titius instituit sibi hæredem Stichum seruum meum, & ab eodem meo seruo mihi legauit centum pure, & alijs etiam legata reliquit. postea dictus meus seruus adiuit hæreditatẽ dicti Titij iussu meo. & sic acquisita est mihi hæreditas prædicta, & sic dictum legatum nullius est momẽti. nam cum habeam hæreditatem per seruum meum prædictum, non possum esse hæres, & legatarius: legatur ergo, vt dictum legatum non imputetur in ratione Falc. cum cæteris legatis, scilicet, ut eam inducat, sed ut eam submoueat. Viu.

m Legetur. Quod legatum tenet a principio, sed si inter dominum adeat hæreditatem seruus, sit nullum: ut infra de leg. §. an seruo in fi.

n In Falcidiam. Non computat in Falcidiam, ut eam inducat, sed ut eam submoueat: ut supra de legatis primo, lege, cum filio. & lege, à tho. & facit infra eodem lege, non dubium, & lege, id autem, in fine.

o I pupill⁹. CAIVS. Titius mutuauit x. Seio pupillo sine tutoris authoritate accipienti, ex quo mutuo

SI pupillus. cui sine tutore authore decem mutuo data sunt, legatũ à creditore meruerit sub hac conditione, Si decem quæ accepit, hæredi, reddiderit, vna numeratione: & implet cõditionẽ, & liberatur naturali obligatione, vt etiã in Falcidia hęredi imputentur: quamuis non imputarentur, si tantũ conditionis implendæ causa data fuissent, adeò aũt soluere videtur, vt repudiato legato, vel Sticho, qui legatus est mortuo, nihil repetere possit.

Si iure potestatis, vel dominij portio non grauata accrescit portioni grauatæ, fit contributio: secus si econuerso. Bar.

Si ego & seruus meus hæredes instituti sumus ex diuersis partibus, nec à seruo erogatus dodrans: ijs, quibus à me legatum est, cõtra Falcidiã proderint, quod ex portione serui ad me peruenit supra Falcidiã eius portionis. ex contrario si seruo meo seruꝰ mihi in dicta Fal. illud, quod peruenit ad me de parte, in qua seruus meus fuit institutus vltra Falcidiã portionis seruo meo prædicto relictæ, id est duo prædicta. nunquid debeo mihi imputare? & dicit quod sic. Secus autem est econtrario: puta si portio serui mei instituti a dicto Titio fuit grauata vltra dodrantẽ, mea verò in parum, vel nihilum fuit grauata, puta si seruo meo. s. à seruo meo seruꝰ legetur cuidã extraneo: & per hoc legatum excediturdodrans suę portionis in qua fuit institutus. & mihi, id est à me legata fuerũt de cem cuidã alij, quæ decem, siue legatũ, quorum decem nõ excedit dodrantem portionis, ĩ qua ego fui institutus. certè Falcidia serui, scilicet legati à dicto meo seruo nõ tenebitur, siue retinebitur ex dictis decem a me legatis: vt sic integrè daretur seruus à seruo meo legatus, scilicet legatario. nõ tenebitur dico ad exemplum Falc. de qua dicitur supra, prox. respon. imò detraham quartam de seruo, quartam enim rerineo de persona dicti serui: quamuis de mea portione nihil de dodrãte exhausũ sit, & hoc dicit. hic. §. Et extra casũ posset esse talis ratio inter hunc vltimum, & primum casum: quia si hic meus seruus hæres pro parte institutus esset libera persona, in hoc secundo casu bene posset retinere Fal. vt j. e. l. in singulis. ergo ex persona serui ego eius do minꝰ retinebo. pars enim serui grauata accessit. hoc secundo casu meę parti non grauatę. vnde mea non grauata nõ prodest legatario grauatę, quę mihi accessit: sed superiori casu huius. § nõ posset seruus meus retinere falc. ẽt si liber esset, vipote cum nihil ab eo legatum fuerit, vel si fuit ab eo legatum, nõ fuerit do drans suus grauatus, imò duo remanserunt in parte serui mei vltra quadrãtem suum vt supra, dixi, & sua pars non grauata accessit meę grauatę, vnde meis legatariis prodesse debet. ad quę facit, quod no. supra e. l. 1 §. id quod. Viu.

p Fuissent. Vt infra eo. l. id autem.

q Soluere videtur. Vt debitum.

r Repetere possit. Quod aliàs posset, nisi esset dẽbitũ: vt supra, de cond. ob cau. l. 1. §. 1. Item hoc iure cõmuni naturali debito impediente repetitionem: vt ff. de cond. indeb. l. naturaliter, & l. frater. & ff. de fideiuſ. hęres à debitore. §. quod si hic seruus. sed per in integ. restit. iuuatur: vt ff. de cond. indeb. l. interdum, & inſ. de actio. & oblig. l. pupillus.

¶ Si ego & seruus. CAIVS. Titius fecit testamentũ, & instituit me & seruũ meũ hęredes ex æqualibus partibus vel ĩæqualibus: & multa legata reliquit a me ex parte quã mihi reliquit, & multa legata reliquit à seruo meo ex parte, quam ei reliquit: verumtamen solutis legatis a seruo meo relictis, remanere põtẽ parte serui quadrãs suę partis. & ẽt vltra, puta duo dodrans aũt meę partis ero gatus est per legata, & etiam vltra, ita quod quadrans meę partis nõ remanet mihi inter. & decessit dictus testator: nũc ego habeo meã partẽ hęreditatis, & etiã partẽ dicti mei serui. vnde legatarii petunt à me legata a me relicta, & legata relicta à dicto meo seruo, & ego volo detrahere Falcid. illis quib, à me est legatũ. & ipsi volũt, quod ego imputem

essemus instituti, a me tibi fuit prælegatus seruus, & à se mihi decem: nam licet tibi detraham, ipse tamē nō detrahet mihi de decem & secūdum hoc seruo meo, est datiui casus, & mihi bis positum propriè ponitur: sed secundum primam seruo, est ablatiui casus, & mihi, ponitur pro à me. sed huic positioni repugnat secūdum Hug. §. eod. l. si à seruo meo.

a Decem mihi. Id est, à me.

b Ex decem mihi. Id est, à me.

c Exēplo. Expone vt prius, & dic: non retinebitur exēplo Falcidiæ superioris: quia si hic seruus esset libera persona, bene posset retinere Falc. seruū legati: sic ergo & dominus ex persona serui. sed superiori casu nulla Falcid. potest retineri ex persona serui: eum non erat grauatus, vltra dodrantem.

† An & qñ de legatis particularib. detrahat Falc. vide d. Ang in Authē. de hæred & Fa. § si verò expressim, col. 1. col. 7. Bal. in l. cohæred. §. q̄ ita. s̄ de vul. & pupil. substit.

Essennius Apollinaris Iulio Paulo. Ex facto dominæ species eiusmodi incidit: Titia filias suas tres num ero æquis ex partibus scripsit hæredes, & à singulis legata inuicem dedit, ab vna tamen ita legauit tam cohæredibus eius, & decem mihi legata fuerint: serui Falcidia ex decem mihi legatis non retinetur, exemplo eodem Falcidiæ. nam quartam retineo ex persona serui: quamuis de mea portione nihil exhaustum sit.

Id quod iure prælegati percipitur in quartam non imputatur, nisi respectu eius à quo percipitur: & quod ex hac causa nō detrahitur, quo ad alios pro detracto habetur. Alex.

XXII.

Essennius Apollinaris Iulio Paulo. Ex facto dominæ species eiusmodi incidit: Titia filias suas tres num ero æquis ex partibus scripsit hæredes, & à singulis legata inuicem dedit: ab vna tamen ita legauit tam cohæredibus eius, quàm extraneis vt Falcidiæ locus sit. Quæro an aduersus cohæredes suas, à quibus legata & ipsa accepit, vti possit Falcidia? & si non possit, vel doli exceptione submouenda sit, quē admodum aduersus extraneos computatio Falcidiæ iniri possit? Rndi, id quidem, quòd à cohærede legatorum nomine percipitur, non solet legatarijs placere, quo minus Falcidiam patiantur, sed cū is, qui legatum præstaturus est, ab eodem aliquid ex testamento petit: non est audiendus, desiderans vti aduersus eum Falcidiæ beneficio: si id quod percepturus est ex volantate testatoris, suppleat, quod deducere de siderat.

derat nomine falc. de legato magno à se relicto dicto suo cohæredi, de quo pono tibi, taliter exemplum, Pone q̄ ab eo hærede nomine meo Titio fuerunt legata cohæredi suo Seio, pone quadraginta, & ipse vult ex eis deducere falc. puta x. certè non poterit hoc facere, si tantundē. i. x. vel plus est à cohærede illo relictū sibi. præstabit ergo cohæredi suo integra quadraginta nō detracta ex eis aliqua Falc. sed si à dicto Titio fuerunt alijs relicta legata, nunquid in ratione Falc. computabit illis alijs vniuersum, quod cohæredi suo Seio dedit, id est, quadraginta: vt ita maiorem eis detrahat Falc. & respon. quod non, sed imputabit eis quantū daturus esset cohæredi si nihil ab eo hærede perciperēt, daturus autem esset tunc cohæredi xxx. cum de xl. detractus fuisset tūc quartam, id est, decem. Viu.

Æquis. Vel non æquis.

Falcidiæ. Detrahendæ.

Accepit. Destinatione.

g Et si non possit. Ipso iure, vel doli exceptione, id est, replicatione. l. talē, quemadmodum &c.

Submouenda. Si velit vti Falcidia.

Respondi Quo ad secundum.

A cohærede. Hoc si percepit pecuniā hæredis, vel corpus non hæreditarium. nec enim imputat nisi à defuncto sit dictum. vt ĵ. e. l. quod autē. si vero percipiat hæreditariā pecuniam, totam imputat. vt ĵ. ad Treb. l. deducta § nūmis. & s̄. de leg. 2. l. cum pater. in prin. si autem corpus hæreditarium, imputat hæreditariam partem, si detrahit Falc. contra voluntatem defuncti: alioqui imputat quartam hæreditariæ partis. vt ĵ. eo. l. Titia. & l. in quartam. & ad Trebellianum. lege deducta. § nūmis. & C familiæ erciscundæ. l. nihil, hæc vera in quarta Trebellianica. sed in quarta iure naturæ vel institutionis videtur quod nihil computet per legem infra eodem, lege in quartam. & l. quod autem. sed certè & ibi potest idem dici quatenus capit iure hæreditario.

Placet Cy. sed se cūdū Bar. & Alexā. ponitur vnū cōferens ad lutionem qōnis.

Proficere. Scilicet alij, sed cohęredi à quo percipit prodest. vt subijcit, sed cum is, &c. sed certe alijs in alio quo. vt in fi huius. §.

Quæ li cetloqui: in Trebellianica, vę dicat sibi locum in Falcidia, per ittā gl. secundum Bar. & Al

Sed cum Nunc ad primam quæstionem: & dic, is cohæres magis grauatus. Acc.

Qui legatum. Scilicet magnum.

Præstaturus est. Scilicet cohæredi.

Aliquid. Scilicet modicū. Igitur si quadraginta legata sunt ab eo cohęrede, & ex eis velit deducere quartam, puta decem: non poterit si tantundem: id est, decem vel plus est à cohærede illo relictum. Accursius.

Non

Non vniuersum. Id est non tota quadraginta.

Daturus. Scilicet triginta.

Ab eo. Scilicet cohærede. & facit ĵ. eo. tit. l. antepe. & s̄ e. l. quod de bonis. §. pen. & s̄. de ijs quib. vt indig. l. hæredi. in fi,

¶ Seruo.

Instituit mihi hæredem Stichum seruū Titij, & ab eodē seruo reliqui multa legata quibusdā: & à dicto Titio dño seruī reliqui quibusdā multa legata siue fideicommissa specialia, & decessī. certè prius est habenda ratio legatorum à seruo relictorum, postea de eo, quod supereſt, est habēda ratio fideicommissorum à dño serui relictorum: & est ratio quia dñs serui ideo tenetur ad fideicommissa à se relicta, quia ad eum puenit hæreditas, in qua fuit institutus seruus suus. peruenit autem ad eum dominum illud, quod supereſt de hæreditate, deductis legatis à seruo suo relictis: veruntamen exercet dominus Falcidiam in legatis relictis à seruo suo, & etiam in fideicom. relictis à se domino. Sed pone quod instituti mihi hæredem dicium Titium dominum serui. & ab eo reliqui legata quibusdam, & substitui ei dem domino dictū suum seruum, & ab eodē seruo reliqui legata quibusdā, dominus omisit hæreditatē ex institutione, & iussit seruo suo, vt adiret ex substitutione. certè in hoc casu prius debent solui legata à domino relicta, & postea soluuntur legata relicta à seruo substituto, & ita demum soluuntur integra legata relicta à domino, & à seruo, si patitur Falc. aliàs de vtrisque detrahitur Falc. & ita intelligo hunc. §. Viu.

Legatorum. A seruo relictorum.

Fideicommissorum. Scilicet ratio habenda est.

Tenetur. Ad fideicommissa.

Exercet. In legatis & fideicommissis, nisi in casu. vt s̄. de leg. 1. l. cum filio. Azo.

Domino data sunt. Imò prius eorum q̄ à seruo: vt s̄. si quis omis. cau. test. l. Iulianus 2. resp. q̄ est contra. Sol ibi recitat Iuliani opinionē. Vel ibi in parte, hic in domino. Vel melius relictorū in institōne omissa primo fit p̄stratio: vt hic, & d. l. Iulianus. 1. resp. sed in relictis in substitutione secus. q̄ a prius soluunt, q̄ sunt à seruo, vel filio relicta, quā quæ à p̄re, vel dño, vt ibi, 2. rñ. vel dic, vt ibi. Item nūquid detrahit Fal. de relictis in institutione omissa? vī q̄ sic: vt s̄. si quis omis. cau. test. l. duo. §. admonēdi. & l. cui. in fi & hic: ibi, si patiē, &c. si referas ad oīa, ad quid igitur consideratē hic ordo? sed rñdet: imò poterit esse q̄ prima soluunt, quia hoc patitur dodrans, & æs alienū: secunda nō, q̄a p̄p̄s alienū minuit, vt s̄. si q̄s omis. cau. test. l. quia autē. in prin. & est hic notandū, q̄ non contribuuntur oīa legata. sic & s̄. eo. l. si post. est & tertius in d. l. quia autem. in prin. aliàs contra, vt s̄. eo. l. in rōne. §. q̄ vulgo. & ĵ. eod. l. in quantitate, in fin. & ĵ. prox §. Acc.

Plane cæteris legatarijs non vniuersum, quod cohæredi præstat, imputabit: sed quantum daturus esset: si nihil ab eo perciperet.

Si à seruo in solidum instituto & a domino sint relicta legata, prius soluuntur legata relicta à seruo quàm à domino: & si dominus institutus repudiat, & per seruum substitutum acquirat hæreditatem, prius solui debent legata in institutione relicta. Alex.

Seruo hærede instituto, si à domino fideicommissa à seruo legata data sunt: prius ratio legatorum habenda est, de inde ex eo, quod supereſt, fideicommissorum. Dominus enim ideo tenetur, quòd ad eum peruenit. Peruenit autem, quod deductis legatis supereſt. Plane Falcidiam exercet. Sed & si dominus omissa hæreditatis aditione seruum sibi substitutum adire iusit; prius erogantur, quæ ab ipso domino data sunt: tunc eorum, quæ a seruo relicta sunt ratio initur, si patitur Falcidia.

Si liberatio relinquitur debitori, in ratione legis Falcidiæ pro locupletiore habetur aliàs an sit soluendo, inspicitur. Bartol.

Si debitori liberatio legata sit: quamuis soluendo non sit, totum legatum computatur: licet nomen hoc non augeat hæreditatem, nisi ex euentu. Igitur si Falcidia locum habeat, hoc plus videbitur legatum, quod huic legatum est cætera quoque legata minuentur per hoc, & ipsum hoc per alia. capere enim videtur, eo quòd liberatur. Sed si alij hoc nomen legetur: nullum legatum erit nec cæteris contribuetur.

Ne legatum pereat, vna res pro alia defalcatur. Bartolus.

XXIII.

Si debitori. ¶ Instituī mihi hæredem Titium & Seio debitori meo existenti non soluēdo legaui liberationem, & multa alia legata alijs reliqui, & decessī. nunc apparet quòd habet locum Falc. in legatis a me relictis. nunquid dictum legatum liberationis cōputabitur in ratione legis Falcidiæ cum alijs legatis: vt sic hoc plus videatur per me testatorem legatum, quod legaui huic debitori non soluendo existenti? & respondeē q̄ sic. igitur cętera legata minuentur per hoc legatum, & hoc ipsum legatum minuetur per alia legata. nam dictus debitor non soluēdo existens vī ideo a me testatore capere, quod liberatur a me, siue quod ei liberationē relinquo. Sed retentis omnibus alijs q̄ dixi, pone quod præ dictum nomen debitoris non soluēdo existentis legaui alij. certè in hoc casu nihil videtur esse legatum illi cui legaui dictum nomen, nec cæteris legatis connumerabitur in ratione legis Falc. interim donec debitor est non soluendo. Viu.

Ex euentu. Scilicet si ampliatæ fuerint facultates: vt ĵ. eo. l. cum quo de peculio. Azo.

Igitur si. Subau. qualiter computatur.

Per alia. Et ideo legata dicuntur contribui & fideicommissa: vt hic, sed fallit in tribus casibus: vt not. supra proximo. §. Item not. quòd inutilia non contribuuntur cum vtilibus: vt infra eodem. l. ratione. §. fin. & §. pen.

Sic posſum vendere ius litis colliti gatori, q̄uis dubiū aliquo tē pore. l. fin. & ibi Bar. s̄. de pec. l. Pinde. s̄. cer. per.

Nullum legatum. Scilicet interim: nisi vendatur ali cui dubius euentus: quod fieri conceditur: vt ĵ. eo. l. quærebatur. §. fi. vel nisi ex euentu conualescat, vt ĵ. quando dies leg. ced. l. cum istud. §. fi.

Contribuetur. Scilicet interim, vt ibi dixi.

I fundus. Titius legauit mihi fundum Titianum, & viam ad eum fundum per fundum suum Seianum, & pone q̄ dictus fundus Titianus valebat triginta, & via valebat decē, & multa legata alijs reliquit, ita quòd legatis exhausit hæreditatem suam

vltra

vltra dodrantem,& postea decessit. nunc hæres eius vult detrahere Falcidiam de legatis. dicitur ergo sic, quòd si pretium viæ æquialet Falcidię detrahendæ de fundo Titiano, & de via.i hoc casu perit via, & fundus Titianus integer mihi debet dari.& h.d. in primo

responso huius legis. & si quæras extra casum, quare non detrahitur Fal. de fundo Titiano, & de via? Resp. quia si uia cõstitueretur fundo pro parte in diuisa,& via pro parte ẽt constitueretur, quod esse non põt, vt ĵ eo.l.Plautius.in fin.& sup.de serui.l. vt pomum,§. fi. & l. & pro parte.& ŝ.eo. l.1.§. si vsusfructus. Et eodem modo respondeo. si quæras, quare Falc. non detrahitur de solo fundo: quia sic seruitus constitueretur fundo pro parte indiuisa: qđ esse non põt, vt dictũ est,& hãc rõnẽ vocat infra coactam rõnem:in 2. resp. dicit: pone quod viam simpliciter mihi legauit dictus testator, nec inuenit soluendo hæreditas eius,certè non debetur mihi via, prædicta rõne.nã sicut dictũ est in primo casu,perire viã exhausta hæreditate legatis,ita dicendum ex hausta hæreditate ꝓpter æs alienum perire viam sicut pereunt alia legata. In tertio respõso dicit: ponamus,ꝙ via valet pluſquã sit Falcidia, quæ debet detrahi ex fundo & ex via,certè debeo capere fundum in solidum,& totam viam, poterit tamen in hoc casu hęres opponere mihi legatario exceptionem doli,donec soluam ei tantum,quãtum erat detrahendum nomine Falci. ex fundo & ex via.nam tunc intercidit via quando nomine Fal. tantum est detrahendum de fundo & de uia, quantum est viæ pretium,vel etiam plus. hic autem via valebat pluſquam esset de vtroque detrahendum nomine Falcidiæ. Viu.

a Et via. Ad eundem fundum per alium fundum testatoris,& fundus xxx.& via x.valet, hæreditas est exhausta,& sic emergit Falc.dic ergo & pretium viæ æqualet Fal.vtriusq;: & tunc perit via, & fundus integer datur,vt in themate prẽmisso. Idem si æs alienum exuberet,quia extinguitur viæ legatum,vt cætera legata. aut via valet plus,& tunc petitur totus fundus,& tota via:sed obijcitur exceptio nisi offeratur in pecunia, quanta est falc.utriusq;ue:aut uia valet minus quam fal.& tunc via perit.Sed quare tam extraneus modus inuenit? Resp.non poterat statui,ꝙ via prẽsteretur in solidũ,& fal.resarcet de fundo:quia sic legatarius haberet duas partes fundi prõ indiuiso, hęres tertiam, & ita inciperet seruitus deberi legatario ꝓ parte indiuisa,ꝙ nõ põt esse vt ŝ de seru.l.ut pomũ §. 1.& l.ꝓ parte.& ĵ.e.l.Plautius.§.fin. Item de utroque retecari nõ põt:qa via est indiuidua:ut ŝ.e.l 1.§.fi vsusfructus, & hanc rationem vocat lex coactam.exigit ergo lex ista, vt uia potius pereat in primo & vltimo casu legis.

In via. Id est viæ pretio.

Amplius. Quantum ad plus:quia nec plus, nec minus.Accur.

I fundus mihi legetur: & via: in Falcidiæ ratione si tantùm sit in via, quanto amplius est in Falcida, integer fundus capietur: & via peribit. Sed si via legetur, nec soluendo sit hæreditas: non debebitur.

Videndum etiam, si fundo, & via legata, minus ex utroque desideretur: quàm sit viæ prætium. & potest coacta ratione dici, non tantum fundum solidum capi, sed etiã vt doli exceptio tantum tarciat, quantum deest: ne plus habeat quàm Falcidia desiderat: vt tunc solum via intercidat, quoties plus Falcidia desiderat, quam est viæ pretium.

De re,quam hæres subtraxit. Falcidiam detrahere non potest, & id quod ex re legata percipitur, in quartam imputatur, si res erat testatoris: secus si hæredis. Alexand.

XXIIII.

Aulus respondit, Falcidiæ legis rationem (si haberi oporteat) ita habendam, ac si ex res, quæ ab hærede subtractę sunt, in hæreditate relictæ non fuissent. Idẽ respondit,partus ancillarum ante diẽ fideicõmissi editos, ad hæredes eius qui rogatus est, pertinere;eosq; in quartam,& quartæ fructus computandos,si de lege Falcidia quæstio intercedat. Idem respondit, fructus ex propria re hæredis, quæ legata est, post diem fideicommissi cedentem perceptos, & si non sint restituendi fideicommissario, hæredi in quartã imputari non solere.

Non debebitur. Scilicet iure communi: quia nec alia legata debentur: vt infra,ad Treb. l. 1. §. is qui.

Desideretur. ſ. in latione Falcidiæ.

Fundũ. Id est fundum & viam.

Sarciat.Scilicet hęredi.

Habeat. Legatarius.vt ŝ.de lega. 2 l. cum pater. in princ. Item nor. quod de vna re detrahitur Falcidia etiam ex altera:vt infra, eo. l. planè.

Pretium. Scilicet tantum:vt in principio legis.

Aulus respõdit. Hęc lex ponit tres casus. Primus est talis:Heres Titij, in cuius Titij hæreditate habebat locũ lex Falcidia,tubtraxit quasdam res de hæreditate. certè perinde habẽda est ratio Falcidiæ: si dixisset res subtractæ non fuissent relictæ in hæreditate. quasi dicat, non detraheret hæres de eis Falc.Secũdus est talis: Institui mihi hęredem Titium, & rogaui eum per fideicommissum,vt duas pone meas ancillas daret,vel restitueret.Seio post mortem suam hęredis. & postea decessi,& postea dictus meus hęs ante mortem suam habuit partum dictarum ancillarum: & postea decessi dictus meus hæres,nunquid hęres hęredis mei debet restituere dictũ partũ d.Seio? Et dicitur quod non:computat tũ eum partum sibi in quartam, & quartæ fructus,si habeat locum lex Fal. In tertio casu dicit,Pone ꝙ rẽ hęredis mei per fideic. reliqui Seio,& post diẽ fideic.cedentẽ hæres percepit ex dicta re fructus,nunquid tenetur fructus fideic restituere: Et dr ꝙ non:sed remanent apud hęredem:& tamen non imputat eos sibi in quartam:quamuis in superiori secundo casu computet,vt ib. dictum est Viu.

Non fuissent. In præiudicium hęredis, vt falc. non deducatur supra, de ijs quib. ut indi. l. relect. & C.de leg.l.non est dubium.

Ancillarum. Scilicet hęreditatis.

Et quartæ fructus. Sic ergo partus est fructus. Sed contra inſt.de re.di.§.in pecudum.Sol. ſm quid non est fructus, vt ad fructuarium pertineat: sed ad bonæ fidei possessorem sicut no ŝ.de vſu.l.in pecudum. Itẽ no.ante diem:secus si post diem:quia tunc distinguit vel suam,vel alienam rem legauit testator:vt no.ĵ. de vsu.l equis.& facit ŝ.e.l.quod de bonis.§.fructus.

Partus ſ. doquesi dictus dicit.

Fideicommissario. Vt & ŝ.de vſu.l.equis.

Non solere. Hoc dic:vt C.ad Treb.l.iubemus.in gl. quæ incipit,quarta &c.circa finem.

Maritus

Maritum suum. CASVS. Titia fecit testamentũ.& instituit sibi hæredes maritum suum, & filium eorum cõem æquis partibus: & a marito multa quibusdã legauit, ita quod dodrantem partis mariti excessit,& a filio similiter multa legata reliquit quibusdam,non tamen vltra dodrantem patris filij,& postea decessit dicta Titia.vnde hæreditatem suã totã habet maritus, ſ.dimidiam ex sua institutione, & aliã dimidiam ex institutione facta de filio,quæ quidem acquisita est ei marito per filium: vt supra. de acq.hær.l.placet. nunc illi, quibus est legatum a marito, petunt ab eo legata, & uolunt quod in ratione legis Falc.in legatis eorum ponẽ dæ imputet sibi maritus illud, quod ad eum ex dicta hæreditate peruenit per dictum suum filiũ, vt sic tanto maiora præstet ei maritus legata a se relicta, nũquid tenetur maritus taliter sibi imputare? Et respond. ꝙ si dictus maritus tantum retineat ex institutione filij solutis legatis a filio relictis, quantum satis sit ad falcidiam detrahendã de legatis ab eodem marito relictis, nihil est deducendum per ipsum maritum de legatis a se relictis nomine quartæ, siue Falcidiæ. ¶ A liberto cui fundum. Titius fecit testamentum, & instituit sibi hęredem Seium,& Sticho liberto suo fundum Titianum legauit,& per fideicommissum rogauit eundum libertum, ut daret omni anno Seiæ 10. Item & multa alia legata reliquit quibusdam alijs,ita quod habet locum Fal.in testamento suo.vnde hęres mortuo testatore detraxit Fal de fundo liberto legato, & eidem liberto dedit tres partes dicti fundi:ex quibus tribus partib.bene colligi potẽst tantum omni anno, quãtum annuatim libertis debebat præstare Seię. nunc quæritur,an ita minuatur annuum fideicommissum Seię prædictum,sicut minutus est per l. Fal. fundus liberto relictus? Et dicitur ꝙ non,nisi mens testatoris fuerit,vt etiam fideicommissum Seiæ minueretur.

Si portio non grauata accedit grauatæ,iure patriæ potestatis fit contributio.

Scæuola libro iiij. Responsorum. XXV.

Maritum suum & filium communem æquis partibus hæredes instituit. Quæsitum est,an in ratione legis Falcidiæ imputandum sit marito, quod ad eum ex eadem hæreditate per filiũ peruenit? Respondi, si ex institutione filij tantum retineat: quantum ad Falcidiam satis sit, nihil quartæ nomine deducendum.

Diminuto legato non diminuitur fideicommissum a legatario relictum, si legatum remansit sufficiens ad onus. Bartol.

A liberto cui fundum legauerat per fideicommissum Seiæ annua decem dedit. Quæsitum est, si lex Falcidia liberti legatum minuerit, an Seiæ quoque annuum fideicõmissum imminutum videatur cũ reditus [illegible] giatur annuã pręstationẽ? Rñdi secundum ea, quæ proponerentur, nõ videri minutũ, nisi alia mens testatoris probetur.

Idem libro v. Responsorum. XXVI.

Lineam margaritarum trigintaquinque legauit, quæ linea apud legatarium fuerat mortis tempore. Quæro, an ea linea hæredi restitui debeat propter legem Falcidiam? Respondit, posse hæredem consequi, ut ei restituatur: ac si malit, posse vindicare partem in ea linea, quæ propter legis falcidiæ rationem debet remanere. Quæsitum est, an pretium statuarum falcidiam pati debeat? Respondit, debere.

Conditio in fraudem legis adiecta, pro non adiecta habetur.

Idem libro vj. Responsorum. XXVII.

SEIVS, & Agerius hæredes mihi instituti sunt, si intra tricesimum diẽ mortis meæ reipublicæ nostræ caueerint, contentos se futuros cẽtum pondo aureis pro hæreditate mea,& superfluum daturos dictæ reipublicæ omisso beneficio legis falcidiæ in dicto superfluo, ꝙ dabunt reipu quos inuicẽ subſtituo. qui si voluntati meæ non consenserint.id est,nõ cauerint pđi

Inforciatum.

Contra hanc glo. est directo glo. in l. pe. §. filiæ. ĵ.e.ti. ꝙ solue p ŝ.de leg 2.

Tit. XXXV

in fi quia ibi speciale propter indiuiduitatem.

Ineam margeritarum. CASVS. Titius perforauit 35 margaritas,& posuit eas in quadã linea,puta in vno ferto ad portandum in capite,postea Seia vxor sua accepit dictum fertum, & tenebat apud se, & portabat diebus festiuis in capite. postea dictus Titius fecit testamentum, & instituit sibi hęredẽ Caium,& dictam lineam legauit dictæ suę vxori, & totalia legata reliquit quibusdam alijs, quod mortuo eo locũ habet i hęreditate sua falcid. nunc hæres vult agere contra dictam legatariam interdicto quorum legatorum.vt restituat ei lineam, vt ex ea hæres detrahere possit Falcid. nunquid potest? Et respond. quòd sic:sed & si nolit hæres petere totam lineam prędicto modo, sed uelit agere vendicatione contra legatariam, & petere tantum illam partem lineæ, quã nomine Falcidię de ea detraheret, si esset apud eum: bene potest hoc facere.

P. Flo. margaritorum.

¶ Quæsitum. Instituit mihi hæredem Titium, & multa legata quibusdam reliquit,ita quòd habet locum lex Falcid.inter quæ legata reliqui vnam statuam Titio. & aliam Seio. certè de statuis non detrahitur Falcidia: quia sunt indiuiduæ. sed de pretio earum bene detrahitur. Viu.

Triginta qũinque. Quia tot erant.ad quod ŝ.ad le. Aquil.l fi seruum,§.fi cum maritus. Acc.

Mortis. Scilicet testatoris.

Restituatur.interdicto quorum legatorum: vt C. quo.leg.l.1.

Si malit. Legataria imò hæres.

Remanere. Ipso iure:vt C eo l penul & ĵ.quorum leg.l.1.§.fi quis.& facit ŝ.eo.l.1.§.li legatarius.& ĵ.ad Trebel.l.hæres.

Pretium. Aestimatur ergo statua sicut seruitus: & de æstimatione detrahitur fal.vt C.eo.l.in imponẽda. §.1.non de ipsa statua,cum sit indiuidua, vt ŝ. eo.l.1. §.fi vsusfructus.

Eius,& Agerius. CASVS. Titius fecit testamentũ & instituit sibi hæredes Seium,& Agerium suos filios,taliter loquendo,Seius,& Agerius hæredes mihi sunto,si intra tricesimum diẽ mortis meæ reipublicæ nostræ caueerint,contentos se futuros cẽtum pondo aureis pro hæreditate mea,& superfluum daturos dictæ reipublicæ omisso beneficio legis falci.in dicto superfluo, ꝙ dabunt reipu quos inuicẽ subſtituo. qui si voluntati meæ non consenserint.id est,nõ cauerint pđi

Inforciatum.

cto modo reipub. exhæredes sunto, & illos mihi hæredes instituo sub eodem conditione. postea decessit dictus Titius. nunc Seius, & Augerius instituti volunt adire hæreditatem eius, & nolunt parere dictæ conditioni: nunqnid possunt? Et videtur ꝙ non, cū habeāt (vt dictum est) substitutos præscripta eis eadem conditione: dicitur tamen, ꝙ bene possunt hoc facere, & dicta conditio, quæ apposita in fraudem, scilicet vt dicti primi hæredes non detraherent rei pu. falcidiam, habetur pro non scripta: & ita malo velle testatoris detrahunt reipub. falcid. nam etiam si filius emancipatus leget patri alio hæredi instituto, patitur pater legis falc. rationem, nedū dicta reipublica & hoc dicit cum l. seq. Viui.

a Seius. & Agerius. Filij testatoris: quod patet, quia de exhęredatione dicit, inepta in extraneos: vt ff. de verbo. obliga. l. quidam.

b Exhæredes. Subaudi & alios instituo sub eadem conditione.

c Fraudis causa. Id est, causa vitandæ falcid. quod fieri nō potest: vt hic, & ff. eo. l. quod de bonis. §. 1. & §. fi. nisi in casibus. vt ff. eod. l. si debitor. & ff. eodem. l. quod autem, ibi, sub modo, hic verò sub cōditione. Item no. de fraude legis, vel contra legem: vt ff. tit. 1. l. hoc modo, & de condi. inst. l. conditiones.

d Pater. Filius. Emācipatus.

e Dedit. Id est reliquit.

f Alio hærede. Cū patre, vel sine patre.

g Patitur. Est ergo vt quilibet. sic supra quod cuiusque vniuer. lege item eorum. in princ. Accur.

S Ià me tibi, CAIVS. Titius instituit mihi hęredem, & a me hęrede tibi Seio fideicommissum datū est, vel legatum per dictum Titium, & tu fuisti rogatus p dictum Titium testatorem, vt mihi dictum legatum, vel fideicōmissum post pascha restitueres, nūquid ea rōne, quia debes mihi restituere idem legatū vel fidei commissum, imputabitur illud mihi in Falcid. ad eam submouendā? Et dicit quod non, sed ad eam inducēdam bene imputatur. & sic ex eo detraham tibi falcidiam. & est ratio quare tibi detraho: quia postea cū restituis mihi dictum legatum, vel fideicomissum, inoti pio id recipere quasi fideicommissarius, & non quasi hæres. Viui.

h In falcidiam. Vt ob hoc minus detrahatur nomine falcidię: quasi dicat in falcidiam submouendam. similis expositio est, licet sit casus diuersus, supra eod. l. si a seruo.

i Quia. Ratio remotiua: vel dic ratio recta: sed tūc sub audi in fine non vt hæres & est bona ratio: vt ff. eod. l. quod autem. & facit supra. ad Velle. l. quamuis. §. si mulier.

k In rationem. Titius instituit sibi hæredem Seium, & multa quibusdam legata reliquit, ita quod habet locum lex falci. in hæreditate sua, & decessit dictus Titius. postea antequam hęres suus detraheret rationem legis falcidiæ cum legatarijs, mortui fuerunt sine culpa legatariorum qui dam serui hęreditarij non legati alicui, vel ēt alia animalia non legata, vel aliquod aliud damnū euenit hæreditati sine culpa legatariorum, certē hæredi pereunt legata prædicta. ita quod propter hoc non detrahet maiorem falcid. legatarijs: & est rō quia & si esset aliquid acquisitum hæreditati, non caderet in rationem legis falcid. scilicet vt propter hoc minor detraheretur falcidia legatarijs. & potest plura leuia exempla de damno, & etiam de lucro contingenti hæreditati ante cōtractam legis falcidię rationem.

l Fructus. Contra supra eod. l. in l. falcidia. Sol. ut ibi. Item obst. ff. eod. l. qui quadrigenta, §. fi. licet Ioan. aliter intellexit eam. vt ibi no.

m Vt furti. Quod contingit in casibus, vt iacente hęreditate fiat furtum, ut infra de furt. l. hęreditate. vel qđ ibi dicitur, intellige quando post aditam hęreditatem furtum factum est. Item non ob. ff. eo. l. cum quo, quia ibi non soluitur: sed secundum ittam solues. Item facit Inst. eo. §. quantitas, & §. ex diuerso.

¶ Vendere. Institui mihi hęredem Titium, & iussi ei, quod secundum meum Scianum, qui valebat c. uenderet pro quinquaginta Caio. vel præcepi ei, qđ secundum Caii, qui valebat tantū quinquaginta, emeret pro c. & multa alia legata a dicto hærede quibusdam aliis reliquisti: ita quod habet me mortuo Falcidia locū in hæreditate mea. tunc detrahit hæres meus ratione Falcidiæ cum legatariis: & quæritur inter eos, quantum videatur legatū dicto Caio in primo, vel in secundo casu vt sic scire possint, quantum debeat detrahi eidē Caio nomine falcid. Et respon. quòd tantum eo nomine inducetur per hæredem in rōnem falci. quanto pluris sit dictus fundus quem iussit eū vendere Caio prædicto, sit pluris dico ea quantitate, quam ego testator accipi iussi p hæredem nomine pretii à dicto Caio emptore. quo pretio, id est, aliquo pretio per me testatorem statuto. sicut enim supra dixi, statui ego testator pretium cētum in fundo Caii qui valebat quinquaginta, & volui quod integra c. da ret hęres meus Caio venditori. & ita superflua quinquaginta videntur Caio relicta, siue legata. hæc ergo superflua quinquaginta inducētur per hæredem cum aliis legatis in rōnem legis Falc. postea dicit, quod ei portioni quę facienda erit legatis deductis, id est, separatis a rei pretio vendendæ, vel emēdæ per hæredem meū, amplius deducet. id est, in secunda fiet deductio. prima enim deductio. i. separatio facta ē in separatione legati a iusto pretio rei vendendæ, vel emendæ p hęredem. & bene dico ex parte separata a iusto pretio rei vendēdę, vel emendę per hæredē fieri deductionē nomine falci. & non ex iusto pretio rei prędictę quippe prorsus intellectum est non capi id verū pretium causa nostri qui sumus legatarii. sed deducto. i. separato dicto vero pretio, est intellectum à sapientibus pretium reliquum esse legatum. Vi.

n Quanto pluris. Cum iussus est vendere pro decē emptori, quod valebat viginti. Acc.

o Minoris sue. Cū iussus est emere pro viginti a vēditore volente abijcere rem, quę valebat decem.

p Sed vt ei. Aliàs est, sed vt, aliàs deest vt, & melius. & dic ei portioni legatę, id est, ab portione. Acc.

q Legatis. Id est, legatis,

r Facienda, Id est, colligenda.

s Amplius. Et sic secunda fit deductio. prima. n. deductio. i. separatio facta ē in separatione legati a iusto pretio. secunda est in detractione legis Falc. ex legato.

t Quippe. Bene dico a parte separata a iusto pretio fieri deductionem, & non a iusto prętio: quippe &c.

u Nō nostri. Scilicet legatarii causa.

x Pretium. Scilicet iustum: sed eo. &c.

¶ Diligenter.

y Diligenter animaduertendum est, ne quod dicitur, dāna post mortē testatoris illata ad solum hæredē respicere: vsquequaque, & sine vlla distinctiōe recipiatur. Quod enim remota lege falcidia in toto iuris foret, hoc idē fore in ea parte, quæ lege falcidia cōstitueretur. Hoc enim attinet, dāna postea facta non deduci. ne amota portio legatis, fidei ve commissis detrahatur. Verum *debitorem speciei sic. Item liberat debitorem generis sub alterni illo genero perempto.*

Dictū est. In P.F. eadē l. in prin. quod damna post mortē testatoris in hæreditate illata ad solum hæredem pertinēt. ita quod propter hoc nō potest detrahere maiorem fal. legatariis. nūc animaduertendum est diligenter, an illud sine vlla distinctione verū sit. & certè videtur ꝙ sic, quia quod iuris foret remota in totū falc. i. si non haberet locum falci. eo quod haberet quartam non grauatam hæres, scilicet vt sit damnum hæredis, hoc iuris dēt esse in ea parte, quæ lege fal constitueretur legatariis: vt scilicet hæredi pereat etiam legatariorum portio. hoc autem est dicere omnia damna post mortem testatoris facta non deduci per hæredem, ne amota, siue perdita portio detrahatur legatis, siue fideicommissis. Quamuis autem secūdum prędicta sine ulla distinctione videatur esse verum quod dictum est in principio huius legis: tamē non est verum, imo distinguitur hoc mō: aut est legatū in pondere, numero, vel mēsura, vel ēt in genere, & tunc verum est, qā dicitur in principio huius legis: aut in specie, & tunc aut certa, & est legatarii periculū: & ff. eo. §. ibi, certis verò &c. aut incerta: & tunc aut certa de certis, aut incerta de incertis. Primo casu si periit sine culpa hęredis, nihil debetur ex ea legatario etiam quantū ad æstimationē: vt ff. eo. §. ibi, incertæ aūt &c. & ibi, res tamen, &c. Secundo casu nihilo minus debetur legatario quia genus perire non potest. & iō. admissa lege Fal. portio danda legatario eius quātitatis sumet, quę fuit in bonis testatoris eo tēpore quo testator decessit. nec ad diminuendam eam portionē dandā legatario quicquā proficient hæredi dāna postea incidentia: vt ff. eo. §. ibi, si vero argenti &c. Vi.

Diligenter. Alias. §. diligenter, aliàs prorsus.

Dicitur. Supra, ea. l. in prin.

Distinctione. Nā distinguitur sit legatū in pondere numero, vel mensura, aut in genere: & obtinēt p dicta: vt ff. ibi, verū est &c. aut in specie & tūc aut certa, & tunc est legatarii periculum: vt ff. eo. ibi, certis vero. &c. aut incerta: & tunc aut certa ex certis, aut incerta ex incertis: vt ff. ibi, incertæ autem, &c. Acc.

Remota. Id est si falcidia locum non habet: quia hæres habet quartam, &c.

In toto. Scilicet vt sit damnū hæredis si est relictū in genere, si non adeat. Acc.

Constitueretur. Scilicet legatarius: vt hæredi pereat etiam legatarii portio.

Attinet. Scilicet dicere. Acc.

Non deduci per hæredem.

Ne amota. Id est, perdita. (hic subiicit.

Detrahat. Hoc enim fieri nō debet, vt in princ. l. &

a Verum est. Scilicet quod dictum est.
b Corporibus. Scilicet relictis.
c Et his ipsis. Scilicet vino. & oleo. & similibus.
d Nihil. Quādo totū periit, & facit ſ. de contrahen. emp. l. quod ſæpe. § in his. & ſ de leg. 1. l. planè. §. 2. & hoc modo intellige ſ. de le. 1. l. non amplius. § 1. Acc.
e Elegerit. Puta vnū ex ipsis scyphis suis, quem elegerit.
f Nihil deberetur. Sic ſ. de contrahen. emp. l. si in emptione. § penul.
g Relictum esset. puta marcam, vel vnum tchyphū duarum marcarum, cū nullum haberet.
h Proficiēt. Quod ergo in genere debetur, nō pōt perire sic C ti certum perit. l. incendium.
i Res tamē. In specie relictę vel veruis quando incerta ex inceritis, vt supra eo. §. certis vero. & §. incertæ.
k Tametsi ante. l. 6 § 5. Damnaui hæredem meum, vt restitueret hæreditatē meam Titio, & rogaui eundem Titium quod daret c. hæredi meo. nunquid hæres meus computabit sibi in quartam Trebellianicam Titio de hereditate detrahendam illa c. quæ Titius dat ei? Et dicitur ꝙ sic: sicut computaret, si damnassem eum vt venderet hæreditatem meam Titio ꝙ c. quia in his duobꝰ casibus non conditionis implēdę causa sunt iussi inferre c. hæredi fideicommissariꝰ, & emptor, sed quodammodo pro pretio hæreditatis: si autem conditionis implendæ cā essent iussi dare hæredi c. non computarentur illa c. in quartā. Sed nunqd fideicōmissarius, de quo primo dixi, cogetur inuitus dare dicta c. hæredi, & ab eo recipere hęreditatem, quasi & ipsius fideicommissarij fideicommissum esset, vt daret hæredi c. Et dicitur quòd non cogitur. nam talis oratio testatoris, qui dixit ꝙ fideicommissarius daret hæredi c. & acciperet hæreditatem, magis videtur posita causa ipsius fideicommissarij, quam contra ipsam. Iulianus.
l Rationem. Subaudi per.

Solet, nō est in P. Fl.

Genus petite rō tōt. & ꝙ priè dr affinitatis, si consanguinitatis, in tex. & gl. i §. hacten. Inst. de gra. affi. & in c. nō debet de cōsanguin. & affi.

P. Fl. si nō culpa. Alibi, si sine culpa.

est aūt ijs solis, quæ pōdere, numero, mensura ve constant. nec damno postea incidente, ex portione, quæ fieri solet ad æstimationem eorum bonorum, quæ mortis tpe fuerint, quicquā detrahi. Certis verò corporib. & his ipsis ita relictis, Pecuniā, quā in illa arca, vinū quod in illis dolijs: pōdus argenti, qđ in illis horreis habeo: si rō culpa hæredis deperierūt, vel deteriora sunt facta, ꝙ culdubio aut nihil debebitur, aut eorum quæ extabunt, qualia erunt ea portio debebitur, q̄ per legem falcidiā efficiatur ex æstimatione bonorum, q̄ mortis testatoris tpe fuerint. Incertæ autem res relictæ distinctionem recipiunt. Nā si ex tuis rebus incertam rem testator reliquisset: veluti, argētum quod elegerit: & omne argē tum testatoris interijsset sine culpa hæredis: nihil deberetur. Si verò argenti pondus purè relictum esset: quamuis omne argentum testatoris deperisset: admissa lege falcidia portio eius quantitatis sumetur, quæ fuit in bonis eo tempore, quo testator decessit. nec ad imminuendam eam quicquam dāna postea incidentia ꝓficient: restū, quæ interierint, ꝓ nulla parte, ac ne æstimatio quidem debebitur: non magis quam fœs res per speciem enumeratæ relictæ essent.

Licet datum causa conditionis inducat in fideicommissum non imputetur, tamen datum vt pretium imputatur. Bar.

Tametsi ante legis falcidiæ rōnem, q̄ cōditionis implendæ causa hæredi sunt data, in quartam non computantur: tū id, quod non figura conditionis accepere iussus est ab eo cui hæreditatem restituere rogatus est, Celso, & Iuliano nostro placuit computari: quemadmodum si ea summa hæres vendere eas res iussus esset. quia non conditionis implendæ cā; sed quodammodo pretio inferre iussi sunt. Quo loco amplius quæsitum est an fideicommissarius quoq; inuitus cogatur dare eam summam, & recipere hæreditatem, quasi & ipsius fideicommissum esset. Sed id verisimile nō est, cum talis oratio magis ipsius causa, quam contra ipsum posita videatur.

Legata, quæ non valent, non veniunt in computatione legis Falcidiæ. Bar.

Cum lex falcidia inter enit: non veniunt in contributionem, quæ ipsi hæredi a semetipso, vel seruo eius legata fideive commissa sunt. Alia causa est eorum, quæ in diem certam dantur. Nam si libertatis dies cœperit cedere: ei debebuntur, & in contributionem venient. Ac ne ea quidem quæ qs seruis suis inutiliter sine libertate legauit, fideive commisit, in computationem eius legis cedunt. Res, quas neq; per fideicommissum relinqui posse certum est: in legis Falcidiæ computatione non veniunt.

XXXI.

S cui fideicommissum soluitur, sicut is, cui legatum est, satisdare debet, quod amplius ceperit: quàm per legem Falc. ei licuerit, reddi: veluti cum propter conditionem Non computātur. vt ſ. eo. l. id autem. & l. in quart ā.
Non figura. Sed in vim modi. Acc.
Restituere. Per venditionē nam si intelligeres per fideicommissum, iam haberet locum quarta Trebellianica. & imputarentur hęc, quę in figura cōditionis acciperet: vt ſ. eo tit l. in quartam & facit ſ de peti hære. l nec vltā. § quod si quis. & facit ſ. eod. l. in diem.
Et ipsius fideicommissum. Quasi dicat. de hoc pretio dando sit ipse rogatus.
Non est. Imò videtur contra vt sup. de lega 3 l 1. § cum esset. Sol ibi gratia virtutisque fuit relictum: vt ſ de liber. lega l ii is qui duos, & ſ. de fideicōmiſ. lib. l. sed alienare. vel dic ꝙ ibi vterque talis erat, qui onerari a testatore poterat: quia vterq; erat institutꝰ hęres. at hic q̄ nullus erat dare pecuniam non erat institutus: nec aliquid ei relictum: vnde non poterat onerari & facit C. de legs. & const. l. quod semore. & ſ. ti quis omiſ cau testa. l. ti quis sub conditione.
Cū lex Falcidia. CASVS. Titius instituit me hæredem & mihi ipsi legauit centum, vel seruo meo legauit cētum, & multa alia legata quibusdā reliquit, ita quod habet locū lex Falc. nunquid venit in cōtributione illud, quod mihi, vel seruo meo est legatū, vt ꝙ pter hoc maiorē Falcidetrahā alijs legatarijs? Et dicitur quod nō. nō enim valent dicta legata: & iō de hæreditate nō detrahuntur. secus aūt esset in his quæ legasset testator seruo meo in diem certā. i expressam, incertā tamen, vt si nauis ex Asia venerit: vel si Imperator Bononiam venerit (quod Deus auertat) nam eo casu, si dies libertatis dicti mei serui cępit cedere tempore existentis conditionis legati eidē seruo meo per testatorem relicti, debebuntur legata, siue debitur legatum prædictum seruo meo relictū ei quōdam meo seruo, nūc liberto facto. & veniunt dicta legata seruo meo relicta in contributionem legis Falcidiæ, vt sic aliorum legatariorum legata minuāt. Sicut autem

In P P. Tācti ät legis Fal. rōnę quæ condemnatus &c.

A cōtra fio q̄ possunt legari, possunt in Fal. cōputari. qđ limita in legato debiti, quod quāuis iure legati valeat, vt l. si creditori, ſ. de leg. 1. non tamen detrahitur Falci. nisi appareat liquidè de debito. Bar. sin. in l. qui vxori. in prin. ſ. de au. & arg. leg.

autem in primo casu huius §. non venit in contributionē legis falcidię legatum mihi vel seruo meo a testatore relictum, vt propter hoc detraham ego hęres maiorem Falc. aliis legatariis, vt dictum est: ita nec cedunt in computationem eiusdē legis falcidię ea, quę testator meus prędius inutiliter seruis suis sine libertate reliquit: quia & illa legata non valēt: nec etiam ea, quę ꝓ fideicommissum nō possunt relinqui, vt est campus Martius. Viui.
Semetipso. Hoc enim non valet, vt sup. de leg. 1. l. legatum. §. 1.
Vel seruo eius. A se domino instituto, scilicet data sunt eius seruo. nam nec hoc valet relictum purè. sed si in diem incertū, vel si sub conditiōe, poterit deberi, si tunc erit liber. vt Instit. de leg. §. an seruo. & hic subiicit.
Certam. Id est, expressam. incerta est tamen: vt si nauis ex Asia venerit: vel si Imperator venerit. alias si certa, tunc cederet a die mortis, sicut si esset purum vt C. de cad. tollen. §. 1.
Libertatis. Fuit relicta libertas, & legatum est sub conditione, vel in diem incertum.
Ei. Scilicet seruo.
Debebuntur. Legata ei relicta.
Et in contributionem. Scilicet legata, & non libertas: quia non minuitur per falcidiam: vt ſ. de inoffi. test. l. Papinianus. §. quoniam autem.
Suis. Nec hęc valent: vt C de lega. l. seruis. & facit ſ. de leg. 1. l. quæsitum. §. 1. & ſ. prox. §.
Certum est. Vt fundum Albanum, & similia: vt ſ. de leg. 1. l. apud Iulianum. §. fi. & l. seq. & ſ. e. l. non est. & l. seq. & ſ. eo. l. in ratione. 1. respon. in prin.
S cui fideicommissum. CASVS. Institui mihi Titium hæredem, & legaui Seio cētū purè, & multa alia legata quibusdam aliis reliqui sub cōditione, ita qđ si conditio existeret, haberet locū falcidia. & decessi. nunc pendente conditione d ctorū legatorū petit Seius legatum, siue fideicommissum suum purū. certè nō dēt hæres aliter ei soluere, nisi ipse caueat eidē hæredi cū sua satisdatione de restituendo ei, qđ amplius inueniret cepisse tempore existentis conditionis alio rū legatorum, quā per legē falcidiā ei licuerit capere. Et idem est in isto alio casu. Institui mihi pupillum filium meū hæredem, & ab eo reliqui legatum Seio: & substitui dicto pupillo Caiū: & multa legata reliqui à substituto, & decessi, certè nō aliter soluet pupillus legatum Seio, quā si Seius ei caueat prædicto modo. & hoc propter ea legata, quæ à substituto impuberis sunt relicta. & ponit bonā rationē in litera, quare in

dictis duobus casibus debeat satisdari. Vi.
Legatū Nā exequata sunt per omnia: vt de le. j. l. 1.
Licuerit. Scilicet accipere.
Pendebit. Quod contingit: vt ſ. eo. l. in quantitate: §. sed & legata. sed & videtur non totum solui purū. vt ſ. eo. si propter ea contra Sol. ibi.
Si a pupillo. Instituto, & similiter grauato legatis. & ei dato substituto, & grauato similiter legatis.
Fideicommissa. Integra. quia legata ab eo relicta non excedebant dodrantem.
Repetitio. Per cōdictionem indebiti: vt C. eo. l. error.
Deficiente. Propter defectum facultatum. ad quod infra, tit. 1. l. 1. §. hęc stipulatio. & facit ſ. e. l. is qui, circa princ. & ſ. e. l. 1 §. interdū. & l. in ratione. §. q̄situm.
Oenales. C A S V S. Titius, cui surrepta est res sua per furtum manifestum, vel non manifestum per Seium latronē, fecit testamētum, & instituit sibi hęredem Caium: & multa legata quibusdam reliquit, ita qđ eo mortuo habet locum Falcid. in testamēto suo. nunquid dictę pœnales actiones, quas habet idē Titius contra Seiū: computantur in bonis eiusdem Titii, vt sic Caius hęres eius minorem detrahat legatariis Falci. Et dicitur quod sic, quamuis morte rei. l. Seij prædicti, possint intercidere. Secus autem esset in popularibus actionibus, quas intēdere posset dictus Titius. nam illæ non sunt in bonis alicuius ante litem contestatam. Sed quid si ponas dictum Seium latronem decessisse, & tractari in bonis suis de lege falcid. nunquid eędem actiones pœnales contra eum competentes videntur aliquid de bonis eius detrahere, vt sic hęres suus maiorem detrahat legatarijs falcidiam. Et dico ꝙ non. ea enim demum obligatio rei bonis diminutionē prestat, quę in hęredem transit. dictę autem actiones nō transeunt in hęredes nisi lite cōtestata, vel nisi puenit ad hęredes ex eis lucrū. Sed opponitur, nonne viuente ipso Seio latrone tanto minus videbatur esse in bonis suis, quantum erat adstrictus ꝓ dictas actiones: certè sic. ergo eo mortuo idem deberet esse. sed certè hoc non obstat. qa nō solum in hoc casu augētur bona per mortē rei, sed etiā in isto alio. Pone qđ stipulatus esset dictus reus à Sempronio decē cū ipse reus moreretur. certè mortuo reo augētur bona eius, & non ante. nam & si ipse reus ꝓmisisset 10. Sēpronio cū ipse reus moreretur: defuncto eo reo minuerēt bona eius, & nō ante. Quid de actione iniuriarum Titio competēte? nūquid defuncto eo Titio in eius bonis computabitur? Et certè non: quia & ipsa actio iniuriarum simul cū eo Titio intercidit,

XXXII.

Oenales actiones,

ficut intercidit cum eo vsusfructus, quē habet in fundo alterius: & sicut intercidit cum eo id, quod in dies singulos debetur ei, donec viuat, vel, in menses, vel in annos singulos Honorariæ quoq; siue prætoriæ actiones pœnales quæ permittuntur a prætore actori intra annū cū bonis actoris, defuncto eo actore, augmentum rei si ue bonorum dicti actoris præstabunt. ſ. si mortuus est actor: & de falcidia in bonis suis tractatur: & dictę honorarię actiones in bonis rei defuncto eo reo decessionem, id est, diminutionē præstabūt, scilicet si tales erāt dictæ actiones, vt in hæredē quoq; transeant: vt quia lis sit contestata cum defuncto rei: uel aliquid ex eis peruenit ad hæredem. Vi.

Legitimæ. Vt furti non manifesti: vt Inſt. de noxa. act.

Honorariæ. Vt furti manifesti: vt Inſti. de perpe. & temp ac. §. furti.

Populares. Istæ non sunt in bonis nostris, nisi lite cōte. vt ĵ. de pop. act. l. populares. & ĵ. de verb. sig. l. si cui.

Reorum. Aliàs eorum. & aliàs eorum. ſ. reorū. Et not. quod actio ex delicto datur hæredibus sed non in hæredes regulariter: vt hic & infra proxi. relpon. & Inſt. de perpe. & tem. act §. 1. Acc.

Detrahunt. Scilicet quando lis non est contesta. & quando nil ad hæredes peruenit: vt ĵ ibi, etenim. &c.

Poterit computari. Ante litem contestatam: vt ĵ. de iniur. l. iniuriarum. & est in hoc speciale, vt non transeat ad hæredem: Inſti. de perpe. & tēp. act §. excepta.

Debetur. Vt & ŝ. de vſufr. leg l. patrimonij, & de cadim. l. legatum.

Rei bonis Rei, ſ. defuncti. nam in uiuentis bonis sine dubio minuit, ut subijcit.

Transit. Vt sunt ex contractu vel quasi. Item ex maleficio, uel quasi, lite contestata: vel si aliquid peruenit ad hæredem, vt C. ex deli defuncti. l. 1.

Minuerentur. Scilicet bona eius nam licet actio ab hærede & contra hæredem incipere non possit, tamen ex contractu defuncti huius fit. & ideo bonis eius additur & diminuitur. Acc.

Certum tempus. Vt intra annum: quales sunt omnes pœnales, sed rei perfecutoriæ sunt perpetuæ: ut ŝ. de act. & obli. in honorarijs. Acc.

Et per Mandoſ. inter cætus Annales, col. pe nul.

Rei. Dic ue, p &, & repete honorariæ actiones &c. & decessionem, i. diminutionem, & quod subijcit, si tales &c. ut quia sit lis contestata, vel aliquid peruenit ad hæredē. Et no. ex præmissis, quod plus fingitur in bonis esse, & minus quam sit. vel plus dici in bonis quā in hæreditate, & econtra. Item facit. ŝ. tit. 1. l. Plautius. §. 1. Accur.

¶ Iulianus scribit. Instituī mihi hæredē Titium in octo uncijs hæreditatis me.e, & Seiū in quatuor: & vtriusq; partem exhausi. legatis. legaui enim communiter ab ambobus vltra dodrantem totius hæreditatis ita quod non remanebat ei quarta. inter quæ legata erant quædam conditionalia, ita quòd pendente eorum conditione legatorum erat incertum vtrum habeat locum lex falcidia, vel non. postea me mortuo dicti mei hæredes soluerunt legata illis, quibus purè erat legatum. Seius autē qui erat vnus de hæredibus meis, & erat institutus ī quatuor vncijs, fuit ita stipulatus a legatarijs puris prædictis, tempore solutionis: quod amplius cœperit is, quam per legem falcidiam apparuerit postea uobis deberi, reddetis ? & recepit fideiussores super hoc. quæ cautio est prætoria, id est, a prætore introducta: vt ŝ eod. l. is cui. & ĵ. ti. 1 l. 1. procedente postea tempore extitit conditio legatorum prædictorum sub cōditione relictorum, & ita nunc apparet, quod habet locum lex falcidia. & sic est commissa dicta stipulatio prætoria. nunc quæritur, vtrū prædictus Seius stipulator habeat actionem contra dictos legatarios a quibus stipulatus est æqualiter, id est, pro parte sua, & pro parte cohæredis sui, in octo vncijs institutis. an vero pro modo, quem patitur sua pars hæreditatis? Et dicitur quod pro modo suæ partis, & non æqualiter habet actionem ex dicta stipulatione. nam & rationem legis falcidiæ habet p modo quem patitur sua pars hæreditatis, & non æqualiter. crederet enim aliquis ꝙ habet actionem pro tota parte & cohæredis: quia cum aliquis stipulatur simpliciter, licet sit ibi commodum alterius, tota tamen acquiritur stipulanti act. o. & pro toto: ut ĵ. de acqu. poſſ. ſ. poſſeſſio. §. ſi. Item forte crederet aliquis quod dict' stipulator haberet actionem æqualiter, id est, pro dimidia. sed non est verum: mò tantum pro modo quē potest portare sua pars hæreditatis, quæ fuit tertia: vt dixi. natura enim prætoriarum stipulationum est talis, vt si sint diuiduæ, diuidantur earum commoda, & incommoda. & vni ex pluribus acquirantur, vel contra vnum. Vnde pone, quod fui stipulatus ab aliquo iudicatum solui, quæ est prætoria: & continet tria, scilicet de re iudicata soluenda, & de cauta defendenda: & ut absit dolus malus, vt infra iudicatum, solui, l. iudicatum solui & postea lite pendente decessi plurib. hæredibus institutis, puta quatuor. & duo de hæredibus meis vicerunt in causa quam incœperam: & alij duo succubuerunt. certè illis solis duobus meis hæredibus institutis, qui vicerunt, datur actio ex dicta mea stipulatione iudicatum solui, & non alijs duobus, qui succubuerunt. Item & si ille, qui promisit mihi iudicatum solui, pendente lite decessit quatuor hæredibus institutis, & alij duo de hæredibus suis fuerunt a me absoluti, & alij duo fuerunt mihi condemnati: illi duo, qui fuerunt mihi condemnati., tenentur ex illa

Stipulatio interposita ab vno ex hæredibus, ad alios non porrigitur. Item si pœna committitur ex stipulatione prætoria facto vnius hæredis, contra ipsum solum committitur, non contra alios. Bar. & Alexand.

Iulianus scribit, si vtriusque hæredis pars ex-

In P. ſ. a prætore promittitur.

ex illa stipulatione, & alij nō. & hæc quantū ad vnam clausulam dictæ stipulationis iudicatum solui, id est, quod sonat verbū dictæ stipulationis. & idem est quātum ad aliam clausulā dictę stipulationis, scilicet de cauſa deferenda. nam si ego, qui fui stipulatus iudicatum solui, decessi quatuor hęredibus institutis, pendente lite propter quam erat interposita stipulatio prędicta, & dictus meus promissor decessit quatuor similiter hęredibus relictis, postea duo de hęredibus promissoris bene defenderent. certè illi hæredes promissoris, qui non defenderunt, tenentur ex stipulatione hæredis meis, & alij, qui defenderunt non tenentur. & econtra si omnes hęredes promissoris bene defenderunt causam aduersus duos de hęredib. meis, & aduersus alios duos non tenentur illis meis hęredibus, aduersus quos non defenderunt, & non illis aduersus quos defenderunt. & hoc vult dicere litera huius. §. vt mihi videtur. Viu.

Prætoriam. De qua dī ĵ. tit. 1. l. 1. Ac.

Pro suo modo. Id est pro parte sua, nō pro alterius: eum singulariter imponatur ratio legis falc. vt ĵ. eod. l. in singulis.

Ex stipulatu. Id est, ex stipulatione certi cōdictionem. sic C. de pact. l. si pacto. & dic fortiùs agi, si locum habet ab initio falcidia: alioquin post agetur, cum cœperit habere locum: vt ĵ. eo l. lex Falc.

Interpretationis. Vt diuidantur eorū commoda, & incommoda. si modo sint diuidua. aliàs secus: vt ĵ. de verb. obl. l. 2. & l. 4 §. Cato. nec obst. quoniam vbi pœna adiecta est in stipulatione, licet stipulatio contineat diuiduum, puta pecuniæ dationem: aduersus oēs committitur, & insolidū propter vnum non dantem: quia distinctio diuidui, & indiuidui ad factū, nō ad dationē pertinet: vt ĵ. de verb. obl. l. 5. §. fi. & facit ŝ. fami. ercis. l. inter cohæredes. §. quod ex facto. &. §. si q s. & l. hęredes. §. an ea. & ĵ. rem ra. hab. l. si procurator.

Iudicatum solui. Quæ tria continet. vt ĵ. iudi. sol. l. iudicatum solui. Acc.

Extitissent. Sipulatione, & lite pendente.

Vicissent. Per hoc apparet: quod dicit de clausula, quod sonat verbum. item, quod subijcit defensa non esset, dicit de alia clausula in defendendo. recipiunt. n. diuisionem ex vtraq; parte.

¶ Annua, bima. Titius instituit sibi Seium hæredem. & multa legata ab eo quibusdā reliquit. inter quæ legauit Caio primo anno post mortem suā tot statoris centum aureos. & secundo anno alios cētum aureos, & tertio alios centum; & ita trecentos aureos legauit dicto Caio & postea decessit testator. eo mortuo apparet locum esse legi Falcidiæ. certè ex omnib. dictis summis debet statim detrahi Falcidia, non aūt detrahitur tantum ex posteriorib. summis, siue ex posteriori summa, vt quidā credebāt. & h. d. hic. §. Si autem nunc non esset certū locū habere legem Falc. soluerent ī prima legata integra exacta a legatarijs per hęredem cautione: vt ŝ. proxi. §. & ŝ. eod. l. lex falcid.

Viui.

Annua, bima, trima. Id est, in diebus certij anni, vt ŝ. de pac. do. l. aliud. Azo.

Ex omnib. Cum certū est statim habere locum falcidiā aliàs soluentur prima integrè exacta cautione: vt ĵ. eod l. lex Falc. & ĵ. titu. 1, l. nisi, in fin. §. si in plures. & § quoties.

Si Titio. Dominus Azo dicit quòd in litera debet esse triginra. Et ponit sic casum: quod Titio triginta fuerūt legata: & rogatus fuit ex istis triginta restituere quindecim Seio, & ita medietatem. deinde propter falcidiam, diminutum est legatū in sex, & sic remanēt viginti quatuor in legato. nūquid solida quindecim restituentur fideicōmissario, certè nō: sed de his quę supersunt, præstabit medietatē. in 12. & hoc ex coniectura voluntatis: voluit enim quod vna medietas resideret penes legatariū, cū ipsum de 15. tantum præstandis rogaret. vnde de his quę supersunt præstabit medietatem fideicōmissario. Alij vt H. colligunt hic qđ legatarius vnius rei de trahit falcidiam de legato speciali, & mutant hic literā: vt habeant viginti & ita casum ponunt, quidam legauit viginti & rogauit eum, vt Seio 15. restituereret: dimīnutum est legatum 20. per falcidiam in 5. sic remanēt 15. nunquid ergo solida 15. restituet legatarius fideicō missario? certè non: imò quia hęres detrahit de legato quartam, & legatarius de 15. quę supersunt, quartā de trahet & reliquum fideicommissario præstabit. prima verior, vt non iure falcidiæ, sed propter præsumptam voluntatem detrahat legatarius, vt dixi: & secundum istam literam. l. 20 posset poni, vt prius quasi quartam voluit remanere apud legatarium, & pro hoc ꝙ legatarius specialis non detrahit falcidiam, ĵ eo. l lex falcidia si interueniat. §. nunquam. & ĵ. ti. 2. l. ex asse. & no. C. cōia de leg. l. 1. Item no. quod alia litera habet ibi 5. cum ipse quoque &c. & est bona, si bene stabit in prī. 20. & erit casus. Legauit quis Titio 20. & rogauit eum: vt 5. præstaret Seio: & sic quartā legati: deinde minutum est legatū de 20. in quinq; per falcidiā, nunquid ergo solida quinq; præstabit legatarius de 15. R.ñ. nō, imo quarta eius quod supereſt. i. quartam 15.

Viginti. Aliàs triginta. secundum Azo.

Magis. Electiuè. & dic qnam contrarium.

Exēplo Gaudet Bul sed dic quod nō est p omnia idem: quia est idem quo ad detrahendam: sed nō quo ad ius, per quod detrahitur: cum alter iure falcidiæ, alter ex coniectura voluntatis. Acc.

Nec qa ex. Irascitur Bul. sed dicitur ex sua pso-

Casū ponit.

In P.F. quinque, & paulo post vbi quindecī hic legit.

na,quando non est grauatus. Sed tu dic,qđ nullo modo iure Falcidiæ,sed propter æquitatẽ. & no. quod habet per alium,quod per se non potest:vt §.quæ res pi. oblig. pos.l.Aristo.sic ergo patet minui fideicommissum p hoc,quod minuitur legatum.Sed contra supra eo.l.martinum §.1.& §.de ann.leg.l.lit certo. § 1.vbi non minuitur fideicommissum, licet minuatur legatum per Falcidiam. Sol.refert, an ex eodem legato relinquatur fideicommissum: vt hic, an extrinsecus,vt ibi.& probatur §.de leg.2. l.cum pater §.1 quę videtur contra. Et eodem modo soluitur §.ti.1. l.Plautius & facit.§.titu.1.l. videamus.& §. de leg. 1.l. si mihi Stichus.

Restituet.Non præcepit non detrahi Falcidiam, sed illud, quod ex tacita voluntate poterat retinere propter falcidiam sibi detractã. & sic non est cõtra §.eod.l.quod de bonis.§.1.

Omnimodo.Quãdo tuum constat, etiã si falcidiam patiatur: vt §.de fideicom.liber. l.generaliter. § si quis alienum. in alieno aũt ita demum, si remanet, vnde: posset emi vt infra eodem, l.sed si non seruus. sed certè imò potẽ falcidia inde non detrahitur: vt §. de fideicommiss.liber.l.decem,in fine.

Exprimit.Vt §.de re iudi.l. inter pares.

XXXIII.

Si seruus tibi legatus sit, eumq; rogatus sis manumittere, nec præcidiam non possit, idcirco quòd passus esset, non imputaturum: nisi fortè testator ita fidei ei' commisisset, vt totum quicquid ex testamento cepisset, restitueret. Si autem manumittere vel seruum suum, vel alienũ rogatus sit: omnimodo prætiare debebit libertatem. Nec hoc contrarium est superiori: quia fauor libertatis sæpe & aliàs benigniores sententias exprimit.

Legatum libertatis,vel serui vt manumittatur, non defalcatur, nisi cum alia res de falcabilis sit legata: legatum vero pecuniæ vt seruus manumittatur, nõ defalcatur,si per hoc manumissio impeditur. aliàs secus.h.d cum trib ll.seq.

XXXIII.

Si seruus tibi legatus sit, eumq; rogatus sis manumittere, nec præterea capias, vnde quartam, quæ per Falcidiam retinetur, recipere possis:senatus censuit cessare falcidiam.

Marcellus.

XXXIIII.

Vlianus notat, In testatoris seruo nõ erit falcidiæ locus. Si verò pecuniam, aliudve quid legauerit, fideique legatarij commiserit, vt alienum seruum,vel legatarij manumittere, locus erit.

In P.P. hoc caput sic incipit, In testatoris &c. aũt inscriptio est, Marcell. li.12. dig. Iuliano.

XXXV.

Lanè si quid sit prætrea legatum ipsi seruo, falcidiæ locum fore senatus declarauit. Vnde Scæuola ait: in eo: qđ præterea seruo legatum sit, ita falcidiam admittendam, vt inde & qđ pro seruo prælãdum est, sumatur.

XXXVI.

Lanè si quid sit præterea legatum ipsi seruo, falcidiæ locum fore senatus declarauit. Vnde Scæuola ait: in eo: qđ præterea seruo legatum sit, ita falcidiam admittendam, vt inde & qđ pro seruo prælãdum est, sumatur.

Titius testator legauit tibi Stichum seruum suum, & rogauit te,quod eũ manumitteres: & nihil aliud tibi legauit, & decessit nũc apparet locum esse Falcidiæ in testamento suo propter multa alia legata,quę reliquit.nunquid poteris tu legatarius recipere,siue detrahere Falcid.ex hoc seruo, vt eã des hæredi: Et dicitur quod nõ.& hoc cẽsuit Senatus,& Iulianus dixit idẽ:& hoc dicit in hac l. & sequẽti vsq; ad.§.si vero pecuniã. Si aũt aliquid legauit testator dicto tuo seruo,quem tibi legauerat,vt manumitteres,puta 10.declarauit senatus & ẽt Scæuola, vt eam dictis 10.seruo legatis detrahitur Falcidia & pro seruo,& pro ipsis x.& idẽ si nõ legauit testator seruo; quę tibi legauit,vt manumitteres:sed legauit tibi et x. nam & hoc casu ne libertas impediatur quarta,quę debet detrahi de x.& de seruo, detrahetur de x. & licet non fuerit tibi legatum aliquid pręter seruum, totus seruus possit per te vendicari ab hęrede,vt des ei libertatem, ita quod hæredi non remaneat Falcid. & hoc dicit in tota l.planè si quid &c. & l.sed si non seruus. §.si solus.vsque ad §.si incertum. Et hæc omnia in seruo testatoris locũ habent.si aũt testator legauit tibi pecuniam, vel aliquid aliud: & rogauit te, vt seruum tuum manumittere,locus erit Falcidiæ: sicque Falcidiam patieris in dicto legato, & nihilo minus cogeris manumittere seruum tuum:quia accipiendo legatum defalcatum,tanti videris æstimasse dictũ tuum seruum. Si autem alienus erat dictus seruus,quem rogatus fuisti manumittere,legata tibi pecunia, vel aliquo alio,locus erit similiter Falcidiæ in dicta pecunia tibi legata,si seruus possit redimi per te deducta Falcidia de dicta pecunia: alioqui non debes cogi plus impendere ad redimendum eum, quã accepisti ex legato pecuniæ defalcato.& sic tunc melius est dicere,quod non sit locus falcidiæ, fauore libertatis.& h. d.in l.Iulianus § si vero pecuniam.& l.sed si non seruus.vsq; ad § fin vero hæres. & hæc omnia locum habent, quando tu legatarius fuisti rogatus de manumittendo si autem hæres rogatus sit manumittere seruum alienum, pretium dicti serui deducitur vt æs alienum de hæreditate,ita qđ de eo non detrahitur Falcidia, si detracta de eo pretio falcidia non potest redimi seruus. Vlianus.

Capias. Scilicet aliquid aliud prater seruum.

Retinetur. Id est quam retinere vult hæres de seruo legato Viu.

Recipere Et dic recipere,id est,accipere,& dare hęredi.nam nihil aliud est tibi legatum prætur testrum, ad quod infra,eodem.l.plane.& l.sequen § si tolus & sunt hæc fauore libertatis.ad quod §.l.prox.& §.l. pro xi in fine.

Vlianus notat.Approbando quod superiori l.dictum est.

Seruum.Legato vt manumittatur.

Vt alienum.Licet hos duos casus coniungat:tamẽ §.lege,sed si non seruus.separantur:quia in seruo tuo agnito legato indistincte patitur Falcidiam in alieno idem,si possit redimi deducta falcidia: alioqui cõtra: quia falcidia nõ detrahitur: vt §.de fideicommissariis libertatibus,l. decem in fine,nec enim de ista bursa augetur addere,vt §.l.sed si non seruus §.quod si alienus.

Limitatio vni,& eidẽ sũt lę duę species legatę. fec' si diuersis, quia ,p rata detrahetur Fal. l.2 & ibi Bal. C.ad l Fal Bar. in l. impõnẽda e.ti.

Locus erit.Falcidiæ.Acc.

Tunc.Ipsi seruo.Testatoris legato vt manumittatur:puta decem,& hic casus colligitur §.l.,proxima in principio.& dicitur si ipsi legatario: vt §.l. proxima,§ si tolus. Acc.

Vt inde.Id est,ex decem ex quibus falcidia detrahitur.

Sumatur.No. ergo quod pro duobus legatis detrahitur ex vno vtriusque falcidia.vt supra eodem lege,si fundus mihi legetur. & infra,lege proxima. §. si tolus.

Sed

Ed si nõ seruus.Tanti.sic §.de le.2.l. Imperator. § si centũ.& §.de fideicom.lib.l gener aliter.§.si quis alienum.

Non plus.Si ergo deducta Falcidia põt redimi, cogitur.aliàs Falc.nõ deducitur, vt no.§. eo.l.Iulianus.

Manumittere.

Alienum.& tunc est sensus quod non deducitur falcidia, si aliàs non potest redimi, vt §. de fideic. lib.l.decem. namin seruo hęredis cogitur, si deducto ære alieno aliquid ad eũ peruenit,vt infra de fideic.lib.l.generaliter.§. si quis alienũ. ibi proinde Marcellus sed & ibi testator in seruo hæredis pretium statuit quod prętium vt æs alienum fortè deducitur, & in eo casu hic fortè loqitur secundum Azo.

Petiue. Id est,legatarius totum petere potest.

Ne impediatur. libertas, Quæ non minuitur per Falc. vt §. de inoff. test. l.Papinian°.§ quarta. & facit §. l.prox. & facit §. de le.2. l. 5. Accurs.

Si incertum. Casus in hoc. §. figuratur cum legibus sequenti.vsq; ad l. veterani. Titius testator legauit tibi Stichum seruum suum purè,& rogauit te, vt eum manumitteres sub conditione, si nauis ex Asia venerit, vel post tempus incertum,quod loco cõditionis habetur, & decessit. & apparet nunc locum esse Falcidiæ in testamento suo propter multa alia legata quæ reliquit. vnde quæritur,nunquid incerto eo an præstetur libertas,cum possit aut seruus prædictus mori,aut cõditio libertatis deficere:interim,id est,pendente dicta cõditione est admittenda Falcidia in legato ipsius serui. deinde cum libertas competere aut deberi cęperit seruo,eo,quod conditio libertatis extabit,tunc tu legatarius illam partem in seruo recipias.quam de eo Falc. detraxit & certè hoc Cęcilio iurisconsulto placebat scilicet vt pendente conditione vel die incerta: admittenda sit Falcidia in legato serui:vt sic incipiat seruus esse cõmunis tibi legatario & hæredi.adueniente aũt cõditione libertatis serui tui,recipias partẽ de eo detractã nomine Falcidię,vt sic ei possis dare libertatem sicut fuisti rogatus.Sed quid si hęres fuit in mora dãdi tibi dictũ seruũ,qui erat tibi purè legatus, & sub cõditione manumissus,& medio tẽpore antequã existeret conditio libertatis, hęres fuit cõsecutus fundũ valẽtẽ viginti ex operis eius:nunquid illa viginti debebit in Falcidię rationem errogare, vt tanto minus detrahat alijs legatarijs nomine Falcidię? Et dicitur quod sic. Sed certè Cęcilius malè dixit,in eo.quod dixit,qđ pẽdente cõditione libertatis vel die incerto admittẽda sit falcidia in legato dicti serui,nã dicti serui æstimatio inde fieri dẽt,ac si eẽt statu liber. statu liber aũt hęredis non auget falcidiã siue substantiam,imo eius æstimatio deduci debet de æstimatione hęreditatis tã quam eius alienum in ratione legis falcidiæ.Sic etiã in nuit quãdo hæres rogatus est seruũ alienũ manumittere.nam & tũc placuit sapientibus, vt euiã huius seruui pretium debeat deduci tan quã æs alienũ in æstimatione hæreditatis.

pediatur libertas.

Si seruus legatur purè vt manumittatur in diem, vel sub conditione, hoc legatum interim defalcatur: sed quò ad alios legatarios interim talis seruus exemplo statu liberi æstimatur hoc dicit, cum l. sequenti. Bartolus.

Si incertum sit, an libertas præstari debeat: veluti si sub conditione, vel post tempus data sit: nunquid incerto eo,an præstetur, cum possit aut seruus mori,aut conditio deficere, interim falcidia admittenda est: deinde cum libertas competere,vel deberi cœperit:tũc legatarius illam partem recipiet, quam falcidia detraxerit? Cæcilio placebat, si quid ex operis eius medio tempore consecutus fuerit hæres, pretium eius in

In P.F. id in pretium eius erogare &c.

ditione & non sub conditione resoluenda. Itẽ serui additi ad diem, venditoris in dominio connumeratur.in quo casu pone ita exemplum.Testator vẽdiderat Titio Stichum & Pamphilum sub conditione, si alius non attulerit meliorem conditionem intra mensem & ita fuit conditionalis venditio & nõ fuit resoluenda sub conditione.Scias etiam,quod ęris alieni loco deducuntur in ratione legis falcidię non soliũ prętia alienorum seruorum, quibus libertas est data per testatorẽ ab hęrede suo,vt dictũ est in l.eius.2.resp.& eorum seruorum testatoris,qui supplicio sunt affecti eo quod dominum eorũ non iuuerunt,cũ occideret, cum scirent eum occidi, sed etiam eius serui pretium æris alieni loco per hęredem deducitur, quem seruũ prętor donauit libertate propter iudiciũ proditæ mortis domini per seruum,vel propter indicium coniurationis domini per seruum,vel propter indiciũ coniurationis reorum detectę per seruum, puta quia detexit seruus corã prętore reos siue malefactores qui simul iurauerunt occidere dominum ipsius serui: & prętor eum libertatę donauit,& hoc dicit vsq; ad l.ad veterani.Viu.

Data sit.Seruus vero purè legatus sit.Azo.

Admittenda est.In legato serui, vt incipiat cõmunis esse hæredis,& legatarij,vt §.eo.l.Plautius.hoc tamen reprobari videretur:vt §.eo.l.in ratione.§.1.& §.e.l.eius.& l.statuliber.Azo.

Recipiet.Ipso iure translato in eum dominio ab hærede.Azo.

Fuerit hęres.Scilicet ,p quarta portione serui, quã habuit

habuit occasione falcidię, quę pendente conditione libertatis lex permisit detrahi: vt superius dixit. Azo.

a In id. Id est, Falcidia, vt tãto minus detrahat ab alijs legatarijs. nam ob hoc certum est, quòd non detrahit, vt supra, eo. l. Iulianus. & facit ĵ. eo. l. cum quo. §. is q. &. ĵ. tit. l. 3. §. quoties. & supra eodem l. quod de bonis. §. fructus.

b Ius serui. Legati purè, & sub conditione manumissi: vt § l. prox. §. si dixi. Acc.

c Statu liberi. Qui nõ auget familiã hęredis: vt ĵ. l. prox.

d Deduci. Sic. ĵ. eod. l. æris. & ĵ. titul. 1. l. 1. § in quibusdã. & Inst. eo. §. cum autem. Acc.

e Statu liber. Familiam, id est substantiam. sic C. de verbo. sign. l. fin. & est hoc verũ quo ad falcidiam. verè tamen in dominio hæredis sunt pendẽte cõditione: vt ĵ. de statu lib. l. statu liberi. compendium tamen medij tẽporis computatur in Falcidiam, & sic proficit cæteris legatarijs: licet non ei, cui legatus fuerit, vt manumitteret: quia nec falcidiam patiebatur: vt sup. eod. l. sed si non seruus. §. fin. sed & si ponas aliã rem ei sub conditione legatam, cõpendium temporis proficit: vt ĵ. eod. l. in quantitate. §. magna.

f In debitoris. Facit ad prędicta. §. ad Syl. l. 1. §. 1. & §. 2. & qui satisd. co. l. scindum. §. 1. & §. 2.

In venditoris. Imò in lege cõmissoria est emptoris: sed nõ soluta pecunia redit in dominium venditoris. s. vt C. de pa. inter empto. & vend. l. cõmissoriæ. contra. Sed hic quòd fuit tradita possessio p̃caria: vt ĵ. eo. ti. l. qui ea lege, vel hoc accipe quando iam cessauerat in soluẽdo. vel pone q̃ fuit facta sub conditione, non autẽ resoluẽda sub cõditione. Itẽ ad pactum additionis in diem est cõtra. supra de in diem addic. l. vbi autẽ. §. sed & Marcellus. vbi est in dominio emptoris. Sol. vt etiam prædictum contrarium solui.

Eris. Eorum seruorum alienorum: vt §. e. l. sed sinon. §. sin verò. & l. eius.

g Affecti. Quia non iuuerunt dominum, cũ essent sub eodem tecto. vt § ad Syl. l. 1. in prin.

h Donauit. Hoc tamẽ casu soluit fiscus pretium domino: vt ar. C. pro quib. cau. fer. lib. l. antepenul. Vel ibi ẽ speciale eo casu. Vel soluit de propria bursa fiscꝰ, sed potest detrahit de hæreditate: vt hic innuit, & facit

§. ad Syl. l. 3 §. si ex stipulatione & l. domino occiso. dd bon. lib. l. si necem.

D veterani. Vtiꝰ paterfamiliàs, vel etiã filiusfamiliàs fuit miles, & postea fuit remissus de militia: & sic fuit effectus veteranus. & post missionem testamentum fecit intra annũ missionis, nũquid in eo habet locum lex falcidia, si reliquit legata vltra dodrantem? Et dicitur quod sic: & hoc siue decedat intra annum missionis, siue post.

Si cui, si decem. Institui mihi hęredẽ Titium, & multa legata ab eo reliqui etiam vltra dodrantem inter quæ legaui Seio fundũ valentem viginti sub conditione, si daret hęredi meo decem. certe dicitur hic quod hic legatarius habetur legatarius in toto fundo, scilicet quantum ad hoc, vt de toto fundo possit detrahi Falcidia per hæredem. non obstante quod ipse debet hæredi decẽ casu implendæ conditionis legati fundi, Viu.

In P. Fl. cõiurationis cõsũ. Memorabile etiã pũ hmõi manumissionis rem. Lin. l. arbitr. cõmu.

Ad veterani. Id est, eius qui miles est de militia testator: quia de iure cõi eum testari oportet secus si in militia testatus sit, & intra annũ decedat: vt §. e. l. si miles. & l. fi. & §. eo. l. si post.

Legatarius habebitur: Contra §. de leg. 1. l. non amplius in princ. Solu ibi vt nõ possit in plus gratiari. vt §. de leg. 1. l. ciuitatibus §. si hic vt totum defalcetur sic §. e. l. si à me. Item contra §. eod. l. si dignum. & l. in ratione. §. vendente. sed hic datur causa implendæ cõditionis: ibi pretium est. ad quod ĵ eod. l. in quartã. in fi. & §. ti. l. 1. l. Plautius. in prin. & §. diuersum. & ĵ. eo. l. si fundus. & l. qui fundum.

Olo carere. Institui mihi hęredẽ Titiũ, & multa legata ab eo reliqui, postea ponam, Natus fuit mihi posthumus, & ita ruptũ fuit testamentũ. egit ille posthumus contra dictũ Titium hæredem, & petit ab eo hæreditatẽ, interim Titius soluit legata dictis legatarijs, & non accepit cautiones de restituendis sibi legatis, si euicta foret ei hæreditas. certè nõ videtur cauere dolo ipse Titius quantũ ad hoc. vnde euicta postea sibi hæreditate tenetur victori restituere legata prędicta, ac si ea haberet. & habeat damnũ si non fecit sibi per legatarios caueri. Viu.

Cautionibus. Scilicet euicta hęreditate legata reddi: vt C. de leg. l. si in fraudem. Item no. hic de dolo p̃sumpto.

Dolus præsumptus, & lata culpa quomodo differant. Bart. in l. quod Nerua, §. depo fi. & ibidẽ Ale. Bal. in l. pignus. C. de pig. actio.

Hanc l. in P. Flo. præcedit l. ĵ. In Fal. æstimatio.

sumpto. sic supra, mand. l. si procuratorem §. dolo. & l. dolus. Sed arg. contra. C. de dolo. l. dolum. Item facit infra. ti. 1. l. hæc autem. §. fi. & supra de petitio. hær. l. quod si possessor, & supra ad exhi. l. Iulianus. §. fi. tibi. & supra, de pet. hær. l. fi. §. 1.

Erui qui apud. Tempore mortis testatoris, qui multa legata reliquerant, erant q̃dam sui serui ab hostibus capti: & post ea fuerunt reuersi post mortem testatoris. certè quantum ad rationem legis Falcidiæ faciunt dicti serui locupletiorem hæreditatem, vt sic minor legata rijs Falcidia detrahatur licet tempore mortis testatoris nõ essent in hæreditate. nam ex quo reuersi sunt, fingũtur nunquam capti fuisse. Viu.

a Hæreditatẽ. Quia finguntur non fore capti: vt infra, de capti. & postli. reuer. l. postliminium. §. trãsfugæ: aliàs contra: vt supra, eo. l. in ratione. §. 1.

Alcidia. C A S V S. Institui mihi hæredem Titiũ & multa legata ab eo reliqui, & seruo meo Sticho dedi libertatem sub conditione, si daret dicto meo hęredi decem. postea dictus Stichus qui dicitur statu liber, dedit dicta decem hęredi de alieno, & non de bonis mei defuncti. nunquid dicta decem imputant hęredi in falcidiam, ut propter ea decem minorem alijs legatarijs detrahat falcidiam? Et dicitur quod nõ. & idem est si ego testator dedi libertatem Caio liberto sub conditione, si daret hęredi meo decem: & ipse Caius credens se esse seruum meum, dedit decem hęredi de peculio, quod non erat hæredis. nam & ista decem non imputat sibi hæres in falcidiam, cum ea teneatur restituere dicto Caio. Viu.

Non potest. Id est non imputatur hęredi in falcidiã. & no. de alieno. secus si de peculio, vt infra eo. l. id autem. & intelligitur de suo: ut infra, de do. cau. mor. l. quod statu liber.

Impleuit. Credens se seruum, impleuit conditionẽ sub qua erat relicta libertas, & dedit de peculio, q̃ non erat hæredis, vnde potest repeti: vt §. de cond. ob causam. l. dedi. §. si liber. & §. si quis. nam quia repetitur, patet q̃ per falcidiam non retinetur. Alij dicunt q̃ alius liber homo dedit de suo pro seruo, cui erat relicta libertas, si decem daret hæredi.

N falcidia. C A S V S. Hæc lex dicit, quòd in ratione quàm trahit hæres cum legatarijs, ad sciendum, vtrum habet locum lex falcidia, vel non, est facienda æstimatio pretij rerum hæreditariarum ex ueritate, & non ex affectione alicuius. Viu.

In falcidia. Facit infra, eod. l. in lege falcidia §. cor

Idem libro xvii. ad Edictum. XLII.

Erui qui apud hostes sunt, post mortem testatoris reuersi, quod ad falcidiam pertinet, locupletiorem faciũt hæreditatem.

Idem libro xxi. ad Edictum. XLIII.

Falcidia interuenire non potest si status liber de alieno dedit, non de bonis defuncti: vel aliàs est homo liber, qui conditionem impleuit.

Vipianus libro xxii. ad Edictum. XLIIII.

N Falcidiæ æstimatio pretij rerum ex veritate facienda est.

Paulus libro xxii. ad Edictum. XLV.

N lege falcidia non habetur pro puro, quod in diem relictum est. medij enim temporis cõmodum computatur in ijs legatis, quæ sub conditione relicta sunt. Procurator, & l. precia.

N lege falcidia. Hæc lex dicit quod in falcidiæ ratione non habetur pro puro illud legatũ, quod in diem relictum est, commodum enim medij tẽporis computatur hęredi in falc. Sed pone, quòd quædam legata sunt relicta pure, & quędã sub conditio. quid computabimus esse in legatis cõditionalibus cum trahitur dicta ratio legis Falcid. Et certè dixerũt quidam tantum esse in legatis conditionalib. quantum vendi possunt. & de illo precio quo vendi possunt, habito respectu ad illud p̃tium quo vendi possunt, potest de eis hæres Falcidiam detrahere. sed hęc sententia reprobatur, imò melius est, quod res temperetur per cautiones, scilicet vt hæres incontinenti soluat legata illius legatarijs, quibus legatũ est pure, & propter quorum sola legata non haberet locum lex Falc. & non habeatur nunc ratio legatorum conditionalium, sed expectetur eorum cõditio, & legatarij, quibus legatum est purè, & quibus hęres soluit legata, caueant hęredi de reddendo ei, quanto plus apparuerit eos accepisse tempore existentis conditionis legatorum conditionalium, quam per legem Falcidiam eis accipere liceret. Viu.

In P. Fl. quãtũ venire possunt.

In P. Fl. videatur vi. &c. deberi quo loco vim p̃ effectu accipe. Vel vi deberi, ideest. τῆδυνάμει. Sic supra de arbit. l. aduersus & l. 1. §. de con. & de mon.

Computatur. Vt & §. eo. l. sed si non seruus §. fi. & facit hic uersum, in his &c. secundum alios non. sed ibi, Proculus &c. vt dicebat Azo. & facit ĵ. eo. l. circa. & l. in quantitate. §. in diem. & l. qui quadringenta. §. fi. & §. man. l. fi mandauero tibi, in prin.

Venire. Sic §. de cõd. fur. l. fi seruus. §. qđ si pẽdente.

Cautionibus. Vt reddat, quanto plus accepit: ut §. l. 1 § fi in annos. & infra eo. l. lex falcidia. sed contra. infra, eo. l. cum Titio. Sol. ibi.

Vi quo. C A S V S. Hæc lex dicit, quòd si hæres potest detrahere Falcidiam ex eo, quod testator legauit ultra dodrantem bonorum suorum, & nihilominus promisit legatarijs se soluturum eis integra legata secundum voluntatem testatoris, cogendus est soluere integra. Viu.

Soluere. Sic C. eo. l. fi. & §. de cond. inde l. fideic. & ĵ. de don. l. si patronus. §. fin. Sed arg. contra. §. eo. l. quod de bonis. §. 1.

Dic secundum Bart. quod ibi loquitur eo uiuo, hic post mortem.

Ex falcidia. C A S V S. Institui mihi hæredem Titium, & multa legata quibusdam reliqui: inter quę reliqui Seio annua decem. & ita habet se modus, siue quantitas dictorum, vt nunc non habeat locum lex Fal. sed si soluantur dicta x. annua per

x. annos

x. annos futuros, locum habeat Falc. quæro qualiter hæres meus habeat hic facere circa rõnem legis falc. cum dicto Seio? & certè quamdiu falcidia nondũ locum habet, integræ pensiones annuæ dabuntur p hæredem dicto Seio, i. integra x. omni anno: & debet cauere Seius hæredi de reddendo ei, quanto plus apparebit postea eum accepisse, quam licuerit ei capere per legem Falcid. adueniente autem postea anno, quo anno, id est, propter solutionem cuius anni fit vt contra l. falcid. aliquid debeatur dicto Seio legatario, eueniet vt retro minuantur omnia legata singulorum annorum. & sic repetet hæres a dicto Seio legatario quartam cuiuslibet anni legati ex vi præd. dictę stipulationis, & ita ex post facto apparet locum habere legem falci. in omnibus pensionibus.

¶ Nunquam. Instituit mihi hæredem Titium, & legauit c. Seio: & rogauit Seiũ prædictum vt dicta c. restitueret, siue daret Caio, & decessit. postea soluit hæres Seio centum prædicta detracta ex eis Falc. vel non detracta, non facio uim. nunquid Seius cum dat postea dicta centum Caio poterit ei detrahere Falc Et dicitur quod non. & idem est si per hæredem com. reliqui dicta centum Seio. & rogaui eum, quod daret ea Caio. Item idem est ũ dictum meum hæredẽ rogaui per fideicommissum, vt restitueret hæreditatẽ meam Seio. & rogaui Seium, p eam restitueret Caio. nam si hæres restituat ex Trebelliano Seio hæreditatem, detracta, vel non detracta quarta, non facio vim, non detrahet quartam Seius Caio prædicto, cum restituet ei hæreditatem Vi.

a Pensionibus. Id est, petitionibus.

b Apparebit. Scilicet quandoque.

c Integræ. Accepta cautione quanto plus, &c. vt ſ. e. l. i. §. si in annos. & ſ. e. l. legis falc. Sed contra. ſ. e. l. hæreditatũ. ubi ab initio fit computatio. Sol. ibi fit computatio pp cæteros legatarios, hic cum eo cui est relictum hoc annuum. & eodem modo sol. ſ. eo. l. cum Titio. & sic intellige ſ. eo. l. pœnales. §. annua.

d Fideicõmissarius. Specialis, vel generalis vt subijcit sed fallit in generali in duob. casibus, scilicet quãdo hæres sponte adijt, & sponte falc. non detraxit, uolens libertatem exercere in fideicommissarium. & hoc si ab hærede relicta sunt legata. cæterum si a fideicommissario nunquam detrahet Falcidiam. Item in alio si coactus hæres adijt. tunc enim fideicommissarius detrahit falcidiã, quia absurdũ est legatarijs plus præstari, quam præstaretur, si hæres sponte adijsset, vt ſ. ti. 2. l. j. §. inde Neratius. & l. Marcellus. §. quod si suspecta. & l. facta. §. si cum suspecta. facit ergo hic §. pro opinione. Azo. q dixit, legatarium non detrahere falc. Sed alij cõtra, si eis detrahat: pro quibus est ſ. eo. l. pœnales. §. fi. & C. communia de leg. l. 1. §. 1. quæ sunt cõtra. Sed dic, vt in qualibet earum not. hanc autem intelligebant, quando eis non detrahebatur.

Vm emptor. Titius vendidit mihi fundum pro centum, & promisit mihi de dupla nomine euictionis postea fecit dictus venditor testamẽtum & instituit sibi hæredem meipsum emptorẽ, & multa legata quibusdã reliquit etiam vltra dodrantem hæreditatis suæ, ita quod habuit postea locũ lex falcidia: postea vel etiam ante mortem venditoris eiusdem testatoris Sempronius euicit mihi per sententiam dictum fundum. & ideo debeo recipere ex hæreditate venditoris, in qua ipse venditor me instituit, duplum nomine euictionis: nunquid ego emptor idemq; hæres venditoris debeo deducere de hæreditate venditoris duplum nomine euictionis tanquam æs alienũ, vt sic maiorem falcidiam detraham legatarijs prædictis? an verò simplum tantum debeo deducere? Et videtur quod duplũ, quia duplum esset detrahendum, si alius hæres extitisset venditori, & non ego emptor, & mihi emptori p hæredem venditoris præstandum, benignius est tamen simplum mihi emptori imputari, vt scilicet illud tantummodo detraham tanquam æs alienum. & idem est cõtra si ego emptor institui mihi hæredem dictum venditorẽ, & multa legata quibusdã reliqui, & mihi euictus fuerit dictus fundus, s. vt dictus venditor hæres meus debeat sibi computare in hæreditate mea quam habet, simplum nomine euictionis, & non duplum: vt sic pro illo simplo tantùm computato minorem legatarijs detrahat falcidiam: quamuis si alius hæres extitisset mihi emptori, duplum imputaretur ei in hæreditate mea, vt pro eo duplo tantùm imputato tanto minorem Falc. legatarij detraherent, quod duplum ipse alius hæres meus recuperaret a venditore, qui nõ esset meus hæres Viu.

Simplum. Imo duplum. vt ſ. de her. vel act. vend. l. 2. §. si Titius. Sol. ibi. Item no. q non admittitur vt quilibet hic ſ. de euict. l. non tamen. Sed arg contra ſ. eo. l. si a me. Item facit C. eo. l. in imponenda. Acc.

Lautius seruo. Ego institui Plautũ mihi hæredem: & seruum meum Stichum legaui Titio a dicto Plautio meo hærede, & decessi: postea Plautius hæres meus fecit testm, & dicto Sticho fundũ legauit ab hærede suo Plautij: & decessit idem Plautius. vnde hæres Plautij debet soluere legata à te relicta per Plautiũ, & relicta a Plautio per me. cum autẽ hæat locũ Falcidia in legatis a me relictis, & in legatis relictis a Plautio hærede meo, ex eo quod vltra dodrantes legauimus. quæritur qualiter de dicto Sticho seruo meo & de dicto fundo Sticho per Plautium legato, debeat hæres Plauti detrahere falcidiã? Et respõderunt tres Iurisconsulti. s. Attilicini, & Nerua, & Sabinus, primo habendã rõnem legis falcidię in dicto seruo Sticho: & quota pars ex eo Stycho decederet p legẽ falcidiã, eam partem. i. quantum valet illa pars, futuram inutilem legatario in legato fundi. postea autẽ ex reliquis partibus dicti fundi dixerunt decessuram portionẽ legis Falcidiæ. sicut decedit ex omnibus alijs legatis, & ita dixerunt quod detrahatur Falcidia pro seruo, & p fundo. Cassius autẽ reprehendit eos dicens, quando de seruo legato pars legis Falcidię decedit, qđ est vbicũque habet locum lex. Fal. in hæreditate illius, qui legauit seruũ, incipit seruus legatus fieri cõmunis hæredis pro quarta nomine Fal. & legatarij pro tribus partibus ejusdẽ seruj: & si sit legatum dicto seruo taliter cõi sibi & legatario, vt dictũ est, totũ legatũ seruo relictum pertinet ad socũ legatariũ, quia in ea persona, scilicet legatarij socij, legatum consistere potest. quasi dicat non in persona hæredis, q legauit seruo communi sibi & legatario. quia ergo tali modo detrahit Falcid. de seruo legato vt efficiatur seruus communis hæredis & legatarij pro his partibus quas dixi; & quia totum legatum fundi relictum ab hærede dicto seruo pertinet ad solum legatarium & non ad hæredem, qui legauit, vt dictum est remanet pro constanti, quod ex fundo nõ detrahitur Falc. nisi semel, id est, pro ipso fundo, & non pro fundo. & pro seruo legato. vnde malè dixerũt dicti tres iurisconsul. Vnde Paulus quintus iurisconsultus vtitur sententia Cassij reprehendẽtis dictos tres, & non vtitur sententia eorum triũ. & dicit idem Paulus, quod diuus Pius Imperator rescripsit idem in fideicommisso relicto seruo communi per vnum de dominis quod scripsit dictus Cassius in legato. s. quod totum pertineat ad aliũ socium, qui non reliquit seruo cõi fideicommissum. & habeas talem literam in principio huius legis qualem ego habeo: Plautius seruo quem tibi legauerat fundum legauit: Attilicinus &c. sed quidam habent talem literam: Plautius scilicet ait ad hoc quod sequitur. seruo quem tibi legauerat, scilicet aliquis testator, fundum legauit Attilicinus &c. sed mea litera est melior, & secundum eam posui vobis casum. Viu.

a Plautius. Scilicet ego. & habeas ſ. legaueram, & legaui. vel habeas legauerat & legauit: & sic in tertia persona. & secundum primam testator format quæstionem, & facit ſ. de leg. 1. l. seruo legato. Accur.

b Cassius Reprehendens prædictos.

c Et legatarij. Sic ergo ipso iure Falcidiã resecat: vt & ſ. e. l. linea. & ſ. eo. l. in quantitate. §. in diem. in fi. §.

d In eã. Quare ei totũ legatũ ꝙrit: sed in legato ei relicto locum hꝛet Falcidia. ergo & hic: vt subijcit. Azo.

e Qua ratione. Quia totum legatum quęritur socio: ergo & in eo totum locum habet Falcidia.

f Ex fundo. Scilicet dotali.

g Cassij, Reprobata sua Nerue. & Sub. & Attilicini, Diuus Pius Nõ solũ Cassius. ad quod est ſ. pro socio. l. verum. §. si seruo. Sed contra ſ. de acq. re dom. l. p seruũ. §. 1. Sol. qđ ibi dicit fieri fecierũ, qđ donat vni dominorũ seruo cõmuni, verum est cæterorum: non autẽ donanti aliquid remanet: & sic cõcordat. Item contra ſ. de stipul. ser. l. proinde. §. si seruus communis. sed aliud ibi in stipulatione, quãdo stipulatur seruus communis ab vno dominorum, vt pro parte remaneat penes promittentem: quia stipulatio non fit ibi ex causa lucrativa: hic autẽ in legato vel in donatione est lucrativa. Accursius.

¶ Interdum. CASVS. Instituit mihi hæredem Titium, & legauit Seio fundũ Titianum: & ad eũ fundum Titianum legauit viam p alium meum fundum puta Seianum, & multa alia legata reliquit q busda, ita qđ excessit dodrantẽ: & decessit. nunc hæres meus vult detrahere legatarijs Fal. vn de quæritur qualiter possit detrahere de fundo Titiano, & de via ei legata? Et dicitur quod propter rationẽ legis Fal. de fundo detrahentis sequens legatũ servię extinguitur: nam cũ pars fundi deberet remanere in hæreditate nomine Fal si non esset ad eum legata via. ex eo. l. quod posui locũ habere Fal. in hæreditate mea: non potest procedere viæ legatũ: quia p partẽ seruitus viæ acquiri non potest legatario cui remanẽt tres partes fundi pro indiuiso. Si ex fundo detraheretur Falc. quomodo ergo potest procedere legatũ viæ hoc casu? Respõdeo quod legatarius debet capere integrũ fundum, & viæ legatum debet perire. i quando plus capit Fal. detrahenda de fundo & de via, quam sit viæ æstimatio: vel etiã tãtum, & non plus, si aũt minus capit Fal. quã sit æstimatio viæ, tunc debet legatarius capere totũ fundum & totã viã. ei tñ legatario totam viã ad fundum petẽti tãdiu per hæredẽ doli exceptio opponetur, quãdiu soluat hæredi legatarius tñ: quantũ erat nomine falcidiæ detrahendu de fundo, & via, vt hoc habes sup. eo. l. si fundũ mihi. si autem de fundo nil nomine Falcidiæ erat detrahendũ, valet legatũ fundi, & viæ: & non opponitur aliqua exceptio legatario viam petenti: quia tũc nõ dicitur acquiri seruitus viæ pro parte: vt hic colligitur, & d. l. si fundus mihi. Viu.

Fundi. Legati Accur.

Re manserit. Propter Falcidiam.

In hæreditate. Nomine Falcidiæ, ita vt æquiualeat æstimationi viæ, vel plus valeat: secus si minus valet, ꝙ dic: vt ſ. eo. l. si fundus mihi.

NOn põt. Facit ſ. de verb. obl. l. si sub vna. §. 1.

L.

NOn est dubium, quin ea legata, à quibus

Lib. xxxij. Digestorum

NOn est dubiũ. CASVS. Titius liberet. Seij instituit

instituit dictum Seium patronum suũ hæredem, cum haberet hic libertus in bonis ducentos aureos,& legauit filio suo liberti centũ viginti aureos,& cuidam extraneo nõ capaci reliqua octoginta,& sic nihil remanebat penes patronum hęredem: sicq; habebat locũ lex Falcidia, si hæres solueret legatũ extraneo non capaci,cum ergo nõ solnat non capaci,proficit hoc filio ad cõsequẽda solida,quæ ei legata sunt. nam nõ est dubiũ, quin ea legata, à quibus submouere hîs exceptione legatariũ potest quacũque ex causa,ita ꝙ ea ei nõ prẽstat, in quartam hæredi imputentur, ne cæterorum legata minuantur. nec interest, vtrum ab initio quasi inutile fuerit, an ex accidenti postea in eum casum perueniſſet legatum,vt actio eius denegaretur.

Alias minuant.

Legatum inutile propter incapacitatem legatarij,prodeſt alijs legatarijs ſecundum vlt. intelt gl.Bart.

Petitorem. Quia nõ sit capax, ad qđ ſ.eo.l.in ratione. ia prin.& l.in ratione, 2.§.pe & §.fi. & l.ti à ſeruo. & j. eo.l id autem quod. & l.ex aſſe.

Ec interest. Quandoque tamen interest : vt insti.de leg.§.ex cõtrario . & j.de ver. obli l.pluribus §.fi. Accur.

In P.F. qđ extraneo prẽstat legatũ, ꝙ ficit &c.

X aſſe. Filio ſui testatoris. cæterũ filio hæredis frustra legatur,vt & ſeruo: vt Inſt.de leg § an ſeruo . & quod ſequitur,ſic ordina,qa filio cxx.& extraneo reliquit, ſ. reliqua, ita qđ locus est Falcidiæ. Vel dic c.filio & extraneo xx.& ſubaudi, & alia alijs. Si autem diceret c. filio,& xx.extraneo legata, & nihil plus:non poſſet hæres vti Falcidia cum habeat plus quarta. Item,quod ſubijcit diminutio legati extraneo relicti . dic per legem Falcidiam prodeſt enim filio : quia ſi non poſſet defalcari legatum extranei,detrahetur de legato filij, quod eſſet defalcandum de vtroque ſecundum H.ar. ſ.eo.l.planè.vel dic quod diminutio fit extraneo quia eſt filius naturalis:vnde nõ potest capere niſi partem, vt C.de natu.lib.l.2.cum enim iure hæreditario remaneat penes hæredem, computantur ei in quartam: & eo minus detrahit alijs:vt j.reſpõ.prox. Et quod ſubijcit ad conſequenda legata ſolida,ſcilicet magis quam cõſequeretur,ſi de legato extranei nil diminueretur: non tamen fortè in ſolidum conſequetur filius.

Extraneo. Secundum vltimam cautionẽ,dic extraneo,id eſt, filio naturali.duos.n. habebat filios , vnum legitimum, alium naturalem , qui vocatur extraneus. Acc.

Propter. Inſtitui mihi hęredẽ Titiũ: & multa legata purè & ſub conditione reliqui:in ter quæ reliqui Seio centũ purè,& fundũ ſub cond.,ꝓpter conditionalia autẽ prædicta legata nõ poſſumus adhuc eſſe certi,vtrum habeat locum Falcidia,vel nõ. Seius petit ab hærede meo legatum ſibi purè relictũ: & offert ei cautionẽ & reſtituẽdo ei quicquid poſtea apparuerit cum accepiſſe vltra,quam patiatur lex Falcidia. nunquid hæres tenetur ei dare integrũ purum legatũ? Et dicitur ꝙ non,imo põt in hoc dubio detrahere Falcidiam de eo, & ſi poſtea deficiant cõditiones legatorum conditionalium ſicque appareat nõ habere locum legem Falcidiam, reſtituet hæres Seio quartam quam ei detraxit. Viuianus.

Vendicabuntur. Cautione nõ prætita, ſed ea prętſtita ſic:vt ſ.eo.l.1.§. interdum.& §.ſi in annos & l is cui. & l. in l. Falcidia. & j.e. l. hæreditatum. & l. in quantitate, §.ſed & ſi legata, & j. titu. l.1 §.ſi legata quę ſunt cõtra.ſed H.dicit referre. an purũ & conditionale ſit eidem relictum . & hic loquitur, vt ſit in electione hæredis.an purũ vni . & conditionale alij:vt purũ peta tur prætita cautione:vt in cõtrarijs.

Notam hoc dicit. qa his qũ agit cũ legatarijs,ſi bet cauẽ vt apponatur ſ. cautiõe, peꝛ q notatur hic.l.1.C. quorũ legat.& l.j.ſ. e.tit.quorum leg.

Ater filium. Titius habens filium Seium, & habẽs ex eo tres nepotes,inſtituit ſibi hæredem dictum ſuum filium, & commiſit fidei eius , ne fundũ ſuum testatoris alienaret:& cũ vt in familia eum relinqueret:& deceſſit hic Titius. Poſtea filius deceſſit, & inſtituit ſibi hæredes dictos ſuos tres filios:& multa legata ab eis relictis:ita qđ habebat locum lex Falcidia, & deceſſit.nũc legatarij petunt legata ab iſtis trib.hæredib.& ipſi in ratione legis falcidiæ volũt deducere tanquã æs alienũ æſtimationẽ fundi debiti eis à patre ex teſtamẽto aui. Vnde quæritur.an omnino quaſi creditores patris eorũ propter dictũ fundũ,qui debebat in familia remanere,vnuſquiſque eorum triũ poſſit deducere aliquid in rõne legis Falcidiæ? Et videtur ꝙ nõ: quia in poteſtate ſua habuit pater eorũ,cui potius ex eis relinqueret dictum fundũ . Sed certè ſi ſequamur hanc rõnem:nemo dictorũ triũ deducet quicquam in rõne Falcidiæ,quod certè durũ eſſet:vnde dico ꝙ bene poſſent deducere dictũ fundũ ſine eius æſtimationem tanquam æs alienum,vt tãto maiorem legatarij detrahãt falcidiã,& eſt ratio: quia pater eorũ habuit dictum fundum in ære alieno.nam neceſſitate adſtrictus fuiſſet relinquendi eum filijs. Viu.

Creditores. Nã videt creditores pſis in eo fundo.

Aliquid. Aliud prater fundum

Quia in poteſtate Videtur quod non. quia &c.

Sua. Cum habeat fundum.

Hæc ratione. Scilicet mala.

Deducet. Cum aliqua pater diſponat.

Filiis. vel ſaltem vni. vt ſ.de leg 2. l.vnũ ex. in prin. & §.ſi duos,& §.rogo.& l.cum quidam. & facit ſ. de leg. 1.l.filiusfamilias.§.pe.Acc.

Relinquendi. Ergo hic fundus non computatus eis in quartam: ſed ut ꝙs alienum eis debitũ deducent,vt C. eod. l.in imponenda.Accurſius.

Vm Titio. CASVS. Seius inſtituit ſibi hęredem Caium, & Titio in annos ſingulos viginti legauit,& multa alia legata qbuſdam reliquit, ita qđ exceſſit dodrantem hęreditatis ſuæ, & poſtea deceſſit dictus Seius. nunc le gatarii coram iudice petunt eorum legata præter Titium prędictum. hęres autem dicit ſe velle eis falcidiam detrahere, vnde iudex cępit inter eos habere rõnem legis falcidiæ.

Legatum annuum pendente dubio æſtimatur inquantum vendi poteſt , ſed eo finito inquantum debetur.

LV.

Vm Titio in annos ſingulos dena legata ſunt, & iudex legis queritur ergo hic quantum debeat æſtimari lis,quàm poſſet facere hęredi dictus Titius pro xx. annuis ſibi legatis? Et diſtinguitur, aut viuit Titius,aut eſt mortuus.primo caſu tanti debet dicta lis æſtimari in dicta ratione legis falcidię,quanti poteſt vendi id legatum: poſito pro incerto quãdiu ſit victurus Titius. Secũdo autem caſu non debet aliud ſpectari,quam quod debuit hęres Titio ex ea cauſa tempore mortis ipſius Titii:quia fortè per triennium non ſoluerat ei annuum legatum.quantum ad futurum tempus poſt mortem Titii nihil inſpicitur,quia finitum eſt legatum morte Titii,vt ſ. de an.leg.l.4.Vi.

Cum Titio. Aliàs incipit Titio, aliàs cum Titio.

Victurus ſit. Nam eo mortuo finitur:vt ſ. de an.leg. l.4 Sed contra ſ.e.l.in lege.falc.2.Sol.quidam dicunt, quod hic eſt electio legatarii,habeat totũ prætita cautione.vt ibi:an fieri æſtimationem vt hic: quaſi ſit fauor legatarii ſatiſdari,quod eſt falſum:imò hŕdis: vt j.ti.1.l.1. Alii ꝙ hic non poterat latiſdare:ibi ſic . Alii ꝙ hic de cõditionali:ibi de annuo.Vel ibi cum eodẽ, hic cũ cęteris legatariis computat.Vel hic fuit ſententia Proculi,quę ibi reprobatur.Item eſt contra,ſ.e.l.3. §.fi.Solu.ibi ſpeciale in republica.Item contra j. eo.l. hŕditatũ.vbi ſit per annos.Sol.ibi ut ſciatur, per quos annos fiet æſtimatio,& ex eo ſcietur quantum valet: vt hic.Vel ibi in legato vſus fru.& alimentorum:hic in alio annuo.Vel ad omnia dicas ſecundum Hug quod in his tribus caſibus alimentorum vſus fructus , & in alio annuo fit computatio tribus modis,ſ.vel dicit,vel vt ſ.eo.l.ſi hęres §.fi.vel ut ſ.eo.l. hęreditatum . vel etiam quarto ſcilicet computatio poteſt fieri. vt ſoluat totum cautione exacta:vt ſ.eo.l.1. §. ſi in annos.& l. in lege falcidia.in fine.& j.eo.l.in quantitate.§.ſed & ſi legata.& facit j.de don.cauſa.mor.l.mortis cauſa,§. fi & ſ.eo.l.lex falcidia.

Debuerit. in prętęritum ante mortem:quia per triẽnium fortè non ſoluerat hęres.ad quod ſ. de vſufru. l.quæſitum. Acc.

Vm quo. CASVS. Titius mutuauit ſeruo Seii in cãm peculiarem c.& ſicidem Titius agere po terat de peculio contra Seium ſerui dominum,& petere dicta c.ante autem quam ageret contra eum, fecit teſtamentum idem Titius,& inſtituit ſibi hæredem dictum Seium de peculio debitorem:& multa legata qbuſdam reliquit,ita quod exceſſit dodrantẽ hęreditatis ſuę in legãdo,& poſtea deceſſit dict' Titius teſtator:nunc legatarii petunt à dicto Seio hærede debitoreque legata eorum:& ipſe uult, & ẽt poteſt eis detrahere falcidiã:in qua quidem falcidia dẽt ſine dubio imputari hæredi, debitorique de peculio peculium dicti ſerui,ſi peculium eſt tantũ. quantum ſit debitum peculiare . ad quod tenebatur teſtatori idem hęres, vt infra eo.l. ſi credi tor. Vnde ſi quæratur hic,cuius temporis peculium dicti ſerui computari debeat dicto hęredi,de bitoriquein lege falcidia,id eſt, in quadrantem,quem vult detrahere ꝺ legatis, falcidiæ rationem inter hæredem , & alios legatarios habeat: viuo quidem Titio tanti litem æſtimare debeat , quanti venire id legatum poteſt:in incerto poſito, quamdiu victurus ſit Titius:mortuo autem Titio , non aliud ſpectari debet,quam quid hæres ex ea cauſa debuerit.

Augmentum facultatum hæreditarij debitoris quando cunque contingens prodeſt legatarijs in falcidia detrahenda.Bart.

LVI.

Vm quo de peculio & certè plerique putant inſpiciẽdum illud, quod tũc in peculio dicti ſerui fuit,cum adiretur hęreditas creditoris peculiaris per debitorem peculiarem,ſeruique dominum. Marcellus aũt author huius legis dubitat, vtrum debet inſpici tempus aditæ hęreditatis, & hoc duabus rationibus. Vna ratio dubitandi eſt,quoniam in ratione legis falcidię ineunda placuit ſapientibus obſeruari mortis teſtatoris tempus:ut & ſ eo.l.in ratione 2.in prin. Secunda ratio dubitandi eſt : quia videndum eſt ꝙ ſi debitor hŕditatis alius ſit factus patre perior poſt mortem teſtatoris ante aditam hęreditatem , eius hęredis eſt damnum,non legatariorum, ut & dicta l. in ratione, 2. ergo idem deberet eſſe in noſtro caſu,vt videtur , ſcilicet ut ſi peculium dicti ſerui ſit diminutum poſt mortẽ dicti creditoris,eiuſdemque teſtatoris,& ante aditam eius hŕditatem,debeat eſſe damnum hŕdi,& non legatariorum.vnde ſecundum hoc etiam in noſtro caſu deberet inſpici,q̃tum ſit in peculio ſerui tẽpore mortis creditoris,eiuſdemque teſtatoris,& non tempus aditæ hŕditatis . In iſta ergo ſecunda ratione dubitandi poſiti ſunt duo caſus. Vnus quando peculium ſerui diminutũ eſt poſt mortem teſtatoris,& non ante aditam eius hŕditatẽ. Secundus quãdo quidã debitor hŕditarius factus eſt non ſoluendo poſt mortem teſtatoris,& ante aditam eius hŕditatem.in quibus quidam duobus caſibus videbatur quibuſdam eſſe id damnum hŕdis,& non legatariorũ:ſicque mortis teſtatoris tempus inſpiciendum,& non tempus aditæ hŕditatis:Sed econtra dicebat aliquis:Quid ſi ante aditam hŕditatem auctum eſt peculium ſerui dicti debitoris hŕdiſque, & poſt mortem creditoris,nunquid incrementum peculij ipſius ſerui faciet pleniorẽ hŕditatẽ dicti creditoris,ut ſic ꝙ ſit legatariis,quibus ipſe creditor legauit.vt dictũ eſt? Item diceret aliquis:qđ ſi facultates alicuius debitoris hŕditarii,qui nõ erat ſoluẽdo tpe mortis teſtatoris fuerunt ampliatę ante aditam hŕditatem eiuſdẽ teſtatoris.vt ſic proſit legatariis? Et reſpondeo ſic, quantũ ad debitorẽ, cuius facultates ſunt auctæ. Cum ergo in illo debitore hŕditario,cuius facultates ampliatæ ſũt

ante aditam hæreditatem creditoris, placuit sapientibus ex post facto videri vberiorem fuisse hæreditatē: sicut etiam euenit, cum conditio, sub qua promiserat aliquis defuncto extitit post mortem, & ante aditam eius hæreditatem: ita etiam incrementum peculij seruj dicti debitoris, hæredisq; factum post creditoris mortem vsque ad tempus aditæ eius hæreditatis facere debet plenioré hæreditatem creditoris ad proficuū legatariorum. bene ergo dixerunt illi plerique, qui putauerunt inspiciendum illud, quod tūc in peculio dicti serui fuit, cum adiretur hæreditas creditoris peculiaris per debitorem peculiarem seruique dominum, quandoque etiam quod dictum est, in dubium venit. Vnde dico extra casum tibi loquendo, quod quandoque non inspicitur tempus aditæ hæreditatis, sed tēpus quo plus fuit in peculio siue sit illud tempus mortis, siue tempus aditæ hæreditatis, siue tempus post aditam hæreditatem, & illud computabitur hæredi in Falcidiam, vt dixi §. & hæc colligo in hac l. ubi: quid .n. interest, &c. & j. e l. si debitor. & est ratio, quia dominus seruj idemque hæres creditoris serui mei sibi potuit & debuit soluere. Expedito hoc casu Scæuola adducit alium casum talem. Pone quod prædictus seruus hæredis scripti a creditore peculiari debuit x. defuncto creditori: & cuidā alij debuit alia x. & vna x habuit dictus seruus in peculio tpe aditæ hæreditatis creditoris p dominum suum ab eo institutum: nunquid hæreditas dicti creditoris quā habet dñs nuius serui, augetur in his x. quæ habebat seruus prædictus in peculio, ut sic propterea tota & integra x. maiora debeant legata legatarijs, quibus legauit dictus creditor, qui instituit sibi hæredem dñm seruj: vt sit de his x aliis creditor serui nihil consequatur? Et resp. q̄ sic. nā dicta x. q̄. defuncto creditori naturaliter debebantur p seruū hæredis, in hæreditate eiusdē creditoris manēt & pōt esse rō, quia hic dominus seruj hæredis scripti a creditore eiusdem serui habet potestatē prædeducendi de peculio eiusdē serui illa x. quæ seruus debebat creditori. & postea per consequens eidem hæredi creditoris debebat decē seruus. cum ergo nihil habeat in peculio seruus nisi decē, & hæredis creditoris, scilicet dño suo debeat decē, quæ debebat creditori: & dominus suus ista decem possit prædeducere de peculio: ergo alius cred tor cui debebantur x. nihil consequitur de illis x. quæ erant in peculio, imo integra & tota dicta decem augebunt dictam hæreditatem creditoris quam habet dominus eiusdem serui, ut sic propter hoc maiora præstentur legata legatarijs, quibus

lio agi poterat, hæres creditori extitit. Quæritur cuius temporis peculium computari oporteat in falcidia lege? Plerique putant, quòd tunc in peculio fuerit, cum adiretur hereditas inspiciendum. Ego dubito: quoniam mortis tempus in ratione legis falcidiæ ineunda placuit obseruari. Quid enim interest, peculium serui post mortē creditoris deminutum sit an debitor pauperior factus sit? Aliquis dicet, quid ex contrario, si ante aditam hæreditatem acquisierit seruus? Et ego quæram, quid si debitoris qui tunc non erat soluendo, ampliatæ facultates fuerint? Et cum in illo placuerit ex post facto vberiorē videri fuisse hæreditatem, sicuti cum conditio crediti extitit post mortem ita etiam peculij incrementum pleniorem faciet hæreditatem. Scæuola notat. Quid ergo si idem seruus defuncto, & alij dena. debuerit, & vna decem habuit? Augetur scilicet & his hæreditas, decem (quæ defuncto naturaliter debebantur) in hæreditate manentibus.

Si seruus post tempus manumittendus legatur, vel etiam eidem directo libertas relinquatur, & interim proprietas aut eius vsusfructus legatur alteri: tantum dicitur esse in legato, quantum ex operis interim habetur. & ex eis falcidia detrahitur, Alexander.

Is, qui in bonis vnum duntaxat seruum habebit, legauit eum Titio: & fidei eius commisit vt post triennium manumitteret. Debet ex eo, quod interim ex operis serui ad Titium peruenire potest, quarta apud hæredem remanere: quemadmodum si directo post triennium seruo libertatem dedisset, eiusque vsumfructum ei legasset, aut ei proprietatem per fideicommissum reliquisset. Sichum tibi, seruo tuo decem legauit: vel contra, tibi decem, seruo tuo Stichum, libertatemque Stichi fidei eius commisit. Lex Falcidia minuit legata. Redimere ab hærede partem debes: quemadmodum si tibi vtrumque legasset.

Quarta in hæredem testato re viuo collata, facit cessare Falcidiam. Bar.

Sæpius euenit, ne emolumentum eius legis hæres consequatur. Nam si centum aureorum dominus, vigintiquinque alicui dederit, & eum instituerit hæredē, & dodrantem legauerit: nihil aliud sub occasione legis Falcidiæ interuenire potest: quia viuus videtur hęredi futuro prouidere.

Non debet inspici persona primi legatarij, sed fideicommissarij, in quem vltimate debet legatum residere. Bar. & Alex.

Idem lib. xxvj. Digestorum. LVII.

Cvm dotem maritus alicui legauerit, vt vxori restituatur: non habere legem Falci. locum, dicendum est. Et sanè in plerisq; ita obseruatur vt omissa interpositi capientis persona spectetur.

Potentia detrahendi Falcidiam non præscribitur longo tempore Alex.

Modestin. libro ix. Regularium. LVIII.

Lēgis Falcidiæ beneficium hæres etiam post longum tempus

ex alia legata aliis reliquit, ita quod excessit dodrantem: certè de seruo non potest hæres detrahere Falcidiam sed ex eo, quod interim ante triennium ex operis serui ad Titium peruenire potest, de quarta apud hæredem debet remanere: sicut eueniret, si directo post triennium dedisset Seius libertatem dicto seruo, & legasset eidem Titio vsumfructum eiusdem serui. nā ex eo, quod interim ante triennium ad Titiū peruenire potest de vsufructu, quarta apud hērdem debet remanere: & sicut eueniret, si similiter directo post triennium dedisset Seius libertatē dicto seruo, & ei Titio proprietatē plenam ante triennium per fideicommissum reliquisset. nam & hic ex eo, q̄ interim ante triennium ad Titium peruenire potest, quarta apud hērdem debet remanere. Vi.

a Quarta. facit supra, eod. l sed si non seruus §. ult.

b Eiusq; Serui.

c Ei. Scilicet Titio.

d Proprietatem. Plenam ante triennīū.

¶ Stichum tibi CAIVS. Seius testator legauit tibi Stichū, & seruo tuo Pamphilo legauit x, vel econtrario tibi x legauit dictus testator & seruo tuo legauit Stichum: & commisit fidei ei' serui tui Pamphili libertatē dicti Stichi: & tot alia legata reliquit quibusdam aliis, q̄ excessit dodrantem bonorum suorum, & sic habet locū lex Falcid & decessit dictus testator, & postea tu agnouisti legatum tibi relictum, & relictū seruo tuo. modo quęritur, qualiter debeat detrahi Fal. de dicto Sticho, & de decem? Et dicitur, q̄ dominus Pamphili legatarius debet redimere ab hærede Seii partem Stichi p̄dicti: §. quartā, quę de eodem Sticho esset resecā da, si libertas eius non esset data. & hoc propter dictū legatum de x. tibi, vel seruo tuo relictum. & ita si bene inspicias pro seruo, & pro x. detrahetur Fal. de dictis x. & seruo Sticho libertatem dabis, sicut & si tibi legasset dictus testator dictū Stichum, & dicta x & nihil seruo tuo Pāphilo legasset, quo casu sine dubio redimere deberes ab hærede quartam partē Stichi: vt supra. eod. l. si seruus. cum legibus sequentibus. Vi.

e Eius. Scilicet serui tui, vel etiam tuæ fidei.

f Partem Quartā, quæ de sua esset resecanda, si liber tās non esset ei data. Azo. & hoc propter legatū x. aliàs Falc. non detrahetur: ut §. eo. l. si seruus. Acc.

¶ Sepius euenit. CAIVS. Seius habens centum aureos in bonis, dedit Titio inter viuos xxv. aureos de eisdem centum aureis: & eundē Titium instituit post ea hæredem, & dodrantem dictorum centum aureorum legauit quibusdam, id est lxxv. aureos, & decessit. nunc quæritur, an Titius hīs possit detrahere Falcid. de dictis legatis? Et dicitur quod non: quia testator in vita sua prouidit hērdi in quarta bonorum dando ei dictos xxv. aureos. nam multoties euenit, nedū in isto casu ne emolumentum eius legis Falcidiæ hīs consequatur. & de hoc pono statim vnum alium casum. Titius qui receperat à Seia centum in dotem, in testamento suo legauit Caio dictam dotem vt Caius restitueret eam vxori. certè non dēt hīs detrahere Caio Falcidiam de dicta dote. vel si detrahat tenetur eam Falcid. restituere mulieri actione de dote. & sanè & in hoc casu, & in plerisq; ita obseruatur: vt omissa persona interpositi, sicut fuit in hoc casu, vbi interponitur Caius, spectetur persona capiētis, i. vxoris, quæ debet habere dotem. & h. d. cum l. seq. Viu.

g Consequatur. Vel propter qualitatem legati: vt §. proxi. §. vel propter traditā à defuncto quartā: vt hic. Azo. Item in alijs: vt no. C. eo. l. in testa. Acc.

h Vigintiquinque. Ergo quartam.

i Dederit. Intelligitur viuos: vt in fine subiicit. & hac mente, ne vtatur Falcidia. & ita repellitur exceptione, vel replicatione: sic ergo quod capit non hæreditario iure imputatur in Falcid. vt & inf. eo. l. quod autem. in fi. si autem in vltima voluntate instituendo, non esset dubium. quia non habet locum Falcid.

k Nihil aliud Quia retinebat dicta xxv. & facit C. de fe. l. filia & j. si à paren. quis ma fu. l. 1. §. si parens. Sed argu. contra C. de inof. test. l. si quando. §. 1. Solue vt ibi secundu. m Bar. Acc.

l Cvm dotem. Dicendum est. imo vt supra, de dote prælegi. l. secunda §. idem quærit. Solu. non habet locum vt hic inspecto exitu: quia quod detrahitur per Falcidiam, petitur per actionem de dote, vt ibi dixi, sed incommodum repræsentationis habet locum cum effectu: vt in contrario. in fi §. & supra, eod. l. 1. §. si quis creditori. & facit infra, eodem, l. ususfructus §. primo.

m Interpositi. Id est, persona &c. ad quod supra, de legat. 1. ei qui & de inoffi. test. l. Papinianus. §. eo autē. & §. titu. 1. l. auia §. Titio, & supra, si quis alii. testa. prohib. l. 1. §. sed si legatum. Acc.

n Egis Falcidiæ. Casus huius l. est clarus: & eam intellige: vt §. eo. l. lex Falci si interueniat. & l. quod de bonis. §. non idcirco. & §. fructus.

o Longum tempus facit §. eo. l. lex Falcidia. & l. quod de bonis. §. non idcirco. & §. fructus. Acc.

idem creditor legauit. & hoc vult dicere hęc lex: licet non nimis plane Viu.

p Poterat. Vt dominus serui

q Dubito Hac ratione quoniam &c. & hac alia, quid enim . Acc.

r Debitor. Scilicet aliquis hæreditarius Accur.

s Sit. Quo casu damnum hæredis est: vt §. eod. l. in ratione. in prin.

t In isto. Debitore facto diuite .

u Cōditio. Sub qua promiserat quis aliquid defuncto. Accursius.

x Extitit. De hoc constat: vt §. eo. l. in quantitate. in §. magna. Sed ad prædens est contra, supra eo. l. in ratione. in principio. ubi tēpus mortis inspicitur. Solu. dicunt quidam p ratiocinando hęc dicuntur, non soluendo. sed dic secundū Hugo. & Azo. q̄ in hæreditarijs ieō æstimandis tempus mortis inspicitur, vt tibi. in debitore hęreditario libero qui non est soluendo, euentus posterior quandocunque considerator. vt hic & supra eo. l Nellen §. si debitor. lex cus si est soluendo: vt in contrario, in hę rede debitore, aut ex sua persona: & tota debiti quantitas computatur, vt infra eodem. l. quærebatur. & supra eo. l. i. §. si debitor. aut ex persona serui vel filij. & tunc non euentus posterior: sed quanti plus fuit in peculio vel tempore mortis vel aditæ hereditatis. vel postea computatur in falcidia: vt hic & j. e. l. si creditor. quia dominus idemque hæres sibi potuit, & debuit soluere. sed in debitore non ita quia non tantum cum habet, potest hæres pecuniā extorquere. Acc.

* Sic ieō tractibus: tēpus cōn vt tibi. in debitore tractus in hęreditario libero qui non est soluendo, euentus poste- pen. C. de rior quandocunque relc vend. considerator. vt hic idem l. si & supra eo l Nellen seruum §. si debitor. le ad legem cus si est soluendo: Aqu. vt in contrario, in hę rede debitore, aut ex sua persona: &

Incrementum Quod est vsque ad aditam hæreditatem non post: vt j. eo. l. si creditor. & supra, in prin. huius l sed in debitore etiam vltra, vt hic. Vel dic etiā in peculio idem: vt hic. aperte dicit, Sed secundū vtrāque expositionem est contra supra. de pec. l. e. tempore §. si creditor. vbi tempus mortis inspicitur. sed dic vt infra eo. l. si creditor. Acc.

Notat. Id est approbat quod sequitur.

Seruus, hæredis scripti.

Dena. i. xx. vni, & totidem alij. sic §. de leg. 1. l. si qs testamento Vel melius. i. decem vni, & decem alij: vt statim patet tibi, decem quæ &c sic j. de fol. l. vlt.

Decem. Si tota decem augent. sic ergo nil alij creditori soluerut: quod est ideo, quia hic dominus habet potestatem prædeducendi. vt §. de pec. l. sed si damnum §. 1. & facit §. eo. l. serui, Acc.

¶ Is qui in bonis Seius habens vnum dū taxat seruum, legauit eū Titio, & cōmisit fidei eius Titij, vt post triennium eu seruū manumitteret: &, multa

BEneficio. Si hæres cancellauerit testamentũ, & ita fecit, q perijt fideicommissum ab eo relictum: videtur indignus beneficio legis Falcidiæ & totam hæreditatem amittere: vt & ff. de ijs quæ in testam. delen. l. 1. § si verò alius. Item & indignus videtur beneficio legis eum dem legis, quia accommodauit fidem testatoris de restituenda hæreditate non capaci. imò eã quartam habet fiscus. Viu.

Egerit. Cancellando testamentum. ad quod facit, de ijs qui vt indig. lect. riptum. & infra, eod. l. hæreditatum, in fin. & ff. de ijs quæ in testamento delentur. l. 1. § si verò alius. & supra. si quis aliquem testari prohi. l. 2. Acc.

Retinere. Cum effectu, quia fiscus habet: vt hic, & infra, de iure fis. l. cum tacitum.

Vm pater.

Titius in stituit sibi hæredes filiam suam impuberem, & Seium: & q̃dam prælegata filiæ dedit: & postea ab impubere prædicta multa legata reliquit quibusdam. & postea dictum Seiũ substituit eidem impuberi. & decessit dictus Titius. & postea decessit dicta impubes in pupillari ætate, & ita hæreditas ad substitutum pertinet. & ipse debet soluere dicta legata ab impubere relicta. nunquid dicta prælegata filiæ dẽt cõputare in ratione legis Falcidiæ? Et dr̃ qđ non: imò debet hic substitutus ea sibi habere præcipua, sicut nec ipsa impubes computaret: vt ff. eo. l. quod autem.

¶ Legato petito. Cum multa a Titio hærede legata relicta essent, ita q habebat locum lex Falcidia: eius vn' de legatarijs per actionem in rem petijt legatum sibi: & quia hæres fuit contumax in soluendo ei legato, delatum fuit legatario sacramentum in litem, & iurauit vltra quam valeret legatum. nunquid hæres ponet in ratione legis Falcidiæ totum, quicquid debet dare dicto legatario: vt sic maiorem alijs legatarijs detrahat Falcidiam? Et dicitur, quod non: sed id tantum, quantum in veritate valuit dictum legatum, super quo iuratum est & ita debet hæres sibi imputare damnum, quod sua culpa passus est. sic etiam imputat sibi damnum quod patitur propter suam negligentiã: nam si alienus fundus est tibi legatus ab hærede, & cum dominus fundi nollet eum vendere nisi infinito pretio, siue nimis magno, hæres emit vltra, quàm valeret: & propter dictam emptionem effectũ est, vt habeat locum lex Falcidia, quæ alias non haberet locũ, id superfluum in lege Falc. imputari nõ potest alijs legatarijs. nam poterat liberari idem hæres p̃stando legatario veram æstimationem dicti fundi: & h d, cũ l. seq. Vi.

Quod ei. Scilicet impuberi. Acc.

Legatorum. Id est prælegatorum in primis tabulis, cũ haberet cohæredem. & dic pertinet. ex substitutione pupillari. & non venit in computationẽ: quia substitutus non computat sibi in quartam quod impuberi fuerit prælegatum: sed habet præcipuum: sicut nec ipse impubes computaret: vt infra, eo. l. quod autem. Alij dicunt ei, scilicet substituto, & legatorum in secundis tabulis, & nõ venit in computatione ff. Falcidiæ, quia non valet: vtpote à se sibi relictum, vt ff. de leg. 1. l. legatum. § 1. sed totum computatur in quarta: vt supra, eod. l. non est. sed prima placet: quia dicit ei à patre. Item quod dicit pertinet, exponunt quidam ex vulgari. & sic non computat substitutus: quia non habet: sed hẽt impubes: vt ff. de legatis 1. l. qui filiab. in fi. & l. leq.

Legato petito. Per actionem in rem, in qua juratur: vt ff. de in litem juran. l. in actione, si autem actione ex testamento, non juratur: vt ff. de in lit iur. l. aliàs. nisi dicas, qũ res non extaret: vt ff. e. t. l. in actionibus. § planè, & facit in illo eo. ti. l. 1. & ff. de fideiuſ. l. fi. & ff. de lega. 1. l. legatum. § fundus. & ff. e. l. in l. Fal & ff. l. px. & l. in lege. j. § fi & arg ff. de procu. l. proprio. § procurator, vt in cæteris, ibi pœnam autem &c. & ff. de reg. iur. l. quod quis ex culpa. Acc.

Lienus. Cum fi. aliàs sit: sed melius fi. & dic quę ro, cum legata, &c. & quod dicit quanti re vera fi. valeret iusto pretio.

Reuera. Scilicet valeret.

Voluntate. Quæ fuit in cimẽdo, nõ vt tãti eã emeret.

Præstare. Vt ff. de legat. 3. l. non dubium. § fi. & facit ff. eo.

mortis testatoris implorare non prohibetur.

Hæres qui egit vt legata in tercidant, priuatur Falcidiam in eo qui in se tacitam fidem assumpsit de restituendo non capaci. Alex.

LIX.

Eneficio legis Falcidiæ indignus esse videtur qui id egerit, vt fideicommissum intercidat. Præterea & qui non capienti rogatus est restituere hereditatem, senatusconsulto Plautiano nõ conceditur quartam retinere: sed ea quarta, quam non retinuit, ad fiscum pertinet ex rescripto diui Pij.

Prælegata relicta impuberi non imputantur in Falcidia substituto impuberi. Alex.

LX.

Vm pater impuberi filiæ hæredem substituit: id, quod ei legatorum nomine a patre obuenit, cum hæreditas ad substitutos pertinet, in computationem legis Falcidiæ non venit.

Quod hæres plus soluit legatarijs, in pœnam contumacia non nocet Bar.

Legato petito cùm in litem iuratum est, ratio legis Falcidiæ, non eius summæ, in quam legatarius iurauit, haberi debet: sed eius, quanti reuera id fuit, quod petitum est. Nam id, quod pœnæ causa accreuit, in legem falcidiam non incidit.

Si hæres propter suam stultitiam plus soluit, non nocet legatarijs. Bar.

LXI.

Lienus fundus tibi legatus est. hunc cũ hæres emere nisi infinito pretio non posset, emit multo pluris, quam quanti erat: qua emptione effectum est, vt legatarij ad legem falcidiam reuocarentur. Quæro, cum si fundus tanti, quanti reuera emptus esset, legata non fuerint excessura ius legis falcidiæ: an hoc ipso hæres institutus partem reuocandi a legatarijs ius habeat, quod ex voluntate defuncti pluris emerit fundum, quàm quanti erat? Respondit, quod amplius hęres, quã pretium fundi legatario soluit: id rationi legis falcidię imputari non potest: quia negligentia eius nocere legatarijs non debet: vtpote cum is confitendo veram æstimationem præstare poterat.

In P. P. id l. Falcidia imputari nõ potest.

ff. eo. l. 1. § fi. & de leg. 1. l. si fideiuſ. § fi. & ff. l. prox. § fi. & ff. mand. l. si fideiussor. Item no. negligentia eius. sic ff. de noxa. l. electio. § fi. & ff. de tranſ. l. 3.

IN lege. Titius, & Seius promiserunt mihi decem insolidum, & ita sunt duo rei promittendi. decessit dictus Titius istituto sibi hærede dicto Seio, & multis ab eo legatis nũc legatarij petũt ab eo legata. nunquid tota decẽ mihi debita detrahet de hæreditate tãquam æs alienũ: vt sic maiorem legatarijs detrahat Falcidiã? an verò detrahet partẽ, vel nihil? Et distinguitur, aut erant socij isti duo rei promittendi: aut non. Primo casu diuidi inter eos debet obligatio de dictis decẽ mihi debitis, vt reus promittendi hæres tãtum videatur minus habere in bonis suis, quantũ est medietas eius, qđ mihi debebatur: & illud non noceat vel prosit legatarijs. Itẽ tantum minus videatur habere in bonis hęreditarijs, quãtum est alia medietas, debiti, & illud legatarijs noceat. Si aũt non erant socij, tunc in pendenti est de cuius debeat detrahi bonis istud debitũ totum tanquã æs alienũ. ff. vtrum de bonis testatoris, vt sic noceat legatarijs, quantũ ad maiorem Fal. eis detrahendã, an de bonis hęredis: vt sic non prosit nec noceat legatarijs, Et si quidem hæres soluerit mihi totũ hoc meũ debitum tanquam debitum testatoris, qui erat mihi cũ eo reus debendi: tunc totum dictũ debitũ detrahetur de bonis testõris: & sic nocebit legatarijs: si aũt soluerit mihi tanquam debitũ suũ hęredis, tunc nihil nocebit legatarijs. & non miteris si aliter potest soluere hæres prædictus. ff. vel tanquam suum debitũ, vel tanquã hæreditarium. nam ambæ obligationes in eũ in solidum concurrunt: vt arg. ff. de act. empt. l. non est nouum in fi. & in prędicto pendenti cum non erant socij, credo q̃ hæres interim debeat soluere legata integra legatarijs, & recipere ab eis cautionem de restituendo, quod vltra acceperint: quàm per lege Falc. eos accipere licet. ar. ff. eo. l. is qui fideicõmissum. Et idem per omnia distinguitur. si ego debebam in solidum decem dicto Titio, & Seio, & ita erãt duo rei stipulandi, & Titius instituit Seium hęredem, & multa legata ab eo reliqt nam erant socij, aut non. Primo casu diuidi inter eos dẽt obligatio de dictis x. quæ ego eis in solidum debebam, sicut quilibet eorum partẽ dictæ pecuniæ me debitore stipulatus esset. ff. vt vnus reus stipulandi. ff. Seius Titij hæres habeat in bonis suis medietatem eius, q. ego debebam eis, & illa non prosit legatarijs, aliã aũt medietatẽ habeat in bonis hæreditarijs, & illa prosit legatarijs quantum ad falcidiam, vt minor eis detrahatur. Si autem non erant socij dicti duo rei stipulandi, tunc in pendenti est, in cuius eorum bonis imputari oporteat rd, quod ego in solidum ei debebam: vt si ego soluam hæredi propter obligationem hæreditariam, computaretur in bonis defuncti rei stipulãdi: & sic prosit legatarijs. Si aũt soluã hæredi propter obligationem, qua ei insolidum tenebar, tũc computeẽ in bonis hæredis. & sic non prosit, vel noceat legatarijs.

In duobus reis socijs debitum vtriq; pro parte videtur actiuè, & passiuè: in nõ socijs, eius videtur debitũ, qui debitum occupauerit. Bar.

Vlpian. lib. 3. ad leg. Iul. & Pap.

LXII.

IN lege Falcidia hoc esse seruandum Iulianus ait, vt si duo rei promittendi fuerint, vel duo rei stipulandi: si qui dẽ socij sint, in ea re diuidi inter eos debeat obligatio, atq; si singuli partem pecuniæ stipulati essent, vel promisissent. q̃ si societas inter eos nulla fuisset: in pendenti esse, in vtrius bonis computanda & hic vtraq;, obligatio durat vno reo stipulandi existente hæredi alterius, vt infra, de fideiussoribus. l. si reus. & l. generaliter. § 1. ¶ Corpora. Titius instituit sibi hæredem Seiũ, & multa ab eo legata reliquit & decessit. nunc hæres vult inire rationem Falcidiæ cum legatarijs. vnde omnia corpora, q̃ sunt in bonis defuncti, debent æstimari ad sciendum vtrum habeat locũ Falcidia, vel non. Certè secũdum rei veritatem sunt æstimanda, hoc est, sm̃ p̃sens pretium, non aũt formali pretio. siue à contrahentibus formato. l. a defuncto. & ab eo qui eis vendidit: fortè enim de functus emit dicta corpora vltra quam valerent. Vi.

a Fuerint. Quorũ vnus aliũ sibi fecit hæredem. Acc.

b Cõputari. Quãdo sunt duo rei stipulandi: vt si fiat solutio in obligationẽ hæreditariam, tunc in bonis defuncti, sed si hæredis, tunc in bonis hæredis: vtraq; enim durat, vt ff. de fideiussorib. l. si reus. & l. generaliter. § 1.

c Ex cuius bonis. Cum sint duo rei promittendi. & facit ff. de fideiussorib. l. Vranius. & ff. e. l. statu liber. & de liberatione legata. l. 3. § nunc.

d Formali. Id est, formato à contrahentibus, quãdo defunctus emit vltra quã valeret, vel minus, & ita nõ ex præterita emptione: vt & ff. de iure fisci l. 3. § diui. Vel formali, id est, singulari: quod aliàs quandoq; inspicitur, vel in ratione sanguinis, vel vtilitatis: vt ff. e. l. pretia. vel quia fuit maior: vt ff. de mino. l. fi in emptione. vel rõne confinium: vt ff. de leg. 2. l. fi cui fundus. & facit ff. eo. l. cum pater. § 1.

e Retia. Hęc l. debet continuari cum l. præceden. & hoc vult. Non debent res æstimari ex affectu, vel vtilitate singulorũ, sed cõiter: nec enim hęres, qui filium suum naturalem natũ ex ancilla testatoris possidet tanquam rem hęreditariam, tanto iudicatur locupletior, vt prosit legatarijs, quod eundem suum filium plurimo pretio quam valeat, redẽpturus fuisset, si alius possideret eum: nec ille hęres, qui filiũ alienum natum ex ancilla testatoris possidet tanquã rem hęreditariam, tantum habere iudicatur vt prosit legatarijs, quantum eum potest vendere patri, si pr̃ vult ei dare plusquam valeat communiter: nec expectandum est, donec vendat patri, sed in p̃sentia, siue ex p̃senti æstimatur quasi homo, siue seruus hęreditarius. & non quasi filius alicuius: nec ille hęres, qui possidet seruum, qui commisit noxiam, tantum habere iudicatur, vt prosit legatarijs quantum magis hẽt charum ex eo, q̃ deliquit. sunt enim quidam qui tenent magis charos seruos ex eo, q̃ sunt malefactores. sed iudicantur tantum habere, quantum communiter valet dictus seruus. nec enim fit aliquis seruus p̃tiosior, si committat delicta: nec ille hæres, q̃ possidet seruum hęreditarium institutum ab aliquo extraneo, post mortem testatoris tantum habere iudicatur, vt prosit legatarijs, quantò pluris vendi potest dictus seruus propter hæreditatem, in qua est institutus ab extraneo: nam & si ipse hęres cum quo nunc tractat de

Falcidia, esset institutus ab aliquo extraneo non diuerterur locupletior antequam adiret hæreditatē exnei: ergo absurdum esset eundem hęredum esse factū locupletiorem, antequam seruus hæreditarius ab extraneo institutus adeat extranei hæreditatem: cū multis casibus accidere possit, ne iussu eius hæredis adeat idem seruus. Ad id quod dictum est pretia rerum communiter ęstimari, possumus adducere & aliud exemplum, s. vt creditor cuius debitor soluendo non est, tantum videatur habere de dicto debito circa rationem legis Falcidiæ, quantum exigere potest à debitore suo: quamuis autem dixerit, communiter debere æstimari precia rerum, tamen loca, & tempora afferunt aliquando varietatem in pretio rerum. De locis pone tale exemplū: qa aliter æstimatur oleum Romæ, & aliter in Hispania: quia carius est Romæ. De temporibus pone tale exemplū: quia continuis sterilitatibus exititibus per magnum tempus non æstimatur tantidē oleum, vel olei fructus quā ei æstimatur secundis, siue vberrimis fructibus existentibus continuis. nam plus æstimatur tempore caristiæ continuæ, quam abundātiæ continuæ & bene dixi de continua abundantia, & cōtinua caristia per magnum tempus: quia hic quoq; id est, in comparatione l. Fal. medium in aliis casibus constituuntur pretia non ex momentis temporum, puta ex præterita caristia: nec ex caritate, siue caristia: quæ raro accidit: etiam si tempore præsenti obtineat caritas. Viui.

Vide ad hanc leg. Al. de eo quod interest. ī princ. & q. & qua iter ptiū rerū debetur, vide gl. & Ab. in c. cum causā, ex de testib.

In P. F. nō qa filius alicui', sed qa hō ęstimatur. Vide Ant. Aug. emēdi 2. ca. 2.

Res tantū valet, quā tū cōiter vēdi pōt.

Vtilitate. De affectu, & vtilitate statim ponet exēplum. & plenius. no. s. l. proxi. in fi. Acc.

Fuguntur. Id est, communi pretio æstimant res. ꝙ ergo dicitur, res tantum valet quantum vendi potest. scilicet commun. ter: vt hic & s. e. l proxi. in fi. & s. ad le. A quil. l. fi seruum. Vel dic communiter fuguntur scilicet pretia, id est, statuuntur, & communiter exponē vt prius. Vel tertio fuguntur communiter, i. tale pretium imponitur quod æquiualeat rei vt communē, & æquale sit, habere rem, vel pretium.

Qui filium naturalem Scilicet seruum suum: aliàs non possideret. & est exemplum de effectu.

Sed nec. Exemplum de vtilitate.

Quasi. Aliàs quo, id est, quātō scilicet pretio. aliàs qua, scilicet æstimatione.

Homo. Seruus aliquis non habito respectu ad patrem.

Eadem causa. Vt æstimetur quantum commendari valet.

Nocuit. Defuncto cuius erat. per quod videbatur difficilius quod venderet, ne puniendi adimatur facultas, & de locijs inquirendi, argu supra famil. ercis. l. Pomponius. circa princ. Vel dic nouit extraneo in vita defuncti: & tunc non fit pretiosior, i. fit deterior, & ideo non valet. Acc.

Seruum. Hæreditarium.

Venire potest. Quia iussu emptoris adiret vt institu. de hæred. instit. §. fi. cur.

Ipsum me. Quasi dicat istud est dicere, me institutū non esse locupletem antequā adeam. quod quidem verum est, & si seruus hæreditarius instituatur, me fieri locupletē: neutro ergo casu fit locupletior. Hug. Alij legunt interrogatiue vsq; illuc, certe &c. quasi dicat non est absurdū me nō esse locupletiorē Alij dicunt quod si ego instituar tum locupleti. o: antequam adeam: cum & ius deliberādi, & adeūdi tranimitto: vt C. de iure delib. l. cum antiquiorib. Si seruus meus, non, quos sensus litera non bene portat.

Locupletiorem. ꝙ quidē verum est, ante quā adeā, &c.

Ante quam. Pro quamuis &c.

Adeam. Facias punctum loco copulæ. & repete, & ne nobis acquiri. certe & si adierit, puta si notter esse desinat: quod multis modis potest contingere, & hoc quo ad Falc. aliàs contra s. ad leg. Aquil. l. inde Nera. & supra, de cond. fur. l. 3 §. 1. & j. de fur. l. si quis vxori. §. pen. ted illa odio furis, o cciforis, & raptoris.

Habet. Creditor. & facit j. eo. l. quærebatur.

Loca. Primo ponit de loco: secundo de tempore: & facit ad locum s. de eo quod certo loco. l. ideoq;.

Nec enim. De loco dicit. Acc.

Nec continuis. Exemplum de tempore.

Secundis. Id est, vberrimis. l. existentibus vnde df: hæc nauis vadit ad secundam, qñ vadit infra. aliter igitur æstima tur tempus caristiæ quam vbertatis, si diu duraucrit. secus si parum: vt j. subijcit. Acc.

Fructibus. Vberrimis, fuit enim septē annis valde earum tempus. & septem sequen. maxima vbertas.

Cum hic. Id est, in computatione Falci. vel hic, i. in æstimandis fructibus.

Caritate. Id est ēt si tempore præsenti obtineat: qa ad ea, quæ plerumq; contingunt iura aptantur. vt s. de legi. & senatusc. l. nam ad ea.

In testamēto. Ita dicit testator in testamento, hæres meus damnatus esto dare Lucio Titio

LXIIII.

I in testamento ita scriptum sit, Hæres

Quotē pore quis cogit frumentū vē dere pretio etiam paruonō iusto. Ba. l. 1. § cura carnis. in 2. opp. s. de offic. præf. vrb. Idem in l. annonā. j. d exord. crimi.

Titio x. & quanto quidem minus per l. Falc. capere poterit & idē Lucius Titius, tanto amplius ei dare dānatus esto. & decessit testator. certè standum est sententiæ testatoris: vt s. non patiatur Lucius Titius Fal. Viu.

Capere poterit. Scilicet hæres, id est, detrahere ab hoc Titio.

Esto. De legatis cæterorum.

Standum est: Imò non standum: vt hæres non habeat Fal. vt j. eo. l. Titia. contra. Sol. speciale hoc casu: vt & aliàs s. eo. l. si debitor hoc tamen non nocet hæredi: quia alij legatarij & suum, & hoc onus Fal. subeunt. vt j. eo. l. qui quadringenta §. si quid. Vel potest dici, ꝙ hic nō dicit detrahi Falcidiam, sed dicit, quòd cum duo & dimidium possunt detrahi de decem nomine Falc. tantum id est, duo & dimidium, vt deatur ei integrum legare: & sic erunt xij. & dimidiū, ex quibus Falc. detrahatur. & hoc modo statur sententiæ testatoris, & Fal. retinetur. prædicta autem duo & dimidium detrahit hæres de legatis cęterorū, vt dixi. Acc.

Sic ī p. Fl. Haloā. autē scripsit, hęres dederit.

I fundus.

Legaui tibi fundum valentē quinquaginta sub conditione si dares hæredi meo quinquaginta. certè valet legatum fundi, & potest hęres meus detrahere Fal. de fundo si habet locū Fal. in hæreditate mea: non obstante, ꝙ tu dedisti ei 50. cā imꝑlendę conditionis legati fundi. sed si legaui tibi 50 aureos sub conditione si dares l. aureos hæredi meo: nō valet hoc casu legatum.

Vtile. In toto fundo. Nam totus legatus videtur, vt s. e. l. ad veteranī. §. 1. & dic contraria plenè vt ibi not. & facit s. de leg. 2. l. fi cui fundus. & j. eo. l. cui fundum. Accur.

Irca legem. Instituī mihi hæredē Titium, & multa legatā ab eo reliqui & purè, & in diem, & sub conditione: inter quę legaui Seio x. vsque ad x annos: vel sub conditione, si nauis ex Asia venerit: & ea conditio extitit post decennium, certè non videntur huic Seio legata x. vt sic possit hæres alijs legatarijs detrahere Fal. eo modo, ac si dictus Seius habuisset x. sed tantum minus de x. videtur legatum dicto Seio, quantum est hoc, quod hæres fuit lucratus

N. P.

LXV.

I fundus legatus sit quinquaginta dignus, sub hac conditione, Si quinquaginta hæredi dedisset: plerique putant, vtile esse legatum: quia conditionis implendę causa datur. Nam constat etiam Falcidiam eum pati posse. Sed si quinquaginta aurei legati sint, si quinquaginta dedisset: dicendum est inutile esse legatum, & magis ridiculum esse.

In legatis conditionalib. & in diem tanto minus dicitur esse in legato, quantum facit ratio interusurij medij temporis. Alex.

LXVI.

Irca legem Falcidiā in eo, quod sub conditione, vel in diem alicui relictum est, hoc obseruandum est: si decem sub conditione alicui fuerint relicta, eaq; conditio post decēnium fortè extiterit, non videntur decē huic legata, sed minus decem, quia interuallum tēporis & interusurium huius spatij minorem facit quantitatem decem. Si cuti legata non debentur, nisi deducto ære alieno aliqd superfit: nec mortis causa donationes debentur, sed infirmabuntur per æs alienum. Quare si immodicum æs alienum iterueniat, ex re mortis cā sibi donata nihil aliud consequit.

Tantum dicitur consequi legatarius delegato, quantū consequitur cum effectu detracta Falcidia. Alex.

LXVII.

Voties cuidam amplius legatum est quàm ei capere licet, & lex Falcidia locum habet: prius Falcidiæ ratio habenda est: s. vt subducto eo quod lex Falcidia exceperit, reliquum (si non excedat statutam legi portionem) debeatur.

Legatum alimentorum ad vitam relictum, & etiam legatum vsusfructus subijciuntur Falcidiæ, & reputantur ascendere ad tantam quantitatem, quantam comprehendere potest tempus vitæ habita ratione ętatis. Alex.

LXVIII.

Aereditatum computationi in

Medio tpe vsque ad diem, vel conditionem dicti legati de x. existentem. Secundo dicit, quod sicut legata non soluuntur. nisi deducto ęre alieno, ita nec donationis causa. Vi.

Exiterit. Et sic medio tempore quæ percepit hæres de interusurio.

Minus decem. Scilicet quinque.

Quantitatem. Et secundùm hoc Falc. detrahit: vt infra, eo. l. qui quadringenta. §. fi. & l. in quantitate, §. in diem. & facit supra, eod. l. in lege Falc. & no. Instit. de act. §. plus.

Superfit. Vt. C. eo. l. successores.

Immodicum. Id est magnum, adeo ꝙ non possunt solui donationes.

Aliud. Nisi quod supereſt deducto ęre alieno. & facit C. de testa. mili. l. in testamento.

In P. Fl. nihil aliquis.

Voties. Instituī mihi hæredem Titium, & filio meo naturali, qui non poterat capere nisi vnam vnciam de iure, legaui tres vncias hæreditatis meæ, & multa alia alijs legata reliqui, ita ꝙ habet locum l. Falc. in hereditate mea, certè prius debet detrahi Falcid. de dictis tribus vncijs: & reliquum debetur filio, si non fit vltra vnam vnciam. Viui.

Filius, de restituendo rogatꝰ duas quartas detrahere pōt. Vide Ant. Aug. lib. j. Emēda. cap. 4.

Licet. Vt naturali vltra vnciam vnicā: vt C. de naturali. liber. l. 2.

In P. F. hęc lex ī cipit, Cōputationi in alimentis &c. cuiꝰ author est Æmi. Macer li. 2. ad vicesimam hę reditatū.

Non excedat. Sed si excedat: ille excessus retinetur adhuc præter Falcidiam.

Debeatur. Hęc lex facit, vt filius de restituendo rogatus possit detrahere duas quartas, quod dic vt C. e. l. quanquā. facit. s. tit. l. l. sed & si, §. 1.

Hereditatum. Testator a b instituto reliquit le Infortiatum.

gata:inter quæ legauit Seio alimenta. nunc hæres cũ Fal.non habeat,vult detrahere de cæteris legatis. hoc planum est.sed de legato alimẽtorum, quod forte singulis annis valet decem & poterat durare x.annis, vel etiam xx.vel quinquaginta annis,prout uiueret alimẽtarius, quæritur ẽm quam quantitatem detrahere possit? Et dicit Vlpianus,quod si alimentarius est à prima ætate vsque ad xx an. puta: quia habet xv. ann. tunc æstimatur quantum capit per 30. ann. & sic æstimantur 300. tantum: ergo de alijs detrahit ac si huic 300.fuissent legata danda hinc ad 300 ann.s.per singulos ann. vel si viuat plus,ei dabitur plus, & econtra si minus: detrahetur tantundem,& de his detrahet per singulos annos eodem modo, & in sequentibus temporibus dicas. Sed an sit idem in vsufr si dictus testator legauit Seio vsumfruct.fundi? Et Vlpianus dicit idem sed malè: quia solitum est aliter dici à sapientibus in vsufruct.scilicet vt a prima ætate vsque ad 30. ann. æstimetur quantum valet per 30.ann. & secũdum eam æstimationem quarta detrahet de cæteris legatis.

alimentis faciẽdæ hãc formam ineſſe Vlpianus ſcribit: vt à prima ætate vſq; ad annum xx.quãtitas alimentorum,triginta annorum computetur, eiuſque quantitatis falcidia præſtetur. Ab annis verò 20. vſque ad annũ 25. annorum xxviij. Ab annis xxv. vſque ad annos 30. annorum xxv. Ab annis xxx. vſque ad annos xxxv. annorum 22. Ab annis xxxv. vſque ad annos 40. annorum 20. Ab annis 40. vſque ad annos quinquaginta tot annorum computatione fit, quot ætati eius ad annum ſexageſimum erunt remiſſo anno vno. Ab vno verò quinquagegeſimo, vſque ad annum 45.annorum ix. Ab annis 55.vſque ad annum 60 annorum. vij. Ab annis 60. cuiuſcunque ætatis ſit, annorum v. Eo-

In alimentis:vt ſupra dictum eſt,& fauore alimentarij hoc dictum eſt. nam quia fructuarius ſecundum hãc computationẽ æſtimatur diutius viuere quam alimentarius ideo maiorem nomine Falc.patiẽ detractionẽ, ſic & vſusfructus morte & cap.dimi.tollitur, alin.ẽta morte tantum: vt ſ. de capi di l.legatum Azo. Sed an pro omnibus annis dabuntur ſtatim alimẽta? Reſpon. æſtimabuntur, quantum valerent per tantum tẽpus danda per ſingules annos, & id ſoluit vt ſ.eo l. cum Titio. & ẽm hoc ſibi, & alijs defalcat. vel alter vt ibi not. Item non obſtat prędictis ſup.eo.l in lege Falci. quia ibi in ſimplici conditionali. vel ſolue vt ibi, Item nec obſt. ſ. eo. l.ſi hæres. §. fi. quia ibi ſpeciale Itẽ not i alimentis præſumitur minus mori ſenem quam iuuenem, ſic ẽ de i decom. li his cu. ſed argu. contra ſ. de inof. teſt l nam & ſi.

Adde qđ dicatur le nex gl. et din. l.cum verbo ſenũ. C. de js qui nõ imple. ſti. li. 10. & in l. 1. C. qui æta. e. lib.

Dic ẽm Bart. q̃ ibi plus viuit ſenex quam iuuenis: & euenit propter ordinẽ turbatum.

Computationem. Scilicet vſque ad xl. vel lx. ſed vſque ad 15. vt ſ. dictum eſt. Accur.

Cõputatio Quia præſumitur ix hoc tempus capite minui ciuitas Sed nonne durat centum annis:vt ſupra de vſufruct l an vſusfructus quæ eſt contra. Sol. hic nõ dicit finiri hoc tempore,ſed æſtimari quantum valet fructus in tantum tempus.ſed ſi interim non finiatur vſusfructus, fiet interim æſtimatio in alios triginta & ſic deinceps vſque ad centum vt in contrario. Item contra C. de donat.l.ſi quis argentum §. ſi autem donator vbi in quindecim ſed ibi donator qui donauit reditum,non habebat prædium.

Dic aliter ſecundum Bartol.um,quod aliud in donationem.ut ibi,aliud in legato:vt hic, & ó non poteſt dari niſi quia ſic placuit: vt l. non omnis. ſupra de leg.

¶ Si quis ex hæredibus. Inſtitui mihi tres hęredes,& multa legata quibuſdam reliqui.ita q̃ hęc locum l.Falc.cum autem hęredes voluntatem hęredis ita intellectionem quantum ſit in bonis meis,vt ſic ſciant quantum debent detrahere nomine Falc.de legatis: vnus de eis hæredibus dixit vnum equum hæreditarium eſſe,ſuum proprium.certe ſi conuincatur hæreditarium eſſe,non deducet ex eo Falc.quemadmodum nec ſi diſtum equum ſubtraxiſſet:quo caſu ſine dubio nõ de tracheret falc. Viu.

Propriũ. Suam hæredis,non defuncti: vt ita repellat legatum a rei vendi. poteſt tamen peti ratione ex teſtamento,vt ſupra,de lega.2.l vnum. ex familia. §. ſi rem. Acc.

An

An hęreditariã. Id eſt,de hæreditate.& facit ſ. e.l. beneficio.in prin.& l. Paulus.& j̃ ad Treb.l. Paulus re ſpon.§. ſi certa.& ſ. de his qui.vt indig. l. reſcriptum.

Sufructu. Titium inſtitui mihi heredem,cum eſſem debitor quorũdam,& vſumfructum bonorũ meorũ reliqui Seio. certè æs alienum, quo teneor prædictis,eſt deducẽdum ex omnibus rebus hæreditarijs,& in cæteris omnibus conſtituendus eſt vſusfructus Seio.& eſt ratio quare in cæteris eſt cõſtituendus:quia nulla res eſt, quæ non cedat in vſumfructũ legatum.& hoc poſt ſenatuſcõſ.cuius nomen non habemus, in quo continebat quod omniũ rerum quas in cuiuſcunq; patrimonio eſſe cõſtaret,vſusfru.legari poſſit, vt ſupra, de vſufr.earũ rerũ quæ vſu cõſumuntur. l. i. in princ. Viu.

In vſumfructũ. Et quaſi,ẽt quæ vſu conſumuntur, vt ſ. de vſufr.ea.re l. 1. & l.ſi.& facit ſupra, de vſufru leg.l.1.& fin. & infra,de verb.ſig. l.ſubignatum.§.bona. & ſ. de iur.do.l. mulier.

Alcidiæ. Inſtitui mihi hæredem Titiũ,& primo,& ſecũdo legata reliqui purè,& tertio,& quarto reliqui legatum ſub conditione:& deceſſi.certum eſt autẽ,q̃ ſi exiſte ret cõditio legati relicti tertio,& quarto haberet locũ Falcidia.nunc autem non habet locum Falcidia pendente conditione dicti legati,relicti tertio,& quarto. vnde primus,& ſecundus,quibus legatum erat pure, petunt à Titio hærede integra eorum legata:& Titius ſoluit eis:verũ tñ fecit ſibi per eos caueri, q̃ reſtituerent ei illud,quod apparuerit,eos plus accepiſſe, quã per legem Falcidiam licuerit accipere,apparuerit dico eo tempore,quo exiſtet cõditio,ſ.ſub qua relictũ fuit legatum tertio,& quarto prędictis. certe ita ſtipulatio ſtatim committitur, vt poſſit ex ea agi contra dictos primum,& ſecundum, poſtquam extitit conditio legati relicti ſub cõditiõe tertio,& quarto: ſicq; habuit locum Falcid.& quod dixi in ſtipulatione interpoſita occaſione legati conditionalis,idem eſt in ea,quę interponitur occaſione debiti,ſiue æris alieni hæreditarij conditionalis. Vi.

Propriũ ẽ ſuo, & quot alijs modis capiũ, Mandoſ.in Gl. Facul. §. Et ẽ priũ.

Stipulatio. A legatario præſtita,vt quanto amplius quam per legem Fal.licuerit,acceperit,reddat.& facit ſ. e.l.legis Falcidiæ.& l.beneficio.

Conditio legati. Relictum erat ſub cõditione. Ac.

Debiti. Aeris alieni.

Oteſt hęres. Titius inſtituit ſibi hęredem Seium,& multa legata ab eo reliquit, ita qđ habet locũ Falc.in hęreditate: & deceſſit.nunc hæres prædictus vult vendere dictam hæreditatem Caio.certè in ipſa venditione poteſt idem hæres cauere legatarijs de ſoluendis eis legatis integris etiam Falci. locũ habente,nam quamuis vendat hæreditatem, nihilominus tenetur reſpondere legatarijs:vt C.de hær vẽ. l. 2. nec videtur dictus hæres cauere p̃ dicto modo in fraudem legis Falc. quæ vult detrahi quartam de legatis. quia ea lex Falcidia eſt lata cã hæredis, & in fauorem hæredis,& hęres bene poteſt diminuere ius ſuum prædicto modo. Poſt venditam autem hęreditatem non poſſet fortè hæc ita modo cauere in præiudicium emptoris. Vi.

Iuxta hoc Cic. actio. 2. in Verrem. Quod mihi lex mea cãdat, eo mihi non vti licebit. & alia multa in eãdẽ ſniã.

Poteſt hæres. Secus in teſtatore: vt ſupra,eod.l quod de bonis. §. fi.

Præſtentur. Ab emptore,vel ſibi qui remanet obligatus: vt C. de hære. vend. l.2 Acc.

Sic in P. Fl. Haloã. autẽ ſcripſit, vidum eſt.

Lata Aliàs data. & ita in libro domini mei.

Deminuat. Sic ſ. de pact.l. pactum.& C.locati.l.emptorẽ.

Vantitas. Cum habetur ratio l.Falcid. debet æſtimari quãtitas patrimonij, vt ſciatur quantum debeat detrahi de legatis nomine Falcidię.& certè quãtitas patrimonij æſtimat nõ ſolum deducto ære alieno, ſed etiam deducto eo, quod impeditur per hæredem cauſa explicandarum venditionum faciendarum propter ſecundum ęs alienum:puta quia dedit proxenetæ xx. ſolidos, vt faceret eum vendere rem hæreditariam. Viu.

Venditionum. Quæ fiunt pro debitis explicandis, & facit C. de iure deliberandi. l. final.§.in computatione.

N quantitate. Vide hunc caſum per te propter nimiam prolixitatem.

Mortis tempus. Sic ſ.e.l.in ratione,in prin. & Inſt. e.§ pe.quandoque tamen tempus aditæ hęreditatis vt ſ eo.l. cum quo,& j̃.eod.l.ſi creditor. quandoque etiam poſt,vt ſtatim dicam.

Si ante aditam. Quandoq; prodeſt etiam poſt aditam:vt ſi fructus prouenerũt ex legato relicto ſub cõditione ante conditionem:vt ſ.eo.l.quod de bonis.§. fructus.& j̃.ad Treb.l.mulier.§.ſi hæres.idem contingit.ſ.e.l.in ratione.1.§.1.& ſ.e.l.1.§.id quod. Item & econtra ſ.eo.l.in l.Falcidia placuit.ſed dic vt ibi.

Dic vt ibi in legato conditionali,vbi per cautionem tantum fit explicatio.ſed quando eſt debitum,vel creditum conditionale; tunc poteſt vtroq; modo fieri: vt j̃ proxi. §. & ratio eſt, quia placuit ſic facere ſecundum Bart.

Pecorum. Nec eſt contra quod dicit infra, eodem.

Iuxta hoc Cic. actio. 2. in Verrem. Quod mihi lex mea cãdat, eo mihi non vti licebit. & alia multa in eãdẽ ſniã.

Sic in P. Fl. Haloã. autẽ ſcripſit, vidum eſt.

P.F. improbat: & tunc iuxta illã lectu. interpretatio fortè facienda eſſet, improbat. i. ualde ꝓbat, ſeu cõprobat, ad nota. p Mandoſ.in Gl. Facul. §. Habita. in uer. in officiũ uerſus fi.

Aliàs, in vſusfructu legatum.

LXIX.

Sufructu bonorũ legato,æs alienũ ex oĩbus rebus deducẽdũ eſt: qm̃ poſt ſenatuſconſultũ nulla res eſt, q̃ non cadat in vſumfructũ legatũ

LXX.

Alcidiæ ſtipulatio ſtatim committitur vbi conditio legati vel debiti extitit.

Hæres poteſt ſibi præiudicare in eo quod ſibi debetur per l. Falcid. Alex.

LXXI.

Oteſt hæres in vendenda hæreditate cauere, vt & lege Falcidia interueniente ſolida legata præſtentur: quia ea lex hæredis cã lata eſt, nec fraus ei fit, ſi ius ſuũ deminuat hæres.

LXXII.

Vantitas patrimonij deducto ẽt eo, quic quid explicandarũ venditionum cauſa impenditur, æſtimatur.

Cum tractatur de imponenda Falcidia, tempus mortis inſpicitur, nec conſideratur diminutio ſequens, vel incrementum Alex.

LXXIII.

N quantitate patrimonij exquirenda viſũ eſt,mortis tps ſpectari. qua de cã ſi quis centum in bonis habuerit, & tota ea legauerit: nihil legatarijs prodeſt, ſi ante aditã hęreditatẽ,p ſeruos hæreditarios, aut ex partu ancillarũ hæreditariarũ, aut ex fœtu pecorum tantum acceſſerit hæreditati, vt centum le-

l qui quadringenta. §. fi. licet Io. eam in tellexerit aliter: vt ibi dixi.

a Si ex centum. Id est ex patrimonio quod est centum, legauit lxxv. & ante &c.

b Solida. Id est, nõ deducta Falcid. vt & supra eo. l. in ratione 2 §. diligẽter sic supra de instit. l. habebat. in fi. non autem de suo, nisi hodie si non fiat inuẽtarium: vt in auth. de hæred. & Falc. § si verò col. 1.

c Non adire. Sic §. fi quis omiſ. cautela. l. si quis omissa.

d Necesse. Causatiua necessitas, non præcisa. sic Instit. de exhæred. li. §. ne ergo.

e Videatur. Facit §. de mino. l. 3 §. quis. & infra eo. l. quærebatur. & supra, eo. l. cum Titio. & §. eo. l. in lege Fal. non.

f Purè debeat. Scilicet, id quod valet ſpecies.

g Reddat. Id est, det. 1 vt ff. de ver. sig. l. verbũ reddẽdi.

h Redduntur. Id ẽ dantur.

i Intelligendũ est. Statim. n. peti possunt pura legata, & hoc idem est in cõditionalibus existente conditione eorũ. ergo ſecundum hoc interim debet purũ legatum cõditionale, vel in diem excedere in eo, quod nomine Falci. præſtandum est, in quantũ excedit emolumentum: vt infra eadẽ l. qui quadringenta. Azo.

k Vſuris. Nõ enim vſurę, vel fructus cõputantẽ in Falcidiã hæredi, licet hoc quidam dixerunt malè intelligentes legem, quæ est infra eod. l. qui quadringenta. §. fin. & ibidẽ no. Acc.

l Detrahitur. In tribus casibus non fit contribuuntur legata, & duo not. §. e. l. Nessennius. §. 1. Tertius §. si quis omiſ.

1 Et sic cõ positũ qro simplici, prout ẽt per Mandos. in Gl. Facul. §. sanẽ, in ver. obtiebat.

gatorũ nomine erogatis, habiturus sit hæres quartã partem: ſed neceſſe est, vt nihilo minus quarta pars legatis detrahatur. Et ex diuerſo, si ex centum k lxxv. legauerit, & aũ aditam hæreditatem in tantum decreuerint bona incendijs fortè, aut naufragijs, aut morte ſeruorum, vt non plus quam lxxv. vel etiam minus relinquatur: ſolida l legata debẽtur. Nec ea res dãnoſa est hæredi, cui liberũ est nõ adire hæreditatem. Quæ res efficit, vt neceſſe m sit legatarijs ne deſtituto teſtamento nihil conſequantur, cum hærede in portionem legatorum paciſci.

Si in hæreditate est debitũ, vel creditum conditionale: & tractatur de imponenda Falcidia, poteſt res dupliciter expediri: vel per ſolam cautionẽ prætoriam: vel per æſtimationem debiti, & crediti conditionalis, ſed hæc æſtimatio in legatis conditionalibus locum nõ habet: ſed ſola cautio interponitur. de legatis verò in diem habetur conſideratio velut de puris. ſolo intereſſurio medij temporis detracto: & ideo non fit æſtimatio, nec præſtat cautio. h. d. vſque ad f. Al.

Magna dubitatio fuit de ijs, quorum conditio mortis tempore pendet: i. an quod ſub conditione debetur, in ſtipulatoris bonis adnumeretur & p. miſſoris bonis detrahat. Sed hoc iure vtimur, vt quãti ea ſpes obligatiõis venire poſsit, in * tantũ ſtipulatoris quidẽ bonis accedere videatur: p. miſſoris verò decedere, vt cautionib. res explicari poteſt vt duorũ alterum fiat, aut ita rõ habeatur, tãquã purè debeat: aut ita tanquã nihil debeatur: deinde hæres, & legatarij inter ſe caueant, vt exiſtẽte conditione, aut hæres reddat, quantò minus ſoluerit, aut legatarij reſtituãt, quanto plus cõſecuti ſint. Sed & ſi legata quædã purè, quædam ſub conditione relicta efficiãt, vt exiſtente conditione lex Falcidia locũ habeat: purè legata cum cautione reddũtur. Quo caſu magis in vſu est, ſolui quidem pura legata, perinde ac ſi nulla alia ſub conditione legata fuiſſent: cauere autem legatarios debere, ex euentu cõditionis quòd amplius accepiſſent redditũ iri. cuius generis cautio neceſſaria videt, & ſi quibuſdam ſeruis eodẽ teſtamẽto ſub cõditione libertas data ſit, querũ pretia cõditione exiſtente bonis detrahũtur. In diẽ relicta legata, alterius eẽ iuris palã est: cũ ea omnedo ipſi legatario, q. hæredib. eius deberi cerũ ſit. Sed tanto minus erogari ex bonis intelligendũ est, quantũ interea dies obtigit, hæres lucratus est ex fructibus, vel vſuris. n Ergo optimũ qdẽ est, statim ab initio ita teſtatorem diſtribuere legata, ne vltra dodrantẽ relinquat: quòd ſi exceſſerit q. dodrantem, p. rata portione p. legẽ ipſo iure minuuntur. verbi gratia Si quis ccc. in bonis habuit, tota ea cccc. erogauerit: quarta pars legatarijs detrahitur. ſi 350. legauerit, octaua. Quòd ſi 50. legauerit, habens 40. initio quinta, deinde quarta pars detrahi dẽt. Ante. n. detrahendũ est, quòd extra bonorũ quãtitatẽ est: deinde quòd ex bonis apud hæredem remanere oportet.

Illud tantum in Falcidia imputatur quod capitur ex iudicio teſtatoris iure hæreditario, niſi teſtator in Falcidiam iuſſerit imputari: & ideo prælegata quatenus capiuntur à cohærede non imputantur in Falcidia, nec id quod datur gratia conditionis implendæ, niſi fuerit hæreditarium. Al.

LXXIIII.

Vod autẽ dicitur, ſi ex iudicio defuncti quartã habeat hæres, ſolida præſtanda eẽ legata: ita accipere debemus, ſi hæreditario iure habeat. Itaq; q. quis legatorũ nomine à cohærede acceperit, in quadrantẽ ei non imputatur. Sed ſi ideo legatum ei datũ est, vt integra legata, vel fideicommiſſa præſtet: deneganda erit actio legati, o ſi lege Falcidia vti malit.

causſ. teſta. l. quia autem. Azo. & facit inſti. eodem. in fin. & §. e. l. Plautius. & l. pœnales § annua.

Vod autem Legatorũ. id est, plegatorum. & facit §. e. l. Neſſennius. & §. ad Trebel. l. deducta. §. rũm s.

Legatum id est, prælegatum. est à cohærede. & continua. l. cum ille.

Legatis. pte. l. gati. Azo.

Id

2 Et sic ſimplex. p. cõpoſito. Mãcoſ. in Gl. Facul. in fine §. sanẽ, ver. obtineat.

3 In P. Fl. reddita Fl. Anto. Aug. lib. 1. Emẽd. 2.

4 Collige ex hoc ex tu nõ detrahi neceſſaria, max me p. fanerẽ imp. Bart. in l. §. ff imp. in fi. §. §. eo. tit. & per An. ib d.

In P. Fl. in quadrãtem ei nõ imputabitur. Ex li. xl. Digeſt. Iuli. Marcel' ſed ſi ideo &c.

D autem. Nõ imputatur. imò videtur imputari: §. de ino. teſt. l. Papinianus. §. ſi cõditioni. cõtra. Sol. ſecũdum Azo. hic in quarta iure inſtitutionis. ibi iure naturæ: vel dic vt ibi. Item arg. contra. §. e l. ſi pupillus. ſed ibi vt debitum magis accipit hæres. & facit C. fam. erc. l. filium.

b Capitur. Nõ hæreditario iure. ad qđ ſuprà lege prox. Ac.

c Pro ſua parte. Id est pro eo, quod accipit, & totum quod accipit, videtur accipere, ſcilicet iure hereditario, licet ĩ ſpecie cõtra, vt ff. de lega. 2 l. cum pater. in princip. ſecundum Ir.

d Remanſerit. Facit ſupra, eod. l. ex aſſe. & l. non est. & le. ſequen. Acc.

N ſingulis. Inſtituimihi hęredem Titium, & Seium: & à Titio reliqui tot legata q. butdã, quòd exhauſi ſemiſſem hæreditatis meæ, in qua inſtituerat eundẽ Titium: ita quod non remaneret dicto Titio quarta dicti ſemiſſis ſolutis dictis legatis: a Seio autẽ reliqui ſimiliter legata, ſed nõ tot, qn remaneret ei integer quadrãs tutorũ bonorum, quæ ſunt in ſua parte, id est, ſemiſſis, in quo fuit inſtitutus, certè cõpetit Titio beneficium l. Falci. & non Seio quia nõ est ei neceſſe nam nõ dubitabitur rationem Falc. computandam esſe in ſingulis hęredibus: & hæc vera ſunt, quãdo Titius, & Seius adierunt hæreditariẽ: ſed ſi altero eorũ nõ adeunte, alter hæres ſolus extiterit: nunqd perinde ratio l. Fal. habẽda fit, ac ſi ſtatim ab initio is ſolus qui adiuit, hęres inſtitutus eſſet? an ſint ſpectandæ ſeparatim cautę ſingularum portionũ. id est, portionis Titij, & portionis Seij, quas ambas habet ille: eorum ſolus, qui adiuit. ſ. vt in qualibet dictarum portionũ per ſe habeatur ratio l. Fal. & certè ſi Seij pars legatis exhauſta ſit, q. hæres extiterit, alio nõ adeunte, adiuuabũtur legatarij p. deficientem partem non grauatam: quia ea pars deficiens nõ est legatis onerata: & est ratio, quare debeãt iuuari legatarij per partem non grauatam: quia & legata, quæ apud hæredem remanẽt aliqua de cauſa, ita quod non ſoluuntur aliquibus legatarijs, efficiunt, vt cæteris legatarijs aut nihil, aut minus detrahatur nomine Falc. eadem ergo ratione portio cohæredis nõ

Caſus libri. Ad leg. Falcidiam. Titius. Lucius. Seius. hæres.

LXXV.

D autem, quod conditionis implendæ cauſa vel à cohærede, vel a legatario, vel à ſtatu libero datur, in Falcidia non imputatur: q. mortis cã capitur. Sanè ſi à ſtatu libero peculiares numos accipiat: pro ſua parte q. quadranti eos imputare debet: quia pro ea parte non mortis cauſa capere, ſed hæreditario iure eos habere intelligitur. Qua ratione placuit legata, quæ legatarij non capiũt, cum apud hæredes ſubſederint hæreditario iure apud eos remanere intelligi: & ideo quadranti imputanda. nec quicquam intereſſe, vtrum ſtatim ab initio legatum non ſit: an quod legatum eſt remanſerit.

Ratio legis Falcidiæ in ſingulis hæredibus locum habet, ideo vnus detrahit illam ſi ſi eſt grauatus, licet alter nihil detrahat. & ſi portio non grauata accedit grauatę, prodeſt legatarijs, ſ. eius econtra. hoc dicit cum l. ſequent. Alexand.

Rubr. Ad l. xxvii. ad Ber. Proem.

LXXVI.

grauata, & defecta debet facere, vt legatis relictis ab eo, qui ſolus extitit hęs, aut nihil, aut minꝰ detrahatur nomine Fal. ſi verò defecta, ſiue non adita pars fuerit exhauſta legatis, perinde in ea ponenda est ratio l. Falci. atque ſi ad eum ipſum pertineret, à quo defecta fuerit. fecit enim eam defectã ex eo, quod eam nõ adiuit: quo caſu ſi ad eũ ipſum pertineret, ſine dubio ponẽda eſſet in ea ratio legis Falc. vt dictum est. & h. d. cum l. ſequenti. Viu.

Semis. Id est pars Titij exhauſta. Accurſius.

Relictus. Id est, remãſit, id est, tres vnciæ, & ſic ſuus ſemis non est exhauſtus.

Competit. Vt Inſti. eo. § ſi & §. e. l. in ratione. 1. § ſi filio. Sed contra ff. tit. 1. l. 1. §. Marcellus. Solu. vt ibi. Acc.

Vod ſi alterutro. Inſtitutus eſſet: & ſic in caſu noſtro. ſ. ſuperioris l. non eſſet locus Falcidiæ, cum quartam haberet.

Onerata. Pars deficientis. Acc.

Detrahatur. Vt §. eo. l. id autem. in fine. ergo à ſimili portio cohæredis defecta debet facere, vt legata ab eo relicta, qui ſolus hæres extitit, in totam petantur, ſecundum Io.

Exhauſta. Hoc idem ſi ex pupillari ſubſtitutione cohæres pupilli à pupillo hæres extiterit. nã quæ relicta ſunt à pupille, nõ augẽtur propter partem cohæredis ſuccedẽtis: vt §. eod. l. in ratione. §. quæſitũ. ſed relicta inſtitutione ab hærede ſuccedẽte, augentur: vt ff. e. l. qui fundum §. fin. & §. qui filiũ. ſi aũt ex vulg. ſubſtitutione q. ſui cohæredis partem vendicat, indiſtinctè augẽtur legata, ſiue pars defecta fuerit onerosa. & augetur q. nõ defectã. ſiue non defecta augetur per defectam, vt ſit omnũ legatorũ contributio. vt ff. eo. l. qui fundũ. §. qui filiũ. 1. relpõ. niſi teſtator ab vno reliquerit nominatim legata, vt nõ præſtarentur ab alio vt probatur §. e. l. 1. §. interdum. in fi. §. & §. de le. 1. l. licet. Vt not. q. licet legata relicta a pupillo inſtituto hęrede non augeantur propter partem ſuccedẽtis pupillariter, vt dixi: tamen augentur ea quæ à ſubſtituto in pupillari ſubſtitutione ſunt relicta: in hoc enim differt cohęres ab extraneo: vt §. de vulg. ſubſt. l. cohæres, & §. e. l. in rõne. §. fi. Azo.

Defecta fieret. In Trebellianica quarta eſſe videtur

videtur: vt C. ad Trebel. l. non iustam. in fine. Vel ibi nō poterat retinere, sicut nec instituta, q̄a fuerat coacta. & facit supra, eodem l. prima. § si cohæredis. & l. in ratione. § penultimo. & lex, si pupillus. § finali.

Accursius.

IN duplicibus.

Filiū meum Titium impuberem institui mihi hæredē: & ab eo legata reliqui: & substitui ei Seiū pupillariter, & ab eodem substituto legata quibusdam reliqui, & decessi. tractatur nunc de lege Falcidia circa hæreditatem meam. Et circa hoc potest quæri de duobus: scilicet de substantia patrimonij mei, de contributione legatorū relictorū ab impubere, & ab eius hærede, siue à substituto eius. In primo casu inspicitur id, q̄d ego testator mortis tempore in bonis habebam: vt secundū illam inspectionē videatur, an sit locus legi Falcidiæ, vel non. nec ad rem pertinet, si postea acquisita sint bona dicto meo filio impuberi, vel econtrario diminuta sint de bonis meis: quia semper inspicitur illud, quod erat in bonis tēpore mortis meæ. In secundo casu scilicet cum de cōtributione legatorum quæritur viuo dicto meo filio impubere, à quo impubere petunt legata illa legatarij, q̄bus ab eo impubere legaui: contribuuntur in vnum tam ea legata, quæ in primis tabulis relicta sunt per me à dicto impubere, quàm ea, quæ in secundis tabulis relicta sunt per me à dicto substituto impuberis, scilicet vt appareat quātum ab impubere in patris tabulis sit relictum. & per consequens sciatur, vtrū nūc habeat in eis locum Falcidia, vel non: & si quidem in eis habeat locum Falcidia, defalcentur. Si autem non habeat locum in eis Falcidia, soluantur integra legatarijs per impuberem, & eius tutorem: & legatarij cauebant de restituendo quicquid apparuerit eos accepisse vltra, quam liceret eis accipere per legem Falcidiā, apparuerit dico aduenientе conditione tacita legatorum à dicto substituto relictorum, id est, mortuo impubere in pupillari ætate. ita enim talis, vt dictum est, debet fieri dicta contributio: scilicet cum reliqui legata ab hærede filij mei. i. à dicto eius substituto: sicut fieret, si ab impubere, vel alij meo hærede reliquissem quædam legata purè, & reliquissem ab eodem quædā legata sub alia conditione quā fuit cōditio legatorū à dicto substituto relictorū: puta sub conditione si nauis ex Asia venerit legata enim a dicto substituto sub tacita conditione videntur relicta: vt dixi, i. si moreretur impubes i pupillari ætate. quo casu, id est, si a meo hærede reliquissem legata pura, & sub cōditione, sine dubio deberet interponi dicta cautio per legatarios ñ autem contribuuntur in vnum dicta legata relicta ab impubere, & ab eius substituto, vt præstentur per impuberem legata relicta à substituto vel vtper Falc. defalcentur dicta legata à substituto relicta: sed vt cautio per legatarios interponatur de eo restituendo, quod amplius, quàm per legem Falcid. licuerit, accepisse eos ex post facto constiterit.

Augmetum, vel diminutio bonorum contingens penes pupillum, non minuit nec auget legata relicta à pupillo, vel à substituto: & omnium legatorum fit contributio. Alex.

In duplicibus. Hoc est in quo est institutio, & pupillaris substitutio, quæ videtur duo testamenta: vt supra, de inoff. testa. l. Papinianus. § sed nec impuberis, vel quod verius est, vnum est testamentum duarū hæreditatum. vt Inst. de pup. substi. § igitur & s. de vulga. substit. l. pēs & filij.

De patrimonio. § propter æs alienū soluēdum: nō propter legata, quæ nō soluūtur nisi prius detracto ære alieno ex tonis. quæ habui tempore mortis testator. si vero ad legata non habetur respectus, sed ad æs alienum tantum, illud ex bonis vndecunque & quando cunq; soluitur à filio hærede existēte suo patri, secundū Ioan. sed ad primā positionē potest induci Inst. de hæreditatibus quali. & diff. § 1.

Quæ tetator assignādo bona plurib. dicatur relinqui, vel codicillari. vide ad longū in l. quoties. p. Bar. in col. vers. quarto ad tertiū. C. de hæred. instituē. & gloss. ibidem vet. diuidit.

Acquisierit. Sic. s̄ e. l. pater. § fi Acc.

Quæramus. Habeat locū Falcidia, vel non, & tunc tēpus mortis inspicitur considerata quātitate bonorum, quæ erat tempore mortis patris: & consideratis legatis paterni, & pupillaris testamenti. non autem quæ postea in vita pupilli sunt aucta, vel minuta, tollit, vel inducit Falc. vt hic, & supra eo l. in ratione. § quod vulgo. & facit inf. lege proxima, & quod no. s̄. l. prox.

Legasset. Quo casu fit contributio: vt supra eodē lege, in ratione. § quæritur. in fi. §.

LXXVIII.

IN duplicibus testamentis siue de patrimonio quæramus, ea sola substantia spectatur, q̄ pater, cū moreretur, habuit. nec ad rem pertinet, si post mortē p̄ris filius vel acquisierit aliquid, vel deminuerit, siue de legatis q̄ramus, tā eā q̄ in primis, q̄ ea, q̄ in secūdis tabulis relicta sunt, in vnum contribuuntur, tāquā si & ea, quæ à filij hærede reliquisset testator, suo filio hærede sub alia cōditione legasset.

Pupillariter substitutus grauatus, potest Falcidiam retinere, licet alius substitutus non sit grauatus. Bar.

LXXIX.

IIs qui quadringenta in patrimonio habebat, filio impubere hærede instituto, ducenta legauerat, eiq; Titium, & Seium hæredes substituerit, & à Titio centum legauerat: videamus quid iuris sit, si nondum solutis legatis pupillus decesserit, & ob id ea legata vtrique deberētur? Solus hæres Titius vtetur lege Falcidia. Cùm enim ducenta ex hæreditate pupilli ad eum pertineant, ducenta legatorum nomine debet: centum ex ducentis, quæ pupillus debebat: centum quæ ipse dare iussus est. Itaque ex vtraque quantitate quarta deducta, habebit quinquaginta. In p̄sona vero Seij lex Falcidia non interuenit: cùm ad eum ex hæreditate pupilli ducenta pertineant: & debeat legatorum nomine centum ex ducentis, quæ a pupillo relicta sunt. Quod si pupillus soluat legata: debent curare tutores pupilli, vt caueant legatarij.

Legata indiuidua defalcantur præstita parte æstimationis.

Quædam legata diuisionem non recipiunt: vt ecce legatum viæ, itineris, actusve. ad nullum enim ea res pro parte potest pertinere. Sed & si opus municipibus hæres facere iussus est, indiuiduum videtur legatū. Neque enim vllum balneum, aut theatrum, aut stadium feciſſe intelligitur, qui ei propriam formam (quæ ex consummatione contingit) non dederit. Quorum omnium legatorum nomine, & si plures hæredes sint, singuli in solidum tenentur. Hęc itaque legata, quæ diuiduitatem non recipiunt, tota ad legatariū pertinent: sed potest hæredi hoc remedio succurri, vt æstimatione facta legati, denunciet legatario, vt partem æstimationis inferat, si non inferat: vtatur aduersus eum exceptione doli mali.

LXXX.

IIs vsusfructus legatus sit, venit in computationem legis Falcidiæ. nam diuisionem recipit. adeò vt si duobus legatus fuerit, ipso iure ad singulos partes pertineant. Dos legata extra rationem legis Falcidiæ est, scilicet quia suam rem mulier recipere videtur. Sed & de ijs quoque rebus, quæ mulieris causa emptę, paratę essēt, vt hę quoque extra modum legis essent, nomina tim ipsa Falcidia lege ex legatum videtur indiuiduum, neq; hæres intelligitur feciſſe aliquod prædictorum trium, nisi ei dederit propriam formam: quæ forma contingit ex consumatione eiusdem operis: & nomine omnium prædictorum legatorum omnes, & singuli hæredes in solidum tenētur, secus autem est, si legatum vsumfructum. nam cum diuisionem recipiat, bene potest de eo dari rectè Falcidia detrahi: & ita recipit diuisionē vsusfructus, vt si duobus fuerit legatus, pertineant partes eius ad singulos eorum ipso iure. Quid si legaui vxori meæ dotem suam quam mihi dederat. Certè non poterit hæres de ea detrahere Falcid. quia suam rem videtur mulier recipere. Sed & si legaui vxori meę, quicquid eius causa emi, & paraui, expressum est nominatim in ipsa lege Falcid. vt hæ quoq; res emptæ, & paratæ per me nomine vxoris meæ essent, extra modum legis Falc. ita quòd de eis non possit detrahi Falc. hoc dicit. cum l. seq. Viu.

In P. Ff. incipit, Sed vsusfructus legatus venit in cōputationē &c.

Indiuiduum. Ad hoc s̄. de verb. obl. l. stipulationes nō diuiduntur, in princ. & l. 2 in fi. & sup. de ser. l. viæ. Acc.

Stadium. Expone vt Institu. de rerum diuisio. §. vniuersitatis.

Formam. Sic infra, de nou. ope. nūl. stipulatio, §. opus. & infra, de verbo. significa l. ædificia. §. perfecisse. Sed argu. contra supra, de auro & argen. lega. l. & si non tunt. §. quid ergo. Accur.

Tenentur. Vt s̄. fam. ercis. l. hæredes. § an ea.

Denunciet. Et sic soluit totum protestando de æstimatione. & facit s̄. eo l. 1. §. si vsusfructus. & §. sed operis. & s̄ e. l. lineam, in fi. de leg. 2 l. cum filium in princ. imo etiam quandoque diuiduum propter indiuiduū æstimatur: vt s̄. eo. l. si fundus mihi.

Doctores dicunt cōtrarium: quia potest opponere exceptionem doli, sed si esset verum, quod dicit ista glo. consequitur iure actionis secundum Bartolum.

I vsusfructus. Continuatur superiori. & facit s̄. eo. l. 1. §. si vsusfructus. & s̄ de vsufr. l. 5. Acc.

Falcidiæ est. Hoc dic vt s̄. eo. l. cum dotem. Sed arg. contra, s̄. de leg. 2. l. si creditori. in fi sed dic vt ibi.

Paratæ essent. Hoc expone vt supra de lega. 2. l. hoc legatum.

quo

legatum.& l.sequenti.

Expressum est. Hoc ideo, quia in eis tenuit donatio vsq; ad vires dotis ad sustentandum mulierem, tenuit dico, ne possit reuocari, licet non vt possit peti: vt ff. de donat. inter vir. & vxo. l. ex annuo, & l. si id quod. §. fin. & l. si stipulata. secus in aliis donationib. quæ ipso iure nullæ sunt. vt C. eo. l. in donationibus. Acc.

QVærebatur. Quãuis hæc lex uideatur difficilis, tamen si bene inspiciatur, tatis erit plana. ponatis ergo ita eius casum: Titius non habens in bonis nisi quadringenta, quæ debebat ei Caius, fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Sempronium: & dicto suo debitori legauit liberationem. Seio autem amico suo legauit quadringenta, & postea decessit dictus testator. modo quæritur, cum Falcidia locum habeat in hæreditate tua pauperi, quantum quilibet dictorum legatariorum habere debeat, siue dictus debitor, idēq; legatarius liberationis, non est in aliquo soluendo, huic fit soluēdo in parte tantum puta in centum, siue in totum satisfacere possit: & huic quæstioni non respondet nume, sed plenè respondebit in fra ea. l. §. cũ igitur & interferit quædam vsque ad dictum §. quæ bene faciunt ad solutionem dictæ quæstionis & dicit, quod lex Falcid. quando vendicat sibi locum in aliquo casu, tribuit hæredi quartam ex eo, quod relict. potest ex hæreditate in qua ipsa Falcid. locum habet, & residuus dodrans debet distribui inter legatarios. & si inueniatur in hæreditate in qua habet Falcid locum, & in qua nihil est aliud præter nomen, pone, aliquis debitor, qui pro parte tãtum sit soluendo, & cui liberatio non fuit a testatore relicta: eius quod exigi potest ab eo, pro rata fit distributio inter hæredem, & legatarios, scilicet, vt hæres habeat quartam: & legatarij tres partes: de residuo autem debiti, quod non potest facere debitor, est faciendа venditio, nisi id demum de dicto residuo in hæreditate computetur, quanti potest distrahi nomen, id est, pars nominis, id qua non est soluendo dictus debitor, non autem tantum computetur in hæreditate, quantum continetur in dicta parte nominis, in qua debitor non est soluendo. si vero liberatio sibi fuit relicta debitori, qui non est soluendo, ipse sibi soluendo videtur, & quod ad se attinet, dies est: & ita valet ei legatum liberationis in totum: nam & si mortis causa accepto ferat ei, quod debet ita simpliciter, libere te per acceptilationem de eo quod mihi debes: cũ deberet 400. ponamus, & nihil facere posset: quadringẽta videbit cepisse ex dicta acceptilatione mortis causa facta, licet nihil habere possit. nam si soli ei liberatio est relicta per dictam acceptilationem ait, ꝙ alicui alij non fuit aliquid relictũ de eo, ꝙ ipse debitor debebat testatori, vt sensisse plenam liberationem, quamuis nihil facere possit de eo, quod debebat. & ideo si habeat locum lex. Fal. debet hæres eum liberare in 300. per acceptil. & residua centum debent durare in obligatione & si quid ceperit posse facere, exiget ab eo hæres vsq; ad centum tantũ: & idem erit dicendum, si dictus debitor quadringentorũ, de quo dictũ est a versi. sed cum debitori, &c. vsq; huc, si expresse liberatus per accept. de quadringentis quæ debebat ita dicendo per testatorem qui volebat eum liberare, libero te per acceptilationem de 400. quæ mihi debes, nam & in hoc casu quadringenta videtur cepisse ex dicta acceptilatione mortis causa facta, licet nihil facere possit, & ideo si habeat locum lex Fal. debet hæres eum liberare in 300. per acceptilationem, & residua centum debent durare in obligatione: & si quid ceperit posse facere, exiget ab eo hæres vsq; ad centum tantum: vnde eleganter & bene dī acceptilationem aliquo de prædictis modis factam in pendenti fore: vt si quidem tempore mortis illius, qui liberauit debitorem suũ prædictum per acceptilationem cautela mortis, inueniantur in bonis dicti debitoris quadringentorum integra quadringenta valeat acceptilatio in 300. & 100. habeat hæres de quadringentis: si vero aliquid inueniatur in bonis testatoris, quòd suppleat hęredi quadrãtem & 300 integra: pronciet dicta acceptilatio debitori. Si autem iste idem debitor quadringentorum, qui liberatus est per acceptilationẽ, potest facere centum tantum, necesse habebit refundere hæredi centum pro quadrante: & hoc ideo, quia sibi soluendo est in reliquis trecentis, licet non possit facere nisi centum. Cum igitur dictus debitor, de quo proxime dixi, sibi soluendo sit, id est, esse præsumatur quãtum ad istum prædictum: licet in veritate non sit soluendo in aliquo, vel in centum tantum: euenit vt possimus soluere quæstionem propositam in principio huius l. qui talis fuit talis. Titius non habens in bonis nisi 400 quæ debebat ei Caius: fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Sempronium, & dicto suo debitori legauit liberationem. Seio autem amico suo legauit 400. & postea decessit dictus Titius testator. vnde quæritum fuit in principio huius l. quantum quilibet legatariorum prædictorum habere debeat Falcidia locum habente, siue dictus debitor quadringentorum est in totum soluendo, siue in parte, puta in centum, siue in nihilo: & dixit, quod si dictus debitor est soluendo in dictis quadringentis totis, hæres debet habere de eis centum pro quarta sua, siue Falcidia: & trecenta debent diuidi inter dictum debitorem, & Seium, cui legata fuerunt quadringenta, licet vt quilibet eorum habeat centum quinquaginta.

¶ Si vero debitor prædictus possit facere partem de quadringentis puta centum tantum, hæredi seruanda est quarta ex relicto, id est, ex eo quod a dicto debito reseruari potest, id est, ex dictis centum & tres partes de dictis centum, id est, lxxv. debet habere Seius, cui legata sunt quadringenta. iudex ergo faciet, vt centum, quæ præstare potest debitor, diuidantur in quatuor partes, & tres partes de illis quatuor partibus factis de centum prædictis debent habere legatarij, id est, Seius legatarius, cui fuerunt legata 400. hæres autem debet habere quartam partem de dictis centum: id est, 25. Debitor autem prædictus qui soluendo non est, nisi in centum debet compensare tecum centum quinquaginta de illis trecentis, in quibus non est soluendo. de residuis autem centum quinquaginta de dictis trecentis quæ exigi non possunt a dicto debitore, debet fieri venditio nominis: & illud quod accipietur ex venditione dicti nominis de centum quinquaginta, repræsentatur hīdi, & dicto Seio legatario quadringentorum quasi solum in bonis fuerit: puta de dicto nomine de 150 accepta fuerunt per venditionem 50. tantũ, illa certe tantum repræsentatur hīdi, & Seio legatario: & non centum superflua, s. vt de illis quinquaginta habeat hæres quartam, & dictus Seius legatarius tres partes. illa enim 50. sola videtur esse in bonis

qui solum in nomine quadringẽta in bonis habebat ipsi debitori liberationẽ, Seio autem quadringenta legauerit: si debitor vel soluendo non sit, vel centum facere possit: quantũ quisque habeat interuentu legis Falcidiæ. Dicebã, legem Falcidiam ex eo,

pressum est.

Debitor sibijpsi in totum dicitur esse soluendo, sed quo ad alios æstimatur solummodo quantum exigi potest ab eo, & quantum residuum vendi potest. Alex.

LXXXI.

VÆrebatur, cum is

nis, & non c. superflua. Si autem nihil potest facere dictus debitor in cl. sicut & in casu super. o. i dictum est, cum liberandum. de residuo autem, id est de ecl. facienda est nominis venditio: vt de eo quod ex venditione redigetur, habeat hæres quartã, & dictus Seius legatarius quadringẽtorum tres partes. & id quod redigetur ex dicta venditione nominis, repræsẽtatur dicto hæredi, & dicto legatario Seio: quasi solũ in bonis fuerit, vt dictum est in superiori proximo casu: & hoc vult dicere hæc l. sicut mihi videtur. Vtu.

¶ Quærebatur. Duos casus principaliter ponit, licet responsa sint plura, scilicet quãdo debitori liberatio. & idem debitum alij: secãdo quãdo soli debitori liberatio relinquitur. Acc.

Refici Id est, colligi, vel haberi ex nomine hæreditario, cum nihil aliud sit in hæreditate. Accursius.

Vẽditio. Facit supra eo. l. in quantitate. §. magna.

Debitori Soli: vt infra patet.

Dies est. Sic ff. e. l. Nessennius. §. fi & l. j. §. si creditor. & ff. de lib. leg. l. si quis rerum. §. huic. sed arguitur contra ff. de reli. & sum. fu. l. fic prorata. §. fin.

ADDITIO. Dic secundũ Bar. quã hic agitur de aliquo liberando: ibi de aliquo exigendo.

Si ei mortis. Supra tit. legati, hic donationis causa mortis.

Sensisse. Redit ad legata.

Soli. Quia secus si vtrique eo debẽdi liberatio est relicta, Azo. & alter est soluẽdo & alter nõ, vt ff. eod. l. colligitur.

quod relici ex hæreditate posset, quartam hæredi tribuere residuum dodrantem inter legatarios distribuere. Quare cum nomen minus soluendo est in hæreditate: eius quod exigi potest, pro rata fit distributio: residui venditio facie da est, vt id demum in hæreditate computetur quanti nomen distrahi potest. Sed cum debitori liberatio relinquit: ipse sibi soluendo videtur, & (quod ad se attinet) dies est. quippe si ei mortis causa accepto feratur id, quod debet, quadringenta cepisse videbitur: licet nihil facere posit. sensisse enim liberationem plenam videtur, quamuis nihil facere posit, si soli ei liberatio relicta est: & ideo Falcidia interueniente, trecenta accepto illi ferri debẽt, residua centum durabunt in obligatione: & si quidem facere posse cœperit, exigentur ab eo duntaxat vsque ad centum. Idemque erit dicendum, & si mortis causa accepto ei quadringẽta ferantur. Vnde eleganter dicitur, acceptilationem in pendenti fore, vt si quidem mortis tempore quadringenta tota inueniantur, in trecentis valeat acceptilatio. si verò præterea aliquid inueniatur, quod quadrantem suppleat: hæredi in quadringentis acceptilatio proficiet: Quod si debitor iste quadringentorum duntaxat centum facere potest: quia sibi soluendo est, necesse habebit centum refundere. Cũ igitur de bitor sibi soluẽdo sit, eueniet, vt si hærede aliquo instituto, ipsi debitori liberatio, & alij quadringenta legata sint: si quidem soluendo sit debitor, centum quinquaginta ex trecentis retineat: alia centum quinquaginta legatario præstentur: hæres centum habeat. sin verò centum tantum facere posit, hæredi ex refecto quarta seruanda est. sic fiet, vt centum, quæ præstari possunt, in quatuor partes diuidantur.

Tres partes ferãt legatarij: hæres viginti quinque habeat, debitor, qui soluendo non est, secum centum quinquaginta compenset: de residuis centum quinquaginta, quæ exigi non possunt, venditio fiet nominis: idque, quasi solum in bonis fuerit, repræsentetur. Quod si nihil facere debitor potest: æquè in centum quinquaginta accepto liberandum esse: de residuo venditionem nominis faciendam Neratius ait: quod & nos probamus.

Si debitor peculiaris scribitur hæres: in imponenda ratione legis Falcidiæ. habetur ratio quanti plurimi fuit à tempore mortis testatoris, vel aditæ hæreditatis. Bartolus.

Iustianus lib. xij. Digestorum.

LXXXII.

SI creditor filij tui hæredem te instituerit, & legis Falcidiæ rationem ponas: peculij quan-

Ferri. Aliàs fieri: & ita in libro domini. Accur.

Idēq; erit. Redit ad donationem. & dic idem quod dixi in legato.

Ei. Debitori à testatore scilicet, nam in hoc differt à legato, quod ab hærede datur: vt inst. de leg. § 1. Acc.

In Pendenti. Sic ff. de do. inter uir. & vx. l. cum hic status. §. fin autem. & dic acceptilationem scilicet, mortis causa factam.

Inueniantur. Et nihil amplius.

Præterea. scilicet vltra quadringenta.

Refundere Occasione Falcidiæ.

Cũ igitur. Redire vult ad primum casum legis.

Debitor. Scilicet in solidum.

Ex refecto. Id est ex eo, quod potest haberi ex nomine: quòd statim aperit, sic fiet.

Tres partes. Nec caput libri, nec l. nec §. est hic: sed est pars legis superioris, sed ideo sic fuit relecata, quia per partes sic fuit liber inuentus. dic ergo tres partes de dictis c. scilicet lxxv. & dic legatarij, id est, legatarius: vt sup. potuit, & statim patet. Acc.

Cõpenset. Et sic habet totum suũ legatum & alius non: sed hoc habere est quasi non habere: nec est nociuũ alij.

In bonis. Id est, ex dicta venditione nominis.

Repræsentetur. Id est, accipiatur, & diuidatur inter hæredẽ & inter dictum alium legatarium: de hoc nil dabitur.

SI creditor. CASVS Tu Titius habebas filiũ habentem in peculio c. hic tuus filius contraxit cũ Seio, & factus est debitor in c. vnde tu pater teneris dicto creditori de dicto peculio filij tui. postea

Ineptè hic facta ẽ diuisio huius capitis, cuius & Accursius memini. Nam nec vllum eius vestigiũ extat in P. Fl.

poſtea dictus creditor inſtituit te hæredem, & multa legata reliquit à te quibuſdam vltra dodrantem hæreditatis ſuę, ita quòd habet locum Falc & poſtea deceſſit dictus Seius creditor, & tu incontinenti adiuiſti hę reditatem eius: modo veniunt legatarij eius, & petunt à te legata: & tu vis ponere cũ eis rationẽ l. Fal. & detrahere ẽ legatis quadrãtem. certè dicitur, ꝙ prius debes tibi cõputare in dictũ quadrãtẽ quantitatẽ dicti peculij filij tui, qđ erat eo tpe, quo adiuiſti hęreditatem dicti creditoris filij tui: vr enim eſſe debonis dicti creditoris dictũ peculiũ, cũ ipſe hẽret actionẽ contra te vt ei ſatisfieret. đ credito ſuo ex dicto peculio, & creditum erat c. & peculiũ c. vt dictum eſt. & poſtea ſi quod dem tibi ad quadrãtẽ hæreditatis dicti creditoris, illud detrahes de legatis à dicto creditore relictis. Viu.

a Aditæ hæreditatis. Imò mortis: vt §. de pec. l. eo tempore. § ſi creditor. quæ eſt cõtra. Sol. ibi tempore mortis, & aditæ hæreditatis idem eſt qa filius erat hæres, ꝙ protinus mortuo teſtatore ẽ hrs: vt Inſt. de hær. quali. & diff. §. ſui. hic eſt extraneus hæres. Fin Bulg. Vel Fin Io. ibi eadẽ quantitas fuit tẽpore mortis, vel aditiõis. Vel tertio id tempus inſpicitur, quod plus proficit legatarijs, id eſt, quo plus eſt in peculio, vel mortis, vel aditionis tempore: vt §. eo. l. cum quo. Acc.

REperitur. CASVS. Filium meũ impuberem mihi hæredẽ inſtitui, & ei pupillariter ſubſtituit Titium, & ita feci teſtamentũ: ipſe tamẽ impubes quodã modo dicitur teſtator in illa pupillari ſubſtitutione, quam ei feci. Item reliqui à dicto impubere multa legata quibuſdã. Item dedi ei tutorem Sempronũ. Itẽ & à dicto ſubſtituto multa legata reliqui aliis quibuſdam, & taliter legata reliqui ab impubere, & ab eius ſubſtituto, quod ſi omnia debeant ſolui, habeat locũ Falc. ſi autẽ debeant ſolui legata tãtum ab impubere relicta non habet locum Falc debent autem ſolui omnia per ſubſtitutum, impubere in pupillari ętate decedente, & ſic ſubſtitutione locum habente. vt §. eo. l. is cui & poſtea deceſſi. poſtea venerũt legatarij prædicti & petierũt legata a dicto tutore: & tutor ſoluit eis: & non fecit eos ſibi tutori promittere de reddendo quãtum poſtea apparuit plus eis ſolutum nomine legatorum, quam licuerit eos legatarios capere per Falc. poſtea locum habentem, ideo quia vendicabat ſibi locũ ſubſtitutio pupillaris. modo quæritur, an dictus impubes poſſit agere contra tutorẽ propter hoc? Et dicitur quòd non: quia vt dictum eſt, eo viuente nõ habet locũ Falc. & ita cum non habeat damnũ propter dictã omiſſionẽ tutoris, ñ poteſt agere cõtra eũ: mortuo autẽ dicto impubere in pupillari ætate, ſicq; locũ habẽte ſubſtitutione. & ita ſubſtituto neceſſitatem habente ſoluere legata relicta ab impubere, & à ſe, ſicq; locum Falcidia habẽte, agere poterit ſubſtitutus, qui eſt hrs impuberis, contra dictum tutorem: ex eo, quòd dictus tutor omiſit facere interponi dictam promiſſionem cũ ſoluit legata, & ſic eſt iſte caſus quo hæres agere poteſt, quãuis teſtator non potuerit. Viu.

Reperitur caſus, Specialis, & ſic §. de euic. l. ſi per imprudentiam. § non mirum. ſed regulariter contra, vt §. de reg. iur. l. haredem.

Teſtator. Id eſt, prædeceſſor.

Stipulationem. Hic ſcilicet quanto &c. Acc.

Licuerit. Legatario. Azo.

Non aget. Cum eo viuo Falcid non habeat locum. alioqui & ipſe agit: vt infra, titu. l. i. §. 1. Sed nõne mortis tẽpore Falc. detrahitur? Relp. ſic, regulariter: ſed quandoque fallit: vt quia conditionalis debiti ab hæreditate extitit cõditio: vt §. eo. l. in quãtitate. §. magna. & §. ſed & ſi legata. Acc.

In ff. prędicta.

LXXXIIII.

I dos ſocero data eſt, & ſolus filius hæres patri extitit: dotem confeſtim in computationẽ hæreditatis, & Falcidiæ rationem in ære alieno deducet: aliter enim videbitur vxorem indotatam habere. Quòd ſi filium extraneum cohæredem habeat: ipſe quidem ſemper pro qua parte patri hæres erit, dotem in ære alieno deducet, & cohæres eius antè quã dos à filio percipiatur.

Prælegata non veniant in fideicommiſſo, quando quis primo rogat, ſecundo prælegat. Item qui quartam detrahit de voluntate defuncti, quartam hæreditatis ſibi computat: aliàs totam hæreditariam partem. Bart.

I dos ſocero. CASVS. Titia nupſit filio meo Seio: & mihi ſocero dixit in dotẽ c & ſic ego teneor dotẽ reſtituere ei caſum reſtituendæ dotis: vt & ſupra, ſol. matr. l. ſi cum dotẽ. §. tranſgrediamur poſtea feci teſtamentum, & dixi meum filium inſtitui mihi ſolum hæredem, & ab eo multa legata reliqui etiam vltra dodrantem hæreditatis meæ, ſicque habere debet locum Falc. & poſtea deceſſi, poſtea petierũt legatarij legata a dicto meo filio & ipſe reſpondit eis, ꝙ volebat detrahere Fal. de legatis & habere ante partem dotem dictæ vxoris ſuę prę dictæ. quæritur nunquid poſſit hoc facere? & dicitur, ꝙ ſic: quia ſi oporteret eum ſibi computare in quadrantem dictam dotem, videretur indotatam habere vxorem ſuam: quod eſſe non debet. Si autem retento eodem caſu inſtitui mihi hæredem dictum filium, & quendam extraneum, ipſe quidem filius meus ſemper dotem in are alieno deducet, ſcilicet, pro ea parte, qua hæres mihi extitit: quia pro ea parte habere debet dotem: licet in iudicio familiæ erciſcundæ modo cum hærede ſuo debeat habere totam: cohæres etiam ciuſdem mei filij deducet dictam dotem in are alieno cũ legatarijs, ſcilicet, p ea parte, qua hęres mihi extitit, & hoc antequam dictus meus filius percipiat dictam dotem: nam poſtquam filius meus percipiat dictã dotem, non eſt, quod hæres poſſit deducere de dicta dote in ære alieno.

Percipiatur: Si enim filius à cohærede dotis partẽ percepiſſet, ipſo iure liberatus eſſet cohæres Azo. & facit C. fam. erciſ. l. 2. & ſupra, fam. erciſ. l. ſi filia. §. 1. & l. ſi martius. & de iure dot. l. ſi is. §. 1. & de dote prælega. l. 3. §. 1. in fine.

Titia

Itia teſtamento. CASVS. Titia habens fratrẽ Titium inſtituit eum ſibi hæredem in tertia parte hæreditatis ſuæ, & in alia tertia Secũdam, & in alia Proculam & commiſit fidei dicti ſui fratris: vt dictam ſuam partem hæreditatis, id eſt tertiam, dictæ Secũdę & Proculæ cohæredibus ſui reſtituere retenta ſibi quarta parte dictæ ſuæ partis. poſtea eadem Titia prælegauit duo pone prædia eidem fratri ſuo: quod qui dem legatum valuit quo ad partes cohæredum, non quo ad ſuam: quia ſibi à ſemetipſo legari non potuit: vt ſupra, de leg. 1. l. legatum eſt delibatio. §. 1. vnde ſuam partem dicti legati debet habere iure hæreditario: partes autem cohæredum iure prælegati, & poſtea deceſſit dicta Titia. veniunt Secunda, & Procula & petunt à dicto Titio ſuam partem hęreditatis Titij, id eſt tertiam hæreditatis Titiæ, id eſt quatuor vncias. dicit Titius, Bene volo vobis reſtituere, retenta tamen quarta Trebel.

† Iſta lex eſt ſingularis ſecũdum Bar. hic, & nõ habet paręc, nec cõcordantiã ſecũdum eũdẽ Bar.

Idem libro xl. Digeſtorum. LXXXV.

Itia † teſtamento ſuo Titium fratrem ſuum ex parte tertia * hæredem inſtituit: fideiq; eius commiſit, vt hæreditatem retenta quarta parte. b Secundæ, & Proculæ reſtitueret. eadem fratri quædam prædia prælegauit. Quæro, an Titius ea, quæ prælegata ſunt, etiam pro ea parte * hæreditatis, quam rogatus eſt vt reſtituere, integra d retinere debeat: Reſpondi, Titium legata integra retinere debere: * ſed in partem quartam imputari oportere duodecimã f partem prædiorum: id eſt, vna vncia, ſicut teſtatrix dixit. Dicit Secunda & Procula, Placet nobis: ſed nos volumus, quod computes tibi in dicta quarta partem tuã dictorum prædiorum tibi prælegatorum, quæ eſt quatuor vnciæ eorũdem prædiorum: quam quidem tuam partem prædiorum habuiſti iure hæreditario: & ita volumus, quod prædia quæ tibi ꝓlegata ſunt, integra retinere debeas etiam pro ea parte hrditatis, quam rogatus fuiſti nobis reſtituere, id eſt, pro tertia. nam tua pars hæreditatis fuit tertia hæreditatis, id eſt, non ſolùm iure prælegati volumus quod retineas integra dicta prædia, ſed etiam in quartam eius partis hæreditatis, quàm nobis fuiſti rogatus reſtituere: ita ſcilicet vt non detrahas aliquam quartam de dicta tua hæreditatis parte: dicit dictus Titius, ĩ vno cõſentio vobis de ijs, quæ dicitis: quia bene volo integra mihi retinere prædia, ſed in quartam meę partis hęreditatis, quam partem debeo vobis reſtituere, nolo mihi imputare totam partem meam prędiorum, quę eſt quatuor vncię eorundem prędiorum, quam quidẽ meam partem prędiorũ habui iure hęreditario, ſed ſolummodo duodecimam partẽ dictorum prędiorum volo mihi imputare in dictam quartam, & ſi tantũ erit duodecima pars prędiorum id eſt, vna vncia prędiorum, quantum capit dicta quarta meę partis hæreditatis, q̃ quidem quarta eſt vna vncia totius hæreditatis Titię ſororis meæ, bene erit: ſi aũt non capiat tantum: dicta duodecima pars prædiorũ quantum dicta quarta, uolo ſupplere mihi dictam quartã ex parte mea hrditatis, quam vobis debeo reſtituere. nã non debeo eſſe deterioris cõdõnis in hoc caſu cũ fuerunt mihi p̃dia prælegata, quàm eſſem ſi cuidam quarto legata fuiſſent: quo quidem caſu nõ retinerem nomine Falc niſi duodecimam prædiorũ, id eſt, quartam meæ partis prædiorum. nã tres ſumus cohęredes, & quilibet noſtrum habet quatuor uncias in prædijs iure hæreditario, modo quęritur, cuius dictum debeat obtineri: & dicitur ꝙ dictũ Titij, & non dictum cohæredum ſuorũ. Sed quid ſi dicta Titia teſtatrix non dixit, vt Titius retineret ſibi quartam partẽ ſuæ partis hæreditatis. cũ dictam ſuã partẽ hæreditatis reſtitueret cohæredibus ſuis prædictis? nũquid totus dictus triẽs p̃dio rum, quẽ habet dictus Titius ſiure hæreditario, imputabitur in quartã Treb. quã vult retinere Titius de dicta ſua parte hæreditatis, cum eam reſtituit cohæredib. ſuis? Et dr ꝙ ſic. & eſt ratio: quia dictam quartã retinet dictus Titius cõtra ſententiam dictæ Titiæ matriſfa. quãuis iure permittente retineat, vñ nõ ẽ mirum, ſi totus triẽs p̃diorũ imputatur in quarta prædicta, & non duodecima tantũ prædiorum: vt in ſuperiori caſu, quo dixit teſtatrix, retẽta quarta, &c. Viu.

* Tertia. Id eſt quatuor vncijs, & de reſiduo alios, aliàs Titius haberet totum: vt §. de hær. inſti. l. 1. §. ſi ex fundo.

† Quarta parte. quę eſt 12. totius.

Pro ea parte. Scilicet pro tribus partibus ſuæ inſtitutionis.

* Integra. Non dubitatur quin quartam partem prælegatorum retinere poſſit: ſed quærit utrum integra poſſit retinere prælegata. Azo.

* Debere. Hoc ideo, quia in rogando habuit mentionem hæreditatis, ſecus aũt ſi dixiſſet, portionem tuã, non habita mentione hęreditatis: quia etiam tunc p̃legata reſtituerentur, ut infra, ad Trebel. l. Marcellus. §. quidam. ſi modo prælegauit ante, & poſtea rogauit, quæ dic, vt C. de fideic. l. cum virum. Sed opponitur ẽt ſi habuit mentionem hæreditatis, ut in noſtro caſu, non retinet totam: ſed hęreditaria cadit in fideicõ. vt §. ad Treb. l. in fideicommiſſariam. §. fi. quæ eſt contra. Sol. ſatis cadit in fideic. ſi computat in quartam, quod facit in totum, quando contra voluntatem teſtatoris retinet quartam, vt hic ſubijcit.

Duodecimam Id eſt quartam eius partis, in qua inſtitutus eſt, vt diximus in caſu C. fa. erc. l. filium.

Trientem. Id eſt, quatuor vncias, quas habet iure hę reditario: vt §. eo. l. in quartam. 1. reſp.

Falcidiæ. Id eſt in quartam Trebel. l de ea enim loquitur ſecundum Io.

Contra ſententiam. Quod eſt eo ipſo, quòd nihil dixit inde teſtatrix: vt C. eo. l. 1. Acc.

Induceretur. Id eſt quarta retineretur.

Vi fundũ. CASVS. Seius habens in bonis ſolũ modo vnũ fundũ valentẽ c. inſtituit ſibi hęrẽdẽ Caiũ: & dãnauit eũ, vt dictũ fundum venderet Titio ꝓ quinquaginta. & poſtea deceſſit. modo quæriẽ nunquid habeat locũ lex Fal. in hęreditate ſua? Et dr ꝙ non: quia non vr legaſſe Titio dictus teſtator, niſi quinquaginta, quæ valet plus dictus fundus, quam iuſſus fuit hæres dicto Titio vẽdere, & ita cum 50. quæ accepit hæres à Titio pro pretio fundi, remaneãt apud eũ: ideo quartam, imò dimidiam hæreditatis habet. Sed

pone,

pone,quod dictus Seius habebat in bonis fundū Cornelianum,& Seianum,quorum quilibet valebat centum:& instituit me Titium hæredes,& dānauit me,vt eidem Titio cohæredi meo fundum Cornelianum,id est,meam portionem fundi Corneliani venderem,p quinquaginta. & ecō trario Titium damnauit, vt mihi fundum Seianum, i. dimidiam quam in eo habebat idē Titius venderet pro quinquaginta, nunquid habebit locum lex Fal.inter me, & Titium? Et dicitur, q nō, cū vterq; nostrū sit habiturus iure hereditario dimidiam partem vnius fundi: in qua dimidia cuiuslibet nostrum est pars dimidia,i.quarta hæreditatis: quia fundi ualebāt, 200 vt dictum est,i quilibet centum cum ergo qlibet nostrū habeat iure hæreditario quartam hæreditatis, vt dictum est: non est mirū si non habet locū lex Fal. & bene dixi, quod quilibet nostrum est habiturus iure hæreditario dimidiam vnius fundi,nā certē ego qui damnatus fui vendere Titio cohēdi meo partem meā fundi Corneliani,habebo iure hæreditario dimidiā partē fundi Seiani venditi pro alia dimidia à dicto meo cohærede:& partem mihi venditam eiusdem fundi habebo iure emptionis. Item Titius cohæres meus qui damnatus fuit vendere mihi partem suam fundi Seiani,i dimidiam fundi Seiani, retinet iure hæreditario dimidiam partem fundi Corneliani venditi sibi à me pro alia dimidia:& dictam dimidiam quam ei vendidi in eodem fundo Corneliano,habebit iure emptionis, & sic ego inueniar habere totum fundum Seianum, id est dimidiam eius iure hæreditario,& aliam iure emptionis,& Titius cohæres meus inuenitur habere totum fundum Cornelianum,i dimidiam eius iure hæreditario:& aliam iure emptionis.

ideoque lex Falcidia locum non habet. Item si is, qui duos fundos cētum in bonis haberet, si me & Titium hæredes instituisset, & damnasset me, vt Titio fundum Cornelianū quinquaginta venderem: & contra Titium damnasset, vt mihi fundum Seianum quinquaginta venderet,nō animaduerto, quemadmodum lex Falcidia locum habere possit: cùm vterque hæredum vnius fundi partem dimidiā hæreditario iure habiturus sit, in qua pars dimidia hæreditatis est. Nam certè qui damnatus est fundum Cornelianum vendere, Seiani fundi partem hæreditario iure habet. Item qui damnatus est Seianum fundum vendere,partē Corneliani fundi hæreditario iure retinet.

Hæres potest detrahere sibi debitum in imponenda ratione legis Falcidiæ, sicut si deberetur extraneo.

Si quis hæredem instituerit eum,cui rogatus fuerat post mortem suam centum restituere, centū in ratione legis Falcidiæ deducere debet: quia si alius quilibet hæres extitisset, hæc centum in ære alieno ponerentur.

Conditio cuius euentus, vel defectus legata non parit: eorum partitionem non differt: & plures portiones vnius, & eiusdem instituti contribuuntur ad inuicem ad augendum legata. Alexand.

Si tu ex parte quarta, Titius ex parte quarta hæredes scripti fueritis. deinde tu ex parte dimidia hæres institutus fueris sub cōditione, & legata, item libertates datæ fuerint: pendente conditione libertates competent, & legata tota præstabuntur: quia siue conditio extiterit te hęrede existente, vtraq; valent,siue conditio defecerit, tu & Titius hæredes eritis. De lege Falcidia si hoc quęras, an existente conditione misceatur quadrās tuus, & semis, atque ita pro dodrāte ratio ponenda sit cum ijs, quibus

a Locum non habet. Imo totus videtur in legato:& sic Fal.locum habet,vt ff.eo.l.in quartam,i fi.l.quæ est contra.Sol.subtiliter inter emptionē & conditionem distingue:vt in venditione dicas non fundum venditum esse relictum ideoq; nec fundus venit in computatione,sed id solum;quod minus iusto vendiderit,at in secundo casu totum fundum vendicat: aliās cōputat,quia totus legatus est,nec eius quod pro conditione datur,fit computatio,quia non accipitur iure hæreditario,vel ei à quo accipit,computat: sed non alij, vt ff.e.l.Nessennius.vel oibus computat: cum idcirco hoc testator hęredi præstari voluit,vt omnibus solida legata præstaret:vt ff.e.l.quod autem.fo.& fm.hoc cōcor.ff.eo.l.in ratione.§.vēdere.& §.tametsi.& l.si fundus legatus.& l.si dignum. Acc.

b Centum. Scilicet singulos tanti pretij.

c Quinquaginta. Tantum valebat mea hæreditaria. ita ergo dimidia iure hæreditario remanet sibi in eo

d Hæreditario. Aliàs hæreditario, alias est hæreditariam, subau. & aliā partem iure emptionis.

e Retinet. Aliam iure emptionis consequitur.

f Si quis hæredem. Institui mihi hęredem Titium, & rogaui eum ut post mortem suam restitueret Seio,& postea decessi,& postea dictus Titius venit ad mortem, & instituit sibi hæredem dictum Seium, & multa legata qui but dam reliquit & postea decessit idem Titius: certe Seius hæres eius debet sibi anticipare dicta quæ debebat ei Titius tanquam ex alienum hæreditatis. Titij:& postea debet detrahere Fal.de legatis:& est rō, quia si alius quilibet extitisset hæres Titio, dicta centum ponerentur in ære alieno. Vid.

Si quis. Facit C.eod.in l.in imponenda. in princ.& l.titium.

g Si tu ex parte. Seius instituit te Caium hæredem ex parte quarta,l.in tribus vncijs hæreditatis fuę,quæ appellatur quadrans:& purè fecit dictam institutionem:& Titium ex alia quarta parte similiter pure:& a te Caio legata reliquit quibusdam:& postea te Caium ex parte dimidia hæredem instituit sub conditione si nauis ex Asia venerit, quæ dimidia dicitur semis.& ita fuit instititutus in quadrante purè, & in semisse sub conditione, & ita debes habere nouem vncias hæreditatis,& Titius tres, quæ nouem vnciæ appellantur dodrans:& postea in hac sua secunda institutione legata,& libertates fuerunt purè quibusdā relicta per dictum testatorem: & postea decessit dictus Seius, modo quæritur, an pendente conditione dictæ secundæ institutionis libertates in ea secunda institutione datæ, & legata omnia præstare debeant legatarijs,i tam legata relicta in prima institōne,quam relicta in secunda? Et respon.quod sic:& est ratio,q siue dicta conditio extiterit te Caio hærede existente, vtraq; supradicta valent,siue dicta conditio defecerit tu Caius,& Titius hæredes eritis pro virili portione. ff.pro medietate illius medietatis sub conditione tibi relictę accedente pdicto Titio.vnde siue existat dicta condō,siue deficiat:semper existit casus, quo possunt valere omnia prędicta.Sed pone,q dicta conditio tuæ secundę institutionis extitit:& sic habes tu Caius quadrantem tibi purè à testatore datum, & ēt semissem tibi sub condōne datū,& ita habes dodrātē totius hęreditatis,i.nouē vncias: & Titius cohęres tuus habet tres,nunquid cum habeas dodrantē hęreditatis,coge

ris pro ea parte legata præstare: vt sic prosit illis legatarijs,quib.fuit legatum à te instituto purè in quarta hęreditatis:prosit dico ille semis.in quo fuisti i institutus sub conditione prędicta. prosit adhuc dico quo ad falcidiam de legatis eorum detrahendam? Et resp. quòd sic, nam misceri debent duę tuæ partes hoc casu, id est,quadrans qui purè est datus,& semis tibi datus sub conditione Viu.

h Fueritis.f purè.

i D.midia. Quę supererat:& sic in dodrante.

k Datæ fuerint. Scilicet simpliciter, nō exprimendo an puris institutionibus, vel conditionalibus nec quantum a quo libet hęrede.

l Pendente. Scilicet conditione secundę institutionis.

m Præstabuntur. De libertatibus, planū est,sed de legatis q ro quantū quilibet soluet? Respon. aut species hęreditaria est relicta. & tunc aget rei vendicatione ad totum contra vtrumq;, cum ambo hīdes teneātur,adiiciendo vt quilibet soluat, quantū eum competat soluere:& sic ad incertā partē cōtra quēlibet vt supra,de rei vend.l.quę de tota. §.1.& idem si agatur actione personali ex testamēto ad dictā speciem. si aūt est quātitas,tūc quilibet in eo,quod est purè institut' cōuenitur:nec eo plus tenetur aliquis,quia cōditione existente,vel deficiēte possit recuperare ab alio, vt ff.de reg.iur.l.nemo,iō pius dico institututū sub cōditione posse conuenirī in medietatem residui,cum etiam deficiente cōditione medietatē residui est habiturus.

n Eritis. Pro virili portione medietate conditionali vtriq; accedente,& sic similiter vtraq; valet.

o Duas partes. Vt sic dodrās videat tibi relictus,& facit ff.de acq.hę.l.si tu. & ff.e.l.in tōne. §.pe.ff. fi. illi'. §.

p Qui filium. Seium filium impuberem instituit mihi hīdem in sex vnciis hīditatis meæ, & reliqui ab eo tot legata,q absumebat totas dictas sex vncias:& Titium instituit mihi hīdem in aliis sex vnciis: & in nihilo eum legatis grauauit,& eundem Titium substituit dicto meo filio vulgariter, & pupillariter,i. vt si mihi hæres nō erit dictus meus filius, pdictus Titius sit mihi hæres, aut si mihi hæres erit,& in pupillari ætate decesserit, dictus Titius sit mihi hæres,& postea decessit,& postea dictus Titius extitit mihi hæres ex tua substitutione:& postea antequam dictus meus filius esset mihi hæres,decessit. vnde Titius extitit mihi hæres ex substitutione vulgari.modo qritur,vtrum dictus Titius substitutus pītet solida legata, q reliqui à dicto meo impubere filio: an verò deducta quarta? Et dr q solida pītare debet, & est ratio: quia duo semisses,in quibus filium meum,& Titium hīdes instituit,iunt confusi,& coadunati in persona Titii,qui ex vulgari substitutione succesit mihi in semisse, quem dedi dicto meo filio:& faciunt dicti duo semisses confusi,vt habeatur ratio totius hæreditatis circa l fal.vnde cū mihi soli in totū hæres extiterit dictus Titius:solida præstare debet prędicta legata, quousque habeat tantū tres vncias de tota mea hæreditate,id est,quartam hęreditatis meæ:vt Institu.de pupil.substit.§.quo

N. P.

casu.Si autem dictus Titius adiuisset pro sua parte nō grauata,& postea in pupillari ætate decessisset, & sic Titius extitisset ei hæres ex pupillari substitutione: non præstabit Titius substitutus ampliora legata, quā quibus legatis dictus meus filius obligatus fuerat: q a hoc casu dictus Titius non obligatur legatis suo nomine, sed nomine dicti mei filij impuberis defuncti, qui meus filius nihil amplius necesse habuit præstare legatariis, quibus à se relicta sunt legata:quam dodrātem semissis, in quo semisse eum mihi instituit, id est, non tenebit præstare dictis legatariis amplius, quam tres partes semissis:& quartam dicti semissis sibi potest retinere per leg. Falc in hoc ergo casu dictus Titius in tatione l.Falcid. retinet sibi integrā suā partem non grauatam, & retinet tantum quartam partem grauatæ, quam dedi dicto meo filio & ita retinet sibi septem vncias, & quartam partem aliarum duarum unciarum, & dat legatarijs prædictis tres vncias,& tres partes dictarum duarum vncia. & hoc vsque ad. § quod si extranei,&c.vbi retinet, eundem casum,scilicet quando instituit mihi hæredes pro æquali parte dictum meum filium, & dictum Titium. finge igitur econtrario,scilicet quod semis dicti Titij extranei totus fuit per me legatus, & semis dicti mei filij non fuit in aliquo grauatus.& postea me mortuo extitit dictus Titius hæres dicto meo filio ex substitutione,siue vulgari.siue pupillari,quæritur,nūquid hoc casu augeantur legata,quæ reliqui a dicto Titio? Et respondetur quò sic. hoc enim casu accrescit pars non grauata,grauatæ:& perinde agendū est hoc casu circa legata,ac si cuilibet alij cohæredi non grauato substitutus fuisset Titius grauatus,& eo hærede omittente hæreditatem,ex asse hæres extitisset idē Titius:quasi semper idem Titius substitutus deduceret rationē l. Falci. ex quantitate bonorum,quæ ego testator reliqui,siue substitutus pupillo non grauato ex substitutione vulgari, siue pupillari ei hæres extiterit, vt dictum est in §.qd si extranei,vsq; illuc,& perinde &c.siue sit substitutus cuilibet alij cohæredi non grauato: & postea ex asse hæres extitisset:vt in versi.at perinde &c. hoc vsq; ad versicu,penè eadem &c.vbi dicit q penè,& fine penè,eadem dicenda sunt.si ego instituissem mihi hæredes duos meos filios impuberes,l.vnum quemque eorum in vno semisse,& vnius semissem grauassem legatis,& alterius non, & eosdem impuberes inuicem substituissem,& postea iure substitutionis ad alterum eorum hæreditas mea redierit, & habenda sit in hæreditate mea ratio l.Falc.nam aut ille impubes cuius semis grauatus est legatis,successit alteri impuberi grauato:& tunc augentur legata à se relicta,aut econuerso. Et tunc non:vt ff.dictum est.Vi.

Legauerat. Et per legata exinanierat.

Substituerat. Vulgariter & pupillariter.

Mortuo. Antequam esset hæres:vt ff.subijcit.

Ex substitutione. Scilicet vulgari:vt ff. patet.

Totius assis. Fuit enim hæres soli testatori.& ideo

solida præstat legata, etiam si non habebat nisi tres vncias de tota hæreditate. Azo.

Solida non potest enim deducere Fal eius nomine, qui nunquam fuit hæres. & facit infra, ead l. §. fin.

Dēt. n. peri Fal. p hæredē à legatariis: aliàs non debetur. Bal. & Ba. in p̄dicta l. cū quis. C. de iu & fa. ign. idē Bald. in l. si quis ad decli. §. in oib. C. de epi. & cle. xviii. col.

Sed contra s. eo. l. quod si alteruter. in fin. nam hic fit contributio, ibi nō. sed illa secundum istam distinguitur: quia si fuit pupilli pars defecta, distinguit an ueniat substitutus ex vulgari, & fit contributio: an ex pupillari, & tunc non: ut infra, proxi. l. si vero &c.

Antequam patri. & ita patet, quòd fuit hæres ex vulgari substitutione.

Fuit. & decessit in pupillari ætate, & sic successit pupillo ex substitutione Pupillari substitutus.

Quibus. Scilicet legatis.

Substitutione. Vulgari, uel pupillari.

Cuilibet. Etiam maiori.

g Reliquerit. Aliàs est, reliquerat pone re dēt, & tunc sequitur ver. eadem dicenda sunt &c. aliàs est reliqt, deducer. penè eadē dicēda. &c. & erit ver. penè &c. & est philosophicum temperamētum: ut aliàs forsan s. de arbit. l. si duo. Acc.

In P. F. quę pater reliquerit pone. Ea dē dicēda sunt &c.

Hæbenda sit. Distinguit enim utrū pars defecta fuerit grauata, an pars quæ nō fuerit defecta & idem distinguitur in iure accrescēdi: ut s. eo. l. quod si alteruter. Azo. & facit s. eo. l. in ratione. §. quęsitum. sed dic ut plenè no in d. l. quòd si alteruter. Acc.

¶ Qui filios impuberes. Titius habens duos filios impuberes, instituit sibi hæredē alterum eorū, & alterū exhæredauit: postea substituit instituto p̄dictum exhæredatum: & postea substituit Mæuium p̄dictum impuberi exhæredato: & postea multa legata reliquit quibusdam à prædicto Męuio: & postea decessit dictus Titius testator: & postea prædictus impubes exhęredatus extitit hęres fratri suo prædicto, qui fuerat institutus: & postea decessit dict' impubes exhęredatus: & sic ei successit ex substitutione dictus Mæuius: ueniunt modo legatarij, quibus fuerūt relicta legata a Mæuio prædicto, & petunt ab eo dicta legata. Mæuius autē respondet eis, & dicit, Libēter uolo vobis soluere legata: sed tamē de his uolo detrahere falcidiam, quia post mortē Titij testatoris in tantū sunt diminuta bona eius per filios suos impuberes, ꝙ hēt locum falc. dicūt ei plus legatarij: non debes nobis detrahere falcidiam, quia tēpore mortis dicti testatoris tantum erat in bonis suis, quòd non habebat locū falc. mō quæritur. cuius, uel quorū allegatio debeat obtinere? Et resp. ꝙ allegatio legatariorum. & est rō: quia iudicio, & ultima voluntate dicti testatoris patris dictorum impuberum perueneruntad dictum Mæuium tio haberetur, & solida legata præstarentur. Sed hoc ita verum est, si filius ante quàm patri hæres exisseret, decessisset. Si vero hæres patri fuit, non ampliora legata debet substitutus, quā quibus pupillus obligatus fuerat; quia non suo nomine obligatur, sed defuncti pupilli: qui nihil amplius, quàm semissis dodrantem præstare necesse habuit. Quòd si ex tranci hæredis semis totus legatus fuerit, isq; pupillo, à quo mihi legatum erat, ex substitutione hęres extiterit: poterit dici, augeri legata: & perinde agendum, ac si cuilibet cohæredi substitutus fuisset; eoque omittente hęreditatem, ex asse hæres extitisset: quia semper substitutus rationem legis Falcidiæ ex quantitate bonorum, quæ pater reliquerit, deduid est, habita ratione l. falc. in his bonis, q̄ pater mortis tempore reliquit. Dicet aliquis pone retento casu, in prin § posito, quod filius exhæredatus non extitit hæres fratri suo ex substitutiōe, sed authoritate l. xii. tab. deserto testamento Titij testatoris, aut per interpositam personam: & postea idem impubes exhęredatus decessit, & sic extitit ei hęres ex substitutiōe dict' Męuius. nunquid idem Męuius substitutus ætimandus erit debere legata à se relicta, sicut dictum est cū debere, in prin. huius § j habita ratione l. falcid. i his bonis, quę pater mortis tēpore reliquerit? Et respondeo quòd minimè illo modo, uel etiam aliquo alio. sed nullo modo tenetur idem Męuius prestare legata à se relicta eo casu, nam quantum interfit exhæredatus si relicta eo casu, quibus fuerūt relicta legata a Mæuio prædicto, & petunt ab eo dicta legata. Mæuius autē respondet eis, & dicit, Libēter uolo vobis soluere legata: sed tamē de his uolo detrahere falcidiam, quia post mortē Titij testatoris in tantū sunt diminuta bona eius per filios suos impuberes, ꝙ hēt locum falc. dicūt ei plus legatarij: non debes nobis detrahere falcidiam, quia tēpore mortis dicti testatoris tantum erat in bonis suis, quòd non habebat locū falc. mō quæritur. cuius, uel quorū allegatio debeat obtinere? Et resp. ꝙ allegatio legatariorum. & est rō: quia iudicio, & ultima voluntate dicti testatoris patris dictorum impuberum perueneruntad dictum Mæuium facultates eiusdem testatoris per causam hæreditariā, i. ex substitutione, siue ex substitutionibus prædictis. Sed nonne ex prædictis contrarium: quia aliàs dicit, si exhæredo filium meum impuberem, quem solum habeo, & ei legatum relinquo: & ei Mæuium pone, in dicto legato substituo, & etiam in alijs, quæ aliunde habet dictus exhæredatus: & ab eodem substituto legata relinquo: & postea dictus Mæuius succedit ex substitutione dicto exhæredato, scilicet, quod non ideo magis dictus Mæuius substitutus obligatur dictis legatis à se relictis, quod habet ex substitutione dictum legatum, quod reliqui dicto impuberi exhæredato. quod qui dē dicitur sic C. de leg. l. cum quidam? Respon. non est contra. quia in hoc casu nō peruenit ad eum Mæuium substitutū hęreditatis meę portio, sed tolummodo legatum, quod reliqui ipsi exhæredato filio meo. in nostro autem casu in principio §. posito, peruenit ad Mæuium substitutum non solum portio hæreditatis paternæ, sed etiam totum ius hæreditarium: & iō non est mirum si ibi tenetē legatarijs, & eo modo, q̄ ibi dictus est,

cet. Penè eadem dicenda sunt, & si pater duos impuberes hęredes instituerit, & eosdem inuicem substituerit, deinde iure substitutionis ad alterum hæreditas recidarit, & legis Falcidiæ ratio habenda sit.

Si exhæredatus succedit fratri ex substitutione, & sic ex uoluntate expressa, ualent legata ab exhæredati substituto: sed si succedit ex potestate legis, non ualent. Bartolus.

Qui filios duos impuberes habebat, alterum hæredem instituit, alterum exhęredauit: deinde exhæredatum instituto substituit, ac postea exhæredato Mæuium, & ab eo legauit: & exhæredatus impuberi fratri extitit hæres: deinde impubes decessit. Cum iudicio patris facultates paternæ per causam hæreditariam ex substitutione ad Mæuium peruenient, potest dici, legata ab eo relicta p̄standa esse, habita ratione legis Falcidiæ in ijs bonis, quæ pater mortis tēpore reliquerit. Nec huic contrarium est, quòd cū exhęredato pater legatum dederit, nihilo magis substitutus legatis obligabitur: quia eo casu non hæreditatis paternæ portio, sed legatum ad eum perue nit. Dicet aliquis, Quid ergo si exhæredatus filius non ex substitutione fratri suo hæres extiterit sed aut lege, aut per interpositam personam, atque ita impubes decesserit; sic quoq; existimandus erit substitutus legata debere; Minimè. Nam quantum interfit, exhæredatus filius ex substitutione fratri suo hæres existat: an alio modo: vel ex eo apparet quòd aliàs ab eo legare

In P. Fl. ad cū per ueniant.

In P. Fl. existimand erit substitutus legata minimè dbere Nam &c.

Vel pro saltē Mā. in Gl. Fa. §. Actam, in ver. vel vicerege-tem, co. fi. & in eade gl. quot alijs modis fumatur.

Ad Mæuium. Aliàs est ad eum, scilicet Mæuium, Ab eo. scilicet Mæuio.

Mortis. Sic s. eo. l. in duplicibus.

Dederit Et ei substituit in legato & alijs.

Nihilo magis. Id est, non magis.

Legatū. A se substituto relictum. vel dic legato, i. propter legatum filio relictum, non tenetur substitutus pro relicto à se.

Ad eum. Scilicet exhæredatum. Acc.

Legata debere. Lege interrogatiuè. & respōdetur, minimē. videbatur enim teneri in eo, quod hæreditario iure p̄uenit. Sed contra est, vt dicit. & hic est speciale contra regulam supra, de lega. 3. l. si fuerit. §. fi. f. sicut possum relinquere ab hærede, sic & ab hæredis hærede, secundum Azo. Vel secundum alios refert dicam, lego ab hærede hæredis, & valet, vt ibi: an, à Titio nominando aliquem: qui licet postea fit hæres hæredis, non tenetur. ar. supra, de pac. l. fi vnus. §. fi.

Vel ex eo. Vel id est, saltem.

Nō potuit. Id est, enim ex substitutione patris hæres patri extitit.

Ne plus. Imò non tantum, quia exhæredatum cui legauit legato onerare potuit, sed à substituto relinquere legatum non potuit: relictū tamen ab eo exhæredato, etiam à substituto, præstandum puto: vt. C. de le. l. cum quidam & supra, de vulg. subst. l. cohæredi. §. cum filię. Azo. & facit s. de leg. 2. l. planè. 2. respon. & supra, de leg. 3 l. fi. in princ. & j. ti. 1. l. 1. Acc.

¶ Cohæres. Filium meum impuberē mihi hæredem institui in sex vnc. hæreditatis meæ & multa legata ab eo reliqui, ita ꝙ exhaustus est, semis, siue sex vnciæ, in quibus eum institui, non tamen ita fuit exhaustus legatis, quin solutis eisdē legatis remaneret apud eū quarta semissis, vel parum minus, vel aliqd de ea, & postea eidē Mæuio filio meo dedi cohęredē Titium in alio semisse? & tot ab eo Titio legata reliqui quibusdam, ꝙ totus suus semis fuit exhaustus, & postea eundem Titiū substitui eidē meo filio vulgariter, & pupillaliter: & in eadem substitutione reliqui legata à dicto Titio pone: & postea decessi, & Postea dictus Titius adiuit hæred. pro sua parte, & soluit legata pro ea parte, qua eum instituī detracta cuilibet legatario falcid. & postea dictus meus filius decessit in pupilari ætate, & sic ex substitutione pupillari hæres extitit eidem dictus Titius. Veniunt modo ad Titiū legatarij, quibus ipse soluerat legata detracta Falc. & dicūt ei, Tu habes semissem impuberis non exhaustum legatis in totum. certè volumus quòd ex integro ponatur ratio legis Falc. in tota hæreditate, ita vt contributis legatis, quę à te, & q̄ à pupillo data fuerūt, pars quarta omnium bonorum apud te remaneat: & totus dodrans totius hæreditatis proficiat nobis, & alijs legatarijs. & ita in aliquo augebuntur legata nostra propter hoc, quod semis impuberis, quem habes, nō est in totum exhaustus: Titius autem non vult cōtribuere prædicto mō, quæritur, quid iuris sit? Et dicitur, quòd bene debet fieri dicta contributio. nā licet pupillo hæres extiterit dictus Titius ex dicta vulgari substitutione, tamē circa legem Falcidiam perinde debet ratio haberi, ac si mihi patri in totum directo hæres extitisset, quo casu sine dubio contribuūtur omnia legata in ratione legis Falcid. & ita in hoc casu tali modo, & non aliter augentur dicta legata data à dicto substituto vltra dodrātē suæ partis, sicut augētur in isto alio casu, scilicet cum ex parte hæres institutus, & cohæredi suo maiori substitutus delibe rante cohærede soluit legata à se relicta vltra dodrantem suæ patris detracta ex his Falcidia, deinde ex substitutione partem dicti cohæredis. sui acquirat: quo quidem casu sine dubio augentur dicta legata à substituto data, vt s. ea. l. §. qui filium. ibi, quod si extranei hęredis &c. Viui.

Si portio minus grauata accedit portioni magis grauatæ ex substitutione pupillari. locus est contributioni, sicut si accederet ex vulgari. Bar.

Cohęres pupillo datus si p̄ parte sua legata, habita legis Falcidiæ rōne, præstiterit: deinde impubere mortuo ex substitutione hæres extiterit, & semis pupilli legatis exhaustus erit: ex integro legis Fal. rō ponenda erit: vt cōtributis legatis, q̄ ab ipso, & quæ a pupillo data fuerant, pars quarta bonorum apud eū remaneat. Licet. n. pupillo hæres exisset: tū circa legē Falcidiā perinde nō habetur, ac si patri hęres extitisset: nec aliter pater potuit: aliàs non potuit. Est igitur rōni congruens, ne plus iuris circa personā substituti testator habeat, quam habuerat in eo, cui eum substituebat.

Ratione. Cum nil ei remāserat, tot erāt legata. Ac.

Præstiterit. Erat ergo grauata vltra dodrantem: ita ꝙ nihil remanebat ei. Ac.

Exhaustus. Nō adeo vt semis cohæredis: qa apud cohęredem nihil de quarta remanserat, & ob id eam integrā de legatis à se relictis detraxerat. & iō quia nō sic erat grauata pars pupilli, legata relicta à cohærede in aliquo augentur, & pro rata omnium legatorum fit vna contributio. Et no. quod dicit exhausta parte pupilli: licet aliquid remaneat, vel minus quarta, vel quarta. sic C. de inof. do. l. cum donationibus. s̄m Az. Sed contra. s. eo. l. in ratione. §. quæsitum. sed dic vt s. l. quod si alteruter. vel s̄m Hu. ꝙ dicit impubere mortuo, s. antequam adeat hęreditatem, & ꝙ dicit postea contributis legatis sub omnibus. & conco. s. ea. l. §. q filium. & l. quod si alteruter. vel dic ꝙ mortuus est postquam adiuit hæreditatem. & quod dicit contributis legatis sub ijs, quæ relicta fuit ab ipso in pupill. tabu. l. in substitutione nō ijs, quæ relicta erant ab eo in principalibus tabulis, & hoc est quod dicit s. eo l. in ratione. §. quæsitum. s̄m H.

Ab eo, Mæuio. Acc.

Extitit. Ex substitutione pupillari.

Impubes. Exhæredatus.

a Nec aliter augebuntur. Scilicet per pupillarem hæreditatẽ,quæ non adeo erat grauata vt mea, vt ſtatim dixi ſi enim mihi de hæreditate mea apud me vel pupillum remanſiſſet, qualiter mea legata per partem ſuam vel conuerſo dicerentur augeri. vel quando fieret contributio?

b Soluerit. Hic ergo pupillarem ſubſtitutionem aſſimilat vulgari. Azo. & facit ſ ead. l § qui ſi lium.ibi,quòd ſi extranei. &c. Acc.

augebuntur legata,quæ ab ipſo vltra dodrantem data fuerunt, quàm augentur, cùm ex parte hęres inſtitutus, & cohæredi ſuo ſubſtitutus, deliberante cohærede, habita legata ratione legis Falcidię ſoluerit, deinde ex ſubſtitutione alteram quoq; partẽ hęreditatis acquirat.

Si pplexitas contingat ex accidenti prater teſtatoris propoſitum: ſecundum mentem teſtatoris dirimitur. Bar.

QVi quadringẽta.

Seius habens fundum valentem centum aureos, & habens in bonis quod valeat alios 300. & ita habens in bonis 4000 fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hęredem Caium, & quibuſdam legauit 300. deinde fundum prędictum legauit tibi Titio ſub hac conditione, ſi legi Falc. in teſtamento ſuo locus non eſſet. & ita diſtribuit omnia ſua bona per legata. & poſtea deceſſit dictus Seius teſtator: modo quęritur. quid iuris ſit. i vtrum valeat dictum legatum fundi, vel non: virũ alia legata valeant, vel non? Et reſpo. de ſtricto iure, quod ita quęſtio non poteſt ſolui. & eſt ita quęſtio illud, quod vocatur apud dialecticos tractus. id eſt, talis q̃ſtio ex qua ſemper concluditur contra reſpondentẽ. vnde quicquid cõſtituerimus verum eſſe in hac quęſtione, falſum reperietur. Et de hoc pono tibi exemplum nam ſi dictum legatum fundi tibi datũ dicamus valere, locus erit legi Falc. cum nihil in hęreditate ſuperſit valente dicto legato fundi, & aliis legatis: & iõ deficiente conditione appoſita in dicto legato fundi, non debebit tibi dictũ legatũ. i dicto enim legato fundi fuit appoſita talis conditio per teſtatorem. vt dictũ eſt. ſi legi Falc. in teſtamento tuo locus non eſſet. &c. rurſus ſi legatum valiturum non ſit, ideo quia p̃dicta conditio deficiat, non erit tunc locus legi Falc. qa eo caſu fundus legatus remanet in hęreditate, q̃ fundus capit quartã hęreditatis. porrò ſi in prędicto caſu nõ ſit locus legi Falc. ergo extitit conditio appoſita legato fundi: ſi extitit cõditio, ergo legatũ fundi tibi Titio debebitur, & ita vt dixi, quãcunq; partem capies in hac quęſtione, reperiẽ poſtea falſa: & ita non videtur de ſtricto iure poſſe ſolui prędicta quęſtio. de ęquitate autem dicitur hic, non valere dictum legatum fundi. præſumitur enim teſtatorem voluiſſe: vt propter tuum legatum fundi non minuerentur legata cętera rum. quibus legauit 300 cũ enim dixit teſtator, vt habeas fundum, ſi legi Falcid. locus non erit, præſumiẽ velle. q̃ ſi Falc. haberet locum te habente fundi legatum, dictum legatum non valeat, & ita præſumiẽ voluiſſe teſtatorem, vt ex legato fundi deduceretur Falc. & pro ipſo legato fundi, & pro omnibus alijs legatis extracta Falc. ergo predicto modo ex dicto legato fundi nihil remanet in eodem fundo: & ideo, vt dictũ eſt, non valet de æquitate dictum fundi legatum & hoc vſque illuc, quid ergo dicemus &c. vbi ponit talẽ caſum. Pone quod prędictus Seius habẽs in bonis 4000. legauit quibuſdam ducenta, & tibi Titio legauit alia ducenta ſub prędicta conditione, ſcilicet ſi legi Falc. locus non eſſet, & ita præſumitur voluiſſe ita demum valere tuum legatum, ſi de eo tuo legato non detrahatur Falcid. pro eodem tuo legato ducentorum, & pro alijs ducentis legatis taliter alij, q̃ dicta ducenta alijs legata non minuuntur aliquo modo per Falcidiam. modo quæritur, vtrum debeat ſic in hoc caſu ſeruari, ſicut dixi: præſumitur dictum teſtatorem voluiſſe, id eſt, vt tu Titius patiaris Falci. tui legati, & Falc. prædentium 200 alij legatorium: vt ſic auferantur tibi centum pro falci. omniũ legatorum, & alia centum tibi remanẽãt? Et reſpondetur, q̃ de ſtricto iure non poteſt ho: procedere. nam extitiſſe legati tui prędicti cõditionem, vt totum legatum tibi debeatur, & iniquum, & contra teſtatoris voluntatem eſt, quia ita demum voluit teſtator te habere ducenta, ſi locus nõ eſſet legi Falcid. ſed te habente 200 hẽt locum lex Falc. hęrede non habente quartam hęreditatis: ergo contra voluntatẽ teſtatoris fuit, vt haberet ducenta. Item & defeciſſe tui legati conditionem, vt nihil tibi de eo debeatur, & iniquum & contra te ſtatoris volũtatem eſt: quia te nihil habẽte hęres hẽt dimidiam hęreditatis, i. illa ducenta, quę tibi relicta erant, & ſic haberet vltra quartam, q̃ teſtator videt noluiſſe, imo videtur voluiſſe. quòd illud, quod ſupereſt à quarta totius hęreditatis detrahenda tu habeas vt dictum eſt. ita q̃ partẽ habeas de tuo legato, & partem non: quod quidem vertitur hic in quęſtione, vt dictũ eſt: & non congruit ratio: quia neceſſe eſt ſecundum iura totius tui legati conditionem prędictã eidem legato appoſitam extitiſſe, vel defeciſſe: non vt exiſtat pro parte: & deficiat pro alia parte legati. per punctum ergo iuris, ſiue de iure ſtricto non potes habere totum legatum tuũ, nec cauere: vt nihil habeas, nec habere partem. vt probatum eſt. Eſt igitur temperanda iſta quęſtio per exceptionem doli mali, i. vt repetente ab hęrede totũ tuum legatum 200 ipſe poſſit opponere tibi dictam exceptionem doli mali, p̃ 100. q̃ dicet ſe velle retinere ex dicto legato tuo pro Falc. omniũ legatorũ: quę centũ ſunt dimidia tui legati, & ſunt quarta totius hęreditatis: & ſic conſequeris tãtũ centum, ſicut vſ voluiſſe teſtator: vt ſ. dixi. bene tamẽ poſſet teſtator talia verba ponere in teſtamento ſuo, q̃ etiã per punctum rationis tu Titius legatarius 200. relictorum tibi ſub dicta conditione patieris fal. omniũ legatorũ & ita nõ habebis niſi cẽtum, & alij legatarij 200. integra, puta ſi ita dicat. Sẽpronio & Cornelio, lego ducenta: & Titio alia 200. ſub conditione ſi legi Fal. locus non erit in teſtamento meo & ſi quid amplius legaui, quam per lege Falc. licet legare, id eſt, vltra dodrantentem hęreditatis meę, tunc quantum deduci oportet de legatis ad ſupplendũ quadrãtẽ hæreditatis, hęres meus damnas eſto dare ſibijpſi hſdi ex eo legato ducentorum, quod dicto Titio dedi. Vt.

Locus non eſſet Et ſic nihil hęredi remaneret, ſi hoc legatum valeret.

Quid iuris ſit. Id eſt, an valet legatum conditionale Acc.

Qui. Si habeas qui, dic eius tractus q̃ &c. ſi habeas quę, plana eſt & ſemper dic dicitur, id eſt, nominatur dicitur enim apud dialecticos tractus illa quęſtio. de qua ſemper concluditur reſpondenti. ſed apud ſtoicos dicitur tractus, vnius rei multiplex expoſitio. Acc.

Nam

LXXXVII.

VI quadringẽta habebat, trecenta legauit: deinde fundum tibi dignum centum aureis ſub hac conditione legauit, ſi legi Falcidiæ in teſtamento ſuo locus non eſſet. Quæritur quid iuris ſit? Dixi hanc quæſtionem eſſe inſolubilem: qui tractus apud Dialecticos ἄτρεκτος dicitur: Etenim quicquid conſtituerimus verum eſſe, falſum reperietur. namque ſi legatum tibi datum valere dicamus, legi Falcidiæ locus erit: ideoque deficiente conditione non debebitur. Rurſus ſi quia conditio deficiat, legatum valiturum non ſit: legi c Falcidæ locus nõ erit. Porrò ſi legi locus non ſit: exiſtente conditione, legatum tibi debebitur. Cum autem voluntatem teſtatoris eam fuiſſe appareat, vt propter tuum legatum, cæterorum legata minui nollet: magis eſt, vt ſtatuere debeamus, tui legati conditionẽ defeciſſe. Quid ergo dicemus, ſi ducenta legauit, & tibi ſimiliter ſub eadem cõditione ducenta legata eſſe proponantur? Nam aut extitiſſe, aut defeciſſe legati tui conditionẽ vt aut totum, aut nihil tibi debeatur: & iniquum, & contra voluntatem teſtatoris exiſtimabitur.

In P.Fl. Dixi. τὸν ὕτρὸ ſuo hãc cõnẽ eſſe: q̃ ſtus apud dialectic. ἀνδρο- μέτα dicitur. Vi de Anto. Aug. lib. 1 emẽ. c. 15 Vide ét q̃ in hũc locũ ſcribit Alcia. li. 1. parer. c. 8. Alias dixi πρὸ ἀ- χρων hãc cõnẽ eſſe, q̃ tractus apud Dialectic. τὸ ἀνδρο- δρόμιον dr interpretatio vero Græca ſic τῶν ἀ- χρων id eſt, ex apicibus: τὸ ἀνδρο- δρόμιν id eſt, fruſtatorij, cauillorium que, i. ſyllogiſmi.

Et ſic obſtat exceptio in dimidia legati: in alia dimidia nõ, ſecundũ Al.

Namque. Nunc exemplificat,

Conditio deficiat. Quia locus ſit falcidiæ.

Legi. Quia præſtatur legatum non detracta falcid. cum centum habeat nomine falci. ſed ſi legi falcid. locus non eſt, ergo extitit conditio: ergo legatum debetur, & hoc ſubiicit:

Cum autẽ Nunc ſoluitur.

Appareat. Præſumptiuè.

Cęterorum. Quibus relicta ſunt trecenta.

Sub eadem cõditione. Scilicet ſi legi Falci in teſtamento locus non erit.

Rationi non cõgruit. Scilicet, ſtrictè, & quare nõ, ſtatim ſubiicit.

Quando. Pro qa

Ergo per exceptionem. Id eſt, de ęquitate.

Tota ea res. In ſecundo caſu, non in primo: vt ita repellatur: ſi petat vltra quam præſtandum ſit detracta falcidia ſui legati, & cęterorum ex ſuo legato. Sed quare in ſuperiori in totum nõ valet. ſcilicet in fundo, & hic valet? Reſpõ. ſuperius præſumitur teſtator cęterorum legata nolle minui per Falcid. & præſumitur poſtea voluiſſe vt ex legato conditionali pro ſe, & pro omnibus legatis cæteris fiat, detractio, qđ qa ibi fieri non poteſt, ideo deficit legatũ cõditionale. hic aũt præſumitur idem per omnia vo'uiſſe teſtator: quod quidem bene procedere poteſt nam ex legato cõditionali bene poteſt deduci quarta pro ipſo legato, & pro cæteris, & hæc eſt ratio quare valet hic legatum.

Cum quis. Teſtator.

Cõſequi. Id eſt, fieri, ſcilicet quod vnus legatarius patiatur falcid. ſui legati, & alterius, vt in noſtro caſu videtur voluiſſe.

Oportet. Vel non, eſt hic punctum, ſed infra, dedi. vel melius ſit hic. & quod ſubijcit, ex eo &c. determinet ſequentia, & non præcedentia, & ſecundum hoc dic, deduci oportet, ſcilicet ex legatis cæterorum, & ad de quod no. ſupra, eod. l. ſi in teſtamento, quæ videtur contra.

Imò concordat, quia hic, & ibi grauantur alij legatarij ex eo. q̃ de alio non detrahitur, ex diſpoſitione teſtatoris, ſecus ſi legis. Bar. Pau & Alex.

¶ Qui ducenta in bonis. Seius habens in bonis 200. fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredẽ Caium, & mihi centum pure legauit, & tibi Titio legauit alia centum ſub condõne, ſi nauis ex Aſia venerit, & poſtea deceſſit idem teſtator, & poſtea Caius adiuit hæreditatẽ ſuã, & poſtea extitit dicta conditio tui legati. in tantum tũ eſt dilatus euentus dictæ conditionis,

quòd ex dicto tuo legato percepit hæres nomine fructuum xxv. quæ xxv. debet idem hęres computare ſibi in quartam, vt ſ. e. l. quod de bonis §. fructus. quarta autem hęreditatis debebat eſſe quinquaginta. cum in hęreditate eſſent ducenta, vt dictum eſt, vnde cum hęres iam haberet xxv. debet habere à nobis legatariis alia xxv. Item & debet à nobis habere fructꝰ quartę ſuę, qui sũt ex quarta percepti à tempore mortis teſtatoris vſque ad hoc tempus: quo trahitur ratio legis Falci. vt dicto §. fructus, q̃ fructus quartę, pone, capiunt v. & ita debet habere xxx. hęres, id eſt xxv. p̃ reſiduo quartæ, & v. pro fructibus quartę, modo quęritur vtrum dicta xxx. debeamus ego, & tu conferre pro ęquali parte, id eſt, ego xv. & tu xv. & dixerunt quidam quod ſic, quia tantum fuit mihi legatum, quantum tibi, & non plus, nec minus: qa cuilibet noſtrum fuerunt legata centũ, ipſi tamen malè dicunt: quia licet eandem quantitatem acceperimus nomine legati: tñ manifeſtum eſt, aliquantulum vberius eſſe meũ purè legatũ, quam tuum conditionale, quare ſtatuendum eſt, tantę, minus videri eſſe in tuo legato conditionali, quã in meo, puta quantum ex fructibus dicti tui legati hęres recepit: recepit autem xxv. vt dictum eſt: & ita debet reputari tuum legatum eſſe 75. & meum centum. habeo ergo ego in meo legato quatuor vicibus 25. & ita centum: tu autem non videris habere in tuo legato niſi tribus vicibus. 25. & ita 75. & ita videtur plus eſſe in meo legato, quam in tuo quarta pars: ſecundum ergo iſtum modum debemus conferre hæredi dicta 30. quæ habere debet, ſcilicet, vt de dictis 30. fiant ſeptem partes de quibus ſeptem partibus ego debeo conferre hæredi quatuor partes. & tu tres de xxviij. ergo de dictis xxx. ego debeo conferre xvj. & tu xij. reſtant duo, quæ ponamus valere xiiij. certè de illis xiiij. ego viij. conferam & tu vj. & ita inuenitur, quod hæres habet 55. & ſecundum hanc poſitionem expone totam literam, & non mireris, quòd hæres computat ſibi in quartam xxv. quæ recepit ex fructibus legati conditionalis: qa teſtator non dixit, quòd hæres lucraretur fructus, imò ſimpliciter dicta legata reliquit, vt dictum eſt. Si autem dixiſſet, quod hæres lucraretur fructus legati conditionalis, non cõputaret eos ſibi in quartam. vt colligitur in d. § fructus, & ita debemus nos legatarij conferre ei integra. 50. nomine quartæ, & fructus dictorũ. 50. qui pone capiunt 10 & tunc erit hic quæſtio, an

Rurſus partem deberi, rationi non congruit: quando neceſſe eſt, totius legati conditionem vel extitiſſe, vel defeciſſe. Ergo per exceptionem doli mali tota ea res temperanda erit. Quare cùm quis tale quid conſequi velit. ſic conſequetur, Si quo amplius legaui, vel legauero, quàm per legẽ Falcidiam licebit, tunc quantum ad ſupplẽdum quadrantem deduci oportet, ex eo legato quod Titio dedi, hæres meus damnas eſto dare.

Vſura quæ percipiuntur de quantitate legata pendente conditione, debent in falcidiam imputari: & quod deeſt, ab omnibus legatarijs pro rata ſuppletur.

Qui ducenta in bonis relinquebat, legauit mihi cẽtum præſenti die: tibi æquè centum ſub conditione, poſt aliquantum temporis extitit conditionale. hic aũt

Pulchre Alc. i hũc, §. li. para. 6. cap. 6.

dicta 60.debeamus ei conferre pro æquali parte,id est ego 30.& tu 30.Et quidam dixerunt quòd sic: sed verius est,q̃ nonnimò debent esse septem partes de dictis 60.& de dictis septem partibus ego debeo conferre quatuor partes,& tu tres.vnde si ponas, quod quę

: Et bene quoad hoc q̃ hic dr̃,q̃ supplet̃io dẽt fieri æqualiter à legata i sim alio non corrigitur fm Bar. ¶ Dispiceet Paul.& Ale.qa ibi de quibus ibi in textu̇ habebant talem sensum. ¶ Et corrupta : qa deb t dicere q̃ sint quarta 200.q̃ dẽt habere hęres ꝓ sua Falcidia, ſm Alex. ¶ Quũ minuit Falc. & an ex priuilegio & ex legatis minuatur, vide ad longũ p ea q̃ no. in l. 2. C: de sacr.ec. & q̃ Bar. in l.j.ſ.e. ¶ Ibi loq. putur in fructib & rebus nõ legatis per ceptis, hic de le. Bar. P.& Alex. ¶ Malè reeitat glos. opt.primã posita in text Pa.& Alex. ¶ Ista opi. Io. dispiet Barto. Paul.& Al. ¶ Displicet,qa vio lat literã ſm Alex. ¶ Et bene in hoc Pa. & Ale.sed quãtũ ad hoc Io. vſ receder à ſua opin.

ratio ita tamen, vt ex reditu eius summæ, quæ tibi relicta est, non amplius, quàm xxv.reciperet. Legis falcidiæ ratio ita habenda erit hæredi, vt vigintiquinque conferre ei debeamus, & amplius fructus quinquaginta medij temporis : qui, verbi gratia,efficient quinque. Cùm igitur triginta sint conferenda : quidam putant, quina dena ab vtroq; nostrum conferenda esse: quod minimè verum est, licet enim eandem quantitatem acceperimus : manifestum tamen est,aliquanto vberius esse meum legatum. Quare statuendum erit, tan-

Quod minimè &c.Scilicet,ꝙ ego ſolus conferam, vel quod æqualiter cõferam,& propter prædictas ineptias dicit Io.hanc legem errare Sed quid ſi nihil percepit hæres: Resp non imputatur ei, æstimatur tamen meum legatũ maius tuo,in quãtum lucrari potui ego

to minus in tuo legato esse, quantum ex fructibus eius hæres percepit. ſecundum quod in propoſita ſpecie computationem ita iniri oportet, vt ex ſeptem partibus ego quatuor, tu tres conferamus : quoniam quidem quarta pars amplius in meo, quam in tuo legato est.

Legatum alimentorum defalcat Falcidiam Bart.

LXXXVIII.

Iul Seuerus,& Antoninus reſcripſerunt pecuniam relictam ad alimenta puerorum, legi Falcidiæ ſubiectam esse: & vt idoneis no-

legatarius conditione pendente,& ideo mea præſtatio quam facio pro Fal. in tantum debet excedere tuam. verũ est tamẽ te capere 100. & me 100.Item not. aliud in fructibus condõne pendente percepts.vt ſ̃ eo.l. in quã titate, quam in alio commodo pecuniæ, vt hac litem non potest dici, vt hæc lex dicat de quarta Tre quia hic erant ſingularia relicta & hoc ſecundum Io.tu dic ſecundum Azo. ꝙ prima opinio est, ꝙ 25.& eo.um fructus daret quilibet legatarius purus,& conditionalis : & xxv.q̃ percepit hæres, computatur in Falcin egrã: & ſic detunt xxx q̃ quilibet pro æquali portione ſoluet : ꝙ falsum est, imo omne quod nomine Falc.debet præſtari,

diuiditur in 3.partes:quatuor puras,& tres conditionalis præſtatur:quia tamen legatum a puro excedit in quarta, vt dictum est:& præterea ꝙ lucratus est habebit ſic nec coputatur in Fal ſicut nec cæteros prouentus:vt ſ̃.eo.l.in ratione.intelligon.& l.in quantitate.l.rel.& ſecundũ hoc vna vltima erant in fructib.Ac.

Quantitatem Pro parte cuiuſque.

Tanto minus. Facit ſupra,eodem l. in quantitate. § ſi in diem.

Partib.Io dicit ꝙ in duobus corrigit̃ ſuperior ſententia. prima quia dicit legatarios æqualiter conferre debere.Io quia non debent conferre niſi trig ntaties hoc vltimũ ſaltem est, vt ſupr. patet.

Quarta pars ſecundum Io.diuide quod cum 30 fuerint conferenda ſecundum eum.ex his ego 16 tu 12. conferes : & ſic remanent duo,quæ valent 23. ex quibus ergo 16. præmabo,tu 6. & merito, qa meum legatum tanto est maius quam tuum ꝓ rata rutarium med j temporis,ſed Azo dicit quinquaginta,& eius fructus conferri prædicto modo, & qd hæres percepit in medio,ibi non computari in fal. & facit ſ.eo.l. quod de bonis §. fructus. & j. ad Trebe. l.mulier.§.ſi hæres & ſ̃ eo.l.circa legem.

Iul Seuerus. Instituit mihi hæredem Titium,& multa legata ab eo reliqui, inter quæ reliqui centum,vt inde haberent alimenta tres pueri, qui erant ſibi quidam mei amici. nunquid habente locum lex Fal.detrahetur quarta de dictis centum,& dicitur,ꝙ ſic.& tres partes dictæ pecuniæ debent collocari apud idoneos nomines,qui eã bene cuſtodiãt, & ex eius fructibus det alimenta dictis pueris.Sed qd ſi dictus hæres implorauit beneficium l. Falc. ad hoc vt differret ſolutionem dictorum legatorũ:certe eius temporis præſtabit vſuras legatarijs.Viu.

Esse.Propter fauorem videbatur contra, vt argu. C.ad leg.Fal.auth.ſimiliter.

Nominibus.

Appro batur per Bar.Pa.& Ale.qa A. zo reſtrid pinionem antiquorũ in prin. § narrati. Repro bat ꝙ Bar. Pau.& Al. Immo vno tantũ ſm Alex. Et in hoc caſu inaledicti ſuperior nia, ſm Alex Immo est verũ cũdũ Bar. & Pau. Aliis ha bent.& poſtea ſ. & est bona compa tatio ſecũ dum Ale. Imo 12. & 4. partes de tribus reſtantib.di uidẽdis in 3 partib. A lex. Imoix. & tres partes de tribus reliq. 9 ous, ſm Alex. Ista opi. Azo. diſplicet Bar. P.& Alex. est tamen tenẽda vſque ad ver. minimè &c ſecundũ ꝓdict.

§ Nominibus, repoſuimus ex P. Fl i.debitoribus. § Nominibus. Ad vſuras,vt inde alatur. ad quod ſupra.de ali.leg.l.3.§ 1.ſed hodie cõtra vt no.C.de admi.tut.authen nouiſſimè. Implorauit. Facit C.de vſu.l.1.& ſupra,de lega.2.l. ſi quis ſeruo.

§ Sunt ergo alimenta officio iud. decernenda. in l. ſi quis à liberis. in prin. §. de libe. agn. Adde Spe. in tit.q̃ ſi. sint le. in ver. pe. in ſi Bar.omnino in l. ſolẽt.in 2. col.vertic. quæro dicit hic. ſ̃. de al.& ci bari. leg.

§ Singu. text. dicit Rom. ſing. 607. & facit cõtra Bald. in l. ſi.C.de cõdit. inſer. vbi etiam glo.

§ Si tamẽ ipſum pœniteat,audiẽ, & dẽt ſolui ei, ſi cut ſi nunquam recuſaſſet ſe cũdum P.

I hæres . Inſtituimihi hæredẽ Caiũ cum haberem in bonis 4000. & rogaui eum per fideicom. vt reſtitueret hæreditatem meam Titio acceptis centum ab eodem Titio, & poſtea deceſſi. hæres autẽ meus prædictus receſſit à voluntate mea volendo accipere quartã Trebellianicam in reſtitutione hæreditatis:& volendo accipere dicta centum à Titio fideicõmiſſario. nunquid põt hoc facere? Et dicitur, quod non, imo altero debet eſſe cõtentus. vnde accipiendo quartã Trebell. debet cogi reſtituere Titio fideicommiſſario hæreditatis tres partes eius, quamuis non detur ei ab eodem Titio illud, quo accepto hæreditã ẽ re ſtituere rogatus eſt: quoniam cõmodũ leg.Falc.id est,dictæ quarte Trebellianicæ, præſtat ei hæredi illud, quod ei hęredi ego paterfa. dari voluit, legis Falcidiæ commodum præminibus collocetur pecunia, ad curã ſuam reuocaturũ præſidem prouinciæ. Diui Seuerus & Antoninus generaliter reſcripſerũt Bononio Maximo, vſuras præſtaturũ eum,qui fruſtrationis cauſa beneficium legis Falcidiæ implorauit.

Qui repudiat id,quod quartam minuit, quartam non deducet. Bart.

LXXXIX.

I hæres, cuius fideicommiſſum eſt, vt accepta certa pecunia,hęreditatẽ reſtituat, à voluntate eius, qui teſtamẽtum fecit, diſcedat, & poſtea legis Falcidiæ beneficio vti volet : & ſi non detur ei, quo accepto hæreditatem reſtituere rogatus eſt : tũ fideicommiſſũ reſtituere cogi dẽt:quoniam qđ ei paterfa. dari voluit, legis Falcidiæ commodum præ-

tum computabit ſibi hæres in quartam Treb.in verſi. autem,pro ea parte verò &c.dicit, quòd ſi hęres rogatus reſtituere Titio ſuam partem hæreditatis percepit aliquod legatum in ſpecie conſiſtens (habebat enim cohęredem pro parte dicti legati, quam accepit à cohęrede ſuo)non computat ſibi in quartam Trebellia. pro ea vero parte dicti legati, quam accepit à ſeipſo, bene imputatur ei in dicta quarta,quia iure hereditario eam capit.& est ratio in hoc caſu extra literã,quia abſurdum eſſet,quod eandem rem quaſi iure legati, & quaſi iure hęreditatis computet in quartam argu.infra,de vſucap.l eum qui.ſcis enim,quòd cum cohęredi alicui ſpecies prælegatur,patrem eius capit iure hęreditario, & partem iure legati à cohęrede, vt dixi ſupra,de ijs quib.vt ind̃g. l. eum qui.§ pro parte. & itapropter dictam rationem vides, quòd in hoc vltimo dicto cõuenit quarta Trebellianica cũ quarta iure inſtitutionis debita:quia in hoc vltimo dicto d.cũ est, quòd illud quod capit cohæres à cohærede in legato in ſpecie conſiſtente, non computat ſibi in quartam Trebellianicam.Viuianus.

Debet.Ex ſingularibus relictis. Accur.

Legati.Vt & ſ̃.eo.l.quod autem,nihil in caſu.vt ibi

Cõditionis.Vt & ſupra,eodem.l. id autem.niſi in caſu,vt ibi.

Adquem.Dic,quòd propriè non est fallentia, ſed. est cõcordans,ſecundũ Alex hic licet aliter dicat ibi.

§ Pulchrè in hãc legem. Alci. lib. vj. paradi. 4.

P. Flor. hæc.

Alibi ſine legatũ, ſiue fideicõmiſſum datum ſit hęredi.

[a]Id ei imputatur. Cū recipit ab extraneo corpus, vel pecuniam secus cum à cohærede corpus: vt statim dicam. & est ratio inter hūc. & superiorem casum: quia ibi sustinet onera hæreditaria in totū: hic pro quarta.

[b] A cohærede. Hic distingue: quia aut hæres vult de trahere de singularibus relictis, aut de vniuersitate: quia de ea restituenda sit grauatus. Primo casu, q̄ a cepit iure hæreditario, computātur in Falci. quæ vero alio modo, præcipua habet: nisi in casu. vt §. eo. l quod autem. Secundo casu, quicquid quocūque iure acceperit, in quartam imputatur, veruntamen refert largiter, vtrum à legatario, an verò a cohærede percepit aliquid quod à legatarijs cœpit, in quartam computatur, quæ verò a cohærede distinguitur vtrum fuit pecunia, an species, vt equus. nam si pecuniā acceperit, totam sibi computat in quartam, vt C. fa ercit. c. l. filiū, & ĵ. ad Treb. l. deduc a §. nummis. si verò speciem accipit, pro parte cohæredis non imputat: p lua vero parte in quartā imputat: quia iure hæreditario capit: sed in Fal institutionis iure etiam in pecunia à cohærede habita non computat, nisi quod habet hæreditario iure: vt §. e. l. id autem Sed quare secus in corpore prælegato, quam in pecunia, vel quā in corpore habito ab extraneo? Resp. quia absurdū esset q̄ in eadē re, & quasi iure legati, & quasi iure hæreditario computet in quartam, vt ac. ĵ. de vtuc. l eum qui

[c] Accepta. A fideicōmissario. vel dic etiā a cohærede.

[d] Datur. A fideicommissario vniuersali.

[e] In eadem causa. Vt computentur in quartam, scilicet Treb. Quod verò subijcit, si quid vero &c. de Falc. iure institutionis dicit.

Placet Bart. si illud q̄d ē datū supplet quartā, & pro ea conueniatur ab hærede, alias secus secūdum Ale. in l. si fundus ĵ. alleg.

Quartæ sunt multiplices.

Legatarijs Cæteris. nā cui qui dat prodest ne Falcid. patiatur, si tantum dat, quantum esset ei detrahēdum, vt ĵ eo. l. filio. & §. eo l. Neſſennius. 2 respon. Sed ar. contra §. e. l. si fundus. sed potest dici. quod ibi alij hæredi dare iussus esset.

Centum legatis. q. d. centum videntur esse legata. & secundum hoc fieri computationem cū legatarijs nō consideraris quinquaginta datis hæredi. vt subijcit, & §. eo. l. ad veterani. § fi. Sed contra. §. eo. l qui fundū in princ. sed ibi iussit vendi, vt ibi dixit. & facit ad l. §. de leg. l. non amplius, in prin. & ĵ. ad Treb. l. in fideicommissariā. §. fi. Et no. hac l. fieri differentiā inter quartā iure institutionis, & Treb. Est & tertia, quæ debetur iure naturę, in qua q̄ imputentē, not. in auth. vt cū de ap. cog §. aliud. Est & alia, quę debet arrogato, vt Inst. de adop. §. cum autem. Item alia quę debetur vxori pauperi: vt C. vnde vir, & vxor. authen. præterea. Item alia, quæ debetur curię, quando curialis sit clericus, vt C. de epise. & cler. auth. sed neq; curialem. Item alia, vt C. quando & qui. quar. par l. 2 Item alia, vt C. ad Trebel Auth. contra rogatus. Item alia, vt C. de repud. l. fina. Item alia, vt in authen. de trien. & semis. §. cōsideremus.

id ei imputatur, p ea verò parte, quā accipit à cohærede, extra quartam, id est, quod à cohęrede accipitur. Sed & si accepta pecunia hæreditatē restituere rogatus sit: id, quod accipit, in quartam ei imputatur, vt diuus Pius constituit. Sed & quod implendæ cōditionis causa fideicommissum hæredi datur, in eadem causa esse admittēdum, sciendum est. Si quid verò implendæ conditionis causa hæres accipiat, legatarijs in Falcidiæ computationem non prodesse, & ideo si centum prædium defunctus legauerit, si quinquaginta hæredi legatarius dederit, centum legatis computationem fieri, & quinquaginta extra hæreditatem haberi, ne in quartam ei imputentur.

Legata facta à milite tempore militiæ, non defalcantur si decedat in militia, vel post missionem à militia intra annum: secus si legata sint facta post missionem à militia, vel etiam prius si decedat post annum à die, quo missus est a militia. Alex.

XCI.

I miles testamento facto partē dimidiam hæreditatis suæ tibi restitui iusserit, deinde post missionem factis: codicillis alteram partem Titio restitui rogauerit: si quidem post annū missionis suæ decesserit: & tibi, & Titio hæres quartam partem retinebit: quia eo tempore testator decessit, quo testamentum eius ad beneficium principale pertinere desierat. Si verò intra annum missionis decesserit: solus Titius deductionem quartæ partis patietur: quia eo tempore fideicommissum ei relictum est, quo testa-

P. Fl. de re militari.

Dic quòd ibi solum dicitur de duabus vncijs dandis filijs naturalibus tantum in casu ibi posito. secundum Alex.

I miles.

Seius miles existens in militia fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Sempronium, & iussit eidem hęredi in dicto testamento, vt tibi Caio restitueret dimidiā hæreditatis, & postea fuit missus de militia, & intra annum missionis fecit codicillos, & in dictis codicillis rogauit dictū hæredem, vt restitueret Titio alterā partem hæreditatis, & postea decessit dictus Titius, & Sempronius postea adiit eius hæreditatē, postea tu Caius, & etiam Titius, qui estis fideicommissarii, petitis ab eo hærede, vt restituat vobis cuilibet p dimidia hæreditatem & ipse bene vult vobis restituere, retenta tamen quarta Trebelliani. Quæritur nunquid possit retinere dictam quartam? Et distinguitur: aut dictus miles decessit post annum missionis de militia, aut intra annum. Primo casu retinebit hæres dictam quartam tibi, & Titio prædicto Et est ratio, quare hoc casu retinet: quia eo tempore dictus testator decessit, quo testamentum eius prædictum desierat pertinere ad beneficiū cōcessum militibus à principe: quia decessit post annum missionis, vt dictum est. Est autem beneficium prędictum tale, quia hęres non potest detrahere quartam militis, qui fecit testamētum in militia decedente intra annum missionis de militia, vt §. eod. l. si post missionem. Secundo autem casu, id est, quādo decessit dictus miles testator intra annum missionis, poterit hæres detrahere quartam soli Tititio p dicto cui debebat restituere dimidiam hæreditatis ex codicillis, & ē ratio, quare hoc casu potest dicto Titio dicta detrahi quarta, quia eo tēpore fideicommissum prędictum eidem Titio relictum est in codicillis, quo testator non poterat testari iure militari: id est, post missionem de militia, licet intra annū, vt dictū est: tibi autem Caio subaudi, nō potest detrahi quarta, ppter beneficium principis militibus concessum. Viuia.

[f] Si miles. Facit §. e. l. si post missionē, & ĵ. eo l. fi. Acc.

Acceptis.

Acceptis. Seius habens in bonis quadringenta instituit sibi hæredē Caiū, & rogauit eundem Caium, vt hęreditatem restitueret Mæuio ac ceptis ab eodem Mæuio centum. Item rogauit eundē Caium, vt dictam pecuniam, id est, cētum daret Titio post mortem suam Caij. & postea decessit dictus Seius testator. & postea Caius adiuit hæreditatem venit modo. Mæui fideicommissarius, & petit ab eo, vt restituat sibi hæreditatem, & offert centum: dicit hæres, bene accipio centum, & bene volo tibi restituere hæreditatē: volo tamen detrahere de hæreditate quartam Trebellianicam: dicit Mæui, Tu non potes mihi detrahere quartam: quia ego do tibi cētum, quæ bene capiunt quartam hæreditatis. nam in hęreditate non sunt nisi 400. dicit hæres, Tua allegatio esset bona si dicta cētum deberent remanere apud me, & meos hæredes: sed tu scis, quod ego debeo restituere Titio post mortem meā, sicut testator me rogauit. modo quæritur, cuius allegatio debeat obtinere: Et dicitur quod debet obtinere allegatio hæredis. Modo insurgit iterum Mæuius, & dicit: Ex quo tu hęres detrahis mihi quartam de hęreditate, & ego volo tibi detrahere de centum, quęritur nunquid possit? Et dicitur, quod non. Sed quid si dictus testator ita dixit dicto hęredi. Peto, vt restituas hęreditatem Męuio acceptis centum, & personam quę daret hęredi centum non nominauit, nec etiam rogauit hęredē, vt Titio restitueret dicta centum post mortē suam hęredis. nūquid hoc casu cōputabit, ibi in quartam Trebellianicam dicta centum? Et dicitur q̄ sic. si autem dicta centum non sufficerent ad quartā hęreditatis. puta quia hęreditas esset vltra quadringenta, etiā plus acciperet hęres de hęreditate, donec haberet quartā. Et est extra literā ratio quare in hoc casu computat sibi in quartam dicta centum, quia eadē cētum nō fuit hęres alicui rogatus restituere, sicut fuit in primo casu, & quia generaliter omn a talia cōputantur in quartam vt §. in l. si hęres. & l. sequ. Viu.

Aliàs, Falcidia admitti non pōt.

[g] Quartam. Scilicet Treb. in qua talia imputantur: vt §. eo. l. in quartam.

[h] Remanet. Nō ergo videtur puenire, q̄d non durat, vt hic, & §. de condi. inde. l. eleganter, § si quis. ibi, sed hic nō videē &c. Sed ar. cōtra §. de pig. act. l. nec enim.

[i] & no. §. de in rem ver. l. si pro parte. §. versum. Acc.

Immo potius cō cor. secundū Imol. & Alex li cet aliter Ange.

[k] Cui relicta est. Scilicet Mæuius. Sed q̄s alius vellet detrahere? Respon. Męuius de centum, quod non potest, vt hic. Item hæres de centum Titio relictis, quod non potest, vt hic. & est ratio, quia hæres vt legatarius videtur habere hic centum, & sic no. pro nobis, quòd legatarius non detrahit quartam, licet Bul. dixerit cōtra. quod dic: vt no. §. e. l. pœnales. §. si Titio Acc.

[l] Trebellianum. Vt scilicet totū aliud restituatur ex quo hæc centū sufficiunt ad quartam.

Ilio & filia.

Seius habens filium & filiam in potestate, instituit eos sibi hæredes, & cuilibet eorum prælegata reliquit, filiæ tamē prælegauit longe minùs quàm filio: & tantum dicto filio prælegauit, quod in suo prælegato habebat locum Falcidia, & inter alia, quæ prælegauit dictæ filiæ, prælegauit ei domū Titianā, quā obligauerat ipse testator Sempronio pro centum pone. Item legauit eidem filiæ, instrumenta, quæ erant in dicta domo & etiam quicquid in ea erat: & postea adiecit hæc verba dictus testator, ea conditione lego dictæ meæ filiæ dictā domū, vt quicquid alieni æris in ea domo erit, Titius libertus dicti mei filij exoluat: & sit dicta domus cōmunis dictæ meæ filię. & dicto liberto & postea decessit dictus testator: nunc venit dictus filius testatoris, & petijt à dicta filia testatoris ea quæ prælegata sunt ei dicit filia: ego volo statim de parte mea hęreditatis deducere as alienum, quod me tangit pro mea parte & de superfluo partis meæ hæreditatis volo soluere tibi prlegata, deducta tamē de eis quarta. dictus enim suus libertus, qui debebat soluere centum Sempronio, cui erat obligata dicta domus. non vult soluere. vnde oportet me ei soluere. nunquid potest hoc cō sequi filia? Et dicitur quod sic. sed tamē frater eius potest ei ita dicere, ego nolo, quod tu habeas prlegata, nisi pareas voluntati patris nostri defuncti præstando mihi integrum illud, quod mihi est soluēdū id est dicta mea prlegata, ita quod de eis aliquid non detrahas. capias ergo quodcunque vis. Scilicet aut ptare mihi integra mea prælegata: & habere tua prlegata in tegra, & in dicta tua prælegata non capiant tantum in summa, quantum est quarta meorum prælegatorum. suppleas tibi de hæreditate cōmuni, aut detrahere mihi quartam, & nihil habere de tuis prlegatis. Viu.

[m] Hæredibus. Æqualiter.

[n] In ea domo. i. pro ea domo obligata ad præstādū.

[o] Vtrique, filiæ. & liberto. R.

[p] Vti volet. De prælegatis fratri suo.

[q] Ære alieno. Quod ipsa, & frater suus præstare debēt æqualiter: vt §. de hæred. Inst. l. ex facto. §. non autem quod præstat libertus.

Consequi

Consequi.retinendo.

Ea. Nam si minus est in prælegatis à filio, quam in quarta filiæ, deducet filia eatenus quatenus est min'. ad quod supra, eo. l Nessennius. § 1

Soluendum. Vt legata cohæredi. & ita licet communi iure detrahat Fal. filia, tamen nisi totum soluat, non cõsequitur prælegata: vt d. l. Nessennius.

Aritus. CASVS: Titius habuit ab vxore sua centum in dotẽ: & cum ipsa haberet alias res extra dotem constitutas, idem Titius eas administrauit, & antequam de dicta administratione redderet rationem dictæ suæ vxori, ex qua pone administratione effectus fuit ei debitor in duodecim, ipsa fecit testamentum: & eum matriũ suũ ex asse hæredem reliquit & fidei eius commisit vt decem vncias hæreditatis filio eorũ communi restitueret, cũ more retur ipse vir, duas autem vncias dictæ hæreditatis restitueret cuidã eorum nepoti. & postea decessit dicta vxor, & postea dictus maritus, & instituit sibi hæredes Caium, & Seium. nunc dictus filius: & nepos fideicõmissarij petunt à dictis hæredibus viri, vt restituant eis hæreditatem dictæ vxoris, scilicet decẽ vncias filio, & duas nepoti, & petunt, quod ipsi dent eis illa xij. in quibus fuit maritus debitor ex administratione prædicta pro rata decem vnciarũ, & duarũ vnciarum prædictarum, scilicet vt filius habeat decem de debito prædicto, & nepos duo. nunquid admittenda eũ tali modo prædicta petitio? Et dicitur quod sic.

¶ Filiæ. quam. Titia instituit sibi hæredem filiam suã Seiam, & rogauit eam vt si in pupillari ætate decederet, restitueret hæreditatem Titio. Item rogauit eam, vt daret alimenta Sempronio ex vsuris illorum cẽtũ, quę habebat in tali arca, & Caio daret alimenta ex vsuris aliorum centum, quę habebat in tali arca & postea decessit dicta Titia. & dicta Seia postea decessit in pupillari ætate: & Cornelius patruus suus extitit hęres legitimus: & sic debet restituere dictam hæreditatẽ Titio, & vult bene ei restituere detracta quarta Trebellianica. vnde dicit dict' Cornelius Titio: ego volo primo deducere de hæreditate dictas sortes, ex quarum vsuris alimenta fuerunt relicta dicto Sempronio & Caio. & postea de hæreditate, quę remanet, volo quartam consequi debea? Respondit, iure quidem id postulaturam: verum non aliàs ea, quæ ei data sunt accepturam (si modo ea quartam suppleant) quàm voluntati defuncti, ſsoluendum prætiando, pareret.

Alc i. liparergon v.c. xxv. legit solidũ præstãdo.

Quod ab hærede debebatur defuncto, computatur in patrimonio, & cadit in fideicõmissũ vniuersali, sicut cætera bona hæreditaria. Alex.

XCIIII.

Aritus, vxoris res extra dotem constitutas administrauit, eaq; decedens ante rationem sibi redditam administrationis, ex asse eundem maritum hæredem reliquit: eiusq; fideicommisit, vt decem vncias filio communi, cùm nocereтur, restitueret: duas autem vncias nepoti. Quæritum est, an id quoque, quod ex administratione rerũ apud maritum resedisse constiterit, cum cæteris bonis pro rata decem vnciarum filio restitui debeat? Respondit id, quod detrahere quartam. nunquid potest hoc facere? Et dicitur, quod sic. cauere tamen debet dicto Titio fideicõmissario, vt si aliquis prædictorum alimentariorum decesserit, sicque finitum sit legatum alimentariorum quantum ad eum mortuum, quod restituet eidem Titio sortem illam, ex cuius vsuris debebat habere alimenta dictus mortuus ¶ Post aditam. Titi' administrauit tutelas plurium pupillorum: & multa in eis administrauit. inter quę mutuauit pecunias dictorũ pupillorũ quibusdam'. vnde si nõ possit ab eis debitoribus exigi pecunia. fuit ad periculum dicti tutoris, vt dicit sup. si cer pet. l periculum. cũ similibus. iste Titius ante, qua redderet rationẽ de dictis tutelis. fecit testamẽtum, & instituit sibi hęredem Seium: & multa legata ab eo reliquit quibusdam: & postea decessit dictus Titius testator: & postea Seius adiuit hęreditatem suam. postea ita accidit de facto, quod antequã legatarij peterent ab eo legata, transiuit trẽnium. & postea ipsi petierunt ab eo legata: hęres autẽ respondebat eis, quod volebat Falc. detrahere de legatis, quia timebat, ne dictę tutelæ per defunctum administratę exhaurirent vires hęreditarias, dicunt legatarij: Nos non credimus, quod dictę tutelæ exhauriant vires hęreditarias: vnde volum' quod facias nobis potestatem describendi rationes defuncti, & omniũ instrumẽtorũ hęreditariorum, & pupillariũ rationũ, quęritur, nunquid possunt hoc legatarij impetrare per officium iudicis? Et dicitur quod sic, ne sit in potestate hęredis proferre, quę velit ex prędictis, & alia abscõdere, & sic inducere in dãnũ legatarios. Vi.

Hæres, qui deducit sortem pro alimentis, cauere debet de ipsa sorte restituenda mortuis alimentarijs. Alex.

Filiæ, quam mater rogauerat si impubes decessisset, restituere hæreditatem Titio, patruus legitimus hæres exitit. in ratione legis Falcidiæ ponenda desiderat deduci sortes, ex quarũ vsuris alimenta impubes defuncta ex persona testatricis suæ pluribus debita præstitit. Quæsitũ est, an si eas deduxerit, cauere debeat, defunctorũ alimẽtariorum portiones pro modo sortiũ se restituturum? Respondit, cauere debere.

Reus tenetur edere actionem actori ad replicationem fundandam B.

Post aditam hæreditatem triennio exacto, legatarijs hæres legem Falcidiam opposuit. idcirco, quod administrarit tutelas testator, quarum ratio nondum reddita sit, & quòd neget tantum redigi ex nomi-

Ex administratione. Vt vsuras, nam de tota sorte locutus est, possunt enim de xij. vn. vel loquiſ de sorte, quia aliam habuerat præter hanc. & ita non est cõtra C. de pac. conuen. l. ſi. vbi talia videtur vir lucrati. Plaut. Bar. vt refert Alex. hic.

Dic secun. Bar. quod hic loquitur de naturalibus, ibi de industrialibus.

Falcidię Trebellianicę.

Desiderat. Patruus.

Testatr cis Quę dicta alimenta reliquerat.

Prętitit. Donec dixit, & adhuc sunt prętanda.

Defunctorũ. i si defuncti essent alię de alimẽtarijs.

Pro modo. Vt si sunt tres, & moriatur v nus: pro tertia

tia restituatur? vt supra, de ali. leg. l. 3. §. debebit. Illud autem constat, etiam alimentorum legatum pati falc. vt §. eo. l. diuus.

In fraudem. Id est per fraudem.

Ad iudicis officium. Facit C. de eden. l. j & §. quem ad testa. aper. l. 2. & §. de bo. aut. iu. pos. l. ſi. & §. de eden. l. 1. §. rationes.

Iles ſi dum. CASVS: Titius paganus existẽs fecit testamentum, & in eo legata reliquit. & postea idem miles factus fecit in militia codicillos in quibus multa legata reliquit: & postea decessit, certè in legatis in testamento relictis habebit locũ lex Falc. non autem in relictis in codicillis. & facit optime §. Iſi miles. Viui.

d Miles. Facit supra eo. l. ſi miles. Acc.

e In P. Fl. quanti sit in bonis.

Si cui plus quàm. Sed in stitui mihi hæredem Titium, & multa legata ab eo reliqui, & purè, & sub conditione, & decessi: modo venit vnus de legatarijs puris, & petit legatũ suum a dicto meo hærede. dicit ei hæres, ego dubito, ne lex Falci. sit habitura locum in legato tuo, credo enim & exiſtet conditio legatorum conditionalium relictorum à me, & sic habebit locum Falc. eo & legata pura, & conditionalia sunt vltra dodrantem hæreditatis. vnde volo, quòd mihi satisfdes, vt si apparuerit te amplius legatorum nomine accepisse, quam ex l. Fal. capere licuerit, des mihi tantam pecuniã quanti ea res erit, item & dolus malus à te abierit. posses. n. dolo occidere equum tibi legatum, quẽ tibi nunc do. mõ quęritur, an legatarius prędicto modo debeat satisdare hęredi: & dicitur quod sic: & nõ solũ hẽt locũ dicta satisdatio, si in primis tabulis plus leget, quam per legem falcidiam liceat: sed etiam si in pupillaribus tabulis, vel etiam in vtrisque. nam iam conuenit inter sapientes legem falcidiam semel esse admittendam, etiam si duplex fit testamentum, id est, patris, & filij impuberis, scilicet contributis in ratione legis Falc. tam illis legatis, quæ ab impubere relicta sunt, quam illis, quæ sunt relicta ab illo, qui fuit substitutus impubere in dictis pupillaribus tabulis. quo casu tutor dicti impuberis soluens & eo legata, debet facere legatarios, quibus soluit, & mittere sibi recipienti nomine impuberis, & etiam dare fideiussores, ut si apparuerit dictos legatarios amplius legatorum nomine cepisse, quàm ex lege Falc. capere licuerit, tantã pecuniam dent legatarii, dicto impuberi quãti ea res erit. Itẽ & & dolus malus aberit ab eisdem legatarijs, si autem dictam satisdationem non faciat interponi dictus tutor, competet tutelæ actio aduersus eundem tutorem hæredi prædicto impuberis, id est, dicto substituto: non autem competet ipsi impuberi, si eo viuente non potest habere locum Falc. vt dixi supra titulo primo, lege, reperitur. sed si eo impubere viuente habeat locum Falcid. & finiatur tutela, bene habet actionem tutelæ impubes contra tutorem: & quod dixi in actione tutelæ, habet locum in illa actione, quæ datur contra legatarios ex promissione, & satisdatione prædicta, quam fecerunt tuto n. Viu.

XCV.

Iles si dum paganus erat, fecerit testamentum, militiæ tempore codicillos: lex Falcidia in codicillis locum non habet: in testamento locum habebit.

I.

Si cui plus quam licuerit, legetur: & dubitari iustè possit, vtrum lex falcidia locum habitura sit, nec ne, subuenit prætor hæredi, vt ei legatarius satisdet vt si apparuerit eũ amplius legatorum noſe cepisse, quam ex lege Falcid. capere licebit: quanti ea res erit, tantam pecuniam det, dolusq; malus ab eo abfuturus sit. Neq; interest, vtrum in primis tabulis hoc fiat, an in pupillaribus, an in vtrisq;. Et enim legẽ falcidiam semel esse admittendam, ẽt si duplex sit testamentum, iam conuenit, cõtributis legatis, tam ijs, q̃ ab ipso pupillo, quàm ijs, quæ à substituto impubere relicta sunt: & si nõ fuisset interpositа stipulatio ex persona pupilli, tutelæ actio hæredi pupilli. aduersus tutorem competit. Sed, vt Pomponius air, & ipsi pupillo, & hęredi eius poterit cõmitti stipulatio ipsi: quo

Iuste. Alioquin contra: vt infra eodem, lege, hæc autẽ. Azo.

Habitura sit. Vel propter æs alienum, quod est incertum, vel propter conditionem aliorum legatorum: vt supra titulo primo, lege, is cui. in princ.

Satisdet. Ergo cũ fideiussore: vt infra eodem, lege nisi, §. primo.

Det. Id est, reddat, sic econtra, infra de verb. sign. l. verbum reddendi.

Ab futurus. Quod rem non destruet, vt infra eodẽ, lege, nisi.

Satisdaẽ ergo pro legatis: & an satisdatio habeat locũ in cõtractibus bonę fidei vel ſtricti iuris, gl. & Bar. i. l. soluto. §. fo. matri. vbi distinguit. vide ibi.

Hoc fiat. Id est, relicta sunt legata, pro quibus etiã reddendis satisdatur.

Duplex. Id est. patris & filij. sic supra titulo primo lege, in duplicibus, & de vulg. lubstitu. lege, patris. Accursius.

Conuenit. Inter sapientes. vt sup. titulo primo, lege, prima, §. interdum. & §. idem dicitur. & lege, in ratione. §. quod vulgo. & §. quęsitum. & lege, qui fundum. §. cohæres.

Hęredi. Scilicet pupilli. Acc.

Ipsi. Scilicet pupillo.

Hęredi. Alias non. vt supra. ti. 1. l. reperitur.

Stipulatio. De reddendis legatis.

Idem

a Idem scribit. Quod dixi de actione ex stipulatu: qa & hæredi impuberis illa tutelæ actio competit. quod impuberi viuenti, si eo viuo finiatur tutela, alioquin contrarium. de tut. & rat. distra. l. si tutor. §. fi. & l. nisi, in prin. & facit ad prædicta C. de pet. hære. l. fin. §. 1. & C. de leg. l. si in fraudem, & §. de trib. l. & curator. §. fi & §. tit. 1. lis cui in fi. Acc.

§. Marcellus ait.

CAIUS habens filium impuberem, & in bonis 400. dictum impuberem sibi hæredem instituit, & nihil ab eo legauit: & eidem substituit Titium. & Seium: & à Seio nihil legauit, à Titio autē legauit quibusdam 300. & postea decessit dictus Caius. & postea decessit dict' impubes, & ei extiterunt hæredes ex substitutione dictus Titius, & Seius: & ita quilibet eorum habuit 200. de dictis quadringentis: & sic nunc reperitur apud Titio fuerunt legata centum, vltra quam esset pars sua modo quæritur, an dictus Titius debeat præstare legatarijs integra 200. quæ habet in sua parte: an vero debeat dodrantem suæ partis, id est, centum quinquaginta, & alia quinquaginta retinere sibi nomine falcidiæ, nam de trecentis ab eo relictis non est debitum, quia non debet ea præstare, quia non potuit in plus onerari, quam haberet? Et respon. non debet minus præstare legatariis, quàm sit pars sua, id est, 200. & hoc intelligo per legem ueterem 12. tab. secundum quam non habebat locū l. falcid. & hoc vsque illuc, scilicet quod euenit &c. quem versi. dimittere vsque illuc. sed causa cognita &c. vbi dicit quāuis secundū l. 12 tab. non habeat locum falcidia in legatis à dicto Titio relictis, vt dictum est, tamē & in dictis legatis, & in quibuslibet aliis relictis a quocunque testatore causa cognita habet locum falcidia. modo autem in causa cognitione veritas videre modū legatorum. & onus æris alieni si quod est in hæreditate, & si quidem euidēs est æs alienum, vel certum: facilis est computatio l. falcidia. primo debet detrahi æs alienum, & si legata sunt vltra dodrantem eius, quod remanet in hæreditate, ita qd quadrans non remaneret hæredi, si solueret integra legata: debet hæres tātū detrahere de legatis nomine falcidiæ. quod remaneat ei quadrans: si aūt adhuc incertum est æs alienum, puta quia condicio eius pendet, vel purum est æs alienū, creditor autem cui debebatur, item super eo contestatus est, & lis nondum finita est: certe eo casu dubitari potest, quātū legatariis debeatur p̄ dictas incertitudines. vnde si legatarii volunt legata debent satisdare hæredi eo modo, qui dictus est in prin. huius legis. Et quod dixi in legatis, habet locū in fideic. singulis ab hærede relictis. In dicto autem versic. secundum quod euenit &c. ponit tale casum. Pone quod dictus Caius instituit sibi, hæredem dictum Titium, & quoldam alios, non solum à dicto Titio, sed etiā à cohæredibus suis multa legata reliquit: & incertū est, vtrum habeat locum lex Falc. vel non, propter æs alienum conditionale, de quo dixi, vel etiam alio modo, certè non solum dictus Titius, sed etiam dicti sui cohæredes possunt facere interponi dictam satisdationē cum soluunt dicta legata legatariis. & non solum dicto Titio committitur dicta stipulatio locum habente postea falc. sed etiam omnibus dictis suis cohæredibus, & hoc secundū ea, quæ dicta sunt à prin. huius legis vsque ad §. Marcellus. & hoc dicit, licèt multum obscure. Vi.

Subst. tuit Æqualiter Acc.

Trecenta. Et sic vltra habeat, quam sit sua pars substitutionis. item a Seio nil legauit.

Nullo modo. Vt instit. ad leg. falcid. in fi.

Minus. Scilicet g l. 12 tab. sed per legem falcidiā, quæ prævalet. vt instit. ad l. Falc. in princip. Vel dic, qp hic dicit, corrigi per illud quod subjcit, sed causa cognita &c. quod in idem recidit qđ autem interponitur, secundū quod &c mutat casum, quando omnes hæredes essent grauati: qđ §. non fuit item quando dubium est de fal vt §. in prin. l. & j. stat. m. sed causa &c quod supra non fuit in Titio nisi certum non erat, qp habebat locum: quod ergo dicit non solū scilicet Titio si esset grauatus, & alii, & dubium esset de Falc. competat vel non.

Committitur. Id est, interponatur.

Interponenda sit. Scilicet si dubium est, competat Falc. vel non, sed si certum est, non inspicitur vt hic subdicit sed causa &c. vt infra e. l. nisi. § fi. in plures.

Sed causa cognita. Ergo corrigitur quod supra dixit. AZO.

Incertum. Sub. locum habet satisdatio.

Subsit. tuit. Id est, simile q. dixi de m in fideic. vt j. ea l. § sed & legatario, & l. videamus, nam per omnia &c. vt §. de legat. 1. & § tuta. 1. lis cui.

Cum dicitur. Cum relicta sunt ab hærede legata, & legatarii ea petunt, & hæres dicit locum habere falc. arbiter solet a iudice dari, ad videndam & inquirendam quantitatē bonorum, quod quidem habet locum ēt si modicum per quatur aliquis fideic. vel legatū, computat o tñ bonorum facta inter vnum legatarium, & hæredem coram dicto arbitro non ēt prāiudicare cæteris legatariis, qui non fuerunt coram domino arbitro, nec ēt creditoribus, nisi hæres denūciauit eis, vt venirent coram arbitro: tunc enim bene prejudicaretur eis. si autem hæres non vult esse coram arbitro, sed vult soluere integra legata, & fideicom. & vult qp legatarii, & fideic. satisdent ei, eo modo, qui dictus est in prin. huius legis, bene est audiendus. Viu.

Cum dicitur lex Falc. Vt sit Latinum bonum.

Ad ineundam i. æstimandā. Ad quod C. de viu. l. 2.

Modicum. Sic j. de dam. infect. l. si proprietarius, in fin.

fine. 1. respon.

Cæteris. Sic C. res inter alios act. &c. nisi citētur, vt subijcit.

Probent. Si ergo nō venerint, præiudicatur eis aliàs ad quid vocatētur tñ sic in authen. vt spō. larg. §. ad hęc. & C. de epis. aud. authē. liberi furiosi. & C. de remiss. pign. l. fi eo.

P. Fl. ad arbitrum. sic & j. vt veniāt ad arbitrum.

Offerat. Scilicet hæres spōte sine cognitione arbitri. A. ¶ Si legata quędam.

Titius instituit sibi hæredē Seiū, & ab eo legata reliquit purè, & sub conditione, legatarij certè quibus legauit purè, nō aliter habebunt legata, quam si caueāt hæredi reddere ei, quātō amplius q̄ per legē Fal. licuerit, ceperint nomine legatorum. pōt enim hæres habere dubium, vtrum lex Falc. sit locum habitura existētibus cōditionibus incertis quibusdam ex legatis: sed & si legauit dictus testator Caio nouē vncias hæreditatis purè: & tres sub cōditione, & hæres soluit ei dictas nouem vncias, debet ei prædicto modo cauere legatarius. Viu.

In P. Fl. quæ præsenti sint. in qbusdā autē vere. exemplis. quæ præsentia sint.

Si legata. Id est, propter eorū timorē.

Aliàs nec.

Soluantur. Cautione exacta: vt infra. §. prox. & supra, tit. 1. lin quātitate, §. sed & legata. & l. si propter.

Iulianus. Facit supra, prox §.

g Quadrans. Alicuius rei singularis.

In ff. F. nō est, red dit: vt tamē subaudiē dum sit. Alioqui si totius hæreditatis quadrās legatus sit, cum certū esset eum quadrantem retinendum, cur præstaretur?

¶ Hæc stipulatio. Stipulatio de qua dictum est à prin. huius legis, vsq; huc, ideo locum habet: quia quamuis hæres possit repetere à legatario illud, quod soluit ei vltra quàm liceret ei capere per legem Falci. tamē potest esse, vt legatarius non sit soluendo: & sic pareat id, quod ei datū est, nisi interueniat alius fideiussor, à quo hæres possit repetere. non est ergo mirū, si legatarius debet satisdare hæredi, vt dictum est. non solum in legatis habet locum hæc satisdatio: sed etiā in donationibus causa mortis, quas dat hæres donatario. nam & de his detrahitur Fal. Viu.

Reperi. Si per facti errorem est solutum, nō iuris: vt C. ad l. Fal. l. error. Acc.

Pereat. Nisi aliquis fideiussor detur: a quo petatur: vt j. eo. l. nisi. §. 1. & §. ti. 1. lis cui. Acc.

In mortis. Quia & in ea locum habet Falc. vt C. ad l. Fal. l. si mortis.

Hæc verba. Cum hæres soluit legatario legatum, interponit vt dictum est talem stipulationē,

Præmittis mihi restituere illud, quod amplius legatorum noīe ceperis, quā ex lege Falc. capere licebit, vnde dicit iurisc̄ō q̄ dicta verba stipulationis non tm̄ comprehēdūt eū legatariū, q̄ amplius accepit, q̄ ei Fal. permisit. l. vt reddat hæredi partem eius quā ab eo accepit, & partē sibi retinea: sed ēt comprehēdunt eū legatariū, q̄ totum, quod accepit debet hæredi restituere: lex enim Fal. quandoque totum reuocat. cū enim ratio. l. Fal. debeat taliter iniri, vt æris alieni, & libertatum ratio habeatur: plerumque euenit, vt emergente debito, vel conditione æris alieni existente, vel ēt libertatū, eximatur totum illud, qđ legatum est. sed & si non possit habere locum Fal. in testamēto, quo sūt legata relicta, puta quia miles fecit illud, tū habet locum dicta stipulatio. l. vt legatarius volens integrum legatū caueat hæredi se ei restituturū, si plus recipit, quàm recipere deberet, habito respectu, ad æs alienū, & ad libertates in testō relictas, nā (vt dictū est) prius debet detrahi æs alienū, & pretiū manumissorū. Item & in alio casu nō habetur ratio l. Fal. in dicta stipulatione, sed alterius legis: vt put. si patronus, qui debet hodie habere tertiā partem bonorum liberti sit purè institutus à liberto ex asse vt v. vnciæ sint legatæ cuidā alij purè, & cuidā tertio aliquid sub conditione: ita q̄ inter purum legatum v. vnciarum, & conditionale nō remanet portio prædicta debita patrono. nam hoc casu si velit legatarius purum legatum v. vnciarum à dicto patrono instituto, satisdabit eis de restituēdo ei illud, quod plus apparuerit eum recepisse habita ratione conditionalū legatorū, & partis patrono debitæ ex lege Iustiniani. Non solum autē legatarius cauet hæredi: vt dictū est: sed etiam legatario, à quo relictum est fideic debet cauere fideicommissarius. h d. vsq; ad §. si res quę. Viu.

Verbum amplius, excludit. Verbum amplius, excludit. est, & augmētatiū, no in Spe. de alle. & disput. §. post hæc verba. & pleni' per Bar. in l. si ferus', §. si ita scripturū, §. de lc. t.

Incautum. Vt C. ad l. Fal. l. in imponenda. Acc.

Ratio.

a Ratio. Vt Inſt. ad l Falc. in fi. & C. eo. l. ſi ea. & ſup. de inoff. teſt. l. Papinianus. §. quoniam autem quarta. Item no. quòd amplius etiam totum capit: vt ĵ. de verbo. ſig. Verbum amplius, ſic etiam ecõtra minus, qđ nihil eſt, vt s̄. de trib. l. illud. §. ſi tamen. & facit C. de hær. inſtit. l. 2. Accurſius.

b Non habet. Vt militis, & alijs nota tis C. ad l. Fal. l. in teſtamento. tamen habet locũ hæc ſtipulatio, vt ſubijcit & s̄. l proxi. §. hæc verba. quia de Fal. vult detrahi æs alienum.

c Sufficiũt Nec. n. vltra vires hæreditatis tenetur hæres ad legata. vt hic, & infrà, tit. l. l. 1. §. denique. & s̄ titu. l. l in ratione §. quod vulgo. ibi, nec ad rem pertinet &c. hodie contra, niſi fecerit inuẽtariũ. vt in authen. de hær. & Fal. § ſi verò non fecerit. col. 1. à creditoribus olim in ſolidũ, & hodie idẽ, niſi faciat inuentarium, vt C. de iure deli. l. fi. §. fin autẽ hoc aliquis.

* P. Fl. hadenus.

d Cauẽdum. Quia & ipſe Falc. retinet ſecũdum Bul. quod non placet ſecũdum Ioan. vt no. C cõ. de le. l. 1. §. & hæc diſpoſuimus. dic cauetur ei. qa & ipſe cauet hæredi, vt quantum ipſe redderet hæredi, ſibi tantũ reddatur à fideicommiſſario. Item & aliquando retinet legatari' partem ex voluntate defuncti: & tunc cauetur: vt infra, e. l. videamus. & facit ſupra, vſufr. quemad. ca. l. ſi vſusfructus mihi. Acc.

e Quincunx. Id eſt, quinq; vnciæ, vt Inſt. de hær. in ſti. §. hæreditas.

f Partem. Quæ olim per prætorem erat dimidia, p̃ leg̃ Iuſtiniani tertia: Inſt. de ſuc. libe. §. 1. & §. ſed noſtra. excedebat ergo inter vtrumq; legatũ debitũ patrono ſi cõditio legati extiterit: & qa dubiũ erat propter cõditionẽ, interponitur cautio, vt ſupra, e. §. ſi leg.

g Illius legis Prætoriæ, vel etiam Iuſtiniani, vel etiã Papię, quę & ipſa de hoc loquebatur: vt Inſt. de ſucce. lib. vſq; ad §. multis. idem ergo erit in filio inſtituto, & grauato vltra quartam debitam iure naturæ.

¶ si res quæ. Legaui Titio equũ: & multa alia legata quibuſdã reliqui, dictus Titius accepit ab hærede meo dictũ equum, & ſatiſdedit ei eo modo, q dicitur in prin. huius legis. poſtea detracta rõne legis Fal. apparet, quòd Titius accepit plus ab hęrede nomine legati, quam liceret ei accipere per legem Falc. vnde hæres repetit ab eo illud plus. dicit Titius, ego non teneor tibi: quia equus prædictus perijt apud me nunquid valet eidem Titio talis exceptio? Et dicitur quòd ſic, etiam ſi promiſit dicto hæredi quanti ea res ſit. ſi amplius acceperit idem Titius, quam liceret ei accipere per legem Falcidiam ſi autem dolo ipſius legatarij equus petijt apud eum: non prodeſt ei dicta exceptio, & replicatione doli repelletur, dicitur etiam hic quod cum legatarius promittit hæredi ſe reſtituturum ei, quod amplius acceperit quam per legem falcidiam ei liceret, debet ſimiliter dare fideiuſ. & hoc dicit cum duabus ſequentibus ſeq. ſq; ad §. ſi in plures Viu.

Promiſit. Scilicet reddere quanto amplius &c.

Tiam ſi quãti ea. Contra videbatur, quia in genere videtur tenere quod non poteſt perire: vt s̄. ti. l. l. in rẽne. §. ineertè. ſed tamẽ liberat̃ qs &c. & eſt ſic s̄ ſi quis cau. l. 2. in prin.

P. F. Iulius.

In. Aliquid. Vt qa ſciẽs legatum indebitum accepit. idem multo magis, ſi dolo ſuo res interit. Azo.

Continetur. Vt s̄. eo. l. 1. in fi. 1. reſp.

Replicatione. Scilicet doli contra exceptionem: quã opponeret de rei interitu. Ac.

Præſtationẽ. Facit s̄. eo. l. 1. in prin. vbi dicit ſatiſdet. & §. hæc ſtipulatio. & ĵ. de præto. ſtipula. l. prætoriæ.

¶ Si in plures. Legaui quibuſdam purè: & Titio legaui omni anno x. vſque ad decẽ annos, & deceſſi, modo petit Titius vna x. ab hærede meo, dicit ei hæres, nolo tibi ſoluere, niſi ſatiſdes mihi de reſtituendo. ſi quid apparuerit te plus accepiſſe nomine legati, quã liceret accipere per legem Fal. qa propter pecuniam in plures dies tibi relictam incertũ eſt, vtrũ habeat locũ l. Fal. vel non. dicit Titius non eſt incertũ propter hoc, imo ſtatim poteſt eſſe certũ, vtrũ habeat locũ Fal. an nõ: certum eſt enim deberi mihi legatũ, quãuis dies nondum venerit. vnde volo, p̃ incõtinẽti, faciamus cõputationẽ legatorũ, ſcilicet meorũ, & alijs relictorum, & quod incontinenti videamus vtrum habeat locum l. Falc. vel non: & ſi habeat locũ l. Fal. incontinenti detrahas eam de legatis, alioqui ſoluas legata integra: & volo quod æſtimemus quantũ valet legatũ pecuniæ relictę mihi in plures dies, & p̃ modo eius valoris, volo quod detrahas mihi Falcidiã. & reddo tibi rationem quare ita volo fieri cõputationem: & nõ interponere ſtipulationẽ, quia quoties futurum eſt, vt palam fit etiam ante diem legati venientem iam Falcid. locum habere: toties debet fieri computatio,

Falcidiæ, ſed etiam alterius legis in hac ſtipulatione ratio facienda eſt: vt puta ſi patronus ex aſſe hæres inſtitutus ſit, & purè quincunx legatus ſit, & ſub conditione aliquid ſupra debitam patrono partem. nã in hunc caſum ratio facienda eſt illius legis, quæ patronos vocat, non legis falcidiæ. Si res, quæ legata eſt, apud legatarium interierit: probandum eſt, exceptione ſuccurri ei, qui promiſit.

II.

Tiam ſi quanti ea res ſit, promiſerit.

III.

Iſi ſi dolo ipſius aliquid factum ſit. tunc enim etiam ex doli clauſula, quæ in iſta ſtipulatione continetur, tenebitur: & replicatione repelli poterit. Hæc cautio, quæ propter legem Falcidiam interponitur fideiuſſorum habet præſtationem.

bito, vel conditionis æris alieni exiſtente, totum, quod legatum eſt, exhauriatur. Sed & libertatum conditio interdum exiſtens efficiet legatum omnino non deberi, quippe cum habita ratione libertatum, & deductis pretijs eorum, tunc demũ legatorum ineatur ratio. In quibuſdam autem teſtamentis Falcidia quidem locum non habet: veruntamen ita obſeruatur, vt licet quadrantem hæres non retineat, tamẽ eatenus legata debeãtur, quatenus patrimonij vires ſufficiunt: vtique deducto ære alieno: item deductis pretijs eorum, qui libertatem in teſtamento vel directam, vel fideicommiſſariam acceperunt. Sed & legatario cauendũ eſt, à quo fideicommiſſum relinquitur.

Vbi alis iure hæres quartam detrahit, ceſſat Falcid. Vel aliter: Non debent detrahi duæ quartæ. Bar.

Interdum non legis

putatio, & non interponi ſtipulatio. Si autem ſunt relicta etiam conditionali alie gata, ſicque conditio facit moram computationi falcidiæ, eo qđ ante conditionem non debentur conditionalia legata: tũc debet expectari conditio donec extat, antequam fiat computatio, & legatarius uolens legatum purũ, debet ſatiſdare hæredi eo modo qui ſupra dictus eſt, & adueniente poſtea cõditione conditionalium legatorum committetur ſtipulatio contra dictum legatarium, qui recipit legatum, habente ſcilicet locum Falci. modo quæritur, cuius ſententia debeat obtinere? & dicit quod illa legatarii. hoc dicit uſq; ad §. quamuis. Viu.

Si in plures dies. ut decẽ annua, uel ſingulis annis uſque ad decẽ annos, uel annua, bima, trima die: ut ſupra tit. 1. l. pœnales. §. annua, ſecus ſi ſimpliciter annua, uel ſingulis annis: quia tunc cõditionalia ſunt: & hẽt locũ hæc ſtipulatio, vt ſupra ti. 1. l. 1. §. ſi in ſingulos annos.

Cum certum ſit. Id eſt, non eſt incertũ propter diem qui nondum uenit eam locum habere æqui paratur enim puro legato id, quod in diem certũ relinquitur: & utrunq; trãſmittitur ad hæredẽ vt C. de cad. tollen. l. unica. §. cũ igitur. in fi. ſic & legitur per abnegationem ſupra, de dolo. l. non debet.

Æſtimatio. Æſtimatur autem legatum in diem tanto minus, quanto quis in diem illum lucrari põt: ut ſupra ti. 1. l. in quantitate §. in diem. idẽ in cõditionali deficiente demum conditione: ut infra prox. §. & ſupra titu. 1. l. qui quadringenta. §. fi.

Quoties. Continuatur cum ſuperiori.

Computatio. Et non habet locũ hęc ſtipulatio, quę habet locum, quando dubium eſt: ut ſupra eod. l. 1. in princ & §. Marcellus. Acc.

In mora eſt. Id eſt, conditionale eſt legatum.

Expectabimus. Ad faciendum computationem, non dico ſtipulationem, imò ſtatim interponitur ſtipulatio.

Dies ſupereſt. Id eſt, in diem certum legatum eſt relictum, & ſecũdum hoc quod dicit in fine, cõmitti ſtipulationẽ &c. mutat caſum quando fuiſſet conditionale. Vel dic planius, ſupereſt dies, id eſt, conditio, uel dies conditionis aduenit: ut colligitur ex eo, quod modo no. s̄. prox. §. & facit ſupra titu. 1. l. cum Titio. & l. ĩ lege falc. non habetur, & l. lex falcidia.

¶ Quamuis. Quamuis omnes legatarii, & fideicõ. qui volũt legata, & fideic. ab hærede: teneantur ſatiſdare ei eo modo, qui dictus eſt ſupra eodẽ, lege prima, in principio, ſunt tamen quidã. qui non tenentur. puta ii quibus alimenta ſunt relicta: & hic caſus accidit de facto in perſona Pompeiæ Fauſtinę. Itẽ fiſcus cui legatum eſt, non tenetur ſatiſdare. habente tamen poſtea locũ falc. perinde conuenitur fiſc⁹ ab hærede: ac ſi ſatiſdediſſet, cæteri autem legatarii: cuiuſcũque ſint dignitatis, tenẽtur ſatiſdare, ſiue perceperunt legata, ſiue non. Viu.

Cauere. Id eſt, ſatiſdare: ut ſupra eo. l. 1. §. 1. Acc.

Minuta. Dicuntur minuta uſque ad decẽ aureos, ut hic ſubiicit, uel aliter: ut s̄. de dolo l. ſi oleum. §. fi. & l. ſeq. aliàs & aliter: ut no. C. de ſent. ex bre ui. reci. auth. niſi.

Non eandem. Verba reſcripti: & habeas ĩ litera, ſic. alii habent, ſi non eadẽ &c. & dicunt q̃ abundat dictio ſi. alii dicunt q̃ hæc dictio, ſi, referẽ ad uerba præmiſſa, & reſcripta, quæ non habemus.

Libertis. Cæteris. Acc.

Quibus. Id eſt, in quibus decẽ aureis nec enim refertur ad uerbum libertis: nam ipſi habẽt neceſſe ſatisdare ſecũdum Marcel. uel poteſt dici ut liberti alimentarii non ſatiſdent fauore alimẽtorũ: ut ſupra, de tranſact. l. cum hi. §. ſi in annos, & ſecundum hoc ſunt minuta ad arbitrium iudicis. ſed quæ eſt ratio, quod non ſatiſdatur minutis legatis? Reſpon. quia pauperibus cõſueuerunt talia relinqui: qui ſatiſdare nõ poſſunt facile: ut infra eodẽ, l. cũ nõ facile, uel quia nõ eſt ueriſimile, quod fiant nõ ſoluẽdo in tã modico propter quod ſtipulatio fit: ut ſupra eodẽ, l. 1. §. hęc ſtipulatio. uel ſi ponas in alimentis, ut dixi eſt ratio alimentorũ fauor: ſed licet nõ ſatiſdetur an habeat locum repetitio, ſi falci. emergat? Reſpon. ſi ſciens ſoluerit, non: niſi hoc dicat: ut s̄. de cond. indeb. l. 2. in prin. & ĵ. prox §. Si aũt ignorãs, diſtingue inter facti, & iuris errorem: ut C. ad leg. falc. l. error. Item nunquid ſaltẽ cauebunt ſine fideiuſſore? Reſpõ. fortè ſic, arg. s̄. de iudi. l. 2. §. ſed ſi dubitẽ, & fortè eriã ſub pœna, cum illud non ſit eis difficile. Itẽ eſt arg. cõtra infra de dam. infec. l. ſi proprietarius, in fi. 1. reſp. Acc.

Non pati. Sic infra: ut leg. no. ca. l. 1. §. ſi ad filiſcum.

Conueniri. Vel cond. indeb. uel utili. ex ſtipulatu, quàm ſæpe lex tribuit, licet interpoſita non fuerit: ut ſupra, de adop. l. his uerbis. Acc.

Compelli. Sic in ſatiſdatione iudica. fol. ut s̄. de procur. l. ſi minor. §. fin. ſecus in cautione de iudicio ſiſti: vt ſupra, qui ſatiſ. cog. l. ſciendum.

Voluerit,

a Voluerit. Rescriptum. ad quod est. ff. ea l §. fi.

q Si legatarius. Hic loquitur de alia cautione quàm supra dictū fit. vnde pone q Titius instituit me hæredem, & legauit Seio centum, & decessit dictus Titius postea Sempronius mouet mihi quæstionē hæreditatis, vel minatur mihi mouere: & Seius legatarius petit à me legatum. vnde ego dedi ei legatum: & ipse cauit mihi de restituendo mihi legato, si euicta mihi facta fuerit hæreditas, & postea Sempronius prædictus euicit mihi hæreditatem: nunquid committitur mihi dicta stipulatio cōtra legatarium: & dicitur, q sic, si modo culpa abest à me hæredē, qui stipulatus fui ab eo, & si per partes euincatur mihi hæreditas, sæpius cōmittetur mihi stipulatio contra legatarium. si autem ego hæres fui in negligentia, vel in culpa, vt mihi hæreditas euinceretur a dicto Sempronio, non cōmitteretur mihi dicta stipulatio contra dictum legatarium.

quòd etiam post soluta legata voluerit stipulationem interponi. Si legatarius hæredi: qui controuersiam hæreditatis patitur iam, vel sperat, de restituendo lagato sibi præstito cauerit, & euicta hæreditas sit, sed negligentia, vel dolo eius, qui legatum præstitit: dicemus, non committi stipulationem, propter viri boni arbitrium, quod inest huic stipulationi. Item si ipse, qui præstitit legatum, ex alia causa sibi euicerit: t vt puta quia inuenitur sequenti testamento hæres scriptus, in quo legatum iste legatarius non acceperat: dicemus, committi stipulationem, propter viri boni arbitrium. Et generaliter vbicunque hæreditatem, vel quantitatem, uel emolumentum præstitit, qui hac stipulatione sibi prospexerat: dicendum est, ibi committi cā, si modo culpa absit ab eo, q stipulatus est. Quæritum est, an & sæpius committatur? Et placet etiam sæpius eam committi, si pp partes ablata sit hæreditas.

Hæc cautio debet interponi nedum ante legatum solutum, sed etiam postea, si omissa fuerit.

Si legatum fuerit præstitum ante interpositam hāc stipulationem, an condici possit, vt cautio ista interponat? Mouet quæstionem quòd ea, quæ per errorem omissa, vel soluta sunt, condici possūt. Et hic ergo quasi plus solutum videtur, ex eo, q cautio intermissa est. Et ait Pomponius conditionem interponendę satisdationis gratia cōpetere. & puto hoc: q Pōponius ait probandum vtilitatis gratia.

IIII.

Æc autem satisdatio locum habet, si iusta causa esse videbitur. nam iniquum erat omnimodo caueri, nondum illata controuersia litis: cum possint ei iuriæ minæ fieri, iōq; eam rem prætor ad cognitionem suam reuocat. Si duo ex testamento hæreditatem in solidum sibi vendicent, fortè q eiusdem nominis sint: tā in possessorem, quàm in petitorem competunt actiones & creditoribus, & legatarijs.

Ista cautio debet præstari quando recipientis interest. Bartol.

Ideamus, an stipulatur tantum ex voluntate, scilicet legatarius.

Sed cum de. ē. ergo loquitur ubi vnus ex testamento defendebat hęreditatem: & iō non est certū omnino deberi legatum: quia legitimus obtinet, non libera tur quia nec tenetur: sed hic vterque ex testamento: & sic est certum deberi quicunque eorum obtineat: vt ē. eo. l. fi duo.

Quęstio. Vt fuit ē. e. ē. fi duo.

Tradat. Legatario scilicet sine authoritate. & etiam post litem motam. Et respon. non cauendū. nec imputatur ei, si non petat caueri: quia &c.

Si æs alienum. Quo casu etiam legitimus liberatur, & ideo nec hoc casu cum quęstio est de nomine. nec superiori, cum inter scriptū & legitimum est quęstio, imputatur, si non facit sibi caueri. Acc.

Petitor. Sed quid si possessor? Respon. distinguetur ē. soluit, fuam, an hęreditariam. in primo casu cauetur ei. vt in princ. §. in secundo subdistinguitur, fiat quęstio de nomine: & tunc non cauetur ei qñcunque soluat: vt ibi. sed cū de nomine. &c. si autem aliàs, vt quia legitimus facit quęstionem scripto, vel econtra: subdistingui tur sit lis mota, vel non: vt ibi, si verò pecunia &c.

Ideamus. Hęc l. reuertitur ad illam satisdationem de qua dictum est ē. eo. l. 1. vsque ad l. nisi. § si legatarius, & ponit talem casum. Institui mihi hæredem Titium, & legaui tibi Seio 100. & rogaui te Seium, vt restitueres legatū tuum Sempronio, & multa alia legata quibusdam reliqui, & pure, & sub condōne: & postea decessi. tu Seius petis ab hærede meo Titio c. prædicta: q ritur, nunquid debeas ei satisfdare, vt restituas ei illud quod amplius cœperis, quam per Falc. licuerit tibi darii: & videtur q non: quia tu legatarius nihil capere videris, cum alij restituere debeas, sed verius ēt, vt cauere debeas perinde ac si non esses rogatus de dando alicui fideicommil. & Sēpronius prædictus, cui debes restituere tuum legatū cauebit tibi eo mō. Sed si tu legatarius velis vitare circuitum, & velis quòd solus Sempronius fideicom. caueat hæredi, & non tu: audiri debes. in casu tamen Sempronius fideicommiss. debet cauere hæredi: & etiam ibi legatario: puta quando hæres debet tibi legatario detrahere Falcid. & tu, qui legatarius es, detrahere

ea. l. §. proxi. vel de illa, ē. ea. l. § cæteros. Acc.

Conditionem. Incerti, vel sine causa: vt ff. de vsufr. ea. re. quæ vsu consu. l. hoc senatus §. i. & vsufr. quemadmo. ca. l. si vsusfructus nomine. & ē. de dot. præleg. l. pater dotem, § si forte per errorem.

Gratia. Scilicet. probauit. Azo.

Æc autem satisdatio. Scilicet euicta hæreditate legata reddi, de qua dicit ē. l. pxi. §. si legatarius. Acc.

Iniquum. Not. q superuacua cautio non præstatur: sic ē. de procu. l. non cogendum. §. fi.

Litis. Scilicet de hæreditate. Acc.

Minæ. Quæ curandæ non sunt: vt sup. quod met. cauſ. l. metum autem non vanī. secus si non eluforiæ: quia cauetur: vt ē. l. prox §. fi legatarius.

Ista glo. iuncto text. præstat argumentum q propter mina factas ab vno non debet præstari cautio: & determinatur per istum text. quia aut sunt minæ eluforiæ aut non: & statur arbitrio iudicis. gl. est C. quod metus causa. l. metum. secundum Bar.

Vendicent. Id est se esse hæredes asserant: quod tamen est non potest: vt ī. de reg iu. l. quod contra §. vni. & facit ē. de leg. 2. l. si quis seruū. §. fi inter duos. & C. de petit. hæred. l. fin. §. fin autem ex contractibus. Sed contra ī de excep. rei iudi. l. qui cum hęrede. vbi a neutro petitur interim. Sol ibi certum erat vnum esse scriptum hęredem, sed dubitatur de filio legitimo hærede ab intestato an sibi daretur bonorum possessio contra tab. hic autem non erat certum de aliquo illorum: certum tamen erat de vno. lex tamen illa corrigitur per l. C. eo. l. fi §. 1. secundum, Azo.

Hæc cautio. Scilicet euicta hæreditate legata reddi: de qua loquitur principium legis. Acc.

Tradat. Scilicet hæreditariam.

Postea. Id est, post controuersiam motam: licet nō sit lis contestata, vt ē. l. prox. §. si legatarius. Azo.

Culpæ nomine. Vt ē. tit. 1. l. dolo. Item si hoc soluat sponte, non per sententiam: alioqui liberatus est ipso iure: sed tū & tunc petijt sibi caueri, vt defendatur: vt ē. de rei vend. l. is a quo. & l. a quo. & C. de pos. l. pe. in fi. licet illa corrigatur per auth. ibi posita. Itē arg. contra ē. de le. 2. l. si quis Titio. §. fi. sed ibi uterque ni titur ex voluntate. & ideo datur utrique. hic aliter ni-

Hæc cautio vtique necessaria est, si quis pecuniam suam soluat, vel rē tradat. Si vero pecuniam hæreditariam soluat, vel rem tradat, quidā non putant cauendum: quia nec teneri potest eo nomine victus: cum non possideat, vel dolo fecerit, quo minus possideat. Hoc si ante motam controuersiam soluat. quòd si postea, tenebitur culpæ nomine. Sed cū de nomine inter duos quæstio est: nunquid non sit cauendum ei qui hæreditariam rem tradat: quia omnimodo vnus liberatur: quemadmodum si æs alienum hęreditarium soluatur? Sed si petitor suam pecuniam soluat, aut tradat rem suam, non habet vnde retineat: & ideo necessaria est ei cautio.

Legatarius debet cauere hæredi: & fideicommissarius legatario: vel fideicommissarius hæredi causa euitandi circuitum. Bar.

V.

Legata p fm testamentū restituentur reuocata. Quomodo, & quādo cōmittatur stipulatio pœnalis, plenissime vide in Spec. de ea. per ifq. tur, i. col. ver. quando autē.

fideicom. debes quia tunc æquum est te legatarium Falc. detrahere: cū testator hoc dicit: vt §. eo. l. 1. §. sed & legatario. vt ꝫ tit. 1 l. pœnales. §. fi. & non solum detrahis tu legatarius Falc. ex fidicom. a te dato, cum æquum esse eo modo qui dictus est: & cū de legato nihil apud te remanſurum est ſoluto fideicom. a te relicto sed etiam detrahis Falc. quamuis tantum ex legato apud te legatarium sit remanſurum ſoluto integro fideicom. à te relicto, vt ſufficere poſſit ad præſtandum integrum fideicom. puta, quia legaui tibi legatario 20. & rogaui te de præſtandis Sempronio 15. nam ſi hæres meus detrahat tibi §. de 20. tu detrahas fideicommiſſario quartam de 15. & ſic hoc caſu Sempronius fideicom. debet cauere tibi & hæredi. & h.d. Vi.

In P. Fl. quam per Falcidiam ceperis licuerit dari. ſed hic rectius, meo iudicio.

a Stipulatio. Quæſicit cauetur, vt legatarius reſtituat, quod amplius ceperit, quam ei licuerit dari. Acc.

b Non ſufficiat. q. d. etiam ſi interponatur, non videtur cōmitti: quia cum promittat, quod capit vltra quam licuerat, & ipſe nihil capit, cum alij reſtituat: vt infra de verborum ſignifi. l. aliud ergo non cōmittitur. ſed contra eſt: quia cauet, ac ſi non ſit grauatus, vt alij reſtituat. & hoc ſubijcit, ſufficit &c. nam reſpon. ibi.

c Eſſe. Quaſi dicat, caueat, ac ſi nihil ſit eius fideicommiſſum.

d Accipiet A legatario.

e Caueri. Per illum cui rogatus eſt legatarius dare fideicom. Et no. de circuitu tollendo. Aut & §. de cōdit. inde. l. dominus teſtamento. & ꝫ de vſuf. quemad. ca. l. ſi vſusfructus mihi pater, ergo per hanc l. quod legatarius hæredi, & fideicommiſſarius legatario cauet: quandoque ſolus fideic. haredi cū euitandi circuitus, vt hic, quandoq; cauet fideicommiſſarius hæredi, & legatario veluti quando hæres dēt detrahere Falc. & legatarius ſimiliter: puta vbi teſtator hoc dixit: vt not. §. titu. 1. l. penales. §. fi. & §. eo. l. 1 §. ſed & legatario. & ita conſtrue, cauendum eſt, ſed & concedendum eſt ei retinere ex fideic. pro rata, vt plerūq; æquum eſt: quia teſtator dixit, quamuis &c. vt quia mihi legauit 20. & rogauit de 15 reſtituendis & de illis 15 detraxit Falc. ſi ei detrahatur. & facit §. de legat. 2. l. cum pater. §. 1. Sed contra §. de an. leg. l. liberto. §. 1 vol. refert vtrum onus legatario inſungatur extrinſecus: vt tunc fideicom. ei non teneatur cauere, vt ibi, an in partem eius quod legatur ei, qui cogitur reſtituere: & tunc ſic, vt hic.

Circuitus vitandus eſt, & ambages reprobandę. Spe. ti de aduo. §. nūc de exordijs. ver. vel ita ſunt. ſic ambitio dicitur quę materiā vide p. Bart. in l. ſi quēquā. in 1. q. C. de epiſc. & cle.

CVm non facilè. CASVS. Hæc lex loquitur de ea dē cautione, de qua dictū eſt §. l. prox. Pone ergo quod inſtitui mihi hæredem Titium, & multa legata reliqui & purè, & ſub conditione. inter quos plures legatarios erat vnus, qui non facilè poſſet inuenire fideiuſſores. & poſtea deceſſit. venit dictus legatarius ad hæredem meum, & petit ab eo legatum: hæres aūt videns eum bonū hominem iō petijt fideiuſſores ab eo quia ſciebat eum non poſſe inuenire; & ſic volebat eum euertere à petitione legati, vel fideicom. ſibi relicti. certè dicitur hic, q remittitur ei onus ſatiſdationis, & legatum ab hærede conſequitur.

De legatis & fideicommiſſis. Lib. XXXV

Vm non facilè ſatisdationē offerre legatarius, vel fideicommiſſarius poſsit, & futurum ſit, vt propter hoc à petitione liberalitatis ex teſtamento ſubmoueatur: nunquid onus ſatisdationis ei remittendum erit? Quod videtur adiuuari reſcripto diui Commodi in hæc verba: Is, cuius de ea re notio eſt, adituſ ſi compererit ideo cautionem à te exigi, vt à fideicōmiſſi petitione abſterearis, onus ſatisdationis tibi remitti curabit.

Mortis executor non tenetur hæredi cauere.

VII.

Iuus Pius ab eo, qui annua legata percipere ad diſtribuendum iuſſus erat, vetuit cautionem exigi, Ceſſantium partes reddi: niſi

a P. F ſub mouendi, & ꝫ eis remittendā.

In P. F. percipere.

Paupertas q̄ deb.

Sed argu. cōtra C. de epiſc. aud. l. de creationibus. § fin autem, vbi a pupere. non a diuite exigitur ſatisdatio. Item facit §. de offic. præſi. illicitas § præſes & de pig. act. l. ſi ſeruus. Item & in alijs remittitur, vt §. eo. l. 3. §. quamuis.

Iuus Pius. CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredē Seium, & quibuſdam annua legata reliquit, & iuſſit, q̄ Sempronio recuperaret ab hærede dicta legata ad diſtribuendum inter legatarios. & ita fecit dictum Sempronium ſuum eorum ſſarium: & poſtea deceſſit dictus teſtator petit nunc commiſſarius ab hærede pecuniā ad diſtribuendum annua legata inter legatarios. dicit ei hæres: bene volo tibi dare pecuniam: volo tamen q̄ caueas mihi q̄ reſtitues mihi partes legatariorum ceſſantium in receptione legatorum ſuorum: vt ſi aliqui eorum morientur, ſicq; deficient eorum legata, quæritur nunquid taliter cauere debeat? Et dicit q̄ non, niſi teſtator præcepiſſet eum cauere. Vi.

h Iuſſus. Hunc executorē teſtamenti vocant Bonorum commiſſarium.

i Ceſſantium. Verba cautionis, & dic ceſſantiū. i poſt morientium: quia ſic extinguitur tale legatum: vt §. de an. leg. l. in ſingulos. Sed ar. contra §. de alu. lega. l. 3. §. debebit. vbi cauet. ſed ibi a cohæredibus. hic a teſtatore fuit electus. Item quæritur an hic habeat aliquam actionem contra hæred. Item ſi quis legatariorum nolit, an reddatur cohæredi: Reſpon. ad vtrūq;. §. de lega. 2. l. ſi quis Titio. Item quid ſi dubium eſt, an bene diſtribuanti: Reſpon. iurat: vt C. de dona. l. pen. facit ſimiliter de verb. ſignifi. l. aliud eſt capere.

Defuncti præcepto de cauendo dum eſt.

Iuſſus. Statur præcepto defuncti de cauendo. ſic C. ad Treb. l. iubemus. §. in ſupradictis. & §. de vſufru. earer. l. tribus. in prin. Acc.

CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, & per fideicom. reliquit cētum Caio. & deceſſit petit nunc Caius fideicō. ab hærede. dicit ei hæres: Bona Titij teſtatoris delata ſunt fiſco. vnde ſi ſoluerem tibi fideicom. nihilo min⁹ fiſcus recuperaret à me bona dicti teſtatoris: vnde nolo tibi ſoluere: certè dēbo hic quod tenetur hæres ſoluere dictum fideicom. dicto Caio petitori cauenti eidem hęredi de reſtituendo fideicōmiſſum, euicta ſibi hæreditate per fiſcum. Viui.

a In P. F. reſtitueri. vide Ant. Aug. libr. Emen. 2. c. 2.

Diceret. Non tamen adhuc erat lis conteſtata nomine fiſci, alioqui nō ſolueretur ēt cautione præſtita: vt ꝫ. de iure fiſc. l. apud Iulianum. quæ eſt cōtra: & facit C. de leg. l. ſi in fraudē. & ſupra l. tertia. §. ſi legatarius. & C. de petitio. hæredita. l. finali. §. finali.

b De fideicommiſſo. Relicto. puta Titio.

c Cauenti. Titio.

SI nō in controuerſia. CASVS. Inſtitui mihi hæredem Petrum, & Titio legaui ſolam proprietatē fundi mei Corneliani: & Seio legaui vſumfr. eiuſdē fundi, & poſtea deceſſi. venit nunc Sempr. & facit cōtrouerſiam dicti vſusfruc. dicto Petro meo hæredi dicens ad ſe dictum vſumfructum pertinere. Itē Seius prędictus, cui legaui dictum vſumfructum petit ab eo dem hęredē, vt dimittat eum vti frui dicto fundo Cornelianō. certè ſi dictus Seius vult habere vſumfruc. ab hærede, debet cauere dicto Titio, cui erat legata proprietas. de reſtituendo eidem Titio vſumfruc. ſi dictus Sempronius vincat hæredem pro vſufructu, nō autē debet caueri hæredi: & eſt ratio quare debet caueri Titio proprietario, & non hæredi: quia ſi ponamus qđ dictus vſusfructus intercidat apud Sempronium præ dictum, qui faciebat hęredi controuerſiam de eodem vſufru. quiq; poſtea vicit hæredem, & apud ſe habuit eundem vſumfructum, emolumētū dicti vſusfructus intercidentis non debet ſpectare ad hęredem, imò ad dictum Titium proprietarium: in caſu tamen cauere

Mæcianus lib. x. Fideicommiſſo. VIII.

SI hæres partem bonorum, vel etiam vniuerſa bona delata ad fiſcum diceret, conſtaret autem de fideicommiſſo: decretum d eſt, vt petitori cauenti, euicta hæreditate reſtitui, ſolueret.

Cautio vſufructu finito rē reſtitui, debet interponi ei ad quem pertinet proprietas, non hæredi tantummodo. Bart.

Eidem libro XII. Fideicommiſſo. IX.

SI non in controuerſia ſit proprietas, ſed vſusfructus (poteſt enim rei, cuius ꝑprietas Titio legata eſt, vſusfructus alij legari) tunc debet Seius, cui legauit vſumfruc. hæredi, & nō Titio proprietario fundi: puta ſi legaui vſumfruct dicti fundi dicto Seio, & ꝓprietatem eiuſdem fundi ita legaui dicto Titio, vt eandem proprietatem habeat idem Titius cum ad dictum Seium deſierit pertinere vſusfructus & ita ſub in certa die dicto Titio legaui proprietatē dicti fundi, qui habetur loco conditionis: vt §. de leg. 1. l. talis. §. ſed & ſi ſub conditione. & eſt rō quare hoc caſu dēt cauere hæredi, & nō Titio proprietario fundi: quia hoc caſu nō eſt certū vſufructum interēptū apud dictum Sempronium qui faciebat hæredi controuerſiam de eo vſuf. quinq; ſuper hoc vicit hæredē, & apud ſe habuit eundē vſufruct. nō eſt certum dico hoc caſu ad dictū Titium proprietatem eiuſdem fundi reuerſuram: quia forte prius decedet Titius quam vſuſf. interimatur apud dictum Sempronium. & ita nō trāſmittit idē Titius ad ſuos hæredes legatum ꝓprietatis dicti fundi, quia vt dictum eſt, quaſi conditionale fuit legatum dictę proprietatis eidem Titio relictum, eo quod ſub incerta die fuit ei relictum, vt dictum eſt: conditionalia autem legata non tranſeunt ad hęredes: vt no. §. de leg. 1. l. 3. & ſic eſt plana hęc lex. Viu.

de eo' reſtituendo, non hæredi, ſed Titio caueri debet. Interdum & ſi ab hærede legetur vſusfructus: Titio cauendum eſt: veluti ſi detracto vſu fructu, proprietas ei legetur, vſusfructus Seio. Quid enim attinebit hoc caſu hæredi caueri, ad quem emolumentum intercidentis vſusfructus nō ſit ſpectandum? Verum ſi vſufructu Seio legato, proprietas Titio ita legetur, vt cùm ad Seium pertinere deſierit, habeat proprietatem: tunc hæredi caueri oportebit à fructuario: ab hærede autem Titio: quia nō ſit certum, vſufructu intercepto ad Titium proprietatem reuerſuram.

Sed vſufructus. Id eſt cautio pro vſufruc. præſtanda. & ſic gratia ſimilitudinis tractat hęc lex ꝺ cauſa illa, quę eſt §. vſufr. quemad. ca. & ſic concor. in eo. tit. l. ſi tibi vſusfructus. Alij dicunt, quòd quidā tertius mouet quęſtionem de vſufruc. & ſic loquitur de illa cautione, de qua eſt §. eod. hęc autem. in prin. & ſic proſequuntur vſque ad finem.

d Poteſt enim. Interpoſitio eſt vſque illuc, tunc de eo &c. & facit ꝫ proxim.

e Titio. Cui legata eſt proprietas: vt §. proxi.

f Et. Scilicet Titio.

g Spectandum. Quaſi dicat, nihil.

h Deſierit. Scilicet vſusfructus. & ſic ſub die incerta. & facit §. vſufruc. quemadmod. cauea. l. ſi tibi. & ſi vſusfruct. pet. l. fundus detracto.

i Reuerſuram. Titio interim moriente. & ad hęredē non tranſmittente propter diem incertum: vt C. de ca du. tollen. §. fin autem aliquid.

¶ Duo senatusconsulta, s. Pegasianum. & Trebellianū tractauerunt de hac materia. Sed Iustinianus totum attribuit Trebel. & quæ sunt propria cuiusq; habes Inst. de fideicō. hære. i prin. & §. restituta. & §. sed quia. Acc.

Facta restitutione fideicommissi vniuersalis, transeunt actiones & iura actiuè, & passiuè in fideicommissarium: & hæredi, & contra hæredem paratur exceptio. Alexander.

I.

EXplicito tractatu, q ad fideicōmissa singularum rerū pertinet, transeamus nūc ad interpretationem senatusconsulti Trebelliani. Factum est enim senatusconsultum temporibus Neronis, octauo Calendas Septembris, Anneo Seneca, & Trebellio maximo consulibus: cuius verba hæc sunt: Cùm esset æquissimum, in omnibus fideicōmissarij hæreditatibus si qua de his bonis iudicia penderent, ex his eos subire, in quos ius fructusque transferretur potius, quā cuique periculosā esse fidem suam: placuit vt actiones, quæ in hæredes, hæredibusq; dari solent, eas neque in eos, neque eis dari, qui fidei suæ commissum, sicuti rogati essent, restituisse sent: (sed idem est & si ipsi filio pater rogatus sit restituere.) sed eis, & in eos quibus ex testamēto fideicōmissū restitutum fuisset: quo magis in reliquum confirmentur supremæ defunctorū voluntates.

Per hoc senatusconsultum prouisum est hæredi, pariter & fideicommissario. A. B.

Sublata est hoc senatusconsulto dubitatio eorum, qui adire hæreditatem recusarent seu metu litium, seu prætextu metus. Quanquam autem senatusconsultum subuentum uoluit hæredibus, subuenit tamē & fideicommissario. Nam in eo quòd hæredes si conueniantur, exceptione uti possunt: hæredibus subuentum est, in eo verò, quòd si agant hęredes, repelluntur per exceptionem: quodque agendi facultas fideicommissarijs cōpetit; proculdubio consultum est fideicommissarijs.

Senatusconsultum locum habet: siue ex testamento, siue ab intestato quis sit rogatus de hereditate restituenda. Item locum habet in testamento filijfamiliàs; & in eo, qui est hæres de iure ciuili vel prætorio. h. d. vsque ad §. de illo. Alex.

Hoc autem senatusconsultum locum habet, siue ex testamento quis hæres sit, siue ab intestato, rogatusq; sit restituere hæreditatem. In filij quoq; familiàs militis iudicio, qui de castrensi peculio, vel quasi castrensi testari potest, senatusconsultum locum habet. Bonorum quoque possessores, vel alii successores ex Trebelliano restituere poterunt hæreditatem.

Item quid si dictum Titium, quem instituí, rogaui restituere Seio & Caio. scilicet Seio pure, vel in diem: & Caio sub conditione: & idem Titius non vult adire hæreditatem, eo quòd dicit eam sibi suspectam? certè hoc casu debet idem Titius interim vniuersam hęred. restituere dicto Seio, cui erat rogatus pure, vel in diem restituere. cum autem postea extiterit dicta conditio: si velit Caius, cui hæres erat rogatus restituere sub conditione, suscipere suam partem hæreditatis, transeunt ad eum ipso iure pro sua parte actiones hęreditarię: sine aliqua restitutione. hoc dicit vsque ad §. si filio. Viu.

N. P.

Hæreditatem Facit. ff. eo. l. recusare, §. meminisse. & Inst. e. §. præterea. secus. in singulari relicto iure veteris sed hodie idem: vt d. §. & C. commu de leg. l. pen.

Testari potest. De hoc constat: vt Instit. quib. non est permis. face. testa. in princ. Sed quid de illis aduētitiis, in quibus pater non habet, vsumfructum. quod est in casibus not. C. de bo. quæ lib. l. cum oportet, & auth. item hæreditas. Respon. quidam q possunt testari: quod non placet: vt ff. de don. cau. mo. l. tam is, §. 1.

Locum habet. Quo ad alia remedia senatusconsulti. non vt quarta possit detrahi: vt ff. eod. l. §. denique. & l. Marcellus. §. quod autem.

Bonorum. Facit ff. eo. l. recusare. §. 1.

Actiones. Non tamen quartam retinet: vt ff. eod. l. ex asse. & l. si patroni. §. qui fideicommissariam. Sed ut contra. C. eo l. pen. in fi. Sol. quidam dicunt, aut est in mora secūdo rogatus, ut ibi, aut non, vt hic: q non placet: quia in primo rogato fit hęc differentia, vt ibi dī. & tamen ibi pronuntiat vt duo casus diuersi. dic ergo secundum Ioa. aut secundo rogatus, puta est rogatus: & tūc quod ibi, aut in diē, vel sub conditione: & tunc quod hic. non enim debet trāsire ante diem: nisi sponte restituat, q potest: vt C. de fidei com. l. post mortem. & no. ff. eod. l. si ante diem.

Actiones. Non per restitutionē. nec enim pōt restituere hic fideicommissarius, vt pote cum nō fuerit rogatus: sed solam possessionem rerum, quæ sunt in fideicommisso: dabit fideicōmissario: vt ff. eo. l. cogi §. Matianus. Sed an conditionalis fideicommissarius coget purè instituto adire? Resp. sic, sed non restituere nunc. vt ff. eo. l. ille. in princ. Item nota casum vbi ipso iure fit restitutio. Sunt & alii: vt C. eo. l. pen. notatur.

Suspectam. Scilicet hęreditatem.

Vniuersam. Quarta non deducta contra cogentē: vt ff. eo. l. cogi. §. idē Mætianus. Et dic aut vterq; scilicet coactus, & cogens adire vult totum restitui, & obtinet quod hic, aut coactus tantum, & tunc idē, ne remaneat in damno propter partem quæ remanet: vt

Infortiatum Yyy 3 hic

Dic qđ finis illius §. facit cōtra istum te. sed dēt ītelligi ante restōnē ſm Bart. Imo. & P.

Inchoate cū defuncto. sed ſ. ficū hęrede. Bar. Paul. Alex. & Ias.

P. P. periculosam.

In P. P. non habētur hæc parētheſi inclusa sunt.

Ista est vera lī te: sed diuinat quo ad text. ſm Alex. Idē Bal. Ale. & Ia. in leg. omnia.

Ista restitutio. illud intelligēdum, quo ad quartæ deductionem, vt dicit illa l. cum filio. sed habet locum quo ad hoc, vt ei & in eum transeant actiones: vt hic. nā interdum locus est Trebel. nec tamen quarta deducit. vt ff. eo. l. si patroni. §. qui fideicommissarium. Azo. Vel ſm hoc dic quod lex cum filio, loquitur cū filius instituitur, & pater rogatur restituere. & sic non vt hæres, sed vt pater intelligitur rogatus: hic autem pater instituitur, & rogatur restituere. s. to. & sic vt hęres in telligitur rogatus. & habet locum Trebel. quo ad vtūque commodum. vt hic & ff. eo l. Imperator. & l. cogi. §. si pater & ff. eod l. §. si filio. sed quod vt pater s. restituit, concor. C. de inoffi testa. l. filius matrem. & ff. eo. l. mulier in prin.

Restituere. Scilicet hęreditatem ex Trebellianica restitutione.

Et in eos. Scilicet dari actiones est æquissimum.

Ex testamēto. Sub. vel ab intestato: vt ff. eo. §. hoc autem. & facit §. si quis omiserit testa. l. antepe. in fin.

Voluntates. Quia per hoc habetur fideic. vt hęres.

Senatusconsultum. Treb. nō qa non tenetur: vt ff. eo. l. proxime

Litium. ſmò & sine causa. satis est enim si putet fibi expedire: vt ff. eod. l. quia poterat. & l. sed si alio. §. si suspectam. Acc.

Metus. Alicuius alterius, qui multi dicunturi n dictis legibus.

Hæredibus. Principaliter: vt ff. prox.

Fideicōmissario. Secundario.

Conueniantur. A creditoribus hęreditariis. & facit ad §. ff. e. l. ita tñ. §. qui ex Treb. Acc.

Quodque. Pro & Acc.

¶ Hoc autem senatusconsultum.

Siue instituam mihi Titium hæredem, siue sit mihi hęres ab intestato, posſum eum rogare de restituenda hæreditate mea Seio, & si ei restituat habet locum senatusconsultum Trebellianum, scilicet vt transeant actiones hæreditariæ in dictum Seium, & eodem modo habet locum dictum senatusconsultum. Trebell. in test. filiifam. militis, instituit pone ergo sibi hæredem Titium, & rogauit de restituenda hæreditate Seio. & eodem modo habet locum dictum senatusconsultum. nō solum in hæredib. de iure ciuili restituere rogatis: sed ēt in bonorum possessoribus qui sunt hērdes de iure prætorio. Sed quid si instituí mihi hērdem dictum Titium, & rogaui eū de restituenda hęreditate Seio, & rogaui eūdem Seium de restituenda dicta hęreditate Caio: & Titius restituit Seio, & Seius restituit Caio, nunquid Seius trāsfert in Caium actiones hæreditarias? Et dicitur quod sic.

Litium. ſmò & sine causa. satis est enim si putet fibi expedire: vt ff. eod. l. quia poterat. & l. sed si alio. §. si suspectam. Acc.

Metus. Alicuius alterius, qui multi dicunturi n dictis legibus.

Hæredibus. Principaliter: vt ff. prox.

Fideicōmissario. Secundario.

Conueniantur. A creditoribus hęreditariis. & facit ad §. ff. e. l. ita tñ. §. qui ex Treb. Acc.

Quodque. Pro & Acc.

¶ Hoc autem senatusconsultum.

Siue instituam mihi Titium hæredem, siue sit mihi hęres ab intestato, posſum eum rogare de restituenda hæreditate mea Seio, & si ei restituat habet locum senatusconsultum Trebellianum, scilicet vt transeant actiones hæreditariæ in dictum Seium, & eodem modo habet locum dictum senatusconsultum. Trebell. in test. filiifam. militis, instituit pone ergo sibi hæredem Titium, & rogauit de restituenda hæreditate Seio. & eodem modo habet locum dictum senatusconsultum. nō solum in hæredib. de iure ciuili restituere rogatis: sed ēt in bonorum possessoribus qui sunt hērdes de iure prætorio. Sed quid si instituí mihi hērdem dictum Titium, & rogaui eū de restituenda hęreditate Seio, & rogaui eūdem Seium de restituenda dicta hęreditate Caio: & Titius restituit Seio, & Seius restituit Caio, nunquid Seius trāsfert in Caium actiones hæreditarias? Et dicitur quod sic.

Item quid si dictum Titium, quem instituí, rogaui restituere Seio & Caio. scilicet Seio pure, vel in diem: & Caio sub conditione: & idem Titius non vult adire hæreditatem, eo quòd dicit eam sibi suspectam? certè hoc casu debet idem Titius interim vniuersam hęred. restituere dicto Seio, cui erat rogatus pure, vel in diem restituere. cum autem postea extiterit dicta conditio: si velit Caius, cui hæres erat rogatus restituere sub conditione, suscipere suam partem hæreditatis, transeunt ad eum ipso iure pro sua parte actiones hęreditariæ: sine aliqua restitutione. hoc dicit vsque ad §. si filio. Viu.

N. P.

Hæreditatem Facit. ff. eo. l. recusare, §. meminisse. & Inst. e. §. præterea. secus. in singulari relicto iure veteris sed hodie idem: vt d. §. & C. commu de leg. l. pen.

Testari potest. De hoc constat: vt Instit. quib. non est permis. face. testa. in princ. Sed quid de illis aduētitiis, in quibus pater non habet, vsumfructum. quod est in casibus not. C. de bo. quæ lib. l. cum oportet, & auth. item hæreditas. Respon. quidam q possunt testari: quod non placet: vt ff. de don. cau. mo. l. tam is, §. 1.

Locum habet. Quo ad alia remedia senatusconsulti. non vt quarta possit detrahi: vt ff. eod. l. §. denique. & l. Marcellus. §. quod autem.

Bonorum. Facit ff. eo. l. recusare. §. 1.

Actiones. Non tamen quartam retinet: vt ff. eod. l. ex asse. & l. si patroni. §. qui fideicommissariam. Sed ut contra. C. eo l. pen. in fi. Sol. quidam dicunt, aut est in mora secūdo rogatus, ut ibi, aut non, vt hic: q non placet: quia in primo rogato fit hęc differentia, vt ibi dī. & tamen ibi pronuntiat vt duo casus diuersi. dic ergo secundum Ioa. aut secundo rogatus, puta est rogatus: & tūc quod ibi, aut in diē, vel sub conditione: & tunc quod hic. non enim debet trāsire ante diem: nisi sponte restituat, q potest: vt C. de fidei com. l. post mortem. & no. ff. eod. l. si ante diem.

Actiones. Non per restitutionē. nec enim pōt restituere hic fideicommissarius, vt pote cum nō fuerit rogatus: sed solam possessionem rerum, quæ sunt in fideicommisso: dabit fideicōmissario: vt ff. eo. l. cogi §. Matianus. Sed an conditionalis fideicommissarius coget purè instituto adire? Resp. sic, sed non restituere nunc. vt ff. eo. l. ille. in princ. Item nota casum vbi ipso iure fit restitutio. Sunt & alii: vt C. eo. l. pen. notatur.

Suspectam. Scilicet hęreditatem.

Vniuersam. Quarta non deducta contra cogentē: vt ff. eo. l. cogi. §. idē Mætianus. Et dic aut vterq; scilicet coactus, & cogens adire vult totum restitui, & obtinet quod hic, aut coactus tantum, & tunc idē, ne remaneat in damno propter partem quæ remanet: vt

Infortiatum Yyy 3 hic

Ifto iure bene dicit: hodie tñ de iure authē. pōt ītrahi fal. & Trebel. Bar. & Io. de Im. cōtra Ange. & Cu.

Idē Ba. P. & Ias.

Sequuntur B. Angel. Im. & Ias. cōtra Cuma. & Alex.

Et malè ſm eos dem.

Reprobatur ſm prædictos scrib.

Imo dic q ēt restituere, ſm Bar An. Alex. & Ias.

Est magistralis ī sua distinctione ſm Bar. Alex. & Iaſo.

Ad hūc §. facit qđ dicit gl. ī. c. ex parte postrī. ibi, q dam dicunt, extra de off. iud. or·

hic,& ĵ.eo.l.cogi.§ sed si quis aut ecõtra cogens vult tantũ restitui totum:sed rogatus vult retinere partem alterius:& tunc retinet,sed non vtitur Fal vt ĵ.eo.l.ita tamen § qui suspectam. Aut cogens adire non curat sibi restitui,nisi suam partem.& tunc coactus retinebit Falcid.contra alium,vt ĵ.eo.l. cogi. §. idem Mætianus. Item vt pro parte adeat tantum, cogi non potest Itẽ aliud est in directis institutionibus, vt tunc pendente conditione habeat partẽ tantum purè institutus ſm Iac.arg.contra. s. si pars hæred. pet. l.secunda. & facit ĵ. eo.l.ex asse. Acc.

dominus vel pater restituat ex Trebelliano transferuntur actiones, quod est etiam si suo nomine rogati sint restituere. Idem & si ipsi filio pater rogatus sit restituere hæreditatem.Sed & si tutor,vel curator adolescẽtis vel furiosi rogatus sit restituere hæreditatem: sine dubio Trebelliano locus erit.

Pupillus non potest restituere tutori hæreditatem eo authore : sed adultus sic curatori sic : quia authoritas eius non est necessaria. Bar.io.

Fuit quæsitum, si ipsi tutori rogatus sit restituere pupillus, an ipso au-

§ Immo nõ est cõtra intelligẽdũ ſm distinctionẽ glo.ibi posite ſm Bar.& Iaſ.

§ Si filio. CASVS Mæuius instituit sibi hæredem filium vel seruum Titij : & rogauit dictum filiũ vel seruum,quod restituat hæreditatem Caio : & decessit dictus testator. & postea dictus Titius pater, vel dominus instituti,restituit dictã hæredi. dicto Caio, nunquid transferũtur actiones hæreditariæ in Caium? Et dicitur quod sic. & idem si rogauit testator patrẽ, vel dominum prædictũ restituere hæredi.d. Caio. Item idem est,& si dictus Titius pater rogatus sit restituere filio suo prædicto instituto.Sed quid si dictus Mæuius instituit sibi hæredem Sempronium pupillum,& rogauit Titium tutorẽ suũ, vt restituereꝛ hæreditatem Caio,& tutor restituit,nunquid locum habet Treb. vt tranſeant actiones? Et dr quod sic. Item quid si dictus pupillus institutus rogatus sit restituere prædicto suo tutori,nunquid ipso tutore autore restõnem ei facere potest? Et dr quod non, curatori tamen adolescentis ab ipso adolescente poterit restitui hæreditas:quia hoc casu authoritas curatoris non est necessaria ad restõnem. Item quid si dictus Mæuius instituit sibi hæredem aliquod collegium vel corpus,& rogauit dictum collegium, vel corpus, vt restitueret hæredi. Caio.& Seio,qui sunt de collegio,vel corpore.nunquid decreto eorum, qui sunt in dicto collegio,vel corpore,poterit fieri restitutio dicto Caio,& Sticho? Et vr quod non.quia iam videretur dictus Caius,& Stichus sibiipsis restituere cum & ipsi sint de collegio,vt dictum est.q esse non debet. Item vt fideicom.restituat sibi ipsi hæred.sed verius est, q valeat dicta restitutio:nec videtur sibiipsi restituere dictus Caius,& Stichus:sed alij de eodem collegio, vel corpore nam illud quod est vniuersitatis,non pp hoc est singulorum de vniuersitate:& hoc dico inspecta persona eorum,quibus debet restitui, id est, inspecta persona Caij per se,vtrum possit capere,vel non:& eodẽ modo inspecta persona Stichi.nam licet collegiũ non sit subnixum alicui speciali priuilegio,& sic non possit instituiꝛ:vt s. de reb.dub.l.cum senatus.tamẽ capiet hęr.vt restituat dicto Caio,& Sticho si capaces sunt:vt ĵ.eo.l.cogi.§.2.l.qui solidum. Vi.

a Rogati sint,Scilicet pater,& dominus hærede instituto filio,vel seruo.

§ Ipsi filio.Hic dic,vt s.eo.§.1.& facit s.de lega.1.l. cum filio.

Hæreditatem.Instituto pupillo hære.& facit,C eo. l.etiam.& s. de leg.2.l peto,§ mater.& ĵ eo l. cum hæres.& l.restituta.§ pupillus & C.eo.l pe.Item qualiter fiat? Relpon.vt ĵ.eo.l.restituta §.1. Acc.

Pupillus.Scilicet institutus.

thore restitutionem facere possit? Et est decretum a diuo Seuero, non posse tutori se authore restitui hæreditatem:qa in rem suam author esse non possit,curatori tamẽ adolescentis ab adolescẽte poterit restitui hæreditas : quoniam necessaria non est curatoris authoritas ad restitutionem.

Collegium potest grauari, vt restituat hæreditatem vni de collegio.Alex.

Si autem collegium, vel corpus sit, quod rogatum est restituere: decreto eorum, qui sunt in collegio, vel corpore in singulis (inspe-

Non posse.Scilicet principaliter: licet per quasdam cõsequentias quandoque possit.vt s.d autu.l.1.in prin.& l.qđ dicimus.in prin.

Necessaria non est. Adolescenti subau. sed pupillo sic, vt infra eo l. restituta.§.pupillus.& §.sed nonne similes sunt vt C de in integ. restit.minor.l. si curatore & s. si cer.pe.l. si certi condictione. §.idem erit? Sed certe similes sunt cum agitur de eis obligãdis:nec ti de liberandis vt hic, & ar.ĵ rẽ pupil.fol.1.nõ quasi § hanc autem Itẽ in pupillo non currit præteritio 30. ann. in adulto sic : vt C. de præscrip.30. ann. l.licut sic, & C. de fal mo.l.1.in fi.Item pupillus sui creditoris nõ facit pecuniã vt ĵ de fol l.qui si forte §. fi.sed hoc non reperitur in adulto Item pupillus non potest facere testm,adultus nec vt s de test l.ii filius.& de no leg.l.Aurelio.§.Caius, & Inſtit.qui non est perm. l.1.ait §.præterea.Item adultus potest accusare curatorem suspectum:sed pupillus non tutorem:vt Inſtit.de iudic.tu.§.impuberes & est in casu huius.imo dr leg s ratio.quia cum adultus curatorem non habet obligari potest,vt d.l. si curatorem. sed pupillus a pupillo,et si non habet tutorem : sed adultus quantum ad hanc rem non vr nisi curatorem, cum eius officium,& authoritas in hac restõnem sit inhabilis.vnde quasi non habeat,restituit si procedat : ergo cum curatore suo semper contra neti Relpon.non loquit.quia hoc nõ fit ex necessitate, sicut solutio, & etiam hęc restitutio.Solet petere potest respectu restituentis,sed non eius,cui fit restitutio.vt ĵ.l.restituta. in fi. & l.eq Azo.Vel ſm Io. aliter expone.quod hic dicit,l.cum ipse adultus à prætore coactus fuit adire:tunc tunc quia nullum emolumentum debet ad cum spectare.vt ĵ eod.l.quia poterat,restituit ei fine curatoris autoritate:alias secus erit.Sed nunquid adultus, cum curatorem non habet,potest adire suo arbitrio hæreditatem? In pupillo enim certum est non posse:vt Inſti de auto tut.§.neque.& C. de iure deli. l. potuit. nisi in casu.vt C.qui admit ad bo poſſ. bonorum. & C.de iure deli.l.infanti.in fi.& est arg. quod possit ĵ. de cap.I cum in vna.§.fi.Arg.contra C.de admi. tut.l. cum quidam & dic rationem diuersitatis, vt ibi.not. in d.l cum in vna.Hug.

Non posse.Scilicet principaliter: licet per quasdam cõsequentias quandoque possit.vt s.d autu.l.1.in prin.& l.qđ dicimus.in prin.

In P.F. restitue. re.

Necessaria non est. Adolescenti subau. sed pupillo sic, vt infra eo l. restituta.§.pupillus.& §.sed nonne similes sunt vt C de in integ. restitmino.l. si curatore & s. si cer.pe.l. si certi condictione. §.idem erit? Sed certe similes sunt cum agitur de eis obligãdis:nec ti de liberandis vt hic, & ar.ĵ rẽ pupil.fol.1.nõ quasi § hanc autem Itẽ in pupillo non currit præteritio 30. ann. in adulto sic : vt C. de præscrip.30. ann. l.licut sic, & C. de fal mo.l.1.in fi.Item pupillus sui creditoris nõ facit pecuniã vt ĵ de fol l.qui si forte §. fi.sed hoc non reperitur in adulto Item pupillus non potest facere testm,adultus nec vt s de test l.ii filius.& de no leg.l.Aurelio.§.Caius, & Inſtit.qui non est perm. l.1.ait §.præterea.Item adultus potest accusare curatorem suspectum:sed pupillus non tutorem:vt Inſtit.de iudic.tu.§.impuberes & est in casu huius.imo dr leg s ratio.quia cum adultus curatorem non habet obligari potest,vt d.l. si curatorem. sed pupillus a pupillo,et si non habet tutorem : sed adultus quantum ad hanc rem non vr nisi curatorem, cum eius officium,& authoritas in hac restõnem sit inhabilis.vnde quasi non habeat,restituit si procedat : ergo cum curatore suo semper contra neti Relpon.non loquit.quia hoc nõ fit ex necessitate, sicut solutio, & etiam hęc restitutio.Solet petere potest respectu restituentis,sed non eius,cui fit restitutio.vt ĵ.l.restituta. in fi. & l.eq Azo.Vel ſm Io. aliter expone.quod hic dicit,l.cum ipse adultus à prætore coactus fuit adire:tunc tunc quia nullum emolumentum debet ad cum spectare.vt ĵ eod.l.quia poterat,restituit ei fine curatoris autoritate:alias secus erit.Sed nunquid adultus, cum curatorem non habet,potest adire suo arbitrio hæreditatem? In pupillo enim certum est non posse:vt Inſti de auto tut.§.neque.& C. de iure deli. l. potuit. nisi in casu.vt C.qui admit ad bo poſſ. bonorum. & C.de iure deli.l.infanti.in fi.& est arg. quod possit ĵ. de cap.I cum in vna.§.fi.Arg.contra C.de admi. tut.l. cum quidam & dic rationem diuersitatis, vt ibi.not. in d.l cum in vna.Hug.

In P.F. nõ est,curatoris.

Pupillo nõ currit præscriptio 30. anno.

Id est non transfert in dominũ, ex mente Soci.

Extra ius sed dispensat quo ad textum Bar.

Loquit hic glo. de adulto & pupil. potenti vide ri quibus sib. æquitur. Lud.Fõ tan.il.fin. quæstũ. s. ea.l.per Bart.in eo. §.in pen. col. vers. de iure eo. go.

Not. q possit contrahi cum vno ſm vnum collegium Bal. & Ia.

§ Restituere.Hæreditatem fortè alicui,qui est collegio,cũ multi sint. Azo.argu.s.prox §. Vel dic aliter cui de collegio:non aũt ipsi collegio:vt in fi.huius. §. Vel corpore. Accipe infra valere restitutionem in singulis,s.quibus est restitutio faciẽda inspecta persona eorum,l.quibus sit restitutio, scilicet an possit capere, vel non:nec enim &c.quasi dicat ille. cui fit restitutio,licet sit de præsidentibus, non ipse sibi restituit,

cuit,sed collegiũ sibi restituit vt priuato.sic & aliàs,qđ est vniuersitatis,nõ est singulorũ:vt & s. de re. di.l. in tantũ.§.1.licet sit ar.contra ĵ. de colle.illi.l. 3.in prin.

a Earum.Quibus facienda est restitutio.

¶ Si hæres. CASVS Ego habens vnum fundum valẽtem 100. & habẽs vltra illum fundum alia 300.ĩ bonis, obligaui Titio dictum fundum pro 40. & postea feci testamẽtum,& institui mihi hęredem Seium : & rogaui eũ, vt restitueret hæreditatẽ meã Caio,percepto sibi dicto fundo.nũ quid tenetur restituere dictę hęres dicto fideicõ.totã hæreditatẽ præter fundũ ? Et videtur qđ nõ:quia si restituat fideicom.300.& det creditori prædicto 40. non remanebit ei quarta hæreditatis:vnde videtur qđ debeat restituere fideicommissario solummodo 260. & soluere creditori xl. & retinere sibi liberum fundum valentẽ 100.& ita quartã hæreditatis.sed certe verius,vt ex Trebelliano restituat dicto fideic. totã hæreditatem præter fundũ,i. integra 300.nec obst.quod dictus fundus obligatus est pro 40.quia personalis actio competens dicto creditori.pro dictis 40 nõ sequitur fundum prædictũ remanentem apud hęredem,sed sequitur eum fideic. cui hæreditas est restituta.Sed oppono,nõne dict creditor potest agere hypothecaria contra hæredem fundum possidentem:sicq; auocare ab eo fundum:certè sic.vnde non videris bene respondisse. Sed certè imò bene respõsum est,bene enim potest hæres habere remedium ad illud vulnus:nta quod non habebit diminutam quartam,s.vt dictus fundus æstimetur,ante quã per creditorem euincatur quanti valet hoc est quantũ vendi potest.& si põt hęres tantũ vẽdere fundũ quãtum facit quarta pars bonorum,i.centũ & tali modo qđ nõ teneatur hęres emptori propter euictionẽ,quam postea faceret dictus creditor emptori tunc trãleunt actiones hæreditariæ in fideicom. propter tres partes hæreditatis per hęredem sibi restituas. si autẽ minus potest hæres vendere dictum fundũ quã sit quarta hæreditatis:tunc retẽto ab hærede ẽ tribus partibus hæreditatis,eo quod deest ei ad quartã, fieri eodem modo per hæredem restitutionẽ fideic.ex Trebelliano:quidam autem dicebant hic alio modo succurrendũ hæredi,s.vt fideicõ.caueat ei de conseruando eum indemnem,si fundus fuerit eidẽ hęredi euictus per creditorem hypothecaria agentem:quod qdem Iuliano non placet.Vi.

b Fundo.Qui sufficit ad quartam.

c Hæreditatem.Hæreditato fundo.

d Nec multum.Quasi per hoc plus detrahet hæres.

e Sequitur.Nec diminuit:vt ĵ.e.l.cogi.§.inde.& facit ad hoc idem C.si cer.pe.l.non aduerius,& s.de edẽ.l. quædam §.is autem.de dote pręle.l.1.§.1.& de iud.l. fideicommissum.§.1.& C.de hęr.instit.l.quoties. Item cautè dicit personalis, quia realis sequit possessorẽ & sic loquit cõtra C.quo quis ordi cõue.l.fi.li.11. qa ibi hypothecaria conueniuntur possessores,cũ omnia bona contrahentis cũ fisco erãt obligata: vt C qui.ex. cau.taci.contra.l.2.& facit ad hoc Inſti.eo.ti.§.in quis vna, & ĵ.eo.l.ũ legatus,§.multum.

Euictus. Per hypothecariam.

Fundũ, non est in P.Fl.

Sine hac cautione.Quæ nõ interponi sim eum.Et notq̃ res tantum valet, quantum vendi potest.sic ĵ. de cõd. fur.l. si seruus.

f Retento eo. Ab hærede de hereditate. sed hoc fallit in principe ſm quosdã:vt ĵ.e.l.ũ legat. §.fi.Sed ibi dicit, quod non consueuit retinere princeps, potest tamen si vult. sed an hoc casu teneat hic hæres creditoribus.de legatariis cõstat qđ non: vt ĵ.proxim.& no.C e l.2.ait in creditoribus dic quod pro eo quod ei suppletur,teneatur:pro eo vero quod valet fundus, non,cũ habeat legatũ: vt Inſt. eo.§.sed illud. Alij dicũt aut suppletur ex voluntate defuncti,vt tunc teneatur,aliàs non.sed magis videtur ecõtra,s. ad legem Falc.l.Titia.

Hæc tenetur ſm Alex. in cõtrariũ.

g Multas quæstio nes. Quæ possunt oriri occasione cautionis inter hæredem,& fideicommissarium.

¶ Si quis. CASVS Titius habens in bonis 400. fecit testamentũ.& instituit sibi hæredem Caiũ: & legauit Sempr.300.& rogauit dictum.hęredem, vt restitueret hæred.Seio deductis sibi hæredi ducẽtis.& postea decessit dictus Titius testator:postea dictus Caius hęres restitut. 100. dicto Seio fideic.& 200 sibi retinuit sicut testator iussit:modo qritur an dictus fideicommiss. debeat soluere integra 300.dicto Sempr.legatario? Et dr citur quod sic,de iure stricto.de equitate autem non debet soluere dicto legatario nisi 300 q habet.& hæres,qui retinuit 200. debet soluere 100. legatario, & alia 100.sibi retinere p quarta hrditatis, & ita fideic. nihil remanebit,hrs autem habebit 100.& legatarius 300.& est ratio quare de æquitate nõ soluit fideicõmissa.legatario integra 300.quia nõ debet tentire dãnũ vltra quam ad eũ ex hæreditate peruenit.nemo enim tenetur præstare plus nomine legati,quam ad eũ ex hæreditate peruenit. in vno tamen onerat fideic. quia de dictis legatis non potest detrahere Falcidiã, imò præstat solidum,quod habet ex hæreditate,vt dicitur est:quia fideicom.non debet detrahere Falc. de legatis de iure communi.& idem est vbicũque nõ habet locum Fal.vt potes exempla ponere in testamẽto militis,qui instituit sibi hæredem Titiũ,& rogauit eũ, vt Seio restitueret hæreditatem & multa legata reliquit,& hęres restituit hæred.fideicommissario nõ detracta quarta Trebellianica : eo qđ non habet locum in testamẽto militis. certè prius debet soluere fideicõmissarius as alenũ:& postea debet soluere legata.dũtamẽ non præstet vltra,quã sit quantitas hæreditatis,

& tamen quartam de legatis nō potest retinere si fideicom. Non solum autem legatarijs nō detrahit si fideic. quartam, vt dictum est, sed nec etiam fideicō. secūdo detrahit, vt ecce Titius non miles instituit tibi hęredē Caium, & rogauit eum vt restitueret totam hęreditatem Seio non dedu

cta quarta Trebellianica. Item rogauit eundē. Seium fideicom vt Sēpronio restituat hæreditatem. certè Seius, qui est primus fideicō non detrahet quartā Sēpronio, qui est secūdus fideicommissarius, nisi hac voluntate hæres quartam non detraxit, vt eam liberalitatem, i. ius quartam detrahendi, in fideicommissariū transferret. Sed pone qđ Titius habens quadringenta in bonis, legauerit Titio ducenta: & rogauit hæredem suū, qđ restitueret Sempronio dimidiā hæreditatis luæ. certè tenetur hæres restituere Sempronio dimidiā hęreditatis. i. ducenta, ex Trebelliano, & Titius legatarius, cui fuerūt legata ducēta, petet, & cōsequetur c. ab hærede: & alia 100 à fideic. Et est ratio quare hæres præstat 100. quia nihilo min⁹ remanet ei quarta hæreditatis ex Trebelliano. si autem non remanet ei quarta soluta ab ea parte legatorū, non præstaret partem legatorum: puta si dictus Seius habēs quadringenta legauit Titio 300. & rogauit hæredem suum, vt hæred. Sempronio restitueret, c de luctis de hæreditate sibi hære. nam si hæres restituat 300. Sempronio, retineat sibi c & ita quartam solam hæreditatis. non aget legatarius nisi contra solum fideicom. & h.d, §. vi.

trecenta legauerit, & deductis ducentis rogauerit hæredem Seio restituere hæreditatem an trecentorum onus fideicōmissari⁹ subeat? an verò hactenus, quatenus ad eum ex hæreditate puenit. Iulianus ait cōpetere quidem aduersus eum trecentorum petitionem: non autē āplius quā i 200. actionem aduersus fideicommissarium daturū: in hęredem autem cētū.

Et mihi videtur vera esse Iuliani sententia: ne damnum fideicommissarius sentiat vltra, quàm ad eum ex hęreditate qđ peruenit. Neminem enim oportet plus legati nomine prętare, quàm ad eum ex hæreditate peruēit:

quamuis Falcidia cessetur:

vt rescripto diui Pij continetur.

Licet Falci nō detrahatur attamen non tenetur quis ad legata vltra vires hæreditarias, & fideicommissarius non detrahit quartam, nisi hæres in eum liberalitatem exercuerit. Bar. & Ale.

Singularis tex. fm Raph. Cu. A'c. & Ia. ad hoc qd in quarta hīs pfertur legatarijs: in re. si duo legatarij sui.

Trecenta. Casum ponit, quem probat per quatuor alios casus, vsque in fi.

b Deductis. i. retentis ab hęrede. & sic habet ducēta.

c Restituere hæreditatem. Scilicet alia ducenta.

d Fideicommissarius. Scilicet Seius.

e Ad eum. Scilicet Seium fideicommissarium.

f Peruenit. Pro ducentis. Acc.

g Petitionem. De rigore, qui est ut solus fideicom. teneatur ad legata: vel qui est, quia deducta certa summa est rogatus non quota. Acc.

h Quam in 200. Quia non plus habet.

i Daturum. de æquitate, quæ prætulerit vt C. de iudi. l. placuit. & est hoc iō, quia hæres habet plus quarta. sed videt qđ nec in toto 200. vt j. e. l. Marcellus §. idē Pomponius, vbi dicit hæredem detrahere de legatis, & fideic. si ergo detraxit de his 200. hęres quartā, ergo si fideicōmissarius non soluet integra 200 cum non amplius quā ad eū peruenit, debeat: vt hic. Respon. hic nō detrahit hęres de 200. cū alias habebat 200. vt hic.

In hęreditem autem centum. Contra Instit. eod §. fi qs vna. Sol vt j. eod. l. §. finali.

Denique nec ex militis testamento plus legatorum nomine prætatur, quam quantitas est hæreditatis ære alieno deducto: nec tamen quartam retinere fideicōmissario permittitur. Inde Neratius scribit: si hæres rogatus est restituere totam hæreditatem non deducta Falcidia, rogato & ipso, vt alij restituat: non vtique debere eū detrahere fideicommissario secundo quartā: nisi liberalitatē tantum ad priorem fidei commissarium hæres voluit pertinere.

Hæres apud quem remanet dimidia hæreditatis sub nomine quæstæ, consentitur ad legata in eo, quod habet vltra quartam. Ale.

Sed si quadringenta habens, ducenta legauerit Titio, & partem dimidiam hæreditatis Sempronio restituere rogauerit: ex Trebelliano restitutionem faciendam Iulianus ait: & legatorum petitionem scindi: sic vt centum quidem pe-

Ex hæreditate pueniit. Secus in ære alieno, vbi tenetur fideicommiss. vltra: & deliberet si vult. vt Inst. eod. § si quis vna. in fi §.

Cessat. Vt in hoc casu cessat quo ad 200

Nec. Aliàs neq;. Acc.

Hæreditatis. Vt & C. ad legem Falc. l. successores & §. de milli testa. l. si verò. §. quid ergo. & C. de testa milit. l. in testamento. in fi. & §. ad legem. Falcid. l. in ratione. §. quod vulgo. & ş tit. l. 1. §. in quibusdam.

In p. rogato & ipsō vt alij restituerēt.

Permittitur. No. fideicō. non deducere quartam: vt j. eo. ex asse. & l. cogi §. Marianus. item in legatario. vt non detrahat vt j. eo. l. 1. mulier. §. si & supra tit. 2 lex Falcidia. §. fin. & de vulg. substit. l. cognitedi. §. cum filiæ, nisi in casibus not infra proxim §. Sed Iul. contra arg. C commu. de leg. l. 1. & supra titu. 2. l. pœnales. in fin. & facit ad hunc. §. C. eo. l. 1. & 2. & l. fi. & facit j. l. prox. vsq; in finem.

Iſti qđ limitabis p tex in l. 2. C. vtri. testiganr. fideic. non posſededucere quartam de reliſtis ab eo ſi. ctis.

Nō deducta. Qđ præceptum non valet, vt sup. ad legem Falcid. l. quod de bonis §. 1.

Falcidia. Id est, Trebellianica.

Secundo quartam No. fideicommiss. primū non detrahere, licet ei hæres nō detraxerit: nisi in duobus casibus. Primus quando hæres, qui poterat retinere (qđ est cū si est prohibitus à testatore: vt §. tit 2. l. Titius) volens facere gratiam primo fideicō. de tua quarta, restituit ei totū: vt hic subijcit, nisi &c. quod Azo intelligat etiam in dubio fieri gratiā, ex quo totū restituit vt j. e. l. cogi. § si pater fm Azo. Secūdus quādo coactus adijt, vt j. e. l. Marcellus. §. qđ si suspecta. licet i hoc tenebatur si arg contra, j. e. l. ex asse. in fi. & l. si patroni. §. 2. sed ibi respō. debis. Singularis vero nūquā detrahit, nisi ei detrahatur, & tunc non iure Fal. sed ex præsumpta voluntate testatoris: vt §. tit 2. l. pœnales §. fi. & no. C com. de leg. l. 1. Item not. qđ vniuersalis nō detrahit de legatis à se relictis: sed ab hærede, vel simpliciter, fm H. vt j. eo l facta §. sed cum suspecta.

Hoc verum de iure Digest. secus d iure authenticorū, secūdū Bar. & Ba. Sequūtur Bart. Alexan. & Imo. licet contrarū teneant Cu. & Ias.

Liberalitatem. Aliàs liberalitatem: & aliàs libertatē, id est, facultatem retinendi quartam. Acc.

Integra

? Integra centum. Facit supra eo. §. fi is qui. & §. leq. Legatorum. i. tutorum: vt C. e. l. fi. Sed cōtra. C. e. l. 2. vbi dicit pro rata. Sed dic illud referri ad creditores: non ad legatarios. Vel ibi dimidia remanebat hæredi. Dic ergo breuiter, aut hæres rogatus est restituere hæreditatē de

? Repro-batur per Bar. Bald. Pau. Alex. & Ias.

? Ista est vera, & ne cessaria secundum eosdem.

ducta certa re, vel summa: & tunc nil soluit creditoribus, vel legatarijs etiam si multū valeat illa res, vt Inst. e. §. si qs vna. nisi ī casu, quādo pars fideicōmissarij non sufficit ad legata, quia tunc debit hæres, quod habet vltra quartam, vt §. ead. l. §. si is. nā ibi 200. vt summa, non vt quarta sunt retenta, aut retinet quotam, vel secundum voluntatem, vel contra: vel præter: & tunc creditoribus tenetur p rata: vt in contrario, & hoc ea restituta, antea verò solus hæres tenetur: & tanto minus restituit quātum retinui: vt inf. eod. l. ita tamen. §. qui ex Trebelliano. sed legatarijs tenetur solus fideicomissarius siue hæres habeat quartā tātum, siue minus: vel secūdum voluntatē, vel contra, vel præter: vt C. eo. l. fi. & hoc ea restituta: antea verò tenetur hæres: vt j. l. prox. Sed an in solidum debit legata fideic. fi excedant dodrantem? Resp. nō, vt §. ea. l. § si is. ibi, neminem enim, &c. si autem hæres habet plus quarta, pro eo quod est plus tenetur, & ita scindūtur legata. §. prox. §. & §. si qui, & sic etiam potest intelligi C. eo. l. 2. item & in alijs casibus tenetur hęres: vt not. C. eo. l. fi.

tantur ab hærede: centum verò alia legatarius à fideicommissario petat. Quod idcirco dicit Iulianus, quoniam secundum hanc rationem integram quartam habet, id est, integram centum.

Si hæres restituit hæreditatem detracta certa quantitate, quæ ad quartam tantùm sufficit, legatarijs non tenetur, Bartolus.

Idem Iulianus scribit: si is, qui quadringenta in bonis habebat, trecenta legasset, & deductis centum, rogasset hæredem vt hæreditatem Sempronio restitueret: deberet dici deductis centum, restituta hæreditate legatorum actiones in fideicommissarium dari.

Legata particularia in com

? Et bene isto iure, secus si iure authēt. non cōfecto inuentario, fm Ale. hic.

Vi quadringenta. Pone casum. Quidam habebat 400. in bonis, qui instituit hæredem. & ab hærede Titio legauit 300. Item rogauit hæredē, vt hæreditatem restitueret Sempronio: & cum hęres suspectam diceret, coactus fuit totā hæreditatem restituere Sempronio nūc Titius à Sēpronio petit 300. sibi legata, petit etiam partem de 100. quę amisit hęres: ga suspectā dixit: quasi cesserit lucro sui legatarij & Sempronij fideicōmissarij. ecōtra dicit fideic. le nō teneri, nec ad partē de 100 nec etiā ad 200. vt pote à se nō relicta, sed ab hęrede. quæritur quid debeat dare fideic. Respō. Celsus mutādo personā (nam transit de tertia ad secundā) p 300. debes. & nō partē đ 100. & hęc ideo 300. restitues, quia p̄sumunt sapientes qđ fideicō missum ad te trāseat cū suo onere, & ideo nō 100 restitues: quia tu sis loco hæredis. l. cū restitutio præuenit legatorū petitionem, & sicut hęres si nō esset rogatus tibi restituere hęreditatē, retineret 100. cōtra legatarios: ita de illis 100. tātū videtur esse rogatus tibi restituere: cū legatorū petitio præuenit restitutionē hæreditatis: reliqua 300 Titio restituere videt esse rogatus cum ergo hoc casu, qñ legatorū petitio præuenit hęreditatis restitutionē, videtur esse rogatus Titio 300. tibi c. 1. quod supererit restituere: apparet quod ab vtroque detrahet quartā: sicut si simpliciter esset rogatus tibi 100. & Titio 300 nomine legati dare: quo casu hīs spontè adiens quartam retinet de vtroque, verū licet nō dicatur in litera, tamen supplēdū est, quod in hoc casu illa 75. quę hīs datur is est fideicōmissario. i. detracta quarta de centū: Titius legatarius cui quarta 300. i. 75. ablata sunt per Falc. auferet ipsi fideic. sicut tota 300. auferet ei si tota 400. venirent ad fideicommissariū. & hoc vsque illuc, non ergo p̄ &c. Vltimo cōcludit ad primum casum, vbi coactus adijt, & restitutio præuenit legatorum præstationem, hoc modo. sicut Titius non habet nisi 300. vbi hæres sponte adijt, & nihil de 100. sic & vbi coactus hīs adijt, sola 300. habebit Titius, & nihil de cētum, cum dicta præsumpta voluntas non possit aptari ad 100. Quod autem dixi, quādo restitutio p̄uenit legatorū p̄stationem, quod p̄sumitur cū onere transire quasi fideicom sit loco hæredis: est verum quando simpliciter legauit Titio. Quid autem si expressim dixit, qđ essent oneri hęredis 300. Tititio legata? Resp. Marcellus, quod perinde habetur, ac si Titio 300. & fideic. 400. der, vt ita hīs retineat 100. & de 300. facit septē partes, & quatuor fideicōmissario, & tres Titio dat: & hoc si ipontè adeat. aliàs si coactus, centū q̄ amittit hæres propter coactionem habet fideicommissarius, reliqua 300. diuiduntur p̄dicto modo. Et fm hoc alio casu loquit Marcellus, quādo dixit, qđ esset ad onus hęredis, & alio superior, l. qui quadringenta. s. quando non dixit, nec corrigit Marcellus l. p̄cedentem. Vel dic secundo casu fm Azo. qđ ambæ istæ leges loquuntur in eodē casu. s. quādo ab hęrede legauit, & sic ad eius onus, & tunc q̄dā ex ijs q̄ dicuntur in l. qui quadringenta, erūt vera maximè rōnes ibi redditę, & q̄dam falsę, maximè rōnes q̄ corrigūtur à Marcello in l. fcq & fm hunc casum lege totam literam licet planior esset prima.

? Displiceat Bar. P. Alexan. & Ias.

? Reprobatur, quia immo fideicōmisſo vltra c. habebit 75. P. Ale. & Ias.

? Et vera lectura. l. seq. B. B. P. Angel. Alexan. & Ias.

? Places Bartol. P. Ale. & Ias.

? Reprobatur fm prędi.

? Aliàs conclusiones.

? Et melior fm Bar. Pau. Ale. & Ia.

? Immo nō, sed tātū. sūt rationes dubitādi. Ia. licet alij aliter dicant. Bar. Pau. Alex.

? Immo non, sed in versic. itaque. ponitur vera decisio. & vsq; ibi dicitur per viam dubitationis fm Ias. o. licet aliter Dy. Iaco. de Are. B. P. & Alex.

? Reliquit. In bonis.

? Legauit Ab hęrede pręstanda.

? Tibi. Sempronio.

? Isque. Hęres.

? Restituit. Scilicet totam.

? Deberes. Scilicet tu Semproni.

? Quia p̄sumptū &c. & ibi nā hęres &c. bonę sunt, sed quod dicit tota 300. restitui, fallum est, & corrigitur j. l. prox. §. quod si suspecta. secundum secundam positionem casus.

? Te dare. Scilicet Sempronium.

? Debere. Hæc respon. Celsi non valet: sed prima ratiō, quia pręsumptum &c. & sequens, nam hęres, &c. bonæ sunt.

? Nam hęres. Secunda ratio.

Vt te.

a Vtte, Sempronium.
b Perfunctis. Id est, solutis. Acc.
c Id tibi restituat. Scilicet eodē casu cū spōtē adijt: & hoc nisi velit retinere fal. quod potest vt in fine huius legis. vel dic, id est restituat cum coactus adijt: vt ſ. prox. nā facit argu.
a simili. Itē non tola centum, vt statim dicam.

In P.F. qd hares pfunctus omnib', &c. & rectius quidē quam hic.

Nempe. Tertia ratio.

Dicidē in legitima, qa ēt ad legitimam trahit fideicōmissū vniuersale, in l. coheredi §. cū filiæ. ſ. de vulg. & pupil. sub ſti. & quæ ibi no. cōmuniter per omnes.

Rogatus est. Nō sola, sed cū vniuersitate quadringentorum, quæ restituit cum onere suo. vt dictum est, tola tamen centum sic restituit, vt remaneant penes fideic. nā cū tēpore testamenti tota 400. erant in bonis, & hæreditatem voluit restituī: ergo tota quadringenta: vt inf. l. prox.

Itaque. Hoc videtur verum esse & si sequamur primā rationem superiorem vbi dixit, nā hær. & sic rogatus &c. & ita videtur Celsus seipsum corrigere quia in prin. dixit tota 300 restituenda, tu dic, ꝙ dubitando ponit tam contrar. as sententias, nesciens quam eligat. Azo.

Titio. In primo casu quando coactus a prætore.

Tibi. Sempronio. Acc.

Dare. Hæres.

Quo euenit. Si dicas tota 300. legatario danda cū coactus adiuit, euenit absurdum: quia quando spōte adijt, habet legatarius minus: quia prius detrahit hæres quartā ab vtroque. & sic legatarius ex 300. habet 225. tantum ne ergo absurditas emergat, non habet plus, qñ coactus adijt in superiori casu, quam quādo iniussu, i. quando sine coactione adijt: quātum ergo in vtroque sit habiturus legatarius, soluit Marcellus statim in l. Marcellus. Accur.

Iniussu. Id est sine iussu. Acc.

Marcellus. CASVS. Hanc l. dicunt corrigere ꝓcedent Et dicūt etiam loqui in eodē casu, quo loquitur ista præcedēs: sed ego credo eam loqui in alio casu, & nihil corrigere de iis, quæ dicuntur in hac lege: & in ea respōdet Marcellus ad tale quæstionē: dictū est in prin. l. q quadringenta. vſq; ad versi. & quod hæres perfunctis &c. & in versi. nō ergo &c. qd fideicōmissarius debet dare 300. Titio ratione præsumptæ voluntatis: quia prætumptum est testatorē voluisse cū eodē onere legatorū, qđ incūbebat heredi fideicōmissario fideicōmissum debere restitui. eo casu quo talis voluntas præsumi potest verbi gratia, vt quia testator non dixit, vt illa trecenta essent ad onus hæredis. Sed quid si præfata voluntas nō possit præsumi. eo quod expressim dixit testator, vt dicta trecēta, q̄ legauit Titio, essent ad onus heredis: certè in hoc casu si restitutio hereditatis p̄ueniat petitionē legatorū ñ pōt hoc dici, vt rōne p̄sumptę voluntatis fideicōmissi. debeat respondere Titio legatario: quia non fuit voluntas defuncti, vt quantum attinet ad legata, fideic. obtineat vice heredis: qđ ergo remediū adhibebitur hęredi: certè Marcellus in hac specie scribit, vt perinde hīs in eat cōputationē l. Fal. tā quam si testator absolutè, & simpliciter fideicōmissario quadringenta legaſſet: & Titio trecēta, cū non haberet in bonis, nisi quadringenta, vt dictum est in prin. l. vt si hęres spōte adeat hęreditatem retineat centum contra defuncti voluntatem. Trecentorum autem fiat distributio in septem partes, & quatuor partes ex his ferat fideicommissa cui fuit iussa restitui hēditas quadringenta valens: tres autē partes ferat legatarius, cui fuerunt relicta trecenta. i. Titius. Sed si hares suspecta dicat habere hæreditatem: illa centum, quæ habiturus esset hæres pro quarta Trebellianica, reddeant apud fideicōmissarium, de trecentis autē fiat prædicta distributio, id est in septem partes: & quatuor habeat fideicommissarius, & tres legatarius. & hoc dicitur illa ratione, quia ex quo testator dixit, vt trecenta essent ad onus hæredis, noluit vt superuenirent ad fideicommissarium: dicta trecenta, vt de præfatis trecentis aliquid deberet dare fideicommissa. legatario. vnde quia noluit si ponas qđ hęres sponte adeat hæreditatem, & trecēta præstet fideicōmissario non potest dici, vt præstare debeat illa trecenta fideicommissarius, quasi ad illa trecenta præstanda tacitè sit rogatus a testatore idem fideicōmissarius. Item vt hæres teneatur dare legatario de suo ꝓprio hęredis, sicut testator voluit similiter non potest dici, quia non potuit grauari hęres in hoc. Ita legatarius cui fuerunt legata trecenta, integra ea debere habere iniquum esset ideo, quia si testator sciuisset volūtatem secundum quam disponebat hæredē de ꝓprio debere dare trecenta Titio, non esse teruandā. immò de quadringētis. quæ volebat restitui vniuersali fidei commissario sciret hęredem posse deducere quartā. i. centum, vel simile est, quòd de illis trecentis quatuor partes daret ipsi fideicommissario vniuersali, tres autem partes Titio legatario: & ideo hac præsumptiōe collecta dicitur, quod si hæres sponte adeat centū debeat retinere pro quarta: de trecentis autem debet facere septē partes. vt quatuor ex eis det fideicommissario, tres legatario. & si contingat, quod hęres suspectā adeat hæreditatē, sicq; eam totam restituat fideicommissario. ipse fideicōmissarius fecit de trecentis septē partes, ex quibus quatuor habebit fideicōmissari⁹, & tres debit legatario, quā ex præsumpta voluntate testatoris, tali modo: quia si sciuisset testator hæredem non debere dare de proprio trecēta, quę legauit Titio non tantum fideicommissario reliquisset quadringēta q̄ habebat in bonis, sed in septem partes diuisisset, & quatuor reliquisset fideicommissario, & tres Titio. verum quia hæres centum potest retinere contra voluntatem defuncti, si sponte adeat, si autē cōpulsus a fideicōmissario adeat, & facto suo, & nō facto legatarij quartam amittit: illa centum commodo suo habet: & de trecentis facit fideicommissarius prædictam distributionem. i. in septem partes, & legatario dat tres, & quatuor retinet. & h. d. vſque ad §. Quod autem in suspecta hæreditate Viu.

Marcellus. Hæc lex corrigit superiorem nō in rationibus, sed ijs, quæ per eas probantur, secundū Azo. & Hugonem.

In hac specie. Quæ in superiori lege fuit proposita. Scribit. Scilicet quæstionem. Acc.

Ad hæredis onus. Quod semper præsumitur. po

Nota appellatiuo, aut transeat on⁹ cū hīditate, nō nomine, ꝓprio, Pau. Alex. & Ias.

test tamē aliud esse si testator nominatim cū tim relinquat a fideic. vt arg. ē de leg. 2. l. cum ita. §. fin. & tunc non detrahitur Falc. per fideicom. vt infra eo. l. facta. §. si cū ſuspecta. Et not. ꝙ licet creditorum onera diuidantur inter hęredem & fideicom. legata tamē petuntur, & præstantur a solo fideicō. & non ab hęrede, etiā ante restitutam hereditatem: vt C. eo l. fin. nisi cum testator nominatim reliquit ab herede. vt hic, & nisi deductis legatis præcepit restitui: quibus casibus datur heredi electio retinere, & soluere vel fideicomm. restituere totum, cautio ne exacta: vt infra e. l. cogi. §. inde quęritur, & nisi hæres habeat plus quarta, nec per fideic. sufficit ad legata: vt ſ. eo. l. 1. §. is qui quadringēta. & §. fi.

apud Iulianum in hac specie ita scribit: si ad hæredis onus esse testator legata dixerit, & hęres sponte adiit hæreditatem, ita debere cōputationem Falcidiæ iniri, ac si quadringenta per fideicommissum essent relicta, trecenta vero legata vt in septem partes trecēta diuidantur: & ferat quatuor partes fideicommissarius, tres partes legatarius. Quod si suspecta dicta sit hæreditas, & non sponte hæres adierit, & restituerit: centū quidem de quadringentis quæ habiturus est hæres, residebunt apud fideicommissarium: in reliquis autem trecentis eadem distributio fiet, vt ex his quatuor partes habeat fideicōmissarius, reliquas tres legatarius. Nā iniquissimū est, plus ferre legatariū iō, quia suspecta dicta est hæreditas, quàm laturus esset. si sponte adita fuisset. Quod autem in suspecta

P. Fl. q̄ habituras eēt hīs, residentes, alibi q̄ habituras eēt hīs residentes, &c.

Dixerit. Vt sup. l. prox.

Initi. Similis computatio sup. de lib. & posthu. l. si ita, & de hæred. inst. l. si ita §. quidam. & l. Clemens, & de leg 1. l. si quis testamento. §. apud Hug.

Diuidantur. Centum retentis ab hærede per Falc. Accur.

Fideicommissarius. Scilicet Sempronius.

Legatarius. Scilicet Titius.

Nō spontè, Sed coactus a prętore: vt in nostro casu.

Fideicommissarium. Scilicet Sempronium.

Legatarius. Scilicet Titius.

Qui habet ita ius cōpetendi hīdem vt fideicō missarius primus, secūdū Bal. & Pau.

Plus ferre. Secus in secundo fideicommissario vniuersali, cū ei sit restō a primo. q a ille plus ferat: vt j. eo. l. ex asse. in fi & facit C. e. l. non iustā & j. ea. l §. fi is. Sed arg. contra ē de aur. & arg. leg 1. fi. in fi.

ADDITIO. Dic quod non obstat: quia loquitur in quadam diuisione voluntaria, quę non debet nocere legatario, secundum Ias.

Legatarium. Scilicet Titium.

Quod autem in suspecta. CASVS. Hic dicit ꝙ illud ꝙ dictum est, cum hæres suspectam adijt hæredi tatē. ſ. q legatarius nō plus ferat a fideicom. quia lucratus est quartam, quam cum sponte adijt hæres: illud ꝙ dictum est dico, spōt dici vbicunq; non habet locum lex Falc. vel quarta Treb sicut est in testamento militis, & in multis aliis casibus. nam si Caius miles habens in bonis quadringenta, instituat sibi hæredem Selum, & leget Titio 300. & roget hæredem de restituē da hęreditate Sempronio certè siue hæres adeat sponte, siue coactus non detrahet fideic quartam, imò totam ei restituet hæreditatem, & fideicom. dabit legatario 300. legata, & c. si retinebit: & hoc vsque ad §. idem

Pomponius scribit, vbi dicit. pone quod dictus Caius testator de quo dictum est in princ. rogauit hæredem suum vt restitueret hęredita tem prædicto Sempronio deductis legatis prædicto Titio relictis: nunquid debet hæres præstare solida legata, & quartam detrahere ex solo fideicommisso, an possit detrahere quartam ex legatis, & fideic. Et resp. ꝙ ex legatis, & fideicommissis debet detrahere quartam. Viu.

P. Fl. in militis.

Dictum est. Scilicet legatarius, nō plus ferat à fideicō. q lucratur quartam cum suspecta ab hærede dicta est hīditas, quam cum sponte est adita.

Iſtā gl. ſeq̄ Bart. vel dic alit er ſm Ia. ꝙ tex. noluit dicere ꝙ sicut quarta nō detrahitab hīde coacte adeun do hīdita tem, ēt nō detrahit̄ ā testamē to militis.

Multis Supra. ā l. prima, §. in filij. contra Sol. ibi.

Alij. in quorum testamentis cessat Falc. quos dic vt no. C. ad leg. Falc. l. in testamento. & facit ſ. titu. 1. l. 1. §. in quibusdam. & sup. de ijs quib. vt indig. l. rescriptum & j. eo. l. penultim. & fina. Accur.

Qñ dicat̄ cessare, & quo iure fit debita, vide glo. in l. 1. ſ. de con. inde. Bar. & Bal. ibi. cū qs. C. de iuris & fac. ign. & tripliciter considera tur. Item Bal. in l. error. titu. prę al.

Scilicet testatoris, & ſi placet Bart. o. Pau. Alex. & Ias.

Irē Pōponius scribit. Aliàs idem Pōp. & aliàs Pomponius.

Ex omnibus. Hic constat. quod omnibus detrahit: sed hoc est ī sua electione ne deducat legata, & ea solu at de sua manu: an omnia simul restituat, ut j. e. l. eo gi §. inde quæritur. Sed arg. contra j. eo. l. cum hæres deductis. Accur.

Res quæ ab hærede. CASVS. Institui mihi hīdem Titium, & rogaui eum de restituenda hæreditate Seio & decessi: potest dictus Titius hęres adijt hæreditatē & antequam eam restitueret Seio fideic. alienauit ea duos fundos, pone, qui capiunt quartam hæreditatis vel minus: & postea cum fideicom. petit ab eo hīdi tatem, vult ei restituere detracta quarta dicit ei fideicom computa tibi in quarta pretiū fundorum, quos alienasti. dicit ei hæres, non faciam. potes enim vendicare fundos: vnde vendica si vis, quæritur, quid iuris sit? Et dicitur quod debet hæres sibi cōputare in quartam. Viu.

Res quæ. Hoc accipe si pretium ad eū peruenit, ita ꝙ auelli non possit, puta ꝙ a sponte alienauit, secus si ex necessitate cogente, vt ꝓ legatarijs vel creditoribus, vt j. eo. l. cū hīditate. & l. ita tñ. § actiones. Item & qñ alienauit res steriles, vel q̄ non poterant ſeruī: quo casu,

a Vtte, Sempronium.
b Perfunctis. Id est, solutis. Acc.
c Id tibi restituat. Scilicet eodē casu cū ſpōtē adijt: & hoc nisi velit retinere tal. quod potest vt in fine huius legis. vel dic, id est restituat cum coactus adijt: vt ſ. prox. nā facit argu.
a simili. Itē non ſola centum, vt ſtatim dicam.

In P.F. qd hares ꝓfunctus omnib⁹, &c. & rectius quidē quam hic.

Nempe. Tertia ratio.

Rogatus est. Nō ſola, ſed cū vniuerſitate quadringentorum, quæ reſtituit cum onere ſuo. vt dictum est. ſola tamen centum ſic reſtituit, vt remaneant penes fideic. nā cū tēpore teſtamenti tota 400. erant in bonis, & hæreditatem voluit reſtituī: ergo tota quadringenta: vt inf. l. prox.

Dicidē in legitima, qa ēt ad legitimam trahit fideicōmiſsū vniuerſale, in l. cohæredi §. cū filiæ. ſ. de vulg. & pupil. ſub ſti. & quæ ibi no. cōmuniter per omnes.

Itaque. Hoc videtur verum eſſe & ſi ſequamur primā rationem ſuperiorem vbi dixit, nā hær. & ſic rogatus &c. & ita videtur Celſus ſeipſum corrigere quia in prin. dixit tota 300 reſtituenda, tu dic, ꝙ dubitando ponit tam contrar. as ſententias, neſciens quam eligat. Azo.

Titio. In primo caſu quando coactus a prætore.
Tibi. Sempronio. Acc.
Dare. Hæres.
Quo euenit. Si dicas tota 300. legatario danda cū coactus adiuit, euenit abſurdum: quia quando ſpōte adijt, habet legatarius minus: quia prius detrahit hæres quartā ab vtroque. & ſic legatarius ex 300. habet 225. tantum ne ergo abſurditas emergat, non habet plus, qñ coactus adijt in ſuperiori caſu, quam quādo iniuſſu, i. quando ſine coactione adijt: quātum ergo in vtroque ſit habiturus legatarius, ſoluit Marcellus ſtatim in l. Marcellus. Accur.
Iniuſſu. Id eſt ſine iuſſu. Acc.

MArcellus. Hanc l. dicunt corrigere ꝑcedent Et dicūt etiam loqui in eodē caſu, quo loquitur iſta præcedēs: ſed ego credo eam loqui in alio caſu, & nihil corrigere de iis, quæ dicuntur in hac lege: & in ea reſpōdet Marcellus ad tale quæſtionē: dictū eſt in prin. l. q quadringenta. vſq; ad verſi. & quod hæres perfunctis &c. & in verſi. nō ergo &c. qd fideicōmiſſarius debet dare 300. Titio ratione ꝑciumptę voluntatis: quia præſumptum eſt teſtatorē voluiſſe cū eodē onere legatorū, qđ incūbebat hęredi fideicōmiſſario fideicōmiſſum debere reſtitui l. eo caſu quo talis voluntas ꝑſumi poteſt verbi gratia, vt quia teſtator non dixit, vt illa trecenta eſſent ad onus hæredis. Sed quid ſi præfata voluntas nō poſſit præſumi. ſ. eo quod expreſſim dixit teſtator, vt dicta trecēta, q̄ le gauit Titio, eſſent ad onus hęredis: certè in hoc caſu ſi reſtitutio hęreditatis ꝑueniat petitionē legatorū ñ pōt hoc dici, vt rōne ꝑſumptę voluntatis fideicōmiſſ. debeat reſpondere Titio legatario: quia non fuit voluntas defuncti, vt quantum attinet ad legata, fideic. obtineat vice hęredis: qđ ergo remediū adhibebitur hęredi? certè Marcellus in hac ſpecie ſcribit, vt perinde hīs ineat cōputationē l. Fal. tā quam ſi teſtator abſolutè, & ſimpliciter fideicōmiſſario quadringenta legaſſet: & Titio trecēta, cū non haberet in bonis, niſi quadringenta, vt dictum eſt in prin. l. vt ſi hęres ſpōte adeat hęreditatem retineat centum contra defuncti voluntatem. Trecentorum autem fiat diſtributio in ſeptem partes, & quatuor partes ex his ferat fideicommiſſa cui fuit iuſſa reſtitui hēditas quadringenta valens: tres autē partes ferat legatarius, cui fuerunt relicta trecenta i. Titius. Sed ſi hæres ſuſpectā dicat habere hæreditatem: illa centum, quæ habiturus eſſet hæres pro quarta Trebellianica, reſideant apud fideicōmiſſarium, de trecentis autē fiat prædicta diſtributio, id eſt in ſeptem partes: & quatuor habeat fideicommiſſarius, & tres legatarius. & hoc dicitur illa ratione, quia ex quo teſtator dixit, vt trecenta eſſent ad onus hæredis, noluit vt ſuperuenirent ad fideicommiſſarium. dicta trecenta, vt de præfatis trecentis aliquid deberet dare fideicommiſſa legatario. vnde quia noluit. ſi ponas qđ hęres ſponte adeat hæreditatem, & trecēta præſtet fideicōmiſſario non poteſt dici, vt præſtare debeat illa trecenta fideicommiſſarius, quaſi ad illa trecenta præſtanda tacitè ſit rogatus a teſtatore idem fideicōmiſſarius. Item vt hæres teneatur dare legatario de ſuo ꝓprio hęredis, licut teſtator voluit ſimiliter non poteſt dici, quia non potuit grauari hętes in hoc. Ita legatarius cui fuerunt legata trecenta, integra ea debere habere iniquum eſſet ideo, quia ſi teſtator ſciuiſſet volūtatem ſecundum quam diſponebat hæredē de ꝓprio debere dare trecenta Titio, non eſſe ſeruandā. immò de quadringētis. quæ volebat reſtitui vniuerſali fidei commiſſario ſciret hęredem poſſe deducere quartā. i. centum, vel ſimile eſt, quòd de illis trecentis quatuor partes daret ipſi fideicommiſſario vniuerſali, tres autem partes Titio legatario: & ideo hac præſumptiōe collecta dicitur, quòd ſi hæres ſponte adeat centū debeat retinere pro quarta: de trecentis autem debet facere ſeptē partes. vt quatuor ex eis det fideicommiſſario, tres legatario. & ſi contingat, quòd hęres ſuſpectā adeat hæreditatē, ſicq; eam totam reſtituat fideicommiſſario. ipſe fideicōmiſſarius fecit de trecentis ſeptē partes, ex quibus quatuor habebit fideicōmiſſari⁹, & tres debit legatario, quā ex præſumpta voluntate teſtatoris, tali modo: quia ſi ſciuiſſet teſtator hæredem non debere dare de proprio trecēta, quę legauit Titio non tantum fideicommiſſario reliquiſſet quadringēta q̄ habebat in bonis, ſed in ſeptem partes diuiſiſſet, & quatuor reliquiſſet fideicommiſſario, & tres Titio. verum quia hæres centum poteſt retinere contra voluntatem defuncti, ſi ſponte adeat, ſi autē. cōpulſus a fideicōmiſſario adeat, & facto ſuo, & nō facto legatarij quartam amittit: illa centum commodo ſuo habet: & de trecentis facit fideicommiſſarius prædictam diſtributionem. i. in ſeptem partes, & legatario dat tres, & quatuor retinet. & h. d. vſque ad §. Quod autem in ſuſpecta hæreditate Viu.

Marcellus. Hæc lex corrigit ſuperiorem nō in rationibus, ſed ijs, quæ per eas probantur, ſecundū Azo. & Hugonem.
In hac ſpecie. Quæ in ſuperiori lege fuit propoſita. Scribit. Scilicet quæſtionem. Acc.

Noſe appellatiuo, aut tranſeunt onē cū hĥrditate, nō nomine ꝓprio, Pau. Alex. & Ial.

Ad hæredis onus. Quod ſemper præſumitur. poteſt tamē aliud eſſe ſi teſtator nominatim relinquat a fideic. vt arg. ē de leg. 2. l. cum ita. §. fin. & tunc non detrahitur Falc. per fideicom. vt infra eo. l. facta. §. ſi cū ſuſpecta. Et not. ꝙ licet creditorum onera diuidantur inter hęredem & fideicom. legata tamē petuntur, & præſtantur a ſolo fideicō. & non ab hęrede, etiā ante reſtitutam hęreditatem: vt C. eo l. fin. niſi cum teſtator nominatim reliquit ab hęrede. vt hic, & niſi deductis legatis præcepit reſtitui: quibus caſibus datur hęredi electio retinere, & ſoluere vel fideicomm. reſtituere totum, cautio ne exacta: vt infra e. l. cogi. §. inde quęritur, & niſi hæres habeat plus quarta, nec per fideic. ſufficit ad legata: vt ſ. eo. l. 1. §. is qui quadringēta. & §. ſi.

P. Fl. q̄ habituras eēt hīs, reſident, alibi q̄ habituras eēt hīs reſident, &c.

Dixerit. Vt ſup. l. prox.
Initi. Similis computatio ſup. de lib. & poſthu. l. ſi ita, & de hæred. inſt. l. ſi ita §. quidam. & l. Clemens, & de leg 1. l. ſi quis teſtamento. §. apud Hug.
Diuidantur. Centum retentis ab hærede per Falc. Accur.
Fideicommiſſarius. Scilicet Sempronius.
Legatarius. Scilicet Titius.
Nō ſponte, Sed coactus a prętore: vt in noſtro caſu.
Fideicommiſſarium. Scilicet Sempronium.
Legatarius. Scilicet Titius.

Qui habet ita ius cōpetiendi hĥrdem vt fideicō miſſarius primus, ſecūdū Bal. & Pau.

Plus ferre. Secus in ſecundo fideicommiſſario vniuerſali, cū ei ſit reſtō a primo. q a ille plus fert: vt j. eo. l. ex aſſe. in fi & facit C. e. l. non iuſtā & j. ea. l. §. fi is. Sed arg. contra ē de aur. & arg. leg 1. ſi. in fi.
ADDITIO. Dic quod non obſtat: quia loquitur in quadam diuiſione voluntaria, quę non debet nocere legatario, ſecundum Ial.
Legatarium. Scilicet Titium.
Quod autem in ſuſpecta. Hic dicit ꝙ illud ꝙ dictum eſt, cum hæres ſuſpectam adijt hæreditatē ſ. ꝙ legatarius nō plus ferat a fideicom. quia lucratus eſt quartam, quam cum ſponte adijt hæres: illud ꝙ dictum eſt dico, ſpōt dici vbicunq; non habet locum lex Falc. vel quarta Treb ſicut eſt in teſtamento militis, & in multis aliis caſibus. nam ſi Caius miles habens in bonis quadringenta, inſtituat ſibi hæredem Selum, & leget Titio 300. & roget hæredem de reſtituēda hęreditate Sempronio certè ſiue hæres adeat ſponte, ſiue coactus non detrahet fideic quartam, imò totam ei reſtituet hæreditatem, & fideicom. dabit legatario 300. legata, & c. ſi retinebit: & hoc vſque ad §. idem Pomponius ſcribit, vbi dicit. pone quod dictus Caius teſtator de quo dictum eſt in princ. rogauit hæredem ſuum vt reſtitueret hęreditatem prædicto Sempronio deductis legatis prædicto Titio relictis: nunquid debet hæres præſtare ſolida legata, & quartam detrahere ex ſolo fideicommiſſo, an poſſit detrahere quartam ex legatis, & fideic. Et reſp. ꝙ ex legatis, & fideicommiſſis debet detrahere quartam. Viu.

P. Fl. in militis.

Dictum eſt. Scilicet legatarius, nō plus ferat à fideicō. q lucratur quartam cum ſuſpecta ab hærede dicta eſt hĥrditas, quam cum ſponte eſt adita.

Iſtā gl. ſeq̄t Bart. vel dic alit er ſm Ia. ꝙ tex. noluit dicere ꝙ ſicut quarta nō detrahit ab hĥrde coacte adeunte ſic nec hĥrditatem, ēt nō detrahit ā teſtamē to militis.

Multis Supra. ē l. prima, § in filij. contra Sol. ibi.

Alij. in quorum teſtamentis ceſſat Falc. quos dic vt no. C. ad leg. Falc. l. in teſtamento. & facit ſ. titu. 1. l. 1. §. in quibuſdam. & ſup. de ijs quib. vt indig. l. reſcriptum & j. eo. l. penultim. & fina. Accur.

Qñ dicat ceſſare, & quo iure ſit debita, vide glo. in l. 1. ſ. de con. inde. Bar. & Bal. ibi. cū qs. C. de iuris & fac. ign. & tripliciter conſidera tur. Item Bal. in l. ex ror. titu. prę al.

Itē Pōponius ſcribit. Aliàs idem Pōp. & aliàs Pomponius.

Ex omnibus. Hic conſtat. quod omnibus detrahit: ſed hoc eſt i ſua electione ne deducat legata, & ea ſolut at de ſua manu: an omnia ſimul reſtituat, ut j. e. l. eo gi § inde quæritur. Sed arg. contra j. eo. l. cum hæres deductis. Accur.

Res quæ ab hærede. Inſtitui mihi hĥdem Titium, & rogaui eum de reſtituenda hæreditate Seio & deceſſit: poſtea dictus Titius hęres adijt hæreditatē & antequam eam reſtitueret Seio fideic. alienauit ea duos fundos, pone, qui capiunt quartam hæreditatis vel minus: & poſtea cum fideicom. petit ab eo hĥditatem, vult ei reſtituere detracta quarta dicit ei fideicom computa tibi in quarta prętū fundorum, quos alienaſti. dicit ei hæres, non faciam. potes enim vendicare fundos: vnde vendica ſi vis, quæritur, quid iuris ſit? Et dicitur quod debet hæres ſibi cōputare in quartam. Viu.

Res quæ. Hoc accipe ſi pretium ad cū peruenit, ita ꝙ auelli non poſſit, puta q a ſponte alienauit, ſecus ſi neceſſitate cogente, vt ꝓ legatarijs vel creditoribus, vt j. eo. l. cū hĥditate. & l. ita tñ. § actiones. Item & qñ alienauit res ſteriles, vel q̄ non poterant ſeruī: quo caſu,

Scilicet teſtatoris, & ſi placet Bart. o. Pau. Alex. & Ial.

Vtte, Sempronium.

Perfunctis. Id est, solutis. Acc.

Id tibi restituat. Scilicet eodē casu cū spōtē adijt: & hoc nisi velit retinere fal. quod potest vt in fine huius legis. vel dic, id est restituat cum coactus adijt: vt §. prox. nā facit argu. a simili. Itē non sola centum, vt statim dicam.

In P.F. qđ hæres ꝑfunctus omnib⁹, &c. & rectius quidē quam hic.

Nempe. Tertia ratio.

Rogatus est. Nō sola, sed cū vniuersitate quadringentorum, quæ restituit cum onere suo. vt dictum est. tota tamen centum sic restituit, vt remaneant penes fideic. nā cū tēpore testamenti tota 400. erant in bonis, & hæreditatem voluit restituit: ergo tota quadringenta: vt inf. l. prox.

Dicidē in legitima, qa ēt ad legitimam trahit fideicōmissū vniuersale, in l. cohæredi §. cū filiæ. §. de vulg. & pupil. substi. & quæ ibi no. cō muniter per omnes.

Itaque. Hoc videtur verum esse & si sequamur primā rationem superiorem vbi dixit, nā hær. & sic rogatus &c. & ita videtur Celsus seipsum corrigere quia in prin. dixit tota 300 restituēda, tu dic, ꝙ dubitando ponit. tam contrar. as sententias, nesciens quam eligat. Azo.

Rogatus intelligi debet, vt te suo loco constituat, & quod hęres ꝑfunctis omnibus hæreditatis muneribus, id est, post legatorum datio nem reliquum habiturus foret, si non esset rogatus, vt tibi restitueret hæreditatem, id tibi restituat. Quantum ergo haberet? nempe cē tum. hæc vt tibi daret, rogatus est. Itaque sic ineunda est legis Falcidiæ ratio, quasi hæres trecenta Titio dare damnatus, tibi centum dare damnatus sit. Quo euenit, vt si hæreditatem sua spōte adijsset: daret Titio ducenta vigintiquinque, tibi septuagintaquinque. Non ergo plus Titio debetur, quàm si iniussu prætoris adita hęreditas foret.

Legata particularis contribuuntur cum fideicommisso vniuersali: quod tantum æstimatur, quantum valet tota hæreditas non deductis legatis, & in tantum tenetur fiduciarius ad legata, in quantum tenetur hæres, si spontè adiuisset. Bartolus.

Titio. In primo casu quando coactus a prætore.

Tibi. Sempronio. Acc.

Dare. Hæres.

Quo euenit. Si dicas tota 300. legatario danda cū coactus adiuit, euenit absurdum: quia quando spōtè adijt, habet legatarius minus: quia prius detrahit hæres quartā ab vtroque. & sic legatarius ex 300. habet 225. tantum ne ergo absurditas emergat, non habet plus, qñ coactus adijt in superiori casu, quam quādo iniussu, i. quando sine coactione adijt: quātum ergo in vtroque sit habiturus legatarius, soluit Marcellus statim in l. Marcellus. Accur.

Iniussu. Id est sine iussu. Acc.

Marcellus. Hanc l. dicunt corrigere ꝑcedent Et dicūt etiam loqui in eodē casu, quo loquitur ista præcedēs: sed ego credo eam loqui in alio casu, & nihil corrigere de ijs, quæ dicuntur in hac lege: & in ea respōdet Marcellus ad talē quęstionē: dictū est in prin. l. q quadringenta. vsq; ad verū. & quod hæres perfunctis &c. & in verū. nō ergo &c. qđ fideicōmissarius debet dare 300. Titio ratione prętumptę voluntatis: quia prætumptum est testatorē voluisse cū eodē onere legatorū, qđ incūbebat hęredi fideicōmissario fideicōmissum debere restitui. l. eo casu quo talis voluntas prętumi potest verbi gratia, vt quia testator non dixit, vt illa trecenta essent ad onus hæredis. Sed quid si præfata voluntas nō possit præsumi. l. eo quod expressim dixit testator, vt dicta trecēta, q̄ le gauit Titio, essent ad onus hęredis: certè in hoc casu si restitutio hęreditatis ꝓueniat petitionē legatorū ñ pōt hoc dici, vt rōne ꝓsumptę voluntatis fideicōmiss. debeat respondere Titio legatario: quia non fuit volūtas defuncti, vt quantum attinet ad legata, fideic. obtineat vice hęredis: qđ ergo remediū adhibebitur hęre di? certè Marcellus in hac specie scribit, vt perinde hīs ineat cōputationē l. Fal. tāquam si testator absolutè, & simpliciter fideicōmissario quadringenta legasset: & Titio trecēta, cū non haberet in bonis, nisi quadringenta, vt dictum est in prin. l. vt si hęres spōte adeat hęreditatem retineat centum contra defuncti voluntatem. Trecentorum autem fiat distributio in septem partes, & quatuor partes ex his ferat fideicommissa cui fuit iussa restitui hęreditas quadringenta valens: tres autē partes ferat legatarius, cui fuerunt relicta trecenta i. Titius. Sed si hæres suspectā dicat habere hæreditatem: illa centum, quæ habiturus esset hæres pro quarta Trebellianica, residebunt apud fideicōmissarium, de trecentis autē fiat prædicta distributio, id est in septem partes: & quatuor habeat fideicommissarius, & tres legatarius. & hoc dicitur illa ratione, quia ex quo testator dixit, vt trecenta essent ad onus hæredis, noluit vt superuenirent ad fideicommissarium: dicta trecenta, vt de præfatis trecentis aliquid deberet dare fideicommissa. legatario. vnde quia noluit. si ponas qđ hęres sponte adeat hæreditatem, & trecēta prætiet fideicōmissario non potest dici, vt præstare debeat illa trecenta fideicommissarius, quasi ad illa trecenta præstanda tacitè sit rogatus a testatore idem fideicōmissarius. Item vt hæres teneatur dare legatario de suo ꝓprio hęredis, sicut testator voluit. similiter non potest dici, quia non potuit grauari hęres in hoc. Ita legatarius cui fuerunt legata trecenta, integra ea debere habere iniquum esset ideo, quia si testator sciuisset volūtatem secundum quam disponebat hæredē de ꝓprio debere dare trecenta Titio, non esse seruandā. immò de quadringēnis. quæ volebat restitui vniuersali fidei commissario sciret hęredem posse deducere quartā. l. centum, vel simile est, quòd de illis trecentis quatuor partes daret ipsi fideicommissario virtute sāli, tres autem partes Titio legatario: & ideo hac præsumptiōe collecta dicitur, quod si hæres spontè adeat centū debeat retinere pro quarta: de trecentis autem debet facere septē partes, vt quatuor ex eis det fideicommissario, tres legatario. & si contingat, quòd hęres suspectā adeat hæreditatē, ficq; eam totam restituat fideicommissario. ipse fideicōmissarius fecit de trecentis septē partes, ex quibus quatuor habebit fideicōmissari⁹, & tres debit legatario, quā ex præsumpta voluntate testatoris, tali modo: quia si sciuisset testator hæredem non debere dare de proprio trecēta, quę legauit Titio non tantum fideicommissario reliquisset quadringēta q̄ habebat in bonis, sed in septem partes diuisisset, & quatuor reliquisset fideicommissario, & tres Titio. verum quia hæres centum potest retinere contra voluntatem defuncti, si sponte adeat, si autē cōpulsus à fideicōmissario adeat, & facto suo, & nō facto legata ri quartam amittit: illa centum commodo suo habet: & de trecentis facit fideicommissarius prædictam distributionem. i. in septem partes, & legatario dat tres, & quatuor retinet. & h. d. vsque ad §. Quod autem in suspecta hæreditate Viu.

Marcellus. Hæc lex corrigit superiorem nō in rationibus, sed ijs, quæ per eas probantur, secundū Azo. & Hugonem.

In hac specie. Quæ in superiori lege fuit proposita.

Scribit. Scilicet quæstionem. Acc.

Ad hæredis onus. Quod semper præsumitur.

Noſe appellatiuo, aut transe nōmine ꝓprio, Pau. Alex. & Ias.

testat tamē aliud esse si testator nominatim relinquat a fideic. vt arg. ē de leg. 2. l. cum ita. §. fin. & tunc non detrahitur Falc. per fideicom. vt infra eo. l. facta. §. si cū suspecta. Et not. ꝙ licet creditorum onera diuidantur inter hęredem & fideicom. legata tamē petuntur, & prælantur a solo fideicō. & non ab hęrede, etiā ante restitutam hereditatem: vt C. eo l. fin. nisi cum testator nominatim reliquit ab hęrede. vt hic, & nisi deductis legatis præcepit restitui: quibus casibus datur hęredi electio retinere, & soluere vel fideicomm. restituere totum, cautione exacta: vt infra e. l. cogi. §. inde quęritur, & nisi hæres habeat plus quarta, nec per fideic. sufficit ad legata: vt §. eo. l. 1. §. ijs qui quadringēta. & §. fi.

P. Fl. q̄ habiturus eēt hīs, residēt, alibi q̄ habiturus eēt hīs residēt, &c.

Dixerit. Vt sup. l. prox.

Iniri. Similis computatio sup. de lib. & posthu. l. si ita, & de hæred. inst. l. si ita §. quidam. & l. Clemens, & de leg 1. l. si quis testamento. §. apud. Hug.

Diuidantur. Centum retentis ab hærede per Falc. Accur.

Fideicommissarius. Scilicet Sempronius.

Legatarius. Scilicet Titius.

Nō spontè, Sed coactus a prętore: vt in nostro casu.

Fideicommissarium. Scilicet Sempronium.

Legatarius. Scilicet Titius.

Qui habet ita ius cōpellendi hīdem vt fideicō missarius primus, secūdū Bal. & Pau.

Plus ferre Secus in secundo fideicommissario vniuersali, cū ei sit rectō a primo. q̄ ille plus fert: vt §. eo. l. ex asse. in fi & facit C. e. l. non iniustā & §. ea. l. §. fi. Sed arg. contra §. de aur. & arg. leg 1. fi. in fi.

ADDITIO. Dic quod non obstat: quia loquitur in quadam diuisione voluntaria, quę non debet nocere legatario, secundum Ias.

Legatarium. Scilicet Titium.

Quod autem in suspecta. Hic dicit ꝙ illud ꝙ dictum est, cum hæres suspectam adijt hæredi tatē l. q legatarius nō plus ferat a fideicom. quia lucratus est quartam, quam cum sponte adijt hæres: illud ꝙ dictum est dico, pōt di. i vbicunq; non habet locum lex Falc. vel quarta Treb sicut est in testamento militis, & in multis alijs casibus. nam si Caius miles habens in bonis quadringenta, instituat sibi hæredem Selum, & leget Titio 300. & roget hæredem de restituēda hęreditate Sempronio certè siue hæres adeat spontè, siue coactus non detrahet fideic quartam, imò totam ei restituet hæreditatem, & fideicom. dabit legatario 300. legata, & c. si retinebit: & hoc vsque ad §. idem Pomponius scribit, vbi dicit. pone quod dictus Caius testator de quo dictum est in princ. rogauit hæredem suum vt restitueret hęreditatem prædicto Sempronio deductis legatis prædicto Titio relictis: nunquid debet hæres præstare solida legata. & quartam detrahere ex solo fideicommisso, an possit detrahere quartam ex legatis, & fideic. Et resp. ꝙ ex legatis, & fideicommissis debet detrahere quartam. Viu.

P. Fl. in militis.

Dictum est. Scilicet legatarius nō plus ferat à fideicō. q̄ lucratur quartam cum suspecta ab hærede dicta est hīditas, quam cum sponte est adita.

Iſtā gl. segt Bart. vel dic aliter ſm Ia. ꝙ tex. noluit dicere ꝙ sicut quarta nō detrahitſab hīde coacte adeundo hīdita tem, ēt nō detrahit̄ ā testamē to militis.

Multis Supra. ā l. prima, § in filij. contra Sol. ibi.

Alij. in quorum testamentis cessat Falc. quos dic vt no. C. ad leg. Falc. l. in testamento. & facit §. itu. 1. l. 1. §. in quibusdam. & sup. de ijs quib. vt indig. l. relictum & §. eo. l. penultim. & fina. Accur.

Qñ dicat̄ cessare, & quo iure sit debita, vide glo. in l. 1. §. de con. inde. Bar. & Bal. ibi. cū gs. C. de iuris & fac. ign. & tripliciter considerat̄. Item Bal. in l. error. titu. prę.

Itē Pōponius scribit. Aliàs idem Pōp. & aliàs Pomponius.

Ex omnibus. Hic constat. quod omnibus detrahit: sed hoc est i sua electione ne deducat legata, & ea solutat de sua manu: an omnia simul restituat, ut §. eo. l. co gi § inde quæritur. Sed arg. contra §. eo. l. cum hæres de ductis. Accur.

Res quæ ab hærede. Instituit mihi hīdem Titium, & rogauit cum de restituenda hæreditate Seio & decessit: potest dictus Titius hęres adijt hæreditatē & antequam eam restitueret Seio fideic. alienauit ea duos fundos, pone, qui capiunt quartam hæreditatis vel minus: & postea cum fideicom. petit ab eo hīditatem, vult ei restituere detracta quarta dicit ei fideicom computa tibi in quarta prætū funderum, quos alienasti. dicit ei hæres, non faciam. potes enim vendicare fundos: vnde vendica si vis, quæritur, quid iuris sit? Et dicitur quod debet hæres tibi cōputare in quartam. Viu.

Scilicet testatoris, & §. placet Bart. Pau. Alex. & Ias.

Res quæ. Hoc accipe si pretium ad eū peruenit, ita ꝙ auelli non possit, puta q̄ a spontè alienauit, secus si necessitate cogente, vt ꝓ legatarijs vel creditoribus, vt §. eo. l. cū hīditate. & l. ita tñ. § actiones. Item & qñ alienauit res steriles, vel q̄ non poterant ſerui: quo casu,

casu esset in culpa, si non alienasset, vt ff.e.l. mulier. §. sed enim. & arg. §. de pet. hær. l. diuus. Item pone ex cā dotis & dona. pp nup & similes casus speciales: vt C. cōia de leg. auth. res quæ. in fi. & ad Treb. auth. contra rogatus. in quibus tenet alienatio ēt hodie: his autem

Et bene scili. eo casu, quo sit cōuertibilis in vtilitatem hæredis. Bar. P. Ale. & Iaſo. licet gl. cōtra. Ita P. F. nō est sic. P. Fl. ita diuisisset.

casibus, quia ex necessitate fit, non cōputantur in quarta. nam & alias est differentia inter voluntariam, & necessariam alienationē: vt §. fa. erc. l. alienationes. & de alie. iu. mu. caut. l. ga redhibitio. & l. fequ & C. de h. & eo. lib. l. 1. Item aunquid tenet huiusmodi alienatio, vt dominium transeat? videtur ꝙ sic: vt hic nam non transit ius hĕreditarij in fideicom. nisi restituta hæreditate, vt ff. e. l. facta. Item expressum videtur ff. eo. & l. fi hæres institutus. §. 1. & secundum hoc etiam reddita hĕreditate non vendicatur res alienata. Sed cōtra. C. cōia de le. l. fi. §. sed quia ibi, quia satis abiurdum &c. & §. fin autē aua ritiæ. vbi habetur ꝙ non facta. fol. in pu-

imputantur hæredi.

Si aliquis primo legat, postea rogat legata venire in fideicommisso, si hæreditatis nō est facta mentio.

Quidam liberis suis ex disparibus partibus institutis datis præceptionibus sic, vt ipse maximam partem patrimonij inter liberos diuisisset, rogauit eū, qui sine liberis decederet, portionem suam fratribus restituere. Imperator noster rescripsit, præceptiones quoque fideicommisso cōtineri quia non portionē hæreditariam testator commemorasset, sed simpliciter portionē: in portionem aūt & præceptiones videri cecidisse.

Placet Bar. hic in mē displiceret Paul. Alex. & Iaſon.

Repro batur per Bar. in l. fi ſeruo, § 1. ff. de leg. 1. & dic p Paul. Alex. & Ial.

Placet Bar. Pa. & Ial. & est singulariter notanda. ſm Al.

Displiceret prædictis.

De hoc vide per Bar. & Al. ff. l. i quarta. §. ut. 2. vbi ista gl. placet. est dē & Ias. hic.

Imo eo inuito, si alienatio non fit facta maliciosē. B. P. Ale. & Ia.

Et bene ꝙ plegata essent valde disparia. B. P. & Alex. aliàs sec'.

rè hærede rogato illa corrigit, vbi dicit, satis absurdum, &c. at in rogato sub conditione etiam per illam tenet alienatio, vt ibi, melius quidem &c. sed in eo qđ ibidem dicit haberi pro non facta condone adueniente, & posse vendicari ter tius nouum, sed per auth. ibi positam ēt si alienatio inhibetur: & sic quicquid sequitur inde, non valet: vt C. de leg. & com. l. non dubium. Sic ergo per illam legem alienata vendicantur non expectata restōne: cum in eis non possit fieri restō, sed non alienata, non nisi facta restōne. Alij dicant, ꝙ nec hoc tenet, nisi de facto: & quod dicit computari in quartam, verum est fideic. volente in odiū hrdis. Alij dicunt, ꝙ tenet in eo ꝙ est infra quartam, vt hic, & in eo quod est vltra, non vt ibi: prima placet. Item est hic argu ꝙ in vna re pō: retineri Falc. ſicut in quota parte bonorum legata: vt ſup. de leg. 1. l. non amplius. §. fi. & l. ſeq. & arg §. ad l. Fal. l. ſi ex pluribus & C. fa. erc. l. filium. quem. Sed contrarium regulariter ſolemus dicere: vt no. C. ad leg. Fal. l. 2. & qđ hic dicit ſpecial. est iure veteri, vel ſi hoc vult fidei cōmissarius, nō aliàs, cum possit vēdicare, vt dictū est.

¶ Quidam liberis. Titius habens tres filios, instituit vnū hrdem in tribus vncijs, & alium in quatuor, & alium in quinque: & quilibet eorum reliquit taliter plegata, ꝙ maximam partem patrimonii inter eos, per prælegata diuisit, & postea dixit eis. Quicunque ex vobis prius decesserit sine liberis, restituat portionem suam fratribus, & postea decessit d. Titius testator, & postea decessit vnus de dictis suis filiis sine liberis: modo quæritur, vtrum fratres sui debeant habere portionem eius hrditariam, & etiam prælegata eidem data? Et dicitur ꝙ sic: quia testator nō dixit de portione hrditaria restituenda, sed simpliciter nominauit portionem in portione autem ita indefinitè ꝙ lata veniunt etiam prælegata. Viu.

Ex disparibus. Idem ſi ex paribus.

Hæreditariam. Distingue: aut primo rogauit, & postea prælegauit, & non continentur prælegata in fidei commisso, vt §. ad leg. Falc. l. Titia. Aut econtra: & tūc aut dixit hæreditariam, scilicet portionem, & non veniunt, aut simpliciter portionem, vel hæreditatis portionem, & tunc veniunt, vt hic & ff. eo. l. in fideicom. §. fin. aut quicquid ad te peruenerit, & tunc veniunt, vt C. de fideicom. l. cum virū. vbi de hoc dixi: & facit ſup. de lega. 3. l. ſi Titius.

Cecidisse. Vt restituatur.

¶ Si is qui rogatus. Titius habens familiam ſeruorum fecit testamentum, & instituit ſibi hæredem Seium, & rogauit eum de restituenda hæreditate Caio, & postea familia occidit dictū testatorem, & postea dictus Seius hæres aperuit tabulas testamenti, & hæreditatem adiuit ante quā haberet q̄stionem de familia prædicta: vel ante quam pone, vindicaret mortem occiſi: vnde de iure per fiscum fuit hæreditas publicata. modo quæritur, vtrum fiscus, qui habet totam hæreditatem, debet restituere Caio prædicto fideicom. dodrantem hæreditatis, & quartam ſibi retinere, ſicut debuiſſet facere hæres, ſi non fuiſſet hęreditas publicata? Et dicitur ꝙ ſic: & actiones pro illa quarta tranſeunt ad fiſcum ex Trebelliano, & ad ſi deicom. pro dodrante. & idem eſt per omnia, ſi ex alia cauſa eſſet vendicata fiſco dicta hæreditas: puta quia hæres prohibuiſſet teſtamentarium, ſiue notarium venire ad teſtatorem volentem teſtamentum mutare: vel prohibuit teſtes conuenire, cum teſtator, vellet coram eis teſtamentum mutare, & alium forte inſtituere. Viu.

Habitam. Ante additionem. quæſtio de familia debet haberi: vt §. ad Syl. l. 3. §. quod ad cauſam. Hug.

Aperuerit. In ſotū vel in partē, vt §. ad Syl. l. ſi qs gratiſ. §. ſi quis. Et no. ꝙ ob ſolā apertura non pdit hęreditā. hęres licet & pœna grauiorū ſit ſtatuta, vt §. ad Syl. l. 3 §. non tm, & l. neceſſario. § nō aliàs. Alii cōtra. & pro eis eſt l. ſi, & C. de iis qui. vt indi. l. ſi ea. ſed hic expone vel, pro &. ſic & C. de verb. ſig. l. pe.

Adiecerit. Scilicet tm qđ potuit fieri ſ. adire clauſis tabulis ſi erat de liberis, vel in totalū inſtitutus, aliàs nō. hodie in diſtincte poteſt: vt C. de cadu. tol §. licet hoc caſu auferatur et poſtea vt indigno, vt hic dicitur.

Senatuſconſulto. Scilicet Sylla. vt quia non vindicauit necem defunctī: vt ff. ꝙ. §. & §. ad Syl. l. cū ſiſco. & C. de iis quib. vt ind. l. 1.

Quare commodum. Bona ratio: quia ad quem ſpectat onus, & commodum vt ff. l. prox. & C. de fur l. fi. §. penul. Hug.

Tranſeunt. Non habeas plus in textu vſque ibi: quod ſi prohibuerit &c. & dic tranſeunt a fiſco reſtituente in fideicommiſſarium pro dodrante, vt infra eod. l. recuſare § ſi fiſco. Alii habent tranſeunt ad fiſcum, & dic pro quarta, ſcilicet ſicut tranſeunt ad fideic.

Placet Bar. l. in cognitione. ſup. ad Syl.

Vel pro &, & quot aliis modis ſumatur. Mandoſ. in glo. facul § actā in ver. vel vicegerē tem.

fideicom ſ pro dodrante ſi publicata non eſſet hęreditas: & habent hoc in ſex. ſed non debet eſſe.

Teſtamentarium. Id eſt, tabellionem. ſic §. ſi qs ali quem teſt. pro l. 1. in prin.

Non defenderit. Super quo poteſt diſtingui, an dicatur occiſus à familia, & tūc prius quā adeat debet vindicare: ff. ſi ab alio: & palam, idē, ſi autem clam, ſtatim poteſt adire, & poſtea vindicare, ſed non longa mora & hæc probantur C. de iis quibus vt indign. l. cum fratrem. & §. ad Syl. l. 3 §. non tantum. & l. neceſſarios, §. 1. quæſtio tamen de familia temper præcedit, licet accuſatio quādoque ante, q̃nq; poſt fieri poſſit: vt d. l. H.

Saltem quo ad q̃ſtiōem faciendā de familia. Salic. & Alexan. in d. l cum fratrem.

Diſplicet Alc.

Alia cauta. Aſſignātur autem multæ cauſæ: vt §. de iure fiſc. l. 1. & 3. & facit ad l. iſtā. §. de leg. 1. l. ſi ſeruus. §. ſi qs. & C. ad leg. fal. l. ēt. & ff. d. fideic. li l. Imperator. §. 2 & §. de vſu. l. cum quidā. §. 2. & §. ſi quis ali. teſta pro. l. 1 & 2 in f. & C eo. l. 3. & §. cad. l. § quod ff. & §. qđ autem.

P. Fl. adire.

Via poterat. Inſtitui mihi hæredem Titium, & rogaui eum de reſtituenda hæreditate Seio, & deceſſi. poſt ea Titius inſtitutus non vult adire, timens ne damno afficiatur propter onera hæreditaria, q̃ credebat in ea eſſe. Seius autē fideic. dicit ei adeas meo periculo, & mihi reſtituas: nunquid tenetur hoc hæres facere? Et dicitur quod ſic: quo caſu tranſeunt in fideic. actiones ex Trebelliano nec poterit detrahere quartā Trebellianicam hęres: & eſt ratio quare non detrahitur quarta: q̃ periculo fideic. adiuit, vt dictū eſt. & habēt locū prædicta, ſiue ſit ſoluendo hęreditas, ſiue nō: ſufficit enim recuſari ab hęrede inſtituto, ad hoc vt cogatur adire periculo fidei. & reſtituere nō retēta quarta. opinio enim, vel metus, vel color hæredis qui hæreditatē adire noluit, inſpicitur, non ſubſtantia hæreditatis: variæ enim ſunt hominū voluntates. quidam. n. hæredes inſtituti nolunt adire tin. ētes negotia: quidā aūt nolūt adire timētes vexationem. quidā etiam nolunt timētes cumulum aris alieni, quamuis hęreditas videatur locuples: quidā etiam nolunt adire timētes offensam, vel inuidiam: quidam etiam nolunt adire

Sed & ſi prohibuerit teſtamētarium introducere, vel teſtes conuenire vel mortē teſtatoris non defenderit, vel ex alia cā hęreditas fiſco vendicata eſt: æque quartę quidem commodum ad fiſcū pertinebit, dodrans verò fideicommiſſario reſtituetur.

Hæres poteſt cogi adire, & reſtituere, nec eſt quærenda cauſa quare adire recuſet. Bartolus.

IIII.

Via poterat fieri, vt hęres inſtitutus nolit adire hęreditatem, verius ne damno afficeretur: proſpectum eſt, vt ſi fideicommiſſarius diceret, ſuo periculo adiri, & reſtitui ſibi velle cogatur hęres inſtitutus à prętore adire, & reſtituere hĕreditam. Quòd ſi fecerit factum: tranſeūt actiones ex Trebelliano, nec quartę commodo hęres in reſtitutione vtetur. Nam cum alieno periculo adierit hęreditatē, meritò omni commodo arcebitur. Nec intereſt, ſoluendo ſit hæreditas, necne. Sufficit enim, recuſari ab hęrede inſtitutes: at regulariter vani timoris nulla eſt excuſatio, vt ff. de reg. iu. l. vani, & §. ti. l. hoc autem.

volentes gratiā facere ijs, quibus relicta eſt hæreditas. eis inſtitutis non adeuntibus. i. volentes facere gratiā ſubſtitutis: & volunt facere gratiā eiſdem ſubſtitutis ſiue onere ſuo inſtitutorum quocunque modo prædictis cauſis nolint, vel timeā: hęredes inſtitui adire, cogentur adire periculo fideicom. & nō ſuo, & reſtituere ei hære. non detracta quarta, vel etiā quocunq; alio caſu a prædictis: & non ſolum per patris hæreditatem adire, & reſtituere fideic. cogitur ſed etiam ille q̃ magnā præditus eſt dignitate, vel auctoritate, inſtitutus etiam ab arenario, vel ab ea muliere, quæ corpore queſtum fecerit, & rogatus ab eis de reſtituenda alijs hæreditate cogetur eam adire periculo fideicommiſſ. & ei reſtituere non detracta quarta. h. d. cum l. ſequenti. Viu.

Verius. Id eſt, timens.

Cogatur. Periculo autē coacti cogi nō deberent, vt arg. C. de eman. lib. l. nec auus, & §. fol. mat. l. 2. §. nec cogit, & C. de iur. delibe. l. nec emere, & facit C eo. l. 4 & ff. e. l. ſed & ſi. § planè.

Alieno periculo. Rō quare non retinet quartam. ſic ff. de reg. iu. l. ſecundū naturam.

Nec illud. Repetit vt addat. Et not. hic arg. quòd in recuſatione iudicis nō oporteret cauſā dicere, & ſic nec probare: vt plenè no. C. de iud. l. apertiſſimi. in glo. niſi a principe. & c.

Timentium. Sem per repete voluntatem ff. de reg. iu. l. vani, & §. ti. l. 1 hoc autem.

Vexationem. Propter hanc datur reſtitutio minori, vt §. de mi. l. minor 25. an. & §. de arb. l. cum lege. H.

k § Ed & qui. Subaudi ille qui &c. Acc.

) § Vel. Pro &, & dic arenarij genitiui caſus, & di cas ſpontē conſtituti. vt & C. de inofficiſ. teſt. l. in arena, ſecus ſi damnati: quia tunc fiſcus haberet. & teſtamētum ante factum irritaretur: vt §. de iniuſto teſtamen. l. ſi quis exhæredatus, § ſed & ſi quis. & ff. de pœnis, l. qui vltimo.

m Quæſtum fecit. Expone: vt §. de rit. nup. l. palam, & de iis qui no. in. ſa. l. athletas. §. ait prætor. adſcribebat enim ſibi ad dedecus hęredem eſſe talis perſonæ humi-

Sic in c. ſuper literis. cū gl. i. in prin. ex tra de reſcript. & gl. in prin. decre. ſup uerb. nouā. circa prin.

Vexatio quo accipiatur, Q. Mando. in §. Formula commiſſio in uer. uexare.

Arenarius dī q in circo, vel theatro corporis ſui, uiriue ſpectaculū præbet ab arena dictus, quę quan doq; theatrū ſignifi cat.

Tu dic hanc glo. eſſe intelligēdā ā iure ciuili vt in gl. in ea alle. de uerò ea no. eſt inſe renda cauſa in recuſatione tu dicit. & eo ram arbitris electis protēdā, ſecundum doc. in ca. ſuſpitionis extra de off. de. & in c. cū ſpiciali de app. & plene per Lau. in ca. qm̃ cōtra. § recuſationes. nu. 2. & p totum extra de proba

humilis.nam nec contrahere possunt matrimoniū cū talibus:vt C.de incest.nup.l.humilem.

RECusare. CASVS. Non solum p̄sentes hæredes, scilicet possunt recusare adire hæreditatem, sed etiam absentes.puta per epistolam vel per nuncium. nam etiam aduersus absentes hæredes recusantes hæreditatem adire postulat fideicō. decretū iudicis, per quod cogat hæredes adire & hoc siue certa sit voluntas dictorum hæredum recusantium.siue incerta, ad qđ decretum impetrandū per fideic.non est necessaria p̄sentia hæredum adire recusantium. Viu.

In P.Fl. adeo præsentia &c.

[a] Recusare Scilicet adire hæreditatem.

[b] Vel per epistolā. Vel, pro &: vel pro saltē:& subau. vel p nuncium.& facit ſ. p soc.l. actione. §. renunciare. Acc.

[c] Postulatur.postulat enim fideicō vt iudex decernat, & cogat absentem adire, & restituere. H. Sed contra ĵ. de re iudic. l. de vnoquoque. Sed hic non est forma talis, de qua ibi dicit, sed quidā iussus, qui fit extra solennitatem argu. ĵ.eo. Lilie à quo, §. fin.& l. sequ.

In P.Fl. an ad intestatos, vel potius an intestato.

[d] Ad quod.Scilicet vt certioraretur, nō est necessaria &c.

¶ Meminisse. CASVS. Adhuc prosequitur materiā illi⁹ legis, q̄a poterat, ſ. eo:& dicit quod non solum ad hæredes institutos p̄tinet hoc senatusco.Treb.scilicet vt ipsi nolētes adire hæredi.quam alijs restituere sunt rogati, cōpellant a prætore adire,& postea restituere fideic.sed etiā p̄tinet ad illos,qui succedunt ab intestato, siue de iure ciuili,siue prætorio rogatos in codicillis aliis hæreditatē restituere. Item pertinet ad filium in potestate illius constitutum,à quo est rogatus hæreditatē restituere:& hoc siue sit ab eo institutus, siue ab intestato succedat,qui quidē dicitur suus, & necessarius hæres. Item habet locum & in cæteris hæredibus,q̄ sunt solummodo necessarij:sicut sunt serui illius de cuius hæreditate tractatur,ab eo instituti,& rogati restituere alij hęreditatem. Viu.

[e] Lo qui. Vt ſ.eo.l.1.in prin.

[f] Pertineat. Facit C.e.l.3.& Inſt.e.§.præterea & ſ. e. l.1.§.hoc autem.cum concor.ibi positis. Acc.

[g] Sed & ad filium. Scilicet institutum, vel succedētē ab intestato.& repete hoc senatusc.pertinet.& sic est litera capitalis hoc senatusco.& dic necessarijs.l.seruis à dominis institutis,& restituere rogatis.nam filij sunt sui,& necessarij ipsi tantum: vt inſt.de hære.quali.& diffe.circa prin.

Deinde. Aliàs demum.

Actiones. Facit ſ.e l.1.§.bonorum. Acc.

¶ Si fisco. CASVS. Titius instituit sibi hæredē Seiū, & rogauit eum q̄ restitueret hæreditatem Caio,& postea fuit occisus dictus testator; & hæres non vindicauit mortē eius: sicque bona fuerunt delata fisco. fiscus autē non vult bona agnoscere, & Caio fideic.restituere.certe æquissimum erit fiscū cogi agnoscere bona, & restituere fideic.ac si vindicasset fiscus mortē defuncti,& quod dixi in fisco, habet locum in municipibus hæredibus institutis, & restituere rogatis. & etiam in collegio alicui priuilegio subnixo. Viu.

[h] Si fisco Eo q̄d hęredi instituto auferūtur vt ab indigno, q̄a non vindicauit necem defuncti Vel dic, quod institutus noluit adire,nec vindicare. & sic verē possunt dici bona vacantia. H

[i] Quasi vendicauerit.Scilicet fiscus necem defuncti,sic fiscum &c. videbatur enim fiscū adire nō posse,& sic nec restituere n.ſi & ipse vindicet: sed certe nō tenetur: cum in pœnam hæredis habeat.argum.ſ.quod quisque iur.l. fin.& facit ſ.eo.l. Marcellus.§ fi.

[k] Et restituere. Sic econtra ets fit restitutio:vt ĵ e l.omnibus.licet enim non possint cōsentire,vt ĵ.de lib.vniuer.l.1 verū est facile:vt & ſ. de orig.iu.l 2 §.deinde,vel facient per eos.per quos regitur vniuersitas vel municipium:vt ſ.de cond.& dem. l.municipibus.H.

[l] Collegio. Licito,non aliàs:vt C.de hær.inſt l.collegium.sed in singulis de collegio potest legari: vt ſ de reb.dubijs l.cum senatus. & facit ſ eod l.§.ſi autem collegium.

¶ Titius hæres. CASVS. Institui mihi hæredē Titiū & ei vulgariter,& directo substitui Semproniū. Itē rogaui postea eundē Titiū,vt'ei de Sempronio hæreditatē meam restitueret:postea decessi,Titius aūt p̄fectus dicit suspectam sibi esse hæreditatem meam, & ideo nō vult eā adire,& restituere Sempronio,quæritur, an debeat ad hoc cogi? Et videtur q̄d non,q̄a pōt Sēpronio fideicō. per se ex substitutione prædicta acquirere hæreditatem Resp tamen hic eum cogēdum:quia potest interesse dicti fideic.habere magis hæreditatē ex restitutione,quā ex substitutione.puta q̄a in substitutione onerauit dictā hęreditatē legatis vel libertatib⁹. sed & si dictū Sēpronii nō substituit Titio,sed attinebat tm̄ mihi idē Sempr.q̄d Titio nō adeūte ipse esset mihi legitimus hæres,& rogaui eundē Titiū, vt restitueret eidē Sēpr.ltio hŕdi. meā : idē erit quod dictum est.ſ vt Titius cogatur adire,& ei restituere hŕditatē.

[m] Cogendū est. Contra videbatur : quia alio iure habere poterat.ſ.per se,ex substitutione.

[n] Onerata. Sed cū omittit ex substitutione in fraudem legatariorum.& accipit alio modo nunquid tenetur legatarijs ex edicto si qs omiſ.cau.test. ut C. si quis omiſ cau.testā.l.1.Resp. non q̄a facit ex voluntate defuncti:vt ſ.ſi quis omiſ.cau.testā.l. 1. §. ſi proponatur.

[o] Idem dicetur. Nā & hic alio iure per se vt legitimus habere potest. habet et. go electionem. directam, vel obliquam siue vtilem viam eligat vt C. de coaic. l.fi.

¶ Si quis alio. CASVS Ego Bon. habēs bona mea Bon. & Mutinæ existens, feci testamentū Mutinæ, & institui mihi hæredem Titium Mutinæ,& rogaui, eum q̄ restitueret Seio Bo hæreditatē meam,& postea decessi. & postea dicit Titius sibi suspectā esse hęreditatem meam,& ideo eā nō vult adire, & Bon.Seio restituere: nūquid cogi debet adire hæreditatem,& venire Bononiam, & Bon.eam Seio restituere?& dicit q̄ sic,& est in hoc casu dictus Titius similis illi, qui in diem est rogatus restituere hæreditatem.nam sicut ille habet diem intra quē pōt restituere,ita & hunc Titio debet dari tēpus, quo possit ire Bon.& ibi restituere. Item & dēt haberi rō impendiorum,quæ faciet ad veniendū Bon. ſ. vt habeat a Seio fideic.nā & ſi ita instituissem hæredem dictum Titium ſi x. dedisset Caio, & rogassem eundē Titium de restituenda hæreditate dicto Seio, non aliter cogeret idē Titius adire,& restituere eidē Seio,quā ſi ei of ferat dicta pecunia p eundem Seiū a fideic. vt eā dare possit idem Titius Caio Sed ratio tanitatis Titij prędicti est habenda in veniendo Bo.nam etsi Titius est infirmus Mutinæ,& ego testator iussi eum ire Alexādriā ad restituendam hæreditatem meam Seio,dabit ei tempus quo possit ire Alexandriā, Itē est habēda ratio dignitatis eiusdē Titij. nā si ego testator vocabar turpi nomine,puta Vespillo,& institui hæredem dictū Titiū.ſi ferat nomen meū,& rogaui eum,q̄ restitueret hæreditatē meā Seio:cogetur adire & restituere, non tñ ferre nomen meū. Itē æstimabit iudex de ætate ipsius Titij:nam ſi nimis est senex non cogetur venire Bon ad restituendū hæreditatem Seio, imò adibit hæreditatē Mutinæ,& Mutinæ restituet eā Seio. Itē æstimabit iudex de iure,i vtrū liceat ei ire Bon.vel nō.nā ſi nō licet ire Bon.puta q̄a est guerra non cogetur ire: imò adibit Mutinæ , & restituet Seio. Sed & ſi Titius Mutinēſis,quē rogaui adire, & restituere hŕditatem meam Bonon.est Mediolani causa reipublicæ. adibit hæreditatem Mediolani.& ibi eam Seio restituere: & hoc est verū cum ipse Titius dicebat hŕdi.suspectam, nec dicebat se velle deliberare.ſi autem petijt tps ad deliberandū,& impetrauit,& trāsacto tpe deliberationis adiuit hŕditatē,dēt eā restituere Seio,& pōt retinere quartam Treb.q̄a non adiuit coactus, imò sponte. Si autē suspectā dicit (vt dictum est)non est necesse dicere quare: imò sufficit q̄ dicit suspectam.& h.d.cū tribus seq.ll.vsq; ad §.siquis sub conditione.Viu.

[p] Quā p magis, q̄ Ant. Aug. li. 4. Emē. c 8.

[q] Si quis alio loco. Quam vbi domicilium habet institutus.

[r] Eum . Ire illuc, & restituere. Acc. cursius.

[s] Similemque esse, ei ſ. dicit Iul. cogit ergo vnus istorum sicut alter adire, & restituere. Itē sicut vni datur tempus: sic & alij quo commode possit adire locum.arg.ĵ.de verbo. obl. l. continuus. §. cum ita.& § itē qui insulā.& ĵ.eo l. seq. non tamen per omnia sunt similes. nā iussus restituere certo loco, ſi restituat ante quam perueniat ad locum designatum a testatore, tenet restitutio : vt ĵ.eo.l.sed & ſi alio prin.sed non ita ſi ante diem ut ĵ. l.sed & ante.sed promissor in diem , & promissor ad certum locum pares sunt in hoc,vt ĵ.de verbo oblig l. cōtinuus,§.cū ita.ibi;eoq; tranſacto &c.Vel dic q̄ hęc l.sed & ſi ante.dicit de die incerta. & secundum hoc non sunt contraria inter se l.sed & ſi alio.in prin. & l.sed & ſi ante.

[t] Si hoc erat expſ. sum. Imo.

[u] Vespillonis. vide q̄ notata sūt sup.tit de euict.l.31.

[x] In P.Fl. applicitus Alexandriæ.

[y] In P.Fl. Vispellionis.

[z] Ed sciendum. Debere. Vt ministrentur à fideicō missario,vt ĵ.prox.sic in tenibus: vt C. de testā. quoniam liberi.

[a] Dedisset. Scilicet hęres.

[b] Offeratur. A fideicommissario ipsi hæredi, vt Titio det:vt ĵ.eod.l facta,§ ſi sub conditione.& §.ſi in danda.

[c] Adire. Personaliter. [d] sic C.de cad tol.§ ne aūt.q. d.non cogitur illuc ire:sed hic facit restitutionem:vel dabitur tempus quo ire possit:vt ĵ l.proxi. & l. seq & de verb.ob.l.continuus.§.cum ita.cum sequ.§.& ĵ.de ope lib l.quoties,& d.§.ſi sub conditione. Acc.

[e] Vespillonis. [f] Turpe nomē est.i.latro,quasi spoliās ui.vel ille q̄ portat feretrū regiū ad sepeliendū, dī Vespillo,vel qui non videt [g] mane vel sero:vt ſ.de q̄di. edi.l.idē Offilius § pen.sed ibi est vespertilio. Si ergo instituā te hæredē ſi hoc nomen tibi aſſumas,& rogo vt hæreditatē restituas:remittitur nois impositio:sed nō onus restituendi,vt hic,& ĵ e.l.facta.§. q̄ ſi sub cōditione,& facit ad hoc ĵ.de do.l.hoc iure.§.ſi Aze.

[h] E ætate. Quia nimis senex est,vel nimis puer.

[i] Liceat. Quia non sit inde relegatus:& ex arg. contra eos qui impetrant literas in loco non tuto. hic ſ.ex quib.cau.maio.l 3.

Sed

Si hoc erat expſ. sum. Imo. Vespillonis cadauerū funerator dicebatur, qui vespertino tempore eos afferre solebat q̄ funebri pōpa duci ꝑ inopiā nō poterāt Festus.

Licet ista fit in ſe,vera, ꝑcedētes tñ melius cōgruunt literæ. Imo.

Sed & si alio. Adire. Scilicet hereditatem puta, Bononiæ.

b Absit. Puta Mutinæ.

c Abest Scilicet Mutinæ, & hoc cum nolebat deliberare: sed statim spernere vt suspectã, aliàs cogitur adire vbi abest, sed non restituere, vt infra eod. l. si legatus in prin. quæ est contra & facit §. de iudic. l. sed & si restituatur. 2 resp.

d Impetrauerit. Quod potest etiam iure nouo: vt C. de iu. delib. l. fin. §. sed quia quidam.

e Non putat. Supra eo. l. quia poterat. & j. c. l. omnes.

f Hæreditatem. Et tunc adibit.

¶ Si quis sub condi tione. Institui mihi hæredem Titium sub cõditione, si nauis ex Asia venerit, & rogaui eum simpliciter vt restitueret hereditatem meam Seio. & postea decessi. postea dictus Titius restituit hæreditatẽ Seio ante conditionem, nunquid valet restitutio, & an trãsferuntur in Seium actiones hæreditariæ? Et dicitur q̃ non: quia non ita restituit hæreditatem sicut ego rogaui, & q̃ dixi in conditione, habet locum in die incerta quæ quidem loco conditionis habetur. Sed quid si dictus fideicommissi. Seius, habeat ratam restitutionem prædictam existente postea dicta conditione, vel die: nunquid tunc videntur translatæ actiones hæreditariæ in eundem fideicommissarium, cum ei restituta fuit hæreditas? Et dicitur q̃ sic. & ita retrò finguntur translatæ. & hoc dicit. Viu.

g Nihil agit. Distingue aut est sub conditione institutus, & rogatus per consequens sub eadem cõdõne restituere: & tunc nec adire, nec restituere potest ante condõnem: & si fecerit, non transeunt actiones, nisi existente condõne hæres ratum habeat quod fecit: vt hic, & j. l. prox. quo casu retro facta trahuntur ad præsens, sic §. cõia prædicti. fi in prin. Aut fuit purè institutus, & sub conditione rogatus: & tunc si est casualis, cogitur adire: sed nõ restituere: nisi in casu quẽ habes §. e. l. 1 §. sed & quoties. & si fiat restitutio ante condõnem, non valet: vt j. eo. l. sed cum ab hærede & l. seq. & §. de leg. 3 l. vxorem. § Seium. si autem est oĩno extitura, potest fieri ante restitutio. vt C. de fideic. l. post mortem: nec ob. §. de leg. 2. l. cum pater. §. hæreditatem. & §. a filia, & no. in d. l. post mortem.

h Sed & si ante diem. Scilicet institutionis, vt conueniat præcedentibus. sed hoc quomodo cum nõ possit fieri institutio ad certũ tẽs, vel ex certo tempore: vt Inst. de hær. inst. §. hæres? Resp dies fuit incertus, & sic idẽ quod condõ: vt j. de cond. & demonstr. l. l. Vel die q̃ erat miles testator: vt §. de milit. testa. l. in fraudem. § miles. & secundum hoc nõ ob. §. e. l. recusare. §. fin. & l. sed si alio. & inf. l. proxim. §. Antillia. & l. Imperator, quæ sunt contra.

Quia non ita. Sic §. de iureiu. l. 3 §. fin. & hic, & de contrahen. emp. l. cum seruo. & §. man. l. diligenter. Itẽ quod de die dicit, habet locum, nisi gratia fideicommissarij sit dies appositus: vt in singulari not. in d. l. post mortem.

IX.

Sed & si alio loco iussus sit adire, & rei publicæ causa absit: æquè cogendum adire hereditatem, & restituere, Iulianus ait, vbi abest. Planè si quis petierit ad deliberationem tempus, & impetrauerit: deinde post tempus deliberationis adierit & restituerit hereditatem: non videtur coactus hoc fecisse. Nec enim suspectam coactus adijt, sed sponte post deliberationem. Quòd si suspectam dicit: profiteri debet, non sibi expedire adire hæreditatem: neque hoc dici oportet, non esse soluendo: sed profiteri eũ oportet, & eũ non putat sibi expedire hæreditatem adire. Si quis sub conditione fuit hæres scriptus, pendente conditione nihil agit, tametsi paratus sit restituere hæreditatem.

X.

Sed & si ante diem, vel ante conditionem restituta sit hæreditas, non transferuntur actiones: quia non ita restituitur hæreditas vt testator rogauit. Planè postea, quam extiterit conditio, vel dies venerit si ratam habeat restitutionem hæreditatis, benignius est, intelligi tunc translatas videri actiones.

Hæres non potest cogi adire nisi omne damnum, quod timet, sibi farciatur, vel a prætore remittatur.

XI.

Pud Iulianum relatum est, si legatum fuerit hæredi instituto relictum, si hæres non erit, & ob hoc suspectam dicat hæreditatẽ, ne perdat legatum: offerri ei oportere quantitatem legati à fidei commissario, deinde cogendum. Nec illud admittit Iulianus, vt quasi hæreditatem non adijsset, sic legatum à cohærede petat: (adijt enim) sed magis arbitratur à fideicommissario ei præstandũ. Sed & si quid aliud sua interesse dicet: non cogetur adire, nisi ei damnum, vel lucrum à fideicommissario farciatur, vel à prætore onus remittatur, quod recusat.

Pud Iulianum. Institui hæredes Titiũ & Seium & eidem Titio legaui centũ, si hæres non esset. Item rogaui eundẽ Titium, vt suam partem hereditatis restitueret Caio per fideicommiss. & posse: decessi. venit Caius fideicommissarius prædictus coram prætore, & petit, vt Titius cogatur adire, & ei restituere, dicit Titius: ego nõ adibo, nec tibi restituam, nisi des mihi legatum, quod reliquit mihi testator, certè dicitur, quod prætor non debet Titium cogere adire, & restituere Caio, nisi prius Caius det ei dictum legatum, sed dato ei legato bene potest eũ cogere. Sed pone q̃ prætor coegit dictũ Titium adire q̃ suã parte, & restituere Caio fideicommissario, antequam idem Caius daret eidem Titio dictum legatum nunc autem dicit d. Titius Seio cohæredi suo, testator qui instituit nos hæredes, legauit mihi centum, si hæres nõ essem: ego non video esse hæres, cum coactus adierim: vnde peto a te dictũ legatũ: nunquid potest hoc obtinere? Et dr̃ q̃ nõ, quamuis enim coactus adierit, adiuit tamen, & hæres fuit: quia coacta voluntas est voluntas. Si ergo qa fuit hæres (vt dictum est) non dẽt habere legatum a cohærede: debet tñ ei præstare legatum d. Caius fideicommissarius, qũ aũt dixi in principio non esse cogendũ Titium adire, & restituere Caio, nisi Caius det ei legatum a testatore ei relictũ sub cõdõne, si non esset hæres: idem est si idẽ Titius dicat sua interesse alio modo nõ adire, puta qa grauatus est nimijs legatis, si adeat, vel aliud onus est ei impositum: vel si aliquod aliud lucrum ego testator ei dedi, si non adeat. nã non cogitur adire, nisi ei damnum prædictũ aut lucrũ farciat a fideicom. vel nisi prætor remittat ei prædictũ onus. d. a testatore impositum, si adeat. Sed pone, q̃ instituit mihi hæredes d. Titium, & Seium, & filium meum impuberem. & postea feci secundas tabulas, id est, substituti dicto impuberi dictos coĥeredes suos, & in dictis secundis tabulis rogaui dictos coĥeredes impuberis, vt restitueret hr̃ditatem impuberis Caio, & postea decessi, & postea ante quã impubes vel aliquis de dictis suis cohæredibus adiret hæreditatẽ meã, decessit idẽ impubes in pupillari ætate: tunc Caius fideicõ. prædictus vult, q̃ hæredes prædicti impuberis adeant hæreditatem impuberis, & ei restituant, & ita vocat eos coram prætore: & ipsi dicunt coram prætore hæreditas testatoris non fuit per impuberem adita, nec etiam p nos, vnde

vnde secundæ tabulæ nihil ualent adhuc, & sic ex his adire non possumus, nec restituere. Respondet aũt eis Caius: aut ambo adeatis hæredi. testatoris: aut ad minus vnus vestrũ. & sic erunt confirmatæ tabulæ patris testatoris, siue principale testamentum. & per consequens valebunt secundæ tabulæ prædictæ. & de hoc rogo prætorem, quòd cogat vos, & quod postea cogat vos adire ex substitutione siue ex secun tabu. & mihi hæredi. restituere, quæritur quid iuris sit? Et dicitur q̃ prætor debet exaudire allegationẽ Caij fideicõmissarij. hoc dicit vsque ad §. verum. Viu.

a Legatum. Id est, prælegatum: cũ duo essent, vt statim dicit: aliàs à scipso non posset ei legari: vt supra de leg. j. l. legatũ est. §. j.

b Adijt enim. Licet coactè, & fuit hæres: quia coacta uoluntas, est voluntas: vt sup. quod inet. ca. l. si mulier. §. si metu. sed an hoc casu retineat quartã? Videtur, q̃ nõ: quia nõ fuit fortè coactus nisi causatiuè. Sed dic secundum Hu. quod non retinet: quia alieno, non suo periculo adiuit, vt sup. eo. l. quia poterat.

c A fideicommissario. Quam à coherede.

d Onus. Sibi impositum. & facit inf. eo. l. ita tamen. §. si præceptis. & l. debitor. in fi. 1. resp.

e Si duo. Extranei. & quod dicit a patre, respectu impuberis dicit, qui erat filius.

f Substituti. Vulgariter. vel melius pupillariter, cũ dicat inf. de sec. tab. non tñ fuit adita pupillaris: vnde substituti admittuntur ex tacita vulgari, quæ inest in expressa pupillari, vt sup. de vulg. substi. l. iã hoc iure.

g Accepit. Puta quidam alius, cui hereditatem . ogati sunt restituere substituti. Acc.

h Vnum ex hæredibus. Sic inf. de bo. lib. l. ẽt. §. vt patronus. & hoc demum post mortem impuberis: vt inf. eo. l. ita tñ. §. à patre. & sup. de vulg. sub. l. 2. §. interdũ.

i Adire. Scilicet ex institutione. Acc.

k Tabulis. Vt inf. eo. l. nã quod. §. si quis compulsus. & l. ita tamen. §. quod si duo. & Insti. de pup. substi. §. liberis. & sup. de vulg. substi. l. 2. §. adeo. Hug.

l Ex substitutione. Dicta vulgari, tacita inclusa in pupillari expressa.

m Adire Etiam ille qui repudiauit paternam. licet .n. quis repudiet hæreditatem paternã, nihilo minus potest adire pupillarem, dum tamen pro parte fuerit institutus in paterno non in asse: vt supra, de acq. hær. l. quæsitum. in fi. & infra, eo. l. ita tamen. §. qui suspecta. Caue tamen tibi, q̃ hic §. loquitur, quando pupilus non adiuit ex institutione, alioqui non foret cogẽdus aliquis ex cohæredib. suis adire ex institutione: vt ideo paternum testamentum valeret, & sic per consequens pupillare: quia iã valeret per additionem pupilli. nam sufficit vnum ex hæredibus adire, vt dixit Hug.

n Hæreditatem. Nam non est aliqua hereditas impuberis quam isti substituti possint habere, & restituere;

Aliàs lucrũ fideicõmissi.

Volũtas coacta, volũtas est, in hæreditate accipienda: licet Bal. aliter diffiniat verbũ voluntas. est. n. vt dicit, animi motus sine actione, & hoc i. l. ĩemẽtis. C. de act. emp. Dic ergo hãc regulã q̃ cedere vbi agitur de negotio q̃prio non de alieno. idẽ notat l. Bald. in fi. §. sed si quis. ver quid si populus, C. cõ. de leg.

quia impubes non adiuit, vt dictum est, & ita isti admittuntur ex substitutione vulgari facta filio expressa, vel tacita, quæ intelligitur in pupillari expressa, si ponas pupillarem factã: quod magis videtur: cum dicat secundas tabulas esse factas. alioqui si esset vulgaris expressa: non iure possent dici secũdæ tabulæ: vt Institu. de pupilla. substitut. in princip. & §. igitur. nec exigeretur aliquem adire ex institutione, cum possit adire ex substitutione vulgari omissa institutione, & sic inciperet tenere testamentum à gradu substitutorum, quod fieri potest, vt sup. de libe. & posthu. l. 3. §. fi. & infra, de secun. tabu. l. 1. §. defertur. H. Sed nonne adeunti suam partem, accrescit alia repudiãtis cohæredis ipso iure, vt C. de impu. & ali. substi. l. testamento? Respõ. verum est, nisi cogeretur cohæres adire. Item adeunti nonne ipso iure accrescit dimidia patris pupilli, cum dicas ex vulg. tacita eum admitti per d. l. testamento. ad quid ergo cogitur? Respon. cogitur, vt sit hæres ex voluntate: qui fictione iuris hæres erat. Item: de qua restituenda fuerunt rogati, s. de sua institutione, vel substitutione, vel de vtroque? Respõ. de quacunq; vis, cum & de aliena possent rogari, nedum de sua tota, vel parte, vt infra, eod. l. cogi. §. sed & si quis.

Ad confirmationem tacitæ vulgaris requiritur aditio ex testamento paterno. Bar.

Idẽ Iulianus ait: si duo fuerint à patre instituti cum filio eius impubere, & ijdem substituti filio: sufficere ei, qui fidei commissum in secũd tabulis accepit, vnũ ex hæredibus institutis cogere adire patris hæreditatem: Hoc enim facto, confirmatisq; patris tabulis poterunt ex substõne ambo cogi adire, & restituere hæreditatẽ.

Coactus adire, & restituere, si actiones in fideicommissarium non transferantur, perinde non tenetur, ac si non adiuisset. Bart.

¶ Vtrum autem. Institui mihi hæredẽ Titiũ, & rogaui eũ de restituenda hereditate Caio, & decessi. post Caius absentauit se, & dimisit vnum procuratorem, qui peteret Titium adire hæreditatẽ meam, & sibi restituere: modo quæritur, vtrum dictus procurator possit eorum prætore cogere dictum hæredem ad adeundũ, & ad restituendum? Et dr̃ q̃ sic. Sed quid si hæres dicat coram prætore; ego nolo adire, nisi procurator caueat mihi de rato. posset enim esse quòd fideicommiss. non haberet ratam restitutionem, sicque remanerent onera hæreditaria super me. certè benè debet prætor facere ei caueri. & q̃ adeat, & non petat sibi caueri, & fideicomm. decedat ante quam sibi hereditas restituatur, & sine hærede, & sic videantur remanere onera hæreditaria apud hæredem, quia à ptore compulsus adiuit, adhuc debet ei subueniri per ptorem, sicut & subuentum fuit cuidã hæredi in quodã casu, qui fuit de facto, qui casus fuit talis. Antillia habens duas ancillas, s. Albinam. & Bertam impuberem filiam ciusdẽ Albinę, instituit sibi hæredẽ Titiũ, & libertatem directam dedit dictæ Albinæ, & eidem Albinæ reliquit per fideic. dictam Bertam filiam eiusdem Albinæ, & rogauit eandem Albinam, vt dictam filiam suam manumitteret. sed & dictum Titium hæredem à se institutum rogauit, vt restitueret hæreditatem suã dictæ suæ Bertæ filiæ Albinæ cum esset manumissa a matre sua Albina, & nubilẽ ætatẽ cõplesse & postea decessit dicta Antillia testatrix. Titius õdictus non vult adire hæreditatem suã dicens eã sibi suspectam. & sic Albina non potest habere libertatem.

nec filiam suam sibi legatam, nec manumittere dictā suam filiam. ut ei suę filiæ restituatur hæreditas per eūdem Titium. certè dicta filia Albinæ quāuis impubes poterit adire prætorem, & facere cogi Titiū adire hæredi. quo adeunte competet Albinæ libertas, & tradetur ei dicta sua filia, & ipsa eam manumittet, & ea manumissa dabitur ei tutor, quo autore restituet ei Titius hęreditatem Antistiæ: & statim restituet ei, quamuis fuisset rogatus ei restituere cū nubilē ætatē impleſſet, ut dictū est, Sed pone q̄ coacto dicto Titio adire hæreditatem Antistiæ ad postulationem filiæ Albinæ dicta filia Albinæ decedat sine hærede, antequam Titius ei restituat hæreditatem. nunquid habebit aliquod remediū dictus Titius, ut non teneatur onerib' hæreditatis? Et dicitur q̄ sic: nam dabuntur bona hęreditaria creditoribus Antistiæ, ut ipsi vendant ea, ac si Titius non extitisset hæres: & ita creditores nihil poterunt dicere Titio prædicto. sicut ergo succurritur Titio, qui adiit hæreditatem Antistiæ in hoc casu, qui de facto contingit, ita succurretur in cæteris casibus, vbicūque simile eueniat, id est, q̄ fideicommissarius decedat sine hærede ante restitutam sibi hæreditatem per eum, qui coactus fuit adire. ergo eodē modo succurretur Titio, qui rogatus erat restituere Caio decedente sine hærede, antequā Titius coactus adire, ei restituat. de quo dictum est in uersiculo, nec vereri &c. usque illuc Antistia &c. sed nunc, quod dicta Antistia instituit sibi hęredem dictū Titiū, & etiam Seium, & Titium rogauit, ut suā partē hæreditatis restitueret dictæ filiæ Albinæ, cū esset nubilis ętatis: & Titius dixit suspectam suam partem hęreditatis. & Seius adiuit suam. certè in hoc casu nō habet locum dicta constitutio diui Pij, & eadem ratio medium: nam pars dicti Titij accreuit coheredi cum onere fideicommissi. & hoc usque ad legem sequentē. vers. neq; pupillum. ubi redit ad eum casum, quando Antistia, uel etiam alius instituit pure Titium sibi hæredem, & rogauit eum de restituenda hęreditate sub conditione, & ipse non vult adire, nec restituere: & quia pupillus est, petit restitutionem in hoc, ut non cogatur. certè non auditur. videtur enim petere restitutionē in alterius iniuriam, s. fideicommissarij, cum restituta ab eo hęreditate fideicōmissario ipse hęres nullum damnū debeat sustinere. apparet ergo ex omnibus supradictis, quod tam absenti fideicommissario debet restitui hęreditas, quam præsenti. & h.d. usque ad legem, ille à quo. §. j. Vi.

a Absenti. Fideicommissario.

b Procuratore. Fideicommissarij absentis.

c Et restituere. Vt j. eo. l. restituta. §. sed & si uo luntate. sic econtra hæres potest per nuncium, uel per epistolā recusare: ut ꝛ. eo. l. recusare. Sed cōtra ꝛ. de iure dot. l. si mulier. §. ex asse. Sol. non potest procuratori in rē suam quasi ipse sit fideicōmissarius ut ibi: sed simpliciter sic: ut hic.

Recusatio pōt p nuncium fieri.

P. F. absenti.

Vtrum autem præsenti an etiam absenti restitui possit procuratore adeunte prætorem, uidendum est. Ego puto, absente quoque fidei cōmissario eo cogi posse hęredem institutum adire, & restituere: nec vereri hęredem oportere, ne fortè in damno moreretē. Potest enim ei p̄ptorem succurri, siue cautum ei fiat, siue non; & antè decesserit fideicommissarius, quàm ei restituatur hæreditas. Est. n. huius rei exemplum capere ex rescripto diui Pij in specie huiusmodi: Antistia decedens Titium hęredem instituit, & libertatem dedit Albinæ directam, eique filiam per fideicommissum reliquit: rogauitq; vt filiam manumitteret. sed & Titium rogauit, vt mannmissę Albinę filię restitueret hęreditatē. Cum igitur Titius suspectam diceret hęreditatē: rescriptum est à diuo Pio compellendum eum adire hęreditatem: quo adeunte Albinę competituram libertatem, eique filiam tradendam, & ab ea manumittendam, tutoremque filię manumissę dandum quo authore restituatur hęreditas filię statim: quamuis sic fuisset ei rogatus restituere, cum nubilem ętatem complexisset. Cum autem posset, inquit, euenire, vt antè decedat ea, cui fideicommissaria libertas, & hęreditas relicta est: nec oporteat damno affici eum, qui rogatus adijt hęreditatem: remedium dedit, vt si quid horum cōtigerit, perinde

Succurri. Vt non teneatur creditoribus: ut inf. prox. §.

Cautū. Scilicet de rato à procuratore, dum tamen uerus sit procurator. ut j. eo. tit. l. quidam. §. etiā.

Decesserit. Videtur ergo extingui fideicō. si decedat fideicom. ante restitutionem sibi factam: ut hic, & j. §. proxi. & supra, de leg. j. l. cum filio. in fi. Sed contra est quia uadit ad hæredem: ut j. eod. l. cogi. §. idem Mœtianus. & l. postulante. & hic, & infra proxi. §. non habet hæredem: & in illa l. cum filio. retinet ut peculium ex sua, non filij persona.

Eiq;. Scilicet Albinæ. Acc.

Filiā. Scilicet suā Albinæ.

Rogauitque. Scilicet Albinam. Acc.

Sed & Titium. Scilicet cohæredem.

Hæreditatē. Cum nubilē cōpiesset ætatem: ut patet j. eod.

Compellendum.

Per filiam Albinæ: ut j. eo. d. l. cogi. §. fin. Sed quomodo: tum adhuc nō sit libera: vt j. e. l. non est. Cogēdus? Sol. hic erat ancilla hęreditaria. alioqui secus: ut j. l. si patroni. §. Imperator, uel hic de facto sic accidit.

Libertatē. Scilicet directam, quæ demū post aditionem competit: vt C. de cad. tollen. §. in nouissimo.

Eique. Albinæ.

Quo authore. Non aliàs, ut j. eo. l. restituta. in fin.

Statim. Sed quomodo ante diē nuptiarū incertum: ut ꝛ. l. proxi. & j. eo. l. ita tamen. §. à patre. & l. si pater. §. j. quæ sunt contra? Respon. si sponte adijt, tunc cogitur restituere, ut in contrarijs: sed alias cogitur & adire, & restituere, & natim, ut nullum commodum, vel incommodum penes eum remaneat. vt ꝛ. eo. l. ego poterat. sed tamen per talem restitutionem non transeunt actiones, ut in contrarijs. & si decedat fideicommiss. ante diem, aut cohærede relicto, non fiet venditio per creditores vt no. ꝛ. proxi. in ver. nec vereri. alioqui sic. & interim differetur venditio, cum fideicōmissarius paratus sit defendere. & hoc dicit hic, & supra, §. vtrum & j. eod. l. ille a quo, in princ. vel distingue, aut fuit institutio pura, & restitutio conditionalis: vel ipsa institutio conditionalis: vt not. ꝛ. eod. l. sed & si alio. & hæc vera sunt, quando rogatus solus est hæres institutus. si autem habeat cohæredem, qui partem suam agnouit, non est locus constitutioni diui Seueri, de qua hic dicit, vt propter metum creditorum cogatur rogatus adire, & restituere ante diem incertum: cum sua pars accreseat cohæredi cū onere fideicommissi adeunti, qui & defendet à creditorib. & hoc dicit j. l. proxi. usq; ibi, neq; pupillum &c. Sed opponitur tunc hic. Pone duos institutos, & unum purè rogatum restituere, poterit hic purè institutus cogi adire & restituere: non attento quod alteri potest accrescere cū onere fideicommissi. Sed respon. hoc fit secūm voluntatem defuncti: sed altero casu cum est rogatus sub conditione, est contra voluntatem defuncti, quod ante restituat: vnde fieri nō potest si alio communi remedio potest cōsuli. sed si non pōt. etiam tunc cogitur restituere ante conditionem: vt quando vnus solus est institutus, & rogatus sub conditione: vt hic, & inf. l. proxi. vsque illuc, neque pupillum &c. sed ab in de vsq; ad §. si de testamento. qui est in l. seq. ibi dices.

P. Fl. ut sicubi venerit.

Antistię. Scilicet quōdā. nā mors omnia soluit: vt in anthen. de nup. §. de inceps.

Quōdā, & olim subintelligūtur, Mādo. in Gl. Facul, §. sanè hoc. vers. co. fi. Mors oīa soluit.

Non extitisset. Scilicet aliquis prędictæ Antistiæ: quo casu constituto curatore bonis fieret venditio: vt inf. de cur. bon. dan. l. ij.

Adijt. Et ante conditionē, vel diem restituit: & post fideicommissarius decessit ante conditionem sine hærede, ut in casu Antistiæ.

Restituatur. Id est, restitui postuletur: imò propriè. & dic restitutam ante cōditionem, fideicommissario deinde ante conditionē mortuo, vt ꝛ. §. vtrum. & vbicunque unus solus est institutus purè, & sub cōditiōe, vel in diem restituere rogatus: & restituit ante diem: vt fideicōmissario mortuo ante diem conseruetur hæres indemnis. itē no. exemplum principis sequendū. sic ꝛ. quod met. cau. l. metum. §. sed quod prętor. alias contra, ut C. de sen. & inter. l. nemo iudex.

Principis exēplū sequendū est, & quorū aliorū Mādos. in Gl. Facul. §. Volentes, ī uer. exemplo.

Ed cum ab hęrede. Hanc expone ut in præcedē- ti l. dixi. cum qua continuatur.

Neq; pupillū. Tribus modis pone casum. Primo pupillus fuit solus purè institutus, & sub conditione rogatus: & petebatur ut cogeretur adire & restituere ante cōdōnē, & ipse petit ex ordinem iuuari, s. per in integrum restitutionē, ut non cogatur ad prædicta: asserēs quod si restituat, & fideicōmissarius decedat ante conditionem, ipse remaneret obligatus creditorib. sed non timeat hoc: quia non remanet obligatus per constitutionē diui Pij. ut hic, & j. l. proxi. q̄ cōtinuatur cū ista. & secūdū hoc redit hic ad casum l. prædictis. Alij cōtinuant cū proximo in ea. l. s. quod unus ex hæredibus purè institutus rogatus fuit de restituēdo cui dam pupillo sub conditione: q̄ institutus sponte adijt. certè non hēt locum institutio diui Pij, ubi est rogatus restituere pupillo ante condtionē: nec in hoc pupillus potest iuuari per restitutionē, cū in prędicta rogati fieret. & l. seq. ille à quo. nō continuatur cū ista. Vel dic q̄ pupillus fuit hęres purè institutus, & rogatus de restituendo sub conditione, & sponte adijt, & fideicommissarius ante conditionē decessit sine hærede. certè locus non est constitutioni diui Pij in hoc, ut pupillus hęres nō teneatur: imo tenetur creditoribus. & quod dicit extra ordinem non iuuandū, id est per constitutionem diui Pij, quia esset cum iniuria creditorum: secus si coactus adiuisset: ut j. l. proxi. sed in casu ubi non iuuatur p constitutionem diui Pij, pōt tamen iuuari p ptorem, si damnosam hæreditatē adiuit: ut C. si ut ab hæredi. se abst. p totum, & secūdū hoc continua l. seq.

Extra ordinem. Id est, per restitutionem. quod est extraordinarium auxilium: vt ꝛ. de mi. l. in causę. secundum primū & secundum casum. at secundum tertiū pro beneficio restitutionis ponit.

Alterius. Scilicet fideicōm ssarij, secūdū primū casum, uel hæredis, secundum alium, vel creditorū, secundū tertium: & not. non peti in prędiciū alterius. sic C. de eman. lib. l. nec auus. & dic iniuria, s. magna, secus si parua: ut j. ne quid in loco publi. l. 2. §. si quis. cum simi.

Per hāc §. videtur q̄ spoliat' possessiōe non sit audiendus sup restitutione. si spoliator incōtinenti uelit probare dominiū ad se pertinere de quo uide in c. j. in glo. j. extra de re. spol.

Lle à quo. Siue continues cum præcedenti, siue non, dic. s. hęres purè, & solus institutus & de restituendo sub conditione rogatus fideicōmiss. s. vniuersale: non potest cauſari, i. conqueri, si cogatur adire & restituere: quia timeat fideicommissario decedēte ante conditionem, ne ipse inhęreat actionibus, i. sit obligatus, quia non est. Cum ergo non timeat, etiam se absente cogi poterit adire & restituere: & sic infert ex eo, quod onēdimus in §. utrum. & in §. Antistia. & ꝛ. l. apud Iulianū. & facit ad hoc, quod absens cogatur. ꝛ. eo. l. sed & si alio.

Fideicommissum. Id est, fideicōmissaria hæreditas.

Si de testamento. In testamento meo instituī mihi hæredē Titiū, & rogaui eū de restituenda hęreditate mea Seio, & decessi. Seius petit coram prætore, vt Titius adeat, & sibi restituat: & Titius respondet ei, quod suspecta est sibi hęreditas ideo, quia dicit quod ego testator non potui facere testamentum: puta quia eram minor xiiij. annis. uel alio modo dicit non ualere testamentum: certè non est audiendus dictus Titius, qui recusat adire. Sed nunquid erit cogendus adire, si alleget fideicommissum Seio relictum nō ualere? certè hæc q̄ō debet ante terminari, quā cogatur adire: & hoc si de facili potest terminari, secus autē si cognitio de fideicommisso habeat longiorē tractatū: puta quia verba testamenti, siue ipsum testamentum in quo est scriptum fideicōmiss. sunt in longinquis partibus, & Titius hęres dicit, Ego nescio vtrū sim rogatus de restituenda tibi tota hęreditate, an parte. nam tunc compelletur Titius adire, antequam de fideicō. cognoscatur, ne hęres Titius decedēs antequā adeat, decipiat Seium fideicommissarium. Vi.

a Dicat. Et per hoc adire recusat.
b Dicatur. Per hæredem.
c Vel. Pro saltem, ut quia dicat se fuisse minorē 14. ann. vt §. de test. l. qua ætate. Vel dic, quod hoc vel, respicit aliud vel, quod statim sequitur.
d De viribus. Quod dicit hæres non valere: quia continet exhæredationē vel præteritionem, secus si hoc dicat filius ex hæredatus, vel præteritus, ut j. eo. l. ita tamen. §. quoties filius.
e De sua. Scilicet defuncti. quasi dicat hæres si incertū fuerit q̄ paterfamiliàs, vel filiusfamiliàs de functus, sit non iō se excusat, vt hic, at si pro se adiret, hoc noceret: licet non noceat, si de sua hæredis conditione dubitet: vt supra, de acqu. hær. l. hæres in stitutus. §. fi. & l. sed si de sua.
f Fideicomm. Non autem de viribus institutionis.
g Non erit. Sed terminabitur antequā hæres adire cogatur: & hoc si de facili potest finiri. aliàs differtur post additionem. & hoc subijcit sed quid &c.
h Et sic. Scilicet & post additionē queratur valeat fideicommissum, vel non.
i Verba fideicommissi. Ex quib. apparebit, an valeat fideicom. vel non: vt si sunt apta verba menti testatoris, valeat: aliàs non: vt §. de leg. j. l. 4. & de leg. 2. l. vnum ex familia. §. fi. & de le. 3. l. liberorum. §. quod tamen Cassius. & C. de fideicom. l. cum virum. Item ex præcedētibus. & seq. intelliguntur media, & ex consuetudine loquendi, & charitate, vt supra, de legat. j. l. si seruus plurium. §. fi. & de testa. l. hærede. §. j. & die, vt not. C. de fideicom. l. voluntatis. Item no. quod iusta est causa dilationis propter scripturam. sic supra, de eden. l. prætor. in fi. & l. si quis ex argentarijs, in prin. & l. veluti. Item ad hanc diffinctionem exigat prolixio. em inquisitionem, vel nō, facit supra, ad exhi. l. 3. §. ibid. & C. de compen. l. fi. & infra, vt in pos. leg. l. si is a quo in princ. l. & de Carb. edi. l. 3. §. causæ. & §. duæ. & faciunt ad id quod dicimus, dolo facis si petis &c. Nā vera est regula etiam in possessorijs, si incōtinenti cōuentus possessorio velit probare de suo iure, vt C. de edi. diui. Adri. tol. l. 2.
k Petenda. Scilicet pro cognitione.
l Decedens. Non ergo hæres hæredis cogitur adire: vt hic, arg. contra. C. eo. l. pe. in fi. sed dic, ut no. C. de fideic. l. eam quam. in gl. hoc indubitabiliter &c. Sed illud constat. quod si hæres post additionem decedat, q̄ eius hæres cogitur restituere, vt j. e. l. si eius. §. si quis.

spectam sibi hæreditatem dicat. m Nam & si maximè dicatur, n vel ius testandi non habuisse eū, qui testatus est, vel de viribus o testamēti, vel de sua p condilione: non erit audiendus. Quid ergo si de viribus fideicommissi tractetur? Hæc quæstio à prętore præ termittenda non erit. q Sed quid, si fideicommissarius dicat, Adeat prius, & sic de hoc q̄ratur? Credo interdum audiendum fideicommissarium, si cognitio prolixiorem tractatū habeat. Finge enim verba fideicommissi de longinquo petenda, r & iustā de liberationem de quantitate fideicommissi incidere. Dicendum erit, compellendum eum adire, ne prius hæredes dedens s fideicommissariū decipiat.

Maior minorem cogere potest, non econtra. par verò in parem non hēt imperium: nec aliquis in seipsum Alex.

Si quis filiusfamiliàs sit, & magistratum

Tempestiuum t est requirere, per quam quis cogatur adire, & restituere hæreditatem: veluti si prætor, aut consul fuerit hæres institutus, suspectamq; hæreditatem dicat: an cogi possit adire, & restituere? Et est dicendum, prætorem quidem in prætorem, vel cōsulem in consulem nullum imperium u habere. x Sed si iurisdictioni suæ se subiiciant: y solet prætor in eos ius dicere. Sed & si ipse prætor hæres institutus suspectam dicat: ipse se cogere non poterit: quia triplici officio fungi non potest, & suspectam dicentis. & coacti, z & cogentis. Sed in his omnibus casibus, atq; similibus principale auxilium implorandum est.

Filiusfamiliàs potest cogere patrem adire & restituere. Bart.

a Dicatur. Per hæredem.
b Vel. Pro saltem, ut quia dicat se fuisse minorē 14. ann. vt §. de test. l. qua ætate. Vel dic, quod hoc vel, respicit aliud vel, quod statim sequitur.
c De viribus. Quod dicit hæres non valere: quia continet exhæredationē vel præteritionem, secus si hoc dicat filius ex hæredatus, vel præteritus, ut j. eo. l. ita tamen. §. quoties filius.
d De sua. Scilicet defuncti. quasi dicat hæres si incertū fuerit q̄ paterfamiliàs, vel filiusfamiliàs de functus, sit non iō se excusat, vt hic, at si pro se adiret, hoc noceret: licet non noceat, si de sua hæredis conditione dubitet: vt supra, de acqu. hær. l. hæres institutus. §. fi. & l. sed si de sua.
e Fideicomm. Non autem de viribus institutionis.
f Non erit. Sed terminabitur antequā hæres adire cogatur: & hoc si de facili potest finiri. aliàs differtur post additionem. & hoc subijcit sed quid &c.
g Et sic. Scilicet & post additionē queratur valeat fideicommissum, vel non.
h Verba fideicommissi. Ex quib. apparebit, an valeat fideicom. vel non: vt si sunt apta verba menti testatoris, valeat: aliàs non: vt §. de leg. j. l. 4. & de leg. 2. l. vnum ex familia. §. fi. & de le. 3. l. liberorum. §. quod tamen Cassius. & C. de fideicom. l. cum virum. Item ex præcedētibus. & seq. intelliguntur media, & ex consuetudine loquendi, & charitate, vt supra, de legat. j. l. si seruus plurium. §. fi. & de testa. l. hærede. §. j. & die, vt not. C. de fideicom. l. voluntatis. Item no. quod iusta est causa dilationis propter scripturam. sic supra, de eden. l. prætor. in fi. & l. si quis ex argentarijs, in prin. & l. veluti. Item ad hanc diffinctionem exigat prolixio. em inquisitionem, vel nō, facit supra, ad exhi. l. 3. §. ibid. & C. de compen. l. fi. & infra, vt in pos. leg. l. si is a quo in princ. l. & de Carb. edi. l. 3. §. causæ. & §. duæ. & faciunt ad id quod dicimus, dolo facis si petis &c. Nā vera est regula etiam in possessorijs, si incōtinenti cōuentus possessorio velit probare de suo iure, vt C. de edi. diui. Adri. tol. l. 2.
i Petenda. Scilicet pro cognitione.
k Decedens. Non ergo hæres hæredis cogitur adire: vt hic, arg. contra. C. eo. l. pe. in fi. sed dic, ut no. C. de fideic. l. eam quam. in gl. hoc indubitabiliter &c. Sed illud constat. quod si hæres post additionem decedat, q̄ eius hæres cogitur restituere, vt j. e. l. si eius. §. si quis.

Tempestiuum. Dictum est supra, eod. quia poterat. vsque huc, qui sunt isti, qui cogūtur adire hæreditatem, & restituere, cum dicunt eam sibi suspectam. nunc tempus est, vt videamus, per quem hæres institutus cogatur: & certè per prætorem, vel cōsulem. Sed quid si ipse prætor, vel consul sit hæres institutus, & rogatᵉ de restituēda alij hæreditate: & dicat sibi suspectam esse hæreditatem? & certè prætor ab alio prætore non potest compelli, nec cōsul ab alio consule: nisi prætor institutus subiiciat se iurisdictioni alterius prætoris, vel consul institutus subiiciat se iurisdictioni alterius cōsulis. Sed nūquid prætor, vel consul institutus pōt seipsum cogere? Et dicitur q̄ non: nō n. potest fungi tripli officio, s. dicentis suspectam hæreditatem, & coacti, & cogentis. in his autem omnibus casibus, in quibus dictum est non habere locū coactionē, poterit fideicommissarius adire principem: & princeps coget institutos prædictos adire, & restituere hæreditatem. Vius.

l Tempestiuum. Id est, tempus est. hic §.

in proœ. Digestorum. §. sed ordines, Acc.

Imperium. Nota, par in parem non habet imperiū sic §. de arb. l. 3. §. fi. & l. seq & j. de ma. vin. l. apud. §. apud. nec in maiorem, vt §. de min. l. minor autem. argu. contra. §. de offi. consul. l. 1.

m Subijciant. Vnus prætor sub alio, vel consul sub cō sule: quinimo & maior sub minore, vt §. de iurisdom. iud. l. est receptum. §. sed & sic.

n Triplici. Imò duplici. nā dicens suspectam, & coactus idem est officium. s. hæredis, vt §. eo. l. quia poterat. sed prima facie tria videntur. Item nota, quod nemo se cogit. sic sup. de arb. l. pen. & de dona. inter vir. & vxo. l. quod autem. §. vxori. Item no. quod difficile est, q̄ vnus vicem duorum vel plurium sustineat. quod dic, vt §. de pact. l. si plures. Acc.

o Et coacti. Et pro id est, vt dictum est.

p Implorandum est. Sic infra. de fideicommiss. l. itaque. Accur.

q Si quis filiusfamiliàs. CASVS. Titius existens prætor, vel consul habebat patrem Seium: quē Seium ego instituì mihi hæredē: & rogaui eū, vt restitueret hæreditatē meam Caio, & decessit. postea idē Seius nō vult adire hæreditatem. & Caio restituere, quia dicit posse.

Quia par in parē nullū habet imperiū. & contra. innotuit. cū gl. sup verbo, in parem. ex de cle. & gl. in cā. fauti. sup ver. mādatū. extra de offic. & Mādo. de inhib. q. 3. n. 3. & sequ.

Ad §. huius intelligentiam vide Gel. li. 2. c. 3.

Mādo. in Glo. Facul. §. Volentes, in ver. singulis, cit. pr. Vnus an vicē plurium sufficere possit.

cam

eam sibi suspectā. nunquid dictus Titius suus filius poterit eum cogere? & dicitur q̄ sic: non obstante q̄d est in eius Scij potestate. nam quod ad ius publicum p̄dictum attinet, non sequitur filius ius patriæ potestatis: quod ius potestatis est, vt filius obtemperet patri, & nō pater filio, & h. d. cum princ. l. nam quod. Vi.

a Patrem suum. Instituta ab aliquo, & rogatum restituere hæreditatē. Hug.

NAm quod. Ius potestatis. Id est, non videtur esse in potestate vt supra, de ijs q̄ sūt sui vel alie. iur. l. filiusfami. & de capidi. l. nam quod. facit. n. hoc tanquam magistratus non tanquam filius. sic supra, quod cuiusque vniuer. l. item corū. in prin. & arg. supra de adopt. l. si pater. §. qui duos, vnde & arbiter, & etiam iudex quandoque potest esse in rem patris: vt no. §. de arbi. l. quin etiam.

b Nam vt ait Valer. Max. li 2. c. 1. publica instituta priuata pietate potiora sūt. Vbi & Quin. Fabij, eiusq; filii ad hanc sententiā spectans memorabile exemplū proponit. Idipsum & Plutar. ī apopht. Roma. Arg. est ista l. q̄ q̄ eligit i plātā, non dēt esse in ptāte patris, vt i c. indecorū cū gl. 1. in pri. extra. de æta. & quali. or.

c Confirmari. Vt & §. de vulg. fubsti. l. 2. §. adeo & l. qui plures. §. fi. & facit j. eo. l. si patroni. §. qui fideicō missariam. & C. eo. l. non iustam.

d Testamento. Paterno, quod sequuntur secundæ tabulæ, & facit supra, eo. l. apud. §. Iuliano.

Sed & qui repudiauit hæreditatem, cogetur adire, & restituere ipsam hæreditatem, si iustæ cautæ allegentur. Planè si bona venerint: non oportet prætorem ne pupillum d quidem restituere, nisi ex causa, vt diuus Pius rescripsit. Si quis compulsus adierit hæreditatem ex testamento, quod secūdas tabulas habebat: quæritur est, an per additionem & tabulæ secundæ firmarentur, q̄ gerat: patrē suum, e in cuius est potestate, cogere poterit suspectam dicentem hæreditatem adire, & restituere.

Nemo. lib. iij. Fideicommissorum. XIIII.

NAm quod ad ius publicum attinet, non sequitur ius potestatis. f

Etiam post repudiationem cogitur quis adire nisi bona sint vendita. Alex.

Sed & qui repudiauit hæreditatem, cogetur adire, & restituere ipsam hæreditatem, si iustæ causæ allegentur. Planè si bona venerint: non oportet prætorem ne pupillum g quidem restituere, nisi ex causa, vt diuus Pius rescripsit. Si quis compulsus adierit hæreditatem ex testamento, quod secūdas tabulas habebat: quæritur est, an per additionem & tabulæ secundæ firmarentur, q̄

d Testamento. Paterno, quod sequuntur secundæ tabulæ, & facit supra, eo. l. apud. §. Iuliano.

¶ Qui compulsus videbantur euanuisse, nō adita patris hæreditate. Et Iulianus libro xv. scribit, & sequentes tabulas confirmari. h quæ sententia verissima est. Nemo enim dubitat, etiam legata præstari, & libertates competere: & cætera, quęcunque sint in testamento, i perinde valere, ac si sua sponte hæres hæreditatem adijsset.

Qui compulsus adijt hæreditatem, non potest pœnitendo habere beneficium quartæ.

Qui compulsus hæreditatem adijt, sicut cæteris commodis k caret, l ita hoc quoque casu caret, ne possit pœnitendo quartam retinere. m & ita inuenio ab Imperatore nostro & diuo patre eius rescriptum.

Rogatus de restituenda re, vel quantitate, non potest compelli adire, secus si rogetur de vniuersitate rerum vel quota. Bar.

¶ Instituì mihi hæredem Titium, & filium meū impuberem, & multa legata reliqui, & libertates seruis qui busdam dedi: & rogaui dictum Titiū, vt suam hæreditatis partē restituerer Seio. Item dicto meo filio impuberi substituì Caium: quæ substitutio dicitur secundę tabulę, & decessit. postea dictus Titius dicens sibi suspectā hæreditatem, fuit cōpulsus adire p suā parte, & restituere dicto Seio fideicommissario. nunquid per dictam additionem Titij confirmatæ sunt dictæ secundæ tabulæ, quæ quidem non valerent, non adita hæreditate mea in totum, vel in partem? & dicitur quod bene confirmantur: & dicta legata præstabuntur. & libertates seruis competēt: & omnia quæ continentur in testamento meo, ita valebūt, ac si Titius prædictus sponte adiisset. Sed nunquid dictus Titius potest pœnitere de eo, quod permisit se compelli adire, q̄a non habuit quartam Trebellianicam? & nunquid potest quartam retinere? & dicitur, q̄ non. nam & cæteris commodis carere debet, quæ habere non potuisset si non adiuisset. Vi.

g Commodis. Quæ occasione hæreditatis ei referebantur.

h Caret. Quæ commoda habere non potuisset, si nō adiuisset, vt j. eo. l. ita tamen. §. qui suspectam. secus si habere potuisset, vt §. eo. l. apud Iulianum. in princ.

i Retinere. Hoc fallit in patrono, vt j. eo. l. ita tamē. §. si patronus. vel dic vt ibi. Item fallit j. eo. l. si patroni. §. quod fortius. Item no. non admitti pœnitentiā, sic supra, de ædi. edi. l. si quis sit fugitiuus. cū concor. contra. C. de fum. trin. l. fi. §. sed quia.

¶ Non omnis. CASVS. Instituì mihi hæredem Titiū, & reliqui Seio dēcē nomine fideicommissi, & decessi. Titius habens suspectā hæreditatē meā nō vult eā adire. modo q̄ritur, virum dictus Seius possit eum cogere adire, ad hoc vt soluat sibi dicta decē? & dicitur q̄ non. non enim omnis fideicommissarius cogere pōt hæredē adire hæreditatem suspectā, & repudiatione hęredis amissam, sed ille demum fideicōmissarius pōt cogere hęredē, ad quem actiones hæreditariæ trāsire pōt. neq; n. est æquū ad hoc hæredē compelli adire hæreditatē, vt emolumentū hęreditatis re

fundat alicui, vel aliquibus, & ipse oneribus hæreditarijs

ditariis relinquatur obstrictus: sed is demum hæres compellitur adire & restituere, qui rogatus est restituere hæreditatē. nam hic non relinquetur obstrictus oneribus hæreditariis post restitutionē. sed & si quis hæres rogatus sit restituere bona, cogi poterit, & idē si testator dicat hæredi, rogo te vt restituas familiam meā, vel etiam pecuniam meam, vel ēt vniuersam rem meam, vel etiam omnia mea, vel etiam patrimonium meum, vel ēt facultates meas, vel etiam quicquid habeo, vel etiam cēsum meum, vel ēt fortunas meas, vel etiam subſtantiam meam, vel etiam peculium meum nam in omnib. dictis casibus rogatus videtur hæres de restituēda hæreditatē: licet Mætianus in aliquibus de prædictis dubitaret. & idem est si testator ita dixit hæredi: quicquid ad te ex hæreditate, bonisve mei peruenerit, rogo te vt restituas Scio generaliter: ego dico tibi, quòd ita demum potest hæres cogi adire, & restituere, si appareat testatorem de vniuersitate restituēda sensisse, & non aliàs. Vnde pone, quod hæres rogatus est restituere hæreditatem deducto ære alieno, vel deductis legatis. nunquid potest cogi adire, & restituere? Et videtur quod non, quia vi ipsa magis rogatus est restituere id, quod supereſt ex hæreditate, quam ipsam hæreditatem. verius tamen est, quòd cogi debeat adire, & restituere. & quòd facta restitutione transeāt actiones hæreditariæ in fideicommissarium. Sed de hoc rem anet adhuc quæstio in hoc eodē casu, an hæres possit deducere legata, & æs alienum, cum restituit hæreditatem? & dixit prædictus Mætianus quòd non: quia ex iure, id est, ex hæreditate quæ est ius, nō debet posse deduci quātitas, sicut nec ex fundo puta quis sit rogatus restituere fundum deducto ex fundo ære alieno, & legatis Iulianus autē dicit, quòd bene potest dictus hæres deducere æs alienum & legata, cū restituit fideicommissario hæreditatem: dum tamen caueat eidem fideicommissario, quòd defendet eum aduersus legatarios, & creditores: qui fortè eū fideicōmissarium conuenient restituta ei hęreditate per hæredem: aut si non vult ei prædicto modo cauere, non debet deducere legata prædicta, & æs alienum. & hoc dicit cum duabus legibus sequentibus, vsque ad §. si quis hæres. Vi.

XV.

El omnia sua.

XVI.

COgi poterit. Hoc idē, & si patrimonium fuerit rogatus, & si facultates, & si quicquid habeo, & si censum meum, & si fortunas meas, & si

[a] Non omnis. Scilicet fideicōmissarius. quia nō singularis potest cogere, scilicet hæredem. Alij dicunt, non omnis scilicet hæres. & habent infra cogi &c. prima placet.

[b] Refundat. Per singularia fideicommissa.

Non omnis [a] autem suspectam hæreditatem repudiatione amissam cogere potest adiri, & sibi restitui: sed is demum, ad quē actiones transire possunt, Neque enim æquū est, ad hoc quem compelli adire hęreditatem, vt emolumentum quidem hę reditatis refundat, [b] ipse verò oneribus hęreditatis obstrictus relinquatur. Quare si fideicommissum [c] pecuniarum alicui fuerit relictum: cessat compulsio, [d] tametsi indēnitatis cautio offeratur. Proinde qui hæreditatem [e] rogatur restituere, is demum compellitur restituere. Sed & si quis bona [f] rogatus sit, vel familiam, [g] vel pecuniā, [h] vel vniuersam rē meā. subſtantiam meam, & si peculium [i] meū testator dixerit, (quia plerique ὑποκορισικῶς [k] patrimonium suum peculium dicunt) cogendus erit. De successione enim sua etiā hic rogauit. [l] Nec ignoro, in quibusdam ea his Mætianum dubitare, & dicere voluntatis esse quę stionem, vtrum de pecunia tantum, [m] an & de successione testator senserit. In ambiguo tamē magis de successione sēsum dico, ne intercidat [n] fideicommissum. Sed & si quis ita rogauerit, Quicquid ad te ex hæreditate, bonisve meis peruenit, [o] rogo restituas: cogi poterit adire, & restituere hæreditatem ex Trebelliano senatusconsulto: quam quam peruenire propriè [p] dicatur, quod deductis oneribus ad aliquem peruenit. Et generaliter autem dici potest, ita demum quem non posse cogi adire, & restituere hęreditatem: si de re, vel quantitate fuerit rogatus, Cæterum si de vniuersitate [q] sensisse te

[c] Fideicommissum. Scilicet singulare, & facit infra, eodem, l. tuulier. in fin. & l. cogi. §. & generaliter, & supra, si quis omiſ. cau. testa. l. si qs omissa. in fine.

[d] Tametsi. Id est, quamuis.

[e] Hæreditatem. His verbis, rogo restituas hēreditatem totā, vel partem quotam: vt infra, eo dem, l. cogi. §. si quis hæres. & l. ita tamen. §. Trebellianum.

[f] Bona. Scilicet restituere. & sic not. q largius hic accipitur nomen bonorum, quàm aliàs, vbi accipitur deducto ære alieno: vt supra, de iure do. l. mulier, & infra, de verborum significat. l. subſignatum. §. bona, & l. propriè. sed hic non sic accipitur: vt infra eod. l. si legatus, §. primo. & infra. de bonor. possess. l. 3. in princ.

[g] Familiam. Id est, subſtātiam. sic C. de verb. sign. l. fi.

[h] Pecuniam. Appellatio pecuniæ pro tota subſtantia ponitur: vt infra, de verbo. signi. l. pro pemodum. non ergo verba senatusconsulti. in hoc. & inferioribus exemplis, sed sententia inspicitur, vt infra, eodem. l. vbi. §. i.

[i] Id est, forma diminutiua.

[k] Limitabis hic gl. per text. in l. vxorē. §. legauerat. ff. de leg. 3. vt nō cedat tractu vel testamēto ruinci, in quo pecuniæ appellatiōnes nō veniūt. de quo vide ff. C. ei compen-

COgi. Peculium Pro patrimonio liberi hominis hic ponitur peculium: aliàs multis modis accipitur, vt ff. de pecu. super titul.

[k] Rogauit. Id est, rogasse videtur, quo ad mentem, quod sufficit: vt ff. eo. l. vbi. §. i.

[l] De pecunia tantum. Scilicet numerata. maximè cum dicit pecuniam vel censum.

[m] Ne intercidat. Not. sic supra, de reb. dub. l. quoties. cum suis concor.

[n] Peruenit. Quo casu veniunt prælegata: vt no. ff. eo. l. Marcellus. §. quidam. Acc.

[o] Propriè. Nota sic supra de hæreditate vendita, lege secunda. §. illud. & de leg. 3. l. qui concubinam. §. ij. & sup. de vulg. subſti. l. ex facto. §. Iulianus. & de pet. hæred. l. vtrum. & infra, de verb. sig. l. nomen filiæ. §. fin. sed sic vt hic accipitur sup. si quis aliquem test. prohi. l. ij.

[p] Rogatus. Vt & sup. eo. l. nam quod, §. non omnis.

[q] De vniuersitate. Tota, vel parte quota, vt infra. §. si quis

quis hæres.

[r] Restituere hæreditatem. Subaudi, & vdetur, q non: quia &c. id est, vi seu potentia.

[b] Sit rogatus. Et sic non hæreditatem cum onere, vt hic videtur rogari: quandoq; tñ, sed impropriè dicitur subſtantia, vel hæreditas deducto ære alieno: vt C. de bon. quæ lib. l. fin. §. vbi autem. in fi.

[s] Putant. Et malè. Deductionem. Legatorum, & æris alieni.

[t] Ex iure. Id est, ex hæreditate. quæ est ius succedendi &c. vt infra, de reg. iur. l. hæreditatis, & inf. de bono. poſſ. l. 3. §. 2 siue ergo sensit Mætianus, quod ex incorporali re non potest trahi corporale, malè dixit: vt subijcitur, & institut. de re. corpo. & incorpo. siue sensit vt non possit æs alienum separari ab hæreditate, & videtur bene dicere, vt C. de hær. actio. l. fina. sed tamen hoc casu & qui restituit, hæres remanet: vt institu. de fideicom. hære. §. restituta. ideo tenet de ductio, vt subijcit: quandoque tamen dicitur hęreditas vel bona.

[u] In vete. exem. qa vi ipsa magis id &c. vt ff. ad l. falcidiā. l. 45.

[v] Minutionem. Nota fundum nō respicere æs alienum: vt hic, & ff. de iure do. l. si is qui. §. quod dicitur. & no. ff. eo. l. 1. §. si hęres. sed totum patrimonium: vt ff. de iud. l. si fideicommissum. §. tractatū.

[w] Refert. Mætianus.

[x] Sic I P. Fl. Haloā. scripsit, ex inde dda ci quantitatem.

[y] Cum conue nitur. Scilicet fideicommissarius post restitution em.

[z] Deductionem. Legatorum, & æris alieni.

[a] Defensum iri, Sed primum uerius, ut non fiat deductio. ut C. e. l. fi. & no. ff. e. l. Marcellus. §. idem Pomponius. Vel dic, aut restitutio præcedit, & non fit deductio, aut præcedit legatorum, & æris alieni petitio, & tūc caueturut no. d. §. idem Pomponius. Sed dato, q hæres soluit, nōne ipso iure liberatur fideicommissarius? ad quid ergo cauetur: ut d. §. idem Pomponius? Respondent quidam, ex abundanti, q non placet: ut ff. de procu. l. non cogendum. §. Pomponius. in fin. sed dic propter sumptus litis posse committi: uel etiam propter sortes, quæ non possent probari solutæ per hęredem. Vel etiam quia lite contestata contra hæredē à creditoribus restituit hæreditatem: unde utiliter in terponitur. Acc.

¶ Si quis hæres. CASVS. Institui mihi hæredē Titiū in solidū: & rogaui eum, vt restitueret Seio dimidiā hæreditatis meæ, & decessi. postea Titius dicit sibi suspectam hæreditatem, & ideo non vult eam adire: Seius autem fecit eum cogi. certè totam hæreditatē hēt necesse accipere Seius: & idem est si dictum Titiū rogaui restituere hæreditatem Seio, & Caio: & Seius vult sibi restitui, Caius non: quia & hic Seius habet necesse accipere totam hæreditatem. Sed pone quod Seia instituit me hæredem, & ita habeo hę reditatem suam, & meam, ego autem instituo mihi hæredem dictum Titium & rogaui eum, vt restitueret Seio dictā hæreditatem Seiæ, quæ ad me peruenerat: quæ quidem pone faciebat quotam hæreditatis meæ, & decessi. dictus autē Titius dicit sibi esse suspectam hæreditatem meam. certè si Seius faciat eum cogi adire, & sibi restituere, tota debet pertinere ad eundem Seium etiam inuitum. Sed pone, quod ego eram miles, & habebam res meas in Italia, & in prouincia: & instituo mihi hęredem Titium, & rogaui eum, quod restitueret Seio tantum res meas Italicas: quæ quidem nō faciunt quotam hæreditatis meæ, & decessi: postea Titius dicit sibi suspectam hę reditatē meam. certè Seius potest eum facere cogi adire: & eo coacto debet accipere idem Seius totam hæreditatem etiam inuitus, quam uis dictus Titius nō fuerit rogatus restituere ei quotam: quia hoc speciale est in testamento militis. Nam & sicut concessum est militibus separare species bonorum circa institutionem, puta instituēdo Titium in paganicis, & Seium in castrensibus: ita si unum ex hæredibus suis rogauerit restituere pagānica, & alium castrensia: habet locum senatusconsultum Trebellianum h. d. vsque ad §. cum quidam. Vi.

¶ Si quis hæres institutus. In solidum.

[b] Totam. Scilicet hæreditatem.

[c] Cogit. Facit supra, e. l. 1. §. sed & quoties. & ff. pxi. §. & §. Mætianus. & §. idem Mætianus & §. de milite. l. certarum. §. 1. in fi. & de acq. hær. l. si hæreditatem. & ff. de ope. lib. l. si ita stipulationum. in fi. & ff. de admin. tut. l. cum quæritur, & supra de procu. l. in causæ. in prin. Hu.

[d] Ad eum. Rogantē. & sic hēt locū Trebellianum in

vtráque: vt subijcit. si autem dicas, quòd puenerit ad rogatũ: nõ valeret vt ex Trebelliano, sed iure fideicõ missi, vt ℨ. e. l. ex facto. §. 1. & l. ita tamen. §. Trebellianum. & §. respondi. Itẽ quod subijcit ex Trebelliano trãsire actionem, est cõtra ℨ. proxi. §. sed solue: vt ibi:

a Tòtamq; Sic supra, proxi. §. & est rõ quam dixi supra, eo. l. 1. §. sed & quoties. Accur.

b Quẽ. Scilicet hæredem vniuersaliter instituto.

c Italicas. Scilicet tantum.

d Vel res pupinciales. Scilicet tantum.

e Dicentem. Hæredem prædictum militis. Acc.

f Et restituere. Etiã totam: argu. supra, l. 1. §. sed & quoties. secus in pagano: vt & supra, ea. l. §. & generaliter.

g Instituere potest. Imò non eleganter. nam, & paganus potest instituere hæredem ex certa re, & erit in totum, si non sit alius vniuersalis, & cõpetunt ei actiones: vt ℨ. de hæredi. instituen. l. 1. §. si ex fundo. & l. ex facto. in prin. sed respond. similitudo non transit ad paganum. Itẽ in milite contra: quo ad cætera videtur intestatus: vt sup. de mili. testa. l. si miles vnum ex fundo. Solu. ibi.

h Transibunt actiones. Facta restitutione totius hæreditatis: vt supra dixi, non ante, vt ℨ. eod. l. siue. in princ.

i Hæreditatem. Sibi delatam.

k Habet. Separata à cæteris bonis.

l Non trãsire. Imò transeunt, vt ℨ. prox. §. qui est ecõtra. Sol. hic corrigit. vel ibi hæreditas iã etiam quo ad rem peruenerat ad rogantem: hic peruenit quantum ad spem tantum. vnde hic non transmittit non aditã: vt C. de cad. tol. §. in nouissimo. sed hoc nõ placet: qa hoc ipso quod alij reliquit, videtur adire: vt C. de iur. de lib. l. si auia. Vel ſm Hug. dicit ℨ. hũditas de latafaciebat quartã portionẽ bonorum: hic nõ. vnde erit speciale in milite, licet institutio valeat iure communi, etiam in pagano, vt dixi.

m Species bonorum. Puta aliũ in paganicis, & aliũ in castrensibus instituere.

n Id fecerit. Puta vnum rogauit restituere castrẽsia, alium paganica.

o Cum quidam. CASVS. Instituit mihi hæredes Titium & Seium, & eos adinuicem substituit, & in testamento ab his petij, vt siue vterque, siue alter eorum hæres esset, restitueretur hæreditas mea Caio post totamq; hæreditatem ad eum, cui restituitur, pertinere.

Eo casu quo ad institutum ex rebus certis transeunt iura & actiones: illo casu à fideicommissario certarum rerum potest cogi hæres adire & restituere Bart.

Sed & si miles rogauerit quẽ res Italicas restituere, vel res prouinciales: dicendũ est, suspectã dicẽte cogi adire, & restituere. nam vt eleganter Mætianus li. vj fideicommissorũ ait, qua ratiõe ex certa re miles hęredem instituere põt, actionesq; ei dabuntur: pari rõne etiam ex Trebelliano transibũt actiones. Et quamuis placeat, cum quis hæreditatẽ, bonaq;, quæ sibi ab aliquo obuenerunt, vel quæ in aliqua regione habet, restituere rogat, ex Trebelliano non trãsire actiones: in cõtrarium responderi debere in militis testamento ait Nam sicut concessum est, inquit, militibus circa institutionem separare species bonorũ:

In P.F. excepta re.

P.Fl. cõtra.

ita & si per fideicommissum ab institutis hæredibus id fecerit, admitteretur Trebellianum senatusconsultum.

Cum quidã duos hæredes instituerit, eosq; inuicẽ substituerit, & ab his petierit (siue vterq;, siue alter hæres esset) vt hæreditas sua ex parte dimidia restitueretur alicui post quinquenniũ, & si scripti suspectã sibi hæreditatẽ dicant, fideicommissarius autẽ desideret suo periculo adire hæreditatẽ: cẽsuit senatus, ambos hæredes, alterumve cogi adire hęreditatẽ, & fideicommissario eã restituere: ita vt fideicommissario, & aduersus eũ actiones competãt, quasi ex Trebelliano restituta hæreditate.

Ad petitionem vnius ex fideicommissarijs potest hæres cogi adire, & restituere totum: & ille cui totum restituitur, à fideicommissario quartam non detrahit. Bar.

Mætianus scribit: cum quis ex fideicommissarijs abesset, & præsentes desiderent suo periculo quinquenniũ pro dimidia, & postea decessi. dictus autẽ Titius, & Seius dicunt hæreditatem sibi suspectã, & iõ adire nolunt. Cains fideicommissarius vult, qđ ipsi adeunt suo periculo. & sibi totam restituãt. certè bene tenẽtur hoc facere. & transibunt actiones omnes hæreditariæ in fideicõmissariũ prædictum. Viui.

o Alterumve. Ve, pro vel.

p Eam. Scilicet totam. & etiam ante quinquennium propter coactionẽ: aliàs non ante, vt supra. eo. l. l. apud §. Antistia. Alij dicunt etiã hoc aduenięte quinquẽnio restitui, non ante, vt arg. ℨ. eod. l. si patroni. §. Imperator.

q Mætianus. CASVS. Instituit mihi hæredem Titium, & rogauit eum vt restitueret hæreditatem Seio, & Caio, & Sempronio & decessi postea absentibus duobus de fideicommissarijs prædictis, puta Seio, & Sempronio. & dicente dicto Titio hærede suspectam sibi esse hæreditatem, præsidius Caius præsens desiderat, vt hæres adeat hæreditatẽ suo periculo, & sibi totam restituat. certè debet hoc facere hæres: & si postea Seius fuerit reuersus & Sempronius, & velint pro eorum partibus habere fideicommissum, petent a Caio fideicommissario, cui restituta fuit tota hęreditas, & consequẽtur ab eo possessionem earum rerũ, & ipse Caius non detrahit eis quartam: quia nec Titius hęres detraxit ei Caio quartam: quia coactus adiit. Sed & certum est, quod hæres non detrahit quartam in hoc casu pro partibus eorũ, qui non coegerunt eum adire: nam cum in solidum transeant actiones in eum, qui coegit, non est mirum, si hæres, qui coactus adijt, admittit quo ad omnes fideicõmissarios quartæ retentionẽ: secus aũt esset, si dictus fidei. coegit hæredem pro sua parte tantum, & ipse adiuit in totum, val iure accrescendi habet totam hęreditatem: quia tunc detrahet hæres quartã aliis fidei cõmissarijs petentibus ab eo suas partes. Sed pone, q dictum Titium meum hęredem rogaui restituere hęreditatem Sticho seruo Seij & Caij: & vnus dominorum serui vult cogere hæredem adire, & alter nõ: certè idem dicendum est in hoc casu, ac si rogassem dictum meum hęredẽ, vt restitueret dicto Seio, & Caio, & vnus eorum vellet cogere hæredem, alter non. hoc dicit vsq; ad §. si pater. Vi.

In solidum.

a In solidum. Quæ sit ratio, dic, vt supra e. l. 1. §. sed quoties, & §. fi. Hug.

b Petant. Possessionem rerũ, non ius: quia ipso iure habent, vt supra eod. l. 1. §. sed & quoties, in fi.

c Aduersus fideicõmissarios. De hoc dic, vt ℨ. e. l. 1. ibi, inde Neratius &c. & d. §. sed & quoties. ne sit contra.

d Quia nec hæres. Bona ratio. nam non plus iuris habet successor, quã author: sed si sponte adijsset, potuisset retinere, vt infra eod. l. ex asse. in fi. & facit C. eo. l. non iustam. in fi. & infra prox. §.

e Horum. Scilicet saltem.

f Successerint. Non ergo petit fideicõmissum morte fideicommissarij: vt dixi supra eo. l. apud §. vtrũ. sed an morte rogati: dic vt ℨ. eo. l. ille à quo. §. 1. in fi. secundum. H.

Dic qđ morte fideicõ. expirat: sed remanet apud agnatũ, nõ aũt apud hrdẽ, vide in l. si quis à filio. & q̃ ibi not. per Doct. supra, de leg. 2.

g Qui coegit. Sed qualiter potuit cogere, cum pars tantum sibi debeatur? Respõ. Azo. quia ab initio negauit hæres fideicõmissum: & sic in pœnam mendacij: arg. infti eo. §. fin. Sed certè idem si non neget: vt supra, proxi. §. & infra eo. l. ex asse, & supra eo. l. 1. §. sed & quoties. Dic ergo esse in electione hæredis si velit totam restituere, vt in damno non remaneat, an partem petẽtis tantum: vt no. supra eo. l. 1. §. sed & quoties. petit ergo præsens, nec retardabit propter absentem. vt infra, de reg. iur. l. non debet alteri.

h Dicendum. Quia reliquã partẽ sponte adijt.

i Vtrum totam. Consentiente hærede: vt dixi.

k Fideicommissarius. Cogens. Azo.

l Et alter. Scilicet dominorum.

m Velit. Scilicet rogatum dicentem suspectam. &c.

n Quod in duobus. Scilicet quod tota restituat petẽti: vt supra ea. l. §. fi quis hæres. nam seruus cõmunis duorum personam & vicem sustinet, vt infra de stip. ser. l. 1. §. communis seruus.

o Si pater filio. Ad euidentiam huius. §. no. secundũ hæc iura antiqua, quod quicqd filius acquirit, patri acquirit. vt supra, de acqui. hæred. l. placet. vnde oportet te ita ponere casum. CASVS. Instituit mihi hæredem Titium, & rogaui eum, vt restitueret hæreditatẽ Seio filio suo, & in sua potestate cõstituto, & ita videor velle fideicõmissum tunc ad Seium puenire, cũ sui iuris sit, ficq; capere pro se possit, vt infra eo. l. vbi purè. in prin. postea decessit, & postea Titius emãcipauit dictum suum filium, & postea dicit idẽ Titius suspectã sibi esse hæreditatẽ meã: ideoq; nõ vult adire, nec filio restituere. nũquid filius põt eum facere cogi? Et dicitur quòd sic. Et idem est, si filius non sit ab eo emãcipatus. si tamen miles vel præsit alicui alio officio publico, & socius ipsius filij instituat patrẽ, & roget eum de restituenda hæreditate filio, nam quamuis sit in potestate, coget patrem suum adire, & restituere sibi per fideicom. nã hoc casu spectat fideicom. ad castrense peculium. Sed quid si rogaui dictum Titium, quem instituì quòd restitueret hæreditatem seruo suo cum libertate: nunquid seruus potest eum cogere? Et dicitur quod non, siue directam dedi ei libertatem, siue fideicõmissariam. Sed si sponte adiret Titius hæreditatẽ meam, cogeretur præstare dicto seruo libertatem fideicommissariam, & hæreditatẽ. Sed quid in prædicto casu si Caius amicus dicti serui offerat Titio dominoseruì, pretium ipsius serui, & velit ei cuere de indemnitate, si adeat hęreditatem & seruo restituat: nunquid cogetur ipse Titius dominus adire? Et dicitur, q non: non enim debet habere necesse: committere se aditioni hęreditatis, ex qua timet pati damnũ ad fidentiam dictę cautionis amici serui: quia in cautione incertitudo est, vtrum possit ex ea recuperare damnũ, vel non: efficietur enim fortè non soluẽdo dict' amicus serui. & h. d. vsque ad §. hi qui solidum. Viu.

In P. F. alter restituere sibi. &c.

p Si pater. Pater institutus rogatus est restituere filio: si autem filius esset institutus, & patet de restituẽdo ei filio rogatus: non vt hæres, sed vt pater videtur rogatus, & nõ habet locum Trebellianũ. vel si habebat quo ad hoc, quod hic dicit, non habet locum quo ad Falcidiæ deductionem: vt ℨ. eo. l. 1. §. 1.

A filio

a A filio. Scilicet per prætorem interim emancipato. nam in id tempus videtur delata petitio: vt. ff. e. l. vbi purè. in prin. nec repudiare potest pater hæreditatem ad' damnum filij etiam iure veteri: vt sup. a, de acqu. hære. l. is qui. §. fin. nedum nouo: vt C. de bon. quæ liber. l. fin. §. 1. & §. fin autè à patre. Alij dicunt, quod hic dicit de filio in potestate posito, nec obstat. l. vbi purè, quia hic purè rogauit non apponendo verba, quæ ibi sunt: & secundum eos dabitur curator. vt ei fiat restitutio: arg. in auth. vt lic. mat. & auiæ in princ. col. 5. sed hoc quomodo secundum has ll. cum omnia patri quæruntur? Respondeo fiet restitutio in peculiũ tantum secundum eos. vel dixit testator: vt emancipet expressè, vel saltem tacitè. nam dicendo: vt ei restituat, videtur hoc rogari: vt id faciat, per quod perueniatur ad illud. sed certè nõ cogeretur emãcipare: vt supra de leg. 1. l. filiusfam. §. secũdum vulgarem. nisi aliqd patri fuit relictum: vt sibi remaneat, quod accepisset: vt supra de cond. & demonst. l. si cui. prima ergo placet, vt emancipatus cogat, non ille qui est in potestate nisi in casu cum pater dilapida. vt ff. eo. l. Imperator.

In P. F. spectatum est.

b Cogi posse. Scilicet adire, & restituere.

c Spectat. Quia a noto in castris: aliàs non receptum fuit relictum ndeic. vt infra, de castren. pecu. l. si forte & l. castrense.

d Contra obsequiũ. Quia lis nulla debet esse inter eos; vt ff. de iud. l. lis nulla. sed hoc fit extra ordinẽ, vt in bo. pos. dicimus: vt no. ff. de bo. pos. l. 3. §. si causa. petet tñ hic veniã: vt ff. de in ius vo. l. adoptiuũ. ĩ prin. & facit ff. d castr. pec. l. miles. & l. filiusf. & l. à cõmilitone.

e Sed si seruo. Hæredis.

f Directa. Sed non põt dari directa libertas etiã seruo hæredis: vt C. de test. ma. l. seruo tuo. Sed dic, quod trahitur ad fideicõmissariã: & ẽ speciale, vt nõ pereat hæreditatis restitutio. sic est speciale propter ius, quod habet creditor in seruo pignorato: vt ff. de fideic. lib. l. generaliter. §. si quis seruo. aliter regulariter nõ valet libertas directo relicta seruo alieno, nec trahitur ad fideicõmissaria, vt supra, de leg. 1. l. si seruus legatus. §. si seruus alienus. Item contra. ff. de le. 3. l. si legatarius. ĩ prin. sed nec hic valet, nisi spõte manumittat.

g Suo. Secus est in ff. eo. l. mulier. §. nõ est: & infra ea. l. si ego, & in. §. si res. §. 1. & ff. eo. l. apud. §. Antistia.

h Hæreditatem. Detracto pretio serui vt infra e. l. ita tamen. §. fi.

i Idem quærit. Loquitur in casu superiori.

k Cautionis. Nõ debet quis se cõmittere incertis, si fit? Et non est dubium patrem à filio per prætorem cogi posse. Sed & si id fideicõmissum ad castrẽse peculium spectat, & filiusfamilias is fuit, qui munus militiæ sustinebat, aliove officio præerat: multò magis dicẽdum erit, posse eũ postulare, vt pater suus cogatur adire, & restituere hæreditatem: quamuis contra obsequium patri debitũ videatur id desideraturus. Sed si seruo suo rogatus sit cũ libertate quis hæreditatem restituere, siue directa data sit libertas, siue fideicõmissaria: dici poterit, eum à seruo suo non posse cogi adire hæreditatem: quamuis si sponte adisset, cogeretur præstare fideicommissariã libertatem, & hereditatem Idq; Mæianus lib. 7. de fide icommissis scribit. Idem quærit: si qs paratus sit domino cauere de indemnitate, an possit cogi adire hæreditatem, & maximè si pretium serui offeratur? Et rectè ait, non oportere sub incerto cautionis k committere se aditioni hæreditatis.

Qui non potest capere solidam pro se, capit, vt alij restituat. Bar.

Hi, qui solidũ capere non possunt, ex asse hæredes instituti, & rogati solidum restituere, adire hæreditatem, & restituere cogentur: cum nihil sit oneris apud eos remansurum.

Vnus solus institutus rogatus potest a seruo hæreditario cogi adire, & restituere: siue sit fideicommissarius primus, siue secundus. Bartolus.

Si ego hæres institutus rogatus sim Stichum manumittere, vel alius legatarius: fidei autem meæ commissum sit, vt Titio hæreditatem restituam, deinde Titij fideicommissum sit, vt Sticho eandem redderet: Stichus cogere me potest adire, & restituere hæreditatem.

Qui ab vno consecutus est libertatem, potest alium cogere adire, & restituere hæreditatem. Bar.

Talis quoque casus à diuo Pio terminatus est, cum seruo vni ex hæredibus legato, per fideicõmissum esset ab eo libertas data, & ab altero hẽreditas. Diuus etenim Pius rescripsit Cassio Dextro in hęc verba: Hermia Symosco Theodoro ex parte heredi instituto à Pãphilo testatore legatus est: eumq; Theodorus post, quàm adierit hereditatem, & prius, quàm à cohęrede eiusdem Pamphili adiretur hæreditas, ad iustam libertatem perduxit: & ob hoc in eum casum res perducta est, vt is, qui legauit, intestatus esse non posit. Hermia postulante Titius Euarestus compellendus est periculo eius adire, & ex causa fideicommissi hæreditatem restituere.

Verba directa, quæ iure directo valere non possunt, trahuntur ad fideicommissum. Bartol.

Idem lib. ij. Fideicommissum.

XVII.

EX facto tractatum est, an per fideicommissum rogari quis possit, vt aliquem hæredem faciat. & senatus censuit, rogari quidẽ quemquã, vt aliquem hæredem fa- libertus, qui tamen dicitur naturalis tantum, nunquid debet restitui hæreditas dicto Seio? Et dicitur, q̃ non, secundum Papinianum. f m autem conditorem huius l. scilicet Paulum, debet inspici voluntas mea testatoris, vtrum volui contineri naturales tñ vel nõ & si mea voluntas apparet, illa est sequenda. si autem non apparet: debet inspici cõditio, siue dignitas mea nam si sim homo magnæ dignitatis, non est verisimile, q̃ velim excludere restitutionem propter filium naturalem hæredis mei, aliàs sic.

¶ Ex facto tractatum. Titia instituit sibi hęredem Seium filium suum, quem habebat ex Caio suo marito, & rogauit eundẽ suum filium, vt si sine filijs decederet, restitueret hæreditatem suam dicto suo patri, & postea decessit dicta Titia: postea dictus suus filius cõmisit dilectum, propter quod in insulam fuit deportatus: & in insula existens habuit filios, & postea decessit idẽ Seius filius testatricis. modo quæritur, vtrũ dicti liberi in insula suscepti excludant Caium ab hæreditate? & dicitur q̃ non: nam & bona dicti deportati sunt vendicanda fisco cum onere fideicomm. secus autem si liberi illius deportati essent concepti ante deportationem: quia tunc bene excluderent patrem deportati à fideicommiss.

¶ Si quis rogatus. Instituit mihi hæredem Titiũ, & rogaui eũ vt hęreditatẽ meã restitueret illi ex filijs suis quẽ elegerit, & decessi. postea idẽ Titius fuit deportatus propter aliquod delictum, quod cõmisit. nũquid propter deportationẽ amittit dictã electionem? Et dicitur q̃ non. quamuis. n. sit deportatus, liber tamen remanet.

P. Fl. & rogatus sim.

In P. Fl. Hermia postulãte me Titi' &c.

In P. Fl. periculũ eius &c. In vet. exemp. periculũ ei'.

Et, non est ĩ P. Fl.

numitteret. Item rogauit dictum Titium Euarestũ, vt eidem seruo, i. Hermiæ restitueret suam partẽ hæreditatis. & postea decessit dictus Pãphilus testator. postea dictus Symmachus Theodorus adiuit hæreditatem pro sua parte, & postea manumisit dictum seruum Hermiam ante quam Titius Euarestus cohæres suus adiret hęreditatem pro sua parte. & sic quia dictus Symmachus Theodorus adiuit pro sua parte, vt dictum est, res perducta est in eum casum, vt dictus Pãphilus testator, qui legauit Hermiã seruũ Symmacho Theodoro, non possit esse intestatus in totũ, vel in partem. nam etsi Titius Euarestus cohæres non adiret, accresceret sua pars Symmacho Theodoro, qui adiuit. his ita stantibus Titius Euarestus non vult adire pro sua parte, dicens eam sibi suspectam. nunquid dictus Hermias manumissus poterit eum cogere adire: & sibi restituere? Et dicitur quod sic. & illa aditio, & restitutio erit tota ad periculum dicti Hermiæ, & profectum. Viu.

a Stichum. Seruum hæreditarium.

b Legatarius. Scilicet rogatus sit Stichum sibi legatum manumittere.

c Vt Sticho. Scilicet prædicto.

d Eandem. Scilicet hæreditatem.

e Cogere me potest. Vt sibi Sticho directa via restituam, vt ff. eo. l. si patroni. §. quod si prior. Item contra sup. ea. l. §. sed si seruo. sol. hic hæreditarius, ibi hæredis seruus erat. Item occurrit in eo, quod dicit à lega tario libertas, ab hærede hæreditas relinquitur, vnde non debet cogi: vt ff. e. l. non cogendum, & hic dicit cogi. sol. hic est vnus solus hæres: vnde non aliter legatũ serui, nec libertatis valeret, nisi cogatur: sed ibi põt valere: si ponas alium institutum qui non est gratuatus fideicommissis, qui sponte adiit, & sic intelligitur sup. e. l. apud. §. Antistia. si autem ponas duos hęredes, & ab uno libertas, & ab alio fideicommissaria hęreditas, tunc non cogitur aliquis eorum adire, nisi alter repudiet, & sic redeat ad vnum: ut ff. eo. l. si res. §. seruus, si tamen sponte adeat alter, à quo libertas est relicta, alter poterit adire, vt hic subijcit.

f Legato. Id est, prælegato.

g Ab eo. Scilicet hærede.

h Data. Id est, legato seruo.

i Hermias. Proprium nomen serui prælegati.

k Legatus. Id est, prælegatus.

l Euarestus. Qui est cohæres Theodori.

m Periculo. Aliàs periculũ. & ita est in lib. dñi. Azo.

n Eius. Hermiæ.

HIX facto. ASVS. Instituit mihi hæredem Titiũ, & rogaui eum pe: fideic vt faceret hæredem Seius, nunquid tenetur eũ Seium instituere? Et dr quòd

remanet. hoc intelligo, siue concepit filios ante deportationē, siue non: secus aūt si fuisset factus seruus pœnæ: & postea decedat. nā nō poterit eligere aliquē ex liberis, cum sine filijs decessisse videatur: siue cō cepit eos antequam fieret seruus pœnæ, siue postea.

¶ Si quis autem susceperit. Institui mihi hæredem Titiū, & rogaui eum, vt restitueret hæreditatem meam Seio per fideicom. si sine liberis decederet idem Titius, & postea decessi postea dictus Titius habuit filium Caium: & viuente eodem Titio decessit idem filius. & postea decessit idem Titius. nunquid videtur sine liberis decessisse, vt sic habeat fideicommissum dictus Seius? & dicitur quòd sic. q̄ idem est, si dictus Caius filius Titij decessit simul cum eo naufragio, vel ruina, vel aggressura, vel quo alio modo, scilicet vt non videatur filius superuixisse patri, imò ante eum decessisse, sicq; habeat fideicommissum dictus Seius secūdum verba testamenti. si autem clarum est filium superuixisse patri suo Titio: non habebit Seius fideicōmiss. quia defecit cō. ditio fideicōmiss. in testamento appositā. Sed quid si dictus Titius, huem instituit, erat meus filius, & ita fui ei locutus, Fidei tuæ fili committo, vt si sine hærede moriaris, restituas Seio hæreditatem meam. & postea decessi: & postea d. Titius decessit sine liberis: & quidam suus auunculus successit ei ab intestato, nunquid Seius debet habere hæreditatē ex fideic. & dicitur quod sic, quia videtur Titius sine hærede decessisse, cū decessit sine liberis. Viu.

ciat non posse: [a] verum videri per hoc [b] rogasse vt hæreditatem suam ei restituat. id est, quicquid ex hæreditate sua [c] consecutus esset ei, vt restitueret. Iulianus quoque libro xl. Digestorum, si fideicommissum tale valere ait, Fidei tuæ committo, vt hæreditatem Titij restituas, cum esset is, qui rogatus erat, à Titio hæres institutus. [d] Non tantū autem si hæredem quem scripsero, potero rogare, vt hæredem faciat aliquem: [e] verum etiam si legatum illi, vel quid aliud reliquero. Nam hactenus erit obligatus, quatenus quid ad eum peruenit. Si quis cauerit, Peto, [f] vt illi des, aut illi fideicommissum relinquas, aut illi libertatem adscribas: admittenda sunt. [g] Nam cum in hæredum institutione senatus vtile [h] censuit: de cæteris quoque idem erit [i] accipiendum.

Non posse. Cum effectu. nam non potest ei auferre liberam testamenti factionem arg. C. de sacrosan. eccl. l. i. & ẓ. pro soc. l. si fratres. §. idem respondit. & C. de pac. l. pactum. i.

Imò in hoc casu non sunt directa, cū regrat misterii alteri' secūdū Bar. in l. Cētu. in v. q. prin. in pen. col. ẓ. vulgar.

Per hoc. Et sic verba directa trahuntur ad fideicōmissaria. vt ẓ. eodē. l. & ẓ. de codic. l. illud. §. tractari. & de le. i. l. filius fami lias. §. vt hæredē. & de leg. 2. l. Imperator. §. pen. Hug.

Filij naturales in seruitute cōcepti &c. fiere faciunt conditionem fideicommissi, aliàs exdign tate & conditione per sona diuersimode statuetur, Bartolus.

Si quis rogatus fuerit, vt si sine liberis decesserit, restituat hæreditatem Papinianus lib. 18. [a] respō forum scribit, etiam naturalem filium [b] efficere, vt deficiat conditio, [c] & in libertino, ec dēq; colliberto [d] hoc scribit. Mihi aūt (quod ad naturales liberos attinet.) volūtas quæstio videbitur esse, de quib. liberis testator senserit, sed hoc ex dignitate, & ex voluntate, [e] & ex conditione eius, qui fidei cōmisit, accipiēdum erit.

Fili concepti post depertationem non faciunt deficere conditionem fideicom. adiectam per hoc verba si decesserit sine liberis. secus in conceptis ante, licet sint nati postea. Alex.

Ex facto tractatum mendum. [j]

Sua. Scilicet rogantis non vltra. imò etiam quartā retinet, licet sit prohibitus, vt d. §. vt hæredem. & d. l. Imperator. §. pen. nam non potest plus grauari, quam sit honoratus: vt Instit. de sung. re per fideicommiss. re. §. 2. & d. l. Imperator. in princ. & infra, prox. §. non tā tum. Hug.

Institutus. Non tamen cogitur adire, & restituere per Trebell vt infra, eod. l. ita. §. Trebel. secus si rogatus erat à Titio institutus, quia habet locum Trebel. vt supra, eo. l. cogi. §. sed & si quis.

Aliquem. Iure fideicom. vt in prin. huius legis. & dic vt ibi, hactenus erunt obligati, quatenus peruenerit. Accur.

Peto. Hæc & similia verba sunt apta fideicommissis vt Instit. de singu. re. per fideicommiss. §. fi.

Admittēda sunt. Id est, bene valet fideicommissum. Accur.

Vtile. Scilicet fideicōmissum: vt supra. ea. l. prin.

Idem erit. Et emolumenti, vt sup. eo. l. quia poterat. & l. nam quod. §. qui cō pulsus. Acc.

Accipiendum. Id est, vt valeat fideicommissum. nec locum habet Trebell. nisi de hæreditate tota: vel quota parte rogantis sit rogatus. arg. l. quis: vt supra, eod. l. nam quod. §. pen. & l. eo. §. generali ter.

Deficiat conditio. Hoc idem dicitur. ẓ. eod. l. hæredibus. §. i. & ẓ. de le. 2. l. cum pater. §. volo. & l. Lucius. §. fi.

Colliberto. Domi nus manumisit Stichum & Pamphilū filium Stichi, & Stichō instituto hī erto rogauit restituere Titio, si decesserit sine liberis. nam Pamphilus excludit Titium. constat. n. Pāphilum esse naturalem Stichi. vt hic. & sup. de le. 2. l. Lucius.

Ex voluntate. Quæ potius inspicitur, & regionis cōsuetudo: vt ẓ. de cō. & dem. l. in cond. secundo. dignitas, & conditio, vt nobilis, vel nō. nā in magnatib. naturalis forte non excludit substitutum, alij contra. & tūc naturalis excludit: pro quibus est ẓ. de relig. l. at si qs. §. æquum. sed hoc vi corrigi quod dicit Papinianus. §. proox. & qd dicitur ẓ. de le. 2. l. Lucius. in fi. & l. cū pater. §. volo. & dic qd nō: quia ibi hoc patitur volūtas defuncti, & cōdō eius, & ēt rogati. Item sufficit vnum, licet pluraliter dixerit, liberi: vt ẓ. de cond. & demon. l. pater Seuernam. §. i. dummodo viuat post mortem testatoris: vt ẓ. e. §. si quis aūt. nec curo si hæres vel non: vt ẓ. de le. j. l. filius. §. cū quis. Itē & si hæc condō non exprimatur à testatore, subintelligitur tā si instituat aliquis de defūcti lētib. sec' si extraneus, secus si descēdens pure rogatur nō facta dilatione: vt C. de inst. & substit. l. generaliter. §. fi. & de ſ. le. eō. l. acutissimi. Sed tunc quæritur, an naturalis excludit substitutūm? Et dūt quidam quod non. vt d. l. generaliter: ī fi. ibi, sine iusta sobole &c. & ita est aliud qā ā testatore exprimitur: & aliud qā a lege intelligitur. Vel dic vt no. d. l. generaliter. in fi. Itē nunquid legitimatus excludit substitutūm? Resp. non, vt ẓ. de cond. & demon. l. fideicōmissum. & de le. 2. l. si ita quis. §. is cui. Sed sunt arg contra quæ dicunt, nihil referre, qd fiat ex æquipollentibus, vt C. de insti. & substit. l. fi mater.

Suum. Emancipatum. aliàs statim patri quæritur secūdum hæc iura. vel dic etiam si est in potestate: vt C. de inof. testā. l. fili' matrem, & infra, e. l. Imperator. hodie non interest: vt C. de bonis quę lib. l. cum oportet. & l. fi. Hug.

Is. Scilicet filius Acc.

Defecisset. Sed cur hoc, cum de eorum commodo non tractetur, sed fisci: vt ẓ. de ita. ho. l. qui in vtero. sed dic, quod habetur pro nato: vt alii scilicet fisco pro sit. sic infra, de pœ. l. prægnantis, & supra. de ita. homi. l. Imperator. & ita nec ipsi habent, nec patrem habere permittunt. sic C. de natu. li. l. licet. & supra, de inin. testam. l. prima. & infra. ad Tertu'. l. 2. §. objicitur, & l. equissimū. §. primo. Et no. quod quidam notant hic, quòd deportatus non habetur pro mortuo: quia statim pater admitteretur. sed certè imò habetur pro mortuo: vt inf. de bon. possi. contra tab. l. i. §. pen. sed hoc ideo contingit, quia filij ante concepti habentur pro natis, & secundum hoc sunt argu. contra ẓ. de leg. 2. l. cum pater. §. hæreditatē. & inf. de verb. obli. l. ex ea. § in insulā. vbi non habetur pro mortuo.

Deportatus an pro mortuo habeatur. de deportato & bānito an & quo dicantur mortui, vide ad lon gum per Spe. in tit. de pe. §. 2. in prin. & hodie sunt similes, vt no. gl. in § re legati insti. quibus modis ius patri. po. so. Bar. in l. illicitas. §. qui vni uersas. ẓ. de offic. præsi.

Ab alio. Est enim alteratus, arg. infra, de solu. l. qui res §. aream.

Quo dāmodo cā. i. cū onere fideicōmissi. ſ. si post deportationem concipiatur, vt ẓ. ad Syll. l. cū fisco. & ẓ. eo. l. Marcellus. §. fi.

Filiis suis. ſ. rogati, vt ẓ. prox. ibi, sed si feruus. Acc.

Voluerit. Qui ēt indignum digno poterit præferre secus si dixisset testōr, quē dignū putaueris. & not. qđ si fuerit in mora eligendi, oib. defertur petitio fideicōmissi, vt ẓ. de leg. 2. l. cum quidā, & l. vnum. §. rogo.

Liber factus. Melius dixisset, liber exittēs. nam de portatus ciuitatem solam amittit, non libertatem: & sic ea, quæ sunt iuris ciuilis amittit, nō naturalis, vt ẓ. de pœ. l. quidam. & supra, de capit. d. l. eas. & l. legatū, & supra, de pact. l. si vnus. §. pactus ne peteret. hæc aūt electio quæ datur, consistit in facto: vt hic. & ẓ. de le. 2. l. cum pater. §. hereditatem.

Seruus pœnæ. Vt damnatus in metallum: vt instit. quib. modis ius patr. pot. sol. §. seruī autem.

Nullo ante. Subaudi maximè. nam in antea conceptis, vel natis amittit electionem: vt infra, proxi. sed cum decedit &c. licet per se amittatur. vt arg. supra, ẓ pxi. §. nisi enim subaudias maximè, contradiceret infra, proxim. & non esset differentia inter seruum pœnæ factum, & deportatū: quod hic facere vult. Accursius.

Sed cum decedit. Id est, decedere dicitur, quod est cū seruus pœnæ fit.

Dedit. In antea natis vel conceptis: sed postea conceptis nec deportatus, nec seruus pœnæ factus potest eligere.

Si quis. Institutus rogatusque restituere, si sine liberis decesserit.

Decessisse. Quia non durauit, vt sup. de in rem ver. l. si ꝑ patre. §. versum, sic & infra, eo. l. hæredibus. in princip. & C. de lib. præter. l. 3. & sup. de iniusto testa. l. posthumus. ar. contra. institt. de exhær. lib. in princ. & C. de insti. & substit. l. antepenul.

Filium eius. Scilicet impuberē. sed secus in filio pubere, qui vt fortior pūmittur superuixisse: [2] vt supra, de rebus dub. l. qui duos. §. fi. & l. cum pubere, & l. seq. & sic non obstat illa. l. q duos. §. cum in bello & facit supra, de pac. do. l. inter socerum. in prin. nam ibi de infante dicit. sic & masculus fortior, quam fœmina intelligitur: vt d. l. qui duos. §. si maritus. & primo nat' intelligitur masculus: vt supra, de reb. dub. l. si fuerit. §. fi. & facit ẓ. eo. l. eum qui.

Fideicōmissi. Ne pereant. sic ẓ. e. l. cogi. §. nec ignoro. arg. contra ẓ. de leg. 2. l. Titia. §. Lucius. probari tamen potest hic contra, vt d. l. qui duos, in fi. Acc.

Sine hærede. Aliàs est si sine hærede, & aliàs si alie no

[1] Placet Bart. Ale. & Vinc.

[a] In P. Fl. fratri suo'

[b] Is. Scilicet filius Acc.

[c] Defecisset. Sed cur hoc, cum de eorum commodo non tractetur, sed fisci: vt ẓ. de ita. ho. l. qui in vtero. sed dic, quod habetur pro nato: vt alii scilicet fisco pro sit. sic infra, de pœ. l. prægnantis, & supra. de ita. homi. l. Imperator. & ita nec ipsi habent, nec patrem habere permittunt. sic C. de natu. li. l. licet. & supra, de inin. testam. l. prima. & infra. ad Tertu'. l. 2. §. objicitur, & l. equissimū. §. primo. Et no. quod quidam notant hic, quòd deportatus non habetur pro mortuo: quia statim pater admitteretur. sed certè imò habetur pro mortuo: vt inf. de bon. possi. contra tab. l. i. §. pen. sed hoc ideo contingit, quia filij ante concepti habentur pro natis, & secundum hoc sunt argu. contra ẓ. de leg. 2. l. cum pater. §. hæreditatē. & inf. de verb. obli. l. ex ea. § in insulā. vbi non habetur pro mortuo.

[d] Ab alio. Est enim alteratus, arg. infra, de solu. l. qui res §. aream.

[e] Quo dāmodo cā. i. cū onere fideicōmissi. ſ. si post deportationem concipiatur, vt ẓ. ad Syll. l. cū fisco. & ẓ. eo. l. Marcellus. §. fi.

[f] Filiis suis. ſ. rogati, vt ẓ. prox. ibi, sed si feruus. Acc.

[g] Voluerit. Qui ēt indignum digno poterit præferre secus si dixisset testōr, quē dignū putaueris. & not. qđ si fuerit in mora eligendi, oib. defertur petitio fideicōmissi, vt ẓ. de leg. 2. l. cum quidā, & l. vnum. §. rogo.

[h] Liber factus. Melius dixisset, liber exittēs. nam de portatus ciuitatem solam amittit, non libertatem: & sic ea, quæ sunt iuris ciuilis amittit, nō naturalis, vt ẓ. de pœ. l. quidam. & supra, de capit. d. l. eas. & l. legatū, & supra, de pact. l. si vnus. §. pactus ne peteret. hæc aūt electio quæ datur, consistit in facto: vt hic. & ẓ. de le. 2. l. cum pater. §. hereditatem.

[i] Seruus pœnæ. Vt damnatus in metallum: vt instit. quib. modis ius patr. pot. sol. §. seruī autem.

[k] Nullo ante. Subaudi maximè. nam in antea conceptis, vel natis amittit electionem: vt infra, proxi. sed cum decedit &c. licet per se amittatur. vt arg. supra, ẓ pxi. §. nisi enim subaudias maximè, contradiceret infra, proxim. & non esset differentia inter seruum pœnæ factum, & deportatū: quod hic facere vult. Accursius.

[l] Sed cum decedit. Id est, decedere dicitur, quod est cū seruus pœnæ fit.

[m] Dedit. In antea natis vel conceptis: sed postea conceptis nec deportatus, nec seruus pœnæ factus potest eligere.

[n] Si quis. Institutus rogatusque restituere, si sine liberis decesserit.

[o] Decessisse. Quia non durauit, vt sup. de in rem ver. l. si ꝑ patre. §. versum, sic & infra, eo. l. hæredibus. in princip. & C. de lib. præter. l. 3. & sup. de iniusto testa. l. posthumus. ar. contra. institt. de exhær. lib. in princ. & C. de insti. & substit. l. antepenul.

[p] Filium eius. Scilicet impuberē. sed secus in filio pubere, qui vt fortior pūmittur superuixisse: [2] vt supra, de rebus dub. l. qui duos. §. fi. & l. cum pubere, & l. seq. & sic non obstat illa. l. q duos. §. cum in bello & facit supra, de pac. do. l. inter socerum. in prin. nam ibi de infante dicit. sic & masculus fortior, quam fœmina intelligitur: vt d. l. qui duos. §. si maritus. & primo nat' intelligitur masculus: vt supra, de reb. dub. l. si fuerit. §. fi. & facit ẓ. eo. l. eum qui.

[q] Fideicōmissi. Ne pereant. sic ẓ. e. l. cogi. §. nec ignoro. arg. contra ẓ. de leg. 2. l. Titia. §. Lucius. probari tamen potest hic contra, vt d. l. qui duos, in fi. Acc.

[r] Sine hærede. Aliàs est si sine hærede, & aliàs si alie no

* In P. F. quia non est verū.

* In P. F. vt si alieno hærede, &c.

* Sic nota dicēdū in natiuitate gemi norū, qđ masculus dicatur; qñ simul nascūtur prius natus, quam fœmina l. si fuerit. §. plane. & ibi Bar. ẓ. de reb. dub.

no.hærede,scilicet existente&c.id est,extraneo.sic C. de lib.præt.l.3.qualis est quilibet pter liberos, sed prima verior, & hæc est ratio præsumptionis : quia raro occurrit quod quis decedat sine hærede , cum saltem fiscus sit hæres:ut C.vnde uir & uxo. l. j. Et est secundum hoc argumentum, quod si cocēdo feudū, vel precariū tibi, & tuis hæredibus, quod de filijs vi deatur intellectum, aliàs duraret sine fine. pro hoc quod hæredes ponantur pro liberis , facit sup a, de usufru.accre. l. si quis Titio . secundū vnam lectūram. Sed quid si reliquit liberos,sed non sunt hæredes, uel quia nolunt , uel quia non possunt , puta iussē exhæredati? Respon. deficit cōditio : sicut si expresē dixisset, si decedas sine liberis:ut ꝛ.de leg. 1. l.filiusfamilias. §. cum quis erit. Acc.

P.Fl.in fideicommissaria hereditatis restitutione.

IN fideicommissariam. ANVS Institui mihi hæredem Titium , & rogaui eum per fideicom.ut hæreditatem meam restitueret Seio sub cōditione,pone si nauis ex Asia venerit,& decessi , postea extitit conditio post quinque annos pone,nūquid tenetur Titius restituere Seio fructus quos percepit medio tempore? Et dicitur quod nō.& est ratio, quia fructus accepto feruntur rebus hereditarijs,& non hæreditati. Titius autē uidetur a me rogatus restituere illud,quod est hereditatis:ut infra in §.quoties &c. dictos tamen fructus imputabit sibi Titius in quartam Trebellianicam.hoc tamen quod non teneatur restituere fructus, fallit in duobus casibus.puta quādo est in mora hæreditatis restituendæ, & quando ipsecialiter rogaui eum de fructibus fideicōmissario restituendis,& h.d.usq; ad §.si legatū. ¶ Si legatum. Ad euidētiam huius §.no.quod hæredi a semetipso legari non pōt, sed a cohærede sic.unde si inst.tuto mihi duos hæredes,puta Titium,& Seiū,& uni prælego fundū , puta Titio: Titius debet habere dimidiam fundi iure legati à cohærede suo, & aliam dimidiā iure hæreditario:quia (ut dixi)iure legati illam dimidiam non potest à se accipere:vt supra,de leg.j.l.legatū est.§.j. Pone ergo, quod dictum Titium rogaui , ut suam partē hereditatis restitueret Caio , & decessi . certē de sua parte hereditatis nō est dubiū,quin debeat eam restituere dicto Caio. Sed nunquid debet ei restituere dictum prælegatum totum? Et dicitur ꝙ nō , imò illam tantum partem prælegati, quam cepit iure hæreditario,partem autem quam accepit à cohærede suo iure prælegati,non restituet:nō enim debet teneri restituere nisi illud,quod habet iure hæreditario. Viu.

In fideicōmissariā hereditatis. Dic ꝙ fructus quandoq; percipiuntur à rogato restituere hereditatem iudicio testatoris:ut quando sub conditione,uel ex die rogatus est:ut infra eo.l.mulier.§.alia cā,& l.ex asse. & hoc casu computat sibi in quartā , & nihil restituit vt dictis ll.& hic j.respon.§.plane , sed fallit hoc quo ad quid,ut infra eo.l.mulier.§.pe. quandoq; negligētia fideicōmissarij : & tunc nec imputatur in quartā , nec restituit quidem aliquid:ut infra eo.l.mulier.§.si hæres j.resp.quandoq; mora non soluentis , & tunc sibi computat in quartā,& superfluos restituit : vt hac l.7.resp.& supra,ad le.Falc.l.Paulus respō.§.fi.& l.qđ de bonis.§. quod anus. Idem si expresse præcepit eos restitui:ut hac l. 3. respon. vel etiam tacitè, ut quando gratia fideicommissi ulit: ut supra , de leg.2.l.si ita.§.Pegasus. Item quod dixi primo , & tertio casu fructus cōputari in quartā, fallit in liberis primi gradus: vt C. eo.l. iubemus, nec obst. ꝛ. de inoff. test.l. Papinianus. §. si conditioni . nam dicas ut no.d.l.iubemus . Item uidetur, ꝙ etiam alij liberi non computent , ut nepos : ut supra , ad legē Falc. l.quod de bonis.§. quod anus. Sed dic ideo ibi non computat, quia eos cōpensat cum debito quod ei debuerat anus . si autē aliquid supra id habet,cōputaret : & hoc de Treb. quarta : quarta vero iure naturæ nō computātur fructus: ut C. de inoffi.

Fructus percepti non veniūnt in restitutionem fideic. nisi de eis quis fuerit specialiter granatus , vel nisi hæres fuerit in mora constitutus : computantur tamen regulariter in quartam Trebellianicam.

Idem libro xv. ad Sabinum.

XVIII.

IN fideicommissariā hereditatis restitutionē constat fructus nō venire : nisi mora facta sit : aut cum quis specialiter fuerit rogatus & fructus restituere Planè fructus in quartam imputantur , vt est rescriptum . Quoties quis rogatur hereditatem restituere , id uidet rogatus reddere , quod fuit hereditatis. Fructus autem non hereditati , sed ipsis rebus accepto feruntur. Si legatum sit heredi relictum , & rogatus sit portionem hereditatis restituere : id solum non debere eum restituere , quòd à cohærede accepit. cæterum quod a semetipso ei relictum est, in fideicommissum cadit: & id diuus Marcus decreuit.

Fideicommissum ita relictum filiofam.it. vt ad eum perueniat : videtur dilatum id tempus existentiæ sui iuris.Bar.& Ale.

test.l.scimus.§.repletionē.nec obst. d.l.Papinianus.§. si conditioni,ut ibi no.& d.l.scimus.In quarta debita iure institutionis computat hæres fructus , qui erant in ratione tempore mortis testatoris : ut supra ad le. Falc.l.in lege Falc.placuit postea sati non:vt supra ad legē Fal.l.in ratione.in prin.& l.in quātitate.in princi.& Inst.ad leg.Falc.§.quantitas.ubi autem percepit hæres fructus prædij legati etiam post aditam hereditatē, quandoq; computat sibi in Falc. iure institutionis,ut supra,ad l.Falc.l.qđ de bonis.§. fructus, & tūc fortè poterit adhiberi eadem distinctio, quæ facta est in Treb.scilicet sit in mora, aut unus,uel alter,uel nullus:ut d.§.fructus.& in eodē,ti.l.Paulus resp.§.j & 2. Et no. generale de qualibet quarta , ꝙ ubi hæres debet habere quartam . habet etiam quartæ fructus ex die mortis testatoris,& primo de hac infra e.l.mulier .§.si hæres,de debita iure institutionis habetur supra, ad l. Falc. qđ de bonis.§. fructus, de alia iure naturæ habes supra,de inoff.test.l.Papinianus.§. si cōditioni, & facit supra,de usur.l.equis,& infra e.l. postulante. §.sed in huiusmodi,& supra de leg. j. l. si quis bonorum .

Accepto feruntur.Et sic fructus non veniunt in restitutione,nisi hæres fuerit in mora,vel nisi expresē, uel tacitè fuit rogatus de eis restituēdis:ut in prin.nius l.no.Itē in alio casu:ut j.e.l.ita tamē. §. ex asse.& ꝛ.de usur.l.3.§.cum Pollidius,& j.e.l.Balista, uel nisi percepti fuerint ante aditā hereditatē,ut j.e.l.postulā te.§.sed & i huiusmodi,& l.deducta.§.pen.& l.ita.§. si seruum,& facit ꝛ. de cond. & dem.l.qui heredi.§.j. & j.eo.l.hæredes mei.in prin. Hug.

Si legatum.Id est,prælegatum.Acc.

Hæredi.Scilicet uni ex duobus,ut subijcit .

Hereditatis.Idem si dixerit hereditariam :ut no. ꝛ. eo.l.Marcellus.§.quidam. H.

In fideicōmissum cadit. Vtpotè cum iure hæreditario capiat:ut ꝛ.de leg.j.l.legatum.3.j. & facit j. eod.l. deducta.§.nūmis,& supra,de leg.2.l.cū pater. ī prine. & ad le.Falc.l.id autem quod, & l. in quartam . Sed contra

contra uidetur C.fam.ercis.l.filium. vbi retinet.& sic restituit portionem hereditatis, quā habet iure hereditario.sed satis uidetur restituere,si sibi in quartā cō putat.Itē videtur cōtra ꝛ.de vsur.l. in fideicōmissi. §. cum Pollidius , vbi retinet fundū,quem iure hereditario habebat. sed ibi expresse uoluit eū retinere . Vel ibi magis ut custos , q̄ ut hæres:& ideo cætera omnia restituit cum fructibus eriā non retenta aliqua quarta. Acc.

VBi purè. CAVSVS. Institui mihi hæredem Titium : & rogaui eū, ut det filio suo hæreditatem meam, & ut ita faciat idem Titius, ut ad dictum filiū suum perueniat dicta mea hæreditas, & decessi . certè debet differri restitutio usque ad id tēpus , quo sui iuris fiat filius , sicque capere possit pro se : nā ante non ualeret restitutio , cum patri acquireret.

¶ Te Rogo.Lucium Titium institui mihi hæredem , & ita sui locutus in testamento : te rogo Luci Titi , ut partiaris hæreditatem meam cum Titio, & decessi. certè Lucius Titius debe et restituere primo dimidiam hæreditatis: & facta restitutione dimidiæ transeunt ex Trebelliano actiones in Titium,& ratio plana est in litera .

Hoc pertinet ad communis Rhetorū descripto, & sententia,quē lo cū tractat Ci.lib. de inuentio. Quintil. lib.7.Inst. Ora.

¶ Qui in distrahendis . Institui mihi hæredem Titiū : & rogaui eum,quod restitueret hæreditatē meā Seio, cū ipse Seius habuerit liberos, & decessi . postea ante quam Seius haberet liberos,dict⁹ Titius fecit sumptū in distrahēdis quibusdam rebus hereditarijs, quas expediebat vendere,vel in conseruandis eis ad tempus. postea Seius habuit liberos, & Titius restituit ei hæreditatem:nunquid potest ei fideicommissario imputare dictum sumptū? Et dicitur,quod nō . sed quid si ad dictum tempus reliquit dicto Seio legatū,non autem hæreditatem.& decessit Seius vxo e prægnante:nunquid transfert ad hæredem suum petitionem legati ? Et dicitur, quòd sic. conceptus enim pro iam nato est habendus.& h.d.cum l.seq. Viu.

Datum est:Id est,relictum vt detur a patre instituto filio ipsius .

Fiat.Quoquo modo:vt j.tit.j.l.si ita esset.nec cogitur pater emancipare . Sed quid si expresse dixit hoc testator? Resp.nec tūc cogitur:vt no.ꝛ.e.l.cogi.§.si pater.Item contra ꝛ.eo.l.Imperator.fol. ibi dilapidat pater.Vel speciale ibi,quia filius erat miles.&fortè testator.& facit C.de fidcic.l.quāuis.& j.cod.l.epistola.§. si & ꝛ.de auro.& arg.leg.l.filiam .

Partiaris.Id est,diuidas.dando ei dimidiam:q̄ appellatione partis continetur dimidia:vt j.de ver.sign. l.nomen filiarū.§.portionis . Vel dic partiaris , id est, communices etiam pro indiuiso dando partem: vt j. de verb.signi.l.rectè.§.fin. Acc.

Accipiēdum sit.Quasi dicat hæc duo paria sunt partiaris,uel rogo ut restituas ei dimidiam . Acc.

Sed sententia.Sic C.de fideicō. l. cū virum. & ꝛ. de adimē.leg.l.3.§.cōditio.& C.de libe.prēte.l.3. Sed arg. contra ꝛ. de lega.j.l.4.& inf. qui & a quib. l. prospexit. & ꝛ. de vsufr.leg.l.si alij.sed dic ut no.supra, eo. l. ille a quo. §. j.

Fact⁹ est.Ab hærede rogato restituere.

Haredi.Id est, eidē qui fecit.Sed contra uidetur infra,eodem l. mulier.§. sed & ipse . ubi a fideicommissario recuperat.fol.hic ad temporalem utilitatem & lucrabatur hæres fructus,quia iudicio testatoris erat dilata restitutio Sed inf. ad perpetuā rei utilitatē : arg. ꝛ. de impen.in reb. do.fac.l. 3.§.nos generaliter. Vel dic hanc secundum illam.& dic hæredi,id est, fideicom missa io qui in effectu hæres est : ut instī. de fideicom. hære. §. restituta . Alij dicunt , ꝙ quidam tertius possidens fecit sumptus , quos ab hærede agente petitione hæreditatis recuperat , ut supra, de pet. hær. l. si quid possessor. §. si-

XIX.

BI purè fideicommissum datum est, si adiectum sit, Rogo,des filio tuo,faciasque , vt ad eum perueniat : rescriptū est , videri in id tempus dari , quo capere possit, id est , sui iuris fiat .

Rogatus partiri hereditatem cum alio, videtur rogatus partem restituere.

Te rogo Luci Titi, hereditatem meam cum Titio partiaris. Ex senatusconsulto Trebelliano in eum, cui restituta est hereditas , actiones competere , Aristo ait : quia pro hoc accipiendū sit, Rogo hereditatem illam restituas . Nec verba spectantur senatusconsulti sed sententia quibuscunq; verbis , dum testator senserit , vt hereditas sua restituatur. Qui in distrahendis conseruandisve rebus hereditarijs sūptus factus est, imputari heredi debet.

Relictum in tempus liberorum verificatur,si fideicommissaria vxore prægnante decesserit.Alex.

XX.

ED & si ad tempus liberorum fuerit legatum relictum , & is vxore prægnante decesserit:ad heredem suum trāsferet legatum.

Hæres quis per errorem facti totum fideicommissario restituit, condicendo , vel possessiones adhuc vacantes occupando : seu debitoribus ne soluant denunciando,recuperat.

XXI.

ÆRES cum debuerat quartam retinere , totam hereditatem restituit , nec cauit stipuexti.sed tunc non facit ad istum titulum. Acc.

Ed & si. Male stare videtur hæc lex , tum quia de singulari relicto dicit, de quo nihil ad tit.Itē quia uidetur continuari præcedētibus, quod nō facit sed dic ex vigore copulæ et cōtinua i ad casum subauditum, quasi dicat non solū si Seio voluit hæreditatē restitui cum liberos habuerit,sed & si legatum.&c.

Is.Scilicet legatarius,& dic uxor legatarij. Acc.

Legatum.Quia extitit cōditio, & cessit dies legati: quia pro nato habetur hæres:ut & j. tit.j.l.is cui. & ꝛ. de ll.iu ho.l.q in utero.& j.de uer.sig. l. intelligēdū. Quid autem iuris sit cum quis uxori suę legat in tēpus liberorum,habes ꝛ.de cōd.& dem.l.solemnis.& l. cum uir.& l. si uir. Hug.

Æres. ANVS Institui mihi hæredem Titium , & rogaui eum, quòd restitueret hereditatē meā Seio, & decessi.Titius postea restituit dicto Scio hæreditatē: & cum deberet retinere quartam Trebellianicam,errore facti ductus nō retinuit, & non fecit sibi caueri per fideicōmissariū illa stipulatione, de quā dicitur ꝛ. si cui plus quàm per legem falcidiā licuerit, legatum esse dicatur, nunquid pōt repetere possessionem rerū hæreditariarum à fideicōmissario , ad hoc ut possit retinere quartā quā omiserat ? Et dicitur ꝙ sic.Labeo autē,siue Aristo dixit quòd non , & assimilabat dictū heredē illis, qui omittūt retētiones , quas solas habent non habētes actionē:sed illi repetere nō possunt:ut ꝛ.de cōd.ind.l.si in area.in fi.ergo nec iste: sed ipse malè dixit , hic enim hæres non habet solam

retentio-

retentionem, imò habet iam exceptionem aduersus fideicommissarium agentem propter res retentas, vel occupatas. Item & potest denunciare debitoribus hæreditarijs vt non soluant fideicommissario, antequã ipse hæres detrahat quartam suam. Viu.

a Proposita. Quanto plus quàm per l. falc. &c.

b Aristo ait. Et male. Acc.

c Omittunt. De quibus est exemplum supra, de condi. ind. l. si in area. in fi. & infra de except. do. l. Paulus.

d Sed posse. Subaudi puro corrigens. Aristonem.

e Repetere. Si soluit errore facti, non iuris: vt C. ad l. falc. l. error. & supra, de iur. & faciga. & reg. §. fi. & facit supra, si cui plus quàm per legem falc. l. 1. §. hęc stipulatio & supra, de condit. indeb. l. si quis cum a fideicõmissario. & l. qui excepti one. §. si pars. & init. de fideic. hær. §. sed quia stipulationes, & ȝ. e. l. cũ hæreditas, & supra, de mino. l. in causæ. 2. §. Pompon. & de leg. j. l. domus, & l. seq. Acc.

MVlier. CASVS. Titia habes duos filios ex Seio marito suo, scilicet Caium, & Sempronium, celebrauit diuortium cum dicto suo viro, & reliquit ei dictos duos filios. quos quidem ipse habebat in potestate & postea nupsit Petro: & postea instituit sibi hæredẽ dictum Pet. fm maritũ: & rogauit eum vt restitueret hæreditatem suam dictis duob. suis liberis, quos habuerat ex Seio priore viro, f. vt post mortem eiusdẽ Seij eorum patris velit restituere ei dictorum filiorũ, qui superesset tempore mortis dicti eorũ patris, & postea decessit dicta Titia, & postea Seius pater dictorũ Caij, & Sempronij emancipauit eos: & posta d. Petrus eorũ vitricus restituit eis hæreditatem prædictam viuo adhuc Seio eorum patre: & postea viuo adhuc eodem Seio decessit Caius vnus de dictis filijs & Seij, & testatricis: & postea decessit dictus Seius pater relicto superstite Sempronio prædicto suo filio, nunc hic Sẽpronius petit à d. Petro suo vitrico partem quam ipse Petrus restituit fratri suo Caio mortuo, dicens: tu restituisti hæreditatem mihi, & fratri meo præmaturè, f. ante mortem Sei patris nostri. debebas. n. nobis restituere tantum post mortem patris nostri fm verba testamenti Titiæ matris nostræ, vel illi ex nobis, qui superesset post mortem dicti nostri patris: ego sum ille, qui superfsum, da mihi partem quam dedisti præmaturè fratri meo, de illa aũt quã dediti mihi, nõ facio tibi qõnem, ex quo eam habui, quamuis præmaturè similiter eam habuerim. dicit ei Petrus vitricus: Ego nõ solui præmaturè: imò rectè solui vobis fideicõ. & ideo à me nihil petere potestis. mater enim vestra, iõ dixit q restituerem vobis post mortem vestri patris, quia volebat, q pater vester haberet inde aliquod eõ modũ iõ aũt non iussit mihi q soluerem vobis fideicom. post emãcipationem factam à patre vetro de vobis, quia non credidit, q pater vester uos emanciparet, si autem credidisset, q pater vester vos deberet emancipare, bene iussisset mihi: vt uobis restituerem post emancipationem, ẽt ante mortẽ patris vestri: qa (vt dixi) ea erat sua intẽtio, vt pater vester nullum eõ modum haberet ex hæreditate sua quæritur cuius allegatio debeat prævalere? Et dicitur q illa Petri vitrici, & sic iudicauit Imperator Marcus in adiutorio suo vbi fuit similis quæstio coram eo vẽtilata. ¶ Nõ est dubitandum. Institui mihi hæredem Titium: & Sticho, & Pamphilo seruis meis dedi libertatẽ directam, vel fideicõmissariam: & rogaui eundem Titium vt restitueret hæreditatem meam dictis seruis, & postea decessi, postea Titius non vult adire, & restituere eidẽ Sticho, & Pamphilo hæreditatem, nunquid possunt eum cogere coram prætore? Et dicitur, q sic, & est ratio i litera plana. ¶ Si hæres. Instituit mihi hæredem Titium: & rogaui eum vt restitueret hęreditatẽ meã Seio, non appolita die, vel conditione: & decessi, postea negligentia dicti Seij post multã tempus restituit ei Titius hæreditatem, certè bene potest detrahere quartã. Sed nũ quid in dictam quartam computabuntur ei Titio fructus, quos percepit ex hæreditate medio tpe? Et dr q non: nec eos Seio restituet, imò lucrabitur. secus aũt si iudicio mei testatoris percepit Titius dictos fructus: quia tunc ipsos nõ restituit, cõputat tñ sibi in quartã, & in fructus quartæ: puta, si rogaui eum, vt restitueret post d. ẽ, vel conditionem, Sed nunquid tenetur restituere res quæ interim perierint? Et dr q nõ, nisi fuisset in lata culpa, & de hoc ponit duo exempla. Partus aũt ancillarum hæreditariarũ, & partuum partus extantes tenetur restituere Seio fideicõmissario: quia non cõputantur in dictis fructib. Quid si fecit dictus hæres sumptum ad perpetuam vtilitatẽ rerũ hęreditariarũ? certe detrahet, cum restituet. Itẽ quid si præsentione tẽporis ædes hæreditariæ sunt alij interim acquisitæ sine culpa dicti hæredis? certè nihil pg hoc debet præstare fideicõmissario. ¶ Cũ proponeretur. Institui mihi hæredem filiã meam Titiã: & rogaui eam vt restitueret hæreditatẽ meã Seo, si ipsa sine liberis decederet, & decessi, postea ipsa nupsit Sempronio, & dedit ei centum in dotem de dicta hæreditate, & postea ipsa eadẽ decedens sine liberis instituit sibi hæredem maritum suũ prædictũ nunc Seius petit ab eo fideic. & maritus hæres vult ei soluere detracta tamen inde dicta dote, nunquid põt detrahere dotem? Et dr q sic, perinde ac si rogata a me fuisset de restituendo dicto Seo illud, quod superfuisset de hæreditate mea detracta dicto dote. Sed quid si dicta mea filia tantos fructus ex dicta mea hæreditate perceperit, vt ex eis possit dictæ doti satisfieri? certè dos videbitur esse de fructibus data, & integrum fideicom. præstabitur: detracta tamẽ quarta Trebellianica. ¶ Vt Trebelliano. Institui mihi hæredem Titium, & legaui Seio dimidiam hęreditatis meę & rogaui eundẽ Seiũ, vt dictam dimidiam restitueret Caio, & decessi, certè si Seius accipiat dictum legatũ, tenetur illud dare Caio. non tñ ex Trebelliano, & iõ non poterit detrahere quartam. ad hoc. n. vt habeat locum Trebellianũ, non sufficit quẽ rogatum esse restituere, sed quasi hæredẽ rogatũ esse oportet: in nostro aũt casu non fuit ita. & h. d. Vi.

a Patris. A quo diuertit. Acc.

Præmaturè

tione sibi proposita. a Similem eum esse Aristo ait b illis, qui retentiones, quas solas habent, omittunt: c sed posse d eum rerum hæreditariarum possessionem vel repetere: e vel nancisci: & aduersus agentem doli mali exceptione vti posse eum: & debitoribus denũciare, ne soluerent.

Fideicommissum à matre relictum filio, & collatum in tempus mortis patris sui, in cuius potestate consistebat, debetur immediatè, cum filius qua litercunque factus sui iuris fuerit.

Vlpianus libro [illegible] tio. XXII.

MVlier, quæ duobus a filijs in potestate patris e relictis, alij nupserat, posteriorem maritum hæredem instituit, eumque rogauit liberis suis post mortem patris eorum, hæreditatem suam restituere, vel ei, qui eorum superesset, eisdem emancipatis à patre suo, vitricus restituisse hæreditatem dicebatur, mox alter ex filijs viuo patre decessisse. Quærebatur, an is, qui supererat ex filijs,

a Præmaturè. Oriebatur enim quęstio ex verbis testatricis f. vel ei qui eorum, &c. Acc.

b Si morte patris. Ecce conditio fideicommissi.

c Emancipauerat Brasidas pater.

d Petebant Scilicet filij. Acc.

e Refert. Scilicet Scęuola, fm Dyn.

f Voluntate. Sic ȝ. e. l. quidam ita, in fi primi casus. Acc.

g Trahendũ. Id est sequendũ, sic ŝ. eo. l. apud Iulia. §. fin Et no. non referre, q d ex æquipollentibus fiat: vt no. C de instit. & substit. l. 3. & ŝ. tit. l. l. si ita esset.

ADDITIO pro qua regula vide Mãdos. in 4. q 31 Regu. num. 14. Fallit quando aliquis pro forma requiritur, tunc .n. æquipollens non sufficit. Idem Mandos. in 37. q. Regu. de Annu. nu 2.

h Seruis. Hereditariis, secus in hęredis seruo vt sup. eo. l. cogi, §. si pr. in fi §. Ac.

i Fuisset. ita quod ab eodem hęrede libertas, & hẽditas. secus si ab vno hęredi tas, & ab alio libertas fit relicta: vt ȝ. e. l. si res, §. seruus. nisi aliud dicatur in duobus casib. ŝ. e. l. apud Iulianum §. fin. & l. cogi §. fi. & facit ŝ. de iud. l. vix. Acc.

k Præsenti die. Id est purè. Acc.

l Fideicõmissum sit. Scilicet purè relictũ.

m Deducta quarta. Scilicet in omnibus rebus, in quibus in quartã non computantur fructus, ut se quitur.

n Videtur. Et iõ nõ imputantur in quartam, nec restituunt.

o Percepti videtur. Merito ergo in quartã imputantur. vt ŝ. e. l. in fideicommissaria 4 rñ. & ad hoc qã iudicio defuncti percipi videtur, facit C. de fideic. lib 1. 3 si autem hæres est in mora, cõi iure com

Pulchrè in hũc locũ Ale. lib. 3 de verſ. quo loco de condõne necessaria ad casum similẽ adducẽda tractat

In P. Fl. re pitandũ, hoc ẽ ante diem soluẽdũ.

Aliàs vtrisque.

Aliàs dubitatũ.

Licet, non est in P. Fl.

partem fratri suo restituitam petere possit, quasi præmaturè datam? Scęuola diuum Marcum in adiutorio de hmõi specie iudicasse refert. Brasidas quidam Lacedæmonius vir prætorius cum filijs suis ab vxore diuortio separata, si morte patris sui iuris fuissent effecti fideicommissum relictum esset, eos emancipauerat. post emancipationem fideicommissum petebant. Decreuisse igitur diuum Marcũ refert, fideicommissum eis repręsentandum, intellecta matris volũtate, quæ quia nõ crediderat patrem eos emancipaturum, distulerat in mortẽ eius fideicommissum, non dilatura id in mortalitatem, si eum emãciparum sperasset. Secundum hæc dicebam, & in proposita quæstione decretum diui Marci esse trahendum, & rectè fideicommissum vtrique solutum.

Seruus potest cogere hæredem adire & restituere, si ab hærede libertas, & fideicommissaria hæreditas per testatorem ipsi seruo relicta fuerit. Alex.

Non est dubitandum cogi posse hæredem instutum adire, & restituere hæreditatem seruis sine directa, siue fideicommissaria libertas eis data fuisset: cùm aspernari hæres non deberet personam cogentis. habet enim hic quoq; aditum: vt qui licet nondũ petere fideicommissariam libertatem possit, nec directam sibi vẽdicare: propter spem tamen libertatis, & hæreditatis, aditum ad prætorem & per se habeat.

Fructus percepti negligentia non potentis, non computantur in quartam, secus si iudicio testatoris. Bartolus.

Si hæres post multum temporis restituet, cùm præsenti die fideicommissum sit: deducta quarta restituet. Fructus enim qui percepti sunt, negligentia petentis, non iudicio defuncti percepti videntur. Alia causa est, si sub conditione, vel in diem rogatus fuerit: tunc enim quod percipitur, submouet Falcidiam, si tantum fuerit, quantum quarta facit, & quartæ fructus. Nam fructus qui medio tempore percepti sunt, iudicio testantis percepti videntur.

Hæres tenetur fideicommissario vniuersali de dolo, & lata culpa tantum. Bartolus.

Sed enim si quis cogetur restituere hæreditatem, & vel serui decesserint, vel aliæ res petierint: placet, non cogi eum reddere, quod non habet: culpæ planè rationem reddere, sed eius quæ dolo proxima est. & ita Neratius libro primo responsorum scribit. Sed & si cùm distrahere deberet, non fecit, lata culpa, non leui, & rebus suis consueta negligentia: huiusmodi rei rationem reddet. Sed & si ædes vstæ sunt: culpæ eius reddet rationem. Præterea & si quid partus extant, & partuum partus, quia in fructibus hi non habentur. Sed & ipse si

a Culpa. ȝ f. lata. alias culpę, scilicet latę nam de leui nõ tenetur: vt dictũ est. & facit ŝ. de leg. 1. l. domos. cum tribus sequ.

b Consueta negligentia. f. magna. & sic lata culpa, quę in suis toleratur, in alienis punit, sic ŝ. solu. matri. ti constante. §. fi maritus.

c Partuum partus. Sub. & eorum reddit rationem. Acc.

d Non habentur. Et iõ veniunt in restitutionem, quia non sunt fructus. vt Inst. de re. di. §. partus. nã sunt nati ante diem

P.F. ex iudicio.

Culpę triplicis materiam supple p Sali. in l. si nullã, C. de pig. ac. & Bald. in l. dignus. C. eo. ti.

In hunc locũ Cic. li. 1. de fi. bo. & malo.

fideicommiſ.cedentem:vt §.ad l.fal.l Paulus reſpond.

1 Ibi loquunt in fideic. particulari: hic aũt in vniuerſali fideic.ſm Im. & Al. Aũt,nõ eſt in P.F.

§.1. 1 Item no.quod videtur hic innuere quòd ſi eſſent fructus,non venirent in reſtitutione,ſed diſtinguitur,vt no.l.in fideicommiſſariam. in princ.

Detrahet.§.eo.l.vbi purè.§.fi.contra.Sol.ibi.

Ædes. Hęredita ria.

Acquiſitæ ſint.ſ præſcribenti.Acc.

Careat.Secus ſi poſſet ei culpa imputari: quia non interrumpit præſcrip. li. conteſt.quod potuit de iure cum erat hęres aliàs ſecus eſſet: vt ſup.de pet.hęred. l.ſi quis poſſeſſor,§. pen. hic ergo de facto fuit impeditus. Item facit §. de iur. delib.l.ait prator.

Quantitatis. Repete proponeretur. & dic dediſſe de dicta hæreditate reſtituenda.ſecus autem ſi viuus pater pro ea dotem dediſſet quo caſu vt as alienum deduceretur,nec cõpenſaretur cum fructib',nec veniret in fideicom vt j. eo.l.a filia.& arg.j eo.l.Lucius,§.maritus.

In P. F. æquè do tẽ &c. in veter.exẽ. eamq; dotem.

Suum.Scilicet,proponeretur.

Congruebat.Cuius eſt officium filias dotare: vt C.de do. promil.l.ſi.§. utraq; Accur.

Decedere. Id eſt, detrahi de hæreditate reſtituẽda. & ſubpetinde.

Iſte tex. reputatur ſin.in ſuo effectu. ſecundũ Pa. de Caſt.in authẽ.res quę ſubiacẽt. C.cõ. de leg.

Ac ſi quod ſuperfuiſſet . Scilicet de dote: vel dic quod ſuperfuiſſet de tota hęreditate tempore mortis . nam & tunc totam dotem detraheret de hæreditate:vt C. eodem, authen contra rogatus. Idem eſt ſi ſimpliciter fuit rogatus reſtituere:vt C.commu. de lega. auth res.

Sic in ſtatutis proprietatem impro prietatem denotat Bar.ſingulariter in l.ſi in rixa in vlt.col. in prin. j. a.l. Cor. de Sic. Al. in l.ſi dari j de verb. oblig.

Hoc.ſ.quod in dotem datum eſt.ergo totum fideicom præſtabitur deducta quarta, & dos videbitur data de fructibus,ſic §.de leg.2.l.cum pater,§ Titio & ad leg.Fal.l.quod de bonis, §.quod auus. & ſic licet hos pcipiat iudicio teſtõris,nõ lucrifacit ſuperfluos a quarta,ſed cõputat ſibi in quartã,& quartæ fructus: vt & aliàs §.ea.l.§.alia:& qđ ſuperfluit,aliàs lucratur, vt dixi §.eo l.in fideicom.in prin.ſed hic non lucratur,ſed computatur in debitũ dotis vel quaſi,nam quaſi eſt a patre debitum,filiæ dos,vt dixi.& eſt ſic quod ſolet dici,qđ bonæ fi.pol.fructus lucratur. niſi cum computat in expenſis:vt §.de rei ven.l.emptor.& l. ſumptus.

Quaſi. Aſſertiuum veritatis, nõ ſimilitudinatiũ.

m Placet nobis.Vt j.de leg. 1.l.non amplius.§.ſi.

quem ſumptũ fecit in res hæreditarias detrahet. Quod ſi ſine facto eius, prolixitate autem temporis ædes vſu acquiſitæ ſint: æquiſimum erit, nihil eum præſtare, cum culpa careat.

Filia poteſt res quæ ſubiacent reſtitutioni fideicommiſſi, in cauſam dotis alienare, niſi de fructibus tantum ſupereſſet, quod ad dotem ſufficeret.Alex.

Cum proponeretur qui dam filiam ſuam hæredem inſtituiſſe, & rogaſſe eam,vt ſi ſine liberis de ceſſiſſet, hæreditatem Titio reſtitueret, eaque dotem marito dediſſe certæ quantitatis, mox decedes ſine liberis hæredẽ inſtituiſſe maritum ſuum & quæreretur, an dos detrahi poſſet? dixi, non poſſe dici in euerſionem fideicommiſſi factum, quòd & mulieris pudicitiæ, & patris voto congruebat. Quare dicendum eſt, dotem decedere, ac ſi quod ſuperfuiſſet, rogata eſſet reſtituere . Quòd ſi tantos fructus ex hæreditate mulier perceperit, vt inde poſſit doti ſatisfieri, dicendum eſt, potius fructibus hoc expenſum ferendum, quàm fideicommiſſo.

Trebelliano ita demum locus eſt, quando quis eſt rogatus vt hæres . Alexand. & Bart.

Vt Trebelliano locus ſit non ſufficit de hæreditate rogatum eſſe, ſed quaſi hæredem rogari oportet.Denique ſi qua portio hæreditatis fuerit legata (legari. n. poſſe etiã portionẽ hæreditatis placet nobis) rogatusq; fuerit hanc partem reſtituere: proculdubio nõ fiet reſtitutio ex ſenatuſconſulto ; ideoq; nec quarta retinebitur.

Portiones appoſitę in inſtitutione, videntur repetitę in fideicommiſſo: niſi ex onere imitatio, vel expreſſione proprium nominum aliud inducatur.Alex.

XXIII.

Voties paterfamiliàs vnum , vel duos hęredes cohæredibus ſuis reſtituere hæreditatem iubet , intelligitur eaſdem partes in fideicommiſsis facere , quas in hæreditate diſtribuendo ſunt contra,quia non eſt rogatus vt hęres , & de hęreditate,ſed vt ab hærede legatum relictum. puto aũt ſatis habere locum Trebe.cũ ad fideicommiſſariũ ſint tranſ.tura onera hæreditaria:quia dixit portionem hęreditariam.& bene videtur rogatus vt hæres:ſed in caſu huius legis eſt quæſtio de legatario an ſit cogendus.& dic quod non.Acc.

Fuerit.Scilicet legatarius.Acc.

Senatuſconſulto.Trebelliano.

Retinebit.Id eſt,iſte legatarius non potuerit quam tam retinere,vt §.eo.l.1.§. ſi is qui quadringenta . & §.inde Neratius. & §.ad leg.Fal.l.lex Fal.§ nunquã . arg.contra.in eo.tit. l pœnales.§.fi.& facit bene j.eod.l.Lucius.§.hęres.Sed nũ quid hæres, a quo legata eſt pars bonorum ſub his verbis, pars bonorum: poterit cogi per Treb. adire & reſtituere? Reſpon non, vt probari poteſt §. de leg. 1.l.non amplius. §. fi.& l.ſeq.Nam legatarius talis non videtur ſubnixus onerib⁹ hæreditarijs: quia bona dicuntur deducto ære alieno. vt j. de col. bono.l. cum emancipati. in princ.& §.de iu. do. l.mulier.Item poteſt hæres liberare ſe, dãdo bonorum æſtimationem & non dando partem rerum:vt d.l.non amplius. & ſecundum hoc facit §.eo.l.nam quod. §. non omnis, & l. cogi.§ generaliter. ar. contra , Inſtit. de fideicom.hær. §. poſtquam ſenatuſcõ.ſed illud iure vetuſtiſſimo. Item ar. contra §.eo.l. nam quod.§. proinde. vbi dicit ſi etiam bona, &c. Itẽ quid ſi ab hærede ſit legata pars hæreditatis ſub his verbis pars hęreditatis: vt hic dicit,nunquid hæres compellitur adire, & reſtituere p Trebell. nam nulla hodie debet eſſe differentia , dicat quis lego , vel fideicommitto:vt C.communia de leg.l.2.Sed vi

In quibuſ.exẽp. ſi cui pot tio.& ſin gularis ẽ iſte text. ſm la. in authẽ.res quæ C.cõ munia de leg.

detur contra,quia non eſt rogatus vt hęres , & de hęreditate,ſed vt ab hærede legatum relictum. puto aũt ſatis habere locum Trebe.cũ ad fideicommiſſariũ ſint tranſ.tura onera hæreditaria:quia dixit portionem hęreditariam.& bene videtur rogatus vt hæres:ſed in caſu huius legis eſt quæſtio de legatario an ſit cogendus.& dic quod non.Acc.

Voties pater. Inſtituit ſibi hęredes paterfa.Titiũ,& Seium,& Caium,& Sępronium & rogauit dictum Titium , & Seium vt reſtituerent partes eorum cohęredibus ſuis,ſcilicet Caio , & Sempronio,& deceſſit,modo quæritur , pro qua parte debent recipere fideicom Caius,& Sempro.id eſt,quantum debeat reſtitui cuiq; eorum.& certè ſi fuerunt inſtituti pro æqualibus partibus,recipient fideic.ſin autem ex diſparibus fuerunt inſtituti,ex ſimilibus inſtitutionis partibus capiẽt fideicõ. & hoc ex coniectura voluntatis patris.Item & alio modo poſſumus iudicare ſuper voluntate teſtatoris.quid enim ſi iuſſit illos, quibus relinquebas fideicomm.prædictum, dare certam pecuniam?certè ex quantitate pecuniæ quam quilibet eorum dare iubetur voluntas teſtatoris eſt colligenda.nã ſi dicti Caius & Sempron. quibus relictũ eſt fideicom. ex diſparibus etiam partibus hæredes ſcripti æquales partes pecuniæ iuſſi ſunt dare grauatis, æquales partes de fideicom. percipiunt. ſi autem ſumma pecuniæ dandæ grauatis congruit portionibus hæreditarijs fideicõmiſſariorũ , partibus, vel diſparibus,debent fideicõmiſſarij accipere fideicommiſ.pro partib⁹ inſtitutioni eorum ſimilibus.Item tertio modo poſſunt iudicare ſuper voluntate teſtatoris. quid enim ſi dictos fideicommiſſarios inſtituit ex diſparibus partibus: fideicommiſſum autem prędictum eis reliquit appellando eos ꝓprijs nominibus , & non ſub appellatione hęredum?certè pro virilibus portionibus habebunt fideicommiſſ & non pro hęreditarijs.& hoc dicit cum l. ſequen. Vivianus.

P.F.pro pius.

a Fecit.Sic C.de impu.& alı.ſubſtit.l.1.& §. de vulg. ſub.l.ſi in teſtamento.& l.qui liberis.§.fi & l. ſequ.in prin.& l.cohęredi.§.1.& Inſtit.de vulg.ſubſti.§ ſed & ſi ex diſparibus.Sed contra C.de impu. & ali.ſub. l.fi. Sol.imò concor nam & duo ſeparatim,& impuberes. fuerunt inſtituti,& ſubſtitutiſita habent vtiles in inſtitutione,& ſimiliter in ſubſtitutione.Acc.

b Partes.De pecunia .

c Virtles.Id eſt,pro numero perſonarum: vt C. de caduc.tol.§.vbi autem legatarij.Acc.

d Portionibus.Scilicet hęreditarijs, & facit §.de rebus dubijs.l.verum.§.fin.

e Onnunquam.Ex voluntate, ſcilicet preſumpta.

f Nominib.Et tunc pro virilibus.vt j.de ſtatu lib.l. ita.§.fi.idem & ſi proprijs.& appellatiuis.ſed præcedẽtibus proprijs:vt j.de ſtip.ſer.l.ſi communis ſeruus,& facit C.de cad.tol.§.ſed vt manifeſtetur. & §.de le. 1. l.turpia.§.fi.& l. ſeruus.§ ſi ex plurib. & l. ſi hęredes. Sed contra j.de duob.reis.l.fine.Sed ibi diſtingue an nominẽtur hęredes nominibus proprijs,vt à Titio, & Seio.an appellatiuis, vt a primo , & ſecundo hęrede lego.Accurſius.

g Vidam ita. Titius inſtituit ſibi hęredẽ Seium:& ita ab eo petijt:A te hęres peto,fideiq; tuę committo , vt quicquid ex hęreditate mea ad te peruenerit,filio meo reſtituas cum ipſe erit 14. ann. pone,aut ſi filius meus prius moriatur.reddas matri eius & poſtea deceſſit dictus teſtator , & poſtea deceſſit dictus filius impubes antequã dictus hæres adiret hæreditatem.& ita deceſſit antequã dies fideicommiſſ ſi cederet.i. ante quam ipſe eſſet 14.an.nũquid debetur fideicõ matri ſuę,an vero hęredi purè?& reſpond. qđ matri debeẽ.ſi autẽ deceſſit poſtquam dies fideicõ miſſi ceſſerit,perti net ad hæredem eius fideicommiſ. Iſta autem reſponſio mollificatur in ver.ſed an.&c.& poſtea tollitur eadem reſponſio in ver.Marcell⁹ &c. dicit ergo in d.ver. ſed an. &c. ꝙ prætor dẽt eſtimare ex perſona matris, & pueri,& hæredis ipſius pueri,an dictus teſtator voluerit ꝑſtari matri fideicom. potiꝰ quã hęredib.pueri , puero decedente ante 14.ann. vel poſt . & nõ reſtituto ei filio adhuc fideico quicquid tamen dictum ſit.iſta eſt veritas,dicit Marcellus.ſ.ꝙ ad matrem transferatur dictum fideicõmiſ. ſi non eſt reſtitutum puero ante mortem ipſius pueri : & hoc eſt verum ſi dictus puer deceſſit ante diem fideicommiſſi cedentẽ, id eſt, ante 14. ann. ſiue poſt. & hoc dicit licet obſcurè.ꝙ Si ſeruo hærede. Inſtitui mihi hæredẽ Stichum ſeruum Titij, & ita poteſt acquiri Titio hęreditas per dictum ſuum ſeruũ: & rogaui eundem Titium,vt reſtitueret dictam hęreditatem dicto Sticho,cum liber eſſet,certè valet fidei com.¶ Si quis filium. Inſtitui mihi hæredẽ ex aſſe Titium filium meum in teſtamento meo:& poſtea feci codicillos,in quibus commiſi fidei dicti mei filij, vt ſi ſine liberis decederet. hæreditatem meam ſorori ſuæ reſtitueret.Item præcepi,ꝙ dicti codicilli non aperirentur ante mortẽ dicti mei filij,& poſtea deceſſi:poſtea dictus meus filius non habens filios venit ad mortem & ſciens illud,quod ita in codicillis ſcripſeram, iuſſit in teſtamento ſuo liberũ eſſe Stichum ſeruũ hęreditariũ,inſtitutis ſibi hæredibus Seio,& Marti & deceſſit nunc venit dicta ſua ſoror fideic.& petit a dictis hęredibus eius i.filij hęreditatem meam ex fideicõ.in quo fideicommiſſo dicit debere contineri dictum Stichũ. quaſi nõ valuerit libertas ei data,q̃ritur qđ iuris ſit . & dicitur quod de hæreditate non eſt dubiũ quin eã habere debeat.Stichum autem non habebit ſeruata libertate eidẽ Sticho fauore ſui.i.libertatis.habebit tamẽ ab eis iuſtum pretium eiuſdem Stichi.& idem eſt per omnia,ſi dictus meus filius ignorabat tẽpore quo fecit teſtamentum fideicommiſſum, quod reliquit ſororı ſuæ in codicillis meis. Sed pone ꝙ Sempronius, qui erat extraneus,inſtituit ſibi hæredum dictum Stichum,ante quam dictus meus filius daret ei libertatẽ in dicto ſuo teſtamento.& poſtea idem filius dedit ei libertatem,& poſt libertatem adiuit dictus Stichus dictam hæreditatem Sempronij & ſibi acquiſiuit.nunquid dictus Seius, & Martinus hæredes dicti mei filij debent præſtare fideicommiſſariæ prædictæ non ſolũ æſtimationem Stichi , ſed etiam eſtimationem dictæ hæreditatis Sempronij?Et dicitur quod ſic , qa ſi filiꝰ meus non dediſſet ei libertatem ſicut dedit,potuiſſet adire eam, iuſſu dictæ fideicom.& ei acquiſiuiſſe . Sed pone.quod dictus Sempronius,qui inſtituit dictũ Stichum,deceſſit filio meo prædicto adhuc viuente,poſt teſtamentum dicti ſi ij mei, in quo reliquit libertatẽ Sticho : & ita tempore mortis dicti Sempronij non competebat adhuc libertas Sticho ex teſtamento filij mei:quia adhuc viuebat idem filius meus.& poſtea ꝑ

XXV.

Vidam ita in teſtamento ſcripſerat , A te hęres peto fideique tuę cõmitto,vt quic-

cessit idem filius meus,& sic factus est liber.dictus Stichus.non tamen adiuit adhuc hereditatem dicti Sempronio nec ante libertatem suam,nam post, nec etiã nũc adire potest,quia transiuit tempus adeundæ hæreditatis Sempronij,computandum a præcepto iudicis qui forte iussit dicto filio meo viuenti, vt intra certũ tempus iuberet seruum adire, & ipse non iussit ante mortem suam. nũquid in hoc casu tenebũt dicti hẽdes filij mei p̃stare hæreditatẽ Sempronij dictæ fideicommissariæ ex cã fideicõmissi? & dicitur qđ nõ: & est ratio: quia si dictus filius meus i vita sua iussisset dictum Stichum adire dictam hæreditatem Sempronij,ei filio meo acquisita fuisset:non ergo habet dicta fideicom. vnde cõqueratur, si dicta hæreditas non est adita in superiori aũt casu bene hẽt vnde conqueratur de filio meo, vt mõ dixi: & ideo non est mirum, si in dicto superiori casu ipsa põt petere ab hæredibus dicti mei filij æstimationem serui,& hereditatis Sẽpronij.& h d. hic. §. licet obscurè. Ideo aũt posui in hoc vltimo casu qđ Sticho non adiuit hæreditatem Sempronij ante libertatem suã, nec post, & etiam nunc non potest adire: quia si nunc liber existens adire posset, vt quia non transiuerat in vita filij mei tempus a iudice ei statutũ, bene posset conqueri fideicõmissaria in hoc casu de libertate data Sticho per filium meum:quia ita posset adire hereditatem iussa fideicommissariæ,& ei acquirere dictus Stichus si liber non esset, sicut in proximo superiori casu. Vi.

*Aliàs cedit.

P.Fl. fine post.

Et quotmodis quem decedere seu mori exprimamus, plenissimè Mãdo. in gl.Fac. §. Sanè, in ver. diem clausit.

Perueneritis.Per quod veniunt ẽt prælegata quãdo que.vt C.de fideicom.l.cum vinum Acc.

Prima quaq; die. Scilicet appositã vt cum erit 14. an.i.ad talem ætatem peruenerit vel die prima quaq; i.quam cito poteris,vel dies cesserit:& facit ŝ.de adi. leg.l.3.§.1.ibi,idem dicendum &c Acc.

Acciderit.Id est decesserit: vt j̃ de verb.signif. l. in vulgari.in fin.Acc.

Adeatur.Et sic constat non cessisse diem.

Cedat.Quod est adueniente conditione, vel die in certo,si sic fuit relictum,vt dixi, cum erit 14. ann. vt infra titul.1. l.si Titio.si autem purè, vel in diem certum,tunc pendet responsio ex eo qđ est supra eod.l.apud.§.Antistia.& l.ille.§.1.in fine, & ibi not. singulare autem fideicom. purè cedit à morte testatoris, vt C.de cadu.toll.§ in nouissimo.Et not. quod dictio prius posita in verbis testatoris facit dubium.nam potest intelligi prius quam cesserit dies fideicommissi in persona filij.vel prius quam restituas. Acc.

Cõcor. l. in c.2. & ibi latè per Pano. extra de resti. spo.

Pertinere. Ita respõsio tẽperatur statim:sed postea ex toto emendatur:vt ibi dicit Marcellus.&c.

Pueri.Sic ŝ. eo.l. ex facto.§. si quis. rogatus.Acc.

Voluntati. Sic ŝ. eo.l.mulier.§. Brasidas. nam similis est ibi interpretato voluntatis in dubio:& hoc nisi contra probetur quod potest: vt ŝ.eod.l.vbi purè. §.1.& j̃.de condi.& demonst l. in conditionibus.& C. de liber præter.vel exhæred.l.3.

Acceperit.Scilicet bona:quia tunc trãsmittentur purè ad hæredem.

Dominus.Cui p eam quæsita est hæreditas. Acc.

Fideicommissum est. non tamen locũ habet Trebell. quo ad quartam deducendam quia non vt hæres, sed vt dominus est rogatus: vt supra de leg. 1. l. cũ filio.& dixi ŝ eo. l 1.§ 1. & l. mulier. §.ii. sed quo ad alia remedia locum hẽt Trebell. scilicet, vt eo libero facto coga tur restituere:& trãseunt actiones, non tamen dico quòd cogatur manumittere, sicut nec pater filium emancipare: vt supra de lega. 1. l.filius. §.secundum vulgarem. Accursius.

Sic in P.F.Halo. scripti,fauore ser. ui.

transferri fideicommissum,si non iam puer hoc acceperit: eoque iure vtimur.

Valet fideicommissum, per quod rogatur dominus restituere seruo instituto. Bar.

Si seruo hærede scripto dñs rogatus est eidem seruo restituere hæreditatem,cũ liber esset: vtile fideicommissum est.

Seruo qui subiacet restitutioni, cum vniuersitate potest libertas testamento relinqui & fideicommissario æstimatio debebitur. Bar.

Si quis filium suum ex asse hæredem instituit:& codicillos, quos post mortẽ alij aperiri iussit, fidei eius commisit, vt si sine liberis decessisset,hæreditatẽ suam sorori suæ restitueret: & filius cum sciret quod in codicillis scriptum esset, Stichum seruum hæreditarium testamento suo liberũ esse iussit: hæredes filij p̃tiũ eius serui sorori defuncti p̃stare debẽt,libertate fauore

Iussit. Ne soror infidiaretur filio:vt Instit. de pupilla.subitit.§ igitur.

Fidei eius cõmissit. Quod fieri põt:vt C. de cod.l.3.

Defuncti.Scilicet prædicti filij.Acc.

Fauore.Sed quis est fauor cum idẽ sit in fundo vẽ dito:vt ŝ.de leg.1.l.ii § fi.& l.si hæres rem.quę sunt cõtra?Sol.qñ ignorat hæres.nõ est fauor:led quãdo sciuit sic,vt hic,sic & aliàs distinguitur sciens ab ignorãte:vt ŝ.de transa.l.fi.vel sub.hic maximè. & facit bene ad §.j̃.de verb.ob.l.si seruum.§.de illo,& j̃.de dona. l. 2.Sed contra infra qui. & a quibus. l hæres. vbi hæres non potest manumittere.Sed ibi erat purè legat°, & sic factus legatarij:hic sub cõditione relictus.& sic interim hæredis,& potest ab eo manumitti. ab qđ facit ŝ.de leg.1.l.si quis inquit:nos.§.1.& Insti.de leg.§. si res.sed hoc non placet scãni.quia & in illa l. hæres. dicit in proprio hæredis.quare dic ibi, nil agitur, s. quo minus detur æstimatio,sed libertas tenet.Vel ibi inter viuos,hic in testamento hæres dedit libertatẽ. Item adhuc contra j̃.qui & à quib.l.generaliter,§.fin. Sol.vt modo dixi de alio contrario. Item adhuc contra supra de cond.indeb.l.in summa,§.pen.vbi distinguitur

guitur sciens ab ignorante.Sol.hic hæres est,qui intelligitur eadem persona cum defuncto:vt in Auth.de iureiuran.a mo.præ.§.1.coll.5.vnde non permittitur ei ignorare qđ defunctus sciuit:ibi enim est extraneus. Sed obijcitur huic solut.j̃.de donatio.cau. mor. l. si is cui. vbi etiam extraneus ignorans donatarius tenetur. sed ibi erat in culpa lata donatarius quando nõ cogitauit posse remoueri per cõualescẽtiam, & aliis modis. Item adhuc cõtra C. communia de lega l.fina. §. sed quia. vbi etiam hæres non manumittit. Sed ibi purè vel die certa: hic sub cõditione,vel die incerta,quæ pro conditione habetur: vt ŝ.de condit & dem.l.dies incertus. Sed tunc ob.in ea.l §.fin autẽ sub conditione.

P. F. ne factum cui iusquam.

P.Flo. qua.

Sed ibi non dicit de manumissione, sed de cæteris alienationibus,quæ fieri non debent pendente cõditione:& sic est speciale in libertate.nã & seruus alio modo alienatus conditione pendente,ea existente reuocaretur. Alij dicunt qđ hoc corrigitur per illum §.fin autem. vt non possit manumitti, sicut nec alio modo alienari.

Sui.Scilicet liberi.

Pretium. Scilicet serui prędicti. Accursius.

Afferat. Vt ŝ. de ali.iudic.mutand.cau.fact l.1.in prin.& de noxa l.ele ctio.§.fin.argu.contra infra,de separa.l.2.in fi.1. resp. Hug.

A Sempronio.Scilicet quodam extraneo.

Hæreditatis.Scilicet fideicommissariæ.

Quoque.Non solum seruii.sed videtur posse pœnitere quando ignorauit:vt ŝ.de interro.act. l. de ætate. §.ex causa.Sed ibi actori consulebatur in alium: hic vero datur huic sorori in alium recursus ad hanc hæreditatem.Item adhuc non uidetur nocere tantus error,vt Inst.de ac.§.si quis agens.Sed ibi ignorantia se excusat a damno,quod haberet propter plus petitionem:hic non excusat a damno hæreditatis. Acc.

Non deduceretur.Vt ipsa,vel eius æstimatio prętetur sorori:vt j̃ eo.Lita tamen.§. 1.& ŝ.eo. l. in fidei commissariam,in princ. Acc.

Mnibus. Institui mihi hæredem Titiũ & rogaui eum,vt eam restitueret cuidam ciuitati supposititæ Romano Imperio:& decessi nunquid tenetur Titius restituere dictæ ciuitati? Et dicitur qđ sic, & ea restituta transeunt hæreditariæ actiones in eam, & contra eam ciuitatem, & municipes qui morantur in ea ciuitate,admittunt.ad eas actiones exercendas, & ad se defendendũ.debent tamen ad hæc explicãda habere actorem.hoc dicit cum princ.l. seq. Vi.

Omnibus ciuitatibus. Vel patri ciuitatis: vt sup. de leg.1.l.si quis a filio.§.fi & etiam vicis.vt sup.de leg.1. l.si hæres § 1.Item econtra institui, & de restituendo grauari possunt:vt ŝ.eo.l.recusare.§.item si municipes & facit j̃. de li. vni. l.1. & C. de hære.instit. l. hereditatis. & C.eo.l.3.& ŝ. de le.j. l.ciuitatibus.Acc.

Romani.Sed ciuitates hostium sic nõ sunt capaces.

In eas. Ciuitates & econtra eis dantur: vt subijcit, sed &c. & continua cũ l.seq.

P.Fl.fideicomissam.

Admittuntur.Scilicet ad agendum.

Ta tamen.

Actorem. Vel syndicum:vt ŝ.quod cuiusvni.l.2.§. quibus & l.item eorum. § sed & si ita decreuerit. & debent eligere omnes de municipio,vel ciuitate, vel maior pars, vel ordo decurionum, vel maior pars, cum duę partes affuerũt: vel nullum eligerẽt si sit aliquis, cui de cõsuetudine hoc facere licet:vt ŝ.quod cuiusq; vniuersi.no. l. planè. & l. prętor. & ipsi etiam administratores municipũ potuerunt hoc facere:vt ŝ.de cond.& demon.l.municipib. & quod cuiusq; vniuer.no.l.fi.Acc.

¶ Si seruum.

Instituimihi hęredem Titium: & rogaui eum, qp restitueret hęreditatem meam Seio, & decessi: postea Titius dicens sibi suspectã hæreditatem fuit coactus adire: & antequam hæreditatem restitueret dicto Seio, Caius extraneus instituit sibi hæredem Stichum seruum dictæ hæreditatis meę.& dictus Titius iussit eum dem adire,& ita eam hæreditatem Caij sibi acquisiuit:& ita habet modo Titius hæreditatem meam, & hęreditatem Caij.nunc quæritur,an vtramq; restituere teneatur dicto Seio fideicommissario? Et dicitur qp non, sed ouantaxat meam: sicut nec tenetur ei restituere illud;quod seruus hęreditarius stipulatus esset ab aliquo post aditam a se hærede hæreditatem, aut per traditionem accepisset:aut fructus,qui ex rebus hæreditarijs percepti fuissent ante moram restituendæ p eum hæreditatis & bene dixi post aditam a le hęrede hęreditatem,quia si ante aditam prędicta tria, uel ali quod eorum interuenisset, bene tenetur Seio fideicõmissario restituere. Viu.

Coactus.Per iud.cem:quia eam suspectam dicebat.

Alio.Quia quidam instituit hæredem.& rogauit,vel iussit eum restituere huic seruo.

Eidem seruo.Aliàs hærede,& aliàs hæredi:quia fuit ab alio seruus institutus. Acc.

Et tunc. Id est,post acquisitionem hæreditatis per

seruum factam.

Acquisita sit. Quia iussit eam adire: vt ff. dixit: & sic iam erat ei acquisita. & sic non ob. ff. eo. l. quidam. §. fin. primo respon.

Hereditatem. Ab hærede.

Si nulla mora. Nec rogatus est, vt cum incremento restituat: vt ff. eodem. l. facta. §. si hæres ante. & ff. eo. l. in fideicommissariam. §. quoties, & quod no. in princip. eiusdem. Nec obst. ff. proxim. § in fi. vt ibi dicam.

Aditam. Per eum qui dicebat eam suspectam.

¶ Qui suspectam. CASVS. Regulam ponit quam postea specificat, & est regula talis: Hæres qui suspectam dicit hæreditatem, in qua est institutus, & quam alij rogatus est restituere, & qui propter hæc contactus est eam adire, & restituere fideicommisso, non debet cogi sequi id quod commodū ex testamento, in quo fuit data ei dicta hæreditas, quod quidē cōmodum habituius nō fuisset, si hæres institutus non fuisset, aut nō adijsset si autem potuisset habere illud commodum, etiam si non adijsset, bene habebit illud coactus adiens. Vnde pone, quod iam mihi hæredem Titium, & filium meum impuberē exhæredauit: & ita postea dixi: qui quis mihi hæres erit id. m filio meo hæres esto. & postea rogaui eundem Titium, vt redtueret hæreditatem meam Seio: & postea decessit, postea Titius dicens sibi suspectam hæreditatem meā, fuit eam coactus adire: postea antequā restitueret eam Seio, decessit dictus impubes in pupillari ætate: & ita tuc decessit ei d. Titius: valuit ei institutio quam fecit eidem exhæredato, quantum ad bona quæ habet aliunde, quam a me dictus impubes: quæritur, nunquid vtram q; hæreditatem teneatur Titius restituere Seio fideicommissario l. meam, & impuberis: Et dicitur quod sic: & hoc secundum dictam regulam: nam hæreditatem impuberis non habuisset, nisi meam hæreditatem adiuisset, vtpote principali meo testamento irrito, cum ex eo non fuisset adita hæreditas sic per consequētiam pupillare euanuisset. Et idem est retento eodem casu, si non feci substitutionem prædictis verbis, quisquis mihi hæres erit, idem filio meo hæres esto, &c. sed ita feci dictam substitutionem, Titius filio meo hæres esto. nam licut in superiori casu, ita & in hoc tenebitur restituere Titius Seio vtram que hæreditatem. Si verò retento isto proximo casu dedissem cohæredem Titio in mea hæreditate quendam extraneum: puta Sempronium, & postea cohæres adiuit pro sua parte, & Titius coactus adiuit pro sua, restituendo Titius suam partem dicto Seio fideicommissario, potest sibi retinere hæreditatem impuberis, quam (vt dictum est) habuit ex substitutione. & est ratio secundum dictam regulā: quia etiam si ipse Titius omisisset pro sua parte eam hæreditatem, & adire non fuisset coactus: potuisset nihilo minus adire ex substitutione, & habere dictam hereditatem impuberis: & hoc ideo potuisset: quia cohæres suus, vt dictum est, adiuit pro sua parte meam hæreditatē. & ita in hoc casu principale meum testamentum nō fuisset irritum, cum ex eo adita fuisset hæreditas mea ad minus per vnum de heredibus quos instituit. quod quidem sufficit ad hoc vt valeant secundæ tabulæ, siue substitutio pendes ex meo principali testamento: vt hic dicit Vl.

Commodum. Vt ff. eo. l. quia poterat. si ff. ad sym. l. in tequens. § 1 & ff. ad l. falc. patronus § alterius si filius fuerit, vel quæ vice fructuaria cod. l. vt supra. § proxi. Item contrarium commodum ff. eod. l. & § si percepti. & sup. eo. l. apud Iulianum in princ. Acc.

Si pupillo. Forte exhæredato Acc.

Quisquis mihi. Et per quę verba quę admittatur, habes ff. de vulg. subst. l. quisquis. § fi. quod dico quę hæc verba in facunt conditionem hanc, si heres mihi hæres, is & filio meo quæ condutio non intelligitur. ff. proxima.

Ad eum. Institutum & rogatum. Acc.

Tunc. Id est, tunc, ali s accipitur pro aliquando, vel accipitur pro una parte. vt tum Petrus, tum Martinus curritalias est in textu: tunc.

Pupillare. Et ex hoc quia hanc non habuerit, si nō adiuisset paternam: vtpote principali testamento irrito, cum ex eo non fuisset adita hæreditas: vt ff. de contrata. l. filium. § quod sibi. & §. sed cū exhæredato. & sic per consequētiam pupillare euanuisset. vt no. sup. eo. l. apud. §. idem Iulianus. H.

Et vero cohæredem. Alium a pupillo. & sic non ob. ff. de vulg. subst. l. sed si plures. § nuncupatiu. § vbi dicit q; si cohæredem habeo pupillum tantum, & repudiauero paternam, non possum postea habere pupillarē, nisi essem frater impuberis: ut in e ti de vulga. subst. l. si filius, quia pater sed certe quātum ad hoc, quod hic dicit, idem dico & si pupillum tantum habeo cohæredem: quia possum habere pupillarem ex substitutione licet repudiauerim paternam: puta si pupillus adijt, aliqui pupillare nullum esset, cum nemo adiisset paternam hereditatem, vt dixi & ita cum hoc commodum posset habere, licet repudiauerit paternam: cum tū pupillus adijt, non debet venire in restitutionem: vt in princ. huius §. illud tū bene dico. q; hoc casu non possum habere ex substitutione pupilli, quia habeam paternam: quia eum nō inuenio immixtū: vt dicit d. § filio. in fi. Vel posset illud intelligi cum pupillus nō adiuit, & ego repudiaui. sequitur ergo q; pupillare nō valeat, & ita nihil ex eo habere possim.

Cohæ-

Nota quod verba quis mihi cū essent indefinita restringuntur ad filium. ff. de vulg. subst. l. quisquis. & ff. de testa. l. filius.

Cohęrede adeunte. Sufficit enim vnum ex hæredibus adire paternam ad hoc vt valeant secūdę tabulę: vt hic, & ff. eod. l. apud. §. idē Iulianus. & dittingue hic vt no. C. de iure deliberandi. lege, quidam.

Ipse patris. Substitutus. Acc.

¶ Si pater. CASVS. Filium meum Titiū in mea potestate cōstitutum institui mihi hęredem, & rogaui eum, vt hæreditatē meā restitueret Sēpronio, & decessi. postea idē meus filius dicebat sibi suspectam hęreditatē: & iō nolebat se ei immiscere. Sempronius autem erat cōtentus, quod ipse restitueret ei sine immistione: & ita ipse ei restituit: bene valet restitutio. Vl.

Restitui. Caue tibi quia nihil est an cogatur adire, & vī quod non. cum enim suus est, & necessarius, rō oportet quod plus adeat. Sed dic vt adire cogatur: vt ff. eod. l. recusar. §. meminisse. & potest esse ratio: quia debitor hæreditarius negaret forte suū fuisse, & probaret fallo esse emancipatū: vnde restitutio inueniretur nulla. Itē qa est hæres noie, non reīvt teneatur credi toribus: vt C. si vt se ab hæredit abstin. l. 1. ergo ecōtra nec agere potest, nec habet quid restituat. dicit tamē H. & bene, quòd si nō curet fideicommissarius cogere adire, q; satis est ei, quod est hæres, licet se abstineat: vt ff. de fideicom liber. l. cum quasi. § sed & si quis. & § de mino. l. & si fine. § sed qd Papi. & expresse hic subjicit. Sed non ne restituendo videtur adire, sicut qui soluit creditorib vt C. de iure deli. hæ fit en in nuda vel similē: vt Inst. de hær. quali. & diffe. § si Relpon non, quia non fit eo animo, sed magis animo contrario, vt non sit hæres: cum coactus hoc faciat.

¶ A patre. CASVS. Institui mihi hæredem Seium, & Caium filium meum impuberem exhæredaui, & eidē filio taliter substituo dictum Seium si dictus impubes decederet in pupillari ætate. Item rogaui dictum Seium vt restitueret Titio hæreditatem, quę ad eum ex substitutione peruenerit. & decessi Titius viuente dicto impubere vult cogere Seium vt adeat hęreditatē meā, ad hoc vt postea impubere decedente, Seius possit eidem Tit. o restituere hęreditatē dicti impuberis, sicut ego testator eum rogaui dicens eidem Seio, si tu non adeas hęreditatē testatoris, non habebis hęreditatem fi ij sui impuberis, & ita restituere mihi eā non poteris nunquid potest eum ad hoc cogere? Distinguitur aut impubes vixit, aut non: primo casu nō potest, propter duas rationes. Vna est quia eidem Titio potuit cohærede adeunte, quāuis ipse patris omisisset hęreditatem, ex substitutione adire.

Existentia sui hæredis confirmat fideicommissum vniuersale, vt per restitutionem eram sunt actiones. Bar.

Si pater filium, quem in potestate habebat, hæredem scripserit. & ab eo petierit vt hæreditatem Sempronio restitueret, isque suspectam sibi esse dicet: poterit ex Trebelliano senatusconsulto hæreditas restitui. Quare & si non immiscuerit se hæreditati: nihilo minus actiones, quæ ei & in eū competebant, ad Sempronium transferuntur.

Hæres à quo fideicommissum relictum est in secundis tabulis cogitur ex priuilio auferre mortuo domum pupilli; & confirmatis secundis tabulis omnes pupillariter substituti cogentur adire ex secundis, & restituere. A.

A patre hæres scriptus, & exhæredato filio substitutus, si rogatus fuerit hæreditatem, quæ ad eum ex substitutione peruenerit, Titio restituere: cogendus non est viuo pupillo prīs hæreditatem adire: primum, quia sub conditione fideicōmissum datum est: deinde, quia nō probè de hæreditate vitētis pueri aget. mortuo autem pupillo compelli debet hæreditatem patris adire. Quòd si duo hæredes a patre instituti fuerint, & vtriusq; fideicommissum sit, vt ex hæredati filij hæreditatem restituerent. satis erit, vel vnū cogi adire: hoc enim facto, etiā is, qui patris hæreditatem non adijt, filij hæreditatem adire, & restituere cogetur.

Si filius petijt bonorum possessionem contra tabulas hæres institutus non potest cogi adire, & restituere. Bartelus.

Quoties filius emancipatus, l. facta. § si sub conditione. §. & si in dando. sed die vt no. dicto § Antistius. & l. ille a quo. & l. fed si ante. & l. penul. Acc.

Aget. Scilicet sic, vt cogatur adire & restituere: vt hic, & sup. a me vulga substitu l. a. § plane, sic & ff. de cod. l. bene. l. § si impubere. sed in alium modū agit quando ff. de vulgaris hęreditatem vt C. vt in pos. legatum. & Autumedorum. & C. ad Treb. authen. contra legatas. & § de hęreditate vendita l. secunda. § illud. Accursius.

Patris: dire. Et etiam purè restituere: vt ff. proxim. dicitur vel colligitur.

A patre. Scilicet exhæredati: & die exhęredato pupillariter substituti.

Restituerent Titio. Acc.

Vel vnum. Vel pro saltē: & facit ff. de lapud Iulianum. § idem Iulianus. & l. nam quod. § qui cū pulsus. & ff. eo. qui fut. tectam. quod in eis no.

¶ Quoties. CASVS. Institui mihi hęredem Titiū, & rogaui eum q; restitueret hęreditatē meā Seio: & filium meum emancipatum prēterij, & decessi. postea dictus meus filius accepit bo. pos. contra tab. & ita ab Ittuit hęreditatē instituto. certè amodo institutus nō tenetur adire & restituere hęreditatem Seio: sicut nec

An dicatur ppriè hęres qui nolle tantū est hęres: vide ad longū per Bald. in l. si non speciali. ff. col. C. de testa.

Vel pro saltem, & quot aliis modis accipiat Mā. in gl. Fac. §. Actiū. in ver. vel Vi ceregeratē.

legata, nec fideicõmissa præstare amodo cogitur. Sed pone, quod dictus Seius fideicõmissarius erat de liberis, vel de parentib. testatoris, quibus quidem dẽt filiꝰ contra tabulas petens restituere fideicommissum eis scripto hærede relictum: vt ff. de leg. 1. l. 1. & l. Sabinus. modo cogitat dictꝰ Seius ita. ego volo facere cogi dictũ præteritum vt petat bo. pos. contra tabu. quia si ipse nunc non petat, hæres fortè decedet antè aditam à se hæreditatem: & filius fortè omittet contra tab. & ita intercidet fideicõmissum meũ: & ita petet corã prętore præteritum cogi. certè nõ propter hoc debet cogi præteritus. nam potest cogi hæres adire, & restituere. Itẽ & filius præteritus non fuit rogatus restituere. Vi.

[a] In vete. exẽp. suã filius &c. nec habetur verbũ accepit.

[a] Accepit. Multo magis si querelam inofficiosi testamenti proponat exhęredatus, cum & tunc rescindãtur relicta: vt ff. de inof. testa. l. Papinian⁹. §. fi. nec ob. ff. eo. l. ille a quo. §. 1. quia ibi solꝰ hæres contendebat de viribus testamenti, nec apparebat filius qui contra tabulas peteret: hic autem apparet.

patus bonorum possesionem contra tabulas accipit. [b] nulla rõ est compellendi hæredis ad restituendam hæreditatem. & sicut neque legata, neque fideicommissa cætera præstare cogitur, ita nec ad restitutionem quidem hæreditatis compelli debet. [c] Marcellus, Plane non est compelendus adire, [d] si iam filius bonorum possesionem accepit: nec intercidat fideicommissum mortuo hærede instituto, & omissa à filio bonorũ possesione.

Post restitutam hæreditatem actiones denegantur hæredi, & contra hæredem: & dantur fideicommissario secus ante eam restitutam. Alex.

Qui ex Trebelliano senatusconsulto hæreditatem restituit: siue petat

[b] Hæredis, Alterius quàm filii.

[c] Cogitur. Hęres scriptus. item nec filius prætorquã liberis, & patentibus, & quibusdã aliis. s. vt ff. de leg. præstan. l. 1.

[d] Compelli debet. Niti fideicõmissarius esset de liberis, vel similibus. nam tunc à filio esset dandum fideicommissum pro portione virili: s. vt ff. de leg. præstand. l. 1. & l. qui filium. in fi. l. seq. & l. viriles, & l. si portio: & hæc sunt secundum iura vetera. Sed quid hodie cũ ex causa prætieritionis, vel exhæredationis nõ irritetur nisi institutio? Respon. secundum M. nec hodie cogitur, cum ipso iure sit institutio irrita: sed secũdum nos, qui dicimus irritãdam, potest dici. vt interim possit cogi adire & restituere, filio differente agere, secus si iam agat, vt hic. Acc.

[e] Marcellus. f. respon Et pone, pater filium emãcipatum prætexit: extraneum instituit. & de restituenda hæreditate Titio post mortem suam rogari grauauit: dicit ergo filium non cogendum petere cõtra tabulas quia iam intercideret fideicommissum præstandum mortuo hęrede, seu posti mortẽ hęredis, & filio omittente bo. pos. & sic stamus pro fideicõmisso: vt valeat vt & ff. eod. l. ex facto. §. sed si naufragio. si autẽ filius spontè vellet petere, bene posset: vt ff. s. prox. vel pone vt ff. ea l. §. qui rogatus Acc.

[f] Fideicommissum. Scilicet prestandum. Acc.

¶ Qui ex Trebelliano. Titius instituit sibi hæredem Seium, & rogauit eum de restituenda hæreditate Caio, & decessit postea restituit hęreditatẽ Caio: vult modo idẽ Seius hęres agere contra aliquẽ debitorem hæreditarium certè repellitur exceptione restitutæ hæreditatis. Sed & si creditor hęreditarꝰ agat contra eundem Seium, eadem exceptione repellit eũ. dictæ autẽ actiones hæreditariæ cõpetunt dicto Caio fideicommissario. & contra eũ non solum hę. quas dictus hæres habebat

a debitoribus hæreditarijs, siue ab eo petatur exceptione restitutæ hæreditatis adiuuari, vel submoueri potest. [g] Actiones aũt fideicõmissario cõpetunt, quas habuit hæres eo tempore, quo fideicommissario restituebat. Marcellus. Sed eas quoq; actiones, quæ sub conditione erãt, & quarũ dies eo tempore non cesserat fideicommissario competere placet. Sed antè quam restitueretur hæreditas, excepione aliqua hæres adiuuandus nõ est: cũ hoc minus ex causa fideicommissi restitutus sit. [h]

Quando testator rogat de sua hereditate, vel eius parte, habet locum Trebellianũ. secus si de hereditate alterius delata ipsi heredi, licet si sponte non adiret cogeretur adire & restituere.

tempore quo restituit ei hæreditatem, sed ẽt hæ, quæ sub cõditione erant tũc temporis, quarũq; dies non cesserat ad huc, sed postea conditione existẽte sed si cõueniatur hæres à creditoribus hæreditarijs antè restitutionem hæreditatis: non habet exceptionem, cum tanto minus debeat postea soluere fideicommissario in restitutione hæreditatis, quantũ solu'it dictis creditoribus Viu.

In P.F. fideicommissum restituebat.

[g] Potest. Vt Instit. de fideicommi. hæred §. restituta & ff. eod. l. 1 §. quanquam. h Adiicnd. Ciuiles, & prætorianæ: vt ff. eo. l. quãuis. nisi de nouo hæres acquisset: vt ff. eod l. hæres pecuniam.

Sit, nõ est in P.F.

[h] Adiuuandus non est. Contra legatarios, & creditores, & sic quãdoq; præcedit petitio rel. Eorum restitutionem: quandoq; sequitur: vt inf. eodem, l. qui quadringenta. & l. Marcellus, §. idem Pomponius. & l. cogi. §. inde quæritur.

[i] Restituturus sit. Vel si non sit vnde retineat: cauebitur hæredi a fideicommissario: vt ff. eod. l. cum hæreditas, ex fi.

¶ Trebellianum. Mæuius instituit sibi hæredẽ Seium: & rogauit eũ, vt restitueret Caio hęreditatem suam, scilicet Mæuij prædicti, vel quotam eius partem, & decessit. & postea dictus Seius restituit Caio. nunquid transeunt actiones in fidei õmissarium ex Trebelliano, & nũquid habet locum Trebellianũ? Et dicitur q̃ sine dubio in hoc casu locum habet. Sed pone quod dictus Mæuius rogauit dictum Seiũ suum hæredem, vt hæred tatẽ Titij adiret, & restitueret dicto Caio, qui quidem Titius instituit sibi hæredem dictum Seium: & idem Seius adiuit hæreditatem Mæuij. & ẽt hæreditatẽ dicti Titij: nunquid dictus Caius poterit petere à Seio hæreditatem Titij? Et dicitur q̃ sic. perinde ac si Mæuius rogasset cũdem Seium de restituendo Caio fundum, qui eidem Seio à Titio legatus esset. si autẽ idem Seius dicat sibi suꝑdictam hæreditatem Mæuij, nõ debet cogi eam adire: quia nõ est rogatus eã alij restituere subaudi, nec cogitur præstare Caio Titianam hæreditatem prędictam: quia nihil habet à Mæuio qui rogauit eum de Titiana restituenda, ex quo scilicet non adiit hęreditatem Mæuij. Sed quid retẽto eodem casu si Męuius rogauit Seium hęredem suum, vt restitueret Caio suam Męuiꝑhęreditatem & etiam Titianam: & Seius sponte adiit Męuianam? certè dimidiam, & quartã hęreditatis Męuianæ

restituet

restituet Caio i. sex vncias, & tres i. nouem vncias, id est, partes hæreditatis tres: & quartã sibi retinebit Trebellianicã. & idẽ est in ĩtto eodem casu, si dictus Seius à Mæuio institutus sit rogatus restituere hæreditatem Mæuianam dicto Caio, & Titianam cuidam alij, puta Sẽpronio. nã vtroque casu adiens Seius hæreditatem Mæuianam sponte, retinebit sibi quartã ex ea, & tres partes restituet Caio fideicommissario. Vtrum autẽ in hoc casu teneaꝫ restituere Titianam illi, cui eam rogatus est restituere, non dicit hic: sed ego dico q̃ sic, si tot fructus percepit ex Mæuiana, qui faciant tantum, quantum valet Titiana: vel si tantum valet quarta Mæuianæ, quantum tota Titiana & testator voluit, quod quartam Mæuianę haberet Seius in compẽsationem Titianæ fideicommissario restituendæ. Sed quid retento eodem casu si Seius dixerit suspectam hæreditatem Męuianam? nunquid cogetur eã adire & restituere? & dicitur quòd sic. Titianam autem non cogetur adire, nec restituere illi, cui rogatus est restituere. Viu.

[a] In P.Fl. vt hęreditatẽ Mæuij adieris perinde a te, &c. desũ: autẽ illic cætera, q̃ hic interferuntur.

Trebellianum senatusconsultum locum habet, quoties quis suam hæreditatem vel totam, vel pro parte fidei hæredis commisit. Quare si Mæuius te hæredem instituerit, & rogauerit, vt hæreditatẽ Titij ad eas, & restituas, tuq; hæreditatem Mæuij adieris, perindea te fideicommissum petetur, ac si fundũ qui tibi à Titio legatus esset, restituere rogatus fuisses. ideoque & si suspectam Mæuij hæreditatem dixeris: cogi te non oportet, eam adire. Quod si Męuiꝰ te rogauerit, & suam hæreditatem, & Titianã restituere, tuque sponte adieris hæreditatem: vteris legis Falcidiæ commodo, & partem quartam Mæuianæ hæreditatis retinebis: & dimidiam, & quartam ex fideicommisso restitues

[a] Trebellianum. in lib. Io. incipit §. quod Treb. & c. f. de quo facta est mentio supra, vel in cipit. §. resp. Senatul. Trebel. &c. tu dic quod incipit. §. Trebellianum &c. & si habes resp. l. cum precedentibus, & adiunge dictionem Marcellus, quę non habebat verbum.

[b] Pro parte. Scilicet quota. secus si rẽ aliquam: vt ff. s. e. l. cogi, §. generaliter: Itẽ secus si partẽ legauit: vt ff. s. e. l. mulier §. fi. Item cautè dicit suam, non ergo si alienam tantum: & hic iubijcit, quare &c.

[c] Tuij. A quo erat institutus, vt apparet ex inferioribus: secus si ipse Męuius esset à Titio institutus: quia tunc locum haberet Trebellianum: vt ff. s. e. l. cogi. §. sed & si quis.

[d] Adieris. Scilicet spontè.

[e] Fuisses. A Męuio qui te hęredem fecit quo casu bene valet: vt ff. s. e. l. ex facto. §. Iulianus, & §. nõ tantũ. & § si quis ita cauerit.

[f] Adire. Quia de ea restituenda non fuisti rogatus.

Hęreditatem. Mæuianam.

[g] Quartam. i sex, & tres vncias, quę sunt dodrãs Męuianę. sed nunquid Titianam restituet similiter? Rñ. sic, si tot fructus percepit ex Męuiana, qui faciãt tm, quantum valet Titiana: vt ff. s. de le. 2 l. cum pater, §. Titio. imo plus dico, ẽt si non tot percepit: quia potuit ei testator dare quartam suæ hæreditatis cũ onere. f. vt habeat in compensãtione cũ Titiana hæreditate, si tm facit quarta Męuianę, quantũ hæreditas Titiana

tuta: quia non in plus potuit onerari: vt ff. eo. l. Luc. §. mulier & ff. ad l. Fal. l. si debitor. & ibi no. Sed ar. contra in e. ti l. quod de bonis. §. cum fideic.

¶ Si ex Trebelliano. Titiũ debitorem meũ institui mihi hæredem, & rogaui eũ vt restitueret hæreditatẽ meam Seio. & postea decessi, postea idem Titius restituit hæreditatem Seio retenta sibi quarta de iure, & sine causa retentis sibi quibusdam prędijs, cũ fructibus: & retento sibi illo, qđ mihi debebat. nunquid hdeic. p̃dictus põt agere contra eũ actione ex testamento pro prædijs recuperandis? Et dicitur q̃ sic. Sed & si dictũ Titium rogaui, vt restitueret ei partẽ tantum hæreditatis, & ipse ei pro indiuiso restituit: poterit idem fideicom. intentare iudicium famil. erciſc. contra hęredem prædictũ. Viu.

[h] In P.F. fructus p̃ dictũ retinet.

Prędia. sed quare retinet? Dicunt quidã pp naturalia debita, quæ sibi à defuncto debebãtur. sed certè naturale debitum põt deducere. non solum ciuile, & naturale: nec tenetur ideo. aliqua actione fideicõmissario. vt ff. eo. l. debitor, & ff. de pe. hæ. l. si quis possessor. §. sed & ipsi, nam naturalis debiti deductio solutio est, non donatio, vt ff. de don. l. hoc iure. § penult. dic ergo, quod retinebat sine aliqua iusta causa.

[i] Debitor eius. Scilicet ciuiliter, & naturaliter: secus puto si naturaliter tm: licet gestor negotiorum ẽt naturale debitum a se debeat exigere, vel deducere: vt ff. de neg. gest. l. at qui natura. in prin. Hug.

Actiones. Scilicet utiles, quia directæ competerabant defuncto sicut econtra si defunctus alꝰ: quid debuisset hæredi scriptoꝰ: vt infra eod. l. debitor, fi. & C. de iure delib. l. fi § in computatiõe. sed Hug dicit omnino extinctas etiam vtiles, & in perpetuum non suscitari: vt ff. de solu. l. qui res, §. aream sed dat hæredibus condictionẽ indebiti, quasi plus debito soluerit: vt ff. e. l. deducta. in princip & l. debitor & l. penult. fic. & sup. de cond indeb. l. fi is qui. & de hæred vẽd. l. 2 §. pen. sed econtrario fideicommissario. quæ actio dabitur. si nõ datur vtilis? Respon. actio ex testamento, quę datur ad fideicommiss generale, quasi non plenè restituerit, vt innuit dicta l. debitor, vbi dicitur, neque fideicõ. qua si minus restituerit, rectè petetur & c. sed an potest cõ petere ei petitio hæreditatis, fideicommissaria? videtur quod non: vt ff. s. de fideic. hære. pe. l. fin. §. fi. Sed dic contra. vt ibi. Item potest dari condictio sine causa sal tem ratione possessionis: quia sine causa est apud hęredem: vel vtilis rei vend. scilicet post restitutionem hęreditatis.

Facien-

a Faciendū est. Vt si fideic dentur actiones contra hęredem.

b Iudicium. Vtile hinc inde vt §. fam. ercis. l. si ex asse. nec ob. etit l. 2. in prin. vbi datur directum eis qui sūt hęredes per senatusc. Otial. ſi quia dicit Tertul. & Orfi. f. per q̄ qs fit hares vt Instit. de bo. poss. §. quos aūt. nō per Treb sed loco hęredis: vt instit. de fideicomm hære. §. restituta. Alij dicunt hęredi directum, sed fideicō. vtile. & facit §. fa. erc. l. fi & eius § 1.

c Qui rogatus. Sic.

d Sempronius. Sic. Sempronius instituit sibi hæredē Titium, & rogauit eum, q̄ restituęret hæreditatē filio suo Sempronij emācipato, & ab eo Sēpronio prætento: & decessit idē Sempronius: postea filiꝰ vult Titium cogere adire, & sibi restituere dicentem iuspectam dictam hæreditatem. nunquid potest? Et videtur q̄ non: quia idem filius potest petere bon. poss. contra tabulas, & ita aliter hæreditatē cōsequi. dicitur tamen hic q̄ potest. Viu.

e Emācipato filio. Scilicet pterito. idē si extraneos: vt § eo. §. quoties, ibi Marcellus, &c. vel pone ibi vt hic.

f Possit. Si velit: nōdum tñ accepit: aliàs non posset cogere hæredē adire: vt §. eo. §. quoties. qui enim oppugnat volūtatem, non debet ex ea consequi commodum, vt §. de acq. hære. l. qua situm. Item no non refert qualiter consequatur, dummodo consequatur. sic C. de instit. & substit. l. fi mater.

g Si patronus. Sic. Stich' instituit sibi hæredē patronum suum Titium, ex debita portione patroni, id est, quę erat olim dimidia, hodie tertia, & Cū in stituit sibi in reliquo, & rogauit dictū patronū, vt dictam partem restitueret Sepronio, & decessit dictus Stichus. postea patronus dicit sibi iuspectā hæreditatem. & ideo non vult adire, & restituere, nūquid dēt ad hoc cogi? Et dī q̄ sic, si tñ postquam cōpulsus adiuit, mutet voluntatem. & vt sit sibi re inere dicta debitam sibi: patent bene pōt hoc facere nec tenetur restituere fideicommissario. Viu.

h Debita. Olim dimidia: hodie tertia sine onere: vt instit. de suc. hb. § sed nra. sed olim in dimidia poterat grauari à liberis, & parētib. libertis, nō ab alijs, vt §. de cond. & demon. l. si is & de leg. 2. l. cum patronus. & si nimis grauabatur, poterat omittere ex testamento, & capere ab intestato citra fraudem dicti: vt §. si quis omiſ. cauſ. test. l. quamuis. § si patronus, sed contra tabulas non petit patronus instituta, siue adeat siue non: vt §. de bo. lib. l. si patronus ex minore § j. A. c.

i Mutata. Sed quomodo pœnitet. vt supra eo dē lege, l. quod §. qui cōpulsus. & §. cod. l. si eius. §. fin. Respon. pœnitet ante quam cogatur: vt hic, vel post, vt ibi. sed si sponte adiuit, & per errorē plus quā debet restituerat. condicitur ei. patronus. An pœnitet postquam coactus adiit? & sic specia. quas. alienam est, vt supra de iure dot. l. Papinianus. §. si quis. & pone gl. vt dicit ibi. & §. de cond. inst. & §. de cond. inst. l. pen.

k Si perceptis. Sic. Instituit mihi tres hæredes, inter quos erat Titius. & dictum Titium rogauit, vt totam partē restituat Seio per cepis sib. fundo Titiano. & Seiano: & decessit. postea Titius ciens ubi iuspectam hæreditatem coactus est eā adire, & restituere. nunquid debet percipere dictos fundos? Et dicitur q̄ non: si autem ego legassem ei dictos fundos sub conditione. si mihi hęres non esset: non aliter cogeretur adire, quam si fideicommissarius restitueret ei dictos fundos: & est ratio p̄ta in litera. Vitianus.

l Quid in eo q̄ recipit legatū minus solenne sibi p̄ conscię tiam solutum, an teneat restituere, vel sibi retinere. ita est qō. Bal. in l. 2. C. de fideic. vide etiā Bald. in l. nemo potest. §. de leg. 1.

m In P. Fl. redditu i ri. vidi Ant. o. Aug. li. 2. emē c. 2

n In P. Fl. si perceptis, & Paulo post, supra r.

; Si perceptis Id est, retentis.

< Commodo. Alias commodo: aliàs incommodo: & vtraq; bona. nam neq; commodum, neque incommodum debet habere q̄ non haberet si non adiisset: vt §. eod. l. quia potest. & l. iam quod §. qui cōpulsus. & supra ea dem l. §. qui insectatam. & infra eod. li. patroni §. adeo.

= Restituantur. Id est, præstentur.

> Non debet. Vt §. eod. apud. in prin.

? Hæres ex asse. Sic. Berta consobrina mea Caſus pro fuit instituta in hæreditate valente 400 rogata fuit Ant. Aug. vt Mœuio partem dimidiam purè restitueret, & aliam dimidiam cum Berta decederet. Ité grauata fuit legatis singularibus in quinquaginta. hic restituit medietatem hæreditatis statim, & voluit integre legata: quia tamen relicta excedebant dodrantē, quinto & totum hæreditatē, & quia nesciebat de viribus hæreditatis, exegit cautionem tam a Mœuio, quā a legatarijs restituere retro quantum haberēt vltra quam ei habe-

habere liceat per legem Falcidiam. tandem Berta decessit & ego sum eius hæres. nunc Mœuius petit aliam medietatem hæreditatis cum fructibus. ex hoc thema te primo quæritur, quātum ei debeo restituere? vtrū, l. quæ tantum remanserunt Bertę solutis legatis: & facta prima restitutione, & retenta quarta, quę est centum. Secūdo an debeam agere ex stipulatione contra legatarios in eo, quod habent vltra, ꝙ quam debebant, vt illud detur Mœuio. Tertio, si ago: quęritur, in quātum agā. Quarto, si dicta quinquaginta cum eo, quod recuperarem a legatarijs nō sufficiunt ad medietatem hęreditatis, quam Mœuius petit sib. restitutam debeam supplere de fructibus de quinquaginta, ita quod si quid superesset mihi remaneat, vel e cōtra totum sibi q̄ superest, dare debeā quod Mœuius vult? Respon. ad. quinquaginta quę superſunt indubitanter restituo. de fructib. autē quinquaginta dic, q̄ aut adiuncti ad quinquaginta complent medietatē hę reditatis, quę patitur restitui, & nō excedunt: & tunc debent omnes restitui, aut excedunt: & qd excedit retineo, aut non sufficiunt: & tunc agam contra legatarios, & fiet breuiter dicam, retinebo de fructibus quod excedit, & ita omnibus quęstionibus respondetur p̄terquam tertię: scilicet inquantum debeat agi ex stipulatione contra legatarios.

@ Consobrina. In hęreditate valente 400.

A Dimidiam Ducentarum.

B Alteram. Ducentarum.

C Data. Quinquaginta.

D Et cęteri legata. Non solum hic Mœuius.

E Si quo. l. sub. Scilicet si illa à quo? &c.

F Non efficiat partem. Scilicet secunda 200.

G Remanſit 150.

H Partem. Scilicet 200.

I Desiderat. petit enim Mœuius 200 vt in princip. §. dixi: quia tamen quinquaginta cum fructibus faciunt ducenta & etiam excedunt, desiderat etiam hoc, quod excedit.

k Fructibus. Nam quartam, & quartę fructus dēt hęres habere, vt §. e. l. mulier. § si hęres.

l Adiecta. Hęc sub. & sic adiectis &c. & dic fructib. Scilicet de quinquaginta.

m Non minuet. Scilicet quod est supra quadrantem, hoc est quinquaginta: & sub. nec excedat. aliàs secus esset vt § prox. resp.

n Accedet. Nec agetur ex stipulatione.

o Agi poterit. Scilicet contra legatarios, sed quęro in quantum? quę fuit tertia quæstio R. secunda medietas hę reditatis relicta Mœuio sub conditione quę valet 200. tanto minus valet Mœuio, quam alia medietas purè relicta eidem, in quantum ex eius fructibus hęres habuerit medio tempore. pone q̄ valuit quinquaginta: est ergo tale ac si c Mœuio 200 item 150. eidem item legatario aliæ quinquaginta sint relictæ, summa quorum est 400. de quibus, vt patet, octaua cōtingit legatarios: vt § a. l. Falcid. l. qui quadringenta. §. fin. & l. circa. detrahantur ergo 100 q̄ quarta Treb. & sic ex residuis 300. octauam legatarij, & 7 partes Mœuius habet, quę octaua videtur esse 37. & dimidium, qd ergo plus possūnt restituere ex stipulatione, & dabitur Mœuio, nec lugeant legatarij quod ab eis removetur quia si fructus de quinquaginta, quę penes hęredes remanserunt, suppleant medietatem secundam, ipsi releuantur. arg. §. de iuriscu. l. cū qui. Item not. quod quinquaginta legata fuerunt onere hæredis, & sic hæres repetet: alias fieret legata riis iniuria, scilicet si a fideic essent relicta, cum & si soluta non essent, ageretur contra fideicommiſ. vt supra eodem, lege, qui quadringenta. Item opponitur, cum hæres hic percipit iudicio testatoris fructus de ducentis sub conditione relictis. videtur quod nō debet restituere: vt no. supra eo. l. in fideicommissariam. in prin. Respon ibi non diminuit hæres fideicommi. detrahendo de rebus principalibus, hic sic: & ideo de ducto quadrante, & eius fructibus, æquum est, ꝙ vt de cæteris fructibus suppleat id, in quo diminuebat fideicommiſſ.

supra quadrantem bonorum penes consobrinam meam remāſit, p supplere ei debeam duntaxat, ne partem q dimidiam hæreditatis quantitas, quę restitueretur, excedat? an verò (sicut Publius Mœuius desiderat r) quicquid sepositò quadrante bonorum, eiusque quadrantis fructibus s perceptum est, restitui ei debeat? Respondi, quod supra quadrantem penes consobrinam tuam remansit, si adiectis u fructibus quantitatem partis dimidiæ hæreditatis, quæ mortis tempore fuit non minuet: x totum Publio Mœuio restituendum. nec ex stipulatione ab ijs, quibus legata soluta sunt, repeti quicquam potest. Si verò fructus quantitatem partis dimidię exuperant: y quadranti tuo, & fructibus eius accedet, z si verò fructus eius partis, quæ supra quadrantem apud consobrinam tuā remanserant, non impleant quātitatem partis dimidię bonorum, ex stipulatione agi poterit. a In summa ratio ita ponenda est, vt si b omni modo quadrantem excedat fructus, ſtituta cōsobrina c mea, & eius fideicommiſſum, vt partem dimidiā d hæreditatis ſtatim Publio Mœuio restitueret: alteram e partem, cum ipsa moreretur, eidem Publio Mœuio, prętereą alia alijs legata data f sunt. Mœuius dimidiam partē hæreditatis ſtatim percepit, & cauit, qđ amplius quā per legem Falcidiam licēret, cœpiſſet, g redditū iri, sed & cęteri legata h ſolida acceperunt, & ſimiliter de restituendo quod amplius percepiſſent, cauerunt. mortua consobrina mea, Publius Mœuius desiderat, sibi alterā partem hæreditatis cum fructibus restitui. Quæro ita que, quantum ei restituere debeam? vtrum quod ſupra quadrantem bonorum penes consobrinam meam remanſerat, nec amplius quicquam: an & ab alijs, quibus legata ſoluta ſunt, repetere quid debeam, & quantum? Item quæro: ſi quod i ab his ex ſtipulatione percepero, & quod apud consobrinam meam ſupra quadrantem remanſerat, non efficiat partem k dimidiam hęreditatis: an ex incremento, & fructibus eius ſummæ, quæ

† Aliàs, exuberāt.

* P. Fl. vt cum.

< No. testatoris vo luntatem interpretari ꝛ æquatem: q̄ fingit cogitasse idē quod lex. Bal. in l. p cib. 14. co. C. de impub. & al. substi. qd per eū dicat de mēte, & iudicio testatoris, uide in l. cū patrem. in fi. C de cōd. infer.

[a] Excedat. Nec hic agitur ex stipulatu.

¶ Qui seruos. Institui mihi hæredē Titiū & rogaui eū quod Stichū & Pamphilū seruos suos manumitteret, & eis liberis hæreditatem meā restitueret, & decessi. certè debebit Titius eos manumittere, & eis postea hæreditatem restituere, detracto tñ tertio ipsorum suorum de ipsa hæreditate. Viu.

[b] Qui seruos. In libro R. deest suos. & sic ponit casum in alienis: vt ecce bona valēt c. pretiū seruorum est xx. hoc quidem detrahitur, vt æs alienum. & de octogētis retinet quartam: & sic non hēt integram quartam de c. quæ quarta diminuitur per libertates: hoc in Treb vt hic, & C. ad leg. Fal. l. fi. ea. Idem de quarta iure naturæ, vt diminuatur per libertates: vt supra. de inoffic testa. l. Papinianus §. quoniam aūt quarta. Item idem in quarta iure institutionis, ut ẽ ad leg. Falc. l. pœnales. §. fi. cum tribus seq. Alij habent suos: & sic in seruis hæredis loquitur de quarta & dic idem qđ ẽ. vt deducto serui pretio, deducaē quarta. & sic est ar. contra ẽ. ad le. Fal. l. sed ti non seruus. in prin. & de le. 2. l. Imperator. §. fi le gatis, in fi. vbi habet damnū rogatus. sed hic hęres coactus adiit: vnde nullum dānum sentire debet: vt sup. eod. l quia poterat. Sed nunquid poteſt hæres cogi adire per huiusmodi seruos? Respon. si est hæredis, nō: si hæreditarius sic: vt not sup. eo. l. cogi. §. sed si seruo. si autem alienus, vt hic secundum primam positionē, poterit fortè cogi secundum Azo. arg. C. de fideicom. liber i deberi.

In P.FL. deest hoc loco. partem.

[c] Hæredi tatem, nō est in P.F.

EX asse. CAIVS. Caius instituit haredem Titiū ex asse. & rogauit eum, cp partem dimidiam hæreditatis mihi pure restitueret, & tibi aliam dimidiam sub conditione, si nauis ex Asia uenerit, & decessit dictus Caius testator, postea dictus Titius institutus nolebat adire hæreditatem, dicēs eam sibi esse suspectā. vnde postulaui à prætore, cp cogeret eum adire, & prætor eum coegit, & ita eam adiuit, & mihi totam restituit. nam hoc casu mihi totam debet restituere: & ego aduenientе conditione debeo restituere tibi tuam dimidiam. vt & ẽ. eo. l. i. §. sed & quoties. restituta mihi tota hæreditate ego tenui eam per tres annos, & ex ea fructus habui: & postea extitit cōditio, sub qua dictus hæres erat rogatus tibi restituere dimidiam. nunquid debeo tibi restituere fructus, quos percepi ex dicta dimidia tua, cum ipsa dimidia? & certè non, & est rō quare non: quia nec a dicto hærede tibi prætantur fructus, si sua spōte adiisset hæreditatem: nam iudicio defuncti eos percepisset. sufficit ergo tibi per me interim ius tuum conseruari, non etiam meliorem conditionem tuam per me tibi fieri, quam esset, si hæres sponte adiisset. Sed qd si dictus hæres ex asse institutus fuit rogatus a testatore, vt pure mihi restitueret quadrantē hæreditatis: & tibi alium quadrantem sub dicta conditione: & cū ille spectā diceret hæreditatem cogente me adijt, & mihi totam restituit hæreditatē? certè dicta conditione postea existente fm. fiem, tunc dimidiam dicte hæreditatis debeo tibi sine fructibus restituere, licet & supra, quamuis hęres non fuerit rogatus tibi restituere sub conditione n. si quadrantem, tunc quartā hæreditatis pars. n. quę debebat remanere apud hæredē si ipse adijsset, id est, dimidia hæreditatis accrescit mihi, & tibi prorata, id est, tibi tres unciæ, & mihi tres: & ita ego retinebo mihi dimidiā hæreditatis, & dabo tibi aliam dimidiam vt dictum est. cum enim hæres coactus adijt, nihil sibi retinet, vt & ẽ. l. quia poterat. Sed nunqd in casu in princip. l. posito cum restituo tibi dimidiam hæreditatis, possum tibi detrahere quartam in restitutione? Et dicitur cp non, quamuis prædictus hæres si sponte adijsset, posset detrahere. Viu.

[d] Doque conditio exiterit, an fructus partis tuę restituere tibi debeā, non immeritò dubitatur. Et plerisque placet, non esse eos præstandos, quia nec ab hærede præstarentur, si sua sponte adijsset. sufficiat autem ius tuū tibi integrum conseruari, non etiam meliorem conditionem tuam fieri.

P.F. fuę.

[e] Idem tamen existimabant, si ex asse hæres institutus mihi quadrantem purè, tibi æque quadrantem sub conditione restituere rogatus sit, & cum suspectam hæreditatem diceret, cogente me adijt: quando cunque cōditio exiterit, semissem tibi esse restituendum. Sed nec lege Falcidia in proposita specie vsurum me puto, quā uis scriptus hæres si spōte adijsset, vteretur.

* Alias existimabam.

XXVIII.

Si confirmatum non poteſt confirmari, agitur ex confirmato. Bartol.

X asse hæres institutus, partem hæreditatis mihi purè, partē tibi sub conditione restituere rogatus, cum suspectam diceret hæreditatē, postulante me adijt, & mihi totam ex senatusco sulto restituit. quandoque conditio exiterit, an fructus partis tuę restituere tibi debeā, non immeritò dubitatur. Et plerisque placet, non esse eos præstandos, quia nec ab hærede præstarentur, si sua sponte adijsset. sufficiat autem ius tuū tibi integrum conseruari, non etiam meliorem conditionem tuam fieri.

Idem tamen existimabant, si ex asse hæres institutus mihi quadrantem purè, tibi æque quadrantem sub conditione restituere rogatus sit, & cum suspectam hæreditatem diceret, cogente me adijt: quandocunque cōditio exiterit, semissem tibi esse restituendum. Sed nec lege Falcidia in proposita specie vsurum me puto, quā uis scriptus hæres si spōte adijsset, vteretur.

XXIX.

Si confirmatum non poteſt confirmari, agitur ex confirmato. Bartol.

[f] Partem scilicet dimidiam Azo.

[g] Restituit. Quod fieri debuit. vt supra eod. l. i. §. sed & quoties.

[h] Quandoque. Id est, quandocunque.

[i] Partis tuæ. Quartæ l. hæredis, si sponе adiisset. Azo. alii dicunt tuæ. l. tuæ. s. fideic. & j. tlatim, si habent tibi exponitur, id est, tibi.

[k] Adijsset. Quia iudicio defuncti percepisset: vt ẽ. l. mulier § si hæres. Acc.

[l] Tuam fieri. Sic ẽ eo. l. Marcellus §. i

[m] Semissem. Cuiqs. n. nostrum accrescit pars vacans pro rata: vt dicitur inst. de hær. inst. §. videamus.

[n] Me puto. Sed contra vī qñq; vt ẽ e. l. i. § inde Neratius, & l. Marcellus. § i. vbi qñq; primus fideic. detrahit Falcidiā a secundo: sed hic nō est secundus, sed socius eodem gradu. Itē de legatis singularibus ab hęre de relictis detrahit fideic qñq;, sed de relictis a se nō, vt j.

vt j. e. l. facta. §. si cum suspectē. & ẽ. e. l. Marcellus. §. i. Item an ipso iure, vel per restitutionē hoc fiat? dic ipso iure: vt ẽ. eod. l. i. §. sed & quoties. Item si primus fideicom. restituat secūdo, an primus desinat hæres esse fideicom. cp videtur: quia non habet nisi vtiles, & illas transfert: vt ẽ. e. l. i.

† Ad hāc l. facit glo. fi. in c. coram dilecto. extra de off. de le.

In P. Fl. in posteriores tabulas hęredes instituit.

[o] I quis priore facto testamento, posterius fecerit testamentum: etiā si ex certis rebus in posterioribus tabulis hæredes instituit, superius tamen testamentum sublatum est, vt diui quoque Seuerus, & Antoninus rescripserunt: cuius constitutionis verba retuli; cum alia quoq; præterea in constitutione expressa sint. Imperatores Seuerus, & Antoninus Cocceio Campano: Testamentum secūdo loco factū, licet i eo certarū rerū hæres scriptus sit: perinde iure valere, ac si rerum mentio facta non esset: sed & teneri hæredem scriptū, vt contentus rebus sibi datis, aut suppleta quarta ex lege Falcidia, hæreditatem restituat ijs, qui priore testamento scripti fuerant, propter inserta fideicōmissaria verba, quibus vt valeret prius testamentum, expressum est, dubitari non oportet. Et hoc ita intelligendum est, si non aliquid specialiter cōtrarium in secundo testamento fuerit scriptum.

Etiam tempore legationis cogitur quis adire hæreditatem, & restituere. Bartolus.

Idem libro viij. Institutionum. XXX.

SI LEGATUS. CAIVS. Legatus, siue Ambasiator reipublicæ Romanorum, vel etiam alterius ciuitatis fuit hæres institutus a Titio, & rogatus ab eo de restituenda hęreditate Seio, & exiliens in legatione dicit hæreditatem sibi esse suspectam, & ideo repudiat eā. nunquid tempore legationis potest cogi eam adire, & restituere fideicommissario Seio? Et dicitur quòd sic: quia non multum interpellatur hac ratione offi. legationis. Sed quid si non repudiat eam in legatione exiliens. sed dicit se velle deliberare, an adeat: certè nihil o minus cogendus est adire, non tamē restituere: sed datur ei dilatio, donec reuertantur domum: & tunc si putauerit sibi expedire, restituat hęreditatem fideicōmissario. & vtatur commodo Falcidię, siue testamenti, id est, retineat quartam Trebellianicam: vel si non putauerit sibi expedire: restituat totam. hæreditatem fideicommissario ita quod nihil ex ea retineat, & nō patiatur aliqua onera hęreditaria. ¶ Si quis bona. Titius instituit sibi hæredem Seium, & rogauit eum, vt bona sua, vel omnia sua restitueret Caio: & decessit Titius, & Seius restituit hęreditatem Caio nunquid trā seunt hęreditarię actiones in Caium certè sic. nā appellatione meorū, & tuorum continentur etiam actiones. ¶ Si filiofamiliās Titius instituit sibi hęredem Seium: & rogauit, quod restitueret hæreditatem filio meo, vel seruo, & decessit Titius: & Seius restituit hęreditatem dicto filio, vel seruo, me ignorante, & postea ego ratum habui. certe transeunt in me dominum, vel patrem actiones ex Trebelliano senatusconsulto.

Multum

¶ Multum interest. Instituí mihi hæredē Titium, & rogaui eū, ꝙ restitueret hæreditatē mea Seio retenta sibi quarta parte hęreditatis: vel nullā habui mentionē de retētione quartæ. & decessi: & Titius restituit hęreditatē meā dicto Seio retenta sibi quarta iure hæreditario ex Trebelliano: certè actiones hęreditarię diuiduntur inter hæredē, & fideicōmissarium. si autē rogaui dictum meum hæredem, vt restitueret hæreditatē Seio p̄dicto retēta sibi aliqua re, puta fundo, qui capiat quartā partem hæreditatis, vel retēta sibi aliqua quātitate pecuniæ, quæ capiat quartā, & ipse restituit retenta dicta re, vel pecunia tūc oēs actiones hæreditariæ sunt apud fideicommissarium: & nō apud hæredē pro aliqua parte. Quid si principem instituí, & rogaui eū ꝙ restitueret hæreditatē Seio retēta sibi aliqua re, vel sūma pecuniæ. & dicta res vel pecunia nō capiat quartam partē hæreditatis? certè non patietur princeps se vēdicarū amplius quam sit dicta res, vel pecunia, licet si vellet posset vēdicare amplius quam sit dicta res, vel pecunia vsque ad supplementum quartæ Quid si rogaui eundē principem ꝙ restitueret hæreditatē Seio p̄dicto, & nō dixi, ꝙ aliquid sibi perciperet siue retineret? nunquid in restitutione faciēda potuerit princeps retinere quartam? & certè sic, si vult. Viu.

Hoc τεμαχιον. in P.F. ad modūcorruptè descriptū ē, vt multa in eo desiderentur. sic enim illic legit Si filiofamiliàs, vel dño: & postea pater vel dñs ratum habuerit, trā feūt: &c. Halo. aūt legit, Si filiofamiliàs, vel seruo restituat hęreditas, & postea pater, vel dominus ratum habuerit, trāt eunt ex Treb. senatusc. actiones.

In P.F. vtrū quæ pars iure &c.

Si legatus. Reipublicæ Romanorum, vel etiam municipij: vt supra ex q.b. cau. maio. l. sed & si per prætorem. §. fi.

Suspectam. Et statim repudiat.

Iudicium. Quo casu cogitur per officium iudicis adire, & restituere: vt & ī. e. l. sed si alio. in prin. & ī. de iudic. l. sed & si. §. 1.

Hic. Id est, dum adit, & restituit.

Officio. Scilicet legationis.

Restituat. Hoc cum dixit se velle deliberare: aliàs ēt statim cogitur restituere: vt ī. prox. & ī. e. l. sed & si alio. in prin.

Falcidiæ. Hoc dum dixit se velle deliberare: vt hic, & ī. eo. l. sed & si alio, §. plane. sed in primo casu hutus suspectam dixit, nec dixit se velle deliberare, statim ēt cogitur restituere, & non vtitur Falcidia: vt ī. e. l. ita tamen, §. qui suspectam.

Onera. Hęreditaria. & facit j. e. l. qui ita §. fin. & ī. de iud. l. sed, & si restituatur. §. j.

ta iure hęreditario retineat: an verò in re: vel in pecunia. nā superiore casu actiones diuiduntur inter hæredē, & fideicommissarium: posteriore verò apud fideicommissarium sunt actiones.

Princeps rogatus restituere hæreditatem, non solet quartam retinere, vel facere eam sibi suppleri, si minus quam quarta sibi relictum est. Ale.

Si princeps hæres sit institutus, rogatusq; hæreditatem restituere p̄cepta aliqua summa, vel re: etiam si in præceptione minus, quam quarta pars esset, non amplius principem se vendicaturum pati. Sed & si sine vlla præceptione rogatus fuerit hæreditatem restituere, plerūque quarta donata est à principibus: & ita diui Traianus: & Adrianus, & Antoninus rescripserunt.

Non valet restitutio fideicommissi facta, nisi consentiente, vel ratum habente eo, in cuius potestate est fideicommissarius.

Si filiosfamiliàs, vel seruo alieno rogatus qs fuerit restituere hæreditatē: patre dominove inuito vel ignorante, non rectè hęreditas ei restituitur: sed si postea pater vel dominus ratum habuerit, transeunt ex Trebelliano senatusconsulto actiones. Multum interest vtrū pars quarta iure hęreditario retineat: an verò in re: vel in pecunia. Quid si filiofamiliàs, vel seruo. Quidam habent vel seruo restituatur hæreditas, & postea &c. aliàs sic, vel seruo alieno rogatus quis fuerit hæreditatē restituere patre, domineue inuito, vel ignorante, non rectè eis hæreditas restituitur, sed si postea &c. & facit j. eod. l. seruo. in prin. & l. restituta §. 1.

Contineri. Vt j. de verb. sign. l. meo zum, & facit ī eod. l. nam quod, in fi.

Si filiofamiliàs, vel seruo. Quidam habent vel seruo restituatur hæreditas, & postea &c. aliàs sic, vel seruo alieno rogatus quis fuerit hæreditatē restituere patre, domineue inuito, vel ignorante, non rectè eis hæreditas restituitur, sed si postea &c. & facit j. eod. l. seruo. in prin. & l. restituta §. 1.

In Pecunia. Quod fieri potest: prouidit testator: vt hic, & infra eo. i. §. sed illud aliàs si nihil dixit. detrahet quarta de singulis rebus vt C. ad leg. Falcid. l. 2. nec obstat ī. de leg. 1. l. non amplius. §. fin. & l. seq. & vt not. ī. e. l. Marcellus, §. res quæ. in fi. gl. fiet ergo quatuor portiones, & forte eligentur portiones, arg. C. quando. & quib. quarta pars. l. 2. in prin.

In P.F. hic. §. sic legit. Et hæres istitutus, rogatusq; hæreditatē p̄cepta aliqua sūma, vel re etiā si in præceptione minꝰ, quā quarta pars esset, nō amplius principē pati vindicarū. Sed & si sine, &c.

Actiones. Hæreditariæ creditoribus cōpetentes: secus in legatariis: vt C. eo. l. 2. & no ī. e. l. 1. §. 1. & facit C. de sentē. pass. l. 3. Sed arg. contra ī quando. & de pecu. est an. l. 1. §. si præcepto. Sed ibi retinet seruū cum pecul. o, quod est iuris vniuersitas: & sic tenetur creditoribus peculiaribus. secus si esset res singularis, vel ēt facti vniuersitas, vt gregis: quia tunc non tenetur hæres.

Vendicaturum. Subaudi compertum est: licet possit si velit.

Plerūque. Ergo nō semper, sed qñ voluntas nā iuris cōe cū cæteris habent in tabulis: vt C. q. test. fa. pot. l. hęredes. Sed quidam dicunt p hanc l. ꝙ nunquā dēbet retinere per l. illam: sed certè hic dicit contrarium.

Et cui purè. Titium instituí mihi hęredē, & purè reliq libertatē Sticho seruo meo, & rogaui p fideicōmissum dictū meū hęredē Titiū, vt dicto Sticho restitueret hæreditatē meā sub cōditione, si navis ex Asia venerit: pendente dicta conditione dicit dictus Titius hęres, fil. ī esse suspectam hæreditatem, nū quid ad postulationem d. Stichi cogetur eam adire pēdente eadem conditione, & ei restituere? Et dicitur ꝙ sic. Sed quid si deficiat postea dicta conditio? certe nō pōt eripi dicto Sticho libertas, quam iam consecutus erat adita hęreditate, vt hic. veruntamē hæreditas ei relicta per fideicōmissum sub dicta conditione, non remanet ei: imò videntur p̄ credītores hęreditarios vt supra eo. l. apud Iulianum, §. Antisti. & j. eo. l. postulante. circa prin. Sed quid si reliqui libertatem dicto Sticho in diē, & hęreditatem purè per fideicōmissum? nunquid hęres meꝰ habens eam suspectam interim cogitur adire? certè nō, cum hæreditas non possit restitui dicto Sticho nondum libero. & rursus non est interim hæres meus cogendus p̄stare ei libertatem: quia cogere eum esset contra voluntatem meam testatoris. expectabitur ergo dies. postquā dedi Sticho libertatē. ¶ Si sub conditione. Instituí mihi hæredem Titium sub cōditione. si ascenderet Capitolium: & rogaui eum, quòd restitueret hereditatem meam Seio, & decessi. postea Titius non vult dictę conditioni parere, & adire hęreditatem. certè prętor debet eum cogere parere conditioni, & adire hęreditatem, & restituere eam Seio fideicommissario, si hoc vult Seius fideicommissarius: si autem dicta conditio non fit in facto, sed in dādo, puta quia instituí dictum Titium hęredem sub conditione, si daret centum Caio. & hęres non vult parere dictę conditioni, offerente dicto Seio fideicommissario dictam pecuniā Caio prædicto, cogetur hęres adire, & restituere hæreditatem eidem fideicommissario, sed & qñ conditio fuit in facto, vt in prin. huius §. & hæres recusat eam implere, dabitur licentia fideicommissario implere factum: sicut & dictum est cum posse implere conditionem cum est in dando: nedum ꝙ possit cogere hęredē adimplere factū: vt dixi in prin. §. & tunc si impleuerit fideicommissarius dictū, factū necessitas imponetur hæredi adire hęreditatem. si aurē conditio impolita hæredi non sit in hæredis potestate, sed sit fortè casualis puta quia instituí eum hędem si nauis ex Asia venerit. tunc ad officium prætoris nō pertinet ad cogendum hæredem eam adimplere, sed expectabitur conditio. Viu.

Adire. Et sic compellitur adire pendente conditione, & restituere, vt hic, & ī. eod. l. apud. §. fin. & l. ille a quo, in princ. Sed contra ī. eod. l. ita tamen. §. a patre. & l. 1. §. sed & quoties, & l. sed & si ante diem. sed dic, vt d. l. apud. in fine.

b Non pōt. Quæ cōpetijt adita hæreditate, non ante, vt j. tit. l. 1. nā cū libertas, sed deficiēte conditione hic, quid fiet de hęreditate? R. ñ. venditionem faciendā & soluendum creditoribus: vt ī. e. l. apud. §. Antistia. & j. eo. l. postulante. Itē q.d ecōtra si hęreditas purè, & libertas sub condōne relinquitur? R. ñ. vtrumq; differt in euentum conditionis: vt ī. de hęr. instit. l. Trebatius. §. seruo, & j. ꝑx. ñ.

Si autem ei. Aliàs, si autem a me ei.

In diem. Certam, vel incertam: vel ēt si sub conditione: vt ī. de hær. instit. l. Trebatius.

Relicta. f. purè.

Contra voluntatem. Si pendente cōditione libertas detur ab hærede fiet contra voluntatem defuncti: ergo non valet libertas: vt C. de manu. testa. l. contra voluntatem. Sed argu. contra est: quia valet, vt ī. de dolo. l. filius. & sup. de hær. instit. l. seruus, §. qui fideicomm. & C. de ope libe. l. mater. & de latil. tol. §. fed & si quis. quę sunt cōtra. Solu. hic accipe contra, pro præter.

fic sup. de pact. l. pacisci. & ita hic valet si sponte daretur vt in contrarijs, sic & illud, Qui non est mecum, contra me est: vt C. de Iudæ l. cælicolarum.

Vel dic contra voluntatem esset, si cogeretur hęres ante manumittere: & facit ad § j. eo. l. si patroni, § 1.

Si sub conditione. Scilicet facti: vt si ascenderit Capitolium.

Offerente. Si cui est dandū: ad quod ī. eo. l. apud. in prin. per aliū. n. hoc pōt impleri: vt ī. de sta. ho. l. Arethusa. & sub. hic debebit hæres adire, & restituere.

Secundū imitationem dationis. i. sicut implet fidei commissarius, cum est in dando, ita & cū est in faciendo. & hoc si nolit hęredem præcisè cogere ad factum, quod potest, vt dixit: & si est conditio facti talis, quę possit per alium impleri: vt C. de cad. tol. §. ne autem.

In potestate, Vere, vt casuales, vel fictę, vt quæ continent turpitudinem: & j. eo. l. facta. §. si sub conditione. & seq. §.

Non pertinent. Vt cogat impleri, sed expectabitur casualis. & facit ī. e. l. sed sciendum, §. fi. & l. seq.

Alista. CASVS. Quidā nolē Trebellianus Balista filiū suū fa. hęredē instituit, & ita cauit ad vtilitatē Colonię Philippensiū, si filius meus a me institutus moreretur sine liberis, quantacunq; pecunia ex hęreditate. & bonis meis ad eū peruenit: eā pecuniam oēm ad Colonā Philippensiū peruenturā esse volo. & decessit dictus testator. & postea decessit dictus eius filius sine liberis fortè post x. an. & interim fructus ex hæreditate p̄cepit idē filius. nunquid hęres filij teneē restituere d. Coloniæ hęreditatem, & fructus, quos añ mortē suā p̄ceperat ex ea filius? Et dī ꝙ sic: quasi specialiter testator exp̄ssisset, qđ restituerent fructus: quo casu sine dubio venirent fructus in restitutionē. Viu.

Balista. Apellatiuū, sed Trebellianus proprium no

Idē Alex. & cōter oēs, licet Imol. cōtra, q̄uis idē teneret in l. apud. §. vtrū. sup. gl. decesserit. ī. eod. §m. Alex.

* P. Fl. ¶ non sunt.

ꝑ Quid importet dictio cōtra notat ad longū in l. cōtra iuris. in prin. ī. de pac. Cy. & doc. in l. a caligato. ī. de nup. adde no. per glo. in l. duobus. §. fin. ī. de iuriur.

mẽ testatoris. dictus Balista fortè, quia Balistarius erat.
a Trebellianus. Scilicet hæres esto.
b Morietur. Filius familiàs.
c Etiam fructus. No. venire fructus. Sed contra ff. eo. l. hf dis mei, in prin. & §. de le. 2. l. quod is. Sed hic est no

1 Ista solutio iuncta cum seq. placet Bart. Ant. Pau. & Alexan.

men pecuniæ qũ largissimè omnia cõprehendit: licet quãdoque strictius accipiatur: vt C. de constit. pecu l. 2 Item in cõtrarijs est simplex uerbum, quicquid, hic duplicatum quantacunque. Itẽ contra ff. eo. l. proxi. vbi est nomen pecuniæ: & tamen nõ venit fructus: sed ibi est quanta, hic gemi natur quantacumq;

2 Imò est geminatũ sed ibi fuit platum simplici ter: hic cũ verbo pecunia. Ba. Pau. & Al.

Trebellianus si cauerit coloniæ Philippensiũ, si sine liberis morietur, quantacunque pecunia ex hæreditate de bonis meis ad eum peruenerit, eam pecuniã omnẽ ad coloniam Philippensium p uenturam. Respondi, Ex his verbis, quæ proponis, id est pecuniã (existimo etiam fructus, quos ex hæreditate percepit) restituere cũ debere perinde, quasi specialiter hoc testator expressisset.

XXXIII.

Cribit Cellus libr. xx. Digestorum, Si qui quadringenta in bonis habebat, petijt ab hære de suo, vt si sine liberis moreretur, quanta pecunia ex hæreditate sua ad eum peruenisset, Mæuio restitueretur: si ex fructibus medio tempore quadringenta percepe rit, & sine liberis decesierit, hæredem eius Mæuio quadringenta debiturũ.

Et cum diu, multumq; tractauit, an cum augmentum hæres sensit, & periculũ sustineat: an per contrarium: no uissimè ait iniquum esse ad fideicommissarium dãnum pertinere, ad quem augmentum non pertineat. Et an ad supplendum inquit quodcunque ex quadringentis defuerit, etiam augmentum ad eum pertinebit: hoc est, vt vsque ad summam quadringentorum damna, & fructus computentur? Quod verius esse arbitror.

Succumbit actor, si non probat id, quod est causæ suę intentionis. Bart.

XXXIIII.

Vm, qui nouissimus ex filijs mortuus est, partem hæreditatis propinque voluit pater instituere. Si simul fratres diem suum obijssent, propinquum, si non

eum hæredem pertineat, & damna, & fructus hæreditatis computentur vsq; ad dicta 400 ita l. quod ex fructibus suppleant 400. diminuta pp dictum damnum, & ea 400 ex fructibus suppleta, dentur fideicommissario, & reliduos fructus sibi retineat hæres? & respon.

Martianus author huius l. quod iniuste. Vtinam esse arbitrabitur. Vtu.

Quadringenta. Vel habeas in tota lege quadringenta: vel habeas quadraginta.

Debiturum. Integra, quia habet quartam, & quartæ fructus in fructib. quos percepit medio tempore iudicio testatoris, qui submouet Falcidiam vt sup. eo d. l. mulier. § si hæres. Sed numquid fructus qui excedunt quartam, & quartæ fructus, restituit hæres? Resp. non vt hæres & ff. eo. l. hæredes mei & §. eo. l. ita tamen. § hæres est. Sed contra sup. l. proxi. Sol. ibi.

Damnũ magnum, vel paruũ qd licet, decernam arbitrio iudicis. Cæterum ita demum, si nullum fraudis & dolo. Si quis ita p testamentum ex pluribus partibus pinxerit, restituat & simul ita ordinauerit, vt ad propinquiorem ipsi nõ esse quis non obiparẽ &c.

Diu quod ibi dictio erat geminata ex mente Bart. & Alex.

Tractauit. Scilicet Cellus.

Sensit. In eo, qđ non reddit superfluos qui sunt vltra quartam, & quartæ fructus.

Periculum. Id est, si ses aliqua hæreditaria periret, vel in obligationibus hæreditatis.

k Per contrarium. Dicendum est, vt nõ sustineat periculum, licet habeat emolumentũ. & fac hic punctũ, & sequitur litera capitalis Nouissime &c. & dic ait l. Cellus.

Pertinere. Scilicet tertium.

Augmentum. Dispensorum fructuum, qui supersunt vltra quadringenta & quartæ fructus.

An ad supplendum. Secunda quæstio, quam Cellsus non soluit, sed author legis soluit.

In quin. Cellus.

Ex quadringentis. Quæ fuerunt defuncti.

Ad eum. Fideicommissarium.

Quadringentorum. Quia tantum percepit ex fructibus. & ita quantum deest de quadringentis. qđ fuerunt de functi est supplendum de illis reliquis fructibus. similiis computatio est supra eo. l. ita tamen. §. hæres ex asse.

Quod verius esse. Verba Martiani qui fecit hanc l. non Celsi.

Vm qui. Titius instituit sibi hæredes duos suos filios, & voluit idẽ Titius eum ex filijs prędictis, qui nouissimus moreretur, restituere cuidã suo propinquo: ponamus Seio partem hẽditatis suæ Titij, decessit hic Titius, & postea simul dicti sui filij obie

runt. In corporib. hẽditatijs secus, si diu remotione æstimationis. Ange. & Bar.

runt. certè constat propinquum prædictum ad partẽ hæreditatis non admitti, si non ostenderit, quis ex fratribus nouissimus obijsset, sed constat admitti matrẽ dictorum fratrum ad vtriusque hæreditatem ex senatusconsul. Tertul. Vi.

Constat. ff. de sec. tab. l. qui ex liberis. in prin. contra. solu. ibi totum erat habiturus substitutus: hic partem nouissimi. Vel ibi pupillaris hic fideicõmissaria substitutio. Vel ibi nõ erat agnatus, vel cognatus, vel si erat, extraneus est hic: & est quidẽ mater. Et eodem modo respõ. sup. de vulg. substi. l. ex duob. & l. q duos. in princ. & ad le. Fal. l. pater § fi. & de rebus dub. l. qui duos. quæ sunt contra. vn de & hic si nullus resisteret, fidei. haberet totum: vt in dictis ll. & net in dubio non valere. sic sup. de hær instit. l. in tempus. § i. & de te. tu. l. duo. sed arg. contra §. eo. l. ex facto. § si quis autem. sed alius est casus.

Quia ibi certę p sonę, hic incertę fuit facta substõ. Ange. Pau. & Alex.

Item facit C. de impub. & al. sub. l. pen.

Vm hæres.

Instituti mihi hæredem Titiã furiosam: & rogaui eã, ꝙ restitueret hæreditatem meam Seio, & decessi. certè si curator dictę furiosæ accipiat pro ea bon. poss secun. tab. b. ne potent restituere hæreditatem dicto Seio fideicom. & in eum actiones transferre. Vi.

Bonorum possessione. Sed an fuit bo. possessor iuris fuiorsæ quidam dicunt, quod non. pro quibus est C. de cur. fur. l. fi. §. sin autem in furore, ff. de succ. edic. l. i. §. furioſi. & sic transfert actionem, qui non habet: & sic creditor dominiũ pignoris, vt Inst. qui alie. nõ. licet §. i. & hic fuit accepta de facto quo ad administrationem, & fructuum perceptionem: & sic intelligitur §. de auto. tut. l. si ad pupillum. & de le. 2 l. Lucius §. fi. Alij dicunt, ꝙ tali casu alij debet restitui, si sit hęres furiosus, licet non aliàs argu. supra, eo. l. cogi, §. hi qui solidum Sed Azo dicit ꝙ fieri potest hæres, & bonorum posi per curatorem semper, vt C. de cur. fur. l. fi §. sin autem perpetuus: & C. eo l pen circa princ. & supra, eo. l. i. §. sed si tutor & infra, eod. l. restituta §. pupillus. Accursius.

Vm hæreditas. Institui mihi hæredem Titium, & per fideicommissum rogaui eum, ꝙ restitueret hæreditatem meam Seio, & decessi postea dictus Titius hæres meus solo verbo restituit Seio hæreditatem: & postea antequam restitueret ei, cõpromisit cũ aliquo creditore hẽditario. certè si vult fideicõmissarius sibi restitui hæreditatem re ipsa. debet cauere hẽdi de conseruando eum indemnẽ à dicto compromisso: sicut cũ hẽs multa administrauit in hæreditate: antequã restitueret eã fideicõmissario re, & in ea administratione fecit sumptus: nã eos debet à fideicõmissario recipere. Sed oppono: nõne solet dici, ꝙ hẽ-

N. P.

XXXV.

Vm hæres instituta furiosa, hæreditatem esset rogata restituere, curatorem eius, secundum tabulas bonorum possessione accepta, posse transferre actionem, diuus Pius decreuit.

Per Trebellianum non tenetur hæres in obligationibus per eum contractis: ideo debet ei per fideicommissarium de indemnitate cauere. Bartol.

XXXVI.

Vm hæreditas ex fideicommisso causa restituta est, si ante compromissum est: puto, fideicommissarium cauere debere hęredi: si cut cũ hæres multa, antequam restitueret, administrauit. Nam quod dicitur, retinere eũ oportere: nõ est perpetuum. Quid. n. si nihil est, quod retineat? veluti cũ omnia in nominibus sũt, aut in corporib. q nõ possideat? Nempe. n. is, cui restituta est: ea persequitur: & tamen hæres iudicijs, quibus conuentus est, aut stipulationibus, quibus necesse habuit ꝓmittere, obstrictus manebit. Ergo nõ aliàs cogetur restituere, quam si ei caueatur.

dem retinere oportet, cum restituit illud: super quo cõ promisit, & illud, quod expendit antequam restitueret? certè sic. si ergo poteſt, & debet retinere: non est necesse ꝙ ei caueat fideicommissarius prædicto modo, sed certè respon. hoc non est perpetuum, seu generale, ꝙ hæres retineat prædicto modo nam fallit quandoque. quid enim si nihil est in hæreditate, quod retineat hæres: veluti cum omnia, quę sũt in hæreditate, sunt in nominib. quæ quidem nomina nõ possidentur, quia sunt incorporalia, ideoq; per hæredem non possunt retineri? Itẽ quid si omnia, quæ sunt in hæreditate, sunt in corporibus. quæ corpora nõ possideat hæres aliqua de causa, puta propter inundationem vel latronum potentiam, ideoq; per hęredem non possunt retineri? certè fideicommissarius, cui restituta est hæreditas omnia persequi potest fideicommissaria hæreditatis petitione: & non manet obstrictus fideicommissarius iudicijs, q bus conuentus est hæres: aut compromissis, quib. obstrictus est hæres: aut stipulationibus: quib. habuit hẽs necesse promittere: sed manet obstrictus in prædictis hæres tantum. non ergo aliter tenetur hęres restituere hæreditatem fideicommissario, quam ei per fideicommissarium caueatur de conseruando eũ indemnem, vt dictum est Vi.

In P. F. si ante cũ hęrede cõ promisit: puto &c.

In P. F. cũ oia in omnibus sunt. Sed nõ rectè.

Restituta. Scilicet, verbo.

Si ante. Scilicet restitutionem.

Compromissum. i. compromissum factũ inter hęredem. & aliquem creditorem, vel debitorem hæreditariũ, & timet hæres ne ei cõdemnatus teneatur. Ac.

Hæredi. Et quod cum conseruabit indemnem.

Administrauit. In quo fecit sumptus, quos, a fideicõmissario recipere dẽt, vt §. eo. l. mulier. §. sed enim. Sed arg. contra §. eo. l. vbi purè § fi.

Perpetuũ. Id est, generale. sic ponitur inst. de sat. tu vel cur. in prin ponitur & aliter, vt no. ꝓ foc l. i.

In nominibus. Quæ non possidentur, vt ff. de acq. re. dom l. seruus. § incorporales.

Non possidebat. Hæres vel propter inundationem, vel latronum potentiam. vel quia alius possidet, vt ff. de bo. auto. iudi. posi l. cum vnus. § fi. & §. qui. ex causa l. ait prætor. § fi.

Persequitur. Scilicet petitione hæreditatis fideicõmissaria, vt §. de fideic. hęr pe. l. i.

Conuentus est. A creditoribus hęreditarijs.

Promittere. Vt iudicio sisti, & iudicatum solui: vel renouando cautionẽ creditorib. qui molestabant eũ. vt C. de præscr. xxx an l. cũ notissimi. §. sed & si quis.

Caueatur. Facit §. de pet hęr. l. quod si possessor. & C. de pet. hær. l. fi. §. i. & C. eo l. i. Sed contra ff. vt legat. no. ea. l. i §. qui minorem. fol. ut ibi.

Mãdo. ĩ supscri. Gl. Facul. in ver. Ad perpetuũ non nunquã ex ponimus i. generale.

RESTituta. & rogaui eum, ꝙ restitueret hrditatem meam Seio, & decessi: certè siue restituat hæreditatē Scio ipsa, siue verbo: semper restituta ei videtur. re autem ipsa restitui si fortè passus est hęres possideri per fidei commissariū res hæreditarias totas, vel aliquas e atū ea mēte, vt vellet restituere, & fideicommissarius suscipere, non autem si ex alia causa putauit hæres fideicōmissarium possidere: sed & si passus est hæres possideri per fideicommissarium totas res hęreditarias, vel aliquas earum, putans hæres te fideicommissarium possidere ex alia causa, & postea ratam habuit idem hęres hanc erroneam restitutionem: idem erit dicendum, ſ. vt restituta vi deatur hęreditas. sed & si verbo dixit hæres se restituere hæreditatem: vel restituat per nuncium, vel epistolam, audiebatur hæres. sed & si voluntate tua fideicommissarij alij restituerit hæres, in te transibunt actiones. Item si alius iussu meo hæredis restituerit hrditatem fideicommissario, videntur transisse actiones in fideicommissarium. sed & si sine iussu hrdis alius restituerit fideic. & hrs ratam habuit restitutionem: videntur simiiter trāsisse actiones in fideicommissariū. ¶ Pupillus. Institui mihi hrdem Titium pupillum, & rogaui eum ꝙ restitueret hrditatem meam Seio, & decessi: certè dictus pupillus debet restituere Seio hęreditatem meā cum authoritate tutoris sui: non autem tutor sine pupillo: nisi pupillus sit infans: quia nec mandare actiones pupilli sui non infantis tutor potest, ēt simplicem procuratorem faciendo. Quid si rogaui dictum pupillum, vt restitueret hæreditatem meā tutori suo? nunquid authore eodem tutore restituet ei hrditatem? Et dr ꝙ non. Item quid si maiorem infitui. & rogaui eū, quod restitueret hrditatem meam Titio pupillo: certè non poterit restitui pupillo sine tutoris sui authoritate. nam hrditatis restō non tantum est solutio sed etiā est successio. cum obligetur ille, cui fit restō, si est in restitutione obligatio illius, qui recipit hrditatem: ex restitutione, ergo pupillo non potest restitui sine tutoris authoritate: sed nec ipsi tutori pro pupillo recipienti indistinctè restitui pōt hrditas, quam aliquis debebat restituere pupillo, imo distinguitur, sit infans pupillus & tunc soli tutori restituatur, an sit maior infante: & tūc restituaſ ei cū author. tutoris. & h.d.cū duab.ll. se.

a Repsia. Aut verbo iubau re ipsa, si forte &c.

b Passus. Hic patiētia pro traditione habetur, vt Inſt. de re.diui. §. interdum. multo fortius si ipsas res hęres apud se constitutas restituat, vt j. eo. l. facta, in prin.

c Earum. Sed nunquid ad rē singularem restituendā pōt, conueniri hrs a fideicommissario? Resp. Ioan. sic, actione ex testamento, arg. s. e. l. Balista. & ꝙ sic est in petitione hęr. vt s. de petit. hær. l. regulariter. & l. seq. & l. etiam §. idem in eo. & idem in emptore hæreditatis. qui agit etiam ad res certas: vt de hę ven. l. qui filij. §. 1. Sed contra videbatur, quia de vniuersitate, & sic de iure quodam restituendo est rogatus, non de reb. corporalibus, sed tamē contra est nam condemnato in pet. hær. aliquo, fit executio i res singulares: & bene facit ad hoc d. l. qui filij. §. 1. sed rei ven. nō habet ni si facta restitutione, vt infra, eo. l. facta & secundum hoc intelligitur C. com de lega. l. fi §. sed quia. Sed nunquid restitutio facta in vna re, videtur facta in omnibus, vt iam nō sit opus alia restitutione? dicit hic quod sic, sicut & hæres totius hæreditatis se obligat, etiam si in vna re se gerat pro hærede, vt supra, de acqui. hære. l. pro hærede, in prin. nam & cum vnum ius sit vniuersale, per vnam rem sufficit fieri restitutionē: sicut fundi dotalis possessio quæritur, etiam si in angulo intret, vt supra de acqui. poss. l. possideri. in princ. & qui tangit auriculā hominis, totum tangere videtur, vt j. de fur. l. vulgaribus. in princ.

Quia secus est ile gato, vel fideic. particulari se cundū Al. Sibi, nō est in P.F. In P.F. qui Apro Antonin. Aug. emēdatio lib. 3. ca. legēdum existimat, Arrio Antonino.

Hæc mente Nota mente. sic Inſtit. de hær. qualit. & diff. §. fi. & j. de act. & obl. l. in omnibus.

Et in verbo. Facit j. e. l postulāte. §. j. & l. facta, in pri. sicut ēt hrditas & re, & verbo: q a dicat adeo, vel simile adeundi animo adit, vt Inſt de hær. qual. & dif. §. fi.

Tua. Id est, tui fideicommissarii procuratori simplici non in rem suam, vt j. eo. l. qui ita. §. j.

Iussu meo. Qui sum nares.

Habuerit. Dic, t. fideicommissarius, vt j. eo. l. mulier. & iungitur non proximo, sed alij superiori dicto ibi: sed & si voluntate: vt differat ab eo, quod s. dixit, sed & si postea &c. vel dic hic habuerit, i hæres, adiungit proximi ibi, item si alius &c. & tunc differt a superiori: sed si postea &c. q a ibi præsit erronea restō, quæ habetur rata: hic non erronea. sed per alium cuius factum habeo ratum. & semper dic, ꝙ est hic mutatio personarum, cū hoc verbū habuerit sit tertiæ personę, sed s. in prima, vel secunda persona locutus est de eodem. ADDITIO. Pro hac glo. vide tex in c. dudum extra de conuer. coniuga.

Sine pupillo. Sic in aditione hæreditatis, vt C. de iure delib. l. potuit.

Infans. Vel ablens, vt C. eo l pe. & de verb. sig. l. cum furiosus, & s. eo. l. cum hæres.

Potest. Etiam faciendo procuratorem simplicem, ni si à se lite contesti vt C. de procu. l. neque.

Nec se. Hic dicit, quod pupillus rogatus restituere suo tutori, non facit eo. tutore authore, vt s. eod. l. §. fuit quīdū. Vel dic ꝙ pupillus sua authoritate nō restituit alicui sine tutore: tūc nihil addiderūt p̄dictis.

Constat. Secus quādoq; in hære. & bono pos. vt C. qui

Restitutio fieri potest re, & verbis. item fit tradendo, vel patiendo. Bar.

Patientia pro traditione hſ.

XXXVII.

Restituta hæreditas vi detur, aut re ipsa, si forte passus est hæres possideri res hæreditarias vel totas, vel aliquas earum, hac mente vt vellet restituere, & ille suscipere: non si ex alia causa putauit te possidere. Sed & si postea ratum habuit: idem erit dicendum. Sed & si verbo dixit se restituere: vel per epistolam, vel per nūcium restituat: audietur. Sed & si voluntate tua alij restituerit: in te transibunt actiones. Item si alius iussu meo restituerit, vel ratam habuerit restitutionem: trā-

Solus pupillus sine tutore, non potest restitutionem facere, nec recipere, nec similiter solus tutor sine pupillo, nisi sit infans, sed debet fieri per pupillum cum authoritate tutoris, non tamen ipsi tutori. Ale.

Pupillus autem ipse debet restituere tutore authore: non tutor sine pupillo, nisi infans est: quia nec mandare actiones tutor pupilli sui potest: nec se quidem authore pupillum restituere sibi potuisse hereditatem, diuus Seuerus in persona Arrij Honorati pupilli decreuit, qui Pio Antonino patruo & tutori suo restituerat. Sed & si pupillo sit restituenda: non posse pupillo sine tutoris authoritate restitui constat.

XXXVIII.

On enim solutio est hæreditatis restitutio, sed & successio cum obligetur.

Etiā actiones prætoriæ trāsferuntur per Trebellia. per hæredes, & per eos, qui in ius hæredum succedunt. Bar.

XL.

Vamuis senatus de ijs actionibus transferendis loquatur, quæ iure ciuili hæredi, & in hæredem competunt: tamen honorariæ actiones transeunt. nulla. n. separatio est: imò etiam cā naturalium obligationum transit. Persona aūt hæredis instituti Trebelliano continetur. Verum hoc iure vtimur, vt & successor hæredis rectè ex Trebelliano restituat: veluti hæres bonorūve possessor, vel pater dominusve qui bus acquisita est hæredi-

In P. F. cum obligentur.

XXXIX.

Ed nec ipsi tutori indistinctè restitui potest.

Etiā actiones prætoriæ trāsferuntur per Trebellia. per hæredes, & per eos, qui in ius hæredum succedunt. Bar.

XLI.

Vlier, an masculus, & ideo seruo quoq; voluntate nostra, vel si postea ratum habuerimus restitui potest.

XLII.

Via perinde est, atque si mihi restituta esset hæreditas. Restituta hæreditate, iura sepulchrorum apud hæredem remanent.

Quod iure accrescendi acquiritur ad fideicommissariū pertinet. Bar.

XLIII.

Apinianus tractat,

qui admi. ad bo. pos. l. bonorum. secundum H. vel etiā hic idem dici potest.

On enim solutio. Tantum sub. nam respectu restitutionis solutio est. Io. sed hic patet qđ ei soli pōt solui a debitore, quod verum est: sed nō ꝙ debitor liberetur, nisi habeat pecuniā saluam, vt Insti. qui alie. lic §. pe.

Obligetur. Is, cui fit restitutio, ſ. creditorib⁹: & legatarijs. & facit supra, de autho. præstand. l. obligari. §. hæreditatem.

Ed nec ipsi tutori. recipienti pro pupillo.

Indistinctè. Nam distinguitur sit infans, vel absens. an non, vt s. e. l. restituta. § pupillus. in hæreditate dic idem, vt C. de iur. delib. l. potuit, & leg. si infanti, in princip. in bono. pos. dicunt soli tutori, vt j. de bono. pos. l. tutor. & l. si pupillo sed fortè idem ꝙ in hæreditate. item possessionem solus infans. & solus tutor quærit, vt C. de acqui. pos. l. donatarum.

Vamuis. CASVS. Cum hæres restituit hæreditatem fideicommissario ex Trebelliano senatusconsulto ex eodē senatusconsulto transferuntur in fideicommissarium actiones, q̄ iure ciuili hæredi, & in hæredem competunt. & quamuis de illis solis dictum senatusconsultum loquatur: tamen transeunt etiam honorariæ, siue prætoriæ, &

& etiam naturales obligationes. Item quāuis in dicto senatusconsulto contineatur persona tantum hęredis instituti, ſ. vt restituat hæreditatem fideicommissario, tamen etiam successor hęredis tenetur restituere: veluti hæres, bonorumve possessor hęredis, vel pater dominusve hæredis, quibus acq̄sita est hæreditas, q̄ hæres debebat restituere nec facio vim rogatus sit re stituere is, qui institutus est, an pater, vel domin' eius, q̄ a semper debet pater, vel domin' hęredis restituere, ex quo hæreditas ei acquisita est. Itē scias, quod nulla vis est, cui nostro nomine restituaē hęreditas, sit pater familiās, an in alie na potestate cōstitutus: sit mulier, an masculus, sit seru⁹, an liber: q a perinde est, ac si mi hi fideicommissario restituta esset. Itē scias qđ restitu ta hęreditate mihi filio, iura sepulchrorum remanēt apud hæredem. & h. d. cum duabus. ll. seq. Vi.

Separatio. Quo ad hoc.

Naturaliū. i. naturales obligationes, vt j. e. l. si hęre-

di eius. & l. si eius. & facit s. eo. l. ita tamē. §. actiones.

Persona. Hæredis instituti, & rogati restituere hæreditatem.

Possessor. Vt j. e. l. si eius. §. si quis. sed ar. cōtra. s. e. l. ille à quo. §. j. in fi. vt ibi. & facit. j. e. l. si patroni. §. cum Titiana.

Dominusve. Facit s. eo. l. §. si filio. & de leg. 2. l. peto. §. mater.

Is. Scilicet rogatus restituere.

Nostro noīe. Procuratori meo simpli ci. non in rem suam vt j. eo l. qui ita. §. 1. Vlier. Seruo. Ad hoc facit infra, e. l. seruo. in prin. & §. 1. & s. eo. l. si legatus. §. si filio. sic supra, de exe. l. 1. §. cuius.

Via perinde. de Facit s. e. l. restituta. §. sed si voluntate.

Restituta. In hoc ergo fideicommissarius non est loco hæredis. ar. s. de reli. l. si qs hæres fuerit. nec distinguitur sit familiare, vel hæreditariū: licet alias distinguatur: vt s. de reli. l familiaria, & l. vel quæ. Item nec bene ficio, quod competit ex illo titulo si qs omissa causa testa. nam hęredi non datur, vt s. si qs om. causa. testam. l. si in testamēto. sed fideicommissario sic, vt in eod. titu. l. antepen. §. institutus. Item nec in eo quod dr supra, de iudi. l. sed etsi restituatur. §. cōtra, Item nec in eo, quod est s. de condi. & demonst. l. qui hæredi. §. cum hæreditas. Item nec in

Ibi hæres rogat' decessit an te q̄ adiret. hic autē post, ſm Alex.

iure libertorum. siue operarum petitione, vt j. e. l. si patroni filius, in princ. & arg. j de Carb. edict. l. cum fine. & s. de acqui. hęr. l. pro hęrede. §. fi. quod tamē & j. de oper. liber. l. si operarum iudicio. & l. fabriles. §. fi. & l. cum patronus. §. 1. & C. de oper. libe. l. liberti. & in fi. de acqui. per arrog. in prin.

Apinianus. Institui mihi hęredes Titiū, & Seium quemlibet pro dimidia: & rogaui eundē Titium, ꝙ restitueret suam partē hęreditatis Caio, & decessi. & postea Titius dicebat eam hæreditatem suspectam esse, vnde Caius fideicommissarius fecit cum cogi adire, & sibi restituere. facta autem restitutione per Titium Caio, Seius cohæres Titij repudiauit suā partem hæreditatis, & ita accreuit Titio, nunquid est necesse dicto fideicōmissario iterum compelli facere dictum Titium hæredem, vt adeat partem accrescentem? Et certè non compelletur amplius Titius, cum semel adierit pro sua parte. Item nunquid est opus

Nec ēt in iure patronat' ecclesiæ, q̄ nō trāsit ad fideicō missariū. Bar. Pau. & Alex.

noua restitutione fideicommissario? Et dicitur quòd non & ita fideicommissarius habebit totam hereditatem, sine noua coactione Titij, & sine noua restitutione ei per Titium facienda. vi.

[a] Scripto. Post restitutionem partis, accreuit heredi pars altera.

[b] Actione. Ad compellendum adire hæreditatis partem accrescentem.

[c] Eum. Scilicet hæredē: nā semel sufficit adijsse, vt ſ. de acquir hæred. l. si solus, §. fi. in fi.

[d] Adcreuit. Et respon. quòd non. ad quod ſ. de leg. 1. l. si ex eo. in princip. & l grege. & l. quod in rerum. §. 2. & l. seruum filij. §. si areæ. & de aur. & argen. leg. l. si ſtaruā. & de leg. 2. l cum fundus accreſcit ergo magis parti alteri, quam perſonæ heredis. ſed in vſufru. eſt contra, vt ſ. de vſufru accreſc. l. interdum. & ſ. de excep. rei iudi. l. & an eadem. §. qui cum partem. quæ ſunt ar. contra. Item pro vtraq; parte induci poteſt ſ. de vſufruct. l. ſi Titio §. vſumfructum. & de acquir. hæredi. l. ſi ſolus. in fi. & ſ. de bon. poſſ. l. ſed cū patrono. & ſ. com preſ. l. fi.

[e] Illa lex ſi potius concordat, quam diſcordat. ſecundum Alex.

[f] In P. F. illo planè loco ſolo &c.

[g] Dic q̄ ibi eſt ſpeciale. vt portio accreſcat perſonæ, & nō portioni. Bar. & Alex.

[h] Ibi eſt ep⁹ noua additione, quia poterat cāri mutatio: ſtatus: hic verò non, ſm Alex.

[i] Ibi erāt duo ſuccedentes diuerſo iure, vnus ſm volūtatem, alter cōtra, ſm Alex.

DOlulante. Caius inſtituit ſibi hæredē Seium, & Sticho ſeruo ſuo dedit in eodē teſtamēto libertatem directam purē. & rogauit dictū Seium hæredem per fideicommiſſum, vt reſtitueret hereditatem ſuam Caij dicto Sticho: & deceſſit dictus Caius, Seius autem hæres dicens ſibi ſuſpectam hæreditatem compulſus à prætore ad poſtulationem dicti Stichi, adijt eam: & poſtea Stichus deceſſit, antequā dict⁹ hæres ei reſtitueret hereditatē. & reliquit ſibi hæredem Titium. nunc quæritur, an in Titium hæredem Stichi actiones ex ſenatuſconſulto Trebellhano cōpetāt creditoribus hæreditarijs, ſi Titius hæres Stichi noluit reciperе fideicommiſſariam hæreditatem? Et certè ſenatuſconſulto Trebelliano comprehentum eſt dūtaxat de Sticho prædicto manumiſſo cogēdo accipere actiones creditorum hereditariorum, nec facta eſt mentio in dicto ſenatuſconſulto hæredis Stichi manumiſſi cogendi recipere dictas actiones & ideo de Sticho manumiſſo, & nō de hærede eius facta eſt ibi mētio: quia is hæres, qui compulſus eſt ferè adire hereditatē ſuſtinere: vt adeat hæreditatem. confeſtim ei fideicommiſſa reſtituit, id eſt, cōfeſtim reſtituere ſoleat: antequā decedat fideicommiſſarius: ſiue fideicōmiſſarius erat liber homo, ſiue manumiſſus à teſtatore: vt fuit dictus Stichus: ſi nō eſt facta mentio in ſenatuſconſul. de hærede Stichi manumiſſi cogēdo recipere actiones creditorū hæreditariorum: ergo videtur, quod in Tit.ū prædictum hæredē Stichi manumiſſi actiones ex ſenatuſconſulto non cōpetant creditoribus hereditarijs ſed certè quāuis hæres coactus adire confeſtim reſtituere ſoleat, antequā decedat fideicommiſſarius: tamen poteſt euenire, vt reſtitutionem diſtulerit hæres coactus in tantum, q̄ ante reſtitutionem deceſſit fideicō. veluti ſi pecuniā ei hæredi coacto debuerit defunctus, q̄ pecuniam retinere hæres coactus maluit, quā petere eam à fideicom. poſt reſtitutionem hereditatis per ſe ei factam. vnde pro certo exiſtimo idē conſtituendū in hærede eius Stichi manumiſſi, quod eſt conſtituū in illo Sticho manumiſſo: conſtitutum eſt aūt in Sticho manumiſſo, vt cōpetant in eum actiones ex ſenatuſcōſulto creditoribus hereditarijs. cur enim recuſet hæres Stichi manumiſſi illam hæreditatem teſtatoris, quàm recuſare nō potuit is Stich⁹ manumiſſus, cuius Stichi hæreditatem ſuſcepit? certè non eſt ratio quare recuſare poſſit. quod ſi fortè antè hereditatis reſtitutionē, quā debebat hæres teſtatoris facere Sticho manumiſſo, ſine hærede deceſſerit libertus, id eſt, dictus manumiſſus: perinde bona eius Stichi manumiſſi creditoribus hæreditarijs vēdere permittendum eſt, ac ſi reſtituta hæreditate dicto Stichо manumiſſo per hæredem deceſſerit liber⁹, id eſt, dictus Stichus manumiſſus, vt ſic Seius hæres Caij teſtatoris compulſus Caij hæreditatem adire ad poſtulationem dicti Stichi manumiſſi à Caio, vt dictū eſt nullum damnū ſentiat ex hæreditate eiuſdē Caij. Nūc propono aliquam quæſtionem: dictus Caius inſtituit ſibi hæredem filiam ſuam ex aſſe, & rogauit eā, vt mihi reſtitueret dimidiam partē hæreditatis, deductis legatis minis, quæ ab ea quibuſdam reliquit, & deducto ære alieno non magno, quod ea alienū iuſſit eam ſoluere creditoribus ſuis teſtatoris: & adeo erāt minima dicta legata, & dictum æs alienū, vt non ſit locus legi Falcid. & deceſſit dictus Caius, & mora nō eſt facta per dictam ſuam filiam reſtitutioni fideicommiſſi mihi faciendæ. ego fideicommiſſ. deſidero dictā filiam teſtatoris reſtituere mihi dictam dimidiam, hæreditatis ad minus verbo vt ex ſenatuſcōſulto Trebelliano agenti mihi fideicommiſſ. cōpetentib actionibus etiam vſuras debitas ex ſtipulatione dicti teſtatoris ex mortis teſtatoris die in tempus reſtitutionis hæreditatis perſequar: & etiam penſiones conuentas teſtatori ab inquilinis ſuis: nō autem peto à dicto hærede aliquos fructus, & ipſa reſtituit mihi dictam dimidiam partem hæreditatis: veruntamen deſiderat ipſa, vt ego refundam ei vſuras: & penſiones prædictas, ſi eas recipi à debitoribus: vel ab inquilinis teſtatoris: aut ſi nō recepi eas, deſiderat quod ego eadem ei actiones dictarū vſurarum, & penſionum & non poſſum ego fideic. perſuadere ei filię teſtatoris, hęreditatis appellatione (quam hæreditatem rogata erat mihi reſtituere) etiā hanc ſtipulationem vſurarum factam per teſtatorem ad me pertinere. & reſpon. iuriſconſul. & dicit. omnia hæc, id eſt, vſuræ & penſiones ſupradictæ continentur appellatione hæreditatis, vt ſic ad me fideicommiſſ. pertineant. quātum enim ad hoc pertinet, nihil inter eſt inter hæc duo ex vna parte, id eſt, inter dictas vſuras: & penſiones: & cętera, quę ſub condōne, ſunt pro miſſa teſtatori, aut in annos ſingulos, vel menſes sūt promiſſa teſtatori, vnde ſicut illa, quæ ſunt promiſſa teſtatori ſub cond. aut in annos, vel menſes ſingulos, continentur appellatione hæreditatis: vt ſic tranſeant ad fideicommiſſ. vt ſ. eo. l. ita tamen §. actiones: ita continentur hæreditatis appellatione dictæ vſuræ, & penſiones teſtatori debitæ, vt ſic ad fideicōmiſſ. trāſeant. Diceret aliquis contra hanc ſolutionem: Sanè hæc, id eſt, vſuræ, & penſiones prædictæ cedūt pro fructu rei, quæ continetur in hęreditate, & fructus fideicōmiſſarium non ſequitur, ſi mora hæredis non interceſſerit. ergo videtur, quòd dictę vſuræ & penſiones non ſequantur fideicommiſſarium, cum in veritate dicta filia hæreſq; teſtatoris non fuerit in mora reſtituēdi fideic. vt ſ. in themate poſitū eſt. Sed reſpōdeo, & tueor dictam ſolutionē: quāuis ita videatur pro hærede cōtra fideic. tamen quia fideicōmiſſarius nō poſtulat. vt

XLIIII.

OSTVLANTE Sti-

cho, [a] qui eodem teſtō libertatē & fideicommiſſam hæreditatem acceperat, hæres ſuſpectā adijt; mox Stichus ante quàm morā in recipienda hæreditate faceret, [b] deceſſit relicto hērde Titio. Quæro, an in Titiū, ſi nolit recipere fideicōmiſſam hæreditatem, actiones ex ſenatuſconſulto cōpetant? Reſpōdi, Quū fere [c] is, qui compulſus ē adire hæreditatem, confeſtim ei reſtituet: de manumiſſo [d] duntaxat ſenatuſcōſulto cōprehenſum eſt, nec hæredis [e] eſt facta mentio. Fōt tū euenire, vt reſtitutionem diſtulerit hæres veluti ſi pecuniam ei debuerit defunctus, quā retinere maluit, quam petere. Cęterum exiſtimo idem in hērde [f] eius cōſtituendū, q̄ in illo conſtitutū eſt Cur. n. recuſaret, q̄ [g] recuſare [h] nō potuit is, cuius hērditatem ſuſcepit? Quod ſi fortè ante hereditatis reſtōnem ſine hęrede deceſſerit [i] liber⁹ perinde bona eius creditoribus hērditarijs vendere p̄mittēdū eſt, ac ſi reſti

[a] In P. F. quam.

hæres ſuppleat fideic. i. nō deſiderat ut hæres reſtituat ei medietatem oīum rerū, q̄ erant in hæreditate tēpore mortis teſtatoris deductis legatis & ære alieno, de quibus, de quo facta eſt ſ. mentio & ſic poſtea huic to tali fideicōmiſſo cedāt vſuræ, & ſic ſuppleāt. ſed vult vt medietas hæreditatis p̄ſentis ei reſtituatur nequaquā id hæres dēt recuſare. nā quodā modo in partem hęreditatis ſenat⁹ recipi voluit fideic. & haberi loco hæredis pro ea parte, pro qua reſtitui eſſet ei hērditas. & hæc oīa locū habēt, vt dixi, quando teſtator ſœnerauit, & vſuras fuit ſtipulatus: & q̄ locauit domos ſuas inquilinis ſuis, & ei debitę ſunt p̄ſiones, aut ex fundis fructus percepit. ſi aūt hæres ſœnerauit vel locauit domos, vel ex fundis fructus p̄ceperit, nihil eo nomine p̄ſtat ei fideicō. cui hērditas per fideic. relicta eſt, ſi nō īterceſſerit mora ipſius hæredis. & eſt ratio, quia ſuo periculo fœnerauit hēs, & cōſumpſit operā ſuā in colendo fundo, & cogendis, ſiue colligendis fructib. nec æquum erat alterius. i. fidei. procuratorē conſtitui hērdem, vt ſic dixerim: ſed cū hæres recipit augmentum his modis, de quibus eſt ſ. quæſitū. ſ. de vſura ſtipulata per defunctum, vel debita ab inquilinis per locationē defuncti, nullum impendiū, vel opa ītercedit hērdis: & ideo nō ē mirū, ſi dictū augmentū ī quo non eſt impendiū, vel opera hērdis, tranſit ad fideic. vt dictū eſt à §. ſed in huiuſmodi &c. vſq; ad §. ſed cum hērditarios &c. & h. d. hæc l. licet cum difficultate. Viu.

[a] Poſtulante Sticho Seruo hęreditario.

[b] Faceret. Subaudi maxime.

[c] Quoniam ferè. Habeas ferè, quaſi dicat, rarò cōtingit, quod tantum retardetur reſtō à coacto adire, q̄ decedat fideicommiſſarius: & ideo non fuit dictum in ſenatuſcon. an hæres fideicōmiſſarii cogat accipere: ſed de fideic tantum habent ferre, quaſi dicat, qui compulſus eſt ferre adiri. i. ſuſtinere, vt adeatur.

[d] De manumiſſo. Vt cogat recipe, ex quo coegit adiri.

[e] Hæredis id eſt, Titii, qui eſt hęres liberti, ſ. ut ipſe compellatur.

[f] Petere. Quod potuit, vt ſ. eo. l. cum hęreditas. & habetur C. a. l. reg. Fal. l. in imponenda. & ſ. eo. l. debitor.

[g] In hęrede. Scilicet liberti.

[h] Recuſare. Certè nō eſt rō, vt ſ. de re. iu. l. hæredem, N. B.

[i] In P. F. non eſt, & penſionū.

[a] Dic p̄ſentis more iſpānici in vſuris: q̄ verū eſt ibo næ fideiBar. Il. Lucius 3. no. ſ. de poſi. vbi et dicit eas deberi nudā quētione l. lecta, & ibi Doc. ſi cer. pet.

[b] Approbat p. Ant. Imol. Pa. & Alex.

[c] Niſi forte aliàs teneret de fructibus. Ang.

& l. in omnibus. § non debeo. Sed an ipſo iure trāſeūt in hērdem: Reſp. non, quia certi ſunt caſus, quibus ipſo iure tranſeunt actiones ſine reſtōne, vt no. C. eo. a l pen. § ſi vel ſi iſtæ connumerentur illis, non eſt abſurdū. Item contra ſ. e. l. apud. §. vtrum. ſolubi. & facit C de fideicom. l. ſi in perſona.

[a] Deceſſerit. Quaſi dicat, nullum damnum habet hæres: vt ſup. eod. l. apud. §. Antiſtia. in fi. & Lille a quo. in prin.

[b] Sed & in huiuſmodi q̄ſtione. Quæ ſequitur. Azo.

[c] Senſerim. Facit ſ. de mino. l. fi.

[d] Legatis. Quæ ipſa iuſſ. eſt p̄ſtare.

[e] Magno. Quod ipſa iuſſa eſt ſoluere, adeo ſunt hæc minima, vt Falci. nō ſit locus. Sed quid minum cum & habeat illam dimidiam hæreditatis? ſed dic, q̄ illa erat exhauſta legatis: vt Inſti. ad le. Fal §. r.

[f] Falcidiæ. Quam fideicom. vellet detrahere.

[g] Verbo tenus. Nā verbo ſolo, & re poteſt fieri reſtitutio: vt ſ. eo l reſtituta.

[h] Agenti. Mihi fideicōmiſſario, ſub. & reſtituta eſt.

[i] Ex eo Senatuſcō ſulto. Trebel.

[k] Actionibus. Hæreditarijs.

[l] Debitas. Scilicet ex ſtipulatione teſtatoris. & habeas literam Py. ex die mortis. Alii habēt ex die morę. [m] ſcilicet debitorum hæreditariorum. & dic in diē reſtōnis factæ verbo vel re. Et q̄ dicit p ſequar. i. peſequi volo. nā non ſoluit, ſed ſoluet, ſ. ibi. Reſp. omnia hæc, &c. & dic perſequi volo a debitore hęreditario, qui non ſoluit hērdi ex ſtipulatione hæreditariæ, aliàs non tenet reſ, vt ſ. e. l. deducta. §. qui poſt. hęres aūt nullo modo. [n] tenetur ēt ſi percipiat eas. [o] vt d. §. qui poſt. & ſ. p xi. l. ab hērde & ibi, ſed cū hæreditario &c. licet quidā dicant hic perſequar. i. ab hærede, ſi eas perceperit.

[p] Fuit. Et ideo videtur q̄ eas poſſum perſequi: vt ſ. e. l. de vſuris dixit. Acc.

[q] Ab hærede. Scilicet à filia defuncti.

[r] Sed illa. Scilicet hæres filia defuncti non exiſtēs cōtenta quod ab ea non peto.

[s] Refundere me. ſ. vſuras, ſi tū percepi ab inquilinis qui fuerunt in mora. Azo. & ēt a debitoribus aliis.

[t] Vſurarum. Scilicet currentium vſque ad tēpus, quo hæres non fuit in mora.

[u] Non poſſum. Ego fideicommiſſarius.

[x] Perſuadere. Scilicet hæredi.

a Omnia. Scilicet pensiones & omnes supradictas vsuras tā à debitoribus, quam ab inquilinis debitas. nunc soluit prædicta.licet & infra reuocet in dubium tamen ita est, vt hic dicit.

b Refert. Id est, pertinet.

c Cæteraq; Scilicet de vsuris.

d Interest. Et sic omnia debent venire in restitutione.

e Sanè. Allegat pro hærede contra fidei commissarium.

f Hæc cedūt. Sic ff. de vsuris l. vlt.

g Sed quia nō. Respondet allegationi factæ pro hærede. & allegat pro fideicōmissario. & est dicere, sed quia fideicōmissarius non postulat, vt hæres suppleat fideicommissum, vt sic dixerim (hoc dicit, quia impropriè loquitur: nā tota medietas cadit in causam fideicommissi) sū fideicommissatius quidem non debiderat, vt hæres restituat medietatē omnium rerum, quæ erant in hæreditate tempore mortis deductis legatis, & ære alieno, & sic postea huic totali fideicom. cedant vsuræ, & sic suppleat: sed vult vt medietas hæreditatis præsentis ei restituatur: vt infra, eod l. deducta.

h Quī. $ qui post.

i Loco hæredis. Vt Instit. eo. §. restituta.

k Hæreditarios. Nūc econtra allegat.

l Fœnerauit. Supra defunctus fuit stipulatus: hic hæres.

m Non intercesserit. Vt §. eo. l. in fideicōmissariam. Acc.

n Periculo. Facit §. ff rei vēd. l. si nauis.

o Colēdoue. Subaudi maximè.

p Cum i quando.

q Quæsitum. Scilicet de vsura stipulata à defuncto, vel debita pro locatione defuncti. sic ergo cum hæres non laborauerit, non recuset restituere: quia & detrimentum sine sua culpa contingens non debet restituere, vt sup. eo. l. mulier. §. sed enim.

r Augmentum. Scilicet vsurarum, quæ hæredi obuenerunt ex pensionibus.

s Recipit. Ex eo quod actiones ei competunt ante restōnem: non enim exegit ne contradicat prædictis.

QVi totam. CASVS. Instituit mihi hæredem Titium, & rogauit eum, quod totam hæreditatem meam restitueret Seio, & decessit dictus Titius volens mihi in totum parere, vult restituere Seio totam hæreditatem meam non detracta quarta. certè sua sponte debet adire hæreditatem quasi ex Trebelliano eam restituturus. Iuris tamen consultus suadet, siue consulit ei vt suspectam potius dicat hereditatem, & coactus a prætore eam restituat Seio fideicommissar o. nam si spō te adire, fortè fidei commissarius noluit eam, & si hæres remanet implicit' creditoribus hæreditarijs: quod non pōt recusare fideicommissarij, ex quo coegit hæredem adire. & hoc casu ex ipso Trebelliano senatusconsulto restituere videtur hæres. & pro cel ponito hæreditatis metu, transfert vniuersas actiones in eam fideicom. q ab eo hæred. tatem accepit. Vi.

t Desiderat. Sic ff. de don. inter vir. & vxo. l. si sponsus §. si quis & C. ad legem Falc. l. r. & Argu. C. de fideicomm. l. post mortem. Acc.

u Suspectam. Sub. vt ff. suspectam &c. Et not quod hæc l. consuluit hæredi, vt magis coactus adeat quam sponte: quia si sponte, fortè fidei comm. nollet, & sic teneretur hæres implicitus creditoribus: quod non potest recusare fidei ex quo coegit, vt §. eo. l. constituente. & sm hoc si dicat suspectam, non mentitur: quod quidam concedunt hic mentiri: quæ tetea non oportet, quod dicat suspectam: sed sufficit, quod non vult adire ad hoc vt cogatur: vt supra, eo. l. q. potest.

x Exposito oque. In ff. R. est expositio hæreditario metu, id est, extra procul posito. & deest, quæ sed in libro Bul. & Ale. expositio, id est, allegato vel declarato. & aliàs est ex propositoque. Acc.

Eius Saturninus. CASVS Quidam ex classe Britannica, qui vocabatur Seius Saturninus Archicubernius, testamento reliquit hæredem Valerium Maximum Trierarchum: de quo multū confidebat, à quo in codē testō petijt, vt Seio Oceano filio suo testatoris restitueret hereditatē, cū ad annos xvj. peruenisset: dicit is Seius Oceanus filius testatoris: & decessit dictus testator. Seius aūt Oceanus filius testatoris defunctus est, antequam impleret annos prædictos xvj. nunc Mālius Seneca, qui dicit se auunculū dicti Seij Oceani filij testatoris, petit hæc bona nomine fximitatis. Valerius autem Maximus Trierarchus hęres institutus vēdicat sibi ea bona retinendo ea ideo, quia defunctus est is Seius Oceanus filius testatoris, cui idē hęres erat iussus restituere. Quæro ergo vtrum hæc bona testatoris pertineant ad Valeriū Maximum Trierarchum hæredem testatoris fiduciariū, an ad Manlium Senecam, qui dicit se auunculum Oceani pueri defuncti? Et respōdet iurisconsultus. Si Seius Oceanus filius testatoris prędictus, cui fideicommissaria hæreditas ex testamento Seij Saturnini Archicubernij de classe Britannica sui prīs cū ann. xvj. haberet Seius Ocea. debeat restitui à Valerio Maxi. Trierarcho fiduciario hærede testatoris, decessit prius, quam impleret idē Seius Oceanus præfinitum tempus etatis xvj. ann. sicut in veritate ante decessit: fiduciaria hęreditas prædicta pertinet ad eum Manlium Senecam auūculum Seij Oceani, ad quem cęteta bona Seij Oceani pertinuerunt ab intestato, quia proximior erat: & non pertinet dicta hęreditas ad dictum fiduciarium hæredem: & est ratio quare pertinet ad hęredem ab intestato dicti pueri, quoniam dies fideic. restituendi dicto puero cessit viuo dicto puero, scilicet Seio Oceano & hoc est verum. si prorogādo tempus solutionis dicti fideicom. hęreditatis videtur testator permisisse magis dicto hęreci fiduciario tutelam bonorum suorum testatoris, quam cōstituisse incertum diem fideic. quod sine dubio verum est. quia enim fuit fideic. relictum purè, & eius petitio in certum tempus dilata, iō non est mirum, si filius nālmittit ad hęredem suum. Vivianus.

a Fiduciariū. Quia de eo multū cōfidebat testator.

b Suo. Scilicet testatoris.

c Annos xvj. Aliàs nō habeē xvj. I t ex. sed intelligit.

d Vendicat. Scilicet retinēdo sic. C. de Carb. edic. l. r.

e Pueri. Id est, fideicommissarii. & sic ad Senecam auunculum.

f Fideicommissaria. In qua Trierarchus erat institutus fiduciarius.

g Eum. Scilicet Manlium.

h Peruenerunt. Ab intestato, quia proximior erat.

i Diem. Id est, cōdictionem, & sic incertū vna dictio est, sic ergo transmittit filius ad hēdē ne, ff. ti. r. l. r. & l. Firmio. §. r. & l. fi. Titio, in princ. & l. fin. & C. quando dies leg. ce. l. ex his, & ff. de verb. obli l. si decē cū perierо. Sed contra. ff. de leg. r. l. si cui. §. hoc autem. in fi. & ff de manu. testa. l. si ita & C. de fideicom. lib. l. fideicōmissaria. Sol. refert, an legetur pure: & petitio differatur in tempus certum, & sic habetur pro pura, vt hic, cū concordantis. secus vbi dies est in certus: quia tunc est pro conditione, vt §. de condit. & de mon l quibus diebus §. 2 an ab initio ip fum legatum nō fo lum petitio differatur: & tunc cōditio nale est, & non cedit ante diem vt in contractis. Et no. hic quòd auūculus nō petit, ff nisi cū filius habuisset xvj. an. & vixisset inte gros, vt C. quando dies le. ced. l. ex his. in fin.

* Nihil ē: imo tēp funt adiecti subtiq dispositionis Ba. im. & Al.

* Imò in cōtinēti, sm Cyn. Ang. Paul. & Alex.

I hęredi eius. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Sempronium: & rogauit eum, vt restitueret hæreditatē suā testatoris Caio pone, & decessit dict' Titius: postea Seius, q naturaliter tantū debuerat centum dicto Titio testatori, soluit ea dicto Sempronio hæredi Titij Certe dicta centū soluta Sē pronio hæredi, reddenda sunt per eum dē hæredē ei Caio fideicōmissario, cui fideicōmissaria hæreditas relicta fuit. & est rō extra literam, quare hic hīs reddat: quia natura lia debita veniūt in restitutionem, vt supra, eo. l. quamuis. Viu.

* Si hęredi eius. Scilicet Tit i. Acc.

* Solu erit. Functa post dictionem, soluerit.

* Cui. Scilicet Titio.

Reddēdum. Dicit Pomponius autor legis Alii habent in textu, Paulus respondit: vel sub. est, & est rō, quare hic hęres reddat: quia naturalia debita veniūt in restitutionē, vt §. eo. l. quamuis. & infra eo. l. si eius, in prin § r. & 2. & facit supra, ad leg. Fal. l. r. §. id quod natura. Acc.

* Aulus. CASVS Instituit mihi hęredē Tiriū, & rogaui eum, q restitueret Seio certam portionem hęreditatis meę, puta tertiam, & decessit: postea dictus Seius fideicō qualdam res hęreditarias furatus est: & postea dictæ res per eum furreptæ redierunt ad hęre dē aliquo mō certē in his rebus, quas subtrahit fideic. denegabitur ei fideicommissum. Vi.

* Paulus. Aliàs incipit. Paul. s. respō. & aliàs, si certa.

* In his rebus. Et nō in aliis. sic C. de pœ. l. sancim. & ff. quorū lega l. r. §. si duę. res. & ff. de acquir. poss. l. quod meo. in fi. item quod hic dicit, quādo per fideicommissarium. idem si directo quis instituatur vt supra. de iis q b. vt indi. l. rescripti. & ad leg Falc. l Paulus. Respon. sed cō

* P. Fl. fideicōmissa.

* In P. F. Seii.

* Fiducia rius hęres dr, qui nō iuit, & ab solut' est hæres, sed velut depositarius hoc ē, cuius fidei credita est hæreditas alteri restituēda, qui & fideicō missarius dr, quasi forma & possessio quā fiduciaria, de qua Budæ ff. d' or. iu. l. 2 §. initū fuisse.

* P. F. in partem.

* Aliàs, in tercidit.

* In P. F. augmētū hęredis re cepit.

* Quādo mentiū nō est ali quid, sed sua iuris præsumptiū sm Ang. licet. in. o. & Al. con tra.

* In P. F. si eius Sa turninus Archicu bernius.

tra huic l. j. quo lega. l. 1. § rediguntur. & C quo. le. l. 1. sed fol. vt no. C. de leg I non est dubium.

ADDITIO Dic q̃ ibi subtraxerit ante aditã hãditatẽ: hic verò potit, fm Angelũ, Paulũ, & Alexandrum.

a Subtraxit. Retinendo sic C. de Carb. edi. l. 1.

CVm hæreditas. Titius instituit sibi hæredem Seium & rogauit eum, quòd restitueret hæreditatem suam Caio, & decessit Titius, & Seius hæres restituit hæreditatem. Caio fideicõ. & postea Caius se ablentauit creditor hæreditarius, qui debebat conuenire Caium fideicõ. vult conuenire hæredem dicens, q̃ res vrget, & met' adest ei, ne per ablentiam fideicom. dies actionis suæ exeat, quæ actio erat temporalis: & verum dicit creditor. nunquid hoc casu tenetur tu scipere iudicium ad minus vsque ad litis contestationem? Et respond. quod sic: & ita dies actionis non exibit. & idem est in isto alio casu: Titius instituit hæredem Seium, & præterit Sempronium filium suum emancipatum. vnde filius potens petere contra tab. vult prius deliberare vtrũ peteret, vel non. certè eo deliberante sciipotus hæres a creditoribus cõuenitur, siue conueniri potest, ti actiones eorum sunt tempore perituræ. Vi.

b Restituitur Id est, restituenda est nam etiam ante restitutionẽ hæres habet exceptionem Treb. nisi eũ fideicõ. ablit, & actio petit, fm quosdam. & sic intelligitur ẽ. eo. l. 1. §. 1. & § quanquam & ẽ. eod. l. ita tamẽ. § qui ex Trebelliano. tu dic, id est, restituta est nam ante potest conueniri hæres tantũ & etiã post cũ est timor, vt hic. nam directæ actiones in hæreditate remanent: vel dic tertio, q̃ loquit hic quãdo coactus adijt: vt etiam ante restitutionẽ competat hæredi exceptio. & fm hoc restituitur, id est restituenda est. Vel dic restituitur, i. est in promptu. vel actu restituẽdi quia iam agit fideicommissarius cõtra hęredem ar. ẽ. de pet. hęre. l. fi bonæ fidei. & j. de excep. l. fi post.

c Per abtentiam. Hodie videtur contra. per l. C. de anna. exce. l. vt perfectius & sic cessat hæc l. nisi ponas fideicõ. esse sine dominio: quod esse potest, vt j. ad mu ni. l. eius qui. §. 1. fm Hug.

d Suscipere. Vtq; ad hũc tẽte. vt ẽ. de off. prę. l. fi. senatusco. & sic perpetuatur actio contra fideic. absẽtẽ. sic C. vbi in rem ad. l. 2. vel dic vtq; ad sententiam, & satisfactionẽ. & sic poterit habere locum quod dixit Io. hic posset hęres damnum sentire. Io. sed certe nõ sentiret: quia cõueniret fideicõ act. ne ge. quia fecit eius negotiũ ipso gestu, vt ẽ. de negge. l. q̃ vtiliter. § fi. & de pet. hære. l. fi §. sin aũt. & ar. C. de hære. vel l. 2. Ac.

e Conuenitur. Id est, conueniri potest. l. fi actio est petitura: répore, vt ẽ. Nã dicit, similes &c. nã alias hęs hẽt exceptionẽ, ne fiat præiudicium petitioni hæreditatis a filio mouendæ petita bonorũ possessione contra tabulas, vt j. de excep rei iudi. l. 2. & ẽ. j. de pau. sequẽ. hęredi. l. fi quis libertatem: verum hoc corrigitur per l. C. de pet. hære. l. fina. sed cum institutus non sit hæres, quia dum sperat contra tabu. cessat secundum tabu. vt j. de secun. tab. l. æquissimum, in princip & de Carb. edict. l. scriptus quomodo potest conueniri? Respon. licet non possit petere secundum tab potest tñ adire de iure ciuili: vt j. de contrarab. l. illud, in prin. licet videatur contra j. eo. l. fi. §. fi.

ADDITIO Dic quod ibi erat filius emancipatus, q̃ adire impedit propter potiorum pẽtiam, qui sperabatur rumpere testamẽtũ de iure ciuili fm Alexandrum.

IMperator. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Iunium Cerealem: & rogauit eum vt restitueret hæreditatem ipsius Titij Iunio Simonidi filio ipsius Iunij Cerealis sub condit. si dictus eius filius in potestate iuris esset. & decessit. & decessit dictus Titius. pater autẽ præcictus assumebat inuitũ de hæreditate in fraudem fideicommissi sub condit. si to relicti. vnde queritur si ita fuit

subtraxit, a denegari ei petitionem oportere, recte respondetur.

Qui aliàs non cogitur suscipere iudicium, cogitur tunc, quando actiones sunt tempore periturę Bar.

Papinianus lib. iij. Quæstionum. XLIX.

CVm hæreditas ex Trebelliano senatusco. fulto restituitur, b si res vrgeat, & metus sit, ne per abstentiam fortè fideicommissarij dies actionis exeat: hæres iudicium suscipere c cogitur. Similiq; mõ filio de possessione contra tabulas deliberãte scriptus hæres a creditoribus hæreditarijs conuenitur.

Pater dissipans fideicommissum, cogitur filio existenti in potestate restituere, etiam ante conditionis euentum. Bart.

Idem libro xj. Quæstionum. L.

IMperator d Adrianus cum Iunius Cerealis filio suo Iunio Simonidi, si in potestate e sua esse desisset, hæreditatem restituere rogatus esset, ac multa in fraudẽ f fideicommissi fieri posse parebantur: restitui hæreditatem filio g iussit: ita, ne quid in ea pecunia h quamdiu filius eius

ad Imperatorem Adrianum, & exponunt ei prædicta: & Imperator iussit restitui per patrem filio in potestate manenti dictã hæreditatem ne quid in ea pecunia si ue hæreditate iuris haberet pater. q̃ã aut filius eius viueret nam quia cautiones de restituenda hæreditate nõ diminuta filio existẽte dicta cõditione nõ poterat interponi inter patrem, & hũc cõtemplatio patris potestatisue remanente filio in patris potestate iussit dictus Imperator dicto patri propter dictam fraudẽ patris damnũ conditionis prædictę, habendo dictã cõditionẽ pro impleta & tubendo patri restituere hæreditatẽ filio in potestate manenti post authoritatẽ dicti decreti ab Imperatore interpo. ti de restituẽda hęred. filio per patrem: debuit cõparari dictus filius, cui restituta est hæreditas per patrem filio multa hæc ẽt castrense peculium in hæreditate sibi restituta. i. vt ẽt inuito patre potuit petere res hæreditarias a possessoribus & agere contra debitores hæreditarios. Quid si egeat pater: ita q̃ quid hic filius ex hac hæreditate tenetur ei dare ad mentã? Et dicitur quod sic. Vi.

f Imperator. Accipe, iussit restitui hæreditatem &c. quod est infra.

g Sum potestate. Ecce conditio, si in potestate &c.

h In fraudem. Vt quia impedit ne emancipare, cum aliud ageret, & sic restituere et, licet nõ posset putabat autem amodo se non teneri. vel dic, quod cõsumebat multa de hæredi hic pater rogatus.

i Filio. In potestate manenti. nõ enim cogitur emãcipare, vt no ẽ. eo. l. vbi puto in princ. & dabitur curator hęreditati, si filius est minor xxv anno. vt C. d. bo. quæ. lib. l. fi § sin aũt in secunda & § vbi aut pueritia. non si est maior, vt j. ea. l. § j. Sed quo modo sit restitutio ante condi vt ẽ. e. l. vbi puto in prin. quę est cõtra? Solutio. & eodẽ modo solue. ẽ. e. l. ted & si ante. vel vt ibi & facit C de inoffi. testa. l. hinc. Ité videtur hic filius seruari patrẽ in administratione & sic habet ar. contra C. de bo. quæ. lib. l. in § hoc procedit hodie. & in authen. de nup § & ita, col. 4. & C. de sec. nup. l. fi § § priori. s. in fi. Sed nic fraus, ibi culpa.

k Pecunia. Id est, hæreditate, vt ẽ. e. l. nã quod, in fi.

Haberet

z Haberet. Scilicet pater.

a Non poterant. Vt Inst. de inut stip § item inutilis. aliàs effet præstanda de restituenda hæreditate cũ exiterit conditio, vt C. vt in possl. leg. l. cum Archimedorã sed si esset emãcipatus, potest stipulari: vt j. vt leg. nom. ca. l. filio. Sed hodie non satisfiat patet ẽt fi'io emancipato, nisi in duob. casibus: vt C. eo. l. iubemus. § ia supradictis.

b Damnum. Id est, propter fraudẽ patris cõstat conditionem ei nõ seruari.

c Cõditionis Quę fuit, si desineret ẽ in potestate: in qua Imper. insit damnum hæredi habendo pro impleta propter fraudẽ patris.

d Filio militi. Hafim Bart. & Angel. benti castren. pecu. nam & hic fortè

e Cõtor. erat miles, sed hæ gl. i. c. fi in reditas non erat in. in ver. castren. pecul. regulari- in dicto autem pecuter. extra lio & agit filius, de iud. li. & administrat etiã 6 gl. ord. i patre inuito, vt in. § ne- fra, de castren. pec. cessitate. l. l. 4 § 1. l. & 5 sic iste gl. in ver. facit cum curatore iponẽda. si indiget eo alias C. de bo. per te. q̃ liber.

f Cõputari. Id est, assimilari.

g Debuit esse filii' de quo loquitur vt possit agere & conueniri, sicut fit. usfamilias miles in castrensi peculio.

quãdo fi: & est singul. i Spe. ti. de offi. om. iu. §. 5 de beneficio. Idẽ in fide rem nun. & cõ clu. versi. iterũ beneficia.

a Emolumentum Quo ad alimenta nam dicit epẽti. 3 & arg. in auth. de nup. § 1. col. 3. vel fi vis dicere ad totum vsumfructũ, est arg. C. de iure dot. l. hac edictali. § nob ilium. 4 & tacit ad hoc infra, q̃ in frau cred. l. fi pater.

CVm hæres. CASVS. Institui mihi hæredem Titium. & multa legata viliter, & inutiliter q̃busdam reliqui: & rogaui eum q̃ restitueret hęreditatem meam Seio deductis legatis. certe ea legata nõ posset deduci i restitutione hęreditatis, quę peti nõ poterat: quandoq; tamen legatũ quod nõ valet, deducitur in restitutione. nam pone quod instituti mihi hęredẽ dictum Titium pro dimidia, & vxorem meam pro alia dimidia, & prælegaui eidem meæ vxori de rem, quam ab ea habueram. S. rogaui eum vt restitueret Scio suã partem hæreditatis deductis legatis: certè si quarta ẽt Trebellianica, quam retinet vxor mea in restitutione fuę partis hẽditatis tantum efficiat, quantum in dote est tamen deducit ipsa vxor partẽ dotis prælegatæ p̃ sua portione hæreditatis tanquam æs alienum, & nõ tanquã legatum quia inutile est p. o sua portione hęreditaria quam a se sibi relictum, pro parte autem cohæredis non deducit vxor partẽ alterius dotis prælegatæ: quia non est soluenda de portione cohæredis, sed à cohærede percipienda iudicio familiæ erciscundæ & est ratio quare vxor deducit partem dotis prælegatæ pro sua portione hæreditatis tanquam æs alienum, & aliam partem dotis iud. fam. ercis. tanquã æs alienum

Iste tel lestus nõ cõgruit texti. fm Paul. sequẽtur tamẽ I. C. de pet. hære. l. fina. sed cum institutus non sit hæcũ Alexã.

similiter: quia ipsa vtrumque cõsequitur, siue cõseq debet, scilicet dictam quartam Trebellianicam, & dotem. vnde nihil interest inter hanc mulierem, quę debet recipere dotem, & quemuis alium creditorẽ hæredem institutum, & hęreditatem restituere rogatũ:

ditatem per fideicommissum restituere rogat: non placet ea legata deduci, quæ peti non poterant.

Sed cum vxori pro parte hæredi scripæ dos prælegatur, eaque deductis legatis hæreditatem restituere rogatur: etiam si quarta, quam per legem Falcidiam retinet tantum efficiat, quãtum in dote est: tamen pro sua portione dotis prælegatæ partem deducit. Cum enim vtrumq; consequitur: nihil interest inter hanc mulierem, & quemuis aliũ creditorem hæredem institutum, & hæreditatem restituere rogatum. Idem probatur, & si non deductis legatis fideicommissum relictum ab ea sit.

Hæres non cogitur restituere id, quod ad eum peruenit, non vt ad hæredem.

Idẽ lib. xvij. Quæst. LI.

CVm hæres deductis legatis hæreviueret, iuris haberet.

Nam quia cautionis non poterãt interponi, cõseruata patria potestate: damnũ cõditionis propter fraudem inflixit. Post decreti autem authoritatem in ea hæreditate filio militi compũtari debuit, si res à possessoribus peti, vel ẽt cũ debitorib. agi oporteret, Sed paternæ reuerentiæ congruum est, egenti forte patri officio iudicis ex accessionibus hæreditarijs emolumentum prælari.

Deductio legatorum non intelligitur de legatis inutilibus, & dos, quæ fiat prælegata, de ducitur: vt dubium sit vt ex aliis manner talis deductio intelligitur per quartæ deductionem.

Idẽ lib. xvij. Quæst. LI.

CVm hæres deductis legatis

b Non poterant. Vt Inst. de inut stip § item inutilis. aliàs effet præstanda de restituenda hæreditate cũ exiterit conditio, vt C. vt in possl. leg. l. cum Archimedorã sed si esset emãcipatus, potest stipulari: vt j. vt leg. nom. ca. l. filio. Sed hodie non satisfiat patet ẽt fi'io emancipato, nisi in duob. casibus: vt C. eo. l. iubemus. § ia supradictis.

c Hoc verum quãdo simpli citer lega ta sunt relicta, sec' quã hæs est grauatus restituere deductis legatis P. & Alex.

Haberet. Scilicet pater.

d Non poterant. Vt Inst. de inut stip § item inutilis. aliàs effet præstanda de restituenda hæreditate cũ exiterit conditio, vt C. vt in possl. leg. l. cum Archimedorã sed si esset emãcipatus, potest stipulari: vt j. vt leg. nom. ca. l. filio. Sed hodie non satisfiat patet ẽt fi'io emancipato, nisi in duob. casibus: vt C. eo. l. iubemus. § ia supradictis.

e Damnum. Id est, propter fraudẽ patris cõstat conditionem ei nõ seruari.

f Cõditionis Quę fuit, si desineret ẽ in potestate: in qua Imper. insit damnum hæredi habendo pro impleta propter fraudẽ patris.

g Filio militi. Hafim Bart. & Angel. benti castren. pecu. nam & hic fortè

h Cõtor. erat miles, sed hæ gl. i. c. fi in reditas non erat in. in ver. castren. pecul. regulari- in dicto autem pecuter. extra lio & agit filius, de iud. li. & administrat etiã 6 gl. ord. i patre inuito, vt in. § ne- fra, de castren. pec. cessitate. l. l. 4 § 1. l. & 5 sic iste gl. in ver. facit cum curatore iponẽda. si indiget eo alias C. de bo. per te. q̃ liber.

i Cõputari. Id est, assimilari.

k Debuit esse filii' de quo loquitur vt possit agere & conueniri, sicut fit. usfamilias miles in castrensi peculio.

quãdo fi: & est singul. i Spe. ti. de offi. om. iu. §. 5 de beneficio. Idẽ in fide rem nun. & cõ clu. versi. iterũ beneficia.

l Emolumentum Quo ad alimenta nam dicit epẽti. 3 & arg. in auth. de nup. § 1. col. 3. vel fi vis dicere ad totum vsumfructũ, est arg. C. de iure dot. l. hac edictali. § nob ilium. 4 & tacit ad hoc infra, q̃ in frau cred. l. fi pater.

CVm hæres. CASVS. Institui mihi hæredem Titium. & multa legata viliter, & inutiliter q̃busdam reliqui: & rogaui eum q̃ restitueret hęreditatem meam Seio deductis legatis. certe ea legata nõ posset deduci i restitutione hęreditatis, quę peti nõ poterat: quandoq; tamen legatũ quod nõ valet, deducitur in restitutione. nam pone quod instituti mihi hęredẽ dictum Titium pro dimidia, & vxorem meam pro alia dimidia, & prælegaui eidem meæ vxori de rem, quam ab ea habueram. S. rogaui eum vt restitueret Scio suã partem hæreditatis deductis legatis: certè si quarta ẽt Trebellianica, quam retinet vxor mea in restitutione fuę partis hẽditatis tantum efficiat, quantum in dote est tamen deducit ipsa vxor partẽ dotis prælegatæ p̃ sua portione hæreditatis tanquam æs alienum, & nõ tanquã legatum quia inutile est p. o sua portione hęreditaria quam a se sibi relictum, pro parte autem cohæredis non deducit vxor partẽ alterius dotis prælegatæ: quia non est soluenda de portione cohæredis, sed à cohærede percipienda iudicio familiæ erciscundæ & est ratio quare vxor deducit partem dotis prælegatæ pro sua portione hæreditatis tanquam æs alienum, & aliam partem dotis iud. fam. ercis. tanquã æs alienum

m Etiam. nõ est, quamuis.

n Pro sua portio. e. Scilicet hæreditatis.

o Deducit Nõ iure legati, quia inutile est p̃ sua portione hæreditaria, quam a se sibi relictam, & sic inutiliter ẽt deducit legatum. § sed vt æs alienum, vt ex fideicommissi. ostenditur. pro parte autem cohæredis non deducit, quia non est soluẽdum de sua portiõe, sed a cohærede petenum iudicio fam. erciscũ. vt C. fami. erciscũ. si quã. & sup. a. fam. erciscũ. hæredes §. fi. & l. leg. Ling.

p Cõsequitur. Scilicet quartam, & dotẽ, olim aliud seruabatur, quam alteruro debebat esse cohæres. vt C. de collat. vbi act § iciendum & facit supra, ad leg. Falc. l. paterna prin. vbi hoc est verum, nisi fuerit institutus animo compẽdi dotem cum portione hæreditatis: quo casu non debet habere vtrumque, vt sup. ad leg. Falc. l. fi debitor. & C. de hæred. inst. l. ii compẽdiam d. Hug.

q Creditorẽ. Quin deduceret sibi debitum. vt ẽ. eo. l. postulante, in prin. & C. ad leg. Falc. l. in imponẽda. Hug.

r Ab ea. Nam debet semper p̃deduceri vt æs alienum, & quidem totum ex asse hæres etsi pro parte pro ea parte pro qua hæres est, aut distinguo animo

mo compensandi legatum, vel non.

SI res aliena. Caius instituit sibi heredē Seium, & legauit à Seio hærede Titio equum Sempronij, & decessit dictus Caius testator. & iste Titius legatarius instituit sibi haredem Sempronium prædictum dominū dicti equi, & petijt idem Titius ab eodem Sempronio: vt hæreditatem suam Titij Mæuio restitueret: & decessit dictus Titius nūquid Mæuius cui debet restitui hereditas Titij per Sempronium poterit petere dictū etiā equū legatum Titio? Et videbatur quod sic, cum inuentus sit dictus equus in hæreditate Titij. vnde videbatur, q veniret in restitutionem cum alijs rebus Titij: tamen non venit in restitutionē dictus equus: quia cū Sempronius esset hæres legatarij, talis est, ac si sibi Sēpronio esset legatus dictus equus: quod legatū non valet, quia res non potest alicui legari. & sic peruenit in eum casū, a quo non potest incipere.

* P Fl. Fideicōmissum hæreditatis accepit.

¶ Seruus ab altero.

Instituit mihi hæredes Titiū, & Seiū, & à Titio reliqui libertatē Sticho seruo meo, & à Seio reliqui eidē Sticho per fideic. hæreditatem, in qua instituerā eidē Seium, & decessi postea neuter dictorum meorū hæredū vult adire hæreditatē nunquid prætor debet iter ponere partes suas ad cogendum aliquem dictorum hæredū adire ad postulationē dicti Stichi? & certē non: quia neq; propter solam libertatem cōpellitur adire Titius hæres, à quo sola libertas est relicta a dicto Sticho, neq; is Seius hæres, à quo libertas data ñ est, sed sola pars hæreditatis, in qua fuit institutus, propter eū Stichū qui nondū liber est, cōpellitur vt adeat. & senatusc. Treb. quod loquitur de cogēdo hæredē adire, tunc demū locus est, cum ab omnibus, id est, ab alio quo omniū hæredū directa, vel fideic. libertas datur ab eo, à quo hæreditas quoque relinquitur: sed si forte iste Titius hæres, à quo libertas data est dicto Sticho portionē suam hæreditatis repudiauit, cū fuit institutus purè, vel exclusus conditione, sub qua fuit institutus: & eius portio hæreditatis ad alterum, id est ad Seium coheredē suū peruenit, defendi poterit adire cogendum dictum Seiū. quid enim interest, quo iure cœperit dictus Seius esse debitor libertatis, & hæreditatis, scilicet vtrum ex sua persona, vel ex persona cohæredis. Certè nihil interest. sufficit enim, quod vnū quē ab eodē debeatur aliquo modo, ad hoc vt iple cogi possit adire. Viu.

a Si res aliena. Puta Sempronij.
b Vsque. Scilicet Titius legatarius.
c Domino. Scilicet Sempronio.
d Hærede instituto. A se Titio.
e Petierit. Scilicet Titius à Sempronio hærede.
f Legatū. Id est, rē legatā prædicto Titio. videbatur

Idem libro xx. Quæstionum. LII.

SI res aliena a Titio legata fuerit, itaque domino b rei hærede instituto, c petierit, d vt hæreditatem Mæuio restituat, Mænius legatum e inutiliter petet. Non enim poterit consequi, quod ad institutum, id est, rei dominum peruenire non poterat.

Si ab vno debetur hæreditas ab alio libertas, non est locus coactioni: secus si ab eodem vtrumque debeatur siue ab initio, siue ex post facto per accidens. Bar.

Seruus ab altero ex hæredibus libertatem, ab altero fideicommissariam hæreditatem accepit. Si neuter adire velit nullæ prætoris partes erunt: enim cum inuenta sit ī hæreditate Titij, quòd veniat ī restitutione cū alijs, maximè si testator legauit sciēs rem alienam. vnde debebitur æstimatio: vt Inst. de le. § non solum. Sed tamen non venit: quia cum Sēpronius esset hæres legatarij, tale est, ac si esset legata sibi quia neque propter solam libertatem compellitur adire: neque is, à quo libertas data non est, f propter eum, qui nondum liber est, vt adeat, compellitur: & senatusconsulto g locus est, cum ab omnibus h directa, vel fidei commissa libertas ab eo i datur, à quo hæreditas quoque relinquitur. Sed si forte is à quo libertas data est portionem suam repudiauit, vel conditione k exclusus est: cum portio eius ad alterum l peruenerit, defendi poterit, adire cogendum. Quid enim interest quo iure m debitor libertatis, & hæreditatis, idem esse cœperit

Sempronio, quod non valet, quia sua res alicui legari nō potest vt Institu. de lega. § sed si rem. & sic peruenit in eum casum, a quo incipere non potest, & sic vitiatur n vt sup. ad legem Aquil. l. quia.

f Compellitur adire. Scilicet a quo sola libertas est relicta vt § l. prox.

g Data nō est. Sed sola hæreditatis pars. & facit supra, co. l. si cui pure. § 1. & § e. l. fi patroni. § impe rator.

h Senatusconsulto Trebelliano.

i Ab omnibus. Id est, ab aliquo o omnium.

k Ab eo Hærede. sic ī de iure. & cur. dat. ab his l. si impubes sed quia cū hæreditate & libertas tacita datur vt C. de necessar. l. quidam. § 1. videtur cogi illa pro hæreditas quæ est relicta. Rñdetur

l Non est directō libertas data: hic fideicommissaria. arg. ī de test. tut. l. qui tutelam. § 1. Itē nūquid ēt hæreditas seruo potest relinqui. vt ī legatū, vt C de necessar. l. quidā. § Nihil. Resp. ibi legatur hæres, nam nō cogitur ad dandum.

m Cōditione sub qua fuit institutus, & sic alter accrescit. vt hic, & C de cad. tol. § 1 in autem.

n Alterum A quo fideicommissum erat relictum.

o Quo iure Scilicet ex persona sua, vel alterius. certè non, sufficit enim quod vtrumque debeat ab eodē. sic ī de ver. obli. l. centum. & ī de cod. l. quā in. & de leg. 1. l. si duobus. § 1. & 2. ff. Caio. edi. l. 3. § ff. is. Arg. contra ī e l. ī patrono. § qui fideic. & ī de fol. l. & magis, & ī de mort. test. l. milites. § fi. Item hæc lex loquitur in seruo hæreditario vt ī e. l. mulier. § nō ē. non hæredis vel extranei, vt ī eo. l. cogi. § sed si alio seruo.

p On est cogēdus. Instituī mihi hæredē Titium, & rogaui eundē Seium legatariū vt manumitteret ei dictum Stichum. Iste rogatus dictum Titium hæredem, vt hæredi meam restitueret eidem Stichō, & decessit. nunquid dictus Stichus potest facere cogi dictū Mæuium hæredem adire hæredi meam, quam ipse hæredem dicit sibi esse suspectam? & certe non. cum nemo hominis, id est, dicti Stichi circa libertatem, pēdeat ex legato de se Stichō relicto à dicto Seio. potest enim esse, quod ante decedat idem Stichus, quā manumittatur à dicto legatario. & ita in commodum ferret hæres, si adiuuisset coactus. nam tenetur creditoribus hæreditarijs. nemo autem se cogitur adstringere hæreditarijs actionibus propter legatum. si autem viuo me testatore dicto Seius, cui legaui Stichū decessit, & ita defertit legatum

Idem libro xx. Quæstionum. LIII.

NOn est cogendus hæres a suspectam adire hæreditatem ab eo, cui libertas à legatario, hæreditas ab hærede relicta est: cum status hominis b ex legato pendeat: c & nemo se cogatur adstringere hæreditarijs actionib. propter legatū.

d Quid si inter moras, non manumittente legatario e seruus decesserit?

f Si aūt viuo testatore legatarius decesserit: beniguè respondetur, cogendum adire: cum in ipsius sit potestate manumisso g restituere hæreditatem.

Regatus restituere quicquid ex hæreditate superesset, potest bona fide diminuere. Item in dubio expensa ab vtroque patrimonio intelligitur etiam facta pro rata. Bart.

Idem libro xx. Quæstionum. LIIII.

ITius rogatus est, quod ex hæreditate

a Hæres. Suus, vel extraneus.

b A legatario. Cui seruus erat legatus & rogatus de manumittendo.

c Hominis. Circa libertatem. argu. ī. de cap. dim. l. fi.

d Pendeat. Potest enim esse, quod ante decedat quā manumittatur, & ita incommodum sentiret hæres, si adiuuisset coactus nam tenetur creditoribus, nec posset dici hic subueniendū vt ī e. l. postulante in fi. ī resp. nam ibi distrahuntur bona à creditoribus eius, cui hæreditas erat restituenda. nam seruus ille fideicommissarius liber iam factus decessit hic aūt seruus decessit: nullos ergo hēt creditores. Sed quid si sua sponte adijt hæres, sicq; legatarius factus dñs serui cum manumisit? nunquid hic coget hæredem vt restituat? Resp. sic, nam hic status non pēdet. idem credo & si nondum sit manumissus. sed ipse stulte agit, si petit sibi restitui adhuc. Azo. quia per eum domino suo & legatario quæritur.

e Cogatur. A seruo. idē est si a legatario dicatur cogi.

f Propter legatum. Libertatis tolum, vel hæreditatis solum seruo relictum. vt ī eo. l. prox. § 1.

g Legatario. Quia fortè non poterat nondum adita hæreditate, vel post aditam decessit antequam manumitteretur.

h Decesserit. Et sic hæres remanet in damno, vt dictum est.

i Viuo testatore. Et ita videtur q legatum serui sit pro non scriptum, vel in causa caduci: quo ergo locū habent sequentia? Resp. Ioan. k quod testator manumiſit, cum forte aliquid erat ei relictum vt manumitteret, & quod subijcit exponendo potestate eius, scilicet hæredis. Hug.

k Manumisso. Scilicet ante in vita testatoris.

l Restituere hæreditatem. Etiam si ipse nolit recipere, cum eam cogit adire: vt ī e. l. stipulante. in fi. 1. reipō. sed in superiori casu cum legatarius viuit, nec seruus est manumissus: non est in potestate hæredis restituere, cum libertas iam pendeat ab alio, id est a legatario: nēc si seruus fuerit hæreditarius. hic aūt non pendet: sed hodie statim si nō fuit manumissus in vita testoris cogitur hæres manumittere. nam sine pro non scripto est relictū libertatis, sine in rē caduci: vt quia legatarius decessit ante testm, vel post ante restitutorem, remanet apud hæredem cum onere, vt C. de cad. tol. § in primo, ibi, nisi pertato &c. & § pro secundo & infra: de ideic. lib. l. cū vero. § fi pro non scripto. Idem dico in eo, quod est aperta voce caducum. nam legatum libertatis, vel legatum relictū seruo legato non cedit nisi ab adita hæreditate: vt C. de cad. tol. § in nouissimo, & sic mortuo legatario ante aditam hæreditatem post mortem testatoris, remanet apud hæredem similiter cum onere: vt C. de cad. tol. § ne aūt. sic ergo cogitur manumittere & restituere cū ab eodem incipit debere hæreditas

* Nihil ē: sed dic q legata q̄si caduca remanēt apud hæredē cū onere suo iō hæres cogit manumittere. Paul. & Alex.

2 Imo ēt de iur. Digestorū, p l. fi vero. § pro nō scripto. ī de ideic. lib.

* Non est verū, quia dispositio est pura, & si cōditionata: & hoc casu sm Bart. in l. planè. § fi. ī de ver. bo ob. Hac ex positio si ē necessaria, secundum Bar. & Alex.

Sed qd in mona. cho. quæra de verborū loquentia habent locum in al tero l. cui fundus. § fi. ibi Ale. ī fi cer. pet. die plenē g Bar. il. li alter. ī. in princ. ī de hæredi. & hic. Etiam hoc casu de æquitate Paul & Alex.

Dic q̄ in illis legatis ex diuersitate personarum & causarum resultantibus ratione mixtorum cum tacitis fideicommissis. Imo & Alex.

Qui nō est parat. ī. cū venit de aliis hoc effect coactioni ba. & Ale.

legatum Stichi, & tamen sit dictus Stichus apud dictū meum hæredem cum suo onere, & sic hæres tenetur eum manumittere, sicut tenebatur legatarius: tūc benignè respon. cogendum hæredem adire, cū in ipsius hæredis, sit potestate manumittere eum, & restituere ei hæredi. & ita ab eodem hærede cœpit deberi Sticho hæreditas & libertas, vt supra l. proxim. in fi. viu.

2 Hæres. Suus, vel extraneus.

b A legatario. Cui seruus erat legatus & rogatus de manumittendo.

c Hominis. Circa libertatem. argu. ī. de cap. dim. l. fi.

d Pendeat. Potest enim esse, quod ante decedat quā manumittatur, & ita incommodum sentiret hæres, si adiuuisset coactus nam tenetur creditoribus, nec posset dici hic subueniendū vt ī e. l. postulante in fi. ī resp. nam ibi distrahuntur bona à creditoribus eius, cui hæreditas erat restituenda. nam seruus ille fideicommissarius liber iam factus decessit hic aūt seruus decessit: nullos ergo hēt creditores. Sed quid si sua sponte adijt hæres, sicq; legatarius factus dñs serui cum manumisit? nunquid hic coget hæredem vt restituat? Resp. sic, nam hic status non pēdet. idem credo & si nondum sit manumissus. sed ipse stulte agit, si petit sibi restitui adhuc. Azo. quia per eum domino suo & legatario quæritur.

e Cogatur. A seruo. idē est si a legatario dicatur cogi.

f Propter legatum. Libertatis tolum, vel hæreditatis solum seruo relictum. vt ī e. l. prox. § 1.

g Legatario. Quia fortè non poterat nondum adita hæreditate, vel post aditam decessit antequam manumitteretur.

h Decesserit. Et sic hæres remanet in damno, vt dictum est.

i Viuo testatore. Et ita videtur q legatum serui sit pro non scriptum, vel in causa caduci: quo ergo locū habent sequentia? Resp. Ioan. k quod testator manumiſit, cum forte aliquid erat ei relictum vt manumitteret, & quod subijcit exponendo potestate eius, scilicet hæredis. Hug.

k Manumisso. Scilicet ante in vita testatoris.

l Restituere hæreditatem. Etiam si ipse nolit recipere, cum eam cogit adire: vt ī e. l. stipulante. in fi. 1. reipō. sed in superiori casu cum legatarius viuit, nec seruus est manumissus: non est in potestate hæredis restituere, cum libertas iam pendeat ab alio, id est a legatario: nēc si seruus fuerit hæreditarius. hic aūt non pendet: sed hodie statim si nō fuit manumissus in vita testoris cogitur hæres manumittere. nam sine pro non scripto est relictū libertatis, sine in rē caduci: vt quia legatarius decessit ante testm, vel post ante restitutorem, remanet apud hæredem cum onere, vt C. de cad. tol. § in primo, ibi, nisi pertato &c. & § pro secundo & infra: de ideic. lib. l. cū vero. § fi pro non scripto. Idem dico in eo, quod est aperta voce caducum. nam legatum libertatis, vel legatum relictū seruo legato non cedit nisi ab adita hæreditate: vt C. de cad. tol. § in nouissimo, & sic mortuo legatario ante aditam hæreditatem post mortem testatoris, remanet apud hæredem similiter cum onere: vt C. de cad. tol. § ne aūt. sic ergo cogitur manumittere & restituere cū ab eodem incipit debere hæreditas & libertas: vt ī e. l. prox. § fi. Item contra huic l. videtur ī eo. l. apud. § Antistia. & l. cogi. § fi. sed dic ut ibi. Itē quo iure cogitur quis adire dic offi. iud. arg. ī. l. proxi. ibi, nullæ partes præ. &c. econtra iure actionis. arg. ī. e. l. Papinianus. Primum verius.

Itius rogatus. Caius instituit sibi hæredem Titium, & rogauit eum quòd restitueret Mæuio illud, quod ex hæreditate sua superesset tempore mortis dicti Titij hæredis, & decessit dictus Caius: postea Titius hæres in medio tpe ante mortē suam plura alienauit, & diminuit de hæreditate, & decessit dictus Titius hæres, nunquid Mæuius fideicomm. poterit petere ab hærede heredis illud, quod alienatum, vel diminutum fuit per hæredem? & distinguitur: aut alienauit, vel diminuit hæres gratia interuertendi fideic. d. Mæuio relictum? nō gratia interuertendi. primo casu potest dictus Mæuius fideic. petere secundo casu non potest. sed hoc quod dixi in secundo casu, corrigitur per Imperatorem Marcum qui iudicauit in tali quæstione erogationes, quæ ex hæreditate fiebant dicebantur q hæredem non causa interuertendi fideic. non ad totam fideicommissi diminutionē pertinere, sed oportere distribui pro rata patrimonij, quod patrimonium proprium habuit hæs p dictus aliunde, quā à Caio testatore, vt videatur hæres alienasse, & diminuisse tam de suo proprio patrimonio, quam de hæreditate Caij, quam debebat restituere Mæuio, & hoc pro rata patrimonij sui proprij: vt puta si valebat forte patrimonium suū proprium xxx libras, & hæreditas Caij 20 & ipleq hæs alienauerat, vel diminuerat medio tpe de hæreditate Caij 30. soli certè de suo proprio patrimonio videt alienasse vel diminuisse 24. sol. & de hæreditate Caij 16. soli & h. d. dictus Imp. non tantum ratione æquitatis. verum exemplo quoq; motus, & sumpsit exemplum de tali qōne, & solutione eiusdem. Caius habens duos filios in potestate, & vnum emancipatum militem, fecit testamentum, & instituit sibi hæredes dictos suos filios, & præterijt militem emancipatum, qui miles habebat peculium castrense, & aliud patrimonium, quod non erat castrense, vel quasi, & in castris, in q bus erat in militia, fecerat multos sumptus, petijt hic miles emancipatus præteritus contra tab. & sic debet conferre fratribus suis prædictis institutis patrimonium suum, quod non erat castrense, vel quasi, non autem peculium castrense. certè consultus Imper. cōstituit sumptus, quos dictus miles fecerat, debere imputari non tm patrimonio non castrēsi, vel quasi, quod patrimonium debuit patimus collationis, sed pro rata ēt castrensis pecuniæ, siue peculij, & ita tenet in hac qōne medium viam elegit Imp. ita & in superiori quæstione scilicet cum Titius hæres Caij fecit erogationes de hæreditate Caii, non gratia interuertendi fideicommissi Mæuio relicti per Caiem a dicto Titio eius hærede. propter ergo huiusmodi tractatum scilicet quia poterat esse, quod causa interuertendi fideicom. alienabat dictus Titius hæres, & sic eum totum alienatum tenetur restituere Mæuio fideic. vel si non alienabat causa interuertendi fideicommissi. pro rata tamen est detrahendum, & quod

superest

superesset, restituendum Mæuio fideic aduenient die. ideo Mæuius fideicom. prædictus debet exigere cautionem ab hærede nomine fideicom sibi restituendi aduenient morte hæredis per hanc autem stipulationem non petet fideicommiss illud quod ex fideicommisso petere non poterat, id est partem dictarum erogationum per hæredem factarum, non gratia interuertendi fideicom quæ pars detrahitur de fideicō. eo modo, qui dictus est: sed vt habet dictus Mæuius fideicommiss. fideiussores eius quantitatis, q̄ ex fideicommiss. petere potuit. potuit autem petere totum fideicommissum excepta dicta parte erogationum per hæredem factarum nō gratia interuertendi fideicommissi, q̄ pars detrahitur de fideicomm. sio eo modo, qui dictus est.

Vim.

a Superfuisset. Tempore mortis hæredis, & nota hoc casu non veniunt fructus in restitutione vt j. eo. l. deducto, §. pe. tecus si esset dictum quicquid superesset de bōis meis vt supra, de vsu. l. in fideic. §. nonnunq̄. Item not quod vbi est rogatus restituere quicquid de hæreditate superesset, vel de bonis meis, si ali qua alienauerit, & ex pretio aliàs res emit, vel creditorib⁹ suis solauit, vel permutauit: non videtur consumpsisse, imo vice permutati dominij venit restituendum vt supra. de leg. i. l. Imperator: §. si. & l. seq. & supra. de petit. hæred. l. fed. & si. §. quod autem. ibi, & non in corpus &c. Item no. quòd secundum hactiora ita distinguebatur, an interuertendi cā: & non nocet fideicommissario an non, & tunc pro rata patrimonij, vt hic, & supra. de pet. hær. l. fed & si lege. §. quod autem, & de vsu. l. in fide commissi, §. nonnunquam. sed iure nouo quartam cogitur refetuare, vt C. ad Trebel. auth contra cum rogatus: at vbi simpliciter esset rogatus restituere habet locum C. comm. de leg. i. fi. §. sed quia, & auth. res quæ, ibi posita.

b Quando que. Id est, quandocunque.

H.s verbis Relicta tabandi.

d Erogationes Non causa interuertendi fideicōmissi facte, aliàs ex toto reuocantur: vt §. prox.

e Patrimonij. Eligitur ergo media via, sic Inst. de rediui. §. cum ex aliena. Argu. contra supra, de neg. gest. l. Nesennius. in fine. 1 & 3. e. l. scribit Celsus. Item facit supra e. l. deducta §. fi. & sup. e. l. mulier. §. cum proponerentur. Acc.

f Exemplo principis, g vt subijcit, aliàs contra. C. de senten. & interloc. l. nemo.

* P. Fl. ita quādoqs.

* Titio, nō est in R. Fl.

h Dicq̄ hic ex vtraq; parte erat partō: ibi ex vna parte erat rō, q̄ ppondebat, sm Bar. & Al.

i Ex empla principū sequēda, & q̄si, & quotāliorū, & quō accipiat exemplū. Mandos in Gl. Facul. §. volentes, in vet. exēplo.

k Fratribus. Qui manserunt in potestate.

l Mitti. Emancipato. nam castrēle, vel quasi non cōferuntur: vt infra, de collat. bono l. i. §. nec ea.

m Patrimonio. Aliunde acquisito, quod non erat castrē se, vel quasi.

n peculium aūt, quod in castris fuerat acquisitum, militi relinqui placeret: consultus Imperator, sumptus, quos miles fecerat, non ex eo tantummodo patrimonio, quod munus collationis pati debuit, sed pro rata, etiā castrensis pecuniæ debere imputari constituit. Propter huiusmodi tractatus Mæuius fideicommissi nomine cautionem exigere debet. Quod eo pertinet, non vt ex stipulatione petatur, quod ex fideicommisso peti nō potest: sed vt hæredis fideiussores eius q̄ in plus q̄ ex fideicōmisso petere potuit.

Quod ad hæredem hæredis non transit, nec transfertur in fideicommissarium per Trebellianum.

LV.

I patroni filius extraneo restituerit ex Trebelliano hæreditatem operarum actio quæ trāsferri non potuit, apud hæredem manebit. nec

o Huiusmodi tractatus. Quia poterat esse, quod causa interuertendi fideicōmissum alienabat: vel si non, pro rata tamen erit detrahendum, & quod superest, restituendum aduenient die, & ideo cauetur: vt C. vt in possig. l. cum Archimedoram. & fi. tatildatio. 3 de restituendo aduenīte die. & facit infra. tit. l. 1. §. si quis sub conditione. & §. qui minorem. Alij dicunt de non diminuendo quia p sona sit suspecta. ar gu j. dicas. postquam §. & supra. qui tabernā. l. 1. dicunt fer §. fi. d. e. l. quia alienatur, tamen secundum ferè legis C. cod. auth contra cum rogatus.

p I patroni filius. CASS. Titius habens filium: & habens plures libertos, instituit sibi hæredem filium suum: & rogauit eum q̄ restitueret hæreditatē cuidam extraneo, puta Caio, & decessit dictus filius: filius autem eius restituit dicto Caio hæreditatem, certē antio operarem competens patrono, & postea eius filio contra dictos libertos, quæ transferri non potuit ad dictum Caium fideicommissarium, quod dictum filium hæredem patrem manebit, nec filio negabit exceptio contra dictos prædictos. exigiebant enim contra eum petentem operas, ex eo, quod ipse restituerat Caio hæreditatem, sic que videbatur eis eum non posse agere ad operas amodo, cum eadem exceptio non posset prodesse ei Caio fideicommissario qui fideicommissum hæreditatis accepit, si ipse de libertis patroni est, & generaliter ibi dico, non submoueri dictum hæredem filium patroni ex his causis, quæ non pertinent ad restitutionem, neque liberari prædictum Caium fideicommissarium, qui & ipse erat de libertis patroni ex his causis, quæ non pertinent ad restitutionem: quas cauis notauit supra eodem. l. quia perinde, §. primo. Vinianus.

q Apud hæredem. Scilicet filium patroni institutum à patre. & loquitur indubitanter de operis obsequiōs quę cōstituunt in faciendo: vt C. de oper. lib. liberti, quid aūt in fabrilibus id est, in certis, vt decem operas idem dicas. nam cum non trāseant ad hērē extraneum: vt infra, de oper. lib. l. si operarum iudicio. ergo

nec

* In P. Fl. principū.

r In P. F. castrensis pecuniæ debere imputari opor. e. Secus tamen de alijs bonis castrensibus. Ang. ibi. Ang. & alij. a tertio.

* P. F. ex trans.

nec ad fideicommiss. qui est loco hēredis, sed de artificialibus, scilicet certis vt decem operas pictorias, videē secus, quia transeunt ad hērē extraneū, vt j. de oper. lib. l. à duobus, vel potest dici, quod nunquam trāseant aliqua opera ad fideicommiss. sicut nec ad secūdum hēredem, vt j. de verb. significa. l. sciendū. § idem. Sed an id, quod non venit in restitutione computetur hēredi in quarta? Respond. fortè non, quia habet non vt hēres: & sic quasi æs alienū: vt arg. §. ad leg. Fal. l. pater. in prin.

s Iste secūdus itel lectus magis placet Alex. quā prim⁹: quia prim⁹ violat literā. & ēt tenetur à B. P. Imol. & Ang. licet contrariū teneant Ray. & Raph. & Al.

APPROBO. Nota hanc glo circa fi. secundum An ex qua habes doctrinā generale, quod oīa quę institutus hēt, etiam si sibi in testō nō fuisset prouisum, nunquam imputantur in Trebellianicam, quia vt ęs alienū deducuntur: & ideo secundū eūdem iura feudalia: & cętera quę transeunt in filiū, ēt si hęres non esset, nunquam computabuntur in quartam Trebellianicam filio. Idem tenet hic Raphael. Cuma. & extendit ad quotā Falcidię. Vtrum hoc ēt procedat in quartam debitam iure naturę dicit Ang. idem, quem per omnia, & simpliciter sequitur Pa. in lectura Padua. tamen de hoc vide plenius Alb. hic.

t In P. F. in tēpus directo data libertate, si esse.

u Nec ei. Scilicet filio hęredi nocebit contra libertos testatoris, nec contra fideicommissarium. si ipse de libertis est.

x Exceptio. Scilicet Trebel. de qua dicitur supra, e. l. 1. §. quanquam.

y Et qui. Si ipse de libertis est: sed videtur, operas nō potuisse imponi ei, qui manumittitur per fideicō. vt j. de oper. lib. l. vt iurisiurandi. §. rescriptum. quę est contra Solu. hic inter viuos fuerat manumissus. vel est ipse ciale iu filio. vt j. de ope. lib. l. qui ex causa.

z Hęredem. Scilicet filium à petitione operarum ne que liberari fideic. libertum.

a Ex ijs causis. Vt in nostro casu de operis: itē & alijs quos no, §. e. l. quia perinde. §. 1. potest autem & aliter legi: quam dictum sit ab illo loco, cū eadē. &c. q. d. non nocet hæredi agēti. quia si noceret, nō prodesset fideicō. cum ipse non posset agere at quando exceptio nocet hæredi prodest fideicom. vt ipse agat, vt §. eo. l. 1. §. quanquam. & quod subijcit, neq; liberari. scilicet liberros ab hęrede filio, licet hæreditatem restituat: quia quo ad hoc non valet restitutio. Accu.

s Est melius, secūdum Bar. Imol. Ange. & Ale.

¶ Imperator Titius. Instituī mihi hæredem Titium & iussi Stichō seruum meū esse liberum post Pascha: & rogaui dictum meum hæredem, vt eidem Sticho hæreditatem meam restitueret vsq; ad Pascha. certē non est representanda hæreditatis restitutio dicto Sticho: quia persona non est, cui restitui possit ante pascha. nam ante pascha non est liber Stichus. Vinianus.

b In tempore. Id est, ex tempore. hoc est post pascha is liber, & rogo hęredem: vt tibi restituat hæreditatem vsque ad pascha, non valet, vt infra, de manumiss. testa. l. libertas.

c Data. Seruo testatoris.

d Non esse. Facit supra eodem. l. si cui, nec obst. l. apud Iulianum. §. fin. quia ibi Albinę purę, non in diem erat relicta libertas. Item non obstat in eo quod dicit ante diem restitutionem faciendam, scilicet ante quam perueniat ad nubilem ętatem: quia ibi persona fuit, cui fieri poterat restitutio: quia Albina iā erat manumissa: hic non. Item facit supra, eo. l. ita tamen. §. à patre.

e Quando. Id est: quia.

f Qui fideicommissariam. DAVUS. Institui mihi hęredem Titium. & rogaui eum. quod restitueret hæreditatem meam Seio & rogaui Seium, quòd restitueret eandem hæreditatem Caio. decessit: posteaTitius hæres meus nolebat adire hæreditatem, dicens, eam sibi suspectam. vnde Seius primus fideicommiss. fecit de facto, licet non de iure solus eum cogi adire dictam hęreditatem, & sibi restituere. & ita habet modo totā hęreditatem Seius primus fideicomm. nunc petit Caius secundus fideicom. sibi restitui totam dictam hæreditatem per dictum Seium, non detracta aliqua parte. certè cogetur Seius ei restituere totam. & in hac etiā restitutione erit locus Trebelliano senatusconsulto, sci licet vt valeat restitutio: non autem quò ad quartæ deductionem: quia quartam Trebellianicam non potuit retinere fideicō. primus iure Falcidię. Id est, Trebelliani, nec facit ad hoc vt primus fideicom. possit retinere quartam: quia nisi ipse prior fideicommissa. de fideraſſet, vt adiretur hæreditas per hęredem, sicut de facto desiderauit, & consecutus est, licet non de iure intercidisset fideicom. secundo loco datum: quia cum semel adita est hęreditas, siue desiderāte primo fideic. siue non, constituitur rata omnis voluntas defuncti. Item non est contrarium ei, quod dixi primum fideicom. non posse detrahere quartā. quòd cętera legata ab hærede relicta non prętat dictus primus fideicom. vltra dodrantē, id est, bene retinet de eis legatis quar tam. non est, contrarium dico: quia aliud est ex persona hæredis conueniri dictum primum fideicō. ad singularia legata prętanda ab hærede relicta. aliud proprio nomine adstringi dictum primum fideicom. prę cibus defuncti, qui rogauit eum, vt restitueret hæredi. Caio secundo fideic. quia ergo nihil, quod sit quota portio hæreditatis, retinet primus fideicom. cum restituit hæreditatem secundo: vt dictum est, potest dici, non esse cogendum institutum adire desiderante tan tum priore fideic. sine secundo fideicom. vbi scilicet nulla quota portio sit remansura apud eum primum fideicom puta si confestim rogatus est dictus primus fideicomm reddere siue restituere hęreditatem secundo, vel rogatus est reddere post tempus cum fructibus, sed & si sine fructibus rogatus est reddere primę fideicommiss. secundo hæreditatem post aliquod tempus, non erit quātitas dictorū fructuum idonea ad inferendam adeundi necessitatem hæredi per primū fideicommiss. nisi primus veniat, & petat hoc cum secūdo nec facit etiam ad hoc, vt solus primus fideicom. possit cogere hæredem adire: quia idē primus fideicō miss. accepisset à testatore etiam libertatem, nedū fructus prædictos. sicut enim non est satis ad cogēdū in stitutū adire, accepisse primum fideicomm. à testato re pecuniam: ita non est satis accepisse eandem liber

tatem,

g Repręsentandā. i. ante diē dandā. expectandū enim est tēp⁹, quo liber futurus est.

repręsentandam hęreditatis restitutionem, quando persona nō est, cui restitui possit.

Fideicommissarius licet cogat hæredem à secundo fideicommissario quartam non detrahit. Item fideicommissarius primus non potest cogere sine secundo, nisi apud eum quota sit remansura. Item hæres coactus nullum commodū sentit: quod habiturus non esset si non adijsset. Bar.

Qui fideicommissariam hæreditatem ex Trebelliano, cùm suspecta

tatem,quòd si prior fideicom.recusauerit cogere hęre dem adire,poterit secundus fideic. postulare recta via vt hæres adeat hęreditatē,& sibi secundo restituat. & hæc omnia habent locum,quando primus fideicom. rogatus est alij restituere hæreditatem,& non hæredi. Sed quid si nō alij, sed ipsi hæredi rogatus ut restituere hæreditatem primus fideic.puta quia institui hæredem Titium,& rogaui eum quòd restitueret hęreditatem meam Seio, & rogaui eundē Seium fideicom. vt post aliquot fortè tempus restitueret eandem hæreditatē dicto Titio hæredi? certè, quia non debet eidem hæredi quandoque, id est, quandocūque quarta reddi per fideicomm. quam perdidit dictus hæres: nō quia coactus adiuit: propter huius retētionem portionis.id est, quartæ prædictæ quam debet retinere fideic. erit audiendus idem primus fideicom. desiderans institutū cogi adire. hæc enim quarta quā perdit hęres qui permittit se cogi, & quæ debet remanere apud fideicommiss. est quota portio hæreditatis:& ideo non est mirum,si fideicomm. potest petere,vt cogatur hæres adire. imò dico tibi plus nec illud translatitiè,siue in transitu volo omittere, quod instituto qui coactus est adire per primum fidei commissi.est deneganda contra eundem fideicō. fideicommissi petitio. cur enim non videtur indignus hæres institutus,vt ipse hæres qui destituit supremas defuncti preces nolēdo adire hęreditatē,& restituere, sed permittendo se cogi consequatur aliquid ex voluntate defunctiꝰ d.bene videtur,& est indignus dictꝰ hæres:& hoc est verum,quando institui pure dictum Titium hæredem,& rogaui eū quòd restitueret Seio hæreditatem meam,& rogaui eundē Seium fideicom. vt post aliquod fortè tempus restitueret hæred.eandem dicto Titio hæred.Sed quid si institui dictum Titium sub cond.& rogaui eum prædicto modo,& etiā fidei comm.prędicto modo?certè si post impletam dictam cond.sit coactus adire,fortius probabitur dictū hęre dem adire coactū perdere fideicō hereditatis sibi relictum à dicto Seio fideic.quā si pendente cond. esset coactus adire.nā si pendēte cond ꝙ actus esset adire, durum esset probare,siue approbare dictum hęredem adire coactum perdere dictum fideic.hęreditatis cum & Falcidiam potuit inducere hic hęres coactꝰ, id est, quartam Trebellianicam retinere, pœnitendo de coactione,siue quòd dixerit suspectam hęreditatē,& spōte adeundo scilicet pendente dicta cond. Sed quid si dictus hęres volebat sponte adire,& cętera restituere primo fideicom.prętet iura sepulchrorum? certè non per hoc est indignus hęres generali fideicom. sibi restituendo per primum fideicom.quia hęres cum restituit hęreditatem fideicommiss.non tenetur restituere rei ei iura sepulchrorum,imò remanent apud te hęredem.& in tantum voluit senatus nihil relinqui apud se,hęredē institutum,qui erat rogatus restituere Seio, & Seius eidem hæredi,& coactum adire ex ea parte, quam dereliquit non adeundo sponte, sed patiendo se cogi vt nec possit exercere contra fideicom.Fal.siue quartam Treb. detrahere, vt dictum est in ver. quod fortius &c. nec relinquatur apud eum hæredem præceptio relicta ei à testatore, antequā rogaret eum restituere hæreditatem dicto fideicomm. posito ꝙ hic hæres erat institutus cum pluribus alijs: nec etiam datur eidem hæredi subsitutio secundatū tabularū ita per testatorem facta. Quisquis mihi hæres erit, filio meo hæres esto:posito quod hic hæres de quo loquor,cum quibusdam alijs, & cū filio testōris pupillo erat institutus à testatore, qui fecit primas, & secundas tabulas: nā hic hæres, de quo loquor, non videtur esse testatoris hæres, ex quo sponte non adiuit: sed coactus, vt dictū est: quia adiuit coactus:& hanc credo esse intentionē totius huius §. vt

diceretur, totam recepit, si ipse quoque rogatus sit alij restituere: totū restituere cogetur, & in hac quoque restitutione Trebelliano locus erit: quartam enim Falcidiæ iure fideicommissarius retinere non potuit.

Nec ad rem pertinet, quòd nisi prior, vt adiretur hæreditas desiderasset, fideicommissum secundo loco datum intercidisset. Cum enim semel adita est hæreditas, omnis defuncti voluntas rata constituitur:

Nec est contrarium ꝙ legata cætera non vltra dodrantem præstat. Aliud est enim ex persona hæredis conueniri, aliud proprio nomine defuncti precib. adstringi. Secundum quæ potest dici,non esse priore tantum desiderāte cogendum institutum adire,vbi nulla portio remanet apud eū: vtique si confestim, vel post tempus cum fructibus rogatus est reddere. Sed & si sine fructibus rogatus est reddere,non erit idonea quantitas ad inferendam adeundi necessitatem. Nec ad rem petinebit, si prior etiam libertatem accepit. Vt enim non pecuniam, ita nec libertatem ad cogendum in

In P.P. Vt enim pecuniā: ita nec libertatem.

que ad §.cui Titiana.Viu.

Recepit.Ab hęrede compulso,vt ſ.e. l.nam quod. §.qui compulsus. Acc.

Alij.Non hæredi: quia tunc loquitur j.eadem.l.§. quid ergo. Acc.

Locus erit.Vt fiat restitutio,non quo ad quartæ deductionem:vt ſ eo.l.1.§ in fiij.

Quartam enim.Et bene dixi totam.quartā enim, scilicet Trebell.iure Falcidiæ,id est,Trebel.

Non potuit.Nisi in duobus casibus,vt not ſ. e.l.ex asse.in fi & l.1.§.inde Neratius.& l.Marcellus. §.1.

Intercidisset Quia nihil valet ex testamēto,ex quo hæreditas non aditur: vt Inſt.de hær.ab intest §. 1.

Limita nisi inlegato adpias causa:quia solamorte confirmātur.Bal.in authen. si qua mulier.vltim. col. C. de sacro.ecc. Bart. post glo.in l.1. xviij. col. C.eo.t.& qd in do. nat. caus. mor. vide p. Bart. & Ale.in l.2.col.5.ꝛe leg.

Constituitur.Etiā exhæredatio:vt j.de cōtra tab. l.filius.§.sed cum.

Cætera.Ab hærede relicta,nō à se fideic. quia tūc præstat integra,vt j.e l.facta.§ si cū suspectā.& not. ſ. eo.l.Marcellus.§.1 & l.1.§.inde Neratius.& l.ex asse.

Præstat.Scilicet primus fideicommissarius.

Conueniri.Scilicet ad singularia legata præstāda, ab hærede relicta.

Adstringi.Puta cum conueniretur ad fideic.prestā dum secundo.cui a testatore præstare fuit rogatus.sic ſ.de codi l.quidam.in fi.Sed arg.contra supra,eod.l.ii res,in fin.

Dic quod hic ꝓpter diuersitatem rationis insurgit diuersus effectus.secundum Alex.

Secundum quæ.Quia nihil,ꝙ fit quota pars hęreditatis,retinet fideic.primus,nō debet cogi institutus adire eo tantum,vel solo desiderāte siue secundo: sed secundus totus quandoque,sic scilicet quādo primus non vult,vt j.ea l.§.quod si prior.

Portio.Scilicet quota.

Apud eum.Priorem fideicommissarium.

Ad inferēdā à priore fideicōmissario,vt adeat.Ac.

Necessitatem.Nisi veniat cum secundo.

Accepit.Nam nec tunc solus cogi potest.

Satis

Satis est.Planè legas,licet quidā dicant pro sola libertate cogendum:quod est contra mentem huius literæ,& contra l.ſ eo.si res.§.1.& l.nam quod. §.1.& l. cogi § & generaliter.

Si prior.Fideicommissarius.

Recta via. Nota de circuitu vitando, vt supra,de condi.in de.l.dominus.

Rogatus sit.Prior fideicommissarius.

Quia. Nunc solu-uit.

Eidem Hæredi.

Perdidit.Quia coactus adijt.

Audiendus. Prior fideic. desiderans institutum cogi adire.

Translatiuè. Id est,transitiuè, id est in transitu: sic ponitur infra,de iur. pat. l.1.in prin.

Coactus. A fideicommiss.primo, qui & ipse rogatus est restituere hæred.vt supra.l.prox.

Indignus. Sic supra,de vulg. sub. l is qui. Sed arg.cōtra j. de lega. prætian. l.filiam.§. si quis cōtra tabulas.

Quod fortius. Scilicet ꝙ perdat fideicom.

Pendente.Scilicet fuit adire coactus,& sic est contra supra eo.l.sed si alio §.fin. solu. hæc fuit turpis condō,quæ pro non adiecta habetur: vt infra eod l.facta.§.si sub conditione, & §.quod si. Sed certè tunc non esset differentia ante existentem condōnē,vel post esset coactus:quod hæc lex facere vult.dicit ergo,ꝙ vera fuit conditio. & de facto, non de iure ea pendente fuit coactus.Vel dic,ꝙ loquitur de cōditione,sub qua erat hæres rogatus restituere,sed purè erat institutus:quo casu si dicit suspectā, cogetur adire & restituere pendente conditione: sed si sponte adijsset,non posset ea pendente compelli restituere:vt ſ.eo.l.si ante diem.& l.apud.§.filium,& l.ille à quo.in princ

Conditione.Sub qua erat institutus.

Pœnitendo. Pendente conditione,non postea,nisi in tribus casibus: vt supra eodem.l.nam quod. §. qui compulsus.Hug.

Fideicommissi.Relicti hæredi à fideicō primo.nam volebat hæres sponte adire,& cętera restituere præter iura sepulchrorum.certè non per hoc est indignus generali fideicommissio quia tacta non veniunt in restitutione:vt ſ.eo.lege,quia perinde.§. 1. & supra eod.l. circa prin.

Inſequitur.Id est,retinere contendit cum fideicō. primus sibi restitui petat.

Apud eum.Hæredem institutum, qui erat rogatus restituere Titio,& Titius eidem hæredi. & hæres coactus adijt.nam prosequitur superiorem materiam.

Alibi, sed sibi hęredi.

stitutū accepisse satis est.

Quòd si prior recusauerit, placuit, vt recta via possit secundus postulare, vt hæres adeat & sibi restituat. Quid ergo si non alij,sed ipsi hęredi rogatus sit restituere? Quia non debet eidem quandoq; quarta reddi,quam perdidit ꝓp huius portionis tetentionem erit audiendus. Sed nec illud translatitiè omittendum est,instituto,qui coactus est adire,fideicommissi petitionem denegandā esse. Cur .n nō videatur indignus, vt qui destituit supremas defuncti preces, consequatur aliquid ex volūtate? Quod fortius pro babitur si post impletam conditionem coactus est adire.Nam si pendente conditione: durū erit idem probare:cum & falcidiam pœnitendo potuit inducere.Nec ignoro posse dici,nullo modo fideicommissi petitionem denegandam ei, qui iura sepulchrorum acquiri inſequitur. Adeo senatus nihil apud eum ex ea parte, quam dereliquit,voluit relinquere,vt nec Falcidiam exercere posit,nec prœceptio apud eū relinquatur, nec subſtitutio quoque secundarum tabularum ita facta, Quiſquis mihi hæres erit, filio meo hæres esto,eidem daretur.

Fideicommissarius potest restituere fideicommissum de bitum a defuncto. Bartolus, & Alex.

Cui Titiana hæreditas ex Trebelliano senatusconsulto restituta est, Mæuianam hęreditatem, quam Titius defunctus ex Trebelliano Sempronio restituere debuit, & ipse restituere poterit, sicut alius quilibet succeſſor.

Actiones, qua transferuntur ex Trebelliano, si fideicommissum declaretur indebitum, competere desi-

Falcidiam. Vt ſ.eo.l.nam quod.§.qui compulsus.

Præceptio. An tequā rogaretur relicta, & sic plures erāt instituti,de qua habes ſ.e.l.Marcellus.§.quidam.

Filio meo. i. pupillo cum quo erat alius institutus.

¶ Cui Titiana. Mæuius instituit sibi hæredem Titium: & rogauit eum, vt Sempronio restitueret hęreditatem suā Męuij, & decessit Mæuius, postea Titius prædictus adita hæreditate Mæuij fecit testamentum, & instituit sibi hŕdem Petrum & rogauit eū, vt restitueret hæreditatem suam Titij Caio & decessit Titius.vnde Petrus hęres eiusdem Titij Titianam hęreditatem restituit dicto Caio, cui iusserat idem Titius eam restitui.modo quæritur, nunquid idem Caius fideicom. possit restituere Sempronio Męuianam hæreditatem, sicut & Titius prædictus iam mortuus tenebatur eam restituere eidem Sempronio ex præcepto Mæuij, qui instituerat Titium hæredē? Et respon.quòd sic: sicut & posset quilibet alius successor Titijnam ille Caius fideicom. Titij cum obtineat locum hæredis ab ipso Titio instituti,satis est luc cessor.

Restituta. A Cornelio hęrede Caio.

Defunctus.Titius, & ipse fideicom. & facit supra e.l.quamuis.§.persona.

Debuit. Vel quia hæres fuit institutus vt restitueret vel quia ei restituta fuit.

¶ Actiones. Institui mihi hŕdem Titium, & rogaui eum,ꝙ restitueret hæreditatem meam Seio. Item eidē Titio vulgariter subſtitui Caiū, id est ſi mihi non esset hæres idem Titius,& decessi:postea Caius subſtitutus egit petit.hęred.contra Titium institutum dicens d.Titium institutum repudiasse hŕditatem, & postea eam adiuisse:& lite super hoc contestata, Titiꝰ institutus restituit Seio fideic.hæreditatem, & postea lata est sententia pro subſtituto.hæc quidem sententia nocet êt Seio fideic.& desinūt ei competere actiones Treb.id est,quæ ex Trebelliano competunt fideic. restituta ei hæreditate.nam licet sui natura perpetuæ sint,tamen tunc temporales sunt.nā potestas euictionis secutæ contra hŕdem,qui restituerat fideicom.hæreditatem tollit intellectum restitutionis factæ fideic. per hęredē:qui intellectus est,vt actiones hæreditariæ sint perpetuo penes fideic. in debito fideicōmisso hęreditatis constituto propter sententiam latam contra hŕdem pro subſtituto.& hoc est verū,nisi à dicto subſtituto fuerit fideic. repetitū. nā tunc defendi potest actiones Trebelliani durare apud fideicō.& est ratio:

quia

quia possessor, idemq; institutus, qui possidebat tempore, quo fuit contra eum lis contestata in petitione hereditatis in ratione reddendæ hæreditatis reputat, siue reputare solet hæredi in substituto partem, quam fideic. restituit, dicendo se non damnandū in petitione hæreditatis substituto, cū ei restituit, cui substitutus erat substituturus. & hoc credo quod velit dicere hic. §. licet alij aliter ponant casum.

* Quæ dicant actiones tēporariæ, & q̄ perpetuæ, vide plenè p B. in l. nam & post ea. §. si quis. ī. de iureiu.

a Actiones. Id est, dicere, q̄ actiones Treb id est, quæ cōpetunt fideicommissario, restituta hæreditate, licet sui natura sint perpetuæ: tamen quandoq; fiunt tēporales, & pone exemplum, q̄ institutus & de restituēdo grauatus, habuit ēt vulgariter substitutum: qui substitutus egit peti hæred. contra institutum, dicēs institutū repudiasse, & postea eā adijsse: & lite contest. sup hoc institutus restituit fideicommissa, & postea lata est sēntentia pro substituto, hæc quidem sententia nocet fideicō. & desinunt ei actiones competere, nisi à substituto fuerit ei fideicō. repetitum. alij vt H. ponunt in extraneo instituto, & ventre præterito qui natus rumpit testamentum: & eius nomine per tutorem, vel curat. est contestata lis in peti. hæred. & ea pendente institutus restituit ei, cui erat grauatus. nam lata sententia postea pro posthumo nocet etiam fideicom. & desinunt ei actiones cōpetere. nisi & hoc fuit repetitum a posthumo, sed hęc positio non placet: quia proximus a ventre non pōt adire: ut supra, de acq. hær. l. cum quidā §. 1. & sic nec restituere, sed dicit Hug. q̄ institutus erat in eodē gradu, quo venter, sed alio iure non valet, quia à præterito non potest reperi fideicommissum: vt supra, de leg. 3. l. 2. item alia ratione, quia sñia non facit ius: vt j. de excep. rei iud. l. 2. nisi dicas, q̄ facit contra legatarium. secus si contra institutum quo casu idem sit, quod in querela, & secundum H. Alij vt Io. dicunt, extraneum institutum, & filium exhęredatum: qui fuit litem contestatus in querela, & ea pendente restituit hæres: & tandem lata sententia in querela fecit ius: & sic ēt fideic. nocet: vt supra, de inof. test. l. Papinianus. §. fi. Sed nec hæc positio valet: quia ab exhæredato nec potest relinqui: vt supra, de inof. test. l. Titia, & sicut dixi, dicac. Tre. quæ competunt fideicō. restituta hęred. sed R. dixit de his, quæ competunt fideicom. pro restitutione facienda, & secundū hoc fuit restituta spe, sed non re: quod non placet.

b Ante restitutionem. Secus si post: vt infra eo. l. placet, & l. facta. §. si hæres, quæ est contra.

c Possessor. Idemq; institutus, qui possidebat tēpore sit contesta. in petitio hær.

d Restituit Id est, restituere debet legitimo.

e Hæredi. Ab intestato. reputat enim institutus dicēs

se non dānandū in pet. hær. id est, cū ei restituit, cui legitimus erat restituturus: vt ī. de pet hęr. l. si q̄ possessor. & l. si quid poss. & C. de pet hęred. l. de hæredi.

f Iliam fratribus. Titiam, & Seium, & Mevium filios meos institui mihi hæredes: & rogaui dictam Titiam meā filiam vt certis rebus ex hæreditate mea acceptis restitueret fratribus suam partem hīditatis meæ: certe antequam restituat filia suam partem hæreditatis fratribus debet mittī. si hoc petat, ī possessionem suę partis hęreditatis. Sed quid si dicti sui fratres. mesque filij res aliquas bonorū meorum in solidum distraxerūt quibusdā, & alias res eorundē bonorum meorum alijs pignori dederunt, antequam tutor restitueret eis suam partem hīditatis, & postea tutor restituit eis suā partem hīditatis? certe per restitutionē eā per tutorem factam constat confirmari venditiones p̄dictas: & pign. cessarum portionum ad filiam pertinentium: in quibus nec vend. nec pignus tenuerat. & credo, q̄ hoc velit dicere ita l. Viu.

Titium fratribus meis relinquit, quæ ad eum ex hæreditate mea pertinebunt: nisi etiam euincens ad illud fideicommissum teneretur.

Actiones temporariæ Trebelliani solent esse euicta hæreditate ab eo, qui postea, quàm, fideicōmissam restituit hæreditatem, victus est. ante restitutionem, lite cum eo cōtestata potestas. n. euictionis tollit intellectum restitutionis indebito fideicommisso constituto. Planè si fideicommissum ab eo quoq;, qui postea vicit, relictum est. qa possessor ratione reddendæ hæreditatis partē, quàm fideicōmissario restituit, hæredi reputat: defendi pōt, actiones Trebelliani durare.

Hæres debet mitti in possessionem licet sit de restituendo grauatus: & alienationes factæ per fideicommissa-

rium confirmantur restitutione secuta. Barto.

LVI.

Iliā fratribus, certis rebus acceptis, hęreditatem restituere pater voluit. Ante restitutam hæreditatem in possessionem hæreditatis filiam quoque mitti placuit. Cum autem inter eas filij res bonorum in solidū distraxissent, item aliàs pignori dedissent: hīditate postea restituta, constitit, ex eo facto cęterarum quoq; portionum venditiones, itē pignora confirmari.

Grauatus restituere quicquid peruenerit, non videtur, grauatus de fructibus. Bar.

LVII.

Æredes mei, quicquid ad eos ex hæreditate bonisve meis peruenerit, id omne post mortem suā, siue eorum restituant patriæ meæ. f. Coloniæ Beneuentanorum. erā. n. ponamus, de d. Colonia, & decessi. & hīdes mei prædicti uixerunt ponamus, per 10. an. & postea decesserunt, nunquid hæredes eodum meorum hæredum tenētur restituere dictæ Coloniæ fructus, quos dicti mei hæredes perceperunt ex hæreditate, & bonis meis pendente condition e, siue die incertæ mortis eorū? dies. n. incerta sicut est dies mortis, appellatur conditio. & dicitur q̄d non, nā non videtur de eis petitum per me testatorem. Cum ita. institui mihi hæredes Titium, & Seū meos filios, & ita scripsi in eodem testamento Fidei filiorum meorum committo, vt si quis eorū sine liberis prior diem suum obierit partem suam superstiti fratri restituat. quod si vterque sine liberis diem suū obierit, omnem hæreditatem meā ad neptem meam Claudianam peruenire volo, defuncto altero superstite filio, nouissimo autē sine liberis, neptis prima quidem facie propter cōditionis verba admitti non videbatur: sed cum in fideicommissis voluntatem meam eis omnibus, si tunc viuent, vel illis, vel illi, qui tunc viuent vel viuet, circa nepotes aūt, & cæteros cognatos facultatem eligendi videor eidem vxori dedisse, vt vxor mea moriens possit restituere, cui vel quibus vult, dum tamen superstitibus nepotibus non possit eligere ex aliis cognatis. & hoc propter gradus fidei com. s. à me nominatos. veruntamen de ficientibus nepotib. poterit vxor eligere quamcunque personam vult ex cognatis, & credo q̄d hoc dicat. Vi.

Filiam fratribus. Cum quib. erat instituta: vt in fi. l. colligitur. & secundum hoc dic hæreditatem, scilicet suam partem.

Hæreditatis. Scilicet suę partis.

Mitti placuit. Per interdictum quorum bon. vel contra quemlibet possessorem ex constitone Iustiniani. C. de edic. di. Adri. tol. l. fi & postea fratres postulant restitutionem, vt j. quo. leg. l. 1 §. rediguntur. Sed nunquid fideic. est legitimus contradictor? hic innuit q̄ non. Sed dic contra: vt no. C. de edi. di. Adri. tol. l. fi Item quid si velit incontinenti de iure suo docere? Respon. potest. etiam si aliàs non essent legitimi contradictores: vt no. C. de edi. di. Adri. tol. l. 3. Item potest hic filia agere pet hęr. sed tunc minus dubiū, an possit resistere de iure non probantes cum petitorio conueniantur, vt in ista, de Carbo edic. l 3. §. missum. & C. de pet. hæred. l. liber.

Cōtex. ibi. in cōtin. lius. ex de rella & in c. cum in ter. contra de ex.

Filij. Scilicet fratres huius filiæ & dic interea, id est antequam mitteretur filia in possessionem.

Distraxissent. Quia in solidum possidebant.

Portionum. Quæ pertinuerant ad filiā in quib. nec venditio, nec pignus tenuerat & no. q̄ pro quarta, quā filia retinet, non confirmatur venditio, vel pignus. nisi in certis rebus deductis habeat quartam, vt ī. e. l. 3. §. si hæres. verum id. quod capit à cohęredibus non cōputatur in quartam, vt ī. eo. l. in fideic. in fi. & ad l. Fal. l. in quartam. §. pro ea. Arg. contra. C. si certū. l. filium. & facit ī. de pig. act. l. rem alienam. arg. contra j. quorum leg. l. 1. §. quod ait prętor voluntate. &c.

Æredes mei. Institui mihi hęredes Titium & Seium, & ita in eodē testamento dixi

Hęredes

Hæredes mei quicquid ad eos ex hæreditate, bonisve meis peruenit, id omne post mortem suā, siue eorum restituant patriæ meæ. f. Coloniæ Beneuentanorum. erā. n. ponamus, de d. Colonia, & decessi. & hīdes mei prædicti uixerunt ponamus, per 10. an. & postea decesserunt, nunquid hæredes eodum meorum hæredum tenētur restituere dictæ Coloniæ fructus, quos dicti mei hæredes perceperunt ex hæreditate, & bonis meis pendente condition e, siue die incertæ mortis eorū? dies. n. incerta sicut est dies mortis, appellatur conditio. & dicitur q̄d non, nā non videtur de eis petitum per me testatorem. Cum ita. institui mihi hæredes Titium, & Seū meos filios, & ita scripsi in eodem testamento Fidei filiorum meorum committo, vt si quis eorū sine liberis prior diem suum obierit partem suam superstiti fratri restituat. quod si vterque sine liberis diem suū obierit, omnem hæreditatem meā ad neptem meam Claudianam peruenire volo, defuncto altero superstite filio, nouissimo autē sine liberis, neptis prima quidem facie propter cōditionis verba admitti non videbatur: sed cum in fideicommissis voluntatem meam eis omnibus, si tunc viuent, vel illis, vel illi, qui tunc viuent vel viuet, circa nepotes aūt, & cæteros cognatos facultatem eligendi videor eidem vxori dedisse, vt vxor mea moriens possit restituere, cui vel quibus vult, dum tamen superstitibus nepotibus non possit eligere ex aliis cognatis. & hoc propter gradus fidei com. s. à me nominatos. veruntamen de ficientibus nepotib. poterit vxor eligere quamcunque personam vult ex cognatis, & credo q̄d hoc dicat. Vi.

* Sic I P. F. q̄dā exē plaria habent cessante prima substitutione patris neptis.

Nihil de fructibus. Imò videtur cōtra ī. eod. l. Balista. q̄ est contra. sed dic plenè vt ibi.

Nouissimo, Scilicet defuncto.

Verba. Quæ erā. si vterq; decederet sine liberis. & sic videbatur deficere cōdō: quia primus decessit cum liberis.

* P. F. peto de te.

Voluntatem. Defuncti potius. quam verba vt C. de fideicom. l. cum virum, & ī. de leg. 1. l. pe.

Prima. Id est primi morientis.

Patris. Scilicet hę reditatis vltimo mortui. Acc.

Quam. Scilicet neptem.

Nouissimus Scilicet frater.

* P F substōnem fideicom.

Suscepisset Quod esset si primus decessit sine liberis. vt ī. de vulga. subst. l. qui duos. Sed videtur q̄ primo moriens ius succedendi transmisit ad suos liberos: vt C. de iis q̄ antea

Peto à te, vxor charissima, vti cum morieris, hæreditatem meam restituas filijs meis, vel vni eorum, vel nepotibus meis, vel cui volueris, vel cognatis meis, si cui voles ex tota cognatione mea. Inter filios respōdi, substitutionem fideicommisso factam videri: circa nepotes autem, cæterosque cognatos facultatem eligendi datam: ex cæteris autem cognatis, si nepotes superessent, non rectè mulierem electuram, propter

aper. tab. l. 1. Sed ibi purè institutus trāsmittit: hic aūt iste primus sub cond tione tacita partem tertiā habiturus, si frater decederet sine liberis: & ea pendēte decessit primus: vnde non transmittit: vt C. de caduc tol §. fin autem item cōtra C. de impu & al. subsſl. l. pen. vbi cessat substitutio nisi vterq; impubes decedat. Sed ibi, pupillaris, hic fideicommissaria. Item ibi conditio deficit in persona secundi, quia decessit pubes: hic econtra in persona secundi extitit, quia decessit sine liberis.

Vti. Pro ut.

Filis meis Scilicet omnibus.

Vel vni. Scilicet superstiti aliis præmorientibus.

Cui volueris. Hoc non fuit dictum in filiis.

Inter filios. Hic incipit resp sed supra fuerunt verba testatoris. & dic filios, f. omnes, vel etiam vnum, si solus vnus superest.

Eligendi q̄ electio nō perimitur deportatione mulieris, & quos possit eligere, & q̄d iur s, si sit in mora eligendi dic vt j. de leg. 1. l. cum pater §. hęreditate. & l. cum quidā. & no. ī. e. l. ex facto. §. si quis rogatus.

Autem. Pro sed. Acc.

[a] Præscriptos.i.prænominatos.& facit ſ.de leg.2.l.omnia in fi.& l cum pater,§.pe.& l peto.§.fi.& C de ver. ſig l.fi.Et no.hic ordinē ſcripturæ ſequendum. quod dic pro & contra.C.de fideic.authen.hoc amplius.Itē not.quòd tacite ponitur in voluntate mulieris,cui fit legatum, quod expreſſe non poſſet: vt lego illis,ſi voluerīs. ſic ſupra de cond.& demon.l nonnunquam.

[a] Et ſic rectē̄tur ordo ſcripturæ. & facit c. cū dilecta.cū gl.i. circa pri. extra de reſcri.

DEducta. CASVS. Seius inſtituit ſibi hæredem Titium. & rogauit eū ꝙ reſtitueret hereditatem ſuam Caio deducta quarta parte ipſius hæreditatis,& deceſſit.d.Seius. poſtea dicus Titius hæres Seij extitit heres Sempronio debitori hſditario priusquam ipſe Titius reſtitueret hæreditatem Seii dicto Caio, certe non ſolum dodrantem, i. partes hæreditatis Seij debet Titius reſtituere Caio fideic.ſd etiam dodrātem pecunię debitę Seio teſtatori à dicto Sempronio debitore,& eſt ratio. quare dodrantem dictæ pecuniæ debet reſtituere q̄m actio, quam habebat teſtator Seius.

[*] In P. F. Quoniam actio eo confuſa ꝙ Trebellianū redintegrarinō pōt &c.

& per conſequens Titius ſuus hæres contra dictum Sempronium debitorem pro dicta pecunia, confuſa fuit ex eo quod dictus Titius adiit hæreditatem dicti debitoris hæreditarij,& non poteſt redintegrari dicta actio ex Trebel.id eſt non poteſt Caius fideicōmiſſarius agere contra dictum debitorem hæreditarium, licet reſtituatur ei hæreditas Seij ex Trebelliano. Sed quid erit de vſuris dictæ pecuniæ debitę à Sempronio teſtatori,& hæredi eius:nunquid idem hæres tenetur reſtituere fideic. dodrantem earum? Et diſtinguitur inter vſuras præteriti temporis, quæ cucurrerūt ante dictam confuſionem dicti debiti,& illas, quæ cucurrerunt poſtea.nam illæ quæ cucurrerunt ante, computabuntur in dictum debitum,quod eſt confuſum: & videbuntur fuiſſe in hæreditate, vt ſic earum debitās. reſtituatur dicto fideicommiſſario per dictum hæredē & quarta earum per hæredem retineatur.vſuræ autem poſterioris temporis poſt confuſionem ita demū cōputabuntur prædicto modo in dictum debitum,quod eſt confuſum,ſi mora fideicommiſſo facta ſit per hæredem, & nō aliter.cum enim hæres eſt in mora fidei cōmiſſi reſtituendi,vſuræ veniunt in reſtitutionē, ſicut & fructus,& credo ꝙ hoc vult dicere principium huius legis.Vi.

[b] Confuſa.Scilicet additione:vt j.e.l.debitor. Acc.

[c] Trebelliano.Hæc determinant ſequentia.

[d] Dodrans. Remanet ergo quarta pœnes hæredem, & ſic apparet eam de ſingulis detrahendam : vt not.ſ. eo.l.Marcellus §.res quæ.

[e] Fideicommiſſi.Id eſt fideicommiſſarius petet dodrantem. Acc.

[f] Quo.Scilicet cum adijt hereditatem debitoris. Accurſius.

gradus fideicōmiſſo præſcriptos: [g] deficiente verò gradu nepotum. ex cognatis,quam velit perſonam eligi poſſe.

Debitum ab hærede per additionem confuſum in actionem ex teſtamento denoluitur.Bart.

Idem libro ix. Reſponſorum. LVIII.

DEducta parte quarta, reſtituere rogatus hæreditatem,prius quam reſtitueret, hæreditario debitori hæres extitit. [h] Quoniam actio cōfuſa ex Trebelliano [c] redintegrari non poteſt, pecuniæ quoque debitæ dodrans [d] ex cauſa fideicō miſſi [e] petetur,ſed in eū diē,quo [f] actio confuſa eſt,vſuræ præteriti tēporis q̄ i obligatione, vel in officio [g] iudicis fuerūt, computabūtur: [h] poſterioris [i] ita demū,ſi mora fideicōmiſſo facta ſit. [k]

Exigere à quibuſdam, non facit hæredem teneri de periculo aliorum Bart.

Cùm hæreditas ex fideicommiſſi cā in tēpus [i] reſtituenda eſt,non idcirco nominum periculum ad hæredem pertinebit, ꝙ hæres à quibuſdam [k] pecuniam exegerit.

Obuentiones poſt mortem ex iudicio teſtatoris prouenientes ſi per hæredes exactæ non fuerint,veniunt in fideicōmiſſ. alijs ſic.Bar.

Qui poſt tempus [l] hę reditatem reſtituere rogatus eſt, vſuras à debitoribus hæreditarijs perceptas, quarum dies poſt mortem creditoris ceſſerit, vel quæ non exegit,vel pars earum,facta eſt non ſolutione.an nunquid periculum earum pertinere debeat ad eſtum hæredem ex eo quòd ipſe quædam exegit? Et dicitur quod non & credo quod hoc intendat dicere hic §.Vi.

[l] In tempus.Id eſt poſt tempus.vt ſ.eo. l. ſi pationi. in p in Acc.

[m] Quibuſdam Subaud. Aliis non nam ſufficit ſi cui, vel in partis &c. l. C de neg.gest.l.tutori. nam nō tenetur cui delata eſt ſ.eo l mulier. §. ſed nequā hic non comprehenditur nec ſi illos,quos exegit, videbatur fieri inopes Arg.contra.ſ.de adm.tut.l. cum quæritur Accurſ.

[n] Qui poſt. CASVS Ego habens multos debitores, & creditores,inſtituit mihi hæredem Titium: & rogauit eum,quod poſt annum.pone reſtitueret hæreditatem meam Seio.& deceſſi poſtea iſte meus hæres exegit à debitoribus hæreditariis vſuras:quarum dies ceſſit poſt mortem meam creditoris.nunquid dictas vſuras tenetur reſtituere fideicommiſſario? Et dicitur ꝙ non. ſi autem non exegiſſet dictas vſuras, quarum dies ceſſit poſt mortem meam creditoris , actio omnium vſurarum ex Trebel.transfertur in fideic.actio earum vsurarū quarum dies ceſſit ante mortem meam.& quarū dies ceſſit poſt mortem meam.nam hæreditaria ipſa iacio fuit ſtipulatio dictarum vſurarum:& ideo nemo debiti repetitio erit ſoluenti dictas vſuras fideicō.aduerſus eundem fideic.Sicut autem dictæ vſuræ debēt ſolui fideic.per debitorem,ſi hęres non exegit eas ante reſtitutionem hæreditatis:ita ſimili modo & ſi hæreditario creditori non ſoluantur per hæredem vſuræ medij temporis,per Trebellianum tenebitur fideicom. etiam in his vſuris ſoluendis creditori, nec iō pœnæ vel

[g] Officio.in bon. fid.ex mora:vt ſ.de neg geſt.l. quia tantundem.

[h] Computabuntur.In illud debitum quod eſt confuſum,& videbuntur fuiſſe in hæreditate, vt ſic earum dodrans reſtituatur,& quarta retineatur:vt ſ. eo.l.poſtulante. §. ſed & in huiuſmodi.

Poſterioris. Scilicet temporis.

[i] Facta fit. Tunc enim vſuræ, & fructus veniunt in reſtitutione:vt ſup.eo. l.in fideicommiſſariam. in prin. & §. f. & l poſtulāte §. ſed & in huiuſmodi,ſed ſi anteceris temporis,id eſt ante confuſionem, veniunt in hæreditaria obligatio. vt ſ.eo.l poſtulātis.§.ſed & in huiuſmodi & j.ea.l §.qui poſt Hug.

[k] Cum hæreditas. CASVS Iniunxi mihi hæredem Titiū & rogaui cum,quod reſtitueret hæreditatem meam Seio poſt annum pone,& deceſſi. poſtea ante quā veniret annus, dictus Titius à me inuitatus à quibuſdam debitoribus hæreditarijs pecuniam debitam exegit, & à quibuſdam nō exegit. & illa nomina, quæ non exegit,vel pars eorum,facta eſt non ſolutione.an nunquid periculum eorum pertinere debeat ad dictum hæredem ex eo quòd ipſe quædam exegit? Et dicitur quod non & credo quod hoc intendat dicere hic §.Vi.

[l] From tenetur obligationē vſque ſolutione nō ſolui. §. de eccl. ed ſi arg. contra ff nihil exiſtimo de rem.

vel querelę locus erit contra hęredē, ꝙ ipſe hęres nō ſoluerit fœnus hæreditario creditori de fructib.quos ipſe hęres recipiebat de hęreditate ſuo iure:nam non tenetur ſoluere dictas vſuras hęres.ſi aūt hæres ſoluerit creditori hęreditario fœnus medij temporis, cum hoc facere nō tenetur,vt dictū eſt,eo nomine nō erit hæredi aliqua retentio contra fideicom. in ipſa reſtitutione hæreditatis,cum hęres geſſerit in hoc proprīū ſuum negotiū. nam & ſi coactus eſſet hīs credere creditori ſortē ante reſtitutionem hæreditatis factam fideicom. nihil vſurarū medij temporis imputaret idem hæres fideicom.i.nō haberet hæres aliquā retentionem cōtra fideicō. in ipſa hæreditatis reſtitutione ꝓpter vſuras,q̄ poſſēt cucurriſſe forti ſolutæ creditori per hæredem medio tēpore ante reſtitutionem hæreditatis, ſi nō eſſent ſolutæ eidem creditori per eundem hæredem. & hanc credo eſſe intentionem huius §.Viu.

[a] Non cogitur.Quia iudicio defuncti percepit:vt ſ. e.l.mulier.§.ſi hęres & facit optime ad §.e.l.poſtuliātē.§.& in huiuſmodi,vſque in fi.

[b] Nam hereditaria.Interpoſitio eſt. Azo.

[c] Erit ſ.ſoluenti vſuras,fideicommiſſario aduerſus eūdē,& ſic ad proxi.Vel dic ei, qui ſoluit hæredi non cōpetit repetitio contra eundē hęredem.& dic, non ad proxi.ſed ad ſuperius reſpon.adiung.tur.Ac.

[d] Vſuræ.Ab hęrede.

[e] Querelę.Alias querelę,aliàs pœnæ.Scilicet: cōtra hæredem,& eſt aliud in patre,qui non ſoluit vſuras ex fructibus aduentitiorum.vt C.de bo. quæ lib.l.fi. §.vbi autem in vnum.

[f] Suo.Id eſt defuncti iudicio vt dixi.in prin.huius.l.

[g] Eo nomine.Id eſt,nomine fœnoris.

[h] Proprium Sic ſ.qui pot.in pign.habe.l.ſi prior. & communi diui.l.in hoc iudicio.Acc.

[i] Coactus. Ante reſtitutionem hæreditatis non aūt poſt:vt ſ.e.l.ita tamen.§ qui ex Trebelliano,q̄ eſt contra Alij dicunt,quod etiam hic poſt reſtitutionem,& dicunt quod hæc actio peribit propter abſentiam fideicommiſſarij:vt ſ e.l.cum hęreditas.Ac.

[k] Vſurarū.Sed pro dodrante ſortis ſicut C. eo.l. i.

[l] Numis.Titius ex aſſe inſtitutionis in hæreditate,quę valet 400.aureos rogatus eſt reſtituere Seio totam hę reditatem,acceptis 100 aureis de burſa Seij. dicit qđ in ſuam quartā eos cōputat Titius, vt amplius nō detrahat.ſicut ſi de 400.quæ erant in hæreditate, acceperit eos 100 ex voluntate defuncti.Secūdo dicit idē ſi Titius,& Seius ſint inſtituti de hæreditate valēte 400. aureos,& Titius ſit rogatus reſtituere Seio ſuam partem,q̄ valet 200 acceptis quinquaginta aurcis d burſa Seij:nam perinde Titius cōputabit ſibi in quartā illos quinquaginta aureos,ac ſi de ipſa hæreditate ſuā partē accepiſſet,vt amplius non deducat. Tertio dicit diuerſum in prædio:vt ſi Titius Seio cohæredi rogatus ſit ſuā partem hæreditatis reſtituere retento pdio hæreditario,qđ valet quinquaginta,nā ſolā meditatem in Fal.cōputabit quā iure hæreditario habet:ſed aliam dimidiā non,quā habet à cohęrede,qui habebat dominiū: vnde nō cōputat in quartam ſuppletur ergo ei Titio. Quarto reddit rationem,quare diuerſum i pecunia quā in prædijs: qa pecuniam habiliter ex tua portiōe tenet totā.at pdij partem nō poteſt habere, niſi a cohęde, q̄ dominū hēt Quinto dicit,hęc vera ſūt ſi pdicta prædia nō valēt plus quā portio Tiiij reſtituēda ita quod Seio bene remanet quarta ſuę inſtitutionis, licet hæc pdia Titio det.

[*] Nūmis non eſt in F.Fl.

Quid autem ſi non remanet?vt ecce Titius,& Seius inſtituti ſunt i hæreditate valēte 400. aureos, in qua erant duo prædia, quæ valent 300. cæteræ res hæreditariæ valent 20. & Titius eſt rogat⁹ reſtituere ſuam partem, q̄ valet 200 acceptis pdijs p̄ dictis.& Titius vult tota 200. reſtituere enim Falcidia non deducta,& vult prędia: ſed Seius dicit,ſi hoc fiat nō remanet ſibi quarta ſuę inſtitutionis,quę eſt q̄n quaginta. Dicit ergo hęc lex, quòd de cęteris rebus præter prędia, q̄ cętera valēt 200 dēt ſuo iure habere Seius dimidiā m,i. 10 pro alia dimidia in eūdē rebus a Titio reſtituēda ſ.pro 10.retinet Titius ex prædijs præ egatis 10 ex ſua parte.ſ.Seij quaſi hęc 10. quæ debet Titius in cæteris rebus cum alijs 10. quæ debet Seius ſ.quę & ipſa legata videntur,vt ſup. de leg.3.l ſi deicommiſſ.§.cum eſſet.vſque ad hanc cō curentem quantitatem fiat compenſatio: reliquum quod deeſt ad Falcidiam Seij,quæ ſunt 30 retinet Seius ex eiſdem prædiis:& quod vltra eſt reſtituit,& ſic fit hic compenſatio generis ad genus: vt & ſ. ſi pars hæreditatis.l i §.pen.

[m] Falcidiæ.Trebel.de qua hic tractat.

[n] Bonis.Scilicet hæreditariis.

[o] Retinetur.ius hæreditario.Azo.

[p] Rogatus.Retentis centum,quę iure hæreditario ꝑcepit in ſuliter de ſua portione vel dic acceptis centū a fideicom.Azo.& facit ſ.de hære.inſtit.l.qui nō militabat.in prin.

[q] Diuerſa Retine eundem caſum quando cohęredi rogatur reſtituere nā in extraneo fideic.non aſſignat hæc differentia prędio & pecuniæ. Hug.

[r] Prædiorum Hæreditariorum.

[s] De portione.Sua propria:vt ſ.de le 2.l.cum pater. in prin.nam poteſt bene vendere ſuam portionē: & ſic habere c.ſed partem prædiorum cohęredis nō pōt habere,niſi de voluntate eius & facit j. de ſol.l. ſi is cui.& ſ.ſi cer pe.l.nam & ſi. in fi.

[t] Alia portio Præter eam,q̄ tangit eum hæreditario iure.Et not qđ ex quartā eſt,qđ a cohærede accipitur vt hic,& ſ.ad le Fal.l.in quartam.§.1.ſed cōtra C.fa. erc l.filium Soi.vt ibi.& dic vt not.ſ.ad le.Fal l.Titia.

Casũ posit. Accusim Azo.

Cum autem hic dicas casum vt dixi: vel dic ſm Azo. ego ſum inſtitutus in 11. vncijs, tu ex vna, quam iuſſus es mihi reſtituere retẽtis prædijs magni pretij. pone vncia valet 5 prædia 15 etiã vncia detracta, cum ergo tu mihi in 5 ego tibi in 15. teneat. fiet compenſatio in 5. hinc inde reſidua vero 10. pẽſtare debeo ex cauſa prælegationis: ſed quia alias sũ grauatus, etiã de hac prælegatiõe detrahã Falcidiam. ſi autem nõ eſſem grauatus, nõ detraherem: vt §. ad l. Fal. l. Neſſennius.

1 Iuſſum.

b Maioris pretij. Adeo maioris vt ex redat dodrãtem. Azo. maximè ſecundum primam poſitionem.

c Hæreditatis. Reſtituendæ.

d Petenti. Id eſt, ſi fideicõmiſſarius velit habere Falcidiã. & conſtrue viſum eſt interuenire, i. cõpetere Falcidiã in ſuperfluo prædiorũ fideicom. petenti. i. ſi ipſe vult quartã habere. Itẽ not. qđ omnia quę capio ego inſtitutus ab extraneo, computo in quartam Trebel. vt in prin. huius. §. ſi verò a cohærede. aut pecuniam, & totam videor capere iure hæreditario. & ſic computo in quartam, quaſi nullum ius in ea videatur habuiſſe cohæres: ſi autem corpus, aut non hæreditarium, & tunc idẽ: aut hæreditarium: & tunc pro parte cohæredis non computo: vt hic, & dicta lege cum pater, & lege in quartam. §. fecundo. Acc.

¶ Hæreditatem poſt. CASVS. Inſtituit mihi hæredẽ Titium: & rogauit eum quod hereditatem meam reſtitueret Seio poſt mortem ſuam Tituj exceptis reditibus, & deceſſi. & poſtea dictus Titius exutit mihi hæres, & vixit per biennĩ pone, & poſtea deceſſit, & extitit ei hæres Caius pone: nunc Caius vult reſtituere dicto Seio hęreditatem, ſicut & Titius tenebatur. volebat in ipſa reſtitutione retinere ſibi partes ancillarũ hęreditariarũ quaſi & ipſi partus continentur appellatione reditũ exceptorum per teſtatorem. nunqd poteſt? Et dicitur quòd non: nec etiã poterit retinere fœtus pecorum. qui fœtus ſubmiſſi gregem retinent, quia nec illi continentur appellatione reditũ & hęc credo eſſe vera ſiue ante moram reſtituendę hæreditatis, ſiue poſt naſcãtur partus vel fœtus prædicti. Sed ſecus eſt in fructibus, & vſuris, & mercedibus prędiorum hęreditariorũ: quia in eis diſtinguitur. vtrũ ante moram reſtituendę hęreditatis percipiãtur, an poſt: vt ſi ante percipiantur, portioni quadrantis, quę quadrantem retinet de hęreditate reſtituens, impatẽter ſubaudi, & ſuperfluum eorum lucretur hæres, q. a iudicio teſtatoris percepit, & ita ſi ante percipiantur, vt dixi, lucretur eos hæres, licet imputentur in quadrãtẽ: ſed ſuperfluum a quadrante non reſtituetur fideicommiſſario. vt §. el. in fideicõmiſſariam. z. reſpondeo: Et hoc quod dixi de fructibus, & vſuris, & mercedibus colligo ibi ante diem fideicommiſſi &c. vſque illuc: cum autem &c. Sed quid ſi fideicõmiſſarius ita dicat diſto Caio reſtituenti ei hæreditatem, & quartã retinere volenti. Titius hęres qui rogatus fuit mihi reſtituere hæreditatem poſt mortem ſuam potuit diſtrahere res hęreditarias ante mortem ſuam & potuit cõſequi vſuras ex fortibus prædictorum earum rerũ, ſi eas vẽdidiſſet: vnde quia noluit eas diſtrahere, ſed potius eis vti, ita bene videtur percepiſſe vſuras propter vsũ medij tẽporis quẽ habuit in rebus hæreditarijs: ac ſi eas diſtraxiſſet: & ex pretijs earũ vſuras habuiſſet. vnde eas vſuras dbes tibi imputare in quadrantẽ ſiue quartã Trebellianicã. nũquid in hoc eſt audiẽdus fideicom. Et dicitur quod non: quia hæres non cogitur res hæreditarias diſtrahere, & ex pretio fœnerare. ſed poteſt eis vti donec viuet: & ſi eo eis vtente pereãt mãcipia, aut vibana prædia hęreditaria, non cogitur præſtare periculum eorum. ſed quãuis vſuras, & pter vſum nõ debeat reſtituẽs imputare ſibi i quadrãtẽ, nihilo minus tamen vſus p̃dictus diminuit quadrãtẽ,

ſtatoris imputantur in quartam, ſecus in iis, quæ percipi potuiſſent a diligentiſſimo patrefamilias, non tamen fuerunt percepti Alexander.

Ante diem g fideicõmiſſi cedentem fructus, & vſuræ, quas debitores hereditarii, cũ poſtea ceſſiſſet deis, h ſoluerunt; item mercedes prædiorum ab hærede perceptæ portioni quadrantis imputabuntur. Cum autem poſt mortem ſuam rogatus hæreditatem reſtituere, res hæreditarias diſtrahere nõ cogatur i hęres: k ſortium, quæ de pretijs earum redigi potuerunt, vſuræ propter vſum medij temporis perceptæ non videbuntur,

Partus ancillarum & fœtus pecorum ſubmiſſi loco capitum mortuorum, non ſunt in fructu, vel in reditu. Bartolus.

Hæreditatẽ poſt mortem ſuam exceptis reditibus reſtituere rogatus, anciliarum partus non retinebit l ſed nec fœtus pecorũ, qui m ſubmiſſi gregem retinent.

Fructus percepti iudicio te

i. fructus prouenientes ex vſu ipſũ hęredi. i. quamuis periculum mancipiorum, aut vrbanorum prędictorũ præſtare non cogatur hæres, nihilo minus tamẽ caſus eorum diminuit quadrantẽ quem põ retinere hęres, ſiue hęres hæredis poſt morã in reſtitutione hęreditatis faciẽda quo caſu tenetur hęres ex caſu vel etiam ante moram ſi contingit caſus dolo vel lata culpa hęredis ſiue hęredis. hæredi & tunc totum imputatur in quartã. & ſuperfluum reſtituere debet fideicõmiſſario. vt §. eo. l. in hęc. §. ſed enim. Viu

e Nõ retinebit. Imo videtur contra in partu: vt §. de vſu l. Paulus reſpond. §. hæres. quæ eſt contra. Sol. hic fuit natus poſt moram, ibi ante. Itẽ hic in ancilla alterius. Item ſi erat teſtatoris, etiam ante moram natus videtur venire in reſtitutionem: vt §. de vſu. l. Hieronimus Modeſtinus reſpon. Sed certè ibi fuit ſimpliciter ancilla legata. hic ſine reditu. vnde et in ancilla teſtatoris ſerua, facit reditus ante moram, vel poſt. Item & no. hic partũ obtineri appellatione reditus, ſ. ſecus in. vt. hic vt arg. contra §. de vſur. l. in pecudum.

f Quia. Vetus. & facit §. de vſufru. l. vetus. & facit. l. ad leg. Falc. l. Iauiano reſpon. §. 1.

g Ante diem. Fuit enim rogatus reſtituere poſt ſuam.

h Ceſſiſſet dies. Scilicet reſtituẽdæ hæreditatis: prius tamen ſoluerunt. Alij dicũt ceſſiſſet dies. i. debitorum quia fuerunt in mora, & ſoluerũt vſuras hęredi ante diem fideicommiſſi & ſecundum virtumque modum dic, & in quartam imputat. & ſuperfluum lucratur: quia percepit iudicio teſtatoris vt no. §. el. in fideicõmiſſariam. in prin. & idem in fructibus & facit §. cod. l. hæredes meum in prin. & l. poſtulante, § ſed in huiuſmodi. & §. el. 1. vſque in §. ſa. i. §. qui poſt.

i Non cogatur. Niſi res peritura. vt §. eo. l. mulier §. ſed enim. Sed quid ſi diſtraxerit? Reſp. dic vt §. cod. le. Titius. Rom.

k Hares. A fideicommiſſario.

Eorum

Eat in l. fidei Titi bantur. l. col. §. futrudes, dicit idẽ ee reditũ & fructũ: fedpatri. dicit reditus el le genera ius verbũ quam fra ct. in l. 1. in pe. colu. ver. illud antẽ. circa me. qđ et tenet gl. in e g. ſacra. hde elec. in 6. i ver. reditus.

Eorum. Scilicet mãcipiorum: nam ſi deceſſerint. i. mortua fuerint. licet non teneatur hæres ad æſtimationem eorũ præſtandam, fideic. tamen tenetur vt cõputet carnẽ. vel carnis p̃cium in quartam, ſm Azo. quod in cæteris animalibus poſſet dici: non in ſeruo, cuius caro nil valet eo mortuo: vt C. de libe. cau. l. principalis. Dic ergo ſecundum Hugo. q̃ vſum dum viuit, computat in quartam. i. fructum propter vſum, ſed vſuram illius vſus non, ſed adhuc nõ videtur plenè ex poni q̃ dicit caſus eorũ, vnde dic poſt moram quando tenetur de caſu, vel ẽt ante, ſi contingit caſus dolo vel lata culpa hæredis: & tunc totum imputat, & ſuperfluum reddit: vt ſup. e. l. mulier. §. ſed enim. & facit §. de fun. inſtru. l. 3. circa prine. & ſupra eod. l. ſcribit Celſus.

Denique nec periculum mancipiorum, aut vrbanorum prædiorum præſtare cogitur. Sed nihilo minus eſus, & caſus eorum quadrantem quo que diminuit.

Rogatus reſtituere quòd ex hæreditate ſuperfuerit, non tenetur ad fructus, nec ad luendas res bona fide pignoratas. Bartolus.

Quod ex hæreditate ſuperfuiſſet, cum morere tur, reſtituere rogatus fructus ſuperfluos reſtituere non videtur rogatus: cum ea verba diminutionem quidem hæreditatis admittant, fructuum aũt additamentum non per-

¶ Quod ex hereditate. CASVS. Inſtitui mihi hæredẽ Titium, & rogaui eũ, q̃ reſtitueret Seio illud quod ex hæreditate mea ſuperfuiſſet, cũ moreretur idẽ Titius. & deceſſi. & Titius extiterit mihi hæres, & vixit fortè per biennium, & interim habuit multos fructus ex hæreditate mea. & poſtea deceſſit. & habuit hæredem Caium, & tpe mortis eiuſdem Titij ſupererant multi de dictis fructibus. Certè Caius hæres dicti Titij non tenetur reſtituere Seio ſi dicit fructus dictos ſuperfluos, cum dicta mea verba, qui inſtitui hæredem Titium, non percipiant additamentum fructuum, licet diminutionem hæreditatis admittant, ſ. vt hæres poſſit diminuere de hęreditate, ſine fraude. & etiam pignorare rem hæreditariam ſine fraude, & ſi hæres prædicto modo rogatus rem hæreditariam pignorauit ſine hærede hęres ipſius hæredis eam a creditore liberare non cogitur. & hoc credo q̃ velit dicere vſque ad ſi. l. Viuianus.

§ Non percipiant. Et facit §. eo. l. Titius. & l. in fideicommiſſariam. §. 1. & §. prox. §. Acc.

c Non cogitur. Vt §. eo. l. Titius. in prin. & §. 1.

Debitor ſub pignore. CASVS. Titius erat debitor Seij in quinquaginta, & obligauerat ei pro hoc Infortiatum ſuum, & habebat hic Titius filiã nomine Sempronium pone, hic Titius debitor inſtituit ſibi hæredem dictum Seium creditorem, & rogauit eum, quod reſtituere hæreditatem dictæ ſuæ filiæ, & deceſſit hic Titius cum aũt dictus creditor nollet adire dictam hæreditatẽ, vt ſuſpectam, coactus fuit à pætore vt eam adiret, & ita eam adiuit, & reſtituit dictę filiæ teſtatoris, & retinuit ſibi dictum Infortiatum obligatum ſibi à teſtatore: & cum non ſoluerentur ei dicta quinquaginta denunciauit dictæ filiæ teſtatoris, vt ſolueret ei debitum, & poſtea permiſit currere biẽnium ſm conſilium §. legis. C. de iure do. impet. l. ſi ſin autem nulla. & cum ſecũ conſilium dictę legis licet ei vendere Infortiatum, nõ potuit inuenire emptorem: vnde deſiderabat ſecundũ conſiliũ dictæ legis mitti ſibi vt iure dũij poſſideret dictum Infortiatum, quæritur, nunquid poſſit hoc conſequi? Et vtrũ non: quia cum adiuit hic creditor hæreditatẽ creditoris ſui, confuſa fuit obligatio de dictis quinquaginta. ſi confuſa fuit obligatio, ergo non videtur q̃ pignus prædictum remaneat eodem creditori obligatum: ſi non remanet ei obligatũ, quomodo impetrabit ut illud poſſideat iure dominij? P.F. Certè videtur quod non. Sed circa hoc vtrum pignus ſit liberatum, vel non, in ſiſtendũ eſt: ſiue poſſidet creditor, idemque hæres inſtitutus Infortiatum, ſiue nõ poſſidet. & certè ſi poſſidet creditor Infortiatũ. nulla actione a fideicommiſſario ſiue fideicommiſſaria prædicta cõueniri poteſt: ergo neque pignoratitia, eatãtum rõne q̃ ſit hęreditaria actio, ſiue quamuis ſit hæreditaria actio neque actione ex teſtamento repetetur per filiã teſtatoris quaſi minus reſtituerit ei dictus creditor ex eo q̃ non reſtituit ei Infortiatum, quod qui dem facere poſſet dicta filia teſtatoris, ſi nullum pignus interceſſiſſet. hic autem interceſſit pignus & adhuc durat. poſſidet. n. Infortiatũ quaſi creditor. ſed & ſi fideicõmiſſarius, ſiue fideicommiſſaria prædicta retineat apud ſe Infortiatum, & hic ſiue in hoc caſu Seruiana ſiue hypothecaria actio locum tenebit, ſiue locũ habebit, vt ſ. poſſit ea agere creditor, idemq; hæres contra fideicommiſſariã, vt ipſa reſtituat ei Infortiatum, quamuis. n. additione hæreditatis confuſa fuerit obligatio, vt dictũ eſt: verum eſt tũ nõ eſſe ſolutam pecuniam creditori. vnde non eſt mirũ, ſi habet hypothecariam creditor cum adhuc duret dignus, quemadmodum dicimus durare hypothecariam creditor, cum amiſſa eſt actio eiuſdem creditoris propter exceptionem. f. temporis. patet ergo quod non tantum retentio Infortiati competit creditori prædicto, eidemq; hæredi cum illud poſſidet: ſed ẽt petitio cum non poſſidet. Scias etiam, quod ſi dicta filia ſoluat dicto creditori dictum Infortiatum, non poterit recipere vt debitum: quamuis additione hæreditatis confuſa fuerit obligatio. vt dictum eſt: remanet ergo propter pignus naturaliis obligatio: vt ſcilicet remaneat naturaliter obligatũ, licet obligatio perſonalis, ciuilis, & naturalis ſit ipſo iure confuſa p dictam additionem hæreditatis: bene ergo poterit dictus creditor impetrare vt iure dominij poſſideat Infortiatum ſãm conſilium dictæ legis C. de iure dominper cum emptores pignoris, id eſt, Infortiati, non inueniantur. prædictam autẽ imbrigationem. & ſubtilitatem circa pignus poſuit iuriſconſultus, qui condidit hanc legẽ, cui dictus creditor vel aduocatus ei, qui tpe quo prætor cogit eundem creditorem adire hæreditatẽ debitoris ſui, nihil dixit de debito ſuo quinquaginta librarum pro quo hẽbat obligatũ Infortiatum nam ſi re integra, i. antequã cogeretur adire hæreditatẽ debitoris, dixiſſet, & allegaſſet, coram prætore ſe non eſſe compellendum adire: niſi prius de indemnitate dicti ſui debiti eſſet ei cautum a fideicõmiſſaria filia debitoris eiuſdẽq; teſtatoris, vel niſi ſo-

lutá essent dicta quinquaginta: bene audiuisset eum prætor. & non fuisset ei necessarium disputare de pignore. & non videatur tibi mirum, si prætor exaudisset eum circa damnum debiti sui vitandum: quia & cũ de lucro hæres scriptus agit coram prætore, peten

do vt non cogat adire, nisi lucrum consequatur ẽ bene audiendus. puta quia fuit hæres institutus & rogatus de restituenda hæreditate alij: & legatum fuit eidem hæredi relictum ab eodem testatore, si hæres non existeret: quo quidẽ casu responsum est à sapientib. non esse eum cogendũ adire nisi legato prædicto prælitio ei à fideicõmissario, qui petit eum cogi adire, in quo etiam casu posset dici ab aliquo cã disputandi, non esse cogendum dictũ hęredem adire. etiam si legatum ei offeratur per fideicõmissa rium: quia quodam modo videretur hæres cogi adire cõtra voluntatem tacitam defuncti, qui defunctus legando hæredi, si non adijsset hæreditatem, tacitè posuit in ipsi[us] hæredis volũtatem vtrũ adiret, vel si non adiret. sed quamuis ita posset dici disputando per aliquem: tñ contrariũ est. nã quãuis testator in hoc casu alterutrum dederit hæredi tacitè, vt ſ. & adiret, & restitueret hæreditatem, vel abstineret, & legatum acciperet: nos tamen p[ro]ximamus ei hæredi vtrumq; ſ. vt adeat hæreditatem, & eam fideicom. restituat, item & legatum habeat a fideicommissario. nam vt dixi, responsum est sapientibus non esse cogendum adire eum, nisi legato ei prælitio per fideicommissarium, qui petit eum cogi adire. & hoc credo, quod velit dicere hæc lex, licet non multum aperte. Viu.

* In P. F. sic teneat.

a Permitti. Aliàs remitti, aliàs permitti. i. concedi.

b Obligatio. Ciuilis, quasi solutione, vt sup. d lib. leg. l. si id quod. de naturali, an tollat, dic vt statim dicet.

c Naturali. Et ciuili, quod videtur: vt ſ. de reg iur. l. cum principalis.

d Siue possidet. Scilicet creditor.

e Neq; pignoratitia. Hæc sola ratione quæ sequitur. si aũt dicere. ex quod esset recta ratio, non posset loqui in personali puta ex mutuo: q̃a illa est extincta. nec de pignoratitia: quia non esset ratio quod iõ non cõpetat fideicom. imò esset ratio econtra. ſ. quod competat: vt sup. eo. l. ita tamen. §. actiones.

f Quasi minus. Ideo q̃ non est pignus restitutum.

g Petetur. Actione ex testamento.

h Quod eueniret. Scilicet quòd possit agi actione ex testamento.

i Interceſſiſſet. Hic autem interceſſit, & adhuc durat & hoc subijcit, possidet enim &c.

adijt, & restituit, cum emptorem pignoris non inueniret, desiderabat permitti [a] sibi, iure dominij id possidere. Respondi, aditione hęreditatis cõfusa quidem obligatio [b] est: videamus autem, ne & pignus liberatum sit sublata naturali [c] obligatione. atqui siue possidet [d] creditor actor, idemque hæres rem, siue non possidet: videamus de effectu rei. Et si possidet: nulla actione à fideicommissario conueniri potest, neque pignoratitia: [e] quoniam hæreditaria est actio: neque fideicommissum, quasi minus restituerit, rectè petetur: [f] quod eueniret, si nullum pignus intercessisset: [g] possidet enim eam rem quasi creditor. Sed & si fideicommissarius [h] rem retineat, & hic Seruiana, [i] actio te

a Seruiana. Id est, hypothecaria: vt Institu. de act. §. Item Seruiana.

b Non esse solutam pecuniam. Et ideo vī adhuc pignus durare: vt ſ. de pign. l. grege. §, etiam. & §. seq.

c Actio. Personalis & principalis.

nebit. verum est enim non esse solutam pecuniam: quemadmodum dicimus, cum amissa est actio [d] propter exceptionem. [e] Igitur non tantum retentio, sed etiã petitio, pignoris nomine competit, & solutum non repetetur. Rema net ergo propter pignus naturalis [f] obligatio. Re autem integra non putarem cõpellendum adire, nisi prius de indemnitate esset ei cautũ, vel soluta pecunia esset. Nã

& cum de lucro hæres scriptus agit, quod forte legatum acceperit,

si hæres non extitisset: responsum est, non esse cogendum adire filij legato prælitio, vbi quidem potuit dici, [g] neque cogẽdum esse hęreditatem adire quodammodo contra voluntatem defuncti, qui le-

d Exceptionem. Scilicet temporis, vt C. de lui. pign. l. 7. sic & ſ. de excep. rei iudi. l. pe. §. Latinus. Sed ar. contra ſ. de re. iu. l. cũ principalis. Sed ibi plerumque dicit propter hũc casum. Item arg. contra C. de vſu. l. eos. Sed ibi de alio accessorio & odioſo, vt vſurarum dicit.

e Et ſolutum. A fideicommissario ipſi hæredi.

f Non repetetur. Vt indebitum.

g Naturalis. Dicent quidam principalis & personalis: cui naturali fideiussor accedit: vt sup. de pig. l. res hypo. alias si vtaquè, ſ. ciuilis & naturalis extincta esset, non posset pignus manere: vt ſ. de reg. iur. l. cũ principalis. & secundum hoc remanet naturalis propter pignus. ſ. vt habeat pignus cui adhęrat. Sed his ob. sup. eod. l. ubi dicit naturali obligatione sublata, & q̃ dicitur sup. de li. le. l. si id quod. vbi talis confuſio habetur loco solutionis. Alij dicunt ciuilem, & naturalem ipso iure tolli, ſ. personalem, sed pignus remanet naturaliter obligatum. & est speciale. & hoc ex illo verbo plerique, quod est in dicta regula iuris, cum principalis habet. vt hypothecaria suas conditiones &c. vt sup. de pign. l. grege. §. etiam & §. seq. cum. n. ex pacto oritur obligatio pignoris vt sup. de pact. l. si tibi. §. de pigno re. & in pacto versatur naturale. vt ſ. de pact. l. si vnus. §. pactus. ergo est ibi naturalis obligatio, quæ hic durat. Tertij dicunt, quod personalis & pignoratita tollantur ipſo iure, ſ. hypothe. resuſcitatur vtilis. ne creditor in dãno [illegible] retur: vt & alias sup. si ex noxa. can. aga. l. 2. in fi. sed quicunque teneas, inuenies fieri contra iuris rigorem. Acc.

h Vel ſoluta pecunia esset. Sic sup. e. l. apud. in prin. & l. ita tamen §. perceptis. & ī e. l. facta. §. si in danda.

i Nam. Non cogitur adire vbi timet damnum, nisi q̃ aliud eatur suo damno. nam etiã in lucro est idẽ, vt nõ cogatur adire, nisi prouideatur ei, ne lucrum perdat.

k Agit. Aliàs agit, aliàs contẽdit: & aliàs abſtinet. [illegible] tat ſe ne cogatur adire, vt non perdat lucrum.

l Acceperit. Id est, est ei relictum.

m Potuit dici Causa disputandi, sed male, vt in fine dicit.

n Neq; cogendum. Etiam si legatum ei auferatur.

o Contra voluntatem. Tacitam. Sed quid si expreſſe dixit. si voles hęres esto? Resp. adhuc cogitur: quia frustra dicuntur hæc verba in extraneo. licet in neceſſario

In F. F. hæres cogitur adire Halo ſcripſit, abſit.

ſario conditionẽ faciant: vt ī. de condi. insti. l. verba.

a Hæredi. Sub hac conditione &c.

b A ditionem. Scilicet tacite.

c Alterutrũ dederit. Scilicet tacite. ſ. vt vel adiret, restitueret, vel abstineret, & legatum acciperet.

d Vtrumque. Scilicet vt adeat & restituat. Item & legatũ habeat. Et sic not. q̃ impune fit cõtra voluntatẽ defuncti. sic C. de ijs quib. vt indig. l. nõ oportet. & C. de insti. & substi. l. reprehendẽda. Ac.

¶ Ea, quæ dotem. CASVS. Titia cum nuberet Seio, dedit ei centum in dotẽ: & in ipsa datione dotis pacta fuit cũ marito, vt mortua se vxore in matrimonio, matri eius vxori redderet pars dotis prædictæ, pone dimidia: nec eo nomine ſtipulatio ẽ interposita à matre vxoris. moriens deinde dicta vxor, fecit sibi hæredes matrem & maritum: & petijt à matre vt restitueret suam partẽ hæreditatis Titio. procedente tempore iudex aditus fuit de hæreditate diuidenda intra matrẽ & maritum prædictos, qui quidem in

gando hæredi [a] si non adijsset, in ipsius voluntate posuit aditionem. Sed cùm testator alterutrum [b] dederit, nos vtrũ que [c] ei præstamus.

Ascẽdentibus ex linea materna per descendentes actio non quæritur. Item quod quis habet ex erronea sententia, in restitutionem non venit. Bartolus.

Ea, quæ dotem dabat, pacta erat cum marito, vt mortua se in matrimonio, dotis pars matri eius redderetur: nec eo nomine ſtipulatio a matre interposita est. moriens deinde matrem & maritum suum hæredes fecerat: & a matre petierat, vt hæreditatem Titio restitueret. iudex aditus de hæreditate diuidẽda, [d] partẽ dotis qua

dex partem dictæ dotis. i. dimidiam prędictam matri adiudicauit, quasi ex vtili pacto prædicto interposito inter vxorẽ & maritũ de restituenda parte dimidia dotis matri vxoris: q̃uis male adiudicauerit: q̃a ex filię pacto nõ debet dari matri vtilis actio vel directa. nunc quærebatur, an dicta portio matri adiudicata sit præstanda per matrem Titio ex causa fideicõmissi? Et dicitur quòd non quia non quasi hæres, sed quasi mater accepit mater a iudice dictã partẽ ex dicto pacto inutili: nec occasione hereditatis eã habuit mater. sed ex pacto prædicto, & per errorem dicti iudicis: credo tũ, quod pars matris dictę dotis q̃ ipsa capit iure hæreditario, sit per eam dicto Titio fideicõmissario restituenda. Sed ludendo extra ea quę hic notaui: quæro quæ fuit pars mariti cohæredis, quæ fuit adiudicata matri ex dicto inutili pacto? Et videtur forte ita faciendũ rõ, dos fuit centum, vt dixi & dimidiam, id est quinquaginta debeat habere mater ex dicto pacto si valuisset. mortua ergo testatrice filia, mater habuit quinquaginta d̃ dote iure hęreditario, & maritus alia quinquaginta iure hiditario, ex pacto autem si valuisset, habuisset mater à se 25. & alia 25. à marito cohærede in iudicio familię ercisc. & ita habuisset mater septuaginta quinque tam ex pacto, quã iure hęreditario si valuisset pactũ, & maritus sola 25. & ita etiam hic habuit per errorẽ iudicis qui credidit valere pactum, illa ergo 25. q̃ habuit mater a marito cohærede per errorem iudicis, nõ restituet Titio fideicõmissario: vt dictũ est: sed illud quod capit iure hæreditario ex dote restituet dicto Titio. vt & ī. dixi. & ita credo, quòd intelligitur hic. §. salua tamẽ semper meliori sententia. Vi.

a Diuidenda. Iudicio famil. erciſcundæ. inter matrẽ & marituꝫ, quod fieri potest antequã mater restituat.

b Pro parte. Cohæredis quæ isti est adiudicata. nã d̃ sua parte constat, quod venit in restitutione fideicõ. quia illam capit iure hęreditario.

si ex vtili pacto q̃ parte matri adiudicauerat. Quærebatur, an & ea portio ex cã fideicommissi præstanda sit? quã non esse restituendam puto quia non quasi hæres, sed quasi mater ex pacto accepit nec occasione hæreditatis, [a] sed errore ex pacto eam habuit.

Facta restitutione fideicommissi inualidi, actiones transeunt ex Trebelliano. Ale. & Bar.

L X.

Atronus ex debita portione hæres institutus, sextam partem restituere rogatus restituit. Non transeunt ex Trebelliano [b] actiones: quoniam non fuit debitum, quod restituit: & ideo si per errorem fecit, etiam repetetur.

a Adiudicauerat. Et mi[illegible]: quia ex pacto filiæ matri actio non datur vtilis, vel directa: vt hic. & ī. de pac. do. l. inter. §. filia. sicut nec cuilibet alij per alterum nisi in casibus: vt Insti. de inuti. stip. §. si quis alij. Sed argu. contra, ſ. fol. matr. l. Caius. in fin. vbi nepotis agit ex pacto aui materni. Sed ibi fauor matrimonij & dotis, q̃ non est hic. Item & sine pacto erat habitura neptis actionẽ, mater non.

Hæreditatis. No. de tãquam, & quasi, vt & ī. de adop. l. si pater. §. qui duos.

Errore. Errauit ergo iudex: cum pactum non valuit, vt dixi: & sic ex sua astutia habet mater. sic ī. de hære. ven. l. venditor ex. & ī. ad leg. Falcid. l. 3. Sed nunquid cohęres vt indebitum à matre repetit? Respo. non, propter authoritatẽ rei iudi. vt ī. man. l. si fideiussor. §. in omnibus. nisi aliquid falso scienter mater allegauit: vt supra. de iudi. lege si prætor. §. Marcellus.

b Atronus. [illegible] Stichus libertus Seij instituit [illegible] sibi hæredem dictum suum patronum ex portione debita ipſi patrono, puta dimidia bonorũ liberti olim, vel tertia hodie: & Caiũ instituit sibi in superfluo, & rogauit eundẽ patronum vt restitueret Titio ponamus sextã partẽ dictę dimidię, vel tertiæ, in qua eũ instituit. & decesſit dict[illegible] libertus: & postea dictus patronus restituit dicto Titio fideicom. dictam sextã partem. certe non transeũt ex Trebelliano actiões in dictum Titium, quoniam nõ fuit debitum Titio qđ restituit patronus dicto Titio, cũ iure deberetur patrono illud, in quo libertus eum instituit, etiã si eum non instituisset. & ideo si per errorem facti facit, siue restituit patronus Titio dictam sextam, etiã repetet per eundem patronum, & hãc credo esse intentionẽ huius legis. Vi.

c Patronus ex debita. olim dimidia. hodie tertia: vt no. ī. e. l. ita tamen. §. si patronus.

d Sextam partem. ſ. suę partis vel institutionis.

e Actiones. Scilicet cũ effectu, vere tamẽ transeũt, sed condicuntur, vt subijcit: & secundum hoc nõ est debitum, ſ. cum effectu. vere tamen est debitũ ex voluntate defuncti. Alij dicunt ipso iure non tranfire, nec vllo modo debitũ, per l. ī. e. l. facta. §. si quis maiorem. Sed ibi non fuit ex voluntate defuncti de maiori parte.

f Per errorẽ. ſ. facti, secus si iuris: vt C. ad leg. Falc. l. error. facit ī. e. l. hæres cum, & ī. de condi. indebi. l. si quis cum effectu.

PAulus respondit. CASVS Titi' instituit sibi hæredes Seium,& Caiũ.& postea dirigẽs sermonẽ ad Sempronium ita fuit locutus:Semproni te nõ scripsi hæredem festinans p infirmitatẽ meã, quæ nimis me opprimebat,tempore quo instituí Seium, & Caium . & respiciens versus dictos institutos ita dixit, ideo ei Sempronio dari volo tantum, quantũ pro uncia hæreditatis meę cõpeteret,& decessit dictus Titius. Certè Paulus respondit, his verbis Titij testatoris videri quidem magis quantitatem relictam, quã portionem hæreditatis, id est,vnciã. sed quamuis ita videatur ex vi dictorum verborum, tamen si accipiendũ est illud, qđ dixit dictus testator vt videatur sensisse idem testator etiam de vncia restituẽda dicto Sempronio,& ita habebit vnciam ex causa fideicommissi, & non illam quantitatem tãtum quantũ valeret vncia: quia ita præsumit testatorem sensisse, licet verba ei' aliud portarent. & hãc credo esse intẽtionem huius legis, salua tamẽ meliori sententia, licet alia super litera not. Vivianus.

Sive quota sit in fideicommisso, sive in solutione, locus est Trebelliano. Bart.

Idem libro viij Responsorum. LXI.

PAulus respondit, his verbis, Semproni, te hæredem non scripsi, festinans per infirmitatem: ideoque ei dari volo tantum, quantũ pro uncia hæreditatis cõperet. videri quidẽ magis quantitatem, quàm portionem hæreditatis relictam: sed sic accipiendum, vt videatur etiam de vncia restituenda sensisse.

Dos data vel promissa filiæ non cadit in fideicommissum vniversale immixtum filiæ. Alex.

Sequola libro iiij Responsorum. LXII.

AFilia petijt, vt si liberis superstitibus moreretur, partem eius, quod ad eam ex bonis patris peruenisset. quod, si sine liberis, vniversũ fratri restitueret. Queritur, defuncta ea in matrimonio superstite filia, an hæres eius, cum parte hæreditatis, eius quoque, quod dotis nomine datũ erat, partẽ restituere debeat? Respondi, id, quod in dotem fuisset, non contineri in partem hæreditatis, quæ restituenda esset: sed & si ex promissione dotis aliquid debitum fuisset, æris alieni loco habendum.

Si dilatio apponitur gratia fideicommissi cessante causa dilationis, cessat dilatio.

Alumno certam pecuniam legauit, & eã recipi à Sempronio mandauit, & certas vsuras alumno præstari, donec ad vicesimum annum peruenisset, deinde alumni fidei cõmissit, vt si sine liberis decederet, partem restitueret Sempronio, partem Septitiæ. Quæsitum est, si dammum & si dammum.§.fi.& facit supra ad leg.Falc.l.pater.in prin.

¶ Alumno certam. CASVS Titius testator legauit centum cuidam filio alumno:& mandauit eam pecuniam recipi a Sempronio,i.quòd Sempronius reciperet eam ab hæredibus,& certas vsuras alumno prætari per dictum Sempronium mãdauit,donec ad vicesimum annũ peruenerit alumnus.postea commisit fideicommissi si sine liberis decederet idem alumnus, partem de dicta pecunia restitueret Sempronio pdicto & partem caudã mutieri nomine Septitiæ: & postea decessit dictus testator, & postea dictus alumnus decessit intra vicesimum annum. Quæsitum est an dicti substituti.i.Sempronius,& Septitia possint stat im petere fideicom.prædictum,an verò debeant sustinere in id tempus,quo alumnus impleret vicesimum annũ si viueret? Et respon.posse statim petere dictos substitutos dictum fideicommissum.Vi.

Si fideicommissum deducatur in stipulationem, & restituatur, transeunt actiones per Trebellianum.secus si litis æstimatio sit soluta. Bar.

Si is,qui hereditatẽ sibi reddi ab hærede stipulatus sit,eique ex stipulatu agenti restituta fuerit hæreditas: constat nihilominus trãsferri actiones. hoc ita est, si is, cũ quo actũ est, restituat hæreditatem. Si verò ob id, qđ non restituerit,hæreditatis æstimatione condemnatus fuerit: remanent actiones hæreditariæ apud eũ,qui condemnatus sit: actor autem quantitatem consequitur.

Sententia, vel renunciato post restitutionem procedens fideicommissario non præiudicat. Bar.

Si hæres scriptus restituerit hæreditatem, & postea de hæreditate controuersiam passus, victus sit, aut litem cesserit: durare actiones constituit in fideicommissarium semel translatas.

Pro eo quod indebitè restituitur, respectu quotæ non transeunt actiones, secus si respectu rei certæ. Bar.

Si quis maiorem partem restituerit,quàm rogatus est:in eam partem, quæ excedit non transfertur.

In P F. partẽ eius ad eam &c. sed hic recti' meo iudicio: vt ex eo appareat, quod statim subiũgitur, quod si sine liberis vniversũ.

a Semproni. Vocatiui casus. Accursius.

b Ei. Scilicet Sempronio.& sic mutat personas,& dic dari volo a meo hærede,puta Titio.Acc.

c De vncia.Id est de quantitate quã vncia cõtinet, vt non cõtradicat sibijpsi, & sic nõ habet locum Trebel.vt ſ.eo.l.cogi.§.& generaliter. secũdũ Azo. Alij dicũt habere locum Treb.& exponũt. magis quantitatem,i.vnciã per fideic.quàm portionẽ hæreditatis, scilicet institutionis.& hoc est quod subijcit. sed sic accipiendum &c.& pro hoc quod per obliquũ fit relictum,facit supra,dari volo &c.Alij dicunt qđ finis. sed sic &c.corrigit quod dixerat.videri magis &c.& sic habeat locum Trebel.Acc.

d Restituenda Scilicet Sempronio.

AFilia petijt. CASVS. Titius habens filiũ, & filiam dedit dotem pro filia marito filię.& postea fecit testamentum,& instituit eam sibi hęredẽ cum fratre pone & petijt ab ea,vt ipsa moreretur superstitibus liberis,restitueret fratri partem eius, quod ad eam ex bonis patris peruenisset,qđ si sine liberis moreret eadem filia,restitueret dicto fratri vniuersum, quod ad eã ex bonis patris peruenit.& decessit dict' Titius:& postea dicta eius filia defuncta est i matrimonio superstitite filia ex viro suo,& ex se:& sic dẽt restitui fratri pars eius, qđ peruenerit ad eã ex bonis patris.nunc quęritur an hæres eius filię Titij testatoris debeat restituere dicto fratri etiam partem eius, quod dotis nomine datum erat per Titiũ patrẽ pro dicta sua filia cum parte hæreditatis eiusdẽ Titij,q̃ debet restituere dicto fratri? Et respon.quòd non. & idem est si dictus Titius pater non soluit adhuc totã dotem marito dictæ filiæ suæ.nam illud, quod restabat soluẽdum, est habendum loco æris alieni a patre debiti. & sic videtur abesse, & sic non venit in dictã restitutionem fratri faciẽdam in totum, vel in partem. & hoc credo quòd velit dicere hæc lex vsq; ad §. alumno. Viu.

e Petijt. Testator. Acc.

f Peruenisset. Subaudi restitueret fratri.

g Datum. A patre. & sic profectitium. Sed quid si ipsamet filia de his bonis se dotauit? Respõ.idẽ: vt ſ.cod.l.mulier.§. cum proponeretur. Sed quid si suam filiam? Respon. non idem: quia non est officium matris dotare filiam: vt C.de iure dotium.l. mulier. sed patris: vt C.de do. promissio. l.finali, & infra de coll.bono. l.filium. Acc.

h Æris alieni. A patre debiti,& sic videatur abesse: vt ſ. de negot. gest. l. si quis man. Arg.contra.supra de pecu. l. si non erat dominus,habet Publicianam:vt ſ.de pu. l.cum sponsus.§. 1.

i Mandauit.ſ.vt Sempronius accipiat ab hęrede, & dẽt vsuras alumno.

Defuncto

a Defuncto.ſ.sine liberis.

b Possint. Scilicet statim.

c Posse.ſ.statim petere substitutos.nã voluit eos testator admitti,qñcũq; decederet alũnus,siue ante 20. ann.siue post,licet alumnũ voluit habere fortẽ ante 20.ann. & addę qđ no.ſ.e.l.Seius Saturninus.

FActa. CASVS. Instituí mihi hęredem Titiũ: & rogaui eum, q̃ restitueret hæreditatem meam Seio & decessi. & Titius restituit hæreditatem meam Seio, ponamus solo verb. nam põt fieri restitutione, vel verbo:vt ſ. e.l. restituta.in prin. certè facta in dictũ Seiũ restitutione, statim omnes res hæreditariæ fiunt in bonis eiusdem Seij,cui restituta est hęreditas: quamuis dictus Seius nondum fuerit nactus possessionẽ earum rerum.Vi.

e Facta. Demum sub.vt j.e. l. si eius. §. si quis.

f Restitutiõe. Etiã verbo. nã fit verbo, vel ẽt re:vt ſ.e.l.restituta.in prin.

g In bonis. Vt actio nẽ,& exceptio. habeat:vt ſ.de acquir.re.do.l.rẽ in bonis. habet ergo post restitutionem fideicommissi pe. hære. fideicommissariam. Item rei vend.si defunctus fuerat dominus.vt ſ.de fideicom. hær.pet.l.2. &

h Possessionẽ. Acquiritur ergo hic dominiũ sine possessione.vt in hęre. vt j.de acq.poſſ.l.cũ hęredes. & aliàs vt no.ſ.de rei ven.l.si ager.Sed vr̃ q̃ hodie ẽt ante restitutionem quæratur dominium:vt C.cõmu. de le.l.fi.§.sin autem.Sed dic vt no.supra e.l.Marcellus.§.res.

i Si is,q hæreditatẽ. CASVS. Instituí mihi hęredẽ Titium,& rogaui eum,q̃ restitueret hęreditatẽ meã Seio, & decessi. Seius aũt fideic. stipulatus est à Titio hæredi sibi hæreditatẽ,quia de stipulatione facienda conuenit inter eos:& egit cõtra eũ ex stipulatione,& ipse restituit ei hęreditatẽ,nũquid in dictũ Seiũ fidei cõ.trãsferuntur hæreditariæ actiones? Et videt q̃ nõ, qa nõ erat facta restitutio officio iudicis, per qđ officiũ consueuerũt fieri restitutiones:vt dixi ſ.e.l. si cui purè.§. 1.sed erat facta vi actionis. Dicit tñ hic, q̃ nihilo minus trãsferũt actiones in dictũ fideic. Sed qđ si dictus hæres non restituat ei hæreditatẽ ex vi dictę actionis,& propter hoc fuerit ei condemnatus hęres in æstimationẽ hęreditatis. Certè remanent actiones hęreditarię apud eũ hęredẽ,q̃ cõdemnatus est fideic.

j Quo,& quando quæratur dominiũ ex traditione sine possessione, vide p B. ibi l.ferunt. C. de rei vend.

autẽ qui est actor, consequitur ab hęrede quantitatẽ defuncto alumno contra annũ vicesimum, an substituti fideicommissũ petere possint: an verò in id tempus sustinere, quo si viueret alumnus,vicesimum annum impleret? Respondi secundum ea,quæ proponerentur, posse.

Per restitutionem verbalẽ transeunt omnia iura in fidei commissarium.

Idem libro iij Fideicommissorum. LXIII.

Acta in fideicommissarium restitutione, statim omnes res in bonis fiunt eius,cui restituta est hæreditas, & si nondũ earum nactus fuerit possessionem.

Si fideicommissum deducatur in stipulationem, & restituatur, transeunt actiones per Trebellianum.secus si litis æstimatio sit soluta. Bar.

Si is,qui hereditatẽ sibi reddi ab hærede stipulatus sit,eique ex stipulatu agenti restituta fuerit hæreditas: constat nihilominus trãsferri actiones. hoc ita est, si is, cũ quo actũ est, restituat hæreditatem. Si verò ob id, qđ non restituerit,hæreditatis æstimatione condemnatus fuerit: remanent actiones hæreditariæ apud eũ,qui condemnatus sit: actor autem quantitatem consequitur.

Sententia, vel renunciato post restitutionem procedens fideicommissario non præiudicat. Bar.

Si hæres scriptus restituerit hæreditatem, & postea de hæreditate controuersiam passus, victus sit, aut litem cesserit: durare actiones constituit in fideicommissarium semel translatas.

Pro eo quod indebitè restituitur, respectu quotæ non transeunt actiones, secus si respectu rei certæ. Bar.

Si quis maiorem partem restituerit,quàm rogatus est:in eam partem, quæ excedit non transfertur.

k Actor. Id est fidei commissarius.

Quantitatẽ. Quæ facit emptionem:vt j.pro emp.l.litis. & ſ. de rei ven. l. eius Accur.

¶ Si hæres scriptus. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Caium: & rogauit eum, quòd restitueret hæreditatem Seio,& decessit dictus Titius testator. & Caius hæres scriptus à Titio restituit hæreditatem dicto Seio fideicommiſſ. postea autem venit Sempronius legitimus ponamus hæres dicti Titij.& mouit controuersiam dictæ hæreditatis dicto hæredi, & vicit eum, aut litem cessit siue refutauit dictus hęres,quod pro eodem pono. certè actiones per restitutionem semel translatæ in fideicomm. prædictum constat apud sapientes durare penes dictum fideicommissarium.Viu.

l Victus sit. Puta à legitimo hærede.Sed cũ hoc, nec dolo,vel culpa possidere desijs,vt ſ.fi.j.l.hęc aũt. §.fi.Resp.nõ oppoſuit.vel si oppoſuit,nõ fuit audit', & sic non nocet fideic.vt supra de euic.l.si per imprudentiã.vel fuit in culpa q̃ restituit res,sciẽs se conuincẽdum:vt supra de rei ven.l.si culpa, vel spõte iudicium suscepit,vel sic fuit de facto.Acc.

m Durare.Hic est cõtra,supra e.l. si patroni. §.fi.sed ibi fuit lis cõtẽ.ante rem.hic post. Alij dicunt q̃ ibi de actione,q̃ datur fideic contra hęredẽ.hic ecõtra d̃ ijs quę contra eum: quod non placet. imò de vtrisq; hic,& ibi dicit.Item sunt ar.contra C.de euict.l.emptori.& supra de hær.vend.l.emptori. Sed ibi ꝓficit emptori ius quæsitum per authorem,hic non nocet, quod amisit.& facit supra de pact.l.si tibi.§.cum possessor.Accursius.

¶ Si quis. CASVS. Instituí mihi hæredem Titiũ, & rogaui eum, quòd restitueret Seio tertiã partẽ pone hæreditatis meę:& decessi.& dictus Titi' instituit Seio dimidiam pone,circa eam partẽ que excedit p̃ce ptũ siue rogamen mei testatoris,nõ trãsferunt actiones in dictũ Seiũ.secus aũt esset,si rogassem Titiũ prę dictũ restituere hæreditatem dicto Seio ꝓcepta re ali

qua

qua, aut summa: quia si omissa retentione dictæ rei, vel summæ totam hereditatem restituerit ei, bene in eum trãsferũtur actiones. nã & si apud se retinuisset hæres illam rem, vel summam, non remanerẽt apud eum hæreditariæ actiones. nã actiones non sequũtur possessiores singularium rerũ: vt ſ. eod. l. 1. §. ſi hæres. Vi.

a Actiones. Ipſo iure, ſicut cum ante diem, & conditionẽ ſit reſtitutio: vt ſ. eo. l. ſed & ſi ante. nec enim adeſt defuncti volũtas. aliàs ſecus, quia tranſeunt, licet ſine effectu: vt ſ. eo. l. patronus.

b Actiones. Quia actiones nõ ſequũntur poſſeſſores ſingularium rerum: vt ſ. eo. l. 1. §. ſi hæres. & quia ſi retinuiſſet illam rem hęres, vel ſumamã idem eſſet. & facit ſ. eod. l. q totam. Sed an quod indebitè. dedit re petit? Reſpõ. ſi erranti in facto, ſic. ſi in iure non: vt ſ. eod. l. hæres cum. & C. ad legem Falc. l. error.

c Si hæres. CASVS. Sẽpronius inſtituit ſibi hæredem Titiũ: & rogauit eum vt reſtitueret hæreditatem ſuam Caio ponamus, & deceſſit dictus Sempronius: ante autem reſtitutam hæreditatẽ ſeruũ hæreditarium hæredẽ inſtituit Seius, & dictus hæres eum ſeruum hæreditarium hæredem à Seio inſtituto iuſſit hæreditatem adire. nunquid hanc hæreditatẽ Seij dẽt Titius hæres reſtituere Caio. Et dicit Iulianus quòd non: quia de ea reſtituenda non fuit rogatus. Sed quid ſi dictus Titius hæres inſtitutus à Sempronio rogatus ſit à dicto Sempronio reſtituere hæreditatem dicto Caio cum incremento? certè cogitur dictus Titius reſtituere dicto Caio etiam eam hæreditatẽ, in qua ſeruus prædictus hæreditarius fuit inſtitutus à Seio. & hoc eſt verũ, niſi euidẽtiſſimis rationib' fuerit approbatũ ab hærede, dictũ ſeruum eſſe inſtitutũ hæredem cõtemplatione ſui hæredis. Viu.

Not. ex iſta gl. hic indebitũ p errorẽ ſolutũ repe. fallit ĩ ſoluto, vel legato ex cã, nam tunc non repetitur: vide per glo. & Bart. in l. cũ his. §. ſi mulier, ſ. de condi. indeb.

In P.F. num cum incremento hæres reſtituere rog. ſit hęredi. Si. n. hoc fuer. ſubſt. etiã eã hęre. reſtitu. cogitur, niſi cui, &c.

c Reſtitui. Quod verum eſt. Acc.

d Fatendum. Niſi hæres fuerit in mora: vt ſ. eo. l. ita tamen. §. 1.

e Sui. hæredis.

f Inſtitutum. Quod præſumo. ſi dixit ſeruũ Titij qui eſt hęres: vt C. de iure deli. l. cũ aliquis. & de cõtrahẽ. ſtipul. l. optimam, & facit ſ. de vulg. ſ. buit. l. ſed & ſi plures. §. in arrogato. & ſup. de vſuf. leg. ſed & ſi qd ſonetur. & quod ibi no.

¶ Reſcripto diui. CASVS. Caius inſtituit ſibi hęredem Seium, cum haberet in bonis 400. pone: & rogauit eũ vt reſtitueret hæreditatẽ ſuam Titio, acceptis ab eodẽ Titio 100. & deceſſit d. Caiꝰ teſtator. poſtea Titius fideic. fleturꝑ magnum tempus, quod nõ ſoluit dicto Seio hæredi dicta 100. nũ quid cũ poſtea ei ea ſoluit, tenetur ei dare vſuras medij temporis? Et dſ q non: quia quãto tradius dictus fideicõ. pecuniã dat hæredi, tanto tardius ad fideic. peruenit, & medij tps fructꝰ perdit: & hæres eos lucratur. vnde ſi ante datã dictã pecuniã tenuerit aliquo caſu hæreditatẽ dictus fideic. oportet eũ hęredi reſtituere fructus, quos percepit, & idẽ eſſet per omnia, ſi ita diuiſiſſet dictus teſtator hæredi ſuo: Rogo te hæredem, quod ſi Titius tibi 100. dederit, reſtituas ei hæreditatẽ meam. nã licet tardius & hic detur pecunia per Titium hæredi, ſine vſuris tamen eã ei dare debet. & ſi ante datam pecuniam tenuerit hæreditatem idẽ Titius, fructus, quos perceperit reſtituere eũ hæredi oportet. & hoc credo, q̃ intendat hic. §. Viu.

g Perdit. Nam hæres lucratur, cũ negligentia petentis p̃cipiatur, vt ſ. eod. l. mulier. §. ſi hæres. & ad hoc C. de acti. empt. l. curabit. Eſt & alia ratio, quare non dat vſuras, quia non eſt fideicommiſſarius in mora dandi pecuniam. cum non ſit obligatus: vt ſup. ſi qs omi. cautela. l. cũ quis ſub conditione. & j. de reg. iu. l. nulla mora. Acc.

h Tenuerit. Fideicõmiſſarius aliquo caſu, vel hęres reſtituit ante datam pecuniam ignorãs debere dari. & ita videtur plus debito reſtituiſſe. & ſic indebitos fructus repetit: vt ſup. e. l. hæres cum. H.

¶ Si ſub conditione. CASVS. Sempronius inſtituit ſibi hęredẽ Seium ſub cõditione non turpi, neq; difficili, puta ſi aſcenderet Capitolium: & rogauit eũdẽ Seium, q̃ reſtitueret hæreditatem Caio. & deceſſit dictus Sempronius teſtator. dictus aũt Seius hęres dicit ſibi ſuſpectam eſſe hæreditatẽ, & nõ vult eam adire, nec dicto Caio reſtituere: certè iubendus eſt p̃torẽ parere conditioni prædictæ, & adire hæred. & ita ẽt reſtituere Caio. Si verò inſtituiſſet hæredem dictum Seium ſub cõditione turpi, aut difficili, nõ debet cogi idem inſtitutus eã explere gratia alterius, i gratia fideicom.

Cuniam, quam debet dare, tardius ſoluat, ad vſuras non tenetur; quia nec fructus reciperat. Bar.

Reſcripto diui Antonini ſignificatur: vt ſi quis accepta à Titio pecunia, quæ quartam hæreditatis contineat, rogatus ſit ei reſtituere hæreditatẽ: licet tardius detur pecunia, ſine vſuris eam dari debere: quia quanto tardius quiſque pecuniã dat, tãto tardius ad fideicommiſſum peruenit, & medij temporis fructus perdit. quamobrem ſi ante datam pecuniam tenuerit hæreditatẽ fructus, quos perceperit, reſtituere hæredi cum oportet. Idem iuris eſt, & ſi quis ita hęredis fidei commiſerit, Rogo, ſi Titius centum dederit, reſtituas ei hæreditatem meam.

Conditioni poteſtatiuæ, honeſtæ facili & tranſitoriæ hæres cogitur parere: inhoneſta difficilis, vel perpetua ei remittitur. Bar.

Si ſub conditione hæres inſtitutus ſit, qui ſuſpectam ſibi hæreditatem eſſe dicit: ſi neque turpitudinem vllam habet cõditio, nec impedimẽtum aliquod: iubẽdus eſt parere conditioni, & adire, & ita reſtituere. Si verò turpis, aut difficilis ſit conditio: apertè iniquum eſt, eum cogi explere eam alterius gratia: ſed remitti eam ab initio viſum eſt. Plus enim tribui à p̃tore ei, qui fideicommiſſum petit, quàm teſtator voluerit, abſurdum eſt. Vtique autem teſtator, niſi expleta ſit conditio, neque ſcripcum hæredem ad hęreditatem vocauit; neque per hunc illi voluit reſtitui hęreditatem. Si dandę pe

In P.F. nec impẽdium aliq̃d. aliàs impedimentum aliud.

deicommiſſarij Caij. Sed viſum eſt ſapientibus eã cõditionem remitti eidem hæredi, vt non teneatur eã implere, & ita nec teneatur reſtituere hæreditatem ſi deicommiſſario. & eſt ratio de rigore iuris in litera: quia abſurdum eſt plus tribui à prætore ei Caio fideicommiſſ. qui fideicõmiſſum petit, quã Sempronius teſtator voluit. vtique autẽ teſtator neque Seiũ ſcriptum hæredem ad hæreditatem vocauit, neq; per hunc hæredem illi fideic. voluit reſtitui hæreditatem, niſi expleta ſit dicta conditio turpis, vel difficilis. De æquitate tamen prætoris aliud eſt, quia habetur p̃ impleta. ſufficit enim hoc caſu edictum prætoris, quòd huiuſmodi cõditiones turpes remittit, & hactenus iubendus eſt hæres à prætore vt conſtituat prætorijs actionibus vti eum hæredem. q.d. prætor cogit eum hoc caſu dicere, & p̃otestari, quòd velit vti actionibus p̃torijs, id eſt, hæreditarijs. ac ſi dicat quantum in ſe hęrede eſt, dicat q̃ velit eſſe hæres, & tanquam impleta conditione prædicta turpi, vel difficili reſtituet hęreditatem fideic. aut petat idem hæres bon. poſſ. ſecũdum tab. vt ſic ſit hæres de iure prætorio ante impletam conditionem, cum de iure ciuili eſſe non poſſit: vt nactus actiones hæreditarias tunc, id eſt, facta protestatione per hæredem, vel petitam bon. poſſ. ſecundum tab. transferat eas in fideicõmiſſarium ex ſenatuſcon. Trebel. reſtituta ſcilicet hæreditate fideicom. Sed quid ſi conditio eſt adſcripta dicto hæredi in dãda pecunia certa Titio ponamus? Certè debet is Caius fideic. qui poſcit, ſiue petit fideic. hæreditatis, offerre dictam pecuniam ei Seio hæredi inſtituto, vt ipſe hæres poſſit adire, & reſtituere eidem fideic. hæreditatem completa conditione a ſe Seio hærede. l. data à ſe hærede dicta pecunia dicto Titio. Si verò dixit d. Sempronius teſtator, inſtituo te Seium hæredem, ſi imponas tibi nomen meum. & id nomẽ meum feras ſiue portes, i. facias te vocari Sempronium. quam qui dem condi. prætor exigit impleri per hæredem: rectè quidem facturus videtur hæres ſi eam expleuerit, & hęreditatem adierit: & eam reſtituerit fideicõ. nihil enim mali eſt aſſumere nomen honeſti hominis. Si autẽ dictus teſtator qui voluit hæredem portare nomen ſuum, habebat famoſum, vel turpe nomen, non exigit, nec vult prætor hanc conditionem impleri p̃ hæredem. i. vt hæres teneatur ferre dictum teſtatoris nomen famoſum, vel turpe. & ſi ipſum famoſum, vel turpe recuſet hæres ferre remittenda eſt ei hæredi cõdõ dicti nominis ferẽdi, & ſunt ei dãdæ de æquitate prætoris vtiles hĩditariæ actiones, ac ſi impleuiſſet cõdõnẽ vt & ſ. dixi. aut bon. poſſ. ſm tab. dãda eſt ei hæredi, vt ſic hæres de iure prætorio ante impletam conditionem, cum de iure ciuili eſſe non poſſit, nactus actiones hæreditarias per dictã æquitatẽ prætoris habentis condõnem pro impleta, vel p̃ bon. poſſ. ſecundum tab. transferat eas ex ſenatuſconſulto Trebel. in fideicommiſſarium. & hanc credo eſſe intentionem

huius. §. vſque ad §. ſi cum ſuſpecta. Viu.

Impedimentum. vt ſi aſcenderis Capitolium, ſis hęres. Et diſtingue, aut conditio eſt in dando, & tunc vt infra prox. §. ſi dandæ. aut in faciẽdo: & tunc aut poſſibilis, & honeſta, vt honeſtum nomen teſtatoris ſibi imponere: & tũc cogitur implere, vt hic, & j. prox. §. ibi, ſi verò nominis ferendi &c. aut eſt difficilis, vel turpis: & tunc obtinet j. proxim. §. ſi verò turpis &c. & j. proxi. §. ibi nec. n. in famoſis.

cunię conditio adſcripta eſt hæredi: debet ei offerre pecuniam is, qui poſſit fideicommiſſum, vt hæreditatem impleta conditione poſſit adire, & reſtituere. Quòd ſi conditio adſcripta eſt, & ea eſt, quam prętor remittit: ſufficit edictum, vt Iulianꝰ ait: & hactenus iubendus eſt, aut prętor ijs conſtituat actionibus vti, aut petat bonorũ poſſeſſionem ſecundum tabulas, vt ita nactus actiones, tunc reſtituta hęreditate transferat eas ex ſenatuſconſulto. Si verò nominis ferendi cõditio eſt, quam prętor

Iubendus. Sic ſup. e. l. ſi cui. §. fi. Et argu. j. de cur. bo. dan. l. & ante eam impętã non poteſt reſtitutio fieri, vt ſup. eod. l. ita tamen. §. à patre eo ſaluo quod not. ſup. eo. l. apud. §. Antiſtia. Acc.

c Remitti. vt non impleatur. ſic j. titu. l. 1. §. 1. & infra proxi. §. quod conditio. & ſupra, de cond. & demõ. leg. obtinuit. Accu.

d Plus eni m hic vſque in finem, §. põt loqui tribus modis. Primo vt dicat de conditione honeſta, & facili. & ſic non ad proximũ, ſed ad principium §. refaratur, quaſi dicat bene eſt iubendus parere conditioni, plus enim &c. Alij dicunt loqui de difficili, non turpi, vt vbi eſt difficilis, remittatur quo ad commodum hæredis, & non quo ad commodum fideicom. hoc modo: benedico non cogi implere difficilem: ſubaudi, nec reſtituere. plus enim &c. ſed in turpi eſt ſecus, vt remitta tur etiam quo ad cõmodum fideicommiſſarij: vt infra proximo §. ibi, quod ſi conditio &c. tu dic loquĩ de turpi, & de difficili, vt remittatur, & ita non poterit adire, vtpote conditione non impleta, quam teſtator adimpleri voluit, licet turpem. & ſic non reſtituere. nam fieret plus quam teſtator voluit, ſi cogeretur adire, & reſtituere conditione non impleta, & hoc de rigore, vt hic: ſed de æquitate prætoris habetur pro impleta: & ſic vel cogitur proteſtari quod nolit eſſe hæres, vel petere ſecundum tabulas: vt hoc facto trãſferat actiones ex Treb. vt j. proxi. §. ibi: quod ſi condi tio, &c. Accur.

e Offerre. Sic ſupra eodem, l. ſed ſciendum, & lege, cui. § fin.

f Remittit. Puta quia turpis, vel impoſſibilis, vt ſupra prox. §.

g Edictum. Scilicet prætoris, quod huiuſmodi condi tiones remittit.

h Iubendus. A prætore, quaſi dicat prætor coget eũ dicere & proteſtari quòd velit uti actio. prætorijs, id eſt hæreditarijs: ac ſi dicat, quantum in ſe eſt, dicat q̃ velit eſſe hæres, & tanquam impleta conditione reſtituat, vt petat ſecund um tabulas. Et ſic no. q̃ quandoquę iure prætorio poteſt quis eſſe hæres, non ciuiliter hic, & inſtitu. quibus modis teſtamenta infir. §. non tamen. & infra de bonor. poſſ. ſecundum tabul. l. 2. §. 1.

i Nominis. Honeſti.

k Conditio eſt. Vt inſtituo te hæredem, ſi imponas tibi nomen meum, ſcilicet Accurſij, quod eſt honeſtũ nomen, dictum quia accurrit, & ſuccurrit cõtra tene

bras

bras iuris ciuilis. secus si dixi, si imponas tibi nomen Vespillo, quod est turpe nomen: vt hic, & supra eodē lege, sed sciendum.

a Exigit. Adimpleri.

b Nomen ferre. Etiam honestum secundum Hug. vel dic inhonestum. nam si est honestū, videtur cogi.

c Et remittendæ. Id est, decernendæ hæredi facta protestatione, quam modo no. aut est &c. vel dic remittendæ, id est, necessitas restituendi vtiles actiones remittitur hæredi. s. de rigore, aut de æquitate secundum tab &c.

* Alibi mali.

¶ Si cum suspecta. CASVS Seius instituit Titium hęredem: & rogauit te, vt mihi hæreditatē suam restituueres, & decessit. tu autem di cis nunc suspectam tibi esse dictam hæreditatem, & ideo eam non vis adire, nec mihi restituere. vnde postulante me fideicō. iussu prætoris adiuiti eam, & mihi eam restituisti, nunquid ego potero detrahere Falcidiam illis legatarijs singularibus, quibus per testatorem a te hærede legata relicta sunt? Et dicitur q̄ sic, si tu hæres poteras detrahere, & quatenus detrahere poteras, ego potero. sed si a me fideicommissario ultra legata singulatia a te hærede relicta per testatorem alicui fideicommissum singulare relictum sit per eundem testatorem. i. fideicomm. & non venit in computationem legis Falc. sed numeratur extra eam leg. Fal. ita q̄ de eo non possum detrahere. Fal. Viu.

* Huc pertinent q̄ scribit Plato i Theæteto. Acti. Lamprid. in Diadumeno & Alexādro Seuero. Ale. ab Alex. Genia. die li. 2. Cæl. Rho. lib. 13. lectio. anti. ca. 5. & 6.

* In P.F. permittēdæ.

† In P.F. videret. & in aliquibus codicibus si cū suspectā vidares.

d Legatarios Singulares. Et not. pro fideic. primus nō detrahit Fal. de relictis ab hærede, nisi qā hæres non detraxit, vel quia voluit totum reddere: vt s. eo. l. i. §. inde Neratius. vel quia adijt suspectam, vt hic. sed de relictis a se nullo modo detrahit: vt in fi. huius §. & facit s. e. l. Marcellus. §. i. Sed arg. contra s. eo. l. ex asse. in fi. Sol. ibi. Item facit s. e. l. si patroni. §. qui fideic. & j. prox. §. & arg. contra s. eo. l. si res Acc.

e Lege. Scilicet Falcidia.

¶ Titius rogatus. CASVS Caius instituit sibi hæredem Titium in hæreditate sua, quæ valebat 100. pone. & rogauit eum q̄ dictā hēditatem restitueret Mæuio. Item rogauit dictum Mæuium, q̄ restitueret Seio certā pecuniā puta c. & decessit d. Caius testator, & dictus Titius restituit dicto Mæuio dictam hæreditatē, retinuit tamen sibi quartam eiusdem hæreditatis ex Trebelliani beneficio, nunquid idem Mæuius tm dēt præstare minus dicto Seio, quantum eidem Mæuio, Titius detraxit pro quarta? Et dī q̄ sic: & est rō, ne ipse Mæuius de suo damnum sentiat. Viu.

Hereditatem. Quæ valet centum.

Certam pecuniam. Puta 100. & sic habes s. de cōd. & demon. l. Plautius in fi. Et videtur qd licet maius sit onus, quam relictum, qd totum sit eat: vt j. de an. leg. l. liberto, §. i. & s. de lega. 2. l. cum pater, §. eorum quæ sunt cōtra. Sol. aut imponitur onus in vim conditionis, vt lego, tibi fundū, si Titio 10. dederis. aut imponitur onus in vim modi, vt lego tibi fundum, vt Titio 10. des. Primo casu si minuitur relictum per falcidiam non debet diminui onus: vt s. de condi. & demonst. l. Plautius. §. i. ibi dimissū &c. secundo modo diminuitur onus: vt s. eo. l. Plautius in pr. & s. idem. & s. de condi. & demon. l. q̄ hæredi. §. si parer. Secundo casu, aut aliunde erat onus, & tunc aut est minus quam ei remaneat de relicto, vel tantundem: & totum adimpletur: vt d. l. liberto. & l. cum pater. Aut maius. & tunc obtinet, quod hic dī. & d. l. Plautius in fi. Si aūt ex eadem re erat onus relictū, eatenus minuitur onus, quatenus & relictum. vt sup. ad l. Falc. l. pœnales. §. fi. & sup. de lega. 2. Ita mihi Stichus. Item no. quidam hic, legatarium, & fideic. posse, vti Fal. & sic esset contra §. ad leg. Fal. l. lex Fal. §. nonnunquā, sed certe hoc hic non dicit, sed dicitur quod nō plus restituit quam habet. & hoc no. j. ad leg. Fal. l. pœnales. §. fi. & facit. j. de do. cau. mor. l. ei qui, & j. eo. l. Lucius. §. hæres. Acc.

In P.F. in mutua Titio iugatis si restituerit Titius Mæuio.

* Si cum suspecta videretur hæreditas, postulante me, iussu prætoris adieris, & restitueris mihi hāc vtar legis Falcidiæ beneficio aduersus legatarios, * si tu quoq; ea lege vti poteras, & quatenus vti poteras. Nam si quid p̄terea a me alicui p̄ fideicōmissū relictū sit, id quasi a legatario relictum non venit in computationem eius legis, sed extrinsecus numeratur.

Quatenus defalcatur a primo fideicommissario, eatenus defalcat ipse a suo legatario. Barto.

Si Titius rogatus sit hæreditatem Mæuio restituere, Mæuius Seio certam pecuniam, * & Titius quartæ retinendæ beneficio aduersus Mæuiū vtus fuerit: Neratius scribit, Mæuium quoque Seio eo minus æquum se præstare, ne ipse de suo damnum sentiat.

Fideicommissarius præfertur substituto vulgariter.

Iulianus ait, si hæres institutus, Titio rogatus sit restituere, quā substitutus est Mæuio: & instrumus suspectam sibi hæreditatem esse dicat, desiderante Titio iubendum eum adire, & instituere.

Si institutus passus est labi tempus agnoscendæ bonorum possessionis, fideicommissario succurritur. vt restituatur, & agnoscere cogatur. Barto.

Si Titius rogatus restituere hæreditatem Mæuio, Mæuius Seio certam pecuniam, & Titius quartæ retinendæ beneficio aduersus Mæuiū vtus fuerit: Neratius scribit, Mæuium quoque Seio eo minus æquum se præstare, ne ipse de suo damnum sentiat.

Si hæres adiuit coactus, fideicommissarius detrahit Falcidiam de relictis ab hærede, non de relictis a se. Bartol.

Si cum suspecta videretur hæreditas, postulante me, iussu prætoris adieris, & restitueris mihi hāc vtar legis Falcidiæ beneficio aduersus legatarios, * si tu quoq; ea lege vti poteras, & quatenus vti poteras. Nam si quid p̄terea a me alicui p̄ fideicōmissū relictū sit, id quasi a legatario relictum non venit in computationem eius legis, sed extrinsecus numeratur.

Quatenus defalcatur a primo fideicommissario, eatenus defalcat ipse a suo legatario. Barto.

Si Titius rogatus sit hæreditatem Mæuio restituere, Mæuius Seio certam pecuniam, * & Titius quartæ retinendæ beneficio aduersus Mæuiū vtus fuerit: Neratius scribit, Mæuium quoque Seio eo minus æquum se præstare, ne ipse de suo damnum sentiat.

Fideicommissarius præfertur substituto vulgariter.

Iulianus ait, si hæres institutus, Titio rogatus sit restituere, quā substitutus est Mæuio: & instrumus suspectam sibi hæreditatem esse dicat, desiderante Titio iubendum eum adire, & instituere.

Si institutus passus est labi tempus agnoscendæ bonorum possessionis, fideicommissario succurritur. vt restituatur, & agnoscere cogatur. Barto.

institutus. & secundū hoc habeas substituto Męuio, & erūt ablatiui casus absoluti. Sed & substitutus posset cogi, cum intelligatur repetita a substitutis: vt C. e. l. nō iustam. & s. e. l. apud. §. idem Iulianus. Alij aliter ponunt, quod non placet. Acc.

¶ Si quis bonorū. CASVS. Titius habens Seium filium à se emancipatū decessit ab intestato, fecit tamen codicillos, & in eis ita dixit pone: Cōmitto fidei filij mei emancipati, qui de iure prætorio erit mihi bonorum possessor fortè, de hæreditate mea restituenda Caio: & decessit dictus Titius. is aūt filius emancipatus cū de iure prætorio posset petere bon. pos. intra centū dies: vt j. de suc. edic. l. i. §. largius. passus fuit transire diem bon. poss. agnoscendæ & p hoc tempus quo idem filius nō agnouit bono. pos. is Caius cui per eundem filium debebat restitui hæreditas aliqua iusta ex causa nō potuit adire prætorem, & postulare, vt petita bon. pos. p dictū filiū restituatur sibi hæreditas per eūdē filium, debebit succurri ei Caio fideicō. s. vt restituat dicto filio emancipato tempus bon. poss. admittendæ gratia exhibendi fideic. dictæ hæreditatis dicto Caio per dictū filium. & hanc credo esse intentionē huius. §. salua meliori sententia. Viu.

Si quis bonorū. CASVS. Titius habens Seium filium à se emancipatū decessit ab intestato, fecit tamen codicillos, & in eis ita dixit pone: Cōmitto fidei filij mei emancipati, qui de iure prætorio erit mihi bonorum possessor fortè, de hæreditate mea restituenda Caio: & decessit dictus Titius. is aūt filius emancipatus cū de iure prætorio posset petere bon. pos. intra centū dies: vt j. de suc. edic. l. i. §. largius. passus fuit transire diem bon. poss. agnoscendæ & p hoc tempus quo idem filius nō agnouit bono. pos. is Caius cui per eundem filium debebat restitui hæreditas aliqua iusta ex causa nō potuit adire prætorem, & postulare, vt petita bon. pos. p dictū filiū restituatur sibi hæreditas per eūdē filium, debebit succurri ei Caio fideicō. s. vt restituat dicto filio emancipato tempus bon. poss. admittendæ gratia exhibendi fideic. dictæ hæreditatis dicto Caio per dictū filium. & hanc credo esse intentionē huius. §. salua meliori sententia. Viu.

a Si quis. Pone exemp. ū in eo instituto, qui iure prætorio, non ciuili succedit, vt Inst. quib. mo. test. infirm. §. non tamen. vel qui ab intestato succeditur emancipatus, vel cognatus, qui possunt regari in codicillis; vt C. e. l. 3. Acc.

b Aliqua ex causa. s. iusta, quę restitutionē inducit: vt s. quib. ex cau. ma. l. i. p totum. & s. de min. l. 2. & facit s. e. l. nam quod. §. 2.

¶ Admonendi autem. CASVS. Caius non soluēdo existens quantum ad creditores suos, instituit sibi hęredem Titium locupletem, & seruum suū Stichum liberum esse iussit directò, vel per fideicomm. nō facio vim, & rogauit dictum Titium hęredem hæreditatem eidem seruo restituere. & decessit dictus Caius testator. Titius autem hęres institutus dicit hæreditatem Caij sibi esse suspectam, & ideo recusat eam adire, nū quid dictus Stich⁹ liber esse iussus, potest desiderare, & petere coram prętore, vt dictus Titius cogatur adire, & sibi Sucho restituere? Et vī q̄ non: quia etiam si desiderante dicto Stichо, Titius adiret hęreditatē, tamen nō potest competere libertas dicto Stichо, quasi in fraudem creditorum data: licet Titius hęres sit locuples si non potest libertas competere Stichо. nec ergo potest, ei restitui hęreditas: si non potest ei competere libertas, nec restitui hæreditas: ergo non potest petere coram prętore. vt dictus Titius cogatur adire, & restituere sibi Sticho. & hæc habent locum secundum verba, & sententiam legis Æliæ Sentiæ. quę verba, & sentētia in hoc cōueniūt, vt nō valeat liberas in fraudem creditorum relicta permittunt tamē quod vnum seruum testator non soluēdo existēs instituat

Si quis * bonorū possessoris fideicommiserit de hæreditate restituenda, & is passus fuerit diē bonorum possessionis agnoscendæ transire, aut per hoc tempus, quo is cui restitui debebit hæreditas, aliqua ex causa ᵇ non potuit adire prætorem, & postulare vt petita bonorum possessione restituatur sibi hæreditas: succurri ei debet, id est, vt restituatur tempus bonorum possessionis admittendæ, exhibendi fideicommissi gratia.

Ad petitionem vnius serui fideicommissarij cogitur institutus adire, & restituere hæreditatem, etiam quæ soluendo non erat. Bart.

Admouendi autem sumus, si is, qui soluendo non sit, Titio hærede instituto seruum esse liberum iusserit, ᶜ & rogauerit Titium hæreditatem eidem restituere: vix esse, vt Titius hæreditatē recusans adire cogatur. nam licet desiderante seruo Titius adierit hæreditatem: non tamen potest libertas seruo competere, quasi in fraudem creditorum data, licet Titius locuples ᵈ sit, qua de causa nec hæreditas ei restitui potest. Sed ex sententia legis ᵉ dicendum est, perinde habendum, ac si is seruus solus liber & hęres scriptus esset, nec Titius hæres esset.

Naturales obligationes totaliter transeunt in fideicommissarium: ideo respectu hæredis totaliter dicitur indebitum. Bar.

Mæuius libro iiij. Ex Sabino. LXIIII.

¶ I eius pupilli, cui sine

a Iussent. Directò item per fideic. vt s. de hær. inst. l. si non lex. §. i. Acc.

b Locuples. Ad hoc. j. de manum. testam. l. si quis locuples.

c Legis. Verba, & sīa conueniunt, vt nō valeat libertas relicta in fraudem creditorum, nisi q̄ vnum permittit institui directo eam in fraudem creditorum: vt inst. qui ma. non possit in princ. & §. i. sed sententia trahitur etiam si per fideic. effectus sit hęres, vt & libertatē habeat directo, vel fideic. vt hic, & dicta lege, si non lex. §. i. & s. de mil. test. l. neque. §. i. & dic de his vt no. s. e. l. si res. §. i. & l. si cui. & l. mulier. §. non est. Accu.

d I eius pupilli. CASVS. Titius fecit testū: & instituit sibi hęredem Seiū suū filiū, q̄ erat pupillus: & eidē pupillo substituit Caiū, & rogauit dictū substitutū, p fideic vt hæreditatē dicti pupilli mihi restitueret & decessit dictus Titius, & pupillus extitit ei hęs, vel habebat alia sua bona idē pupillus, procedēte tpe Sēpr mutauit dicto pupillo sine tutoris authoritate, & sic tenebat dictus pupillus tātū naturaliter dicto Sēp. & postea decessit pupillus: & ille substitutus habuit hęreditatē eius, & eam mihi fideicomm. restituit ex se natuſcon. Tieb. certè si ego fideicom. soluā postea dicta c. dicto Semp. creditori, non reperam ab eo, quam tu is crediderīs pupillo sine tutoris authoritate q̄ a naturalis obligatio qua tenebatur pupillus, & q̄ in me fideic.

fideicom. trāsiuit inhibet repetitionē. si aūt hęres id est, prædictus substitutus pupilli soluat dicto creditori post restitutionem hĝditatis mihi factam g eundē hæredem, siue substitutū repetet à creditore, non ob aliud, siue alia ratione, quàm quod ab eo hęrede, siue substituto intelligitur translata naturalis obligatio. in me fideic. li autē econtra hæreditas eius creditoris, qui pupillo sine tutoris authoritate credidit, mihi restituta sit ex Treb. senatusc̄ō. & soluerit pupillus mihi fideicom. non repetet à me iure cōmuni. at si hæredi dicti creditoris, qui hæres restituerat mihi hæreditatē soluit dictus pupillus, repetet ab hærede, non repetiturus pupillus ab eodem hærede. si ante restitutionē hæreditatis mihi per hæredem factam soluisset eidem hæredi. & hāc esse intentionē credo huius l. vsq; ad §. si necessarij.

¶ Si necessarij. Institui mihi hęredem filiū meū sub conditione leuissima, puta si daret xxx. sol. Titio, & rogaui eundem filium meū, vt hęreditatē meam restitueret Caio. & Sempronio: certē cogitur dictus filius ad implere conditionem præsentem, & adire hęreditatem, & restituere eam fideicomissarijs. id est dictis Caio. & Sempronio. Viu.

a Restituta. Scilicet ab eo, qui pupillo erat substitutus directo. quod fieri potuit etiam exhæredato. vt §. e. l. ita tamen. §. a patre. Acc.

b Non repetam. Quia naturalis obligatio inhibet repetitionem: vt §. de cond. indeb. l. Iuhanus.

c Hęres. Prædictus substitutus.

d Post restitutionem. Hæreditatis mihi factam.

e Soluat. Creditori.

f Non ob aliud. Id est, non alia ratione &c. q. d. qa ipse non tenebatur pupilli nomine, tacet: translata in me naturali obligatione. hę ergo hæres, siue substitut⁹ nec ciuiliter tenetur, qa nullia est: nec naturaliter, quia in me translata: vt hic, & §. e. l. quamuis, & l. si hęredi eius. & quod dicitur §. e. l. i. § i. q. inhibet hęres excepit. post restitutionem, quasi adhuc remaneat obligatus, verum est: quando prima erat ciuilis, & naturalis: hic naturalis tantum.

g Eius. Scilicet creditoris.

h Crediderit. Et sic naturaliter tantum tenebatur pupillus.

i Mihi. Scilicet fideicom. Et no. quòd tria facit, quid aut soluit mihi fideicōmissario post restitutionē, & si repetit iure cōmuni, vt hic. Aut cohæredi post restitutionē & tunc repetit iure communi cōdictione indebiti, cum nec naturaliter ei tenebatur. Aut hęredi ante restitutionem: & tunc non repetit iure cōmuni: vt hic subijcit. per rest. tamen in integrum repetit primo, & tertio casu: vt C. si aduer sol. l. indebito. sed P. dixit pupillū sine restitutiōe repetere naturale d̄bitū

tutoris authoritate pecunia credita erat restituta [a] ex eo senatusc̄o. mihi fuerit hæreditas: si soluā creditori, nō repetā. [b] At quin hęres [c] si post restitutionem [d] soluat: [e] repetet, non ob aliud, [f] quàm qa ab eo i me naturalis obligatio translata intelligitur. Et si ei⁹ [g] mihi restituta sit hæreditas, q̄ pupillo sine tutoris authoritate credideri: [h] si soluerit mihi [i] pupilli⁹, nō repetet. at si hæredi soluerit, [k] repetet: [l] non repetiturus, si ante restitutionem soluisset, [m]

Etiam necessarij hęredes coguntur parere conditioni, & adire, & restituere.

Si necessarij [n] hæredes sub conditione quauis [*] leuissima [p] hęredes sint instituti, [*] cui parere soleat: [q] dicēdū est, cogi restituere [r] hæreditatem, desiderantibus ijs q̄bus restituere rogati sūt: quia [*] etiam necessarij hæredes fideicommissæ hęreditatis restituēdę gratia, conditioni parere eruntcompellendi.

Hæres hæredis decedentis priùs ante restitutionem cogitur restituere: & quatenus res extant transfiunt actiones. B.

Si quis [s] rogatus restituere hæreditatem decesserit antè, quàm eam restituat: hæres eius poterit [*] hæreditatē restituere: & ex Trebelliano senatusconsulto transibunt actiones. Sed si duo ei hæredes extitissent: vti q̄q; restituisset, [t] ea parte transfituras actiones. Nam & si ipse [*] partem restituisset: pro ea parte interim transitura, verius est. Sed & si plures hæredes extiterint ei, qui rogatus est restituere hæreditatem: si quidam interim restituerint, vel cum ei, cui [b] restitui debuit, plures hæredes extiterint; [*] cui restituerint, is pro ea parte ex hoc senatusconsulto habebit actiones.

Patronus potest grauari restituere liberis liberti, etiam in debita tertiæ.

Si patronus ex parte debita [c] hæres institutus, rogatus fuerit eam liberis exhæredatis defuncti liberti restituere: si sua sp̄ō te adierit, Falc. locus erit. Si coactus intolidum transibunt [*] in eos [d] actiones ex hoc senatusconsulto.

Hæreditatis restitutio fit seruo domino volente, vel ratum habente, vel etiam ipsi domino, licet in hæreditate debeat præcedere iussus, & sequi aditio serui, & in bonorum possessione serui voluntas requiritur. Bart.

Idem libro quinto Fideicomm. L XV.

[a] Ipse. Scilicet hæres defunctus.

[b] Cui. Id est alicui. Acc.

¶ Si patronus. CASVS. Sichus libertus Titij fecit testamentum, & exhæredauit filios suos: & dictū Titiū suum patronū hęredem instituit ex parte debita ipsi patrono in bonis liberti eiusdem, quæ est dimidia iure istō: & rogauit eundem patronum, q̄ dictā partē restitueret dictis suis libertis exhēdatis & decessit dictus libertus. certē si sua sponte adierit patronus dictā partē, in qua fuit institutus, erit locus Falc. i. quartæ Treb. vt patronus possit cā cetiahere cū restituit filijs liberti dictam partē. si aūt coactus a priore adierit, patronus nō tenebit quartam, imò transibunt actiones ex hoc senatusconsulto Trebelliano in solidum in eos filios liberti: de quibus supra dictum est. Viu.

[c] Debita. Idimidia iure istō in qua poterat grauari liberis de funct. liberti: vt no. sup. eo. l. ita tamen. §. si patronus. non extraneis vt §. eod. l. patronus. Acc.

[d] In eos. Filios liberti, aliàs est in eū, & sic mutat numerum. vt C. de in ius voc. l. fi. Acc.

SEruo inuito domino. CASVS. Titius fecit testim, & instituit sibi hæredem Seium. & eum rogauit q̄ hæreditatem suā restitueret Caio, siue Sticho seruo eiusdē Caij, & decessit d. Titius. nunquid Seius hæres potest rectè restituere hĝditatem dicto Sticho seruo, inuito, vel ignorāte dño suo prædicto? Et ōr q̄ non. sed si postea, quam facta est restō seruo ratum habuit dñs, confirmabitur restō facta seruo, ipsi tū domino acquirentur actiones hæreditariæ. Sed oppono, hæc restō quæ fit ex Trebelliano, est similis acquisitioni hæreditatis: quia quātum ad effectum hæres est fideicommissarius, cui restituta est hæreditas, in hæreditate autem acquirenda per seruum, oportet præcedere iussum domini, & nō sufficit ratihabitio postea subsequens, ergo idem videtur debere esse in hac restitutione. Sed non est verum imò vt dictum est, etiam ratihabitio subsequi poterit in hac restitutione, sicut & sufficit in bonorū, possessionis ratihabitione. nec est opus consensu, aut opera serui in hac restōne, itaq; si qui rogati restituere hæreditatem seruo, dicant suspectam hæreditatem, postulante dño cōpellendi erunt adire hĝditatem, & restituere, & non est necessarium, q̄ seruus interponat in hoc consensum suum vel operam: atqui in bo. pos. vel in adeunda hęreditate consensus eius serui necessarius est. & hanc credo esse intentionē huius l. vsq; ad §. si testōr. saluo meliori intellectu. Viu.

[a] Seruo. Cui seruo quis erat rogatur, restituere hæreditatē. Accur.

[b] Habuerit. Scilicet dominus.

[g] Similis. Nam in effectu est hæres: vt §. quod cum eo. l. si filius. §. i & loco heredis: vt instit. de fideicom hæred. §. restituta, in hoc tamen differt: quia in hæreditate oportet præcedere iussum: vt §. de acquir. hæred. l. si quis mihi bona. §. iussum. hic tamen sufficit ratihabitio, vt hic, & §. eo. l. si legatus § si filio sicut in bonorum possessione, sufficit ratihabitio: vt hic, & infra de bono. poss. l. 3. §. acquirere & not. de ratihabitiōe: vt not. C. ad Maced. l. fina. Item dicunt si seruus appellat, q̄ dominus potest ratum habere: vt §. de app. l. creditor H. cōtra: quia non habet personam standi in iudicio. vt C. de iudic. l. seruus. Item in acquisitione inter viuos. etiam inuito: vt §. de acquirer. dom. l. etiam inuitus. idem in legato: nam etiā ignoranti quæritur: vt supra de legat. 2. l. cum pater. §. iurdo & tantum commodum afferunt: vt infra mand. l. hæreditatem.

[h] Propositum. Id est ad Trebell. restitutionem. Accurtius.

[i] Necessarius. In hĝditate constat, vt C. de hęre. instit. l. cū proponas. idē in bo. poss. vt hic. & arg. §. de condit. & dem. l. qui hĝd. sed quo ad propositū. i. ad Trebell. restōnem, non est opus serui consensus: vt hic & facit inst. per quas perso. no. acq. §. item quod serui.

¶ Si testator rogasset. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & rogauit eū vt restitueret hĝditatem suam Titij Bertę. pone, si non supplerit, & decessit d. Titius, & dicta Berta nupsit Sempronio: & petit nunc eadem Berta a dicto Seio hærede, vt adeat hęreditatē Titij, sibiq; Bertæ restituat. hęres aūt dicit, ego non teneor adire: qa est mihi suspecta hĝditas. Item & si adirē, nō tū teneor tibi restituere: quia nubēdo fecisti cōtra condōnē. quā apposuit testator circa restōnem tibi faciendā, q̄ritur q̄d iuris sit? Et certè dicendum est

[*] In P. F. ei cui restituerit, is pro ea &c.

[*] In P. F. non est in eos.

[k] Soluerit. Post restitutionem.

[l] Repetet. Ab hęrede. Acc.

[m] Soluisset. Scilicet hæredi.

[n] Necessarij. Scilicet filij, vel serui, q̄ possunt institui, & rogari de restituēdo: vt hic. per. l. ita tamen. §. si pater.

[o] Quibus. Hæres quauis, id est quilibet nō habeas quārtis.

[p] Leuissima. Sc. vt si dulciarium §. eod. l. si cui. §. fin. & l. fi. da. §. si sub conditione & si est plus sub conditione potestatiua, aliàs non valet institutio nisi esset exhæredatus i eius defectū: vt C. de inst & substit. l. si pater.

[q] Cui pareri solet, scilicet etiam viuēti vel diti, magis quàm extraneo.

[r] Restituere. Impleta conditione, quam coguntur implere, vt statim subijcit. Acc.

[s] Si quis rogatus. CASVS. Instituit mihi hæredem Titium & rogauit eum q̄ restitueret Seio hæreditatē meam, & decessit dictus autem Titius decessit postea, antequam restitueret Seio hæreditatem. certē hæres eius de Titij potest hęreditatē restituere Seio: & ex Trebelliano senatusc. transeunt actiones hęreditariæ in Seiū, restituta ibi hæreditate per hęredē Titij. sed si duo extitissent hæredes ei Titio a me instituto, vti quilibet hæreditatē eiusdē Titij restituisset Seio, pro ea parte transfituras actiones in Seium. nā & ipse Titius a me instituus restituisset Seio eam partē, quam dictum est vnum de hæredibus Titij restituisse Seio, verius est interim pro parte transfituras actiones in Seium fideicommissarium & hoc vsque ad versi. sed & si plures. Secundo proponit duas quæstiones. & nō solū restitutionē, quam prima facie sit soluta supra. Et dicit sed & si plures hæredes extiterint ei Titio a me instituto, qui per me rogatus est restituere hęreditatem Seio. si quidem de hęredibus Titij restituerint Seio interim, siue antequam cohæredes eorū, hoc est vnus sequiter alium, vel ei Seio, cui restituere debuit Titius, plures hęredes extiterint certe in ista secūda quæstione ita respōdeo, vti Titius hæres restituerit cui, siue a licui de hęredibus fideicommissarij Seij, is hęres fidei com. habebit actiones hæreditarias ex hoc senatusc̄o fulto Trebelliano, p ea parte, quę sibi restituta est per Titium hęredem. Viu.

[t] Poterit. Sed an cogatur etiam adire? die, vt diximus §. eod. l. ille à quo. §. 1. Item an hæres fideicommissem reciperet? dic vt dixi §. eo. l. apud. §. vtrum. & l. postulante

compellendum hæredem, si suspectam dicat hæreditatem, adire, & restituere eam mulieri prædictæ, quàuis nupserit. habetur enim pro non adiecta dicta condō. & idem dicerem⁹, si testator appositus esset in restitutione facienda aliam conditionem, quæ non possit impleri nisi per finē vitæ fideicommissarii, sicut nec superior potest aliter impleri, puta si non ascenderit Capitolium fideicommissarius. nam hic expectaremus conditionem in non faciendo existentem: verum hic fit cautio Mutiana per fideicommissarium, vel fideicommissarios de reddendo, quod acceperūt, si contra conditionem faciant: quæ cautio in superiori conditione non interponitur, cum habeatur pro non apposita, vt dixi. Viu.

a Nupserit. Habet etiam pro non apposita in virgine licet in vidua hodie secus. vt C. de in. iur. dict. tol. l. 2. & authen. cui relictum. & facit. ff. eod. l. facta, § si sub conditione.

b Expleri non possunt. Vt si non ascenderit Capitolium. & caue quod est idem quod sup. vbi non spectatur conditio. verum hic fit cautio Mutiana de reddendo si contra fiat, vt hic subijcit. & ff. de cond. & demō. l. Mutiana. quæ supra non inter ponitur. Acc.

c Interest. Conditionem existere & facit ff. de cond. & dem. l. quoties.

d Ab ijs. præterita dico ab ijs. Acc.

¶ Cum prætor. CASVS. Titius iuit coram prætore, & propoluit contra Seium actionem ex testamento, petendo ab eo. ut restitueret sibi hæreditatem Sēpronij: quem Sempronium dicebat instituisse sibi hæredem dictum Seium, & rogasse eum de restituenda hæreditate sua sibi Titio. & fuit inter eos lis contestata, & iuratum de calumnia coram prætore pone. & probationes inductæ: Prætor autem bene cognouit factum. verum enarrando in iure, iussit hæreditatem restitui d Titio fideicommissario, cum in veritate non deberet ei restitui: nunquid valet hæc sententia, & nunquid debet ex ea restitui hæreditas Titio prædicto? Et dico q̄ sic, quia non solum Titij, qui dicebat se fideicommissarium, sed etiam publicè interest restitui dicta hæreditatem Titio prædicto propter authoritatem rerum iudicatarum. & idem dico si prætor cognouit factum, & ius, & cognouit non debere restitui hæreditatem dicto Titio: veruntamen ambitiose faciendo, scilicet gratiam Titio, iussit hæreditatem ex fideicōmisso restitui ei. Viu.

e Per errorem iuris, vel facti. Et facit q̄ error non nocet, ff. de sup. leg. l. 3. in fi. & C. de iur. & fac. ign. l error, arg contra, ff. de iurisd. omn. iud. l. si per errorem. & de iu. d. l. 2. in prin. Sed videtur hæc litera sibi contraria. nā dicit per errorē: item dicit causa cognita: ergo non per errorem. Sed dic, q̄ cognouit factum, sed errauit in iure: vel dic examinauit vtraq; parte præsente, sed non inuenit veritatem, vel quia non potuit, vel quia noluit, & sic in facto errando iudicauit.

f Ambitiosè. Quia bene sciebat factū, & ius, sed voluit facere gratiam fideic. Sed tunc contra C. si ex fal. alleg. l. fi. Sed illud spāle fauore pupillorum. Itē nō ob. C. de pœna iudicis qui male iud. l 1. quia ibi non dicit scilicet q̄ non valeat sententia lata per gratiam. Item non ob. C. quando prouo. non est necess. l. venales. Sed ibi fuit plus, qa pretium: in arbitrio aūt dic, vt ff. de arb. l ita demum.

Authoritatem. No. sic sup. de iudic. l. si prætor. in princ. & ff. de bo. lib. l si patronus § si quis. & ne quid l lo. pu. l fi. & C. de re iud. l. 2. & sup. man. l. si fideiussori §. in omnibus. sed dico hic maxime, vbi per gratiam lata fuit data restitutionem: vt sup. de iu. l. si prætor § Marcellus. & sup. qui ma. l j in fi. & l. sed & si per prætorem §. fin. & sup. de pig. l. si plures. ibi, sed humanius. & C. & inf. de re iudicata l. donius.

¶ Si pupillo infanti. CASVS. Instituit mihi hæredem Titiū: & rogaui eum q̄ restitueret hæreditatem meam Seio pupillo infanti. & decessit certe si Titius adiuerit sponte hæreditatem meam etiā seruo eius infantis, & ipse pupillo infanti simul cum seruo tutore authore restituerit, sine restitui poterit hæreditas per dictum Titium: quia in eo, qui tale non pōt, non magis impedit tale res, restitutio, quam in muto pubere volente hæredem instituere. ubi muto rediuere hæreditatem, in quo q̄dem muto pubere nūquam retrō impediretur pōt enim demonstrare voluntatē suam nutu, vel per interpretes. si autem d. Titius hæres recusaret adire hæreditatem meā, quæ difficilè videtur quem admodum possit expedire resi aditio, & restitutio facienda infanti: quia neq; tutore desiderante periculo pupilli adire hæreditatem dictum Titium hæredem, futurus sit locus Trebelliano senatusconsulto, sicut videtur: neq; pupillus ipse desiderare possit, vt dictus Titius adeat hæreditatē, & eā restituat, cū fari non possit. quod quidem aliquatenus, siue leuius circa mutos expediri pōt. ā si multi sint capaces auditu, siue auditus: saltē interrogari nutu possunt significare velle se periculo suo hæreditatem adire hæredem institutum, qui non sponte vult adire, sicut & possunt absentes per nūcij hoc significare, sed quāuis dictum sit supra difficile esse vt subueniatur circa hoc infanti fideic. tū non dubitat Iunius con. omnino ei subueniendum esse, scilicet vt hæres possit per tutorem cōpelli adire, & restituere hæredi: & hoc constituendū est ex similitudine iuris ciuilis. si enim hīs institutus esset infans, nō dubie videtur posse eum gerere pro hīde tutore authore, per ipsum solum tutorem. Item & est hoc constituendum ex similitudine iuris honorarii, siue prætorii. nam si ageretur, vel quæreretur de bon. pos. delata infanti petti posset per tutorem ei infanti. sicut autem adiuuatur dictus infans circa aditionem, & restitutionem sibi faciendam, vt dictum est, ita & mutus. qui mihi intelligere potest, adiuuatur per curatorem a se constitutum, quem potest constituere nutu, vel etiam scribendo, vt ff. de procu. l. mutus. Viu.

Tutore. Quod de tutore dicit, ad seruū, & pupillum scileras

Hic p. tinet quę gratiuler, & explore disputat Socrates apud Pla. i Critone & magistratu pa rere oportet. Fortasse de rebus adiudicatarum in thoritate, multis Quintilli. ff. iudicia. & Cicin. in Verrē p. Cluentio. & hic Rote in Hetrusc. de restitu tione in integrū tractat.

referas. & facit infra, rem pupilli saluam fore. l. 2. & l. seruum. Acc.

a Si quidem. Pro certè: vel pro quia.

b Volēte. l. per scripturam, vel nutū: vt statim dicet.

c Aliquatenus. Id est, leuius. Acc.

d Vel inrerrogati.

* In P.F. si quidē eo quod.

Vel pro saltem. & incipit respondere.

e Per nuncium. Scilicet possunt.

f Subueniendū. Vt tutor compellat solus.

g Gerere posse. Si est maior infante. si autem minor, solus tutor acquirit hæreditatem & bonorū poss. vt C. de iu. de liber. l. potuit. & l. si infanti. §. 1. & §. fin. & ff. de bono. poss. l. pupilli, & facit C. e. l. pe. & supra, eodem l. restituta. in fi. & se quentibus.

¶ Si singulæ. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seiū. & rogauit eū quòd mihi restitueret hæreditatē suā Titij, & decessit Titius. postea ego fidei com. vendidi Sempronio singulas res hīditarias, & Seius hæres tradidit eas iussu meo dicto Sēpronio emptori. certè videtur eas tradidisse, & restituisse mihi fideicommiss. idem erit & si iussu meo tradantur per hæredem illi, cui ego fideicommiss. debuerim eas præstare ex fideicommiss. vel ex alia causa, vel cui ego voluerim ire in creditum cōmodando forte, vel locando ei, vel cui ego donare uoluerim.

h In creditū. Quia cōmmodabam, vel locabam alij. ego fideicommiss. & facit ff. eo. l. restituta. §. & si volūtate. & infra, de pig. ac. l. solutū. §. solutam. & ff. de sol. l. solutam. Arg. contra supra, de iur. dot. l. si mulier. §. ex asse. Accur.

QVi ita instituꝰ. CASVS. Institui mihi hæredē Titium in sex vncijs hæreditatis meæ pone: & rogaui eum, q̄ restitueret Sempronio. Itē institui mihi hæredem Seium in alijs sex vncijs sub hac conditione, si d. Titius cohæres eius adijisset, & rogaui eundem Seium, vt suam partē hæreditatis restitueret dicto Sempronio, vel etiā alij, & decessi. certè dictus Seius potest vti lege Falc. siue detrahere quartā Trebellianicam aduersus eum, cui ipse rogatus erat restituere, si ipse Seius diuit suam partem hæreditatis sponte, & non coactus. quāuis dictus Titius eius cohæres adiuisset suam partem coactus. videbat autē fore contrariū: quia dictus Seius institutus sub ditione, si Titius cohæres eius adijisset, non poterat esse hæres nisi Titius cohæres eius adijisset, vt ff. de cōdi. & demon. l. qui hær. §. fi. sed cohæres, coactus adiuit. vnde vī, quòd eius vitio, & coactione fiat hæres, & sic non posset detrahere quartam, ut ar. ff. de acqui. poss. l. Pomponius. §. cū quis. & certè ibi loquitur in ijs, qui ab alijs habent causam, & accessionibus temporum vti volunt. Item & alia ratione videbatur fore contra: quia Titius cohæres non videtur adijisse: cū sit coactꝰ. Sed contra, est, quia coacta aditio, ē aditio vt hic, & infra, de bonis li. l. pen. & supra, quod met. ca. leg. si mulier. §. fi metu. Viu.

i Lege Falcidia. Scilicet Trebel. contra suum fideicommissarium cui rogatus erat: siue erat idem cui erat rogatus restituere cohæres, siue alius.

k Adijisset. Contra videbatur: quia hic non poterat esse, nisi alius adijisset: sed alius non videtur adire, cū sit coactus. Sed contra, quia coacta voluntas, est volūtas, vt ff. quod metus cau. l. si mulier §. si metu. Acc.

¶ Etiam absentis. CASVS. Institui mihi hæredē Titium. & rogaui eū, quòd restitueret hæreditatem meam Seio absenti, & decessi, & Titius spōte adiuit hæreditatem meam. Seius autem fideicōmissarius, qui erat absens, fecit Sempronium suum procuratorem, vt peteret sibi restitui hæreditatem recipiēti nomine eiusdem Seij, nunquid dictus procurator poterit hoc desiderare, siue petere coram prætore? & dicitur q̄ sic. veruntamē si nō sit euidens voluntas fideicōmissarij absentis, sed sit dubium vtrū mandauerit, vel nō dēt cauere hæredi dictus procurator, q̄ fideicomm. absens habebit ratum: & hoc quando hæres adiuit sponte, vt dictum est: si aūt dicat hæres sibi suspectam esse hæreditatem, & iō eum adire nolit, & incertum sit, vtrum dictus fideicō. mandauerit dicto procuratori, vt petereret adiri hīditatem per hæredem, & sibi restitui: dicendum est, vt hæres non sit compellendus adire, quāuis caueatur eidem hæredi per illum, q̄ dicit se procuratorē fideicōmissarii. q̄ fideicommissarius

habebit ratũ. & hoc propter fragilitatẽ cautionis p̃dictæ: quia per illã cautionẽ nihil fortè consequẽt hæres, quia nõ erat fortè soluendo ille, q̃ dicebat se esse ꝓcuratorẽ fideicõmissarij absentis, & sic magnũ periculũ siue captionẽ fortè subiret hæres, si fideicõ-

non haberet ratum,

* In vetere exẽp. ꝓcuratorẽ desiderare possẽ &c.

quia oĩa onera hæreditaria subiret idẽ hæres quòd si sponte adierit hæreditatem hæres, vt dictũ est in primo respõ. huius §. non est magna captio, siue periculum hæredis restituere hæreditatẽ illi, q̃ dicebat se ꝓcuratorem fideicommiss. recepta ab eo cautione quod fideicommissũ habebit ratum,

* P.F. si certũ sit.

cum non esset certum de mandato imo dubiũ, & postea fideicommiss. habeat ratum. quia propter cautionẽ illius, qui dicebat se procuratorem fideicommissarij, non remanerẽt onera hæreditaria apud hæredem: imò ideo quia idem hæres sponte adiuit: & ideo cogitur hæres restituere hĩditatem illi, qui dicebat se procuratorem fideicommissi de rato cauenti: cùm de eius mandato est dubium. sed si appareat postea fideicom. non mandasse: actiones hæreditariæ transibunt in fideicom. eo tempore quo ratum habuit. Viui.

a Etiam. Potest dici secundum Ioan. q̃ in princip. sponte adiuit. ibi, sed dicendũ &c. quãdo coactus ter tio redit ad primũ ibi, ꝓ si sponte &c. uel verius in primo indistinctè ẽm Ioan. ibi. sed dicendum &c & corrigit se in parte, & distinguit an nondũ adierit, & nõ cogitur à procuratore: de cuius mandato dubitat, etiam si caueat de rato. & redditur ratio, an sponte adijt: tunc cogitur restituere: procuratori cauenti de rato. Acc.

b Procuratori. Etiã vero, & hoc constet Ioan. & est ẽm eũ speciale, vbi satisdat verus procurator. sic j. de nou. op. nun. l. de pupillo. §. qui procuratorio. Sed tu dic ẽm H. contra, scilicet quod non satisfiat ei certũ est de mandato: vt j. vt possi. leg. l. si is a quo. §. penul. nec hoc dic, sed magis contrarium: vt hic dicit, si non euidens &c. quod in illa l. de pupillo. dubium erat de manda. licet esset verus procurator.

c Hæreditatem. Sponte adiuit.

d Si non euidens. Ergo si est euidens, nõ satisfiat, vt dicit, & fiet restitutio. procuratori nomine dñi & p. inde habet, ac si ipsi domino fieret: vt §. eo l. quãuis. §. fi. & l. mulier. & l. quia perinde. non aũt si effectum rem suam, quasi procurator sit fideicom. etiam si do minus velit ei donare: vt §. de iure do. l. si mulier. §. ex asse. Sed videtur, non posse fieri ꝓcuratori: vt §. de acqu. haredi. l. Paulus. quæ est contra solut. hĩditatis aditio fit solo animo. vt Instit. de hære qua. & differ. §. fi. vnde cũ mãdo procuratori, vt adeat. Ratum sum hęres: & sic nihil remanet faciendũ p̃ procuratorẽ. at hæc restitutio, sicut & bono poss. non fit sola uoluntate: sed opus est facto, quod potest fieri p procurator. Item op. C. p quas perso nob. acqu. l. i sed hic speciale. quia procuratori quæri non potest: vt d. §. ex asse. & facit §. eo. l. apud. §. vtrum. Ac.

2 Fragilitatẽ. Hic no. duas rõnes. Prima quia periculum magnum subiret hęres, si fideicom. non habeat ratum, quia omnia onera hĩditatia subiret. Secunda, fragilitas cautionis, quia pẽa nil fortè cõsequetur: q̃a non erit soluendo: vt hic & §. eo. l. cogi

Simile dicit gl. j. in me in c. corã dilecto. ex de off. leg. Et facit gloss. ibi ver. fuit. ff. de re iud. l. si ego.

tempore, quo ratũ habuerit.

Actiones, quæ non fuerunt in bonis tempore mortis defuncti. per Trebellianum non trã seunt. Bart.o.

Si damnum in seruo hæreditario datũ sit, licet per seruum hæreditariũ hæredi competere actio cœpit: non tamen transit legis Aquiliæ actio ad fideicommissarium. Hæ enim actiones transeunt, quæ ex bonis defuncti pendent,

Exceptio cohærens personæ hæredis nõ transit in fideicõmissarium. Bar.

Si legatus Romæ com

tempore, quo ratũ habuerit.

Actiones, quæ non fuerunt in bonis tempore mortis defuncti. per Trebellianum non trã seunt. Bart.o.

Si damnum in seruo hæreditario datũ sit, licet per seruum hæreditariũ hæredi competere actio cœpit: non tamen transit legis Aquiliæ actio ad fideicommissarium. Hæ enim actiones transeunt, quæ ex bonis defuncti pendent,

Exceptio cohærens personæ hæredis nõ transit in fideicõmissarium. Bar.

Si legatus Romæ com

nerauit Stichum seruum hæreditariũ, & ita act. o. l. Aquil. acquisita est dicto Titio hæred: per dictũ seruum hæreditariũ postea dictus hæres restituit hĩditatem meã dicto Seio fideicõ. nunquid dicta actio legis Aquil. transiit per dictam restitutionẽ ad dictũ fideicom & dicit, quod non, hæ enim actiones transeunt ad fideicom. q̃ pendent, ex bonis meis defuncti testatoris, i. trahunt originem ex eo, quo factum fuit in bonis meis defuncti me defuncto viuẽte tũc & sic competierũt mihi actiones re, vel spe: vt §. eo. l. ita tamen §. actiones. Vi.

Trahunt. Sed nunquid hęres cedere tenetur? quod uidetur vt j. eo l. si hęres. sed H. dicit, quod non: de cessent, quia interitu speciei liberat' est, secus si fit vulnerat⁹ tantum: vt §. ad legẽ Aqui. l. huic si quis. Item si decessit post moram, si hæres cedat. arg. §. eo l. ita tamẽ §. 1. & l. mulier §. sed enim. & facit j. de act. & obl. l. quæ iunctæ.

Pendent. Idem trahunt originẽ ex eo, quod factũ fuit in bonis defuncti, eo. f. viuente: & hic cõpetierũt ei re vel spe: vt §. eo. l. ita tamen. §. actiones.

e Si legatus Romæ. CASVS. Titius instituit sibi hĩdem Caiũ hæredem: & rogauit eũ de restituẽda hĩditate sua, postea decessit dictus Titius. postea dictus Caius hæres fuit missus in legatione, siue ambasciata Romã, Seius aũt fideicom. compulit eum in hęredem Romæ coram prætore, vt adiret hereditatẽ, & ipse adiuit eam, & restituit eam eidem Seio fideicom. cer. è quamuis dictus hęres, idemq; legatus non cogeretur de iure pati Romæ actiones creditorũ hereditariorum propter priuilegium legationis, tamen Seius, fideicomm. cui est restituta hęreditas per eundem hĩdem. cogetur pati dictas actiones Romę. Videndum est etiã, an fideicommiss. debeat conueniri ibi tantũ, vbi de iure debuit conueniri Titius defunctus, qui instituit sibi hĩdem dictũ Caium legatũ. f. si sua sponte hęres adijt. & restituit dictã hĩditatem fideicommissario: siue etiã coactus, vt dictum est. an debeat defendi fideicomm. f. in tribus locis, scilicet, **vbi defunctus habuit domicilium, & vbi hæres habuit**

buit domicilium, & ubi ipse fideicõmiss. habet domicilium? certè oportet ibi fideicõmi. cõueniri ubi domicilium habet idem fideicommiss. uel ubi habetur maior pars hareditatis ei restitutæ. Vi.

a Adierit. Tempore legationis. quod fieri potuit. ut supra, eodẽ lege, j. legatus.

b Cogetur Romæ. Quia communis patria est: ut infra ad muncip. l. Roma. 1

Mãdo. in 10. qõ. Reg. de Idio. n. 2. & seq.

c Hæres. Idemque legatus.

d Non geretur. Propter legationẽ. & est ratio, quia huiusmodi legati psonale beneficiũ est: ut §. de iudi. l. sed & si restituatur. §. 1.

e Debeat. Scilicet conueniri: & ibi tãtum tenetur. an uero in tribus locis? Respon. ibi oportet itaque &c. quòd in duobus scilicet ubi ipse habet domicilium, & ubi maior pars hæreditatis ẽ. sed certè & ibi ubi defunctus, ut supra, de iudic. l. hæres absens. in princ. Item & in alijs, scilicet vbi est res petita. Item & vbi testator voluit, vel est verisimile, eum voluisse: vt §. de iudic. l. quod legatur. & l. sed & si susceperit. §. 1. & l. si fideicommissum. in prin.

pulsus adierit a hæreditatem, & restituerit: cogetur Romę b actiones pati fideicommissarius: quamuis hæres c nõ cogeretur. d

Fideicomissarius conueniatur vbi hẽt domicilium, vel vbi maior pars hareditatis. B.

An vbi defunctus conueniri debuit, & fideicommissarius debeat, videndum. si sua sponte hæres adiit, & restituit hæreditatem, an tribus locis fideicommissarius defendi debeat, vbi defunctus, & vbi hæres, & vbi ipse domicilium habeat? Oportet itaque ibi fideicommissarium cõueniri, vbi vel domicilium habet, vel maior pars restitutæ hæreditatis habetur.

Qui cogit hæredem adire, cogitur actiones hæreditarias pati. item per aditionẽ coactẽ factam a suo vel extraneo qui s non incidit in interdictum fraudatorum. Bartolus.

Videns lib. iij. fideicommiss.

LXVII.

I postulante me, suspectam hęreditatem ex decreto prætoris adieris, & ego nec postea eam mihi restitui velim nec bonis me immiscere: hoc fieri dẽt, vt qd Octaueno non ineleganter videbatur, a prætore perinde actiones in me dentur, ac si hæreditatem recepissem, b quod est iustius, c etiam si eam restituisses eo tẽpore, d tis habetur.

I postulante. CASVS. Titius instituit te Seium hæredẽ, & rogauit te, vt mihi suã restitueres hĩditatem, & decessit dictus Titius, postea postulãte me fideicomm. suspectam hæreditatem ex decreto prętoris adijsti. & postea ego nolo eã mihi per te restitui nec volo me bonis immiscere. certè hoc fieri debet, ꝓ Octaueno non ineleganter videbatur. sut a prętore perinde actiones hæreditariorum creditorum: & legatorum in me fideicomm. dentur, ac si hĩditatẽ recepissem sponte. nam accipere cogor etiam inuitus. non autem potero conueniri interdicto fraudatorio à creditorib. tuis, qui es hæres quod est verius, et si eo tpe quo creditorum tuorum hæres fraudãdorum cõsilium inieris, tu hæres expectasti adire donec cogereris: vt nec in quarta Trebellianica commodum eis afferres, cum esses non soluendo: quia citra periculũ meum, qui sum fideicom. interdicti fraudatorij hæreditatẽ suspectã adieris, siue adiuisses: & mihi restitueres. nõ enim potero cõueniri a creditoribus tuis prędicto interdicto ad reuocandam ante dictã quartam. & bene dico, ꝓ nõ potero cõueniri, quia & remoto fideicõmisso, idest, si solũmodo fuisses institutus, & nõ fuisses rogatus mihi restituere, liberũ tibi fuerat nolenti adire hæreditatẽ, creditores tuos tali commodo fraudare: quia non veritum est non acquirere in fraudẽ creditorum, sed vetitum est diminuere. & ego fideicommi. nil turpiter faciã recipiendo à te. eam hæreditatem, quam, creditores nõ potuerũt cõpellere te, vt adires, remota hac linea postulatione, i. si non postulassem, te hæredẽ cogi adire. Sed & si fi liusfamilias tuus hæres patri existẽs rogatus sit a patre restituere mihi hæreditatẽ, & tanquã suspectam ex decreto prætoris restituerit mihi, cum iniisset cõlium creditorum suorum fraudandorum? tu ix, idest, non erit locus in rerd. dicto fraudatorio cõtra me fidei com. adreuocandum per creditores filij quartã Trebellianicã, quã idem filius potuisset retinere, si spõte adijsset, quo interdicto uolebant agere dicti creditores filij cõtra me. & videbatur fortè, quod, possent magis quam in superiori casu. quia expectando filius: vt cogatur adire: & coactus adeundo, & sic non retinendo quartam Trebellianicam de hæreditate patris vidētur deminuere de bonis suis in fraudem creditorũ suorum, cũ bona patris sint sua quodãmõ: ut j. de li. & posthu. l. in suis. sed non est verum, quòd sit locus interdicto fraudatorio contra me. quia bona patris nõ sũt adeo filij. videõ enim, quòd si bona patris vendentur à creditoribus paternis, qui impetrauerunt separationem fortè bonorum patronorum à bonis filij hæredis quod q. dem facere potuerunt, vt infra, de separa. l. j. in princip. nihil propriũ creditores eius filij ex ea hæreditate ferre possunt: nisi fortè debeant audiri proprij creditores filiæ si postulent vt dimissis patris eius scilicet creditoribus i. satisfacto ei bona patris residua permittatur vendere sibi ideſt creditoribus filij.

* In P.F. eo ẽt tpe, quo cred. frau. cõsi. inieris, contra. peric. inter. fraher. susp. adibis, restitues.

Si donationis causa. Institui mihi hærede Titium, & rogaui eũ. quod restitueret hĩditatem meã Seio: qui Seius non poterat capere feliciã hæreditatẽ siue integram, & decessit dictus autem Titius hæres meus volens donationem facere dicto Seio non capaci, dixit, sibi esse suspectam hereditatem meam, vnde coactus fuit eam adire: & eam restituit integram dicto Seio fideicommiss. certè auferetur eidem Seio id, qđ ex ea hæreditate capere non potest. & idem est dicẽdum, ẽt si citra consilium donandi dicto Seio fideicõmiss. non capaci, dictus hæres meus fiduciarius, i. cuius fideicommissi, vt restituetur Seio non capaci, fecerit id, quod dictum est, i. dixerit suspectam hæreditatem, & coactus totam restituerit dicto Seio. nam auferetur dicto Seio id, quod capere non potest. & applicatur fisco, vt §. de ijs quibus, ut indig. l. in fraudem. §. j. in fin. §. Viui.

a Adieris. Tu hæres. Acc.

b Fieri debet. Adiunge: ut à prætore &c. & quod est in medio interpositio est.

c Recepissem. Nam & accipere cogor: & si decederem ante, hæres meus cogitur recipere, & si non habeo hĩdem, fit venditio à creditorib. hĩditatis nõe meo, ac si adijssem antequam decederem: ut §. eod. l. postulante. in princ. & l. apud. §. fin. & l. ille a quo. in prin. & j. de separa. l. 1. §. si quis suspecta. Item no. ꝓ prætor dat actionem alicui, & in aliquem. ac si esset adita, licet non sic §. eo. l. facta. §. quod si conditio.

d Iustius. Alias verius. & alias iustius.

e Eo tempore, Id est, casu.

Fraudandorum. Hæredum.

Inieris. Tu hæres, nam in fraudē tuorum credito rum recusabas adire, vt nec in quarta commodū eis afferres, cum non sis soluendo.

Si Aliàs sic, aliàs si. Id est, quia.

Citra. Alias circa.

alias intra pro circa sic C. de posthu. hær. inst. l. fi.

Periculum. Scilicet meum, quia conueniri ex hoc nō potero. & de hoc inter dicto sit mentio infra, de solu. l. pupilli debitor, & in arbore actionum domini Ioan. & debatur etiam ad reuocandū alienata in fraudem creditorum loco cuius est hodie illud edictum, quæ in fraudem creditorū, quod inducit Paulianam, & in factū. Vel dic, quod de hoc hic fit mentio, scilicet quæ in fraudem credito. hoc quidē non est timendum: quia non habet locum cum quis non acquirit, sed cum diminuit: vt j. proxi. respon.

Adijsses. Aliàs adibis, & aliàs adijsses, scilicet tu hæres.

Fraudare. quia non est vetitum nō acquirere, sed diminuere, vt j. quæ in frau. credi. l. qui autem. in princ. Acc.

Mea. Id est, si nō postulassem te cogi adire.

Suorum. Scilicet filij.

Inijsset. Scilicet filius.

Vix. Non: vt in superior casu, nisi in casu quē subijcit. sic j. ad Velle. l. tutor. in prin.

Venditis. A creditoribus paternis, qui impetrauerūt separationē bonorū paternorū a bonis hæredis, q̄ facere potuerunt: vt j. de separa. l. i in prin.

Creditores eius. Scilicet filij.

Dimissis. Scilicet creditoribus. Acc.

Bona. Scilicet residua. & facit j. l. proxi. in prin.

Si donationis. Quia volebat hæres totam restituere fideicom. licet fideicom. partem tātum capere posset. sic & j. eo l. 2. §. inde Neratius. Acc.

Et ei restitueret. Scilicet totam.

Aufertur. A fideicom. tanquam ab indigno, & fisco applicatur vt j. de iur. fi. l. aufertur. §. 1.

Fiduciarius hæres. Cuius fidei testator commisit: vt Instit. de fideic. hære. in prin.

Id fecerit. Id est, dixerit: suspectam, & totam restituit coactus. nam sibi auferetur: & tunc applicatur fisco: vt supra. Acc.

quo creditorum fraudāorum [a] consiliū inieris, [b] si [c] citra [d] periculum [e] interdicti fraudatorij hereditatem suspectam adiisses, [f] & restitueres mihi: quia, & remoto fideicommisso libe rum tibi fuerit volenti adire hereditatem creditores tuos tali commodo fraudare. [g] & ego nihil turpiter faciam recipiendo eam, hæreditatem, quam remota postulatio ne mea, [h] creditores cō pellere te, ut adires, non potuerint. Sed & si filius suus hæres patri, rogatus a patre hereditatem mihi restituere, cum creditorum [i] fraudandorum cōsilium iniisset, [k] tanquam suspectā ex decreto prætoris restituerit mihi tuus [l] fraudatorio interdicto locus erit: quia bonis patris eius venditis [m] nihil proprium creditores eius [n] ex ea hereditate ferre potuerint: nisi forte proprii creditores filii audiri debeant, si postulent, vt dimissis [o] patris, eius bona [p] vēdere sibi permittatur.

[a] Sic aliud ē acquirere, quam nō amittere: vide ī Spitu. de vsu. in vlti. coiū. ver. 1. sed pone q̄ aliqua cō munitas.

C Ihæres ab eo. CASVS. Titius non soluendo creditoribus suis existens, instituit sibi hæredem Seiū: & rogauit eū, q̄ restitueret hæreditatem suā Titio, & Sempronio, & decessit Titius. nūc Seius ab eo institutus dicit esse sibi suspectam hæreditatem, q̄ro nūquid possit cogi adire, & restituere eam Sempronio fideicōmissario hoc postulanti? & videbatur fortè quibusdam quod non: quia fideicommissar.[q] nullum inde lucrū est habituras. imo damnum: nec de facili quis hoc desiderare solet. ar. supra, ad le. Falcid. 3. in princ. & leges adaptantur ad ea, quæ frequentius accidunt: vt supra, de legi. & senatusco. l. nam ad ea. dicitur tamen hic q̄ bene potest cogi adire, & restituere ad postulationem fideicommissi. sed & si sua sponte adierit, restituturus est eandem hæreditatem fideicommissario de iure ratione. ecus autem esset, si dicto Sempronio non reliquisset testator vniuersale hæc comm. sed reliquisset ei fideicommissum speciale vel etiam legatum: quia tūc non tenetur ex bonis hæreditariis hæres. eo casu fungitur Sempronius nec legatario, superiore autem casu cum fideicommissum generale ei relictum est, fungitur vice hæredis.

Non potest per hæredem restitui fideicommissario plus, quā possit a defuncto capere.

Si donationis [q] causa suspectam hæreditatē sibi hæres dixerit, & ei restituerit, [r] quam solidū capere non possit: auferetur [s] ei id, quod capere non potest. Idem dicendum est, & si citra consilium donandi fideiciarius habere [t] id fecerit. [u]

Fideicōmissum vniuersale valet hæreditate existente non soluendo. secus in fideicommisso singulari. Bart.

Idem hic in fideicōmisso.

LXVIII.

S Ihæres ab eo, qui cū moreretur, tale dono non fieret, rogatus hæreditatē restituere, suspectā sibi dicat: dubium non est, quin hodie coactus [x] ex Trebelliano senatusco. solito restituere possit. sed & si sua sponte adierit, ex eodem senatusconsulto restiturus est: [y] quāuis cum summa aut certum corpus per fideicommissum ab eo, qui soluendo non fuit, datū sit, perinde non deteatur, atq; si legatū esset. [z] Eo enim casu, [a] legatarij: [b] superiore [a] hæredis vice fungi eum, cui fideicommissum relictum est.

Qui in restituendo quartam non detrahit: non præsumitur errasse nisi probetur. Ba.

Si totam hereditatem rogatus [b] restitueret, tu sponte adieris, & sine deductione quartæ partis restitueris difficile q̄dem credideris, per ignorantiam magis, non explendi fideicommissi causa hoc fecisse. Sed si probaueris perrore [c] te quartam non retinuisse, recuperare eam poteris.

Hæres institutus non cauet de euictione: sed sibi cauetur a fideicommissario. Bar.

Pecuniam nemo iactare præsumitur.

Marcianus lib. viii. fideicōmissio. LXIX.

[c] P. F. nō est, rerū.

DE euictione prædiorum, vel mancipiorum, vel cæterarum rerum cauere hæres, cū restituit hæreditatem, non debet: [d] quinimo in cōtrarium caueri hæredi oportet, si quid ex his euictum esset, quæ ab ipso hærede venissent. [e]

In eum qui habet directas nō transeunt vtiles. Bar.

Pomponius libro ix. fideicommisso. LXX.

SIhæres institutus, Titio rogatus fuerit restituere [f] hereditatē, & rursus Titius heredi post tempus: [g] sufficiunt directæ [h] actiones hīdi.

Pro damno dato ab hærede ante restitutionē tenetur hæres actione ex testamēto: post restitutionem, actione legis Aquiliæ. Bar.

Si hæres antè quam fideicommissam hæreditatē restituere, alienauerit quid ex hæreditate, aut seruum hīditarium manumiserit, aut ruperit quid, vel fregerit, vel vulnerauerit: nō competit in eum vlla ciuilis actio, [i] restituta postea hæreditate ex Trebelliano senatusco. ulto; sed ex fideicōmissi causa erit hoc: quod deperierit [k] persequendū. [l] Sin verò [m] post restitutā hereditatē horum quid admiserit hæres: dicendum, lege Aquilia cum eo agi posse, si seruum fortè hæreditarium aut vulnerauerit, aut occiderit.

Negligentia hæredis nocet fideicommissario. Bart.

Si temporalis actio in hæreditate relicta fuerit: tempus, quo hæres experiri ante restitutam hereditatem potuit, [n] imputabitur ei, [o] cui restituta fuerit.

[a] Superiore. s. in generali fideicō. vice &c. vt Insti. de fideicō. hær §. restituta. & hereditas est etiā si nō est soluendo. vt j. ad leg. Fal. l. 3. in princ. Accur.

[b] Rogatus. Tu hæres.

[c] Per errorem. Scilicet facti, non iuris, ut C. ad leg. Falc. l. error. Itē no. præsumi scientiam. sic C. de præscript. long. tēp. l. emptor. & l. super. & supra de pub. l. quæcunq; §. fi. arg. contra j. de probatio. l. verius. & C. qui milit. nō pos. l. super seruis. & est hic rō, q̄a nemo p̄sumitur iactare pecuniam. vt j. de prob. l. cū de indebito. §. si vero ab initio. & facit j. eod. l. qui totam. & l. hæres cum. & l. patronus. & l. postulante. §. fin. & de don. inter virum & vxorem. l. sponsus. §. si quis rogatus. Acc.

[d] Non debet. Nec vēditor hereditatis cauit de singulis, vt C. de euic. l. 1. nec hæres legatario speciei vt j. de leg. 1. l. si à substituto. §. fi.

[e] Venisset. Dum tamen pretiū sit resusum: fideic. ad quod est j. de hær. ven. l. 2. §. sicut, & j. de pet. hær. l. si q̄d possessor. §. bone fidei. & j. eo. l. cum hīditas ex. l. cogi. §. inde quæritur. in fi. §.

[f] Si hæres institutus. CASVS. Institui mihi hīdē Seium: & rogaui eum, q̄ purè restitueret hæreditatem meam Titio: & rursus rogaui eūdem Titiū, vt restitueret dicto hīdi hæreditatem meā post Pascha pone, & decessi. & Seius restituit hīditatem Titio: & postea transiuit Pascha. certè nō est opus, q̄d fideicom. Titius restituat hīditatē Seio imò sufficiūt eidem hæredi directæ actiones, q̄ remanserunt apud eum, cum restituit hæreditatem fideicommissario.

[g] Si hæres. Institui mihi hæredē Titium. & rogaui eum, quod restitueret hæreditatē meā Seio, & decessi. & Titius antequam restitueret hæreditatem dicto Seio, alienauit aliquid ex hæreditate: aut manumisit seruum hæreditariū. aut rupit aliquid, vel fregit, vel vsit siue combussit: & postea restituit hæreditatem. certè non competit in eū hæredē actio legis Aq̄liæ, vel alia ciuilis. sed poterit si deicom. persequi ab eo illud, quod perijt ex causa fideicommissi. si vero post restitutionem hæreditatis commiserit hæres aliquid de prædictis, poterit fideicommissarius agere contra eum actione legis Aquiliæ.

[h] Si temporalis. Titius instituit sibi hæredē Seium: qui Titius habebat actionem temporalē, puta redhibitoriam cōtra Caium, & decessit dictus Titius. certe tempus quo hæres potuit experiri, antequam restitueret hæreditatem Seio, imputabitur ei Seio, cui restituta fuerit hereditas. Credo tamē q̄d Seius recuperabit ab hærede, si idem hæres fuerit negligens, & completa fuit præscriptio ante restitutionē: vt j. eo. l. mulier. §. sed enim. in fi. Vi.

Restituere. Scilicet pure. Ac.

[i] Post tempus. Scilicet aliquod rogatus sit restituere.

[k] Directæ. Quæ remanserant: cum exceptione tamen: vt j. eo. l. 1. §. quanquā. q. d. non est opus restitutione. sed an ipso iure redeat vtilis, & sic ipso iure tollatur exceptio, quod ita vī: vt & alias sine restitutione transeunt vtiles vt C. eo. l. pe. §. fi. an verò competat replicatio? primum verius vī. & facit j. de solu. l. Stichum. §. aliquando. quandoq; agitur sola directa: vt C. de noua. l. 3.

† Vide hic Bar. & q̄d de negligentia hīdis in eligēdole gatarium, vide per Bart. in l. cū q̄dam. 2. j. de lega. 2.

[l] Actio. l. Aquil. vel alia.

[k] Deperierit. Perijt ergo alienata.

[l] Persequendum. Sup. e. l. Marcellus. §. res quę. & l. mulier. §. sed enim. Hug.

[m] Si n verò. Similis dist. j. ad legē Aquil. l. huic scripturæ. & j. de dolo. l. & eleganter §. ité si seruū & j. de peti hære. l. si à domino. §. fi. possessor. Hug.

[n] Potuit. Quia erat actio pura, alias nō potuisset: vt j. si cer. pe. i. certi condictio. circa prin.

[o] Ei. Facit j. pro empto. l. 1 §. si defunctus. Sed q̄d si tunc fuit completa præscriptio ante restitutionem? Infortiatum.

Respon. si fuit negligens tenetur, vt supra eo. l. mulier. §. sed enim in fi.

OMnes qui CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eũ, quòd restitueret hæreditatẽ meam Seio, & decessi. Titius autem petijt tẽpus ad deliberandũ, vtrum expediret sibi adire hæreditatem meã, vel nõ, & habuit tẽpus: certè etiam dũ deliberat, potest Seius fideicõmissari⁹ facere eũ cogi adire hæreditatem: sed non tenetur Titius prædictus statim restituere hereditatẽ eidem Seio: sed expectari dẽt, donec cõpleatur tempus deliberationis: & tũc si copererit Titius expedire sibi hẽreditatẽ, sentiet cõmodũ testamẽti cir ca detractionẽ quartę Trebellianicę, ac si sponte adijsset hereditatẽ. si verò ecõtrario crediderit Titius onerosam hæreditatem, ea restituta Seio fideicommissario, nulla retẽta, quarta, exonerat̃ Titi⁹ actionib. hæreditarijs, & qđ dixi in Titio habet locum in omnibus, qui de hæreditate deliberant. Viuianus.

* Eo. Scilicet fideicommissario.

b Adire. Sed non statim, sed post tempus dellberationis, vt supra, eo. l. sed & si. § planè. Hug. sed certè hic dicit contra, & ibi non fuit coactus statim.

c Commodum. In retentione quartæ. & facit C. de inoffi. testa. l. scimus. § fi.

HÆres præcepto. CASVS. Caius instituit sibi hẽdem Titium: & rogauit eum, q⁹ restitueret hẽditatem suam Seio, præcepto à se hærede fundo Titiano. & decessit. nũc reperitur, quod dictus fundus erat alienus, & nõ Caij testatoris. certè hoc casu Aristo aiebat videndum esse, vtrũ Caius testator voluit eum fundum omnino esse penes hẽdem: an ita demũ voluit esse penes hæredem, si ipsius Caij testatoris est fundus. Sed aiebat dictus Aristo sibi Aristoni superius placere, ideſt, sibi placere illud, quod dictum est supra in primo membro suę diuisionis, scilicet, q⁹ omnino fundum habeat hæres: & ideo æstimatio huius fundi retinenda est per hæredem, cum restituit hæreditatem fideicommissario, s. si ante restitutionem hæreditatis est euictus dictus fundus hæredi. Viui.

d Fundo. Certo aliàs nulla est deductio: vt infra, de ver. obl. l. ita stipulatus.

e Sed sibi superius. Scilicet quod omnino fundum, vel æstimationem habeat hæres. vt supra eodem, lege. 3. §. si hæres.

f Retinenda. Aliàs remittẽda, vbi ante restitutionẽ est euictus. alias restituẽda, si post restitutionẽ euincatur. & de hoc etiam cauetur, vt §. eo. l. cũ hęreditas ex fideicõmiss. & l. de euictione. Sed ꝓtra est huic l. §. de lega. 2. l. cum pater. §. euictis. solu. hic habeſ loco quartæ, saltem pro rata oneroſæ, vt C. eo. l. 1. ibi est simpliciter legatũ sine onere. Et eodẽ modo solue aliud contra. C. de leg. l. cum alienam. vbi distinguitur sciam, vel non. Accur.

SI hæres. CASVS. Institui mihi hæredem Titiũ. & rogaui eũ, quòd restitueret hæreditatẽ meam Seio: & decessi. postea dicit⁹ Titius hęres mutuauit pecuniam hę reditariam Caio, & accepit pignora in eam causam, & postea restituit hereditatem dicto Seio fideicõm. certè non competunt dicto fideicomm. actiones aduers⁹ ipsa pignora. Sed quid ti ego defunctus mutuaui dictam pecuniã Caio, & non accepi ab eo pignus, sed dict⁹ meus hęres accepit propter hoc pign⁹? certè idem erit, scilicet, vt nõ competant dicto fideicõmiſ. actiones aduersus dicta pignora. veruntamen hęres fideicõmiſ. prędictus ex fideicommisso actionem aduersus hęredẽ, vt ei cedat hæres actionem pro commodo dicti pignoris.

* P. F qui ex defuncto.

g Cum ex Trebelliano. Prædium meum Titianũ debebat seruitutem prædio tuo Seiano: ego autem instituí te hæredem, & rogaui te, quòd restitueres hęreditatem meam Seio. & tu adiuisti hẽditatem meam, & ipsa aditione fuit confusa seruitus, quã prædium meum debebat tuo. certè cum restituis hæreditatem meam fideicommiſ. Seio, petes ab eo petere vt iterũ imponatur seruitus prędio meo, sicut erat antequã adires hęreditatem meam. & ita nihilominus amodo valebit seruitus prædicta, quamuis hęreditatẽ meã adieris. & idem est contra, si tuum prædium debebat seruitutem meo. Vi.

h Pignora. Nec aduersus debitorẽ personales, nec cedendæ sunt. tamen ex fideicommiſ tenetur fideicommissario: vt §. e. l. si hęres. §. 1. & hoc cũ mutuauit hęres suo nomine, aliud si nomine hæreditario, volẽs negotium hæreditarium gerere: quia tunc personalis, & hypothe transit per restitutionem, cum sint hę reditariæ, vt C. per quas perso. no. acqui. l. fi. & supra, de peti. hæred. l. item veniunt. §. 1.

i Admitteret. Scilicet fideicõmiſ. sine speciali cessione: vt subijcit. Sed contra infra de fideiuſ. l. hęres à debitore. in princi. vbi dicit obligationẽ fideiusſoris accepit

accepti transire. Sol. uerum est facta cessione, nõ ipso iure: ut hic dicit. Alij dicunt, transit, utilis, ut ibi nõ directa: ut hic. Alij quod aliud ī fideiusſore. qui plus sequitur personalẽ: ut ibi quã pignus qđ patet: quã doq; remanet pignus principali sublata, ut C. de lu. pi. l. intelligere. qđ ī fideiusſore nõ inuenitur: vel ideo secus in pignore, quia ali quam utilitatem hęres potest habere, puta retentionẽ ꝓ debito chirographario: uel fructⁿ ex pacto, quos restituere nõ tenetur: cum ex sua astutia habeat: ut §. ad le. Fal. l. 3. in prin. quod ī fideiusſore nõ est. Vel ideo est, quia obligatio fideiusſoris pẽdet ex bonis defuncti. nã id ab eis petiť, quod debuerat reus defũcto. at pignora nec fuerat defuncto debita: nec etiã propriè possunt dici aliquid debre: quia tũ sunt accidentia, fit cessio, vt subijcit. Item contra supra de consti. pec. l. si post. Solut. ibi per cessionem decernitur, non ipso iure. & sic intellige supra, de hære. ven. l. 2. §. nõ solum. & l. emptoti nominis, s. fieri per cessionem. & ĩfra, de cõtra tab. l. cum emancipatus. in princ. Item cõtia ĵ. de pac. l. si tibi. §. cum possessor. vbi nõ proficit qđ fecerat hæres: sed dic ibi malè putant, vel nõ prodeſt, nisi facta cessione, vt hic dicit, vel verius, ibi non erat verus hæres qui pacisebatur: hic sic. Et eodem modo respon. §. de transac. l. Imperator. §. fi.

k Habet. Scilicet fideicommissarius.

l Valent. Extinctæ quidem sunt aditione hẽditatis, & in restitutione hẽditatis debent iterũ imponi: vt §. de seru. l. Papinianus. & de serui. vrba. p̃dio. l. si qs ædes. in prin. & de fundo. do. l. si maritus. j. rũ. & §. j. & de le. 1. §. si seruus Titij. & de ac. hær. l. eũ q. §. fi.

QVi filium. CASVS. Titius habeat filiũ Seiũ, & filiã Sęproniã: & instituit eos sibi hæredes, & ita cauit in testamento suo de dicta sua filia mando tibi fil æ meæ, vt nõ facias testũ de ijs, q̃ tibi reliqui. certè perinde habenda est ea scriptura testamẽti, ac si rogasset eã restituere partẽ hẽditatis, in qua erat instituta, dicto suo fratri. Sabinus Antoninus. Sabinus Antoninus fecit testũ, & exhæredauit Antoninũ filiũ suũ impuberẽ & Honoratã filiã suã, & Iuliam Valerianã matrẽ p̃dictorũ instituit hẽdẽ: & ab ea Iulia Valeriana reliquit dictæ Honoratæ suę filiæ trecẽta, & quasdã alias res, & voluit restitue re p̃dictã Iuliã Valerianã dicto Antonino suo filio cum ad annũ vigesimum suæ ętatis peruenisset, reli quam omnẽ hæreditatem: q⁹ si ante 20 an. decessisset filius, præcepit restitui dictæ Honoratæ eã hæreditatẽ & decessit dictus Sabinus Antoninus testator. postea dicta Iulia Valeriana mater dicti Antonini filij testatoris, & Honoratæ decessit ītestata legitimis hę redib⁹ sibi relictis dicto Antonino, & Honorata sua forore, q̃ erant ambo sui filij, vt dictũ est, & dictus Anto. accipit medietatẽ eorum, quæ erant in hæreditate dictæ eorũ matris, & Honorata accepit aliã medietatem: & ita perconsequens habuit quilibet eorũ medietatem bonorũ Sabini Antonini. testatoris, qui instituerat sibi hæredẽ dictam Iuliam Valerianam matrem prædictorũ postea dictus Antoninus filius testatoris agens plenũ nonumdecimum annũ, & ingressus 20. annũ necdum tamen eo vegesimo anno expleto, decessit relicta hẽde filia sua Fauia Valeriana: quæ fortè fuit uocata Valeriana propter p̃dictam Iuliam Valerianam suam auiam, ideſt matrẽ patris. a qua Fauia Valeriana, filia Antonini filij testatoris, amita sua Honorata, quæ erat soror patris (vt dictũ est) petebat fideicommissum ex testamento patris ipsius Honoratæ, ideſt, prædicti Sabini Antonini, scilicet dimidiã portionẽ hæreditatis ipsi⁹ Sabini Antonini, quam dimidiã possidebat dicta Fauia Veleriana tanquam hæres patris sui Antonini filij dicta Sabini Antonini testatoris, qui Antoninus filius testatoris habuerat dictam dimidiam portionẽ hæreditatis Sabini Antonini à matre sua Iulia Veleriana, quæ fuerat instituta à dicto Sabino Antonino, ut dictum est: ut q̃ reliquerat hæredes ab intestato dictum Antoninũ filium testatoris, & Honoratam, ut dictum est: & allegabat ita ꝓ se corã præside dicta Honorata amita Fauiæ Valerianæ: Domine, Sabinus Antoninus pr̃ meus in suo testamento uoluit restitui hẽditatem suam filio suo Antonino meo fratri, & patri quondam istus Fauiæ Valerianæ, cum ad annum vigesimum ætatis peruenisset, & præcepit restitui mihi Honoratæ eã hæreditatem: si ante uigesimum annum decessisset dictus meus frater. dictus autem meus frater decessit nõdum cõpleto uigesimo anno. Ergo decessit ante uigesimũ annum, ergo debet mihi restitui dicta hæreditas patris mei. hæc aũt Fauia Valeriana filia fratris mei prædicti habet dimidiam, & ego aliam dimidiam habeo ex successione matris meæ, q̃ fuit instituta a patre meo. dẽt ergo hæc filia fratris mei restituere mihi illam dimidiam. quã habet tanquam hæres patris sui hæredis pro dimidia matris meæ rogatæ mihi restituere hæreditatẽ patris mei eo modo, qui dictus est. Item allego uobis dñe præses prouinciæ tale argumentum pro me, video q⁹ septuagenarij excusantur à tutelis. & tũ diuus Marcus non excusauit eum à tutela, qui ingressus fuisset septuagesimum annum ætatis, & eum non compleuisset. ergo à simili frater meus qui decessit nondum completo vigesimo anno, quę ingressus erat, videtur decessisse ante vigesimum annũ: & ita vendicauit sibi locũ fideicõ. prædictũ relictũ mihi a patre meo. Præses aũt motus p̃dictis allegationis tulit sententiã cõtra dictã Fauiam Valerianã filiã Antonini filij testatoris: & ita apud eũdẽ p̃dẽ obtinuit p̃dicta Honorata. Tutores aũt dictæ Fauiæ Valerianæ appellauerunt a dicta sententia: uel aduersus eã sententiã in integrũ restitutionẽ petierunt: & eo: à Imperatore cognoscẽte de appellatione, uel de in integrũ restitutione. ita allegauerũt ꝓ dicta Fauiana Valeriana pupilla. in primis q⁹ ipsa pupilla erat pauper. Secundo allegauerũt cõstitutionẽ diui Adriani, in qua constitutione quãtum ad munera municipalia iusserat idẽ diuus Adrianus eũ annũ, quẽ quis electus ad dicta munera ingressus esset, numerari ꝓ impleto: ut §. de mun. & ho. l. ad rẽ publicã. Tertio allegauerunt pro dicta pupilla verba testamẽti dicti Sabiti Antonini: q̃ verba fuerunt talia, vt in prin. § dictum est, relinquam oẽm hẽditatẽ filio Antonino cũ ad an. xx. ætatis peruenisset, voluit restitui &c. q̃ verba possunt intelligi, & sonare, ut ad annũ ultimũ venerit, qui tũ intrauerit, licut qui

m In P. F. fundalienus erat

n In P. F. Διαθεσθαι.

† Ideſt. De mando tibi, ne prius testamentũ facias, quã liberos habeas.

peruenit ad vltimum ferculum statim cum corā eo ꝓponitur per scutiferos, vel famulos, vel alios, vnde Imperator prædictus super hoc cognoscens, motus p dictis allegationibus tutorum, & motus argumentis legis Ælię Sentię prolatis à Paulo cōditore huius legis, & suis sequacibus corā eodem Imperatore, dicētibus coram eo, quòd lex Ælia Sentia prohibet minorem xx. an. manumittere: vt Inst. qui ma. nō pos. §. eadem. dicitur tamē quod minor xx. anno. non est qui diem supremū agit anni xx. quāuis xx. ann. non compleuerit vt ff. de manu. l. 1. & motus dictus Imperator alijs qui busdam prolatis à dicto Paulo: & suis sequacibus. pronunciauit cōtra dictam Honoratam petitricem: cuius pronuntiationi ego credo standum. Viu.

In P. F. Sabin' ap ratum Fabinus Haloan. scripsit Fauī'.

a Scriptura. Rogo te, vt illum hæredē facias: ut supra eo. l. ex facto. in princip. vel illa, mando non testari. sed huic legi est contra supra, de le. 2. l. cum pater. §. mando. sed hic præceptum, ibi consilium: ut patet ibidem.

P.Fl. filia.

b Ab ea. Valeriana.

c Amita. Scilicet Honorata.

d Portionem. Scilicet dimidiam: nāaliam habebat etiā de uolūtate matris. Accur.

e Prętendebāt. Coram principe cognoscēte ex appellatione: uel quia petebatur in integ. restitutio, sic supra, de mi. l. Æmylius. & nota. quòd hæc est prima ratio paupertas: ut C. de episco. & clericis. lege, si quis ad declinandum, §. penultimo.

In P. F. fideicommissū & ex testamēto, &c.

f Numerari. Vt honores pupil. gerat: vt ff. de muneri & hono. l. ad rem.

g Rei. Id est paupertatis. Acc.

h Et verbis testamenti. Scilicet his, ad annum &c. quæ verba possunt sonare: vt ad annum vltimum venerit qui eum intrauerit. sicut qui venit ad vltimū ferculum, statim cum ei proponitur, & hæc est tertia ratio.

i Fuisset. Vt &c. de excusāt. tut. l. excusantur. in princ. & accipe hic contra petitricem.

k Nobis. Scilicet Paulo cum nostris sequacibus.

hac scriptura deberi: quasi per hoc, quod prohibuisset eam testari, petisset, vt fratrē suū hæredē faceret: sic enim accipiendā eam scripturam, ac si hæreditatem suam rogasset eam restituere.

Fauore filij annus cœptus habetur pro completo. Bar.

l Sabinus Antoninus impuberem filium Antoninum, & filiam Honoratam relinquens, exhæredatis his, matrem eorum Iuliam Valerianam hæredem instituit: & ab ea b trecenta, & quasdā res filij reliquit: reliquam omnem hæreditatem filio Antonino, cum ad annum vicesimū ætatis peruenisset, voluit restitui. quod si ante annum vicesimum decessisset filius: eam hæreditatem Honoratæ restitui præcepit. mater intestata decesit, vtrisquq; liberis legitimis hæredibus relictis, postea filius annum agens plenum nonumdecimum, & ingressus vicesimum, necdum tamen eo expleto, decessit, filia hærede Fauia Valeriana sua relicta: à qua amita c fideicommissum ex testamento patris portionem d hæreditatis petebat. & apud

Vltimo opi. in dubio tenēda est Mādo. in l. q. 31. Regu. Cācel. nume. 11.

Ad hūc locū spectat dicta Spurinæ augutis, cuius meminit Suetonius in Cæsare.

m Pistolā. Cassum dic, q Titius testator instituit æqualiter sibi hęredes matrem, & Sempronium quondam suū curatorē, & Cornelū, in uita Titii, decessit mater. Item Sēpronius cōtraria fortuna est deportat', & sic habetur mortuus: vt ff. de bon. lib. l. fine cē §. si deportatus. & sic separat, quod tantum in cā caduci deuoluantur partes eorum ad Cornelium: vt C. de cadu. tollen. l. 1. §. pro secūdo. hoc aūt vidēs testator fecit epistolā, qua grauauit Cornelium, vt de portionibus matris, & Sempronij det quatuor vncias Seio, q fieri potuit: vt C. de fideicommiss. l. & in epistola. si rediret de

In P. F. contraria fortuna vsi, & per hoc. &c.

Vti reddas. Et hic accipe peto, quod est supra.

Hæreditatem. Id est, duas vncias de hæreditate.

Pro rata. Scilicet ad duas vncias. nam æquales erant partes. & facit ff. de hær. inst. l. fi. Acc.

Maternarum. Id est, duas vncias.

¶ Mulier. CASVS. Titia habebat filiū Seium, & Seius habebat Caiam vxorem, quæ erat nurus dictæ Titiæ: ex isto autem Seio, & Caia natus fuit Sēpronius. decessit dictus Seius: postea Titia fecit testamētū. & instituit sibi hæredem dictū Sempronium natum ex Seio mortuo, & Caia uiua: & eius Sempronij fidei cōmisit, ut retenta quarta pte hæreditaria eiusdem Titiæ testatricis, reliquam partē restitueret nurui quondam suæ testatricis, ideſt, dictæ Caiæ nurus fideicō misit in hæc verba rogo te nurū meam quondā, ut id quod peruenerit ad te ex bonis meis, facias p uenire ad filiū tuū Sempronium, & decessit dicta Titia testratrix. quæritū est quādo hoc fideicōmissum restituere debeat nurus filio suo Sempronio: vtrumne post mortē suā nurus: an verò ante etiā & respondet quòd post mortem, & non ante. Viu.

P. Fl. ab Imperatore, quo fuerat deportatus, & adierit hæreditatem an is quoq; rogatus sit &c.

Nurui quōdā, i. olim nurui, & sic remouet qualitate inde ꝓsenti ꝓsunt latē per Mandosi. Gl. Facul. §. sanè, in ver. quōdam.

n Hæredis. Id est, neptis, quem ex filio ꝑmortuo hēbat.

o Nurui, id est, matri hæredis instituti. Azo.

p Cuius. Scilicet nurus.

q Nunc. id est, in hoc casu.

r Moretur. Sic ff. de le. 3. l. fi. legatarius. in fi. Sed cōtra ff. co. l. vbi purè in prin. Sol. ibi fideic. erat ī potestate rogati, hic. non quia fœmina est rogata. Itē contra ff. de cond. & dem. l. 1. vbi dicit, quòd purè debet, nisi sit dies vel cond. Sed dic ꝙ hic est conditio tacite a iure præsumpta ex voluntate defuncti. Acc.

s Cæuola. CASVS. Martianus filiū suū Caium impuberē ex asse scripsit hæredē in testamento suo & alium suum filium puberem Petrū exhæredauit pone: & postea facit codicillos, & in eis ita dixit: si Caius filius impubes mihi hæres erit & in pupillari ætate decesserit, substituo ei Titiū, & Mæuiū, & Seiū & ita ī codicillis directò & pupillariter substituit p̄dictos dicto impuberi, & decessit dictus Martianus postea dictus impubes decessit ī pupillari ætate nunq̄d dicti substituti hæreditatē nancisci possunt? Et videbat ꝙ nō ea ratione, q̄ codicillis hæreditas neq; deferri, neq; adimi pōt directò. De benignitate tñ dicēdū est, vt si nō valebat iure directo, valebat tamē iure fideicommissi, id est, vt impubere mortuo ī pupillari ætate, frater impuberis prædictus, qui ab intestato eidem impuberi succesſit, ex eo quod dicta pupilla ris substitutio directa in codicillis facta non valuit, obligetur ex fideicōmisso dictis substitutis ad restituendum eis hæreditatem. & sic cum trahatur ad fideicōmissum, possit dictus frater detrahere quartam. sumus enim in eo tractatu, vbi detrahitur quarta de fideicommissis vniuersalib'. Sed pone, quòd dictus Titius, & Mæuius & Seius, qui in codicillis erant substituiti impuberi pupillariter, & directò fuerunt inuicē substituti in eisdem codicillis per dictum Martianum, & sic inter eos fuit facta breuiloqua substitutio, sicque fuit directa vulgaris: quæ potest fieri in codicillis quia codicillis hæreditas neq; dari. neque adimi potest directò, vt dictum est. & pone quòd dictus impubes decessit in pupillari ætate: & ita cum non valuerit substitutio ei pupillariter, & directò in codicillis facta, frater eius succesſerit ei ab intestato, & teneater idem frater impuberis restituere per fideicommissum hæreditatē dictis substitutis, vt dictū est. certè placet valere dictā breuiloquam substitutionem. substitutorum ēt in fideic. Prædicto, quod dictus frater impuberis debet dictis substitutis, vt dictum est: vnde vno de dictis substitutis mortuo, duo substituti, q̄ supersunt, totū siue totā hērditatem, ita q̄ nō detrahitur pars substituti mortui, accipiunt ex cā fideicōmissi de manu dicti fratris pupilli, qui impuberi ab intestato succesſerat eo modo, q̄ dictus est: detracta tamen quarta: ut supra dixi. Viu.

In P. Fl. maniā nūcē? Respōdi ad tempus &c.

Facit ad hāc l. gl. ī c. 1. super ver. absq; deductione. ante fi. ibi, si tē. de testa. li. 6.

In P. Fl. mater, §.

Respōsum hoc eleganter ac copiosē explicat, Viglius in commen.

t Deuoluta. Alias deuoluenda.

u Matris meæ. Quæ erat quarta pars.

x Sempronij. Quæ erat altera quarta pars.

y Fortuna. Vt quia est deportatus.

tar. ad tit. de vulgaris. circa prī. li. 2. insti.

Argumentis quandoq; causa decidi-tur.

Vti

recta vulgatis, quæ nō poteſt fieri in codicillis, ſed trahitur ad fideicommiſſum: ut ſubijcit.

Accipiunt, ſcilicet, ex cauſa fideicom. de manu fratris pupilli: ut ſ. eo. l. Lucius. §. pr. & ſ. de ſuis & leg. hær. l. ſi ex pluribus. & hoc detracta quarta, vt di xi. & facit, ſup. de vulg. ſubſt. l. ſi mater ita in princ.

Hæredib. CASVS Titius inſtituit ſibi hæredes filium ſuū Seiū, & filiam ſuam Sempronian, & rogauit dictum Seium: vt ſi ſine liberis decederet, partem ſuam hæreditatis ſorori ſuę Sempronię reſtitueret, aut ſi ſoror non ſupereſſet, reſtitueret Bertæ ſuæ matri. Item rogauit eā dem Sempronian, vt ſi ipſa ſine liberis decederet, partem ſuam hæreditatis fratri reſtitueret: aut ſi frater non ſupereſſet, reſtitueret dictę ſuę matri. & hæc verba adiecit poſtea dictus Titius, vosque liberi cariſſimi hoc fideicommiſſo ſuicē volo teneri, donec binos liberos educaueritis. & poſtea deceſſit dictus Titius teſtator. Quæſitum eſt, ſi quis ex filijs duos liberos pereauerit, quamuis ſuperſtites eos poſt mortem ſuam non reliquerit: an hæredes ſui fideicommiſſum prædictum debeā? & reſp. q nō debēt.

¶ Titius. Titius inſtituit ſibi hæredes nepotes ex filia ſua præmortua, & alā filiam furioſam: & fidei filiæ furioſæ cōmiſit, vt ſi ſine liberis deceſſiſſet, pars ei furioſæ data pueniret ad dictos ſuos cohæredes, poſtea ipſe Titius collocauit Seio in matrimonio ei furioſā de facto, licet nō de iure, quia furioſa nō poteſt contra here matrimoniū, vt §. de ri. nup. l. oratione. §. fin. & enixa eſt dicta furioſa filia poſt mortē dicti Titij ſui pris & poſtea deceſſit dicta furioſa ſuperſtite filia na ta ex huiuſmodi cōiunctione: quītū eſt, an fideic p dictū ptineret ad dictos cohæredes furioſæ? & rñ. q nō. & eſt rō, q a licet dictū matrimoniū nō tenuerit de iure, ex quo matrimonio nata eſt dicta filia furio ſæ, tū ſatisfactū eſt huiuſmodi conditioni a ppoſitæ p Titiū patrē furioſæ circa fideic. cohæredib. furio ſæ pſtandū, i. ſatisfactum eſt voluntati eiuſdē Titij: qui appoſuit dictā cōditionē, voluit enim q hīdes non haberēt fideicō. ſi furioſa cū liberis decederet ex eo quod dixit q pars furioſę data veniret ad cohę redes ſi ſine liberis deceſſiſſet furiosa. Viu.

in fideicōmiſſo ſubſtitutionē valere: vnoq; eorū mortuo, qui ſuperſunt, totum accipiunt. [b]

Conditio de educandis liberis non requirit liberos mortis tempore ſuperfore.

Idem lorus xx. Digeſtorum LXXVII.

Hæredibus inſtitutis filijs vtriuſq; ſexus, ſingulos rogauit, vt qui ſine liberis decederet partem ſuam hæreditatis ſorori, fratrive reſtitueret: aut (ſi frater, ſororve non eſſet,) matri ſuæ: & hæc verba adiecit, vosque liberi cariſſimi, hoc fideicommiſſo teneri inuicē volo: donec liberos binos educaueritis. [c] Quæſitum eſt ſi quis ex liberis duos filios procreauerit, quamuis ſuperſtites non reliquerit: an hæredes eius fideicommiſſum debeāt? Reſpondit ſecundum ea, quæ proponerentur, videri fideicommiſſi onere liberatos.

Verba, ſi deceſſerit ſine liberis, debent intelligi de ijs, quos rogatus habere poteſt. Bart.

Titius nepotes ex filia, [d] & furioſam filiam ſuam hæredes inſtituit: & fideicommiſit filię, [e] vt ſi ſine liberis [f] deceſſiſſet, pars ei data peruenire ad cohæredes. eā furioſam ipſe Titius i matrimonio [g] collocauit: & enixa ē filia poſt mortem patris. Quæſitum eſt, defuncta furioſa, ſuperſtite ex huiuſmodi coniunctione parta filia: an fideicommiſſum ad cohæredes pertineret? Rndit: cum filiam reliquiſſe proponeretur, fideicommiſſum non deberi. Claudius. Nam & ſi matrimonium cum furioſa non fuit: ſatis tamen factū eſt huiuſmodi conditioni. [h]

Poſſunt aliquis grauari de bonis inuicem communicandis. Bar.

Idem lorus xxj. Digeſtorum. LXXVIII.

Lvcius Titius inteſtato moriturus, cum haberet vxorem, & ex ea filiam emancipatam, codicillis hæc verba inſeruit: Pertinent autem hi codicilli ad vxorem [i] & filiam. itaque rogo, q quid aut ego reliquero, aut vos ipſę habeatis, [k] commune vobis ſit. quod ſi non ego rogarē, vos pro veſtra pietate faceretis, filia inteſtati patris bonorum poſſeſſionem [l] accepit: quęſitum eſt, an aliqua pars hęreditatis Lucij Titij ex cauſa fideicommiſſi à filia matri debeatur? Reſpondi ſecundum ea, quę proponerentur deberi: [m] ſi etiam vxor parata ſit in cō mune bona ſua conferre.

Nudi executores teſtamentorum de ijs, quæ non ſunt ad pias cauſas, contra hęredem actionem non habent. Bar.

Mæuia duos filios hæredes reliquerat: & eodem teſtamento ita cauit fidei autem hæredum meorum cōmitto, vt omnis ſubſtantia mea ſit pro depoſito [n] ſine vſuris apud Caium Seium, & Lucium Titium quos deciſſem curatores ſubſtantiæ meæ, ſi licuiſſet, ſi ue licitum de iure fuiſſet, remotis aliis tutoribus, vel curatoribus datis à patre, & vt hi Caius Seus, & Lucius Titius reſtituant nepotibus meis natis ex alio filio meo præmortuo, vt quiſque eorū nepotū ad annos xxv. puenerit pro portione ſcilicet rata, ſiue numero perionarū: vel ſi vnus ſcilicet tm ex dictis meis nepotibus peruenit ad xxv. annos. vt quia alij prædeceſſerint, ei, qui ſolus peruenerit ad xxv. ann. omnē ſubſtantiam meam reſtituant Caius Seius, & Lucius Titius, & deceſſit dicta Mæuia. quæſitū eſt poſtea, an fideicommiſſum debeat præſtari à dictis hęredibus prędictis Lucio Titio, & Caio Seio? reſp. quòd dicti Lucius Titius, & Caius Seius non poſſunt petere ab hæredibus dictum fideicommiſſ. commiſſarij enim, ſiue executores teſtamentorum, non habent actionem contra hæredes in hoc caſu, & hanc credo eſſe intentionem huius §. licet plura verba poſuerim, quām ſint in text. ad euidentiorem intellectum. Viuianus.

[a] Curator bonis & rebus, & ad q d deſ vide in Spe. de actore. ti. de curato. §. 2. & quarto. & an deſ ad merū factū Bald. in l. fin. §. finaūt. C. de bo. q lib.

[b] Bonorum poſſeſſionem. Vnde libe. vt C. qui admit. ad bonorum poſſeſſionem. l. emancipata.

[c] Deberi. Dimidiā: vt ſup. de leg. 2. l. ſi. §. Lucius.

[d] Mæuia duos. CASVS. Męuia fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hęredes duos ſuos filios, & intentio eius, quod in eodem teſtamento cauit, eſt taliis, vt mihi videtur. fidei autem hæredum meorum committo, vti omnis ſubſtā tia mea ſit pro depoſito, ſiue pro cuſtodia ſine vſuris apud Caium Seium, & Lucium Titium quos deciſſem curatores ſubſtantiæ meæ, ſi licuiſſet, ſi ue licitum de iure fuiſſet, remotis alijs tutoribus, vel curatoribus datis à patre, & vt hi Caius Seus, & Lucius Titius reſtituant nepotibus meis natis ex alio filio meo præmortuo, vt quiſque eorū nepotū ad annos xxv. puenerit pro portione ſcilicet rata, ſiue numero perionarū: vel ſi vnus ſcilicet tm ex dictis meis nepotibus peruenit ad xxv. annos. vt quia alij prædeceſſerint, ei, qui ſolus peruenerit ad xxv. ann. omnē ſubſtantiam meam reſtituant Caius Seius, & Lucius Titius, & deceſſit dicta Mæuia. quæſitū eſt poſtea, an fideicommiſſum debeat præſtari à dictis hęredibus prędictis Lucio Titio, & Caio Seio? reſp. quòd dicti Lucius Titius, & Caius Seius non poſſunt petere ab hæredibus dictum fideicommiſſ. commiſſarij enim, ſiue executores teſtamentorum, non habent actionem contra hæredes in hoc caſu, & hanc credo eſſe intentionem huius §. licet plura verba poſuerim, quām ſint in text. ad euidentiorem intellectum. Viuianus.

[e] Filiæ. Furioſæ.

[f] Sine liberis. Imò etiam, & ſi cum liberis decederet, nō eſſet facienda reſtitutio: quia dum fuit in furore, hæres nō fuit, vt C. de cur. fur. l. fi. §. finautem. niſi dicas ſpeciale: quia filia. argu. in ea. l. §. r.

[g] In matrimonio. De facto, non de iure, vt ſupra, de ijs q ſunt ſui vel alie. iu. l. patre. & ſ. dicit.

[h] Cōditioni. 1 Hoc ideo. q filia quò ad matrem eſt: vt legitima, licet ſit naturalis: niſi ſit mater illuſtris: vt C. ad Orfic. l. ſi qua. illuſtris. & Inſtitu. ad Oſſi. §. nouiſſimè. & Inſtit. de ſuc. cog. Ité quia pater taliter copulauit: per quod videtur voluiſſe filiam ex tali coniunctione natam extinguere fideicom. Item quia aliter hæc furioſa non potuit habere maritum. vnde parcitur ei, ſi habuerit, qualiter potuit, vt infra, de verbo. ſignific. l. quęret aliquis. Sed ſi quis inſtituat maſculum filium, & ſubſtituat ſi ſine liberis decedat: vel etiam hoc non exprimat, ſi ſine liberis. & ipſe decedat filio tantum naturalis ſuperſtite, quid iuris ſit? ple nè not. inutroque caſu ſupra, eo. l. ex facto. §. ſi quis rogatus. & C de inſti. & ſubſtit. l. generaliter. in fi. & facit ſ. de pup. ſubſt. l. ex facto quæritur. in princ. & C. de impu. & ali. ſubſt. l. humanitatis.

Pro neriate hui⁹ glo. videdus Abb. in c. i præſētia col. 5. de ꝓb.

In P. F. & familiā ꝑtatū, & filiam.

[i] Vcius Titius. Lucius Titius inteſtatus moriens, ſiue moriturus, cū haberet vxorē, & ex ea filiam à ſe emancipatā, fecit codicillos, & i eis hęc verba inſeruit. Pertinet hi codicilli ad vxorem & filiam. itaq; rogo quicquid ego reliquero: aut votipſę habeatis, cōmune vobis ſit, quod ſi ego nō rogarē, vos pro veſtra pietate facereris, id eſt, facere deberetis. & deceſſit dictus Lucius Titius. & filia accepit bonoꝝ poſſ. vnde liberi eiuſdē Lucij Titij inteſtati mortui. quæſitū eſt, an aliqua pars hæreditatis eius debeatur matri à filia ex cauſa fideicōmiſſi? & Reſpon. q debetur. & ego ſubaudio dimidia. ſi tñ vxor parata ſit cōferre bona ſua i cōmune. & habemus hāc legē qua ſi de verbo ad verbū ſup. de leg. 2. l. ſi. §. Lucius, vnde non

[k] Pro depoſito. Ideſt, in cuſtodia. Ac.

[l] Si licuiſſet. De iure. nā teſtamento curator nō da tur. vt Inſt. de cur. §. r. & no. ſubſtantiæ: quia datꝰ ſubſtantiæ: vt ſupra, de tute. l. muto. §. fi.

[m] Alijs. A patre datis tutoribus, vel curatoribus, & quādoq; in hoc magis ſequenda eſt volūtas matris: C. ſi contra ma. voluntatem tu. detur l. r.

[n] Nepotibus. Natis ex alio filio forte præmortuo.

[o] Peruenerit. Qualiter hoc intelligas: dic vt no. §. eo. l. qui filium. §. Sabinus.

[p] Pro portione. Scilicet tantum pro rata, ideſt, pro virili.

[q] Vel ſi vnus. Scilicet tantū peruenerit ad xxv. ann. quia alij prędeceſſerunt.

[r] Omnē. Aliàs omne, ſcilicet patrimoniū, aliàs om

nem, ſcilicet ſubſtantiam.

[s] Lucio. Depoſitario.

[t] Seio. Domino Stichi.

[u] Non poſſe. Hic no. q cōmiſſarij ſeu executores teſtamentorum non habent actiones contra hæredes, cum ſint vt miniſtri: vt hic, & ſupra de ali. leg. l. filio. §. matri ſuæ, niſi relictū ſit. ad pias cauſas: vt C. de epiſc. & cle. l. nulli. & ſupra, de ali. leg. l. alio hærede. ſecus ſi ipſe ē aliquid cōmodi habiturus: quia tūc non eſt ſimplex miniſter: vt ſupra, de leg. 3. l. ſi legatarius, & facit ſ. de leg. 3. l. ſi quis Titio. & l. codicillis. in prin. & de leg. 3. l. pater. §. Tuſculanus.

Tres hæredes. CASVS. Titia faciens teſtamētum, tres hæredes ſcripſit, ſcilicet Mæuiā fratrem ſuū ex dodrante, ſiue ex nouem vncijs hæreditatis ſuæ. Seium verò ſcripſit hæredem ex ſextante, ſiue ex duabus vncijs. Stichum autē ſeruum eiuſdem Seij, eundemq; filium naturalem prædicti Mæuij ex vncia ſcripſit hęredem, & fidei dēcti Seij commiſit, vt dictū Stichū manumitteret. nam cōmiſſionē fecit in hæc verba. à te peto Sei, vti Stichū manumittas: dedi vnde faceres. & poſtea fecit codicillos dicta Titia, & in eis ita cauit vnciā, ex qua feci Stichū hīdē. ſi quā Seius cōtrouerſiā mouerit, ad Męuium fratrē meū reuerti volo. tu frater ſecundum fidem, & pietatē tuā quicqd ad te puenerit ex hīditate mea, Sticho filio tuo reſtituas, quod vt facias, fidei tuæ committo. Et poſtea deceſſit dicta Titia, & prædictus Seius ſpōte adiuit hęreditatē eius pro ea parte, quæ tangebat eum: & ꝓpter hoc q ſponte adiuit manumiſit Stichum compulſus de hoc à prætore, nunc quæritur, an vnciā hæreditatis Titiæ, ex qua Stichus p̄dictus ab ea Titia inſtitutus fuit: eidē Sticho manumiſſo reſtituere debeat dictus Seio? & dico, q non: quia non fuit rogatus per Titiā ei Sticho reſtituere q verba teſtamenti, vel codicillorū ſupradictorum, ſed quamuis non teneaꝰ Seius Sticho reſtituere dictam vnciā, q a de hoc non fuit rogatus: tū ſi faciat idem Seius de vncia con trouerſiā, quo minus eam habeat Stichus, dictus Mæuius eandem vnciam conſequi poteſt à Seio ex cauſa fideicommiſſi: ita quòd nō remanebit. Seio, nam dixit dicta Titia in codicillis, vnciam, ex qua feci Stichū hęredem ſi quam Seius cōtrouerſiā mouerit ad Męuiū fratrem meum reuerti volo, vt ſupra vidiſti. Sed nun quid dictus Mæuius conſecutus dictam vnciā prædicto modo, debet reſtituere dicto Stitho hanc ſolā vnciam, an verò dodrantē, ex quo ipſe Mæuius inſtitutus fuit. Et reſp. de oi eo reſtituendo dicto Sticho, quod ad Męuium quoquo modo peruenit teſtatricē ſenſiſſe.

sensisse. nã vt ſ. vidisti, dixit in codicillis dicta testatrix loquendo dicto Mœuio. frater secundũ fidem & pietatẽ tuã quicquid ad te peruenerit ex hæreditate mea Sticho filio tuo restitues, qđ vt facias fidei tuæ cõmitto. debet ergo Mœuius restituere Sticho dictã vnciam, & dictum

dodrantem. Viu.

a Scripsit. Quædam mulier.

b Dodrante. Ideſt, ix. vncijs.

c Sexante. Ideſt, duabus: vt Insti. de hære. insti. §. hæreditas.

d Faceret. Id est, facere posses.

Scieiter pretantur non habebunt. i. habere non poterunt & habeat, id est, habere põt. & in emphyteusim dent. i. dari possint Mã. ī Gl. Fac. l. Et ꝑpriũ. in ver. habeat.

e Mouerit. De illa vncia vt infra patet. & dic de iure vel de facto: in iudicio vel extra. sic C. de euic. l. si post. & infra, rẽ rat. habe. l. amplius non peti. in princi. argum. contra. C. de transa. l. si quis maior. & dicitur quis mouere controuersiam eriam resistendo: vt C. de test. l. i. & supra, de procu. l. non solum. §. si status. & C. de euic. l. si cõtronersia. Ac.

f Ad Mœuium. Patrem naturalem Stichi. Acc.

g Cõpulsus. Sed ſpõte adiuit. ad quod per seruũ cogi non poterat: tũ quia ſu' seruus: vt ſ. eo. l. cogi. §. si à seruo. & qa ab alio habet commodum hæreditatis ab alio libertatis: vt supra eodem, l. si res. §. i.

h Debeat. Scilicet, Seius.

i Et restituere. Sed eo manumisso ipse est hæres iure directo.

k De omni. Quid ergo si monacho reliqui. ut abbas non faciat ei quæstionẽ, alias relinquo extraneo: competit ex extraneo petitio, si abbas eum molestet: per hanc l. licet qui dam contra.

¶ Pater puerum. CASVS. Titius instituit sibi hæredes puerũ, & puellã suos filios, & eos inuicem substituit: & ſi neuter eorũ hæres esset, ei plures substituit ex disparibus partib'. & dictos substitutos hæredes inuicẽ substituit his verbis: substitutos hẽdes inuicem substituto, & cõmisit fidei eorundem ſuorũ filiorum, vt qui eorum superesset altero ꝑmortuo, & morereꝛur, sine liberis intra tricesimum annum resti tuat, hæreditatẽ ijs, quos hæredes substituerat ex disparibus partibus: vt supra dixi de disparibus partib. & decessit dict' Titius pater, & postea decessit dicta sua filia: & filius remansit postea: & decessit postea vnus de dictis substitutis, & postea decessit idem filius sine liberis intra tricesimũ annũ. Quæsitum est, an pars eius substituti, qui decessit ꝓnneat ad eos substitutos sup viuentes pro viribus portionibus: an verò pro hæreditarijs portionibus, quibus substituti sunt dicti filij testatoris Et respond. pro his partibus, quib' substituti essent, fideicommissum ad eos pertinere. Viu.

Puellam. Id est, filium, & filiam.

Plures substituit. Ex disparibus partibus: vt infra patet.

Pars eius. Scilicet decedẽtis, quæ erat sua ſpe, nõ re. vt C. de cadu. toll. § si autem. Acc.

Pertineret. Non aũt ad hæredem decedẽtis, vt infra, de fuis & leg. hæred. l. si ex pluribus.

Pertinere. Vt C. de imp & alijs substi. l. i & supra eo. l. quoties not. & facit infra prox. §.

¶ Mœuia. Mœuia instituit sibi hæredẽ filiũ suũ Caium ex quincunce, siue ex quinque vncijs hæreditatis suæ, & Titiam filiã suam ex quadrante, siue ex tribus vncijs, & Septitium suum filium extrinete siue ex quatuor vncijs, & ita inter eos diuisit pro quota parte totam hæreditatem suam: & commisit fidei prædicti Septitij instituti ex quatuor uncijs in hac verba: Te rogo Septiti fili ſi intra xx. ann. sine liberis morieris, quicquid ex hæreditate mea ad te peruenerit, hoc fratribus tuis restituas, ideſt, Caio, & Titio prẽquisitis, & decessit dicta Mœuia. & postea decessit dictus Septitius intra xx. ann. sine liberis Quæsitum est, an dictũ fideicommissum ꝓnneat ad fratrẽ, & sororẽ eius Septitij pro portionibus hæreditarijs, an verò æqualiter?

Et

Respondi, de omni restituendo, quod ad Mœuium, quoquo modo peruenit, testatricem sensisse.

Portio deficiens accrescit proportionibus hæreditarijs, pro quibus facta est institutio. Bart.

Pater Puerum, & puellam instituit hæredes, eosque inuicem substituit: & ſi neuter hæres esset, eis plures substituit, substitutosque inuicem substituit his, verbis, Substitutos hæredes inuicem substituto: eorundẽ filiorum fidei cõmisit, vt qui eorum vita superesset, & sine liberis intra annum tricesimum moreretur, hæreditatem ijs quos hæredes substituerat, restitueret. filius uita sororem superauit, & intra tricesimum annum sine liberis decessit. Quæsitum est, ex substitutis vno defuncto ante filium, pars eius, quę ad cæteros substitutos, qui superuiuerent, pertinerent, vtrum pro viribus, an pro hæreditarijs portionibus, quibus essent substituti, pertineret? Respondi, consequẽs esse, pro ijs partibus, quibus substituti essent, fideicommissum pertinere.

Fideicommissum relictum fratribus sub nomine appellatio, pro hæreditaria portione debetur. Bart.

Sicil. F. Haloã. hęc subtilitas omisit vt infra prox. §. In P. Fl. vita supra rasset.

Et respon. quòd pro parte hæreditaria cuiuſq; eorũ pertinet ad eos dictum fideicommissum. Viu.

a Ex quincunce. Hæc nomina expone, vt Inst. de hære. inst. §. hæreditas.

b Sororem. No. appellatione fratris cõteneri sororẽ. sic supra, de pact. l. tres fratres.

c Hęreditaria. Sic supra prox. §.

¶ Titia ex asse. CASVS. Caius instituit sibi hæredem Titiam ex asse, & rogauit eã restituere Mœuiæ dimidiã hæreditatis. & decessit dictus Caius testator. postea dicta Titia hæres noluit luere fundum à testatore obligatã Sẽpronio pone: sed eum fundum mandauit redimendum Seiæ, creditore illũ vendente: & ipſa Seia emit. Quæritur, an dicta Titia hæres teneatur Mœuię fideicõmissariæ ex causa fideicõ. resp. quòd sic, & est ratio: quia cũ Seia emerit mandato Titiæ pignus, ipſa Titia emisse videtur vnde oportet eandẽ Titiam prestare dictæ Mœuiæ fideicõmissariæ dimidiam eius, quod valuit dictus fundus vltra id, quod dictus creditor debebat recipere super eo fundo: medietas enim hæreditatis erat restituenda Mœuiæ. vt dictum est. Viu.

d Nõ teneatur. Tenetur enim, qa cum mandauit emi, ipſa emisse videt: vt supra, mand. l. si mandauero. §. si eorum. at ipſa emere non põt, vt possit suã rẽ, vt ſ. mand. l. si mandauero. §. si hi quorum. & alias nõ admittitur: vt quilibet, vt C. de dolo. l. j. & ſ. de le. 2. l. fi. §. quatuor. sed ſi extraneus sine mandato emisser, nõ teneretur nisi fuisset in culpa, vel nisi fuerit in dolo, quod nõ fuit, vt ſ. eo. l. mulier. §. sed enim. & l. deducta. §. fi.

e Fuit. Id est, quanto valuit vltra debitum, & illud ꝓ dimidia: quia tantum medietas hæreditatis est restituenda. Item hoc cum mandauit, vel etiam fuit in dolo, vel culpa: non alias, vt dictum est.

¶ Caio Seio. CASVS. Martianus pone instituit sibi hæredẽ Caiũ Seiũ ex semisse. siue ex sex vncijs hæreditatis suæ, & Titiã siue Luciã Titiã ex quadrãte, siue ex tribus vncijs, & Titium, & Sempronium ex reliquis partibus, id est, ex tribus vncijs residuis. & postea ita cauit ī suo testamẽto dictus testator: fidei aũt vestræ mãdo Cai Sei, & Lucia Titia, vt post obitũ vestrũ redatis restituatis Titio, & Sẽpronio semissem patrimonii, & portionis eius, quã portionẽ uobis dedi. & postea decessit dictus Martinus testator: & dicti hæredes ab eo instituti adiuerunt eius hæreditatẽ. & postea dictus Caius Seius decessit, instituta. ſi bi hærede dicta Lucia Titia ſua cohærede. Quæsitum est, an hæc Lucia Titia protinus debeat restituere dicto Titio, & Sempronio partẽ dimidiam semissis, quam rogatus erat dictus Caius Seius per Martinum testatorem restituere ꝑdicto Titito, & Sempronio, an debeat dicta Lucia Titia restituere dictis Titio & Sempronio vniuersum fideicõmissum tam ex ſua Luciæ Titiæ persona, quam ex ꝑsona Caij Seij datum, demum post mortem ſuam Luciæ Titiæ? & respondetur Lucię Titiam ſtatim teneri, vt partem dimidiã semissis ex persona Caij Seij restituat dicto Titio, & Sempronio. Viu.

f Titio, & Sempronio. Qui erant filij cohęredes, vel non erant.

g Portionis. Id est parrimonij: sic, pater ſ. habebat, & auro, ideſt, pateris aureis. & facit ad §. §. eo. l. hæredes. §. s. Acc.

¶ Filiam ſuam. CASVS. Sempronius pone, instituit sibi hæredẽ filiam ſuam Titiam, quæ erat vxor Lucij Titij: q Lucius Titius erat filius fratris testatoris. i. huius Sempronij, & Caiũ nẽ potem, quẽ ex ea habebat, ei substituit. & ita postea in eodẽ testamẽto cauit: Lucio Titio fratris mei filio genero meo ducentos aureos relinquo, quo legato scio eũ cõtentũ esse: quoniã scripſi vniuersã rẽ meã, ex quo filiã meã, & nepotẽ meũ hæredes scripſi vniuersam substantiam ei cõmunicasse, quos inuicẽ cõmẽdo & decessit dictus Sempronius, dicta autẽ Titia ſua filia adiuit hæreditatẽ eius, & postea diuertit a dicto Lucio Titio marito. Quæsitũ est, an Titi' siue Lu

cius

eius Titius quondam maritus eius filiæ testatoris nomine suo, vel filij sui prædicti Caij nepotis testatoris possit consequi communionē bonorū testaturis, ex fideicomisso propter dicta verba testatoris, siue sit viua dicta sua vxor, quæ diuerit ab eo, siue sit mortua? & respon. quòd nihil proponitur datum dicto Lucio Titio genero testatoris nomine fideicōmissi præter ducentos aureos: & sic nō potest petere cōmunionē bonorū testatoris nomine suo, vel nomine filij sui qui fuit substitutus matri, perdicta eius verba quo legato scio &c. vsq; illuc, filia &c hunc credo fuisse intellectū testatoris, siue uerborum eius cōfusè ibi positorum, scilicet quod gener suus iō poterat esse contentus de legato ducentorum aureorum sibi relicto. quoniam idem testator satis uidebatur eidem genero communicasse reliquam suam substantiā, eo q̄ filiā, & nepotē suum testatoris, eūdemq; filium dicti generi hæredes scripsit, cū enim instituit dict⁹ testator filiam suā eandemque uxorē dicti generi, & cum instituit nepotem suū testatoris ex dicta filia natū eūdēq; filiū dicti generi substituendo eundē suum nepotē eidem filiæ, ut dictum est, satis uidetur dicto genero cōmunicasse vniuersam suam substantiā. cū quicqd habeat vxor ex institutione prædicta, uidetur habere maritus: & cū quicquid speret habere filius ex substitutione p̄dicta, videatur sperare pater. vnde nihil faciunt dicta verba ad hoc, quòd dictus Lucius maritus possit cōsequi cōmunionē bonorum testatoris suo⁹ nomine, vel nomine filij sui substituti matri: nec et ā faciunt ad hoc dicta verba, quos inuicem cōmēd, &c. quia hoc sonant, quos scilicet filiam instituntā, & nepotem ei substitutum, & maritū filię cui legaui ducenta, inuicē commendo, scilicet, vt se diligant quæ etiam verba ita lega, si placet, quo legate, scilicet ducentorum aureorum scio, illū, scilicet generum meū contentum esse, scilicet, ea ratione quoniā scripsi vniuersam rem meā ideſt, scripsisse videor eidem genero meo quòd filiam meam & nepotem meum hæredes scripsi, scilicet substituendo nepotem filiæ, subaudi: & dic sic vniuersam substantiam: scilicet meā ei, ideſt, genero meo communicasse, scilicet videor, quos inuicem commendo &c. Sed pone, quòd

In P.F. & in ver. exēpl eis.

Filiam a suam hæredem scripsit: & nepotem, quem ex ea habebat, ei substituit: & ita cauit: Lucio Titio fratris mei filio genero meo b ducentos aureos relinquo: quo legato scio illum contentum esse, quoniam scripsi vniuersam meam rem. eò quod filiam meam, & nepotem meum hæredes scripsi, vniuersam substantiam ei communicasse. quos inuicem commendo. filia adita patris hæreditate diuerit à marito. c Quæsitum est, an Titius quondam eius maritus suo, vel filij sui nomine ex fideicommisso communionem bonorum cōsequi possit viua quondā vxore sua, vel post mortem eius? Respondi, nihil fideicommissi d datum genero proponi propter ducentos aureos. Item quæsit, eandem vxorem marito hæredi e scripto fideicommississe, vt cum moreretur, filio communi omne, quod ad eū ex hæreditate sua peruenisset restitueret. An illæ quoque res, & possessiones, quę in dotem datæ, & post diuortium restitutæ mulieri fuerant, fideicommisso contineantur? Respondit, quod mulier in bonis suis reliquisset, id fideicommisso contineri. Claudius. Et aliàs de eodem facto consultus ita respondi siue restitutæ sint res, secundum id, quod supra f responsum est, in bonis mulieris cōputari: siue non sint restitutæ, quia ex stipulatione de dote reddenda interpositā restituēdæ sunt, eò actiorem g hereditatem computari.

Paria sunt, ab initio per partes relinquere, vel relicta simpliciter per partes modificare. Bar.

Quę habebat filium, & ex eo nepotem, vtrosq; in marici potestate, maritum ex esse scripsit hærodem: eiusq; fideicommisit in hæc verba: Si Titius maritus meus mihi hęres erit, peto, fideique eius committo quicquid ex hereditate mea ad eum peruenerit, cum mori cœperit, id restituat Caio Seio filio nostro: ita tamen, h vt decem quidē vncias Caius habeat: duas autem vncias Seius nepos habeat. quod ut fiat, fidei eius Titij hæredis mei committo, pater emancipauit i filium: nepotem amisit: k & superstite filio decessit. l Quęsitum est, an priore parte scripturæ vniuersa hæreditas patris ex causa fideicommissi filio debeatur: & illa sequentia verba. Ita tamen vt decem vncias filius, duas autē nepos habeat ex voluntate defunctæ ita demum locum haberent, si die fideicommissi cedente, m filius. & nepos eorum in natura sint: cùm autem non superuixerit ad diem fideicommissi nepos, sequens scriptura cesset? n Respōdi, ea, quę proponerentur, ostendere, o decē duntaxat vncias filio datas. Mori qñ quis dicatur, quando i articulo mortis, qñ in ultimo uitæ spiritu. & pro aliis huc spectantibus uid Quiſ. Mando. imp. ligna Gratię. si tu. de cōfessionali.

Nepotem meū. Alias est n.e. scilicet q̄ scripti omnia, alias meum, scilicet generum eo, quòd filiam & nepotē instituit, scilicet substituendo nepotē. & ex quo filia habet, & virtabere videt, ut C. de pac. cōuen. l hac generali. & sub. & sic vniuersam, sub. ei scilicet genero, nō tamē hoc ex prælit. alias esse secus ut supra, ea. l. in princ. & infra, de do. l. ex hac. & supra, de hęr. inst. l. ex facto q̄ ritur. arg contra. C. de do. l. si donatio. aliàs est meū, & dic quem scripsi &c. & sub. & eo. &c. uel sub. & sic vniuersam &c. & habeas ei, scilicet genero: ut dixi. alias est eis: & dic ideſt, filię & nepoti uel dic etiā filię, nepoti, & genero. & q̄d subijcit, quos scilicet, in sstitutos, cōmendo. i. unū de alijs rogo, uel quos tres rogat, ut se dilignat, non dico, q̄ hæreditatem restituant tuant ſ. de uer. sig. l. commendare. Acc.

a A marito. Filio fratris testatoris nomine. qui & nepos. est. Accur.

b Nihil fideicommissi ideſt, nullum fideicom.

c Hæredi. Filio fratris testatoris.

g Auctiorē. Aliàs eo autore, ideſt, Claudio. & facit infra.

infra, de col. do. l. 1. §. 1. & de col. bon. l. cum emancipati §. id quoque.

h Quę habebat. CASVS. Titia habens maritum Titium, & habens ex eo filium Caium Seiū. & habens ex eo filio nepotem Seiū, qui filius & nepos erant in dicti eius mariti potestate, scripsit sibi hæredem maritum ex asse, & commisit fidei eius in hæc verba: si Titius maritus meus mihi hæres erit, peto fideiq; eius committo, vt quicquid ex hæreditate mea ad eum peruenerit: cū mori cœperit, id restituat Caio Seio filio nostro: ita tamen vt decem quidem vncias Caiª habeat: duas autem vncias Seius nepos habeat quod vt fiat, fidei eius Titij hæredis mei committo. & decessit dicta Titia testatrix. Et pater dicti Caij Seij, marituſque dictæ Titiæ testatricis emancipauit Caiū Seium prędictum. sic enim euenit de facto. & dictum nepotem amisit: quia decessit idē nepos: & decessit dictus pater superstite filio. Quęsitū est, an per priorē partē scripturæ testatricis, quę incipit ibi, si Titius maritus meus &c. & durat vsque illuc: ita tamen vt decem &c. debeat filio vniuersa hæreditas matris, scilicet Titiæ prædictę ex causa fideicōmissi, & an illa sequentia verba testatricis, q̄ hic materialiter ponuntur, ita tamē vt decem uncias filius, nepos autem duas habeat &c. ex volūtate defunctę testatricis, ita demum locū haberent: si die fideicommissi cedente per mortem mariti, filius & nepos eorū essent in rerum natura: cum aūt non superuixerit ad diem fideicōmissi. dictus nepos, cessēt dicta sequēs scriptura testatricis: quę incipit: ita tamen vt decem &c. & dicitur quod nō debetur filio vniuersa hęreditas matris, quamuis nepos sit mortuus: imò habebit decem vncias duntaxat: & duas vncias reliduas habebit hęres dicti mariti. Viu.

a Ita tamen. Nunc determinat quod dixerat.

b Emancipauit. Idem & si non emancipasset.

c Amisit. Quia decessit nepos.

d Decessit. Scilicet maritus institutus.

e Cedente. Ideſt, tempore mortis matiti.

f Cessēt. Ideſt euanuerit, & non habeat locum.

g Oſtēdere. Scilicet videnē verba testamēti &c. residuū habebit hęres mariti, & sic vltima scriptura restringit p̄cedentē: vt infra, de man. test. l. Stichus:

h Hęres institutus. CASVS. Titius instituit sibi hērdem Seium: & rogauīt eum, q̄ Semproniæ vxori eiusdē Titij restitueret totam hęreditatē. item rogauit dictā suā vxorem, vt quartā partē p̄dictę hæreditatis præsenti die restitueret Caio, & reliquā restituēret eidem Caio post Pascha, pone: & decessit. dictus Titius, & Seius eius hæres restituit hērditatem dictę vxori testatoris detracta quarta Trebellianica, Quæsitū, est, an dicta vxor possit imputare in restitutiōne dō fideicommissō dicto Caio id, quod hæres ei vxori nomine quartæ detraxit? Et respondeſ eatenus obstrictam dictam vxorem fideicommisso quatenus cœpisset, siue accepisset ipsa vxor ab hærede testatoris, & ita restituet Caio præsenti de quartā, non quidē totius hæreditatis, sed eius quod ab hęrede acceperit, reliquas tres partes post tempus præstitutum restituet, nec quartam detrahet, sed fructus interim perceptos lucrabitur. Viu.

Fideicommissarius detrahis quatenus sibi detractum est. Bart.

Hęres institutus vxori i rogatus totam hæreditatē restituere, restituit detracta quarta. Quæsitum est, cum vxor quartā partem hæreditatis præsenti die, & reliquam post tēpus alij rogata à testatore fuisset restituere: an id, quod hæres ei detraxisset, quartę nomine in restituendo fideicommisso imputare possit? Rūdi, quatenus cepisset, k fideicōmisso obstrictā.

Si dilatio adijcitur in fauorem fideic. fructus interim percepti veniunt in restitutionem. Bart.

Hæredum fideicommisit, vt quicquid ex parte tertia hęreditatis peruenisset ad eos, id redderent Caio Mæuio alumno testatoris: cum fuerit annorū l quindecim: quod posset dici, si onus esset extrinsecus, vt ſ. eo. l. facta. §. si Titius rogatus. & ſ. de do. cau. mor. l. ei q. quod hic non erat, ied in hoc pōt habere locum. nam si hæres nil detraxisset, vxor tres partes ad tempus sibi retinuisset: & fructus essent lucrata. & nūc ergo retineat tres partes eius, quod hēt: & sic facit ad hoc ſ. ad l. Falc. l. pœnales. §. si Titio.

i Vxori. Scilicet testatoris.

k Quatenus cepisset. ideſt, totū restituet vt quartā non detrahat, vt & ſ. eo. l. j. §. inde Neratius. & l. ex asse. in fi. nisi in casibus vt eisdē legibus no. & facit ſ. ad leg Falc. l. lex Falc. §. nunquam. & ſ. de leg. 1. l. filius fami. §. adul & ſ. eo. l. mulier. §. fi. in fi. pōt ēt intelligi ſm H. vt pro rata diminuaſ fideic. ab vxore relictum pro qua est diminutū sibi relictū

P.F. annis quindecim.

l Hęredum. CASVS. Sempronius instituit sibi hęredes primum, & ſm. & tertium pone, & committit fidei eorum, quicquid ex parte tertia hæreditatis peruenerit ad eos, id redderent Caio Mæuio, quem aluerit idem testator, cum fuerit ibē alūnus annorū xv. & subiūxit hęc verba dictº testator. Interim ex reditu siue refectu paupertatis, q̄ ad vos peruenerit: alatis eum ex vsuris pro quātitate numerū redactis, ideſt, dicere, alatis cū alumnū interim, ideſt, donec peruenīet ad xv. annos, ex reddita, siue refectu paupertatis, siue tertiæ partis, quæ ad uos peruenerit, i. ex vsuris pro quantitate numerū redactis ex venditiōne dictæ tertię partis hęreditatis. Icē subiunxit hęc verba dictus testator hoc amplius eidem alūno meo hominē collactaneum, & vernā furorē, q̄ cū artificio suo mercede data alere poterit, subaudi per fidei cōmissum relinquo, & decessit diuus Sēpronius testator. Quæsitū est, Postea cū alimēta multo minora p̄stiterint dicto alūno hęredes scripti, quā cōpetebāt vsuræ sūmę redactę ex vēditione tertię partis hērditatis an & reliduas vsuras p̄stare cōpelli debeant hērdes

totius

totius temporis.i.ante xv.an alũni,& post,an ex die quo xv.an expleſſet alũnus. & non ante & quæritũ eſt eum dicti ſerui legati ei alumno ſpecialiter, vt ex mercedibus operum eorundem ſeruorũ aleretur dictus alũnus:ſtatim venierint hinc venditi ſuerint an eiſdem hæredibus teſtatoris: vtrũ petere debeat dictus alũnus mercedes, an vſuras pretij redacti ex venditione ſeruorũ? Et reſpondetur teſtatorẽ videri ſenſiſſe de omni reditu ſummæ redactæ ex venditione tertiæ partis hæreditatis in inſtituendo dicto alũno per hẽdes & videri ſenſiſſe de reſtituenda alũno per hæredes omni mercede dictorũ ſeruorum Viu.

In P.F. ex refectu pauptatis, qui ad vos &c.

Hæreditatis.forte rectè quoq; legatur,partis.

In P.F. hominẽ Caietanum.

a Ex reditu. Aliàs ex refectu. & idem eſt. & dic paupertatis.i.dictæ tertiæ.

b Numorum Redactorum ex venditione tertiæ partis hæreditatis.

c Hoc amplius. Hoc verbo etiam ſuperiora repetuntur: vt §.de leg.3 l.ſi pure.

d Sutorem. Subaudi per fideicommiſſ. relinquo:&dic quo ad vſum eos legatos,non ad proprietatem.aliàs non poſſem hæredes vendere & dicitur verna ex ancilla dominatus: vt inſt.de leg.§. huic proxima.

e Redactæ. Scilicet ex venditione tertiæ partis hæreditatis.

f Expleſſet. Nam & tunc certum eſt, quod hæredes ſunt in mora eſt nunc.

g Legati. Ad vtendum.

h Venierint. Ab hæredibus.

i Reſtituenda.Hoc ideo,qa dixit in prin.§.quicqd peruenerit.& facit §.eo.l.Baliſta.Sed arg. contra ſupra eo.l.hæredes mei.in prin.Sed hoc ideo, quia dilatio in xv.annum facta fuit fauore alũni : vt ſupra, de leg.2.l.ſi ita.§.Pegaſus.& no.§.eo. l. in fideicommiſſariam.in prin.

¶ Pluribus hẽdibus. CASVS. Caius inſtituit ſibi hẽdes Seium,& Sempronũ in tribus vncijs hereditis ſuæ pone,& Otaliciũ libertum ſuũ, & duos alios ſuos libertos inſtituit hẽdes ex dodrante, ſiue ex iis vncijs,& eiſdẽ tribus libertis fundos per p̃ceptionẽ dedit ſiue prælegauit:& petijt ab his libertis, ne eos fundos alienarent,& vt libertus, qui vita ſuperesſet alijs,obtineret ſolidos eoſdem fundos. Item prælegauit dicto Otalicio xx.aureos, poſtea cõmiſit fidei vnius ex his libertis.ſ.Otalicij, vt quicquid ad eum peruenisſet ex hẽditate bonisve ſuis teſtatoris, reſtituat Titio deducto ære alieno ꝓ ea parte, ſcilicet q̃ ad eũ Otalicium peruenit,& deductis xx.aureis legatis ſibi Otalicio per eundẽ Caium teſtatorem, & deceſſit dictus teſtator.nunc Titius fideicom.petit à dicto Otalicio,vt reſtituat ei quicquid ad eum peruenit ex hæreditate, bonisve teſtatoris. & Otalicius bene vult ei reſtituere, vult ta mẽ in reſtitutione deducere ſibi non ſolum æs alienum prædictum,& xx.aureos prædictos. ſed etiã tertiam partem fundorũ prædictorũ prælegatorũ eidẽ Otalicio cum collibertis ſuis prædictis. nũquid poteſt deducere prædicto modo? Et dicitur ꝙ ſic, cum ipſe teſtator voluiſſet excipere à fideicommiſſo dũ do Titio per Otalicium etiã legata, ſiue prælegata, nedum æs alienũ prædictũ. Viu.

Quo ad fideicommiſſum vindemiæ. no. in l. Marcell'. i prin. & ibi Bar.c. tit.

In P.F. Otac.lij.

k Eiſdem libertis. Vita ſuperesſet. Ecce cauſa,quare ꝓ hibuit alienare, alias non valeret ꝓhibitio: vt ſupra.de le.j.l.filiusfam has. §.diui.

l Otalicij. Subaudi,ideſt, Otalicij fidei. &c.& eſt propriũ nomen liberti.

m Cum collibertis. Siue habeas cum libertis,ſiue collibertis idẽ eſt:& põt determinare p̃cedẽtia: quia ſibi cum aliis fuerunt legati fundi, vel ẽt ſequẽtia,ſi an ita ſua tertia vel tertiæ aliorum debeant deduci.

n Legata. Id eſt,prælegata prædicta. alias ſi voluntas non apparuerit,diſtingueret, vt §.e. l.in fideicommiſſaria.§.ſi & l.Marcellus.§.quidã.& C.de fideic.l cum virum.H.

¶ Maritus. CASVS. Sempronius inſtituit ſibi hẽdẽ Seiam ſuam vxorem ex tertia parte hereditatis ſuæ (pone)& Titium,& Seium filios eorũ communes ex duabus partibus, & plura fideicommiſſa reliqt eidẽ vxori,inter quæ dotem prælegauit ei his verbis,Seię vxori meę dari volo a filijs meis ſummã dotis eę, q̃ mihi pro ea dilata eſt,& commiſit fidei eiuſdẽ vxoris,vt parte hæreditatis,& quæcunq; ei legaſſet, poſt mortẽ ſuam filio cõi Titio reſtitueret,& deceſſit dictus Sẽpronius.Quæritũ eſt,an dicta vxor debeat reſtituere dicto ſuo filio ex cauſa fideicommiſſi etiam ſummã dotis,ſicut eſſet p̃legata ſibi vxori à marito data.& reſpondetur nõ.aliàs debere vxorẽ reſtituere filio ſummam dotis,niſi manifeſtũ eſſet teſtatorẽ ſenſiſſe etiam de dote reſtituenda per vxorẽ filio cõmuni:ſed etiam ſi fuerit approbatũ eũ teſtatorẽ ſenſiſſe hoc,

hoc,i.quod vxor reſtituat, dotẽ filio,ita etiam reſpondetur,fore Titio petitionem eius quoque dotis dandam,ſi non minus foret in quantitate,q̃ remaneret apud vxorem,vel hæredem eius nomine Falcidiæ, id eſt,quartæ Trebellianicæ, quàm in quantitate dictæ dotis. Viu.

a Prælegauit.Quod valet propter reptefentationem : vt Inſtit.de leg.§.ex contrario.

b Senſiſſe.Quia hoc expſſe dixiſſet: vt §. ad legem Falcid.l.ſi debitor. aliàs non. vt ſup.de leg. 2.l.cũ pater.§. fidei tuæ. & C.de iure dot.l.cum patrem. & facit ſup. ad leg.Falc.l. pater. in princ.& l. ſi vſusfructus.§.dos ī prin. & ſup.e.l.mulier. §. cũ proponeretur, & l.à filia. Acc.

c Petitionẽ. Subaudi dicam eſſe.

d Quantitate. Vel in fructibus quos ex ſua tertia hæreditatis parte recepiſſet. nam fructus quoq; ſi qui medio tempore percepti fuerint: in Falcid. imputantur:vt ſup.de leg.2. l.cum pater.§.Titio.

e Rogatus reſtituere. CASVS. Titi⁹ inſtituit ſibi hæredẽ Seium : & rogauit eum, quod reſtitueret hæreditatem Septitio, cum erit Septitius 20.annorum & deceſſit dictus Titius teſtator.interim aũt ante quam Septitius peruenieret ad 20.annos, dictus Seius hæres uendidit Caio, pone fundos, quos Titius defunctus acceperat pignori a Martino, pone,ſuo debitore. & propterea actione pignoratitia a dicto Martino conuentus dictus Seius hæres deceſſit relicto hærede Sẽpronio: & prædicto iudicio pignoratitio nondum finito, reſtituit dictus Sempronius hæres Seij hæredis rogati d.Septitio hæreditatem.Quæritur eſt,an ſtricto iudicio pignoratitio nihilo minus debeat condemnari ipſe Sẽpronius?Et Reſpon.ꝙ ſic.nam cum reſtituit hæreditatem Septitio,potuit retinere id,quod ex cauſa iudicati p̃ſtaturus eſſet d.Martino,vel ſi volebat reſtituere totam hæreditatem Septitio , & nihil ſibi retinere propter id,quod iudicari poterat,ad minꝰ poterat facere ſibi caueri per eundem Septitium de eo, q̃d poterat iudicari pro Martino in dicto iudicio pignoratitio : & ſi non fecerit aliquod prædictorum duorum,ſibi imputet.Puto tamen, extra caſum : ꝙ dictus Sempronius poterit repetere a dicto fideicommiſſario illud,quod p̃ſtiterit d.Martino debitori, vt §.eo. l.hæres eam debuerat:& §.eo.l.matrem.

Rogatus.Scilicet hæres.

Erit.Septitius.

Vendidit . Hæres.

f Reſtituit.Scilicet Sempronius hæres hæredis.

g Caueri ſibi. Vt §. eo.l.de cuictione.& l. cum hæreditas ex fideicom.

Alibi caueto.

Executionem.

Quia ſententia dabitur contra hæredem , & in bonis eius fiet executio. ſecus in tutore:vt ſupra ſi quis cau.l.ſi.argu. contra ſup.famil.erciſ. l. in iudicio. ſed hic hæres recuperabita fideicom. vt §. eo.l. hæres cum debuerat.& §.eo. l.matrem.Accur.

¶ Hæres eius. CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredem Seium , & rogauit eum, quòd reſtitueret hæreditatem ſuã Titij vniuerſam poſt mortem ſuam Seij Caio,& Sempronio, & deceſſit dictus Titius & poſtea deceſſit Seius eius hæres : & reliquit di[illegible] ius ſuum hæ[illegible] Martinũ.pone.Mar- tinus autẽ reſtituit dicto Caio, & Sempronio, quibus fideicommiſſum debebatur,minimam quantitatem , quam ſolã in bonis fuiſſe dicebat. poſtea repertis inſtrumentis hæreditarijs apparuit quadruplo amplius in hæreditate Titij fuiſſe, quam Martinus hæres Seij hæredis reſtituerit dicto Caio , & Sempronio . Quæritur eſt an dictus Martinus poſſit conueniri in reliquum nomine fideicommiſſi ? Et reſpond.quòd ſic, ſi non interceſſit tranſactio i: ter dictum Martinum , & dictos Caium , & Sempronium : quia ſi tranſegiſſent pro eo, quod ſoluit Martinus,non poſſent amplius conuenire eundem Martinum in reliquum hæreditatis nomine fideicommiſſi.Viuianus.

+ In P.F. hĩditate-

1 Poſſe.Ergo a contrario ſi eſt tranſactum,non poteſt contrauenire.& ſic eſt contra §.de tranſac.l.qui cum tutore.§.qui per fallaciã.ſed ibi fuit in dolo ille , cui eſt tranſactum:hic non.Item adhuc contra §. de trãſact.l.2.§.1.vbi repertis codicillis, irritat tranſactio :

ꝓ P.F.annis.

Solu hic alia instrumenta cautionalia sunt reperta. de nouo:ibi codicilli,vel alia vltima voluntas:vt ſ. c. tit.l.de his,vel vt ibi.Item contra C.de rescin.ven.l.2. & ſ.de verb.obl.l.ſi quis cum aliter.in fi.nam hic vltra dimidiam iustæ æstimationis fuerat deceptio, licet re ipsa:quia vltra quadruplum, vt dicit.ſed certè non pet hoc fuit deceptio vltra dimidiam: quia dubius euentus fuit remissus ē enim dubius iudicij euentus vt ſ.de pecu.l. quod debetur . aliàs ferè omnes trãsactiones rescinderentur.& facit ad §.C. de transactio. l. ſub prætextu specierum. & ſ. de exceptio rei iud.l. ſi ex testamento. & C. de iudic.l.poſt decisionem.Alij, ſoluunt omnia contraria ſubaudiendo hic maximè.Acc.

SI pupillus. CASVS. Titius habens plures creditores instituit ſibi hæredem Seium ſuum filium pupillum, & rogauit eum, quod restitueret Caio dimidiã hæreditatis ſuæ pone. & decessit d.Titius,& dictus ſuus filius extitit ei hæres:& restituit dimidiam hĩditatis dicto Caio: & aliam dimidiam ſibi restituit,& postea petiit in integrum restitutionem.vt abstineret, & habita restõne abstinuit a dicta dimidia hæreditatis,quam ſibi retinuerat.certè optio,ſiue electio deferenda eſt fideicommiſſario prædicto,vt aut portionem quoque pupilli agnoſcat aut a toto,ſiue a tota hæreditate diſcedat.ſi fideicõ.noluit ſ.dicto modo eligere,ſed velit retinere tũ partem ſibi restitutam,quod pro eodem habetur ac ſi a toto expreſſè diſcederet,cum partem retinere non poſſit,vt dixi oĩno bona d. Titij tettatoris vendenda ſunt pro ſatisfaciendo dictis creditoribus etiaſſẽ Titijsita ſ.vt id quod ſuperfluum eſt ſoluto ære alieno, ſeruetur dicto pupillo in integrum iterum restituto ut ſe immiſceat hæreditati patris, à qua per in integrũ reſtõnem abſtinuerat.Sed quid ſi dicta bona,quæ dixi vendenda,non pũt vendi inſolidum: quia nõ inuenitur emptor,qui omnia velit ea emere, ſed partẽ tantum fortè vult emere?nunquid in ſuperfluo,in quo non inuenitur emptor,erunt denegandæ hereditatis actiones dicto fideic.& videtur fortè quibuſdam qđ non.ſed certè oĩno ſunt ei denegandæ,ſiue ona bona quæ ſunt vendenda,poſſunt vendi, ſiue pars eorum tm.& eſt rõ quia in poteſtate fideic. eſt ſuſcipere vniuerſum,ſiue vniuerſam hæreditatem: ex quo pupillus ab ea abſtinuit, & ſeruare pupillo per in integrũ reſtitutionem,vt rehabeat hæreditatem, ſi quid erit plus in hæreditate ex ſoluto ære alieno ſubaudi: & eſt in eius poteſtate a toto abſtinere, vt dictum eſt ſi habet prædictam electionem,vt dictum eſt, & eã nõ capiat,imò permittat bona vẽdi,vt dictum eſt: & merito denegandę ſunt ei actiones etiam partis bonorum,quæ non poſſunt vendi.Vi.

* Illa lex expreſſe loquit de maiore an.25.hęc aſit de pupillo.

a Si pupillus .Quia ſibi met videtur contraria hæc lex,iõ dicit Ro.extitit,i.exiſtere potuit.vel exiſtit nomine,nõ re:q.a ſuus erat:vt ſ.de acq.her.l.neceſſarijs. aliàs ſi ſe immiſcuit,nõ poſſet poſtea abſtinere: vt C. de repud.hær.l.ſicut, * quod tũ j.dicit. Item quod dicit reſtituit,i.reſtituere debuit.nam cum nõ adiuit, vt dixi,quomodo potuit reſtituere? Vel dic ſcdo,q̃ vere adiuit,& verè reſtituit:& quod abſtinuerit, fuit p in inte. reſtitutionem.Item quod ſubijcit portionem pupilli:ſcilicet quartam quam retinuit.vel dic quòd fuerat rogatus de dimidia tantum reſtituenda:vnde alia dimidia eſt ſua portio. Item quod ſubijcit. pupillo ſeruetur, ſ. in integrum reſtitutio: vt ſe immiſceat qui etiam per reſtitutionem abſtinuit: vt ſ.de mi. l. & ſi fine.§.reſtitutus.

pillo ſeruare. [c]

Venditio facta cauſa interuertendi fideicommiſſum, imputatur hæredi in eo, quod ſibi defunctus debebat. Bartolus.

Idem libro v. Digeſtorum. LXXX.

MAtrem, & auunculum,eoſdemq; creditores ſuos hæredes ſcripſit Lucius Titius, [h] & eorum fidei commiſit vt poſt mortem reſtituerent quod ex re familiari teſtatoris ſuperfuerit [i] Septitio.hŕdes nõ modicam [k] partẽ bonorũ teſtõris cõſumpſerunt.& multos hŕdes reliquerunt : quibus cum hæreditate.

b Partem . Scilicet dimidiam : quia ſic fuit rogatus.

c Portionem.Scilicet dimidiam.

d Vendẽda.A fideicommiſſario.

e Deneganda erũt. Si velit in totum abſtinere.a parte enim non poteſt, vt hic dixit.ſed quomodo q. iam acceperit, poterit dimittere? Reſpon. occaſione partis pupilli : vt ſupra de acquir. hæred.l.

f Si quid plus.Scia dimidia.

g Reſtituere,i.eam in integrum reſtõnem, vt denuo habeat,vt d.l. & facit ſ.eo.l.cogi.§.ſi quis hæres.§. ſed & ſi quis & quidem Martianus.& l.qui totum. & l.nã quod.§.1.& l.ita tamen.§.ſi patet.

h Matrem, & auunculũ. CASVS. Lucius Titius ſcripſit ſuos hæredes matrẽ ſuam,& auunculum ſuum,i.matrẽ matrem,quibus ipſe debebat cẽtum pondo & commiſit fidei eorum,vt poſt mortẽ eorũ reſtituerent Septitio illi,id,quod ſuperfuerit ex re familiari ipſius Lucij Titij teſtatoris.& deceſſit dictus teſtator. & poſtea dicti ſui hæredes cẽſumpſerunt nõ modicã partẽ bonorũ eius & poſtea deceſſerũt.Et hæredes, ſcilicẽt ipſius matris hæredibus,q̃bus hæredibus dictorum hæredum ſcientibus.Septitius ꝓdictus fideicommiſſarius multa corpora,q̃ remanſerant in bonis dicti Lucij Titij ita q̃ non fuerunt conſumpta a dictis hæredibus Lucij Titij,a matre eius.& auunculo : & ſic vi.eos hæredes hæreditam reſtituta hæreditas dicto Septitio fideic.quæſtum eſt an id, quod Lucius teſtãr debuit matri & auunculo ſuis hæredibus,i.dicta 100. hæredes eorũ matris.& auunculi poſſint petere a Septitio fideic.& reſp.q̃ non.& Claudius Iuriſconſultus dicta,& addit hic circa ea rõnẽ:quia obligatio dictorũ teſtatoris confuſa p additionem hæreditatis,i.ex eo ſi dicta mater, & auunculus creditores dicti Lucij Titij a fuerunt eius hæreditatẽ,interciderat. & ſic quodammodo in tali caſu ſit repetitio fideic.hæredibus hæredũ, ex eo qđ ipſi hæredes hæredum nõ deduxerint illud. quod debebatur p teſtatorem dictis hæredibus mãæquitas dictæ repetitionis fideic.defecit his matri & auunculo hæredibus,qui proponuntur confuſa eſſe multa ex hæreditate dicti teſtatoris.& defecit hæredibus:ergo & defecit hæredibus hæredum.Vi.

i Titius.Debitor.

k Superfuerit.Hoc caſu poterat olim alienare,niſi cã interuertendi fideic.hodie verò quartam cogitur ſeruare fideicommiſſario:vt no.ſ.eo.l.Titius.

l Modicam.Sed magnam.

a Scientibus.Per quod videtur hæreditas reſtituta: vt ſ.e.l.reſtituta.in princ.Acc.

b Septitius Fideicommiſſarius.

c Claudius.Cõfirmauit prędicta, adhibita ratione: additone enim &c.vt ſ.e.l.debitor.in princ.

d Repititio.Quaſi plus debito reſtituiſſet:vt ſ.eod.l. hæres cum.& l.cum hæreditas. & ſ.de hæred. ven.l.2.§.pen. Hug.

e Æquitas defecit. Sic ſ. ad Syl.l. propter.§.neptis.& j.đ ijs quib. vt indign. l. hæres qui ſciens.

f Multa. Hoc quãdo vltra dodrantem conſumpſit. nã dodrantem iure ſuo licuit conſumere, vel etiam iure nouo: vt dixi, ſecundũ quoſdam,ſed B.dixit ſufficere ſi tantum conſumpſerit,quantum eis debebat.ſibi eũ imputetur, ſi potius voluerit voluptatis cã erogare. quam ſibi in ſuo debito ſatisfacere:innuit igitur, qꝑ ſi non multa conſumpſerit, non extinguitur petitio debiti, vt arg.ſ.eo.l. debitor. & l. ſi hæres.§. ſi.

g Vlius. CASVS. Iulius Phębus habẽs tres filios,ſ.Phębum, & Heracliam ex eadem matre natos, & Polycratem natum ex alia: fecit teſtamentum,& inſtituit eos tres ſibi hæredes ex æquis portionibus : & petijt à dicto Polycrate,qui erat minor,q̃ aliquis fratrum, vt concederet hęreditatem dictis ſuis fratribus accepto certo ꝓdio puta Titiano,& circa hoc non erat quæſtio. & dictos Phębum,& Hæraclią natos ex eadem matre vulgariter adinuicem ſubſtituit, ſcilicet vt ſi quis eorũ nõ fuiſſet hæres, alter haberet uam partem , & de hoc tangetur ſ.& fecit dictus Iulius Phæb' ſecũdas tabulas Polycrati,id eſt,ſubſtituit ei pupillariter,ſi ꝺcederet in pupillari ætate,quas ſecundas tabulas commẽdauit aperiendas matri eius Polycratis, ſi impubes obijſſet dictus Polycrates . & de hoc non eſt quæſtio in hac lege:deinde petijt à prioribus.id eſt,à Phœbo, & Heraclia, vt ſi qs eorum ſine liberis decederet portionem ſuam hæreditatis ipſius Iulij Phœbi eorum patris reſtitueret,ſcilicet fratri , vel eis ſcilicet fratribus,q̃ ſuperesſent:exceptis bonis maternis eorum,& auit s.& poſtea deceſſit dictus Iulius Phœbus teſtator . & poſtea deceſſit dicta Heraclia ſine liberis, & inſtituit ſibi hæredem fratrem ſuum Phæbum , & dictus Polycrates vocauit poſtea dictum Phœbum eorum Aurelio Proculo proconſule Achaiæ,& petijt ab eo fideicommiſſum, id eſt, dimidiam portionis Hæraclię ſine liberis mortuæ , propter hoc quod teſtator dixerat, vt ſi quis eorum duorum , ſcilicet Heraclitæ,& Phœbi ſine liberis decederet,portionem,ſuam hæreditatis paternæ reſtitueret ei, vel eis. qui ſuperesſent.& quia deceſſit Heraclia ſine liberis obtinuit dictus Polycrates:& Phæbus:à ſententia cõtra eum lata appellauit,& Polycrates non curauit dicta appellatione Phębi, & receſſit domum', & ſic ſolus Phœbus ſtetit ad ꝓſequendam appellationem coram iudice appellationis, & cum non haberet ius, eſt victus idem Phębus.Non autem habebat ius , ideo quia verba teſtatoris poſita in ver.deinde petijt &c. ſ.hæc, ei, vel eis &c. complectẽbatur vtrumque fratrem,i.Phœbum, & Polycratem . ſed certè malè videtur ſuccubuiſſe dictus Phœbus, & in principali cauſa, & in appellatione : quia teſtator ſubſtituerat vulgariter tãtum illos duos,ſ.Phębum, & Heracliam,vt patet in verſi. & inuicem eos &c. vnde ad illos duos tãtum videtur ſequentem ſcripturam tranſtuliſſe,quæ eſt in ver. deinde &c.ſed certè hoc nõ obſtat : quia etiam præter illud, quod mouit iudicem principalis cauſæ,& appellationis, videbatur hæc eſſe voluntas patrisfam. vt omnibus fratribus ſuperſtitibus reſtitueretur pars illius ex duobus, qui decederet ſine liberis.& ideo ita videbatur,qa excesserat teſtator de dicto fideicommi.de quo dicitur in verſic.deinde petijt &c.materna bona eorum Phębi, & Heraclię, & ideo exceperat qa Polycrates habebat etiam matrem,& quidem ſuperſtitiẽ cuius etiã matris fideicommiſſum erat per dictum teſtatorẽ,vt légata,q̃ ei matri dederat dictus teſtator in teſtamẽto, moriens ipſa mater reſtitueret dicto Polycrati ſuo filio. Vi.

* Exemplar Norẽber. ꝓ in ſcriptione ſic habet: Paulus ipſe ialiſ ſententia rũ in cognitionibus prolatarum ex libris ſex, lib.1. ſeu Decretorum li: 2. In P. F.ſũ nõ eſt notũ caput diſtinctũ à precedẽti,ſed paragraphꝰ ẽ pceden tis capitis.

* In P.F. addit ad uerbium μογμεῤῥῶς quod poſſis interp̃tari perẽptorie. vi de Anto. Aug.em. li.4.c. 16.

h Iulius.Aliàs lex,Iulius,aliàs.§.Paulus Imperialiũ &c.

i Fratribus.No ꝓ appellatione fratris cõtinetur ſoror.ſic ſ.de pact.l.tres fratres.

j Subſtituerat.Id eſt,vulgariter,& habeas,ſi qs eorũ hæres non fuiſſet,&c.& ſic expirauit adita hęreditate.vt C.de imp.& alijs ſubſti.l.poſt aditam.

k Fecit.Scilicet Phœbus pater:& habeas Polycrati.

l A prioribus.Id eſt,Phœbo,& Heraclia.

m Ei,vel eis.Scilicet fratri,vel fratribus.

n Appellatione facta.Phębum.

o Egiſſet,Scilicet in cã appellationis:qđ fieri pũt:vt C.de temp.ap.l.ſi.in fi.ibi,quia hoc ſpeciale &c.

p Vtrumque fratrem.Id eſt, vtrumque fratrem cõplectuntur.

a Tantum. Quasi dicat non vnum tantum.
b Substituerat. Id est, dicere, ac si expresse substituisset eos inuicē, i. simul. Alij dicunt quòd hoc opponit pro Phœbo de substitutione prima, quasi in secunda ad illos tantum duos videatur referre se: vt §. de vulga. substi. l. cohæredi. §. cū patrem. sed non est ita: quia fuit vulgaris.
c Sed voluntas. Scilicet ꝓ Polycrate in dicto fideicōmisso.
d Cederat. Iulius Phœbus. Acc.

QVANDO dies legatorum &c.

P.F.vel.

MOrtuo. CASVS Titius in stituit sibi hæredem Seium filium suum pupillum: & ei pupillum substituit Caium, ponamus: & à dicto Caio substituto plura legata quibusdā reliquit & postea decessit dictus Titius pater dicti Seij pupilli. Certè dies legatorum a dicto substituto datorum, siue relictorum cedit, quātum ad hoc, vt legatarij decedētes iterim, antequā vendicet sibi locum substitutio, ad hæredes eorū legatariorum petitionē transmittant: ſ. si postea vendicet sibi locum substitutus pupilli, pupillo in pupillari ætate decedente. non enim nocet quantum ad hoc, quòd mortuo dicto patre Titio, pupillus eius filius viuit. substituti enim prędicti aditio mo. am legati quidē petitioni facit: ceiioni diei non facit: vt j. eo. l. hæredis. in prin. & §. tantundem.

Mortuo patre. Pone casum vt j. e. l. hęredis aditio. §. tantundem.

§ I purè sit. CASVS. Titius instituit sibi hēdem Seium, & reliquit purè Caio vsumfru. vel vsum fundi sui, vel habitationē domus suę, & decessit: certè an tequam adeatur hæreditas per dictum Seiū, dies eorum legatorum non cedit quo ad petitionē: qa non debetur ante aditam hæreditatē, sicut nec legata cęterarū rerū ante aditam hęreditatem debētur: neq; petitio eorum legatorum ad hęredē legatarij trāsit. Sed si velles dicere, ꝙ neq; eorum dies ante aditā hęre. cedit: & ita neq; petitio ad hęredē. transit, dicere posses, vt videt. Et idē est, si ex die, puta post Pascha. sit vsusfructus relictus legatario. nam cū ad hęredem fructuarij non trēsferatur vsusfructus ex sui natura vt & Inst. de vsufr. §. finitur, frustra est, si ante hęredi. aditam dixerit aliquis cedere diem eius vsuf. q legatus est. nam ea legata, quæ dicūtur cedere ante aditā hęre. dicuntur cedere, quantum ad transmissionē ad hęredē legatarij tantū, & nō quātū ad hoc, vt debeātur. quia nulla debentur ante aditā hæreditatem. Vl.

Transit. Not. diem hatum personalium seruitutū non cedere ante aditam hæreditatem, ēt si purè sunt relictæ, nec quò ad petitionem, nec quò ad trāsmissionem, si decedat legatarius. idem in alijs seruitutibus & idem in alijs quibusdam casibus est: vt hic, & not. C. de cad. tol. §. in nouissimo. & j. eo. l. si habitatio. ea vero adita, cedit dies quò ad petitionē, non quo ad transmissionē, cum non trāseat ad hæredes. vt d. §. in nouissimo. & Instit. de vsufruc. §. finitur. nisi sit relictum Titio, & hæredi, vt C. de vsufr. l. cum antiquitas & cætera legata cedūt a morte testatoris, quo ad transmissionem. vt C. de cad. tol. §. cum igitur. licet nō possint peti, nisi ea adita. Item si sūt relictæ ei ex die certo. vel in cer. to, vel sub cond tione: nō cedunt ante diē etiam certū: vt hic subijcit. & §. quādo dies vsusfr. leg. ced. l. 1. §. fi. sed cætera legata ex die certo ce dūt: vt C. de cad. tol. §. cum igitur. & sic not. ex prædictis ꝙ cedere diem dicitur duobus modis: vt no. C. de cad. tol. §. j.

NAm cū. Ratio superioris legis.

§ I cum hæres. CASVS. Intitui mihi hæredem Titiū: & legaui Scio c. cū dictus Titius hæres morietur: & decessi. certè dictū legatum est conditionale. sub die enim incerto relictum est, qui habetur conditionis loco, quæ conditio potest nō existere viuēte legatario: puta si legatarius moriatur, viuente hęrede. vnde si viuo Titio hęrede. decedat Seius, legatarius, non transfert legatū ad hęredem suum. si autem legaui dicto Scio centum, cū ipse Scius morietur, certum videtur esse legatum: qa conditio viuente legatario existit: quia viuente moritur: vnde ad hæredem suum transmittit legatarius dictum legatum. Viuia.

Legatum cit. Dies enim incertus est: vt §. de cō & demon. l. 1. & l. dies. & §. de condit. indeb. l. qđ si sub ea. & sic nota, quod cū facit conditione quādoq; quādoque nō: vt no §. de cond. inde. l. qui, pinisit. Ac.

Non transfert. Hoc ideo, quia conditio potest non existere viuēte legatario: puta si legatarius moriēte hærede. Alia, quę sequūt, viuente legatario existit: quia viuens moritur, & mortuus non moritur. tam enim mors vltra non dominatur. & facit ad hoc §. de manu. test. l. qui duos. §. hęc cōditio. & de le. 2. l. fi pecunia §. 1. & j. de condi. & demon. l. hæres meus. Legatarius morietur. Filii in libertate relicta seruo suo, cū morietur: vt j. de ma. test. l. libertas. in prin. & in

Vsusfructus lib. xx. ad Sab.

II.

§ I purè sit vsusfructus legatus, vel vsus, vel habitatio: neq; eorum dies ante aditā hęreditatem cedit, neq; petitio ad hæredem transit. d Idē est si ex die sit vsusfructus relictus.

Idem libro xx. ad Sabinum.

III.

NAm cū e ad hęredē non transferatur: frustra est, si antè quis diem eius cedere dixerit.

Si legatum confertur in mortem hæredis, est conditionale: secus in mortem legatarij. Bar.

Idem libro xix. ad Sabinum.

IIII.

§ I cum hæres moriētur, legetur: conditionale legatū est. f Deniq; viuo hærede, defunctus legatarius ad hæredem non transfert. g Si vero cum ipse legatarius morietur, h ei legetur: certum est, legatum ad hæredem transmitti.

NAm cū. Ratio superioris legis.

§ I cum hæres. CASVS. Intitui mihi hæredem Titiū: & legaui Scio c. cū dictus Titius hæres moriētur: & decessi. certè dictū legatum est conditionale. sub die enim incerto relictum est, qui habetur conditionis loco, quæ conditio potest nō existere viuēte legatario: puta si legatarius moriatur, viuente hęrede. vnde si viuo Titio hęrede. decedat Seius, legatarius, non transfert legatū ad hęredem suum. si autem legaui dicto Scio centum, cū ipse Scius morietur, certum videtur esse legatum: qa conditio viuente legatario existit: quia viuente moritur: vnde ad hæredem suum transmittit legatarius dictum legatum. Viuia.

Legatum cit. Dies enim incertus est: vt §. de cō & demon. l. 1. & l. dies. & §. de condit. indeb. l. qđ si sub ea. & sic nota, quod cū facit conditione quādoq; quādoque nō: vt no §. de cond. inde. l. qui, pinisit. Ac.

Cū quo qi condōnē facit, & quot alijs mortuis fiunt hæredes. Mārā gl. Fac. §. Habita, hoc ver.

Non transfert. Hoc ideo, quia conditio potest non existere viuēte legatario: puta si legatarius moriēte hærede. Alia, quę sequūt, viuente legatario existit: quia viuens moritur, & mortuus non moritur. tam enim mors vltra non dominatur. & facit ad hoc §. de manu. test. l. qui duos. §. hęc cōditio. & de le. 2. l. fi pecunia §. 1. & j. de condi. & demon. l. hæres meus. Legatarius morietur. Filii in libertate relicta seruo suo, cū morietur: vt j. de ma. test. l. libertas. in prin. & in

& in vsufr vt §. de vsufr l Titio. & facit j. eo. l. huiusmodi. in fi. & C. de hær. instit. l. extraneum. Acc.

§ I post diem. CASVS. Titius instituit sibi hēdē Seium ponamus: & legauit Caio centū. & dece sit dictus Titius, & postea decessit Caius legatarius, nunquid transfert idem legatarius legatum ad hæredem suum? Et distinguitur, aut fuit dictum legatū purè relictum, aut post diem certā, aut sub conditione Primo casu cedit dies eius legati ex die mortis testatoris, & sic legatarius transfert legatum ad hęredem suum, si moriatur post testatorem. Secundo casu sim li modo cedit dies à morte testatoris, & sic simili mō transfert legatarius ad hæredem suum legatum, nisi fortè id fuit legatum post diem, quod non trā sit ad hæredem. nā huiusmodi legati dies nō cedit ante diē subaudi. nec ēt post diem, quo ad transmissionē, puta si vsusfructus sit relict post annū Tertio autem casu non prius dies legati cedit, quā conditio fuit impleta, etiam si ea fuit conditio quæ in potestate sit legatarij. nedum si sit casualis, vel mixta. & sic ante eam impletā de cedēs legatarius nō transmittit legatum ad hæredem suum. secus autem esset si ea esset condō, quā prætor remittit legatario: puta iusiurandi: vel esset impossib. lis. quæ quidem conditiones habentur pro non adiectis: vel esset appositæ, & per legatarium non ſtaret, quo minus eam impleat. sed ſtaret per hæredem ut puta si sit iussus legatarius hæredi dare ro. & hæres accipere nolit. aut ſtaret, quo minus impleatur per eius personam, in cuius persona iussus est legatarius parere conditioni: puta si sit legatum dicto Caio, pone. si Seiam vxorē, duceret, nec ea si velit nubere. nam his casibus non expectatur ꝙ adimpleatur conditio, & ea non impleta decedens legatarius bene trāsfert legatū ad hēdem summin prædictis autem omnibus casibus in quibus dixi legatum trāsferri ad hēdem legatarii, ora habitur legatum hæredi legatarij eisdem diebus, & eisdem conditionibus, siue appendicijs oneribus, quibus diebus, & oneribus præstaret legatario si viueret. f. vt hæres legatarij ita teneatur adimplere onera imposita legatario, sicut teneretur legatarius, si viueret. ¶ si cum dies. Iustitui mihi hæredem Titium. & legaui filio Caii, vel seruo Seii certū. & decessi & ita post mortem meam cessit dies legati ꝑ dicti, certe legatum debetur his scilicet patri, vel domino, quorum iuri fuit subiectus filius, vel seruus ꝑdictus. Et ideo si purum legatum fuerit, & post diem legati cedentem post mortē meā testatoris dictus seruus est factus liber reliquit dictus seruus dictum legatum, apud dominum tanquam eidem dño debitū, & hoc in eo legato, cuius cedit dies morte mea testatoris: secus autem est in eo legato, cuius cedit dies ab adita hæreditate tantum, sicut est legatum vsusfructus. nam si præfatus vsusfructus fuerit legatus filio, vel seruo alicui: licet post mortem testatoris sui iuris efficiatur dict filius vel seruus: ante aditam tamen hę reditatem acquirit sibi legatum dictus filius, vel seruus. & est ratio: quia inuenisti iuris, quando cedit dies legati, l. tē porè aditæ hæreditatis: vt sup. eo. l. 2. & 3 Vui.

Primo dicit legatum trnsmitti ad hæredem post cessionem diei. Secundo dicit, quando dies cedat quo ad transmissionem Bart.

Idem lib. xx ad Sab.

V.

§ I post diem legati cedentem legatarius decesserit, ad hæredem suū transfert legatum. Itaque si purum legatum sit, ex die mortis dies ei cedit. Si verò post diē sint legata relicta: similiter modo atque in puris, dies cedet: nisi fortè id fuit legatum, quod ad hæredem non transit. Nam huius dies non antè cedit: vt puta si vsusfructus post annū sit relictus. hāc enim sententiam probamus, Sed si sub conditione sit legatum relictum, non prius dies legati cedit, quam conditio fuerit impleta: nec quidem si ea sit conditio, quæ in potestate sit legatarij. Sed si ea conditio sit, quam prætor remittit: statim dies cedit. Idemque & in impossibili conditione: quia pro puro hoc legatum habetur. Itē si qua conditio sit, quæ per legatarium non ſtat, quò minus impleatur, sed aut per hæredem, aut per eius personam, in cuius personam iussus est pare re conditioni: dies legati cedit: quoniam pro impleta habetur. vt pura si iussus sim, hæredi decedare, & alle accipere nolit. Sed & si ita mihi legatum sit, si Seiam vxorem duxero, nec ea velit nubere, dicendum erit, diē legati cedere. quòd & p me non ſtat, quò minus paream conditioni, sed per alium ſtat quò minus impleatur conditio. Iisdem autem diebus* id est: eisdem conditionibus hæredi præstabitur legatum, quibus legatario ipsi præstabatur. Si cum dies legati cedere incipiret, aueniens iuris est: debebitur ijs legatum, quorum iuri fuit subiectus. Et ideo si durum legatum fuit, & post diem legati cedentem liber factus est, apud

In P. F. i. iildē pēfionibus.

Quid ſ ptione, q̄ d iure nō pōt adimpleri an pereat legatū: dic ꝙ vbi nō pōt adimpleri de iure: sufficit adimpleri de facto. quis sit facti inutile, tñ legatū vtile & ea q̄ not. doct. in l. Mutius. §. de cōd. & dem. Bal. in tit. de institi & substi. 2 Quod pro quinMāc. i gl. facil. § ſi ne, in ver. & qd. ver. Nōn mq. ꝙ grega.

tionem obligationis, domino vel patri quæritur: vt ff. de reg. iur. l. quæ legata. & facit ff. de don. cau. mor. l. fi. & ff. de opt. leg. l. fi Pamphilo, & de codi. l. 2. §. 1. & infra e. l. si vsus fructus. §. fi.

a Acquirit. Et est ratio, quia inuenitur sui iuris, quando cedit dies legati.

scilicet tempore adi tæ hæreditatis: vt ff. eo. l. 2. & 3.

QVod purè. CASVS Titius legauit Seio centum purè, & postea ademit ei dictum legatum sub conditione, si nauis ex Asia venerit vsque ad annum nouamus: & decessit dictus Titi' certè quasi sub contraria conditione p dictum legatum habetur, i. quasi esset relictum sub conditione, si nauis ex Asia non venerit: vsq; ad annum. vnde si interim decedat legatarius prædictus Seius, non transmittit legatum ad hæredē suum, si autem extrinsecus suspendatur legatum, & non ex ipso testamento: licet ante legatarius decedat: dicimus trā smississe cum legatū ad hæredem suum: veluti si rem dotalē maritus legauerit extero, & dominum legatum relinquet. Sed si vsusfructus fuerit legatus, licet post mortem testatoris, ante aditam tamen hæreditatem sui iuris efficiatur: sibi legatum acquirit. b

Conditio tacita ex testamento procedens, impedit diē legatorum cedere: secus si extrinsecus veniat. Bart.

Paulus libro ij. ad Sabinum. VI.

QVod purè datum est, si sub conditione adimatur: quasi sub conditione legatum habetur. At si extrinsecus suspendatur legatum, nō ex ipso testamento, licet antè decedat legatarius, ad hęredem transmisisse legatum dicimus: Veluti si rem dotalem maritus legauerit extraneo, & legauit vxori suæ aliquam pecuniam pro dicta re dotali legata extan. eo: deinde deliberante vxore vtrum vellet dictam rem dotalem, aut dictam pecuniam sibi legatam a marito, decessit dictus legatarius extraneus antequam mulier eligeret legatum siue pecuniam sibi legatam a viro: certè ad hæredem dicti legatarij dictum est per sapientes transire dictum legatum rei dotalis, scilicet vt si postea mulier potius velit pecuniam, quam rem dotalem legatam extraneo, possit hęres dicti legatarij extranei petere ex legato dictam rem dotalem. & est ratio, quia in hoc casu magis mora videtur iniecta legato rei dotalis prædictæ, quā conditio.

¶ Eorum legatorum. Dies legatorum, quæ sunt relicta in condit. perinde cedit atque, i. sicut cedit dies legatorum relictorum testamento quando autem cedit dies legatorum testamento relictorum, dictum est in pra proxi. leg. Vin.

b Quasi sub conditione. Scilicet contraria: & ideo ea pendente legatarius decedens non transmittit ad hæredem, vt hic, & ff. de adi. leg. l. si legatum pure. & l. legara inutiliter, & ff. si cert. pet. l. pecuniam.

c Dicimus. Vt supra de condit. & demon. l. conditiones. & l. 1. §. 1. & l. aliquando & ff. eod. l. hæredis. & l. si dies. §. fin.

d De electione. Vtrum legatum petere, vel dotem velis. Hug. Acc.

e Ad hæredem. Scilicet legatarij cui dotem legauit maritus.

f Legatum. Dotis sub. & facit ff. eo. l. proxi. & ff. de verbo. oblig. leg. fi decem cum.

g In testamento. Nam vim testamenti obtinet, vt ff. de codic. leg 2. §. 1. & l. ab intestato in fi. & C. e. l. fi.

HÆredis. Titius instituit sibi hæredem Petrum purè: & legauit Seio centum, pone. & decessit d. Titius. Petrus cum posset adire hæreditatem, distulit adire & interim Seius legatarius decessit (ponamus) nunquid transmittit ad hæredem suum legati petitionem. s. vt hæres eius possit petere legatum ab hærede testatoris, postea hēreditatem adeūte? Et certè sic, nam hæredis aditio, i. dilata vel tradita, facit moram petitioni legati, non autem facit morā cessioni diei. & idem esset, si Titius instituisset dictum Petrū sub conditione. & impleta conditione, ipse petrus tardius adeat hæreditatem: quia semper legatarius est securus. f. vt si interim moriatur, trāsmittat ad hæredem suum legati petitionem & idem est, si posthum' hēs sit institutus a d. Titio nā & hæc mora legatario non nocebit. quantum ad hoc, vt transmittat ad hæredem suum legatū, & idē est similiter, si hæres institutus à Titio sit apud hostes: qa nec hæc mora nocebit. & idē est in hoc alio casu. Titius instituit sibi hæredem Petrum & petro substituit Sempronium: & a dicto substituto reliquit centum Seio. nam vt deliberante Petro instituto decedat legatarius: non nocebit legatario, quo ad transmissionem ad hæredem suum, si postea hæres institutus Petrus repudiauit hæreditatem, & sic peruenit hēditas ad substitutum, à quo fuit legatum relictū: nō transmisit prædictus legatarius petitionem legati ad hæredem suum & idem est in si Titius instituit sibi hęredem filium suum impuberem, & ei pupillariter Sempronium substituit, i. si impubes decederet in pupillari ætate: & a dicto substituto reliquit ei. Seio. nam si legatarius decedat antequam vēdicet sibi locum substitutio pupillaris id est, ante quam impubes in pupillari ætate decedat: transfert idem legatarius legitimam ad hæredem suum, f. vt legatarij hæres consequatur legatum vendicante postea sibi locum substitutionis prædicta. sed quid si dictus Sempronius impuberi substitutus, fit damnatus a Titio patre impuberis dare cētum Seio, si intra pubertatem filius impubes decesserit, & postea dictus Seius legatarius decedat viuo pupillo. siue impubere prædicto, & ita non habente adhuc locum pupillari substōne: nunquid transfert dictus legatarius petitionem legati ad hæredem suum? Et dicitur q sic, non obstante q fuit ei relictum dictū legatum sub condi. & ipse legatarius decessit ante cā impletam: quia dicta condi per testatorem expressa in erat, ēt si non esset expressa: condōnes aūt quæ tacitè sunt, non faciunt legatum conditionale, etiam si sint expressæ, vt transmissionē impediant. Quamuis aūt diximus hæredis aditionē dilatā, siue tardatam non facere moram cessioni diei, tamen quandoque euenit contrarium: pone enim quod d. Titius instituit sibi hæredem dictum Petrum: & Sticho seruo suo testatoris dedit libertatem in testamento, & ei seruo legauit aliquid, puta centum. certè si dictus Petrus differat hæreditatem adire: hęc dilatio aditionis faciet moram cessione diei dicti legati relicti dicto Sticho: vt scilicet si ante aditā hęreditatem decedat dictus Stichus, non transmittat ad aliquem petitionē legati. nā dies legati relicti ēuo in testamēto manumisso, non cedit ante aditam hæreditatem, & est ratio: quia cum libertas dicto seruo relicta nō prius cōpetat, q adita hæreditate, æquissimū visum est sapiētibus, nec diē legati eidem seruo relicti cedere ante eā aditam: alioqui inutile fieret legatū, si dies eius legati cessisset antequā libertas cōpeteret eidē seruo, & sed & post aditā hēreditatē quandoque euenit hoc quod nō cedit dies legati relicti seruo in testamēto manumisso, puta si seruo purè leget aliquid, & iubeatur esse liber sub cōditio. si nauis ex Asia venerit pone, & cōditio p dicta inueniatur pendēs, siue pē dere etiam post aditam hæreditatē. Itē & in alio casu fecit morā cessioni diei legati aditio hēdis dilata, siue tardata p hērdem, puta, si aliquid legatum si ei, cui seru' legatus ē, & ipsi seruo: puta quia dictus Titi' testōr legauit Stichū seruum suū Seio: & eidem Sticho, & Seium legauit 100 nam pro parte Stichi cedit ab adita hæreditate legatum, licet pro parte Seij cedat dies legati à morte testatoris: hoc dicit cū l. seq. Vi.

Dic de iure canonico emendari vt bis finis solemnitate possit legari ei, cui iudicāte, & ibi gl. de testa.

P. Flo. & fi.

* In P. F. siue sub conditione, p conditionē impediatur.

h Nec per conditionem impediatur. Aliàs est, nec p conditionē: sed alia cā impediatur adire: aliàs est & p conditionem impe & deest nec, & tunc bona est litera, si mō postea existēte cōditione adeat: aliàs nec testm valet, nec legata: vt ff. de ijs, q in testa. del. l. prox.

b Natus. Quia posthumus sit institutus, qđ fieri potest. vt ff. de sta. homi. l. penul.

c Apud hostes. Et hic potest institui: vt ff. de hæred. insti. l. illa. §. 1.

d Non nocebit. Quo minus ipse habeat, vel ad hęredem transmittat.

e Repudiauit. Et sic hęreditas perueniat ad substitutum, à quo legatum fuit relictum.

f Substituto. Vt ff. eo. l. 1. Acc.

g Intra pubertatem. Id est, impubes sit. Acc.

h Quæ inerat. Et verè expressa est. sed tamen non facit legatum cōditionale, & pro non scripta habetur: ut ff. e. l. fi dies. §. fi. & l. fi Titio. §. fi. & ff. de cond. & demon. l aliquando. H. tantum ergo hic valet tacita, quātum & expressa conditio. ar. contra ff. de proc. l. filiusfamiliās. §. milites.

i Interdum aditio. Retardata.

k Facit. Vt dies eorum nō cedat, quò ad trāsmissionē ante aditā hæreditatē: quod est speciale in his casibus: vt sup. eodem l. 2. sed regulariter à morte testatoris: vt C. de cad. tollen. §. in nouissimo. sed quo ad petitionē semper facit morā aditio hæreditatis: vt ff. hac l. in prin.

l Manumisso. In testamento, & accipe aliquid legatum fit. quo est ff. vt C. de cad. tol. §. in nouissimo. aliud est quādo seruus legat Titio & eidē Titio & seruo fundus. nā pro parte serui cedit ab adita hæreditate. p pte Titij à die mortis. Et qđ subijcit dic, nam dies legati relicti seruo, f. manumisso &c. & sic redit ad primum: vt ff. l. proxi. colligitur. & facit ff. e. l. cū legato. & d. §. in nouissimo. & est ratio quare nō antecedat, qa si diceretur hæreditati acquiri, cuius interim est seruus: vt ff. de leg. 1. l. fi tibi. homo. §. cum seruus. licet sit argum. contra ff. de furt l. à Titio, vel etiā nulli: quia sibi deberi nō posset hæreditas.

VIII.

NAm cum libertas non prius competat, quàm adita hæreditate: æquissimū visū est, nec legati diem ante cedere: alioquin inutile fieret legatum, si dies eius cessisset ante quam libertas cōpeteret: qđ euenit, si seruo purè legetur, & liber esse sub conditione iubeatur, & pendens conditio inueniatur ēt post aditam hæreditatem. q

Legatum quod persona cohæret, extinguitur mortuo legatario ante aditā hęreditatē. Idem libro xxj. ad Sabinum. IX.

SI habitatio filiofamiliās, vel seruo legata sit: puto, non acquiri domino, vel patri legatum, si ante aditam hæreditatem filius vel seruus de-

m NAm cū. Hæreditate. Vt C. de cad. tollen. §. in nouissimo. & est ratio, quia si diceret cedere quantum ad transmissionem, legatum libertatis hic nihil esset: quia mortuus amodo non posset manumitti. & sic cum nullum commodum sit transmissionis, non cedit ante: sed post peti potest, & sic cedit dies.

n Legati. Relicti seruo manumisso.

o Competeret. Et est ratio, vt no. ff. l. proxi. in fi.

p Quod euenit. Vt sit inutile.

q Hæreditatem. Refert tamen qualis sit conditio, quæ potuit adimpleri ante aditam hæreditatem, vel quæ non: vt ff. de leg. 1. l. quæsitum. §. 1.

SI habitatio. CASVS. Titius instituit sibi hæredē Seium, & filio Caij vel seruo legauit habitationē domus suæ: & decessit dictus Titius. & postea ante quam Seius hęreditatem adiret, decessit dictus filius vel seruus Caij. nunquid acquiritur dictum legatum habitationis dicto Caio, qui est pater vel dominus?

Et dicitur quòd non, & est ratio: quia cum dictum legatū habitationis cohæreat personæ illius, cui legata est, & ei⁹ morte finiatur: recte dicitur, nō cedere diē eius legati ante aditam hæreditatem. si nō cedit ante aditā hæreditatē, ergo nō posset tranimitti ab hērede

ētā si dictus filius, vel seruus esset tui iuris, & ante aditam hæreditatem decederent: vt ſ. e. l. 2. & ſ. illa autem legata, quæ mortuis nobis ad hęredem nostrū trāferuntur, eorū commodū per nos iis, quorum in potestate fuimus, eodem casu acquirimus: vt ſ. e. l. ſi post diem, ſ. fi. & ſ. de regu. iu. l. quæ legata. Vt.

[a] Cohæreat. Quia morte personæ hūiusmodi fiunt: vt ſ. de vlu, & habita. l. ſi habitatio. Est & alia ratio, quia non est persona, a qua constituatur: sic econtra si legaret vsusfructus seruo hæreditario, non cedit ante aditā hæreditatem. quia non est persona, q̄ vtatur: vt infra de stipula. ser. l. vsusfructus & ſ. de acquirer. dom. l. hæreditas.

CVm in annos. CASVS. Titius instituit sibi hērēdem Seium: & legauit Caio in singulos an mille aureos: & decessit d. Titius. certe cōstat pura esse legata, & non esse vnū tantum: & primi anni est purū legatum, sequentiū annorū est conditionale: si viuat scilicet Seius legatarius: vt ſ. de annu. leg. l. ſi in singulos. & l. cum in annos. Et licē ent. l. quod sint plura legata, si legauit dictus Titius in die aureos in primum annum, & in secundum legauit ei hordeum. & in tertium frumentum. Sed nunquid dies dicti annui legati cedit semel tan per singulos ann. quibus viuit legatarius? Et dicit quod per singulos annos, & in initio cuiusq; anni. & non in fine. non solum quo ad transmissionem ad hæredē legatarij. sed etiam quo ad petitionē. & qui accedit in initio cuiusq; anni, quo viuit legatarius, vt dictum est, si dictum legatū annuū relinquatur per Titium seruo Seij: deinde dictus seruus sit liber post primum. vel alterū annum Iulianus ait cū seruum nūc liberū sibi acquirere legata eorum annorum, qui venerunt, ex quo fuit liber, l. & no cedit dies legati, ab aditā hæreditate, sed ex die mortis testatoris. ſ. vt legatarius transmittat ad nēdem suum legata aliorū annorū quibus inueniatur vixisse post mortē testatoris etiam ante aditā hæreditatē. & si forte post multos annos a morte testatoris adeatur hęreditas. debetur legatario legatum omnium prædictorū annorum, & hæredi eius, si ipse sit mortuus, post aditā hæreditatem. subaudis & idem est si quotannis, s. singulis annis sit legatum. nam & hic spectabimus initiū cuiusque anni, sicut & ſ. Quādoque tamē nūl est legatū. & semel cedit. siue sit relictū in singulos annos, siue quotannis puta, quando euidens est voluntas testatoris, nō diu dentis legatum in annuas pēsiones, quoniā voluit prospicere hęredi suo, ne vrgeretur statim ad solutionem legati. nō aūt voluit conferre legatario. Sed quia si Titius legauit Seio 10. annua,

vel quotannis, vt Seius conduceret sibi habitationē domus: in qua moretur, vel cōduce et vnū magistrū, qui eum doceret in aliqua arte: sēē certe diebus intelligitur legatum esse relictū, quibus pensio habitationis debetur a legatario, qui conducit: vel quibus

d. bet a legatario pēsio mercedis disciplinarum. & hoc facta cōiectura voluntatis testatoris credit enim testatrē voluisse legatarium tunc demū habere dicta 10 cū inciperet egere eis: sicut & i principio anni est soluendum legatum annuum ad alimenta relictum, cū tunc incipiat egere legatarius: vt in hac l. in princ. Scire etiā debemus, q̄ quantū ad ea, quæ dicta sunt, nō est vsus vtilis legēdi in annos singulos. vel quotannis, s. singulis ann. vel legetur in singulos menses: vel quotmēsibus, i singulis mēsibus, vel leget in singulos dies: vel quotdiebus, id est singulis diebus. & idem erit dicendū si mille. ponе, aut ei annui legentur. nam semper habebunt locum ea, q̄ supra dicta sunt, si cui homo. Titius legauit. Seio 10 mīnenti in genere, & sic habet idem Seius electionē, quē velit de seruis testatoris. & decessit dictus Titius, certe si legatarius decedat ante quam vendicet seruū, transfert ad hæredem suum legatum.

¶ Si Titio. Caius fecit testamentū, & instituit sibi hērēdem Sempronium: & Titio legauit hoc modo, Lego Titio vnū de seruis meis quē Seius elegerit: & decessit Caius, & postea decessit Seius post electionē seruī a se factam: certe locus erit vendicationi seruī semel dicto Titio legatario acquisitæ. h. d. vt q̄ ad huiusmodi. Vui

sed plura. Et primi anni purum, sequentiū conditionale legatum est. si viuat. vt ſ. de ann. leg. l. 4. & l. cum in annos, secus in stipulatione etiam causa mortis facta. quia vna est, vt ſ. de don. causa mor. l. senatus. ſ. si item est simile hoc legatum legato vsusfructus. qa finitur morte, nisi relinquatur Titio, & hęredibus eius: vt ſ. de ann. leg. l. in singulos. & C. de lega. l. in annali. & C. de vsufruct. antiquitas, secus in stipulatiōe similis: quę morte non extinguitur. vt ſ. de verborū oblig. l. si Stichum. alias est leg. & ideo. ſ. stipulatio. Accurſius.

[b] Ne referret. Plana est. Acc.

[c] Nē semel. Per singulos ann. secus in simili stipulatione. vt ſ. de eo cau. mor. l. senatus. ſ. si.

[d] Dies cederet. Etiam quo ad transmissionē. vt ſ. de ann. leg. l. in singulos. non solum quo ad petitionē. vt C. e. l. 1. sed aliud in stipula. similibus. vt in fine anni cediti. vt ſ. de ver. obli. l. qui hoc anno, quę est contra. Sed contra hanc distinctiōnē est ſ. de cond. & demō. l. si in annos. Alij distinguūt an annuū, aut singulis annis legetur, vel promittatur: ut primo casu caput anſecundo finē inſpicias. Sed nunc est ar. contra ſ. fi. per l. secta. & ſ. e. l. nouissime. Acc.

[e] Acquirere. ſ. legata annorum ex quo fuit liber.

Omnium

[a] Omnium annorum. Præteritorum ex die mortis.

[b] Quotannis. Id est singulis annis.

[c] Nisi forte. Nam hoc sequenti casu vnū est legatū, & semel cedit: vt ſ. eo l. si cū. quasi purè sit relictū, in tēpus dilata petitione: vt C. e. l. ex his. & ſ. e. l. Firmio. ſ. si H.

[d] Quotannis. Id ē singulis annis, puta si x ad domū cōducendā, vel ꝑ magistro Acc.

[e] Debetur. A legatario.

[f] Voluntatis. Quia tunc egere incipit. ergo si ad alimenta x singulis annis legētur, in principio anni est soluendū: quia tūc incipit egere: vt ſ. hac l. 2. resp. sic de cōiectura ſ. de le. 1. l. si seruus plurium ſ. fi. & ſ. de iudi. l. sed & si proponas & inf. eo dem leg. Firmio. ſ. fin.

[g] Ipse ego. Subaud. Acc.

[h] Tot. Puta, 10 & est hoc contra solquam no. 2. respon. huius l.

[i] Vendicet. Legatarius.

[k] Decesserit. Legatarius, quo casu dubitatur, ideo quia cū sit electio legatarij, videbatur extingui eius mora. arg. j. de ve. b. obli. l. centesimis ſ. fin. Sed contra est, qa transmittitur ad hęredem vt & C. communem. de leg. l. fin. in prin. Alij dicūt decesserit. scilicet, seruus legatus. & dic post moſā hæredis non ante: vt infra de verb. obl. l. inter stipulantem. ſ. pen. de hac aūt electione hominis in genere legati, dic vt no. ſ. fa. ercisc. l. hæredes. ſ. si incerto.

[l] Limitadis hūc tex. l. quibus debetur. ſ. de leg. j. dum dicit legatū annuū deberi de quo in l. legatari⁹. ſ. si ita. ſ. de leg. 3.

HIusmodi. CASVS. Titius instituit sibi hæredē Seium pone, & Lucio ita legauit fundū Sempronianū do, lego Lucio, siue ipse Lucius cōtraxerit cum Berta intra annum, siue non contraxerit intra annū, vt lens dictus testator Lucium cōtrahere matrimoniū cū dicta Berta intra annum. & sic voluit testator: vt Lucius festinaret ad matrimoniū gratia lucri medij rēportis, & nō habetet fundum nisi post annū, si intra annū non contraheret cū Berta matrimonium, & decessit dictus Titius. postea decessit dictus Lucius antequam alteruter istorum casuum extiteret. nunquid transmittit ad hæredem suum legatū? Et dicitur quod non: quoniam causa ex qua debeatur legatario legatum, id est, existentia vnius de dictis casibus, semper debet precedere mortē legatarij, ad hoc vt ipse transmittat ad hęredē suum: nec debebit dictum legatum hæredi legatarij ea ratione, qa certum est alterutrum futurum omnino, i. alterum eorū, quæ posita sunt in cōditione, & hoc probat a simili. Pone enim qd dictus Titius legauit fundū Sēpronianū Lucio cum moreretur dictus Seius hīs: certe illud legatū certum est debitū iri. ex eo, quod certum est hæredem morituum: vnde si tempore mortis hæredis viuet legatarius, debebitur ei legatū & tamen si viuo hęrede decedat legatarius non transit dictū legatū ad hæredē ipsius legatarij. Viu.

[m] Siue non. Si certum erit, illud non faciendum.

[n] Existent. Est ergo conditionale, Et sic contra ſ. de cond. indeb. l. Iulianus. Solu. legatū, & stipulatio talis est cōditionalis: et hic, sed tum ex stipulatione solutum non repetitur, quia certum est aliquam ea rum causatum existere. arg. x. de cōdit. in deb. l. quod sub ea. & idem dici pōt in omnib. casibus illius l. Iulianus. in quibus eum deb turum certum est: licet videatur ibi velle notare differentia. Nec obſt. j. de per. & com. rei ven. l. qd si pēdēte. ſ. si i. a quia ibi nō dicitur pura empt. sed pfecta est quantū ad obligationē, a qua nemo discedere potest. alterutro inuito, quantū ad prohibendā repetitionē. Azo. Hē

non obſt. j. de noua. l. si pupillus. ſ. sed sub cōditione: quia ibi est pura quo ad obligationē. vt interim soluta non possit repetiri: vt d. l. quod si sub ea. Sed loā. dixit, aut voluit facere duas conditiones, & tūc alteram impleri oportet, aut vnam habentem duo membra. & tunc habetur pro pura: vt hic, & dictis ll. alij dicunt aliter: vt no. d. l. Iulianus.

[o] Decedat. Quia conditionale legatum vt ſ. eod. l. 2. dies enim incerta facit conditionem. vt ſ. de condit. & demon.

† Per istā legem & similes, dicit gl. 2. ante med. in c. diles. filij, ex. de iudi. q̄ ā temp. est exprimēda. aliās a gēs nō audit: & est expōsum in c. fi. de lib. obla.

† Per hęc text. gl. ic. put. et ū. sup. vers. oñēderit. de off. dele. dicit q̄ si duo legatarij iciunt ter tiū iterestse nō possē, vel nolit, nihilominus de bēt expectare, q̄ il le tertius se interariē excusset.

* In P. F. debituri.

multos annos adeat hæreditas: omniū annorum [a] legatario dēberi. Sed & si quotānis [b] sit legatū: mihi vī, ēt in hoc initium cuiusq; anni spectandum nisi for è [c] euidens sit voluntas testatoris, in annuas pensiones: ideo diuidētis, quoniā nō legatario cōsultum, sed hæredi ꝑspectū voluit, ne vrgeretur ad solutionem.

Relictum annuum respectu certæ necessitatis, debetur tempore necessitatis. Bar.

Si in habitationem aliquid, vel in disciplinam legetur sic. Annua: vel, Quotannis: [d] quib. diebus pēsio debetur [e] habitationis, vel mercedis disciplinarū, eisdē intelligit legatū relictū, cōiectura [f] voluntatis [g] facta. Nouissimè Pomponius scribit: nihil interesse, vtrū in annos singulos, vel quotannis: an in singulos menses, vel quotmensibus, an in singulos dies, vel quot diebus legetur. ipse [h] quoq; huic iniæ accedo. Proinde & si annui legentur tot aut eidem erit dicendū. Si cui homo generaliter legatus sit, & antequam vendicet, [i] decesserit, [k]

ad hæredem suū trāsfert legatum. Si Titio sit legatus, quē Seius elegerit, & Seius post electionem decesserit: locus est vindicationi semel acqſitæ.

Conditio omnino exitura si dubitatur, an vivo, vel mortuo legatario existat: impedit diem legati cedere. Bar.

Pomponius li. vj. ad Sabinum. XIIII.

HIusmodi legatum, siue illud factum fuerit, siue ō, [l] illi do, lego, ad hęredem nō transit, nisi alteruter casus vivo legatario extiterit: [m] quoniā causa, † ex qua debeatur, præcedere sēper debet: nec quia † certum est, alterutrū futurū, omnimodò debebitur. nam tale legatum, cū morietur, hæres dato. certum est * debitū iri, [n] & tamē ad hæredē legatarij non transit, si vivo hærede decedat. [o]

Si legatum, cuius dies cedit ab adita hæreditate, & aliud legatum cuius dies cedit à tempore mortis, alternata inè relinquitur, quantum ad electionem utrumque tempus inspicitur quantum ad transmissionem quodlibet per se naturam suam retinet. Bartolus.

& demon. l. dies incertus. 2. responso.

SI vsusfructus. CASVS Titius instituit sibi heredem Seium: & legauit Caio vsumfru fundi Titiani, aut 10. sub alternatione vtrum eorum duorū voluerit legatarius: & decessit dictus Titius certè vtrumque speciandū esse placuit iapietibus, i. & morte testatoris, & additione hæreditatis eius: mortem scilicet testatoris esse spectādam propter pōicta 10. q̄ 10. si sola essent legata, cederet dies eius legati a morte testatoris: vt ſ eo. l. si post diē, in princ. vt sic ii meriatur legatari' post mortē testatoris, & ante aditam hæredi. nā mittat au hęredem suum legatū 10 vt infra dicet. Aditionem, scilicet hæreditatis esse spectandam placuit propter vsumfr. nam dies legati vsusfructus cedit ab adita hæreditate, tātum, scilicet vt possit petiri ſ eo. l. vt si adita hīditate, possit legatarius eligere & petere quodcū que voluerit, vel vsumfructum fundi, vel decē. nam quāuis sit electio dicti Caij legatarij sicut eā ei dedit testator, non tamen potest esse locus electioni: cum proponatur, aut nondum testatori decessisse. & ita non habere adhuc locū ea, quæ sunt per eundem testatorem relicta: aut mortuo scilicet dicto testatore hæreditas eius nondū adita proponatur: & ita nō possit e'igi, vel peti. vsusfr. prædictus. quid ergo si post mortem testatoris, & ante aditam hæt. decedat dictus legatarius: nunquid transferatur ad hæredem eius legatarij legatū de decem? Et respon. quod sic: qui mortuo legatario dies legati prædicti de 10. cedit l. mortuo legatario apparet, quod cessit dies legati quo ad 10. præcise: quia iam vsusf. amplius eligi nō pōt, nec peti. nam & si ita dicat testator. Seię do 10. aut si ppetit, fundū hęres meus dato. & antequā pariat, decesserit Scia, trāsmittit ad hæredem suum dicta 10 siue eorum petitio nē. ¶ Si ita qs. Titius ponamus, instituit sibi hīdem Seiū & legauit Cricilio Sempronij 100. vt ipsi Caio filiofam. solueretur: & decessit dictus Titius. nūqd valet dictū legatum? & certè sic, & nō pōt imputari hęredi si soluat filio, & non patri Sempronio & si petat dictum legatum pater, exceptione erit repellendus.

¶ Si dies legati. Ponamus quod Titius instituit sibi hīdem Seium: & legauit Caio sui iuris existenti 100. pure, & decessit idē Titius, & ita cessit dies legati. postea dictus Caius legatarius dedit se in arrogationem pone Sēpronio. & ita peruenit in Sempronii ius, siue potestatem. certè ipsi Sempronio potius debetur legatū quā ipsi arrogato, transeunt enim cū eo arrogato in arrogantē ea, quæ ei arrogato debebantur. si autē dictum legatū fuisset d. cto Caio sub condit. relictū, non transit statim in arrogatorem Sempronium, sed expectabitur conditio: & ei acquiretur ipsum legatum, cuius iuris erit legatarius tempore existentis dictæ conditionis. Potest enim esse, quod tempore existentis conditionis erit legatarius in alterius potestate, quam in illius, qui eum arrogauit, quod si sui iuris fuerit legatarius eo tempore, quo exiſtet conditio legati, sibi potius acquiret. Viu.

¶ Si vsusfructus, aut decem Sub alternatione.

a Legatarij. Et si quidem semel publice eligat mutare non potest. arg. ſ. de leg. 2. l. statu liberū. §. nam lecus in contrarijs inter viuos, vbi distinguitur: vt j. de verb. oblig. l. si quis stipulatus.

b Mortuo. Testatore.

c Trāsiuliſſe. Quia vnum etiam purum fuit legatum.

d Legati cedit. Imō cedit à morte testatoris. sed nunc mortuo legatario apparet quod cessit quia iam amplius vsusfructus eligi nō potest nec peti.

e Transmittet. Et hoc ideo, quia legatum de x. purū esse cœpit viua Seia: cū iam certum esse cœperit eam patere non posse vt ſ. de cond. instit. l. fi. & j. e. l. cū ita, in prin. Azo. Sed arg contra, j. e. l. cum iliad. Acc.

f Repellendus. Filius ergo aget: vt j. de act. & ob. l. filius fam. & l. in factum. nec patri videtur acquiri vsusfructus, vt in aut. vt li ma. & auiæ. in prin. col. 8. & facit ſ. de cōd. & demō. l. qui hæredi. & j. de verb. oblig. l. eum qui. §. qui sibi. & j. de solutio. l. Stichum. §. quæsitum. & §. fi q. Acc.

g Cesserit. Legatario existente sui iuris.

h Tranſeunt. Vt ſ. de adop. l. si pater. in prin.

i Eo tempore. Ex quo extitit conditio: & sic cessit dies legati: vt ſ. e. l. ii. post. § pe. & §. si & j. de coll. bo. l. 2. §. id quoque. & ar. j. de iniur. l. seruo autē, & C. de iure delib. l. non est.

SI ita esset, CASVS. pone qđ Titius instituit sibi hærede Seiū & legauit Caio, & Sempronio filio Petri centū sub cond. si effecti essent sui iuris morte Petri eorum patris: & decessit d. Titius. postea nō mortalitate patris, sed emancipatione facti sunt eorum iuris. nunquid debetur eis dictum legatum, siue singulare fideicommissum? Et dicitur q̄ sic, & dies eius fideicommissi cedit ita bene per dictam emancipationem, sicut cederet si per mortem patris effecti fuissent eorū iuris: propter quam vltimam decessionem credo, q̄ posita sit hæc lex in hoc tit. Viu.

a Cessisse. No. non refert quid ex aequipollentibus fiat. sic C. de inst. & substit. l. 3. & ſ. mand. l. fina. arg. contra. C. de iis qui ve. æta. impetr. l. fi & supra. de lega. secundo, l. si ita §. is cui.

CVm ita. CASVS Pone, q̄ Titius instituit sibi hæredem Seium: & ita legauit Caio sub alternatione: Stichum, vel quod ex Pamphila natum erit, hæres meus dato ſ Caio & decessit Titius. certè non antecedet dies legati alternatiuè relicti q̄uis ad hoc, vt transferatur ad hæredem legatarij alterutrius vel alicuius eorum petitio, quā aliquid ex Pamphila natum fuerit, quasi dicat, si ante mortem legatarii aliquid natum fuerit ex Pamphila bene transfertur ad hæredem legatarii postea mortui alterutrius petitio, i. petat vnum quod velit, sicut posset petere legatarius si viueret. si autem ante mortem legatarij non fuerit natum aliquid ex Pamphila, non potest aliquod eorum petere hæres legatarii. si autem ante mortem legatarij certum fuerit nasci non posse aliquid ex Pamphila, puta Pamphila mortua antequā pariat, & ante mortem legatarii, bene cedit dies legati de dicto Sticho, vt tranimittatur ad hæredem legatarii postea mortui. ¶ Cū seruo legato. Pone q̄ Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Petrum, & legauit Seio Stichum seruum suum. & decessit d. Titius. anteq̄ aūt Petrus aditet hīditatem Titii, Caius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Martianū (pone) & vsumfr fundi Corneliani (pone) legauit dicto Sticho seruo. & decessit d. Caius, & dictus Martin' institutus à Caio prius adiuit hæreditatem eiusdem Caii, quam d. Petrus institutus à Titio adiret hæreditatem eiusdem Titij certè nulla ratio est cur diem dicti legati vsusfructus cedere existimemus antequam ēt ea hæreditas, scilicet Titii adeatur, ex qua dictus Stichus seruus legatus erat per Titium Seio. & est ratio quare ante non cedit, cū in præsentia, siue in præsenti tempore, quo non est adhuc adita hęreditas Titij, nullum emolumentum dicti legati vsusfructus acquiratē ex hæreditate Titii, ex qua fuit seruus legatus Seio, cū non sit ibi persona cui acquiratur, & vsusfructus sine persona esse nō possit: vt j. de stipu. ser. l. vsusfructus. & cū legatum dicti vsusfructus extinguatur, si dictus Stichus seruus mortuus fuerit, interim ante aditā hæreditatē Titij domini eiusdē serui: quare adita hæreditate postea dicti Titij ex qua seruus erat legatus Seio, existimādum est ad eum Seium pertinere dictum vsumfru. cui Seio seruus legatus est per d. Titium: Sed quid si dictus seruus Titij, cui seruo Caius vsumfru. legauit, non fuit legatus per Titium alicui, retento casu quando erat adita hæreditas Caii, qui legauit seruo vsumfru. & etiam hæreditas Titij domini ipsius serui? certè dicendum est hoc casu dictum vsumfr. pertinere ad hīditatem. i. ad hīdem hæreditatis eius Titij, cuius fuerat seruus prædictus. l. si viuat idem seruus tpe aditæ dictæ hīditatis. & hoc eo, i. adeo; quòd, id est, quia: dies legati vsusfructus non cessit ante aditam hæreditatem dicti Titij domini serui: vt dictum est, & non extra casum quod est hic bona ratio, si non expectaretur aditio hæreditatis dicti Titii quo ad cessionem diei illius legati ususfructus, frustra cederet dies ei* ante, & etiam inutiliter: cum non esset persona, cui acquiri posset: & sic inutile esset legatum. & nulli acquireretur: vt d. l vsusfructus, & ſ. eo. l. si habitatio, & j. de acq. re do. l hæreditas in multis. in fi. & ſ qui mo. vsusfr. amit. l. si seruo. Viu.

* In P. F. cuius seruus legatus fit.

b Certum fuerit. Puta Pamphila mortua antequam pariat. vt ſ. eo. l. si vsusfr 2. resp. & l huiusmodi. & ſ. de vsufr. l. si Titio. & j eo. l. cum illud in prin.

c Qui legauerat. Seruum.

d Legati. Vsusfructus.

e Hæreditati. A qua fuerat seruus legatus: vt j. de fidei. seruo. l. vsusfructus, & j. de acq. rer. do. l. hæreditas. vtriusq; hæreditas ergo debet aditi, legantis seruum, & legantis vsumfructum. Acc.

f Legatum. Scilicet vsusfructus. de legato serui non est dubium. Acc.

g Adita hæreditate. A qua seruus est legatus.

h Pertinere. Scilicet hęreditas legantis usumfructum ſſ fuerit adita.

i Ad hæreditatem. Eius qui legauit usumfructum. Vel aliter, id est, ad hæredem hæreditatis, cuius seruus fuerat. si uiuit seruus tempore hęreditatis aditæ. secus si ante decessit.

CVm legato. CASVS. Pone q̄ Titius instituit sibi hæredē Caium, & seruum suum Stichum legauit Seio,

Vlpianus libro xxiij. ad Sabinum XIIII.

SI vsusfructus aut decem, vtrum legatarius voluerit, sint legata: vtrumque spectādum, & mortem testatoris, & additionem hæreditatis. mortem, propter decem.: additionem, propter vsum fructum: quamuis enim electio sit legatarij, tamen nondum electioni locus esse potest: cum proponatur, aut nondum testatorem decessisse, aut eo mortuo hæreditas nondum adita. Inde quærit Iulianus: si post mortem testatoris legatarius decedat, an ad hæredem transferatur decem legatum? & libro trigesimo septimo Digestorum scribit, posse dici, decem transtulisse: quia mortuo legatario, dies legati cedit. argumentum Iulianus pro sententia sua affert tale: Seiæ decem, aut si pepererit fundum hæres meus dato: nam si antequam pariat (inquit.) decesserit: ad hæredem suum decem transmittet. Si ita qs legauerit filiofamilias, vt ipsi soluatur: pōt procedere legatum, nec imputari hæredi, cur non patri, sed potius filio soluat. Finge enim hoc nominatim expressum, ita vt filio soluat: certè si pater petat, exceptione erit repellendus. Si dies legati cesserit, deinde legatarius in ius alienum peruenerit: ipsi potius debetur legatū, in cuius ipsius ius peruenerit. transeunt enim cum eo, quæ ei debebantur. Sed si sub conditione fuerit legatū: nō statim transit, sed expectamus cōditionem, eique acquiretur, cuius iuris erit conditionis existentis tempore. Quod si sui iuris fuerit eo tempore, sibi potius acquiret.

Non refert quid ex aequipollentibus fiat. Bar.

Idem libro v. Disputationum. XV.

SIta esset liberis fideicommissum relictum, si morte patris, sui iuris essent effecti, nec

Idem libro xxxv. Digestorum. XVI.

CVm ita legatum est, Stichum, vel quod ex Pamphila natum erit, hæres meus dato, non ante dies legati eius cedet, quàm aliquod ex Pamphila natum fuerit, aut certum fuerit b nasci non posse.

Dies vsusfructus legati seruo hæreditario demum post aditam vtriusque hæreditatem cedit. Bart.

Cum seruo legato ante quàm hæreditas eius, qui legauerat, c adiretur, vsusfructus ab alio legatus fuerit, & prior hæreditas eius, qui vsumfructum legauit, adita fuerit: nulla ratio est, cur diem legati c cedere existimemus ante quam ea hæreditas quoq; ex qua seruus legatus erat, adeatur: cum neque in præsentia vllum emolumentum hæreditati c acquiratur & (si interim seruus mortuus fuerit) legatum f extinguatur. quare adita hæreditate g existimandum est, vsumfructum ad eum, * cui seruus legatus sit, pertinere. h Quòd si seruus cui vsusfructus legatus fuit, legatus non fuerit: dicendum est vsumfructum ad hæreditatem i pertinere, eo q̄ dies eius antè aditam hæreditatem nō cesserit.

Dies legati relicti seruo legato, cedit ab adita hæreditate: item ad legata quæ cedunt ab adita hæreditate, regula Catoniana non pertinet. Bart.

Idem libro xxxvj. Digestorum. XVII.

CVm legato seruo aliquid legatur, dies

Seio,& eidem Sticho legauit centũ & decessit idem Titius. certè dies legati seruo relicti cedit nõ à tpe mortis Titij testatoris, sed a tempore aditæ hæreditatis eiusdem testatoris,& est ratio extra casum, quia si ante aditam hæreditatem cederet, magis hæreditati diceretur acquiri,quã legatario,cui fuit legatus seruus cum interim sit hæreditatis fructus:vt ẽ de le. 2.l. si ubi homo.§. cum seruus. licet sit arg.contra j. de fur. l.a Titio. nec ẽt hæreditas posset acquiri: qui sibi debere hæreditas non posset intelligi, & sic euanescet: & legatũ quod est euanidũ: quia autem dies dicti legati seruo egato relicti non cecidit nisi adita hæreditate, ideo si tpe aditæ hæreditatis inueniatur liber. debebitur ei legatum sibi relictum & impedimento non est regula iuris,quæ appellatur regula Catoniana, quo minus debeatur dictum legatum dicto seruo, si inueniatur manumissus,siue liber tpe aditæ hæreditatis.dictum regula dicit,q̃ illud legatum,quod fuerit mutile, si tantum decederet testator facto testamento, non debeat ideo valere,q̃ dicit⁹ testator statuit j. de regula Cat. l.1.cum similium.nostrum autem casum interimit id est,tum facto testamento per etatis.or mortem,bene valeret legatum prædictum seruo legato relictum:quia non concurrerent in eiusdem persona & emolumentum dicti legati, & obligatio iuris pro soluendo legato eodem,imo concurrerent in duobus. nam obligatio iuris pro soluendo legato ligaret hæreditatem,emolumentum autem legati resultaret seruo legato respiceret legatarium,cui fuit legatus seruus, secus aũt si emolumentum legati,& obligatio iuris pro soluendo eodẽ legato concurrerent in eandẽ persona,siue in eundẽ debitorem:quia tunc non valeret legatum,& haberet locũ regula dicta:puta si non esset dictus seruus alicui legatus.nam tunc,hæditas deberet legatum eidem seruo, & seruus acquireret eidem hæditati & sic hæditas deberet sibiipsi. quod non potest esse:vt ẽ de le.2.l.Titia.§. Lucius. dictum ergo legatũ relictum seruo assimilatur legato relicto Seio, filio eiusdem Seij hæde instituto,quod quidem legatum nõ intelligitur cõstitere,quia quamuis statim facto testõ pfam.testator moriatur,tñ potest dictus filius postea a patre emancipari,& emancipatus hæreditatem dicti testatoris adire,vt patri,qui cum emancipauit legatũ deo caturvade nec hic inueniatur pater debere sibiipsi legatum,& sic valet,sicut & ẽ in primo casu,secus autem si adiret hæreditatem testatoris existens in potestate patris: quia tunc acquireretur hæred. tas patri, & inueniretur pater sibi ipsi debere legatum,& sic nõ valeret. Viu.

Hæreditate cedit. Vt ẽ eo.l.hæredis,in fi.& C.de caduc.toll.§. in nouissimo.

Regula iuris.Scilicet Catoniana quæ dicit q̃ illud legatum,quod foret inutile:si statim decederet testator facto testamento, hoc non debet valere ideo, q̃ diutius testator vixit:vt si legetur purè seruo hæreditas;vt inst.de leg §.an seruo.& bene infert:& ideo qa dicta regula non pertinet ad legata, quorum dies cedit ab adita hæreditate: vt infra de reg Cato.§. penul.

Quãque pro quãque. Aug.lib.3. cap.7.

Manumisso,id est si inueniretur liber tempore aditæ hæreditatis. debebitur ei,alioqui legatar o debebitur vtrumque legatum, sed a quo potuit manumitti:Respon si seruus hæredis erat,planum est,si seruus testatoris tunc a legatario. qui licet non vere, tñ fictione iuris dominus est:vt j de fur.l.a Titio.

In P. F. non est viuus.

Patertamilias.Testator.

Obligatio. Obligatio ligat hæreditatem,emolumentum legatarium respicit: ac si nõ esset seruus, legatus,tunc hæreditas deberetur seruo & seruus acquireret hæreditati & sic hæreditas deberet sibiipsi:quod non pot esse:vt ẽ de leg. 2. Titia §. Lucius,& tunc hãc locũ regula Catoniana.

Institutio. Aliquando extraneo.

Patrem legatum. In cuius est potestate nam nec hic inueniatur posse debere sibiipsi,etiam si fiat in facto testamento. de cuius testatoris mutum possit retardari aditio hæreditatis,& sic usucapiendi tempus pari. Et no.q̃ filio hæredi instituto ab extraneo potest legari patri & fratri hæredis etiam pure. Item a seruo instituto potest legari domino etiam pure,sed a domino, vel a patre instituto non potest iure legari filio,vel seruo,sed sub cõditione sicut fuit de leg § an seruo & supra de.l. l. quæritur. in prin.

Pone q̃ Caius instituit sibi hæredẽ Seiũ,& legauit Titio centũ,quicunq; liberos habuerit idem Titius,& decessit dictus testator Caius,& postea d Titius legatarius decessit relicta prægnante vxore sua,certe intelligitur expleta conditione decessisse dictus legatarius,& legatum valere intelligitur, si tamen posthumus fuerit natus viuus. Viu.

Quia nam mortuo.

Quandoq; Sabaud decem ei lego & alias est,si quãcunque liberos habuerit sed nihil refert.

Viuus. Secus si mortuus: ut j de verb.sign.l qui non nato. & l. postumo. C. de collat. & qd in not. & statim mortuo, vide Bar. in l. si non filio C. de cad. toll.

Viuus. Secus si mortuus: ut j de verb.sign.l qui mortui ẽt si declinet ad monstrũ:vt j.de verb sig l quæret licet bt ar.contra ẽ de sta ho.l.nõ sunt liberi. Sed contra.huic l.ẽ de sta.ho.l. qui in vtero. vbi alii non acquirit,antequam nascatur, sed certè nec hic acquirit. Et no.q̃ hæc cõdo existit,ẽt si nati moriantur.vt ẽ in l. hæd.bus.in prin.& C eo.l.cum vxori. & facit ẽ de cond.& dem.l.holerum.s.& l cum vir & l. si vir.

Cum hinc. Titius instituit sibi hæredem Seium ponamus,& sine aliqua præfinitione temporis legauit ita vxori suæ Sẽproniæ vxor,ponamus,in tergellauit hæredem vt ei pdaret penum, & hæres non dedit ei.certè vnum legatum intelligitur.ſ. de dictis 100.scilicet.quò ad vnam exactionẽ, siue solutionẽ. & statim peti potest p vxorem idẽ legatũ de 100.& p dicti penoris causa eo tantum pertinet, vt tradito penore,siue penu ante litẽ contest. ſ. super dictis hæres ab vxore liberetur sub.sed duo sunt legata, vnũ purè.ſ.penus,alterum conditionale.ſ.c.vt j.eod. l.si penum. si autem ita scripsisset dictus Titius testõr.Si penum intra Calendas non dederit. ſ. hæres meus vxori meæ,centum dato. scilicet hæres meus vxori meæ. non efficitur vt sint duo legata:imò est vnum. nam c. videtur esse legata sub conditione. ſi penum intra Calendas nõ dederit hæres vxori testatoris. nam incipit hoc legatum à præcedenti conditione & idcirco ſ.quia nõ sunt duo legata,sed vnum. ſ. de 100. & qa 10.vñr esse legata sub cõditione, vt dictum est, si vxoris testatoris prædicta decesserit ante Calendas.ſ. prædictas, relinquet penum siue penus petitionẽ hæredi suo: quia legata non est scilicet ei vxori penus. neque centũ prædicta, siue eorũ petitionẽ relinquet hæredi suo eadẽ vxor:quia nõ cessit dies legati, scilicet de centum,eò scilicet q̃ nondum extiterat conditio,neque adhuc poterat hares dare vxori testatoris penum ante Calendas:quia nondum aduenerant Calẽdæ tempore mortis vxoris testatoris. ¶ Cũ ab eo. Ponamus quod Titius instituit sibi hæredẽ Seiũ,& legauit Caio 100.sub cõditione, si nauis ex Asia veneret, & ab eodẽ Caio legatario reliquit mihi fideicõmissum,ponamus,quinquaginta.certè talis est,ac si instituisset dictum Seium,vel alium hæredem sub conditiõe,& mihi pure legasset,ſ.vt dies dicti fideic. mihi a legatario relicti cedat eo tẽpore, quo cederet dies legati mihi relicti ab hærede sub cõditione instituto, cuius quidẽ legati dies cedit à morte testatoris nõ obstante conditione:sub qua erat institutus hæres ille,à quo mihi pure legati fuit:vt ẽ.eo.l.hæredis.in prin.& j.eo.l.si dies.§.fi.¶ Si debitori. Ponamus,q̃ Titius habebat debitorem Seiũ in 100 q̃ debebat ei sub cõditione,si nauis ex Asia venerit,fecit hic creditor testamentum,ponamus,& instituit sibi hæredẽ Caium, & legauit dicto Seio illud,qđ ei debebat:& decessit dictus testator.certè præsens,siue purũ legatũ est,& agi potest per legatarium eundemq; debitorem cõtinuo naicm actione ex testamento contra hæredẽ, vt liberatio ei per hæredẽ præstetur.i.vt liberetur per acceptilationem,& si post mortem testatoris decesserit dictus debitor conditionalis,cui legatum est p creditorẽ illud,quod ei sub conditione debebat,vt dictũ est, ad hæredem suum debitoris eiusdem legatarij trãsmittit actione.ſ.ex testamento prædictam competentem,vt præstetur liberatio.& hæc eadem erũt dicenda,& si non ipsi debitori cõditionali,sed alij cuilibet proponatur esse legatum similiter per eundẽ testatorẽ illud,qđ dictus debitor debebat testatori sub conditione,scilicet,vt sit præsens legatum, siue purũ: & si post mortẽ testatoris decedat legatarius, ad hæredem suũ.ſ. legatarij transmittat. Viu.

Vnum legatum. Propter vnam solutionẽ, duo tñ sunt. penus purè, centum sub cõditione: vt j. eo.l.si penũ.sic ẽ de le.2.l.si quis seruũ. §.si ita.& j.de duobus.reis.l.3.§.fi.

Starim peti. Legatum de 100.scilicet postquam fuerit interpellatus præstare penum:vt j. eod. l.si penum.

Liberetur. An autẽ penus sit in obligatione ciuili,& naturali,innuit hic, q̃ non, cõtra quòd sic; vt j.eo.l. si penum. Sed dic vt ẽ ad leg. Falcid.l. 1.§.item si ita no.

Pro solutione huius contrarij dic secundum Ba. hic,cum dicitur in textu,statim intellige mora commissa.

Centum dato. Vxori meæ.

In P. F. tradito penore.

In P. F. quia dies legati cessit sed non rectè illic omissa est negatio:quæ admodũ, nec paulo post ibidẽ rectè omissa est dictio,purè.

In P. F. non est tale est sed puto ea verba omissa fuisse per librarij negligẽtiã.

Vxori meæ penum hæres dato; & si non dederit, centum dato, vnum legatum intelligitur centum: & statim peti potest. Pœnoris autem causa cò tantum pertinet, vt ante litem contestatam tradito penore hæres liberetur. Quod si ita scriptum sit, Si penum intra Calendas non dederit, centum dato: non efficitur, vt duo legata sint, sed vt centum legata sub conditione videantur, idcirco si vxor ante Calendas decesserit: hæredi suo neque penũ relinquet, quæ legata non est. neque centum: quia dies legati non cesserit. Cum ab eo purè mihi fideicõmissum datum est, cui sub conditione legatum est: tale est, quemadmodum si hærede instituto sub conditione, mihi purè legetur. Si debitori, quod sub conditione debet, legatum est, præsens legatum est, agique ex testamento statim potest, vt liberatio præstetur, & si post mortem testatoris decesserit: ad hæredem transmittit actionem. Hæc dicenda erunt, & si non ipsi debitori, sed alij cui libet similiter legatum esse proponatur.

Legatum annuum cum præfinitione temporis relictum, in dubio, si fit causa alimentorum, dicuntur plura legata: vel vnum: cuius dies cedit à tempore mortis. Bartolus.

Marcianus libro vi Institutionum.

XX.

In cum præfinitione annorum legatum fue

Duo legata. Hoc non facit temporis appositio,sed quia incipit a conditione:vt j.de verb.obl.l.si ita stipulatus.§.1.nec obst.ad l.Fal.l.1.§.idemq; erit.vbi dicit idẽ esse hoc casu,qđ & superiori.§.sed illud verum.si in superiori esset petita penus,& non data:nã tunc vtroque casu est idem.i,siue à conditione,siue à legatario incipiat legatum de centum.

Non cesserit. Quia nondum extiterat cõditio.quæ poterat intra Calendas penum dare:quia nondũ Calendæ aduenerant.

Cũ ab eo purè mihi. Quo casu cedit à die mortis. licet petitio suspendatur:vt ẽ.eo.l.hæredis. in princ. Item in quantum legatarius teneatur:dic vt ẽ de legatis.2.l.Imperator,in princ.& §.1.& facit. j.eod.l.si dies.§. fin.

Agique. Actione ex testamento,vt liberetur p acceptilationem,& etiam cõperit exceptio,si conuenietur ab hærede existente conditione:vt j.tit.2.l.1.§.si debitori.& ẽ de lib.leg.l.si quis decedens.§. nãc de. & l.quod mihi.

Erunt. Vt legatum valeat.

Proponatur. Quod debitor debet sub cõditione. Accur.

Cum præfinitione. Casvs. Ponamus q̃ Titius legauit ita Seio: ego Seio dena vsque ad annos x. & decessit d. Titius,postea decessit Seius legatarius, transactis pone duobus annis ex dictis x.annis.nunquid futurorũ octo annorum legatum trãsmittit ad hæredem ſ ũ ẽ ctus legatarius?& diffinguit. aut alimentorum nomine fuit relictum dictũ legatũ Seio: aut non fuit relictum nomine alimentorũ,sed in plures

res pensiones, & prestationes diuisit Titius testator dictum legatum exonerandi hæredis gratia. Primo casu plura sunt legata, & futurorum octo annorũ legatum non transmittit ad hęredem suũ legatarius mortuus: & est ratio extra casum, quia hoc casu primi anni legatum est purum, sequentium cõditionale: vt dixi §. eo l. cum annos. Secundo autem casu omniũ dictorum x. annorum est vnum legatum, & intra decennium decedẽs legatarius transmittit ad hæredem suum etiam legatum futurorũ annorũ. Viu.

a Dena. Id est, decẽ & decem: vt §. de leg. 1. l. si quis Titio: & dic singulis annis: vsq; ad x. an.

b Plura esse. Primi anni purũ, sequẽtiũ conditionale. s. si viuat alimentarius: vt §. de annu. leg. l. in singulis.

c Non transmittere. Quia decedit ante conditionẽ & sic ante diei cessionem,

d Si verò. Facit §. e. l. nec semel. ibi, nisi forte &c. & j. eo. l. Firmio. §. fin Acc.

e SI dies appolita. CASVS. Aut dies certa, vel incerta non est appolita in legato: autẽ appolita, siue adiecta. Primo casu præsens, siue purum debetur legatum legatario, & confestim ad eum pertinet cui datum, siue relictum est. Secũdo casu aut est adiecta dies certa, aut incerta: si est adiecta legato dies certa, certissimus quidem dies legati statim cedit, scilicet a morte testatoris, quamuis dicta sit longæua: veluti: qa dixit testator, lego Titio pone cẽtũ Calẽdis Ianuarij, non tamen potest peti legatum ante diem. si autẽ incerta dies sit adiecta in legato, neque põt peti res, scilicet legata, neque dies legati cedere põt, nisi obtigerit conditio temporis, id est, conditio, quæ demonstratur per tempus incertum, siue per diem incertũ: vt j. prox. §. nec interest. & de hac incerta die pronuntur in litera quatuor exẽpla, quorũ quodlibet ita videtur supplẽdũ, sicut dicã in quolibet eorũ, & erit primũ tale, Lego c. Titio pone, cùm pubes erit. Secundũ erit tale, Cum filia, scilicet mea nupserit, lego centũ. Tertium erit tale, Cum magistratũ inierit ponamus Titius, lego ei centum. Quartum erit tale Cũ Titius fecerit domum Seio, lego eidem Titio c. Et hoc exẽplum, vel simile videtur posse poni in illa litera cũ aliquid demum &c. quam literam ita construe, cũ aliquid demum fecerit, scilicet Titius, quod copiosè dere describendo sit commodũ, s. alicuius, puta Seij per hoc quod scribitur & apponitur in legato. Potes & quintum ponere exemplũ in l. seq. de die incerta in legato appolita, quam potes legere vsque ad §. quidam, & antequam legas. §. si sub conditione. q. est in hac l. puta si Titio fuerit legatum, cum is annorum quatuordecim esset factus. nam si is Titius decesserit ante quatuordecim annos, nõ transit legatum ad hæredem eius: quoniam hoc legatum continet in se nõ solum tẽpus, sed etiam conditionẽ. s. hanc si is. s. Titius esset effectus xiiij. an. ille autem qui non est in rerum natura, sicut non erat dictus Titius an. xiiij. non esse intelligitur nec interest, vtrum ita scribat. s. in legato, si ann. 3. factus erit. s. Titius, lego ei c. an priore scriptura sic scribatur. s. cum ann. xiiij. esset factus, lego ei 100. pone. nam q̃ nis in hoc differant dictę duæ scripturę. s. si ann. xiiij. factus erit &c. & cum ann. xiiij. esset factus &c. in hoc differt dico, quia p conditionem, siue per scripturam, in qua conditio cõtinetur, illa. s. si ann. xiiij. factus erit &c. demõstratur tempus, & sequenti, siue per sequẽtem scripturã illa. s. cum an. xiiij. esset factus &c. demonstratur cõditio ad tempus. s. incertum in ea positum. vtrobique tamẽ eadem conditio est. vade sicut dixi, si Titius decesserit ante xiiij. ann. non transit legatum ad hæredem eius. & non mireris, si illam scripturã, cum annorũ 14. esset factus, &c. appellaui modo sequentem scripturã, qui i sequens est in verificalo, nec interest &c. quamuis sit prior in ptnc. l. huius, si Titio. Viso ergo de legato præsenti, sine puto, & de legato cui adiecta cẽ dies certa, & de illo cui adiecta est dies incerta, redeam' ad §. si sub cõditione, & cõtinuem' cum. §. quidam. sit cõditiones &c. & videamus de his legatis, quibus appositæ sunt conditiones, quę habẽt pro nõ appositis. ita ponamus qd institui te hęredem sub condone si nauis ex Asia venerit, & legaui Titio 100. sub eadẽ cõditione. certũ pũde cedit dies huius legati, ac si pure relictũ esset: quoniã esset certum hæredẽ exitũre debitũ iri. s. dictę legatũ legatario legata enim nõ fiunt incerta. vt. s. suspendantur pon cõditionem existentem, sub qua hæres fuit institutus, & post aditam ab eo hæredẽ hæreditatem. non fiant incerta dico per conditionem hęredum, siue per conditionem appositam institutioni hæredum, nec multũ interest, siue differat tale legatũ de quo dixi, ab hoc scilicet legato dato si hæres erit, j quo. s. dicit tenor, ponamus hoc modo dato. s. tu hęres meus Titio centum: si hæres eris, scilicet mihi. quod quidem legatũ non indicatur cõditionale vt supra de le. 1. l. 3. & nõ est, si testator ita scribat, Titius hæres esto. si Titius hęreditatem meam adierit. Mæuio decem dato. nam pro non scripto ea conditio erit, vt omnino ad hũc Mæuij legatum transeat etiam si Mæuius decesserit ante aditã hæreditatem, scilicet per dictum Titii institutum. & idem est si ita fuerit scriptum. s. per testatorem. si Titius hæreditatem meam adierit. intra dies centum, Mæuio centum dato. subaudi Titius. nã hoc legatum erit in diem. & non sub conditione: cũ conditio sit superuacua subaudi. & ideo Mæuius legatarius deceẽs ante aditam hęred. tatẽ per Titium hæredem transmittit legatũ de centum, siue eius petitionem ad hęredẽ suum: quia definitio Labeonis probatur, siue approbetur eis, dicentis id demum legatum transire ad hæredem legatarij. s. decedentis ante aditam hęreditatem, h hęrede, quod, scilicet legatum certum sit debitum iri si adeatur hæreditas. dictum autem proxime legatum bene certũ est, del eri legatario, si adeatur hæreditas, & vium the legatari'. nam post aditam hæreditatem suspendi non potest. quin statim debeatur legatario, fuit enim relictũ Mæuio prętandum intra centum dies, & ita intra certũ diem sub conditione si Titius hæres adiret hæreditatem. Quid autem si duos instituam hæredes, puta Titium, & Seiũ, & legem Caio decem à dicto Titio, & Seio instantis sub conditione, si idem Titius vnus de institutis adeat hæreditatem meã, nihilne erit superuacua dicta cõditio appolita in legato Caij? certè nõ: imò valebit dicta conditio in portione Seij cohẽdis id est, in quinque, quę videtur ab eodem Seio legata per me

rit, veluti Titio dena vsque ad annos decem: Iulianus libro tricesimo Digestorum scribit, interesse: & si quidem alimentorum nomine legatũ fuerit, plura esse legata: & futurorum annorum legatum legatarium mortuum ad hæredem non transmittere.

c Si verò. nõ, palimẽtis legauit, sed in plures pensiones diuisit, exonerãdi hæredis gratia, hoc casu ait, omnium annorum vnum esse legatum, & intra decennium decedẽtem legatarium etiam futurorum annorum legatum ad hęredem suum trasmittere, quæ sententia vera est.

Paulus libro ij. ad Vitellium. XXI.

SI dies appolita c legato non est, præsens debetur: & * confe

P. F. aut

per me testatorem Caio. vnde si antequam Titius cohæres Seij adeat hæreditatem, decedat Caius legatarius non transmittit ad hæredem suum petitionẽ dictorum quinq; quæ ei Caio videntur legata a Seio per me testatorem, in portionem autẽ ipsius Titii in cuius persona est cõprehensa cõditio apposita legato Caij de decem prædictis, id est in alijs quinque, quæ videntur legata Caio à Titio per me testatorem, superuacua erit dicta conditio, quæ fuit, si Titius adeat hæreditatẽ. & ideo pro dicta parte Titij non faciet legatum Caij conditionale, & perinde erit superuacua dicta cõditio, atque si solo Titio hærede Seii instituto a me esset legatum Caio prædicto modo, id est, sub conditione, si hæreditatem meam adiret Titius, quo casu sine dubio superuacua esset conditio, vt supra vidisti. si ergo Caius prædictus legatarius decedat ea conditione pendente, id est, antequam Titius cohæres Seij adeat hæreditatem meam, trãsmittet ad hæredem suam petitionem de quinque, quæ videtur ei legata à Titio cohærede Seij, cui legaui eidẽ Caio x. a dicto Titio, & Scio institutis sub conditione, si idem Titius adiret hæreditatẽ meam. & hæc videtur esse intentio harum duarum legum, salua meliori intentione, & intellectu. Viu.

¶ Si dies incerta. R. vel dic certa, vel incerta. si autem apposita est, distinguitur certa ab incerta vt subijcit.

* Dies, nõ est I. P. Fl.

* In P. F. cum in familia nupserit.

* In P quod scribendi cõprehẽdere sit commodũ, fecerit: nisi tẽpus cõdone obtigit.

a Confestim. Nisi ex voluntate defuncti aliud appareat, vt supra titulo primo. l epistolam. §. fi. & de auro. & argento legat. l. filiam.

b Ianuarijs centesimis. Aliàs certissimis. aliàs centesimis: vt j. de verb. obl. l. centesimis. aliàs simpliciter Calendas primas demonstrat: vt j. de verb. obli. l. eum q Calendis. Acc.

c Statim. A morte testatoris: vt sup. eo. l. si post. 2. respon. Accur.

d Non potest. Propter exceptiones. sed in vsu fructu ipso iure ante diem non debetur, vt supra quando dies vsusfructus legati cedat. lege prima, in fine.

* Cum pubes erit. Verè hic dies videtur adiecta: vt supra de condit. & demonstratio. lege, si quis legata, 1. respon.

SI Titio, cum is annorum 14. esset factus, legatum fuerit: & is ante quartumdecimum annũ decesserit: verum est, ad hęredem eius legatũ non transire: quoniam non solum diem, sed & cõditionem hoc legatum in se contineat, * si effectus f esset annorum 13. Qui autem in rerum natura non sit: * annorum 14. non esse intelligitur. Nec interest, vtrum scribatur, Si annorum 14. factus erit: an, cum annorum quatuordecim factus erit nã priore scriptura q per conditionem r tempus demonstratur, sequente per tempus s conditio. vtrobique tamen eadem conditio est. Quædam autem conditiones etiam superuacuæ sunt: veluti si ita scribat, Titius hæres esto. si Titius hæreditatem meam adierit; Mæuio decem dato. nam pro non scripto t ea cõditio erit: vt omnimodò ad hæredem Mæuij legatũ trãseat, etiam si Mæuius ante aditam hæreditatem decesserit. Et idem si ita fuerit scriptum, Si Titius hæreditatem meam adierit intra dies 100. Mæuio decem dato. nam hoc legatũ in diem erit, nõ sub conditione: quia definiq Scriptura. Cum dixit, cum annorum quatuordecim erit.

r Per conditionem. Scilicet per si.

s Per tempus. Puta per cum. nam per cum, & per si, fit conditio vt not. sup. a eodem l. si cum hæres. Sed huic l. est contra supra titu. 1. l. qui filium. §. Sabinus. & l. Seius, & C. eo. l. ex his. vbi plenè no. & facit j. eod. l. Firmio.

t Pro non scripto. Causa enim tollendę dubitationis poni videntur: vnde commune ius non lædunt, vt C. de fideiuss. l. non recte, ar. contra. C. de thesaur. l. 1.

f Nupserit. De hac habes. §. de condi. & demonstra. l. hæc cõditio filiæ.

g Cum magistratum. De hac C. de insti. & substitut. l. si quis cum.

h Commodum. Sic construe: cum aliqd deinde fecerit quod comprehendere sit commodum scribẽdo, id est, sit commodum alicuius per hoc quod scribitur. Hug.

i Neque res. Ad legatarium.

k Pertinere. Vt & §. de leg 2. l. ita scriptum. §. si sub condi tione. apparet ergo differre inter certã & incertam diem, sic §. de verb. obli. l. stipulatio ista. §. inter certam. & sup. de condi. & demonst. l. 1. & l dies. & sup. eo. l. ti cum hęres.

l Relictum esset. Vt sup. de leg. 1. l. 3. & facit sup. e. l. cum sine, §. fin. & l. hæredis. in princip. & l. pure 2. respon. & infra eo. d. l. si Titius. §. quędam. sup. de condi. & demõ. l. 1. in fi. & l. aliquando. & ad leg. Fal. l. qui fundũ, §. si tu.

m Legatũ. De quo dictum est.

n Ab hoc. Scilicet legato.

o SI Titio. Contineat. hanc scilicet, si &c. vt sup. de lega. 1. l. si cui. §. hoc legatum.

p Effectus. Puta eos compleuisset. vt d. l. si cui, & sup. de cõdi. & demon. l. non putabam. & C. eo. l. ex his. Acc.

* In P. F. anno. 14. non esse nõ intelligẽt. Nec interest vtrum scribatur annorum 14. factus erit, an ita cum priore scriptura

a Duos hæredes. Titium. & Seium.
b Alter ex his. Puta Titius.
c Legem. Puta 10. danda ab vtroque hærede.
d Cohæredis, ſ. Seij. verbi gratia, in quinque, quæ videntur à Seio legata. eſt cõditio ſi Titius adeat: vnde interim decedens legatarius nõ trãſmittit illa quinque.
e Valebit. Scilicet conditio.
f In ipſius. Scilicet Titij portione.
g Superuacua. Vnde ſi legatarius decedat, ea pendente, tranſmittit ad hæredem ſuum, qui petit à Titio exiſtente hærede. Acc.
h Cohærede. Titio qui & ipſe cohæres eſt Seij. vel dic Seio. Acc.
i Eo modo. Scilicet ſi hæreditatem adieris. & facit ſ. eodem, l. ſi dies. §. fi. cũ ſuis. concor. Accurſius.

* In P.F. in ipſius aũt cuius perſona ĩ condõne cõprehenſa eſt.

CVm in annos. Ponamus, q̃ Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, & in annos ſingulos reliquit legatum, puta 10. Caio. deceſſit d. Titius. Certè Caius legatarius poteſt capere legatum per ſingulos annos inſpecta eius conditione, ſcilicet legatarij, vt ſi hoc anno ſit capax, debeatur ei legatum huius anni: ſi vero hoc anno non ſit capax, ſed ſi capax in ſequenti anno, debeatur ei legatum ſequentis anni: & non huius. ſi autem plurium ſeruus ſit ille, cui legatum eſt relictum in annos ſingulos, erunt ſpectandæ perſonæ ſingulorum dominorum, ſi ſint capaces, quolibet de dictis annis, vel non ſint capaces. Viu.

* In P. F. legatarij ait capere & ſi plurium &c.

k Cum in annos. Dic vt. notaui ſupra eodem, l. cum in annos. & ſequen. & facit ſupra, de legatis 2. l. non oportet.

SI penum. CASVS Seius, ponamus, facit teſtamẽtum, & inſtituit ſibi hærdem publicium, & damnauit eundẽ Publicium hærdẽ, vt daret penum Caio; vel ponamus, q̃ damnauit eũ, vt daret fundũ Caio. ſi non daret dictus hæres penũ Caio, vel ſi non daret dictus hæres fundũ Caio, dãnauit eundẽ hæredẽ, vt daret ei dem Caio 10. deceſſit d. Seius teſtator, certe videtur legata penus Seio eo caſu, quo legatum penum eſſe poſitum eſt. & videtur eſſe dicta penus trãslata in 10. prædicta, ſi hæres noluit dare penum legatario: & videtur eſſe dictus fundus legat⁹ Caio, eo caſu quo poſitum eſt legatũ eſſe fundũ, & vt translatum, ſi in 10. p̃ dicta ſi hæs noluerit dare fundũ legatario. & rũc pecunia ſiue dicta 10. debẽtur Caio legatario, eũ hæs interpellatus à legatario fundũ nõ dediſſet legatario, cum fuit legatus fundus, vel eũ hæs interpellatus a legatario penũ legatario nõ dediſſet eũ fuit legata penus. et ſi interea, ſiue interim antequam legatarius interpellet hærdẽ, q̃ det ei fundum, cum fuit legatus fundus, vel q̃ det penum, cum fuit legata penus, deceſſerit legatarius non debebitur hærdi eius legatarij niſi fundus, cum fuit legatus fundus, vel penus, cum fuit legata penus. nã cũ ita dixit teſtator, Publici⁹, ſ. hæs meꝰ fundũ dato, ſ. Caio, vel cũ dixit teſtator Publicius hæres meus penũ dato Caio. perfectum eſt legatum fundi, cũ fuit legatus fundus, & perfectum eſt legatum penoris, cum fuit legata penus. & cum dicit. ſ. teſtator poſtea, ſi non dederit, ſ. hæres meus fundum, vel non dederit hæres meus penum, centum dato, ſ. eidem Caio legatario: videtur fundi legatum ſub condõne ademptum eo caſu, quo 100. ceperãt deberi legatario. i. poſt interpellationem factam per legatarium hæredi, vt hæres ſoluat ei fundum, cum fuit legatus fundus, vel ſoluat ei penum. cum fuit legata penus: quorum. ſ. centum: q̃ conditio non exiterit viuo legatario, ideo fortè, quia hæres non ſit interpellatus per legatarium prædicto mõ, euenit, vt nihil egerit ademptio legati de fundo, vel penu, & vt fundi. vel etiã penoris legatum durauerit. & hoc q̃ legatum non incepit à conditione, imõ dixit teſtator, vt dixi in princ. ſed tem ita dixit, & incepit teſtator in legando, ſi penum non dederit, ſcilicet Publicius hæres meus Caio, 10. dato. ſ. hæres meus Caio. videmus non eſſe penum legatum: ſubaudi. ſed ſunt legata 10. ſub conditione: q̃ ideo ſi legatarius deceſſerit ante condẽnã, hæres ſi ſuo neq; penum ſiue penoris petitionem relinquet q̃ ei legatario legati, non eſt, neq; 10. ſiue petitione de 10. relinquet hærẽdi ſuo: q̃a dies legati de 10. non ceſſit, vt ſ. e. l. cum ſine. §. quod ita. & in ſequenti ibi vehiculo, & q̃d dixi in penore, idẽ eſſet in fundo: vt ſi ita dixiſſet teſtator, ſi fundũ non dederit, ſ. Publicius hæres meus Caio 10. dato. ſ. hæres meus Caio. & hæc videtur eſſe intentio huius legis. ſalua meliori intẽtione & intellectu. ideo autem poſui per totam legem de fundo & de penu, quia in prin. l. dicitur, ſi penum hæres dare damnatus ſit, vel fundum: quæ quidẽ eſt diſiunctio legis, & non teſtatoris. Viu.

l Si penum. Dic quid ſi penus, vt ſup. de penu legata, l. 3. in princ.

m Interpellatus. Congruo loco, & tempore: vt ſupra de vſu. l. mora. vt per lit. conteſt. vt ſup. eo. l. cum ſine. & facit infra, de verbor. obligation. l. ii ita ſtipulatus fuero. §. fin. ſed quomodo iis ſuper eo, cuius nomine non eſt actio, potuit conteſtari. & ſupra quo ſuit interpellatio? Reſpond. vt not. C. de cohtrahen. ſtipulat. l. nuda.

n Publicius. Hæres meus.

Cœperint.

o Cœperint. Quod eſt poſt interpellationem. & ſic videntur duo legata. Sed contra ſ. l. cum ſine. ſol. ibi.

p Durauerit. Vt ſolutum non repetatur: non tamen poteſt peti: vt ſ. ad l. Falc. l. 1. §. item ſm quoſdam. vel aliud viuente legatario: ſecus eo mortuo: vt hic dicit.

q Legatum. Quia incipit a condit. ſed ſuperiori caſu à præãbulo legato: vt not. ſ. eo. l. cum ſine.

CVm illum. CASVS Ponamus quod Titi⁹ inſtituit ſibi hæredem Sejũ: & legauit Caio hoc modo, lego Caio fũdum meum Titianum, vel fundum meum Seianum: & deceſſit idem Titi⁹. certè dicta enumeratio plurium fundorum diſiunctiuo modo comprehenſa in legato non facit plura legata, ſed eſt vnũ legatum quantum ad ſolutionem nam hæres non tenet ſoluere legatario niſi videri eo caſu, quo centum deberi cœperint. quorum quia conditio viuo legatario non exiterit, fortè quia interpellatus hæres non ſit: eueniet, vt ademptio nihil egerit, fundique legatum duraurit. Planè ſi ſic legatum ſit, Si penum nõ dederit, decem dato: dicimus non eſſe penum legatum.

In legatis alternatiuis vnum eſt legatum: & ſi vna pars eſt conditionalis, legatario interim decedente nihil ad

vnum de dictis fundis, nec aliud a prædicto caſu poterit probari, ſi dictus teſtator legauerit, purè Caio alterum fundum de prædictis, uel alterum de eiſdem fundis ſub condõne enumerando eos fundos in legãdo diſiunctiuo modo. nam & in hoc caſu vnum legatum eſt, & non plura. nam pendente prædicta conditione, ſub qua alter de dictis fundis fuit legatus, non competet electio hæredi quem fundum ſoluat legatario, vtrum legatum purè, an legatum ſub conditione: nec etiam legatario competet electio, quem fundum petat ab hærede, etiam ſi teſtator legatario dedit electionem. nam tunc eſſet propriè electio, ſiue eſſet electioni locus, quando de duobus, vel pluribus poteſt quis eligere: quod uult in hoc autem caſu non eſt ita quia conditionale legatum non poteſt eligi, nec etiã purum propter conditionale. vnde in hoc caſu magis etiam apparet quod ſit unum legatum, quam in ſuperiori. Item & propter aliud apparet. quia ſi pendente dicta conditione moriatur legatarius, non uidetur trãſiſſe ad hęredem legatarij legatum prædictum alternatiuo modo relictum nam hæres legatarij non poterit petere ab hærede teſtatoris dictum fundum ſub conditione relictum & etiam occaſione dicti conditionalis legati non poterit petere fundum purè legatũ. ¶ Hæres meus Titio. Fonamus, q̃ ita dixit teſtator in teſtamento ſuo, hæres meus Titio dato, quod mihi Seius debet, & deceſſit: & repetitur poſtea q̃ dictus Seius pupillus exiſtẽs ſine tutoris authoritate nummos acceperat mutuo à dicto teſtatore ante teſtamentum, nec locupletior factus erat idem Seius ex dictis nummis nunquid valet dictum legatum Titio relictum? & diſtinguitur. aut teſtator, qui petijt prædicto modo ab hærede ſuo retulit verba ad præſens debitum: aut verbo debiti cogitauit naturalem obligationem, futuramque ſolutionem per dictum Seium faciendam. Primo caſu nullius momenti erit legatum: quia nihil ei teſtatori debet d. Seius pupillus, ſ. ciuiliter vt poſſit ab eo petere: licet naturaliter ei teneretur: quia pono q̃ erat proximus pubertati. Secundo autem caſu nihil petet Titius legatarius: interim antequam Seius pupillus ſoluat dictũ naturale debitum hæredi teſtatoris: quaſi in legato Titii tacita incerta ſit condõ, ſi ſoluerit dictus pupillus dictum naturale debitum: ſicut interim nõ peteret ſi ita dixiſſet teſtator. Titio dato, ſ. tu hæres meus quod pupillus prædictus ſoluerit, vel ſi legaſſet quod ex Areſcuſa natum erit: vel legaſſet fructus, qui in illo fundo naſcerentur. Nam in his tribus caſibus ſine dubio ineſt tacita conditio, ſcilicet ſi pupillus ſoluerit, & Areſcuſa peperierit, & ſi fructus in dicto fundo naſcentur. Sed pone, quod legatarius moriatur medio tempore, id eſt, antequam pupillus ſoluat, vel antequam Areſcuſa pariat, vel antequã fructus in dicto fundo naſcantur, nunquid tranſmitteret ad hæredem ſuũ petitionem prædictorum vt ſcilicet, hæres legatarij habeat petitionem, ſi pupillus poſtea ſoluat: vel partus ipoſtea edaẽ per Areſcuſam, vel fructus ex dicto fundo poſtea ꝓueniãt? Et videtur quòd nõ quia in his legatis conditio ineſt, vt dictum eſt: & petitio legatorum conditionalium non ſolet tranſire ad hæredes legatariorum pendente conditione defunctorũ: ut ſ. l. poſt diem §. ſed ſi ſub conditione. Reſponde tur tamen hic, quod hæres legatarij bene habet petitionem: nec eſt contrarium quod dixi petitionem cõditionalium legatorum non tranſire ad hæredes legatariorum pendente conditione defunctorum: quia il lud habet locum, cum legatis apponitur conditio expreſſe: hic autem ſubintelligitur conditio tacitè. nam dies legati cui conditio non adſcribitur, ſ. expreſſe, cedit, ſ. quantum ad tranſmiſſionem: quamuis extrinſecus ſit expectanda conditio, vt eſt in noſtris caſibus prædictis Vi.

haredem tranſmittit.

Quæſtio. XXV.

VM illud, aut illud legatur, enumeratio plurium rerum diſiunctiuo modo cõprehenſa, plura legata non facit. Nec aliud probari poterit, ſi pure fundum alterum, vel alterum ſub conditione legauerit. nam pendente conditione non erit electio: nec ſi moriatur, ad hæredem tranſiſſe legatum videbitur.

r Cum illud. Eſt diſiunctio teſtatoris, non legis.

s Diſiunctiuo. Secus ſi copulatiuo: vt ſupra, de lega. 2. l. 2.

t Non facit. Sed vnum eſt: ut ſupra, de le. 2. l. ſi illud. quod eſt verum quantum ad unam ſolutionem ſed plura poſſunt. dici, quia plures res numerantur: vt ſupra, de leg. 2. l. ſi quis ſeruum §. quæ eſt contra ſecundum R. vel dic vt ibi: Item not. in alternatiuis vtrumq; deberi: vt no. ſ. de conſtit pecu. l. illud. & ſ. de verbor. obli. l. ſi duo rei.

u Nec ſcilicet vt ſint plura. nam nec hic ſunt plura.

x Aliud. A prædicto caſu, qua a & hic vnum eſt: vt ſupra, de leg. 2. l. illud. 2 reſpon.

y Electio. Tunc eſſet propriè electio, quando de duobus, vel pluribus poteſt quis eligere quod vult: quod hic non eſt: quia conditionale non poteſt eligi. ſiue teſtator dederit electionem legatario, ſiue ex natura alternatiui debiti hæres debet eligere: vt ſ. de vſufru. lega. ſi Titio.

z Nec ſi moriatur. Scilicet legatarius pendente conditione.

a Legatum. Sub conditione relictum. nam purũ ſic: vt ſ. eo. l. vſufru in princ. ſm quoſdam. & arg. ſ. eo. l. ſi penum. Sed tu dic neutrum tranſire ad hæredem: vt ſ. eo. l. cum ita. in prin. & l. huiuſmodi. nec ob. l. illa, ſi vſufru. quia ibi ante mortẽ legatarii certũ fuit condõnem defeciſſe, ſub qua legatum erat relictum. ergo ſolum aliud remanſit in legato. argu. ſ. de contrah. emp. l. ſi in emptione. §. penul & ſ. de ſol. l. Stichum. in princip. & eodem modo reſpon. ſ. eod. l. penſum. ſed hic viuo legatario non fuit certum conditionem nõ de-

bere existere, quę erat in legato appositа: & ideo secus quam ibi dicitur H.

a Petitor. Aliàs creditor, aliàs petitor, i. creditor, idem que testator. Acc.

b Nihil ei debet. Scilicet ciuiliter, sed naturaliter, vt subijcit: & sic erat proximus pubertati. aliàs nec naturaliter: vt infra, de act. & oblig. l. pupillus. & dic vt no. ff. tit. l. Seius, §. fi cius. Item facit ff. ad leg. Falci. l. fi pupillus.

In P. F. q̃ mihi Seius debet.

Titius. Legatarius.

In P. F. deest negatio: sed non recte omissa illic est.

In illo fundo. In his inest tacita conditio: vt ff. de verbo. obli. l. interdum.

Sec⁹. n. si expressa q̃ impediret legati trãsmissionẽ B. Lvnic ver. pone testor. C. de cadu. toll. Bart. l. 2. dixiones. & ibi glos. ff. de cõdi. & demon.

Non est. Scilicet prædictis, vbi deest q̃ conditio inest: quia hic est tacita: vt subijcitur, quæ non facit legatum conditionale quo ad trãsmissionem: vt ff. de cond. & demon. l. 1 §. 1. & l. conditiones.

Adiecerunt. Expresse.

Cedit. A morte testatoris & facit ff. de l. quod pure. § 1. & hæredis.

Irmio.

Conditio tacita, qua inest ex natura rei legatæ, transmissionem legati non impedit.

Hæres meus Titio dato quod mihi Seius pupillus debet. Si Seius pupillus sine tutoris authoritate nummos accepisset, nec locupletior factus esset, & petitor ad præsens debitum verba retulit: quia nihil ei dẽt, nullius momenti legatum erit. Quòd si debiti verbo naturalem obligationem & futuram solutionem cogitauit: interim nihil Titius petet, quasi tacita conditio inserta sit: non secus ac si ita dixisset, Titio dato quod pupillus soluerit. vel si legasset, Quod ex Arescusa natum erit. Vel fructus, qui in illo fundo nascentur, contrarium non est. Quod si medio tẽpore legatarius, moriat, & postea partus edatur, fructus proueniant, pecuniam pupillus exoluat: hæres legatarij petitionem habet. Namque dies legati, cui conditio non adscribitur, quamuis extrinsecus expectãda sit, cedit.

Pone q̃ Titius habebat fratrem, q̃ vocabatur Firmius Hæliodorus: fecit d. Titius testamẽtum, & instituit sibi hæredem filium suum, ponamus: & ita dixit in testamẽto, Firmio Hæliodoro frat. meo dari volo quinquaginta ex reditu prædiorum meorum futuri anni, & decessit dictus Titius testator. nunquid per illa uerba, ex reditu prædiorum meorum futuri anni &c. postea, siue vltimo posita, vitiatur conditio addita legato prædicto? Et respondit, iurisconsultus non videri conditionem additam dicto legato siue per verba prædicta postea, siue vltimo posita in legatoris: sed videri prorsus tempus solutionis pecuniæ. vnde si Firmius Hæliodorus decedat intra tempus, bene transmittit ad hæredem suum petitionem legatis vt ff. l. prox. in fi. Vel dic q̃ verbum postea determinet verbum respondit, i. post prædicta responsum Iurisconsultus interrogatus, non videri conditionem &c. Sed quid si in futuro anno de quo dixit testator, quod intelligo de proximo: non percipiatur ex fructibus fundi, siue fundorum tot reditus qui sufficiant pecuniæ relictæ præstandæ dicto Firmio Hæliodoro? certè erit necessaria vbertas secundi anni.

¶ Cum ab hæredibus. Ponamus, quòd Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredes Petrũ, & Seiũ, & ponamus quod ita scripsit, siue scribi fecit inter alia verba in testamento suo, ab hæredibus meis alumno centum dari volo, quæ centum volo deponi apud Caium, vt in ann. xxv. tãtæ usuras eius summæ percipiat alumnus à dicto Caio, eãq; alumno meo post ætatem suprascriptam curabis reddere, siue Caius depositarius: & decessit d. Titius testator & postea decessit dictus alumnus intra 25. an. nũquid fideicommissum transmissum est ad hæredem pueri, siue alumni? Et dicitur q̃ sic, & est rõ: quia videtur certa ætas præstituta forti soluendæ, non autem videtur inserta conditio fideicom. relicto pure, si enim esset inserta condõ per verba testatoris, non diceretur ad hæredem pueri, siue alumni tranmissum esse fideicommissum: cum fideicommissa conditionalia non transeãt ad hæredem fideicommissarij decedentis condit one pendente. quãuis autem dictum fideic. sit transmissum ad hęredem pueri, siue alumni, tamen ante illud tẽpus, quo compleuisset alumnus xxv. annos. si viueret, non peti posset idẽ fideicom. ab eo Caio, penes quem voluit testator pecuniam, siue dicta centum collocari non põt peti dico per hẽdem alũni, vel hæredes testatoris, & hoc euenit propter dicta verba testatoris, eaq; alũno meo post ætatẽ suprascriptam curabis reddere &c. quasi dicat non ante. & quamuis ante dictũ tempus fideicom. nõ possit peti a dicto Caio depositario, tamen completo dicto tempore poterit hæres alumni petere ab hæredibus testatoris idem fideicommissum, qui hæredes testatoris debuerunt stipulari à Caio depositario eo tpe quo depositum apud eum dictã pecuniã dari sibi hẽd bus testatoris, vel et alumno. vel hẽd. bus eius dictam pecuniã adueniente 25. ann. quibus siue fussores ab eo depositario super hoc non poterunt petere, cuius fidem defunctus testator voluit requirere. ergo alumni petet ab hẽdi bus testatoris, & hẽdes testatoris petẽt à depositario.

¶ Pater annua tot Ponamus, q̃ Titius fecit testamentum. & instituit sibi hæredem Seium suum filium, & quibusdam de bonis suis legauit Bertæ uxori suæ, & uoluit in eodem testamento uxorem præstare tot annua pecunia de fructu bonorum, quæ uxori legauit ac cessura filij patrimonio ad annũ ætatis eius filii 25. præter exhibitionem, siue alimentationem, filij eiusdem, quam æquè, siue eodem modo mandauit, & decessit d. Titius. quæro nunquid fideic. de dictis x. annuis fit vnum, vel plura? Et dicitur q̃ non sunt plura: sed vnum: cuiusdam certis pensionibus: & ito filio defuncto intra ætatem suprascriptam 25. ann. transmittitur ad hæredem filij eiusdem fideicõ. reliqui ipsis 25. an. Sed nunquid prædicta annua pecunia in initio cuiusq; anni poterit peti per hẽdem filij. vel per filium si viuam? Et dr̃ q̃ non: quia pater uoluit præberi filio dictam pecuniam ex fructibus datis vxori, i. ex fructibus bonorum vxori legatorum. & ideo videtur distulisse præstationem dictæ annuæ pecuniæ, donec vxor fructus percipiet in quolibet anno de bonis sibi legatis. si aũt pater destinasset dictam annuam pecuniam alimentis filiæ non dubiè persona filij deficiente videbitur extincta causa præstãdi dictam pecuniam annuã. alimenta enim cum vita alimentarij finiuntur: vt ff. de transact. l. cum hi §. constat. Vi.

Futuri anni. Intelligitur proximi: vt ff. de verb. obl. l. cum qui Calendis.

Postea. Hic accipe respondi, q̃d est ff. iurisconsultus, non videri &c. & sic transmitteretur interim: vt ff. proxi. in fi. & ff. prox. §. & C. eo. l. de his.

a Et fructibus. Alias est ex fructibus &c. & dic vbertatẽ necessariam esse secundi anni, non perceptis ex fructibus fundi sub tot reditibus, qui sufficiunt pecuniæ pstãdæ. aliàs deest ex. & dic fructib. fundi nõ præceptis. sub. tot ff. sufficiant ad relicta pecuniæ pstandæ necessariã vbertatem &c. & facit ff. de ver. obl. l. inter stipulantem, §. sacrã & ff. de an. leg. l. legatum. §. vini. & l. liberto. § ff. & ff. loc. & conduc. l. si vno. Sed contra ff. de vino le. l. 5. Sed ibi aliud apparet ex mente testatoris. Item arg. contra ff. de contrahen. empt. l. si debitor. §. 1.

In P. F. fini aptatũ fundi. i. admodũ & quantitatẽ legatæ pecuniæ cũ fructuum percepiendi æstimatio pecuniã nõ æquet. vid Duare. li. 1. Dispu. c. 12

Aliàs ẽ lex cõducto. §. Papi. lib. 4.

Triennes vsura dicunt, et aliasquoq; admonuimus, q̃b quatuor i cẽtenariũ singulis annis vsura noie pendi tur: sic dicta, qũ vsura centesimæ pars tertia sint.

Transferri. Repete voluisset, i. hoc modo, vt infra &c. ad quod supra, de an. leg. l. 3 §. fi.

Nam certam. Sic ff. ea l. in princ. & ff. prox. § & supra, de annu. le. l. codicillis. in princ. & C. eo. l. ex his & C. de fideicom. libe. l. fideicommissaria. Sed contra supra e l. fi Titio in prin. & ff. de fideicõ. li. l. lege fideicõmissaria. § pe. & de manu test. l. fi ita & C. eo. l. si Pontionilla. & ff. de leg 1. l. fi cui. Sed solu vt ff. titu. 1. l. Seius & l. qui filiũ. § fi. H

Ab eo. Depositario per alumnum, vel per hæredes de functi. R.o. quia nõ dum cõpleuerat ętatem.

Collocari. Id ẽ poni. & dic voluit, scilicet etiã defunctus per hæredes.

Curabis. Tu depositarius reddere. Accursius.

Ab hęredibus. Id est alumnus petet ab hęrede, nõ à depositario. & hoc cõplta ętate. Vel si decessit ante tempus completum pet. hęres eius: vt C. de l. ex his. & hæres petet a depositario actione in rem, si extat pecunia, vel ex actionẽ depositi, vel ex stipulatu, si interceßit stipulatio, quæ ex hæredes potuit peti nõ satisfatio, vt subijcit, & ar. C. de epis. aud. l. de creationibus: & cum hoc videtur quod executor testamenti nõ teneat, vt hic, sicut nec agit, vt ff. ti. 1. Lucius. §. 1. Vel dic alumnus, vel eius hæres petet ab hęredibus testatoris actione ex testamento. Vel dic ab hęredibus, f. alumni petẽdum à depositario: sed tunc qua actione? Respon. ex stipulatu, si alũnus fuit stipulat⁹ à depositario: vel vtili rei vendicatione, si extat pecunia: vel vtili depositi, si ea lege fuit depolita, vel alũno d. vt C. ad exhi. l. si res, & semper dic completa ętate, nã sic testator vo

luit. sic ff. mand. l. diligenter. & deposita. l. 1 si cõuenit. Sed contra ff. ea. l. pen. vbi deponens põt pẽnitere, & repetere ante diẽ. sed hic nõ erat simplex depositarius nã & cõmodum medij tẽporis poterat habere.

Dari. Ab illo depositario.

Petendos. Ab hæredibus

Annua tot. Puta decem.

Vnum esse fideicõmissum. Imò plura: vt ff. eod. l. cum in annos. & de annu. legat. l. 4. Solu. quia hic dicit ex fructibus, videtur differre gratia hæredis, & diuidere petitionẽ, aliàs secus, vt ibi, & supra statim Accursius.

Non initio. Sed eo tempore quo fructus ex bonis percipiantur: arg. ff. eo. l. nec semel. 2. resp. & C. e. l. 1.

Deficiente. Nam constat alimenta cũ vita finiri: vt ff. de transac. l. cum hi §. constat. & idem in legato etiam simpliciter in singulos ãnos, vt no. ff. eo. l. cum in annos. & fuit C. qui non pos. ad lib. perue. l. fi.

Diuersitas. Inter vbi fuisset pactũ de nõ agẽdo de petita a certõe iter deponentẽ & ãpositariũ. quod no. p Alex. & Ang. in l. si vnus. §. illud ff. de pactis.

Iliusfamiliàs.

Titius instituit sibi hæredes, ponamus, Caiũ, & Seium, & etiam Lucium Titium, filium Martini purè in testamento suo, eidemq; Lucio Titio filiofa. dedit, siue reliquit fideicõmissum ponam⁹, de cẽtum. & eodẽ testamento. ita cauit, q̃ ego Lucium Titium hæredem instituti, ita eum adire hæreditatẽ voto, si is patria potestate liberatus fuerit & decessit dictus Titius, & postea cohæredes dicti Lucij Titij filiasa. eo Lucio Titio potestate patria nõ liberato adierũt hẽditatẽ, nunquid dies legati, siue fideicõmissi dicto Lucio Titio dati cessit, ita vt peti possit? Et dicitur quod si durè fuit datũ, siue relictum dictũ legatũ, siue fideicõmissum à cohẽde, siue a cohẽdibus dicti Lucij Titij filiafam. pro hæreditaria parte peti potest per patrem eiusdẽ Lucij Titij, cui patri per eundẽ Lucium Titium est acquisitũ, adhuc ab eo nõ emancipatum, non autem dictũ legatum, vel fideicõmissum potest peti pro ea parte hęreditatis, qua institutus fuit dictus Lucius Titius. ¶ Mẽtruos. Titius ponamus, instituit sibi hẽdes Seiũ, & Sẽproniũ: & rogauit eos, quod præstarent libertatẽ Sticho, & Pãphilo

XXVI.

Irmio Hælidoro fratri meo dari volo quinquaginta ex reditu prædiorum meorum futuri anni. postea nõ videri conditionem addi tam, sed tempus soluendæ pecuniæ prolatum videri, respondi: & fructibus fundi relictæ pecuniæ non perceptis, vbertatem esse necessariam secundi anni.

Tempus certæ ætatis adiectum causa legatarij, diem non conditionem inducit. Itẽ contra merum executorem legatarijs non datur actio. Bartolus.

Cùm ab hæredibus alũ no centum dari voluisset testator, eamq; pecuniã ad alium transferri vt in annũ vicesimum quintũ triẽtes vsuras eius summæ perciperet alumnus, ac post eam ætatem sortem ipsam, intra xxv. annũ eo defuncto, transmissum ad hæredem pueri fideicõmissum respondi. nam certam ętatem forti soluendæ præstitutam videri, non purè fideicommisso relicto conditionem inseram. Cùm autem fideicommissum eb eo peti non posset, penes quem voluit pecuniã collocari, propter hæc verba. Eamq; alũno meo post ætatẽ suprascriptã curabis reddere, fideicommissum ab hęredibus petendum, quipe cuniam dari stipulari debuerunt, sed fideiussores res ab eo non petendos, cuius fidem sequi defunctus maluit. Pater annua tot ex fructu bonorum, quæ vxori legauit, accessura filij patrimonio, præter exhibitionem, quam æquè matri mandauit, ad annum ætatis eius xxv. vxorem præstare voluit. Non plura, sed vnum esse fideicõmissum. Imò plura: vt ff. eod. l. cum in annos. & de annu. legat. l. 4. Solu. quia hic dicit ex fructibus, videtur differre gratia hæredis, & diuidere petitionẽ, aliàs secus, vt ibi, & supra statim Accursius. Non initio. Sed eo tempore quo fructus ex bonis percipiantur: arg. ff. eo. l. nec semel. 2. resp. & C. e. l. 1. Deficiente. Nam constat alimenta cũ vita finiri: vt ff. de transac. l. cum hi §. constat. & idem in legato etiam simpliciter in singulos ãnos, vt no. ff. eo. l. cum in annos. & fuit C. qui non pos. ad lib. perue. l. fi. Iliusfamiliàs. Titius instituit sibi hæredes, ponamus, Caiũ, & Seium, & etiam Lucium Titium, filium Martini purè in testamento suo, eidemq; Lucio Titio filiofa. dedit, siue reliquit fideicõmissum ponam⁹, de cẽtum. & eodẽ testamento. ita cauit, q̃ ego Lucium Titium hæredem instituti, ita eum adire hæreditatẽ voto, si is patria potestate liberatus fuerit & decessit dictus Titius, & postea cohæredes dicti Lucij Titij filiasa. eo Lucio Titio potestate patria nõ liberato adierũt hẽditatẽ, nunquid dies legati, siue fideicõmissi dicto Lucio Titio dati cessit, ita vt peti possit? Et dicitur quod si durè fuit datũ, siue relictum dictũ legatũ, siue fideicõmissum à cohẽde, siue a cohẽdibus dicti Lucij Titij filiafam. pro hæreditaria parte peti potest per patrem eiusdẽ Lucij Titij, cui patri per eundẽ Lucium Titium est acquisitũ, adhuc ab eo nõ emancipatum, non autem dictũ legatum, vel fideicõmissum potest peti pro ea parte hęreditatis, qua institutus fuit dictus Lucius Titius. ¶ Mẽtruos. Titius ponamus, instituit sibi hẽdes Seiũ, & Sẽproniũ: & rogauit eos, quod præstarent libertatẽ Sticho, & Pãphilo

seruis eiusdē Titij,& legauit dictis manumissis, siue manumittendis ad alimenta,siue cibaria eorū denos denarios,i.vtriq; eorum singulis mensibus decē denarios,& decessit dictus Titius postea heredes vocari à prætore adesse noluerunt,& causa cognita prætor pronunciauit liber tatem his dēri,&ex senatusconsulto facto temporibus diui Adriani sub Rubrio Gallo, & Cacilio primo cōsulib⁹. libertatem sunt cōsecuti:vt ff. de fideicom.li.l. cum verò. §.fubuentū quæritur ex quo tempore debeantur eis cibaria.siue menstrui denarij decem relicti ad alimenta,siue cibaria? & dicitur ex eo tempore eis deberi, quo liberi esse cœperunt.subaudi, & etiā ex eo tēpore, quo hæredes fuerunt in mora libertatis præstandæ: vt ar.supra, de leg 2. l si quid seruo & ita videtur intelligēda hæc lex saluo meliori intellectu, si per aliquē melior dicatur, vel inueniatur intellectus. Vi.

a Filiusfamiliàs . Extraneum.

b Instituit. Aliqs.

c Titiū. Eundemq; filiumfamilias.

d Fuerit.Not.quod in hæreditate tantum fuit hæc cōditio apposita. Hu.

e Peti posse.A patre, cui est quæsitū per filiū adhuc non emācipatum . Sed videtur conditio apposita in hæreditate repeti in legato:vt supra,de condit. & demon.l.duos.& de condi.instit.l.cum seruus,q̄ sunt p̄tra.Solut.hic expressit te purè legare. Vel,hic primo legauit,& postea instituit sub cōditione.secus si primo adiecisset conditionem,& post simpliciter legasset,vt ibi,Item quod dicit peti pro hæreditaria parte,id est, pro parte cohæredis,sed pro sua est in pendenti:quia si erit hæres,non valet sua portio : quia à seipso non potest sibi legari.alioqui etiam suam habebit iure legati:vt §.de leg 1.l qui filiabus.§.fi.& l.leq & de leg. 2.l.miles §.pro parte.& est ibi arg.pro Ioan.& Azo.q̄ dicunt quod instituta purè pro parte,interim ꝓ parte hæres est,non in totum:licet cohæres deliberet,vt nondum extiterit conditio suæ institutionis.ad quo est supra,de condi.& demon.l.hæc scriptura.§.1.& si pars hereditat.per.l.2.Sed arg contra supra,de viuū ac. l.idem.§ fi.

f Mensiruos. Legauit ad alimenta. vt ff. dicit.

g Manumissis. Id est,quos in testamento iusserat manumitti per fideicommi.

h Ex senatusconsulto Rubriano:vt infra.de fideic. liber.l.cum ver.§.subuentum.

i Cibaria. Id est,menstrua relicta.

k Cœperunt.Videbatur a tempore aditæ hereditatis: vt supra eo.l hæredis.§.fi.& l.leq.Sed ibi directa. hic per fideicommissū.sed etiam hic si fuit hæres in mora dandæ libertatis, non erit mora impunita etiā in legato,& in hæreditate:vt supra,d.l.eg.2.l.si qs seruo. vnde dic hic maximè. ex quo cœperunt esse liberi. Item not. etiam seruis sine libertate potest relinqui nomine alimentorum:vt supra, de alimētis, & cibaria.

l ex parte purè instituit hæredē, eiq; fidei commissum dedit,& eodem testamento ita cauit: Quòd ego Lucium Titium hæredē,institui, ita eum adire hæreditatem volo,si is patrię potestate liberatus fuerit. Quæsitū est, an à cohæredibus eius adita hæreditate legati filiofamiliàs dati dies cesserit ? Respondit: si purè sit datum,à cohærede filij pro hæreditaria parte fideicommissum peti posse.

Legatum menstruum relictum seruis debetur a tempore competentis libertatis.B.

Mēstruos denarios denos manumissis legauit, quæsitum est: cum absentibus hæredibus ex senatusconsulto liber tatem sint consecuti, ex quo tempore eis cibaria debeantur? Respondi: secundū ea, quæ proponerentur, ex eo tempore his cibaria deberi, quo liberi esse cœperunt.

Si fundus instructus relinquitur, dies legati cedentis inspicitur.Bar.

XXVIII.

I fundus instructus relictus erit: quærit, quemadmodum dari debeat:vtrum, sicut instructus fuit mortis tempore:an eo tempore,quo facti sunt codicilli: an quo peti cœperit? Respō dit: ea, quibus instructus sit fundus, cum dies legati cedat, deberi.

XXIX.

Ogo,quandoque vt hæres meus Titio decem det.Vtique decem hæres debebit: sed uādo,dubitari potest . Vtique cum primum potuerit, & dies cedit, & ab ipso petitur.

m Titius fecit codicillos, & in eis legauit Seio fundum instructum.ponamus Titianum:& decessit idē Titius. quaro quemadmodum dari debeat dictus fundus Seio, vtrum sicut instructus fuit tēpore mortis dicti Titij, qui fecit codicillos prædictos.an ita instructus sicut fuit eo tēpore,quo facti sunt codicilli: an ita instructus sicut fuit eo tempore,quo peti cœperit dictus fundus per Seū legatarium ab hæredibus dicti Titij: Et respondetur ea deberi, scilicet dicto Seio cum dicto fundo quibus instructus fuit idem fundus,cum dies legati cessit,i.ea quibus in structus fuit dictus fundus eo tēpore, quo decessit dictus Titius. Vi.

n Si fundus instructus. Hoc ex pone, vt C.de verborum signifi.l.1.& 2.

o Codicilli. In quibus fuerit relictus.& ꝓ hoc erat §.de leg.3.l.vxorem.§ testamento.& de aur.& arg.le. I.medico.in prin.sed alij catus ibi sunt.

p Legati. Id est,tempore mortis,si purum est:vt supra.l.si post.& facit §.de pig.l cum tabernam.

q Ogo. Seius,ponamus, fecit testamētum,& instituit sibi hæredem Caium:& ita postea dixit in eodem testamento:rogo, vt quandoque hæres meus decem Titio det.& decessit dictus Seius. quæro vtrum hæres debeat decem Titio. & quando debeat:& certe decem hæres debebit Titio.sed quando debeat,dubitari potest, vtrum debeat cum primū potuerit,l.dare:& non ante,an vero etiam ante & certè dies cedit,& ab ipso petit siue peti potest, scilicet cum primum potuerit hæres dare,scilicet commodè, & non ante:& ita punctua secundum meam literā. vtique decem hæres debebit.sed quādo,dubitari pōt, vtrum cum primum potuerit ? & subaudi postea respon.& dic,respondeo dies cedit,& ab ipso petitur,s. hærede per legatarium, scilicet cum primū potuerit commode hæres dare,sed intelexi, quod est vtriq; cū primum &c vbi ego habeo,utrum cum primum &c. & tunc est planior litera,& punctura post dictionē, potest.& responsio incipit ibi, Vtique cum primū.&c. Viuianus.

r Quandoque Id est, aliquando.

s Potuerit Cōmodè, vt §.de cōdit.& demō.l.hęc condi-

conditio si in Capitalium.& §.de ver.sig.l.nepos. sed an est conditionale?quidā ꝙ sic.Tu dic nō, quia hæc cōdō gratia hērdis apponitur:vt sup. e.l. quod purè.& facit §.de verb.obl.l. si decem cum petiero.Acc.

t Vod pupillæ. CASVS. Ponamus,ꝙ Titius legauit cētū Seię pupillæ , quando, siue quandocunque nupserit, & decessit dictus Titius . certè si ea pupilla minor, quam viripotens nupserit , non debebitur ei ante legatum,quam ipsa cœperit esse viripotēs , & est ratio , quia nō potest videri nupta, quæ virum non potest pati.Vi.

u Viripotēs esse cœperit. Id est, maior 12.ann.vt §.de adulte.l.si vxor.§.pen. & Instita quibus mod. test.infir. circa prin. Alij dicunt eam viripotentem cum potest cognosci,& esse matrimoniū statim arg.§.de verb.oblig. l.continuus. §.cum ita. & de hoc est §. de ritu nupt. l.4. & facit ad hanc l. sup. de condit. & demō. l.hæc conditio.& de libe.& posthum.l.filius à patre.§.si quis eo tempore.& §.de priuil.cred.l.2.§.fi.& supra, de iure dot.l.si sponsa.Item no. quod non videtur factum quod non legitime fit.sic supra,qui satisda.cog.l.quotes.cum suis concor.Acc.

Multa præclare in hāc sētia Aristo. li.7. pol.c. 6.

v Xori. CASVS. Ponamus,ꝙ Titius instituit sibi hæredē vxorem suam Seiam in duabus vncijs hæreditatis suæ,& Caium instituit in aliis decem vncijs eiusdem suæ hæreditatis, & dictum Caium substituit dictæ suæ vxori,& eiusdem Caii hæredis fidei commisit,vt si vxor nō esset hæres,restitueret ei vxori dotem suam,& etiam alia quædam,& postea decessit dictus maritus,idemque testator,& postea decessit vxor ante conditionem,i.antequam hæreditatē mariti adiret.nunquid dies fideicōmissi prædicti de dote,& de alijs quibusdam videatur cessisse cum moritur ipsa vxor , & ideo hæredib. eius vxoris debeatur dictum fideicommissum? & dicitur,si vxor prius decesserit,quam hæreditatem adiret,videri diem fideicommissi cessisse:& ita hæredibus eius debebitur fideicommissum . nam impletur ipsa conditio in ipsa exhalatione spiritus,iam enim adire non poterit, & sic cum existat condō,ea vxore viua,cedit dies legati siue fideicommissi,& transmittit ad hæredem suum vxoris:vt argum.supra eod.l.si vsusfructus. 2. & 3. respon. Viuia.

Illegitimè factū, fieri non uidetur.

w Sextante.Id est,duabus vncijs:vt Instit.de hære.instit.§.hæreditas.Acc.

x Substituit.Scilicet maritus.

y Hęredis.Scilicet substituti.

z Dotem.Quid valet,vt C.de fal.cau.adie.leg.l.3.

a Alia.A cohærede.

b Condōnem.Sub.qua erat legatum,s.si vxor hæres nō erit,q̄ impletur,si ipsa repudiasset: qa post non posset esse hæres,vt C.de repu.hær.l.3. item impletur in ipsa exhaltatione.spiritus, iam enim adire non pōt,

& sic cum extat conditio ea uiua,cedit dies legati,& trāsmittit.nec ob.§.de cond.inst.l.fi.quia vltimo mōēto vitæ videretꝝ posse impleri,si hæres erit, vel nō erit:quia nuda voluntate hoc fit:ut Insti.de hęre.qualli.& diffe.§.fi.sed certè imo nō pōt adesse volūtas,vel nolūtas dū moritur. & ſm hoc dic, & ꝓ .i.prius quam , &c. hoc autem indubitāter esset verum,si cōditio esset talis,quæ non posset impleri nisi dudum ante, vt si non ascenderis Capitolium:hęc.n.extitit ante mortem: vt d. l. de condi. institut.& sic transmittitur cū iā dies cessisset. potest ēt plus dici,ꝙ hæc conditio, si hæres non erit, similis est ei, si substitutus erit hæres, quæ non facit legatum conditionale.vt §.eod. l.si Titio.§.quædam.potest & aliter pōni casus, ꝙ fuit instituta sub aliqua conditione, & ante conditio nē illam, & antequā adeat dicessit: & hoc non nocet legatis à substituto relictis,vt §.eod.l. hæredis.sed hoc non videtur bene fiare per literam istam,si vxor &c.

Conditio nuptiarū non impletur ex nuptijs inualidis.

Labeo lib.vij.polte.a Iabole.epi.

XXX.

Vod pupillæ legatū est, quandocunque nupserit : si ea minor , quàm viripotens , nupserit:non antè ei legatū debebitur,quàm viripotens esse cœperit: quia nō pōt videri nupta, quæ virum non potest pati.

Conditio , si hæres non erit , morienti instituto purificatur. Bar.

Cod. li. xiiij. Dig. XXXI.

Xori ex parte sextante hæredi instrutæ substituit, & hæredis fideicommisit, si vxor hæres non erit,dotē ei , & alia quædam dari. post mortem mariti vxor ante cōditionem, & prius quàm adiret hæreditatem, decessit. Quæsitum est,an dies fideicōmissi,cum moritur,cessisse videatur,ideoque hęredibus eius debeat? Respōdi si vxor prius decessit, quàm hæreditatem adiret: videri diem fideicommissi cessisse.

TITVLVS III.

VT LEGATORVM seu fideicommissorum seruandorum causa caueatur.

Vlpianus lib.lxxix.ad Edictum. I. Egatorū nomine satisdari oportere prætor vxor ante cōditionem, & prius quàm adiret hæreditatem, decessit. Quæsitum est,an dies fideicōmissi,cum moritur,cessisse videatur,ideoque hęredibus eius debeat? Respōdi si vxor prius decessit, quàm hæreditatem adiret: videri diem fideicommissi cessisse.

VT LEGATORVM SEV &c.

Hic titulus in C.cumulatur cum illo , vt in possessionem legatorum.

Legatorum. CASVS. Ponamus,quod Titius instituit sibi hæredem Seium: & pluribus legata reliquit,& decessit: petunt legatarij ab hærede , vt ipse satisdet de legatis eis̄oluendis,certè bene tenetur.satisdare , nam prætor putauit oportere satisdare nomine legatorum, vt detur, vel fiat eisdē,q̄bus testator voluit dari.fierive, & stipulentur legatarij ab hærede dolū malū abfuturū.& semper cogitur hæres satisdare legatarijs cuiuscunq; sit dignitatis ipse hæres, vel quantecunq; facultatū.nec sine rōne prætori visum est,q̄ hīs debeat legatarijs satisdare,imo bene cū rōne : qa sicuti hæres incūbit possessioni bonorum : ita legatarios nō debere carere bonis defuncti,sed aut satisdabitur eis ꝓ hērdē aut si non satisdatur,voluit prætor eos venire in possessionem bon.defuncti:& ēt successoribus legatorum, s.quib.legatum fuit purè, vel in diem certam , debet hīs satisdare, q̄uis illi successores legatariorum non admittantur ex iudicio defuncti, quia defunctus nil eis reliquit:sed admittuntur necessitate successionis eo quod succedunt legatarijs,admittūtur dico, quasi ad æs alienum.s.hērdis.nam legata sunt quasi æs alienum hērdis,quia hæres ea debet, & ēt debet satisdare. hæres procuratoribus legatariorum : Quid si legatarius est in potestate alterius?certè dēt cauere hæres ꝓ satisdationem ei, cuius iuri subiectus est legatarius. non solum autem cauere cum satisdatione hæredis, sed ēt successores hæredum debent satisdare legatarijs,& etiam ad cautionem compellitur fideicōmissarius vnius salis,cui est per hæredem restituta hæredi

tas ex senatusconsulto Trebelliano. Item compelluntur ad satisdationem etiam illi, qui exitum hæredes testatori, qui legauit per alios à testatore institutos, puta per seruos eorum, vel filios: & etiã successores honorarij compelluntur, i. qui succedunt de iure prætorio. Quid si legatarius est litem contestatus de legato contra hæredem omissa stipulatione de legato sibi soluendo per hæredem, & nõ petita satisdatione de qua dictum est ab hærede? certè nõ debebit cessare stipulatio, imò debebit hæres nihilo minus promittere, & satisdare legatario de legato. & idem probandum est in fideicommissis, quod dictum est in legatis. & hæc videtur esse intentio huius legis vsq; ad §. si cui. Vi.

a Putauit. In edicto. cuius verba non habemus.

b Voluit. Sed & postea locus est cautioni. vt infra eo. l. si legatarij.

c Stipulentur. Scilicet legatarij. sic sup. si cui plus quam per l. Falc. l. i. in princ. & potest fieri dolus in traditione, quia seruum venenatum, vel fundum factum seruum: vt supra, de dolo. l. & eleganter. §. 1. vel qa dolo impedit conditionem existere.

d Semper. Fallit in casibus. primo in fisco: vt j. ea. l. §. fi ad fiscum. itẽ in legato repetito: vt j. eod. l. §. rescripto. Item si testator voluit: vt j. eo. l. licet. Item quando aufertur cognitio: vt j. tit. l. fi is à quo in princ. Item quando calumniose petitur: quia constat fideic. non deberi: ut j. eo. l. hæc stipulatio §. diuus. & j. tit. l. i. si is à quo. 2. respon. j. eod. l. postquam. §. si dies. vel constat repudiatum fideic. vel hæreditatem non aditam: vt j. tit. j. l. i. in fi. & l. 2. item alius j. tit. 1. l. 1. §. si debitori. Item cum fideiussor debet satisdare, cum prætoria sit: ut hic, in princ. huius legis, & j. de pto. stipu. l. prætoriæ & j. eo. l. si quando. nisi in casibus, vbi sufficit nuda promissio: vt j. eo. l. si quando, §. j. & l. filio vel seruo. Item liberi testatoris non satisdant nisi testator præcepit: vt C. ad Treb. l. iubemus. §. 1. secundum quosdam. sed certè ibi est speciale, qñ rogatus est filius restituere suo filio.

e Defuncti. Quia defunctus nil eis reliquit. Acc.

f Voluit. Sed & postea locus est cautioni: vt j. eo. l. si legatarij.

g Successoribus. Quia putè, vel in diem certum relictum: pro quibus cauetur: vt j. eo. l. etiam. secus si sub conditione. ut ſ. e. l. si quis sub conditione. Acc.

h Necessitate. Quia ex quo hæres est legatario, necessario hæreditaria iura ei, & in eum transeunt: vt inf. de re. iur. l. hĩditas: & qđ dicit alienum, quo ad hæredem, sed suum quo ad legatarium: vt j. de verb. sign. l. cedere. §. æs. Item quasi ideo dicit. quia impropriè legatũ, maximè condonale dr æs alienum, vt j. de act. & oblig. l. is cui. sed abusiuè creditor dicitur, vt j. de verbo. sign. l. creditores.

i Adde gl. hic ęs alienũ, legata re alieno absorberi nõ debetur nisi prius soluto ære alieno. l. fi. §. licet ia. C. de iure delib. glo. & Bal. in l. j. C. si certũ petat. vbi idẽ dicit in prin.

putauit: a vt quibus testator dari, fieriue voluit, b * eisdem & detur vel fiat: dolumque malum ab futurum stipulentur. Semper c aut satisdare cogitur, cuiuscunque sit dignitatis, vel quarumcũ que facultatum hęres: nec fine ratione hoc prætori visum est. sicuti d hæres incumbit possessioni bonorum: ita legatarios quoque carere non debere bonis defuncti: e sed aut satisdabitur eis, aut si satis non detur, in possessionem bonorum venire prætor voluit. f Non solum autem omnibus legatarijs satisdare oportet: sed & successoribus g legatariorum satisdari debere, iam constat: quamuis isti non ex defuncti iudicio, sed successionis necessitate, quasi ad æs alienum admittantur. Sed & procuratoribus h legatariorũ satisdandum est: coq; iure vtimur. Planè si ei qui in potestate alicuius erit, legatum sit: cauebitur ei, i cuius iuri subiectus ẽ. Non solum autem legatorum nomine hæredes cauent, sed & successores eorum. Is etiam cui ex senatusconsulto restituta est hæreditas, nihilo minus ad cautionem compellitur. k Necnon. & qui per alios, hæredes existunt l siue honorarij m successores, ad satisdationem compelluntur. Planè si quis omissa stipulatione litem de legato contestatus est: probandum n est, o cessare debere stipulationem. Idemque in fideicõmissis p quoq; probandum est.

Legatum repetitum bis tãtum debetur: & pro ipso legatario ab hærede vel hæredis legatario non cauetur. Bart.

Si cui sit legatum, vel fideicõmissum relictum: & si id perdidisset rursus relictum: videamus an satis q sequentis egati siue fideicõmisisset petere posit. Mouet quæstionem, an fideicommissum hoc, siue legatum debeatur, & quoties debeatur, & an ipse legatarius cauere debeat, se nõ perditurum? De his omnibus r extat rescriptũ diui Pij ad Iunium Mauritiũ, ralei Clodio s Structulo ſm ea, quæ epistola continentur, legata, siue fideicommissa ex testamẽto Clodij Fęlicis p̃stari debent citra necessitatem cauendi, t nihil ex his deminuturum se. Nam quod fidei hæredis ab eodem testatore commissum est, vt si Structulus perdidisset, quod ei in testamento relictum est, rursus hæres ei id restituere: non eo pertinet, vt aut Structulo priorum u legato rum nomine satisdatio iniungenda, aut onerandus sit hæres in infinitum: v vt quoties is perdiderit, restituere ei tantundem debeat, sed vt p fideicommissum posterius duplicata w legata eius videantur: nec amplius ad periculũ hæredis pertineat, si quid postea is consumpserit, ex soluto ei posteriore fideicommisso. Rescripto ego ostensum, legatarium hæredi non debere cauere, se non perditurum. Versa vice an hæres de sequenti legato, siue fideicommisso cauere debeat ei, quæritur? Et putem x non oportere ei caueri: cum in suo arbitrio habeat, ne perdat id, quod sibi relictũ est: quamuis y si quis in spexerit, quod sub cõditione relictum est, dicere deberet satisdationem exigendam. Certè siue ex asse, siue ex parte quis legatum debeat, cauere debet: siue institutus sit hæres, siue substitutus: z Bellissimè quæritur, an hæc stipulatio incrementum ex fructibus vel vsuris sentiat. Et rectè placuit, ex mora a incrementum habituram stipulationem, vt id quod oportebit, comprehendat.

Si vna actio in alterius locum succedit, eius naturam assumit. Bar.

Si quis sub conditione legatum stipulatus, pendente conditione decesserit: stipulatio euanescit: b quia nec legatum transmittitur: c & huic stipulationi eadem causas d & conditiones qui pendente condit. decessit. conditionalia enim legata nõ transmittunt ad hæredes legatariorũ: & huic stipulationi de qua dictum est, insunt eędem causę. i. modi, & eædem conditiones quæ inerant legato, qđ stipulatus est legatarius ab hærede. vnde si aliqua fit exceptio, quæ solet opponi petẽti legatũ actione ex testamento, placet eandem esse opponendam etiã legatario ex stipulatu agenti. Vi.

---

a In P. F. ijs diebus detur, vel fiat &c.

a Alias, sicut enim.

b Fructuo in P. F. & Paulo post, Fructulus.

c Sic legẽdũ est ex P. F. nõ vt vulgoeor rupte legebatur, nec cessare debere. Vide An. Aug. li. 1. Emẽd. c. 3.

a Intellige causa, vel nõie.

a Priorum. Legatorum non perdendorum.

b In infinitum. No. de infinitate vitanda. sic C. de fa erosan. eccle. l. fi. argu. contra supra, de seru. vrb. prę. l. eum qui. & infra, de fideiuſ. l. si ita stip. §. à Titio. & facit supra, de leg. 3. l. fideicommissa. §. si quis decem. & infra, de bo. aut. iudi. posſ. l. fi.

c Duplicata. Hic soluitur prima, & secunda de tribus. Acc.

b Et putem. Aliàs in lib. domini Azo. est, & putem non cauteri ei propterea cũ in suo &c. Accursius.

i Quamuis. Aduersatiue, non correctiuè. sic supra de eo p quẽ factum erit. l. 1. §. 1. aliàs inuitare legatarius ad perdẽdũ: quod non debet esse, ar. supra de pac. d. o. l. conuenire.

k Substitutus. Dicetẽ, vel etiam per fideicom. vt j. eod. l. hæc stipulatio. & ſ. eadem. l. §. non solum. Acc.

i Ex mora. Etiam ante litem contesta. vt not. C. de vſu. & vſufruct. lega. l. 1. licet quidam dicant à die contestatę litis tantum.

¶ Si quis sub condi tione. ASVS. Institui mihi hæredẽ Titium, ponamus, & legaui Seio decẽ sub condit. & decessi: postea Seius fuit stipulatus à dicto Titio de soluendo sibi dicto legato aduenire conditi. & pendente condit. decessit idem Seius. certè stipulatio prædicta euanescit, scilicet vt non transeat ad hæredem Seij: quia nec legatũ, scilicet conditionale prædictum transmittitur ad hæredem dicti legatarij

a In P. F. neglegenatũ, aptatu nec legatũ vt j. e. c. 4.

Ffff 4 cau.

oau. l. si eum. §. 2. ar. contra ff. de peti. her. l. itē veniūt. §. cum prædiximus & ff. tit. l. l. cum sine. §. fi.

a Exceptio. Vt j. ea. l. §. fin. & facit infra, rem pupil. Fal. for. l. non quasi. §. generaliter. ar. contra. supra, ad exhi. l. 3. §. ibidem.

¶ Procuratori. CASVS. Ponamus, qđ instituit mihi hæredem Titium. & legauit Seio decē sub conditione: & decessi. cum Seius legatarius esset absens fecit ipse Seius procuratorem, qui stipularetur à Titio hærede legatum. certè hęres debet cauere, siue promittere procuratori legatarij sub hac exceptione. si is legatarius, cuius nomine caueat hæres procuratori eiusdem legatarij, viuat: scilicet eo tēpore, quo cedat dies legati. videlicet nē teneatur, scilicet hæres ex promissione ante defuncto illo, scilicet legatario, quam dies dicti legati cedat. scilicet. Et scias, quia in hac stipulatione, de qua dicitur in hoc titulo, veniunt res, quæ sunt legatæ, si extant: vel pretia earum, scilicet si nō extant res legatæ, scilicet si culpa hæredis petierant. Viui.

b Procuratori. Supra, ea. l. §. sed & procuratoribus.

c Viuat. Quo cedat dies legati de facto, sub hac ergo exceptione cauetur. sic j. de damno infect. prætor. in prin. vel ideo hoc dicit hic. §. quia mandatum morte domini reuocatur: vt Inst. mandat. §. recte.

d Res. Si extant. aliàs pretium si culpa hæredis pierūt. sic enim est in actione ex testamento. vt §. de le. 1. l. cum res. §. pen.

e Si decē. Primo loquit qñ proprietas, & vsusfructus legati sunt parē. Secūdo quando sub cōditione. Itē prima diuidit in tres: qa primo dicit, qp pōt petere q̄ sibet ipso iure. Secūdo in quātū obtat exceptio de eq̄tate. Tertio qđ iuris, q̄do proprietatē legatarius possidet. Secūda ibi, Sed cū decē. Tertia. ibi, Planè si decē. Itē secunda pars principalis diuiditur in duas. Primo quid iuris sit pendente conditione. Secundo qđ iuris sit exitēte cōditione. Secūda ibi: sed si omiserit. Bart.

f Titius instituit sibi hæredē Seium: & legauit mihi pure decē, q̄ in arca habebat, & sic in specie & tibi Sempronio, ponamus, legauit vsumfru. prædictorum decem, certè is cui proprietas de decē relicta est, ipso iure decem vendicabit ab hærede: verūtamē obtabit ei exceptio quo ad q̄nque, si fructuari' agat contra hęredem ex senatusconsulto, scilicet de quo fit mentio ff. de vsufr. ea. rerū. l. 1. & petat vsumfructū de quinq; de dictis decē, & caueat hīdi de restituendis quinq; f. finito vsufr. morte, vel capi. diminutiōe quod quidem bene potest facere fructuarius. Sed qđ si legatarius proprietatis habeat possessionē omniū dictorū decē: certè vtilis actio datur secundum Marcellum in dictum legatarium proprietatis, vel hīdi, vel fructuario, scilicet pro quinque de dictis decem, vt ea habere debeat fructuarius, si modo caueat ei legatario proprietatis, scilicet per fructuariū de redēdis ei quinque finito vsusfructu. Sed qđ si dicta decē sint legata sub conditione, ei legatario proprietatis, & vsusfructus eorundē decem sit legatus pu è dicto fructuario? certè fructuarius habebit decē interim, siue pendente cōditione oblata per eū fructuarium cautione hæredi, scilicet de reddendis quinque in euentum dictæ conditionis, & de restituendis alijs quinque finito vsfructu, & interim, siue pendente conditione dicta, ea prāanda per hęredem legatario proprietatis stipulatio, id est, promissio legatorū, siue quæ solet interponi pro legatis de qua tractat in hoc titulo. & si idem legatarius proprietatis omisit cautionem de legato sibi per hęredem soluendo, aduenięte cōditione eiusdem legati, potest agere idem legatarius existente conditione legati sui actione ad exhibendum contra hæredem: q̄ scilicet hares sciens soluit dicta decē fructuario omissa cautione de reddendis quinque in eaēum conditionis, sed si hæres ignorans legatum de dictis decem relictum esse proprietario, dederit fructuario decem, nō tenetur ad exhibendum, quia non possidet, nec dolo fecit quo minus possideret. etiamē Marcellus probat succurēdum esse legatario, s. proprietatis aduersus fructuarium, s. extra casum p actionē in factū: vt §. ad exhi. l. Iulia. §. si tibi decem numismata in fi. & fortē existēte cōdi. legati proprietatis, & finito vsufru. illius, cui soluta sunt integra decem, repetat a fructuario integra decē: si autem non est finitus vsusfructus, sola q̄nque de decem: cum q̄nque debeant esse apud fructuarium donec erit finitus vsusfructus. ar. §. de vsufr. ea. rer. l. si tibi. Vi.

g In arca. Et sic specie: vt ff. de le. 1. l. sed si certos. Acc.

h Ex Senatusconsulto. De quo habetur mentio. ff. de vsufru. ea. re. l. 1. Acc.

i Et quinque. Non omnium decem. vt ff. de vsufru. l. si alij. & de vsufru. accre. l. inde. §. non solum.

j Cauit. De restitutiōe finito vsufructu, morte, vel capit. diminut. vt ff. de vsufr. ea. re. l. in stipulatione. hac ergo cautione prędicta habet ius in quinq;: & proprietarius re, cui tur. sed si non ea cautum, tota decē vendicat proprietarius. vt hic dicit.

k Possem. onem. Id est, si possideat decem aureos, is cui legati sunt,

l Vel fructuario. Quod magis videtur.

m Actionem. Ex testamento. quod est mirum eā dari in alium, quām grauatum: imo, quod plus est dat hæredi in legatariū: vt hic. Vel dic hæredi dari cōdictionem indebiti. Sed hoc quomodo, cum dicit legatariū tota decem posse vendicare.

n Caueat Legatario a fructuario de redēdis q̄nq; finito vsufru vt ff. de vsufruct. ea. re. l. si tibi. & facit ff. ad Treb. l. cum hæreditas. in fi.

o Si decem. Iure proprietatis.

p Fructuarium. Cui pure est relictus vsusfructus eorundem decem.

q Oblata cautione de reddendis quinque in euētu conditionis, proprietarij, & alia quinque finito vsufructu, sic & supra, de vsuf. accre. l. idem. §. si mihi. Sed argu. contra supra, de condit. & demon. l. hæc scriptura. §. 1. sed dic: vt no. supra, ti. 1. l. filius familiās. in princ.

r Interim legatorum. Præstandorum aduenięte cōditione, de qua tractat hic tit. & supra, ad exhib. l. Iulian' scribit. §. si qs decē. ibi, potuisti tamen &c. & dic stipulatio, id est, promissio. sic ff. de cond. indeb. l. si non sortem. §. fi.

s Si omiserit. Duobus modis dic hunc versi. vel qđ omiserit legatarius pro prietatis cautionem de legato soluendo aduenięte conditiōe: agit postea hic legatarius ad exhibendum contra hæredem, qui se ēs solu it fructuario omissa stipulatione de legato reddendo finito vsufru. Vel dic omiserit hæres cautionem de reddendo finito vsufru. & dic cū, s. legatarium proprietatis agere ad exh. bendū: quia soluit non exacta cautione. Acc.

t Non teneri. Quia nec possidet, nec dolo fecit quo minus possideret.

u Succurrendum. Per act. in factum: vt ff. ad exhib. l. Iulianus. §. si tibi. in fi. & ibi Bar. ver. l. patris. Sed cōtra. ff. de vsufruct. earū rerum. l. hoc senatus. §. 1. vbi dicit condici ipsam pecuniam. sed illa conditio certi generalis, hic specialis. vel ibidē q̄ soluit, scilicet hæres condicit: hic soluit hęres, & repetit legatarius. Item ibi fuit pecunia condicentis, hic alterius, scilicet hīdis, & condicit legatarius proprietatis.

¶ Si ad Fiscū. CASVS. Ponamus, qp Titius instituit sibi hæredē fiscum pro dimidia, & Seium pro alia dimidia. & plura legata pluribus reliquit: & ita fiscus tenetur ad legata pro parte, quam habet de hīditate. certè quantum ad fiscum cessat stipulatio legatorū, de qua tractatur in hoc tit. quę quidem stipulatio fit cū fideiussore dato ab hærede ipsi legatario: vt ff. ea. l. in princ. & §. hæc stipulatio. quia nec solet fiscus satisdare. e. Viu.

v Non tenetur fiscus satisdare, etiā nuda cautiōe: ciuitas autē fisc. Barto. hoc ad lōgū. & quo modo differant fiscus & respub. vide plenè per Bal. in l. 1. in fi. C. de pœ. iud. q. ma. iud. & Bar. in tit. C. de iure fisci.

w Si ad fiscum. Institutū, vel auferentem ab indigno vt j. de iure fisc. l. 1. in prin. nam semper tenetur ad legata, vt j. de iu. fisc. l. 1. dicitur.

x Satisdare. Nam semper idoneus est, & soluēdo, vt ff. de fun. do. l. 2. sic ff. si cui plus quam per l. Fal. l. 1. §. itē sciendū. sunt & alij casus speciales, vbi nō satisdatur: vt no. ff. ea. l. 1. in prin.

¶ Qui minorē. CASVS. Ponamus, quòd Titius habens vnum filium in sua potestate, & alterū emancipatum, fecit testamentū. & instituit sibi hęredē in nouē uncijs filium in potestate constitutum, & emancipatum prętcrijt, & Seium extraneum instituit in tribus uncijs, & plura legata pluribus alijs reliquit, & decessit Titius: filius institutus in nouem uncijs satisfecit legatarijs de soluendis eis legatis eorum pro ea parte, qua erat institutus, id est, pro dodrante, cōmisso edicto de contra tabulas per filium emancipatum prætcritū, accepit filius institutus in dodrante semissem bonorū possessionis, & ita ipsa iure minuta est ei portio hæreditatis ex qua fuit institutus: vt ff. de leg. 3. l. fi. in fin. certè nō tenet dictus filius institutus ex stipulatu legatarijs, quibus p̄ miserat ex maiore parte, quām ex qua hæres est. nunc autē hæres ex semisse ē, siue ex sex uncijs: sed fuit institutus ex dodrante, siue ex nouēuncijs. vt dictū est. Si verò non esset ei minuta portio ipso iure, vel alijs hæredib. institutis (nā de singulari tranſit ad plur. de litera huius. §. (sed nomē hęredis apud eos hæredes integrū maneat habeat tñ ex hęreditate min' ef fectu, hæc q̄u ad effectū, & cauerint hęredes legatorū nomine. certè videtur onerari dicti hęredes quia ipso iure p̄ ea parte legata debēt, p̄ qua sūt hīdes scripti de æquitate tñ nō maiorē partē legatarijs soluēt, quā cui' ment emolumētū: & de hoc p̄ anē ponit exēplū.

y Hæres fit. Subaudi & satisfecit legatarijs.

z Minuatur. Puta pe. cohæredem accuntē, qui deliberabat, quod non placet: vt supra, si pars hære. pe. l. 2. sed dic p querelam inofficiosi. vt supra, de inoffic. test. l. circa. & C. de inofficios. test. l. cum duobus. vel p bo. pos. contra tabu. vt ff. de leg. 3. l. fi. & de vulg. substi. l. etsi contra. vel per agnationem posthumi: vt supra, de cōdi. l. pe. pro parte. ergo. qua remanet hęres, tenetur ex satisf. ad legata. & non vltra, nisi in libertate: vt ff. de codicil. l. qui grauī. & l. seq.

aa Est. Id est, remanet, vel extitit. sic ff. de leg. 1. l. cū res. in prin. & facit j. de pract. imp. l. in fi.

bb Apud eos. Scilicet hæredes, & caute, quia tranſit de singulari ad plurale.

cc Hæredes sunt. Scilicet scripti de rigore iuris. & statim ponet exemplum.

dd Retinetur. Remanet. et enim hæres remanet q erat: vt Inst. de fideic. hæred. §. restituta, sed hoc autem si de facto tantum desineret habere bona. vt C. de iure de lib. l. si de bonis.

ee Exonerandi. Vt & ff. ad Treb. l. 1. & §. 1. & §. quanquam.

quam.& §.si is qui quadringenta.& §.pen.Sed cõtra videtur ſ.ad Treb.l.cum hæreditas,in fi. vbi nõ exoneratur qui reſtituit.ſed dic quòd ibi ſuo nomine,p miſit creditoribus,hic autẽ,vt hæres hæreditario nomine:& ideo habet exceptiones eaſdẽ,quas habet cõtra actionem ex teſtamento: vt ſupra eo.§.ſi quis ſub conditione.& infra eodem.§.fi.

¶ Si ei qui. Ponamus, quòd Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, & filio Sempronij, vel ſeruo legauit centũ cum hæres moritur, ponamus.& ita ſub die certa quoad qd: quia certum eſt eã extituram: eſt tamẽ incerta: quia incertum eſt quando exiſtat,vtrum poſt mortem legatarij, an eo viuo, & ſic cum ſit incerta dies,habeatur loco conditionis.& deceſſit idem Titius. cui debet cauere cum ſatiſdatione hæres Seius? & certè debet cauere Sempronio, qui habet legatarium in poteſtate,& nõ preciſè debet ei cauere ſed ſub hac cõditione, ſi legatarius ſit in poteſtate Sempronij, cum cedet dies eius legati relicti filio,vel ſeruo Sempronij.nã ſi ſui iuris inueniatur legatarius eo tempore,quo cedet dies dicti legati.visũ eſt ſapientibus iniquum eſſe patri cautum eſſe,vel ẽt domino ſubaudi:cum legatum debeatur alij,ſcilicet filio,vel ſeruo,q̃ nunc ſunt ſui iuris,id eſt tẽpore cedentis legati quanquam & ſi caueretur patri, vel domino legatarij ſine hac additione,ſiue conditione,ſi legatarius ſit in poteſtate eius cũ cedet dies legati,veruntamen nihilo minus ſubmouerẽtur,pr̃ vel dominus exceptione,ſi non haberent in poteſtate eos,quibus legatum eſt tempore exiſtentis conditionis legati,quam ſupra appellaui diem incertam & ſecundũ hoc euenit,vt in hoc caſu non ſit de legato cautum, quamuis ſit cautum patri, vel domino legatarij ſcilicet ſi tempore exiſtentis conditionis legati, ſui iuris ſunt filius,vel ſeruus,quibus legatum eſt. Nam licet ſit cautum patri,vel domino,repellitur exceptione: vt dictum eſt.filio autem,vel ſeruo legatarijs nõ fuit aliquo modo cautum,& iſto caſu quando tẽpore exiſtentis conditionis legati eſt filius Sempronij legatarius ſui iuris,non erit,compellendus hęres Titij excluere legatum,quod iam filius petere põt alij, quàm cui debetur.debetur autem filio Sempronij legatario:nec ſi forte velit cauere hęredi Sempronius pr̃ legatarij,neminem amplius petiturum legatum ab hęrede.non ſcium autem patri,vel domino, qui habet legatarium in poteſtate eius,cauendum eſt per hæredem,vt dictum eſt:ſed etiam eſt cauendũ ipſius legatarij s,qui ſunt in poteſtate,& intelligo eis cauendũ ſub hac cõditione,ſi ſui iuris eſſent, tempore,quo cedet dies legati,ſicut ſub hac condit.dictum eſt patri cauẽdum,vel domino:& ita cauetur patri,vel dom

Ita accipitur Inſt. tit.de leg. Aqui.§.1. In prin.

ſunt hæredes eius patris nomine,cuius emolumẽtum ſibi oblatum eſt.

Si ei, qui in alterius poteſtate erit,incerta [a] die legatum fuerit:cauebitur ei,qui habet eum in poteſtate, non preciſè, [b] ſed ſub conditione, [c] ſi cum eius legati dies cedit,in poteſtate ſit Cæterum ſi ſui iuris inueniatur: iniquum eſſe viſum eſt, patri cautum eſſe, cũ alij [d] legatũ debeatur. Quanquam etſi ſine hac aditione caueretur, veruntamen exceptione [e] patrem, vel dominum ſubmoueremus, ſi exiſtentis conditionis tempore non haberent eos in poteſtate, euenit tamen ſecundum hoc, vt in caſu non ſit de legato cautum: nam ſi exiſtentis conditionis tempore ſui iuris ſint, non erit cautum.

Paulus libro xxviij Quæſtionum. II.

Nec ſi fortè [f] velit pater cauere neminem amplius petiturum: compellendus erit hæres legatum, quod iam filius petere poteſt, alij, quàm cui debetur, exoluere.

Idem libro xxxix Quæſtionum. III.

Sed & ipſis, qui ſunt in poteſtate cauendum [g] eſt: quemadmodum [h] ſolet caueri,ſi eadem res duobus ſub diuerſis,vel [i] cõtrarijs cõditionibus relicta ſit, duobus.n. [k] ſatiſdatur: ſed in vtroque [l] caſu eiſdem perſonis [m] ſatiſdationem ſubituris.

a Incerta. Habeas incerta,vt ſ.patet.

b Sub conditione. hac.ſ.ſi cũ &c. ſimilis cautio ſub excep. infra, de damno infect. l. prætor. in prin.

c Alij.Scilicet filio, & ſic apparet quod de die incerta dicit. aliàs ſi certa, ſtatim à morte teſtatoris cederet, & ſic illud ſolũ tempus inſpiceretur: vt ſ.tit. 1.l. ſi poſt.in prin.& §.fin. & l. ſi dies,in princ.

d Exceptione. Quibus enim excepti. repellitur ab actione ex teſtamẽto,iiſdem repellitur & ab actione ex ſtipulatu, vt ſ. e. §.ſi quis ſub conditione. Hug.

e Cautum. Puta efficaciter: quia licet ſit ei actio,tamen exceptione repellitur.Vel dic cautũ ſcilicet filio nullo modo,cum filio p patrem ei q̃ rere nolentem non acquiratur:vt ſup.de iure dotiũ. l.cum dos.

f Nec ſi fortè. Aliàs ſed ſi forte . ſed tu habeas, nec ſi fortè &c.& tota plane legitur.

g Sed & ipſis. Cauendũ eſt ſub cõditione ſi tunc eſſet ſui iuris.ſic econtra dicitur in patre ſup. eo.l.1.in fi.

h Quemadmodum.Id eſt,ſicut.

i Sub diuerſis vel.Dices vel,p id eſt. vel dic diuerſis,q̃ ſunt contrariæ per obliquum:vt,Lego Titio fundum, ſi Seius decedat hinc ad menſem. Itẽ lego Sempronio eundem fundum, ſi Titius venerit Bononiam poſt menſem.At verè contraria,vt lego fundũ Titio ſi nauis venerit ex Aſia hinc ad menſem,& Sẽpronio lego eũdem,ſi nauis nõ venerit ex Aſia hinc ad menſem:vt ſ.tit. 1.l.huiuſmodi.& facit C. de fide inſtr.l.ſcripturæ. Vel pro id eſt, Mãdoſin.in Gl. Facul. §. ppium . cuer. vel. verſ. Alio qui ſi idẽ eſſet.

k Duobus enim.Vt j.de pret.ſtip.l.Paulus. §.fin.& ſub conditione caueri:vt ſi vni teneatur, alteri non teneatur:vt ar.ſ.eo.l. 1.in fi.

l Sed in vtroque.Scilicet quando legatum eſt duobus ſub contrarijs conditionibus,& quando legatur exiſtenti in aliena poteſtate. Acc.

m Eiſdẽ perſonis &c.Si habes,ſed in vtroque caſu eiſdem perſonis &c.dic quod illi,qui fideiubẽt apud vnum:fideiubent & apud alterũ:vt j.e.l.ſi duo. aliàs eſt,ſed in vtroq. caſu de perſonis,id eſt,de facto plurium,ſcilicet dolum malum abeſſe:vt ſ.e.l.1.in pr. & facit ad hãc l.j.ti.2.l.etiam.§.1.& j.de damno infecto,l.ſi filius.

Si ex

Si ex cauſa. CASVS. Inſtitui ponamus,mihi hęredem Titiũ.& ab eo alicui legatũ reliqui, & rogaui eum quòd reſtitueret hæreditatem meam Seio, & deceſſi:& ipſe Titius reſtituit hęreditatem Scio:legatarius petit ſibi ſatiſdari de legatis a Seio, & ipſe non vult ei ſatiſdare, certè legatarius mittitur in poſſeſſi. aduerſus eum Seiũ fideicommiſſarium. Viu.

a Si ex cauſa fideicommiſſi. puta per Trebel.ad quod ſupra,l.1.§. nõ ſolum. Accur.

Poſtquam hæres. CASVS. Inſtitui mihi hæredem Seium ponamus, & legaui Titio cẽtum ſub conditione,ſi nauis ex Aſia venerit & deceſſi:poſtea Seius hæres ſatiſfecit legatario de legato ei ſoluendo adueniente conditione. & poſtea fuit hæres captus ab hoſtibus, & poſtea extitit cõditio dicti legati, certè fideiuſſores dati legatario,ab hærede non tenentur interim,dum hæres captus eſt ab hoſtibus, & ratio, quia in noſtro caſu non eſſet perſona ſcilicet principalis, id eſt, hæredis, ad quam perſonam verba dictæ ſtipulationis,qua ſtipulatus fuit legatarius ab hærede, dirigi poſſunt ex eo,q̃ nõ eſt perſona quæ debeat legatum,quia captus eſt hæres ab hoſtibus,& ita nõ eſt ad quem ius ſtipulationis dirigi poſſit principaliter, & extincta principali tollitur acceſſoria, & exceptio competens reo, competit & fideiuſſori . & hæc videtur eſſe intentio principij huius legis.

Idem li.v.ad Edi. IIII.

Si ex cauſa fideicommiſſi [a] ſit apud aliquem hæreditas,nec legatorum nomine ſatiſdet:in poſſeſſionem aduerſus eũ legatarius mittitur.

Si conditio ſtipulationis exiſtat tempore, quo non eſt perſona principalis verè vel interpretatiuè, & ſtipulatio nõ committitur: & fideiuſſores non tenentur.

Papinianus libro xxviij Quæſtio. V.

Poſtquam hęres ab hoſtibus captus eſt, conditio legati, cuius nomine propoſita ſtipulatione [b] cautum fuerat, extitit. fideiuſſores interim [c] teneri negaui: q̃ neque eius, neque perſona [d] eſſet, ad quam verba ſtipulatiõis dirigi poſſint. Imperator Marcus Antonius Iulio Balbo reſcripſit: eum, [e] à quo res fideicommiſſæ petebantur, cum appellaſſet, cauere: [f] vel ſi [g] non caueat,ad aduerſarium [h] transferri poſſeſſionem [i] debere. Rectè [k] placuit principi poſt prouocationem quoque fideicommiſſi cautionem interponi. Quod enim ante ſententiam, ſi petitionis dies moraret, [l] fieri debuit: amitti poſt victoriam dilata petitione non oportuit. Sed quare non caueat de fideicõmiſſo,qui prouocauerit? [m] ſi caueret aduerſarius [n] ad eum poſſeſſionem eſſe transferendam,reſcripſit: cum alia [o] ſit edicti cõditio:Non enim [p] exigitur a legatario vice mutua cautum: ſed vicaria, [q] cuſtodiæ gratia, poſſeſſio datur: & qui obtinuit petijt fideic.& obtinuit, ſed hæres victus appellauit: appellatione pendente hæres debet cauere victori.ſi cut & ante ſententiam debuiſſet:aliàs trãſfertur poſſeſſio in victorem eorum,q̃ petebãtur,ſi & ille victor caueat de reddendo ſi hæres obtineat:vel etiam ſi hęres vellet interim cauere. & ſecundũ vtramque apta literam.Sed ſecundę poſitioni eſt argumentum infra, tit.j. l.ſi is. in prin. ſed hic prorahebat hæres, vel ſuſpectus.

a Hoc eſt regulare: aliquis in dubio admittit,debet pſtare cautionẽ, vt habeẽ in c. ſuſcitata. cum gl.vlt.extra de reſtit.in int.

ADDITIO. Dic ſecundum Bar. quod hic differebat: ibi non.

b Aduerſarium.Vniuerſalem ſecundũ primum caſum vel etiam ſingularẽ ſecundum alium:& ſic fit aliquid noui appellatione pendẽte.ſed non eſt verũ: quia & ante poterat peti cautio,vt ſubijcit.

c Rectè.Loquitur author legis.

d Moraretur. Aliàs moraretur,id eſt, moram reciperet, quia ſit conditionale, vel in diem : imò etiam purum habet morã: vt inf.e.l.etiam.hoc idem & poſt ſententiã nõ oportet omittitur.infra, de re.iu. l.non ſolet.& ſ.eod. l.j.§.plane. aliàs meretur.& dic,ſi petitio fideicommiſſi mereretur.ſ.fieri cautionem, quia ſit conditionale,vel in diem, vel etiam purum,vt dixi,& quod ſubijcit dilata petitione,ſ.cautionis ſecundum utrumque caſum.alij dilata petitione fideicommiſſi ſingularis propter generalem quæſtionem de hæreditate:vt ſ.de peti. hæred.l. diuus:ſecundum primum,quod hodie eſt immutatũ: vt de pet.hær.l.ſi.

e Cauere. Scilicet hæres.q.d.non poteſt aſſignari ratio quare non .

f Si caueret aduerſarius.Id eſt, fideicõmiſſarius vniuerſalis ſingularibus fideic.hærede non cauente, ſecundum primum. Vel dic aduerſarius,i.ſingularis fideicommiſſarius,vel vniuerſalis hæredi de reddẽdo: & hoc hærede ei non cauente, ſ. ſecundum. ſecundũ & ſecundum vtrũque ſub. & ita demum:vt inf.a.§. poſſeſſio autem,&c.

g Cum alia.Id eſt,quamuis alia &c.& no.duas differentias inter reſcriptum,& illud edictum,vnde naſcitur hic ti.Item quia hic per reſcriptum cauet ille, in quẽ transfertur poſſeſſio,vel ſingularibus ſecundum primum,vel ipſi hæredi ſecundum alium caſum: qđ non fit in ſimplici fideic.ſingulari:quia ſi mittitur hęrede non cauente,ipſe nulli cauet.ſecunda eſt,quia p hoc edictum mittitur in poſſeſſionem omnium rerũ hæreditatis,vt hic ſubijcit:& inf.quib.ex cau. in poſſeatur,l.1.ſed per reſcriptum non : niſi in res de quibus erat lata ſententia.forte enim tantum dimidia hæreditatis petebatur.

h Non enim.Verè alia.non enim,&c.

i Vicaria.Id eſt,poſſeſſio q̃ vicem cautionis obtinet.

Obtinuit.

a Obtinuit. Scilicet legatarius, vel fideicōmissarius, qui obtinuit in eo quod præceptum est ei caueri: & tamen non cauetur.

b Inducitur. Non tñ hīdem expellet: vt ſ. ti. r. l. is cui. in prin. & dic prætor Romæ, præſes in prouincijs.

c Sed prætor. Secunda differentia.

d Iudicatum. Fortè tota hæreditas petebatur per fideicommiſſum, ſecundum primum, & ſecundum alium unū ſingulare: & ſic eſt quātitas pro mēſura debiti declarati: quod eſt hodie ius commune: vt C. de bon. auth. iud. poſſ. auth. qui iurat.

e Sicuti. Adducitur ſimile ad reſcriptū edictum de col. qa ibi debet cauere emancipatis, q̄ ſunt in poteſtate de conferendis ijs, quę non comparent. aliàs de negantur ei actiones hæreditariæ, & transfertur poſſeſſio in fratres, ſi modo ipſi cauerent de reddendo quando cauebit. ſed ſi neuter cauet, ſequeſtratio fit, ut ſubijcitur: caue tamen quia aut propter inopiam nō cauet, & tunc modico tempore elapſo fit dicta translatio. ſi verò per contumaciam, tunc incōtinenti: vt infra, de col. bo. l. cum emancipati. §. fi. & l. 1. §. ſi frater.

f Poſſeſſione. Vnde liberi. vt C. de col. l. poſthumo. Acc.

g Actiones. vt & d. l. poſthumo. Vt & l. ſi lię. & l. filiam.

h Iuriſdictionis. Scilicet edicti de col. vt inf. de col. bo. l. cum emancipati. §. fi.

i Cœperit. Frater emancipatus. Et no. q̄ licet aſſimiletur reſcriptum hoc & edictum de col. differunt tamen: quia per reſcriptum cauetur etiam ei, qui cauere noluit: vt j. prox. §. poſſeſſio, &c. at per edictum de collat. ei demum cauetur, qui propter inopiam non potest cauere, vt hic, vbi dicit, non poteſt, &c.

k Sed ſi nec. Id eſt, nec emancipati ſuis, nec econtra eāuere poſſunt.

l Deponantur. Speciale: ſed regulariter eſt prohibita ſequeſtratio: vt C. de prohi. ſeque. pec. l. 1. & ibi no.

m Aduerſarius. Id eſt, hæres.

n Noluerit. In hoc differt ab edicto de col. vt modo notaui. Acc.

o Qui vicit. Fideicom. vniuerſalis ſi non poteſt cauere hærede etiam non cauente legatarijs, vel deponitur, vel eſt reſtituenda iuriſdictio: i. debet fieri ius, vt mittatur legatarius in poſſeſſionem ſecundum primum: ſed ſedm alium remanet apud hæredem, niſi ſit ſuſpectus: quia tunc deponitur: & hoc dicit.

¶ Si dies. CASVS. Titius ponamus, inſtituit ſibi hæredem Seium, & deceſſit. venit poſtea Caius, & dicit q̄ d. Titius legauit ei, vel per fideicommiſſum reliquit centum vſque ad Paſcha. vel dicit q̄ reliquit ei ſub condit. ſi nauis ex Aſia venerit, & ſic dicit quòd dies aut conditio differt petitionem actionę legati vel fideicōmiſſi: & ideo idem Caius deſiderat ſibi ab hærede ſatiſdari de legato vel fideicommiſſo ſibi per hæredem dando adueniente die vel conditione. hæres autem contendit poſtulari ſatiſdationem per calumniam & negat relictum legatum vel fideicommiſſum. certè non aliter audiēdus erit d. Caius, cui caueri poſtulat, quā ſi exhibuerit ſcripturam: in quā ſcripturam affirmet relictam à dicto Titio continentem dictā legatum vel fideicō miſſam. Viu.

p Exhibuerit. Nam nec tranſactio aliter tenet: vt ſupra, de tranſactionib. l. de his.

¶ Cum quærebatur. CASVS. Titius ponamus, inſtituit ſibi hæredem Seium Bononienſem, & fideicōmiſſum reliquit Caio de centum ponamus, & deceſſit idem Titius: poſtea fuit quæſitum, vbi Seius hæres deberet cauere dicto Caio de fideic. eidem Caio ſoluendo. Et dicitur quòd ſi omnis hęreditas eſt in prouincia: remittendus eſt fideicommiſſarius in prouinciam, vbi ſcilicet eſt hæreditas, ad ſatiſdandum nomine fideicommiſſi. Sed pone, quòd hæres p̄dictus Bono. deſiderat remitti gratia cauēdi Bononiam vbi habet domicilium, legatarius autem fideicommiſſarius. ſ. poſtulabat ibi caueri ubi, vbi eſt hæreditas, & hæres non habet domicilium Romæ: poſito quod hæreditas erat in prouincia. vt dictum eſt. certè non erit hæres remittendus, ſcilicet Bononiam vbi habet domicilium, ſed debebit cauere in prouincia. Sed quid ſi bona hæreditaria in prouincia exiſtentia ſunt iam diſtracta per hæredem permiſſu teſtatoris, vel etiam concedente legatario, ſiue fideicommiſſario prædicto, & non caueat hæres eidem legatario vel fideicommiſſ. de legato vel fideicommiſſo prāſtando? certe precium eorum bonorum eſt habendum in depoſito, ſiue ſequeſtro cauſa ſeruandi fideicommiſſi, cum bona hæreditaria non ſunt apud hæredem. Viuianus.

q Non haberet. Speciale, at eōe quilibet ibi habet: vt j. ſuprà relato nō aliter ad eum, qui fideicommiſſum, petit, transfertur quam ſi caueri: tametſi maximè aduerſarius non per inopiam, ſed per contumaciam cauere noluerit. Sed ſi is, qui uicit, non poſſit cauere: vel res deponenda, vel iuriſdictio reſtituenda erit.

Legatario non debet caueri, niſi ſcripturam teſtamenti oſtendat Bar.

Si dies aut conditio ad legati, ſeu fideicommiſſi petitionem actionemve differri dicatur, & iō ſatiſdatio deſideretur, hęres autem per calumniam poſtulari contendat, & relictum neget: non aliter audiendus erit, qui caueri poſtulat, quàm ſi ſcripturam, qua relictum affirmat, exhibuerit. Cum quærebatur, vbi fideicommiſſi ſeruandi cauſa caueri oporteret, Imperator Titus Antoninus reſcripſit, ſi domicilium Romæ non haberet, & omnis hæreditas in prouincia eſſet: ad ſatiſdationem fideicommiſi nomine in prouinciam fideicommiſſarium remittendum eſſe. Quare ſi hæres in eum locum cauēdi gratia remitti deſideret vbi domicilium habet: legatarius autem ibi caueri poſtulet, vbi eſt hæredi tas: non erit hæres remittendus. Idq; Imperator Titius Antoninus reſcripſit. quibus literis adiectum, & ſi bona iam diſtracta ſunt, vel teſtatoris permiſſu, vel concedente legatario: pretium eorum fideicommiſſi ſeruandi cauſa in depoſito habendum.

r Vbi. Fideicom. VI.

Cum quærebatur. CASVS. Titius ponamus, inſtituit ſibi hæredem Seium Bononienſem, & fideicōmiſſum reliquit Caio de centum ponamus, & deceſſit idem Titius: poſtea fuit quæſitum, vbi Seius hæres deberet cauere dicto Caio de fideic. eidem Caio ſoluendo. Et dicitur quòd ſi omnis hereditas eſt in prouincia: remittendus eſt fideicommiſſarius in prouinciam, vbi ſcilicet eſt hæreditas, ad ſatiſdandum nomine fideicommiſſi. Sed pone, quòd hæres p̄dictus Bono. deſiderat remitti gratia cauēdi Bononiam vbi habet domicilium, legatarius autem fideicommiſſarius. ſ. poſtulabat ibi caueri ubi, vbi eſt hæreditas, & hæres non habet domicilium Romæ: poſito quod hæreditas erat in prouincia. vt dictum eſt. certè non erit hæres remittendus, ſcilicet Bononiam vbi habet domicilium, ſed debebit cauere in prouincia. Sed quid ſi bona hæreditaria in prouincia exiſtentia ſunt iam diſtracta per hæredem permiſſu teſtatoris, vel etiam concedente legatario, ſiue fideicommiſſario prædicto, & non caueat hæres eidem legatario vel fideicommiſſ. de legato vel fideicommiſſo prāſtando? certe precium eorum bonorum eſt habendum in depoſito, ſiue ſequeſtro cauſa ſeruandi fideicommiſſi, cum bona hæreditaria non ſunt apud hæredem. Viuianus.

s Fideicom. VI.

I quando incerta ſum ma eſt fideicommiſſi: eius, qui cognoſcit taxatione quoque fideiuſſores petuntur.

vt infra, ad municl. l. Roma. ſed certè & ſi ſpeciale habet, poſſet petere mitti in municipium: vt ſupra, qui ſatiſd. cog. l. de die. §. hæres.

a Hęreditas. Vel maior pars hęreditatis, vel etiā ipſa res legata, nomine cuius petitur ſatiſdari: vt ſupra, de iud. l. de eo. & l. ſed & ſi ſuſceperit. §. fi. Hug.

b Remittēd. Etiā ſi hæres prætendebat ibi ſatiſdare nō poſſe, cum nullum ſit damnum paſſurus: cū ſi nō caueat mittitur legatarius in poſſeſſionem: vt ſ. de iud. l. de eo. & l. ſed & ſi ſuſceperit, §. fi. Hug.

c Permiſſu. Quia teſtator permiſit: vt ſupra, de re. e. l. 1. §. ſi defunctus.

d Habendum No. de ſequeſtratione: vt dixi ſ. eo l. i. §. Imperator. in fi §.

e Si quando. Fideicō. ſcilicet reliēti. Et dic caſum q̄ teſtator legauit annuum: quod qa hæres ſoluere noluit, iudex taxauit, id eſt, prætiū. uit, vt certā ſummam daret: quòd facere debuit: aliàs legatum eſſēt nullum: vt ſupra de ann. leg. l. ſi cui. & argu. C. de actio. emp. & vend. l. ſi traditio. & ſi quis alteri vel ſibi. l. cum propria. nunc autē legatarius poſtulat ſibi caueri ab hærede pro ea ſumma danda ſiue corā eodē iudice, ſiue corā alio, certè petitur fideiuſſores ſubaudi, taxatione eiuſdē iudicis, q̄ cognoſcit ſuper petitione ſatiſdationis. hoc aūt ideo dicit, quia nō ſo lū prius facta fuit taxatio cū fuit petita fieri: ſed etiā nūc fuit alia taxatio, id eſt, patificatio fideiuſſorū ad ſummā taxatā. Vel dic annuū certū, vel legatū, & fiet taxatio ſecundū quod poteſt viuere legatarius: tales ſunt fideiuſſores: vt arg. ſupra, ad legē Falcidiam. l. hæreditatū. nā cū vita finitur: vt ſupra, de ann. leg. l. 4. ſed vbi eſſet ſimplex legatum, non exigitur tanta inquiſitio in taxando, & facit ſ. in ius voc. vt eant l. 1. & ſ. qui ſatiſ. cog. l. arbitro & l. ſi ab arbitro & inf. de verbo. ſign. l. quos. §. locuples.

¶ Admonēdi. CASVS. Ponamus q̄ Titius inſtituit ſibi hæredem rēpublicam ciuitatis Bonon. ę & fideicommiſſi nomine reliquit centum Seio. & deceſſit dictus Titius: nūquid Seius poteſt exigere ſatiſdationē à dicta republica pro dicto fideicōmiſſo? & dic quod nō quia rebus publicis ſcilicet ciuitatum ſolēt remitti ſatiſdationes fideicommiſſorum: & ſi aliquando intercedat neceſſitas dandi ſatiſdationes, puta ſi ſit ſuſpecta ciuitas inſtituta fideive commiſſo grauata, plane exigenda eſt: ſiue exigi poteſt a dictis rebus publicis ciuitatum repromiſſio. ſiue nuda cautio ſine fideiuſſore, ſiatū iri per eas reſpublicas vel ſtati defuncti q̄ eas vel aliquā earum inſtituit: q̄ ſi defunctus voluit ſolui fideicōmiſſario fideicommiſſum per rempublicam ab eo inſtitutam hęredem. Viu.

Admonendi autem ſumus, rebus publicis remitti ſolere ſatiſdationē fideicommiſſorum, etiam ſi quando neceſſitas dandi intercedat, Repromiſſio planè exigēda eſt, voluntati defuncti ſtatum iri.

Filius non poteſt petere ſatiſdationem à patre, vel ſeruus à domino à quo ei legatum eſt ſub conditione: ſi tamen pater emancipet filium, vel dominus ſeruum: tunc poſſunt petere ſibi caueri ſimplici cautione ſine fideiuſſoribus.

Paulus libro ij. Manuale. VII.

Illio, vel ſeruo ſub conditione a patre, dominove hærede inſtituto legatum eſt. Huius legati ſatis petere non poſſunt. Sed pendente conditione emancipatus, vel manumiſſus ſi ſatis petant: quæritur, an audiēnūquid ſunt audiēdi? Et videtur quod ſic, quia pater emancipando filiū, vel manumittendo ſeruū dat eis facultatē poſtulādi aduerſus ſe patrē, vel dominū: cū ante emancipationē, vel manumiſſionē non poſſent aduerſus eos in iudicio poſtulare, vel petere. vnde videtur q̄ poſſint petere ſatiſdationē ecōtra videtur q̄ non, nec pater, vel dominus deberent ſibijpſis imputare, q̄ dederunt eis filio, vel ſeruo facultatem poſtulandi aduerſus ſe, ſcilicet patrem, vel dominum, ſcilicet emancipando filium, vel manumittendo ſeruum deberēt imputare vbi dico, ſi patris, dominive beneficium, id eſt, emancipatio, vel manumiſſio ſit onerоſum ipſis patri, & domino: quia bene eſt eis onerоſū generaliter aliàs. ſed certè quicquid dixerim, melius eſt dirimere cauſam per mediocritatem, ſiue per quādam mediam viam, ſcilicet vt pater. & dominus prædicti committantur tantum cautioni nudæ ſine fideiuſſoribus cum hypotheca rerum ſuarum, vt ſic, ſcilicet non ſatiſdetur filio emancipato: vel ſeruo quondam nunc manumiſſo nomine legati cauebunt ergo non cum fideiuſſore, ſed cum hypotheca tantùm. Viuianus.

Filio. Titius inſtitutus fuit rogatus dare legatū ſuo ſeruo vel filio icilicet Titio ſub conditione. nam ſi purè, nō valeret: vt Inſt. de leg §. nā ſeruo Sic ergo verbum ſub conditione, refertur ad legatum. nō autē dicas patrem ſub conditione inſtitutum. quia interim non ſatiſdaret. vt not. j. e. tit. l. ſi à te.

Si

a In P. F. ſtatu iri. † Anc. Augu. libr. 2. Emē. c. 2.

b In P. F. ſed ſi is, q̄ viuit.

c Alias differre.

d In P. F. ceperint.

e In P. F. nō ē eius.

[1] Si,id est quia,Manc. in ꝓ cum.Glo. Fac. hoc ver. versi. Hic gotti.

In P. F. ne beneficium.

[a] Si beneficinm.Videtur quòd nõ,si id est,qa. sic supra de offi.eius cui manda.est iurisd.l.1.§.1.

[b] Ipsis Patri & domino.

[c] Sibi.Id est,patri & domino ad quod C.de liber.& eorum liber.l.ii.manumissus.

[d] Cautioni Scilicet. nudæ sine fideiuss. sic 3. l proxim.in fi. hic tamen est hypotheca: ibi non.sed hoc quomodo:vt ff. de prætor.stipl.l.prætoria,vbi non exigitur pignus? sed hoc speciale,qa releuatur a fideiussi.arg.§. de iureiurand.l.eum qui. Item not.quod eligitur via media. quod dic.vt not in arg.contra supra de nego gest l.Nessennius.in fi.Item vide tur contra.C.ad Treb.habemus.§ 1.vbi notter filio nõ tantùm, sed tantum hic caret, vel hic in singulari fideicommissum:& ibi rogatus erat filius rogãtis:hic nõ. Item ibi fideicõmissarius erat in potestate rogati: hic non. Item not. ꝙ vbi lex remittit satisfationẽ,tamen cauetur. non ergo vbi testator remittit:vt infra eo.l. fin. quia mitius est præceptum legis,quàm testatoris.sic §. de arb l.Celsus.

In cautione idonea inspicitur qualitas,& cõditio personarum: qd signãter no. Ba. in authẽ. cui relict.3 col. C.de indi. vid.o. idẽ in l. ferui. C quo ap. no recip.

Simul, pro simul ac.sic Horat. sed tu simul obduraueris &c. & Cic.lib. 8 ad Attic. simul aliquid audiero,scribam.&c.

[e] Vm legatorũ. Ponamus quòd Titius instituit sibi hæredem Seium.& legauit Caio centum,& Sempronio ala centum vsque ad Pascha, & decessit. postea Seius hæres satisfecit nomine legatorũ dictis legatarijs.certè postquã dies cessit nomine legatorũ scilicet,& venit scilicet,qa venit Pascha, & ita cessit & venit dies taliter,quod habet locum actio ex testamento contra hæredem pro legatis, protinus eisdem diebus debentur dicta legata cuam in stipulatione, qua ꝓmisit hæres legatarijs legata.non tamẽ: vt statim peti possint ab hærede dicta legata,sed cũ aliquo tẽperamento temporis:vt ar. ff. de to. lege, quia diximus.& non miteris,si statim non possint peti legata, q̃uis cum effectu debeantur,quia & id quod die certi præstari oportet, dicimus deberi, licet dies nondum venerit.sicq; cum effectu peti non possit.h.d.cũ l.seq.Viu.

Legis præceptũ mitius est q̃ testatoris.

[f] Cessit.Vt habeat locum actio ex testamento.

[g] Debentur Non tamen &c.vt ff. prox & facit §. eo. §.si quis sub conditione.

[h] Statim tamen.Peti possint,scilicet cũ effectu:vere tamen cessit:& venit dies.sed ff. prox citato ibi,deberi,&c.cessit,sed non venit.vt supra titulo primo,lege,si dies,& infra de verbor sign l.cedere.quãtum autem hic differat peti,dic vt de soluto.lege. quod dicimus.

[i] Ià te. Ponamus, quòd Titius instituit sibi Seium hærdem,& mihi legauit centum sub conditione,si nauis ex Asia venerit. & quibusdã alijs legauit,& decessit dictus Titius,& hæres adiuit eius hæreditatem:& postea latitedit nomine legatorũ: & postea decessit,& ante aditam hæreditatem tuam extitit conditio mei legati:quia venit nauis: & postea hæres tuus adiuit hæreditatem tuam.certè si deiussores,quos mihi dedisti pro legato meo,tenẽtur mihi,quia omnimodo dari oportet legatũ, scilicet mihi ab hærede tuo.& quia in rem esset concepta stipulatio. Licet qua promisisti mihi soluere legatum à Titio mihi relictũ & super qua dediti mihi fideiussores. non ergo fuit dicta stipulatio cõcepta in personã tuã tantũ, sed etiam in rem & ideo tenetur mihi ad legatum hæres tuus,non solum tu, & per cõsequens fideiussi mihi a te dati. Viu.

Subaudi nomine, vt & l. 17. j. eo.

Hæreditatẽ. Alio qui secus:quia non adita hæreditate nihil in testamẽto relictum valet: vt supra.de testi.tutela.l. si nemo.& infra.de contra tabu.l.minũ. § sed cum & infra, tit.3 l.1. §.b & l. sequen & hæreditatẽ non aditam regulariter nemo transmittit:vt C.de cad.tolle.§.in nouissimo.

Hoc caput P.Fl. addũ ꝓtantũ est:sic enim illic scriptum est. Si legatorijs his aduersus mei nõ possessionem legatariorũ cautã missi sint ꝓcurator, vel quis alius meo nomine cauerit,quod mihi ꝓtinus accommodat interdictum, quo iubeantur discedere legatarij de possessione,ac si ego causssem.

Et si in rem Non in personam tantum:& ideo tenetur hæres tuus,non solum tu:sic supra,de pact. l.ii ubi.§.pactum & l.hæredi.§.fi.& l.idem in duobus. §. personale & facit j.ti.1.l.1. § non exigit.

[k] I legatarij. Ponamus quod Titius instituit me hæredem:& quibusdam legata reliqt, & decessit postea cum ego nollem tantidare legatarijs de legatis eis soluendis,ipsi aduersus me hæredẽ sũt missi in possessionem cautæ legatorum seruandorũ, & postea procurator meus cauit,siue tantidedit eidẽ legatarijs nomine meo pro dictis legatis, et eũ aliquis alius.cuius habeo ratam cautionem,siue satisdationem,ponamus.certe perinde mihi prætor accõmodat interdictum quo iubeatur legatarij discedere de possessione,in qua erant legatorum seruandorũ causa, ac si egomet cautissem siue tantidedissem eisdem legatarijs. Vi.

In interdictum Vti possidetis:vt infra quib. ex caus. in pos.l.hac autem,§ h.in fi.

Discedere. Quod est verũ,si erãt tantũ missi secus si nõ habebãt quasi solutũ ex tecũdo decreto. nisi ꝓ in integ.rest vt j.de dã.infec.l.si finita § itẽ videam & §.postea aũt.& §.si forte H.& facit j.ti.1.l.fi pe.§ j.

Licet

Licet. CASVS Ponamus,ꝙ Caius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Titio decem ita dicẽdo: Lego Titio decem.vt non petat cautionem de legato sibi præstando ab hærede meo. decessit dictus Caius & postea d.Titius desiderauit sibi caueri a Seio hærede nomine dicti legati, puta petendo cautionem ab eo ex ea ius,vel in iure etiam litem contestãdo. nunquid videtur in cõdõne defectus, ita scilicet qd non possit amodo habere legatum? Et dicitur quòd non: nam licet modus ꝙ conditione habeatur: vt & C. de ijs, quæ sub mo.l. 1.ta. men in nostro casu non habetur pro cõditione fictione huius legis, nec etiam videretur conditio, etiam si conditionaliter dixisset testator hoc modo,Lego Titio decem, si non petierit cautionem ab hærede quia post quã placuit iuri publico remitti posse per testatorem hæredi talem conditionẽ cauẽdi legatarijs, id est,ne ipse hæres teneatur legatariis cauere:nec sequitur hærẽ onus cautionis,i.non tenetur hæres cauere, siue satisdare pro tali legato ẽr si legatarius ab eo petat cautionem, vel satisdationem:nec quidem condo intelligitur,f.in dicto legato,i.ex quo legatarius non potest de iure, & cum effectu exigere cautionem,vel satisdationem ab hærede;eo quod testator voluit hoc remittere hæredinõ intelligitur esse in dicto legato condo non accipiendi cautionem.vel satisdationem per legatarium ab hærede:imò purum remanet,quasi testator duo purè dixerit,f lego Titio decem.item veto eundem Titiũ petere cautionem,siue satisdationem ab hærede. si ergo non intelligitur conditio in dicto legato, imò remanet purum,non videtur legatarius defectus conditione vt amittat legatum,etiam si petat cautionem,vel satisdationem ab hærede Viu.

In P. F. remitti talẽ cautionem iure publice placuit.

In P. F. non est, cui.

Licet. Construe,licet conditio fuerit scripta in testamento ut non petatur &c.vt lego Titio decem, ut nõ petat cautionem de legato præstando ab hærede nammodus pro conditione habetur.licet quandoq; fallat: vt no.C.de ijs quæ sub modo fi j.Item si dixit, Lego Titio decem, si non petierit cautionẽ.vt hic l. patet.

Non uidetur. Fictione huius legis.

Desideraverit Puta petii cautionem ab hærede extra ius,vel in iure. etiam litem contestando quo casu uidetur petere:vt j remota.ha.l amplius.Idem etiam si ex egit.hoc tamen casu condicitur facta ab ignorante factum,uel ius.alias non.ut j.ti 1.in prin. Acc.

Conditione defectus. Quia nõ legitimè tunc factũ pro non facto est,vt C si mancipia fue.alie.l.ea quidẽ & §.tit.1.l.quod pupillæ.

Condõnem Id est, cautionem de ꝓstando legata. vel.i quod in conditione continetur,id est, cautionẽ ipsam.& quod dicit iure publico,scilicet legum: vt C. e.l.2 aliud in cautione fructuaria.& est ratio vt no. C. eo l pen. Vel dic remitti condõnem,scilicet appositam remanente voluntate non cauendi. qui enim dicit, missa institutione ab intestato possidet hæreditatem, legatorum nomine satisdatur: & nisi satisdabitur, in possessionem legatorum seruandorum causa mittitur:

nam hæc quoque prætor pinde salua esse vult, atque ea, quæ iure ciuili debentur. idem Aristoni placet.

XIII.

Æc stipulatio & in fideicommissis locũ habet: siue ꝓrè fidei commissum sit relictum, siue ex die certa, vel sub conditione: siue res aliqua, siue hæreditas, siue ius aliquod rerum est, vt satisdetur eidẽ Caio per Seium legatorum seruandorum causa.& si non satisdabitur ei mittetur idẽ Caius in possessionem bonorum causa legatorum seruandorum nam prior perinde vult esse salua hæc quoq; legata,q̃ possunt peti ab eo,qui ꝓtermissa institõne ab intestato possidet hæreditatem, sicut vult esse salua ea q̃ debent iure ciuili,adita,t.hæreditate ex testamento.Vi.

Et quoq;,Cui ab instituto est relictum.

Institõne Per fraudem,cum possit adire ex testõ seus si adire non posset:vt C.si quis omis.cau.test.l.2.

Mittitur Legatarius.

Vult. Per edictũ §.si quis omis.cau.test l.1.in prin.

Ciuili Quia hæreditas ex testamento adiretur.

Æc stipulatio. CASVS Dicitur hic,ꝙ hæc stipulatio.f.legatorum seruandorũ causa, in qua dat hæres legatariis fideiussores,habet locum & in fideicommissis.f.ab hærede relictis,siue sit relictum fideicommissum purè,siue ex die certa, puta post Pascha: vel sub conditione,puta si nauis ex Asia venerit,si res aliqua.f.relicta est ab hærede per fideicommissum, siue est relictum ius aliquod,super fideicommissum,puta nomen,vel seruitus:in omnibus enim istis habet locum hæc stipulatio.Sed quid si certum est,non esse locum fideicommisso ab hærede relicto? certè per quam, siue valde iniquum est onerari hærẽ inoportuna cautione,siue satisfactione.& ita nõ satisdabit fideicõmissario pro fideicõmisso ꝙ est euidens non deberi. Viu.

Sequitur.Legatarium,vel hæredem: nam non satisdat hæres.

Intelligitur. Imò purũ remanet, quasi duo dixerit, purè. f. lego Titio decem item veto Titium petere satisdationem.

Iquoque. CASVS. Titius,ponamus,instituit sibi hærdem Seium, qui Seius erat ei successurus ab intestato, etiam si eum nõ instituisset. & legauit Caio plura, & decessit dictus Titius.postea Seius instítutus cum posset ex testamento adire, prætermissa institutione cœpit possidere hæreditatem ab intestato fraudem Caij legatarij. certè ei quoque Caio legatario datur actio legatorum in eum Seium institutũ.& hoc adeo ue

Super-

a Superuacua. Quia sit euidens non deberi, vt dixi, & sic no. ff. de proc l. non cogendũ. § fi. & ff. tit. l. fi is à quo. § 1. & ff. de arb l. nõ distinguemus § pe. Sed ar. cõtra ff. de neg. gest. l. fi pupilli. § itẽ facit ff. de Carb. edic. l. Carbonianum § cauſæ. & ff. ad exhib. l. in hac actione. § ibidem.

ETiam. CASVS. Hæc ſatiſdatio legatorum ſeruandorum cã non ſolũ habet locum in legatis relictis ſub cõditione, & in diem, ſed ẽt habet locum de præſenti, ſiue purè legato, ſcilicet vt hæres ſatisfdet legatario, ſi hoc vult legatarius de ſoluendo ei legato purè relicto. ſed hoc quomodo poteſt eſſe cũ poſſit legatarius petere ab hærede legatum non ſuſpenſũ die, vel conditione? Reſp. ſuſceptio iudicij ſcilicet pro legato petẽdo habet nõnullas, ſiue aliquas moras: & ideo non eſt mirum, ſi hæres tenetur ſatiſdare legatario.

Not. de ſuperfluis reſecãdis, vt extra de ma. & obe. in ca. à cum gl. ſup ver. aduẽtus.

In P. F. exercitio iudicii.

¶ Si & ab hærede. Ponamus quod Titius inſtituit ſibi hęredem Seium, & per fideicommiſſum rogauit eum, quòd reſtitueret hæreditatẽ Caio, & legauit Sempronio ſub conditione centum. & deceſſit poſtea Sẽpronius legatarius accepit à Seio hærede ſatiſdationẽ quæ interponi ſolet legatorum ſeruandorum cauſa: & poſtea dictus Seius hæres reſtituit hæreditatem Caio fideicommiſſario Trebelliano, id eſt, cui debebat reſtitui per Trebellianum, & hoc facit detracta, vel non detracta quarta: non facio uim. & poſtea dictus Sempronius legatarius accepit ſimiliter ſatiſdationem a d. Caio, cui reſtituta eſt hęreditas. certè ſi poſtea exiſtit conditio legati eidem Sempronio relicti, committeꝛ vtraque ſtipulatio, i vna contra hæredem Seium, & alia contra Caium fideicommiſſarium: ſed hæres tuebitur ſe exceptione contra legatarium, quamuis commiſſa ſit aduerſus eũ ſtipulatio. quia cauere, ſiue ſatiſdare non debuit legatario, vt ex facto apparet., nam poſt ſatiſdationem reſtituit hæreditatem fideicom. vt dictum eſt. vnde fideicommiſſ. tenetur ad ſolida legata: vt C. ad Treb. l. fi. & no. ſup. ad Treb. l. 1. in fi. ſecus ſi reſtituta ſit pars hæreditatis per hæredem fideicommiſſario, ſ. quia teſtator rogauit eum de parte tantum reſtituenda. nam tunc cauendum eſt per ſatiſdationẽ legatario ab vtroque, id eſt, ab hærede, & fideicõmiſſario: & ſi caueant, committetur poſtea ſtipulatio aduenientę conditione legati, & non habebit aliquis eo rum exceptionem. vltimo ſcias, quia hæc ſtipulatio legatorum, vel fideicommiſ. ſeruandorum cauſa locum habet etiam ſi fideic. debeatur ab inteſtato, puta in co dicillis, h. d Viu.

b De præſenti. Id eſt, purè: vt ff. l. prox. in prin. Sed contra ſupra, eo l. 1. § fi cui in fi. § ſed ibi ſpeciale, ne inuitet aliquis ad malignandum præterea etiam condition ale eſt ibi.

Exceptio. Id eſt, ſuſceptio iudicij: vt ff. de pec. l. q debetur. item ad hoc C. ad Turpil. l. fi. arg. contra ſupra de iud. l. ſi debitori.

ADDITIO Dic q d. l. ſi debitori loquitur quando debitũ eſt purũ, & liquidũ iudici per confeſſionẽ partis: hic autem licet legatũ ſit purum: tamen hæres diffitebatur, nec dicebat hodie conſtat, hodie agatur. ſecundum l. is a quo, ff. titn 2. ſed petebat libellum. vn de cum ordinariè p cedat, debet habere longum tractatum: ideo præſtatur cautio. vt l. poſtquã. §. Imperator. ff. eo. tit. ſecundum Bart. hic.

d Si & ab hærede. Ante reſtitutionẽ.

c Fideicõmiſſario. Poſt reſtitutionem. quod fieri debuit: vt ff. eo. l. 1. § non ſolũ.

f Non debuerit. Vt ex poſt facto apparet: & hæc ſi totam reſtituit. Idẽ ſi quaſtam ſolam retinuit vt C. ad Treb. l. fi. ſi autem vltra quartã tunc tenetur pro rata: vt C. ad Treb. l. 2. & cum effectu remanet obligatus. ſequitur enim ex hoc ſtipulatio naturam actionis ex teſtamẽto: vt ſupra, eo l. 1. § ſub cõditione. & §.

XV.

ETiam de præſenti legato locum habet hæc ſatiſdatio. quoniam nonnullas moras exceptio c iudicij habet. Si & ab hærede d inſtituto legatorum ſatis acceperit legatarius, & à Trebelliano fideicommiſſario: vtraque quidẽ ſtipulatio committitur: ſed

XVI.

SI duo eiuſdem nominis de legato contendant, vtrique ſatiſdatorum: nec onerari hæredem, cum poſſit eoſdem fideiuſſores ad vtramque ſtipulationem adhibere: qui & ipſi f non onerantur: cum futurum ſit, vt uni teneantur.

XVII.

SI ab vno ex hæredibus legatorum ſatis

qui minorem.

e Vtroque. Scilicet hærede, & fideicommiſſario pro parte quæ penes vtrumq; eſt, vt dixi.

f Ab inteſtato. Puta codicillis. Sed quid in donatione cauſę mortis? Reſp. idem ſi non fuit tradita a defuncto: cum æquiparetur legatis, vt Inſt. de don. §. 2.

g Duo. Ponamus, q Titius inſtituit hęredem Seium: & ita dixit Caio lego centum ſub conditione. ſi nauis ex Aſia venerit. & deceſſit. nunc duo quorum quilibet vocatur Caius, contendunt de dicto legato, & quilibet dicit de ſe teſtatorem ſenſiſſe in legato, vnde quilibet eorum petit ſatiſdationem ab hærede de legato ſibi ſoluendo exiſtente conditione. certè hæres debet vtrique ſatiſdare, nec oneratur hæres propter hoc, cum poſſit adhibere eoſdem fideiuſſores ad vtramque ſtipulationem: quia & ipſi, ſcilicet fideiuſſores non onerantur: cum futurum ſit vt vni de dictis legatarijs teneatur ſcilicet cum effectu, id eſt, illi cui debebitur legatum, cui autem debeatur, dic vt no. ff. de leg. 2 l. ſi quis ſeruum §. ſi inter duos. Viu.

h Nominis. Quod quandoq; contingit: vt ff. pro leg. l. pro legato. & ff. ſi cer. pet. l. ſi eum.

i Et ipſi. Fideiuſſores. & facit infra, de præto. ſtipul. l. Paulus. § 1. & ff. eodem l. ſed & ipſis cum ſuis concor. Accurſius.

k Teneantur. Cum effectu: ſed an debeantur legata, dic ut ff. de leg. 2. l. ſi quis ſeruum § ſi inter. Acc.

l Ab vno. CASVS. Ponamus, q Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, & Caium & legauit mihi, & tibi Sempronio 100. ſub condõne, ſi nauis eſt Aſia venerit, ab omnibus hæredibus, id eſt mihi quinquaginta, & tibi alia quinquaginta, & deceſſit poſtea ego & tu le-

tu legatarij accepimus ſatisfactionẽ, ſiue ſatiſdationẽ legatorũ noſce ab vno de hæredibus, puta Seio pdicto, ita. ſ. q ff. fideiuſſores ab eo nobis dati ſimpliciter ſe obligauerunt nobis: non autẽ pro parte legatorum noſtrorum tantũ, quæ continebat dictum Seium. Itẽ nunquid dictus Sẽpronius vt maritus dẽt reſtituere patri eiuſdem Titię hæredi ab ea inſtituto dictas res apud eã maritum per eã depoſitas. an verò debeãt remanere apud maritum tanquã apud legitimum adminiſtratorẽ filij ſui, qui erat fideicommiſſarius, apud quem maritum dico, dos teſtatricis remanſit, ſ. ſicut præcepit teſtatrix? & videtur q apud maritum debeant remanere nomine filij: quoniam emolumentũ totius hęreditatis teſtatricis defunctę ad filiũ eiuſdẽ defunctæ. & ipſius Sẽpronij mariti reuerti dẽt, cum ſ. patris eius defunctæ ab ea inſtituti fideicommiſerit defuncta, vt quicquid ad eum ex hæreditate eius peruenĩſſet, cũ moreretur, reſtitueret filio teſtatricis nepoti ſuo, vt dictũ eſt. quamuis autem ita videatur: tamen dicendum eſt reſtituendũ eſſe per dictum maritũ dicto patri teſtatricis hæredi illud, q mulieri remãſit, & quod in dotẽ prædictam non fuiſſet. & ita per conſequens debent ei reſtitui res depoſitæ apud maritum.

ſum eſt, cùm ille Seius ſubſtantiam ſuam diſſiparet, & vereatur pater fideicommiſſarij, ne ina ne fideicommiſſum conſtituatur: an ad ſatiſdationem fideicomiſſi nomine patrem defunctæ compellere poſſit? Reſpondi ſecundum ea, quæ proponerentur, non compellendũ cauere. Idem queſijt, teſtatricem apud maritum ſuum ex quo filium reliquerat, res depoſuiſſe, non exacta cautione depoſitionis: an ea res pri hæredi reſtitui deberet: an verò, quoniam emolumentũ totius hæreditatis, ad filium defunctæ reuerti deberet, apud maritũ remaneret, apud quẽ dos remanſiſſet? Rñdit, quod mulieris mãſiſſet, nec in dote fuiſſet, reſtituendum eſſe hę-

acceperimus, cũ ab omnibus hæredibus nobis legatum eſſet, ſi pars cohæredis accreſcat promiſſori, in totum fideiuſſores tenentur, ſi ſolidum legatum his coeperit debere.

Satiſdatio remiſſa non poteſt peti etiam ſi hæres dilapidet. Item qui petit quod reſtituturus eſt, ex interuallo exceptione dolo facit, non repellitur. Bar.

XVIII.

QVæ filium legitimũ relinquebat patrẽ eundemq; collibertum ex aſſe ſcripſit hęredem: fideique eius commiſit, vt quicquid ad eum ex hæreditate eius peruenĩſſet, cum moreretur, reſtitueret filio teſtatricis nepoti ſuo, & hęc verba adiecit: Satis à Seio patre meo exigi veto. Quę

Sed arg cõtra ff. ad munici. l. Lucius. § Paul. ſic & diminuta parte diminuitur & onus, vt ff. cod. l. 1. § qui minorem.

QVæ filium. CASVS. Ponamus qd Titia habebat patrem noſce Seium, qui quidem eius pater erat eiuſdem Titiæ collibertus, puta q ambo fuerunt manumiſſi à domino eorũ: vt ff. de leg. 2. l. cum pater. § nolo prædia. & habebat hæc Titia filiũ legitimum ponamus nomine Caium ex marito ſuo Sempronio: q maritus viuus erat & habuerat p ea in dotẽ c. apud quẽ maritũ depoſuerat, & ipſa qualẽ res nõ exacta ab eo cautione depoſitionis hæc Titia ponamus. fecit teſtm, & dictũ iuũ patrem ſcripſit hæredem ex aſſe, & fidei eius cõmiſit, vt quicq d ad eũ ex hęreditate eius peruenĩſſet, cum moreret ipſe pater teſtatricis, reſtitueret filio eiuſdẽ teſtatricis, q filius teſtatricis erat nepos eiuſdẽ patris teſtatricis: nã dictus pater teſtatricis erat eius auus maternus: & hæc verba adiecit dicta Titia teſtatrix, ſatiſdationẽ à Seio patre meo exigi veto. Itẽ ponamus, qđ ipſa præcepit, q dos ab ea data remaneret apud dictũ ſuũ maritum: & deceſſit dicta Titia. Nunc quaro, an pater Caij fideicommiſſarij, id eſt dictus Semprouius maritus Titiæ, qui erat legitimus adminiſtrator dicti Caij fideicõmiſſarij filij eiuſdẽ teſtatricis, poſſit compelle re Seium patrem defunctæ teſtatricis ab ea inſtitutũ vt dictum eſt, ad ſatiſdationem nomine fideicõmiſſi per eum Seium præſtandi dicto Caio filio teſtatricis eiuſdem Sempronij? Et videtur, quòd ſic, cum Seius

N. P.

In P. F. idẽ q ijt, cũ teſtatrix apud maritum ſuum ex quo fil. reliqu. reſ depoſuiſſet, non &c.

a Acceperimus. ſ. ſimpliciter.

b His: Vel habeas his, cũ aſpiratione, & dic. ſ. legatarijs, & habeas deberi. vel habeat is, ſine h, & habeas debere cę perit, ſ. promiſſor. & facit infra de fideiuſſ. l. ſi quis pro eo. §. ſi numos. & l. amiſſi. §. fideiuſſores. & infra, rem pupil. ſal fo. l. ſi poſtea.

c Patrem. Suum teſtatricis nomine Seiũ: & hic filius erat ex marito viuente: vt ff. patet & no. q ꝺ põt habere patrem collibertum: q a ambo fuerunt manumiſſi: vt Inſt. qui manumitt non poſ. §. ea demum.

d Duo. Scilicet aui materni.

e Patrem. Qui eſt eius legitimus adminiſtrator, ut C. de bo. mat. l. 2.

f Nõ compellendũ. Quia teſtatrix ventuit, quod potuit: vt ff. eo. l. licet. ſed dicã cõpelli ſtatim reſtituere vt arg. ff. ad Treb. l. Imperator. vel fiet ſequeſtratio. ar. ff. qui ſatiſd. cog. l. fi. & fideiuſſor. § fi. vel ſtãda eſt nuda cautio ar ff. eo. l. filio. licet ibi de patre rogato, ſi filio reſtituere. hic de auo materno loquatur.

g Cauere. Aliàs compelli eum cauere.

h Teſtatricem. Sub. pone. retine priorem caſum. H.

i Patri teſtatricis.

k Reuerti. Ex cauſa fideicommiſſi.

l Maritum. Nomine filij, vt apud legitimũ adminiſtratorem.

m Remanſiſſet. Gaudet M. q hic extantibus filijs remanet dos viro: ſed lo dicit qđ ſic fuerat pactũ: vel hic teſtatrix ſic præcepit: erat enim emãcipata, alias non poterat teſtari: vt ff. de do. ca. mor. l. 1. § 1. §. fil.

& secundum hoc non ob. C. fol. matri. l. dos.

a Hæredi. act. depositi. vel rei ven. vt §. tit. 1. l. Firmio. §. 1. no. vel etiam pet. hære. quia debitor est hæreditarius, & possidet id ius pro hærede vel p possessore: vt §. de pet. hær. l. nec vllam. §. fin. & l. quod si in die. §. non solum.

b Cauit. Nomine suo, & tutorio nomine pro pupillo & facit §. si quis cau. l. fi. & C. de admi. tu. l. cum quadam.

VT IN POS. [illegible]

Sub, cauetur edicto prætoris.

SI quis eũ. CA. SESS. Ponamus q Titius fecit testamẽtum. & instituit sibi hærẽ Seiũ: & legauit Caio centũ sub conditione, vel ex die: & vetuit Caio eidẽ accipere satisdationẽ delegato ab hærede pstãdo. & decessit. Titius: & postea dictus legatarius accepit satisdationem ab hærede. nunquid potest remitti satisdatio ista, & hæres cõdicat liberationẽ? & distinguẽdum est, vtrum hæres sciens sibi esse remissam satisdationẽ, & eam posse remiti, cauit indebitum, id est, indebitè legatũ an vero ignorauit sibi esse remissã, aut sciuit sibi esse remissam, & credidit iure errãdo, eam non posse remitti. Primo casu nõ potest repetere: secundo, & tertio sic Sed quid si stipulatio sit cõmissa ex eo qđ venit dies, vel conditio legati relicti dicto Caio antequã hæres repeteret ab eo satisdatio nem, vel condiceret liberationẽ in dicto primo, vel secundo casu? nunqd fideiussores, quos hæres dedit. legatario p dicto legato ei soluendo, possunt vti exceptione aduersus dictum legatarium? & dicendum est quod sic: quia ex causa intercesserit satisdatio, ex qua non debuit intercedere.

¶ Non exigit. Si alicui legatum, vel fideicõmissum relictũ est. hæres. debet ei satisdare de eo soluẽdo: & si non satisdet, dẽt legatarius, vel fideicommissarius venire, & remitti in possessionẽ bonorũ illius, q reliquit legatũ siue hereditatẽ: vt datur intelligi. §. tit. 1. l. 1 3. respon. & j. c. l. is cui. §. q in possessionẽ. Vult ergo hic dicere, siue mõstrare, quo ad hoc vt legatarius mittatur. in pos. non exigit prætor illud tantũ, vt stet per hærdem, quo minus ei caueat, cum est hæres qui interpellatur à legatario vel fideicommissario cautionis nomine: quo casu non dẽt offerri legatario per hærdẽ satisdatio, ad hoc scilicet, vt in pos. non mittatur legatarius, sed sufficit ad hoc vt legatarius mittaẽ in pos. si legatarius desiderauerit sibi caueri, & hæres nõ cauet ei, & contentus fuit ptor nõ stare p legatarium siue fideicõmissarium, quo minus ei caueretur, cũ non est hæres, qui interpellẽ cautionis nomine: quo casu sufficit ad hoc vt legatarius siue fideicõ. mittatur in poss. si non hẽt à quo satisdationẽ desiderer, quasi scilicet ipsa hæreditas debeat satisdare: & sic sufficit ad domũ nuntiari. Et quod dictũ est in

redi. c Tutor qui & cohæres pupilli erat, absẽte pupillo, cum admonerẽt eum legatarij, fideicomissi nomine insolidum ipse cauit, d quæsitũ est, an in pupillum adultum factum danda sit utilis actio? Respondit dandam.

TITVLVS IIII.

VT IN POSSES. [illegible]

Cautio quę non debet præstari præstita scienter non cõdicitur: sed per ignorantiam facti condicitur quoad plenã liberationem: per ignorantiam iuris condicitur quoad liberationem fideiussorum tantum, quibus etiam exceptio competit. Bar.

Viginatus in eo libro edictum. I.

SIqs, cum vetitus esset satis accipere acceperit, a an repeti satisdatio ista posit, vt hæres condicat liberationẽ? Et si quidẽ sciẽs hæres indebitũ cauit: repetere non potest. b Quid deinde si ignorauit remissam sibi satisdationẽ? Põt cõdicere. c Si verò hoc non potuisse remitti crediderit: nũquid cõdicere possit, q̃ ius ignorauit? Adhuc tamẽ benihærde, idẽ intelligit in cuiuslibet alteri⁹ nominis fuę cessore, vt dat intelligere lfa ibi, hoc est is, quo &c. & j. eo. l. is cui. §. si hęres non sit &c. & circa hoc videẽ intelligere hic §. Si debitori. Ponamus, quod Titius instituit sibi hęredem Seium: & Caio debitori suo Titius legauit siue reliqt liberationẽ, & decessit. certè nõ est exigenda cautio per dictum legatarium ab hærede, quæ solet exigi per alios legatarios, vt dixi §. proxi. § quia hic legatarius hẽt penes se legatum. nam si conueniatur ab hærede pro eo, qđ debuerat testõri, potest vti exceptione doli mali.

¶ Et cui. Hæres soluit legatum legatario eidem debitum: vult fortè legatari⁹ vt idem hæres satisdet eidem de nõ reuocando vel nõ petendo ab eo legatũ, certè non tenetur satisdare, cum constet legatum non deberi amodo legatario ex quo est ei solutum. vel dic quod soluit hæres legatario legatũ, quòd nõ erat ei relictum: vel erat sic ei relictum, vt nullo modo valeret: & ita cõstabat non deberi: & sic hæres repetere potest dictũ legatũ cõdictione indebiti, & legatarius petit satisdari sibi ab hærde. certè non auditur: quia etiam si non esset solutum legatario per hærdem, & constaret non deberi, non satisdaretur: vt §. tit 1. l. hæc stipulatio. in fi. Tũc ante Quamuis regulariter debeat satisdari legatarijs ab adita hærditate, vel agnita bonorum possessione: tamen quandoque ante aditam hærditatem satisdandum est per hærdem de legatis legatarijs: puta cum dubiũ adhuc est, an hærditas adeatur per hęredem: est tamẽ spes quod adeatur, quia hæres deliberat, sed cõdictio institutionis nondum extitit. si autẽ certũ sit hærditatem nondum aditam fuisse. subaudi, nec adeũdam esse creditur: quia nemo de ea deliberat, & tamẽ nemo repudiauit vel abstinuit: non habet locum satisdatio nec missio in possessionẽ si non satisdet. Si aũt sit certũ repudiatã vel omissam esse hęreditatẽ ab extraneis hærditus institutis, vel sit certũ necessarios hærdes esse absẽtes ab hæreditate, frustra implorat p legatarios hoc edictũ, qđ loquit de satisdatione per hærdẽ legatarij prastãda. & si nõ præstaret, vt mittant in possessionẽ ex quo repudiata est, vel omissa hærditas, vel abstenti sunt ab ea necessarij hærdes, certũ est nõ deberi legatum vel fideicõmissum. & hæc videtur esse intentio huius §. cum seq.

c Si qs cum vetitus. Tettore, qđ fieri potest: vt §. ti. j. l. ii. & l. 3.

d Acceperit. Satisdationẽ de legato pstãdo ab hærde.

e Indebitum. Indebite legatum. erat enim debitum.

f Non potest. Sic §. de condict. inde. l. 1 Ac.

g Remissam. Hic fuit error. facti alieni. Ac.

h Condicere. Cõdictione sine cã: vt §. de cond. sine cau. l. 1. vel incerti q̃ idẽ est: vt eo. ti. l. qui sine.

i Crediderit. Hæres: & sic ignorauit ius. est. n. ignorãtia alia iuris, alia facti: vt §. de iur. & fact. ignor. l. j.

Con-

k Condici posse. Imo videtur teneri cũ effectu, licet interponi nõ opponitur: vt §. fam. erc. l. q erat hæres. sed certè ibi tenetur ex stipulatu ad id, ad quod tenetur actione empti siue ex stipulatione. s. ad interesse. non ad duplum: hic sine hac promissione fideiussor in nullo tenetur, nec hæres ad eum dãdũ. vel refert remittitur cautio a lege: vt ibi: aut a testatore, vt hic sic §. tit. 1. l. filio. & l. fi. vel ibi naturaliter vẽditor tenetur de euictione. vnde cauendo nõ repetit⁹ cautionẽ: vt C. đ iu. & fact. ign. l. cũ qs. hic nec ciuiliter, nec naturaliter debebat caueri ex quo testator remiserat. vnde etiam error iuris non nocet: vt hic, & no. d. l. cum quis.

l Exceptione. Imò vt ipso iure non teneri: vt. j. de fideiuss. l. si quis post. Sed ibi pro eo quod nõ debebatur, fideiubebat: hic debebatur legatum. & facit §. si quis cautio. l. sed & si quis. §. fi.

m Ei. Legatario. Acc.

n Legatario. Ad hoc vt i possessionẽ non mittatur. sic nec hæres legatario agẽti interdicto quorum legatorum: vt j. quo. le. l. fin. §. 1. sic nec libertus operas licertas prestare tenet, nisi indicant vt j. de oper. liber. l. cũ patronus. in pri. Sed argu. contra C. de contrahen. stip. l. magnam. & C. de iure emphy. le. 2. §. penul. & j. de nou. oper. nun. l. stipulatio. § 1.

o Sufficit. Ad hoc vt fiat missio.

p Non habeat. Quasi ipsa hæreditas debeat satisdare: & sic sufficit ad domum nuntiari. [illegible] operis nun. l. de pupillo §. secundo. & intra de dam. infect. l. 4. § absẽte. & C. de anna except. l. penul. Accursius.

q Cautio. Non ergo fit missio, si non cauet. vt faciat ad titu. sic dicam in alijs, qui non tenẽtur cauere: quos no. §. tit. 1. l. 1. in princ.

r Vti possit. Sic §. de eo, per quẽ fact. erit. l. 1. §. fi res, Item & habet actio ex testamento, vt accepitilatione liberetur: vt §. ti. 2 l. cum sine § fi.

s Non deberi. Vt potest solutũ, sed de quo tunc petit satisdari? Respond. fortè vt non reuocet hæres, vel dic no. i deberi, vt pote non relictum vel sic relictũ est, vt nullo modo valeat, & sic repetit cõdictio indebiti: & legatarius qui petit satisdari, non auditur: quasi non esset solutum, & constat nõ deberi, nõ satisdatur: vt §. tit. 1. l. hæc stipulatio. in fi.

Satisdationem. Id est satisdationis postulationẽ.

Dubium: Per deliberationem factam ab hęrede.

An adeatur. Id est, adita sit: secus si certũ est nõ aditam: vt j. l. prox. id est secundum. Azo. sed Hug. dicit si est dubium, sii adeũ ea, vel non, est tamẽ spes q hæres deliberat, vel conditio institutionis: nõdũ extitit, & tunc satisdatur: vt hic. Si aũt non est spes, nec tamen est repudiata, tunc obtinet quod j. l. prox. dicitur. & facit supra eodem, l. fi a te.

Non deberi. Vt §. de testam. tutel. l. si nemo.

I autem. Hanc expone: vt §. lege proxima. in fin. not.

Fuisse. Nec spes est eam adiri. Accursius.

I is a quo. Ponamus quod Titius instituit sibi hæredem Seium, & fideicommissum de centũ ire liquit Caio, & decessit nunc Caius petit a Seio hærede satisdationem de fideicommisso sibi soluendo. is autem hæres a quo petitur satisdatio, offert cognitionem de fideicommisso, dicendo coram iudice, corã quo petebatur satisdatio per fideicommissum hodie constat de fideicommisso, id est tibi fideicommissario nõ de beri, hodie agamus. certè dicendum est cessare satisdationẽ, scilicet interim donec per iudicem cognoscatur. vtrum fideicommissũ debeatur, vel non: tum possit, & debeat ante cõstare de fideicommisso, valeat, vel non, quam de satisdatione, quam petit fideicommiss. scilicet, qui sunt fideiussores idonei, & qui non, nam & id exigit causæ cognitionem, & aliquã dilationem. Sed nunquid hęres poterit implorare a iudice, vt cognoscat, vtrum fideicommissa. petat satisdationem ab eo per calumniam, si fortè dicatur per hęredem, petij per calumniam satisdationem? & certè sic. & de hoc debet iudex cognoscere sumariam: & ita sufficit iurare legatarium, vel fideicommissarium, non petere satisdationem animo calumniandi. hoc enim est commune omniũ satisdationum, scilicet vt iudex, apud quem petitur satisdatio debeat explorare, non petat satisdatio per calumniã. diuus enim Pius rescripsit cum,

Alibi, se quęstus.

eum, apud quem satisdatio peritur, debere explorare si satisdatio petatur p calumniam: de qua re summatim debet cognoscere. duas ergo cognationes implorare poterit hæres a quo fideico. petit fideicommissi satisdationem, antequam satisdationem ei præstet, vel fiat missio in possessionem, an per calumniã petat satisdationem fideicommissarius, vt quia sciat, vel credat fideicõmissum sibi non deberi, vel non petat per calũniã & vt iudex cognoscat, an sit fideicõmissum, vel non. ¶ Si procurator. Ponamus, quòd Titius instituit sibi Seium: & legauit Sempronio centum, & decessit. venit quidam nomine Caij, nomine Sempronij legatarij deiderans ab hærede satisdationem legatorum, siue quę solet interponi nomine legatorum. certè si ei mandatum est a legatario, vt satisdationem ab hærede petat, non habebit necesse cauere hæredi, quod legatarius habebit ratũ: sed erit ei procuratori satisfaciendum p hæredẽ sine aliqua cautione de rato, si verò dubitetur, an legatarius mãdauerit de accipienda satisdatione ab hærede, vel non mandauerit: cautio de rato erit exigenda p hæredem ab illo Caio, qui satisdationem legati ab eo petebat.

De clausula in rescriptis p cã summatim, ita summatim cognoscat, & in qb. causis sumarie cognoscat, & in qb. verò dubitetur, & p sumario cessu vid. Quint. Mãd. i c. Form. Cõmissi ver. sũmariæ.

¶ Si semel. Ponamus, quòd hæres satisfiet legatario de legato ei soluendo, & fuerunt ei dati per hæredẽ fideiussores, & legatarius accipit eos ex certa scientia: nũquid debet cauere rursus legatario? certè magis ẽ, vt caueri nõ debeat. hoc enim diuus Pius rescripsit hic Pacuuiæ Licinianæ, quæ acceperat fortè ex certa scientia fideiussores egenos, s. vt nõ debeat ei rursus cauere. ipsa enim Pacuuia Licinianæ debet imputare facilitati suæ, quę accepit fideiussores minus idoneos nõ enim oportet onerari eũ a quo satisdatio peritur per singula momenta. planè si noua causa allegetur p legatarium, qui accepit fideiussores veluti quod fideiussores decesserint, aut etiã quia amiserint oẽm rẽ familiarem impeta inopinata fortunæ, æquũ erit præstari cautionẽ rursus dicto legatario. nã quæ de nouo emergunt nouo auxilio indigent: & hæc videt esse intentio huius. §. cum l. seq. Vi.

Similẽ interpretationẽ habes apud Man. in præ. gl. Facul. in ver. debemus ver. si contra nõ nunq verbũ p.

a Offerat cognitionẽ. Hoc statũ exponit, & dicat &c.

b Hodie. Legatarius implorat officium iudicis p satisdatione. hæres aũt excipiendo dicit hodie &c. & sic totũ fit officio iudicis. Idẽ dicas, si incõtinẽti posset hoc cõstare & ita ps formabo. arbitrio iudicis: vt §. de iur. delib. l. i. nã hodie dicit ad euidentiorẽ inigratẽ ostẽdẽda, si nõ videat hæres hoc positulãs H.

c Possit. Id est, debeat.

d De satisdatione. Scilicet q fideiussores sunt idonei, & q nõ. nã & illud exigit causæ cognitionem, & offerat cognitionem, * & dicat, Hodie * constat de fideicommisso, hodie agamus. dicendum est, cessare satisdationẽ: cum possit * ante de fideicommisso, quam de satisdatione * constare. Nec non illa cognitio * imploranda erit ab hærede, si fortè dicatur, per calumniam * satisdari peti. Hoc enim commune est omnium satisdationum. Diuus enim Pius rescripsit eum apud quem satisdari peritur debere explorare, num per calumniam satisdari petatur, de quare summatim * debet cognoscere. Si procurator satisdari legatorum desideret: * si quidem mandatum ei fit, non habebit * necesse de rato cauere: sed erit ei satisfaciendum. Si verò dubitetur, an ei mandatum sit, vel non sit: de rato cautio erit exigenda.

Si semel fuerit satisdatum: quæritur est, an etiam rursus cauẽdum. sit, si fortè dicatur egenos fideiussores esse datos? Et magis est, vt caueri non debeat. Hoc enim diuus Pius rescripsit Pacuuiæ Licinianæ. ipsam enim facilitati suæ expensum ferre debere, quæ minus idoneos fideiussores acceperit: * neque enim oportere per singula momenta onerari * eum, a quo satisdari petitur.

Fragmentum in xxxvi. Libro. IIII.

Lanè, * si noua causa * allegatur: veluti quod fideiussor decesserit, aut etiam rem omnem familiarem * inopinato fortunæ impetu amiserit: æquum * erit, aliquam dilationem. vt §. qui satisd. cog. l. arbitrio. & l. si ab arbitrio. Ego puto hanc cognitionem fieri, vt plenè cõstet de viribus legati. nam si est legatũ purũ, & appareat deberi: statim soluet coactus officio iudicis: & hoc offerre videt hæres. Si verò appareat nõ deberi, nõ soluetur. nec aliquo casu satisdatur: aliàs si non offerret hæc cognitio, etiam pro purò satisdaretur: vt §. tit. l. l. etiam. Si autem est conditionale, vel in diem & appareat non deberi etiam si cõditio, vel dies veniat nec satisdabit: alioqui sic, vt §. ti. l. hæc stipulatio. §. fi. sedum hoc hæc cognitio ẽ plena secundũ quid, & summaria secũdũ quid. quia cito expeditur & est extraordinaria. s. per officiũ iudicis. Item quod dicit hic hodie &c. facit ad id quod no. C. de edi. di. Adr. to. l. 2. & C loc. l. si quis conductionis. Item cõtra vt. C. eo. l. i. vbi non cognouit debeat, vel non: sed ibi non offert hæres cognitionẽ, vt hic. & ideo non plene, sed summatim quæritur, vt ibi dicitur.

Cõcor. c. cautũ, cum gl. circa fi. ẽ de iur. ca lum.

Nec non illa cognitio. Hæc est summaria.

Per calumniam. Exemplum §. eo. l. 2. §. penulti. & §. tit. l. l. hæc stipulatio. §. i. ¶

Sumariam. Sufficit ergo iurare legatariũ nõ petere animo calumniæ, & no. casus, in quibus summatim cognoscitur: vt dixi §. ad exib. l. 3. §. fciendum. & facit §. de petit. hæred. l. postquam. in fi

Desideret. Quod potest. vt §. tit. l. l. 2. §. sed & procuratoribus.

Non habebit. Vt & C. de satisdat. l. i. nisi fortè in duobus casibus: vt ff. de noui oper. nun. l. de pupillo. §. qui procuratorio. & §. ad Trebel. l. qui ita. §. i.

Exigenda. Vt de proc. l. i. & ff. rem rat. habe. l. nõ solum, sed quommodo committitur? Respon. vt §. de procurat. l. Pomponius. §. i. Acc.

Acceperit. Not. sic § mand. l. inter. §. abesse. & ff. de fideiuss. l. q satisdare. & hoc si ex certa scientia, secus si per errorem facit: vt §. sola. mat. l. si cum dote. §. si mulier. Vel etiam iuris: vt d. l. qui satisdare. & §. qui satisd. cog. l. de die. §. si seruus. Hug.

Onerari. Sic. §. de procu. l. qui absentem.

Lanè. Æquũ. Quæ enim de nouo emergũt &c. vt §. de interrog. act. l. de ætate. §. ex causa. cum suis concor. Sed ar. cõtra §. qui satisf. cog. l. sciendũ. §. pe. Sol. hic prouisio hominis petit: vnde restauratur: ibi prouisio legis perdita nõ restauratur: vt C. si aduer. ven. l. i. Alij dicunt quod licet ibi definat immobilia possidere, remanet tamen cautio iuratoria. nam saltem iurat quod possidet immobilia. hic autem nihil remanet: vel hic inopinatè. ibi nõ. Alij, q ibi in venditione tantum, & sic pretiũ remanet loco rei, vt §. de pet.

de pet. hær. l. si rem. & hic nihil remanet loco fideiussorum. & facit ad legem istam. ff. de dam. infe. l. q bona. §. de illo. & §. de pet. hær. l. si quo. §. i. & de epis. aud. l. si legib. & §. de cond. indeb. l. 3. Ac.

§ cui. CASVS. Ponamus, quòd Titius instituit sibi hæredẽ Seiũ, & Caio legata reliquit, vel fideicommissa, & decessit. legatarius petit sibi cauerì cum satisdatione per hæredem de legatis, vel fideicommissis sibi soluendis, & hæres ei nõ cauet. vnde legatarius missus est in possessionem rerum hæreditariarũ. nunquid stãdo in dicta possessione incipiet esse pro domino illarum rerũ. in quarũ est missus possessionẽ? & certè non: quãuis sit missus in possessionẽ: non tamen datur ei possessio, id est, custodia. neque enim habet ius expellendi hæredẽ sed iubetur possidere simul cũ eo, vt saltem tædio perpetuæ custodiæ extorqueat hæredi, sine ab hærede cautionem legatorum, vel fideicõmissorũ nomine. intelligas tamen semper, quod diuersa est possessio hæredis à possessione legatarij vel fideicommissarij, quia hæres verè possidet: & legatarius tantum custodit. Viuianus.

Cõcor. eũ princ. huius le. c. veritatis in gl. j. ante me. ibi, in p. sonali verò, actione ex de dolo & cõtuma.

Vide q ĩ hac sententiã ele gãter differit M. Cic. ĩ oño p Quintio.

Extorqueat, hic nõ. ĩ malã partẽ: regulariter secus, vt p Mãd. in gl. Facul. proę. hoc ipso ver.

Nunquam. Nisi detur ei insolutum, quod dicitur esse fm decretum: tunc enim sit dominus: vt ar. §. si ex noxa. cau. agã. l. 2. in fi. antea autem est vt custos: ut hic, & ff. ex quib. cau. in pos. ea. l. cũ legati. & de ac qui. pos. l. 3. §. fi. & ius pignoris habet: vt C. eo. l. 4. legati. & ff. pro empt. l. miso. & §. de pign. actio. l. non est mirum. Ac.

Nec tam. Idest, non possessio, sed custodia: vt dictum. est.

Iubetur. Sic in creditoribus cęteris, & in cã dãni infecti, vt ff. de dam. infe. l. si finita. §. si quis, aũt alia est tamen possessio hæredis & legatarij: hæres. n. vere possidet: & vsucapit: sed legatarius est ĩ possessione iure pignoris: vt ff. p hęre. l. 2. ĩ in prin. sed quis p. cipiet fructus? Resp. vt ff. ea. l. §. qui legatorum.

Hęredi. i. ex hęrede. sed ex Carboniano missus possidet: vt ff. de Carbo. edict. l. 3. §. missum.

¶ Si alius. CASVS. Ponamus, qđ legatarius Titius fuit missus in pos. rerum hęreditariarũ ex eo, quod hæres noluit ei satisdare de legatis: inter quas res erat vna domus ruinosa, de qua timebat damnũ Caius: & q̃a hæres noluit ei Caio cauere de dãno infecto missus est in possessionẽ. ex primo decreto: certè põt Titius, qui missus est in possessionẽ causa legatorum seruando rum, etiam damni infecti satisdare, scilicet illi Caio, qui erat missus in possessio. nomine dãni infecti, & si Titius satisderit Caio, & non aliter debebit decedere de possessione quam fuit missus gratia legatorũ seruandorum, quam si eidem Titio cautũ fuerit per hęredẽ etiam eo nomine, quo se dãni infecti obligauit Caio, nedum nomine legatorum. duas ergo cautiones facit eidem Titio hęres antequam ipse Titius decedat de possessione. Vi.

Satisdare. Hic vterq; erat missus: multo magis si ex causa dãni infecti erat mittendus: vt ff. de dam. infec. l. prętor. §. eius rei. l. si finita. §. si plures. Acc.

De possessione: alias decedere à possessione.

Debebit. Sic ff. ea. l. §. in possessionẽ. & ff. de dam. infe. l. si finita. §. ite videamus, & §. si iam. Hu. Si plures. CASVS. Cum esset legatum Titio, & etiam Caio & Sempronio ponamus, petierunt sibi fatisfari ab hęrede nomine legatorum: & cum nollet satisdare eis, desiderauerunt mitti in possessio. rerum hæreditariarum: certe oẽs debẽt venire in possessionem. Nam is, qui possidet, non sibi, sed omnibus possidet. Qui prior missus est legatarius in possessionẽ, non præfertur ei, qui postea mittitur. Inter legatarios. n. nullũ ordinẽ obseruamus, sed simul omnes æqualiter tuemur. Postquam rei seruandę creditores mittuntur in possessionẽ. causa rei seruandę. nam is creditor qui possidet siue missus est in pos. non possidet sibi tantum, sed omnibus alijs creditoribus, i. ad commodum omniũ. Quid si vnus legatarius missus est prim* in possessionem, & postmodum missus est alius legatarius? certè ille qui primo missus est, nõ pręfertur ei, qui postea mittitur: nã sunt eiusdem tituli & ex eadẽ causa missi sunt in possessionem. secus si non essent eiusdẽ tituli, puta creditores & legatarij. nam si creditores prius missi sunt in pos. gratia rei seruandæ, & postea legatarius mittatur in pos. gratia legatorum seruandorum, non habetur hic legatarius potior creditoribus subaudi, imò creditores habẽtur potiores, eo quod non sunt eiusdẽ tituli, vt dixi, Prętalet enim iure, qui prior venit eo tpe: vt C. eo. l. si postquam &c. & hæc videtur esse intẽtio huius. §. vsque ad §. qui in possessione. Vi.

Gratia subaudiẽdi. vide Aug. lib. Emen. 2. ca. 8.

Omnes venire. Quibus petentibus nõ satisdatur.

Non alij possidet. Quantum ad hoc, s. vt alij legatarij, si velint sua authoritate intrare in possessionẽ, non possint nisi prius postulent.

Creditores. Scilicet conuentionales.

Non sibi. Subaudi tantũ, sed omnibus ideſt, ad cõmodum omnium, si veniant intra biennium pręsentes intra quadriẽntũ absentes: vt C. de bo. aut. iud. possi. l. fi. & ff. de bo. aut. iud. pos. l. cum vnus. in prin.

Ordinem. Quia eiusdẽ sunt tit aliàs secus: vt C. eo. l. si postquam. & q pot. in pig. hab. l. 2. Item no. de ordine non seruando, sic in auth. de mona. §. fi. ar. cõtra. C. de offic. præfect. vrb. l. fi.

a Creditores. Cõuentionales: & dic possidere, i. in possessione. esse.

b Non habetur. Scilicet posterior: qa nõ sunt eiusdem tituli: vt no. ſ. prox. §. sed cũ hodie legatarij habeant tacitam hypothecam: vt C. de leg. l. 1. pferunt chirographarijs: vt C. qui pot. in pign. hab. l. eos.

¶ Qui in possessionem. CASVS. Si hęres nõ satisdat legatario, & ppter hoc legatarius mittatur in possessio. gratia legatorum seruãdorũ, veniet omnino legatarius in poss. quidẽ rerum hæreditariarũ: hoc est earum quæ manẽt in causa hrditaria. earum aũt rerum, quæ non erunt in causa hæteditaria, nõ aliter mittitur legatarius in pos. quam ſi desierint eẽ in ea cã ſ. hæreditaria, dolo malo hęredis: nec ſemper mittitur legatarius in poſſ. earum rerum, quæ desierunt in cã hæreditaria dolo malo hæredis, ſed causa cognita: puta ſi ſit cõmiſſus dolus per hęredem in necem legatariorum, & non ſi aliàs ſit cõmiſſus: vt ĵ. eo l. dolum. & ita intelliguntur in causæ cognitione, q̃ dicunt: vt ĵ. eo. l. fi. bonorum autem appellatione videbun tur cõprehenſę hæ res, quarum proprietas pertinet ad hrdẽ, ſ. causa hęre ditaria, & poſtea plana eſt litera, vſq; ad §. ſi ex duobus. Viu.

c Hęreditariarũ. Etiam omnium: vt ĵ ex quib. cau. in poſſ. ea. l. 1. ſecus cũ ſit miſſio ex reſcripto principis: quia in eius tantum de quibus erat iudicatũ: vt ſ. tit. 1. l. poſtquam. §. 1.

d Cognita. Vt ĵ. e. l. fi. & ĵ. ea. l. §. ſed non omnẽ. affi cit ergo rem quocunq; vadat: & ſic facit pro eo qđ no. C. de pign. l. 1. item facit ĵ. e. l. ſi legatorum.

e Proprietas Et alia plura, vt ſubijcit. quandoq; dictio bonorum vniuerſitatem vel hęreditatẽ ſignificat: vt ĵ. tit. 1. l. 3. in princ.

f Vectigales. Ideſt, emphyteuticì: vt ſ. q̃ ſatiſ. cog. l. ſciendum. §. 2. & facit ĵ. de verb. ſign. l. bonorũ. §. 1. & ſ. famil. erciſ. l. item prædia.

g Data. Facit dicta l. bonorum. & ſ. de pet. hęred. l. non tantum. Acc.

h Conſtat. Facit ſ. de reb eo. l. magiſtratus. §. 1.

i Non habet. Secus in pet. hær. vt d. l. & non tantũ.

¶ Si ex duobus. CASVS. Ponamus, qđ Titius inſtituit ſibi hrdes Seium, & Caium, & Semproninm: & legauit Martino, & Petro cuilibet cẽtum: & deceſſit. petunt Martinus, & Petrus ab hrdibus ſatisdationẽ de legatis ab eis ſoluendis: & alter de hrdib. paratus eſt ſatisdare de legatis eis ſoluẽdis, puta Caĩ, & alter puta Sẽpronius nõ eſt paratꝰ ſatisdare, certè in parte eius Sempronij, qui non ſatisdat, debet habere locũ miſſio in poſſ. miſſio (inquã) poſſeſſ. partis eius, q̃ non ſatisdedit. quare ſuadendum erit ſiue conſiliũ dandum hæredi, q̃ ſatisdedit ꝓ ſua parte, vel paratus eſt ſatisdare, vt ſatisdet in aſſem, vel in totum, ſcilicet legatarijs, ne adminiſtratio ei impediat per legatarios. Ponamus, quod Titius inſtituit ſibi filiũ ſuũ impuberem, & q̃ pupillariter ſubſtituit Seiũ. i. ſi impubes hæres ei eſſet, & in pupillari ætate decederet: & à dicto ſubſtituto impuberis plura legata quibuſdam reliquit, & deceſſit dictus Titius, & pupillꝰ extitit ei hęres, & ẽt plura acq̃uiſuit impubes aliunde: puta quia fuit inſtitutus ab aliĵs, vel ei fuerunt legata ab alijs relicta. & poſtea deceſſit dictus impubes in pupillari ętate. & ſic vendicauit ſibi locũ ſubſtitutio pupillaris ei per patrẽ facta de Seio, & debet ſoluere Seiꝰ ſubſtitutus legata à ſe relicta per patrem impuberis: vt arg ſ. ad leg. Fal. l. qui fundum. §. qui filios. legatarij igitur petũt ponamꝰ à dicto ſubſtituto, vt ſ. tisdet ei nomine legatoru eis per eum ſoluendorum, & ipſe non vult eis ſatisdare. vn de debent legatarij mitti in poſſ. vt ſ. tit. 1. l. 2. 3. reſpon. certè habebit locũ miſſio in poſ. non ſolum in ea bona quæ teſtatoris fuerũt, verum etiã in ea quo que ſcilicet bona, q̃ impubes acquiſiuit: ſcilicet aliũde, quã à patre teſtatore. nam hæc quoq; ſcilicet bona, quæ impubes aliunde acquiſiuit, ſunt hrditaria, ideſt, videntur eſſe de hæreditate teſtatoris patris impuberis, cũ ad ea etiam ſubſtitutio porrigatur: vt ſ. de uulg. ſubſt. l. ſed ſi plures. §. ad ſubſtitutos. cõſtat autem quod in poſ. rerum hrditariarum mitti debẽt legatarij, quibus non ſatisdatur. vt ſ. ea. l. §. q̃ in poſ. viuo autẽ impubere ſubaudi, & ſic non habente adhuc locum ſubſtitutione, ſiue ſubſtituto. nec legato a ſubſtituto relicto habẽte locũ, nec ſatisdatio. ſ. p. o legatis ſubſtituto relictis, locũ habet: nec miſſio. l. in poſ. locum habet ſubaudi. & ita nõ eſt neceſſe q̃rere in quæ bona fieri debeat miſſio. Vi.

In partem eius. Scilicet qui non ſatisdedit.

Miſſi. Scilicet in partẽ eius, q̃ nõ ſatisdedit. & hic eſt duplex litera. nã aliàs eſt, & redderẽt ei q̃ ſatisdedit adminiſtrationẽ rei. ſ. ſuæ partis, & nõ alterĩ. ſic & in cã dãni infecti ſi plures ſint dñi dom' ruinoſę: vt ĵ. de dã. infec. l. in ſtipulatione. & ſ. cõm. diui. l. ſi qs putans. §. ſi dãni. & ſ. de neg. geſt. l. ſi cões. alias eſt, miſſi legatarij impediẽt ẽt ei, q̃ ſatisdederit. rei adminiſtrationem, & hæc eſt planior, vt ſubijcit.

Suadendum, Conſiliũ, nõ præceptũ. ſic ſ. de rei vend. l. is qui. & facit ſ. ad Trebel. l. ita tamẽ. §. quod ſi duo. Sed argu. contra ĵ. de no. oper. nun. l. antepe. §. quæſitum. Acc.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. quod hoc eſt ideo, quia in ſtipulatione deducetur operis deſtructio q̃ eſt indiuidua. hic deducitur legati ſolutio, quæ eſt diuidua: & eadem rõne cautionis præſtatio, quæ eis naturã ſequitur: vt ſ. ti. 1. l. 1. §. ſi quis.

a Hæreditaria. Ad ea enim porrigitur ſubſti. vt inſti. de pupil. ſubſti. §. non ſolum. Acc.

b Viuo. 1 Quia nõ debet quis eſſe ſolicitus de hęreditate viuentis: vt ſ. de pupil ſubſt l. 2. §. prius nec dicitur vlla eſſe hæreditas viuentis: vt ſ. de hære. vẽ. l. 1. & no. ſ. titu. 1. l. hæc ſtipulatio. & facit ſ. ad Trebel. l. ita. §. a patre ar. contra. ſ. de hære. ven. l. 3. §. illud poteſt q̃ri.

¶ Si hæres. CASVS. Si ille a quo fideicõmiſſum relictum eſt alicui per defunctum, nõ ſit hæres, ſcilicet de iure ciuili ſed ſucceſſor alteri' nominis, puta bo. poſſeſſor de iure pretori: vel nõ eſt hęres inſtitutus, ſed eſt fideicõmiſſarius vniuerſalis: dicendum eſt, vt ſit locus edicto ſcilicet, vt fiat miſſio in poſſ. ſi nõ ſatisdet fideicommiſſario ſingulari. & eſt dicendũ vt dolus eius, ſ. ſucceſſoris ſit æſtimandus: per quẽ ſcilicet dolũ deſinat res aliqua eſſe hrditaria: vt ſcilicet nihilo minus fideicõmiſſarius ſingularis. mittaĩ in eius rei poſ. ſed & ſi ſit hæres hęredis, qui dolo fecit, ſ. quo minus res aliqua ſit hęreditaria, & q̃ non vult ſatisdare fideicõmiſſario ſingulari, q̃ue ſiue eodem modo nocere habebit. ſ. dolus eius: vt nihilo minus legatarius mittaĩ in poſ. rei, q̃ hęres hęredis facit do lo deſinere eſſe hęreditariam: & dolum accipere debemus ẽt latam culpam: ſed non debemus accipere omnem dolum ſed illum qui factus eſt, ſ. per aliquẽ de dictis ſucceſſoribus necẽ legatariorum vel fideicommiſſariorum. Vi.

c Si hęres non ſit. Scilicet de iure ciuili.

d Succeſſor. Vt bo. poſſeſſor. ad quod ſupra tit. 1. l. 1. §. non ſolum. vel fideicommiſſarius: vt titulo. 1. l. ſi ex cauſa.

e Dolus eius. Scilicet talis ſucceſſoris, per quem deſinit res hęreditaria eſſe: vt ſ. ea. l. § qui in poſſeſſione. & ĵ. ea l. ſi legatorum.

f Dolum. 2 Quia lata culpa dolo comparatur: vt ſ. de po. l. quod Nerua.

g In necem. Exigitur ergo reſpectu certe perſonę: ſic & ĵ. quib. ex cau. in poſ. ea. l. Fulcinius §. qđ ſi aduerſus. & §. illud & ſ. ſolu. matri. l. etiam. §. licet. & ſ. vt bono. rap. l. 2. §. homines.

¶ Imperator. CASVS. Si hęres non ſatisdet legato rũ vel fideicõmiſſorũ nomine mittitur ſtatim legata rius vel fideicõmiſſarius in poſ. rerum hrditariarũ: vt ea l. §. qui in poſſ. & ſ. tit. 1. l. 1. 3 reſpõ. quo miſſo ad huc vſque ad ſex menſes ſatisdare volens hæres audietur, & cogetur diſcedere de poſ. legatarius vel fideicõmiſſarius: vt ſ. tit. 1. l. ſi legatarĩ. ũ vero p totũ ſemeſtre tẽpus ptermiſerit hæres ſatisdare, ita q̃ non ſatisdedit de legato vel fideicõmiſſo ſoluendo, nec ſoluit: puniꝑ ex reſcripto Imperatoris Antonini, ſcilicet vt etiam in propria bona hæredis mittaĩ legatarij vel fideicommiſſarij, quibus non eſt ſatisdatũ nec ſatisfactũ, & exinde ijdem ex rebus hęredis pcipient fructus, donec ſatisfiat volũtati defunctorũ, q̃ reliquerunt legata vel fideicommiſſa. q̃ remedium reſcripti Imperatoris Antonini, ſcilicet vt etiam in propria bona hæredis mittaĩ legatarij vel fideic. quib' nõ eſt ſatisdatũ nec ſatisfactũ: ſeruatur etiam aduerſus eos legatarios vel fideicõmiſſarios ſingula res, qui ex cauſa fideicõmiſſi ab eis relicti faciunt morã. Sed qualiter debet ſatisfieri voluntati defuncti vel defunctorum, poſtquã facta eſt miſſio in bonis hæredis? certè perſolutionẽ legati vel fideicõmiſſi & non per ſatisdationem. licet aliàs verbum ſatisfactionis, latius pateat: proinde ſi remiſſa ſit ſatisdatio, ſcilicet a teſtatore habebit nihilo minus locũ reſcriptũ Imperatoris Antonini: q̃ fit mora ſolutionis legati, vel fideic. tempus autẽ dictorũ ſex mẽſium debet computari continuum ex die, quo petijt legatarius, vel fideicõmiſſarius ſibi ſolui legatũ, vel pro eo ſatisdari coram illis quorũ de ea re notio eſt, vt tranſactis cõtinuè illis ſex menſibus fiat miſſio in bonis hæredis, & ſtatim ꝓcipiat ex eis fructus legatarius, vel fideicõmiſſarius, donec ſatisfiat, non autem eſt computandum dictũ tẽpus poſſeſſionũ. i. nõ expectatur perceptio fructuũ p ſex menſes, ex quo legatarius, vel fideic. eſt miſſus in poſ. bo. hæredis ceſſãtis ſatisfacere voluntati defuncti. Quid ſi hęres iſtitutus, q̃ debeat ſoluere legata. vel fideicõmiſſa, erat pupillꝰ, & nõ habebat tutorẽ, vel erat furioſus, vel adoleſcens, & nõ habebat curatorẽ. vel curatores, & legatarius, vel fideicõmiſſarius eſt miſſus in poſ. rerum hęreditariarũ, cũ peteret ſibi ſatisdari ex parte pupilĩ, vel adoleſcẽtis, vel furioſi, & nõ ſatisdatũ ſit ei? nunquid poſt ſex menſes mittit legatarius ĩ poſ. bo. ipſius hæredis. & recipiet fructus ex eis? & dicas ꝓ nõ. nõ enim videntur ceſſaſſe in ſoluẽdo legato. nã huiuſmodi pſonis, que ſunt indefenſæ, nõ debet nocere fruſtratio, ſiue ceſſatio, vel mora in ſoluendo legato, vel fideicõ. & idẽ eſt ſi hæreditas iacuerit aliquo tẽpore de dictis ſex mẽſibus. nã illud tẽpus, quo iacuit hæreditas, eſt detrahendũ de medio, ſiue de dictis ſex menſib. ita q̃ in eis nõ computetur. Sed quid faciet hęres de fructibus, quos percipit ex rebus hęreditarijs (de quo hærede dictum eſt in principio) in quas miſſus eſt dictis ſex mẽnbus? nũquid cedẽt fructus in vicẽ vſurarũ, quæ debẽt ex fideic.? certè debent dicti fructus primũ imputari in vſuras, q̃ debẽtur ex fideicõ. & poſtea ſi quod ſuperfluũ eſt in fructibus, debet cõputari in ſortẽ legati vel fideicõ. nã in hoc pignore ptorio ſequimur exẽplũ pignorũ cõuentionaliũ. nã ſic eſt in fructib. pignorũ cõuentionalĩ, & ſi ex dictis rebus hæredis ceſſantis percepit legatarius amplius, quã ſibi deberetur: debebit dari hæredi ẽt vtilis actio. ſ. pignoratitia cõtra legatariũ ad id ſuperfluũ ſibi hæredi reddendũ: & hoc exẽplo pignoratitiæ actionis, quã habet debitor contra creditorẽ conuentionalem, ſi creditor cõuentiolalis p ceperit ex fructibus pignoris plus, quàm ſibi debetur, nam illud ſuperfluum petit debitor ab eo per pi

* In P. F. deſierit.

* Alibi, & ea.

* Plura ad hęc Mãd. 1 queſt. Regu. de impe. benc, viuen.

* In P. F. & dolo ei' ſit æſtimandus.

* P. F. & culpam latam.

* Limita dolũ in dilictis, & latã culpã equiparari, niſi eẽt imponenda pœna coporalis q̃ dolꝰ req. rit, in l. 1. ad legem Cor. đ fic Ale. ĩ l. 2. in prin. ſ. ꝓ q̃que iu. & quã do dolꝰ & lata culpa æquiparẽ tur, vid' p Ang. ĩ l. ſi mora ſ. ſolu. mat.

P. F. eſt qui ſatiſdederit rei adminiſtratione.

gno. act. quamuis aũt in duobus affimilatum eſt hoc pignus prætorium pignorũ conuentionali: tamẽ in tertio differunt: quia pignora. ſ. conuentionalia põt creditor ẽt diſtrahere, nedum fructus percipere. ex iſto autẽ pignore prætorio põt legatar iu ta ntũ modo fructus recipere: & ideo permiſit cõſtitutio Imperatoris Antonini hũc legatariũ pcipere fructus vt feſtinetur ad ſententiam ſiue mẽtẽ conſtitutionis ejuſdem, quæ voluit ſatisfieri legatario, ſm voluntatem defuncti, non autẽ poteſt legatarius talis pignus prætoriũ vẽdere: hoc dicit vſq; ad §. qui legatorũ. Viu.

Certis. Hic incipit cõſtitutio ſeu reſcriptum principis vſq; illuc ſatisfactionis &c. vbi incipit exponere.

Si poſt. Sub. ſ. ſi poſt &c. ad quod C. eodẽ l. circa. & j. ne uis fi. ei. l. fi quis. §. conſtitutum.

Indeque. Id eſt ex rebus hæredis.

Percepturos. Scilicet legatarios. & quid de eis fiat. dr j. eo. §. quæri.

Quoad. i. donec.

Satisfiat. Per ſolutionem, non per ſatisdationem: vt j. ꝑ. xi. dices.

Aduerſus eos. Puta legatarios, vel fidecõmiſſarios ſingulares rogatos reſtituere id, quod eis eſt relictum, vel parte, vel pro eo aliud: vt j. eodẽ. §. miſſio autem.

Satisfactionis.

Hic incipit exponere reſcriptum.

Patet. Vt ſ. de pign. act. l. ſi rem. §. omnis. hic tñ ſtrictè ponit ꝑ. ſolutione: vt & j. de ſol. l. ſatisfactio. & hoc ſi dies ceſſerit, ut ſubijcit. quia mora &c.

Remiſſa. A teſtatore: ut ſ. eo. l. i. in prin. uel a lege, quod fit in caſibus not. ſ. ti. 2. l. i. in prin.

Non poſſeſſionum. Habeas poſſeſſionum: & eſt ſenſus, quod tempus, quo fuit in poſſeſſione rerum hæredis ex hoc reſcripto nõ computatur in ſpatio ſex menſium. Alij, quod tempus quo fuit in poſſeſſione rerum hæreditariarum ex hoc edicto, non cõputatur in ſex menſibus. hoc nõ placet. Vel verius, ſi petat ſatisdari, & non ſatisdatur: ſtatim fit miſſio in hæreditarijs rebus & poſt ſex menſes ex die dictę petitionis fit miſſio in bonis hæredis non aũt expectatur perceptio fructuum per ſex menſes poſt miſſionem. & hoc dicit & ſm hoc dic non poſſeſſionũ. i. ex die datæ poſſeſſionis computandum. Alij dicũt poſſeſſionem, i non bonorum poſſeſſio: quod eſt vtile ut j. quis ord. in bon. poſſeſſ. l. 2. §. dies. Accur.

Sic in P. F. Hal aũt ſcripſit ꝺ ea re notio. ẽ, nec ſatisfactũ eſt. atque ita habẽt exempla.

Satisfactionis verbũ latè patet. Mand. in gl. Facul. §. nos q, i ver. ſolue int. col. ũ.

Seſſionũ. ar. l. 2. j. §. dies. Gs ord. in bono. poſſeſſ. Duaren. 2. diſ. ca. 16.

Hæreditas. Iacens. & not. ꝙ iac endo non dicitur curare tempus: quia tempus non labitur vſq; dum hęres adibit, & eſt hoc in reſcripto: ſecũ ẽdicto huius tit. vt ſ. l. 1. §. non exigit. & §. fi. & facit cum eo quod eſt hic, C. de vſur. l. ſi per te. & ſ. de vſur. l. pecunię. & l. cum quidã. §. ſi pupillo. Sed argu. contra j. de no. ope nũ. l. operis. & ſ. de nau. fœno. l. fi.

Dic quòd in l. operis. loquitur in nuntiatione, quæ fit rei: non perſonę. hic verò in nũtiatione, quę requirit moram: quæ mora in caſibus huius §. legitimè contrahi non poteſt: vt l. ſi ex legati cã. ſ. de verb. oblig. Ad l. fin. ſ. alle. reſponde & dic, quòd ibi loquitur in pœna, quæ ex cõtractu defuncti deſcendit: & ideo ia cente hæreditate cõmittitur: vt infra de verb. oblig. l. ad diẽ. hic autem ex reſcripto non fit miſſio in bonis hęreditarijs, niſi ex mora ipſius non ſoluentis: quæ non poteſt cõmitti iacente hęreditate, cum per additionem incipiat deberi: vt ſ. eo. l. 1. §. fi. & l. ſi nemo. de re iudi. ſecundum Bar. & Oldra.

Hi fructus. Qui percipiuntur ex rebus hæredis.

Quæ. Scilicet vſuræ.

Debentur. Poſt moram: vt ſupra de le. 2. l. ſi quis ſeruo.

Pignorum. Conuentionalium. nam hic & eſt pignus ꝓ torium. Accur.

Imputari. Sic enim fit in conuentionali. vt C. de pigno. act. l. 1. & 2. & hoc ſi dies ceſſit: aliàs ſeruatur ex edicto: j. eo. l. qui legatorum. Acc.

Actio. Scilicet pignoratitia. Sic enim eſt in cõuentionali: vt ſupra de pigno. actio. lege, quamuis. & lege ſequenti.

Sed pignora. Scilicet conuentionalia.

Tantum ei. Vt ſ. de leg. 1. l. filius fami. §. ijdem principes.

Feſtinet. Hæres. vel dic legatarius. aliàs feſtinetur.

Ad ſententiam. Scilicet dandam de ſoluendo legato. Vel dic ſententiam conſtitutionis, quæ eſt, vt ſatisfiat: vt j. ea. l. §. ſatisfieri.

¶ Qui legatorum. Nunc reuertitur ad edictũ prætoris. nã ſupra prox. §. dixit cum fit miſſio ex cõſtitutione principis poſt ſex mẽſes in bonis hæredis. dicas ergo hic, quod ille, q mittitur in poſſ. rerũ hæreditariarum, ex eo quod hæres non ſatisfdat ei, debebit cuſtodire fructus &c. ſcilicet, qui ſunt in hæreditate

Auguſtus reſcripſit, certis ex cauſis enim in propria bona hæredis legatarios, & fideicommiſſarios eſſe mittendos, ſi poſt ſex menſes, quam aditi pro tribunali fuerint ij, quorum de ea re notio eſt, in ſatisfactione ceſſatum eſt: indeque fructus percepturos, quoad voluntati defuncto rum ſatisfiat. Quod remedium ſeruatur etiam aduerſus eos, qui ex aliqua cauſa fideicommiſſo moram faciunt. Satisfactionis verbum licet latius patet: tamen ad exoluendum legatum refertur. proinde & ſi remiſſa ſit ſatisdatio: reſcriptum locum habebit, quia mora fit ſolutioni. Sex autem menſium puto continuum tempus, nõ poſſeſſionum computandum.

Non poteſt dici ceſſatum, ſi non eſt perſona, quæ interpelletur. Bart.

Ceſſatum non accipimus, ſi pupillus tutorem non habeat, nec curatorem furioſus, vel adoleſcens. Nam fruſtratio non debet huiuſmodi perſonis nocere, quæ ſunt indefenſæ. Certè ſi iacuerit hæreditas aliquo tempore: hoc tempus de medio detrahendum eſt.

Pignoratia habet locum pro pignore prętorio ſicut pro conuentionali. Bart.

Quæri poterit, an inuicem vſurarum hi fructus cedant, quæ in fideicommiſſis debẽtur? Et cum exemplum pignorum ſequimur: id, quod ex fructibus percipitur, primum in vſuras, mox ſi quid ſuperfluum eſt, in ſortem debet imputari. Quinimo & ſi amplius, quam ſibi debetur, perceperit legatarius: exẽplo pignoratitiæ actionis etiam vtilis actio ad id refundendum dari debebit. Sed pignora quidem quis & diſtrahere poteſt: hic autem fruitantum ei conſtitutio permiſit, vt feſtinet ad ſententiam. Qui legatorum ſeruandorum cauſa in poſſeſſionẽ mittitur, & fructus cuſtodire, & cætera debebit, & ratio quidem eſt, hæredem colere agros, ac fructus redigere, ſed cuſtodire legatarium fructus oportebit, ne ab hærede conſumantur. Quòd ſi hæres fructus nolit cogere, permittendum erit legatario, cogere fructus, & coactos ſeruare. Quinimo, & ſi tales ſint fructus, quos primo quoque tempore venire expediat: vendere quoq; legatario permittendum eſt, & pretium ſeruare. In cæteris quoque rebus hæreditarijs miſſi in poſſeſſionem, hoc erit officium, vt vniuerſas res hæreditarias colligat: & ibi cuſtodiat, vbi domicilium defunctus habuit. & ſi nulla domus ſit: habitationem conducat, vel horreum quoddam in quo res collectæ

P. F. vt feſtinet. Cõcorcũ hoc. §. capit, quoniam frequenter. §. Italijs verò. cũ gl. ſuper ver. effect. ante fi. cũ vt lite nõ cõreſt. & gl. 1. in c. veritatis. in me. ibi. & ita vtergi. exẽ de dolo & contuma.

ditate, & in quibus eſt miſſus. & ratio quidem eſt hęredem colere agros, & redigere fructus ex illis agris, ſed oportebit legatariũ cuſtodire fructus, ne ab hærede cõſumãtur. ꝙ ſi hæres nolit fructus colligere: cerè permittendum erit legatario miſſo in poſſeſſionẽ colligere fructꝰ, & collectos ſeruare: veluti, ſi tales ſint fructus, quos expediat vendi etiã primo tẽpore, quo ſint collecti: puta quia non poſſunt ſeruari erit ẽt hoc officium legatarij in poſſeſſ. miſſi, etiam in cæteris rebus hæreditarijs, nedum in fructibus, ſcilicet vt colligat vniuerſas res hæreditarias, & cuſtodiat ibi, vbi defunctus habuit domiciliũ, ſi & nulla domus ſit ſua, ſ. legatarij, vel teſtatoris, vbi defunctꝰ teſtator habuit domicilium, cõducahabitationem, vel horreum, in quo cuſtodiantur res hæreditariæ collectæ: & ita debebit idem legatarius cuſtodire res hæreditarias ſcilicet in quibus miſſus eſt, vt hæredi non auferantur, neque pereãt, deterioresve fiant. ſi autem mittatur qui. ſ. legatarius in poſſ. rerũ hæredis ex conſtitutiones. ſ. Imperatoris Antonini poſt ſex menſes, de qua dictũ eſt ſ. ea. l. §. Impe. tor Antoninus. cauẽdũ, ſiue curandũ eſt, ne fiat uis eidẽ legatario vtẽti. & fruẽti ſubaudi: & ſi hæres velit colere legatario inuito, nõ audiret. nã ſecus eſt cũ mittit in poſſ. ex edicto ꝓtoris: vt ſ. videre potuiſti & hoc caſu cũ mittitur in bonis hæreditarijs ex cõſtitutione. vnde ſiue ex bonis hæredis, ſiue donec volũtati defuncti ſatisfiat: vt d. §. Imperator Antoninus 2 reſp. ſatisfiat voluntati defuncti quod ſic accipitur quoad voluntatẽ defuncti, vel ex fructibus rerum hæredis, vel aliũde ſatisfiat: & pertinet dicta cõſtitutio diui Antonini ad omnes illos à quibus vtiliter fide i cõmiſſum relictũ eſt, quãuis nõ ſint hæredes illi, à q bus fideicõmiſſum vtiliter eſt relictũ. par. n. vtilitas eſt in hæredibus à quibus relictũ eſt fideicõmiſſũ ex vna parte, & in eis nõ hęredib⁹: à q bus vtiliter fideicõmiſſũ relictũ eſt ex alia parte. vnde nõ eſt mirũ, ſi dicta cõſtitutio hẽt ita locũ in eis ſicut in hæredib⁹.

¶ In poſſeſſionem miſſus. Si legatarius eſt miſſus in poſſeſſionẽ cauſa legatorũ ſeruãdorum, & lltẽ eo, no mine conteſtatus ſit cũ aliquo. qui cõuenit eũ ſuper aliqua re de illis, in quibus eſt in poſſ. miſſus, nõ debet ante decedere de poſſ. quàm ei per hæredem fuerit cautum pro lite prædicta.

¶ Miſſus in poſſeſſionem. Si legatarius eſt iuſs⁹ mitti in poſſeſſionẽ rerũ hæreitariarum ex eo, ꝙ hæres ei nõ ſatisdat de legato ſoluendo, de quo dictum eſt ſ. ti. 2. l. 1. 3. reſpo. & ſ. ea. l. §. q in poſ. vel eſt miſſus

In P. F. & pati qdem hæredem colere agros, &c.

in poſſeſſionẽ rerum hæredis ex conſtitutione Antonini, ex eo, ꝙ hæres non ſatisfecit ei intra ſex mẽſes de quo habuiſti ſ. ea. l. §. Imperator. & hæres non admittit eũ volentem intrare poſſeſſio. habet idem legatarius edictum, ne vis fiat, propoſitum. ſi autem nõ vult proponere interdictum. ſed magis vult introduci in poſſeſſ. ipſo facto introducendus eſt in poſſeſſionem aut per viatorẽ, aut per officialem præfecti, aut per magiſtratus. miſſio autẽ locum habet, ſcilicet ex dicta conſtitutione Imperatoris Antonini, non tantum ſi quis legatarius ſit rogatus reſtituere alij totum id, quod legatũ eſt ſibi: verumetiam ſi rogatus fuerit reſtituere alij, vel id, vel aliquid ex eo, quod ſibi legatum eſt, id eſt, dicere, ſiue rogatus ſit reſtituere alij totum id, quod eſt legatum ſibi, ſiue partẽ ex eo, ſiue aliud pro eo. Viu.

Mittitur. Et edicto prætoris, ſed ſuperiori §. loquitur, cum fit miſſio ex cõſtitutione, ſiue reſcripto principis ſecũdũ Hug. idem tamen dicam fieri de his fructibus, quod de illis dictum eſt.

Nolit cogere. Aliàs eſt in tex. colore: aliàs cogere, & tunc dici, id eſt nolit colore agros, & ſic nec fructus coget, i. congregabit.

Cogere fructus. Id eſt colore, & ſic cogere.

Primo quoque tempore. Statim ꝙ ſint collecti: ꝙa non poſſunt ſeruari, ad quod eſt j. de vẽ. in poſſ. mit. l. j §. itẽ periculum, & de Carb. edict. l. ſed ſi is. §. quoties, & ſ. de min. l. & ſine. §. 1. & C. de admin. tut. l. 1. lex quæ. in fi. & l. ſeq. in fi.

Domicilium. Quod eſt, vbi maiorem partem fortunarum habuit, vt C. de incol. l. ciues.

Nulla domus. Siue vel teſtatoris.

Ex conſtitutione. Poſita ſ. ea. l. §. Imperator, quæ eſt de rebus hæredis poſt ſex menſes.

Ne uis. Vt j. ne uis fi. ei. l. fi quis. §. conſtitutum. & ſic ſi hæres vellet colore, nõ audiẽ iſto inuito. quod eſt ſecus in ſuperiori caſu. Item in alio differt cõſtitutio ab edicto: vt no. ſ. §. ceſſatum, in fi. §.

Fructibus. Vt & ſ. §. quæri.

Satisfiat. Hic exponitur verbum poſitum in conſtitutione ſ. eo. §. Imperator. Hug.

Conſtitutio. Quæ eſt in §. Imperator.

Vtilitas eſt. Ergo idem ius: vt j. de verb. oblig. l. a Titio.

Si. Id eſt quamuis.

Eo nomine, Id eſt pro legato petendo ab hærede. Hugo.

Pro lite, Id eſt, ꝙ expenſis litis, vel pro aliis factis occaſione.

occasionē rerum in quas missus est vt ſ. ea le. §. ſi alius. & §. qui legatorum vel pro lite, i. pro eo, quod est in lite, scilicet pro legato, & dices cautum, id est ſatisdatum: vt j. eo. l. ſi pecuniæ. §. 1.

a Missus. Id est mitti iussus.

b Propositum. Ne vis fiat ei, aut &c. scilicet: ſi magis voluerit & hoc habet locum, siue ex hoc edicto, siue per constitutionem Imperatoris fiat missio. & est hoc interdictū prohibitoriū. & restitutorium. vt j. ne vis fi. ei l. ſi quis missum in princi. & §. 1. & 2. & facit j. de dam. infec. l. ſi finitas. §. penul. & l. damni. §. non solū. & de nou. ope nuntia. l. prætor. §. deinde. Hug.

c Missio. Ex constitutione ſua. nam aliud est per edictū prætoris, vt j. ea. l. §. ſi Titio & dixi ſ. e. §. qui legatorum. Accur.

d Legatum. Sibi.

e Fuerit rogatus. Scilicet restituere.

¶Si Titio. CAIVS. Ponamus q̄ Martinus instituit ſibi hæredem, Petrū, & Titio purè legauit decem, & eius Titij fideicōmisit sub conditione, vt Sempronio restitueret dicta decē, decesſit dictus Martinus nunc Sempronius fidec. cōditionalis decem petit à Titio cui dicta decem legata sūt purè antequam dictum legatū de decem cōsequatur: vt ſatisdet idem Titius eidē Sempronio nomine dicti fideicommiſſi cōuentionalis, & Titius nō ſatisdat ei: certè nō iniquè ſtatuet prætor, vt magis det ipſe prætor perſecutionem dicti legati Sēpronio fideicomiſſario conditionali, scilicet contra hæredē. magis dico quā contrarium: vel quàm Titio legatario, cui erāt legata purè dicta decē, ita scilicet vt hic Sēpronius fideicō. ſatisdet dicto Titio legatario reddi ei Titio decem deficiente conditione fideicōmiſſi ipſi Sempronio relicti. Sed quid ſi Titius legatari[a] acceperit iam ab hærede dicta decē ſibi purè legata? certè æquū est cogi eum Titium inuicem ſatisdare Sempronio fideicō scilicet q̄ dabit eidē Sempronio fideicommiſſum aduenientē cōditione fideicōmiſſi: vel ſi nolit hoc casu Titius ſatisdare Sempronio, dēt dicta decem dare eidem Sempronio: & tunc Sempronius debet cauere, siue ſatisdare Titio de restituēdis ei decem ſi defecerit conditio fideicōmiſſi ipſius Sēpronij. Habuimus ergo ſup. quādo legatū Titij fuit purū, & fideicōmiſſum Sempronij relictum ſibi à Titio fuit conditionale. Sed quid ſi legatum de decem prædictis ſit relictū Titio ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit, & fuit per fideicōmiſſum rogatus Titi[us] de restituendis dictis decē Sempronio ſub conditione, ſi Titius Cōſul factus fuerit, nec̄ nomine fideic. ſatisdetur, ſ. Sempronio per Titiū legatarium? certè ſi ei Sempronio Titius legatarius non caueat per ſatisdationem: æquiſſimum erit Sempronium fideicō-

*Vt, non est in P. F. sed infra vt magis Sempronio &c.

missum a ceipere, siue ſatisdationē ab hærede nomine legati, ſ. vt & ipſe legatarius Titius caueat fideicōmiſſario hoc, scilicet q̄ cauit hæres. nā licet caueritt hæres fideicommiſſario, nihilo minus eidē fideicōmiſſario debet cauere legatarius, & hoc est in litera, vt & ipſa legatarius hoc cauet. dicam fortè, vt & ipſe fideicōmiſſarius caueat legatario] hoc, ſ. quòd reddet legatario dicta decē, ſi quenerint ali quo mo ad fideicōmiſſarium & postea deficit cōditio fideicōmiſſi, & exiſtat cōditio legati. Sed quid ſi Titius cui legata fuerunt decem ſub cōditione, ſi nauis ex Aſia venerit: acceperit iā ab hærede ſatis, siue ſatisdationem de legato ſibi ſoluēdo, ſi nauis ex Aſia venerit ſubaudi: nec vult idem legatarius cauere, siue ſatisdare Sēpronio fideicommiſſario: cui p̄ teſtōrem fuit relictū ab eodem legatario fideicōmiſſum ſub conditione, ſi Titius Conſul factus fuetit? certè decernendum erit magis dādam actionem, ſcilicet ex ſtipulatu contra hæredem Sempronio fideicom. quā Titio legatario ex ea ſatisdatione, quā accipit idem Titius legatarius ab hærede in eo ſcilicet caſu, quo exiſtet conditio fideicommiſſi eius Sempronij. & hoc eodē caſu, ſcilicet cum non est ſolutum Titio per hæredem legatū ſed tantū ei est ſatisdatū: & ſi ipſe Titius legatarius non vult ſatisdare Sempronio fideicōmiſſario: danda erit fideicommiſſario perſecutio, ſcilicet p actionem vtilem ex teſtamento, etiam ipſius legati Titio ſub cōditione relicti, ſi cōditio eius legati extitit, ſcilicet ſi fideicōmiſſarius fuerit paratus cauere legatario deficiente, ſ. conditione fideicommiſſi reddi legatario per fideicōmiſſum decē legata ſub conditione eidem legatario, cuius conditio legati iam extitit, vt dixi. Viu.

c Fuerit. Puta decem.

d Legatarius. Titius.

e Non det. Scilicet Sempronio.

f Vt magis. Scilicet quam contrarium.

g Perſecutionem. Contra hæredem.

h Vt is. Scilicet Sempronius ſatisdet Titio &c.

i Titius. Legatarius.

k Eum. Titium.

l Inuicem ſatisdare. Id est Sempronio: vel tradere decem, & recipere ſatisdationē à Sempronio de reddēdo, ſi ſua conditio deficiat, vt in ſuperiori. §. & facit ſ. tit. 1. l. poſtquam. §. 2 Sed arg, contra. j. de dam. infect. l. qui bona. §. ſi quis quia, & ſ. de eden. l. ſi qs ex argentarijs. §. prohibet.

m Neque fideicommiſſi. Scilicet nomine.

n Satisdetur. A legatario.

o Vt & ipſe. fideicommiſſarius legatario caueat, ſ. quod

quòd reddet in defectum ſuæ cōditionis, ſ. exiſteret cōditio legatarij, & ſic est in litera, vt & ipſe caueat. ſed quomodo reddet, q̄d non habet? habeas ergo in litera: ut etiam ipſe legatarius: nam licet caueriti hæres nihilominus & legatarius.

a Dandā actionē. Ex ſtipulatu.

b Perſecutio. Per actionē vtilem ex teſtamento.

c Solum. Scilicet legatario.

d Eius. Scilicet legati, non fideicommiſſi.

e Legatario. De reddendo, cum legatarius non caueat. & facit ſ. tit. 1. l 1. §. & decē, cū ſeq. & ſ. ad exhib. l. Iulianus. §. ſi tibi decem.

f I pecuniæ. Ponamus, q̄ Titius inſtituit ſibi hēdem Seium, & legauit Sempronio vſumfructū pecuniæ numeratæ, puta centum libras, & in eodē teſtamento cauit idē Titius, ne eo nomine ſatisdaretur, indefinitè loquendo, & non ex primēdo ſuper quo nolebat interponi ſatisdationem. duobus enim modis potuiſſet interuenire ſatisdatio, ſi teſtator non dixiſſet, ne eo nomine ſatisdaretur, vno modo delegato præſtādo ab hærede legatario, quā præſtaret hæres legatario, alio modo de reſtituēda tāta pecunia hæredi p̄ legatariū finito dicto quaſi vſufructu pecuniæ numeratę: qua præſtaret legatarius hęredi nunquid dicta ſatisdatio, quā dēt legatarius facere hęredi, videtur ei taliter remiſſa, q̄ non teneatur ſatisdare hēdi, & ſic ſit ei ꝓprietas pecuniæ legatæ? nam cautio conſueuit esſe apud hēdem loco proprietatis: vt ſ. de vſufr. ear. rerū, quę vſu conſu. l. 2. in fi. & dic q̄ non est remittendum legatario ſatisdare prędicto modo hęredi, & vſumfr. pecunię habere: & propterea in hanc propoſitionē nullę erūt partes prętoris, scilicet ad cogendū hæredem dare pecuniam legatario, antequam ipſe legatarius hæredi ſatisdet: quia niſi ſatisdetur hēdi per legatarium, agi cum hærede non poterit, & ſecundū hoc nihil reſpōdetur hic de ſatisdatione, quam ſolet præſtare hæres legatario de ſoluendo ei legato, de quo dic, vt no. ſ. tit. 1. l 2. & l. fin.

Quòd ſi iam accepit legatarius ab hęrede ſatis: decernendum erit, ex ea ſatisdatione magis fideicommiſſario, quam legatario dandam actionem, in eum, ſcilicet caſum quo fideicommiſſi eius conditio extitit. Ipſius ēt legati perſecutio dāda erit fideicōmmiſſario, ſi nondum ſolutū est, & conditio eius extitit ſcilicet, ſi fuerit fideicommiſſarius paratus cauere legatario.

Legato vſufructu pecuniæ numeratæ, legatarius tenetur ſatisdare hæredi, licet teſtator ſatisdationē exigi prohibuerit.

Iulianus libro xxxviii. digeſtorum. VI.

I pecunię numeratæ vſusfructus legat⁹ eſſet, & in teſtamento cautum, ne eo nomine ſatisdaretur proprietas legata non est: ſed legatario permittēdum est ſatisdare, & vſumfructum pecuniæ habere: & propterea in hac propoſitione nullæ prætoris erunt partes: quia niſi ſatisdetur, agi cum hęrede non poterit. Qui fideicōmiſi ſeruandi cauſa in poſſeſſionem miſſus est: non prius de poſſeſſione decedere debet q̄ ei fideicommiſſum ſolutum, aut eo nomine ſatisdatum fuerit. Nam q̄ ſi integra re fieret: in poſſeſſionem non mitteretur: id cum offeretur, diſcedere à poſſeſſione debet:

Modeſtinus libro xii. reſpōſarum. VII.

Vm venter in poſſeſſione est: nullus legatorum ſeruandorum cauſa in poſſeſſionē eſſe poteſt.

Paulus libro vii. quæſtionum. VIII.

Mortuo teſtatore, q̄ legata quibuſdam reliquit, & qui reliquit vxorē prægnantem, miſſo ventre in poſſeſſionem, id est, vxore nomine ventris, nullus poteſt eſſe in poſſeſſ. cauſa legatorum ſeruandorum. Viu.

Cum venter. Id est mulier nomine ventris.

Eſſe poteſt. Et est ratio, q̄a nato poſthumo ſ. ſipitur teſtamentum, & ſic legatū nullum. hoc nō valet quia & hēde deliberāte fit miſſio: & tamen poterit eſſe nullū. vt ſ. eo. l 1 §. fi. vel est ratio fauor vētris, cui faueſ, & aliās: vt ſ. de ſtatu homi. l. qui in utero. Vel tertio, q̄a miſſo ventre in poſſeſſio. curator datur bonis: & ſic est conſultū legatarijs & creditorib⁹. vt j. de ventre in poſſ. mitten. l. 1. §. quoties. & §. mulier. & §. eligere. ſecundū Hug. ſed hoc nil valet: q̄a & per hęredem eſt conſultum, & tamen ſatisdat. Itē quid dices ſi eſt facta miſſio ex Carboniano edicto? Reſpon. idē quod hic. maximè quia ſperatur cō troueſia de hęreditate vniuerſali: cui non dēt fieri

† Alias & procedendū est in hac ꝓpoſitione ſed nullæ prętoris, &c.

† Paulus.

* Dū, in P. F.

prę-iu-

pr ẽ iudicium: quæ ratio tamen hodie cessat: vt C. de pet. hær. l. fi. in prin. §. 1.

Legatorum. CASVS. Ponamus, q̃ Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Caio centũ, & vnum equum: & rogauit Seium hæredẽ, quod restitueret hæreditatem Sempronio, & decessit dictus testator: & Seius hæres restituit hæreditatem Sempronio petit nunc Caius legatarius à Sempronio, cui est restituta hæreditas. vt satisdet noie legatorũ, & Sẽpronius nõ satisfdat ei, certè Caius legatarius mittendus est in possessionem etiam earum rerum, quæ desierunt esse in causa hereditaria dolo malo eius Sẽpronij cui restituta est hereditas: subaudi nedum earum, quæ sunt in hæreditate. Viu.

Si legatorum. Scilicet nomine.

Nõ detur. A Trebell. successore, & facit ſ. eo. l. is cui. §. qui in possessionẽ, & §. fi hæres, & ſ. tit. 1. l. etiam. §. 1. & l. fi ex causa.

In P. Fl. incipit, Si nullæ sint res hæreditariæ &c.

Hæreditate. Per Trebellianum.

Tiam.

Si legatarius petit legatum ab hærede, puta centũ ei legata: & hæres condemnatus est ei in ea pecunia, & post condemnationẽ non soluat hæres legatario dictã pecuniam, nec ei satisdet de ea soluẽda subaudi: põt legatarius desiderare mitti in possessionem rerũ hæreditariarum ex hoc edicto. nam &, pro præsenti legato satisdatur. vt ſ. tit. 1. in prin.

¶ Cum sub cõditionibus. Legauit Titius Seio domũ Titianam ponamus sub conditione, si nauis ex Asia venerit vsque ad mensem: & eandẽ domũ legauit Caio sub conditione, si nauis ex Asia nõ venerit vsque ad mẽsem. cetrè si nõ caueatur eis per hẽdẽ vterque mittitur in poſſ. l. ex hoc edicto. & hoc põt dici extra casum: q̃ si caueat eis, sit eis cauendum sub cõditione, vt si teneatur vni, non teneatur alteri: vt no. ſ. ti. 1. l. sed & ipſis. 2. resp. Viu.

Etiam. Facit ſ. tit. 1. l. 1. §. plane. & l. etiam.

Cum sub conditionibus. Et facit ſ. ti. 2. l. sed & ipſis cum concordantijs.

Inutiles. Si hęres nõ satisfdat legatarijs, vel fideicõmissarijs, & ꝓpter hoc debet mitti in possessionẽ rerũ hẽditariarum, vt ſ. e. l. is cui. §. qui in poſſ. & res hæreditariæ sint inutiles, in quas legatarij, vel fideicõmissarij mittant, siue mitti debeãt: ita scilicet sint inutiles ut legatarij, vel fideicommiſ. in earum poſſ. venire non possint. vt quia sunt incorporales, quæ non possidentur: vt ĵ. de acqui. rer. do. l. seruus. §. incorporales. puta quia sunt in hęreditate nomina, siue actiones non tantum in rẽ, siue in res q dem hæredis mitti non possunt ante sex menses; sed per prætorẽ denegantur hẽdi hæreditariæ actiones & legatarij eas possunt persequi: dicas: tamen extra casum, q̃ post sex mẽses bene possunt legatarij mitti in poſſ. rerum hẽdis. & ſ. eo. l. is cui. §. Imperator. alij habent principium huius legis, si nullæ sint tres &c. & tunc dic nullæ, scilicet corporales. sed incorporales sic: & erit similiter plana Viu.

Si inutiles. Aliàs si nullæ, aliàs si inutiles, quod tantundẽ valet: vt ſ. quod cuiusque vniuerſi. nom. l. 1. §. pen. cum concordan.

Res. Corporales.

Hæredis. Nisi post sex menses ex cõstitutione Antonini: vt ſ. eo. l. is cui. §. Imperator.

Ipſi legatarij, & est sic ĵ. de re iud. l. à diuo Pio. §. 1 & §. sic quoque, & supra quod cuiusque vniuer. l. ciuitates.

XI.

I fideicommiſſorum, vel legatorum seruandorũ causa missus in possessionem, eam rem teneas, quæ mihi per fideicommiſſum relicta est, æquius est, a me eam habere, cui ea ipsa relicta est, quàm te, qui alterius fideicõmiſsi nomine ingressus in eam es. Nam & si mihi sub conditione legatum sit, & tu medio tempore in possessionem eius factus fueris legatorum seruandorum causa, deinde conditio impleta sit: non denegabitur mihi eius rei integra persecutio. Sic enim & si statuliberum ex eadem causa possi dere cœpisses, impleta conditione iustam tamen tibi non satisdaret, fuisti missus in possessionẽ rerũ hęreditariarũ causa seruandorum legatorum, vel fideicõmiſſorum: inter quas res hæreditarias tenes eã rem, quæ erat mihi relicta per fideicommiſſum, id est, dictum equum. certè verius est me, cui ea ipsa res relicta est, eã habere debere potius, quam te, qui es ingressus in eam nomine alterius fideicõmiſſi. & probat hoc per duo similia, quæ sunt satis plana vſq; ad §. si rei seruandæ &c. ibi autẽ dicas, q̃ si proprius creditor hẽdis missus esset in possessionem omnium bonorum causa rei seruandæ, siue debiti sui seruãdi, & fuisset adeptus possessionem rei p fideicõmiſsum mihi per testatorem relictę, puta dicti equi: ea occasione quia missus erat in possessionem causa rei seruandæ: conuenit me nihil lędi oportere ex hoc, qđ fuit adeptus poſ. dicti equi, non magis, quam si idem creditor hęredis accepisset pignori eam rem mihi per fideicommiſsum relictã. accepisset pignori dico ab ipso hęrede: quo casu sine dubio nõ deberem lædi: vt C. commu. de leg. l. fi. § sed quia noſtra maiestas. Viuianus,

Æquius est. Sic C. de pig, l. fi. & auth. ibi posita, & ſ. de pec. l. ex facto. § planè si ex republi. & de tribu. l. procuratoris. §. sed & si dedit. H.

Persecutio. Id est, actio in rẽ, quæ contra quẽlibet tenentẽ datur: vt ſ. de rei vend. l. officium. sed an actio ex testamẽto deſ. & vt qđ sic: vt C. cõmu. de leg. l. 1. & 2. & ſ. ti. 1. l. 1. §. planè & l. is cui. §. fi H.

Ex eadem causa. Scilicet legatorum.

Non

a Non potes. Aliàs non potest, scilicet talis missio: vt C. commun. de leg. l. fiuali. §. finautem, & in auh. ibi posita.

b Missus. In omnia bona: vt ĵ. ea. l quamuis.

c Hæredis. Secus in hæreditario: quia p̃fertur mihi vt C. de iure. deliberan. l. fi. §. sed & si legatarij. & facit ad §. principium huiꝰ legis. Acc.

MVnicipio. CASVS. Municipio bene potest relinqui fideicõmiſsum. & si municipibus nõ caueatur p hæredẽ nomine fideicommiſſi non asequuntur municipes, vt mittantur in possessionem rerũ hæreditariarum ex hoc edicto, sed erit opus extraordinario auxilio, videlicet, vt decreto p̃toris actor eorum in poſſ. mittat: sed si municipes sint instituti hẽdes: & ab eis sint legata vel fideicõmiſſa relicta, & nõ caueat à municipibꝰ legatarijs, vel fideicommiſſarijs. aduersus municipes quidẽ nõ dubitan. posse iri in possessionẽ ex hoc edicto. Vi.

In P. Fl. nihil me pedem læ di &c. quę dictio qđ significet, planè nõ video atq; hinc conijcere licet mul ta illic corruptè legi: quẽad modũ & supra ple riſque in locis annotauimus.

P. Fl. ex hoc edicto.

In P. Fl. nõ videã ad secutos in ve. exe. non videri eos assecuturos.

d Fideicõmiſſum. Vniuersale: vt ſ. ad Trebel. l. omnibus. & singulare, vt supra de leg. 1. l. fi hęres, §. 1. & l. ciuitatibus Acc.

e Si non caueatur. A municipio instituto hærede vel ſucceſſore per Trebell. alicui singulari legatario.

f Municipes. Si ipſi debeant legatum.

g Ipſos. Cum eis est legatum, vel ipſi municipio.

h Assecuturos. Scilicet possessionẽ: quia vniuersitas facilè consentire non potest: vt ĵ. de liber. vniuer. l. 1. cum concord.

i Actor. Vel seruus: vt ĵ. de acqu. poſſ. l. 2 & ſ. quod cuiusque vniuer. nom. l. fi. & ad Treb. l. ita tamen. in principio.

QVamuis. CASVS. Si hæres non soluat legatum, vel fidei commiſſum legatario vel fideicommiſſario, vel eo nomine non caucat cum satisfdatione legatario, vel fideicommiſsario, cũ scilicet caueri oporteat: prætor mittit legatarium, siue fideicommiſsarium in poſſ. omniũ bonorum, quæ sunt ex ea hæreditate causa legatorum seruandorũ, & hoc est verum: quãuis minima sit res legata vel per fideicommiſſum relicta quã nõ vult hæres soluere, vel eo nomine cauere cum satisfdat. cum scilicet est cauendum, cũ satisfdatione. nam quandoque non est satisfdandum, & not. ſ. ti. 1. l. 2. resp.

k Omniũ bonorũ. Vt ĵ. quib. ex cau. in poſſ. ea l. 1. libertatem eius impedire non potes. l Si rei seruandę causa in possessionẽ missus b sit proprius creditor hæredis, c & rem per fideicommiſſum mihi relictã adeptus fuerit: d nihil me proinde lædi oportere conuenit. non magis, quàm si ab ipso hærede eam rem pignori accepisset.

Marcianus libro vij. fideicommiſſorum. XII.

MVnicipio fideicommiſſum e relinqui posse, dubium non est. Sed si nõ caueatur, f aduersus municipes g quidem non dubitamus ex edicto iri in possessionem posse. ipsos h verò municipes, si eis non caueatur, i non idem assecuturos: k sed extraordinario remedio opus erit, videlicet, ut decreto prætoris actor l eorum in possessionẽ mittatur.

Etiam pro re minima legatarius mittitur in poſſeſſionem omnium bonorum hæredis.

Alibi, emiſsum.

Vniuersitas nõ ẽ facile cõsentit: nec facile cõgregaſ. l. 2. §. deſ. de qa def ficile, §. d orig. iu. & alibi opus est, q̃ sint duæ partes ad minus antequã faciant actum. viđ per gl. in l. nulli. qđ cuiuſq; vniuer. no. alleg. in l. fun. §. hodie. de pac.

Valens libro vij. actionum. XV.

Nter- is Item quid dices, si sit alia fœmina de liberis videtur idem, cum eadem sit ratio: ergo idem ius, vt ſ. eodẽ l. is cui. §. constitutio: & arg. ĵ. de Carb. edict. l. sed & is. in princi. &. §. an autem. & de ven. in poſſ. mit l. vbicunque. §. 1. vel fortè aliud in remotioribꝰ, arg. C. de quæſtionib. l. diuo. extranei autẽ omnia debent seruare ex edicto. & nihil dimiuere etiã causa vescendi, vt ſ. eo. l. is cui. §. qui legatorum, vel in legatis & vſuris cõputare ex constitutione, vt supra e. l. is cui. §. quęri. & ad hoc ĵ. de Carb. edict. l. de bonis. §. qui pupillis, & §. non solum. Itẽ est hic arg. quòd vxor intra annum a tempore mortis viri sit alenda: quod dic vt no. C. de rei vxo. actio. l. cum autẽ. hic autem alio casu loquitur, quando scilicet est vxor in poſſeſſ. causa legati. Item facit ad l. ſ. de inoffic. testa. l. si instituta. §. deinoffic. & C. de ord. cogni. l. fin. Ac curſius.

Nterdum. CASVS. Si legatario non satisfdet hæres de legato soluẽdo debet mitti legatarius ſ. poſſessionem rerum hæreditariarum, hoc est earũ rerũ, quæ in causa hæreditaria manent: earum autẽ rerũ, quæ in causa hæreditaria non erunt, non aliter mittitur

& facit ſ. si quis omiſ. cau. testa. l. & si nõ totã. & l. seq. Sed ar. cõtra ſ. de dolo. l. fi. oleũ. in fi. & l. seq. Et not. q̃ de alia missione in rẽ loquitur C. com. de leg. l. 1.

Si in ipsam rem legatam, quam hic dicatur.

Vt legatorum. CASVS. Ponamus quòd Titius legauit filiæ suę nõ nuptę centũ, & cũ nõ caueretur, missa est in poſſeſ. bonorum hęreditariorũ. nunquid poterit diminuere de bonis ſ causa vescendi? & dicas quòd sic, si nõ habet quicquã suũ, vnde ali possit. & idem dico in nepte eiusdem Titij, & ꝓ nepte, & vxore. Viu.

Si filia. Scilicet defuncti legatarij esset missa, & sic de alijs sequẽtibꝰ. Accurſius.

Neptis. Ex filio vel filia. idẽ si ꝓnepote, siue sit ex nepte siue ex nepote.

Vxorve. Scilicet defuncti, sed quidã dicunt de vxore hęredis, dum dicit filia neptis &c. & sic de alijs. quod non placet: q̃ dicit nec nupta sit: qđ ad vxorem hęredis nõ potest referri. Sed quid dices de maribus decendentibꝰ? Respon. non idem, quia non sunt vitę senioris vel debilis vt fœminæ. ar. ſ. de transact. l. cũ hi. §. sed & pſonarũ & patet. q̃ in multis sunt alterius cõditionis quàm mares: vt sup. destatu homin. l. in mul-

Liber fil. posterior à Fabolapio. XIIII.

QVæ legatorum seruandorum causa bonis est: in causa vescendi diminuet, si filia, neptis, m proneptis, vxorve sit, nec nupta sit, nec suum quicquam habeat.

In tribus casibus contentis in litera non mittitur legatarius in poſſeſſionem rerum, quę dolo hęredis in causa hęreditaria non manserũt.

titur in possquã si dolo malo ſ. hæredis, vel alterius qui debet in ea causa, ſ. hæreditaria esse desierint: vt ſ. eo. l. ſi is cui §. qui ĩ possess. & ita debet mitti legatarius in possess. rerum hæreditariarum, q̃ desierunt esse in hæreditate dolo hæredis. hoc tamen fallit in tribus casibus. Primus est: si hæres fecerit locum hæreditarium religiosum, puta in eum mortuum interendo. & ita fit nullius: & sic desinit esse in causa hæreditaria, vt arg. Instit. de rer. diui. §. nullius, & §. religiosum. Secũdus est, si hæres consecrauit quid, i. aliquid hæreditarium publicè p̃missu, ſ. Imperatoris. nam & illud desinit esse in causa hæreditaria. Tertius est, si manumiserit hæres aliquem seuum hæreditariũ in fraudem creditorum, id est legatoriorum, qui debent mitti in possessionem rerũ hæreditariarum: nã ille seruus desinit esse in causa hæreditaria: & hoc si habes in litera, aut si aliquẽ ĩ fraudẽ creditorũ manumiserit: vel habeas, aut si aliquẽ nõ ĩ fraudẽ creditorũ manumiserit &c. tũc suabaudi. sed manumiserit in fraudẽ legatarij vel legatariorũ. nã si in fraudẽ creditorũ hæreditariorũ, vel creditorũ ipsius hæredis manumisisset seruũ hæreditarium, nulla esset manumissio: vt Inſt. q. ma. nõ poſſ. in prin. & §. in fraudẽ. & ita non desinet esse in causa hæreditaria. Viu.

a Interdum. Regulariter enim est contra: vt supra eodem. lege, is cui. §. qui in possessionem, & §. sed nõ omnem.

b Locum religosũ. Inferendo moruũ in suum locũ, & tunc fit nullius: vt Inſt. de rer. diui. §. nullius. & definit possideri: vt de acqu. poſſ. l. qui vniuersas §. 1. & sic definit esse in causa hæreditaria.

c Permissu. Exponi publicè: sed certè imò videt p Pontifices etiã sine principe: Inſt. de rer. diui. §. fiunt. nisi sit locus publicus: vt ſ. de rer. diui. ſi. l. fiunt. in pr. sed dices hic speciale, cum alij prætudicet, vel illas intellige secundum istam.

d Non in fraudem. Statutẽ in fraudẽ, ipso iure non valet. vt Inſt. qui manu. nõ poſſ. in princ. fuit ergo dolus quo ad legatarios. prout in prin. l. patet, nõ ergo quo ad creditores: & est speciale his casibus. Alij dicũt factã manumissionẽ in fraudẽ vnius legatarii, alterius nõ: vt ille mittatur in possessionẽ in cuius fraudẽ fit, alter nõ. vt arg. ĵ. ex quib. cau. in poſſ. ea. l. Fulcinius. §. q̃ si aduersus. q̃ nõ placet: quia libertas tenet, vt hæc lex dicit. Item no. hic arg. q̃ legatarius nõ est creditor: vt ĵ. de act. & obli. is cuius, & ĵ. eo. l. is cui. §. fit plures. Item ad totum ĩ. est cõtra ĵ. q̃b. ſto. l. creditorib⁹. ĵ. de fcep. Bar. l. is cui. §. postquã. ſ. vti poſ. leg. & ĩ l. 1. §. ſ. & le. 2.

Habet in tacitã hypothecã pro legato etiã iure Digesto. l. creditorib⁹. ĵ. de fcepar. Bar. l. is cui. §. postquã. ſ. vti poſ. leg. & ĩ l. 1. §. ſ. & le. 2.

dum licet dolo malo fecerit hæres, quò minus res in causa hæreditaria maneant: non poterit in possesionem earum legatarius mitti: veluti, si locum religiosum fecerit, aut quid publicè consecrauerit permissu, scilicet Imperatoris: aut aliquem non in fraudem creditoris manu miserit.

DE BONORVM POSſeſſionibus.

¶ Dictum est de successionibus ex testamento de iure ciuili, vniuersalib⁹, & singularibus: sequitur de ijs q̃ iure prætorio succedunt. sic ĩ. de bon. poſſ. hæred. pet. l. 1. & quia hoc fit per bon. poſſ. ideo de his primo dicit in genere: postea per species.

TITVLVS I.

In hac lege cũ sequẽti Iuriſc. ponit effectũ bonorũ poſſeſſionis agnitę: quem effectũ pbat duab. rationibus. Bart.

BONORũ possessio

Vlpianus li. lxxxvi. ad edictum.

Onorum. Adeuidentiam no. quod ius bonorum possessionis, id est bonorum possessionis quæ est ius, scilicet persequendi. retinendique patrimoni, siue rei, quæ cuiusq; cum is moritur, fuerit: vt ĵ. eo. l. 3. §. bonorum, ergo &c. introductum est à prętore emẽdandi gratia veteris, id est, ciuilis iuris, id ẽ, supplendi, quia minus planè dixetat ius ciuile non cognoscẽs emancipatos: vt Instit. de hæred. quæ ab intest. §. emancipati. vel dic emendandi propriè, vt in agnatis fœminis, vbi ius prætoriũ cõtra ciuile dixit: vt Inſt. de legi. agna. succ. §. sed q̃a, ne quæ solũ in jure testatorum hæreditatibus vetus ius eo modo prætor emẽdauit, sicut supra dictũ est: sed ĩ eorũ quoque, qui testõ facto decesserũt. nã si alienus posthumus hæres fuerit institut⁹, quãuis hæreditatẽ iure ciuili adire nõ poterat: cũ institutio nõ valebat, honorario tamẽ iure bonorũ possessor efficiebatur, videlicet cũ a prętore adiuuabatur: vt Institu. eo. in principio, est autẽ posthumus alienus, qui natus inter suos hęres testatori futurus nõ erit; ideoque ex emancipato filio conceptus nepos extraneꝰ erat post humus auo, vt inſt. de ſ. §. posthumo. aliqñ tñ neq; emendandi, neq; impugnandi veteris iuris. sed confirmandi gratia po'licetur bonorum poſſ. nam illis quoq; qui rectè facto testo hæredes instituti sunt, dat fm tabu. bonorũ possessi. Item ab intestato suos hæredes agnatos ad bon. poſſeſſ vocat, sed & remota quoque bonorum poſſ. ad eos hæreditas pertinet iure ciuili: vt Inſtit. de ſ. §. quando. Item no. q̃ bonorum poſſeſſ. habet fimilitudinem cum hæditate, quia vt hæreditas commoda, & incommoda habet, vt ĵ. de verb. sig. l. hæditatis appellatio. ita & bono. poſſ. vt hic. imo & si non sint soluendo bona, dr hæreditas, vel bon. poſſeſſ. vtrisque idẽ est effectus, solũ differunt in eo, q̃ hæreditas authoritate iuris ciuilis nititur: vt d. §. aliquando. ibi, sed & remota &c. nec deliberat aditio hęreditatis authoritatem iudicis viuentis, nam extraneus hæres testamento institutus aut ab intestato ad legitimã hęreditatem aliquis vocatus potest, aut pro hęrede gerendo, vel etiã nuda voluntate suscipiendæ hęreditatis hęres fieri: vt Inſt. de hæred. qual. & diffe. §. fin. & dic vt ibi. at bonorum poſſeſſio nititur authoritate iuris prætorij, vt arg. in d. §. aliquando, & exigit agnitio eius p̃sentiam iudicis. prætor enim non potuit facere hæredem: quia hoc fit lege & senatusconsulto, sed bonorum possessorem loco hæredis constituit. vt Institu. eo. §. quos autẽ. Est ergo possessio alia ex dialis, vt quæ ex edicto prætoris mortui decernitur. alia decre talis quæ à viuo prætore decernitur vel hostie, quia non est necessariam eã decerni, vel dari, dicitur iudicialis à iudicis præsentis, qa in eius agnitione exigitur: vt ĵ. eo. l. 3. §. à municipib. & si tab test. nullę extabl. l. 1. §. 1. & C. e. l. fi. & Inſt. eo. §. fi. & C. de cu. fur. l. fi. §. 1. Item no. qđ plures sunt bonorum poſſ. vt no. hic sup litera. Ponamus ergo hic, quod Titio delata est bonorum poſſ.

Bonorum poſſeſſio quid est.

& ipse admisit eam. certè hæc bon. poſſ. per eum admissa tribuit ei commoda, & incommoda hęreditaria, ſ. quæ sunt iuris. Item tribuit ei dominiũ rerum, q̃ in bonis sunt, in quib. ſ. bonis est delata ei bon. poſſ. & per eũ admissa. nam hæc omnia sunt cõiuncta bonis. & bũ dico, q̃ bon. poſſ. ad missa tribuit prædicta. nam bonorum possessores habent in omnib. vice hæredem, ſ. ferè hæredi autem bene tribuuntur prædicta. bona aũt hic accipiẽda sunt, sicut plerunq; solemus dicere successionẽ vniuersitatis cuiusq; qua, siue per quàm succedit in ius mortui, & ſuſcipitur eius rei cõmodum, & incõmodũ: nam siue bona sunt soluendo, siue non: siue dãnum habent bona, siue lucrũ, siue sunt in corporib. bona, siue in actionibus: ꝓpriè appellabũtur bona in hoc loco. subaudi, quãuis alias bona proprie dicant ea, quæ nullum incommodum habent, sed solũ commodum, vt ĵ. de verb. sig. l. bonorũ appellatio. i. & l. proprie, & l. subſignatum, §. bona. Scias autẽ, quòd hæreditas bonorũve possessio non vtique est accipiẽda, ſ. taliter, q̃ sit, siue dicaꝫ possessio rerum, quę sunt in hęreditate mortui: bonorum enim possessio est magis possessio iuris q̃ corporis. i. iuris, & nõ corporis. denique & si nihil corporale sit in hęditate, attamen Labeo ait rectè agnitã bon. poſſ. eius, ſ. mortui. Quomodo ergo diffiniemus bon. poſſ. certè sic Bonorum possessio est ius persequendi. retinendiq; patrimonij siue rei, q̃ cuiusq; cum moritur fuerit, & dicas qđ est ius. ſ. prętorium. & non ciuile. & est ius propter qđ persequimur: non autẽ quo persequimur. vt sup litera not nemini autem acquirit bon. poſſeſſ. hoc dicit cum duabus legi. seq. vſque ad §. municipibus. Vlpianus.

2 Admissa. Quę olim etiã cum solennitate, & dicebaꝫ decretalis. quod die, vt ĵ. l. 3. §. sed & si nemo, hodie non, vt C. eo. l. pen. & vlt.

Bon. poſſ. q̃ ius tribuũt, sũt septem.

b Incõmoda. Quæ iuris sunt, ut actiones: vt & C. de iure delib. l. si sorori, & non facti, vt ĵ. de acq. poſſ. l. cũ hędes. sic ſ. ad Treb. l. facta, & C. vnde leg. l. non hoc. Item hæc sunt vera in bon. poſſ. q̃ tribuunt ius, q̃ sunt 7. duę est testamento fm tab. & contra tab. quatuor. ſ. ab intestato, vnde liberi, legitimi, vel agnati, vnde cognati, vnde vir & vxor. Item 7. extraordinaria, vt institu. eod. §. sunt autem, & §. septimi. at tres sunt, quę non tribuunt ius: vt Carboniana. Itẽ ventris. Item quæ dãtur filio emancipato gfa agnoscendæ litis: de quibus hic nõ dicit. Nam primę cum causæ cognitione dantur, istę non: vt dices. ĵ. eod. l. 3. §. si causa.

c Itemq; dominium. Vtile. nã directum solus hęres habet: vt ĩ. de mi. l. ſi fine. §. sed qđed Papinianus ibi, & quod ait &c. hic autẽ non hæres, sed loco hędis est: vt Inſt. eo. §. quos autẽ. & l. prox. quæ huic continuatur, & ĵ. de reg. iur. l. prætor. Ac.

3 Sic in P. F. Val. aũt scripsit, tribuitur. &, ĩ prin. c. bonorũ possione, sed nõ rectè. Vide An. Aug. li. 3. emẽ. ca. 9.

Coniũcta. Vt ĵ. l. 3. in prin. arg. cõtra ĩ. de iur. do. l. mulier. Hug. sed ibi in contractu.

II.

Nomnibus enim vice hęredum bonorũ possessores habentur.

III.

Ona autẽ hic (vt plerunq; solemus dicere) ita accipiẽda sũt, vniuersitatis cuiusq; succesionem, qua succeditur in ius mortui, suſcipiturq; eius rei cõmodum, & incommodum. Nam siue soluendo sunt bona, siue non sunt, siue dãnũ habent, siue lucrum, siue in corporib. sunt, siue in actionibus: hoc in loco ꝓpriè bona appellabũtur. Hæreditatis autem, bonorumve possessio (vt Labeo rescribit) non vti rerum possessio accipienda est. est enim iuris magis, quàm corporis possesio. Denique & si nihil corporale sit in hæreditate: attamen rectè eius bonorũ possessionẽ agnitam, Labeo ait.

Bonorũ igitur possessionẽ ita rectè definiemus, ius persequẽdi, reti-

4 Omnibus. Fore subaudi: vt ĵ. l. 3. §. initio. & §. acquirere. Azo.

Vice hæredum. Non aũt verè sunt hæredes: vnde non habent peti. hæred. directam, sed vtilẽ: vel bonorum poſſ. Itẽ vtiles actiones hęreditarias: ciuiles tamẽ remanent, vt not. ĩ. de bonorum poſſeſſ. hæred. pe. l. j. & 2.

5 Ona autem. Iuriſconſ. volens definire quid sit bonorum possesio. ante omnia vult ostendere significationẽ huius verbi bonorum, & huius verbi possesio, quæ sunt simul compoſita. Primo ponit expoſitionem vſque ad §. inuito. & sic habet tres partes: vt in eo patet. Secũda ibi. hęreditas autem. Tertia ibi, Bonorum. Barto.

Hãc bonorũ poſſeſſionis definitionẽ elegan ter explicat & tuetur Alc. l. par. 4 cap. 1.

6 Bona autem. Quæ dictio includit in hoc verbo, bonorum posſesio.

7 Plerunq; Sic ĩ. ad Treb. l. nam quod, in fi. & l. ſi legatus. §. ſi quis. & ĵ. quo. bon. l. 1. §. 1. & ĵ. de verb. sig. l. bonorũ. i. & ĩ. de pet. hęred. l. itẽ veniunt. §. ait Senatus. his enim legibus bona & hæreditas idem est quantum ad effectum. Acc.

8 In hoc loco. Aliàs non, sed ea tantũ, q̃ sunt sine incommodo, ut ĵ. de verb. sig. l. bonorũ, 1. & l. ꝓprie, & l. subſignatum. §. bona.

9 Bonorũve posſesſio. Pro vna dictione ponit bonorum poſ. nec idem est posſesſio bonorum, & bono. poſſeſ. Accur.

10 Magis. Electiuè, non cõparatiuè, sic ĩ. cõmu. diui, l. ſi conuenerit. Idem in alijs, q̃ in iure consistunt, vt inſt. de reb. corpo. vel in corpora. §. 1.

11 Labeo ait. Vt ĩ. de pet hęr. l. hęreditas.

12 Ius persequendi. Dic ꝓtorium: non ciuile: vt differat ab hęditate & sic non obſt. ĵ. de verbo. sig. l. nihil aliud. Itẽ dic ius, ꝓpter quod persequimur, non quo ꝓsequimur, ad differentiã bonorũ poſs. per. hęr. sic enim non est instrumentũ agẽdi. nec enim dicit, ago bonorum poſs. vnde liberi, vel alia: sed ago peti. hęd. vtili, vel alia actione hęditaria propter bonorũ poſs. vnde liberi, quam agnoui, & hoc etiã patet: qa cõpetit possidenti: vt ſubijcit, retinendi &c. & ĵ. de contra tab. l. ſi prætenitus. & ĵ. de ſecund. tab. l. ſi ſub. & argu. ĩ. de inoffic. testam. l. Papinianus. §. ſi filius. quod non esset si esset instrumentum agẽdi: qa nulla actio daꝫ possidẽti: vt ĵ. vti possid. l. 1. §. interdictum. Sed si agnoui bonorũ poſs. vnde liberi. probando me filiũ: & alius ueniat, ut agnoscat, & probet me nõ filium, an audiatur? Et videtur qđ nõ, postquam habui decretalẽ, vt ĵ. de acquir. poſſ. iuſte. & ĩ. de relig. l. at si quis. §. j. in princip. Sed dic contra: quia ſub hac cõditione videt prętor dediſſe, ſi filius est: arg.

arg. C. de diuer. reser. l. vniuersa. & de inst. & substit. l. generaliter. §. 1. Itē quæres inter alios acta nō iudicat. & facit ad hoc, no. C. quo. bon. l. 1. Item expressum est j. de leg. pstand. l. filium. §. si quis. Item an sit aliquis vocandus. dic vt j eo. l. 1. §. pen.

Res pro hæreditate, & alijs modis, Mādo. in Gl. Facul. §. Actā, i ver. reb^s.

¶ Rei. Id est patrimonij. pro eodem autem ponitur, nā rei appellatio etiā hæreditatem continet. vt Inst. de rebus corpo. vel ſcorpo. §. 1. Vel dic rei etiam singularis. nā & petit. hæreditat. pro re minima tota datur, quia in totum hæres est, vt supra de petitione hæredit. l. regulariter. & l. licet. & idē in interdicto quorum bonorum: vt infra de fur. l. hoc ampli^s. & l. seq. nec obstat j. quo. bon. l. 1. §. 1. qa subaudi: ibi tantum, vel dic rei, quando vna sola res est in hereditate, vt supra de hær. institut. l. ex facto. §. dicebam. Accur.

Hic bonorū possessionis definitionem elegāter explicat, & tuetur Alcia. li. para. 4. ca. 1.

In P. Fl. & decuriis.

¶ Inuito. Secus in hēditate quandoque, vt Instit. de hær. qual. & differ. in prin. & § sui. Item hoc verū, nisi sit rogatus restituere alij: vt ſ. ad Treb. l. 1. §. bonorū. item hoc verū de decretali. Sed qā de edictali? Secus: vt infra prox. §. sed & si nemo &c. & Io. cōtra. dicit enim edictalē non acquiri ignoranti, sed veluti pomum offerri. Azo. Item hoc verū directo. nec per obliquum: vt per filiū vel seruum: vt ſ. ad Treb. l. si legatus. §. si filio, & l. seruo. in princ. & §. 1. sed alia lucra per obliquum inuito acquiruntur, nō directo: vt supra de neg. gest. l. soluendo. & facit C. de iure de libe. l. nec emere, & C. vnde legi l. fi. & j. de reg. iur. l. inuito. Accur.

¶ A municipibus. CASVS. Ponamus qđ Titus instituit sibi hæredem aliquod municipiū, & decessit, nunquid bonorum pos^s potest agnosci a municipib^s? Et certè sic: proinde siue actor municipiū admittit bo. pos^s nomine eorū, siue quis alius, puta Syndicus eorū, vel cui ex lege permittitur, siue administrator municipij: rectè competit bonorum pos^s. sed & si nemo peter, vel agnouerit bo. pos^s nomine municipij: habebit municipiū bonorū pos^s edicto siue p edictū prætoris, ſ. mortui, i. habet edictalem bo. pos^s. & quod dixi in municipio, idē dicendum est in societatibus, & curijs, & corporibus. Vi.

¶ Municipibus. Et corporibus decurionū & est differentia, quia societas est, qñ non simul cohabitant: collegium quando sic, corpus est genus.

¶ Quis alius. Vt Syndicus, vel is cui ex lege pmittitur, siue administrator municipij: vt ſ. quod cuiusq; vni. l. 1. §. quibus, & l. nulli. & l. ciuitates, vel ēt in defectum extraneus, idoneus tamē: vt ſ. quod cuiusque vni. l. 1. §. pen. & j. de noui ope. nū. l. in quinciali. §. fi. & l. seq. & dic qp municipio, & ciuitati tantum secūdum tab. potest quęri. fisco autē & societatibus. & corporibus & curijs ēt ab intestato: vt ſ. ad Treb. l. recusare. §. si fisco. & §. item. & l. omnibus. & C. de hęr. decu. per totum.

¶ Prætoris. Scilicet mortui. & hęc dicit edictalis, vt hic alia est decretalis, q̄ à viuo prętore decernitur, de qua habes infra, de succes. edict. l. j. §. decretalis. vel dic quod vna est edictalis, sed non habet effectum: nisi decernat iudex dicēdo. decerno ei bonorum possessio. sicut dicitur in rescriptoria: vt C. quibus ex causis maiores, lege finali. sed hodie iudicialis potest dici, quæ olim dicebatur decretalis: vt not. ſ. l. 1. in principio.

¶ Dari autem.

Titius filiusfam. ponamus, instituit me hæredem de peculio suo castrensi, vel quasi castrensi. certè dabitur mihi bonorum possessio in dictis suis bonis. nam dari bonorum possessio potest tam patrisfamilias, quā filiusfam. si modo filiusfam. habuit ius testandi de peculio castrensi, vel quasi castrensi. sed & si aliquis apud hostes decedat: nulla dubitatio est posse admitti eius bonor. possess. quamuis decedat in seruitute.

¶ Si modo. Restringitur in filio ad testamentariam tantū: quia si institutus decederet pater, iure peculij, occupat etiam castrense: vt j. de castr. pecu. l. 2.

¶ Vel quasi. De vtroque potest testari vt C. de inof. test. l. fin.

¶ Dubitatio est. Quia fingitur mortuus ante captiui tatem: vt sup. de vulg. substit. l. lex Cornelia.

¶ Acquirere. CASVS. Per semetipsum, & p alium pōt quis acqrere bon. pos^s. Quid si me non mandante sit mihi petita bonorum possessio per alium? certe tunc mihi competit, cum habuere ratū id, quod actū est per eum. ſ. qui mihi petit bon. possess. Quid si ante decedam, quām ratum habeā? certe neque mihi competit: neq; hæredi meo potest cōpetere, si velit habere ratum tanquam meus hæres: cū ad eum non transeat bonorum pos^s. Et ad euidentiam §. si causa, not. qđ qñ datur bonorum possessio causa cognita, vt in illis bonorum possessio quæ tribuit ius: & quādoq; sine causa cognitione, vt his, quę nō tribuunt ius: vt j. quis ordo in bon. pos^s. ferunt. l. 2. §. dies. & § in bonorum. & de Carb. edict. l. 2. § causæ. De quibus tribuentibus & non tribuentibus ius, notatum est supra, eod. l.

¶ Dic ergo hic § q̄ si bon. possess. detur causa cognita: non dabitur al bi, quā pro tribunali. ſ. iudice sedēte. & est ratio: quia neque de plano, & sine causę cognitione pōt interponi decretum iudicis, qui decernit & dat alicui bo. possess. imo debet interponi ēt causæ cognitione, neq; potest dari, vel decerni bon. pos^s. causa cognita alibi quam pro tribunali. Vi.

¶ Acquirere quis. Liberho, paterfamilias, & maior 25. ann. vt dices j. eo. l. seruus.

¶ Per aliū. Scilicet procuratorē, qui habebat ēt generale mandatū: vt j. de sol. l. verò & arg. ſ. de admin. tut. l. fi. dueſ. sed hic exigit speciale, arg. ſ. de acq. hęr. l. si quis mihi bona. §. iussum. sed illud in hēditate ei utiliter acquirenda. vbi etiam iussus hēt procedere, vt ibi. quòd hic nō est necesse: vt ſ. ad Treb. lege seruo i princ. Item contra. supra de acquirenda hēditate, lege Paulus. Sed in hæreditate, quę nuda voluntate acquiritur. & sic stat̄m ex quo constituo procuratorē sum hæres, & ita nil habet facere: sed hic opus est cā peti.

Qui

¶ Quin non competat. Id est, non competat, vt pbat statim. & ſ. de acq. hær. l. si quis alicui. & inf. rem ratam habe. l. si is. & l. bonorum.

¶ Non trāseat. Not. non agnitam non transmitti: vt C. eo. l. emancipata. Sed contra infra. de contra tab. l. illud. §. si quis. & §. quod maximè. cum l. seq. sed ibi duo sūt speciales casus. & patet ibi ratio, & eadē ratione est speciale infra, d. Carb. edi. l. scriptus. & supra, de acqui. hær. l. ventre. quæ sunt contra. Item non ob. supra, de acquir. hæred. l. Pantonius. Sed ibi iure in integrum reſti. petit hæres: non communi iure, vt & ibi dicit. Item cōtra inf. de suc. edic. l. j. §. quib. Sed ibi defertur sequenti gradui non vt hæredi primi gradus. Item sic est in hæreditate de iure ciuili, vt non adita non trasmittatur, nisi in casibus: vt C. de cadu. toll. §. in nouissimo.

In P. F. non transeat ius bo. poſſ.

¶ Dabitur. Quæ ius tribuit.

¶ Pro tribunali. Scilicet iudice sedente non de plano. vnde cum causa cognita, & per officium iudicis detur, non potest delegari: ut supra, de off. procon. l. nec quicquam. §. 1. secus in iis, quæ non tribuunt ius. vt Carbo. & ventris: qñ de plano dari pūt, si semiplena causæ cognitio interuenit: ut inf. qs or. in bon. pos^s. ſer. l. ij. §. dies. & §. in bonorum. & inf. de Carb. edi. l. 3. §. duæ. Item secus in manumissione, q̄ de plano similiter fieri potest: ut Instit. de liberti. §. in multis. hodie aūt sufficit agnitio coram iudice sine petitione & datione bon. pos^s. vt C. eo. l. pen. & fi. & C. de cur. fur. l. fi. §. ij. Sed nunquid vel petitio olim, vel agnitio hodie fieri debet altera parte præsente & cōtradicente in forma iudicij? quod videtur ut ſ. de minor. l. in causæ. §. causa. Item cum dies utiles cōputantur, ut d. §. dies. id est, in quibus est copia adueſsatij, & iudicis. ut j. de diuer. præſseri. l. j. igitur aduersarius est uocandus. Sed certè lex illa loquitur, qñ exigitur uocari aduersarius. dicas ergo non in forma iudicij cum feruus possit qñque petere. ut inf. eo. l. seruus & pupillus. & C. eo. l. bonorum. Item si appareat eum non potuisse pos^s. petere. non obſt. ut no. ſ. ea. l. §. bonorum. Item qua peti potest ab aliquo nō exigente hęrede: ut infra de contra tab. l. illud. in prin. quis ergo vocaretur ex diuersa parte?

¶ In bonorum. CASVS. Ponamus, quod Titio, & Seio, & Caio competit bon. possess. in bonis Sēpronij mortui: & Titius admisit bonor. pos^s. Seius autem, & Caius non admiserunt, veluti quia spreuerunt ius suū, aut sunt exclusi, finito tempore bonor. possess. aut sunt mortui, ante quam petierint bonor. pos^s. nunquid in hæc bon. possess. erit ius accreſcendi. ut ſ. Titio, qui admisit bon. pos^s. accreſcant hæ portiones, quæ dictis Seio. & Caio competerent, si ipſi petiſſent bono. possess. Et certè sic. Sciendum est, n. in bono. pos^s. ius esse accrescendi. & hæc vera sunt, quando omnes vocantur eodem iure ad bonorum pos^s secus autem si non eodem iure vocantur, vnde pone talem casum: Stichus ponamus libertus Titij fecit testamentum, & instituit sibi hæredes Seium, & Caium, & Titium patronū pteriit, & decessit dictus libertus Stichus: & postea vnus de ijs, quos instituit, puta Seius adiuit hæreditatem, & ita patronus petiit bono. pos^s. contra tab. in bono. liberti, & consecutus fuit debitam sibi portionem in bonis liberti pura dimidiam, vt j. eo. bon. lib. l. 1. & ij. §. 1. vel hodie tertiā: vt Inst. de suc. lib. §. sed nostra. nisi enim ad minus vnus de institutis adijsset, non potuisset patronus petere contra tab. vt inf. de bon. li. l. etiā. §. vt patronus. & postea d. Caius, qui fuit alter de institutis à liberto, repudiauit: etiam postea Seius qui adiuit, omisit, qđ facere potuit: vt supra de acquir. hære. lege, cum hæreditate. nūquid accreſcet patrono pars vtriusque. ſ. Seij, & Caij prædictorum, quæ est altera pars hæreditaris liberti a parte patroni, quam suā patroni partem, iam ipse patronus habet per contra tab. & certè dictæ alterius partis a parte patroni cōuenit nō esse ius accreſcendi patrono. & hoc ideo. vt dixi, qa patronus non vocabatur eodem iure ad bono. pos^s. in bonis liberti cū institutis a liberto: imò patronus vocabatur per contra tab. & ſcriptus, siue ſcripti per secundum tab. igitur in dicto casu pollicetur prætor patrono nominatim bo. pos^s. f. vnde legitimi in dicta altera parte à parte patroni, i. in parte vtriusq; ſ. Seij, & Caij prædictorum, & ita inuenitur patronum petiſſe bis bo. pos^s. in bonis liberti. una vice bon. pos^s. contra tab. & alia vice bo. pos^s. vnde legitimi: cum cæteri, qbus, ſ. est ius accreſcendi, debeāt semel agnoſcere bo. pos^s. & non plus. & hæc vī esse intentio usq; ad l. sed ei patrono. §. j. Posses etiam alio modo intelligere, ſcilicet quod vnus de institutis à liberto, puta Seius, adiuit pro ſua parte, & nunquam postea omisit: & d. Caius ſuam partem repudiauit, certè portio Caij defecta obuenit Seio cohæredi iure accreſcendi: patrono aūt, quia non uocatur eodem iure, obuenit per bono. pos^s. vnde agnati, siue vnde legitimi, quā nominatim oportet eum petere pro defecta parte, i. pro parte Caij qui repudiauit, & hunc ultimum intellectū elicio ex ſumma, quando non petentium partes petentibus accreſcunt. Viu.

¶ Accreſcendi. Vt infra, ſequentibus duabus legibus & C. quando non pe. par. l. 1. & infra. de coniung. l. 1. quæſtis ex nepotibus. & inſtit. e. §. fi. sic est & in ſuccedentibus. de iure ciui. vt C. de cadu. tol. §. his ita. & infra, de ſuis & legi. l. si ex pluribus, & ſupra, de mil. teſt. l. si ex duobus.

f I qui. Bonorū possessionē. scilicet ſuæ partis.

vt infra l. proxima.

a SEd cum patrono. Partis. Tertiæ: vt Instit. de suc. lib. §. se nostra.

b Possessionem. Id est, bonorum poss.

c Polliceatur. Quam ergo petet pro illa parte? contra tabu. non. quia non competit ei nisi ad debitam partē, quā iam habet. secūdum tabu. non: quia non est scriptus? Rñ. vnde legitimi: vt j. vnde leg. l. 7. §. fin. & l. seq. & Instit. de suc. lib. §. multis. Vel secundum quosdam secundum tab. quæ cōpetebat repudianti, in cuius locum succedit, vel dic septimam extraordi. vt infra, vnde leg. l. 3. in fi. & infra, vt ex leg. senatusue consul. & Instit. eo. §. septima. sed cum instructus adierat (alias enim patrono non daretur contra tab. vt infra, de bo. poss. contra tabu. l. illud. in princ. & j. de bo. li. l. etiam, §. vt possessio) quomodo definit esse hæres scriptus: vt C. de rep. hæ re, l. sicut. & supra, de mi. l. & si fine. §. sed quod Papinianus? Resp. per in integ. resti. vel quia filius erat liberti qui abstinuit: vt j. de bo. lib. l. etiam si ex modica. §. si filius, vel fortè duo fuerūt scripti, vnus adiuit, & rta patronus petijt contra tab. potuit. n. vt d. §. possess. alter repudiat, & ille qui adiuit repudiat, p potuit: vt de. acqu. hær. l. cum hæreditate. & ita patronus petet portiones vtriusque.

d Cæteri. Siue sint bonorū possessores, siue hæredes de iure ciuili: vt §. de acq. hær. l. si solus. in fi. l. respon. & §. ea. l. cum seq. & C. quando non pe. par. l. 1. & facit j. de bo. lib. l. si libertus. in prin. & §. de iure patro. l. fine. §. ex duobus. Patet ergo ex præmissis, q̄ prefert sit delata bon. pos. plurib. eodem. iure, vt tunc ipso iure accrescat, an diuerso: & tunc non: nisi per nouam petitionem bonorum.

¶ Bonorum possessionis. Beneficium bonorum pos. est multiplex nam quædam bono. possessiones competunt contra voluntatem, s. defunctorum. vt contra tab. quædam competunt secundum voluntatem defunctorum, sicut est secundum tab. nec non competunt quædam bonorum possessiones ab intestato habentibus ius legitimum, vel non habentibus ius legitimum propter capitis diminutionem quānis enim liberi, qui defierunt esse sui hæredes propter capitis diminutionem, i. emancipationem, deficiant iure ciuili: tamen prætor propter æquitatem rescindit eorum capitis diminutionem. subaudi, & dat eis bono. poss. dat etiam prætor. bon. poss. cā tuendarum legum: vt ecce mater alijs in testamento instituit filijs, postea in puerperio decessit, & filium quem gestabat in vtero, præteriit. præsumitur enim hic filius institutus: vt C. de inoffi. testa. l. si mater. & potest admitti ad bono. pos. secundum tabu. causa illius legis tuendæ: vel ad bo. pos. vnde legitimi: poterit admitti dictus filius. nam vbicunq; per aliquam legem

Paulus libro xli. ad edictum. VI.

SEd cum patrono quidem contra tabulas certę partis e bonorum possessionem f prætor polliceatur, g scripto autē hæredi secundum tabulas alterius partis: conuenit non esse ius adcrescendi. Igitur non petente scripto secundum tabulas, alterius quoque partis nominatim patrono possessionem pollicetur: cum cæteri quibus crescendi ius est, semel debent adgnoscere bonorum possessionem. Bonorum possessionis beneficium multiplex est. Nam quædam bonorum possessiones competunt contra voluntatem, quæ-

quis vocatur ad hæreditatem, cā illius l. tuendæ p̄tor dabit ei bon. pos. vnde legitimi: vt j. unde lib. l. 2. §. fi. & l. seq. idem vbi est intitutus verè, quandoq; dr̄ dari bo. pos. causa confirmandi iuris ciuilis, & tuendi, vt Instit. eo. §. aliquando. Sed quid si aliquis est institutus in tabulis scriptis per notas, quæ non sunt literæ, id est, per abbreuiaturas inusitatas, & confusas? nunquid illæ tabulæ continebunt edicto, s. vt ex his detur bo. pos. & dicitur quod non. Vi.

Contra voluntatem, Vt contra tabulas.

e Secundum voluntatem. Expressam.

f Habentibus. Hi habent voluntatem tacitam. vt §. de codicil. l. conficiuntur. in p. in. sed his videtur nil proficere, si decernatur bon. pos. quia hoc ipso quod eam petūt, vel agnoscunt, videntur gerere pro hærede: vt C. de iure delib. l. pubere. Quid ergo facit data pot. ea bo. poss. Respon. videtur gerere pro hærede intre prætorio, non ciuili: & licet gerat, non tñ gerit plenè, nisi decernatur: quod tamen hodie nō est opus: vt C. eod. l. pen.

g Ius legitimum. Scilicet l. 12. tabularum.

Propter capitis diminutionē. Etiā minimā tollitur ius legitimū, l. 12. tab. vt insti. de le. ag. tu. §. fi.

Deficiant. Id est, non succedant.

Rescindit. Dando bo. pos. vnde lib. vt infra, vnde lib. l. liberi. & q̄que contra tabu. vt Instit. de hær. ab intest. §. eadem. & quandoque vnde cognati datur liberis. vt & eo. tit. §. admonendi.

Tuendarum. Pone casum vt C. de inof. testa. l. si mater. in cum habeatur pro instituto filius ille, habet secundum tab. cā tuendæ legis illius, vel vnde legitimi. & vbicunq; per aliquā legē vocatur ad hæreditatem, cau. tuendæ legis illius datur bon. pos. vnde leg. vt j. vnde leg. l. 2. in fi. & l. seq. & Instit. eod. §. septima. item & vbi quis vocatur per l. duodecim tab. vt instituti & liberi & agnati: dater bon. pos. causa tuendæ l. 12. tab. vt instit. de bo. pos. §. aliquando.

Notis. Id est, signis numerorum, vt algorismus, vt in authen. de testa. imper. §. 1. & C. de vete. iure enuc. l. 3. §. penul. vel sicut faciunt notarij Romani, qui nomen suum in instrumentis per vnā literam habentē multos ramos denotant.

h Edicto. Vt ex eis detur secundum tab. nisi sit militis testis: vt §. de testa. mili. l. Titius. nec obstat C. de testa. l. hac consultissima. in fin. quia Græcæ literæ possunt intelligi & legi.

i Eruus. Ponamus, quod delata erat Titio domino Stichi bon. pos. in bonis Sempronij nunquid d. Stichus potest rectè admittere bon. pos. petēdo dominō bon. poss. Et dicitur quod sicsi prætor coram eo petit Stichus bono. possess. pro dicto suo domino certus sit de eius, s. Stichi conditione. id est certus sit quod Stichus sit seruus, & bene dictum est

prætorem

prætorem certū esse debere de conditione serui petē tis nomine domini sui. nam & absenti, & nō petenti datur bonor. pos. si prætor non ignoraret hoc ipsum quod deferatur bon. pos. absenti, & non petenti. potest ergo & fœmina petere alij bo. pos. si p̄tor euidēter voluit ꝑ dari bo. pos.

* In P.F. possessionem recte admittere potest.

illi pro quo fœmina petit eam: licet aliàs fœmina nōie alterius non admittitur ad agendum nisi in quibusdam casibus, vt supra, de procu. l. fœminis. Impubes. Impubes patremi non habens, nec pōt admittere bon. pos. sibi delatā sine authoritate tutoris, nec potest accipere iudicium sine authoritate tutoris. & est rō quare bon. possess. non potest admittere impubes sine authoritate tutoris. quia tutor potest petere bon. poss. pupillo, siue impuberi, scilicet sine impubere, sine pupillo. quasi dicat non impubes sine tutore,

rum * * possessionē petendo rectè admitti potest, b si prætor de conditione c eius certus sit. Nam & absenti, & non petenti d dari bonorum possessio potest, si hoc ipsum prætor non ignoret. Ergo & e fœmina poterit alij bonorum possessionem petere. Impubes nec bonorum possessionem admittere, nec iudicium sine tutoris authoritate accipere potest: f quia tutor pupillo, g & pater infanti h filio bonorum possessionem petere possunt,

cit. C. de prec. Impe. offe. l. vniuersis. & infra, e. l. penu.

k Accipere potest. Nisi prætor certus &c. vt C. eod. l. bonorum. & facit C. qui leg per. l. 1. & 2. de authori. præ. l. clarum. Acc.

l Pupillo. vt j. l. proxi. & C. de iure deli. l. potuit.

Dies quibus tutor, aut pater scit, cedere placet.

Paulus libro viij. ad Plautium. VIII.

m VTor autem bonorum possessionem pupillo competentem repudiare non potest, n quia tutori petere permissum est, non etiam repudiare.

Pomponius lib. iij. ad Sabinum. IX.

SI plures gradus sint bonorum possessionis admittendæ, quamdiu incertum sit, petierit

tierit, vt j. ti. ij. l. 1. §. 1. & j. quis or. in bo pos. fer. l. circa, & l. cum filiofam. & C. de iur. deliberan. l. si infanti Vel die mero iure cedit in præiudicium patris, & pupilli. sed pupillus ipso iure, scilicet sine restitutiōe admittitur. sic & dicitur supra, de acquiren. hæred. l. impuberi. us. & l. necessarijs. secundum Io. & Azo. & adde. quod no. C. e. l. 1.

m VTor. Non potest. Sic j. de suc. ed. l. 1. §. tutor. & C. de pact. l. pactū. Sed contra §. de autho. tuto. l. si ad pupillum. vbi repudiat tutor. Sed dic cum pupilli consensu, ar. C. de in. deli. b. l. potuit. secundū. H. sed Azo etiam amicis eius, & iudice scientibus, non solus tutor, vt hic. Item sunt arg. contra j. de re. iur. l. 3. & l. q. potest. quod quis & s. de acq. hær. l. is pōt. sed illæ regulæ fallunt in his administratoribus, qa non videntur tutores quādo pupillum spoliāt: vt j. pro emp. l. qui fundus. §. si tutor.

n Infanti. Id est, minori vij. ann. vt C. de in. deli. l. si infanti. & j. ti. 2. l. 1. ij. respon. sic ergo no. ser cū non admitti, nisi vt in princ. l. dicit. Item nec impubes: vt hic: at adulto, die idem, si habeat curatorem: aliàs pōt: vt C. de in inte. resti. mi. l. si curatorē. de filiofam. dic, vt j. §. proxi. dices.

o Scit. Aliàs sit, quia pupillus tutorem, filius patrem habet: aliàs scit, s. delatam bono. pos. filio & pupillo: & quod dicit cedere. s. quo ad patris, & pupilli cōmodum, scilicet, vt possit peti: non incommodum, vt excludatur: si non. pe-

p Si per curasorē agnoscit, no l. 3. §. acqu. vel acquire. j. de acq. r. pos. qđ est verū et si nō habeat spāle mādatum gl. & Ba. l. si maritus. C. mā.

q Propter capitis diminutionē filiorū familias dicātur filiorū familias vnde liberi. vide inl. 1. C. de bo. q̄ lib. & Lucianus na. C. de iis. q̄ sunt sui vel ar. iur.

a Seruos bonorum. Domino delatam, & sic nomine domini, vel ipsi seruo, q fuit ab alio institutus, & sic nomine suo. vtroque tamen casu oportet dominum habere ratum: vt §. ad Treb. l. seruo. Quid autem si extraneo delatam seruus petat nomine extranei? qui dam dicunt idem, arg. huius legis, & arg. j. de acqui. posse. l. si me in vacuam. in fi. sed H. cōtra ad similitu dinem hæreditatis, Acc.

b Admitti potest: Id est, ei decerni potest.

c De conditione. Id est, eum esse seruū: & cuius nomine petat. & de hoc sit certus: vt iudex: vt supra. de offic. pfi. l. illicitas. §. veritas. econtra qđ nō, qa seruus non potest esse in iudicio, sed hic potest. quia non in forma iudicij sit, vt no. §. e. l. 3. §. si causa.

d Et nō petenti. Bona illatio, quia ipse est nullus, vt j. de reg. iur. l. quod attinet. & hæc datur nulli petēti, cui tamen prætor sciat delatam: & dic siue seruus petat pro eo domino absente. si nullus.

e Ergo. Quia seruus potest petere, & fœmina p alio 1 petet: licet in iudicio, aliàs pro alio esse nō potest, nisi in casibus: vt §. de procu. l. fœminis. & l. neq; & fa

mus.& C.eo.l.bonorum.& est vtile tempus bonorũ possessionum admittendarũ:quod dic, vt j.quis ordo in bo.pos.seruetur.l.2.in prin. Vi.

a Necne. Prior gradus.vt C.e.l.quamdiu.& l.penul. & fi.& instit.eo.§.fi.

IN bonorũ. Dividitur in tres partes. Primo ponit diuisiõ in genere. Secundo ponit exemplum in bonorum possessione ex testamẽto. Tertio in bonorum possessione ab intestato. Secunda ibi, Et ideo. tertia ibi. Satis Bart.

CASVS Liberis, & parentib.tam naturalibus, quã adoptiuis,in petẽda bono pos.anni spatiũ, cæteris autem agnatis,vel cognatis datum est centum dierum,vt dixi §.l.proxim. Sed quid si per ignorantiã iuris per insistit labi tẽpus petendæ bon.poss. ille cui bon.pos.deferebatur?certè cedit dies.siue tẽpus, vt scilicet amodo non possit petere bono.pos.& ideo cedit,s.dies siue tempus petendæ bon.pos.fm tab.hęredi instituto etiam ante apertas tabu in quibus fuit institutus, si sciat mortuum esse testatorem, & tabulas esse,in quibus institutus fuit,& habeat copiã eorum, quos consulat:cum non putet se bonoram possessionem petere posse ante apertas tabul. sicque in iure erret. & idem est,si ille cui deferebatur bonorum poss. ab intestato proximi sui cognati,sciat mortuum esse dictum suum proximum cognatum,& sciat se fuisse,proximum cognatum eius:copiamque eorum,quos consulat,habeat:& antequam petat bo.pos.permittat labi diem.siue tempus petendę bono.possess.nam cedit dies ei,siue tempus bono.pos.petendæ:ita scilicet ꝙ non possit eam amodo petere.quamuis nesciat,proximitatis nomine bo.pos.sibi deferri,sicque in iure erret:scientiam autem illius,cui deferẽbo pos. ex testamento,vel ab intestato,quæ quidem scientia praiudicet ei,si permittat labi tempus bono. pos. petẽdæ, nõ illam accipere debemus,quæ insit prudentib. iuris,sed eã q̃ habeat per se ille,cui defertur bon. possi. aut eam;quam adsequi potest.consuluẽdo prudẽtiores:& ita si erret in iure,vt dictum est, & possit cõsulere prudentiores,non prodest ei iuris ignorantia,cũ tractetur hic de lucro captando in damno enim quãuis copiam Iurisconsulti habeat,tamen sibi subueniatur:vt §.de iur.&:facignoro.l.iuris ignorantia.& l. error facti.in fi.Vi.

b Instituto. Scilicet in asse, nisi sit suus: quia tunc non requiritur sit ex asse,vel ex parte: vt §. de iuris, & facignor.l.1.in fi.Sed hodie est ius commune, vt ex parte hæres possit adire ante apertas tabulas:vt C. de cadu.tol.§.1.

c Prudentiores. Hæc diffinctio potuit, aut non potuit cõsulere petitores, raro fit: quia tantũ hoc casu, tractamus de lucro,vt §.de iur.& fact.ignor.l.regula, §.sed iuris.& facit j.quis ordo in bon.posi.seruc.l.2. in fi.& §.de instit.l.sed & si pupillus.§.proscribere.

d I pupillo. CASVS. Dictũ est §.e.l.seruus.§.impubes.& l.tutor.quod tutor potest petere pupillo bonorum pos scilicet pupi lo competentem, nunc autẽ dicit, quòd si tutor petierit pupillo bonorum possessio.& hæc bonorum possessio habeat plus incommodi,quam cõmodi,tenetur tutor iudicio tutelæ, si pupillo,si fuit in culpa tutor.Viu.

d Tenetur.Si fuit in culpa.ut supra,de autho. præst. l.si pupillum.

NOn est. CASVS Ponamus,quòd Titius ab intestato decessit, cum non haberet liberos agnatos, nec hĩet agnatos, vel cognatos,sed habebat vxorem prægnantem. quis præfertur inter fiscum, vel rempublicam,& ventrem? & certè non est ambigendum, quod venter contra fiscũ, & contra rempublicam admitti debet, scilicet ex edicto de ventre in possessionem mittendo.

Item natus poterit petere bonorũ possessio. vt infra, ad Tertullian. l. 2. §. si quis ex literis. sed & si dictus Titius, quia ab intestato decessit, reliquit filiũ furiosum,admittetur hic furiosus contra fiscũ,& contra rempublicã.sed & si dictus Titius fuit captus ab hostibus,& ibi decessit ab intestato, & filius suus nõ furiosus,qui remãsit in ciuitate,petat bonorũ possessionem,admitti debet contra fiscum, & contra rẽpublicã.& recorderis de eo,quod dicitur supra eod.l.j. §.sed eius qui apud hostes &c. licet autem dicat hic de ventre,& furioso,& eo qui captiui bonorũ possessionem petit:idẽ tamẽ est de omnibus institutis,& ab intestato veniẽtibus,nã fiscus vltimus est successor, vt C.de cad.tol.§.fi.& ad hoc C.vnde vir, & vxor.l. vnica,& qđ ibi nota ,sed de his magis dubitabatur.

¶ Vbicunq; vbicunq; lex prohibet capere hĩditatẽ, scilicet de iure ciuili,& bonorum possessio cessat. ec ce enim si patronus non aluerit libertam, lex Ælia Sentia adimit ipsi,s.patrono,& liberis eius hĩditatẽ, scilicet liberti,nisi sit hæres institutus,& adimit bon. possess.præter quam secundum tabulas:vt inf. de bonis l.ber.l.si patronus non aluerit.Item hæres institutus si putet testatorem viuere,quãuis defunctus iam sit, adire hæreditatem non potest. sed si scit se hũdẽ institutum,sed ignorat vtrum purè,an sub conditione sit institutus,non poterit adire hæreditatem, licet purè hæres institutus sit:& si fuerit sub conditione institutus,licet euenerit conditio.Sed & si de cõditione testatoris incertus sit,paterfamil.sit, an filiusfamilias,non poterit adire hæreditatem:etsi,j.quãuis eius conditionis sit in veritate,s.testator, vt testari potuerit:vt supra,de acquirenda hæredit.l.hæres institutus si pubes, sicut autem in dictis casibus nõ potest adire hæreditatem,sic & bonorum possessio cessat per hũc §.Item vbicunque senatusconsultum prohibet capere hęreditatem.& bonorum possessio cessat.vnde licet ille, qui rei capitalis damnatus, neque restitutus est:ex senatusconsulto Orficiano ad matris hæreditatem nõ admittitur:vt infra,ad Tertullia.l.1.§.qui operas. & §.capitis.in fi.& ita cessat bonorum possessio,quo ad eum per hunc. §. ad quod facit infra, l. proxi. Item pone exemplum in senatusconsulto Liboniano:vt §. de ijs quæ pro non scrip.hab.l.1.Item vbicũq; constitutio prohibet capere hęreditatem,& bonorũ possess. cessat:& de hoc da exemplũ.vt C. de hęret. & Mal. Manichæos.& supra,si quis ali.test.prohi.l.1.in prin. Viuianus.

Fiscum

a Fiscum. Fiscus,& respublica Romanorum,idem est. Accursius.

b Quidam. Licet de quibusdam dicat,idem tamen de omnibus institutis,& ab intestato venientibus, nam fiscus vltimus est successio, Vt C.de ca.tol.§. fi. sed de his magis dubitatur.

c Venter. Ex edicto de ven. in poss. mit. Itẽ natus petit bon. pos.vt infra ad sena tuscon. Tertul.l.2 §. si quis ex liberis. Itẽ impubes.cui mouetur quæstio status p Car.vt j.d Car.edic. l. 2. §. sed & si quis. in fi.Accur.

d Furiosus. Huic dicit Io.dari bo. poss. quæ facti est,non iuris vt hic, & C. de cur.fur.l.fi.§.tali. & pro eod j.ad Tertul. l.2 §. si quis ex libe. alij etiam eam. quæ iuris est.arg §. de lega 2.l.Licinius. § fi. & not.C.de cur.fur. l.fi § 1.

e Vbicunque. De lega. da exemplum j. be bon.lib.li patronus non aluerit. & §.de acquir.hær.l.hęres institutus. & ad senatusconsult. Tertul l.1.§ qui operas. & §.de ijs, quæ pro non scrip.l.1.de constitutione dic §.si qs ali.test.prohi.l.1.in prin.& C.de hęre.l.Manichæos,& facit §.de contra tabu.l. 3 §.liberi,& j.de secun.tabulis.l.hi.Sed contra uidetur in emancipato,qui repelli tur à iure ciuili,sed admittitur per prætorem,vt supra eodem l.sed cum patrono.§. primo.Sed dic quod ius ciuile non assistebat,sed resistebat. Item idem erat in posthumo alieno,qui à iure ciuili repellebatur, sed p prætorem admittebatur,ut Institu.eodem,in princip. sed dic ut dixi in alio. Item illud ibidem statim corrigitur. Item facit inf.l.proxi.

f Dicto. CASVS Si aliqui sunt damnati capitalis rei,id est alicuius delicti, siue criminis capitalis, vel alicuius accusationis capitalis, neq; sunt in integrũ restituti,denegatur eis bonorum possessio edicto prætoris.is autem intelligitur damnatus rei capitalis, cui sit pœna mors,aut interdictio ignis,& aquæ.cum autem in relegatione quis erit,admittitur ad bonorũ possessio.Viu.

g Qui rei id est, delicti.

h Restituti. Quia tunc esset secus,vt §.de iur.patr l. filij.§.1 & inst.quib.mo.ius patr.pote.sol.§. cũ autem.

i Interdictio. In cuius locum hodie succẽssit deportatio.vt j.ad leg. Iul.pecu.l.3.& facit j.de verb. sign.l.licet capitalis,& inf.de iure pat.l.cum patronus. §.1.

k Quis erit. Nam hic retinet ciuitatem,& libertatem vt infra,de pub.iud l.2.& facit §.l.prox.

l Vm quidam. CASVS. Ponamus,ꝙ Titius ab intestato decessit,cui erat ꝓpinquus Seius, & in eiusdẽ Titij bonis petere poterat,bon. pos. intra centum dies,vt dixi,§ e l.si plures.apparet nunc vnũ testamentũ,in quo continetur,ꝙ dictus Titius instituit sibi hæredem Caium:dictus autem Seius propinquus incœpit accusare falsum dictum testm̃.scilicet intra tempus petendæ bono possessionis, & post longum spatium temporis probauit falsum dictum testamentũ & obtinuit,& in dicto longo spatio tpis cucurrerunt centum dies,intra quos poterat petere bonor. poss. si non apparuisset aliquod testm̃.nunquid est exclusus? dictus Seius à bonorum possess. Et dico ꝙ non. nam licet dies petẽdæ bonorum post quã bonorum pos.fortè petere debuerit certus accurationis,id est, si certus esset, quòd esset falsum testamẽtum,esset cœpta accusatio falsi,vel nõ, cessisse videtur: attamen quia hoc ꝓpositio accusationem instituit,vt seruet sibi suum ius, nõ immeritò videbitur agnouisse successionẽ.hoc ipso ꝙ falsi accusationem cœpit, & sic prouidendo sibi in vno, & alio sibi prouidere videtur. Viuia.

m Cum quidam ꝓpinquus. Scilicet defuncti.

n Accusaret. Et incœpit accusare intra tempus petendæ bonor.pos.quod est annus, vel centũ dies, vt Instit. eodem.in fin. Sed quid si post finitum tempus incœpit,& ad finem produxit, quia hucusq; fuit incertus,& vicit in falso:Respondem, quia dicto petendæ bono.pos.vtiles sunt,vt intuitu eo.§.fi. ergo non currit antequam constet falsum, vt C. eodem, l. quamdiu.

o In P.F. accusationem infruit.

o Quam. Scilicet bonorum possessionem.

p Certus. Id est,si certus esset,quod esset falsum, statim petere poterat bono.poss.sit cœpta accusatio, vel non,sed vbi incertus,non potest cũ effectu antequã fiat certus per sententiam,vt supra,de acq.hær. l. cum falsum,& hic.

q Cessisse. Non tamen cessit,quia nõ poterat petere: ad quod C.de ann.excep.l.1.in fi.& C.de inof.test.l. cõtra maiores,& no quod prouidendo in vno,& in alio sibi prouidere vr̃,vt,C.de ijs qui à non do.l.fi Sed arg. contra j.vi bo.rapt.l.fi;fernus.Sed videtur ẽt accusatio ne pendente tẽpus bo.pos.cedere, sicut tutori currit tps excusationum dum vnã exercet,vt Instit. de excu. tut.§.qui aũt,sed ibi omnes simul statim poterãt proponere sine obstaculo,vt §.de excu.tut.l.1.cire §.scire. hic non,vel quia non erat certus in sua conscientia,tamen ei resistitur in dicta accusatione:& sic non bene poterat simul utrumque auxilium implorare.

r Videbit. Hoc ipso ꝙ falsum accusat,ut C. de repudiare.l.fuus,& hoc uerum si incœpit accusare intra tẽpus Sed quid si post tempus, quia fuit certus de falsoidicam quòd nec videtur eam agnouisse,nec petere,ossie,ut hic colligitur.

s Aulus. CASVS Mater,ponamus,petijt pro filia impubere bo.pos.eidem filię competentem,nunquid acquisiuit filia bon.poss.Et dicitur quòd sola petitio matris non acquisiuit filiæ impuberi bon possess. nisi is,qui dederit eam scilicet bon.poss.cuidẽter voluit dari eam,scilicet bono.pos impuberi,scilicet filiæ prædictæ.Viuianus.

Infortiatum. Hhhh 3 Non

[a] Non acquisisse. Sed cur dominium rei singularis accipiendo ei acquirit: vt supra, depos. l. die? Respon. hic maior requiritur solennitas: quia maius cōmodū imo quia & incommoda affert, vt supra eo. l. 1. Vel ibi extra ius: hic in iure, vbi non admittitur pro alio nisi i certis casibus vt no. supra eo l. seruus, 2. relpon. & not. quod idem dicam in qualibet fœmina, & etiā in matre: nec exigo ratihabitionem, qa prætor supplet.

Iam petitionem matris non acquisisse [a] filię impuberi bonorum possessionem: nisi is, qui eam dedit euidenter voluit eā impuberi dari.

Idem libro tertio Sententiarum. XVI.

Voties [b] is, cui bonorum possessio ab altero postulata est, furere cœperit: magis probatur, ratum eum videri habuisse. Rati enim habitio ad confirmationem prioris postulationis pertinet.

Voties. CASVS. Ponamus, q Titio competebat bonorum possessio in bonis Seij, Caius autem nullo præcedente mandato Titij, postulauit Titio prædictorum bon. pos. postea idē Titius cœpit furere ante donationē bo. possi. & antequā haberet ratam petitionē. certè magis probatur, scilicet quam [a] In P. F. prioris postulati. contrariū, videri eū scilicet Titium habuisse ratum, scilicet quod fecit Caius in petendo ei bo. possi. scilicet propter furorem Titio superuenientem. rati enim habito, scilicet tacita propter furorem, pertinet ad confirmationem prioris postulationis, scilicet factæ per Caium pro Titio de bonorum pos. ad quam positionem est argu supra fol. matr. l 3. circa finem. Vel intellige, q non præcesserit mandatum, & fuit habita rata petitio, antequam decerneretur bono pos. & cœpit furere Titius ante eam decretam. Vel dic q Caius postulauit Titio bonorum possess. præcedente Titij mandato, & postea furere cœpit Titius: perinde est, ac si petijsset Caius Titij nomine nullo mandato præcedē te, & ipse Titius ratum habuisset ante furorem suum. rati enim habitio scilicet Titij, quæ esset facta non præcedente mandato Titij, quamuis non fuerit in hoc casu, imò præcessit mandatum, pertinet ad confirmationem prioris postulationis. Viuia.

[b] Quoties. Pone q petita est cum mandato: & q subijcit magis &c. mutat casum quando sine mandato. q. d. perinde est, ac si petita esset sine mandato, & dominus habuerit ratum ante furorē: nā isti duo casus pares sunt, secundo totā intellige sine mādato, & fuit habita rata petitio, anteq decerneretur, & cœperit furere ante decretam, quem casum habes s de acq. hær. l. si quis alicui. & facit infra rem ra. ha. l. bonorum.

SI TABVLÆ TESTAMENTI extabuerint.

¶ Nota quod differt hic tit. ab illo. j. si tab. testa. null. extabunt. quia hic dicit extabunt. ibi nō extabunt. Itē nota, q hic tit. cōis est bonorum possessio. secundum tabulas. & contra tabulas: superior vero generalis omnium bonorum possessio. dic ergo communia. vtriusque, s. secundum tab. & contra tabulas. & optimo q̄ritur, cui competat utraq;. & quidem capacibus. non capacibus, non: vt infra, de contra tabul. l. 3 §. liberti. Secundo ex cuius tabulis & dic eius, qui potuit testari, vt infra, de secun. tab. l. 1. §. exegit. cum seq. Tertio ex quibus, & certè quacunq; materia scriptis, vt j de sec. tab. l. 1. in prin. & §. 1. Quarto ex quo testamēto, & dic

TITVLVS II.

SI TABVLÆ testamenti extabunt.

Paulus libro iij. ad Sabinum. I.

Æredi, cuius nomen in consulto [c] ita deletum sit, [c] vt penitus legi non possit, dari bonorum possessio [d] minimè potest, quia ex coniectura [e] non propriè scriptus videretur. q̄is si post [f] latas tabulas deletū sit testamentū, bonorū possessio competat. Nā & si [g] mortis tempore tabulæ fuerint: licet postea interierint: competet bonorum possessio, quia verum fuit tabulas extare.

Æredi. CASVS. Ponamus igitur, q Titius in testamento suo instituit sibi hæredem Seium, & ante mortem Titij prædicti nomen dicti Seij ita deletum fuit inconsulto, i. nō ex voluntate d. Titij vt penitus legi non possit, nunquid pōt dari bon. possi. dicto Seio hæredi? & certè minimè, quia ex coniectura, i. ex præsumptione non propriè scriptus videtur, præsumitur enim non scriptus, cum legi non possit, quamuis competat bon. pos. si testamentum sit deletum post tabulas prolatas, scilicet in publicum apud iudicem. vel etiam quemlibet priuatum mortuo tamen testatore, & verè competit bon. possi. si testamentum sit deletum post tabulas prolatas, s. in publicum apud iudicem, vel etiam quemlibet priuatum, mortuo tamen testatore. nam & si mortis. i. testatoris tempore tabulæ fuerint subaudi, quamuis non prolatæ apud iudicem, vel alium: competet bonorum possi. licet postea interierint. s. dictæ tabulæ, qa verum fuit tabulas extare, s. tempore mortis testatoris semel enim extitisse tabulas mortuo testatore desideratur. nam & si extare desierunt, vt quia postea interciderunt, bonorum possessio poterit peti: vt infra, de bo. pos. secun. tab. l. 1. §. semel. Viuia.

[a] Inconsulto. Id est, non ex voluntate testatoris, sed quid si consulto? Respon. idem multo magis: vt non detur bon. possi. vel si detur, aufertur vt indigno, vt no. C. de testa. l. nostram.

[b] Deletum sit. Scilicet ante mortē nam post deletum non nocet. vt j de sec. tab. l. 1. §. sufficit. sed secus quo ad petitionē legatorum, q̄durat, licet sit deletum in vita inconsulte, & ita quod nō potest legi, vt s. de ijs, q̄ in test. delen. l. 1. §. sed & si legi. & §. sequ.

[c] Legi. Id est, oculis perspici, non dico non intelligi, vt s. de ijs, quæ in testa. delen. l. 1. §. 1.

[d] Bonorum possessio. Secundum tab. vel contra tab.

[e] Ex cōiectura. Id est, p̄sumptione. præsumitur. n. non scriptus, cum legi non possit arg. contra s. de codicil. l. si. [1] & C. de testa l. errore. Acc.

[f] Dic qđ imo contra. secundum Bar.

ADDITIO. Dic qđ ibi fuit nomē hērdis scripti: hic fuit omissum, hīs esto. Vel ibi quantū ad additionē de iure ciuili hic quantum ad bo. pos. sec. tab. s̄m Bar.

[g] Prolatas, i. publicatas in publicū apud iudicē, vt C. de test. l. pub. vel et quēlibet priuatū, & mortuo tn testōre.

[1] Nam & si. Vel è post priuatū, & mortē. nā & idem si nō latū, & facit j. de sec. tab. l. 1. §. si linū. §. si rosæ, & s. de mil. test. l. in fraudē §. 1. & C. de test. l. si vnus.

DE BONORVM POSSESSIONE furioso infanti, muto, surdo, cæco competenti.

¶ Nota quinq; personas ā primis duabus tractat prima l scilicet de furioso, de quo dic, vt s. ti. 2. l. nō est ambigēsū: & de infante de quo dic, vt supra tit. 2. l. seruus, si fi. alię verò tres procedunt iure cōmuni in petenda bo. pos. & in die cedenda: vt j e l. 2.

[a] Furioso. Primo ponit dictum. Secundo respondet tacitæ obiectioni. Tertio formatur vnā quæstionem & eam determinat. Secunda ibi. Nec si curator. Tertia ibi. Quid ergo si curator. Ratio primi dicti est, quod furioso non cedit tempus, quia non pōt agnoscere. Item substituto nō currit, donec excluditur. institutus, & ad hanc rationē opponit hic Iurisconsultus in secunda parte legis. Bart. CASVS. Ponamus, quod Caius instituit sibi hērē Seium furiosum, & substituit eidem furioso Titium, & decessit dictus Caius, nūquid tempus bonorū possessionis, scilicet petendæ in bonis Caij: de quo tempore dixi s. ti. 2. l. si plures cedit furioso prędicto instituto, vel Titio ei substituto, quamdiu est furiosus in eadem conditione, id est, in furore? & certè non: neque spatium temporis, scilicet p̄dicti, quod præfinitū est scientibus, scilicet illis, q̄bus competit bo. pos. idcirco videbitur cedere. si id est, quia curator scilicet furioti potest accipere bon. pos. nomine furiosi. nā & pater accipit bon. pos. filio infanti. quo scilicet patre tamen cessante, scilicet in petenda bo. pos. filio suo infanti j. dictum tempus, nō excluditur infans, scilicet filius eius. Quid ergo si curator furiosi accipere nolit? est ne iuris atque vtilius dari posse proximo cuique, id est dicta substituto q̄cunq; sit ipse substitutus ad eū dē modum id est sicut daretur curatori furiosi, si curator furioti nolit potest accipere possessionē ad hoc scilicet, vt bona dicti testatoris non iaceāt subaudi? & certè sic. quo scilicet substituto proximo admisso, scilicet ad bo. pos. substitutus, id est ipse substitutus proximus admissus cogit præstare cautionē omnibus ijs, quibus bona dicti testatoris restitui debent: puta quia fuit hic substitutus admissus qa vt dictū est, rogatur à testatore prædicto vt restitueret bona testatoris quibusdā, & si forte vt qualdā res testatoris daret aliquibus nomine legati, si ipse substitutus ex substitutione succederet: deberent autem restitui bona fideicommissarijs vniuersalibus, vel legatarijs p̄dictis per substitutum: si forte furiosus institutus in eodem furore decesserit superstite dicto substituto, aut compos mentis factus dictus furiosus ante mortem obierit, quam hæreditatem agnoscceret superstite eodem substituto, quibus duobus casibus habet locum

Papinianus lib. xv. Quæstionum. I.

[a] Furioso Titius substitutus est. bonorum possessiōis tempus quamdiu furiosus in eadem conditione est, neque instituto, [a] ne que substituto cedit. Nec si [b] curator furiosi nomine accipere possessionem potest, [c] idcirco spatium temporis, quod scientibus [d] præfinitum est, videbitur cedere. Nā & pater infanti filio possessionē accipit: [e] quo tamē cessante, infans non excluditur. [f] Quid ergo si curator accipere nolit? nōne iustius, atque vtilius erit, ad eundē modū proximo [g] cuiq; possessionem dari, ne bona iaceant? Quo admisso, [h] substitutus cautionem [i] præstare cogitur omnibus ijs, [k] quib. bona restitui debent: si fortè institutus in eodem furore decesserit, [k] aut compos mentis effectus, ante

[a] Neque instituto. Scilicet furioso:

[b] Nec si. Id est, quamuis. vel quia.

[c] Accipere possessionem potest. Contra j. de succes. edi. l. 1. §. furiosi, sed quantum ad cōmodum delata est furioso, & ei potest peti, scilicet vt habeat fructus, nō quantum ad ius, vt habeat dominium, vt ibi, & C. de cura furio. l. fi. §. tali. & statim dicam.

[d] Scientibus. Scilicet tantum subaudi, vt inf. quis or. in bo. pol. ser l. 2. in prin.

[e] Accipit. Vt & s ti 2 l seruus. §. impubes. Sed nunquid eam quę iuris est? Respon. sic: vt C. de iure deli. l. si infanti §. 1. & 2. secus secundum has leges, qa nil quæritur filio nisi castrense, vel quasi, & si q̄ratur, nec momento apud eum stat: vt s. de acq. hær. l. placet. Itē quæritur de ea, quæ furioso est delata, sed ibi facti tā tum vt fructus capiat: vnde factus tanæ mentis repudiat. Item decedens non tranmittit ad suos hęredes, vt C. de cura. fur. l. fi §. tali. alij contra, vt ibi not. Item legata bene quæruntur, vt ead. l. §. legatis, quia tantū commodum, sed bonorum possessio. etiam onus, vt s. manda l. si hæreditatem.

[f] Excluditur. Vel ipso iure, vel per in integrū restitutionem: vt no. s. ti 2. l seruus. §. dies.

[g] Proximo. Vt substituto.

[h] Substitutus cautionem. Id est, ipse admissus cautionē p̄stare cogitur. nec ob. C. de cur. fur. l. fi §. omni satisdatione, quia ibi tollit eam quam curator p̄stabat alijs.

[i] Omnibus ijs Id est, veniētibus ab intestato, si substitut[a] decedat nō dominus factus delata hęreditate hoc est, ante furiosum. vt in fi. huius legis dicitur. Itē ex testamento venientibus caue:, si defertur eis hæreditas priusmoriente furioso, vt naum subijcit. Azo.

[k] Decesserit. Ante substitutum.

a Agnoſceret. Furioſus, factus ſanę mētis: & ſic ante ſubſtitutum: quo caſu cum habeat locū ſubſtitutio, caueat fideicommiſſario vniuerſali, & legatarijs, qui veniunt ex teſtamento.

b Nam & fieri. Mutat caſum quando ſubſtitutus ante decedit, quo caſu venientibus ab inteſtato eſt cautum ipſis ſtipulantibus, vel ſeruo publico, arg. ſupra, de adop. l. non aliter.

MVtus. Dictum eſt ſupra, l. proxi. de furioſo infante. nunc autem dicit de muto, & ſurdo, & cęco, de quibus omnibus fit mentio in titulo. dicit ergo quod mutus, ſurd⁹, cęcus poſſunt admittere bo. poſſeſſ. ſi intelligāt, quod agitur.

Intelligant. Nam & adire poſſunt, vt inſtitutio. de hęredum quali. & diffe. §. finali.

Mutus audiēs, id eſt, nō ſurdus pōt p̄trahere, & teſtari nutu ad plas cās: nō aliās. Bal. in pe. C. q̄ teſt. fa. pot. & an & qā mut⁹ pōt p̄trahere, vid. plenē p̄ Bal. l. j. in fi. & ibi dē Alexā. infra, de verb. obl.

mortem obierit, quam hęreditatem agnoſceret.

Nam & fieri poteſt, vt viuo furioſo ſubſtitutus decedat: nec tamen furioſus obſtet cæteris, ſi prius & ipſe deceſſerit, quàm hæreditatem acquiret.

II.

MVtus, ſurdus, cæcus, bonorum poſſeſſionem admittere poſſunt, ſi quod agatur, intelligant.

¶ Quare in C. primo ponit de ſec. tab. & hic primo de cōtra tabu? Reſp. vt not. C. de bo. poſ. contra ta. in ti.

IN contra tabulas. Quia liberi quandoque p̄tereuntur à parentibus: & opus eſt ſubueniri eis per p̄torem: ideo ponitur de bo. poſ. cōtra tab. Not. ergo, q̄ hæc bono poſſeſſ. defertur liberis naturalibus, & legitimis, vel legitimis tantum, puta adoptiuis. Item natis, & naſcituris. Item emancipatis p̄cipuē, & etiam ijs qui erant in poteſtate defuncti: vt hic, & C. de lib. p̄te. l. maximum. dari autem in adoptionem à patre naturali non habent hanc bon. poſſ. contra teſtamētum patris naturalis, niſi inſtituantur ab eo hęredes, & eius eis cōmittat edictum, vt j. eo. l. non putauit. §. in adoptionem datos, & §. vt autem, & l. ſi in adoptionem, & l. ſi poſt mortem. §. 1. Item in liberis omnibus diſtingue, ſi poſſunt inſtitui hęredes, aut non: ſi enim non poſſunt inſtitui, denegatur eis bon. poſſ. cōtra ta. quod mortis tempore debet ſpectari: vt j. e. l. 3. § libęri. Si autem poſſunt inſtitui, ſi quidē inſtituti ſunt hæredes, denegatur eis contra tab. quod enim bonū eſt eis contra tab. dari, cum ſecundum tabulas poſſint habere: hoc, niſi alius p̄teritus committatur edictum cōtra tab. inſtituto alius enim poteſt ei cōmittere edictum, ſiue ille qui p̄teritus eſt, ſit natus, ſiue naſcituros, vt etiam antequā naſcatur, cōmittatur edictū in ſtituto, vt infra eo l. 3 §. ſi quis ex liberis, & l. illud. §. fi. & adeo proficit p̄teritus inſtituto, vt & ſi inſtitutus erat in minori parte quam virili, per beneficiū cōtra tabulas habeat virilē. Si aūt ex maiori quam virili eſſet hæres inſtitutus, redigeretur ad virilem. vt j. e. l. non putauit. §. fi. vbi autē liberi exhæredati ſunt, non habent bon. poſſ. hanc, vt C. eo. l. 2. & hic, & hoc ſi ex hęredati ſunt ab omnibus gradibus teſtamenti. Nā ſi exhæredati ſunt ab vno, & inſtituti in eo non extiterint hęredes, cōtra gradū alium à quo p̄teritus eſt, petet bon. poſ. Item hęc vera ſunt, quando exhæredatio facta eſt pure, non ſub conditione: niſi in caſu cū inſtitutus ſub conditione caſuali, & in defectū eius exhęredaretur. Itē debet fieri non à re vna, vel ab hærede vno, licet poſſit fieri ab vno gradu, ſed ab hęreditate tota. vt j eo. l. non putauit. 1. reſpon. & §. 1. 2. & 3. & ſ̄ de lib. & poſth. l. ſi pepercerit. §. purè. & C. de lib. p̄tor. l. ſi pater. Quod autem dictum eſt in exhæredatis, ſerua in p̄teritis, ſi eorum p̄teritio habeatur pro exhæredatione: qđ eſt in eo caſu. Quādoq; p̄tereū tur à matre: vel ab aſcēdentibus p matrē. vt Inſti. de exh. li. §. mater. & iō dicit lex nō habere locum hāc bon. poſſ. in teſtamento fœminarum, vt infra e. l. illud. §. ad teſtamē ta. His viſis dicas, q̄ in petēda cōtra tab. bon poſſ. debemus accipere liberos: ſiue naturales: ſubaudi & legitimos, ſiue adoptiuos. i. vt poſſint petere eam bo. poſſ. ſi neq; inſtituti neq; exhēredati ſunt. liberi autem vocantur ad bon. poſſ. contra tab. eo iure, quo vocantur ad ſucceſſionem de iure ciuili, id eſt, vt qui repelluntur iure ciuili, repellantur & iſto. & eo ordine, quo vocantur ad ſucceſſionem de iure ciuili, ſ. vt prior in gradu, prius habeat. hęc aūt clauſula, ſcilicet qđ liberi, qui ſunt naturales & itē poſſint petere bo. poſſ. contra tabulas, ſi non ſunt inſtituti, neq; exhæredati, ſed p̄teriti. & eo iure, eoque ordine vocētur ad contra tab. bon. poſſeſſ. quo vocantur ad ſucceſſionē de iure ciuili. hæc clauſula dico videtur pertinere ēt ad poſth. ſcilicet p̄teritos, vt cum erunt nati poſſint petere contra tab bon. poſſ. nam licet ſit reſciſſum teſtamentum iure ciuili, vt C. eo. l. 2. in prin. ęquitate tamen p̄toria eſt aliquod, vnde infirmatur eo iure, quo ſubſtituere fingitur, ſed & ſi filij ſcilicet p̄teriti q̄ erāt apud hoſtes tempore teſtamenti patris, redierint ab hoſtibus poſtliminio. putat Pomponius eos admitti ad bon. poſſ. contra tab. Sed quid ſi ex trib filijs p̄teritis à patre vnus ſit captus ab hoſtib. ? certē duob. qui ſunt in ciuitate, competit bon. poſſeſſ. ſcilicet p̄ta tabu. beſſis. id eſt. pro beſſe i pro octo vncijs, ſiue pro duabus partibus: & ita captus ab hoſtibus facit partē duobus in ciuitate exiſtentibus, & idem quod dictū eſt in capto, eſt & in poſthumo. ſ. vt faciat partē duobus fratribus ſuis natis etiā antequā ipſe poſthumus naſcatur ſi erant nati duo: ſicut ſupra duo erant in ciuitate: nā quamdiu poſthumus ſperatur, in ea cā eſt, vt partem faciat, & ita faciet partem in hoc caſu id eſt faciet q̄ duo fratres ſui non habeant in totū bo. poſſ. contra tab. ſed pro parte, cum iple poſthumus, & duo ſui fratres nati fuerunt p̄teriti à patre. nō tamē habebunt duo fratres pro beſſe bon. poſſ. contra ta. interim, cum poſſint naſci tres, vt ſupra ſi pars h. r. pet. l. antiqui. in fi. Imo tamē pro duab. partibus poſito, q̄ diuidatur hæreditas in quinq; partes: ar. d. l. antiqui. in fi. Sumus aūt in hoc ver. itē & in poſthumo &c. Si autē eſſet poſthumus, & vnus tantummodo natus, & poſthumus, & natus eſſent p̄teriti: poſſet natus interim petere bo. po. cōtra ta. pro quarta parte, cū poſſint naſci tres, vt d. l. antiq. & ita ſm hoc eſt idē in poſthumo, quod in capto, ſed nō per omnia idē, nā vnus, & alter facit interim partem, ſed non eandem. Viu.

d Poſſeſſione, Petenda. quam p̄tor defert liberis, vt j. eod. l. non putauit. § vt autem.

e Liberos. Nunc exponit lib erros.

Naturales. Subaudi & legitimi. itē ſubaudi ſui, vel emancipati: vt C. de libe. p̄ter. l. fi. §. ſancimus itaq;. & inſti. de hær. quæ ab inteſt §. eedem. at naturalis tātū, licet ſuccedat ex volūtate, quandoq; tamē nō admittitur cōtra volūtatē: vt C. de nat. lib. l. humanitatis. & authent. licet.

f Filiꝰ naturalis tātum non admittit ad patris contra tabulas addo glo. ſecūdū Bal. ſyng. i co. 1. C. qua bon. & in l. fin. C. de natu libe. & p Bald. in l. fin. C. vn. leg. co. 4.

P. Flor. quo.

Adoptiuus. Vt infra eo. l. 3. §. filium. ſed contra teſtamētum patris naturalis nō habet, niſi inſtituatur hæres, & p aliū aperiatur ei edictum: vt j. eo. l. non putauit §. ī adoptione. & facit infra ſi tab. teſt. nul. ex. l. 1. §. liberos. ſed hodie cōtra in vtroq; : nā cōtra teſtamentum adoptiui extranei non habent, ſed cōtra teſtamentū naturalis ſic: vt C. de adopt. l. pe §. ſed ne articulum.

Inſtituti. Purè, ſiue ſub condōne poteſtatiua, niſi alius cōmittat edictū, vt j. eo. l. 3. §. ſi quis ex liberis. ſecus ſi ſub caſuali, vel miſta. ni ſi ſit in defectū eius exhæredatus: nā habetur pro non inſtituto C de inſt. & ſubſti. l. 4.

Neq; exhæredati. Scilicet rite. nam tunc haberent que relā inoff. teſt. vt infra eo. l. nō putauit. §. nō quuis & l. ſi poſt. §. exhæredati.

Eo iure. Imò non eodē iure, quia illi ciuili, iſti p̄torio. ſed dic, id eſt, vt qui repelluntur illo iure, repellantur & iſto: vt ſ̄. de bon. poſſ. l. non eſt. §. fi.

Ordine. Vt prior in gradu prius habeat: vt j. e. l. 3. §. ſi filium. & l. illud. §. 1. itē in ſtirpē: vt & ibi, & j. e. l. ſi in adoptionē. §. fi. ſed contra j. ea. l. §. qui habebat filū & j. e. l. 3. §. 1. ſed ibi dices.

Hæc autem clauſula. Ad omnia ſupradicta poteſt referri. & dic q̄ ad poſthumos p̄teritos cum erunt nati, non ante. ſed quomodo, cum ipſo iure rūpant? Rñ. vt no. C. e. l. 2 itē antequam naſcantur, habet locū j. de ven. in poſſ. mit. l. 1. in prin. & facit j de verb. ſignifi. nomen filiarū. & inſt. qui dari tut. poſſ. §. fin. & j. de aſſigna. lib. l. fi. §. 1.

Redierint. Scilicet quocunque modo: vt infra, de capti l. nihil.

Bonorum. Quia tempus non currit: vt j. de ſec. tab. l. qui ex liberis. §. 1.

Si ex tribus filijs. Emancipatis, & p̄teritis: vt faciat ad titulum.

Idem. Et imò non idem. vt ſ̄. ſi pars hęre. pet. l. anti qui. in fi. & ideo quod dicit in fi. partem, ſcilicet quartam ſi vnus erat natus: vel vt ſit per omnia idem, pone caſum. vt j. de coniung. cum eman. lib. l. 1. §. ſed & ſi poſthumus. & §. ſi poſtliminio.

Speratur. Facit j. de ſecun. tabu. l. 2. §. quādiu. & q ſor. in bonor. poſſ. ſer. l. 2. §. pen. & vnde leg. l. pen. in fi. & vnde cog. l. 1. §. ſi quis. fic. & ſ̄. fam. ercīſc. l. ſi hęres. vnus.

Partem. Id eſt, natum admitti ad partē, nō ad totū. ſic ſupra, de inoff. teſt. l. qui repudiantis. in prin.

¶ Et ſui iuris. Præterinducit in poſſeſſionem etiam liberos factos ſui iuris. ſiue ergo emancipati ſunt, ſcilicet, liberi: ſiue aliàs exierunt de poteſtate patris, vt per dignitatem, admittuntur ad bon. poſſ. ſcilicet contra tab. ſi p̄teriti ſunt. ſed adoptiui patris, ſubaudi ad bon. poſſeſſ. nō poteſt ſubaudi. admitti filius adoptiuus emācipatus. vt enim admitti poſſit aliquis ad bono. poſſeſſ. contra ta. oportet eum eſſe ex liberis, iſte autem adoptiuus nō eſt ex liberis. ex quo eſt emancipatus a patre adoptiuo: vt infra, vnde lib. l. liberi capite minuti. Viu.

S. ue exierunt. Vt per dignitatem: vt Inſt. quib. mod. ius pat. po. ſol. §. ſed ex conſtitutione.

Non poteſt. Ab eo emancipatus: vt hic, & infra ſi tab. teſtamen. nul. exta. l. 1. §. liberos. & vnde libe. l. 1. & inſtit. de exhæred. liber. §. adoptiui.

Ex liberis. Suis, vel emancipatis. licet enim emancipati definant eſſe ſui.

non tamen deſinunt eſſe liberi: vt

Tamen hodie q̄tū ad multa emancipati, & ſuā adæquantur. Bart. in l. 3. ſ̄. de legit. tut. & hoc in tutelis, idē in collatione. Bal. ī l. ſi emācipati. 4. oppoſi. de col. bo. dicit tamen idē Bal. in l. meminimus. C. de le. hær. qđ eſt tātū ſimilis ſuo.

nſt. de hær. ab inteſt. §. eandem.

¶ Qui habebat. Ponamus quòd Titius habebat filū Seium & ex filio habebat nepotem Caiū. emancipauit dictus Titius dictum ſuum filium Seiū, & adoptauit idem Titius dictū ſuum filium in locū nepotis: deinde emancipauit dictum ſuum filium, & ita bis emancipauit eū & quęritur an nepoti ſcilicet prædicto Caio obſtet, ſcilicet dictus Seius nlius in petenda bon. poſſ. contra tab. ſi dictus Titius eos p̄teriuit, vt excludatur prædictus nepos ſcilicet Caius à dicta bon. poſſ & admittatur ſolus filius? & magis videtur hunc nepotem ſcilicet Caium nō excludi, ſcilicet à dicta bon. poſſ. ſiue pater eius ſcilicet nepotis, id eſt dictus Seius in adoptione manſiſſet quaſi nepos, ita q̄ Titius pater eiuſd em Seij non emancipaſſet eū, Seium poſtquam eundem Seium adoptauit in locū nepotis: ſiue emancipatus eſt, ſcilicet dictus Seius a patre ſuo poſtquā ab eo fuit adoptatus in locū nepoti. ſicut ī veritate in noſtro caſu fuit emancipatus à patre ſuo, poſtquā ab eo fuit in locū nepotis adoptatus puto enim emancipato patre, ſcilicet nepotis, ſicut in veritate fuit emancipatus pater nepotis antequā idē pater nepotis aſceptaretur in locum nepotis, puto di eo nepotē quoque eum patre ſuo ex edicto. l. de coniungendis cum emancipato liberis, admitti. ſ. ad bon. poſſ. contra tab. quicquid ex prædictis contingat in patre nepotis poſt emancipationē ipſius patris nepotis primo de eo factum. bis enim fuit emancipatus in caſu. Viu.

Ex

a Ex edicto. De coniun. cum emãc. lib. vt ff. de conſtl. lib 1. in prin. & facit ff. ſi tab. teſt nul. ex l. 1. § antepẽ. Sed arg. contra. § 1 vocantur Sol vt ff. l. 3 §. 1.

¶ Quidam filium. Ponamus, quòd Titius habuit filium Seium, & ex eo habuit nepotem Caiũ.

In Pan. Flor. hoc TEXTV incipit, Filium habuit &c.

dictus filius emancipatus, vel in poteſtate manẽs deportatus eſt, & ſic amiſit ciuitatem. & nõ libertatẽ, quæritur, an nepoti noceat, ſi dictus filius deportatus, ita quòd admittatur ad bonorum poſſ. contra tabulas ante nepotem, cum ambo ſint præteriti à dicto Titio? & verius eſt nepotem admittendum, ſcilicet ad bonorum poſſeſſionem cõtra tabulas in vtroque caſu id eſt: ſiue erat in poteſtate, ſiue emancipatus filius qui fuit deportatus ſubaudi. & not. filiũ deportatũ non admittendum deportatos enim mortuorum loco habẽdos. Si et pater, & filius deportati ſint, & ambo reſtituti: dicemus, ad bonorũ poſſeſſionem admitti filiũ. Sed & filius in metallum damnatus, vel alia pœna. quæ ſeruum efficit, & reſtituturus ſit: nihilominus admittetur.

De hac, & ſimilibus reſtitutionib. et ezũ effectu Mãſup. ſigna. Gratiani. de Abſol. & rehabi. In P. Fl. addẽ Aliter non.

Hermogenianus lib. [illegible]

II.

Demq; eſt, & ſi pater pœnæ ſeruus efficiatur, & poſtea reſtituatur.

III.

NOn tantum autem ipſi emancipati admittuntur ad bonorum poſſeſſionem, verum etiam ij, quoque, qui ex his nati ſunt.

Si aliquis ex liberis adoptetur: durante adoptione ſuccedit prout adoptatus eſt: ea finita ſuccedit prout naturaliter vocatus eſt. Bartolus.

Si duos habens nepotes, alterum emancipatum loco filij adoptauerit: videndum, an ſolus ille quaſi filius admittatur. Quod ita ſcilicet procedit, quaſi patrem eius nepotis, quẽ retinuerat, ſic adoptauerit. Melius eſt autẽ dicere, poſſe eum ſolum ad bonorum poſſeſſionem peruenire. Sed ſi ſit hic nepos emancipatus: verum eſt dicere, non admitti eum quaſi filium. hic enim quaſi filius non eſt ex liberis cum iura adoptionis emancipatione finita ſint. Si filium habens, & eo nepotem, in locum filij nepotem adoptauero: ambo admittentur. planè ſi fuerit emancipatus nepos: non admittetur. quia pater eum præcedit. Si quis poſt emancipationem quæſitum ſibi filium, patri ſuo in adoptionem dederit in locũ filij: æquiſſimum eſt, ei præſtari, quod cui vis arrogato filio: idcircoque patri ſuo adiungendus eſt. Sed ſi emãcipatus hic nepos poſt adoptionẽ ponatur: æquiſſimum erit, eum abſtinere, recipit enim locum ſuum: nec debet patri ſuo iungi.

Sicut ille qui non adit hereditatem perdit ius ſucceſſionis, ita ſi efficiatur non capax ante petitam bonorum poſſeſſionem. Bar.

* Si emancipatus filius, vxore non ex voluntate patris ducta, filiũ fuerit ſortitus: deinde nepos patre iam mortuo ad bonorum poſſeſſionem aui velit venire: admittendus eſt ad eam. Non enim per reſciſſionem is, qui filius iuſtus eſt, efficietur non filius: cum reſciſſio, quo magis admittatur, nõ quo minus, adhibeatur. Nam & ſi tam ignominioſam duxerit vxorem filius, vt dedecori ſit tam ipſi, quàm patri, mulierẽ talem habere: dicemus & ex ea natum ad bonorum poſſeſſionem aui admitti: cum poſſit auus iure ſuo vti, eumque exhæredare. Nec enim minus in hoc nepote is, qui de inofficioſo cognituruſ eſt, merita nepotis, quam patris eius delicta perpendet.

Non poteſt venire contra teſtamentum aui non obſtante quòd filius fuerit iuſtè exheredatus: vel iuſtè potuerit exheredari. Bar.

Si emancipatus filius præteritus ante petitam bonorum poſſeſſionem, arrogandum ſe dederit: amittit contra tabulas bonorum poſſeſſionem.

Datus in adoptionem alicui de familia non repellitur a contra tab ſi cum alius non præcedebat. Bart.

Si quis filio ſuo emãcipato nepotem, quem ex eo retinuerat, dederit in adoptionem, nepos iſte ad contra tabulas bonorum poſſeſſionem aui ſui admittitur, patre eius ante defuncto: quia in eius eſt familia, qui & ipſe admitti potuit ad bonorum poſſeſſionem contra tabu. Idemque eſt, & ſi emancipatus filium, quem poſt emancipationem quæſierat patri ſuo in adoptionem dederit, & deceſſerit. nam & hic nepos iſte ad bonorũ poſſeſſionem patris ſui admitti debet, quaſi non

Cic. tſi in li. epi. ad Brutũ, acerbũ eſſe cenſet parentum ſcelera filiorũ pœnis lui.

*P.F.ga.

a Vide ad huius. §. Interpretationem q̃ ſcripſit Vigli. in cõmẽ. ad tit. de inoffi. teſt. circa prin. Inſt. li. 2

b Vide in hunc locũ Al. lib. 4. patet. c. 22.

a Admittẽdum. Et nihil ſeruatur filio. Sed cur ſecus in capto: vt §. ea. l. §. ſi ex tribus? Reſp propter ſpẽ poſt liminii: vt ff. de bo. lib l. ſi necem. §. ſi deportatus. & ff. de aſſig. lib. l. ſi. §. pen. Io.

b Habendos. Vt §. pro ſocio, l. actione. §. publicationẽ, arg. contra ff. de ver. obl l. ex ea patre. §. in inſulã. & §. de le. 2 l. cũ pater. §. hæreditatẽ. & §. ad Treb. l. ex facto. §. ex facto.

c Si et pone in duabus perſonis, ſcilicet patre: & filio & tũc dic patrem feciſſe teſtamentũ, & prærerito nem poſt reſtitut onem in integrum aliàs aũt teſtamentum faciũm eſſet irritum cap tis diminutionẽ te ſtantis. vt Inſti. quib. mod. teſt. infir. §. alio. Sed nonne cõuale ſceret: vt §. de iniuſto teſt. ſi quis ex, § pen. & ſecundum hoc loquitur ſequens. §. & lex. Vel mehus pone in tribus perſonis, ſcilicet auo, & patre nepotis, & ipſe nepote. & pater ſemper ſtetit in ciuitate: & tũc dic admiſit filium, ſcilicet ſolum. & ſic ſequẽtia intel liges, & continuantur cum ſuperioribus.

d Efficit Sed deportio tantum ciuitatem aufert, vt Inſt. quibus modis ius patriæ po. ſol §. cum autem. & §. ſerui. ſed hoc e nemo bene natus ex ſupplicio fit ſeruus: vt in auth. de nup §. quod autem pr us.

e Admittetur. Simpliciter accipe. ſi ponas in duabus perſonis. ſi aũt i tribus, ſubaudi ſolũ: vt §. prox dixi.

f Demq; eſt. Vel pone in duabus perſonis, & dic poſt reſtitutionem factum teſtamẽtũ: vel pone in tribus: vt ſupra l. prox. no. §. pen Sed huic legi, & fini ſuperioris legis eſt contra Inſtitu. de capi. di. §. quod autem. & inf. vnde cognati. is qui. vbi non reſtituitur cognatio per ſeruitutem amiſſa. Solu. ibi manumiſſio, hic fuit in integ. reſtit. per quã omnia priſtina iura teſtituuntur: vt C. de ſenten. pal l. 1. & l. fin. arg. contra Inſti. de ſeruit. ogna. vbi etiam manumiſſio, deſt ad ius cognationis. Sed ibi de nouo acquirtur, non vetus reſtauratur. Itẽ arg. cõtra ff. de pœ. l. aut damna. §. fi. Sed ibi fuit indulgentia, non reſtitutio in integrum.

g On tãtum. Verum etiã ii. Ordine ſeruato: vt §. l. 1. §. vocãtur. Azo.

h Nati. No. ex his, quia ſecus, ſi ex filiabus, vel neptibus etiam ex filio natus & eſt ratio: quia exhæredatis habentur: vt dices ff. e. l. illud. §. ad teſtamenta.

Procedit. Vt quaſi ſolus filius admittatur.

Melius eſt aũt. Autẽ pro quia alias pro ſed, vt corrigatur diſtinctio ſuperior. ſ. adoptauerit in patrẽ huius nepotis aut ſimpliciter, ſed ſm hoc nõ ita vocãtur vt de iure ciuili: q̃ a eo iure cũ filio vocatur alterius fratris filius vt Inſt. de hæ. quæ ab inteſt. defe. § cũ filius. & in auth. vt frat. filij. §. 1. & ſic eſt cõtra §. e. l. 1. §. vocant. Sed põt dici quòd ibi in contrario loquitur de liberis. qui ſunt in poteſtate, & qui veniunt ad contra tabulas & illis idẽ dẽt ſeruari, ac ſi ſ d iure ciuili ſuccederẽt. vt ff. i. j. l. is q. ſi pri. & ſic ſi remanet ibi aliqd ſpeciũ.

Quaſi filius. Sed quaſi nepos. Azo. & dic vt ſup. l. 1. §. qui filium.

Finita ſint. Vt C. de adop. l. pen. §. ſed hoc.

Filium habens. Scilicet ego.

Admitteretur. Tanquam filij.

Non admittitur. Nam per emancipationem diſſoluitur adoptio: vt §. prox.

Quæſitũ. Sed ſuperiori caſu ante fuit q̃ſitus, & facit

eſt ſupra, eo. l. 1. §. qui filium. & infra, de coniun. lib. l. 1. §. ſi pater ita.

Ducta. Quod fieri potuit. vt §. de ritu nup. l. ſi filius. ſed non impune, vt quando ignominioſam: quia poterit exhæredari ſm hæc iura: vt ſtatim dicet. Acc.

Mortuo. Secus ſi viueret: quia præcederet: vt ſupra, ea l. §. ſi filium.

Per reſciſſionem. Auiti teſtamenti & dic quòd reſpondẽtia obiectioni hoc modo. Filius emancipatus teſtamentũ aui reſcindit per cõtra tabu ac ſi pater eius in aui manſiſſet poteſtate. vt ſupra, in prin. huius legis. ſed ſi manſiſſet in poteſtate hic nepos, iuſtus nõ eſſet, vt pote vxore ducta ſine patris conſenſu vt §. de ſtat. hom. l. Paulus. ergo & nũc nõ eſt iuſtus, cũ perinde ſit ac ſi manſiſſet: ſed non eſt ita. nã reſciſſio non dẽt facere vt qui iuſtus eſt filius, deſinat eſſe filius, vel nepos: quia ſic repelleret, & reſciſſio non fit p prætorem. vt hic excludatur, ſed magis ut admittatur. alioq; quod fauore eius introducitur, ad læſionem eius retorqueretur, qđ eſſe non debet, & ex cõtrario, contrariũ in vera hypotheca ſequitur. ſimilis eſt lectio C. de ſec. nup. l. generaliter. §. in his, ſm Ioan. aliter alii formant tacitã obiectionem, hoc modo. Si filius emancipatus non admittitur propter reſciſſionẽ patriæ poteſtatis, ergo nec nepos. Sed prima falſa, & reſciſſio patriæ poteſtatis non facit, vt nepos nõ ſit iuſtus. imo magis vt ſit iuſtus. Vel ſic ſm H lege, non. n. is nepos qui nepos qui iuſtus eſt, per reſciſſionẽ patriæ p tãtis (nã alias nõ eſſet nepos iuſtus) nõ dẽt dico fieri iniuſtus.

Cum reſciſſio. Accipe adhibeatur, quòd eſt ff. quo magis &c. non quo minus admittatur.

Nam & ſi tam. Opponitur ſecundo, quia ignominioſam duxit vxorem, & contra velle patris, ſed non nocet. nam & ſi tam. &c. vel non mirum nã ſi ita eſt quãdo duxit honeſtam, idem ſi inhoneſtam.

Exhæredare. Scilicet filium. ſed iſta hodie non eſt de cauſis ingratitudinis, q̃ ſunt in auth. vt cum de appel. cog. §. cauſas cum ſequen. §. Alii dicunt nepotem quaſi contrahat originem ex delicto patris, quod non placet: vt C. de inof. teſt. l. ſi quis in ſuo. §. ſi & ff. de bo. dam. l. ſi. in prin. & §. de in ius voc. l. adoptiuum. §. ſi. ſed argu. contra C. de quæſtion. l. diuo. ſed dic vt ibi. Accur.

Merita. Nepos enim meretur inſtitui eo ipſo, quod nõ demeretur: vt §. de leg 2. l. cum quidam. ſed pater deliquit accipiendo talem vxorẽ: vnde põt exhæredari. admittet ergo nepotem ad contra tab. ſed non admittet filiũ ad q̃relam, cum extraneus ſit inſtitutus. & facit in auth. vt cum de ap cog. §. ſi alicui.

Ante petitam. Secus ſi poſt: vt infra, vnde li. l. ſi. Itẽ ſecus ſi eſt inſtitutus, & cõmiſſo edicto petat contra ta. vt ff. eo. l. ſi poſt mortẽ. ia princ. quæ eſt cõtra. & eſt rõ: quia iura teſtãdi non tolluntur mini ma capitis diminutione: vt §. de capitis dimin in lege, tutelas. in princ. vel melius quia peruenit in eũ caſum a quo incipere non poteſt. nam præterito adoptiuo non datur contra tab. ſui patris, niſi ſit adoptatus ab auo paterno, vel ſimilibus, vt ff. ea. l. §. idẽque eſt, & l. fina. §. idemque in iuris. ſed inſtituto adoptiuo datur: vt ff. eo. l. non putauit. §. ſi adoptio ne. Item adhuc contra ff. ad Tert l. 1. §. proinde ſiue quis. & ſup. de ca. di. l. tutelas. vbi dicit non tolli per emancipationem alia iura, niſi q̃ per l. 12. ta. defecturn tur. ſed dico, quod contra ta. hic defertur nõ ſimpliciter filio, ſed emancipato. cum ergo non remaneat emancipatus, amittit contra tab.

i Si quis filio ſuo. Datiui caſus.

k Potuit. Et quia in aliena familia non fuit: ut ff. e. l. ſi. §. pen. & facit ff. eo l. ſi emancipatus. & ff §. prox.

l Idemque eſt Eccneuerio.

m Nam & hic. Id eſt, hoc caſu.

n Patris ſui Naturalis. & facit §. prox & ff. e. l. ſi retentus. Sed huic & ſuperiori reſpondetur contra ff. eo. l. ſi emancipatus. §. ſi. ibi tamdiu, &c & inſtitu de hæ. ab inteſta. §. eadem & § at hi. & ff vnde lib. l. 1. vbi dicitur, quod dum eſt in adoptiua familia, non ſuccedit patri naturali. Solu. dixit Guil. & Io quod hoc non tenuit adoptio: vnde non tranſit in poteſtatem adoptantis, ſeu remanſit in poteſtate, cuius erat ante

Vel

Vel distingue, sit datus extraneo, vel non extraneo: vt ff.eo.l.fi.§.pen. sed secundum hoc si est datus non extraneo, corrigitur: quia tantum adoptiuum tunc respicit: vt C.de adop.l.pen.§.fi vero pater.

Filius non. Quia ante erat emancipatus: ut infra, eo. l.fi pater se.

In P. F. in alia familia.

Bonorum possessionem. Contra tab. de qua loquimur. Accur.

Admittatur. Sed quomodo, cum non potuit testari, vtpote in potestate arrogatoris: vt supra, de adoptio. l. fi pater? Resp. adoptiuus pater erat mortuus, & tamē dicitur adhuc in eius familia: vt ff. eod.l. vtrum. Vel dic quod dicit in quasi castrensi in quo licet quibuldam permissum erat testari, non tamen ceffabat quærela, vel contra tab. licet hodie semper cesset: vt C.de inoff.test l. fin. Vel dic qđ hic non tenuit adoptio, & temperdices adoptiua familia, scilicet putatiua. nam pro uero plerūque ponitur quod est in opinione, vt ff. de petit.hære. l. pro hærede. in castrensi vero non potest dicere, quia tunc cessaret contra tab. vt ff. de mil.testa.l.a milite.§.fi.& l. seq.

Opinio plerumq; ponitur, p vero.

Non possunt. Vt deportati: vt C. de hær.inst.l.1.& ff.eo.l. 1.§.deportatos. itē multo magis dānati in metallum vt ff. de pœ.l.quidam. Item hæretici: vt C.de hær.l.4. Itē mulier nubens intra tpa luctus: vt C. de sec.nup.l.1.& facit ff. de bon.poss.l.non est.§.fi.

Mortis. Si dicas de tuis planum est puta vnum tempus tantum inspicitur, s. mortis: vt Inst. de hær.qual.& diff.§.sui. fi de emancipatis, tunc tria tempora debent inspici: vt Inst. de hær.qual.& diff.§.in extraneis. sed ibi instituti, hic præterīti. & facit infra, de leg.præstan. l.interuenit.

Quod bonum. Id est, dicere, satis est si habet secundum tab. non autem intelligas simplicit r nam utilitas esset, quod non teneretur præstare legata nisi certis personis vt ff. de leg.præstan.l.1. Item & alia posset esse utilitas. ut ff.eo l.ex duobus §.sed illud. sed intelligē quod hic dicit cum ipse solus est institutus, quādo nihil ei prodesset petere contra tabulas: vt ff. tit.1.l.is qui.§.sed si solus, no. simile verbum hic supra, ad Vell. l.aliquando.§.fi.

Committat edictum. Id est, aperiat edictum de contra tab. instituto, quod facit petendo præteritus licet non profequatur: vt ff.eo.l.fi post mortem.§.fi. sic,& stipulatio conditionalis committitur, id est, incipit ex ea agi posse cum conditio exitit.

Et ipse. Scilicet institutus, & sic habet per aliū. quod per se non potest.& plenè dic vt supra, quæres

sit iu aliena familia.

Licet mutetur familia facto patris: nihilo minus filius habet contra tab. secus si per adoptionem ipsius filij mutetur familia Bar.

Si pater alicuius perue nerit in adoptiuam familiam, filius non: an patris sui in adoptiua familia mortui bonorum possessionē accipere possit? Et arbitror humaniorē esse hāc sniam, vt filius hic (quamuis non sit in ea dē familia in qua pater) ad bonorum possessionē tamen eius admittatur.

Liberi, qui instituti hæredes iure non possunt, nec contra tabulas bonorum possessionem petere possunt. Hęc aūt verba (instituti non possunt) ad mortis tempus referūtur. Si quis ex liberis hæres scriptus sit, ad contra tabulas bonorum possessionem vocari non debet. cum enim possit secundū tabulas habere bonorum possessionem: quod bonum est, ei contra tabulas dari? Planè si alius committat edictum: & ipse ad contra tabulas bonorum possessionē admittetur. Sed si sub conditione scriptus sit: bonorum possessionem contra tabulas accipere non potest: & ita Iulianus quoq; lib xxiij. Digestorū scripsit. Quid ergo si defecerit cōditio? Verum est, eum contra tabulas accipere bonorum possessionem Si sub ea cōditione filius emancipatus hæres sit institutus: quæ in ipsius potestate non est: quia scriptus hęres est, bonorum possessionem secundum tabulas accipere potest, & debet: nec contra tabulas potest. Et si fortè defecerit conditio: tuendus erit à prætore in tantum: quantum ferret, si contra tabulas bonorum possessionem accepisset,

In P.F. quo bonū est &c. in ver. ad qđ bonū est.

secundum Dy. & Bar.

Potest. Quid si institutus filius repudiet ex testamēto an quam præteritus petet contra tab. videtur, q̄ sic possit eligere: vt ff. ti.1.l.filium.§.omnibus. sed H. contra per l.s.eo.l.1.in prin.ibi, si neque insti. &c. & C. de posthu.hær.inst.l.fi.in fi. Item, quod dicit non posse peti contra tab. verum est, nisi ab alio commisso edicto: vt ff.eo.l.fi in adoptionem. & ff. de leg.3.l.fi.§.fi. Itē hic sub condōne institutus non potest adire de iure ciuili ea pendente: vt ff. de acq.hær.l.is qui.in prin. ergo nec secundum tab. debet dari: vt ff. de bonor poss.l. non est.§ fi. sed ibi de alio impedimento ratione suæ personæ: vel alio: non de impedimento conditionis. Item contra supra, de acquirenda hæreditate. l. Clodius: solu. ibi.

Dic quòd ibi nihil dicitur de hac l. & iō dic, quod hic petitio bonorum possessionis secundum tab. fuit vt illis: vt l 2 §. fi sub conditione. infra, de bonorum possessio. secundum tabulas. & sic potest in aliam conuerti, vt hic. ibi autem prima conditio fuit vtilis: vnde non conuertitur in aliam vtilem secundum Bar. hic.

Nec contra tabulas potest. Sed secundum tab. fic: vt ff. de sec. tab. l 2. §. fi sub conditione.

Accepisset. Vt ff. de secun. tab. l 3 §. fi sub conditione & l.

Sed si sub conditione Loquitur hic §. in filio in potestate constituto, & instituto sub potestatiua conditione, quæ potest impleri vltimo vitæ spiritu, & sic valet testamentum: vt ff. de hær. inst. l. suus. § 1. qualiter ergo potest deficere conditio? dic in illo §. quid ergo. loqui in emancipato, vel totus loquitur in emancipato institutio sub conditione casuali, & dic qđ habebat cohæredem: alioqui deficiente condōne rediret ad caulam intestati. & facit bene ad hunc. §. & seq infra eod. l. sub conditione. 1 respon & l filium. H.

Non potest. An huic potest alius cō mittere edictum? Resp potest: vt ff. eo. l fi in adoptionem.

Accipere posse. Scilicet si pendente conditione non accepit secundum tabulas: vt infra ea. l. §. & si forte.

Emancipatus. Secus in suo: quia non valeret testamentū: vt ff. de hæred. instituī. l. suus. § j. & C. de insti. & substitut. l. fi pater.

Potestate nō est. Idē si in potestate: vt ff. de sec. tab. l. 1. §. fi sub conditione & ideo subaudi hic maximè. argu. contra infra, de cura. bon. dan. l. 1.

Adde ēt sub impossibili conditione instituū possē testamētū approbare Bart. in l. 1. vlt. col. 3 ff. eo. inst. & in si quis testamenti, eo. tit.

DIVISIO. Dic in alio casu loquitur.

Sed & si nepos. Siue suus, siue emācipatus: vt ff. de hære. insti. l. suus. & l. sed & si in conditione. §. nepotes. H.

Iusserit. Idem si nō iusserit: quia nō videtur sibi posse cō mittere edictum: vt infra eo. l. non puta uit. §. sed si ipse. & facit supra, de inoff. test. l. nihil. & infra eod. l. si post. §. fi in adoptionē. & infra, de bo. li. l. si vero. §. si seruo. Acc.

Nam & hic. Vt infra, tit. 1. l. filium. §. omnibus.

Illud notandum. CASVS. In principio huius legis notatur differentia inter bon. possess. contra tab quæ datur liberis præteritis, & patronis præteritis, si parens me præterijt, & aliū instituit siue institutus adnit, siue nō, ego præteritus potero petere contra tab. sed patronus præteritus à liberto poterit petere contra tabul. nisi ex illo testamēto adita sit hæreditas. h. d. contra ett. &c. vt infra, de bonis libe. l etiam si. §. vt patronus. ratio est illa quia successio parētum magis debetur liberis infra, vnde liberi. l. scripto, Item nota aliam differen

Sed & si nepos sub hac iusmodi conditione scriptus sit hæres: idem erit dicendum. Si quis ex liberis non sit scriptus hæres, sed seruus eius scriptus sit, eūq; iusserit adire hæreditatem: denegari debet ei bonorum possessio contra tabulas. Idemq; est & si legatum relictum sibi, vel seruo suo elegerit. nam & hic dicimus contra tabulas bonorū possessionem debere denegari.

Paul. lib. xj ad Edi. IIII.

Illud notandum est: quod bonorum possessiō contra tabulas, quæ liberis promittitur, locum habet, siue quis hæres extiterit, siue nō, & hoc est quod dicimus contra ipsum testamentum liberis competere bonorum possessionem. quod in patrono contra est. Siquis filiū, quem in potestate habuit instituerit hæredem, vel exhæredauerit, & ex eo ne potem omiserit: bonorum possessioni locus nō est: quia non esset nepos suus hæres futurus. Eadem sunt & in sequentibus gradibus. Ad testamenta fœminarum edictum contra tabulas bonorum possessionis non pertinet: quia suos hæredes non habent.

Institutus filius beneficio prætoris nati, vel nascituri, potest petere contra tabulas, & eo casu decedens ante eam petitam transmittit. Bartolus.

Si quis eum, qui in vtero est, prætermiserit: etiā nondū nato eo alius, qui hæres institutus est, bonorum possessionē cōtra tabulas admittere potest: (quia iniquum est, neque quasi scriptum posse petere bonorū possessionem, quamdiu contra tabulas peti potest: nec cōtra tabulas, quamdiu non nascitur præteritus) vt & si ante moriatur bonorum possessionis beneficium ad hæredem transmittat, quod facit ipso iure non valere testamētum. si autem post, valet de iure ciuili, sed de æquitate prætoria rūpitur: vt no. C. de col. l. vt liberis. item dic, siue non, dum tamen possit existere, vt infra eod. l. quod vulgo, sed cū instituti expectant præteritos, vt infra, de secun. tab. l. 2. §. expectandi. ergo semper ante aditā hæreditatem. sed dic quod expectāt, vt non petant secundum tab. adire tamē possunt de iure ciuili, & sūt hæredes, arg. contra. ff. eo. l. 1. in fi. vbi etiam iure ciuili prohibentur.

ADDITIO. Dic secundum Bar. hic quòd ibi erat duplex impedimentū, qa expectatur cōtra tab. & impedimentum erat de iure ciuili: hic vnū tantū.

Contra ipsum testamentū. Sic supra. vt in post. leg. l. 1. §. non exigit. in fi.

Contra est. Quia oportet esse aditam. vt ff. de bon. liber. l. etiā fi. §. vt patron.

Nō est. Nunquid ergo erit locus edicto successorio in hac bon. poss. cōtra tab. si filius repudiauit? Resp. est arg. cōtra: supra, de inoffic. test. l. fi is qui. Azo. & facit ff. eo. l. 1. §. vocantur.

Non habent. Id est, habere non possunt: vt Instit. de hær. quali. & diff. §. cæteri. in fi. Vel dic suos large. s. tales q̄ bus datur: hæc bonor. poss. quos dic vt ff. eod. l. 1. in prin. & sic tollitur oppositio de emancipatis. Est & alia ratio, quia præteritio fœminarum habetur pro exhæredatione: vt Inst. de exhær. lib. §. fi mater. sed exhære datis non datur hęc contra tab. vt infra e. l. non putauit in prin. & supra l. 2. in prin. ibi, sed neq; &c.

Neq; quasi scriptum, Quod videbatur: vt in ff. de secun. tab. l. 2. §. expectandi. & dic bon. pos. secundū tab. sed cur hic non datur secundum tabu. vt inf. de secun. ta. l. 2. §. fi sub conditione? Resp quia in dubio benignius præsumitur, vt infra, de reg. iu. l. semper. id est, qđ nascit posthumus. & ideo quasi eo nato datur contra tab. sic ergo aperitur edictum instituto patri natum, & nasciturum. sic non est cōtra supra e. ti. l. 1. in prin. vbi non datur instituto Item & secūdū tab. videtur dari, quæ dari consueuit pendente condit. q̄ creditur extitura: vt d. §. fi sub conditione secundum Azo. Item non obstat infra, de bon. lib. l. si filius. §. cū filius. vbi expectat patronus alios. sed verū est priores: hic autem erant eodē gradu natus, & nascturus, vnde non est ibi iniquitas; hic esset iniqtas, expectare tantum.

Meretur. Quàm petat bonorum. poss. contra tabu. vel secundum tab. & facit ff. l. prox. apparet ergo, qđ potest

Pro hac expositione Mand. in glo. Facult. §. Et proprium in ver. habeat.

Sed quære dicitur potius in fœmina ex hæredatio quàm in masculo? dic, qa nō dicitur cō tinuari dominium ī bonis matris, vt in bonis patris. Bar. ī l. pater filiū. 1. col. vers. sic ut dicim. ff. de inof. testa. & l. in suis. ff. de liberis. & post hum.

potest petere de æquitate. & si differt volēs iuri communi deseruire, transmittit.

a Quod maxime. Electiuè ponitur. nam aliud est in suo: vt supra. de acq. hære. l. venire H.

b Adire. Propter posthumum præteritum, vt dicit. sed certè hoc nō impedit: quia in pari gradu est cum post humo: vt ẽ de acqu. hær. l. eum qui. §. ri. imo quia aditio est de iure ciuili, cui emancipatus erat in cognitus. Azo.

*In P. Fl. q nec hæreditatē &c.

c Ed & si decesserit. Iniquū. Imo videt iniquū: cum poterat petere contra tabu. sed nō est, quia iuri communi voluit deseruire.

d Vel contra tabulas. Hæc disiunctiua pro altera parte vera est, scilicet qa habet contra tabul. non autem secundum tabul. vt supra l. proxim. §. fina. Sed Azo dicit ibi etiam secundum tabu. dari. Et not. quòd regulariter bon. pos. vel hæreditas non adita, vel non agnita non transmittitur: vt supra, de bo. possess. titul. generali. l. 3. §. acquirere. sed fallit hic, si dissulit deseruiendo iuri cō muni. Item fallit in liberis. Item intra annum deliberationis: vt C. de cadu. tollend. §. in nouissimo. & in alio: vt sup. ad Syl. l. si qs in q aui. §. eleganter. Item C. de inoffi. testam. l. si quis filiū. Item supra, de acq. rend. hære. l. Pantoninus. Sed ibi propter restitutionem in integrum. Item fallit infra, de Carbo. edict. l. scriptus, in fine.

Iuliani lib. xxxiii. Digestorum. V.

Ed & si decesserit ante, quàm peteret bonorum possessionē: non est iniquum, e prætorē decernere, hæredibus eorum saluum fore cōmodum bonorum possessionis secundū tabulas, vel contra tabulas.

Paulus libro xi. ad Edictum. VI.

SI emancipatus filius nepotem procrauerit, f & ita decesserit, deinde auus eius g nepos ad aui bonorum possessionem venire potest. h Quòd si & filium, & nepotem i emancipauerit: viuente quidem filio, nepos non veniet: post mortem autem eius ad bonorum possessionem aui veniet. Nepote quoque solo emancipato, & auo mortuo deinde patre eius: nepos præteritus accipiet patris bonorum possessionem: maximè k necessarium est in filio emācipato scripto hærede: * quia nec hæreditatem interim adire b potest.

c Ed & si decesserit. Iniquū. Imo videt iniquū: cum poterat petere contra tabu. sed nō est, quia iuri communi voluit deseruire.

SI emancipatus. CASVS In principio huius legis dicit, Filius emancipatus post emancipationem procreauit nepotē; tandē decessit filius, decessit auus, nepos inuenitur præteritus, nūquid vocabitur ad cōtra tabu. in bonis aui? Respon. quòd sic. Sed qd erit? filiū, & nepotē emancipauit, viuo filio decessit auus, nepote præterito. nunquid nepos vocabitur ad cōtra tabu. viuo filio? non. Sed quid erit? mortuus est filius, bonorū possess. contra tab. nō petit, nunquid nepos poterit petere contra tab. certè sic. sed si solus nepos emancipatus est, & præteritus, & ipse vocabitur, quid erit? filiū emancipauit: nepotem in potestate retinuit: nunquid filius vocabitur ad contra tab. sic: & nepos similiter ex alterius pſona. Sed quid? filius est datus alteri in adop. nūqd venit ad contra tab.? sic si definit esse in alterius familia. similiter & nepos admittet: quia suus l hæres futurus m patri n esset, si de potestate aui non existet.

* Filio emancipato, si nepos retētus sit, & vtrique o præteriti: vtri que accipient bonorum possessionem. Si filius p emācipatus in adoptiua familia nepotem sustulerit, ne nepos quidem ad bonorum possessionem aui naturalis veniet. q Sed & si emancipatus r filius procreatis nepotibus in adoptionem se dederit, vt eum filij sequantur: idem erit.

Planè si is, qui apud adoptiuum auum procreatus est, emancipatus sit: veniet ad bonorum possessionem aui naturalis. Adoptio enim tamdiu s nocet, quamdiu qs in aliena familia est. Cæterum emancipatus ad bonorum possessionem parentum naturaliū venit: sed emancipatus viuis t eis, non etiam post mortē eorum. Hoc enim verius est, post mortem eorum emancipatum non admitti.

Planè. In §. isto dicitur, Filius emancipatus dedit se alicui in arro. nepos ex eo natus est apud patrē adoptiuum. nunquid ille nepos vocabitur ad contra tabu. naturalis? sic: & si est præteritus ab eo non durāte adoptiua familia, quod intelligendum est, si ille nepos est natus viuo auo, sec⁹ si post mortem eius.

c Procreauerit. Secus si adoptauerit. vt Instit. de hær. ab intesta. §. cum quæritur. in fi. & supra, de in ius vocand. l. sed si hac. §. si filij. Azo. & supra, de in ius voc. l. quæstum.

* P. Flo. si potestate aui non existet.

f Auus eius. Scilicet decesserit.

g Potest. Ex lege Velleia nō: quia neque filius, neque nepos erant in potestate, quod est opus vt illa lex locum habeat: vt Inst. de exhæred. lib. §. posthumorum.

h Nepotē. Sed quæ erat hic dubitatio? Respond. quòd hoc edictum maximè propter emancipatos est inductum: sed certè idem & si alio modo sint sui iuris. vt supra leg. t. §. & sui iuris. in fine.

i Quia suus. Respō det tacitæ obiectioni, quæ fieri potest ex eo quod est supra eo. l. illud. §. ad testamenta.

k Futurus. Sic sup. eodem, l. illud. §. si quis.

l Patri. Nunquid auo? Respon. vt C. vnde liber. l. qui se. Azo.

m Vtrique. Vt inf. de cōiungen. lib. l. i. in princ. & supra, de inoffic. testamen. l. si proponas, & infra, de collatio. bonorum. l. filius emancipatus.

n Si filius. Extranei.

o Veniet. Vt ẽ. l. 3. §. si quis filio. sed hic extraneo fuit datus.

p Sed & si emancipatus. A patre naturali.

q Sequantur. Vere sequuntur: vt supra, de adop. l. si pater. sed contra huic resp. s. e. l. 3. §. idemque. sed hic extraneo se dedit.

r Tamdiu. Vt institutio. de exhæreda. libe. §. qua ratione, & j. de ventre in possessi. mitten. l. i. §. si filius. & infra eodem. l. si ex duobus. §. filius. & C. de adoption. l. penulti. §. si verò pater. & §. sed hęc. & ex hoc collige idem esse in proximo superiori casu. Accursius.

s Viuis. Facit Instit. de hær. ab intest. §. at hi. & §. e. & §. admonendi.

t Emancipatum. Nepotem ab auo adoptiuo.

§ I retentus. CASVS Si pater habens filium, & ex eo nepotem, filium emancipauit, nepotē in ptāte retinuit, & filius emancipatus præterijt suum filium: & viuo auo nepos vocatur ad contra tabu patris sui. Ex lege ista colligetis arg. pro ſnia Accu. & Azo. qui dixerunt, si habeo filiū, & ex eo nepotē: eo ipso ꝙ emancipaui filium, nō videor nepotem emancipasse vt hic, & supra, de ado. l. liberum. licet quidam cōtra dixit arg. eius, quod legitur supra, de adop. l. si pater. sed illud debet intelligi, si pater emancipauit filium cum nepotibus.

Ulpianus libro xl. ad Edictum. VII.

I retentus u fuerit in potestate nepos, filio emācipato: admittitur nepos uiuo auo ad patris bonorum possessionem.

Ulpianus libro xl. ad Edictum. VIII.

NOn putauit x prætor exhæredatione notatos, & remotos, ad contra tabulas bonorum possessionem admittendos: sicut nec iure ciuili testamēta parentū turbāt. y Sanè si velint inofficiosi querelā instituere: in ipsorū est arbitrio. Aliqua tabularum parte exhæredē z scribi non sufficit: a sed eo gradu cōtra quē petitur bonorū possess. Vnde si à primo gradu ex hæredatus sit filius, à secundo præteritus, & primo gradu scripti non petierint bonorum possessionem: poterit b contra tabulas accipere bonorū possessionem.

Non quæuis exhæredatio submouet filium à cō tra tabulas bonorum possessione, sed quæ ritè c facta est. Si ab vno ex hæredibus sit filius exhęredatus. Marcellus libro nono Digestorū scribit, filium non videri exhæredatum: d idcirco cō tra tabulas bonorum possessionem peti posse contra vtrumque hæredem. Si & exhæredatus sit e filius, & institutus: obtinente eo gradu, in quo institutus f est, puto cōmisso edicto ab alio filio contra tabulas bonorum possessionem eum petere posse. g A primo gradu præteritus est filius, à secundo exhæredatus, si patum præterierit. si ego non peterem contra tab. tu haberes vnam vnciam, si peto contra ta. rescindo testm, & res reducetur ad causam intestati: tu institutus habebis partē virilem. si alius institutus hæres erat de li beris, habebis quatuor vncias, & ita profuit tibi, qđ petii contra tab. sed si alius institutus esset extraneus: tu haberes semissem, & ego semissem. & sicut expedit instituto, petere contra tabulas, ita contra dānosum est. nam si filius in potestate est institutus insolidū ego filius emancipatus sum præteritus si peto contra tabu. vel econtra, hic deterior causa est suae quia si non petijt, institutus peteret secūdum tabulas, & haberet totum. sed qa petijt contra tabulas ipse habebit semissem, & ego semissem. Viu.

u Retentus. CASVS Si pater, vel auus paternus, vel proauus liberos suos exhæredauit, liberi exhæredati non veniunt ad cōtra ta. sed possunt dicere testamentum inofficiosum. Sed vnum sciatis: quia ad hoc ut filius repellatur à cōtra tab. non sufficit aliā partē testamenti scribi, sed debet exhæredari ab eo gradu, quo petitur bono. possess.

x Non putauit. Vt l. i. in prin.

y Turbant. Scilicet alio modo quā quisequitur: vel nō turbant ipso iure, vt nō contradicat sibijpsi. & facit ẽ. de liber. & posthumis. l. filio.

z Exhæredem. Scilicet filium suum.

a Non sufficit. Vt hæc bonorum possessio esset. Ac.

¶ Non quis. Habuisti supra, quod exhęredatio habet repellere liberos à contra tabulis. quod est intelligendum de rite facta, non de ritè non facta, non. n. quæuis exhæredatio repellit filium a cōtra tab. Si ab vno ex hæredibus est facta, non ritè facta est, ideo nec repellit à contra tab. Si ab omni gradu ritè facta est repellit à contra tab. Sed quid? filius est exhæredatus à primo gradu: est institutus in secundo gradu: nunqd poterit petere contra tabulas? Resp. sic ex persona fratris committentis edictum potest quis à primo gradu præteriri, à secundo exhæredari & econtra. & vbi præteritur, contra illum gradum petit cōtra tabulas: vbi exhæredatur, non potest contra illum gradum bonorum possess. petere.

¶ Si qs Paterfamilias filium emancipatū exhīdauit, eundem arrogauit: nunquid repellitur à contra tab. sic. qa iura naturalia in eo præualent, secus in extraneo Quid erit? filium dedi in adoptio. deinde eum ex hæredauī, postea emancipatus est. nūquid nocebit ei exhæredatio? sic. Vnum sciatis. Si dedi filium in adoptionē, tenet; si eum exhæredo, quādiu est in adoptiua familia: quia non vt esse filius. aliās sic. Sed quid si institutus est is, per quem quæritur hereditas: nunquid admittitur ad contra tab. sic, si sit præteritus.

¶ Vt autem. Præteriti qui volunt admitti ad cōtra tabu. debent esse de liberis. si dati sunt in adoptio non admittuntur ad contra tabu. patris naturalis nisi sint scripti, & alius committat edictum. ¶ Nō est nouum. in §. isto ponitur casus in quo aliquando expedit instituto petere bo. pos. cōtra tab. & est talis. Ponam⁹, testator te filiū suū instituit ex vna vncia. me filiū emāci-

b Bonorum possessio. Secundum tabulas.

c Poterit. Scilicet filius. Sed qd econtra si filius à primo gradu præteritus, a secundo exhęredatus, institutis tpe mortis existentibus, & postea repudiantib. nunquid sufficit peti contra tab. vt ꝛc. substitutio rumpatur? quod videtur, vt supra, de liber. & posthu. l. si posthumus, & supra, de iniusto testam. l. nam & si sub conditione. item certum est dari contra tabu. vt ẽ. eo. l. illud. in prin. & infra e. l. filium. ergo contra substitutos non potest dari querela, si adijsient ex substitutione, quia illa datur deficiente alio auxilio, vt Instit. de inoffi. test. §. cum autem. Sed videtur contra, ſ ꝙ substitutio teneat etiam pupillaris, licet vitietur institutio per contra tab. vt infra, de leg. præ. l. 2. certè p parte instituti ibi tenere uidetur testamentum, licet ipse pupillus institutus accepit contra tab. quia habet ibi contra tab. iure bon. possess. secundum tab. vt infra, de leg. præstan. l. nonnunquam. secundum Azo. & facit C. de libe. præt. l. i.

d Ritè. Id est solenniter, licet non rectè, quia nō meruit exhæredari: quandoq; tamen vnum pro altero ponitur, vt ẽ. de inof. test. l. ij. & sup. de lib. & posthu. l. & si pepercerit, secundum Azo. sed in solennitate refert, deficiat iuris testatoris, vt j. eo. l. sub conditione. an heredis, ut j. ea. l. §. si quis sua. Hu.

e Exhæredatus. Vt ẽ. de lib. & posthu. l. & si pepercerit. §. filiūs.

f Si exhæredatus sit. A secundo gradu. Azo.

g Institutus. Scilicet in primo. Azo.

h Posse. Contra videbat pp duo. & quia institutus, & quia exhæredatus erat, & facit j. e. l. si post. §. penul.

Peti

a Peti potest. Facit ǰ. de ven. in pos. mit. l. 1. §. si vēter. & §. seq. & ǰ. de Carb. edi. l. si impubes. §. interdum.

b Conditio, Nunquid & si nullus alius sit institutus? quod videtur: vt ǰ. eo. l. filium. Azo. & facit ǰ. eo. l. qđ vulgo. & ǰ. ti. l. 1. sed & si. §. non omnia. & ǰ. de iniusto test. l. nam. & si.

c Competere. Sed nūquid admittetur vt præteritus, vel vt exhæredatus? Resp. vt præteritus. Item contra quos? Respō. contra institutos in secundo gradu: nec tamen repellent eū, quia dicant exhæredatum. vel potest dici contra ipsum testamentum: vt supra eodem. l. illud. in fi.

d Nocere. Quia ritè facta, est, nec obstat Senatusc. Libonianū qđ dicit non valere, quando aliqs sibi adscribit aliquid: quia hic contra se, non pro se. ad quod supra. de interroga. actio. l. de ętate. §. 1. & infra. de fal. l. vxori. Sed an possit agere de inofficioso? dic quod nō. vt infra. de bon. lib. l. quæritur. & infra. de interd. & releg. l. relegatorum. in fin. & C. de dec. l. ne qs. & C. de hær. l. curiales. Sed argu. contra ǰ. de iis quib. ut ind. l. 1. & not. de hoc C. de inof. test. l. si quando. in fi.

e Iura naturalia. Quia filius erat, nec rumpitur testamentum per arrogationem quo ad hoc, licet secus sit in extraneo alio, ut subiicit, quia rumpitur testamentum per arrogationem puta fratris: qui potest exhęredari, & agere quærela, turpi persona iffituta: vt C. de inof. testam. l. fratre. vel dic, quòd prorsus extraneus fuerit & fuit adoptatus & exhæredatus, & tandem emācipatus, & iterum adoptatus, & secundum hoc non ob. infra. de verbor. obli. l. quidam cum filium. vbi dicit, qꝑ exhæredatio res est inepta in extraneis: quia prædicti non sunt extranei prorsus. sed cum hoc secūdo casu sit ruptum, vt dicis, quomodo petitur iterum rumpi per contratabu. Respon. ruptum est de iure ciuili, non prætorio: vt C. e. l. 2. sic ergo hoc casu petitur contra tab. sed superiori querela inoff. testa.

In P. F. non est, adoptato.

in primo gradu scripti non sint in reb. humanis mortis testatoris tempore: dicendum est, contra tabulas bonorum possessionem præteritum petere non posse. Hæreditas enim in secūdo gradu vertatur, nō in primo: ex quo neque adiri hæreditas, neque bonorum possessio peti potest. f Sed si post mortem testatoris de cesserunt hæredes scripti: Idem Marcellus putat cō tra tabulas bonorum possessionem semel natam competere. Sed & si defecerit conditio g institutionis: adhuc tantundem dicit ꝑteritum ab eo gradu filium contra tabulas bonorum possessionē petiturum. Idem scribit & si posthumus, qui institutus fuit, non fuerit natus, nam adhuc contra tabulas bonorum possessionem cōpetere h filio, Marcellus ait. Si quis sua manu exhęredem sc scripserit, an cō tra tabulas bon. possessiō nē possit accipere, videamus? Et Marcellus libro nono Digestorū, nocere i ei hanc exhæredationē ait: quia seruatus hoc pro nonscripto non facit, qđ contra eum est. Si quis emancipatum filium exhæredauerit, eūq; postea arrogauerit, Papinianus libro duodecimo quæstionum ait, iura naturalia k in eo prævalere: idcirco exhæredationem nocere: l sed in extraneo ado ptato Marcelli sentētiam probat, vt exhæredatio ei arrogato postea nō noceat. Postliminio m autē reuerso filio, dicendū est, exhæredationem antea factam nocere. Si filium in adoptiua familia constitutum pater naturalis exhæredauerit, deinde sit filius emancipatus, n nocebit o ei exhęredatio. In adoptionem datos filios nō submoueri voluit prætor, si modò hæredes instituti sint: & hoc iustissimè eum fecisse, Labeo ait: nec enim in totum extranei p sunt. ergo si fuerint hæredes scripti, accipiens q contra tabulas bonorum possessionem. sed ipsi soli non committent edictum, nisi fuerit alius præteritus ex liberis qui solēt committere edictum. Sed si ipse r scriptus non sit, sed alius, qui ei acquirere hæreditatē potest: non est in ea causa, vt eum ad bonorum possessionem contra tabulas s admittamus. Vt autem admittantur t ad bonorum possessionem: ex liberis eos esse oportet. Cęterum si adoptiuum filium dedi in adoptionē, & hæredem scripsi: commisso per alios edicto, bonorū possessio u contra tabulas ei non dabitur. Datur autem ei, qui x in adoptiua familia est, contra tabulas bonorum possessio: y si eo gradu hæres scriptus sit, contra quem peti potest bonorum possessio. Non est nouum,

In P. F. nocebit & exhæredatio.

f Extranei. Extraneis ergo hęredibus institutis non committitur edictum: vt infra ea. l. §. vt autē. & facit ǰ. de vent. in possess. mit. l. 1. §. si filius. ij. Sed certè & non instituti videntur habere cōtra tabu. vt infra, de coll. bo. l. 1. §. is quoque. Solu. ibi erat institutus vt & hic. nec dicas, ergo non conferat ǰ. eo. l. filium. §. & hoc sit consequens. quia illud de rigore, secus de æquitate: vt ǰ. de col. do. l. si filia, secundum Io. Vel ibi erat adoptatus ab auo-mater no, hic ab extraneo: vt dixi ǰ. eod. l. 3. §. si quis filio.

g Accipient. Alio cō mittente edictū, sed ipsi non cōmittēt vt subijcit.

h Sed si ipse. Scilicet datus in adoptionem.

i Contra tabulas. Tur ergo adoptiuus filius scriptus hęres patri suo adoptiuo committit edictum, quod videtur: vt infra eod. l. si post. §. si in adoptione? Respon. in filio secus est: quia licet stricto iure committat edictum patri, tamen quantum ad effectū non patri, sed filio quæritur.

k Vt autem admittantur. Dati in adoptionem alij. Azo.

l Bonorum possessio. Alio committente edictum.

m Qui datus à patre naturali.

n Bonorum poss. Alio cōmittente edictum. & facit ǰ. ea. l.

ea. l. §. si ab vno. Sed contra ǰ. eo. l. eū emancipatus. §. qui duos. Sed hic in filijs, ibi in neporibus: quia est q eos antecedebat.

o Hæres scribatur. Et ex 11. vncijs alius.

p Non habere. Scilicet ifue testator, alias frater: & tunc melior.

In P. Fl. hęredib' fratribus suis tribuat.

Sed amplius. Facit ǰ. eo. l. cum emācipatus. & supra de inof. test. l. mater. in fi. & ǰ. de leg. 3. l. fi. & ǰ. eo. l. filium. §. & hoc sit consequens. Sed contra ǰ. eo. l. ex duobus. §. sed illud. & ǰ. tit. 1. l. filium. §. ad eum. vbi non potest habere, plꝰ, quā habebat ex institutione. Solu. ibi iam adiuerat ex institutione, quo casu non potest petere cōtra tabu. & sic nec maiorem partem consequi, quam ex institutione: vt inf. eod. l. ex duobus. §. quod si is.

Alias, Sed & si.

q Trum. Familia. Potest poni habito respectu ad patrem naturalem, id est, quādo de eius hæreditate agitur. nam non habet filius contra tabu. contra testamentum patris naturalis, si est in familia adoptiua tempore mortis naturalis patris: siue viuat post eum petitur contra tabu. siue non viuat pater adoptiuus: vt Inst. de har. q ab intesta. def. §. eadē. H.

r I post mortem. Pater familias filium suū instituit, iste se dedit alteri in adop. nunquid poterit vocari ad contra tabu. Et respō. quod adoptio non nocet ei, quin vocetur ad cōtra tab. Sed & si filius. Pater filium suum dedit in adoptio. auo materno, eum instituit, alium præterijt. nunquid ex persona fratris committentis edictum poterit accipere bonorum possessionem cōtra tabulas? sic: vt post habeat, quàm pater adoptiuus, cuius iussu adiuit hæreditatem.

s Vt autem admittantur. Dati in adoptionem alij. Azo.

t Bonorum possessio. Alio committente edictum.

¶ Aliàs autem si quis legatum. Si filius ꝑteritus legatum sibi relictum agnouit, repellitur a contra tab. vnum sciatis, illi liberi vocantur ad contra ta. q pro liberis habentur. vnde exhæredati liberi non vocanū ad contra tab. cum habeant querelam, etiam si alius committat edictum.

u Hi qui. Si sum institutus hęres, & frater meus emācipatus est ꝑteritus, possum petere cotra tab. ex ꝑsona fratris cōmittētis edictum, siue velit bon. poss. petere vt præteritus, siue non: quia ex quo sū admissus, debeo petere bonorū possessionem eo inuito.

x Filius. Altero ꝑterito.

y Potest. Præterito committente edictum. aliàs contra ǰ. eodem. l. 3. §. si emācipatus filius præteritus.

Auo materno. Idē & si extraneo. & multo magis. Sed hic contra videbatur quasi oīno ad hunc patrem adoptiuum respiceret, nec in aliquo respiceret patrem naturalem.

Magis. Electiuè ponitur.

Exigimus ut adeat. Aliàs habeat, id est, adeat ex testamento, imò econtra exigimus, vt nō adeat. aliàs contra tabul. ei non daretur; vt ǰ. eo. l. ex duobus. in prin. Azo.

Possit. Alias non datur eis contra tabul. vt ǰ. eo. l. si in adoptionem.

Hæreditatem. Patris naturalis, quē eum instituit, alio præterito qui commisit edictum.

Illud. repetit quod dixerat, vnde notet illdd esse speciale.

Hæreditatem. Patris naturalis, qui eum instituit. & dic iussu patris adoptiui. alias. n. non potest: vt ǰ. de acquir. hæred. l. si quis mihi bona. §. iussum.

Ei detur. Commisso edicto ab alio præterito: & sic excusat eum iustus patus, arg. contra ǰ. de fal. l. filius. ǰ. reipon.

Dic tā remanere filium adoptiuū ī potestate patris naturalis nisi adoptetur ab auo. Bal. in l. cum in adoptiuis. col. r. C. de adoption.

I.

I post mortem testatoris hæres institutus filius z in adoptionē se dederit: bonorum possessionem contra tabulas accipere potest: qa scriptis hæredibus institutis non solet nocere adoptio. Si filius in adoptionem a datus auo materno, hæres institutus sit à patre naturali: commisso per alium edicto, magis est b vt bonorum possessionem accipere possit. Nec enim exigimus, c vt adeat hæreditatem: sed sufficit, vt ei delata sit, acquirique possit. d Si in adoptionē datus, postea quàm iussu patris adoptiui hæreditatem adijt, emācipatus fuerit: potest contra tabulas bonorum possessionem accipere: hæreditatēq; ipse potius habebit, quam pater adoptiuus. Illud e notandum est, quòd & si adierit hæreditatem in adoptionem datus, contra tabulas ei datur: f Aliàs aut si quis g legatum, siue portionem sibi datam agnouerit: à contra tabulas bonorum possessio.

ADDITIO. Dic fm Bar. quod ibi nō debuit parere patri, cum esset illicitum: hic debuit, cum esset licitum.

z Si quis. Sui iuris, scilicet.

a Legatum. Accipe. agnouerit.

a Repellendus. Sic ſ. eo. l. 3. §. fi. & ſ. eo. l. ex duobus, in prin. & ſ. de bo. liber. l. & ſi ex modica. §. fi. & ſ. de inoffi. teſta. l. Papinianus. §. fi conditioni.

b Non poſſunt. Vt exhęredati. vt ſ. eod. l. proxi. & ſ. eo. l. 1. in princ.

c Habituri. Vt ſ. de inoffi teſta. l. qui repudiantis. in princ. quãdoque qui non admittitur. alij nocet. vt C. de natu. li. in authen. licet. vt no. ſ. de le. 1. l. huiuſ modi. §. ſi Titio.

d Non cõmittunt. Scilicet per ſe, vt ſupra de lib. & poſthu. l. fi.

In P.F. Quo cũ.

In P.F. habituro. ſed nõ re ctè.

e Poſſeſſionem. Vt & ſ. proxi. & ſ. de libe. & poſthu. l. fi.

Hi qui propter alios. Vt inſtituti propter præteritos. nã inſtituti eo ipſo quòd alij ſunt præteriti, habent bonorum poſſ. cõtra tab. Azo.

f Iam non curant. Imò curãt quia nullo alio petente contra tab. tenẽtur ſcripti ad integra legata, ac ſi adiuiſſent. vt ſ. ti. 1. l. nõnũquã. & l. is q. §. ſed ſi ſolus. dic ergo non curant quantum ad hoc, quin eam poſſint petere. & facit ſ. de ſepara. l. 1. §. ſed & ſi quis. & C. de nõ numer. pecun. l. penul.

Si in adoptionẽ. CASVS. Filius datus in adopt. ſcriptus eſt hæres ſub condit. à patre naturali alius committit delictum: nũquid veniet ad contra tab. fic. veruntamẽ ſi deficeret cõditio, non veniet. Exemplo. Sicut ſi habeo filiũ in poteſtate, & ex alio filio nepotem, nepos ex alio uocatur ad ſuc. ab inteſt. ita & eſt in contra. ſi habeo duos filios, & ambos præteritos ambo vocantur. ſed ſi habeo duos filios. & ex altero p̃mortuo habeo nepotes, indubitãter ſicut duo filij vocanẽ cum nepotibus ad ſuc. ab inteſta ita erit in contra tab. nã quo iure liberi veniunt ad ſuc. ab inteſta. eodẽ iure debent venire ad contra tabu. ſi ſunt p̃teriti. h. d. cũ prin. l. ſeq. Vi.

h Veniet. Ante conditionẽ: ſecus ſi alius non cõmittat edictum: vt ſ. e. l. 3. §. quia ergo. quæ eſt contra.

i Idem. Scilicet vt nõ admittat ad cõtra ta. & ſic ad poſſeſſione repellẽdus eſt. Liberi, qui contra tabulas habere non poſſunt: nec partẽ faciũt. ſi per alios committatur edictum. Quod enim bonum eſt eis fauere, vt partẽ faciant nihil habituri? Exhæredati liberi quemadmodũ edictũ non committunt, ita nec cõmiſſo per alios edicto, cum illis venient ad bonorũ poſſeſſionẽ: vnaq; eis q̃rela ſupere ſt, ſi de inofficioſo dicant.

Beneficio mihi competenti ex iure alterius, poſſum vti contra alium. h. d. & eſt no. & menti tenendus. Bar.

Hi, qui propter alios contra tabulas bonorum poſſeſſionem petunt, non expectant, vt præteriti bonorum poſſeſſionem accipiant: verum ipſi quoque bonorum poſſeſſionem contra tabulas petere poſſunt. Cum enim ſemel beneficio aliorum ad id beneficium fuerint admiſſi, iam non curant, petãt illi necne bonorum poſſeſſionem.

Paulus libro xij. ad edictum. XI.

Si in adoptionẽ datus, ſub conditionem ſcriptus ſit hæres à naturali patre: alio committente contra tabulas edictum, & ipſe veniet. ſed ſi defecerit conditio: repellit ab ea poſſeſſione. Idẽ puto & in eo, qui purè quidẽ, ſed non iure ſcriptus ſit hæres. Exemplo iuris legitimi, & bonorum poſſeſſio contra tabulas diſtribuitur. Igitur nepotes ex vno filio, vnã partem habebunt.

Ius accreſcendi habet locũ inter bonorum poſſeſſores.

Caius libro xiij. ad edict. prouin. XII.

Si duobus filijs, & ex altero filio duobus nepotibus bonorum poſſeſſio competat, & alter ex nepotibus non petat: pars eius fratri accreſcit. Si verò ex filijs alter non petat: tam fratri quã nepotibus, id prodeſt. nanque tunc duo ſemiſſes fiunt quibus alterũ filius, alterũ nepotes conſequuntur.

Per ſecundum teſtamentum in quo filius eſt præteritus, ſi in eo ſunt ſcripti venientes ab inteſtato, rumpitur primum. Bar.

Si prius teſtamentum extet iure factum, quo filius exhæredatus eſt, ſe quẽs imperfectũ, in quo præteritus ſit filius: poſteriore teſtamento præteritos * rectè petet bonorũ poſſeſſionem, ſi remoto quoque filio, potiores ſint in ea hæreditate poſteriore teſtamento ſcripti hæredes, & ita ius habet, vt cùm is, contra quẽ filius petit bonorum proximũ, vel dic vt admittitur. & ſic ad primum. & pone eũ mancipatũ, & non in adoptionẽ datũ. H.

Legitimi. i. ciuilis. & facit ſ. eo. l. 1. §. vocantur. & in Auth. de hęr. ab. inteſt. §. ſi enim. §. ſi verò neq; fratres. Sed ar. contra Inſt. de legi. agna. ſuc. §. nos vero.

I duobus. Ex altero, id eſt, alio. tres enim erãt. Acc.

m Eius. Quia cum vnius perſonæ vice funguntur, coniuncti ſunt: vt ſ. de leg. 1. l. planè. 1. reſpon. Azo.

n Quã nepotibus. Hoc tã variè, quia frater cum fratre; cum vterque ſuam portionem & ſuo iure habeat vice vni⁹ vt coniuncti nõ funguntur. Azo.

o Semiſſes. Partis accreſcentis. & facit ſ. de coniũgen. libe. l. 1. §. ſi quis ex nepotibus.

p Filius. Pater inſtituit extraneum ſibi hæredem, filium ex hæredauit in teſtamento perfecto: ſecundo in teſtamẽto non perfecto filium præteriuit, & alium inſtituit, quæritur, an filius poſſit petere contra tab. ſecundas? videtur q̃ non quia debet valere teſtamentum, contra quod petitur contra tabu. laitem ab initio: vt ſ. eod. l. quod vulgo. ſed tamen diſtinguitur, an ſunt inſtituti in ſecundo qui alias poterãt ſuccedere ab inteſtato, vt alij filij: quo caſu licet non valeat, vt teſtamentum, valet vt voluntas, & rumpit primum iure C. & ſic poterit peti contra tabulas. nam filio præterito non petente ſcripti in ſecundo remanent: & hoc proba. vt C. de teſta. l. hac cõſultiſſima. an extranei, & ſi filio præterito nõ petente, ſcripti in primo ſunt hæredes: & tunc non petitur cõtra ta. & ſecundum hoc improprie dicit contra tab. vel dic q̃d reſpexit ad ius auth. ſecundũ quod valet etiam iure teſtamenti: vt C. de teſt. auth. hoc inter. alij dant hic vnde liberi: quod non placet.

q Filio. Præterito ab hæreditate: quia non vult venire ad eam per contra tabulas.

r Scripti hæredes. In ſecũdo, potiores dico ſcriptis in primo.

s Hũc. §. pulchre explicat Viglo. in cõmẽ. ad §. eo aũt ſolo. qui. mod. teſt. infir. Inſt. li. 2.

t Vide q̃ in hũc locũ ſcribit An. Augemẽ. li. 3. c. vlti. circa fi. quo loco hactenus erratũ fuiſſe docet interpunctionib⁹ huius loci.

a Non poſſit. Quia extraneus.

b Excludatur. Scilicet a conta tabul. quia exhæredatus eſt.

c Vm emancipatus. CASVS. In prin. huius legis tractatur quis ſit effectus bonorũ poſſeſſionis cõtra tab. certè ſi pater inſtituit hæredem filium emancipatum prætierijt, & filius emancipatus contra tab. petijt. hic eſt effectus bo. poſ. cõtra tab. vt eadẽ omnia reſtituantur per hæredem ei, qui petijt contra tabulas.

¶ Qui duos. Paterfamilias habebat duos filios in ptãte: ex altero nepotem habebat, illum dedit in adopt. & eum hæredem inſtituit. alterũ filium prꝫterijt. quæritur qualiter iſti veniunt ad ſuc. Reſp. q̃ iſte nepos in adopt. datur ſi pater eius viuit, nõ admittitur ad contra tab. cum pater eum p̃cedat, ſed ſi pater eius antequã peteret bo. poſ. deceſſerit ſimiliter nõ admittitur ad contra tabu.

¶ Si pater. Paterfamil. habebat tres filios vnum emãcipatum & illum prꝫterijt duos quorum vnum dedit in adop. alterũ in poteſtate retinuit. ex illo dato in adopti. habebat duos nepotes quos prꝫterijt. qualiter vocantur ad contra tab. filius emancipatus pro tertia, alius pro tertio, a patre filius in adopt. datus cum nepotibus pro alia tertia: & ipſe habebit ſextantem, alium ſextantem, habebunt nepotes.

¶ Si pater ex duob. Pater habebat duos filios, alterum filiũ habentẽ filios emãcipauit: vnum ex nepotibus quem habebat, antequam emãciparet, eum in locũ filij adoptauit, poſtea emancipauit eũ eo emãcipato deceſſit. qualiter veniunt iſti ad contra tab. & certè veniũt, quia filius qui remanſit in poteſtate petet vnam tertiam, alteram petet, qui eſt adoptatus in locum filij, aliam petet emancipatus cũ filio ſuo. ſed filius mortuus ſit, & alter ex nepotibus in locum filij adoptatus eſt tres partes fient, & prædicto modo diuidetur. Vi.

¶ Cum emancipatus. Aliàs §. & aliàs lex.

d Transferri. Niſi ſcriptus ſit de liberis: vt ſ. eod. l. non putauit. §. fi.

Loco. Sic ſ. de bo. poſ. l. 2. & ad Treb. l. ſi hæres ob eo.

e Altero. Filio, ſcilicet patre nepotis. & alio inſtituto cũ nepote.

f Habebat. Cũ patre ſuo.

g Accipere. Quia pater habebat dimidiam. & alter frater dimidiam. Hug. ſed quid ſi poſt mortẽ patris bonorum poſſeſſionẽ acciperet? Azo.

h Deceſſerit. Poſt mortem aui, & non aliàs admittitur: vt ſ. de ven. in poſ. mi. l. 1. §. ſi filius in adoptionem. in fi.

i Non admittitur. Quia nec per ſe, qs eſt inſtitutus: nec p alium: quia nemo ẽ qui poſſet cõmittere edictum, cum alter eſſet inſtitutus. & facit ſ. eo. l. non putauit. §. datur.

k Emancipatus. Prꝫteritus.

l Remanſit. Inſtitutus commiſſo edicto per prꝫteritum.

m Simul. Per edictum de coniungẽ. & facit ſ. ti. 1. l. ga. & de cõiun. lib. l. 1. §. ſi inter & ſ. de inof. teſt. l. ſi proponas. & ſ. proxi §.

n Emancipauerit. Sed & alium poſt emancipauit.

o Emancipato. Scilicet filio, & inſtituto eo, qui in poteſtate remanſit, it em ad optato H.

p Et in tres partes. Vnã habebit filius in poteſtate conſtitutus, alterã nepos adoptatus, & tertiã alter nepos: & ſic duo nepotes non habent ſolum mõ partem ſui patris & eſt rõ: vt hic dicit. & ſ. l. 3. §. ſi quis poſt. & facit ſupra prox. §. cum concordan. & ſ. de adopt. norum poſſeſſionem.

Si pater emancipato filio prꝫterito hęredes duos ſcripſerit, filium, quẽ in poteſtate habebat, & alterum, quem in adoptionem dederat, ex quo duos nepotes in familia reliquerat, qui & ipſi teſtamento prꝫteriti ſint: bonorum poſſeſſionem pro parte tertia emancipatus, pro parte tertia is, qui in poteſtate remãſit, & pro parte tertia is, qui in adoptionem datus eſt, & filij eius ſimul habebunt, ita ut ſextans patri ſextans nepoti b⁹cedat. Si pater ex duobus filijs alterum habentem filios emancipauerit, & vnum ex nepotibus, quem ante emancipauerat in locum filij adoptauerit, prꝫterito deinde emancipato deceſſerit: æquius erit nepoti, qui in locum filij venerit, ſuccurri: & in tres partes * hæreditatem deducit: vt vnam habeat, qui in poteſtate remanſerit: alteram nepos adoptatus in locum filij: tertiam emancipatus cum filio ſuo, qui nepotis loco fuerit. Sed & ſi mortuo filio alter ex nepotibus in locum filij adoptatus fuerit: tres partes in bonis fient cum ſit æquius, eum qui in locum filij adoptatus eſt, non minus habere, quàm ſi non ex numero neporum, ſed extraneus adoptatus eſſet.

* In P. F. hæreditatem deduci.

Si inſtitutus adit hæreditatem beneficio prꝫteriti com

l. ſi pater. §. qui duos.

q Cum filio ſuo. Emancipato.

EX duobus. In prin. huius l. dicitur. Pater habens duos filios emãcipatos, alterũ instituit, alterũ pterijt, nunqd si iste institutus adiuit poterit petere cõtra tab. ex persona fratris cõmittentis edictum? Certè non: quia videtur agnouisse iudiciũ defuncti, petendo legatum, debet a contra tabulas repelli.

¶ Sed illud. Si testator vnum filium instituit, & alium præterijt: sed institutus adijt iure ciuili: prætor debet tueri eũ in ea portione, quã esset habiturus, si bo. pos. ab intestato petisset, verum si ex minori parte esset institutus, illa debet esse contentus &c. Sed quid erit, si ille qui est institutus, & necessarius hæres, petit contra tab. bo. pos. si immiscuit se: põt dici quòd agnouit iudicium defuncti: si non, potest dici quòd non repellitur a contra tabul. Sed quid erit? filius emancipatus habebat filium, illũ emãcipauit, & se dedit in adopt. postea moritur pater adoptiuus. nunquid etiam iste admittetur ad contra tabu. patris, & aui? certè sic, ne ab omnium &c. sed legata solum petita bon. pos. contra tab. ff. tit. 1. l. 1. & 2. & 3. Viu.

In P. F. incipit, Si duobus filijs.

In P. F obseruandum ait, vt ptor.

missentis edictum, non potest per eum contra tabulas peti vel eius portio augeri, sed legata omnibus debent præstari. Bartolus.

XIIII.

XDuobus filijs emancipatis, alter hæres institutus est, alter præteritus: si institutus adierit, quamuis verbis edicti parũ expressum sit tamen non posse eum petere bonorum possessionem respondit: quia iudicium patris secutus sit. nec enim emancipatum, si legatum acceperit, admitti ad bonorum possessionem: siue ab hæredibus institutis, siue ab iis, qui contra tabulas petierint, acceperit. Sed illud obseruandum est, vt prætor eum qui hæres institutus adierit, in eã partem, qua scriptus sit, tueri debeat: dum tamen non ampliorem, quam habiturus esset, si bonorum possessionem accepisset: vt hactenus detentiorem causam suam fecerit. Quòd si ex minore parte sit institutus: eam duntaxat retinere possit: & quòd extraneus quoque legata præstare cogatur. Quod ita is, qui in potestate est, hæres institutus sit: quoniam necessarius hæres sit: nõ aliud dici posse, quam & ipsum petere posse bonorũ possessionem. si modo hæreditati se non immiscuerit. tunc. n. quia iudicium patris comprobasse videtur, in eodem loco, quo emãcipatum habere debere.

Filius in adoptiua familia, vxore ducta filium sustulit, cumq; post mortem patris adoptiui emancipauit. hũc nepotem contra tabulas aui naturalis decreto posse petere bonorũ possessionem, respondi. Item si filius emancipatus sublato filio & emancipato, arrogandum se dederit, & mortuo adoptiuo patre decesserit, & contra patris, & contra aui tabulas ex decreto hunc admitti minimè dubitari debere: ne alioquin ab omnium bonis excluderetur.

XV.

I præteritus filius emancipatus exceptionem doli mali agenti hæredis patris opposuerit de eo, quod patri debuit: non posse eum contra tabulas bonorum possessionem petere exitimo. nam hoc ipso quasi non augetur eius portio, sed minui potest. Item q legata pstar omnib'. vt hic, & j. tit. 1. l. si duo. in fi. Est & quartũ, quia nõ sit coll. ei ab emancipato pterito de rigore: vt j. de de coll. bo. l. 1 §. ibi. de a quitate se cu: vt j. de col. si filiꝰ, sed ad aliud q hic dicit de lega.

a Ex duobus. Alias incipit, si ex duobus aliàs ex duobus.

b Quia iudicium. Bona ratio, vt subijcit j. ibi, tunc enim &c. & ſ. eod. l. non tantum. §. fi. & arg. ſ. de inoffic. teſt. l. ſi proponas. §. 1.

c Adierit. Vel bo. pos. secundum tab. acceperit. vt argu. j. tit. 1. l. nonnunquã. Azo.

d Bonorum possessionem. Scilicet contra tabulas, licet alter commitat edictum.

e Deteriorẽ. Quia in institutus in maiore redit ad viri lem. sed certè tũc nec in melior. nec deterior, sed j p xi. respon. fit deterior: quia si non adijsset, augeretur advirilem: vt ſ. eo. l. non putauit. §. ſi qua eſt cõtra. ADDITIO. Dic quòd ibi non adiuit, secus si adiuit: quia tunc eius portio potest diminui, non augeri secundum Bartolum hic.

f Eam. Partem scilicet tantum.

g Et quod extraneus. Not. tria incommoda seq ad eundem, scilicet quòd contra tab. denegatur. Item q

Filius. Quod quilibet posset, q deberet instituꝰ, & est præteritus. vt j. de excep. rei iudic. l. 2.

Vsus est. Sed nõ videtur. Posse opponi hũdi patroni vel parentis, vt j. de excep. dol. l. apud §. libertum. sed hic ex dolo ipsius hæredis, scilicet q a nõ petijt:

h Hic & non alibi dicit B. & gl. in l. 1. C. vnde cogn. qd bo. pos. agẽti daſ rei vẽdicatio directa. vide ibi.

j ibi defuncti. Et not. quod contra tabulas põt opponi in modum exceptionis: vt j. de bonis libe. l. nihil. §. pe. & ſ. quib. ex cau. maior. l. nec non. § qđ eis. & de inoff. teſt. l. Papinianus. §. ſi filius. Acc.

c SI emancipatus CASVS. Filꝰ emancipatus instituit extraneum, & rogauit eum restituere nepoti, si ab aui potestate esset liberatus, nunqd si auus est suspectꝰ poterit ipse auus noie nepotis petere bonorũ possessionem? certe non.

d Ab extraneo' hærede. Quem emancipatus instituit.

e Bonorum possessionem. Scilicet contra tabu. quod videbatur quia præteritꝰ, sed certè hoc fuit pro commodo eius: vt C. de inoffi. testa. l. filius. & facit ſ. de libe. & posthu. l. multi. & j. de bon. lib. l. ſi patronꝰ. §. ſi quis non mala. & ſ. de vulg. ſubſtitu. l. cum ex filio. Acc.

SI pater. CASVS. Si paterfamilias qui emancipauit filium dat se in adoptionẽ, & filius qui est emancipatus, nõ est secutus eum: nõ debet bonorum possessionem contra tabulas vt suus accipere. hoc secundum rigorem iuris ciuilis, & ſm sententiam Iuliani. sed ſm Marcelli sententiã potest dici, nõ esse iniquum illum talem ad bonorum possessionem vocari hoc casu. Vi.

f Familia. Scilicet adoptiua.

g In alia. Idest, non in illa.

h Contra tabulas. Scilicet patris in adoptiua familia existentis.

i Marcellus. Corrigit Iulianum.

k In adoptionẽ. Sed quomodo potuit testari? Respon: vt ſ. eo. l. non tantum. §. ſi pater alicuius.

l Vbi enim. Respon. ei quod posset obijci ex l. ſ. eo. l. ſi emancipatus. §. ſi filius. Acc.

SVb conditione. CASVS. In lege ista duo dicuntur. Primo dicitur, si filius emancipatus exhæredatur sub cõditione, nõ rite exhæredat: & iõ põt vocari tanquam præteritus ad contra tabu. sed si ritè esset exhæredatus, vel hæres institutus sub cõditione repudiauit bonorum possessionẽ. quod ita intelligendum est, si hæredem petentem debitũ noluerit filius repellere illa exceptione, si non contra tabulas bonorũ possessio filio dari põt, sed magis doli exceptione vsº est.

Pomponius lib. iiij. ad Sabinum. XVI.

SI emãcipatus filius nepoti in potestate relicto ab extraneo hærede fideicommissum hæreditatem, si liberatus aui potestate fuisset, reliquisset. si suspectus auus sit quasi consumpturus bona nepotis, nõ esse ei dandam bonorum possessionem.

Vlpianus lib. xxxv. ad Sabinum. XVII.

SI pater se dederit in adoptionem, nec sequatur eum filius emancipatus ab eo antea factus: quia in alia familia fit pater, in alia filius: bonorum possessionem cõtra tabulas nõ potest filius eius habere & ita Iulianus scripsit. Marcellus autem ait, iniquum sibi videri, ex

m Exhæredatus. Quod fieri non potest: vt ſ. de liber. & posthum. l. 3. § 1 & ideo non excluditur a contra tab. vt ſ. eo. l. non putauit. §. nõ quæuis.

n Excludatur. Vt ſ. eod. l. 3. §. sed si sub conditione: & facit ſ. eo. l. ſi in adoptionẽ. Acc.

o Denegatur. Scilicet, substituto: vt ſ. de vulg. subſti. l. ſi is qui. & facit ſ. de inoffic. test. l. Papinianus. §. meminisse. & de ijs quibus vt indig. l. post legatum. §. 1. & j. de bo. lib. l. in seruitute. §. ſi qs bonorũ. & §. nonnũ q̃. & §. præterea. Sed contra j. tit. 1. l. ſi filius. circa prin. vbi veniens vno iure, non perdit ſi veniat & alio. sed hic per contra tab. irritatur testamentum, vt nec ipse nec alij ex eo petant. sed succeſſio liberorum ex testamento nõ pendet: vt ibi. Acc.

p Quæratur. Idest, debeat acquiri: vel dic, id est. conquerat ur. Acc.

Triphoninus lib. xv. Disputa. XIX.

QVod vulgo. CASVS. Si liberi petant contra tabulas bo. pos. contra illud testamentum, quod est nullũ. non possunt. sed si testamentum est solenniter factum, & accipiunt cum. res est reducta ad causam intestati, contra legem est, qđ debet ira legi. si enim ipso est iure nullũ testamentũ, & ex eo nõ potest adiri hũditas, vel peti ſm tab. bon. possꝰ contra illud non dẽ peti contra tab. sed si testamentum est solenniter factum, & tale ex quo potest secundum tabu. petit: bene potest peti cõtra ta. à filio præterito.

*In P. Fl. vulgo.

† P. F. ſ. lignũ i. ſ. testam., qđ ligneis tabulis scribi solebat nã lignũ ea significatione vsurpatur ab Apuleio. Duare. 2. disp. ca. 30.

q Quòd vulgo. Quasi dicat cõtra legẽ est indistinctè dari bonorum possess. liberis & hoc dicitur vulg. nã debet distingui, an à tempore mortis, valuit testamẽtum, & tunc daſ an non: & tunc si diceres dari, esset contra legem. scilicet ipsius prætoris, q viua lex est. vt ſ. de iustis. & iur. l. nam & ipsum. nam tunc demum datur, cum testamẽtũ est perfectũ, & validũ, vt hic. vel dic contra legẽ i. præter. 2 vel id est, contra voluntatẽ defuncti q̃ est lex. vt in auth. de nup. § disponat. Sed nonne testamento rupto daſ contra tab. vt C. eo. l. 2. Rñ. fauore posthumi ibi nõ valet: hic autem iure cõ

Prætoris vox viua lex est.

2 Cõtra. ptor. ſi: p Mãd. ſ. 1. comiſ. in ver. ſ. ver. ſ. pp. iuxta. 2. aditio.

Eius.

Infortiatum Iiii 3 muni,

munis: quia nō fuerunt testes 7. vel alio modo: vt hic subijcit. vel ibi etiam iure ciuili est ruptū, non prætorio. & facit ff. de secun. tab. l. 1. §. semel.

Diuisio.

Filium. Diuiditur hæc lex principaliter in quatuor partes. Primo ponit thema. & q̄stio qualiter succedatur, quando emancipatus est p̄teritus, suus exhęredatus, & extraneus institutus. Secundo determinatio ponitur prædictæ quæstionis. Tertio ponitur alia quæstio vtrū eo casu fiat collatio. Quarto ponit vnā quæstionē, qb. & à quo eo casu legata præstentur. Secunda ibi, Dixi. Tertia in §. uideamus. Quarta in §. legata tamen. Secūda pars subdiuiditur in tres partes. Primo ponitur qualiter succedatur inspecto rigore iurisciuilis. & inspecto rigore iuris prætorij. Secundo qualiter succedatur de æquitate quando hæreditas nō est adita. Tertio qualiter succedaē de æquitate quādo hæreditas est adita. Secunda ibi, Sed cum exhæredatio. Tertia ibi, Sed quemadmodū. Bar.

In P.P. nō est, bonorū possessionē.

Pater habebat vnum filium in potestate, & illū exhæredauit: alium emancipatum prętę rijt modo quęritur, quatenus emancipatus pōteſt petere cōtra tab. Et respon. si scriptus hæres adiuit hæreditatē filius in potestate cōstitutus repellit. si repudiat, iste filius patri suo succedit ab intestato. vnde indubitanter emancipatus poterit petere cōtra tab. & si petit. contra tab. proficiet exhæredato. nam illa exhęredatio petita contra tab. nullius momēti incipit esse. sic ergo si institutus adiuit, exhęredatus pōt mouere querelam contra tab. si institutus nō adijt, exhæredatus adibit ab intestato, verumtamen ex quo testamentum fuit solenne prætereitus petet cōtra tab. siue sit adita hæreditas, siue adire potuit. Sed q̄d institutus adiuit, exhæredatus vicit. etiā querela proficiet prætērito, sed si emācipatus petierit ff. tab. similiter res reducitur ad causam intestati. Sed nunq̄d locus est collationi exhæredato nō est conferendum, sed prætērito. Sed diceret aliquis, venale est beneficium prætoris, quod datur ex causa, & ita apparet quia exhæredato est vtile peti bonorum possi. contra tab. nā si aliquis accipit contra tab. legata non sunt præstanda, nisi certis personis. sed si aliquis est exhæredatus, & peteret, vel moueret querelam, & rumperet testamentum, nullis personis præstabit legata. VI.

Exhæredauit. Et extraneos instituit.

Quatenus. Id est, quantum, s. vtrū in totum expugnat per contra tabulas, an pro semisse. Azo.

Repellendum. A cōtra tabulas, vt ff. eod. §. videamus, ibi, iste. n. &c. nō à querela inofficiosi testamēti. Az.

Idem libro vix. Disputationum. XX.

Filium, quem in potestate habebat: exhæredauit: emancipatū prætērijt. Quæsitum est quatenus emancipatus bonorum possessionem habiturus sit? Dixi, si scripti hęredes extranei adierint hæreditatem: repellendum esse filiū, bulas mortis patris tempore, ex quibus vel adiri hæreditas, vel secundum eas bonorum possesio peti potuit: quamuis neutrum eorum postea secutum sit, vel sequi potuit. Nam si vel omnes instituit, substitutiq; ante testatorē decesserint, vel is scriptus hæres fuit, cū quo testamenti factio nō fuit: peti contra tabulas bonorum possessionē inane est, quæ sine effectu foret.

Si suus est exhæredatus, emancipatus præteritus, & extraneus institutus: siue adeat hæreditas siue non vterque dimidiam adiuocabit, licet vnus, scilicet emancipatus per contra tabulas, & alter ab intestato. Bar.

qui mansit in potestate. Quod si hi repudiauerint hæreditatem (quod facilè sunt facturi, nihil laturi ex hęreditate propter eum, qui contra tabulas accepit bonorum possessionem) filius ab intestato patri suus hæres deprehendetur. emancipatus autem petens contra tabulas bonorum possessionem, solus habebit bonorum possessionem. Sed cùm exhæredatio non adita hęreditate ex testamento, nullius sit momenti, ideoq; non obstare eam, nec quominus contra tabulas patri accipiat bonorum possessionem, Iulianus rectè rńdit: ne testamentum per omnia irritum ad notam exhæredationis solam profecisse uideatur, redit res ad intestati exitum, vt ad uersus filiū suum ex asse hęredē ab intestato patre emancipatū prætor in parte dimidia tueat: Erit ergo venale beneficiū scripti hŕdis extranei: vt cū ipse iure hŕditatis nihil sit consecuturus testamentum expugnabit, & res habebit.

In P.F. contra tabulas libertorum pŕis. &c. atq; ita ēt scriptū rē peri i vet. exēpl. manuscri.

Filium. S. si intentatur contra tabu. vel etiā a que rela, si tamē iam soluit assem emācipato: sed emancipatū nō excludit a q̄rela: vt ff. e. l. §. 2. ibi, nec filiꝰ &c.

Assem. Id est, totam hæreditatem.

Omiserit. Extraneus institutus.

In bonosum possessionem. Alias in possessionem bonorū. Aliàs in portionem bonorum. & dic admittet. scilicet emancipatus ex hæredatum dico iure factum &c. scilicet hæreditate non adita.

In P.F. in portionē bonorū exhęredatū &c.

Tuetur. Per contra tabulas: vt §. §. redit. Acc.

Additione. Ab extraneo instituto facta.

Contra emancipatum. Patet ergo, quòd tenet testamē tum de iure ciuili, licet sit data contra tabulas emancipato. vt C. eod. l. 2. & sm hoc non est hic §. ex causa. Acc.

In P.F. ad hęreditatis petitionem.

Emancipatum. Quia hæreditatem sibi adscripto restitutam habet: vt §. dixi in illo. §. erit. Azo.

Isto casu. Quo institutus nō adijt: vt §. §. si autem omiserit.

An hi adinuicē. Et dicit quod non: quia diuerso iure veniunt. s. emancipatꝰ per contra tab. alter ab intestato. at collatio, vel cautio de collatione tunc demum habet locum, quādo omnes eodē iure per contra tab. veniunt, vt hic subi. cit. & ff. de col. bo. l. 1. in princ. & §. quāuis.

In P.F. an ei conferre debeat emācipatꝰ nā quę nec &c. & rectius meo iudicio q̄ hic.

Ex hac parte. Præmittit verbum edicti ex hac parte, scilicet quod dat contra tabu. & inducit collationem.

Vnde. Id est, ex qua parte.

Quę. Scilicet, pars edicti.

Ita bonorum. Scilicet sicut emancipato. Accur.

Iste enim. Benedico, quia per edictum nō fit collatio, vt dictū est nisi his qui habent bo. pos. cōtra ta. hic autē nō habet: adeundo repellat filium in potestate relictum præstatque assem emācipato filio iure contra tabulas bonorum possessionis. Si autem omiserit hæreditatem: in bonorum possessionem ex hęredatum effectum admittet, iure factum solum suum hæredem. Sed quemadmodum prætor emancipatum tuetur, si adita non fuerit hęreditas: ita nec filius, qui in potestate remansit, additione adhibita in totū expellēdus erit: sed ad hęreditatis portionem admittendus est ea causa inofficiosi querelę contra emancipatum mouendę.

Inter eos qui diuerso iure succedunt: non habet locum collatio. Item emancipatus filius quando non facit iniuriā suo non habet locum collatio. Bartol.

Videamus tamen isto casu, quo vtrique ad bona patris veniunt, an hi cōferre debeāt.

Emancipatus namque nec ex hac parte edicti verbis id facere cogitur, vnde contra tabulas accepit bonorum possessionem, quæ inter eos, quibus ita bonorum possesio dabitur, caueri de collatione ab emancipato iubet, iste enim, qui mansit, in potestate, quod exhæredatus nominatim fuit, non est vocatus ad bonorum possesionem contra tabulas. neq; ex illa parte edicti, qua intestato parte mortuo emancipatus ad bonorum possesionem admissus, ad collationem compellitur: quia & si frater ab intestato hæres sit. emancipatus tamen non inde accepit bonorum possesionem. Et vereor, ne hactenus filio suo profuerint factum hæredis scripti adeuntis, vt eū ad portionem admitteret bonorum paternorum, non etiam eorum, quæ emancipatus propria habuit: & hoc sit cōsequens illi, quòd cùm ex minore parte scriptus a patre hæres relictus in potesta te, admisso fratre emancipato ad contra tabulas bonorum possesionem, eius beneficio plus consequatur: quamuis edicti verbis collatio inducatur, ex mente prętoris denegandum eam respondetur. multo autem magis huic conferri non oportet, qui a patre exhęredatus, a prętore ad bonorum possesionem contra tabulas non vocatur: occasione omissę hęreditatis a scripto hęrede nihil habituro propter delatam emācipato a prætore contra tabulas bonorum possesionem, nomen sui hæredis adeptus est.

In P. F. qa patre intestato mortuo.

Intestato. Quia non est adita hæreditas. Azo.

Admissus. Quod esse potest: vt supra l. proxima.

Compellitur. Id est, petitur compelli, quia ergo suus nō eo iure, quo emācipatus vocatur, collatio cessat. nā nec emancipatus vocatur eo iure quo suus scilicet ab intestato vt subijcit, quia & si frater &c.

Et vereor. Nunc soluit.

A patre hęres. Scilicet esset.

Cōsequatur. Scilicet scriptus hæres vt supra eodem l. non putauit. §. fin. & hoc si non adijt institutus, aliàs non accrescit: vt supra. e. l. si ex duobus. §. sed illud.

Legata tamen ex parte sua iste emancipatus

Legata pro dimidia præstat emancipatus: coniunctis personis suis nullo modo. Bart.

Verbis. Quæ dicuntur inter eos, quibus data est bonorū possessio, conferatur. sed ex mente distinguitur, an hæditur suus, & confertur ei aliàs non, vt hic, & de collato. l. si filia, & l. nec ipsa. & vtrunq; dic de rigore. sed de æquitate secus. vt infra de colla. bon. l. si filius. secūdū Ioā. & not. §. l. ex duob⁹. §. sed illud. vel dic mentem, id est, æquitatem prætoris. & in l. si filius. est æquitas Scæuolæ, contraria æquitati prætoris sm Azo. vel in l. si filius institutus adijt. hic non Acc.

In P. F. quia & a patre &c.

Non vocatur. Subaudi, qui, & accipe nomen sui hæredis & coccasione &c. & hoc dico, nihil habituro &c. Itē contra huic §. C. eodem l. si emancipati. Sed ibi nullum fuit testamentum: hic sic. & ita distinguitur, vt dixi, hæditur alius, vel non.

In P. F. non vocatus.

Emācipatio. n. est voluntatię iurisdictionis. Spect. tit. de fęrijs. §. 2. ver. optio.

Consecuturus. Qui emancipatus pcōtra tab. testamentum

a Non solida Quod videbatur, quia in assem accipit contra tabulas. Azo.

b Quod. f. dimidium. & facit §. ad legem Fal. l. trõne. §. haredes. & de leg 3. l. fi. Acc.

c Eum Qui manuit in potestate.

d Extitit Repudiãtibus scriptis: vt §. e. l. §. 1.

e Si quis. Pone q̃ suus est præteritus, & duo extranei instituti, qui non adiuerũt, si seruus petat contra tabulas contra vnũ eorum, qđ põt: vt §. eo. l. quod vulgo. præstat legata ab eo relicta. secus si esset exhæredatus, & scripti non adirent: quia nulla præstaret: vt §. proxi. §. & sic est conditio melior exhæredati, quam præteriti. posset etiã dicere nullũ ipso iure: nam habet duplex auxilium suus præteritus: vt C. de lib. præte. l. fin. §. fi. hoc non placet: vt j. ti. 1. is. qui. in prin. Vel pone in emãcipato præterito duob' extraneis institutis cõtra vnum, qui petijt contra tab. nam dabit legata, quæ non præstaret, si in potestate mãsisset: cum tunc nõ adeunte hęrede ipso iure ciuili si hęres: sed iste nõ nisi per contra tab. & in fi. expone exhęredatus, i. emancipatus. sed tũc abũdaret dictio, non, quæ est in fine. Vel pone suum cũ duobus extraneis institutum, & emancipatum præteritum. & suus petijt contra tabu. contra vnum de cohæredibus commisso edicto qui tamen nõ adierat: qđ fieri potuit, vt §. eo. l. quod vulgo. nã præstat legata ab illo relicta vt j. tit. 1. l. sed & si pro dote. §. no omnia. quæ nõ præstaret si esset præteritus: vt j. ti. 1. l. is qui in prin. & §. vbi & secundum hoc est melior cõditio exhæredati: quia nulla præstat scriptis non adeuntibus. vt §. proxi. quàm instituti. & secundũ hoc dic in familia relicti: & sub. & exhæredato: vt ex seq. litera colligitur: quã exhæredatus nõ esset subaudi, sed institutus.

f Hoc casu. Impropriè dicitur cum alium adijciat casum: vel dic hoc casu. s. cum non est adita hæreditas a scripto. & sic propriè.

SI is. CASVS. In lege ista dicitur. Quidã habebat filium, & ex eo nepotem: filiũ suum dedit in adoptionem, nepote in potestate retento. tandẽ est emãcipatus a patre adoptiuo, & decessit relictis hæredibus extraneis, q̃r. tur, an filius eius q̃ in potestate aui remansit, possit petere bonorum possessionem cõtra tab. patris? Resp. posse, quamuis in potestate eius nũquam fuerit. nam & emancipati a parte filii bo. pos. contra tabul petere potest nepos ex eo in potestate aui retentus. Si aũt hunc nepotẽ ex filio emãcipato retentum in potestate auus eidẽ filio emancipato (q̃ eiusdem nepotis pater erat) in adoptionem dederit, & eundem auus præterierit: poterit idem nepos petere bonorũ possessionem cõtra tabul. aui. quod nõ posset extraneus ab eodem filio emancipato adoptatus: is enim in familia aui nunquam.

g Nec debuisse. Scilicet quia fuit præteritus. Aliàs, licet aliena.

h Petere poterit. Bonorũ possessionẽ, scilicet sui patris, qã falsum est, vt supra eodem. l. retentus Acc.

i In adoptionẽ datus. Secus si alij in adoptionem datus est? vt §. e. l. si in adoptionem, quanquã filius ad patris sui hæreditatem per cõtra tab. vocatur, cuicunque pater detur in adoptionẽ: vt §. eo. l 3 §. si pater alicuius. Azo.

k In aliena. Id est, in extranea, vel extranei: sunt tamen aliena, i. l alterius & est bona ratio: quia si extraneo datus esset in adoptionem, nunquam haberet contra tab. vt Insti. de hær. ab inte. §. at. hi. & §. ea. Azo. & facit §. eod. l. 3. §. si quis filio suo emãcipato. & §. idemq;. & Inst. de hær. ab intest. §. cum quæritur & §. sed & si conceptus.

l Quia nunquam. Facit §. de in ius vocan. l. sed & hoc. §. si filius.

De legatis præstandis contra tabulas bonorum possessione petita.

Primò commendat edictũ, & ponit mentem edicti. secundo incipit illud exponere. secunda ibi, Generaliter. vsque ad finem. Bart.

Vlpian. li. xxj. ad edict. I.

DE LEGATIS PRÆSTANDIS. &c.

ADDITIO Superiori titulo de bo. poss. cõtra tabu. liberis præteritis danda, vel denegẽda dictũ est. verũ quia contra tab. bonorũ pos. petita legata pẽstantur certis personis: adijcitur titulus de legatan. bo. pos. perita. Et nota hic regulariter petita bonorũ possessio. contra tab. nõ præstantur legata. C. de contra tab. l 1. speciale est in certis personis, puta liberis, & parẽtibus, & vxore & nutu: vt j. l. 1. 2. & 3.

Hic

Hic titulus. CASVS. Tractaturus Iurisc. quibus personis præstantur legata petita possess. contra tabu. dicit quod præsens titulus continet naturalem æquitatem, & aliquod nouum. Naturalem æquitatem: quia tuetur voluntatem defuncti legatis relictis certis personis. Nouum continet: quia vult præstare certis personis legata, petita contra tabu. bono. poss. sunt autem personę liberi, & parentes, & vxor, & nutus. parentes accip untur vsque in infinitum, & liberi: in tantum q̃ si filius emancipatus decessit relicta vxore prægnante, filio etiã nato postea debentur legata. & sicut legata debẽtur, ita mortis causa donationes. Vnũ sciatis, si seruo liberorum, vel parentũ est legatum, non debetur: sed & si legatũ est liberis, vt præstetur extraneo, nõ debetur: sed si extraneo relictum est, vt liberis detur, bene debetur.

a Naturalẽ. Id est, rationem hominis à natura institam. non enim naturalis, sed prætoria ẽ æquitas. sic supra de mino. l. 1 in prin. Azo.

b Rescindunt. Per ius prætorium. mero tamen iure ciuili tenet: & dic q̃ cũque sint qui rescindunt, vt j. de coniu. li. l. nihil.

c Eius. Scilicet patris.

d Quibusdam. Nõ ergo omnibus: vt j. eo. l. sed & si mortis in prin. & §. liberis. sic §. de min. l. patri. in prin. & facit §. de vsuf. l. si extraneo. & §. ti. 1. l. pe. §. legata.

e Præstarent. Quo iure? forte officio iudicis. cum rescissum sit testamentum: vel actione vtili ex testamento ar. j. eo. l si emancipato q̃ est prætoria sicut alia: vt §. si quis omis. cau l. 1. nam & quanto minoris quãdoq; ciuilis, quandoque prætoria est: vt no. §. de act. emp. & ven. l. Iulianus. in prin.

f Dotis nomine. Hoc refertur ad vxorem, & nurũ. & dic, si & dos fuerit, non aliàs: vt j. e. l. is qui. §. pen.

g In infinitũ igit. No. ergo dictũ generale intelligi generaliter. sic sup. de in ius voc. l. quiq;. §. parẽtẽ. & j. vi. bo. rap. l. 2. §. hoc. & de iniu. l. itẽ apud.

Ide titulus ẽ quitatẽ quã habet naturalem, & aliqd nouum: vt qui iudicium patris rescindunt b per cõtra tabulas bonorum possessionẽ, ex iudicio eius c quibusdam d personis legata, & fideicommissa præstarent: e hoc est liberis, & parentibus, vxori, nuruique dotis nomine f legatum. Generaliter autem parentes, & liberos prætor excepit, nec gradus liberorum, parentumve enumerauit. In infinitum igitur g eis præstabitur. Sed nec personas h secutus est, vtrũ ex virili sexu, an ex fœminino descendant. Quisquis igitur ex liberis, parentibusque fuerit, ad legati petitionem admittetur: sed ita demum, si iura cognationis i sint inter eos. Liberos autem etiam eos ad legatorum j petitionem admittimus, q̃ in adoptionem dati sũt, k vel etiam adoptiui, l dummodo maneant liberi. m Posthumi liberis legata relicta vtique præstabuntur. n

In P. F. & ad aliqd nouã vti qui iudicia patris, &c.

In P. F. secutus est.

In P. F. vel etiam in adopti ui. sed hic rectius.

In P. F. prægnate vxore. & alibi sępe prægnas pro prægnans.

Iulianus libro xxiij. Digestorum. II.

ETideo si * prægnante vxore filius emãcipatus fuerit, & bonorum possessionem contra tabulas acceperit. o legatum nepoti præstare debebit. p

Vlpianus libro xl. ad edictum. III.

SEd & si mortis causa donationes sunt collatę, credo, tuendæ sunt. q Si autem excepti nõ sũt: r auferendas eis puto mortis cã donationes. Liberis autem tantum, & parentibus prætor prospexit: non etiam fratri, & sorori conseruauit legatum. Hoc autem solum debetur, quod ipsis parentibus relictum est, & liberis. Cæterum si seruo eorum fuerit adscriptum, vel subiectæ eorum iuri personæ: non debetur. Nec enim quærimus, s cui acquiratur, sed cui honor habitus sit. Sed & si coniunctim ei fuerit legatum relictum cum eo, cui non præstatur: sua tantum portio t ei conseruabitur. Item si quis u ex his personis rogatus sit restituere extero, quod sibi relictum est: dicendum est, non esse legatum præstandum: quia emolumentum ad eum non respicit. Sed si proponas, extero legatum, rogatumque eum præstare hoc alicui ex liberis, parentibusque: consequenter

Iura cognationis. Quod dic: vt Insti. de cap. di §. quod autem. & §. sed & si in insulam. & de legi. agno. tu. §. fi.

Ad legatorum. Relictorum à naturalibus parentibus. Azo.

Adoptaui. Id est, eos, q̃ sũt adoptiui.

Maneant liberi. Quod nõ est, si emãcipati sunt à patre adoptiuo, nisi filius adoptiuus sit deliberis. vel dic, nõ est. cum desinũt esse ciues. Acc.

Præstabuntur. Quia pro natis habẽtur: vt Inst. de tu. §. cum autem.

ETideo si prægnãte. Quid si ante? Resp. idem propter superius respon.

Acceperit. Emancipatus præteritus.

Debebit. Amplia etiam dic nepos potest petere bonorũ possessionem cõtra tabulas: vt j. eo. l. fi. 1. & 2 respon.

Ed & si mortis.

Tuẽdæ sunt. Hominibus exceptis.

Non sunt. Id est, si non sunt de personis exceptis.

Nec enim quæri mus. Scilicet tantũ. nam & id quandoque quærimus, vt j. ea. l. §. sed si proponas & facit j. de iure fisci. l. edi. §. ad eos. & supra tit. 1. l. non putaui. § in adoptionem. Sed arg. contra Inst. de quas person. no. acqu. §. sed si hæres.

Portio. Nisi forte sint socij, nã tũc totum quæritur excepto: vt supra de libe. lega. l. si is q. & nisi fit relictum indiuiduum: quia totum tũc quæritur excepto. arg. j. quib. ad lib. pro non lic. l. fi. & fm hoc non obst. j. e. l. filiũ. in fi. & facit C. fam. ercis. l. fi. & j. eo. l. si filius. & l. filiũ. §. si legara. & j. de cõiug. li be. l. si nepos. & Inst. de leg. §. si eadẽ. & supra de leg. 2. l. huiusmodi. §. si Titio. Acc.

Itẽ si quis. Facit §. de inoff. testam. l. Papinian'. §. meminisse. & §. de excu. tu lege legatarii. & §. si q. alitest. prohi. l. 1. §. 1. & §. q̃ cũ eo. l. ii filius. §. 1. & §. ad

Treb.

Trebe. l. cogi. §. hi qui.

a Sub hoc modo. Sed superiori casu simpliciter.

b Alicui, Scilicet certo, vel incerto: vt Inst. de lega. §. in certis. & §. sub certa.

c Nō debere. Parens, vel filius. hoc cōsequit̃ volūtate expressa, & sic eis habetur honor. at cum seruo: tunc magis per alium, q̃ per voluntatem defuncti cunsequitur: vt supra. §. hoc autē solum.

d Vtiliter. Id est, vtiliter dari poterūt propter conditionē legatarij: non tamē quia ipso iure nullum esset testamentum. tunc enim nec contra tabulas locū habet. & facit supra ad Syl. l. si quis in graui. §. fin. & l. qui posthumus

e Non debentur, Iure communi, sed per dispunsationem huius edict. debentur: vt supra eo. l. 1. in princ.

f Vm propter. Bene dico vtiliter datū, cū &c. & aliàs. §. est.

g Cum scirēt. Sic §. ti. l. filiū. §. quod si hi.

†Emancipat⁹ ergo habet bo. pos. cōtra tab. dic si ex cā prætorit⁹, sed si sine cau sa, habet ius dicēdi null. Bal. in l. certū. pe. col. C. vnde cog. Dyn. in l. Gallus. §. deliberis, & posth.

Filium. CASUS. Paterfa. filium suum impuberem in potestate cōstitutum instituit, eidem substituit, filiū emancipatum prætorijt: liberis, parentibus, extraneis legata reliquit. vterque filius petijt contra tabu. ex persona fratris, f emancipati. nunquid legata debentur omnibus? Respon. si legata sint relicta ab impubere, solis parentib⁹ p̃stantur, si a substituto impuberis p̃stantur omnibus, habita ratione legis Falcid. h. quæ est ratio legis Falcidiæ, cū quis vocatur in seruitem? Respon quarta pars est seruanda. si autem esset institutus ex vncia, portio eius debet augeri vt supra dixim⁹ sem. vnde legata ab impubere, liberis, & parentibus debentur, relicta à substituto, omnibus debentur Ordic, mihi, quæ est ratio, quare legata relicta ab impubere debentur solis liberis, & parentibus, relicta à substituto, omnibus debentur? Ratio est illa: si emancipatus petit contra tab. testamentū in quo impubes est institutus, rūpitur: & habet impubes partē non ex iudicio defūcti, sed beneficio fratris, & ex p̃sona fratris, ideo non est mirū, si p̃stat solis liberis & parentibus, quia est de liberis. C. de contra tab. l. 1. sed substitutus impuberis non erat de liberis: vnde omnibus p̃stat. & quia habet hæreditatem beneficio defuncti: accedit §. de leg 3. l. fi. §. fi. Omnibus. Bonorum possessio. contra tab. petita facit quod legata non debeantur, nisi certis personis. Or. debentur ista legata omnibus liberis, his s. qui non petierint cōtra ta. bo. poss. illis qui petierūt, nō debētur. vnde est in electione filij p̃teriti, cui legatū est, vel petere cōtra tabulas, & legatum nō debetur, vel petere legatū & ter dicemus, p̃stari debere. Hoc amplius, & si extraneo relictum sit sub hoc modo, [a] vt alicui [b] ex liberis p̃stet: æquissimum erit dicere, non debere [c] ei prætorem denegare actionem. Ea autem legata sola p̃stant, qui contra tabulas bonorum possessionem accipiunt, quæ vtiliter [d] data sunt: verum idcirco nō debentur, [e] quod filius contra tabulas bonorum possessionem accepit.

Iulianus libro xxij. Digestorum. IIII.

Vm propter [f] hoc plerunque scripti heredes omittant hæreditatem, cum scirent [g] emancipatum aut petisse, [†] aut petiturum contra tabulas bonorum possessionem.

Petita bonorum possessione contra tabulas relicta a pupillo, debētur exceptis perfonis : relicta à substituto debentur omnibus salua ratione Falcidiæ. Bart.

Vlpianus libro xl. ad edictum. V.

Filium quia impuberem hæredē scripsit, [h] eique substituit: [i] emancipatum autem filium prætulit: deinde vterque filius acceperunt bonorum possessionem. [k] legata sunt etiam à substituto [l] impuberis relicta non tantum liberis, & parentibus, verum etiam extraneis. Quæritur an mortuo impubere, cogatur substitutus ea p̃stare? Et si quidem ab impubere relicta sūt, solis liberis, parentibusque p̃standa sunt. [m]

Sin verò à substituto impuberis: omnibus eum p̃stare oportet habita ratione legis Falcidiæ, scilicet vt partis dimidiæ, quæ ad eum [n] agnoscit iudicium defuncti, & nō poterit petere cōtra tab. ¶ Si quis. Quidā prāteritus petijt contra tab. postea apparuit eum esse de ijs, qui non poterāt petere contra tab. sed de ijs quibus legata relicta p̃stant: nunquid oberit ei, quin legatum possit assequi, nō, si ue ordinariā bonorum possessionē petierit, siue extraordinariam. s. Carboniana q̃ tribuit factū, nō ius. Nō solū autē. Si quis petierit bonorū possessionem cōtra tabulas, denegat ei sui legati petitio. Sed si aliquid ex voluntate defuncti assecut⁹ sit illud denegat ei. & ideo q̃ eā petijt, cū substitutus erat impuber, mortuo impubere, denegatur ei persecutio hereditatis ex substitutiōe. ¶ Si legata. Si in testō, cōtra q̃ petita est bonorum possessio ℘ tab. aliqua legata sunt relicta liberis, illa debent: & etiā relicta extraneis, & vtraque inducūt legē Falc. & tamen si legata aliqua causa non p̃stātur extraneis, ꝓpter hoc nō augentur legata liberorum.

¶ Sed & si portio. Si legata relinquantur liberis, & parentibus, petita bonorū possessio. contra tabulas debenter eis. Sed & portio hæreditatis est relicta liberis & parentib. & petitur cōtra tab. nunquid illa portio seruatur liberis, & parētib⁹? sic & quatenus cōseruat? si autem plus sit amplior virili portione, conseruatur vsq; ad virilem: si minor sit conseruatur quantuncunque sit. idem dicimus in legatis, & si de commissis. Is autem. Si alicui ex liberis cōseruat̃ legitima portio p̃stat et legata liberis, & parētibus, nō extraneis. h. d. is, scilicet ex liberis, vel parentib⁹ conferentur secundum determinationem. quam habuisti in præcedenti §.

In P. Fl. legata sūt ēt substituto ꝑpuberis &c. sed recti⁹ hic.

† Alias, tamē nō ob hoc &c. & ita legisse vī.

* Alias nōmō honestiore titulo.

* Onere. Quia tutela, & alia onera sequunt̃ hereditatem, non legatum. In P. Flo. sæpe honor ꝓ onere, & onus pro honore sumptum est.

‡ Sic & Ci. in oratio. pQuintio, hæredis scripti summum honorem appelat.

a Scriptis. Ex dimidia, & extraneū in alia dimidia. Vel die filiam insolidum.

b Substituit. Pupillariter.

c Bonorum possessionē. Scilicet pupillus cōmisse edicto per emancipatum: vt §. de leg. j. l. antepen.

d A substituto. Non solum ab instituto.

e Præstanda sunt. Sed nonne paternum est ruptū per cōtra tab. ergo nec pupillare tenet. Instit. de pupsubst. §. liberis. sed illud quando de iure ciuili esset ruptum: vt ibi no. Acc.

n Omnibus. Quia quicq̃d habet ex defuncti iudicio habet: q̃a pars instituti, nec creuit, nec etiā decreuit. si autē creuisset tunc ꝓ eo, q̃ habet ex iudicio defuncti, omnibus pro augmento tantū coniunctis: vt §. de leg. 3. l. fi. & de vulg. substit. l. sed & si contra. & j. eo. l. si duo. §. proinde.

o Ad eum. Scilicet substitutum.

Peruenit. Ex voluntate patris.

b Augebit. Sic cōtra. vt §. ti. j. l. filiū. §. legata. sed cane. quia ex vncia de ijs omnibus, quę accreuerūt, p sonis exceptis prætabitur supra, de leg. primo. l. fi. §. fi. Vel potest dici, quòd illa distinctio locum hēt in his legatis, quę fuerunt à pupillo relicta, & à substituto tacite repetita: vt ibi no. sed hic loqtur de ijs, quæ fuerunt ab ipso substituto relicta.

c Supradictis. Supra titu. x.

d Elegerit. Sciens non ignorans: vt §. de inoffi. test. l. mater. & j. de bo. lib. l. si uero. circa princ. nisi per in integrū restitutionē, si esset minor. vt j. d bonis libert. l. si vero. i fi. & facit j. e. l. bonorū. & §. de vul. substit. l. is qui. & j de bo. liber. l. i seruitute. §. si qs bonorū. & §. tit. 1. l. 3. §. fin.

e Liberis. Puta nepos ex filia: vt §. ti. 1. l. illud. §. ad testamenta.

f Carbonianam Quæ dicitur extraordinaria: & quia nō tribuit ius in dominio: vt j. d Carb. edi. l. 3. §. missum. i fi. §. & not. §. de inoffic. test. l. Papinianus. §. j. & facit C. si mācip. ita fue. ali. l. ea quidē, & §. qd quisque iur. l. 1. in fi. Arg. contra. §. de condi. institu. l. mulier. §. 2.

ADDITIO. Dic ſm Bartol. q̃ ibi fiebat secundū volūtatē testatoris hic econtra. Itē si sufficit ad commodum, non autem ad incommodum.

g Ex volūtate. Defuncti. Acc.

h Accepit. Vt de fideicom. vel do. causa mor. & facit §. ti. j. l. sub cōditione. §. j. & §. de vul. substi. l. is qui. & de acqu. hær. l. quæsitum. & §. ea. l. §. omnib. & §. ad Treb. l. si patr. §. sed nec illud.

i Suo. Secus in alio substituto: vt §. ea. l. in princ.

K Extraneis. A testatore, q̃ instituto extraneo filium prætiuit.

l Faceret. Quod esset si institutus adiret, & ꝑteritus contra tab. non peteret. at vero ꝑterito petēte, & sic annihilatis legatis relictis extraneis, nō habet locū Fal. vt & §. ad leg. Fal. l. in ratione. 1. resp.

m Recideret. Prætero non petente.

n Non prætantur. Quod est quando prāteritus non petit contra tab. Item est cōtra j. ea. l. §. fi. Sol. ibi.

o Augentur. Et sic est lucrū prāteriti. & sic est cōtra j. ea. l. §. fin.

p Adscripta. Iure legati, quod pōt, vt §. ad Treb. l. mulier. §. fi. & secūdū hoc quod subijcit legata, scilicet singularū rerum. vel dic ad scripta iure institutionis: vt j. eo. l. nā secundum. & l. sed & si pro dote. in prin. & q̃ subijcit legata, scilicet, quātitatis vel singularia. & secundum hoc q̃ dicit hæreditatis relinqui honesto titulo, id est, legati. & honestiore, id est, iure institutionis.

q Pleniore. Hac ratione iure institutionis est filio relictū: vt in Authen. vt cum de appella. cog. §. aliud. & no. q̃ honor est, cui dat: & dedecus cui aufertur. sic institu. per quas psonas not. acquiri. §. hoc quoq;. & §. māda. l. 1. §. si remunerandi. in prin.

r Personis. Ideſt, liberis & parentibus scriptis hęredibus. Azo.

s In minorem. Scriptis his personis hęredibus.

t Scriptæ sunt. Huiusmodi personę. & dic, si iam adierūt. aliàs, augeſ: vt no. §. ti. 1. l. nō putauit. §. fi. & facit j. de cōiung lib. l. q̃ duos. Sed in eo. ti. l. fi. cōtra.

u In donationib⁹. vt si talibus titul s eis plus, quàm viri lis relinquiſ, reducitur ad virilē, sed non augetur, si minus,

ex voluntate [g] accepit.

[h] Cui consequens est, quod Iulianus scripsit. Si fratri suo [i] impuberi substitututus sit, acceperitque contra tabulas bonorum possessionem: denegari ei persecutionem hęreditatis fratris impuberis mortui, cui à patre substitutus est. Si legata fuerint relicta liberis, & extraneis, [k] licet vtrorumque prestatio Falcidiæ locum faceret, [l] legataque liberorum recideret: [m] nunc tamen [†] ob hoc, quod extraneis non prætantur, [n] legata liberorum augentur. [o]

Sed & si portio hęreditatis fuerit ei adscripta, [p] qui ex liberis parētibusve est: an ei cōseruanda sit, vt solent legata? Et Iulianus sæpissimè scripsit in portione quoque hæreditatis idem, quod in legato probandum, cuius sententia rescripto diui Pij cōprobata est: cùm hæreditates non honestiore modo titulo, [*] sed pleniore [q] honore tribuantur. [‡]

Ad eum autem modum tahibus personis [r] succurrendum est: ut ampliore quidem, quam virili portione hæreditatis data, vsque ad virilem tueantur. in minorem [s] autem eatenus actiones his tribuantur, quatenus scriptæ [t] sunt. Idem obseruat & circa legata, fideive commissa, quę his data fuerint, & in mortis causa donationibus. [u] Is autem,

p Peruenit. Ex voluntate patris.

b Augebit. Sic cōtra. vt §. ti. j. l. filiū. §. legata. sed cane. quia ex vncia de ijs omnibus, quę accreuerūt, p sonis exceptis prætabitur supra, de leg. primo. l. fi. §. fi. Vel potest dici, quòd illa distinctio locum hēt in his legatis, quę fuerunt à pupillo relicta, & à substituto tacite repetita: vt ibi no. sed hic loqtur de ijs, quæ fuerunt ab ipso substituto relicta.

c Supradictis. Supra titu. x.

d Elegerit. Sciens non ignorans: vt §. de inoffi. test. l. mater. & j. de bo. lib. l. si uero. circa princ. nisi per in integrū restitutionē, si esset minor. vt j. & bonis libert. l. si vero. i fi. & facit j. e. l. bonorū. & §. de vul. substit. l. is qui. & j de bo. liber. l. i seruitute. §. si qs bonorū. & §. tit. 1. l. 3. §. fin.

e Liberis. Puta nepos ex filia: vt §. ti. 1. l. illud. §. ad testamenta.

f Carbonianam Quæ dicitur extraordinaria: & quia nō tribuit ius in dominio: vt j. d Carb. edi. l. 3. §. missum. i fi. §. & not. §. de inoffic. test. l. Papinianus. §. j. & facit C. si mācip. ita fue. ali. l. ea quidē, & §. qd quisque iur. l. 1. in fi. Arg. contra. §. de condi. institu. l. mulier. §. 2.

ADDITIO. Dic ſm Bartol. q̃ ibi fiebat secundū volūtatē testatoris hic econtra. Itē si sufficit ad commodum, non autem ad incommodum.

g Ex volūtate. Defuncti. Acc.

h Accepit. Vt de fideicom. vel do. causa mor. & facit §. ti. j. l. sub cōditione. §. j. & §. de vul. substi. l. is qui. & de acqu. hær. l. quæsitum. & §. ea. l. §. omnib. & §. ad Treb. l. si patr. §. sed nec illud.

i Suo. Secus in alio substituto: vt §. ea. l. in princ.

K Extraneis. A testatore, q̃ instituto

nus, vt supra prox. §. & ff. eo.

a Cui portio. Legata. vt supra prox.

b Solis præstanda. Et est ratio: vt ff. eo. l. is q. §. sed si scriptus. Sed cõtra supra ti. ff. l. ex duobus. §. sed illud vbi dicit, q omnibus. sed ibi præterius, & institutus erant emancipati, hic institutus erat, in potestate.

c Solius. Cui conseruatur virilis, & præterito petente contra tabulas.

d Portio. Hæreditatis legata.

e Id. Aliàs hoc.

f Pro futurũ. Imo non: vt supra ea. l. §. si legata. quæ est cõtra. Sol. non proficit alijs iure accrescendi, sed iure nõ amissionis. Alij, q hic cõiunctim liberis & extraneis, ibi disiunctim, quod non placet: vt supra eo. l. 3. §. sed & si coniunctim. Alij q ibi fit quæstio, sed non solu itur, sed soluetur: vt hic. Vel dic q hic socij, vel legatum in diuiduũ. ibi sec⁹: vt no. d. §. sed & si coniunctim.

g Igitur. Infert ex omnibus prædictis. nam si quod extraneis subtrahitur, datur cõiunctis, vt proxime dixi. item & coniuncti non habent vltra virilem. igitur &c.

h Dandum. Aliàs, dandum: aliàs datũ, id est, dandum.

SAluius Aristo. CASVS. In lege ista ponitur quæst. talis. Quidam habebat filium emancipatum, quem præterijt patrem suum, & extraneum instituit: patri dedit legatum, filius, petit contra tab. modo quæritur, qualiter debet pstari id, quod relictum est patri? Et respõdetur, si vterque adiuit hæreditatẽ, indubitanter seruat portio quæ debetur patri. sin neuter adiuit: non vt q aliqua portio seruetur, si non petita bon. poss. secus si petita bonorũ possessione, si alter adiuit, alter nõ, illud q patri est relictum, debet seruari ei, vt tñ non plus habeat, quam emancipatus petens ff. tabu. nam secundum constitutionẽ diui Pij & si liberi, & parentes sunt scripti, & præteritus cõtra tab. petit, debet ei seruari virilis portio. verbi gra. Ponit testator vnum filium, nil tribuit: duos præterijt: duo petunt contra tab. vnusquisq; habebit tertiũ. Sed quid cui portio i hereditatis conseruatur, vtrũ omnibus, an tantùm exceptis personis legata præstare cogatur? Et magis probatur, exceptis personis solis præstanda: k nec tamen solius l cõmodo id cedit. Nã si legatis onerata sit portio m tam liberorũ, parentũve, quam extraneorum: id, n quod extraneis non præstatur, liberis, parentibusq; profuturum o non dubitamus. Igitur p ita demum quod extraneis non præstatur, cõmunicatur cum eo, qui contra tabulas petit, si non legatarijs liberis, parentibusq; dandum r sit.

Hi quibus legatum, vel portio hæreditatis conseruatur vltra virilem non admittuntur. Bart.

Iulianus libro xxiij. Digestorum. VI.

SAluius Aristo Iuliano salutẽ. Qui filium emancipatum habebat. præterito eo patrẽ suum, & extraneum hęredem instituit, & patri legatum dedit. filius contra tabulas bonorum possessionem petit. Quarto, si aut vterque t hæreditatem adijsset, aut alter ex his, aut neuter: u an & quantum legatorum nomine patri debeatur? Respondi, Sepe animaduerti hanc partẽ edicti, qua emancipatus x accepta contra tabulas bonorum possessione, liberis, & parentibus legata præstare iubetur, habere nonnullas reprehensiones.

Nam si dodrans legatus fuerit, y plus habiturus est is, cui legatum erit, quàm emancipatus. Decreto z itaque ista tẽperari debebunt, vt hæreditatis partem emancipatus præstet a ita, ne scriptus hæres amplius habeat, quàm emancipatus & legatorum b modis tempertur: vt nihil plus ex legatis ad aliquẽ perueniat, quàm apud emancipatum bonorum possessionis nomine remansurum est.

Triphon. lib. xvj. Disputationum. VII.

NAm secundũ c cõstitutionem diui Pij ad Tuscium Fuscianum Numiniæ legatum placuit, parentes, & liberos hæredes quoque institutos tueri vique ad partem virilem, exemplo legatorum: ne plus haberent ex institutione tales pienę, quàm ad eum peruenturum esset, qui contra tabulas bonorum possessionem accepisset.

Vlpianus libro xl. ad edictum. VIII.

VIrilis. Casum in hoc prin. vide ff. in casu prox.

d Si quis ex liberis. Testator aliquẽ ex liberis instituit, & ei aliq plegauit, filiũ emancipatum pretexuit, & petita est contra tab. bon. possess. nunquid illi ex liberis legatum, an tantum portio conseruatur, an vero vtrũque? Et dic quod vtrunque conseruatur vsque ad virilẽ portionẽ. Sed quid si hæres institutus adiuit, hæres præteritus petijt contra tab. legata debentur certis personis, nunquid libertates competunt? Dicitur q sic. sed si fuit denuntiatũ hęredi, noli adire, & ipse adiuit dolo, ff. de dolo poterit conueniri ad interesse.

¶ Si quid vxori Hucusq; tractatu est de legatis relictis liberis, & parẽtibus, & extraneis: incipit tractare de legatis relictis vxori, vel nurui dotis causa: & dicitur, sicut debetur liberis, ita vxori, & nurui vnũ scias, nurus appellatione pronurũ contineri & debeũ legata solida nõ pro virili portione: q a dos debeẽ vt a socero, & alienũ, debetur ergo vxori & nurui dotis causa, siue dos ẽ legatur, siue res p dote, siue pecunia, siue tãtum

cum legatur, quantum est dos, siue vltra. Sed si p dote relinquitur certa portio, similiter in illa portione debet tueri, & considerandа est nurus, vel vxor tẽpore mortis si ergo aliquis legat vxori cõstante matrimonio, non valet. quia non potest petere dotem constante matrimonio.

Sed quibus casibus potest petere dotẽ cõstãte matrimonio ijsdem legatum relictum sibi petere potest: hoc dicit cum legibus seq. vsq; ad §. non omnia. Viu.

a Virilis. Cõtinuatur cum præcedẽti, & facit ff. de verb. signi. l. virilis. & C. de cad. tol. §. finautem. Acc.

b Vnum. Cui sit legatum. Acc.

c Cæteri omnes. Si ergo fiat ex omnib⁹ portionibus parentum, vel liberorum vna coaeruatio: vt ff. de iuri. om. iudi. l. si idẽ. §. fin. Azo. & ar. ff. de pac. l. si plures. & Inst. de excu. tut. §. idẽ tria. & in auth de sanct. epis. §. sportularum.

d Acceperit. A cohærede.

e Vtvtrunque, Cõtra ff. c. l. bon. pos. in fi. Solu. potest dici, q hic loquitur in liberis & parentibus, qui bo. poss. contra tab. petere non possunt: ibi de his, q possunt, quod verũ est. nam nec dicit ibi de parentibus. Sed quare deterioris cõditionis esset filius, qui contra tab. petere potest? posset tamen illud tolerari, si periat contra tab. vt ff. c. l. filium. §. omnibus. Sed vbi adijt hæreditatem, cur legatum non habet p cipuum? Azo. Dic ergo vt ibi.

f Competent. Et dicte, & purè data licet vnus hæres tãtum adeat: vt ff. de fideicom. lib. l. cũ vero. §. apparet. & de manu. testa. l. testamento. §. testamento. & de stat. lib. l. 2. 2. respon. Sed quomodo valent rupto testamento per cõtra. vt supra de inoffi. testa. l. Papinianus. §. si ex causa q est contra Sol. ibi.

ADDITIO. Dic q ibi loquitur per querelam, hic per contra tabulas, & sic remanet testamentũ validũ de iure ciuili, secundum Bar.

g De dolo. Sed nõne licuit ei suo iure vti: vt ff. de reg. iure. l. nullus. Respon. nõ, cũ sibi nõ p desit, & alij nocet: vt ff. de aqua plu. arcen. l. 2. §. denique, & non

de vi denuntiationis: vt ff. quæ in fraud. cred. l. ait prætor. §. si quis particeps. & C. de rei ven. l. fundum.

h Adijt. Scilicet institutus.

i Virilem. Præterito.

k Præter dotem. Inclusiuè ponitur istud præter nã & dotem & aliud legauit sic ff. de pign. act. l. 1. in. fi. Acc.

Non præstabitur. Contra. ff. l. proxi. Solu. ibi.

l Nutus. Sic ff. de verb. sig. l. nurus, & ff. qui latisd. cog. l. 2. §. nurum.

m Legatur. Vt fundus valens centum pro dote, quę erat centũ: vt & ff. proxi. §. & hoc casu habet locum edictum de alterutro, nisi aliud senserit testator: vt supra de dote præleg. l. cũ quis. & C. de rei vxor, actio. §. sciendum.

n Reducẽdam. Aliàs, redigendam. Acc.

o Cum. Pro quando: vt quia concurrit legatum cum dote. secus ergo est, si plus est in legato, nec obst. ff. l. prox. vt ibi no.

p Æs alienum. Sic supra ad leg. Fal. l. si vsusfruct. §. dos. & supra ad Treb. l. cũ hæredes.

q Nominetur. Alias vtrũque deberetur: vt C. de rei vx. act. §. sciendum: nec ob. ff. eo. l. is qui. §. ei q. sed vbi nulla erat dos.

r Ed & si plus. Illis. Vxori. & nurui, sed nõ in pl⁹, quam dos facit. & sic non obst. sup. le. prox. §. si quid vxori. & §. cum autem. & supra eod. l. circa princ. vbi vxoribus &c. Acc.

s Ed & si. Casus in prin. huius legis continuatus est casui præcedenti.

¶ Non omnia. In §. isto determinantur multa, q dicta sunt in superioribus: dictũ est enim, q petita bonorum poss. contra tab. debẽtur legata certis psonis determinatis: si ergo ab vno gradu est legatũ relictũ, ab alio petita bo. poss. legatũ non debetur. verbi gratia, testator fecit duos gradus. primũ hæredis instituti, secundum substituti. si est præteritus à primo gradu, petita bonorum poss. legata nõ debentur. si ab vtroq; gradu. si vult aliquis de institutis, legata debẽtur certis psonis. si autẽ nullus vivit, res reducit ad causam intestati. Sed quid erit? post mortẽ testatoris ante

t Cũ, pro si: cũ pro quia. Bar. in l. 2. C. ff quib. caus. cess. lon. tẽ. præsc. gl. & Car. in cic. testib. ff prin. de test. & quomodo differant, vide oino per Alexan. in l. stipu. ff. verb. obl. q qui b⁹, & quot alijs modis accipitur, Mand. in Gl. Fac. §. habita, in ver. cum.

* In P. F. redigẽda.

ante aditam hæreditatem instituti decesserūt. nunqd legata debentur: nō sed relicta à substitutis. Sed qd erit, aliqui sunt instituti, & alij substituti, nemo adiuit. nunquid legata debent? nō, nisi relicta ex testamento. Sed quid erit, aliquis plures instituit, quidā adierunt: quidā nō: legata debentur relicta ab ijs, qui adierunt. Sed quid erit? legatum est ab instituto sub conditione & à substituto pure, deficit cōditione institutus. si non fuit cōditio ipsius potestate, legata relicta ab instituto debētur. sin aūt noluit adire, nullū emolumentum sibi debetur. h. d. cum tribus legib. seq. vsque ad l. nonnunquam. Vi.

a Sed & si pro dote. Facit. ſ. eo. l. filiū. §. sed & si portio. Acc.

b Mortis. Adeo, vt nec aliter relictum valeat. vel si valeat, non prętatur petita bon. poss. contra tab. vt ſ. de auro & arg. leg. l. ꝫ. & de le. ꝫ. l. ite legato. §. pe. Azo. & facit j. eo. l. interuenit.

c Prælegauerit. Socer.

d Nupta sit. Scilicet filio adhuc. Acc.

e Nullum est legatū. Scilicet interim. Sed nunquid erit, cum poterit? R. espō. erit arg. j. de sol. l. sub cōditione. H. & facit ſ. de dote præle. l. si socer. in prī.

f Datur actio. Qd est, si vir est exhæredatus. vt supra sol. matr. l. si constante, §. x.

g Gradib. Institutorum, & substitutorum.

h Relicta sunt. Liberis, & parentibus: alijs autem relicta nunquam præstantur. Azo.

i Gradu. Secus in querela: quia illa omnes gradus rūpit ipso iure: vnde ex nullo gradu præstantur legata, vt ſ. de inoff. test. l. Papinianus, §. sed nec. & § si ex causa, l. Titia hic vero nō ipso iure, nisi ante aditā hæreditatem detur contra tab. vt C. de col. l. vt liberis, & k filiæ do. Azo. & j. de man. test. l. testamento liberi.

k Petita. Nō dicit data: q cauetè notandū est. Azo.

l Iulianus ait. Respondendo & plures casus apponendo, & permittendo. Azo. & in fi. legis soluet.

te m ex parte aliqua eādem hęredem scripserit: tuendam esse puto. Esse autem vxorem mortuis n tempore exigemus. Si nurui dotem prælegauerit, o eaque mortis tempore nupta sit: p nullum est legatum: q quia dos nondum debeatur. Sed cùm & constante matrimonio aduersus hæredes soceri datur actio r dicendum est, etiam prælegatæ dotis petitionem dari debere.

Ea legata debentur ex hoc edicto, quę sunt relicta ab eo gradu: contra quem petita est bonorum possessio, si propter timorem bonorum possessionis contra tabulas nulla efficiantur: sed si alias de iure communi, debebuntur etiam legata ab alio capite. Bartolus.

Non omnia, quæ ab omnibus gradibus s relicta sunt, t legata præstare eum oportet, qui contra tabulas petit: sed ea sola, quæ in eo gradu u data sunt, contra quem bonorum possessionem accepit. Sed nonnunquā contra alium quidem gradum petita x est bonorum possessio: ex alio verò legata præstanda sunt: vt ecce duos gradus hæredum fecit, emancipatū præterijt, ab vtroq; tamē gradu liberis, & parentibus legata adscripsit. Et Iulianus ait, y si quidē aliquis ex primo gradu viuit: z ea legata prætari, quæ liberis, & parentibus à primo gradu data sunt. Sin verò nemo viuit eorum, a ea, quæ à sequenti b Quod si neq; ex primo gradu, neque ex secundo quisquam in rebus humanis fuerit, cùm testator moritur: tunc ab intestato F magis bonorum possessionem q prę terito filio competere, nec legata cuiquam præstanda. Quod si post mortem c testatoris ante adita hęreditate instituti decesserint, contra ipsos quidem videri petitam: veruntamen ab eis relicta legata non esse p standa, sed quæ à substitutis d relicta sint.

Paulus libro xij. ad Edictum. XI.

T vbi institutus, & substitutus viuunt: licet nemo adeat hæreditatem, ea tamen legata deberi dicimus, quę ab instituto e data sunt.

Vlpianus libro xxxij. ad Edictum. XII.

Siue autem omiserint instituti, siue non omiserint: f dicendum est, legata, quæ ab ipsis relicta sunt, prętanda: quāuis secundo gradu instituti omittentibus eis. g adierint hæreditatem.

Triphonius lib. ij. disputationum. XIII.

Ab intestato. Sed quomodo hoc casu. cū tempore mortis extiterint tabulæ: vt supra titu. 1. leg. quod vulgo? Sed hic nullo tempore adire potuit, nec viuo testatore, vt supra ꝫ acquir. hær. l. neminē. nec post mortem: quia non super sunt instituti, vel substituti. Sed quid si taransmittatur ad hæredem: vt ſ. tit. 1. l. sed & si decesserit? Respon. idem quod in defuncto: vt j. de reg. iu. l. in omnib. §. non debeo. Azo.

m Volūtas ergo testatoris ex cōiecturis colligitur. sic alibi ex eius vsu, & cōsuetudine gl. & doct. in l. legata. §. fi. in vers. volūtatē. ſ. de sup. le. l. si seruus. §. fin. ſ. d. leg. 2. fort è substituto.

n Eorum. Qui sunt instituti in primo gradu.

o A sequenti. Relicta sunt prętabit hic pręteritus qui petit contra tabulas.

p Sic j P. F. Hal. aūt scripsit, iure suo vtatur, sednō rectè. Vide Anto. Aug. emē da. li. 4. c. 17.

q Bonorum possessionē. Vnde liberi.

r Quod si post mortē. Ecce casus quos prædixi ſ. ibi, sed nō nunquam &c.

s Sed quæ à substitutis. Sed cur tā varie? Respon. propter prætęritum, qui habuit contra tabulas non potuerunt substituti adire: & sic legatarij per prætęritum amiserunt. Det ergo prętęritus hæc legata. sed institut' nō adiuit morte prævenius, nō timore prætęriti: & ideo ea nō soluit p teritus. Quid aūtē si repudiat institutus? Resp. timore p teriti facere videtur vt ſ. eod. l. cum propter. ideo prætęrit' soluet: vt ibi: Iulianus ait &c. Sed non ne relicta ab institu to videtur repetita à substituto: vt ſ. de lega. 1. l. licet. §. sic semper præstanda? Rñ. hic noluit esse repetita, q ex multis cōiecturis p test apparere: vt in eadem l. licet. & facit ſ. ti. 1. l. quod vulgo. l. illud.

t Aut vbi. Ab instituto. Aliàs, ab instituto, & tūc facit sup. l. prox. ibi, Iulianus ait. & alias ab intestato.

u Siue autem. Omiserint. Cū antequā omitteret & petita, & data esset bonorū possessio: secus si tantum est petita: vt ſ. de hære. inst. l. seruus. Azo.

x Eis. Scilicet institutis in primo gradu.

a Item à substituto. Dicimus Petita contra ta. pēdente cōditione: vt ſ. ti. 1. l. si in adoptionē. Az.

b Noluit adire. Quia ab instituto legata debebnnt: vt ſ. eo. l. siue. Azo. & facit supra de hære. institue. l. in suis. Accur.

Nonnunquam. CASVS. In princ. huius l. ponitur casus, in quo qui petit contra tab. habet eam iure bono. poss. secundum tab. Verbi gratia. Quidā filius emancipatus fuit institutus: alius filius emancipatus prætęritus, modo quæritur, si vnus emancipatus est in stitutus, alter prętęritus, institutus pōt petere contra tab. ex persona prætęriti petijt eam institutus: retinebit non iure contra tab. sed secundum tabulas.

¶ Si ab vno &c. Cū testator plures filios instituit. & ab vno nominatim aliqua legata legauit parētibus, post modū ac cepta est bon. poss. contra tabulas. nam quid debentur legata parentibus? & respon. q sic Viu.

c Iure. Idest, effectu: quia idē est effectus, ac si accepissēt bon. poss. secundum tab. Azo.

d Accepit. Contra tab. quod potuit beneficio prætęriti, si adhuc nō adiuerat: vt supra titu. 1. l. si post mortem. §. finalias secus: vt supra tit. 1. l. si ex duobus. §. sed illud.

e Apertissimum: vt j. l. proxima. §. sed si solus.

f Lucro. Vt exoneretur à legatis nisi coniunctis: vt ſ. eodem. l. filium. in prin. & §. fi. & facit j. de col. do. l. si fuerit.

g Cum alijs. Scilicet prætęritis, quod prodest: vt ſ. tit. j. l. post mortem. §. fi.

h Melius est. Imo cōtra. cum enim relicta præstari debeant, cur non sic præstanē: vt testator voluit? Rñ. quia per bon. poss. fit detractio partis: vt ſ. ti. j. l. filiū. §. legata. & l. nō putauit. §. fi. Sed qd si ei nō detrahatur, sed addatur p bon. poss. Resp. tunc secus: vt j. de col. do. l. si filia fuerit. Azo. Itē cōtra j. e. l. nepos. Sol. hic etiā institutus petijt contra ta. ibi, nō, sed hoc nō placet: quia tunc magis deberet teneri institutus. H. dic ergo, vt ibi. Acc.

Is, qui. CASVS. In prin. huius legis ponit casus, in quo petita bo. poss. contra tab. p sonis exceptis in edicto. nō præstantur legata verbi gratia. Pr filiū in potestate constitutum pterijt: alijs liberis legata reliquit. filius nō vult dicere nullū, sed rūpere p contra tab. nunquid legata præstabit? non quia non vi per cōtra tab. rūpere, cum posset dicere nullum. Sed quid erit? pater filium in potestate constitutū prętęrijt, emancipatū p tijt, in potestate constitutus petijt contra tab. debētur legata? & certè legata: q sunt relicta parentibus à filio in potestate cō stituto non debentur, ab emancipato videntur deberi, sed si emancipatus petat contra tabu. non videtur petere insolidum, & pro dimidia dēt legata. Sed qd si institutus adiuit, emancipatus petijt contra tab. non est dubiū, quòd debet legata liberis & parētibus non insolidum, sed pro dimidia.

¶ Ei, q. Si vxor, vel nurus nō habuit dotē & ei legat dotis causa, illud legatum non debetur ei, hoc dicit petita bonorū poss. contra tabu. secus si dotē habuit, & sub nomine dotis plus legatum est. ſ. eo. l. 2. §. fi.

¶ Si extraneo. Si hęres instituitur extraneus, & exceptis p sonis legatur, si hæredi decem dederit, legatum debetur ex ceptis personis, si dederit decem prætęrito, qui petit cōtra tab. Viu.

i Petierit. Quod & potest: vt C. de libe. præter. & exhær. l. fi. §. fi. Acc.

k Exceptio. Id est, replicatio. Accursius.

l Quia bonorum possessionem. Sic cōtra. j. titu. 2. l. si filiꝰ. Sed quomodo contra tabulas, cum testamentum ipso iure sit nullum? vt Inst. de exhære. lib. in prin. & oporteat tales esse tabulas ex quibus adiri potuit hęreditas: vt supra tit. j. l. quod vulgo? Respon. secundum B. est nullū, si hoc vult dicere: vt supra de iniust. test. l. filio decem. & sic etiam fit repletio ipso iure de quarta: & tamen per filiū debet peti, & fieri prout cōuenerit: vt C. de inoffi. testam. l. sancimus. §. repletionem, & l. si qñ. §. illud. Item & ipso iure fit compensatio, si tamen ab homine petatur: vt not. Instit. de actio. §. in bonę fidei. & facit ſ. tit. 1. l. filium. §. sed cum. & de lib. & posthu. l. fi.

m Existimant. Sed malè: vt j. eo. l. si duo.

n Affectu. Aliàs effectus, scilicet emācipatus patris sub quadā iniuria: quia scilicet prętęritus aufert suo dimidiam, quam suus libere habiturus erat, cū testamentum non valet: vt j. eo. l. si duo, & supra, p. alias est effectus, & tunc subaūdi, patris successor p contra tabulas aufert &c.

In P. Fl. quia effectu fratris aufert &c.

Verius est. Vt testamento ipso iure nō valente, nil soluat de legatis: vt supra in prin. huius legis.

Scriptus est. Hæres licet suus.

Etiam si omiserit. Siue acceperit bonorū possessionem beneficio prætoris, præstat legata: vt §. in hoc eo. ti. l. filiū. in prin. siue omiserit, & acceperit ex institutione: idem est, vt hic & facit supra si quis omis. cau. test. l. si filius & l. quia autē, §. hoc edictum.

Eadē. Sola: quia coniunctis tantum: vt infra, eod. l. §. de scripto.

Sed si solus. Pone casum: vt supra eo. l. nonnunquam. in princ.

Certis personis. Videbatur enim eū teneri etiam extraneis: quia secutus erat voluntatem defuncti, quia adierat hæreditatē: item & quia præteritus petita contra tab. præstat certis personis tantum, & concor. supra eo. l. filium. §. is autem. Sed cōtra supra tit. 1. l. ex duobus. §. sed illud. & §. eo. l. si duo. in fi. vbi dicit teneri omnib. Sol. illa. l. ex duob⁹. corrigitur per hanc l. & hęc per illam, si duo. Alij quod illa in emancipato, hęc in suo. hæc non placet: vt in d. l. ex duobus. § ꝙ si is. & §. vbi. vel dic ꝙ in illa sunt liberi, & tales, qui habent contra tab. hic autem ex liberis ducunt originem: non tamē possunt petere contra tab. quia ex filia: vt §. de coniun. libe. l. qui duos. in fi. & §. eo. l. filiū. §. si quis. Vel dic, quod in cōtrarijs dicitur, est opinio aliquorum, vt hic dicit. Item ꝙd ex liberis: ideo dicit, quia si de liberis non esset, auferretur hæreditas petita contra tab. ab aliquo ex liberis. Accursius.

† Aliàs, ꝙ si non ex maiore parte §. dimidia &c.

cum & si hic non peteret, suus solus rem habiturus esset. Quid ergo est, vbi præteritus sit suus? Verius est, quod dictum est. Vbi vero scriptus est, & voluntatem patris habet: debet teneri legatarijs, etiam si omiserit bonorum possessionem. Sed si vnus emancipatus hæres scriptus sit, alter præteritus, & vtrique contra tabulas bonorum possessionem acceperint: institutus eadem præstat, quæ præteritus. Sed si solus hæres institutus contra tabulas bonorum possessionem acceperit: omnibus debebit legata perinde præstare, atque si adijsset hæreditatem. Sed si scriptus quidem adierit hęreditatem, præteritus autem bonorum possessionem acceperit: hic quidem, qui bonorum possessionem accepit, certis personis legata debebit. De scripto autem quæritur. Et complures putant, certis personis & eum præstare debere. quod puto verius esse. Nam & prætor hac ratione eum tuetur, quòd ex liberis est, qui contra tabulas petere potuerūt. Ita autem tuendus est in partem dimidiam, si aut ex maiore parte, quā dimidia hæres institutus sit, aut ex semisse. Quòd si ex minore parte, ꝙ dimidia hęres institutus

g Ita autē. Dixit proximo respō. institutū, qui adiit ex institutione, tuendū fratre petente cōtra tab. qui fuerat præteritus: nūc exponit in quam partē. & ad idem supra ti. j. l. ex duobus § sed illud. secus si nō adijsset, sed cōtra tab. petijsset institutus beneficio p̄ toris: vt supra ti. j. Bacon. putauit. §. si. Item hoc si est

vnus tantum præteritus: aliàs conseruatur vitilis: vt §. eo. l. virilis, & l. filium. §. ad eum.

Accepit. Nec potuit ex quo adiuit: vt d. §. illud.

Sub prætextu. Quantitate nō adiecta, alias secus: vt C. de fal. cau. adie. l. si non. quę est cōtra secundū quosdam. Sed dic contra: quia tūc ad alios alienum non veniret: vt supra eo. l. virilis. § cū autem. Azo. hic ergo loquitur cum testamentū rumpitur per cōtra tab. sed in contraria validum est.

Quia absurdum est, bona ratio: vt C. de fur. l. fin. §. sed cum in secunda. Est & alia: quia in effectu est hæres, præteritus: vt arg. §. quod cum eo. l. si filius. §. 1. & §. ne quis eum qui in ius voc. l. pe. §. 1. licet huic sit ar. contra §. de vulgari substi. l. q liberis. §. hæc verba. pater ergo, quod hæc condi tio transfertur. sic §. de fideicom. lib. l. ergo. §. si sub conditione. & §. de con & demō. l. 4. 1. resp. Acc.

Sed & si Titio. extraneo, non instituto.

Filio. Præterito.

Debet. Vt conditio sit impleta, non autem est debitum: vt §. si quis omis. cau. test. l. si sub conditione, in fi.

I duo.

In le. ista dicitur. testator habebat duos filios: vnum in potestate, & illū præterijt: alium emancipatum instituit commissum est edictum per eum, qui est in potestate. Ponamus ergo. ambo petierunt contra tabu. bonorum possessio. ille qui remāsit in potestate, non præstabit legatum liberis & parentibus: quia ab intestato dimidiam erat habiturus. Sed nunquid emancipatus præstabit? & certè si solus esset hæres, & petat contra tab præstabit. verū tamen quia petijt contra tabu. emancipatus præstat pro sua parte: in potestate constitutus non præstat. Viuianus.

o Ambo petijssent. Sed quō suus p̄teritus petit cū sit ipso iure nullū: vt inst. de exhæ. li. i pri. & oportet

tales esse tabulas, vt ex eis possit adiri hæreditas, vt §. ti. 1. l. quod vulgo? Respō. dicit nullum, si hoc vult, vt supra, de iniust. rup. & irri. test. l. filio.

Ab intestato. Facit §. e. l. is qui, in prin. & §. penul.

Sed verius §. eod. l. qui. §. vnde si duo. contra Solu. ibi. Item cōtra infra de regu. iu. l. qui in ius alterius succedit debet vti iure eius. sed certè licet emācipatus auferat suo, non tamen dicitur ei succedere.

Non accepit. Institutus. Azo. sed adiuit. vel secundum tabulas periit ex institutione. Acc.

Tamen quia. Nūc respondet.

Plenum etiam ob sequium. Et sic præstat omnibus. Sed cō tra. §. eod. l. is qui. §. vnde. Solu. ibi. Item contra infra, de sec. tab. l. si sub conditione. in fi. vbi tantum exceptis personis. Solu. hoc uerbum plenū, quod est hic, tollit cōtrarium. nā & hic. & ibi emancipatus fuit institutus, & hic, & ibi secundum tab. voluit succedere, sed hic potuit, ibi non potuit defectu conditionis vnde venit ibi iure contra tabu. & facit ad l. C. de inof. testa. l. cum duobus, & supra tit. 1. l. ex duobus, in prin.

I emancipato.

Pater familiās extraneum instituit, filium emācipatum præterijt: ab instituto extraneo rem aliquam legauit. adita est hæreditas, & res legata perijt dolo scripti hæredis. nūquid ad uersum emancipatū debet dari actio de isto legato? Et resp. ꝓpositum est ꝓtoris facere, quod emancipatus p̄tet (si perijt contra tabulas) id quod est relictum p̄sonis exceptis in edicto prætoris. Viuia.

† Sic ēt de iure ciuili. l. me minimus & ibi Bal. C. de leg. hær. l. j. & ibi Bal. C. cō. de suc.

* In P. F. si iniuria, sed hic rectius.

Scripti hæredis. Petita iam contra tabulas, vt dicūt argu. infra, de nouat. l. quoties. imò & non petita, quia postea petita à die mortis petita videtur. vt §. de acq. hær. l. hæres quandoq;. Sed videtur præteritum liberari, vt supra, de dolo. l. arbitrio. §. fi. supra, de leg. j. l. si hæredis. §. 1. & l. filius familiās, in fi. quæ sunt contra fol. hic filius fuerat in mora: nec eb. quod dicit: vtilis quia in omnibus casibus datur utilis petita cōtra ta. Vel dic, ꝙ hic fauor personarum facit, vt non liberetur filius. Sed an hic scriptus hæres tenebitur filio? Videtur ꝙ non: arg. supra solu. mat. l. etiam. §. licet, & §. de petitio. hær. l. si quis. §. sicut. Sed dic contra, vt supra ad legem Aqui. l. si dominus. §. 1.

manſit, cùm rem ab intestato habeat, non præstabit liberis, & parentibus legata: emancipatus verò nunquid nec ipse præstat: quia ei rem auferret, qui præstaturus non erat, si solus esset?

Sed verius est, vel hunc saltē debere liberis, & parentibus præstare legata. Proinde si contra tabulas nō accepit: dicēdū est, tuendum eum in partem, & vtiq; liberis parentibusque legata præstaturum. Sed an & omnibus? dubito. Tamen quia plena fruitur voluntate, plenum etiā obsequiū præstare testatoris iudicio pro sui parte debet.

XVII.

Emancipato filio præterito, præter extraneū hæredem instituisset, & ab eo rem legasset, eaq; adita hæreditate dolo scripti hæredis perijsset: aduersus emancipatum vtilis actio dari debebit, ei scilicet personæ, cui filius legata præstare cogitur: quia prætori propositū est sine iniuria certarum personarum bonorum possessionem

N. P.

Certarum personarum. Scilicet parentum & liberorum. Accur.

Æpos qui. Testator instituit filium, & nepotem in potestate retentum, nepoti reliqt legatum, filius emancipatus præteritus petit cōtra tabulas testamenti dari.

XVIII.

Epos, qui in potestate mansit, & filius suus hæredes instituti sunt, nepoti legatum dedit. pater eius emācipatus petit bonorū possessionem, nepos legato contentus est. Quidam in eum solū, qui in potestate esset, legati actione nepoti dandam rūderunt. ꝙ nihil ei auferatur, & emancipatus filij sui partem occupet, in qua onus legatorum non consisteret. Sed rectius dicetur, in emancipatum solum dandam esse actionem nepoti, & quidē non vltra quadrantem.

XIX.

Via etsi omnes petijssent bonorum possessionem, semis nepotis inter eum & patrem eius diuideretur.

XX.

I filius emancipatus contra tabulas bonorum possessionem petierit: tuendos quidem liberos & parentes con-

plures debitores, vt supra, de libe. lega. l. si quis decedens §. fin. Respō. ideo est deterior conditio, ꝙ huic imputari potest, quia commisso edicto per emancipatum contra tabu. non petijt. quā si petijsset, cum suo patre in dimidia concurreret, vt hic dicitur, licet legatum tunc non haberet, vt supra eo. l. filium. §. omnibus, & infra eo. l. bonorum. hoc autē extraneo imputari non posset, qui & si voluisset petere, non potuisset, secundum Azo.

Si filius. Si filius emancipatus petit bonorum possessionem contra tabulas, legata & causa mortis donationes debentur certis personis, etiam si varie in omnes data sunt: & si essent in aliquibus partibus instituti parentes, sunt tuendi ita in legatis, & mortis causa donationibus.

p. Tuendos. In eis, quæ sunt eis relicta vsq; ad virilē:

* In P. F. ꝙ nihil auferat ei.

vt supra eod.l.nam secundum Accur.

a Sed si variè. Quia & alicui plus, & alicui minus. Vel dic vni per legatum, alii per donationem causa mortis: vel alio modo ita, ℘ emancipato non remanet virilis. & q̃ dicit exceptis, scilicet liberis & parentibus, q̃ ab extraneorum numero excipiuntur. Azo.

b Emancipato. Ita ℘ habeat virilem.

c Sicut. Exemplificatiuè ponitur sicut.

d Queri. Iure contra tab. sed per querelam inoff.do. Azo.

e Comparatio. Quasi dicat, non potest dici, quòd usque ad virilem tantummodo debeatur donatio causa mortis ab intestato, sicuti nec legata: quare nõ potest fieri talis comparatio: quia ab intestato non habet locum contra tab. vnde per eam non reuocantur legata vsque ad virilẽ, & iõ nec donationes causa mortis, secũdum. Azo.

SI portio. CASVS. Sicut petita bono. poss. contra tab. exceptis personis debentur legata ita si aliqua portio est eis relicta, illa debetur. Sed si repudiata est portio, pertinet ad filium emancipatum, qui petit contra tabu. & tenetur præstare legata exceptis personis. Viuianus.

f Legis. Prætoriæ, etiam & Imperatoris: vt supra eo.l.nã fecundum.

g Repudietur. Alia respuetur. Acc.

h Præstabit. Quia nec excepta persona alijs erat præstatura: vt supra eod. l. filiũ. §. fi.

HOnorum possessione. CASVS. Si filius emancipatus præteritus petit bon. poss. contra tab. indubitanter scriptus hæres in illo testamento, qui fortè bo. poss. accepit, vel iure ciuili successit: legata sibi relicta non debet habere præcipua: quia ipsi emancipato legata relicta non debentur. Viu.

i Bonorum poss. Contra tabu. commisso edicto. vel dic corporaliter, volens esse iure ciuili hæres: vel sine possessione. sola voluntate adijt, vt subijcit: q̃ fieri potest. vt insti. de hær. qual. & diffe. §. fi.

k Non habebit. Scilicet vltra portionem virilem, sed virilem sic, vt supra eo.l. virilis. §. si quis ex liberis. & l. filium. §. omnibus. quæ sunt contra.

l HI quibus. Cõstituit. Vt ſ. eo.l.nam secundum. Acceptam. Testator filium emancipatũ præstat. Sed si variè a donatum fuerit exceptis personis à testatore: mortis causa donata conferent ad virilem emancipato: b sicut c accidit in portionibus hæreditarijs & legatis. Intestato autẽ mortuo patre super donationibus mortis causa factis, non poterit filius queri: d quoniam comparatio e nulla legatorũ occurrat.

Papinianus lib. xiij. Quæstionum. XXI.

SI portio hæreditatis, quam excepta persona beneficio legis f habere potuit, repudietur: g pro ea quoque parte filius, qui bonorum possessionem accepit, non alijs, quam exceptis personis legata præstabit. h

Idem lib. v. Responsorum. XXII.

DOnorum possessio- ne i contra tabulas testamenti emancipato filio præterito data: scriptus hæres alter filius, qui possessionem accepit, vel iure ciuili contentus non accepit, legata præcipua non habebit. k

Hermogenianus lib. iij. Iuris Epito. XXIII.

* In P.F. mortis cã pro rata conferẽt, &c.

℘ quo, & quot alijs modis ponatur, Mãdos. in G. Fac. §. Volentes, hoc eodẽ ver.

HI quibus relictum in virilem portionem diuus Pius conferuari constituit, l ex seruis qui libertatem propter bonorum possessionem contra tabulas acceptam m consequi non potuerunt, nihil habebunt.

Triphon. lib. v. ubi. Disputatio. XXIIII

INteruenit illa quæstio quando in liberorum numero esse debeat is, cui legatum datum est, ut id ferre n possit à filio contra tabulas bonorum possessionem accipiente. Et placet, sufficere in ea necessitudine tũ esse, quando dies legati o cedit. †

Marcellus libro ix. Digestorum. XXV.

QVi filium emancipauerat, & nepotem ex eo in potestate retinuerat: testamento filium exhæredauit, nepotem ex aliqua parte hæredem instituit, & alium filium emãcipatum præterijt. Potest defendi nepotem quoq; bonorũ possessionem contra tabulas petere posse. Nam pro ea parte, p qua q̃q; pater

* In P.F. Hi quib. vel relictũ, vel virilẽ diuus Pius cõsecuari cõstituit &c.

m Consequi. Petita bonorum possessione contra tab. debentur legata exceptis personis, sed q̃ debet esse in numero liberorum, cui debetur legatum? Certè quãdo dies legati cedit: h.d. Cedit autẽ dies legati à morte testatoris. C. de cad. toll. §. cum igitur. & §. fin autem. Viuia.

n Ferre. Id est, capere a filio. Acc.

o Legati. Quod est tempore mortis, nisi in casibus: vt not. insti. de lega. §. si peculium. & facit ſ. eo. l. sed & si pro dote. §. esse autẽ. & ſ. de iure fis. l. 3. §. quando. & forte etiam testamenti, secundum quosdã, vt no. obstet ſ. de reb. dub. l. si cognatis. & de hær. insti. l. si alienum. §. in extraneis.

† Sicut mortis debet inspici in qualitate illij cui est facta substitutio. Bal. i l. humanitatis. ii col. C. de imp. & aliis subst.

QVi filium. CASVS In l. ista dicitur. Paterfam. filium emancipauit: nepotem retinuit in potestate filium exhæredauit, nepotem instituit, quendam emãcipatum præterijt. nunquid iste nepos potest petere contra tabu. Certè sic, quia non debet petere secundum tab. cui speratur moueri contra tabul. Or ponamus, Filius est datus in adoptionẽ, nepos procreatus est scriptus hæres, emancipatus est præteritus, nunqd nepos est tuendus? Certè sic. Sed quid? ex eodem filio nepotem retinuit in potestate, illum pro parte instituit: filios pro alia parte: reliquit legata nepotibus ex filia vel matri. nunquid legata debentur personis ex ceptis? certe sic. Viuia.

p Parte. Alias est, pro ea parte, qua quisq; intestato, si suus hæres non esset, i. emancipatus sub. succederet bon. poss. &c. aliàs hoc plus intestato suus his esset, si pater

pater suus hæres non esset: quia esset emãcipatus. sic & de inoff. test. l. si pponas. & ſ. de conium. li. l. 1. §. sed & si patruus. & ſ. eo. l. qui duos. & ſ. e. l. nam ſm. Acc.

q Emancipatum. Patrem huius neporis. & secundũ hoc bona est glossa inferior, non resp. &c. non tamen vt hic casus consonare literæ, cum hic dicit, tuendum tamen &c. quia tunc non tenetur propter hoc edictum, imò iure communi. quia institutus est: cum nullus sit qui committit ei edictũ. vel hic loquitur de alio filio: & secundũ hoc reprobo dictam gl.

* In P.F. non hẽt. Vel fortè poterit approbari, vt dicas, huic non posse committi ei existenti in adoptione: alioqui aliud esset: vt supra, de contra tabu. l. si emancipatus. §. fi. & l. ex duobus. §. fin. licet sit institutus: qa pater eum præcedit: vt supra titu. 1. l. ex duobus. §. filius. secus autẽ constat esse in filio: vt ſ. tit. 1. l. si post mortẽ. in princ. & §. 1. & l. nõ putauit. §. 2. & §. sed & si. & §. vt autem.

r Defuncti. Non respon. quæstioni pro positæ, sed respondi. quia non petet contra tab. quia per patrem suũ nõ est sibi commissum edictũ: vt ſ. de contra tab. l. si in adoptionem.

s Comparatur. Non omnino quia hic petit contra tabulas, non ibi.

DE COLLATIONE. bonorum.

¶ Id est, cõmunicatione: quasi in commune latio: nã quod erat proprium. cõfertur, i. cõmunioni subijcit. ADDITIO. Quia petitur bonorum possessio cõtra tabulas à filio amancipato præterito contra filiũ in potestate constitutum hæredem instituto, de cuius petitione habuitis ſ. de contra tab. æquum est, ℘ emãcipatus conferat suo. vnde dicit Titius, de collatio. scilicet faciendis ab emancipatis præteritis, q̃ petierunt contra tabulas suis. & hic est dupliciter scriptus. titulus: vnus dicit de collatione, scilicet faciendã. alius dicit de collatione bonorũ, scilicet ab emãcipatis præteritis. vel de omnibus bonis, vel colligit. infra tit. 1. l. 2. §. si tres. & l. prætor. §. Iulianus. & infra eod. l. vlti. & vt vos loco cuiusdam summę teneatis totum istum titulum menti, & intelligatis plura contraria ar. debetis ita dicere. Iste titulus vendicat sibi locum in casu tali: Pater instituit filium in potestate cõstitutum, emancipatum præterijt. emancipatus petit cõtra tabulas: rumpit testamentum. C. eo. l. vt liberis iste emancipatus omia profectitia tenetur suo cõferre, quę tẽpore mortis fuerint, & alia aduẽtitia ſm hæc tempora. C. eodem, l. posthumo, item castrensia vel quasi: vt no. ſ. l. 1. §. nec castrẽse. hoc ẽ correctũ in aliquo: quia hodie conferũtur solã profectitia: nõ aduentitia. C. eodem. l. vltima. filius emancipatus nõ emancipato confert. C. e. l emancipati. Itẽ nota, olim erat locus collationi ab intestato, non ex testamẽto: hodie secus. C. eod. authen. ex testamento. Viu.

TITVLVS VI.

DE COLLATIONE * bonorum.

Vlpianus libro xl. ad Edictum.

I. Ic titul⁹ manifestã hẽt æquitatem. Cũ. n. ptor ad bonorũ possessionem cõtra tabu. emancipatos admittat, participesque faciat cum his, qui sunt in potestate, bonorum paternorũ: cõsequens d esse credit, vt sua quoque bona in medium conferant, e qui appetunt pater na.

Collatio fit inter eos qui petunt contra tab. de iure cõi, siue de iure speciali. Bar.

Inter eos dabitur collatio, quibus bonorum possessio f data est. g Planè si minorem: h vel alium quem restituere in

IIc titulus. CASVS. Iurisconsultus cõmendat tractatum istum de collationibus, de summa æquitate. dicit summè æquum esse, si emãcipatus petit contra tab. contra suum, & rem reducit ad causam intestati: vt profectitia conferat, datur beneficium huius edicti suis.

* In P.F. nõ est, bonorum.

¶ Sed q̃d erit? ponamus. Minor emancipatus omisit petere bonorũ possessio. restituit: vt petat. nunquid bona dẽt conferre? sic. Sed quid? filium in potestate cõstitutum instituit ex dodrante, extraneum ex quadrãte: emancipatum præterijt, emancipatus auocauit ab extraneo quadrantem, à suo similiter quadrantem. similiter debet quadrantem de bonis, quæ hẽbat conferre. Dicẽdum est ergo. quòd toties sit locus collationi, quoties in potestate constitutus incommodo afficitur per emancipatum: aliàs cessabit collatio, si consequitur emancipatus per contra tabulas aliquando aliqua legata, vel fideicommissa, tunc non debet conferre. hoc dicit vsque ad §. ibidẽ. Viuianus.

c Consequens. Cũ enim petendo contra tabulas petat pro se, & suo commodo: perinde haberi debet, ac si non sit emãcipatus, dẽt simi liter & contra se, quasi non fuerit emancipatus, sua communicare: quia q̃ quisque iuris &c. vt supra, quod quisque iuris. l. 1. in prin. & ad id supra, quibus ex cau. maio. l. 1. in princ. & l. si quis Titio. Rog.

d Conferant. Nisi hi, qui sunt in potestate, cõtra tabu. petere non possint: vtpote exhæredati scriptis non aduentibus: vt supra tit. 2. l. filium. §. videamus. Azo.

e Possessio. Id est, bonorum possessio: sed non inter omnes, quia non emancipati inter se: vt C. e. l. si emãcipati. in princip. vel diuerso iure petentibus: vt sup. tit. 2. l. filium. §. no[illegible]um. ibi, cui consequẽs. & inf. tit. 1. l. nec ipsa. Itẽ [illegible]e inter eos solus, scilicet bonorum possessores: vt C. eodem. l. illam. Azo. nã ibi non habet locum bon. pos. & tamen habet locũ collatio, sed illud est ius nouum. Accursius.

f Data est. De quibus dixit, id est, inter suos & emãcipatos: & sub. vel de iure dari potuit: vt infra eodẽ. l. antepenultima. Hug.

g Planè si minorẽ. Pone in minore instituto, q̃ adijt.

& sic perdit cõtra ta. & ꝛeditur, vt supra ti. 2. l. ex duobus. §. sed illud. vel minore vel maiore absentibus in ſtitutis, & anno tacentibus: nam ad bono. poſſeſ. & ad collationem reſtituuntur: vt hic, & ar. ſupra, de cõſt. prin. l. beneficium. ſi autem ponas emancipatum reſtitutum ad bo. poſ. & ipſe debet conferre per l. C. ſi vt ab hær. ſe abſtil. l. 2. ſed tunc nõ eſt ei commodum conferre, ſed fratri cui conferetur. & facit ſupra, de acquiren. hær. l. Pantoni[a], & §. ad Treb. l. nam quòd. §. 2.

[a] Accipientem. Cõtra tabu. ſcilicet pro vno quadrante contra extraneum: pro alio contra fratrem.

[b] Pro quadrante. ſi dicas emancipatum communicare quartam bonorũ ſuorũ, quia & quartam hæreditatis aufert fratri, & reſiduum habet præcipuũ, videtur cõtra infra ea. l. §. fi. & ꝛ. l. proxim. §. ſi tres, & leg. præſor. §. Iulianus, quibus colligitur oĩa & cõmunicari, & virilẽ ſibi emãcipato retineri, & aliam virilẽ dari ei qui eſt in poteſtate: non autem habet præcipuam emancipatus dimidiã. Sol. dic hic pro quadrante, id eſt, pp quadrantẽ conferri bona. ſcilicet omnia. Alij dicũt, quòd ſemper tantum confert quantũ aufert. Et ſi dicant leges cõtrariæ, quòd centũ, vel ducenta debẽt: dic cõferenda ſunt, quia & tantum auferunt. habent tamen plura, quæ ſibi retinẽt præcipua. hoc reprobo per §. Iulianus, qa ibi emancipatus quartam aufert, quia quatuor erãt filij, & tamen cõfert plus, quia tertiã. Alij diſtinguũt an ſuccedat emãcipatus ab inteſtato per Vnde liberi, vt tunc totum, quod habet, conferat, vt in cõtrarijs, an per cõtra tab. vt tunc pro ea parte, quam aufert cõferat. Sed hæc reprobatur per §. Iulianus, nã ibi venit per contra tabulas, & tamen totũ confert non pro ea, quã aufert. Tu dic, aut filius ſolus eſt illitutus, & nullus extraneus & tunc ſiue ab inteſtato, ſiue per cõtra tabulas veniet: in totum conferet: niſi in caſu vbi sũt duæ hereditates, vt ꝛ. l. 2. §. ſi ex emancipato. vbi vero extraneus, & filius, quia emãcipatus nõ facit iniuriã ſuo hæredi: imo potius extraneo cõfert emancipatus ſuo hæredi niſi pro ea parte quam aufert, pp ea vero quã aufert extraneo nullo modo. nã & ſi ſuo hæredi nihil aufert, extraneo non conferet. vt ꝛ. proxi. §. Alij, vt Hug. dicunt, quòd ſemper non totũ cõferat, ſed tantum det, quantũ aufert, vt hic: niſi in caſu vbi plus aufert, vt infra l. 2. §. ſi ex emancipato. Alij cõtra vbi plus confert, vt ꝛ. l. 3. §. Iulianus. Ac.

integrum prætor ſolet, reſtituerit ad bonorum poſſeſsionem contra tabulas petendã, quam omiſerat, vtiq; etiã collationis commodum ei reſtituet.

Emancipatus veniens per contra tabulas, confert ſuo pro ea parte, quã ſibi aufert, & ſi nihil aufert, collatio ceſſat. B.

Si ex dodrante fuit inſtitutus filius, qui erat in poteſtate, extraneus ex quadrante emãcipatũ accipiẽtẽ cõtra tabulas, pro quadrante tãtũ bona ſua collaturũ Iulianus ait: quia ſolũ quadrantem fratri abſtulerit. Argumentũ pro hac ſententia adfert Pomponius, qꝺ filius emancipatus nepotibus ex ſe natis ſolis cõferre cogitur. Pater filiũ, quem in poteſtate habebat, & extraneum hæredes ſcripſit, emancipatum præterijt: bonorum poſſeſsionem contra tabulas vterque filius accepit. Poteſt non incommodè dici emancipatum ita demum conferre fratri ſuo debere, ſi aliquid ei ex cauſa hæreditaria abſtulerit. Nam ſi minore ex parte quàm dimidia, is, qui in poteſtate erat, hæres ſcriptus fuerit: inique videbitur collationem poſtulare ab eo ꝓpter quem amplius ex hẽditate pater na habiturus eſt. Toties igit collationi locus eſt, quoties aliquo icõmodo affectus eſt is, qui in poteſtate eſt, interuentu emancipati. Cæterum ſi nõ eſt: collatio ceſſabit. Vel maximè autẽm tunc emancipatum conferrè non oportet, ſi etiam iudicium patris meruit: nec quicquam amplius nanciſcitur, quàm ei pater dedit. Sed & ſi legatis meruit ſemiſſem, vel tantum, quantum contra tabulas bonorum poſſeſsione occupat dicendum eſt, non eſſe cogendum ad collationem.

Ius conferendi quæſitum trãſmittitur ad hæredes, aliàs ſecus. Bar.

Ibidem Iulianus ait, ſi Fratri. Nunquid plus? Reſp. non, vt ſupra ſi pars hæredita. pet. l. 1. §. ſi ego. Azo

Argumẽtum. De toto ad partem, quaſi dicat ſicut hic in nullo confert fratribus, quia eos non afficit in iuria, vt infra, de coniun. lib. l. 1. §. ſi emancipatus. ita & hic pro ea parte qua afficit fratrem iniuria, conferre debet, & habes de hoc argumentum pro & contra. §. de vſuris. l. qui ſcit. & ſic eſt probabile, & nõ neceſſarium: quia eis ſolũ fecit iniuriam, cum ſoli ſint inſtituti hæredes, vt dicto. §. emancipatus. & ꝛ. eo. l. prætor. §. fi.

[a] Affectus. Per bonorum poſſ. contra tabu. Sed quid ſi ab inteſtato ſuccedunt per vnde liberi? Reſpon. & tunc hæc ratio locũ habet, quia ſuus tantum iure ciuili eſt hæres. vnde iniuria per emancipatum afficitur, vt §. tit. 2. l. filium. §. redit. Azo & facit §. titu. 2. l. non putauit. §. fi. & ꝛ. tit. 1. l. 2.

[b] Meruit. Nunquid hoc ideo, quia factũ eſt teſtamentum, vt C. eo. l. 1. Reſp. non, quia, & codicillis ſic ripotuit, quod non impedit collationẽ, vt C. eo. l. filiam. ſed quia ſuum non affecit incõmodo. Azo. & pone inſtitutum emancipatum in ſemiſſem, ſuum prætoritum, qui petijt contra tabu. & per cum emãcipatus. ſed cũ veniens ab inteſtato habet tacitam volũtatẽ, vt ſupra, de codicil. l. conficiuntur. §. ſed ideo. ergo non habet locum collatio etiam ab inteſtato. R. ſi. non dicitur ſuccedere ex tacita voluntate, niſi quide iure ciuili poſſet ſuccedere, quod emancipatus non poteſt. Accurſius.

[c] Nanciſcitur. Per cont a tabulas.

[d] Dedit. In teſtamento iure inſtitutionis. idẽ ſi iure legati, vt ſubijcit.

Quantum. Quod eſt quarta, vt C. de inof. teſt. l. cũ quæritur, ſed hodie ex teſtamento locum habet, vt C. eo. auth. ex teſtamento.

[e] Occupat. Aliàs occupat, & aliàs occurrit, ſeu occurrat.

¶ Ibidem Iulianus ait. §. Si ſuus cui eſt cõſerendũ, decedit relicto hærede, ſicut ei erat cõferẽdũ, ita hæredi ſuo. ſed ſi decedit emãcipatus ante petitionem bonorum poſſ. hæres eius non debet vocari ad collationem, vnum ſciatis, cum emancipatus cõfert, aliquãdo cauet: vt ſi petijt contra tab. dicit emancipatus ſuo ſuccedo tecũ. verum eſt, ſed caue mihi dicit ille, paratus ſum cauere de cõferẽdo ſatis eit, qd ſi nõ vult dare fideiuſſores, ſed pignora mos eſt ei gerẽdi[a].

Nota

Nota, quòd collatio habet fieri re ipſa, aliquando ſpe, id eſt, cautione interueniente re ipſa petit emancipatus cõtra tab. & euincit dicit ille, cõfer bona. libenter. re ipſa confert, & ſpecificat de conferendo, vbi eſt certũ quid eſt in bonis, res conferat. ſi incertũ eſt, caueat de conferendo, vnũ ſciatis, ſi emancipatus non confert, datur curator parti ſuę qui debeat partem curare, vt in ſequeſtro, ut cũ cauerit, habeat ſuam portionẽ: ſed ſi cõtumaciter cauere nõ vult, tunc ipſe emancipato denegantur actiones aduerſus ſuum & aduerſus debitores hẽditarios. hoc dicit vſque ad §. ſi cum duobus. Viuia.

[a] Accepta. A ſuo inſtituto & emancipato commitente edictum, & ſic à ſeipſo cuius heredi petitur conferri. Alij dicũt ab emancipato pretorio. Accur.

[b] Quod ſi ante acceptam. Expone ut ſupra proxi.

[c] Non admittit. De rigore. de æquitate ſecus, vt infra. eo. l. filius. in prin.

[d] Caſum. Quia non eodẽ iure ſuccedũt vt ſupra ti. 2. l. filium §. videamus, ſecundum Io. & Azo.

[e] Non eſt. Viuente ſuo. & eſt ratio, quia ius cõferendi, quod non competit defuncto, nec ad hæredem tranſit: quia viuente defuncto non fuit perita contra tab. Azo. & facit ad prædicta ſupra titu. 1. l. 15 qui, & ſupra, titu. 2. l. ex duobus. §. ſed illud.

[f] Per ſatiſdationẽ. C. de verbo. ſignific. l. 3 contra, ſed ibi in dubio: hic autẽ certificat.

[g] Pignoribus. Si placet quod pignoribus nec enim cogitur vt infra, de præſcr. l. prætoriæ ſtipulationes 2. & facit ſupra, de conſtit pecu. l. ꝓmiſſor §. fi.

[h] Si frater. Qui debet conferre.

[i] Nõ poſſit propter inopiam, vt infra ea. §. ſi cum duobus. ibi, quod ſi per inopiam, &c.

[k] Conſtituitur. A prætore, vt ꝛ. de cur bo. dan. l. 2. ſed nõ ſtatim. vt ꝛ. l. 2 §. fina & eſt ſpeciale: regulariter cõtra, ut C. de prohi. ſequeſt. l. 1.

Dic quod illud regulare, iſtud ſpeciale. Itẽ dicitur hic, ꝙ offerendo cautionẽ, recuperat bona. ſed quæritur vſq; ad quod tempus poteſt offerre? dic quod perpetuo: ſecundum Bar. hic.

Refecta. Ex rebus quæ ſeruari non poſſunt, vt infra l. 2. §. ſi. Accur.

Per contumaciã. Quid ſi non per cõtumaciam? Reſpon. idem, ut infra §. ſi cum duobus, & l. nõ nunquam.

Denegatæ ſint. Scilicet hæreditariæ nolenti conferre, quod debet fieri, vt C. eo. l. poſthu. & l. filiæ, & ꝛ. §. ſi cum duobus.

Oblata. Perpetuo etiam, vt diximus in eo contra quem facta eſt miſſio ex perſonali: licet in reali ſecus, lata diffinitiua, vt C. de iud. l. ꝓperandum. §. ſin autem reus, niſi iudex primo taxauerit. Ar. contra. C. qui accuſare non poſſ. l. ſi ea. alij intra annum, vt C. de præſcrip xxx. an. l. ſi quis emptionis. §. pen & eſt argu. ꝛ. eo. l. nonnunquam. in fi. Acc.

Prætoris. Cuius verba nõ habemus. & fit mentio de his ſupra tit. 2 l. filium. §. videamus.

Dicimus. Male, vt ſtatim dicit.

Dicantur. Ab eo, cui eſt conferendũ, & facit C. de procu. l. 1. & ꝛ. de ſtatu lib. l. ſtatu liber rationẽ. s Pro portione. Nota. fit cõ penſatio ſpeciei cum pecunia, & ſpeciei cum ſpecie, vt ſupra, de legat. 2. l vnum. Hug.

† Facit add hãc §. ſi cum duobus. Emancipatus qui petijt contra tabulas, contra duos ſuos fratres inſtitutos, tenebatur eis conferre: vbi conſtituit vel reipſa, vel etiam cautionẽ: alia diffinitiua, vt C. de iud. l. ꝓperandum. §. ſin autem reus, niſi iudex primo taxauerit. Ar. contra. C. qui accuſare non poſſ. l. ſi ea. alij intra annum, vt C. de præſcrip xxx. an. l. ſi quis emptionis. §. pen & eſt argu. ꝛ. eo. l. nonnunquam. in fi. Acc.

Prætoris. Cuius verba nõ habemus. & fit mentio de his ſupra tit. 2 l. filium. §. videamus.

Dicimus. Male, vt ſtatim dicit.

Dicantur. Ab eo, cui eſt conferendũ, & facit C. de procu. l. 1. & ꝛ. de ſtatu lib. l. ſtatu liber rationẽ. s Pro portione. Nota. fit cõ penſatio ſpeciei cum pecunia, & ſpeciei cum ſpecie, vt ſupra, de legat. 2. l vnum. Hug.

† Facit add hãc §. ſi cum duobus. Emancipatus qui petijt contra tabulas, contra duos ſuos fratres inſtitutos, tenebatur eis conferre: vbi conſtituit vel reipſa, vel pœna: exet

Sed vbi non confert, datur curator bonis, & res erunt in sequestro, donec satisdabit: sed pro eo, ꝙ emancipatus confert, nunquit datus in adoptiua familia debebit conferre? sic. Et confert emancipatus suo aduentitia & ꝓfectitia, non castrensia, vel quasi, sed si aliqua dignitatis causa à patre data sunt, ista nō confert, sed si captus postea redijt, licet tunc quando pater moritur, non haberet: quia tunc inuenitur hæres, debet conferre. Sed si qd pater in diem legasset, debet tunc conferre. hoc dicit vsq; ad § si ab ipso patre. Viuia.

Sic in P. Fl. Haloā. aūt scripsit, adferatur emolumentū: an verò trientis totus detrahi dēat? Et puto si quidē per contumaciā caueat: totius &cæt. sed hic & ī P. F. rectius. Vide Ant. Aug. emē. li. 4. c. 17.

Cauet. Scilicet alteri cauet, alteri nō.

Totius trientis. Sic ī. in ius vocati vt cant, vel satisfdent. l. qui duos. & ī. solut. matrimo. l. si contiāte. § quoties. & j. eo. l. si filium. § fi. & ī. de leg. 1. l. etiam.

Supplere. Habeas supplere collationē, vel stipulationē vel cæteris modis, quos diximus supra. § an & pignoribus. & § sed & si tantum. & § idem.

d Habet. Nam omnia sunt patris adoptiui: cum per talem adoptionem transibat in potestatē adoptiui: vt inst. de adopti. in princip. & facit j. tit. 1. l. 2.

e Si maluerit. Sed videtur quòd nec filius in adoptiua familia cōstitutus, nec pater adoptiuus ei' nomine habeant cōtra tab. vt Institu. de hæredi ab intesta. § eadem, & supra tit. 2. l. si adoptionem. 2. respon. & l. si emancipatus, § fi. filius, j. respon quæ sunt contra. Sol hic suo fuit datus: sibi extraneo: vt ī tit. 2. l. 3. § idemq; est, & l. finali. § idemq; iuris. Item contra ī. tit 2. l. non putauit. § in adoptiuo. vbi non datur contra tabulas, nisi sit institutus, & alius cōmittat ei edictum Sed illa sub distinctio fit, cum extraneo est datus. Vel dic, ꝙ etiam hic fuit institutus: & ita augetur eius portio per prætorem committentem edictum: & sic tollitur vtrumque contrarium. Quo casu aut per contra tabulas augetur portio instituti, & confert institutus veniens ꝙ contra tabulas & sic hic fuit: aut diminuitur: & tūc nō confert. vt infra tit. 1. l. si filia. quando autem augetur, vel minuitur, habes supra, de contra tabulas. l. non putauit. § fi. Si autem institutus adeat ex institutione: & præteritus per contra tabulas: de rigore non confert: vt supra titulo proximo. l. filium. § cui consequens, q̄ est contra. aliud de æquitate Scęuolæ. vt j. eod. l. si filius & similiter respondetur fini huius §. nam videt, quod sibi sua fraus nocere non debet, cum nec etiam ante conferret. Dic ergo, ꝙ conferebat de æquitate tā tum & punitur: vt conferat. Vel aliter dices ibi casum quod melius est, secundum Azo.

Accipere. Quod potest alio committente edictum, non aliàs: vt sup. tit. 2. l non putauit, §. in adoptionem.

Emancipatus. Si petat contra tabulas. quod potest: vt sup titu. 2. l. si post mortem, § si in adoptionem.

Emāpat⁹ petit contra tabulas: nec cōputat ī ltiam, qā sibi cā emācipatio nis datū est. Bal. in l. illud. de col. bo. lo. An. in addit. Spe. de instr. edi. §. 13. ver. sed super prima addi.

Fraude. Sua scilicet collationis non faciendæ, alterius enim dolus sibi nocere non debet: vt ī. de do. o. l. & eleganter. circa prin. Sed quare priuatur? Respō. quia emancipati ea demum conferunt, quæ tempore mortis patris habent: vt C. eo. l. ea demū. sed iste tempore mortis patris nihil hēbat, quia erat in potestate patris adoptiui, cuius omnia erant, sed tamen propter suam fraudem, scilicet si fecit se emancipari, vt nec à se, nec a patre adoptiuo conferatur, & ipse confert. Azo

Confertur. Ab emancipato, & sic impropriè est peculiū: vt C. de inot. testa l. fi. sed nec ab eo, qui est in potestate: vt C. eodem. l. fi. & supra, pro soc. l. cum duobus. § quamuis. nec aduentitium hodie: vt C. eo. l. fi. professium sic: vt C. famil. ercisc. un. l. certum est, & facit supra ad senatusconsultum Trebellianū. l. Titius. § cum. n.

Castrense peculium, vel quasi, & quod dignitatis filij nomine à patre datur, vel debetur, in collationem non venit. Bart.

Nec castrense, nec quasi castrense peculium fratribus confertur. Hoc enim præcipuum esse oportere, multis constitutionibus continetur. Sed an id, quod dignitatis nomine à patre datum est vel debetur, conferre quis in commune cogatur, videamus. Et ait Papinianus libro xiij. Quæstionum, non esse cogendum. hoc enim propter onera dignitatis præcipuum haberi oportere. Sed si adhuc debeatur: hoc sit interpretandum possessionem accipere. Planè si hic adoptiuus pater ante bonorum possessionem petitam emancipauerit eum: non cogetur ad collationem: & ita rescripto duorum fratrum expressum est. Sed ita demum adoptiuus emancipatus collatione fratres priuabit, si sine fraude hoc factum sit.

Cùm adoptiuus admittitur ad contra tabulas patris naturalis, pater eius adoptiuus pro eo debet conferre, nisi eum ante sine fraude emancipauit. Bar.

Is quoque, qui in adoptiua familia est, conferre cogitur (hoc est, non ipse: sed is, qui eum habet.) si maluerit contra tabulas bonorum cum cauet, vel cum diuidit: videdum est, vtrū sextantis tantum ei auferatur emolumentum, an verò trientis totius de trahi debeat? Et puto si quidem per contumaciam non caueat, totius trientis ei denegandas actiones. Nec enim videtur cauisse, qui non omnibus cauit. Quod si per inopiam sextantis, tantum denegandas: sic tamen, vt possit supplere cautionem, vel collationem, vel cæteris modis, quibus supra diximus: aut curator constituatur, rē ei saluam facturus, habere enim debet ratio eius, qui non per contumaciam collationem non implet.

Dignitatis. Emebat olim pater pro filio dignitatem: vt C. de d gni l. fina. quæ militia si non transibat ad hæredes. non confertur: aliàs æstimabitur quantum valet tempore mortis patris, deducto onere. & illud quod est vltra, confertur: vt C. de col. l. illud. quæ est contra quod vero pater dedit vsque ad æquiualentiam oneris, non confertur, vt hic subijcit, & secundum hoc intellige. C de inofficioso testamento l. omnimoda, § impunari, quia speciale est in silentiarijs, vt non conferant à patre datum, sed quod est vltra æstimationem honoris sic: quod vero infra est, nemo confert, vt hic.

Conferre. Primum ad commodum fratrum non confertur, secundum scilicet, quod debetur à patre, bene confertur quo ad onus: vt infra §. proximo, sed si adhuc &c. & facit supra, familiæ ercisc. und. filia. § idem scribit.

Aliàs, ē l. si vni.

Debeatur. A patre, qui promisit.

Debitum. Scilicet pretium militiæ, quod pater promisit.

In ueniatur. Apud aliquem constitutus loco pignoris: vt ī. de lega. 1. l. senatus, § fi. Acc.

Legatum fuerit. Ab extraneo cum pater morietur, id est, mori incipiet. item infra proxim. §. contra. Solutio. ibi.

Conferre. Cum enim emancipati omnia conferre debeant, quæ eis acquiruntur in vita patris: vt C. eo l. ea. ergo. & hoc legatū. cum enim sit relictum cum pater morietur, & pater viuens moritur: ergo viuo patre videtur quęsiuisse. Azo. sic C. de hæredib. instituen. l. extraneū, Nam futurum indicatiui hoc patitur. secus si esset futurū subiūctiui: q̄a post mortem deberi inciperet: quia forma tur à præterito indicatiui. sic & aliàs infra, de verbo. obligatio. l. fi quis stipulatus.

¶ Si ab ipso patre. CASVS. Quidam extraneus instituit patrem Titij hæredem: & ab eo ipsi Titio filio reliquit fideicommiss. cum moreretur. nū quid illud fideicō. conferendum est? certè sic, licet mortis tempore patris non haberet, sed fingitur habuisse. nunquid emancipatus confert dotem vxoris suæ? non. Sed quid erit? impubes arrogatus habet quartam in bonis patris adoptiui. nunquid debet conferre si venit ad successionem patris naturalis? Certè sic. Sed quid erit? filius qui vocatur, habet filium, qui habet castrense peculium: nunquid tenetur conferre? certè non, scilicet viuo filio: eo mortuo sic. hoc dicit. Viuianus.

Instituto Ab extraneo. Azo.

Filio. In potestate constituto. sed Io. dicit in emancipato loqui. Azo.

Cum morietur. Scilicet pater.

Conferendum, Id est, restituendū in cōmune. nec enim propriè potest dici cōferre, qui est in potestate. Azo. vt C. e l. filiæ licet.

Relictum. Alioqui nullum diceretur legatū: quod filio in potestate degenti relictum diceretur a suo patre: vt instituto. de leg. § an seruo: scilicet si diceres huius legati diem cedere viuente patre: sed quia dilatum videtur in tempus quo futurus sit sui iuris: vt supra, de auro, & argen. lega. l. filiam. & legatum est vtile, & cessat collatio: vtpote in acquisito post mortem patris. si verò alij non tali filio relictum esset, dic: vt diximus supra, de conditio. & demonstratio. l. hares meus. Azo.

morietur, an id conferendum est, quoniam vtile est hoc fideicommissum? Et eueniet, vt pro eo habeatur, atq; si post mortem patris relictum fuisset, nec cogetur hic conferre, quia moriente eo eius non fuisset. Emancipatus filius si dotem habeat ab vxore acceptam, hoc minus confert: etsi ante vxor decesserit.

Fuisset. Scilicet filio.

Conferre. Supra, proxi. § contra. Solutio. hoc ita tamuarie, quia veritimile videtur, quod patrem filio sicut extraneum non voluerit obligare, secundum. Io.

Moriente. Id est, incipiente mori. * In P. F. nō ē, ci', Eius. Scilicet filij, nisi post mortem, & not. quod refert cum morietur, an post quam morietur. & facit C. eodem. l, si donatione.

Quæ non transmittuntur ad hæredem, nō conferuntur. Bartolus.

Si impuberi adrogato secundum diui Pij rescriptum quarta debeatur, videndum est, an si patris naturalis bonorum possessionem petat, conferre quartam debeat. Quæstio in eo est, an hæredi suo relinquat quartæ actionem, an non? Et magis est, vt ad hæredem transferat, quia personalis actio est. Igitur etiam de quarta conferenda cauere eum oportebit, sed hoc ita demum, si iam nata est quartę petitio. Cæterum si adhuc pater

Ab vxore. Scilicet sua.

Hoc. Scilicet dotem Azo.

Minus. Id est, non.

Ante. Scilicet q̄ collatio debeat fieri.

Decesserit. Nam tenetur reddere. Azo. & facit C. fam. ercisc. un. l. 2. & supra, famil. ercisc. un. l. si filia. § hoc amplius. & infra eodē. l. prætor § emancipati.

Debeatur. Quod est quando nihil eis testamento reliquit prius eo emancipato, vel exhæredato sine causa: vt inst. de adop § cum autem.

Fetat. Impubes. cum aliis filijs naturalis patris

An hæredi. Duobus modis legitur. primo, an pater adoptiuus relinquat quartæ actiones suo hæredi, id est, contra suum hæredem. & ita quod subijcit, vt ad hæredem, id est contra heredem transferat. Scilicet pater adoptiuus. secundo si, an filius impubes relinquat actionem suo hæredi. & pones impuberem decessisse, & est plana. nam si non relinqueret, non confert: vt in actione iniuriarum. ut infra l. proxima. § emancipatus.

Transferat. Pater adoptiuus secundum primū, vel impubes secundum alium. & certe vterque transfert: vt ī. de adop. l. si arrogator.

Personalis actio. Scilicet constitutio ex cōstitutione diui Pij: & dic, id est, personalissima, aliàs non esset bona ratio: quia infinitæ sunt personales. quę in hęredes non dantur.

Nata est. Si mortuus est pater adoptiuus.

a Eum. Scilicet impuberem.
b Emancipauit Sine causa.
c Cautionem. Scilicet de conferendo.
d Species Alias spes, & alias spes, & facit sup. de vulg. substi. l. 2. § interdum. Sed ar. contra supra vt legat. nom. ca. l. hæc stipulatio, & C. ad Trebel. auth. cõtra q̃ rogatus. Sed hic cõtra volũtatẽ testatoris debeẽ quarta.

In P. F. pe maiu ia est eñ spes colla tionis.

e Debeẽ. Licet ita tim peti non possit: quia ad hoc tantum tenetur pater adoptiuus, vt in suo testamẽto quartam relinquat. Instit. de adop. § itẽ non aliter. Sed videtur nõ deberi, vt j eodem, l. proxi. §. id quoq; ibi, diuersum &c. quę est cõtra. Sol. licet huic legati dies sicut & illius cõditionalis non cedat nisi post mortẽ patris: in hoc tamẽ legato secus: qa qua spes alienũ petitur, vt supra, de inof. te sta. l. Papinianus. §. si quis. Sed pone q̃ hic pater reliquit hanc quartam filio adoptiuo: nunquid potent peti ex causa legati: videtur q̃ non, quasi crediti relictum, vt supra. de leg. 2. l. vnum ex familia. § 1 2 respon. & 3. Sed contra videtur. nã tunc demum datur actio ex constitutione, cũ non reliquit quartam. Sed si reliquit quartam, nullo modo debet dari, quia paruit cõstitutioni: sicut si p̃ stipulationem tibi promisssem, & soluissem: amodo me cõuenire nõ potes ex illa stipulatione. vel vt expeditius dicã, nõ ifpicio quo iure petatur sed hoc tãtum, quia es alienum petere potuit, vt supra titu. 1. l. is qui. in princip. Azo.

Morere tur.

In vete. exẽp. manuscrip. sed non amittitur.

f Conferre. Quia non est suum, sed filij: vt C. ad Macedo. l. fina.

g Iam tunc. i. antequam arctaretur ad collationem. i. ante mortem aui, ne fit contra C. e. l. ea demum. Azo.

h Habuit. Pater nepotis: quia occupauit. habuit dico, cum moreretur, scilicet pater cõmunis, auus scilicet nepotis: cuius, id est, ex cuius aui bonis petitur bon. poss. vel dic habuit, scilicet nepos, & tunc puncta post dictionem peculium.

Cum autem. Nunc soluit, & dic non est necesse patri vẽdicare, s. iure hæreditario, quasi nũc de nouo factus dominus: & ideo cõfert quasi tẽpore mortis sui patris habuerit, vt d. l. ea demum. Sed quare, cũ sit castrense, vt supra ea. l. § nec castrense? Resp. amisit nomen castrensis, mutatione personæ, vt supra, de acq. hared. l. 1. in pupillus. in fine.

adoptiuus viuat, qui eum emancipauit: dicendum est, cautionem quoq; cessare. Præmatura est. n. hæc species collationis, cùm adhuc viuat is, cuius de bonis quarta debetur.

Quod quæritur post mortẽ, si retrò quæsitum fingitur, venit in collationem.

Si is, qui bona collaturus est, habeat filiũ, peculium castrense habentem: non cogetur vtiq; peculiũ eius conferre. Sed si iã tũc moretur erat filius eius, & castrense peculiũ habuit, cùm morietur is, cuius bonorum possessio petenda est: an conferre cogatur? Cum aũt vendicari id patri non sit necesse, dici oportebit conferendum. Non. n. nunc acquiritur, sed nõ adimitur. Amplius dico, etiã si institutus fuerit à filio hęres, & necdum adierit, habeatq; substitutum: quia non magis nunc quæritur, peculiũ, quam non alienatur: conferri debere. Confertur autẽ, etiam si quid eius non fuerit: dolo malo aũt sit factum, quò minus esset. Sed hoc sic accipiendũ est, vt hoc demum conferatur, quod eius esse desijt dolo malo. Cæterum si id egit, ne acquireret, non venit in collationẽ. nam hic ẽt sibi insidiatus est. Portiones collationum ita erunt faciendæ: vt puta: duo sunt filij in potestate: vnus emancipatus habens trecenta, ducenta fratribus conferet, sibi centum facit enim eis partem, quamuis sit is, cui conferri non solet. Quòd si duo sint filij emancipati habentes trecenta, & duo in potestate: æquè dicendum est, singulos singulis, qui sunt in potestate, centena conferre, centena retinere: sed ipsos inuicem nihil conferre. Dotis quoque collatio in eundem modum fiet, vt quicunque confert, etiam suam personam numeret in partibus faciendis.

Cum nepos ex filio natus est post mortem, ipse potest petere contra tabulas aui sui: quia inuenitur præteritus, & debet conferre, licet tempore mortis aui in rerum natura non sit.

II.

Vm emancipati filij nomine nepotem posthumum post

Instituitus. Scilicet pater nepotis, quod potuit neri in eo peculio, alràs pater occupat: vt inf. de castr. pecu. l. 2.

i Adierit. Alias si adijsset, vt nunc hæredita. iure quęsitã, post mortẽ aui non cẽferret, vt § de acre. dom. l. 1 eo iure, sed quare de substituto dicit, & facit supra, de procura l. per procuratorem.

k Acquireret. De hoc dic, vt j de reg. iur. l non fraudant.

l Etiam sibi. Non solũ alij, quasi superiori casu tm alij.

m S.bi centum. Scilicet retinet.

n Habentes trecẽta. l. vnusquisq;.

Retinere. Id est, vnus emãcipat' habens 300 sibi 100. retinebit, & vna c. dabit vni ex filijs q̃ in potestate remanserũt & alia alteri & sic de alio emancipato Azo. Sed cõtra §. e. l si ex dodrãte. Sol vt ibi & not. quod emãcipati secũdum prædicta inter se conferunt, vt infra l prox §. Iulianus. Accur.

o Vm emancipati. CASSIN hoc prin. est facilis vtq; ad § illud. vbi cõfert emãcipatus suis qd habet in bonis deducto ęre alieno, q̃ si emancipatus est grauatus ęre alieno sub conditione, non deducit, sed cautio ei præstatur de eo defendendo aduenie nte conditione. Quid si petijt post mortẽ patris sine culpa, nõ tenetur conferre, quia facienda est collatio boni viri arbitrio, sed qd debetur emancipato sub cõditione il lud debet cõferre, secus in legato relicto sub cõditione, quod non debet conferre. confert ergo emancipatus bona sua, & si quam habet actionem, debet cõferre, siue sint rei persecutorię, vel pœnales iniuriarum actio. quæ non est in bonis, non tenetur conferre. ¶ Si tres emancipati. In §. isto dicitur, Paterfamilias habebat tres emãcipatos, duos in potestate & emãcipati habebant in bonis 300 quilibet eos præterijt, in potestate constitutos instituit: petierunt contra tabulas, quid debent cõferre? certè sicut si vnus solus eẽt emancipatus, & haberet nongenta, cuilibet fratrum deberet 300. conferre: ita isti tres habebuntur loco vnius, vnde ita debent conferre, vt vnus: ita tamẽ, qđ inuicẽ conferre non tenentur. ¶ Si ex emancipato filio. Vide per tc. ¶ Si duo. Si ex filio mortuo exiãt duo nepotes emancipati, & præteriti, si petant contra tabu. in bonis aui, debẽt ne conferre dimidias partes, an quartam? & resp. quod debãt conferre semissem: nam si viuo auo in potestate eius fuissẽt, & 200. acq̃siuissent: centũ filius haberet, alia centum hi duo nepotes auferẽt. ¶ Si duo. Duo erant fratres emancipati præteriti, petierunt contra tab. vnus contulit, alter nõ. quid erit de portione illius. qui cõferre non vult. prodest ei, qui est i potestate, non emancipato: nam actio debẽt denegari ei, qui conferre non vult. ¶ Si propter inopiã. Si emancipatus præteritus qui petit cõtra tab. non cauet, quia fideiussores inuenire non potest, interim dabitur curator bonis: qui potest alienare mora futura deteriora. & si vult cauere suus, ipse illarũ rerũ, quę seruãdo seruari nõ possũt, habebit alienationem. Datur simile infra: ad Carb. l. fed & si is. §. quoties. Viu.

Tñ P. F. od collatiõis on' non perti nere. i venter. exẽp. ad collationẽ nõ gtinere.

p Editum. Sed cõceptũ aute mortem secundũ quosdam. nam aliter non admitteretur, vt suus: quia non tetigit auum aliquo iure cognationis, vt Insti. de hær. ab intest. §. cum autem, sed nec vt bo. poss. quia non fuit anima. eo viuo de cuius bonis agitur: vt j. vnde cog. l. 1. §. si quis proximior. licet ad bona libertorũ aui debeat admitti: vt infra, de bonis lib. l. Paulus, §. Paulus. sed hæc positio non valet: quia si sic esset, vt dictũt, nepos non peteret nomine filij, imo suo. hic autem loquitur cum filij nomine petit. pone ergo casum, vbi potest emancipatus transmittere contra ta. vt supra ti. 2. l. sed & si decesserit. Az̃ petit ergo nepos nomine filij, id est ex persona filij. & idem esset in quolibet hærede filij, secundum Azo.

q Ęre. Hoc dic, vt j de verb. sign. l. sub signatum. §. 1. Azo. & facit C e. l. ea. & § de iure dot. l. mulier, & j. de iure fisci. l. non possunt.

r Debebit. Nisi in casu propter onus matrimonij: vt j proxi § emancipati. Azo.

s Caueri. Facit § de pe. l. sed & si damnũ. § pe. Azo.

t Culpa. Colligitur ergo de perditis post mortẽ culpam præstari & dolum: vt hic, & supra l. prox. §. confertur secus in gditis ante, vel alienatis, vel cuiscis. vt supra, de eui. l. pater. vel quia pater idem q; filius p̃ sua filia dotem dedisset: vt infra ti. 1. l. 1. in fi Sed q̃ culpa præstabitur? puto leuis: vt §. de le. 1 l. cum tres. § sed si culpa. & maximè quia gratia sua & suorum fratrũ fit coliatio sua, vt habeat partẽ paternorum fratrum, vt habeat partẽ bonorum illi us: ar. Insti. quib mo. re. con trahi. obl. §. fi.

intelligendum est, quibus prætor viri boni arbitratu iubet bona conferri: vir autem bonus non sit arbitraturus conferendum id quod nec habet, nec dolo, nec culpa desijt habere. Id quoque, quod sub conditione ex stipulatu debetur, emancipato conferri debeat. Diuersum est in legato cõditionali: quia & si in potestate fuisset, & post mortem patris conditio extitisset, ipse hęret actionẽ. Emancipatus filius si iniuriarum habeat actionem, nihil cõferre debet. Magis enim vindictæ, quàm pecuniæ habet persecutionem. Sed & si furti habeat actionem: conferre debebit. Si tres emãcipati, duo in potestate sint: Caius Caisius libro septimo iuris ciuilis, tertias conferendas putat: vt emancipati (quia inuicem non conferunt) vnius loco sint: nec indignari eos oportere, si plus conferant, & minus accipiant: quia in potestate aui mortẽ editum dicimus bonorum possessionem accipere oportere: necessarium erit dicere, bona sua omnia eum cõferre: licet non possit dici, mortis tempore aui bona habuisse, qui ipse nondum in rerum natura erat. Igitur siue hæreditatem à patre, siue legatum acceperit, hoc conferre debebit. Illud autẽ intelligendum est, filium in bonis habere, quod deducto ære alieno superest. Sed si sub conditione debeat: non statim id deducere debebit sed id quoq; conferre. Contra autem ei caueri oportebit ab eo qui in potestate est, vt existente conditione defendatur pro ea parte, quam cõtulit. De illis, quæ sine culpa filij emãcipati post mortem patris perierunt, quæritur, ad cuius detrimẽtum ea pertinere debeant? Et plerique putant ea, quæ sine dolo, & culpa perierit, ad collationis ius non pertinere. & hoc ex illis verbis

Hic eni electiuè. sic l. 1. in modato. § sicut §. om. aliqũ cõparatiue. in l. iubere caue re, § de iu risdom. iu, Bald. in l. trãsactione. C. de trans.

l. domin. sed dic vt ibi. sed in actione furti secus: quia ibi ipsa res æstimatur, vt dupletur. Sed quid de popu. act. vt de albo corrupto, & aijs, quibus non proleg̃tur quis priuatum damnum, si fuerit iam lis contesta nam ante non sunt in bonis: vt infra, de verb. sig. l. si cui? Resp. si ratio legis spectetur quia ad vindictã, idem est quod in actio. iniur. sed forte est & alia rõ quàm in act. iniu. quia etiam si esset in potestate, ubi competeret: vt j. de act. & obl. l filius.

u Sit tres emancipati. Quorum quilibet habet 300.

x Tertias. Scilicet partes ita q̃ quilibet emancipato rum centum vni, & centum alteri: dei, & sibi centum teneat: vt j. l prox §. Iulianus. nec ob. § e. i. § si ex dodrante. vt ibi no.

y Non conferuntur, vt C e. l. si emancipati.

z Vnius. Vt enim si vnus esset emancipatus, & haberet nongenta, conferret cuique 300 & ibi vna 300. retineret: ita & quando sunt tres.

a Accipiant. Scilicet quartam, per contra tabulas bonorum.

norum. Accursius.

a Bonorum possessionem. Contra tabulas.

b Suum hæredem. Puta quilibet filium suum in potestate.

c Conferre debeat. Sic ergo nihil sibi retinet. imò vilè debet sibi retinere, vt supra eod. l. 1. § portiones? Resp. quia potest) alias habere: qđ aperte est contra hunc §. dic ergo quia aui dimidiam, hæreditatis aufert, & dimidiam de c. ei confert, id est, communicet: & sic fratri remanet ergo sibi medietas: & sic non tãtum confert quantum accipit. & sic est contra ſ. l. 1 §. fi ex dodrante. Sed hic propter duas hæreditates. Sed adhuc ob. §. portiones, qa omnia paterna debent conferri: sed hoc facit hic duarũ hæreditatũ necessitas, vt minus det in quantitate & plus accipiat.

d Dimidias. Sed vterque dimidiam.

e Quartas. Id est, vterq; nepotũ quartam eorum quæ habent: quia & talem partem sunt habituri in bonis aui, vt inſt. de hær. ab intesta. §. & quia placuit.

f Duo fratres. Scilicet, & hic nepotes in potestate retenti Azo. no. quòd plus confert quã aufert. & sic est arg. contra supra eo. l. 2 §. fi ex dodrante. Sed hoc ideo, quia hi duo nepotes sunt loco vnius, ſ. sui patris, qui sic conferret.

g Huius. Non conferentis.

h Eius causa. Sic C. qui. ad lib proc. nõ licet. l. 2.

In P. F. nõ est, fratres.

i Si per inopiam. Secus si per contumaciam.

k Statim. Scilicet transacto tẽpore, nec modico, nec maximo. sic infra, de sol. l. ratum. vtroque tamen casu constituetur curator bonis, vt supra e. ti. l. 1. §. si frater & §. fi cum duobus. Azo.

l Rætor nõ. CYNUS. In princ. huius l. dicitur, si emancipatus prætentus petit contra ta illa bon. poſſ. nõ defertur ei sub cõditione, si cõtulerit, sed pure, verũtamẽ denegãtur act. nisi cõferat, qa emãcipatus posset pati damnũ, si nõ datur bonorũ possessio nisi sub cõditione, si cõferr: qa si interim decederet, hẽdi suo nihil relinq̃ret. Itẽ si frater eius decessisset, non admitteretur ad eius bon. poſſ. & ideo dicendũ est, quod vocatur ſtatim ad contra ta. ſed debet offerre vel cauere, aliàs denegat actio. ¶ Emancipatus. Si filius emancipatus facit cõtrouersiam impuberi, q dicit se filium fuisse in potestate: nunquid debet cõferre? certe sic, si cauerit impubes restituturum se & hæreditatem, & quæcũq; ex collatione acceperit, si victus fuerit. ¶ Quoties. Cũ certũ sit emãcipatos debere conferre bona subijs tantum, qui in potestate patris fuerũt. Quæriẽ, quantũ ex paternis, & quantum ex his, quæ cõferunt, emancipati percipere debeant? Respondeo ex mẽte Iurisconſu. bona quidem paterna diuidi pro numero liberorum, tam emãcipatorum, quã eorum, qui in potestate manerant, vt ſi pater habens quadringenta in bonis, reliquerit duos filios in potestate, & duos emancipatos: ſinguli centũ percipient. Bona aũt quę alteruter ex emãcipatis contulerit, diuidentur pro numero liberorum in potestate relictorũ cõ numerata cum eis persona ipſius emãcipati conferentis. Itaque ſi alter ex emãcipatis centum conferat, tres partes, sicut & duas qdem ferẽt liberi in potestate relicti: reliquam partem ſibi habebit ipſe emancipatas conferens: nec ex eo aliquod cõmodum sentiet alter emancipatus. ¶ Emãcipati. Si emãcipatus petit bono. poſſeſ. contra tabu. debet ſuo cõferre, ſed dum cõfert, dotem vxoris ſuæ potest detrahere, quia illa non est conferenda ſup. e l. 1. §. iubet. ¶ Emãcipatus prætentus. Frater emancipatus deliberabat vellet petere contra tab. vel non: & interim cauit de conferendo. postea non petit contra tab. nunquid ſi à fratre conuenitur, poterit vti exce. non: ſed videtur ipſo iure, tutus, ſed ſi pecuniã ſoluiſſet, quod nõ petijſſet contra tab pecuniam posſet condicere ¶ Qui duos. Paterfamilias habebat duos filios ī potestate, ex vno eorum nepotem, emãcipauit filium ex quo habebat nepotẽ. filius emãcipatus procreauit filiũ. ilium loco filij adoptauit auus. postea decessit emancipato ꝓterito. nunquid poteſt peti contra tab.? Certè sic à ꝓterito: & est faciẽda hæreditatis diuiſio in tres partes. vna pertinet

eorum fuerit, bonorum posſeſsionẽ omittere. Iulianus quoq; Caſsij sẽtentiam ſequitur. Si ex emancipato filio nepos emancipatus, mortuo patre ſimul, & auo bonorũ posſeſsionem vtriuſq; acceperit, cũ vterq; eorũ ſuſi hęredẽ reliquerit, eo modo collatio explicari pôt, vt ſi (verbi gratia) centum in bonis habuerit: & patruo quinquaginta, & fratri quinquaginta conferre debeat. Hoc enim ratio facit: ſiue perſonas, ſiue portiones numeremus.

Si ex filio mortuo extant duo nepotes emancipati, & præteriti: ſi petant contra tabulas bonorum posſeſsionem in bonis aui, debent conferre ſemiſſem

Si duo nepotes ex filio mortuo emancipati bonorum posſeſsionem aui petant: vtrum dimidias, an quartas patruo conferre debeant quæritur? Et verius eſt, ſemiſſes cõferre eos oportere: quia & ſi viuo auo, cùm in eius potestate eſſent, ducenta (puta) adquiſiſsent: centum filius, cẽrum duo fratres per aui hæreditatem haberent. Si duo fratres e-

mancipati bonorum posſeſsionem petierint: & vnus contulerit, alter non contulerit: huius portio tm̃ ei, qui in potestate eſt, prodeſſe debet, non etiam emancipato: quoniã eius causa, qui in potestate eſt, denegantur ei actiões. Si per inopiam emãcipatus cauere nõ poſsit: non ſtatim ab eo transferenda eſt poſſeſsio: ſed ſuſtinendum, donec poſsit inuenire fideiuſſores: vt tamen de ijs, quæ mora deteriora futura ſunt, ijs, qui in potestate ſunt, actio detur. ipſiq; cauebat, ſe in medium collaturos, ſi cautum eis fuerit.

Ius implendi conditionem non tranſit ad hæredem ex diſpoſitione legis. Bar.

III.

¶ Rætor non ſub conditione collationis bonorum posſeſsionem contra tabulas promiſit: ſed demonſtrat quid data bonorum posſeſsione fieri oporteat. alioquin magna captio erat emancipari, ſi non aliter bonorum posſeſsionem intelligeretur accipere, niſi cauiſſet de collatione. Nam ſi interim ipſe

pertinet ad filium, qui eſt in poteſtate, altera ad nepotem quem loco filij adoptauit, tertia ad emancipatum filium & nepotem, qui in poteſtate remanſerat, vt tã pater ei ſoli conferat, cum quo bonorum poſſ. accipit.

Ipſe deceſſiſſet. Scilicet emancipatus.

Nihil relinqueret. Tum quia pendente conditione decessit: vt C. de cad. tol. §. ſin autem: tum quia nonaginta nõ transmittuntur: vt ſ. de bon. poſſ. l. 3 §. denique. Accur.

De hoc vide ad lõgũ p Bar. & l. mulieri & Titio ſ. de ędi. & an condõ. appoſita ī pſona vni⁹ cẽſeatur: repetita in pſona cõiuncta. in l. fi. §. Seio. & ꝙ ibi not. ſ. de le. 2.

Pater. Qui eſt in poteſtate. & dic deceſſit ſine hærede.

Non admittetur. Scilicet emancipatus. alij dicunt emancipatum non admitti, qui non cõtulit fratri viuenti: quod non placet: qa & eius hæredi poteſt cauere: vt infra eo l. 1. §. ibid.

Accipere. Scilicet poſſe

Non cauerit. Scilicet poſtea.

Remaneat. Si poſſideat denegatis actionibus ei qui nõ cauit. vt C eo l. poſt humo. vel ſi nõ poſſideat, officio iudicis ei conſuletur: vt C eod. l. ſi ſoror. & facit quod conditio non intelligatur, ſ. de acqu. poſſ. l. quod meo. §. ſi furioſo. Sed argu. contra. in eo. tit. l. ſi me in vacuam. & infra, de no. ope. nun. l. ſtipulatio. §. habet.

Impuberi. De ſtatu, & bonis, & ſic habet locum Carbonianum: vt argum. infra, de Carb. edi. l. 1. in prin.

Si. Id eſt, an.

Ei impuberi.

Conferendum. Et ſic apparet, quod petat Carb. & bo. poſſ. & collationem ſi ſatisfecerit. vt hic, & infra, de Carb. edi. l. pen. & ſi.

In P. F. quartam partẽ ex bonis pr̃is ferre, q̃. lectio magis placet eman cipati. n. ſua cõferũt: ex pr̃is autem partẽ ferunt pro numero liberorũ.

His ſolis, q d. nõ alijs emancipatis: vt C. eo. l. ſi emancipati. Acc.

Viriles. de vtriuſque bonis.

Vt emancipatis. Scilicet alijs. Acc.

Alterum emancipatorum.

Centum triginta

centum, alterum ſexaginta in bonis habere: is qui centum habebit, centum trigintatria & trientem feret: is verò qui ſexaginta contulerit, centum viginti. atque ita eueniet vt collationis emolumentum ad ſolos, qui in poteſtate remanſerint, perueniat. Emancipati bona ſua conferre cùm ijs, qui in poteſtate fuerint, iubentur. Quare ſicut is, qui in poteſtate eſt, dotem vxoris præcipit, ita emancipatus quoque quaſi præcipiat retinere debet. Emancipatus præteritus, ſi dum deliberat, cauerit de bonorũ collatione, nec bonorum poſſeſsionem petierit, agente fratre ex ſtipulatu, ipſo iure tutus erit. Sed & ſi pecuniam contulerit, condictione eam repetet. Omiſſa enim bonorum poſſeſsione, incipit pecunia ſine cauſa eſſe apud hæredem. Qui duos filios in poteſtate habebat, & ex vno eorum nepotem, emancipauit filiũ, ex quo nepotem habebat, deinde emancipatus factus procreauit filium, quem auus in locum filij adoptauit; & vel inteſtatus, vel teſtamento facto prętento emancipato filio deceſsit. Quæſitum eſt, quid de bonorũ poſſeſsione, quid de collatione iuris eſſet? Reſpondi; Bonorum, de quibus quæritur, tres partes fieri debent, ex quibus vna pertinet ad filium, qui in poteſtate remanſit,

deceſſiſſet hæredi ſuo nihil relinqueret.

De hoc vide ad lõgũ p Bar. & l. mulieri & Titio ſ. de ędi. & an condõ. appoſita ī pſona vni⁹ cẽſeatur: repetita in pſona cõiuncta. in l. fi. §. Seio. & ꝙ ibi not. ſ. de le. 2.

Item ſi frater eius deceſſiſſet: non admitteretur ad bonorum poſſeſsionem. Quid ergo eſt? Intelligendum eſt bonorum poſſeſsionem accipere, & ante quàm caueat. Sed ſi non cauerit, ita obſeruabitur, vt tota hæreditas apud eum, qui in poteſtate fuerit, remaneat. Emancipatus filius controuerſiam facit impuberi, qui ſe filium, & in poteſtate patris fuiſſe dicit: quæro, ſi bona ſua ei emancipatus conferre debeat? Paulus notat. Puto ei conferendum eſſe exacta cautione, vt victus, ſicut hæreditatem, ita & quæ collata ſunt præſtet. Quoties contra tabulas bonorum poſſeſsio datur emancipatis, bona ſua cõferre debent his ſolis, qui in poteſtate patris fuerint. Hoc quemadmodum expediri oporteat, quæri ſolet. Nam ſi bona a patre relicta, & emancipatorum, in medium conferantur, & ita viriles partes ſumantur: eueniet vt emancipatis quoque collatio ab ipſis facta proſit. Videamus ergo, ne commodiſſimum ſit, emancipatos quartam partem ex bonis paternis conferre ex ſuis tertiam. quod dico exemplo manifeſtius fiet. Ponamus patrem quadringenta reliquiſſe, & duos in poteſtate filios, duos emancipatos: ex quibus alterum

tria. Scilicet centum de paternis. & 33 aureos, & tertiam alterius aurei, quod eſt tertia c. de ſuis.

Centum viginti. Scilicet centum de paternis, viginti de ſuis, id eſt, tertiam, & ſic plus confert: quam aufert. confert enim tertiam, & aufert quartam, ſic ſ. l. pxi §. ſi tres. nec ob. ſupra eo. l. 1. §. fi ex dodrante. vbi nota.

Præcipiat. Etiam conſtante matrimonio: quia ſentit onera matrimonij: vt ſ. fam. ercis. l. ſi filia, §. hoc amplius. & ſupra, de iu. do. l. ſi is. §. ibi & facit ſ. eo. l. 1. §. emancipatus. alias præcipiat.

Deliberat. De accipienda bon. poſſ. vel non.

Cauerit. Spontea nam inuitus antequam petat bo. poſ. non cogitur cauere: vt ſupra eadem l. in princ. Hu.

Petierit. Sed omiſerit. Sed quid eſt ꝙ promiſſor non tenetur ipſo iure, vt hic ſed tradendo tranſfert dominium, vt ſubijcit? Reſpon. dicitu cum ipſo iure ſcilicet exceptionis. ſic ponitur infra, de ſo. l. qui x. 2. reſp & argu. infra, de re iu. l. nihil intelligitur. vel ſtipulatio eſt de iure ciuili: vnde per aliud ius ciuile põt intelligi tacita conditio, ſcilicet ſi petat bon. poſſ. ſed traditio dominij eſt de iure gentium: vt inſtit. de re. diui. §. per traditionẽ. circa qđ vt circa immutabile, ius ciuile fingere non audet. vt inſtit. de leg. agn. tu. §. fi. & de hæ. ab int. §. minus, licet expreſſa poſſit apponi conditio etiam in dominio: vt ſ. de ſol. l. ſub condõne. ſed prima placet: quia & ſtipulatio valet, ſed condictitur liberatio: vt ſ. de cond. ſine cau. l. qui ſine, & facit ſup. de condic. ob causã. l. 1. & l. ſi filius.

Conditione. Sine cauſa, vt ſubijcit. & etiam ob cauſam: vt dicta l. ſi filius.

Inteſtatus. Hoc caſu habet locũ vnde liberis.

a Ei. Nepoti. & facit supra de contra tab.l. 3.§. si quis post emancipationem & l.ſi duobus. in fi. & supra ti. 1.l quia. & supra cod.l. 1 §. 1.& §.ſi ex dodrante. in fi.& infra eo.l.filius in fin.

Filium. CASV. Si filius emancipatus præteritus petit contra ta. dotem datam pro filia non tenetur conferre.qa non intelligitur in bonis ſuis.

Matrisfam. Quæ fratribus ſuis debet conferre, & facit ad l.j.ti.1.l 1 §. fi. & §. ad l.falc. l. pa.er. & de cui l pater. & ad Treb.l.à filia.

S I quis. CASV. Quidam habebat filium ſui iuris cõſtitutum, & ex eo nepotem:ille nepos accipit contra tabu. nunquid tenetur cõferre ſicut filius adoptiuus dicit cp debet conferre, ſi putat vtile petere contra tabu. ſed ſi non velit non debet conferre. nam vbi petit contra tab. debet cõferre quæ habet, vel dolo deſijt habere, ſed alia conferre nõ tenetur.

¶ Stipulatio promiſit per ſtipulationẽ datis fideiuſſoribus emancipatus ſuo cõferre. quando committetur: Reſpon.cp quãdo emãcipatus interpellatus eſt, & elapſum tẽpus, quo cõferre potuit: ſi autem non conferat, vel dolo fecit quominus conferat,cõmittetur ſtipulatio ad intereſſe. Viu.

Si quis filium. Pone caſum vt j. vnde lib.l. ſi pater.

Bonorum poſſeſſionem. Cum ſorore in poteſtate conſtituta, de qua infra dicit, quod põt vt ſ. de contra tab.l.ſi tentus.

In P. F. inſtẽ quæ ri poterit, inquit, qd eo facto à collatiõis commo- &c.

Suis. Scilicet nepotis bonis.

Eum. Scilicet auũ qui habet in poteſtate nepotem.

g Similem. Hunc naturalem nepotem,& auum vice

altera ad nepotem, qui in locum filij adoptatus eſt: tertia ad emancipatum filium, & nepotem, qui in poteſtate remanſerit: ita vt pater ſoli ei conferat: cum quo bonorum poſſeſſionem accipiet.

Dos profectitia non dicitur eſſe in bonis patris.

IIII.

Ilium emancipatum dotem, quam filiæ ſuæ nomine dedit, conferre non debere, quia non ſicut in matrisfa. bonis eſſe dos intelligatur, ita & in patris, a quo ſit profecta.

Si nepos in poteſtate retentus veniat ad ſucceſſionem patris emancipati, auus pro eo cogitur conferre, niſi eum bona fide emancipet.

V.

I quis filium habeat ſui iuris, & ex eo nepotem in poteſtate ſua: conſequenter erit dicendum, ſi nepos patris ſui emancipati accipiat bonorum poſſeſſionem, de conferendis ſuis quoque bonis cauere eum debere: & eſſe ſimilem ei, qui adoptauit: hoc.n. diui Fratres reſcripſerũt, vt ad collationem auus cõpellatur. Planè eodem reſcripto adiectum eſt ſic, Niſi fortè auus iſte nullum ex his bonis fructum acquirere vult paratuſque eſt de poteſtate nepotem dimittere, vt ad emãcipatum omne emolumentum bonorum poſſeſſionis perueniat, nec idcirco ea filia, quæ poſt emancipationem nata patri hæres extitit, iuſtè quę ri poterit in id, qd eo facto collationis commodo excluditur: cum auo

qñque defuncto ad bona eius ſimul cum fratre poſſit venire. Hæc in patre adoptiuo ratio reddi non poteſt, & tamen & ibi idem dicemus, ſi ſine dolo malo emancipauerit. Stipulatio autem collationis tunc committitur, cùm interpellatus cum aliquo ſpatio, quo conferre potuit, non facit: maximè cũ viri boni arbitratu collationem fieri ſedicto prætoris inſertum eſt. Siue ergo in totum collatio facta nõ eſt, ſiue in partem facta: locũ habebit hęc ſtipulatio. & ſiue quis non conferat ex hac ſtipulatione, ſiue dolo fecerit, quo minus conferat: quanti ea res erit, in tantam pecuniam condemnabitur.

Si auus dat dotem pronepote ex filio in ius quod habet auus in dote, ſuccedit ille filius, ſiue inſtitutus, ſiue exhæredatus. Bar.

VI.

Otẽ dedit auus paternus: an poſt mortem aui mortua in matrimonio filia patri reddi oporteat, quæritur? Occurrit æquitas rei: vt quod pater meus propter me filiæ meæ nomine dedit, perinde ſit, atque ipſe dederim. quippe officium aui circa neptem ex officio patris erga filium pendet: & quia pater filiæ, ideo auus propter filium nepti dotem dare debet. Quid ſi filius a patre exhæredatus eſt? exiſtimo, non abſurde dici etiã in exhæredato filio idem poſſe defendi. Nec infauorabilis ſententia eſt: vt hoc ſaltem habeat ex paternis, quod propter illum datum eſt.

VII.

I nepotes in locum filij ſucceſſerũt: vna portio his conferri debet, vti bonorũ poſſeſſionis vnã partem habeat. Sed & ipſi ita cõferre debent, quaſi omnes vnus eſſent.

Circa hæreditatem admittitur variatio uſque ad annum. Bar.

VIII.

Onnunquam prætor variatẽ non repellit, & conſiliũ mutantis, nõ aſpernatur. Vnde quidã filiũ emancipatũ, qui de bonis conferẽdis cauere fratribus noluit, audiendum poſtea putauerunt, ſi vellet oblata cautione beneficium bonorũ poſſeſſionis exercere: tametſi reſponderi poteſt, videri eum poſſeſſionẽ repudiaſſe, qui formam poſſeſſionis conſeruare noluit. Sed benignior eſt diuerſa ſententia: maximè cũ de bonis parentis inter fratres diſputetur: quem tamen facilius admittẽdum exiſtimo, ſi intra tẽpus delatæ poſſeſſionis cautionẽ offerat: nam poſt annũ, q̃ delata eſſet bonorũ poſſeſſio, voluntariam morã cautionis admittere difficilius eſt.

IX.

Ilius emãcipatus inteſtati patris bonorũ poſſeſſionem accepit. nepos ex eodẽ in familia retentus, ſemiſſem hæreditatis cum emoluméto collationis habebit. idem nepos ſi poſtea poſſeſſionem inteſtati patris accipiat, fratri poſt emancipationem patris quæſito, & in familia retẽto bona ſua conferre cogetur.

In ijs, qui ſuccedunt diuerſo iure, habet locum collatio. Bart.

X.

I filius in poteſtate hæres inſtitutus adeat, & emancipato petente bonorum poſſeſſionem contra tabulas, ipſam non petat: nec conferendum eſt ei, & ita edictum ſe habet. Sed

In P.F. mondum, abſurdè ẽt in &c.

Aliquã do prętor variãtem nõ repellit: & con filiũ mutantis nõ aſpernat. de variatione, q̃do admittatur, vid per d.Dy. in c. qd ſemel, de reg.iu li. 6. in c.bo. ng.ad fin. de poſtu. prela. Ic. inter canonicos.i verſi.ſub. ſcriptũ de ele c. li. 6. Et cp variatio in alicuius ꝓiudiciũ, vel iniuriã reprobet, vbat Mã doſi 8.q. 37. Re. cã ce.nu. 13.

Sic M. Cic.lib. 1. epiſt.pen. epiſt. Nũquã præſtantię in repub. gubernãda viris laudata eſt vna ſentẽtia perpetua pmãſio. & ibi dem alia multa pclarè ẽ eãdem ſententiam.

a In P.F. Idem. Vt debeat eis dos reddi. ſed contra ſupra, de iu. do. l. auus. Sol. hic æquitas, ibi rigor. Vel dic, ꝓpter filium dedit nomine neptis: ibi propter nepotem no mine neptis: vt hic colligitur. ſed an debeat eam cõferre, ſi vult ſuccedere auo? Reſp. ſi ex tat matrimoniũ tẽpore mortis aui, cõſtat quod non: vt ſupra e.l. filium. & infra ti. 1. l. 1. §. fi. aliàs aut morte, & confertur: aut alio modo: & tunc non: vt arg. ſupra pro ſo. l. ſi ſocius. §. cęterum. & ſupra eod. l. 1. §. ſi is qui bona.

S I nepotes. CASVS. Nepotes ex filio puta duo, vel tres in locum filij ſucceſſerũt, nũquid illa portio, quæ erat patri eorum conferenda petita bonorũ poſſeſſione erit eis conferenda? ſic. Viu.

b Si nepotes. In poteſtate conſtituti.

c Filij. Emancipati, qui fuit eorum pater.

d Conferri debet. A patruis ſcilicet.

e Vti. Id eſt ſicut bonorum &c. vt ſupra eo. l. cum emancipati. §. ſi duo.

f Sed & ipſi. Cum emancipati ſunt. Io. vel non in poteſtate conſtituti. alioqui non conferrent: vt ſupra e. l. 1. §. portiones. & dic patruis retinendo ſibi virilẽ pro numero patronorum: vt ſupra e. l. 1. §. fin. ſed vide tur quod tantũ inter ſe, & non patruis: vt j. tit. 1. l. 1. §. ſi ſit nepos. 1. & 2. & 5. reſp. contra. Sol. ubi. & facit infra, de coniun. lib. l. 1. §. antepe.

g Onnunquam. Filius erat emãcipatus: N voluit cauere petita contra tab. de conferendo, nũquid ei licebit poſtea? ſic, & ideo ſi forte emãcipatus petijt contra ta. & noluit conferre. & poſtea vult. audietur. ſed ſi primo dixit ſe velle cõferre. & poſtea repudiare, audietur: qa benigna eſt ſentẽtia, vt liceat emancipatis variare, dum diſputatur de bonis paternis inter eos. nã ſi primo dicũt nolum cauere, poſtea volunt, benignius eſt admitti cum cautione. Viu.

g Mutantis voluntatem. Vnde dicitur: ſapientis eſt mutare conſiliũ in melius vt ar. in auth. vt inf. l. fi. in priu. Sed cõtra C. de mo. mul. l. ſi. in fi. & infra, de bo. li. l. nam abſurdũ. & ſupra, de leg. 1. l. ſi ex toto. §. ii. & ſup. de inti. l. ſed & ſi. §. itẽ ſi plures. Sol. hic ſpeciale: quia de hæreditate patris tractat, quæ eſt quaſi nobis debita. vt C. de cod. l. ſi. & dic ſimilia ſupra, de proc. l. in cauſæ. §. 1. Acc.

P arentis. In primo gradu conſiſtentis. nam idẽ eſſet, ſi diſceptaretur de bonis auitis. Azo.

Moram. Admiſſam in primo anno. Azo. admittit tamen perpetuò ad cauendum: vt no. ſupra e. l. 1. §. ſed & ſi quidem per contumaciam dummodo intra annum bono. poſſ. agnoſcat: vt ſupra eo. l. prætor. in princ.

Filius. CASVS. Filius emancipatus petijt bonor. poſſ. vnde liberi. nũquid ei poterit dicere nepos ex eo, qa eſt in poteſtate, debeo habere emolumentũ collationis? ſic: & emancipatus vocatur in vnam dimidiam, & alius in aliam. Viu.

Bonorum poſſeſſionem. Vnde liberi Acc.

Familia. Scilicet aui.

Semiſſem: Id eſt dimidiam hæreditatis auitæ.

Emolumento. Qui ſuus pater ei cõferret: vt ſupra e. l. prætor. in fi. & infra, de coniun. libe. l. 1. §. emancipatus.

Frarri. Suo, ſcilicet proprio.

In familia. Scilicet ſui patris.

Cogetur. Pater ergo collationem fieri ab ijs, q quoquomodo ſui iuris facti ſunt. hic enim nepos per mortem aui ſui iuris factus eſt. nec mirũ quod contra ta. datur quocũque modo ſui iuris facto vt ſupra, de cõtra tab. l. 1. §. & ſui. & l. ſi emancipatus. in prin. & ꝓ petitio- nẽ contra ta. inducitur collatio: Azo. vt ſ. e. l. 1. in prĩ.

*In P.Fl. hoc loco addiſ, Scęuola.

I filius Pater filium ſuũ inſtituit: emancipatum pręterijt: inſtitutus adiuit; emancipatus, non vult petere contra tabulas, nunquid tenetur cõferre ſuo? non. Viu.

Inſtitutus. In ſolidum, vel amplius quam in virili.

Non petat. Sed iure ciuili adeat, & retineat.

E dictum. Sic ergo per edictũ fit collatio, niſi inter eos, qui veniunt eodem iure, vt ambo p. vnde liberi. vel ambo per cõtra ta. licet vnus beneficio alterius, vt hic, & ſupra e. l. 1. & j. tit. 1. l. nec ipſa, & s. tit. 1. l. filium. § & hoc ſit conſequens, quæ ei. cõtra. ſed p æquitatẽ Scęuolæ ſecus, vt hic ſubijcit: & ẽt In peratoris, vt j. ti. 1. l. 1. in prin. & C. eod. l. vt liberis. & hoc ſi minuit portio inſtituti per cõtra ta. pręteriti. vt hi ſubijcit,

subijcit. augeri autem non posset cũ adijt institutus: vt ſ. de contra ta. l. ex duobus. §. sed illud. Itẽ contra huic l. j. ti. j. l pater. Solu. hic ex toro rumpitur p contra tabu. iure prætorio: vt ſ. de contra tab l. filium. §. videamus. sed per querelam non: vt in cõtrario. Acc.

PAulus. respõdit.

CASVS. Et ſi aliquid debetur filio emancipato, cuius dies poſt mortem patris cedit, ſi emancipatus pteritus petit contra tabulas, illa conferre nõ debet. Et ſi habetis nõ debere, referatis ad ea, quæ intelliguntur deberi eo facto ſui iuris, vt legata ſub conditione relicta. ſi habetis conferre debere, intelligatis quando debeatur in diem, quia promiſſum eſt filio in diem: medio tempore pater moritur, & ei ſoluitur. venit in col. j. de ver. obl. l. ſi filius. Viu.

† Hodie ait ſecundum Bar. locum habet collatio inter ſucceden tes quocũ qj iur. no. in l. pater filiũ. j. tit. prox. Bal. in titu. de collat. do. &c.

a Non debere. Imo videtur quòd ſic inſpecto initio: vt ſ. e. l. cum emã. §. id quoque. in prin. quæ eſt contra. Solut. hic eſt debitum caſtrenſe. ad qđ ſ. eo. l. 1. §. nec caſtrenſe. vel pater filio donauit cauſa mortis ſub conditione: & dedit ante mortẽ, ſed poſt mortem: extitit cõditio. hoc enim caſu non confertur, ſicut nec legatum: vt C. eo. l. ſi emancipati. eſt. n. ſimilis legato, vt in ſtitu. de donat. §. 1. Vel verius ibi ab extraneo ſub conditione fuit filius ſtipulatus: hic à patre conferente in eum ſupremũ iudicium, quæ haberet præcipua, & ſi eſſet in poteſtate: vt C. famil. erciſ. l. filiæ. & facit C. eo. l. vt liberis. in fi. Acc.

magis ſentio, vt quemadmodum pro parte hæreditatem retinet eo iure, † quo & bonorum poſſeſſionem petere poſſe: & ita conferri ei debeat: vtique cũ iniuriam per bonorum poſſeſsionem patiatur.

Paulus libro xl. Reſponſorum. XI.

PAulus reſpondit: ea, quæ poſt mortem patris filio reddi debuerunt, emancipatum filium, quamuis prius conſecutus ſit, quàm deberentur, fratri, qui in poteſtate patris relictus eſt, conferre non debere: a cũ poſt mortẽ patris non tam ex donatione, quàm ex cauſa debiti b ea poſſi dere videatur.

Idem libro vij. ad Edictum. XII.

SI prægnantem c quis vxorem reliquerit, & ea ventris nomine in poſſeſsionem miſſa fuerit: interim ceſſat collatio. nam ante quàm naſcatur, non poteſt dici in poteſtate morientis fuiſſe: ſed nato conferetur.

b Debiti. Sic ſ. de hær. inſt. l. 3. §. 2.

SI prægnãtem. CASVS. Pater ſuũ inſtituit, emancipatum prꝫterijt: prꝫgnantem vxorem reliquit. ſi venter mittitur in poſſ. ceſſat collatio: quia quãquã naſcatur poſthumus, nõ poteſt dici res reduci ad cauſam inteſtati. Viu.

c Si prægnantem. Facit C. eo. l. poſthumo.

TITVLVS VII.

DE COLLATIONE dotis.

Si filia emancipata petat contra tab. cogitur dotem conferre: ſiue ſuccedat cum fratribus ab inteſtato: & ſi filia eſt ſtipulata dotem reddi, tũc locus eſt collationi: ſed ſi pater eſt ſtipulatus nomine filiæ, tunc collationi non eſt locus.

Vlpianus libro xl. ad Edictum. I.

VLpianus ita demum ad collationẽ doris prætor cogat filiũ, ſi petat bonorum poſſeſsionem, attamẽ etſi nõ petat, conferre debebit: ſi modo ſe bonis paternis miſceat, d & hoc diuus Pius Vlpio Adriano reſcripſit, eriã eam, quę non petierit bonorũ poſſeſsionẽ, ad collationẽ dotis * p arbitriũ Familiæ erciſcundę poſſe compelli. e

Si in ſtipulatum deducta ſit dos, ſi quidẽ ipſa mulier ſtipulata ſit, vel ipſi negotium geſtum, f æquè cõferre coget. ſi verò alij quæſita eſt ſtipulatio: dicendum eſt, ceſſare collationẽ: g & ſi tantũ promiſſa ſit dos: collatio eius fiet. Si ſit h nepos, & in ſpecie dicitur de dote: & ideo dicit titulus de dotis collatione quando locum habeat, q̃do ceſſet. & locum habet ſecundum hęc tempora, quando locus eſt ſucceſſioni ab inteſtato, ſiue filius prꝫteritus petat cõtra tab. ſiue ab inteſtato ſuccedat. niſi teſtator vetuerit, C. eo auth. ex teſtamento. Viu.

Vamuis. CASVS. Si filia emancipata prꝫterita petat contra tabu. cogitur dotem conferre, ſiue ẽt ſuccedat cum fratribus ab inteſtato. nã dũ agetur in iudicio fa. erciſ. arbiter coget eam conferre. Vnum ſciatis, ſi filia eſt ſtipulata ſibi dotẽ reddi, tunc locus eſt collationi. ſi autẽ alius ſtipulatus eſt eam ſibi reddi: tunc collationi nõ eſt locus. Item ſi ſit nepos: & neptis ex vno filio, & ſint dotati: pater verò eorum non ſit dotatus, cõferent ibi in uicẽ, ſcilicet nepos, & neptis, & non ipſi patri. Vnum ſciatis, ſi ſunt duæ neptes inuicem conferunt, ſi ſunt ex eodem patre. ſed ſi petiſ collatio doris, debet cõferri in quantũ maritus facere poteſt. * In P. P. Cætera ſunt plana per arbitrꝫ vſque ad l. filia in trum. adoptionem. Viu.

d Miſceat. Vt ſupra, ti. 1. l. antepe. & j. e. l. pater. & argu. ſ. de legat. 3. l. xj. §. ſi cui Acc.

e Compelli. Facit C. eo. l. ſi ſoror.

f Geſtum. Facit ſ. de neg. geſt. l. pe.

g Collationẽ. Quod qualiter fiat. habes j. ea. l. §. pe. & C. eo. l. 2. & ſ. de adm. tut. l. cũ poſt. §. ſed & is.

h Si ſit. Hic agitur de ſucceſſione aui mortui relicto nepote, & nepte dotata ab auo, vel à ſuo patre, qui erat, vel non erat emancipatus: & quæritur cui neptis conferat dotem, conſtet matrimonium, vel non, vtrum fratri, vel patruis, & aut erat neptis in poteſtate aui, & confert fratri, & non patruis dotem: nam aliud habere non poteſt filia, & filius niſi dotem: & donationem propter nup. hoc iure: vt ſupra, famil. erciſc. l. Pomponius. §. fin. ſi autem emancipata, tunc dotem & cætera bona fratri confert, non patruis. ſi non habet fratrem, tũc patruis, & filijs præmortuorum patruorum. ſed videtur quòd patruis, & patruorum filijs indiſtinctè conferat: vt ſ. ti. 1. l. ſi nepotes. quæ eſt contra ad primum, & ſecundum, & quintũ reſponſ. huius. §. ſed dicas in dote

In qua eſt aliquid ſpeciale, vt no. ſ. ti. 1. l. cum emancipati. §. id quoque.

ADDITIO. De collatione in genere dictũ eſt, nunc

dote ſpeciale. cum. n. loco ſui patris eſt, qui non conferret ſuis fratribus: vt ſ. ti. 1. l. filiũ. ergo nec ipſa. ſed hæc ratio non eſt ſufficiens ad ſecundum reſp vbi dicit de cæteris bonis. ſed ibi erat neptis emancipata, & nepos in poteſtate. vnde ei ſoli facit iniuriam, qui haberet totum qđ habent ambo, niſi ipſa eſſet: vt ſ. titu. 1. l. prætor. in fin. at in cõtrario neuter fuerat in poteſtate aui tempore mortis: ſed in dote videtur hæc l. corrigi: vt C. de collat. l. illam, vel illam intellige quando nõ habet fratrem. Vel melius ibi confert nepos, vel neptis dotem ſuę matris: quia & mater cõtuliſſet: hic non confert ſuã propriam dotem patruis, quia nec mater, nec pater contuliſſet. vt dixi. Alij q̃ hic de ſucceſſione patris, non nepotis dicat: & nil eſſet cõtra, ſed contra legẽ illam eſt. Acc.

a Non pater eorũ. Subaudi, ſit, id eſt, non viuat: aliàs quo modo neptis conferret, cum nec ſuccederet? Azo.

b Neptis. Auo ſuccedens.

c Soli nepoti. In poteſtate aui conſtituto, cui ſoli fit iniuria, cum hæc neptis contra ius ciuile cũ eo admittatur: non autem patruis fit iniuria, & ideo eis nõ confertur: ut ſ. tit. 1. l. prætor. §. fi.

d Ex alio. Patruo.

e Inuicẽ. Quod vni eorum datum eſt à patre communi. nã bona paterna quaſi omnes vnus eſſent: conferunt: vt ſ. ti. 1. l. ſi nepotes.

f Ex eodem patre. Eodem q̃ filio. nam ſupra, poſuit in nepotibus ex diuerſis filijs.

g Tantum inuicem. Vt ſ. 1. & 2. reſp. huius. §. pe.

h Neceſſariatum. Idem in vtilibus, quę neceſſariæ quandoque dicuntur ſecundum Azo. ſed ſecundum Hug. contra.

i Cæterarum. Scilicet voluntariarum. computabit ergo in ſuam portionem dotem tanto minus, quanto eſt hæc expenſa: vt hic, & C. eo. l. dotis.

k Poteſt. Sed hodie confert actionem licet in nanem & integrã portionẽ percipit: vt C. e. ti. auth. qđ locũ.

l Extraneus. Contemplatione patris, aliàs non: vt ſ. de iure do. l. pfectitia. §. j. & hoc ſi quæratur de collatione facienda emancipatis, vel ijs, qui nõ fuerunt in poteſtate, ſuis aũt ẽt aduentitiã dotẽ confert: vt C. eo. L. ſiliæ dotem. §. nec dum. Azo.

m Inteſtato. Alias non, niſi pater hoc cauit: vt C. eo. l. filiam. hodie contra, vt in auth. de trien. & ſemiſ. §. illud. colla. 3.

n Oportet. Hoc: ſiue ipſa mulier dotem a viro ſtipulata ſit, ſiue alius eius nomine: vt ſupra ea. l. §. 1.

o Ex pollicitatione. facta a patre mulieris.

p Fratrem. Qui tenetur ex pollicitatione patris: vt ſupra, de iure dot. l. ſi pater ita. & facit ſ. ea. l. §. in fi. §.

q Conferre. Hoc ſi cõſtat matrimoniũ. Sed qui ſi eſt ſolutum? Reſp. vt ſ. tit. 1. l. dedit.

r Eius. ſcilicet patris: vt ſ. tit. 1. l. filiũ. & de euic. l. pater. & ad legem Falc. l. pater. & j. eo. l. ſi.

s Ilia. CASVS. Si filia fuit data in adoptionem, & hæres inſtituta: nunquid debet alia bona conferre? ſic. ſi pater adoptiuus uiuit adhuc. Viu.

† Quid ſi eo qđ dedit pater pro filia q̃ ingreſſa eſt monaſteriũ? dic idẽ, quia ẽt dr dos. Bart. in l. Titio cen. tuni. §. Titio genero. in fi. ſ. de condi. & dem.

t Inſtituta. Dicunt quidam in duobus caſibus fieri collationem iure veteri ex teſtamento: vnus, quando pater cauit, vt C. e. l. ſi filiam teſtamento. aliusi hæc filia data in adoptionem. Sed tu dic, q̃ hic fuit inſtituta ab extraneo: ſed patri naturali ſucceſſit ab inteſtato, ſecundum Io. vel ſecundũ Azo. à patre naturali, & legitimo: & eſt ei cõmiſſum edictum p prꝫteritum: & eſt aucta ſua portio, & iõ confert, vt ſ. de contra tabu. l. non putauit. §. in adoptionẽ. & ſ. ti. 1. l. 1. §. pater. & l. prox. Acc.

* In eſt, dotẽ non conferet. Dua. 1. De ſpu. c. 14.

u Adhuc pater adoptiuus. Vt ſ. ti. 1. l. 1. §. his quoq; ſuperiori ergo caſu erat mortuus. Acc.

SI filia. CASVS. Eſt, q̃ filia dotata hæres inſtituta non tenetur conferre. vnde ſi petit cõtra ta. ex pſona fratris, non confert: quia ex iudicio defuncti habet quicquid per bon. poſ. contra tab. conſequitur. q̃ ſi plus ex bo poſ. quam ex inſtitutione habeat ad collationem compellitur.

x Non fungetur. Niſi vt ſtatim diſtinguitur.

y Neceſſe. Imò poteſt adire de iure ciuili ſi vult. vt ſ. de contra tab. l. ſi ex duobus. §. ſed illum? Reſp. neceſſe, id eſt utile: ſic ſ. de offi. præfec. præt. l. vnica. in prin. vel die neceſſe, id eſt, ſi voluerit eo iure ſuccedere quo prætor. ius.

a Ex iudicio. Scilicet testatoris. sic ſ. de leg. præſtan. l. nonnunquam.

b Eam fungi. Contra ſupra, de contra tab. l. filium. §. & hoc ſit conſequens. vbi dicit, q̃ ceſſat collatio. Sol. aliud eſt cũ petit inſtitutus collationẽ, cui per aliũ eſt commiſſum edictũ, quod non poteſt, vt ibi: niſi diminuatur portio inſtituti: vt ſupra tit. 1. l. 1. ſi filius. aliud eſt ſi petat præteritus ab inſtituto collationem fieri vbi diſtinguitur vt hic Azo. & ſupra titu. 1. l. 1. §. pater filium.

In P.F. aucta portio eius.

S I pater. CASVS. Si pater pro filia promiſit dotem, & exheredauit eam, & legatum dedit: filia habebit dotem, & legatum: quia hæc filia vbicunque emãcipatur dotem præcipuam habere debet. C. de rei vxor. act. §. videamus.

c Dotem. Quaſi relictum: & hoc repudiata bon. poſſ. H. ad quod eſt C eo. l. à patre. & l. filiam. & de rei vxor. act. §. videamus.

d Et legatum. Niſi ab inteſtato, vel per contra tabu. vel per querelam velit ſuccedere. Azo.

F Ilius. Si filius emancipatus poteſt petere contra tab. quia præteritus, & non petijt ſed quia reducitur ad cauſam inteſtati accipit bon. poſſ. vnde libe. ſi filia quæ remanſit in poteſtate, & fuit inſtituta, ſit ſecuta errorem fratris emancipati, & petijt bonorum poſſeſſionem ab inteſtato: dotem non cogitur conferre, quare? quia ex teſtamento poterat ſuccedere, & error fratris non debet ſibi obeſſe. vnde cum res reducitur ad cauſam inteſtati, viriles habent partes. ¶ Filia. Si filia p̃terita fuit in mora cõferẽdi dotem, ad vſuras dotis tenetur: quia frater eius patris ad cuius ſucceſſionem vocatur, tenetur præſtare fructus. Viu.

e Patris poſſeſſionem. Vnde liberi. Azo. & dic quod pater emancipatum præterijt, & filium alium, & filiã in poteſtate conſtitutos inſtituit, & ſic quemlibet in ſex vncijs.

f Poſſeſſionem. Bonorum vnde liberi.

IIII.

I pater pro filia dotem promiſerit: deinde exhæredatæ, vel, etiam emãcipatæ, & præteritæ, legatum dederit: habebit filia etiam dotem præcipuam, & legatum.

Erronea ſucceſſio non induit collationem. Bar.

V.

Ilius emancipatus, qui poſſeſſionem contra tabulas accipere potuis, inteſtati patris poſſeſſionem accepit: atque ita filia, quæ manſit in poteſtate, cum eiuſdẽ familiæ fratre hęres inſtituta, poſſeſſionem inteſtati patris errorem fratris emancipati ſecuta, accepit. Dotem ſcripto fratri conferre non cogetur: cum ea poſſeſſio fruſtra petita ſit: & filia patris voluntatem fini virilis partis reti neat: id eſt, vt omnes trientes habeant: & bonorum poſſeſio vnde liberi fingatur pro contra tabulas eſſe petita. Filia, quæ ſoluto matrimonio dotem conferre debuit, moram collationi fecit. Viri boni arbitratu cogetur vſuras quoque dotis conferre: cum emancipatus frater etiam fructus conferat, & filia partis ſuæ fructus percipiat.

Si teſtamentum sumpsitur per querelam pro parte, & pro parte non, ceſſat collatio. & ſimiliter inter eos, qui diuerſo iure ſuccedunt. Bartolus.

VI.

Ater filium emancipatum hæredem inſtituit, & filiam exhæredauit: quæ inofficioſi lite perlata partem dimidiam hæreditatis abſtulit. Non eſſe fratrem bona propria conferre cogẽdum reſpondi. nam & libertates competere placuit.

VII.

g Errorem. Errauit enim emancipatus, cum deberet petere bon. poſſ. contra tab. & ipſe petijt, vnde liberi: & ſic fecit ſororem errare.

h Non cogetur. Vtpote inſtituta; vt ſ. eo. l. ſi filia, in principio.

In P.F. & filia fratris voluntatẽ finẽ virili. &c. vide Dua re. li. j. Diſpu. c. 12.

Petita. Sic j. tit. 1. l. 1. §. 1. in princ. & ſ. de tut. & cur. da. ab his. l. Sciæ.

Patris. Habeas patris. alias fratris. & no. videm, ſcilicet quatuor vncias cum ſint tres. ſic ergo portio filiæ minuitur in quarta. merito ergo non confert, vt iup. eod. l. ſi filia. §. 1.

Fructus. Quod de fructibus hic dicit, planum eſt ut ſupra, de uſur. l. videamus. §. ſi actio. ſed quod dicit de vſuris, eſt mirabile. nam dotis collatio aut petitur officio iudicis, quod poteſt: vt ſup. e. l. 1. 1. reſpon. aut ſtipulatione de conferendo interpoſita: & tunc cum actio ſit ſtricti iuris, non recipit uſuram: vt C. de cond. indeb. l. 1. Azo. & facit C. de act. emp. l. Iulianus. §. ex vendito. & argu. C. de pet. hær. l. ſi. ibi, quod ſi non obtinuerit. &c.

Sic ſ P. Fl. Holoã. autẽ ſcribẽdum ſit, & filia patris ſui fruct. &c.

i Ater. CASVS. Si pater inſtituit filium hæredem emancipatum, filiam dotatam exhęredat. ſi ea monet querelã, & habet dimidiam hæreditatis, frater non cogitur bona conferre ab inteſtato, quia hoc caſu bonor. poſſ. contra tab. petita competunt libertates: ipſa dotem non tenetur conferre: quia diuerſo iure veniunt ad ſucceſſionem.

k Abſtulit. Nec in plus debuit obtinere: vt ſupra, de inof. teſt. l. circa.

l Propria. Quia pro parte tenet teſtamentum, Azo. & ex teſtamento hic frater ſuccedit.

m Nam & libertates. Bene dico valere teſtamentum p̃ parte, nam &c. & dic libertates valere in totum, vt C. de inof. teſt. l. cũ duobus. & j. de exce. rei iud. l. iudicatæ. 2. reſp. Item no. ceſſare collationem, cum agitur querela, vt hic, & ſ. de contra tab. l. filiũ. §. multo magis. hodie contra: vt C. eo. l. vt liberis.

ADDITIO. Dic ſm Bar. q̃ ibi loquit, qũ teſtm per querelam

querelam in totum reſcinditur: vnde omnes ab inteſtato eodem iure ſuccedunt. hoc autem teſtamentũ pro parte reſcinditur.

n Ec ipſa. Cum. Bona ratio: vt ſ. de cõtra tab. l. filium. §. & hoc ſit conſequens. Item melior, quia p̃ parte tenet teſtamentum, vt ſ. d. prox. diximus.

o Diuerſo. Hic ab inteſtato: frater ex teſtamẽto: & ſubaudi nec eodem iure poſſunt eſſe hędes: alioqui cõtra eſſet: ut ſupra tit. 1. l. ſi filius & facit ſup. de bo. poſſ. l. ſed cum patrono.

VIII.

P Ater. CASVS. Pater pro filio dedit dotẽ: & etiam quaſdam res pro illa filia dedit vltra dotẽ. inſtituit eam ſub cõditione, ſi dotẽ, & alias res conſecutam. modo quæriſ, ſi abſtinet ab hæred. vtrum dotem tenetur, cõferre? Reſp. q̃ non: imò ſi frater ageret contra eam, repelletur doli mali excep. Viu.

p Præter dotem. Id eſt, & dotẽ, & alias res dedit. ſed ſi hæc conditio vel alia de conferrendo appoſita nõ eſſet, tunc dic: vt C. eo. l. ſi donatione.

q Non in dotem. Idem & in dote: vt j. l. prox. Azo. & facit C. eo. l. filiam. & l. à patre. & ſ. l. 1. in princ. & ſ. de rei uendica. l. emptor. §. ſi.

r Ec ipſa dotem fratribus ſuis cõferet: cum diuerſo iure fratres hæredes ſint.

Verba enunciatiua per modum conditionis prolata exceptionem inducunt. Bar.

VIIII.

S Ater nubenti filiæ quaſdam res præter dotem dedit, eamque in familia retinuit. ac fratribus ſub conditione, ſi dotẽ, & cætera, quæ nubenti tradidit, contuliſſet, cohæredem adſcripſit. cum filia ſe bonis abſtinuiſſet, fratribus res non in dotem datas vindicantibus exceptionem doli placuit obſtare: quoniã pater filiam alterutrum habere voluit.

Qui non vult hæreditatem non cogitur de collationem. Bar.

IX.

Vit quæſtionis: Pater p̃ filia dedit dotẽ filia iſta abſtinet a bonis paternis, & vult cõtenta eſſe dote. nũquid dotẽ tenet cõferre? nõ: quia dos nõ intelligit patris ſed filię ius, & as alienũ cẽſetur. Vi.

s Nõ cõpelli. Scilicet cõferre ſ. l. prox. cum. cõcor.

t A fratribus. Mulieris, qui ut patris hędes tenẽtur: vt ſ. e. l. 1. §. filiam. & facit ſ. e. l. 1. §. fi. cum concor.

¶ Hoc eſt facti non iuris. Sed quare poſt tit. de cõtra tab. non poſuit de ſecund. tab. quæ eſt iuris? Reſp. q̃ hoc datur etiam præteritis, qui præcedũt inſtitutos: vt j. de ſecun. tab. l. 2. §. expectandum.

Icuti. CASVS. Sicut prætor habet curã liberorũ iã natorũ dum eis ab inteſtato dat bon. poſſeſ. vnde liberi, ita habet curam poſthumorum. & ideo ex iſta parte ſcripti petitur bon. poſſ. & ſicut præteritus datur cõtra tab. ita vice cõtra ta. mulieri dat bo. poſ. ſignãtis vẽtris noſe, qũ certũ eſt qđ naſcatur ſuus: ſed ſi eſſet incertũ, nõ dat. qd ſi dicit teſtator, ſi qs erit mihi natus, exhæres eſto? q̃ filia naſci põt vel plures naſci poſſunt, mittit vẽter in poſ. vt alatur ex bonis: q̃ ſi ſub cõditione venter eſt inſtitutus vel exhæredatus, nunquid in bo. poſ. dẽt mitti? certè vtile eſt: qd ſi venter eſt ab inſtitutis exhęredatus: a ſubſtitutis prætereritus? Certè ſi viuunt, inſtituti, non mittetur in poſ vẽter, quia exhæredatus eſt. & pone caſum per contrarium in ſequentibus, ſcilicet quando eſt uẽter præteritus ab inſtitutis, & exheredatus a ſubſtitutis. uſque ad §. ſi filius.

Si ſi ius. Filius captus ẽ ab hoſtibus. uxor domi prægnãs remanſit ſocer eius (qui, & captiui pater eſt) interim deceſſit. uxor captiui mittitur in poſſeſſionem bonorũ ſoceri. Sed ſi aliquis exhæredauit uentrẽ uxoris: nunquid ſi naſcatur, in illum caſum denegabitur bon. poſ. nõ. nec eſt neceſſe ut ſit vxor tempore mortis, ad hoc ut mittatur in poſſeſſionem. quid ſi emancipatus deceſſit? nũquid uenter mittitur in poſ. dicitur. q̃ ſic. quid ſi filius eſt datus in adoptio. & deceſſit uxore prægnante? venter mittetur in poſ. nõ ſolum in bonis aui adoptiui, ſed etiam in bonis aui naturalis, ſed ſi inſtitut? eſſet, poterit petere mitti in poſ. venter: cũ poſſet petere bon. poſ. ſecundum tab. h. d. vſque ad § ſi pater nuru.

u Si pater nuru prægnãte. Habuiſtis q̃ a mulier prægnãs poſtulat mitti in poſſ. vẽtris nomine: circa hoc ponitur caſus talis. Pater habebat filiũ, & nurũ prægnantem, filium emancipauit. venter non repellit in totum à bonorũ poſſeſſione, nã in quantũ admitteretur ſi eſſet natus, in tantundẽ debet admitti. nã eſt gũliter dicẽdũ, quo caſu filius iam natus admittitur ex eodẽ edicto cũ patre, eodẽ caſu admittetur vẽter cũ filio emãcipato. Vnũ ſciatis, ſi aliqua petit ſe mitti in poſ. & aliqs negat prægnantẽ eſſe. ſi in euidẽti eſt nõ eſſe prgnãtẽ, nõ admittit. ſi dubiũ eſt, mittẽ ad exemplum Carbonẽdic. ex quibus cauſis indulgẽt iam nato, & eã quia fauorabilior eſt cã naſcituri. quã iã nati. vnde partus antequã naſcat alẽdus eſt, q̃a parẽti naſcit & reipub. Vnũ ſciatis, ſi habuit vxorem prægnantẽ, & ſecundã, & decedit eis relictis prgnantibus, vterque venter põt petere mitti in poſſeſſionẽ, ſi euidẽs calũnia nõ apparet. h. d. vſq; ad §. quoties aũt. ¶ Quoties aũt. Si mulier prægnans petit mitti in poſ. ventris nomine, & mittit, põt poſtulare curatorẽ vẽtri dari: ſolet & bonis, ſed ſi perit dari vẽtri tũ, creditores mittent in poſ. cuſtodiæ cauſa, ſi petit dari vẽtri & bonis, creditores erũt ſecuri, & eſt dãd curator idoneus cũ inquiſitione. & idẽ põ dari & bonis & vẽtri, & põt dari vn?, & ſi vtile eſſet bonis, plu

TITVLVS VIII.

DE VENTRE in poſſeſſionem mittendo, & curatore eius.

Vlpianus lib. xiij. ad Edictum.

I.

f Huius titulj, & proximè ſequẽtis ordinẽ eſſe inuerſum patet. Au. emẽ. li. j. c. j. & in P. Flo. huic tit. adſcripta eſſe hæc οὗτος ὁ τίτλος, μετὰ τὸ νίξης ἐστιν, itaq; hic titul? nonus eſt, ſequẽs aũt octauus,

Icuti liberorum eorum, qui iam in rebus humanis ſunt, cu-

res poterunt dati. si verò mittit in pos. mulier vētris nomine à curatore debet accipere ea, sine quibus se sustinere nō potest. vnde potum, & cibū debet præbere secundū facultatē defuncti, & dignitatē mulieris & sibi sumptus præstantur primo ex pecunia, quę est in hæreditate, postea ex fructib⁹, sed curator dat bonis, si dubiū est, ne res vsucapiātur, vel debitores liberentur: istud debent curare tutores, & curatores, & pōt dari curator ex affinibus, & amicis. Vnum sciatis, si de plonis quæstio moueatur, ideo melior eligēdus est. verum quia talis curator aliquādo non petitur, dicendū est, q̄ instituēd⁹, & subtilitutus potest pernumerare, & assignare bona, curator debet custodire bona, præsertim ea, q̄ sine custodia esse non possunt, curator facere inuentarium debet, in quo omnia bona scribantur. h.d. vsq; ad §. tandiu. Tādiu autem. Si venter mittitur in pos. ventris nomine dēt esse in pos. quādiu pariat, vel abortum faciat, vel certū sit nō esse prægnantem. si dicat se prægnantē, & appareat nō esse prægnantem: de suo videtur consumpsisse. si eū ediderit, q̄ repulsus est, discedere debet mulier de pos. sed si mulier fecit sumptus bona fide, illos restituere nō tenetur, sed si p̄gnans sit mulier, q̄ petit mitti in pos. & defunct⁹ nō habeat habitationē, est domus cōducenda, & serui sunt p̄standi, q̄ sint in eius ministerio secundum dignitatem mulieris. h.d. vsq; ad l. curator.

ram prætor [a] habuit: ita etiam eos, qui nondum nati sint, propter spem nascendi, non neglexit. Nam & hac parte edicti eos tutius est, dum ventrem mittit in possessionem vice contra tabulas bonorum possessionis. Prægnantem esse mulierem oportet omnimodo, nec dicere [b] se prægnantem sufficit. quare nec tenet datio bonorum possessionis, nisi vere prægnans fuerit & mortis [c] tempore, & eo, quo mitti in possessionem petit. Toties autem mittitur in possessionem venter, si nō est exhæredatus: [d] & id, qđ in vtero erit, in ter suos [e] hęredes futurum erit. Sed & si incertum sit, aliquo tamen casu [f] possit existere, quo, qui editur, suus futurus sit: ventrem mittemus. ęquius [g] enim est, vel frustra nonnunquam impendia fieri, quàm denegari aliquando alimenta ei, qui dominus bonorū aliquo casu futur⁹ est. Quare & si ita exhæredatio facta sit. Si mihi filius vnus nascetur, exhæres esto. qa filia [h] nascī pōt, [i] vt plures [k] filij, vel filius, & filia: & venter in possessionem mittetur. [l] Satius est enim sub incerto eius qui edetur, alī etiam eum, qui exhæredatus sit, quam eum, qui non sit exhæredatus, fame necari: ratumque esse debet, quod diminutū est, [m] quamuis is nascat, qui repellitur. Idem erit dicendum, & si mulier, quæ in possessione fuit, abortum fecisset. Sed & si sub conditione [n] posthumus sit exhæredatus: pendente conditione Pedij sententiam admittimus, existimantis, posse ventrem in possessionem mitti: quia sub incerto vtilius sit ventrem alī. Si venter ab institutis exhæredatus sit, à substitutis præteritus: Marcellus negat, in possessionem eum mitti posse viuentibus [o] institutis: quia exhæredatus sit, quod verum est. Per contrarium autem, si ab institutis præteritus sit venter, à substitutis exhæredatus [p] viuis institutis, mittendus est in possessionem. Quod si non viuant, negat mittendum: quia ad eum gradum deuenit, qui habiturus bo. pos. vnde agnati, vel vñ cognati, vel alīā, nūqd admittet in pos. ex hoc edicto? Rñ. vt j. eo. l. fi q̄ est contra.

Sic ff. F. Hal. scti p̄tit, Sanctius est.

Casu. jVt in seq. exēplo, quęrit &c.

Æquius. l. minus inique: nā hoc non est aquitas, alī de alienis indebite, vt C de pact l. fi.

Facit ad hunc tex. gl. fi. post med. in c. cōtingit. ibi, simili ter cū vēter. extra de dol. & contu.

Aliqno casu. Imò omni casu est futurus suus, quādo sub conditione exhæredatur de qua subijcit, cum non valeat vt §. de lib. & posth. l. 3 §. purè. sed dico q̄ inferior nō est cōditio, cū nihil suspēdat. nā aut nascetur suus, & solus, & statim tenet exhēdatio, vt §. d iniu. te sta. l. si ita. aut filia & plures, & statim nō renet. Itē dū spera nasci nō differē propter conditionē quæ nēdum est, nullo ergo tēpore conditionalis est. Azo.

P. F. in hac parte. Et sic cō paratiuū pro positi uo, prout etiā & cō tra positiuum pro comparatiuo, p̄ q. bus Mandos. in gl. Facul. §. Cōsiderā tes, inver. nobiliora.

Filia. Non ergo masculinū concipit fœminū propter odium, vt aliās §. de libe. & posth. l. eum quidam, & propter hoc dicit plenūq; j. de verbo. sign. l. pro nuntiatione in princ.

Masculinū quo cōcipiat fœminū Mād. in 3. qst. Reg. de fir. nu. 3. & seq. ac nu. 9.

Plures. Sicut hic odium facit nō cōprehendi omnes, sic & aliās fauor facit cōprehendi oēs, vt C. de fideicō. li. l. 1.

Satius. Facit j. de pœn. l. absentem, & j. e. l. §. sed & si qs. & j. de regu. iu. l. 15.

P. F. vel plures.

a Prætor. Dando Carboniano, & contra tab. & cętera. sed certè & posthumis dat contra tab. vt §. de cōtra tab. l. 1. §. hoc autem. sed illud cū essent nati, hoc autem ante. Accur.

b Nec dicere. Sic C. quod met. cau. l. metum.

c Et mortis. Ad hoc j. eod. l. fi. Item hic verè, ibi quo ad opinionā, vt j. ea. l. §. si filius. & facit §. de acqui. hæred. l. cum quidam.

d Exhæredatus. Ritè, vt §. de contra tab. l. non putauit. non quæuis.

e Inter suos. Vt qa ex viro existēte sui iuris, & vxore conceptus sit, vt inst. de pat. po. §. qui igitur. Idem si est loco sui hēdis, qui cōtra tabu. habet, vt j. ead. l. §. apud. §. 1. & C de Carb edi. l. si in fi.

f Diminutū. est. Vt j. e. l. 3. nisi in casu, vt j. e. l. i fi.

g Sed & si sub cōditione. Facta in defunctū potestatiuæ cōditionis: alias enim nulla esset, vt §. de lib. & posthu. l. 3. §. purè. & de hær. insti. l. iā dubia, & j. ea. l. §. sed si quis. Azo.

h Viuentibus. Et deliberantibus, vel adeūtibus hēditatem. sed nōne aliquo casu pōt esse suus: puta si in stituti repudient hēditatem: ergo mittendus est, vt §. proxi. § Respon nō est illud sic extendendū: aliās ēt ritè & purè exhēdatus venter in possessionem mitteretur: quia aliquo casu pōt fieri suus, vt perlata querela contra scriptum hēdem, vt §. de inof. test. l. Papinianus. §. si ex cā. §. ergo fit suus ex defectu cōditionis vel dici exhēdationi appositę. hic vtraq; sīstitutio, vel exhæredatio purè facta est, & facit §. de contra tab. l. non putauit. §. 1. & §. à primo.

i Soceri. Hoc ita si viuente socero sit conceptus, vt supra de iniusto testamento leg. si quis exhæredatus. §. sed hoc ita. Azo.

k Exhæredasset. His verbis.

l Natus. Repete ex hæres esto. est enim alius casus.

m In possessionem. His. n. casibus, qui nascitur eo casu, qui omissus est, suus est: ut supra de liber. & posthu. l. commodissimè. aliud in institutione, ubi g nunūuidetur & aliud cō prehendere, ut C. de posthum. hæred. instit. l. fina. quę est contra.

n Benigniorem. Id est benignum 1 & facit supra eadem l. §. sed & si incertū. & §. sed & si sub cō ditione.

o Vxoris. Scilicet p̄ gnantis mulieris, vt §. ead. l. §. prægnantem. Azo.

p Nō fuerit. Ab eo fortè diuortio sęparata: tamen mittetur in posse sionē, & sic non obst. j. ea. l. §. si ea. quia ibi ne gabatur vxor aliquo tempore. Item contra §. de legat. 3. l. item legato. §. si vxori. & §. sed vt legatum. Sed illud cum legatur vxori, hic autem propter ventrem tantam dicitur.

q Etiam ex emancipato. Et post emācipationem concepto: vt differant à proxi. sequ. casu. & dic possessionē bonorum, scilicet aui. vt differat ab vltimo casu huius. §.

r Iam. Ante emancipationē, & sic remansit in potestate aui, vt institu. quibmod. ius patr. potesta. solui. §. fi.

s Bonorū possessionem. Scilicet cōtra tab. vt supra de

gnans sit: decreto tuendam esse, ne præiudicatū voluta sit hęreditas, à quo exhæredatus est.

Si filius ab hostibus captus sit: vxor eius prægnans in possessionem bonorum soceri [a] mittenda est. nam aliquo casu spes est, id, quod nascitur inter suos hæredes futurum: vt puta si pater eius apud hostes decedat. Sed & si quis ventrem ita exhæredasset, [b] Qui mihi intra menses tres mortis meę natus [c] erit, exhęres esto: vel, Qui post tres menses: uenter in possessionem [d] utique mittetur, quia aliquo casu suus hæres futurus est. Et sanè benigniorem [e] esse prętorem in hanc partem [*] oportebit, ne qui sperat, ante uitam necetur. Rectissimè autē prætor nusquam vxoris [f] mentionem fecit, quia fieri potest, vt mortis tempore vxor non fuerit, [g] quæ se ex eo prægnantem dicit. Etiam ex emancipato [h] venter ad possessionem admittitur. Vnde apud Iulianum libro xxvij. Digestorum quęritur: si emancipatus quis sit uxore iam [i] prægnante, deinde decesserit, & pater eius mortuus sit, an venter in possessionem emācipati patris mitti possit? & rectissimè scripsit, rationem non esse, cur venter, quem edictum admittit, repelli debeat. Est enim æquissimum partui consuli, qui natus bonorum possessionem [k] accepturus est. Sed & si auus viueret: similiter ventrem admitteremus.

Si quis in adoptionem datus decesserit prægnante uxore, tunc deinde adoptator defunctus fuerit: mittetur uenter in possessionem aui adoptiui. Sed an etiam in eius, qui in adoptionem dederat filium, mittetur, videamus. Etsi hic nepos post humus hæres ab auo naturali institutus sit, mittetur in possessionem: [l] quia & si nato eo nemo ex liberis sit alius: bonorum possessio secundum tabulas [m] dari potest: aut si sint liberi præteriti, etiam contra tabulas cum ipsis potest accipere.

Si pater nuru prægnante filium emancipauerit: non in totum repelli [n] uterus debet. namque natus solet patri ex nouo [o] edicto iungi. Et generaliter quibus casibus patri [p] iungitur natus, admittendus est venter in possessionem.

Si ea, quæ in possessionem uult ire, vxor [q] negetur, vel nurus, uel esse, vel fuisse, [r] vel ex eo prægnans non esse contendatur: decretum interponit prętor, ad exemplum Carboniani edicti. & ita diuus Adrianus Claudio Proculo prętori rescripsit, ut summatim de re cognosceret, & si manifesta calumnia videbitur eius, quæ ventris nomine in possessionem mitti desiderat, nihil noui [s] decerneret. si dubitari de re poterit, operam daret, ne quod præiudicium [t] fiat ei, quod in utero est: sed uentrem in possessionem mitti oportet.

Apparet itaque, nisi manifesta sit calumniatrix mulier, debere eam decretum eligere: & ubi omnino iustè dubitari poterit, [u] an ex eo prægnans sit: decreto tuendam esse, ne præiudicatū voluta sit hęreditas, à quo exhæredatus est.

a Soceri. Hoc ita si viuente socero sit conceptus, vt supra de iniusto testamento leg. si quis exhæredatus. §. sed hoc ita. Azo.

b Exhæredasset. His verbis.

c Natus. Repete ex hæres esto. est enim alius casus.

d In possessionem. His. n. casibus, qui nascitur eo casu, qui omissus est, suus est: ut supra de liber. & posthu. l. commodissimè. aliud in institutione, ubi g nunūuidetur & aliud cō prehendere, ut C. de posthum. hæred. instit. l. fina. quę est contra.

e Benigniorem. Id est benignum 1 & facit supra eadem l. §. sed & si incertū. & §. sed & si sub cō ditione.

f Vxoris. Scilicet p̄ gnantis mulieris, vt §. ead. l. §. prægnantem. Azo.

g Nō fuerit. Ab eo fortè diuortio sęparata: tamen mittetur in posse sionē, & sic non obst. j. ea. l. §. si ea. quia ibi ne gabatur vxor aliquo tempore. Item contra §. de legat. 3. l. item legato. §. si vxori. & §. sed vt legatum. Sed illud cum legatur vxori, hic autem propter ventrem tantam dicitur.

h Etiam ex emancipato. Et post emācipationem concepto: vt differant à proxi. sequ. casu. & dic possessionē bonorum, scilicet aui. vt differat ab vltimo casu huius. §.

i Iam. Ante emancipationē, & sic remansit in potestate aui, vt institu. quibmod. ius patr. potesta. solui. §. fi.

k Bonorū possessionem. Scilicet cōtra tab. vt supra de contra tab. l. si emācipatus. §. nepote.

Admitteremus. Quia & contra tab. darentur, vt supra de contra tabul. l. si retentus.

l Secundum tab. Facit §. de cōtra tabu. l. non putauit. §. in adoptionē, & §. datur. sed contra in eo. tit. l. cum emancipatus. §. qui duos. Sol. ibi.

m Repelli. A bonorū possessione aui. Hug.

n Ex nouo. Scilicet de coniungen. vt j. tit. l. 1. §. 1.

o Patri. Emancipato, vel quoconque modo à patria potestate liberato. Accursius.

p In possessio. Bonorum aui, scilicet pro parte, & facit §. titu. 2. l. filius.

q Vxor. Legitima, & super hoc summatim cognoscitur, vt subijcit. cæterum vxorem esse, probari plene oportet, sed certè idē de legitimatione videtur, q̄ talis debet esse, quę suū paritura sit. vt §. e. §. tories. 1 prin. sed illud dicit præsūptiue modico faciente pro hoc qđ sit legitima.

r Fuisse. Aliquo tēpore ne obstet §. ea. l. §. rectissimè.

Ad exemplum. Vbi summatim cognoscit, & si modicum est pro puero sit missio, vt j. de Carbo. edict. l. 3. §. cautæ, & infra ne uis fiat ei. l. finali. §. penultimo. Sed contra infra eodem l. vbicunque. §. inter dum. vbi dicit plene cognosci. Solutio, ibi, & nct. similia de summaria cognitione. §. ad exhibend. l. tertia. §. ibidem.

s Nihil noui. Quia non mittet eam in possessionem.

t Præiudicium. Qualequale: nā plenum non fit, vt §. de iureiuran. l. 3. §. penulti. Accur.

u Quibus casib. sūmariè p̄cedat, vid ad lōgum in gl. ordin. i. ver. sūmatim l. 3. §. sciē dum. §. ad exhibē. & per Quintil. Man. super. 3. commis. i ver. summariè.

a Ex quibus causis. Id est, cum de statu & bonis, vel de statu tantum, vel de bonis tantum quæritur, vt ſ. de Carbon. edic. l. 3. §. quãquis. Azo.

In lucem. Neq; ſperatur, ante vitam necetur. vt §. ſi filius. in fi. facit §. ea. l. in prin.

In familiam. Id eſt, agnationẽ, quæ ei negabatur.

Reipublicæ. Nouum naſci reipub. ſic §. de vẽtre inſpi. l. 1 §, quamquã. magis quam parentibus, vt ſ. de capti. & poſtlim. l. poſtliminium. §. filius, & tacit C. de ſacroſan. eccleſ. ſancimus. in fi. ibi, animæ hominũ, &c. & ſ. de mune & hon. l. 3. §. filius. Accurſius.

Mox. Diſſoluto. primo matrimonio diuortio. Azo. & ſic prima nõ eſt vxor tempore mortis. vt §. ead. l. §. rectiſſime.

Cum nemo. Maximè: vt ſupra proxi. §.

Quoties. Nunc trãſit ad ſecundam partem tituli.

Bonorũ eſſe. Scilicet quia cauſa rei ſeruandæ mittẽtur in poſſeſſionem.

Periculum. Vt ſ. ea. l. § item ſi periculum, & ideo ſatiſdat niſi ſit ex ingſtitione datus, vt §. de cu. fu l bonorum, & facit inuentariũ, vt infra. ea. l. §. curatore.

Creditores. Eorum enim conſenſu conſtituendis eſt, ſi adeſſe volunt, vt infra. de cu. bo dan. l. 2. in prin. & quod dicit oportet, non importat neceſſitatem, vt §. de inſtit. & iur. l. 3. in principio.

Vtimur. Frequẽtius.

partui fiat. Idemque eſt, & ſi mulieri ſtatus controuerſia fiat. Et generaliter ex quibus cauſis Carbonianam bonorum poſſeſſionem puero prætor dare ſolitus eſt, ex eiſdem cauſis ventri quoque ſubuenire prætorem debere non dubitamus: eo facilius, quòd fauorabilior eſt cauſa partus, quam pueri: partui enim in hoc fauetur, vt inlucẽ producatur: puero, vt in familiam inducatur. partus enim iſte alendus eſt, quia non tantùm parenti, cuius eſſe dicitur, verum etiam reipublicæ naſcitur. Si quis prima vxore prægnante facta, mox aliã duxer t, eamq; prægnantem fecerit, diemq; ſuum obierit: edictum ambobus ſufficiet videlicet cũ nemo contendit, nec calumniatricem dicit.

In P. F. qui & ſi nõ tm patenti &c.

Hinc Cice. Ver. §. Suſcepetas enim liberos non ſolũ tibi, ſed etiam patriæ, q nõ modo tibi voluptati, ſed etiam aliquãdo rei pub. vſui eẽ poſſet p ijs, & ĩ gratitudine, ac gratitudine ciuis i patriã, latè Mand. de Ingrati. c. 27.

Hac ratione Plato dialogo. 7. d legi. & Arito. lib. 5. polit. alẽdorũ puerorum cura nõ priuatã, ſed publicã eſſe cẽſet. quę q dili genter ſuſcipienda ſit, & retinẽda, graviter & copioſè ſupraſcriptis locis explicãt.

Quot modis ponat, vide gl. & doc. in l. 2. §. ſi cer. per. gl. in l. ſi pupilli. §. ideart. §. de negot. geſt. & in c. qa p de elc. & ic. ſi in quali. ber. 2. q. 2.

Quot ies autem vẽter in poſſeſſionem mittitur, ſolet mulier curatorem ventri petere: ſolet & bonis. Sed ſi quidem tantum ventri curator datus ſit: creditoribus permittendum in cuſtodia bonorum eſſe. Si verò non tantùm ventri, ſed etiam bonis curator datus eſt: poſſunt eſſe ſecuri creditores: cùm periculum ad curatorem pertineat idcirco curatorem bonis ex inquiſitione dandum, idoneum ſcilicet oportet creditores curare, vel ſi quis alius eſt, qui non edicto partu ſucceſſionem ſperet. Hoc autem iure vtimur, vt idem curator & bonis & ventri detur. Sed ſi creditores inſtent, vel qui ſperat ſe ſucceſſurum: diligentius, atque circunſpectius id fieri debebit: & plures (ſi deſiderentur) dandi ſunt. Mulier autem in poſſeſſionem miſſa, ea ſola ſine quibus ſe ſuſtinere, & ad partũ vſque perduci non poſſit, ſumere ex bonis debet: & in hanc rem curator conſtituendus eſt, qui cibum, potum, veſtitum, tectum mulieri præſtet pro facultatibus defuncti, & pro dignitate eius, atque mulieris. Deminutio autem ad hos ſumptus fieri debet primum ex pecunia numerata, ſi ea non fuerit: ex ijs rebus quæ patrimonia onerare magis impẽdio, quam augere fructibus conſueuerunt. Item ſi periculum eſt, ne interimantur, ne debitores temporis liberentur, idẽ curare debet. Ita igitur curã hoc quoque officio adminiſtrabit, quo ſolent curatores, atque tutores pupillorum. Eligitur autem curator aut ex ijs, qui tutores dati ſunt poſthumo, aut ex neceſſarijs, affinibusq; aut ex ſubſtitutis, aut ex amicis defuncti, aut ex creditoribus: ſed is vtiq; quiidoneus videbitur, aut ſi de perſonis eorum quæſtio moueatur: vir bonus eligitur. Quòd ſi nondum curator conſtitutus ſit (quia plerunque

In P. F. ſine quibus fœt. ſuſtineri, & ad partũ uſque perduci nõ poſſit.

b Cõſtituendum. Id eſt, conſtitutus ventri, & bonis faciet hæc: vt ſ. eodẽ l. curator.

Dignitate. Sic ſ. eo. l. habitatio. §. ſeruis, & l. curator & §. de leg. j. l. ſi ſeruus plurium. §. fi. & ſ. de Car. edi. l. ſed & ſi is §. an autem, & ſ. de mu & hon. l. 2 §. ité ex Carboniano.

Conſueuerunt. Tertio de mobilibus, quarto de immobilibus, vt C. de bo. quæ lib. l. fi. §. ſin autem æs. alienum, & §. ſinautem non ſufficit. Azo & ſ. de relẽ. l. ſi quis ſepulchrum. §. fin. & l. ſequen.

Idem. Curator bonis datus, vt infra de mu. & hono. l. 2. §. ſed & in bonis, & de bonis auth. iud. poſſ. l. creditore.

Solent. Hoc quoad hæc q ex neceſſitate iunt geredæ: vt hic, & ſ. de cu. bo. dan. l. 1 in fi. cæterũ alia non vendet, & in hoc differt à tutore pupilli, & curatore adulti. vt §. de admi. tu. l. inter. Et no. quod quandã ex his facti vt curator bonorum, quædam vt curatoris ventris.

Curator. Volens demũ, non inuitus, niſi ex cauſa, vt ſ. de cura. bon. dan. l. 2. §. quæritur.

Dati ſunt. Hi tenẽtur vtili actione, neg. geſt. non nato poſthumo, vt §. de teſt. tut. l. ſi nemo. §. teſtamento.

Ex ſubſtitutis. Poſtponitur de ſubſtitutis propter ſpẽ ſucceſſionis, vt C. vbi pupil. edu. lege. fina.

Defuncti. Id eſt, ad defunctum.

z Idoneus. Rebus, & facilitate conueniẽdi, vt ſ. de verb. obligationibus. l. ſi quis ſtipulatus. in fine. pro qualitate etiam rerum, vt infra de verborum ſignificationes leg. quos nos. §. locuples. Azo.

a Virbonus. Præſidis arbitrio, vt §. de cura. bo. dan. l. 2. in prin. & §. de admi tut. l. 2 §. ſi non erit.

Tardius

a Tardius. Aliàs ſerius datur.

b Obſignare. Id eſt, ob hoc ſignare, ne quid inde minuatur.

Pernumerare. Id eſt, omnes numerare. per enim totum ſignificat, vt ſ. de verb. ſign. l. vrbana. §. fi. Az.

Per auget, & quot modis, ponatur, Mãd. in gl. Facul. §. Acẽt, in ver. ger.

c Facta ſit. Subaumetti, & vindemiæ cuſtodem apponet.

d Diminui. Propter ventrem, vel pecora vel meſſem, vel vindemiam: imò in ventre contra, vt §. proxim. §. Azo.

e Curatore. Cõſtituendo, & die conſcribere. i. ei ſcribere debent omnes ſimul creditores, & alii, quorũ intereſt conſtitui: de quibus hic, & ſuperiori §. dicitur. vel maior pars, qui in eum cõſentiũt: vt ſ. de curbo. dan l. 2. in princ. Azo. & quod dixit vẽdenti, ſcilicet quę poſſunt vẽdi. quod dixi ſupra, eo. §. mulier. nec obſtat ſ. de cur. bon. dan. l. 1 qa ibi debet cõſentire ſi exigitur: licet qui dam dicant aliud in illo curatore. Accurſius.

f Hæc omnia. Quæ ſunt dicta §. ea. l. §. quod ſi. & §. idem ait. Azo.

g Tandiu autem. Tenetur enim actione in factum ad intereſſe vſque ad annum, vt §. ſi mulier ven. no. l. 1. §. competit, & §. per calumniam, & §. hanc autem, & facit §. de ijs qui not. infa. l. notatur, & de iureiur. l. 3. §. penul.

h Pariat. Futurum agnatum, vel cognatum, vt ſ. e. l. vbicunque. §. interdum.

i Vmptus. Bona fide. Quia ſe credebat prægnãtẽ, & ex defuncto. & facit ſupra eodẽ, l. 1. §. tõties. ibi, ratumq; & infra eodem. l. penult.

k Abitatio. Facit §. eo. l. 1. §. mulier.

CVrator. CASVS vbicunq; curator datur ventri miſſo in poſſ. ille debet ventri alimẽta præſtare ſiue mulier habeat dotem, ſiue non. nam q̃ præſtatur ei, præſtari cenſetur. qui in vtero eſt. Et curator datus ventri debita poteſt ſoluere, ea poſſeſſionẽ quę debentur ſub pœna, vel ſub pignoribus: ne hęres cõmittat in pœnam, vel pignora diſtrahantur. Viu.

Qui in vtero eſt. Quia eſt portio viſcerum matris vt §. de ven. inſpi. l. 1 §. ex hoc reſcripto. ſed contra ſ. eo. l. extraneo. Sol. ibi.

Sub pœna. Vel vſura, alioq; non niſi fuerit cõuentus. Azo & not. q̃ hic eſt ex natura curatoris bonorũ, ſed in prin. huius l. ex natura dati ventri. Itẽ facit ſ. de cura. bo. dan. l. 1. in fi. & ſ. de hęre. inſtit. l. ſi quis inſtituatur. §. fi. Itẽ q̃ dicit ſub pœna, ſubaudi maxime ſecundum Azo.

Extraneo. CASVS

Teſtator extraneum poſthumũ inſtituit ſibi hęredem. nunquid uetter mittetur in poſſeſſionem? Et ſic, ſi mater non habet aliunde, vnde ſe alat. Viuia.

Extraneo poſthumo. Vt ex emãcipato cõceptus, qui poterat etiam olim inſtitui, vt Inſtitut. de leg. §. poſthumo. ſecus in ſuo filio, vt §. proxi. in prin. quę eſt contra.

Niſi. Nota, quòd hæc dictio niſi, ponit ſic §. ſi quis caut. ſi eum. in fi. & facit hæc lex ad ſolutionẽ queſtionis factæ C. de rei vxo. actio. §. exactio: in fi. magnę gl. & facit infra de Carb. edict. ſed & ſi is. §. an autem.

Bicunq; CASVS

Si defunctus deceſſerit inteſtatus, & venter velit ab inteſtato ſuccedere, ſi venter eſt talis quòd ſi natus eſſet, ſuus eſſet, debet mitti in poſſ. & iam pro nato haberi.

Interdum. Venter nõ mittitur in poſſeſſionem defuncti poſſim, ſed cum cauſę cognitione. ſi qs facit. cõtrouerſiam vẽtri, an eſt de liberis, cognoſcẽſ ſummatim, & bẽne debet alicuius cauſæ cognitio ſummatim fieri, quia inconueniens eſt ratiſdari in poſſeſſionẽ ventrẽ ve ſci de aliena, ſi venter non eſt. Vnum ſciatis, q̃ puero moneter quando ſtatus, differtur in tempus puberta t. s ſed interim non mittitur in poſſ. Mittit prior ventrem in poſſeſſionem ex hoc dicto, etiam ſi alij ſint in poſſeſſione. Viuia.

IIII.

Abitatio quoq; (ſi domum defuncti non habuit) conducẽda erit mulieri. Seruis quoque mulieris, qui neceſſarij ſunt ad miniſterium eius, ſecundum dignitatem cibaria præſtãda ſunt.

V.

Vrator ventris alimenta mulieri ſtatuere debet: nec ad rem pertinet. an dotem habeat, vnde ſuſtentare ſe poſſit: quia videntur quæ ita præſtantur, ipſi præſtari, q̃ in vtero eſt. Curator ventri datus, ſoluendi debiti rationem habere debet: vtiq; eius, quod ſub pœna, aut pignoribus prætioſis debetur.

VI.

Xtraneo poſthumo hærede inſtituto, non aliter venter in poſſeſſionem mittitur, niſi mater aliunde ſe alere non poſſit: ne forte ei, qui natus bonorum poſſeſſor futurus eſt, denegaſſe alimenta videamus.

VI.

Bicunque ab inteſtato admittitur quis, illic & venter admittitur: ſcilicet ſi talis fuerit is, qui in vtero eſt, vt ſi in rebus humanis eſſet, bonorum poſſeſſio

Sic P. F. & recte quẽ Hal. autẽ ſcripſit, cõcedenda.

P. F. 10

Tu dic hoc eſſe verũ, ſi pecedat negatio: aliàs n. priuat, ſeu negat, vt no. in l. ſi cũ. §. fi. & ibi omnino Bar. & Ale. ſi ſigs cau. & in c. à nobis p. gl. ex de teſta.

a Bonorum possessionem. scilicet vnde li. secundū quosdam. tu dic etiā vnde agnati, vel cognati: vt dices ff. l. fi. vbi expones hęc verba, in omnibus &c.

b Pro superstite. Quo ad commodum ventris.

c Interdum. Differētiam facit §. hic, an mulier quæ petit mitti, sit patri tura suum, vel quasi suū, & ei restituitur ab alijs liberis. quo casu sit plena causę cognitio, cū debeat vsq; ad pubertatem esse in possessione, & ali. licet in iā nato fieret summaria, vt ff. de Carbo. edi. l. 3. §. cęusæ. an sit paritura agnatum vel cognatum defuncti, & resistitur ei ab alijs agnatis, & tunc citra causę cognitionem maximam mittetur, quia tunc nō debet esse in possessione: necali, vsque dum nascetur, cæterum quæstio status semper differtur in tēpus. pubertatis: & secūdum hoc non est contra §. e. l. 1. §. si ea. nā ibi vt agnatum erat paritura. Vel dic q̄ si suum. tamen non erant liberi, qui resisterent. sed vel si extranei vel nulli: & ideo fit ibi summaria.

Vide ad longū in Spec. tit. de actio. ī 31. col. ver. item differeſ. & p eundē tit. de proc. §. 1. 15. colū. vers. item excipitur cōtra pro suratorē.

Cum liberis. Resistentibus.

Vnde legitimi. Id est, quasi legitimū, id est, agnatum, vel cognatū sit paritura: & hoc cum alijs agnatis, vel cognatis resistentibns.

Cognitionē Plenā, & meritò: quia nō erit in possessione: nisi vsq; quo nascet. nec enim &c.

d Ventrem. Pariturum agnatum, vel cognatū. Accursius.

e Seu enim. Pro certè, & hæc dictio, sed, aduersatiua id quod dixerat vesci. q. d. nō vescitur post natiui tatem, sed quæstio status differtur. Accur.

f Cum ijs. Paritura suū cum alijs suis, paritura agnatum cum alijs agnatis.

g Solus. Si solus est. & facit ff. de manu. testamē. l. si ita fuerit. §. quæstio. & ff. tit. 1. l. 1. §. si pater emācipatus, & §. de vsufruc. l. illi.

h Ventris nomine. Si mulier prægnans petit se mitti in possessionē defuncti vētris nomine, & accusatur de adulterio, debet differri q̄stio adulterij, ne fiat præiudiciū nascituro, vel iam nato. Viuianus.

i Differendam. Imo cōtra, vt ff. de adul. l. miles. §. quę propter, & C. de fal. l. j. & ff. de Carb. edic. l. j. in fi. & l. Titia, q̄ dicūt nō differri. Sed ibi propter natum, hic propter nascituru. Vel dic, aut ideo accuso, vt sic impediat partum in possessionē mitti, quasi ex adulterio conceptum: & differtur, vt hic. aut etiā vt ipsa puniatur: quod possum, vt in contrarijs. arg. infra ti. 2. l. Titia.

Præiudicium. Qualequale: non tamē eui steſ: vt §. de pe. hære. l. si quis libertatē. 1. respon. & hic sentētia lata contra hęredē dicitur non præiudicare: vt C. res inter alios acta l. 1. & alibi, quod præiudicat: vt ff. de appel. l. à sententia, & facit ff. de Carbon. edic. l. 3. §. ibidem.

VIII.

Si vētris nomine mulier in possessionem missa sit: diuus Adrianus Calphurnio Flacco differendam accusationem adulterij rescripsit, ne quod præiudicium fieret nato.

IX.

Vm venter mittitur in possessionem: quod in ventris alimenta diminutum est, detrahitur velut æs alienum.

X.

Osthumus natus quocunq; tpe(qui tamen ante mortem testatoris conceptus iam erat) pōt agnoscere bonorum possessionem. nam & ventrem prætor ex omnibus edicti partibus mittit in possessionem bonorum: non missurus scilicet, si ei nato daturus non esset bonorum possessionem.

In P. F. qui tamē morte testatoris cōceptus iā erit.

Vide in hūc locū Antoniū Aug. li. 1. emend. c. 1. in Pandectis. n. Florentinis hic ti. ante supe riorē positus est.

k Venter admittatur ad bonorum possessionem.

VIII.

Si vētris nomine mulier mittitur in possess. vētris nomine, qđ diminuit ob alimenta, dēt detrahi de bonis tanquam ęs alienum. Viu.

l Cum venter. Facit §. eodem. l. sumptus.

Osthumus. Missa est in possess. vētris nomine, iste posthumus tēpore mortis erat conceptus: nunquid videtur rectè missa in poss. bon. Respon. q̄ sic, scilicet: si iste erat talis, qui iam natus defuncto su° futurus erat: alias secus. Viu.

Conceptus iam. Alioqui non, vt ff. vnde cog. l. 1. §. sed hoc ita.

Bonorum possessionē. Vnde liberi, vel secundum tabulas, vel contra tabulas, si fuit institutus, vel præteritus.

Edicti partibus. Hic quæro, an venter pariturus agnatum, vel cognatum possit mitti ex hoc edicto. dixit Azo. quòd sic, etiā in quarto gradu, vel vlteriori dummodo alius eum non præcedat. nā lex dixit ex omnibus partibus &c. scilicet q̄ multæ sunt ex testamento, & ab intestato: vt Institut. de bonor. possession. §. sunt autem. liberorum, agnatorum, cognatorum. istæ enim sunt partes edicti, vt infra ti tab. test. nul. ex. l. 1. in prin. & pro hoc. ff. ad Tertyl. l. 1 §. sed si matris. & §. eod. l. vbicunque. in princ. in quibus sunt eadem verba. Item expressum videt s l. vbicunque. §. interdum. Alij dicunt, nō aliter, nisi sit paritura suū, vel quasi suum, vt §. eo. l. 1. §. toties. Et qđ dicit omnibus edic. &c. id est, siue ab intestato, siue ex testamento, per secundum tabulas, vel contra tabulas successurus, dummodo suus, vel quasi suus, sed sic non comprehenderētur omnes partes edicti. vel si vis seruare secundum opinionem, dic ex omnibus &c. siue sui sunt successuri liberi, siue agnati, siue vt cognati: quod facere possunt: vt infra de succes. edicto. l. 1. §. sed videbdum, & de Carboniano edicto. lege, de bonis. §. huic. primā placet: maximē

mē per, §. interdum licet in alio differant, vt ibi dicitur. Sed quid si instituit ventrē Bertæ extranæ, quod possum: vt supra de statu hominum. l. qui in vtero? Resp. habet quia habiturus est secundū tabulas. Accursius.

DE CONIVNGENDIS cum emancipato &c.

TITVLVS X.

DE CONIVNGENDIS cum emancipato liberis.

ARGVMENTVM. De bonorum possessione contra tab. quæ datur liberis emancipatis præteritis dictum est: & dictum est de collationibus, & bonorum possessionibus, quæ dantur mulieri prægnāti. verum quia inter filium emancipatū, & nepotem ex eo in potestate constitutū est discordia, & de hoc erat discordia inter ius ciuile, & prætorium, prætor vult ad concordiam reuocare. nā ius ciuile vocat nepotē in potestate constitutū, quia suus. Insti. de hære. quali & diffe. §. sui. ius prætoriū vocat filium emancipatū: quia in primo gradu. Inst. de hære. quę ab intestato. §. emācipati. sed certè ex isto edicto fit concordia inter ius ciuile, & prętoriū illud vocat quemlibet pro dimidia, & hoc dicit titulus, de cō iungendis lib. id est nepotibus. Verum hoc secundū Placen. est correctū: cum sit sublata' differentia emācipationis, & patrię potestatis. vel dicatis quo ad qđ est correctum: quia filius præcedat nepotem. sed si habeo filium emancipatum, ex alio nepotem in potestate: non est sublatū, in Authen. de hæredi ab intest. §. consequens. Viuia.

Primo ponit iurisconsultus mentem edicti. Secundo illud exponit. Secundæ ibi, Hoc edictum. Bartolus.

I quis. Si filius emancipatus, & nepos in potestate, vocatur ex edicto in dimidiā quilibet, si est nepos ex alio filio. si ex eodem: in partem vocatur pater, in aliam nepos, & istud edictum continet magnam æquitatem, ne emancipatus solus veniat, & excludantur nepotes. Vnū sciatis, si filius datus ī adop. institutus est, nepos dēt sibi iūgi, siue sit pater institut° vel ptēritus veruntamē differentia est inter adoptiuū, & emancipatū: quia in ado. datus nō iūgitur, nisi sit institutus, alio committente edictum: emācipatus iūgitur, siue institutus sit vel præteritus. ¶ Filio. Testator vnum filiū habebat in potestate, & illum ex busse in stituit, filiū emancipatū ex tiente, nepotem ex filio emancipato præterijt, præteritus iste nepos cōtra petit ex persona instituti, vel à filio emancipato ptēritus quid auocabit à patruo? auocabit sextātē, à suo patre vnciam. vocabitur itaq; in quadrantem.

¶ Si pater. Pater ex quo nepos erat in potestate, fuit exhæredatus, nepos ptēritus, nūquid debet hic exhęredatus cum prætērito iungi? nō, sed si vterq; esset p̄teritus, sic. Sed quid erit? pater in potestate manēs est instituendus: nūquid nepos ad bona aui sui debet vocari? Resp. q̄ non, quia toties nepoti cōsulitur, quoties in potestate est, patre eius emācipato: Quid si postmodum natus sit: nūquid admittetur cū patre suo? & certè sic h. d. vsq; ad §. liberos. Liberos aut. Ex isto edicto, vt in superioribus habuitti cōiūgunt liberi cum emācipatis, qđ est ita intelligēdu, si defunctus habet ex filio emācipato nepotes, aut ꝓnepotes in potestā testūc veniūt nepotes cū emācipatis, & sic deinceps. Vnū est, si pr̄ habuit nepotē ex filio emancipato, & ex nepote pronepotē, pronepos iungitur cū emancipato sed si captus est ab hostib°, & redierit, similiter ipse iungitur. h. d. vsq; ad §. si pater. Si pater. Pat erfamilias habebat duos filios in potestate. alterū emācipauit, & nepotē ex eo in locū filij adoptauit: decēt fit ipse pater, & filiū prætexit, nūquid iungetur ipse nepos filio, vt §. in prin. huius l. at iste nepos non est, sed filius adoptatus. certè ei succurritur sue cedenti. sicut si extraneus datus esset in adop. quia vocatur in vnam terriā, pater eius in aliam tertiam: alter filius qui retentus est in potestate, vocatur in reliquam tertiā. ¶ Illud. Nepos suus iungetur emancipato prętexito cum pater decedit intestatus, siue nepos fuit in nihilū institutus, vel in magna parte, vel modica portione. Inter ipsum. si aliquis decedit relicto filio emancipato: & nepote in potestate retētō: si ipsi duo sint, nō alij liberi, diuidiē hæreditas in duas dimidias. sed si sint plures nepotes diuiditur. si sunt ex eodem filio, pater vocatur in semissem, duo nepotes in alium semissem. sed si erat filius emācipatus, & nepos in potestate retentus, & alius filiꝰ in potestate retentus: tunc vocatur filius suus in semissē & emancipatus cum nepote in allū. sed si duo sunt emancipati, & quilibet habet nepotem, diuidieur in duos semisses, sed si vnus emancipatus habet vnū filium, alius tres, diuiditur in duos semisses, & vnus semis diuiditur in duos quadrātes, vt emācipatus qua drantē ferat, alterū quadrantē diuidant inter se filij eius. ¶ Si quis. Defunctus habebat filiū emanci patū, & nepotes ex eo decessit intestatus: iungūtur nepotes emancipato. aliquis nepotum omittit partē suā, cui accrescit? accersit fratri. Quid si omnes omittāt nunqd accrescit patri, an patruo? certè soli patri: sed si pater omitteret, soli patruo. Emācipatus. Filius emācipatus patri defuncto vult ab intestato succedere ex isto filio nō sunt nepotes: nūqd bona q̄ habebat tēpore mortis, debet fratrib° cōferre? ita. sed si essent nepotes, tunc ꝓtur tuetur cū cū filijs suis, & eis debet cōferre. Sed pro Deo, inquātū erit facienda collatio an pro parte virili, an pro dimidia, an qualiter? & certè si conferat fratribus, viriliter: si filijs suis detrahet pro eodē, & sic ad colla. vocatur: & ideo si succedit cū filijs suis, habet dimidiā, filij aliā. Sed qđ si emācipatus habet fratrē emancipatū, aliū in potestate retētū? & nepos dēt cōferre ffi suo, & nepotib°: & erit locus collationi hoc modo, si cētū erāt in bonis habebit quinquaginta residua cōferre nepotib°, sed si erāt duo nepotes, &, pnepotes, rūc quinquaginta retinet: alia qnquaginta diuidi debēt, qnepotes habēt vigintiquinq; alij nepotes habēt alia 25. quia hoc modo vocant ad successionē ab intest. h. d. vsq; ad §. fi. sit filiꝰ: ¶ Si sit filius. Paterfa. habebat duos filios vnū in potestate, aliū emācipatū: & ex alio defuncto nepotem in potestate, & aliū emancipatū. qualiter vocabūtur isti? certè filiꝰ emācipatus debet suis nepotibus, & fratribus cōferre, & fiet ita colla. ipse habebit vnā partē, aliā nepotes, aliā frater eius & ita viriliter vī venire ad successionē cū fratre, & nepotibus. Quid si nepotes ex illo erāt emācipati, ex altero in pāte retēti? him. liter dicēdū est ꝙ viriliter fiet collatio. Vnū sciatis, qa nepos ex filio cōfert patri suo: nō aūt pr̄ patruo maiori, i. fratri sui. h. d. tota lex. Vi-

In vete. exēp. cum is moriē.

¶ Si quis. Per l. antiquã 12. ta. soli sui succedũt: vt Instit. de hered. ab intest §. 1. & sunt sui etiã nepotes ĩ potestate, si pater eorũ est emãcipatus: Instit. de hæred. quali. & dif. §. sui sed per prætorẽ solus emãcipatus, ac si in potestate mansisset vt ẽ. de cõtra tab. l. j. §. vocantur. hanc discordiam sedat hic prætor, vt partem quam erat habiturus emãcipatus, si in potestate stetisset, diuidat cũ suis filijs, vt ipse dimidium, illi aliud dimidium habeant, & eis solum conferant, non alijs fratribus. Sed ad hoc vt fiat hæc coniunctio, multa sunt necessaria. Primo, vt pater sit emancipatus: aliàs ipse solus succederet communi iure, vt j. l. 1. in princi. & §. si pr̃ in potestate. 1 respõ. Secũdo qã liberis eius sint in familia: i. in potestate tpe mortis aui: vt hic, & d. §. sui. Tertio quòd hi nepotes sint naturales & legitimi, non legitimi tantum: vt j. eo l. si quis filium. Quarto q̃ hereditas pertineat ad eos scilicet nepotes, & filiũ. s. quod filius præteritus sit, & illi instituti: vel econtra, vel omnes præteriti, & alius institutus: quibus casibus per contra tabul. maximè locum habet concordia: vel prorsus intestatus decessit: vt hic. nam verbum ptinere, late patet, vt j. de verb. sign. l. verbũ. Quinto quòd suo nomine ptineat: aliàs secus, vt hic, & j. eod l. si nepos exhe. & ẽ. de cõtra tab. l. nõ putauit. §. sed etiã ipse. Sexto q̃ hereditas sit patrni generis vt aui paterni: aliàs q̃ teritio pro exheredatione habetur, vt ẽ. de cõtra tab. l illud. §. ad testamenta. Septimo, q̃ non sint exhæredati filij vel nepotes quia tunc in contra tabulas nõ iungentur: quia omnino eis denegatur suo & alieno iure. vt hic. & ẽ de cõtra tab. l si post §. exhæredati. Octauo q̃ emancipatus nõ sit in adoptionẽ datus. nã tũc nõ fit eius cõiunctio. qa nec habet cõtra tabulas nisi sit institutus, & alius cõmittat edictum, vt ẽ. de contra tab. l nõ putauit. §. in adop. nisi sit datus proprio suo patri in adop. vt ẽ de contra tab. l. 3 §. idem, sed hoc edictum hodie locum nõ habet: quia sublata est differentia par. pot. v: in authent. de hæred. ab inte. §. 1 col. 9 vnde solus filius nepos ex eo succedit, sed nihilo minus est legendũ qa: & de collatione dicit: & qa bona ar hic sunt, & quia alias leges reddit intelligibiles. dic ergo si quis &c. s. emancipatus ex iis quibus &c. & per hoc repellit succedentes per lineã fœmineam: quia eis non datur contra tab. vt dixi: nec etiam vnde liberi, vt C. de suis & legi. l. fin.

Alibi, dimidiam ipse.

hæredationis meruerunt: bonorum possessio eius partis datur, q̃ ad eũ pertineret, si in potestate permansisset: ita, vt ex ea b parte dimidiam, re liquã liberi eius habeant, ijsque dumtaxat bona sua conferat. Hoc edictũ c æquissimum est, vt neque emancipatus solus veniat, & excludat nepotes in potestate manẽtes: neque nepotes iure potestatis obijciantur patri suo. Et in adoptionem datus filius, & hæres institutus ad hoc edictum pertinet, vt ei iungãtur nepos, qui in aui sui naturalis est potestate. Iungitur autem nepos patri suo emancipato, siue pater præteritus sit, siue institutus. Et hæc erit differẽtia inter in adoptionem datum, & emancipatum, quod in ĩ adoptionẽ quidem dato non aliàs iungitur, nisi instituto, & alio committente edictum: emancipato autẽ, siue sit institutus emancipatus, siue præteritus. Filio in potestate ex besse emancipato, ex triẽ te hærede instituto: Iulianus ait, nepotem præteritum petita contra tabulas bonorum possessione, patruo sextantem, patri vnciam ablaturum. Si pater emancipatus exhæredatus sit: nepotibus ex eo præteritis, d qui erant in potestate retenti, nepotes admittuntur. Absurdum est enim cùm patri præterito iungantur, instituto eo vel exhæredato non admitti. e Sed & si patruus eorum, qui erant in potestate, sit præteritus, pater exheredatus: debent nepotes admitti. f nam exhæredatus pater eorum pro mortuo habetur.

Si pater in potestate manens, exhæredatus, g vel institutus sit, nepotem ex eo, siue in potestate manentem, siue quia alios fortè fratres habebat.

b Ex ea. Scilicet sua parte, partem dimidiã sub. habebat: reliquam scilicet dimidiam liberi &c.

c Iisque. Occasione prædictæ cõcordiæ oritur alia discordia inter hos nepotes, & eorũ patruos. nam patrui dicunt partem nepotũ præteritum, & nepotem paretem contra tabulas conferre debere eis fratribus, per legem ẽ. d e coll. l. 1. ĩ prin. at hi nepotes dicũt se solos pati iniuriã per contra tabulas sui patris: qa quod soli habituri erant de iure ciuili, aufert eis dimidiam. vnde cum prætor grauauerit in prima concordia nepotes, nũc fauet eis, vt solum eis conferat eorum pater: vt hic, & j. e. §. sed & si sint nepotes, & facit ẽ. de collati. l. filius. & supra de contra tabulas. l. 1 §. qui habebat.

d Hoc edictum. Cuius mens est. in princip. huius legis.

e Excludat. Peritus præterium, quod eum solum vocat. Azo.

f Obijciantur Per legem duodecim tabularum, quæ solos nepotes vocat, vt Instirut. de exhæreda. libe. §. emãcipatos. sed simul vocantur.

g Cõmittente. Hodie non iungitur, si detur extraneo. qa remanet in potestate: vt C. de adopt. l. cum in adoptione. §. omnia igitur. sed & iure veteri iungitur, si detur auo ĩ adoptionem, siue fuerit institutus, siue non: vt supra de contra tabulas. l. fi. §. penult. & infra eo. §. si pater. Azo.

h Filio. Facit ad hoc ẽ. si pars hære. pet. l. 1 §. si ego, & ẽ de cõtra tab. l. 1. §. 2. & l. cum emancipatus. § fi.

i Præteritis. Extraneus igitur fuit institutus.

k Admittuntur. Ad contra tab. sed an iungantur exhæredato, statim dicam. Acc.

l Admitti. Quasi dicat, si admittatur cũ alio, ergo & solus. vt ẽ. tit. l. vbicunq; in fi. q̃ tamẽ in exhæredato dicit, idem in præterito: vt ẽ. ea l. §. iungitur.

m Nepotes admitti. Ad contra tabulas: sed an nũgitur nepos patri exhæredato? Azo dicit q̃ non. primo quia habetur p̃ mortuo: vt hic. secundo quia hoc dicitur ẽ. ea. l. in. prin. tertio nõ habet contra tabul. cuius causã hic tit. est inductus: vt ẽ. de contra tab. l. si post mortem. §. exhæredatus. sed Ioa. dicit quod sic: vt ẽ. de inoffic. test. l. si p̃ponas. & j. §. si pr̃ in potestate. sed potes dicere, q̃ per lata querela iungatur, non prius, vel iungatur, non per hoc edictũ, sed per nouã clausulam Iuliani: vt j. eo. l. qui duos.

n Exhæredatus. Scilicet ritè non aliàs: vt ẽ. de cõtra tab. l. nõ putauit. §. nõ q̃is. Itẽ hoc si exhæredatio non

7 Dic. Et fi fiat præterito qui filio superstite: qa nõ dicit dominium eo continuari in nepotem ex persona aui cũ, pater sit ĩ medio Bal. in ĩ. si qs post hãc mus §. fi. 9. de lib. & post-hu.

a Datur, Ei, quod est supra, Itẽ ideo dicit eius patris:

non sit facta inualida, vt j. de bo. lib. l. si patronus §. ex testamento, sed fallit in hoc casu: vt ẽ. de contra tabu. l. filiũ. §. sed cum exhæredatio. & j. de bo. lib. l. si patronus. §. si qs nõ mala. Item quod sequentes repelluntur, & filij in parte tantũ admittuntur, etiam est de iure p̃torio: vt j. eod. l. qui duos.

a Liberos igitur. Id est, nepotes vel pronepotes vel similes.

b In familia. Id est, in potestate.

c Eius. Subaudi oportet esse nepotes: puta aui.

d Conceptus. Sed quam partem petet interim emancipatus? Resp. vt sup. de cõtra tab. l. 1. §. si ex tribus.

e Alio. Cætegum si ex eodem nepote esset, excluderetur p̃ suũ patrẽ talis p̃nepos. Azo. vt supra d contra tabu. l. 3. §. si post Acc.

f Iungi. Vt j. eo. §. eueniet. Sed ar. contra supra de leg. tuto. l. tutela. §. proinde si alter. & infra de bonis lib. l. 5. & l. 2. in fi.

g Si postliminio. Sic ẽ. de contra tab. l. 1. §. ex trib⁹. Azo.

h Nepotem. s. vnũ de duobus, vt statim patet. Acc.

i Ab extraneo. Id est, hic nepos esset extraneus: vt & ẽ. de coctra tab. l. cum emancipati. §. fi.

k Illud non interest. quo ad hoc edictum. Sed arg. contra ẽ. de do. l. si oleũ in fi.

l Parti. Scilicet de coniungẽdis. Habet enim & aliam partem, id est, de collationibus.

m Ex liberis. Ex se ponc. Azo.

n Tũc patruo. Imò nepotibus, non patruo, vt infra, vnde lib. l. si quis. §. fi. contra, sed hic nepos omiserat: ibi, non,

emancipatum, ad bona aui neque vocari, neque vocandum esse, Scęuola ait. Toties enim nepoti consulendum est, quoties in potestate retentus est, patre emancipato. Liberos igitur a in familia b esse oportet, vt huic edicto locus sit: eius c scilicet familiæ, cuius bonorum possessio petitur. Sed & si posthumus natus sit ex emancipato, ante emancipationem conceptus: d idem erit dicendum.

Liberos autem nõ omnes simul vocat prætor, sed gradatim, hoc est eos, qui sui sunt, f. nepotes, si sunt. si minus: eos q̃ sunt inferioris gradus, nec eos miscebimus. Planè si sit ex emancipato nepos, & ex nepote eius alio pro nepos: dicendũ erit vtrũ que ei iungi: e ambo. n. in suorum locum succesſe rũt. Si postliminio f nepos redierit, dicendum est eum patri emancipato cõ iungi. Si pater ex duobus filijs, quos in potestate habuit, alterum emancipauerit, & nepotem g ex eo in locũ filij adoptauerit, & prætorito emãcipato decesserit: Iulianus ait, nepoti in locum filij adoptato succurri oportere, vt quasi filius portionem habeat, quam haberet, & si extraneus adoptatus esset. Sic fiet (inquit) vt filius, qui in potestate fuit, tertiam partem: nepos in locum filij adoptatus aliam, tetiam partem emancipatus filius cum nepote altero retento in potestate partiãtur. nec enim min⁹ debet ferre nepos in locum filij adoptatus, quàm si ab extraneo i esset adoptatus. Illud non interest, quota portio hæreditatis ad nepotẽ pertineat, an per quàm modica. nam & si modica sit: attamen dicemus esse locum huic parti k edicti.

Primò ponit vnum edictũ secundo illud per exempla declarat. Bart.

Inter ipsum filium & liberos eius diuiditur hęreditas ita, vt ipse dimidium, liberi dimidium habeant. Proinde pone solum esse filium emancipatum, esse & nepotes in potestate duos: neminem præterea ex liberis. l habebit emancipatus dimidiã partem hęreditatis, & aliam dimidiam duo nepotes, vt quadrantes ferant. Sed si sit præterea alius filius eueniet, vt filius dimidiam habeat partem hæreditatis, ex quo nepotes non sunt, alius filius semissem cum filijs suis, ita vt qudrantem hæreditatis ipse ferat, quadrans inter liberos eius diuidatur. Sed si ambo filij emancipati sint, & habeant singuli nepotes: eueniet vt singuli singulos semissem cum nepotibus suis diuidant, ita vt ipsi quidem quadrantes ferant, nepotes autem residuos quadrantes. & si alter duos filios, alter tres habeat, quadrans vnus inter duos, alius inter tres diuiditur. Siquis ex nepotibus portionem suam omisisset: eueniet, vt non ad partem eius, sed magis ad fratrem pertineat. Sed & si omnes nepotes omittant: patruo nihil accrescet, sed soli patri: quòd si & pater omiserit, tunc patruo m accrescet.

Iurisconsultus vsque hic expedivit primam partem edicti, scilicet de coniungendis. hic incipit dicere de secunda, scilicet de collatione bonorum, quæ inducitur per hunc titulum: & durat vsque ad fi. legis. Bart.

Emancipatus filius, si quidem nepotes in aui potestate non habeat, fratribus suis conferet. o Sed & si sint nepotes: voluit eum prætor filijs suis, qui sunt in potestate, solis conferre. meritò: quia veniendo ad bonorum possessionem, illis solis iniuriam facit. Nunc videamus, quantum eis conferat. Et quidem semper cum fratribus emancipatus confert, virilem sibi detra

Et in

a Et in eo. Cum vocatur eum suis liberis, & cõfert.
b Bonorum possessionis, vt §. §. inter ipsum.
c Nam & si. A simili probat. H.
d Alius. Emancipatus. qui non habet filios in potestate aui retentos.
e Retentus. Subau. alius emancipatus. ex quo duo remanserunt in potestate nepotes, & sic tres filij, duo emancipati, & tertius in potestate.
f Filius emancipatus. Ex quo nullus nepos est.
g His duobus. Natis ex altero emancipato confert, non etiam patri eorum: quia est emancipatus: vt C. de colla. l. si emancipati. vnde bene dico ex altero si enim ex se nati essent, solis eis conferret: vt §. §. sed & si sint.
h Ipsi. Nepotes.
i Conferent. Id est, communicabunt. Quod videbatur p hoc edictũ sed non ẽ ita. hoc enim &c. Acc.
k Propter bona. Sic §. de pec. l. eo tempore. in fi.
l Eueniet igitur. Secundum ea quæ supra dixi ibi, & puto dimidiam &c.
m Nepotibus. Id est filijs. Not. glos. sic j. statim nepotẽ pro filio, & pronepotẽ pro ipso nepote pona. nã respectu aui defuncti dicitur nepos, & pronepos ille qui ad filiũ emancipatum est filius & nepos.
n Ex alio vna. Nõ dico ex alio, i. suo fratre præmortuo, & eius filio. illis enim non conferret. sicut nec eorũ auo. Item illi semissem hæreditatis proauitæ habẽt sicut eorũ auus. Vel die nepote suo. i. suo filio, secus si ex eodem nepote haberet: quia tũc pronepos per nepotem, id est, per patrem suum excluderetur: vt §. ea l §. liberos. in fi. Azo. nisi ponas nepotem præmortuum. & facit §. ea. l. §. liberos, in fi. & j. prox. & supra de collatio. l. filij nepotes Acc.
o Ex defuncto. Quodam tertio, qui erat in potestate secundum Azo.
p Alius. Scilicet nepos. Acc.
q Tractat. Id est tractando quærit.
r Nepotibus. Istis, quorũ alter erat emancipatus, sed quomodo confertur emãcipato nepoti cõtra. l. §. de coll. l. i. §. portiones; Respon. ex persona sui patris p̃ mortui petunt conferri sibi hi nepotes. q. pater fuerat in potestate aui: quia qui eius persona nituntur, eadem eis portio confertur, quæ patri cõferretur vt supra de collat. l. si nepotes in locum maximè si hit. Vtrum & in eo ca su virilem detrahat an vero quia dimidiam partem habet bonorum possessionis, dimidiam partem etiam bonorum suorum conferat? Et puto, dimidiam tantum bonorum eius partem conferre debere. nam & si alius emancipatus fit filius, alius in potestate retentus: filius emancipatus his duobus nepotibus vnam partem tantum conferret: & patruo eorum, qui in potestate manfit, vnam partem dabit: tertiam ipse habebit. nec quod nepotibus confertur à patrono emancipato, ipsi patri conferent. hoc enim non de bonis aui, sed p̃pter bona postea eis accessit. Eueniet igitur, vt pater emancipatus, si centum in bonis habeat: quinquaginta sibi detrahat, residua quinquaginta omnibus nepotibus id est, filijs suis conferat: aut si vnum nepotem habeat, & duos ex alio pronepotes: ita diuidat quinquaginta, vt nepos habeat vigintiquinque, pronepotes ex alio vna vigintiquinque. nam & bonorũ possessionis ambo vnam partem habent.

Si fit filius in potestate, alius emancipatus, ex defuncto vnus nepos in potestate, alius nepos emancipatus: eleganter Scæuola tractat, patruus emancipatus tantum nepotibus, quantum fratri suo conferat? Et ait, posse dici, tres cum partes facere debere: sibi vnam, fratri vnam, istis vnam collaturum: quamuis hi minus, quam patruus ex hæreditate aui concurrente patre sint habituri, quę sententia vera est. Sed & si sint duo nepotes ex eodem filio, hique emancipati sunt, & ex altero eorum pronepos in potestate defuncti: partem habebit nepos vnus, aliam nepos cum filio suo. Sed & si nepos sit, & ex alio nepote defuncto duo pronepotes: vnus ex pronepotibus emancipatis soli fratri suo conferet: vel centum erat patri de collatione ante mortẽ, sed obst. quod subijcit, quãuis minus &c, si enim pater viuit, & velit concurrere cũ suis fratribus. nõ erant habituri minus: imo nihil. vt §. ea. l. §. si pater in potestate. Respon. minus q̃ patruus: quia nihil. nam quod nihil est minus est: vt supra de trib. l. illud. Vel dic secũdo quòd petũt conferri ex sua p̃sona, non patris: & dic de profectitijs bonis adi vel patris: vt C. de colla. l. filiæ dotẽ. §. nec dubiũ. & l. vt liberis. § fi. Vel tertio dic hunc nepotẽ à patre suo. nõ auo emancipatũ, & ideo ei conferrur: quia nec per se, nec per aliũ factum est, quo minus sit in potestate aui. & secundum has duas positiones dic patrem nepotis emancipatum. & q̃ subijcit, quamuis &c. quasi dicat si pater viueret, in portione tertia concurreret cum suis filijs, & sic nepotes haberent suę dictetatem tertiæ: sed tamen habent integram tertiam collationis. Item quid hoc ad hunc titulum? Respond. quia hic titulus dicit de collatio ne facienda à patre filijs, vt supra ea. l. i prin. cuius rei causa etiã supponit generaliter qui, & quantum debeãt conferre nepotibus, & quibus etiam conferãt nepotes.

s Fratri suo. Qui erant in potestate.
t Ex eodem filio. Mortuo.
u Defuncti. Proaui.
x Filio Scilicet pronepote defuncti, videbatur q̃ patruus emancipatus cõferret soli pronepoti, qui remãsit in potestate. sed secus est, & habet hic locum eadẽ quæstio quæ etiam habetur in superiori §.
y Sed & si. Supradicunt qualiter nepotibus cõferatur: nunc econtra qualiter ipsi cõferant, & cui, & dic q̃d habui patrem, ex quo fuerunt duo filij, q̃ fuerunt nepotes patri meo, i. auo suo, & ex vno eorum nepotum præmortuo duo sunt pronepotes ad auũ, quorũ alterũ emancipauit auus. nunc auus moritur: ego filius succedo in dimidiã nepos superstes in mediũ alterius dimidiæ, alia quarta deberet dari p̃nepoti remanenti in potestate de iure ciuili. sed per p̃torem fit ei iniuria, qui vocat etiam nepotem emancipatũ, cui datur alia quarta, cũ ergo ei soli faciat iniuriã ei soli cõfert. secũdo confert patruo suo si supersest. si non supersest proximior patruus, tunc tertio mihi, qui sum patruus magnus.
z Pronepotes. Scilicet sint.

Nihil hac parte. Si filius emancipatus prætreritus à patre petit contra tab. legata tenetur exceptis personis præstare, nunquid si suus nepos succedit cũ emancipato ex isto edicto, præstabit legata exceptis personis? de hoc non videt caueri in isto edicto, sed dicẽdum est, sicut emancipatus præstat. ita nepos suus. Viu.

a Edicti. De coniungendis. Acc.
b Sermo. Ideest, edictum de leg. præst. quod est sup. & pone nepotem in potestate hæredem instítutum, & patrem eius emancipatum prætreritum, vel ambos prætreritos extra neo instituto, & petijsse contra tab. rupto testõ. & iungun tur, & ambo soluũt legata exceptis personis: quia cum nepos facit iniuriam emancipato. qui solus de iure prætorio succepit, & percipiat emolumentũ, participet & onus. & facit supra de le. præstan. l. nepos. & l. seq.
c Ipsum. Nepotẽ. q̃ plus haberet quã pater, si legata solueret pater, & nõ ipse

Qvidvos. CASVS. Titius duos filios habens alterum emancipauit nepote ex eo in potestate retento: is emancipatus filium sustulit. deinde Titius testamento suo hunc filiũ à se emancipatum exhæredauit: fratrẽ eius (quẽ & post alterũ emancipauerit) præterijt nepotes ex priore filio emãcipato hæredes instituit. Certè filio p̃terito ităque nepoti in potestate retento datur bonorum possessio. non ẽt filio exhæredato, aut nepoti post emancipationẽ susceptο. huic tamẽ nepoti conferuatur virilis portio propter institutionem, ex constitutione diui Pij.

d Emancipauit. Scilicet primum & aliũ post: vt infra innuit.
e Filium. Scilicet alium: & sustulit, id est, p̃creauit, scilicet post emancipationem.
f Exhæredatus. Filius primo emancipatus, ex quo sunt nepotes.
g Frater eius. Ordo literæ est. quæro cum frater eius frater non est, soli patruo non etiam patruo maiori.

Clausula adiecta in lege interpretata, videtur repetita in lege interpretante. Bero.

Tunc libro xlii. ad Edictum.

II.

Nihil in hac parte edicti a cauit prætor, vt legata exceptis personis nepos præstet: sed potest superior sermo b & ad hunc casum referri. Nam absurdum est, patrem quidem eius legata præstare, ipsum c verò plus habere: cùm eadem condirione in eandem partem d vocentur.

Marcellus lib. ix. ad Edictum.

III.

Qvi duos filios habebat, alterum ex his emancipauit, a nepotem ex eo in potestate retinuit, emancipatus filium b sustulit: & à patre exhæredatus c est. Quæro, cùm frater eius d, & ipse emancipatus sit prætreritus, & nepotes ex emancipato filio ab auo hæredes instituti, e quid de bonorum possessione iuris sit? f, & quid interfit, si emancipatum quoque, ex quo nepotes erant nati, prætreritum esse ponamus, g Respondit: Si filium, retento ex eo nepote: emancipauit, & emancipatus procreauit filium, & hęres uterque nepos instítutus fuerit, pater eorum exhæredatus, alius filius prętreritus: solus h filius prętreritus bonorum possessionem contra tabulas petere poterit: exhæredatus enim obstat filijs suis i post emancipationem susceptis, nepoti tamen retento in potestate bonorum possessio dari debet: quoniam si pater eius emancipatus præteritus esset, simul cum eo k bonorum possessionem accipere posset: propter l id caput edicti, quod à Iuliano introductum est, id est, ex noua clausula. nec debet deterioris esse conditionis, quia pater eius exhæredatus fit: idque ei m prętetito quoque prętari oportebit. Sed fratris eius, qui post emancipationem natus est, diuersa conditio est. n conseruanda est tamen & illi ad virilem partem hęreditas: sicut etiam Imperator Antoninus in persona o nepotis ex filia rescripsit.

Modestinus lib. vi. Pandectarum.

IIII.

Mancipato a quis filio, retinuit ex eo nepotes in potestate. filius emancipatus susceptis postea liberis decessit. Placuit, in aui potestate manentes simul cum his, qui post emancipationem nati sunt, decreto vnde liberi in bonis patris emancipati. Sed quid ad hunc titulum? Respondeo, & si non directo, vtiliter tamen, & in hoc casu locum habet. nam retentus in potestate aui quodammodo quantum ad suũ patrem emancipatus videtur, cũ non iaceat sub potestate: coniungitur tamen tanquam emancipatus cũ ijs, qui sunt in potestate, vt viriliter cũ eis succedat Azo.

Exhæredatus. Scilicet fuit.
Solus. Non exhæredatus. illum enim excludit.
Filijs suis. Id est, filio, vt posui in casu. Azo.
Cum eo. Scilicet patre.
Pater. Scilicet filius patre committente edictum.
Propter id. Ratio superioris proximi dicti. & dic q̃ magister Iulianus fuit author huius noui edicti de coniungẽdis: quod prætor p̃posuit: vel fortè illius tantum clausulæ: vt nepos prætreritus cum exhæredato patre iungatur. Azo.
Ei. Id est, nepoti. etiam soli.
Diuersa conditio. Vtpote cum ei non detur contra tabu. Azo.
Nepotis. Instituti hæredis. & facit §. de inoffi. testam. l. si proponas. & §. de legatis præstandis. l. filiũ. §. ad eũ. Sed contra infra eodẽ l. fin.
Mãcipato. CASVS. Pater emancipauit filium, nepotem in potestate retinuit, filius liberos suscepit: tandem decessit, nunquid nepotes in potestate aui existentes simul cũ ijs, qui nati fuerunt post emancipationem, ad bona patris uocentur? Respondet, q̃ sic, ita tamẽ ut auus bona eorum (si qua habent) conferre, aut eos emancipare debeat.
Emancipato. Bonorum possessionem.

In P. F. Vocãtur. ẽ vet. exẽ. vocatur.
Alia nepotis &c.

Manente eo. Scilicet in sua firmitate. Azo. id est, saluo eo.

Per nepotes Scilicet in potestate retentos.

Bona sua. Scilicet. nepotū. ad quod ſ. de colla. bo. l. si quis filium. & l 1. §. is quoq;. & no. velit. nā non exigitur emancipare: vt ſ. de lega. 1 l. filiusfamilias. §. ſecundum vulgarem, nisi in calib. no. in ſtit. quib. mod. ius par. pote. ſolui. §. fi.

Emolumentum. Nepotibus.

I nepos.

Si pater filium emancipatum præterijt, nepotem ex eo exhæredauit, si nepos ſuccedit hæredi inſtituto, & præteritus petit contra tab. itte nepos non iungitur cum patre ſuo, quia non vocatur ut nepos, ſed vt quilibet extraneus.

Nō poterit. Quaſi ipſe ſit inſtitut⁹ ab auo, & ſic accipiat contra tab. alio cōmittente edictum.

Nō ſuo nomine. Vt ſupra eod. l. 1 in prin. & ſupra de cōtra tab. l. non putauit. §. ſed & ipſe. & ſ. de ope. libert. l. cū patronus. §. cum libertus, & ſupra de leg. præſta. l 3 §. hoc autem.

P.F. ſed vt.

I quis filium

Pater. familias habebat filium in poteſtate: quendam extraneū in locū nepotis adoptauit, filium emancipauit. nunquid nepos adoptatus iungetur filio emancipato? non. quare? qa deſijt eſſe nepos ei cum emancipatus eſt filius. Viu.

In P.F. quaſi ex eo filiūa tū. vnde An. Aug. emē. li. j. ta. 1.

Sicī P. F. & rectè Hal. tamē ſcripſit, qa nō deſint eſſe emācipatus ex liberis.

Deſijt. Alias de eſt non. & ſecundū hoc iſtud, quia erit ratio quare uideatur admitti & reſpondeī, hac rōne non poteſt iungi: quia deſijt eſſe &c. vel ſi habeas nō, erit ratio quare non debeat admitti, non tamen ſufficiens. ſed ſubauditur. nec huius nepotis cauſa eſt naturalis. Azo. & ſecundum hoc non obſtat infra de capt. l. ſi me.

I poſt emancipationem filij.

Pater filiū emancipauit, & ex eo ſuſceptus eſt nepos. iſte nepos iungitur patri ſuo ex iſto edicto, & hinc nepoti debet pars conferuari. ſi patruum nō habet, dimidia conſeruatur. ſed ſi haberet patruū indubitanter ſi petitur contra tab. fiunt ſemiſſes, & emancipatus cū filio vocatur in ſemiſſem, patruus in alium nā ſi ex filio in poteſtate cōſtituto eſſent duo nepotes vocarē tur in vnā dimidiam, ſiue ſit petita cōtra tab. ſiue ab inteſtato locus ſit ſucceſſioni. ſed debet aliq̄ cōferre: quia pater ſuus cōfert. patruus ſuus non. ſed ſi peteret contra tab. patruo conferenda tenetur præſtare legatum patruo, cum ſit de liberis Viu.

Conſeruanda. Ex interpretatione potius, quā verbis edicti, cum edictum iungat nepotē in poteſtate retentum: vt ſupra e. l. 1. in princ.

Semiſſes. Nō computato tali nepote.

Antonini. Per cōſtitutionem Antonini tali nepoti conſeruatur portio: vt ſupra e. l. qui duos. in fi.

Virilis. Ideſt, tertia. duo enim ſunt filij: & ſi hic nepos vocaretur in virilē, tertiā haberet: vt ſ. de leg. præſtan. l. virilis. in prin. Azo.

Quarta. Scilicet totius hæreditatis. i. dimidia dimidiæ. ſicut ſi in poteſtate eſſet retētus & hoc eſt, nam ſi, &c.

Coniungebatur. Per verba edicti.

Proponam⁹. Aliā ponit quæſtionē. Acc.

Ex eodem. Scilicet filio. & hic duo nepotes: alter in poteſtate, alter non: & quod ſubijcit duo, mutat caſum: tandē redit ad iſtum ibi, an ergo, &c.

Quartam. Totius hereditatis. i. dimidiam dimidiæ. Azo.

Ergo nunc. Quando alter de nepotibus eſt in poteſtate, alter non.

Seſcuncia. Ideſt, vncia & dimidiam. & ſic inter ambos habeant tres vncias id eſt, quartā totius hereditatis: vt Inſt. de hæred. inſtitu. §. hæreditas.

P.F. nō poti.

Retentus. Et hoc ſatis videī, cū ſint duo nepotes alter in poteſtate, alter nō: ſed quæſtionē ſupra factæ ibi, nunc verò &c nō relp & ideo dic virilem conſeruandam vt eo. l. q duos. in fi. quę eſt cōtra. cū enim duo accipiūt cōtra tab. pater & filius, virilis. conſeruaī filio, i. nepoti: vt ſ. de leg. præſt. l virilis. in prin. Nec mirum ſi plus habeat nepote in poteſtate retento, qui ſolā quartā hēt ex hoc edicto. hoc. n. non ſuo iure contra tab. habet ſed quia inſtitutus eſt. Alij dicunt & hunc in quartam vocari, & corrigi quod eſt in l. qui duos in fi. Alij q ibi in virilē. i. in tantum, quantum acciperet nepos in poteſtate, & ſic illa ſecūdum iſtam non in virilem totius hereditatis.

Et patruo. Non ſolum patri H.

Præſtaret. Non ſolum pater, ſed etiā patruus: nec obſtat

obſtat. ſ. de leg. præſt. l. nepos, in fin. quia ibi erat nepos in poteſtate: hic non.

A Carboniano p̄tore. ſicur Publiciana, à Publicio, vt Inſti. de act. §. aliæ.

ADDITIO. Iſte titulus ita continuatur ad præcedentia. Quædam bo. poſ. de quibus habuiſtis, tribuunt ius etiam ei cui decernitur bon. poſ. ab in teſtato de quibus infra habebitis: & iſtæ dicūtur ordinariæ. quædam ſunt quę tribuūt factum, & faciunt de tentatorē, qualis eſt illa quæ datur ventri ſ. de vent. in poſſ. mit. & qualis ē Carbon. ideo ponit de Carboniano edicto. & poteſt exponi dupliciter, de Carb. edict. & de beneficio Carb. edicti, quod eſt equiſſium. Deus

Iuriſconſultus primò ponit edictum. ſecundò incipit edictum exponere. Secunda ibi, non tantùm maſculi. Bartolus.

I.

I cui cōtrouerſia fiat, & an inter liberos ſit, & impubes ſit: cauſa cognita. perinde

inſpirauit homines ad inueniēdū tale beneficiū. Cōtingit aliquādo q̄ mortuo pr̄ remanet Impubes: ipſi mouetur q̄ſtio ſtatus & bonorū: & vult Carbonianum, q̄ differatur in tempus pubertatis: & mittaī in poſſ. bo. Vel exponitur de Carb. edict. i. de Carb. bo. poſſ. quando competat, & quando non, & q̄ ſit eius beneficium. quando competat, dicitur in l. 1. quādo non dicitur in. §. fi. Pomponius. quod ſit eius beneficium dicitur ſ. eo. l. ſed & ſi is. Viu.

I cui. Caſus vſque ad §. Papinianus. aliàs Pomponius dicitur. & debetis ſcire. Iſte titulus eſt leuis titulus: in lib. iſto fortiores ſunt leges. Contingit aliquando quod pater decedit inteſtatus relicto filio impubere. agnati impuberis incipiunt malè cogitare de eo. veniunt, & dicunt: tu non fuiſti eius filius, licet teneret te pro filio: quia iſta mulier decepit eum, non debes habere bona: mulier mater iſtius incipit fiere: iſti agnati ſunt magni loquuntur cū multis, & ſua aſturia ligāt ſibi oēs agnatos. iſte puer remanet ſolus cum matre: ideo dominus Carbo. interponit ſe, dicit quod ſi filio impuberi ab agnatis mouetur quæſtio ſtatus, & bono. mittam eum in poſſe. omnium bonorum & differam quæſtionē ſtatus, & bonorum, donec erit pubes: tunc agnati dicant, ſimilatur patri, & recedunt ab illo & ſuauhunt puerū. vnū ſciatis, ſi puer petit Carb. bo. poſ. debet cauere de bonis nō diminuēdis. & adueniente pubertate ſi nō apparet filiꝰ, habebūt illi bona: ſi nō caueat, cęteri erūt cū eo in poſ. Datur Carb. bo. poſ. nō tm̄ maſculis, imò fœminis deſcendētibus p̄ lineā maſculinā. & eſt ſciendū, q̄ bus liberis datur Car. bo. poſſ. ex teſtō & eiſdē datur ab inteſtato. Sed qd erit ſi impubes patitur controuerſiā, nō q̄ nō ſit de liberis, ſed quod. nō ſit poſt emācipationē à patre in poteſtate retētus? ſimiliter differtur q̄ſtio in tēpus pubertatis. vnū ſciatis, ſi pater negauit filiū daī bo. poſ. Carb. ſed ſi nō negatur filius, ſed dicaī ſeruus, ei daī Carb. bo. poſ. Sed ſi ſi ſcus mouet alicui impuberi q̄ſtionē ſtatus & bonorū datur Carb. bo. poſ. Si q̄s. Hic ē mirabiles caſꝰ, & ē talis. Habeo filiū, & ex eo nepotem filio emancipo, decedo inteſtatus, dicit nepos ī poteſtate retentus, debeo ei ſucceder: eiu verò emācipate nō: quia es incognitus à iure ciuili: dicit filiꝰ, tu nō es filius meus: dicit nepos: ego volo petere Carbon. bo. poſ. certè permittitur. & q̄ dicitur eſſe locꝰ hic, ita breuiter no. exēplū hoc modo. Pater aliquo tempore credidit puerum eſſe ſuū filiū: mutauit opinionē, tēpore mortis noluit facere teſtamentū veniebat aliquis: quare non inſtituꝰ iſtū? ſcitis quare? qa non credo meum filium eſſe: moritur ipſe. mater petit quod in ducatur in bo. poſ. ex Carb. edicto inducetur. ſecus ſi pater ex teſtamento diceret, talem puerū exhæredo, quia nego filium: hoc caſu excludetur à Carbo biano. ſic ſoluitur cōtra. ar. ſ. ea. l. §. Pōponius. Interdū maius periculum eſt dicere, tu es ſeruꝰ quā dicere, tu non es filius: & vbi maius periculum, maius conſilium. ſ. de ven. in poſſ. l. 1. in prin. Pōponius. Habuiſtis, quando locū habet Carb. modo ponit quando ceſſat ſi impubes inſtituitur: uel exhæredatur: quia teſtator videt eum excluſiſſe niſi ī caſu, ſi filius poſthumus hæres eſt inſtitutus. ſi ergo alquis inſtituit filium ex minima parte, Carb. debet ceſſare: ſed ſi fortè aliquis inſtituit filiū, & rogauit reſtituere, Carb. ceſſat. Sed quid filius nō eſt inſtitutus, vel exhæredatus, & mouetur quæſtio matri. Et dicitur q̄ ſi ſubiecit partū, erit locus Carb. edict. Vnum ſciatis, ſi matri, & filio mouet quæſtio, mater defendet filium: & ſi fertur ſententia contra matrem, præiudicat filio. Sed ſi dicatur matrē partum ſubieciſſe, agitur cōtra matrē, & pronuntiatur cōtra eam. h. d. cum ſ. ſeq. Viu.

Si cui. Nō inſtituto. vel exhæredato. ut ſ. ea. l. §. Pōponius Azo.

Fiat. A poſſidente. nā & reus dicitur facere cōtrouerſiā, ut: ſ. de procur. l. non ſolum, §. ſi ſtatus. hic. n. filius agebat. ut ſtatim. patet.

Si. Scilicet cōnumerandus. & ita de ſtatu, id eſt, de filatione ſimul, & de bonis: alioquī locū nō habet vt ſ. eo. l 3. §. quamuis. idem & ſi ſeruus dicatur: vt ſ. eo. §. ſed & ſi quis.

Et impubes. Alij enim non ſubuenitur: quod dic, vt ſ. eo l. 3. §. puberi.

Cauſa cognita. Quod dic, vt ſ. eo. l. 3. §. cuſę. Azo.

Poſſeſſio. Corporalis rerum hæreditariarum.

Non detur. De bonis reſtituendis ſi appareat eſſe nō filiū: vt colligitur ſ. eo. l. ſed & ſi is. §. pen. & dicī ſ. de coll. bo. l 3. §. 1. Item imò quandoque. & ſi ſatiſdetur: vt ſ. eo. l. ſed & ſi. in prin. Azo.

Simul. Sed diſſimiliter: quod dic: vt ſ. eo. l. de bonis. §. qui pupillo. & l. ſed & ſi is.

Ex virili. Scilicet tantū, non ex fœmineo: nam cū eis contra tab. denegetur: vt ſ. de contra tab. l. illud. §. ad teſtamēta. ergo & hoc edictum: vt ſ. prox. §. differtur tamē quæſtio, vt ſ. eo. l. de bonis. in prin. Azo.

Et generaliter dicim⁹. Huic regulæ derogaī, & ex teſtamento, quia cōtra tab. non datur inſtituto vel exhæredato, vt ſ. de contra tab. l. 1. in princ. ſed hoc

quandoque. sic ff.ea.l.§. Pomponius. & l.impubes.§. interdum. Item ab intestato: quia contra tab. non habet locum ab intestato: vt Inst. de bo. poss. §. finautē. hoc sic, vt infra eodē. l. Carb. i. respo. & l. de bonis. §. huic. quæ sunt contra qui. de inoff. test. & qui sunt isti, habes §. de contra tab. l. 1. in prin.

a Ab aliquo. Extraneo. Azo.

b Ab ipso patre. Scilicet dicitur quod non sit de liberis. Azo.

c Patre. Repete cō trouersiam patitur.

d Testator. Id est, auus ptēdicti patris pater.

e Carboniano. Nō ergo patris dictum filio præiudicat, vel etiā ignorantia: vt ff. de cap. l. si quis in genuā. nec matris: vt §. de prob. l. fi. in fi. & arg. §. ad Syl. l. 3. §. 1. licet prosit patris dictū: vt supra de lib. agno. l. 1. §. Iulianus, & §. de prob. l. fi. in prin.

f Nam vel. Pro etiam. aliàs, nam &c.

g Inuenta erit. Non non aperiri viā malitijs. sic §. de transf. l. cum hi. §. fi cū lis. & de trib. l. illud. §. sed si mercem. & C. de edi. dui Adr. tol. l. quamuis.

h Sed & si fictus. Facit supra de bo. poss. l. non est.

i Cessare. Ad seriptum. facit infra eo. l. 3. §. quamuis ff. eo. l. cum hinc. ad exheredatum facit infra eod. l. fi impubes. §. cum vero. & §. interdum. & §. de inoff. testam. l. qui de inoff.

k Habet. Bonorū possessionem. Scilicet secundum tabul.

l Possessionē. Scilicet secundum tabulas.

m Videatur. Id est, præsumatur: quia constante matrimonio est editus. vt supra, de ijs qui sunt sui, vel alterius. iuris l. filium. §. nō tamē. Azo.

n Bonorum possessio. Carbonia. Sed cur huic magis datur, quam nato institutori? Respon. in iā nato non est dubitatio an sit institutus: constat enim, vnde sufficit ei secūdū tab. et hic nō est verisimile testatorē instituisse nisi eū qui ex se concipereturi vt supra de cond. & demonst. l. cum vir. vxori, at nunc non cōstat esse conceptum ex eo, p̄ter negationē: vt C. qui ad libe. procla. l. fi. & ideo nō extraordinaria magis quam ordinaria bonorum possessio secundum tab. competit. Idem si negaretur institutus, vt ff. eo. l. 3. in prin. Azo.

o Idem ait. Idem Pomponius, vel idē ius esse ait Pomponius.

p Quod diceret. Scilicet pater: vel diceret ille, qui facit cō trouersiam, & sic legitur cum sequentibus.

q Elogio. Scilicet illo, qui ex adulterio natus est. Azo. & no. quòd ratio huius edicti est, quia per dicendo eum spurium, videtur exhæredasse vt extraneū & sic exheredatio non valet, & eadē est ratio in sequētibus: quia cum imposuit poenam, si diceret se filium, per cōsequens voluit eum extraneum dici, vt arg. Inst. de leg. §. fi. & sic vt extraneum exhæredo, & hic nō valet, vt potest res inepta in extraneo: vt infra de verborum obligat. l. quidam cum filium. § in eo. & sic habes tres casus, in quibus exhæredatio habetur p infecta: sed in eo casu cum dixi exhæredo, quia ex adulterio &c. videtur valere exhæredatio: vt supra de liberis, & posthum. l. & si percerit. in princi. Solu. quod hic dicit nullam exhæredationem, dic si probetur eum filium esse: pater enim eū ideo exhæredauit, quia credebat eum non esse filium. interim ergo donec probetur filius, exhæredatio nocet: vt supra de liber. & posthum. l. si posthumus. § fi. secundum Azo.

r Nō quasi filium. Scilicet instituit.

s Decessisse. Quasi se præterito, cum non sit institutus vt filius.

t Negent. Ac per hoc testamentū respectu eius portionis, in qua institutus est, nō valere cōtendūt: vt C. de

Vbi maius periculū est, ibi cauti' est agēdum: vt in c. vl. cum gl. super ver. p̄sonaliter, in fi. vl. colum. extra de offi. de leg. &c. vbi periculū maius. de el. li. 6.

competere, qui repelluntur à contra tabulas bonorum possessio. Si qs non ab aliquo [a] hanc controuersiam patiatur, quòd inter liberos nō sit, sed ab ipso patre: [b] vt puta nepos, qui se retentum in potestate aui dicit, ab emancipato patre, [c] cui iungi desideratan differi debeat. Et magis est, vt differatur. Parui enim refert, quis ei controuersiam faciat, cum & si testator [d] eum negauerit ex liberis, non tamen exheredem scripserit: Carbonianno [e] possit esse locus. Sed & si quis non tantum ex liberis negetur esse, verūm seruus etiam esse dicatur, forte ex ancilla editus: Iulianus scripsit, adhuc Carboniano locum esse: quod & diuus Pius rescripsit.

Nam [f] vel magis consulendum est ijs, quibus maius periculum. inreditur. Nam si aliter obseruetur: inuenta erit [g] ratio, quemadmodum auctoritatis quoque eo maiore iniuria impuberem afficiat, quò & plura, & grauiora de eo mentiatur. Sed & si ipse defunctus seruus esse dicatur: idem erit dicendum. Sed & si fictus [h] faciat impuberi controuersiam: Carbonianum edictum potest locum habere.

Ei, qui habet bonorum possessionem secundum tabulas, non datur Carbonianum.

Pomponius lib. lxxix. ad edictum scripsit: cùm filius hæres, vel exhæres scriptus est, Carbonianū edictum cessare, [i] quāuis filius esse negetur: qa vel quasi scriptus habet [k] bonorū possessionem: [l] ēt si filius non sit: vel repellitur quasi exhæredatus, & si filius esse videatur: [m] nisi fortè posthumus (inquit) sit heres institutus, & natus negetur esse filius, sed subiectus esse dicatur: quo casu eius patris tantum danda est ei bonorum possessio, [n] ex qua institutus est. Idem ait, [o] cum quidā exhæredem scripsisset filium, quòd diceret, [p] eū ex adultetio conceptum: quasi fieret ei hæc controuersia, an inter liberos sit ex hac parte edicti ei bonorum possessionē competere, cum sine elogio [q] exigeres scriptus esset, non haberet bonorum possessionem. Idemque & si ita sit scriptum. Quisquis est, qui filium meum se esse dicit, exhæres esto, quia non est filius exhæredatus. Si quis filium suum hæredem instituerit ex minima parte, sic ille, qui ex illa natus est, hæres esto, non quasi filium [r] suum: deinde hic contendat patrem intestatum decessisse, [s] sequeci sui hæredem esse. interest, cohæredes eius vtrū negent [t] eum filium, an verò contendant testamentum valere. Si testamentum valere contendant: controuersia non est differenda: & Carbonianum edictum cessat. [u] Quòd si filium eum negant, & ad ipsos potius quasi ad consanguineos hæreditatem [v] pertinere dicunt, data bonorum possessione impuberi, controuersia in tempus pubertatis differtur. Si mater subiecti partus arguat: [w] an differenda sit quæstio propter statum pueri, quæritur? Et si quidē pupilli status in dubiū [x] deducatur: differri quæstio in tēpus pubertatis debet, cum metus esse possit, ne minus idoneè defendatur. Cū verò mater [y] reapostulatur: vtique integra fide, & maiore constantia causam defensura: recenti tempore dubium non est cognitionē fieri oportere: & post euentum cognitionis [z] si suppositū partum apparuerit: [a] actiones hæreditariæ pueri denegandæ sunt: omniaque perinde habēda, atque si hæres scriptus non esset:

Donec viuit aliquis ex participibus criminis, non potest agi ciuiliter de crimine contra tertium. Bar.

II.

Licet [b] mulier, quæ partū subiecisse dicitur, decesserit: tamen si participes malefici sint: in præsenti cognoscendum est. Si aūt nemo sit, q̄ puniri possit, quia omnes participes facinoris fortè decesserint: [c] ēm Carbonianū edictum in tempus pubertatis differenda est cognitio. [d]

Posthumo instituto, licet habeat secundum tabulas, potest etiam habere locum hoc edictum. Bar.

Vlpianus lib. xlj. ad edictum.

III

Carbonianū edictū [e] aptatū est ad ptata bulas bonorū possessionem [f] & intestati: [g] ita de bonis tñ faciunt controuersiam: vnde non dēt differri. vt ff. eo. l. si impubes. § cum vero.

a Ab aliquo. Extraneo. Azo.

b Ab ipso patre. Scilicet dicitur quod non sit de liberis. Azo.

c Patre. Repete cō trouersiam patitur.

d Testator. Id est, auus ptēdicti patris pater.

e Carboniano. Nō ergo patris dictum filio præiudicat, vel etiā ignorantia: vt ff. de cap. l. si quis in genuā. nec matris: vt §. de prob. l. fi. in fi. & arg. §. ad Syl. l. 3. §. 1. licet prosit patris dictū: vt supra de lib. agno. l. 1. §. Iulianus, & §. de prob. l. fi. in prin.

f Nam vel. Pro etiam. aliàs, nam &c.

g Inuenta erit. Non non aperiri viā malitijs. sic §. de transf. l. cum hi. §. fi cū lis. & de trib. l. illud. §. sed si mercem. & C. de edi. dui Adr. tol. l. quamuis.

h Sed & si fictus. Facit supra de bo. poss. l. non est.

i Cessare. Ad seriptum. facit infra eo. l. 3. §. quamuis ff. eo. l. cum hinc. ad exheredatum facit infra eod. l. fi impubes. §. cum vero. & §. interdum. & §. de inoff. testam. l. qui de inoff.

k Habet. Bonorū possessionem. Scilicet secundum tabul.

l Possessionē. Scilicet secundum tabulas.

m Videatur. Id est, præsumatur: quia constante matrimonio est editus. vt supra, de ijs qui sunt sui, vel alterius. iuris l. filium. §. nō tamē. Azo.

n Bonorum possessio. Carbonia. Sed cur huic magis datur, quam nato institutori? Respon. in iā nato non est dubitatio an sit institutus: constat enim, vnde sufficit ei secūdū tab. et hic nō est verisimile testatorē instituisse nisi eū qui ex se concipereturi vt supra de cond. & demonst. l. cum vir. vxori, at nunc non cōstat esse conceptum ex eo, p̄ter negationē: vt C. qui ad libe. procla. l. fi. & ideo nō extraordinaria magis quam ordinaria bonorum possessio secundum tab. competit. Idem si negaretur institutus, vt ff. eo. l. 3. in prin. Azo.

o Idem ait. Idem Pomponius, vel idē ius esse ait Pomponius.

p Quod diceret. Scilicet pater: vel diceret ille, qui facit cō trouersiam, & sic legitur cum sequentibus.

q Elogio. Scilicet illo, qui ex adulterio natus est. Azo. & no. quòd ratio huius edicti est, quia per dicendo eum spurium, videtur exhæredasse vt extraneū & sic exheredatio non valet, & eadē est ratio in sequētibus: quia cum imposuit poenam, si diceret se filium, per cōsequens voluit eum extraneum dici, vt arg. Inst. de leg. §. fi. & sic vt extraneum exhæredo, & hic nō valet, vt potest res inepta in extraneo: vt infra de verborum obligat. l. quidam cum filium. § in eo. & sic habes tres casus, in quibus exhæredatio habetur p infecta: sed in eo casu cum dixi exhæredo, quia ex adulterio &c. videtur valere exhæredatio: vt supra de liberis, & posthum. l. & si percerit. in princi. Solu. quod hic dicit nullam exhæredationem, dic si probetur eum filium esse: pater enim eū ideo exhæredauit, quia credebat eum non esse filium. interim ergo donec probetur filius, exhæredatio nocet: vt supra de liber. & posthum. l. si posthumus. § fi. secundum Azo.

r Nō quasi filium. Scilicet instituit.

s Decessisse. Quasi se præterito, cum non sit institutus vt filius.

t Negent. Ac per hoc testamentū respectu eius portionis, in qua institutus est, nō valere cōtendūt: vt C. de hæred. instit. l. si pater. vt & hic, & ff. exponitur. Azo.

u Deberet n. differri de statu: qa quæstio status an quā piudicialis differēda est. vide p do. Ia. in §. piudiciales. Inst. de act. & ibi in glo. magna, & p doct. in l. fi. C. de or di. iud.

Valere Solummodo respectu partiū omnium: nō etiam negant eū filiū.

v Pertinere dicunt. Si testamentum valere contendant: controuersia non est differenda: & Carbonianum edictum cessat. Azo.

w Cessat. Vt ff. eo. l. si impubes. §. cū vero. Sed argu. contra ff. eo. l. de bonis. in prin.

x Hereditatē. Nunquid hic hereditatē amitteret, si probaretur nō filius? Ar. quod sic, ff. de iure fisci. l. aufertur. sed non est ita: quia hic nō vt filius fuit in institutus, vt hic dicitur: nec falsa demōstratio ei nocere debet: vt §. de cond. & demon. l. demōstratio & C. de fal. cau. l. 2. Acc.

y Arguatur. Id est, accusetur lege Cornelia de fal. vt C. de fal. l. 1. Azo.

z In dubium. Facta controuersia ei puero de bonis, & de statu, vel de statu tantum: vt ff. l. 3. §. quāuis. H.

a Cum verò mater. Scilicet tantum. alioqui si etiam puero fieret quæstio, differetur: vt supra dictum est, vel ut dicunt supra proximo puero tantū, & non matri fiebat quæstio, hic vtrique. quos & ratio huius legis & sententia, & hęc verba iuuare videntur. Azo. & facit supra de adulte. l. miles §. defuncto.

b Cognitionis. Habitæ contra puerum conuentum vna cum matre.

c Apparuerit. Sententia lata contra puerum nō cōtra matrem solā. illa enim puero non præiudicat, vt supra de iureiur. l. 3 §. pen. Sed arg. contra §. de vēr. in pos. mit. l. fi vēteris. Sol. ibi facit ff. eo. l. 3. §. fi ff. & l. si impuber. §. si mater. & l. Titia. & qd no. C. de fal. l. 1. Itē facit ff. de fal. l. 1. & l. qui falsam. § 1. & l. lege. §. de partu.

ADDITIO. Dic secundum Bart. q̄ in d. l. si ventris. acculabatur mater tola fiebat tamē præiudicium partui futuro: sed hic fiebat p̄iudiciū partui iam nato. & est ratio. sicut enim cū mater est minor, quæstio differtur. ita etiam quando est grauida, dēt differri: quoniam non potest ita sufficiēter defendere. Item ratio: quia magis fauemus patrui nascituro, q̄ iam nato: vt l. 2. §. si ea. §. de ven in pos. mit.

d Licet. Participes. contra videbat: quia auctrice extincta, nec ipsi teneri possunt.

e Decesserint. Hoc est cōtra nos, qui dicimus quòd viuente criminoso, qui pōt criminaliter accusari, potest etiam ciuiliter agi. Alij contra. quod dic: vt C. de fide instru. l. fi. §. 1. & hic etiā in vita mulieris potest exerceri Carbonianum.

f Cognitio. De statu & de bonis. Azo.

g Arbonianum. Carbonianū edictum aptatur aliquando ad bon. poss. cōtra tab. vt quibus datur illud, deī & istud: item & ad bon. poss. intestati aliquādo, & in bo. pos. secundū ta. locū habet: vt cū pater instituit posthumum, & negatur filius potest esse loc' huic edicto. Scriptis hæredibus nō dat bon. poss. ex hoc edicto. Vnū scias si mouetur quæstio status, & bonorū, differtur ex constitutione, pubes autē nō habet beneficiū Carbo. edicti, si mouetur ei quæstio status & bonorum. Causæ cognitio. Habuisti, si cui mouet controuersia, q̄ qui inter liberos defuncti non sit causa cognita bo. pos. Carb. dabo. quid versatur ī causæ cognitione? hoc, vt si in euidenti est nō esse filium. denegēt ei. si autem certū est, vel dubiū est: detur ei. vbi iudicium est pro eo, statim datur: sed summatim cognoscit si est filius, sed versatur aliud: vt si expediat impuberi differri, differatur: aliter non. ergo duę sunt causę cognitiones. non expedit differri si habet probationes, vel p quos. defendatur. Item si hēt obstetricē p q̄ pōt probare filiationē. istud est fauore impuberis introductū, vt nō differat in tēpus pubertatis, & ideo si non expedit ei, nō debet differri. Si mater. Mater accusatur, quòd filium impuberem tempore partus falso subiecit. fertur sententia contra matrē, obest filio. non, Sed quia aliquis faciebat quæstionē status & bonorum, differtur: certè sic. Sed qd? decedit testator rel. cto puero anniculo, & alio q̄ habet 13. ann. & sex menses, agnati mouēt quæstionem ambobus, nunquid differtur quæstio status ex persona sua qui habet 13 ann. & dimidium? non, sed ex persona impuberis differtur q̄stio status in tempus pubertatis: siue impubes possideat bona, siue non. Sed quid? duo sunt impuberes, faciunt adinuicem controuersiam: vnus se dicit filium solum, alter dicit se & alium, tametsi adoleuerit ille, qui dicit se filium solum, differtur. si autem alter adoleuit, finita est eius quæstio in tempore pubertatis: & non differtur plus. h. d. vsque ad §. si quis liber. Viu.

h Bonorum possessionem. Vt cui illa dat, & denegatur: sic fiat de Carboniana bo. poss. vt §. eo. l. 1. §. & generaliter.

i Intestati. Quia concurrit cum vnde liberi: vt ff. eo. l. de bonis. §. huic.

a In quibusdam. Bene dicit casibus: qa regulariter non habet locum secundum tab. vt ff. eo. l. 1. Pompo. nius.

b Negetur. A legitimis esse verum. scp si institutus aliquis posthumus, & negetur etiã filius, alias non habet locum Carb.

bonorum poss. quia de bonis tantum est controuersia: vt supra eo. l. 1. §. si quis filium. Idem in quo libet impubere in stituto, vt habeat locum Carbon. bon. poss. si hæc duo negentur, secus si alterum tantũ: vt infra proxi. §.

c Et cum. Dic legata relicta filio, vt filio, & hæres dicit eũ non esse filiũ, mittetur in possessionem legatorum & differtur quæstio status & legatorum, & secundum hoc est mirum quòd legatario singulari detur Carb. etiã facto testamento secundum Py. & quæritur secundum eum, an filius pro his legatis habeat secundum tab. sicut Carb. quòd videtur absurdum. Vel plenius dicas posthumũ missum in possess. ex Carboniano, & legatarios legata petere. certè differtur, qa sperator petitio hereditatis mo ueri per legitimos contra filiũ, quando erit pubes: vt argu. C. de pet. her. l. fi. & secundum hoc dic causa. ff. legatorum, & poteſt, ideſt, debet, & facit ff. ea. l. §. si quis lib.

d Hæredi. Impuberi, quẽ constat sine negatione scriptũ. alioqui contra: vt ff. prox. resp. Azo.

e Certum sit. Ipse tamen possessionem adipiscitur iure cõmuni sine auxilio Carbo. vt C. de edi. diui Adria. tollen. l. quãuis & ff. quo. bo. no. l. 1. & 2. Azo.

f Differtur quæstio. Sed nunquã fit missio: vt statim ff. dixit. Azo. Item & hoc siue agat, siue conueniatur impubes: ut ff. ea. l. §. parui.

g Ex constitutionibus. Si uerò tãtũ de bonis, nulla fit dilatio: vt ff. eo. l. 1. §. si quis filiũ. & ff. eo. l. si impubes. §. cum vero Azo, Item contra ff. e. l. de bonis §. ita demum. Sol. ibi. Acc.

Possessionis. Petendæ, nõ petitę: vt ff. e. l. de bonis. §. post. Vel dic idem, & si sit indulta à iudice, dummodo res ipsa corporaliter nõ sit tradita. Azo. vt ff. eo. l. antep.

Causæ. Dixit ff. eo. l. 1. in princ. in duobus verti causæ cognitionem, & hic de primo. & ff. § pro xi. dicetur de alio.

Summatim. Imõ plene: vt C. eo. l. 2. sed expone: vt ibi.

Absolutã. Ideſt, sine dubitatione. hoc enim euidenter &c. sic ergo illa regula, dolo facit qui petit &c. vt ff. de except. do. l. dolo. habet locum & in possessorijs, & sic est contra infra, quo. leg. l. 1. §. rediguntur. sed dic vt not. in d. l. dolo. Item no. de summaria cognitione: vt ff. ad exhibend. l. 3. §. ibid. Acc.

Non esse. Quod duobus modis fit: vt ff. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. l. filiũ. §. sed & si sic. & §. sed mihi.

Vna. De qua dixi ff. prox. §.

Diligentissimè. Hæc ergo causę cognitio fit plene, sed superior semiplene, Azo.

Non eandẽ. Quia fierent infames. Et no. idem si de facto fiant infames: quia minus creditur. nam tempore rediti testimonij fides testis inspicitur ff. de testibus. l. 3. in prin. Vel dic nõ eãdem fidem, id est, nõ ita creditur: qa non est verisimile, quòd de tam longo tẽpore sic recordentur, sicut de recenti. Acc.

q Anum. id est, vetulã. Ad quod ff. de test. l. inuiti, & l. ex eo. Acc.

r Ancillas. Cautè hic in plurali, supra in singulari dixit: quia in quæstione vnius serui causa pondera nõ est: vt ff. de quæstio. l. 1. §. idem Cornelio. plurium enim seruorum argumenta, & indicia aliis præcedentibus sunt necessaria.

Similiter quæstio summaria habetur ff. eo. quẽ frequẽter. §. si verò post ipse. cum gl. super verb. sũmatim. ff. prin. ex vt lite nõ cõtest. Et de causis sũmarijs, & clausula summariè &c. Mandos. super ff. com. in ver. summatiè.

Hęc verba recitãtur in gl. in ca. quæ frequenter. super vers. subtrahatur extra vt lite non cõtest.

Veritatem.

Veritatem. Etiam contra fratres huius qui negatur filius, quod dic vt infra, de quæstio. l. extraneo. §. de quæstione. Azo.

b Insinuare. Non est idonea hæc allegatio, cum possent hodie testimonia publicari, vt in authen. de testibus. §. & hoc vero iubemus. coll. 7. idem & in superioribus allegationibus, sed nõ sic in inferioribus. Azo.

c Differtur. Hoc cõcedebat Bul. si filius peteret Carbo. aliàs etiam si sibi expediret repræsentari, tũ semper in pubertatem differtur, quod Ioã. non placet, pro Bul. est supra eod. l. 1. §. quamuis. nam ibi dicit differendã, cum tantum status sit controuersia, non ergo locum habet Carb. Sed argu. contra eum est ratio huius respon.

d Admissos. Ideo. ff. quia non satisfatur vt ff. eo. l. 1. §. 1. Azo.

e Hæreditate. Et de statu, aliter enim locum non habet, vt supra e. l. 1. §. si quis filium.

f Moliri. Repetere posse illos missos, & sic vel est ibi copula &, nouate &c. vel punctum loco copulæ.

g Expediri. Id est, defendere. sic infra, de reg. iur. l. sæpe. §. sed scientibus. vel dic agendo, vt infra eo. §. parui. & secundũ primam no. cogi aduersarios agere ad tempus. sic C. de inge. ma. l. diffamari. Azo.

h Quod pro ipsis. Nã qđ fauore, &c. vt C. de legi. & constit. l. quod fauore. & facit infra de lib. causa. l. diui. in principio.

i Obtinuerit. Idem & si succubuisset. Azo.

k Quæstio. Contra impuberem, sed cõtra matrem de adultero non tam facile. arg. infra, de accus. l. si cui. §. eiusdẽ. hic autem videbatur cõtra, quia absoluta adultera, & adulter videtur absolutus, vt ff. de adul. l. denunciasse. §. quæritur, & facit ff. eo. l. 1. in fi.

l Si is. Natus de secundo matrimonio.

Filio. Nato ex primo matrimonio, & eodẽ patre, licet non eadem matre. Acc.

Mater eius. Scilicet filij secundi matrimonii.

Impuberi. Superstiti.

Quam. Controuersiam.

Eum filium. Scilicet sup erstitem.

Suo an hæreditario. Sic ff. ad Treb. l. si res. in fi. Sed argu. contra in eod. titu. l. si patroni. §. qui fideicommissariam. secundo respons & l. facta. §. si cum suspecta.

Negat. Aliàs non negat, hunc scilicet superstitem filium defuncti: sed etiam dicit de suo, & dein de nec idem superstites negat filium suum fratrẽ: sed dicit matrem non debere succedere, & hoc colligitur ibi, non. n. &c. aliàs non habent non, & tunc dic secũdum H. matem negat superstitẽ filium, s. solum filiũ, quia & suum similiter dicit: nec superstes negat, sed & si negaret supstes, idẽ vt cesset Car. qa nõ patitur sed facit cõtrouersiã superstes, vt infra ead. l. §. qđ si ille. Accur.

Paternis. Melior ratio, quia tantũ de bonis & non de statu fit controuersia, vt supra eo. l. si quis filium. Azo. & facit infra e. l. si impubes. §. si pupillus.

Alterius. quoque. Sic supra quæ res pignoris ob. pos. l. Aristo. & quemadm. ser. amit. l. si communẽ, & supra, de vent. in pos. mit. l. antepen. Sed contra infra eo. l. Titia. sed dic vt infra eo. l. si impubes, §. si mater.

m Patrui refert. Quãtum ad differendã quæstionem status, nam vtrobique differtur, Accu.

n Petitor. Possessionis. Azo.

o Status. Scilicet tãtum, vel. status, & bonorũ, si velit in possessionem mitti.

Nõnunquam tũ ex ocio suboritur negotium, vt est apud Suidam.

Differt. Quæstio status, sed possessionẽ vel retinet,

Infortiatum.

veritatem pro partu possunt insinuare, vel instrumenta satis idonea ad victoriam, vel quædam alia argumenta, vt magis damnum patiatur pupillus, quod differtur cognitio, quàm compendium, quod non repræsentatur. Finge pupillum satisdare non posse, & admissos in possessionem, qui de hæreditate cõtrouersiam faciunt multa posse subtrahere, nouare, moliri, aut stulti, aut iniqui prætoris erit, rem in tempus pubertatis differre, cum summo eius incommodo cui consultum velit. Diuus etiam Adrianus ita rescripsit; Quod in tempus pubertatis res differri solet pupillorum causa fit, ne de statu periclitentur antè quàm se tueri possint. Ceterùm si idoneos habeant, à quibus defendantur, & tam expeditam causam, vt ipsorum interſit, maturè de ea iudicari, & tutores eorum iudicio expediri volunt, non dẽt aduersus pupillos obseruari, quod pro ipsis excogitatum est, & pendere status eorum, cùm iam possit indubitatus esse. Si mater impuberis subiecti partus rea postulata, causam obtinuerit, poterit adhuc superesse status quæstio, vt puta si dicatur aut nõ esse ex ipso defuncto cõceptus, aut ex ipso quidem, sed non ex matrimonio editus. Si is, qui status cõtrouersiam filio faciebat, & solum se filium dicebat, decesserit, & mater eius ei hæres extiterit, si quidem eandẽ controuersiam impuberi mater faciat, qui se ex alia natum affirmat, quã filius eius faciebat, scilicet vt neget eum filium, idcircoque ad se totã hæreditatem ex persona filij sui defuncti pertinere debere tempus pubertatis differri, Iulianus ait, quia nihil interſit, suo, an hæreditario nomine controuersiam faciat. Planè si mater negat hũc quoq; defuncti filiũ esse, idcircoque defuncti partem dimidiam hæreditatis solam sibi vindicet ex bonis paternis: non erit iudicium in tempus pubertatis differendum. non enim de paternis, sed de fraternis bonis impuberi fit controuersia. Ibidem Iulianus quærit, si duo impuberes patiantur status controuersiam, & alter eorum pubuerit, expectari alterius quoque pubertas debet, scilicet vt sic de vtriusque status agatur, ne aliquod præiudicium fiat impuberi puberis personam. Parui refert, vtrum petitor sit impubes an possessor qui status cõtrouersiã patitur, nam siue possideat, siue petat, in tempus pubertatis differt.

In P. F planè si imf conc dat hunc quoq: &c quã lect ie nẽ & ipse Acc. sẽsit Vide An to. Aug. li. 1 emẽ. c. 3.

a Patitur. Not. patitur. secus enim si alij faciat, vt infra ea. l. §. quod si ille.

b Differt. Quæstio status, sed possessionẽ vel retinet,

vel adipiscitur, vt supra. de inof. test. l. qui de inoffic. Item hæc vera sunt, si agatur possessorio: si autem petitorio, distinguitur an agat, & non differtur: an conueniatur, & tunc sic, etiam si proprij status controuersiam patitur, vt j. eo. l. §. missum.

Ad petitionem impuberis inferentis causam status non debet in tempus pubertatis differri: sed ad petitionem impuberis patientis, Bar.

a Si duo. Ad euidentiam huius §. dic quòd ille solꝰ, vel ille omnis impubes, qui patitur controuersiam status sui proprij possit postulare differri quæstionem statꝰ: ille autem impubes q facit alteri impuberi de statu eiꝰ impuberis quem cõuenit controuersiam, nunquam potest postulare, & est ratio, qa ipuberi, ne amittat libertatem suã, debet fauor exhiberi, non vt alium impuberem sua libertate priuaret, & ita omnia sunt clara. nam in primo responso sic dicitur, quia cum vterque alteri facit controuersiam, & vterque patitur ab alterutro, vtroque impubere existente adhuc differtur. In secundo vero est etiam prædicta ratio, quia cũ is adoleuerit, qui se solum dicit, alter autem qui & se dicit, est impubes: pubes impuberi facit controuersiam, & ita impubes patitur litem, & sic differtur, i tertio verò non differtur, quia pubes ab impubere patiebatur litem.

* In P. F. de parte .n. vtique litigatur.

* In P. F. non sunt hæc, sed facit.

b An & se. Scilicet & alium.

c Dicat filium. Scilicet se quisquam eorum: & sic quilibet de altero negat.

d Possessor sit. Scilicet quilibet eorum. de quo quæris.

e Et se. Scilicet & alium. Azo.

f Status. Sui, scilicet de filiatione.

g Facit. Scilicet de statu alterius controuersiam agẽdo vel excipiendo de possessorio vel peritorio. Acc.

¶ Si quis liber. Paterfamilias seruum suũ iussit liberum, & hæredem esse: postea iste seruus facit impuberi status controuersiam, cum iste impubes dicatur patris testamentum sui agnatione rupisse, nũ quid iudicia libertatis & hæreditatis sunt differẽda? Et respon. q sic. Viu.

h Iussas. Aliquis maior.

i Status controuersiam. Quia seruum esse dicat: agit ergo institutus petit. hæred. & filius dicit testamẽtũ ruptum, institutus replicat filium esse seruũ, secus autem si ipse pupillus ageret petitorio cõtra instituntum quia tunc non differtur. sic j. eo. §. missum, & C. de or di. iudic. l. 1. & est ratio, quia primo casu retinet, secũ do alij extraneo omnia auferri vult.

k Pendentes. Id est, si quis dicat ex testamento se esse liberum. ad quod C. de peti. hær. l. fi. & supra, de peti. hær. l. si quis liber. in fin.

¶ Cum extaret. Testator decessit intestatus relicto filio impubere, iste filius agit contra debitores hæreditarios: dicunt ipsi, tu non es filius defuncti, non succedis ei ab intestato, sed agnati: nunquid debet petere Carb. bo. possess. sic: sed habet necesse cauere agnato. Viui.

Pertinere. Scilicet dicunt.

¶ Missum autem, Impubes cui monetur quæstio status & bonorum, petijt Carbo. bono. possess. & missus fuit, ipse quasi bono. possessor vult agere petit. hæredi. contra eum qui mouet quæstionem status: vel res singulas petere, nunquid potest facere? non: sed sufficit ei differri q̃stionem in tempus pubertatis.

¶ Si tũ vult singulas res petere, quasi ex liberis hæres sit, audiendus est quo casu non solum hanc Carboniană, sed & ordinariã bon. possess. agnoscere dẽt: nempe, vnde liberi, vel vnde agnati, vel similem. vtriusq; autem bon. possess. agnoscẽdæ tempus annale est, & ordinariæ quidem tempus curit, ex quo patrem defunctũ sciuit: extraordinariæ autem (Carbonianæ, scilicet) ex quo, cõtrouersiam sibi fieri cognouit, quo fit vt aliquando vtriusque tempora simul currant: aliquando contingat, vt exclusus ab ordinaria, & extraordinariam possit petere.

l Edictum. Vt stat missio. Accur.

m Cautio. Cum fideiussore, vt C. eod. l. 1. & fiet seruo publico, vt j. rem pupil. fa. for. l. 2. Accur.

Cõtinuere. Videtur ergo quod prima missio nõ faciat eũ possessiorem, sicut nec in dãno infecto: nec ẽt illa quæ fit de ventre, vel causa rei seruandæ: vt j. de dam. infe. l. si fini. §. Iulia. & de acqu. poss. l. 3. in fi. sed debeat secundum interponi, vt hic innuit. Sed di co cõtra s. qd̃ statim ẽt possit si fuit e ipsa facta missio, & aliud in dãno infecto, qa ibi speratur dñiũ, vel satisdatio; hic autẽ etiam inuito aduersario mittitur impubes.

n Quæ primũ, & fin decretum operãt ad verã, & integrã possessionẽ, vide plenè in Spe. de primo & secundo decre. g totũ tit

impubes satisdans. Item & aliud in muliere, & similibus, quia hic semper dicitur danda ei Carbo. bo. pos. vel accipit bo. pos. vt s. e. §. duæ. in fi. & §. cause, sed in prædictis dicitur, mittit in possessionẽ, & taliter possessio nõ quæritur. vt j. de acq. pos. l. si quis autem. §. 1 & pro hoc quòd iste possideat, est infra l. ne. & supra, de inoffi. testa l. qui de inofficioso, quod ergo hic dicit, studeant prætores constituere possessorem, dic, id est, possessorem constitutum tueri: argu. infra. de verb. signi. l. lege. Vel dic quando est missus verbo iudicis tantũ constituetur possessor, vt adipiscat pos. cõtra extraneos, vt infra eo. l. quæritur, & ẽ vniuersalis, sed qua actione? Respõ. in factum, quæ oritur ex hoc edicto, sicut ex quolibet alio, vt infra ne vis fiat ei. l. pe. §. cum p̃tor, & veniũt corporalia tantum, arg. infra quo bon. l. 1.

2 Aut hæreditatẽ: quando verbo tantum erat missus, hæc enim agnoscẽs quã libet aliam bo. possessi. vel etiam vnde liberi, vel etiam vnde agnati, statim potest agere peti. hær. bo. pos. vt s. de bon. pos. hære. pet. l. 1. ita iste putabat, sed nõ est ita: quia aliæ tribuũtius in proprietate, hæc in possessione tantum, vt hic dicitur. vel si de facto erat missus, petet res aliquas quas non habet, petit. hære. vel rei vend qua si hæres, vel quasi habeat ius in proprietate: hoc nõ potest. Sed contra j. e. l. pe. Sol. ibi. Ac.

o Exceptione. Scilicet in factum, quia præiudicium hæreditati fieri non debet: vt infra, de excep. l. si post. & supra, de pet. hære. l. diuus. Sed nonne hodie cõtra: vt C. de pe. hære. l. fi.? Respon. nõ, quia hic agere vult hæres ad suum commodum, & alterius præiudicium qui moturus est litem: ibi vero conuenitur. Item cõtra supra eo. §. parui, dic vt ibi.

Iudicari possit. Vt C. de ordine iudi. l. 1. contra So. ibi. Accursius.

q Ex liberis. Id est, dicere, si ipse vult vendicare res, dicat se hæredem, vel quia sit de liberis, vel alius.

r Hæres sit. Scilicet petat.

s Præsumptio Carbonianæ. Id est, filiationis summatim cognitæ, vt supra eo. §. summatim, propter quod datur Carb. bono. pos. Azo.

Iniuriam. Scilicet de rebus admittẽdis. si enim petitoriũ ꝓponeretur. & propter præsumptionem qualem qualem res possessori auferretur, in perpetuum ius possidentium esset sopitum, vt C. vt lite pe. l. qui licitam. & ne inde iniuriarum &c. vt C. vnde vi. l. me minerint.

Liberis, dantur. Ex quolibet capite, vt inf. quis ordo in bo. pos. ser. l. si cohæredi. §. fi. Accu.

Carbonianã. Hoc cum tantum bonorũ sit controuersia secundum Ro. Sed certè hoc falsum est quia tunc non daretur. vt supra e. l. 1. §. si quis filium, quod hic concedit. Azo.

Ordinariam. Scilicet vnde liberi, vel vnde cognati: vel aliã quæ ei deferẽ, & hoc si voluerit actiones intẽtare, & ideo dicit, oportebit qa bene hæc sine ordinaria cõpetit, vt infra eo. l. si impubes, §. fin. licet actiones nõ exerceat. Accursius.

Ordinariæ. Sic dicta, quia tribuit ius in proprietate, hæc autem tantũ in possessione retinenda, vt j. ne vis fiat ei. l. pe. §. pe. & §. fi.

Scit. Et sic factũ, vt supra, de iuris, & fac. igno. l. 1.

Facultatẽ. Quod dic, vt s. de bo. poss. l. in bono. & continua l. seq.

Deo. Ex prima parte. Dicunt quidam contra tabu. qsia præcedit illam quæ datur secundum tabu. vt in fa, de secund. tab. l. 2. aliàs incipi. equissimum. tu dic vel illam contra tab. vel vnde liberi, vel aliã ordinariam ei competentem, quę dicuntur competere ex prima parte, quia frequenter currit ei ante tempus quam Car. vt statim patebit.

t Sequenti parte edicti. Silicet Carboniani.

u Carboniani. Veteris & solennis, quæ solẽnitas hodie est sublata, vt insti. de interdi. §. fi.

Bonorum possessionem. Carbonianam.

x Mortem. Scilicet statim.

Videbitur. Et ideo non petetur Carboniana finito tempore primæ.

Acceperat. Id est accipere poterat: nec enim accipit, vt in prin huius legis.

Quam. Scilicet Carbonianam.

y Vtetur. Id est, vti poterit. s. act. in factũ, quę vtilis ẽ ad corporalia solummodo, vt j. quo. bon. l. 2. Vel dic

posſeſsionis, ex quo patrem ſuum deceſsiſſe ſcit, & facultatem bonorum poſſeſsionis petendę habuit, Carbonianę vero ex eo tempore, ex quo controuerſiã ſibi fieri cognouit.

III.

Deo ſi ex prima parte edicti bonorum poſſeſsionem nõ petierit, aliàs poterit ex ſequenti parte edicti ad exẽplũ Carboniani accipere bonorũ poſſeſsionem, aliàs non poterit. Nã ſi cõſeſtim poſt patris mortẽ cõtrouerſia ei facta fuerit, an inter liberos bonorũ poſsesſionem accipere poſsit, ſimul ad vtriuſque edicti cauſam annus ceſsiſse videbitur. Si vero interpoſito tempore ſciuerit cõtrouerſiam ſibi moueri, poterit etiam finito tempore, intra quod ex prima parte bonorum poſſeſsionem acceperat, ex ſequenti bonorum poſſeſsionem petere, quam cum acceperit, perpetuò poſſeſſor his actionibus vtetur. Sed ſi poſt pubertatem contra eum

* Quidã putãt hoc loco negationẽ ex pũgendã, & ſanè eorũ opi. nõ ſine rõne ẽ, vt patet ex verſ. ſi verò, j. ibi itr., q̃ ex primapar te bo. po. accepe- rat quo loco Ac. vim facere literæ vr̃, dũ acceperat, i- terptat, accipere poterat. Vide An. Aug. l. 1. emẽ. ca. 3.

Carbo. niani edicti materiã, vnde, à quo, & qñ procedat, ſupple. i Spe. d primo & ſecũdo decret. §. 3. ver. hoc añt. & in §. x. verſi. ad quem.

z Pro ſimili expoſitione Mãdo. in Gl. Facult. §. Et, ꝓpriũ, in ver. habeat, i. habere poſſit.

actionibus in factum quæ defuncto competebant, p̃ possessionibus singularum rerum adipiscendis, & retinendis, vt puta vti pos. & vnde vi ex q̃bus, & similibus dantur in factũ. has enim non prohibẽtur intẽde re, cum ex hoc nulla fiat iniuria reo, vt supra l. px. §. missum. Azo. Vel dic, vtetur quando erit pubes, vel liquebat eum hæredẽ vt infra statim colligitur. q.d. non currunt tempora actionum: vt supra, d̃ inof. test. l. qui de inofficioso. an autẽ alias actiones possit intendere? videt quod non, vt d. §. missum. econtra quod sic, vt infra eo. l. pe. vbi dices.

a Iudicatum fuerit. In petitione hæreditatis: dum ipse agit. vel conuenitur qua si non sit filius.

b Denegabuntur. Ipso iure, sic sup. de arbi. l. si cum dies. §. si quis.

Actiones. Omnes etiam possessoriæ.

c Ed & si. In §. si impubes, vsq; in fin. dī: si impubes petit bonorum possessionem, & non canet, vel non defenditur, denegantur hæreditariæ actiones: & aduersarius erit simul in pos. & dabitur curator bonis. Vnum sciatis, vbi impubes nõ satisfdat, curator debet alienare res tẽpore perituras, & à debitoribus exigere, qui tempore liberantur. Sed nunquid impubes debet vesci ex illis bonis? sic, sine prætor deceuit, siue nõ: nam & mulier mittitur in pos. ventris cã, & ali dẽt propter eum qui nasci speratur. Et vnum sciatis, si impubes satisfdat, ad uersarius non mittitur in possessionem cum eo.

d Caueat. Accipe, is cui. &c. secus in extraneo, qui nõ admittitur in pos. nisi in pupillo nõ cauente. vt infra. §. quoties, & hæc ratio, ne q̃d vni datur alteri denegetur, vt C. qui pot. in pig. ha. l. fi. §. exceptis, & facit supra, eo. l. 1. §. 1.

e Si impubes non defendatur. Cum possideat.

f Aduersarius. Qui non est ex liberis.

g Exerceat. Tempore perituras, aliàs non, vt §. de vẽtre in pos. mit. l. 1. §. item si periculum, & de admi. tu. l. inter, & infra proxi. ibi. aduersarius autem. &c.

V.

Ed & si is, qui controuersiam impuberi facit, ex liberis sit: eueniet vt siue caueat is, cui status cõtrouersia fit, siue nõ caueat: attamen simul sit in possessionem. Si impubes non defendatur, idcirco q; missus sit in possessionẽ, etiã aduersarius eius: actiones hæreditarias quis exercebit? & Iulianus ait libro vigesimo quarto Digestorum, curatorem constitui debere, qui omnia curet, & actiones exerceat. Denique scribit, ét eum, qui cum impubere missus est in possessionem, actiones posse aduersus curatorem intendere nec esse p̃hibendum: nullum enim per hoc præiudicium hæreditati fieri: nam & aduersus ipsum pupillum si satisdedisset, rectè experiretur. Quoties impubes satis non dat: mittitur in possessionẽ eius aduersarius, siue satisdet, siue nõ det. Et si velit aduersarius committi sibi administrationem: satisdare debet pupillo. Cęterum si satis non det: dẽt cui iudicatũ fuerit: denegabũtur ei actiones.

Hic incipit exponere tertium caput edicti de satisdatione. Bar.

h Aduersus curatorem. In solidum: vt inf. de cur. bo. dan. l. si plures, & dic actiones non hereditarias: tunc enim fieret præiudicium pet. hære. sed actiones ei cõ petentes ex aliquo contractu, quem habuerit cũ defuncto, & tunc fit præiudicium hereditati, quia sibi. sed hoc ei conceditur: quia suo iuri, & fauori licet ei renũciare, vt C. de pact. l. penul.

Si satisdedisset. Si pro quãtis. Acc.

Mãdo. ī pœ. Glo. Facul. in ver. fi. vbi etiã quot alijs modis suma tur.

Satis non dat. In casu, & si satisdet: mittitur aduersarius putasi est de liberis vt supra eod. l. 1. in princip.

Satisdet. Sci licet pupill⁹, & sic aduersarius non esset in possessione.

i Satisdare debet. Vt instit. de satisda. tuto. §. 1.

k Non det. Aduersarius, & hoc quo ad missionem: sed quo ad administrationem. non habet nisi satisdet, vt supra proxi. §. & si velit. &c.

Exigere. Sic sup. de ven. in poss. mit. l. 1. §. item si periculum.

Cętera. Quidam habẽt, cæterum cũ pupillus possideat: an vescendi. &c. & est versus ibi, cæterũ, & non ibi, an autem & deficit autẽ, & dic cæterum, id est, nisi satisdet, cum pupillo possidebit. s. tantum. q.d. non vẽdet. & erit. §. an aũt. vel dic, cęterũ, &c. q.d. licet vendat prę stita satisdat. tamen omnia cum pupillo &c. & secundum primos est, pupillus, & secundum alios, pupillo, & est §. an autem. Accur.

l Missus. Scilicet pupillus. Accus.

Non posse. Sed sit periori etiã si alium de possit ali. & facit infra, in l. proxima. §. non solum, & C. de ordin. cog. l. fi. §. quod si egi. & supra, de vẽ. in possess mit. l. extraneo.

m Mittendus est. Scilicet filius. aliàs autem non, vt supra, de ven. in pos. mit. l. vbicunque. §. interdum.

Omnium. Prætorum, & probat per simile. & expone hæc verba, vt supra, de ventre in possessio mittẽ. l. finali.

n Nę minor. Vt §. de ven. in pos. mit. l. 1. §. 2.

o Maximè. Id est, præcipue.

Et lucrãt fructus quos vescendi cã cõsũit. & facit gl. fi. post med. in c. cõtingit. ibi, similiter cũ pupilles, extra de dol. & cõtuma. P. Fl. nasci.

Intercipere. Sic in auth. vt ij, qui obli. res mino. col la. 6 §. 1. & C. de lat. lib. tol. §. sed nec furandi.

Qui bona. Pupillo propter alimenta remanente in possessione, vel alimentis à curatore administratis, vt supra de ven. in pos. mit. l. 1. §. mulier. Azo. & facit supra vt leg. no. ca, l. postquam. §. sed si nec. Accursius.

VI.

De bonis matris. Carb. bo. pos. vendicat sibi locum in bonis patris, in bonis matris non, verũ si mouet quæstio status, debet differri ī tempus pubertatis. licet nõ ex Carbo. edi. idẽ si de bonis fraternis mouetur. Et vnum sciatis, si quis facit pupillo p̃ trouersiã, debet esse simul in possess. si nõ satisdatur, sicut pupillo præstantur alimenta, ita alia necessaria, sed si filius mittitur in possess. aduen. ẽte pubertate, rei partes sustinet si satisdederit, vel paratus sit satisdare: aliàs trãsfertur possessio in aduersarium esse. ẽtem satisdationem.

p De bonis. Et statu fui, simul scilicet an sit defunctæ filius, & quod dicit matris, idem si de bonis, cuiuscunque fui agnati, vel cognati conueniretur: dummodo status fieret quæstio. vt supra de vẽ. in pos. mit. l. vbi cũque. §. interdum. secus si ageret, vt supra eo. l. 3. §. missum, & ī eo. l. si impubes. § si pupillus. Azo.

Decretum. Iudicis, vt scilicet in bonis fiat missio ex Carb. edi. & differatur quæstio status & bonorum, quia dicitur defunctæ filius non esse.

In P. F. Itemq; in vet. exẽp. quoniam sui sunt.

q Quidem non est. Vt supra eod. l. 1. §. non tantum.

r Danda. Ex constitutionibus: vt sup. eo. l. 3. §. quamuis. vel interpretatione prudẽtum. scilicet Pauli & aliorum, vt hic, & sup. de vent. in pos. mit. l. vbicunque. §. 1.

Negotiũ pro quæstione, cã, seu cõtrouersia, & pro alijs illius

s Negotium. Id est, quæstionem status: q̃a dicitur non filius defunctæ, & de bonis per consequentiam. nam si de bonis tantum fieret quæstio, non differretur, vt supra eo. l. 1 §. si quis Azo.

t Differendas. Ex constitutionibus, vt modo not. & dic, quod volẽs succedere patri negatur filius, idẽ de matre, quia negatur filius. idẽ de fratre, qui vult succedere fratri, & negatur frater. sed si simul agas cum fiat missio ī paternis ex Car an & in alijs, scilicet maternis & fraternis, quod videtur occasione paternorũ: ar. ī. de vi, & vi ar. l. 1. §. si fundus, & infra eod. l. si impubes. §. si pupillus. Sed dico cõtra, quia alia ẽ ratio in vna quàm in alijs. Vnde dicitur, secretorũ secreta dẽt esse ratio, vt C. de do. inter vi. & vx or. l. si maritus. nam potest esse filius Titij, & non Bertę vxoris, & ecõtra. sed secus in bonis liberti, quia si filiꝰ defuncti est: ergo ei⁹ libertis succedere debet, vt dicto §. si pupillus, secundum. Azo.

Secretorũ secreta debet esse ratio.

Ab intestato. Cõtra supra eod. l. 1. §. & generaliter. Sed illa regula locũ habet facto testamento, vt infra si tabu. test. nul. ex. l. 1. §. sed & si ex Car. & facit infra, quis or. in bono. possess. ser. l. si coheredes. §. fin. & supra, de ven. in poss. mit. l. fina.

u Partibus. Scilicet vna qua &c.

Hæreditatis. Paternæ, vel alterius ascendentis per lineam masculinam, vt supra eod. l. 1. §. non tantum.

Bonorum. Scilicet paternorum: nã si pro alijs bonis, licet & status sit quæstio, cessat Car. vt l. proxi. §. si pupillus.

Explicandũ. Hoc ex Car. secus ex cõstitutionibus, vt supra eod. l. 3. §. quamuis. vel hic expedit pupillo nõ differri, vt supra eod. l. 3. §. duæ. Alij quod hic in causa liberali, ibi in filiatiõe est quæstio. quod non placet, vt supra eo. l. 12 §. sed & si quis non tantum.

u Debebit. Nisi sit ex liberis, vt supra eo. l. sed & si is. in princ.

De bonis. Nisi in casu. vt §. vt in possessio. leg. l. pe.

Non solum Alimenta. Vt §. eodem, lege, sed & si is. § an autem. & facit supra de administratio. tuto. l. cum plures. §. 1. Accursius.

Offerente. Quid si neuter caueat? Resp. vt ī e. l. sed &. si is. § quoties, & §. cum autem, & §. vt le. no. ca. l. postquam. §. sed si nec item facit ī eo. l. postquam. §. Imperator. in prin. & ī. e. l. ante pe. Accur.

significationibus. Mandos. Gl. Fac. §. considerãtes, in ver. negocio- rum.

SI impubes. Mortuo patre adoptiuo si impubes negatur recte adoptatus, & iō fit controuersia hæreditatis paternæ, adhuc Carbo. edictum puto dari. Quid si fortè, cum fit controuersia ei de statu, deliberat esse hæres, vel non mater pro eo? differē in tps pubertatis si ei expediat, vbi vnū sciatis, vbi petitur Carbon. bono. poss. eodē modo fit missio ac si nulla esset controuersia. Quid si duo erant fratres? quid si filius est ex hæredatus? non habet Carbonia. bon. possessio. sed interdum accipiet, scilicet si non petit contra tabu. Sed quid erit? pupillus petit possessio bon. liberti paterni: ille negat filium patroni: hic non habet Carbon. edict. nunquid autē ipse pupillus ex Carbonia ed c cum scripto hærede qui petit secundum tab. si mul mittetur in possessionem? & certè qui est institutus, petet secundum tabu. iste succedet ab intestato, vnde non admittetur ad ordinariam, sed extraordinariam scilicet ad Carbonianam. hoc dicit.

In P.F. itemq; in uet. exēp. manu scr. contouersiā puber tatis differri.

a Paternæ. Adoptiuæ.

b Simile. Quid est quod dicit simile.

c Pertinere. Quod est verum, si ita est: vt institu. de hæred. ab intestato. §. at hi & §. eadem, & supra de contra tabu. l. si emancipatus. §. fina. nisi in casu, vt supra; de contra tabu. l. 3. idemque est. sed ipse negat se in adoptionem datum. Accur.

d Carboniano. Vtili non directo, cum constet filium: vt infra eod. l. decessit.

e De iure. Sit inofficiosum, vel non. vt §. de inoffi. test. l. filio in fin. & facit in eodem tit. l. qui de inofficioso. & supra eod. l. 1. §. Pomponius. Sed quid est quod dicit de iure testamenti, &c. Accur.

f Non semper. Imo nunquam, vt supra eo. l. 1. §. fina. & hoc maximè, quia prætores fauent libertatibus, vt supra, de ali. in. mut. l. quia. §. 1 nec obst. supra eod. l. 3. §. ibidem, quia verisimilius est matrem maiorem 25. ann. causam suam defensuram, vt hic: quam minorē, vt ibi. Aliquando tamen differtur causa liberalis puta si ex testamento vendicetur quod dicitur impubes ruptisse, vt supra eo. l. 3. §. fi quis liber. Azo.

g Nam. Argumentatur quasi non debeat plus cōcedi matri per filium quam ipsi filio, quod tamen qnq; fallit, vt infra, de solu. Modestinus, & facit j, eo. l. Titia.

h Solet. Si expediat, vt sup. eo. l. 3. §. duæ.

VII.

SI impubes negetur iure adoptatus, & iō paternæ hereditatis ei cōtrouersia fiat: non erit iniquū, simile Carboniano decretum interponi. Itē si impubes in adoptionem datus esse dicatur, & iō negetur naturalis patris hereditas ad eum pertinere: quia & hoc casu q̄ritur, an iure filii obtinere hæreditatem possit: locus erit Carboniano edicto. Cū verò proponitur exhæredatus eē, nō est necessariū cōtrouersiā in tempus pubertatis differri: quia non de ipsius filii, sed de testamēti iure q̄ritur. Si mater eius, cui & de libertate, & de hæreditate paterna cōtrouersia fit, i q̄stionem libertatis uocatur: iudicium de matre nō semper in tempus pubertatis differendum erit. Nam & ipsi, qui subiectus esse dr, ex causa rep̄sentari solet. Quoties Carbonianum decretum interponitur, eo dem loco rem haberi oportet, quo esset, si nulla controuersia fieret ei, qui bonorum acceperit possessionē. Cum autem ex duob. fratrib. ex hoc decreto missis, alter pro parte sua paternā hæreditatem non defendit: compellitur aiter totā defendere, aut vniuersa creditoribus cedere. Interdum etiam exhæredatus filius ex Carboniano decreto bonorum possessio nē accipiet, si nō cōtra tabulas bonorum possessionem petit, sed ab intestato, Vnde liberi: quia neget tabulas testamenti patri tales esse, ut secundum eas bonorum possessio dari possit: & dicatur nō esse filius. Si pupillus paterni liberti bonorum possessionē peteret, negaretur aūt filius patroni esse, quia de paternis bonis ei nulla controuersia fieret, differēdum hoc iudiciū nō ē. Si uerò post interpositū decretum Carbonianum, hæc quoq; controuersia moueretur: hoc iudi-

Incōstantia repellē da est.

Loco. Quia eodē modo fit missio, & differtur qō ad pubertatem. fit ergo hæc fictio ad commodum impuberis, non ad incommodū: quia si idem omnino esset non daretur ei Carbo. cum à tempore controuersiæ cōpetat, vt §. e. l. 3. in fi. nam non refert quid ex æquipollentibus dixerit. sic §. de cond. & demon l. nonnunquā. Azo. sic ergo nō est omnino simile.

Totam. Cur nō pro parte, vt argu. §. cōmu. diui. l. si quis putas. §. si dāni Rep̄ō. quia intpicitur persona defuncti cū quo cōtractum est: vt §. quib ex caus. in poss. l. apud Iulianū. & supra, de exer. l. 1. in fin. & l. 2. nec mirum, & quia sic est alibi, vt supra si ex nox. cau. aga l. si cū vnus, & de pecu. l. si noxali. §. fin. & l. ancillarum. §. fi. inconstantia enim repelli tur, vt supra, de pro cu. l. in causæ, & facit supra de acq. her. l. cum hæreditate, & §. de procu. l. omniū.

Si non contra tabulas. Quid est q̄d cit: si non contra tabulas sed ab intestato. cum neutrum possit petere exhæredatus, vt C. de contra tab. l. si post mortem. §. fina. & infra vnde lib. l. 2. in prin. Ad primum dico quod non fuit rite exhæredatus. vnde non obstat quo minus detur contra tab. vt supra, de contra tabulas. l. nō putauit. §. non quotis. puta sub conditione, vt supra, de liberis & posthumis. l. 3. §. pure. Ad secundum dic quod fuit in potestate filius iste. & cum non rite exhæredatus est, tanquam prætitus dicit nullum & venit per vnde liberi: vt supra, de libe. & posth. l. fi. Alij dicunt rite exhæredatum, sed errore admissum ab intestato per vnde liberi: vt supra de col. do. l. filius.

Tales esse vt quia sub conditione exhæredauit: quia non fuerunt ibi septem testes, & facit supra ead. l. §. cum autem, & l. 1. §. Pomponius.

Peteret. Per vnde liberi patroni, vt inst. de bonor. poss. §. cumque.

Nulla. Melius dixisset: quia agit. & non conuenitur si. n. conueniretur, licet de paternis bonis non fieret ei controuersia? tamen differtur quæstio status in tempus pubertatis, non tamen ex Carb. vt supra eod. l. 3. §. quamuis, & §. missum, & vt hic dicitur. Azo. & sup. l. prox. in prin. & facit infra eo. l. cum sine. in fi. & supra eo. l. 3. §. planè si mater.

Hæc quoque. Not. vnum propter aliud, vt & not. supra. l. proxi. §. planè si de paternis. Accur.

Quæsitum.

Quæsitum. Hic dicit impuberi dari Carbo. & nihilo minus in tribus casibus scripto hæredi dari secūdum tabu. Primus est, si impubes vere nō fuerit de filijs, licet prætor dando Carbo. qualitercunq; habita modica præsumptione pro puero, præsumpserit eum filiū, nam cum iste non sit filius, etiam si petat bon. poss. cōtra tab. & Carb. quę datur eidē, vt supra eo. l. 1. §. & generaliter, tamen non impedit scriptum hęredem petere secūdū tab. vtpote cum datio bon. poss. contra tab. ipso iure sit nulla, vt supra, de lega. præstan. l. filium. §. si quis contra tab. Item & in alio casu nō impedit scilicet, cum verè filius est. sed non accipit bo. poss. contra tab. vtpote tēpore exclusus, vel aliter, si enim eū petet secundum tab. locum non habet infra, ti. 1. l. 2. §. expectandi. Item in tertio casu non impedit, scilicet q̄do verè est filius, & nō petijt contra ta. puta tempore exclusus, & cu posset ab intestato petere vnde liberi: dicēdo nullum, quia filius in potestate est prætoritus, non petijt. Nā scripti hæredes possunt petere secūdum tab. quasi volūtate filij teneat interim testamentum: vt supra, de iniuito testa. l. filio licet postea filius possit restituī. si vero filius ptentus peteret vnde liberi, quia diceret nullum: tūc nec adiri ex testamēto, nec secundum tab. peti potest, vt infra tit. 1. l. hi demum, & supra. de bon. posses. l. non est. §. vbicunque, & ita obidipsum quod nō petit impubes, vnde liberi, petit scriptus hæres secundum tab. & bene potest dici, qđ impubes non petit contra tabu. tempore exclusus, quia eam sibi competere sciebat, sed nesciebat de bon. po. vnde liberi, nec copiam habebat consulendi peritiores, vt supra, de bon. poss. l. in bonorum. sed cū Carb. datur vbi contra tab. & vbi contra tabu. datur, secundum tab. denegatur: ergo vbi est Carb. cessat secūdū tab. Respon licet detur vbi illa, non tamen sequitur, ergo habēt eundem effectum, nam vna tribuit ius in proprietate, altera non.

Bonorum possessionem. Quæ facti est, non iuris: vt infra eo. l. 1 si scriptus. Hug.

Decessit. CASVS. Quidā decessit intestatus: dico eū filiū meū fuisse tempore mortis, & i potestate mea exisse quidē impubes, qui dicit eū patrem fa. decessisse, & ad eum hæreditatē pertinere dicit nū qd erit necessaria Carb. bo. pos. sed sed si emācipatus decessit relicto filio impubere, ego dico ante emācipationē cōceptū: similiter isto casu erit necessaria. Carbono. pos. vt differatur in tempus pubertatis. Viui.

Decretū. Scilicet, prætoris inducentis impubere in possess. Carb. Contra videbatur quia non de statu ipuberis, sed defuncti erat quæstio. sed dic quod & de statu impuberis erat quæstio per cō sequentiam. nam dicebat ipubes se fuisse i potestate defuncti, qđ ego nego. & facit C. ne de statu defun. l. quod est in stitutum.

Vod Labeo. CASVS. Si aliquis impubes dicitur suppositus, interim oeberet esse in possessione, & differri quæstio status, quod est intelligendum si dicatur natus post mortem patris vnde debet esse locus huic edicto Viuianus.

De eo. Scilicet tātum, hic et in alio veū sit, non tamē ex veteris Labeonis Et no. responsum datū intelligitur casu, q dubitabilis est, non qui saubitabilis. hic infra, ad municipa. l. 1. in fine.

Agnitus. Id est, habitus a patre, vt filius.

Iuinor. Vt in poss. mittatur, si quæstionat de eius statu. & facit §. de hb. agno. l. 1. §. Iulianus

Posthumi. De quo dixit Labeo.

Lex ibet esse de dubitabili.

Vm mulier. Si mulier mortuo marito deferēte hæredeiurauit se prægnantē esse, sacramentū prodest impuberi. si aūt fuit iuratū prægnātē nō esse, causa cognita debet ei denegari. nā in hoc casu mulier non erit ventris nomine in poss. mit. Viuia.

Ex edicto. Carbonia. scilicet, de ventre in poss. mitten. inducto ad exemplum Carbo. vt supra, de vēt. in poss. mitten. l. 1. §. si ea. nam hoc edictum nō subuenit nasciturisi, sed natis. sicut & bon. possess. contra tab. vt supra, de ven. in poss. mitten. l. 1. in prin.

Dari debet. Mulieri.

Cum causa. Hoc est dicere, detur hic bon. pos. ven. cum causa cognita. l. hac tacita, vel expressa. ne &c.

Data mulieri.

Denegata. Scilicet mulieri.

Ordinarium. Sed non extraordinarium. puta Carb.

posſ quæ dicitur extraordinaria, quia non tribuit ius niſi circa poſſeſſionem, & facit ſupra de iure iurã. l. 3. §. pen. Sed contra ſupra, eo. l. 1 in fi. Sol.

ADDE Dic Fin Bart. q hoc bene eſt verum, q pupillo nõ auferẽ nec extraordinarũ, nec extraordinariũ: ſed nõ piu dicat matri, quãdo petit ſe mitti in poſſeſſionem nomine ventris: licet no contra ſupra, de ven in poſſ. mit. l. 1. § ſi cui.

C Vm ſine beneficio. Si impubes eſt hẽs ſcriptus, & ſine beneficio ꝓtoris ad paternã ſucceſſionem vocatur, ſiue ſi ius ſit natus vel naſciturus qa ſcriptus ẽ, ex quo nõ exhæredatus eſt, ſed inſtitutus: nõ indiget Carboniano edicto. Vi. a Locus Et eſt ratio: vt ſ. de min. l. in cauſa. 1. reſpon. Sed ar. cõtra j. vt ex leg. ſenatus ve conſul. l. 1 §. nunquam.

b Ex alia. Ad hoc C. de leg. hæred. l. de emancipatis, in fi. & auth. ceſſante. & authen. poſt fratres.

c Iura. Subaudi, ꝓpter.

d Libertorum. Ad hoc j. de ope. lib. l. ſi operarum, & l. cum patronus. §. cum libertus. & ſupra, de reſeli. l. quod pater.

e Carbonianum. Vt ſ. e. l. ſi impubes. §. ſi pupillus. eſt ergo intentio legis, q inſtitutus vel exhæredatus non habet Carbo. vt ſ. e. l. 1 §. Pomponius.

S Criptus hæres. Teſtator inſtituit aliquẽ, filius impubes dicit ſe filiũ defuncti eẽ: & ei ſuccedere debere: quia cum præteritus fuit, dicit nullũ teſtamentũ nunquid ſcriptus hæres poterit petere ſecũdum tabulas? non: quia agnatus tranſuerſalis non poterat petere: tamen ſi iſte ſublatus eſſet de medio tunc poſſet petere: hẽs. ſed quamdiu exiſtit impubes, non poterit ſecundum tabulas petere ſcriptus hæres. Viuianus.

f Poſſeſſionem. Contra tab. quæ datur ex edicto primo, id eſt, quod præcedit ſecundum ta. vt infra tit. 1. l. 2. in prin. & alias ab inteſtato: vt ſtatim dicet.

g Legitimi. Qui nõ habent vnde agnati interim: dũ ſperatur contra tabulas, non autem repetas ſecundũ tab. quia eam non habet legitimus.

XI.

C Vm ſine beneficio ptoris, qui patitur controuerſiã, filius hæres eſſe põt, fortè quia ſcriptus eſt edicto Carboniano locus non eſt: ſimiliter ac cũ certũ eſt, quamuis filius ſit, eũ tamẽ hæredẽ non fore, veluti ſi Titio hærede inſtituto poſthumus, aut impubes exhæredatus negetur filius. Nec ad rẽ pertinet qđ intereſt illius, in quibuſdã filium eſſe: veluti propter fratris ex alia matre nati bona, vel iura libertorũ, & ſepulchrorum iſtos enim caſus ad Carbonianum conſtat nõ pertinere.

XII.

S Criptus hæres, contra quem filius impubes, qui ſubiectus dicitur, ex edicto primo bonorum poſſeſſionẽ petit: exẽplo legitimi ſecundũ tabulas interim accipere non põt. Quod ſi medio tempore ſcriptus, vel ille, qui inteſtati bonorum poſſeſſionem habere potuerit, moriantur: hæredibus eorum ſuccurrẽdũ erit. Quid enim ſi nõ potuerint adire hereditatẽ iure ceſſãte, vel obſtãte in dubio cõſtituti?

h Ceſſante. Id eſt, authoritatem non præſtãte ei, qui legitimus eſt, vt C. communia de ſuc. l. antequam ſcriptus. ſi autem certus eſt de viribus teſtamenti, bene adiret: vt ſupra, de contra tab. l. illud. in prin. licet nõ petat ſecundum tabulas.

XIII.

Itia poſt mortem mariti ſui poſthumam enixa eſt, eidem Titiæ crimen adulterij Sẽpronius apud præſidem prouinciæ obiecit. Quæro, an in tempus pubertatis quæſtio adulterij differri debeat, ne præiudicũ poſthumæ fiat? Paulus reſpõdit: ſi ei pupillæ, de qua quæritur bonorũ paternorum quæſtio non moueatur: ſine cauſa tutores deſiderari adulterij quoque quæſtionem in tempus puber tatis pupillæ differri.

XIIII.

Væritur, an impubes, qui bonorum poſſeſsionem ex Carboniano accepit, ſi ante quã poſſeſsio ad eũ translata fuerit, pubes factus ſit, petitoris partibus fungi debeat? Reſpondi in eo, quod à poſſeſſore peteret, probationem ei incumbere.

XV.

Æc bonorum poſſeſsio, ſi ſatisdatum ſit, non tantum ad poſſeſsionem adipiſcendam, ſed ad res etiam perſequendas, & debitum exigendum, & collationem bonorũ, & dotis, in eo quod vult petere à poſſidentibus, ſibi incumbis onus probandi. Viuianus.

i In dubio. An valeat teſtamentũ: vnde interim nõ adit. vt ſ. de acqui hære. leg ſed & ſi. §. cur autem.

k Conſtituti. Impuberis. ex hac l. nota hæreditatem nõ adi tam tranſmitti. ſic ſupra, ad Sylla. l. ſi qs in graui. §. fi. & ſ. de contra tab. l. illud. §. fi & l. eq. & C. de ijs qui ante apert. teſt. l. 1. Sed regulariter contra. vt C. de cad. tol. l. vnica §. in nouiſſimo, & facit ſupra, de ac qui hær. l. venit.

l Itia. In lege iſta dicitur, quã mater familiãs Titia nomine, mortuo marito peperit poſthumã, accuſãt de crimine adulterij commiſſi apud præſidem. nũquid differtur quæſtio in tẽpus puber tatis, ne poſthumæ generetur præiudiciũ? & certè ſi ipſi poſthumæ non mouet quæſtio bonorum, non differtur propter matrẽ, aliàs ſic. Viuianus.

m Sine cauſa. Contra ſupra, de vent. in poſſ. mit. l. ſi ventris. Sol. ibi Item contra ſupra e. l. 4 §. ibidẽ. Sol. vt dixi ſupra e. l. ſi impubes. §. mater. & facit ſupra e. l. 1. in fine.

Væritur. Impubes petijt Carbonianam bonorum poſſeſſio poſtea pubes effectus ẽ, antequã corporaleꝫ poſſeſſ. adeptus eſſet, nunqd fungitur partibꝫ poſſeſſoris? Et reſp.

Probationem. Facit ſupra eo. l. bonis, §. ſi.

Æc bonorum poſ. Si impubes petijt Carbo. bon. poſ. non ſolũ prodeſt Carb. bo. poſ. vt in poſſ. ſit, ſed vt poſſit exigere à debitoribus. & à fratre emãcipato, & ſorore collationem dotis, ſi fatisdedit ſuo aduerſario de bonis reſtituendis. Viuia.

n Adipiſcendam. Ex Carboniano edicto.

o Perſequẽdas. Huic eſt cõtra ſupra e. l. 2. §. miſſum.

vbi agens except. repellitur. Sol. hic vendicat res, vel debita ab extraneis: ibi verò ab aduerſarijs, vt ibi: cõuincitur: ibi, ne præſum. Carb. & c. Vel hic loquitur cũ ſatisdedit, quo caſu nõ vt Carbonian poſſeſſor, ſed ſicut bonorũ curator agit: vt ſ. e. l. ſed & ſi is §. ſi impubes. & §. aduerſari & probabit plenè ī quæſtione proprietatis, quæ omnia hæc, & illa lex videt īuere. Azo. Vel. dic vt no. ſ. e. l. ideoq. & facit ſ. de inoffi. teſt. l. qui de inofficioſo. Acc.

In P. F. q ipũ conferunt. Ed ſicuti. Habuſtis proximè: poſſet impuberi, qui cauit de bonis, reſtituẽdis, ſi nõ apparuerit filiꝰ, quia in poſſeſſionẽ mittitur, & quia cõfertur ei. ſed certè ſicut cauet ei de cõferendo, ita cauẽdũ eſt ab eo, ſi non apparuerit filius, quia debet cauere de bonis reſtituẽdis, & ꝯ collatis reſtituẽdis.

Hæ tabulæ ceratæ erãt, & ī ijs ſtilo literas figebant. Ant. Aug. ad Modeſti. Sed ſicuti de bonis Reſtituendis ab impubere ſi apparuerit hũc non eſſe filiũ, vt j. de collat. bon. l. 3 §. 1. & argu. ſupra eo. l. ſed & ſi is §. fin.

Emancipato. Qui dicit eum non eſſe filium.

Ipſe. Si habeas ipſe, ſe licet emancipatus ſi habes ipſi, ſi impuberi confert emancipatus. Acc.

¶ Primo dixit de contra tabulas ſecutus ordinẽ edicti, quod primo defert contra tab. quam ſecundo ta. vt ſupra ti. l. l. ideoq. ſed C. eo. eſt contra. conſideranda dignitatem. dignior enim eſt ſecundum tab. quia nititur ex voluntate defuncti.

Abulas. Scriptus hẽs in teſtamẽto ſoleniter petere põt ſm ta. ſi vult ſuccedere iure ptorio. Appellatione aũ tab. intelligimus omnem materiam: ſiue ſint ligneæ, ſiue in chartis, ſiue in corio non refert in quo ſunt ſcriptæ: ex quo ſolennes ſunt, & nouiſſimæ. Itẽ requiritur, quod certum ſit extare eas. Quid ſi ſunt apud furem, vel apud eum apud quem depoſitæ ſunt? nunquid admitteretur bon. poſ.? Certè ſic: & ſufficit primo tabulas extitiſſe, licet deſierunt. Vnum ſciatis, ſi in duob. exemplaribus ſcriptæ ſunt tabu. ex quolibet poteſt peti. ſed ſi ſcriptę ſint in vno originali, & in alio exemplum, petetur bo. poſ. de originali.

¶ Exigit ptor. Ad hoc: vt bo. poſ. ſm ta. poſſit peti, req. q ille, q fecit teſtũ, habuerit ius teſtãdi tpe facti teſtamẽti, & tpe mortis. Quid ſi tẽpore teſtamẽti erat ſui. olus, tpe mortis nõ? no nẽt teſtamẽti factionem. & ex eꝰ tabulis nõ poterit peti bo po. Quid ſi filius f. putãs ſe patrẽ teſtm fecerit: deinde pater ſa inueniat tpe mortis? ñ poterit bo poſ. peti, ſed ſi filꝰ veteranꝰ teſtatus ꝺ caſtrẽſi peculio ſit, deinde emãcipatꝰ, pſeuerauerit in eadẽ voluntate, petetur. bo. poſ. ſm ta. vt faciat ad titulũ. Cętera sũt plana vſq; ad finẽ legis. V.

Omnem. Materia teſtamẽti ſunt literæ, & id ī quo ſcribitur, de prima dic. Græcis, vel Latinis, vel alijs: vt C. de teſt. l. hac conſultiſſima. in fi. & l. quoniã in fi. nõ notis: vt ſ. de bo. poſ. l. ſed cum patro §. fi. Itẽ de eo ī quo ſcribitur, ſubijcit. Sed tũc quæro, qd ſi ſcriptæ ſunt? vel quid ſi in terra ſint conſcriptę: vt C. de teſt. milit. milites. mouet qũ ſigillari non poſſunt: & hic loqtur de ta. in ſcriptis cond. t. si? Reſp teſtamentum ſine ſcriptis in terra, in lapide, & in omni materia nen poſſe, non eſt dubiũ. ſed ſi in ſcriptis facere velit, quoquo modo ſuo ſigillo ſigillare poſſit ſiue in terra vel in lapide teſtamẽtũ faciat: nõ reprobo. ſecundum Azo.

Nouiſſimæ. Solẽnes tamẽ vt inſt. qb mo. teſt. iãr. §. ex eo.

Nullæ. Vel etiam ſi fictæ ſunt: vt j. de ver. ſign. l. illa.

Veteres. Nũ ſint tab. militis quæ quandoque intra annum tantum valent: vt ſ. de mi. l. teſt. l. quod conſtitutum & l. quod dicitur. Sed quid ſi duo teſtamenta proferuntur facta eodem die, & nõ apparet quod poſterius: & alius eſt hæres in vno quàm in alio, quis admitteretur, veluti nullus? Reſpon ſi ſunt ſub vna ligillatione, licet diuerſis chartis: vnum eſt teſtamentum & ſic ambo ſunt hęres de ſit j. eo. l. 3 §. ſi quis in duobus. & j. de tab. exhi. l. 10 cum §. 1 ſi autem diuerſę ſint ligillationes, & diuerſę chartæ: & diuerſi hæredes, videtur propter incertum vtrũque admitti: vt j. e. l. qui ex liberis in principio. Vel præſumo vtrũque ponerius, cum non appareat quod ſit poſterius: vt ſupra de rebus dub. l. q duos, in prin. & de vulg. tubſt. l. ea duobus. & ſic ea vtrumque perueniet, licet teſtator voluit ad alterũ tãtũ, de quo neſcimus: vt ſupra ad Treb. l. debitor. non ergo rerũ naturam, ſed noſtram ſcient. ã accipimus: vt ſ. de iudi. l. ſed & ſi ſuſceperit, §. fi. ſed contra videtur quod nullus, cum incertum ſit quis, vt ſupra, da rei vendi. Item. Pomponius. §. fi. & de libe. & poſth. l. 2. & ſup. ad legem Aquiliam. l. ſcientiam §. qui cum aliter. Itẽ nullus admittitur, nõ iure deficiente, ſed probatione: vt ſupra, de teſta. tu. l. duo. & de ñcupand. l. in tẽpus. §. 1. Item cõtra defuncti voluntatem eſt vtrũque admittiꝰ vt ſupra ad Treb. l. facta. §. ſi ſub conditione, & l. ſi cui pure. §. ſi autem. Item vnus alterum impedit per concurſum: vt ſupra, de vſufruc. l. quoties. & de hære inſtit. l. qui ſoluendo, & de leg. 1. l. huiuſmodi. §. fi. ſed Azo. & H. ſoluunt quod nullus: vt j. §. 11 quis in duobus.

Apud furem. Qualiter autem pro his agatur, dic vt no. ſupra ad exhib. l. 2. interdum. Azo. & facit C. de teſt. l. non idcir co.

Aperire. Dũ tamẽ aliter probetur ipſum ſcriptũ hęredem:

redem:vt C.eo.l.2. sed etiam si non probetur,vtpote cū spreto iudicis decreto sola attestatio amplectēdæ bon.posset.sufficiat:vt C.qui admit.ad bo.posse.l.vt bonorum.Item oportet eas esse signatas septem sigillis:vt ff.eo.l.cum tabulæ.& C. eo.l.1.

a Desideratur.Quo ad bon.poss. vt hic, & supra, de contra.l.quod vulgo sed adiri potest hæreditas etiam si in vita intercideret: vt supra, de iniutt.testa. l.fi & C.de test.l pe. & facit supra,quod met.cau.l.videam'. & C.quādo dies lega.ce.l. cum vxori.

b Extare.Sic supra, de cond.& demon. l.2.in fi.& dic extare, scilicet tempore mortis: vt dixi ad quod ff.si tab.testamen.nul.exta.l. 1.

c Exemplaribus.Id est,authenticis.sed exemplum ē quod inde tumif,cui non creditur : vt statim dicet.

d Videntur.Sic infra vi bo rap l. 2 §. quod ait prætor bona. & supra quēad. test ape.l.antepe.

e Simul.Secus si simul signata non essent. puta diuersa habēt sigilla.tūc,n. duo testamenta præsumuntur: vt supra dictum est,& vnum per aliud rumpitur quasi posterius: quia nemo decedit duobus testamentis:misi fit miles : vt infra de milit.test.l.quærebatur. Azo.

f Extet. Tempore mortis,& vtrumq; eodem tempore cōfectum.

g Exemplum. Sic ff.de fide.instrumē. l.2.

h Cū moritur. Sic supra,de test.l.2. & l.filius.

i Impubes.Ad hoc & sequētia facit in ff.titu. qui testamen. fa.po.§.1.& 2 & C. qui testa. face. poss l. furiosum. & sup. de ha.red.inuit l. si alienum § 1 Item hoc si suo delicto amitteret, sec⁹ si casu:vt infra eod §. si quis autem.

k Vtroque tēpore. Nota quod duobus

Hunc vers. alle. gl. fi. post ined. in c. cōtingit. ex. de dolo.& contumac.

Potest ergo vnū testamen tū multis exemplaribus transcribi, & cōcor. gl. j post pri. in c.ex te nore, extra de reseri. Sicut nō est in cōuenies hēre duos iudices super vno negocio vt ff.la gl dicitur.

rum possessio secundum tabulas agnoscatur.Semel autē extitisse tabulas mortuo testatore desideratur,

tametsi exstare desierūt: quare & si postea intercideruntbonorum possessio peti poterit.

Scientiam tamē exigemes,vt sciat hæres extare tabulas. certusq; sit delatam sibi bonorum possessionem. Si quis in duobus exemplarib. fecerit testū,& aliud extet, aliud non extet: tabulæ extare videntur:

petique potest bonorum possessio . Sed & si in duobus codicibus simul signatis alios, atque alios hæredes scripserit, & vtrumque extet: ex vtroq; quasi ex vno competit bonorum possessio:quia pro vnis tabulis habēdū est: & supremum vtrumque accipiemus . Sed si vnum fecerit testator quasi testamentum, aliud quasi exemplum, si quidem id extet:quod voluit esse testamentum, bonorum possessio petetur.si verò id, quod exēplum erat: bonorum possessio peti non poterit, vt Pomponius scripsit.

Primo dicit à quibus debeant esse facte tabulas vt bonorum possessionem dari possit. Secundò dicit quomodo. Tertiò quando. Quartò dicit pro qua parte debeat dari bonorum possessio. Quintò dicit ex quibus causis debeat dari bonorum possessio. Bartolus.

Exigit prætor, vt is, cuius bonorum possessio datur, vtroque tempore temporibus debet testator habere factionē testamenti,vt infra eo §.exegit.& l.pen.& de primo constat,vt infra,de regulis iuris.l.quod in in t o.& l pen.de secūdo distingue:quia aut post testamentū mutauit conditionē in melius,& valet:vt supra eo §.sed si filiusfamilias. aut in deterius : & tūc aut suo facto, vel delicto in aliud, vt maxima, vel media capi. dimi. & tunc non valet,vel etiā minima vt si dedit se in arrogationē,& nō datur secundū ta. nisi in hoc vltimo tēpore mortis sit sui iuris, non sic in duobus primis : vt Inst. quibus mod test.in fi: §.non tamē. sed &aliud opus est,vt declaret se velle mori eo testamento: vt infra eo.l.qui ex liberis § 1. Sed quid si in primis fuerit in integrū restitut⁹ per principem? Repono.ad. valere testamētum,quod prius fecerat:vt infra, de iure patro. l.fiue. & supra, de contra tab. l.1. in fi.si autē non iuo facto, vt furiosus:vel etiā suo facto.sed in se: vt qa pdigus:& non nocet:vt j.prox.§.

Si linum. Id est, chordula de l.no.Et not.q alia est chordula,qua ligatur testamentū,& de hac dicit:& alia quibus appenduntur sigilla,quæ debent esse septem primæ tres quę coniunguntcaput testamēti cū fine:& in quālibet est vnam sigillum. Itē quæ ex quolibet latere.& hoc quando nullum vult scire quid cōtinetur ibi. vt infra colligitur & C de testamen.l. hāc cō.ultidima. in prin.

Incisum. Etiam viuente testatore.& facit j ff.si tab.test.nul. ext.l.1.§.pen.ul.Sed quid de alia vbi est appēsum sigillum? Resp. nec illud nocet.sed adhuc remanet fegtē: vt j.eo. l.cum tab.& l. vt bonorū.Idē si non tota chorda,vel est appensum ligillū, sed

Cōcor. gl. in ver. dimitti. in bi.ar.licet aliquid ff uenīat ad id, à quo incipere si potuit: nō tamen pter hoc irriat ca. prælatum. xx.x. quæstio. 2. facit ad hoc ca. præcepta. in fi. dist.55.

pars tantum est rosa:vt in §.si rosæ.in fi.

Muribus Quandocunque etiam viuente testatore: ita tamen si legi possunt:vt supra si tab.test.nul.ext.l. 2.idem in deleto:vt infra ea.l sed an deleto sit credendum vel raso:vt infra,in fi Resp. si in eadem parte sit rasum , super qua vertitur dubitatio, non est credendum. alioqui secus: Io.vt C.de testa.l.si vnus. §.1.& l.pen §.fi.

Vel linum. Quo sunt ligatæ, vel etiā vbi sunt sigilla appensa : secundū qđ dixi supra proxi. §. Accur.

Vnum linum. Id est vnam ligaturam nam idem si nullam vt prædixi . Vel dic quod in in vna chordula sunt tres ligauli,vel plures. quo casu sufficit , si vnum remanet quod sufficiat sigilla.

Circunductū Vel dic circa testamentū vt liget, vel dic, cum tribus,vel quatuor ligulis chorda connexa: & facit supra quēad.test. ape. l.pen. Acc.

In P.F. vni.in ve. rna.

Equissimum. Prætor in edicto isto sequitur ordinem naturalem æquitatis : vt primo filij præteriti admittantur cōtra ta quibus exclusis admittantur instituti. Vnum sciatis si filius est institutus sub conditione quæ non est in potestate,pendente ea poterit petere. Vnum sciatis : si plures sunt scripti:pro qua parte quisque scriptus est petet secundum tabulas. Cętera sunt plana vsq; ad §. Si quis ita scripserit . Testator ita dixit:ille ex fratribus meis qui Seium vxorem duxerit post mortem meam, ex dodrante hęres esto.nunquid si ea noluit,aliqui nubere habebunt fratres partes virile:certè sic.

Æquissimum Al as lex,alias §.

Occupata. Vnde instituti interim non conueniun tur:vt j.de excep.rei iud.l.2.nec conueniunt : vt j.de bo lib. l. quādiu.sed quandoq; instituti non expectāt præteritos:vt §.de contra tab.l.illud,§.si quis eum. cōtra.Sed ibi non per secundum tab.sed per contra tab. petunt.& est ratio vt ibi no.

Expectandi . Sed nunquid interim dum nullus est hæres,habent illi filij vnde liberi? Videtur q sic:ut j. ff si tab.test.nul.ex l.1.§.fi.& supra,de libe. & posthu. l. fin Item contra videtur q non quia donec potest peti secundum tab.vel contra tab non petit vnde lib. vt infra ff si tabu.test.nul.ex.l.1.§. ita autem ab intestato? Respon possunt ab intestato venire: sed datur contra tabu.ex abundanti.vt infra eo.l.filium.1 respon. & §. videamus & prodest emancipatio,vt non prætiet legat',nam intestatus est defunctus hærede scripto non adeunte:vt supra,de leg.prætt. l. is qui in possessionē. in princip nisi fortè per edictum sit omiss. cau. testamen.vt supra si quis omiss.cau.testame.l. quia autem. § hoc edictum.& idem in posthumis : vt C. eodem.l. fin.& de posthu hæred.instit.l pen.Sed nunquid eodē tempore cedet vtrique tempus bono.pos.Respon sic, vt supra,de Carbon.edicto.l.ideoq; licet sit argu. contra infra de succes.edic.l. 1.§.quibus.sed ibi simul nō competunt.Azo.

bulas pertinere,mox si inde non sit occupata ,

iudicium defuncti sequendum. Expectandi igitur liberi erunt,quamdiu bonorum possessionē petere possūt. Quòd si tempus fuerit finitum, aut antè decesserint, vel repudiauerint, vel ius petendæ bonorum possessionis amiserint, tunc reuertetur bonorū possessio ad scriptos. Si sub conditione hæres institutus sit filius, Iulianus peræquè putauit, secundum tabulas competere ei , quasi scripto bonorum possessionem, qualisqualis cōditio sit, etiam si hæc, Si nauis ex Asia venerit . Et quauis defecerit conditio, tamen prætor, filium qui admiserit secundum tabulas tueri debebit , ac si contra tabulas acce-

Repudiauerint. Quid si repudiauerit is qui restitui potest ? Respon. locus est huic bon. pos.vt j de fideic.lib.l.4. §. 1 & j ad Tertul.l.2. § si bonorum , & ff. de min. l. & si fine. §.sed quod Papinianus.& l. quod si minor.§ Scęuola.Azo. & facit supra tit. 1.l. scriptus.

Bonorum possessionis. Scilicet contra tabulas.

Bonorum possess. secundum tab.

Sub conditione. No.hic si pendet cōditio institutionis, potest peti secundū tabu siue erat filius institutus,siue extraneus, qui non poterat ab intestato succedere:sū vtiliter sit institutus:vt hic, & infra eod.l.hi demum. si tamen non erat aliquis præteritus, cui competit cōtra tabulas, ne contrarietur supra prox. § at post petitam , aut extitit conditio, aut defecit.si extitit, cōfirmatur agnitio: vt j.§ si quis ita institutus,si deficit,tunc distinguitur,an sit emancipatus,an suus,qui etiam præteriti haberent contra tab. & tunc prætor tuetur in secun.ta. ac si accepisset contra tabulas.& sic secundum tab.vertitur in contra tab. quod est mirum,ac si de albo fieret nigrum,vt hic subijcit.& quam &c.Si autem extraneus est,infirmatur agnitio nam si in filio tantum tuetur,vt subijcit: ergo secus in extraneo,vt argu. C.de procu.l.maritus . Sed quam bonorum possessionem petet conditione pendente,vel quæ facti,vel quæ iuris sit:Resp quidam q illa, quæ est facti,vt hic,non iuris vt infra eo.§.si quis ita & pro ei supra,de acq.hær.l.is qui.2. resp. & C. de inofficiosis testamen.l filiis.prout est ibi cum re. & supra ad Treb.l.facta.§ quod si conditio. Tu dic secundum Azo eam quæ est iuris non facti. hæc tamen non habet effectum nisi exīstat conditio,vt d §.si quis ita . & pro hoc C.de inoff.test.l.fi.ijs.prout est ibi in litera iure.& ibi plenè not.

Ex Alia venerit. Sed nonne si filius est in prāte est testamentum nullum? Resp.sic:vt Inst.de exhære.lib. in prin.non ergo secundum ta locum habet:vt j.eod. l.hi demum. Dic ergo q hic erat emancipatus . vel dic esse nullum fauore sui:vnde etiam tunc petet sec. ta. vt no. C.de inst.& substit.l.si pater.

Conditio. Casualis,vel mista.nam si est potestatiua, ēt filius qui est in potestate patris,sibi imputet,si nom impleuit :vt non habeat secun.ta.vt §. de hære. instit.l. suum 2.resp.non ergo repetitur,qualisqualis &c.

Filium. Scilicet talem, qui ab intestato succederet.

Et qui.

*Sic in P. F.Hal.aūt scripsit, si de sit occupata & cęte. vide Ant.Aug. li. 4. emē. c.17.

*Bonorū possessor, nomē est iuris sicut bon. poss. & bonor. possessor dr̄ ille, q succedit de iure p̄torio.glo. in ver.qđ recuperāda, ca. pastoralis. extra, de causa pos. & propr.

Ei qui. Scilicet tantum, ei verò qui in potestate, nō est necessaria, q̄a iure ciuili vocatur ab intestato. sed emancipatus per prætorem tantum: vt Insti. de hare. quæ ab intest. § emancipati, & facit j. eo. l. si sub conditione. §. 1. sed an suus institutus sub conditione petet sec tab ea pendē te? Respon. si est potestatiua, sic: quia valet testamentum, aliàs cum non valet, non petitur secun. tabu. Vel dic vt modo not. quia suo fauore est nullum; sed videtur q̄d hæc tuitio in contra tab. non potest stare Primo quia deficiente conditione deficit viribus testamentū: ergo cessat cōtra tabulas eo casu quo peti potuisset. vel dic non potest peti contra ta. ab instituto, scilicet pendente cō ditione: sed ea deficiente sic.

In P. F. ita subst i tutus sit.

Pro ea. Scilicet duntaxat.

Defertur. Hic quæro quod diximus §. de hæred. instit. l. si q̄s ita. Azo. & facit supra de inoffi. test. l. Papinianus. §. quoniam. & l. qui repudiantis. & §. de contra tabu. l. 1. §. si ex tribus. Sed arg. contra j. de assig. lib. l. sub conditione §. 1. & sup. de acq. hære. l. ex semisse.

Instituus. Id est, substitutus.

Si intra decem Scilicet & cesserit filius.

Quatuordecim. subaudi, decesserit filius. & facit supra de vulga. substitutio. l. si ita quis. & l. ex facto. §. item quæro.

Scriptis. Scilicet tantum, non etiam successorib. eorū: vt supra de vulg. substit. l. qui plures & l. qui duos. 1. resp. & § 1. Azo.

Substitutis. Hoc plerumq; quod dic vt j. §. si q̄s ita scripserit. aliàs aūt primò vocatur substitutus quā cō iunctus: vt j. e. l. §. si duo. & C. de ca. to. § sin aūt aliq̄d & facit §. de vē. in poss. mit. l. 1. §. eligit. & C. de edic. diui Adr. tol. l. 1 & §. de coniug. lib. l. 1. si pater in potestate. & de leg 2 l. si quid seruus. §. certam.

Loco. Id est, primo gradu instituti. alioqui contra. infra prox. §.

Proximi sunt. Id est, primo gradu instituti. Et not. q̄ similia sunt petitio bon. poss. & hæreditatis aditio. vt hic, & infra eod. l si ita. §. qui filio, & §. is autem. In multis tamen differunt, vt probatur §. ea. l. §. si sub conditione. & de acquir hæred. l. is qui. Item supra de iniust. test. l. posthumus. & Inst. qui. mo. test. infir. §. non tñ. & diximus supra eo. l. 1. § semel.

perit, quæ tuitio ei, qui emancipatus est, necessario est. Pro qua quisque parte hæres scriptus est, pro ea accipiet bonorum possessionem, quamdiu tamen vnus ex hęredibus deliberat, vtrum admittat bonorum possessionem, an non: portio bonorum possessionis eius cohęredi non defertur. Si primus quidem ita instituꝰ sit, Si intra decē secundus, Si post decē intra quatuordecim annos: si quidem intra decem decesserit primus solus hæres erit, & accipiet bonorū possessionē. Si vero post decē intra quatuordecim. secundus solus hæres erit, & accipiet bonorū possessionē; nec sibi iunguntur: cùm ad suam quisque causam substitutus sit. Defertur bonorum possessio secundum tabulas primo gradu scriptis hęredibus: mox illis non petentibus, sequentibus non solum substitutis, verum substituti quoque substitutis: & per seriem substitutos admittimus.

Primo autem gradu scriptos accipere debemus omnes, qui primo loco scripti sunt. Nam sicut ad adeundam hæreditatem proximi sunt: ita & ad bonorum possessionem admittendam.

Si quis ita scripserit, Primus ex prima parte hæres esto. si primꝰ hæres non erit, secundus hæres est. Tertius ex alia parte dimidia hæres esto. si non erit, quartus hæres esto. Primus, & Tertius priores ad bonorum possessionem inuitantur. Si quis ita instituerit hæredes: Vter ex fratribus meis Seiam vxorem duxerit, ex dodrante mihi hæres esto: vter non duxerit, ex quadrante hęres esto. si quidē mortua fuerit Seia: æquas partes habituros hæredes constat. Quòd si ab altero vxor ducta fuerit: dodrantem, & quadrantem eis cōpete re; bonorum autē possessionem antè quàm existat conditio, neutrum petere, Si consultò sit inductum nomen hæredis, indubitanter probatur, bonorum possessionem petere eum non posse: quemadmodū nec potest, qui hæres scriptus ē non consulto testatore, nam pro non scripto est, quem scribi noluit.

Si substitutus præfertur coniuncto, conditione cessante coniunctus admittitur, Bartol.

Si duo sint hæredes instituti, Primus, & Secundus, Secundo Tertius substitutus: omittente Secundo bonorum possessionem, Tertius succedit. Quòd si Tertius noluerit hæreditatem adire, vel bonorum possessionem accipere: recidit bonorū possessio ad Primum. nec erit ei necesse petere bonorū possessionem: sed ipso iure ei accrescet: hæredi. n. scripto sicut portio hæreditatis, ita & bonorum possessio accrescit. Si seruus hæres scriptus sit, eiꝰ domino defertur bonorum possessio, ad quem hæreditas pertinebit. Ambulat enim cū domino bonorum possessio. Quare si mortis tempore Stichus hæres institutus fuerit seruus Sempronij, nec Sempronius eum iussit adire, sed vel decesit, vel etiam eū alienauit, & cœpit esse Septitij; euenit, vt si Septitius eū iusserit: Septitio deferatur bonorum possessio. ad hunc enim hæreditas pertinet. Vnde si per multos dominos transierit seruus, tres, vel plures: nouissimo dabimus bonorū possessionem.

Petere. Sed nec pro hærede gerere: vt §. d hær. inst. l. liber homo. §. Titius. quandoque est tamen necesse vtrūque petere, scilicet petere de nouo bo. pos. vt supra, de bon. pos. l. sed cum patrono. & de nouo adire: vt supra, de acqu. hær. l. si solus.

Accrescit. Etiam inuito: vt supra, de acquir. hær. l. qui ex duabus. §. fin. & C. de iure delib. l. cum aliquis. & facit infra eo. l. si ita. §. secū dum hanc, contra. Sol. ibi.

Pertinebit. Si iussit eum adire.

Cum domino. Vt petat dominus. sed & seruus sciēte prætore: vt supra, de bo. pos. l. seruus.

Sempronij. Sub. hæres esto.

Iussit. Sed nonne Sempronij contemplatione institutus videtur? Resp. ita: vt C. de iur. delibe. l. cū aliquis. Quomodo ergo alius potest iubere adire? Respondeo bene. nā & hoc idē est vbi contemplatione fructuarij. vel bonæ fidei possessoris seruus instituit, iubet enim dominus non bonæ fidei pos. vt §. de. acq. hære. l. si quis mihi bona. §. 1. 1. respō & §. iussum. sed tamen dominus per condi ctionem sine causa reddit: vt j. de stip. ser. l. penult. hoc. n. est ex re: vt §. de acqui. hær. l. aditio. in fine.

In P. F. eū dominio.

Septitio. Secus in legato: vt supra quā do di. lega. cedit. l. si post. §. fi. & est ratio, quia legatum quæritur domino seruo etiā inuito. vt §. de cōd. & demō. l. filio. nō hæreditas: vt C. de hær. inst. l. cum proponas. nec bon. poss. vt sup. ad Treb. l. seruo inuito. in princ. Item quid de Trebellianica restitutione? Respō. similis est bonorū possessioni, vt sup. ad Treb. l. seruo inuito. & facit insti. de hær. inst. §. alienus.

Cōcor. gl. in ver. nō extan tibus. ibi. sed q̄d si primo fecerit testamentum? videt q̄ per ingressum monasterij rūpitur, quasi per posthumi agnationē. cap. si qua mulier. xix. q̄st. 3. Instrumē ta an inchartis fiant. Arg. contra C. de edic. di. Adriā. tol. l. fi. ii, prima figura, &c. sed pone: vt ibi.

Erū est. In vtero aliàs secus: vt j. vnde cog. l. 1. §. sed hoc ita. Azo.

Natus. Alioqui contra vt j. de verb. sign. l. qui moriturus. Azo. & facit inst. de bo. pos. 1. resp.

Hartæ. Ad deletitiā. i. quæ scripta fuit, & postea rasa. & sic no. q̄ instrumenta fieri possunt in chartis rasis. Arg. contra C. de edic. di. Adriā. tol. l.

In opistographo. i. in tabula lignea, i qua erāt scripta dbita, vt hodie fit: & dr opistographū ab opib⁹ & graphia, qd est scriptura, quasi scriptura snarū opū.

I sub cōditione. Filius est institutus sub conditione, pendente tali cond. potest petere secū dum ta. si deficit cōditio, retinebit bona materna per contratab. & certis personis relicta prætabit alijs personis nō nisi in casu qui in l. ponitur. Viu.

Quid sit opistographū, pulchrè Hermola. in ĩdice suarum castigati. in Pli. ī hac ipsa dictione. & Alc. li. 2. di. cxxix. Pulchrè in hūc locum Ale. ab Alex. Gen. die. li. 2. c. 19: Alci. li. 2. Disp. cap. vli. & Hermolaus ī Indice castigatiōū suarū in Pliniū in hac ipsa dictione.

Possessori. i. ei q bo. pos. petijt. Az. & dic res. i. hæreditas.

Sit. Qui perinde habetur, ac si contra ta. petijsset, vt §. e. l. æquissimū. §. si sub condit. Azo.

Defecerit. i. deficere poterit. Azo.

Accipere. Pendente conditione: vt d. §. si sub conditione. Azo.

Sed & si is. Scilicet filius in potestate: vt addat precedē ti casui? vt §. de leg. prę. l. is qui, in prin. Azo.

Tuendum. Etiam deficiente conditione, nisi fuerit potestatiua: quia tunc sibi imputet si non impleat: vt supra, de hær. instit. l. suus. §. sed vtrum: sed si casualis est, nōne ipso iure testamentū est nullum: vt §. de hære. instit. l. suus. in prin. Resp. est, si velit, sed si malit contra ta. pōt, vt prætheritus: cum defecerit conditio: vt supra, de contra tab. l. 3. §. quid ergo. Azo.

Ab eis. Scilicet emancipato & suo: & q̄d subijcit, & filius, &c. prosequitur in emancipato tantū: & dic habere vī vt p contra tabulas, vt ita præstet legata coniunctis cæteris que qui sunt in potestate quasi ab intestato, quasi dicat licet & ipsi teneāt per cōtra ta. in defectū conditionis: tamē quo ad legata: vt nō dētur etiam coniunctis, ab intestato habere videntur.

Filius. Scilicet emancipatus sub conditione institutus, quæ defecit: secus in suo, quia ab intestato: vt supra, de leg. præst. l. is qui. in prin.

Cæteri. Qui sunt in potestate.

Relicta. Itē vxori vel nutrici: vt §. de le. præ. l. 1. Az.

Cæteris. Non coniunctis.

Nō. Scilicet illa quæ in testamēto relicta sunt. Nā illa quæ ab intestato relicta sunt omnib. omnino p̄stabun-

III.

Erum est omnem posthumum, qui moriente testatore inuentro fuerit, si natus sit, bonorum possessionem petere posse.

IIII.

Hartæ appellatio, & ad nouā chartam refertur. & adde letitiam. Proinde & si in opistographo quis testatus sit, hinc peti potest bonorum possessio.

V.

I sub conditione hæres institutus quis sit, & accepta bonorum possessione secundum tabulas conditio defecerit: interdū euenit, vt res possessori concedēda sit. vt puta si filius emancipatus sit sub conditione hæres institutus. nam & si defecerit cōditio: at tamen secundum tabulas bonorum possessionem eum accipere, Iulianus scribit. Sed & si is fuerit, qui ab intestato bonorum possessor futurus esset, tuendum esse scripsit. & hoc iure vtimur. Videndum, an legata ab eis debeantur. Et filius quidem, quasi contra tabulas bonorum possessione accepta, rem habere videtur, cæteri verò quasi ab intestato: & ideo filius liberis parentibusque legata relicta solis prestare cogetur, cęteris nō.

stabuntur, vt hic subijcit, Azo. idem huic cõtra sup. de leg. præt. l. si duo. in fi. Sol. ibi.

a Fideicommissum. Hic quære quæ dicimus Inst. de bon. pos. §. sunt autem.

b Fraudatus. Legatarius ab intestato præsumptiue. sic ff. mand. l. ij. procuratorem. §. si ignorantes. Acc.

c Bonorũ possessio. Secundum tab. quæ est conuersa in contra tab. cum defecerit condítio.

HI demũ. CASVS. Filij in stituti sub conditio. pendente cond. possunt petere secũdũ tab. si in testamento vtili, & tabulæ sunt vtiles: aliàs secus. cõcordat C. eo. l. fi. Viuianus.

d Hi demum. Hinc sumunt quidã, quòd is demum petit secundum tab. pendente cõditione, qui ab intestato succedere potest. Sed Ioã contra. nam quia sit scriptus, dicitur dari: vt ff. eo. l. i. § si sub conditione & ar. supra eod. l. si sub conditione: generaliter. n. ibi dicitur in quolibet instituto, licet deficiente conditione distinguatur: vt no. in §. si sub conditione. & pro Ioã. est ff. eod. l. si seruus. & facit ad l. supra, de test. tut. l. 3. & de test. l. scio. & supra, de bo. pos. l. nõ est. §. vbicunque. Ac.

Nec ad bonorum possessionẽ. Aliquid tamẽ quãdoq; prodest: quia trahitur ad fideicom. vt ff. ad Treb. l. Scæuola. §

Vm tabulę. CASVS. Testator fecit testamentum, adhibuit dodecim testes, omnia sigilla non apparent, sed septem: nunquid ex illis tabulis poterit peti bon. poss. sic. Viu.

Plurium. Puta decem. & faci. supra, de testa. l. hęredes. §. si plures.

Ex nis. Scilicet signis.

I ita scriptum. CASVS. Testator in tabulis ita dixit, Sempronius hæres esto: Titius si nauis venerit, ex tertia parte hæres esto: idem etiam Titius si nauis non venerit, hæres ex sextante esto. erit hęres ex tertia si non venerit: & ille sextans sibi accrescit.

¶ Qui filio. Testator instituit filium impuberem: & si decesserit, antequã esset pubes, Titium substituit. nunquid valet ista substitutio? sic. Quid si testator instituẽdo cum errat vel in nomine vel in cog nomine? prima facie tenet institutio. veruntamen, si nõ apparet inconsulto factum esse, denegabitur bonorum possessio secundum tabulas.

¶ Quidam testamenta. Pater sibi fecit testamentum: per nũcupationẽ filio impuberi substituit, vt illud quod sit, sit institutio & substitutio certè instítutus poterit petere secundũ tab. ille autẽ cum erit locus substitutioni, poterit petere secundũ nuncupationẽ: vt C. de bon. poss. secũdũ tab. l. vlt. Viu.

Venerit. Quæ dicitur venire etiã si per se venit: vt ff. de aqua quoti & æsti. l. ij. §. quæsitum.

Idem Titius. Verba testatoris. Azo.

k Intelligi. Scilicet exisẽte cõditionẽ, quasi dictũ esset: si nõ erit hæres ex tertia, sit ex sexta. vnde cũ causa in substitutione nõ sit mutata: quod patet exi stẽte cõditione, nulla est ei facta substitutio: vt ff. de vulg. subst. l. seruum communẽ. §. Titius. interim tamen pendente conditione videre potest. item deficiẽte cõditione: sed interim vel pro tertia, vel pro sexta petit secundũ ta. quia in vtraq; disiunctiuè & sub cõditione est institutus. Acc.

Quæ ex sextante. Sextãs enim vacuus pro rata accrescit Sẽpronio & Titio, vt hic, & ff. de hæred. inst. l. interdum. §. j. sed in eo. quod dicit accipiet, imò videtur ipso iure accrescere: vt supra e. l. i. §. si duo. contra. Sol. & hic ipso iure accrescit: sed dicitur hic peti vna cum tertia cum iam accreuerat ipso iure. non enim bis petit, sed semel tantum: ubi adhuc non accreuerat: & ideo potest dicitur accrescere ipso iure.

Hæreditatem. Videbatur contra: quia ex substitutione ipsi pupillo directè sit aliquis hęres, non patri nisi per obliquum: Insti. de vulg. subst. §. quo casu: & supra, de hær. inst. l. pater filio. Item nõ nõ nocere verbum positum vel omissum: vt ff. eo. inst. l. quoties. §. si duo. & §. seq. & C. de test. l. testamentũ. Itẽ no. assimilari hæreditatem, & bo. pos. sic sup. e. l. 2. §. 1. gradu. & infrà, in fi. huius. §.

Erratum. Facit ff. de cõd. & demo. l. demonstratio. & C.

Facit ista lex multũ, p. gl. in §. inst. de substitu. q. p. lingu. ibi Io. Ia. in add. ad Chri. Por. cõ alleg. ad hoc q. si admittãt q. non sunt necessaria ad solẽnitat. ẽ, act. &, & minus rité adhibeant: q. nihilo minus nõ vitiabit'.

Cice. in oratura vrbana, Iã hoc ingt, ridiculũ est, si de hæreditate ambigitur, & tabulę testamẽti ob signatæ nõ min' multis signis q. à lege oporteat, ad me p. ferrent secundũ tabulas testamenti potissimũ hẽditatẽ dabo &c.

Planè ei, cui ab intestato fideicommissum relictum est, erit præstãdum: quasi videatur hoc ipso fraudatus, quod ex testamento petita sit bonorum possessio.

Idem lib. viij. Disputationum.

VI.

I demum sub cõditione hæredes instituti, bonorum possessionem secundum tabulas etiam pendente conditione nec dum impleta petere possunt, qui vtiliter sunt instituti. Quod si inutiliter quis sit institutus: nec ad bonorum possessionem inutilis institutio proficit.

Ad aliquem actum comprobandum sufficiunt ea quæ necessaria sunt: licet ea quæ necessaria non erant, essent adhibita, & non comparent.

VII.

Vm tabulæ testamenti plurium signis signatæ sunt, & quædam ex his non comparent, septem tamen signa manent: sufficit ad bonorum possessionem dandam, septem testium signa comparere: licet non omnium qui signauerunt, signa maneant.

VIII.

Hic Cĩ. li. 2. de in uentio. in tract. de Constitutiõe gene rali. Imo. inquit, pater sibi scripsit: & fm hrdẽ nõ filia, sed sibi iussit eẽ.

In P. F. nõ est, no mine. Verbũ po situ vel omissum nõ nocet.

& C. de test. l. si in nomine.

Inductum. Facit ff. eo. l. 2. §. si inconsulto.

In tabulis. Id est, in scriptis. & alios sibi, & alios filio fecit hæredes, vt statim patet, quod fieri potest: vt ff. de vulg. subst. l. patris. in fi.

c Separatim. Quasi dicat alia hæc, alia illa bon. poss. est.

d Scripto. Sic accipe scripto, id est, substituto hæredi. vel assignato ipsi filio.

e Filio. Datiui cas⁹.

f Scriptis. Subaudi scriptis &c. & facit infra l. prox.

VT bonorũ possessio. CASVS. Si pater sibi, & filio fecit testamentũ substituendo filio datur bonorum secũdum tab. poss. si testamentum patris sit signatum, substitutio: licet sint resignatæ secundæ tabulæ. Viu.

g Signatum. Cuius signa tabulis secũdis sufficiũt vt ff. & vul. sub. l. patris. Azo.

h Resignatæ. Id est, apertæ coram honestis psonis, & præside, & iterum signatæ: ut C. quemadmodum testa pe. l. 2. debet. nisi prius pater sibi fecerit testamentum: & solenniter, aliàs nullũ est testamentum: vt ff. de vulg. subsũti. l. 2. §. prius. & inst. de pupil. substi. §. liberis. si verò ex post facto impugnatur testamentum patris: si quidem de iure prætoris, vt per cõtra. tenet nihilo minus pupillare: vt supra, de vulg. subst. l. & si contra ta. si vero de iure ciuili per querelã pro ea parte, p. qua expugnatur testamentum paternũ & pupillare: vt ff. de inoff. test. l. Papin. § sed nec impuberi. Azo.

In P. F. Scripto hęrede filij.

Resignare pro aperire, p. ab rogare, & alijs modis Mãdo. super signa. Gratiæ, tit. de Resigna.

SI seruus. CASVS. Si seruus sit institutus hæres sub conditio. pen. cond. potest petere si nõ existat contradictor. Viu.

i Potest. Pendente conditione.

k Posse. Etiam ipsum seruum: vt supra, de bon. poss. l. seruus. & sic patet, quod bon. possessionẽ non petuntur in figura iudicij, in quo seruus esse non potest: vt C. eo. l. seruus. Item quia qui succubuit in contra tab. nõ perdit legatum, vt supra, de leg. præst. l. filium. §. si quis. secus si in figura iudicij: vt supra, de inoff. test. l. Papinianus. §. meminisse. Itẽ not. hic pro opinione Ioan. quam dixi ff. eo. l. hi demum.

QVi ex liberis. CASVS. Testator instituit liberos, & dixit: qui ex liberis peregrè morietur, ei Titius hæres esto. & duo decesserunt peregrè. nunqd si ignoret Titius vocatur ex substitutione? sic. sed si filius instituitur, & reuertatur de capti. hostium. nihilo minus bo. pos. accipere potest. & Testamẽto. Titius fecit testm̃: facto testamento dedit se in arrog. irritatũ est testamentum: postea autẽ Titius sui iuris factus decessit, scriptus hæres petit bo. pos. secũdum tabulas. certè nõ dabitur ei: quia irritum factũ est testamentum p. arrog. nisi quinque testibus postea uolũtatem cõfirmauerit. Viu.

Peregrè. Idẽ si nõ peregre, dum tamẽ propter facti obscuritatem impossibilis sit vltimi discretio, vt ff. de reb. dub. l. quos. hæc enim discretio quia propter locorũ distantiã est valde difficilis, impossibilis reputatur vt & ff. de vsufru. l. vsufructuariũ. §. si ĩ viuarijs. secus si nõ difficilis: vt in argu. contra ff. de test. tut. l. duo. Arg. contra j. de verb. obl. l. continuus. §. illud. Azo. & facit ff. de vulga. sub. l. ex duobus, & ff. ad l. Fal. l. paterfa. §. fi. Sed arg. contra. ff. de reb. dub. l. si fuerit. & de hær. inst. l. ĩ tps. §. 1. & de ma. testa. l. cũ ex plurib. & ad Treb. l. eum.

PRIORIS. Dic secundum B. & ibi loquitur in substitutio ne fideic. hic in directa pupillari.

Prioris. Et sic vtriusque. H.

Filius. Qui erat ab hostibus captus.

Et anni. Vtpote cum sit vtilis, ut inf. quis or. in bon. poss. ser. l. 2. §. dies. vndè tria exiguntur: vt j. de diuer. præscrip. l. 1. Azo. & facit infra, quod vi aut clam, l. semper. §. si quis.

* In P. F. dando se in arrogãdum &c.

morietur, ei Titius hæres esto. duabus peregre defunctis, si substitutus ignoret, vter nouissimus decesserit: admittenda est Iuliani sententia, qui propter incertum conditionis, etiam prioris posse peti bonorum possessionem respondit. Filius hæres institutus, post mortem patris ab hostibus redijt. Bonorum possessionem accipiet: & anni tempus à quo redijt, ei computabitur.

Testamentum eius qui se dedit arrogandum irritatur: nisi postquam factus fuerit sui iuris noua voluntate approbetur. Item testamentum primum tollitur per secundum: nisi secundum postea incidatur vt primum confirmetur: quia tunc primum ad excipiendum tantùm valebit. Bar.

Testamento facto Titius arrogandum se præbuit, ac postea sui iuris effectus vita decessit. Scriptus hæres si possessionem petat, exceptione doli mali submouebitur: quia dando se arrogandum testator, cum capite fortunas

Fortunas.

& C. de test. l. si in nomine.

Inductum. Facit ff. eo. l. 2. §. si inconsulto.

In tabulis. Id est, in scriptis. & alios sibi, & alios filio fecit hæredes, vt statim patet, quod fieri potest: vt ff. de vulg. subst. l. patris. in fi.

c Separatim. Quasi dicat alia hæc, alia illa bon. poss. est.

d Scripto. Sic accipe scripto, id est, substituto hæredi. vel assignato ipsi filio.

e Filio. Datiui cas⁹.

f Scriptis. Subaudi scriptis &c. & facit infra l. prox.

VT bonorũ possessio. CASVS. Si pater sibi, & filio fecit testamentũ substituendo filio datur bonorum secũdum tab. poss. si testamentum patris sit signatum, substitutio: licet sint resignatæ secundæ tabulæ. Viu.

g Signatum. Cuius signa tabulis secũdis sufficiũt vt ff. & vul. sub. l. patris. Azo.

h Resignatæ. Id est, apertæ coram honestis psonis, & præside, & iterum signatæ: ut C. quemadmodum testa pe. l. 2. debet. nisi prius pater sibi fecerit testamentum: & solenniter, aliàs nullũ est testamentum: vt ff. de vulg. subsũti. l. 2. §. prius. & inst. de pupil. substi. §. liberis. si verò ex post facto impugnatur testamentum patris: si quidem de iure prætoris, vt per cõtra. tenet nihilo minus pupillare: vt supra, de vulg. subst. l. & si contra ta. si vero de iure ciuili per querelã pro ea parte, p. qua expugnatur testamentum paternũ & pupillare: vt ff. de inoff. test. l. Papin. § sed nec impuberi. Azo.

In P. F. Scripto hęrede filij.

Resignare pro aperire, p. ab rogare, & alijs modis Mãdo. super signa. Gratiæ, tit. de Resigna.

SI seruus. CASVS. Si seruus sit institutus hæres sub conditio. pen. cond. potest petere si nõ existat contradictor. Viu.

i Potest. Pendente conditione.

k Posse. Etiam ipsum seruum: vt supra, de bon. poss. l. seruus. & sic patet, quod bon. possessionẽ non petuntur in figura iudicij, in quo seruus esse non potest: vt C. eo. l. seruus. Item quia qui succubuit in contra tab. nõ perdit legatum, vt supra, de leg. præst. l. filium. §. si quis. secus si in figura iudicij: vt supra, de inoff. test. l. Papinianus. §. meminisse. Itẽ not. hic pro opinione Ioan. quam dixi ff. eo. l. hi demum.

QVi ex liberis. CASVS. Testator instituit liberos, & dixit: qui ex liberis peregrè morietur, ei

Titius hæres esto. & duo decesserunt peregrè. nunqd si ignoret Titius vocatur ex substitutione? sic. sed si filius instituitur, & reuertatur de capti. hostium. nihilo minus bo. pos. accipere potest. & Testamẽto. Titius fecit testm̃: facto testamento dedit se in arrog. irritatũ est testamentum: postea autẽ Titius sui iuris factus decessit, scriptus hæres petit bo. pos. secũdum tabulas. certè nõ dabitur ei: quia irritum factũ est testamentum p. arrog. nisi quinque testibus postea uolũtatem cõfirmauerit. Viu.

Peregrè. Idẽ si nõ peregre, dum tamẽ propter facti obscuritatem impossibilis sit vltimi discretio, vt ff. de reb. dub. l. quos. hæc enim discretio quia propter locorũ distantiã est valde difficilis, impossibilis reputatur vt & ff. de vsufru. l. vsufructuariũ. §. si ĩ viuarijs. secus si nõ difficilis: vt in argu. contra ff. de test. tut. l. duo. Arg. contra j. de verb. obl. l. continuus. §. illud. Azo. & facit ff. de vulga. sub. l. ex duobus, & ff. ad l. Fal. l. paterfa. §. fi. Sed arg. contra. ff. de reb. dub. l. si fuerit. & de hær. inst. l. ĩ tps. §. 1. & de ma. testa. l. cũ ex plurib. & ad Treb. l. eum.

PRIORIS. Dic secundum B. & ibi loquitur in substitutio ne fideic. hic in directa pupillari.

Prioris. Et sic vtriusque. H.

Filius. Qui erat ab hostibus captus.

Et anni. Vtpote cum sit vtilis, ut inf. quis or. in bon. poss. ser. l. 2. §. dies. vndè tria exiguntur: vt j. de diuer. præscrip. l. 1. Azo. & facit infra, quod vi aut clam, l. semper. §. si quis.

* In P. F. dando se in arrogãdum &c.

morietur, ei Titius hæres esto. duabus peregre defunctis, si substitutus ignoret, vter nouissimus decesserit: admittenda est Iuliani sententia, qui propter incertum conditionis, etiam prioris posse peti bonorum possessionem respondit. Filius hæres institutus, post mortem patris ab hostibus redijt. Bonorum possessionem accipiet: & anni tempus à quo redijt, ei computabitur.

Testamentum eius qui se dedit arrogandum irritatur: nisi postquam factus fuerit sui iuris noua voluntate approbetur. Item testamentum primum tollitur per secundum: nisi secundum postea incidatur vt primum confirmetur: quia tunc primum ad excipiendum tantùm valebit. Bar.

Testamento facto Titius arrogandum se præbuit, ac postea sui iuris effectus vita decessit. Scriptus hæres si possessionem petat, exceptione doli mali submouebitur: quia dando se arrogandum testator, cum capite fortunas

Fortunas.

a Fortunas. Non omnes vel olim, vel hodie. qđ dic vt inst. de acq. per arg. §. ecce. & facit Instit. qui. mod. test. infir. §. non tamen, & supra, de codi. l. conficiuntur. §. si post.

b Alijs literis. Quæ tamen habent quinque testes: vt C. de codic. l. fin. §. fina.

c Redijsse. Non ergo ex codicillis datur hæreditas, sed prima voluntate: vt supra. de hær. instit. l. institutio talis.

d Non secus. quasi dicat casui superiori de arrogato post testamentum similis est inferior, quando scilicet testator fecit primum testm̃, postea secundum: tertio incidit secundum, vt prius haberetur ultimum. Sed quæro, in quo est similitudo? Respond. non in rumpendo primum, quia in superiori casu arrogatione irritatur per exceptionem: at hic ipso iure per secundum: vt C. de test. l. sancimus. Item nec in. suscitatione primi: quia per recentem voluntatem resuscitatur ad agendum per secundum tab. & ad excipiendum. at in inferiori non ad agẽdum, sed ad excipiendum tãtum: vt j. in fin. Sed si agant instituti in secundo, repelluntur ab institutis in primo per exceptionem, non aũt instituti ī primo agere possunt: cum ipso iure primum euanuit p secundum: sunt ergo similes in excipiẽdo & sic non per omnia similes.

e Supremas. Vt. n. de lẽto legato relicto, non vī fuisse relictum: vt §. de le. 1. l. si ita sit adscriptum. ita causa adoptionis remota, in secundo testõ nũquam vī ademptum quod in primo fuerat relictum: quia nõ durat ademptio: vt §. de in rem verso l. si pro patre. §. versum.

f Nec putauerit. Circa primum casum procedit.

g Constituti. Id est, resuscitari primum, vel constitui eo statu, quo erat ante scẽm, & hoc nulla voluntate, id est, per incisionem secundi. nam ipso iure euanuit primum, nec resuscitatur ipso iure: sed sic, ut si agant instituti in secũdo opponatur eis exceptio. Item nec ex primo agi posset quod ipso iure est nullum.

h Testamenti. Scilicet primi principaliter, valeat vel non.

i Sed de viribus exceptionis. Ergo prius testamentũ non ipso iure, sed per exceptionem tollitur per secũdum. Et sic est cõtra. C. de test. l. sancimus. §. 1. Sol. dic

Cõcor. ca. vltima voluntas defuncti modis oĩbus seruari dẽt, gl. in ver. vltima. ibi, vltimavoluntas de functi p lege seruada est. 12. q. 2.

quoque suas in familiã & domum alienam transferat. Planè si sui iuris effectus codicillis aut alijs literis eodem testamẽto se mori velle declaraverit: voluntas, quæ defecerat, iudicio recenti redijsse intelligitur: non secus ac si quis aliud testamentum fecisset, ac supremas tabulas incidisset, vt priores supremas relinqueret.

Nec putauerit quisquam, nuda voluntate constitui testamentũ. Non enim de iure testamenti maxime quæritur, sed de viribus exceptionis: quæ in hoc iudicio quamquam actori opponatur, ex persona tamen eius, qui opponit, æstimatur.

Ad hoc vt hæres possit hanc bonorum possessionem agnoscere, requiritur quòd ipse certus sit demonstratus in testamento, & quòd certa portio sibi deferatur aliàs secus. Bart.

Paulus [illegible] num XII.

VT scriptus hæres agnoscere possit bonorum possessionem: exi

gendum puto, vt & demonstratus sit propria demonstratione, & portio adscripta ei inueniri possit, licet sine parte institutus sit. Nam qui sine parte hæres institutus est, vacantem portionem, vel alium assem occupat. Quod si ita hæres scriptus sit, vt inter rim excludatur a testamento, eo quòd non inuenitur portio, ex qua institutus est: nec bonorum possessionem petere potest. Idem euenit, & si quis ita hæredẽ instituat. Titius quanta ex parte priore testamento eum hæredem scriptum habeo, hæres esto vel, Quanta ex parte codicillis scriptum eum habeo, hæres esto. si scriptus non inueniatur. Quod si ita scripsero, Titius, si eum priore testamento ex semisse hæredem scriptum habeo, vel si eum codicillis ex semisse hæredem scripsero, ex semisse hæres esto. tunc accipiet bonorum possessionem, quasi sub conditione hæres scriptus.

hic exceptionis, scilicet opponendæ ex primo, cõtra agentem ex secundo, nam hoc non est valere: quia si valeret, etiam ad agendum valeret: quod hic nõ est: quia ipso iure est sublatum. Alij dicunt quod hic §. nec putauerit, &c. vsq; in fin. refertur ad primum casum de arrogatiõe, non ad proximum. alij aliter, vt ibi no.

Quæ in hoc iudicio. Ita cõstrue. quæ scilicet exceptio q̃quam in hoc iudicio scilicet in secundo testamento & ex eo agenti. vnde videbatur non opponenda actori, quia secundum tollit primum: opp. tñ. non. n. ipso iure rumpit testamentum secundum, sed per cancellationem.

Æstimatur. Competat ei vel nõ. nam alius forte non opponet eam secundo hæredi prẽter primum. Azo. & secundum hoc etiam est in persona ex parte etiam opponentis. & est speciale propter secundum testamẽtum. regulariter contra: vt infra, de excepț. dol. l. 3. §. plane. & facit supra, de pact. l. si vnus §. pactus.

In P.F. vt interdum.

In P.F. id euenit si quis.

T scriptus hæres [illegible]

P.F. hic scripsit. alibi se hic scriptus.

Hæres scriptus potest petere bon. poss. si ex certa parte scriptus est. sed si ex incerta parte institutus est, nunquid ex parte illa poterit petere secundum tab. Respond. quod non. vnde si dicat testator quanta ex parte Titius hæres sit, tanta sit Seius, nũ quid alter vocabitur? sic. Sed si declaratur hæres ex semisse in codicillis: vt ex codicillis poterit petere, non vt ex testamento. Viu.

Occupat. Facit Inst. de hæred. inst. §. partibus. & §. de hær. instit. l. Sabinus. & l. item quod. & l. ex facto. & l. ex sex vnciis.

Inuenitur. Ergo non valet talis voluntas. Sed contra supra, de hær. instit. l. si quis ita. Sol. hic de præterito, ibi de futuro. Iơ. & ex ratio, quia quæ de præterito, sunt, non recipiunt incertitudinem, i. incertæ partis institutionem: cum certissima debeant esse. secus in ijs quæ ex futuro sunt. vt infra, de verb. obliga. l. si quis stipulatus.

Nec. Aliàs nec. Aliàs nihil, id est, non.

Vel. Hoc vel, non est Pauli, sed testatoris: aliàs falsum esset primum, vt supra proxime dicitur. nam & ibi inest conditio: vt & posita supra solutio testatur.

SI A PARENTE QVIS MANVMISSVS SIT.

¶ Id est, emancipatus: vt §. quãdo ac. de pec. est an. l. 1. §. alienatio. & dic, dixit §. de contra tab. quę datur liberis contra testamentum parentũ. nũc econtra de ea, quæ parentibus contra testamẽtum liberorum: licet hæc non sit ita fauorabilis, vt j. vnde libe. l. scripto. in fi. Azo. & not. quòd cautè dicit contra testamentũ emancipati. nam ille, qui est in potestate, non poterat olim habere hæredem etiã parentem, nisi haberet castrẽn se peculium, & faceret testamentum, & adiretur hæreditas, & tũc cessat contra tabu. & querela, vt C. de inoffi. testa. l. fi. Idem in quasi castrẽ. per prædictam l. de inof. test. hodie autem in quasi castren. videtur secundũ quosdam, quòd habeat locũ querela & contra tabulas: vt C. de episc. & cleri. aut presbyteros si autem non adiretur hæreditas, pater omnia occupat iure peculij, vt j. de castren. pecu. l. 2.

TITVLVS XII.

SI A PARENTE quis manumissus fit.

Sicut patronus prætereitus vocatur ad contra ta. ita pater præteritus à filio emancipato, quod æquissimum est.

Vipianus lib. [illegible]

I.

EMãcipatus à parente in ea causa est, vt in ō tabulas bonorum possessione liberti patiatur exitum Quod æquissimũ prætori visum est, quia à parẽte beneficiũ habuit bonorũ quærendorũ. quippe si filiusfamilias esset, quocunque sibi acquireret, eius emolumẽtũ patri quæreret, & ideo itum est in hoc, ut parens exemplo patroni ad contra tabulas bonorum possessionem admittatur. Enumerantur igitur edicto personæ manumissorum, sic: In eo qui a patre auove paterno proauove paterni aui patre. Nepos ab auo manumissus dicit se arrogandum patri suo. Siue manens in potestate patris decesserit, siue manumissus diem suũ obeat: solus admittetur auus ad eius successionẽ ex interpretatione edicti: quia perinde defert prætor bonorum possessionem, atque, si ex seruitute manumissus esset. Porrò si hoc esset: aut non esset arrogatus, quia arrogatio liberti admittenda non est: aut si obrepsisset: patroni tamen ius nihilominus integrum maneret. Si parens vel accepit pecuniam, ut emanciparet, uel postea viuus in eum filius quantum satis est, con

Aliàs, qua.

ADDITIO. Dictum est §. de bonorum poss. contra tabul. quæ datur prætoritis liberis, verũ quia filius emancipatus prætorit parẽtem, ponitur iste ti. Viuianus.

Parẽs, & patron⁹, i bo. pos. cõtra tapetenda differũt.

sed per Lõbar. semper Azo. quã vocat l. Machildam.

Exẽplo. Differt tamẽ in multis. nã patronus imponit operas, vt C. de oper. libe. l. parẽtes nõ, vt j. eo. l. penul. Itẽ patronus habet contra tab. etiam si p pecuniã manumisit, vt C. de ope. lib. l. 1. parẽs nõ, vt j. ea. l. §. si parens. Item liberi patroni petunt contra tab. sed non parentis, vt j. ea. l. §. liberos aũt. Itẽ differunt in Fauiana & Caluisiana, vt j. eo. l. non vsq;. Item pater reuocat, quando que in totũ, quando scilicet turpis persona est instituta, vt j. eod. l. Pantonius. sed patronus p tertia, vt Instit. de suc. libe. §. si vero testamentum.

Ad contra tabu. Imò ad querelã inoffi. vt §. de inoffic. test. l. pater. in fi. cõtra. Sol. ibi ponitur, querela pro contra tab. Itẽ fallit, & hoc de iure veteri, in castrensi, vt §. de in. testa. l. fi à milite. in fi. Sed qd si intestatus decedit? Respõ. habet pater vnde legitimi, vt no. C. vnde lib. l. fi.

Manumissorum. Id est, emãcipatorũ.

Proauove. Sed quid si à superioribus, puta à tritauo sit emancipatus atnepos? Respõ. idem puto. cum eadem ratio est, & qa nomẽ parentis in prin. huius legis ponit, qđ est generale: vt j. de gradib. l. iurisconsultus. §. parẽtes, & §. de in ius uo. l. quisq;. §. fi. Azo. & not. qđ deficiunt verba edicti. sed fortè hic sequebar idem quod in liberto obseruabo, secundum Azo.

Mancipatus. Sicut patronus prætereitus uocatur ad contra tab. ita pater prẽteritus à filio emancipato, quod æquissimum est. sic ergo uocatur parens ad successionem liberorum si prætereatur: & deinceps, vt vnum sciatis, istud habet locum in filio nepote & pronepote coniũcto per lineã masculinã. Quid si pater accepit pecuniam vt filiũ emãciparet? repellitur a cõtra tab. hoc dicit cũ l. seq. Viu.

a Manumissus. Id est emancipatus.

b Patris. Adoptiui.

c Patiatur. Hic emãcipatus: ut sicut patronus prætereritus a liberto, sic pater prætereritus a filio emãcipato hẽt contra tab. ut Instit. quib. mod. ius patr. pot. sol. §. prætereà. in fi.

d Successionẽ. No. succedit filio fa. Ioan. & est specia le. alias cõtra j. de castrẽ. pecu. l. 2. hodie semper succeditur, ut in auth. de hær. ab intesta. §. 2. colla. 6.

e Acquireret. Id est, datum ut sibi quęreret. si aũt dicere sibi quæri, ergo non patri.

f Emolumentũ. Quo ad proprietatem plenam sicut seruus, & est similis ratio C. de obsequijs par. p̃stan. l. si manumissori.

g Effet. Sub quo ad hoc, nõ quo ad alia: ut statim dicit, porro &c. H.

h Hoc esset. Id est ex seruitute manumissus.

i Itum est. Quia eadẽ rõ, ut §. ad l. Aquil. l. illud, sed esset hodie non sit eadem æquitas, quia non quærit in aduẽtitijs, nisi quo ad vsũfructũ, ut C. de bo. quę lib. l. cũ oportet. §. j. dicit Azo, qđ aliud ẽ in patre quã ī patrono. sed H. dicit hodie ẽt idem. Item nota, quem teneri ad remunerãdũ, sic C. de in ius voc. l. venia. aliàs nõ, vt §. de petitio. hęre. l. sed & si lege. §. soluit.

k Manet. Patrono, ut & §. de in ius uo. l. sed si hac. §. patronũ, & j. de bo. li. l. antep. & facit j. ad Terty. l. æquissimum. §. fi.

l Accepit pecuniam. Secus in patrono, ut C. de bon. lib. l. j. Sed nonne semper hodie accepit, ut Institu. p quas pſonas nob. acqui. §. hoc quoq;? Respon. illud fit lege p̃mittente, unde non habet pœnam, ut C. de adulter. l. Gracchus.

m In eum. Sic §. ad legem Fal. l. cum quo. §. fi.

n Quãtum. Qđ arbitrio iudicis dirimitur, & sic pro

minimo non perdit pater ius succedendi.

a Repelletur. Imo nō vt C. de inofficio. test. l. si quādo §. illud. quæ est contra. Sol. ibi filius nō repellit: hic pater sic, quia non sic patri debet filij, sicut filio debet patris hēditas: vt j. de inof. testa. l. nam & si. vel hoc ideo, quia sicut olim pater succedebat filio emācipato ex pacto, scilicet si emancipabat cōtracta fiduciaria: ita ex pacto repellebat, vt hic, hodie tamē non admittitur ex pacto, vt Insti. de legi. agna. suc. §. fin. ergo nō repellitur ex pacto secundum Azo. vel dic vt ibi. & facit j. de verb. oblig. l. vtrum.

Militia armis an gaudeat priuilegijs militiæ armatæ.

Militare cēperit. Sic §. de mil. test. l. si à milite. §. fin. & est idem in patrono: vt j. de bo. li. l. cuā. §. patronus. Sed nunquid est hoc in armata militia tātum? est enim & inermis. vt C. de neg. gest. l. vnica. argu. quòd in armata tantum, vt C. de ijs q. ve. æta. l. fin. sed certè idem est in inermi, qa huius beneficij. plenior ē habēda interpretatio: vt §. de consti. prin. l. fi. Azo.

Viglius in cōmēt. ad tit. de inof. test. circa prī. Insti. li. 2. interpretatur hoc loco ius antiquū, i. quærelā inofficiosi testa.

b Non posse. Cum filius militans fuerit. Azo.

c Manumissoris. i. emācipatoris, & facit C. de pri. do. l. 1.

d Patroni. Scilicet filij, vt j. de bo lib. l. libertinus. §. si patroni.

e Patrem autē accepta. In spe. Azo.

f Ius antiquum. Puta alimentorū, vt §. de lib. agn. l. si quis à liberis. in princip. vel aliter dico. loquitur enim de bono. poss. q̄ patri dabatur, cum non ipse, sed auus eius nepotis nō contracta fiducia emancipauit, & erat ab intestato, q̄ hodie locum non habet, vt Instit. de bo. pos. §. & cū de testamentis. ibi sunt autem 10. &c. & §. quæ autē. in prætoris posset etiam dici ius antiquum bono. poss. sm tabu. quæ datur patri instituto in castren. vel quasi castren. pecu. & cum in eo non possit habere locum contra tabu. vt pote cum non possit sibi cōmitti edictum, accipit contra tabu. vnde non impedit in secundis tabu. vt §. de lega. prætian. l. filium. §. si quis. quanquam in quasi castren. pec. contra tab. edictum possit ab alio committi: vt §. de contra tabulas. l. 3. §. pater alicuius. sed in hoc casu cū tenuerit datio contra tabulas, secundum tabulas ei non daretur, ut §. de leg. prætian. l. filium. §. omnib. Azo.

h Cum sit & pater. Et not. q̄d duplici iure potest uti. arg. C. de ijs qui mili. nō pos. Lis quidē, & §. de cōtra tabu. l. 3. §. fi quis ex. & §. plane & l. ex duobus. 1. respon. Item not. hic patrem habere in filiū emancipatum ius patronatus.

i On vsque. Detur. Pro rebus alienatis reuocandis.

II.

On vsque adeò exequandus est patrono parens, vt etiam Faviana aut Calusiana actio ei detur: quia iniquum est ingenuis hominibus non esse liberam rerum suarum alienationem.

Si filius emancipatus instituit turpes personas, pater petit insolidum contra tabulas: alias vsque ad legitimam portionem.

III.

Antonius ait, si turpes personas (veluti meretricem) à parente manumissus hæredes fecisset: totorum bonorum contra tabulas possessio parenti daretur: aut contumaciæ patris, si non turpis hæres esset institutus.

Si emancipatus filius præterijt patrem fraudandi causa vocatur ad contra tabulas, & non præstat legata.

Si filius emancipatus testō suo patrem suum præterierit, k siue hæredē instituerit: fideicommissa nō coget pater præstare ex sua parte, quæ ei debet, etiam si adierit hæreditatem. Sed & si filia, vel neptis manumissa sit, & pater vel auus præteritus petit bonorum possessionē: eadē quæ & Ingenuis. At liberti ingenui non sunt, & ideo in ipsis aliud dicitur: sed cū hodie liberti sint ingenui, vt in Authē. ut hib. de cæ. col. 6. §. 2. & 2. videtur idem. Sed certè & hodie iura patronatus ex tali ingenuitate nō laduntur, vt ibidem dicitur.

Alienationē. Solitis modis, & casibus: nō etiam in casibus prohibitis, vt in fundo dotali & similibus, vt Institu. quib. alie. non licet in prin. & facit C. de actio. & obl. l. sicut. Sed arg. contra §. de act. emp. l. Iulian. §. idem Celsus. Item arg. contra j. si quid in fraud. patro. l. fin.

In P. F. incipit, Paconius.

In P. F. à parente emancipatus, & manumissus.

Huc per ff. pater prætereatur ab eo, habebit constim locus apud Cic. in oratione pro Cluētio, aduersus Sassiā eius matrem.

Dic fm Bart. hic, q̄ ibi loquitur in quarta, quæ debetur filio arrogato tanquam res alienum, secus in aliis.

Antonius.

Si filius emācipatus instituit turpes personas: pater petit insolidum contra tabulas: sal. às vsque ad legitimam portionem. Si filius. Si emancipatus ejus præterijt patrē suum, indubitanter pater præteritus vocatur ad contra tabulas, & non præstat legatum. Viuianus.

Cōcor. ca. si qua mulier. in glo. super verb. non extantib. ibi, ascēdē tē nō pōt qs exhere dare, nisi cōmiserit cām ingratitudinis, & in prin. ibi, æquè succedentes licet ordine turbato 19. q. 3.

Meretricē. Non tamen est infamis, vt §. de ijs qui not. infa. l. pen. nisi esset in adulterio deprehensa, vt §. de rit. nup. l. palā. §. quæ in adulterio. Accur.

Manumissus. Id est emancipatus.

Totorum. In hoc differt à patrono, qui semper tertiam habet, vt Inst. de suc. lib. §. sed nostra, & facit C. de inofficio. testa. l. fratres.

Constitutæ. In patrono, q̄ est hodie tertia. idem in patre, cum eadem sit æquitas, vt §. e. l. 2. in prin. at filius per quereiam semper in totum, nisi hæres sit in parte institutus, vt §. de inofficio. testa. l. Papinianus. §. sed nec impuberis, & nisi scripti sint diuersi iuris, vt eod. titul. l. circa, & nisi vnus ex pluribus exheredatis agat, vt in eo. tit. l. filio. in prin. & not. q̄d hic pī habet tertiā sine grauamine, vt j. de don. l. ii patronus. & j. prox. §. sic. & C. de inofficio. testa. l. qm̄ in prioribus.

Præterierit, & extraneum instituit: à quo instituto legata reliquit coniunctis personis, quæ pater dēt præstare.

stare, vt supra de leg. prætian. l. 1. in princip. hoc quidem fiet salua tertia. sic & si fuit institutus, & est exheredata hæreditas legatis, vt §. de condi. & demonst. l. si is. & j. de dona. l. si patronus.

l Atri. CASVS. Si pater emancipat filium, non potest imponere operas, & ideo non habet operarum petitionem. Vuia.

a Emancipauit. Scilicet filium.

b Impositā fuerint. vt operæ. Accur.

c De filio. Pietatē enim, non operas debet filius, vt j. de obseq. l. pe. secus in patrono, vt C. de ope. libert. l. 1.

IIII.

Iuus. CASVS. Pater cogebat filium ad turpem vitam: filius iste emancipatus est a patre, pater coactus est emancipare. nūquid si pater prætereatur ab eo, habebit constim tra tab. bon. possess. non. Viuia.

d Cogit. Speciale, vt & alias, sed regulariter contra, q̄ dic vt inst. quib. mo. ius pat. pot. so. §. fi. & facit j. vnde lib. 1. r. & l. penul. & C. de spe. l. lenones lib. 12. & §. de ijs, qui sunt sui vel alieni iur. l. 2. Itē no. quod pro hac in iuria etiā atroci, in iuriarū non agitur, vt j. de iniur. l. prætor. §. sed & si quis.

e Denegata. Scilicet bon. poss. & dic propter necessitatem, s. omissā. & ita quo deliquit, non debet remunerari, vt j. de interdi. & releg. l. relegatorum. §. fi.

Quia quædam specialia seruantur in bonorum possessionibus secundum tabul. ex testamento militis, ideo de hoc dicit.

V.

Iuus Traianus filium, quem pater malè contra pietatem afficiebat, f coegit g emācipare: quo postea defuncto, pī vt manumissor bonorum possessionē sibi competere dicebat. sed consilio Neratij Prisci. & Aristonis ei propter necessitatem soluendæ pietatis denegata est.

TITVLVS XIII.

DE BONO QVOD POSSIDETVR EX TESTAMENTO MILITIS.

Milites, & priuati existentes in acie bello possunt testari, quomodo volunt, tā in terra, quam in mari. Bart.

I.

NOn dubiū est, quin rare voluntates debeant esse eorū, qui in hostili loco supremo iudicia sua quo quomō h ordinassēt, ibidemque diem sum obissent. i quantum enim differt conditio militum ab ijs personis, k quas constitutiones principales separant: tamen qui in procinctu versantur, cum eadem l pericula experiātur: iura quoque eadem meritò sibi vindicant. Omnes igitur omnino, qui eius sunt conditionis, vt iure militari m testari non possint, si in hostili loco deprehendantur, & illic decedant: quomodo uelint, & quomodo possint, testabuntur: sine præses quis sit prouinciæ, siue legatus, siue quis alius, qui iure militari testari non potest. Item nauarchos o & trierarchos p classiū iure militari posse testari nulla dubitatio est. In classib. omnes remiges, & nautæ milites sunt. q Item milites uigiles sunt: & iure militari eos testari posse nulla dubitatio est, Si quis militū ex alio numero translatus sit in alium: quamuis & hinc exemptus sit, & illo nondum peruenerit: tamen poterit iure militari testari. r Est enim miles: quamuis in numeris non sit.

f Testat. CASVS. Si pater emancipat filium, non potest imponere operas, & ideo non habet operarum petitionem. Vuia.

g Emancipauit. Scilicet filium.

h Impositā fuerint. vt operæ. Accur.

i De filio. Pietatē enim, non operas debet filius, vt j. de obseq. l. pe. secus in patrono, vt C. de ope. libert. l. 1.

Papinianus lib. 2. Quæstionum.

V.

Iuus Traianus filium, quem pater malè contra pietatem afficiebat, f coegit g emācipare: quo postea defuncto, pī vt manumissor bonorum possessionē sibi competere dicebat. sed consilio Neratij Prisci. & Aristonis ei propter necessitatem soluendæ pietatis denegata est.

TITVLVS XIII.

DE BONO QVOD POSSIDETVR EX TESTAMENTO MILITIS.

Milites, & priuati existentes in acie bello possunt testari, quomodo volunt, tā in terra, quam in mari. Bart.

I.

NOn dubiū est, quin rare voluntates debeant esse eorū, qui in hostili loco supremo iudicia sua quo quomō h ordinassēt, ibidemque diem sum obissent. i quantum enim differt conditio militum ab ijs personis, k quas constitutiones principales separant: tamen qui in procinctu versantur, cum eadem l pericula experiātur: iura quoque eadem meritò sibi vindicant. Omnes igitur omnino, qui eius sunt conditionis, vt iure militari m testari non possint, si in hostili loco deprehendantur, & illic decedant: quomodo uelint, & quomodo possint, testabuntur: sine præses quis sit prouinciæ, siue legatus, siue quis alius, qui iure militari testari non potest. Item nauarchos o & trierarchos p classiū iure militari posse testari nulla dubitatio est. In classib. omnes remiges, & nautæ milites sunt. q Item milites uigiles sunt: & iure militari eos testari posse nulla dubitatio est, Si quis militū ex alio numero translatus sit in alium: quamuis & hinc exemptus sit, & illo nondum peruenerit: tamen poterit iure militari testari. r Est enim miles: quamuis in numeris non sit.

ADDITIO De bo. pos. secun. tab. quę est testamento pagani defertur, dictum ex, verū quia quando miles testatur, & preterijt filios suos, agitur cōtra testamentū. ideo dicit tit. de bonorum poss. quæ ex testamēto militis datur secundū tab. §. ti. 1. l. 1. §. est & alius. Viuianus.

NOn dubitum est. CASVS Ista l. istud dicit, si miles armatæ militiæ in expeditione vel consistu fecit testamentum siue solēne siue non, potest peti secundū tab. & quod dictum est in verò milite, idē in alio qui nō sit miles: dum tamen sit in expeditione, iure militari poterit testari, nam nauarchi dicuntur militare. idē possunt trierarchi, idem possunt, qui sunt principes alicuius classis. Viuia.

s Eorum. Paganorum, non militum tantum.

t Hostili loco. Id est, procinctus vt j. proxi.

u Obissent. In hoc cōueniunt, sed post reuersionem militis valet intra annum: vt §. de milita, testa. l. quod cōstitutum. & l. quod dicitur.

x Conditio. Quia non est eadem persona.

y Personis. Scilicet paganorum. nā priuilegiati sunt milites, pagani non.

z Cum eadem. Vbi eadem ratio, ibi idē ius: vt supra tit. 1. l. 1. in princip. & habent priuilegiū: vt qui aliàs non potest testari, miles, possit vt surdus, & mutus, & filius fmilias: vt Instit. de testa. mili: §. quinimo. & §. fin. Item vt possit instituere illum, quem paganus non potest vt deportatum: vt supra de milit. test. l. neque enim. §. 1. Item vt coram duobus testibus vocatis, vel nullo vocato quandoq; possit testari: vt C. de testamē. milit. l. milites Sed contra C. de testamen. mil. l. ante pen. sed hic erant in loco hostili, ibi nō vel vt ibi.

a Militari. Militis iure: quia milites non sunt. Azo. & facit supra de mili. testam. l. fi.

b Nō potest. Quia miles non est. Azo.

c Item nauarchos, Abarchos & nauiTrierarchos: Trierarchi dicūtur, qui præsunt nauibus trium remorum. trieres enim remi dicuntur, ut in Esaia dicitur, Ibūt in trieribus. Azo.

In P. F. qui in hostico loco, vt paulo. post.

Testamentū militis pōt scribi gladio, vngula, vel puluere, suo sanguine, C. d testam. mil. l. milites.

Nauarcus Trierarchus.

d Milites sūt. Item aduocatus, ut C. de aduo. di. iud. l. aduocati. Itē quilibet officialis, ut C. in quib. cau. mili. l. 1. item militat in syluis catulus. Accur.

e Numeris. contra §. de milit. testamen. l. ex eo ubi non habet priuilegium qui non est in numeris. Sol. ibi de priuilegio solennitatis, hic de ijs, qui habent in testando, vel hic iurauerat, ibi non.

Aduocat & officialis, milites dicuntur.

DE IURE PATRONATVS.

Dixit ſ. ti. 2. de contra ta. q̃ datur patri & patrono, quod eſt vnum de iuribus patronatus: nunc dicit de omni iure patronatus.

CONDITIO. Quia bonorum poſ. cõtra ta. datur patrono p̃terito in bonis liberti. ſ. de contra tabulas. l. illud. in principio. & iura patronatus non ſolum cõſtituntur in dando bo. poſſeſſ. contra tabulas, imò in multis aliis dicit ti. de iure patronatus, & videa mus, quas pœnas patitur, ſi alienat in fraudem patroni in fra eod. l. ſi libertũ, quibus modis perdi tur ius patronat⁹ ſ. eo. l. adigere. Viuia.

De iure patronorũ i liberos. Vide quę de antiqs, & variis legib. refert Alexã. ab Alexã. lib. Genialium dierum. 3. c. 20.

PATRONORUM. CASVS. Accedit patronus ad iudicem, & dicit ita. Domine habeo vnum libertum, quando vado per ciuitatem & obuiat mihi, dat mihi terga. qualiter procedendum eſt cõtra libertum? dicit iuriſcon. dicam tibi, ſi eſt ingratus, caſtigetur, egregie verberet, & committitur iudici verberare. ſi nõ corrigas te (inquit) crepabo oculos de capite: ſed ſi libertus dicit iniuriam patrono, de hoc cõuictus debet relegari, ſi autẽ manus intulit patrono libertus, debet in metallum damnari. Viuia.

4 libertos ingratos habes apud Mandoſ. de ingro. liberti erga patro. ca. 66.

a Et non translatitie. Id eſt, facto tranſitu, vel ſaltu nõ debent. transferre cognitionem ſuam ad aliam querelam: deinde interpoſito ſpatio auditã patroni querelam exequi, ſed cum audierint & cognouerint. ſtatim punire debent, licet non plenè quãdo que cognouerint, vt ſupra de offi. procon. l. nec quicquam. §. de plano. Azo.

b Inofficioſus. Id eſt, in obſequioſus, quod cõuenit liberto, vt no. C. de negot. geſt. l. obſequio non enim præſtat ei reuerentiam.

c Caſtigari. Verbis.

d Defuturæ. Seueritatis dico non defuturæ, i. quia non deerit, ſic &c. na m iteratio auget pœnã, vt j. de pœn. l. capitalium. §. ſolent.

Iteratio pœnã auget.

e Oportet. Eum verbis correctum.

f Temporale exilium. Impropriè exilium: ſed relegatio propriè dicitur vt j. de public. iudic. l. 2. & diſtingue an ex voluntate vel ex neceſſitate manumittat, vt no. C. de lib. & eo. lib. l. 2.

Vel quam. Id eſt, aliquam.

Iberti. Si patronus velit prohibere libertis ne vtantur licita negotiatione, nõ licet Vlianus.

TITVLVS XIIII.

DE IVRE PATRONATVS.

I.

Dixit Vlpianus libro ſecundo Publicorum.

PAtronorum querelas aduerſus liberos, præſides audire, & non translatitie exequi debent: cùm ſi ingratus libertus ſit, non impunè eum ferre oporteat. Sed ſi quidem inofficioſus patrono, & patronę, liberisve eorum ſit: tantummodo caſtigari eum ſub comminatione aliqua ſeueritatis non defuturæ, d ſi rurſum cauſam querelæ præbuerit: & dimitti oportet. e Enim vero ſi contumeliam fecit, aut conuitium eis dixit: etiam in exilium temporale f dari debebit, quod ſi manus intulit, in metallum damnandus erit. Idem, & ſi calumniam aliquam eis inſtruxit, vel delatorem ſubornauit, vel quam cauſam aduerſus eos tentauit.

II.

Idem libro ſecundo Publicorum.

Iberti omnes a negotiatione licita prohiberi a patronis nõ debent.

III.

Marcianus libro ſingulari Inſtitutionum.

SI quis tutor datus, cum ſibi legata eſſet ancilla: & rogatus eam manumittere, manumiſerit agnito legato, & a tutela pupilli ſe excuſa uerit, diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerũt, hunc eſſe g quidẽ patronum: ſed omni commodo patronatus carere.

Si pater damnatur crimine perduellionis, liberi eius nihilo minus retinent iura libertorum.

IIII.

Idem libro vicenſimo Inſtitutionum.

VRa libertorum paternorum liberis, cum pater eorum erat perduellionis damnatus, ſalua h eſſe, diui Seuerus, & Antoninus benignisſimè reſcripſerunt: ſicut ex alia cã punitorum liberis iura libertorũ ſalua ſunt.

V.

Idem libro vicenſimo Inſtitutionum.

Iuus Claudius libertum, qui probatus fuerat patrono delatores ſubmiſiſſe, qui de ſtatu eius facerent ei quæſtionem, ſeruũ patroni eſſe iuſsit eum libertũ. Imperatoris n̄ri reſcripto cauetur, vt ſi patronus libertum ſuũ non aluerit: ius patroni perdat.

VI.

Idem libro vicenſimo Inſtitutionum.

Digere iureiurando ne nubat liberta. vel liberos tollat, intelligitur etiam is, qui liberũ iurare patitur. Sed ſi ignorãte eo ſuus filius adegerit, ſtipulatusve fuerit: nihil ei nocebit, i certè ſi iuſſu patroni is, qui in poteſtate eſt, idem fecerit: dicendũ eſt, eũ hac lege teneri. k Qui ſtipulatus eſt centũ operas, aut in ſingulas aureos qui nos dari: nõ videtur contra legem ſtipulatus: quia in poteſtate liberti eſt, operas dare. l Quãuis nulla perſona lege excipiatur: tamen intelligendum eſt de ijs legẽ ſentire, qui libertos tollere poſſunt. Itaq; ſi caſtratum libertũ iureiurando quis adegerit: dicendum eſt, non puniri patronum hac lege. Si patronus libertam iureiurãdo adegerit, vt ſibi nuberet: ſi quidem ducturus eam adegerit, nihil contra legem feciſſe videbitur. Si verò non ducturus, propter hoc ſolum adegerit, ne alij nuberet: fraudem legi factam Iulianus ait: & perinde patronũ teneri, ac ſi coegiſſet iurare libertam, nõ nupturam. Lege Iulia de maritãdis ordinibus remittitur iuſiurandũ, qđ liberto in hoc impoſitũ eſt, ne vxorem duceret, libertæve ne nuberet: ſi modo nuptias contrahese rectè velint.

VII.

Idem libro vicenſimo Inſtitutionum.

Iuus Veſpaſianus decreuit, vt ſi qua hac lege venierit, ne proſtitueretur, & ſi proſtituta eſſet, vt eſſet libera: ſi poſtea ab emptore alij ſine conditione venijt: ex lege venditionis liberam m eſſe, & libertam prioris venditoris. Mandatis Imperatorũ cauetur, vt etiam in prouincijs præſides de querelis patronorum ius dicentes, ſecundum delictum admiſſum libertis pœnas irrogent. n Interdum illę pœnæ à liberto ingrato exiguntur, vel pars bonorum eius aufertur, & patrono datur: o vel fuſtibus ceditur, & ita abſoluitur.

VIII.

Idem libro vicenſimo Inſtitutionum.

Eruum à filiofamiliàs milite manumiſſum diuus Adrianus reſcripſit militem libertum ſuum facere, non patris.

Iuus. Si libertus detulit patronũ ſuũ, vel ſubmiſit aliũ, reuocat⁹ in ſeruit. Si patron⁹ libertum liberum ſuum non aluit: ius patronatus debet perdere. Viuianus.

In P. Fl. liberti homines negotiatione &c.

De ſtatu. i. vel de libertate, vel de filiatione, vel de poteſtate, vt ſ. de Carbo. edict. l. 1. §. ſed ſi quis 1. reſpon. & l. deceſſit. ſic enim accipitur ſtatus pro his tribus in eo. tit. l. Carbonianũ. §. quãuis. & facit ſ. e. l. 1. in fi. cõtra vbi in metallum, ſed ad alia ſub mittebat, quæ non ſtatum tangerent.

p Non aluerit. Vt j. de bo. liber. l. ſi patronus non aluerit. & ſ. de libe. agno. l. alimenta, & dic quæ ſunt hæc iura. & q̃bus modis amittuntur, vt no. C. de bo. libe. l. ſi. §. fi. in fi.

Perdat. Vt ſ. de bo. li. l. ſi patronus.

In P. Fl. è manumiſerit.

Digere. Si patronus cogat libertam iurare ne nubat: perdit ius patronatus. ſed ſi filius iuſſu patroni coegit eã: perdit ius patronatus. ſed ſi patronus ſtipulatur cẽtum operas vel certam ſummã in ſingulas, non perdit ius patronatus ſed ſi patronus cogit libertũ ne nubat perdit ius patronatus, ſed l. Iulia. de maritandis ordinibus iſtud iuſiurandum debet ei remitti. Viuia.

In P. Fl. hic verſi. ſcipit, Stipulat⁹ eſt centũ operas.

Liberta. No qui patitur quod prohibere poteſt facere videtur. de quo die vt not. ſ. de ijs qui not. infa. l. quid ergo, §. certè. Item eſt argu. contra ſ. de le. 2. l. ſi ita ſit adſcriptum, & facit j. qui & à qui. l. fi. in prin. & ſ. de in ius voc. l. adoptiuum. §. 1. & j. eodem l. qui contra leg. Sed contra infr. qui & à quib. l. pen. Sed ibi ad tempus, hic vt perpetuo nõ nubat.

q Nocebit. Niſi ratum habuerit, vt j. de vi & vi arma. l. 1. §. cum autem. ſi tamen ſuo nomine geſtum eſt. Azo.

r Aut. Alternatiuè

s Contra. Æliam Sentiã, vt infra qui & à quib. l. ſi §. is qui.

t Operas dare. Vt ſ. de iur. do. l. plerunq; in fi. alias ergo qui pretium operarum ſtipulatur. vel aliqd pro operis perdit ius patronatus, vt j. qui & à quib. l. fin. §. 1. & 2. & C. de oper. lib. l. nec patronus, ſed propter operas ſolas non perditur niſi contra tabu. qđ dic vt not. C. de oper. liber l. ſi quam. §. quamuis.

Intelligendum. No. vbi lex non diſtinguit, nos tũ diſtinguimus. ſic ſ. de teſtib. l. quæſitum arg. cõtra ſupra de pub. l. de pretio vbi plenè no.

Et perinde. Facit ſ. de condit. & demonſt. l. cum ita: & l. hoc modo.

Remittitur. No. legem vim apoſtoli eam obtinere, vt remittat iuramẽtum. ſic ſ. qui ſatisda. cogan. l. fi. Sed quid ſi aliqs vel aliqua ſpõte iurauerit non cõtrahere matrimoniũ vel voueat caſtitatẽ. nunquid poterit poſtea contrahere? Azo.

Iuus Veſpaſianus. CASVS. Si aliqua ancilla vẽdita eſt pacto ne proſtituatur, proſtituitur poſtea, erit ancilla primo vendẽtis, non proſtituentis eam. concord. ſ. de ſer. expor. l. ſi.

¶ Mandatis. Præſides audientes querelas patronorum de ipſis libertis aliquã do puniunt eos, relegando eos: aliquam do adimendo partem bonorum. Viu.

Liberam. Etiam ſi proſtituta nõ eſt, vt no. C. ſi man. ita fuerit ali. l. 1. in fi. & facit eo. tit. l. 2. & ſ. de ſer. expor. l. ſi Titius.

u Irrogent. Vt C. de obſeq. l. pen.

Illæ. Quæ ſunt ſ. eod. l. 1. vel dic, quæ ſequũtur, & ſubaudi. ſcilicet quia vel fuſtibus &c.

Datur. Regulariter fiſco dantur, vt C. de modo. mul. l. mulctatum. qnæ eſt contra.

Eruum. CASVS. Si filius ſeruum peculij caſtrẽſis manumiſit. eſt libertus ipſius, nõ patris ſui: quia filius in caſtrẽſi loco patris habetur, vt ſ. ad Maced. l. 1. in fi.

Huius legis alia q̃ dã capita collegit Duare. 1. diſpu. c. 40.

In P. F. permittit iuſiurandum, ſed hic rectius.

¶ Seruus. Aliquãdo ſeruus nõ manumiſſus perducitur ad libertatem. vendo tibi ſeruũ vel dono, vt in dẽ manumittas, ſi non manumittas: adueniente die perducitur ad libertatem. Viuia.

Seruum. Caſtrenſis peculij, vt j. qui & à quib. l. ſi quis. §. 1. & j. de bon. liber l. 3. §. filius, & j. de ſuis & legitim. l. 3. §. miles.

a Consequitur. Et constitutione diuorum fratrum missa ad Aufidium Victorinum, si datus fuit ea lege, vt manumittatur, vt ff. proxi. §. & ff. de leg. iut. l. 3. §. j.

b Quod. Scilicet tempus,

c Emptoris. Non tamen ingratum accusat, vt ff. qui & à quib. l. si quis. in prin.

Filij. CASVS. Si filius, qui est in potestate patris, vel emãcipatus, abstinet se ab hæreditate paterna: ius quod habet in libertis patronus non amittitur. hoc dicit ff. de bo. li. l. si patronus §. si qs nõ mala, & infra de verb. signi. l. licet §. rectè.

¶ Vt i bonis. Liberi dãnati de crimine capitali non habent locum in bonis liberti, nisi fuerint restituti. Item si patronus vindicauerit se sine iudice. Itẽ si patroni accusauerint libertũ, & sunt maiores 25. annis ius patronatus amittũt. Viu.

d Liberis. Puta de succedendo, & alia, vt C. de la. lib. tol. §. finautẽ fuerit, & ff. titul. l. l. si operarũ. nisi quando sunt in non faciendo, quæ transeunt etiam ad hæredes extraneos, vt C. de in ius voc. l. venia.

e Emancipato Supra ergo erat in potestate.

f Cuius. Idest, alicuius, quia patronus vindicauit delictum liberti sine accusatione, vt differat à sequen. casu.

g Capitis. Comparatur tũ ei in multis casibus, qui sunt ff. de bon. libe. l. qui cum maior. per totam legem.

h Vm patronum. CASVS. Filius patroni accusat libertũ de crimine capitali. pœnam patitur, quia præteritus à liberto patris sui non vocabitur ad contra tabulas. Viuianus.

i Eum Patronum. Idest patroni filium: q & ipsi patroni sunt, ut Insti. de leg. pa. tu.

k Libertum. Paternum, q & filius dici potest, vt ff. de verb. sign. l. licet. §. patrono. secus in ipso manumittẽte: vt ff. de fideicõ. lib. l si filius. §. erit. & facit ff. de ijs. qui. vt indig. l. tutorem. §. 1. Acc.

Seruus non manumissus libertatem cõsequitur is, qui ea lege distractus est, vt manumittatur intra tẽpus, quod superueniens, licet non manumittatur, faciet tamen libertum emptoris.

IX.

Filij ab hæreditate paterna se abstinentes: ius, quod in libertis paternis habent, non amittunt. Idem in emancipato.

Vt in bonis liberti locũ quidam non habeant, lege excipiuntur: rei capitalis damnatus, si restitutus non est: si iudex cuius flagitij sit, fuerit ve, vel maior annis viginti quinque cum esset, capitis accusauerit libertum paternum.

X.

Vm patronũ, qui capitis libertũ accusasset, excludi à bonorũ possessione cõtra tabulas placuit. Labeo existimabat, capitis accusationem eã cuius pœna mors, aut exilium esset. Qui nomẽ detulit, ac cusasse intelligendus est, nisi abolitionẽ petat: idq; etiam Proculo placuisse Seruius refert.

XI.

Capitis Sic ff. de bo. lib. l. qui cum maior. §. is demum, & ff. de bo. poss l. edicta. §. rei autem cap.

l Detulit. Offerendo libellum accusationis.

m Intelligendus est. Verbis edicti inspectis, sed nõ sententia, vt ff. de bon. lib. l. qui cũ maior. §. accusasse, & ff. de in ius vocan. l. quamuis.

n Sautem. Qui accusauit vel detulit, & sic continuatur cũ superiori.

o Duodecim tabu. Quæ defertur patronis hæreditatem liberti, vt Insti de succes. lib. in princ. nec ad contra tab. quæ aliàs datur patronis præteritis: vt ff. de bon. possess. l. sed cũ patrono. in prin.

p Aius. CASVS. Quidam Caius fecit testamentum: & quendam libertum ex parte cum filijs instituit. nunquid hoc mõ facit ingenuum? Non. Viuianus.

q Non posse. Vt C. de testa. l. neque, & ibi no.

XII.

Aius Seius decedẽs testamento ordinato, inter filios suos & Iulium libertum suum quasi & ipsum filium ex parte hęredem nominauit. quæro an huiusmodi scriptura possit liberto statim cõditionis mutare? Modestinus respondit, statum mutare non posse.

XIII.

Iliusfamilias seruum peculiarẽ manumittere non potest: iussu tamen patris manumittere potest: qui manumissus libertus fit patris.

r Iliusfami. CASVS. Filiusfamilias nõ miles seruum peculiarẽ non põt manumittere, & si manumittit iussu patris, fit liberi patris. Viuia.

s Fit patris. Vt ff. de ritu nup. l. matrimonij.

XIIII.

Iiurauero me patronum esse: dicendum est, non esse (quantum ad successionem) patronum, quia iusiurandum patronũ nõ facit: aliter atque si patronum esse pronuntiatum sit. tunc enim sententiæ stabitur.

t Iiurauero. CASVS. Dico me patronum tuũ esse, tu dicis qđ nõ sum. defers mihi iusiur. iuro me patronum esse nũquid habeor pro patrono, quantum ad bo. pos. contra tab. nõ, nisi pronũciatus fuerim patronus. Viu.

u Ad successionem. Sed quo ad veniam, sic, vt ff. de in ius vocan. l. adoptiuum. §. patroni. Item secus econtra si iurat liberti se libertum non esse, vt ff. de iureiur. l. cum qui, §. si libertus, & est hoc fauore ingenuitatis. & dic, vt ibi.

x Sententiæ stabitur. Quia facit ius hoc casu. vt ff. de statu homi. l. ingenuum.

XV.

Vi contra legem Aeliam Sentiam ad iurandum libertũ adegit, nihil iuris habet nec ipse, nec liberi eius.

y Vi contra. CASVS. Si cogo libertã iurare ne nubat, non habebo ius patronatus nec liberi mei, imo perdo ius patronatus, & liberi mei. Viuianus.

Alienatio facta in fraudẽ legis ipso iure non valet: facta autem in fraudem hominis valet, sed per reuocatoriã rescinditur. Bart.

XVI.

Liberi. Cõtra ff. de in ius voc. l. adoptiuũ: vbi hoc nõ nocet filijs etiã patre uiuo. Solu. ibi in tali re est, quæ patri p filiũ quæri nõ potest, puta reuerentia, de non vocando in ius: hic verò poterat. vt successio: quo casu distingitur an sit in potestate obtinet q hic: aut sui iuris, & nõ nocet filijs, vt ff. eod. l. diui fratres. §. sed cum ipso. quę vi detur contra argu. huius distin. & ff. de bo. li. l. quæritur, & l. i seruitute. §. si patroni. Alij dicunt, quòd hic consenserunt filij, in contrarijs non, & facit C. de obse. l. 2. ibi, aũt iure. &c.

Liberi. CASVS. Ista lex est leuis. Debetis ita scire: si libertus habet minus centum aureis in bonis, potest secure testari etiam patrono præterito. si plus habet, non potest, si caret liberis, & parentibus, & collateralibus, & habet plures centum aureis, non potest præterire patronũ, sed libertus dixit alienabo in fraudem legis, vt sim minor centenario non valet, & non repelletur patronus a contra tabu. si inuenitur præteritus. Item dixit libertus, alter prouidebo mihi. alienaui centũ: retinui centum & vnũ aureum non feci in fraudem l. quia sum centenarius. Quid erit hoc casu? certè preuidebitur patrono per fraudatoria iudicia, per Fauianam, & Caluisianã. Cætera sunt plana vsq; in fin.

Cõcor. c. Imperiali. ibi, ea q cõtra leges fiũt non solũ inutilia, sed etiam pro infectis habẽda sunt. 25. q. 2.

* Aliàs, quia quoties.

b Si libertus. In cuius bonis habet patronus contra tabu.

c Legis Papię vt Inst. de suc. lib. §. postea.

d Ipso. Scilicet iure, vt C. de leg. & con. l. nõ dubiũ.

e Quicqd. Quia ipso iure nihil valet, ergo nullũ &c.

f Alienauit. Libertus. secus in ingenuo, vt ff. tit. l. l. non vsque. Azo.

g Vires. Arg. pro sententia nostra, quã dicimus C. de cõdi. ob. cau. l. ea. licet in hoc sit dissimilitudo, q a Fauiana est cõtra possidentem, cõdictio verò ob causam contra pacisc entem tantum datur.

h Et Caluisianam. Quæ cui detur, dic, vt C. si in frau pat. l. 2.

i In fraudẽ. Quot modis fiat fraus, dicit ff. de leg. & cõ. l. fraus. hic autem sit in re, i. rei diminutione nõ ergo hic modus continetur sub illis qđ verum est, quia illi modi gratia exempli doctrinaliter traduntẽ. Azo. Itẽ & no. ex præcedentibus, q durius agitur cũ eo, qui fraudat legem, quàm cũ eo qui fraudat hominem, & sic est argu. contra ff. de arbit. l. Celsus.

legis præceptum euertat, at cum alienatione facta nihilo minus centenarius est: non videtur in fraudem legis factum, sed tantum in fraudem patroni: idcirco Fauiano, & Caluisiano iudicio reuocabitur id, qđ alienatũ est. Si quis plures res simul alienando minorem se cẽtenario fecerit: quarũ vna reuocata, vel omnium partibus, maior centenario efficitur: vtrum reuocamus omnes, an pro rata ex singulis, vt centenarium eum faciamus? Magisque est, vt omniũ rerum alienatio facta nullius momenti sit. Si quis plane nõ semel aliena uerit, sed quasdam res antè quasdam postea. alienatio erarũ rerũ, quæ postea alienatæ sunt, ipso iure non reuocabit sed prior. in posterioribus Fauianę & Caluisianæ locus erit.

Delictum, aut vel patris non nocet nepoti vel filio in iure libertorum Bart.

XVII.

Iui fratres in hæc verba referipserunt,

ADDITIO. Die secundum Bar. q quædam est pœna respiciens actum, quia agũt ministris & durius agitur cũ lege, quia ius habet magis potestatem annullandi, quàm homo. quædã est pœna extrinseca, & tunc mitius agitur cum lege secundum eundem Barto. hic.

Centenario. Prima alienatione fecit se minorem centenario: ideoque ipso iure fit reuocatio per secundum non fit minor, quia iam minor erat per primam, quare ipso iure non reuocatur, sed per Caluisianã, Ioan.

Vna. De rebus.

Reuocata. Ipso iure

Omnium. Scilicet terum.

Partib. Scilicet tertijs reuocãdis nõ ipso iure, sed p Caluisianam.

Omnes. Scilicet ipso iure. Acc.

Momẽti. Ipso iure vt infra de aqua quotidia & æstiua l. j. §. item quæritur, & §. Trebatius.

Quædam res. Quæ ipsum minorem centenario faciunt.

Postea. Quem erat factus minor cẽ tenario.

Ipso iure. Domi nõ translato.

Sed prior. Scilicet reuocabitur, si modo per ipsã factus fuit minos centenario: aliquo per Caluisianam.

Iui fratres. CASVS. Lex ista est verbosa tamẽ eius intentio est leuis. pr meus libertũ patris fuit de crimine capitali per calũ. accusauit: cum pater meus esset maior 25. ann ipse cadit a iure pa. sed nunquid ego filius cadam a iure patro? diui fratres referipserunt, quod factum patris mihi noceat. verũ tamen Iulia. sententia introducta est in contrarium. cuius sententia approbatur hic, vt si auus manumisit seruum, licet pater accuset eum de crimine capitali, patri nocere debet, non mihi filio, sed habebor p patrono nõ ex persona patris, sed aui. Vnde colligitur

* In P.F. accusauerit liberi paternũ, sed nõ rectè.

* Huc spectat caput quoddam legis dno decim tabularũ de quo Ale. ab Alex. Gen. alidie. li. 6. c. 6.

* In P.F. Seruili.

* Iste text. facit ad hoc, q donatio omniũ bonorũ nõ valet, đ quo in l. stipulatio hoc mõ concepta ff. de ver. obl. p Bar. & Alex. ĩl. cũ duob. §. idẽ respõdit. ff. pro foc.

* In P. F. nõ semel.

* In P. F. sed priorum.

* In P. F. nõ est, & Caluisianæ.

extra tex.arg.ſi pater committit felloniam,ego filius vocabor non ex perſona patris,ſed aui mei.argu.hu ius legis,prælleg.a. Viuia.

a Pater patris. Id eſt auus huius nepotis.

b Vigintiquinq; eſſet. Aliter tñ nedū alij ſed ēt ſibi non piudicaret ac

cuſator, vt ĵ. de bo. li.l.qui cū maior.R.

c Sed & Voluſius. Ordo literæ: ſed vt, id eſt poſtquam Volu.Mæ.amic.noſter anxiè diligēs,id eſt, valde diligens peritiā iuris ciuilis præ ter veterem, repete peritiam liberaliū artiū, quam ſimiliter diligit, poſtquā ille inquā ductꝰ eſt in præſentia noſtra, religionē noſtri reſcripti, id eſt, ꝓpter religionē noſtri reſcripti. quaſi dicat vtrū in religione ē habendū reſcriptū quaſi æquum,an vero quaſi iniquū: ait ſubau. ille Voluſiꝰ, ſe non arbitratum aliter reſpōdere, vt, id eſt, ſicut nobis affirmauit.

d Sed cum. Et tūc corrigit prædicta.

e Auiti liberti. Imò cōtra, vt ſ.eo. l. qui cōtra. Sol. ibi. Item cōtra ĵ. proximo. §. Sed ibi pater, hic auus accuſauit, & facit ſ.de ſena.l. emācipatum.§.fi.

f Fuiſſe. Vt euidēter, & generaliter ſcias, quando delictū patris, eiuſdem que patroni noceat eius liberis: ita diſtingue. nam aut filius vult ſibi vendicare ius tale in liber tis, ex quo patri ad huc viuenti nihil ac quiritur, puta reuerentiæ exhibitionē, ne vocentur in ius ſine venia, vel ſimilia,& tunc non nocet ſibi delictū patris, quo minus etiam patre viuente tali prērogatiua vtatur, vt ſ.de in ius voc.l.adoptiuū. §.1. ſi verò ſit tale ius,ex quo patri poſſit acquiri, puta ſi vult liberto ſuccedere p contra tab. vel alio modo, tanquā patronus,tunc pa tre viuente,& ſe in potestate remanente,repellit.ſe cus ſi pr̄ deceſſerit,vel alio modo ſui iuris factus fue rit,vt ĵ.de bo.lib.l.quæritur, & hoc poſtū dicere generaliter in omni crimine etiā publico,q̄a ius libertorū habent filij nō a patre iure ſucceſſionis, ſed q̄a filij ſunt.quibus excluſis veniunt cognati patroni p ordinē,vſque ad quintū gradum,vt Inſt.de ſuc. lib. §.multis nec ob.cꝰ dicit ĵ.de interdic.& rele.l. 3. Dico enim cꝰ filius habet quædā iura in libertos, eo ipſo,quòd filius eſt,nō quia hæres, puta ius ſucc edēdi

Itē iniquū eſt,vt vnꝰ punia tur pro alio, q̄a nō dēt vltra progredi pœna, q̄ repetiatur delictum glo. ca. iº naturale diſtin. 1.

Comperimus a peritioribus dubitatum aliquando,an nepos contra tabu las auiti liberti bonorum poſſeſſionem petere poſſit ſi eum libertū pater patris, cùm annorum vigintiquinque eſſet, ca ptis accuſaſſet, & Proculum ſanè nō leuē iuris authorē in hac opinione fuiſſe,vt nepoti in huiuſmodi cauſa non puta ret dandam bonorū poſſeſſionem cuius ſententiam nos quoque ſecuti ſumus, cum reſcriberemus ad libellum Cepidię Longinæ: ſed & Voluſius Mætianus amicus noſter, vt & iuris ciuilis prēter veterē,& bene fundatā peritiam anxiè diligens, religione reſcripti noſtri ductus eſt, vt corā nobis affirmauerit non arbitratū ſe aliter reſpondere debere. Sed cum & ipſo Mætiano, & alijs amicis noſtris iuriſperitis adhibitis plenius tractaremus: magis viſum eſt nepotem neq; verbis, neque ſententia legis aut edicti prætoris ex perſona vel nota patris ſui excludi a bonis auiti liberti plurium etiā iuris authorum, ſed & Saluij Iuliani amici noſtri clariſſimi viri hanc ſententiam fuiſſe. Itē quę ſitum eſt, ſi patroni filius capitis accuſauerit libertū, an hoc noceat liberis ipſius? Et Proculus quidē in hac fuit opinione, notam aſperſam patroni filio liberis eius nocere: Iulianus autē negauit. Sed hic idem quod Iulianus,dicendum erit.

XVIII.

Væro, an libertus prohiberi poſſit a patrono in eadem colonia, in qua ipſe negotiatur, idem genus negotij exercere? Scæuola reſpondit, non poſſe prohiberi.

XIX.

Icut teſtamento facto decedente liberto, poteſtas datur patrono, vel libertatis cauſa impoſita petere, vel patris bonorum poſſeſſionem: ita & eum inteſtato deceſſerit: earum rerum ei electio manet.

XX.

Ngratus libertus liberto, quod poteſt habere, & tanquā filius & tanq̄ hæres,puta de nō vocādo in ius quod habet vt hęres quia & extraneus hæres habet, vt C de in ius voc.l. venia. & tanquā filius licet nō hæres,vt ſ.in ius voc. l.adoptiuū.§.1.&hoc tale ius dicitur adimire liberis ſuis,vt tanquam hæredes, nō poſſint ad mitti: admittantur tamē tanquam filij. ſimile eſt ĵ. de fideicom.li.l. ſi filius. §. 1.& ſecundum hęc omnia cōtraria,quę de delicto patris dicunt, poſſunt ſolui. nec obſt. quod dicitur indicta l. adoptiuum.§. fin. tranſire ius de patre in filiū. non enim ideo dicitur tranſire,ꝙ ab eo cauſam habeat: ſed quia patre admittēte filius habet beneficium. Azo. & facit ad hoc ſ.de relig.l. quod ſi locus.

Liberis eius. Sed nūquid ipſi filio no ceat hic innuit ꝙ ſic quia dicit filio inſtitutam notam. ſed certe hoc eum a ſuccedēdo nō excludit, vt ſ.ad Tertyl.l.2.§. ſi mulier.

Væro. Volebat patronus prohibere libertos, ne exercerent negotium in eodem vico, in quo ipſo exercebat: certe non poteſt cōcor. ſupa eodem. l. 2. Viuia.

Quæro an libertus prohiberi. Siue illicita, ſiue licita, q̄a nil Catilina. Cethego. Azo. & facit ſupra eo.l.liberti, & ĵ.ti.1.l. ſi. & ĵ. de ope.lib.l.libertus. negotiatoris.

Icut teſtamēto. Si libertus decedit poſt teſtamentū factum, ego patronus poſſum operas petere, vel partē bonorum petere ſimiliter ſi decedit inteſtatus: eadem electio mihi ſeruatur. Viuia.

In quibuſdam exēp. hec l.ingratꝰ, p̄ceditl ſi cu.

i Impoſita. vt operas.

k Partis, Tertię.

l Poſſeſſionem. Contra tabulas.

m Et electio manet. Non ergo ex ſola impoſitione operarū pdiī ius ſuccedēdi: licet q̄dā cōtra, q̄ dicvē C.de ope.li.l.ſi q̄. ſed ipſi dñt de his o pis, q̄ imponūt cā onerāde libertatis, & facit ſ. e.l.adire.§. q̄ ſtipulaī.

n Ngratus libertus. Si libertus nō præſtat obſequiū patrono, ingratus eſt, & ſi liberꝰ nō ad miniſtrat res patroni abſente patrono, aut recuſat ſu ſcipere tutelam filiorum patroni, ingratus eſt. Vi.

o Ingratus quæ perſonę adiecti nū conuenirent, enim

enim denotat nomen ingratus. Sed contra C. de lib. cau l. ſolo. Solu. hoc neceſſarium, ut ali mentorū. ut ibi dixit.

Detrectat. I. nullo modo vult gerere, vel attinge re. ſecꝰ ſi attingeret, & male geteret. tūc alias pēnas patitur. non in ſer uitutem reuocatur ut ſ.de ſuſpec. tut. l.ul. & ar.C.qui Pe. tut.l.2.

Iue libertus. CASVS. Si patronus deportatur perdit ius pat. ſed reſtitutus recuperat,ſi libertus deportatur. & reſtituitur: reſtituitur ēt ius patro. adeo vt contra tab. poſſit petere. Vnum ſciatis, interdum excluditur patronus à bon. poſ. contra tab. Quid enim ſi inſtitutus filius, vel eius ſeruus repellitur à contra ta. ſed ſi ſunt duo patroni, & vnꝰ inſtitutus ex debita portione non petat, petat contra tabu. alius enim non poterit petere, ſi ei accreſcit portio alterius filij eius legitimi, & naturales, excludūt patronū filij naturales exhæredati. & alio inſtituto ſi per ſeruum patroni acquiritur ei portio debita, excluditur patronus: veruntamen ſi repudiat hæreditatem, liberti nō excludunt patronum. Viu.

p Reſtituatur. In integrum.

q Recipitur. Vt ĵ. de bon. lib.l. 3. §. ſi deportatus. & dic vt no. ſupra. de contra tab.l.1.in fi. Nec obſtat. C de ſenten. paſſ.l. fruitra. ſed ibi indulgentia uel ut ibi.

r Et ſi ex uncia. Cū quatuor, i. tertia ei debeatur.

s Per ſeruum. Scilicet patroni: & ſub. etiam ſi inſtituatur ſeruus patroni à liberto, ad quod ĵ. ea.l.§. naturales. & facit ĵ. de bo. lib l 3. §. toties, & quod ibi no.

t Vel legato. Nec hoc corrigitur in patrono: licet in filio ſic, vt iure iſtitutionis habere d̄beat vt in auth. vt cum de appellat. cog. §. aliud. col 8.

u Ex debita. Si quæras, q̄ eſt debita pars? Reſp. tertia pars eius partis, quę cuilibet ex patronis contigeret liberto decedente ab inteſtato: ſicut in filijs dicitur. vt C.de. colla.l. pen. §. quod tam in alijs.

x Nō poterit. Supple nec accreſcit portio alteriꝰ patroni non petentis. Acc.

Accreſſere. Et eſt ratio: quia accreſcentē partē ſuo iure nō habet: ſed ſ. ſic. & facit ſ. de bono. poſ. l. ſed cum patronus. & ĵ de bonis lib. l. 6. & l. ſi libertus.

Naturales. Sup. & legitimi. aliàs fruſtra de exheredatione dicit. ut ĵ. de uerb. obligatio. l. quidam.

Alio. Id eſt, non patrono.

Patrono. Quia tantum ad commodum inſtituti ſunt: ar. ſ. quod cum e.l. ſi filius fa. §. ſi filio. Sed argu. contra ĵ. de ope. lib. l. cum patronum. §. cum libertus.

Non excludit. Quia non uidetur eſſe filius, cū ei non ſuccedat. Sed argu. cōtra ĵ. de fideicom miſſ. liber. l. cū quaſi. §. ſed etſi quis ſuus hæres.

Atis. CASVS. Si filius patronæ eſt in poteſtate ſui patris: liberto materno poteſt ab inteſtato ſuccedere, & per contra tab. ad ius bo. poſſeſſ. venire. Viu.

Parentis. delinquentis eitam, quia ex eius parte nō habet liberum.

I filius. CASVS. Filius nō vindicauit necem paternam ſeruis interfecti detexit illam necem, & ita aſſecutus eſt libertatem pro præmio, nūquid filius habebitur pro patrono? non. Cum ex falſis. Oblati fuerunt tibi falſi codicilli, in q̄bus continebatur, quod tu rogatus eras ſeruos tuos manumittere: manumiſiſti per errorem. nūquid tenet manumiſſio? ſic: ſed illi æſtimationē ſui præſtare tibi debent.

Patroni filio. Nūquid vt hæres habebit ius patronatus? videtur quod ſic: vt infra de fidei comm. 2. l ſi filius §. erit, & fa. C. pro quibꝰ. cau. ſeru. pro præ. li. acci. l. 1. infra de bonis lib. l. ſi necem. & de ſuis, & legit. l. inteſtato. §. primo, & ſupra ad Syl. l. ſi ſeruus.

Eos eſſe. Contra C. de peti hære. l. ſi. §. pen. Sol. ibi à lege non datur: hic ab homine data valet: vel vt ibi facit C. de fideic. li. l. 2.

Æſtimationem. 25. aureorum. vt ĵ. de manumiſſ. teſta. l. cum ex falſis, in prin.

Camela

a CAmelia. Eodem modo. Quo cæte rarũ rerum? vt ſ. fam. ercis. l. quædam. & de ab. leg. l. 3. in prin. Sed quomodo pro parte valet ſententia? Reſp. plures ſunt ſententiæ, quàm capitula: vt no. in contra, ſ. fam. ercis. l. in hoc iudicio.

b Iſta lex eſt ad huc multum ſin. ſecundũ Bar. in l. q̃dam. ſ. fami. erc. qđ dicit in ſumma đ quo no. in c. Raynutius. extra de teſ. & in c. paſtoralis p Inn. extra de offi. de leg. Cæterũ in quibuſdã ſcriptis exẽp. legit Cornelia Papia ab Hermog. &c.

In P. F. hic tit. ſic ſcriptus erat, De obſequijs parentib. & patronis pſtandis. Aptarum dein de ſic, De liberis & libertis & obſequis parẽtib', & patronis preſtãdis.

c De ingratitudine in parẽtes Mãdoſ. c. 31.

I.

CAmelia Pia ab Hermogene appellauerat, q̃ diceret, iudicem de diuidenda hæreditate inter ſe, & cohæredẽ non tantum res, ſed ẽt libertos diuiſiſſe: nullo. n. iure id eũ feciſſe. Placuit, nullã eſſe libertorũ diuiſionẽ. alimentorum autẽ diuiſionem à iudice inter cohæredes factam, eodẽ modo ratam eſſe.

Superiori titulo dictum eſt de iure patronatus: & quia cauſa patronatus liberti dẽt patrono obſequiũ, ponit de obſequiis patrono preſtandis exẽplo Titiam.

Sicut alij debẽt obſequium parentibus: ita filij mlites debent obſequium parentibus. filius matri, quæ & ipſa, colliberta eius eſt, obſequium debet. ſi filius patrem vel matrem cõtumelijs affecerit, vel intuit impias manus. eſt puniẽdus ipſe filius. q̃ ſi eſt miles militia indignus iudicandus eſt. ſi patrẽ vel matrẽ iniuria afficit, vel male ficos appellauit. Vi.

a Pietatis ratio. A ſeipſis militibus debita, vel id eſt, ratio quæ eſt pietas. Azo.

b In parẽtes. Id eſt circa parentes. ſic & dicitur chirothecã habet in manu. l. circa manum.

c Conſtare. Id eſt, certa eſſe debet.

d Puniẽdus. Vel à patre vel, iudice, ſicut vult pater: vt C. de emãc. li. l. ſi filiꝰ.

e Collibertos. Sub. ſcilicet matrem &c. puto quia ambo erant manumiſſi ſic & alibi Inſt. de fer. vt cog. Sed quid ſi ambo eſſet ſerui? idẽ videtur, ſ. de ritu. nupt. l. adoptiuus. ſ. ſeruiles.

f Venerari. No. ſic j. eo. l. liberto.

g Publicã. Id eſt, quæ cuilibet patri de populo debetur vel. i. publica vtilitas eſt talem impietatem puniri, & facit ſ. de offi. p̃con. l. nec quicquã. ſ. de plano. & de offi. præfect. vrb. l. 1. ſ. cũ patronus. & quod no. C. de liber. & eo. lib. l. ſi manumiſſori. in fi.

h Indignus militia. Id eſt, ſpriuilegio militiæ qn puniatur a præſide, vel, id eſt, degradandus, & libertꝰ in ſeruitutem reuocandus. & ſic eſt argu. pro prælatis contra eos, quibus bene ſecerunt.

i Maleficos. Id eſt de aliquo maleficio appellauit. Id eſt accuſauit: vel dic, quia dixit, affatoratricẽ. ſic accipitur C. de maleſi. l. nemo. Acc.

k Onori. CASVS. Non ſolum debent iſtud obſequium liberi parentibus. ſ. l. imò honori parẽtum debetur, vt filius nõ poſſit conuenire parentem, vel libertus patronum, etiam ſi p procuratorem ſe defendit, act. de dolo, vel act. famoſa, puta act. iniuriarũ, vel ẽt turpi act. & turpis actio eſt interdictũ vnde vi. Viu.

II.

Onori parẽtum ac patronorum tribuendum eſt, vt quamuis per procuratorem in ditium accipiant, nec actio de dolo, aut iniuriarum in eos detur. Licet. n. verbis edicti non habeantur infames ita condemnati, re tamẽ ipſa & opinione hominum, non effugiunt infamiæ notam. Interdictum quoque Vnde vi, non eſt aduerſus eos reddendum.

Facit ad hanc l. qđ dicitur in c. 2. cũ gl. fi. extra de ord. cog.

III.

Itius puerum emit, quem poſt multos annos venire iuſſit. poſtea vxoratus, accepto ab eo pretio, eum manumiſit. quæro, an eum filius, & hęres manumiſſoris, vt ingratum accuſare poſſit? Reſpondi poſſe, ſi nihil aliud eſſet impedimento. Nã pluriũ intereſſe, à ſuo ſeruo quis, vel etiã ab amico eius manumiſit, vel ab amico ſerui accipit pretiũ. nunquid ſencetur patronus? ſic. vnde ſi libertus fuerit ingratus. de ingratitudine poteſt accuſari. non enim propterea dominus perdit ius patronatus. Viuianus.

Aliàs, accepto eiꝰ pretio.

l Iuſſit. Fortè procuratori ſuo.

m A ſuo ſeruo. Vt proximè dixit.

n Ab amico. Facto pacto de manumittendo inter dominum, & ſeruum, non amicũ. qui nihil dicebat ſed ſolum pecuniã debet. nam idem eſt tunc quod eſt, ſi ipſe ſeruus dat, vt nõ cogaẽ manumittere: vt hic, & C. de lib. cau. l. cũ affirmes. & omne ius patroni ſalũ eſt. ea

eſt: vt C. de obſequijs. l. etiã. & in ſeruitutẽ reuocat, vt hic. ſi autem cum amico ſerui pepigit: tunc eũ cogitur manumittere. vt j. de manum. l. ſi quis ab alio: & ideo non reuocat in ſeruitutẽ: vt C. de libe. & eorum liber. l. j. nec ſuccedit: vt C. de la. lib. tol. l. prima. ſ. illud.

o Ille. Qui accepit à ſeruo, vel ab amico ſerui: pacto tamẽ facto cum ſeruo tantum.

p Beneficiũ. Quia non tenebatur manumittere.

q Operam ſuam. Scilicet de facto: ſed certè imò, & confert libertatem, ſi hoc dictum eſt. ſed & ſi nõ ſit dictum competit libertas: vt infra de ma. l. is qui. ſ. fine. vnde aliud eſt, q̃ ſupra, & per hoc, q̃a confert libertatem, non poteſt in ius vocari: vt no. ſupra de in ius vocan. l. ſed & ſi hac lege. 2. reſponſo. bene dicodat libertatem, licet & non data competat. nam non mutat ſubſtantiam ſi neceſſaria verborum, &c. vt ſupra de auro & argento leg. lege, pediculis. ſ. Labeo.

r Per procuratorem. CASVS Sicut patronus poteſt dicere libertum ingratum, ita etiam per procuratorem ſuum. Viu.

s Per procuratorẽ. Argum. contra infra de publ. iu. l. penult. ſ. ad crimen. ſed pecuniarium cõmodum reſpicit: vt plenè nota. ſupra de procu. l. ſed & hær. ſ. 1.

IIII.

Er procuratorem, ingratum libertum poſſe argui, diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt,

V.

Arens, patronus, patrona, liberive, aut parentes, patroni, patronæve, neque ſi ob negotium faciendum, vel non faciendum pecuniam accepiſſe dicerentur: in factum actione tenentẽ: ſed nec famoſæ actiones aduerſus eos dantur, nec eæ quidem, quæ doli, vel fraudis habent mentionem.

VI.

Ec ſerui corrupti agetur.

P Arens. CASVS. In lege iſta cũ duabus ſequen. tractatur de quibuſdam obſequijs ad quæ tenetur libertus: & quia actio in factũ ex illo edicto, cũ quis accipiat pecuniam, vt negotium faciat p̃ calum. vel non liberis, vel libertis non datur: ſed etiam famoſa acti. ſed etiam ſerui corrupti actio non daꝰ, & exceptiones turpes non patiuntur, vt doli exceptionẽ, & interdictum vnde vi, & quod metus cau. licet nõ infamet, non datur: & ſacramentum calum. remittitur parentibus, & patronis iſta ratione, q̃a honor eis debetur: & non eſt veriſimile patronos aduerſus libertos calumniam exercere. Viu.

t In factum. Scilicet illa, quæ oriẽ ex edicto de calum. vt ſ. de calum. l. 1. in princ. quæ infamat, vt ibi no ſed in factum generalis: bene daẽ hoc caſu: vt ſupra de dolo l. non debet. in fi.

u Famoſæ actiones. Quę multę ſunt: vt ſ. de infam. l. 1. ſ. qui furti.

x Mentionem. Licet non ſint famoſę de iure, vt con dictio furtiua: vt j. eo. l. licet. quę huic continuatur.

y Ec ſequi corrupti. Hęc infamat: vt ſ. de ſer. corrup. l. dolo. Azo.

z Icet famoſæ nõ ſint. Scilicet aliq̃ de p̃dictis: vt condictio furtiua, & interdictum vnde vi: vt j. de action & obligatio. l. ceſſat. & de vi & vi arma. l. tertia. ſ. vnde vi. de facto enim infamant: vt ſupra eodem, l. honori. quia ratione doli dantur.

a Et inquantũ. Vt Iuſti. de act. ſ. ſed & ſi quis.

b Nec exceptiones. Doli, vel ſimiles q̃ continẽt dolum: vt infra de exceptione doli. l. apud. ſ. aduerſus.

c Vnde vi. Vt & infra de vi, & vi armata, l. 1. ſ. interdictum.

d De calumnia iurãt. Vt ſupra de in reiur. l. ſi patronus. Acc.

e Hoc dicẽs. Agendo actione in factũ quæ infamat: vt ſupra de ijs, qui not. infami. l. notatur. & l. ſeq.

f Edicti. Habet enim hoc edictum multas partes, ſ. de furto, rapina, iniuria, & metu, & dolo, & vi, quibus agiẽ propter dolum, & infamantur infamia iuris, vel facti: vt ſupra l. parens. & l. ſequen. & in hac l. in princ.

g Interuentoribus. Vt procuratoribus, & tutoribus, & ſimilibus. Sed contra infra de damno infe. lege, qui bona. ſ. ſi quis alimen. vbi ẽt procurator non iurat de calũnia. Sed ſpeciale eſt in iuramento, quod no placet. Item contra ſ. eo. l. honori. in prin. fol. ad vtrunque, dic quod ex dolo interuẽtoris, & agitur contra eum interuentorẽ. & excipiꝰ, vt hic. ſed contra patronum, nec agiꝰ, nec excipitur: vt hic alias autem ex dolo talium excipiꝰ contra dominum: vt infra de exceptio. doli. l. apud. ſ. quæſitũ. & ſ. illa etiam. Cæterum de dolo patroni, nec patrono, nec alij nomine eius agenti de dolo excipiꝰ: vt d. l. qui bona. ſ. ſi quis. nec etiam agitur cõtra eũ, vel alium eius nomine ex dolo patroni: vt ſupra, eodem l. honori hoc ſi agat libertus ſuo nomine. alias ſecus. quod dic: ut ſupra de in ius vocand. l. quæſitum.

h Honor. Vt ſupra de in ius vocand. lege, ſed ſi. hac l. ſ. fina.

i Hæres. Scilicet etiam filius. eſt enim ingenuus: vt Inſt. de ingen.

k Defuncti habet. Ideoq; ei nõ ſuccedit: vt ſupra de

rebus dubijs.l.qui duos.§.si cum filio.Azo. Sed arg. contra.C.de lib.& eor.lib.l.fi.Sol.ibi.

Iberto. Persona patris,& patroni filio, & liberto semper dēt videri sancta & honesta,& ideo debet præstare obsequiū filius patri,libertus patrono.nisi committeret crimen lęsæ maiestatis: vt supra de relig.l.in me.

Honesta. Etiam si sit inonesta. vnde eum non accusat: vt ſ.de acc.l. qui accusare. in fi.& de adul.l. si adulterium. §.liberto.

Debet. Et magistri.

Vllum ius. Si manumitto libertū meū, in ipsa manumissione possum operas imponere.si emanci po filium, non possum operas imponere. quare? quia pietas est in patrem, & filium. Viu.

Patrono. Vt infra ti.1.l.vt iusiurandi. nec obst.auth.sacramenta.C. si aduer, vē. quia ibi super licitis hic super illicitis. Sic & C.de leg. & con.l.non dubiū. & facit ſ. si à paren. l.pen.& C de inoffi. testam.l. si quando. §.1. Item ar. contra ſ. de verbo. oblig. l. vtrum.sed ibi nō est opera.

Et quòd ēt pſona magistri talis habēda sit, & honoranda,probat Mand. in tracta ingratitudinis,ca.05. de ingratitudine discipuli erga p̄ceptorē.

In P.Fl. nō est,pater.

Liberta. CASVS Si li libera vtiſ arte ſua contra voluntatem patronæ, non est ingrata, nec in seruitutē potest reuocari. concor. ſ. e.l.liberti. Viu.

c Sua. Id est,patronæ.uel ſua,id est,libertæ, & facit ſ.ti.j.l. quæro.

IX.

Iberto, & filio semper honesta & sācta persona patris ac patroni videri debet.

X.

Vllum ius libertatis causa impositorum habet pater in emancipato filio: quia nihil imponi liberis solet Nec qſquā dixerit, iureiurando obligari filium patri manumissori,vt libertum patrono. Nam pietatem liberi parētibus,non operas debent.

XI.

Iberta ingrata nō est, qp arte ſua contra patronæ voluntatem vtitur.

DE OPERIS LIBERTORVM.

ADDITIO Quia inter cætera iura patronatus hoc ius habēt patroni in libertos, ut debeāt liberti opas obsequiales p̄stare:ut ſ. de cōd.ind.l.ſi nō sortē. § li bertus.ideo post tractatū de iure patronatus, ponit de opis liberto. Vel qa inter cętera obsequa liberti tenētur p̄stare opas,ponit ti.de opis libertorū.unde & operis libertorū videam' qd sit opa ſ.l.1 qualiter diuidat ſ.eo.l.opæ.deinde à quib.& qñ,& qualiter imponat ſ.e.l.iuliur.& l.seruis.patroni,& qb.modis remittant opę,ſ.e.l.interdū.& l.cui Liber.& l. pe. Vi.

Peræ. CASVS In lege ista dicitur, quòd opera est diurnum officium, id est officium,quod tenetur præstare libertus patrono in die artificiali, non in die naturali. Item extra literam no. officium, quod præstat libertus patrono in diē artificiali: qui durat quā diu sol lucet super terrā,iuxta illud. Qui mane iunctum vesperi &c.non aūt est diurnum officium. quod præstatur in die naturali,q incipit dies naturalis supra de fer.l.more,quia in die naturali nō operantur homines. ſ. de verb.sign.l.2.§.j. Et ita no. opera est diurnum officium, quod de intelligendum est opera artificiali,vel fabrili: sed opa obsequialis sumitur minori interuallo: vt ſ de cond. indeb.l. si nō sortē, §. libertus. & C. de iius voc.l. venia. & dicitur opera diurnum officium. alibi sumitur pro studio. ſ.de iustitia, & iur. l.iuri operam. Et est differētia inter istū tractatum & superiorē de operis seruorum:quia hic tractatur de operis libertorū. Instit.de libertinis.§. 1.ibi tractatur de operis seruorum,l.vlt. Viu.

In P. Fl. de varijs actionib.

Officiū quot modis sumatur, Mandoin Gl. Facul. §. sanè. Gl. 2.

I.

Peræ sunt diurnū officium.

II.

Oc edictum prętor proponit coarctandæ persecutionis libertatis causa impositorum. Animaduertit enim rem istam, libertatis causa impositorum p̄stationem vltra modum excreuisse, vt pmeret, atque oneraret libertinas personas. Initio igitur prætor pollicetur, se iudicium operarum daturum in libertos, & libertas.

Stipulatus operas ad certum diem non potest ante diem petere: sed debens operas non potest soluere partem operarum.

III.

Peras stipulatus, ante peractum diē operam eius diei petere

Officium. CASVS Si li libera vtiſ arte ſua contra voluntatem patronæ, non est ingrata, nec in seruitutē potest reuocari. concor. ſ. e.l.liberti. Viu.

Sua. Id est, patronæ.uel ſua,id est, libertæ, & facit ſ.ti.j.l. quæro.

Oc edictum. Edictū illud est propositum causa coarctandæ persecutionis eorū, quę imponuntur causa libertatis. & in aliquo coarctāt, cum patronus in ipsa manumissione imponit opas. Sed & ipſi,quibus sunt operæ impositę,tenētur,& ī eos prætor dat iudicium. Viu.

Hoc edictum. Cuius uerba non habemus.

Prætor. Scilicet Rutilius:ut infra titulo primo,lege prima.

Impositorum. Id est, præstationem impositorum &c. Azo.

Excreuisse. Impositorū dico ab aliquo: ut ipse prę mittit. Azo.& facit j.quarū rerum actio.leg.1.§.quę onerandæ.

Initio. Postea autē ius succedendi est inductum: vt.inf.ti.j.l. j.

Peras. CASVS Si sum stipulatus operam dari mihi ad certum diem: ante diem nō possum petere,sed si dēt operas, & vult soluere partem operæ, non debet hoc licere ei. Viu.

Non

Non potest. Quod dic vt dixi Inſt.de inut. stipulat.§.qui hoc anno.

Solui potest. Inuito stipulatore.

Diurni. Vt supra l.1.

Itaque. Ex positio est præcedentis.

Antemeridianis.

Cōcor. c.1.ibi,cō filiū prouidētię di ei non potest,qđ pecuniā tibi debitā ante termiū ab aduersario, repetisti. extra de plus peti. Opera nō diuiditur.

Duæ partes sunt, & secundum hoc dic antè quam conueniatur. vel est vna pars, vt dicantur antemeridianæ horæ, quæ currunt ante meridiem.

Præsto. Id est, dicit libertus, se paratum seruire hodie q sex horas. & alia die per aliàs sex horas. hoc quidē non potest: quia opera non diuiditur: vt hic, & ſ. de verbor. obl.l. in stipulationib.§. operarum. & ſ. eo. l. libertus qui post.§.1.& ſ. de an. leg.l.2.

Duobus. CASVS Si aliquis est manumissus à duob. dominis quib' promisit operas:vtriq; debet operas, & si alter mortuus est.certè ista opera trāsit ad filium præmortui:licet hęreditas, vel bonorū possess. applicet patrono superstiti, nō filio alterius patroni pmortui,sed operæ præteritæ quantū ad æstimationē debētur hæredi patroni mortui. Viu.

Operas. Certas.

Altero. Scilicet patrono.

Bonorū possessione. In bonis,scilicet liberti, & altero mortuo admittitur superstes exclusis filiis mortui.ut hic, & ſ. de bo.lib.l. cōmuni. & ſ. de le.tut.l.tute.§. si duo 2.resp.& mortuo patrono relicto filio,& nepote ex altero,filius præferē ut ſ. de leg.ti.l.tutela §.proinde.

Credita. Vt & ſ.ti.j.l.3 & l.fin.

Veram. Verè petitur ut pecunia credita:nam &c. Azo.& copula,nam etiam extraneo hæredi &c.

Operarum. Creditarū,secus de in certis quæ nō transeunt ad extraneū hæredem:vt ſ.e.l. si operarū. & ſ.de acq.hære.l. pro hærede. §. si quid tū,& ſ. ad Treb.l.si patroni, in prin. certa ergo trāsit ad hēdes etiam extraneos,si directò non per obliquū sunt hæredes:vt ſ.eo.l.cum patronus. §. cū libertus.ad hæredem autem hæredis nulla opera transit:vt ſ.de verb. sign.l.sciendum.§.1.

Dabitur. Scilicet operarum certarum petitio pētitarum,& futurarū extraneo hæredi vnius patroni altero viuo:sicut actio pecuniæ numeratæ. Acc.

SI quis. CASVS Si aliqs stipuletur operas sibi, & liberis suis,stipulatio,& petitio operarum trāsit ad posteros stipulatoris etiam posthumos. Viu.

Si qs operas Certas,vel in certas hoc adiecto libe risque &c.& sic loquitur ſ. eodē ti.l.vt iurisiurandi, non potest. Quod dic vt dixi Inſt.de inut. stipulat.§.qui hoc anno.

Solui potest. Inuito stipulatore.

Diurni. Vt supra l.1.

Itaque. Ex positio est præcedentis.

Antemeridianis.

Duæ partes sunt, & secundum hoc dic antè quam conueniatur. vel est vna pars, vt dicantur antemeridianæ horæ, quæ currunt ante meridiem.

Præsto. Id est, dicit libertus, se paratum seruire hodie q sex horas. & alia die per aliàs sex horas. hoc quidē non potest: quia opera non diuiditur: vt hic, & ſ. de verbor. obl.l. in stipulationib.§. operarum. & ſ. eo. l. libertus qui post.§.1.& ſ. de an. leg.l.2.

Duobus. CASVS Si aliquis est manumissus à duob. dominis quib' promisit operas:vtriq; debet operas, & si alter mortuus est.certè ista opera trāsit ad filium præmortui:licet hęreditas, vel bonorū possess. applicet patrono superstiti, nō filio alterius patroni pmortui,sed operæ præteritæ quantū ad æstimationē debētur hæredi patroni mortui. Viu.

Operas. Certas.

Altero. Scilicet patrono.

Bonorū possessione. In bonis,scilicet liberti, & altero mortuo admittitur superstes exclusis filiis mortui.ut hic, & ſ. de bo.lib.l. cōmuni. & ſ. de le.tut.l.tute.§. si duo 2.resp.& mortuo patrono relicto filio,& nepote ex altero,filius præferē ut ſ. de leg.ti.l.tutela §.proinde.

Credita. Vt & ſ.ti.j.l.3 & l.fin.

Veram. Verè petitur ut pecunia credita:nam &c. Azo.& copula,nam etiam extraneo hæredi &c.

Operarum. Creditarū,secus de in certis quæ nō transeunt ad extraneū hæredem:vt ſ.e.l. si operarū. & ſ.de acq.hære.l. pro hærede. §. si quid tū,& ſ. ad Treb.l.si patroni, in prin. certa ergo trāsit ad hēdes etiam extraneos,si directò non per obliquū sunt hæredes:vt ſ.eo.l.cum patronus. §. cū libertus.ad hæredem autem hæredis nulla opera transit:vt ſ.de verb. sign.l.sciendum.§.1.

Dabitur. Scilicet operarum certarum petitio pētitarum,& futurarū extraneo hæredi vnius patroni altero viuo:sicut actio pecuniæ numeratæ. Acc.

SI quis. CASVS Si aliqs stipuletur operas sibi, & liberis suis,stipulatio,& petitio operarum trāsit ad posteros stipulatoris etiam posthumos. Viu.

Si qs operas Certas,vel in certas hoc adiecto libe risque &c.& sic loquitur ſ. eodē ti.l.vt iurisiurandi, §.ſi liberi.sed hoc non adiecto distinguitur certa ab in certa vt.ſ.eod.l.cum patronus.& §. cum libertus. & supra l.proxi.

Etiam ad posthumos. Et dabitur vtilis filio: vt ſ. de verb.obl.l.quodcunque.§.ſi quis.

Abriles. CASVS Fabriles operæ, vel certæ trāsiunt ad extraneū hæredem obsequiales, & incertæ non transeunt ad extraneum hæredē. Viu.

Operæ. Operarū aliæ officiales, aliæ obsequiales,quę sine impositione debentur,vt ſ. de condi.inde.l. si non sortem. §. libertus. in prin.& istæ si in faciēdo sunt, vt in assurgendo,non transeunt ad hæredē ex traneū: vt hic in fi. C.eod.l. liberti.si in non faciendo, vt in non vocando in ius tūc transeunt: vt C. de in ius vocā. l.2. & alię sunt fabriles, id est, incertę: vt x. operas non adiecto pictorias: aliæ artificiales,ſ.certæ: vt x. operas pictorias. & istæ certæ transeunt vt hic in princ. & ſ. eo.l.à duobus. in fi. sic ergo ponitur hic fabriles impropriè pro certis quasi dicat alicuius fabri. at incertæ non transeunt: vt in ea. l. à duobus. in fi.no.

Operarum diuisionē, earumq; inter se differimā, & quæ operæ ad quos hæredes,trāseant: vid apud Zasium in intellectib' singula.

* In P.Fl. nō est,extraneum.

Iurisiurandi. CASVS. Si manumitto seruum meum, & in ipsa manumissione facio iurare,vt debeat mihi operas, tenet siue impositæ sunt in ipsa manumissione,vel incōtinenti post ea. Sed si quis legauerit liberto suo decē,si iurauerit filio suo se daturum tot operas,tenebitur. Vnū scitis,debet iurare in ipsa manamissione,vel incontinē ti postea.

¶ Rescriptum. Ille qui manumittit ex voluntate potest imponere operas.q verò ex necessitate nō,si,imponuntur operæ impuberi, contra eum adultum datur actio:sed aliquando etiā dū adhuc impubes est: quia etiam aliqua faciūt impuberes, vt in tex. dicit: veluti si librarius est &c.

¶ Si liberi patroni. Si liberi patroni sunt hęredes instituti dispariter,habēt ne actiones ad operas? certè sic,p æqualibus portionibus, siue sint in potestate, vel emancipati, vel in adoptionem dati. Viu.

Contrahatur. Super operis.

Libertum. Non ingenuum: vt ſ. de fideiuſſ. l. si quis,p eo.in prin.nec seruū vt ſ.ea.l.§.iure.

Libertatis causa. Scilicet qa aliter nō esset manumissurus.& hoc præsumitur,quando incontinenti: vt no.ſ. de lib.cau.l.fi.in fi.

Iureiurādo. Sponte remittitur ei cōd.sicut si purè esset relicta libertas,& legatum sub cond.iurandi vt ſ.de ma.test.l. si quis sub. §. sed si purè.

Ob causam

† Vinculū iuramēti obligat: vt c. cum de.laic', protū & gl. in ver. teneā. ibi ex tribus tenebat, & iure cōi, & pacto, & vinculo iuramēti. & foro cōpe.li. 6. Pactū quōq; iuramēto vestitur.

In P. Flomencu lator. Quis aūt diceretur nomēculator, ido cet Anto. Aug. lib. singul. ad Modest. Munus & donū differunt.

Et ad alia q̄ addu cit Mādo. in Gl. Facult. § Ac etiam, in ver. cōcessum, vers. Quod tanto magis procedit.

Minicu lator, teste Neb. in lexico suo iur. ciu. in hac ipsa dictione, is dicitur, q̄ maiusculas, hoc é initiales, seu capitales literas ex minio libris, ex atramēto, iam scriptis, aut impressis adhibet. Ita enim legitur in vetustis exē. scriptis: non numiculator aut minniculator, vt vult. A.

a Ob causam. Etiam causa legati: ut hic. Sed cōtra §. prox. vbi dicitur q causa libertatis. sed hic corrigit, vel hic per obliquū causa libertatis, uel ibi quādo incōtinenti, hic ex interuallo.

b Manumissionem. Et etiam ante, si tamen incōtinenti sequatur manumissio: quę enim fiunt incōtinēti, videntur ineſſe: ut §. fi certū pet. l. lecta. §. diecbam.

c Siue post tempus. Scilicet ex interuallo. & sic est contra infra de libe. cau. l. fin. §. adeo. Solu. hic sponte. ibi de necessitate, argum. infra eodem, l. Cāpanus. vel tempore manumissionis fuit actū vel etiam postea ficte: argum. ĵ. de solu. l. Modestinus. in seruitute autem nō sufficit agi: vt infra de liber. causa. l. fin. Et no. pactū vestiri iuramēto: quod nō est aliàs & oritur actio in factum: vt argu. C. de reb. credi. l. actori. sed ex stipulatione orif cōd. certi, si opera est certa, vt §. eodem. l. à duobus. aliàs, ex stipulatu: vt Inſt. de verb. oblig. in prin. sed cum opera est factum, ergo semper incerta: vt infra, de verborum oblig. l. vbi autem. §. qui id quod. sed certè & quandoque est in dando: vt ĵ. ſtatim dicitur.

d Iure licito. Nō illicito: vt causa onerandę libertatis: vt §. eo. l. qui onerandæ. Item. differunt donū, & munus: vt infra de verb. sing. l. inter.

e Perductus est. Vt infra eodē, l. si quis hāc. & C. eo. l. mater. nisi in casu, vt ĵ. tit. 1. l. q ex causa. in fin. l.

f Actio. Sic ergo pupillus iurat vel promittit.

g Librarius. Vt ĵ. de reg. iur. l. ſi librarius.

h Miniculator. Alias miniculator: id est, iocula tor: vt C. de episc. audi. l. mimæ. aliàs nummiculator. q. a bene scit computare, & ſummas coaceruare. & facit ĵ. de liber. causa. l. fi. § fi.

i Operarum. Certarum vel incertarum si dixit sibi liberisq; suis: vt no. §. eo. l. si quis operas. si autē simpliciter sibi: tunc pone in opera incerta. at incerta ad omnem hæredem: vt §. eo. l. a duobus.

k Datum. Ab alio sibi vel a se.

l Quando. CASVS. Si seruus iurat se daturum duobus patronis operas: si quidem certa pars pōt solui, habetur loco pecuniæ: & sicut seruus iureinitā. paruiq; referre, quam ob causam de operis libertis iurauerit: & ego Celso acquiesco. Iurare autem debet post manumissionum, ut obligetur, & siue statim, siue post tempus iurauerit obligatur. Iurare autem debet, operas, donum, minus se præstaturum. operas qualescūq; quæ modò probè iure licito imponūtur. Rescriptū est à diuo Adriano; & deinceps cessare operarum persecutionem ad uersum eum, qui ex causa fideicōmissi ad libertatem perdūctus est. Debitur & in impuberem, cum adoleuerit, operarum actio. Sed interdum, & quamdiu impubes est. Nam huius quoque est ministerium, si fortè uel librarius, vel miniculator, vel calculator sit, vel histrio vel alterius voluptatis artifex. Si liberi patroni ex inæqualibus partibus essent instituti: vtrum pro parte dimidia, an pro hæreditarijs habeant operarum actionem? Et puro verius, liberos pro æqualibus partibus habituros actionum. Parui autem refert, in potestate fuerint liberi, an verò emancipati. Sed si in adoptionem datum, hæredem scripserit patronus: magis est, vt operæ ei debeantur, Nec patronæ liberi submouentur ab operarum petitione.

VIII.

Si quando duobus patronis iurauerit libertus operas se daturū: Labeoni placet, & deberi & peti posse partem operæ, cū semper præterita opera, quę iam dari non possit, petatur: quod contingit, si vel ipsis patronis iuretur, vel promittatur, vel communi seruo eorū, vel cōplures hæredes vni patrono existant. Pro liberto iurante fideiubere quemuis posse, placet.

IX.

Peræ in rerum natura non sunt: sed officiales quidem futuræ, nec cuiquam alij deberi possunt, quàm patrono: cum proprietas earum & in edentis persona, & in eius, cui edūdue: vt ĵ. eo. l. libertus. §. & neq;. & de verb. oblig. l. stipulationes non diuidun tur, quæ sunt cōtra. Sol. hic pars operæ, id est, pars æstimationis: vt d. l. stipulationes. in fi. fic & §. si serui. ven. l. loci. §. si fundus. Item dic operæ præteritæ, nō futuræ: cum semper &c. vt ĵ. eo. l. si quis hac. §. iudicium. & dic quod dies vnius tantum operæ cesserat: nec inter patronos fuerat adhuc designatio facta: vel vna erat numero impari. sic enim per æstimationē fit vnius operæ partitio: vt ĵ. eo. l. libertus. §. 1. Acc.

m Operæ. Id est eius æstimatio.

n Nō possit. Etiam ab eadem persona & eidē: vt C. de condi. indeb. l. si nō sortem. §. libertus. Acc.

o Pro liberto. Facit ĵ. de duob. re. l. nemo, & ĵ. eo. l. si liber tus moram.

p Peræ. CASVS. Dicit q̄ operæ fabriles incertæ antequam inducantur à patrono liberto nō sunt in rerum natura, & ideo nō possunt ālij deberi voluntate patroni: quia proprietas earū consistit in potestate edē tis, & ei cui edunt: sed operæ certæ bene soluuntur alij voluntate patroni. Viu.

q Operæ. Incertæ, & præteritæ. nā aut sunt solutæ, & non debentur. aut non: & tunc nō ipsæ, sed æstimatio petitur: vt §. l. proxi. vel dic etiam futuræ, i. ipsa opera vel obligatio eius antequam veniat dies eius: vt supra de oper. seruo. l. 1. quando autem cedat, dic vt ĵ. eo. l. quotics.

r Sed officiales. Quælibet opera sic dici potest, cū sit officium diurnum: vt §. eo. l. 1. sed hic ponitur pro incerta, scilicet fabrili; quę nō potest alij, vel per alium edi; nisi duobus casibus: vt ĵ. eo. l. patronus qui operas, & l. si liber. artē secus in opera certa: vt ĵ. ſtatim. §. fabriles. Azo. sed si de officiali. i obsequia. li. hic diceret bene esset. §. de condi. inde. l. si non sortē. §. liber tus. ibi, sed si officij, & secundū Ioan. & q̄ subijcit de fabrili. i. in certa, & postea ā certa ibi, sanè &c. sic certa, & incerta potest alij edi. & ab alio. secundū Ioā.

Fabriles

s Fabriles. Id est, artificiales, scilicet terræ, & quod subijcit sanè pro certe: secundum Azo. uel dic secūdū Ioan. fabriles incertæ. & quod subijcit sane, de certis dicit. & p hoc quod dicit alienæ, scilicet certę. Accursius.

t Sanè p certè, & alijs modis Man. in Gl. Facul. §. sanè.

Eruus. CASVS. Seruus patroni non potest stipulari à libero domini sibi operas liberi sed patrono suo dari.

Libertus. Liberti iurauit se annuatim daturum decē operas officiales patrono, aut Lucio Titio. nūquid illas Lucio Titio poterit soluere; nō: siue sit extraneus, siue filius. nam ex operæ cum ex domini commodo personali circunscribātur. si alii soluantur: iam nō erūt officiales. sed si libertus patrono, aut Lucio Titio promitteret operas fabriles, ualent: cum ista impositio obtineat vicem pecuniæ. Viuianus.

u Mihi dare. Seruus ergo dño, uel simpliciter debet stipulari: ut & ĵ. de stipul. ser. l. antepenult. & hic subiicit, & hoc in incerta, secus in opera certa: ut infra eo. l. qui libertinos. §. nihil. quæ est contra. & potest esse ratio, q̄ incerta sūt tale factū quod conferri ex stipulatione serui in personā domini non potest. petet igitur istas operas dominus nō tāquam ex sua, sed tāquā ex persona serui. ad quod Inſt. de stip. ser. §. sed cum factum. & argum. inf. eo. l. quia. Vel est ratio: quia opera debet præstari considerata persona edētis, & cius, cui editur: ac posset eligi talis.

x Quæ p̄sonæ serui non cōueniret, at Ioan. intelligit literam contrarię legis, quādo verba stipulationis cōcipiuntur in persona domini: & ratio quare in persona serui non possunt concipi, est ea, quā præmisi, secundum Hug. & secundum hoc, & de certa, & de incerta hic ti. loquitur. Acc.

y Operarum. Incertarum. secus in certis, secundum Io. vt ĵ. eo. l. hæ operæ. l. patronus. & l. si libertus. secūdum Ioan.

z Nihil autem. Continuatur superiori. & facit ĵ. de verb. oblig. l. cum quī. §. qui sibi.

a Via aliæ operæ. Ab iis quæ in obligationem deductæ sunt, unde non contigit liberatio ut ĵ. de ver. obl. l. fi. §. cum mihi.

b Iquis. Emi à te seruū, ut eū manumittere: non possum imponere operas. ille etiā, cui addicuntur. bona libertatis causa, nō poterit operas imponere. ideo, quia nō est talis patron', ut possit operas imponere, quia videtur ex necessitate facere.

c Iudiciū. Si operæ incertę sunt impositæ, non possunt moueri actiones de operis, antequam cedat dies operarū, id est, antequam sint indictæ, sed ex quo sunt indictæ, tunc debent tur.

Etiā. Si libertus hēt vxorē: nihilominus operas impositas tenet præstare patrono suo. Si impubes. Si patronus est impubes, & liberta nubit voluntate eius: non propterea intelliguntur operæ remissæ, nisi factus pubes haberet ratum. sed si esset pubes, & pmitteret eā nubere. eoipso intelligūtur opę remissæ. Viu.

d Diui Marci. Vide C. si mancip. ita fuc. alie. vi ma. l. 2. & 3.

e Effectum. Nec ingratus accusari: vt ĵ. qui & à qui. l. si quis. Acc.

f Conseruādarum causa. Cuius constitutionis verba sunt Inſt. de eo cui libercausa bo. addic. §. 1. & facit C. de testa. ma. l. fin.

g Quos. Proprios. & facit §. eo. l. vt iurisiuran. §. rescriptū. & ĵ. eo. l. Cāpanus.

h De operis. Incertis, vt ſtatim patet ĵ. eodem, l. quoties. & sic fere.

* P. F. ornes.

Lanè cū nupta esse dicerit: opas peti posse omnes* contentiunt.

XV.

Libertus, qui post in tronus. & supra de vsufruc. leg. l. operæ.

i Exigere. Secus in liberta nupta: vt C. eo. l. quę ex liberta. & C. de obseq. l. 2. & ĵ. proxi. §.

k Nupta. Per quod patronus perdat operas, vt nov. §. proxi. §.

l Nisi tuoris. Item & iudicis hodie: vt C. de admini. tut. l. lex.

m Libertus. CASVS. In ista lege duo dicunt. Primo manumisi seruū meū, & in ipsa manumissione imposui operas incertas, & postea indixi ei decē operas pictorias, cū scias pingere: post idictionē impe ditus

ditus est morbo, ita qđ præstare non potest. nũquid tenetur pstare cum non potest? non. Secundo dicitur si testator imposuit decẽ opas, & decessit relictis duobus hæredibus, diuidit ne obligatio operarum, ut in qualibet opa teneatur mihi præstare dimidiam, alij aliam? non, sed diuidetur obligatio numero operarum, ut debeat libertus cuilibet quinq; operas præstare. Viu.

a Operarum. Incertarum: quia de indictione dicit, ut infra eodem, l. quoties. & facit supra eodem, l. interdum. & supra de usufruct. leg. l. operæ. & supra loca. l. sed addes. §. penul. & de statu liber. l. cum hæres. §. Stichus.

b Opera. Vt & supra eo. l. operas. Sed contra §. e. l. si quando. Sol. ibi.

c Operarum numero: vt & j. de uerbo. oblig l. in stipulatione. §. fi. & facit §. eo. l. ut iurisiurandi. §. si liberti.

d Quinquagenas. Id est, quinquaginta utrique patrono.

EIus. CASVS. Si liberto meo impono operas incertas, & post impositionem didicit aliquod artificiũ: nunquid ei? artificij tenetur operas præstare? sic, si honestæ sunt. Vnum sciatis: quia debet præstare operas libertus patrono pro dignitate ætate, valetudine, & conditione utriusque personæ, tã suæ, quàm patroni. Viuianus.

e Honestè. Hoc statim declarabit, & j. eo. l. hæ operæ.

f Debuerint. Quia eas tantum tũc sciebat.

g Exercere cœperit. Vt facere artem ludieram.

h Ex ætate. Vt infra eodem, l. penult. & supra de conditione indeb. l. si nõ sortem. §. libertus. ibi plerunque enim &c. Acc.

i NEc audiendus. Minuatur, ut. j. eo. l. interdũ. in fin.

Vo victu. CASVS. Si libertus est diues, & potest sibi sufficere ad alimẽta & victum: suo victu & vestitu dẽt operas præstare patrono. si non habet vnde viuat, dẽt ita dicere: nes imposuistis decem operas: nihil habeo, uel ægro de manibus meis. concedatis quod laborem tribus diebus: qa præstabo uobis operas, vel vultis hẽre operas? detis victum & vestitum, dicit patronus nolo hoc facere, sed labores per tres dies, & præsta operas integras. sed dicit Iurisconsul. uel tenetur patronus eum alere vel præstare tantum, ut possit se alere, & præstare sibi operas. Viu.

k Suo victu. Scilicet liberti: & dic operas incertas, sed certas sumptu patroni: ut j. eodem, l. operæ. & l. imponi, & l. pen. in fi. quæ sunt contra. Azo. Alij econtra, s. quod hic de certis: in contrarijs de incertis. & est ratio: quia ĩ certis potest libertus se præparare ad educationem, & victualia acquirere, sed in incertis non, cum nesciat quales debent sibi imponi. Sed & hoc fallit, quando patronus vagatur: vt j. l. quod nisi. in fi. Vel dic idem ĩ utriusq; ut sumptu præstentur liberti: nisi quãdo est inops, & tunc contrariæ.

A Vt certè. Facit j. eo. l. pe. Accursius.

Vod nisi. Casus in §. ex prouincia est talis. Libertus habet domicilium in prouincia, patronus Romæ, tenetur libertus præstare decem operas annuatim, significat patronus, quid erit? certè debebit ire libertus, si patronus vult, Romam: dum habet domicilium patronus Romæ. si autem sit uagabundus patronus: tunc non tenetur eum sequi libertus. Viu.

Vnusquisq;. Generaliter ẽ ratio: ut etiam species comprehendatur & propter speciẽ dicit, quandiu &c. vt & j. de verb. oblig. l. si ex lege. & sic non est contra §. eo. l. operæ.

Romam. Vbi patronatus mutatur.

9 Operas: Non aperit certas, uel incertas, sed dic in certas

Cõcor. ca. ad audiẽtiã. ibi, illis exceptis, quos ifirmitas excusaret, si ue apostolicæ sedis seruitio tangeret detineri. & gl. in uer. infirmitas. ibi, hoc ipso satis punif. qa nõ debet addi afflictis afflictio. ex Clem. non reũden.

P. F. qđ debet.

dictionem operarum ualetudine impeditur, quo minus operas præstet, non tenetur. nec enim potest videri per eũ stare, quo minus operas præstet, neque promitti, neque solui nec deberi, nec peti pro parte poterit operas. Ideo Papinianus subiicit. Si non vna, sed plures operæ sint, & plures hæredes existant patrono, qui operas stipulatus est: uerum est obligationem operarum numero diuidi. Denique Celsus libro xii. scribit, si communis libertus patronus duobus operas mille daturum se iurauerit, aut communi eorum seruo promiserit: quinquagenas potius deberi, quam singularum operarum dimidias.

VVI.

IUs artificij, quod post manumissionẽ didicerit libertus, operas debebit præstare, si eæ sint, quę quandoque hæ neste, & sine periculo uitæ pręstentur: nec semper eæ, quę manumissionis tempore pręstari debuerint. Sed si turpes operas postea exercere cœperit: præstare debebit eas, quas manumissionis tempore pręstabat. Tales patrono operæ dãtur, quales ex ætate, dignitate, ualetudine, necessitate, proposito, cæteriśque eiusdem generis in utraque persona æstimari debent.

XVII.

NEc audiẽdus est patronus, si poscat operas, quas vel ętas recuset, vel infirmitas corporis non patiatur, vel quibus institutũ, vel propositũ uitæ minuatur.

XVIII.

Vo victu, vestitusque operas præstare debere libertum, Sabinus ad edictum prætoris vrbani lib. quito scribit. Quòd si alere se non possit: præstanda ei à patrono esse alimenta.

XIX.

Vt certè ita exigẽdæ sunt ab eo operæ, vt ijs quoque diebus quibus operas edat, satis temporis ad quæstum faciendum, unde ali possit, habeat.

XX.

Vod nisi fiat, prætorem ipsum patrono denegaturum operarum præstationem. idque uerum est: quia vnusquisque quod spopondit, suo impendio dare debet, quamdiu id quod habet, in rerum natura est. Ex prouincia libertum Romã debere venire ad reddendas operas, Proculus ait. Sed qui dies interea cesserint, dum Romam venit, patrono perire: dummodo patronus tanquam vir bonus, ac diligens paterfamilias Romæ moretur vel in prouinciam proficiscatur. Cæterum si vagari per orbem terrarum velit, non esse iniungendã necessitatem libertо vbiq; eum sequi.

XXI.

Pęræ enim eo loco edi debent, vbi patronus moratur, sumptu scilicet, & vectura patroni.

XXII.

Vm patronus operas stipulatus est, tunc scilicet committitur stipulatio, cum popoposcerit, nec libertus præstiterit. Nec interest, adiecta sint hæc verba, Cum poposcero: an non sint adiecta. Aliud enim est de operis, aliud de cæteris rebus. cum enim operarum editio aliud nihil sit quàm officij pręstatio, absurdum est credere, alio die deberi officium, quàm quo is volet, cui præstandum est.

Cum libertus promiserit patrono operas se daturum, neq; adiecerit, liberisque eius: constat liberis eius ita demum deberi, si patri hæredes extiterint. Hæredes tamen extitisse liberos parenti, ita demũ prodesse ad operarum petitionem Iuliano placet, si non per aliũ hẽdes extiterint. itaq; si quis exhæredato emãcipato filio seruũ eius hæredem instituerit, & per eũ seruũ hæres extiterit filius: repelli eum ab operarũ petitione debere perinde ac repelleret patronus, qui operas nõ imposuisset, vel quas imposuit, reuendidisset. In omnib. operis præcipuè obseruandum est, vt tẽporis spatia, q̃ ad curã corporis necessaria sunt, liberto relinquantur.

XXIII.

Ae operæ, quas libertus promittit, multum distant à fabrilibus, vel pictorijs operis. Denique si libertus faber, aut pictor fuerit quãdiu id artificium exercebit, has operas patrono præstare cogitur. Quare sicut fabriles operas qs põt sibi, aut Titio stipulari: ita patronus à liberto operas sibi, aut Sempronio rectè stipulatur, & liberi obligatione soluetur, si tales operas extraneo dederit, quales patrono præstando

Hic vagabũdus dr, & vbique cõueniri, & puniri potest. Mãdo, in 3. q. Regu. de Impe. bene. viu. nu. 4. iuxta 2. editio.

Corporis. n. fal inæstimabilis est, Mand. in 8. q. 13. Regu. nu. 15. Fortius re linqueda erunt spatia temporis, q̃ ad curas & salutem aĩę necessaria sunt.

1 NEc audiendus. Minuatur, ut. j. eo. l. interdũ. in fin.

Vo victu. CASVS. Si libertus est diues, & potest sibi sufficere ad alimẽta & victum: suo victu & vestitu dẽt operas præstare patrono. si non habet vnde viuat, dẽt ita dicere: nes imposuistis decem operas: nihil habeo, uel ægro de manibus meis. concedatis quod laborem tribus diebus: qa præstabo uobis operas, vel vultis hẽre operas? detis victum & vestitum, dicit patronus nolo hoc facere, sed labores per tres dies, & præsta operas integras. sed dicit Iurisconsul. uel tenetur patronus eum alere vel præstare tantum, ut possit se alere, & præstare sibi operas. Viu.

k Suo victu. Scilicet liberti: & dic operas incertas, sed certas sumptu patroni: ut j. eodem, l. operæ. & l. imponi, & l. pen. in fi. quæ sunt contra. Azo. Alij econtra, s. quod hic de certis: in contrarijs de incertis. & est ratio: quia ĩ certis potest libertus se præparare ad educationem, & victualia acquirere, sed in incertis non, cum nesciat quales debent sibi imponi. Sed & hoc fallit, quando patronus vagatur: vt j. l. quod nisi. in fi. Vel dic idem ĩ utriusq; ut sumptu præstentur liberti: nisi quãdo est inops, & tunc contrariæ.

A Vt certè. Facit j. eo. l. pe. Accursius.

Vod nisi. Casus in §. ex prouincia est talis. Libertus habet domicilium in prouincia, patronus Romæ, tenetur libertus præstare decem operas annuatim, significat patronus, quid erit? certè debebit ire libertus, si patronus vult, Romam: dum habet domicilium patronus Romæ. si autem sit uagabundus patronus: tunc non tenetur eum sequi libertus. Viu.

Vnusquisq;. Generaliter ẽ ratio: ut etiam species comprehendatur & propter speciẽ dicit, quandiu &c. vt & j. de verb. oblig. l. si ex lege. & sic non est contra §. eo. l. operæ.

Romam. Vbi patronatus mutatur.

9 Operas: Non aperit certas, uel incertas, sed dic in certas

N. P.

Operas. Scilicet certas, & sic soluitur ar. contra infra eo. l. si operarum. Azo.

Constat liberis. Tunc secus, vt supra eod. l. si quis operas.

Hæredes. Tantum, & nunc habent vtilem ex stipulatu, vt infra, de ver. obli. l. quodcunque. § si quis ita. sed & si non sint hæredes, reuerentia debetur, vt C. eo. l. pen.

Per alium. Sic infra de verb. oblig. l. sciendum. §. idem.

Exhæredato. Mala mente, aliàs pro instituto habetur, vt infra tit. 1. l. si patronus. §. si quis.

Reuẽdidisset. Vt infra titul. 1. l. Iulianus ait.

Æ operæ. CAIVS. Dicit hæc lex, quod operæ fabriles, id est, certæ, vel pictoriæ statim debẽtur ex die stip. interpositæ, & possunt exhiberi patrono, & alij voluntate patroni. quia dum alij soluuntur, ipsi patrono vident solui. Si patroni. Patroni crediderũt decipere libertum, ipsi decipiũtur. quatuor domini manumiserunt vnum seruum, & omnes stipulati sunt decem operas pstari tali die, post ea illi consulto discuidunt se in quatuor prouincias, & omnes inducunt, q̃ eodem die debet sic operari: satis est si vni operetur, nec per eũ stat quo minus operetur alijs. vnde non potest dici, quod sit in mora. Viuianus.

Hæ operæ. incertæ.

A fabrilibus. Id est à certis. & sic improprie dicuntur fabriles, & facit infra eo. l. quoties.

q Operas. Id est huius artificij, non autem in eo quod ignoret, vt supra eodem, lege eius. in fi.

Fabriles. Scilicet certas.

Quis. Qui non est patronus aut libertus, &c.

Operas. Scilicet certas,

Præstando. Contra §. e. l. seruus. in fi. Sed ibi de incertis hic de certis, & ex rõ diuersitatis, quia operæ eduntur cõsiderata honestate edẽtis, & eius cui edũtur, vt §. eo. l. eius. §. tales, & l. seq. & posset esse, qđ tales inducerentur, quæ personæ adiecti nõ cõuenirẽt,

sed personæ stipulantis sic.semper.n. de eisdem vtrisque prætandis sentire vr:vt ff.de verb.obli.l.stipulatio ista.§.eum qui.& hac ratione nec delegari possunt sed certa opera est determinata, & scitur vtrum adiecti personæ conueniat:& secundum hoc intelligitur supra e.l.opere in rerum. §. 1. & facit supra, de condict.inde.l. si nō sortem.§. libertus.circa fi.illius.§.

a Consultò. Id est malitiose, vt ff.eo.l. quòd si nō.§. fi.

b Cedere. Quia in dictæ sunt, vt supra eo.l.si quis hac.§.iudicium.

c Accipiendis. Alioq; nihil habebit, vt ff.proxi.§.& arg.supra qui.mo. vsusfr. Durius ē de pecunia quàm de persona seruire.

d Durū. Durius est de pecunia, quā de persona seruire: & sic pōt esse rō quare totum singulare interesse uenit cum obligatio est in facto, & non quando in dando, vt not. C. de sent.quæ pro eo, quod interest.l.1.

e Voties. CASVS Si patronus imponat liberto operas certas puta pictorias statim debent:sed non possunt peti, nisi labatur tantum tempus quāto cōmodè præstare poterit: & iō si stipulatur decē operas, puta pictorias hodie dari: ista stipulatio est inutilis.sed si stipulo: dari decem operas pictorias,hoc anno stipulatio est utilis. Vivianus.

f Certæ species. Id est,certa opera: alio tamen respectu est incerta: q factū cōtinet, vt ff.de verbo. obliga.l.vbi autem.§.qui id quod.

g Fabriles. Id est, de fabrica.& ita certæ.

h Tractus tēporis. Vt ff.de ver.obl.l.interdum, & l. continuus.§.cum ita.

i Inutilis. Sic ff. de verb.oblig.l.fi.§. si inter.

k Stipulationis. Licet non possint peti: sed incertæ cedunt ex die,quo indictæ sunt:vt supra eo. l.si quis hac.§.iudicium.

l Sed operæ. Scilicet incertæ.

liberaretur. Si patroni plures consultò in diuersas regiones discesserint,& liberto simul operas indixerint: potest dici diem operarum cedere: sed libertum non obligari: quia non per eum, sed per patronos staret, quo minus operæ darentur:sicut accidit cū ægrotanti liberto operæ indicuntur. Quòd si diuersarum ciuitatum patroni sint,& in sua quisque moretur: consentire debent in operis ab eo accipiendis. Durum alioqui est eum qui se liberare potest decem diebus operādo, simul operis in dictis: si in accipiendis non consentiant, compelli ad præstandam alteri quinque operarum æstimationem.

XXIIII.

Voties certæ species operarum in stipulationem deducuntur, veluti pictoriæ, fabriles: peti quidem non possunt, nisi præteritæ: quia etsi non verbis, at re ipsa inest obligationi tractus temporis: sicuti cùm Ephesi dari stipulamur, dies continetur, & ideo inutilis est hæc stipulatio, Operas tuas pictorias centum hodie dare spondes? cedunt tamen operæ ex die interpositæ stipulationis. Sed operæ, quas patronus à liberto postulat,

Postulat. Id est,postulare debet.

confestim non cedunt: quia id agi inter eos videtur, ne ante cederent, quàm dictæ fuissent: scilicet quia ex commodo patroni libertus operas edere debet: quod in fabro, vel pictore dici non conuenit.

Idem libro 1xx. Digestorum. XXV.

Atronus, qui operas liberti sui locat, non statim intelligendus est mercedem ab eo capere, sed hoc ex genere operarum, ex persona patroni, atque liberti colligi debet Nam si quis pantomimum, vel archimimum libertum habeat, & is mediocris patrimonij sit, vt non aliter operis eius vti possit, quàm si locauerit eas: exigere magis operas, quam mercedem capere existimandus est. Item plerumque medici seruos eiusdem artis libertos perducunt: quorum operis perpetuo vti non aliter possunt, quàm vt eas locent. Ea & in cæteris artificib. dici possunt. Sed qui operis sui liberti vti potest, & locando pretium earum consequi malit:is existimādus est mercedem ex operis liberti sui capere. Nonnunquam autem ipsis libertis postulantibus patroni operas locant: quo facto pretium magis operarum,quàm mercedē capere existimandi sunt.

Conuenit. Quòd non cedat dies ex tempore interpositæ stipulationis. Accur.

Atronus. CASVS Patronus locat operas liberto suo.nunqd videtur exigere mercedē vt cadat à iure patronatus? non,si operæ erant tales, quib.non poterat vti semper. Quid enim si libertus erat pantomimus, vel archimimus, vel medicus: si diceremus qđ nō poterit locare alij operas liberti oporteret patronū semp ludere,vel infirmari. Item ab eo volēte pōt accipere operarū mercedē prætaritarum, non ab eo inuito. Viu.

a Locat. Ipsi liberto, vel alij.

b Nō statim. Id est, non semper.

c Capere. vt amittat ius patronus.

d A chimimum. Id est principem histrionum.

e Sit. Scilicet patronus.

f Medici: scilicet domini. In P.F. ei? medioeris, &c.

g Eiusdem artis. Scilicet medicinæ.

h Perducunt. Id est, faciunt libertos innumittendo eos.

i Capere. Quod est illicitum, vt habetur C. eo.l.j.§.solet. vnde amittit ius patronatus, vt C.đ bono.possē. contra tab. lib.l.patronos,& supra, de iure patr. l.fi cut,& de lib.agnosc. l.si quis. §. si quis à liberis.

k Locant. Liberto vel alij. Acc.

l Precium. Præteritarum, quod licet: vt C.eo.l. nec patronus. sic hic quando spōte fit condictio, & sponte mercedis solutio:vt hic, secus si conductio spontе, sed exactio futuræ coactē:quia perdit ius patronatus: vt supra qui & a q. l.fina.§.2. & sic potest loqui contra C. eod.l.1.§. licet pretium.vel refert, locee ipsi liberto, quo casu non est proprie locatio: & si ex ea locatione fit exactio ab inuito liberto:obtinet quod in l.illa qui & à quibus dicit.aut alij ad postulationem patroni, & tunc ēt si ab inuito conductore accepit,

accepit non perdit ius patronatus, vt hic. & adde qđ no.C.eo.l.fi quam.

Edicus. CASVS. Si libertus ē medicus,& forsitè putat medicinam domino profuturā,& præstat operas medicinales,vel p̄ his mercedes,bene potest facere,& præstare patrono,& alij,volūtate pātroni. Vivianus.

a Medicus patronus. Aliàs libertus: qui & libertus est, & sub se libertos habet. aliàs patronus.

b Implorantes. Id est,rogantes.

c Opus. Scilicet medicinæ

d Operis. Consequendo fructus,consecuturus &c. quod seruitium pone valuisset decem. non quantum commodi esset consecuturus ex incommodo dando. id est, inferendo illis si prohiberet &c. quod commodum patroni est in aliis 10. Alij dicunt, quòd vtilitatem patroni æstimamus, secundum id quod esset consecuturus patronus, si ei fuisset obtemperatum, & sic decem & decem, non secundum quod liberti passi fuissent damnum in patrimonio, si obtemperassent, quod fortè est xl.

In P.F. Medicus patronus Alias libertus: qui & libertus est, & sub se libertos habet. alias patronus.

In P.F. ītemq; in vet. exē. manuscr. multoplures impetrātes sibi q̄ lectionem Al. āplectit quē vide ff.7.pare. cap.14.& Duare. 1. Dis. c.54.

Alphenus Varus lib. vii. Digestorum. XXVI.

Edicus patronus, quod putaret, si liberti sui medicinam non facerēt, multò plures implorantes se habiturū, postulabat: vt sequerentur se, neque opus facerent.id ius ē, necne? Respōdit ius esse. dūmodo liberas operas ab eis exigeret: hoc ē, vt adquiescere eos meridiano tempore,& valetudinis & honestatis suæ rationem habere sineret. Item rogaui, si has operas liberti dare nolint, quanti oporteret æstimari? Respondit quantū ex illorū operis fructus, nō quantū ex incommodo illis dādo, si prohiberet eos medicinam facere,cōmodi patronus consecuturus esset.

Iulianus libro 1xx. Digestorum. XXVII.

Libertus artem pantomimi exerceat, verū est,debere eū nō solū ipsi patrono, sed ēt amicorū ludis gratuitā operā p̄bere, sicut eū quoq; libertum,qui medecinam exercet,verum est voluntate patroni gratis curaturum amicos eius.

Neque.n. oportet patronum, vt operis liberti sui vtatur, aut ludos semper facere, aut ægrotare.

Paulus libro sexto de iure patro. XXVIII.

Iduorum, pluriūve communis liberta, vnius patroni voluntate nupserit, alteri patrono ius operarum manet.

Vlpianus libro tertio ad Sabinum. XXIX.

I operarum iudicio factum fuerit cum liberto, & patronus decesserit,cōuenit translationem hæredi extraneo nō esse dandā. filio autem etsi hæres nō existat, & lis contestata non fuerit, tamen omnino competit, nisi exhæredatus sit.

Celsus libro xij Digestorum. XXX.

Libertus ita iuraue rit, dare se tot operas, quot patronus arbitratus sit, non aliter ra

Exhæredatus. Malamente, alias secus, vt ff. ti.1.l.si patronus.§. si quis mala.& l.si pater.quæ sunt cōtra. & facit supra titu.1.l.filij.

Libertus. CASVS. In l.ista dicitur,si manumitto seruū,& in ipsa manumissione facio iurare,qđ dabit tot operas, quot fuero arbitratus ego; arbitror, illas præstat,si iniustè, reducetur ad arbitriū boni viri. No.si aliquis iurat facturum quid meo arbitrio:videtur iurare se facturū arbitrio boni viri. accedit supra pro soc.l.si societatem.§.arbitrorum, & §.de leg. 1.1.Not.si aliquis offendit me,& iurauerit stare præceptis meis:licet in causa mea iudicare non debeā &c. C.ne quis in sua causa,moderator potero eē vnde si æquè arbitratus fuero,stabitur: aliàs reducit ad arbitriū boni viri, vt hic. ¶ In libertā. Si liberta nubit voluntate patroni,à futuris operis excusatur, à præteritis non concor.C.eo.l.libertæ. Viuia.

Arbitratus sit. Vt ff.locati.l.si in lege,& ff.de reguiur.l.in persona.§.1.Sed cōtra infra de verborū obli.

Cōcor. cōtradicimus. §. hacauthoritate.ibi, cū vna cura patris agit ex stipulatione patris:vt infra,de verb.oblig.l. quodcūq;.§. si quis. quod non est in extraneo. Ad adde qđ no.supra, de cōdict. indeb.l. si nō sortē. §.libertus.in gl. hic expone.ibi,sexto differt.Item hoc in patronatu liberti.sed patronatus ecclesiæ cū vniuersitate trāsit in quēliber.argu. infra,de acquirer. do.l.quædam.sed in singulari titu. trāsit in ecclesiā alienam à priuato:& tunc illa ecclesia habet præsentationem:vt priuatus. Item habet ius instituēdi in temporalibus collatis à quodam priuato,licet priuatus non habuerit.vt arg.infra, de iure fisci.l.fiscus. in spiritualibus aūt non habet ius instituendi, nisi ecclesia sit collata ab episcopo cum omni suo iure, & est canonis distinctio, vt c. di.sanè, & extra de priui leg. cum & plantare.& argu.optimum est infra tit. 1.l. qui ex causa.in fi.

Arg.est hic qñ alicui aliqđ concedit, debet eo vti legitimè,& cōcor.c.cauq̄, in gl. super ver. si tamen idonea.extra đ electio.

Non fuerit. Vel fuerit: vt hic, & supra prox. & facit C. de rei vxor.act. §. Hoc ex.

Facit ad hāc leg.c. expōna. cū gl. sup ver.renoceris. ex. de arbitr. vbi dicit q̄ non est hādū arbitrio, si sit iniquum.

In P.F. dare se operas, qđ patronus, arbitratū sit.

In P.F. si hæres nō extat.

P.F om nimodo.

l.si qs arbitratu. Sed ibi nec fuit arbitratus bene vel male.& facit hoc ad quod no.ff.de arbitr.l.penul.

Præteritarum.Non futurarum:vt supra.eodem,l.si duorum,& infra eo.l.sicut.

OPeris. Si manumisi seruum meum, & operas non impo-
suí,licet aliquo tẽ-
pore soluerit: nõ ta-
men ex hoc tenebi-
tur in futurũ solue-
re. Viuianus.

In vete. exem.per Donarum.

Non poterit. Sic C.de vsuris.l.creditor, & de pact. l. si certis. Sed contra ff. de vsur.l.cum de in rem verso.Sol. vt ibi plenè notatur.

In P.F. cõ rectè arbitratum.

QVi onerandæ. Si manumisi seruum meum.& feci, quòd onerandæ libertatis causa promisit pecuniam pro operis, repellor à bonorum possessione contra tabu.supra,de bono. poss.contra tabulas, quæ pa.l.finali. Viuianus.

Qui onerandæ. Vt si libertus promittat centum, si in aliquo offenderit patronũ, quo casu non tenetur: vt hic, & infra qua. rer. ac. non da. l. r. §. quæ, onerandæ.

In P.F. hæc l.incipit is qui.

Exegerit.Per vim. nam de iure nõ potest, vt dixi.

Petere.Vt C.eo. l. si quam.

si,nõ est in P.Fl.

Mponi.

Si volo imponere operas ipsi liberto,q nihil habet vnde seipsum alat: ita vt se alat, hoc facere non possum. Et si imposui, tenebor dimittere tãtum tempus,vt possit alimenta quærere supra eodem, l.suo. Viuianus.

Imponi operæ. Certe alias secus, vt supra eo.l.suo,vel vt ibi.

Nterdum. Si libertus debet operas,interdum illarum operarum præstatio recipit diminutionẽ,& augmẽtum,& mutationem.ecce dum libertus languet,nõ tenetur præstare operas, sed si liberta promisit operas,& perueniat ad eã dignitatẽ, in qua inconueniens est operas præstare,non tenetur præstare.sed si liberta efficitur maior quinquaginta annis, non tenetur præstare.h.d.cum l.seq.

Deminutionem.Id est,perditionem, vt in exẽplũ hic subiectis,& ff.de peti.hæ.l.deperditum.H.

Augmentum.Hoc ex pacto procedit.

Et mutationem.Vt si quibusdam diebus languet tum fore arbitriũ patroni quam si æquum arbitratus sit. Et ferè ea mens est persona arbitrio substituentium, vel quia sperent eam rectè arbitraturam,id faciant: non quia vel immodicè obligari velint. In liberam, quæ voluntate patroni nupsit,præteritarũ ante nuptias operarum actio datur.

XXXI.

Peris non impositis manumissus, etiã si ex sua voluntate aliquo tẽpe præstiterit, cõpelli ad præstandas, quas nõ promisit,non poterit.

Idem libro vj. Pandectarum.

XXXII.

QVi onerãdę libertatis causa pecuniam patrono repromiserit,non tenetur:vel si patronus pecuniam exegerit, bonorum possessionem contra tabulas eius petere non potest.

XXXIII.

Mponi operæ ita,vt ipse libertus se alat,nõ possunt.

XXXIIII.

Nterdum & deminutionem, & augmẽtum, & mutationẽ recipere obligationes operarum sciendum est. Nam dum languet libertus,patrono operæ, quæ iam cedere cœperunt,pereunt.Sed si liberta, quæ operas promisit, ad eam dignitatem perueniat,vt inconueniens sit præstare patrono operas: ipso iure hæ intercident.

XXXV.

Iberta maior quinquaginta annis operas præstare patrono non cogitur.

XXXVI.

Abeo ait libertatis causa societatem inter libertum: & patronum factam, ipso iure nihil valere,palam esse.

XXXVII.

QVi libertinus duos pluresve à se genitos natosve in sua potestate habebit,præter eũ, qui artẽ ludicram fecerit, quive operas suas,vt cum bestijs pugnaret,locrauerit: ne qs eorum operas, donum, munus, aliudve qcquam libertatis cã patrono,patronæ,liberisve eorum, de quibus iurauerit, vel

Abeo ait.

Si qua societas causa oneran dæ libertatis fiat inter libertum, & patronum, non valet: quia ista societas videtur contracta causa libertatis onerandæ. vnde non valet, supra e.l.qui onerãdæ,& ff.quarum rerum.l.r.§.1. Viuia.

Causa.Quia dicit dominus ob hoc te solum manumitto vt mecum contrahas societatem.nam vt sequitur,nulla est societas, quia libera voluntate procedere debet,vt inf.qua. re.actio non da.l. r. §.qui onerandæ, & dic,vt ibi dixit B. secundum Hug.vel pone exemplum,vt infra tit.r.l.r.

Societas libera voluntate procedere debet.

Vi libertinus.

Si libertus cui impositæ sunt operæ, habet duos filios, vel plures eodem tempore in sua potestate præter eum, qui locat operas suas: vt pugnaret,cũ bestijs, liberatur à præstatione operarũ,sed si nõ habuit duos in potestate eodem tempore, sed tãtum vnum quinquẽnem:similiter liberatur,& amisso si liberi debent proficere ad operas postea impositas, non ad operas præteritas. Nihil autem. Si libertus promittit patrono,vel liberis patroni, & incipit postea habere duos filios, vel vnũ quinquennem,liberatur à præstatione operarum,sed si promisit creditori patroni,nõ liberatur:quod est verum,si iam erãt interpositæ.Vnũ sciatis ex quo habet liberos,liberatur à futura obligatione,& à præteritis operis nondum præstitis.

Liberæ enim non tenẽt præstare opas nisi sint ei impositæ. gl.in verbo,redire ca.liberti. r.q.2.

In P.F. & i vete. natasve.

In P.F. Itemq; in vet.manu scri.ne qs eorũ operas domi, numeris, aliudve &c.

Posthumus liberti.Si libertus in vita sua nõ habet liberos:si mortuus est,& deinde natus posthumus:hę redes liberti à prestatione operarum non liberantur. Vnũ sciatis,si libertus liberatur, fideiussores eius p consequens intelliguntur liberati.

Duos.Scilicet filios.

Locauerit. Hi non prosunt patri liberto. Accursius.

Eodẽ tempore. Id est, nõ si mul, sed diuerso.

Quęquẽ. Qui solus sufficit.Et no. quod Paulus retulit verba legis Iuliæ de maritandis ordinibus,vt & C.eo.l.nec patronis. in fin. Et no.modos dissoluẽdi obligationem operarum,vt ibi not. & facit supra de ex cusat. tuto. l. excusantur. §. remittit. Sed argu. contra ad hoc & sequentia,in stitt.de excu.tut.§ filij. vbi tãtum superstites prosunt.

Sed, nõ est in P.F.

Amissi antea. Hic incipit Paulus loqui.

Quæ postea. Ergo ex interuallo, & sic sunt cõtra infra, de lib cau. ladeo. & ff de solut. . liberto.sol.vt not.ff.e. l.vt iusiurand, nigio scilicet ex interuallo. Idẽ est arguendo cõtra institutio. de excu.tu.§ filijs.

Nihil autẽ interest. Quantu ad hoc vt propter liberos ante,vel post natos liberetur ab obligatione operarum:dic tamen stipulationẽ factam,vt supra eo. Literuus.sed alij dicunt quod hoc i certis,illud in incertis: vt argu.supra eod l. a duobus.

Solutionis. Quã si fecisset, non posset repetere propter liberos postea natos,& facit sup. ad Vell.l. quamuis. §. interdum.

Ex hac lege. De maritandis ordinibus,vt C.e.l.nec seruus.in fi.

Posthumus.Redit ad materiã, de qua incœperat supra. l.

Quoniam. Alias quod id est, quia.

Ex lege. Iulia.de maritandis ordinibus & dic nasi,non. nascitur. nã i prima legis dixit genitos natosque.ali dicũt ex lege nata.id est, legitimẽ nati.

P. Fl.g.

Dederit. Nã promittendo ipse tenetur.

promiserit, obligatus vel erit dare, facere præstare debet: & si non duos eodem tempore in potestate habuerit, sed vel vnum quinquennem, liberabitur operarum obligatione.Amissi antea liberi ad eas operas, quę postea imponuntur, prosunt, vt Iulianus ait. Sed & si vno amisso obliget se, deinde alter nascatur:multo magis Pomponius ait amissum huic iungi,vt liberetur. Nihil autem interest, verum ipsi promittant patrono, an eis, qui in potestate eius sunt. Sed si creditori suo liberũ patronus delegauerit: non potest idem dici. Solutionis enim vicem cõtinet hæc delegatio. Potest tamen dici, si in id, quod patronus promisit, alij postea delegatus sit, posse eum liberari ex hac lege: nam verum est, patrono eum expromississe: quamuis patrono nunc non debeat.

Quod si ab initio delegante patrono libertus promiserit, non liberari eum. Non solum futurarum, sed etiam præteritarum operarum liberatio fit. Iulianus, etiam si iam petitæ sunt operæ, liberis sublatis abolitionem faciendam.

Sed si iam operarum nomine condemnatus est, non potest liberari, quoniam iam pecuniam debere cœpit.

Posthumus liberti hæredes patris sui nõ liberat: quoniam proficisci liberatio à liberto debet, nec quisquam post mortem liberari intelligi potest. Ex lege autem nati liberti prosunt. Etiam si in personam liberti collata liberatio est: fideiussores quoque liberabuntur ex sententia legis. Quod si libertus ex promissorem dederit, nihil hoc caput ei proderit.

Capita. libertij. Et manumissi.

XXXVIII.

HAc demum impositæ operæ intelliguntur, quæ sine turpitudine præstari possunt, & sine periculo vitæ. Nec.n.si meretrix manumissa fuerit, easdem operas patrono præstare debet, quãuis adhuc corpore quęstũ faciat: nec arenarius manumissus tales operas quia istæ sine periculo vitæ pitari nõ possunt. Si tamen libertus artificiũ exerceat,eius quoque operas patrono præstare debebit, & si post manumissionẽ id didicerit. Quòd si artificium exercere desierit, tales operas edere debebit, quæ non contra dignitatem eius fuerint: veluti vt cũ patrono moretur, peregrè proficiscatur,negotium eius exerceat.

Paulus libro vj. ad Plautium

XXXIX.

SI ita stipulatio à patrono facta sit, Si decem dierum operas non dederis, viginti nummos dare spondes? videndum est, an nec viginti actio danda sit, quasi onerandæ libertatis gratia promissi sint. nec operarum, quę promissę non sint: an verò operæ duntaxat promissæ fingi debeant, ne patronus omnimõ excludatur? Et hic quoque prætor sentit,operas duntaxat promissas.

CASVS. Si imponuntur operæ:eæ certè possunt indici,q nõ sunt turpes, & sine periculo ptari possunt Quid.n. si imponuntur operæ meretricales? sunt turpes, etiam si sui corporis quæstum faciat,vel si imponitur alia opera, quæ nõ est turpis. tamen sine vitæ periculo non potest præstari, & debet præstare ex artificio, quod didicit siue postea, siue ante. veruntamen si libertus nõ scit operari,possunt imponi vt proficiscatur cum domino.Viuia.

Possunt. Facit ff. eo.l.eius, & l.seq

Moretur. Cũ sit in dignitate, & sic sunt exempla operæ inhonestæ. & facit in eo l.pe.

CASVS. Ita.

Patronus manumisit seruum suũ, & in ipsa manumissione stipulatus hoc modo.Si decem, diebus operas non dabis:viginti nummos mihi dabis,quod istorum potest peti? operæ non, quia non sunt imposititi;numi non, quia videtur impositi causa onerandæ libertatis.quid erit? & certe petendæ erunt operæ decem dierum, si libertus vult præstare operas vsq; ad æstimationẽ viginti nũmorum, non erit audiendus, quia vult stipulationem pro parte probare, & pro parte reprobare. Viuianus.

Quasi onerãdæ. Quo casu non vale retro vt supra eo.l.qui onerandæ.

Promissi. Fictione

ne iuris,non uerè,vt prædixit.& infra.de actio.& obli. l.obligationū fere,§. penul. & infra.de verb.oblig.l.si ita stipulatus,quæ sunt contra. Accur.

a Queri.Nor. contra varietatem. sic infra tit. j.l.nam absurdum & supra,de procu.l.in causæ. Sed arg.cōtra supra,de col.

CI Bona. CASVS. Si venduntur bona patroni ob æs alienum, de operis post venditionē prætheritis dabitur actio patrono, si ipse aliter alere se possit,nō dabitur actio ad præteritas ante venditionem.

b Venierint.Per creditores.

c possint. Scilicet a liis sine operis.

LIbertus. CASVS. Si libertus aliquo modo liberatur obligatione operarum.& assequitur testamenti factionē: nihilo minus debet præstare obsequiū patrono:diuersa est causa animorum. Viuianus.

d Dimissus. A seruitute : quia manumittendo imposuit operas.

e Atque ita liberā. Nunquid ex sola impositione consequitur liberam testamēti factionem?Hugo. & Bal.q̄ sic : vt hic. Ioan. & Azo. quod non:sed demum facta exactione earū, & hic subaudiunt facta earum exactione, quæ dic,vt not. C.eo.l.si quam.

f Verecundiæ. Qđ obsequium etiam sine impositione debetur : vt supra, de condi inde.l. si non sortem,§. libertus. ī princip.

g Diuersa. A libera testamenti factione. Sed contra supra,de li.agno.l.si quis à liberis.§.si quis à libertis.Sed ibi exegerat earum pretium:hic autem ipsas operas.sed si dicas,q̄ hic exegerit mercedem dicas,q̄ diuersa est ab obsequio, quia obsequium præstatur,alimenta non.

h Inopia.Id est, patronus inops conuenit libertum ad alimenta.

i Per inuidiam.Id est,propter blasphemum euitandum. & facit C.eo.l.1.

Sequens illa quæstio est, an libertus impetrare debeat,ne maioris summæ, quàm viginti condemnetur,quia videatur quodā modo patronus tanti operas æstimasse:ideoque ipse non debeat transgredi taxationē viginti?Sed iniquum est:nec oportet liberto hoc indulgere: qa nō dēr ex parte obligationē comprobare, ex parte tāquā de iniqua queri.

XL.

IBona patroni veniērint operarum,quę post venditionem præterierint, actio patrono dabitur:& si alere,se possint ante venditionem præteritarū non dabitur:quoniam ex ante gesto agit.

XLI.

Libertus, qui operarum obligatione dimissus est,atq; ita liberā testamenti factionē adsecutus est : nihilo minus obsequio verecundiæ tenetur.Alimentorum cā est diuersa. cū inopia patroni per inuidiā libertū cōuenit.

XLII.

CErdonem seruū meum manumitti volo, ita vt operas hæredi promittat. Non cogitur manumissus promittere.Sed & si promiserit: in eum actio non dabitur. Nam iuri publico derogare non potuit, qui fideicommissariam libertatem dedit.

XLIII.

Peris obligatus militiæ nomen non sine iniuria patroni dabit.

XLIIII.

IL libertus moram in operis fecerit, fide iussor tenetur: mora fide iussoris nulla est.At in homine debito fideiussor etiam ex sua mora in obligatione retinetur.

XLV.

Libertus negotiatoris vestiarij,an eandē negotiationem in eadem ciuitate, & eodem loco inuito patrono exercere possit?Respondi, nihil proponi, cur non possit, si nullam læsionem ex hoc sentiet patronus.

XLVI.

Iberta, si in concubinatu patroni esset perinde ac si nupta eidem esset, operarum petitionem in eam dari non oportere, constat.

XLVII.

CAmpanus scribit, non debere prætorem pati donum, munus, operas imponi ei, qui ex causa fideicommissi manumittatur. sed si cum sciret posse se passus sit: non inhibendam operarum petitionem, quia donasse videtur.

Hermogenianus lib. iiij. epitomarum.

XLVIII.

Icut patronus, ita etiam patroni filius, & nepos, & pronepos, qui libertæ nuptijs consensit,operarum exactionem amittit. Nam hæc, cuius matrimonio consensit, in officio mariti esse debet. Si autem nuptiæ, quibus patronus consensit, nullas habeant vires : operas exigere patronus non prohibetur. Patronæ, item filiæ, & nepti, & pronepoti patroni, quæ libertæ nuptijs consensit, operarum exactio non denegatur : quia his nec ab ea, quæ nupta est, indecorè præstantur.

Eiusdem libro singulari. Casus.

XLIX.

Vorum libertus potest aliquo casu singulis diuersas operas vno tempore in solidum edere: veluti si librarius sit,& alij patreno librorum scribendorum operas edat, alter verò peregrè cum suis profiscens, operas custodiæ domus ei indixerit. Nihil enim vetat, dum custodit domum, libros scribere. Hoc ita Neratius libris membranarū scripsit.

Idem libro singulari. Casus.

L.

OPerarum editionem pendere ex æstimatione edentis. nam dignitati,facultatibus,consuetudini, artificio eius conuenientes edendas.

Non solum autem libertum, sed & quem libet alium operas eđēm alendum: aut satis temporis ad quæstum alimentorum relinquendū:& in omnibus temporibus ad curam corporis necessaria relinquenda.

Idem libro singulari. Casus.

LI.

INterdum operarum manet petitio, etiam si ius patroni non sit: vt euenit in fratribus eius, cui adsignatus est libertus: aut nepote alterius patroni, extante alterius patroni filio.

a Patroni esset. C.eo l.libertæ.

CAmpanus. Instituit te hæredem : rogauit te,vt seruū per fideicom.manumitteres. si velis illi seruo vel operas,vel donum,vel manus imponere,prætor debet te prohibere,quia manumittis ex causa fideicō. vnde non potes imponere operas, vel aliqd earum nomine: vt supra e l.cerdonē.si tamē libertus scies passus sit ea sibi imponi,tenebitur.

b Campanus.Facit infra titu. 1.l qui ex causa,& supra eo. l. si quis hac.

c Sciret. Sic supra si quis cau. l. sed & si.§. fi.

SIcut patronus. CASVS. Si consentio libertæ,vt nubat, quia debet in officio mariti esse, liberat à præstatione operarum,si nuptiæ valeant. idem si filius, vel nepos meus consentiat. Vnum sciatis, si libera nubat, nihilominus pstabit operas gsonis hic enumeratis.

d Admitti.Facit C. eo l. quod ex libertæ, & de obsequijs. l.2 & supra eod. l.si libertus,in hoc.Sed cōtra infra,de verb. signi.l.sciendum.§. pe. vbi non transit opera ad hæredem hæredis:at hic transit etiam ad pronepotem.Sol. hic fuit stipulatus sibi, liberisque suis,ibi nō, arg supra eo.l. cum patronus.§. cum libertus vel hic fuerūt primi hæredes, isti nepotes, & pronepotes, cū nullus præcederet,vt arguit.instit.de hære. qua. & diffe.§. fin. & §. sui.

Vxor viro operari debet.

e Esse debet. Nor. vxorem operari viro:vt infra, de don. inter virum,& vxorem. l. sed si vir. in princi.& seruus domino, vt infra, de statulib.l.3.§. si quis seruum.Sed quid viro mortuo intra annum? Respon.ibi debet operari:vnde & alimentari:quod vnde fiat, not. C. de rei vxo. actio. §. exactio, in fine.

DVorum. CASVS. Quidam erat libertus duorū: cuilibet debebat operas in genere,nunquid eđē tēpore poterit præstare diuersas operas?sic pone, vnus patronus profecturus dicit,ita in domo,& custodias eam,dicit alter volo quòd scribas.eodem tēpore poterit stare in domo,& eandem custodire, & etiā scribere alteri domino non proficiscenti Viuia.

f Si liberarius. Infra,de reg.iur.l si librarius.

g Cum suis. Scilicet de familia.

h Scripsit. Sed si nō potest simul vtriq; operari. dic vt sup. eo.l.hæ operæ.§. fi.

i Operarum. CASVS. Si imponūtur operę,etiā si postea inducuntur,præstandæ sunt inspecta dignitate liberti. vnū sciatis, ipse libertus,& qui liber alter liber homo præstat operas, non suo sumptu, nec suis alimentis. Viuianus.

k Edēdas. Supra e. l.terdum,& l.eius, & l.hæ opere.

l Et quēlibet aliū. Per hoc patet,quòd loquitur de certis. cum dicit,libertum per alium posse præstare. nam incertæ, nec alij, nec etiam per alium præstantur,vt supra e.l.operæ in re,§.1 fe.undum Azonem.vel si velis dicere etiā incertā præstari sumptu liberti.dicas hic libertum non habere vnde se alat, vt supra e.l.tuo, in fi. fe.undum Ioannē, & Hugo.Et nota in genuum promittere pro liberto. nam & legari, & locari potest operæ liberi hominis, vt supra, de vsufru. leg.homi.non tamē in reliquis obligari vt supra eo.l. vt iureiurando. in prin.

m Interdum. CASVS. Aliquādo est quod possim petere operas licet patronus non sumficuit si pater imposuit operas liberto, postea assignauit fratri meo, non mihi : possum petere operas:idem est,si superest filius patroni, & nepos:& tamen filius patroni succedit in ius patri patroni,non etiam nepos: qui tamen petitionē operarum habet.

n Libertus. Nam operę debentur omnibus,licet quo ad alia ille solus sit patronus,cui assignatus est,vt infra,de assi.lib.l.1 in prin.& si ille amittit,redit patronatus ad alios,vt ibi;& infra tit.1.l 3.§ si capitis.

o Filio. Hoc habes supra eo.l a duobus.

Sic potest qs diuersis tēpori.obedire diuersis iudicibus, vt in ca. pastoralis.§. fi. cū gl. sup ver a reg. in fin. extra de offi. dele.

Ingenuꝰ pro liberto promittere pōt.

Idem dicit §.1. cū patronus, 22.in fi.

P. F. si in concubitu.

Vxor viro operari debet.

DE BONIS LIBERTORVM.

ADDITIO Vos habuistis ſ. de iure patronatus, quas pœnas patiantur liberti, q̃ ius patronatus nō exhibent patronis. verū quia patroni habēt ius in bonis liberto rum, videamus, & ſi decedit libert⁹ ſine liberis, & deſcendē tib. & collateral⁹ ib. primi gradus, patronus ſuccedit ei. ſ. de leg. hared. l. teſtator libertus ſi patronū ꝓpter, hoste vocat patronus, & rūpit i tertia parte. Inſt. de ſuc. lib. ſ. ſed nra V.

TITVLVS II.

DE BONIS LI. berto.

Vipianus lib. viij. ad Edictum. I.

HOc edictum à prætore propoſitum eſt, honoris, quē liberti patronis habere debent, moderādi gratia. namque (vt Seruius ſcripſit) antea ſoliti fuerunt à libertis duriſſimas res exigere: ſcilicet ad remunerandum tam grāde beneficiū, quod in libertos confertur, cum ex ſeruitute ad ciuitatem Romanam perducuntur. Et quidem primus prætor Rutilius edixit, te amplius non daturum patrono, quàm operarum, & ſocietatis actionem: videlicet, ſi hoc pepigiſſet, vtniſi ei obtemperaſſet, libertus, in ſocietatem admitteretur patronus. Poſteriores prætores certæ partis bonorum poſſeſſionem pollicebantur. videlicet enim imago ſocietatis induxit eiuſdem partis præſtationem, vt quod viuus ſolebat ſocietatis nomine præſtare, id poſt mortem præſtaret.

Hoc edictum. Vide quibus Alex. ab Ale. li. 4. Genia. die. c. 22.

Edictum. Edictum cautio honoris debiti patrono. Oliverant plures conditiones liberto rum, poſtea prætor induxit, vt cōtra haberetur ſocietas cā onerā dę libertatis, ſed poſteriore tpe ab hoc eſt receſſum, & eſt dictum vt patronus eādem par. ē in bonis defuncti liberti haberet, q̃ in ſocietate cum eo viuente contracta habebat.

Ad hoc edictū ꝓtinēt quædam legis Papię capta de quibus Alex. ab Ale. li. 4. Genia. die. c. 22.

Cōtra libertū. in gl. ſup. verb. redire ibi, licet honorem ei exhibere tenēat. 12. q. 3. facit ad cē ꝓpus, ſ. ſi vero in ſi ca. ſ.

Grande. Et inætti mabile vt Inſt. qui ma. non poſ. ſ. ea.

Moderatio tendit ad diminutionē, & reductionē. vt ꝓbat Mādoſ. ſuper 2. cōmi. l. ver mode randi. ſ.

Operarum. Sic ſupra tit. 1. l. 2.

Aliàs, prius.

Pepigiſſet. Supra tit. 1. l. Labeo.

Patronus.

Libertꝰ cū deberet inſtituere patronū, prætersit eū: vocat patronus ad cōtra tab ponamus, patronꝰ repudiat hereditatē. quid nūc? ſi iam bonorū poſſ. vel tēpore excluditur. nū q̃ d alij patroni vocabuntur? ſic. ſecus ſi patronꝰ ē inſtitutus, & deceſſit relictis liberis viuo liberto, quia cū deberet vocari patronus nō vocantur liberi. Sed q̃ d ſi eſt emāci patꝰ, & habet ex eo nepte? quis vocabitur ad contra tabu. certe filius. Viuia. Vel dies Spatium centum dierum.

Liberi eius. Eo mortuo omnes.

Vel patroni. liberti eo mortuo vel viuo omittēte, q̃ nō admittebāt viuo altero ꝓnono, vt ſ. u. i. l. a duob.

Et ſicti Succeſſorij.

Ex parte prima edicti. Quæ eſt contra tab. vt ſup. de Carbo edi. l. ideoque.

Non poſſit. Cum alius præcedat.

Poſſeſſionē. Vnde legitimi mortuo liberto inteſtato. Accurſius.

Dimidiæ. Quæ hodie eſt tertia vt inſt. de ſuc. libe. ſ. ſed noſtra.

Inteſtati. Tranſitiue.

Iure. Videlicet ciuili. Accurſius.

Hæreditas. Scilicet aui ad quod ſ. de coniun. cum eman. lib. l. 1 in princip.

Ad nepotem. Scilicet tantum, niſi p edictum de coniungendis.

Contra tabulas. Eo liberto mortuo teſtato.

Liberti. Defuncti, & teſtati.

Potius. Nō ergo hoc caſu ſuperiori habet locū edictū de coniungendis: licet ad parētis bona ambo vocentur: vt infra e. l. libertinus, ſ. ſi quam quidā ꝓnuat contra. ſed eſt idem ſed Azo. dicit ſic, vt ff. de coniung. lib. l. 1. ſ. hoc.

II.

I patronus à liberto præteritus, bonorum poſſeſſionem petere potuerit contra tabulas, & antè quàm peteret, deceſſerit, vel dies eius bonorū poſſeſſionis agnoſcendæ præterierit: liberi eius, vel alterius patroni petere potuerunt ex illa parte edicti, qua primis non petentibus, aut etiam nolentibus ad ſe pertinere, ſequentibus datur, atque ſi priores ex eo numero non eſſent. Sed ſi patronus hæres inſtitutus, viuo liberto deceſſiſſet ſuperſtitibus liberis: quæſitum eſt, an illi contra tabulas teſtamenti bonorum poſſeſſionem petere poſſint? Et eò decurſum eſt, vt mortis tempus, quo deferter bonorum poſſeſſio, ſpectari debeat, an patronus non ſit: vt ſi ſit, ex parte prima edicti liberi eius bonorum poſſeſſionem petere nō poſſint. Si filius emancipatus nepotem in poteſtate aui reliquiſſet; bonorum poſſeſſionem partis dimidiæ dandam ei filio inteſtati liberi: quamuis ipſo iure legitima hæreditas ad nepotem pertineat: quia & contra tabulas eius liberi, & filio potius bonorum poſſeſſio partis debitæ daretur.

Patronus. Vt & infra de iu. aur. l. qui ius.

Hic enim. Facit ſupra, de condit. & demon. l. falſa. ſ. 1. & C. de iu. aur. an. l. 2. Acc.

Ingenuus. Quo ad multa, non quo ad omnia: vt ſup de in ius voc. l. ſed & ſi hac. ſ. & ſimi. & C. ad leg. Vitrel. l. 1. ſed hodie quo ad plura: vt C. d. iu. au. an. auth. ſed hodie.

Planè in natalibus. Vt & in fia, de nata re. l. interdum in fi.

Liberam. Hic eſt contra C. de inoffi. teſtam. l. ſi quando. Sol. ibi in præiudicium liberorum nō valet, quib. plus debetur hæreditas patris, quā liberti patronis. vel dic, vt ibi. tē contra infra eo. l. Paulus. ſ. patroni. Sed ibi filius patronus: hic princeps.

Emit. Nummis ſerui. & tunc non habet contra ta. vt C. eo. l. 1. vel dic ſuis proprijs & tūc habet vt ſ. de in ius voc. l. ſed & ſi hac. in princ. & j. de ſuis, & leg. l. inteſtato, ſ. is plane & facit ſ. ti 2. l. Titius. & C. de lat. li. tol. l. 1. ſ. illud.

Acceperit. Ab extraneo, ſecus ſi a ſeruo ſuo: vt C. e. l. j.

III.

Etiam ſi ius annulorum conſecutus ſit peculij, patronus eſt, & vocatur ad cōtra tabulas ſ. ſi capitis. Si patronus habens plures filios vnū liberum affignauit, & ille libertū ſi crimine capitali accuſauit: non petet contra tabulas. Hic Vnū ſciaris, quia per

per admittitur ad contra tabulas patronus ſi non eſt inſtitutus ex debita portione. Sed quid ſi inſtituitur ſub cōditione, & exitit viuo teſtatore? non admittitur ad contra tabulas. Nam conditio eſt, quæ pendet de futuro, ſi de ꝓſenti, vel de præterito, non eſt conditio. Sed quid erit? libertus ſuū patronum inſtituit: poſtea dixit: inſtituo eum ſi filius meus me viuo morietur, valet iſta inſtitutio? ſic: quia poterit eē ꝓ filius de medio tolletur. ¶ Si debita. Quādo patronꝰ hæres ſcribit, repellit à cōtra tabulas. ſed ſi inſtituitur in minus debita parte, & legatur ei, vel mortis cauſa donatur, quod debitā ei partem ſuppleat, repellitur à contra tabulas. Sed & ſi aliquid patrono relictū ſit conditionis implendæ cauſa, debet cōputare in debitam portionē. Sed ſi fecerit dolo, vt minus habeat debita portione, repellitur à contra tabulas. Vide.

Gōcor. oa. epiſcopꝰ. ſ. ſi ad uerſus. vbi ſi vero in genuum princeps fecit, patrono reuerentiā nō deber. & glo. in do cū nata li. 12. q. 3.

Libertus à principe: aduerſus huius tabulas venit patronus, vt mulieris reſcriptis continetur. Hic enim viuit quaſi ingenuus: moritur qua ſi libertus. Plane ſi natalibus redditus ſit: ceſſat contra tabulas bonorum poſſeſſio. Idē & ſi a principe liberam ꝓ teſtamēti factionem impetrauit. Sed ſi hac lege emit qs vt manumittat: ad hanc partem edicti pertinebit. Si quis nummos acceperit, vt manumitteret: non habet contra tabulas bonorum poſſeſſionem. Vt patronus contra tabulas bonorum poſſeſſionem accipere poſſit: oportet hæreditatem aditam eſſe, aut bonorum poſſeſſionem petitam. Sufficit autem vel vnum ex hæredibus adiſſe hæreditatem, bonorumve poſſeſſionem petiſſe. Patronus contra ad ea bona liberti omnino non admittitur, quæ in caſtris quæſita ſunt. Si deportatus patronus reſtitutus ſit: contra tabulas liberti bonorū poſſeſſionē accipere poteſt. Idemq; & in lib ro deportato, & reſtituto dicendum eſt. Si quis filiusfamiliās ſeruum de caſtrenſi peculio manumiſerit: ex conſtitutione diui Adriani patronus eſt admittiq; poterit ad contra tab. bonorum poſſeſſionem, vt patronus.

Si capitis libertū accuſauerit ſs, cui adſignatus eſt: non poteſt is petere contra tabulas bonorum poſſeſſionem: fratribuſq; ſuis nō obſtabit. ſed hi contra tabulas bonorum poſſeſſionē ꝓ petent: quemadmodum peterent, ſi ex altero filio nepotes eſſent. Libertus enim, qui alteri ex filijs adſignatur, non definit alterius filij libertus eſſe. Amplius dicendū eſt, etiā ſi omiſerit frater bonorū poſſeſſionē, alter frater, cui deſignatus eſt, nō poteſt ſuccedere, & contra tabulas bonorū poſſeſſionē pete re. Toties ad bonorum poſſeſſionē contra tabulas inuitatur patronus, quoties non eſt hæres ex debita portione inſtitutus. Si patronus ſub cōditione ſit inſtitutus, ea que conditio viuo teſtore extitit, cōtra tabulas bonorū poſſeſſionē accipere non pōt. Quid ergo ſi mortis tpe pependit, extitit tamen antè quàm patrono deferatur bonorū poſſeſſio, hoc eſt ante aditā hereditatē, an inuitetur ex hac parte edicto? Et magis eſt, vt aditæ hæreditatis tempus ſpectetur: hoc enim iure vtimur. Si tamen in præteritum collata ſit con excluditur. ſed dices illud à compatronibus additum.

Ad hoc. Aliud in cōtra tabulas, quæ datur liberis: vt ſup. de cōtra tab. l. illud. in prin. quæ eſt cōtra. Acc.

Vel vnum. Fiet ſupra, de teſt. t. u. l. ſi nemo.

In caſtris. Sed in alijs ſecus: vt ſup de milit. teſt. l. ſi amilite ſ. fi. & facit C. de inoffi. teſt. l. fin. ſ. pe. & ſ. de in ius voc. l. adpriuum. circa princ. Acc.

Si deportatus. Facit ſupra, de iure patro. l. ſi vt.

Vt patronus. Vt & ſupra, de iure patro. l. liberum.

Non poteſt. Vt ſ. de iu. pat. Leum.

Obſtabit. Vt & in fra. de aſſi. l. 1. ſ. vtique ſi ex.

Poſſeſſionē. Pet quam nō in totum, ſed in ſuam legitimam teſtamentum rumpit. & pro hoc arg. j. eo. l. ſi ex patronis. in princ & ſe cundū hoc differt à querela. Sed contra videtur. j. e. l. in ſeruitutem. ſ. ſi. & ſ. de iu. patr. l. hiue. in fin. primi reſponſi.

Peteret. Scilicet nepotes.

Liberius. Redit ad hoc, quod dixit, fratribuſq; ſuis, &c.

Non definit. Omnino. ne obſtit inf. de aſſignan. li. l. 1. reſp.

Affignatus eſt. Qui accuſauit: alij habet aſſignatus nō eſt, & poteſt ſuccedere &c. & ſic præmittitur non, & eſt alius caſus: ſed primum verius.

Bonorum poſſeſſionem. Cum capitis libertum accuſauerit. Accur.

Non eſt hęres. Vel etiā quoquere licti ut. vt & j. eo. l. ſi debita. item hodie: & ſi minus habet non petit cōtra tabulas. ſed agit ad ſupplementum conditione ex lege, vt inſt. de ſuccet. lib. ſ. ſed noſtra. ſed certè & iure veteri videtur idem: vt ſupra, de iure pat. l. ſiue ſ.

P. Fl. ad ſignatus.

Accipere non poteſt. Facit ſupra, de conditio. & demonſt. l. 2

Ante aditam. Bene exponit: vt ſ. ea. l. ſ. vt patronꝰ.

Collata ſit. Facit ſ. de iniuſto teſt. l. cum in ſecūdo. & ſ. ſi cer pet. l. itaque, & l. pen. & j. de con. cau mor. l. illud. ſ. fin.

a Bonorum possessionem. Secundum tab. vt & supra proxi §. in princ. sed si filius viuit excludit patronum vt Instit. de succe. libe. §. sed nostra.

b Satisfactum est. Nec hoc corrigitur per auth. vt iure institutionis relinquatur, vt in filijs: vt in auth. vt cum de appellat. cog. §. aliud. col. 8.

c Funguntur. Vt Instit. de dona. §. 1.

d Idem erit dicendum, sic C. eo. l. pen. §. fi.

e Quasi agnita. Primum tamē verius. vt infra eod l. si vero, §. pen.

f Si patrono conditionis. Puta instituit alium hæredē, si dabit centum de hæreditate patrono suo.

g Sed & si dolo malo. Facit infra si qd in fraudē patr. l. 1. in princ.

SI neccem. Si seruus reuelauerit occisores domini sui, fit liber: & tamen nullius est libertus, quia manciscitur libertatem per senatusconsultum, & ideo cessat bonorum possessio contra tabulas. Sed quid? captus est libertus alicuius ab hostibus: & ibi decessit. nunquid patronus vocatur ad contra tabulas? sic. sed si patronus deportatus est. hoc casu filius eius uocatur ad contra tabulas. sed si libertus instituit aliquem extraneum, & rogauit restituere filio patroni, hoc casu ex quo est filius loco hæredis, patronus excluditur à contra tabulas. Viu.

h Nullius. Priuati viuentis. sed orcinus: vt infra qui fine ma. l. qui ob necem. Item tunc adhuc contra infra, de suis, & legitimis hæredibus, l. interdum. §. quod si neccem.

ditio, vel ad præsens; non videtur sub conditione institutus. Aut enim impleta est: & purè institutus est. Aut nō est: & nec hæres institutus est. Si libertus patronum suū ita hæredem scripserit. Si filius meus me viuo moriatur, patronus hæres esto: nō malè videtur testatus. Nā si decesserit filius, poterit hic existente conditione accipere bonorum possessionem.

Si debita patrono portio legata sit: etsi scriptus hæres non fuerit, satisfactum est ei. Sed & si institutus sit ex parte minore, quam ei debetur, residua verò pars suppleta est ei legatis, siue fideicōmissis: & ita satisfactum ei videtur. Sed & mortis causa donationibus poterit patrono debita portio suppleri. Nam mortis causa donationes vice legatorum funguntur.

Sed & si nō mortis causa donauit libertus patrono, contemplatione tamen debitæ portionis donata sunt: idem erit dicendū. tunc enim vel quasi mortis causa imputabuntur, vel quasi agnita reppellent patronum à contra tabulas bonorum possessione. Si patrono conditionis implēdæ causa quid datum sit: in portionem debitam imputari debet, si tamen de bonis sit liberti profectum. Debitam autem partem eorum, quæ cum moritur, libertus habuit, patrono damus: mortis enim tempus spectamus. Sed & si dolo malo fecit, quò minus haberet: hoc quoque voluit prætor pro eo haberi, atque si in bonis esset.

IIII.

SI neccem domini detexerit seruus: prætor statuere solet, vt liber sit. & constat, eum quasi ex senatusconsulto libertatem cōsecutū, nullius esse libertum. Si libertus captus ab hostibus, ibi decesserit, quamuis liberti appellatio eum non tāgat: tamen propter legem Corneliam, quæ testamentū sic confirmat, atque si in ciuitate decesserit, patrono quoque bonorum possessio danda erit. Si deportatus patronus sit, filio eius competit bonorum possessio in bonis liberti: nec impedimento est ei talis patronus, qui mortui loco habetur, & dissimile est, si patronus apud hostes sit. Nā propter spem postliminij obstat liberis suis. Si extraneus à liberto hæres institutus rogatus sit patroni filio hæreditatem restituere: cum ex senatusconsulto Trebelliano restitura hæreditate, hæredis loco filius habeatur, patronus submouendus est.

V.

Libertinus, qui patronū, patronique liberos habet, si patronum ex parte debita hæredem instituit, liberos eius in candē portionē substituere debet, vt licet patronus viuo liberto mortuus fuerit, satisfactum videatur liberis eius. Si patroni filium emancipatum, & nepotes ex eo, qui in aui familia remanet, libertus habeat, filio tātum, non etiā nepotibus

Solu. distingue. aut fuit hæres in mora vindicandi necem, vt hic, aut non: vt ibi, & supra, de iure patro. l. si filius. & facit supra, de hær. instit. l. antepenul. & C. pro quibus ca. l. 1.

i Non tanget. Quia seruus est hostium.

Decesserit. Vt supra, de testa. l. lege Cornelia.

l Habetur. Vt sup. de contra tab l. 1 §. filij. Sed arg contra supra, de cōd. & demon. l. intercidit. 2. respon. & facit C. de senten pass. l. fi.

m Propter spē Supra familiæ erciscūdæ l. propter spem.

n Libertinus. Si libertus habet patronum, & patronī filios: libertus debet instituere patronum in legitima portione, & ei substituere liberos. Vnum sciatis, vt videatur satisfacere patrono: debet instituere in legitima portione. Quid si patronus habet filium emancipatum, & ex eo nepotem in potestate? filius præcedit. Sed quid? libertus habet filios, eos instituit ex modica portione, existente forte, vel ex textante: extraneum ex reliquis partibus, nunquid hoc casu admittit patronus ad bonorum possessionem contra tabulas liberti? Respō non. Filius enim liberti institutus vel ex modica portione, repellit patronum a bonorum possessione.

o Liberis eius. Ad instar legis Velleian. argumen. instituendo exhær. l. 6. §. pouhn morum. & facit supra col. 2 in princ. & l. etiam. §. libertus.

p Libertus. Cōtra supra eod. l. 1 §. fin. Solutio idem: vt ibi no. facit supra, de leg. iu. l. tutela. §. proinde.

Etsi

Aliàs, in bonis ei⁹.

q Huc spectat, quæ scribit Mā dos. de ingratitudi. ne serui ad dominū. c. 64.

* In P. F. nō est patroni, nec i exē. ver. manu scriptis.

ETsi ex modica. Casus in § cum patroni. Libertus instituit filiam patroni: postea testamentū est falsum pronunciatum: ipsa appellauit, pendente appellatione est mortua filia. nunquid petitio dabitur filijs eius? certè sic. ¶ Si filius. Filius liberti fuit institutus à liberto, abstinet. nūquid patronus vocatur? sic. Quid si adiuit hæreditatem, & abstinet beneficio restitutionis? admittitur patronus, vel eius filij. siue non est filius, siue est, & abstinet beneficio restitutionis, admittitur patronus, vel eius filij verumtamen si libertus reliquit patrono, & agnouit, non debet admitti ad contra tabulas. Sed quid? reliquit patrono, & non habet effectum: nō debet sibi obesse. & quod si quod ei relictum erat sit euictum? hoc non debet ei obesse: & in alijs ex his quę ponuntur in litera. hoc dicit cum l. seq. vsque ad §. fi. seruo. Viu.

a Liberti. Hic est amphibologia. nam dictio liberti, potest loqui de liberis liberti: quos sic instituit libertus, & repellitur patronus: secus si exhæredaret, vel si illi nolunt esse hæredes. vt supra, de iure patrona l. fi ue. §. fin. & Insti. de succe. libe. §. sed nostra. Secundo vt dicat, quòd filius patroni institutus repellat patronum, & tunc dices bo. poss. contra tabu. liberti. & pro hac infra eodem, lege, si vero. §. si seruo. sed prima hic est vera, vt subijcit.

b Hæredibus eius. Scilicet filiæ patroni quondam. vel erat sui iuris.

Sit hæres. Vt & in fra, de fideic. liber. l. eum qui. §. sed & si quis facit supra, de iure patrona l. siue. §. fin.

c Adierint. Fortè ex modica institutioni, quàm esset eis debitum.

Non admittūtur. Vt & C. de pactis

satisfacere debebit libertus nec ad rem pertinet, quòd ad parentis bona pariter vocantur.

VI.

SI ex modica parte instituti sunt liberi, liberti, bonorum possessionem contra tabulas patronus petere non potest Nam & Marcellus libro nono Digestorum scripsit, ex parte quantulacunque hæredem institutum liberti filium, patronum expellere. Cum patroni filia hæres instituta esset à liberto, falsumque testamentum dictum esset, in quo scripta erat: & appellatione interposita & pendente, diem suū obijsset: hæredibus eius diuus Marcus subuenit; vt id haberent, quod haberet patroni filia, si viueret. Si filius liberti hæres ab eo institutus abstinuerit: quamuis nomine sit hæres, patronus admittitur. Sed & si per integrum restitutionem is, qui mistus est paternæ hæreditati, vel qui adijt hæreditatem, abstinuerit se: poterit quis patronū admittere. Patronus, patronique liberi, si secundum voluntatem mortui liberti hæreditatem adierit, & legatum ve aut fideicōmissum petere maluerint: ad contra tabulas bonorum possessionem non admittuntur.

Caius lib. xv. ad Edictum prouin.

VII.

NAm absurdum videtur, licere idem partim comprobare iudicium defuncti, partim euertere.

VIII.

SI verò non habuit effectum petitio eius: dico non impediri, quò minus adiuuetur. Quinimo & si sic adit, quasi ex debita portione institutus: mox apparuit eum minorem partem, quàm sperauit, accepisse: æquissimum est, admitti eum ad suum auxilium. Sed & si testato conuenisset hæredem, vt sibi legatum solueretur, mox pœnituisset, puto eum posse adiuuari. Si patronus legatum sibi relictum agnouerit, idq; fuerit euictum: competit ei legitimum auxilium: quia id, quod sperauit se habiturum, nō habet. Sed & si non totum euictum sit, vtrum aliquo minus habet, quā putauit, erit ei subueniendum. Si seruo, vel filio suo aliquid relictum patronus agnouerit: perinde à contra tabulas bonorum possessione repelletur, atque si agnouisset sibi relictum. Sed & si mortis causa donationem agnouerit: dicendum est, repelli eum à contra tabulas bonorum possessione: sic tamen, si post mortem liberti agnouerit. Cæterum si ei viuus libertus donauit, & ille accipit, non idcirco erit repulsus à contra tabulas bonorum possessione, quia poterit dicere speraſſe, quòd in testamento quoque

con. l. fin §. 1. & 3. de contra tab. l. si post §. illud, Sed arg. contra in ea l. si in adoptionem. sed ibi coactus a dijt. Accūr.

Am absurdum. sic supra titu. 1. l. ff ita stipulatio. in fi.

SI vero non. Prin. in hac l. cōtinuatur. lex præced.

¶ Si seruo CASVS. Hic dicitur, siue reliquit mihi libertus, & agnosco repellor à contra tab. siue reliquit filio meo, vel seruo meo. sed si ēt causa mortis donatur, repellor à contra tabulas. sed si datur aliquid causa implendæ conditionis. repellor à contra ta. Sed quid erit? minor est patronus, & agnouit iudiciū liberti, nunquid potest initiū? vt petat contra tabulas, sic. Si quis libertum patris in seruitutē petierit: ob cā iniuriā tam ipse, quam eius filij a bonorum possessione eius liberti repelluntur.

Si verò non. Facit supra de inofficio. testamen. l. mater. & l. nihil.

Mox pœnituisset. Sic supra de inof. testa. l. Papinianus. §. meminisse.

Auxilium. Quod hoc fit, statim dicet.

Non habet. Sic supra, de act. emp. l. ite, & infra. de solu. l. si quis aliam.

Subueniendum. Vt agat ad repletionē quasi de euictione cond. ex le. ut C. de inoffic. testa. l. fin. circa princip. quæ est contra. & hoc est quod supra dixit legitimum auxilium. vel dic per contra tabulas iure scito incorrecto in patrono, siue totum: siue pars sit euicta: & aliud in filio iure nouo. Sed si ab initio minus legitima sit relicta patrono, ad supplementū agitur: vt not. supra eod. lege, etiam. §. tot ies.

m Relictum. Vt &. supra, de contra tab. l. 3. §. fin.

Grauata

a Gratus. Existens.

b Discedere. Scilicet donat' onib. sed hodie videtur vt agat ad supplementum, vt C de inoff. test. l. si qñ. §. 1. vel ibi expressit in donando, vt in quartam imputetur: hic simpliciter. & facit ſ. eo. l. etiam. § fi.

c Si patronus Et sic ad lucrum: vt supra de minor. l. ait prætor. §. hodie.

In P. F. nemq; in vetu. exē. Remat tq; ei.

Vi in seruitutem Petierit. calumniose: vt infra eod. le idem est.

Liberorum. Nor. ergo dein tum patris nocere filiis: vt nec ipſi, nec pater eorum nomine petat. Sed argu. contra infra. l. quod si pater. in fin & l. quæritur. Sol h c erant in potestate, quo casu per alam viam daretur patri bon poſſ. quod esse non debet: vt d. l. quæritur. Vel dic: quod hic pater repelletur propter iniuriā: quam ipse fecit liberto: sibi vero non fecit iniuriam. imo propter iniuriam sibi factam repellitur. vnde in primo casu seueritas, in secundo benignius cum eo agitur. & facit infra, eod. l. si filius qui patri. & de verb sing. l licet. § h. & infra vnde lib. l h.

Tu uide in c. si vasallus cui pā, & ibi do. meum Iacobinū de sancto Geo. post Bal. in tit. si de feud. fuerit contro. & in c. j. §. denique in tit. quæ sunt pri. cau. be neſi. amitt. i feud. de quo Host. in summ. feud. qui. mod. feu amitt & in c. j §. 1. de succe. feu. & Dyn. in reg nō debet, de regatu. l. 6.

In P. Fi nō est, bonorū poſſeſſionē.

Si ex patronis. In prin. huius l. dicitur, Testator libertus erat duos, habebat patronos: vni ex patronis reliquit legitimam portionē & altra: alij non. extraneū instituit: quo erit satisfaciendum? hoc modo, vt de relicto supra debitam portionē patrono, & extraneo suppleatur portio eius cui relicta non fuit legitima. idē si omnibus patronis non reliquit sed alij tātum: quia debet suppleri portio omniū patronorū relicto extraneo. ¶ Iulianus Hab. bam patrem: & avum. auus exhæredauit me, repellar a succeſſione libertorū suo. testamēto quoq; gratus circa eum fieret. p mittiq; ei debet ab eis discedere, vel ea cōpēſare in portionē pro rata. Quare dicitur, & si conditionis implēdæ causa fuerit quid datum patrono post mortem liberti: repelli eum a contra tabulas benorū poſſeſſiōe, quasi agnouerit iudicium. Si patronus minor annis viginti quinque liberti iudiciū agnouerit: in intregum restitui eum oportere existimamus, vt possit contra tabulas accipere bonorum possessionem.

Paulus libro xiij. ad Edictum. IX.

Vi in seruitutem libertum paternum petierit. nec nomine liberorum bonorum possessionem accipere potest.

Vlpianus lib. xlv. ad Edictum. X.

Si ex patronis alicui satis factum non erit, ita vt alij amplius sua portione ex bonis liberti relinquatur: ei, cui satisfactum non erit, ita actio dabitur, vt eius portio suppleatur ex eo qđ extraneo hæredi, & qđ patrono supra portionē suam relictum est. Eadem ratio & in pluribus patronis seruabitur. Iulianus ait, eum qui ab auo suo exhæredatus ē, à bonis liberorum eius submoueri: a patris vero hereditate non repelli. Quid enim si pater meus me exhæredauit, auus meus patrem meum exhæredauit: si auus decesserit, priusquā pater, repellar a successione libertorum auī, & patris. si autē pater meus exhæredatus a patre suo: ego autem non sum exhæredatus ab auo, nec a patre meo: mortuo patre admittar ad bona liberti? vtriusque.

Relictū est. Nō enim sunt duo rei credendi: tunc esset secus vt supra, si ea cau. l. si duo, in prin.

Quia p patrem. Non exhæredatum, vel non mala mente vt. j. eo. l. si patronus. §. 2.

Ipse non fit. Ab auo exhæredatus: tamē a patre. sed si à nullo paternorū & auitorum petet bon poſſ. vt infra l. proxi.

Idem ait. Distinguendo casum propositum.

Vi in seruitutem libertum paternum petierit. nec nomine liberorum bonorum possessionem accipere potest.

Vlpianus lib. xlv. ad Edictum. XI.

Quod si pater meus à patre suo fit exhæredatus, ego neque a patre meo, neque ab auo: mortuo quidem patre, & aduersus auitos, & aduersus paternos libertos ius habebo. Viuente patre, quam diu in potestate ero, non petam contra tabulas auitorum libertorum bonorum possessionem: emancipatus non submouebor.

Vlpianus lib. xlv. ad Edictum. XII.

Si patronus testamento iure militari facto filium silentio exhæredauerit, debebit ei nocere exhæredatio. verum est enim hunc exhæredatum esse. Si quis libertum filio suo adsignauerit, eumque exhæredauerit: admitti potest ad bonorum liberti possessionē. Si quis non mala mente parentis exhæredatus sit, sed alia ex causa: exhæredatio ipsi non nocet: vt puta, pone furoris causa exhæredatum eum, vel ideo quia impubes erat, hæredemq; instituta rogatum ei restituere hereditatem.

Si quis, cum esset exhæredatus pronunciasus, vel perperam sit exhæredatus non esse, non repellitur. Rebus enim iudicatis standum est. Si filius patroni exhæredatus in partem, obtinuerit de inofficioso, in partem victus sit: videamus, an noceat ei exhæredatio. Et nocere arbitror: quia testamentum valet, à quo exhæredatus est. Ex testamento autem, ex quo neq; adita est hæreditas, neque petita bonorum possessio, liberis exhæredatio non nocet. Absurdum est enim, in hoc valere tantum testamentum, vt exhæredatio vigeat. cū aliàs non valeat. Si patroni filius priore gradu sit hæres scriptus, secundo exhæredatus: huic non nocet exhæredatio: cum voluntate patris vel extiterit hæres, vel existere potuerit. Neque enim debet videri pater indignum existimasse filium bonis libertorum, quem ad hæreditatem suam primum vocauerit. Ac ne eum quidem existimādū est submoueri à bonis liberti, qui à primo gradu exhæredatus, & idem substitutus est. Ergo is q̄ institutus est hæres, vel primo gradu, vel sequenti, vel alio quo gradu, licet exhæres sit eodem testamento, non est submouendus à liberti bonis. Si patroni filius emancipatus noluerit adire hæreditatem, vel qui in potestate est, retinere: nihilo minus liberti bonorum possessionem habebit.

Alibi sic ex.

Cōcor. c. ſi annū § ī huius modi quoque lītib. finecausis quādiu in potestate patris existat. nec aliasubiq; ipſi' assentiu in iudicio regulariter esse possit. & gl. in ver. irregulariter ī princip. de iudi. lib. 6.

Ilius patroni exhæredatus, quamuis nepos ex eo hæres scriptus fuerit, bonorum possessionem cōtra tabulas paternorum libertorum accipere non potest. Licet enim necessarius existat patri suo: non per semetipsum, sed per alium ad hæreditatem admittitur. Et certè constat, si emancipatus filius exhæredatus fuerit, & seruos eius hæres scriptus: & si iusserit seruo hæreditatem adire, & ita patri suo hæres extiterit: non habebit contra tabulas paternorum libertorum bonorum possessionem.

Vlpianus lib. xlv. ad Edictum. XIIII.

Vi cum natu maior esset viginti-

vt cum filius erit sanæ mentis, restituat. hoc casu non repellitur à contra ta. bonorum liberti. ¶ Si qs cū Filius est exhæredatus: iudex pronuntiauit non esse ex hæredatum. propterea non repellitur à successione liberti quia rebus iudicatis standum est. Sed si pro parte victus est, pro parte obtinuit, cū ageret de inofficioso: qa inuenitur in totū exhæredatus, repellitur à contra tabulas bonorū liberti.

¶ Ex testamento. Si exhæredatus est filius patroni: nec ex illo testamento adit hæreditas, nō tenet exhæredatio: & ideo non repellitur à contra tab. bono. poſſ. liberti. ¶ Si patroni. Filius patroni fuit institutus, postea à substituto exhæredatus, valebit potius institutio, quā substitutio; ne indignus cēſeat filius bonis liberti. ¶ Si patroni filius emancipatus. Si emancipatus filius patroni nō vult adire, nec ille qui est in potestate, vult retinere nihilo minus si filius vocabitur ad bonorum possessionē liberti. Vi.

Filium. Quē fecit se habere. vt C. de test. mil. l. sicut. Sed contra infra eod. l. Paulus respon. in fi. Solu. illa hanc corrigit, vel hic mala mente. ibi non: vt j. ea. l. §. 2.

Si quis libertum dic, vt j. de assignā. libe. l. 1. §. sed & si post. Acc.

Si quis. Facit ſ. de liberis & posthu. l. multi. & j. eo. l. Paulus, in prin.

Vel perperam Id est. vt non oportet: & sic non tenet exhæredatio. vel perperam, id est, non mala mente parentis.

Rebus enim. Refert se ad primum, scilicet pronunciatus, & dic standum: vt non vltra procedatur. quod esset, si excluderetur à bonis libertorum. nam non omnis exhæredatus excluditur, sed is tantum, qui mala meate est ex

Vi cum natu maior esset viginti-

filius erit sanæ mentis, restituat. hoc casu non repellitur à contra ta. bonorum liberti. ¶ Si qs cū Filius est exhæredatus: iudex pronuntiauit non esse ex hæredatum. propterea non repellitur à successione liberti quia rebus iudicatis standum est. Sed si pro parte victus est, pro parte obtinuit, cū ageret de inofficioso: qa inuenitur in totū exhæredatus, repellitur à contra tabulas bonorū liberti.

¶ Ex testamento. Si exhæredatus est filius patroni: nec ex illo testamento adit hæreditas, nō tenet exhæredatio: & ideo non repellitur à contra tab. bono. poſſ. liberti. ¶ Si patroni. Filius patroni fuit institutus, postea à substituto exhæredatus, valebit potius institutio, quā substitutio; ne indignus cēſeat filius bonis liberti. ¶ Si patroni filius emancipatus. Si emancipatus filius patroni nō vult adire, nec ille qui est in potestate, vult retinere nihilo minus si filius vocabitur ad bonorum possessionē liberti. Vi.

Filium. Quē fecit se habere. vt C. de test. mil. l. sicut. Sed contra infra eod. l. Paulus respon. in fi. Solu. illa hanc corrigit, vel hic mala mente. ibi non: vt j. ea. l. §. 2.

Si quis libertum dic, vt j. de assignā. libe. l. 1. §. sed & si post. Acc.

Si quis. Facit ſ. de liberis & posthu. l. multi. & j. eo. l. Paulus, in prin.

Vel perperam Id est. vt non oportet: & sic non tenet exhæredatio. vel perperam, id est, non mala mente parentis.

Rebus enim. Refert se ad primum, scilicet pronunciatus, & dic standum: vt non vltra procedatur. quod esset, si excluderetur à bonis libertorum. nam non omnis exhæredatus excluditur, sed is tantum, qui mala meate est ex

Ilius patroni exhæredatus, quamuis nepos ex eo hæres scriptus fuerit, bonorum possessionem cōtra tabulas paternorum libertorum accipere non potest. Licet enim necessarius existat patri suo: non per semetipsum, sed per alium ad hæreditatem admittitur. Et certè constat, si emancipatus filius exhæredatus fuerit, & seruos eius hæres scriptus: & si iusserit seruo hæreditatem adire, & ita patri suo hæres extiterit: non habebit contra tabulas paternorum libertorum bonorum possessionem.

Vlpianus lib. xlv. ad Edictum. XIIII.

Vi cum natu maior esset viginti-

Et si filius patroni exhæredatus est, licet nepos ex eo instituitur, repellitur à contra tabulas liberti paterni. Idem dicendum, etsi filius emancipatus sit à patre exhæredatus, & seruum suum hæredem à patre institutum iusserit adire hæreditatē, nam & hic a bonorum possessio. liberti repellitur.

Bonorum possessionem. Refert ergo directo, vel per oblīquum sit hæres. sic j. de verb. signific. l. sciendum. & ſ. de in terro. act. l. si fine. §. illud. & supra ti. 1. l. cum patronus. §. cū libertus. Sed arg. cōtra infra eodem, l. ii filius. qui patri. in prin.

Vi cum maior. CASVS Vos habuistis duas causas, propter quas filius patroni repellitur à contra tabulas, si libertus filium instituit, vel patronus mala mente filiū exhæredauit, assignātur hic aliæ causæ, si filius patronī maior viginti quinque annorū accusat libertū de crimine capitali, vel calumniosè petit in seruitutem, & succubit. videtur autem accusare de crimine capitali. si accusat de tali, pro quo imponit mors, vel amissio ciuitatis, & libertatis. Vnū sciatis: si libertus accusauit filium, & ipse retorsit in eum crimen, non repellitur à contra tabulas: quia est ei ignoscēdum. Sed quid si filius accusauit libertum maternum?

P. Fl. esset quàm.

ium, nunquid repellitur? certè leges loquuntur in liberto paterno. Quid si filius accusauit libertum: quia occidit patrem? venia dignus est. Accusare videtur si persseuerauerit vsq; ad sententiam. Et sicut filius repelli tur si accusat eum: ita si refert testimoniũ falsum: se cus si cõtra eũ aduocat. Sed quid si patronus dicat, talis libertus vulnus mortale mihi inflixit: vnde mando tibi, vt accuses post mortẽ meã, sed filius accusauit. & non probauit? nõ repelletur à contra tab. sed si filius patroni accusauit libertum, & crimen probauit, & libertus fuit restitutus, filius non repellitur a contra tabulas liberti post lesionem. Idem dicunt quidam in patrono sed certè aliud: vt notatur supra de iure patrona. lege, cũ qui. hoc dicit cum l. seq. Viu.

a Libertum. Paternum: vt infra ea. l. §. si tamẽ. & multis locis hac leg. not. & not. supra, de in ius voc. l. sed & si §. si autem liberti. & de iure pat. l. enim.

b Accusauerit. Per calumniam: vt infra in fi. & j. l. prox.

c Petierit. Hoc prosequitur. j. eod. l. in seruitutem. sed primũ psequitur hæc lex, & j. l. prox.

d Siue ipse. Quod potest autore tutore. vt C. de autor. pstanda. l. clarum.

e Ignosci. De æquitate: vt dixi. sec' de rigore. vt supra, de minori. l. 3. §. vnde scio.

f Deseruerit. Fact' maior: nã ante desistere potest: vt j. ad Turp. l. 1. §. accusationem. in fi.

g Incideret. Cuius pœna est j. de præuari. l. 3. in fi.

h Non facilè. Quia cum quadam solennitate petitur vt C. de abol. l. 3. in princ. & not. de facile, & difficili: vt & supra, de neg. gest. l. sin autem, in princi. & inf. de aqua quo. & æstiua. l. 1. §. pen.

i Publice. Propter læsitatem principis: vt j. ad Turp. l. abolitio.

k Is demum. Facit infra, de pœnis. l. 2.

l Augere. Quod potest ex causa: vt supra, de ijs qui no. j. l. quid ergo. §. pœna

m Patroni filio. No. filio, vt j. ea. l. §. si libertus, qd facit pro eo quod not. in prin. huius l.

n Accusauit. Quod potest: vt infra qui accusa. non poss. l. penul.

o Desiderauit. Per officium: vt C. de calum. l. 1. non in modũ accusationis: vt C. qui accus. nõ possunt. l. neganda.

p Retorsit. Quasi socium criminis: vt sic repellatur ab accusando: vt C. de libe. cau. l. si filium. & no. ignoscendum ei qui non facit sponte: vt infra prox. §. & supe. & supra, ad syll. l. 3. §. vtrum. & supra, ad legem Aquil. l. scientiam. §. qui cum aliter. & infra, de iure fisci, l. 1. in princ. & infra, de in ius. l. sed si vnus, §. si iussu. & C. de transact. l. si quis maior. & de re iud. l. si se. in princ. & C. de metatis. l. denotum. & supra si quadru. pau. l. 1. §. cum arietes. & C. de admini. tutor. leg. cum quædam. Sed contra supra, ad legẽ Aquil. l. scientiam. §. sed si defendendi. vbi non licet vlcisci: sed hic licet per iudicem.

q Defendere. Accusando. Ac.

r Succurrendum. Ne perdat cõtra tabulas liberti bono. possess. etiam si per calumniam accusat: vt subjcit. non tamen subueniturus, si per calumniam accusat, ne puniatur de calumnia.

s Vel calumniosum. Id est, quæ erat calumniosa, sed iudex ignorabat alioqui repelleret eum, Azo. vt C. ut nemo prima l. si in fi. & facit §. prox. §. cu suis concor. Accur.

t Quienit. Sic supra de inofficioso test. l. Papinianus, §. meminisse. & inf. rem ratam hab. l. amplius. & Inst. de contrah. emp §. sed cõtra sup. de iure patro. l. eũ. §. fi. & l. sequen. Sol. ibi. l. cum facit infra eodẽ. l. in seruitutem.

u Iste §. facit ad hoc q̃ q̃ promittat aliquẽ de certo crimine nõ accusare, si adhibeat in testem contra illũ, & ipse vt eũ repellat, excipit d illo crimine: q̃ tamen non contranunc, pmissioni. de quono. in l. 2. 3. si publico, per gi & fac. j. de adul. & in c. extra de excep.

x In P.F. quia sententia liberti &c. sed hic re ctius.

y Cõcor. c. si qs p capillũ, in glo. super versi. non manifesta. ibi, sed cõtra nemo inuitus accusare cogitur. Et ibi, vt nemo inuit' agere, vel accuare copellatur. 12. q. 2.

quinq; annis, libertum [a] capitis accusauerit, [b] aut in seruitutem petierit. [c] remouetur a contra tabulas bonorum possessione. Si verò accusauerit minor: dicendum est, hunc non excludi: siue ipse, [d] siue tutor eius vel curator accusauerit.

Sed si minor quidem instituerit accusationem, maior autẽ factus sententiam acceperit, benigne erit dicendum, ignoscẽ [e] ei debere: quia maior cœpit. Neque enim imputare ei possumus: cur non deseruerit [f] accusationem, vel cur abolitionem non petierit cum alterũ si fecisset, in Turpilianum incideret: [g] alterum non facile [h] impetretur. Certè si abolitione publice [i] data, repetitiam maior: dicendum est, hunc esse remouendum. Maior enim factus potuit sine timore deferere [k] abolitam accusationem. Is demum [l] videtur capitis accusasse, qui tali iudicio appetit, cuius pœna aut supplicium habuit, aut exilium, quod sit vice deportationis, vbi ciuitas amittitur. Si tamen quis libertũ eo crimine accuserit, cuius [m] pœna non est capitis, veruntamen indicanti placuit augere [n] pœnam. non obest hoc patroni filio. [o]

Neque enim imperitia, aut leuitas iudicantis obesse debet patroni filio, qui crimen leuius intentauit. Sed si nõ accusauit, sed testimoniũ in caput liberti dixit, aut subiecit accusatorem: puto eũ a contra tabulas remouendi. Si libertus maiestatis patroni filium accusauit, [p] & patroni filius calumniæ eum capitis puniri desiderauit: [q] nõ debet repelli hoc edicto.

Idem puto, & si ab eo petitus, retrorsit [r] in eũ crimina. Ignoscẽdum est enim ei, si voluit se vlcisci prouocatus. Si patris mortem defendere [s] necesse habuerit: an dicendum sit, hic quoque ei succurrendũ, [t] si libertũ paternum propter hoc accusauit, medicum fortè patris, aut cubicularium aut quemlibet alium qui circa patrem fuerat? Et puto succurrendũ, si affectione & periculo paternæ [u] substantiæ ducente necesse habuit accusationem vel calumniosam [x] instituere. A cuius te [y] aũt eum dicimus, q̃ crimina obiecit, & causam perorari vsque ad finem effecit. Cæterum si ante quieuit, [z] nõ accusauit. & hoc iure vtimur. Sed & si appellatione interposita defijt, benignè dicetur nõ potuisse accusationẽ.

Si igitur pendente appellatione decessit libertus: patroni filius admitteretur ad bonorum possessionem: [a] quia ante sententiam libertus morte subtractus est. Si patroni filius aduocationẽ accusatori liberti præstitit non est repellendus. Neque enim aduocatus accusat. [b] Si pater testamento cauerit, [c] vt accusaretur libertus, quasi venenum sibi parasset, aut quid aliud in se admisisset, magis est, vt ignosci liberis debeat, qui non sponte [d] accusauerunt. Sed & si accusauerit libertum, & probauerit crimen patroni filium, posteaque hic libertus sit restitutus: non erit repellendus crimen enim quod intendit, etiam perfecit. [e]

Triphoni lib. xv. Disputatio.

XV.

Dem est, & si crimen [f] quidem, quod in liberto probatum est, meruerat [g] capitis pœnam. benignius autem punitus [h] est libertus, veluti tantum relegatus. de calumniatore enim sensit [i] prætor.

XVI.

[k] N seruitutem [l] petisse non is videtur, qui ei, qui in possessione erat seruitutis, petenti se in libertatem contradixit, Verum is, qui ex libertate petijt in seruitutem. Sed & si quis non totum suũ, sed prõ parte, vel vsumfructum in eo suum dicat, vel quid aliud, quod habere non potest in eo, nisi seruus sit, an repellatur, quasi in seruitutem petierit? Quod est verius. Si petierit in seruitutem, & obtinuerit, mox cognita veritate passus sit in libertate morari, non debet ei obesse, maximè si habuit iustam causam errandi. Petijsse in seruitutem non videtur, qui ante litem contestatam destitit. Sed & post litem contestatam: dicendum est, nec id nocere debere: quia non vsque ad sententiam durauit. Si patroni filius [m] in stitutus, vel exhæredatus, in seruitutem libertum paternum petijt, vel capitis accusauit: non nocet [n] hoc liberis eius, qui in potestate non sunt. & hoc diui fratres Quintilio rescripserunt. Si quis bonorum possessionem contra tabulas liberti acceperit, ab omni liberti iudicio repellitur, [o] nec tãtùm si ipsi liberto hæres fuerit scriptus, [p] verũ etiam si impuberi filio substitutus. Nam & Iulianus scripsit, si post vetitam bonorum possessionem adierit impuberis filij liberti hæreditatem patronus, denegari ei debere actiones. Sed & si quid codicillis fuerit patrono relictũ, vel mortis causa donatum, simili modo horum quoque persecutio denegabitur. Nonnunquam planè post petitam bonorum possessionem dabitur patrono legati persecutio, si nihil ad emolumentum eius peruenturum sit: quia fortè rogatus est alij restituere. [q] Præterea non tantum quod ipsi nominatim datum est, id se prætor denegaturum ait, verùm etiam si quid proponas, ad ipsos per alios peruenturum, vt puta, quod per subiectas quidem personas sunt habituri, non restituturi. Dabimus legati [r] petitionem patrono, si seruo patroni dederit [s] libertatem, pretio eius patrono [t] non prælegato. [u] Ei, qui substitutus erit patrono, qui contra tabulas possessionem petierit: actio eius partis, cui patrono [x] possessio data erit, nõ dat. Si patronus sit substitutus, & patronus viuo testatore decesserit, filiũ

a Accusat. Vt & supra de rei vend. l. inter. Sed contra supra, de inoffic. testa. l. fin. in princ. Solu. ibi.

b Cauerit. Idẽ fortè & si cœperit accusare. vt sup. de inofficio. testamen. l. filius. §. multo. & de bonorum possess. l. cum quidam. & de pig. act. l. si seruos. & supra, de aliena. iud. l. nam & si.

c Non sponte. Vt. C. de calu. l. mater, & supra eadem lege. §. si libertus. cũ concor.

d Etiam perfecit. de calumniatore ergo tantum intelliguntur prædicta: vt & infra l. prox. & fa sit infra, de iniur. l. cum qui.

e Dem est. Meruerat, quia vere commiserat crimẽ, & capitale erat.

f Punitus. Quod quandoq; cõtingit: vt supra, de ijs qui no. infa. l. quod ergo. §. pœna.

g Senfit. Vt & supra l. prox. in fi.

h N seruitutem. Supra l. proxima habuistis duo dicta: & vnum positum quando dicatur per calumniã accusare: quãdo dicatur in seruitutem petere, habetis in l. ista: videtur in seruitutem petere &c. Sed si aliquis nõ dicit seruum suum totum, sed pro parte, vel in eo habere vsumfructũ: debet repelli à contra tabulas: sed si aliquis petit in seruitutem, & obtinet: non patitur illam pœnam, dicitur petere i seruitutem & ante lit. contesta. posset tamen pœnitere ante sententiam. sed si filius patroni petit libertum in seruitutem, debet sibi nocere, non suis liberis, qui in potestate ei non sunt. sed si hæres accipit cõtrà. si est scriptus, debet repelli. sed si est relictus à testatore, quod sufficit, repellitur à contra tab. & petit. Viu.

i In seruitutẽ. Facit supra. l. qui est maior. §. si libertus.

k Petisse. Facit §. e. l qui cum. §. accusasse, cum concordan. Sed arg. contra. C. q. accu non poss. l. pẽ.

l Non nocet. Vt & supra de iure patr. l. diui. & facit infra eo. l. quæritur.

m Repellitur. Vt infra prox. §. & supra, de vulg. substitu. l. is qui. & de leg. præst. l. 3. in prin. & de iis qui. ut ind. l. post legatum. §. pen. Acc.

n Scriptus. Ex modico, sed nonne excluditur: & agit ad supplementũ: ut j. de iure pat. l. diui. §. 1. Sol. hic nõ fuit repulsus.

o Restituere. Vt & supra, de inoff. test. l. Papinia. §. meminisse. & de excu. tuto. l. legatarius.

p Legati. Relicti, non tamen pro eodem pretio.

q Dederit. Id est, reliquerit libertus.

r Prælegato. Sed legato relicto.

s Patrono. Instituto ex modico. Auferre

* In P. Fl. si patroni filius sit, vel exhæredat', vel in seruitutem, &c.

t In P. Fl. deest hoc loco negatio.

§ Auferre constat. Et facit ad id, quod diximus supra eo. l. etiam. §. si capitis.

Iberto. Si libertus decedit intestatus sine liberis, primo vocatur patronus, & patrona: eis non existentibus, vocatur filij, & filiæ patroni, vel patronæ, & cognati patroni, qui proximi sunt. Super l. ista no. & aduertatis vnum, quod necessarium est scire in toto isto tractatu, qñ non debet patronus præteriri: & quando potest impunè præteriri. Quidam dixerunt ex quo libertus decedit sine liberis, non debet patronus præteriri supra l. i. & 2. sed contra eos est, quia si decedit sine liberis, vide: vt quòd aliæ personæ debent vocari. Quid si habet ascendentes? Videtur q̃ debent vocari. infra de suis & le. l. intestato. quid si habet collaterales primi gradus: excludunt patronum. Instit. de ser. cog. & ideo semper debetis exemplificare si libertus decedit sine liberis & parentibus, & sine collateralib. primi gradus: tunc vocat patronus. Viu.

Cõcor. ca. & multæ. in lo. super ver. hæreditatẽ, ibi, nã matri etiã succedit spurius filius, & testamentũ matris potest dici inofficiosum. 15. q̃ 1.

In primis. Etiam ante patrem, & fratrem liberti: vt hic, & infra, de suis & legi. l. intestato. Sed hodie cõtra in vtroque secũdum Azo. vt Instit. de ser. cog. in princip. licet Io. in fratre dicat non corrigi.

Patrono, & patronæ. mortuis, & est datiui casus.

Proximi. Cognati eorum usque ad quintum gradum: vt Insti. de succes. libe. §. multis.

Patronæ. CASVS. Liberi patronæ licet sint vulgo quæsiti, succedunt liberto materno. liberti patroni ita demum succedant, si sint legitimè quæsiti.

Etiam vulgò. Facit Instit. ad Orfici. §. pen.

I patronus. CASVS. Si patronus est institutus ex minori debita portione, & testamentum dixit falsum, & non obtinuit: repellitur à contra tabulas. sed si patronus in parte debita est institutus: repellitur a contra tabulas, siue adijt, siue non.

Obtinuisset. Id est, succubuisset. & sic facit. sup. de inoffi. test. l. Papinianus. §. meminisse.

Hæreditatem. Iudicio defuncti delatã, ergo eadẽ ratione supplemẽtum. Sed contra'§. de pet. hær. l. Lucius. vbi qui succubuit in falso, dicit nullum. so. hic destitit ante sententiã. Vel dic fuit calumniatus. ar. de accusat. l. si cui. §. 1. vel verius vt ibi. Item contra C. de inoffi. testa. l. eum. vbi in falso succumbens agit querela. Sol. ibi nihil erat relictum, hic legitima, vel minus. vel ibi per vtramq; viam reducebatur ad nullum, quod non fit per contra tabulas: vt supra, de inoffic. test. l. filio. § fin. vel aliàs solue ut ibi.

XVII.

Iberto sine liberis mortuo, in primis patronus, & patrona bonorum possessionem accipere possunt, & quidem simul. Sed & si patrono, & patronæ proximi sunt aliqui: simul admittentur.

XVIII.

Atronæ quidem liberi etiam vulgo q̃siti, accipient materni liberti bonorum possessionem: patroni autem, non nisi iure quæsiti.

XIX.

I patronus ex minore parte, quàm legitima hæres institutus, falsum testamentum dixisset, nec obtinuisset: non est ambiguum, contra tabulas ei non deferri bonorum possessionem, eo q̃ facto suo perdidit hæreditatem, cum temerè falsum dixit. Quòd si ex debita parte fuerit institutus: siue adijt, siue non, à contra tabulas bonorum possessione repelletur, qñsi debitam sibi portionem acceperit: nec poterit cõtra tabulas bonorum possessionem petere.

XX.

I libertus sub conditione iurisiurandi, quam prætor remittere solet, patronum instituit hæredem: non puto dubitandum quin a bonorum possessione sub moueatur. verũ est enim, eum hæredem factum, Si Titio legatum fuisset, eiusque fideicommissum, vt patrono restitueret, denegatur legatorum actio Titio, si patrono pro debita parte à scripto hærede erit satisfactum. Libertus patrẽnam, & extraneum coniunctim ex parte dimidia hæredes scripsit. Quadrans, ex quo institutus erat patronus, totus ipsi imputari debebit, residuum ex debita sibi parte omnibus hæredibus pro portione cuiusque aufert. Idem seruari conueniet in legato, quod coniunctim patrono, & Titio datum fuerit vt pars legati in portionem debitam patrono imputetur, ex reliqua parte tantum Titio detrahatur, quantum ab hærede pro rata portione. Si libertinus filium emancipatum sub conditione hæredem instituerit, & deficiente cõditione, substitutus adierit: quæro, vtrum patrono aduersus substitutum in partem debitam prætor, an emancipato filio in totam hereditatem succurrere debeat? Respondi, cum pater filium sub conditione primo gradu hæredem instituit: si deficiente conditione, sub qua filius institutus est hæres ad secundum gradum hæreditas pertinet, vel adhuc pendente conditione filius decesserit patrono partis debitæ bonorum possessionem aduersus substitutum comperere. Idemque est, & si filius non petierit bonorum possessionem tempore exclusus, vel repudiauerit. Si vero deficiente conditione hæreditas ad filiũ pertineat: emãcipatum potius tuebitur prætor aduersus substitutum. Existimo autem quoties sub conditione hæres filius scribit, aliàs necessariam esse exhæredationem à substitutis, aliàs superuacuam. Nam si id genus conditionis fuerit, quæ in potestate filij esset: veluti, Cum testamentum fecerit: puto etiam omissa conditione filium locum substitutis facere. Si verò conditio non fuerit in potestate filij: veluti. Si Titius Consul factus fuerit: tũc substitutus non admittitur, nisi filius ab eo nominatim exhæredatus fuerit.

In P. F. incip. Liberti sub conditione &c. Haloan der, q̃d.

potestate: nec impleuit: excluso filio, & admisso substituto, succurritur patrono aduersus substitutum. sin autem non fuerit conditio in potestate filij filius totam hæraditatem à substituto auferret, nec patrono succurretur: quod verum est, nisi ab ipso substituto filius fuerit exhæredatus. Si libertus. ¶ Libertus instituit filiũ emãcipatum. rogauit alteri restituere. filius dixit suspectam. coactus fuit adire; & restituere. nunquid subuenietur patrono, vt debitam sibi portionẽ habeat? Respon. quod sic.

Solet. Vt supra, de cond. inst. l. quæ sub cõditione, in princ.

Satisfactum. Propter hanc enim satisfactionem legatum fuerat Titio.

Residuum. Sub. quod deest ex debito &c. q̃ est hodie tertiam: olim dimidia, ut Insti. de suc. li. §. sed nostra.

Pro rata. Facit §. eo. l. in seruitutem. §. fi.

Hæreditas pertinet. Quia fuit potestatiua.

Bonorum possessionem. Secundum tabulas.

Pertineat. Quia nõ fuit potestatiua, & facit §. de contra tab. l 2. §. si quis ex liberis, & §. si sub ea.

Existimo. Facit C. de institu. & substitu. l. 3.

Sed is cui. Effectum hæres est, vt §. quod cum eo. l. si filius. §. 1. & facit C. de inoffic. test. l. 1.

Onus. Ad hoc §. de acquirenda hæreditate. l. cum hæreditate.

Extribus. CASVS. Si tres sunt patroni, & libertus decedit eis præteritis: si vnus omittit petere bonorum possess. alij duo uiriliter vocantur. Viuia.

Ex tribus. Facit C. quando non peten. partes. l 1.

P. F. & si filius vel nõ petierit.

I filiusfamilias. CASVS. Filius famil. miles manumittit: illius liberti est patronus. vnde debet vocari ad contra tab. liberti ipse & filius eius, nõ autem pater eius.

Patri. Vt §. de iure patro. l. seruũ. in princ.

I libertus. CASVS. Libertus instituit extraneũ, præterijt patronũ, patronus dedit sese alicui in arrogationẽ. nũquid poterit vocari ad contra tabulas? fic. si vero institutus omisit hereditatem, succedit ei tanquam legitimus hæres, sed si decedit libertus relicto patroni filio, & ex altero filio duob. nepotibus: uiuente filio, nepotes non admittunt. sed si libertus decedit relicto uno filio ex vno patrono, duobus ex alio omnes æqualiter vocantur.

Bonorum possessionem. Vnde legitimi, vt Instit. de bon. poss. §. cunq;.

Proximum. Vt §. de oper. lib. l. à duobus, & de legitut. l. tutela. §. si duo. Acc.

Duos reliquisset. Nõ nepotes. Filij. n. cum nepotibus nõ admittuntur. Azo.

Ommuni. CASVS. Libertus erat duorum patronorum: alter coegit libertum iurare ne nubat: alter viuo liberto decessit: nunquid ille q̃ coegit, perdit ius patronatus: sic & bonorum possessio. accrescit alteri. Viuia.

Vxorem

In P. F. amiserit.

XXI.

Xtribus patronis vno cessante bonorum possessionem petere, duo æquas partes habebunt.

XXII.

I filiusfamilias miles manumittat, secundum Iuliani quidem sententiam (quam libro xxvij. Digestorum probat) patris libertum faciet: sed quamdiu (inquit) viuit præfertur filius in bona eius patris. Sed diuus Adrianus Flauio Apro rescripsit, suum libertum eum facere, non patris.

XXIII.

I libertus præterito patrono extraneum instituerit hæredem, & patronus antequã contra tabulas bonorum possessionem petierit, in adoptionem se dederit, deinde scriptus omiserit hæreditatẽ: patronus tutorum bonorum liberti possessionem, vt legitimus petere põt. Si libertus intestato decesserit relictis patroni filio: & ex altero filio duobus nepotibus, nepotes non admittentur quã diu filius est: quia proximum quemque ad hæreditatem liberti vocari manifestum est. Si autem ex duobus patronis alter vnum filium, alter duos reliquisset: dixit viriles inter partes fieri.

XXIIII.

Ommuni liberto, si ex duobus patronis alter iusiurandum exegerit,

Vxorem ducat. Per quod ꝑdit ius patronatus, vt §. de iure patro. l. qui contra. Accur.

Decesserit. Alter patronus, quo casu ad suꝑstitē, non filiū præmortui defertur, ut hic, & §. de ope. lib. l. a duobus. Sed in eo quod de iuramento dicit, videt cōtra §. de iureiu. l. si duob. ubi dicit, ꝙ portio amittentis alteri non accresc̄it. Sed ibi libertus iurauit, & ei suum saceramētum prodesse debet: hic verò non iurauit, nec aliquid fecit, qđ sibi prodesse debeat: imò hic culpa fuit quod pauit in delicto iubēti patrono. vel dic vt ibi. & fecit sup. de authoritate præstan da. lege, si seruus cōmunis.

Olim licuit cuilibet totā hæreditatē suā relinquere alteri. sed Falcidius statuit qđ quarta ꝑs hēditatis debeat relinq legitimis hēdibus. c. responsa prudētū, in gl. d. 2.

Vandiu. CASVS. Si patronus est præteritus a liberto, & alter institutus quandiu potest dari bonorum possess. cōtra tabulas patrono, dabitur debitorib. hæreditarijs exceptio aduersus hæredem, si conueniantur.

Si non in ea. Verba exceptionis. sic infra de except. rei iudi. l. 2. & de actio. & obligat. l. qui cum hærede, sed hodie videtur cōtra, vt C. de peti. hæredi. l. fi. §. finautem.

Iberto. CASVS. Libertus habebat in bonis octoginta. legatus fuit ei fundus, qui valebat quadraginta, & decessit, patronus uocabitur, quasi sint in bonis centum. nec refert vtrum hæres institutus repudiet legatū liberto relictū, necne. Viuia.

Liberto. Ad intellectum huius legis est. §. de iure patrona. l. si libertus. in prin.

[a] Ampliorem. Scilicet centum viginti.

[b] Repudiatum. Ab hærede legatarij. Accursius.

[c] Legatarijs. Scilicet ad eorum commodum.

Viuo filio. CASVS. Si viuo filio patroni exhæredat nepos patroni, ista exhæredatio nocebit nepoti. Viuia.

Viuo filio. Facit §. co. l. si ex patronis. §. Iulianus.

I in libertum. Si libertus damnatus est de crimine capitali, illud ius quod habebat patronus, si non esset condemnatus, hoc non perdet: eadem dicenda sunt in bonis eorū, qui mortem sibi conscierunt. Vi.

[d] Animaduersum. Vt quia suspenditur propter delictum, & habes idem §. de bonis da. l. cum rō. §. j.

Vi ex causa. CASVS. Si quis manumittat ex fideic. vocatur ad contra tabulas, & si sit filius ea intentione rogatus manumittere: vt plenum ius patronatus habeat: potest imponere operas, & vocabitur ad bono. possi contra tabulas. Viuia.

Ab eo petere. Cōcord. C. de operis liberto l. 2. & de contra tabul. lib. 1. & supra titu. 1 l. Cerdonē, & l. Campanus. & §. de suis & legit. l. 3. secundo respon. & supra, de legatis primo. l. videndum, & de in ius uocan. l. is quoque. Acc.

[e] Imponere. Speciale in filio. in alijs cōtra. vt §. hac l. cum alijs, quæ in hoc ei cōcordant. sed & in filio videt cōtra §. de fideicō. liber. l. si filius, in prin. sed illā secūdū istum intelligē, vel solue ut iibi.

I quis libertum. CASVS. Ego libertum paternum petij in seruitutem, vt cām euictiōis mihi p̄staret, non amitto beneficium bon. posi. quia non petij per calum. vt §. e. l. qui cum maior.

[f] Aliàs postea.

[g] Non amittit. Licet succumbat in eo qđ ad seruitutē vocat. & facit §. de nego. ge. l. at qui. § cū me. & §. de iniurijs. l. qui de libertate.

Ationo. CASVS Patronus habebat libertum, libert⁹ fundū, quē ab eo emit, ei legat: si patronus patron⁹ agnoscit legatū, non petet bo. posi. nec si is fundus patrono euincer etur: quia eum patronus liberto vendiderat.

[a] Patrono. Facit §. de dote prælegat. l. licet.

I libertus. CASVS. Fuit libertus meus per alium in seruitutem redactus ab eo manumiss. nunquid debeo vocari ad contra tabu. certè non. Viu.

[b] Ab al. o. Cuius seruus factus est. facit sup. de senat. l. fin. & §. de reli. l. si mulier. & §. ad Tertul. l. 2. § 2. & C. de dig. l. 1. lib. 12. & §. de re iud. l. sæpe. in §. nam & si libertus, & C. de liber. cau. l. principaliter.

[c] Manumisit. Scilicet postea.

Si patronus. CASVS. Si patronus nō aluit libertū suum, in iure patronatus (lege Ælia Sētia prohibente) non poterit succedere, vt §. de iure pat. l. adigere. Viuia.

[d] Imposita. Vt operas. Acc.

[e] Pertinet. Vt sunt liberi, vel hæredes ad quos operæ quandoq; producuntur: vt §. tit. 1. l. si operā, & facit ad hanc l. §. de lib. agnosc. l. alimenta, & §. de iure patro. l. diuus. Acc.

[f] Institutus. Scilicet patronus.

I libertus. CASVS. Libertus habebat duos patronos: vnum prēterijt, alterum ex semisse instituit. prætertus ab institutto, & ab altero poterit auocare debitā portionē. Simile §. de inoffic. testa. l. mater. & §. si pars hære. Viuia.

[g] Satisfieri oportet. Sic §. eo. l. ex patroni. in prine.

Liberto. CASVS. Seius libertum suum instituit: vsumfru. fundi Mœuio legauit: libertus decedit ꝓterito patrono libertus fundum, quem ab eo alienum emerat: legauit, & constituit patronus ad se pertinere legatum. Contra tabulas bonorum possessionem accipere non potest, & si nihil profecit ei legatum, quia alienam rem legauerat ei libertus, quia patronus ipse eum liberto vendiderat.

In P. Fl. admit ei⁹ libertatis. In vet. admit ei ius libertinitatis causa impositorum.

Modestinus lib. singu. de manu. XXXIII.

I patronus non aluerit libertum: lex Aelia Sentia adimit ei libertatis causa impositā, tam ei, q̄ ipsi ad quem ea res pertinet: itē hæreditatē ipsi, & liberis eius, nisi hæres institutus sit: & bonorū possessionem, ꝑter quā secundū tabulas.

Tabulamus lib. singulari. XXXIIII.

I libertus cùm duos patronos haberet, alterum prætermisit, alterum ex semisse hæredem fecit, & alteri extraneo semissem dereliquit: scriptus quidem patronus debitā, sibi partem immunem habet. de cætera aūt parte patroni, q̄ supra debitum ei relicta est, & de semisse extraneo relicto, alteri patrono pro rata portione satisfieri oportet. g

Item libro iij. epistolarum. XXXV.

Liberto suo hærede Seius vsumfructū fundi Mœuio legauit. libertus Mœuio hærede relicto decessit, quæro, cū contra tabulas testamenti petierit Seij filius a duersus Mœuiū, vtrū de ducto vsufructu pars debita fundi ei restituēda sit, an solida, quia eorum bonorū acceperit possessionem, q̄ liberti fuerint, cum moreretur filius? Respondit, vsumfructum in causam pristinam restituēdum puto. Optimū ita q; erit arbitrū postulare, vt arbitrio eius vsusfructus in integrum restituatur.

XXXVI.

Ibertus, qui soluendo non erat, præterito patrono extraneos reliquit hęredes. Quæro, an possit patronus petere contra tabulas bonorū possessionem? Respondi. Cūa scriptis hæredibus adita est hæreditas, patronus contra tabulas bonorum possessionē pōt petere: quia soluendo hæreditas est. q̄ inueniat hæredē. Et sanè absurdum est, ius patroni in petēda bonorum possessione contra tabulas aliorum computatione, non iudicio patroni æstimari: auferiq; patrono, quod modicum vindicaturus est, multi enim casus interuenire possunt, quibus expediat patrono petere bonorum possessionem: quamuis æris alieni magnitudo, quam libertus reliquit facultates patrimonij eius excedat, veluti si prædia sunt aliqua ex bonis liberti. in quib. maiorū patroni sepulchra sint, & magni æstimat patronus bonorū possessionis iura pro parte ea ad se pertinere: vel aliquod mancipium, quod non pretio, sed affectu sit æstimādum. Non ergo ideò minus habere dēt ius petendæ bonorum possessionis. quia aīo potius quàm aliorum computatione bona liberti æstimat: cum eo ipso sufficere patrimoniū videri possit, quòd & hæredem habeat, & bonorum possessorem.

In P. F. bonorū possessione iura &c.

XXV.

Vādiu patrono bonorū possessio partis debitæ dari potest, exceptio debitorib. datur aduersus hæredem petentem, Si non in ea cā sit patronus, ut bonorum possessionem pro parte debita contra tabulas petere possit.

XXVI.

Iberto octoginta habenti, fundus quadraginta legatus ē. is die legati cedēte decessit ex traneo hærede instituto.

Respondit, posse patronum partem debitam vindicare. nā videri defunctū mortis tempore ampliorē habuisse rē centum, cùm hæreditas eius pp computationem legati pluris venire possit. neq; referre, hæres in vitutus repudiet legatum liberto relictum, necne. nam & si de lege Falcidia quæraē: tale legatū, quamuis repudiatum, in quadrātē hæreditatis imputatur legatarijs.

Idem libro iij. Quæstionum. XXXII.

Viuo filio [b] si nepos exhæredetur: nocebit ei exhęredatio ad bona libertorum auitorum.

Florentinus lib. x. Institutionum. XXVIII.

I in libertum animaduersum erit: patronis eius ius, quod in bonis eius habituri essēt (si is, in quē animaduersum ē, sua morte decessisset) eripiēdum nō est: sed reliquam partem bonorū, quæ ad manumissorē iure ciuili nō pertineat, fisco esse vindicandam placet. Eadem seruantur in bonis eorū, qui metu accusationis mortem sibi cōsciuerint, aut fugerint quę in damnatorum bonis constituta sunt.

XXIX.

Vi ex cā fideicommissi manumittitur, est quidem libertus manumissoris, & tam cōtra tabulas, quàm ab intestato ad bona eius venire pōt quasi patronus: sed operas ei imponere non potest, nec impositas ab eo petere.

Sed si defunctus filio suo legauit seruum, & rogauit, ut eum manumittat ea mente, vt plenum ius patroni habeat: defendē dū est, posse [e] eum operas iure imponere.

XXX.

I quis libertum paternum in seruitutem ea voluntate petierit, ut causam euictionis sibi conseruet: non amittit [f] beneficium bonorum possessionis.

Marcellus lib. ix. Digestorum. XXXI.

Patro-

IVlianus. Vos habuistis plura, propter quę patroni repelluntur a iure patronatus: in l. ista ponitur aliqua, scilicet si patronus impositas operas ei reuendiderat: repellitur a contra tabu. poss. Sed si duo sunt filij patroni, vnus reuendidit operas, nocet ei: sed non nocet fratri.

¶ Si libertus. Si libertus instituit hæredem, & ipse libertus fuit occisus: si hæres adiuit hæreditatem antequam vindicaret mortem defuncti, vel de familia quæstio habeat, nec ipsi patrono contra tabu. bon. possess. dabitur.

a Iulianus. Facit ff. de iur. patr. l. ficut. & ff. tit. 2. l. libertus qui & no. C. de ope. lib. l. si quam.

o De familia. De hoc dic vt C. eodē, l. cum fratrem.

QVæritur. Si filius patroni exhæredatur, nepotes ex eo quamdiu, in sui patris, qui exhæredatus est, potestate sunt, ad bo. poss. liberti nō admittūtur. ii autē effecti fuerint sui iuris: nihil obstabit illis, quo minus admittantur ad bo. possess. liberti.

Si filius liberti. Si libertus habet filiū, & eum instituit, ille omittit paternam hæreditatem: profecit patrono, ut si filius habet substitutum, vocetur ad cōtra tabul. uel si non habet, ei succedat, vt ff. de leg. hęred. l. in testato.

Exhæredato. Mala mente parentis

Per alios. Sic C. de hęre. instit. l. neque. & facit supra e. l. qui in seruitutem. & l. quod si pater. & supra de iure pa. l. qui contra.

Patroni. Si filium patronꝰ & filia mea ita data in adoptiua familiā, poterit vocari per contra tab. vnde legitimi ad bona libertorum meorum. Viuia.

I pater.

Si ego patronus exhæredo filiū hoc adiecto, volo, quod iura patronat' sint tibi salua: nō officio filio, quin vocē ad contra tab. in bonis liberti, quia hic nō videtur mala mēte exhæredatus, supra eodē l. si patronus, §. si quis.

Exhæredare. Vt ff. ea. l. si patrono. §. 2. sed ff. titu. 2. si operarum. in fi. contra. Solu. ut ibi.

I libertus.

Libertus satisfecit patrono ī debita portione. nā quid poterit repelli a contra ta. sic & si eum instituit in debita portione, & insuper legati to. in legato poterit eum grauare, si autem ei non legauit, in portione cum grauare non potest nec legato, uel fideicom. uel substitutione. No. sicut filio nō potest imponi ī quarta debita iure naturæ aliquod grauamen: sic nec patrono.

Manumittere. Facit ad id quod not. C. ad legem Falcid. l. si ea.

Hærede. In omnibus. Accur.

Petierit. Quod seruus manumittat.

Accepta. A patrono.

Portione. De hæreditate in qua sola est hæres patronus. qui non vult manumittere.

Redemi. p substitutum a patrono.

I filius.

Filius patroni hæres extitit: & fratrē suum exheredatum arrogauit. nunquid iste arrogatus post mortem fratris vocabitur ad bono. poss. liberti? certè nō. Paulus tamen existimat hūc, & si nō vt filius patroni ad mittatur, tamen vt filium filij admitti debere. Papinianus. Libertus fecit Titium commilitonem hęredē in bonis castrensibus. alius succedit in alijs bonis. bona castrensia nō sunt auferenda a Titio. sed si patronus non inuenit habere legitimam portionem, de alijs bonis hēbit.

Cum filius Filius liberti dicitur partus suppositus esse, accipit bonor. possessionem utrum patronus possit petere bon. possess. contra tabu. Respon. patroni petitionem in tēpus pubertatis differendam.

Si falsum. Libertus in prouincia exi stens dicitur feciſſe testamentum, & decessisse testatus: alij dixerūt falsum, pronuntiatum est falsum, & est appellatum nunquid patronus poterit petere contra tab. vel eius filiā? sic, & si est falsum poterit succedere ab intestato, uel poterit petere ā bitam portionem.

Si filius. Scilicet patroni exhæredatus mala mente.

Exhæredato. Si tamē a bonis patris abstinuisset.

Noceret. Ioan. dicit, quòd hic debet esse aliud non, vt dicas non noceret, id est, non prodesset.

Azo. tu dic idē siue habeas secundū nō, siue non habeas.

Nocere. Id est, nō prodesse.

Exhæredato. Hic ē sensus si hic filius, qui frater est adoptantis, abstinuisset a bonis patris, non haberet ius in bonis liberti, & sic nunc eum est exhæredatus, talis adoptio sibi prodesset, non debeat, vt habeat ius.

Irrogatur. Vt exhæredatus mala mēte non habeat contra tabulas.

Non obliteratur. Id est, non deletur. sic C. de apostatis. l. 2. qui secus si à Deo adoptetur: qa omni macula abstergitur: ut in Authen: ca, de monacis. ia prin. col. j.

Paulus notat. Corrigens prædicta.

Venit. Vt filij filius.

Quod amisit. Amisit enim ut filius.

Patrono. Verba veteris legis. Azo. & dic quòd mater, & filius manumiserunt seruū cōmunem. Sed cōtra hęc, quæ dicit Paulus infra de uerborum sigmific. l. sciendū. §. item. Solu. ibi. Item cōtra supra de cōtra tab. l. sub condi. §. fi. So. ibi. Item contra in eo tit. de contra tab. l. pen. in fine. Sed expone ut ibi. Itē pīa supra de cōd. & demō. l. fideicōmissum, sed alio casu

N. P.

dicit. Itē contra supra eod. l. qui in seruitutem. Solu. ibi, & eodē modo soluitur ſ. eod. l. quæritur, & leg. qđ si quis a patro. Item no. hic, quod quis nō potest per se, potest p alium. sic ff. de tranſact. l. qui cum tutoribus, & §. quæ res pig. l. 3. & ff. de fideicō. liber. l. si filius. §. erit, & ff. de inoffic. testa. l. filio. §. pen. & §. fin.

Alium. Puta Seium.

Nondum. Quia nondum adijt Seius in paganicis, quod est opus, ut ff. eod. l. etiā. §. ut patronus, quorū causa potest agi, non autem pro castrensibus, ut C. de inoffi. testa. l. fin. §. fi tamē, sed & pro paganicis ita demū si decessit non in militia, aliàs posset testari ut uellet. C. de testa. mili. l. milites. Accur.

Accepit. Destinatione defuncti, non re ipsa.

Eiusdem. Id est, alicuius, cuius pars repudiata etiam in uito accresci, ut C. de ca. tol. §. his ita. hic autem duę sunt, vt ff. de mili. test. l. si certarum. §. Iulianus.

Intestati. Et ita patrono ab intestato, vt ff. de mil. testamen. l. si duobus, & C. de testa. milit. l. 1. & 2. Sed videtur accrescere Titio, ut ff. de mil. test. l. idemque est. Sed illud obtinet cum unus solꝰ est hæres institutus extraneus, non commilito, ut C. de testa. milita. l. 2.

Titius. Si ut legitimus ab intestato paganica possideat.

Manumissorem. Petentem per unde legitimi, & per bono. poss. hęreditatis pe. & accipe. ff. in bonis cæteris, scilicet paganicis quę nondum &c: id est, quæ non erant adita ex testamento, cum nihil Titio auferatur, scilicet de castrensibus.

Bonorū poss. Vnde liberi, quæ est prima inter eas quæ deferuntur ab intestato.

Accipere possit. Vnde legitimi.

Et sine dubio. Altius exordit, & concor. ff. de iure fisc. l. edicto. §. cū ante. & de adul. l. 1. §. fin. & l. seq. & l. si maritus in prin.

Non intelligitur. Sic sup. de acquirenda hæreditate. l. filius. & de inofficio. testamem. l. filio. in fi. & de tur. & cur. da. l. Seiæ.

Sed & si patrono Redit ad primum.

Controuersia. Suppositi partus.

Dicendū. Vt differat. uel ut ei data non ualeat: & hoc probat planè &c.

XXXIX.

Atroni filia, si in adoptiua familia sit, ad bona libertorum paternorum admittitur.

XL.

I pater exhæredato filio ita cauit, vt ius in libertum saluum ei esset: nihil ei ad hanc rem nocet exhæredatio.

XLI.

I libertus patrono, quod ad debitam portionem attinet satisfaciat, inuito tamen aliquid extorquere conetur: quid statuendum sit, quæritur. Quid enim si ex parte debita instituto, decem præterea legentur: & rogetur seruum proprium, qui sit decem, vel minoris pretij, manumittere? Iniquum est, & legatū velle percipere, & libertatem seruo nō dare: sed parte debita accepta, & a legato temperare, & libertatem imponere nō cogi, ne seruum fortè de le malè meritū cogat manumittere. Quid ergo, si solo hērede eodē instituto, idē libertus petierit? Si substitutum habebit: æque decreti remedium poterit procedere, vt accepta debita portione cętera pars ad substitutum perueniat: ita vt si fortè seruus redemi potuisset, prętaretur libertas. Cessante verò substitutione, patronū hērditatē liberti amplectentem prætor, & de fideicōmisso cognoscit, libertatem seruo eū imponere cogat.

Idem libro xlj. Quæ. Citionum. XLII.

XXXVIII.

QVæritur, an filio ex hæredato etiam nepotes ex eo a bonorū posſesſione liberti excludantur? Quod vtique sic dirimendum est, vt viuo filio donec in potestate eius liberi manent, non admittantur ad bonorū possessionem, ne qui suo nomine a bonorum posſesſione submouētur per alios eam consequantur. Si autem emācipati a patre fuerint, vel alio modo sui iuris effecti: sine aliquo impedimento ad bonorum posſesſionē admittantur. Si filius liberti, patris sui hæreditatem omiserit: hoc patrono proficiet.

Vlianus ait, si patronus libertatis causa imposita libertæ reuendiderit: filium eius a bonorum posſesſione submoueri: scilicet quia nec contra tabulas testamenti liberti bonorum possessionem accipiet, quoties pater eius donum, munus, operas liberto reuēdiderit. Planè si patroni filius libertatis causa imposita reuendiderit: nihilo minus familiam bonorum posſesſionē cōtra tabulas liberti accipere ait: qa filius reuēdendo libertatis causa impositā, fratrē suum non submouet:

Si libertus hæredem scripserit, isq; prius, quā de familia quæstionē haberet, adierit hæreditatem: patronum ad contra tabulas bonorum posſesſionem non admitti, Iulianus ait. debuit. n. & patronus liberti necem vindicare, quod & in patrona erit dicendum.

Quod enim una nia prohibēt, alia non pmittitur. & facit c. ul. in glo. super ver. ut ipso mali text. poss. med. ibi. & qđ nomine, meo exara de off. dleg.

a Habere potuit. Vt & supra de contra tabu. l. sed & si decesserit.

IVlianus putat. Libertus instituit quendam pro dimidia. & alium pro alia dimidia: quæ dã substituit. dum deliberaret institutus, & substitutus, patronus petit contra tabul. si non adiuit heredi. patronus succedit ab itestato contra tab.

b Pro parte dimidia. In alia Sei⁹ fuit institutus: sed soli Titio patronus fuit substitutus.

c Eo. Scilicet Titio.

d Accepit. Et sic contra Titium, & Seium.

e In possessionem. Secundum tab. quę excludit contra tab.

f Auferantur. Vt §. eod. l. si libertus sub condi. qui habet secundum tabul. ut §. de secun. ta. l. 2. §. si sub condi. Sed videtur hunc amodo ex iudicio non admitti qui petit contra tabulas. eo. l. in seruitutem. §. si quis bonorum Respō. hic fit, ne fiat prę iudicium cohæredi.

SI patronũ. CASVS. Tu patronũ instituisti ex debita portiõe. rogasti eum, ut alicui daret fundũ pure, & ei legatum sub conditione à cohærede reliquisti: certè nõ tenetur patronus legatũ a se relictũ præstare nisi adueniente conditione sui legati.

Patronus. Si patronus instituitur hæres, & ei legatur seruus, vt habeat portionẽ: certè non petet contra tab. Item libertus dedit debitam portionem patrono: postea auctũ est patrimoniũ eius an patronus possit plus petere? certè non, nec ideo poterit conqueri, quod non habet legitimã portionem.

g Institutus. Tu liberius.

a Eique. Patronо.

b Leges. Id est, præleges a cohærede.

c Fideicommissũ. Fundi pure relicti, quod nunc fit cõditionale & facit supra de leg. j. l. quidam. §. pen.

d Decesserit. Nã tempus mortis inspicitur, ut supra eod. l. 2 §. i & j prox. §.

e Institutus. Facit supra ad leg. Falc. l. serui qui.

f Ab eo. Cohærede a quo &c.

res per appellationẽ extracta erat: defuncta medio tẽpore patroni filia, quã libertus hæredẽ instituerat, filio mulieris seruauit diuus Marc⁹ eã partẽ bonorum, quã filia patroni, vel iure testati, si uixisset, hæ̃ potuit.

Idem libro nono [illegible] num. XLIII.

IVlianus putat patronũ, qui Titio pro parte dimidia hærede isti tuto, substitutus eo de liberãte bonorum possessionẽ cõtra tabulas accepit, si postea Titius nõ adierit hæreditatẽ: nihil ei, qui adijt hæreditatẽ, abstulisse: nõ magis, quã si sub cõditione fuisset institutus. igit Titio deliberãte, res in incerto erit, vtrũ ne semis ex substitutiõe in possessionẽ cõuertat, an Titio adeunte singulis hæredib. partes debitę auferantur.

Paulus [illegible] sionum. XLIIII.

SI patronum ex debita portione hæredem instituas, & purè roges fundũ dare, eique sub cõditione tantundem leges: in conditionem fideicommissum redigitur: erit tamẽ & hic quod moueat. onerabitur. n. patronus satisdatione fideicommissi. Sed dicendũ est ab eo fideicõmissario cauendũ, a quo patrono legatũ est, vt vndique patronus suum ius habeat imminutum.

Patronus hæres institutus, legato ei seruo, per quem suppleretur debita ei portio, non petet contra tabulas bonorum possessionẽ, quãus seruus clausis tabulis decesserit. Si ex bonis, q̃ mortis tempore fuerũt, debitam partem dedit libertus in hæreditate, vel legato, seruus tũ post mortem liberti reuersus ab hostib. augeat patrimonium: non potest patronus propterea queri, q̃ minus habeat in seruo, quam haberet, si ex debita portione esset institutus. Idem est & in alluuione, cum satisfactũ sit ex ijs bonis, quæ mortis tpe fuerunt. Idem & si pars legati liberto relicti ab eo, cui simul datum erat, vel hæreditatis, nũc illis abstinentibus accrescat.

XLV.

IPatronus ex sexta. & seruus eius ex reliqua parte fit hæres instituus: nec ex serui portione fideicommissum debetur. At si seruus duntaxat hæres institutus est: puto nec hic ex debita portione præstandum.

XLVI.

Aulus respondit. Patronus, qui deceptus falsum iudicium testatoris secutus est: bonorum possessionem cõtra tabulas testamenti liberti petere non prohibetur.

Idem libro vj. Responsorum. XLVII.

Aulus respondit, ex hæreditarionem ne

Vel hæreditatis. Nam etiam hæredi hæredis accrescit, vt C. de cadu. tol. in §. his ita.

i Patronus. CASVS. Patronus est hæres institutus ex sexta parte: ex residua seruus eius. nunquid propterea poterit grauari patronus legatis & fideicom. sic, ut nõ diminuatur eius legitima portio. hoc dicit.

g Ex sexta. Quæ nõ facit tertiam patrono debitam.

h Ex reliqua parte. Patrono debita, quę est tertia.

i Aulus. CASVS. Si patronus per errorem iudicium liberti, qđ credebat verum, approbauit: non propterea repellitur a contra tabu. bono. possess. Sic & filius, qui deceptus approbauit iudiciũ paternũ. §. de inoff. testa. l. nihil. Viuianus.

k Non prohibetur. Vt & §. de pet. hær. l. legitima. Sed contra j. si quid in fraud. pat. l. 3. in prin. Sol. ibi errauit in iure: hic in facto.

l Aulus. CASVS. Exhæredatio facta a patrono de nepote non mala mente, nõ nocet nepoti, aliàs noceret, & repelleretur a bo. possessione contra tab. libertorum aui.

Quæro. Quædam Titia dicebat, lã pr̃meus mittebat mihi tota die literas, quibus conquerebatur, quòd a libertis veneno appetitus eẽt. an ti eas literas secuta filia accusat liberros de morte patris, repellatur a cõtra tabul. non. Accedit supra ad Syl. l. si quis. § j.

Patroni, Si filius patroni misit liberto suo epistolam di-

ẽs sic, quia semper iuisti obsequiosus erga me, pmitto ti bi liberã testamenti factionẽ. nunqd ex hoc assequatur liberam testamenti factionẽ? Resp quòd non. Paulus respõ. Nepos aui sui vocatur ad bon. pos. contra tab. liberti, si ab eo iniustè exhæredatur. Paulus resp. Si filij prætériti sũt a patre milite, habentur pro exhæredatis tamen ista prętérito non excludit eos a bonorum pos. contra tab. liberti.

a Notæ gratia. Id est, non male mente ut & §. eo. l. si patronus. §. fi. & §. ad leg. Falc. l. qui fundum. §. qui filios, & infra de assig. li. l. 1. §. sed & si exhæredato, & supra fulut. matr. l. si uero. §. fi filium.

b Prodesse. Id est, non nocere,

c Secura sit. Vt & supra eodem. l. qui cum maior. §. fi.

d Non uideri. Vt C. eo. l. fi. contra. Solut. ibi. & facit. §. e. l. etiam. §. 1. & 2. & j. ne quid i loc. pu. l. 2. §. si quis.

e Liberti. Sed nõ cui, ut subijcit, & in fi. de hæred. quæ ab intesta. §. cũ aũt, & est rõ, quia ad hoc ut quis admittatur p̃ unde liberi, oportet quòd sit de liberis. uel si per unde agnati. quod fuerit agnat⁹, & sic cognatus, ut infra de iuis & legi. l. Titius, & vnde cognati. lege 2. §. quis proximior in fin. & ad bona liberti admittitur & qui nũquã fuit eius cognatus.

f Habeantur. Vt C. de test. mili. l. sicut.

g Paternotum. Supra e. l. si patronus. in prin. contra. Solut. ibi.

Q Vero. CASVS. Patronus, uel eius filius libertum suũ de effractura accusauit. nunqd repellit a cõtra tabul? sic, si accusatio fuit ex causa, quæ non notæ gratia, sed alio consilio adiecta esset, nocere ei non oportet, quò minus contra tabulas libertorum aui bonorum possessionem petere possit.

Quæro an si Titia patroni filia iactaret Titiũ patrem suum prius, quam moreretur, literas ad se fecisse, quib. adijceret: se per libertos suos maleficijs appetitũ: easq; literas secuta post mortem patris libertos accusaret: an quid ei prodesse possit hęc accusatio? Paulus rñdit, eã, quæ ex volũtate patris accusauit, non debere repelli a bonorũ possessione contra tabulas: quoniam non suum iudicium, sed alienum secuta sit. Patroni filius epistolam talem liberto emisit: Sempronius Zoilo liberto suo salutẽ. Ob merita tua, fidemq̃ tuam quam mihi semper exhibuisti, concedo tibi liberam testamẽti factionem. Quæro, an patroni filio nihil relinquere debeat? Paulus Respondit, eum libertum, de quo queritur, liberam testamenti factionem consecutum non videri. Paulus respondit, nepotem etiam post mortem aui conceptum superstite liberto, bonorum possessionem contra tabulas aui liberti petere posse, & ad hæreditatem eius legitimam admitti. responsum enim Iuliani tantum ad hæreditem legitimam, item ad bonorum possessionem aui petendam pertinere Paulus respondit. Quamuis filij a patre milite prętériti pro exhæredatis habeantur: tamen nõ eousq̃ silentiũ patris eis nocere debere, vt & a bonis libertorum auitorum repelli debeãt. Idem responsum est etiã de bonis libertorum paternorum.

In P. F. excusatio.

In P. F. executa.

Scæuola Libro secundo responsorũ. XLVII.

QVæro de eo qui libertum effractur̃ę crimine accusauit? Respondi: Si eiusmodi affractur̃æ crimine accusatus fit ex quo, si probare tur, in metallum datus esset: denegandam bono rum possessionem.

Paulus lib. tertio sententiarum. XLIX.

LIberto per obreptio nem arrogato, ius suum patronus non amittit.

Triphoninus lib. xvij. disputationum. L.

NIhil interest, ipse patronus scriptus hæres ex minore parte adierit hæreditatem, an seruum suum scriptum iusserit adire hæreditatem, quam retinet. nihilo minus. n. repulsus erit a contra tabulas bonorum possessione. Si tamen antè quàm iuberet liberti hæreditatem adire, seruum vendiderit, aut manumiserit: & ita ipse nouus libertus, aut em tpor hæres extiterit. Verbis edicti non prohibetur patronus accipere contra tabulas bonorum possessionem. Sed nunquid prætor ei denegare possessorias actiones debeat, si fraudem edicto eius facere voluit, vt pretio vberiore percepto, vel tacita pactione etiam hæreditatis condicio fuit talis, de qua debet in metallum damnari. Viui.

In metallum. Vt quia nocturni, vt infra de effra l. fin.

LIberto. CASVS Si tu fuisti nè arrogas libertũ meũ, præterea non perdo ius meũ, nec repellor a contra tabu. bo. pos. Nã libertus alienus non dẽt arrogari sine patroni voluntate. §. de adop. l. si j. §. ul. Vi. Non admittit. Vt supra de in ius voc. lege, sed & si. §. patronum.

Nihil interest. CASVS. Si patronus institutus sit hæres a liberto: licet ex minori parte, nõ admittitur ad cõtra tabu. similiter & eius hæres. Vnũ scias tis: si patronus instituit a liberto seruum suum antequã iubeat hæreditatem adire vẽdideri, vel manumiserit. nõ repellitur a cõtra tab. nisi hoc in fraudem edicti fecerit, vt & prętium serui, & bono. posse. acciperet: nam tũc repellitur. Sed si scriptus est filius patroni, & adiuit voluntate patroni: patron⁹ repellit.

¶ Si patronus. Patronus fuit institutus ex debita portione, rogatus fuit hæreditatẽ restituere. dixit hęreditatem suspectam. coactus fuit adire, & restituere, nunqd repelli tur a contra ta? Respon. quòd sic.

¶ Si debenti. Patron⁹ debet liberto certam quantitatem pecunię libertus reliquit ei liberationẽ. ille suscepit liberationẽ vel pacto, vel acceptilatione. nunquid videt eius iudiciũ agnouisset sic: & ideo repellitur a contra tab. Viu.

k Seruum vendidit. Patroni, institutum a liberto.

l Bonorum possessionẽ. Quia alius est hæres. non ipse.

† Cõcor. c. & fi illi, i bi, Impiũ em ẽ vt qui res suas Ecclesiæ Christiniũ cõtulerit, dãnũ inferat, & ius ecclesiæ a linare cõtendit. tales igit liberos suc cessor epi scop⁹ absque vlla oppositione ad ius ecclesię reuocabit, quia eos nõ ęq tas, sed etiã im pbitas absoluit. Et gl. in ver. reuocabit. 12. q. 2.

a Cõmodũ. Quia plus vendidit. quia est institutus. Accursius.
b Facilliorque. Scilicet est.
c Patronum habere. Scilicet hereditatem. quasi enim habet pater, cum habet filius.
d Ex voto. Vt infra vnde libe. l. scripto, & de bo. dam. l. cum ratio, & §. de inof. testamen. l. nam & fi.
e Patroni. Mortui. Acc.
f Quem. Filium patroni.
g Hæredem. Patri adoptiuo.
h Hæres. Liberti. Accursius,
i Vt patris. Scilicet adoptiui.
k Bonorum possessionẽ. Facit §. de lega. præst. l. filium. §. omnibus.

SI eũdẽ. CASVS. Accusaui libertum paternũ de crimine capitali per calumniã. non potero vocari ad contra tabul. vt dixit Labeo: sed videtur contra: quia Paulus contra dicit. Accusaui quẽdam seruum de crimine capitali: ille ẽ fact⁹ libertus patris mei. nunquid vocabor ad contra tabu. eius? & certè nihilominus. Viui.
l Et tu. Filius patroni.
m Manumisit. Scilicet ante. nam dicit libertum.
n Imò contra. Scilicet quandoque, vt probat. Acc.
o Seruum. Scilicet alienum.
p Fuerit, factus. qa fortè emit. non em facile poterat desistere, vt ar. §. e. l. qui cum maior. §. 1.

DE LIBERTIS municipum &c.

ADDITIO. De libertis singularum personarũ superiori tit. dictum est. verũ quia aliqui sunt liberti vniuersitatũ, ponitur huiusmodi titu. & quod ius habeat vniuersitas. in eis videamus. Viuianus.

MVnicipibus. CAVS. Municipes alicuius municipij manumittũt seruum suum cum iuris solennitate, valet. & qđ ius priuatis in suis libertis datur. idem eius municipes habere possunt. & sic bonorũ possess. vnde legitimi, & succedere ab intestato, Vnum sciatis, si municipes non petunt intra tempus quod deberent, excluduntur. Viuia.
q Municipibus. Id est, ipsi vniuersitati.
r Non possunt. Scilicet facilè secundũ Ioan. vt §. de ori. iu. l. 2. §. deinde qa difficile. Azo. & sic intelligit ff. de acqui. poss. l. 1. ff. fi. & §. ꝺ do Io. l. si ex dolo. §. 1.
s Per alium. De hoc non est dubium, vt infra de acquirenda possess. l. 2.
t Possit. Vt supra ad senatusc. on. Trebel. l. omnibus.
u Senatusconsulto, Cuius verba non habemus, sed facit C. de hære. instit. l. hæreditatis. Item & legitima defertur patrono hæreditas liberti, vt infra de suis & legi. l. 3. §. si municipes.
x Et bonorum quoque. Vt & supra de bono. possess. l. 3. §. municipibus, & facit supra de arbit. l. item si. §. principaliter.
y Poterunt. Eligẽdo, & decernendo syndicum vel actorem.

DE

Vlpianus libro viii. ad edictum. I.

MVnicipibus plenũ ius in bonis libertorum, libertarumque defertur: hoc est, id ius quod etiam patrono. Sed an omnino petere bonorum possessionem Possint, dubitatur. Mouet enim, quod consentire non possunt: sed per alium possunt petita bonorum possessione ipsi acquirere. Sed qua rõne senatus censuit, vt restitui eis ex Trebelliano hæreditas possit: qua ratione alio senatusconsulto hæredib. eius institutis liberto acquirere hæreditatem permissum est: ita bonorum quoq; possessionem petere dicendum est: temporeq; bonorum possessionis petendæ cedere municipib. exinde, ex quo decernere de petenda poterunt. quod & Papinianus respondit.

*In P. F. delibertis vniuersitatum.

*Aliàs, & qua.

DE ASSIGNANDIS LIBERTIS.

ADDITIO. Quia liberti, de quorũ operis, & bonis, & quorũ iure patronatus dictum est, plerunque assignanꝺ, ponitur ti. de assi. lib. a patre inter liberos. nã aliquãdo habet pater plures liberos, & vult uni assignare libertũ suum, quod facere licet: & ideo dicit ti. de assig. lib.

TITVLVS III.

DE ASSIGNANDIS LIBERTIS.

Vlpianus libro xxxiii. ad edictum. I.

ENatusconsulto, quod factum est Claudianis temporibus, Vello Rufo, & Hosterio Scapulo consulibus, de assignandis libertis in hæc verba cauetur. Si quis duos, plures ve liberos iustis nuptijs quæsitos in potestate haberet de liberto, liberta ve sua significasset, cuius ex liberis suis eum libertum, eamve libertam esse vellet: is eave quando is, qui eum eamve manumisit iter uiuos, vel testamento, in ciuitate esse desisset, solus ei patronus, solave patrona esset, perinde atque si ab eo, eave libertatem cõsecutus, consecutave est; vtique si ex liberis quis in ciuitate esse desisset, neque ei liberi vlli essent: cæteris eius liberis, qui manumisissetꝺ, perinde omnia iura seruentur, ac si nihil de eo liberto, ea ve liberta is parens significasset. Quamuis singulari sermone senatusconsultum scriptum est: tamen & pluribus liberis. & plures libertos, libertasve posse assignari certum est. Is quoque litus, qui apud hostes est, assignari potest. Assignare autẽ quis potest quibuscunque verbis, vel nutu, vel testamento, vel codicillis, vel viuus adimere assignationem etiam nuda voluntate poterit. Sed & si exhæredato filio libertum quis assignauerit: valet assignatio, nec nocet ei nota exhæredationis, quantum ad ius patronatus. Sed & si post assignationem fuerit exhæredatus: non semper exhæredatio adimet assignationem: nisi hoc animo facta sit. Sed si is, cui assignatus est, repudiauerit puto verius (quod & Marcellus scribit) posse admitti fratrem eius. Si sit ex vno patrono filius vnus, ex altero duo, & vni eorum libertus assignatus sit: videndum, quot partes fiant hæreditatis liberti: vtrum tres, aut duas habeat is, cui assignatus est, id est suam & fratris. an verò æquales partes fiant: quoniam per assignationem alius excluditur. Et Iulianus libro lxxv. scripsit magis esse, vt bessem hic habeat, qui fratrem excludit. quod verum est quandiu frater eius viuat, vel admitti potuit ad legitimam hæreditatem cæterum si fuerit capite minutus: æquales partes habebunt.

*In P. F. quandoq; is, i. quando quẽque. Ant. Aug. Emen. 3. cap. 7.

*Concor. gl. in ver. lecta. ibi, assignare autem fit verbis, nutu, testẽ, vel codicillis. cap. appel. de appell. li. 6.

*Imo potius ad liberos, vt referatur ad id qđ subiungit sol⁹ ei patronus, solave patrona esset &c.

Pomponius libro viii. ad Sabinum. II.

SEd si is, cui assignatus sem, decessisset relicto filio, & fratre. & alterius patroni filio. semissem habiturum eum nepotem, quẽ esset filius meus, is, qui viuit habiturus, si ego eum liberum omitte hic, & iunge infra, consecutus cõs. &c. & media lege prius.
a Esse, desisset. per mortem naturalem, vel ciuilẽ, ut deportationem: ut no. §. eo. l. 3. in fi.
b Ex liberis quis: Scilicet, is cui est assignat⁹, decesserit. vt Inst. eo. §. 1. & §. ꝺ bo. lib. l. etiã. §. si capitis.
c Assignari. Et vendi, & promitti: vt §. de actio. emp. l. fi. & legari: vt §. de le. 1. l. id quod. & facit §. fam. ercis. l. propter, & de acqui. hær. l. si seruum.
d Assignare. Ad hæc, & sequentia fa, cit infra eod. l. assignare, & l. fin. & In iti. eo. §. fin. & §. de sepel. leg. l. Labeo. in fin. & C. de fidei com. l. & in epistola. Acc.
e Sed & si exhꝺto. Facit ad hæc & sequentia supra de bo. li. l. Paul⁹ respõdit exhæredationẽ, & supra. de bo. poss. contra ta. l. non putauit. §. si quis.
f Eorum Duorũ.
g Excluditur. Hoc ideo: quia in capita distribuitur hæredꝫ tas: vt Insti. de succ. li. §. multis. & §. ti. 2. l. fi. libertus præterito. in fi. & dic vtrũque patronum mortuum ne sit contra §. eo. l. fi ex duob⁹.
h Frater eius. Cui fratri non est assignatus.
i Hereditatem. Liberti.
k Capite minutus. Maxima, vel media diminutione: aliàs secus: vt supra ti. 2. l. si libertus præterito. in princ. & l. patroni filia. imò etiã minima, si emancipetur: vt Inst. eo. §. vnde quæritur.
l Ed si is. Et frater. Patrueli, Azo. & sub. s. nec habeas ibi copulã, imò consanguineo H. & habeas hic copulam, & alterius &c. & vtraque bona.
m Nepotẽ. Scilicet filium decedentis.
n Quẽ. s. semissem est habiturus.
o Filius. s. alter, cui nõ fuit assignatus.

bertū non asſignaſſe.

Vlpianus libro xiij ad Sabinum. III.

Dem erit dicendum, & ſi is, qui filium, & ne potē habebat, nepoti libertum asſignauerit. admittetur nepos ad legitimam hæreditatem, licet ſit alterius patroni filius. & hoc contigit patrui vita. cæterum ſi ille non eſſet: nihil ei prodeſſet asſignatio ad deminuendum ius alterius patroni filij. poſſe autē & nepoti asſignari certū eſt: & præferri filio nepotē asſignatoris conſtat: vnde quęri poterit, an ſi filiū habeat, & ex eo nepotē: poſſit (quaſi duos habeat in poteſtate) ius ſenatuſconſulti inducere? In qua ſpecie cùm placeat etiam ei, qui in poteſtatem recaſurus eſt, aſſignari: quare non admittimus, cū vtrunque eſſe in poteſtate negare nō poſſimus? An autem ad legitimam hæreditatem admitti poſſit is, qui in poteſtate eſt, tractari poterit. Et cum multi ſint caſus, quibus & libertum habere, qui in poteſtate eſt, poſſit: cur non hoc quoque admittendum erit, vt per eum pater ad legitimę hæreditatis admittatur emolumētum? quod & Pomponio rectè videtur. Habent autem libertos etiam filij familias: vt puta ſi caſtrenſem ſeruum eorum manumiſerit. Emancipatos quoque filios eius, asſignatus eſt libertus, habere commodum ſenatuſconſulti puto: non vt ad legitimam hæreditatem admittātur, ſed ad ea, quę poſſunt. Secundū quod liberto inteſtato defuncto, quoniam ad legitimam hæreditatem admitti non poſſunt: videndum, ne admittatur filius asſignatoris in familia remanes, an non. Et puto emācipatos per prætorem præferendos. Liberos autem eius, cui aſſignatus eſt accipere debemus non ſolum filios, verum etiam nepotes, & neptes, & deinceps deſcendentes. Si quis duobus asſignauerit libertum, & alter in ciuitate eſſe ſine liberis deſierit, alter non.

Idem viu. ad ſe hæreditatem liberti pertinere noluerit. IIII.

Vlpianus libro xiij ad Sabinum. V.

Trum portio eius, qui in ciuitate eſſe deſijt, vel repudiauit, in familiam redeat? an uerò ei potius adcreſcat, in cuius perſona durat asſignatio? Et Iulianus li. lxxv. ſcripſit, asſignationem in huius ſolius perſona locum habere, & ſolum admittendum. quòd verum eſt. Quod ſi nō ſine liberis deceſſerit, an cum viuo admittatur? Et puto adhuc ſolum admittendum: defuncto autem eo, liberos alterius ſuccedere: non in familiam libertum redire. Sed ſi ex duobus iſtis alter filios, alter nepotes reliquerit: an ſimul ad legitimam hæreditatem admittantur? Et puto ordinem inter eos faciendum.

Ulpianus libro xiij ad Sabinum. VI.

Si ſeruus liber eſſe iuſſus fuerit, & filio legatus, deinde teſtator viuus eum manumiſerit: ad filium libertus quaſi aſſignatus pertinet; hoc ita eſt, ſiue expreſſum ſit ne liberis, vel repudiat hæreditatem liberti, remanet alteri inciuitate, & liberti hær. nō repudiati: nunquid portio illius accreſcit alteri, ſic: nam iſta aſſignatio eſt intelligenda, ſi ambo viuant in ciuitate, ambo ſunt patroni: ſed ſi alter deportatur. & alter moriatur cum liberis, eius liberi vocātur ad hær. liberti. Viu.

Deſierit. Morte naturali: vel ciuili, vt deportatione. nā & tūc liberti remanēt liberis ad ſuccedēdum: vt no. ff. de inter. & re. l. 3. §. 1.

Vel viuus. Patronus.

Liberti Mortui. nam in vita non tenet repudiatio: vt ff. de acq. hær. l. qui ſu Præſtitis.

Trum Familiā. Patroni. Et puto Nota ius accreſcendi mirabile. nā aliàs, poſt ius acquiſitū ceſſat ius accreſcēdi in uſufr. vt ff. de vſufr. ac. l j. §. fin. & facit Inſti. de leg. §. ſi ea. & C. ſi ſoc. lib. im. l. i. ii. 10. Sed contra Inſt. eo. §. daſ. So. refert vni eorum aſſignauerit: vt tunc eo decedēte ad eius liberos: vt ibi, an duobus & tunc altero deficiente ad alterum, alterius ſobole excluſa. Acc.

Sic legē dū eſt: tāetſi in P. Fl. ex, viuus, factū ſit, cuius, porro qđ hic legit nō noluerit, Hal. ſcripſit voluerit, ſed p̄poſita negatione: vide Ant. Au. emē. lib. 3. c. 17.

I ſeruus. Teſtator ſeruū ſuum inſtit liberum eſſe. cundē filio ſuo legauit. poſtea eūdem manumiſit: nunquid ad filiū tāquā aſſignatus pertinebit? certè ſic. Viu.

Sic in P. F. Hal. autem ſcripſit, quòd ſine liberis deceſſerit. ſed nō rectè.

Intelle-

Intellexerit. Hic eſt tacita aſſignatio.

Sſignare. Pater poteſt aſſignare libertum filio ſuo purè, ſub cōditione, & inter præſentes, & inter abſentes pōt: aſſignatus enim non p̄cipitur iure legati uel fideicommiſ.

Onerari. Sic ſupra de leg. j. l. uidendum & C. de leg. l. ab eo. & facit infra de ver. ſignifi. l. aſſignare. & ſupra eo. l. j. §. aſſignare.

Iberi patroni. CASVS. Liberi patroni licet cēſeantur patroni, tamen libertum patris ſui non poſſent aſſignare: licet pater eis aſſignaſſet. Viu.

Non potuerunt. Nec poteſt iudex aſſignare: ut ff. de iure patr. l. fin.

Trum ei Et certè poteſt patronus aſſignare libertū filio, qui eſt in poteſtate eius, & etiam emancipato. Viu.

Pauciores. Si. n. vnum ſolum haberet, fruſtra fieret aſſignatio: quia ſolus & ſine aſſignatione eum habiturus eſt. Azo.

Poſſe. An emancipato poſſit aſſignari? Placen. ſic. & dicit hic poſſe etiam emancipato aſſignari. Sed contra Inſt. eo. §. datur. ubi per ſuperuenientē emācipationem euaneſcit aſſignatio. ſed dicit P. non eſſe incōueniēs: vt ff. de arbi. l. non diſtinguem. §. fatiſdatio. ſed Ioan. dixit nō poſſe aſſignari emancipato per l. contrariam. & hic etiam dixit poſſe: ſcilicet filio ī poteſtate cōſtituto. & in d. l. de arb. non dicit extingui compromiſſum, ſed arbitrum non cogi pronuntiare.

Poſſe. Scilicet ei ſoli aſſignare, qui ē in poteſtate, ſecundum Azo.

Vb. conditione. CASVS. Si aliquis libertus aſſignatur filio patroni ſub cōditione, vel in diē pēdente die, vel condit. aſſignatio non fortitur effectū. qđ ſi teſtator aſſignauerit uni pure alteri ſub cōdi. nunquid pendente condit. erit ſolus domin⁹ cui pure aſſignatus eſt? & dicitur quod ſic. Viu.

Solum. Non dicit quod habeat totū, uel illud eſt ideo q̄ ius patronatus eſt indiuiduum, ſecundum Azo. & facit ſupra de vſufr. acc. l. idē eſt. §. ſi mihi. & ff. ad Treb. l. j. §. ſed & quoties. Sed arg. cōtra ſupra ſi pars hær. pe. l. 2.

Limentorum. CASVS. Patronus teſtamēto conſtituit, vt libertus ſuus cum uno ex filijs moraretur, & ab eo aleretur: non propterea cenſetur libertus ei filio aſſignatus.

Conſequātur. Vt ff. de ali. leg. l. 2.

Saluo iure communi. Quod habent ī libertos paternos.

I ex duobus. CASVS. Si duo ſunt patroni, & quilibet habet filiū ſi vnus aſſignat libertū filio ſuo, non nocet alteri patrono, quin filio ſuo poſſit aſſignare. h. d.

Hēat ff. de op. li. l. ſi duob⁹. ſec⁹ ſi unus excluditur aliter à patrono ſuo ſup. de iureiu. l. ſi duo.

Solidum. Not. ad quæſtionem de uſufru. quem habet ille qui monachatur. ſ. quod finiatur, ſicut eſſe finitus non facta translatione in monaſterium. H. & facit ff. de oper. lib. l. duorum.

Eſtamento. CASVS. Aliquis poteſt iubere ſeruum ſuum eſſe liberum, & eundē aſſignare uni ex liberis ſuis. Item dicit, quòd libertum poſſum aſſignare liberis iam natis. Sed nūquid poſſumus ēt poſthumos aſſignare? certè ſic. Quod inquit. Dicit ſenatus ſi libertū duob. ex liberis meis aſſignaui, & unus deſijt eſſe in ciuitate, ſol⁹ eſt patronus, qui remanſit in ciuitate. ſecus ſi unus ex liberis meis capitē. idque ppter ſpē poſtliminij. poteſt enim ab hoſtibus redimi: & in ciuitatem reuerſus omnia iura ſua poſtliminio recipere. vnde nō captus non erit in ſolidum patronus.

Ex die. Poſſum aſſignare filio libertum etiā ex die certa, puta ex calendis Ianuarij. ſed ſi vellē aſſignare vſque in diem certum, non poſſum. h. d.

Teſtamento. Facit ff. eod. l. j. §. aſſignare.

Ergo. Bene val⁹ hoc argumentū: vt ſupra de coll. hon. l.

In P. F. ſeruū eorum quis manumiſerit.

bon.l.fin.in fi.Acc.

a Quod inquit senatus.ff.eo.l j.§. vtiq; si ex liberis.

b Vix potest. Id est,nullo mō potest.sic ff. ad Vell l. tutor sed alias aliter:ut ff.de iud.l. vix.

c Finem. Per hoc qđ quis sine liberis in ciuitate eē desinit : ut ff. e.l. j §. vtique si ex liberis.

SI QVID IN fraudē patr. fec.

ADDITIO Quia patroni, & eorum liberi, quibus liberti assignantur, habent ius in bonis li. ff. de bo.li.l. r. & plerunque liberti alienant bona in frau. patroni,aliquando in fraudem legis, nō patroni: ideo ponitur. tit. an liceat liberto alienare: & quo iure videamus . circa hoc subijcio hic diuisionem . Cum alienat libertus: aut in fra. legis, aut patroni.si in fraudem legis : si minor centenario, ipso iure non ualet ff. de iure pa. l.liber tus: si alienat i fraudem patroni: tunc si alienat in fra. reuocat pa.j. eo. l. tenet. §.j. adhibita distinc. aut alienat inter uiuos,aut in ultima uolūtate,j.l. r. in princip. & per totum . Viuianus.

In P. F. ꝓposuit.

Quod inquit senatus , Si ex liberis quis in ciuitate esse desiſſet,eum significat , qui in perpetuū in ciuitate esse desierit , non etiam si quis ab hostibus captus reuerti possit. Et die quoque certa assignari pōt: sed usq; i diem certū vix pōt. nā ipse senatus huic negotio finem proposuit.

TITVLVS V.

SI QVID IN fraudem patroni fecerit.

Vlpianus libro xliii. ad Edictum.

I.

SI quid dolo malo liberti factū eē dicit (siue testamento facto,siue intestato libertus decesserit) quō minus , quàm pars debita bonorum ad eo rum quem perueniat, qui contra tabulas bonorum possessionem accipere possunt , cognoscit prætor : & operam dat, ne ea res fraudi ei sit. Si alienatio dolo malo facta sit : non quærimus , vtrū mortis causa facta sit,an non sit. omni enim modo reuocatur. Si uerò non sit dolo malo facta.sed alias:tunc acto ri probandū erit, mortis causa factam alienationem. Si enim proponis mortis causa factam alienationem : non requirimus ,vtrum dolo malo facta sit,an non sit. sufficit enim docere mortis causa factam:nec immeritò. mortis enim causa donationes comparantur legatis. & sicut in legatis non quærimus , dolo malo factum sit , an non sit : ita nec in mortis causa donationibus.

Cōcor. ca. ad nostram ibi fraus , & dolus cui quam patrocinari nō dēbet. extra, de empt. & vend.

SI quid . CASVS In prin. huius l. dē liber tus erat dives. patrō dilapidatorū patrimoniū suū. dicebant seminantes zizaniā liberto. Scis heu quid dicit patronus? nō. Hoc scias ,qđ patronus dilapidat suā substantiā,quia succedet tibi:dixit iste, hēt istā spē, qđ succedet mihi?qd feci?cū haberet in bonis mille alienauit nongēta dolo malo. nunqd subuenitur patrono?ic, & alienata in frau. suam poterit reuocare.

Si alienatio. Si libertus alienauit in frau. patroni non ꝙrimus,an alienat cā mortis, vel inter viuos.in don. causa mortis nō reꝙrim' dolū, vel si dolo mala facta sit subuenit patrono in alienatione dolo mala facta siue sit alienatū iter uiuos, siue i vltima volūtate.cętera sūt plana usq; ad §. vtrū. ubi dr: Nūqd si libert' nō acqrit, vt facere infra patroni? certè nō. Sed si vocatus est i iudicio,& cōfessus est i frau. patroni, hēt locū istud edictū . sed si cū posset mouere quæ nō noluit mouere,nō hēt locū ꝙ si libert' donat filię in dotē.nō uidet patronū fraudare. Quid si libertus donat uel alienat pluribus.an oēs teneātur Fauiana act. & Caluisiana? Resp.ꝙ sic.h.d. usq; ad §. si quis.

¶ Siquis. Si libertus uendit in fraudē patroni,uel locat qualiter subueni?datur electio emptori, vel reddere rē,uel pretium supplere. sed si emit rem maioꝛi ptio,nō datur electio patrono . Sed quid si libert' alienat rē iusto pretio, patronus non vult reuocare, quia interest eius rōne vicinitatis ? nunquid ista ratio est spectanda?non. Sed quid si mutuo pecuniā accepit in fraudem patroni? si donauit alteri,tenet Fauiana actio. si aūt scripsit se accepisse, & nō accepit, locū hēt Fauiana actio. Si fideiussit. Si libertus fideiubet apud me in fraudem sui patroni, vel rem obligat,ego creditor Fauiana nō teneor:sed ille pro quo fideiussit tenetur mandati:verum si donandi animo fideiussit , tunc locus erit Fauianæ actioni, & qđ dictum est in fideiussione , idem in mandato.

Quamuis. Si libertus alienat in fraudē patroni, si in parte fraudat patronū , illa reuocatur Fauiana . quid si sit indiuiduum? tunc ratione idiuiduitatis totum debet auocari .

Si seruo. Libertus tuus dedit seruo meo aliquid in fraudē tuā . nunquid in me dabitur actio de eo quod in iussu tuo datum est ? Respon. ꝙ sic. & teneor Fauiana ?solidum aliter de peculio , uel de in rem verso.

Si cum seruo . In frau. patroni contraxisti cū seruo meo . seruus manumissus est.nunquid competit act. patroni? certè sic:ꝙa inspicimus. fraudem liberti non manumissi. & ideo contra me dominū poterit dari act. de pecu. intra annum. Et hęc act. Fauiana, & Caluisiana est personalis,nō realis. & cōpetit patrono,& cæteris successoribus competit i hęredes,& in cæteros successores. Accedit ff. de pet.hęr.l. qđ si debet. § pe. Si libertus. Si libertus alienauit aliqua in fraudē patroni mortuo patrono filius ei? cæpit petere cōtra ta. quia præteritus. nunquid poterit agere Fauiana? sic, & reuocare alienata. Vnū sciatis, in Fauiana veniūt fructus percepti post litem contesta. & fructus præteriti. h. d. cum l. seq.

a Factum esse. Alienando, uel diminuendo aliquo tempore.

b Debita. Quæ est tertia: ut Inst. de suc. li. §. sed nra.

c Fraudi, Id est, damno, dando ei reuocatorias actiones.

d Si alienatio. Dic si alienat gratis,& dolo reuocat: ut hic. si nō dolo vt inter viuos, non reuocatur: vt ff. de prob. l. patron' sed in vltima volūtate sic, vt subijcit, si uero nō sit &c. si verò nō gratis, nō reuocat, licet quādoq; tēpere: ut j e. §. si quis. & §. si mutua.

e Dolo malo. Liberti alienantis.

f Probandum erit. Ex quo constat, aliàs non esse dolum commissum .

g Legatis. Vt & j. de do. ca. mor. l. illud. q̄ legata non debent nisi dducto ære alieno: ut ff. ad Tre. l. j. §. ante pe. at tertia patroni est: vt æs alienū: ut quarta arrogatiꝰ j. de do. l. si patron', & ff. de iofficio. test. l. Papin. §. si quis ex his. & facit ff. de iure pat. l. si libertus i prin. & §.

& §. planè. & supra de pet. hære. l. quod si in diem. §. idem scribit.

a Filio. Liberti, à liberto patre .

b Legare. Filius enim excludit patronum: vt Inst. de suc liber . §. sed nostra.

c Alienauit . Gratuito.

d Alienata . Gratis alioqui contra j. ea l. §. si quis in fraudē. & sic in titulo lucrativo cōuenit cum re alienata in fraudem creditorum: vt C. de iis quæ in frau. credi. l. pen. at in non lucrativo differt. ut j. §. si quis.

e Omisit. Et necesse habuit omittere, cum suam partem haberet quoquo titulo, scilicet donat. causa mortis: ut hic, & ff. de bo. lib. l. si patronum. § . si ex bonis.

f Non plus . Sic j. de verb. obl. l. si ita stipulatio facta.

g Quod donatum. Illi patrono, duo. nerant patroni .

h Ei. Alteri patrono.

i Cū patrono . Qui putabat iure ac recte scendi competere sibi totum, altero repudiante : vt supra de bo. poss. l. veluti. sed hic donatarius, et si uerbo omittat, re ipsa habet debitū in donatione.

k Cessare. Hoc probat statim. §. in cæteris. per multas rationes . & facit ad hoc, & ad ea quæ sequuntur j. quæ in fraudē cred. l. qui aūt. & de reg. iur. l. nō aliena. & ff. ꝓ socio. l. nemo. § . r.

l Palam. Facit j. ad leg. Aquil. l. quia retro. & j. de manu. vin. l. ꝙ & ff. de le. r. l. seruū filij in prin. & l. legatarius. §. r. & de leg. 2. l. legatū. & ff si cert. petat. l. perinde.

m Acquisiuit. Et ff. prox. §. cum concordantijs.

n Locum habere. Sic j. quæ in fraud. cred. l. j in princ. & §. r. & j. prox.

Diem abire. Supra prox. cum concordantijs.

o Experiri. Hic colligitur inoffic. querelam, & iniuriarū non cōputari in bonis ante litem contesta. vt j. de iniur. l. iniuriarum.

p Reprehendenda . Contrarium est in debitore, qui dotat filiam in fraudē creditorum , vt j. quę in fraud. cred. l. ait prætor. §. si cū mulier. contra quia hic de lucro patroni : ibi creditor de damno vitando certat. & facit ff. ad Treb. l. mulier. §. cum proponeretur.

q Aduersus omnes. Sic supra de bon. li. l. si libertus. in fi. §. l. in seruitutem. in fi. & l. si libert' sub condi. §. libertus & argum. supra de pecul. l. si peculium. in prin.

r Caluisiana. Istæ dantur patrono : vt hic & ff. de pet. hær. l. ꝙ si in diem. §. idē scribit & infra de sol. l. qui res. in prin. & no. quatuor esse reuocatorias actiones: vt no. C. eo. l. defuncto.

s Distracta. Id est, vendita. sic ff. de public. l. si ego §. partus. Acc.

t Emptori . Bonæ fidei, vel malæ fidei.

u Pretio. Cum non emerit iusto.

x Emptorem. Patronus reddit pretiū: vt hic: creditor non: vt j. quę infra. cre. l. si debitor quæ est contra? Respon. hic de

Si quis in fraudem patronorum rem vendiderit vel locauerit, vel permutauerit : quale sit arbitrium iudicis videamus Et in re quidem distracta : de ferri conditio debetur emptori, vtrum malit rem emptam habere iusto pretio, an verò a re discedere pretio recepto. neque omnimodo rescindere debemus venditionem, quasi libertus ius vendendi non habuerit : ne fraudemus emptorem

Sic in P. Fl. Hal. legit, & si nō acquisiuit.

Vide Ia. Instit. de Actio. in §. item si quis, in 6. co. vbi dat etiā aliā rationē , tamē, istā sequitur.

Cōcor. ca. an nostram . §. quo circa ibi, pecunia quam ꝓ exonerationē feudi, seu etiam pro vtilitate ipsius monasterij expedire fuisse noscitur: ab eisdem abbate & conuentu recepta ea sibi fructus percepti suf ficere debeant. Et gl. in verbo, suffice ré post pr. extra de reb. ecc. alie nan. vel non.

Quidā legit, aduersus cōpatronū , & paulo post. quare si mortis causa ei donasit pa faci. & cō patrono, quem ad mo. &c.

hic de lucro patronus certat tibi de dãno creditor.

Libertus. Teneẽ vt & ſ. e. l. dolum.

Si magno. Scilicet, pretio.

Pecuniario. Not. ſic ſ. de op ſer. l. fi. Sed argu. contra ĵ. quod vi, aut clam. l. cõpetit. § 1 & ſ. de bon. liber. l. liber tus qui ſoluendo.

Prodegiſſet. Idẽ conſtat ſi ſſet. ſic ſ. de offic. præſid. l. plebiſcito. Sed arg. contra ĵ. quę in fraud. cred. l. ex his.

Spopondit. Scilicet ſe redditurum, quaſi accepiſſet: vt ĵ. quę in fraud. cred. l. 3. & C. de do. cau. mor. l. 3.

Quia donationis. Vt ſ. de pact. l. quod dictum. Acc.

Quamuis autẽ. Sic ſ. de aqua pluu. arc. l. ſed interdum. & ĵ. de verb. ob. l. 2. & de dam. infect. l. ſi finita. § ex hoc. & ĵ. de reg. iu. l. cũ amplius. & ĵ. de aqua quotid. & eſtiu. l. 1. § item quæritur. & ſ. de bon. liber. l. ſi libertus. § pen.

Etiam. Vt ſ. ead. l. § dolum.

Non teneri. Quia ex eo, quod ſeruus fecit, non tenetur liber factus: vt C. an ſeruus ex ſuo facto. l. 1.

Intra annum. Scilicet tantum.

Hæc actio. Scilicet propria: vt & ſ. de pet. hære. l. quod ſit in diem. § pen. & facit Inſtit. de act. § item ſi quis. & ĵ. quæ in fraud. cred. l. ait prætor. § fina.

Patro-

pretio maximè cum de dolo eius non diſputetur. ſed de dolo liberti. Sed ſi emerit in fraudem patroni libertus: æquè dicendum erit, ſi magno emit, in pretio relevandum patronũ: conditione non ipſi delata, an velit ab emptione diſcedere: ſed venditori verum malit de pretio remittere, an potius rem, quam vendidit, recipere ſoluto pretio. Et in permutatione, & in locatione, & in conductione ſimiliter idem obſeruabimus. Sed ſi rẽ quidem bona fide vendiderit: & ſine vlla gratia libertus, pretium autem acceperit minus, donauerit: videndum erit, quis Fauiana inquietetur: vtrum qui rem emit, an verò is, qui pretium dono accepit? Et Põpo. lib. lxxxiiij. rectè ſcripſit, emptorem non eſſe inquietandum: fraudem enim in pretio patrono factam eſſe. Eũ igitur, qui pretium dono accepit, Fauiana conueniendum. Et aliàs videamus, ſi dicat patronus rẽ quidem iuſto pretio veniſſe, veruntamen hoc interceſſe ſua non eſſe venundatam. inq; hoc eſſe fraudem. quod venierit poſſeſſio, in quam habet patronus affectionem, vel opportunitatis, vel vicinitatis, vel cœli, vel qđ illic educatus ſit, vel parentes ſepulti: an debeat audiri volens reuocare? Sed nullo pacto erit audiendus. Fraus enim in damno accipitur pecuniario. Sed ſi fortè & res vilius diſtracta ſit, & pretium alij donarum: vterque Fauiano iudicio conuenietur, & qui vtili emit, & qui pecuniam accepit muneri. Is tamen qui emit, ſi malit rem reſtituere: non aliter reſtituet, quàm ſi pretium, quod numeraſſet, recipiat. Quid ergo ſi delegatus emptor ſoluit ei, cui donabat libertus? an nihilo minus recuperat? Et magis eſt, vt recipere debeat: licet pretium ad alium peruenerit, qui ſoluendo non eſt: nam & ſi acceptum pretium libertus prodegiſſet: di ceremus nihilo minus eum, qui dedit, recipere debere, ſi velit ab emptione diſcedere. Si mutuam pecuniam libertus in fraudem patroni acceperit: an in Fauiana locum habeat, videamus: & quod remedium in hoc.

In P. F. recipere ret: vt & paulo poſt reciperare.

qui accepit mutuam, ſi quòd accepit donauit, conueniet eum patronus, cui donauit libertus. ſed ſi acceperit, & prodegerit: non debet perdere, qui mutuum dedit, nec ei imputari, cur dedit. Planè ſi non accepit, ſed ſpopondit ſtipulanti: erit Fauianæ locus.

In P. F. nõ eſt q.

In P. F. ſed acceſſit, & prodegit.

Si fideiuſſit apud me libertus, vel rem ſuam pro alio pignori dedit in necem patroni, an Fauiana locum habeat, videamus: & nunquid cum damno meo non debeat patronus ſubuenire? neque enim donauit aliquid mihi, ſi pro aliquo interuenit, qui nõ fuit ſoluendo. eoque iure vtetur, igitur creditor non poterit Fauiana conueniri. debitor poterit quidem: ſed poteſt & mandati. Planè ſi deficiat mãdati actio quia donationis ſit cauſa interueniens: erit Fauianæ locus. Sed & ſi mandator extitit pro aliquo libertus: idem erit probandum. Quamuis autem in partem Fauiana competat: attamen in ijs, quæ diuidi non poſſunt, inſolidum competit, vt puta in ſeruitute.

Si ſeruo meo vel filiofamilias libertus in fraudem patroni quid dederit: an aduerſus me iudicium Fauianum competat, videamus. Et mihi videtur ſufficere aduerſum me patremque, arbitrioque iudicis contineri, tã in id, quod in rem verſum eſt condemnandi, quam id quod in peculio. Sed ſi iuſſu patris contractum cum filio eſt: pater vtique tenebitur. Si cum ſeruo in fraudem patroni libertus contraxerit, isque fuerit manumiſſus: an Fauiana teneatur, quæritur. Et cum diximus, dolum tantum liberti ſpectandum, non etiam eius, cum quo contraxit: poteſt manumiſſus iſte Fauiana non teneri. Item quæri poteſt, manumiſſo, vel mortuo, vel alienato ſeruo, an intra annum agendum ſit? Et ait Pomponius, agẽdum. Hæc actio in perſonam eſt, non in rem: & in hæredem competit, & in cæteros ſucceſſores, & hæredi, & cæteris ſucceſſoribus patroni: & non eſt hæreditaria, idem, ex bonis liberti, ſed propria patroni. Sed libertus in fraudem patroni aliquid dederit, deinde defuncto

De commoditate, & iure vicinitatis, Mandoſ. de ingratitudine vicini num. c 46.

Patronatus. Vt & ſ. eadem l. § dolum.

Non perſonæ. Sic infra de no. ope. nunc. l. de pupillo. § 2.

Sunt percepti. Et etiam anteriores: ut ĵ. l. prox.

N Fauiana Quatenus, id eſt, quia. & eſt aliud ĩ actione in factum quæ datur creditoribus: quia fructus medio tempore percepti in ea nõ reuocãtur: ut ĵ. quę in frau. cred. l. fi. § non ſolum. & facit ſ. de vſuris l. videamus. §. in Fauiana.

I patronus. Libertus inſtituit patronum ex debita portione, & aliqua alienauit in fraudem ſuã: patronus adiuit: nunquid poterit reuocare? non, cũ potuerit petere contra ta. iſta act. non eſt temporalis, ſed perpetua, ſic ergo ſi patronus habet legitimã portionẽ: non aget hac actio. Sed ſi libertus deceſſit inteſtatus, patronus poterit alienata in fraudem reuocare: & ſi plures ſunt patroni, reuocãt viriliter, ſimiliter ſi plures ſunt liberti: omnes reuocant viriliter. ſed ſi vnus deſijt reuocare: portio eius accreſcit alteri. Viu.

Ex debita. Quę eſt tertia. Sed ad quid cum tertiam habere poſſit. nam põt petere contra ta. quod inf. ſtatim dicit? Reſp. poteſt habere tertiã eorũ: quæ apud liberũ remanſerant tẽpore mortis. Item no. in parte. ſecus ſi in totum eſſet hæres inſtitutus: uel ab inteſtato: quia non habet cõtra ta. reuocat tamen: ut ĵ. ea. l. § patronũ, & §. ſi inteſtatus.

In P Fl. eius ignorantiæ.

Ignoranti. Imò de errore facti ponit exemplum, cum dicit, dum ignorat &c. ſed dic quod neſciebat ſe poſſe reuocare de iure: ex quo inſtituꝰ hęres, licet ex parte: ſciebat tñ alienata, & expone ignorat alienata. ſ. ſic ut credat p hoc poſſe reuocare. Vel dic qđ credebat, quod licet p parte eſt hæres, & adiret, poſſet reuocare alienata, qđ lex vetuit. voluit enim lex, ut prius patronus iſte inſtitutus petat contra tab. contra hęredes, & ita priuet eos portione hęreditatis, & legata, & donationes cauſa mortis deducat in irritum quam reuocetur alienata inter uiuos: ut hic ſubi cit, & ſ. ſi qs omiſ. cau. teſt. l. q aũt. §. ſi patronus. Itẽ cautè dicit ius, ſecus ſi factũ ignorauit, ut ſ. de inoffi. teſt. l. mater. & ſ. de bon. li. l. Paulus. Item in iure uidetur contra ſ. de le. 2. l. qui fidei cõmiſſum. Sol. ibi.

Contra tabu. Contra cohęredes hodie ageret ad ſupplemẽtum: ut Inſt. de ſucc. li. §. ſed noſtra.

Non fecit. Imò adeundo iudicium liberti eſt ſecutus: vt & C. de inoffi. teſt. l. parentibus. & ſup. d mino. l. ſi filiꝰ. & facit ſ. de contra tab. l. filium quis.

Ex aſſe. Secus ſi pro parte: ut in prin. huius legis. & facit ĵ. prox. §.

Fauiana. Hac. ſ. ratione allegata. Azo. vt non excludatur & not. quod hoc pro teſt intelligi. ut Fauiana agat. quando non erat in tota hæreditate tantũ, quãtum faciebat debita portio patroni. ſi nihil eſſet alienatum in fraudẽ. Quid ergo ſi libertus donauit inter vinos in fraudem. & promiſit ſe non venturum contra ſub pœna: nonne patronus conueniretur ad pœnã. quia eſt hæres.: vel nunquid repellit ab agendo? reſp. non: quia licet ſit hæres; in hoc plus põt, quã defunctus: quia cum reſcidit principale, id eſt, donatum, ergo acceſſoriũ, ut pactum euictionis, vel pœnæ. arg. ſ. de euict. l. pater. in uenditis verò, vel ſimilib. nõ fit reuocatio, niſi quatenus faceret ali quid libertus in fraudem patroni. ut & ſ. eo. l. 1. § ſi quis. & §. ſi mutuam. & noſ. ſupra ea. l. in princ.

Si inteſtatus. Facit ſupra prox. §.

Virilem tantum.

Principali annullato, acceſſoria, & oẽs clauſulæ in eo ptẽtę annullantur, ut p Mandoſ. ĩ 46. quæſti. Regu. de Anna. num. 9. & ſeq.

Factũ legitimè, reuocari non dẽt. ĩ reg. iu. li. 6. facit ad hoc c. diſcretionẽ, cũ ſua gl. ex̃ de eo, q co. cõſan. vxoris ſuę.

In P. Fl. terea do nando ni hil uidetur, &c.

ſcilicet tertiæ, vel legitimę: ut infra eo. l. prox.

Relicta. Per codicillos, uel reliqt eo ipſo, qꝰ alios nõ diſpoſuit: ut ſ. de iure codic. l. cõficiuntur 2. reſpõ.

Aliquid: Scilicet relinquit patrono.

Dando. Inter uiuos. Acc.

Quodcunque. Vnam partem, ut & ſupra leg. proxi.

proxim. §. si plures Acc.

a Accrescet. Vt supra de bon. libe. l. ex tribus.

TEnetur. Si libertus alienat mihi in fraudem, teneor Fauiana. si ille qui est condemnatus, restituere nō vult, iuratur in litem. No. hic speciale, regulare ē, in stricti iuris non iuratur in litem, s. de in li. iuran. l. in actio. hoc fallit supra ne quis eum, l. si per alium. §. menti. Viu.

b Accepit. Sibi retētūrus. & sic non est contra infra eodem, l. libertus vel solue: vt ibi. Acc.

c Iurauerit. Hoc speciale vt iuretur in litē in actio. stricti iuris: quia licet sit personalis hæc actio, in rem tamen scripta est, secundū Azo.

SI libertus. CASVS. Libertus mutuans pecuniam filio contra senatusconsul. Macedo. dabitur in filium, ac si libertus esset minor. similiter dabitur Fauiana actio. hoc dicit cum duabus ll. seq. Viu.

d Rgo. Habet, Quia non est mutuum, sed alius contractus, vt ficta donatio: vt supra, l. proxim. & supra ad Macedo. l. si filius. §. is autem.

e Ed si minori. Succurri. Per restit. in integrum contra Fauianam, nisi ꝓbet actor minorem locupletarū: vt C. si aduer. cred. l. i.

VIuus libertus. CASVS. Liber tus potest donare amicis suis bene merentibus, etiam si portio patroni minuatur, si non faciat in fraudē patroni, aliter reuocatur. Viuianus.

f Legare. Et sic cessat dolus. sed secus si colorem quærat: bunt. sed si viriles non petant: portio cæteris accrescet. qđ in patronis dixi, & in libertis patroni est. sed non simul veniēt: sed patronis deficientibus.

V.

PEnetur Fauiana actione tā is, qui accepit ipse, quā qui iussit alij dāre id, quod ipsi donabatur. In actione Fauiana, si res non restituatur, tanti condemnabit reus, quanti actor in litem iurauerit.

VI.

SI libertus cū fraudare patronum vellet filiofamilias contra senatusconsultum pecuniam crediderit: non erit inhibenda actio Fauiana: qa libertus donasse magis in hūc casum intelligēdus est in fraudem patroni. quàm contra senatusconsultum credidisse.

VII.

ERgo & si senatusconsultum locum non habet, cessat Fauiana cum exigi possit.

VIII.

SEd si minori, quam xxv. ann. natu filiofamilias crediderit: cā cognita ei succurri dēt.

IX.

VIuus libertus dona re bene merētibus amicis pōt: legare verò nec bene merentibus amicis potest, quò patroni partem minuat.

X.

SI id, quod à liberto in fraudem alienatū est, non extet: actio patroni cessat: quemadmodū si pecuniam in fraudem abiecisset: aut etiam si is, qui mortis causa à liberto accepisset, eam rē vendidisset, & bonæ fidei emptor eam vsucepisset.

XI.

ON videtur patronus fraudari eo quod consentit. sic & qđ volente patrono libertus donauit, non poterit Fauiana reuocari.

XII.

IBertus cū fraudandi patroni causa fundum Seio tradere vellet, Seius Titio mandauit, vt eum accipiat, ita vt inter Seium & Titium mādatum contrahatur, quæro, post mortem liberti patronus vtrum cum Seio duntaxat, qui mandauit, actionem habeat? an cum Titio, qui fundum retinet? an cum quo velit, agere possit? Respondi, in eum, cui donatio quæsita est, ita tamen, si ad illum res peruenerit, actio datur: cum omne negotium, quod eius voluntate gestum sit, in condemnationem eius conferatur. Nec potest videri id prætaturus, quod alius possideret: cum actione mandati consequi rem possit ita, vt aut ipse patrono restituat: aut eum, cum quo mandatum contraxit, restituere cogat. quid enim dicemus, si is, qui in re interpositus est, nihil dolo fecit? non dubitabimus, quin omni modo cum eo agi non possit. * quid enim, vt C. de sacrosanct. eccl. l. iubemus. §. r. h Merentibus. Hic non quæritur fraus sed in don. inter vinos sic: vt s. eod. l. r. §. r. Acc.

Sici P. F. Hal. legit qui iure interpositus est. In P. F. qđ. n. nō potest videri dolo fecisse, &c.

Id, quod. CASVS. Si libertus alienauit in fraudē patroni, & desijt esse in rerum natura: cessat Calusiana actio, vel Pauliana. Viuia.

Cessat. Contra acceptorem. & sic non obstat supra de bonis lib. l. etiam. §. fina.

On videtur. CASVS. Si libertus alienat consentiente patrono, cessat Fauiana actio qa nō videtur fraudari qui sciuit, quia volenti dolus non infertur. C. de transact. l. cum donationis. Viu.

Patronus. Vt j. de reg. iur. l. non fraudantur, & C. eo. l. a. & j. quæ in fraud. cre. l. qui autem. §. hoc edictum.

Ibertus. CASVS. Libertus tuus volebat tradere in fraudem tuam Titio fundum. tradidit Seio cum conuenisset inter Titiū & Seium: nunquid post traditionē poteris agere Fauiana? Dicitur quòd sic. nam si libertus alienat in fraudē patroni alij tradendo, si ue alij iussu alterius semper locus est Fauianæ act. Viu.

Eum. Scilicet fundum. Acc.

Mandati. Vt infra quæ in fraud. cred. l. hac in factum.

Quid enim. Contra supra eodē, l. tenetur. in princ. Solu. ibi. Alij ꝙ ibi vtriq; fuit acquisitum, hic iubenti tantum. Alij habent hic in litera non: ibi, quid enim nō potest dolo &c. quasi dicat, tenetur & ille. sed prima placet, & non habeas non.

Consti-

COnstitutione. De directa Fauiana, & Caluisiana in omnibus præhabuistis: in l. ista ponetur quidā casus, in quo inspecta simili ratione ꝙtatis datur vtilis: bene scitis, si quis arrogat impuberē authoritate Imperatoris, postea emācipauit eū: tenetur seruare quartam. ponam' arragator aliquid in fraudē filij alienauit, nūquid filius pōt reuocare vtili Fauiana, vel Caluisiana? Resp. ꝙ sic. Not. si quis arrogat impuberem, ex cōstitutione diui Pij tenetur seruare quartā. Insti. qui. mo. sol. ius pat. §. si autem, & s. de adop. l. si arrogator. act. scilicet vtili. Vi. Constitutione. Facit s. de adop. l. si arrogator, & Instit. de adop. §. cum autē, & C. de adopt. l. cum in adoptiuis. §. cum autem.

Pertineat. Vt & Instit. de adopt. §. sed si decedens.

Quasi per Caluisianam. Id est, per vtilem. Sed arg. contra supra si à parent. qs fue. ma. l. a.

* In quibusdam exēp. qui alij, quam sibi &c. vt eum inter rogatione legatur.

† In P. F. bona ei, ꝙ acquisiuit &c.

SI TABVLAE testamenti nullæ extabunt.

TITVLVS VI.

Cōtinuatio sm Viuianum.

‡ In P. F. addit, Vnde liberi.

ADDITIO. Titulus iste ita continuatur de bo. pos. secundum tab. quæ est ex testamento, qualiter hæredes iure ciuili succedāt dictum est. verum quia aliquando testator decedit intestatus, & ita tabulæ testamenti non extant: ponitur Tit. si tabulæ testamenti nullę extabunt, qualiter succedant ab intestato, videamus qa in succes. ab inte. quatuor sunt gradus primus est liberorum: primo ponit vnde liberi, & quia in istis bonorū possessio. locus est successioni, annectit de succedi. qa vltimo locus est vnde vir & vxor, ponit vnde vir, & vxor. sed quia vir, & vxor sunt caput affinitatis. & inter affines sunt prohibitæ nuptiæ, ponit de gradib' affinitatis, & illa continuatio ponitur infra l. r. Et est differentia inter istum Ti. & superiorē, si testatum ēti extabunt, quia illa sapit aliquid cū illa de bo. pos. fm tab. aliquā so extant solēnes, & tunc locum habet secundum tabu. directa. aliquando minus solennes inter liberos, tunc locum habet vtilis secundum. tabu. Ideo Tit. si tab. test nullę extabunt. locus erit successioni ab intesta tantum videtur sicut diceret. de succes. ab intesta Et dicitur nō extare j. l. i. §. pe. quia omnibus modis decedit intestatus, in titulo hær. quæ ab inte. i prin. & quia locus est successioni ab inte. succeditur p bo. pos. hær. Quid differt iste Titu ab iseriori Ti. infra, de

Vipianus libro xliij. ad Edictum. I.

POstea quā prætor locutus est đ bonorum possess. eius, qui testatus est, tran situm † fecit ad intestatos, * eum ordinem secutus, quem & lex xij. tabularū secuta est. fuit enim ordinarium, antè de iudicijs testantium, sic de inde de successione ab intestato loqui. Sed successionem ab in testato in plures partes diuisit. fecit enim gradibus varios, Primū liberorum, secūdū legitimorum, tertium cognatorum, deinde viri, & vxoris. Ita autem ab intestato potest competere bonorū possessio, si neque secundum tabulas, neque contra tabulas, bonorum possessio agnita sit. Planè si tempora quidem petentæ bonorum possessionis ex testamento largiebantur, veruntamen repudiata est bonorum possessio, dicendum est ab intestato bonorum possessionē iam incipere. cùm enim is qui repudiauit bonorum possessionem petere non potest post repudiationem: consequens erit, vt ab intestato posse peti incipiat. ‖ Sed & cum nullum est factum testamentum. Sed & si fecit testamentum, quia tamen reputat hæres indignos, incidit tabulas testamenti. Et si testator filium emancipatum hæredem fecerit filium quem habeat in potestate præterijt: res reducitur ad cautam intestati, & ideo locus erit succes. ab intest. Viuia.

Hūc ten. adducit Imo. j. d appell. i rub., pro singula. ꝙ cōtinuatio facta ad remota, nū q̄ vinatur si tituli in termedij sunt, & ptinent, ad materiam vide plura per laf. in rubr. ff. de leg. i.

† Eundē fere & ꝙ cōdē gradios successionū; ordinē p̄scriptū à Domino refert Moses Num, c. 27.

d Possessione. Scilicet secundum tab. & contra tabu. vt infra §. ita autem.

e Intestatos. Quod contingit multis modis. vt instit. de hæred. ab inte. in prin. item in alio, vt j §. si hæres, & facit s de acq. hær. l. quamdiu, & in auth. de hared. & fal. §. huis igitur col. i. C. cōmu. de succes. l. antequā, & s ad Tertul. l. 3 §. si bonorum. & insti. de hæred. ab intesta. Sed ca. & C. eo. l. a. & s. de contra tabl. l. filiū §. i. Sed arg. contra vt in authen. d. nup. col. 4.

f Gradus. Id est, capita.

g Liberorū. Inst. de hæ. quæ ab inte. § ante enim &c.

h Incipiat. Vt & C. quia admit. ad bono. pol. l. fina.

a Ostendimus. Vt §. de Carb. edi. l. de bonis, §. huic.
b Edictalem. Id est. eam quæ ex edicto prætoris defertur, vt infra ti. r. l. 1.
c Diximus. Vt & ℨ de contra tabu. l. 1 in princi.
d Non inuitantur. Facit C de adop. l. cum in adoptionibus. §. sed si quidem.
& §. sin autem, & C. de suis, & leg. l. si te. & Inst. de hęre. quæ ab inte. § emancipati, &. §. at hi. &. §. minus.
e Adoptauit. Scilicet postea.
f Emancipauit. Item.
g Rescissa. Id est q̃ est rescissa. Accur.
h Iungi nepos. Vt & supra, de coniũg. cum emanci. li. l. 1. in princ.
i Quasi filius. Et etiã non denuo emancipatus, vt subijcit: & hoc nisi tanquam pater huius nepotis sit adoptatus, vt supra, de contra tabu. l. 3 §. 1. Argu. contra supra de li. & posth. l. filio.
k Obstare. Multo magis ergo non nocet filio tuo, quando loco nepotis est, & est iterum emancipatus.
l Quia incisæ. Voluntate testatoris. vt subijcit.
m Acceperunt. Imò videtur, quod filius, vt & supra, de ijs q̃ in testa. delen. l. proximè. in princip. & C. de ijs qui, vt indi. l. hæreditas. Solu. planè dic, vt C. de testa. l. penultim. item contra supra de milit. testa. l. militis. §. veteranus. sed licet ipso iure non rescindantur institutiones, legitimi tamen auocantã scriptis secundum Azo. Vel ibi nudis verbis: hic f. acto. & sic et am solutur Instit. qui mod. test. infir. § ex eo. nisi fit miles testator. vt supra de milit. testa. l. in fraudem. §. 1. Item contra supra si quis aliquem test. prohibl. 1. in princ. vbi confitantur, sed dic vt ibi Accur.
n Præteritus. Et sic ipso iure totum testamentum nullum, vt supra si iniusto test.

n In P. F. nõ est, in potestate.

o Tabulę testamẽti aperiẽ sũt testamẽtũ in scriptis conditu si gnatũ, & p festũ fm Alber. in hoc dico.

si ex Carboniano edicto bonorum possessio data sit: magis est, vt dicere debeamus ab intestato nihilo minus posse peti. vt. n. suo loco ostendimus, a non impedit bonorũ possessionem edictalem b Carboniana bonorum possessio.

Rectè aũt prætor à liberis initium fecit ab intestato successionis: vt sicut contra tabulas ipsis defert, ita & ab intestato ipses vocet. Liberos aũt accipere debemus, quos ad contra tabulas bonorum possessionum admittendos diximus, c tam naturales, quàm adoptiuos: sed adoptiuos hactenus admittimus, si fuerint in potestate. cęterũ si sui iuris fuerint: ad bonorũ possessionẽ non inuitantur. d quia adoptionis iura dissolura sũt emancipatione. Si quis filium suum emancipatum in loco nepotis adoptauit, e & emãcipauit, cum haberet f in potestate, & nepotem ex eo: q̃situm est apud Marcellum, an adoptio rescisa g impediat nepotem. Sed cum soleat emancipato patri iungi nepos: quis non dicat, & si adoptatus sit, & quasi filius, nihilominꝰ filio suo obstare: h quia quasi filius adoptiuus sit in ptate, non quasi naturalis? Si hęres institutus non habeat voluntatem, vel quia incisæ i sũt tabulæ, k vel quia cancellatæ, vel quia aliã ratione voluntatem testator mutauit, voluitq; intestato decedere: dicẽdum est, ab intestato rem habituros eos, qui bonorum possessionem accepe runt. l Si emancipatus filius exhæres fuerit, is autem, qui in potestate fuerat præteritus: m emancipatum petentem ab intestato bonorum possessionem. Vnde liberi, tueri debet prætor vsque ad partem dimidiam, perinde atque si nullas tabulas pater reliquisset.

TITVLVS VII.

VNDE LIBERI.

Iulianus lib. xxxij. Digestorum. I.

Emancipatus a praeteritus si contra tabulas bonorũ possessionem non acceperit, & scripti hæredes adierint b hæreditatem: sua culpa amittit paternam hęreditatem nam quamuis secundum tabulas bonorum possessio petita non fuit: non tamen prætor cum iuetur, vt bonorum possessionem accipiat. Vnde liberi. Nam & patronum præteritum, si non petat contra tabulas bonorum possessionem c ex illa parte edicti, vn de legitimi vocantur, nõ solet tueri prætor aduersus scriptos hęredes.

Paulus libro i. ad Sabinum. II.

Iberi d & capite minuti, e per edictum

l filio. & Inst. de exhæ. lib. in princ. aliàs si ualeret testamentum ageret querela præhabita bono. pos. gratia agnoscendę litis, vt C. de inofficio. testa. l. 2. & nõ peteret unde liberi ab intestato. vt supra ead. l. in principi. nisi perlata quærela.

VNDE LIBERI.

Mancipat. CASVS. Si scripti hæredes adierunt hęre. & emancipatus non petit bono. pos. contra tabulas non videtur per vnde liberi vocari. nec res reducetur ad cãm in testati. item & patronus præteritus dẽt petere bonorum possessionem. contra ta. priusquam ab intest. succedat. Viuianus.

c Emancipatus. Hic est titu. vnde liberi secundum quosdam, aliàs est sub tit. si tabu. testa.

g Adierint. Quia potuerunt de iure ciuili, vt ℨ. de contra tabu. le. filium. in princip. non de iure prætorio per secundum tab. vt ℨ. de secundũ tab. 2. in princip. & §. expectandi.

q Possessionem. Hic punctus. & quod sequitur ex illa &c. est respon.

r Hæredes. Qui adierunt hæreditatẽ. Ioan.

s Iberi. CASVS. Liberi naturales vocantur iure ciuili, sed si capite sunt minuti vocãtur iure prętorio, nisi essent liberi adoptiui, quia tunc nõ possunt vocari iure prætorio. Viuianus.

t Liberi. Quidam habent hic titulum vnde liberi: alij supra in le. emancipatus alij post illum. si tabu. testamẽt. extab. & vnde libe.

u Minuti. Minima, vt emancipatione. vt & infra. vnde cogn. l. 3 secus si maxima, vel media, vt Sed Tertullia. l. 1. §. capitis. & facit ad Institu. de hæred. quæ ab intesta. §. emancipati, & §. arbi & §. cadem. Sed contra supra

f In P. F. hoc loco non est titulus: sed subsequẽtia capita vsq; ad titulũ vnde legitimi pertinẽtad titulũ præcedentem.

pra, de contra tabu. le 3. §. si quis filio. Sol. vt ibi.

B Onorum. CASVS. Si tabulæ testamẽnti nullæ extãt, aut minus solẽnes fũt, vtpote nõ signatæ sigillis septem testium locus erit successioni ab intestato. C de testa. l. vlt. §. ex imperfecto. Viuianus.

a Signatas. Vt & C eodem. l. 2 & supra eod. l. 1. in princi. Et not. quòd hæc bon. pos. non datur liberis in successione filiæ maternæ: vt C. de suis. & legi. l. quoties & est ratio: vt ibi not. & probatur hoc idem ff. l. si quis in princ. facit C. de testamen. l. si vnus. in princip.

§ Si quis. CASVS. Si liberi qui vocantur ad bon. pos. non sunt, vocantur vltiores. Vnũ scias. si quidã sunt in potestate. quidã emancipati, vocãtur ad dimidiam: sed si est nepos ex alio filio, potest similiter succedere, sed si filius emãcipatus nõ petit bo. pos. vnde liberi, liberis suis remanẽt integra iura hæredita. Viuia.

b Eiusdẽ familia. Per hoc apertè not. quod natis ex filiabus, vel ex nepotibus, etiam ex filijs nõ datur vnde liberi quia i familia defuncti aui, vel proaui non fuerunt: ex Inst. de pa. pote. §. fi. & probatur. C. de suis & legiti. l. quoties.

c Dimidiã. Per edictum de coniun. vt C. de coniun. lib. 1. j. in prin. & §. 1.

d Duntaxat. Quia eis solũ faciebat in iuriam per edictũ, de coniungendis.

e Obstet. Sed obst. nepoti pater suus: qui si decesserit, solus nepos admittit. vt supra, de cõtra tabu. si emãcipatus. idem si repudiet. vt ff. ea. l. §. fina.

prætoris ad bonorum possessionem vocãtur parentum, nisi adoptiui fuerint. hi enim & liberorũ nomen amittunt post emancipationem. Sed si naturales emancipati: & adoptati, iterum emancipati sint, f ius habent naturalium liberorum.

Vlpianus libro xxxix. ad Edictum. III.

D Onorum possessio potest peti ab intestato, si certum sit tabulas non extare septem testium signis signatas. g

Pomponius libro xxij. ad Sabinum. IIII.

§ I quis ex his, quibus bonorum possessionem prætor pollicetur, in potestate parentis, de cuius bonis agitur, cum is moritur, non fuerit: ei, liberisq;, quos in eiusdẽ familia h habebit, si ad eos hæreditas suo nomine pertinebit, neque: nominatim exhæredes scripti erunt. bonorum possessio eius partis datur, quæ ad eum pertineret, si in potestate permansisset ita, vt ex ea parte dimidiam i habeat, reliquum liberi eius, hisque dũtaxat k bona sua conferat. Sed & si filium, & nepotem ex eo pater emãcipauerit: filius solus veniet ad bonorum possessionem: quamuis capitis diminutio per edictũ nulli obstet. l quin etiam ij quoque, qui in potestate nunquam fuerint, nec sui hæredis locum obtinuerint: vocantur ad bonorum possessionem parentum: nam si filius emancipatus reliquerit in potestate aui nepotem, dabitur ei, qui in potestate relictus est, patris emancipati bonorũ possessio, & si post emancipationem procreauerit, m ita nato dabit aui bonorum possessio, scilicet non obstãte ei patre suo. Si filius emancipatus nõ petierit bonorũ possessionem: n ita integra sunt omnia nepotibus, atq; si filius non fuisset: vt quod filius habiturus esset petita bonorum possessione, hoc nepotibus o ex eo solis, p nõ etiã reliquis q accrescat.

f In P. F. Ius habẽt naturale liberorũ.

g In P. F. e. bonorũ præcedit & Liberti.

Vlpianus libro xxxix. ad Edictum. V.

§ I pater r filium emãcipauerit, nepotem retinuerit, deinde filius decesserit: & rei æquitas, & cã edicti, quo de bonorum possessione s liberis dãda cauet, efficit, vt eius t rõ habeat, & bonorum possessio u in testati patris detur: v vt tamen bona x sorori, y quæ necessaria hæres patri extitit, conferre cogatur auus, z q̃ per eã bonorũ possessionem emolumentum acquisiturus est, nisi fortè auus iste nullum ex his fructum acquirere vult, paratusque est, de potestate nepotem dimittere, vt ad emancipatũ emolumentũ omne bonorũ possessionis pueniat. nec idcirco sororem, q̃ patri hæres extitit, iuste queri poterit, quod eo facto à collationis commodo excludat, cum auo q̃q; intestato defuncto, ad bona eius simul cum fratre possit venire.

Papi. lib. xxix. Quæst. VI.

§ Cripto hærede deliberante, filius exhæredatus mortem a obierat, atq; ita scriptus hæres omiserat hẽditatem.

h Procreauerit. Facit ℨ. de cõtra tabu. l. si emancipatus.
i Bonorum possessionẽ. Vnde liberi.
k Nepotibus. In aui potestate retentis.
l Solis. Quia & eis solis per edictũ de coniungen. faciebat iniuriam.
m Non etiam reliquis. Forte nepotibus alterius filij præmortui. si autem ille viueret, soli ei accresceret, quod hic eius frater repudiaret, vt supra, de coniun. cum emancipa. libe. l. r. §. si quis ex nepotibus. in fi. Vel ei non soli, vt ibi not. Hug. & facit supra, de bo. pos. in fi.
n Vel die reliquis, scilicet fratribus eius.
o I pater. CASVS. Si pater emãcipat filium, & nepotem in potestate rẽtinuerit: si filius decessit, æquitas suadet vt nepos vocetur in possess. & si sororem habebat, cũ sorore vocabitur, & ei cõferret auus bonã ipsius nepotis, ni si malit nepotem emancipare.

o In P. F. intestato patris.

p Si pater. Pone casum: vt ℨ. de coniũ. l. emancipato & de colla. bono. l. cũ quis filium.
q De bonorũ possessione. Vnde liberi. Accur.
r Vt eius. Nepotis.
s Patris detur. Vt supra l. proxi. ibi, nam & si filius.
t Bona. Huius nepotis, q̃ nepos quo ad patrem suum habetur pro emancipato.
u Sorori. Post emãcipationem concepti.
x Auus. Sic & supra, de collatione bonorum. l. 1. §. is quoque.
y Cripto. CASVS. In l. ista ponitur quidã casus specialis & notabilis val. de si pater exheredem scribit hæredem, &

z In P. F. obit.

filium exhæredat: scripto hærede deliberante decedit filius. indubitanter eius filius erit hæres. nam licet videatur non posse præcedente, scilicet patre: id tamen el non ob. Vnum sciatis, bono posses. vnde liberi dat libetis. & econtra bonorũ possessio vtilis, datur parentibus in bonis libetorum inspecta pietate, non ordine naturæ, turbato ordine mortalitatis Vnde not. duo si filius qui est in potestate exhæredatur, & scriptus hæres deliberat: interim non est locus successiõi ab inte. nã quãdiu. &c. ẽ. de acqui. hæred. l. quãdiu. Fallit cum filius exhæredatur, & nepos est ex eo, quia tuus hæres potest adire. Itẽ nouò parentes vocantur turbato ordine mortalitatis ĩ de bonis dam. l. cum ratio, sed liberi vocantur per directam bono. posĩ. parẽtes per vtilem. Viuia.

In P.F. nec dicẽpt hrdẽ, sed non suum.

a Susceptus. Id est natus. idẽ est si conceptus, vt C. de ino. testa. l. si quis filiũ. in prin. secus si nec conceptus, vt ĩ. de suis, & le. l. si Titius, & l. sequen.

In hanc sententiã Paul. 2. ad Corin t. c. xij. nõ debẽt filij parẽtibus thesaurizare, sed parẽtes filijs.

b Cuius. Aliàs cuius, id est, mortẽ cuius scilicet patris. & aliàs cui, scilicet nepoti post mortem patris legitima defertur hẽditas, si qui: non enim tempus mortis, scilicet quo apparet de functum intestatum decessisse, inspicitur, vt Instit. de hær. quæ ab intesta. §. cum autem.

c Tenuerit Scilicet filius quo ad succedendum: quia nunquam fuit ei viuo delata, & secundum hos p. i. quia &c & est ratio quare non potest dici nepote nõ suũ auo, & a ia ad idẽ sequitur tot. o, cũ ipse &c. Vel dic secundo tenuerit, scilicet nepos: & tunc est ratio remotiua, quare videat nepos non suus. sed q̃ legitur cum ipse &c. est in contrarium, quę præualet. Accur.

Edictum successoriũ ĩ agnatis locum nõ habet.

d Agnatus. Posito q̃ non sit suus, ergo nec agnatus: quia omnis suus est agnatus, sed non ẽuerritur, vel nõ est agnatus. i. admittẽdus vt agnatus: quia edictũ successorũ nõ habet locum in agnatis, sed hodie secus vt Instit. de legitima agna. suo. §. placebat. Accur.

e Exhæredatus. Vt in nostro casu, nec fuit necesse cũ pater eum præcederet, vt ĩ. de iniu. testa. l. si quis filiũ in prin. nisi propter timorem l. Veiler. q̃ haberet, locum si filius viuo patre suo decedat, vt Instit. de exhær. lib. §. posthumorũ, quod hic non fuit, quia nõ vivo auo, sed post mortẽ eius decessit: & sic nõ hẽt locum lex velleiana vt C. de inofficiosa. l. si quis filium.

f Adiri potest. Ex testamento, & hoc excluso nepote omnino, secundum hæc iura, sed hodie habet ẽ. lã ad se transfossam licet non præparatã, vt C. de ino. testa. l. quis filium.

g Nõ obstat. Scilicet scriptus hæres, qui si nõ adeat testamẽto nõ obstat nepoti, quo minus vt suus hæres ab intestato succedat. at si ex testamento adijt, obstat nepoti, vt hic vt ẽt querelã inof. non habeat secundum hæc iura. sed hodie ecõtra, vt d. l. si quis filiũ. Itẽ ex hac lege casum habes vbi nepos est suus. licet tẽpore mortis pater eius viueret & esset in potestate, vt ĩ. de leg. hære. l. r. §. sciendum. Est & aliud, vt ĩ ea l. § idẽ erit. regulariter contra, vt supra de hær. quali. & differen. §. sui. & f. cit C. vnde libe. l. ñ. & quod ibi nota.

Nepos ex illo filio susceptus, a quo suus hæres erit, neque pater videbitur obstitisse, cuius b post mortem legitima defertur hæreditas. c Nec dici potest hæredem non suũ nepotem fore, quod proximum gradum nunquã tenuerit: c cùm & ipse fuerit in potestate, neque pater eum in hac successione præuenerit, & alioquin si nõ suus hæres est, quo iure hæres erit? qui sine dubio non est agnatus. d Cæterũ & si non fit exhæredatus nepos, adiri potest e ex testamento hæreditas à scripto hærede, mortuo filio, quare qui non obstat f iure intestati, iure testati videbitur obstitisse. Non sic parentibus liberorum, vt liberis parentum debetur hæreditas. parentes ad bona liberorum ratio miserationis g admittit, liberos naturæ simul, & parentum commune votum.

Idem libro vj. Responsorum. VII.

FIliusfamiliàs vt proximus cognatus patre consentiente possessionẽ agnouit. Quãuis per cõditionem testamento datam, quod in patris potestate manserit, ab hæreditate fit excluſus, tamen vtiliter possessionem agnouisse videbitur, nec in edicti sententiam incidet, quoniam possessionem secundum tabulas non agnouit, cum inde rẽ habere non poterit. nec in filij potestate conditio fuerit, nec facile pater emancipare filium cogi poterit.

VIII.

SI postea quàm filius emancipatus bonorum possessionem ex testamẽto, vt C. communia de succ. l. ante quam, quæ est contra Sol. hic conditio defecerat eo non emancipato intra tempus.

h Miserationis. Id est, pietatis, vt ĩ. de inoff. testa. l. nam & si parẽtibus, in fola tium filij amissi, vt supra, de iu. dot. l. iure succedendi, & facit ĩ. de bon. liber. l. nihil est.

FIliusfamiliàs. CASVS. Si filiofamiliàs deferẽ bon possessio in bonis cognati sui, & petat eam licet a patre non fuerit emãcipatus, non debet excludi, q̃a si reinquereretur filio, vt pater emanciparet eũ, pater non posset cogi eum manumittere. Viuianus.

i Cognatus. Puta matris. Accur.

k Possessionem. Vnde cognati, vel etiã vnde legitimi p Octauianũ: vt infra tit. r. l. r. v. ñ & l. sequẽ Sed q̃modo ab intestato durante successione ex testamẽto, vt C. communia de succ. l. ante quam, quæ est contra Sol. hic conditio defecerat eo non emancipato intra tempus.

Cõcor. ca. quantũ ibi, scr uamus honorificentiã patri, q̃ debetur a filio, & glosi ver. quæritur in prin. l. q. 7.

l Per cõditionẽ. Hãc, si emãcipat' fuerit intra x. dies

m Hæreditate. Testamẽto delata elapsis de. dictis

n Videbitur. Sed quomodo, cũ duret spes succedẽdi ex testamento, vt C. communia de succ. l. ante quam q̃ est contra, sed hic non erat spes: quia tempus x. dierũ erat elapsum, die ergo vtiliter quantũ ad hoc nemini dat in edictum, si quis omiserit cautio testa. & sicut nõ remanet legatariis & ideic vt innuitur in sequẽtibus, & ĩ. si quis omissa. cau. testa. Iulianus. Vel dic vtiliter vt filius habeat hæreditatem. non enim pater potest retinere, vt C. de inof. testa. l. filijs mutrẽ, in fi. quæ est ptra, Vel dic vtiliter etiam quo ad patrem, vt sibi quærat ẽm hanc iura, secundum quæ aduentitia patri quęrebãtur, & secundũ istas duas expositiones dic: edicti cuius mens est supra eo h. r. vbi dicit, quod prius ex testamento quàm ab intestato peti debet bon. poss.

o Cum inde Alias cum inde, i. ex institutione aliàs cũ de iure non poterit habere scilicet hæreditatem.

p Nec facile. Quia non nisi in quatuor casibus, vt ĩ. de adop. l. non potest. & facit ĩ. de lega. 1. l. filiusfamilias. §. secundum, vulgarem. Item no. de facil. ñ. ĩ. de bo. liber. l. qui cum maior §. r & facit ĩ. si pars hær. petĩ. fi & ĩ. de fecun. tab. l. sub conditione.

q Postea ĩ. Filius emancipatus mortuo patre ab intest. petijt bo. poss. vnde liberi, postea mutauit statum. nũquid noceat ei certè non. Viuianus.

r Bonorum possessionem vnde liberi. Accur.

s Si prius. Quam peteret, vt ĩ. tit. r. l. r. sed secus in bo. poss. secundum tab. Azo. vt supra, de capi. dimi. l. tutelas. Accur.

t Mutauerit. Dãdo se in arrogationem, secus contra, vt supra eodẽ l. liberi, & fac. supra. de contra tabulas. l. 3. § si emancipatus filius.

VNDE LEGITIMI.

u Vide Anto. Aug. de emẽ. lib 3. cap. 3. quo loco cẽlet caput hoc in cæteris exẽp. ppo stere scriptũ esse. x Vide Alli. dispun. 2. c. 12.

Eadem est: nã singulur agnati qui p fenatus cõsultũ succerũ: de quibus dicit inf. a l. ã. in fi.

ADDITIO. De bonorũ possessione vnde liberi, quę prima est, dictũ est vtrũ qa exclusus liberis vocantur legitimi, dicit Titulus vn de legitimi & bon. possessio. vnde legitimi defertur ab intestati, legitimis agnatis ĩ. l. r. & defertur omnibus qui vocantur ab intesta. in fra l. r. §. finali. Et debetis scire, quod bonorum possessio vnde liberi olim fuit successiua in suis: sed in liberis emãcipatis olim erat necessaria. Instit. de hær q̃ ab intest §. emãcipati, hodie tũ voluntaria. instit. de hæredi. quæ ab intestato in principio. hæc bonorum possessio vnde legitimi, siue agnati olim fuit voluntaria. nõ necessaria, vt Instit. de bono. possẽ in fi. Viuianus.

Æc verba. CASVS. Verba huius edicti sunt talia. Moritur aliquis intestatus, vocantur proximi agnati ad eius successionem, & inspicimus quis sit eius proximus agnatus nõ tempore mortis, sed tempore, quo bonorum possessio defertur. Viuianus.

d Eum quem. Habes eum quem hæredem esse &c. vt & ĩ. de verborum sign. l. ex illa in pring. & ĩ. vt ex legi. & senatusconsulto. l. r in fi.

e Mortuus. Sub ei bon. pos. vnde legitimi dabo.

f Spatio. Etiam hic sub. tantum. nã tũc, demum erit hęres vel bonorum possessor, si non sit capite minutus tẽpore mortis, nec postea vsq; in diem quo petit, sed postea nõ nocet eã capite minui. vt supra tit. r. l. fina. & infra ad Tertul. l. r. §. qui mortis, & ĩ. tit. r. l. capitis. & l. legitimis. & infra eodem. l. si ex duobus. Item quod dicit de spatio, facit supra de collatio. bonor. lege, si quis filium. §. stipulatio. Accursius.

g Ad mortis. Scilicet tantum.

h Si repudiauerint. Bonorũ possessionem, vnde liberi.

i Hanc. Scilicet vnde legitimi, vt & ĩ. de succes. edict. l. r. § sed videndum. & ĩ. de re. iuris. l. quoties. triuiſque. Et argumen. C. de repud. hared. lege finali & infra ad Tertul. l. r. §. si nemo.

k Masculorum. Id est in hæreditate masculorum.

l Statum. Vt quia dãnatus ad mortem appellauerit, vt supra de testa. l. qui à latronibus, §. finali, & l. qui in domini, & l. de statu.

m Alia lex. Veluti lex Cornel. quæ patre defuncto apud hostes filium ad hæreditatem vocat, vt infra vt ex leg. & senatusc. l. r.

n Hanc. Vnde legitimi.

o Eneraliter. Ex hac parte vnde legitimi.

p Peti debere. vt & Qqqq 3 infra

Vnde legitimi. Tit. VI. 1349

rum possessionem patris petijt, statum suum mutauit: nihil obesse ei, quò minus id, quod acquisiuit, retineat. quod si prius cõditionem suã mutauerit: bonorum possessionem eum petere non posse.

TITVLVS VIII.

VNDE LEGITIMI.

Iulianus lib. xxvij. Digestorum. I.

Æc verba edicti Eũ quẽ ei esse hæredem oportet, si intestatus esset, παραπλησίως cũ quodã temporis spatio accipiuntur: non ad mortis testatoris tempus referuntur, sed ad id, quo bonorum possessio peteretur, & ideo legitimum hæredem si capite diminutus esset, ab hoc bonorum possessione submoueri palam est.

Vlpianus libro xlvj. ad Edictum. II.

SI repudiauerint sui abintestato bonorum possessionẽ. ad huc dicemus, eos obstare legitimis: hoc, est ijs, quib. legitimam potuit deferri hęreditas: idcirco, q̃a repudiando quasi liberi bonorum possessionem, hãc incipiunt habere quasi legitimi. Hęc autem bonorum possessio non tantum masculorum defertur, verum etiam fœminarum: nec tantum ingenuorum, verum etiam libertinorum, communis est igitur pluribus. Nam & fœminæ possunt vel consanguineos, vel agnatos habere. Item libertini possunt patronos, patronasque habere. Nec tantum masculi hanc bonorum possessionem accipere possunt, verum etiam fœminæ: Si quis decesserit, de quo incertum est, vtrum pater familias, an filiusfamilias fit, q̃a pater eius ab hostibus captus adhuc viuat, vel quod alia causa suspendebat eius statum: magis est, ne peti possit bonorum eius possessio: quia nondum intestatum eum esse apparet, cum incertum sit, an testari possit. cùm igitur ceperit certi status esse, tunc demum petenda est bonorum possessio, non cũ certum esse cœperit intestatum esse sed cum cœperit esse certum, patremfamilias esse. Hæc autem bonorum possessio omnem vocat, qui ab intestato potuerit esse hęres siue lex duodecim tabularum eum legitimum hæredem faciat, siue alia lex senatusve consultum. Deniq; mater, quę ex senatusconsulto venit Tertulliano, item qui ex Otficiano ad legitimam hæreditatem admittantur, hanc bonorũ possessionem petere possunt.

Paulus lib. xxvij. ad Edictum. III.

Eneraliter igitur sciendum est, quotiescunque vel lex, vel senatus defert hæreditatem, non etiam bonorum possessionem: ex hac parte eam peti oportet. cum vero etiam bonorum possessionem dari iubet: tunc ex illa parte, qua ex legibus peti deberet: q sed

infra, vt ex leg. & se natusconsul. l. 1. in fin.

a Patre. Per hoc pater, quod hoc genus est, illa species. Accursius.

SI ex duob. CASVS. Duo erant hęres: alter decessit facto testamẽto, dũ deliberaret hęres eius: alter decessit intestatus. nunquid poterit habere successorem per vnde legitimi? sic. si hęres eius repudiat. Viui.

b Si ex duob. Fone: vt infra, de suis & legi. l. 5.

c Legitimã. Vtriusque.

d Ad id tẽpus refertur. sed nõ ad id solum, vt no. ff. e. l. j.

Inter agnatos.

CASVS. Agnati dicuntur coniuncti per lineam masculinam, cognati per lineam fœminină. vbi vnũ sciatis: omnis qui est agnatus, est cognatus, nõ tamẽ econtra. Viuianus.

Cõtinentur. Genus in spẽ: sic inest pactum in emptione, vt su. de, leg 3. l. si quid §. inter. & secundum hoc non obstat infra, de gra. l. iuris cõsultus. §. 2. & Inst. de leg. agnatu. in princip.

Quãdiu. Facit supra, de petit. hęred. l. antiqui. in prin.

Ati. CASVS. Si aliqui nascẽtur post mortem patris, vel post captiuitatẽ, vel post deportationẽ: iura cõsanguinitatis iter sibi retinẽt, licet patri nõ succedãt. nam & ex hęreditati filij agnationis ius habent.

Nati post. Facit infra, de suis & legi. l 4. Accur.

VNDE COGNATI

Vlpianus libro xlvj ad Edictum. I.

HAec bonorum a possessio nudam habet prætoris in dulgentiam, neq; ex iure ciuili originem habet: nã eos inuitat ad bonorum possessionẽ, qui iure ciuili ad successionẽ admitti nõ possunt id est, cognatos. Cognati b aut appellati sunt, quasi ex vno nati: c aut (vt ait Labeo) quasi cõe nascendi initium habuerunt. Pertinet aũt lex hæc ad cognationes non seruiles. nec n. facilè vlla seruilis vi detur esse cognatio. Hæc aũt bonorũ possessio, quę ex hac parte edicti datur, cognatorũ gradus sex cõplectitur, d & ex septimo duas personas, sobrino, & sobrina natum, & natam. Cognationem facit etiam adoptio, e quibus etenim fiet agnatus hic, q adoptatus est, efficit & cognatus fiet. nam vbi cũ ij de cognatis agitur, ibi sic accipiemus, vt etiã adoptione cognati facti contineantur. Euenit igitur, vt is, qui in adoptionem datus est, tam in familia naturalis patris iura cognationis retineat, q in familia adoptiua nãsciscatur. Sed eorum tantũ cognationem in adoptiua familia nãsciscetur, quibus sic agnatus: in naturali f autẽ olim retinebit. g Proximus autẽ accipitur etiam is, qui solus est, quãuis propiè proximus h ex plurib. dicatur: proximum accipere nos oportet eo tempore, quo bonorum possessio erãt ĩcogniti à iure ciuili, & dñr cognati quasi vno sanguine nati, & ptinet ad liberas cognatiões non ad seruiles: & succedit cognatus vsq; ad sextũ gradũ. vocãtur qui sũt cognati naturaliter, & ciuiliter, & qui ciuiliter tm, puta adoptiuus, & vocãt qui est proximus & dr proximus, quem nemo antecedit. Vnũ sciatis, si qs vult vocari per vnde cognatis quidẽ est in vtero aliqs, nõ admittitur, & vocãtur per vnde cognati gradatim. Vnum sciatis si qs decessit in capt. hostium, cognati q domi sũt, vocantẽ p vnde cognati. Acc.

a Hæc bonorum. Vnde cognati. Accursius.

Cognati. Facit inf. de gra. l. non facile 2. respon.

Lex hęc. i. Edictũ quod in genere est lex. vt j. de va. cog. l. j. §. proinde.

Seruilis. Vt & infr. de gra §. illud, & j de gra. l. iuris con. §. inter. facile autẽ dicit propter matrimonium, vt Inst. de nup §. illud.

b Complectitur. Vt Inst. de suc. cog §. fi. & infra, de gra. l. nõ facile.

c Adoptio. Vt supra, de adop. l. 1. & i. fa. de gra. l. nõ facile §. cognationis. & facit supra, de adoptio. le. qui in adoptionem. & de his vocan. l. partus.

d Naturali. Scilicet familia.

e Remanebit firmiter retinebit cognationem omnium.

f Proximus. Quia prætor proximos defert, vt j. ea. d. §. gradatim, & j. de gradi. l. iuris. 2. respon. & facit j. de ver. sig. l. proximus. & §. de re. au.

Sic la. Fl. Hali. ãt scripti nõdũ. sed non rãti vt asserit Aug. mẽ. cap. 17.

Cognatio adoptiua non datur inter filium familias & patrem eius, nisi de facto legatum sit. Et sic intelligo hoc capitulum.

re. du. l. qui duos. §. & proximus.

g Obierit. Et scripti repudiẽt. & facit infra de suis & legi. l. 2. §. proximum, & §. vnde lib. l. scripto.

h Sequentibus. Sic supra tit. 1. l. pen. & si pars hæte. pe. l. an t qui. in prin. & inf. quis or. in bon. poss. ser. l. 2. §. si venter, & supra, de statu hom. l. qui in vtero.

i Animal fuerit. fic infra, de suis & legi. l. Titius, & Inst. d hę re. ab inte. §. cũ aũt.

k Ex secto. Sic §. de inoffi. test. l. posthumos, & j ad Tertul. l. 1. §. sed si matris, & supra ad leg. Fal. l. in lege Falcidia.

l Petere poterit. Vt & §. tit. 1. l. 2. in fin.

m Gradatim. Facit supra. §. proxim.

n Ab eo posse. Postliminio reuerso. expectatur enim reuerti, vt partus nasci, vt supra, de contra ta. l. 1. §. si ex tribus.

Proximior an quis sit. tẽpus conceptiõis ispi cit, Mãd. de Æta. minor. ca. 11. de conceptione nu. 23.

Animal, seu homo cõceptus dici potest in potentia, in actu verò cũ in lucẽ prodierit, Mand. de Æta. min. ca. 2 de cõcepti. nu. 46. & seq. & cap. 1 de Natiu. in prin.

De his q cęlo matris vtero nati sunt, Plin. natur. hist. 7. cap. 6.

o Ac parte, p. cõiul. id est prætor.

p Vulgò quæsiti. Vt Insti. ad Orfic. §. nouissimè, & de suc cognat. §. vulgo, & inf. eo. l. Modestinus, & facit. C. de adop. l. cũ in adoptiuis. §. sed si quidem.

q Nascuntur. C. ad Orfi. l. fi. sed nati ex duabus concubinis, eodem tamen patre nati, an sint cognati? Respondetur nõ succedunt, quia nec cognatis patris etiã si legitimẽtur, vt in auth. quib. mod. natu effi. sui §. filium autem. Accur.

Apitis. CASVS. Si aliquę cognationes sunt quę fiũt per adoptionem, pereunt per capitis diminutionem: vnde nõ erit locus bono. poss. vnde cognati sed si aliquis desiit esse agnatus vocatur ad bo. pos. vnde cognati. Viuia.

r Capitis deminutione minima. Acc.

s Frater. Duo erãt fratres adoptiui.

defertur. Si quis igitur proximus cognatus, dum hæredes scripti deliberant, diẽ suum obierit t sequens quasi proximus admittetur: hoc est, quicunque fuerit tunc deprehensus proximum locum obtinere. Si quis proximior cognatus u nasci spereturin ea conditione est, vt dici debeat, obstare eum sequentibus: x sed vbi natus non est: admittemus eum, qui post ventrem proximus videbatur. sed hoc ita demum erit accipiendum, si hic qui in vtero esse dicitur, viuo eo, de cuius bonorũ possessione agitur, fuerit conceptus. nã si post mortem: neque obstabit alij, neque ipse admittetur, quia non fuit proximus cognatus ei, quo viuo animal y nõ dum fuerit. Si qua prægnans decesserit, & vtero exsecto z partus sit editus, in ea conditione est partus iste, vt matris suæ ac cipere bonorum possessionem possit. Vnde proximi cognati: sed post senatusconsultum Orficianum & Vnde legitimi petere a poterit; quia tẽpore mortis in vtero fuit. Gradatim b autem admittuntur cognati ad bonorum possessionem: vt qui sunt primo gradu, omnes simul admittantur. Si quis apud hostes fuerit mortis eius tempore, de cuius bonorum possessione agitur: dicendum est bonorũ possessionem peti ab eo posse. c

Ca us lib xv. ad Edictum prouin.

II.

HAc parte proconsul d naturali æqui tate motus, omnibus cognatis e permittit bonorum possessionem, quos sanguinis ratio vocat ad hæreditatem, licet iure ciuili deficiãt. Itaque etiã vulgò quæsiti f liberi matris, & mater talium liberorum, item ipsi, fratres inter se ex hac parte bonorum possessionẽ petere possunt: quia sunt inuicem sibi cognati: vsq; adeo, vt prægnans quoq; manumissa si peperit, & is, qui natus est, matri, & mater ipsi, & inter se quoque qui nascuntur, g cognati sint.

Iulianus lib. xxvij. Digestorum.

III.

CApitis diminutione h perimuntur cognationes, quæ per adoptionem acquisitæ sunt. Igitur si post mortẽ (verbi gratia) fratris adoptiui intra centesimũ diem adoptiuus frater i capite deminutus fuerit, bonorum possessionem accipere non poterit, quæ proximitatis k nomine fratri defertur. Prætorem enim non solum mortis tempus, sed etiam id, quo bonorum possessio petitur, intueri palam est. l

Vlpianus libro vj. Regularum.

IIII.

ISpurius intestato decesserit: iure consanguinitatis, aut m adgnationis hæreditas eius ad nullam pertinet: quia consanguinitatis, itemque adgnationis iura à patre oriuntur. n proximitatis verò nomine mater eius, aut frater eadem matre natus, bonorum possessionem eius ex edicto petere potest. o

Pomponius lib. iiij. ad Sabinum.

V.

EGitimis p capite deminutis non datur bonorum possessio iure hæredis legitimi: q quia non eadem causa eorum est r liberorum: s sed gradu cognatorum rur-

a Petere poterit. Vt supra eo. l. hac parte, cum cõcor. saluo quod dicitur de illustri, vt C. ad Orfi. l. fi qua.

b Legitimis. CASVS. Si agnati capite minuunt, non vocãtur ad bo. pos. vnde agnati, nã liberi emãcipati repelluntur per vnde agnati: tamen possunt succedere p vnde cognati.

Legitimis, agnatis.

c Legitimi. Id est, agnati, vt §. vnde legi. l. 1. in fi. hoc tamen fallit in casibus, vt C. de legi. hær l fi. §. cum igitur: & §. cũ autem, & eo. dẽ habes Inst. de leg. agnat. §. nostra.

d Quæ liberorum. Quib. non nocet capi. dimi. vt emancipatio,

e Proximitatis. Id est, cognationis ciuilis.

f Palam est. Vt & §. tit. 1. l. 1. in prin. & facit j. vnde vir & vxo l. 1. & ẽ de reb. dub. l. fi cognatis: & dic: vt ibi Accur.

g Spurius. CASVS. Si filius spurius decedit: certis coniunctis p patrẽ non defertur bon. poss sed coniunctis per matrẽ sic. ff. bon. poss. vnde cognati. Spurius autem est. vulgò conceptus, supra, de sta. homi. l. vulgo.

h Aut. Pro. i. Acc

i Oriunẽ. Ergo mater non est agnata fil. o, vt & colligitur Inst. de suc. cog §. vulgò.

k Petere potest. Vt supra eo. l. hac parte, cum cõcor. saluo quod dicitur de illustri, vt C. ad Orfi. l. fi qua.

l Egitimis. CASVS. Si agnati capite minuunt, non vocãtur ad bo. pos. vnde agnati, nã liberi emãcipati repelluntur per vnde agnati: tamen possunt succedere p vnde cognati.

Legitimis, agnatis.

m Legitimi. Id est, agnati, vt §. vnde legi. l. 1. in fi. hoc tamen fallit in casibus, vt C. de legi. hær l fi. §. cum igitur: & §. cũ autem, & eosdẽ habes Inst. de leg. agnat. §. nostra.

n Quæ liberorum. Quib. non nocet capi. dimi. vt emancipatio,

o In P. F. mittit.

patio.quo minus habeant vnde li.vt supra si tab.test. nul.ext.l.liberi.secus si econtra dederit emancipatus se in arrogationē,quod dic vt supra tit.3 l.fi. Alij dicūt q liberi excluſi ab vnde liberi per ca.dimi.adhuc admittuntur inter legitimos, scilicet per vnde cognati,nō autē per vnde liberi. vt infra tit. 1. l.1.§. sed vidēdum. Sed ibi repudiauit. vel tempore eſt excluſus:aut p emancipationē excludit p ius ciuile,sed admittitur iure prætoꝛ.per vñ lib. vna eū ſuis, vt Inſtit.de hęre.ab inteſt.§.emācipati. ſed hodie ēt iure ciuili,cū inter patrē, & filiū non tollatur ius agnationis p capitis diminutionē, vt Inſt.de leg. agn. ſuc.§.fi.Acc.

[a] Vocātur. Scilicet legitimi prędicti ſcilicet agnati. & facit in authē. de nup.§. hinc.col 4. Accur.

COgnatus. CASVS Si aliqs accuſauerit cognatū ſuum,nō reppellit à ſuc. ab inteſta. per vnde cognati. Verū tamen ſi filius accuſat matrē,poterit pteriri.in authē. vt cū de app cogno. §.cauſas. Viuia.

[b] Suos Arg. contra ſupra,de bo liber l. qui cū maior. Acc.

SQui. CASVS Si aliquis liber ē factus ſeruus,& poſtea manumittitur, non recipit primam cognationem. Et licet aliquis ſit vulgo quæſitus, nō eo minus poterit ſuccedere auiæ ſuæ. hoc dicit cum l.hęc. Vi.

[c] Manumiſſus.Secus ſi reſtitutus,vt no.Inſt.de cap. di.§.ſeruus.nec corrigitur per auth.de hære.ab inte. col.9.vbi ſola cauſa naturalis inſpicitur:quia illud ſolum moueret agnationem,& patriam poteſtatem nā & prætor intuebatur naturalem cauſam:vt ſupra eo. le.2.& tamen hoc non admittebat, vt ſupra eo.l.1.§. pertinet,& facit ſupra,de ſta.ho.l homo liber.

[d] MOdeſtinus. Maternę.ſecus in paterna,vt C.de na.lib.l.fi.& facit ſupra eo.l.hac parte. Accu.

OCtaui. CASVS A'liquis cognatus in gradu octauo & ſi non vult iure ciuili,poteſt ſuccedere iure prætoꝛ.ſi eſt cognatus,ſicut in ſexto,vel in quinto poterit ſuccedere. ¶ Fratris filius Tu dicebat patronū fuiſſe furdum tempore mortis,& ſic teſtamentū non potuiſſe facere:nunquid poteris petere bo.poſ. vnde agnati,vel cognati? Sic, intra tempus ſtatutum à iure poſtea non audieris,nec excuſaris ſi dicas,quod non credebas tibi coniunctum,quia intra ſanguinis ignoꝛare non debuiſti. Viuianus.

[e] Octaui. Dic quod agnatus octaui gradꝰ fuit capite minutus, vel tempore excluſus.vnde ſequēti capite cognatorū vocatur,vt ſ.e l legitimis.defertur ergo ei bon.poſ.vnde cognati.Sed dices quomodo,cū illa nō porrigatur ad eū gradū,vt ſ.eo l.1. hæc autē, & Inſt. de ſuc.cog.§ fi?Reſp.illud in cognatis, q nō fuerunt agnati,at illi q fuerūt eo iure quia fuerūt, & potuerunt ēt iure ciuile ſuccedere,licet nō ſucceſſerint:habēt hoc plꝰ, vt vſque ad decimū gradū vocentur per vnde cognati.nā & filij etiam ſi ex alio capite vocātur, ſem per tamē habēt annū, vt j.quis or. in bo poſ ſer.l po §.fi. in hoc tamē non retinet priuilegiū, vt admittaē, vt proximus id eſt, vt præferatur cognatis, qui ſunt in proximo gradu.quāuis potuerit vt agnatus ſuccedere ē iure ciuili ante cognati. A ij dicunt hic dari vnde agnati. & qī infra dicit vt proximo cognato,dicunt i agnato. & nullus eſt capite minutus. Accur.

[f] Extiterit. Id eſt, exiſtere potuerit.

Defertur. Scilicet dicta bo. poſſ vnde cognati, & facit in fra,ad Tertul.l.1. §. ſi nemo. Accur.

Inſtitutus. Et pro alia extraneus.

Non potuiſſe. Hoc verū eſt,ſi erat intuitus alias poteſt teſtari. vt C. q test. fac.poſſ l. diſcretis. vel illud nouū, hoc vetus.

[g] Ignoraſſe. Vt C. de in integ reſt mi. de tutela.

I.

Nteſtata. Quædam mulier deceſſit inteſtata,reliquit Septitiam ſororem vterinam, & matrem pregnantem:mater repudiauit hereditatem.nūquid ſoror Septitia poterit petere bon. poſ.vnde cognati? Dicitur qd ſic.& etiam ea quæ poſtea nata eſt.

Inteſtata. Titia.vt infra patet. Accurſius.

Semproniam,& facit infra ad Tertul. l.1.§.pe.

¶ Hoc edictum eſt de capite in caput,ſupra ſi tabteſt. nul.not.l.cum prin Item de gradu in gradum, vt inf. e.l.1.§.quibus,quæ plene not. C eo ſuper hac.

Quia in bono poſ.vnde liberi, vnde agnati,de q bus ciuili eſt,patuimus locus eſt ſucceſſioni edicto,ponit inde ſuc.edic.quando locum habeat, & ceſſet, vt deamus. Et locū habet hoc edict.duobus modis:aliquādo de gradu in gradum, aliquādo de capite in caput. De gradu in gradū eſt locus.qū plures sūt in eodē capite in diuerſis gradibus. hinc eū,ex eo nepotem.

[h] Cōcor. ca. qui & humanis. ibi, cū nō putarit ignorare ſententiā dotis: ab officio ꝑtinus ecclesiaſtico repellatur. in q. 2.

[i] Alias, manumiſſione.

nepotem,& ex eo nepote proneposte: omnes iſti ſunt & in eodem capite in gradibus diuerſis. ſi decedo in teſtatus,filius pōt ſuccedere per vnde liberi, & pater rep udiat,vel tempore excluditur,ſed ſuccedet per vnde cognati,tanquā nepos, poſtmodū tanquā proneposs,facit ſ.vnde leg. & j e l.1.§ Largius. Eſt iuc.de capite in caput, & agnatorū eſt vnum caput, cognatorum aliud:vnde vir, & vxor eſt aliud. excluſis agnatis vocantur cognati.excluſis cognatis vocātur vir & vxo. C. vnde vir. Viu.

[k] Vcceſſo. rium edictū. CASVS.

Dicere t aliquis.quare poſitum eſt ſucceſſorium edictum? Reſp ne bona hæreditaria remaneāt vacua. vnde ſi defertur bon.poſſ. alicui ex liberis primi gradus, debet petere intra certum tempus: alias erit excluſus,& creditores mittentur in bona. Vnum ſciatis, ſi bonorum poſſeſſio defertur pupillo, tutor potest acquirere, non repudiare: ſimiliter curator furioſi. verum ſi alicui eſt delata bon. poſſ eo ipſo quod repudiat eam à bon. poſſ excluditur.

¶ Decretalis.Nō poteſt bon poſſ.decretalis repudiari. nam aut iam decreta eſt & non poteſt repudiari:aut nondū eſt decreta, & ſimiliter non poteſt repudiari:quia futurum ius nō repudiatur. Vnū ſciatis, ſi cui defertur bo.poſ.& decedit intra centū dies, qui proximus eſt,admittitur. Vnum ſciatis:ſi alicui defertur bo.po. & repudiat eā ex vna parte edicti. admittitur ex alia parte edicti:quia ſi quis eſt excluſus per vnde liberi, admittitur per vnde agnati & cognati.quod quidem in honorem ſanguinis eſt ſtatutum.

¶ Largius. Liberis in bonis parentum datur bo.poſſ. intra annum vtilem:cæteris collateralib. intra centū dies vtiles. Vnum ſciatis,ſi quis excluditur a bo. poſſ. aliquādo admittitur,aliquando nō: nunquid ſi aliqs eſt ſubſtitutus fi.lio impuberi intra annū poterit petere bo.poſ.non, ſed intra centū dies. Vnū ſciatis liberis datur annus Sed qd ſi pater emācipauit ſiliū?nunqd bo poſ.cōtra.filij poterit petere intra annū certe? fic.

Succeſſionem. Id eſt ſucceſſorium edictum.& facit Inſt.de bo.poſ.§.cum igitur.& infra e. §.Largius. & C qui admit ad bon.poſ l.quamdiu. Acc.

[l] Non poteſt. Adeo vt nec pater filio delatam:vt C. de rep.bon poſ.l.fi & facit de offi. proc. Cæſ.l.2.

[m] Seruum. Quia ſeruus ſit inſtitutus.

[n] Poteſt. Secus in patre:vt modo dixi & ſupra,de acquir.hære.l is qui.in fi.

[o] Sed ille. Scilicet pupillus.

[p] Tutoris. Facit ſ. de be poſ.l. tutor.& C. de iure delibe. l. potuit, ſed cōtra ſ. de autho tut.l.ſi ad pupillum.Sol.ibi.

[q] Repudiari. Supra, de autho.tut. l.ſi ad pupillū.contra.Sol. ibi.

[r] Delata eſt. Imò eſt delata: vt curator accipiat:vt ſ. de bon. poſ.fu.compe. l. 1. circa princ. ſed dic delata eſt ad cōmodū,vt ibi non ad hoc, vt poſſit repudiari, vt hic. & eodem modo reſp. ad illud contra. C.decur fu.l.fi.§.ſin aūt. vbi plene not.in gl. vel non &c. & facit ſ.de diuor.& repudi.l. iuliauus.

[s] Qui ſemel noluit. Repudiando. & loquitur de edictali ne ſit contra j. proxi.§ & facit C.de rep.hæred l.ſicut.& j.quis ordo in bon. poſſ.ſer.l.4.

[t] Decretalis.Sic dicitur, quia prætor viuus eam decernit & dat: hodie non dat:vt C. qui admi. ad bono.poſſeſ.l.fi. ſed tamen idem eſt, vt non poſſit etiam hodie repudiari ante agnitam coram iudice, nec poſt, vt hic. nec obſtat, qđ hæreditas poteſt repudiari: vt ſ.de acqui.hæred.l. is qui. quia tota voluntate poteſt adiri,& ſimiliter repudiari:ſed bonorum poſſeſſionem nō.ſed aliqua ſolennitas in agnoſcēda etiam hodie eſt neceſſaria,vt prælentia iudicis:vt d.l. C.qui admit. ad bonorum poſſeſſio l.fi.

[u] Sic etiā facit gl. in c. eccleſia veſtra ante medium, ſuper verbo,adijcere. extra de elect.

[v] Hūc loco eleganter tractat Alc.in comen. ad j. delata. j. de ver. & rer. ſigni.

[w] Finiti. Ius petendæ decretalis.

[x] Eam. Scilicet decretalem.ſecus in edictali:vt ſ. proxi.§ quia edictali repudiata.& ius petendę decretalis eſt amiſſum:an autem pacto hæc decretalis poſſit remitti ante agnitam? Reſpon. fic?argumen. C.de pactis l.fina.

[y] Decreta. A iudice.

[z] Non poteſt. Sicut nec hæreditas:vt C.de repu.hæredi.l ſicut. & ſupra,de nego geſt l. ſomponius. ibi, nā quomodo enim &c.& ſupar,de acquir.hæreditate.l. qui ſuperſtitis.

[a] Si intra. Hæc ſucceſſio eſt de gradu in gradū: ſed j.prox.§.de capite in caput.

[b] Mortuus ſit. Vel alias excluſus:vt j.§.quibus.

a Si in diebus. Hæc ergo sunt patria, intra centesimũ diem vel etiam centesimo die vt Inst de verb. obli. §. omnis.

b Noluerit. Id est, repudiauerit. quod potest etiã suus de iure prætorio, vt inst. de hær qua. & d. f §. sui.

c Vnde. Id est, ex qua parte.

d Cæteris. Id est, agnatis, vel cognatis. Acc.

e Succedat. Si non sint aliqui, qui possint venire per vndecim liberi. nam illi istis pferũtur. vt in §ti. de hær. ab intest. § admonendi. & §. 1. 1. legitimis. Sed quid si simpliciter repudiauit? videtur in totũ repudiasse. Arg. supra, de interro. actio. l. si sine § qui interrogatus. & de acquirenda hær. stari, & in l. in plurium.

f Ipsi sibi. Sic ergo admittitur vt alius. dicit alibi vt argu supra, de adoptio. l. emancipati. Paul. Cast. in l. quãdiu. ff. de lib. l. 2. in princ. & C. de adulte l. iu. de acq hæ remanit. & supra red. vide qui po. in pig. habe. Cyn. in l. 3. in princ. Sed ar. contra C de codi. l. fi. in princ.

g Nõ potierit. Id est repudiauit. & sic cõ cor. supra, de acqu. hære. l. in plurium. Sed contra. in eo tiatu. l. 1. Illud. Solut. ubi delata est succesio vsque de iure ciuili. quid patet? qa instituta ab intestato potest adire licet incidat in edictum, si quis omisi. cau. testa. hic autem iure prætorio nõ est delata ex secundo capite, nisi repudietur ex primo: vt j. quis or in bonorum possessio. seru. l. 1 & supra si quis omisi ca. 1. Vel dic quod hic repudiauit ex primo capite tantum, ibi ex vtroque: vel indistincte & facit supra, de acqu. hær. l. in plurium.

h Succedat. Ab intestato.

i Sanguinis. Sic & supra ti. 1. l. 2.

k Propria. Sic & supra de hb. & posthu. l. in suis, & infra, de bo. dam. l cũ ratio. in prin. Acc.

l Non sunt. Sic & §. de inter. actio. l. qui interrogat. & l. seq. & facit inst. eo. §. liberis.

m Filio. Qui erat frater eius. & tunc est ratio: qa vt collateralis ei succedit quasi ex testamẽto impuberis fratris quod fecit pater pro eo, vt insti. de pup. subst. §. igitur. Alij dicunt, quod pater fuit substitutus suo filio impuberi ab auo instituto, & tunc est ratio: quia vt quilibet substituitur, nõ vt filius. sed nonne filius instituitur à patre vt quilibet: & tamẽ habet annũ: vt infra §. fi. imo vt filius, & quia hoc necesse habet facere.

n Bonorum possessio. & sic non inter est, vt supra de pet. hær. l. 2 & 3 Sed argu. contra supra, de leg prædi. l. 3. §. 1. & de inter. act. l. si sine. §. illud. Ac.

o Et generaliter. Sic. j. quis ordo in bonorum possessio. ser. l. 4. in fin.

p Inferioris grad'. Or seigneurs, ista l. reputatur difficilis: in veritate glosiæ faciunt eam difficilẽ: & dominus Azo eã exposuit in trib. locis: & nunquam in vno loco sicut in alio. ego dicã veriorem lecturam. ponamus ita a iquis decessit ego, & tu eramus de agnatione, Vel de cognatione sua: sed tu eras proximior in gradu, quia frater defuncti: ego remotior, qa patruus. primo vocatur frater, quã patruus. C. de legi. hæred. per authen. post fratres. vel tu proximior frater veterinus: ego auunculus defuncti. tu eras minor xxv. an. ego maior. tu quid fecisti? repudiasti bonorum possessionem vnde agnati, vel vnde cognati. quia repudiasti. ego q etiã in sequenti gradu, vocatus sum ex successor o edicto. ego vocatus sum excluso tẽpore, vel repudiauit. nec excluso, tu minor restitutus es in bonorum possessionem an delatam repudiatam possis petere videns dam. ordam. ? eundo petis restitui an possis repudiare, si restitutus es? Et dicitur quod potes, supra, de min. l. & si sine §. restitutus. nunquid ergo vocabor ad successionem defuncti secũdo loco? certè nõ: quia inferioris gradus cognatus non habet beneficium in cessorij edicti. si agnatus, vel cognatus prioris gradus abstinuerit per in integrum restitutionẽ ea. bonor. possess. quam prius admiserat. sed fisc' ea bona tamquam vacantia occupabit.

q Cognatos. Multo magis in agnato, vbi hoc iure nõ habet locum successoriũ edictum de gradu in gradum, licet hodie contra: vt In §ti d legitima agn. succ. § placebat.

r Accepisset. Sic C. de impu. & alijs §ti. l. post aditam. & supra, de acquir. hær. l. si minor. Sed contra infra ad Tertul. l. 1. § si quis adita & l. 2 §. si bonorum. & supra, de vulg. substitu. l. 2. §. interdum. & supra, de bonis libertо. l. & si ex modica. §. si filius. quibus dicit quod sequẽs admittitur, si præcedens petit restitui, vt dimittat. Solu. ille de æquitate: hic de rigore, vnde & hic de æquitate admittit. nam cum præcedens petit restitui, vt deferat, ex quadam consequentia & hic debet restitui, vt accipiat talem vtiliter, arg. C. si aduersus transactionem l. 1. & 2. Placentinus autem dixit nullo modo admitti. nam ex gradu cognatorum non, à quo est exclusus per petitionem primi: vt §ntit. de hæredit tibus ab intestato. §. admonendi. & supra tit. 1. l. legitimis. item sequens caput nullum est, nisi vir, & vxor, & postea fiscus. ex quibus capitibus cognatus non vocatur. Dic ergo, quod hic de inerè cognato dicit, cui ideo postea non dat prætor, ne videatur auferre, quod dederat priori, & sic esset ludibrio. at in contrarijs iure ciuili veniebat vt agnatus per l xij. tabularum. vt in §. si quis adita. vbi dicit ius antiquum, vel quasi agnatus: vt per se senatusconsultum, vt in d. § si bonorum possessio vel per testamentum, quod & ipsum est iuris ciuilis: vt d. lege, de vulgari substitutione l. secunda. §. interdum Itẽ & patronus iure ciuili vocatur, vt dicta l. & si ex modi ca quo casu nuda voluntate fit hæres: vt & institutio. de hæred. quali. & differ. §. si quod in iure prætorio nõ fit, sed facto prætoris est opus, quod esset contra ius prioris. Vel dic casum quod hic prior ab initio repudiauit. & cum sequens posset petere, repudiauit, vel tẽpore fuit exclusus. tandẽ prior petijt restitui, vt adeat & iterum vt dimittat. tunc sequens vult restitui vt admittatur ad insitas præcedentis, qui fuerat minor: sed non potest, obstante sibi repudiatione, vel negligẽtia, & facit supra, de minoribus l. & si sine. §. sed quod Papinianus. & quod ibi no. vel illæ infra ad Tertullia. in filio loquuntur, in quo fuit speciale, & facit infra, ad Tertullian. l. filij. l 2. §. 1. & supra titu. 1. l. octaui. Accursius.

s Vide in hanc l. Alci pater ca. 15.

DE GRADIBVS, ET AFFINIBVS, & nominibus eorum.

ADDITIO. Iste titulus bonus est, & tamen debetis scire: vt hic scriptũ est. vnde nõ consuevit legi: tamen legemus lectura vsq; ad l. iurisc. in princi. Veruntamen si intelligatis continuationẽ, & expositionẽ ti. cætera alia intelligetis, quę d bo. poss. habuistis. verũ qa inter agnatos, & cognatos multi sũt gradus, ponit' tit. de gradibus: & quia iure affinitatis aliqua bo. pos. defertur (nã & vir, & vxor sũt ca. put affinitatis: vt j. prox. ti. & §. si tabt. test. nullæ ext. l. j.) ponitur t grad. cõsãgu. & affin. quod dicit de gradib. quasi dicat. de ordinibus. sicut t ascẽdẽdo, & descendẽdo sũt gradus: ita inter agnatos, & cognatos sũt gradus: quia quidã proximiores: Et debetis scire, q agnatio & cognatio diuiditur in tres gradus principales. quidam sunt ascẽdẽtes: pater auus, ꝓauus, est secũdus grad' t descẽdentiũ: filius, nepos: & d inceps. & tertiꝰ gradus collateralis. superior in affinitatibus licet non sit. vel propriè graduũ diuisio, est tñ graduũ separatio. nam aliqua est nurus mea, aliqua pronurus, aliqua est vxor ꝓ nepotis mei. Et no ꝙ proprie agnatio cõtinet in se cognationẽ, nõ econtra. § 1. 1 & §. vnde legi. Inter agnatos. Affines sunt ꝓprie, qui occasione matrimonij nobis cõiunctis sunt. vnde vir vxori nõ est affinis. sed est caput affinitatis. vnde affinitas est coniũctarum personarum cauta matrimonii communi carens parentela, vt colligitur j. eo l. non facile. ita dicitur in omnib. legibus huius tituli vbi iurisc. enumerat gradus. Viua.

Radus cognationis. CASTR. In lege ista nõ est videre nisi literam, & notare notabilia. Dicit Iurisc. gradus agnationum, & cognationem alius est superior, alius inferior, alius est ex transuerso. Gradus superior est parentum, gradus inferior est filiorum. & in ascẽdentibus, & descẽdentibus est inuenire primũ & secundum gradum: sed intrã transuerso non est inuenire primum gradum, sed secundum. nam abutendo dicimus fratrem, & sororem in primo gradu, sunt in ascendenti gradu primo pater & auus, in descẽdenti, filius, in tertio gradu est proauus, in quarto atauus. Itẽ collatera. es dicũtur. qui obtinent vicẽ primi grad' frater, soror, & veniunt ex linea transuersali: amita, & materteræ. in quinto gradu dicũtur esse deiectẽdetes at auus, atauia. sic ifti vocãtur ad successionẽ, si sũt agnati iure ciuili: si cognati iure prætorio h. d. cũ l. seq. Viuia.

c Inferioris. Facit Inst. eo. & in authe. de hære. ab intesta. in princ.

d Itaque. Quia sunt parentes.

e Cognati possiunt. vt mater filio. filius matri.

Progne-

a Progenerantur. Aliàs propagantur, aliàs procreantur, & clias progenerantur.

b Isti 4 sunt de hoc quinto gradu: filius patrui magni. Filius fratris aut mei, &c.

c Hoc est patris.

d Accipe consobrinus &c. & est sensus, q̃ filius patrui mei magni est consobrinus patris eius. i. mei. de cuius, scilicet mei, cognatione quæritur. &c.

Exto gradu.

Sexto. Enumerauit q̃ sunt in primo secũdo, tertio, quarto, quinto. Enumerat hic, q̃ sũt in sexto, septimo, & hic dicas sicut per literam enumerantur. Viu.

e Duplari. Nã duos fratres habeo in primo gradu, ũ patrem & matrẽ, & duos ex illorum fratribũ, & alii, ergo in secũdo ſ. sũt quatuor. Auus & auia paterni: & auus, & auia materni. sic & 3. nepos. & neptis ex uno: ita nepos & neptis ex filia & sic de ceteris vt subijcit.

f Hoc facile.

Licet vltra septimũ gradum omnia ille 5 enumerare personas, tamẽ est septimus gradus, vel octauus, & deinceps sunt aũt agnati p lineã masculinã: cognati per fœmininã: & sicut hẽt se genus, & species: ita habent se agnatio & cognatio: qa omnis agnatio est cognatio, non econtra. Itẽ sunt affines: & vir, & vxor non sunt affines, sed caput affinitatis. & gradꝰ affinitatis possunt enumerari, sicut in litera aparerè cõtinetur. videamus literã. Vnũ scitis qđ ex adop. inducitur affinitas tamen soluta adop. tollantur inti. gradꝰ. Itẽ illæ affinitates habent locũ inter liberas personas: non inter seruos, & seruas: nec inter alias personas: quibus est interdictũ aqua. & igni. Viuia.

Non facile. Id est nullo modo, vt ſ. vnde cog. l. 1. ſ. hoc autem in ſ. de procl. in causa in fi.

Dici putẽtur. Vt & supra, vnde cog. l. 1. ſ. 1.

Cognationis. Facit supra, vnde cog. l. 1. ſ. cognationem. & l. capitis.

Per

Consobrini dicũtur quasi consororini hi sunt priedua rum fororũ filij. fabrini vocantur cõsobrinorũ filij. glin ver consobrinæ. ca. de incest. cõiunctionibus. 35. q. 3.

Consobrini dicũtur quasi consororini ij sunt priedua rum fororum filij. fobrinivocãtur consobrinorũ filij gl. in ver. cõsobrini. c. d incestis nuptiis 35. q. 3. In P. F. abnepos abneptis.

gnatis. Sed admonendi sumus, si quando de hæreditate vel bonorum possessione quæramus: non semper eos, qui eiusdem gradus sunt, concurrere. Primo gradu sunt suprà, pater mater: infrà filius filia. Secundo gradu sunt suprà, auus auia infrà, nepos neptis: extransuerso, frater soror. Tertio gradu sunt suprà proauus proauia: infrà pronepos proneptis: ex transuerso, fratris sororisque filius filia: & consequenter patruus, amita, auunculus, matertera. Quarto gradu sunt suprà, abauus, abauia: infrà, abnepos, abneptis: ex transuersa fratris, sororisq; nepos neptis: & consequenter patruus magnus, amita magna, id est, aui frater, & soror: auũculus magnus, matertera magna, id est, auiæ frater soror: item fratres patrueles, sororesque patrueles, id est, qui quęve ex duobus fratribus progenerantur: item consobrini, consobrinæ, id est, qui, quęve ex duab. sororibus nascũtur, quasi consororini. Item amitini, amitinæ, id est, qui quæve de fratre & sorore propagantur. sed vulgus ferè omnes istos communi appellatione consobrinos vocat. Quinto gradu sunt supra, atatus atauia infra, atnepos, atneptis: ex transuersa fratris: & sororis pronepos proneptis: & consequenter propatruus proamita, id est, proaui frater, & soror. proauunculus, promatertera, id est, proauiæ frater, & soror. item fratris patrueles, sororis patruelis filius, filia: & similiter consobrini, consobrinę. Item amitini amitinæ filius filia: propior sobrino, propior sobrina. isti sunt patrui magni amitæ magnæ, auunculi magni, matertęræ magnæ filius filia.

II.

Hoc est patris eius, de cuius cognatione quæritur, consobrinus consobrina, siue frater patruelis.

III.

Exto gradu sunt supra, tritauus, tritauia: infra, trinepos trineptis: ex transuerso, fratris, & sororis abnepos, abneptis, & consequenter abpatruus, abamita, id est, abaui frater, & soror, abauunculus, abmatertera, id est, abauiæ frater, & soror. Item patrui magni, amitæ magnæ auunculi magni, matertęræ magnæ nepos neptis. Item fratris patruelis, sororis patruelis, consobrini, consobrinæ, amitini, amitinæ, nepos, neptis. item propatrui proamitæ, proauunculi promatertęræ filius filia. Item qui ex fratribus patruelibus, aut consobrinis, aut amitinis vndique propagantur, qui propriè sobrini vocantur. In septimo autem gradu, quàm multæ esse possint personæ, ex ijs, quæ diximus, satis apparet. Admonendi tamen sumus parentum, liberorumque personas semper duplari. aauum etenim, & auiam tam maternos, quã paternos intelligemus. Item nepotes, neptesque tam ex filio, quàm ex filia. quam rationem, scilicet deinceps in omnibus gradibus supra, infraque sequemur.

III.

Legem hanc integritatis retinuit Alcia. partim li disput. 2. c. 23 partim li. prætermissa ti de gra. in P. F. cõsententur. Alias cõsentuntur.

On facilè autem, quòd ad nostrum ius attinet, cum de naturali cognatione quæritur, septimum gradum quis excedit, quatenus vltra eum ferè gradum rerum natura cognatorum vitam consistere non patitur. Cognati ab eo dici putantur, quod quasi vna communi.erve nati, vel ab eodem orti, progenitive sint. Cognationis substrictia bifariam apud Romanos intelligitur. Nam quædam cognationes iure ciuili, q̃dam naturali cõtinentur, nonnunquã vtroq; iure concurrẽte, & naturali, & ciuili copulatur cognatio. Et quidem naturalis cognatio p se sine ciuili cognatione intelligitur, quę per fœminas descẽdit, quæ vulgò liberos parit. Ciuilis autem per se (quæ etiam legitima dicitur) sine naturali fit cognatione per adoptionem. Vtroque iure consistit cognatio, cum iustis nuptijs contractis cõpulatur. Sed naturalis quidem cognatio hoc ipso nomine appellatur. ciuilis aũt (licet ipsa quoq; per se plenissimè hoc nomine vocetur) propriè tamen adgnatio vocat, videlicet q̃ per mares contingit. Sed quoniã quædam iura inter adfines quoque versãtur nõ alienũ est hoc loco de adfinibus quoque breuiter differere. Adfines sunt viri, & vxoris cognati: dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ diuersæ inter se sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit. nam quæ coniungendæ affinitatis causa fit ex nuptijs

Nomina verò eorum hæc sunt: socer, socrus, gener, nurus, nouerca, vitricus, priuignus, priuigna. Gradus aũt adfinitatis nulli sunt. Et q̃ de viri pater, vxorisque, socer: mater autẽ eorum, socrus appellatur: cum apud Græcos proprie viri pater ἑκυρὸς, & mater vero ἑκυρὰ & vxoris pater πενθερὸς & mater πενθερὰ vocetur. Filij autem vxor, nurus: filiæ verò vir, gener appellatur. Vxor liberis ex alia vxore natis nouerca dicitur. matris vir ex alio viro natis vitricus appellatur. eorum vterque natos aliunde priuignos, priuignasque vocant. Potest etiam sic definiri socer, vxoris meæ pater: ego illius sum gener. Socer magnus dicitur vxoris meæ auus: ego sum illius progener. Et retrò pater meus, vxori meæ socer est: hæc illi nurus. & auus meus socer magnus est: illa illi pronurus. Item prosocrus mihi vxoris meæ auia est, ego illi sum progener. & retro mater mea, vxoris meæ socrus est: illa huic nurus & auia mea, socrus magna est, & vxor mea illi pronurus. Priuignus est vxoris meæ filius ex alio viro natus: ego illi vitricus. & in contrarium vxor mea liberis. quos ex alia vxore habeo, nouerca dicitur: liberi mei illi priuigni: Viri frater leuir est, apud Græcos δαὴρ appellatus: vt est apud Homerum relatum: sic enim Helena ad Hectorem dicit, Δαὲρ ἐμεῖο κυνὸς κακομηχάνου ὀκρυόεσσης Viri soror glos dicitur apud Græcos γάλως. Duorum fratrũ vxores dicuntur apud Græcos: quod vno versu idem Homerus significat. δαέρων, ἠ γαλόων ἠ εἰνατέρων ἐυπέπλων. Hos itaque inter se qui adfinitatis causa parentum loco liberorumq; habentur matrimonio copulari nefas est. Sciendum est, neque cognationem, neque adfinitatem esse posse, nisi nuptiæ interdictæ non sint, ex quibus adfinitas coniungitur. Libertini, libertinęq; inter se adfines esse possunt. In adoptionem datus, aut emancipatus, quascunque cognationes, adfinitatesque habuit, retinet: adgnationis iura non retinebit: sed in ea familia, ad quam per adoptionem venit, nemo illi cognatus est, præter patrem, eosve, quibus adgnascitur. adfinis autem ei omnino in ea familia nemo est. Is, cui aqua, & igni interdictum est, aut aliquo modo capite deminutus est ita, vt libertatem, & ciuitatem amitteret, cognationes, & adfinitates omnes, quas ante habuit, amittit.

Ad Plautium. V.

Si filium naturalem emancipauero, & alium adoptauero: non esse eos frẽs si filio meo mortuo Titium adoptauero: vi

Perfœminas sic Instit. de legi. agnatu. in prin.

Nomine. Scilicet generali quod ẽ cognatio. & sic species affirmit nomẽ generis: vt supra, de adop l. 2.

In P. Fl. peperit.

Per nuptias. Licitas: vt infra ea. l. ſ. feiendum. sed secũdum canones etiã per fornicationem. & secundum Azo. etiam secundũ leges quo ad prohibitionem nup. contrahitur adfinitas sine nuptijs: vt supra, de ritu nup l. & nihil. & extra de eo, q̃ cog. cõiun. vxo suæ. c. differentiõe. &c.

Affinitas sine nuptijs quãdoq; contrahitur.

Ex nuptijs. Si nuptiæ sunt causa affinitatis: ergo nõ sũt affines. Id est, vir, & vxor. sed causa ęterorum affinium, vt hic.

Cõcor. ex. in ca. extra. de ipon. lib. 6 & idem dic esse interspõsos, quod hic dicitur: vt no. glin l. quod Seruꝰ. in verbo, affinitas. ſ. de cõdict. ob eau Bart. & Alexã. cõtra in l. affinitatis C. cõmunia de succ.

Nulli sunt. Verũ est propriè nã gradus dicitur ratione cognationis naturalis, quæ hic non est: imo propriè tamẽ & hic possunt dici gradus. vt infra eodẽ iuncta. in princ. & hic quoto gradu est vxori meæ iure cognationis, toto erit mihi iure affinitatis. Idem econtra in meis cognatis ad eam.

Hos itaq;. Sic supra, de ritu nup. l. nuptiæ.

Alcia. li. 2. prætem. ſ.

Nisi nuptiæ. Aliàs est, vbi nuptiæ inter dictas &c. aliàs, vbi nuptiæ sunt, ex quibus &c. & facit ſ. ea. l. ſ. affines. & quod ibi no.

Non retinebit. Id est, pe. dit. aliàs perdet. A. c.

Adfinis autẽ ei. Scilicet adoptiuo.

Socer ꝑ virum. Socrus ꝑ virũ. Socer ꝑ vxorem. Socrus ꝑ vxorem.

Nemo est. Imò patr. adoptiui vxor est ei nouerca. vt supra, de ritu nup. l. adoptiuus, in princ. sed ibi no cõsequitur affinitatem in familia adoptan. is. nec enim vxor adoptantis est de sua adoptatoris familia. vel dic nõ est verè affinitas, sed affinitatis

Quis dicatur prior, aut ppius sobrino, ele gãter explicat An. Aug. emẽ. lib. 2. c. 5.

forum obtinet quo ad prohibitionẽ nuptiarum: sicut ea. l. ſ. tertules. secũdũ Io.

Amittit. Instit. de capitis diminutio. ſ. quod autem.

I filiũ.

Filium meũ naturalem emancipauero, postea aliquẽ ex trancum adoptauero. nunquid erũt agnati? Non: vnde filio meo mortuo, filius adoptiuus remanet meus filius. Viu.

Non esse. Sic Instit. de nuptijs. ſ. inter eas. in fi.

Arrianus.

In P. Fl. ego illorũ vitricus.

Alciat. lib. 2. Prætermiſ. Iliad. 6.

Id est lucis mei causa, omnis mali cautatricis horride Iliad. vlt. legitur. σαέρῳ νῆϊ μάχῃ.

In P. F. duorũ fratrum vxores ianitrices dicuntur apud Græcos. εἰνάτερες.

In P. P. ἤτιες ἠ γαλόων. Id est si ue alicubi ingeniorũ aut maternũ speciosis peplũ.

Cõcor. c. coniunctiões cõsãguineorum fieri prohibentur. quæ res has diuinæ ſ. culiq; prohibent leges. eos autẽ cõsanguineos dicimus, quos diuinæ, & Imperatorũ, ac Romanorũ atq; Græcorũ leges cognatione appellant: & in hæreditatem succedere non sinunt. 35. q. 5.

In P. F. iure [illegible]

a Arrianus ait. Cõtra §. de ado. l. ante.

LABEO ait. SVVS. Vxor nepotis nati ex filia mea habet loco nurus: sicut est si quis habet in vxorẽ filiã meã, vel neptem ex filio meo, mihi loco generis habetur. Vi.

In P.F. foceri, & focrus.

Contineri. Aliàs contineri. & dic impropriè, nõ propriè, vt supra, de ritu nupt. l. si qua. §. 1. aliàs nõ cõtineri: & tunc dic in sensu proprio: vt §. e. l. non facile. §. & quidam.

In P.F. continueri nõ videntur.

c RIuignus ẽt. RIuignus ẽt. Is est interpretatiuè, nõ propriè: vt supra l. non facile. §. priuignus.

Ezui. Acquiri vt inst. de nup. §. si vxor. & facit §. de testib. l. in legib.

In P.Fl. socri.

Temmata. Socrus. Osseignurs, l. istã cum l. sequ. videbitis quos, nisi quis legemus primo vsque ad §. parẽtes. Diceret aliquis, cur iuriscõsulti intromiserint se tractare de gradib. & affinib. cum certe vtilius esset propter turbelas, & hæreditates: & cito coitu contrahi, quã illa debent intelligi quo ad matrimonij impedimenta, nõ quo ad alia, vt not. in ca. de eo qui cognouit consang. vxoris suæ. & in ca. 3. lo. extra, de præsumptionibus. n. affinitas eo rũ fidei in affinitate non degatur. nota in l. testiis idoneis. §. de testib.

In hanc leg. multa Ant. Aug. li. emẽda. 2. c. 5.

Adde, ne te fallant iura dicẽtia affinitatẽ exilli coitu contrahi, quilla debent intelligi quo ad matrimonij impedimenta, nõ quo ad alia, vt not. in ca. de eo qui cognouit consang. vxoris suæ. & in ca. 3. lo. extra, de præsumptionibus. n. affinitas eo rũ fidei in affinitate non degatur. nota in l. testiis idoneis. §. de testib.

Locũ restituit Alciatus prætermissum. 2. hoc ipso ti.

Socrus, & generi. Socer, & nurus. Socrus, & nurus. Socer, & gener. Socrus, & gener. Socer, & nurus. Socrus, & socer. Nurus, & gener. Nurus, & socrus. Gener, & nurus. Gener, & socrus. Nurus, & socer. Socer, & socrus. Gener, & socer. Socrus, & socer. Nurus, & socrus. Gener, & socer. Socer, & nurus. Socrus, & gener. Socer, & socrus. Nurus, & gener. Socrus, & nurus. Gener, & socer. Socer, & gener. Socrus, & nurus. Socer, & socrus. Gener, & nurus. Socer, & gener. Socrus, & socer. Nurus, & socrus. Gener, & nurus. Socer, & socrus. Gener, & socer. Socrus, & gener. Socer, & nurus. Socrus, & socer

ra magna vocatur. Eodē gradu sunt & illi, q vocantur fratres patrueles, itē sorores patrueles, amitini, amitinæ, cōsobrini, cōsobrinæ. hi aūt sunt, qui ex fratribus, aut sororibus nascuntur, quos quidē ita distinxerunt, vt eos quidem, qui ex fratribus nati sunt, fratres patrueles: item eas, quæ ex fratribus natæ sunt, sorores patrueles: ex fratre aūt, & sorore, amitinos, amitinas: eos verò & eas, qui, quæve ex sororib. nati, natæve sunt, consobrinos, consobrinas: quasi consororinos: sed plerique hos omnes consobrinos vocant, sicuti Trebatius. Sub hac nominum appellatione personæ cadunt sedecim, hæ: patrui filius, item filia, bifariam, sicut suprà numerantur. nam patris mei frater esse potest, vel ex eodem patre: vel etiam ex matre sola amitæ filius, item filia, auunculi filius, item filia. materterræ filius: item filia: amita auūculo, matertera, acceptis dupli ci intellectu, ratione obseruanda secundum patrui nomen. Fratris, sororisq; nepos, ac neptis eodem gradu sunt. Sed & frater, itē soror, neposve, & neptis dupliciter accepti continebunt personas sedecim. sic: fratris eodem patre nati nepos ex filio: nepos ex filia fratris eadē matre, alio patre nati nepos ex filio, nepos ex filia: fratris eodem patre natis neptis ex filio, neptis ex filia: fratris alio patre eadem matre nati, neptis ex filio neptis ex filia: Eademque causa octo personæ efficient, vt aliæ octo accedant, ex sororem natorum nepotes, neptesque. & similiter numerantur à nobis. Fratris autem mei nepos, neptisque, me patruum magnum appellant. Fratrum, sororumq; meorum nepotes, neptesque, item mei, inter se consobrini sunt. Abnepos, abneptis, hi sunt pro nepotis, proneptis filius, filia: nepotis, neptisve nepos, neptis: filij filiæve pronepos. proneptis nepote, vel ex filio nato, vel ex filia: nepte, vel ex filio nata, vel ex filia, acceptis vt ad singulas personas gradu descendamus, sic: filius, nepos, pronepos, abnepos filius, nepos, pronepos, abneptis. filius, nepos, proneptis, abnepos, filius, nepos, pro neptis, abneptis filius, neptis, pronepos, abnepos. filius, neptis, pronepos, abnepos, abneptis. filius, neptis, proneptis, abnepos, filius, ne ptis: proneptis, ab neptis, similiter hæ personæ numerabuntur propositæ filia, & sic fient sedecim. Quinto gradu personæ con tinētur clxxxiiij Attauus, scilicet, & attauia.

Attauus est abaui, vel abauiæ pater proauui, vel proauiæ auus, aui auiæque proauus, matris, vel patris abauus. huius appellatio personas complectitur sedecim, enumeratione facta, tam per mares, quam per fœminas, vt sic ad singulas perueniamus. Pater, auus, proauus, abauus, attauus. Pater, auus, proauus, abauia, attauus. Pater, auus, proauia, abauus, attauus. Pater, auia, proauus, abauus, attauus, Pater, auia, proauus, abauia, attauus. Pater, auia, proauia, abauus, attauus. Pater, auia, proauia, abauia, attauus. Similiter matris persona præposita enumeratio fiet. Attauia totidem personas continet eadem ratione numeratas, id est, sedecim. Patruus maior, est proaui frater, patris, vel matris patruus magnus. Sub hoc nomine erunt personæ octo, & sic enumerabuntur. Pater, auus, proauus, abauus: frater proaui. Pater, auus, proaus, abauia, frater proaui. Pater, auia, proauus, abauia, frater proaui. Pater, auia, proauus, abauia, frater proaui. totidem erunt matris persona, & proauo eius præpositis. Ideò aūt fratrem, p aui enumerantes, ante abauum ponimus, quod (vt supra significauimus) non aliter p uenietur ad eum, de quo quæritur, nisi per eos trāsitū fuerit, ex quibus nascitur. * Auūculus maior, is est proauiæ, frater, patris, vel matris auūculus magnus. Eadem dinumera tione hic quoq; octo personas computabim⁹ hoc tantum immutato, vt his frater proauiæ ponatur. Amita maior ea est proaui soror, patris, vel matris amita magna, quo ad numerum, & expositionem personarum, eadē erunt, immutato hoc, vt proaui soror ad extraneum ponatur. Materterа maior hæc est soror proauiæ, patris, vel matris matertera magna. numerus personarum idem est, vt in nouissimo ponatur proauiæ soror. Hos cēsa patruo maiore, quos retulimus quidā appellant ita, Propatruus, proauūculus, proamita, promatertera. quos tamen ego ita nomino, illi contrà fratris, vel sororis pronepotem me demonstrant: Patrui magni filius, filia. hi sunt fratris aut filius, filia proaui aut proauiæ nepos, neptis ex filio filia, patris, vel matris consobrinus, consobrina. Octo personas & hic computabimus, quod auus, & frater (vt iam dictum est) dupliciter accipiuntur: & ideo patrui magni filius quatuor implet, totidem filia. Amitæ magnæ filius, filia. hi sunt aui sororis filius. filia proaui proauiæ, nepos neptis ex filia patris, vel matris consobrinus, consobrina. numerus personarum idem: qui suprà. Auunculi magni filius, filia. hi sunt auiæ fratris filius, filia proaui, aut proauiæ, nepos, neptis ex filio, patris: vel matris consobrinus, consobrina numerus idem. Materteræ magnæ filius, filia hi sunt auiæ sororis filius, filia, proaui, proauię nepos neptis ex filia, patris, vel matris consobrinus, consobrina computatio eadē personarum, quas enumeraumus. Patrui magni filius ei, de cuius cognatione quæritur, proprius sobrino vocatur. nam (vt & Masurius ait) eum quis appellat propriorē sobrino, q est patris matrisve consobrinus, aut cōsobrina: ab eo consobrini cōsobrinæve filius filia nominatur. Patrui nepos neptis hi sunt aui paterni, vel auiæ paternæ, pnepos proneptis ex nepote vel ex nepte filio natis, consobrini consobrinæ filius filia. personas octo continebunt: quatuor nepos, quatuor neptis: qa & patruus dupliciter accipitur, & nepos vel neptis sub singulis patruorum pſonis, duplicatur. Amitæ nepos, vel neptis. hi sunt aui paterni vel auiæ paternæ pronepos proneptis ex nepote, vel nepte filia natis consobrini consobrinæ filius filia. numerus idem est. Auunculi nepos neptis hi sunt, cui materni vel auiæ maternæ pronepos proneptis. cætera eadem, quę in patrui nepote vel nepte.

(Materteræ nepos neptis. hi sunt aui materni, vel auiæ maternæ pronepos proneptis ex nepote vel ex nepte filia natis. personarum numerus idem, qui supra) ijs omnibus, quos à patrui nepote proposuimus, is, de cuius cognatione quæritur, proprius sobrino est. nam patris vel matris eorum consobrinus est. Fratris pronepos proneptis: hi continebunt personas sedecim: fratre dupliciter, & pronepote, ac pronepote singulis quadrifariam (vt suprà demonstrauimus) ac ceptis. Sororis pronepos proneptis, similiter sedecim personas continebunt, Atnepos, atneptis hi sunt abnepotis, vel abneptis filius filia, pronepotis, vel proneptis nepos neptis, nepotis, vel neptis pronepos proneptis filij, vel filiæ abnepos, abneptis. Numerabuntur sub hac appellatione triginta duæ † personæ, quia abnepos sedecim habet, & totidem abneptis. Sexto gradu continentur personæ quadringentæ quadraginta octo, hæ: Tritauus. is autem † est patris, & matris atauus, aui, vel auiæ abauus proaui, proauiæ, abauus, abaui vel abauiæ auus, attaui, vel attauiæ pater dictus quasi tertius auus: personas autem complectitur triginta duas geminetur enim necesse est, qui in atauo fuit numerus immutatione per singulas, personas propter atauū iam facta, vt sedecies tritauus intelligatur atauī pater, & toties atauiæ. Tritauia similiter enumerata faciet personas triginta duas. Patruus maximus, is est abaui frater, ataui, & atauiæ filius patris, vel matris patruus maior. personas continebit sedecim, sic. Pater, auus, proauus, abauus, atauus, frater abaui. Pater, auus, proauus, abauus, atauus, frater abaui. Pater, auus, prouia, abauus, atauus, abaui frater. Pater, aūūs, proauia, abauus, atauia, frater abaui. Pater, auia, proauus, abauus, atauus, abaui frater. Pater, auia, proauus, abauus, atauia, frater abaui. Patet auia, proauia, abauus, atauia, abaui, frater(Pater auia, proauia, abauus, atauia, abaui frater) totidem erunt matris appellatione propositæ. Auunculus maximus, is est abauiæ frater, patris vel matris auunculus maior, & numerus idem, & personarum expositio eadem quæ supra, hoc duntaxat immutato, vt pro abaui fratre, abauiæ fratrem ponas. Amita maxima, est abaui soror patris, vel matris amita maior, cætera vt in patruo maximo: hoc tantùm immutato, vt ibi est abaui frater, ponatur abaui soror. Matertera maxima ea est abauiæ soror, patris vel matris matertera maior: cætera ut supra ad extremum duntaxat pro abauiæ fratre posita abauiæ sorore. Hos omnes, quos à patruo maximo posuimus, q-dam his nominibus designant: abpatruus, abauunculus, abamita, abmatertera. Itaque & nos indifferenter hos ponemus. Quos autem ego appello ab patruos, abauūculos, abamitas, abmaterteras: illi demonstrant me fratris, sororisq; abnepotem. Patrui maioris filius, filia. hi sunt proaui fratris filius, filia abaui, abauiæ per proauū nepos, neptis ex filio. Personæ sub hoc erūt sedecim: enumeratione sic ducta, ut in quinto gradu cum patruum maiorem demonstraremus, fecimus, adiecto duntaxat filio, filia: quia filius patrui maioris totidem necesse est personas complectatur, quot patruus maior, idest, octo, totidemque ex filiæ persona computatis, is numerus efficietur, quem supra posuimus. Amitæ maioris filius, filia. hi sunt proaui sororis filius, filia, abaui abauiæ per proauum nepos neptis ex filia. Et hic eadem ratione personas dinumerabimus totidem. Auunculi maioris filius, filia: hi sunt proaui, proauiæ fratris filius, filia abaui abauiæ per proauiam nepos, neptis ex filio. Eadem hic dinumeratio facienda est, quæ in patrui maioris filio, filia. Materteræ maioris filius,

In P. F. duplicitur reflectu secundum eandē rationem.

Cōcor. ca. primo gradu. ibi, quinto gradu veniūt supra qui dē attau' attauia infra atneptis. 30 q. 5.

In P. F. Abauunculus maior.

In P. F. personę, quæst. 5. enumeratus à patruima gni filio, ei de cuius cognatione quæritur, proprius sobrini vocātur.

In P. F. sunt hęc, q̄ parenthæsi sūt inclusa.

* Quę parenthæsi. hic inclusa sunt, nō habētur in Pā. Fl nec in ve exemplis manu scriptis.

† P. Flo. dūo, & tunc ad imitationem Greçorū hic indeclinabiliter duo ponat: vt apud illos nōnūquā sio & hic in sequēb⁹.

† Cōcor. eo. gradu. ibi, Sexto gradu veniunt supra tritauus tritauia infra trinepos trinep tis. 15. q. 5.

filia,hi sunt proaui,proauiæ sororis filius,filia abaui,abauiæ per proauiam nepos neptis ex filio : Circa numerum personarum & expositionem vt supra. Hi omnes,quos proposuimus à patrui maioris filio, auo auiç esse eius, de cuius cognatione quæritur, fratribusq; & sororibus eorum,consobrinorum consobrinæ sunt:at patri matrisque eiusdem, fratribusq; & sororibus vtrius eorum proprius sobrinis. Patrui magni nepos uel neptis, amitæ magnæ nepos vel neptis, auunculi magni nepos vel neptis, materteræ magnæ nepos vel neptis. hæc singula nomina continêt personas sexaginta quatuor. Nam cum patrui magni(verbi gratia) persona quadrifariam intelligatur,neptis bifariam: geminatur is numerus, nepote duntaxat adnumerato,& quadruplatur is, qui geminatus erat. duplicatur etiam nepte computata. ac tantum vnius denumerationem proponimus exempli gratia. Pater,auus, proauus, frater aui,qui est patruus magnus,filius eius,nepos eiusdem ex filio, item nepos. Pater, auus, proauia,frater aui,qui est patruus magnus,filius eius,nepos eius ex filio. item neptis. Pater,auus,proauia,frater aui, qui est patruus magnus, filius eius , nepos eiusdem ex filia, item neptis : * (Pater, auus, proauia, frater aui,qui est patruus magnus. filia eius,nepos eiusdem ex filia, item neptis) totidem & eadem ratione exponuntur matris nomine antepositio, id est, vt aui materni fratres: nepotes & neptes computemus. item in amita magna,id est,auiæ sororis nepotes neptesq; enumerauimus. idemque in auunculo magno, id est:auiæ fratre. eadem ratio materteræ magnæ, id est : auiæ sororis. ex quibus vniuersus numerus cõpletur sexaginta quatuor. Hi omnes proaui,aut proauiæ eius de cuius cognatione quæritur, pronepotes & proneptes, eiusdem aui auiæve , fratris sororisve nepotes, neptesve. & contra horum eiusdem auus,auia,patruus magnus amita magna : auunculus magnus ; matertera magna. erunt autem pater materve eiusdem: fratresque & sorores vtrius eorum sobrini : ipse his sobrinus est,& inuicem huic illi sobrini . Patrui pronepos proneptis continent personæ octo : nam vtriusque sexus fiunt sedecim sic: Pater, auus , patruus, fili, patrui ; nepos eiusdem ex filio , pronepos eiusdem ex nepote filio nato, item pronepotis. Pater,auia , patruus , filius patrui , nepos eiusdem ex filio, pronepos ex nepote filio nato, item proneptis. Pater, auia, patruus, filia patrui : nepos eiusdem ex filia , pronepos ex nepote filio nato . item pronepotis. Pater, auia, patruus,filia patrui , nepos eius ex filia,pronepos ex nepote filio nato, & proneptis . Pater,auus, patruus,filius patrui, neptis eiusdem ex filio , pronepos ex nepte filio nata,item proneptis, Pater, auia, patruus , filia patrui , nepos eiusdem ex filio,pronepos * ex nepte filio nata,item proneptis. Pater, auus, patruus , filius patrui, neptis eiusdem ex filio:pronepos ex nepte filia nata , item proneptis . Pater auia patruus, filius patrui, neptis eiusdem ex filia , pronepos ex nepte filia nata. * item proneptis . Amitæ pronepos proneptis . totidem personas eadem ratione & is continet. tantum pro patruo amita sumpta . Item auunculi pronepos proneptis . item pro patruo auunculo posito . Materterę pronepos proneptis,& hic vbi patruus positus est, matertera numerata eundem numerum personarum inuenemus . Hi omnes eius , de cuius cognatione quæritur : consobrinorum nepotes neptesve sunt . Fratris sororisque abnepos abneptis efficiunt personas sexaginta quatuor: vt ex supradictis apparere potest . Trinepos trineptis . hi sunt filij filiæve atnepos atneptis,nepotis neptisve, abnepos abneptis, pronepotis proneptisve pronepos pronepotis : abneptis abneptisve nepos neptis : atnepotis atneptisve filius filia . Hæ appellationes demonstrant personas sexaginta quatuor. nam trigintaduo trinepos complet , totidem trineptis. Ab nepote enim numerus quadruplatus in se , efficit triginta duo : ipso nepote duas significante , pronepote quatuor , abnepote octo , abnepote sedecim . His accedunt trinepos tineptis , * vni ex atnepote , alteri ex atnepte nati . Per singulos autem gradus ideo geminato fit , quia maribus adijciuntur fœminæ , ex quibus proximus quisque progenitus : & enumerabuntur sic , Filius, nepos , pronepos , abnepos,atnepos , trinepos , item trineptis . Filia,nepos , pronepos, abnepos , atnepos , trinepos,item trineptis . Filius, neptis : pronepos,abnepos , atnepos,trinepos : item trineptis.Filia, neptis, pronepos,abnepos , atnepos,trinepos, item trineptis . Filius, nepos, pronepotis , abnepos, atnepos trinepos , item trineptis.Filia, nepos,pronepotis , abnepos , atnepos,trinepos , item trineptis . Filius, neptis , proneptis , abnepos , atnepos , trinepos,item trineptis . Filia, nepos , proneptis , abneptis , atnepos , trinepos , item trineptis . Filius, neptis, proneptis , abneptis , atnepos , trinepos , item trineptis . Filia, neptis,proneptis,abneptis , atnepos , trinepos, item trineptis . Filius , nepos , pronepos,abnepos atneptis, trinepos , item trineptis . Filia,nepos , pronepos, abnepos , atneptis,trinepos,item trineptis . Filius , neptis,pronepos, abnepos , atneptis, trinepos, item trineptis . Filia,neptis,pronepos,abnepos, atneptis, trinepos, item trineptis . Filius, nepos, proneptis , abnepos, atneptis , trinepos,item trineptis. Filia nepos proneptis abneptis, atneptis trineptis, item,trineptis Filius neptis proneptis, abneptis, atneptis,trinepos, item trineptis. Filia, neptis , proneptis abnepos, atneptis, trineptis, item trineptis . Filius, nepos, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos , item trineptis . Filia, nepos, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis . Filius nepos, proneptis, abneptis, atnepti, trinepos , item trineptis, Filia, nepos,pronepos abneptis, atneptis trinepos , item trineptis. Filius , neptis pronepos , abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. Filia , neptis, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis . Filius , neptis proneptis,abneptis , atneptis, trinepos , item trineptis. Filia, neptis proneptis, abneptis, atneptis , trinepos : item trineptis.

* Septimo gradu personæ continentur mille vigintiquatuor, hæ: tritaui , item quæ tritauiæ pater mater, personas efficiunt centum vigintiocto. tritaui enim partes tot sunt, quot ipsius tritaui. item eiusdem matres totidem , fiunt sexaginta quatuor. idem numerus tritauiæ patris matrisque. Ataui atauia frater soror. hi sunt tritaui filius, filia: abaui abauiæ patruus,auunculus , amita matertera, proaui proauiæ patruus magnus . auunculus magnus , amita magna , matertera magna : aui auiæve, pro patruus , pro auunculus proamita, pro matertera: patris vel matris abpatruus ,abunculus , abamita , abmatertera. Fiunt personæ ataui fratris triginta duæ nam sedecim , quas atauus explet , accedant totidem propter fratris duplicem personã necesse est nam sedecim fratres ataui ex parte computantur,& sedecim ex matre: similiter ataui sorores , triginta. duæ , fiunt sexagintaquatuor , & totidem atauiæ fratris, item sororis. Patrui maximi filius , filia . hi sunt ataui nepos,neptis ex filio , abaui fratris filius,filia . Amitæ maximæ filius , filia . hi sunt ataui nepos neptis ex filia, abaui sororis filius filia . Auunculi maximi filius filia hi sunt * atauiæ nepos neptis ex filio . * abauiæ fratris filius filia . Materteræ maximæ filius, filia hi sunt * atauię nepos , neptis ex filia , abauię sororis filius, filia . Hæ omnes personæ quas à patrui maximi filio enumerauimus,proaui proauiæque eius , de cuius cognatione quęritur,consobrinę sunt: aui auiæque eiusdem propius sobrinis. Singulæ appellationes continent personas sedecim, quia cum patruus maximus sedecim efficiat,filius eius eandem habet enumerationem,totidemque filia:& sic exomnibus iis,quas à patrui maximi filio comprehendimes, ductis per octo sedecies , fiunt centum vigintiocto. Patrui maioris nepos personas continet sedecim . Est enim abaui abauiæve pronepos, & cum abauus octies numeretur, nepotes bis octies computati supradictum numerum efficiunt . Patrui maioris neptis auunculi, item maioris nepos neptis , eadem ratione personas complebunt trigintaduas . amitæ maioris : nepos neptis eadem ratione : item materterę maioris nepos neptis. item & sic ex omnibus colliguntur centum vigintiocto . His personis auus,auia eius, de cuius cognatione quæritur propius sobrinis sunt: pater , mater sobrinus,sobrina : is,de cuius cognatione quæritur sobrino natus est . hic proximo nomine definitus patrui suo sobrinus, † vt Trebatius attestationem quoque nominis hanc reddiditquèd vlom cognationum gradus sobrinorum sint,itaque * sobrini filius rectè proximum nomen ab eo ipso, * cuius sobrini filius est, dicetur.& ideo eos, qui ex sobrinis nati sunt, inter se proximum nomen appellare.hos enim nullũ proprium habere nomen quo inter se vocentur. Patrui magni pronepos proneptis , auunculi magni pronepos , proneptis: amitæ magnæ pronepos proneptis: materteræ magnæ pronepos proneptis:ex his omnibus centum vigintiocto personæ efficiuntur , quia singulæ appellationes sedecim complent. Nam cum (exempli gratia) patruus magnus quadrifariam intelligitur:ad singulorum *patruo si

pos,trinepos,item trineptis. Filia, nepos , pronepos adneptis , adnepos, trinepos, item trineptis. Filius nepos proneptis, abneptis , atnepos , trinepos: item trineptis. Filia , nepos , proneptis , abneptis , atnepos, trinepos, item trineptis . Filius, neptis , proneptis , abneptis , atneptis , trinepos, item trineptis . Filia, nepos, proneptis, abneptis , atnepos , trinepos , item trineptis. Filius,neptis, proneptis , abneptis , atnepos , trinepos , item trineptis . Filia, neptis,proneptis,abneptis , atnepos , trinepos, item trineptis . Filius , nepos , pronepos,abnepos atneptis, trinepos , item trineptis . Filia,nepos , pronepos, abnepos , atneptis,trinepos,item trineptis . Filius , neptis,pronepos, abnepos , atneptis , trinepos, item trineptis. Filia,neptis,pronepos,abnepos, atneptis, trinepos, item trineptis . Filius, nepos, proneptis , abnepos, atneptis , trinepos,item trineptis. Filia nepos proneptis abneptis, atneptis trineptis, item,trineptis Filius neptis proneptis, abneptis, atneptis,trinepos, item trineptis. Filia, neptis , proneptis abnepos, atneptis, trineptis, item trineptis . Filius, nepos, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos , item trineptis . Filia, nepos, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. Filius nepos , proneptis, abneptis, atnepti, trinepos , item trineptis, Filia, nepos,pronepos abneptis, atneptis trinepos , item trineptis. Filius , neptis pronepos , abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. Filia , neptis, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis . Filius , neptis proneptis,abneptis , atneptis, trinepos , item trineptis. Filia, neptis proneptis, abneptis, atneptis , trinepos : item trineptis.

* In P. F. non habẽtur hæc, q̃ sunt in cluſa parentheſi.

* In P. F. fratres ſororesve.

* In P. F. ex nepote filio nato.

* In P. F. hoc loco adduntur hæc: pater,auiæ: patruus , filia patrui nepotis eiuſdẽ ex filia pronepos ex nepote filia nata.

* In P. Fl. vna. & paulò poſt,altera.

* In P. F. hic loco adduntur hæc: filiꝰ, neptis, ꝓ neptis ab neptis ad nepos tri nepos,itẽ trineptis filia ne. ptis Proneptis,atneptis.atnepos, itẽ trineptis.

* In P. F. adaui.

* In P. F abauię ſororis.

* In P. F. ataui.

† Sobrino legendum cenſet Anto. Augu. lib. 2. c. 5.

* In P. Fl. ſobrini filium.

* In P. Fl. huius ſobrini filiꝰ dicetur.

* In P. F. patrum maiorum.

VNDE VIR ET VXOR.

Licet vir vxori, & econtra succedãt, tñ vltra iura affinitatis secus est, vt C. cõmu. de succes. l. affinitatis.

Cotinuatio secundum Vivianum.

ADDITIO. De tribus bonorum possessionibus. q̃ deferuntur ab intestato, supra habuisti, verum quia aliqua deferuntur non ratione agnationis, & cognationis, sed rõne matrimonij: ideo quia vir, & vxor non sunt affines §. tit. 1. l. nõ facile, & illa vocatur bono. possess. Vnde vir, & vxor. & duæ sunt bonorũ possessiones: vna est, Vnde vir, quæ datur viro in bonis vxoris decedentis ab intestato, alia Vnde vxor, quę daſ vxori in bonis viri decedentis ab intestato, vnde de bo. possess. quæ cognominaſ, Vnde vir, & unde uxor, uideamus quando locum habeat, & quando definat: de quo j. l. una dicit. Et debetis scire si uir decedit intestatus sine descẽdentibus & ascendentibus & collateralib. uxor succedit ei excluso fisco, & contra C. eo. l. una. Et nota, quia ista bonorum possessio, Vnde uxor, olim fuit necessaria. & hodie est, qa uxor non succedit uiro. l. 12. tabu. per unde liberi, quia nõ est de numero liberorum: per unde legitimi, non, quia non est agnata, per unde cognati, non: quia non est cognata, sed equitate prætoris: quia sunt affines. C. de crimine expil. hæred. l. aduersus. succedunt per unde uir & ux. Viui a.

In P. Fl. Sobrinorũ nepotes neptesq; eorum, de cuius &c.

magnorum personas qua druplicatus pronepos, itẽ pronepotis trigintaduas p̃sonas reddet totq; quater numeratæ, illã, q̃ prælata est, summam efficiunt, horum patres, matresq; ei de cuius cognatione q̃ritur sobrini, sobrinæ quoq; sunt, ipse aũt ijsdem sobrino, sobrinæve natus, Patrui abnepos, abneptis: auunculi abnepos, abneptis, amitæ abnepos, abneptis, materteræ abnepos, abneptis hęc singula vocabula senas denas continẽt personas (verbi gratia) patrui abnepos hic enumerabitur: vt bifariam patruo accepto, quater pronepos, toties proneptis ducatur, & sic ad eorum filios veniaſ sedecies cõputatos. eadẽ rõne ad filiam, itẽ in cęteros, & per hoc ex omnib. perficietur numerus personarum centum viginti octo. Hi sunt ei, de cuius cognatione quęritur, consobrinorum pronepotes, pronepteſque. his ille, de cuius cognatione quæritur, patrui maximi: auũculi maximi, amitę maximæ, materteræ maximæ, filius, filia item proaui, proauiæ, consobrinꝰ, fratris, sororisq; abnepos, abneptis personas continent cẽtũ vigintiocto. Tri neporis, filius, itẽ filia, trineptis filius, itẽ filia, hi cẽtum vigintiocto fiunt, q̃ cùm trinepos, trineptisque, vt §. demostrauimus, sexagenta quatuor impleant: filius eorum eadẽ enumeratione, tetidemq; filia computabitur.

TITVLVS VI.

VNDE VIR ET VXOR.

I.

VT bonorum possessio petiti possit, Vñ vir, & vxor: iustum esse matrimonium oportet. Cæterum si iniustum fuerit matrimonium, nequaquã bonorum possessio peti poterit: quemadmodum nec ex testamento adiri hẽditas, vel secũdum tabulas peti bonorũ possessio potest. nihil n. capi propter iniustũ matrimonium potest. Vt autem hæc bonorum possessio locum habeat, vxorem esse oportet mortis tempore. Sed si diuortiũ quidem secutum sit, veruntamen iure durat matrimonium, hæc successio locum non habet.

VT bonorum. CASVS. In lege ista tractatur, quando habet locum ista bon. possess & quando cessat, & certe locum habet, si matrimonium fuit iustum, & de iure tenuit. si prædecedit uir, uel uxor, sine descẽdentibus siue ascendentibus uel collateralibus uocatur uxor, si decedit testaꝰ, cessat. ita uocatur uir & uxor q̃ñ uir. & uxor, si tẽpore mortis illius durabat matrimoniũ cessat tñ, si nõ fuit licitũ matrimoniũ contractũ: quia ubi matrimoniũ nõ tenuit, nõ põt succedere nec ex testamento. aliquãdo tamẽ quo ad quid durat matrimoniũ, & quo ad q̃d nõ: & inde nõ erit locus huic bo. pos. si liberta est nupta patrono. non potest diuertere ab eo inuito. si diuertit licet duret matrimoniũ, quia nec videtur habere voluntatẽ, nõ succedunt per vnde vir, & vxor: sed si diuortium est celebratum nõ rite. licet duret matrimonium, nõ est locus huic bon. possess. Or. ista l. habet cõtra. ponam⁹: Ego volo nuptias cõtrahere, vado in patres extraneas credo aliquam solutã: non est, cõtrahitur cũ ea illicitum matrimonium, si instituit me: ista l. videtur velle, quòd non possum ei succedere ex testamẽto, vel per contra ta. idem videtur econtra. pone, scio me habere vxorẽ contraho cũ aliqua soluta, matrimoniũ est illicitũ, C. ad leg. Iu de adu. l. eum qui. instituo eã. l. ista innuit q̃d nõ potest succedere secundũ tab. vel per contra tab. istud est falsum quia ll. dicunt contrariũ, q̃d ille q̃ scit matrimonium iniustũ, non põt instituí hæres ab eo, qui ignorat matrimoniũ tenere. vnde si sciam me non esse virum, & ipsa nesciat. non potest me instituere: sed ego eam sic, §. de leg. 1. l. si & §. de ijs qui. vt indig. l. post legatum §. de vsufr. leg. l. vir, & vxor. sic de facto sed non de iure duraret. Viuia.

a Refinet. Vt & supra de diuor. l. patrono, & C. de oper. liber. l. libertæ, & secundũ hoc dic retinet quo ad quædam, vt supra dixi.

b Inuito patrono. Vt & supra de diuor. l. fi. in prin.

c Certo modo. Puta per verba apta ad hoc, vt §. de diuor. l. 2. & facit j. de adult. l. pen.

DE VET ET mil. suc.

ADDITIO. De bono. pos. quæ daſ in bonis paganorũ, nõ militum §. dictum est, sed quia bo. poss. fiscꝰ interdum petit in bonis eorum, qui decessit militare, & aliquando in bonis militũ, ideo subiungit ti. de ver &c vi.

Iliti qui

CASVS. Miles in militia ista, quia Princeps diligebat eum, multa quæsierat. dum vidit quòd multa q̃ fierat, incæpit fatuus esse propter quod damnatus fuit de crimine capitali nunquid iste potuerit facere testamentum, si impetrat à principe? sic, & ex illo testamento petetur secundum tabul. si non impetrat à principe, agnati, & cognati poterunt succedere ab intest. si damnatus est crimine militari, non communi. Viu.

d Concedendum. Super bonis castrensibus tantũ & iure militari & si hoc sit concessum à principe, vel à iudice, & sit dãnatus de militari crimine: vt habetur C. eo. l. & militibus, & supra de milit. testa. l. ex militari. in princ. & de iniust. test. l. fi quis ex. § quoties. & j. l. 1. in fi. huius l.

e Cognatus. Vsque ad quintum gradum, non vltra, vt infra l. prox. Item hoc in castrensibus, sed paganica fisco applicãtur, vt C. eo. l. militibus & dic ut ibi.

f Ex militari. Quæ multa sunt j. de re mil. p totũ.

g Ona militis. Miles q̃ erat in expeditione, & nullũ crimen commisit, decessit in expeditione. numq̃d bona castrensia fiscus occupare possit? non imò debent seruari successoribus abintestat. vsque ad quartum gradum, & quintum. Viu.

h Castrensia. Secus in paganicis. vt no. §. l. proxi.

i Legitimus. Scilicet agnatus. Sed contra Instit. de

Hoc autem in huiusmodi speciebus procedit. liberta ab inuito patrono diuertit lex Iulia de maritandis ordinibus retinet illam in matrimonio, dũ eam prohibet alij nubere inuito patrono.

Item lex Iulia de adulterijs, nisi certo modo diuortium factum sit, pro infecto habet.

TITVLVS VII.

DE VETERAnorum & militum successione.

Marcellus lib. 1. de mil.

I.

MIliti, qui capite puniri meruit, testamẽtum facere concedendum Paulus, & Menander scribunt, eiusque bona intestati, si punitus sit, ad cognatos eius pertinere: si tamẽ ex militari delicto nõ ex communi punitus sit.

II.

ONa militis intestato defuncti castrensia fisco non vindicantur, cũ hæres legitimus ad finem quinti gradus extiterit, aut proximus cognatus eiusdem gradus intra tempus bonorum

De hac lege Iulia pulcherè Alex. ab Alex. lib. 4. Genia. dierum. cap.

possessionem accepit.

TITVLVS VIII.

QVIBVS NON COMPETIT bonorum possessio.

Imp. Antoninus Aurelius Digestorum.

I.

SEruo meo hæredi instituto, dolo feci ne testamentum mutaretur, eumque postea manumisi. quæsitum est, an actiones ei denegandæ essent? Respondi, hic casus verbis edicti non continetur, sed æquum est, si dominus dolo fecerit, ne testamentum mutaretur, quo seruus eius hęres scriptus erat (quamuis manumissus adierit hæreditatem) ei denegari: cum etiam emancipato filio denegentur: si pater dolo fecerit, ne testamentum mutaretur.

TITVLVS IX.

VT EX LEGIBVS SENATVSCONSVLTIS

I.

DE bon. pos. q̃ datur, cũ quis nõ vocatur ad suc. leg. vel senatusc. sed datur, cum qs vocatur ad suc. iur. prætorũ. dictũ est emancipatus vocatur iure prætorio & cognatus. verũ quia bon. pos. datur ei qui vocatur lege, vel senatusc. penit. Tit & potestis ita dicere ex leg. & senat. daſ bon. pos. per. Vnde le

Continuatio secundum Viu.

Eruo. CASVS. Inl. ista ponitur talis casus. Tu instituisti seruũ meũ haredem, volebas mutare testamentũ, dolosè te coegi, ut non mutares, non debeo petere bon. pos. & si me viuo illum manumisi. idẽ si filium meum instituisti, & dum volebas mutare testamẽtũ, non permisi. nõ debeo petere ẽm tabul. quia rẽ illicitã egi. idẽ dicetis, si sum institutus, & illũ qui instituit me, prohibeo mutare testamẽtũ, §. si qs aliquẽ testa. prohibuerit. l. 1. §. si filius. Idẽ intelligatis si pater vellit testari, & prohibui testari eũ. hęc ẽ cã, quare filius põt exhæredari, vel prætiti, in auth. vt cũ de appell. cogno. §. causas, & §. ad Trobell. l. Marcellus. §. vlti. Viu.

i Denegari. Scilicet actionẽ. de hoc eũ quęritur, & habes §. si quis aliquem test. prohib. l. j. § 1. & facit eo. ti. l. 1. in prin. & l. 2. & 3. & C. si quis aliquẽ test. prohib. l. 2.

Emãcipato. Post, sed tpe prohibitionis erat in patre arg. C. ne filius p patre. l. ne contra. & facit supra de acquir. hæredit. l. si seruus eius qui capere

QVIS ORDO IN BONORVM possessionib.

ADDITIO Quia in bonorũ possessionibus deferendis seruatur ordo, ponitur hic Tit. Vivia.

I.

PRætor ait, Vti me, quæque lege, senatusve cõsulto bonorum possessionem dare oportebit, ita dabo. Nunquam bonorum possessio, quæ ex alia parte edicti agnita est, impedit istã bonorum possessionẽ. Cũ ex lege duodecim tabularum quis habet hæreditatem, hinc nõ petit: sed inde, Tũ quem ei hæredem esse oportet. quippe cum non aliàs hinc cõpetat bonorum possessio, quàm si lex specialiter deferat bonorum possessionem.

INTESTATI gradus, vide apud Plat. dialog. 12. de legib.

INtestati gradus hi vocantur. Primò sui hæredes. Secũdo legitimi. Tertiò proximi cognati, deinde vir & vxor. Siue tabulæ testamenti non extent, siue extent: si secundum eas, vel contra eas bonorum possessionem nemo accepit, intestati detur bonorum possessio. Intestati patris liberis bonorum possessio datur, non tantum ijs, qui in potestate parentis, vsque in mortis tempus fuerunt, sed & emancipatis.

Eosdẽ fere successionũ gradus, vide apud Plat. dialog. 12. de legib.

DIceret aliquis, quo ordine deferuntur bo. poss. dicit Iurisconsultus. hoc ordine, Quidã sunt sui, qui dã legitimi, quidã cognati, quidã sunt uir, & uxor si decedit aliqs intestatus, prius o voco suos p Vnde liberis deficientibus, vel exclusis, voco agnatos p Vnde leg. eis deficiẽtibus voco cognatos, & eis deficientibus voco vxorem per Vnde vir & vxor. Viuia.

Deinde. Vt & ſ. ſi tab. teſt. l. 1. in prin. & Inſti. de hær. quæ ab intẽta. § admonendi.

Datur. Vt & ſup. ſi tab. teſta. l. 1 § ita demũ. & C. qui admit. ad bo. poſſ. l. 5.

Sed & emancipatis. Vt & Inſti. de hær. quæ ab inteſt. § emancipati.

Tile tempus. Tempus ſtatutũ ad petẽdas bon. poſſeſſ. eſt vtile non cõtinuũ: vñ ad hoc vt currat neceſſaria ſunt iſta qũ aliquis ſciat defunctum, etiam bo. poſſ delatam eſſe, ſiue hoc ſciuerit ab initio, ſiue ex poſt facto, alias non cedit tempus.

Dies bon. poſſ. Vos habetis, q̃ dies ſtatuti ad pet. bo. poſſ. ſunt vtiles dic mihi, nunq̃d omnes ſeſſiones, quibus ſedet p̃tor pro tribunali, currunt ei cui delata eſt bo. poſſ dominus p̃tor ſingulis diebus non feriatis intrat prætorium: audit petitiones nũquid tẽpus currit mihi? nõ, quia dominus p̃tor poſſet ſedere p tribunali, tamẽ non defertur hr̃di poſſeſſio, quia neſcio forte illum mortuũ, vel mihi delatã. vnum ſciatis bo. poſſ q̃ tribuunt ius, petunt à prætore decerni. quid erit? dictus p̃tor nõ ſedet pro tribunali: ſcio, & ſentio bo. poſſ mihi deferri, non habeo eius copiam: non curiunt mihi dies. quid ſi prætor non eſt præſens: debeo adire, ſi ſcio vbi ſit cẽteſim' dies nõ curit mihi. ſic debeo ire ad eũ, nõ ipſe ad me. Si venter. Mulier prægnans venit ante prætorem, dicens. Fui vxor talis viri videatis, ſum p̃gnans: decernatis mihi bo. poſſ. vẽtris cã libẽter veni huc, & decernã tibi, q̃ poteſt p̃tor facere. ſ. de ven. in poſ. mit. l. 1 § & eligitur. ſ. ad Carl. 3. § ſed & ſi is, tẽpus, q̃ agnatis conſtitutum eſt ad pet. bo. poſſ. non currit illis interim dũ venter eſt in poſſeſſione. Scientiã Currit tempus ad petẽdã bo. poſſ. quãdo ſcit bo. poſſ. delatã. Accipimus ſcientiã quãdo ſcit p ſe, vel quãdo cõſuluit peritiores, nõ accipimus ſcientiã, q̃ cadit in iuris prudentes.

Vtile. Vt Inſt. de bo. poſſeſſ. § penul.

II.

TIle tempus eſt bonorum poſſeſſionum admittendarum, ita autem vtile tempus eſt, vt ſinguli dies in eo vtiles ſint: ſcilicet, vt per ſingulos dies & ſcierit, & potuerit admittere, cæterùm quacunque die neſcierit, aut non potuerit nulla dubitatio eſt, quin dies ei nõ cedat. Fieri autem poteſt, vt qui initio ſciuerit, vel potuerit bonorum poſſeſſionem admittere: hic incipiat neſcire, vel non poſſe admittere: ſcilicet cum initio cognouiſſet, poſtea quaſi certiore nũtio allato dubitare cæperit, nunquid teſtatus deceſſerit, vel nũquid viuat, quia hic rumor poſtea perrepſerat. Idem & contrarium accipi poteſt, vt qui ignorauit initio, poſtea ſcire incipiat. Dies bonorum poſſeſſionis vtiles eſſe palã eſt: ſed non ſeſſionum numerabũtur, ſi modò ea ſit bonorum poſſeſsio, q̃ de plano peti potuit, quod ſi ea, quæ cauſæ cognitionem pro tribunali deſiderat, vel quæ decretum expoſcit: ſeſſiones eĩt nobis computandæ, quibus ſeditis, quibusq̃ per ipſum prætorem factum non eſt, quò minus daret bonorum poſſeſsionem. In bonorum poſſeſſione, quæ pro tribunali datur, illud quæritur, ſi dederit quidem prætor p tribunali, ſed poſtulationibus non dederit reſponſum? Poteſt dici tempus ad bonorum poſſeſſionẽ non cedere, cùm præſes cæteræ, q̃ tribuunt ius, vt ſ. de bo. poſſ. l. 3. § ſi cauſa. & ſuperiores poſſunt delegari, iſtæ nõ: vt ſ. de off. eius cui man. eſt. iuriſdic. l. pe. § vt poſſeſſio bonorũ, & de offi. proconſul. l. nec quicquam § vbi.

Accedere. Vt habeat vltra annũ, vel centum dierũ ſpatium &c. ſed q̃d ſi non in proxima videt quod ire non teneatur. & interim nõ currat tempus. vt hic, & argu. C. de iudi. l. fina. in principio.

Ad eum. Vt & C. de epiſc. & cleri. l. iubemus. in fi.

Ambigẽdum. Vt & ſupra vnde cognati. l. 1. § ſi quis proximio. & ſi pars hereditat. petat. l. antiqui.

* In P. Fl. ratio. factum, ſpatio.

Ante. Scilicet q̃ ſequẽtibus, aliàs eſt non fuerit, vt quia exactus, vt ſ. vnde cogn. l. 1. § ſi qua p̃gnans.

Scientiã. Scilicet iuris. & dic, ignoranti factũ non cedit, tempus, vt ſupra in prin. huius legis, ſed ignoranti ius cedat quia quilibet debet ſcire ius. quod qualiter intelligatur, hic dicit, vt ſ. de bo. poſſeſſio. l. in bonorum, & ſupra, de iure & fact. ignor. l. hęc regula. § ſed iuris.

Irca. ASVS. Si filio deferatur bonorum poſſeſſio, & ignorat delatam: pater ſcit, ſcientia patris non nocet filio ignoranti. Videtur contra, quia dies quibus pr filio ſuccedit cõputantur. ſ. de bonorum poſſeſſio. l. ſeruus in fine. Reſpondeo, cedit quãtum ad vtilitatem eius, non quantum ad læſionem eius, vt hic, ſicut repudiatio patris non nocet filio ſup. de bonorum poſſeſſio. l. prima & ſecũda. Vivianus.

* In P. Fl. patri ſciẽtia, ignorantia filio nõ nocet.

k Non nocet. Sic ſ. de iuris & fac. ignoran. § iniquiſſimũ. Sed contra ſupra de bonorum poſſeſſio. l. ſeruus. Solu. ibi. Itẽ cur ſec' econtra, vt infra eodem, l. cum filio.

I cohæredi. CASVS Tu & ego fuimus inſtituti: & ego tibi ſubſtitutus, tu amiſiſti bo. poſſ. nunq̃ vocat.

Bonorũ poſſeſſor dr̃ille, q̃ ſuccedit de iure p̃torio, § reſtitutoria. & no. in gl. ſup ver. q̃d de recuperãda. ca. paſtoralis. eẽ de cau. poſſe. & proprie.

Cice. in præſu. poſt eaquam ius prætoriũ cõſtitutũ eſt, ſemp hoc iure vſi ſumus, ſi tabulę teſtamẽti non ꝓferent, tũ vnumquẽq; potiſſimũ hr̃dẽ eſſe oporteret. ſi is inteſtat' mortuus eẽt, ita ſecundũ eũ poſſeſſio daretur &c.

Non cedat. Sed continuum cedit etiam ignorãti factum, vt ſ. de ijs qui no. infa. l. genero. § ſed cũ tẽpus. Sed contra huic l. C. de reſti. mi. l. 1 Sed ibi in minoribus potuit petere: ei tamẽ negligentia reſtitutio datur: cũ abſentiæ iuſtiſſima cã interuenit. R. & facit ſ. de diuer. & tempo. præſcrip. l. 1. & ſ. de ſecun. tab. l. pe. § filius, & ſ. de ædi. edi. l. cum mancipium, & l. cum ſex. & ſup. qui. ex cau. ma. l ſed & ſi per prætorem. § ait prætor. Et no. quòd quatuor ſunt neceſſaria, vt tẽpus currat, ſ. quòd ſciat ſibi delatam. alias ſecus, vt hic, & ſupra de iure. & fact. ignor. l. 1. Item quòd poſſit agere. Item quòd ſit copia rei, itẽ iudicis: ſed hoc caſu in reo non eſt opus, cum ſine aduerſario agnoſcat. vt no. ſ. de bo. poſſ. l. 3 § bonorum, ſed quædam ſunt vtilia quo ad ſcientiã tãtũ: vt ſ. de ædil. edi. l. cum ſex. & de calumn. l. annus, & j. quã. ap ſit. l. 1 § dies & de excu. tu. l. quinquaginta, & l. ſcire. & ſunt dicta tẽpora vtilia quo ad principium tantum ſecundum quoſdam.

b Seſſionum. Scilicet dies, in quibus ſedit pro tribunali, nõ numerãtur, quia ſedeat, vel nõ ſedeat pro tribunali, cum adiri poſſit, currunt dies quo ad iſtas bo. poſſ. quæ nõ tribuũt ius in proprietate, vt Carb. & ventris: vt ſ. de ven. in poſſ. mit. l. 1 § ſi ea. & l. vbicunque. § interdum, & de his etiam diebus feriatis cognoſcitur, vt ſ. de fer. l. 2. Itẽ illa quæ datur gratia agnoſcendæ litis, vt ſ. de inoffi. teſt. l. Papinianus. § 1 & eſt ſic j. de adult. l. miles. § ſexaginta. Accurſius.

c De plano. Id eſt, quæ nõ ſedente iudice datur. ſic C. de dila. l. à procedente.

Sed nunquid libellus dabit? Reſpõ nõ videtur. vt C. de nauſt. l. de ſubmerſis, cũ nec in figura iudicij agnoſcit: aliàs ſecus puto, vt patet C. de Car. ediſt. l. 1.

* In P. Fl. ſi ſe dedit q̃dẽ p̃tor pro tribunali, ſed poſtula. tionibus nõ dedit? põt dicit, &c. Aliàs ſi ſe dedit.

d Pro tribunali. Scilicet iudice ſedente. quales ſunt,

vocor ad integram bon. poſſ. reſpon. quòd ſic. Viuia.
a Intelligetur. vt ſ. de bon poſſ l. 3 §. fi & l. ſeq.
b Habebit. Vt & ſ. de ſucceſſ edict. l. 1 §. qui ſemel.
c Habet. Facit ſ. de ſuc edict. l. 1. §. pen. & §. fi.
d Sicut. Solicet e contra. Acc.
e Bonorum poſſeſſionem, contra tab. vt ſ. ſi à paren. ſu-
*In P. Fl. data. gs ma. l. 1 in princ. idē ſi ab inteſtato p vtilem vnde liberi, vel per vnde parentes, vel vnde legitimi, vt not. C. vnde lib. l. fi. in gl. hæreditatem. in fin.

Vm filio. In liſta dicitur, ſi filio meo defertur bon. poſſ. dies quibus non potuit me certiorare,
*Aliàs, ſit & cum filium. vel non petitā ratā habere, nō currunt, ſed quibus potuit me certiorare, illi currunt. Vnum ſciatis, bo. poſſ delatam filio poſſū ratam habere intra tempus à I. ſtatutum. h. d. Ad l. iſtā ſignantur cōtraria, quòd filius poſſit petere bono. poſſ. patre ignorante C. e. l. 1 ad qđ poteſt dici, quòd filius debet certiorare patrem ſi vult. ſi non vult debet petere. & ſufficit ſi pater habet ratum, & idem etiam ibi colligit, vnde non contradicit, ſed concordat, ſed diſcordat alio ab iſta, quia iſta videtur velle quòd dies non currunt, quibus non potuit certiorare patrē, quare dicunt quidā quòd hic dicitur, ibi, corrigitur. vel dicamus profectitia non currunt. de acqui. hær l. qui in aliena, ſicut aduentitia, quia poteſt acquirere patre contradicente. C. de bo q̄ libe l. cum oportet multo fortius eo ignorante, infra de regu iur. l. qui poteſt. Quæri poteſt. Si filius potuit certiorare patrē vt peteret bon. poſſ. & non fecit, non currit dies. ſi ſeruus alienus eſt inſtitutus, & is venerit tantū tēporis emptori conceditur ad petendam bo. poſſ. quantum vēditori ſuperfuit.

f Agnitionem. A filio factam.

g Dies centū. Se l cū ipſi filio ſit delata, vt hic dicit, & ideo etiam patre ignorāte peti poſſit à filio vt C. qui admit. ad bo poſſ l 1 quare non cedunt tēpora, etiā ſi patrē certiorare nō poterat. fortiter quæri Io. & pōt dici nō eſſe mirandū, quia & emphyteuta nō certiorato domino alienare. nō pōt, licet ſit domin', vt C. de iure emphy. l. fi. §. 1. vel melius dica, nō fuit res tuus conſtituerit nolle petere bonorum poſſeſſionem, tibi tota de lata intelligetur, & eo hæres tuus amplius petendæ bonorum poſſeſſionis facultatem non habebit. Filius non ſolū ſi tanquam filius, ſed & ſi tanquam agnatus, vel cognatus ad bonorum poſſeſſionem vocaretur, annum ſpatium habet: ſicut ſi filium manumiſiſſet pater, quamuis vt manumiſſor bonorum poſſeſſionem accipiat, tamē ad bonorum poſſeſſionem accipiendam annuum ſpatium habet.

V.

Vm filiofamilias bonorum poſſeſſio delata eſt dies quibus certiorare patrem non poteſt, vt vel iubeat agnoſci bonorum poſſeſſionem, vel ratam habeat agnitionem bonorum poſſeſſionis, non cedunt. Fingamus ſtatim primo die quo fuerit delata, agnouiſſe eum bonorum poſſeſſionem: certiorare patrem vt comprobet, non poſſe. Non cedent dies centum. incipient autem cedere cum certior fieri potuerit, præteritis autem centum diebus frustra ratum habebit. Quæri poteſt, ſi cùm poſſet filius petere bonorū poſſeſſionem, patre ita abſente, vt certiorare eum non poſsit, vel etiam ferente petere neglexerit, an peti amplius nō poſsit? Sed qđ noceat non petita bonorū poſſeſſionem, q̄ ſi petita eſſet, tñ nō antè acquiretur quā pr̄ cōprobaſſet? Si ſeruus alienus hæres inſtitutus veniſſet: quæritur, an poſteriori domino dies bonorum poſſeſſionis petendæ imputari oporteat? Et placet, quantum priori domino ſuperfuerit, ei imputari.

I.

Nteſtati pr̄ priè appellantur, qui cum poſſent teſtamentū facere, teſtati non ſunt.

delata filio quod verò dicit hic filio delatā expone, i parti per filiū, & tunc licet filius petere poſſit, quia eius voluntas eſt neceſſaria. vt s. ad Treb l. ſeruo inuito tñ nō pōt admittere. niſi patre certiorato, qđ enim nocet &c. vt j. §. q̄n. ſed ſi patrē certiorare potuit filiꝰ, admittitur, q̄a in acquirēdis patri nocere poteſt. vt C. de acquirēda poſ. l. fi. nā eſſet idē, ſi in bon. poſſ. cōſentire nollet. fin Ioan. Itē hoc iure veteri, quā do oīa patri acquirebantur ſed hodie filio iure ꝓprietatis ideo ēt agit inuito patre, vt C. de bo. quæ lib. l. fi. §. finaliter recuſante ergo eo ignorāte, vt j. de regu. iur. l. qui pōt nihil contemplatione patris eſſet inſtitutꝰ, q̄a eſſet idem q̄ olim, vt argum. ſ. de vulg ſubſtit. l. ſed ſi plures. § i arrogato.

Certior. Et ita ſciētia filij nocet patri ſeruo cōtra, vt ſ. e. l. circa, ſed videt q̄ filius non poſſit petere, nec tempus cedat, vt C. de ann. exceptio l. 1. §. fi. ſed illud i acquiſitis, vt not C. qui admit. ad bono. poſſeſſ. l. 1. Filij ſciētia, patri nocet.

Præteritis. Quod cōtingit ex quo certior potuit fieri, & facit j. rem rat. ha. l. bonor. & ſ. de col. bo. l. noanunquā & j. proxi. § & ſ. ſi qs in ius voc l. 1. Acc.

Quæri poteſt. Facit ſ. l. proxima.

Cōprobaſſet. Facit C. de ann excep. l. 1 § fi.

Veniſſet. Id eſt, venditus eſſet.

Tex huius lex sē melior de iure ad p bādū quē inteſtatā deceſſiſſe, de quo vi de glord. in l. cū an tiquiori, C de ſucceſſ ab inteſt. & in auth. præterea. C. vnde vir & vxor.

ſupra de ſuccedentibus prætorio iure, hic ciuili: de quibus pauca dictu rus poſtponit.

De ſuccedentibus iure præto. ſupra dictū eſt, verum quia aliquādo ſucceditur ab inteſt. iure ciuili ponit de ſuis & leg. hær. Et debetis ſcire, ſui dicūtur hæredes. q̄ ſunt in poteſtate tēpore mortis, & à nullo præceduntur, vt ſunt filij legitimi ſi ſint proximi agnati. vt Inſti. de hær. quali §. ſui. & in ſtit. de leg. agna. ſuc. in princ. nec credatis istum titu. ſuperfluum, q̄a de ſuis hæredibus qualiter ſuccedāt iure prætо. eſt dictum ſupra, hic qualiter ſuccedant iure ciuili. & de ſucceſſione ab inteſt.

hic pon tur. Viui.

Nteſtati In iſta. l. tractat quādo qs dicat inteſtatꝰ decedere, ꝓpriè, & im. ꝓpriè

priè. hoc dicit, in prin. vſq; ad ver. quæri poterit con cor. inſt. de har. quæ ab inteſt. in prin. & ſ. de teſta. l. Cornelia. Quæri poterit. Seruum, & ancillam ſuā cō tubernio iunctos quidā teſtamento ſuo per fideicōmiſſum liberos eſſe iuſſit. hærede moram faciente in danda eis libertate, ancilla concepit, & peperit. Quæritur, an qui nat' eſt, ſuus patri exiſtat? Reſp. Iuriſc. ex ſententia Imperat. Marci, Veri, & Antonini, eum puerum ingenuum naſci, ac per inde patri ſuum eſſe. exemplo eius, qui apud hoſtes conceptus, & natus cum parētibus redijt. nam & hic fingitur ingenuus natus. Debemus dicere ſuos hæredes patri filios natos, in poteſtate ſiue ſint legitimi, & naturales, ſiue adoptiui tantum, ali q̄ filius, & filia ſi eſt ſuus ſuccedit fiſco excluſo, aliq̄ ſi fiſcus ſuccedit, ſi pater cōtraxit crimē p duellionis, vocatur fiſcus excluſo filio. pater habet filium, & nepotem ex filio. quamdiu filius ſupereſt, nepos non vocatur: niſi filius capite minuatur. q̄ ſi filius eſt captus, non vocatur nepos propter ſpem poſtli minij. ſi ergo filius præcedit nepotem excluſo filio vocatur nepos aliquādo & ſi filius ſit: quia cenſetur alienus, vt qui i deportatur, ne pos admittitur.

Sciendum. In §. iſto ponitur caſus, in quo nepos ſuccedit non obſtante alio pater inſtituit extraneum, ſi ium exhæredauit. de eſt ſi filius. poſtea iſtitutus repudiauit hæred. nunquid nepos vocabitur. Reſp. q̄ ſic. Sed ſi filius inſtitutus eſt ſub condi. & deficiat condi tio ſimiliter vocāt nepos, ſi filius nolit ſuccedere, vel in rebus humanis nō eſt. Poſt ſuos. De prima parte ſuę ſ. dictum eſt. incipit tractaꝰ. de ſecūda par-

Sed & is, qui teſtamentum fecit, ſi eius hæreditas non eſt adita, vel ruptum, vel irritum eſt teſtamentum: inteſtatus non impropriè dicetur deceſſiſſe. Planè qui teſtari non potuit, propriè non eſt inteſtatus: puta impubes, furioſus, vel cui bonis interdictum eſt. Sed hos quoq; pro inteſtatis accipere debemus: eum quoque qui ab hoſtibus captus eſt, quoniam per legem Corneliam ſuccеſsio ijs defertur, qui bus deferretur, ſi in ci uitate deceſſiſſet. nā & eiꝰ hæreditas fuiſſe creditur.

Ex ſeruo qui moram patitur libertatis, dicitur naſci ſuus & liber: nec dicitur naſci ſeruus, cum libertatis morā patiatur. Bar.

Quæri poterit, ſi ex eo, quæ in fideicommiſſa libertate morā paſſa eſt, conceptus, & natus ſit: an ſuus patri exiſtat? Et cū placeat, eum ingenuū naſci (vt eſt à diuis Marco, & Vero, & Imperatore noſtro Antonino Aug. reſcriptū) cur non in totum pro manumiſſa hæc habeatur, vt vxor ducta ſuum pariat? Nec mirum ſit, ex ſeruo ingenuum naſci, cum ex captiua reſcriptum ſit, i genuum naſci. Quare autem dicere, & ſi pater huius pueri eiuſdem ſortis fuerit, cuius & mater moram paſſa in libertate fideicommiſſa, ipſeque moram paſſus ſit: ſuum eum patri naſci exemplo capti iuorum parentum, cum quibus redijt. Er go ſiue poſtea pater eius poſt moram manumittatur, recipiet eum in poteſtatem, ſiue ante deceſſerit, diffiniendum erit, ſuum exiſtere. Suos hæredes accipere debemus filios, filias, ſiue naturales, ſiue adoptiuos. Interdum etiam filius ſuus hæres excluditur fiſco prælato: puta ſi perduellionis fuerit damnatus pater poſt mortem ſuā: hoc quoque, vt nec iura ſepulchrorum hic filius habeat. Si filius ſuus hęres eſſe deſijt, in eiuſdem partem ſuccedunt omnes nepotes, neptesque ex eo nati, qui in poteſtate ſūt: quod naturali æquitate contingit. Filius autem ſuus hęres eſſe definit, ſi capitis diminutione, vel magna, vel minore exierit de poteſtate. Quòd ſi filius apud hoſtes ſit quandiu viuit, nepotes non ſuccedunt. Proinde & ſi fuerit redēptus nondum ſuccedunt ante luitionem. Sed ſi interius deceſſerit, cū placeat eum ſtatu recepto deceſſiſſe, nepotibus obſtabit.

Succedere dicimur non ſolum ei, qui habere deſinit, ſed etiam ei, cui ſpes habendi deficit. Bart.

Sed ſi quis non deſiit eſſe in poteſtate, ſed nunquam cœpit: vt puta, ſi filius meus viuo patre meo ab hoſtibus captus eſt mox ibi me patrefacto deceſſit. nepotes in eius locū ſuccedunt. Nō minus aūt neptes, quam nepotes ſuccedunt in locum parentum. Interdū te mihi decedēti inteſtato primo ſuccedūt ſui ſi mihi decedenti nō exiſtunt ſui, & non habeo aſcendentes, vocantur fratres cōſanguinei per l. 1. 2. tab. & di cūtur cōſanguinei, qui ſunt nati ex eodē ſanguine patre, & matre, ſiue ex eodem patre tantum: etiam ſi non ſint patri hæredes, ab eo forte exhæredati, item & nihilo minus conſanguinei ſunt, etiā ſi pater eorum deportatus ſit, idem & ſi poſt captiuitatem, vel mortem patris ſint nati. Adoptiui etiam iurā cōſanguinitatis habent.

Deceſſiſſe. Sic j. de verb. ſign. l. inteſtatus & Inſtitu. de hær. quæ ab inte. in princ. & ſ. de iniuſt. teſt. l. 1.

Captus eſt. Subdicimus inteſtatū. & facit C. eo. l. apud hoſtes.

Deferretur. Ab inteſtato.

Quæri. Aliàs in libro domini Azo. incipit, quæritur ſi ea.
*Quo bonorū omnium publicatio ſignificaē Cice. pro Sex. Roſcio Amerino.

Naſci. Vt C. ad Orfi. l. fi. & j. titu. 1. l. 1. §. interdum. & C. de ijs qui vt iudi. l. cum Syllanianum.

Ex captiua. C. de capti. & poſtli. re. l. præſes.

Redijt. Vt C. de capti. l. 1.

Deceſſerit. Quā manumittatur, poſt moram tamen.

Suos. Sic Inſtitu. de hære. quæ. ab inte. §. 1.

Perduellionis. i. criminis maieſtatis. vt Inſtitu. de hære. quæ. ab inteſt. §. per contrarium.

Sepulchrorum. Aliud in iure libertorum, vt j. de iure patr. l. 4. item aliud in ex minore delicto confiſcentur bona: vt ſ. de relig. l. ſi quis hæres. quæ eſt contra.

Vel minore. Id eſt media, non minima: vt Inſti. quibus mod. ius patriæ. poteſt. ſol. in prin.

Obliabit. Quòminus ſit ſuus: vt infra, de capti. l. ſi à patre.

Succeſſio.

1370 Ff Ff Ff

[a] Emi. Meis, vel ferui nummis: vt supra de ritu nup. l. in eo. & de in ius vocan. l. sed & si hac. i pri. & de iure patro. l. seruum. § 1. & C. de ope. li. l. si tuis.

[b] Ex senatusconsulto Syllan. vt & § ad Syllania. l. 3. § si ex stipulatione.

[c] Seruus. Scilicet testatoris, & sic orcinus. quod dic vt §. de bon. li. l. si necē. & facit C. pro quibus causis lib. 1. & §. de iure patr. l. pe.

[d] Tempus certum. hic est contra §. qui & à qui. l. qui ob necem. Sol. ibi.

[e] Si municipes. Facit §. de li. vni. l 1. & §. de in ius voc. l. sed si hac lege, §. q manumittitur.

Miles. Filiusfam. quia de peculio infra dicit, quod non poterat habere, nisi filiusfami. vt C. de inoffi. test. l. fina. & facit §. de iure patr. l. seruum.

[f] Suorum. Patrimonialium, & etiam fiscalium: quia omnia sunt sua. vt C. de quadri. præ. l. fi. in princ. Acc.

[g] Ad legitimam. Vt supra de statu ho. l. qui in vtero, facit §. si pars hæredi. peta. l. antiqui. in princ. & vnde cog. l. 1. §. si quis proximior. Sed argu. contra §. de contra tab. l. illud. §. fin.

[h] Non esse. Scilicet prægnantem. & facit supra, si pars hæred per. l. illud. ibi, & contrarium &c. dic vt ibi, & facit §. de iud. l. sed & si restituatur.

[k] Transmittit. Vt d. l. §. de contra ta. l. illud. in fi.

[l] Secundo die. Id est, sexto mense & duobus diebus tractis de 7. & facit in auth. de test. & ea q pa. coll. 4. § fi. & § d sta. ho. in l. septimo.

[m] Quorū. CASVS. Si pater vn' est capite minutus, quem hac lege emi, vt manumittam: et si ex constitutione diui Marci per uenerit ad libertatem: tamen (vt eadem constitutione expressum est) me' libertus est: & legitima eius hæred tas mihi deferetur. Quid si necem domini detexit, & ex senatusconsulto libertatem meruit? si quidem assignauit prætor, cuius libertus sit: sine dubio ei' erit, & ei legitima hæreditas deferetur, quòd si non assignauit: efficietur quidem ciuis Romanus, sed eius erit libertus, cui' proximè fuit seruus & ad legitimam hæreditatem ipse admittetur: nisi si cubi quasi indigno denegāda fuerit hæreditas. Si quis libertam sic iureiurando adegit, ne illicitè nubat, non debere in cidere in legem Aeliam Sentiam. Sed si intra tempus certum ne ducat, neve aliam, quàm de qua patronus consenserit, vel non nisi coliibertam, aut patroni cognatam: dicendum est incidere eum in legem Aeliam Sētiam: nec ad legitimam hæreditatem admitti. Si municipes seruum manumiserint, admittantur ad legitimam hæreditatem in bonis liberti, vel libertæ intestatorum. Miles manumittendo seruum peculiarem suum faciet libertum, & ad legitimam hæred tatē eius admittetur. Principem ad bona libertorum suorū adamitti, plus quàm manifestum est. vtique & ex lege xij. tabularum ad legitimam hereditatem is, qui in vtero fuit, admittetur, si fuerit editus. Inde solet remorari insequentes sibi agnatos, quibus præferatur, si fuerit editus. Inde & partem facit ijs, qui pari gradu sunt. vt puta, frater vnus est, & vterus, vel patrui filius vnus natus, & qui in vtero est. Est aūt tractatum pro qua parte faciat, quia ex vno vtero plures nasci possunt. Et placuit, si in rerum natura certum sit, hanc, quę se dicit prægnantem, non esse: ex asse iam esse hæredem hunc, qui iam natus est: quoniam & ignorans hæres sit: quare si medio tempore decesserit, integram hæreditatem ad hæredem suum transmittit. Post decē menses mortis natus non admittetur ad legitimam hæreditatem. de eo verò, qui centesimo octogesimo secundo die natus est, Hippocrates scripsit, & Diuus Pius Pontificibus rescripsit, iusto tempore videri natū: nec videri in seruitutem conceptum: cum mater ipsius ante centesimum octogesimum secundum diem esset manumissa.

Videt huic obstare qđ est apud Plin. li. 7. cap. 6. Sed tu vide Gellium lib. 3 cap. 16.

In hūc locū Macrob. li. 1. i Somniū Scipio. c. 6 vbi de ratione septenarij numeri differit.

IIII.

Iquorum parens capite minutus est, legitimæ hæreditatis ius, & in cæteris personis, & inter se retinent, & alij aduersus eos.

V.

Iquis cum haberet fratrem, & patruum, decesserit testamento facto: dein de pendente conditione hæredum scripto rum frater intestatus decesserit, mox conditio defecerit: patruum posse vtriusque adire legitimam hæreditatem constat.

VI.

Itius exhæredato filio extraneum hæredem sub conditione instituit. quæsitum est, si post mortem patris pendente conditione filius vxorem duxisset, & filium procreasset, decessisset: deinde conditio instituti hæredis defecisset an ad hūc posthumum nepotem legitima hæred tas aut pertineret? Respondi, qui post mortem aui sui concepti [n] agnato potes succedere, & ipse tibi.

Viu.

Minutus Maxima, vel media capitis i minutione, licuit morte. idem si emancipatione, vt §. de adop. l. liberū: secus si se in arrogationē dederet: quia nihil mutant familiam: vt supra de capi. dimi. l. liberos.

[o] Quis. CASVS. Quidā habebat fratre, & patruum, & fecit testamentū: instituit hēdes sub conditione, qua pēdente frater decessit. dcide defecit cōditio. patruus legitimam vtriusque hæreditatem habebit.

[p] Si quis. Facit supra vnde le. l. si ex duobus. Acc.

Itius.

Titius filiū suū exhæredauit. extraneum sub conditi tuit, filius exhæredatus duxit vxo filiū procreauit. & decessit: postea defecit cōditio. nūquid posthumus succedit auo? Dicitur q. non. h. d. cum duabus ll. sequ. vsque ad §. si quis. Viu.

Natura. Vt supra, vnde cog. l. 1. §. si quis proximior. & de bo. lib. l. Paulus §. Paul'. & Inst. de hær. quæ. ab intest. §. cum autē. in fi. §. & facit supra, vnde liber. l. scripto, & C. de inoffi. test. l. si quis filium. & cōtinua l. seq & aliam sequentem.

[q] Tem prætor. CASVS. In §. si quis. Quidam reliquit vxorem prægnātem, & matrem & sororem. mater mortua est: & vxor itta peperit mortuum. nūquid ad solam sororem pertinet hæreditas? Resp. q̄ sic.

[r] Fuerint. Vt & §. unde cog. l. 1. §. si qs proximior.

[s] Accidit. Nō enim sunt. ut §. eo. l. Titi'. cum suis concor.

[t] Et matrem. Non dico prægnantem.

[u] Ad eam. Scilicet matrem.

[x] Ex pluribus. CASVS. In l. Ista notatur differē tia inter ius accrescēdi, & substitutionis: & in hoc si legitima hæreditas defertur pluribus, si un' repudiat partē suā, eius portio accrescit cæteris. uel eorū hæredib': sed si duo, uel plures sunt substituti, & alter præmoritur, liberti prę mortui nō vocātur ad substitutionem.

[y] Pertinet. Vt C. de adducis tollē. §. his ita. & supra de condition. & demonstra. l. hæc scriptura, §. 1. & supra de bo. poss. l. 3. §. fin. & l. j. & C. quando nō pe. par. l. 1. & C. de impuber. & alijs substi. l. testamento.

[z] Alia causa. Titi' & Seij' instituti fuerunt: & Titius Seio substituerat: si primo Titius decedat, portio Seij iure accrescendi posset accrescere hæredi Titij, non, iure substitutionis, & est ratio, quia substitutio est institutio: & institutio nō trāsit ad hæredē: ergo nec substitutio. at accretio fit rei: nec est cōtra §. de acqu hæredita. l. si solus, quia ibi nulla portio erat, quę defecisset: secundū. Azo. nā ex tūc liberto acquiritur, non domino accrescit. itē hic in uulgari, in pupillari autem dicit ut sup. de acquir. hęred. l. qui patri. & ad hoc quod hæres nō venit ad substitutionem, facit §. de uulg. substi. l. quę libertis. § fina. & l. si pater.

[a] Alc. lib. disput. 1. ca. 28 locum hūc restituit exarchi typis. significat autem ea uox per relationem.

[b] Malim legere libertū, vt sequēria melius cohæreāt. ne que enim liberta dueit, sed nubit vir autem ducit vxorem.

[c] Huc pertinent, quæ scribit Mādo de ingrarit. serui ad dominum. c. 64 versus fi.

[d] Cōcor. gl. in uer. bo. no. extātib. ibi, item per capitis diminutionem rumpit testamētū. ca. fi qua mulier. 29. q 3. & Instit. quib. mod. rumpitur testa. §. 2.

[e] I ad patrem. CASVS. Si manumisi filium meū succedo iure ciuili, uel per bon possess. & mater eius repellitur. h. d. loquitur secundum hęc tempora, hodie contra. C. ad Tertyl. authe. defuncto. vnde non succedam solus, sed cum matre.

[f] Legitima. Quia manumissi, id est, emancipauit contra fiduciā: ut Insti. de leg. agn. suc. §. fi.

[g] Manumissori. Quia fine emancipatione factus est sui iuris: ut dignitate: ut Inst. quib. mod. ius pat. pot. fol. §. filius. uel primo casu per imaginariā uēditionem, secundo ex rescripto, principis: ut Inst. quib. mod. ius patr. por. solu. §. præterea. uel dic primo contracta fiducia utroq; enim casu est legitimus: ut §. eo. l. filius. Item utroque casu habet unde legitimi, licet uideatur hic uelle notare differentiā, ut primo de ciuili, secundo de iure prętorio succedat. qđ facit C. ad Tertyll. l. secunda.

[h] Capitis. CASVS. Si summ agnatus tuus, & tu capite es minutus. non succedo tibi ab intestato. nam legitimæ hæreditates pereunt capitis diminutione etiā minima, puta emancipatione Viuia.

[i] Capitis minutio ne. Etiam minima. & facit supra. unde legiti. l. 1. in fi. & § tab. test. l. fina. & §. de capi. dimi. l. tutelas. &, infra titu. l. 1. §. qui morti. & Institu. quibus mod tut fi. §. simili, & § l. 1. §. si filius. Acc.

[k] Ad patrem. CASVS. Si manumisi filium meū succedo iure ciuili, uel per bon possess. & mater eius repellitur. h. d. loquitur secundum hęc tempora, hodie contra. C. ad Tertyl. authe. defuncto. vnde non succedam solus, sed cum matre.

[l] Legitima. Quia manumissi, id est, emancipauit contra fiduciā: ut Insti. de leg. agn. suc. §. fi.

[m] Manumissori. Quia fine emancipatione factus est sui iuris: ut dignitate: ut Inst. quib. mod. ius pat. pot. fol. §. filius. uel primo casu per imaginariā uēditionem, secundo ex rescripto, principis: ut Inst. quib. mod. ius patr. por. solu. §. præterea. uel dic primo contracta fiducia utroq; enim casu est legitimus: ut §. eo. l. filius. Item utroque casu habet unde legitimi, licet uideatur hic uelle notare differentiā, ut primo de ciuili, secundo de iure prętorio succedat. qđ facit C. ad Tertyll. l. secunda.

[n] Capitis. CASVS. Si summ agnatus tuus, & tu capite es minutus. non succedo tibi ab intestato. nam legitimæ hæreditates pereunt capitis diminutione etiā minima, puta emancipatione Viuia.

[o] Capitis minutio ne. Etiam minima. & facit supra. unde legiti. l. 1. in fi. & § tab. test. l. fina. & §. de capi. dimi. l. tutelas. &, infra titu. l. 1. §. qui morti. & Institu. quibus mod tut fi. §. simili, & § l. 1. §. si filius. Acc.

Matthæus li. v. Institutionum. IX.

[p] I ex pluribus legitimis hæredibus quidā omiserint adire hæreditatem: vel morte, vel qua alia ratione impediti fuerint: quo minus adeant: reliquis, qui adierint, ac crescit illorum portio, & licet decesserit ante quā accresceret, hoc ius ad hæredes eorum pertinet.

[q] Alia causa. est institu ti hæredis, & cohæredis substituti: huic enim viuo defertur ex substitutione hæreditas, non etiā si decesserit, hæredē eius sequitur.

Modestinus libr. vi. differentiarum. X.

[r] I ad patrem manumissorem filij intestati legitima hæredi tas perueniat, vel non manumissori bonorum possessio competat: mater defuncti submouebitur.

Pomponius ad Quintum Mutium. XI.

Capitis minutione pereunt legitimę hæreditates, quæ ex lege xij tabularum veniunt: sine viuo aliquo fuerante quam adeatur hæreditas eius, capitis minutio intercesit: quoniam desinit suus hęres, vel agnatus rectè dici. Quę autem ex legibus nouis, aut ex senatusconsultis: non vtique.

Idem libro xxx. ad Quintum Mutium. XII.

[s] Filius patri agnatus

[t] Filius. CASVS. Filius patri proxim' est agnatus. unde in successi. ab intest. primo uocat filius. Institut.

stitu. de hær. quali. & differ. § sui. Viu.

h Proximus. Licet nepos in succedendo quandoq; præueniatur: ş. unde lib. 1. scripro.

i Vlla. Masculus potest habere suos hæredes. sed fœmina non, nec pōt perdere eos per cap. dimi. Viui.

Alc. lib. 5 parergō legit proximus nō est qui loco pulchre caput hoc interpretatur.

Capitis diminutionem: vt Insti. ad Orfic. §. sciendum. & ş. de contra tab. lillud. §. ad testamē ta. Accur.

k Nō suis. CASVS.

Sui hæredes patribus suis sunt hæredes l. 12. tab. statim velint nolint mortuo patre: sed habent hodie beneficium abstinēdi. Insti. de hær. quali. §. sui. Viuia.

c In suis Sic & ş. de lib. et posthu. l. in suis. hoc tamen accipe, si velit, non alias: vt no. C. si ut omissam hær. l. 1. A.

l Pater.

In P. F. defunctū iam in ciuitate filium credim⁹, &c.

m Tu paterfamilias captus fuisti ab hostib. filio dimisso domi, & in ciuitate. decedis in captiuitate hostiū, decedit tamē ante te filius fingitur paterfamilias: quia pater mortis tempore nō erat in ciuitate: sed si reuertatis: retro in tua potestate fuisse fingitur, & tu ei potes succedere, & ipse tibi. Viu.

d Si pater. Captus ante mortē filij. Ac.

e Patremfamilias. Id est, factum sui iuris: vt hæredem habere ab intestato, nō vt secundæ tabulæ valeāt, vt ş. de cap. l. quod filius & hic subiicit quis &c. & est ratio q a hic tantum lex operatur, ibi ēt pater a quo non in plenum est liberatus a potestate.

f Non fuerit. In cuius potestate redit persona & tes. sic C. de pact. conu. l. hac. Accur.

g Iuris constitutionē. Postliminij, quod constituit, vt reuerso patre fingatur, nec fuisse captus: vt Instit. quib. mod. ius pat. pot. sol. §. si ab hostibus: & facit C. de fais & leg. l. apud hostes.

PAter. CASVS, Pater pro filia dedit dotem, & in donatione ita pactus est cum filia, q filia non de beat aliquid petere ī bonis suis, nec amplius succede re: valet ne istud pactum? certe non. Viu.

h Constitit. Vt & C. de pact. l. pactum & C. de inuti. stipu. l. ex eo. & C. de inoffi. test. l. si quando. & de col la. l. pactum. & quod ibi no.

i Cautiones. Illicitas secus si fuerint licitæ vt ş. de pōt. l. 1. ş. si conuenerit.

proximus est.

XIII.

i Vlla fœmina, aut k suos hēt hæredes, aut definere habere potest propter capitis diminutionem.

XIIII.

l NN suis hæredibus additio non est necessaria, quia statim ipso iure hæredes existunt.

XV.

m Pater apud hostes moriatur, defuncto iam in ciuitate filio: credimus patremfamilias n decessisse quamuis patria potestate, quādiu vixerit, non fuerit in plenū liberatus itaque hæredē habiturus est iste non reuerso patre. Sed si postliminio redierit pater ī ā defuncto filio: quicq medio tempore per eum quæsitum est, habebit. Et non est mirū, si peculium quoque defuncti patri defertur patri, & cum filij

¶ Succedit matri filius per Orficianū. Inuidiam portans contra Tertyllianum.

TITVLVS. De successoribus &c. quæ deferūtur ascendentibus. & collaterālibus ante prætorio, & iure ciuili, habuistis ş. uerū, quia mi filio est cognata, nō agnata, & mater succedit filijs per Tertyl. & filij matri per Orficianū. ideo ad Tertyl. & Orfic. senatusc. perueniamus ad Tertyl. de quo igitur. j. l. 2. ad Orficianum, de quo agitur j. l. 1. Et dicitur senatusc. Tertyl. cū succedit mater filio, a Tertyllo Consule. Orficianū dicitur ab Orficio Consule, quo succedit filius matri. unde de senatusconsl. Tertyllia. & Orfic. videamus, quādo locum habet, & quando cessat. De prima parte agitur infra. l. 2. de secunda agitur j. l. 1.

Sic in P. Flor. & ī uet. exēp. manuscr. Habiamē leg. 5 principatoūm. cautione legum authoritati non necesse.

XVI.

o Mater ī strumento dotis comprehendit, filiam ita dotem accepisse, ne quid aliud ex hæreditate patris speraret. Ea scripturam ius successionis nō mutasse constitit.

p Priuatorum enim cautiones legum authoritate non censeri.

Tota lex ista tractat de senatusconsulto Orficiano, per quod succedit filius matri: sed secundo loquitur de senatusconsulto Tertyllia no: per quod mater succedit filio. Bar.

I. Iue ingenua. Sic econtra: vt ş. l. proxi in princ. & facit C. vnde legit. l. 3. in fi. Accur.

Si mater decedat intestata, si in genua, uel libertina, liberi eius succedunt ei ex senatusconsul. Orficiano. Vnum sciatis, quod et filius matri si dubitatur de nata mulieris, quæ forte teneatur, & est captiuus hostibus. & dubium est an sit mater an filiafami. Vnum sciatis, interim dum habitatur de statu eius successionem transmittit & succedit filius ş Orficianum interdum si dubitatur mater sit libera, vel ratio, succedit filius. pone filius est natus ex matre captiua & succedunt matri nati filij ex legitimo matrimonio. & vulgo cōcepti. Vnū sciatis, si tēpore mortis erat filius liber, succederet matri si i seruitutē reuocet, nō succederit nisi restituatus fit a prin. Sed si ex fecto uentre nascatur, similiter matri debet succedere. nam si institutus haberet secundum tab. & ab intestato haberet bonorum possessionem.

¶ Vnde cognati. Vnde ex Orficiano similiter debet succedere. ī d. v. q; ad §. qui operas.

q Qui operas fues. Hibus. tis q liberi succedunt matri per Orficianum: quod est verum de libetis, qui nō locauerunt operas suas, vt pugnarēt cum bestijs: vel nō sunt damnati, sed hoc tamē corrigitur: ibi, sed humana &c. Sed si mater cum plures filios habuit, vnū scripsit sub cōditione ea deficiente cēteris admittuntur & licet capitis diminutio interueniat nō excludit tamē liberos à successione matris. nā quæ deferuntur l. vel senatusc. non perueniet ea. di. sed leg. 12. tab. sic. Sed quid erit? decedit mater relictis filiis emancipatis vult, succedere, admittēs agnat⁹, Quid si alter adiuit, alter non? portio nō adeuntis accrescit adeunti. Sed quid erit? filius est restitutus: vt repudiaret matris hæreditatē damnosam. nūquid ius antiquum vēdicabit sibi locū? sic. Vnum sciatis, quia senatusconsultū Orficianū nocet liberos ad successionem matrum. si contra fuerit iudicatū vel trāsactum, rata maneant: quod est intelligendum de iudicatis ex eo, q habuit iudicandi potestatem. de transactis bona fide, vel de finitis cōsensu, vel lō go silentio. Viu.

Sic in P. Flor. Hal. aūt scripsit, quasi uulgo q̄situs filius sed nō recte. vide An. Aug. emēd. li. 3. c. 9.

r Sic ego. Et inge nua, siue libertina mater est: admitti possunt liberi ad hæreditatem eius ex senatusconsulto Orficiano. Si ea sit mater de cuius statu dubitatur, vtrum materfamilias sit, an filiafamilias: vt puta quoniam pater eius ab hostibus captus fuit: si certum esse cœperit matrem familias esse, liberi admittuntur. Vnde tractari potest, an medio tempore, dum status pendet, succurri eis per prætorem debeat: ne si medio tempore decesserint, nihil ad hæredem transmittant? Et magis est, vt subueniatur: vt in multis casibus placuit. Sed & vulgò quæsiti ad mittentur ad matris legitimam hæreditatem. Interdum & in seruitute quæsito erit concedenda legitima hæreditas: veluti si post moram fideicommissariæ libertatis matri suæ factam natus sit. Certè si post manumissionē matris fuerit natus, licet in seruite conceptus: ad legitimam eius hæreditatem admittitur. Sed etsi apud hostes conceptus, à captiua procreatus, cum ea redit: secundum rescriptū Imperatoris nostri, & diui patris eius ad Ouiniū Tertyllū, poterit ex hoc senatusconsulto admitti, quasi vulgò quæsitus.

Filio, qui mortis matris tempore ciuis Romanus fuit, si aute aditam hæreditatem in seruitutem ducatur: legitima hæreditas non defert, nec si postea liber factus fit: nisi forte seruus pœnæ effectus, beneficio principis sit restitutus. Sed & si matris exfecto ventre filius editus sit: magis dicendum est, hūc quoque ad legitimam hereditatem admitti: nā & institutus secundum tabulas, & ab intestato. Vnde cognati, & multo magis. Vnde legitimi bonorum possessionem petere potuit. argu. est, quòd venter in possessionem ex omni parte edicti mittitur. Qui operas suas, vt cum bestijs pugnaret, locauit, quive rei capitalis damnatus, neque restitutus est: ex senatusconsulto Orficiano ad matris hæreditatem non admittebatur: sed humana interpretatione placuit eum admitti. Idē erit dicēdum, & si hic filius in eius sit potestate: qui in causa supra scripta sit, posse eum ex Orficiano admitti. Sed si mater testamento facto filiū hæredē vnum scripserit sub conditione, cum plures haberet: si conditione pēdente bonorum possessionem petierit, & postea conditio defecerit: æquum est, cæteris ēt filijs legitimā hæreditatem non auferri. quod & Papinianus libro xvj. quæstionum scripsit. Capitis minutio saluo statu non tingens liberis nihil nocet ad legitimā hæreditatem. nam vetus fola hereditas, quæ ex lege xij. tabularum defertur, capitis minutione perimit: nouæ vel ex lege, vel ex senatusconsulto delatę, non perimuntur capitis diminutione. Proinde si ue quis ante delatam, siue post delatam capite minuatur: ad legitimam hæreditatem admitteretur: nisi magna capitis deminutio interueniat, quæ vel ciuitatē adimat: puta si deportetur. Si natus filiorum, eorumve, quibus simul legitima hæreditas defertur, volet ad se eam hæ-

ftam. l. posthumus.

Ex omni parte. Hæc verba expone, vt no. ş. de vent. in possi mit. l. fi.

Interpratione. interpretor i. corrigo, vt hic. Item verbum apertius expri mo: vt C. de legi. & cons. i. fin. item arrogo. item prorogo: vt ş. de orig. iu. l. 2. sed econtra corrigo. id est, addo: in authen. quib. mod. na. effi. leg. in prin.

Placuit, cum. Qui locauit operas suas, nec cum bestijs pugnaret: de alio. n. non loquitur: quia ali⁹ nō admittitur: vt j. §. capitis.

Petierit. Secundū ta. vt supra de secū. tab. l. 2. §. 1.

Contingēs. Quia fuit minima.

Legitimam. Idest, quæ ex Orficiano defertur: quæ legitima dicitur: vt Institu. de perpe. ac. in Princ.

Non perimūtur. facit ş. ti. j. l. capitis cum concor. & Inst. de leg. agn. tut. §. fi. & ş. ea. l. §. qui mortis.

Minuatur. Minima ca. di. & hoc verum, cum per senatusc. defertur. secus in bo. poss. ut distinguitur ante vel post vt ş. vnde liber. l. fi. & de contra tabu. l. nō tantū. §. si emancipatus filius.

Magna Idest, nō minima. sic ş. de dolo. l. nō debet. in fine.

Vel. Pro saltem.

Eorum. Id est, cæterorum descendentium, & dato rum.

Adde qualiter fit interpretatio faciendæ. vide glo. in l. in tra dendis. ş. com. præ di. & ī c. inter dilectos. ex de fide in strr. & ī c. utile, de reg. iu. li. 6.

Vel, p saltē Mādis in Gl. Facul. §. Actam. ī ver. vel vi cerogātē, col. fin. & ibidem quot alijs modis sumatur.

In P. F. peremit.

rũ curiæ,& ex cõcubina post ea vxore facta, vt Inst. de hær. quæ ab intesta. §. j non dicas,q̃ omnes defecẽdentes simul succedant:vt in eo.ti. §. ita tamen. sed si mul,idest,ante transfuersales. vel dic etiam nepotem, quandoq; cũ filijs vocari:vt Inst. de hær. quæ ab intest. §. cum filius.

a Hæreditatem. Scilicet maternam.

b Antiquũ. Idest l. 12. tab. quæ vocat agnatos tantum exclusis filijs per Orf.

c Hoc ideo. Idest, verbum nemo,ideo ponitur.

d Patrono defert. Etiã postpositio fratre liberti, secundũ quosdam quod dic, vt supra de bo. libe, l. liberto.

e Verba. Scilicet sũ pradicta, scilicet si

In hũc nemo &c.

Vide Al. li. parad. 4 c. 23.

f Volet. Scilicet si nemo filiorum.

g Non vult. Si pœnitet, vt j. de verb. oblig. l. si quis stipulatus.

h Ius antiquum. Id est, legem 12. tabu. scilicet ut agnati ad mittantur. Sed contra j. de succ. edic. l. fi. vbi semel exclusus per acceptionẽ primi, postea nõ admittitur. Sol. ibi idẽ q̃ hic dicam in testamento: vt abstinẽte hærede per in integrum restitutionem, qui iam adiuerat, admittatur substitutus si velit. nec enim cogitur nisi sit de necessarijs: quia tunc distinguitur ut soluendo hæreditas, vel nõ: vt j. de acquirere. l. fi minor & de mino. l. & si fine. §. sed quid Papinianus: & facit j. l. prox. §. ii bonorum. & §. sed & si mater. & §. quod autem diximus.

i Qui tunc. Cum filius non vult.

k Consanguineum. Idest, fratrem.

l Matris. Scilicet defunctæ.

m Succedente. Per successorium edictum.

n Quod ait senatus. Per Orfic. cuius verba non habemus plene: sed fortè erãt, quæ iudicata sunt cõtra filium pro agnatis, &c.

Adde q̃ in credito, vel tolerato gl. & do. l. Balbatius Philippus. j. de of. pref.

o Ius fuerit. Alias sentẽtia nõ valet: j vt C. si à nõ cõpet. iu. per totũ. & j. de re iudi. l. si le. §. cõdẽnatũ.

p Bona fide. De hoc dicit C. de trãsactio. lege, sub prætextu.

q Vel consensu. Pacto gratuito de non petendo.

r Vel longo. Idest, longissimo: vt de iure deli. l. licet, & l. si curatori.

Siue ingenua. CASVS. De vltima parte tit. dictũ est, nunc de prima parte ti. tractat & recte, siue mater est ingenua, vel libertina, poterit succedere. liberos intelligimus nilos, & filiã Sed si filij sunt liberi, mẽ nõ vocatur p Tertyllianũ ad eorũ successionẽ. & si serua cõcepit, deinde manumissa edidit ad successionem admittitur, idem dicendum, si libera cõcepit: deinde serua effecta peperit, mox manumissa est, & succedit mẽ filio puberi. sic ergo mulier succedit reditatẽ pertinere: ius antiquum esto. Hoc ideo dicit, vt quãdiu, vel vnus filius vult legitimã hæreditatem ad se pertinere: ius vetus locum non habeat. Itaque si ex duobus alter adierit, alter repudiauerit hæreditatẽ: ei portio adcresceret. & si fortè sit filius, & patronus: repudiante filio, patrono defertur. Si quis adita matris hę reditate, per in integrum restitutionem fuerit abstentus, an ius antiquum positum locum habere? Verba admitteruntur, vt possit. Si volet ad se, inqt, eam hæreditatem pertinere. Nam & hic non vult, & si aliquãdo voluit, & dico, posse ius antiquum locum habere. Verum autem ei defertur successio, qui tũc legitimus deprehenditur, an verò ei, qui tunc fuit, cum filio defertur, vt puta, ponamus fuisse defunctæ consanguineum, eiusq; filium, deliberante filio, defunctæ consanguineum obijsse; mox filium repudiasse matris hæreditatem: an consanguinei filius admitti possit? Et Iulianus rectè putat circa Tertullianum locum esse succedenti agnato. Quod ait senatus, quæ iudicata, transacta, finitaue sunt, rata maneant: ita intelligendum est, vt iudicata debeamus ab eo accipere, cui iudicandi ius fuerit: transacta, scilicet bona fide, vt valeat transactio finita: vel consensu, vel longo silentio sopita.

II.

Siue ingenua sit mater, siue libertina habebit Tertylliani com-

liberis p Tertyl. Vnde sciatis, si liberi sunt adoptiui, nihilominus vocabitur mater ad eorũ successionẽ.

Si verò. Si filius est apud hostes, & spes est q̃ redeat de cap hostium. vel nasci speratur, ius matris in pendẽti est. Sed si patris successio defertur filio, & filius abstinet: videtur mater vocari. Sed si aliquis decessit relicta filia, & matri filia data sit ĩ adop. mater simul cum filia vocatur: & vocatur mater si descendentes non sint, sed si filius est emancipatus, & decessit mater, poterit ei succedere. sed si emancipatus est, & successit patri, mater nihil habebit, ni si filius esset abstentus. Quid erit? vxor filij defuncti missa est in possessionem ventris nõie, nõ natus est posthumus, aut natus prius decessit, quam bonorũ possessionẽ peteret: succedet mater patris hui' posthumi. sunt q̃dã personæ, quæ obstant matri, puta descendentes filij: aliæ psonæ nõ obstãt regulariter. Cætera sunt plana vsque ad §. si sit agnatus.

S. sit agnatus. De cedit filius relicto parte naturali, & agnato. nũquid mater vocabitur? sic. Sed nunquid soror cõsanguinea excludit matrẽ? & certè sic. nã consanguinei fratres matrẽ excludunt. Sed q̃d erit cũ mater est, & soror cõsanguinea: & nepos ex alia filia adoptata, & pater naturalis. q̃ præferatur? si soror repudiat, pater, & mater vocant. Vnũ sciatis, si mater non põt succedere p se. con. Tertyl. vel petere bo. possi. n de cognati, alij agnati vocantur: vnde si nõ repudiat hẽdi. ipsa tanquã proxi. vocatur ad bo. poss. h. d. vsq; ad §. si mater non petierit. Si mater nõ petierit tutores. §. ille tractat de eadẽ materia vsq; in fi. & est verbosus §. Iurisconsultus potuisset dixisse trib. verbis: habuistis supra. q̃ mater succedit filio p Tertyl. ab intest. quærẽdã persona obstat matri, puta si habet patrẽ, vel mater est dãnata crimine capitali, non restituta. Sunt q̃dam alia, q̃ obstant matri, si mater filio impuberi tutorẽ donecũ non petierit, repellit à successione filij, siue non petit tutorẽ, siue in locũ excusati non petit aliũ, & est intelligendũ nõ petierit, si ue apud ptorẽ, vel ptidẽ, vel magistratũ: non repellitur aũt, si petierit siue aliqua con, ultione. q̃ si cõpulsa petierit, repellitur ẽt à se. con. Quid si iure nõ petijt tutorẽ. q̃a pater prohibuit, q; instituit filium impuberẽ, & dixit. nolo q̃ mẽ petat tutorẽ. sed admitteret eius bonam ẽquid est ignoscẽdũ matri? nã q̃a ipsa non põt dari tutrix in testamento. secus si mulier erat abse nsitiæ non excludi. sed q̃ certissimè mater no petit curatores liberis: patiẽtiã pœnã? certè si est curator, qui petitur impuberi, sic. Quid est si præ-

gnans

gnans non petijt curatorem dari bonis: nunquid incidit in Tertul. sic. repellitur ergo mater à successione filij impuberis, si tutorem non petij. Quid si petijt prætulegio munitum, vel onerarũ tribus tutelis: nõ videtur petijsse. Quid si petijt indignum? non videtur petijsse. Quid autẽ si

Cõcor. e. si pater §. licet. vbi dicit, licet filius testamento tuo matrẽ portio ne iure naturę debita prima, re nõ possit. Et gl. i verb. pot. sit. ĩ prin. de testib. lib. 6.

nullo modo petijt, quia nõ inuenie. bat idoneũ? nũquid potest ei imputari? nõ, Sed nunquid teneẽ dicere tutorẽ fuspectum: vel si fecit vocari, & latitet, debet facere cogi? & licet verba orationis nõ contineat, tamẽ tenetur. & repellitur mulier, si contestim nõ petijt. cõsecutim, id est, quam, primũ potuerit, itaq; ania le tempus non excedat. verum si est iusta causa, vt infirmitatis non repellitur h. d. vsque ad §. tractari. Tractari. in §. ĩsto quæritur, ponamus, pupillo est relictum amplum legatũ. si mater non petierit tutores, ne pdere legatum, nõ petijt: nunquid mater excutatur sic si minus damnũ patitur pupillus: licet videretur accusanda, cur non administrauit, vel cur non petijt à principe remitti conditionem: vel curatorem non petierit. Quid si habet tutorem, & mater non petijt. vel il le satisdatũ fi est impubes, imputat matri alias non. Quid si filius est arrogatus & decessit? nunq̃d mater habebit vtilẽ actio. ex stipulatu. quo casu repellitur ab eius successione ab intestato per Tert resp. quod non contra patrem arrogatorem h dicit vsq; ad § videndũ. ¶ Vacẽdũ ẽ. Si mẽ tutorem intra annum non petijt: excluditur à successione, nunquid alij q̃ sciunt, mortem debent illi succedere? sic. vel si post, matrẽ nõ esset aliquis vel agnatus, vel cognatus succedit filius. hoc dicit vsque in finem legis. Vitia.

¶ Siue ingenua. Lex præcedẽs hic de Tertul. dicit. Accur.

Commodum. Vt succedat filio.

Vulgò quæsiti. Sic Institut. ad Tertu. §. fin. & ĩ. vnde cog. l. 2. nisi sit mater illustris: vt argu. C. ad Orfic. l. fi qua illustris.

Sint effecti. Quia facti serui, & postea manumissi: vt supra l. proxi. §. qui mortis. & supra vnde cognati. is qui. Accur.

Et si serua. Infra de senten. pas. l. fin.

Et si libera. Facit ad hoc Inst. de inge.

Item si adhuc. Retinet eũdem casum aliàs esset idẽ, quod supra ibi. sed seruitute.

Post moram. Supra l. proxi. §. inter dum cum cõcordãtibus.

Apud hostes. l. proxim. §. sed & si apud hostes.

Redempta. Vt C. de cap. l. præses.

Famosa. Id est, infamis.

Decessisse. Et sic mater admittitur.

Admitti. Ipsa enim arrogatione ĩritare pupillare testamentum: vt ĩ. de adop. l. nec ei. §. eorũ. & dic admiti ex senatusconsul. si factũ sui iuris decessit: si autem in familia adoptiua, tunc ex stipulatione expressa vel tacita: vt sup. ĩ adop. l. nõ aliter. & l. his verbis. Accur.

Liberi. Liberi, nominatiuus: defuncti genitius casus. Accursius.

Eius. f defuncti.

Possessores. Vt emancipati.

Nõ sui. Subaudi excludunt matrem.

Naturales. Subaudi & legitimi.

Admittuntur. Et nõ si fuerunt extranei. quia emãcipati desinant esse liberi. Accursius.

Æquior. Facit j. ĩ fidecom. lib. l. cũ quasi §. fin. & in §. sed & si quis.

u Et nihãm Filia enim non vt sua, nec agnata. potest vocari: quia mutauit familiam: restat ergo. vocetur vt cognata.

S sit Ceff.

trem ad bona eius admitti, quæ haberet, si intestatus decessisset. Liberi defuncti sui quidem obstãbunt matri eius tam virilis sextus, quã fœminini, tam naturales, quàm adoptiui: matremque excludent. bonorum verò possessores etiam non sui, & quidem soli naturales. adoptiui autẽ liberi post emancipationem ita admittuntur; si ex liberis naturalibus fuerint: vt puta, nepos naturalis ab auo adoptatus. nã licet si emancipatus, bonorum possessione accepta matri obstabit. Si verò apud hostes est filius, vel nasci speratur, pendet ius matris, donec redierit, vel nascatur. Sed si sint sui hæredes, verum hæreditas ad eas non pertineat, videamus, an mater admittatur, vt puta, abstinuit se hæreditate. Africanus, & Publicius tentant dicere in casu, quo se abstinent sui, matrem venire, & tunc ei obstent, quoties rem habent, ne nudum nomen sui hæredis noceat matri. quæ sentẽtia æquior est. Sed si quis decessisset relicta filia, quam in adoptionem legitime dederat, relicta & matre, Diuus Pius decreuit, cessare senatusconsultum Tertullianum, & simul esse admittendas ad bonorum possessionem. Vnde proximi cognati matrem, & filiam. u Sed quod idem Iulianus scripsit, matrem

Conco. d. ĩpredica tor. ibi, nõ debent filij thæsaurizare parentibus, sed patres filijs & gl. i ver. thesaurizare. ĩ. fi. ibi, quia succedũt patentes filijs, nisi in defec. 6. q. 1.

Sic in P. Fl. Halo an. aũt legit, matrẽ quæ eius excludẽt bonorum possessione, etiam non, &c.

principaliter de Orfi.

a Cessauerit-Id est, repudiauerit, sed tantū p vnde cognati, cum sit adoptata ab alio.
b Succedit. Successorio edicto.
c Petere potest. Vnde cognati.
d Non posse. Differt ergo etiā pro sua parte: vt j. §. etiam si sit.
e Speraretur Scilicet mater per senatusconsl. si filia repudiauit, & facit l. de bon. lib. l. si filius. § cum filius.
f Abstinuerit. Abstinet hic hæres extraneus. alibi dicitur ꝙ repudiat suus: vt C. de le. hæ. l. defūctis. & vtrumque improprie: vt insti. de hær qua. & differētē. §. extraneis. & ficit supra e. l. j. § si quis adita. Sed contra supra de succ. edict. l. fi. fol. ut ibi.
g Immixtus. Per in integrum restit. qd potest: vt supra de min. l. & si fine. § restituitur.
h Missus sit Scilicet mater nomine ventris: quæ possessio non tribuit ius.
i Bonorum possessionem. Vnde liberi quæ tribuit ius in proprietate.
k Adgnascitur. Quo potest nō adgnasci: cum si viueret pater tempore quo hic nascitur, in potestate sua esset? vt Insti. de tut. §. fi. Respon non adgnascitur, id est, non fit eius hæres, vt filius. qui & agnatus est: vt supra e. ti l. filius oportet ergo quod vel adeat de iure ciuili, vel petat bonorum poss. vt excludat, matrem a Tertul. & secundum hoc colligē hæreditatem nō aditam nō transire ad superiores: sed q dam contra. & hic dicunt loqui de nepote nato ex emancipato, qui est suus: vt quia ante emancipationem fuit cōceptus, tranimittit ēt non aditā, alias nō. Sed certē his obstat: quia dicit patri: sed possunt dicere e. i. parenti, & pro eis C. de fu s & leg. hæred. l. apud hostes.
Bonorum possessio. Per procuratorem eius, quod fieri pōt: vt C. de cura. fur. l. ti §. t sed si habetur ꝙ nō petita, si i furore decedat: vt C. de cur. fur. l. n. §. finaūt, ex senatusconsulto non posse admitti, si filia in bonorum possessione petenda cessauerit. verum non erit: succedit enim filiæ: & ideo dicendum erit, matrem, donec filia bonorum possessionem petere potest, bonorum possessionem accipere non posse, quoniam succedere quasi legitima speraret. Si bonorum possessione accepta, filius emancipatus abstinuerit se hæreditate p in integrū restitutionē. verum est, senatusconsultum posse locum habere. Sed si rursus fuerit immixtus: rursus debet mater abstinere. Si quis ex liberis, dum est in vtero, in possessionem missus sit, mox natus sit, & ante bonorum possessionem acceptam decesserit, an matri noceat quasi bonorū possessor, videndum est. Et puto non nocere, si non suus patri adgnascitur. Neque enim sufficit mitti in possessionem, nisi natus quoq; acceperit bonorū possessionem. Igitur & si furiosi decreto petita sit bonorum possessio, & prius, quàm ipse mentis compos factos bonorum possessionem petierit decesserit: matri non obstabit. Sed si quis cum status controuersiam pateretur, Carbonianam solā acciperit, an noceat matri bonorū possessio quæsitū est: quidē sed cū hæc tēpore finiat, dicendū est, matri post tēpus non nocere: aut impubes decesserit, matrem posse admitti. Sed si infanti per tutorē petita sit possessio: licet statim decesserit: dicendum erit, matri obstitisse. non. n. similis est ei, quæ furioso datur. Ita demum aūt mater senatusconsulti beneficio excluditur, si filiꝰ adijt legitimam hæreditatem: cæterum si omiserit legitimam hæreditatē mī ex senatusconsulto Tertulliano admittetur. Sed si non sit solus ille filius legitimꝰ hæres, sed sint qui cū eo admittātur: nec in partē eorū mater ex senatusconsulto erit vocanda. Obijcitur matri pater in utri usq; bonis tā filij, quā filiæ, siue hæres, siue bonorū possessor existat. Sed neque auus. neq; paus in Tertulliano matri nocet, quamuis fiduciā contraxerint. Pater autem tantum naturalis, nō etiam adoptiuus matri nocet verius enim est, cum pater esse desierit, à matre eum excludi: sed nec ad bonorum possessionem contra tabulas eum admitti, cùm pater esse desierit vndecū que autem acceperit bonorum possessionem pater naturalis, siue vt legitimus, siue cōtra tabulas, ex quauis parte excludit matrem. Si sit agnatus defuncti, & naturalis pater in adoptiua familia sit, & mater, matrē admittimus: quoniam patrem agnatus excludit. si sit consanguinea soror defuncti, itē mater, & pater adoptatus, vel emancipatus. si consanguinea velit habere hæreditatem. matrē ex senatusconsulto vna cum ea venire, & patrem excludi placet. Si consanguinea repudiet: matrem ex senatusconsulto propter patrem non venire. Et quamuis aliàs non solet mater expectare consanguineam, velit necne adire hæreditatem. nunc tamen expectaturā: consanguinea enim est, q̄ patrē excludit Repudiante ergo cōsanguinea, bonorum possessionem habebit mater cū prę quasi cognata: sed & in hac moram patietur: nec antè accipiet bonorū possessionem, quàm pater petierit: quoniā omittente eo pōt ex senatusconsulto succedere. Sed & si ipsa eadē mī fit, & soror consanguinea (vt puta, quoniā pater matris nepotem suum ex filia adoptauit) sit, præterea & pater naturalis: hæc mī, si quidem quasi cōsanguinea veniat excludet patrē, si ius cōsanguineæ repudiauit, vel capitis deminutione amisit: ex senatusconsulto venire propter patrem non pōt: repudiante verò patre, rursus ex senatusconsulto pōt venire. Si mater hæreditatē filij filiæve nō adierit ex senatusconsulto Tertulliano: in bonorū possessione antiquū ius seruandum est. Cū enim esset prælatio: matre omittente senatusconsulti beneficiū, ius successit vetus. Sed si mater repudiauerit bonorū possessionē, de adeūdā aūt hæreditate deliberet: dicendum erit, agnatū non succedere, quoniā nōdum verū est mō adijsse matrē. Quod autem diximus, ius antiquum seruari matre non adeūte, cui personæ deferatur hæreditas, videndum est, vtrum ei, quæ nunc proxima inuenitur, cū mater repudiat: an ei, quæ fuit cùm intestatum decessisse certum esset, vt puta fuit patruus, cum intestatus decederet: & patrui filius, cū mater repudiasset. Patruo nondum delata, hæreditate, atque ideo defuncto eo matre deliberante, patrui filium vocari.

b Bonorum possessionem. Per procuratorem eius, quod fieri pōt: vt C. de cura. fur. l. ti §. t sed si habetur ꝙ nō petita, si i furore decedat: vt C. de cur. fur. l. n. §. finaūt, si quis.
c Possessio. Carboniana. Acc.
d Sed cū hæc. Scilicet Carbo: finitur enim petenda anni cursu, ex quo scit controuersiam sibi fieri: vt §. de Carb. edic. l. 3 in fi. Item petita ea finitur pubertate: vt in eadē l. 3. §. puberi. hic ergo vel nō fuit petita, & eodem tēpore anni finita est cū ordinaria: quia sciunt sibi eā deferri. & hæc extraordinaria: quia scit sibi controuersiam referri: vt supra, de Carb. edi. l. 3 § fi. & ita mater admitti t. vel § petijt Car. adueniente pubertate ꝙ nuntiatū fuit cū non esse filium, vt supra, de Carb. edi. l. 4 in fin.
Sed si infanti. Aliàs in li. domini Ac. ur. est, vel si impubes &c.
Non enim similis. Secundum hoc intellige C. qui admit. ad bon. poss. le. infans.
Admittantur. Puta alij filij, qui licet repudient, quādiu vult, mater non admittitur: vt §. eo. le. 1. § si nemo. vel dic, sūt nepotes. ex alio filio qui in locū sui patris cum patruo vocantur: vt Institt. de naredi. quæ ab intestato deferūtur §. cum filius.
Pater. Qui emancipauit aliàs nō haberet filius hæredē secundum hac iura.
Siue hæres. Quia contracta fiducia emancipauit.
Siue bonorū possessor. Quia non cōtracta: vt §. tit. l. fi ad partem. & institu. ad Tertul. § præterea. & C. eo l. 2
Fiduc am Id est, emācipauerunt contractu fiducia.
Etiam adoptiuus Nīsi in casu, vt j. eo dem. l. equissimum. §. 1.
Cum pater. Semper dicas post emā cipationem, vt modo notaui.
Deserit. Adoptiuus post emancipationem: vt sup. vnde libe. l. liberti.
Legitimus. Puta per vnde legitimi: q̄n contracta fiducia

e Sperauerat Scilicet mater per senatusconsultum. Vnde hæc l. defūctis. & vtrumque improprie: vt insti. de hær qua. & differētē. §. extraneis. & ficit supra e. l. j. § si quis adita. Sed contra supra de succ. edict. l. fi. fol. ut ibi.
f Abstinuerit. Abstinet hic hæres extraneus. alibi dicitur ꝙ repudiat suus: vt C. de le. hæ. l. defūctis. & vtrumque improprie: vt insti. de hær qua. & differētē. §. extraneis. & ficit supra e. l. j. § si quis adita. Sed contra supra de succ. edict. l. fi. fol. ut ibi.
g Immixtus. Per in integrum restit. qd potest: vt supra de min. l. & si fine. § restituitur.
h Missus sit Scilicet mater nomine ventris: quæ possessio non tribuit ius.
i Bonorum possessionem. Vnde liberi quæ tribuit ius in proprietate.
k Adgnascitur. Quo potest nō adgnasci: cum si viueret pater tempore quo hic nascitur, in potestate sua esset? vt Insti. de tut. §. fi. Respon non adgnascitur, id est, non fit eius hæres, vt filius. qui & agnatus est: vt supra e. ti l. filius oportet ergo quod vel adeat de iure ciuili, vel petat bonorum poss. vt excludat, matrem a Tertul. & secundum hoc colligē hæreditatem nō aditam rō transire ad superiores: sed q dam contra. & hic dicunt loqui de nepote nato ex emancipato, qui est suus: vt quia ante emancipationem fuit cōceptus, tranimittit ēt non aditā, alias nō. Sed certē his obstat: quia dicit patri: sed possunt dicere e. i. parenti, & pro eis C. de fu s & leg. hæred. l. apud hostes.

fiducia emācipauit.
Contra tabulas. Quādo contracta fiducia, vel non emācipauit.
Excludit. Si vinco vincētem &c. vt hic & inf. de diner. & temp præscri l. de accessionibus.
In P. F. excluſit. Consanguinea. Scilicet ex eodem patre.
Et p Mā dos. in 23. q. 16. Regu. nu. 16. Emācipatus. A patre naturali, vel etiam adoptiuo. Ac cursius.
Excludi. Per fororem: cum extra familiam est pater.
Adire hæreditatē. Quia statim ꝙ sua parte accipit mater: vt insti ad Tertul. §. soror.
In hac morā. Facit supra eo. § sed si quis decesserit. i fi.
Sed & si ipsa. Scilicet mater.
Sic in P. Fl. Haloā. autē scripsit, nunc tū expectarā consāguineā, q̄ patrē excludat. Veniat. Fait ergo nepos à patre adoptiuo emancipatus. aliàs non haberet hīdē secūdum hac iura. vel secundum hoc videtur desinere esse & soror: vt insti de nup. §. inrer ea. sed respond. hic non desinit habere ius sororitatis, quādo ab auo fuit eius filius adoptatus: vt supra ea l. §. liberti.
Repudiauit. Repudiās vno iure, potest venire p aliud, vt & C. de iure deliber. l. filium.
Deminutione. Minima: quia ipsa sit emācipata. Sed quare & hic nō retinet ius sororitatis post capit. dimi. Respon. ibi erat ciuile, & naturale vinculū: hic naturale tantum.
In bonorū possessione. Vnde leg. timi. vi & §. vnde leg. l. 2 in fi. & l. 3.
De adeunda. Per Tertullianum.
Dixmus. Supra proxi §.
Patruus. Nunc refaender. fic econtra §. po. l. 1. §. virum.
In P. F. in bonis eorū anti quū &c. Decederet. Filius
Vendicandorum. si moriatur impubes aliàs non: vt C.

ad Tertul. l. omnē & l. mattes. & de legi hære. l. ciant & hęc omnia j. exponit.
Ait enim. Constitutio Diui Pij: vt §. qui pet. tut. l. 2 §. idē diuus.
Iniungitur. Vt §. de tut. & cura. da. l. ius dandi.
Cunctarē. Id est dubitaret. & q̄a pro cerro proponebat petere.
Nec legitimè. Quod potuit petendo à principe fm hæc tēpora: vt §. de tut. l. fin. Quid autem si pater eorum matri non mādauit gerere, ipsa tamen gessit, & ideo tutores non petiit? Itē quid si alij gesserunt, sed à iudice tutelā non petierunt, nec inuētarīū fecerūt, an puniuntur mater? Resp. apertè hic videtur dicere quòd incidat: quia non legitimè gessit, secūdum Azonem.
Cōcor. c. à nō fa cto. in fin. ibi, quotiesc unq; ī gestis cō ciliorū dicors sententia inuenitur, il lius conci lij senten tia magis teneatur. cuius antiquior & potior extat auctoritas dist. l. 50.

† Multa huc pertinentia reperies apud Platonē dialogo 6. de legib. vbi p̄ciarè disserit de p̄na cognatorū q̄ pupillis tutores nō petunt.
‡ Confestim. cum primū potuit. sic intelligit gl. super verbo, mox. circa fi. in c. q̄a propter. ex. de electio. & in c. o'im causam, in gl. iup ve. cū statim. de restitu. spolia.
* In P. Fl. non est, in constitutionem.

Dictum est suprà qualiter mater excludatur à successione filij propter filios, vel consanguineos: modo est videndum, quando priuetur successione propter tutorem non petitum. & primo ponit mentem cuiusdam constitutionis secundo incipit illam constitutionem exponere secunda ibi. Et quidem. Bar.

Si mater non petierit tutores † idoneos filijs suis, vel prioribus excusatis reiectisve non confestim ‡ aliorum nomina ediderit: ius non habet vendicandorum * sibi bonorum intestatorum filiorum. Et quidem si non petijt, in constitutionem incidit. Ait enim. vel non petierit. Sed à quo non petierit? Loquitur quidem de prætore constitutio: sed puto & in prouincijs locum habere, etiam si à magistratibus municipalibus non petat: quoniam & magistratibus municipalibus dandi necessitas iniungitur. Quid ergo si petijt, sed admonita vel à libertis, vel à cognatis, an incidat in senatusconsultum? & puto eam incidere, si cōpulsa fecerit, non si cùm petere non cunctaretur * admonita est. Quia si pater eis peti prohibuerat tutorem quoniam per matrem rem eorum administrari voluit? incidet, si in nec petat, nec legitimè * tutelam administret. Quòd si penitus egenis

filijs non petit: ignoscendum est ei. Sed si forte absens à libertis præuēta est, vel ab alijs: dicendum est, eā non excludi: nisi forte cum frustraretur, id contingit. Filijs aūt nō petendo ponitur: vtique & filiabus. Et quid si nepotibus? Similiter non petendo punitur. Quid si curatores non petit? Verba rescripti deficiunt. sed dicendum est, si quidem impuberibus curatores nō petijt: eandem esse rationē: si iam puberibus: cessare debere. Quid si cum prægnans esset, bonis nō petijt curatorem? dico in sententiam incidere. nam & si apud hostes habuerit impuberē: idem erit dicēdum. Quid si furioso tutorem vel curatorem non petijt? magis est, vt incidat. Non solum autem quæ non petijt, coercetur: sed & quę defunctoriè petijt (vt descripto declaratur) vel priuilegio munitū vel oneratum, puta tribus tutelis: sed ita demum, si data opera hoc fecit. Quid ergo tales petijt, & susceperunt nihilo minus, vel deterendi sunt? Excusata erit mater. Quid si indignos, id est, minus habiles ad tutelam petierit, cùm sciebat prætorem eos non daturum, Quid tandem si dedit eos prætor matris petitionem secutus? Iam quidem prætoris delictum est: sed & matris punimus consilium. Igitur si forte excusati sint illi, vel improbati: debet mater alios sine mora petere. Ergo siue non petierit, siue non idoneos petierit: punietur, etiā si dati fuerint minus idonei prætore errante. Idoneos autem vtrum facultatibus, an & moribus petere debeat: dubitationis esse potest. Puto autem facilè ei ignosci, si locupletes sint ij, quos petijt. Sed & si prioribus excusatis reiectisve, vt non confestim aliorum nomina ediderit, punitur. Quid ergo si non fuerint omnes excusati, vel non omnes reiecti? videndum est, an ei imputetur, cum in locum excusati non petierit. Et puto imputandum. Quid si decesserint quidam? Puto (licet verba deficiant) sententiam constitutionis locum habere. Sed quod diximus reiecti, vtrū sic accipimus, à prætore non dati? an & si suspecti fuerint remoti, vel ob negligentiā, vel ignauiam repulsi; etiā hos quis reiectos rectè dicet: ergo & si latitent. Sed longum est. Nam nec hoc ei imputatur, cur suspectos non fecerit: alioquin si latitarēt, potuit edicto desiderare, vt eos prætor adesse iuberet, & suspectos eos remoueret, deessent. Quid si non compulit eos miscere se tutelæ? Et cum plenum officium a matre desideremus, & hæc ei curanda sunt, ne in hæreditate ei obstent. Confestim autem sic erit accipiendum, vbi primum potuit, id ē, prætoris copiam habuit huic rei sedēdis, nisi fortè infirmitate impedita est, vel alia magna causa, q̄ etiā mandare eā ad petendos tutores impediret, ita tñ, vt nullo modo annale ips excederet. Si. n. mortalitate filij præuenta est, nihil matri imputetur. Tractari bē potest, si amplum pupillo legatum sub conditione sit relictum: Si tutores non habuerit, & puta propterea ei mater nō petierit, ne conditione deficeretur, an cōstitutio cessat, Et puto cessare, si damnū minus sit cumulo legati. quod & in magistratibus municipalibus tractatur apud Tertullianū. & putat dandam in eos actionem, quatenus plus esset in dāno, quàm in legato; nisi fortè qs putet, cōditionem hāc quasi vtilitati publicæ oppugnantem remittendā, vt alias plerasq; aut verba cauillatus imputauerit matri, cur curatores non petierit. Finge aūt plenius conditionem conscriptā, nōne erit matri ignoscendum? aut hoc imputabitur matri, cur non desiderauit à principe conditionem remitti? Et puto, non esse imputandū. Ergo etiam si mater ei, qui soluendo non erit, nō petierit tutorem, puto ignoscendum. consuluit enim ei, vt minus inquietetur, quasi indefensus. Et si fortè quis vxorem communis filij, matrem hæredem scripserit, rogauerit̄que remissa etiam latisdatione, vt filio pubere facto restitueret hæreditatem: nec mater ei petijt tutores, debet dici cessare constitutionē, cū patris voluntatem secuta sit, & nihil habēti.

Ex

a Excludi. Vt C de ijs qui vt indi. l. fororem & C. de iure fisc. l. edicto. §. cum autem.

b Impuberibus. Quo fit quandoq; vt Instit. de cura. §. interdum

c Cessare debere. Sed ipsi sibimet petāt: vt supra qui petuto l. 2 § curatorē.

d Tutorem Supra. de tuto. l. qui habet. in princ.

e Defunctoriè. Procrastinando.

f Priuilegio. Sic supra, quod cuiusque vni. no l. 1 § fin.

g Errante. Nisi statim alios petat: vt j. §. sed si prioribus.

h Imputandū. Nisi cū reliqui sufficiūt administrationi: vt infra, qui pe. tuto. l. credendum.

i Plenum officiū. vt & C. qui pe. tut. l. oem à matribus. & no. quod quo ad suspectos est hoc consilium, ne fit contradictā l 5. qui pe. tut. l. fi. sed quo ad cætera est necessitas: sic C. de admi. tu. l. fin. §. personas. Accu.

k Confestim autē. Hoc est verbū orationis recitatæ 5. §. si mater.

l Sedentis Sic sup. quis ordo in bono. posser. l. 2. § in bonorum.

m Mandare. Procuratori. f. quod pōt: vt C. qui pet. tuto. l. cum a matribus.

n Pleraſque Vt C. de condi. insti. l. conditiones. & l. filius.

o Plenius. Vt nec curatores petat. Ac.

p Imputandum. Et sic non est remittenda.

Facit. ſte tex. q̄ tutoris datio ſtinet. maiorē iudicē, q̄ pater ponderando verbū prætoris q̄ est de maioribus magistratibus, vt p Spec. in titu. de iurisd. om. iudi i ver. medij. de quo est gl. ordin. ī ſti de Att. tut §. sed hoc videtur. ī glo. in ver. tuto.

Aliàs, sedantis.

Ex stipulatu actionem. Quā alias haberet, vt §. ea. l. §. impuberem.

Admitti. l. quo ad hæreditatem: sed an idem ordo in petendis tutoribus, vt prius mater quā alij audiat, scilicet vt donec mater vult petere, alius nō audiatur? Respond. non. vt supra ea. l. §. sed si forte. & qui pe. tut. l. ij. in fin. Item no. q̄ ip

Solent quærere scribētes quare latisdatio tutorū potest remitti: sed tu accipe duas dopiuus nō vincit validas rationes. Pri. ma est, quia hoc casu latisdatio habetur si quod ide qui habēs electa vt no. Spec. in titu. de instr. edi. §. nunc ve aliqua. vers. quid si hæres. Secunda: quia iure non est de substātia tutelæ: vt no. Barto. in addit. ad Specu. in ti. de tutel. vertic. latisdatio non est.

fo iure mater esse definit: vt hic.

Atrē. Pater legitimus & naturalis præcedit matrem in successione ab intestato: sed solus pater accipe duas dopiuus nō vincit eam.

Patrem. Pone ea ma est, quia sum: vt §. l. proxi. §. hoc casu objicitur.

Bar. arguit contra istam l quod ide qui habēs patrem adoptiuum, est in eius potestate. ergo non habet hæredē matrē, vel alium: vt l. ij. infra, de castren. pecu. Sol. secūdum eum: & intellige, quod pater adoptiuus eum emancipauit: vt dicitur in l. ij. §. objici tur supra eod.

Atris. Si mater decedat intestata: omnes eius liberi, siue sint ex eodem matrimonio, vel diuersis succedunt ei per Orfi cianum. vi.

Equissimum. Si filij decedit intestatus relictis liberis, liberi obstant matri, siue sint legitimi & naturales: siue legitimi: tñ puta adoptiui. ¶ Si ex filio. Si pater nepotem emancipauit, & emācipatus decessit patre, & matre superstitib⁹: succedet mater. videbatur, q̄ pater excluderet auū ratione gradus, & insup matrem. & certè licet ita videatur, tñ dicendum est, quòd vocatur vel ad successionem ab intestato, vel in bo. poss. vtilem vnde liberi. Viuia.

Æquissimum. Supra e. l. ij. §. liberi.

Auum. Vt §. eod. l. ij §. sed neq; auus.

Prætoris. Vt §. si à pa. quis, sue. ma. l. 1. §. nepos.

Conseruare. Non ergo mater excludit auū, quādo pater est in medio & no. q̄ hic falit regula quam habes ī de adiuen. & tempor. præscrip l. de accessionibus. scilicet si vinco vincentem &c. Nam auus vincit patrem: & pater matrem: non tñ auus solus vincit matrē: vt hic, & §. eo. l. 2 §. objicitur. nisi pater sit in medio: vt hic dicitur. sic & fallit alias, vt to. C. de natu libe. authentic. li cet.

Vide q̄ in hūc §. eleganter & copiosē scripsit Al. lib. parad. 11. c. 8

Ilij. Mater siue sit materfamil. siue filiafamil. vocatur ad successionem filij.

¶ Filius qui se. Decessit mater intestata. filius vocabitur ad eius successionē pro Orficianum, dixit filiꝰ: nolo adire, postea vult mutare voluntatem: & adire poterit ne: fic, adeo quod si mater habebit frater legitimū & naturalem, nō venit ad successionē, sed filius per Orficianum. Viu.

Filij. Hic puncta.

Potestate sit. Scilicet mater. sic econtra infra. eo. l. penul. Accur.

Excensiua. Propter verbum voler, quod formatur à p senti. vt infra, de verbo. obligatio. l. fi stipulatus.

Admittenda est. Imò videtur quòd non: vt C. de iur. & facing. l. ij. quę est con. Solu. ibi aliud iam acceperat, hic non vt supra de mino. l. quod si minor. §. Scæuola. vel soluevt ibi no.

I quis CASVS. Quidam decessit intestatus relicta matre, & fratre, vel sorore quæritis naturaliter, vel per arrogationē. nunqd eadem seruantur, q̄ in filijs legitimis & naturalibus? certè sic. Vi.

In persona matris Volentis succedere filio, qualiter autē naturales succedant cum matre, habes Insti. ad Tertul. §. frater.

filio tutores nō petierit. Quòd si ei remissa latisdatio non fuerit, contra erit: quoniam vel propter hoc debuit tutores habere. Sed si forte impubes post matris cessationem fuerit adrogatus, & impubes obierit: dicendum erit, matri aduersus adrogatorē nō cōpetere exstipulatu actionē. Vidē dū est, matre phibita ius suū vindicare, vtrum cęteros admittamus, atque si mater non esset: an ipsam hæredem dicamus fieri, vel aliud nomen successionis inducere. Sed negauimus ei actiones, & inueniemus rescriptū ab Imperatore nostro Antonino Augusto, & Diuo pīe eius Mammię Miximinæ pridie Idus Aprilis, Plautiano iterū cōsule, matre remota eos admitti, qui venirent si mī non fuisset, ergo & agnati, cater. q̄: succedēt. aut si nemo sit, bona vacabunt.

Mutinus lib. viij. &

III.

Atrem adoptiuum matri non obesse plerique probant.

IIII.

Atris intestato de functæ hærditatē ad oēs eius liberos pertinere, ēt si ex diuersis matrimonijs nati fuerint, iuris est.

Paulus lib. singu. ad Senatus. Tertul.

V.

Equissimum est, omnes filios mī pre ferri, etiā si p adoptionē in familia relicti sint. Sed & nepos ex adoptiuo filio natus, ex verbis senatusconsulti matri obstabit. Si ex filio nepotē auus manumiserit, isque patre, & auo, & matre superstitibus, decesserit: pōt quæri, qs potior esse debeat. nā si mater excluserit auū manumissorem, qui patri anteponitur, edicto prioris indu cetur pater defuncti. quo admisso, definet senatusconsulto locus esse, & rursus auus vocabitur. itaque rectius est, auo ius suū conseruare: qui & contra scriptos hæredes bonorum possessionem accipere solet.

Idem lib. singula ad Sena

VI.

Ilij mater ex hoc senatusconsulto, etiā si in aliena potestate sit, ac hæreditatem admittitur. Filius qui se nolle adire hæreditatem matris dixerit, an possit mutata voluntate adire antè, quā cōsanguineus, vel adgnatus adierit, videndum pp hæc verba, Si nemo filiorum volet hæreditatē suscipere, q̄ extensiua sunt. Et cum verba extensiua sint, pœnitentia eius vsq; ad annum admittenda est, cū & ipsa filij bonorū possessio annalis sit.

Idem lib. singu. ad Sena

VII.

SI quis intestatus decesserit relicta matre & fratre consanguineo, vel sorore, quāuis p adrogationem quęsitis: eadem iura in persona matris seruantur, quæ & naturalibus extantibus liberis.

Iulius Capitolinus Marco philosopho refert eũ ad didisse leges de bonis matris & de filiorũ successionib. parte materna.

Cõcor. gl. in ver. ab apostolo, ibi, beneficiũ. n. iuris nemini est auferẽdũ c. cũ sm apostolũ. ex de sec. nu. & glos. in ver. parẽtibus. ibi, & hæreditas parentum quasi debita obuenit nobis. c. prædicator. 17. 1. q.

N suspenso relicto filio: & ille deliberat, velit petere bonorum possessio ius matris est in suspenso. Vi.

De bonorum possessione. Vnde liberi.

Si mater moritur in testa liberi succedunt matri per Officium, siue erunt sui iuris, vel in potestate constituti. Vi.

a Potestate sint. Sic econtra supra eo. l. filij. in princi. & facit C. ad Orfi. l. j.

b Filiusfamiliàs miles quæsiuit bona in castris. postea mortuo patre suo itestatus decessit. nunquid mater succedit ei per Tertullianum: dicit iuris consultus, non puto indistinctè. in vno puto distinguẽdũ: si iste filius decessit intestatus si non hẽt posthumum, vel filiũ in captiuitate hostium, vel filium domi: mater succedet ei sed si habet posthumum. quamdiu speratur nasci, mater non succedit ei. sed si nascitur non monstruosus, mater non succedit ei, si redit ex captiuitate hostiũ, iure non succedit ei, si habet filiũ domi: mater non succedit ei, sed si nascitur filius monstruosus, iste non obstabit matri, quin possit filius per Tertullianum succedere. Viu.

Miles. Qui manet in potestate: ut Instit. ut testentur si volent, aliàs pater occupat iure peculij: vt ff. de castrensi peculio. l. ij. & facit supra ad legem Falcidiam. l. filius. & de stipulatione seruo. l. si seruus communis. in princ.

Inducãtur. In eo statu, ut succedant filio.

Apprehenderit. Sed licet de facto apprehẽderit; an interim est hæres considerata veritate? Videtur quod non: vt ff. eo. l. in suspenso. & no. supra, si pars hæredit. pet. l. illud. in principio Accursius Florentinus legum doctor.

Alci. II. parado 3. hoc refert, & ibi ait, ciuiliumsa. ne dominij petitionem esse.

4.

In P. I. appendic.

VIII.

N suspenso est ius matris, si filius defuncti emancipatus deliberet de bonorum possessione petenda.

IX.

Acratisfimi principis nostri oratione cauetur, vt matris intestatæ hæreditas ad liberos tametsi in aliena potestate sint, pertineat.

Pomponius libro ij. Senatuscon. X.

SI filiusfamiliàs, miles non sic testatus de ijs, quæ in castris acquisierit, an ea ad matrẽ pertineant, videndum est? Sed non puto. Magis enim iudicio militum hoc beneficiũ concessum est, non vt omni modo quasi patresfamiliàs in ea re sint. Quando in pendenti est, an quædam personæ possint obstare matri, & casus tulerit, vt non inducantur: matri ius integrum erit, quod medio tempore apprehenderit: veluti si filio intestato mortuo posthumus ei filius potuerit nasci, nec natus sit aut mortuus editus: vel etiam quod filius, qui in hostiũ potestate erat, postliminio non sit reuersus.

FINIS.

CAPITVM ALIQVOT GRAECE

A MODESTINO IVRISCONSVLTO CONSCRIPTORVM, QVAE NOS NVNC PRIMVM SVIS LOCIS INSERVIMVS.

Latina interpretatio ex Antonio Augustino Iurisconsulto Clarissimo.

Ex libro xxvi. Digestorum. Titu. ij.

CAP. I. Πρὸ μηδέ, &c.

VT ne de his quidem tutoribus, qui confirmari possunt omittamus, de his etiam breuiter considerandum est. Sunt quidã, qui rectè dantur testamento tutores, hoc est & à quibus oportet, & quibus oportet, & quo oportet modo, & vbi oportet. Nam pater filijs vel nepotibus, quos habet in potestate rectè dat tutorem in testamento tamen. Si verò ea persona sit, quæ dare non potest, mater puta, vel patronus, vel extranens quiuis, aut ei, cui datur, dari non possit: vt à patre filio, vel filiæ, qui non sunt in potestate, aut si scriptum sit, ROGO TE, VT ILLAS RES CVRES, aut codicillis non cõfirmatis tutor aut curator datus sit, constitutiones permiserũt quod deest, Cõsulari potestate suppleri, & tutores secundũ testatoris voluntatẽ dates confirmari. Et si quidem pater erat, qui dedit, plerũq; solet non inquirere Præses, sed simpliciter cõfirmare. Si verò alius, diligenter inquirit, an idoneus sit. Præterea scire oportet curatorem testamento à patre quidem rectè dari, sed datum confirmari à præside solere.

TIT. V. CAP. XXI.

Εἰ δέναδελφῶ, &c.

SCire oportet magistratus, non oportere curas minorum mulieribus committi. Si mater ea conditione scripserit filios hæredes, si liberati fuerint patria potestate, liberatis his, & ob id hæredibus, ipse pater curator creari, etiã si velit, non potest: ne alia via quã testatrix fieri uoluit, fiat: & hoc ita à diuo Seuero constitutum est. Sed & si qs à parẽtibus prohibeatur tutor esse, creãdus non est: & si fuerit creatus, neq; se excusauerit, prohibendus est existimatione quidem salua tutelam gerere. Qui in legatione sunt, nõ sunt à magistratibus tutores aut curatores creandi: nã dũ legatione fungũtur, ad eos periculũ nõ pertinet. Si prouincialẽ hominẽ legatum magistratus Romæ dederit tutorẽ, liberabit. Inter cæteras cãs magistratũ oportet creãdorũ mores animaduertere. neq; n. tã facultates aut dignitas aptæ sunt ad fidem eis habendã, quàm vitæ institutum decens, & mores probi. Semper autem hoc maximè magistratus obseruent, ne creent eos, qui se ingerunt, vt creentur, aut ob id pecuniam dant, quos pœnæ quoque obnoxios esse constitutum est.

TIT. V. CAP. XXII.

Καὶ οἱ μή, &c.

TUT qui nõ sunt Decuriones, Decurionũ filijs tutores creantur, sicut & decuriones ijs, qui non sunt ex Decurionibus.

TIT. VI. CAP. II.

Ε ἀν οἱ ἀφήλικες, &c.

IMinores non habeãt legitimos defensores: si quidẽ tutoribus egeant ob impuberẽ ætatẽ, possunt cognatione, aut adfinitate propinqui parẽtibus eorũ masculis, aut fœminis petere, vt eis tutores cõstituã tur. Possunt id quoq; parẽtum amici, & ipsorũ pupillorũ educatores. Sed alij libera voluntate petunt, alij id facere coguntur, mater puta, & liberti. Nãque illa, nisi legitimos liberis defensores petat, dãno, hi pœna plectuntur. Etenim mater repellitur à legitima filij hæreditate, tanquã indigna ex eius bonis legitimã portionẽ consequi, cui tutorẽ quærere neglexerit. Neque solum si non petat, sed & si quem petat, defunctorì petat, vtpote eum, qui se potest excusare, vel eo postea aut excusato, aut reiecto, alium non petat, vel dedita opera malos petat. Liberti verò apud Præsidem ob hanc causam accusati grauiter puniuntur, si id negligentia aut vitio omisisse videantur. Quæ de matre scri-

pta sunt, Seueri epistola constat, cuius verba infra scripsimus. Et paulo post, Sanè si quis aut creditor, aut legatarius sit, aut qui aliam habeat necessariam cum pupillo contentionem, non ipse petet ei tutorē, sed eos rogabit, qui petere possunt, vt petant: aut si ipsi petitionem tardabunt. adito tum Præside rem totam explicabit, vt constituto legitimo tutore lis cum pupillo habeatur. Et hæc quidem de tutoribus. Curatores verò ipsi sibi minores petent, si adsunt per se: sin autē quis absit, per procuratorem. Sed an alius petere curatore possit, quæritur? & optimus Vlp. ita scribit, quasi necesse sit ipsum sibi petere, neque alius possit. Et paulò post Qui quomodocunque per excusationem tutela liberati sunt, non habent necesse tutorem pupillis petere, Vt Seueri, & Antonini constitutione continetur.

Ex lib. xxvi

CAP. I. Ἐπ' ἐξαιρέτοις Modestinus.

HErennius Modestinus Ignatio Dextro. Vtilissimum vt mihi videtur, opus cōfeci, quod in scripsi De tutelę & curę excusatiōe, idq; ad te misi. In quo quātum potui, apertè eum tractatū explicaui, docens Græcè nostra iuraque quædam difficulter vertantur, nō iguoro. Dumq; ea explico, addo sicubi opus est, ipsa legū verba, vt his, qui dicendi, & legendi vsum habent, hoc desiderantibus perfectum auxilium pstare possimus. Principio igitur dicendum est, quos creari nō oporteat. Libertinis pupillis magistratus ingenuos tutores, aut curatores nō dēt, præterquam si maxima inopia sit eo loci liberorū. Iubet n. Diui Marci oratio. vt libertinus, qui in eodē oppido sunt liberti deutur. Sed si detur ingenuus, Diuus Seuerus minoribus consulens rescripsit obnoxiū fore tutelę, nisi intra constitutum tempus allegauerit excusationē. Non licet sponso sponsę creatorē esse, vt senatus censuit, creatus autem hic, remouendus est.

CAP. II. Ἀφῄρηται, &c.

A Tutela, & cura excusantur, qui septuaginta annos necesse sunt. Excessisse aūt eos oportet tū, cū creātur, aut cū hereditas adita est, aut cū conditio tedameato scripta impleta est, non intra excusationis tempora eā ætatē implere, q probatur, aut natalis diei scriptura, aut alijs legitimis pbation. Liberorū quoq; multitudo à tutelę & curæ excusat. Omnes tñ liberos legitimos esse oportet, etsi in potestate nō sint, atq; tū viuere, cū patres eorū tutores dant. Nā q ante à mortui sunt, non numerātur inter liberos, neq; etiā nocent, qui postea morinntur. qđ Diui Seueri cōstitutione cauetur, q̄ quis de eo tutore loqui videatur, qui testō datus ē, tñ aptari ad quemcunq; aliū potest. Qui in vtero est, & si in multis iuris partibus æquiparatā iā natis, tñ neque in hac qōne, neq; in cęteris ciuilibus muneribus pfert patri. Qđ etiā Diui Seueri cōstitutione cauetur. Non solū aūt filij & filiæ vacationē tutelæ adferunt: sed & nepotes, & neptes, ex filijs maribus. Iuuāt verò hi, cū eorū pater mortuus est, & ipsi eius locū tuppleat auo: qui licet plures sint ex vno filio, p vnu numerantur. Colligere licet hæc ex cōstitutionib', q bus de libris tractator. Neque enim facile cōstitutionem reperies, q̄ de filijs, non de liberis scripta sit. Liberorū aūt appellatio ad nepotes extenditur. Sed numerū liberorū cōstitutionib. decretū ita ū esse oportet, cū creat, nō etiā si post creationem nati fuerant ante quā cās excusationis allegaretur. Nā qui postea nati sunt, nihil iuuant, vt Seueri, & Antonini constitutione scriptum est. Præterea qui tres tutelas, aut tres curas habent, aut tria onera mixta ū tutelarū cū curis, & hæ non sint ætate minorū finitæ, habent excusationem, si ad quartā tutelā, aut curā vocentur. Sed & si quis non minoris, sed furiosi curator sit, huius quoq; curæ ratio habenda est. vt in numero curarū cōputetur. Quę ita se hīe Seueri, & Antonini constitutio docet. Et optimus Vlpianus de ternis tutelis sic ait.

CAP. IIII. Ἐὰν τρεῖς,

TRimus tres tutelas habentes ad quartam non esse vocandos. Quæritū igitur est, si quis duas tutelas habeat, & tertia oneratus appellauerit, pendente neque adhuc iudicio appellationis, quarta tutela onerentur, an in allegatione excusationum quartæ mētionem tertiæ facere? aut ea omnino omittet, et inuenio à diuis Seuero, & Antonino cōstitutū esse, nō oportere ad quartā tutelā creari cum, qui à tertia prouocauerit. Sed dum pendet allegationū tertiæ iudicij expectare: cuius finis finē quartæ excusationibus faciet. Recta sanè ratione. Nā si quarta, q quarta est, quasi tertiā inceperit, & minuta appellatio de tertia appareat, quatuor oneribus contra leges onerabitur. Si pater tria tutelarum, aut curarum onera habeat, eius filius non grauabit ita enim constitutum est à Diuis Seuero, & Antonino. Hoc idem cōtra quoq; est, vt oporteat filij tutelas vacationem patri dare, & vtrique cōes, hoc est vnā filij, & duas patris, aut contra. Quæ ita se habet, cū vni domui, nō diuersis onus deferē. Et hoc optimē Vlp. scribit.

CAP. VI. Ἐὰν δύο, &c.

SI duas tutelas habēs, alteris duabus oneretur: quæ tertia erit ordine, iuuabit eū ad quartæ excusationē licet Imperator sit, q quartā detulit, aut ēt tertiā, scilicet si autē quā sciretur, qđ is vellet, anteuerit alius in creatione tutoris. Si verò ordo non appareat, sed eadē die diuersis tabulis duæ creationis factæ pponūtur: nō creatus, sed creās eliget q̄ subire eū oporteat. Grāmatici, Sophistæ, Rhetores, Medici, q περίοικοι (hoc est circumforanei) vocātur, vt a reliqs muneribus, sic à tutela, & cura vacationem habēt. Sed est cōstitutus rhetorū numerus, q̄ i vnaquaq; ciuitate immunitatē habeāt: diuisioq; q̄dā ciuitatū lege facta ē. Qđ ex epistola Antonini Pij apparet, q̄ cōi quidē Asię scripta est, sed vniuerso terrarū orbi conuenit. Ex ea hoc caput j. scriptū est. Minores ciuitates quinque medicos, sophistas tres, grāmaticos totidem immunes hīe possunt. Maiores septē Medicos. quaternos duabus illis disciplinis ppositos. Maximæ verò medicos decē, rhetores quinq;, grāmaticos totidē. Supra hunc numerū ne maximæ quidē ciuitates immunitatem pstare posśūt. Et maximo numero vti oportet metropoles prouinciarū: altero eas, quæ forū causarum habent: tertio reliquas: quem numerū neq; curiæ decreto excedere licet, neq; qua alia captione q̄sita: minorem tñ cōstituere licet. qm id si fiat, ciuila munera iuuantur. At qui nō aliter hi ea immunitate fruant, nisi decreto curię numero cōstituto adscribant & operā quisq; suā nauet nū malè. Philosophos quoq; à tutelis vacare Paul. scribit his verb.

Idem, περὶ ἀλ. De Philosophis verò eadē Diui Pij cōstitutione dr Philosophorū numerus cōstitutus nō est: rari. n. sunt, qui Philosopha mus. Et quidē existimo eos, qui diuitijs abūdāt, libēter pstaturos auxilium patriæ. Quòd si studiosè contendant de re familiari, iā inde ostēdēt facilè se nō esse philosophos. Est ēt inter Cōmodi cōstitutiōes insertū caput quoddam Antonini Pij epistola, quo cōstat philosophos tutelarū habere immunitatē, cuius verba sūt hæc: Oībus aūt his, pariter Diuus pater meus statī atq; principatū adeptus ē suos honores, & immunitates cōfirmauit Philosophos, rhetores, grāmaticos, medicos immunes esse scribēs pfectaris gymnasiorū, ædilitijs curis, sacerdotijs, hospitum receptione, frumenti, atq; olei emptionib. Eosdē q; iudicare, neq; i legationē ire, neq; in militiā cōscribi inuitos. Nullū deniq; principiale, aliudve munus subire cogēdos. Hoc amplius scire illud quoq; oportet, cū hāc immunitatē habere, q̄ i sua patria docet, aut curat. Nā Cōanēses sophistæ, aut alij si Neocęsareę doceāt, aut curā, nō habēt apud Comanenses immunitatē, & hoc ita à Diuis Seuero, & Antonino cōstitutū est. Sanè valdè doctos, & s. numerū & alienā patriā incolentes, immunes esse Paul. scribit. & refert ita D. Pius Antoninum fieri iussisse. Sophistā, q Romæ docet, siue gratis, siue ob mercedē doceat, vacatione hīe à Diuis Seuero, & Antonino est cōstitutū, pinde quasi i patria profiteat. Quorū sanctioni illā pōt quis rōnē adferre: qđ cū cōis sit, & existimetur patria regia vrbs: æquum est eum, qui in sua patria se vtilem præbeat, hac immunitate frui. Legū præceptores in prouincia docentes vacationem non habent: Romæ docentes habent.

Paulò post Ἴσως. Prouinciæ sacerdotum vt Asiarchia; Bithyniarchia, Cappadocarchia, præbet à tutelis immunitatem, dum ei muneri quis præest.

Ibidem Magistratus municipales tutelæ, & cura vacāt. Dant quoq; à tutela vacationē capitales inimicitię inter eū, qui creatus est, & pupillorū patrē, nisi postea datus tutor testō fit. Quòd si post scriptū testm ītereos hæc capitalis cōtentio orta sit, aut prior quidem testō est, sed ea de cā is tutor testō datus esse videatur, vt eo onere, & negocijs vexetur, aliud erit dicendum, vt ex Imperatoris Seueri epistola cōstat. præterea à tutela liberatur, qui statūs controuersiam pupillo mouit, dum ne id fictè, sed bona fide faciat: quod Diui Marcus, & Verus constituerunt. De rusticis, tenuibus, & illiteratis hominibus Paulus ita scribit.

CAP VIII. ὁ παχυστρατιῶτης, &c.

VEterani, qui honestē militiæ. tps expleuerunt vacationem hūt à paganorum tutelis. Sed aduersus liberos eorū, qui i eisdem ordinibus militauerūt, aut quorūcūq; veteranorū, intra annū post militiā exactā, vacationē habent: post annū nō habēt. Fortior. n. esse creditur eiusdem militiæ æqualitas, ipsorū veteranorū priuilegio. Sed hoc ita, si non alias causas habeāt excusationis tutelæ, vt ānorū numerū, aut quid simile, quod solet paganis aduersus oēs prodesse.

Quæ

Quę de veteranorum filijs diximus,in nepotibus locũ nõ habẽt,quippe q̃ in nihilo à cę teris differre videtur.Planè ignominia missi perinde habentur,ac si nũquã militassent. Quamobrẽ neq; ipsi habẽt priuilegiũ, neque si eorum filijs veterani tutores dẽt,tenebuntur inuiti.Aliqñ hi,qui nõ explent totũ militiæ tẽpus vacationẽ habent à tutelis,vt hic expleuerunt.Nam qui viginti annos militauerit,similis illi est, qui expleuerit militiã.Qui verò intra id tempus missus est,non hẽt perpetuã tutelarũ immunitatem,sed ab eis ad tẽpus habet,vt à cæteris ciuilibus muneribus vacationẽ.Et enim intra quinq; annos militia missus nullam sibi vindicabit immunitatẽ:post quinq; vnius anni immunitatem habet,post octo biẽnij, triẽnij post duodecim , post sexdecim quadriennij.Sed qui post viginti annos missus est, ꝓpetuò, vt dicebamus,vocabit. Qui inter vigiles Romæ per militauerit, vnius tm̃ anni vacationem habet:si habet:si honestè. s.est missus, quod in principio diximus,aut causaria (vt vocant) missione valetudinis causa: est.n.ét hæc honesta, sed qui ignominia missus est, vacationẽ non habet.Conueteranus aũt esse creditur non solum legionarius , sed & ois qui vbicunque permilitauerit,si modò honestè hic quoq; missus sit. Nam legionarius eius liberis,qui inter vigiles permilitauerit, tutor esse potest. Iam vero militi minori veteranus curator dabitur,si pater eius mortuus sit,scilicet,aut ipse emancipatus. Quarum omniũ rerum testes sunt principiũ cõstitutiones: Vlpianus vero ita scribit.

Paulò post. Ἐξυπάθη, &c quæ sit ũ est,vtrũ vnam semel tutelã veterani suscipiãt an eodem tempore solam vnã,qua finita aliã rursus capiant? Sed vt in paganis finitæ non proderũt his,qui eas habuerũt,neque interres tutelas numerabuntur, sic in veteranis nõ prodest tutores fuisse.Quod ét est in curis cõstitutũ, vt ex sacra Seueri,& Antonini constitutione constat Nihil interest , quam ob causã egeãt commilitonis liberi tutore , vel curatore,q̃d emancipati sint, an q̃d pater mortuus sit.Primipilares ex Imperatorũ cõstitutionibus à cęteris tutelis excusantur, ꝑter primipilaris filiorũ tutelas.Hi verò primipilares esse cẽsentur,quã primipilo functi sunt.Quod si antè moriãt q̃ peregerint, horum liberis primipilaris tutor non erit.

CAP. XI. Θυμόνου δὲ &c.

On solum primipilares,qui in caligatis militijs aut alijs permilitauerunt, sed qui quomodocunque reip.Romanæ cẽ abfuerũt,postea quam fuerint reuersi, anni habẽt vacationẽ. Annus tm̃ hic non tantum his,qui cõsuetũ militiæ tempus impleuerũt in reliquis publicis muneribus dat̃, sed & his,qui qũocunque reip.causa abesse desierũt,& si minus temporis consumpserint cõstituto.Cæterũ quas tutelas antea gerebant, & ob id reliquerunt, quod reip. causa abibãt,eas reuersi statim suscipiãt.neq; eis annus ꝓderit,qui ad futuras , nouasq; tutelas datur,non adeas,quas recipere debent . Atque hic annus continuorũ dierũ accipiẽdus ẽ , ex quo vel reuersus ẽ,vel reuerti debuit recta via redeũdo , nõ si circuitione vsus sit Etiam hi,qui testamento tutores dati sunt, iure excusabunt se à gubernatione earũ rerũ,quæ in alia prouincia sunt,vt infrà scripta Seueri constitutione manifestum est.

Paulò post.ὁ πριμιπίλιον,&c.Qui primi pilo functus est, si cum vnius pupilli tutelã suscepisset,rursus ad militaria munera adsumptus sit,deponet onus tutelæ. Similiter in illius quoque tutoris locũ,quẽ postea adsessorem q̃s secũ duxerit , curator dabit, vt ait Diui Seueri constitutio. Quã q̃ rectè ad omnia similia capita producet,curatorẽ dari dicet in eorũ locũ,qui ad tẽpus vacationẽ habent . Si minor liberius à patrono tutor liberis suis dabitur,vel etiam alius, qui minor viginti quinque annis sit,dum minor est,non grauatur:interim tamen alius curator creabit̃.Similiter si legitimus tutor minor sit,nãque in huius quoque locũ inter eà curator dabitur . Si q̃s ero ita ægrotet , vt oportea tutela omnino vacare,in eius locũ curator datur.Postea verò, quã cõualuerit , tutelam suscipiet . cui similis est,qui in furorem inciderit,& Vlpianus ita scribit.

CAP. XII. Ἐστιν καὶ &c.

Vnt alij, qui quamuis sint iam tutores , aut curatores , in perpetuum deinceps onere liberantur. Vt qui domicilium aliò mutare ex Imperatoris rescripto consecuti sunt,si modò princeps norit eos tutores ẽ, & apertè mutationem domicilij concedat, & vtrumque literis significet.

CAP. XIII. Εἰδέναι χρὴ &c.

Cire oportet,neque creatos tutores,neque testamento datos prouocandi necessitatem habere,vt ex constitutione Diuorũ Seueri, & Antonini apparet . Quod etiam obseruari conuenit in creatis curatoribus. Nam valde sunt pauca ea,in quibus curatores à tutoribus differant : sanè à sententijs,

quæ

quæ eis excusationes auferunt,prouocare licet. Multa verò obseruare oportet tutores, vel curatores, vt cãs excusationis allegare permittantur: nã debent intra tempora cõstituta ad iudicem accedere, & constituta sunt hæc.Quæ in vrbe est,in qua creatur,aut intra centesimum ab vrbe militarium , intra quinquaginta dies excusatur: postea verò nõ permittitur ei se excusare , sed oneri obligatus est.Et cum nihil horũ fecerit,in eadẽ erit cã,ac si suo periculo id cõtemnere visus esset:nulla.n. ei relinquet̃ ad excusationẽ uia. Qui verò vltra centũ millia ab vrbe abest vicenis millibus in singulos dies enumeratis, ex quo se creatum cognouerit: nãq; oportet certiorem a magistratibus fieri aut corã,aut domi suæ, alios deinde triginta dies ad allegandã excusationẽ hẽt.Et hoc ad eos quoque pertinet,q̃ testõ dati sunt , siue tutores sint,siue curatores, quos curatores a Præside confirmari cõsuetum est. Illud vero inuenimus ex Marci legislatione quæstione dignũ.Nam cũ ei q̃ in ipsa vrbe est,in qua creatur,intra centũ millia legislator tẽpus quinquaginta dierum dederit: ei verò,qui vltra cẽtũ millia habitat,vicena millia in singulos dies numerari iussit. & amplius alios triginta dies ad se excusandũ prębuit: euenit hic , vt si quis centesimum & sexagesimũ milliare habitat,tẽpus habeat octo & triginta dierũ.Octo.n.dies ob centũ& sexsaginta millia competunt,numeratis in singulos dies millibus viginti,triginta deinde dies ad se excusandum dantur. Itaque peiori cõditione est, qui longius habitat eo, qui intra centũ millia est,aut in ipsa vrbe: si quidem his quinquaginta semper dierũ tps ẽ,illis pauciorũ. Sed & maximè scriptũ legis eã sententiam efficiat:tamen legislatoris mẽs aliud vult.Quãdo & Ceruidius Scæuola, & Paulus, & Domitius Vlpianus iurisperitorum principes scribunt,hæc ita oportere obseruari,vt nullo pacto alicui minus detur temporis quinquaginta dierum:tunc ad triginta dies,quos ad excusãdum lex dedit, excedit quinquaginta dies. Vt si fingamus aliquem vltra quadrigenta & quadraginta milliaria habitare, hic enim habet duos & viginti itineris dies, excusationis triginta . Hoc autem tempus omnes obseruabunt, qui quomodocunque a tutela , vel cura , vel ab eius parte se excusant . Consequens his esse sciendum est, vt si qua specie excusationis fuerit aliquis visus,non aliter audiatur, quàm si seruabit tempus constitutũ,nisi cũ alterius ciuitatis ciuis sit.Si autẽ necesse est, id tẽpus seruare, vt quamuis ob allegationes liberatus sit , liberum non fieri eum Diui Seuerus , & Antoninus constituant. Idem iubent non valere alterius in eius locum creationẽ, vtpote cum datus sit , cum non licebat eius locũ , qui erat adhuc tutor. Sufficit tamen intra tempus saltem adesse , & si postea inuitus causam omiserit . non erit præscriptioni obnoxius . Vnde si defunctorię adsit solum, neque permaneat ad allegandum,post tẽpus in præscriptionem incidet . Atque hoc constitutione Imperatorum Seueri & Antonini constitutum est. Sed si ob valetudinem aduersam , vel aliam necessariam causam maris putà, aut hyemis, aut impetus latronum, aut alicuius similis rei in tempore adesse nõ potest: veniam consequitur.Cuius rei fidem facere ex ipso naturali iure est satis : sed tm̃ hæc eadem,Imp.Seueri & Antonini constitutione continentur.Scire etiã oportet,non sufficere venisse quem ad ius dicentem , sed opus est speciem excusationis testari . quòd si multas habeat causas excusationis, omnes ꝓponet: si minus , similis ei est , qui principio nõ uenerit quãuis venitis quidem,nõ tm̃ causa excusationis dixit . Quinquaginta verò dies continui numerantur ab eo tẽpore quo se datum esse cognouit. Vnà autem oportet testari excusationem apud tribunal, aut aliàs apud acta,aut potest supplices libellos dare, vt ijdem Imperatores constituerunt.Hæc de his,qui obseruare debẽt tẽpus constitutum.Age vero de his videamus, qui huic tempori non subiacent . Qui non legitime tutores dati sunt, hoc est a quibus non oportet, aut hi, quos non oportet , aut his, quibus non oportet, aut qũo non oportet,si neque cõfirmabũtur,neq; susciptet administrationem immunes sunt. neque eis obijcetur , quòd constitutum excusationibus tempus non seruauerint, cum excusare se eos non sit necesse , vt ex infra scriptis constitutionibus apparet,quas exempli gratia subiecimus:hæc enim ad omnes causas trahi possunt.

Paulò post. ὁμοίως . Similiter si non subditum iurisdictioni suæ magistratus tutorem aut curatorem creauerint : ne hic quidem habeat necesse tempus obseruare vt si neque ciuis sit , neque incola

CAP. XIIII. ἑτερελθέρου, &c.

Ibertum, cum de excusatione tutorum & curatorum loquimur, sciendũ est nõ solũ patris pupilli,sed etiam matris intelligi oportere,

oportere, & cum de patroni liberis quærimus, scire oportet nos in primo gradu eam appellationem statuere, hoc est filium, filiã, sed & ad nepotes ex eis, & cæteros posteros producere. Ille quoque, qui ius aureorum annulorum impetrauit, hac in re in eadem erit conditione, in qua cæteri liberti. Quod D. Antoninus Magnus rescripsit. Quid de sua pecunia emptus, & manumissus est, nullo pacto cæteris comparatur. Si plures liberti sint: vnus ex omnibus, patroni liberis tutor dabitur, & a tribus tutelis non liberatur.

CAP. XV. Ἐπάδοντα, &c.

Pado creari potest tutor, neque enim habet excusationem, vt constat ex constitutione Impe. Seueri, & Antonini, qui patri pupillorum promisit se futurum tutorem, excusare se hac titula non potest, quãuis aliàs excusare se iure possit. Scire oportet dignitatem nemini præbere excusationẽ. Vnde si quis senator sit, tutor erit etiam liberorum eorum, qui inferioris ordinis senatores sunt, Idque Diui Marcus, & Cõmodus rescripserunt. Si verò quis cùm tutor, aut curator esset, eius filij qui neque senator, neque in alia dignitate esset, posteà senator fiat, perpetuo ab onore liberatur. Sin autem, qui sub eius tutela, aut cura sunt, liberi sint senatoris, non liberatur a tutela. Qui inferioris ordinis est, non excusatur a tutela maiorum? Neque librarios, neque calculatores, quos διαψηφιστὰς dicunt, habere immunitatem sacris constitutionibus dicitur. Iam vero Iudei quoque non Iudæorum tutores erunt quemadmodum cætera munera subeunt. Namque eos constitutiones solutos esse volunt solis illis rebus per quas superstitio eorum pollui videatur. Rationes ciuitatis ne pro vna quidem tutela prosunt. Liberti vxorum senatorum, quamuis eorum res agant, a tutela non liberantur: est enim id solis senatorum libertis concessum. Magistratus municipalis, hoc est στρατηγὸς, si ob creationẽ tutoris obligatus sit tutelæ periculo: eã tutelã cum alijs non cõputat, quemadmodum neque fideiussor tutoris, neq; tutor honorarius. Qui vectigalia a ciuitatibus conduxerunt, a tutela non excusantur. Is, qui plures causas excusationis allegare potest, quarũ per se vnaquæque valida non est, quæsitum est, an possit excusari? vt si neq; septuaginta annorum est, neque tres tutelas habet, neque quinque liberos, neque alia ratione se excusare potest: attamen tutelas duas habet, liberos duos, annos sexaginta natus est, aut eiusmodi alias causas se habere dicit, quæ per se quidem perfectum auxilium non fuerunt, tamen si inter se coniungantur, non iniustæ esse videantur: sed tamen placuit non excusari. Qui accepit, aut habet immunitatem ciuilium, aut publicorũ munerũ, is a tutela vacationem non habet. Qui tutela, aut cura liberatus est, non semper eisdem actis vtetur ad excusationem alterius, nisi maneant causæ excusationis. Is, qui se ignotum esse dicit patri, aut matri pupilli, ea de causa liberandus non est. Interdum etiam is, qui tres tutelas habet, aut tres curas, nõ habet iustam causam excusationis, vt puta, si quis vt tutor fieret, adfectauerit, atque is qui pauper est tutor, adfectasse videtur.

Paulo ppst. Si quis creatus est tutor, cum in patris potestate esset, neque pater velit ꝓ eo cauere, iubent leges ẽt patrem tutorem creari, ne nullo mõ tutelę cautio differatur, vt ex D. Hadriani constitutione constat.

Laus Deo.

R E G I S T R V M.

† †† ††† ††††, ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ,
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KK Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz
Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii KKK Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz,
Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii KKKK Llll Mmmm Nnnn Oooo, Pppp Qqqq Rrrr Ssss.

Omnes sunt duerni,

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE CHARAVA

VENETIIS, MDXCI.